sc.19.pl.4.

37
28 D
10

MAG. 2146

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

FRANCISCI
SYLVII
A BRANIA COMITIS,
S. THEOLOGIÆ DOCTORIS

In Academia Duacena, ibidemque Regii ac Ordinarii Profeſſoris, & Inſignis Eccleſiæ S. Amati Canonici & Decani, eamque ob cauſam Univerſitatis Duacenæ Vice-Cancellarii,

COMMENTARII
IN TOTAM SECUNDAM SECUNDÆ
S. THOMÆ AQUINATIS
DOCTORIS ANGELICI ET COMMUNIS,
TOMUS TERTIUS.

Editio noviſſima prioribus emendatior & correctior.

VENETIIS, MDCCXXVI.
Ex Typographia Balleoniana.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

Digitized by Google

AD

LECTOREM BENEVOLUM

FRANCISCUS SYLVIUS.

PRodit, Benigne Lector, Commentarius in eam Summæ Theologicæ B. Thomæ Aquinatis, Doctoris Angelici & Communis partem, quæ Secunda Secundæ communiter nuncupatur: in quo viſum nobis eſt bono tuo expedire, ut neque ullam tanti Doctoris quæſtionem præteriremus, neque ab ejus ordine recederemus. Etſi enim quæſtiones aliquæ parvi momenti eſſe videri poſſint: omnes tamen peculiarem aliquam habent utilitatem. Et quamvis de Jure & Juſtitia tractatio tam prolixa tamque varia ſit, ut non videatur poſſe reduci ad ordinem quæſtionum à Doctore S. propoſitarum; Deo nihilominus eodem nos juvante, qui quæſtionum ſeriem ipſi inſpiraverat, conati ſumus omnem illam tractationem proſequi juxta ordinem non modò Quæſtionum, ſed etiam Articulorum ab eo conceptum, idque duplici ex cauſa.

Una, ut qui Summam ipſius Theologicam diligenter legunt, faciliùs invenire queant id, quod in ea vel non intellectum, vel non tam prolixè dictum, quàm præſentis temporis neceſſitas poſtulet, quærunt vel explicatum vel prolixiùs diſputatum.

Altera, quoniam quicumque ſive de Jure & Juſtitia ſive de aliis virtutibus & vitiis Theologicè diſſerunt, omnes hujus S. Doctoris ſcripta velut baſim ac fundamentum aſſumunt eorum quæ docent, ejuſque ſententiis tanquam quibuſdam gemmis ornare ſeu probare gaudent ſuas aſſertiones. Cujus igitur doctrinam ſequuntur alii, viſum eſt nobis & doctrinæ ordinem ſequi. Non damno cæteros, qui alio, quem ſibi judicaverunt expeditiorem, ordine vel de Jure & Juſtitia, vel de aliis virtutibus tractaverunt: ſolùm oſtendo quem ordinem ipſe ſim ſecutus, & qua ex cauſa. Si quid benè & ut veræ Doctrinæ Scholaſticæ congruit dictum invenis; Deo aſcribe, à quo omne perfectum profectum eſt: quicquid autem minùs rectè poſitum videbitur ne præcipiti judicio condemna, ſed rationum ac authoritatum momenta diligenter prius perpende, & tum age, ut humanitatem tuam ſortemque meam decet. Interim verò dum laboribus noſtris uteris, mei in tuis ſanctis precibus memor eſto. *Vale in Domino.*

Omnia S. Rom. Eccleſiæ, ejuſque Viſibilis in terra Capitis judicio ſubmiſſa ſunto.

INDEX QUÆSTIONUM,

ARTICULORUM, ET QUÆSITORUM

Quæ in hoc Volumine continentur.

QUÆSTIO I.

De Fidei objecto.

ARtic. 1. Utrum objectum fidei ſit veritas prima. pag. 2
Qu. 1. An quæcumque revelantur à Deo, ſint objectum fidei Chriſtianæ. 3
Qu. 2. Utrum ultima fidei noſtræ reſolutio, referenda ſit in Deum, an in Eccleſiam. 4
2. Utrum objectum fidei ſit aliquid complexum, per modum enuntiabilis. 5
3. Utrum fidei poſſit ſubeſſe falſum. ibid.
Qu. An Deus per ſe, vel per alium mentiri poſſit, aut falſum dicere. 7
4. Utrum objectum fidei poſſit eſſe aliquid viſum. 8
Qu. 1. Utrum veritates fidei ſint evidenter credibiles. 9
Qu. 2. Quæ ſint argumenta, quibus veritates fidei oſtenduntur eſſe credibiles. ibid.
Qu. 3. Utrum ad hoc quòd aliquis credat, debeat ipſi evidenter conſtare, quòd myſteria fidei ſint credibilia. 10
Qu. 4. Utrum ad credendum neceſſarius ſit actus voluntatis. ibid.
5. Utrum ea quæ ſunt fidei poſſint eſſe ſcita. 11
6. Utrum credibilia ſint per certos articulos diſtinguenda. 12
7. Utrum articuli fidei ſecundùm ſucceſſionem temporum creverint. 13
8. Utrum articuli fidei convenienter enumerentur. ibidem.
9. Utrum convenienter articuli fidei in ſymbolo ponantur. 14
10. Utrum ad Summum Pontificem pertineat fidei Symbolum ordinare. 15

QUÆSTIO II.

De actu Fidei interno.

ARt. 1. Utrum credere ſit cum aſſenſu cogitare. 16
2. Utrum convenienter diſtinguantur actus fidei, per hoc quod eſt credere Deo, credere Deum, & credere in Deum. 16
Qu. An peccatoribus conveniat credere in Deum. ibid.
3. Utrum credere aliquid ſupra rationem naturalem ſit neceſſarium ad ſalutem. 17
4. Utrum credere ea quæ ratione naturali probari poſſunt ſit neceſſarium. 19
5. Utrum homo teneatur ad credendum aliquid explicitè. ibid.
6. Utrum omnes æqualiter teneantur ad habendam fidem explicitam. ibid.
7. & 8. Utrum explicitè credere Myſterium Incarnationis & Trinitatis, ſit de neceſſitate ſalutis apud omnes. 20
9. Utrum credere ſit meritorium. 22
10. Utrum ratio inductiva ad ea quæ ſunt fidei minuat meritum fidei. 23

QUÆSTIO III.

De exteriori actu Fidei.

ARt. 1. Utrum confeſſio ſit actus fidei. 23
2. Utrum confeſſio fidei ſit neceſſaria ad ſalutem. 24

QUÆSTIO IV.

De Fidei virtute.

ARt. 1. Utrum hæc ſit competens fidei definitio, *fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum argumentum non apparentium.* 26
2. Utrum fides ſit in intellectu ſicut in ſubjecto. 27
3. Utrum charitas ſit forma fidei. 28
4. Utrum fides informis poſſit fieri formata vel è converſo. ibid.
5. Utrum fides ſit virtus. 29
6. Utrum fides ſit una virtus. 30
7. Utrum fides ſit prima inter virtutes. ibid.
8. Utrum fides ſit certior ſcientia, & aliis virtutibus intellectualibus. 31

QUÆSTIO V.

De habentibus Fidem.

ARt. 1. Utrum Angelus aut homo in prima ſui conditione habuerit fidem. 32
Qu. Utrum evidentia in atteſtante Deo conſiſtat ſimul cum fide. 33
2. Utrum in dæmonibus ſit fides. ibid.
Qu. 1. Utrum in hominibus damnatis maneat fides informis. 34
Qu. 2. Utrum animæ quæ olim erant in limbo, vel quæ ſunt in purgatorio habeant fidem. ibid.
Qu. 3. Utrum fides maneat in beatis. ibid.
3. Utrum qui diſcredit unum articulum fidei, poſſit habere fidem informem de aliis articulis. 35
4. Utrum fides poſſit eſſe major in uno quàm in alio. 37

QUÆSTIO VI.

De cauſa Fidei.

ARt. 1. Utrum fides ſit homini à Deo infuſa. 37
2. Utrum fides informis ſit donum Dei. 38
Qu. Utrum fides in ſui infuſione dependeat à charitate. 39

QUÆSTIO VII.

De effectibus Fidei.

ARt. 1. Utrum timor ſit effectus fidei. 39
2. Utrum purificatio cordis ſit effectus fidei. 40

QUÆSTIO VIII.

De Dono intellectus.

ARt. 1. Utrum intellectus ſit donum Spiritus Sancti. 40
2. Utrum donum intellectus poſſit eſſe ſimul cum fide. ibid.
3. Utrum donum intellectus ſit ſpeculativum tantùm an etiam practicum. ibid.
4. & 5. Utrum donum intellectus inſit omnibus habentibus gratiam & inveniatur etiam in non habentibus gratiam gratum facientem. 41

6. Utrum

Digitized by Google

6. Utrum donum intellectus diſtinguatur ab aliis donis. ibid.
7. Utrum dono intellectus reſpondeat ſexta beatitudo, ſcilicet, *Beati mundo corde, &c.* ibid.
8. Utrum in fructibus fides reſpondeat dono intellectus. ibid.

QUÆSTIO IX.
De Dono Scientiæ.

ARt. 1. & 2. Utrum ſcientia ſit donum & ſit circa res divinas. 41
3. & 4. Utrum ſcientiæ donum ſit ſcientia practica, & illi reſpondeat tertia beatitudo, ſcilicet, Beati, qui lugent, &c. ibid.

QUÆSTIO X.
De Infidelitate in genere.

ARt. 1. Utrum infidelitas ſit peccatum. 41
2. Utrum infidelitas ſit in intellectu ſicut in ſubjecto. 43
3. Utrum infidelitas ſit maximum peccatorum. ibidem.
4. Utrum omnis actio infidelis ſit peccatum. 44
5. Utrum ſint plures infidelitatis ſpecies. 47
Qu. Utrum rectè aſſignentur tres ſpecies infidelitatis. ibid.
6. Utrum infidelitas Gentilium ſeu Paganorum, ſit cæteris gravior. 48
7. Utrum ſit cum infidelibus publicè diſputandum. ibid.
8. Utrum infideles compellendi ſint ad fidem. 49
Qu. Utrum infideles compelli poſſint ad audiendum Evangelium. 51
9. Utrum cum infidelibus poſſit communicari. 52
10. Utrum infideles poſſint habere prælationem ſeu dominium ſupra fideles. ibid.
11. Utrum infidelium ritus ſint tolerandi. 54
12. Utrum pueri Judæorum & aliorum infidelium, invitis parentibus ſint baptizandi. 55

QUÆSTIO XI.
De Hæreſi.

ARt. 1. Utrum Hæreſis ſit ſpecies infidelitatis. 55
2. Utrum hæreſis ſit propriè circa ea quæ ſunt fidei. 57
3. Utrum hæretici ſint tolerandi. 58
Qu. 1. Utrum hæreticus ſit ipſo facto excommunicatus. ibid.
Qu. 2. Quis hæreticum abſolvere poſſit. 59
Qu. 3. Quæ ſint aliæ hæreticorum pœnæ ſpirituales. 60
Qu. 4. Utrum hæretici rectè puniantur morte. ibid.
Qu. 5. Utrum hæretici amittant dominium bonorum temporalium. 63
Qu. 6. An hæreticorum libri rectè aboliantur. 64
4. Utrum revertentes ab hæreſi, ſint ab Eccleſia recipiendi. 66

QUÆSTIO XII.
De Apoſtaſia.

ARt. 1. Utrum Apoſtaſia pertineat ad infidelitatem. 66
Qu. 1. An omnis qui deſerit Clericatum ſit apoſtata. 67
Qu. 2. An omnis qui dimittit habitum ſuæ Religionis ſit apoſtata. ibid.

QUÆSTIO XIII.
De blaſphemia in genere.

ARt. 1. Utrum blaſphemia opponatur confeſſioni fidei. 70
2. Utrum blaſphemia ſemper ſit peccatum mortale. 71
3. Utrum peccatum blaſphemiæ ſit maximum peccatum. ibid.
4. Utrum damnati blaſphement. ibid.

QUÆSTIO XIV.
De blaſphemia in Spiritum Sanctum.

ARt. 1. Utrum peccatum in Spiritum Sanctum ſit idem quod peccatum ex certa malitia. 72
2. Utrum convenienter aſſignentur ſex ſpecies peccati in Spiritum Sanctum, ſcilicet deſperatio, præſumptio, &c. ibid.
3. Utrum peccatum in Spiritum Sanctum ſit irremiſſibile. 73
4. Utrum homo poſſit primò peccare in Spiritum Sanctum. ibid.

QUÆSTIO XV.
De vitiis oppoſitis intellectui.

ARt. 1. Utrum cæcitas mentis ſit peccatum. 73
2. Utrum hebetudo ſenſus ſit aliud peccatum à cecitate mentis. ibid.
3. Utrum cæcitas mentis & hebetudo ſenſus oriantur ex peccatis carnalibus. ibid.

QUÆSTIO XVI.
De Præceptis fidei ſcientiæ & intellectus.

ARt. 1. Utrum in veteri lege debuerunt dari præcepta credendi. 73
2. Utrum in veteri lege, convenienter tradantur præcepta pertinentia ad ſcientiam & intellectum. 74

QUÆSTIO XVII.
De Spe.

ARt. 1. Utrum ſpes ſit virtus. 74
2. Utrum beatitudo æterna ſit proprium objectum ſpei. 75
3. Utrum aliquis poſſit ſperare alterari beatitudinem æternam. 76
4. Utrum aliquis poſſit ſperare licitè in homine. ibid.
5. Utrum ſpes ſit virtus Theologica. 77
6. Utrum ſpes ſit virtus diſtincta ab aliis virtutibus Theologicis. ibid.
7. & 8. Utrum ſpes præcedat fidem & charitas ſit prior ſpe. 78

QUÆSTIO XVIII.
De Subjecto ſpei.

ARt. 1. Utrum ſpes ſit in voluntate ſicut in ſubjecto. 78
2. Utrum ſpes ſit in beatis. ibid.
3. Utrum ſpes ſit in damnatis. 79
Qu. 1. In quibus poſt hanc vitam remaneat ſpes. 80
Qu. 2. In quibus inveniatur ſpes in hac vita. ibid.
4. Utrum ſpes viatorum habeat certitudinem. 81

Digitized by Google

QUÆSTIO XIX.

De Dono timoris.

ARt. 1. Utrum Deus poſſit timeri. 82
2. Utrum timor convenienter dividatur in filialem, initialem, ſervilem & mundanum, 83
Qu. Ao malum culpæ poſſit eſſe objectum timoris. ibidem.
3. Utrum timor mundanus ſit ſemper malus. ibidem.
Qu. An timor mundanus ſit peccatum diſtinctum ab eo quod per illum timorem committitur. 84
4. Utrum timor ſervilis ſit bonus. ibid.
Qu. Cujus virtutis actus ſit timot pœoæ, & an ſit habitus. 85
5. Utrum timor ſervilis ſit idem in ſubſtantia cum timore filiali. ibid.
6. Utrum timor ſervilis remaneat cum charitate. ibidem.
7. Utrum timor ſit initium ſapientiæ. 86
8. Utrum timor initialis differat ſecundùm ſubſtantiam à timore filiali. ibid.
9. Utrum timor ſit donum Spiritus ſancti. ibid.
10. Utrum creſcente charitate diminuatur timor. 87
11. Utrum timot remaneat in patria. ibid.
12. Utrum paupertas ſpiritus ſit beatitudo reſpondens dooo timoris. 88

QUÆSTIO XX.

De Deſperatione.

ARt. 1. Utrum deſperatio ſit peccatum. 88
Qu. An ſi cui revelaretur ſua damnatio, peccaret deſperando. ibid.
2. Utrum deſperaos ſine ioſidelitate eſſe poſſit. 89
3. Utrum deſperatio ſit maximum peccatorum. ibidem.
4. Utrum deſperatio ex acedia oriatur. ibid.

QUÆSTIO XXI.

De Præſumptione.

ARt. 1. Utrum præſumptio innitatur Deo an propriæ virtuti. 89
2. Utrum præſumptio ſit peccatum. 90
Qu. 1. Utrum præſumptio ſemper conjunctam habeat ioſidelitatem. ibid.
Qu. 2. Utrum præſumptio tollat ſpem. 91
3. Utrum præſumptio magis opponatur timori quàm ſpei. ibid.
4. Utrum præſumptio cauſetur ex inani gloria. ibidem.

QUÆSTIO XXII.

De Præceptis pertinentibus ad ſpem & timorem.

ARt. 1. Utrum de ſpe debeat dari aliquod præceptum. 91
Qu. Quando præceptum ſpei obliget. ibid.
2. Utrum de timore fuerit dandum aliquod præceptum. 92

QUÆSTIO XXIII.

De Charitate ſecundum ſe.

ARt. 1. Utrum charitas ſit amicitia. 92
2. Utrum charitas ſit aliquid creatum in anima. 94
Qu. Utrum io catechumeno vel pœnitente nondum juſtiſicato nulla inveniatur dilectio chriſtiana. 96
3. Utrum charitas ſit virtus. 98
Qu. Utrum charitas remiſſa ſit virtus. idid.
4. Utrum chariras ſit virtus ſpecialis. 99
5. Utrum charitas ſit una virrus. ibid.
6. Utrum charitas ſit excellentiſſima virtutum. ibidem.
7. Urrum ſine charitate poſſit eſſe aliqua vera virtus. 100
8. Utrum charitas ſit forma virtutum. ibid.

QUÆSTIO XXIV.

De Charitatis ſubjecto.

ARt. 1. Utrum voluntas ſit ſubjectum chatitatis. 101
2. Utrum charitas cauſetur in nobis ex infuſione. ibid.
3. Utrum charitas infundatur ſecundùm capacitatem naturalium. ibid.
4. Utrum charitas augeri poſſit. 102
5. Urrum charitas augeatur per additionem. 103
6. Utrum quolibet actu charitatis augeatur charitas. 104
7. Utrum charitas augeatur in infinitum. 106
Qu. Utrum charitas viæ poſſit adæquare charitatem patriæ. 107
8. Utrum charitas in hac vita poſſit eſſe perfecta. 108
9. Utrum convenieoter diſtinguantur tres gradus charitatis, incipiens, proficiens, & perfecta. ibidem.
10. Utrum charitas poſſit diminui. 109
11. Utrum charitas ſemel babita poſſit amitti. 110
12. Utrum charitas amittatur per unum actum peccati mortalis. 112

QUÆSTIO XXV.

De charitatis objecto.

ARt. 1. Utrum dilectio charitatis ſiſtat in Deo, ao ſe extendat etiam ad proximum. 113
Qu. An actus quo diligitur Deus ſit idem ſpecie cum actu quo diligitur proximus. ibid.
2. Utrum charitas ſit ex charitate diligenda. ibid.
3. Utrum creaturæ irrationales ſiot ex charitate diligendæ. 114
4. Utrum homo debeat ſeipſum diligere ex charitate. ibid.
5. Utrum homo debeat corpus ſuum ex charitate diligere. ibid.
6. Utrum peccatores ſint ex charitate diligendi. 115
7. Utrum peccatores diligant ſeipſos. ibid.
8. Utrum ſit de neceſſitate charitatis, ut inimici diligantur. ibid.
9. Utrum ſit de neceſſitate charitatis quòd aliquis ſigna & effectus dilectionis inimico exhibeat. 117
10. Utrum debeamus Angelos ex charitate diligere. 118
11. Utrum debeamus dæmones ex charitate diligere. 119
12. Utrum convenienter enumerentur quatuor ex charitate diligenda, ſcilicet, Deus, proximus, corpus noſtrum & nos ipſi. ibid.

QUÆSTIO XXVI.

De ordine Charitatis.

ARt. 1. Utrum in charitate ſit ordo. 119
2. Utrum Deus ſit magis diligendus quàm proximus. ibid.
3. Utrum homo debeat ex charitate plus Deum diligere quàm ſeipſum. 121
Qu. Utrum homo naturaliter inclinetur ad diligendum Deum magis quàm ſeipſum. ibid.
4. Utrum homo ex charitate magis debeat diligere ſeipſum quàm proximum. 123
Qu. 1. An pro ſpirituali bono proximi poſſit quis velle pati jacturam in propriis bonis ſpiritualibus. 125
Qu. 2. An pro ſpirituali bono proximi teneamur pati jacturam bonorum noſtrorum temporalium. 126
Qu. 3. Determinata corporalia pati debeat homo pro corporali bono proximi. ibid.
Qu. 4. An liceat vitam propriam periculo mortis exponere pro fama, honore, vel facultatibus proximi. 127
5. Utrum homo magis debeat diligere proximum, quàm corpus proprium. ibid.
6. Utrum unus proximus ſit magis diligendus quàm alius. 128
7. Utrum magis debeamus diligere meliores quam nobis conjunctiores. 129
8. Utrum ſit magis diligendus ille, qui nobis eſt magis conjunctus ſecundùm carnalem originem. 131
Qu. 1. Utrum in his quæ pertinent ad naturam ſive ad vitam conſervandam, magis ſuccurrendum ſit conſanguineo neceſſitatem gravem aut extremam patienti, quàm alicui magna amico in eadem neceſſitate conſtituto. ibid.
Qu. 2. Utrum in pari neceſſitate ſpirituali, præferendi ſint parentes carnales ſpiritualibus. 132
9. Utrum homo ex charitate magis debeat diligere filium quàm patrem. ibid.
10. Utrum homo magis debeat diligere matrem quàm patrem. 133
11. Utrum homo plus debeat diligere uxorem quàm patrem & matrem. ibid.
12. Utrum homo magis debeat diligere benefactorem quàm beneficiatum. ibid.
13. Utrum ordo charitatis remaneat in patria. ibidem.

QUÆSTIO XXVII.

De principali actu Charitatis.

ARt. 1. Utrum charitati ſit magis proprium amari, quàm amare. 133
2. Utrum amare ſecundùm quod eſt actus charitatis, ſit idem quod beneficentia. 134
3. Utrum Deus ſit propter ſeipſum ex charitate diligendus. ibid.
Qu. Utrum liceat Deum diligere, ipſique ſervire propter mercedem. ibid.
4. Utrum Deus in hac vita poſſit immediatè amari. 136
5. Utrum Deus poſſit totaliter amari. 137
6. Utrum divinæ dilectionis ſit aliquis modus habendus. ibid.
7. Utrum ſit magis meritorium diligere inimicum quàm amicum. ibid.
8. Utrum ſit magis meritorium diligere proximum, quàm diligere Deum. 139

QUÆSTIO XXVIII.

De Gaudio.

ARt. 1. Utrum gaudium in nobis ſit effectus charitatis. 140
2. Utrum gaudium ſpirituale, quod ex charitate cauſatur, recipiat admixtionem triſtitiæ. ibid.
3. Utrum ſpirituale gaudium quod ex charitate cauſatur, poſſit in nobis impleri. ibid.
4. Utrum gaudium ſit virtus. ibid.

QUÆSTIO XXIX.

De Pace.

ARt. 1. Utrum pax ſit idem quod concordia. 140
2. Utrum omnia appetant pacem. 141
3. Utrum pax ſit proprius effectus charitatis. ibidem.
4. Utrum pax ſit virtus. ibid.

QUÆSTIO XXX.

De Miſericordia.

ARt. 1. Utrum malum ſit propriè motivum ad miſericordiam. 141
2. Utrum defectus ſit ratio miſerendi ex parte miſerentis. 142
3. Utrum miſericordia ſit virtus. 143
4. Utrum miſericordia ſit maxima virtutum. ib.

QUÆSTIO XXXI.

De Beneficentia.

ARt. 1. Utrum beneficentia ſit actus charitatis. 144
2. Utrum ſit omnibus benefaciendum. ibid.
3. Utrum ſit magis benefaciendum iis, qui ſunt nobis magis conjuncti. ibid.
Qu. Utrum creditori extremam neceſſitatem patienti oporteat reſtituere debitum, ſi vel debitor ſit in eadem neceſſitate, vel debitoris pater aut mater, vel perſona ex qua pendet ſalus reipublicæ. ibidem.
4. Utrum beneficentia ſit virtus ſpecialis. 145

QUÆSTIO XXXII.

De Eleemoſyna.

ARt. 1. Utrum dare eleemoſynam ſit actus charitatis. 145
2. Utrum convenienter eleemoſynæ genera diſtinguantur. 146
3. Utrum eleemoſynæ corporales ſint potiores quàm ſpirituales. 147
4. Utrum eleemoſynæ corporales habeant effectum ſpiritualem. ibid.
5. Utrum dare eleemoſynam ſit in præcepto. 148
6. Utrum quis debeat dare eleemoſynam de neceſſario. 150
Qu. 1. Quando ſit neceſſarium dare eleemoſynam. 151
Qu. 2. Utrum qui habent ſuperflua non ſolùm naturæ, ſed etiam ſtatus, teneantur ea in eleemoſynas erogare pauperibus, communem neceſſitatem patientibus. 152
Qu. 3. Utrum divites eleemoſynam non dantes obligentur ad reſtitutionem. 154
Qu. 4. Quis teneatur pauperi graviter aut extremè indigenti, quando plures divites illam neceſſitatem noverunt. ibid.
Qu. 5. Utrum extremè indigenti ſufficiat ſubvenire mutuando, commodando, vel vendendo credito. 155

7. Utrum

7. Utrum poſſit fieri eleemoſyna de injuſtè acquiſitis. 156

8. Utrum ille qui eſt in poteſtate alterius conſtitutus, poſſit eleemoſynam facere. 159

Qu. 1. An religioſus exiſtens in Monaſterio, & ſibi ſubtrahens de illis quæ Prælatus ei conceſſit ad victum, aut veſtitum, poſſit inde facere eleemoſynam. 160

Qu. 2. An religioſus Paſtoratum, aut aliud aliquod beneficium habens, liberè poſſit de fructibus ſui beneficii dare in eleemoſynas & in alias pias cauſas. ibidem.

9. Utrum ſit magis propinquioribus eleemoſyna danda. 161

Qu. 1. Utrum eleemoſyna ſit malis hominibus facienda. ibid.

Qu. 2. Utrum eleemoſyna ſit facienda illis qui ita ſunt voluntariè pauperes, ut ſi vellent, non egerent. ibidem.

Qu. 3. Quid dicendum de illis Magiſtratibus qui ſolos pauperes indigenas mendicare permittunt, extraneos omnes à ſuis urbibus expellant. 162

Qu. 4. An homini avaro qui propriis rebus non vult uti & propterea indiget, facienda ſit eleemoſyna. ibidem.

10. Utrum eleemoſyna ſit abundanter facienda. ibidem.

QUÆSTIO XXXIII.

De correptione fraterna.

ART. 1. Utrum fraterna correptio ſit actus charitatis. 162

2. Utrum correptio fraterna ſit in præcepto. 163

Qu. 1. Qui homines ſint à nobis corripiendi cùm peccant. 165

Qu. 2. Quæ peccata ſint materia propria correptionis fraternæ, mortalia, an venialia. ibid.

Qu. 3. Quæ peccata mortalia ſint materia correptionis fraternæ. ibid.

Qu. 4. Utrum peccata mortalia ſint materia correptionis fraternæ quando ſunt commiſſa, an quando committenda. 166

Qu. 5. Utrum ſit corripiendus frater qui peccat ex ignorantia. ibid.

Qu. 6. Quæ conditiones ſint neceſſariæ, ut præceptum correptionis fraternæ ſit adimplendum. 167

Qu. 7. Utrum poſitis jam dictis conditionibus, præceptum correptionis fraternæ obliget ad ſtatim. ibidem.

Qu. 8. Utrum correptio fraterna ſit neceſſariò facienda, etiamſi nobis grave periculum vitæ, aut alterius magni damni temporalis, immineat. 168

3. Utrum correptio fraterna ſolùm pertineat ad Prælatos. ibid.

4. Utrum quis teneatur corripere Prælatum ſuum. 169

5. Utrum peccator debeat corripere delinquentem. 170

Qu. Utrum peccator teneatur ſe emendare, ut poſſit alium corripere. ibid.

6. Utrum quis debeat à correptione ceſſare propter timorem, ne ille fiat deterior. ibid.

Qu. Si probabile ſit eum qui corripitur, nunc quidem futurum iſta occaſione deteriorem; poſtea tamen ſe correcturum: an ſit corripiendus. 171

7. Utrum in correptione fraterna debeat ex neceſſitate præcepti, admonitio ſecreta præcedere denuntiationem. ibid.

8. Utrum teſtium inductio debeat præcedere denuntiationem. 173

Qu. 1. Utrum inducendi ſint teſtes, quando frater ſecretò correptus non emendatur, & peccatum ejus eſt occultum. 174

Qu. 2. Utrum poſt ſecretam admonitionem fruſtra factam, poſſit quis peccatum fratris indicare Prælato, non quidem ut judici, ſed ut patri, priuſquam adhibeantur unus vel duo teſtes. 175

Qu. 3. An ordo correptionis fraternæ, ſit juris naturalis. 176

Qu. 4. Utrum contra illum qui neque per admonitiones privatas, neque per inductionem teſtium, neque per correptionem Prælati eſt emendatus, poſſit procedi judicialiter. ibid.

QUÆSTIO XXXIV.

De Odio.

ART. 1. Utrum Deus poſſit odio haberi. 177

2. Utrum odium Dei ſit maximum peccatorum. ibid.

3. Utrum omne odium proximi, ſit peccatum. 178

4. Utrum odium proximi ſit graviſſimum peccatorum quæ in proximum committuntur. ibid.

5. Utrum odium ſit vitium capitale. 179

6. Utrum odium oriatur ex invidia. ibid.

Qu. 1. Sitne odium Dei, & odium proximi ejuſdem ſpeciei. ibid.

Qu. 2. An omnia odia proximi, ſint ejuſdem ſpeciei. ibidem.

Qu. 3. An odium proximi poſſit eſſe abſque alio peccato. ibid.

Qu. 4. Utrum omne odium ſit peccatum mortale. 180

QUÆSTIO XXXV.

De Acedia.

ART. 1. Utrum acedia ſit peccatum. 180

2. Utrum acedia ſit ſpeciale peccatum. ibid.

3. Utrum acedia ſit peccatum mortale. ibid.

4. Utrum acedia debeat poni vitium capitale. 181

QUÆSTIO XXXVI.

De Invidia.

ART. 1. Utrum invidia ſit triſtitia. 181

2. & 3. Utrum invidia ſit peccatum; & quidem mortale. ibid.

4. Utrum invidia ſit vitium capitale. 182

QUÆSTIO XXXVII.

De Diſcordia.

ART. 1. Utrum diſcordia ſit peccatum. 182

2. Utrum diſcordia ſit filia inanis gloriæ. 183

QUÆSTIO XXXVIII.

De Contentione.

ART. 1. Utrum contentio ſit peccatum mortale. 183

2. Utrum contentio ſit filia inanis gloriæ. ibidem.

QUÆSTIO XXXIX.

De Schiſmate.

ART. 1. Utrum ſchiſma ſit ſpeciale peccatum. 184

2. Utrum ſchiſma ſit gravius peccatum infidelitate. 185

3. Utrum ſchiſmatici habeant aliquam poteſtatem. ibidem.

4. Utrum ſit conveniens pœna ſchiſmaticorum, ut excommunicentur. 187

QUÆSTIO XL.
De Bello.

ARt. 1. Utrum bellare ſit peccatum. 187
Qu. 1. Quæ conditiones requirantur ut bellum ſit juſtum. 190
Qu. 2. Quæ cauſa requiratur ut bellum ſit juſtum. 191
Qu. 3. Quæ intentiò requiratur ad juſtum bellum. 192
Qu. 4. Utrum ad juſtitiam belli ſatis ſit exiſtimare eſſe cauſam juſtam. ibid.
Qu. 5. Utrum bellum poſſit eſſe juſtum ex utraque parte. 193
Qu. 6. Quid & quantum liceat in bello juſto. ibid.
Qu. 7. Quæ ſit obligatio militum in bello. 194
Qu. 8. Utrum Princeps Catholicus poſſit vocari Infideles in auxilium, vel eos adjuvare. 195
2. Utrum Clericis & Epiſcopis ſit licitum bellare. ibidem.
Qu. 1. Quibus Clericis bellare non liceat. ibid.
Qu. 2. Quo jure prohibitum ſit Clericis bellare. 196
3. Utrum ſit licitum in bellis uti inſidiis. 197
4. Utrum liceat diebus feſtis bellare. ibid.

QUÆSTIO XLI.
De Rixa.

ARt. 1. Utrum rixa ſit ſemper peccatum. 198
2. Utrum rixa ſit filia iræ. ibid.
Qu. 1. An duellum ſit licitum. ibid.
Qu. 2. Utrum in nullo prorſus caſu, licitum ſit duellum. 199

QUÆSTIO XLII.
De Seditione.

ARt. 1. Utrum ſeditio ſit ſpeciale peccatum ab aliis diſtinctum. 199
2. Utrum ſeditio ſit ſemper peccatum mortale. ibidem.

QUÆSTIO XLIII.
De Scandalo.

ARt. 1. Utrum ſcandalum convenienter definiatur quòd eſt dictum, vel factum minus rectum, præbens occaſionem ruinæ. 199
2. Utrum ſcandalum ſit peccatum. 200
3. Utrum ſcandalum ſit ſpeciale peccatum. ibid.
4. Utrum ſcandalum ſit peccatum mortale. 202
Qu. 1. An ſemper ſit peccatum ſcandali, facere coram aliis id quod habet ſpeciem mali. ibid.
Qu. 2. Utrum petere ab aliquo id quod non eſt facturus abſque peccato, ſemper ſit peccatum ſcandali. ibid.
5. & 6. Utrum ſcandalum tam paſſivum, quàm activum non poſſit inveniri in viris perfectis. 103
7. Utrum bona ſpiritualia ſint propter ſcandalum dimittenda. ibid.
8. Utrum propter ſcandalum ſint temporalia dimittenda. 205

QUÆSTIO XLIV.
De Præcepto Charitatis.

ARt. 1. Utrum de charitate debuerit dari aliquod præceptum. 205
2. Utrum de charitate fuerint danda duo præcepta. ibidem.
3. Utrum ſufficiant duo præcepta charitatis. ibid.
4. & 5. Utrum convènienter mandetur quòd Deus diligatur ex toto corde, ex tota anima, & ex tota fortitudine. 206
6. Utrum hoc præceptum de dilectione Dei poſſit in via impleri. ibid.
Qu. 1. An poſſit impleri ſine gratia. 208
Qu. 2. Utrum præceptum dilectionis Dei poſſit impleri quoad ſubſtantiam operis, abſque ejus modo. ibidem.
Qu. 3. Quibus caſibus præceptum dilectionis Dei obliget. ibid.
7. Utrum convenienter detur præceptum de dilectione proximi. ibid.
Qu. 1. De qua dilectione detur hoc præceptum. ibid.
Qu. 2. An proximus ſit diligendus quoad affectum, an ſolùm quoad effectum. ibid.
Qu. 3. Quando hoc præceptum obliget. 209
8. Utrum ordo charitatis cadat ſub præcepto. ibidem.

QUÆSTIO XLV.
De Dono Sapientiæ.

ARt. 1. Utrum ſapientia debeat inter dona Spiritus Sancti computari. 209
2. Utrum ſapientia ſit in intellectu ſicut in ſubjecto. ibid.
3. Utrum ſapientia ſit ſpeculativa tantùm, an practica. ibid.
4. & 5. Utrum ſapientia poſſit eſſe ſine gratia, & cum peccato mortali, ſitque in omnibus habentibus gratiam. 210
6. Utrum ſeptima beatitudo reſpondeat dono ſapientiæ. ibid.

QUÆSTIO XLVI.
De Stultitia.

ARt. 1. & 2. Utrum ſtultitia opponatur ſapientiæ, ſitque peccatum. 210
3. Utrum ſtultitia ſit filia luxuriæ. ibid.

QUÆSTIO XLVII.
De prudentia ſecundùm ſe.

ARt. 1. & 2. Utrum prudentia ſit in vi cognoſcitiva, an in appetitiva, pertineatque ſolùm ad rationem practicam, an etiam ad ſpeculativam. 210
3. Utrum prudentia ſit cognoſcitiva ſingularium. 211
4. Utrum prudentia ſit virtus. ibid.
Qu. 1. Quodnam ſit objectum prudentiæ. ibid.
Qu. 2. Quomodo prudentia eſt virtus, cum ejus judicium ſit aliquando falſum; ut quando Jacob accedebat ad Liam, putans eſſe Rachelem. ibid.
5. Utrum prudentia ſit ſpecialis virtus. ibid.
6. & 7. Utrum prudentia præſtituat finem virtutibus moralibus, pertineatque ad ipſam invenire medium in eiſdem virtutibus moralibus. 212
8. Utrum præcipere ſit principalis actus prudentiæ. ibid.
9. Utrum ſollicitudo pertineat ad prudentiam. ibidem.
10. Utrum prudentia ſe extendat ad regimen multitudinis. ibid.
11. Utrum prudentia quæ eſt reſpectu boni proprii, ſit eadem ſpecie cum ea, quæ ſe extendit ad bonum commune. ibid.
12. Utrum prudentia ſit in ſubditis, an ſolùm in Principibus. 213
13. Utrum prudentia poſſit eſſe in peccatoribus. ibidem.

14. Utrum prudentia ſit in omnibus habentibus gratiam. ibid.
15. Utrum prudentia inſit nobis à natura. ibid.
16. Utrum prudentia poſſit amitti per oblivionem, ibidem,

QUÆSTIO XLVIII.

De partibus prudentiæ in generali.

ART. unicus. Utrum convenienter aſſignentur tres partes prudentiæ. 213

QUÆSTIO XLIX.

De ſingulis prudentiæ partibus quaſi integralibus.

ART. 1. Utrum memoria ſit pars prudentiæ. 214
2. Utrum intellectus ſit pars prudentiæ. ibid.
3. 4. 5. 6. 7. & 8. Utrum docilitas, ſolertia, ratio, prudentia, circumſpectio, cautio, ſint partes prudentiæ. ibid.

QUÆSTIO L.

De partibus prudentiæ ſubjectivis.

ART. 1. Utrum regnativa, debeat poni ſpecies prudentiæ. 215
2. Utrum politica convenienter ponatur pars prudentiæ. ibid.
3. & 4. Utrum œconomica & militaris debeant poni partes prudentiæ. ibid.

QUÆSTIO LI.

De partibus prudentiæ potentialibus.

ART. 1. & 2. Utrum eubulia ſit virtus & quidem à prudentia diſtincta. 215
3. & 4. Utrum ſyneſis & gnome ſint virtutes ſpeciales, ibid.

QUÆSTIO LII.

De Dono Conſilii.

ART. 1. Utrum conſilium debeat poni inter dona Spiritus Sancti. 215
2. 3. & 4. Utrum donum conſilii reſpondeat virtuti prudentiæ, maneat in patria, ipſique reſpondeat quinta beatitudo, quæ eſt de miſericordia. 216

QUÆSTIO LIII.

De vitiis oppoſitis prudentiæ ex defectu; ac primum de imprudentia.

ART. 1. & 2. Utrum imprudentia ſit peccatum, & quidem ſpeciale. 216
3. Utrum præcipitatio ſit peccatum ſub imprudentia contentum. ibid.
4. 5. & 6. Utrum inconſideratio, inconſtantia, ſint peccata ſpecialia, ſub imprudentia contenta, quæ oriantur ex luxuria. ibid.

QUÆSTIO LIV.

De Negligentia.

ART. 1. & 2. Utrum negligentia ſit peccatum ſpeciale, & opponatur prudentiæ. 216
3. Utrum negligentia poſſit eſſe peccatum mortale. 217

QUÆSTIO LV.

De Vitiis oppoſitis prudentiæ, quæ habent ſimilitudinem cum ipſa, & opponuntur illi per exceſſum.

ART. 1. & 2. Utrum prudentia carnis ſit peccatum, & quidem mortale. 217
3. Utrum aſtutia ſit ſpeciale peccatum. idid.
4. & 5. Utrum dolus & fraus ſint peccata ad aſtutiam pertinentia. ibid.
6. Utrum licitum ſit ſollicitudinem habere de temporalibus. ibid.
7. Utrum quis debeat eſſe ſollicitus futurorum. ibidem.
8. Utrum hujuſmodi vitia, oriantur ex avaritia. 218

QUÆSTIO LVI.

De præceptis ad prudentiam pertinentibus.

ART. 1. Utrum de prudentia fuerit dandum aliquod præceptum, inter præcepta Decalogi. 218
2. Utrum in Lege veteri fuerint convenienter præcepta prohibitiva propoſita de vitiis oppoſitis prudentiæ. ibid.

DE JURE ET JUSTITIA.

QUÆSTIO LVII.

De Iure.

ART. 1. Utrum jus ſit objectum juſtitiæ. 219
2. Utrum jus convenienter dividatur in jus naturale & jus poſitivum. 221
3. Utrum jus gentium ſit idem cum jure naturali. 223
4. Utrum debeat ſpecialiter diſtingui jus paternum & dominativum. 224

QUÆSTIO LVIII.

De Iuſtitia.

ART. 1. Quid ſit Juſtitia. 227
2. Utrum juſtitia ſemper ſi ad alterum. 228
3. Utrum juſtitia ſit virtus. ibid.
4. Utrum juſtitia ſit in voluntate ſicut in ſubjecto. ibid.
5. & 6. Utrum juſtitia ſit virtus generalis, & ſecundùm quod eſt virtus generalis, ſit idem per eſſentiam cum omni virtute. 229
Qu. 1. An Juſtitia Legalis ſit virtus ſpecialis ab aliis virtutibus re diſtincta. 229
Qu. 2. Utrum juſtitia legalis habeat veram rationem juſtitiæ. 230
Qu. 3. Utrum juſtitia legalis in Principe, & ſubditis ſit ejuſdem ſpeciei. 231
7. Utrum ſit aliqua juſtitia particularis, præter juſtitiam generalem. ibid.
8. Utrum juſtitia particularis habeat materiam ſpecialem. ibid.
9. Utrum juſtitia ſit circa paſſiones. 232
10. Utrum medium juſtitiæ ſit medium rei. 233
11. Utrum actus juſtitiæ ſit reddere unicuique quod ſuum eſt. ibid.
12. Utrum juſtitia præemineat inter omnes virtutes morales. ibid.

QUÆ-

Index Quæſtionum.

QUÆSTIO LIX.

De Injuſtitia.

ARt. 1. Utrum injuſtitia ſit vitium ſpeciale. 234
2. Utrum aliquis dicatur injuſtus ex hoc quòd facit injuſtum. ibid.
3. Utrum aliquis poſſit pati injuſtum volens. 235
4. Utrum quicumque facit injuſtum peccet mortaliter. 836

QUÆSTIO LX.

De Judicio.

ARt. 1. Utrum judicium ſit actus juſtitiæ. 237
2. Utrum ſit licitum judicare. 238
Qu. An judex in peccato mortali exiſtens peccet mortaliter. 239
3. An judicium ex ſuſpicione procedens ſit illicitum. 240
Qu. 1. Utrum ſuſpicio ſit peccatum mortale. 241
Qu. 2. An ſuſpicio & judicium temerarium ſit contra juſtitiam. 243
Qu. 3. Quænam ſint judicia levia, quæ gravia. ibid.
Qu. 4. Quænam ſit materia gravis in hoc negotio. 244
4. Utrum dubia ſint in meliorem partem interpretanda. ibid.
4. Utrum ſit ſemper ſecundùm leges ſcriptas judicandum. 246
Qu. Utrum ſententia judicis injuſta, teneat in foro conſcientiæ. 247
6. Utrum per uſurpationem reddatur perverſum judicium. 248
Qu. An judicia & leges Tyranni ſic ſint perverſa, ut populus non tenetur eis parere. 250

QUÆSTIO LXI.

De partibus juſtitiæ ſubjectivis.

ARt. 1. Utrum convenienter ponantur duæ ſpecies juſtitiæ, commutativa, diſtributiva. 251
2. Utrum medium eodem modo accipiatur in juſtitia diſtributiva & commutativa. 252
3. Utrum materia utriuſque juſtitiæ ſit diverſa. 253
4. Utrum juſtum ſit ſimpliciter idem quod contrapaſſum. ibid.

QUÆSTIO LXII.

De Reſtitutione.

ARt. 1. Utrum reſtitutio ſit actus juſtitiæ commutativæ. 254
2. Utrum ſit neceſſarium ad ſalutem quòd fiat reſtitutio ejus quod ablatum eſt. 256
Qu. 1. Utrum qui læſit aliquem in bonis ſpiritualibus teneatur ad reſtitutionem. 258
Qu. 2. Utrum ad reſtitutionem teneatur qui aliquem à religione avocavit. 259
Qu. 3. Utrum qui aliquem occidit aut mutilavit ad reſtitutionem obligetur. 261
Qu. 4. Cuinam debeat fieri reſtitutio damnorum ex homicidio provenientium. 263
Qu. 5. Sitne facienda reſtitutio propter violatam integritatem corporis in virgine. 265
Qu. 6. Utrum qui poſt emiſſum votum caſtitatis aut religionis, promittit puellæ matrimonium, ut ſic eam inducat ad conſentiendum copulæ, teneatur ad matrimonium. 266
Qu. 7. Utrum qui adulterium committunt, ad reſtitutionem obligentur. ibid.
Qu. 8. Utrum fama ablata ſit reſtituenda. 267
Qu. 9. Quæ requirantur ut aliquis obligetur ad reſtitutionem famæ. ibid.
Qu. 10. Quænam excuſent à reſtitutione famæ. 269
Qu. 11. Utrum à reſtitutione famæ excuſet, quòd cum alterius peccato ejus pœnitentiam narraveris. 270
Qu. 12. Utrum à reſtitutione excuſet, quòd ejus cui detraxiſti, famam auxeris in alio genere. ibid.
Qu. 13. Utrum excuſet à reſtitutione famæ, quòd non poſſis ea facere ſine periculo vitæ. ibid.
Qu. 14. Utrum excuſetur à reſtitutione qui aliquem ideo diffamavit, quia paravit ſibi famam per hypocriſin. 271
Qu. 15. Utrum excuſetur à reſtitutione qui injuriam ſibi factam narrat amico. ibid.
Qu. 16. An ad reſtitutionem teneatur qui ſine ulla aſſertione refert crimen quod de altero audivit. ibidem.
Qu. 17. An qui diffamatum in uno loco, diffamavit in alio, teneatur ad reſtitutionem. 272
Qu. 18. Utrum qui infamem uno genere peccati diffamavit in alio teneatur ad reſtitutionem. 273
Qu. 19. Utrum qui revelat crimen occultum viro gravi & prudenti ſit liber à reſtitutione. ibid.
Qu. 20. Utrum qui indirectè aliquem diffamavit, teneatur ad reſtitutionem. 274
Qu. 21. Quid reſtituere debeat detractor ſeu infamator. ibid.
Qu. 22. Quomodo fama ſit reſtituenda. 275
Qu. 23. Utrum hæredes teneantur reſtituere famam loco infamatoris. 276
Qu. 24. An & quomodo honor læſus ſit reſtituendus. ibidem.
Qu. 25. Utrum qui impedit aliquem ne conſequatur beneficium, teneatur ad reſtitutionem. 277
3. Utrum ſufficiat reſtituere ſimplum quod injuſte ablatum eſt. 279
4. Utrum aliquis debeat reſtituere, quod non abſtulit. 280
Qu. 1. Utrum qui adulteri damnum intulit abſque omni culpa, teneatur ad reſtitutionem. 281
Qu. 2. Utrum qui damnum alteri dedit ex aliqua culpa, ſed levi, teneatur ad reſtitutionem. 282
Qu. 3. Ex qua culpa teneatur quis ad reſtitutionem ratione contractus. ibid.
Qu. 4. Ex qua culpa teneatur quis ad reſtitutionem ratione quaſi contractus. 284
5. Utrum oporteat ſemper reſtitutionem facere ei à quo aliquid eſt acceptum. 285
Qu. 1. Utrum & cui bona incerta ſint reſtituenda. 287
Qu. 2. Quo jure bona incerta debeantur pauperibus. 288
Qu. 3. Cujus authoritas intervenire debeat ut bona incerta erogentur pauperibus. ibid.
Qu. 4. Utrum poſſit fieri compoſitio pro talibus debitis. 289
Qu. 5. Quid ſi poſtquam bona incerta ſunt, pauperibus erogata, vel poſtquam facta eſt de illis compoſitio, Dominus legitimus compareat. ibid.
Qu. 6. Cui facienda eſt reſtitutio quando Dominus eſt mortuus. 290
Qu. 7. Quo loco & cujus expenſis atque periculo facienda ſit reſtitutio abſenti. ibid.
6. Utrum ſemper teneatur reſtituere ille qui accepit. 291
Qu. 1. Utrum qui bona fide emit rem furtivam, poſſit hoc poſtea reſciens, illam reddere furi. 292
Qu. 2. Quid faciet qui bona fide rem quampiam emit ab eo qui non erat dominus, & durante eadem bona fide vendidit alteri. 293

Qu. 3.

Qu. 3. Quid faciet dubiæ fidei emptor circa rem alienam. 296
Qu. 4. Quid faciet qui res uſu conſumptibiles bona fide accepit ſuisque rebus miſcuit ; ſi poſtea intelligit eſſe alienas. 297
Qu. 5. Quid ſit ſtatutum ut quælibet res in foro empta, ſit emptoris. idid.
Qu. 6. An teneatur quiſpiam reſtituere bona externa, quæ appellantur fortunæ, cum propriæ famæ detrimento. 298
Qu. 7. Quid ergo faciet mulier, quæ appoſuit marito filium alienum, qui proinde ex bonis mariti alitur, & hæreditatem eſt accepturus in damnum hæredum legitimorum. 299
7. Utrum illi qui non acceperunt, teneantur reſtituere. 300
Quaſ. circa corpus art. Qui cenſeri debeant cauſa efficax injuſtæ ablationis, vel injuſtæ detentionis. ibidem.
Quaſit. 1. circa reſp. ad 2. Quo ordine teneantur ad reſtitutionem, qui fuerunt concauſæ injuſtæ actionis. 306
Qu. 2. Quando plures æquè obligantur, an uno reſtituente cæteri ſint liberi. 307
Qu. 3. Quando damnum paſſus uni ex cooperantibus remiſit debitum, an poſſit ab aliis exigere integrum. ibidem.
8. Utrum quis teneatur ſtatim reſtituere. ibid.
Qu. 1. Quæ cauſæ excuſent à reſtitutione ſtatim facienda. 309
Qu. 2. Quis ordo obſervandus ſit in facienda reſtitutione. 313

QUÆSTIO LXIII.

De Acceptione perſonarum.

ARt. 1. Utrum acceptio perſonarum ſit peccatum. 315
2. Utrum in diſpenſatione ſpiritualium locum habeat acceptio perſonarum. ibid.
Qu. 1. Quibus partibus conſtet illa idoneitas, quæ ad ſpiritualia rectè adminiſtranda requiritur. 316
Qu. 2. Qua intentione recipienda ſint beneficia Eccleſiaſtica. 320
Qu. 3. Utrum ei qui habet unum beneficium conferri poſſit aliud. 322
Qu. 4. Utrum liceat promovere dignos ad beneficia, prætermiſſis dignioribus. 325
Qu. 5. Utrum qui prætermiſſis dignioribus promovent dignos, teneantur ad reſtitutionem Eccleſiæ faciendam. 328
Qu. 6. Utrum ſuperiùs dicta ſint extendenda ad diſtributiones officiorum ac bonorum Reipublicæ. 329
3. Utrum in exhibitione honoris & reverentiæ locum habet peccatum acceptionis perſonarum. ibidem.
4. Utrum in judiciis locum habeat peccatum acceptionis perſonarum. 330

QUÆSTIO LXIV.

De Homicidio.

ARt. 1. Utrum occidere quæcumque viventia ſit illicitum. 331
2. Utrum ſit licitum occidere homines peccatores. ibid.
3. Utrum occidere hominem peccatorem liceat privatæ perſonæ. 332
Qu. An cuilibet privato liceat occidere tyrannum. ibidem.
4. Utrum occidere malefactores liceat clericis. 333
Qu. Quid jure communi facere poſſint Prælati Eccleſiaſtici à cauſa ſanguinis ſi habeant juriſdictionem temporalem. ibid.
5. Utrum liceat alicui occidere ſeipſum. 334
6. Utrum liceat in aliquo caſu interficere innocentem. 336
7. Utrum liceat alicui occidere aliquem ſe defendendo. 337
Qu. 1. An is qui vim patitur, non ſolùm poſſit, ſed etiam teneatur ſe defendere cum jactura vitæ invaſoris. 339
Qu. 2. Utrum is qui ſua culpa invaditur, poſſit ſe defendendo occidere invaſorem, ſi aliter non poſſit evadere. ibid.
Qu. 3. Quid ſi injuſtè invaſus nequeat ſe tueri, niſi occidat innocentem, an poſſit ſe defendere. ibid.
Qu. 4. Utrum prægnanti liceat præbere medicinam ad abortiendum ſi alioquin ipſa ſit moritura. 340
Qu. 5. Utrum qui ſe defendit, poſſit intendere mortem aggreſſoris. 341
Qu. 6. An liceat prævenire aggreſſorem, & eum priuſquam invadat occidere. 342
Qu. 7. An liceat occidere eum invaſorem qui non vult auferre vitam ſed membrum. ibid.
Qu. 8. Utrum in bonorum temporalium defenſionem poſſit fur occidi. ibid.
Qu. 9. Utrum pro defenſione honoris & pudicitiæ poſſit occidi aggreſſor. 343
8. Utrum aliquis caſualiter occidens hominem incurrat homicidii reatum. 344

QUÆSTIO LXV.

De mutilatione membrorum.

ARt. 1. Utrum mutilare aliquem membro ſuo, poſſit aliquo caſu licitum. 345
Qu. Quid ſit tenendum de irregularitate propter mutilationem incurrenda. ibid.
2. Utrum liceat patribus verberare filios, aut dominis ſervos. 346
3. Utrum liceat aliquem hominem incarcerare. 347
4. Utrum peccatum aggravetur ex hoc quòd prædictæ injuriæ inferuntur in perſonas aliis conjunctas. ibid.

QUÆSTIO LXVI.

De furto & rapina.

ARt. 1. Utrum poſſeſſio rerum exteriorum ſit homini naturalis. 348
Qu. 1. Quid ſit dominium. ibid.
Qu. 2. Utrum uſus diſtinguatur à dominio. 349
Qu. 3. Quidnam ſit ſubjectum dominii, ſive quinam ſint capaces dominii. 352
Qu. 4. An Chriſtus habuerit temporale dominium hujus mundi. 353
Qu. 5. Utrum Summus Pontifex ſit Dominus totius orbis. 355
Qu. 6. Utrum Imperator habeat dominium totius orbis. 358
Qu. 7. Quodnam ſit objectum dominii. ibid.
Qu. 8. An ad recuperandam libertatem ſervis competat jus fugiendi. 362
2. Utrum liceat alicui rem aliquam quaſi propriam poſſidere. 363
Qu. 1. Quo jure facta fuerit rerum diviſio. 364
Qu. 2. Quomodo animalia per primam diviſionem nulli appropriata, ſortiantur aliquem dominum. 365
Qu. 3. An venatio, piſcatio, & animalium quæ nullius ſunt aucupium poſſint jure humano prohiberi. 365
Qu. 4. Quibus modis transferantur dominia rerum quæ ſunt alicujus. 367

Index Quæſtionum.

Qu. 5. Quomodo per donationem transferantur dominia. 369

Qu. 6. Quomodo authoritate legis transferatur dominium. 372

3. Utrum ſit de ratione furti, occultè accipere rem alienam. 373

4. Utrum furtum & rapina ſint peccata differentia ſpecie. 375

5. Utrum furtum ſemper ſit peccatum. ibid.

6. Utrum furtum ſit peccatum mortale. 377

Qu. 1. Quæ materiæ quantitas ſufficiat ut furtum ſit peccatum mortale. 378

Qu. 2. An ea quantitas quæ ſufficit ad peccatum mortale, etiam ſufficiat ad excommunicationem fulminandam. 379

Qu. 3. Quantum ſit peccatum pluraminima paulatim furari. ibid.

7. Utrum liceat alicui furari propter neceſſitatem. ibidem.

Qu. An tranſacta neceſſitate oporteat reſtituere id quod fuit acceptum ea urgente. 380

8. Utrum rapina poſſit fieri ſine peccato. 381

Qu. Utrum Principes juſtè exigant tributa ſeu vectigalia. ibid.

9. Utrum furtum ſit gravius peccatum quàm rapina. 383

QUÆSTIO LXVII.

De Injuſtitia Judicis.

ART. 1. Utrum quis poſſit juſtè judicare eum qui non eſt ſibi ſubditus. 383

2. Utrum liceat judici judicare contra veritatem quam novit propter ea quæ in contrarium proponuntur. 384

3. Utrum judex poſſit aliquem judicare, etiamſi non ſit aliquis accuſator. 387

4. Utrum judex licitè poſſit pœnam relaxare. 388

QUÆSTIO LXVIII.

De Accuſatione.

ART. 1. Utrum homo teneatur ad accuſandum. 388

2. Utrum ſit neceſſarium accuſationem in ſcriptis fieri. 389

3. Utrum accuſatio reddatur injuſta, propter calumniam prævaricationem & tergiverſationem. ibidem.

4. Docet eſſe juſtum, ut is qui per accuſationem, in periculum gravis pœnæ alterum inducit, ipſe ſimilem pœnam patiatur, quando quod accuſat, probare non potuerit. 390

QUÆSTIO LXIX.

De Rei ſeu accuſati Injuſtitia.

ART. 1. Utrum abſque peccato mortali, poſſit accuſatus negare veritatem per quam condemnetur, ibidem.

2. Utrum accuſato liceat calumnioſè ſe defendere. 391

Qu. Quid reus contra juris ordinem interrogatus, dicet aut faciet. 392

3. Utrum reo liceat judicium per appellationem declinare. 393

4. Utrum liceat condemnato ad mortem ſe defendere, ſi poſſit. 393

Qu. 1. Utrum reus juſtè condemnatus poſſit fugere. ibidem.

Qu. 2. Utrum reus juſtè ad mortem condemnatus poſſit carceres & vincula rumpere ut fugiat. 394

Qu. 3. Utrum reus teneatur fugere ſi poſſit. 395

Qu. 4. Poſſitnè reus condemnari, ut ipſe ſumat venenum, vel aperiat ſibi venam, ex qua per totius ſanguinis effuſionem ſit moriturus. ibid.

QUÆSTIO LXX.

De Injuſtitia pertinente ad perſonam teſtis.

ART. 1. Utrum homo teneatur ad teſtimonium ferendum. 396

Qu. 1. An teſtis non ferens teſtimonium quando debet, teneatur ad reſtitutionem. 397

Qu. 2. Quando judex cenſeatur interrogare teſtem juridicè. 398

Qu. 3. Utrum quando crimen eſt manifeſtum, ſed author occultus, poſſit judex inquirere de authore. 400

2. Utrum ſufficiat duorum aut trium teſtimonium. 401

3. Utrum alicujus teſtimonium ſit abſque culpa repellendum. ibid.

4. Utrum falſum teſtimonium ſit ſemper peccatum mortale. 402

QUÆSTIO LXXI.

De Injuſtitia quæ fit in judicio ex parte Advocatorum.

ART. 1. Utrum Advocatus teneatur præſtare patrocinium cauſæ pauperum. 403

2. Utrum convenienter aliqui ſecundùm jura arceantur ab officio advocandi. ibid.

3. Utrum Advocatus peccet ſi injuſtam cauſam defendat. ibid.

4. Utrum Advocato liceat pro ſuo patrocinio pecuniam accipere. 404

QUÆSTIO LXXII.

De injuriis verborum extra judicium & primo de contumelia.

ART. 1. Utrum contumelia conſiſtat in verbis. 405

2. Utrum contumelia ſeu convitium ſit peccatum mortale. 406

3. Utrum aliquis debeat contumelias ſibi illatas ſuſtinere. ibid.

4. Utrum contumelia oriatur ex ira. ibid.

QUÆSTIO LXXIII.

De Detractione.

ART. 1. Utrum detractio convenienter definiatur, quod eſt denigratio alienæ famæ per occulta verba. 407

2. Utrum detractio ſit peccatum mortale. ibid.

3. Utrum detractio ſit gravior omnibus peccatis quæ in proximum committuntur. 408

2. Utrum audiens qui tolerat detrahentem, graviter peccet. 409

QUÆSTIO LXXIV.

De Suſurratione.

ART. 1. Utrum ſuſurratio ſit peccatum diſtinctum à detractione. 410

2. Utrum detractio ſit gravius peccatum quàm ſuſurratio. ibid.

QUÆSTIO LXXV.

De Deriſione.

Art. 1. Utrum deriſio ſit ſpeciale peccatum ab aliis præmiſſis diſtinctum. 410
2. Utrum deriſio poſſit eſſe peccatum mortale. ibidem.

QUÆSTIO LXXVI.

De Maledictione.

Art. 1. Utrum liceat maledicere aliquem. 411
2. Utrum liceat creaturam irrationalem maledicere. ibid.
3. Utrum maledicere ſit peccatum mortale. 412
4. Utrum maledictio ſit gravius peccatum quàm detractio. 413

QUÆSTIO LXXVII.

De fraudulentia quæ committitur in emptionibus & venditionibus.

Art. 1. Utrum aliquis licitè poſſit vendere rem pluris quàm valeat. 414
Qu. 1. Quid ſentiendum de venditione vel emptione citra dimidium juſti pretii. ibid.
Qu. 2. Quodnam cenſeri debeat juſtum rei pretium. 415
Qu. 3. Sintne aliqui tituli, ex quibus liceat cariùs vendere aut emere quàm res valeat. 417
Qu. 4. Utrum ratione damni emergentis, liceat plus exigere. ibid.
Qu. 5. An ratione lucri ceſſantis, plus exigi aut minus dari poſſit. 418
2. Utrum venditio reddatur illicita, propter defectum rei venditæ. 420
3. Utrum venditor teneatur dicere vitium rei venditæ. 422
Qu. An mercator prænoſcens futuram magnam copiam mercium, eaque ratione pretium minuendum, poſſit, hoc tacendo, ſua vendere pretio currenti. 423
4. Utrum liceat negotiando, aliquid cariùs vendere, quàm emere. 425
Qu. 1. An liceat vendere res illas quibus emptor creditur eſſe abuſurus. 427
Qu. 2. Utrum liceat pagas acerbas emere minoris. 428
Qu. 3. Cui pereat res vendita, ſi fortaſſe pereat, vel deterior fiat; emptori nè an venditori. 429
Qu. 4. Si is qui rem alienam ſuſcepit vendendam, eam vendat pluris quàm in mandatis haberet, an poſſit illud plus retinere. 430
Qu. 5. Quando una eademque res eſt vendita pluribus, utri debeatur. ibid.

QUÆSTIO LXXVIII.

De Uſura.

Art. 1. Utrum accipere uſuram pro pecunia mutuata ſit peccatum. ibid.
2. Utrum liceat pro pecunia mutuata, aliquam aliam commoditatem expetere. 434
Qu. An liceat merces cariùs vendere ob expectatam ſolutionem. 439
3. Utrum quidquid de pecunia uſuraria quis lucratus fuerit, reddere teneatur. 442
Qu. 1. Utrum uſurarius acquirat dominium lucri quod ſupra ſortem accepit. ibid.
Qu. 2. Qui contractus ab uſurario facti ſint validi. 444
Qu. 3. Utrum omnia bona uſurarii ſint obnoxia reſtitutioni. 447
Qu. 4. Quænam reſtituere debeat uſurarius. ibid.
Qu. 5. Utrum uſurarii mentales obligentur etiam ad reſtitutionem. 448
Qu. 6. Quinam præter uſurarios teneantur ad reſtitutionem. ibid.
Qu. 7. Quæ ſint pœnæ uſurariorum. 450
4. Utrum liceat pecuniam accipere mutuo ſub uſura. ibid.
Qu. 1. An montes pietatis ſint uſurarii. 453
Qu. 2. An cenſus licitè poſſint emi aut vendi. 455
Qu. 3. Quid ſit cambium, & an liceat. 457

QUÆSTIO LXXIX.

De partibus Juſtitiæ integralibus.

Art. 1. Utrum declinare à malo & facere bonum ſint partes juſtitiæ. 459
2. Utrum tranſgreſſio ſit ſpeciale peccatum. ibid.
3. Utrum omiſſio ſit ſpeciale peccatum. 460
4. Utrum peccatum omiſſionis ſit gravius quàm peccatum tranſgreſſionis. ibid.

QUÆSTIO LXXX.

De partibus potentialibus Juſtitiæ.

Art. unicus. Utrum convenienter aſſignentur virtutes juſtitiæ annexæ. 460

QUÆSTIO LXXXI.

De Religione.

Art. 1. Utrum Religio ordinet hominem ſolùm ad Deum. 461
2. Utrum Religio ſit virtus. ibid.
3. Utrum Religio ſit una virtus. ibid.
4. Utrum Religio ſit ſpecialis virtus ab aliis diſtincta. 462
5. Utrum Religio ſit virtus Theologica. ibid.
6. Utrum Religio ſit præferenda aliis virtutibus moralibus. 463
7. Utrum Religio habeat aliquem exteriorem actum. ibidem.
8. Utrum Religio ſit idem ſanctitati. 464

QUÆSTIO LXXXII.

De Devotione.

Art. 1. Utrum devotio ſit ſpecialis actus voluntatis. ibidem.
2. Utrum devotio ſit actus Religionis. idid.
3. Utrum contemplatio ſeu meditatio ſit devotionis cauſa. ibid.
4. Utrum lætitia ſit devotionis effectus. 465

QUÆSTIO LXXXIII.

De Oratione.

Art. 1. Utrum oratio ſit actus appetitivæ virtutis. ibidem.
2. Utrum ſit conveniens orare. ibid.
3. Utrum oratio ſit actus Religionis. 466
4. Utrum ſolus Deus debeat orari. 467
5. Utrum in oratione debeamus aliquid determinatè à Deo petere. 468
6. Utrum homo debeat temporalia petere à Deo orando. 469
7. Utrum debeamus pro aliis orare. ibid.
8. Utrum debeamus pro inimicis orare. ibid.
Qu. 1. An liceat ſpecialiter orare pro uno ſolo. ibid.
Qu. 2. An ſpecialis oratio pro uno facta plus ei proſit quàm generalis. 470

9. Utrum

Index Quæſtionum.

9. Utrum convenienter ſeptem petitiones orationis dominicæ aſſignentur. ibid.
10. Utrum orare ſit proprium rationalis creaturæ. 472
11. Utrum Sancti qui ſunt in patria orent pro nobis. ibid.
12. Utrum oratio debeat eſſe vocalis. ibid.
13. Utrum de neceſſitate orationis ſit quòd ſit attenta. ibid.
14. Utrum oratio debeat eſſe diuturna. 474
15. Utrum oratio ſit meritoria. 475
16. Utrum peccatores orando aliquid impetrent à Deo. 477
17. Utrum convenienter dicantur eſſe orationis partes, obſecrationes, orationes, poſtulationes, & gratiarum actiones. 478

QUÆSTIO LXXXIV.
De Adoratione.

ART. 1. Utrum adoratio ſit actus latriæ ſive religionis. 478
2. Utrum adoratio importet actum corporalem. 479
3. Utrum adoratio requirat determinatum locum. 480

QUÆSTIO LXXXV.
De Sacrificio.

ART. 1. Utrum offerre ſacrificium Deo ſit de lege naturæ. 483
2. Utrum ſoli Deo ſit ſacrificium offerendum. ib.
3. Utrum oblatio ſacrificii ſit ſpecialis actus virtutis. 484
4. Utrum omnes teneantur ad ſacrificia offerenda. ibidem.

QUÆSTIO LXXXVI.
De Oblationibus & Primitiis.

ART. 1. Utrum homines teneantur ad oblationes ex neceſſitate præcepti. 485
2. Utrum ſolùm Sacerdotibus debeantur oblationes. ibid.
3. Utrum homo poſſit oblationes facere de omnibus rebus licitè poſſeſſis. ibid.
4. Utrum ad primitias ſolvendas homines teneantur. ibid.

QUÆSTIO LXXXVII.
De Decimis.

ART. 1. Utrum homines teneantur dare decimas ex neceſſitate præcepti. 486
2. Utrum de omnibus teneantur homines decimas dare. 488
3. Utrum decimæ ſint clericis dandæ. ibid.
4. Utrum etiam clerici teneantur decimas dare. 489

QUÆSTIO LXXXVIII.
De Voto.

ART. 1. Utrum votum conſiſtat in ſolo propoſito voluntatis. 490
2. Utrum votum debeat ſemper fieri de meliori bono. 492
3. Utrum omne votum obliget ad ſui obſervationem. 497
Qu. 1. Quantum peccatum ſit tranſgredi votum. ibidem.
Qu. 2. Quando oporteat votum ſuum implere. 498
Qu. 3. Utrum obligatio voti tranſeat ad hæredem. ibid.

Qu. 4. An aliqua ſint quæ liberent ab obligatione voti. ibid.
4. Utrum expediat aliquid vovere. 500
5. Utrum votum ſit actus religionis. ibid.
6. Utrum magis ſit laudabile & meritorium facere aliquid ex voto quàm ſine voto. 501
7. Utrum votum ſolemnizetur per ſuſceptionem ſacri ordinis, & per profeſſionem ad certam regulam. 502
8. Utrum illi qui ſunt alterius poteſtati ſubjecti impediantur à vovendo. 504
9. Utrum pueri poſſint ſe obligare ad religionis ingreſſum. 506
10. Utrum poſſit in voto diſpenſari. 507
11. Utrum in voto ſolemni continentiæ poſſit fieri diſpenſatio. ibid.
12. Utrum ad commutationem vel diſpenſationem voti requiratur Prælati authoritas. 510

QUÆSTIO LXXXIX.
De Juramento.

ART. 1. Utrum jurare ſit teſtem Deum invocare. 511
2. Utrum ſit licitum jurare. 512
3. Utrum convenienter ponantur tres comites juramenti videlicet juſtitia, judicium & veritas. 513
4. Utrum jurare ſit actus religionis ſive latriæ. 515
5. Utrum juramentum ſit appetendum & frequentandum tamquam utile & bonum. ibid.
6. Utrum liceat jurare per creaturas. 516
7. Utrum juramentum habeat vim obligandi. 517
Qu. 1. Utrum juramentum vi aut metu extortum obliget. ibid.
Qu. 2. Utrum juramentum dolo vel errore factum ſit obligatorium. 519
Qu. 3. Quid cenſendum ſit de juramento ejus qui ſciens & volens dolosè jurat. 520
Qu. 4. Qualiter obliget juramentum quo quis jurat ſe ſervaturum ſtatuta alicujus Eccleſiæ vel communitatis. 521
8. Utrum major ſit obligatio juramenti quàm voti. 522
9. Utrum aliquis poſſit in juramento diſpenſare. ibidem.
Qu. Quis poſſit in juramento diſpenſari. 523
10. Utrum juramentum impediatur per aliquam conditionem perſonæ vel temporis. ibid.

QUÆSTIO XC.
De Adjuratione.

ART. 1. Utrum liceat adjurare hominem. 524
2. Utrum liceat dæmones adjurare. ibid.
3. Utrum liceat adjurare creaturam irrationalem. 525

QUÆSTIO XCI.
De Dei laudibus.

ART. 1. Utrum Deus ſit ore laudandus. ibid.
2. Utrum in divinis laudibus ſit cantus adhibendus. 526

QUÆSTIO XCII.
De Superſtitione.

ART. 1. Utrum ſuperſtitio ſit vitium religioni contrarium. 527
2. Utrum ſint diverſæ ſuperſtitionis ſpecies. 528

Digitized by Google

Index Quæſtionum.

QUÆSTIO XCIII.

De illegitimo Dei cultu.

ART. I. Utrum in cultu veri Dei poſſit eſſe aliquid pernicioſum. ibid.
2. Utrum in cultu Dei poſſit eſſe aliquid ſuperfluum. ibidem.

QUÆSTIO XCIV.

De Idololatria.

ART. 1. Utrum idololatria rectè ponatur ſpecies ſuperſtitionis. ibid.
2. Utrum idololatria ſit peccatum. 529
3. Utrum idololatria ſit graviſſimum peccatorum. 530
4. Utrum cauſa idololatriæ fuerit ex parte hominis. ibidem.
Qu. Quo tempore cœperit idololatria. 531

QUÆSTIO XCV.

De Divinatione.

ART. 1. Utrum divinatio ſit peccatum. ibid.
2. Utrum divinatio ſit ſpecies ſuperſtitionis. 532
3. Utrum ſit determinare plures divinationis ſpecies. ibid.
4. Utrum divinatio quæ fit per incantationes dæmonum ſit licita. 533
5. Utrum divinatio quæ fit per aſtra ſit illicita. ibidem.
6. Utrum divinatio quæ fit per ſomnia ſit illicita. 535
7. Utrum divinatio quæ fit per auguria & omina, & alias hujuſmodi obſervationes exteriorum rerum ſit illicita. 536
8. Utrum divinatio ſortium ſit illicita. 537

QUÆSTIO XCVI.

De Superſtitionibus Obſervantiarum.

ART. 1. Utrum uti obſervantiis notoriè ſit illicitum. 539
2. Utrum obſervationes ad corporum immutationem ordinatæ, puta ad ſanitatem vel aliquid ejuſmodi ſint illicitæ. ibid.
3. Utrum obſervationes quæ ordinantur ad præcognoſcendum aliqua fortunia, vel infortunia ſint illicitæ. ibid.
4. Utrum ſuſpendere divina verba ad collum ſit illicitum. ibid.
Qu. An liceat tollere ſigna maleficii. 540

QUÆSTIO XCVII.

De Tentatione Dei.

ART. 1. Utrum tentatio Dei conſiſtat in aliquibus factis, in quibus ſolius divinæ poteſtatis expectatur effectus. 542
2. Utrum tentare Deum ſit peccatum. 543
3. Utrum tentatio Dei opponatur virtuti religionis. ibid.
4. Utrum tentatio Dei ſit gravius peccatum quàm ſuperſtitio. ibid.

QUÆSTIO XCVIII.

De Perjurio.

ART. 1. Utrum falſitas ejus quod in juramento confirmatur, requiratur ad perjurium. 544
2. Utrum omne perjurium ſit peccatum. ibid.
3. Utrum omne perjurium ſit peccatum mortale. ib.
4. Utrum peccet ille qui injungit juramentum ei qui pejerat. 546

QUÆSTIO XCIX.

De Sacrilegio.

ART. 1. Utrum ſacrilegium ſit ſacræ rei violatio. 548
2. Utrum ſacrilegium ſit peccatum ſpeciale. ibid.
3. Utrum ſpecies ſacrilegii diſtinguantur ſecundùm res ſacras. ibid.
4. Utrum pœna ſacrilegii debeat eſſe pecuniaria. 549

QUÆSTIO C.

De Simonia.

ART. 1. Quid ſit Simonia. 550
Qu. 1. Cui virtuti opponatur ſimonia. 551
Qu. 2. Quotuplex ſit ſimonia. 552
2. Utrum ſemper ſit illicitum pro ſacramentis pecuniam dare. 553
3. Utrum liceat dare & accipere pecuniam pro ſpiritualibus actibus. 558
Qu. 1. An clericus aliunde habens quo vivat, poſſit recipere temporalia pro adminiſtratione ſpiritualium. 559
Qu. 2. An liceat clericis debitam ſibi ſuſtentationem non ſolùm petere vel accipere, ſed etiam exigere. 560
Qu. 3. Utrum ſit ſimonia in ſpiritualium adminiſtratione principaliter expectare vel attendere temporalia. ibidem.
Qu. 4. Utrum ſit ſimoniacum accipere pecuniam pro uſu ſcientiæ præſertim Theologicæ. 561
Qu. 5. An liceat accipere pecuniam pro ingreſſu religionis. 562
4. Utrum ſit licitum pecuniam accipere pro his quæ ſunt ſpiritualibus annexa. 564
5. Utrum liceat ſpiritualia dare pro munere quod eſt ab obſequio vel à lingua. 566
6. Utrum ſit conveniens pœna ſimoniaci, ut privetur eo quod per ſimoniam acquiſivit. 567
Qu. 1. An ſimoniacus mentalis teneatur ad reſtitutionem. 568
Qu. 2. Cui ſimoniacus debeat reſtituere. 569
Qu. 3. Quænam ſint pœnæ ſimoniacorum. 570

QUÆSTIO CI.

De Pietate.

ART. 1. Utrum pietas ſe extendat ad determinatas perſonas aliquorum hominum. 571
2. Utrum pietas exhibeat parentibus ſuſtentationem. ibid.
3. Utrum pietas ſit ſpecialis virtus ab aliis diſtincta. ibid.
4. Utrum occaſione religionis ſint prætermittenda pietatis officia in parentes. ibid.

QUÆSTIO CII.

De Obſervantia.

ART. 1. Utrum obſervantia ſit ſpecialis virtus ab aliis diſtincta. 572
2. Utrum ad obſervantiam pertineat exhibere cultum & honorem iis qui ſunt in dignitate conſtituti. 573
3. Utrum obſervantia ſit potior virtus quàm pietas. ibid.

QUÆSTIO CIII.

De Dulia.

ART. 1. Utrum honor importet aliquid corporale. ibid.
2. Utrum honor propriè debeatur ſuperioribus. ibidem.

2. Utrum

Digitized by Google

Index Quæſtionum.

3. Utrum dulia ſit ſpecialis virtus à latria diſtincta. ibidem.
4. Utrum dulia habeat diverſas ſpecies. 574

QUÆSTIO CIV.

De Obedientia.

ARt. 1. Utrum unus homo teneatur alteri obedire. ibidem.
2. Utrum obedientia ſit ſpecialis virtus. ibid.
3. Utrum obedientia ſit maxima virtutum. 575
4. Utrum in omnibus ſit Deo obediendum. ibid.
5. Utrum ſubditi teneantur ſuis ſuperioribus in omnibus obedire. 577

Qu. Utrum moniales quæ clauſuram non voverunt, neque umquam ſervaverunt, poſſint à ſuis ſuperioribus compelli ad ejus obſervantiam, & an ſint graviter peccaturæ quæ nollent obtemperare ſuperioribus clauſuram præcipientibus. 579

6. Utrum Chriſtiani teneantur ſæcularibus poteſtatibus obedire. 581

QUÆSTIO CV.

De Inobedientia.

ARt. 1. Utrum inobedientia ſit peccatum mortale. 582
2. Utrum inobedientia ſit graviſſimum peccatorum. ibid.

QUÆSTIO CVI.

De Gratia ſeu Gratitudine.

ARt. 1. Utrum gratia ſit ſpecialis virtus ab aliis diſtincta. 583
2. Utrum magis teneatur ad gratias Deo innocens quàm pœnitens. ibid.
3. Utrum homo teneatur ad gratiarum actiones omni homini benefacienti. ibid.
4. Utrum homo debeat ſtatim beneficium recompenſare. ibid.
5. Utrum gratiarum actio ſit attendenda ſecundùm affectum benefacientis, an ſecundùm effectum. ibid.
6. Utrum oporteat aliquem plus exhibere in recompenſatione, quàm ſuſceperit in beneficio. 584

QUÆSTIO CVII.

De Ingratitudine.

ARt. 1. Utrum ingratitudo ſit ſemper peccatum. ibid.
2. Utrum ingratitudo ſit ſpeciale peccatum. ibid.
3. Utrum ingratitudo ſit peccatum mortale. ibid.
4. Utrum ingratis ſint beneficia ſubtrahenda. ibid.

QUÆSTIO CVIII.

De Vindicatione.

ARt. 1. Utrum vindicatio ſit licita. 585
2. Utrum vindicatio ſit ſpecialis virtus. ibid.
3. Utrum vindicatio debeat fieri per pœnas apud homines conſuetas. ibid.
4. Utrum vindicta ſit exercenda in eos qui involuntariè peccaverunt. ibid.

QUÆSTIO CIX.

De Veritate.

ARt. 1. Utrum veritas ſit virtus. 586
2. Utrum veritas ſit ſpecialis virtus. ibid.
3. Utrum veritas ſit pars juſtitiæ. ibid.
4. Utrum virtus veritatis magis declinet in minus. ibidem.

QUÆSTIO CX.

De Mendacio.

ARt. 1. Utrum mendacium ſemper opponatur veritati. 587
2. Utrum mendacium ſufficienter dividatur per mendacium officioſum & perniciosum. ibid.
3. Utrum omne mendacium ſit peccatum. 588
4. Utrum omne mendacium ſit peccatum mortale. 589

QUÆSTIO CXI.

De Simulatione & Hypocriſi.

ARt. 1. Utrum omnis ſimulatio ſit peccatum. 590
2. Utrum hypocriſis ſit idem quod ſimulatio. ib.
3. Utrum hypocriſis opponatur virtuti veritatis. 591
4. Utrum hypocriſis ſemper ſit peccatum mortale. ibidem.

QUÆSTIO CXII.

De Jactantia.

ARt. 1. Utrum jactantia opponatur virtuti veritatis. ibidem.
2. Utrum jactantia ſit peccatum mortale. ibid.

QUÆSTIO CXIII.

De Ironia.

ARt. 1. Utrum ironia, per quam aliquis de ſe fingit minora, ſit peccatum. ibid.
2. Utrum ironia ſit minus peccatum quàm jactantia. 592

QUÆSTIO CXIV.

De Amicitia ſeu Affabilitate.

ARt. 1. Utrum amicitia ſit ſpecialis virtus. ibid.
2. Utrum hujuſmodi amicitia ſit pars juſtitiæ. ibidem.

QUÆSTIO CXV.

De Adulatione.

ARt. 1. Utrum adulatio ſit peccatum. ibid.
2. Utrum adulatio ſit peccatum mortale. ibid.

QUÆSTIO CXVI.

De Litigio.

ARt. 1. Utrum litigium opponatur virtuti amicitiæ ſeu affabilitatis. 593
2. Utrum litigium ſit gravius peccatum quàm adulatio. ibid.

QUÆSTIO CXVII.

De Liberalitate.

ARt. 1. Utrum liberalitas ſit virtus. ibid.
2. Utrum liberalitas ſit circa pecunias. ibid.
3. Utrum uti pecunia ſit actus liberalitatis. ibid.
4. Utrum ad liberalem maximè pertineat dare. ibid.
5. Utrum liberalitas ſit pars juſtitiæ. ibid.
6. Utrum liberalitas ſit maxima virtutum. ibid.

QUÆSTIO CXVIII.

De Avaritia.

ARt. 1. & 2. Utrum avaritia ſit peccatum & quidem ſpeciale. ibid.
3. & 4. Utrum avaritia opponatur liberalitati & ſemper ſit peccatum mortale. 594

5. Utrum avaritia ſit maximum peccatorum. ibid.
6. Utrum avaritia ſit peccatum ſpirituale. ibid.
7. Utrum avaritia ſit vitium capitale. ibid.
8. Utrum proditio, fraus, fallacia, perjuria, inquietudo, violentia, & contra miſericordiam obduratio, ſint avaritiæ filiæ. 595

QUÆSTIO CXIX.

De Prodigalitate.

ART. 1. Utrum prodigalitas opponatur avaritiæ. ibidem.
2. Utrum prodigalitas ſit peccatum. ibid.
3. Utrum prodigalitas ſit gravius peccatum quàm avaritia. ibid.

QUÆSTIO CXX.

De Epiikia.

ART. 1. Utrum epiikia ſit virtus. ibid.
2. Utrum epiikia ſit pars juſtitiæ. 596

QUÆSTIO CXXI.

De Pietate quæ eſt donum.

ART. 1. Utrum pietas ſit donum. ibid.
2. Utrum dono pietatis reſpondeat ſecunda beatitudo, ſcilicet beati mites. ibid.

QUÆSTIO CXXII.

De præceptis Iuſtitiæ.

ART. 1. Utrum præcepta decalogi ſint præcepta juſtitiæ. ibid.
2. Utrum primum præceptum decalogi convenienter tradatur. ibid.
3. Utrum ſecundum præceptum decalogi convenienter tradatur. 597
4. Utrùm tertium decalogi præceptum convenienter tradatur, ſcilicet de ſanctificatione Sabbati. ibidem.
5. Utrum convenienter tradatur quartum præceptum de honoratione parentum. 600
6. Utrum alia ſex præcepta decalogi convenienter tradantur, ibid.

QUÆSTIO CXXIII.

De Fortitudine.

ART. 1. Utrum fortitudo ſit virtus. 601
2. Utrum fortitudo ſit virtus ſpecialis. ibid.
3. Utrum fortitudo ſit circa timores & audacias. ibidem.
4. Utrum fortitudo ſit ſolùm circa pericula mortis. ibid.
5. Utrum fortitudo propriè conſiſtat circa pericula mortis quæ ſunt in bello. 602
6. Utrum ſuſtinere ſit principalis actus fortitudinis. ibid.
7. Utrum fortis operetur propter bonum proprii habitus. ibid.
8. Utrum fortis delectetur in ſuo actu. ibid.
9. Utrum fortitudo maximè conſiſtat in repentinis. ibid.
10. Utrum fortis utatur ira in ſuo actu. ibid.
11. Utrum fortitudo ſit virtus cardinalis. ibid.
12. Utrum fortitudo præcellat inter omnes virtutes. 603

QUÆSTIO CXXIV.

De Martyrio.

ART. 1. Utrum martyrium ſit actus virtutis. ibid.
2. Utrum martyrium ſit actus fortitudinis. 604
3. Utrum martyrium ſit actus maximæ perfectionis. ibid.
4. Utrum mors ſit de ratione martyrii. 605
5. Utrum ſola fides ſit cauſa martyrii. ibid.

QUÆSTIO CXXV.

De Timiditate.

ART. 1. Utrum timiditas ſit peccatum. 606
2. Utrum peccatum timiditatis opponatur fortitudini. ibid.
3. Utrum timiditas ſit peccatum mortale. ibid.
4. Utrum timiditas excuſet à peccato. ibid.

QUÆSTIO CXXVI.

De Intimiditate.

ART. 1. Utrum intimiditas ſit peccatum. 607
2. Utrum eſſe impavidum opponatur fortitudini. ibidem.

QUÆSTIO CXXVII.

De Audacia.

ART. 1. & 2. Utrum audacia ſit peccatum idque virtuti fortitudinis oppoſitum. ibid.

QUÆSTIO CXXVIII.

De partibus Fortitudinis.

ART. unicus. Utrum partes fortitudinis convenienter enumerentur. ibid.

QUÆSTIO CXXIX.

De Magnanimitate quam loco fidentiæ ſeu fiduciæ ponit B. Thomas.

ART. 1. & 2. Utrum magnanimitas verſetur circa honores, eoſque magnos. 608
3. & 4. Utrum magnanimitas ſit virtus, eaque ſpecialis. ibid.
5. Utrum magnanimitas ſit pars fortitudinis. 609
6. Utrum fiducia pertineat ad magnanimitatem. ibidem.
7. Utrum ſecuritas ad magnanimitatem pertineat. ibidem.
8. Utrum bona fortunæ conferant ad magnanimitatem. ibid.

QUÆSTIO CXXX.

De vitiis oppoſitis magnanimitati, ac primum de præſumptione.

ART. 1. Utrum præſumptio ſit peccatum. ibid.
2. Utrum præſumptio opponatur magnanimitati. 610

QUÆSTIO CXXXI.

De Ambitione.

ART. 1. Utrum ambitio ſit peccatum. ibid.
2. Utrum ambitio opponatur magnanimitati per exceſſum. ibid.

QUÆ-

Digitized by Google

QUÆSTIO CXXXII.
De inani gloria.

ARt. 1. Utrum appetitus gloriæ ſit peccatum. ibid.
2. Utrum inanis gloria magnanimitati opponatur. 611
3. Utrum inanis gloria ſit peccatum mortale. ibid.
4. Utrum inanis gloria ſit vitium capitale. ibid.
5. Utrum convenientes dicantur filiæ inanis gloriæ eſſe inobedientia, jactantia, hypocriſis, contentio, pertinacia, diſcordia, & novitatum præſumptio. ibid.

QUÆSTIO CXXXIII.
De Puſillanimitate.

ARt. 1. Utrum puſillanimitas ſit peccatum. 612
2. Utrum puſillanimitas opponatur magnanimitati. ibid.

QUÆSTIO CXXXIV.
De Magnificentia.

ARt. 1. & 2. Utrum magnificentia ſit virtus eaque ſpecialis. ibid.
3. Utrum materia magnificentiæ ſint ſumptus magni. ibid.
4. Utrum magnificentia ſit pars fortitudinis. 613

QUÆSTIO CXXXV.
De vitiis oppoſitis Magnificentiæ.

ARt. 1. Utrum parvificentia ſit peccatum. ibid.
2. Utrum parvificentia aliquod vitium opponatur. ibid.

QUÆSTIO CXXXVI.
De Patientia.

ARt. 1. Utrum patientia ſit virtus. 614
2. Utrum patientia ſit potiſſima virtutum. ibid.
3. Utrum patientia poſſit haberi ſine gratia. ibid.
4. Utrum patientia ſit pars fortitudinis. ibid.
5. Utrum patientia ſit idem quod longanimitas. 615

QUÆSTIO CXXXVII.
De Perſeverantia.

ARt. 1. Utrum perſeverantia ſit virtus. ibid.
2. Utrum perſeverantia ſit pars fortitudinis. ibidem.
3. Utrum conſtantia pertineat ad perſeverantiam. ibidem.
4. Utrum perſeverantia indigeat auxilio gratiæ. ibidem.

QUÆSTIO CXXXVIII.
De vitiis oppoſitis Perſeverantiæ.

ARt. 1. & 2. Utrum mollities & pertinacia opponantur perſeverantiæ. 616

QUÆSTIO CXXXIX.
De dono Fortitudinis.

ARt. 1. Utrum fortitudo ſit donum. ibid.
2. Utrum quarta beatitudo, ſcilicet beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam, reſpondeat dono fortitudinis. ibid.

QUÆSTIO CXL.
De præceptis Fortitudinis.

ARt. 1. Utrum convenienter in lege divina, præcepta fortitudinis tradantur. ibid.
2. Utrum convenienter tradantur præcepta in lege divina de partibus fortitudinis. ibid.

QUÆSTIO CXLI.
De Temperantia.

ARt. 1. & 2. Utrum temperantia ſit virtus eaque ſpecialis. 617
3. Utrum temperantia ſit ſolùm circa concupiſcentias, & delectationes. ibid.
4. Utrum temperantia ſit ſolùm circa concupiſcentias & delectationes tactus. ibid.
5. Utrum circa proprias delectationes guſtus ſit temperantiæ. ibid.
6. Utrum regula temperantiæ ſit ſumenda ſecundùm neceſſitatem præſentis vitæ. ibid.
7. Utrum temperantia ſit virtus cardinalis. 618
8. Utrum temperantia ſit maxima virtutum. ibid.

QUÆSTIO CXLII.
De vitiis temperantiæ oppoſitis.

ARt. 1. Utrum inſenſibilitas ſit vitium. ibid.
2. Utrum intemperantia ſit ſpeciale peccatum. ibidem.
3. Utrum timiditas ſit majus vitium quàm intemperantiæ. ibid.
4. Utrum peccatum intemperantiæ ſit maximè exprobrabile. 619

QUÆSTIO CXLIII.
De partibus temperantiæ in generali.

ARtic. unicus. Utrum Tullius convenienter aſſignet partes temperantiæ, continentiam, clementiam, & modeſtiam. ibid.

QUÆSTIO CXLIV.
De Verecundia.

ARt. 1. Utrum verecundia ſit virtus. ibid.
2. Utrum verecundia ſit de turpi actu. 620
3. Utrum homo magis verecundetur à perſonis conjunctis magis. ibid.
4. Utrum etiam in virtuoſis hominibus poſſit eſſe verecundia. ibid.

QUÆSTIO CXLV.
De Honeſtate.

ARt. 1. & 2. Utrum honeſtum ſit idem quod virtus & decorum. ibid.
3. Utrum honeſtum differat ab utili & delectabili. ibidem.
4. Utrum honeſtas debeat poni pars temperantiæ. 621

QUÆSTIO CXLVI.
De Abſtinentia.

ARt. 1. & 2. Utrum abſtinentia ſit virtus & quidem ſpecialis. ibid.

QUÆSTIO CXLVII.
De Jejunio.

ARt. 1. Utrum jejunium ſit actus virtutis. ibid.
2. Utrum jejunium ſit actus abſtinentiæ. 622
3. Utrum jejunium ſit in præcepto. ibid.

Qu. Utrum violatio jejunii ſit peccatum & quantum. ibidem.
4. Utrum omnes ad jejunia Eccleſiaſtica teneantur. 624
5. Utrum convenienter determinentur tempora jejunii Eccleſiaſtici. 627
Qu. 1. A quo inſtitutum ſit jejunium quadrageſimale. 628
Qu. 2. Quas ob cauſas fuerit inſtituta quadrageſima. 629
Qu. 3. Quando incipiatur & quando finiatur jejunium quadrageſimale. 630
Qu. 4. Quando ſint inſtituta jejunia quatuor temporum. 632
Qu. 5. Sitne jejunandum feriis quarta, ſexta & ſabbato. 634
Qu. 6. Sitne jejunandum diebus rogationum. 635
Qu. 7. Quænam ſint alia jejunii Eccleſiaſtici tempora. ibid.
Qu. 8. Quibus diebus jejunare non liceat. 636
6. Utrum requiratur ad jejunium quòd homo tantùm ſemel comedat. 637
Qu. 1. Utrum dicendi ſint tranſgreſſores præcepti de jejunio, qui refectionem dividunt. 638
Qu. 2. Utrum collatio veſpertina ſolvat jejunium. ibidem.
Qu. 3. An qui ſecunda refectione violat jejunium toties peccet, quoties poſtea comedit. 639
7. Utrum hora nona convenienter taxetur ad comedendum, iis qui jejunant. 641
8. Utrum convenienter jejunantibus indicatur abſtinentia à carnibus & ovis & lacticiniis. 643

QUÆSTIO CXLVIII.

De Gula.

ARt. 1. Utrum gula ſit peccatum. 646
2. Utrum gula ſit peccatum mortale. 647
3. Utrum gula ſit maximum peccatorum. ibid.
4. Utrum convenienter ſpecies gulæ diſtinguantur ſecundùm has quinque conditiones, præproperè, lautè, nimis, ardenter, ſtudioſè. ibid.
5. Utrum gula ſit vitium capitale. 649
6. Utrum convenienter aſſignentur gulæ quinque filiæ, ſcilicet inepta lætitia, ſcurrilitas, immunditia, multiloquium & hebetudo mentis circa intelligentiam. ibid.

QUÆSTIO CXLIX.

De Sobrietate.

ARt. 1. Utrum materia ſobrietatis ſit potus. 651
2. Utrum ſobrietas ſit per ſe virtus ſpecialis. ibidem.
3. Utrum uſus vini totaliter ſit illicitus. ibid.
4. Utrum ſobrietas magis requiratur in majoribus perſonis. 652

QUÆSTIO CL.

De Ebrietate.

ARt. 1. Utrum ebrietas ſit peccatum. ibid.
2. Utrum ebrietas ſit peccatum mortale. 653
3. Utrum ebrietas ſit graviſſimum peccatorum. 655
4. Utrum ebrietas excuſet à peccato. 656

QUÆSTIO CLI.

De Caſtitate.

ARt. 1. Utrum caſtitas ſit virtus. ibid.
2. Utrum caſtitas ſit virtus generalis. 657
3. Utrum caſtitas ſit virtus diſtincta ab abſtinentia. ibid.
4. Utrum pudicitia pertineat ſpecialiter ad caſtitatem. ibid.

QUÆSTIO CLII.

De Virginitate.

ARt. 1. Utrum virginitas conſiſtat in integritate carnis. ibid.
2. Utrum virginitas ſit illicita. 658
3. Utrum virginitas ſit virtus. 659
4. Utrum virginitas ſit excellentior matrimonio. 660
5. Utrum virginitas ſit maxima virtutum. 662

QUÆSTIO CLIII.

De Luxuria.

ARt. 1. Utrum materia luxuriæ ſint ſolùm concupiſcentiæ, & delectationes venereæ. 663
2. Utrum nullus actus venereus poſſit eſſe ſine peccato. ibid.
3. Utrum luxuria quæ eſt circa actus venereos, poſſit eſſe peccatum. ibid.
4. Utrum luxuria ſit vitium capitale. 664
5. Utrum convenienter dicantur eſſe filiæ luxuriæ, cæcitas mentis, inconſideratio, præcipitatio, inconſtantia, amor ſui, odium Dei, affectus præſentis ſæculi, & amor futuri. ibid.

QUÆSTIO CLIV.

De Luxuriæ partibus.

ARt. 1. Utrum convenienter aſſignentur ſex ſpecies luxuriæ, ſcilicet fornicatio ſimplex, adulterium, inceſtus, ſtuprum, raptus, & vitia contra naturam. 666
2. Utrum fornicatio ſimplex ſit peccatum mortale. ibidem.
3. Utrum fornicatio graviſſimum ſit peccatum. 669
4. Utrum in tactibus & oſculis conſiſtat peccatum mortale. 670
5. Utrum pollutio nocturna ſit peccatum. 672
6. Utrum ſtuprum debeat poni una ſpecies luxuriæ. 673
7. Utrum raptus ſit ſpecies luxuriæ diſtincta à ſtupro. 674
8. Utrum adulterium ſit determinata ſpecies luxuriæ ab aliis diſtincta. 675
9. Utrum inceſtus ſit determinata ſpecies luxuriæ. 676
10. Utrum ſacrilegium poſſit eſſe ſpecies luxuriæ. ibidem.
11. Utrum vitium contra naturam ſit ſpecies luxuriæ. 677
12. Utrum vitium contra naturam ſit maximum peccatum inter ſpecies luxuriæ. ibid.

QUÆSTIO CLV.

De partibus potentialibus temperantiæ, ac primùm de continentia.

ARt. 1. Utrum continentia ſit virtus. 678
2. Utrum materia continentiæ ſint concupiſcentiæ delectationem tactus. ibid.
3. Utrum ſubjectum continentiæ ſit vis concupiſcibilis. ibid.
4. Utrum continentia ſit melior quàm temperantia. 679

QUÆSTIO CLVI.

De Incontinentia.

ARt. 1. Utrum incontinentia pertineat ad animam an ad corpora. ibid.

2. Utrum

Digitized by Google

2. Utrum incontinentia ſit peccatum. ibid.
3. Utrum incontinens plus peccet quàm intemperatus, 680
4. Utrum incontinens iræ ſit pejor quàm incontinens concupiſcentiæ. ibid.

QUÆSTIO CLVII.
De Clementia & Manſuetudine.

ART. 1. Utrum clementia & manſuetudo ſint penitus idem. ibid.
2. Utrum tam clementia quàm manſuetudo ſit virtus. 681
3. Utrum prædictæ virtutes ſint partes temperantiæ. ibid.
4. Utrum clementia & manſuetudo ſint potiſſimæ virtutes. ibid.

QUÆSTIO CLVIII.
De Iracundia.

ART. 1. Utrum iraſci poſſit eſſe licitum. 682
2. Utrum ira ſit peccatum. 683
3. Utrum omnis ira ſit peccatum mortale. ibid.
4. Utrum ira ſit graviſſimum peccatum. ibid.
5. Utrum Philoſophus convenienter determinet ſpecies iracundiæ, dicens quòd iracundorum quidam ſunt acuti, quidam amari, & quidam difficiles. 684
6. Utrum ira debeat poni inter vitia capitalia. ibidem.
7. Utrum convenienter aſſignentur ſex filiæ iræ, ſcilicet rixæ, tumor mentis, contumelia, clamor, indignatio, & blaſphemia. ibid.
8. Utrum ſit aliquod vitium oppoſitum iracundiæ, proveniens ex defectu iræ. 685

QUÆSTIO CLIX.
De Crudelitate.

ART. 1. Utrum crudelitas opponatur clementiæ. ibidem.
2. Utrum crudelitas à ſævitia ſive feritate differat. ibidem.

QUÆSTIO CLX.
De Modeſtia.

ART. 1. Utrum modeſtia ſit pars temperantiæ. ibid.
2. Utrum modeſtia ſit ſolùm circa exteriores actiones. 686

QUÆSTIO CLXI.
De Humilitate.

ART. 1. Utrum humilitas ſit virtus. ibid.
2. Utrum humilitas conſiſtat circa appetitum. ibidem.
3. Utrum homo debeat ſe omnibus per humilitatem ſubjicere. 687
4. Utrum humilitas ſit pars modeſtiæ vel temperantiæ. ibid.
5. Utrum humilitas ſit potiſſima virtutum. 688
6. Utrum convenienter diſtinguantur ſecundùm B. Benedictum duodecim gradus humilitatis, ſcilicet corde & opere ſemper humilitatem oſtendere defixis in terram aſpectibus. ibid.

QUÆSTIO CLXII.
De Superbia.

ART. 1. Utrum ſuperbia ſit peccatum. 689
2. Utrum ſuperbia ſit ſpeciale peccatum. 690
3. Utrum ſuperbia ſit in iraſcibili ſicut in ſubjecto. ibid.
4. Utrum convenienter à Gregorio aſſignentur ſuperbiæ ſpecies; ſcilicet æſtimare bonum à ſeipſo habere; ſibi datum deſuper credere pro ſuis accepiſſe meritis; jactare ſe habere, quod non habetur, & deſpectis cæteris ſingulariter videre, appetere habere quod habetur, ibid.
5. Utrum ſuperbia ſit peccatum mortale. 691
6. Utrum ſuperbia ſit graviſſimum peccatorum. ibidem.
7. Utrum ſuperbia ſit primum omnium peccatorum, 692
8. Utrum ſuperbia debeat poni vitium capitale. ibidem.

QUÆSTIO CLXIII.
De peccato primi hominis.

ART. 1. Utrum primum hominis peccatum fuerit ſuperbia. ibid.
2. Utrum ſuperbia primi hominis fuerit in hoc quòd appetierit divinam ſimilitudinem. 694
3. Utrum peccatum primorum parentum, fuerit cæteris gravius. 695
4. Utrum peccatum Adæ fuerit gravius quàm peccatum Evæ. ibid.

QUÆSTIO CLXIV.
De pœna primi peccati.

ART. 1. Utrum mors ſit pœna peccati primorum parentum. 696
2. Utrum convenienter particulares pœnæ primorum parentum determinentur in Scriptura. ibid.

QUÆSTIO CLXV.
De tentatione primorum parentum.

ART. 1. Utrum fuerit conveniens ut homo à diabolo tentaretur. 697
2. Utrum fuerit conveniens modus & ordo primæ tentationis. ibid.

QUÆSTIO CLXVI.
De Studioſitate.

ART. 1. Utrum materia ſtudioſitatis ſit propriè cognitio. 698
2. Utrum ſtudioſitas ſit pars temperantiæ. ibid.

QUÆSTIO CLXVII.
De Curioſitate.

ART. 1. Utrum circa cognitionem intellectivam poſſit eſſe curioſitas. ibid.
2. Utrum vitium curioſitatis ſit circa ſenſitivam cognitionem. ibid.

QUÆSTIO CLXVIII.
De Modeſtia ſecundùm quod conſiſtit in exterioribus motibus corporis.

ART. 1. Utrum in exterioribus motibus corporis ſit aliqua virtus. 699
2. Utrum in ludis poſſit eſſe aliqua virtus. ibid.
3. Utrum in ſuperfluitate ludi poſſit eſſe peccatum. 700
4. Utrum in defectu ludi conſiſtat aliquod peccatum. 702

QUÆSTIO CLXIX.
De Modeſtia in exteriori apparatu.

ART. 1. Utrum circa exteriorem ornatum poſſit eſſe virtus & vitium. ibid.

2. Utrum

2. Utrum ornatus mulierum ſit ſine peccato mortali, 703

QUÆSTIO CLXX.

De præceptis temperantiæ.

Art. 1. Utrum præcepta temperantiæ convenienter in lege divina tradantur. 704

2. Utrum convenienter tradantur in divina lege præcepta de virtutibus annexis temperantiæ, ibidem.

QUÆSTIO CLXXI.

De Prophetiæ eſſentia.

Art. 1. Utrum prophetia pertineat ad cognitionem? 705

2. Utrum prophetia ſit habitus. ibid.

3. Utrum prophetia ſit ſolùm futurorum contingentium. 707

4. Utrum propheta per divinam revelationem cognoſcat omnia quæ poſſunt prophetice cognoſci. 708

5. Utrum propheta diſcernat ſemper quid dicat per ſpiritum proprium & quid per ſpiritum prophetiæ. ibid.

6. Utrum ea quæ prophetice cognoſcuntur vel annuntiantur poſſint eſſe falſa. ibid.

QUÆSTIO CLXXII.

De Cauſa Prophetiæ.

Art. 1. Utrum prophetia poſſit eſſe naturalis. 709

2. Utrum prophetica revelatio fiat per Angelos. ibidem.

3. Utrum ad prophetiam requiratur diſpoſitio naturalis. ibid.

4. Utrum bonitas morum requiratur ad prophetiam. 710

5. Utrum aliqua prophetia ſit à dæmonibus. ibid.

6. Utrum prophetæ dæmonum aliquando dicant verum. ibid.

QUÆSTIO CLXXIII.

De Modo propheticæ cognitionis.

Art. 1. Utrum prophetæ videant ipſam Dei eſſentiam. 711

2. Utrum in prophetica revelatione imprimantur divinitus menti prophetæ novæ rerum ſpecies vel ſolum novum lumen. 712

3. Utrum viſio prophetica ſemper ſit cum abſtractione à ſenſibus. ibid.

4. Utrum prophetæ ſemper cognoſcant ea quæ prophetant. 713

QUÆSTIO CLXXIV.

De diviſione Prophetiæ.

Art. 1. Utrum convenienter dividatur prophetia in prophetiam prædeſtinationis Dei præſcientiæ & comminationis. ibid.

2. Utrum excellentior ſit prophetia quæ habet viſionem intellectualem & imaginariam, quàm ea quæ habet viſionem intellectualem tantùm. 714

3. Utrum gradus prophetiæ poſſint diſtingui ſecundùm viſionem imaginariam. ibid.

4. Utrum Moyſes fuerit excellentior omnibus prophetis. 715

5. Utrum aliquis gradus prophetiæ ſit etiam in Beatis. 716

6. Utrum gradus prophetiæ varientur ſecundùm temporis proceſſum. ibid.

QUÆSTIO CLXXV.

De Raptu.

Art. 1. Utrum anima hominis rapiatur ad divina? 717

2. Utrum raptus magis pertineat ad vim cognoſcitivam quàm ad vim appetitivam. ibid.

3. Utrum Paulus in raptu viderit Dei eſſentiam. ibidem.

4. Utrum Paulus in raptu fuerit alienus à ſenſibus? 718

5. Utrum anima Pauli in ſtatu illo fuerit totaliter à corpore ſeparata. ibid.

6. Utrum Paulus ignoraverit an anima ejus fuerit à corpore ſeparata. ibid.

QUÆSTIO CLXXVI.

De Dono Linguarum.

Art. 1. Utrum illi qui conſequebantur donum linguarum, loquebantur omnibus linguis. ibid.

2. Utrum donum linguarum ſit excellentius quàm gratia prophetiæ. 719

QUÆSTIO CLXXVII.

De gratia Sermonis.

Art. 1. Utrum in ſermone conſiſtat aliqua gratia gratis data. ibid.

2. Utrum gratia ſermonis, ſapientiæ & ſcientiæ pertineat etiam ad mulieres. ibid.

QUÆSTIO CLXXVIII.

De gratia miraculorum.

Art. 1. Utrum ſit aliqua gratia gratis data ad miracula facienda. ibid.

2. Utrum mali poſſint miracula facere. 720

QUÆSTIO CLXXIX.

De Vita activa & contemplativa.

Art. 1. Utrum vita convenienter dividatur per activam & contemplativam. 721

2. Utrum vita ſufficienter dividatur per activam & contemplativam. ibid.

QUÆSTIO CLXXX.

De Vita contemplativa.

Art. 1. Utrum vita contemplativa nihil habeat in affectu, ſed totum in intellectu. 721

2. Utrum virtutes morales pertineant ad vitam contemplativam. 722

3. Utrum ad vitam contemplativam pertineant diverſi actus. ibid.

4. Utrum vita contemplativa ſolùm conſiſtat in contemplatione Dei, an etiam in conſideratione cujuſcumque veritatis. ibid.

5. Utrum vita contemplativa, ſecundùm ſtatum hujus vitæ poſſit pertingere ad viſionem divinæ eſſentiæ. ibid.

6. Utrum operatio contemplationis convenienter diſtinguatur per tres motus, circularem, rectum, & obliquum. ibid.

7. Utrum contemplatio delectationem habeat. 723

8. Utrum vita contemplativa ſit diuturna. ibid.

QUÆSTIO CLXXXI.

De Vita activa.

Art. 1. Utrum omnes actus virtutum moralium pertineant ad vitam activam. ibid.

2. Utrum

Digitized by Google

2. Utrum prudentia pertineat ad vitam activam. ibidem.
3. Utrum docere ſit actus vitæ activæ, an contemplativæ. ibid.
4. Utrum vita activa maneat poſt hanc vitam. ibidem.

QUÆSTIO CLXXXII.

De Comparatione vitæ activæ ad contemplativam.

ART. 1. Utrum vita activa ſit potior quàm contemplativa. ibid.
2. Utrum vita activa ſit majoris meriti quàm contemplativa. 724
3. Utrum vita contemplativa impediatur per vitam activam. ibid.
4. Utrum vita activa ſit prior quàm contemplativa. ibidem.

QUÆSTIO CLXXXIII.

De Officiis & Statibus hominum in generali.

ART. 1. Utrum ſtatus in ſui ratione importet conditionem libertatis vel ſervitutis. ibid.
2. Utrum in Eccleſia debeat eſſe diverſitas officiorum ſeu ſtatuum. ibid.
3. Utrum officia diſtinguantur per actus. 725
4. Utrum differentia ſtatuum attendatur ſecundùm incipientes, proficientes, & perfectos. ibid.

QUÆSTIO CLXXXIV.

De his quæ pertinent ad ſtatum perfectionis in communi.

ART. 1. Utrum perfectio chriſtianæ vitæ attendatur ſpecialiter ſecundùm charitatem. ibid.
2. Utrum aliquis in hac vita poſſit eſſe perfectus. ibidem.
3. Utrum perfectio conſiſtat in præceptis, an in conſiliis. 726
4. Utrum quicumque perfectus ſit in ſtatu perfectionis. 727
5. Utrum Religioſi & Prælati ſint in ſtatu perfectionis. 728
6. Utrum omnes Prælati Eccleſiaſtici ſint in ſtatu perfectionis. 729
7. Utrum ſtatus Religioſorum ſit perfectior quàm ſtatus Prælatorum. 730
8. Utrum Presbyteri, Curati & Archidiaconi, ſint majoris perfectionis quàm Religioſi. 731

QUÆSTIO CLXXXV.

De iis quæ pertinent ad ſtatum Epiſcoporum.

ART. 1. Utrum liceat Epiſcopatum appetere. 732
2. Utrum liceat Epiſcopatum injunctum omninò recuſare. 734
3. Utrum oporteat eum qui ad Epiſcopatum aſſumitur eſſe cæteris meliorem. 735
4. Utrum Epiſcopus poſſit licitè curam Epiſcopalem deſerere, ut ad Religionem ſe transferat. ibidem.
5. Utrum liceat Epiſcopo propter aliquam perſecutionem corporalem deſerere gregem ſibi commiſſum. 736
Qu. An & quo jure teneantur Epiſcopi ad reſidentiam perſonalem in ſuis Eccleſiis. 737
6. Utrum liceat Epiſcopo aliquid proprium habere. 738
7. Utrum Epiſcopi mortaliter peccent ſi bona Eccleſiaſtica quæ procurant, pauperibus non largiantur. 739
Qu. Utrum beneficiarii ſint domini bonorum merè Eccleſiaſticorum, & an teneantur ex juſtitia erogare illa in pauperes. 740
8. Utrum Religioſi qui promoventur in Epiſcopos, teneantur ad obſervantias regulares. 744

QUÆSTIO CLXXXVI.

De iis in quibus principaliter conſiſtit Religionis ſtatus.

ART. 1. Utrum Religio importet ſtatum perfectionis. 745
2. Utrum quilibet Religioſus teneatur ad omnia conſilia. 746
3. Utrum paupertas requiratur ad perfectionem Religionis. 747
4. Utrum perpetua continentia requiratur ad perfectionem Religionis. 748
5. Utrum obedientia pertineat ad perfectionem Religionis. ibid.
6. Utrum requiratur ad perfectionem Religionis, quòd paupertas, continentia & obedientia cadant ſub voto. 749
7. Utrum convenienter dicatur in his tribus votis conſiſtere Religionis perfectionem. ibid.
8. Utrum votum obedientiæ ſit potiſſimum inter tria vota Religionis. ibid.
9. Utrum Religioſus ſemper peccet mortaliter transgrediendo ea quæ ſunt in regula. 750
10. Utrum Religioſus eodem genere peccati gravius peccet quàm ſæcularis. ibid.

QUÆSTIO CLXXXVII.

De iis quæ competunt Religioſis.

ART. 1. Utrum Religioſis liceat docere, prædicare & alia hujuſmodi facere. 751
2. Utrum Religioſis liceat ſæcularia negotia tractare. ibid.
3. Utrum Religioſi manibus operari teneantur. ibidem.
4. Utrum Religioſis liceat de eleemoſynis vivere. 752
5. Utrum Religioſis liceat mendicare. ibid.
6. Utrum liceat Religioſis vilioribus veſtibus uti quàm cæteri. ibid.

QUÆSTIO CLXXXVIII.

De differentia Religionum.

ART. 1. Utrum ſit tantùm una Religio. ibid.
2. Utrum aliqua Religio inſtitui debeat ad opera vitæ activæ. 753
3. Utrum aliqua Religio ordinari poſſit ad militandum. ibid.
4. Utrum aliqua Religio poſſit inſtitui ad prædicandum, vel confeſſiones audiendum. ibid.
5. Utrum ſit inſtituenda aliqua Religio ad ſtudendum. ibid.
6. Utrum Religio quæ vacat vitæ contemplativæ ſit potior ea, quæ vacat operibus vitæ activæ. ibidem.
7. Utrum habere aliquid in communi, diminuat perfectionem Religionis. 754
8. Utrum perfectior ſit Religio in ſocietate viventium quàm agentium ſolitariam vitam. 757

QUÆ-

QUÆSTIO CLXXXIX.

De Ingreſſu Religionis,

ART. 1. Utrum illi qui ſunt in præceptis exercitati, debeant ingredi Religionem, ibid.

2. Utrum debeant aliqui voto obligari ad Religionis ingreſſum. ibid.

3. Utrum ille qui obligatus eſt voto, ad Religionis ingreſſum, teneatur intrare Religionem. 758

4. Utrum ille qui vovet Religionem ingredi teneatur perpetuò in Religione permanere, ibid.

5. Utrum pueri ſint recipiendi in Religione. 759

6. Utrum propter obſequium parentum debeant aliqui retrahi ab ingreſſu Religionis. ibid.

7. Utrum Presbyteri Curati poſſint licitè Religionem ingredi. 761

8. Utrum liceat de una Religione tranſire ad aliam. ibidem.

9. Utrum aliquis debeat alios inducere ad Religionem intrandum. 763

10. Utrum ſit laudabile quòd aliquis Religionem ingrediatur abſque multorum conſilio & diuturna deliberatione præcedenti. ibid.

PROTESTATIO QUOTIDIANA AUTHORIS.

PRoteſtor hodie, quòd in Fide ac unitate S. Matris Eccleſiæ Romanæ vivere ac mori cupio: quodque actiones & ſtudia mea ad Dei gloriam, in Eccleſiæ utilitatem, in meam & proximorum ſalutem ordinare velim, & quòd Sacram Scripturam nunquam niſi juxta unanimem conſenſum Patrum accipiam & interpretabor, Quæcumque etiam, ſive ad S. Thomæ Summam Theologicam, ſive in Diſputationibus, Lectionibus, aliiſve exercitiis, ſive quocumque loco & tempore ſum dicturus, ſcripturus, docturus; dicam, ſcribam, & docebo juxta eundem unanimem conſenſum Patrum. Quòd ſi (ut humanum eſt labi) aliquid fortaſſis aliter me dicere, ſcribere, docere contingat, ex nunc habeo pro non dicto, Ita me Deus amet,

PROŒ-

Digitized by Google

PROŒMIUM IN SECUNDAM SECUNDÆ S. THOMÆ AQUINATIS, DOCTORIS ANGELICI ET COMMUNIS.

CUM Secunda Pars Summæ Theologicæ S. Thomæ, eſſet admodum magna, ejus diſcipuli diviſerunt illam in duas, quarum priore, quæ Prima Secundæ nuncupantur, communis conſideratio de virtutibus & vitiis, & aliis ad materiam moralem pertinentibus continetur: poſteriore verò, quæ dicitur Secunda Secundæ, particulariter agitur de virtutibus & vitiis, nec-non de variis hominum ſtatibus. Ac primò tractantur ea quæ pertinent ad omnes omninò homines: ſecundò ea, quæ certo hominum generi ac ſtatui propria ſunt. Priorem tractatum reducit Author ad ſeptem virtutes, tres Theologicas, & quatuor Cardinales: poſteriorem ad gratias gratis datas, ad vitas activam & contemplativam, & ad diverſitatem officiorum ac ſtatuum. Orditur autem à virtutibus Theologicis ut natura & dignitate prioribus, & inter has à Fide, quia tum radicis tum fundamenti locum habet, & ordine generationis prima eſt.

QUÆSTIO PRIMA.

De Fidei objecto.

FIDEI nomen variè ſumitur: ejus præcipuæ acceptiones ſunt iſtæ.

1. Fides pro fidelitate ſeu veracitate ſumitur, de qua B. Thom. q. 109. juxta vocis etymon ſic dicta, quòd fiat id quod dicitur. Si autem rem ſpectemus, eſt dictorum conventorumque conſtantia & veritas. Ita ſumitur Iſaiæ 11. *Fides cinctorium renum ejus:* ad Rom. 3. *Numquid incredulitas illorum Fidem Dei evacuabit?* Juxta hanc acceptionem Deus dicitur eſſe fidelis, Deut. 32. & Pſal. 144. Huic acceptioni annectenda eſt altera, qua Fides pro fidelitatis objecto, ſeu promiſſione vel voto uſurpatur: veluti cùm 1. ad Tim. 5. de quibuſdam dicitur, quòd *primam fidem irritam fecerunt*, ideſt violaverunt ſuam ſponſionem, qua Deo promiſerant continentiam, juxta interpretationem S. Aug. lib. de S. Virgin. cap. 33.

Variæ acceptiones Fidei.

2. Sumitur Fides pro conſcientia, quo modo aliquis dicitur poſſeſſor bonæ vel malæ fidei, qui bona vel mala conſcientia aliquid retinet. Sic ad Rom. 14. *Omne quod non eſt ex fide*, ideſt ex perſuaſione qua quis credit vel exiſtimat aliquid ſibi licitum, *peccatum eſt;* ſive quicquid fit, conſcientia non dictante quod ſit licitum, illicitè fit.

3. Sumitur pro Fidei ſigno & Sacramento ſecundùm eam conſuetudinem, qua ſigna propter ſimilitudinem rerum quas ſignificant, ipſarum rerum nomina plerumque accipiunt; ut loquitur Aug. epiſt. 23. ubi conſequenter addit, quòd Sacramentum fidei Fides eſt.

4. Accipitur pro aſſenſu, quo credimus aliquid eſſe verum, ſive hoc nobis perſuadeamus inducti ratione, ſive dicentis authoritate; quomodo Philoſophi generaliter dicunt, quòd argumentum ſit ratio rei dubiæ faciens fidem. Huic adjungenda eſt & illa uſurpatio, qua interdum Fides ponitur pro argumento vel probatione, quæ apta eſt cauſare aſſenſum, ut Act. 17. *Fidem præbens omnibus, ſuſcitans eum à mortuis*, ideſt eo argumento volens omnes docere, quis ſit ille vir, quòd eum ſuſcitavit à mortuis. Ita etiam fidem accipit Philoſophus libro 1. Top. c. 7. *Una*

quidem fides eſt per inductionem : alia per ſyllogiſmum.

5. Fides accipitur pro fidei objecto & doctrina. Sic ad Rom. 1. *ad obediendum Fidei:* Act. 6. *Multa turba obediebat Fidei:* Ad Galat. 3. *Priuſquam veniret Fides*, ideſt Chriſtus, præcipua noſtræ Fidei myſteria ſeu objectum. Ita & in Symb. Athan. *Hæc eſt Fides catholica, quam niſi quiſque fideliter firmiterque crediderit, ſalvus eſſe non poterit.* Ubi ait, Fidem credi oportere; Fidei doctrinam & articulos intelligit in ipſo Symbolo propoſitos.

Fides quomodo hic ſumatur.

6. Fides accipitur pro aſſenſu, quem authoritate alterius moti adhibemus. Et ſi quidem aſſentiamur propter authoritatem humanam; fides humana vocatur: ſi verò propter divinam; divina ſeu Chriſtiana & Catholica. Quæ poſterior acceptio huic loco propria eſt, ubi de Fide Theologica deinceps eſt agendum; partim ut ſignificat habitum, quomodo Synod. Trid. ſeſſ. 6. cap. 7. docet Fidem infundi; partim ut ſignificat actum, quo modo B. Th. prima 2. q. 55. art. 1. ad 1. dicit, Nomen habitus ejus actibus tribui.

Eſt & altera acceptio, qua fides pro fiducia ponitur: ut Jac. 1. *Poſtulet in fide nihil hæſitans.* Matth. 21. *Si habueritis fidem, & non hæſitaveritis.* Et ad Heb. 6. Ubi noſter Interpres vertit, *Confidimus* (potuiſſet reddere, *credimus*) Sed quidquid ſit de hoc poſtremo loco & aliis ſimilibus, ubi verbum Græcum ſignificat Certus ſum; perſuaſum mihi habeo: aliis tamen in locis fides rectè accipitur propriè pro aſſenſu Fidei Chriſtianæ, qua aſſentimur verbo Dei. Senſus enim verborum S. Jacobi eſt, *Petat à Deo nihil dubitans* de ejus promiſſione, qua nimirum dixit, *Petite, & accipietis*, ſed firma fide illi inhærens. Verba etiam Domini hunc ſenſum habent: Si habueritis Fidem de omnipotentia mea & promiſſis, & de illis non dubitaveritis. Atque ut detur, fidem aliquando poni pro fiducia; certum tamen eſt, fidem longè aliud eſſe quam fiduciam,

Diſcrimen fidei & fiduciæ.

quicquid obſtrepent Sectarii. Nam fides reſidet in intellectu; fiducia in voluntate: fides verſatur circa bona & mala; fiducia tantùm circa bona: fides omnem dubitationem excludit; fiducia compatitur ſecum aliquid dubitationis: bona enim cum fiducia quædam tenemus, de quibus non ſumus planè certi, neque omninò firmiter ita exiſtimamus; ut nos obtinuiſſe remiſſionem peccatorum; eſſe in ſtatu gratiæ; habituros vitam æternam. Per fidem formaliter aſſentimur vero, per fiduciam non ita, ſed confidimus, ſperamus, vel expectamus. Hinc B. Thom. q. 129. art. 6. docet, Fiduciam pertinere ad ſpem, ac importare robur ſpei, imo fiduciam eſſe ſpem roboratam. Scripturam quoque fidem à fiducia diſcernere ex his verbis ad Eph. 3. manifeſtum eſt: *In quo habemus fiduciam, & acceſſum in confidentia per Fidem ejus*, ideſt per quem habemus liberum, ac intrepidum acceſſum ad Deum cum fiducia impetrandi, quam fides in nobis parit. Non ergo excludimus fiduciam, ut calumniatur Calvinus dicens, Nos docere quòd ſit dubitanter orandum: ſed diſtinguimus eam à fide velut effectum à cauſa. Ex eo enim quòd credimus Deo promittenti ſe nos orantes exauditurum; concipimus ſpem ſpeique robur ſeu fiduciam impetrandi id, quod ab eo petimus. Cæterum quia promiſſiones Dei de dando nobis ea quæ orantes petimus, habent aliquam conditionem annexam, ſi nimirum oraverimus ſicut oportet: certum eſt autem eſſe aliquos, qui non ut oportet orant, dicente S. Jacobo cap. 4. ſuæ epiſt. *Petitis, & non accipitis, eò quod malè petatis*, quique non petunt ſecundum voluntatem Dei, quod tamen eſſe neceſſarium, ſatis oſtenditur 1. Jo. 5. *Quodcumque petierimus ſecundum voluntatem ejus, audit nos;* ideò non ſunt audiendi Sectarii fidem ſuam ſpecialem prædicantes, qua certò ſtatuunt, ſe ſemper & in omnibus à Deo eſſe exaudiendos, modò petant: uti nec qui affirmant fidem eam ſpecialem, qua certò credant ſe eſſe Juſtos ac remiſſionem peccatorum conſecutos, damnati ſeſſ. 6. Conc. Trid. cap. 9. & can. 13. De qua videantur quæ 1. 2. q. 113. art. 4. quæſ. 1. diximus. Quibus præmiſſis, ad art. veniendum eſt.

Articulus I.

Utrùm objectum Fidei ſit veritas prima?

VIdetur quòd non. 1. Quia Fidelis quærenti cur credat primæ veritati, rectè reſpondebit, quia ipſa nec falli nec fallere poteſt: imò quia Deus eſt; ergo actus credendi reſolvitur in Deitatem, ideòque ipſa ponenda eſt objectum formale Fidei: illud enim eſt objectum formale Fidei, in quo fit ultima reſolutio actus credendi.

2. B. Thom. p. p. q. 1. art. 7. docet, Deum ſub ratione Deitatis eſſe objectum Theologiæ, eò quòd articuli Fidei, qui ſunt principia Theologiæ, ſint de Deo ſic conſiderato; ergo non veritas prima, ſed Deitas eſt objectum formale Fidei.

3. Veritas prima eſt objectum Theologiæ; ergo non Fidei: diverſorum enim habituum diverſa ſunt objecta.

4. Objectum Fidei ſi eſt veritas prima, vel eſt veritas prima in eſſendo, vel in dicendo: non prius; quia ſic Deus ut Deus eſſet objectum, non autem ut verus: non etiam poſterius; quia ſic eſſet proceſſus in infinitum: qui enim credit Deum eſſe Trinum & unum quia Deus dixit, oportet quòd etiam huic propoſitioni, Deus dixit, aſſentiatur, & hoc (ut apparet) per aliam aliquam revelationem; alioquin non aſſentiretur per Fidem.

5. Deus revelans ſeu revelatio divina nihil ponit in rebus quæ creduntur; ergo non poteſt eſſe formalis ratio objecti Fidei: quia ens rationis non poteſt eſſe objectum formale habitus realis.

6. Si prima veritas revelans eſſet objectum Fidei; ſequeretur, Fidem non habere peculiarem aliquam laudem & dignitatem: nam etiam homini ſine aliqua virtutis laude crederemus, ſi infallibiliter diceret verum.

7. Cùm Deus revelat Beatis ea, quæ per lumen gloriæ non cognoſcunt, ipſi rebus ſic revelatis aſſentiuntur ea ſola ratione, quia Deus revelat, & tamen non habent Fidem: ergo Deus revelans non eſt objectum Fidei.

8. Actus Fidei & Viſio Dei ſunt actus diverſi; cùm ergo objectum viſionis ſit veritas prima, non poteſt eſſe objectum Fidei.

Reſp. B. Thomæ eſt, Veritatem primam eſſe objectum formale Fidei. Sed cùm Scholaſtici diſtinguere ſoleant duplex objectum formale, quorum unum vocant objectum formale quod, aliud objectum formale ſub quo; Concluſiones aliquot ſtatuendæ ſunt.

Concluſio Prima.

VEritas prima in eſſendo, hoc-eſt Deus ut Deus & ut excedit rationem naturalem, eſt objectum Fidei formale quod, ſive eſt ſubjectum, de quo credimus ea quæ credimus. *Pro tanto* (ait B. Th. q. 14. de Ver. art. 8. ad 26.) *Veritas prima dicitur eſſe Fidei objectum, quia de ea eſt Fides.* Confirm. Illud eſt objectum formale quod ſive ſubjectum habitus cognoſcitivi, de quo principaliter cognoſcuntur ea quæ per iſtum habitum cognoſcuntur; ſed ea quæ per habitum Fidei principaliter cognoſcuntur, omnia ſunt de Deo ut Deus eſt; ergo Deus ut Deus eſt objectum Fidei formale quod. Hinc B. Th. p. p. q. 1. art. 7. *Omnia*, inquit, *pertractantur in ſacra doctrina ſub ratione Dei, vel quia ſunt ipſe Deus, vel quia habent ordinem ad Deum.* Nec obſtat, quòd ibi loquatur de ſubjecto Theologiæ. Quia ut ſubjungit: *Idem eſt ſubjectum principiorum & totius ſcientiæ:* Fides autem eſt principium Theologiæ. Huc pertinent Scripturæ: *Habete Fidem Dei*, Mar. 11. *In omni loco Fides veſtra quæ eſt ad Deum, profecta eſt.* 1. Theſſ. 1. *Unus Dominus, Una Fides.* Eph. 4. & Aug. lib. 4. de Civit. c. 20. *Fidei primum & maximum officium eſt, ut in verum credatur Deum.*

Con-

Concluſio II.

Formale objectum Fidei.

VEritas prima in dicendo, ſive Deus revelans ea quæ non apparent, eſt Fidei objectum formale ſub quo, ſive eſt ratio formalis credendi: *Non enim Fides, de qua loquimur, aſſentitur alicui*, ait B. Th. *niſi quia eſt à Deo revelatum*. Confirm. Illi convenit eſſe hoc objectum, quod eſt medium & cauſa aſſenſus: atqui medium & cauſa aſſentiendi rebus Fidei eſt veritas prima teſtificans & revelans, omnis namque Fides innititur teſtimonio & authoritati dicentis tamquam veracis: ideò enim alicui credimus, non quia eſt Juſtus, non quia ſapiens, non quia doctus, ſed quia verax; ergo id cui tamquam medio Fides Chriſtiana innititur, eſt authoritas Dei tamquam veracis ſive prima veritas. Unde B. Thom. dicto art. de Ver. ad 16. *Ipſum teſtimonium veritatis primæ ſe habet in Fide ut principium in ſcientiis demonſtrativis:* atqui principium demonſtrationis eſt ratio formalis ſciendi; ergo. Conſentiunt Scripturæ. *Ad hoc veni in Mundum, ut teſtimonium perhibeam veritati*. Jo. 18. & 1. ad Theſſ. 2. *Cùm accepiſſetis à nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud non ut verbum hominum, ſed ſicut eſt verè verbum Dei*. Et 1. Jo. 5. *Si teſtimonium hominum accipimus: teſtimonium Dei majus eſt*. *Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, ſed per revelationem Jeſu Chriſti*, ad Gal. 1.

Concluſio III.

Materiale objectum Fidei.

MAteriale Fidei objectum principaliter eſt Deus: ſecundariò autem quicquid à Deo revelatur: multa enim ſunt alia præter Deum, quibus Fides aſſentitur: quæ tamen *Sub aſſenſu Fidei non cadunt, niſi ſecundùm quod habent ordinem ad Deum*.

Ad 1. Arg. Neg. Conſeq. Ex eo enim quòd Deitas ſit id, in quod actus credendi reſolvitur tamquam in ultimam cauſam eſſendi, non ſequitur, quòd in eamdem reſolvi debeat tamquam in cauſam aſſentiendi. Nam Deitas ſecundùm noſtrum modum intelligendi eſt ratio cur Deus ſit verax; non eſt tamen ratio cur nos Deo aliquid revelanti aſſentiamur. Quo modo ſi quis rogetur, cur alteri credat; rectè dicet, quia eſt verax, licèt interim illa ejus veracitas habeat ſuas cauſas: ideò enim eſt verax, quia ſapiens, quia circumſpectus; verùm hæ cauſæ non ſunt cauſæ aſſenſus ſive actus credendi, ſed tantùm ipſius rei ſeu veracitatis.

Ad 2. Jam ante ſignificatum eſt, B. Thomam iſto art. 7. non loqui de Objecto formali ſub quo, ſed de ſubjecto attributionis, quod alii vocant Objectum formale quod, alii Objectum materiale principale. Sicut autem idem eſt ſubjectum principiorum & ſcientiæ: ita Fidei & Theologiæ idem eſt objectum formale quod, nimirum Deus ut Deus; diverſum tamen eſt objectum formale quo. Nam prima veritas expreſsè revelans eſt objectum Fidei; non eſt autem objectum Theologiæ, niſi quatenus virtualiter revelatur: eo enim ipſo quo expreſsè revelantur articuli Fidei, qui ſunt principia ſcientiæ Theologicæ, virtualiter revelantur Concluſiones, quæ per diſcurſum ex illis articulis deducuntur. Theologia ergo innititur divino teſtimonio mediatè ſolùm & virtute, non proximè & immediatè, quia Deus non dixit ea quæ per ſolam conſequentiam ex revelatis deducuntur niſi virtualiter & remotè. Et ſic patet Reſp. Ad 3.

Ad 4. Ex ſuperioribus conſtat, objectum Fidei eſſe veritatem primam non in eſſendo ſed in dicendo: *Objectum Fidei* (ait B. Th. in 3. d. 29. art. 2. ad 1.) *non eſt veritas prima ſecundùm quod eſt in re exiſtens tantùm, ſed ſecundùm quod eſt nobis divinitùs annuntiata*. Neque propterea erit proceſſus in infinitum. Cùm enim huic articulo, Deus eſt Trinus & Unus, homo aſſentitur quia Deus dixit; etiam huic propoſitioni, Deus dixit, aſſentitur per eamdem illam revelationem: Nam *divinum teſtimonium primò & principaliter eſt de ſeipſo, & conſequenter de aliis*; ait B. Th. q. 14. de Ver. art. 8. ad 2. conformiter verbis Domini, qui Jo. 8. dicit, *Ego teſtimonium perhibeo de meipſo*. Simile aliquid eſt, quòd viſus primò & principaliter fertur in lucem, & ſecundariò in colores illos, qui in luce objiciuntur viſui, idque uno & eodem actu.

Ad 5. Neg. C. Quia non eſt neceſſe quòd objectum formale aliquid ponat in objecto materiali, ſed ſufficit quòd objectum materiale conſideretur ſub ratione objecti formalis, & quòd actus tendens in objectum materiale nitatur iſta ratione formali. Neque propterea objectum formale erit ens rationis. Nam & veracitas Dei aliquid revelantis & revelatio creata eſt aliquid reale; & ſic poteſt movere ad aſſenſum Fidei, licèt nihil reale ponat in objecto materiali: Sicut etiam in fide humana contingit; credimus enim aliquid, quia eſt dictum à Petro, quem exiſtimamus eſſe veracem, etſi eſſe dictum ab illo nihil reale ponat in eo quod creditur ad teſtimonium dicentis.

Ad 6. Neg. Aſſ. Cùm enim id quod credimus tamquam infallibiliter dictum à Deo, non ſit evidens; magnam meremur laudem credendo, juxta illud Lucæ 1. *Beata quæ credidiſti*, & Jo. 20. *Beati qui non viderunt, & crediderunt*. Ad Confirm. Reſp. Etiam illum fore laudandum, qui homini infallibiliter verum dicenti crederet, ſi ipſum infallibiliter verum dicere eſſet inevidens, & ſuppeterent juſta motiva, ob quæ induceretur ad credendum illi.

Ad 7. Neg. C. Quia Beati rebus ſic revelatis aſſentiuntur per revelationem claram; habent enim evidentiam in atteſtante Deo, cùm & Deum revelantem & revelationem ab ipſo fieri evidenter videant: objectum autem Fidei eſt veritas prima non apparens. Hinc B. Thom. dicto art. de Ver. ad 3. *Veritas*, inquit, *prima eſt objectum viſionis Patriæ ut in ſua ſpecie apparens: Fidei autem ut non apparens. Unde etſi idem re ſit utriuſque actus objectum; non tamen idem eſt ratione: & ſic objectum formaliter differens diverſam ſpeciem actus facit*. Ex his Reſp. Ad 8. facilè colligi poteſt; Neg. ſcilicet eſſe C. Quia ſub aliqua ratione diverſa poteſt veritas prima eſſe objectum & Fidei & viſionis beatificæ. Circa reſp. ad 1.

QUÆRITUR I.

An quæcumque revelantur à Deo ſint objectum Fidei Chriſtianæ?

VIdetur quòd non. 1. Quia Fides ideò dicitur Catholica, propterea quòd aſſentitur iis, quæ tota Eccleſia credit: atqui multa revelantur perſonis particularibus, quæ Eccleſia tota non credit.

2. Fides noſtra innititur revelationi Apoſtolis & Prophetis factæ, qui canonicos libros ſcripſerunt, ait B. Th. p. p. q. 1. art. 8. ad 2. non autem revelationi, ſi qua fuit aliis Doctoribus facta. Confirm. Nihil cadit ſub Fide niſi in ordine ad Deum, prout ſcilicet per aliquos Divinitatis effectus homo adjuvatur ad rendendum in divinam fruitionem; ſi ergo divinitùs revelentur quædam non habentia ordinem ad divinam fruitionem, non videntur cadere ſub Fidem.

3. B. Th. q. 5. art. 3. hujus p. dicit, Quòd formale objectum Fidei eſt veritas prima ſecundùm quod manifeſtatur in Scripturis Sacris & doctrina Eccleſiæ; ergo veritates quæ revelantur quidem à Deo, ſed non manifeſtantur in Scripturis neque in Eccleſiæ doctrina, non pertinent ad Fidem.

Reſp. eſt affir.

Reſp. Verius videri, quòd omnia illa quæ Deus revelavit ſint objectum Fidei.

1. Quia ubicumque eſt eadem ratio formalis objecti, ibi eſt idem habitus: ſed eſt eadem ratio formalis aſſentiendi omnibus quæcumque revelantur à Deo, ſcilicet veritas prima revelans; ergo aſſenſus omnium illorum pertinet ad eumdem habitum, ſcilicet Fidei. Neque reſponderi poteſt, quòd objectum formale Fidei non ſit veritas prima quæcumque revelans, ſed revelans ea, quæ per ſe pertinent ad Chriſtianam Religionem. B. enim Thom. art. 1. & 3. hujus q. indefinitè ponit, objectum Fidei eſſe veritatem primam: *Et ea* (inquit art. 1. q. 4.) *quibus propter ipſam inhæretur*. Unde hic ad 1. ea dicit *Cadere ſub Fide quæ pertinent ad humanitatem Chriſti & ad Sacramenta Eccleſiæ, vel ad quaſcumque creaturas, in quantum per hæc ordinamur ad Deum, & eis etiam aſſentimur propter divinam veritatem*. Confirm. Omnia illa ſunt

Digitized by Google

objectum Fidei, quæ in Scripturis Sacris revelantur: atqui non pauca ibi reperiuntur, quæ per ſe non pertinent ad Chriſtianam Religionem; ergo non ea ſola ſunt objectum Fidei, quæ per ſe ad Religionem Chriſtianam pertinent, ſed quæcumque per veritatem primam revelantur. Nec obſtat, quòd non omnia proponantur per Eccleſiam credenda. Id enim ad objectum Fidei non eſſe neceſſarium probari poteſt. 1. Quia tum Angeli tum homines primi ac deinde Prophetæ per Fidem aſſentiebantur illis myſteriis, quæ Deus eis revelaverat: & ſimiliter Apoſtoli, & Magdalena illis quæ dicebantur à Chriſto. 2. Id quod Fide credimus, non ſuſcipimus ut verbum hominum, ſed ut verbum Dei; ergo ad ſubſtantiam Fidei nihil refert, ſive per homines nobis proponatur, ſive per Deum immediatè revelantem. 3. Apoſtolus ad Gal. 1. dicit, Quòd Evangelium neque ab homine accepit neque didicit, ſed per revelationem Jeſu Chriſti: an propterea non aſſentiebatur Evangelio per Fidem? 4. In Scripturis tamquam increduli reprehenduntur, qui non aſſentiebantur revelationibus, vel ſibi privatim factis, vel per Prophetas annuntiatis. Ex his conſequenter eſt dicendum, ſi cui revelaretur ſe eſſe conſtitutum in gratia, idque ſufficienter, quòd teneretur credere. Ita ſentiunt Bellarminus lib. 1. de Juſtif. c. 6. & 8. & Corduba lib. 1. q. 17.

Poſſunt Fide credi, quæ Deus revelat, etſi Eccleſia non ea proponat credenda.

Ad 2. Arg. Reſp. Fidem nobis infuſam ideò vocari Catholicam, quia per eam aſſentimur illi, quod tota per Orbem terrarum confitetur Eccleſia, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt: hoc eſt enim verè proprièque eſſe Catholicam; ait S. Vincentius Litin. c. 3. ſui Libel. cont. Hæreſ. Cum quo non pugnat, nos per eamdem aſſentiri aliquibus veritatibus à Deo particulariter revelatis. Nam Catholica non dicitur ab aliquo, quod pertinet ad rationem ſui objecti formalis, ſed à qualitate ſui principalis & ordinarii objecti materialis.

Ad 2. Id propterea dicit B. Thom. quia non ſufficienter nobis conſtat, an revelationes, quæ aliis quàm Prophetis & Apoſtolis fiunt, ſint divinæ: & hinc eſt, quòd non omnes ſtatim obligentur ad credendum quodlibet revelatum, ſed tum demum, quando vel per Eccleſiam, vel alio modo ſufficienter proponitur credendum. Quamvis ergo S. Catharina Senenſis revelationibus ſibi à Deo factis aſſentiretur per Fidem infuſam; non omnes tamen tenentur illis credere, quia non proponuntur omnibus credendæ: idque propterea; vel quia incertum eſt, quæ revera fuerint illi divinitùs factæ; vel quia non erant de re quam ab omnibus credi oporteat. Ad Confirm. Reſp. Nihil cadere ſub Fidem tamquam per ſe pertinens ad objectum Fidei, niſi per quod homo beatitudinem conſequitur: per accidens autem & ſecundariò multa alia cadunt ſub Fidem, ut tradit B. Thom. hujus q. art. 6. ad 1. & q. 2. art. 5. in corp. quæ tamen non creduntur niſi in ordine ad Deum, ſive ad manifeſtationem divinæ majeſtatis, vel Incarnationis Chriſti.

Ad 3. de verbis B. Thomæ q. 5. dicetur. Ad C. arg. Reſp. Eas veritates, quæ revelantur quidem à Deo, ſed neque manifeſtantur in Scripturis, neque in doctrina Eccleſiæ, non pertinere ad Fidem tamquam articulos ab omnibus credendos; pertinere tamen ut veritates credendas ab aliquibus. Prius quidem, quia ut articuli ab omnibus credi debeant, ordinariè neceſſarium eſt, quòd per Eccleſiam proponantur tamquam à Deo revelati & Fide credendi. Nam Eccleſia eſt columna & firmamentum veritatis, à qua cognoſcere debemus, quid ſit verum, quid à Deo revelatum; non quòd Eccleſiæ propoſitio vel declaratio ſit de ratione objecti formalis Fidei: ſed quia eſt conditio quædam ordinariè requiſita, ſeu medium ordinarium à Deo inſtitutum, ut ſciamus quænam ipſe revelaverit & à Fidelibus credi voluerit. Huc pertinet illud Matth. ult. *Euntes docete omnes gentes:* & Mar. ult. *Prædicate Evangelium omni creaturæ:* & ad Rom. 10. *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti.* Conſentiunt Veteres. Irenæus lib. 3. c. 4. *Non oportet*, inquit, *quærere apud alios veritatem, quam facile eſt ab Eccleſia ſumere; cùm Apoſtoli quaſi in depoſitorium dives pleniſſimè in eam contulerint omnia, quæ ſint veritatis.* Et Tertull. lib. de Præſcript. c. 21. præſcribit; *Si Dominus Jeſus Chriſtus Apoſtolos miſit ad prædicandum; alios non eſſe recipiendos prædicatores, quàm quos Chriſtus inſtituerit. Quid autem prædicaverint, id-eſt quid illis Chriſtus revelaverit; non aliter probari debere, niſi per eaſdem Eccleſias, quas ipſi Apoſtoli condiderunt.* Et Ambr. lib. 6. in Luc. *Fides Eccleſiæ imprimis quærenda mandatur.* Poſterius, ſcilicet veritates quibuſdam particularibus revelatas ab illis eſſe credendas, ſi ſufficienter eis conſtet quòd ſint à Deo; ex ſuperioribus clarum eſt, quia ſic habetur objectum formale Fidei, ſcilicet veritas prima revelans, de qua illi certi ſunt.

QUÆRITUR II.

Utrùm ultima Fidei noſtræ reſolutio referenda ſit in Deum, an in Eccleſiam?

Videtur quòd in Eccleſiam. 1. Quia ſi Fidelis interrogatus quare credat Deum eſſe Trinum & unum; reſpondeat, quia hoc Deus revelavit: ulterius rogatus, quare credat Deum hoc revelaſſe; aptè reſpondebit, quia Eccleſia hoc docet.

2. Illud unde incipit res dicitur eſſe principium & fundamentum in quod ipſa reſolvitur: ſed Fides incipit ab Eccleſiæ doctrina & prædicatione; ergo ipſa debet eſſe fundamentum Fidei. Hinc Auguſt. lib. cont. epiſt. fundam. c. 5. *Evangelio non crederem, niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoveret authoritas.*

3. In hoc fit ultima reſolutio credibilium, quod eſt firmamentum veritatis: ſed Eccleſia eſt columna & firmamentum veritatis, 1. Tim. 3. ergo in eam fieri debet ultima reſolutio. *Si dicas:* Ultimam reſolutionem non fieri in firmamentum, ſed in fundamentum veritatis. Contra objici poteſt, quòd Eccleſia in Prophetis & Apoſtolis non ſolùm ſit firmamentum veritatis, ſed etiam fundamentum.

4. Baptizatus in infantia, adeoque Fidei habitum nactus, nullum in adulta ætate Fidei actum eliciet niſi circa articulos per Eccleſiam ei propoſitos; ergo lumen Fidei infuſum non ſufficit ad aſſenſum alicujus veritatis revelatæ, niſi illa veritas proponatur ab Eccleſia; & conſequenter ratio credendi, in quam fit ultima reſolutio, non eſt alia quàm Eccleſiæ authoritas.

5. Si Fides reſolvitur in Deum; vel reſolvitur in Deum nobis loquentem exteriùs per Eccleſiam; vel in eum loquentem cuilibet Fidelium interiùs. Si prius; ſequitur, reſolutionem fieri in authoritatem Eccleſiæ. Si poſterius; ſequitur, eam fieri in internum teſtimonium Spiritus Sancti, atque ita facilè continget Fideles errare, dum Hæreticorum noſtrorum more unuſquiſque eliget quod ſibi placebit, affirmans, hoc ſibi à Spiritu ſancto revelari.

Reſp. certa eſt, Ultimam Fidei noſtræ reſolutionem fieri in authoritatem divinam ſicut in principium & cauſam. Prob. Quia hæc ultima reſolutio fieri debet; tum in primam & propriam rationem credendi: hæc autem eſt authoritas divina; (ideo enim credimus, quia Deus revelavit) tum in illud, cui Fides noſtra innititur: fundamentum autem cui innititur noſtra Fides eſt authoritas divina, ut ex ſuperioribus patet. Hinc B. Thom. ad illud Jo. 4. *Jam non propter tuam loquelam credimus, ipſi enim audivimus* &c. *Quando* (inquit) *homo, ſive per rationem naturalem ſive per teſtimonia legis & Prophetarum ſive per prædicationem Apoſtolorum vel aliorum manuductus, credit; tunc poteſt dicere, quod propter nullum iſtorum credit, nec propter rationem naturalem, nec propter teſtimonia legis, nec propter prædicationem aliorum, ſed propter ipſam veritatem tantùm.* Confirm. Partim quia eadem eſt Fides noſtra quæ erat B. Petri & aliorum Apoſtolorum. Partim quia eadem Fide nunc credimus, qua crederemus Chriſto, ſi nobis per ſeipſum viſibilis loqueretur: atqui illorum Fides reſolvebatur in veritatem primam, ſimiliterque reſolveretur noſtra, ſi Chriſtus per ſeipſum nobis loqueretur; ergo & nunc ſic reſolvitur. Accedit, quòd Aug. lib. 11. Conf. c. 3. affirmat: Si ſciret ea quæ ſcripſit Moyſes, non ab illo ſciret, ſed à Deo qui intus teſtaretur Moyſen vera dicere.

Ad 1.

Digitized by Google

Ad 1. Arg. Reſp. Conc. Aſſ. ſed eo ſermone quo Fidelis reſpundebit ſe credere quia Eccleſia ſic docet, non reddet cauſam & rationem formalem aſſenſus, ſed tantùm notitiæ: aſſeret enim unde ſciat Deum revelaſſe; non autem quæ ſit ratio formalis propter quam credit. Quocirca credimus Deo cujus eſt verbum: ſed quòd ejus verbum ſit, regulariter accipimus ab Eccleſia, quæ divinitùs edocta ſuis filiis proponit, quid pro Dei verbo ſit recipiendum, quid non. Eccleſiam verò in iſta propoſitione non falli propterea certi ſumus; quia Fide divinitus infuſa credimus ipſam eſſe magiſtram veritatis: nam inter dogmata, quæ credi oportet, primum quoad nos creditum eſt, Eccleſiam eſſe columnam & firmamentum veritatis; quæ ſic credita habet reſpectu cæterorum articulorum rationem ſufficientiſſimè proponentis. Dico, quoad nos, quia primam veritatem non poſſe fallere priùs natura credendum eſt, quamvis quoad nos non rarò priùs recipiatur articulus de Eccleſia, per quam deinde etiam hoc credimus, quòd veritas prima ſit infallibilis.

Ad 2. Maj. vera eſt de illo, unde res incipit tamquam ex propria ſua ratione: Fides autem incipit ab Eccleſiæ doctrina, non tamquam à ratione propria credendi, ſed ſolùm tamquam proponente & explicante credenda. Auguſtini verba non ſignificant, quòd Fidei fundamentum ſit teſtimonium Eccleſiæ, ſed ſolùm quòd ejus authoritas ſit ordinarium medium cognoſcendi quid ſit pro Evangelio recipiendum, quid non ſit; quaſi diceret, Evangelio non crederem, niſi me moveret authoritas Eccleſiæ, quia neſcirem utrùm tale recipiendum eſſet, niſi ipſa me doceret.

Ad 3. Reſp. Ultimam reſolutionem debere fieri, non in firmamentum veritatis, neque in quodlibet fundamentum, ſed in fundamentum primum; quia illud eſt quod à ſe habet infallibilitatem, eamque tribuit alteri.

Ad 4. Reſp. Lumen Fidei infuſum regulariter non ſufficere ad eliciendum actum Fidei circa aliquam veritatem divinam, niſi iſta veritas per Eccleſiam, ſeu Eccleſiæ miniſtros, vel alios parvulum inſtruentes ei proponatur; non quia Eccleſia ſit vel ratio credendi vel fundamentum, in quod ultima reſolutio ſit facienda: ſed quia lumen infuſum tantùm eſt habituale, potens quidem exire in actum, ſed non eſt niſi prævia aliqua inſtructione de credibilibus. Et hoc ideò, quia non accipimus à Deo Fidem cum diſtincta revelatione eorum quæ credenda ſunt ſicut Apoſtoli: ſed accipimus lumen Fidei mentem illuminantis & inclinantis ad aſſentiendum omnibus & ſolis illis, quæ legitimè proponuntur credenda.

Ad 5. Reſp. Fidem reſolvi in Deum nobis loquentem, partim exteriùs per Eccleſiam, partim interiùs per ſeipſum. Idem enim Deus, qui per Eccleſiam nobis loquitur, etiam loquitur in corde; ut verum ſit, nos & ab unctione Dei doceri, 1. Jo. 2. & à Patre audire & diſcere, Jo. 6. Neque ullum eſt erroris periculum: nam Fideles non eligunt ſicut hæretici proprio ſuo judicio & arbitratu quæ credibilia ſint, ad quæ Fides illos incliner; ſed Eccleſiam audiunt proponentem quid ſit credendum, atque hoc ipſum lumine Fidei divinitus illuſtrati amplectuntur.

Articulus II.

Art. 2. tradit, Objectum Fidei ex parte quidem rei creditæ eſſe incomplexum; ex parte verò hominis credentis eſſe aliquid complexum per modum enunciabilis. Prius patet. Quia ſi rem credibilem conſideremus ſecundùm ſe, ſeu abſque ordine ad intellectum credentis; illa eſt ſimplex: neque enim poteſt denominari complexa niſi per reſpectum ad intellectum cui convenit compoſitio: poſſe autem credibilia ſic, ideſt ſecundùm ſe, conſiderari, notum eſt; nam Angeli cùm in ſua creatione Fidem haberent, abſque compoſitione credibilia cognoſcebant. Poſterius prob. 1. Quia cognita ſunt in cognoſcente ſecundùm modum cognoſcentis: modus autem hominum cognoſcentium eſt, ut intelligant componendu & dividendo, ut ex p. p. q. 85. patet. 2. Objectum Fidei eſt id cui aſſentimur per Fidem: ſic autem aſſentiri non poſſumus, niſi ei

Ut objectum Fidei ſit incomplexum.

quod verum eſt, ait Author in 3. d. 24. art. 1. quæſt. 2. veritas autem non conſiſtit ſine complexione, ut p. p. q. 16. art. 2. & q. 17. art. 3. docet.

Pro Reſp. Ad 1. dicendum eſt: Objectum Fidei ex parte rei creditæ eſſe veritatem primam, quæ eſt ſimplex: quantùm autem ad id quod eſt in nobis eſt veritas prima complexè intellecta. Quemadmodum enim res cognita dicitur eſſe objectum cognitionis ſecundùm quod eſt extra cognoſcentem in ſeipſa ſubſiſtens, quamvis de re tali non ſit cognitio niſi per id quod de ipſa eſt in cognoſcente, ſicut color lapidis, qui eſt viſus objectum, non cognoſcitur niſi per ſpeciem ejus in oculo: ita veritas divina, quæ eſt ſimplex in ſeipſa, eſt Fidei objectum: ſed veritatem illam intellectus noſter accipit ſuo modo per viam compoſitionis, aliquid ſcilicet ei attribuendo; per hoc autem quòd compoſitioni ſic patefactæ aſſentitur tamquam veræ, tendit in veritatem primam ſicut in objectum.

Dices: Si intellectus noſter veritatem primam, quæ in ſe eſt incomplexa, concipit complexè; ergo fallitur: falſitas enim eſt quando intellectus non eſt conformis rei quæ intelligitur. Reſp. Id non magis ſequi, quàm ſequatur, Deum falli quando complexa intelligit incomplexè, quia modus, qui per illa vocabula *complexè & incomplexè* ſignificatur, non ſe tenet ex parte rerum, quaſi illæ cognoſcantur eſſe tales, ſed ex parte cognoſcentium, qui vel per compoſitionem & diviſionem vel per ſimplicem intuitum cognoſcunt. Ad confirm. Reſp. Tunc eſſe falſitatem, quando intellectus ita eſt difformis rei, ut intelligat eam eſſe aliter quàm ſit; quod in propoſito non invenitur.

Circa Reſp. Ad 2. objicitur: Omnis noſter aſſenſus eſt alicujus enuntiabilis; ergo actus credendi, cùm ſit aſſenſus, terminatur ad enuntiabile. Reſp. Terminari quidem ad enuntiabile immediatè; terminus tamen ultimus & principalis non eſt aliquod enuntiabile, ſed eſt res de qua aliquid enuntiatur, & ad cujus cognitionem habendam ſit enuntiatio: non enim formamus enuntiabilia, niſi ut per ea de rebus cognitionem habeamus; ſubjectum ergo de quo aliquid credimus eſt res credita & objectum incomplexum. Ob. Reſp.

Pro Reſp. Ad 3. dicendum eſt: Viſionem beatificam eſſe veritatis primæ ſicut in ſe eſt: Fidem verò eſſe ejuſdem veritatis primæ, non ſicut in ſe eſt, ſed ſecundùm noſtrum modum cognoſcendi.

Dices: Objectum Charitatis eſt incomplexum; ergo etiam objectum Fidei. Reſp. neg. C. Quia objectum Charitatis eſt bonum ſecundùm quod eſt in re: objectum autem Fidei eſt verum quod completur per operationem Animæ. Ob. Reſp.

Articulus III.

Utrùm Fidei poſſit ſubeſſe falſum?

Videtur quòd ſic 1. Quia prudentiæ infuſæ poteſt ſubeſſe falſum; ergo & Fidei: utrumque enim eſt à Spiritu ſancto, & perficit intellectum. Ant. prob. Quia prudentia infuſa dictat adorandam eſſe hoſtiam, quæ in Sacrificio Miſſæ exhibetur adoranda: poteſt autem per nequitiam Sacerdotis contingere, quòd exhibeat non conſecratam pro conſecrata.

2. Fides inclinat ad aſſentiendum iis quæ boni Paſtores & Doctores proponunt credenda: atqui poteſt accidere, quòd proponant falſa ſimplicibus, qui non valent falſitatem diſcernere; ergo Fides tunc inclinabit ad falſum.

3. Ex Maj. de Fide, & Min. falſa ſequitur Concluſio falſa: cauſa autem Concluſionis referenda eſt in Majorem; ergo & ejus falſitas.

4. Liberum noſtrum arbitrium, tametſi natura ſua bonum, eſt cauſa mali, neque illud malum rejicitur in Deum Authorem; ergo Fides poteſt etiam eſſe cauſa falſi, neque propterea refundetur falſitas in Deum.

5. Fides poteſt inclinare ad aſſenſum qui ſit peccatum, ut ad actum Fidei propter vanam gloriam eliciendum; ergo etiam poteſt inclinare ad falſum: peccatum enim eſt quiddam falſum practicè.

Articuli ſenſus eſſe poteſt, Utrùm ex habitu Fidei aliquis inclinari poſſit ad aſſentiendum falſo: vel An id circa quod Fides verſatur poſſit eſſe falſum, ſive ad illud Fides inclinet, ſive non inclinet; utrovis modo intelligatur.

Fidei non poteſt ſubeſſe falſum.

Reſp. Neg. certa eſt 1. Quia Fides innititur veritati primæ: unde *cùm ipſa ſit infallibilis; Fidei non poteſt ſubeſſe falſum*, ait Author in 3. d. 24. art. 1. quæſt. 3.

2. Virtus intellectualis non poteſt eſſe principium aſſenſus falſi: Fides eſt quædam virtus intellectualis, ut videbitur q. 4. art. 5. ergo. Maj. prob. Tum quia virtus ſubjectum benè diſponit. Tum quia virtus appetitus non poteſt eſſe principium actus vitii ſuo objecto contrarii; ergo nec virtus Intellectus.

3. Deus neque per ſe neque per accidens poteſt eſſe cauſa falſi aſſenſus; ergo neque Fides: nam Fides Deum habet Authorem. Si Dicas: Naturam humanam eſſe etiam à Deo; quæ tamen ad multa illicita nos inclinat. Reſp. Naturam, quatenus à Deo eſt, non inclinare ad malum, ſed quatenus eſt vitiata: vitium autem illud non magis Deum habet Authorem quàm concupiſcentia; quæ ut 1. Jo. 2. dicitur, *Non eſt ex Patre*.

4. Nihil ſubeſt alicui habitui vel actui niſi mediante ratione formali objecti, ſicut color videri non poteſt niſi mediante lumine: atqui ſub veritate prima, quæ eſt ratio formalis objecti Fidei, nullum poteſt eſſe falſum; ergo nec ſub Fide. Nec obſtat, quòd ſub formali ratione objecti alicujus potentiæ videatur poſſe eſſe oppoſitum iſtius rationis formalis, ſicut quando intellectus aſſentitur falſo quod putatur verum, & quando voluntas appetit malum quod putatur bonum. Negandum eſt enim quod ſumitur. Nam ratio formalis objecti intellectus eſt verum in communi & ſimpliciter, voluntatis bonum in communi: fieri autem non poteſt, quòd vel intellectus aſſentiatur alicui ſub alia ratione quàm veri, vel voluntas quicquam appetat ſub alia ratione quàm boni. Contingit quidem aliquod particulare cognitum eſſe falſum, & aliquod particulare volitum eſſe malum: ſed hoc ideo eſt, quia ratio formalis objecti intellectus non eſt verum quod à parte rei ſemper ita ſit, neque voluntatis bonum quod ſemper verè ſit bonum; ſed quod vel ita ſit, vel ſaltem ita appareat: cùm autem Fidei ratio formalis ſit, non id quod vel eſt vel apparet verum, ſed prima veritas revelans; omnino conſequens eſt, nullum falſum cadere ſub aſſenſum Fidei.

Ad 1. Arg. quidam negant C. Cùm enim Fides pro objecto habeat veritatem & ſpeculativam & practicam; perficit intellectum quoad utramque veritatem: & propterea non poteſt inclinare ad falſum neque ſpeculativè neque practicè; Prudentia verò, cùm non habeat pro objecto verum ſpeculativum ſed practicum, non perficit intellectum niſi quoad veritatem practicam, in ordine ſcilicet ad particularia agibilia conformiter ad rectam rationem: & propterea quamvis non inclinet niſi ad verum practicè, quale eſt, hoſtiam in caſu objecto eſſe adorandam; includere tamen poteſt cognitionem ſpeculativè falſam, licèt ad eam non inclinet, ſed ſupponat potiùs: inclinat enim prudentia ad hoſtiam illam adorandum, eò quòd ſupponatur probabile judicium quòd ſit conſecrata; hoc autem judicium eſt ſpeculativum, neque pertinet ad habitum prudentiæ. Breviùs dici poteſt, non eſſe prudentiam infuſam quæ inclinat ad hanc hoſtiam quæ præſentatur ut conſecrata adorandam: ſed prudentiam quæ putatur infuſa, cùm revera ſolùm ſit humana, & ſic neg. Ant.

Ad 2. Reſp. Fidem inclinare ad aſſentiendum illis Fidei veritatibus, quæ à Paſtoribus & Doctoribus proponuntur credendæ: quòd ſi pro veritate falſitatem obtrudant ſive ſcienter ſive ignoranter; ſimplices quidem illi ſic propoſitæ aſſentientur, at non ex Fide infuſa, ſed ex fide humana, & ex errore quo exiſtimant, id eſſe verum, quod verum non eſt: unde non Fides infuſa tunc inclinat ad falſum, ſed humana; neque aſſenſus illorum innititur authoritati divinæ, ſed humanæ, quæ æſtimatur divina: ſi enim res penitius examinetur; facile erit judicare, quòd talibus à ſuo Paſtore propoſitis plebs non verè aſſentiatur quia Deus dixit ſeu revelavit, ſed quia putat Deum revelaſſe.

Ad 3. Quamvis Concl. quantùm ad Seq. referenda ſit in Maj. quantùm ad falſitatem tamen referenda eſt in Min. Maj. enim ſimul cum Min. eſt cauſa cur aliquid ſequatur: quòd autem ſequatur falſum, provenit ex Min.

Ad 4. Neg. C. Liberum enim noſtrum arbitrium natura ſua eſt indifferens ad bonum & malum: Fides autem eſt determinata, imò & determinat intellectum ad veritatem revelatam.

Ad 5. Reſp. Nec Ant. eſſe verum, nec C. valere. Prius quidem, quia omnis actus à Fide elicitus fit per gratiam ſpecialis auxilii. Poſterius, quia ſi daretur actus Fidei malus; malitiam illam non haberet à proprio objecto, ſed à circumſtantia ex parte credentis appoſita: ſi verò daretur inclinatio Fidei ad falſum; id proveniret ex ejus objecto proprio, quia habitus non inclinat niſi ad ea, quæ continentur ſub ratione formali ſui objecti. Confer quæ dicimus q. 4. art. 5. ſi.

In reſp. ad 1. adverte, quòd etſi poſſet ſubeſſe falſum Spei & Charitati; non propterea tamen ſequeretur, quòd etiam Fidei. Quia illæ virtutes perficiunt partem appetitivam; ideoque habent ſe ſolùm ad bonum: non excludunt autem falſum, quia non perficiunt intellectum ſicut Fides, quæ eſt perfectio intellectus. Authorem verò ſimpliciter ſentire, quòd neque Spei neque Charitati falſum ſubeſſe poſſit; tum ex poſteriori parte reſp. tum ex 4. d. 24. art. 1. quæſt. 3. ad 3. patet. Tradit enim, Spem non tendere in beatitudinem niſi ex ſuppoſitione auxilii gratiæ & meritorum, quæ per ejuſmodi gratiam fiunt: in qua ſi perſeveret Fidelis; infallibiliter conſequetur beatitudinem: ſi autem non perſeveret; non conſequetur: neque tamen Spes decipietur, quia deficiunt merita gratiæ, ex quorum ſuppoſitione ſperabar. Et ſimiliter neque Charitas decipitur, etiamſi quis advertat; vel non eſſe placitum Deo id, quod priùs putabat illi eſſe placitum; vel eum non eſſe Deo gratum, quem ut Dei amicum diligebat: quia Charitatis eſt, ſemper velle id, quod Fidelis rationabiliter exiſtimat Deo placere, ipſumque Deum diligere in quocumque ſit.

Ex reſp. ad 2. hujus art. collata cum 3. *Sent.* d. 24. art. 1. quæſt. 3. ad 1. obſervandum eſt, contingens poſſe eſſe objectum Fidei, ſed non niſi ſecundùm quod ſtat ſub divina præſcientia; quomodo neceſſitatem habet conſequentiæ & infallibilitatis. Quamvis ergo poſt tempora Abrahæ poterat Deus non incarnari, loquendo de potentia abſoluta; non tamen ſecundùm quod Incarnatio conſideratur in ordine ad præſcientiam: quia fieri non poteſt, ut aliquid & ſit à Deo præſcitum & poſtmodum non fiat.

Circa reſp. ad 3. adverte, Fidem, ſi ſecundùm ſe ſpectetur, reſpicere nativitatem Chriſti abſtrahendo à tempore; quia tempus determinatum eſt de his, quæ accidentaliter ſe habent, ad Fidem: ea autem, quæ ad Fidem accidentaliter ſe habent, neque ſunt de neceſſitate ſalutis, neque creduntur Fide divinitus infuſa, niſi cùm per prædicationem aut doctrinam ſufficienter innotuerint. Nativitas ergo Chriſti ſemper fuit credita, & credebatur ab antiquis quòd eſſet futura, quando conſtabat, hebdomadas Danielis & aliorum Prophetarum vaticinia non eſſe impleta. Tunc enim Fides inclinabat ad aſſenſum cum differentia temporis futuri, quæ differentia ſatis erat cognita: ſed quando poterat meritò dubitari an vaticinia eſſent impleta; non ampliùs inclinabat cum tali differentia temporis, quia ipſa non proponebatur per veram prædicationem vel doctrinam credenda: quando autem per Eccleſiæ doctrinam nunc conſtat Chriſtum eſſe natum; Fides inclinat cum differentia temporis præteriti.

Dices: Fieri potuit, quòd aliquis ante Chriſtum natum haberet actum Fidei infuſæ de Chriſto naſcituro, & quòd in illo ſuo actu maneret, etiam poſtquam Chriſtus erat natus, ſed ejus nativitas nondum innotuerat; ergo ſaltem tunc Fidei ſuberat falſum. Reſp. Fieri non potuiſſe quòd ille actus (cùm diverſum haberet objectum formale) eſſet continuus;

ſed

ſed erat alius & alius. Unus, qui ante nativitatem eliciebatur, erat ex Fide infuſa; alter, qui Chriſto nato procedebat ex erronea opinione quamvis inculpata: neque enim poſt Chriſtum natum aſſentiebatur huic propoſitioni, Chriſtus eſt naſciturus, ob teſtimonium Dei, ſed ob teſtimonium quod putabat eſſe Dei.

In reſp. ad 4. nota, Fidem inclinare ad credendum quòd Chriſtus ſit ſub hoſtia ritè conſecrata; quòd autem hæc hoſtia ſit ritè conſecrata, non docet Fides, ſed hoc eſt humanæ exiſtimationis: quare ſi quis fallitur, exiſtimans corpus Domini eſſe ſub ea ſpecie panis ſub qua non eſt, putans nimirum eſſe conſecratam quæ non ſit; errat quidem, at non per Fidem, ſed per humanam exiſtimationem.

Si quæras: An igitur qui Euchariſtiam adorat, quò ſecurior ſit, debeat in mente ſua talem conditionem apponere, ſi iſta hoſtia eſt conſecrata; & cum hac demum conditione ſaltem animo concepta illic Chriſtum adorare? Reſp. eſt negativè. Abſolutè enim adoranda eſt quæcumque hoſtia in Catholicorum Eccleſiis, quæ à Sacerdotibus Orthodoxis exhibetur ut conſecrata: neque ulli periculo ſe exponit qui ſic agit; quoniam certitudini morali innititur, quæ hic ut & in ſimilibus ſufficit: alioquin ſi quis ejuſmodi ſcrupulis vellet indulgere; ad alia infinita deberet tales conditiones apponere. Occaſione hujus art.

QUÆRITUR

An Deus per ſe vel per alium mentiri poſſit, aut falſum dicere?

VIDETUR quòd ſic. 1. Deus poteſt per alium occidere innocentem; ergo & mentiri.

2. Deus eſt Author omnium pœnarum, quoddam mendacium eſt pœna; ergo Deus eſt Author illius. Confirm. Quidam merentur decipi; ergo juſtum eſt eos decipere; ergo hoc poteſt fieri à Deo.

3. Mentiri non eſt intrinſecè malum, ut patet ex mendaciis Abrahæ Gen. 20. & 22. Jacob Gen. 27. Joſeph Gen. 42.

4. Error poteſt eſſe ſine peccato; ergo Deus poteſt ducere in errorem, etiamſi non poſſit eſſe Author peccati. Hinc Job 12. dicitur, quòd *Deus mutat cor Principum populi terræ, & decipit eos, ac errare facit quaſi ebrios*, Pſal. 106. *Errare fecit eos in invio*. Jerem. 20. *Seduxiſti me Domine, & ſeductus ſum*. Ezech. 14. *Ego Dominus decepi Prophetam illum*. Et 3. Reg. 22. *Dixit Dominus ſpiritui, decipies & prævalebis*; ergo poteſt decipere per malos Angelos: quod etiam Auguſt. q. 53. inter 83. ſignificaſſe videtur.

5. Multa prædixit Deus, quæ non evenerunt: ut Gen. 4. quòd Cain non eſſet occidendus; de quo tamen multi exiſtimant, quòd occiſus fuerit à Lamech 4. Reg. 8. de Benadad. *Dic ei ſanaberis*; qui tamen ſanatus non fuit: & c. 20. de Ezechia, *Morieris tu, & non vives*; qui tamen convaluit. Jonæ 3. *Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur*; quæ tamen non fuit ſubverſa.

6. Iſa. 63. dicit Propheta. *Quare errare nos feciſti de viis tuis?* Cui addi poteſt illud Pſal. 43. *Non receſſit retro cor noſtrum, & declinaſti ſemitas noſtras à via tua.*

7. Mich. cap. 2. optat loqui mendacium; ergo illud non eſt per ſe malum, ac per conſequens Deus poteſt eſſe Author ejus.

Priuſquam reſpondeatur notandum eſt, eſſe quidem diverſa mentiri & falſum dicere, ut ex q. 110. art. 1. patet; utrumque tamen pariter Deo repugnare, & in ipſo unum neceſſariò ſequi alterum. Cùm enim Deus ſit ſapientiſſimus: ſi falſum diceret; mentiretur, quia loqueretur aliter quàm intelligeret, atque adeò contra mentem.

Reſp. igitur certa eſt, Deum nec per ſe nec per alium poſſe vel mentiri vel falſum dicere. PROB. 1. *Non eſt Deus quaſi homo ut mentiatur*, Num. 23. *Eſt enim Deus verax*, Jo. 3. & ad Rom. 3.

2. Deus eſt veritas: *Omne* autem *mendacium ex veritate non eſt*, 1. Jo. 2. nam *impoſſibile eſt mentiri Deum*, ad Heb. 6.

Si dicas: In his argumentis, cùm ponantur illæ Scripturæ tamquam veræ, propterea quòd pronunciatæ à Deo, de cujus veracitate diſputatur, eſſe petitionem principii. Reſp. Neg. Aſſ. Partim, quia hæc argumenta fiunt inter Fideles, & contra Hæreticos, qui Scripturas admittunt. Partim quia illæ Scripturæ ſupponuntur veræ, non ſolùm quia ſunt Dei oracula, ſed etiam quia reperiuntur alia motiva, propter quæ nobis perſuadere poſſumus ac debemus illas eſſe veras.

Neque ſatisfaciunt, qui exiſtimantes Deum de potentia abſoluta poſſe mentiri aut falſum dicere, Scripturas volunt eſſe intelligendas de potentia ordinaria. 1. Quia Scripturæ abſolutè negant Deum poſſe mentiri. 2. Quia ſi Deus ullo modo poſſet mentiri aut falſum dicere; non conſtaret an aliquando id fecerit: unde enim ſcire poſſumus, quòd non fuerit uſus potentia ſua abſoluta; an ex revelatione? ſed unde hoc ipſum ſciemus, quòd in illa revelatione non fuerit uſus tali potentia. 3. Si Deus poſſet ullo modo mentiri, non haberemus firmiſſimum ſolatium ex promiſſione Dei; quod eſt contra Scripturam ad Heb. 6. quin potiùs everteretur Fides, & nutaret Spes noſtra. 4. Summa bonitas nihil malitiæ admittit; ergo nec ſumma veritas aliquid falſitatis: quæ enim eſt contrarietas boni ad malum, eadem eſt veri ad falſum. Hinc Pſalm. 144. ſicut dicitur Dominus *Sanctus in omnibus operibus ſuis*; ita dicitur *Fidelis in omnibus verbis ſuis*. Deut. 32. *Fidelis & abſque ulla iniquitate*. Denique. Aug. lib. 1. de Symb. cap. 1. affirmat, Quòd Deus, cùm ſit Omnipotens, mori non poteſt, falli non poteſt, mentiri non poteſt &c. ideò enim Omnipotens eſt, quia iſta non poteſt: nam ſi mori poſſet; non eſſet Omnipotens: ſi mentiri, ſi falli, ſi fallere, ſi iniquè agere; non eſſet Omnipotens.

AD 1. ARG. Neg. C. Deus enim poteſt ſive per ſeipſum ſive per alium occidere innocentem abſque peccato, quia eſt vitæ & mortis Dominus, cui omnes omninò mortem debemus propter peccatum originale: mentiri autem vel falſum dicere non poteſt abſque peccato, quia loqui contra mentem eſt per ſe malum, nec ullo modo poteſt eſſe bonum; ut q. 110. art. 3. docetur.

AD 2. Maj. vera eſt de pœnis & afflictionibus illis, quæ tantùm ſunt pœnæ; non de illis, quæ etiam ſunt culpæ: mendacium autem culpa eſt. Quamquam nec mendacio ſecundùm ſe, ſive prout eſt mendacium, convenit eſſe pœnam peccati, ſed ſecundùm aliquid ſibi annexum; ut ſecundùm ignorantiam, infamiam &c. ſcribit enim B. Thom. 1. 2. q. 87. art. 2. Quòd peccatum per ſe loquendo nullo modo poteſt eſſe pœna peccati. Ad Confirm. Neg. Poſt. C. Ad hoc enim ut peccator ſit dignus decipi, ſatis eſt quòd dignus ſit, quem Deus ſuo juſto judicio permittat decipi à malis ſive hominibus ſive Angelis.

AD 3. Neg. Aſſ. Ad prob. in primis Reſp. Non eſſe neceſſarium omnia quorumvis Sanctorum dicta vel facta excuſare ab omni peccato, cùm illorum vox ſit 1. Jo. 5. *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus*. Deinde. Neque Abraham, neque Jacob, neque Joſeph in locis quæ objiciuntur fuiſſe mentitos.

Abraham enim verè dixit, Saram eſſe ſuam ſororem, quia erat conſanguinea; id quod nomen fratris & ſororis ſæpè ſignificat in Scriptura, ut oſtendimus Supplem. q. 54. art. 3. Quando dixit, *Ego & puer illuc uſque properantes poſtquam adoraverimus revertemur ad vos*, ſive ut eſt in originali: *Et ergo puer pergemus uſque illuc, adorabimus, & revertemur ad vos*; vel in poſtremo verbo uſus eſt enallage numeri, tum ad ſermonis decorem ſervandum, tum ne daret famulis occaſionem ſuſpicionis, ſi ſermonem variaſſet; vel, quod eſt expeditiſſimum, exiſtimabat filium ſtatim ab immolatione ſuſcitandum, ut ſimul cum eo rediret: *Arbitrans*, inquit Apoſtolus ad Heb. 11. *quia & à mortuis ſuſcitare potens eſt Deus*. Hoc modo reſpondet Aug. ſerm. 71. de Temp.

Sara quo ſenſu ſoror Abrahæ.

Jacob propterea videtur poſſe excuſari à mendacio, quia ſecundùm inſtructionem, quam à matre au-

dietat, verè dicebat, *Ego ſum primogenitus tuus Eſau;* non quoad nomen aut perſonam, ſed quoad jus primogenituræ, quod ſciebat decreto divino ſibi eſſe debitum, quodque jam antea, ſtatte taliter qualiter vendente, ſibi acquiſierat. Sic & Chriſtus Joannem dixit eſſe Eliam, non in perſona, ſed in ſpiritu. Quod adjungit, *Feci ſicut præcepiſti mihi;* etiam verificari poteſt, quia finis præcepti Iſaac fuerat, ut primogenitus adſerret ei cibum: eum autem adſerebat Jacob, qui in jus primogeniti tranſierat. Cùm addit, *Comede de venatione mea;* intelligi poteſt ſignificaſſe, Comede de eo quod apprebendi, ſive per venationem propriè dictam apprehenderim ſive aliter.

Ob. Nec obſtat, quòd Iſaac poſtmodum dicat, *Venit germanus tuus fraudulenter.*

Reſp. Id enim quantum ad exteriorem apparentiam verum erat: non autem quantùm ad intentionem Jacob, qui cùm eſſet ſimplex, ut cap. 25. dicitur, ideſt exponente Auguſt. q. 74. in Gen. non fictus, ſive ut Latini quidam interpretati ſunt, Sine dolo; non doloſè agebat ſed ſincerè, quærens benedictionem primogenito (qualis ipſe erat) debitam.

Ob. Non obſtat etiam, quòd veſtibus Eſau indutus ſimilitudinem ejus exprimere voluerit.

Reſp. Quia potuit ſine mendacio velle occultare ſuam perſonam, & ſignificare ſe eſſe primogenitum illum, cui competebat benedictio. Si cui tamen magis videatur concedendum, quòd Jacob mentitus fuerit; non magnoperè reluctamur, cùm mendacium ipſius tantùm fuerit officioſum, ad ſuum ſcilicet jus recuperandum.

Joſeph quando fratribus dixit, *Exploratores eſtis, immunita terræ conſiderare veniſtis?* ideò non eſt cenſendus fuiſſe mentitus, quia vel non loquebatur ſeriò, vel ſaltem non aſſeverando, ſed tentando, & inquirendo: unde ſequitur, *Jam nunc experimentum veſtri capiam;* ubi enim quis experimentum capere vult, ibi non eſt ſimplex affirmatio rei cujus experimentum quærit, quia experimentum fit cauſa cognitionis. Nec obſtat, quòd Joſeph ſciret ſuos fratres non eſſe exploratores. Quia gerebat ſe tamquam ſi ignoraret, neque tenebatur prodere id quod ſciebat.

Ad 4. Neg. C. Nam ducere in errorem repugnat Deo in quantum eſt prima & ſumma veritas, ſub qua nullum falſum nulliuſvè error continetur.

Job 12. & Pſal. 106. Dominus dicitur decipere & facere errare Principes; non quòd eos in falſitatem inducat: ſed vel quia facit aliquid, quod etſi veram habeat ſignificationem; ex eo tamen accipiunt occaſionem errandi illi, qui ſignificationem non aſſequuntur: vel quia procurat ſucceſſus eorum conſiliis & expectationi contrarios: vel denique quia propter eorum peccata lumen ſapientiæ ſuæ eis ſubtrahit, quo deſtituti mendacio credunt, in vanitate ſenſus ambulant, per abrupta vitiorum incedunt, nec recta virtutis via gradiuntur. Vide B. Thom. & Titelm. in Job.

Jeremias propterea dicit, *Seduxiſti me Domine, & ſeductus ſum,* quia in principio audiens, *Prophetam in gentibus dedi te:* & iterum, *Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes & ſuper regna, ut evellas, & deſtruas &c.* arbitratus erat, ſe nihil contra populum Judæorum ſed contra diverſas in circuitu nationes eſſe dicturum; nunc autem videt contrarium eveniſſe. Ita Hier. Item putaverat, ſe adverſa non paſſurum, quia cap. 1. dictum illi fuerat, *Bellabunt adverſum te, & non prævalebunt:* experiebatur autem multas adverſitates, etſi non expugnaretur; id quod cap. 1. ſignificabatur.

Ezech. 14. de Pſeudoprophetis ſermo eſt, & ſignificatur, quòd cùm errant falſa prædicendo, id fiat; Deo tum juſtè illos deſerente ne veritatem agnoſcant; tum efficiente ut effectus à ſe præordinati eveniant contra, quàm illi arbitrabantur.

Cum 3. Reg. ult. Dominus dicit maligno ſpiritui, *Decipies & prævalebis, egredere & fac ita;* non imperat: ſed partim prædicit quid ſit ſecuturum, unde originalis lectio eſt, *Decipies & etiam prævalebis:* partim in juſtam ultionem peccatorum Achab permittit dicens, *Egredere & fac ita,* quaſi diceret; Non impedio, ſed permitto ut egrediaris, & Pſeudoprophetis falſa ſuggeras. Quod ſequitur, *Ecce dedit Dominus ſpiritum mendacii, in ore omnium Prophetarum;* conformiter accipi debet pro eo, quòd Dominus ſtatuerit non obſiſtere, quominus ſpiritus malus mendacium ſuggerat omnibus Pſeudoprophetis Achab, ſed hoc juſtè velit permittere. Auguſtinus quæſt. illa 53. inter 84. non aliud vult, quàm Deus, etſi numquam per ſe decipiat, interdum tamen decipere, non per bonos jubendo, ſed per malos permittendo.

Ad 5. Reſp. Deum abſoluta prophetia nihil prædixiſſe quod non evenerit, ſed benè prophetia comminatoria. De Cain Deus non abſolutè pronuntiaverat, quòd à nullo eſſet occidendus: ſed fidem ei dederat vitæ, ſimul prædicens, quòd qui eum occideret graviter eſſet puniendus. Certum eſt, quòd Lamech aliquem occiderit: incertum autem an occiderit Cain; unde Aug. in Pſal. 39. putat, ejus ſanguinem à nullo fuſum. Quæ ex 4. Reg. 8. opponuntur hunc habent ſenſum, Dic ei, quòd morbus ejus non eſt lethalis, ideoque ſecundùm qualitatem morbi non morietur; verumtamen oſtendit mihi Dominus quòd morietur, non quidem ex morbo illo, ſed ex alia cauſa. Nam Azael, cui loquebatur Eliſæus, erat Benadad Regem Syriæ interfecturus, ut poſtea fecit, quando ſtragulo expanſo eum ſuffocavit. Quod Ezechiæ dicitur *Morieris tu, & non vives,* B. Th. q. 171. art. 6. ad 2. & 3. cont. Gent. cap. 154 intelligit ſecundùm ordinem diſpoſitionis corporis & aliarum cauſarum inferiorum; quaſi diceretur, Tuus morbus eſt lethalis. Sententia autem Jonæ comminatoria eſt, & intelligitur cum conditione, quæ in comminationibus ſolet ſubaudiri, ſcilicet niſi pœnitentiam egerint Ninivitæ.

Ad 6. eadem quæ ad 4. adhibenda eſt Reſp. pro verbis ex Iſaia petitis. In verſ. Pſal. negatio repetenda eſt ad ſecundam ejus partem, *Et non declinaſti ſemitas noſtras à via tua,* ſicut Iſa. 42. v. 8. juxta interpretationem Chryſoſtomi.

Ad 7. Reſp. Mendacium illic ſumi materialiter, nimirum pro re falſa, quaſi diceret, Utinam non eveniant quæ dixi.

Articulus IV.

Art. 4. probat, Objectum Fidei non eſſe aliquid viſum. 1. Quia Fides juxta Apoſtolum ad Heb. 11. *Eſt argumentum non apparentium.*

2. Quia videri ea dicuntur, quæ per ſeipſa movent Intellectum vel ſenſum ad ſui cognitionem, cujuſmodi ſunt principia ſcientiarum & concluſiones ex principiis deductæ, ac etiam illæ res, quæ ſenſibus percipiuntur: objectum autem Fidei neque eſt ſenſibile ut ſenſibus percipiatur, neque intellectum poteſt per ſe movere, cum non ſit inſtar principiorum, quæ cognitis terminis, ſtatim cognoſcuntur: neque inſtar concluſionum, quæ per neceſſariam ac evidentem Conſequentiam deducantur ex principiis. Confirm. *Hæc eſt laus Fidei, ſi quod creditur non videtur;* ait Aug. Tract. 79. in Jo. & hom. 27. de Verb. Apoſt. *Fides* (inquit) *eſt credere quod non vides.* Hinc Greg. hom. 26. in Evang. *Quæ apparent jam Fidem non habent, ſed agnitionem.*

Denique. Fides ſuccedente illi clara viſione evacuabitur in Patria, juxta doctrinam Apoſt. 1. Cor. 13. *Cum venerit quod perfectum eſt; evacuabitur quod ex parte eſt:* atqui non evacuabitur ob aliud quàm quia obſcuritatem & inevidentiam in ſui ratione includit, quæ per manifeſtationem veritatis auferenda eſt; ergo Fides non eſt de re, quæ ſive per intellectum ſive per ſenſum videtur. Cæterùm ut ſciamus, qualiter non viſum ſe habeat ad objectum Fidei, obſervandum eſt, quòd non ſit ipſa formalis ratio objecti quæ attingitur per Fidem; intrinſecè tamen pertinet ad rationem formalem ſub qua Fides credibilia conſiderat. Non viſum ut ad Fidei objectum pertineat.

Prius prob. 1. Quia non viſum non eſt ratio aſſentiendi rebus Fidei; neque enim ideò credimus quia non videmus, ſed quia Deus revelavit: ratio autem formalis Fidei eſt ratio aſſentiendi rebus quæ creduntur.

2. Fides non ordinatur ad cognoſcendum quòd Deus ſit non viſus; cùm tamen quilibet habitus cognoſcitivus ordinetur ad cognoſcendum rationem formalem ſui objecti.

Posterius prob. 1. Quia in ſuperioribus fuit oſtenſum, quòd veritas prima revelans eſt ratio formalis objecti Fidei: atqui non eſt ratio formalis ut revelans Art. 2.

id quod clarè videtur ; ergo ut revelans id quod videtur obſcurè. Min. prob. Quia veritas prima revelans id quod clarè videtur eſt ratio formalis objecti viſionis beatificæ : non poteſt autem eſſe eadem ratio formalis objecti Fidei & objecti Viſionis beatificæ, cùm differant ſpecie. Hinc B. Thom. q. 14. Ver. art. 8. ad 3. *Veritas prima eſt objectum viſionis Patriæ ut in ſua ſpecie apparens ; Fides autem ut non apparens : unde etſi idem re ſit utriuſque actus objectum, non tamen eſt idem ratione*, formali ſcilicet ; ſequitur enim : *Et ſic formaliter differens objectum diverſam ſpeciem actus facit*.

2. Imperfectio cognitionis eſt de ratione Fidei, ut loquitur Author. 1. 2. q. 67. art. 3. hæc autem imperfectio non alia eſt quàm obſcuritas, quæ ſignificatur per illud *non viſum* ; ergo eſſe non viſum eſt de ratione Fidei, pertinens ſcilicet ad ejus objectum formale tamquam ipſius complementum. Hinc art. 6. hujus q. ad 2. expreſsè docet, Quòd ratio formalis credibilium ex parte noſtri ſit eſſe non viſum.

3. Si obſcuritas non eſſet eſſentialiter requiſita ad Fidem ; ſequeretur aſſenſum Fidei non pendere eſſentialiter à voluntatis electione, quia intellectus per evidentiam veritatis convinceretur ad illi aſſentiendum, atque ita non egeret imperio voluntatis : hujus autem oppoſitum hìc traditur à B. Thom. in corp. & q. 4. art. 2. eique communiter alii conſentiunt. Sequeretur etiam, aſſenſum Fidei poſſe ſeparari ab obſcuritate, atque adeò manere in Patria, quod eſt contra Apoſt. 1. Cor. 13.

Reſp. Ad 1. ſumpta eſt ex ſanctis, Aug. Tract. 79. in Joan. & Greg. hom. 26. in Evang. Litteralis autem ſenſus verborum Domini videtur eſſe. Quia vidiſti me
Joan. 20. redivivum, credidiſti quòd verè ſurrexerim. Si inferas : Ergo idem vidit quod credidit ; negabitur C. Quia Thomas Apoſtolus videbat hominem, & credebat ipſum eſſe eum, quem viventem antea crediderat eſſe Meſſiam & Deum : credebat prætera ipſum reſurrexiſſe à mortuis ; reſurrectionem verò non viderat. Huc facit ſententia Aug. epiſt. 112. cap. 13. *Qui viderunt viventem Chriſtum, quem viderant morientem ; ipſam tamen reſurrectionem cùm fieret non viderunt ; ſed eam certiſſimè crediderunt, videndo & tangendo vivum, quem noverant mortuum*. Adde, quòd licèt Viſio non ſimul conſiſtat cum Fide ; conſiſtit tamen cum Fidei certitudine, ut videre poteſt lector art. 5. ad 1.

In Reſp. ad 2. B. Thom. negat, conceptum ſpecialem de veritate objecti Fidei eſſe evidentem : affirmat autem, conceptum generalem de credibilitate ejuſdem eſſe evidentem. Breviter dici poteſt, id quod creditur perſpici eſſe credibile ; non tamen perſpici eſſe verum. Ad cujus intelligentiam,

QUÆRITUR I.

Utrùm veritates Fidei ſint evidenter credibiles ?

Videtur quòd non. 1. Quia ſi eſſent evidenter credibiles, eſſent evidenter veræ : eſſe enim evidenter credibile & eſſe evidenter verum idem valet. Confirm. Evidenter ſcibile eſt verum, & poteſt evidenter ſciri ; ergo ſimiliter evidenter credibile eſt verum, & poteſt evidenter credi.

2. Quod eſt evidens eſſe credibile eſt evidens eſſe poſſibile ; ergo eſt evidens eſſe verum, quando de illis attributis divinis agitur, ubi non aliud eſt poſſe quàm eſſe. Ant. prob. Quia eſt evidens non eſſe impoſſibile.

3. Quæcumque rationes adferantur ad perſuadendum, myſteria noſtræ Fidei eſſe evidenter credibilia : nunquam tamen efficient, ut virtute illarum aliquis aut convertatur aut credat ; ergo ſunt ſuperfluæ. Ant. patet. Quia multi, quibus illæ fuerunt propoſitæ, non crediderunt.

4. Ejuſmodi argumenta, qualiacumque ſint, nunquam efficient, virtutes Fidei eſſe tanta certitudine credibiles, quanta prædicantur credendæ ; alioquin unde contingeret, quòd non credantur ?

Denique. Sequeretur, non eſſe neceſſarium quòd intellectus moveretur à voluntate ad aſſentiendum rebus Fidei ; ſufficienter enim convinceretur ab objecto evidenter credibili.

Reſp. certa eſt, Veritates Fidei Chriſtianæ eſſe evidenter credibiles. Illud enim communi omnium judicio cenſetur eſſe evidenter credibile, cujus probabilitas magnis argumentis probatur : atqui probabilitas veritatum Fidei magnis argumentis probatur ; ergo illæ ſunt evidenter credibiles. Hinc Pſalm. 92. *Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis*. Et B. Th. hìc ad 2. *Ea quæ ſubſunt Fidei ſub communi ratione credibilis ſunt viſa ab eo qui credit : non enim crederet, niſi videret ea eſſe credenda, vel propter evidentiam ſignorum, vel propter aliquid ejuſmodi*. Conferri poteſt reſp. ad 3. & art. 5. reſp. ad 1. & q. 2. art. 1. ad 1. & art. 9. ad 3. Eſt aſſi.

Ad 1. Arg. Neg. aſſ. Multum enim differunt evidenter credibile & evidenter verum. Ad illud ſufficit, ut bonis argumentis evidenter conſtet rem eſſe fide dignam & credibilem : ad hoc verò requiritur, ut res vel per ſeipſam vel per aliud moveat intellectum aut ſenſum, ita ut clarè appareat, non ſolùm eſſe dignam quæ credatur, ſed etiam eſſe talem qualis pronuntiatur ; quapropter cum evidentia veritatis nunquam conſiſtere poteſt falſitas : cum evidentia credibilitatis poteſt ; quemadmodum in judiciis humanis accidit, ubi teſtium fide dignorum dicta faciunt Judici rem evidenter credibilem, quamvis illa ſubinde non ſit vera. Ad confirm. Neg. Conſ. Quod enim eſt ſcibile eſt tale proter ſua principia intrinſeca, ex quibus deduci poteſt cognitio evidens : evidenter autem credibile non eſt tale propter ſua propria principia, ſed propter teſtimonium extrinſecum.

Ad 2. Neg. Ant. cum ſua prob. Falſa enim interdum ſunt probabiliora & conſequenter credibiliora veris ; neque tamen de illis eſt evidens, quòd vel non ſint impoſſibilia, vel ſint poſſibilia : ſed ſatis eſt, quòd non ſit evidens illa eſſe impoſſibilia. Si dicas : De myſteriis Fidei non eſt evidens quòd ſint impoſſibilia ; Ob.
ergo eſt evidens quòd ſint non impoſſibilia. Neg. C. De uno enim & eodem dici poteſt, quòd neque ſit Reſp.
evidenter impoſſibile, neque evidenter poſſibile.

Ad 3. Quamvis rationes, quæ ad credibilitatem rerum Fidei oſtendendam proferuntur, non cogant ad aſſenſum ; non ſunt tamen ſuperfluæ, quia habent varias utilitates : ut quòd ſuaviter diſponant mentem hominis ad credendum : quòd per eas refellantur argumenta contraria : quòd appareat juſtè illos condemnari, qui viſis ſufficientibus argumentis nolunt credere, eos autem qui credunt non leviter & temerè, ſed omninò rationabiliter moveri ad credendum.

Ad 4. Neg. Aſſ. Quòd autem non convertantur qui vel prædicationes audiunt vel miracula vident, ex depravatione affectus contingit : nam ut quiſque affectus eſt, ſic de rebus judicat.

Ad 5. Intellectus ſufficienter convincitur ab objecto evidenter credibili ad judicandum, quòd ſit evidenter credibile ; & ad hoc non pendet à voluntate movente niſi quantùm ad exercitium : quia tamen non Q.2. art.9.
convincitur ad aſſentiendum illi tamquam vero ; ideò ad ſic aſſentiendum pendet à voluntate etiam quantùm ad ſpecificationem, ut poſtea dicetur.

QUÆRITUR II.

Quæ ſint argumenta, quibus veritates Fidei oſtenduntur eſſe credibiles ?

Eſſe quædam externa, B. Tho. in hac eadem reſp. Argum. ſunt.
ad 2. aſſerit : eſſe etiam aliquod internum ; docet in Reſp. ad 3. Externorum primum 1. contr. Gent. c. 6. ſumit à miraculis. Prudentiſſimè enim creditur illi doctrinæ, quæ veris miraculis confirmatur : talis autem eſt doctrina Fidei ; ergo. Maj. prob. Quia vera miracula, cùm ſuperent totius naturæ creatæ facultatem, non niſi virtute divina fieri poſſunt : & cùm Deus nec falli poſſit nec fallere ; non poſſunt fieri ad falſæ doctrinæ comprobationem. Huc pertinet, quòd à pravarum Religionum cultoribus vel authoribus nullum omninò miraculum inveniatur factum ad dogmatum ſuorum confirmationem : ſed vel prodigioſa quæ-

dam

Digitized by Google

dam opera naturalem potentiam non ſuperantia, vel præſtigioſa & falſa. Vide Aug. lib. 10. de Civ. cap. 16. Tertull. lib. 1. de Præſcrip. c. 30. Cyrillum catech. 6. Greg. Turonenſem lib. 2. Hiſt. Franc. c. 3. & Act. 15. 6. Synodi.

Inter miracula verò, quibus veritates Fdei redduntur credibiles, non ſolùm computandæ ſunt illuminationes cæcorum, ſuſcitationes mortuorum, cœleſtium corporum mirabiles immutationes: ſed etiam, quod mirabilius eſt ait B. Th. dicto c. 6. humanarum mentium inſpirationes, ut idiotæ & ſimplices dono Spiritus ſancti repleti ſummam ſapientiam & facundiam in inſtanti conſequerentur; & quod eſt mirabiliſſimum, per pauperum & ignobilium prædicationem innumerabiles turbæ non ſolùm ſimplicium, ſed etiam ſapientiſſimorum hominum converſæ fuerunt ad Fidem Chriſtianam, in qua omnem intellectum humanum excedentia prædicantur, voluptates carnis cohibentur, & omnia quæ in Mundo ſunt contemni docentur: quibus animos mortalium aſſentiri, & maximum miraculum eſt, & manifeſtum divinæ inſpirationis opus. Vide Auguſt. lib. 22. de Civ. c. 5.

2. Arg. indicat B. Th. eſſe conſtantiam Fidei, qua inter perſecutorum tyrannidem non ſolùm non eſt expugnata, ſed prævaluit.

3. Sumit ab oraculis Prophetarum, qui pleraq; Fidei noſtræ myſteria prædixerunt eo prorſus modo eventura, quo evenerunt. Et ne Sectarii dicerent, ea eſſe à Chriſtianis confictа; divinitùs proviſum eſt, ut Judæi Chriſtianæ Religionis inimici per varias Orbis partes diſpergerentur, ſecumque ferrent libros veteris Teſtamenti, in quibus eo modo extant Fidei noſtræ myſteria ſicut in codicibus Chriſtianorum. Vide Aug. lib. 18. de Civ. c. 46.

4. Arg. eſt ex ſanctitate & concordia doctrinæ. Cùm enim in Sectis Hæreticorum & in Philoſophorum placitis multi errores inveniantur, multæ diſcordiæ: in veritatibus autem Fidei nullus error, ſumma concordia; conſequens eſt, has veritates maximè dignas eſſe, quibus Fides adhibeatur.

Argumentum internum.

De arg. interno quidam ambigunt, unde ſcilicet oriatur iſta evidentia credibilitatis tamquam à principio interno. Verius videtur, quòd interdum oriatur ex humana prudentia: veluti dum Infideles incipiunt converti viſo miraculo vel propter aliquod aliud ſimile motivum; & huc faciunt verba Authoris, hìc ad 2. Non enim crederent, niſi viderent ea eſſe credenda, vel propter evidentiam ſignorum, vel propter aliquid ejuſmodi. Adde, nullum eſſe in talibus habitum infuſum ſive prudentiæ ſive alterius virtutis, à quo poſſit iſta evidentia cauſari priùs quàm credant. Interdum verò iſta credibilitatis evidentia oritur ex habitu Fidei infuſo; ut quando Fideles ſecum perpendunt, quas ob cauſas Fidei noſtræ myſteria ſint digniſſima quæ ſuſcipiantur & credantur.

Prob. 1. quia B. Thom. hìc ad 3. docet, quòd *Lumen Fidei facit videre ea quæ creduntur*; non utique in ſpeciali ſub ratione veri: ſed ſub communi ratione credibilis, ideſt facit videre, illa eſſe credibilia. Patet hoc ex Reſp. ad 2. Sed & art. ſeq. ad 1. diſertè affirmat, Quòd Fideles per lumen Fidei vident eſſe credenda ea nimirum quæ credimus.

Prob. 2. Per alios habitus homo videt id quod ſibi conveniens eſt, ut per habitum temperantiæ videt eſſe vivendum temperanter; ergo etiam per habitum Fidei inclinatur ad aſſentiendum illis, quæ iſti habitui ſunt convenientia, & ad judicandum quòd ea quæ credit verè ſint credibilia ſeu digniſſima quæ credantur.

Reſp. Neque refert, quòd Fideles non experiantur evidentiam credibilitatis provenire ex habitu Fidei.

Ob. Tum quia multos actus exercemus, & non habemus experientiam quòd habitus in nobis exiſtentes ſint illorum principia. Tum quia non eſt neceſſe quòd habitus infuſus exeat in omnem ſuum actum in quolibet ſubjecto; ſed ſatis eſt, quòd in eo qui diſpoſitus ſit ad utendum habitu ad talem actum: non omnes autem Fideles diſpoſiti ſunt ad ſortiendum evidentiam credibilitatis ex habitu Fidei, ſed ſoli perfectiores. Tum denique quia veriſimile eſt, quòd habitus Fidei non ſit principium elicitivum iſtius evidentiæ, ſed motivum dumtaxat, inclinans ſcilicet intellectum ut attendat & amplectatur argumenta credibilitatem facientia, atque ita judicet, quòd ea quæ credit omninò ſint credibilia. Confirm. 1. Quia nullus actus elicitur ab aliquo habitu niſi mediante formali rationis ipſius: ſed formalis ratio Fidei eſt veritas prima id quod obſcurè videtur revelans; ergo nullus actus elicitur ab habitu Fidei niſi mediante prima veritate id quod obſcurè videtur revelante: atqui actus, quo intellectus evidenter judicat res Fidei eſſe credibiles, non elicitur mediante prima veritate ſic obſcurè revelante, cùm ponatur evidentia credibilitatis; ergo non elicitur ab habitu Fidei. Confirm. 2. Quod enim dici ſolet, per virtutem temperantiæ hominem videre ſibi eſſe vivendum temperanter, non debet ſic intelligi, quaſi tale judicium eliciat ex iſto habitu; cùm judicium ſit intellectus & temperantia voluntatis: ſed quia per temperantiam in voluntate exiſtentem intellectus inclinatur ad judicandum ea, quæ iſti virtuti conveniunt, juxta illud ſupra memoratum, Unuſquiſque judicat prout eſt affectus; ergo ſimiliter intelligendum eſt, quòd per lumen Fidei videamus res Fidei eſſe evidenter credibiles, quatenus lumen iſtud reddit intellectum inclinatum ad aſſentiendum credibilibus, & ad amplectendum argumenta, quæ evidentem credibilitatem gignunt, etiamſi ipſum lumen non eliciat actum iſtius evidentiæ, ſed vel prudentia divinitus infuſa in Fidelibus, vel moralis in cæteris. Atque ita B. Thomam intellexiſſe; probari poteſt ex Reſp. Ad 3. ubi cum dixiſſet, Lumen Fidei facit videre ea quæ creduntur; pro explicatione adjunxit, quòd *habitu Fidei inclinatur mens hominis ad aſſentiendum his, quæ conveniunt rectæ Fidei.*

QUÆRITUR III.

Utrùm ad hoc quòd aliquis credat, debeat ipſi evidentes conſtare, quòd myſteria Fidei ſint credibilia?

Videtur quòd non. Quia pueri & adulti rudiores non habent iſtam evidentiam; qui tamen prudenter credunt.

Reſp. Aff. eſt communis. *Non crederet*, ait B. Th. ad 2. *niſi videret ea eſſe credenda, vel propter evidentiam ſignorum, vel propter aliquid hujuſmodi*. Hinc Eccl. 19. *Qui citò credit, levis eſt corde*: ſemper enim fuit judicatus dignus reprehenſione qui leviter credit rebus magni momenti: ejuſmodi autem ſunt myſteria Fidei; ergo non eſt leviter eis credendum, ſed quando ſufficienter conſtat de ipſorum credibilitate.

Ad Arg. Neg. Aſs. Vident enim illi, res Fidei eſſe credibiles hoc ipſo, quòd à Fide dignis parentibus, Prædicatoribus, Catechiſtis accipiunt ita eſſe credendum, & ita per totam Eccleſiam credi: neque enim in omnibus requirenda eſt eadem evidentia, ſed pro qualitate perſonarum major vel minor. Cæterùm, etſi videre myſteria Fidei eſſe credibilia ſit neceſſarium, ut prudenter illis credatur; non eſt tamen exiſtimandum hoc ſufficere: multi enim viderunt Chriſtum ſuſcitantem Lazarum aliaque miracula facientem; qui doctrinæ Chriſti non credebant. Unde

QUÆRITUR IV.

Utrùm ad credendum neceſſarius ſit actus voluntatis.

Videtur quòd non. 1. Quia habitus ſcientiæ ſufficienter determinat intellectum, ut non egeat motione voluntatis ad aſsentiendum Concluſionibus demonſtratis; ergo ſimiliter Fides.

2. Non requiritur imperium voluntatis ad aſsentiendum fide humana; ergo nec ad aſsentiendum Fide divina: utraque enim habet inevidentiam objecti. Ant. autem patet. Quia fide humana credimus Mundum fuiſse ante nos, etſi voluntatis aſsenſum illum non imperet.

3. Etſi Dæmones vellent, non poſsunt non credere, juxta illud Jac. 2. *Dæmones credunt & contremiſcunt*; ergo credere non eſt voluntatis.

Reſp.

Digitized by Google

Reſp. de neceſſario.

Reſp. certa eſt, Ad eliciendum actum Fidei neceſſariam eſſe motionem voluntatis. 1. Quia objecta Fidei, cùm ſint inevidentia, non convincunt intellectum; ergo ut intellectus eis aſſentiatur, moveri debet ab aliquo ſupplente id, quod deeſt evidentiæ.

2. Cùm Chriſtus prædicaret, ac miracula faceret, quidam credebant, quidam non credebant; ſignum ergo eſt, quòd homines non coguntur ad credendum, ſed credunt ſi volunt, non credunt ſi noo volunt. Hinc Auguſt. Tract. 26. in Jo. *Intrare quiſquam Eccleſiam poteſt nolens; credere non poteſt niſi volens*. Quod confirmat ex illo Rom. 10. *Corde creditur ad juſtitiam*, ideſt voluntate & affectu: uſitata enim phraſi Scripturæ cor ponitur pro voluntate; ſicut & Jo. 12. ubi de Judæis dicitur, quòd *Non poterant credere*, quia ſecundùm prædictionem Iſaiæ habebant cor, ideſt volnntatem induratam: *Quare non poterant* inquit Aug. Tract. 53. *ſi à me quæratur; citò reſpondeo, quia nolebant*.

3. Conc. Arauſ. can. 5. habet, Initium Fidei, ipſum ſcilicet credulitatis affectum, quo in eum credimus qui juſtificat impium, fieri per inſpirationem Spiritus Sancti corrigentem voluntatem noſtram ab Infidelitate ad Fidem; conſequens igitur eſt, voluntatis motionem eſſe neceſſariam, ut aliquis credat. Confirm. Synod. enim Trid. ſeſſ. 6. c. 6. docet, homines diſponi ad juſtitiam, *Dum excitati divina gratia & adjuti, Fidem ex auditu concipientes, liberè moventur in Deum, credentes vera eſſe, quæ divinitus revelata & promiſſa ſunt;* ſignum eſt ergo, quòd voluntariè credant.

Denique. B. Thom. tradit hoc artic. Tunc eſſe Fidem, quando intellectus aſſentitur non ſufficienter motus ab objecto proprio, ſed per quamdam electionem voluntariè declinans in unam partem cum certitudine. Et q. 2. art. 1. ad 3. *Intellectus credentis determinatur ad unum, non per rationem, ſed per voluntatem*. Eademque repetit ejuſdem q. 2. art. 9. & 10. q. 4. art. 2. q. 5. art. 2. q. 10. art. 8. Cæterum quia voluntas non poteſt elevari ad ea quæ naturam ſuperant, niſi divinitus præparetur; ideò nunquam movet intellectum ad credendum, niſi ſit per auxilium gratiæ prævenientis excitata & mota: & conſequenter ad credendum opus eſt pio aliquo voluntatis affectu, non quidem qui ſit vera Dei ſicut oportet dilectio, ſed quo voluntas divinæ authoritati ſe ſubmittat, ac intellectui imperet aſſenſum. Vide quæ dicentur qu. 4. & 7. qu. 5. art. 4. art. 2. ad 1.

Ad 1. Arg. Neg. C. Nam habitus ſcientiæ determinat intellectum quoad ſpecificationem, cogendo ipſum aſſentiri rebus ſcitis propter evidentiam; vel, ut loquitur Author q. 2. art. 9. ad 2. per efficaciam demonſtrationis: Fides autem habet inevidentiam. Dixi quoad ſpecificationem: cùm enim conſideratio rei ſcitæ ſubjaceat libero arbitrio; intellectus pendet à voluntate quoad exercitium ſcientiæ quam habet.

Ad 2. etiam Neg. C. Fides enim humana ſubinde habet moralem evidentiam, ſive ex diſcurſu ortam, ſive ex teſtimoniis & affectis talibus, quæ convincunt intellectum.

Ad 3. Reſp. Non eſſe Dæmonibus Fidem veram & propriè dictam, ſed aſſenſum evidentia rerum extortum. Vide q. 5. art. 2.

Articulus V.

Utrùm ea quæ ſunt Fidei poſſint eſſe ſcita?

Senſus eſt, An de rebus, quæ Fide creduntur, poſſit haberi ſcientia propriè dicta, cujuſmodi eſt illa, quæ per demonſtrationem acquiritur.

Videtur quòd ſic. 1. Quia ſunt quædam propoſitiones ad Fidem pertinentes; ut quòd Deus ſit; quòd ſit unus; quòd in homine ſit liberum arbitrium; quòd Mundus ab uno Deo gubernetur, quæ per demonſtrationem ſciri poſſunt, tum à Philoſophis priuſquam convertantur ad Fidem, tum à Fidelibus; qui non propterea deſinent in Symbolo dicere, Credo in unum Deum &c.

2. B. Th. 1. 2. q. 100. art. 3. ad 1. admittit quædam eſſe per ſe nota & credi.

3. Fides & opinio poſſunt haberi de eodem; ergo etiam Fides & ſcientia. Ant. prob. Quia res Fidei probari poſſunt argumentis probabilibus: argumenta autem probabilia generant opinionem.

4. Scientia & opinio poſſunt eſſe ſimul; ergo etiam Fides & ſcientia: quia minùs diſtat ſcientia à Fide, quàm opinio à ſcientia.

5. Jo. 14. Dominus ita ſuos Apoſtolos alloquitur: *Dixi vobis priuſquam fiat, ut cùm factum fuerit credatis:* Ibi autem ſermo eſt de facti experientia; ergo Fides eſt de illis, quæ per experientiam noſcuntur.

6. Aug. conc. 18. in Pſal. 118. *Alia ſunt*, inquit, *quæ niſi intelligantur non credimus, & alia ſunt, quæ niſi credamus non intelligimus*; ergo poſſumus habere Fidem de quibuſdam eorum, quæ ratione comprehenduntur.

Pro Reſp. ſit

Prima Concluſio.

Poſſibile eſt, idem eſſe viſum aut ſcitum ab uno & creditum ab alio. Id enim quod Beati clarè vident, nos Fideles hìc credimus.

Sacunda Concluſio.

Impoſſibile eſt, quòd ab eodem idem ſit ſimul ſcitum & creditum. Ita B. Thom. tum hìc, tum q. 14. de Ver. art. 9. & Scotus in 3. diſt. 24.

Prob. 1. Quia *Fides*, ſecundùm Apoſt. ad Heb. 11. *eſt non apparentium*: quæ autem demonſtrativè ſciuntur apparent, ideſt evidenter cognoſcuntur eſſe vera; ergo non creduntur: non poteſt enim unum & idem ſimul eſſe eidem apparens & non apparens.

2. Idem Apoſtolus 1. Cor. 13. docet, Fidem, adveniente beatifica viſione, evacuandam: & hoc non ob aliud, quàm quia non ſimul conſiſtunt clara & obſcura ejuſdem rei cognitio; ergo ſicut Viſio beatifica includit claritatem, ita Fides importat obſcuritatem. Hinc B. Th. 1. 2. q. 67. art. 3. *Manifeſtum eſt*, inquit, *quòd imperfectio cognitionis eſt de ratione Fidei;* & poſtea: *Fides in ſui ratione habet imperfectionem, quæ eſt ex parte ſubjecti*, ut ſcilicet credens non videat id quod credit. Confirm. Si Fides non includeret imperfectionem illam, ideſt obſcuritatem, non eſſet ratio cur evacuaretur in Patria, & non potiùs perficeretur ſicut Charitas.

3. Nihil cadit ſub Fidem niſi mediante formali ratione objecti ipſius: atqui formalis ratio objecti Fidei eſt veritas prima revelans id quod obſcurè videtur, ut ex art. 4. patet; ergo nihil cadit ſub Fidem niſi mediante veritate prima revelante id quod videtur obſcurè: quæ autem vel ſenſu videntur, vel per demonſtrationem ſciuntur, cùm non ſint obſcura, non cognoſcuntur mediante prima veritate revelante id quod obſcurè videtur; ergo noo cognoſcuntur per Fidem.

4. Spes non eſt ejus rei quam quis videt, *Quod enim videt quis, quid ſperat?* ad Rom. 8. ergo neque Fides: utraque enim dicit abſentiam ſui objecti. Nam Fides ex ratione ſua tantùm inclinat in verum latens; & ſpes tantùm inclinat in bonum abſens, ait Scotus in 3. d. 31.

5. Si Fides & ſcientia poſſent in eodem eſſe ſimul de eodem objecto, non erat cur Auguſt. Tract. 79. in Jo. de B. Thoma Apoſt. diceret: *Non hoc credidit quod vidit, ſed aliud vidit aliud credidit: vidit enim hominem, credidit Deum*. Quibus ſimilia habet Greg. Hom. 26. in Evang. ubi etiam diſertis verbis affirmat, quòd *Quæ apparent, Fidem non habent*. Similiter S. Athanaſius, De ſalut. adv. Chriſti: *Non enim Fides de re evidenti concepta Fides dici poterit*. Pelagius 2. in epiſt. 3. *Fides eorum, qui Deum viſuri ſunt, quod non videt credit; nam ſi videt non eſt Fides*. Confer Aug. Tract. 68. in Jo.

Pro Reſp. ad 1. Argum. Tria videntur dicenda. 1. Quòd ex iis quæ demonſtrativè probari poſſunt, quædam numerantur inter credenda; *Non quia de ipſis ſimpliciter ſit fides apud omnes: ſed quia præexiguntur ad ea quæ ſunt Fidei, & credenda ſunt ab iis qui demonſtrationem non habent;* ut hìc ad 3. dicit Author, & n. p. q. 2. art. 2. ad 1. & q. 14. de Ver. art. 9. ad 8. & 9 ſin.

Digitized by Google

2. Si Philoſophus habens quarumdam rerum Fidei demonſtrationem fiat Chriſtianus; accipiet eumdem Fidei habitum, quem cæteri Chriſtiani habent : non cognoſcet tamen per Fidem, ſeu non exercebit actum Fidei circa ea, quorum habet ſcientiam : & ſimiliter ſi Fidelis, poſtquam Fide credit unum eſſe Deum, accipiat ejuſdem rei demonſtrationem; non ampliùs cognoſcet per Fidem ſeu Fidei actum, etiamſi priorem ſuum Fidei habitum retineat. Quia ille habitus, cùm eſſentialiter includat obſcuritatem, non poteſt inclinare ad aſſentiendum iſti veritati *Deus eſt* ſub formali ratione Fidei, ſicut inclinat ad aſſentiendum reliquis : neque poteſt elicere actum ſibi proprium de objecto, cujus habetur evidentia.

Si Dicas : Hinc ſequi, quòd Fidelis habens demonſtrationem erit pejoris conditionis quàm alius. Reſp. Neg. Seq. Quia æquè firmiter aſſentitur iſti articulo cujus habet ſcientiam atque alii. Quamvis enim Fides in plena ſui ratione, quæ per obſcuritatem completur, non conſiſtat cum ſcientia earumdem rerum: certitudo tamen cognitionis, quam habet Fides, conſiſtere poteſt cum actu ſcientiæ; atque ita fit, quòd iſte Chriſtianus propter habitum Fidei in ſuo intellectu exiſtentem retineat eamdem firmitatem, & ex eadem facilitate procedat in actum, ac etiam habeat æqualem meriti rationem propter affectum, quo paratus eſt aſſentiri, etiamſi non haberet evidentiam.

3. Quòd in iis quæ creduntur, ac nihilominùs demonſtrativè ſciri poſſunt, aliud ſit creditum & aliud ſcitum : & conſequenter, quamvis videantur eſſe iidem termini; quòd tamen aliud ſit objectum formale Fidei aliud ſcientiæ : longè enim aliud credit Fidelis per Fidem de iſta propoſitione Deus eſt, quàm per demonſtrationem ſciat. Unde B. Th. q. 2. art. 2. ad 2. *Credere Deum non convenit Infidelibus ſub ea ratione qua ponitur actus Fidei : non enim credunt Deum eſſe ſub his conditionibus, quas Fides determinat*. Confer q. 14. de Ver. art. 9. ad 8. & præſ. qu. art. 7. in corp. & art. 8. ad 1. Quare is qui per demonſtrationem novit Deum eſſe, & poſtmodum convertitur ad Fidem; (ut Dionyſius Areopagita) poſtquam eſt converſus, ſcit Deum eſſe, & hoc etiam credit, ſed ſic, ut in eo quippiam latens credat, aliud ſciat : ſicut eſſe unum Creatorem omnium rerum naturalium, earumque conſervatorem & gubernatorem; ſed non ſcit ipſum eſſe Creatorem rerum ſupernaturalium; non ſcit eum ita eſſe Omnipotentem, ut poſſit prorſus omnia, etiam ſcilicet ea, quæ & naturam & omnes naturæ vires ſuperant; v. g. cæcos illuminare, mortuos ſuſcitare, naturam humanam in unitatem Perſonæ aſſumere, Sanctos beatifica viſione donare, & alia innumerabilia; non ſcit etiam, quòd ſupernaturalia conſervet, providentiamque ſuam extendat ultra res naturales, v. g. ad homines juſtificandos, & clara ſui viſione in æternum beandos; non ſcit denique, ipſum ſolum eſſe adorandum, ut omnium interiorum & exteriorum, corporalium & ſpiritualium, naturalium & ſupernaturalium Proviſorem : hæc autem omnia ſub Dei unitate continentur & per Fidem creduntur, etiam à jam dicto Philoſopho poſtquam converſus eſt ad Chriſtianiſmum; & ſic patet, quomodo ſub unius articuli verbis iiſdem aliud credat, aliud ſciat. Quapropter ex his facilè jam eſt intelligere, qua ratione Fideles habentes demonſtrationem quòd Deus ſit, verè in Symbolo dicant, Credo in unum Deum. 1. Quia credunt Deum eſſe cum ea unitate illiſque attributis, quæ per demonſtrationem ſciri nequeunt. 2. Quia propter habitum Fidei, quem habent, firmiùs aſſentiuntur eidem articulo, quàm alioquin aſsentirentur. 3. Quia parati ſunt credere, quamvis nullam haberent demonſtrationem.

Ad 2. Quòd ea, quæ ſimpliciter ſunt per ſe nota, non credantur ab eo qui evidenter illa cognoſcit; jam diximus. Iſto autem loco qui objicitur B. Tho. agit, non de per ſe notis ſimpliciter, ſed de iis, quæ per Fidem cognoſcuntur, intellectis terminis ſine diſciplina. Unde artic. 4. ejuſdem qu. ad 1. *Hoc*, inquit, *quod eſt credere in Deum, eſt primum & per ſe notum ei qui habet Fidem.*

Ad 3. Et 4. Neg. Ant. *Non videtur poſſibile*, ait S. Th. qu. 14. de Ver. art. 9. ad 6. *quod aliquis de eodem habeat ſcientiam & opinionem, quia opinio eſt cum formidine alterius partis, quam formidinem ſcientia excludit*. Et ſimiliter non eſt poſſibile, quòd ſit de eodem Fides & opinio, quia etiam Fides excludit incertitudinem ſeu formidinem, quam includit opinio. Huc pertinet illud Philoſophi in fine lib. 1. Poſterior. *Ex his emergit, fieri non poſſe, ut ſimul idem opinetur quiſquam ac ſciat : nam ſimul exiſtimationem haberet, & aliter & non aliter idem ſe habere poſſe*. Cui etiam conſentit Author 1. 2. q. 76. art. 3. & hic in reſp. ad 4. Ad prob. verò Reſp. Quòd argumenta probabilia in eo, qui Fidem aut ſcientiam habet, non generabunt opinionem, eò quòd ille effectus impediatur per certitudinem cognitionis præcedentem. Neque tamen inutiliter adhibentur. Juvant enim ad oſtendendum, quòd ea quæ ſciuntur aut creduntur non ſint impoſſibilia, ſed convenienter ſint ad credendum vel ſciendum acceptata. Vide hujus p. q. 2. art. 10. & p. p. q. 32. art. 1.

Ad 5. Neg. C. Neque enim verborum Domini ſenſus eſt, *Ut cùm factum fuerit* illis ipſis *credatis*, quæ per experientiam cognoſcetis : ſed Ut cùm ea videritis facta, quæ vobis prædixi, etiam credatis quòd ego ſim Filius Dei vivi; non quidem Fide nova, ſed aucta & firmiore : ita Aug. Tract. 79. in Jo. quæ expoſitio confirmari poteſt ex cap. 13. ubi Dominus Apoſtolis ſuis ita loquitur : *Dico vobis priuſquam fiat, ut cum factum fuerit credatis quia ego ſum.*

Ad 6. etiam Neg. C. Nam Aug. generaliter loquitur de intelligentia : *Quamvis*, inquit, *niſi aliquid intelligat, nemo poſſit credere in Deum; tamen ipſa Fide qua creditur ſanatur ut intelligat ampliora*. Docet autem, quòd rebus divinis non credimus, niſi prius aliquid circa eas intelligamus; ut v. g. linguam prædicantis : *Nam cum Fides ſit ex auditu, auditus autem per verbum Dei; quomodo credit prædicanti Fidem, qui ut alia taceam, linguam ipſam quam loquitur non intelligit*. Docet etiam, Eſse aliqua, quæ intelligere non poſsumus, niſi ante credamus : ſignificare volens; non quòd poſt Fidem habere poſſimus rerum creditarum ſcientiam & comprehenſionem : ſed quòd intellectus Fide inſtructus proficit ad intelligentiam, qualis in hoc ſæculo poteſt haberi de rebus humanam rationem excedentibus.

De Reſp. Ad 1. videantur quæ diximus art. 4. quæſ. 2.

In Reſp. Ad 2. ſupponere videtur, quòd de eadem re poſſit ab eodem ſimul haberi Fides & ſcientia Theologica. Poſtquam enim dixit, quòd rationes, quæ inducuntur ad reprobandum ea quæ ſunt Fidei, non ſunt demonſtrativæ, ſed perſuaſiones quædam manifeſtantes non eſse impoſſibile quod in Fide proponitur; ſubjungit : *Vel procedunt ex principiis Fidei*; quaſi diceret, Ut rationes illæ ſint demonſtrativæ : quia tamen procedunt ex principiis Fidei, quæ non ſunt evidentia; ideò non gignunt ſcientiam evidentem, & propterea rationabiliter inducuntur, neque ullam cum Fide habent repugnantiam. Confirm. Ideò impoſſibile eſt quòd ab eodem idem ſit ſcitum & creditum, quia ſcitum eſt viſum, & creditum eſt non viſum; ergo quando aliquid ita ſcitur, ut non videatur, (quomodo ſciuntur Concluſiones Theologicæ) nihil vetat, ipſum ſimul credi : quomodo autem Theologiæ conveniat eſse ſcientiam, diximus ad p. p. q. 1. art. 2.

Articulus VI.

Utrùm credibilia ſint per certos articulos diſtinguenda.

ARticulus generaliter ſignificat exiguum aliquod membrum alicujus corporis, quatenus eſt alteri debitè connexum, & ab eo diſtinctum : inde per metaphoram translatum eſt ad ſignificandam credibilium aptam conjunctionem & diſtinctionem. Cæterum, cùm non omnia credibilia poſſint in articulos diſtingui; ſciendum eſt, ea ſola in articulos eſse diſtinguenda, quibus ſubſequentes conditiones conveniunt. 1. Ut ſint de numero illorum, quæ principaliter & per ſe ad Fidem pertinent; cujuſmodi ſunt ea, quæ directè nos ordinant ad vitam æternam, hìc ad 1. ſive quorum viſione in vita æterna perfruemur, & per quæ ducimur ad vitam æternam, art. 8. c. 2. Ut habeatur ſpecialem

Ad Fidei articulum requiſita.

Digitized by Google

lem aliquam difficultatem ad credendum, hìc in corp. nam quæ vel ſecundariò ſolùm pertinent ad Fidem, vel primariò quidem & per ſe, ſed unam & eamdem credendi difficultatem habent, uon conſtituunt diverſos articulos. Prioris generis ſunt multa, quæ in Scripturis referuntur de Abraham & aliis Patriarchis. Poſterioris; quòd Deus ſit Omnipotens; & quòd ſit Creator; quòd Chriſtus ſit paſſus, mortuus, & ſepultus.

Quid Fidei articulus.

Ex his colligi poteſt, quòd articulus Fidei ſit propoſitio Catholica primariò ad Fidem pertinens, & ſpecialem habens ad credendum difficultatem.

Ad Quæſitum verò præſ. art. Reſp. affir. certa eſt. Ita enim fecerunt tum Apnſtoli tum alii tales, de quibus nullum poteſt eſſe dubium quin optimè ſecerint. Ratio diſtinctionis 1. Fuit facilior inſtructio ſimpliciorum: *Oportuit* enim *ea, quæ in diverſis locis ſacræ Scripturæ tradita ſunt, in unum colligi locum, ut Fides magis in promptu haberetur*, ait B. Thom. in 3. d. 25. q. 1. art. 1. quæſt. 3. ad 1. & hujus q. art. 9. 2. Ut ſit uniformitas in credendo, ſcilicet ut Eccleſia, in univerſum licet Mundum diſſeminata, ſimiliter tamen credat, quaſi unam animam habens & unum cor, & quaſi unum poſſidens os; quemadmodum loquitur Irenæus lib. 1. c. 3. 3. Ut in promptu ſit regula Profeſſionis contra Hæreticos; quemadmodum idem Irenæus c. 2. indicat.

Circa Reſp. ad 2. adverte, quòd non viſum, ut art. 4. diximus, licèt non ſit ratio formalis objecti Fidei ſecundùm ſe conſiderati; pertineat tamen ad rationem formalem credibilium ea parte noſtri conſideratorum; ex parte enim credentis conſiderari debet, an id quod ei credendum proponitur ſit non viſum: quod autem ſit non viſum; non provenit ex parte rei creditæ, ſed credentis.

Articulus VII.

Articuli Fidei quomodo non creverint.

ARt. 7. docet, Articulos Fidei non creviſſe quoad ſubſtantiam ſucceſſu temporum; creviſſe tamen quoad explicationem. Prius prob. Quia ſubſtantia omnium articulorum, qui ſub Fidem cadunt, implicitè continetur in his primis credibilibus, quòd Deus ſit, & quòd providentiam habeat de hominum ſalute: atqui hæc duo credere fuit omnibus omni tempore neceſſarium, juxta illud ad Heb. 11. *Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit*; ergo Fides non crevit quantùm ad ſubſtantiam. Maj. prob. Quia ſub priori iſtorum duorum credibilium continentur quæcumque credenda ſunt de Divinitate: nam in eſſe divino includuntur omnia quæ credimus in Deo æternaliter exiſtere, in quibus noſtra beatitudo conſiſtit: in poſteriori autem includuntur omnia quæ temporaliter à Deo fiunt ad hominum ſalutem, quæ ſunt via in beatitudinem; unde ſequitur, quòd illa, Deum eſſe, & Eſſe remuneratorem, non conſiderentur hic quatenus ſunt naturaliter cognoſcibilia, ſed quatenus lumine ſupernaturali cognoſcuntur: nam cognitio naturalis, cùm ſit longè inferior & inferioris ordinis quàm cognitio Fidei; non poteſt eam implicitè continere. Adde, Apoſtolum loqui de Fide Fideique ad juſtificationem neceſſitate: per rationem autem naturalem cognoſcere quòd Deus ſit, & quòd providentiam rerum creatarum habeat, ad juſtificationem eſt impertinens. De iiſdem Apoſtoli verbis adhuc erit dicendum q. 2. art. 3. Dicuntur autem jam dicta duo credibilia continere articulos Fidei implicitè; non quia ſint ejuſmodi principia, ex quibus omnes articuli per bonam quoad nos conſequentiam concludantur: ſed quia ſunt principia communiſſima, in quibus omnes articuli reverà exiſtunt, partim ex natura rei, partim ex beneplacito divino.

Confirmari poteſt hæ●B. Thomæ doctrina ex Patribus, qui dicunt *Antiquos Juſtos, quicumque eſſe potuerunt, non-niſi per eamdem Fidem liberatos, per quam liberamur & nos*; ut ex q. 4. art. 6. patebit, ac etiam ex iis quæ 3. p. q. 1. art. 5. diximus.

Poſterius, Articulos ſcilicet Fidei creviſſe ſucceſſu temporis quantùm ad explicationem, prob. Quia quædam explicitè cognita ſunt à poſterioribus, quæ à prioribus non cognoſcebantur explicitè: *In aliis enim generationibus non eſt agnitum filiis hominum, ſicuti nunc eſt revelatum ſanctis Apoſtolis ejus, & Prophetis in Spiritu*, ait Apoſtolus Eph. 3. & ad Rom. 16. *ſecundum revelationem myſterii temporibus æternis taciti, quod nunc patefactum eſt*, &c.

Dices: Propinquiores Chriſto, ſive ante ſive poſt Ipſum, pleniùs cognoverunt myſteria Fidei quàm remotiores, ut in Reſp. ad 4. dicitur; quomodo igitur creviſſe potuit cognitio rerum Fidei ſucceſſu temporis: cùm ſi ita creverit, conſequens eſſe videatur, eos qui jam exiſtunt pleniorem habere cognitionem?

Prima Reſp. eſt: Si totum corpus Eccleſiæ ſpectemus; res Fidei nunc eſſe explicatiores quàm unquam fuerint: ſi autem ſpectemus Eccleſiæ Duces & Paſtores; certum eſt, quòd Apoſtoli & Evangeliſtæ pleniorem & explicatiorem cognitionem habuerunt quàm eorum poſteri. Habebant enim primitias Spiritus ad Rom. 8. ſecundùm quod eis fuerat promiſſum, Jo. 16. *Cùm venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem*: & Act. 1. *Accipietis virtutem ſupervenientis Spiritus Sancti in vos, & eritis mihi teſtes in Jeruſalem, & in omni Judæa, & Samaria, & uſque ad ultimum terræ*. Alia reſponſio eſt. Fidei cognitionem vel explicationem ſucceſſu temporis creviſſe, non in perſonis ſingulis, ſed in ſtatibus, quoad aliquas perſonas iſtorum ſtatuum præcipuas: ita ſcilicet, ut conſiderando tres hominum ſtatus, ante legem, ſub lege, & ſub gratia; explicatior cognitio fuerit ſub lege quàm ante legem: & rurſum explicatior ſub gratia quàm ſub lege. Explicatior, (inquam) non in omnibus perſonis ſibi invicem ſuccedentibus, ſed in Capitibus ſeu principalibus cujuſcumque ſtatus. Fuit v. g. explicatior Fides in Abrahamo ante legem quàm in ejus prædeceſſoribus: fuit verò explicatior ſub lege in Moyſe, Davide, Iſaia, & ſimilibus quàm ante legem: fuit denique explicatior ſub ſtatu gratiæ quàm vel ante legem vel ſub lege; non in omnibus Doctoribus vel Prædicatoribus, ſed in quibuſdam hujus ſtatus primis Capitibus: cujuſmodi fuerunt Apoſtoli, & Evangeliſtæ, ac deinde quidam alii, qui prout neceſſitas exigit, variis temporibus à Deo ſuſcitantur. Hanc reſp. indicavit Author qu. 174. art. 6. tradens, Revelationem propheticam, in quantùm ordinatur ad Fidem Deitatis, creviſſe ſecundùm tres temporum diſtinctiones, ſcilicet ante legem, ſub lege, & ſub gratia; ita tamen, ut in ſingulis ſtatibus prima revelatio fuerit excellentior: ut ante legem ea quæ facta eſt Abrahæ fuit excellentior, quàm quæ ipſius poſteris facta eſt: ſub lege ea quæ Moyſi quàm quæ ejus poſteris: ſub gratia ea quæ Apoſtolis quàm quæ Apoſtolorum poſtea diſcipulis.

Ex his ſequitur 1. Nullam Fidei veritatem ſive à Conciliis ſive à Pontifice definiri, quæ non fuerit ab Apoſtolis cognita: unde Conc. Trid. ſeſ. 4. fatetur, Omnem ſalutarem veritatem & diſciplinam contineri in Libris ſcriptis, & ſine ſcripto Traditionibus, quæ ex ipſius Chriſti ore ab Apoſtolis acceptæ, aut ab ipſius Apoſtolis, Spiritu-Sancto dictante, quaſi per manus traditæ ad nos uſque pervenerunt.

Sequitur 2. Eccleſiam, quando vel definit, vel credendum proponit aliquod dogma Fidei, non condere articulum omninò novum: ſed partim declarare quid vel in Scriptura vel in Apoſtolicis Traditionibus contineatur: partim definire ac præcipere ita eſſe credendum, quomodo antea non paſſim credebatur explicitè, quia illud dogma nondum erat erutum è principiis, neque conſtabat, an contineretur in Scriptura vel Traditionibus. Erat quidem Fidei priuſquam definiretur ab Eccleſia; & conſequenter oppoſitum tenentes jam tum errabant in Fide, ſed inculpabiliter, quia non errabant in Fide definita & declarata: nam Eccleſia vel nondum propoſuerat illud dogma tamquam Fide Catholica tenendum: aut ſi fortè propoſuerat; è plerorumque memoria exciderat, ut de eo non ſufficienter conſtaret fidelibus.

Articulus VIII.

ARt. 8. declarat, Articulos Fidei convenienter enumerari in Symbolis, ſive Apoſtolico, ſive Niceno, ſive Conſtantinopolitano. Hunc eſſe ſenſum quæſiti, & B. Thomam non reſpicere ad ſolum Symbolum

Apo-

Digitized by Google

Apoſtolorum, vel ad ſolam diſtinctionem articulorum quæ in eo eſt; doceri poteſt ex arg. 5. ubi expreſsè dicit, in Fidei articulis aliquid poni appropriatum Spiritui Sancto, ſcilicet quòd locutus eſt per Prophetas; quod tamen non in Apoſtolorum Symbolo exprimitur, ſed in Conſtantinopolitano. Idem manifeſtè apparebit conferenti arg. 2. 4. & 6. art. ſeq. eorumque reſponſiones: ac proinde, cùm in arg. ad oppoſitum hoc articulo dicit: *Sed contra eſt authoritas Eccleſiæ ſic enumerantis*; conformiter accipiendum eſt de articulorum Fidei enumeratione, quam facit Eccleſia in quotidiana ejuſdem Fidei Profeſſione per Symbolum, ſive Apoſtolorum, ſive Patrum in Nicena & Conſtantinopolitana Synodis editum: non autem præcisè de illa, quæ fit in Symbolo Apoſtolorum.

Convenientia enumerationis articulorum Symboli. Porrò convenientem eſſe articulorum Fidei enumerationem; ita poteſt declarari. Articuli Symboli ſummariè proponunt ea quæ ſunt credenda; ideoque complecti debent ea, quæ per ſe ad Fidem pertinent; quorum ſcilicet viſione beatificabimur, & per quæ ad beatam vitam directè ducimur: hujuſmodi autem ſunt arcanum Divinitatis, & myſterium Humanitatis Chriſti. Arcanum Divinitatis in Symbolo exponitur profeſſione trium Perſonarum, (ita tamen ut ſub primo articolo comprehendatur opus creationis) ac deinde profeſſione cæterorum operum Divinitati propriorum, videlicet ſanctitatis Eccleſiæ, cum Sanctorum communione, Remiſſionis peccatorum, Reſurrectionis & beatitudinis: Myſterium verò humanitatis Chriſti explicatur per articulos de ejus Conceptione, & Nativitate, paſſione, morte & ſepultura, deſcenſu ad inferos & reſurrectione, aſcenſione & ſeſſione ad dexteram Patris, adventu ad judicium; atque ita duodecim ſunt in Apoſtolorum Symbolo articuli. Quæ enumeratio & Authore ſerm. 115. de Temp. apud Auguſtinum, & S. Leonis epiſt. 13. probatur, & paſſim communi Fidelium uſu recepta eſt; ideoque prorſus retinenda: quamvis ut B. Thomas hic oſtendit, alii articulos quatuordecim diſtinguant.

In Reſp. Ad 2. obſerva, non ſtatui aliquem articulum, quo profiteamur Deum eſſe Omni-ſcientem; quia hoc ſufficienter continetur in primo, quo credimus ipſum eſſe Omnipotentem: nam Omnipotentia includit omnium ſcientiam & providentiam, cùm ſit impoſſibile, Deum poſſe omnia, niſi ea cognoſcat ac provideat.

Articulus IX.

Utrùm convenienter articuli Fidei in Symbolo ponantur?

NOn quærit an convenienti vel ordine vel diſtinctione recenſeantur; id enim art. 8. determinavit: ſed an conveniens fuerit, præcipua capita eorum quæ credi debent in Symbolum aliquod redigi; unde in reſp. dicit, Neceſſarium fuiſſe Fidei veritatem in unum colligi, à qua collectione nomen Symboli eſt acceptum.

Symbolum origine græcum eſt, habetque præſertim duo hæc ſignificata. Prius, quo ſignificat collationem plurium rerum in communi; juxta quam acceptionem Prov. 23. dicitur: *Dantes ſymbola conſumentur*. Docet enim Sapiens, Inopia, quæ luxum conſequi ſolet, conſumendos eos, qui non contenti ſimplici apparatu ciborum, carnes in commune conferunt, quò ſuæ libidini ſatisfaciant: unde præcedit: *Noli eſſe in conviviis potatorum, nec in comeſſationibus eorum, qui carnes ad veſcendum conferunt*. Poſterius ſignificatum eſt, quo nomen Symboli accipitur pro ſigno vel teſſera militari, per quam veri milites diſcernuntur ab aliis. Hinc Rufinus in Expoſit. Symb. apud Cyprian. utramque ſignificationem exprimens: *Symbolum* (inquit) *Græcè judicium dici poteſt, & collatio*. Utrumque verò hoc ſignificatum præſenti propoſito convenit. Nam Apoſtoli ſymbolum ediderunt, in unum conferendo quod unuſquiſque ſentiebat; ideòque vocari poteſt collatio. Potuerunt etiam illud tamquam ſignum vel teſſeram, qua dignoſcerentur Chriſtiani ab Infidelibus; atque ita convenit illi ratio judicii ſeu ſigni, ut oſtendunt Rufinus loco jam dicto, Iſidorus lib. 2. de Offic. cap. 22. Author ſerm. 115. de Temp. apud Auguſt. Et hinc eſt, quòd Veteres Symbolum iſtud appellare ſolent regulam Fidei. Irenæus lib. 1. cap. 1. Auguſtinus init. lib. 1. de Symb. Leo ſerm. 11. de Paſſ. Symbolum igitur apud Catholicos eſt Summa articulorum Fidei, qui omnibus credendi proponuntur. Quid Symbolum.

His præmiſſis, ad quæſitum art. Reſp. eſt affirm. Conveniens enim fuit, ea quæ credenda ſunt in unum colligi.

1. Ut faciliùs poſſint omnibus proponi ac memoriæ mandari; qua de re videatur Aug. lib. 1. de Symb. c. 1.

2. Ut Fideles ab Infidelibus internoſcantur per eorumdem credendorum eamdem profeſſionem. Et quidem B. Thomas de duobus Symbolis expreſſam hic facit mentionem; de Symbolo ſcilicet Apoſtolorum, & de Symbolo antiquorum Patrum: ſed hoc bipartitum eſt; unum ſcilicet Nicenum, aliud Conſtantinopolitanum. De Symb. Apoſt. De Apoſtolorum hoc eſt omninò tenendum, ipſum à Sanctis Apoſtolis fuiſſe compoſitum, idque priuſquam dividerentur, anno ſcilicet Chriſti 44. *Diſceſſuri ab invicem*, (ait Iſidorus, lib. 2. de Eccl. Off. c. 22.) *Normam ſibi priùs futuræ prædicationis in commune conſtituunt, ne aliter ab invicem diſcedentibus diverſum aliquid vel diſſonum prædicaretur his, qui ad Fidem Chriſti invitabantur. Omnes ergo in uno poſiti, & Spiritu Sancto repleti, breve ſibi prædicationis indicium, conferendo id quod ſentiebant, componunt, atque hanc credentibus dandam eſſe regulam conſtituunt*. Conſentiunt Clemens Rom. epiſt. 1. Iræneus lib. 1. c. 2. Tertull. de Præſcrip. c. 13. & 21. Ambroſ. epiſt. 81. & ſerm. 28. Hieron. epiſt. 61. c. 9. Leo ſerm. 11. de Paſſ. & epiſt. 13. Ruffinus in Expoſit. Symb. apud Cyprian. Et quamvis horum Veterum non haberemus teſtimonia; ſufficere poſſet continua Eccleſiæ teſtificatio, quæ ſemper hoc Symbolum nominavit Apoſtolorum vel Apoſtolicum.

Neque verò ſatisfaciet qui Apoſtolicum vocari dixerit, quòd ſententias contineat dignas Apoſtolis, vel quòd Apoſtolicæ Fidei ſit compendium. Obj. Partim, quia Eccleſia non tam ſolet illud vocare Apoſtolicum quàm Apoſtolorum, palam ſcilicet declarans ipſos Apoſtolos iſtius Symboli eſſe Authores. Reſp. Partim, quia alioquin & cætera Catholica Symbola pariter eſſent Apoſtolica: quod nullus dixerit.

Utrùm verò Apoſtoli Symbolum ediderint ſinguli ſingulos articulos conferendo: an potiùs ſimul unanimiter omnes aſſerendo; non liquet. Quæſt. Poſterius tamen videtur verius. Reſp. Quia Veteres ſcribunt, quòd Apoſtoli Symbolum ediderint in unum, ſeu inter ſe conferendo id quod unuſquiſque ſentiebat: unuſquiſque autem non ſentiebat unum duntaxat articulum, ſed omnes.

Dices: Si Apoſtoli hoc Symbolum condidiſſent, inter ſacras Scripturas foret numerandum. Ob. Reſp. Neg. Aſſ. Reſp. Quia non ſcripto, ſed viva voce ab eis eſt editum, & apud Eccleſiam depoſitum, ac velut de manu in manum traditum: imò nec ſolebat olim ſcripto tradi Catechumenis, qui ab Eccleſia Fidem Fideique Sacramentum, ideſt Baptiſma petebant; ſed viva tantùm voce per eos, qui catechizandis præficiebantur. Hinc Hieron. epiſt. 61. c. 9. *In Symbolo Fidei & ſpei noſtræ, quod ab Apoſtolis traditum, non ſcribitur in charta & atramento, ſed in tabulis cordis carnalibus poſt confeſſionem Trinitatis & unitatem Eccleſiæ, omne Chriſtiani dogmatis Sacramentum carnis reſurrectione concluditur*. Et ſimiliter loquitur Rufinus, ac etiam S. Aug. ſerm. 131. de Temp. & ſerm. 75. de Diverſis.

Si quæras: Quare Apoſtoli hanc formulam certis ac præſcriptis verbis conſtare voluerint, nec ſatis putaverint eſſe, ſi eadem res quibuſvis aliis verbis traderetur: Quæſt. Hæ cauſæ reddi poſſunt. Reſp. Una, ut ſummam Fidei unitatem procurarent per totum Orbem, nec ulla eſſet diverſitas, ne in ſpeciem quidem, inter eos, quos ex locis diverſiſſimis ad Chriſtianiſſimum vocaviſſent: & qui Baptiſmum peterent, eamdem prorſus Fidei facerent profeſſionem. Altera, quia nullo modo permittendum eſt populo Chriſtiano, ut Fidem ſuam concipiat aut exprimat quibus verbis voluerit; facile enim fieret, ut verbis diverſis non ſolùm videretur, ſed reverà eſſet diverſitas: nam

rudio-

rudiores non rarò putant, ſe idem re ac ſententia dicere; cùm tamen dicant aliquid diverſum, vel etiam repugnans.

Cur diverſa Symbola.

In Reſp. Ad 2. rationem adſert, quare poſt Symbolum Apoſtolorum alia ſint per Eccleſiam edita Symbola; ſcilicet, non ut populo Chriſtiano proponeretur nova Fides, ſed ut clariùs ac diſtinctiùs explicaretur & exprimeretur antiqua eaque unica Fides circa articulum vel articulos, quos per novas hæreſes oppugnari contingebat. Hinc in Nicena Synodo circa an. Dom. 325. ubi contra Arium declaranda erat Chriſti Divinitas, confectum fuit Symbolum, quod etſi putetur à magno Oſio conceptum; ab ipſo tamen Conc. 318. Epiſcoporum certum eſt eſſe probatum ac receptum. De hoc Oſio ita Arianos ad Imperatorem Conſtantium conclamantes inducit S. Athanaſius, in epiſt. ad Solitar. vitam agent. *Hic Princeps eſt Synodorum: & ſi quid ſcribit, ubique auditur. Hic formulam Fidei in Nicæna Synodo concepit, & Arianos ubique pro hæreticis traduxit.* De Divinitate porrò Spiritus Sancti nihil in eo Symbolo reperitur præter hoc, quòd in eum pariter ut in Patrem & Filium docet eſſe credendum: cujus rationem reddit San Baſilius epiſt. 78. propterea quòd *Nondum eſſet mota quæſtio, ſed adhuc credentium mentibus ſecurus ac nullis objectus inſidiis ineſſet de Spiritu Sancto intellectus.* In eamdem ſententiam ſcribit Hier. epiſt. 65. cap. 1. quando ad objectionem pro Origine ejuſque ſequacibus dicentium: Quomodo damnabimus quos Synodus Nicena non tetigit? quæ enim damnavit Arium, damnaſſet utique & Origenem, ſi illius dogmata reprobaſſet; ita reſpondet: *De Ario tunc, non de Origene quæſtio fuit: De Filio, non de Spiritu Sancto Confeſſi ſunt quod negabatur; tacuerunt de quo nemo quærebat; quamquam Origenem fontem Arii percuſſerunt, damnantes enim eos, qui filium de Patris negant eſſe ſubſtantia; illum pariter Ariumque damnaverunt. Alioquin hoc argumento nec Valentinus, nec Marcion, nec Cataphriges, nec Manichæus damnari debent, quia Synodus Nicæna eos non nominat; quos certè ante Synodum fuiſſe non dubium eſt.* Ita Hieron.

De Symb. Athanaſii.

Poſt Synodum Nicænam, Athanaſius, qui illi interſuerat, aliam ejuſdem Fidei formulam ſeu Symbolum edidit, quod univerſalis Eccleſia recepit, quodque ejus authoritate in Officio divino recitatur. Ejus edendi fuit hæc ratio. Quum Athanaſius litteris Julii Rom. Pontif. Romam vocatus eſſet ad judicium, an. Domini 340. annum totum & integros ſex menſes ibi hæſit, Euſebianos accuſatores ſuos ab eodem Julio, ut comparerent, citatos exſpectans; quemadmodum teſtatur ipſe Julius in epiſt. quam Athanaſius refert in 2. ſua Apolog. Illis non comparentibus, quantumlibet ipſius Fides Catholica ſatis innotuiſſe: quia tamen venerat tamquam reus, de Fide ſcilicet accuſatus; Fidei ſuæ profeſſionem edidit, eamque ex more Latino ſermone coram Pontifice & ei aſſiſtentibus in Concilio Romano Patribus recitavit. Scriptum autem fuiſſe iſtud Symbolum ab Athanaſio, manifeſtè aſſerit Gregorius Nazianz. Orat. 21. ubi de illis aſſerit, quòd *Donum verè regium ac magnificum, ſcriptam nimirum Fidei confeſſionem imperatori obtulerit.* Cæterum, ne hoc ſuperioribus videatur adverſum; ſciendum eſt, Athanaſium poſt defunctos Conſtantium & Julianum Imperatores, qui ipſius perſecuti fuerant ſanguinem, Pio imperatori Joviano, à quo fuerat in ſuam Eccleſiam reſtitutus, eam ipſam Fidei Profeſſionem, ideſt Symbolum obtuliſſe, quam prius Romæ compoſitam Julio Pontifici obtulerat. Quod autem ab aliquibus fertur, Treviris hoc Symbolum ab Athanaſio in puteo latitante eſſe conſcriptum; benè refellit Baron. tom. 3. ad an. Chriſti 340. tum quod Treviros perveniens non latuerit, ſed à Maximino ejus loci Epiſcopi amantiſſimè ſuſceptus, & à Conſtantino juniore honeſtiſſimè habitus fuerit; tum quod, Hilario teſte, Eccleſia Gallicana præter Symbolum Apoſtolorum, quod in Baptiſmo acceptum memoriter tenebat, nullam aliam Fidei formulam ſcriptam eſſe ſciebat.

De Symbolo Conſtantin.

Præter hæc eſt & aliud celebre Symbolum Conſtantinopolitanum à 150. Epiſcopis in œcumenico Conſtantinopolitano Conc. editum circa annum Domini 381. quod quidem à San Gregorio Nyſſeno ſcriptum tradunt: examinatum verò atque decretum communi Patrum congregatorum deliberatione. Cæterum quia in Nicæno Symbolo parciùs de Spiritus Sancti Divinitate actum fuerat; Patribus Conſtantinopolitanis placuit, plura de ipſo addere contra Eunomianos & Macedonianos: quorum illi Spiritum Sanctum alienabant à Patre dicentes, eum à Filio ſolum procedere, non autem à Patre niſi remotè, ſicut videlicet nepos procedit ab avo: iſti verò, ſicut & Eunomiani, negabant Spiritum Sanctum eſſe Deum; ideòque non volebant eum adorari. Contra Eunomianos ergo dicitur in iſto Symbolo, *Spiritus Sanctus ex Patre procedens.* Contra Macedonianos, *Cum Patre & Filio adorandus & conglorificandus.* Quia verò non negabatur tunc temporis, Spiritus Sanctus procedere à Filio; nihil ea de re exprimendum Patres putaverunt: ſed poſtea demùm circa ann. Domini 447. in Concilio Toletano quod alii 1. alii 2. vocant, verbis ex epiſt. B. Leonis 93. deſumptis, particula *Filioque* addita eſt Symb. Conſtantinopolitano, ut p. p. q. 36. diximus.

In Reſp. ad 3. indicat, Fideles extra ſtatum gratiæ exiſtentes poſſe dicere, Credo in Deum; etiam ſi ille actus ſit perfectus proprius ſit Fidei formatæ. Quia confeſſio Fidei in Symbolo traditur ex perſona Eccleſiæ, quæ ſemper habet Fidem formatam, & peccatores eam recitantes admonentur, ut ſtudeant ad illam Fidem pertingere. Vide quæ ad q. 2. art. 2. dicuntur.

Circa Reſp. ad 5. obſervandum eſt, quòd in Symbolo profitemur nos credere ſanctam Eccleſiam, non autem in ſanctam Eccleſiam, etſi voculam In aliqui videantur legiſſe. Quia credere in aliquem eſt profiteri ejus Divinitatem, juxta illud Chriſti Jo. 14. *Creditis in Deum, & in me credite.* Ubi Aug. *Conſequens eſt enim, ut ſi in Deum creditis, & in me credere debeatis; quod non eſſet conſequens, ſi Chriſtus non eſſet Deus.* Et ſerm. 131. de Temp. *Sciendum eſt*, inquit, *quòd Eccleſiam credere, non tamen in Eccleſiam credere debeamus; quia Eccleſia non eſt Deus, ſed domus Dei.* Sed & antea B. Athanaſius in epiſt. ad Africanos de Nicæna Synod. ſcribens in hanc eamdem ſententiam, dixit: *Eadem illa Synodus blaſphematores Spiritus Sancti dicenteſque eum creaturam eſſe ſubvertit. Nam cùm Patres ſtatuiſſent de Fide in Filium; id ſtatim adjectum voluere: Credimus & in Spiritum Sanctum, ut perfectam & plenam de Sancta Trinitate Fidem, confeſſionemque abſolventes, formam ejus, quæ in Chriſto eſt Fidei, & doctrinam Catholicæ Eccleſiæ exhiberent: quum & nobis & omnibus ſit notum, neminique unquam Chriſtianorum dubium fuerit, nos in Deum non in creaturam Fidem habere.*

Nec obſtat, quòd Apoſtolus in epiſt. ad Philæmon. dicere videatur, Eum habere Fidem in Domino Jeſu, ſive ut in Græco eſt, Ad Dominum Jeſum Chriſtum, & in omnes Sanctos; ubi Hieron. *Quicunque credit Deo, aliter ejus Fidem recipere non poteſt, niſi credat & in Sanctos ejus.* Verior enim videtur expoſitio illorum, qui hanc Apoſtoli ſententiam, *Audiens Charitatem tuam & Fidem, quam habes in Domino Jeſu, & in omnes Sanctos*, ita poſt Theodoretum interpretantur, ut ſingula ſingulis reddi oporteat: atque ita Fides ad Dominum Jeſum Chriſtum referatur: Charitas autem ad omnes Sanctos, ideſt Chriſtianos. Quæ interpretatio ex cap. 1. ad Eph. accipit probabilitatem, ubi ſic legitur: *Audiens Fidem veſtram in Chriſto Jeſu, & dilectionem quam habetis in Sanctos omnes.* Hieron. autem ſeipſum explicat: Non poſſe quempiam in Conditorem Deum credere, niſi etiam crediderit de Sanctis ejus vera eſſe, quæ Deo Authore ſcripta ſunt.

Articulus X.

Conferantur quæ habet S. Bern. de verbis illis Cap. 16. Matth. epiſt. 190.

ART. 10. probat, Pertinere ad Summum Pontificem, cuique ſolum, ordinare Symbolum ſive novam Symboli editionem facere. Quia hoc pertinet ad authoritatem ejus, cujus eſt finaliter determinare ea quæ ſunt Fidei: hoc autem ſolius eſt Summi Pontificis, pro quo Chriſtus dixit ſe rogaſſe, ut non deficiat Fides ejus, & cui commiſit oves ſuas paſcendas. Occaſio

autem

autem novi Symboli edendi (quod tamen non Fidem novam contineat, ſed expreſſiorem unius aut plurium articulorum aſſertionem & explicationem) eſt aliqua hæreſis de novo exurgens.

Quæ in Reſp. ad 2. dicit de probibitione facta in Synodis Epheſ. & Chalc. benè ſunt obſervanda. Quod addit, *Eſſe ſolius Pontificis Generale Concilium congregare & confirmare*; latiùs deducimus lib. 4. Controverſ. q. 2. art. 6. & 7. & lib. 5. q. 1. art. 8. & 12.

QUÆSTIO II.

De actu Fidei interno.

ETſi credere interdum accipiatur generaliter pro aſſentiri quibuslibet rebus quocumque modo, ut Prov. 14. *Innocens credit omni verbo*; aliàs tamen ſignificat rebus divinis aſſentiri: aliquando quidem imperfectè, ut Mar. 9. *Credo Domine, adjuva incredulitatem meam*: aliquando verò perfectè, ut Act. 8. *Si credis ex toto corde*. De hoc poſteriori modo loquens B. Thom.

Credere, cum aſſenſu cogitare.

Art. 1. docet, Quòd credere ſit cum aſſenſione cogitare. Sicut autem hìc agitur de credere per Fidem Catholicam; ita cogitatio & aſſenſio accipi debent ſecundùm materiam ſubjectam, ſcilicet de rebus illis, quæ & quatenus ſub Fidem cadunt: quaſi diceretur, Quòd credere ſit ea quæ Deus revelavit cogitare cum aſſenſione inevidente, ſed tamen firma: nam credere, prout Fidei divinæ eſt conjugatum, eſt firmum judicium intellectus adhuc cogitantis & inquirentis videre illa quæ credit, eò quòd ejus cognitio non ſit perfecta per manifeſtam viſionem, etiamſi habeat firmam adhæſionem. Quare *aſſenſio* non ſumitur pro quolibet judicio intellectus, ſed pro conſtanti & firmo. Cogitatio autem accipitur pro actu intellectus conſiderantis cum quadam inquiſitione. Cùm enim hoc ipſo quo credibilibus aſſentitur, non pertingat ad illorum viſionem; *Inde eſt quòd ejus motus nondum eſt quietatus, ſed adhuc habet cogitationem & inquiſitionem de his quæ credit, quamvis firmiſſimè illis aſſentiat*, ait B. Thom. q. 14. Ver. art. 1.

Cum in Reſp. ad 1. dicatur, *Fides non habet inquiſitionem rationis naturalis demonſtrantis id quod creditur: habet tamen inquiſitionem quamdam eorum, per quæ inducitur homo ad credendum; puta quia ſunt dicta à Deo & miraculis confirmata*; ſciendum eſt quòd *Fides conſiſtit media inter duas cogitationes*, ſive inquiſitiones, ut ipſe B. Thom. loquitur in 3. diſt. 23. q. 2. art. 2. quæſt. 1. ad 2. *quarum una voluntatem inclinat ad credendum; & hæc præcedit Fidem: alia verò tendit ad intellectum, ſive viſionem eorum quæ jam credit; & hæc eſt ſimul cum aſſenſu Fidei*. Illam priorem cogitationem vel inquiſitionem negat hìc eſſe ex ratione naturali, quia ut loquitur dicto art. 1. de Ver. *Fides dicitur non inquiſitivus aſſenſus, in quantùm aſſenſus Fidei non cauſatur ex inquiſitione rationis*, humanæ ſcilicet ſeu naturalis; admittit tamen aliquam inquiſitionem quæ præcedat Fidem, nimirum eorum, per quæ inclinetur ad credendum: cujuſmodi ſunt, Deum ea quæ credi oportet dixiſſe, revelaſſe, confirmaſſe. Ratio, (ait in 3. quæſt. 2.) *quæ voluntas inclinatur ad aſſentiendum his quæ non videt, eſt quia Deus ea dicit*.

De poſteriore cognitione hìc in corp. agit, oſtendens, quòd ad Fidem pertineat conſideratio cum quadam inquiſitione.

ARTICULUS II.

ARt. 2. probat, Actum Fidei convenienter diſtingui per hoc, quòd eſt credere Deo, credere Deum, & credere in Deum. Quia actus cujuslibet potentiæ vel habitus rectè diſtinguitur ſecundùm habitudinem ad objectum illius; ad objectum autem Fidei actus illius habet triplicem habitudinem: vel enim reſpicit Deum ſicut objectum formale, cui Fides innititur, & cujus ratione credimus ea quæ credenda ſunt; & ſic habemus credere Deo: vel reſpicit Deum ſicut objectum materiale quod creditur; & hoc eſt credere Deum: vel reſpicit Deum ſecundùm quod intellectus à voluntate motus tendit in ipſum; & ſic habetur credere in Deum. Credere ergo Deum eſt credere Deum eſſe. Credere Deo eſt credere illi aliquid dicenti. Credere in Deum eſt credendo tendere in Deum ſicut in ultimum finem, propter quem volumus credere: & quia nihil præter Deum poteſt eſſe noſter ultimus finis; hinc eſt, quòd in nullum alium præterquam in Deum credi poſſit, ut q. 1. art. 9. annotavimus.

Quid credere Deum, Deo, & in Deum.

QUÆRITUR AUTEM

An peccatoribus conveniat credere in Deum.

VIDETUR quòd non Aug. enim Tract. 29. in Jo. & ſerm. 61. de Verb. Dom. ſcribit, Quòd credere Deum ſit credendo amare: *Ille enim* (inquit) *credit in Chriſtum, qui & ſperat in Chriſtum, & diligit Chriſtum: nam ſi Fidem habet ſine ſpe ac ſine dilectione, Chriſtum eſſe credit, non in Chriſtum credit*. Et Bern. ſerm. de S. Andrea: *Credere Deo* (inquit) *eſt verbis ejus Fidem adhibere: credere Deum eſt conſiteri ubique eſſe: credere in Deum, eſt omnem ſpem ſuam in illum dirigere*. Et B. Thom. q. ſup. art. 9. ad 3. dicit, Confeſſionem Fidei in Symbolo tradi ſecundùm quod convenit Fidei formatæ, atque adeò peccatores non ex propria ſed ex Eccleſiæ perſona Symbolum recitare.

Reſp. certa eſt, Fideles peccatores, quamvis imperfectè, verè tamen credere in Deum. 1. Quia cùm habeant veram Fidem, ut ex Conc. Trid. ſeſſ. 6. can. 28. patet: nemo autem credat niſi volens; habent voluntatem ex nonnulla obedientia propenſam in id quod credunt, atque adeò actus Fidei ipſorum ſic à voluntate imperatur, ut credendo tendant in Deum ſicut in ultimum finem. 2. Scriptura Jo. 12. dicit de peccatoribus affectum peccati retinentibus, Quòd crediderunt in Chriſtum, quem tamen non confitebantur, quia dilexerunt gloriam hominum magis quàm gloriam Dei. 3. Quilibet Fideles, ſive ſint juſti ſive impii, verè recitant Symbolum, & dicunt etiam ex perſona ſua, *Credo in Deum*, Hinc Aug. lib. de Fide & Oper. cap. 14. credere in Chriſtum attribuit illis etiam qui non ſalubriter credunt dicens, quòd *Paulus non quamlibet Fidem, quâ in Deum creditur; ſed eam ſalubrem planèque Evangelicam definivit, cujus opera ex dilectione procedunt: Et Fides*, inquit, *quæ per dilectionem operatur*. Conſentitque Bernard. ſerm. 24. in Cant. ſub fin. ubi, quia nec Fides ſine operibus nec opera ſine Fide ſufficiunt, hortatur Fideles, ut qui in Chriſtum credunt rectas ſtudeant facere vias ſuas & ſtudia ſua. Dixi *quamvis imperfectè*: ſolus enim is perfectè credit in Deum, cujus credendi actus imperatur à voluntate tendente in Deum ſuper omnia dilectum: ſive qui ſic credit, ut credendo ipſum amet, omnemque ſpem ſuam in Deum dirigat.

Ad Arg. autem Reſp. Auguſtinum & Bernardum iſtis locis loqui de credere in Deum perfectè ſeu completè B. Thomas non dicit, Peccatores non ex propria, ſed ex Eccleſiæ perſona Symbolum recitare; ſed ait: *Confeſſionem Fidei tradi in Symbolo quaſi ex perſona totius Eccleſiæ*, quæ ſemper habet Fidem formatam; & ideò illam confeſſionem tradi ſecundùm quod convenit Fidei formatæ. Quod verum eſt, quia confeſſio, quâ profitemur nos credere in Deum, ſi habeat ſuam perfectionem, Fidei formatæ convenit, & non Fidei informi: ſi autem non habeat, nihilominus peccator poteſt illam confeſſionem facere, quia ſic admonetur, ut ad formam Fidei, ideſt Charitatem ſtudeat pertingere. Cæterum quòd B. Thomas agnoſcat peccatores credere in Deum; tum ex hoc art. probari poteſt, ubi ſecundùm hoc dicit poni actum Fidei credere in Deum, ſecundùm quod voluntas movet intellectum: quod etiam in peccatoribus, cùm voluntariè credant, locum habet; tum ex lect. 8. in cap. 12. Jo. ubi de Principibus, qui crediderunt in Chriſtum, neque tamen illum confitebantur, dicit, Quòd eorum Fides inſufficiens erat.

Circa Reſp. Ad 3. difficultas eſt, quomodo dicat, Infideles non verè Deum credere, hoc eſt non habere veram Dei cognitionem, eò quòd in ſimplicibus defectus cognitionis ſolùm ſit in non attingendo totaliter,

Digitized by Google

taliter, id eſt ſi non totaliter cognoſcantur, omninò non cognoſcuntur: cùm per demonſtrationem ex effectis poſſint ſcire, quòd Deus ſit, etiamſi errent circa Providentiam, vel Omnipotentiam, vel alia attributa. Reſp. B. Thomam loqui de Deo ſecundùm ſe. Cùm enim in ſe ſit ſimpliciſſimus, ita ut non aliud in eo ſit eſſe Deum, eſſe Omnipotentem. eſſe omnium Proviſorem, eſſe Unum & Trinum &c. is qui unum ejus attributum negat vel ignorat, Deum qualis in ſe eſt ignorat; ac proinde illum non verè cognoſcit, nec credit eum talem, qualis in ſe eſt. Si autem loquamur de Deo ſecundum quod nobis repræſentatur: cùm multis rationibus repræſentetur; poteſt quis in una de ipſo enunciatione errare, quamvis non erret in alia. Confer q.10.art.3.

ARTICULUS III.

Utrùm credere aliquid ſupra rationem naturalem ſit neceſſarium ad ſalutem.

VIDETUR quòd non. 1. Quia Apoſtolus ad Hæb. 11. non aliud requirit, quàm ut Fideles credant Deum eſſe, & quòd inquirentibus ſe remunerator ſit: hæc autem duo cognoſci poſſunt ratione naturali.

2. Idem Apoſtolus ad Rom. 2. aſſerit, Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt facere: factores autem legis juſtificari; ergo poteſt aliquis juſtificari obſervans mandata vires naturales non ſuperantia, & conſequenter abſque Fide rerum ſupernaturalium. Confirm. Cum Dominus Matt.19. diceret, *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*, non alia recenſuit quàm naturalia; ergo obſervatio illorum, quæ ſola Fide ſupernaturali cognoſcuntur, non eſt neceſſaria.

3. Cognitio naturalis quòd Deus ſit implicitè continet Fidem, quòd ſit Proviſor & Juſtificator hominum: Fides autem implicita quandoque ſuffecit ad ſalutem; ergo & cognitio naturalis de eo quòd Deus ſit. Maj. prob. Quia & genus implicitè continet ſuas ſpecies, & totum ſuas partes: cognitio autem Dei naturalis continet omnia quæ ad Deum pertinent ſicut genus ſpecies & totum partes.

4. Si quis inter Barbaros enutritus, quamprimum venit ad uſum rationis, ſe lumine naturali convertat ad Deum; B. Thomas 1.2. qu.89. art.6. dicit, quòd juſtificabitur; ergo poteſt eſſe juſtificatio abſque Fide. Confirm. Qui invincibiliter ignorat omnia Fidei myſteria; ſi faciat quod in ſe eſt, vel ſalvabitur, vel damnabitur: ſi ſalvetur; ſalvabitur abſque Fide, ponitur enim quòd penitus eam ignoret: ſi damnetur; hoc erit abſque ſua culpa; cùm habeat ignorantiam invincibilem.

5. Etſi Baptiſmus ſit ad ſalutem neceſſarius, ſine illo tamen re ſuſcepto poteſt interdum ſalvari adultus; ergo ſimiliter ſine Fide.

6. Unicuique rei ex conditione ſuæ naturæ proviſa ſunt illa, quæ ſufficiunt ad ultimum finem conſequendum: ſed homo ex conditione ſuæ naturæ non habet Fidem rerum ſupernaturalium; ergo illa non eſt homini neceſſaria ad ſalutem.

7. Perfectius eſt quod per ſe ipſum poteſt conſequi finem, quàm quod non poteſt per ſeipſum: ſed alia animalia ex principiis naturalibus poſſunt conſequi ſuos fines: cùm ergo homo ſit eis perfectior, videtur quòd cognitio naturalis ſit ei ſufficiens ad conſequendum ſuum finem, & ſic non indiget Fide.

8. In ſtatu legis naturæ quidam fuerunt ſalvati: ſtatus autem ille ſolùm continebat præcepta naturalia; ergo.

Denique. Cornelius Act. 10. prædicatur vir religioſus ac timens Deum, qui tamen Fidem non habebat, ut apparet ex eo, quòd ad eum Fide imbuendum miſſus fuerit B. Petrus.

Priuſquam Reſpondeatur ſciendum eſt, quòd ſupernaturale in propoſito intelligi poſſit vel ex parte rei quæ creditur; cujuſmodi eſt, quòd Deus ſit trinus & unus: vel ex parte medii; cujus ratione aſſenſum præbemus, ut cùm ideò quis aſſentitur alicui veritati, quia Deus revelavit: vel ex parte auxilii quod nobis ad credendum donatur: ut cum divino auxilio adjuti credimus ſive ſupernaturales veritates ſive naturales. Sciendum præterea, dupliciter dici aliquid neceſſarium: neceſſitate præcepti, & neceſſitate medii. Neceſſitas præcepti eſt, quando aliquid, etſi non ſit ſimpliciter neceſſarium ad ſalutem, quia tamen eſt præceptum, eſt obſervatu neceſſarium, ita ut ejus defectus impediat ſalutem, ſi quando erat adhibendum non adhibeatur; ut Communio in Paſchate. Neceſſitas medii dicitur, quando aliquid tale eſt, ut ſine eo ſalus haberi non poſſit: ut gratia Chriſti.

Quid neceſſitas præcepti? *Quid medii.*

Quibus præmiſſis, Reſp. ad Fidem pertinens eſt, Omni tempore fuiſſe neceſſarium neceſſitate medii credere Fide gratuitò accepta aliquid eorum, quæ rationem naturalem ſuperant. Quæ doctrina partim eſt contra Pelagium docentem, Quæ ſacta revelatione, ſeu per Prædicatores explicatione illorum, quæ naturali ingenio cognoſci non poſſint; poſſimus ex ſolis naturæ viribus illis aſſentiri: partim contra quoſdam alios, qui Gentiles invincibiliter Fidem ignorantes exiſtimabant ſalvari poſſe per cognitionem eorum, quæ naturali lumine cognoſcuntur; quorum priores Fidei initium dicebant eſſe ex nobis, & gratiam dari ſecundùm noſtra merita: poſteriores verò Fidei abſolutam neceſſitatem negabant. Doctrina autem Catholica (ſuppoſito quòd Fides ſit gratuitum Dei donum, de quo dicemus q.6.) probari poteſt.

Reſp. affirm.

1. Ex Iſa. 7. *Si non credideritis, non permanebitis*, ſive ut 70. reddiderunt, *Non intelligetis*.

2. *Sine Fide impoſſibile eſt placere Deo*, ad Heb.11. Quòd autem Apoſtolus loquatur de Fide rerum ſupernaturalium manifeſtum eſt; dicit enim, Fidem eſſe ſubſtantiam rerum ſperandarum: res autem ſperandæ humani ingenii captum & vires ſuperant. Addit, Fidem eſſe argumentum non apparentium: apparerent autem res Fidei, ſi humana ratione poſſent inveſtigari.

3. Definita eſt Domini ſententia Mar. ult. *Qui non crediderit, condemnabitur*; & Jo.3. *Qui non credit, jam judicatus eſt*, id eſt condemnatus, *quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei*.

4. Synod. Trid. ſeſſ.6. cap.7. dicens Sacramentum Baptiſmi eſſe Sacramentum Fidei, addit, *Sine qua nulli unquam contingit juſtificatio*: & cap. 8. *Fides*, inquit, *eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum, & radix omnis juſtificationis; ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & ad filiorum ejus conſortium pervenire*. Quæ verba reperiuntur apud Aug. in ſerm.38. de Temp. qui eſt in append. 30. Ipſe autem Aug. epiſt. 105. manifeſtè dixit, quòd *A Fide omnis juſtitia ſumit initium*: & epiſt. 157. quòd *Omnes Juſti, ſive ante Incarnationem Chriſti ſive poſt, nec vixerint, nec vivant niſi ex Fide Incarnationis Chriſti*, Atque hæc ſemper fuit SS. Patrum concors ſententia.

Accedit & ratio. Salus hominis conſiſtit in ſupernaturali aliqua perfectione, ſcilicet in viſione Dei: atqui homo non poteſt ad eam pertingere, niſi priùs à Deo diſcat quæ illa ſit, & quibus mediis ad eam perveniri poſſit; ergo neceſſarium eſt quòd tamquam diſcipulus Deo ipſum docenti credat: in humanis enim diſciplinis oportet addiſcentem credere authoritati docentis, ut dicit Philoſophus lib.1. Elench. cap. 2. quantò igitur magis in iis addiſcendis quæ inevidentia ſunt & rationem ſuperant credere oportet, ſi veram ipſorum intelligentiam conſequi velimus? Maj. prob. Doctor Sanctus Quia perfectio cujuslibet naturæ inferioris non ſolùm attenditur ſecundùm motum ſibi proprium, ſed etiam ſecundùm motum quem participat à natura ſuperiori: cùm ergo natura rationalis habeat immediatum ordinem ad Deum; conſequens eſt, quòd ejus perfectio non conſiſtat in illis quæ ipſi ſunt ſecundùm naturam, ſed in iis ad quæ ſupernaturaliter movetur à Deo. Utrùm autem omnis natura inferior aliquid participet à ſuperiori; dubitatur: Authoris tamen affirm. doctrina videtur verior. Nam terra vim germinandi accipit à ſuperioribus corporibus, & ſimiliter mixta virtutem quamdam à cœlo participant: Eſt (inquit Philoſophus lib. 1. Meteor. cap. 2.) *Mundus iſte ſupernis lationibus ferè continuus, ut inde vis ejus univerſa regatur*. Orbes autem

cœlorum inferiorum à primo cœlo moventur ab Oriente in Occidentem; cœlum verò empyreum in primum cœlum quod movetur influit aliquid fixum & ſtabile, ut p.p.q.66. art.3. ad 2. dicitur.

Ad 1. Arg. duplex eſt reſponſio. Prior, Naturali ratione cognoſci non poſſe quòd Deus ſit, & quòd inquirentibus ſe ſit remunerator, eo modo quo Apoſtolus vult, ſcilicet quòd ſit Unus ſolus & primus adorandus, Potens omnia ſine exceptione, & ſimiliter Proviſor omnium tam ſupernaturalium quàm naturalium, ac Remunerator præmii ſupernaturalis & æterni. Quòd enim ea ſit mens Apoſtoli, tradit B. Th. tum in iſtius loci Comment. tum hujus p.qu.1. art.7. Et confirm. Nam Apoſtolus cùm dicit, *Oportet credere*, loquitur de Fide, quam priùs definierat eſſe ſubſtantiam rerum ſperandarum argumentum non apparentium; & poſtea ſatis etiam indicat ſe de remuneratione cœleſti eſſe locutum, ſi attendamus quæ & de Abraham, & de Moyſe ſcribit. Nam de Abraham dicit, quòd *Expectabat fundamenta habentem civitatem, cujus artifex & conditor Deus*; quòdque ipſe unà cum aliis Sanctis Patribus *Meliorem patriam appeteret*, id eſt cœleſtem. De Moyſe autem, quòd theſauro Ægyptiorum contempto, aſpiceret in remunerationem haud dubiè æternam. Hanc expoſitionem confirmat Syn. Trid. ſeſſ.6. cap.6. ubi cùm inter diſpoſitiones ad juſtificationem recenſuiſſet Fidem eorum, quæ divinitus revelata & promiſſa ſunt; ſubjungit: *De hac diſpoſitione ſcriptum eſt, Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt, & quòd inquirentibus ſe remunerator ſit*. Poſterior reſponſio eſt, Requiri quidem duorum iſtorum Fidem; non tamen ſufficere, niſi quædam eorum quæ ſub illis implicitè continentur credantur explicitè, ut ex art. ſeq. erit manifeſtum. Confer art.8. in Reſp. ad 1.

Ad 2. Neg. C. 1. Quia ſi illa verba, *Cùm enim gentes quæ legem non habent, &c.* intelligantur de gentibus Fidei gratiam non habentibus, quemadmodum abſque periculo Pelagianiſmi intelligi poſſe declaravit Pius V. dicendum eſt: Quòd tales gentes non pauca eorum quæ legis naturalis ſunt facere poſſint natura duce; ut honorare parentes, dare eleemoſynam, reddere mutuum, ſervare depoſitum, cavere furtum: non poſſunt tamen omnia legis naturæ præcepta ſervare, ut docetur 1.2.q.109. art.2. 3. & 4. neque ullo modo juſtificari apud Deum. Quod autem in Apoſtolo dicitur, *Factores legis juſtificabuntur*; intelligendum eſt de illis, qui totam legem faciunt in nullo Dei amicitiam violantes. 2. Verior videtur ſententia Auguſtini de Spir. & lit. cap.27. Proſperi contra Collat. cap.22. Fulg. de Incarn. cap.26. B. Tho. 1.2.q. 109. art.4. ad 2. & aliorum Apoſtoli ſermonem interpretantium de Gentibus ad Fidem converſis: quæ dicuntur facere ea quæ legis ſunt naturaliter, quia per naturam gratia reformatam & adjutam omnia legis præcepta obſervant: dicuntur etiam non habere legem, quia legem ſcriptam non acceperunt, & ſibi ipſis eſſe lex ſeu loco legis, quia per Dei gratiam præventi & adjuti proprio judicio ſine externo legis admonentis adminiculo (non tamen ſine gratiæ Dei adjutorio) bonum operantur. Ad Confirm. etiam Neg. C. Quia non poſſunt omnia legis naturæ præcepta ſervari abſque Fide & gratia. Adde, quòd cùm Dominus indefinitè dixit, *Serva mandata*, comprehenderit etiam mandata ſupernaturalia, ac ſpecialiter ea, quæ ſunt de dilectione Dei & proximi, ut interpretatur B. Tho. 1.2. q.100. art.10. ad 1. quod & Dominus ipſe ſatis indicavit; tum his verbis, *Unus eſt bonus Deus*, qui proinde ſuper omnia eſt amandus & colendus; tum illis *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*.

Ad 3. Neg. Maj. Ea enim, quæ ſunt ordinis ſupernaturalis, & non niſi lumine divinitùs infuſo cognoſci poſſunt, non continentur ſub iis quæ ſunt ordinis naturalis; cùm id ſub quo aliqua continentur debeat eſſe illis univerſalius & ejuſdem ordinis: ſcientia autem naturalis non ſit univerſalior ſupernaturali, neque ejuſdem ordinis cum illa. Unde ad prob. patet neg. eſſe id quod ſubſumitur.

Ad 4. Neg. Ant. Quòd enim B. Thom. non loquatur de illo, qui lumine naturali ſe convertit ad Deum; manifeſtum eſſe poteſt: partim ex eadem 1.2. qu.112. art.2. ubi expreſsè docet, Quòd homo ſe ad gratiam præparare non poteſt niſi Deo eum præveniente & movente ad bonum; ſecundùm illud Prov.8. juxta 70. *Paratur voluntas à Domino*; partim ex q.24. de Ver. art.15. ubi ſcribit, Quòd nec præparare nec velle homo poteſt, niſi hoc Deus in eo operetur: partim ex iis quæ ex illo mox afferentur. Ad Confirm. Reſp. Eum qui inculpabiliter ignorat omnia Fidei myſteria non damnandum eſſe propterea quòd non credat: ſed niſi miſericordia Dei illum prævenerit & converterit, damnabitur propter originale peccatum & propter alia ſuperaddita.

Cùm dicitur, Si fecerit quod in ſe eſt, vel ſalvabitur, vel damnabitur: diſtinguendum eſt illud Facere quod in ſe eſt. Si enim intelligatur per ſolas naturæ vires feciſſe quod in ſe eſt; nullus reperiri poteſt, qui ſolis naturæ viribus faciat quod in ſe eſt ſic, ut in nullo peccet, ubi poterat non peccare: ſi tamen ſupponeretur aliquis talis; non eſſet conſequens quòd ſalvaretur, vel quòd ad illum Prædicator mitteretur, qui ipſum inſtrueret: quia gratia non datur ex meritis, neque opera moraliter bona habent ullam rationem diſpoſitionis vel meriti etiam congrui ad gratiam; de qua canit S. Proſper, *Per quæ ipſam niſi curratur, non itur ad ipſam*. Unde can.6. Arauſ. Apoſtolo reſiſtere affirmat illum qui dixerit, ſine Dei gratia credentibus, volentibus, deſiderantibus, & pulſantibus miſericordiam conferri. Si autem facere quod in ſe eſt dicatur is, qui facit quod eſt in ſua poteſtate cum adjutorio gratiæ Dei ipſum moventis; talis conſequetur Fidem explicitam & perfectam, ſi priùs tantùm implicitam & imperfectam habebat; aut etiam gratiam ulteriorem, aut gratiam juſtificationis, ſi antea nondum erat juſtificatus, aut alioquin ejus augmentum. Atque ita eſſe intelligendum illud quod dici ſolet, *Homini facienti quod in ſe eſt Deus impertitur ſuam gratiam*; clarè docet B. Thom. ſec. 3. in cap. 10. ad Rom. ubi de Gentilibus dicit: *Si qui eorum feciſſent quod in ſe eſt; Dominus eis ſecundùm ſuam miſericordiam providiſſet, mittendo eis Prædicatorem Fidei, ſicut Petrum Cornelio, Act.10. & Paulum Macedonibus, ut habetur Act.16. ſed tamen hoc ipſum quod aliqui faciunt quod in ſe eſt, convertendo ſe ſcilicet ad Deum, ex Deo eſt movente corda ipſorum ad bonum, Thren.5. Converte nos Domine ad te, & convertemur*. Et 1.2. q.109. art.6. ad 2. cùm in arg. 2. ſibi objeciſſet: Si homo facit quod in ſe eſt Deus ei non denegat gratiam; Reſp. quòd *Nihil homo poteſt facere niſi à Deo moveatur, ſecundùm illud Jo.15. Sine me nihil poteſtis facere; & ideò cùm dicitur homo facere quod in ſe eſt, dicitur hoc eſſe in poteſtate hominis ſecundùm quod eſt motus à Deo*. Eumdem ſenſum proſequitur ejuſdem p. q. 112. art. 2. & 3. Ac proinde quæ in diverſam ſententiam ſcripſiſſe videtur q.14. Ver.11. ad 1. & in 3. d. 25. quæſt.2. art.1. quæſt. 1. ad 2. partim explicata partim retractata cenſeri debent. Confer. Bonaventuram in 2. diſt.28. art.2. q.1.

De faciente quod in ſe eſt.

Ad 5. Neg. C. Quantùm enim ad neceſſitatem medii, Fides eſt magis neceſſaria quàm Baptiſmus realiter ſuſceptus: quia Fides eſt omninò primum ſalutis initium; Baptiſmus autem eſt aliquid conſequens initium ſalutis, & eſt Fide poſterior, eam enim præſupponit.

Ad 6. Neg. etiam C. Quia Maj. intelligenda eſt de mediis ad naturalem finem ſufficientibus: ſalus autem, ad quam homo debet tendere per Fidem eſt ſupernaturalis. Ac nihilominùs etiam homini ex conditione ſuæ naturæ perfectè providetur, in quantùm dantur ei principia ſufficientia ad conſequendum illum finem, qui eſt in poteſtate naturæ: ad finem autem ſupernaturalem dantur principia quibus homo eſt capax eorum, per quæ pervenitur ad talem finem. Ita B. Thom. q.14. Ver. art.10. ad 1. & 1. 2. q.5. art.5.1. Addi poteſt, quòd etiam ad finem ſupernaturalem Deus homini, quem in gratia creavit, providerat ab initio de mediis genere ſuo ſufficientibus ad illum conſequendum: *Dedit*, ait Proſper Reſp.8. ad cap. Gallor. *ab initio hanc homini facultatem: ſed omnes eam in illo amiſimus, in quo omnes peccavimus*. Ubi nota quod diximus (genere ſuo ſufficientibus.)

Ad 7. Etſi cæteris paribus, id ſit perfectius quod per ſeipſum poteſt conſequi finem, quàm quod eumdem illum finem non poteſt conſequi per ſeipſum; illud tamen ſimpliciter eſt perfectius, quod poteſt con-

conſequi finem nobiliorem, licèt ad hoc indigeat alieno auxilio, quàm quod non poteſt conſequi niſi bonum imperfectum, licèt ad ejus conſecutionem non egeat exteriori auxilio: ac proinde licèt homo Fide & gratia indigeat; perfectior tamen eſt cæteris animalibus quæ non poſſunt conſequi niſi finem naturalem cùm ipſe conſequi poſſit ſupernaturalem ſicut meliùs diſpoſitus melioriſque conditionis eſt ille, qui poteſt ad perfectam ſanitatem pervenire, licèt nonniſi per auxilium medicinæ, quàm qui ſolùm conſequi poteſt imperfectam ſanitatem ſine medicinæ auxilio. Vide B. Th. dicto art.5. ad 2. & art.10. ad 5.

Ad 8. Neg. Min. Quia tempus legis naturæ ſolùm excludebat legem ſcriptam; non autem præcepta ſupernaturalia.

Ad Poſtremum, Aug. de Prædeſt. Sanct. cap.7. reſpondet, quòd Cornelius non ſine Fide aliqua donabat & orabat: *Sciendum*, ait Author, q.10.art.4. ad 3. *quod Infidelis non erat; alioquin ejus operatio accepta non fuiſſet Deo, cui ſine Fide nullus poteſt placere. Habebat autem Fidem implicitam, nondum manifeſtata Evangelii veritate; unde ut eum in Fide plenius inſtrueret, mittitur ad eum Petrus*. Vide quæ ad iſtum art.4. infra dicemus.

Articulus IV.

Credere aliquid naturaliter cognoſcibile, eſt neceſſarium.

ART. 4. probat, Eſſe neceſſarium credere aliqua eorum, quæ per rationem naturalem poſſunt demonſtrari; cujuſmodi eſt eſſe Deum. Et quidem quòd hoc credere ſit neceſſarium illis, qui non habent demonſtrativam ſcientiam, certum eſt, tam ex Apoſt. ad Heb. 11. *Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt*; tum ex aliis, ſive Scripturarum, ſive SS. Patrum teſtimoniis.

Dubitari autem poteſt, An & illis, qui ſcientiam habent, neceſſarium ſit credere Deum eſſe. Reſp. Si hoc *Deum eſſe* intelligatur ſecundùm eam rationem & ſub illis conditionibus, quas Fides determinat; etiam his, qui per demonſtrationem ſciunt Deum eſſe, neceſſarium eſt eum articulum credere. Quia multa ſub hoc articulo Deus eſt continentur, quæ naturali ratione non poſſunt inveſtigari; de quibus tamen oportet Fideles habere notitiam: veluti quòd Deus ſit Omnipotens, omnium Proviſor, ſolus Adorandus. Nam quòd poſſit ac provideat non modò naturalia ſed etiam ea, quæ omnes naturæ creatæ vires ſuperant: nec tantùm exteriora, ſed inſuper interiora: non ea dumtaxat quæ ſunt corporalia, ſed etiam ſpiritualia quamvis abditiſſima: quòdque hæc omnia ſolus poſſit ac ſolus provideat, ideòque ut ſolus omnium omninò rerum Author & Gubernator ſit adorandus; non poteſt ratione demonſtrari, neque tamen licet à Fidelibus ignorari: oportet igitur quòd iſta per Fidem teneant. Si verò Deum eſſe intelligatur ſecundùm eam rationem, ſecundùm quam habetur ejus notitia per demonſtrationem: non oportet quòd qui talem demonſtrationem habet, illud ipſum Fide plenam ſuam rationem habente credat, quum Fides & ſcientia non poſſint ſimul eſſe in eodem reſpectu ejuſdem eadem ratione conſiderati; quemadmodum diximus qu. 1. art.5. Oportet tamen quòd hoc ipſum aliquo modo credat: partim quia tam promptus eſſe debet ad ei veritati aſſentiendum, ac ſi nullam haberet propriè dictam ſcientiam; partim quia neceſſarium eſt quòd certitudine Fidei aſſentiatur, quæ & major eſt certitudine ſcientiæ, & ſimul cum ea conſiſtit. Conferantur quæ dicta ſunt illo art.5.q.1.

Articulus V.

Neceſſe eſt aliquid explicitè credere.

ART. 5. probat, Hominem teneri credere aliquid explicitè. Quia id apertè ſignificat Apoſtolus ad Heb. 11. dicens: *Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt; & quod inquirentibus ſe remunerator ſit*. Deinde. Homo tenetur habere Fidem; ergo tenetur explicitè credere ſaltem prima credibilia, quæ per ſe ac primariò ſub Fidem cadunt tamquam ejus objectum: cujuſmodi ſunt ea quæ per communiſſimos Fidei articulos traduntur omnibus; quia determinatio actus virtuoſi ad proprium & per ſe objectum virtutis eſt ſub neceſſitate præcepti ſicut ipſe virtutis actus. Confirm. Quicumque habent uſum rationis debent elicere actum Fidei: atqui Fides non poteſt exire in actum, niſi aliquid determinatè & explicitè credendo; ergo debet aliquid explicitè credere. Denique. Acceptio Fidei ſe habet in nobis reſpectu ultimæ noſtræ perfectionis ſicut acceptio diſcipuli de his, quæ ſibi primò traduntur à Magiſtro, per quæ dirigatur in ulteriora: non poſſet autem diſcipulus dirigi, niſi aliqua determinatè conſideraret, unde oportet quòd aliquid determinatum accipiat actualiter conſiderandum; ergo ſimiliter oportet quòd Fidelis quilibet aliquid explicitè credat. Explicitè credere rem aut propoſitionem aliquam eſt illi ſecundùm ſuos terminos in particulari & actu cognitæ aſſentiri: implicitè quædam credere eſt aſſentiri uni velut principio univerſali, in quo illa continentur. Quo modo qui cognoſcit principia univerſalia, non deſcendens ad concluſiones, quæ poſſunt ex illis principiis deduci, habet implicitam cognitionem de concluſionibus, qui autem concluſiones actu ſecundùm ſuos terminos conſiderat; explicitè illas cognoſcit. Et qui ex animo profitetur ſe credere quidquid Eccleſia credit; explicitè quidem illud pronunciatum credit: implicitè verò credit eſſe ſeptem Sacramenta, & alia quæ in iſto generali credito continentur, modò in particulari non pertinaciter adhæreat alicui contrario. (Quid credere explicitè.)

Pro Reſp. Ad 1. Neg. Min. Quamvis enim homo non poſſit abſque Dei gratia credere, uti nec alia bona opera facere: per eam tamen gratiam adjutus & credere & cætera ad quæ tenetur omnia facere poteſt; ac proinde in hominis poteſtate eſt credere, modò hoc intelligatur eſſe in ejus poteſtate, quod cum auxilio gratiæ Dei poteſt: quomodo ſemper eſt intelligendum, quando agitur de bonis ad ſalutem ſpiritualem pertinentibus, & dicitur quòd homo illa poſſit; veluti cùm dicimus, hominem poſſe Deum diligere, divina mandata ſervare & alia hujuſmodi. Aliquid enim *dicitur eſſe in poteſtate hominis ſecundum quod eſt motus à Deo*, 1.2.q.109.art.6.ad 2. Et art.4.ad 2. *Illud quod poſſumus cum auxilio divino, non eſt nobis omninò impoſſibile*.

Articulus VI.

Non omnes habere debent æqualiter Fidem explicitam.

ART. 6. probat, Non omnes æqualiter teneri ad habendam Fidem explicitam. Quia Deus minores docet per majores; qui proinde plura tenentur credere quàm minores. Majores hic vocantur, qui habent officium alios inſtruendi de Fide; cujuſmodi ſunt Epiſcopi, Paſtores, & Doctores: qui tamen non tenentur omnium Fidei dogmatum explicitam ac diſtinctam cognitionem habere, ſed tantùm quanta ſalutari eorum, quos habent ſibi commiſſos, inſtructioni & capacitati ſufficit, juxta B. Th. in 3. d.25. q.2. art.1. hoc enim ipſo quo docendi officium aſſumunt, obligantur ad ſciendum ea quæ docere debent, & non ad plura ſaltem regulariter.

In Reſp. Ad 2. obſervandum, ut de Fidei ſubtilitatibus nemo examinet idiotas & vulgares homines; quod faciunt interdum nonnulli, vel oſtentandi ſui gratia, vel ſimplicibus illudendi: nec Paſtores aut Concionatores ad promiſcuam plebem quæſtiones ſubtiles tractent, ſed ea quæ capere poſſunt, & quæ ipſos ſcire oportet tam in credendis quàm in faciendis, niſi fortè vel ab Hæreticis ſint ſeducti, vel periculum ſit ne ſeducantur circa aliquam materiam Fidei ſubtiliorem; tunc enim ſunt revocandi, vel præmuniendi, accommodato tamen ſermone ad eorum captum.

In eadem Reſp. id obſervandum venit, quòd vulgares ſi ab Hæreticis ſint ſeducti in aliqua ſubtiliore materia ad Fidem pertinente, modò non pertinaciter adhæreant pravæ doctrinæ; hic error non eis imputatur: unde ſequitur, quòd neque ſunt Hæretici, neque incurrunt in pœnas Hæreticorum.

Circa Reſp. Ad 3. adverte, quòd minores eorum, quæ diſtinctè non noverunt, Fidem implicitam habere poſſint in Fide Majorum: non tamen adhærendo illis tamquam hominibus, ſed tamquam Dei miniſtris doctrinam divinam tenentibus; & ideò ſi aliquos Majorum contingat à Fide deficere, hoc non præjudicat

fidei minorum, quia deficiunt ut homines. Securius autem eſt, ut minores eorum quæ diſtinctè neſciunt Fidem implicitam habeant, non in Fide aliquorum hominum particularium ſed in Fide Eccleſiæ. Vide B. Th. q. 14. Ver. art. 11. ad 7. Nam Fidei Eccleſiæ nullus poteſt malè adhærere, quoniam Deus Eccleſiæ promiſit infallibilitatem in his quæ Fidem concernunt: Fidei autem hujus aut illius poteſt quiſpiam malè adhærere; puta ſi quis ſuo Epiſcopo vel Doctori vellet inhærere, quamvis ei benè declararetur quod Eccleſia aliter ſentit.

ARTICULUS VII. & VIII.

Utrùm explicitè credere myſterium Incarnationis & Trinitatis ſit de neceſſitate ſalutis apud omnes?

VIDETUR quòd ſic. 1. Quia vulgò Judæorum perſuaſum fuit, quòd deberent credere Chriſtum venturum eſſe verum Deum Deique Filium: ut apparet ex Centurione Matt. 27. confitente. *Verè Filius Dei erat iſte*: & ex Nathanaele Jo. 1. *Tu es Filius Dei*: & ex Martha Jo. 11. *Utique Domine, ego credidi, quia tu es Chriſtus Filius Dei vivi.*

2. Aug. lib. 18. de Civ. Dei c. 47. ait, neminem unquam conſecutum eſſe ſalutem ſine expreſſa revelatione Salvatoris.

3. Implicitè credere, non eſt credere, ſed ignorare, & judicium ſuſpendere; ait Calvinus. Sed contra: Abraham conſecutus fuit juſtitiam naturali dumtaxat ratione, ut ſignificat Euſebius lib. 7. Præpar. Evang. cap. 3. ergo abſque Fide tum Incarnationis tum Trinitatis.

5. Chryſoſtomus hom. 37. in Matth. ſcribit, Quòd ante adventum Chriſti poterant homines etiam ipſum non confeſſi ſalvari.

6. Jo. Baptiſta, qui erat ex majoribus, non videtur habuiſſe Fidem explicitam de Chriſto; ipſum enim per diſcipulos interrogavit, *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Matth. 11.

PRIUSQUAM reſpondeamus obſervandum eſt, non eſſe probandam quorumdam diſtinctionem dicentium, Fidem Chriſti explicitam non requiri ad ſalutem primam, hoc eſt ad juſtificationem; requiri tamen ad ſecundam, id eſt ad conſecutionem beatitudinis. 1. Quia omnes juſtificati ſunt filii Dei adoptivi: *Si autem filii & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti*, ad Rom. 8. ergo ſi in ea juſtitia moriantur, hæreditate cœleſti potientur, & per conſequens id quod ſufficit ad juſtificationem, etiam ſufficit ad cœleſtem beatitudinem: unde in Synod. Florent. definitum eſt, Animas quæ poſt contractam peccati maculam; vel in ſuis corporibus vel iiſdem exutæ corporibus, ad plenum ſunt purgatæ, in cœlum mox recipi, & intueri clarè Deum trinum & unum ſicuti eſt. 2. Juſti quamdiù manent tales, non ſunt tranſgreſſores mandatorum Dei, ſed factores; *Factores enim legis juſtificabuntur* ad Rom. 2. atqui ad accipiendam ſalutem ſecundam, quæ eſt beatitudo, ſufficit obſervatio mandatorum, *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Matth. 19. ergo id quod ſufficit ad primam ſalutem, ſufficit ad ſecundam. 3. Nullus à regno Dei excluditur niſi propter peccatum vel originale vel actuale mortale: quicumque autem juſtificati ſunt, nullum ejuſmodi peccatum habent; ergo ſi ſic moriantur, non excludentur à Regno. Huc pertinet quòd Pelagiani cùm dicerent, Parvulos debere baptizari, non ut eſſent immunes à peccato, ſed ut poſſent ingredi cœlum; condemnati fuerunt tempore S. Auguſtini: quòdque nullus Veterum diſtinxerit inter primam & ſecundam ſalutem, quantùm attinet ad neceſſitatem Fidei. His præmiſſis, pro Reſp. ſit

CONCLUSIO I.

ANTE ſtatum peccati homo habuit explicitam Fidem Incarnationis, ſecundùm quod ordinabatur ad conſummationem gloriæ: non autem ſecundùm quod ordinabatur ad liberationem à peccato; hujus enim aliquando futuri præſcius non erat. Ita ex verbis. Adami Gen. 2. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem*, &c. collatis cum cap. 5. ad Epheſ. ſentit B. Thom. art. 7. & ante ipſum Tertull. lib. de Anima cap. 11. & S. Hier. in epiſt. ad Ephyſ. ubi ſcribit, Adamum dicentem, *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem*, de Chriſto & Eccleſia propheraſſe, quòd reliquerit patrem ſuum Deum, & matrem ſuam cœleſtem Jeruſalem, & venerit ad terras propter ſuum corpus Eccleſiam, & de ſuo eam latere fabricatus ſit, & propter illam Verbum caro factum ſit. Similiter que ſentiunt Aug. lib. 9. de Geneſ. ad lit. cap. 19. & Proſper. 1. de Prædict. cap. 1. qui etiam addunt, Adamum iſta prophetaſſe, intelligentem & prævidentem noviſſima.

CONCLUSIO II.

OMNI tempore fuit omnibus neceſſarium credere explicitè, quòd Deus ſit Author gratiæ, & Remunerator cujuſdam gloriæ ſupernaturalis. Hoc eſt enim quod Apoſtolus ad Heb. 11. ſignificat his verbis: *Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit*, ſic ſecundùm ea quæ diximus art. 3. ad 1. & quæ habet B. Tho. art. 8. ad 1. & qu. 14. Ver. art. 11. Confirm. Deum diligere & in eum ſperare nemo poteſt niſi credat: atqui ſemper fuit neceſſarium diligere Deum ut Authorem gratiæ; ergo etiam fuit neceſſarium credere in ipſum ut talem.

CONCLUSIO III.

POST lapſum fuit omni tempore neceſſarium neceſſitate medii habere Fidem Incarnationis vel explicitam vel implicitam. Prob. 1. Quia Apoſt. cùm ad Rom. 3. dixit, quòd *Omnes peccaverunt*; ſtatim ſignificat, juſtificationem à peccato nemini contingere abſque Fide in Chriſtum: *Juſtificati* (inquit) *gratis per gratiam ipſius per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Jeſu, quem propoſuit Deus propitiationem per Fidem in ſanguine ipſius*, &c. Et conformiter ad Gal. 2. *Non juſtificatur homo ex operibus legis, niſi per Fidem Jeſu Chriſti.* Evidentiſſimum eſt illud S. Petri Act. 4. *Non eſt in aliquo alio ſalus: nec enim aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri.* 2. Nos non ſalvamur abſque Fide Incarnationis; ergo neque Patres veteris Teſtamenti: eadem enim eſt Fides illorum quæ noſtra, ſecundùm illud Apoſt. 2. Cor. 4. *Habentes eumdem ſpiritum Fidei. Non diceret*, ait Aug. epiſt. 89. *eumdem ſpiritum Fidei, niſi admoneret, etiam antiquos Juſtos habuiſſe ipſum ſpiritum Fidei, hoc eſt Incarnationis Chriſti.* Et paulò ante; *Sciamus*, inquit, *etiam antiquos Juſtos, quicumque eſſe potuerunt, non niſi per eamdem Fidem liberatos, per quam liberamur & nos; Fidem ſcilicet Incarnationis Chriſti quæ illis prænunciabatur, ſicut nobis facta annunciatur.* Similiterque repetit epiſt. 95. & 157. lib. 2. de Pec. orig. cap. 24. 25. 26. lib. 2. de Nup. & Concup. c. 11. lib. 1. ad Bonif. cap. 21. & S. Leo ſer. 1. de Paſſ. Dom. *Neque Patriarchis, neque Prophetis, neque cuiquam omninò Sanctorum niſi in redemptione Domini noſtri Jeſu Chriſti ſalus & juſtificatio fuit.* Plura habet ſer. 13. & 14. 18. & ſer. 3. de Nat. Confirm. Nemo poteſt mortem aut Infernum evadere, niſi incorporetur Chriſto, qui habet claves mortis & Inferni, Apoc. 1. nullus autem incorporari poteſt Chriſto, niſi habeat Fidem in Chriſtum; ergo illa Fides ſemper fuit neceſſaria.

CONCLUSIO IV.

ANTE Chriſti adventum Fides explicita in ipſum non erat neceſſaria neceſſitate medii, ſed ſufficiebat implicita, per quam (agnita corruptione per peccatum primi parentis in genus humanum invecta) generaliter crederent homines, à peccatis ſe per divinam providentiam liberandos. Hinc Aug. epiſt. 89. docet, Quòd Fides tempore veteris Teſtamenti velabatur, quæ tempore novi Teſtamenti revelatur. Et conformiter epiſt. 95. aſſerit, Fidem Chriſti, quæ poſtea in revelationem venit, in occulto fuiſſe temporibus Patrum; per quam tamen etiam ipſi Dei gratia liberati ſunt.

Dico neceſſitate medii; quia probabile videtur, quòd Majores neceſſitate præcepti tenerentur habere Fidem Chriſti venturi aliquo modo explicitam: quamvis minoribus ſufficeret implicita. Cùm enim & ante legem & ſub lege offerentur ſacrificia

Chri-

Chriſti præfigurativa; probabile eſt, quòd Majores, quibus incumbebat illa Sacrificia offerre aut populum docere, tenerentur ſignificatum illorum aliquo modo cognoſcere, quamvis non ita diſtinctè, ſicut poſtquam Incarnationis opus fuit completum. Accedit, quòd illi Prophetias ſpecialiter de Chriſto prænuntiatas & legebant, & interdum explicare debebant. Idem judicium videtur de Fide Trinitatis, quòd ſcilicet fuerit quidem omni tempore omnibus neceſſaria; ſuffecerit tamen ſaltem minoribus implicita, quandiu myſteria nondum erant per Chriſtum Chriſtique Apoſtolos manifeſtata.

Conclusio V.

POst adventum Chriſti, priuſquam Evangelium fuiſſet ſufficienter promulgatum, adhuc ſufficiebat Fides Chriſti implicita: niſi quod poſt cœptam promulgationem illi tenebantur habere explicitam, quibus Evangelium ſatis erat annuntiatum. Prior pars prob. Quia nō eſt veriſimile, Deum voluiſſe ut illud eſſet prorſus neceſſarium, quod Mundo nondum innotuerat; quandoquidem Filius Dei venerat, non Animas perdere, ſed ſalvare. Huc pertinet, quòd neque lex obliget, neque legis obſervatio neceſſaria ſit ante ipſius promulgationem. Poſterior pars videtur clara. Quia quantùm ad eos lex Evangelii erat ſufficienter promulgata; ideòque verificabatur illud Mar. ult. *Qui non crediderit condemnabitur.* Adde, Chriſtum Joan. 15. & alibi declaraſſe, illos peccatum habere, qui Chriſtum loquentem audierant, neque tamen crediderant: *Si non veniſſem*, inquit) *& locutus fuiſſem eis: peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo.*

Conclusso VI.

POst promulgatum ſufficienter Evangelium Fides Incarnationis explicita eſt omnibus ad ſalutem neceſſaria neceſſitate præcepti, ac etiam (ut probabile eſt) neceſſitate medii: nam Scripturæ utramque iſtam neceſſitatem ſignificant: Jo. 3. *Qui non credit, jam judicatus eſt; quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.* Quo loco ſermonem eſſe de Fide tamquam de medio neceſſario; docet præpoſita comparatio de Inſpectione ſerpentis ænei: ſicut enim ſine actuali ejus viſione nemo vulneratorum ſanabatur: ita nec ſine actuali ſive explicita Fide in Chriſtum poteſt aliquis ſanari à peccatis. Et cùm in ejuſdem cap. fine dicit: *Qui incredulus eſt Filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum*; ut minimum præcepti neceſſitas ſignificatur. Rurſum Jo. 14. *Creditis in Deum, & in me credite*: atqui Fides in Deum explicita eſt medium ad ſalutem neceſſarium; ergo ſimiliter Fides in Chriſtum. Unde c. 17. Chriſtus docet, non aliam eſſe viam perveniendi ad ſalutem, quàm per cognitionem Dei, & Chriſti: *Hæc eſt*, inquit, *vita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum.* Eodem pertinet illud ex Mar. ult. jam cit. *Qui non crediderit, condemnabitur.* In hanc ſententiam ſcribit Auguſt. lib. de Corrept. & Grat. cap. 7. dicens, quòd *Sicut veritas loquitur, nemo liberatur à damnatione quæ facta eſt per Adam niſi per Fidem Jeſu Chriſti; & tamen hac damnatione non ſe liberabunt qui poterunt dicere, non ſe audiviſſe Evangelium Chriſti.* Et Chryſoſtomus hom. 37. in Matth. *Tunc* (inquit) *ſufficiebat unum Deum noſſe: nunc non autem ita eſt, ſed neceſſaria eſt ad ſalutem Chriſti cognitio.* Similiter Bernardus epiſt. 77. ubi docens, Prophetas & Apoſtolos idem Dominicæ Crucis trophæum noviſſe & prædicaſſe; illos figuratis ſermonibus: iſtos apertè; addit, *Ita ut nunc omnis populus Chriſtianus ſcire & confiteri debeat Fidem, quam eo tempore pauci admodum & perfectiores noverant: quamvis omnis populus Dei etiam tunc ejuſdem myſteria Fidei in legalibus ceremoniis typicè portaret.* Huc pertinet illud Symb. S. Athanaſ. *Neceſſarium eſt ad æternam ſalutem, ut Incarnationem quoque Domini noſtri Jeſu Chriſti fideliter credat.* His accedit Conc. Trident. ſeſſ. 6. cap. 4. ubi dicit, Neminem poſt Evangelium promulgatum juſtificari poſſe abſque Baptiſmo vel ejus voto. Votum enim Baptiſmi præſupponit Fidem Chriſti; unde inter diſpoſitiones ad juſtitiam requirit, ut Fidem ex auditu concipientes, credant vera eſſe quæ divinitus revelata & promiſſa ſunt, atque illud in primis, A Deo juſtificari impium per gratiam ejus, per Redemptionem, quæ eſt in Chriſto Jeſu. Ita ſentiunt B. Tho. his art. & in 3. diſt. 25. q. 2. art. 2. quæſt. 2. Bonavent. d. 25. art. 1. q. 3. Canus p. 2. de Neceſſit. Fidei Chriſti, Valentia, Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 2. Lorinus in cap. 10. Act.

Quibus & ratio addi poteſt. Quòd alioquin ſequeretur, poſſe nunc temporis aliquem ſalvari in lege Moſaica: ut ſi Judæus invincibiliter ignoret Fidem Evangelicam, & ſervet legem Moſaicam, quæ implicitè continet fidem Chriſti.

Conclusio VII.

POst Evangelium ſufficienter promulgatum, Fides Sanctiſſimæ Trinitatis explicita eſt ad ſalutem neceſſaria ſicut Fides Incarnationis. Partim quia myſterium Incarnationis non poteſt explicitè credi, ſine Fide Trinitatis; partim, quia Trinitas eſt principale objectum Fidei. Partim denique, quia unuſquiſque baptizatur & quotidie ſignatur cum expreſſione trium Perſonarum divinarum. Obſervandum tamen, rudiores non ſic teneri hæc ſublimia myſteria explicitè credere, quaſi ſub periculo damnationis obligentur ea omnino diſtinctè intelligere, ſed ſufficit quòd credant, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum eſſe unum Deum, etiamſi diſtinctè non ſciant quòd ſit una eſſentia in tribus Perſonis: & ſimiliter quòd credant, Filium Dei verum Deum & hominem eſſe paſſum & mortuum pro nobis, etiamſi non noverint diſtinguere, quòd ſint duæ naturæ & una tantùm perſona. Illi verò, quorum officium eſt alios docere, tenentur magis diſtinctam habere cognitionem pro ratione ſtatus & officii.

Conclusio VIII.

OMnes Chriſtiani tam Majores quàm minores neceſſitate præcepti tenentur ea credere explicitè, quæ communiter in Eccleſia ſolemnizantur, id eſt, ſolemniter celebrantur ac proponuntur. Ita B. Tho. art. 7. & Bonav. d. 25. Unde ſequitur 1. Unumquemque Chriſtianum teneri, ea ſaltem quoad ſubſtantiam & præcipuas partes explicitè credere, quæ continentur in Symb. Apoſt. nam *quantùm ad prima credibilia, quæ ſunt articuli Fidei, tenetur homo explicitè credere, ſicut & tenetur habere Fidem*, ait B. Th. art. 5. Unde in Conc. Braccar. 2. can. 1. præcipitur Epiſcopis, ut per viginti dies ante Baptiſmum doceant Cathecumenos ediſcere Symbolum. Unde Auguſt. epiſt. 67. refert, quemdam graviter à Deo percuſſum, eò quòd neglexiſſet tenere Symbolum ante Baptiſmum. Dixi quoad ſubſtantiam, quia loquendo de neceſſitate medii; non eſt omninò ſub reatu peccati mortalis neceſſarium, ut omnes Symbolum ſciant eo ordine & verbis illis quibus ſolet efferri, modò teneant illud quoad ſenſum: atque ita noverint ſubſtantiam articulorum, ut poſſint de illis interrogati reſpondere. Qui tamen ex contemptu vel ſupina negligentia neſciret recitare Symbolum; difficulter à mortali excuſaretur propter Eccleſiæ præceptum & conſuetudinem: nam de Conſ. diſt. 4. c. *Vos*, patrinis dicitur: *Ante omnia Symbolum & Orationem Dominicam & vos ipſi tenete, & illis quos ſuſcepiſtis de ſacro fonte oſtendite.* Eos etiam qui baptizandi erant olim ſolitos reddere ſeu recitare Symbolum, aut per ſe ſi adulti, aut per patrinos ſi parvuli; manifeſtum eſt ex antiquitate apud Auguſtinum hom. 42. inter 50. In Ordine Rom. Amalario, Rabano Mauro, ubi de Officio ſabb. ſancti, & ex Ruffino in Expoſit. Symb. apud Cyprianum. Quare in 2. Syn. Prov. Camerac. tit. 11. cap. 6. meritò fuit ordinatum, Ut ad Matrimonium contrahendum non admittantur qui Symbolum Apoſtolorum neſcierint. Dixi etiam quoad præcipuas partes: Cùm enim in art. 6. hæc ponantur, *Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Patris omnipotentis*; ſatis tamen eſſe putatur, ſi rudior quiſpiam credat Chriſtum aſcendiſſe in cœlum, etiamſi de ſeſſione

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ad dexteram nihil explicitè ſciat: nam in ea intelligenda etiam docti laborant.

Sequitur 2. Ea myſteria eſſe ab omnibus credenda, de quibus publica & ſolemnia feſta ſunt ab Eccleſia inſtituta.

Sequitur 3. etiam illa dogmata explicitè credi debere, quæ contra graſſantes hæreſes ſæpiùs à Paſtoribus inculcantur: cujuſmodi ſunt hoc ſæculo veritas Corporis Chriſti in Euchariſtia, neceſſitas Confeſſionis, invocatio Sanctorum, Purgatorium, uſus ac utilitas Indulgentiarum, cultus Imaginum.

Sequitur poſtremò, credenda & noſcenda eſſe illa omnia, quæ ad vitam rectè inſtituendam explicare debent Parochi: ut quæ Sacramenta ſint neceſſaria, quid in Decalogo præcipiatur, quid vetetur, quid Eccleſia requirat communiter ab omnibus. Quæ quidem non eo prorſus ordine, quo continentur in Catechiſmis, ſub periculo damnationis ſcienda ſunt, modò abſit contemptus & craſſa negligentia; ſed oportet illa ſcire quoad ſubſtantiam, ita ſcilicet, ut ſaltem ſciatur, Deus eſſe orandus & honorandus, illicitum eſſe pejerare, furari, occidere, fornicari, non audire Sacrum diebus Feſtis & Dominicis, non jejunare quando eſt dies jejunii. Si quis tamen adeò ſit hebes, ut hujuſmodi retinere non poſſit; excuſabitur à peccato: & ſi credat quo modo poteſt ea, quæ diximus neceſſariò neceſſitate medii eſſe credenda, ſalvus eſſe poterit.

Ad 1. Arg. Neg. Aſſ. Ad prob. una reſp. eſt: Quòd ex iſtis locis tantùm ſequatur, aliquos divinitùs illuminatos credidiſſe Chriſtum eſſe verum Dei Filium; non autem quòd neceſſarium fuerit omnes id explicitè credere, donec plenior ea de re inſtructio & per miracula corroboratio haberetur: quod tempore novi Teſtamenti factum eſt. Altera reſp. eſt: Nomen Filii Dei in Scripturis aliquando ſignificare Filium Dei non naturalem ſed adoptivum; ut ad Rom. 8. atque hac ratione Judæi Matth. 14. & alibi perſuaſum habuiſſe putantur, quòd Chriſtus eſſet Filius Dei, per ſingularem ſcilicet adoptionem.

Ad 2. Reſp. Auguſt. nihil dicere de expreſſa revelatione; ſic enim habet: *Quod* (ſcilicet ſecundùm Deum vivere) *nemini conceſſum fuiſſe credendum eſt, niſi cui divinitus revelatus eſt unus Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus*. Hæc autem verba ſecundùm mentem Auguſtini ſic exponenda eſſe videntur, ut Chriſtus vel in ſe vel in alio intelligatur fuiſſe revelatus: nam epiſtol. 89. diſtinctè ſcribit, Quòd Fides antiquorum Juſtorum, hoc eſt Fides Incarnationis tempore veteris Teſtamenti velabatur.

Ad 3. Neg. Aſſ. Qui enim explicitè credit illa, quæ neceſſitate medii neceſſariò ſunt credenda, paratus etiam alia explicitè credere ſi ipſi proponerentur; neque ignorat, neque judicium ſuſpendit, ſed aſſentitur aliquibus, in quibus cætera credibilia continentur.

Ad 4. Neg. Aſſ. Quòd enim Abraham ex Fide ſit juſtificatus, apertiſſimè teſtatur Scriptura Gen. 15. Rom. 4. ad Gal. 3. dicens: *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam*. Unde Euſebius cùm de illo dixiſſet, *Quam* (juſtitiam) *non à Moſaica lege, ſed naturali fuit ratione conſecutus*, ſignificare volens, eum fuiſſe juſtificatum per rationem naturalem benè vivens abſque lege ſcripta, non tamen abſque Fide & gratia; ſubjungit: *Credidit enim Abraham Deo &c.* Et poſtea: *Cujus juſtitiæ perfectionem non Moſaica lege, ſed Fide conſecutus eſt.*

Ad 5. Chryſoſtomus ibi tradit, explicitam in Chriſtum Fidem non fuiſſe olim neceſſariam ſicuti eſt poſt ejus adventum.

Ad 6. Neg. Aſſ. Interrogationis autem ejus, quam per diſcipulos fieri curavit, aptiſſima videtur ea expoſitio, quam B. Thom. art. 7. ad 2. q. 14. de Ver. art. 11. ad 6. In 3. d. 25. q. 2. art. 2. quæſt. 3. ad 1. inter alias ſignificat, ut S. Joannes intelligatur inquiſiviſſe, non quia ipſe ignoraret, ſed ut Chriſtus diſcipulos ejus inſtrueret ac confirmaret. Ita Chryſoſt. hom. 37. in Matth.

Cùm art. 7. Reſp. ad 3. conſerendus eſt in 1. 2. art. 5. q. 98. ubi conformiter ex S. Dionyſio & aliunde tradit Gentiles ad Fidem unius Dei converſos non fuiſſe ad legis Moſaicæ obſervantiam obligatos. Utrùm inter eos fuerint Sybillæ Gentilium Propheteſſæ; non conſtat. B. Thomas hic ſignificat, eas de Chriſto propheteſſe; ſed ex eo non ſequitur, quòd putaverit ipſas fuiſſe Fideles; unde q. 172. art. 6. ad 1. potiùs videtur eas annumerare Prophetis Dæmonum, quæ tamen non ex Dæmonum inſpiratione locutæ fuerint ea, quæ de Chriſto leguntur ab ipſis dicta, ſed per divinam revelationem. Plura de Sybillis videri poſſunt apud Baronium in appr. ad Annal.

Quod in eadem Reſp. addit B. Thomas, Inveniri in hiſtoriis Romanorum, quòd tempore Conſtantini Auguſti & Irenes (ſic enim eſt legendum) matris ejus inventum ſit quoddam ſepulchrum, in quo jacebat homo auream laminam habens in pectore, in qua ſcriptum erat, *O Sol, ſub Irenes & Conſtantini temporibus iterum me videbis*; non eſt putandū eſſe fabuloſum: cùm paſſim id tradiderint Hiſtorici tam Latini quàm Græci, & inter hos Theophanes ſui temporis hiſtoriam texens, apud Baronium tom. 9. ad an. 780. Inter illos verò Sigebertus an. 782.

Articulus IX.

ART. 9. probat, Quòd credere ſit meritorium. Quia actus noſtri ſunt meritorii, in quantum procedunt ex libero arbitrio per gratiam moto: ſed actus credendi, cùm imperetur à voluntate per Dei gratiam mota, procedit à libero arbitrio per gratiam moto; ergo eſt meritorius. Maj. intelligenda eſt de actibus qui procedunt ex libero arbitrio, non ſolùm per gratiam ſpecialis auxilii moto, ſed etiam per gratiam gratum facientem ſeu Charitatem divinitùs infuſam ac inhærentem informato: nam alioqui quædam ſunt opera pœnitentium ex libero ipſorum arbitrio per ſpeciale Dei auxilium moto procedentia, quæ tamen non ſunt propriè loquendo ſive de condigno meritoria; quo modo hic agitur de merito. *Credere eſt meritorium.*

Hæc doctrina eſt Fidei. Et confirm. 1. Quia Chriſtus Jo. 20. pronunciavit, illos eſſe beatos, qui non viderunt & crediderunt; ſignum ergo eſt, quòd myſteria divina non viſa credere ſicut oportet multum valeat ad beatitudinem.

2. Quia Sancti per Fidem non ſolùm vicerunt regna, ſed etiam operati ſunt juſtitiam, & adepti ſunt repromiſſiones, ad Heb. 11.

3. Quia ſalus Animarum eſt præmium noſtræ Fidei, dicente B. Petro 1. epiſt. c. 1. *Reportantes finem Fidei veſtræ, ſalutem Animarum*.

4. Quia *Omnis qui credit in eum, non confundetur*; ad Rom. 10. ſed *ſalvus erit*, Act. 19. verſ. 30. 31.

5. Quia ad Fidei dogma pertinet, hominem juſtificatum bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam & Jeſu Chriſti meritum fiunt, verè mereri augmentum gratiæ & vitam æternam; ut ſeſſ. 6. Conc. Trid. can. 32. patet: atqui actus credendi eſt opus bonum, *Hoc eſt opus Dei ut credatis in eum quem miſit ille*. Jo. 6. ſi ergo per Dei gratiam fiat ab homine juſtificato, erit meritorius vitæ æternæ.

Pro Reſp. Ad 1. dicendum eſt: Illos Fidei actus, qui tempore præcedunt infuſionem Charitatis, non habere rationem meriti propriè dicti, ſed eſſe tantùm diſpoſitiones ad juſtificationem: *Diſponantur ad juſtitiam*, ait Syn. Trid. ſeſſ. 6. cap. 6. *dum excitati divina gratia & adjuti, Fidem ex auditu concipientes, liberè moventur in Deum, credentes vera eſſe quæ divinitùs revelata & promiſſa ſunt*. Cæterùm etſi Fides ſit præambula ad Charitatem: poſtquam tamen Fidei acceſſit Charitas; actus credendi ab homine Charitatem habente procedentes ſunt meritorii propriè loquendo.

In Reſp. Ad 2. obſervanda eſt diſtinctio actus Fidei ab actu ſcientiæ, quòd actus Fidei ſit liber & quoad ſpecificationem & quoad exercitium, ſive & quoad aſſenſum, & quoad actualem conſiderationem: actus autem ſcientiæ ſolùm eſt liber quoad conſiderationem & exercitium, non quoad ſpecificationem & aſſenſum. Conſiderare enim res ſcitas ſubjacet libero arbitrio, ſed actuali illarum conſideratione poſita, cùm intellectus evidentiam habeat, non poteſt illis diſſentiri: unde ſequitur, quòd actus Fidei eſt meritorius utroque illo modo; actus autem ſcientiæ ſolùm uno.

Circa Reſp. Ad 3. adverte, Fideles rationabiliter credere, quia habent ſufficientia inductiva ad credendum, ſcilicet authoritatem divinam, miracula, & (quod plus eſt) interiorem Dei inſtinctum; ac nihilominus credere liberè, quia illa inductiva neque generant ſcientiam, neque tollunt obſcuritatem veritatis.

A R-

Digitized by Google

Articulus X.

Utrùm ratio inductiva ad ea quæ ſunt Fidei minuat meritum Fidei.

Videtur quòd ſic. 1. Quia ratio demonſtrativa tollit formalem rationem Fidei; ergo etiam tollit meritum Fidei: neque enim videtur poſſe eſſe meritum alicujus virtutis, ubi ipſa propter defectum rationis formalis non ſubſiſtit.

2. Rationes quæ in Fidei confirmationem adferuntur, minuunt difficultatem credendi, ergo etiam minuunt meritum Fidei.

3. Chriſtus Jo. 20. dicens, *Beati qui non viderunt & crediderunt*, ſignificat, eos qui credunt abſque ratione eſſe beatiores, quàm qui rationes habent; ergo etiam habent majus meritum.

4. B. Thom. 3. p. qu. 36. art. 1. docet, Nativitatem Chriſti non debuiſſe omnibus manifeſtari, quia hoc multum diminuiſſet meritum Fidei.

Sed contra. Nolle credere, niſi priùs audiantur rationes & motiva, eſt prudentiæ; ut q. 1. art. 4. diximus; ergo rationes voluntatem Fidei antecedentes non minuunt meritum Fidei: quod enim neceſſarium eſt ad credendum, meritum credentis non minuit.

Reſp. cum diſtinctione. Reſp. B. Thom. eſt, rationem quæ credentis voluntatem antecedit minuere meritum Fidei: quæ ſubſequitur non minuere, ſed potiùs augere. Illa autem ratio dicitur antecedens, quæ ſic præcedit voluntatem credendi, ut niſi talis ratio haberetur, voluntas vel non vellet rebus divinis credere, vel non ita promptè. Ratio conſequens eſt, quæ poſtquam aliquis voluntariè credit, inducitur ad confirmationem vel elucidationem rei creditæ.

Prior pars reſp. prob. Quia ut Fidelis meritoriè credat, oportet quòd rebus Fidei aſſentiatur, non propter rationem humanam, ſed propter authoritatem divinam; quæ ſola eſt formalis ratio credendi: qui autem requirit rationem antecedentem, non aſſentitur propter authoritatem divinam, ſaltem ſolam; quandoquidem ita eſt animo affectus, ut niſi talis inducatur, non ſit crediturus, vel non promptè.

Poſterius pars prob. 1. Quia Eccl. 24. promittitur vita æterna elucidantibus ea quæ ſunt divinæ ſapientiæ. 2. Quia rationes ſic inductæ non tollunt neque diminuunt voluntatem credendi propter authoritatem divinam, ſed eam ſupponunt.

Ad 1. Arg. Neg. C. Quia meritum Fidei poſitum eſt in obedientia & promptitudine voluntatis, qua quis propter Deum paratus eſt credere rebus non viſis: ſi ergo is, qui habet alicujus rei credibilis rationem demonſtrativam, ita maneat animo paratus ad credendum, ſicut ſi talem rationem non haberet; meritum Fidei non perdit, etiamſi rem illam Fide non credat: præſertim cùm & habitum Fidei retineat, & propter illum firmiùs aſſentiatur, quàm ſi ſolùm demonſtrationem haberet, quemadmodum fuit oſtenſum q. 1. art. 5.

Ad Confirm. verò Reſp. Meritum virtutis non poſſe in non habente ipſam virtutem ſic eſſe, ut opus meritorium eliciatur vel imperetur ab ea virtute; quin tamen alia quadam ratione poſſit eſſe; ut propter præparationem animi) non eſt negandum.

Ad 2. Neg. C. Quamvis enim rationes inductæ difficultatem credendi minuant; non tamen minuunt rationem Charitatis, per quam voluntas eſt prompta ad credendum; ut hìc ad 2. dicit Author: meritum autem Fidei magis accipit quantitatem ex Charitate (cùm illa ſit radix meriti) quàm ex difficultate.

Si Dicas: Contrariorum contrariæ ſunt cauſæ: ratio adverſa Fidei auget ipſius meritum; ergo ratio conveniens diminuit meritum. Reſp. Quòd non omnia ſint paria. Nam ratio adverſa non auget meritum, niſi quatenus ea non obſtante voluntas redditur conſtantior & promptior ad credendum: ratio autem conveniens non ſemper facit ut voluntas minùs ſit prompta; & ſic non eſt mirum ſi non ſemper diminuat meritum. Præterea ſicut inducuntur rationes Fidei convenientes, ita interdum inveniuntur aliæ Fidem impugnantes; ut proinde quantùm illæ faciliorem reddunt aſſenſum, tantùm iſtæ reddant difficilem.

Ad 3. Reſp. Id dici reſpectu illorum, qui non crederent niſi viderent; è quorum numero fuerat Thomas non habens voluntatem credendi Chriſtum à mortuis ſurrexiſſe, niſi videret in manibus ejus fixuram clavorum.

Ad 4. B. Thom. loquitur de manifeſtatione per ea indicia ſeu argumenta, quæ Nativitatem Chriſti feciſſent evidentem; addit enim, quòd ſi *Manifeſtis indiciis, Chriſto naſcente, ejus Nativitas omnibus appareret; jam tolleretur ratio Fidei, quæ eſt argumentum non apparentium*. Ac præterea ſupponit, plurimos fuiſſe credituros propter ſigna potiùs quàm propter revelationem.

Ad 5. Neg. C. Quamvis enim ſit prudentiæ nolle credere, niſi audiantur rationes & motiva quæ faciant rem eſſe evidenter credibilem; exquirere tamen rationes, quæ oſtendant ipſam evidenter veram, non eſt prudentiæ. Prioris generis rationes ad rationabiliter credendum requiruntur; quæ autem ſunt poſterioris impediunt meritum, & vocantur ab Authore antecedentes.

Quando interior actus Fidei obliget. Atque hæc de actu Fidei interno, qui tunc eliciendus eſt, quando Fides primum ſufficienter proponitur: quando talis actus ad vincendam aliquam tentationem eſt neceſſarius: quando Fides eſt exteriùs profitenda. Quando autem peccator agit pœnitentiam; non videtur omninò neceſſarium, quòd explicitè & in propria forma eliciat actum Fidei, ſed ſufficere poteſt actus implicitus, in dilectione, contritione, & aliis hujuſmodi contentus.

QUÆSTIO III.

De exteriori actu Fidei.

Articulus I.

Utrùm confeſſio ſit actus Fidei.

Videtur quòd non. 1. Quia verbis confiteri veritatem, quam in corde habes, eſt actus virtutis, quæ dicitur veracitas.

2. Fides eſt in intellectu: electio autem, qua quis eligit Fidem exteriùs profiteri, eſt in voluntate.

3. Non quicumque Fidem confitetur habet habitum Fidei; ergo talis confeſſio non eſt actus Fidei.

Priuſquam reſpondeatur; ſciendum eſt, nomen confeſſionis tripliciter accipi in Scripturis 1. pro laude & gratiarum actione, ut Pſal. 117. *Confitemini Domino quoniam bonus*. 2. pro accuſatione peccatorum, ut 1. Joan. 1. *Si confiteamur peccata noſtra*. 3. pro exteriori profeſſione illorum quæ ſunt Fidei; ut Rom. 10. *Ore fit confeſſio ad ſalutem*. Quibus præmiſſis. — Triplex confeſſionis acceptio.

Reſp. Confeſſionem tertii generis eſſe actum Fidei. 1. Quia id ſignificat Apoſtolus 2. ad Cor. 4. his verbis: *Habentes eumdem ſpiritum Fidei ſicut ſcriptum eſt, Credidi propter quod locutus ſum, & nos credimus propter quod & loquimur*: quaſi diceret: Secundùm quod Propheta dicit ſe credidiſſe, & propterea locutum eſſe; etiam nos credimus, propter quod & loquimur: quemadmodum ipſe inter perſecutiones & pericula credidit, ſe perventurum ad regnum ſibi à Deo promiſſum, & propterea de eo loquebatur confidenter; ita nos, tametſi perſecutionibus & periculis expoſiti, certiſſimè credimus nos ad gloriam perventuros, propter quod & de ea vobis loquimur confidenter.

2. Actus exteriores propriè ſunt actus ejus virtutis, ad cujus finem ex ſua ſpecie ordinantur, atqui confeſſio eorum quæ ſunt Fidei ex ſua ſpecie ordinatur ad finem virtutis Fidei, quæ eſt adhærere Deo tamquam primæ veritati; ergo.

3. Fides interior producit confeſſionem exteriorem tamquam ſuam propriam operationem, nulla alia virtute mediante à qua eliciatur, etſi poſſit impe-

rari à Charitate, ſicut ab eadem imperantur actus aliarum virtutum; ergo iſta confeſſio eſt ejus proprius actus.

Ad 1. Arg. Reſp. Pertinere ad veracitatem, quòd homo talem ſe verbis exhibeat, qualis eſt io corde: ſed quòd hoc faciat in rebus Fidei, ad declarandum ſe ex animo credere Deo revelanti; ad Fidem pertinet. Sciendum eſt ergo eumdem oumero actum poſſe ſecundùm varias conſiderationes pertinere ad varias virtutes: ſicut ſi conſideretur decantatio Symboli, quatenus ordinatur ad divinum cultum; eſt actus Religionis: ſi quatenus ardua; eſt actus fortitudinis: ſi quateous ſit ad aſſentiendum Deo etiam in voce; eſt actus Fidei.

Quid ſit actum à virtute elici.

Ad 2. Reſp. Non eſſe oeceſſarium quòd actus ab aliqua virtute elicitus reſideat in eadem potentia tamquam in ſubjectn, in qua reſidet illa virtus: nam nratio eſt actus à Religinne (quæ pro ſubjecto habet voluntatem) elicitus; cùm tamen ipſa oratio ſit in intellectu: ſed ut actus ab aliqua virtute dicatur elicitus, requiritur & ſufficit, quòd ab ea virtute reguletur ac dirigatur immediatè, hoc eſt non mediante alio habitu: quòdque ſecundùm ſuam ſpeciem habeat laudem ab objecto fnrmali iſtius virtutis, & in illud dirigatur ſicut in finem. Confer B. Thomam hic in fin. reſp. ad 3. Dominicum Banneſium, Petrum Lorcam, Turrianum, Malderum hic.

Ad 3. Reſp. Neg. C. Quia talis confeſſio eſt actus Fidei tum nbjectivè tum diſpoſitivè. Sciendum enim, quòd Fidei confeſſin, in eo qui ejus habitum habet, ab eo habitu prnficiſcatur tamquam à cauſa propria & elicitiva, ſaltem eo modo quo jam in Reſp. Ad 2. explicavimus, Verùm ſicut actus aliarum virtutum nnn ſemper producuntur mediante habitu, (illi nimirum qui habitum antecedunt) ac nihilominus propter cnnvenientiam in objecto formali denominantur actus v. g. Charitatis, pœnitentiæ, juſtitiæ, & hujuſmodi; ita quidem actus Fidei poſſunt produci, nnn mediante ipſo Fidei habitu, illi ſcilicet qui habitum præcedunt tamquam diſpoſitiones ad eum.

ARTICULUS II.

Utrùm confeſſio Fidei ſit neceſſaria ad ſalutem.

VIDETUR quòd nnn. 1. Quia ſecundùm illud vulgatum, *Jura, perjura, ſecretum prodere noli*, licet nre negare Fidem, modò retineatur in corde; unde Pſal. 14. dicitur, Is in tabernaculo Dei habitaturus *Qui loquitur veritatem in corde ſuo*: tamquam hoc ſatis ſit ad juſtitiam, etiamſi quiſpiam in ore ſuo loquatur mendacium, non proximn, ſed alienn. Sic ratiocinabantur Priſcillianiſtæ apud Auguſt. lib. cont. Mend. cap. 2.

2. Eliſæus 4. Reg. 5. conceſſit Naaman Syro, ut liceret ei adnrare idola cultu externo.

3. Jehu 4. Reg. 10. dixit, ſe velle cnlere idola; & tamen laudatur in eodem cap. quòd ſtudiosè egerit: unde Hier. in c. 2. ad Gal. *Utilem verò ſimulationem & aſſumendam in tempore Jehu regis Iſrael nos doceat exemplum*. Et Ambroſ. ſerm. 69. qui eſt, de S. Euſebio Vercellen. ſcribit Quòd ſicut S. Paulus factus eſt Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrifaceret: Ita Euſebius Hæreticis hæreticum ſe eſſe mentitus eſt, ut de hæreſi filium liberaret.

4. Chriſtiano inter Turcas verſanti licet uti propriis ipſorum veſtibus: & Sacerdoti per terras Hæreticorum peregrinanti licet uti habitu ſæculari; ergo non eſt neceſſarium confiteri Fidem.

Reſp. eſt affirm.

Reſp. ad Fidem pertinens eſt, Confeſſionem Fidei eſſe neceſſariam ad ſalutem. *Corde enim creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem*; ad Rom. 10. q. d. Fides cordis valet ac prorſus neceſſaria eſt ad conſequendam juſtitiam: confeſſin autem Fidei exterior, quæ fit ore, valet ac omninò oeceſſaria eſt ad acceptam juſtitiam, quæ eſt ſalus inchoata, retinendam uſque dum accipiatur perfecta ſalus. Hinc Aug. lib. de Fid. & Symb. c. 1. cùm ex iſtis Apoſtoli verbis dixiſſet, quòd Fides officium à nobis exigit & cordis & linguæ; ſubdit: *A præſenti ſæculo maligno ſalvi fieri non poſſumus, niſi & nos ad ſalutem proximorum nitentes, etiam ore profiteamur Fidem, quam corde geſtamus*. Ad pleniorem horum intelligentiam ſit.

CONCLUSIO I.

Fidem corde retentam non licet ore negare.

NE quidem ad vitandam mortem licèt Fidem corde retentam ore negare. Quia hoc eſſet mendacium in materia gravi. Deinde. Qui ſic ageret; negaret Chriſtum coram hominibus: qui autem negaverit eum coram hominibus; negabit & ipſe eum coram Patre qui in cœlis eſt, Matth. 10. Quòd autem nequidem ob metum mortis negatio hæc liceat; probat, tum illa præcedens Domini ſententia: *Nolite timere eos qui occidunt corpus*; tum altera Mar. 8. *Qui voluerit Animam ſuam ſalvam facere: perdet eam*. Idem probat exemplum Petri, qui licèt metu mortis & ore dumtaxat Chriſtum negaverit; peccaſſe non dubitatur eujus propterea peccati pœnitentiam agere incipiens, *Amarè flevit* Luc. 22.

Ex his conſequens eſt, noo licere etiam negare ſe eſſe Chriſtianum, vel aſſerere ſe eſſe alterius Sectæ aut Religionis quàm Chriſtianæ. Ejuſmodi enim locutiones ſunt negationes Chriſti, & Fidei in Chriſtum: unde ex Aug. 11. q. 3. c. Non ſolùm, legitur, quòd *Non ſolùm abnegat Chriſtum qui dicit eum non eſſe Chriſtum, ſed ille etiam, qui cùm ſit, negat ſe eſſe Chriſtianum.*

CONCLUSIO II.

PUBLICA authoritate interrogatus de profeſſione Religionis: neque poteſt eam negare; neque celare, ſed tenetur profiteri. Nam Lucæ 9. dicit Dominus: *Qui me erubuerit & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet*: qui autem ſic interrogatus tacet, erubeſcit Chriſtum & ſermones ejus. Confirm. Confeſſio vocalis neceſſaria eſt ad ſalutem; ſi autem ad publicæ authoritatis interrogationem licet tacere, non ſupereſt quando ſit neceſſaria; ergo. Hinc B. Thom. in cap. 10. ad Rom. ſcribit, Confeſſionem Fidei eſſe neceſſariam, quando expoſcitur Fides à perſecutore. Neque refert, an tyrannus, qui Fidem expoſcit, ſit ſuperior ejus qui rogatur, an non. Quia ratio cur tunc oporteat Fidem confiteri, noo eſt authoritas rogantis in rogatum: ſed tum honor, qui alioquin Deo ſubtraheretur per tacentis erubeſcentiam, tum ſcandalum & nocumentum, quod proximo natum eſt obvenire. Quas ob cauſas etiam non interrogatus de Fide interdum tenetur eam confitari; tunc ſcilicet, quando ex ipſius ſilentio *Subtraheretur honor Deo debitus, vel utilitas proximo impendenda*: quando autem nihil iſtorum ſubeſt: non tenetur.

Explicantur verba S. Th.

Hac ratione culpatur apud Euſeb. lib. 8. c. 3. is, qui Gentilibus eum ſacrificaſſe affirmantibus, tacens eorum tulit contumeliam, ſeque inde proripuit. Cenſetur autem Dei ſubtrahi honor debitus ex defectu confeſſionis, quando vel Deus magna injuria afficitur, vel magnus aliquis honor, qui ad eum pervenire poterat ex confeſſione Fidei, negligitur. Et ſimiliter utilitas proximo impendenda ſubtrahitur, quando per omiſſam Fidei confeſſionem aliquis à Fide avertitur, vel retardatur, aut alio ſpirituali commodo privatur, de quo non poteſt opportunè aliter pro loco & tempore provideri. Vocabulum ergo *ſubtractionis* apud B. Thom. accipitur vel contrariè vel privativè, in caſu quo ſuppetebat opportunitas Dei honorem & proximi utilitatem notabiliter augendi; non autem accipitur merè negativè, ut ſit non exhibere honorem Deo; vel non impendere utilitatem proximo; ſic enim & confeſſio Fidei & actus aliarum virtutum ſemper eſſent in præcepto, quandoquidem dum exercentur, Deus honoretur, & dum omittuntur, aliquis honor Deo non tribuatur.

In Concl. dictum eſt, *publica authoritate*: qui enim privata authoritate interrogatur; non videtur (ceſſante ſcandalo tam ex parte interrogantis quàm ex aliorum, ſive qui præſentes fortè ſunt, ſive ad quorum poſtea notitiam deveniet) peccare ſaltem mortaliter,

ſi aut

Digitized by Google

ſi aut taceat, aut dubio aliquo ſermone utatur, aut interrogationem repellat tamquam impertinentem dicendo, Quid tua refert? Quis te conſtituit Judicem? Quia ejuſmodi vel taciturnas vel locutio, neque ſubtrahit honorem Deo debitum, neque proximi utilitatem: nemo enim rationabiliter poteſt colligere, quòd taliter interrogatus non ſit Chriſtianus, ſed ſolùm quòd ejuſmodi interrogationem contemnat; vel reſpondere nolit niſi ex authoritate rogatus. Huc pertinet, quòd B. Thom. non univerſaliter dicit, eum peccare qui interrogatus de Fide tacet: ſed in certis caſibus; quando nimirum ex taciturnitate crederetur is qui interrogatur non habere Fidem, vel quòd ejus Fides non ſit vera &c. extra quos proinde interrogato licitum videtur eſſe ſilentium, aut aliquis ſermo ambiguus.

Quæſt. Si Quæras: An idem judicandum ſit, quando authoritas publica non publicè interrogat; ut cùm Judex vel Prætor ſolus ſolum Fidelem expoſcit Fidem ſeu Religionem quam tenet. Reſp. Non eſſe. 1. Quia etiamſi Judex ſit ſolus, publicam tamen habet authoritatem: & ſi ei diceretur, quid tua intereſt? reſpondere poſſet, ſe eſſe Judicem, Prætorem &c. 2. Quia non parvum damnum crearetur Fidei. Cùm enim Fidelis ab eodem judice interrogaretur coram aliis, & confiteri deberet id quod priùs apud ipſum non fuerat auſus confiteri; daretur occaſio inſimulandi Fidem noſtram inſtabilitatis & incertitudinis: quapropter ſive poteſtas publica publicè interroget, ſive privatim; apertè confitenda eſt Fides Chriſti; niſi fortè quempiam interroget, an ſit Chriſtianus, non Religionem volens inquirere, ſed Nationem aut alios mores: quomodo Indi Occidentales, cùm olim odio haberent Hiſpanos tamquam crudeles, & Hiſpanos nomine Chriſtianorum ſignificarent; quando quempiam rogabant, eſſetnè Chriſtianus; intendebant quærere, non an Chriſtum Dominum coleret, ſed an eſſet de numero illorum, quos habebant pro crudelibus homicidis, & quos eo nomine ſolebant deſignare. Tali caſu poſſet interrogatus negare ſe eſſe Chriſtianum, ait Dominicus Bannes hic; quia nimirum reſponderet ad mentem interrogantis, ſi ipſe non eſſet Hiſpanus.

Reſp.

Concluſio III.

Non licet ſimulare falſam Religionem.

ETsi aliquando liceat celare ſeu non confiteri Fidem; numquam tamen licet ſimulare falſam Fidem aut Religionem. Prior pars ex dictis nota relinquitur, pro eo tempore quo quis de Fide non interrogatur, neque honor Dei vel utilitas proximi periclitatur. Poſt. prob. Quia numquam licet mentiri: ſimulare autem aliam Religionem aut Fidem quam corde teneas, eſt mentiri. 2. Talis ſimulatio partim eſt quædam negatio veræ Fidei, partim erubeſcentia Chriſti: qui enim ſimularet verbo, ſigno, aut facto aliquo ſe eſſe Calvinianum; exteriùs negaret ſe eſſe Catholicum, & erubeſceret confiteri veram quam in corde habet Religionem. 3. Eodem præcepto quo jubetur aſſenſus veræ Fidei, etiam jubetur ejuſdem Fidei profeſſio exterior; ergo ſimiliter quo præcepto prohibetur aſſenſus falſæ Fidei, etiam prohibetur iſtius Fidei exterior profeſſio: qui autem ſimularet falſam Fidem exteriùs, profiteretur illam; ergo peccaret contra præceptum Fidei. Hinc eſt, quòd Eleazarus 2. Machab. 6. benè intellexit, illicitam ſibi eſſe actionem; qua ſimulaſſet ſe ediſſe de porcinis carnibus, eò quòd iſtarum carnium eſus erat ſignum deſertæ Religionis.

Ex his ſequitur. 1. Non licere Chriſtiano uti illis rebus, veſtibus & ſignis, ex quorum uſu meritò colligi poſſet eſſe deſertor veræ Fidei vel alienæ profeſſor. Quare cùm pro diverſitate gentium, locorum, & temporum, diverſa inveniantur ſigna ſive per legem, ſive per conſuetudinem ſignificantia; videndum eſt, an ſignificent diſtinctionem nationis à natione, an Religionis à Religione. Si prius duntaxat; licet eis uti abſque periculo Fidei, ſicut licitum eſt lingua ſeu idiomate nationis illius uti. Si poſterius; non licet. Ratio prioris eſt. Quia uſus talium ſignorum neque ex ſua natura, neque ex inſtitutione, neque ex conſuetudine ſignificat profeſſionem alicujus Sectæ; conſiderandum tamen eſt; ne ex tali uſu ſequatur ſcandalum, neve tunc ſigna illa aſſumantur, quando Fides eſt profitenda. Ratio poſterioris eſt. Quia uti talibus ſignis eſt profiteri ſe eſſe illius Sectæ, ad quam ſignificandam ſunt per legem aut conſuetudinem inſtituta: Sic olim ſignum erat Infidelitatis jurare per fortunam Cæſaris, apud Euſebium lib. 4. c. 14. thus ad imperium Ethnici Imperatoris adolere, etiamſi coram Idolo non fieret, apud Nazianz. Orat. 3. ſacros codices tradere, apud Aug. lib. 7. de Bapt. c. 2. Cæterùm etſi ejuſmodi veſtibus Chriſtiano uti non liceat ſeriò agenti; licet tamen uti in Comediis: quia tunc non eſt ſimulatio, & ſatis ſcitur, quòd aſſumantur ad repræſentationem, non ad Fidei proteſtationem.

Sequitur 2. Excuſari non poſſe Libellaticos, de quibus Cypr. epiſt. 35. 51. 52. & in Tract. de Lapſis, qui cùm ſcirent; ſibi non licere Idolis ſacrificare; pecunia libellum obtinebant teſtantem ſaltem in affectu, quòd ſacrificaſſent, ut ſic evaderent tormenta, quæ cæteri cogebantur ſufferre. Quamvis enim liceat vectigal pendere, ne quis urgeatur aut Idolis ſacrificare, aut alitet Fidem Catholicam deſerere; non tamen licet accipere teſtimonium Sacrificii quaſi per te facti, etſi non feceris.

Sequitur 3. Licere aliquando non uti ſigno propriæ Religionis, ſi neque omittatur in contemptum Fidei, neque periclitetur honor Dei aut utilitas proximi. Quia præceptum confitendi Fidem non obligat ad ſemper: ſunt enim hic duo præcepta divina valde affinia; non tamen omninò ejuſdem obligationis, eò quòd unum ſit negativum, alterum affirmativum. Negativum eſt, quo vetamur negare Fidem noſtram, ac per conſequens profiteri alienam, aut velle videri feciſſe alterutrum; & hæc numquam licent, quoniam præcepta negativa non ſolùm ſemper, ſed etiam ad ſemper nos obligant. Affirmativum præceptum eſt, quo jubemur Fidem noſtram apertè profiteri; & hoc non quolibet loco vel tempore nos facere eſt neceſſarium, ſed certis demum circumſtantiis occurrentibus, quemadmodum ad Concl. 2. fuit explicatum. Quia præceptorum affirmativorum natura eſt, quòd ſemper quidem obligant, ſed non ad ſemper, ſive non pro omni tempore: quapropter ſicut numquam licet mentiri, celare autem veritatem aliquando licet, aliquando non licet; ita Fidem negare, quocumque tandem ſigno id fiat, numquam licet: Fidem verò occultare interdum licet, interdum non licet. Si quis ergo apud Infideles non cognoſcatur eſſe Catholicus, & vel per legem vel per conſuetudinem jubeantur omnes Catholici illic habitantes ferre veſtem aut pileum certi generis; poterit ejuſmodi veſte aut pileo non uti, quando non ibi habitat, ſed pertranſit. Si autem lex vel conſuetudo vigeret, quòd omnes Catholici tam cives quàm peregrini illac tranſeuntes iſtud veſtimenti genus aſſumerent; non liceret ipſum non aſſumere. Quoniam hoc ſoret detrectare Fidem ſuam confiteri, quando honor Dei vel utilitas proximi requirit: nam non aſſumendo iſtud ſignum; ſignificat ſe non eſſe Catholicum, atque ita facit injuriam Deo, & impedit proximorum ſalutem. Neque refert, ſi ejuſmodi lex ſit tyrannica. Nam & à Tyranno interrogatus de ſua Fide debet eam apertè profiteri. Quòd ſi lex aut conſuetudo illa non ſit in viridi obſervantia, ſed à quibuſdam ſervetur, ab aliis non ſervetur; tunc quando mortis aut alterius damni periculum ſubeſt, videtur licere non uti præfato ſigno. Quia in ſuo arbitrio relinquitur propriam fidem manifeſtare, vel non manifeſtare; cùm neque per Judicem interrogetur, neque (ſicut in priori caſu) per legem vel conſuetudinem; His conſentiens videri poteſt Cajetanus, ad hunc art.

Petes: Quid ſi lex habeat, ut omnes Chriſtiani utantur certo genere veſtis, non ad profeſſionem ſuæ Fidei; ſed ad finem politicum, v.g. ad cavendum ab eis tamquam à proditoribus, ſi ut tales eſſent infamati: an licet ea veſte non uti. Reſp. Videri licere, quando eſt rationabilis cauſa. Quoniam ejuſmodi leges politicæ non obligant quovis caſu, ſed regulariter. Ita etiam Cajetan.

Quærìtur autem: An liceat Fideli geſtare ſignum, quod ferre jubentur omnes, qui ſunt Religionis alte- Quæſt.

rius à

rius à Chriſtiana, v. g. Romæ, ubi Judæi jubentur deferre quoddam ſignum flavum in pileo; an liceret Chriſtiano ipſum deferre? Reſp. Non licere, ſi tale ſignum ex lege vel conſuetudine ſignificet Sectam ſeu Religionem diverſam à Catholica. Quoniam hoc eſſet profiteri falſam Religionem ſigno externo. Si autem ſolùm ſignificet Nationem & non Sectam; licet; ſicut licitum eſt uti lingua iſtius Nationis.

Reſp.

Sequitur 4. Quòd ſi in aliquo conſortio quiſpiam loquitur contra Fidem ſeu Fidei aliquem articulum; bonus Catholicus debeat contradicere. Tum propter honorem Dei, qui nos ad Fidem vocavit; tum propter utilitatem proximi, eò quòd ſi omninò tacuerit, Infideles vel Hæretici in ſua perfidia roborabuntur, & Catholici præſentes non ædificabuntur, qui per ejus contradictionem fuiſſent in Fide confirmandi, ſed fortaſſe etiam à Fide avertentur, aut in ea vacillabunt. Huc faciunt quæ B. Thom. in cor. & ad 2. tradit, Quòd in caſu neceſſitatis ubi Fides periclitatur; quilibet tenetur Fidem ſuam propalare; vel ad inſtructionem aliorum Fidelium ſive confirmationem; vel ad reprimendam Infidelium inſultationem; & quando per ejus taciturnitatem alii averterentur à Fide.

De eſu carnium inter Hæreticos.

Sequitur 5. Non licere Catholico apud Hæreticos verſanti veſci carnibus feria ſexta, vel ſabbatho, aut diebus jejuniorum. Quamvis enim carnes diebus illis comedere non ſit ex ſua natura ſignum falſæ Religionis; iſtis tamen in locis ex conſuetudine utentium ſignum eſt Religionis novitiæ. Adde, quòd ſatis notum ſit, carnium eſum in hujuſmodi locis & temporibus frequentari in contemptum legis Eccleſiaſticæ, cui contemptui numquam licet conſentire, nequidem metu mortis. Videatur factum Eleazari 2. Machab. 6. & SS. Machabæorum c. 7.

De orationibus Hæreticorum.

Sequitur 6. Non licere Fidelibus audire conciones Hæreticorum. Tum quòd plerumque periculum eſt corruptionis: tum quòd inde frequenter eſt oriturum offendiculum proximis arbitrantibus, aut Fidem Catholicam non eſſe certam, aut illum non eſſe in Fide firmum, qui ejuſmodi conciones audit. Quando ſub pœna capitis juberentur Chriſtiani illas frequentare; ne tunc quidem liceret. Quoniam ſatis conſtat, hoc præcipi vel in contemptum veræ Fidei vel in ſymbolum hæreticæ pravitatis: & ſatis etiam notum eſt, quòd infirmi ſunt ex ea talium concionum auditione offendendi. Si quiſpiam conventus eos adiret, ut Hæreticorum errores refelleret; excuſari poſſet ſi & doctus & firmus in Fide ſit, & nullum ſubſit periculum ſcandali.

Ad 1. Arg. Neg. Aſſ. Verba quæ in ejus confirmationem adferuntur ſunt Priſcillianiſtarum, qui propter occultandas ſuas turpitudines illa habebant in ſuis dogmatibus; quemadmodum teſtatur Auguſt. in lib. de Hæreſ. hær. 70. Verſiculus Pſalmi non ſignificat, ſatis eſſe ad juſtitiam, ſi quis corde veritatem loquatur, etiamſi neget ore; ſequitur enim: *Qui non egit dolum in lingua ſua*; ſed ſignificat, eum in tabernaculo Dei habitaturum, qui & corde & ore veritatem loquitur; hoc eſt enim quod ſignificant illa verba, *Qui loquitur veritatem in corde ſuo, qui non egit dolum in lingua ſua*.

Ad 2. Neg. Aſſ. Naaman enim non petiit ab Eliſæo, ut ſibi liceret ſimulare idololatriam, & cultu ſaltem externo idola colere: ſed ut obſequium humanum, quod Regi præſtabat extra templum, præſtare etiam poſſet in templo; ac proinde quando Rex ipſi innixus ſe incurvaret adorare volens Idolum, poſſet Naaman ſe incurvare, non ad cultum ſimul cum Rege exhibendum, ſed cauſa humani iſtius officii, quod Regibus præſtari ſolebat, ut etiam ex c. 7. v. 2. ejuſd. lib. patet: & quamvis ejuſmodi obſequium poſſet aliquando eſſe illicitum ratione ſcandali: hæc tamen ratio ceſſabat in Naaman, qui profitebatur ſe veri Dei cultorem, & nolle deinceps Idola colere. Dices: Si Naaman poſtulaſſet rem licitam; Eliſæus ipſi manifeſtaſſet. Reſp. Etiam manifeſtaſſe: dicens enim; *Vade in pace*; ſignificavit, illum ſine ſcrupulo poſſe præſtare id quod petierat.

Ad 3. Reſp. cum SS. Auguſtino lib. cont. Mendac. c. 2. & Thoma qu. 111. art. 1. ad 2. hujus p. Jehu dicentem ſe velle idola colere non eſſe à peccato excuſandum. Neque id mirum, cùm eodem c. reprehendatur, quòd à peccatis Jeroboam non receſſerit: laudatur autem non in eo quòd voluntatem idololatrandi ſimulaverit, ſed quia non ſegniter executus eſt voluntatem Dei, delendo domum Achab, & occidendo Sacerdotes Baal; unde S. Auguſt. dicto c. 2. agnoſcit Jehu pro nonnulla obedientia, quam de domo Achab omninò delenda pro cupiditate ſuæ dominationis exhibuit, aliquantam mercedem tranſitoriam regni temporalis accepiſſe. Notandum ergo, in facto Jehu duo poſſe ſpectari: mendacium quo ſefellit ſacerdotes Baal & zelum pro cultu unius Dei, & juſtiſſima vindicta in Sacerdotes idolorum. In priore Jehu non eſt laudandus: de poſteriore ipſe dicit ad Jonadab: *Vide zelum meum pro Domino*: & hac ex parte factum ejus meretur commendationem; undè & accepit remunerationem: non quòd ipſe Jehu eſſet gratus Deo: ſed quia faciebat opera ſecundùm ſe recta, quamvis prava intentione. Ad Confirm. ex Hier. Reſp. Hac in re magis aſſentiendum Auguſtino & aliis. Vide B. Thom. 1. 2. q. 103. art. 4. ad 1. & 2. 2. q. 43. art. 6. ad 2. & lect. 3. in cap. 2. ad Gal. S. autem Euſebius laudandus quidem eſt de magno zelo ſalutis Animarum: qui tamen non fuit ſecundùm ſcientiam, quando mentitus eſt ſe eſſe hæreticum; & propterea non debemus in eo ipſum imitari.

Ad 4. Neg. C. Quia etiam illi, quibus licet veſte vel Turcica vel alia uti, tenentur quando honor Dei aut utilitas proximi poſtulat fidem confiteri. Neque cenſeri poſſunt Fidem negare per hoc, quòd alienæ gentis veſtes aſſumunt: veſtes enim illæ non ſignificant Religionem, ſed Nationem. Si Dicas: Saltem eos mentiri perinde atque ſi dicerent, Ego ſum Turca, Ego ſum Sæcularis. Neg. Aſſ. Quia voces non ad aliud quàm ad ſignificandum inſtitutæ ſunt: veſtes autem alium habent uſum: Difficultas ſupereſt: An tempore perſecutionis liceat fugere: ſed videndus eſt qu. 185. art. 5.

QUÆSTIO IV.

De Fidei virtute.

ARTICULUS I.

Utrùm hæc ſit competens Fidei definitio, Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum non apparentium?

VIDETUR quòd non. 1. Quia potiùs videtur eſſe definitio Spei: res enim ſperandæ ſunt objectum Spei; habitus autem definiri debent per ſua objecta.

2. Per Fidem non tantùm credimus bona quæ ſperamus, ſed etiam tum bona præterita, tum mala peccatoribus eventura.

3. Hæc definitio neque convenit Fidei informi, neque Fidei illorum qui deſperant: ergo non eſt bona. Ant. prior pars prob. Tum qui ſola Fides formata eſt fundamentum rerum ſperandarum, ut ex art. 7. ad 4. colligitur: tum quia Apoſtolus de ſola illa Fide loquitur, per quam Juſtus vivit, ut ex fine cap. 10. ad Heb. collato cum cap. 11. patet. Poſterior pars prob. Quia cùm in deſperantibus nulla ſit ſpes; eorum Fides non poteſt eſſe ſubſtantia rerum ſperandarum.

4. Prius non definitur per poſterius, ſed contrà; ergo Fides non benè definitur per Spem ſeu Spei objectum.

5. Argumentum facit ſcire: Fides autem eſt de rebus quæ non ſciuntur.

Reſp. B. Thomæ tum hic tum q. 14. Ver. art. 2. eſt, Allatam ex Apoſtolo definitionem eſſe legitimam, etiamſi verba non ordinentur ſub forma definitionis. Quia omnia, quæ requiruntur ad definitionem Fidei, ſufficienter in illa continentur; ſcilicet actus, ordo ad finem & objectum, & diſtinctio ab omnibus aliis habitibus; ut ex ſingularum partium explicatione patebit. Pro *Subſtantia*, Græcè eſt Hypoſtaſis, quæ vox ſubſtan- Reſp. autor.

Digitized by Google

ſubſtantiam ſive ſubſiſtentiam ſignificat. *Sperandarum* alia lectio habet, *Sperantium*, non addendo *Rerum*, ut eſt apud Auguſt. Tract. 79. in Jo. & hom. 32. inter 50. Quæ lectio, quamvis nihil falſi habeat; (Fides enim hominem ſuſtentat, ut terrena deſpiciens cæleſtia conſtanter expectet: eſtque, ut loquitur Dionyſ. cap. 7. de Div. Nom. ſtabilis eorum qui crediderunt ſedes, quæ hos ipſos in veritate collocat, & veritatem in ipſis) omnino tamen præferenda eſt lectio communis, *Sperandarum rerum*. Dicitur autem Fides eſſe ſubſtantia ſive hypoſtaſis rerum ſperandarum: partim quia prima inchoatio rerum quæ ſperari debent, in nobis exiſtit per aſſenſum Fidei, ipſaque Fides eſt id, unde incipit beatitudo quam ſperamus: partim & præcipuè, quia facit in nobis ſubſiſtere res ſperandas: cùm enim illæ nondum exiſtant in rerum natura; Fides dat eis in mente noſtra exiſtentiam, quatenus illas nobis repræſentans facit, ut tam certò eis aſſentiamur, atque ſi præſentes eſſent. Dicitur etiam Fides eſſe *argumentum*, Græcè Elenchos, ſive Convictio & Oſtenſio *rerum non apparentium*, quia res non clarè conſpectas ita repræſentat intellectui, ut propter authoritatem divinam convincatur ad firmiter illis aſſentiendum: illa autem dicuntur non apparere, quæ neque ſenſui, neque intellectui ſunt evidentia. Ex his facile eſt colligere, quòd prædicta verba Apoſtoli ſic poſſint in formam definitionis redigi.

Definitio in forma.

Fides eſt virtus quædam, quæ facit quodammodo in Anima ſubſiſtere ea quæ ſperamus, imò & omnibus illis certò aſſentiri, quæ Deus proponit, tametſi ſint inevidentia. Neque verò vel ſolus B. Th. vel ſoli Scholaſtici ſcribentes in 3. Sent. diſt. 23. exiſtimaverunt, Fidem, quæ eſt virtus Theologica, definitam eſſe in verbis Apoſtoli jam explicatis: ſed idem prius tradiderunt SS. Patres, Baſil. conc. in Pſal. 115. Hieron. in cap. 5. ad Gal. Aug. Tract. 79. in Jo. & Bernardus epiſt. 109. & 190. Verba Hieronymi ſunt: *Nec mirum, ſi Spes in hoc catalogo non referatur, cùm in Fide ſit quod ſperatur: & ita eam Apoſtolus ad Heb. ſcribens definiat, Eſt autem Fides ſperandarum ſubſtantia rerum argumentum necdum apparentium*. Ex his patet, quòd in iſta definitione contineatur actus Fidei, qui eſt firmus aſſenſus; & ordo ad finem in hoc quod dicitur, *Subſtantia rerum ſperandarum*: ordo ad objectum, partim in eadem iſta parte, partim in ſequenti, *Argumentum non apparentium*; principale enim objectum Fidei eſt veritas prima non viſa, quam ſperamus aliquando videre. Patet etiam, quòd Fides ſufficienter diſtinguatur per hanc definitionem ab omnibus aliis habitibus intellectualibus. Per hoc enim quòd dicitur, *Subſtantia rerum ſperandarum*, diſtinguitur à fide humana, quæ non ordinatur ad beatitudinem ſperatam, neque facit eam in nobis ſubſiſtere. Per illud *Argumentum* ab opinione, ſuſpicione & dubitatione. Per iſtud *Non apparentium* à ſcientia & intellectu principiorum, quæ ſunt de apparentibus. Ab illis autem habitibus qui ſubjectantur in voluntate, partim per illud *Subſtantia*, partim per *Argumentum*: facere enim res abſentes in animo ſubſiſtere & aſſentiri rebus inevidentibus, ad intellectum pertinet.

Fides formata quomodo fundamentum: & quomodo Fides informis.

Ad 1. Arg. Neg. Ant. Quamvis enim res ſperandæ ſint objectum Spei, quatenus expectantur; ſunt tamen objectum Fidei, tum quatenus ab eis inchoatur noſtra beatitudo, tum quatenus in animo noſtro ſubſiſtunt, certòque repræſentantur, ac illis tam firmiter aſſentiendum, ac ſi eſſent præſentes: quare Spes eſt quidem rerum ſperandarum; verùm non eſt illarum ſubſtantia, ſed ſolùm expectatio.

Ad 2. Reſp. Fidem de rebus præteritis ac de malis, quæ non ſunt ſperanda, ſed timenda, & omninò de omnibus illis, quæ proponuntur credenda ſive bona, ſive mala, ſive futura, ſive præſentia, contineri in definitione Apoſtoli, quia Fides de illis eſt ſubſtantia rerum ſperandarum; non quia res illæ ſint ſperandæ: ſed quia idem eſt habitus, per quem res ſperandæ ſubſiſtunt in nobis, & per quem rebus illis firmiter aſſentimur; ut propterea verum ſit, quòd Fides de Inferno ſit ſubſtantia rerum ſperandarum: non quia Infernus ſit res ſperanda; ſed quia ille habitus, per quem credimus Infernum, eſt ſubſtantia rerum earum, quæ ſperari poſſunt ac debent.

Ad 3. Neg. Ant. Nam & Fides informis, non quatenus informis, ſed quatenus Fides, eſt quædam inchoatio ſpiritualis ædificii, facitque res ſperandas ſubſiſtere in animo ad aſſentiendum illis tam certò, ac ſi eſſent præſentes.

Ad 1. prob. Reſp. Solam Fidem formatam eſſe fundamentum perfectum ſpiritualis noſtri ædificii, quia ſola illa reliquas ædificii iſtius partes aptè connexas ſuſtinet: Fides tamen informis aliquo modo eſt fundamentum; & rerum ſperandarum, quia dat eis in mente noſtra exiſtentiam; & ſpiritualis ædificii, quia eſt primum ſalutis noſtræ initium primaque diſpoſitio ad juſtitiam requiſita, non in quantùm eſt informis, ſed in quantùm eſt Fides, uniens quidem cum Chriſto, ſed non perfectè & corporis ejus membrum efficiens, ſed non vivum. Unde Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 7. dicit quòd *Fides, niſi ad eam Spes accedat & Charitas, neque unit perfectè cum Chriſto, neque vivum ejus membrum efficit*: ubi non otiosè adduntur hæc *perfectè & vivum*. Et B. Thom. 3. p. qu. 8. art. 3. ad 2. diſertè affirmat, Fidem informem unire Chriſto ſecundùm quid etſi non ſimpliciter; ſive non ſic, ut homo conſequatur vitam gratiæ. Similiterque in corp. poſuerat gradum eorum, qui uniuntur Chriſto per Fidem, quamvis non per Charitatem. Ad locum igitur ex art. 7. hujus q. objectum. Reſp. Eum ibi ſicut & q. 68. art. 4. ad 3. in 3. p. loqui de fundamento perfecto, quod ſcilicet perfectè ſit connexum aliis partibus ædificii.

Ad 2. prob. Reſp. Apoſtolum in fine quidem cap. 10. ad Heb. locutum fuiſſe de Fide formata: ſed init. cap. 11. tranſit à ſpecie ad genus, eò quòd ad Fidei juſtificantis declarationem maximè faciat, ſi benè cognitum habeatur, quid ſit Fides in genere.

Ad 3. Reſp. Etiam Fidem illorum qui deſperant eſſe ſubſtantiam rerum ſperandarum: quamvis enim ipſi non ſperent ea quæ ſperari oportet à Fidelibus; Fides tamen quam habent eſt habitus, per quem certò talibus rebus aſſentiunt; ac propterea etiam eorum Fides eſt ſubſtantia rerum quas ſperari convenit.

Ad 4. Neg. Conſ. Non enim definitur hic prius per poſterius, ſed habitus per ordinem actus ad ſuum finem & objectum; quia Fides eſt habitus, qui exit in actum ſecundùm quod à voluntate imperatur; ideò debet ordinari in objectum voluntatis ſicut in finem: & hinc eſt, quòd definiatur per res ſperandas.

Ad 5. Reſp. Argumentum, quod eſt ratio ducta ex principiis evidentibus, facere ſcire: Fides autem non eſt ejuſmodi argumentum; ſed argumentum hic ſumitur, vel pro firma adhæſione, vel (ut ſupra diximus) pro convictione & oſtenſione rerum, quibus intellectus convincitur aſſentiri, etiamſi illas non videat.

ARTICULUS II.

Fides eſt in intellectu.

ART. 2. docet, Fidem eſſe in intellectu ſicut in ſubjecto. Quia credere, quod eſt proprium opus Fidei, eſt actus intellectus; verſatur enim circa verum ut tale. Confirm. Fidei tribuitur ſcire & intelligere, ut patet ad Rom. 4. ubi Abraham Fide confortatus dicitur pleniſſimè ſciviſſe, *Quia quæcumque promiſit Deus, potens eſt & facere*. Et ad Heb. 11. *Fide intelligimus aptata eſſe ſæcula*: ſcire autem & intelligere ſunt actus intellectus. Cæterum, quia Fides pertinet ad intellectum ſecundùm quod movetur à voluntate; B. Thomas addit, oportere eſſe aliquem habitum non ſolùm in intellectu ſed etiam in voluntate, ut actus Fidei ſit perfectus, eò quòd *Ad perfectionem actus, qui à duobus principiis procedit, requiritur quòd utrumque principiorum activorum ſit perfectum*. *Neque poteſt* (inquit 1. 2. q. 58. art. 3. ad 2.) *eſſe perfecta operatio quæ à duobus potentiis procedit, niſi utraque potentia perficiatur per debitum habitum*: Ubi non loquitur de qualicumque perfectione; ut enim actus Fidei ſit perfectus in genere aſſenſus, ſufficit firma adhæſio intellectus moti à voluntate, quamvis in ipſa voluntate ſolùm ſit promptitudo ad obediendum ſeu pia quædam affectio abſque aliquo ſupernaturali habitu; ſed loquitur

tur de perfectione abſoluta ſeu omnimoda, qua nimirum actus ideò cenſeatur perfectus, quia procedat ab utraque potentia per quamdam connaturalitatem; quòd eſſe poteſt, niſi utrique potentiæ fiat connaturalis per formam illis inhærentem, quæ ſit principium actionis: & hoc demùm modo poteſt actus Fidei eſſe meritorius vitæ æternæ, ſi videlicet procedat ab intellectu per Fidei habitum illuſtrato & à voluntate per Charitatis habitum informata; quapropter habitus quem ex parte voluntatis dicit B. Thom. requiri, ut actus Fidei ſit perfectus, eſt Charitas. Dicitur autem Fides potiùs eſſe in intellectu quàm in voluntate, quia ſubjectatur in intellectu, à quo etiam aſſenſus Fidei elicitur, quamvis ad imperium voluntatis.

Explicantur verba text.

Ex his patet, Sectarios perperam dicere, Fidem non aliud eſſe quàm fiduciam de divina miſericordia unicuique ſua peccata remittente: hæc enim fiducia ſedem habet in voluntate, quum ſit motus quidam & robur Spei quæſ. 129. art. 6. Fides autem in intellectu.

Ex Reſp. Ad 1. eſt 2. Intelligimus, actum Fidei conſiſtere etiam in voluntate; non quidem tamquam in ſubjecto: ſed ſicut in cauſa efficiente, non proximè ſed remotè; ex imperio enim voluntatis intellectus aſſentitur rebus Fidei: quod utrumque, id eſt & imperium voluntatis & aſſenſus intellectus ſpeciale donum Dei eſt.

In Reſp. ad 3. tradit, Fidem eſſe in intellectu ſpeculativo, ac nihilominùs etiam pertinere ad practicum. Quia objectum Fidei eſt veritas divina, quæ ſecundum ſe non habet ordinem ad praxim: in quantùm tamen conſideratur ut finis actionum noſtrarum; Fides eum ſic reſpiciens poteſt eſſe practica, tum de agendis judicando, tum actiones ipſas dirigendo. Eſt igitur Fides per ſe primò ſpeculativa; per ſe tamen ſecundò practica.

Articulus III.

Charitas eſt forma Fidei.

ART. 3. probat, Charitatem eſſe formam Fidei. Quia id à quo aliquid ſpeciem ſortitur, habet ſe per modum formæ: Charitas autem eſt id à quo Fides ſortitur ſpeciem; nam actus voluntarii ſortiuntur ſpeciem à fine: objectum autem Charitatis, quod eſt bonum divinum, eſt finis Fidei. Si Dicas: Fidem ſortiri ſpeciem à proprio objecto, quod eſt veritas prima. Reſp. Quòd ab illo objecto habeat ſpeciem ſibi eſſentialem, ſed ab objecto Charitatis habet ſpeciem actus perfecti & coram Deo meritorii. Huc pertinet illud Jac. 2. *Fides ſine operibus mortua eſt*; & 1. Jo. 3. *Qui non diligit, manet in morte*. Ibi enim ſignificatur, quòd Fides ſine Charitate Charitatiſque operibus vitam non habeat, quam accedente Charitate accipit. Eòdem facit illud Gal. 5. *Fides quæ per Charitatem operatur*, id eſt, regitur, formatur, animatur: verbum enim *operatur* paſſivè ſumitur. Unde Hieron. lib. 2. in epiſt. ad Gal. *Fides per Charitatem operata valet plurimum*. Sciendum autem, quòd Charitas non dicatur forma Fidei intrinſeca; hic ad 1. neque eſſentialis vel exemplaris; q. 23. art. 8. ad 1. ſed potiùs effectivè: & hoc, non quia Charitas det formam habitui Fidei, ſed potiùs ejus actui, quoniam tribuit ei vitæ perfectionem ac dignitatem, ipſum in finem ſupernaturalem ita dirigendo, ut ſit æternæ vitæ meritorius: *Charitas* (inquit q. 14. de Vér. art. 5. ad 1.) *eſt forma Fidei, in quantùm aliquam perfectionem Fides a Charitate conſequitur*: ſive (ut hic dicit) *In quantùm per Charitatem actus Fidei perficitur & formatur*, in ordine ſcilicet ad meritum vitæ æternæ.

Tacit. ob.

Dices: Charitas eamdem perfectionem tribuit actibus aliarum virtutum, ut propterea B. Thom. qu. 23. art. 8. doceat, ipſam eſſe formam omnium virtutum; quare igitur peculiariter hic aſſerit eſſe formam Fidei? Reſp. Rationem eſſe, quia Juſtus & potius & priùs dicitur in Scriptura vivere, ac omninò magis vivit ex Fide quàm ex aliis virtutibus à Charitate diverſis: ut igitur conſtet, unde Fides habeat eſſe vitam; rectè peculiariter docet, quòd hoc habeat ex Charitate, non autem ex ſeipſa prout conſideratur à dilectione dilectioniſque operibus ſeparata. Ex his patet, quare Scholaſtici Fidem cum Charitate conjunctam appellant vivam & formatam: ſeparatam autem informem.

Articulus IV.

Eadem Fides modò eſt formata, modò informis.

ART. 4. probat, Eumdem eſſe habitum Fidei formatæ & informis; ac propterea Fidem illam, quæ nunc eſt informis, poſſe poſtea fieri formatam, & contra. Quia habitus non diverſificatur niſi ſecundum illud, quod per ſe ad habitum pertinet: diſtinctio autem Fidei formatæ & informis non ſumitur ſecundùm id quod per ſe pertinet ad Fidem; ſumitur enim ſecundùm Charitatem, quæ eſt in voluntate, cùm Fides ſit perfectio intellectus.

Confirm. 1. Fides formata & informis non differunt in objecto, ſed in modo agendi; Fides enim formata eidem veritati primæ aſſentitur cui informis: ſed cum hac diſtinctione, quòd formata aſſentitur, voluntate per Charitatem perfectam: informis autem voluntate quidem aſſenſum imperante, ſed non perfecta per Charitatem: atqui ſola diverſitas quæ ſumitur ex objecto diverſificat habitus eſſentialiter, ea autem quæ ſumitur ex modo agendi, ſolùm diverſificat ſecundùm perfectum & imperfectum; ergo Fides formata & informis non differunt eſſentialiter. Vide quæſ. 14. Ver. artic. 7. & hujus p. quæſ. 19. art. 5. ad 1.

2. Si Fides formata & informis eſſent diverſæ; ſequeretur eſſe quatuor virtutes Theologicas, quod nemo dicit.

3. Alia Dei dona, ut Spes & donum Prophetiæ, linguarum, miraculorum, manent eadem conjuncta Charitati, & ab ea ſeparata; ergo & Fides.

4. Charitate per mortale peccatum ſublata, non aufertur ſemper Fides, ut definitum eſt ſeſſ. 6. Concil. Trid. can. 28. ergo eadem eſt Fides, quæ præſente Charitate eſt formata, & quæ illa abſente eſt informis.

5. In Fide; quæ Charitatis infuſionem præcedit, nihil eſt quod repugnet Charitati; ergo quando Charitas advenit, Fides præcedens non deſinit, ſed manet.

Quod in Reſp. Ad 1. dicit, Informitas Fidei non eſt de ratione Imperfectæ Fidei; difficultatem habet. Quamvis enim informitas non ſit de ratione Fidei; videtur tamen eſſe de ratione Fidei informis quatenus eſt informis. Quidam loco Imperfectæ legunt Perfectæ. Alii nec perfectæ nec imperfectæ. Verùm lectionem priùs allatam eſſe retinendam; partim ex contextu certum eſt, ubi ſic dicitur: *Sed quando imperfectio non eſt de ratione rei imperfectæ; tunc illud numero idem quod erat imperfectum fit perfectum*; partim ex q. 19. art. 4. ubi dicit, quòd *Informitas ad ſpeciem Fidei informis non pertineat*. Reſp. ergo: Senſum verborum eſſe, quòd informitas non ſit de ratione illius Fidei, quæ dicitur & eſt informis. Quia eſſe informem ei eſt per accidens, nec ullo modo ad eſſentiam ipſius quatenus vera Fides eſt pertinet: *Informitas* (inquit art. ſeq. ad 4.) *non eſt de ſubſtantia ejus ſecundùm quod eſt donum gratuitum.*

Explicatur textus.

Circa Reſp. Ad 2. adverte, non eſſe idem animal mortuum & vivum. Quia animal eſt vivum per formam ſibi intrinſecam & eſſentialem, ideòque illa abſente, ſicut non eſt amplius vivum, ita nec eſt animal. Poteſt autem eſſe eadem Fides viva & mortua, quia non eſt viva per formam eſſentialem & intrinſecam, ſed per Charitatem quæ eſt forma Fidei extrinſeca. Cæterum Apoſtolus Jacob. cap. 2. ſuæ epiſtol. non comparat Fidem mortuam cum animali mortuo ſed cum corpore mortuo: corpus autem, quod eſt altera pars compoſiti, veram corporis naturam retinet, ſive ſit vivum ſive mortuum, idemque numero manet.

Dices: Opus mortuum non vivificatur; ut dictum fuit 3. p. q. 89. art. 6. ergo nec Fides mortua ſive informis. B. Th. in 3. d. 23. art. ult. ad 1. Reſp. Neg. Conſ. Quia opus mortuum tranſit, & non poteſt idem numero iterum ſumi ut vivificetur: ſed habitus Fidei informis manet; & ideo formari poteſt Charitate adveniente.

ARTI-

ARTICULUS V.

Utrùm Fides ſit virtus.

VIDETUR quòd non. 1. Quia virtus eſt ultimum potentiæ, ut ex 1. de Cœlo tex. 116. citari ſolet: Fides autem etiamſi ſit formata non eſt ultimum potentiæ; nam potentia poteſt actum perfectiorem exercere quàm exercet per Fidem.

2. Virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum, ut ex 7. Phyſic. tex. 17. & 18. colligitur: atqui Fides non eſt diſpoſitio perfecti, ſed imperfecti; ergo non eſt virtus.

3. Omnis virtus propriè dicta perficiens intellectum perficit ipſum uſque ad conſpiciendum objectum io ſe, vel uſque ad reſolutionem ejus quod in re conſpicitur: Fides autem etiam formata hoc oon præſtat; ergo.

4. Actus Fidei formatæ non eſt perfectior quantùm ad cognitionem quàm actus Fidei informis; ergo ſicut Fides informis non eſt virtus, ita oec Fides formata.

Sed Contra. Fidem etiam informem eſſe virtutem Prob. 1. Quia Fides formata & informis ſunt unus & idem habitus.

2. Præcepta ſolùm dantur de actibus virtutum: habemus autem præceptum Fidei etiam informis ad Heb. 11. *Accendentem ad Deum oportet credere.*

3. Fides informis inclinat firmiter & iofallibiliter ad actum, qui ex natura ſua bonus eſt, ordinemque habet ad finem bonum.

4. Omnis habitus bonus directè cootrarius vitio eſt virtus: cùm ergo Fides etiam informis ſit habitus bonus & directè cootrarietur Infidelitati; conſequens eſt, illam eſſe virtutem.

Reſp. eſt affirm. Reſp. certa eſt, Fidem eſſe virtutem. Ita enim communiter cenſent, qui virtutes Theologicas numero ternario definiunt. Et confirmat. Quicumque habitus eſt ſemper principium boni & perfecti actus, rectè dicitur eſſe virtus: talis autem habitus eſt Fides ſaltem formata; ergo ipſa eſt virtus. Min. patet. Quia Fides formata intellectui à voluntate per Charitatem moto eſt principium aſſentiendi veritatibus divinis.

Adde, quòd Fides eſt bona qualitas mentis, quarectè vivitur, (per Fidem enim juſtificamur ad Rom. 3. & 5.) & qua tamquam principio nullus malè utitur, quamque Deus in nobis operatur ſine nobis agentibus hæc autem eſt definitio virtutis, quam explicat Author 1. 2. q. 55. art. 4. ergo Fides eſt virtus. Denique. Infidelitas eſt magnum vitium; ergo Fides eſt magna virtus.

Cæterùm, etſi hæc paſſim ab omnibus (ſi Durandum excipias) concedantur; oon perinde tamen convenit, an etiam Fides informis ſit vera virtus. Si præcisè ſolam virtutis eſſentiam ſpectemus; omnino videtur quòd ſit virtus: tum ob rationes ſuperiùs allatas: Fides informis eſt virtus. tum quia etiam Fides informis ſemper eſt principium actus, non quidem perfecti, ſed tamen boni, ſcilicet aſſenſus intellectus ad res divinas. Neque difficile eſt definitionem virtutis illi accommodare: nam Fides informis eſt bona qualitas mentis à Deo infuſa, per quam benè vivitur, (quandoquidem ſit principium booi actus) & qua tamquam principio nullus malè uti poteſt.

Ob. Dices: Virtus facit hominem bonum, teſte Philoſopho 2. Ethic cap. 6. Fides informis oon facit hominem bonum, illam enim habent magni peccatores; ergo non eſt virtus. Reſp. Non eſſe de eſſentia cujuslibet virtutis, quòd ſingulæ ſeorſim ſumptæ faciant hominem ſimpliciter bonum, cùm & Philoſophus in 6. Ethi. & B. Tho. 1. 2. qu. 17. virtutes intellectuales agnoſcant, per quas, niſi recta voluntas acceſſerit, nullus eſt ſimpliciter bonus: ſed ut aliqua qualitas ſit eſſentialiter virtus; ſatis eſt, quòd habentem faciat aliquo modo bonum, in quantùm ſcilicet ordinat ipſum ad bonum opus agendum, ſemper exiſtens principium boni actus: ſi autem reddat hominem ſimpliciter bonum, ita ut non ſolùm faciat facultatem operandi bonum, ſed ſimul cum facultate ipſum ordinet ad meritoriè agendum; non tantùm erit virtus quantùm ad eſſentiam, ſed etiam quantùm ad perfectionem, 1. 2. quæſ. 65. art. 2. ad 1. Fides autem informis non habet perfectionem virtutis, oeque ſtatum illius perfectum eò quòd oon faciat hominem benè agere illo modo, quo ad vitam æternam promerendam eſt agendum quod io ootione virtutis perfectæ connotatur. Et hoc ſeoſu explicandum eſſe B. Thom. quando dicit, Fidem informem non eſſe virtutem, ut ſcilicet ſignificare voluerit, illam non eſſe perfectam virtutem, ſeu non habere perfectam virtutis rationem; probari poteſt ex 1. 2. qu. 65. art. 4. ubi dicit, quòd *Fides & Spes ſine Charitate poſſunt quidem aliqualiter eſſe; perfecta autem virtutis rationem ſine Charitate non habent.* Et art. 5. ad 1. *Charitas eſt radix Fidei & Spei, in quantùm dat eis perfectionem virtutis: ſed Fides & Spes ſecundùm rationem propriam præſupponuntur ad Charitatem.* Q. 63. art. 2. ad 2. *Virtus divinitus infuſa, maximè ſi in ſua perfectione conſideretur, non compatitur ſecum aliquod peccatum mortale.* Et hic ad 3. *Fides informis, cùm ſit imperfecta, non pertingit ad perfectam rationem virtutis.* Et q. 6. art. 2. ad 1. *Fides informis etiamſi non ſit perfecta ſimpliciter perfectione virtutis; eſt tamen perfecta quadam perfectione, quæ ſufficit ad Fidei rationem.* Sic etiam explicari poteſt quod habet Auguſt. lib. 4. cont. Julian. cap. 3. *Abſit, ut ſit in aliquo vera virtus, niſi fuerit Juſtus*; ut veram virtutem perfectam intelligat: loquitur enim de virtute, quæ habeotem conjungit Deo tamquam fini ultimo.

Ad 1. Arg. Reſp. Senſum ſententiæ Philoſophi eſſe, quòd virtus cujuſque potentiæ æſtimatur ac definitur extremo quod illa poteſt; ſicut virtus ejus qui poteſt ferre 30. 40. 100. non definitur ad 30. vel 60. ſed ad 100. Quando autem de habitu virtuoſo dicitur, quòd ipſe ſit extremum potentiæ: oon eſt ſenſus, quòd per virtutem potentia poſſit exercere actum perfectiſſimum inter eos; qui ab illa potentia poſſunt procedere: in eadem enim potentia poſſunt eſſe plures virtutes, quarum una producit actum nobiliorem quàm altera, ſicut magnificentia quàm liberalitas quæſ. 14. de Ver. art. 3. ad 7. Sed ſenſus eſt, quòd virtus ſit id, per quod potentia completur ad poſſe actum perfectum; qui nimirum & bonus ſit, & benè ac meritoriè fiat in ordine ad veram ſalutem: Fides autem formata complet potentiam intellectus ad eliciendum actum bonum & meritorium; & ſic ei convenit eſſe ultimum potentiæ, quemadmodum dicto loco tradit Bea. Thom. De Fide ioſormi non eſt oeceſſarium id concedere: cùm ſententia Philoſophi conveniat virtuti, quæ non ſolùm eſſentiam ſed etiam perfectionem habet virtutis; quamquam & aliquo modo poſſet ei accomodari.

Ad 2. Neg. Min. Quamvis enim homo per Fidem aſſentiens illis quæ oon videt adhuc ſit imperfectus: ipſa tamen Fides eſt diſpoſitio perfecti, id eſt ejus quod perficitur ad benè operandum; & ex conſequenti ad id quod eſt optimum homini, ſcilicet æternam beatitudinem & claram Dei viſionem. Vide iofra qu. 23. art. 7. & 1. 2. q. 55. art. 2.

Ad 3. Reſp. Maj. non eſſe veram niſi de virtutibus, quæ perficiunt intellectum in ordine ad bonum humanæ naturæ vires non excedens; cujuſmodi ſunt virtutes intellectuales apud Philoſophum: ſed Fides Theologica diſponit intellectum ad bonum ſupernaturale. Ratio diverſitatis eſt; quòd ejuſmodi virtutibus deſit certitudo, ſi deſit evidentia: Fides autem abſque evidentia habet certitudinem, de qua art. 8.

Ad 4. Neg. Ant. Quia cùm voluntas per Charitatem informata impetat actum credendi; intellectus promptiùs, delectabiliùs, & firmiùs aſſentitur. Quæ in oppoſitum adducebantur argumenta, rectè probant alteram noſtræ reſp. partem.

Utrùm autem Fides ſit virtus intellectualis; ambigitur. Beat. Thom. quæſ. 14. de Ver. art. 3. ad 9. & in 3. d. 2. quæſ. 2. art. 2. Reſp. Neque eſſe virtutem iotellectualem neque moralem, ſed Theologicam. Conſiderat enim virtutes intellectuales & morales, in quantùm perficiunt intellectum & appetitum hominis ſecundùm propoſitionem naturæ humanæ, ſeu in ordine ad boouro naturæ: Fides autem perficit intellectum ſupernaturaliter, & in ordine ad bonum naturam

An Fides ſit virtus intellectualis.

ram ſuperexcedens. Vide 1. 2. qu. 58. art. 3. qu. 62. art. 2. ad 1. qu. 64. art. 4. ad 2. Verùm ſi quis virtutem intellectualem generaliter accipiat pro illa, quæ perficit intellectum ſive in ordine ad bonum naturale ſive in ordine ad bonum ſupernaturale; ſic non eſt dubium, quin Fides ſit virtus intellectualis, quia certiſſima rerum divinarum cognitio, cujuſmodi eſt Fides, valde magna eſt perfectio intellectus.

Cùm in corp. dicit, quòd *Actus Fidei informis non habet perfectionem debitam ex parte voluntatis;* ſenſus eſt, quòd non perfectè ordinetur in finem ultimum: ita ſcilicet, ut habere poſſit rationem meriti propriè dicti; hanc enim rationem ſoli illi actus habent; qui vel eliciuntur vel imperantur à voluntate per Charitatem informata.

Cum reſp. ad 4. conferantur ea quæ habet Auth. 1. 2. qu. 11. art. 3. ad 2. & quæ nos ad 3. p. qu. 7. art. 7. diximus.

Quæſt. Quærunt hic nonnulli: An actus Fidei poſſit eſſe malus ſaltem ab extrinſeco: ut ſi Juſtus Fidem confiteatur coram Tyranno propter vanam gloriam. Pars negans ſicut Dominico Bannesita & nobis videtur verior.

Reſp. Nam Fides etiam informis veram habet virtutis eſſentiam: nulla autem virtus poteſt eſſe principium mali actus; ac proinde confeſſio, quæ ob vanam gloriam fieret, non videtur futura actus Fidei infuſæ. Conferri poſſunt Vaſquez diſp. 186. cap. 2. in 1. 2. & Turrianus hujus p. diſp. 33.

Dices: Ad aſſenſum concluſionis Theologicæ concurrit Fides tamquam principium: atqui poteſt aliquis aſſentiri concluſioni Theologicæ, propter vanam gloriam; ergo tunc Fides eſt principium mali actus. R. N. C. Quia ſicut quando ex una propoſitione vera & altera falſa concluditur falſum, falſitas concluſionis referri debet in propoſitionem falſam non in veram, eò quòd propoſitio vera ſit quidem cauſa cur ex ea altera juncta ſequatur aliquid, ſed non eſt cauſa cur ſequatur falſum: ita in propoſito, Fides tamquam habitus principiorum cauſa eſt cur ſequatur aſſenſus concluſionis Theologicæ; ſed cur ille aſſenſus fiat ob vanam gloriam; Fides non eſt cauſa.

Articulus VI.

Fides una ſpecie. ART. 6. probat, Fidem eſſe unam ſpecie virtutem. Quia unitas ſpecifica habitus ſpectatur ex objecto formali: idem autem eſt formale objectum Fidei omnium credentium; ſcilicet veritas prima revelans id, quod non niſi obſcurè cognoſcitur.

Ob. Dices: Secundùm hanc explicationem ſequitur, eamdem fore omnium Fidem, etiamſi aliqui per ſolam creationis Mundi Fidem ſalvarentur; alii verò per Fidem Incarnationis: & rurſum, etiamſi articulos Fidei alios crederent iſti, alios illi; ſemper enim eſſet idem objectum formale.

Reſp. Reſp. Futuram tunc unam ſpecie Fidem ſeu Fidei habitum; non futuram tamen unam eo modo, quam tam Patres quàm Scripturæ vocant eam unam. Scripturæ ſunt 2. ad Cor. 4. *Habentes eumdem ſpiritum Fidei, ſicut ſcriptum eſt, Credidi propter quod locutus ſum; & nos credidimus, propter quod & loquimur.* Ad Eph. 4. *Una Fides, unum Baptiſma.* Act. 15. *Per gratiam Domini Jeſu Chriſti credimus ſalvari quemadmodum & illi: nec enim aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri,* Act. 4. Patrum ſententiæ ſic habent. Auguſtinus epiſt. 89. *Sciamus, etiam antiquos Juſtos, quicumque eſſe potuerunt, non niſi per eamdem Fidem liberates, per quam liberamur & nos.* epiſt. 157. *Eadem namque Fides eſt & noſtra & illorum: quoniam hoc illi crediderunt futurum, quod nos credimus factum.* Et Tract. 45. in Jo. *Tempora variata ſunt, non Fides, &c. mutatus eſt ſonus, Venturus eſt, & Venit: eadem tamen Fides utroſque conjungit, & eos qui venturum eſſe, & eos qui eum veniſſe crediderunt.* S. Leo ſerm. 14. de Paſſ. *Una Fides juſtificat univerſorum temporum Sanctos. Nec umquam à præcedentibus Juſtis niſi in Domino Jeſu Chriſto ſalvatio ſperata eſt:* ait ſerm. 13. Irenæus lib. 4. c. 13. dicit, Nos eamdem Fidem accipere quam habuit Abraham. Epiphan. init. lib. contra Hæreſ. Fidem nunc in Eccleſia verſari, quæ ab initio fuit, & poſtea rurſus revelata eſt. Ex quibus patet, Fidem in Scriptura & Patribus unam dici, non ſolùm ratione objecti formalis, ſed etiam materialis, quia ſcilicet eadem ſunt quæ omnes omnium temporum & locorum Fideles credunt. Confirm. Una eſt Spes omnium, quia omnes eamdem beatitudinem expectant: una omnium Charitas, quia omnes Deum & proximum propter Deum diligunt: Quo modo una Fides omnium. ergo una etiam eſt omnium Fides, quia omnes eadem credunt: unde cùm dicitur, una eſſe omnium Orthodoxorum Fides, nomine Fidei rectè intelligitur ejus objectum; ſecundùm ea quæ qu. 1. 2. art. 1. diximus. Qua ratione dicendum eſt, Fidem eſſe unam non ſolùm ſpecie, ſed etiam numero. Nam Veritas prima unica eſt, & nihil ſub Fidem cadit, niſi in ordine ad illam: creduntur quidem explicitè aliqua diverſa credibilia ab his & ab illis, à doctis & à rudioribus; omnes tamen credunt eadem numero dogmata, ſaltem implicitè. Et hanc unitatem etiam B. Thomas non tacuit; nam lect. 2. in cap. 4. ad Eph. ita ſcribit: *Una Fides, quia unum & idem eſt quod creditur à cunctis Fidelibus.* Et q. 14. Ver. art. 12. *Accipiatur id quod eſt objectum Fidei, ſcilicet res credita prout eſt extra Animam; ſic eſt una que refertur ad nos & antiquos: & ideò ex unitate rei Fides unitatem recipit.* Et hoc art. *Si Fides ſumatur pro eo quod creditur; ſic etiam eſt una Fides, quia idem eſt quod ab omnibus creditur.* Quod deinde ſubdit, Diverſa eſſe credibilia quæ communiter omnes credunt; propterea verum eſt: partim quia credibilia, quæ communiter omnes credunt, multa ſunt & varia; ideòque inter ſe diverſa; Explicatur textus. partim quia præter Fidei articulos, qui communiter creduntur explicitè ab omnibus, quædam unus explicitè credit, quæ alius non ita credit: partim quia diverſa ſunt enunciabilia rerum futurarum & præteritarum, quorum illas credebant antiqui, nos iſtas: per quod tamen non variatur Fides, ſed eadem diverſis verbis ſignificatur; ut hic ad 2. & 1. 2. qu. 103. art. 4. dicit.

Circa Reſp. Ad 3. ſciendum eſt, Fidem ſeu Fidei habitum non eſſe unum numero, ſed ſpecie: quæ ſicut eſt in uno, ita & in aliis; non ipſa, ſed ſimilis: quomodo eſt voluntas volentium eadem; cùm tamen in ſingulis eorum ſua cuique ſit propria voluntas, ut dicit Aug. lib. 13. de Trin. c. 2. ubi cùm addit, Fidem non eſſe unam numero, ſed genere; generis nomine ſpeciem comprehendit.

Articulus VII.

Utrùm Fides ſit prima inter virtutes.

VIDETUR quòd non. 1. Quia Fides eſt in intellectu ſecundùm quod eſt motus à voluntate: cùm ergo Charitas ſit in voluntate; videtur quòd Charitas ſit prior Fide.

2. Charitas eſt radix & fundamentum ſpiritualis ædificii, quemadmodum indicavit Apoſtolus ad Eph. 3. *In Charitate radicati & fundati:* fundamentum autem eſt primum; ergo Charitas eſt prima.

3. Virtutes Theologicæ ideò ſunt priores aliis virtutibus, quia reſpiciunt finem; ergo illæ quæ magis reſpiciunt finem magis ſunt priores: atqui Charitas magis reſpicit finem quàm Fides, nam Charitas propinquior eſt fini ex hoc, quòd habet finem pro objecto ſub ratione finis; ergo eſt prior Fide.

4. Fortitudo eſt fundamentum Fidei, ut habet Gloſſ. in c. 12. Luc. ad illa verba, *Dico vobis amicis meis, ne terreamini:* ergo eſt prior Fide.

Reſ. certa eſt, Fidem eſſe primam inter omnes virtutes ordine generationis. Inter non Theologicas qui- Reſp. affirm. dem; quia virtutes Theologicæ ſunt priores aliis, propterea quòd virtutum Theologicarum objectum ſit finis ultimus: in agibilibus autem finis eſt principium. Inter Theologicas verò, quia finis priùs eſt in intellectu quàm in voluntate: per Fidem autem finis eſt in intellectu, per Spem & Charitatem in voluntate. Hinc qu. 14. Ver. art. 2. ad 3. tradit, Fidem præcedere alias virtutes, & ex genere objecti, & ex parte potentiæ, & ex parte habitus. Ex parte quidem objecti, quia objectum ejus naturaliter primò movet quàm objectum Charitatis & aliarum virtutum: quod patet, quia bonum

Digitized by Google

nium numquam movet appetitum niſi præintellectum. Ex parte verò potentiæ, quia potentia cognoſcitiva eſt naturaliter prior quàm affectiva: Fidea autem eſt in cognoſcitiva. Ex parte etiam habitus, quia natura habituum ſpectatur ex potentia & ex objecto. Ad ejuſdem doctrinæ confirmationem facit, quòd Fides ad Heb. 11. dicatur ſubſtantia ſive ſubſiſtentia & fundamentum rerum ſperandarum: item quòd Ambroſ. lib. 2. de Cain. cap. 9. Fidem vocet radicem virtutum omnium; quòdque Auguſt. lib. de Agon. Chriſt. cap. 13. ſcribat, *Fides eſt prima quæ ſubjugat Animam Deo*: & quòd in Concil. Trid. ſeſſ. 6. c. 7. habetur: *Fides eſt humanæ ſalutis initium fundamentum & radix omnis juſtificationis*. Dixi ordine generationis, non verò ordine temporis; quia omnes virtutes poſſunt ſimul tempore infundi; quòd autem ordine dignitatis Charitas præcedat, q. 23. art. 6. traditur. Cæterùm, hanc B. Thom. doctrinam eſſe intelligendam de eo quod eſt per ſe; ipſemet affirmat docens, quòd per accidens poſſit aliqua virtus eſſe prior Fide, ut humilitas fortitudo, & aliæ quatenus poſſunt removere impedimenta credendi quamvis tunc perfectionem virtutis non habeant, imò nec eſſentiam virtutis Chriſtianæ, ſi ſecludatur Fides tam actualis quàm habitualis.

Ad 1. Arg. B. Th. in 3. diſt. 23. q. 3. art. 1. quæſt. 1. ad 1. Reſp. Neg. C. Quia tale velle quod ad Fidem exigitur, ſine Charitate eſſe poteſt: ut enim quis credat, ſufficit quòd ejus voluntas in id quod credendum eſt ſit aliquo modo divinitus propenſa; & ſic imperet intellectui aſſenſum, etiamſi neque charitatem divinitus infuſam habear, neque actu afficiatur Deo tamquam fini ultimo, ſed adhuc à dominante concupiſcentia ſuperetur. Unde hic ad 5. *Actus voluntatis praexigitur ad Fidem: non tamen actus voluntatis Charitate informatus*: & dicta diſt. 23. quæſt. 2. art. 5. ad 5. *Quamvis Fides præſupponat voluntatem: non tamen præſupponat voluntatem jam amantem.*

Ut Charitas ſit fundamentum & etiam Fides.

Ad 2. In fundamento & radice conſiderari poteſt; tum quòd ſit pars, eaque prima unde incipit ædificatio vel germinatio; tum quòd actualiter ſuſtineat ædificium, partes connectendo, vel arbori virtutem præſtet ad fructificandum. Si poſterius conſideretur; Charitati convenit eſſe fundamentum. Si prius; Fidei. Charitas enim eſt, quæ tum vim habet actu continendi & connectendi partes ædificii ſpiritualis; tum virtutem illis tribuendi, ut fructus æternæ vitæ meritorios producant: Fides autem eſt illud primum, undè ædificium ſpirituale ſumit initium; nam Fides, etiam antequam infundatur Charitas, aliquouſque pro ſua parte diſponit ad juſtificationem.

Si Dicas; B. Thomam hic ad 4. & 3. p. qu. 68. art. 4. ad 3. aſſerere, Quòd Fides ſine Charitate non ſit fundamentum. Reſp. Quòd ſi abſit omnis Charitas, id eſt & habitualis & actualis: tunc Fides non eſt actu fundamentum, quia non actu ſuſtinet partes ædificii: eſt tamen fundamentum & radix ſecundùm potentiam & aptitudinem, quia eſt id cui poteſt ſuperſtrui ſpirituale ædificium, & è quo prodire poſſunt boni fructus, modò cætera addantur, & ſine quo nullum poteſt ſpirituale ædificium conſtrui. Si autem abſit Charitas habitualis, adſint tamen actus veræ dilectionis; tunc Fides incipit eſſe fundamentum actu, eſtque radix bonorum illorum quæ ſuperadduntur.

Ad 3. Neg. Conſeq. Licèt enim Charitas propinquior ſit fini quantùm ad conſecutionem, quia quodammodo finem attingit; Fides tamen propinquior eſt quantùm ad apprehenſionem, quia ipſa eſt, quæ tum Charitati tum aliis virtutibus finem oſtendit.

Ad 4. Neg. Conſ. Quia fortitudo eſt quidem fundamentum Fidei contra adverſa defendendæ, ſed non eſt per ſe fundamentum Fidei acquirendæ. Dico *per ſe*: quia per accidens, in quantùm removet inordinatum timorem qui Fidem impedit, poteſt præcedere Fidem, ſicut & humilitas, de qua Author qu. 161. art. 5. ad 2. conformiter iis quæ ſub finem corp. hic tradit.

De Reſp. ad 2. vide q. 17. art. 7. ad 1.

ARTICULUS VIII.

Utrùm Fides ſit certior ſcientia & aliis virtutibus intellectualibus.

VIDETUR quòd non. 1. Quia, ut loquitur Hugo Victorinus lib. 1. de Sacram. p. 10. c. 1. *Fides eſt certitudo rerum abſentium ſupra opinionem & infra ſcientiam.*

2. Poſſibile eſt quòd Chriſtianus de rebus Fidei dubitet; vel etiam Fidem amittat: impoſſibile autem eſt quòd diſſentiat huic principio, *Quodlibet eſt vel non eſt*; ergo certior eſt de rebus naturalibus quàm de rebus Fidei.

3. Tam certus eſt aliquis de iſta propoſitione, Filius Dei eſt homo vel non eſt homo, quàm de hac, Filius Dei eſt homo: aſſenſus enim disjunctæ conſtantis terminis contradictoriis non poteſt eſſe minùs certus quàm aſſenſus partis: atqui priori illi propoſitioni aſſentitur per rationem naturalem, & poſteriori per Fidem; ergo aſſenſus ſcientiæ æquè certus eſt ac aſſenſus Fidei.

4. Illud eſt certius, quod habet plures cauſas ſuæ certitudinis: ſed ſcientia habet plures quàm Fides; habet enim certitudinem tam ex parte medii quàm ex parte evidentiæ: Fides autem tantùm ex parte medii.

Diſtinguitur certitudo.

Priuſquam reſpondeatur notandum eſt, certitudinem ſpectari poſſe ex parte vel objecti vel cauſæ vel ſubjecti. Ex parte objecti, quando objectum eſt, vel ſecundùm ſe, vel ex hypotheſi neceſſarium & infallibile. Ex parte cauſæ, quando cauſa eſt infallibilis; ideoque generans cognitionem certam & infallibilem. Ex parte ſubjecti, quando intellectus firmiter adhæret vero ſecundùm rationem veritatis.

His præmiſſis, Reſp. Fidem eſſe certiorem omnibus aliis virtutibus intellectualibus. Arte quidem & prudentia; quia Fides eſt de æternis, quæ non contingit aliter ſe habere. Sapientia verò, ſcientia, & intellectu; quia Fides innititur veritati divinæ: iſtæ autem tres virtutes rationi humanæ.

Confirm. 1. Quia Fides, ut patet ex 1. ad Theſſal. 2. & ex 1. Jo. 5. innititur teſtimonio & verbo Dei: hoc autem certius eſt quàm quælibet ratio humana; unde verba Dei etiam cœlo & terra pereuntibus, dicuntur numquam peritura, Matth. 24.

2. Quando alicui credimus, quò ejus authoritas & veracitas eſt minùs fallibilis, eò noſter aſſenſus eſt certior: atqui authoritas & veracitas Dei eſt prorſus infallibilis; ergo aſſenſus quo illi credimus eſt certiſſimus.

3. Baſil. in Pſalm. 115. dicit, Fidem perſuadere ad confeſſionem præ cunctis rationalibus methodis, eò quòd non nitatur probationibus geometricis, quas neceſſitates vocant, ſed animis noſtris ſe inſinuat efficaci operatione Spiritus Sancti. Et Chryſoſt. hom. 21. epiſt. ad Heb. *Neque Fides dici poteſt, niſi cùm circa ea quæ non videntur ampliùs quàm circa ea quæ videntur certitudinem quis habuerit.*

Denique. Hæc eſt omnium Scholaſticorum (excepto Durando in 3. d. 23. q. 7.) una ſententia. Eſt autem Fides virtutibus intellectualibus certior, non tantùm quia objectum eſt certius; ſed partim etiam ex parte cognitionis, quæ habet cauſam certitudinis certiorem; partim ex parte cognoſcentis, nam credens firmiùs aſſentitur quàm ſciens.

Tacita ob.

Neq. obſtat, B. Thom. hic tradere, Si certitudo conſideretur ex parte ſubjecti, quòd ex hac parte Fides ſit minùs certa. Fidem enim eſſe minùs certam ex parte ſubjecti dupliciter poteſt intelligi. 1. Quia intellectus minùs certificetur. 2. Quia etſi intellectus aſſentiatur certiùs; non plenè tamen aſſequitur ea quibus aſſentitur, cùm ſint illi inevidentia: neque certitudinem de iis accipit ex ſibi propriis & naturalibus, ſed ex iis quæ ſunt ſupra ipſum. Juxta hunc poſteriorem modum loquitur B. Tho. non juxta priorem. Intellectus enim credentis magis certificatur, aſſentiendo veritatibus divinis per Fidem, magiſque firmiter illis inhæret, quàm ſi aſſentiretur lumine naturali, aut per habitum ſcientiæ; quamvis ea non pene-

Digitized by Google

penetret, aut videat, neque virtute principiorum ſibi connaturalium terminetur ad illis tamquam viſis aut plenè cognitis aſſentiendum, ſed partim per lumen Fidei divinitus infuſum, partim per voluntatem divinitus motam. Et hæc quidem, comparando Fidem cum ſapientia, ſcientia, & intellectu, quatenus à Philoſopho ponuntur virtutes intellectuales, Si conſiderentur ut dona Spiritus Sancti; etiam ſic Fides agnoſcenda eſt eſſe certior; quia Fides comparatur ad illa ſicut principium: principium autem certius eſt quàm concluſiones.

Ad 1. Arg. Reſp. B. Thom. in 3. d. 23. qu. 2. art. 2. quæſt. 3. Fidem ab Hugone poni infra ſcientiam; non quòd ſit minùs certa quantùm ad intenſionem: ſed quia quantùm ad extenſionem aliquid minus habet quàm ſcientia: habet enim inevidentiam; cùm ſcientia præter firmam adhæſionem etiam habet evidentiam.

Ad 2. Neg. Conſeq. Solùm enim inde ſequitur, quòd Fides ſit minùs certa ex parte ſubjecti juxta poſteriorem modum paulò ante explicatum. Unde B. Thomas qu. 10. Ver. art. 12. ad 6. *Illa quæ ſunt Fidei certiſſimè cognoſcuntur, ſecundùm quod certitudo importat firmitatem adhæſionis; nulli enim credens firmiùs adhæret, quàm his quæ per Fidem tenet. Non autem cognoſcuntur certiſſime, ſecundùm quod certitudo quietationem intellectus in re cognita* (plenè videlicet, ſeu evidenter, qu. 14. Ver. art. 1. ad 7.) *importat. Quòd enim credens aſſentiat his quæ credit: non provenit ex hoc, quòd intellectus ejus ſit terminatus ad credibilia virtute aliquorum principiorum, ſed ex voluntate,* (à Deo utique per gratiam mota, quæſ. 6. art. 1. ad 3. hujus p.) *quæ inclinat intellectum ad hoc, quòd illis creditis* (ſeu credibilibus) *aſſentiat: & inde eſt, quòd in his quæ ſunt Fidei poteſt motus dubitationis inſurgere in credente.* Quibus conſentaneè hic ſcribit, Dubitationem oriri ex eo, quòd non plenè aſſequitur per intellectum ea quæ ſunt Fidei.

Ad 3. Reſp. Fidelem tam certò aſſentiri disjunctivæ quæ objicitur, quàm uni ejus parti: ſed negat. Subſ. Cùm enim Fide cognoſcat illam, Filius Dei eſt homo; aſſentitur huic, Filius Dei eſt homo vel non eſt homo, etiam per Fidem: quia ejus intellectus magis firmatur ad aſſentiendum toti illi disjunctivæ ex eo, quòd unam ejus partem Fide teneat, quàm ſi non ſic teneret. Si autem quæratur de aſſenſu iſtius disjunctivæ facto per lumen naturale; dicendum eſt: Quòd ex parte cauſæ & ſimpliciter ſit minus certus quàm aſſenſus unius partis per Fidem elicitus; ſecundùm quid tamen, ex parte ſcilicet ſubjecti, poteſt eſſe certior.

Ad 4. Reſp. Maj. eſſe veram cæteris paribus, quæ hic non ſunt. Cauſa enim aſſenſus, lumen ſcilicet ſupernaturale, ipſaque Dei authoritas majorem certitudinem nata eſt efficere quàm lumen naturale ſive ratio humana, quæ eſt cauſa aſſenſus rerum ſcibilium. Ex his patet eſſe concedendum, quòd Fides ſit certior aliis habitibus, non tantùm quoad habitum, ſed etiam quoad actum.

Quod in 1. Arg. ſumitur, Illud eſſe certius, quod minus poteſt habere de dubitatione; verum eſt, ſi cætera ſint paria: hic autem non ſunt. Nam intellectus non plenè aſſequitur veritates Fidei, aut ſaltem non ita perfectè poteſt illarum cognitionem adipiſci ſicut rerum ſcibilium, ſive ob defectum evidentiæ, ſive quòd non ita ſint proportionatæ intellectui

Quo modo in Fidelibus oriri poſſit dubitatio.

humano ſicut res naturales. Deinde. Actus Fidei eſt liber: actus autem ſcientiæ quantùm ad ſpecificationem eſt neceſſarius. Ex his ergo cauſis accidit, quòd Fideli poſſint obrepere dubitationes contra Fidem, non item ſcienti contra ſcientiam: quamquam illæ dubitationes non ſint omnino voluntariæ: nam voluntariè dubius in Fide pronuntiatur Infidelis; tit. de Hæret. c. 1. unde patet, B. Tho. in Reſp. ad 1. meritò dixiſſe, Quòd ejuſmodi dubitationes non ſint ex parte cauſæ Fidei, ſed quoad nos, ſive ex parte ſubjecti non plenè aſſequentis ea quæ ſunt Fidei.

In Reſp. Ad 3. diſt. eſt Min. Donum enim intellectus (idem eſt judicium de dono ſcientiæ) perfectius eſt Fide quantùm ad majorem manifeſtationem; non autem quantùm ad firmiorem inhæſionem. Quod attinet ad Scripturam in eodem 3. arg. citatam; litteralis ejus ſenſus eſt quem in c. 7. Iſa. dederunt Hieron. Thomas, Haymo, & alii; nimirum, Si non credideritis illis, quæ inſtinctu & juſſu Dei vobis annuncio, non permanebitis in regno veſtro, ſed in captivitatem ducemini. Inſuper autem juxta lectionem 70. quæ habet, *Si non credideritis, non intelligetis*; ſignificatur, quòd niſi credant verbis propheticis, non habebunt intelligentiam ſive clariorem & manifeſtiorem cognitionem. Aug. lib. 2. de Doct. Chriſt. c. 12: utriuſque lectionis hunc reddit ſenſum, qui videtur eſſe ſpiritualis: *Niſi per Fidem ambulaveritis, non poteritis pervenire ad ſpeciem, quæ non tranſit ſed permanet per intellectum purgatum nobis cohærentibus veritati.*

QUÆSTIO V.

De habentibus Fidem.

ARTICULUS I.

Utrùm Angelus aut homo in prima ſui conditione habuerit Fidem.

VINETUR quòd non. 1. Quia natura Angelica numquam eſt peregrinata, ut aſſerit Auguſt. lib. 11. de Civ. Dei cap. 9. & hoc ideo, quia ſemper fuit in Patria.

2. Angeli ea quo facti ſunt vident res in verbo; ait Auguſt. lib. 2. de Gen. cap. 8. ergo non vident per Fidem.

3. Angelus habebat evidentiam quòd Deus eſt trinus & unus; ergo non habebat Fidem. Ant. prob. Quia omne revelatum à Deo eſt verum: Deum eſſe Trinum & unum eſt revelatum à Deo; ergo eſt verum: atqui Maj. & Min. erant evidentes Angelo, manifeſtum enim illi erat quòd Deus ſit per omnia verax, & quòd à nulla creatura edocebatur tale myſterium; ergo etiam concluſio erat evidens. Pro Reſp. ſit

CONCLUSIO I.

CERTUM eſt omnino, quòd & Angeli boni ante confirmationem, & mali ante lapſum, & primi parentes ante peccatum habuerint Fidem.

1. Quia certum eſt, quòd habuerint gratiam juſtificantem, cujus pars neceſſaria eſt Fides: nam de Diabolo dicitur Jo. 8. quòd in veritate non ſteterit; quo ſignificatur, fuiſſe in veritate, ſed in ea non permanſiſſe. De bonis pariter & malis Angelis conſtat quòd fuerint in via ad beatitudinem: qui autem ſunt in ea via, per Fidem ambulant & non per ſpeciem. 2. ad Cor. 5. & *Accedentem ad Deum oportet credere*, ad Heb. 11. Quæ loca etiam valent ad probandum, quòd primi noſtri parentes Fidem habuerint, cùm & ipſi fuerint in via ad beatitudinem. Sed præterea Conc. Trid. ſeſſ. 5. can. 1. docet, Eſſe confitendum, quòd Adam in Paradiſo ſanctitatem & juſtitiam, in qua conſtitutus fuerat, amiſerit & can. 2. Quòd acceptam à Deo ſanctitatem & juſtitiam, quam perdidit, non ſibi ſoli, ſed etiam nobis perdiderit.

2. In hanc ſententiam expreſsè conſentiunt SS. Patres. Nam Amb. lib. 7. in Luc. ſcribit, Adam fuiſſe exutum veſtimento Fidei. Proſper. Reſp. 1. ad Excerp. Genuenſ. & c. 19. cont. Collat. de Adam loquens ait, Quòd perdidit primitus Fidem. Similiterque loquitur Fulgentius lib. de Incarn. cap. 13. & 22. Sed antea Auguſtinus ejuſdem fuit ſententiæ lib. 1. cont. Julian. cap. 3. & lib. 11. de Civ. cap. 11. 13. 15. lib. 11. cap. 9. & lib. de Corrept. & Grat. cap. 11.

CONCLUSIO II.

ANGELOS ſive bonos ſive malos & primos noſtros parentes Fidem, quam habuerunt ante confirmationem vel lapſum, in prima ſui creatione accepiſſe longè verius eſt. Nam Angelos omnes fuiſſe in gratia creatos; rectè docet B. Thomas 1. p. q. 62. art. 3. & ſimiliter primos homines ejuſdem p. qu. 95. art. 5.

Digitized by Google

art. 5. Cæterum, etſi tam Angeli quàm homines primi Fidem habuerint; addit tamen B. Thom. quòd & *Angelus ante confirmationem & homo ante peccatum quædam de divinis myſteriis manifeſta cognitione cognoverint, quæ nunc non poſſumus cognoſcere niſi credendo.* Quod omnino videtur intelligendum de illis, quæ per accidens ad Fidem pertinent, per ſe autem ſcientificè cognoſci poſſunt. Vult enim, iſtud ſecundùm hoc dici poſſe, ſecundùm quod quædam ſunt credita ab uno, & manifeſtè ſcita ab alio etiam in ſtatu præſenti. Quantùm autem ad ea, quæ per ſe ſub Fidem cadunt, neque poſſunt ratione demonſtrari; Angelus & homo in prima ſui conditione illa cognoſcebant altiori quadam cognitione quàm nos cognoſcimus, adeò ut cognitio ipſorum, quamvis intra limites Fidei comprehenſa, fuerit quodammodo media inter cognitionem præſentis ſtatus & cognitionem Patriæ: & hoc, non propter evidentiam rerum aut cognitionis earum, (ſic enim deſtrueretur Fides) ſed propter ipſius Fidei perfectionem. Fuit enim Fides tam in homine quàm in Angelo perfectiſſima intra rationem Fidei: partim quia non acceperant illam audiendo ab aliis ſicut nos, ſed per ſolum Deum interiùs eis infundentem lumen Fidei, ac etiam oſtendentem quid deberent credere: partim quia cognitio eorum erat ſecundùm ſe multò perfectior quàm noſtra, utpotè non impedita per diſtractiones & occupationes circa ſenſibilia. Vide 1. p. qu. 94. art. 1. & qu. 18. Verit. art. 2. & 3. Huc etiam pertinet, quod hìc in Reſp. ad 1. ait: *Non inerat eis Fides, qua ita quæreretur Deus abſens, ſicut à nobis quæritur: erat enim eis magis præſens per lumen ſapientiæ, quàm ſit nobis; licèt nec eis eſſet ita præſens, ſicut eſt Beatis per lumen gloriæ.*

Ad 1. Arg. Reſp. Ex dictis patere, quòd Angelus fuerit aliquando peregrinatus per Fidem; tunc ſcilicet, cum necdum eſſet beatitudinem adeptus. Verborum autem Auguſtini ſenſus non eſt, quem dedit ejus Interpretes, ſed iſte: Angelos beatos numquam fuiſſe peregrinatos, hoc eſt numquam fuiſſe extra ſtatum gratiæ. Confer ipſum Aug. ſub fin. cap.

Ad 2. Reſp. Angelum habere duplicem cognitionem Verbi: unam naturalem, qua cognoſcit Verbum per ejus ſimilitudinem in ſua ipſius natura relucentem: alteram gloriæ, qua cognoſcit Verbum per ipſius eſſentiam; & per utramque cognoſcit res in Verbo, ſed imperfectè per naturalem, per alteram verò perfectè. Prima ergo cognitio rerum in Verbo adfuit Angelo à principio ſuæ creationis, ſed non ſecunda; & ideò non ſequitur, quòd non viderit per Fidem.

Ad 3. Neg. Ant. Ad Prob. Reſp. Min. ſyllogiſmi qui objicitur non fuiſſe Angelo evidentem. Quamvis enim eſſet certus, quòd iſtius myſterii revelatio fieret à Deo; hoc tamen non erat illi evidens. Nec obſtat, quòd ſciret ſe à nulla creatura edoceri. Hoc enim non ſciebat evidenter; ſive quia non habebat evidentiam de eo, an nulla creatura eſſet ſupra ipſum ſaltem in ordine ad ſupernaturalia; ſive ob aliud. Horum occaſione quæri hìc ſolet,

Utrùm evidentia in atteſtante Deo conſiſtat ſimul cum Fide?

VOCATUR autem evidentia in atteſtante Deo, qua cuipiam evidens eſt, quòd Deus atteſtetur ſeu revelet aliquid.

Eam conſiſtere cum Fide prob. 1. Quia ſola illa manifeſtatio excludit Fidei rationem, per quam ſupernaturalis veritas videtur ſecundùm eſſentiam; ut hìc tum in corp. tum in Reſp. ad 1. dicitur.

2. Quando intellectus ex ſigno convincitur ut cognoſcat manifeſtè, hoc dici à Deo qui non mentitur; ratio Fidei non tollitur, ait B. Thom. art. 2.

3. Non ſunt eadem eſſe evidens quòd hoc ſit à Deo revelatum, & eſſe evidens ſecundùm ſe.

Reſp. Neg. Reſp. negat. eſt veriſimilior 1. Quia ſi ponatur alicujus myſterii evidentia in atteſtante Deo; ſequitur, ipſum myſterium eſſe evidens; omnis enim concluſio evidenter cognoſcitur, quæ per evidentem conſequentiam ſequitur ex præmiſſis evidenter cognitis: atqui tale myſterium per evidentem conſequentiam ſequitur ex his præmiſſis evidenter (ut ſupponitur) notis, Omne revelatum à Deo eſt verum, & Tale myſterium eſt à Deo revelatum; ergo ipſa evidenter cognoſceretur: evidentia verò Fidem deſtruit.

2. Poſita ejuſmodi evidentia; ſequeretur, intellectum neceſſitari ad aſſentiendum: neque enim poteſt rei evidenter veræ diſſentiri; per Fidem verò liberè aſſentimur.

3. Nulla videtur dari evidentia in atteſtante Deo, niſi evidenter videatur Deus revelans; quamdiu enim non clarè videtur is qui revelat, etiamſi fortaſſe ſit evidens quòd fiat revelatio, non eſt tamen evidens quis revelationem faciat; ac proinde non eſt evidentia revelantis ſive atteſtantis.

Atque ex his patet Reſp. Ad 1. Scilicet evidentiam in atteſtante Deo eſſe manifeſtationem, per quam ſupernaturalis veritas videtur ſecundùm eſſentiam. Ne quis autem objiciat: Fidei rationem tolli per demonſtrationem ex effectis; ac proinde Authorem malè dicere, quòd tollatur per ſolam veritatis ſupernaturalis viſionem. Scire debet, eum loqui de iis, quæ principaliter ad Fidem pertinent, quæque non poſſunt demonſtrari etiam ex effectis.

Ad 2. Reſp. Quando aliquis Propheta adhibet ſignum, v. g. mortuum ſuſcitando, in confirmationem ejus quod prænuntiat: intellectus videntis poteſt quidem convinci; tum ut certò judicet, hoc dici à Deo; tum ut evidentiam habeat credibilitatis, non tamen ut habeat evidentiam Dei atteſtantis: quamvis enim ex tali effectu rectè colligat Deum loqui per iſtum Prophetam; non tamen evidenter videt Deum loquentem, quandoquidem non eum videat: unde B. Thom. q. 1. art. 4. ad 2. & lib. 1. cont. Gent. cap. 6. evidentiam ſignorum ponit inter argumenta, quibus videatur Fides eſſe credibilis; non autem inter ea, quibus videatur Deus eſſe qui quiddam revelat.

Ad 3. Reſp. Unum ex altero ſequi, ſi loquamur de evidentia Dei revelantis tam certa, ut ei falſum ſubeſſe nequeat.

ARTICULUS II.

Utrùm in Dæmonibus ſit Fides?

VIDETUR quòd ſic. 1. Quia Jac. 2. dicitur quòd Dæmones credant, ibidemque Fides impiorum comparatur cum Fide Dæmonum: unde Auguſtinus lib. de Fide & Oper. c. 16. & tract. 22. in Joan. vocat eam Fidem Dæmonum; ergo ſicut in peccatoribus verè eſt Fides infuſa, ita & in Dæmonibus.

2. Fides non amittitur niſi per peccatum Infidelitatis: atqui peccatum Dæmonum non fuit Infidelitas; ergo cùm habuerint Fidem, ut art. ſuperiore diximus, illam adhuc habent.

3. Fides non repugnat ſtatui in quo ſunt Dæmones: neque enim Deum vident ut evacuetur quod ex parte eſt: neque habent evidentiam talem, quæ Fidem deſtruat; ergo habent Fidem.

Sed contra in Dæmonibus non eſſe Fidem prob. Quia nemo credit niſi volens, ait Aug. Tract. 26. in Joan. Dæmones autem non volunt credere, ſed coguntur ad aſſentiendum, tum ex perſpicacitate, tum ex evidentia ſignorum.

Reſp. Communis, eaque omnino tenenda eſt, Non eſſe in Dæmonibus veram Fidem, ne quidem informem. Ita B. Thom. tum in corp. tum in Reſp. Reſp. Neg.
ad 2. *Fides quæ eſt in eis* (ait in 3. d. 23. qu. 3. art. 3. quæſt. 1. ad 2.) *non eſt habitus infuſus, ſed ex naturali cognitione procedit.* Et qu. 14. Ver. art. 9. ad 4. *Credere æquivocè dicitur de hominibus Fidelibus & de Dæmonibus; nec eſt in eis Fides ex aliquo lumine gratiæ infuſo, ſicut eſt in Fidelibus.*

Prob. 1. Quia Dæmones peccando ſpoliati ſunt omnibus donis gratuitis: *Exciderunt*, ait Dionyſ. de Div. Nomin. cap. 4. p. 4. *toto bono ſibi dato*: Fides autem magnum eſt donum divinæ gratiæ; ergo Fidem amiſerunt.

2. Fides eſt quoddam Dei donum ex ſua natura ordinatum ad beatitudinem; eſt enim ſubſtantia rerum ſperandarum, ad Heb. 11. atqui Dæmones exciderunt

omni ſpe beatitudinis, ita ut illam neque ſperent, neque ſperare poſſint; ergo non habent Fidem.

3. Intellectus Fidem habentis non aſſentit credibilibus, niſi ſit aliquis bonus affectus credulitatis in voluntate, quo ipſe captivetur in obſequium Fidei: in Dæmonibus autem nullus eſt talis affectus, imò nulla omnino eſt bona voluntas, ut ex p. p. q. 64. art. 2. & ex Suppl. q. 98. art. 1. patet.

4. Si quis ita eſſet affectus, ut non vellet aſſentiri illis quæ proponuntur credenda, niſi vel ea videret, vel evidentia ſignorum convinceretur; is non haberet Fidem: rejiceret enim rationem Fidei formalem, quandoquidem non aſſentiretur propter authoritatem Dei, ſed propter ea quæ videret: atqui Dæmones non volunt aſſentiri, niſi ſignorum evidentia convincantur; ergo.

Ad 1. Arg. Reſp. In Dæmonibus reſpectu eorum, quæ non ſunt ipſius evidentia, neque in principia per ſe evidentia reduci poſſunt, eſſe quamdam Fidem ſeu aſſenſionem firmam & certam; ideòque de illis rectè dici quòd credant; verum ea Fides, neque eſt ex dono gratiæ, ſed ex ſubtilitate naturæ; neque ex pio ac humili affectu voluntatis Deo ſe ſubmittentis, ſed per rerum ſeu ſignorum vel effectum evidentiam coacta: cùm enim habeant intellectum naturaliter perſpicaciſſimum; ea perſpicacitate cum ſignis manifeſtiſſimis concurrente, convincuntur ut velint nolint aſſentiantur, quòd Eccleſiæ doctrina (propter cujus confirmationem ſciunt illa fieri) ſit vera: veluti quòd Deus ſit Trinus & unus: quòd Chriſtus ſit in Euchariſtia, & ſic de aliis. Comparatio autem, quam facit Apoſtolus, non conſiſtit in eo, quòd Fides, quam habent impii, ſit ſimilis Fidei Dæmonum, vel in principio à quo provenit, vel in modo aſſentiendi coactè ſed in eo, quòd ſicut Dæmones rebus Fidei firmiter ac certò aſſentiuntur, neque tamen hoc eis prodeſt ad ſalutem; ita Chriſtiano malè vivent Fides, quam à Deo habet, nihil prodeſt ad ſalutem, niſi conetur cum Fide bona opera habere. Cæterum, eſſe aliquod diſcrimen inter Fidem hominum etiam informem & Fidem Dæmonum; non obſcurè ſignificavit idem Apoſtolus, quando homini Fidem ſine operibus habenti dicit: *Tu credis quoniam unus eſt Deus; benè facis*: addens autem, *Et Dæmones credunt*; non repetiit, *Benè faciunt*, ſed, *Contremiſcunt*. Homo enim Fidei quamvis informis credens, illum virtutis actum benè facit; ſed Dæmon (cùm invitus aſſentiatur: nullus autem invitus benè faciat) non benè agit; imò nec omnino quicquam eſt quòd benè faciat. Eam comparationem, quam Apoſtolus facit, ſpectans Auguſtinus; Fidem peccatorum vocavit Fidem Dæmonum: attendens verò diſcrimen allatum: *Fides* (inquit) *malorum propè eſt Fides Dæmoniorum*, ſerm. 131. de Verb. Apoſtol. c. 9.

Ad 2. Reſp. Fidem in Viatoribus non amitti niſi per Infidelitatem: in termino autem viæ peccatores illam amittunt, quia Deus radium miſericordiæ quo illam conſervabat ſubtrahit; quemadmodum diximus ſuppl. q. 98. art. 1.

Ad 3. Neg. Ant. Quamvis enim Dæmones neque Deum videant, neque myſteriorum ſupernaturalium habeant evidentiam: quia tamen ſunt in ſtatu perpetuæ damnationis; ideò repugnat eos habere Fidem: nam Damnati omnibus donis ſupernaturalibus ſpoliati ſunt, nec habent ullum pium voluntatis affectum ſive ad credibilia ſive ad Deum.

Ad 4. Auguſt. id pronuntiavit de vera Chriſtianaque Fide, qualem jam dictum eſt non eſſe in Dæmonibus. Horum occaſione

QUÆRITUR I.

Utrùm in hominibus damnatis maneat Fides informis?

VIDETUR quòd ſic 1. Quia non eſſet alioquin unde diſtinguerentur Damnati ex Fidelibus ab illis qui numquam crediderunt.

2. Quia in Chriſtianis Damnatis manet character; ergo etiam Fides. Unde B. Thom. qu. 18. art. 3. ad 2. dicit, Quòd in illis magis poteſt eſſe Fides informis quàm Spes.

Reſp. Neg. communis eſt. Nam Damnatos homines ſicuti & Dæmones omnibus donis ſupernaturalibus ſpoliari, neque ullum piæ credulitatis affectum habere; certum eſt, cùm ſint malo obſtinati. Confer quæ diximus Suppl. q. 98. art. 1.

Ad 1. ergo Arg. Reſp. Neg. Aſſ. In primis enim baptizatis à non baptizatis diſtinguuntur charactere, qui eſt in iſtis. Deinde tam illi quàm qui ſine charactere crediderunt diſtinguuntur diverſitate meritorum & ſuppliciorum.

Ad 2. Neg. C. Nam Fides ſecundùm ſe ordinatur ad actum ſicut initium ſalutis: non autem character: cùm ergo nullum ſit Damnato ſalutis initium; nulla etiam eſt Fides. Explicatur textus.

Ad Confirm. Reſp. Quando B. Thomas ſignificat, quòd in Damnatis magis poſſit eſſe aliqua Fides informis quàm Spes, non loquitur de Fide infuſa, quæ eſt magnum Dei donum, ſed de Fide, tum coacta per evidentiam ſignorum, tum acquiſita ex prævijs actibus. Talis enim Fides poteſt eſſe ſicut in Dęmonibus ita etiam in aliis Damnatis: non poteſt autem ejuſmodi Spes eſſe in illis, quia certi ſunt, quòd nulla bona divina ſint eis poſſibilia.

QUÆRITUR II.

Utrùm Animæ, quæ olim erant in Limbo vel quæ ſunt in Purgatorio, habeant Fidem?

RESPONSIO affirmat. certa eſt. Cùm enim Fides ſit fundamentum Spei, atque ut loquitur Apoſtolus, *Subſtantia rerum ſperandarum*; non poteſt eſſe in aliquo Spes, in quo non maneat Fides: atqui in talibus Animabus remanet Spes, ut ex qu. 18. patebit; ergo etiam manet Fides: neque enim fieri poteſt, quòd aliquis ſperet beatitudinem, niſi credat eſſe poſſibile illam adipiſci. Confirm. Manente ratione formali objecti, manet habitus: atqui manet reſpectu talium Animarum formalis ratio objecti Fidei, aſſentiuntur enim rebus divinis propter veritatem primam nondum viſam, ſed adhuc obſcuram; ergo manet habitus Fidei. Huc pertinet, quòd Fides rerum ſupernaturalium in Juſtis numquam evacuetur, niſi prima veritas ſit eis apparens, ut qu. 18. Verit. art. 3. ad 1. & hujus q. art. 1. tradit B. Thom.

QUÆRITUR III.

Utrùm Fides maneat in Beatis.

VIDETUR quòd ſic. Quia omnibus donis deſtructis hæc perſeverabunt, Fides, Spes, Charitas, ut ex 1. Cor. 13. docet Irenæus lib. 2. cap. 47. & Tertull. in lib. de Pat.

Reſp. Neg. certa eſt. *Cùm* enim *venerit quod perfectum eſt, evacuabitur quod ex parte eſt*, 1. Cor. 13. atqui per Fidem ex parte ſeu imperfectè cognoſcimus, ergo adveniente perfecta cognitione, cujuſmodi eſt clara Dei viſio, Fides evacuabitur.

2. Cauſa cur *Quamdiu ſumus in corpore, peregrinamur à Domino*, 2. Cor. 5. eſt quia *Per Fidem ambulamus, & non per ſpeciem*; ergo quando non amplius à Domino peregrinabimur, ſed videbimus eum per ſpeciem, non cognoſcemus per Fidem.

3. Beatis Deum clarè videntibus non competit definitio Fidei aſſignata per Apoſtolum ad Heb. 11. ergo neque Fides. Ant. patet. Quia neque principale objectum Spei eſt illis ſperandum, cùm ſit præſens: neque veritates ſupernaturales ſunt eis non apparentes. Confirm. Id quod de ſui ratione importat imperfectionem ſubjecti, non poteſt eſſe in ſubjecto ſimul cum perfectione oppoſita: talis autem eſt Fides, importat enim, quòd credens non videat id quod credit; ergo non poteſt ſimul eſſe cum beatitudine, quæ importat, ut Beatus videat id quo beatificatur. Confer B. Thom. 1. 2. q. 67. art. 3. hujus p. q. 18. art. 2. 3. p. 7. art. 3. ex quibus patet, eum à Beatis excludere Fidem, non ſolùm quoad actum, ſed etiam

quoad

Digitized by Google

quoad habitum. An autem per Dei potentiam poſſit habitus Fidei ſimul conſiſtere cum viſione beatifica; ambigitur. Pars negans Authori noſtro conformior eſt, ac etiam veritati. Excluſo enim objecto formali, Quæſt. Reſp. neceſſe eſt excludi habitum; objectum autem formale Fidei excluditur per viſionem beatificam; ergo neceſſe eſt etiam excludi habitum Fidei.

Si Dicas: Habitum Fidei manſiſſe in Paulo, quando Ob. ſecundùm probabilem quorumdam ſententiam hic exiſtens vidit eſſentiam Dei. Reſp. B. Thom. qu. 175. art. 3. Reſp. manſiſſe habitum, quia non erat Beatus habitualiter; non enim habuit lumen gloriæ per modum formæ immanentis: ſed ſicut ſolùm in eo fuit actus Beatorum; ita non fuit actus Fidei.

Ad Arg. Reſp. Germanum Apoſtoli ſenſum eſſe, quòd in hoc præſenti ſæculo manent tria hæc, Fides, Spes, Charitas. Qui objiciuntur, intelligi poſſunt accepiſſe Fidem & Spem, non ſecundùm ſuam ſpeciem vel rationem formalem, in qua includitur obſcuritas & abſentia rei ſperatæ; ſed ſecundùm aliquid ſui, ſcilicet ſecundùm inconcuſſam certitudinem & rei ſperatæ poſſeſſionem; unde Irenæus; *Semper*, ait, *Fides quæ eſt ad magiſterium noſtrum, permanet firma*; quaſi diceret, Cognitio, quam habemus de Deo, ſemper firma & indubitata manet. Confer dictæ q. 67. art. 5. Quæri etiam poſſet: Num Fides maneat in Viatoribus illis, qui deſperant? Sed affirm. Reſp. Explicanda eſt, q. 20. art. 2.

Circa reſp. ad 2. adverte, affectum boni, ſecundùm quem Fides informis inclinat ad credendum, non neceſſariò eſſe, aut veram Dei ſicut oportet dilectionem, aut bonam voluntatem vel ejus initium: Quis boni affectus ad credendum neceſſarius. ſtat enim, Fidem ſine hujuſmodi bona voluntate aut ejus initio poſſe ſubſiſtere; ut in illis qui ex malitia peccant, peccative affectum retinent, vel Deum ex deliberata voluntate blaſphemant, ac nihilominus credunt cum ſancta matre Eccleſia Fidei articulos: ſed affectus ille boni intelligendus eſt eſſe affectus credibilitatis, quo voluntas in id quod credendum eſt ex nonnulla ad Deum obedientia & humilitate propendet, ac intellectui imperat aſſenſum.

ARTICULUS III.

Utrùm qui diſcredit unum articulum Fidei, poſſit habere Fidem informem de aliis articulis?

VIDETUR quòd ſic. 1. Quia qui hodie negant Purgatorium, vel invocationem Sanctorum, experiuntur ſe eadem tum facilitate tum firmitate qua priùs credere ea, quæ non negant; ut Deum Trinum & unum, Deum pro nobis incarnatum.

2. Apoſtoli tempore paſſionis Chriſti ſcandalum paſſi amiſerunt Fidem in Chriſtum; neque tamen dicendum eſt, eos amiſiſſe Fidem Trinitatis, creationis Mundi, vitæ æternæ & ſimilium.

3. Tam Judæi quàm alii Hæretici dicentes, ſe vel libros Prophetarum vel quatuor Evangelia recipere tamquam verbum Dei, non videntur arguendi mendacii: cùm ſatis appareat, eos verè in illis agnoſcere divinam authoritatem; ergo retinent Fidem circa eas Scripturas tamquam divinas.

4. Hæreticus ad Eccleſiam rediens non corrigitur in aſſenſu veterum articulorum quem retinuit; ergo ex ea parte credidit ſicut oportet.

5. Sicut ratio credendi eſt authoritas Dei revelantis, ita ratio faciendi bona opera eſt authoritas Dei jubentis; ergo ſicut Fidelis poteſt quædam facere propter authoritatem Dei jubentis, etiamſi non faciat omnia, ut quando peccat venialiter: ita poteſt quædam credere propter ejuſdem authoritatem, etiamſi non credat omnia.

6. Habitus acquiſitus non amittitur uno actu contrario, ut patet in actu intemperantiæ; ergo nec infuſus.

7. Fides humana habitualis, qua quis alteri credit, non amittitur per hoc, quòd in aliquo ei non credat; ergo nec divina.

8. Sequeretur, Theologum qui fieret hæreticus amittere ſcientiam Theologicam: hoc autem non videtur, quia æquè ut priùs poteſt Theologiam docere & defendere, excepto illo, in quo eſt hæreticus.

9. De hæreticis dici ſolet, quòd non habeant Fidem integram, ut ex Symb. Athanaſii liquet: per hoc autem innui videtur, eos aliqua ex parte Fidem retinere.

10. Aug. lib. de Unic. Baptiſ. contr. Petilian. cap. 3. de Judæo Chriſti confeſſione nondum Chriſtiano dicit: Quòd unum Deum colendum credit: quòd futurum expectat judicium: quòd de carnis reſurrectione non dubitat; *Laudamus, approbamus, agnoſcimus: ſicut credebat credenda: ſicut tenebat tenenda, firmamus*. Et c. 5. *Dicitur* (inquit) *Judæo, tene Fidem reſurrectionis mortuorum ſicut tenebas: ſed crede jam Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis, quod non credebas*; ſentit ergo, infideles, qui diſcredunt unum articulum, habere Fidem reliquorum. Accedit, quòd alioquin omnis illa præclara, quam de Deo rebuſque divinis habent, cognitio non eſſet gratiæ tribuenda, ſed viribus liberi arbitrii; quod reprobat Auguſt. lib. 1. de Pat. c. 27.

Reſp. B. Thomæ, eaque veriſimilior eſt, In hæretico diſcredente unum articulum Fidei non manere Fidem neque formatam neque informem de aliis articulis. Reſp. eſt neg. 1. Quia ſicut unum peccatum mortale contrariatur Charitati; ita diſcredere unum articulum contrariatur Fidei: ſed Charitas ita per unum peccatum mortale amittitur, ut nullius objecti reſpectu maneat; ergo ſimiliter amittitur Fides, ſi quis uni articulo diſcredat.

2. ſic ratiocinatur B. Thom. Formale objectum Fidei eſt veritas prima, ſecundùm quod manifeſtatur in Scripturis ſacris & doctrina Eccleſiæ: atqui diſcredens unum articulum, nec primæ veritati nec doctrinæ Eccleſiæ inhæret ſicut divinæ & infallibili regulæ; ergo non inhæret objecto Fidei, & conſequenter non habet ejus habitum.

Quidam reſpondent: Fidei impertinens eſſe, per quod medium primæ veritati credatur: quamvis enim nunc medium ordinarium ſit Eccleſiæ teſtificatio & doctrina; conſtat tamen, aliis mediis collatam fuiſſe Fidem Adæ, Abrahæ, Melchiſedech, & aliis: imò & nunc parvulis conferri per Baptiſmum. Verùm ad hæc reſponderi poteſt: Impertinens quidem eſſe, quo medio Deus utatur ad conferendum alicui Fidem, an Eccleſiæ authoritate, an Prophetarum teſtimoniis, an miraculis, an aliis viis; ſed tamen oportere, quòd is cui collata fuerit, credibilibus aſſentiatur ſub ratione formali Fidei: at hæretico unum articulum diſcredenti per nullum ex omnibus iſtis mediis donatur Fides: neque iis quæ non negat aſſentitur ſub formali ratione Fidei; ergo nec Fidem habet, nec ullis articulis aſſentitur per Fidem. Prob. Subſ. Partim quia nullum medium poteſt aſſignari, per quod ipſi conferatur Fides potiùs quorumdam articulorum quàm aliorum. Partim quia formalis ratio objecti Fidei eſt prima veritas; hæreticus autem non aſſentitur propter veritatem primam, ſed propter aliquid aliud; ſi enim aſſentiretur propter veritatem primam, cùm ipſa etiam revelaverit articulum quem recuſat credere, inſuper revelaverit inhærendum eſſe doctrinæ ſeu traditioni Eccleſiæ, quæ eſt columna & firmamentum veritatis; utique inhæreret etiam iſti articulo quem diſcredit, & quem credendum Eccleſia proponit. Hinc Aug. lib. 17. contr. Fauſt. c. 3. *Qui in Evangelio quod vultis creditis, quod non vultis non creditis: vobis potiùs quàm Evangelio creditis*. Explicatur textus. Cæterum, quod Beat. Thomas hic dicit: *Formale objectum Fidei eſt veritas prima ſecundùm quod manifeſtatur in Scripturis ſacris, & doctrina Eccleſiæ*; non eſt ſic intelligendum, quaſi doctrina Eccleſiæ ſit objectum Fidei: ſed ſic, quòd formale objectum Fidei ſit ipſa prima veritas quemadmodum dixit hujus qu. art. 1. & qu. 1. artic. 1. 3. 6. & qu. 4. art. 1. doctrina verò Eccleſiæ ſit ordinaria regula, quæ nos ad credendum dirigit, divina & infallibilis, quia à Deo habet infallibilitatem. Cùm ergo ſubinfert: *Quicumque non inhæret ſicut infallibili & divinæ regulæ doctrinæ Eccleſiæ*; aut loquitur de illo, qui pertinaciter renuit inhærere doctrinæ Eccleſiæ: ejuſmodi eſt omnis hæreticus;

Digitized by Google

reticus; aut ſubaudiendum eſt, *Vel medio æquivalenti* propter eos, qui de infallibilitate Eccleſiæ nondum inſtructi per Chriſti miracula vel ſermonem, per Apoſtólorum prædicationem, per revelationem ipſis factam, aut per alium aliquem modum Fidem acceperunt. Confer Auguſt. lib. 13. cont. Fauſt. c. 7.

3. Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 15. affirmat, Fidem amitti per Infidelitatem: nolle autem credere unum Fidei articulum eſt Infidelitas; ergo per hoc Fidex amittitur.

4. Si Catechumenus ita eſſet affectus, ut unum aliquem articulum nollet credere; numquam reciperet habitum Fidei durante illo affectu, etiamſi eſſet paratus reliquis omnibus articulis aſſentiri; ergo neque Fidem ſervabit, ſi poſt Fidem ſuſceptam ſimiliter ſit affectus.

5. Sequitur alloquin, quòd Hæreticus ſit Fidelis. Qui enim habet Fidem Theologicam, eſt Fidelis: atqui hæreticus diſcredens uni articulo in aliorum opinione habet Fidem Theologicam; ergo eſt Fidelix. Minor. prob. Quia Fides de aliis articulis eſt Fides; aut certè verum eſt quod dicimus, talem hæreticum non habere Fidem, ne quidem aliorum articulorum.

Ob. Si dicas: Eum non habere Fidem, ſed Fidei partem, eò quòd Fides ſignificet aliquid integrum & omnibus ſuis partibus completum. Resp. Reſp. Fidem ſignificare aliquid integrum ex parte objecti, quia ſignificat illum habitum, quo quis inclinatur ad aſſentiendum omnibus quæ Deus revelavit ſine ulla exceptione: iſte autem habitus tantùm eſt unus in unoquoque credentium, & de eo dicendum eſt, quòd diſcredendo uni articulo, vel amittatur, vel non: ſi amittitur; ergo non manet Fides reliquorum articulorum, quia idem eſt habitus unius articuli & aliorum: ſi non amittitur; ergo Hæreticus eſt Fidelix, nam ab habitu Fidei quiſpiam Fidelis eſt & nominatur.

Ad 1. Arg. 1. Reſp. Firmitatem non eſſe ſufficiens ſignum veræ Fidei. Videmus enim, Hæreticos ita ſuis erroribus aliquando aſſentiri, ut pro eis libenter moriantur 2. Reſp. Neg. Aſſ. Hæreticis enim commune eſt, ut abjecta ſemel aliqua parte Catholici dogmatis, alia deinceps & alia jam quaſi ex more & licito abnegent, incerti quà eant, quid appetant, quid fugiant, quid teneant, quid dimittant; ut pulchrè oſtendit Vincentius Lirin. Libel. ſui cap. 25. & 32. Nec obſtat, quòd articulis; quos non negant, videantur aſſentiri ſimiliter ſicut antea. Quamvis enim illis aſſentiantur; non tamen aſſentiuntur eo modo quo prius, quia non ex habitu Fidei, neque propter primam veritatem: ſed tum ex priſtina conſuetudine, tum ex divino illo auxilio, quod ipſos conſervat, ne tales articulos negent, ſed admittant. *Simile* aliquid eſt, ſi quis demonſtrativè quippiam cognoviſſet, & per morbum vel aliter oblitus cauſæ ſeu medii demonſtrationis teneret firmiter eamdem concluſionem; non eſſet dicendum, quòd teneret eam per ſcientiam, vel quod aſſentiretur illi eo modo quo priùs, ſed diverſo.

Ad 2. Neg. Ant. Nam de Petro, qui Chriſtum negavit, Auguſt. lib. cont. Mendac. cap. 6. affirmat, Quòd in illa negatione intus veritatem tenebat, ore negans quod corde credebat. Quod ergo dicitur, Apoſtolos in paſſione ſcandalum paſſos; id quantùm ad externam Fidei confeſſionem eſt accipiendum, quia ſcilicet omnes relicto Chriſto fugerunt. Incredulitas autem, cujus arguuntur poſt reſurrectionem, non fuit de illis quæ priùs crediderant, ſed de iis ad quæ credenda nimis erant tardi. Vide Bellarminum lib. 3. de Eccleſia militante cap. 17. & Maldonatum ad caput 26. Matth. & quæ dicimus lib. 3. Controv. q. 3. art. 4. ad ad 1. & 4.

Ad 3. Reſp. Judæos & Hæreticos non mentiri, quando libros ſacros dicunt ſe tamquam verbum Dei recipere, quia habent illos pro ſacris & à Deo revelatis. Neque propterea ſequitur, quòd Fide Theologica aſſentiantur. Nam ad aſſenſum Fidei neceſſarium eſt, quòd aliquis ad eum moveatur propter veritatem primam, cujus authoritatem per omnia certam habeat & infallibilem: Hæreticus autem neque movetur ad aſſentiendum propter veritatem primam, neque illius authoritatem per omnia certam habet ac infallibilem, quandoquidem quæ vult recipit, & quæ non vult non recipit; aliqua autem recipit, vel conſuetudine priſtini aſſenſus, vel peculiari aliqua alia ratione ſibi oblata motus & à Deo adjutus, ne omnia reſpuat.

Ad 4. Neg. Conſ. Quamvis enim Hæreticus ad Eccleſiam rediens non corrigatur quoad objectum in veris articulis, quorum aſſenſum retinuit; corrigitur tamen à Deo quoad modum aſſenſus, ut illos articulos jam ſuſcipiat Fide divina & tamquam verbum Dei, quos priùs retinebat propria electione, quamvis non ſine aliquo Dei adjutorio eum protegentis, ne in plures errores caderet.

Ad 5. Reſp. Fidelem non poſſe quædam mandata propter authoritatem Dei jubentis eo modo facere quo oportet, niſi etiam ſit animo paratus reliqua præſtare: *Qui*, enim, *offendit in uno*, *factus eſt omnium reus*, Jac. 2. dum autem Juſtus venialiter peccat; tunc non facit aliqua Dei mandata ſicut oportet, quamvis habitu maneat paratus ad ea omnia ſic facienda potiùs, quàm Dei amicitiam perdere velit.

Ad 6. Neg. C. Quia per unum actum contrarium habitui acquiſito non tollitur formalis ratio objecti ipſius: per unam autem hæreſim tollitur formalis ratio objecti Fidei.

Ad 7. etiam Neg. C. Hominis enim authoritas, cui nititur Fides humana, non eſt in omnibus rebus certa & infallibilis; ac proinde poteſt aliquis ei credere in uno, etiamſi eidem non credat in alio: authoritas autem Dei, cui Fides divina innititur, eſt in omnibus certa & infallibilis.

Ad 8. Cùm habitus Fidei ſit principium ſcientiæ Theologicæ, ideoque per ſe connexus cum illa; dicendum eſt, Hæreticum non retinere veram ſcientiam Theologicam: ſed quemadmodum Fide amiſſa, retinet aliquid ſimile Fidei, per quod aliis articulis aſſentiatur; ita retinet aliquid ſimile ſcientiæ Theologicæ innixum principio infirmiori quàm ſit Fides, ſed quod per experientiam nequeat dignoſci. Et hinc eſt, quòd concluſiones Theologicas poſſit tueri, & de iiſdem diſputare.

Ad 9. Neg. Subſ. Nam Hæreticus totum fidei habitum perdit: dicitur tamen non habere Fidem integram: non quia partem aliquam iſtius habitus retinuerit: ſed quia non verſatur circa integrum Fidei objectum, quandoquidem illinc quædam neget, quædam recipiat. Ac proinde quod Athanaſius dicit, Neminem fore ſalvum, niſi qui Fidem integram inviolatamque ſervaverit; hunc habet ſenſum, Niſi recipiat omnia & ſingula quæ credi oportet: Fidem enim pro Fidei objecto uſurpat, quemadmodum ad initium quæſt. 1. diximus.

Ad 10. Reſp. Nos approbare quòd Judæus vel Hæreticus credit Deum colendum, judicium futurum, alioſque in quibus non errat articulos: quia licèt non credat Fide divina, cùm eam non habeat; virtus tamen eſt aſſenſus quem de illis firmum elicit: ac proinde firmamus, ut eadem illa credenda credat, ideſt ut firmiter illis inhæreat. Dicimus etiam Judæo, ut teneat Fidem reſurrectionis ſicut tenebat, ideſt ut reſurrectionem aliquando futuram certo aſſenſu teneat, ſicut antea tenebat: quamvis eam certiori medio jam innixus teneat quàm ante. Quòd autem Auguſtinus non velit Judæis aut Hæreticis veram Fidem articulorum quos retinent tribuere; prob. Quia cap. illo 3. contra Petilianum quando de Judæo nondum Chriſtiano dicit, quòd unum Deum colendum credit; adjungit, *Quod vitam ſperat æternam*: hoc autem intelligi non poteſt de ſpe Chriſtiana, quam in Hæreticis non eſſe communiter docetur quæſt. 18. ergo nec præcedens intelligi debet de Fide Chriſtiana, ſed vel de acquiſita, vel de actu qui ſimilis ſit actibus veræ Fidei. Confirmatur. Sicut de Judæo aſſeruit nos ei dicere, *Tene Fidem reſurrectionis mortuorum ſicut tenebas*; ita cap. 5. dici affirmat idolorum cultori, *Tene, ab uno vero Deo Mundum conditum eſſe, quod tenebas*. Et poſtea: *Dei veritatem, quæ credis ab ipſo Mundum conditum, in tua detines iniquitate, qua Deorum cultor vis eſſe falſorum*; atqui certum eſt, Idololatras non habere Fidem; ergo ſicut quando dicuntur credere Mundum eſſe ab uno Deo conditum, Auguſtinus non

intelligit

intelligit Fidem Theologicam : ita nec quando idem attribuit Judæo vel Hæretico. Ad Confirm. Reſp. Neg. Aſſ. Nam aſſenſus veri, quos de rebus Fidei habent Hæretici, *Divini ſunt muneris*, ait Auguſt. dicto cap. 5. contr. Petilian. Deus enim; quamvis non conſervet in eis Fidem; gratuito tamen & ſupernaturali auxilio conſervat in illis quamdam habilitatem ſeu promptitudinem ad aſſentiendum articulis, quos adhuc retinent.

Articulus IV.

Art. 4. docet, Fidem poſſe eſſe majorem in uno quàm in alio; non quidem ex parte objecti formalis, cùm illud ſit in omnibus unum & ſimplex: ſed tum ex parte objecti materialis; quia unus poteſt explicitè plura credere quàm alius: tum ex parte ſubjecti; ſive quia unus intellectus eidem veritati primæ certiùs ac firmiùs alio aſſentitur; ſive quia voluntas promptiùs & devotiùs ſe divinæ majeſtati ſubjicit. Confirm. In aliquo eſt modica Fides, juxta illud Matth. 14. *Modicæ Fidei quare dubitaſti?* In alio autem magna, *O mulier magna eſt Fides tua!* Matth. 15. ergo eſt major in uno quàm in alio. Hinc Apoſtolus Rom. 12. *Unicuique ſicut Deus diviſit menſuram Fidei.*

Neque verò in diverſis tantùm hominibus invenitur Fides inæqualis, ſed etiam in uno & eodem modò eſt minor, modò major: unde Apoſtoli dicebant Domino, Luc. 17. *Adauge nobis Fidem*: Eccleſia in Collect. Dom. 13. poſt Pent. orat, *Da nobis Fidei, Spei, & Charitatis augmentum.* Confirm. Sicut enim unus alio certiùs poteſt eidem veritati inhærere, & alio humiliùs eidem ſe ſubjicere; ita etiam unus idemque modò firmiùs modò minùs firmiter; modò devotiùs, modò minùs devotè eidem aſſentitur & ſubjicitur: quo modo unam & eamdem rem unus & idem clariùs videre poteſt diverſo tempore pro majori vel minori temperie organi. Augetur autem habitus Fidei intenſivè per majorem radicationem in ſubjecto: an etiam acceſſione graduum; patebit ex illis, quæ de augmento Charitatis dicentur q. 24. art. 5.

QUÆRITUR I.

Utrùm Fides augeatur per omnes actus aliarum virtutum, per quos augetur Charitas. Reſp. negativa tenenda eſt, quam aſſerunt Lorcas hìc, & Turriannus diſp. 45. dub. 5. Neque enim cum incremento aliarum virtutum ea eſt connexio incrementi Fidei quæ Charitatis: cùm omnium virtutum actus ſint actus Charitatis tamquam imperantis & dantis eis valorem meriti; non ſimiliter autem ſint actus Fidei. Augetur ergo Fides per ſolos Fidei actus; niſi fortè etiam augeatur per Baptiſmum in eo, qui antequam baptizaretur, Fidem receperat: eò quòd Baptiſmus ſit Sacramentum Fidei.

QUÆRITUR II.

Utrùm Fides informis interdum augeatur. Reſp. augeri. Poteſt enim peccator conari elicere actum Fidei intenſiorem quàm antea fuerat ejus habitus; unde peccatores aliquando experiuntur, ſe & firmiores in credendo & promptiores: quo poſito; conſentaneum videtur, quòd Deus Fidem in illis augeat. Confirm. Plus eſt Fidem infundi quàm augeri: probabile autem eſt, quòd interdum infundatur ante juſtificationem, ut q. ſeq. art. 2. videbitur; ergo etiam probabile eſt, quòd ante juſtificationem interdum augeatur.

QUÆRITUR III.

Quomodo Fides informis augeatur, cùm ante infuſionem Charitatis nullum ſit meritum? Reſp. Augeri per actus Fidei ex auxilio Dei ſpecialis elicitos. Quamvis enim non ſint meritorii de condigno; habent tamen aliquam rationem meriti congrui, quatenus ſubjectum diſponunt, præſertim ſi ſint intenſiores ad promptiùs & firmiùs credendum: ſicut autem Deus Fidem infundit juxta diſpoſitionem majorem aut minorem; ita auget.

QUÆRITUR IV.

Utrùm in peccatore poſſit eſſe major Fides quàm in homine Juſto. Reſp. Affirm. videtur certa 1. Quia fieri poteſt, ut qui juſtitiam peccando amittit, Fidem intenſiorem habeat antequam peccet, quàm alius in juſtitia perſeverans: cùm ergo non peccet contra Fidem; retinet eumdem habitum Fidei in eodem gradu, in quo ante habebat 2. Poteſt etiam eſſe, quòd peccator & plures & intenſiores actus Fidei eliciat quàm Juſtus; ergo habebit Fidem intenſiorem.

Si dicas: Fidem vivam etiam minimam eſſe majorem Fide informi. Reſp. Eſſe majorem in genere perfectæ virtutis, non autem quantùm ad intenſionem habitus.

QUÆRITUR V.

Utrùm Fides poſſit minui. Certum eſt non poſſe minui ex parte credibilium ſic, ut aliquis pauciora jam credat quàm priùs crediderat. Quia diſcredendo unum articulum, perditur Fide reliquorum, ut art. 3. dicebamus. Quantùm autem ad intenſionem non pauci negant poſſe diminui: nobis tamen videtur poſſe, quatenus ſive per peccata venialia Fidei oppoſita, ſive per ceſſationem ab actibus Fidei aliquis ſit minùs promptus & minùs firmus in Fide ipſaque Fides ad corruptionem diſponitur. Vide quæ dicentur qu. 24. art. 10.

Circa Reſp. Ad 2. adverte, Fidem non eſſe in ſummo quantùm ad intenſionem, quamvis ſit in ſummo ratione objecti; quatenus nimirum adhæret Summæ Veritati, quam omnibus præponit.

QUÆSTIO VI.

De Cauſa Fidei.

Articulus I.

Utrùm Fides ſit homini à Deo infuſa?

Negabant olim Pelagiani. Cùm enim manifeſtis Scripturæ teſtimoniis convincerentur, Fidem, ſine qua nemini ſalus contingit, ad dona Dei eſſe referendam; dicebant, eam non aliter ad gratiam Chriſti pertinere, quàm quia; vel non crederemus niſi credibilia nobis revelarentur divinitus; vel quia licèt initium Fidei eſſet à nobis, ipſum tamen augmentum Dei donum foret: ita ſcilicet, ut ex nobis haberemus conſentire Evangelio prædicato; per Fidem autem ſic ex viribus noſtris acquiſitam impetraremus à Deo cætera, quæ ad piè vivendum in hoc ſæculo ſunt neceſſaria. In eodem errore verſatum ſe aliquando fuiſſe teſtatur Auguſt. lib. de Præd. SS. cap. 3.

B. Thomæ certa Reſp. eſt, Fidem homini à Deo dari: & hoc quantùm ad duo; ſcilicet quantùm ad annuntiationem & propoſitionem eorum, quæ ſunt Fide tenenda; & quantùm ad aſſenſum illis præbendum. *Reſp. eſt affirm.*

Ad Prius quod attinet, Prophetis & Apoſtolis Deus immmediatè revelavit credibilia: cæteris verò mediatè; per ipſos nimirum Prophetas & Apoſtolos, ac per viros Apoſtolicos. Eſt autem hoc Dei beneficium ea quæ credi oportet per ſe vel per ſuos miniſtros proponentis adeò neceſſarium, ut alioquin impoſſibile nobis ſit habere illorum notitiam. Cùm enim credibilia omnem humanam rationem excedant: quantumcumque homines inquirerent vel ratiocinarentur; numquam poſſent ea invenire. Hinc ad Roman. 10. *Quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient ſine prædicante? quomodo verò prædicabunt niſi mittantur?* Et poſtea: *Ergo Fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti.* Ubi auditus per hebraiſmum ponitur pro ſer-

mone vel prædicatione audita, ſicut Habac. 3. *Domine audivi auditum tuum*, ideſt ſermonem de te ſactum. Ex quibus verbis & hoc venit conſiderandum, per magnum eſſe Dei beneficium, quòd Eccleſiaſticæ veritatis Prædicatores mittat ſive ad nationes ſive ad aliquos particulares homines: quod David Pſalm. 147. agnoſcens ait: *Qui annuntiat verbum ſuum Jacob, juſtitias & judicia ſua Iſrael: non fecit taliter omni nationi, & judicia ſua non manifeſtavit eis.* Et Act. 16. habemus, quòd Paulus & Timotheus, *Vetati ſunt loqui verbum Dei in Aſia*: & quòd, *Cum vellent ire in Bithyniam, non permiſit eos ſpiritus Jeſu.* Mittit verò Prædicatores Deus, vel per ſe immediatè ſicut Apoſtolos, vel per poteſtatem in Eccleſia ſtabilitam Sedemve Apoſtolicam, quomodo miſſi ſunt Diaconi ab Apoſtolis Act. 6. collato cum cap. 8. v. 5. & ſeq. & S. Auguſt. Anglorum Apoſtolus à S. Gregorio in Britanniam, ac alii deinceps aliò à diverſis Pontificibus.

Act. Fidei dupliciter ſupernaturalis.

Quod attinet ad Poſterius, Fides nobis eſt à Deo infundente habitum Fidei, ut fit in Baptiſmo etiam in parvulis: & voluntatem noſtram inſi-ctente ut velimus credere, imò & efficiente ut actualiter credamus. Unde ſequitur, quòd actus Fidei ſit ſupernaturalis, non tantùm quoad modum, ſed etiam quoad ſubſtantiam: ita ut per ſupernaturale Dei donum eliciatur tam aſſenſus credibilium, (quemadmodum docet hic B. Thom.) quàm modus, quo illis credibilibus firmiter & propter divinam authoritatem aſſentimur; neque poſſit idem ille actus elici abſque ejuſmodi dono.

Hæc doctrina prob. 1. ex generalibus Scripturis, quibus oſtenditur, omne opus hominum ad ſalutem pertinens à Deo donari, & nullum ſine ipſius dono fieri poſſe. *Sine me nihil poteſtis facere*, Joan. 15. *Quis te diſcernis? quid autem habes quod non accepiſti?* 1. ad Cor. 4. *Deus operatur omnia in omnibus*, 1. ad Cor. 12. *Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid a nobis quaſi ex nobis*, 2. ad Cor. 3.

Prob. 2. ex Orat. Eccleſiæ, quas pro Infidelibus facit, ut ad Fidem convertantur, & ex gratiis quas Deo agit pro illorum converſione: quæ omnia inaniter fierent, niſi Fides Dei donum eſſet; ut pulchrè deducit Auguſtinus lib. de Nat. & Grat. cap. 16. & 18. lib. de Prædeſt. Sanctorum cap. 14. & 19.

Prob. 3. Quia ſequeretur alioquin, gratia dari ex meritis: *Quod objectum ſibi Pelagius ne damnaretur ipſe damnavit*; ait Auguſtin. lib. de Prædeſt. Sanct. cap. 12.

4. Prob. poteſt peti ex Scripturis illis, quibus Fides ſpecialiter & ſuo nomine inter Dei dona numeratur, non tantùm quoad ſui augmentum, ſed etiam quoad initium. Joan. 6. *Hoc eſt opus Dei, ut credatis in eum quem miſit ille.* Ad Philipp. 1. *Vobis datum eſt pro Chriſto, non ſolum ut credatis in eum, &c.* non ait, ut pleniùs & perfectiùs credatis, ſed *ut credatis* 1. ad Timoth. 1. B. Paulus loquitur: *Miſericordiam conſecutus ſum ut Fidelis eſſem*; non ait, Ut Fidelior eſſem vel Quia Fidelis eram, ſed *ut Fidelis eſſem*. Et generaliter ad Epheſ. 2. ſcribit: *Gratia ſalvati eſtis per Fidem, & hoc non eſt vobis: Dei enim donum eſt.*

Prob. 5. Tum ex Conc. Arauſ. can. 5. ubi definitur: *Sicut augmentum, ita etiam initium Fidei, ipſumque credulitatis affectum, quo in eum credimus qui juſtificat impium, per gratiæ donum in nobis fieri.* Tum ex Conc. Trid. ſeſſ. 6. can. 3. ubi qui dixerit, hominem credere poſſe ſicut oportet ſine præveniente Spiritus Sancti inſpiratione, anathemate feritur.

Denique. Hæc eſt omnium Patrum unanimis ſententia. Auguſtini toto ferè lib. de Prædeſt. Sanct. lib. 1. ad Boniſ. cap. lib. 3. de Doct. Chriſt. cap. 33. epiſt. 106. & 107. Fulgentii lib. de Incarn. cap. 17. Proſperi in epiſt. ad Rufin. Reſp. ad 8. cap. Gall. & reſp. ad 8. dub. Genuenſ. & paſſim aliorum. Confer quæ dicta ſunt q. 2. art. 3.

Fides eſt peculiare donum Dei.

Ex his ergo certiſſimè tenendum eſt, Fidem eſſe peculiare Dei donum, ſive quatenus ab intellectu ſive quatenus a voluntate pendet. Ex parte quidem intellectus: quia præter externum miniſterium annuntiantis Fidem, & præter miraculorum inſpectionem, opus eſt gratia intellectum illuſtrante, ut & veritas ſuſcipiatur, & eo modo illi credatur quo credi debet. Ex parte autem voluntatis gratia neceſſaria eſt, ut illa obedienter & humiliter ſe ſubmittat divinæ doctrinæ, atque ita intellectum ſuo imperio moveat ad aſſenſum. Hinc Concilium Arauſic. can. 5. dicens: *Sicut augmentum ita etiam initium Fidei in nobis eſſe per inſpirationem Spiritus Sancti*; addit: *Corrigentem voluntatem noſtram ab Infidelitate ad Fidem, ab impietate ad pietatem*: can. autem 7. definit, nos *Non poſſe Eccleſiaſtica prædicationi conſentire abſque illuminatione & inſpiratione Spiritus Sancti.*

In Reſp. Ad 3. obſervandum eſt, Fidem dici conſiſtere ſeu eſſe in credentium voluntate, quia nemo credit niſi velit; tametſi ut credere velit voluntas indigeat à Deo præparari ad gratiam: unde Auguſt. de Prædeſt. Sanct. cap. 5. *Quiſquis audet dicere, Habeo ex me ipſo Fidem, non ergo accepi, profectò contradicit huic (Quid habes quod non accepiſti) apertiſſimæ veritati: non quia credere vel non credere eſt in arbitrio voluntatis humanæ; ſed in electis præparatur voluntas à Domino: ideo ad ipſam quoque Fidem, quæ in voluntate eſt, pertinet. Quis enim te diſcernis? Quid autem habes quod non accepiſti?*

Articulus II.

Utrùm Fides informis ſit donum Dei?

Videtur quòd non 1. Quia Synod. Trid. can. 3. ſeſſ. 6. damnans eos qui dixerint, ſine præveniente Spiritus Sancti inſpiratione atque adjutorio hominem credere ſicut oportet; videtur admittere, hominem poſſe abſque Dei adjutorio credere, ſed non ſicut oportet.

2. Fides peccatorum Jac. 2. comparatur Fidei Dæmonum: ſed hæc non eſt donum Dei; ergo nec illa.

Reſp. ad Fidem pertinens eſt, Fidem informem eſſe donum Dei 1. Quia vera Fides eſt donum Dei, ut jam art. 1. probavimus: atqui Fides informis eſt vera Fides; ergo. Min. prob. Tum quia informitas non pertinet ad ſpeciem ſive rationem Fidei, ſed una & eadem Fides dicitur formata & informis per relationem ad aliquid extrinſecus; ut hoc art. & quæſt. 4. art. 4. & 5. & in 3. d. 23. quæſt. 3. art. 4. loquitur B. Thom. Tum quia quando per peccatum amittitur gratia, manet in peccatore vera Fides, quæ illum tametſi Charitate deſtitutum facit eſſe Chriſtianum; ut definivit Synodus Tridentin. ſeſſion. 6. canon. 28. Reſp. eſt affirm.

2. Quando peccatores incipiunt converti & diſponi ad juſtitiam, ſolùm habent Fidem informem: atqui Fides illa quam habent eſt donum Dei: *Excitati*, enim, *divina gratia & adjuti, Fidem ex auditu concipiunt*; ejuſdem ſeſſ. 6. cap. 6. ergo Fides informis eſt donum Dei. Hinc 1. ad Cor. 13. inter dona Dei recenſetur Fides etiam illa, quæ eſt ſine Charitate. Et Conc. Milevit. can. 4. utrùmque aſſerit eſſe donum Dei, *Et ſcire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus.*

Ad 1. Arg. Reſp. Hominem abſque Dei gratia poſſe habere aliquem aſſenſum quarumdam rerum credibilium, qui non innitatur primæ veritati, ſed vel experientiæ vel alicui rationi creatæ; ſicut eſt in Dæmonibus, & olim fuit in Philoſophis Deum unum agnoſcentibus, & in Judæis Jeſum Nazarenum patientem videntibus; atque hac ratione verum eſt, quòd homo poſſit abſque adjutorio gratiæ Dei credere, ſed non ſicut oportet, ideſt non Fide Chriſtiana ſeu Theologica: quam clauſulam *ſicut oportet* adjecerunt Patres Tridentini, non ut excluderent Fidem informem, quaſi illa ejuſve actus non ſint donum Dei; ſed ut oſtenderent, ſermonem ſibi eſſe de Fide Theologica ſeu propriè dicta, ſimulque innuerent, poſſe ex viribus liberi arbitrii eſſe aliquam Fidem ſeu potiùs cognitionem, ſed per quam non credatur ſicut oportet, ideſt quæ non ſit vera & propriè dicta Fides.

Ad 2. Neg. C. Quia ſimilitudo quidem eſt in eo, quòd

ſicut

ſicut Fides Dæmonum ſalvare eos non poteſt; ita nec Fidelem malè viventem ſalvare poteſt Fides, quam ſine operibus & Charitate habet: ſed eſt diſſimilitudo, quàm explicuimus qu. 5. art. 2.

Quæri etiam poſſet: Utrùm ſola Fides juſtificet. Verùm hoc ad 1. 2. ſpectat; partim qu. 5. art. 7. ubi luculentè probavimus, opera bona eſſe neceſſaria; partim q. 113. in cujus art. 4. per varia quæſita rem iſtam explicavimus.

Quæritur præterea: Num quis certò & infallibiliter ſcire poſſit ſe habere Fidem Sed & hoc ad 1. 2. pertinet, quæſt. 112. art. 5. Circa reſp. ad 3. quæritur,

Utrùm Fides in ſui infuſione dependeat à Charitate?

VIDETUR quòd ſic. Quia Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 7. dicit: *Hæc omnia ſimul infuſa accipit homo per Jeſum Chriſtum cui inſeritur, Fidem, Spem, & Charitatem.* Et B. Thom. 1. 2. q. 62. art. 4. ſcribit, Quod Fides præcedat Spem, & Spes Charitatem ſecundùm actus, ſed quòd habitus ſimul infunduntur.

Reſp. eſt neg. Reſp. tamen negat. quæ dicit, Fidem in ſui infuſione non pendere à Charitate: ſed habitum Fidei aliquando infundi ſive per Sacramentum Baptiſmi ſive aliter, priuſquam infundatur Charitas; videtur omninò tenenda.

1. Quia fieri poteſt, quòd peccator à Dei gratia præventus ſufficientem habeat diſpoſitionem ad recipiendum habitum Fidei, etiam ſi non ſit diſpoſitus ad recipiendum Charitatem: ut ſi conſtanter velit omnibus quæ Eccleſiæ proponit aſſentiri; retineat tamen alicujus peccati mortalis affectum.

2. Fides conſervatur ſine Charitate in illis, qui peccant mortaliter contra alia præcepta quàm Fidei; quare non poſſit etiam infundi ſine illa?

3. Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 6. docet, peccatores ad juſtitiam diſponi, [illegible] *Dum excitati divina gratia & adjuti, Fidem ex auditu concipientes, liberè moventur in Deum.* Ubi Fides non pro Fidei actibus ſaltem ſolis accipienda eſt, ſed potiùs pro habitu, qui actuum illorum eſt principium. Nam de actibus ſtatim ſequitur: *Liberè moventur in Deum, credentes vera eſſe quæ divinitùs revelata & promiſſa ſunt.* Et ſimiliter cap. 8. cùm dicit: *Fidem eſſe humanæ ſalutis initium, fundamentum, & radicem omnis juſtificationis*, generaliter loquitur de Fide etiam ſecundùm habitum: ei enim, potiſſimùm ſic conſideratæ, convenit eſſe fundamentum & radicem omnis juſtificationis; de illa verò ſtatim innuit, quòd & Fides & opera juſtificationis gratiam præcedere poſſint.

4. Auguſt. lib. de Fide & Oper. cap. 17. docet, Aliquos ſeculo renunciantes verbis ſed non factis ſeminari inter triticum, & area congeri & ovibus aggregari, hoc eſt in Eccleſiam intrare: atqui nullus in Eccleſiam intrare poteſt abſque Fide divinitus infuſa; ergo illi de quibus loquitur Fidem infuſam acceperant. Minor. prob. Quia non minùs requiritur ad intrandum in Eccleſiam, quàm ad manendum in ea: nullus autem in Eccleſia manet ſine Fide infuſa; ergo nec ullus in eam intrat ſine illa.

Denique. Ita ſentiunt, non tantùm Cajet. Bannes, Valentia, Lorcas, & alii Commentatores, ſed etiam ipſe B. Thom. hic ad 3. dicens: *Ille qui accipit à Deo Fidem abſque Charitate, non ſimpliciter ſanatur ab Infidelitate &c.*

Ob. Si objicias: Eum non dicere, quòd donum Fidei detur abſque Charitate, ſed ſolùm quòd homini detur ut credat; ac proinde ipſum loqui de actuali lumine ad credendum, non de habitu: præſertim cùm Fidem faciat ſimilem Prophetiæ, quam docet non eſſe habitum,

Reſp. qu. 171. art. 2. Reſp. B. Thomam utrumque dicere, & quòd detur homini ut credat, quamdiu non detur donum Charitatis, & quòd *Peccator accipit à Deo Fidem abſque Charitate.* Quæ verba eſſe intelligenda de habitu Fidei tradunt Interpretes. Et confirmari poteſt; tum ex arg. cui reſpondet; tum ex quæſt. 7. art. 2. ubi docet, Primum initium purificationis cordis eſſe Fidem informem, quæ excludit impuritatem erroris: adveniente verò poſtea Charitate, ſequi purificationem perfectam. Nec obſtat, quòd Fidem hìc comparet cum dono Prophetiæ. Quia in eo eſt comparatio, quòd utrumque donum detur aliquibus abſque Charitate: differunt verò, quòd qui ſic accepit Fidem, credit quando vult; alter autem non prophetat quando vult: unde non eſt mirum, ſi B. Thom. loquatur de habitu fidei, & non de habitu Prophetiæ.

Ad Arg. Reſp. In juſtificatione ſimul cum Charitate infundi Fidem vivam, ſeu Fidem ſecundùm ſuam perfectionem; ita ſcilicet, ut quæ erat informis, jam formetur & perficiatur: unde ſequitur in Conc. Trid. *Nam Fides, niſi ad eam Spes accedat & Charitas, neque unit perfectè cum Chriſto, neque corporis ejus vivum membrum efficit.* Quibus verbis ſatis oſtenditur, in illis qui ad Baptiſmum ſe præparant, Fidem poſſe antecedere Charitatem, eamque adveniente Charitate non tolli, ſed perfici, ut & hominem perfectè Chriſto uniat, & corporis ejus vivum membrum efficiat. Plura videantur ad 3. p. q. 69. art. 9.

Ad Verba B. Thom. Reſp. Habitus illos ſimul infundi quantùm attinet ad ſtatum perfectæ virtutis: ut enim ibidem ait, tam Fides quàm Spes per Charitatem formatur, & perfectionem virtutis acquirit.

Pro Reſp. Ad 1. obſerva, Dei opera Deut. 32. dici perfecta, ideſt irreprehenſibilia, quia nihil eſt in eis, quod poſſit culpari vel reprehendi. Ita liquet ex ſeqq. in eodem cap.

In Reſp. Ad 2. docet, Deformitatem actus peccaminoſi eſſe de ratione ſpeciei talis actus, ſecundùm quod eſt actus moraliter malus; v. g. deformitas, quæ eſt in odio vel adulterio, eſt de ratione ſpeciei actus, ſecundùm quod eſt odium vel adulterium: hujus autem deformitatis cauſa non eſt Deus; ideòque non poteſt dici Deus eſſe cauſa actus deformis, ſecundùm quod eſt deformis, quamvis ſit cauſa actus deformis, in quantùm eſt actus. Addit præterea, Quòd deformitas in peccato importat contrariam diſpoſitionem, maculam ſcilicet ſeu labem, de qua 1. 2. p. 86. cujus nullo modo Deus eſt author.

Ex Reſp. Ad 3. facilè eſt videre, B. Thomam negare primam arg. propoſitionem, Quemcumque Deus ſanat, totaliter ſanat. Et confirmari poteſt ex novem leproſis à lepra corporali curatis non tamen à lepra ſpirituali, cùm manſerint ingrati; Luc. 17. Vide quæ diximus 3. p. q. 69. art. 9. ad 2.

QUÆSTIO VII.

De effectibus Fidei.

TUM ad Heb. 11. tum apud SS. Patres, Ambroſium in Pſal. 37. Auguſt. ſerm. 27. de Verb. Apoſt. Ephrem. Tract. qui inſcribitur Panoplia ſive Armat. ſpirit. Cyrill. catech. 5. Fulgentium initio lib. de Fide ad Petrum & apud alios multa ſunt Fidei encomia adeò ut, quemadmodum Ambroſ. lib. 2. de Cain cap. 9. aſſerit, Fidem eſſe radicem omnium virtutum; ita poſſint multa tamquam Fidei effectus aſſignari. B. tamen Thomas duos tantùm hic recenſent, timorem, & cordis purificationem; ſive occaſione Scripturarum Jac. 2. & Act. 15. motus, ſive ut colligendum reliquat, quòd juſtificatio, quæ poſt Fidem initium habet à timore, & completur in perfecta purificatione cordis, eſt ex Fide.

ARTICULUS I.

ART. 1. probat, Timorem eſſe effectum Fidei: ſervilem quidem Fidei informis; filialem verò Fidei formatæ. Cùm enim per Fidem informem apprehendantur mala pœnalia, quæ ſecundùm juſtum Dei judicium inferri poſſunt peccatoribus: per formatam autem apprehendatur Deus ut bonum altiſſimum, à quo ſeparari malum ſit; Inde ſequitur metus pœnarum; hinc timor filialis: ſicut ex cognitione mali imminentis ſequitur ejus timor, & ex amore boni metus illud bonum ammittendi, aut contrarium malum incurrendi. Unde patet, Fidem non Timor eſt effectus Fidei.

Digitized by Google

eſſe cauſam timoris propriè efficientem; ſed per modum partim cauſæ exemplaris, quatenus Fidei malum pœnale apprehendenti voluntas aſſimilatur, ipſum refugiens; partim cauſæ finalis, quatenus Fides proponit objectum, & facit in nobis æſtimationem tum de pœnis tum de bono divino, ut B. Thom. hic indicat, & poſt eum Bannes, Turrianus & alii: *Ea*, enim, *quæ ſunt in intellectu, ſunt principia eorum quæ ſunt in affectu, in quantum bonum intellectus movet affectum*, ait B. Thomas art. ſeq. ad 1.

Quæri poteſt: Utrùm Fides informis non poſſit eſſe cauſa timoris filialis, & Fides formata cauſa timoris ſervilis. Ad priorem partem Reſp. Quòd poſſit. Qui enim ad juſtificationem ita ſe diſponunt, ut Deum tamquam omnis juſtitiæ fontem diligere incipiant; quemadmodum loquitur Synod. Trid. ſeſſ. 6. cap. 6. Deum filialiter timent: cujus utique timoris cauſa eſt Fides, qua divinam bonitatem & juſtitiam noſcunt, etiamſi nec dum ſit per Charitatem in cordibus diffuſam formata. Ad poſteriorem cum diſtinctione eſt reſpondendum Si timor ſervilis intelligatur is, quo peccator meruit pœnam retenta adhuc voluntate peccandi; ſecundùm ea quæ diximus 3. p. q. 85. art. 5. Fides formata illum non cauſat: ſi autem intelligatur is, quo excluſa voluntate peccandi pœna meruitur; poteſt à Fide formata procedere. B. tamen Thomas dixit, Fidem informem eſſe cauſam timoris ſervilis, & formatam filialis, propterea quòd ſic plerumque accidit.

Circa reſp. ad 2. Quæri poteſt: Cur B. Thom. non vertat in dubium, an Fides ſit cauſa Spei; ſicut an ſit cauſa timoris? Una ratio eſt. Quia de Spei id ſuppunebat ex qu. 4. art. 1. ubi dixerat, Fidem eſſe primam inchoationem rerum ſperandarum. Altera. Quia, ut annotavit Bannes, ſpecialis erat difficultas de timore, qui principaliter reſpicit malum, cùm Fides primò & per ſe reſpiciat bonum. Adde, quòd occaſionem hujus art. dediſſe videtur ſententia B. Jacob. qua dicit: *Dæmones credunt & contremiſcunt*. Quamvis enim veram Fidem non habeant; ex eo tamen quòd credunt (ideſt convicti aſſentiuntur) Chriſtum Dei Filium eſſe judicem hominum & Angelorum, oritur in eis vehemens timor, quo ipſum refugiunt, quem certiſſimum ac ſeveriſſimum judicem expectant: inde ergo cepit occaſionem quærendi, an timor ſit effectus Fidei. Ex his patet, tremorem Dæmonum longè alium eſſe quàm iſtum, de quo in Præf. Can. Miſſæ dicitur, *Tremunt Poteſtates*. Tremor enim Dæmonum verus eſt timor mali ſeu pœnæ; tremor autem bonorum Angelorum eſt reverentia, quam in amante parit conſideratio majeſtatis ejus quem amat.

Articulus II.

Cordis purificatio eſt effectus Fidei.

ART. 2. probat, Purificationem cordis eſſe effectum Fidei. Quia Fides excludit impuritatem: informis quidem impuritatem erroris; formata verò etiam impuritatem affectus. Huc pertinet illud Actor. 15. *Fide purificans corda eorum*.

Ne quis autem hinc exiſtimet, ſolam Fidem juſtificare; advertendum eſt, B. Thomam docere, quòd Fides tunc demum perfectam purificationem cauſet, quando per Charitatem formatur; ac nihilominùs rectè purificatio attribuitur Fidei, quia *primus motus ad juſtificationem eſt Fides*, ait in 4. d. 14. q. 2. art. 4. ad 3. ſive, ut hic loquitur, quia *Primum principium purificationis cordis eſt Fides*. Hinc Synod. Trid. ſeſſ. 6. c. 8. *Per Fidem ideo juſtificari dicimur, quia Fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum, & radix omnis juſtificationis*. *Initium*, non ſolum quia Fides juſtitiam præcedit, ſed etiam quia ſic ad eam diſponit, eamque ſic inchoat, ut ſit pars quædam illius. *Fundamentum*, quia tota noſtra juſtificatio Fidei innititur, & ab ea continuo ſuſtentatur. *Radix*, quia in Fide omnis noſtra juſtitia virtute continetur, & ex ea veluti pullulat, quando fiunt opera Fidei ad juſtificationem diſponentia. Præterea quando Apoſtolus Petrus purificationem cordis aſcribit Fidei: nomine Fidei includit pœnitentiam & reliquas diſpoſitiones ad remiſſionem peccatorum neceſſarias, atque adeo ſuſceptionem Sacramenti ... hoc inſtituti: ut patet ex hujus loci collatione cum alio cap. 2. ubi ſic concionatur: *Pœnitentiam agite & baptizetur unuſquiſque veſtrum*.

QUÆSTIO VIII.

De dono intellectus.

INTER ſeptem dona Spiritus Sancti, de quibus 1. 2. qu. 68. generaliter agitur; duo ſunt quæ Fidei reſpondent, Donum intellectus, & Donum ſcientiæ; de quibus proinde particulariter hic diſputat Autor.

Articulus I.

Intellectus eſt donum Spiritus Sancti.

ART. 1. docet, Intellectum eſſe donum Spiritus Sancti, ex Iſaiæ 11. *Requieſcet ſuper eum Spiritus Domini, ſpiritus ſcientiæ & intellectus*. Sumitur autem hic intellectus, non pro potentia intellectiva, neque pro habitu cognoſcitivo primorum principiorum naturalium, ſed pro habitu divinitus infuſo, quo quis myſteria Catholicæ Religionis ita penetrat, ut argumenta quæ opponuntur videat non obſtare veritati illorum; ſive interim poſſit ea ſolvere, ſive non. Primam hujus deſcriptionis partem exprimit B. Thomas hic in fin. corp. dicens: *Donum intellectus eſſe lumen ſupernaturale homini datum*. Secundam hic ad 3. *Intellectus nominat quamdam excellentiam cognitionis penetrandi ad intima*. Et poſt Gregorium lib. 1. Mor. cap. 32. art. 5. ad 3. *Intellectus importat quamdam perceptionem veritatis*. Et art. 6. ad 2. *Ad donum intellectus pertinet penetrare ea quæ dicuntur*. Tertiam, art. 2. his verbis: *Cognoſcimus quod ea, quæ exterius apparent, veritati non contrariantur, in quantùm ſcilicet homo intelligit, quòd propter ea quæ exterius apparent, non eſt recedendum ab his quæ ſunt Fidei*. Quibus ſimilia repetit art. 4. ad 2. dicens, quòd *Etſi non omnes habentes Fidem plenè intelligant ea quæ proponuntur credenda; intelligunt tamen ea eſſe credenda, & quod ab eis nullo modo eſt deviandum*.

Articulus II.

Donum intellectus poteſt eſſe ſimul cũ fidei.

ART. 2. docet, Donum intellectus poſſe haberi ſimul cum Fide, ita ut etiam illa intelligamus quæ per ſe ſub Fidem cadunt. Cùm enim per illud donum non cognoſcamus vel eſſentiam rei intellectæ, vel veritatem enuntiabilis ſecundùm quod in ſe eſt; non facit claram & evidentem viſionem myſteriorum noſtræ Religionis, & per conſequens nihil continet Fidei repugnans. Dicimur ergo per illud donum intelligere, & quodammodo penetrare myſterium Fidei, quia ipſum eſt quod facit nos videre argumentorum contrariorum imbecillitatem & inefficaciam, & intelligere quòd propter ea quæ exteriùs apparent, non eſt recedendum ab his quæ ſunt Fidei. Unde patet, quomodo à Fide differat, & quare non ſit in illis qui Fidem habent ſupervacaneum. Nam Fides importat ſolùm aſſenſum ad ea quæ proponuntur: hoc autem donum importat inſuper quamdam veritatis perceptionem & penetrationem; art. 5. ad 3. & art. 6. ad 2.

Dices: In naturalibus unus & idem habitus ſufficit ad aſſentiendum primis principiis, & ad illa intelligendum; ergo etiam in ſupernaturalibus. Reſp. Neg. C. Quia habitus primorum principiorum naturalium profluit ex perfecta participatione humanæ naturæ: Fides autem eſt imperfecta participatio gratiæ divinæ.

Articulus III.

Donum intellectus eſt etiam practicum.

ART. 3. probat, Donum intellectus non tantùm eſſe ſpeculativum, ſed etiam practicum. Quia non tantùm ſe habet ad veritates, quæ primò & per ſe cadunt ſub Fide, ſed etiam ad operabilia quæ ordinantur ad Fidem: neque ſolùm conſiderat veritates divinas prout ſunt intelligibiles, ſed etiam ſecundùm quod ſunt regulæ humanorum actuum.

Digitized by Google

Articulus IV. & V.

Donum intellectus eſt proprium Juſtorum.

ART. 4. & 5. docet, Donum intellectus eſſe in omnibus & ſolis habentibus gratiam. *In omnibus*, quia omnium illorum mens illuſtrata eſt ad cognoſcendam veritatem ſupernaturalem, in quam voluntas recta tendere debet: ejuſmodi autem illuſtratio fit per donum intellectus. Nec obſtat, multos inveniri rudes & hebetes. Quia qui reverà Juſti ſunt non patiuntur hebetudinem circa ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis ſed per hoc donum illuſtrantur ut quamvis non perfectè illa intelligant, cognoſcant tamen ea eſſe credenda, & quod ab eis nullo modo eſt deviandum. *In ſolis*, quia ſoli Juſti habent habitum, ſecundùm quem ſunt benè mobiles à Spiritu Sancto, ad habendam rectam æſtimationem de ultimo fine, ordinantes ſe & omnia ſua in illum. Nam alii, vel rectam illam æſtimationem non habent, utpotè errantes circa illam; ejuſmodi ſunt peccatores: vel ſi habent aliquam, ut pœnitentes; ea non eſt cum habitu illo infuſo, ſecundùm quem Anima benè eſt mobilis à Spiritu Sancto. Donum autem intellectus tantùm eſt in illis, qui ratione habitus inexiſtentis ita ſunt à Spiritu Sancto mobiles.

Dices: Recta æſtimatio de ultimo fine, pertinet ad donum ſapientiæ; ut art. 6. tradit Author; quomodo igitur hic dicit, Donum intellectus ideo non inveniri in non habentibus gratiam, quia non habent illam rectam æſtimationem? Reſp. Id propterea eſſe, quia licèt donum intellectus æſtimationem hanc rectam non faciat; inſeparabile tamen eſt ab illa, eò quòd dona Spiritus Sancti ſint connexa; quemadmodum art. 5. q. 68. docet B. Thom. in 1. 2.

Reſp.

Articulus VI.

ART. 6. diſtinguit donum intellectus ab aliis donis. A pietate quidem, fortitudine, & timore, quia hæc ſubjectantur in voluntate; donum intellectus in intellectu: ab aliis autem, quia intellectus benè capit ſeu penetrat res Fidei; Sapientia rectè judicat de rebus divinis, quòd ſit eis inhærendum, & ab oppoſitis recedendum; Scientia judicat de rebus creatis ſecundùm rationes creatas; per Conſilium homo applicatur ad ſingularia opera. Confer q. 45. ſeq. art. 2. & in 1. 2. q. 68. art. 4.

Articulus VII.

ART. 7. docet, Dono intellectus reſpondere ſextam beatitudinem; ita ſcilicet, ut mundis corde appropriatè conveniat operatio doni intellectus. Cùm dicit, *Claram Dei viſionem pertinere ad donum intellectus conſummatum, ſecundùm quod erit in Patria*; non vult ſignificare, quòd ad viſionem beatificam eliciendam opus ibi erit dono intellectus, cùm ex p. p. q. 12. art. 5. notum ſit ſufficere lumen gloriæ: ſed ſenſus eſt, quòd quia intellectus hic per donum illud fuerit purificatus; iſta purificatio conſummabitur in Patria per lumen gloriæ ad viſionem beatificam datum.

Articulus VIII.

ART. 8. tradit, Dono intellectus reſpondere fructum Spiritus Sancti, qui dicitur Fides, ideſt Fidei certitudo. Quia donum illud illuſtrat ac firmat mentem in Deo, redditque ipſam certiorem.

Cum in reſp. ad 2. dicit, quòd Fides non poteſt univerſaliter præcedere intellectum; non loquitur de peculiari dono intellectus, ſed generaliter de intellectione etiam imperfecta; unde addit: *Non enim poſſet homo aſſentire credendo aliquibus propoſitis, niſi ea aliqualiter intelligeret.*

QUÆSTIO IX.

De dono ſcientiæ.

Articulus I. & II.

ART. 1. & 2. docet, Scientiam, ideſt lumen à Deo infuſum, quo ex gratiæ infuſione habetur certum & rectum judicium de credendis & agendis, diſcernendo illa à non credendis & non agendis, eſſe donum Spiritus Sancti, & verſari circa res creatas, ut per quas Deum cognoſcit.

Articulus III. & IV.

ART. 3. & 4. tradit, donum ſcientiæ principaliter quidem reſpicere ſpeculationem; ſecundariò tamen operationem, ideòque eſſe, & ſpeculativum, & practicum: cui reſpondet tertia beatitudo, *Beati qui lugent*. Quia per illud donum innoteſcunt ea damna, quæ conſecuntur pravum uſum creaturarum. Ex fructibus autem Spiritus Sancti, quòd etiam huic dono reſpondeat Fides; q. 8. art. 8. ad 3. dixit.

QUÆSTIO X.

De Infidelitate in genere.

Articulus I.

Utrùm Infidelitas ſit peccatum.

VIDETUR quòd non. Quia nemo tenetur acceptare ea quæ ſunt ſupra ſuam naturam; neque enim ruſticus peccabit, nolens aſcendere gradum nobilium: atqui Fides eſt ſupra naturam hominis; ergo non peccat qui eam acceptare non vult.

SED CONTRA. Omnem omnino Infidelitatem eſſe peccatum, Prob. 1. Quia Deus non ſumit vindictam niſi de peccatis: ſumit autem vindictam de Infidelitate, juxta illud Pſal. 78. *Effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt*; unde & 2. ad Theſſ. 1. dicitur, Date vindictam iis qui non noverunt Deum; ergo omnis Infidelitas eſt peccatum.

2. Luc. 12. dicitur: *Qui non cognovit voluntatem Domini ſui, & fecerit digna plagis, vapulabit paucis: Illa*, inquit Auguſt. de Grat. & lib. arb. cap. 3. *ignorantia, quæ non eſt eorum qui ſcire nolunt, ſed eorum qui tamquam ſimpliciter neſciunt; neminem ſic excuſat, ut ſempiterno igne non ardeat, ſi propterea non credidit, quia non audivit omnino quod crederet; ſed fortaſſis ut minus ardeat.* Et Proſp. lib. 2. de Voc. Gent. c. 14. & 15. affirmat, *Nationes Gentium, quæ alienatæ à converſatione Iſrael ſine Deo ſub ignorantiæ tenebris perierunt, non eſſe excuſabiles; quia adhibita ſemper eſt univerſis hominibus quædam ſupernæ menſura doctrinæ ſufficiens ad remedium.* Et B. Thom. Quodl. 3. art. 10. *In his*, (inquit) *quæ pertinent ad Fidem & bonos mores nullus excuſatur, ſi ſequatur erroneam opinionem; quia in talibus ignorantia non excuſat.*

3. Infidelitas etiam negativa opponitur virtuti; ergo eſt peccatum. Si dicas: Deeſſe voluntarium. Contra eſt, quòd carentia juſtitiæ originalis eſt voluntaria parvulo quatenus in Adam peccante peccavit; ergo ſimiliter carentia Fidei.

4. Omnes adulti poſſunt & debent credere; ergo ſi non credunt, peccant.

5. Quicumque laborant ignorantia rerum Fidei, ſua culpa laborant; ergo non ſunt excuſabiles. Ant. prob. 1. Quia ſi facerent quod in ſe eſt ſervando legem naturæ, Deus ipſos illuminaret, vel Prædicatorem ad eos mitteret; quemadmodum indicat B. Thom. qu. 14. de Verit. art. 11. ad 1. & in 3. d. 25. qu. 2. art. 1. 2. Quia talis ignorantia, cùm ſit pœna peccati, eſt voluntaria in ſua cauſa.

Priuſquam Reſp. obſervandum eſt, Infidelitatem aliam eſſe negativam, aliam privativam, aliam contrariam.

Variæ Infidelitates.

trariam. Negativa eſt nuda Fidei carentia in eo, cui Fides vel non eſt annuntiata, vel certè non ſufficienter: talem Infidelitatem habent ii, qui vel de Fide nihil audiverunt, vel audiverunt quidem, ſed ita obiter, ut myſteria Fidei nondum ſint eis oſtenſa eſſe evidenter credibilia. Privativa Infidelitas eſt carentia Fidei in eo, qui potuit ac debuit credere, ſed non voluit, etiamſi nullum habeat errorem poſitivum in intellectu; ut quando aliquis non vult Fidem audire, vel auditam ſufficienterque propoſitam omittit acceptare. Infidelitas contraria eſt carentia Fidei in eo, cui etſi Fides ſufficienter ſit propoſita; non vult tamen credere, ſed vel expreſsè & formaliter negat aliquam propoſitionem pertinentem ad Fidem, vel aſſerit errorem tali propoſitioni contrarium. Neque his obſtat, quòd B. Thom. tantùm duas nominet Infidelitates, negativam & contrariam. Paulò enim latiùs accepit contrariam; ita nimirum, ut ſub illa comprehendatur privativa, & ea quæ ſtrictiùs loquendo vocatur contraria. Nam contrariam in eo ponit, qui vel repugnat auditui Fidei, vel etiam contemnit Fidem hæc autem duo poſſunt accidere; vel ſimpliciter omittendo credere quando poterat & debeat, facta ſcilicet ei ſufficienti propoſitione Fidei; vel expreſsè adhærendo errori contrario: prior modus eſt Infidelitatis privativæ; ſed quemadmodum gubèrnator navis cenſetur obſtare ipſius conſervationi, & velle ejus ſubmerſionem, quando cùm poſſit ac debeat eam non regit, tametſi hoc non velit poſitivè: ita cenſetur Fidei repugnare Fidemque contemnere, qui cùm ſufficienter audiverit vel audire potuerit Fidei annunciationem; omittit tamen credere, & ſic interpretativè eſt Infidelis contrariè, tametſi non expreſsè & formaliter. His præmiſſis ſit.

Conclusio I.

INFIDELITAS merè negativa non eſt peccatum, ſed pœna peccati. Joan. enim 15. dicit Chriſtus: *Si non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent*: ſed eis qui Infidelitatem habent negativam Chriſtus neque per ſe neque per ſuos miniſtros eſt locutus myſteria Fidei; ergo peccatum Infidelitatis non habent. De hoc enim ibi loqui Chriſtum, aperta eſt Auguſtini ſententia Tract. 89. & 91. in Joan. & q. 52. in Deut. dicentis: *Quòd ſi Chriſtus neque veniſſet, neque locutus fuiſſet Judæis; ipſi non haberent peccatum illud, quo non crediderunt in eum*. Unde Tract. 89. quærens de his *Ad quos non venit Chriſtus, nec locutus eſt eis*, (per ſe ſcilicet, vel per ſuos miniſtros) *utrùm habeant excuſationem de peccato ſuo*; reſpondet *Habere illos excuſationem, non de omni peccato ſuo, ſed de hoc peccato, quo in Chriſtum non crediderunt*. Ex epiſt. 105. *Ipſa*, inquit, *ignorantia in eis qui intelligere noluerunt ſine dubitatione peccatum eſt: in eis autem qui non potuerunt pœna peccati*. Confirm. Ad Rom. 10. cùm Apoſtolus quærit, *Quomodo credent ei quem non audierunt?* perinde eſt atque ſi diceret, Eos non poſſe credere: nullus autem peccat omittendo id quod non poteſt facere; ergo illi non credentes, qui Fidem non audiverunt, non peccant in hoc quòd non credant. Hinc eſt,
Art. damnatur. quòd inter articulos à Pio V. damnatos ille numero 65. etiam ſit damnatus, Infidelitas purè negativa in his quibus Chriſtus non eſt prædicatus, peccatum eſt.

Conclusio II.

INFIDELITAS contraria vel privativa ejus, qui doctrinam Fidei ſufficienter ſibi propoſitam non acceptat; peccatum eſt: ſive poſitivum errorem Fidei contrarium habeat, ſive non habeat.

Prob. 1. Quia nullus condemnatur niſi propter peccatum: *Qui* autem *non crediderit condemnabitur*; Marci ultim. Imo *Jam judicatus eſt*; Joan. 3. ideſt, judicii ſeu damnationis ſuæ cauſam habet manifeſtam.

Prob. 2. Is cui doctrina Fidei eſt ſufficienter propoſita tenetur eam acceptare; ergo ſi vel contemnit vel omittit acceptare peccat. Ant. ex q. 2. art. 3. notum eſt, ubi docebatur, Fides eſſe medium ad ſalutem neceſſarium. Dixi doctrinam Fidei ſufficienter ſibi propoſitam: illa enim Infidelitas, qua quis doctrinæ Fidei nondum ſufficienter propoſitæ repugnat, non eſt peccatum. Vocatur quidem hæc ab aliquibus Infidelitas contraria; B. tamen Thomas potiùs eam comprehendit ſub negativa, eò quòd talis non repugnet Fidei niſi materialiter: Infidelitas autem contraria vel privativa requirit, quòd Fidei formaliter, ideſt ſufficienter propoſitæ & declaratæ aliquis repugnet, ſaltem interpretativè.

Ad Arg. Reſp. Neg. Maj. 1. Quia cùm homo ſit à Deo creatus ad finem ſupernaturalem, rectè obligatur ad media, ſine quibus finis ille haberi non poteſt. 2. Quia Deus naturam humanam fecit, ſervat, & gubernat; ergo poteſt ei præcipere actum Fidei de rebus de quibus voluerit. Ad prob. verò Reſp. Non eſſe ſimile; tum quia ruſticus ſupponitur non fuiſſe antea nobilis; tum quia non eſt creatus ad nobilitatem tamquam ad finem: homo autem ab initio creatus eſt cum Fide & aliis donis ſupernaturalibus in ordine ad finem ſupernaturalem; unde cùm obligatur ad ſupernaturalia, non obligatur ad ſtatum ſublimiorem quàm ſit creatus, ſed potiùs ad recuperandum eum quem perdidit: quomodo Rex poſſet eos ruſticos, qui prius fuerant nobiles, cogere, ut ad ſtatum nobilitatis redire conentur.

Ad 1. Arg. in oppoſitum. Reſp. Deum non ſumere vindictam de Infidelitate purè negativa. Sumit quidem vindictam de Gentibus, quæ non noverunt Deum, ut ex Pſalm. 78. & 2. Theſſ. 1. adfertur: non tamen quia peccaverunt non credendo, ſi de Fide nihil audiverunt: ſed quia peccaverunt, & Deum ex effectibus non agnoſcendo, & alia contra legem naturæ committendo, quæ ſine Fide remitti non poſſunt. Nam in Gentibus varia ſunt contra legem naturalem peccata: & hoc ipſum ignorare Deum non ſolùm eſt in eis pœna peccati, ſed etiam peccatum; quia notitia Dei eſt legis naturæ, à qua nullus ratione utens excuſatur ut ex Sap. 13. patet.

Ad 2. Reſp. Servum, qui non cognovit voluntatem Domini, non vapulaturum ob incognitam voluntatem, ſed quia fecerit digna plagis, tranſgrediendo ea, quæ ſciebat ſe non debere tranſgredi. Sic Infidelis, qui nihil audivit de lege Chriſti, ſi adulterium, furtum, homicidium committat; vapulabit, non propter legem Chriſti ignoratam, ſed quia fecit digna plagis, tranſgrediendo legem naturæ, per quam ſciebat, eſſe contra voluntatem Domini ſui illa quæ faciebat; mitiùs tamen punietur quam alter, qui per utramque legem ſciebat eſſe vetitum quod fecit.

Ex his patet Reſp. ad verba Auguſt. Talem ſcilicet ignorantiam neminem excuſare, ut ſempiterno igne non ardeat: quia licèt ipſa peccatum non ſit; eſt tamen cum peccatis contra legem naturæ commiſſis, quæ ſempiternum ignem merentur: *Qui* (ait B. Thom.) *ſic Infideles ſunt; damnantur quidem propter alia peccata, quæ ſine Fide remitti non poſſunt: non autem damnantur propter Infidelitatis peccatum*. Confer Aug. Tract. 89. in Joan.

Ad verba B. Proſperi Reſp. Eas Gentes non eſſe excuſabiles, quòminus Deum unum cognoverint, quia habuerunt teſtimonia ad cognoſcendum quòd unus ſit Deus ſufficientia. Non dicit autem B. Proſper, quòd adhibita ſemper eſt univerſis hominibus quædam ſupernæ menſura doctrinæ ſufficiens ad remedium, quo modo ab aliquibus citatur: ſed *Quæ ſufficit, ſicut Dominus judicavit, quibuſdam ad remedium, omnibus ad teſtimonium*. Ita ille cap. 15. in princ. B. autem Thomas loquitur de illis, quibus Evangelium eſt ſufficienter annuntiatum, ſcilicet de diſcipulis magiſtrorum opinionem ſequentibus: tales, quamvis in varietate opinionum poſſint abſque periculo hanc aut illam ſequi in rebus ad Fidem Sacramenta & bonos mores non evidenter pertinentibus; in illis tamen, quæ ad Fidem Sacramenta & bonos mores evidenter pertinent, non excuſantur ſi ſequantur opinionem erroneam: quia ipſorum ignorantia non eſt invincibilis, cùm teneant vel contra manifeſtum Scripturæ Teſtimonium, vel contra id, quod publicè tenetur ſecundùm Eccleſiæ authoritatem.

Ad 3. Neg. C. Quia deeſt voluntarium: ut autem id quòd virtuti opponitur ſit peccatum, debet ſupponit

eſſe

Digitized by Google

eſſe voluntarium; unde pravi motus concupiſcentiæ peccata non ſunt, niſi ratio voluntarii accedat. Ut autem ſciatur, quomodo Infidelitas negativa repugnet Fidei; notandum eſt, repugnare illi ſecundùm quod Fides pertinet ad perfectionem intellectus; non autem ut pertinet ad perfectionem voluntatis. Ad Confirm. etiam Neg. C. Non enim ſicut juſtitiam originalem ita & Fidem acceperat primus parens, particulari & diſtincto mandato conſervandi illam pro ſe & poſteris; ac proinde voluntas Adami Fidem amittentis, ſi conſideretur ut diſtincta à voluntate amittentis juſtitiam originalem, non erat voluntas poſterorum ejus: ſi autem conſideretur ut incluſa in voluntate amittentis eam juſtitiam; ſic erat voluntas poſterorum, eò quòd Fides eſſet pars quædam illius juſtitiæ, quam & Adam perdidit, & nos omnes in illo: ac per conſequens carentia Fidei in Fidelibus non regeneratis eſt aliqua pars peccati originalis; non eſt tamen eis peccatum aliquod novum & perſonale diſtinctum ab originali.

Ad 4. Neg. Ant. Quamvis enim quilibet Infidelis generali quodam ſenſu poſſit credere, quatenus nimirum & Fidei capax eſt conditus, & poteſt à Deo moveri ad credendum quamdiu tamen de rebus Fidei non eſt inſtructus; moraliter loquendo non poteſt credere, quia non poteſt earum rerum notitiam habere, niſi inſtruatur: ſuperant enim naturæ humanæ captum. Adde, quòd ejuſmodi Infideles nondum obligentur credere ex præcepto; quia præcepta poſitiva non obligant eos, quibus non ſunt promulgata: præceptum autem Fidei nondum eſt eis promulgatum.

Ad 5. Neg. Ant. Ad 1. Prob. Reſp. Nullum eſſe, qui per ſolas naturæ vires totam legem naturæ ſervet, ita ut in nullo peccet. Si quis poneretur; non propterea Deus ipſum illuminaret, vel ad eum Prædicatorem mitteret: quia Fides eſt gratuitum Dei donum nullo modo pendens ex noſtris meritis. Vide quæ ad q. 2. art. 3. diximus in Reſp. Ad 4. Ad 2. prob. Reſp. Cùm de ratione pœnæ ſit, quòd voluntati repugnet, quemadmodum docetur p. p. q. 48. art. 5. non ideo pœna peccati voluntaria eſt, quia ipſum peccatum eſt voluntarium. Neque refert, quòd ſit quidam effectus peccati. Quia ut effectus ſit in ſua cauſa voluntarius; non eſt ſatis, quòd ex ea quocumque modo ſequatur: ſed debet eſſe aut præcogitatus, aut per ſe & ut in pluribus ſequens ex illa.

Circa 1. Arg. adverte, ſententiam B. Auguſtini eſſe, quòd poſſe habere Fidem, naturæ eſt hominum, quatenus natura humana capax eſt Fidei: habere autem Fidem, gratiæ eſt Fidelium, quia nullus eam habet niſi gratuito munere Deus ei dederit; unde ſubjungit: *Illa natura, in qua nobis data eſt poſſibilitas habendi Fidem, non diſcernit ab homine hominem; ipſa verò Fides diſcernit ab Infideli Fidelem*. Et conformiter quod B. Thom. in Reſp. dicit, *Habere Fidem, non eſt in natura humana*; hunc habet ſenſum, Habere Fidem, priuſquam homo illuminetur vel edoceatur, non eſt in poteſtate hominis: poſtquam verò eſt edoctus; in poteſtate illius eſt non repugnare veritati propoſitæ: *In natura*, inquit, *humana eſt*, (ſcilicet per gratiæ beneficium) *ut mens hominis non repugnet interiori inſtinctus & exteriori veritatis prædicationi*.

ARTICULUS II.

Utrùm Infidelitas ſit in intellectu ſicut in ſubjecto?

VIDETUR quòd non 1. Quia Infidelitas ejus, qui negligit diſcere doctrinam Fidei, nihil ponit in intellectu, ſed ſolùm in voluntate negligentiam.

2. Is qui aſſentitur Deum eſſe unum ita animo affectus, ut non crederet niſi haberet ejus rei demonſtrationem; eſt verè Infidelis: & tamen in ejus intellectu nullum eſt vitium, ſed tantùm in voluntate.

3. Qui deliberatè dubitat de aliquo Fidei articulo eſt Infidelis, juxta illud Stephani Papæ lib. 5. Decret. tit. 7. dubius in Fide eſt Infidelis; ejus tamen Infidelitas nihil ponit in intellectu: cùm enim neutri parti aſſentiatur, nihil contrarium Fidei aſſerit; ergo Infidelitas non eſt in intellectu.

4. Actus procedens ex duabus potentiis debet proficiſci ab habitu exiſtente in utraque potentiarum, ut q. 4. art. 2. dixit; ergo ut ſit Infidelitas, debet eſſe aliquis habitus in voluntate.

5. Multiplicatis actibus alicujus potentiæ generatur in illa habitus; ergo multiplicatis actibus nolendi credere, generatur aliquis habitus in voluntate, qui non videtur poſſe eſſe alius quàm Infidelitatis.

Reſp. Certa eſt, Infidelitatem eſſe in intellectu tamquam in ſubjecto & principio proximo, quod actum Infidelitatis elicit; pendere tamen à voluntate tamquam à cauſa movente. Quæ enim vel privativè vel contrariè opponuntur ſunt in eodem ſubjecto: Fides autem, quæ Infidelitati opponitur, eſt in intellectu ſicut in ſubjecto proximo, & pendet à voluntate ſicut à cauſa movente. Reſp. affirm.

Ad 1. Argum. Reſp. Neg. Ant. In intellectu enim talis Infidelis eſt carentia Fidei quæ deberet ineſſe; ac proinde macula ſeu privativa quædam deformitas.

Ad 2. Neg. Subſ. Nam in intellectu hujuſmodi hominis eſt error, quo ſaltem virtualiter exiſtimat, non eſſe credendum propter veritatem primam, ſed propter rationes naturales; atque adeò errat circa formale objectum Fidei, præponens illi evidentiam ſenſus aut ſcientiæ.

Ad 3. Licèt is, qui voluntariè dubitat de uno quopiam Fidei articulo, nullum habeat poſitivum errorem de illo, cùm neutri ejus parti aſſentiatur; errat tamen: habet enim judicium virtuale de rebus Fidei, quòd non ſint omninò certæ, putans ſcilicet poſſe eſſe falſum id, quòd Fides certiſſimum eſſe aſſerit. Huc pertinet illud Auguſtini Enchir. c. 17. *Errare nihil eſt aliud, quàm verum putare quod falſum eſt, falſumque quod verum eſt a vel certum habere pro incerto, incertumque pro certo*. Quibus ſimilia repetit c. 19.

Ad 4. Neg. Conſ. Quia B. Thom. id pronuntiavit de actu virtutis perfecto, quemadmodum ibi explicavimus: cùm autem bonum non oriatur niſi ex integra cauſa, malum verò naſcitur ex ſingulis defectibus: nihil eſt mirum, plura requiri ad perfectionem actus virtuoſi quàm ad peccatum. Præterea ut concedatur, in voluntate hominis Infidelis frequenter eſſe malum aliquem habitum, ſive per quem actus Infidelitatis imperetur, ſive qui ex multiplicatis actibus nolendi credere gignatur; is non eſt Infidelitas ſed ſuperbia, *Ex qua*, ut art. 1. ad 3. dicit Author, *contingit, quòd homo non vult ſuum intellectum ſubjicere regulis Fidei & ſano intellectui Patrum*. *Contemptus voluntatis*, ait hìc ad 2. *cauſat diſſenſum intellectus, in quo perficitur ratio Infidelitatis, unde cauſa Infidelitatis eſt in voluntate, ſed ipſa Infidelitas eſt in intellectu*. Neque refert, quòd varia peccata ſint occaſio Infidelitatis. Quia ſemper habent conjunctam ſuperbiam.

Si dicas: B. Thom. docere qu. 34. art. 3. ad 2. quòd Infidelitas oriatur ex odio Dei. Reſp. Non eſſe mentem ejus, quòd oriatur ex odio Dei expreſſo & formali: ſed quòd in Infidelitate ſemper includatur illud odium Dei virtuale, quod eſt commune omnibus peccatis mortalibus; ſcilicet voluntaria averſio à veritate quæ Deus eſt. Ex his patet Reſp. ad 5. Ob. Reſp.

ARTICULUS III.

ART. 3. probat, Peccatum Infidelitatis eſſe ex genere ſuo majus omnibus peccatis, quæ fiunt contra virtutes morales. Quia per illud homo magis elongatur à Deo quàm per peccata virtutibus moralibus oppoſita. Confirm. Omnia enim peccata, quæ virtutibus Theologicis opponuntur, ſunt ſecundùm ſuum genus graviora peccatis aliis, eò quòd directè & principaliter importent averſionem à Deo, quem illæ virtutes habent pro objecto: non autem aliæ. Dixi ex genere ſuo, quia ut in Reſp. Ad 1. ſcribit, alia quædam peccata poſſunt ex circumſtantiis eſſe graviora. Dixi etiam contra virtutes morales: quia quòd inter peccata virtutibus Theologicis oppoſita odium Dei ſit gravius; B. Thomas qu. 34. art. 2. docet. Confer quæ ad eum locum diximus.

Occaſione illorum quæ in corp. dicuntur, Difficultas 1. eſt: Quomodo hìc doceat, gravitatem peccatorum Quæſt. 1.

ſumi

ſumi ex averſione à Deo, cùm prima & principalis differentia gravitatis attendatur ſecundum objecta; quemadmodum 1. 2. q. 73. art. 3. dixit; Reſp. Id propterea docere, quia peccatum quod eſt objecto gravius, etiam eſt gravius ſecundùm averſionem; quantò enim converſio ad objectum eſt pejor, tantò averſio à bono incommutabili eſt major: nam ex indebita converſione ad objectum ſequitur hæc averſio, & in ea perficitur ratio mali culpæ; ut eodem art. ad. 2. & hujus pp. q. 20. art. 3. dicit.

Quær. 2. Difficultas 2. eſt: Quare ex ratione quam hîc adfert non ſequatur Infidelitatem eſſe gravius peccatum quàm odium Dei, cùm de Infidelitate comparata ad odium Dei verum ſit, quòd per eam homo maximè elongatur à Deo, quia nec veram Dei cognitionem habet? Reſp. Id propterea non ſequi, quia elongatio à Deo ſicut non eſt peccatum niſi ſit voluntaria; ita gravius peccatum eſt quantò eſt magis voluntaria: magis autem voluntaria eſt illa quæ includitur in odio Dei, quàm quæ in ſola Infidelitate, ut q. 34. art. 2. ad 2. docet; ac proinde, quamvis per Infidelitatem homo maximè elongetur à Deo, quatenus caret ea cognitione, per quam priùs acceditur ad Deum; per odium tamen magis elongatur, quia odio habens Deum, directè contrariatur Charitati, per quam perfectiùs acceditur ad illum.

Quær. 3. 3. Difficultas eſt: Quomodo vera ſint hæc verba Authoris in corp. *Nec poteſt eſſe, quòd quantùm ad quid Deum cognoſcat qui falſam opinionem de eo habet:* cùm Paganus poſſit ex effectibus agnoſcere Deum eſſe Unum, etiamſi non cognoſcat ipſum eſſe Omnipotentem, omnium Proviſorem &c. Reſp. B. Thom. loqui de eo, qui falſam opinionem de Deo habet formaliter, ideſt quatenus tali opinioni adhæret, Deo tribuendo conditiones eas, quæ illi convenire non poſſunt. Talis enim Paganus dicens de Deo, quòd non ſit Omnipotens, quòd non omnium Proviſor, vel quid ſimile, revera Deum non cògnoſcit, etiamſi fortaſſe demonſtrationem habeat concludentem, quòd Unus ſit Deus: quia hæc propoſitio, Deus carens Omnipotentia vel omnium Providentia eſt verus Deus, eſt falſa, & infert hanc contradictoriam, Ergo non eſt Deus; quò fit, quòd à parte rei Deum qualis in ſe eſt non cognoſcat is, qui vel unum ejus attributum ignorat: (Ignorantia ſcilicet pravæ diſpoſitionis) quia ex una tali enumeratione falſa ſemper inferri poteſt contradictorium ſubjecti. Materialiter tamen, non conjungendo falſam opinionem quam habet de Deo cum vera quam habet de eodem, poteſt ſecundùm aliquid ipſum cognoſcere. Vide ad q. 2. art. 2. Reſp. ad 3.

ARTICULUS IV.

Utrum omnis actio infidelis ſit peccatum?

VIDETUR quòd ſic 1. Quia *Omne quod non eſt ex Fide peccatum eſt*; ad Rom. 14. omnis autem actio Infidelis non eſt ex Fide.

2. *Coinquinatis & Infidelibus nihil eſt mundum*; Ad Tit. 1. ergo omnia ipſorum opera ſunt immunda.

3. Matth. 7. dicit Salvator, quòd non poteſt arbor mala fructus bonos facere. Et Joan. 15. *Sine me nihil poteſtis facere*; boni ſcilicet. Hinc Matth. 12. *Quomodo poteſtis bona loqui cùm ſitis mali?*

4. Infideles captivi tenentur ad voluntatem Diaboli; ut patet 2. Tim. 2. omnis autem ejus voluntas eſt mala; ergo & illorum.

5. *Sine Fide impoſſibile placere Deo*, ad Heb. 11. cùm igitur omne opus Infidelium ſit abſque Fide; non poteſt Deo placere, ideòque nec eſſe bonum.

6. Infideles nihil faciunt in gloriam Chriſti; ergo ſemper peccant contra illud præceptum ad Coloſſ. 3. *Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Jeſu Chriſti*. Et 1. ad Cor. 10. *Omnia in gloriam Dei facite*. Et c. 16. *Omnia veſtra in Charitate fiant*. Huc pertinet, quòd non Infidelium modò, ſed etiam Fidelium peccatorum opera comparentur panno menſtruatæ; Iſaiæ 64. quòdque Joan. 3. dicitur: *Quod natum eſt ex carne*, ideſt quidquid facit Infidelis nondum renatus *caro eſt*: quod enim caro eſt, Deo eſt inimicum; juxta illud Rom. 8. *Prudentia carnis mors eſt; quoniam ſapientia carnis inimica eſt Deo.*

7. Nemo habet de ſuo niſi mendacium & peccatum; ait canon. 22. Concil. Arauſ. Infideles verò quicquid agunt, de ſuo agunt, ideſt non ex Fide & gratia.

8. Auguſtinus lib. 4. contra Julian. cap. 3. ita loquitur: *Cum facit homo aliquid, ubi peccare non videtur: ſi non propter hoc facit, propter quod facere debet; peccare convincitur:* Et poſtea: *Quicquid boni ſit ab homine, & non propter hoc ſit, propter quod fieri debere vera ſapientia præcipit: etſi officio videatur bonum, ipſo non recto fine peccatum eſt*. Et iterum: *Diſce, eum qui non facit opera bona intentione Fidei bonæ, hoc eſt ejus quæ per dilectionem operatur, totum quaſi corpus, quod illis velut membris operibus conſtat, tenebroſum eſſe, hoc eſt plenum nigredine peccatorum*. Lib. etiam de Grat. & lib. arb. cap. 18. *Quicquid* (ait), *ſe putaverit homo facere bene, ſi fiat ſine Charitate, nullo modo fit benè*.

9. Proſper cap. 28. contra Collatorem eidem omninò ſententiæ videtur ſubſcribere dicens, In impiorum animis nullam habitare virtutem, ſed omnia opera eorum immunda eſſe atque polluta. Et cap. 16. de Ingratis:

Omne etenim virtutis opus, niſi ſemine veræ
Exoritur Fidei, peccatum eſt.

Lib. etiam 1. de Voc. Gent. c. 7. *Sine cultu*, inquit, *veri Dei, etiam quod virtus videtur eſſe, peccatum eſt*. Unde lib. Sent. ex Auguſt. iſtam ponit 106. *Omnis Infidelium vita peccatum eſt*.

Denique, ratio etiam videtur ſuffragari. Omnis enim actio Infidelis reſpicit malum finem; ergo eſt mala. Ant. prob. Quia ſemper reſpicit creaturam ſicut ultimum finem: nam virtus primæ intentionis, quæ eſt reſpectu ultimi finis, manet in quolibet appetitu cujuſcumque rei, etiamſi de ultimo fine actu non cogitetur; ait B. Thom. 1. 2. q. 1. art. 6. ad 3. prima autem intentio Infidelis fuit mala, per quam ſcilicet ſe & ſua retulit in idolum.

Reſp. Certa eſt, Non omnem actionem Infidelis, etiam, ejus qui ne unius quidem Dei veri cognitionem habet, eſſe peccatum 1. Quia manet in Infidelibus bonum naturæ, neque ipſi habent voluntatem obſtinatam in malo; ergo nihil vetat, quominùs ex illo bono naturæ aliquid operentur moraliter bonum. Reſp. Neg.

2. Fidelis poteſt aliquid facere, quod non refert ad eum finem ultimum, quem Fides demonſtrat: ut quando peccat venialiter, vel etiam mortaliter, Fide integra manente; ergo etiam Infidelis poteſt aliquid facere, quod non referat ad eum finem, quem ſibi per Infidelitatem præſtitit.

3. Quædam actiones Infidelium neque Fidei neque bonis motibus repugnant; ergo illæ non ſunt peccata. Ant. clarum eſt. Ejuſmodi enim ſunt actiones, quibus vel naturali commiſeratione ducti eleemoſynam largiuntur indigentibus, vel ratione dictante imperitos docent, diſcordes conciliant, debita ſolvunt, parentes honorant, Poteſtatibus ſuperioribus obtemperant. Confirm. Pro talibus operibus non merentur puniri: neque per illa fiunt deteriores; ergo illa faciendo non peccant: nam pro omni peccato homo meretur pœnam, & per omne peccatum fit deterior.

4. Infidelis ignorans Summum Bonum, poteſt tum optare ut illud cognoſcat, tum ſuas actiones ad hoc dirigere, ut illius cognitionem conſequatur: id autem faciendo non peccat.

5. Nemo dixerit, Pharaonem Gen. 12. & Abimelech cap. 20. peccaſſe reddendo Saram Abrahæ, & ei ſalvum conductum præbendo, ac munera largiendo. Idem judicium eſt de obſtetricibus, quæ timuerunt Deum; Exod. 1. De Cyro & Dario, qui præceperunt inſtaurari templum Jeroſolymitanum; 1. Eſdr. 1. & 6. De Aſſuero, qui Mardochæum exaltavit, Aman verò juſto ſupplicio affecit; Eſter 6. 7. & 8. De peccatoribus ſive Ethnicis, qui benefaciunt his qui ipſis benefecerunt; Luc. 6. (Peccatores enim illic videntur eſſe intelligendi illi, qui Matth. 5. dicuntur Ethnici) De Barbaris, qui non modicam præſtabant humanitatem Paulo & ſociis; Act. 28.

5 Sancti Patres manifeſtè ſic docent. Hieron. in cap. 29. Ezech. affirmat Nabuchodonoſor accepiſſe mercedem boni operis, & Ethnicos, ſi quid boni fecerint, non abſque mercede Dei judicio præteriri. Quibus conſormia ſcribit in cap. 22. Matth. Auguſtinus epiſt. 5. laudari dicit Romanos, quòd ab ulciſcendi libidine abhorrerent, ignoſcentes potiùs injurias quàm perſequentes. Et cap. 27. de Spir. & litt. in impiis Deum verum veraciter juſtèque non colentibus, quædam ait, *Facta vel legimus, vel novimus, vel audivimus, quæ ſecundùm juſtitiæ regulam, non ſolùm vituperare non poſſumus, verùm etiam meritò rectèque laudamus*. Et cap. 28. *Sicut*, ait, *non impediunt à vita æterna Juſtum quædam peccata venialia, ſine quibus hæc vita non ducitur: ſic ad ſalutem æternam nihil proſunt impio aliqua bona opera, ſine quibus difficillimè vita cujuslibet peſſimi hominis invenitur. Neque* enim *malus poteſt omninò malus eſſe*; ait Chryſoſt. hom. 67. ad pop. Antioch. *ſed evenit, ut & aliquid habeat boni*. Proſper c. 26. contra Collat. in malis vitioſiſque hominibus agnoſcit ea, quæ mortalem vitam honeſtare poſſint, æternam autem conferre non poſſunt. Et apertiùs lib. 1. de Voc. Gent. cap. 4. de animali voluntate loquens: *In hac*, inquit, *humana etiam ingenia, ſi corporeæ voluptati non turpiter ſerviant, & cupiditates ſuas juſtitiæ atque honeſtatis legibus temperent; nihil ſupra mercedem gloriæ temporalis acquirunt. Et cùm præſentem vitam decenter exornent, æternæ tamen beatitudinis præmium non habent. Eis enim aliqua quidem bona, quæ ad ſocietatis humanæ pertinet æquitatem, ineſſe poſſunt: ſed quia non Charitate Dei fiunt; prodeſſe non poſſunt*; ait Fulg. lib. de Incarn. & Gratia cap. 26. Greg. hom. 27. in Evang. nonnullos dicit eſſe, qui diligunt proximos per affectum cognationis & carnis; *Quibus tamen in hac dilectione ſacra eloquia non contradicunt*.

Denique hæc eſt communis Scholaſticorum doctrina in 2. d. 41. & partim in 1. 2. q. 109. art. 2. partim in præſ. artic. probata etiam per Pium V. in condemnatione hujus art. 25. Omnia opera Infidelium ſunt peccata, & Philoſophorum virtutes vitia ſunt. Art. damnatus.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. Min. Fides enim ibi non intelligitur ea, quam vocamus virtutem Theologicam, ſed perſuaſio, qua quis credit vel exiſtimat aliquid ſibi eſſe licitum; ut Paulinæ ſententiæ ſenſus ſit, Omne quod quis agit, non perſuaſus id ſibi licere, ſed vel putans illicitum, vel dubitans utrùm liceat; peccatum eſt: fit enim contra dictamen conſcientiæ. Hunc ſenſum confirmant præcedentia verba Apoſtoli: *Beatus qui non judicat ſeipſum in eo quod probat*, ideſt quem ſua conſcientia non condemnat, in eo quod faciendum eligit. Nam verbo probandi electio intelligitur ſeu judicium practicum; quale habet etiam ille, qui contra conſcientiam agit. Ita Fidem accipit Chryſ. & accipi poſſe indicavit B. Thom. tum in Com. tum 1. 2. qu. 19. art. 5. in argum. ad oppoſitum. Ita & Patres Concil. Later. ſub Innoc. III. can. 41. qui ſic habet: *Quoniam omne quod non eſt ex Fide peccatum eſt; ſynodali judicio definimus, ut nulla valeat abſque bona Fide præſcriptio tam canonica quàm civilis*. Si quis autem Apoſtolum interpretari velit de Fide Theologica; ſub negatione affirmationem intelligere debet, ut illud dicatur non ex Fide fieri, quod fit contra Fidem ſeu contra Fidei regulam. Quo modo intellexit Auguſtinus lib. 4. cont. Julian. cap. 3. quando reſpondet, Opera alioqui bona, quæ faciunt Infideles, cujuſmodi eſt operire nudum, eſſe peccata, *Quia infideliter faciunt, quia ea non fideli, ſed infideli, hoc eſt ſtulta & noxia faciunt voluntate*.

Ad 2. Neg. C. Nam Apoſtolus non loquitur de operibus ſeu actionibus, ſed de rebus: unde ſicut cùm dixit, *Omnia munda mundis*, non vult ſignificare, omnia Juſtorum opera eſſe munda, quod eſſet contra illud Eccleſiaſtæ 7. *Non eſt homo Juſtus in terra qui faciat bonum & non peccet*, ſed ſenſus eſt, Omnia eſſe munda mundis ideſt fideliter & piè utentibus: ita cùm ſubdit, *Coinquinatis autem & Infidelibus nihil eſt mundum*; ſenſus eſt, Illis, qui per immunditiam cordis aut per Infidelitatem Dei creaturis vel abutuntur, vel quaſi eſſent impuræ omninò non utuntur, nullum genus cibi eſt mundum, ſed omnia immunda.

Si dicas: Ibidem ſequi apud Apoſtolum, quòd illi, de quibus loquitur, ſunt ad omne opus bonum reprobi. Reſp. Eum loqui de opere bono, quod ad ſalutem pertinet, & quod abſque Fide fieri nequit. Aut ſi generalius de opere etiam moraliter ſolùm bono placeat interpretari; ſenſus erit, eos ita eſſe ad omne bonum opus ineptos, ut vix quicquam boni poſſit ab eis expectari.

Ad 3. Reſp. Arborem malam eſſe hominem malæ voluntatis, ut interpretatur Auguſt. lib. de Grat. Chriſti cap. 18. homo autem malæ voluntatis, quatenus ex mala illa voluntate operatur, non poteſt facere fructum bonum, ideſt opera bona. Quatenus tamen is qui malus eſt operari poteſt, non ex illa mala voluntate, ſed ex bono naturæ quod in ipſo manet; ſic poteſt facere fructum non malum. Confer eumdem Auguſt. lib. 2. de ſer. Dom. in monte cap. 24. Joan. 15. Chriſtus loquitur de opere, quod ad ſalutem vitæ æternæ pertinet, ut declarat can. 7. Conc. Arauſ. Verborum ejus Matth. 12. ſenſus eſt, Quo modo de me poteſtis bona loqui, qui invidia & odio adversùm me flagratis? Non quòd abſolutè fieri non poſſit, ut qui malus eſt bona loquatur: ſed partim quia naturale eſt, atque ut plurimum contingit, abundantem malitia mala loqui: partim quia in ſenſu formali & cum reduplicatione, mali quatenus ex malitia loquuntur non niſi malè loqui poſſunt.

Ad 4. Reſp. Infideles ſicut & alios peccato mortali obnoxios teneri captivos à Diabolo ſeu ſub Diaboli poteſtate ad ejus voluntatem; non ut quicquid vult faciant: ſed quia ejus voluntati obſequuntur, proficiendo de peccato in peccatum, etſi non obſequantur in omnibus; ſicut nec illi, qui Deo ſerviunt, faciunt omnia quæ Deus vult. Adde, relatum *ipſius* ſive ut græcè eſt *illius* ad Deum convenientiùs referri quàm ad Diabolum; ſolet enim referri ad remotius; & ſic ſenſus erit, Peccatores teneri à Diabolo captivos ad voluntatem Dei, hoc eſt quamdiu Deus voluerit.

Ad 5. Neg. C. Nam Apoſtolus non loquitur de operibus, ſed de hominibus: ſicut autem homo Juſtus placet Deo, etiamſi non omnia ejus opera ipſi placeant; ſic fieri poteſt, quòd aliquod opus hominis Deo placeat, etiamſi homo ille Deo non placeat. Quamquam non dicimus, opus Infidelis moraliter bonum ſimpliciter Deo placere, cùm non conducat ei ad vitam æternam: ſed ſatis eſt quòd non ſit malum, quòdque Deus non offendatur per illud.

Ad 6. Neg. C. Nam Infideles, quibus de Chriſto nihil fuit annuntiatum, non includuntur præcepto illo, quod Apoſtolus ad Coloſſ. 3. refert uti nec ullo alio ad Fidem Chriſt. Mediatoris pertinente.

Si dicas: Ergo ſaltem Fideles peccatores in omni ſuo opere peccant. Neg. eſt C. Quia non eſt neceſſe quòd aliquis omnia ſua actu referat in Deum, ſed ſatis eſt quòd habitualiter; ait B. Thom. 1. 2. q. 88. art. 1. ad 2. & lect. 3. in c. 3. ad Coloſſ. *habitualiter* autem dicit, pro *virtualiter*; ſicut 3. p. quæſt. 64. art. 8. ad 3. Patet hoc ex ipſius verbis qu. unica de Charit. art. 11. ad 2. ubi ſic loquitur: *Quòd omnia virtute referantur in Deum, hoc pertinet ad perfectionem Charitatis, ad quam omnes tenentur*. Et infra *Hoc igitur modo Apoſtolus præcipit, quòd omnia in Dei gloriam referantur*. Et in Reſp. ad 3. *Virtualiter omnia referre in Deum cadit ſub præcepto Charitatis, cùm hoc nihil aliud ſit, quàm habere Deum ultimum finem*.

Quod attinet ad verba 1. ad Cor. 10. quatenus illa continent præceptum faciendi omnia in finem illum ſupernaturalem, quem Religio Chriſtiana proponit; ſolos eos obligat, qui notitiam ejus acceperunt: de quibus concedendum videtur, quòd opera ipſorum nec actu nec virtute in illum finem relata reprehenſione non careant: *Intentio* enim *cæleſtis omnibus operibus noſtris debet adjungi*, ait B. Thom. 1. 2. qu. 102. art. 6. ad 7. & Opuſc. de Perſect. vitæ ſpir. cap. 5. Illis autem qui de Chriſto nihil audierunt, ut non peccent ſatis eſt, quòd actiones ex objecto & circumſtantiis bonas faciant, ſpectando in illis finem, ad quem dictante ratione naturali referendæ ſunt.

Sententia ex 1. ad Cor. 16. objecta ſecundùm mentem Apoſtoli etiam ſolos eos obligat, quibus Fides

Chriſti

Chriſti annuntiata eſt; loquitur enim de Charitate Chriſtiana; quam tamen non ſtrictè accipit pro habitu infuſo, ſed generaliter pro ſincero affectu Chriſtiani amoris, ex quo actuali vel virtuali omnia Chriſtianorum opera fieri debent ac fieri poſſunt etiam à peccatoribus: ut quando propter Deum Fide cognitum miſerentur pauperis in eo Deum ut finem ſpectantes, ita ut ipſi nihil æquent. Si quis verò etiam Infidelibus præceptum eſſe exiſtimet, omnia ſua ex Charitate facere: Charitas generaliter accipienda eſt pro ſincero amore ſecundùm dictamen rectæ rationis ordinato: atque ita Infideles poſſunt ex tali Charitate operari, ſive miſerendo pauperis, ſive debita ſolvendo, ſive alia agendo: hoc in ſuis illis actionibus ſpectantes, quòd rectæ rationi eſt conſonum, quodque ſibi vellent fieri, ſi ſimiliter eſſent conſtituti ſicut ſunt illi, quibus benefaciunt.

Iſaj. cap.64. loquitur ex perſona Judæorum impiorum hoc ſenſu, Opera noſtra, etiam illa quæ juſta apparent, immunda ſunt; non quòd ſingula omnino peccata eſſent: ſed quia præcipua & ferè omnia.

Verborum quæ ex cap. 3. Jo. allegantur, ſenſus non eſt de operibus quæ facit Infidelis; ſed de homine. Caro enim pro homine ſumitur, & ſignificatur, id quod ex homine gignitur non eſſe Juſtum hominem; atque adeò, ut eſſe ſpirituale accipiat, oportere naſci denuò. In cap. autem 8. ad Rom. caro ſumitur pro homine ſecundùm carnem vivente.

Ad 7. Neg. Subſ. Nam Infideles multa agunt ex Dei munere, quamvis non ex Fide & gratia. Senſus autem can. eſt, Neminem habere de ſuo, id eſt à ſeipſo ſic ut non à Deo, aliud quàm mendacium & peccatum.

Ad 8. Reſp. Auguſtinum in 1. & 2. teſtimonio ſupponere id quod plerumque accidit, eum qui actionem ſuam non refert ad legitimum finem in particulari, referre illam ad finem illicitum: ac proinde cùm dicit, *Si non propter hoc facit, propter quod facere debet*; (ſubintellige ſed propter aliquid malum) peccare convincitur. Et ſimiliter, cùm ait, *Ipſo non recto fine peccatum eſt*, ſignificare vult, quòd neque in particulari neque in generali referatur ad rectum finem: ſed vel cupiditate vel Infidelitate detorqueatur ad malum; ideoque *Ipſo pravo & perverſe fine peccatum ſit*; unde ſubjungit: *Bonum eſt ut ſubveniatur homini periclitanti præſertim innocenti; ſed ille qui hoc facit, ſi amando gloriam hominum magis quàm Dei facit, non benè bonum facit*. Et concludens, bona opera quæ faciunt Infideles eſſe ipſis peccata; rationem affert: *Quia ea non fideli, ſed infideli, hoc eſt ſtulta & noxia voluntate faciunt*.

In 3. non dicit, ſingula opera ejus, qui abſque Fidei directione operatur, eſſe peccata: ſed totum corpus ſive congeriem operum eſſe plenam nigredine peccatorum; quia nimirum pauca inveniuntur quæ peccata non ſunt: unde lib. de Spirit. & lit. cap. 27. de bonis operibus Infidelium loquens: *Si*, inquit, *diſcutiantur quo fine fiant: vix inveniuntur, quæ juſtitia debitam laudem defenſionemve mereantur*; ubi non affirmat, nulla eſſe quæ mereantur laudem: ſed aſſerit, ea eſſe rara. In 4. negat, ea quæ fiunt ſine Charitate fieri benè, hoc eſt utiliter ad ſalutem, quia ad eam nihil conducunt. Quo modo & alia quædam Auguſtini loca ſunt explicanda; ut patet ex fine cap. 3. lib. 4. cont. Julian. ubi ſignificat ſibi, ad cauſam Catholicam, quam ſuſceperat defendendam, ſatis eſſe ſi obtineat, non fieri ab Infidelibus opera illa bona, quæ ad æternum Dei donum Regnumque perducant.

Ad 9. Proſper, ſicut etiam Aug. dicto loco contr. Julian. negat, in impiis eſſe veras virtutes, eò quòd quæ in illis reperiuntur, nec bonos eos reddunt, nec ad veram felicitatem conducunt; ac proinde virtutis perfectionem non habent, imò nec rationem virtutis Chriſtianæ, ſi ſint abſque Fide. Adde, quòd Infideles virtutum operibus plerumque abutuntur, ut in illis non Deo, ſed Diabolo ſerviant, quæ cauſa eſt cur Proſper dicat, quòd ad beatarum virtutum non pertinent veritatem, quòdque omnia opera illorum immunda ſunt atque polluta; quia ſcilicet ferè omnia ſunt ejuſmodi: nam propter latiſſimè graſſantem Infidelitatis & concupiſcentiæ tyrannidem, rariſſimè intuitu boni finis operantur. Juxta quem ſenſum accipienda ſunt & reliqua, quæ ex eodem objiciuntur.

Ad Poſtremum Reſp. Neg. Ant. cum ſua prob. Neque refert, quòd Infidelis actu non referat ſuas actiones in aliquem bonum finem; hoc enim ad bonitatem actionis non eſt neceſſarium, ſed ſufficit quòd referat virtualiter: id autem facit, quando aliquid natura ſua bonum operatur, nec apponit ullam malam circumſtantiam; tale enim opus virtute primæ intentionis refertur ad bonum. Ad cujus intelligentiam obſervandum eſt, nos poſſe loqui de fine dupliciter. Uno modo ſecundùm rationem finis ultimi, quæ eſt generalis ratio boni, qua omnes appetunt bonum & ſuam perfectionem ſeu beatitudinem. Alio modo ſecundùm illud particulare, in quo finis ultimus conſtituitur; quod in quibuſdam ſunt divitiæ, in aliis honores, in aliis voluptates &c. Cùm dicitur, *Virtus primæ intentionis, quæ eſt reſpectu ultimi finis, manet in quolibet appetitu cujuſcumque rei*; hoc verum eſt de intentione finis ultimi ſecundùm generalem finis rationem, non neceſſariò ſecundùm illud particulare, in quo finem ultimum priùs conſtituerat: ac proinde virtus primæ intentionis ſemper manet ſecundùm quod habet rationem boni, & ſecundùm quod verſatur circa bonum in communi; non ſemper autem manet ſecundùm quod reſpicit aliquod particulare malum: quando igitur Infidelis habuit primam intentionem malam, utpote ſe & ſua referens in Idolum ſicut in finem ultimum, ſi poſtmodum, ea tranſeunte, faciat opus aliquod ex objecto bonum, neque apponat ullam malam circumſtantiam; tale opus virtualiter refertur ad bonum finem virtute primæ intentionis ſecundùm quod illa reſpiciebat bonum in communi, (hac enim ratione omnium ultimus finis eſt idem ſcilicet Deum ſecundùm communem & generalem rationem finis ultimi, ut docet B. Thom. 1. 2. q. 1. art. 7. & lib. 3. cont. Gent. cap. 17. ideoque eſt bonum. Quomodo hæc S. Thomæ verba poſſint intelligi de fine particulari; explicavimus 1. 2. quæſt. 1. articul. 6. ad 3.

2. Finis conſideratio.

Si Dicas; Actiones hominis Juſti, qui ſemel ſe & ſua omnia retulit in honorem Dei, in eumdem referri etiamſi quando operatur de Deo nihil cogitet; ergo ſimiliter hominis Infidelis opera referuntur in Idolum, etiamſi de Idolo non cogitet. Reſp. Neg. Conſ. Ant. enim de ſolis illis actionibus hominis Juſti verum eſt quæ ſunt ex objecto bonæ; non autem de omnibus omninò: cùm conſtet, Juſtum peccatis venialibus non carere, quæ non referuntur in honorem Dei. Inter actiones autem hominis Juſti ex objecto bonas & opera Infidelium hoc eſt diſcrimen: quòd cùm illæ ſint ex objecto bonæ, natura ſua tales ſunt, quæ poſſint referri in finem bonum; atque adeò ſic referuntur, ſi aliunde non inficiantur: iſta verò non omnia ſunt talia, quæ natura ſua referri debeant in pravum finem; ac proinde ex naturali appetitu boni in genere cogniti poſſunt in bonum finem referri.

Ob.

Reſp.

Ex his conſequens eſt, non eſſe neceſſarium, ut quiſquis finem ſuum ultimum in aliqua re conſtituit, ad eam referat omnes ſuas actiones: non enim ambitioſus omnia ſua refert ad inanem gloriam neque libidinoſus omnia ad voluptatem carnis; ſed propter naturalem appetitum boni poteſt aliquando rendere in bonum ſub generali ratione boni apprehenſum ſicut in finem ultimum.

In Reſp. Ad 1. obſervandum eſt, omnium Infidelium vitam rectè dici peccatum, eò quòd frequentiſſimè peccent: ſicut de aliquo vehementer ſtudioſo rectè dicitur, totam ejus vitam eſſe in ſtudiis; tametſi multa alia faciat.

De Reſp. Ad 2. videnda ſunt quæ diximus. 3. p. qu. 64. art. 9. ad 2.

In Reſp. Ad 4. certò tenendum eſt, Cornelium, cujus mentio eſt Act. 10. fuiſſe Fidelem, priuſquam ad eum Petrus mitteretur; *Neque enim ſine Fide orabat*, ait Auguſt. de Prædeſt. Sanct. cap. 7. *nam quomodo invocabat in quem non crediderat?* Et Greg. h. 19. in Evang. *Si Deum verè & ante Baptiſmum non crediderat, quid orabat? Neque poterat bona agere niſi ante crediſſet; ſcriptum namque eſt, Sine Fide impoſſibile eſt placere Deo*; Fidem ergo habuit, cujus operationes & eleemoſynæ

Quam Fidem haberet Cornelius.

Deo placere potuerunt. Habebat autem Cornelius Fidem, de Deo quidem univerſi Authore & Gubernatore, de eodem bonorum omnium Largitore, & malorum Depulſore explicitam unde Scriptura vocat eum religioſum ac timentem Deum; dei Incarnationis autem myſterio implicitam: & quia cùm jam tempus eſſet Evangelii revelati, oportebat eum (ſicut & Judæos à quibus Fidem acceperat) explicitè credere in Mediatorem Chriſtum; ideo Petrus ad illum inſtruendum mittitur: *Si poſſet*, ait Auguſt. *ſine Fide Chriſti* (explicita ſcilicet) *eſſe ſalvus, non ad eum ædificandum mitteretur Architectus Apoſtolus Petrus*. Quod ergo B. Thom. hic de Cornelio dicit, *Habebat Fidem implicitam*; non de unius Dei Fide eſt accipiendum, ſed de Fide Incarnationis, Si dicas: Eum in 3. d. 25. ad expoſit. textus ſcribere, Quòd habebat Fidem explicitam de myſterio Incarnationis; Reſp. poteſt: Quòd ea Judæorum libris audiverat, Deum in carne venturum & redempturum genus humanum; atque ita habebat aliquo modo Fide explicitam de re ipſa, ſed non diſtinctam de tempore Incarnationis & Paſſionis, ut propterea neſciret, utrum tunc Deus eſſet incarnatus, paſſus, mortuus; & an redemptionis noſtræ myſterium conſummaſſet: *Sciebat Creatorem omnium Deum: ſed quòd ejus Omnipotens Filius incarnatus eſſet ignorabat*, ait Gregorius. Et poſtea: *Bona actione promeruit, ut Deum perfectè cognoſceret, & Incarnationis ejus myſterium crederet*.

Ob. Reſp.

Articulus V.

ART. 5. probat, Eſſe plures, & quidem quoad numerum, indeterminatas ſpecies Infidelitatis, ſi illæ diſtinguantur ſecundùm errorem in diverſis quæ ad Fidem pertinent; hoc eſt ſecundùm erronea judicia circa diverſas propoſitiones Fidei. Quia variis modis errari poteſt, convertendo ſe ad diverſas ſententias Fidei repugnantes. Si verò Infidelitas attendatur ſecundùm comparationem ad Fidem: *Diverſæ*, inquit, *ſunt Infidelitatis ſpecies, & numero determinatæ*; hoc eſt ſi Infidelitas conſideretur, non ſolùm quatenus habet converſionem ad ſententias erroneas, ſed etiam quatenus habet renitentiam ad Fidem; ſic plures ſunt Infidelitatis ſpecies, numero certo, ſcilicet ternario, definitæ.

Ob. Reſp.

QUÆRITUR ERGO

Utrùm rectè aſſignentur tres ſpecies Infidelitatis.

VIDETUR quòd non 1. Quia una eſt Fides noſtra & Patrum veteris Teſtamenti; ergo eſt unius ſpeciei Infidelitas illi oppoſita.

2. Idem vitium eſt, quod repugnat temperantiæ ſemel ſuſceptæ & numquam ſuſceptæ; ergo ſimiliter eadem eſt Infidelitas oppoſita Fidei ſive ſuſceptæ ſive non ſuſceptæ.

3. Si Judæus, Paganus, & Hæreticus eamdem propoſitionem negent, Deus eſt trinus & unus; erit Infidelitas ejuſdem ſpeciei; ergo per accidens eſt, quòd Fides ſit aliquando ſuſcepta vel non ſuſcepta.

Reſp. communis & vera eſt, Rectè aſſignari tres ſpecies Infidelitatis. Quia peccatum Infidelitatis conſiſtit in renitendo Fidei; hoc autem poteſt contingere tripliciter: vel enim quis renititur Fidei numquam ſuſceptæ; & eſt Paganiſmus: vel Fidei ſuſceptæ in figura; & eſt Judaiſmus: vel Fidei receptæ in manifeſtatione veritatis; & eſt Hæreſis. Quod autem dicimus, Fidei ſuſceptæ; non eſt ita accipiendum, quaſi ad poſteriores Infidelitatis ſpecies requiratur, quòd Infidelis aliquando veram Fidem habuerit: (fieri enim poteſt quòd vel Judaica perfidia laboret, vel Hæreticus exiſtat is, qui veram Fidem numquam habuit,) ſed ſignificat, oportere quòd renitatur Fidei, quam profeſſus eſt ſe recipere vel in figura vel in veritate.

Ex his conſequens eſt, ſpecies Infidelitatis deſumi ex ſpecialibus modis renitendi Fidei, atque adeò ex objecto formali: nam objectum formale Infidelitatis eſt renitentia Fidei. Neque refert, quòd hoc pacto videamur ſpecies illas diſtinguere per terminum à quo. Cùm enim terminus à quo indicat diverſam habitudinem erga terminum ad quem; ex illis ſimul junctis ſumenda eſt diverſitas ſpecierum, eò quòd talis habitudo mutet formalem rationem objecti: ſicut ergo alia eſt ſpecies fornicationis ejus qui caſtitatem eſt profeſſus alia ejus qui illam profeſſus non eſt; ſic diverſa eſt ſpecies Infidelitatis ejus qui renititur Fidei, quam ſe recipere profeſſus eſt, alia iſtius; qui nullo modo eſt profeſſus ſe illam recipere: quia ſcilicet diverſi ſunt modi renitentiæ. Confer art. 6.

Ob. Si dicas: Sectam Mahumeti, apoſtaſiam, defectionem Catechumenorum ſub nulla harum ſpecierum contineri; ideoque plures Infidelitatis ſpecies eſſe agnoſcendas: Reſp. Illas tres ſic aſſignari, ut quæcumque alia fingatur, ad unam earum reduci poſſit. Secta ergo Mahumeti reducitur ad Paganiſmum, quia Mahumetanus numquam fuit profeſſus Fidem Chriſti neque in manifeſtatione veritatis neque in figura unde in cap. *Quam ſit laudabile*, tit. de Judæis, Mahumetani comprehenduntur ſub Paganis; imò, ut habet notatio Gregoriana, Scriptores Chriſtiani Paganos vocant omnes Idolorum cultores, qui numquam Fidem Catholicam agnoverunt. Apoſtaſia verò partim convenit cum hæreſi, ratione ſcilicet Fidei, quam ſemel acceptam deſerit; partim reducitur ad eam Sectam, in quam declinat Apoſtata: imo ſimpliciter eadem eſt ſpecies cum hæreſi differens ſolo connotato. Catechumenorum à Fide, in qua inſtruebantur, defectio pertinet ad hæreſim ſicut imperfectum ſui generis: neque enim ad hæreſim neceſſarium eſt quòd aliquis fuerit baptizatus; ſed ſatis eſt, quòd profeſſionem Fidei ac nominis Chriſtiani ſuſceperit.

Si Dicas: Eos non incurrere excommunicationem in Hæreticos latam. Reſp. Id propterea eſſe, quia nondum aſcripti ſunt Eccleſiæ per Baptiſmum: Excommunicatio enim illa ſolùm ligat eos, qui Baptiſmum ſuſceperunt, quia illi ſoli perveniunt ad perfectam rationem hæreſeos.

Quæſt. ſeptem. Quæri autem poteſt: Ad quam ſpeciem pertineant; 1. Filii Hæreticorum, qui tenent eoſdem errores cum parente.

2. Pueri baptizati, qui inter Paganos enutriti idem ſentiunt cum illis.

3. Judæi, qui ante Chriſti adventum deſerebant Fidem, præſertim explicitam, convertendo ſe ad ritus Gentilium.

4. Judæi, qui vel olim Fidem habuerunt, ſed Chriſtum ſufficienter illis annuntiatum rejicientes, eam perdiderunt: vel modo Fidem abjiciunt, quam verè numquàm habuerunt, nequidem in figura.

5. Fideles ex Gentibus, qui ad legem Moſaicam non obligati, deſerebant Fidem ſemel habitam.

6. Judæi, qui Antichriſtum recipient.

7. Quicumque voluntariè dubitant de Fide.

Reſp. Ad 1. Et 2. quæſt. Reſp. Infantes baptizatos, qui poſtea fiunt Infideles, cenſendos eſſe Hæreticos, ſi ſciant Baptiſmum ſibi fuiſſe collatum, quia adverſantur Fidei ſuſceptæ per profeſſionem Baptiſmi. Si filii Hæreticorum vel baptizati non ſint, vel ſint quidem, ſed hoc ignorent invincibiliter; etiam computandi videntur inter Hæreticos, quia ſecundùm æſtimationem recipiunt Evangelium Chriſti manifeſtati, ſed deficiunt in eligendo ea, quibus Chriſto aſſentiant; quod ad hæreſim ſufficere tradit B. Thom. qu. 11. art. 1. Illi verò qui à Paganis enutriti Paganorum erroribus adhærent non ſcientes ſe fuiſſe baptizatos; ſecundùm ſuam conſcientiam non peccant peccatum hæreſeos, cùm neſciant, ſe Fidei ſemel ſuſceptæ reniti: ſed Infidelitatem habent Paganorum. Poſſunt tamen ut Hæretici ab Eccleſia puniri, ſi ad eam redire nolint, quando fiunt certiores de Baptiſmo recepto, quia ſunt ad redeundum obligati, & Eccleſia habet in illos juriſdictionem ratione Baptiſmi quem ſuſceperunt.

Ad 3. Reſp. Judæorum illorum Infidelitatem fuiſſe Judaiſmum, repugnabat enim Fidei ſemel in figura ſuſceptæ. Nec obſtat, ſi Fidem Chriſti explicitam habuerant; quia non propterea ſuſceperant Fidem in manifeſtatione veritatis.

Ad 4. 5. & 6. Reſp. Etiam omnes illos eſſe Infideles

Infide-

Digitized by Google

Infidelitate Judaiſmi: renituntur enim Fidei Chriſtianæ, quam aliqui verè alii ſecundùm ſuam exiſtimationem receperunt in figura. Neque refert, quòd vel Fidem veram numquam habuerint, vel eam non ſuſceperint in figuris legis Moſaicæ. Quia non requiruntur ad infidelitatem Judaiſmi, quòd aliquis habuerit veram Fidem, eamque figuris Moſaicæ legis poteſtatem; ſed ſatis eſt, quòd eam ſuo quidem judicio receperit profitendam: ſufficit etiam, quòd ſub figuris legis naturalis eam fuerit profeſſus. Impoſitio quidem nominis Judaiſmi derivata eſt natione Judæorum, eò quòd plures & expreſſiores figuræ Chriſti venturi ſunt illis exhibitæ; ad peccatum tamen Judaiſmi ſufficit repugnare Fidei profeſſæ per figuras, ſigna, & Sacrificia, ſive legis naturalis ſive Moſaicæ.

Ad 7. Reſp. Voluntariam dubitationem de Fide non eſſe unam ſpeciem ab aliis Infidelitatis ſpeciebus diſtinctam, ſed per omnes ſpecies extendi; ac proinde in uno eſſe Hæreſim, in alio Judaiſmum, in alio Paganiſmum, prout contingit de Fide dubitari.

Ad 1. Arg. Neg. C. Uni enim virtuti plura peccata poſſunt opponi, eò quòd pluribus modis eveniant quàm virtutes: ſicut ergo non ſequitur, Unius & ejuſdem virtutis eſt non dare plus vel minùs quàm oportet; ergo etiam ad idem vitium pertinet dare plus, quod eſt prodigalitas, & dare minus, quod avaritia; ita in propoſito.

Ad 2. etiam Neg. C. Quamvis enim habuiſſe vel non habuiſſe bonum quod rejicitur non ſimpliciter diverſificet ſpeciem: profeſſum tamen fuiſſe illud bonum ſicut variat rationem objecti formalis, ita etiam variat ſpeciem.

Ad 3. Neg. Ant. Erit quidem error eorum materialiter idem, quia de eodem dogmate; formaliter tamen erit diverſus propter diverſitatem modi, quo repugnant iſti dogmati.

In Reſp. Ad 1. difficultas eſt. Cùm enim in corp. dixerit, *Si Infidelitatis ſpecies diſtinguantur ſecundùm errorem in diverſis quæ ad Fidem pertinent; tunc non ſunt determinatæ ſpecies Infidelitatis*; hìc dicit, quòd Infidelitatis *formale objectum, ſicut ad quod convertitur, eſt ſententia falſa quam ſequitur; & ex hac parte ejus ſpecies diverſificantur*. Sed Reſp. id quod in corp. dixit veritatem habere, ſi ſpecies Infidelitatis ſolùm diſtinguantur ſecundùm errorem diverſarum ſententiarum, non habito reſpectu ad Fidem, cui poteſt diverſimodè repugnari. Quod autem in Reſp. ad 1. dicit; verum eſt, ſi ſententia falſa conſideretur ſecundùm diverſum modum convertendi ſe ad illam, ſeu ſecundùm diverſum modum renitentiæ Fidei.

Explicatur textus.

Quod in eadem reſp. dicit, *Illud bonum à quo receditur eſt formale objectum peccati: ſed ex hac parte peccatum non habet ſpeciem*; ideo verum eſt, quia in quolibet peccato mortali principalis ratio mali eſt ex hoc, quòd avertit à Deo, ut q. 20. art. 3. loquitur: ipſum tamen peccatum non eſt ex hoc in certa aliqua ſpecie, quia ſecundùm hoc eſt negatio vel privatio; ſed ex parte converſionis ad aliquod bonum commutabile, ex qua majori vel minori ſequitur major aut minor averſio à Deo, & conſequenter major aut minor gravitas malitiæ. Confer 1. 2. q. 72. art. 6. ad 2. q. 73. art. 3. etiam ad 2. & quæ diximus hujus q. art. 3.

Quod in reſp. ad 3. ſcribit, *Nihil prohibet, hominem diverſis Infidelitatis ſpeciebus errare*; non magnam habet difficultatem, ſi intelligamus id fieri poſſe ſucceſſivè: ut ſi Paganus tranſeat ad Judaiſmum, à Judaiſmo ad Chriſtianiſmum, à quo deinde labatur in hæreſim. An autem fieri poſſit, quòd idem ſimul erret diverſis ſpeciebus Infidelitatis; controvertitur. Pars affirm. probabilis eſt. Quia poteſt aliquis Baptiſmum ac Fidem Chriſtianam recipere, illique poſtmodum repugnare, ac ſimul etiam reniti Fidei, cujus profeſſionem in figura ſuſcepit, ſive per Circumciſionem, ſive per aliud aliquod ſignum.

Circa prædictas Infidelitatis ſpecies obſervandum eſt, ſive illæ differant eſſentialiter (ut eſt probabilius) ſive accidentaliter: & rurſum ſive hæreſes inter ſe differant ſpecie ſive non; quòd Hæretico pœnitenti non eſt ſatis in Confeſſione dicere, ſe fuiſſe Hæreticum: ſed exprimere debet, num tranſierit ad Paganiſmum, an ad perfidiam Judæorum, an ad Hæreſim: & rurſum, an ad Hæreſim Lutheranorum, an Calvinianorum, an aliorum: imò confiteri debet qualitatem errorum ſuorum in particulari dicendo, in quibus propoſitionibus erraverit; utrùm V. G. negando Divinitatem Chriſti, an humanitatem, an veritatem corporis Chriſti in Euchariſtia, an Purgatorium, an Infernum; eo quòd hæc notabilem addant malitiam, ſi quidem non mutent ſpeciem. Vide arg. 2. art. 6.

Notent Confeſſar.

De nomine Pagani videri poteſt Baron. ad 31. Jan. ubi poſt multa concludit, Idololatras vocatos fuiſſe Paganos, eò quòd in pagis frequentes eſſent ipſorum cultus; ita ut etiam per Imperatores clauſis Idolorum delubris, quæ in Civitatibus erant, Pagos adirent, illicque Deos ſuos colerent. Aliam etiam hujus nominis rationem adducit ac probat idem Baronius tom. 3. Annal. anno Chriſti 351. §. 16.

Articulus VI.

ART. 6. probat, Infidelitatem Hæreticorum ſimpliciter eſſe graviorem quàm Judæorum, & Judæorum quàm Paganorum. Quia Infidelitatis culpa potiſſimùm ſpectanda eſt ex hoc, quòd renititur Fidei: plus autem eſt reniti Fidei ſuſceptæ quàm non ſuſceptæ: & plus reniti Fidei ſuſceptæ in manifeſtatione veritatis quàm in figura. Secundùm quid tamen, ſcilicèt ſecundùm quod ſpectari poteſt corruptio eorum, quæ ad Fidem pertinent; ſic Paganiſmus eſt Infidelitas graviſſima; media Judaiſmus; tertia Hæreſis. Quia in pluribus errant Gentiles quàm Judæi; & Judæi quàm Hæretici, niſi fortè quidam Hæretici (ut Manichæi) errent in pluribus. Pro prioris partis confirmatione, præter verba B. Petri hic in arg. ad oppoſitum cit. adferri poteſt illud Lucæ 12. *Servus qui cognovit voluntatem Domini* &c. *vapulabit multis*. Videantur etiam Chryſoſt. hom. 50. ad pop. Antiochen. Hieron. ad illud Iſa. 18. *Væ terræ cymbalo alarum*. Auguſt. libr. 21. de Civ. cap. 25.

Quæ Infidelitas gravior.

Articulus VII.

ART. 7. docet, Non licere diſputare de Fide, ſi vel diſputantis intentio mala ſit, ut ſi de Fide dubitet, velitque ipſius veritatem argumentis experiri: vel diſputetur coram rudioribus, qui de ſua Fide neque ſunt ſollicitati, neque periculum eſt quòd ſollicitabuntur, quibuſve diſputatio plus dubietatis adſerer quàm certitudinis. Idem judicium eſt, ſi vel is, qui diſputationem cum Infidelibus ſuſcipit, non ſit ſatis doctus ad eorum argumenta refellenda; vel magis verborum contentione quàm ſententiarum firmitate diſputet. Si autem diſputans & ſatis ſit doctus, & diſputationem inſtituat, vel ad Fidei defenſionem, vel ad exercitium coram iis, qui ex ea proficere poſſunt, vel eo tempore & loco, quo niſi fieret, periculum foret, ne ſimpliciores à Fide averterentur; tunc laudabile eſſet diſputare, exemplo B. Stephani Act. 6. & 7. Pauli Act. 9. Aug. contra Felicem Fauſtum, & alios: imò taciturnitas eorum, qui reſiſtere poſſent ac deberent, eſſet reprehenſibilis. In hac autem diſputatione omnino danda eſt opera, ut abſtineatur à maledictis, conviciis, contentione, ambitione, & jactantia; & agendum ut juxta præceptum Apoſtolicum, 2. ad Tim. 2. *Cum modeſtia corripiatur qui reſiſtunt veritati; Oſtendaturque omnis manſuetudo ad omnes*; ad Tit. 3. De iſta modeſtia in diſputatione ſervanda, videri poteſt Nazianzenus orat. 26. Chryſoſt. hom. 6. in 2. ad Tim. Gregor. Magn. p. 2. Paſtor. cap. 4.

Diſputat. de Fide, an licita.

Quæ in diſputatione cum Hæreticis obſervanda.

Præterea. Si cum Infidelibus ſuſcipiatur diſputatio, etiam illud obſervandum eſt, ut quæ utrimque dicuntur, à Notariis excipiantur; quomodo feciſſe Auguſtinum conſtat ex epiſt. 152. 175. & ex lib. 1. Retract. cap. 16.

Cæterum quod diximus, illicitam diſputationem ejus qui tamquam de Fide dubitans diſputet; intelligendum eſt de illo, qui Fidem ſemel ſuſcepit. Talis enim ſtatim atque voluntariè dubitat eſt Infidelis; cap. *Dubius*, tit. de Hæret. qui verò Fidem numquam ſuſcepit; quando incipit dubitare, benè facit diſputando, ſi ad inquirendam veritatem diſputet. Imò is

qui

qui de Fidei veritate dubitando peccat, ſi hac intentione diſputet de ejus veritate, quam paratus eſt amplecti, ut pleniùs inſtruatur, non videtur peccare ex hoc quòd diſputet.

Quod additur, illicitam eſſe diſputationem coram rudioribus; etiam illuc facit, ut Concionatores apud imperitam multitudinem dogmata Fidei non diſputent argumenta Hæreticorum proponendo; quemadmodum enim notavimus ad Inſtruct. Paſtor. Sancti Caroli Borromæi p. p. c. 11. facile fit, quòd argumenta intelligant, & ſolutionem eorum non aſſequantur.

Ad qualitatem diſputantis quod attinet; Author ſignificat, illum debere eſſe ſufficientem & idoneum, qui poſſit errores confutare. Inſuper autem Alexander IV. cap. *Quicumque*, tit. de Hæret. in 6. inhibet, *Ne cuiquam laicæ perſonæ liceat publicè vel privatim de Fide Catholica diſputare: qui vero contra fecerit; excommunicationis laqueo innodetur.* Ubi per laicum non intelligitur illitteratus, ut quibuſdam viſum eſt, ſed id quod propriè ſignificat: quia leges reſpiciunt quod in pluribus accidit, ſcilicet laicum eſſe rudem in dogmatibus Fidei defendendis; quemadmodum tradit Sylveſter, verbo, *diſputare*. Ratione igitur iſtius decreti nulli laico licet (ſaltem regulariter) diſputare de Fide. Dico *regulariter*, quia ſi caſus occurrat, quo laicum benè doctum utile ſit diſputando Fidei ſuæ rationem reddere: vel ſi diſputatio ſuſcipiatur in iis locis, ubi decretum Eccleſiaſticum contraria conſuetudine eſt abrogatum; non videtur laicus peccare diſputando, ſive quia non agit contra intentionem Legiſlatoris, ſive quia lex deſiit obligare. Benè autem obſervat Cajetanus, in decreto Pontificio intelligi diſputationem formalem, ideſt quæ inſtituitur ad perſuadendum: materialis enim diſputatio, ideſt quæ honoris vel exercitii cauſa vel in communi colloquio ſuſcipitur, non eſt prohibita laicis.

Laicus non diſputet de Fide.

Ob.

Circa idem decretum obſervandum eſt, quòd non contineat excommunicationem in contrafacientes latam, ſed ferendam. Non enim ait Pontifex, Excommunicatus ſit; ſed excommunicationis laqueo innodetur. Ita Sylveſter, Bannes, Valentia, Lorcas.

Reſp.

His non obſtat quòd Sanctus Antonius, qui litteras non didicerat, ut refert Athanaſius in ejus vita, cum Arianis diſputaverit. Teſtatur enim Auguſtinus in Præfat. lib. de Doct. Chriſt. Antonium Scripturas divinas & memoriter audiendo tenuiſſe, & prudenter cogitando intellexiſſe, dono ſcilicet Spiritus Sancti, quo & Arianos cum ſectæ ſuæ fautorem mentientes, & Philoſophos Gentiles confutavit.

Raro cum Hæreticis expedit diſputare.

Quæ cùm ita ſint; meritò tamen eſt obſervandum, diſputationem cum Hæreticis plerumque eſſe inutilem & periculoſam, atque adeò rariſſimè expedire. 1. Quia ſcripturas non recipiunt, niſi quas & quomodo volunt. 2. Quia Eccleſiæ traditionem & Sanctorum Patrum authoritatem aſpernantur. 3. Quia in erroribus ſuis obſtinati non attendunt argumentorum ſolutiones, ut intellectis illis aſſentiantur: ſed dum unum dicis, aliud extra propoſitum animo volvunt; quod opponant, & ab uno dogmate quod examinatur tranſiliunt ad aliud, non expectata reſolutione prioris. Adde, quòd rarò felices exitus habuerunt ejuſmodi diſputationes, ſeu collationes, ſive colloquia, ſeu quocumque nomine vocentur; ut patet ex Tertulliano lib. de Præſcript. c. 14. & aliquot ſeqq. Nicephoro lib. 8. Hiſt. c. 13. Driedone lib. 2. de Script. ſac. c. 3. Ruardo Tappero Orat. 5. Cochæo in Act. Luth. anno 1537. ut veriſſimè apud Socratem lib. 9. Hiſt. tripart. c. 19. dictum ſit: *Diſputationem non ſolum ſchiſmata non unire, ſed etiam hæreſes & contentiones majores adducere.* Neque his adverſatur, quod Auguſtinus, Hier. imò & Tertullianus contra hæreticos ſcripſerint: quodque Paulus Act. 9. *Invaleſcebat & confundebat Judæos, & diſputabat cum Græcis;* ſive ut eſt in Græcis exemplaribus, *Loquebatur & diſputabat adverſus Helleniſtas*. Aliud enim eſt ſcribere confutationes hæreſeon, aliud voce diſputare; præſertim ubi frequenter Hæretici ſunt planè pertinaces, & non diſputant animo veritatis indagandæ, ſed ut vel apud imperitos viciſſe videantur, vel ſaltem non appareant eſſe victi. Ex quo fit, quòd ut ſcribit Tertull. c. 1. *Firmos quidem fatigant, infirmos capiunt, medios cum ſcrupulo dimittunt.* Nam ut c. 18. loquitur: *Ille, ſi quis eſt, cujus cauſa in congreſſum deſcendis Scripturarum, ut eum dubitantem confirmes, ad veritatem, an magis ad hæreſes deverget? hoc ipſo motus, quod te videat nihil promoviſſe, æquo gradu negandi & defendendi, diverſa parte ſtatutum; certè de pari altercatione incertior diſcedet neſciens quam hæreſim judicet.* Præterea non negamus, licere, imò & oportere interdum Catholicos Doctores benè in Scripturis & Patribus verſatos contra Hæreticos diſputare ad ipſorum perfidiam confutandam, & ad aliorum Fidem corroborandam: ſed aſſerimus, rarò id expedire. De Scriptura in Reſp. ad 3. cit. diximus ad Supp. q. 36. art. 2.

Ob.

Reſp.

ARTICULUS VIII.

Utrum Infideles compellendi ſint ad Fidem.

VIDETUR quòd ſic. 1. Nam Lucæ 14. dicitur; *Exi in vias & ſepes, & compelle intrare:* ſermo eſt autem de populo Gentili, ſicut priùs ſub nomine illorum qui habitant in vicis & plateis ſermo erat de populo Judaico, juxta Greg. hom. 36. in Evang.

2. Deus ſæpe movet aliquos terroribus ad ſuſcipiendam Fidem, ut Paulum Act. 9. quo exemplo Auguſt. epiſt. 50. docet, Hæreticos poſſe compelli ad Fidem.

3. Omnes tenentur Evangelicam legem ſuſcipere; ergo poſſunt ad id compelli à Principibus. Confirmat. Nam Principes poſſunt condere leges circa cultum Dei; quæ non ſint contrariæ legi naturæ: poſſunt etiam ſubditos obligare ad ſervandas leges humanas; ergo multò magis ad ſervandam legem divinam. Huc pertinet, quòd Fideles ex eo quòd teneantur ad Confeſſionem lege divina, poſſunt ad eam compelli.

4. Ex ejuſmodi compulſione ſequuntur multa bona, & evitantur majora mala, quæ alioqui evenirent: quidam enim convertuntur; cæteri autem ſaltem abſtinent ab Idololatria, blaſphemia, & ſimilibus, ſpeſque eſt, ſaltem illorum poſteros credituros.

5. Chriſtiani Principes poſſunt cogere Infideles ſibi ſubditos, ut deſerant Idololatriam; ergo poſſunt cogere ut amplectantur Religionem Chriſtianam. Prob. C. Quia non poſſunt eos relinquere exleges & Atheos.

6. Homines poſſunt compelli ad ſalutem vitæ corporalis; ergo & ad ſalutem Animæ.

7. Ratio quam adfert B. Th. cur Gentiles & Judæi non ſint ad Fidem compellendi, Quia ſcilicet credere eſt voluntatis; etiam probaret, Hæreticos non eſſe compellendos: atqui hoc eſt contra communem doctrinam; ergo.

8. Siſebutus Rex laudatur in Conc. Tolet. 4. can. 55. quòd Judæos ad Baptiſmum compulerat: & Conſtantinus in Off. Eccl. 18. Novemb. quòd Idolorum templa deleverit: ſed & Carolus Magnus Saxones & Saracenos Infideles ad Fidem compuliſſe dicitur: & Ferdinandus Hiſpaniæ Rex tam Judæos quàm Mauros ab Hiſpania expulit niſi converterentur.

Denique. Compulſio Infidelium ad Fidem non videtur intrinſecè mala; ergo poteſt eſſe licita. Pro Reſp. ſit

CONCLUSIO I.

INfideles, ſive ſint Chriſtianis Principibus ſubditi ſive non, ſi nunquam Fidem ſuſceperunt, non ſunt compellendi ad eam ſuſcipiendam. Ita B. Tho. hic in corp. & ad 2. Durandus in 4. d. 4. qu. 6. Richard. d. 6. art. 3. q. 1. & alii, partim in 4. Sent. partim ad hunc art.

Prob. 1. Quia ut coactio legitimè fiat, compellens debet habere juriſdictionem in eos qui coguntur; alioquin erit poteſtatis uſurpatio: ſed Eccleſia non habet juriſdictionem in eos qui nunquam Fidem ſuſceperunt, juxta illud 1. Cor. 5. *Quid mihi de iis qui foris ſunt judicare?* Principes autem ſæculares nullam habent poteſtatem in extraneos, in ſibi verò ſubditos, etiamſi habeant poteſtatem politicam, non habent tamen poteſtatem vi eos compellendi ad recipiendam Fidem. Neque enim poteſtatem ejuſmodi acceperunt jure naturæ, cùm Fidei præceptum ſit ſupernaturale: neque ex lege aliqua divina poſitiva, quomodo Iſraelitæ Deut. 7. acceperant poteſtatem delendi Idololatras; cùm hujus legis nullum ſit fundamentum in Scripturis, vel Patribus, vel Traditione: neque ab Eccleſia; nam Chriſtus poteſtatem convertendi Infideles, etiam eos qui

ex lege ipſis data tenebantur recipere Meſſiam, non aliter dedit Apoſtolis quàm per prædicationes, admonitiones, & gehennæ ſeu futuri judicii terrores, quos poſſunt incutere : unde armavit eos manſuetudine, *Mitto vos ſicut agnos in medio luporum* ; patientia, *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras* ; & pacifica converſatione, *Dicite primùm, pax huic domui*. Quòd ſi vel pacem illam neglexerint, vel Evangelium audire noluerint ; non dixit (quemadmodum Iſraelitis, Deut. 20.) ut Civitatem oppugnent, interficiantque omne, quod in ea generis maſculini eſt : ſed *Exeuntes foras de domo vel Civitate, excutite pulverem de pedibus veſtris*, Matth. 10. Hinc Matth. 21. ubi adventus Domini deſcribitur, filiæ Sion legimus dictum, *Rex venit tuus tibi manſuetus* ; Et cap. 9. Lucæ, cùm Samaritani Chriſtum non recepiſſent, quærentibus Jacobo & Joanne, *Domine, vis dicimus, ut ignis deſcendat de cœlo, & conſumat illos?* Dominus cum increpatione reſpondit, *Neſcitis cujus ſpiritus eſtis*.

Prob. 2. Eccleſiæ conſuetudo optima eſt interpres Evangelii : nunquam autem legitur, Eccleſiæ Prælatos ſuaſiſſe Principibus Chriſtianis, ut hujuſmodi Infideles ad Fidem compellerint ; quin potiùs extant decreta quæ hoc prohibent : nam diſt. 45. cap. *Qui ſincera*, ex B. Gregorio dicitur, quòd *Qui extraneos à Chriſtiana Religione ad Fidem rectam cupiunt perduci ; blandimentis, non aſperitatibus debent ſtudere*. Et cap. *de Judæis*, ex Conc. Tolet. 4. ſtatuitur : *Nemini deinceps ad credendum vim inferri*. Et poſtea, *Ergo non vi, ſed liberi arbitrii facultate ut convertantur ſuadendi ſunt, non potiùs impellendi*. Et cap. *Majores*, tit. de Baptiſmo, Pontifex ita loquitur : *Id eſt Religioni Chriſtianæ contrarium, ut ſemper invitus & penitus contradicens ad recipiendam & ſervandam Chriſtianitatem aliquis compellatur*. Et Clemens III. cap. *Sicut Judæi*, tit. de Jud. *Statuimus, ut nullus invitos vel nolentes Judæos ad Baptiſmum venire compellat*. Hinc Gregorius lib. 2. epiſt. 52. *Nova*, inquit, *atque inaudita eſt iſta prædicatio, quæ verberibus exigit Fidem*. Confer Chryſoſt. hom. 34. in Matth. Ambroſium lib. 7. in illud cap. 10. Lucæ, *Nolite portare ſacculum*. Auguſtinum ſerm. 6. de Verb. Dom. c. 7. & 11. Quibus conſentaneum eſt illud Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 2. *Eccleſia in neminem judicium exercet, qui non priùs in ipſam per Baptiſmi januam fuerit ingreſſus*. Ex his ſequitur, quòd non liceat Infideles bello adoriri, vel eos pœnis caſtigare, propterea quòd converti nolint. Utrùm autem liceat tributis eos gravare ; in ſequentibus explicabitur.

Concluſſo II.

INfideles, qui nunquam ſuſceperunt Fidem, poſſunt à ſuo Principe compelli ut ſervent legem naturæ, ſive circa cultum unius Dei, ſive circa mores politicos ; & propterea cogi poſſunt abſtinere à blaſphemiis in Deum, ab Idololatria & ſimilibus. Id ſignificat B. Tho. art. 11. cùm docet, Infidelium ritus, qui nihil veritatis aut utilitatis adſerunt, non eſſe tolerandos, niſi majus aliquod bonum eos tolerari poſtulet.

Prob. 1. Quia *Lex naturæ omnibus promulgatur ex hoc ipſo, quod Deus eam mentibus hominum inſeruit naturaliter cognoſcendam*, ait B. Th. 1. 2. q. 90. art. 4. ad 1. ergo Princeps poteſt ſubditos ſuos compellere ad illam ſervandam : eſt enim cuſtos legis naturalis. Confirm. Si enim non poſſit Infideles ſibi ſubditos cogere ad obſervationem legis naturalis ; ſequitur quòd ad nullius legis obſervationem cogere illos poſſit : nullæ enim leges humanæ obligant, niſi quatenus à naturali derivantur.

Prob. 2. Rectus ordo politicus fundatur in obſervatione legis naturalis : cùm ergo Princeps habeat curam ordinis politici ; poterit ſubditos cogere ad legis naturæ obſervationem : hinc laudatur Conſtantinus, quòd idolorum delubra deſtruxerit. Cæterum, ne Infideles nimia Principum Chriſtianorum ſeveritate à recipiendo Evangelio avertantur, neve graviora quædam mala eveniant ; meminerint ſententiæ Apoſtolicæ, *Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt*, ad Cor. c. 6. & 10. ſciantque, non ſemper expedire, ut Chriſtiani Principes hac ſua poteſtate utantur : & ſi in Idololatras velint animadvertere ; non eos propter Idololatriam puniant, niſi priùs eam ſuis legibus prohibuerint, quia non eis licet punire peccata olim committi & tolerari ſolita, niſi comminentur pœnam. Loquimur autem de Infidelibus Principi Chriſtiano ſubjectis : nam Infideles non ſibi ſubjectos non poteſt Princeps Chriſtianus vel cogere ad ſervandam legem naturæ, vel punire etiam ob Idololatriam, eò quòd deſit ei juriſdictio. Hinc non poteſt bellum indicere Idololatris ſibi non ſubditis, ut eos cogat deſiſtere ab Idololatria, niſi fortè in ſuis ſacrificiis occiderent innocentes : quo caſu poteſt bellum movere, etiamſi innocentes conſentirent in ſui occiſionem ; quia jure naturæ poteſt defendi innocens, & eripi à morte etiam illa, quam ſibi vellet inferre, aut permittere ſibi inferri. In quo tamen bello non plus licebit Principi Chriſtiano, quàm æſtimatio impenſarum laboris & injuriæ ipſi forſitan factæ poſtulet, aut quàm requirat tutela innocentium : quæ ſi requirat Regnum transferri ad Chriſtianos ; fieri poteſt per eos, ad quos hoc pertinet, de quibus art. 2.

Concluſio III.

INfideles, ſive ſint ſubditi ſive non, poſſunt à Fidelibus Principibus compelli ut Fidem Fideive prædicationem non impediant, vel blaſphemiis, vel malis perſuaſionibus, vel apertis perſecutionibus. Ita B. Th. hic in corp. & ante ipſum, Auguſtinus epiſt. 50. Confirm. Cùm enim Eccleſia habeat à Chriſto jus prædicandi Evangelium per totum Mundum, Matth. 28. & Mar. 16. conſequens eſt, quòd vel bello vel aliis modis compeſcere poſſit eos, qui hujuſmodi prædicationem impedire conantur. Si ergo Nuntius Evangelii impediatur prædicare Barbaris ; Princeps Chriſtianus, ut habens gladium materialem ſua manu pro Eccleſia exercendum, poteſt rebelles domare, ſibique ſubjicere ; ait Dominicus Bannes. Neque hoc eſt compellere ad Fidem, ſed defendere innocentes ; quoſdam quidem jus habentes ad prædicandum : quoſdam verò jus habentes ad audiendum.

Ob. Dices : Omnis Idololatra committit peccatum blaſphemiæ : nam idololatria includit magnam blaſphemiam, ait B. Thom. qu. 94. artic. 3. ad 2. ergo omnibus Idololatris poteſt indici bellum, ut ab Idololatria deſiſtant. Reſp. Neg. C. Cùm enim B. Thom. dicit, eos impeti poſſe, qui Fidem blaſphemiis impediunt ; loquitur de blaſphemia propriè & formaliter, quæ ut q. 13. art. 1. docet, conſiſtit in verbis : Idololatria verò continet blaſphemiam ſolùm materialem, quæ ſcilicet invenitur in facto.

Concluſio IV.

INfideles eos, qui Fidem aliquando ſuſceperunt, ut Hæreticos & Apoſtatas, Eccleſia poteſt omnes cogere ut eam recipiant. Ita B. Thom. hic. Princeps autem ſæcularis non poteſt omnes compellere, ſed ſuos tantùm ſubditos, & eos pro quibus vel ab Eccleſia vel ab eorum Principe fuerit requiſitus. Prob. Nam Eccleſia, cùm ſit Reſpublica benè ordinata, habet poteſtatem continendi eos, qui Fidei profeſſione ſeipſos obligaverunt ad eam Fidem retinendam, & ad permanendum in Eccleſia, cujus Sacramentum ſuſceperunt : Principes verò ſunt cuſtodes legum divinarum & humanarum. Senſerat quidem Auguſtinus aliquando contrarium : ſed epiſt. 48. id revocat ſic ſcribens : *Nam mea primitus ſententia erat, neminem ad unitatem Fidei eſſe cogendum ; verbo eſſe agendum, diſputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos Hæreticos noveramus. Sed hæc opinio mea non contradicentium verbis, ſed demonſtrantium ſuperabatur exemplis. Nam primò opponebatur Civitas mea, quæ cùm tota eſſet in parte Donati ; ad unitatem Catholicam timore legum imperialium converſa eſt*, &c. Deinde ſubdit : *His omnibus harum legum terror, quibus promulgandis Reges ſerviunt Domino, in timore ita profuit, ut nunc alii dicant Jam hoc volebamus, ſed Deo gratias, qui nobis occ[...]nem præbuit*. Et plura in eamdem ſententiam [...] pertinet, quòd Judæi, qui ad Chriſtianit[...] coacti venerunt, cogendi dicuntur ut [...]

in Conc. Toler. 4. can. 55. & 57. ſed hac de re videnda ſunt quæ dicentur q. 11.

Ad 1. ergo Reſp. Si per eos, qui ſunt in viis & ſepibus, intelligantur Gentiles; compulſio de qua Dominus loquitur non eſt coactionis, ſed efficacis perſuaſionis, vel per aſpera, vel per levia; quemadmodum reſponder B. Thom. q. 22. de Ver. art. 9. ad ult. Alioquin ſi (quod probabilius eſt, quodque B. Tho. in Caten. ponit) cum Auguſt. epiſt. 50. intelligantur Hæretici & Schiſmatici; proprietas vocabuli retineri poteſt: habet enim Eccleſia poteſtatem cogendi filios perditos, ut ad eam redeant. Per pauperes verò, debiles, & claudos, Gentiles intelliguntur propter variam Idololatriæ ſuperſtitionem; Judæi verò ſignificantur per eos, qui cùm eſſent ad cœnam invitati, cœperunt omnes ſimul ſe excuſare.

Ad 2. Deus hoc poteſt; partim quia eſt ſupremus Dominus; partim quia poteſt non ſolùm exteriùs, ſed etiam interiùs homines convertere, ac volentes ex nolentibus facere.

Ad 3. Neg. C. Quia etſi is, qui ad aliquid tenetur, ad hoc compelli poſſit; non tamen à quolibet, ſed tantùm à juriſdictionem ad hoc habente. Qui verò nunquam ſuſceperunt Fidem, nullius hominis juriſdictioni ſubſunt quantùm ad negotium rei ſupernaturalis, ſed in hac cauſa ſolum Deum habent Superiorem & Judicem. Ad 1. & 2. Confirm. Reſp. Neg. C. Quia Princeps non poteſt compellere ſubditos ad ſervandam legem ſuperioris ordinis, niſi priùs eam receperint, vel ad eam ſe obligaverint: cùm autem Fideles ad legem Chriſti ſe obligaverint in Baptiſmo; hinc eſt, quòd Eccleſia poſſit eos tamquam ſibi ſubditos ad Confeſſionem, ad quam lex Chriſti obligat eos qui ſunt relapſi poſt Baptiſmum, compellere: & ſic patet reſp. ad 3. Confirm.

Ad 4. Reſp. Neg. Aſs. Moraliter enim loquendo, ex Infidelium compulſione ad Fidem ſequuntur plurima, eaque maxima mala: fictè enim reciperent Baptiſmum, ac innumera deinde committerent ſacrilegia circa illa Sacramenta, filioſque ſuos imbuerent (ſaltem occultè) ſuis ſuperſtitionibus. Quòd ſi qui ſincerè convertantur, ſive ex coactis ſive ex eorum poſteris; hoc eſt valdè incertum, & illi ſunt admodum pauci: non ſunt autem facienda mala ut eveniant bona, præſertim quando incertum eſt, an illa bona verè ſint eventura. Quòd autem coacti abſtineant à publica Idololatria vel blaſphemia; parum eſt: quia non ſimpliciter abſtinent, ſed eam ſuperaddito ſacrilegio ſaltem occultè exercent.

Ad 5. Neg. C. Neque propterea ejuſmodi Gentiles manebunt exleges vel Athei; ſed compellentur ſervare legem naturæ, quæ dictat, non eſſe plures Deos colendos, ſed unum.

Ad 6. Neg. etiam C. Partim quia lex de tuenda ſalute corporis per media naturalia eſt naturalis: de acquirenda verò æterna ſalute Animæ per media ſupernaturalia eſt ſupernaturalis. Partim quia ſalus corporalis conſervari poteſt, homine invito; non ſimiliter ſalus Animæ.

Ad 7. Neg. Aſs. Quia ſenſus verborum B. Thomæ eſt, Infideles eos, qui ſemper tales fuerunt, non eſſe compellendos ad Fidem ſuſcipiendam, eò quòd *Credere ſit voluntatis*, hoc eſt quia Fides [illegible] luntariè eſt acceptanda, non autem coactè; und[illegible] reſp. ad 3. dicit, *Quòd ſicut vovere eſt volunt*[illegible]*re autem neceſſitatis: ita accipere Fidem eſt* [illegible] *ſed tenere eam acceptam eſt neceſſitatis*; [illegible]*retici ſunt compellendi ut Fidem teneant.* [illegible]ur ergo Hæretici ut Fidem Fideive Sacra[illegible]piant; ſe[illegible] eam recipiant, quam te[illegible]ferere, [illegible] impleant quod ſemel i[illegible] ſunt: [illegible] Eccleſia jus hoc faci[illegible] cenſet [illegible] peccato cooperari [illegible] leant [illegible] peccent: neque [illegible] pec[illegible] dire; ſed poteſt [illegible] cogere ſuos R[illegible] iſto arg. con[illegible]

Ad 8. R[illegible] compuler[illegible] ſimus, [illegible] eſſet [illegible]

Conſtantinus eo facto non compulit Paganos ad Chriſti Fidem, ſed ad legem naturæ ſervandam: quod quidem poterat erga ſuos ſubditos, ut ex dictis patet.

Carolus Magnus Saxones & Sarracenos Infideles tamquam Chriſtianæ Religionis injurioſos ſibique rebelles jure poterat occidere: nam & Eccleſias diruebant, & Monachos alioſque Chriſtianos perſequebantur & occidebant; quemadmodum refert Baronius tom. 7. ad an. Chriſt. 586. & tom. 9. ad an. 716. 772. 774. 778. & alibi. Præterea. Cùm multis admodum vicibus Carolo, cujus poteſtati ſubierant, rebellarent; tamquam fœdifragi ac læſæ majeſtatis rei etiam ex iſto capite mortem commeruerant, cujus tamen pœnam remiſit Carolus iis qui Baptiſmum recipere Chriſtianamque religionem profiteri vellent. Hinc Mejerus ad an. 775. ait, Quòd illos tandem poſt varia bella ad veram perduxit Religionem.

Ferdinandus non coegit Judæos aut Mauros Fidem ſuſcipere, ſed eos qui in ſua Infidelitate vellent permanere è ſuo regno expulit: quod et omnino licebat propter contumelias & perturbationes Fidei Fideliumque perverſiones, quæ ex talium convictu imminebant. Quamvis enim non liceat Infideles compellere ad Fidem; licet tamen eos ejicere ab illis locis, ubi periculum eſt ne alios pervertant, turbaſve excitent.

Si dicas: B. Gregorium laudare Gennadium Patricium, quòd dilatandæ Religionis Chriſtianæ cauſa bella ſuſciperet, lib. 1. epiſt. 73. & Januarium Epiſcopum monere lib. 3. epiſt. 26. ut Paganos minimè ad Deum venire conſentientes tanto penſionis onere gravet, ut ipſa exactionis ſuæ pœna compellantur ad rectitudinem feſtinare. Ob.

Ad prius Reſp. Ex iſtius epiſtolæ cum epiſt. 72. collatione conſtare, quòd illi, contra quos Gennadius bella movebat, in Eccleſiam Catholicam inſurgerent; ita enim loquitur epiſt. 72. *Sicut excellentiam veſtram hoſtilibus bellis in hac vita Dominus victoriarum fecit luce fulgere; ita oportet eam inimicis Eccleſiæ ejus omni vivacitate mentis & corporis obviare, &c. Notum eſt enim hæreticæ religionis vires, ſi eis (quod abſit) ſuppetit nocendi licentia, contra Catholicam Fidem vehementer inſurgere, quatenus hæreſeos ſuæ venena ad tabeſcenda, ſi valuerint, Chriſtiani corporis membra transfundant. Cognovimus enim, eos contra Eccleſiam Catholicam Domino eis adverſante colla ſubrigere, & Fidem velle Chriſtiani nominis inclinare: ſed eminentia veſtra conatus eorum comprimat, &c.* Reſp.

Ad Poſterius Reſp. Gregorium loqui de exactione vectigalium juſtorum: Principes autem Chriſtiani poſſunt Infidelibus ſibi ſubditis imponere vectigalia majora, quàm exigant à Fidelibus, modò maneant intra latitudinem juſtitiæ: gratiam enim quam faciunt Fidelibus, non exigendo ab eis tanta quanta poſſent, non tenentur facere Infidelibus; ſed poſſunt quicquid eis ſecundùm juſtitiam licitum eſt exigere, ut hac ratione faciliùs moveantur Infideles ſubditi ad recipiendam Fidem.

Ad Poſtremum Arg. Reſp. Compulſionem Infidelium ad Fidem, ſi fiat à non habente juriſdictionem, eſſe per ſe malam; quomodo occiſio [illegible] eſſe per ſe mala. ſed non demum, non ſimpliciter e[illegible] Eccleſia verò quando ſit abſqu[illegible] authoritate [illegible] Infideles, qui non accepit [illegible] compellendi ut eam numquam F[illegible] [illegible]ant. [illegible] Dificultas re-

[illegible] ſp. [illegible]

[illegible] Eccleſia habet jus [illegible] Gentibus; ergo [illegible] alioquin [illegible] Nam eò quòd Eccleſi[illegible] Doctores rectè [illegible] homines ut peccent [illegible] in [illegible] ſer- [illegible]minos [illegible]os tali [illegible]rum VI. Ob. [illegible]is conceſ- [illegible] Oceani in- [illegible] Bannes hic, [illegible]n non dediſſe Reſp. [illegible], vel ipſos de- [illegible]terent, ac tum [illegible]terentur defen-

Scien-

Digitized by Google

nolunt, ponunt obſtaculum; ergo poſſunt ab Eccleſia removeri.

Reſp. communis eſt, Infideles ſaltem non ſubditos Principi Chriſtiano non poſſe compelli ad audiendam prædicationem Evangelii. 1. Quia medium ad ſuſceptionem Fidei ordinatum eſt auditus; Rom. 10. atqui non poſſunt cogi ad Fidem; ergo nec ad auditum: debet enim eſſe proportio finis & medii.

2. Ex iſta compulſione ſequerentur ea ſacrilegia & peccata, quæ dicta ſunt ſequi ex coactione ad Fidem.

3. Huc pertinet modus, quo Evangelium ex præcepto Chriſti eſt prædicandum, cum manſuetudine, patientia, modeſtia. Dixi *ſaltem non ſubditis*: quia licèt Infideles, qui alicui Principi Chriſtiano ſubjiciuntur, non poſſint compelli ad conſtanter aut frequenter audiendam prædicationem propter rationes jam allatas; quibuſdam tamen probabile videtur, quòd (modò abſit periculum ſcandali) compelli poſſint, ut ſaltem ſemel audiant, atque ita ſi velint credere credant, ac deinceps ſponte prædicationem audiant: ſi nolint; relinquantur: per hoc enim cenſeri non poſſunt ad Fidem compelli, cùm relinquatur eis liberum credere vel non credere. Alii addunt, Judæos (idem judicium eſt de aliis Infidelibus inter Fideles habitantibus) ſub pœna exilii poſſe cogi, ut certis temporibus interſint concioni Chriſtianorum: quia ne ſint Fidelibus ſcandalo, poſſunt vel in exilium mitti, vel in locum aliquem conſtringi: hoc autem ne ipſis fiat, cenſentur redimere vexam audiendo prædicationem Evangelii.

Ad 1. Arg. Neg. C. Neque idcirco Eccleſia putanda eſt inutiliter habere jus Evangelii prædicandi: nam ex illo jure poteſt omnibus qui audire voluerint prædicare; & facere ut Evangelii Prædicatoribus detur locus; obſtare volentes compeſcendo, & impedimenta etiam per vim tollendo. Ad Confirm. Reſp. Diverſitatem eſſe, quòd jus remittendi peccata eſt in Eccleſiæ ſubditos per profeſſionem Baptiſmi: jus autem annuntiandi Fidem eſt erga eos, qui Eccleſiæ non ſubjiciuntur.

Ad 2. Neg. Subſ. Neque enim omnes, qui nolunt audire prædicationem, impedimento ſunt ne illa fiat liberè: cùm multi tales ſolùm recuſent audire; nihil autem dicant vel agant ad prædicationem impediendam.

ARTICULUS IX.

Utrùm cum Infidelibus poſſit communicari?

VIDETUR quòd ſic. Dicit enim Apoſt. 1. Cor. 10. *Si quis vocat vos Infidelium, & vultis ire; omne quod vobis apponitur manducate.*

Reſp. B. Thomæ & communis eſt, Non licere communicare cum Infidelibus illis, qui à Fide ſemel ſuſcepta defecerunt; cujuſmodi ſunt Hæretici & Apoſtatæ. Nam Eccleſia in pœnam eorum Fidelibus interdicit, ne cum ipſis communicent. Cùm Infidelibus autem qui Fidem nunquam ſuſceperunt, non interdicit communicationem in illorum pœnam, cùm in ſpiritualibus non ſint Eccleſiæ ſubditi; ſed tamen ad cautelam vitare illos debent ſimplices & infirmi, ne ſeducantur, non autem alii. Ad majorem horum intelligentiam diſtingui ſolent tria, in quibus poteſt eſſe converſatio.

Tria genera communionis cum Infidelibus. 1. Eſt opus Religionis; Et in hoc cum Infidelibus cujuſcumque ſint generis numquam licet communicare opera Religionis ipſorum faciendo: hoc enim eſſet eorum Sectam profiteri, & veram Fidem negare. Imò neque licet, eos qui Baptiſmum non ſuſceperunt admittere ad inſpectionem Euchariſtiæ; ut ex Dionyſio tradit Author 3. p. qu. 80. art. 4. ad 4. & multò minùs ad auditionem totius Miſſæ, cap. *Epiſcopus*, de Conſec. d. 1. Dico *totius*: eos enim admitti poſſe ad Miſſam Catechumenorum; in eodem cap. traditur. Vide ad 3. p. qu. 83. art. 1. quæſ. 18. Nec obſtat, Clementem lib. 8. Conſt. Apoſt. c. 34. alias 40. ſtatutum referre, ut Fidelis cum Cathecumeno neque domi oret. Sermo enim eſt de oratione, cui conjunctum eſt Sacrificium; ut oſtendit Turrianus. Cum Hæreticis autem communicare licet in officiis divinis noſtriſque Sacramentis, (quod quidem attinet ad jus poſitivum) quamdiu neque ſunt nominatim denuntiati, neque notorii percuſſores Clerici; ut patet ex dictis 3. p. q. 64. art. 6. & Suppl. q. 23.

2. Eſt Matrimonium, cujus communicatio ſic eſt Fidelibus interdicta, ut ſi cum Judæis aut Paganis contrahere tentent; illud ſit irritum: ſi cum Hæreticis; validum quidem, ſed illicitum. Conſer quæ diximus ad Suppl. q. 59. art. 1.

3. Eſt contractus civiles & politicæ converſationes, ut emptio, venditio, convivia. In his, quod attinet ad jus poſitivum, de quo locis jam memoratis diximus, converſari licet cum Paganis & Hæreticis illis, qui non ſunt nominatim denuntiati, neque notorii percuſſores Clerici. Dixi *quod attinet ad jus poſitivum*; quia jure naturæ ſemper vitandi ſunt cujuſcumque generis Infideles, quando eſt periculum ſeductionis aut ſcandali: & omnino ſuadendum eſt Fidelibus, ut eorum præſertim Hæreticorum ſocietatem fugiant, quando neceſſitas aut cauſa rationabilis non aliud poſtulat. Id enim requirunt Scripturæ Rom. 16. 2. Tim. 3. Tit. 3. & in 2. B. Jo. epiſt. propterea quòd illorum converſatio valde ſit pernicioſa: *Sermo*, enim, *eorum ut cancer ſerpit, & per dulces ſermones & benedictiones ſeducunt corda innocentium*. Hinc S. Joannes Apoſtolus nec eodem loco voluit conſiſtere cum Cerintho: neque Polycarpus Marcionem niſi ut primogenitum Diaboli agnoſcere; quemadmodum refert Irenæ. lib. 3. cont. Hæreſ. c. 3. vide Cyprian. epiſt. 40. Aug. epiſt. 162. Leo ſerm. 18. de Paſſ. c. 4. Cum Judæis licita etiam ſunt honeſta commercia emptionis & venditionis: ſed multis caſibus interdicta eſt communio cum illis. Per cap. *Nullus*, & cap. *Omnes* 28. q. 1. & cap. *Etſi Judæos*, tit. de Jud. non licet cum eis habitare vel comedere, azymis eorum veſci, eis tamquam Medicis uti, vel medicinam ab eis accipere, cum eis in balneo lavare, in ipſorum ſervitio eſſe. Poſtea Greg. XIII. an. 1581. edidit Bullam, in qua ſub gravibus pœnis prohibet, ne quis vel Judæos vel alios Infideles ad Chriſtianorum ægrotantium curam vocet aut admittat.

Ex his patet Reſp. ad arg. ſcilicet Apoſtolum ita eſſe locutum, quia non eſt ſecundùm ſe Fidelibus illicitum intereſſe convivio Paganorum, præſertim inter eos habitantium, ſi abſit ſcandalum & corruptionis periculum.

Quod attinet ad venditiones; ſciendum eſt, eſſe excommunicationem Bullæ Cœnæ contra eos, qui Turcis, Sarracenis, & aliis Chriſtiani nominis inimicis, vel Hæreticis per Sedis Apoſtolicæ ſententiam nominatim & expreſsè declaratis, deferunt, ſeu tranſmittunt arma, ferrum, chalibem, equos, & alia, quibus Catholicos impugnant. Videantur Navar. c. 27. num. 63. Vival. & alii, qui de caſibus tractant. Mercimonium etiam habere cum Sarracenis eo tempore, quo bellum habent cum Chriſtianis; ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ vetuit Clemens III. cap. *Quod olim*, tit. de Jud. Utrùm autem ſit licitum vendere Infidelibus ea, quibus ipſi noſcuntur abuſuri; ex dicendis q. 77. art. 4. patebit.

Ad libros eorum quod attinet; antiqui ab Ethnicis conſcripti propter ſermonis elegantiam & proprietatem permittuntur: Judæorum verò & Maurorum, ſive Thalmud ſive alii codices de illorum erroribus agentes, prohibiti ſunt ſicut & Hæreticorum; de quibus q. 11. Ratio diverſitatis eſſe poteſt, quòd Gentilium libri non contineant errores niſi valdè manifeſtos, è quibus propterea periculum non ſit: cæterorum autem libri continent errores occultos & latentes.

ARTICULUS X.

Utrùm Infidelis poſſit habere prælationem ſeu dominium ſupra Fideles?

VIdetur quòd ſic. Nam Hierem. 40. Godolias veram habuit prælationem ſuper Judæos.

Sed contra. *Regnum à gente in gentem transfertur propter injuſtitias, & injurias, & contumelias, & diverſos dolos*, Eccleſ. 10. ergo amittitur dominium propter Infidelitatem. Confirm. *Tranſlato Sacerdotio, neceſſe eſt ut & legis tranſlatio fiat*; Ad Hebr. 7. ſi tranſlata eſt lex; ergo lex eſt penes ſolos Chriſtianos,

& per

Digitized by Google

& por conſequens ad eos ſolos pertinet legislatio & juriſdictio. Rro Reſp. ſit

Conclusio I.

INfideles, ex hoc quòd ſunt Infideles, neque ſunt incapaces dominii, neque jure divino perdunt dominium in ſuos ſubditos, etiamſi illi fiant Chriſtiani.

Prob. 1. Quia fundamentum dominii non eſt Fides aut gratia, ſed liberum arbitrium; unde ſi homo eſſet creatus in puris naturalibus, fuiſſet capax dominii: quod dominium etiam Philoſophi à Fide alieni cognoverunt eſſe in Regibus & Principibus.

2. Scriptura Dan. 2. Matth. 20. & alibi docet, inter Infideles aliquos eſſe Reges & Principes: imò Dominus Matth. 22. vult Fideles Cæſari ſubditos illi obtemperare: quod & Apoſtoli docuerunt. Ad Rom. 13. *Omnis Anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*. Et 1. Petr. 2. *Servi ſubditi eſtote dominis, non tantum bonis & modeſtis, ſed etiam dyſcolis*. Confer etiam 1. Cor. 7. Coloſſ. 3. 1. Tim. 6. ad Tit. 2. Quibus omnibus locis, cùm Apoſtoli loquantur de eo tempore, quo nulli adhuc erant Chriſtiani Principes; conſequens eſt, quòd illic moneant Fideles, ut Principibus Infidelibus pareteur.

3. Neque Chriſtus venit ut Reges ſuis Regnis exueret; juxta illud Eccleſiæ, *Non eripit mortalia qui regna dat cœleſtia*; neque gratia deſtruit naturam, vel ejus ordinem: cùm ergo dominium fundetur in natura, quam etiam habent Infideles; illud retinere poſſunt ſicut in res varias ita & in homines. Huc facit, quòd articulus Vviclef 15. dicentis, Nullum eſſe Dominum civilem, dum eſt in peccato mortali, damnatus fuit in Conc. Conſt. *Art. damnatus.*

Conclusio II.

ECclesia nullo modo permittere debet, ut Infideles præficiantur Fidelibus, quibus antequam Fideles eſſent non præfuerunt. *Cederet enim hoc in ſcandalum, & in periculum Fidei*, ait B. Th. *De facili enim qui ſubjiciuntur aliorum juriſdictioni immutari poſſunt ab eis quibus ſubſunt, ut ſequantur eorum imperium*; atque adeò & errores. Ipſi etiam Infideles Fidem contemnunt, ſi cognoſcant defectus Fidelium: quos certè cognoſcerent, ſi ipſis præficerentur; unde Corinthii mutuas difficultates Judicibus Infidelibus aperiebant, ideò per Apoſtolum 1. Cor. 6. reprehenſi, quòd judicio contenderent apud Infideles. Rectè igitur Judæos & Paganos arcet Eccleſia ab omni Magiſtratu & Officio publico inter Chriſtianos, cap. *Cum ſit nimis*, & cap. *Ex ſpeciali*, tit. de Jud. ubi etiam cap. *Etſi Judæos* vetat, ne Judæi habeant ex Chriſtianis nutrices, ſervos, aut ancillas. Quòd ſi quem nondum ad Fidem converſum cauſa mercimonii emerint, & poſtmodum factus ſit vel fieri deſideret Chriſtianus; datis pro eo 12. ſolidis, ab illorum ſervitio protinus ſubtrahatur; ibidem cap. *Nulli Judæo*. Et obſervandum eſt, quòd Pontifex ibi loquatur de ſervo cauſa mercimonii empto: qui enim à Judæis emitur ad ſervitium, ſtatim atque fit Chriſtianus liberatur à ſervitute nullo dato pretio: & ſimiliter vernaculus, id eſt in ſervitute natus. Non eſt autem idem judicium de ſervis aliorum Infidelium: quamdiu enim Eccleſia de illis nihil ſtatuerit; eo ipſo quo Chriſtiani fiunt, neque liberantur ex ſervitute, neque poſſunt ſeipſos propria authoritate ſubtrahere à dominio ſuorum Principum, modò nullum immineat periculum perverſionis Fidei aut morum. Quòd ſi immineat; poſſunt fuga libertatem quærere: ſicut etiam citra illud periculum fugere poſſe ſervos bello captos ut libertatem recuperent; veriſimile eſſe dicetur q. 66. art. 1. quæſ. 8.

Conclusio III.

ECclesia poteſt Infideles, ſive ſibi ſubjectos ſive alios, privare dominio quod habent in Chriſtianos, etiamſi tale dominium acquiſierint antequam ſubditi converterentur ad Fidem, ſi appareat, eos præeſſe cum periculo Fidei: ut ſi Fideles conentur pervertere, ſi eos inquietent, ſi in Chriſtum Chriſtianamve Religionem blaſphement; habet enim jus conſulendi ſaluti ſpirituali ſuorum filiorum, & ea quæ illam impediunt removendi.

Si verò Principes Infideles nullatenus inquietent Chriſtianos ſibi ſubditos, nullumque ſubſit periculum perverſionis aut contumeliæ Creatoris; dubium eſt, An Eccleſia poſſit ejuſmodi Infideles privare dominio, quod in iſtos Chriſtianos habent. Durandus in 2. d. 44. q. 3. negat, eumque ſequuntur nonnulli. Partim quia deeſt Eccleſiæ juriſdictio. Partim quia hoc eſſet Infideles compellere ad Fidem. Partim denique quia uno conjugum Infidelium convertente ſe ad Fidem, Matrimonium ſolvi non poteſt, ſi is qui in Infidelitate manet, conſentit in pacificam habitationem cum Fideli, ut diximus Suppl. q. 59. art. 4.

B. Thomas in corp. indicat, Eccleſiam id poſſe, ſed non ſemper facere ad vitandum ſcandalum: *Poteſt*, inquit, *juſtè per ſententiam vel ordinationem Eccleſiæ authoritatem Dei habentis tale jus dominii vel prælationis tolli: quia Infideles merito ſuæ Infidelitatis merentur poteſtatem amittere ſuper Fideles, qui transferuntur in filios Dei*. Quæ verba non ſic intelligenda ſunt, quaſi Eccleſia habeat poteſtatem puniendi Infideles propter ſuam Infidelitatem; hujus enim contrarium docet art. 8. & 9. ſed eorum ſenſus eſt, quòd per ordinationem Eccleſiæ poſſit ab Infidelibus tolli indirectè jus dominii, quod habent ſuper Fideles; præcipiendo ſcilicet Chriſtianis, ne Infidelibus ſerviant: quia Infideles propter ſuam Infidelitatem præbent occaſionem, ut iſti Fideles ab eorum dominio juſtè ſubtrahantur, eò quòd ſit inconveniens, Fideles Infidelibus ſervire; & hoc eſt quod dicit, *Merito ſuæ infidelitatis*. Confirm. Quòd Infideles nihil dicant aut faciant Fidelibus ſibi ſubditis contra Religionem Chriſtianam, id eſt per accidens: per ſe autem ſemper eſt periculum averſionis à Fide; neque illud periculum ſatis unquam removetur: nam ex converſatione mutua & diuturna & ex naturali affectione ſubditorum ad ſuos dominos facile fit, quòd ſubditi ſequantur mores & Religionem ſuorum Principum. Hinc Durandus dicit, illam conditionem *ſi abſit omne periculum* fortè nullum nunc habere locum, nec etiam diu habuiſſe propter obſtinationem Infidelium, ex qua fit, quòd & ſæpè blaſphemant Creatorem, & Fideles nituntur ad Infidelitatem ducere; & ideo prædicta conditio nunc habetur pro nulla, & oppoſita ſupponitur ut impleta. B. Thomam ſequuntur Valentia, Lorcas & Pezantius.

Ad Arg. verò Durandi Reſp. poteſt; ad 1. quidem: Eccleſiam, etſi non habeat juriſdictionem in Infideles; habere tamen in Chriſtianos Infidelibus ſubjectos.

Ad 2. Neg. quod ſumitur.

Ad 3. Licèt Matrimonium tunc non ſolvatur; Fidelem tamen ex judicis Eccleſiaſtici ſententia poſſe quoad thorum & habitationem deſerere Infidelem, ſi maneat in Infidelitate obſtinatus. Adde, quòd majus ſit vinculum Matrimonii vinculo ſubditorum ad ſuos Principes: non ſequitur autem ex eo quòd majus vinculum diſſolvi nequeat, non poſſe etiam ſolvi minus.

Conclusio IV.

INfideles, neque de jure neque de facto ſibi ſubditos, Eccleſia non poteſt vel dominio quod in Fideles ſibi ſubditos habent privare, vel bello impetere ea ratione, quòd vel ſint Infideles, vel peccata contra naturam faciant. Cùm enim non ſint Eccleſiæ ſubditi; Eccleſia vel ſummus Pontifex non poteſt in eos exercere juriſdictionem. Hinc Paulus III. refertur definiiſſe, Indos Occidentales eſſe veros dominos rerum quas habent ad uſum, nec eſſe privandos tali dominio & juriſdictione. Si dicas: Alexandrum VI. *Ob.* Ferdinando & Eliſabethæ Regibus Catholicis conceſſiſſe dominium omnium Inſularum maris Oceani inventarum & inveniendarum; Dominicus Bannes hìc, & Bellarm. lib. 5. de Pontif. c. 2. reſp. Eum non dediſſe *Reſp.* poteſtatem deponendi Reges Indorum, vel ipſos debellandi: ſed ut illuc Prædicatores mitterent, ac tum ipſos Prædicatores tum eos qui converterentur defenderent.

Quatenus Infideles poſſunt privari dominio.

Sciendum præterea eſt, eſſe aliquos juſtos titulos, quibus Infideles vel per Principes Catholicos vel per Summum Pontificem privari poſſint dominio. Ut ſi Legatos Chriſtianos repellant, naturalem ſocietatem & communionem prohibendo: ſi impediant prædicationem Evangelii: ſi nolint Chriſtianam Religionem propagari: ſi conentur converſos revocare ad Idololatriam: ſi leges tyrannicas, ſecundùm quas innocenter immolant & occidunt, nolint abolere: ſi major Infidelium pars advertens prudentem adminiſtrationem Chriſtianorum eos ſeu eorum aliquem eligant in Regem vel Principem: ſi bona parte ad Fidem converſa, Pontifex judicet ad Religionem conſervandam expedire, ut iſti populo Fidelem aliquem præficiat: ſi Catholicus Princeps à cauſa ſociorum & amicorum Barbaros invadat. Quòd ergo Reges Hiſpaniæ Provincias Indicas juſtè poſſideant; id non accidit, vel per puram donationem Pontificis, vel per hoc, quòd propter Indorum Infidelitatem ipſi potuerint ſuo jure ſpoliari: ſed partim juſto belli jure: partim per voluntariam electionem; ut ſcribit Jo. Mola. Tract. 2. Pract. Theolog. c. 15. & quia Pontifex, cùm ad avertendum periculum perverſionis eorum qui convertebantur vellet eos habere Principem Fidelem, præfecit Regem Catholicum. Neque refert, quòd Pontifex non ſit Dominus temporalis totius Mundi. Quia ſatis eſt, quòd in temporalibus habeat poteſtatem in ordine ad ſpiritualia: quòdque ad eum ſpectet curare prædicationem Evangelii per totum Orbem, & providere Fidelibus ne à Fide abducantur. Ex his enim ſequitur, quòd poſſit committere miſſionem Prædicatorum, & protectionem Fidelium illi, cui magis fuerit expediens committi: quòdque poſſit eum propter Fideles ibi exiſtentes toti populo præficere, & aliis non ſolùm prædicatione ſed etiam commercio interdicere, ſi hoc ad Fidei propagationem requiratur. Hæc autem omnia Hiſpaniæ committi fuit expediens: partim quia ſuis auſpiciis & ſumptibus primi omnium eam navigationem ſuſceperunt: partim quia ſi indiſcriminatim ex aliis provinciis Chriſtianorum illuc concurrerent, facilè poſſent ſe impedire, & ſeditiones excitare; unde & tranquillitas Reipub. & Barbarorum converſio impediretur, & negotium Fidei turbaretur. Videri poteſt Franciſc. à Victoria in Relect. de Indis, ſect. 3. Bannesius in fine hujus art.

Ad Arg. Reſp. Patere ex dictis, quòd Infideles ſint capaces dominii: & quamvis permitti non debeat ut acquirant dominium ſuper Fideles; quando tamen id impediri nequit, veram prælationem acquirunt. Judæi autem non poterant impedire, quin eis præficeretur Godollas, quia jure belli redacti erant in poteſtatem Regis Babylonis. Adde, verius videri, Godoliam non fuiſſe Infidelem, ſed Judæum potentem & prudentem, qui ſecutus monita Jeremiæ, prius confugerat ad Chaldæos: & quia apud eos exiſtens probavit ſe & prudentem, & Fidelem, & utilem; ideò Caldæi ipſum præfecerunt reliquiis populi remanentis in Judæa.

De Godolia.

Ad Arg. in oppoſitum Reſp. Ibi non eſſe peculiariter ſermonem de peccato Infidelitatis, ſed generaliter de peccatis injuſtitiæ, ſuperbiæ, avaritiæ, propter quæ Deus regna de uno in alterum ſæpiùs transfert. Deinde. Etſi Reges impii mereantur privari Regno; non propterea tamen vel ipſo facto privantur, vel privari poſſunt ab iis, qui poteſtatem non habent ſuper eos: ſed expectanda eſt divinæ voluntatis ſententia, niſi juſtam belli cauſam præbeant. Ad Confirm. Reſp. Apoſtolum loqui de Judæis, à quibus lex veræ Religionis translata eſt ad Chriſtianos, apud quos etiam ſolos nunc eſt. Neque propterea ſequitur, penes eos ſolos eſſe legislationem & juriſdictionem politicam; quia hæc non neceſſariò conjuncta eſt ſoli legi Chriſti, ſed derivatur à lege æterna.

Articulus XI.

Utrùm Infidelium ritus ſint tolerandi?

VIDETUR quòd ſic. 1. Quia Deus, ut Eccleſ. 15. habetur *Reliquit hominem in manu conſilii ſui*; ergo licet unicuique ritus eos ſervare quos voluerit.

2. Joſue ult. datur optio Iſraelitis, ut eligant ſervire aut Idolis, aut Deo vero; ergo & Principes Chriſtiani poſſunt ſuis ſubditis relinquere optionem ſequendi ritus ſive Fidelium ſive Infidelium.

3. Apoſtolus ad Rom. 14. dicit, ut *Unuſquiſque in ſuo ſenſu abundet*: abundare autem in ſuo ſenſu eſt ſequi id quod quiſque voluerit; ergo unuſquiſque relinquendus eſt eos ritus amplecti, quos judicaverit obſervandos.

4. Judicium de Religione non pertinet ad Principem laicum; ergo nec ad eum pertinet impedire ritus Infidelium, tametſi veræ Religioni adverſentur.

Sed contra eſt. 1. Quòd peccato connivere videtur, qui non prohibet illud cùm poſſit.

2. Quòd alia peccata, ſi enormia ſint, non tolerentur, ſed puniantur.

Priuſquam reſpondeatur, obſervandum eſt, de ſolis illis Infidelibus hic agi, in quos Chriſtiani Principes habent aliquam poteſtatem: nam cæteros neque Eccleſia neque Principes Catholici cogere poſſunt ad ſervandam legem naturæ: uti nec in iis punire poſſunt peccata contra talem legem commiſſa, niſi ea vel in Chriſtianæ Reipublicæ vel in proximi detrimentum vergant, quemadmodum ex art. 8. & 10. patet; atque adeò debent ritus Gentilitatis eorum permittere. His præmiſſis, ſit

Conclusio I.

Judæorum ritus & libri ut toleranda.

JUDÆORUM ritus rectè ab Eccleſia tolerantur, etiamſi Judæi in illis exercendis peccent. Quamvis enim non ſint facienda mala ut eveniant bona; licet tamen permittere quædam mala, vel propter aliquod bonum quod ex eis provenit, vel propter aliquod malum quod vitatur: ex hoc autem quòd Judæi tolerantur in ſuis ritibus, hoc bonum provenit, quòd teſtimonium Fidei noſtræ habemus ab hoſtibus; illi enim ritus continent figuram ejus rei quam nos credimus. Hinc Greg. lib. 11. epiſt. 15. & lib. 12. epiſt. 18. vult, Judæos permitti ſuas ſine impedimento ſolemnitates & ceremonias obſervare. Eamdem ob cauſam Judæi non fuerunt à Deo extincti, ſed per univerſum Mundum diſperſi, *Ut ex eorum quoque codicibus Chriſtianæ non deſit argumentum veritatis*, quemadmodum tradit Auguſt. epiſt. 59. lib. 18. de Civ. Dei cap. 46. lib. 3. ad Bonifac. c. 4. Sicut autem ritus Judæorum tolerantur; ita & illi eorum libri, qui continent ſimpliciter expoſitionem veteris teſtamenti: libri verò, quos contra Chriſtum & Eccleſiæ Fidem ſcribunt, tolerari non debent, ſed comburi. Cæterum, ubi periculum eſt, ne Judæi per ſuos ritus ſint ſcandalo Chriſtianis; Eccleſia poteſt ac debet eos moderari, vel impedire, prout fuerit expediens: unde cap. *Judæi*, & cap. *Conſuluit*, tit. de Jud. vetitum eſt, ne Synagogas novas erigant, aut veteres, exaltent, vel ampliores faciant. Et lib. 6. Hiſt tripart. c. 43. refertur, quòd cùm, Juliano in odium Chriſtianæ veritatis hortante, Judæi vellent templum Jeroſolymitanum reſtaurare, divinitùs ſunt impediti.

Conclusio II.

ALIORUM Infidelium ritus, ſi poſſunt impediri, tolerari non debent, niſi aut propter majus malum vitandum, aut ne majus aliquod bonum impediatur, videatur expedire quòd tolerentur. Quia ritus ipſorum nihil utilitatis adferunt: & cùm ſint contra legem naturæ; ad Principem qui ejus cuſtos eſt, pertinet illos extirpare. Hinc & laudatur Conſtantinus, quòd templa Idolorum clauſit: & in Conc. Vien. Catholicis Principibus ſeverè prohibetur, ne permittant Sarracenos ſibi ſubditos publicè Mahumetem invocare, aut peregrinationem ad ejus ſepulchrum facere; Clement. unica de Jud. Huc pertinet, quòd Auguſt. epiſt. 50. docet, Ezechiam & Joſiam Reges Juda in hoc ſerviiſſe Deo, quòd lucos & templa Idolorum & illa excelſa, quæ contra præcepta Dei fuerant conſtructa, diruerunt.

Con-

Concluſio III.

Ritus Hæreticorum minimè tolerari poſſunt, ſi in Principum Catholicorum poteſtate ſit eos extirpare vel impedire abſque notabili jactura boni communis. Quia ſunt maximè pernicioſi: *Per dulces enim ſermones & benedictiones ſeducunt corda innocentium*, ad Rom. 16. & *Sermo eorum ut cancer ſerpit*, 2. Tim. 2. de quibus proinde loquens Apoſtolus ad Galat. 5. *Utinam*, inquit, *abſcindantur qui vos conturbant*. Sed & Apoc. 2. reprehenditur Angelus ſive Epiſcopus Pergami, quòd haberet apud ſe aliquos tenentes doctrinam Nicolaitarum: & ſimiliter Angelus ſeu Epiſcopus Thyatiræ, quòd permitteret *Mulierem Jeſabel Pſeudoprophetem docere & ſeducere ſervos Dei*. In veteri etiam Teſtamento, quando apud Judæos florebat vera Religio, non permittebantur ritus falſæ religionis; ex Deut. 18. 4. Reg. 18. & 23. conſtat. Cæterum, ſi ritus Hæreticorum vel omninò nequeant impediri, vel non abſque graviſſimo Eccleſiæ detrimento; licitum eſt, eis permittere publicum exercitium ſuæ religionis: hac enim ex cauſa, non ſolùm Paganorum, ſed etiam Hæreticorum ritus Eccleſia ſubinde toleravit, ut B. Thom. hic docet, ac manifeſtum eſt Socratis lib. 3. c. 21. & lib. 5. c. 3. ubi Jovianus & Gratianus Imperatores ſcribuntur eos toleraſſe. Maximè autem accidere poteſt juſta iſtius tolerationis cauſa, quando Hæretici multa loca occuparunt, è quibus non poſſunt deturbari. Cùm enim loca multa occupant, nec admiſſuri ſint exercitium Religionis Catholicæ, niſi ſuum eis relinquatur; rectè poteſt eis concedi locus aliquis ſuæ religionis cultui deputatus: quomodo Athanaſius Eccleſiam unam Arianis permittendam cenſebat Alexandriæ, ſi & ipſi Catholicis unam permitterent Antiochiæ; apud Theodoretum lib. 2. c. 12.

Ad 1. Arg. Neg. C. Nam Deus reliquit hominem in manu conſilii ſui; non quia liceat ei facere omne quod velit: ſed quia ad id quod faciendum eſt non agitur neceſſitate naturæ ſicut creaturæ irrationales, ſed libera electione. Vide B. Thom. qu. 104. art. 1. ad 1. & p. p. q. 22. art. 2. ad 4.

Ad 2. Neg. Ant. Requirit enim Joſue à populo Iſraelitico, ut Deum unum & verum timeant, eique ſerviant dicens: *Servite ei perfecto corde atque veriſſimo, & auferte Deos, quibus ſervierunt patres veſtri in Meſopotamia & in Ægypto, ac ſervite Domino*. Cùm autem ſubjungit: *Optio vobis datur*; partim ironicè loquitur; partim ſignificat, Deum non cogere ipſos ad ſuum obſequium, ſed eos relinquere ſuæ libertati; non ut liceret: ſed ut liberè agant quod voluerint: neque tamen Joſue dat optionem colendi vel Deum verum vel Idola; ſed ſi malum eis videatur Domino ſervire; optionem proponit, quibus Idolis ſervire velint, an idolis Meſopotamiæ, an idolis Amorrhæorum: quorum alterum ſi elegiſſent; eos à ſocietate populi Dei ſeparaſſet, quantum in eo ſitum erat.

Quid in ſuo ſenſu abundare.

Ad 3. Bifariam poteſt reſp. 1. Neg. Min. Unumquemque enim abundare in ſuo ſenſu apud Apoſtolum eſt eum eſſe in ſua mente plenè perſuaſum, quòd ſibi liceat id quod facit, ac nihil agere repugnante vel dubitante conſcientia. Inſtruit ſcilicet tam eum, qui dies & cibos diſcernit, quàm eum, qui non diſcernit, ut neuter agat contra conſcientiam, ſed ex plena perſuaſione qua exiſtimet, ſibi licitum eſſe id quod agit.

2. Hæc Paulina ſententia, *Unuſquiſque in ſuo ſenſu abundet*; intelligi quidem poteſt ſic, Unuſquiſque ſuo ſenſui & judicio permittatur, & ſinatur agere ſecundùm quod judicat: ſed tunc Neg. eſt C. Nam Apoſtolus hoc non dicit de quocumque ritu Religionis: ſed de dierum & ciborum diſcrimine ſecundùm legem Moſaicam, & morem paternum obſervando vel non obſervando; quorum utrumque poterat tunc temporis benè fieri. Quando autem ſermo eſt de dogmatibus vel doctrina; non oportet nos proprio ſenſu abundare, ſed quæ accepimus firmiter tueri, *Etiamſi Angelus è cœlis aliud prædicaret*, ait Theophylactus poſt Chryſoſtomum, patetque ex ipſo Apoſtolo cap. 1. ad Gal. Deinde. Paulus non id dicit de illis, qui pertinaciter tueri vellent errorem manifeſtum, ſed de infirmis: & hos non vult ſimpliciter animi ſui judicio eſſe permittendos; ſed tantiſper ob temporis immaturitatem, donec pleniùs inſtruantur. Non enim ſtatim ac ſimul avocandi erant Judæi à conſuetis ſuis obſervationibus: ſed ad tempus tolerari debebant, ac paulatim inſtrui; tum ne turbati reſilirent à Fide utpote infirmi; tum ob reverentiam legis Moſaicæ, & ut Synagoga ſepeliretur cum honore. Neque his obſtat, quòd Galatas ad Judaica inſtituta delapſos durè increpet. Nam Galatæ, cùm eſſent Gentiles, neque legem Moſaicam ante ſuſceperant, neque ferendum erat, ut nunc eam aſſumerent, ne putaretur eſſe neceſſaria ad ſalutem: infirmi autem, qui inter Romanos tolerari jubentur, erant Judæi legalibus obſervationibus aſſueti.

Tacita ob.

Ad 4. Neg. C. Poteſtas enim ſæcularis, non ad Mundi regimen, ſed maximè ad Eccleſiæ præſidium collata eſt Regibus & Principibus, ut auſus nefarios comprimant, & quæ benè ſunt ſtatuta ab Eccleſiæ Prælatis defendant. Vide B. Leonem epiſt. 75. & Aug. epiſt. 50.

Ad 5. Reſp. Eos connivere ac conſentire peccato, qui cùm poſſint ac teneantur illud impedire, non impediunt: ritus autem Judæorum non tenentur impedire Principes Chriſtiani propter bonum, quod (ut diximus) inde provenit. Aliorum Infidelium ritus tenentur quidem impedire, atque adeò peccant, ſi non impediant cùm poſſint; non tamen ſemper, ut Concl. 2. & 3. fuit declaratum.

Ad Poſtremum Reſp. Alia quædam peccata etiam enormia ſubinde tolerari juſtis ex cauſis.

Articulus XII.

Art. 12. docet, Quòd juxta veterem Eccleſiæ conſuetudinem baptizandi non ſint parvuli Infidelium invitis parentibus. Qua de re ſatis diximus ad 3. p. q. 68. art. 10. Hìc tantùm reſtat obſervare, controverti An ejuſmodi Infantes à parentibus ad Baptiſmum oblatos baptizare liceat, quando non offerunt animo ſincero ſed ficto, ſive ne corpora illorum fœteant, ſive ne à Dæmonibus vexentur, ſive aliis ex cauſis, & ſint illos in Infidelitate educaturi. Pars affir. nobis probatur. Quia ſic conſulemr parvulorum ſaluti abſque injuria cujuſquam, & paulatim quæri poterit modus impediendi, ne ſaltem in ætate adultiori educentur & inſtruantur in Infidelitate.

Circa reſp. ad 3. obſerva, B. Thomam Quodl. 2. art. 7. ad 3. iiſdem verbis aſſerere, Judæos eſſe ſervos Chriſtianorum Principum, ſervitute civili; ut propterea ſenſiſſe videatur, illos non eſſe vera mancipia, ſed ſervos tributarios.

QUÆSTIO XI.

De Hæreſi.

Articulus I.

Utrùm Hæreſis ſit ſpecies Infidelitatis?

Videtur quòd non. 1. Quia religio Chriſtianorum vocatur hæreſis; Act. 24. ubi Paulus aſſeritur Author ſeditionis Sectæ Nazaræorum.

2. Ipſemet Apoſtolus Act. 26. Phariſæorum diſciplinam, quæ erat à Deo, appellat Sectam, Græcè Hæreſim & cap. 15. dicitur, quòd *Surrexerunt quidam de hæreſi Phariſæorum*.

3. Ex verbis ordinatè prolatis naſcitur Hæreſis, ut ex Hieron. ſolet citari: non eſt autem Infidelitas, ſi quis inordinatè loquatur, niſi ſit error contra Fidem; ergo.

Pro Reſp. obſervandum eſt. 1. Quòd nomen Hæreſis origine Græcum ſit, dictum ab eligendo, ut annotarunt Tertull. c. 6. de Præſcript. & B. Hieron. in c. 3. ad Titum Græcam autem vocem interdum retinuit Interpres novi Teſtamenti, ut Act. 15. & 1. Cor. 55. interdum redditur per nomen latinum Secta, ut Act. 24. 26. 28. Gal. 5. & plerumque Secta & Hæreſis uſurpantur

paniur pro eodem, quia ſicut Hæreſis ab eligendo dicitur, ita *Secta* à ſequendo ſeu ſectando; ut eſt apud Iſidorum lib. 8. Orig. c. 3.

2. Obſervandom eſt, quòd apud veteres, tum Græcos, tum Latinos, hæc vocabula ſunt generalia, & ad cujuſcumque diſciplinæ dogmata accommodantur etiam aliquando in bonam partem. Sic uſurpavit Tullius Hæreſim Parad. 1. dicens, qoòd *Cato perfectus Stoicus in ea eſt hæreſi, quæ nullum ſequitur florem orationis, neque dilatat argumentum*. Eodem modo accipitur Secta, quando aliqui dicuntur eſſe de Secta Platonica vel Peripatetica. Cæterum, ſacræ Scripturæ & Sanctorum Patrum omniumque Theologorum uſu accipiuntur pro ea electione & affectatione, qua quis à communi Eccleſiæ Fide ſe ſeparat, privatamque opinionem eligens ab inſtitutione Catholica recedit. *Fornicator*, ait Hieron. in eumdem locum, *adulter, homicida, & cætera vitia per Sacerdotes de Eccleſia propelluntur: Hæretici autem in ſemetipſos ſententiam ferunt, ſuo arbitrio de Eccleſia recedentes.*

Hæreſis eſt ſpecies Infidelitatis.

His præmiſſis, Reſp. Hæreſim, prout io Theologia ſumitur, eſſe ſpeciem Infidelitatis, quia Hæreticus, etiamſi profiteatur oomen Chriſti; (qua ratione dicit B. Thom. quòd intendat Chriſto aſſentire) deficit tamen in eligendo ea quibus Chriſto aſſentiat: neque enim credit illis quæ Chriſtus tradit; ſed aſſentitur eis quæ proprio judicio eligit tenenda. Ut autem apertiùs cognoſcatur, quòd Hæreſis ſit ſpecies Infidelitatis, & quidem à cæteris diſtincta; notanda eſt ejus deſcriptio:

Definitio.

Hæreſis eſt error pertinax Fidei manifeſtè repugnans in eo, qui Fidem Chriſti in veritate profeſſus eſt. Hæreticus verò cenſendus eſt ille, qui Fidem Chriſti in veritate profeſſus pertinaciter tenet aliquem errorem ipſi manifeſtè repugnantem. Dicitur error ſive erroneum judicium intellectus; quia voluntas quantumcumque prava non ſufficit ad Hæreticum conſtituendum, ſi nullus ſit error in intellectu.

Ob.

Si dicas: Dubium in Fide eſſe Infidelem lib. 5. Decret. tit. 7. atque adeò Hæreticum, ſi in manifeſtatione veritatis fuerit aliquando profeſſus Fidem Chriſti.

Reſp.

Reſp. Diſtinguendam eſſe dubitationem: quædam enim oritur ex ignorantia; ut quando quis ideo dubitat, quia ignorat aliquod dogma eſſe ab Eccleſia definitum: quædam ex infirmitate; per quam licèt non igoorer aliquod eſſe definitum, quia tamen videt argumentum contrarium, nonnibil fluctuat, ſed abſque perfecto conſenſu: quædam deoique ex pravitate & pertinacia; ut quando quis, poſtquam veritatis Catholicæ doctrina ſufficienter eſt ei propoſita, ſciens & volens de illa dubitat. Qui primo vel ſecundo modo dubitat, neque eſt Infidelis, neque Hæreticus, imò ne quidem peccat ſaltem mortaliter, ſi nec ignorantia ſit culpabilis, nec dubitatio voluntaria ſed ſurreptitia; qualis eſt ea quæ ſcrupuloſis evenire ſolet, ac perdurare, quantumvis ipſorum voluntas repugnet. Si autem vel ignorantia ſit culpabilis, vel manente voluntate credendi, non repellatur dubitatio; peccatum eſt mortale aut veniale ſecundùm quantitatem negligentiæ, non eſt tamen Hæreſis. Qui verò dubitat tertio modo, eſt Iofidelis, & juxta communiorem ſententiam Hæreticus. Ad hanc autem dubitationem duo requiruntur: prius, quòd ſit cum pertinacia: poſterius, quòd voluntaria. Neque refert, quòd ejuſmodi dubitans fluctuet: Hæreſis autem dicat firmam mentis adhæſionem. Quamvis enim is qui ſic dubitat in aliqoo fluctuet: habet tamen judicium ſaltem virtuale erroneum, & ad Hæreſim conſtituendam ſatis firmum; illud nimirum, qoo exiſtimat, res Fidei non eſſe omnino certas & iofallibiles: quandoquidem ſciens & volens de illis dubitet.

Dictum etiam fuit *pertinax*: requiri enim pertinaciam ad hoc, ut aliquis verè ſit Hæreticus; ſuadent verba Apoſtoli 1. Tim. 6. *Si quis aliter docet, & non acquieſcit ſanis ſermonibus* &c. Suadet etiam ipſa nominis originatio, quam ſupra diximus: nam Hæreſis dicitur ab electione, quòd ſcilicet unuſquiſque id ſibi eligat, quod ei melius eſſe videatur; ait B. Hieron. in c. 3. ad Tit. & in c. 5. ad Gal. Hinc Aug. lib. 4. cont. Donat. c. 16. loquens de errante circa veritatem Chriſtianam: *Iſtum*, ait, *nondum Hæreticum dico, niſi manifeſtata ſibi doctrina Catholica Fidei, reſiſtere maluerit, & illud quod tenebat elegerit.* Et lib. 3. de Anima cap. ult. *Iſta ſi pertinaciter ſingula defendantur; tot hæreſes facere poſſunt, quot opiniones numerantur.* Similiter pertinaciam requiri liquere poteſt ex cap. *Dixit*, & ex cap. *Qui in Eccleſia*, 24. q. 3. item ex Clementina unica, de Summa Trinitate, & ex Clementina; *Ex gravi*, de Uſur. Vide etiam B. Tho. q. 8. de Malo art. 1. ad 7. lect. 4. in cap. 11. 1. ad Corinth. & lect. 2. in cap. 3. ad Tit. Unde Conc. Later. ſub Innoc. III. celebratum c. 2. excuſat Abbatem Joachim ab hæreſi, eò quòd non fuiſſet pertinax. Hæc autem pertinacia noo eſt æſtimanda ex diuturnitate temporis, quo quis in errore contra Fidem permanſit, ſed ex malitia voluntatis; neque tamen omnis ea malitia, quæ ſufficit ad moraliter peccandum, etiam ſufficit ad pertinaciam Hæretico propriam: qui enim ex ignorantia etiam mortaliter culpabili errat in Fide, animo tamen paratus credere quod credendum eſt, ſi ipſi proponeretur; mortaliter quidem peccat, non eſt tamen Hæreticus. Quo modo ruſtici habentes unum aut plures errores contra Fidei articulos excuſantur ab hæreſi propter defectum pertinaciæ; non tamen à peccato mortali, cùm poſſint & teneantur illos ſcire.

Quid pertinacia.

Pertinacia igitur eſt, quando aliquis poſt manifeſtatam ſibi ſufficienter veritatem Fidei, ſciens & volens ei repugnat. Unde etiam illum exiſtimamus pertinacem, qui certum aliquod dogma ſic ignorat, vel de eo dubitat, ut non velit credere, etiamſi ſciret Eccleſiam aliter tenere: talis enim ſciens & volens vult repugnare illi, quod Eccleſia tenet; quæ eſt Hæreticorum malitia.

Ob.

Dices: In quacumque alia materia vitiorum ſufficit indirecta voluntas ea committendi, ut v. g. eſt homicida, qui ex craſſa ignorantia hominem interficit, etiamſi non ex induſtria velit eum occidere; ergo ſimiliter ad rationem hæreſis ſufficit ejuſmodi voluntas.

Reſp.

Reſp. Neg. C. Quia cætera peccata non dicuntur ab electione, ſed ſola hæreſis: ad cujus propterea perfectam rationem non ſufficit voluntas quomodocumque inordinata, ſed requiritur electio Fidei directè repugnans, qua nimirum aliquis ſciens Eccleſiam tenere quippiam ut Fide credendum; voluntariè de illo dubitat, aut deliberatè contrarium eligit. Neque refert, quòd multi ſunt Hæretici, qui non exiſtimant ſe veræ doctrinæ repugnare, ſed potiùs putant ſuum dogma eſſe veriſſimum. Nam ut quis judicetur ſciens & volens repugnare doctrinæ Fidei, ſatis eſt quòd poſtquam ſufficienter eſt illi oſtenſum quid Eccleſia teneat, eidem adverſetur. Dictum etiam fuit in definitione, *Fidei manifeſtè repugnans*. *Fidei* quidem, quia non omnis error alicui veritati repugnans eſt hæreſis, ſed is demum, qui Fidei ſeu doctrinæ Catholicæ repugnat. *Manifeſtè* autem, quia qui aſſereret contrarium Fidei, de quo non eſſet certum ac apertum, quòd eidem repugnaret; is Hæreticus non eſſet. Notandum igitur, quæ propoſitiones ad Fidem pertineant, quæ illi repugnent.

Quæ propoſitio ad Fidem pertineat.

Illæ ad Fidem pertinent, quæ in Scripturis vel in Apoſtolicis Traditionibus certò continentur, aut quæ per Sedem Apoſtolicam definitæ ſunt, ſive in Concilio aliquo Generali, ſive extra: aut quæ omnes Chriſtiani in ſuis Eccleſiis, vel omnes Theologi io ſuis libris tamquam tales recipiunt.

De illis verò, quæ per neceſſariam & evidentem conſequentiam ſequuntur ex aliqua propoſitione Fidei, cujuſmodi ſunt concluſiones Theologicæ; dicendum eſt, quòd non ſunt propoſitiones per ſe & immediatè ad Fidem pertinentes, quòdque illas pertinaciter negans non ſit cenſendus Hæreticus, niſi adeò pertinaciter perſeveret, ut ab errore non recedat, etiam viſo quid ex hoc ſequatur; ut B. Thom. loquitur dicta lect. 4. in c. 11. 1. ad Cor.

Tacita ob.

Neque refert, quòd ex oppoſita Conſequentia ſequatur oppoſitum Antecedentis. Poteſt enim non negatis Præmiſſis negari Conſequentia etiam evidentiſſima abſque hæreſi.

Variæ propoſitiones Fidei repugnantes.

Propoſitiones autem Fidei repugnantes diſtiogui ſolent in Hæreticas, Erroneas, Suſpectas, Malè ſonantes, Scandoloſas, Temerarias.

Hæreticæ ſunt illæ, quæ enunciant hæreſim; ſive quæ manifeſtè adverſantur Fidei Chriſtianæ. Utrùm autem ad eas neceſſarium ſit, quòd pertinaciter aſſerantur;

Digitized by Google

rántur; controverſia eſt. Verius videtur id non requiri, ſi loquamur de propoſitiooe hæretica, id-eſt quæ quantum eſt de ſe, idonea eſt conſtituere Hæreticum, ac etiam coostituet ſi cætera adſint; quomodo frequenter dicimus, hanc aut illam propoſitionem eſſe hæreticam; ſive interim aſſeratur pertinaciter ab aliquo Fidem Chriſti profeſſo; ſive non. Si autem hæretica vocetur quæ de facto conſtituit Hæreticum; hæretica non eſt, niſi & Fidei manifeſtè repugnet, & pertinaciter aſſeratur ab eo, qui Fidem Chriſti eſt profeſſus.

Propoſitiò erronea, quatenus eſt ſpecies quædam propoſitionum Fidei repugnantium; eſt quæ vel contrariatur ei, quam probabile eſt ad Fidem pertinere; vel ei, quæ inter omnes Theologos habetur ut veriſſima, etiamſi non ſit per Eccleſiam definita; vel ei, quæ per neceſſariam conſequentiam manifeſtè ſequitur ex una de Fide: ut ſi quis diceret, Chriſtum non vidiſſe Deum ab inſtanti conceptionis; tales etiam ante definitionem Apoſtolicam erant propoſitiones oppoſitæ illis, quæ poſtea ſunt definitæ ut Fide tenendæ: ac proinde ſub propoſitione erronea comprehendimus etiam illam, quam alii vocant proximam hæreſi, vel periculoſam in Fide.

Suſpecta dicitur, quæ licèt abſolutè poſſit habere bonum ſenſum: conſideratis tamen circumſtantiis ubi & quando dicitur, ſuſpicionem gignit hæreſeos, & hæreſim ſapit; ut hæc propoſitio, *Pater major me eſt:* quamvis ſit Catholica, prout in ſacris Litteris & SS. Patrum libris reperitur; quando tamen legitur in ſcriptis Arianorum, ſuſpecta eſt, ac hæreſim ſapit.

Malè ſonans ſeu piarum aurium offenſiva vocatur; quæ licèt bonum ſenſum habere poſſit; tamen tam malè proponitur, ut offendat: ſicut ſi quis dicat, Romanum Pontificem non benè vocari Sanctiſſimum.

Scandaloſa eſt, quæ non tantùm malè ſonat, ſed etiam præbet occaſionem ruinæ; cujuſmodi exempla Auguſt. cap. 22. de Don. Perſev. ponit in iis, qui doctrinam prædeſtinationis non rectè tradunt auditoribus.

Temeraria eſt, quæ ſine authoritate præſertim contra multorum ſententiam aſſeritur; cujuſmodi eſſet ſi quis diceret, B. Virginem non eſſe in cœlum aſſumptam cùm corpore. Hæc genera propoſitionum non omninò ita apertè repugnantium Fidei, ſicut repugnat ea quæ dicitur hæretica, quando enumerat Conc. Conſtant. ſeſſ. 8. addit, etiam aliquas eſſe blaſphemas & ſeditioſas; quibus alii prætereà adjungunt injurioſas, ſchiſmaticas, impias.

Ultima definitionis hæreſeos pars, *In eo qui Fidem Chriſti in veritate eſt profeſſus*, patet ex q. 10. art. 5.

Utrùm autem ad Hæreticum requiratur, quòd adhuc Fidem ac nomen Chriſti profiteatur; ambiguum eſt. Ex iis quæ B. Thom. hoc art. & dictæ q. 10. art. 6. & 9. & q. 12. art. 1. ad 3. habet; dicendum videtur, id requiri ad hoc, ut aliquis ſit tantùm Hæreticus, & non etiam Apoſtata: non requiritur autem ad eſſentialem rationem Hæretici; cùm & Apoſtatam à Fide reputemus verum Hæreticum.

Chriſtiana Religio non eſt vocanda hæreſis.

Pro Reſp. Ad 1. Certò tenendum eſt, doctrinam Evangelicam ſeu Chriſtianam Religionem nullo modo poſſe vocari hæreſim aut Sectam, prout ea communiter ſumitur, & eſt idem cum hæreſi. Non enim ſequimur illam ex noſtra electione, ſed ex Dei gratia: neque ullum inventum aut placitum humanum continet, ſed divinitux tradita eſt: *Nobis*, ait Tertullianus cap. 6. de Præſcrip. *nihil ex noſtro arbitrio inducere licet, ſed nec eligere quod aliquis de arbitrio ſuo induxerit: Apoſtolos Domini habemus Authores, qui nec ipſi quicquam ex ſuo arbitrio quod inducerent elegerunt; ſed acceptam à Chriſto diſciplinam fideliter Nationibus aſſignaverunt*. Et Vincentius Lirin. cont. Hæreſ. cap. 9. proprium Chriſtianæ modeſtiæ & gravitatis affirmat, *Non ſua poſteris tradere, ſed à Majoribus accepta ſervare.*

Ad Arg. ergo Reſp. Chriſtianam Religionem interdum vocari Sectam, Græcè Hæreſim, ſed ab Adverſariis: unde Apoſtolus ad objecta ſibi reſpondens, eamdem non vocat hæreſim, ſed ab aliis ita nominari dixit his verbis: *Secundùm Sectam, quam dicunt hæreſim*; ubi pro Secta non eſt vocabulum, quod Interpres alibi reddidit modò Hæreſim, modò Sectam, ſed quod ſignificat viam: eſt autem Chriſtiana Religio via, quia ipſa verum & unicum eſt iter, quo tendimus ad beatitudinem.

Ad 2. Diſciplina Phariſæorum vocatur hæreſis: non qua parte continebat veram doctrinam & Fidem; ſic enim erat à Deo tradita, & per conſequens nullo modo hæreſis: ſed qua parte humanas, falſas, & ſuperſtitioſas doctrinas ei ſuperadditas complectebatur. Nam quòd Phariſæi quædam erronea dogmata docerent; ex Joſepho lib. 18. Antiq. c. 2. patet, ubi ait, quòd *Fato quæcumque geruntur tribuunt:* docentes etiam Animarum immortalitatem, in eo errabant, quòd dicerent, Animas bonorum tranſire in alia corpora c. 7. lib. 2. de Bello Jud. apud eumdem Joſephum; unde Chriſtus Matth. 16. monet diſcipulos, ut caveant à fermento Phariſæorum & Sadducæorum; non de fermento panum intelligens, ſed de doctrina. Quibus conformiter B. Thomas art. 2. ad 1. hæreſes Phariſæorum nominat, ſicut ante ipſum Epiphanius hær. 16.

Ad 3. Verba illa non inveniuntur apud Hieron. ſub Hieronymi tamen nomine citantur à Magiſtro & aliis, ac etiam à B. Thoma art. ſeq. arg. 2. p. p. q. 31. art. 2. in corp. q. 9. de Pot. art. 8. & collecta videntur, tum ex ejus epiſt. 57. quæ eſt ad Damaſ. tum ex Auguſt. lib. 10. de Civ. Dei c. 23. Cùm autem certum ſit, hæreſim non ex verbis, ſed ex ſenſu eſſe æſtimandam, juxta illud Hilarii lib. 2. de Trin. ſub initium: *De intelligentia hæreſis, non de Scriptura eſt, & ſenſus non ſermo ſit crimen:* quod etiam Hieron. haud obſcurè ſignificavit dicta epiſt. dicendum eſt cum Authore in 4. d. 13. q. 2. art. 1. ad 5. ex verbis fieri hæreſim; non quia hæreſis conſiſtat in verbis; ſed quia verba ſunt occaſio & cauſa erroris: *Si*, enim, *ſit inordinata locutio circa ea quæ ſunt Fidei; ſequi poteſt ex hoc corruptio Fidei*, ait art. ſeq. ad 2. In foro etiam externo ſuſpectus redditur de hæreſi, qui de rebus Fidei loquitur inordinatè.

Articulus II.

Circa quæ verſetur hæreſis.

ART. 2. docet, Hæreſim propriè ſolùm verſari circa ea quæ ſunt Fidei. Addit autem, illa eſſe duplicis generis. Quædam enim ad Fidem pertinent directè & principaliter, hoc eſt immediatè abſque conſequentia rationix: cujuſmodi ſunt tum articuli Fidei, tum alia, quæ certò conſtat Eccleſiam tenere velut dogmata Fidei. Quædam verò indirectè & ſecundariò, ſive mediatè; cujuſmodi ſunt ea, quæ ex aliqua propoſitione ad Fidem immediatè pertinente per neceſſariam conſequentiam colliguntur. Quod ſubdit, *Et circa utramque poteſt eſſe hæreſis*; veritatem habet, ſed eo modo quo lect. 4. in cap. 11. 1. ad Cor. ſe explicat: *Pertinet* (inquit) *aliquid ad diſciplinam Fidei dupliciter: Uno modo directè, ſicut articuli Fidei, qui per ſe credendi proponuntur, unde error circa hos ſecundùm ſe facit Hæreticum, ſi pertinacia adſit &c. Quædam verò indirectè pertinent ad Fidei diſciplinam, in quantùm ſcilicet ipſa non proponuntur ut propter ſe credenda, ſed ex negatione eorum ſequitur aliquid contrarium Fidei; ſicut ſi negatur, Iſaac fuiſſe filium Abrahæ, ſequitur aliquid contrarium Fidei, ſcilicet Sacram Scripturam continere aliquid falſi. Ex talibus autem non judicatur aliquis Hæreticus, niſi adeo pertinaciter perſeveret, quòd aberrare non recedat, etiamſi viſo quid ex hoc ſequatur.*

Pro S. Cypriano.

Circa Reſp. ad 3. adverte, S. Cyprianum docentem Baptizatos ab Hæreticis eſſe rebaptizandos, non fuiſſe Hæreticum. Partim quia non erat pertinax: partim quia contrarium ejus quod tenebat nondum erat diligenter pertractatum vel definitum. Non fuiſſe pertinacem conſtat. Ut enim loquitur Auguſt. lib. 1. de Bapt. cap. 18. *Non ſe ille à cæteris diverſa ſentientibus ſeparata communione disjunxit*, cùm (eodem Aug. frequenter iterante) diceret, *Neminem judicantes, aut à jure communionis aliquem, ſi diverſum ſenſerit, amoventes*. Deinde. Cùm Cyprianus urgeret ſtatutum Concilii ſub Agrippino; conſequens eſt, ipſum multò magis fuiſſe acquieturum ſententiæ Concilii Generalis, ſi aliqua præceſſiſſet. Neque refert, quòd ſubinde paulò vehementiùs egerit contra Stephanum Papam. Cùm enim Stephanus urgeret antiquam Eccleſiæ conſuetudinem, neque ullum Eccleſiæ decretum proferret; Cyprianus exiſti-

Tacita Ob.

Digitized by Google

exiſtimabat, conſuetudinem illam eſſe contrariam veritati Scripturarum, atque adeò non eſſe Apoſtolicam: cujus contrarium poſtea patuit etiam ipſi Cypriano, qui & *Errorem correxit, & ad univerſalem S. Eccleſiæ normam ſpiritualium virorum inſtitutione reductus eſt*; ut ſcribit Ven. Beda lib. qq. Var. Quæſt. 5. & ex Dionyſio Alexand. Pamelius in vita Cypriani. Non fuiſſe quæſtionem illam tempore Cypriani definitam; teſtatur Auguſt. lib. 1. de Bapt. c. 18. & lib. 2. cap. 7. 8. 9.

Articulus III.

ART. 3. probat, Hæreticos mereri ſtatim, non ſolùm excommunicari, ſed etiam vita privari; decere tamen Eccleſiæ manſuetudinem, ut tolerentur uſque ad ſecundam correptionem, poſt quam ſi non emendentur, non eſſe ampliùs tolerandos. Ex his ſequitur, pœnas Hæreticorum eſſe duplicis generis, ſpirituales & corporales. De ſpiritualibus.

QUÆRITUR I.

Utrùm Hæreticus ſit ipſo facto excommunicatus.

VIDETUR quòd non. Quia Apoſtolus ad Tit. 3. ſcribit, *Hæreticum poſt unam & alteram correptionem devita*; ergo non eſt excommunicatus, niſi poſtquam ſecundò correptus emendari non vult. Unde B. Tho. hic dicit, Quòd Eccleſia non ſtatim condemnat, ſed poſt primam & ſecundam correptionem, ut Apoſtolus docet.

Priuſquam reſpondeatur, obſervandum eſt, Hæreticum tripliciter poſſe dici. Purè mentalem, qui ſcilicet hæreſim mente tenet, ſed eam nullo exteriori ſigno prodit. Purè externum, qui in corde Fidem retinet, ſed metu aliove aliquo motivo inductus, facit aliquem actum exteriorem Fidei repugnantem. Interiorem & exteriorem ſimul, qui & mente hæreſim tenet, & exteriùs eam prodidit. Quibus præmiſſis, ſit

Conclusio I.

Hæreticus purè mentalis non eſt excommunicatus.

HÆRETICUS purè mentalis eſt quidem verus Hæreticus; non tamen eſt excommunicatus; ideòque poteſt à quolibet ſuo Confeſſario abſolvi, etiamſi is nullam habeat poteſtatem abſolvendi à reſervatis. Quia tale peccatum neque eſt reſervatum ratione ſui, neque ratione cenſuræ, quia nullam habet annexam. Ita Sylveſter verbo, *Excommunicatio* 7. excom. 2. Navarr. c. 11. n. 22. & c. 27. n. 56. Tolet. lib. 4. c. 4. Satyrus lib. 2. Theſ. c. 4. n. 21. Vivaldus ad explicat. Bullæ Cœnæ Domini, & communiter alii. Hujus ratio non eſt, quòd Eccleſia non habeat poteſtatem præcipiendi vel puniendi actus internos: utrùm enim illam poteſtatem non habeat; ambigitur, & q. 104. art. 5. in partem affirmantem, Deo propitio, reſolvetur: cùm tamen non ambigatur de eo, quod in iſta 1. Concluſ. aſſerimus: ſed vera ratio eſt. Quia hæreſim merè internam neque Eccleſia vult alicui reſervare, neque excommunicatione punire: idque partim ne laqueos Fidelium conſcientiis injiciat; illorum præſertim, qui vix diſcernere poſſunt actus ſuos interiores, fuerintne voluntarii an non: partim quia excommunicatio, etſi ſit pœna ſpiritualis, eſt tamen pœna fori exterioris; quam proinde non eſt conveniens ferre in peccata merè interna ad forum exterius nullo modo pertinentia.

Conclusio II.

Hæreticus ſolum externe non eſt excommunicatus.

HÆRETICUS ſolo actu externo talis, quamvis graviter peccet, non tamen eſt excommunicatus, neque incurrit alias pœnas Eccleſiaſticas in Hæreticos latas; & per conſequens poteſt à quolibet ſuo Confeſſario abſolvi. Pœnæ enim, quæ per Eccleſiam ſunt decretæ contra Hæreticos, ſolùm feruntur in eos, qui revera ſunt Hæretici: is autem, de quo procedit concluſio, non eſt revera Hæreticus. Ita Navarrus dicto c. 11. n. 27. Tolet. & alii communiter. Si Dicas: Illum qui furatur vel occidit verè eſſe furem aut homicidam, ſive id fecerit vi vel metu, ſive ex malitia;

Ob.

ergo ſimiliter verè eſt Hæreticus, qui vel propoſitionem hæreticam aſſerit, vel actus externos Fidei contrarios facit, ſive id ex animo faciat, ſive metu compulſus. Reſp. Neg. C. Quia in illis prioribus adſunt omnia ad ejuſmodi peccatum requiſita, ſcilicet ablatio rei alienæ invito Domino, & occiſio hominis abſque legitima authoritate: qui verò ſolùm exteriùs hæreſim manifeſtat, non habet omnia ad eſſentialem hæreſeos rationem requiſita cùm in animo aſſentiatur omnibus Fidei articulis: peccatum verò hæreſeos conſiſtat in ſcienti ac voluntaria electione & aſſenſu erroris Fidei repugnantis. Pertinent quidem ejuſmodi peccata ad hæreſim vel apoſtaſiam; non ſunt tamen veræ hæreſes, quamvis qui ea committunt pro Hæreticis in foro externo facilè reputentur; imò & ſeipſos pro excommunicatis gerere debent apud eos, qui noverunt peccatum externum, & neſciunt animum ſemper manſiſſe Catholicum. *Reſp.*

Ex his ſequitur, quòd qui propoſitiones hæreticas effutiverunt; qui Sanctorum imaginibus illuſerunt; qui comederunt carnes tempore prohibito; qui Hæreticorum prædicationes audiverunt; qui Mahumeto cultum & reverentiam exhibuerunt: ſi ea fecerint aut metu compulſi, aut ſpe lucri adducti, aut ira vel alia quacunque paſſione commoti, nullum in animo errorem, ſed priſtinam Fidem rectam tenentes; neque Hæretici ſint, neque excommunicatione in Hæreticos lata innodati.

Conclusio III.

Qui Hæretici ſint excommunicati.

HÆRETICI, qui mente tales ſunt, & ſuam hæreſim ſigno aliquo externo quamtumcumque occulto prodiderunt, ſunt ipſo facto excommunicati, non ſolùm nunc per Bullam Cœnæ, quæ annis ſingulis innovatur feria 5. Cœnæ Dom. ſed etiam ante tempora S. Thomæ per Innocen. III. cap. *Excommunicamus*, tit. de Hæret. & per Honorium III. cap. *Noverit*, De Sent. excom. Hanc autem pœnam eſſe juſtiſſimam nemo dubitavit, qui & Hæreticorum ſuperbiam noverit, & verborum Domini meminerit, *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & publicanus*, Matth. 18. Hinc Apoſtolus ad Rom. 16. monet declinare ab illis: & 1. ad Tim. 1. aliquos Sathanæ tradidit. Neque tamen exiſtimandum eſt, Hæreticos eſſe jure divino excommunicatos, ita ut ex juris divini præſcripto vitandi ſint, niſi quatenus ex eorum commercio periculum ſubverſionis nobis aut aliis imminet. Nam Chriſtus Matth. 18. non excommunicat Hæreticos, ſed Apoſtolis eorumque ſucceſſoribus generalem largitur poteſtatem, qua omnes Eccleſiæ inobedientes poſſint excommunicare, & Fidelibus ut eos vitent præcipere, ſecundùm illum modum & gradum, quo judicaverint expedire. Dixi in Concl. *Quantumcumque occulto*: quia ad hanc excommunicationem incurrendam non oportet quòd Hæreticus ſuam hæreſim aliquibus manifeſtaverit; ſed ſatis eſt, quòd eam verbo, ſcripto, nutu, vel ſigno aliquo exteriore prodiderit, etiam nemine vidente vel audiente: ut ſi de ſua hæreſi cogitans ſolus ita loquatur, Verè Chriſtus non eſt in Euchariſtia; talis enim hæreſis jam pertinet ad forum externum: quòd autem probari non poſſit; non eſt ex eo, quòd fori exterioris judicio non ſubjiciatur quantum eſt ex ſe, ſed ex teſtium defectu provenit. Ita ſentiunt Antoninus 3. p. tit. 24. cap. 4. Sylveſter Verbo *Excommunicatio* 7. excommunicatione 2. Navarr. Tolet. Vivaldus & alii communiter, tam Scholaſtici quàm Summiſtæ. Ut autem ſciatur cujuſmodi ſignum ſufficiat ad hoc, ut aliquis cenſeatur ſuam hæreſim exteriùs prodidiſſe; notandum eſt, tale requiri & ſufficere, quòd ſpectatis circumſtantiis, ſufficienter exprimit conceptum mentis ſeu hæreſim mente conceptam: ut ſi quis animo hæretico imagines frangat, Sacramentum conculcet &c. Si autem id quod agit non exprimat mentem hæreticam: veluti ſi cogitans Chriſtum non eſſe in Euchariſtia, aut dicat hæc verba, *Ita eſt*, aut femur percutiat, vel caput inclinet, ſed illam ſuam cogitationem non aliter prodat; putatur non eſſe Hæreticus exterior: quia ejuſmodi actus non magis ſunt ſigna hæreſis interioris quàm alicujus alterius rei

Hæretici juſtè excommunicantur.

Neque tamen jure divino.

nullo

nollo modo pertinentir ad hæreſim; niſi fortè ex aliqua circumſtantia contingat quòd ſufficienter exprimant hæreſim. Ita Dominicus Bannes, & Lorcas hic, Sayrus lib. 2. c. 4. n. 26. Sanchez lib. 2. in Decal. c. 8. cum multis ab eo citatir. Sed neque etiam cenſendus eſt eſſe Hæreticus exterior, ſi hæreſim ſuam alicui aperiat, non animo illam aſſerendi, ſed iotentione capiendi ſalutaris conſilii; ſive hoc faciat in Confeſſione, ſive alio colloquio. Videri poteſt Sanchez dicto c. 8. n. 19. & 20.

Ex his ſequitur 1. Hæreticum occoltum aliud eſſe quàm hæreticum interoum. Occultus dicitur, qui etiamſi ſit exterior; latet tamen, & vel à nullo, vel ab admodum paucis cognoſcitur talis. Internus verò, qui ſola mente hæreſim teoet, nec ullo modo eam prodit exteriùs.

Sequitur 2. quòd cùm dicitur Hæreticus eſſe ipſo facto excommunicatus; id non eſt accipiendom de Hæretico eo ipſo quo qualitercumque commiſit peccatum hæreſis: ſed juxta mentem Eccleſiæ partim continuo uſu partim concordi ſententia Doctorum interpretatam de Hæretico eo ipſo, quo peccatum hæreſeos mente conceptum exteriùs prodit.

Sequitur 3. cùm in cap. *Ad abolendam*, tit. *de* Hæret. excommunicatur qui de Sacramentis aliter ſenſerit vel docuerit quàm Eccleſia Romana tenet, quòd ſecundùm praxim Eccleſiæ id ſit intelligendum de illo, qui ſenſum ſuum exteriùs expreſſit. Quod ex Conc. Tolet. 1. poſſet adduci; videatur q. 104. art. 5. §. *Concilium*.

Ad Arg. Reſp. Neg. C. 1. Quia Apoſtolus non dicit, Hæreticum tunc demum eſſe excommunicandum, quando poſt ſecundam correptionem noluerit emendari: ſed Titum Epiſcopum monet, ut Hæreticum, qui poſt unam & alteram correptionem perſiſtir in hæreſi, non amplius audiat, ſed repellat, eò quòd cum illo fruſtra verbir agatur, ſive corripiendo ſive diſputando.

2. Quia trioa admonitio, quæ adhiberi ſolet quando excommunicatio fertur ab homine, ſufficienter ſuppletur per legem promulgatam & cognitam; ut dum quis eam legem trantgreditur, quæ ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ quippiam jubebat vel prohibebat, cenſeri poſſit fuiſſe competenter admonitutus: talis enim lex eſt veluti continua quædam admonitio. Deinde. Monitiooer non ſunt neceſſariæ niſi ut ſciatur, an qui peccavit ſit contumax; qui verò novit legem ſub excommunicationis pœna prohibentem hæreſim, & oihilominus pertinaciter dubitat de rebus Fidei, aut etiam illis diſſentitur, omnino eſt pertinax; ergo abſque aliis monitionibus puniri poteſt excommunicatione, quam ipſo facto incurrit.

Ad verba S. Thomæ Reſp. Eum loqui de condemnatione, qua Hæreticus palàm repellàtur ab Eccleſia per excommunicationem à Judice pronuntiatam; & ſic repulſus tradatur brachio ſæculari.

QUÆRITUR II.

Quis Hæreticum abſolvere poſſit.

VIDETUR quòd Epiſcopi, Conc. enim Trid. ſeſſ. 24. cap. 6. poteſtatem illam eis tribuit.

2. Inter caſus Epiſcopis reſervatos in Synod. Diœceſ. tam Conc. Trid. antecedeotibus, ut in Cameracen. anno 1550. habita, quàm in ſubſequentibus, ut in ea quæ anno 1604. celebrata eſt, ponitur hæreſis.

Denique. Privilegium Conc. Trid. eſt conceſſum Epiſcopis contra Bullam Cœnæ, quæ ejuſdem tenoris eſt modò, cujus erat prius; ideoque ſemper cenſetur eadem: dum ergo aliqua nova reſtrictio ooo apponitur, quæ io Bulla ante Concilium non erat, per quam expreſsè huic decreto Concilii derogetur; ſemper permanet eadem conceſſio.

Reſp. Reſp. Hæreticum à nemine poſſe abſolvi præterquam à Romano Pontifice, vel ab eo cui ipſe commiſerit. Nam in Bulla Cœnæ Domini Pontifex ſingulis annis ſibi reſervat hæreſim cum aliis in ea contentis. Non pauci quidem exiſtimant, Epiſcopos vigore Indulti per Conc. Trid. eis facti poſſe ſuos ſubditos abſolvere ab hæreſi occulta: ſed verius alii negant dicentes, iſtud indultum eſſe revocatum per dictam Bullam, quæ prout eam Sixtus V. Greg. XIII. Clem. VIII. & noviſſimè Paulus V. ediderunt, ſic habet: *A prædictis ſententiis nullus per alium quàm per Romanum Pontificem niſi in mortis articulo conſtitutus* &c. *abſolvi poſſit, etiam prætextu quarumvis facultatum & indultorum quibuſcumque perſonis, Eccleſiaſticis, ſæcularibus* &c. *per nos & dictam Sedem ac cujuſvis Concilii decreta, verbo, litteris, aut alia quacumque ſcriptura, in genere, & in ſpecie conceſſorum, & innovatorum, ac concedendorum, & innovandorum.* Ubi cùm dicitur, *cujuſvis Concilii decreta*, manifeſtè reſpicitur ad decretum Cooc. Trid. unde iſti decreto derogatom eſſe, non tantùm in crimine hæreſis, ſed etiam in omnibus caſibus Bullæ communiter ſentiunt Navarr. c. 27. n. 275. Tolet. Vivald. & Cotiolanus in explicat. Bullæ, Azorius p. 1. lib. 8. c. 10. Suarez tom. 4. io 3. p. diſp. 30. ſect. 2. & tom. 5. diſp. 21. ſect. 3. Sanchez lib. 2. in Decal. c. 11. Ex his patet Reſp. ad 1. Arg.

Ad 2. verò Reſp. Hæreſim propterea poni inter caſus Epiſcopis reſervator; tum quòd ipſi olim à jure haberent poteſtatem abſolvendi ab hæreſi, quam poſtea confirmavit Conç. Trid. tum quòd ſoleant à Romanis Pontificibus particularem facultatem obtinere, ut tum per ſe tum per alios abſolvere poſſint ab hæreſi ea, quæ non ſolùm eſt occulta, ſed etiam manifeſta. Conſtat id partim ex Bulla Gregorii XIII. data Epiſc. Belgii anno 1576. partim ex Epiſcoporum modernorum praxi.

Ad 3. Neg. eſt, Bullam eſſe nunc ejuſdem omnino tenoris, cujus ſemper fuit ante Conc. Trid. Iſta enim clauſula, *Prætextu quarumvis facultatum & indultorum per nos & dictam Sedem, ac cujuſvis Concilii decreta*, &c. *conceſſorum*, oon ſolebat olim poni in Bulla. Dicebatur quidem aliquando, *Prætextu cujuſcumque privilegii vel conceſſione Apoſtolica:* ſed nihil dicebatur de conceſſione per Concilium facta; ut patet per Sum. Angel. verbo, *Excommunicatio* 6. caſu 31. & per S. Antonioum, p. 3. tit. 25. c. 72. Quæ cùm ita ſint; difficoltas eſt.

An virtute Jubilei poſſint Confeſſarii abſolvere ab hæreſi. Non pauci negant iſto argumento moti. Hæreſis eſt graviſſimum delictum, & verbis generalibus, niſi ſpecialiter exprimatur, non comprehenditur propter ſpecialem pravitatis rationem quam habet. Quæſt.

Deinde. Regula juris 18. in 6. habet, Quòd in generali conceſſione non veniunt ea, quæ quia veriſimiliter oon eſſet in ſpecie conceſſurus.

In Contrarium tamen facit, quòd in Jubilæis Pontifex ita loquitur: *Licentiam concedimus & facultatem damus, ut ſibi ad hunc effectum eligere poſſint quemcumque Presbyterum Confeſſarium, tam ſæcularem quàm cujuſvis Ordinis Regularem ex approbatis à locorum Ordinariis, qui eos ab omnibus excommunicationis*, &c. *Nec non ab omnibus peccatis, exceſſibus, criminibus, & delictis quantumvis gravibus & enormibus, etiam locorum Ordinariis, ſive nobis & Sedis Apoſtolicæ, etiam in litteris de Cœna Domini legi ſolitis, atque aliàs per quaſcumque Romanorum Pontificum Conſtitutiones quomodocumque reſervatis, in foro conſcientiæ abſolvere valeant:* quomodo habebant tenores Jubilæorum anni 1606. 1617. 1619. 1620. Sic enim Pontifex concedit abſolutionem ab omnibus cenſuris & ab omnibus caſibus etiam Bullæ, ut nullum omnino excipiat: cùm tamen ſi hæreſim excipere vellet, eadem ratione id exprimeret, qua in commutatione votorum expreſsè excipit *Vota Religionis & caſtitatis:* & poſtea diſpenſationem in Irregularitatibus etiam occultis. Hinc Lorcas: *Si*, inquit, *in futurum generalis facultas abſolvendi à reſervatis concederetur; ego ingenuè fatebor abſolutionem ab hæreſi permitti.* Confirm. Etiamſi extaret Conſtitutio Apoſtolica declarans caſum hæreſis non concedi, niſi fiat expreſſa illius mentio; ejuſmodi tamen Conſtitutiooi derogaret forma Jubilei: nam Pontifex concedit abſolutionem ab omnibus quantumcumque gravibus & enormibus caſibus, & addit: *Non obſtantibus Conſtitutionibus & Ordinationibus Apoſtolicis, præſertim quibus facultas abſolvendi in certis tunc expreſſis caſibus ita Romano Pontifici pro tempore exiſtenti reſervatur, ut nec etiam ſimiles vel diſſimiles Jubilæi indulgentiarum ac faculta-*

tum

tum hujuſmodi conceſſiones, niſi de illis expreſsè mentio aut ſpecialis derogatio fiat, cuiquam ſuffragari queant. Accedit, quòd in ejuſmodi Jubileis ita interdum conceditur generalis facultas abſolvendi in foro conſcientiæ ab omnibus caſibus & cenſuris etiam in Bulla Cœnæ reſervatis, ut expreſsè excipiatur caſus hæreſeos declaratæ vel condemnatæ: nam in Jubileo anni 1620. poſtquam Gregorius XV. conceſſit poteſtatem abſolvendi ab omnibus caſibus Epiſcopis & Sedi Apoſtolicæ etiam in Bulla Cœnæ aut aliter quomodocumque reſervatis in foro conſcientiæ; addit, ſuam conceſſionem non ſuffragari Hæreticis aut Schiſmaticis ſpecialiter declaratis ſeu condemnatis: unde videtur conſequens, quòd ſuffragetur Hæreticis & Schiſmaticis non ſpecialiter declaratis vel condemnatis, quales ſunt qui vocantur Hæretici occulti.

Quapropter Ad Arg. allatum Reſponderi poſſe videtur negando hæreſim non comprehendi verbis illis generalibus, quæ continentur in Jubileis. Verum quidem eſt, quòd ſub conceſſione generali caſuum Pontifici reſervatorum non comprehendatur hæreſis, uti nec comprehenduntur alii caſus Bullæ, propterea quòd cùm caſus in ea Bulla expreſſi ſpecialiſſimè reſerventur, non obſtantibus indultis conceſſis & concedendis, opus ſit ſpeciali expreſſione, qua caſus Bullæ expreſsè concedantur: quando tamen expreſſis verbis conceduntur omnes caſus Bullæ abſque ullius exceptione, meritò cenſendum videtur, dari poteſtatem abſolvendi ab omnibus iſtius Bullæ caſibus nullo excepto.

Quod ad regulam juris attinet; obvium eſt reſpondere, Pontificem etiam in ſpecie conceſſurum eſſe caſum hæreſis præſertim occultæ in Jubileo Univerſi. Quare ſi ſecundùm jura & rationes judicandum foret; cum Soto in 4. d. 22. q. 2. art. 3. Emmanuele Sa, in fine excom. Bullæ, & aliis, diceremus, Confeſſarios poſſe in Jubileis abſolvere ab hæreſi externa occulta. Quod enim quidam in contrarium proferunt declarationem Gregorii XIII. non admodum urget. Quia talis ejus declaratio nulla invenitur: quæ ſi reperiretur, omnis dubitatio ceſſaret, quia voluntati Summi Pontificis ſtandum omnes Orthodoxi confitentur. Verumtamen quia apud Azorium tom. 1. lib. 8. cap. 10. cui conſentit Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 12. & Vaſquez tom. 5. in 3. p. dub. 19. de Excom. ſtilus & conſuetudo Curiæ Romanæ dicitur habere, ut hæreſis non comprehendatur ſub generali clauſula caſuum Bullæ; atque adeò ut ab hæreſi non abſolvant niſi illi, quibus id expreſsè fuerit conceſſum: & hunc eſſe ſtilum nos non benè poſſumus negare, ut quibus non conſtet de contrario; propterea magis in eam ſententiam deicendimus cum Navarro cap. 27. num. 275. ut Confeſſarii ne quidem in Jubileo abſolvant ab hæreſi, niſi ſit de ipſa particularis conceſſio, vel niſi conſulta fuerit Sedes Apoſtolica, & (quod optandum eſt) obtenta declaratione, Sanctiſſimi Domini voluntatem eſſe, ut Confeſſarii poſſint in Jubileis abſolvere ab omnibus omninò peccatis, exceſſibus, & cenſuris, etiam comprehenſa illa hæreſi, quæ neque eſt ad forum contentioſum deducta, neque publica, vel manifeſta, ſed occulta. Cæterum an hujuſmodi conceſſio non ſufficienter exprimatur in Bulla Gregorii XV. prius cit. & an vigore Jubilei, in quo fieret ſimilis declaratio, non poſſent Confeſſarii abſolvere in foro conſcientiæ ab hæreſi occulta; novæ quæſtionis eſt. Ad quam nobis videtur reſpondendum affirmativè. Quia eo ipſo quo Pontifex verbis expreſſis ait, ſuum privilegium non ſuffragari Hæreticis ſpecialiter declaratis ſeu condemnatis; non obſcurè ſignificat, illud ſuffragari Hæreticis qui ſunt occulti: cùm neque ſint ſpecialiter declarati, neque condemnati. Et quoniam qui nunc ſedet Innocentius X. in Jubileo quem an. 1644. dedit, diſertis etiam verbis dixit, ſuam conceſſionem non ſuffragari *Hæreticis aut Schiſmaticis ſpecialiter declaratis ſeu condemnatis*; conſequenter cenſuimus, eam ſuffragari Hæreticis & Schiſmaticis non declaratis nec condemnatis: atque ideo occultos potuiſſe abſolvi virtute iſtius Jubilei.

QUÆRITUR III.

Quæ ſint aliæ Hæreticorum pœnæ ſpirituales?

RESP. Quòd præter excommunicationem pœnæ ipſorum ſint, privatio ſepulturæ Eccleſiaſticæ, cap. *Quicumque*, de Hæret. in 6. privatio Beneficiorum & Officiorum Eccleſiaſticorum, cap. *Ut commiſſi*, ibidem; ablatio juriſdictionis tam in foro interno quàm in externo. Verùm quia poſt conſtitutionem *Ad evitanda*, tolerantur etiam quoad participationem in divinis omnes excommunicati, qui neque ſunt notorii percuſſores Clerici, neque nominatim publicè denuntiati; ideo quamdiu Hæretici non ſunt de alterutro iſto genere, ac per conſequens quamdiu tolerantur validè poſſunt actus juriſdictionis exercere, ac (ut veriſimile eſt) etiam ſuorum Beneficiorum vel Officiorum fructibus potiri, niſi ſponte à ſuis Beneficiis recedant, ad Hæreticorum loca ſe transferentes. Vide q. 39. art. 3. Non debent autem ſepulturam ſacram accipere, ſi ſint notorii. An ſuis beneficiis ipſo facto privari ſint; non conſtat: & probabile eſt quòd non. Nam Pontifex dict. cap. *Ut commiſſi* dicit, eſſe privandos vel privatos declarandos.

Alia inſuper eorum pœna eſt Irregularitas, cap. *Ventum eſt*, 1. q. 1. & cap. *Convenientibus*, cap. *Saluberrimum*, 1. q. 7. cap. etiam *Ad abolendam*, tit. de Hæret. Et quamvis probabile ſit, quòd iſtam pœnam incurrant omnes Hæretici etiam occultiſſimi, qua de re Suarez tom. 5. diſp. 43. ſect. 1. veriſimilius tamen id negat Henriquez cum aliis lib. 14. cap. 4. Nam jura quæ allegantur ſolùm agunt de Hæreticis notis. Capitulum quidem *Quicumque* de Hæret. in 6. loquitur indefinitè de Hæreticis: ſed ex interpretatione Bonifacii VIII. cap. *Statutum*, eod. tit. ſolùm videtur eſſe accipiendum de manifeſtis; de quibus quoque ſolis dicit Emmanuel Sa, verbo *Irregularitas ex defectu Animæ*, etiam poſt correctionem Romæ factam quòd ſunt irregulares. Quapropter de Hæreticis, qui ut tales noti ſunt, dicendum eſt, quòd etiamſi abjurent hæreſim, non poſſunt promoveri ad Ordines, priuſquam cum eis diſpenſetur: ſi tamen aliquos ſuſceperint: poterunt illos adminiſtrare poſt pœnitentiam & abſolutionem ab excommunicatione; ait Sylveſter, verbo *Irregularitas*, q. d. & Emmanuel Sa eodem verbo, *Irregularitas ex defectu Animæ*; quamdiu ſcilicet crimen eſt occultum. Hæc autem Irregularitas non ſolùm incurritur ab Hæreticis, ſed etiam ab illorum clientibus, receptatoribus, defenſoribus, & fautoribus, ipſorumque filiis uſque ad ſecundam generationem; ut in præſ. cap. *Quicumque*, de Hæret. ſtatuit Alexander IV. Cæterum quòd de ſecunda generatione dicitur; Bonifacius VIII. c. *Statutum* eod. tit. primum & ſecundum gradum per lineam paternam comprehendere declarat: per maternam verò ad primum duntaxat vult extendi; ut nimirum Hæretici filius & nepos ſint Irregulares; Hæreticæ verò ſolus filius. Quod etiam dicit eſſe intelligendum de Hæreticorum illorum filiis, qui *Probantur tales eſſe, vel etiam tales deceſſiſſe*: non autem de illis, quorum parentes Hæretici quidem fuerunt, ſed ante mortem ſunt Eccleſiæ reconciliati.

Alexander IV. dicto cap. *Quicumque*, etiam hanc Hæreticorum pœnam eſſe ſtatuit, ut quicumque viri Eccleſiaſtici ad preces hujuſmodi peſtilentium perſonarum, dignitates, perſonatus, & quæcumque alia Eccleſiaſtica Beneficia ſunt adepti; ipſo facto ſint illis privati: & ſi ſcienter illa receperint; ad alia vel ſimilia nequaquam in poſterum admittantur. Vide quæ diximus q. 63. art. 2. quæſ. 1. ad 7. requiſitum. Atque hæc de pœnis Hæreticorum ſpiritualibus: de corporalibus autem.

QUÆRITUR IV.

Utrùm Hæretici rectè puniantur morte?

VIDETUR quòd non. 1. Quia oportet hæreſes eſſe 1. Cor. 11. ergo non debent extirpari.

2. Chriſtus Matth. 13. dicit de Hæreticis per zizania ſignificatis, ut ſinantur creſcere uſque ad meſſem.

3. Idem

Digitized by Google

3. Idem Matth. 18. jubet, eum qui Eccleſiam non audierit haberi ut Ethnicum & Publicanum: ſed illi non plectuntur capite; ergo neque Hæretici ſunt capite plectendi.

4. Apoſtolus ad Tit. 3. vult, Hæreticum poſt unam & alteram correptionem devitari ſolùm, non occidi: & eſto occidi non prohibeat; jubet tamen quòd ei ut minimum parcatur bis: Eccleſia verò ſolùm parcit ſemel; ergo malè facit.

5. Fides eſt libera; ergo ad illam nemo debet cogi per ſupplicia.

6. Chriſtus nihil egit vi, ut loquitur Auguſt. lib. de Ver. Relig. c. 16. igitur neque Eccleſia debet vi agere in Hæreticos. Unde Apoſtoli non leguntur eos morte puniviſſe, ſed ſolùm excommunicatione. Sed & Chriſtus ipſe, cùm diſcipuli ejus cuperent igne comburi Samaritanos, non eis annuit, ſed ipſos increpavit dicens: *Neſcitis cujus ſpiritus eſtis*, Luc. 9. Accedit, quòd Auguſt. epiſt. 50. 127. 158. nolit in Hæreticos animadverti ſupplicio capitis propter ſervandam etiam circa indignos manſuetudinem Chriſtianam; ſed pecuniariis damnis propoſitis. Et Chryſoſt. hom. 47. in Matth. *Non prohibet*, inquit, *conciliabula Hæreticorum diſſipare, ora obſtruere, libertatem loquendi concidere: verùm interficere ac trucidare.*

7. Dominus dedit Eccleſiæ gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei, Eph. 6. non autem gladium ferri: quin potius juſſit Petro ut mitteret eum in vaginam; ergo non poteſt eo gladio uti contra Hæreticos.

8. Hæretici ſunt extra Eccleſiam: nihil autem ad Eccleſiam, *Judicare de iis qui foris ſunt*, 1. Cor. 5.

Denique. S. Martinus, ut eſt apud Sulpitium lib. 2. Hiſt. ſub finem, apud Treviros conſtitutus non deſinebat increpare Ithacium, ut ab accuſatione Priſcillianiſtarum deſiſteret: Maximum orare, ut ſanguine infelicium abſtineret: ſatis ſuperque ſufficere, ut Epiſcopali ſententia Hæretici judicati Eccleſiis pellerentur. Et quoadusque Martinus Treviris fuit, dilata cognitio eſt, & mox diſceſſurus, egregia authoritate à Maximo elicuit ſponſionem, nihil cruentum in reos conſtituendum. Cum verò Imperator poſtea depravatus Priſcillianum ejuſque ſocios capitis damnaſſet; Martinus ab Ithacii & aliorum Epiſcoporum communione abſtinuit, quemadmodum ſcribit idem Sulpitius Dial. 3.

Reſp. certa eſt, Hæreticos juſtè mortis ſupplicio affici.

Reſp. eſt affirm. Prob. 1. Quia de falſis Prophetis Deut. 13. præceptum eſt ut interficiantur: quod executi ſunt Elias 3. Reg. 18. Jehu 4. Reg. 10. Joſias 4. Reg. 23. Et generaliter Deut. 17. ſtatutum eſt: *Qui ſuperbierit nolens obedire Sacerdotis imperio &c. morietur homo ille.* Et rurſum cap. 18. falſus Propheta jubetur interfici. Quòd *ſi ante adventum Chriſti circa Deum colendum & Idola ſpernenda, hæc præcepta ſervata ſunt; quanto magis poſt adventum Chriſti ſervanda ſunt*, ait Cyprianus de Exhort. ad Martyr. cap. 5. noſtri enim Hæretici tales ſunt, quales in iſto populo falſi Prophetæ: nam ſicut illi avertebant populum à vero Dei cultu; ita noſtri Hæretici avertunt Chriſtianos à vera Fide, & conſequenter à vero Dei cultu: neque enim ſine Fide poteſt verè Deus coli ſicut oportet.

Prob. 2. teſtimoniis veterum. Optatus Milevitanus lib. 3. cont. Parmen. laudans factum Macarii Præfecti, quòd Hæreticos occidiſſet, eum comparat cum Moyſe, Phinees, & Elia.

In act. 1. Conc. Chalced. cum Dioſcorus nondum à Synodo damnatus ibi reſideret: *Si* inquit, *Eutyches præter dogmata Eccleſiæ ſapit; non ſolùm pœna dignus eſt, ſed & igne.* Eamdem fuiſſe Patrum Orthodoxorum mentem, ex epiſt. B. Leo. 93. patet, ubi laudat Principes Chriſtianos, quòd gladio animadvertiſſent in Hæreticos.

Bernard. ſerm. 66. in Cant. *Melius*, ait, *procul dubio gladio coercerentur; illius videlicet, qui non ſine cauſa gladium portat, quàm in ſuum errorem multos trajicere permittantur.* Videri etiam poteſt Hieron. in cap. 5. ad Gal. Greg. lib. 1. epiſt. 72. & Lucius 3. in cap. *Ad abolendam*, tit. de Hæret. ubi vult, eos brachio ſæculari relinqui, animadverſione debita puniendos.

His accedit, quòd in Conc. Conſtantien. ſeſſ. 15. damnatus ſit art. 14. Jo. Hus reprehendentis eos qui docebant, Hæreticos eſſe judicio ſæculari tradendos. Et conformiter Leo X. iſtum articulum Lutheri, Hæreticos comburi eſt contra voluntatem ſpiritus, cum aliis multis damnavit.

Prob. 3. exemplis. Priſcillianum à Maximo occiſum, teſtatur Hieron. in lib. de Vir. Illuſtr. Ac ne objiciatur, iſtum Maximum fuiſſe Tyrannum; certum eſt quòd in eo ſupplicio Tyrannus non fuit. Nam & à Præfecto auditus fuit Priſcillianus, & ad Maximum Imperatorem à Synodo Burdegalen. appellaverat; unde S. Hieron. epiſt. ad Creſiph. cap. 2. ſcribit, Priſcillianum & ſæculi gladio, & totius Orbis authoritate occiſum. Præter eum alios etiam Hæreticos fuiſſe morte punitos, teſtatur Proſper in Chron. ad ann. Domini 388. S. Antoninus 3. p. Hiſt. tit. 19. cap. 1. paragr. 4. ſcribit 180. Albigenſes Hæreticos, cùm converti nollent, fuiſſe occiſos.

Prob. 4. rationibus. 1. Hæretici non volunt audire Eccleſiam; ergo meritò relinquuntur poteſtati ſæculari tamquam non amplius filii Eccleſiæ ac materna ejus benignitate indigni: poteſtas autem ſæcularis poteſt punire malefactores Rempub. perturbantes: *Non enim ſine cauſa gladium portant*, ad Rom. 13. *ſed miniſtri Dei ſunt vindices in iram eis qui malum agunt:* cùm ergo Hæretici Rempub. perturbent, ut cum experientia docet, tum illud Apoſtoli, 2. ad Tim. 2. *Sermo eorum ut cancer ſerpit;* poteſtas ſæcularis juſtè illos occidit.

2. Falſarii monetæ per ſæculares Principes meritò traduntur morti; ergo potiori ratione Hæretici poſſunt non ſolùm excommunicari, ſed etiam juſtè occidi: multò enim gravius eſt corrumpere Fidem (quod faciunt Hæretici) quàm falſare monetam.

3. Latrones corporum juſtè occiduntur; ergo multò magis Hæretici, qui ſunt latrones Animarum, Jo. 10. & *Lupi rapaces non parcentes gregi*, Act. 20. Prudenter nihilominus aliqui monent, frequenter expedire, ut Hæretici, qui morte propter hæreſim afficiuntur, non palam & in publico interficiantur, ſed in occulto: ne dum videntur mortem fortiter pati, ſcilicet abſque ullo vel gemitu vel doloris ſignó; ſimplices Catholici ſcandalum patiantur, exiſtimantes eos non futuros ita conſtantes, niſi vera eſſet illorum doctrina: Hæretici verò in hæreſi confirmentur, & venditent talium velut martyrum conſtantiam.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. C. Quod enim Apoſtolus dicit, Oportere eſſe hæreſes; verum eſt ſpectata & ſuppoſita hominum malitia ac animoſa pertinacia; quomodo etiam oportet eſſe morbos propter hominum intemperantiam & inæqualesſ hominum affectiones: quamvis autem illa mala impediri non poſſint ne eveniant; licet tamen, imò & oportet, ea tollere quando evenerunt, & tolli poſſunt.

Ad 2. Reſp. Nomine zizaniorum non ſolos Hæreticos ſignificari, ſed generaliter homines impios; *zizania*, inquit Chriſtus, *filii ſunt illius nequam:* quos cùm vetat Dominus eradicari; non prohibet ne iſte vel iſte occidatur: ſed ne conemur omnes omnino malos extirpare, quia id fieri non poſſet abſque ingenti clade bonorum; unde ſequitur, *Ne fortè ſimul cum eis eradicetis & triticum.* Vide B. Thom. art. 8. q. ſup. ad 1. & hic ad 3. & q. 108. art. 3. ad 1. Cyprian. epiſt. 51, & 52. Aug. lib. 3. cont. epiſt. Parmen. c. 2. Quare cùm agitur de extirpandis Hæreticis, quibus nomen zizaniorum convenit per excellentiam: ſi extirpari non poſſunt abſque detrimento bonorum; ceſſandum eſt: ſi poſſunt; extirpari debent. Notandum enim, quòd Dominus non repreſſit ſervos volentes hic & ibi extirpare zizania, quæ à tritico facilè poſſent ſecerni: ſed prohibuit eos volentes zizania in unum omnia colligere, & ita penitus univerſa eradicare; quod fieri non poſſet abſque tritici jactura & evulſione. Vide q. 64. art. 2. ad 2.

Ad 3. Ethnici & Publicani juſtè poſſunt ac debent à ſuis Principibus plecti capite, ſi vel Rempublicam perturbent, vel ea crimina committant, quæ ſecundùm juſtitiam puniuntur morte: cùm igitur Hæretici talia faciant; juſtè occidentur. Chriſtus quidem non jubet eo loco ipſos interfici, ſed nec prohibet: ſolùm

enim

enim inſtruit, quomodo ad præſcriptum Prælati Eccleſiaſtici rejiciendus ſit ab Eccleſia & à cæteris ejus membris vitandus is, qui Eccleſiam audire noluerit, non ſolùm in cauſa Fidei, ſed in quacumque alia ſalutis cauſa.

Ad 4. Reſp. Alias eſſe partes Epiſcopi, alias politici Magiſtratus. Ad Magiſtratum pertinet, tum Hæreticos ab Eccleſia judicatos & rejectos, tum alios Reipublicæ noxios pœna mortis punire. Ad Epiſcopum verò non pertinet occidere, ſed Hæreticum ſemel & iterum admonere, ac tandem incorrigibilem repertum, repellere & averſari. Quod igitur Apoſtolus non monuerit Titum de Hæretico occidendo; ideo eſt, quia non loquebatur Magiſtratui, ſed Epiſcopo.

Ad Rep. Reſp. Apoſtolum non præcipere, ut Hæretico bis indulgeatur pœna mortis: ſed ſimpliciter ut Hæreticus ſemel & iterum ſeriò admoneatur; ac tum demum rejiciatur ut incorrigibilis, ſi illas monitiones contempſerit. Quam regulam obſervant Epiſcopi: partim quia Hæreticos, qui ipſo facto excommunicationem incurrunt, ſemper admonent per jura, quæ talem excommunicationem comminantur: partim quia non excommunicant eos nominatim & publicè, niſi præviis adhuc aliis admonitionibus. Sed & Magiſtratus in nullum Hæreticum ſententiam mortis pronuntiat, niſi is fuerit antea ſæpiùs admonitus vel ab Epiſcopo, vel à Parocho, vel ab aliis doctis & piis Sacerdotibus.

Quomodo Fides ſit libera.

Ad 5. Auguſt. lib. 2. cont. lit. Petil. cap. 83. reſpondet: *Ad Fidem quidem nullus eſt cogendus invitus: ſed per ſeveritatem, imo & per miſericordiam Dei, tribulationum flagellis ſolet perfidia caſtigari*; quod cap. 84. proſequens oſtendit, pœnas legeſve pœnales non auferre liberum arbitrium. Adde, quòd Fidem eſſe liberam variis modis poſſit intelligi. 1. Quaſi poſſimus credere vel non credere abſque peccato. 2. Quia fides non eſt ſubjecta ſervituti peccati. 3. Quia non ſuſcipitur neceſſitate naturali, ſed unoſquiſque illam liberè amplectitur. 4. Quia ad eam recipiendam nullus compellitur, qui illam ejuſve Sacramentum numquam ſuſcepit. 1. modo fides non eſt libera: punietur enim à Deo qui Fidem ſuſcipere noluerit. Tribus reliquis modis libera eſt: partim quia perducit ad libertatem tali ſervituti repugnantem: partim quia nemo credit niſi volens & liber: partim quia Paganos & Infideles eos, qui ad Fidem ſe non obligaverunt, non licet cogere ad illam recipiendam, ut dictum fuit art. 8. q. 10. Verùm iſtarum libertatum nulla repugnat punitioni Hæreticorum: cùm enim Fidem Fideive profeſſionem aliquando ſuſceperint; ſeipſos obligaverunt ad eam retinendam, atque adeo & compelli poſſunt eam recipere ſi deſeruerint, & puniri. Qua tamen compulſione non hoc agitur, ut inviti credant, ſed ut vexatione dante intellectum, ex nolentibus fiant volentes.

Ad 6. Auguſt. lib. 1. Retract. cap. 13. Id, quod objicitur retractans dicit: *Non mihi occurrerat, quòd vendentes & ementes flagellando ejecit de templo*. Et epiſt. 50. *Ubi eſt quod iſti clamare conſueverunt, liberum eſt credere vel non credere? Cui vim Chriſtus intulit? quem coegit? ecce habent Paulum Apoſtolum; agnoſcant in eo prius cogentem Chriſtum, & poſtea docentem; prius ferientem, & poſtea conſolantem*. Quòd Apoſtoli non invocaverint brachium ſæculare contra Hæreticos; B. Aug. epiſt. 48. & 50. reſpondet: Id propterea factum, quòd nullus tunc erat Chriſtianus Princeps quem invocarent; adhuc enim implebatur illud Pſal. 2. *Aſtiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt in unum adverſus Dominum & adverſus Chriſtum ejus*. Quod primis poſt Apoſtolos temporibus non ita ſit in Hæreticos animadverſum; partim accidit ex eadem illa cauſa, quia nimirum Principes erant Infideles; partim quòd experientia paulatim docuit, acerbiora remedia eſſe quærenda. 1. enim fuerunt excommunicati; deinde mulctis pecuniariis puniti; poſtea exilio: & quando viſum eſt hæc omnia parùm prodeſſe, adjuncta eſt pœna mortis. Quòd Chriſtus non acquieverit duobus diſcipulis cupientibus ignem deſcendere in Samaritanos; mirum non eſt: nondum enim ſe obſtrinxerant Religioni Chriſtianæ, ſed tunc primum eis offerebatur; Hæretici verò ſeipſos Religioni Chriſtianæ obligaverunt per ejus profeſſionem.

Ad Auguſtinum Reſp. Ipſum de ſe ipſo ita locutum, epiſt. 48. *Mea primitus ſententia erat, neminem ad unitatem Chriſti eſſe cogendum, &c. Sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, ſed demonſtrantium ſuperabatur exemplis*. Nondum ſcilicet expertus erat, vel quantùm mali eorum auderet impunitas, vel quantùm eis in melius mutandis conferre poſſet diligentia diſciplinæ; quemadmodum loquitur lib. 2. Retract. c. 5. Neque refert, quòd ubi approbat Hæreticos pœnis coerceri, excipiat ſupplicium capitis. Id enim ideò interdum facit; partim quia iſtud ſupplicium nondum erat legibus Imperatorum decretum: *Non enim* (ait Dulcitio epiſt. 61.) *in eos jus gladii ullis legibus accepiſti, aut Imperialibus conſtitutis, quorum tibi injuncta eſt executio, hoc præceptum eſt ut necentur*; partim, quia *Ubi per graves diſſentionum ſciſſuras non hujus aut illius hominis eſt periculum, ſed populorum ſtrages jacent; detrahendum eſt aliquid ſeveritati*, ait epiſt. 50. Nam quòd agnoverit, Hæreticos mortis ſupplicio juſtè puniri; conſtare poteſt, non ſolùm ex eo, quòd tantam eſſe dicit manſuetudinem Chriſtianorum, ut *Pœnas Hæreticorum incomparabiliter ſuperent facinora eorum*, lib. 1. cont. epiſt. Parmen. cap. 11. ſed etiam ex eo, quòd cap. 10. aſſerat, tam juſtè in Hæreticos atque Schiſmaticos vigorem legum exerceri quàm in Veneficos: & adhuc manifeſtiùs ex c. 8. ubi conquerenti Parmeniano, quòd Conſtantius Donatiſtas capitali ſententia damnaverat; Reſp. *Quid non iſti juſte patiuntur? Prius probent ſe non eſſe Hæreticos vel Schiſmaticos; tum demum de indignis pœnis ſuis lividam emittant vocem*. Et Tract. 11. in Jo. *Sempiternas*, inquit, *mortes faciunt, & temporales ſe perpeti conqueruntur*. Quam eorum querelam eſſe iniquam ſatis ſignificat, dum id quod Nabuchodonoſor contra blaſphemos Dei trium puerorum decrevit; contra Donatiſtas ſtatui poſſe aſſerit. Ibid. Chryſoſt. vult, Hæreticos non tunc interficiendos, quando periculum eſt ſeditionis, & quando ſimul cum Hæreticis involverentur boni: *Dominus* (inquit) *prohibet evelli zizania, ne fortè ſimul cum zizaniis herbam etiam tritici evellant; quod dicebat, ut bella & effuſionem ſanguinis prohiberet: nam ſi trucidarentur Hæretici; atrox & irrevocabile bellum Orbi inferretur*. Et poſtea: *Quare ſi & punire eos vultis, & frumentis nequaquam officere; oportunitas temporis congrua vobis expectanda eſt*. Si Dicas: Chryſoſtomum etiam ideo non probare ut Hæretici occidantur, quia ab ipſis zizaniis veriſimile eſt multos in triticum convertendos. Reſp. Ipſum ob illam rationem improbare quòd contra Hæreticos Fidelibus promixtos arma ſomantur; ſic enim & Fidelibus periculum immineret, & Hæreticis admonitiones, inſtructiones, correptiones, & ſpatium pœnitentiæ ſubtraheretur: cùm autem Hæretici ſeorſim habentur, & in carceribus tenentur; ſufficientes offeruntur eis oportunitates ut converti poſſint, ſi ex zizaniis triticum fieri velint.

Tacita Ob.

Ob.

Reſp.

Ad 7. Reſp. Eccleſiæ datum eſſe gladium non ſolùm ſpiritualem, ſed etiam materialem: quo tamen Prælati Eccleſiaſtici non debent per ſe ipſos uti, ſed per Principes ſæculares; & hinc eſt, quòd Petrus juſſus fuerit gladium recondere in vaginam: *Uterque* (ait Pontifex in Extravag. *Unam ſanctam*, de Major. & Obed.) *eſt in poteſtate Eccleſiæ ſpiritualis; ſcilicet gladius & materialis: ſed is quidem pro Eccleſia; ille verò ab Eccleſia exercendus: ille Sacerdotis; is manu Regum & militum, ſed ad nutum & patientiam Sacerdotis*. Vide Bernard. lib. 4. de Conſideratione ad Eugenium Papam cap. 3. ubi de gladio materiali loquens; *Quem*, inquit, *qui tuum negat, non ſatis mihi videtur attendere verbum Domini, Converte gladium tuum in vaginam*.

Ad 8. Reſp. Hæreticos eſſe quidem extra Eccleſiam, ſed cum obligatione redeundi ad illam; & ideò cogi poſſunt redire, ſicut coguntur milites transfugæ & oves à grege fugientes: Apoſtolus autem ibi loquitur de Paganis, qui cùm nec Fidem nec Fidei Sacramentum ſuſceperint; numquam ſe obligaverunt Eccleſiæ, neque Eccleſia habet juriſdictionem ſuper illos.

Ad Poſtremum Reſp. S. Martinum non exiſtimaſſe,

quòd

Digitized by Google

quòd Hæretici non poſſint mortis ſupplicio affici: ſed propterea & Maximum ſollicitavit ne de Priſcillianiſtis inquiſitionem per Tribunos faceret, & Epiſcoporum Ithacianæ partis cooſortium vitavit, 1. Quia, ut ex Sulpitio refert Baron. tom. 4. ad ann. 386. abſque eo (quod neceſſarium erat) examine, & abſque delectu optimi quique Chriſtiani, quorum pallerent ora jejuniis, & ex diſciplina gravior eſſet inceſſus, mox ut Hæretici habebantur, quaſi talia ex hypocriſi affectarent: adeò ut perſecutio illa, cùm alioqui juſtiſſima videretur, ut in diſpendium tantùm bonorum foret magno damno protinus convertenda. 2. Quia capitalis Hæreticorum ultio fieri non debet ſuggeſtione, vel accuſatione ſacrorum Antiſtitum: Ithacius autem & alii cum eo Epiſcopi Priſcillianum accuſabant, & Imperatorem urgebant ut eum morte damnaret; idque non tam pietatis quàm vindictæ ſtudio. Unde Sulpitius lib. 2. Hiſt. ſub finem: *Quorum ſtudium in expugnandis Hæreticis non reprehenderem, ſi non ſtudio vincendi pluſquam oportuit certaſſent*. Et poſtea ſubdit, eò dementiæ proceſſiſſe Ithacium: *Ut viros jejuniis deditos tamquam Priſcilliani ſocios in crimen accerſeret, ipſique S. Martino palam objectaret hæreſis infamiam*. 3. Quia Priſcillianus per Epiſcoporum inconſtantiam permittebatur à Synodo Burdegalenſi appellare ad Imperatorem, apud quem deinde Epiſcopi agebant partes accuſatorum: non debebant autem Epiſcopi cauſam talem Imperatori permittere, multò minùs apud eum ut accuſatores agere. Adde, quòd S. Martinus ex tali in Hæreticos animadverſione Reipublicæ Chriſtianæ pacem & tranquillitatem credebat perturbandam.

QUÆRITUR V.

Utrùm Hæretici amittant dominium bonorum temporalium?

VIDETUR quòd non. 1. Quia non eſt juſtum, quòd Hæreticorum filii innocentes abſque ſua culpa priventur bonis hæreditariis: privarentur autem, ſi parentes amitterent illorum dominium.

2. Non videtur etiam juſtum, quòd uxor Catholica privetur ſua dote propter hæreſim mariti.

3. Hæreticus juſtè utitur ſuis bonis, quamdiu non fit executio; ergo ſaltem non excidit dominio illorum ipſo facto.

Pro Reſp. ſit

CONCLUSIO I.

Hæreticorum bona ſunt confiſcata.

BONA Hæretici eo ipſo confiſcantur ſeu fiſco addicuntur, quo ſuam hæreſim prodit exteriùs. Ita enim decrevit Bonifacius VIII. cap. *Cùm ſecundùm leges*, tit. de Hæret. in 6. Quæ tamen confiſcatio non ſic intelligenda eſt, quaſi Hæreticus in conſcientia ſit obligatus bona ſua deferre ad fiſcum: nam ad id neque obligetur ante ſententiam ſuper iſto crimine latam, neque poſtea. Non ante, quia Pontifex in dicto cap. confiſcationis executionem vel bonorum ipſorum occupationem fieri non vult per Principes aut alios dominos temporales; juxta Gregorii Papæ X. declarationem, antequam per Epiſcopum loci vel aliam perſonam Eccleſiaſticam, quæ ſuper hoc habeat poteſtatem, ſententia ſuper eodem crimine fuerit promulgata. Quod decretum unanimis Doctorum conſenſus perpetuo uſu confirmatus ſic interpretatur, ut nec fiſcus bona illa ſibi vindicet ante ſententiam Judicis Eccleſiaſtici, nec reus teneatur ea cedere, multò minùs deferre. Non teneri etiam poſt latam ſententiam illa deferre; Prob. Quia ad Judicem ſpectat exequi pœnam per ſe vel ſuos Officiarios: reo autem ſatis eſt, ſi executionem patiatur, neque illi per vim aut fraudem reſiſtat; neque enim juris æquitati conſentaneum eſt, ut quis executor fiat ſuæ pœnæ, præſertim quando eſt valdè gravis, & commodè fieri poteſt per Judicem.

CONCLUSIO II.

Hæretici ipſo facto amittunt dominium ſuorum bonorum.

PROBABILE eſt, Hæreticum ipſo facto amittere proprietatem ſeu dominium directum ſuorum bonorum. Quia Pontifex cit. cap. *Cùm ſecundùm* decernit, ea eſſe ipſo jure confiſcata; & quidem eo modo, quo ſecundùm leges civiles confiſcata ſunt bona contrahentium inceſtas nuptias: tales autem contrahentes eo ipſo ſuarum rerum dominium perdunt, ut ibidem dicitur. Hinc eſt, quòd poſt declarationem hæreſeos à Judice factam, ſententia retrotrahitur, & à die commiſſi criminis bona Hæretici publicantur, & alienationes ſive per donationem ſive per venditionem factæ reſcinduntur, neque emptori pretium redditur, ſi neque extat in ſua ſpecie, neque in re ulla, quam ex iſto pretio Hæreticus comparaverit. Excipiuntur autem illa, quæ Hæreticus pro ſuſtentatione ſua & familiæ alienavit: hæc enim non revocantur.

CONCLUSIO III.

Non amittunt poſſeſſionem.

HÆRETICI retinent bonorum ſuorum poſſeſſionem, & in ea jus quoddam ſimile dominio, donec legitimè ipſis auferantur: quod jus vocari poteſt dominium utile, vel ſecundùm quid. Poſſunt enim tuta conſcientia bonis illis uti, ſive ad uſum familiæ, ſive ad donandum, ſive ad vendendum: & qui ea recipiunt, etiam ſunt in conſcientia tuti, ſi ejuſmodi contractus bona fide fiant: ſi verò mala fide fierent, utpotè in odium fiſci, aut ſi Hæreticus in contractibus oneroſis non detegeret emptori periculum evictionis quod imminet; graviter peccaretur etiam contra juſtitiam commutativam.

Quæritur autem: Poſſitne is, qui peccatum hæreſeos eſt commiſſurus, antequam committat, bona ſua diſtrahere ut fiſco non obveniant. Sunt qui negent: ſed fortaſſe rectiùs cum diſtinctione diceretur, Probabile eſſe, fiſcum (ſi ejuſmodi fraudem probare poſſit) poſſe bona ſic diſtracta repetere: in foro tamen conſcientiæ eum qui tali cautela præveniret confiſcationem, non in hoc peccaturum, nec invalidam futuram alienationem; quia fiſcus ſolùm acquirit jus in bona Hæretici in pœnam hæreſeos: ponitur autem, quòd hæreſim nondum perpetravit; unde ſequitur, quòd pœnam amiſſionis ſuorum bonorum nondum commeruerit. Ita Lorcas diſp. 47. memb. 2.

CONCLUSIO IV.

EA omnia & ſola Hæretici bona confiſcantur, quæ abſoluto dominio erant ipſius: quæ autem ejus futura erant, ſive per donationem, ſive per hæreditatis additionem, non confiſcantur, eò quod non ſint illius. Si ergo hæreditas per teſtamentum deferatur ad Hæreticum poſtquam incidit in hæreſim; ea non cedit fiſco, quia Hæreticus non fuit iſtius hæreditatis dominus: nam per cap. 12. *Excommunicamus* tit. de Hæret. Hæretici non ſunt capaces adeundi hæreditatem. De his videri poſſunt Azorius tom. 1. lib. 5. cap. 7. & lib. 8. cap. 12. & Lorcas ad art. 4. hujus q. diſp. 46. & 47.

Ad 1. Arg. Reſp. Non eſſe juſtum quòd filii priventur bonis quæ jam ipſorum ſunt abſque aliqua rationabili cauſa vel culpa: bona autem, quibus privantur illi qui ſunt Hæretici, nondum ſunt filiorum, ſed adhuc parentum; neque ad filios erant perventura niſi ratione juris, quod in ea habebant parentes: cùm ergo confiſcantur bona parentis, nihil aufertur à filiis quod erat ipſorum, ſed ſolùm punitur pater; ex quo quidem redundat incommodum in filios, ſed indirectè & per accidens, neque tenetur Judex tale ipſorum incommodum vitare: ſicut non tenetur abſtinere à ſuſpenſione latronis, quamvis ex ipſius morte jacturam magnam patiantur uxor & liberi, qui per ejus labores juſtos antea alebantur.

Ad 2. Boniſac. VIII. cap. *Decrevit*, de Hæret. in 6. reſpondet: Quòd propter hæreſim maritorum uxorum Catholicarum dotes non debeant confiſcari, niſi fortè mulieres ipſæ cum viris Matrimonia contraxiſſent, quos Hæreticos tunc ſciebant.

Ad 3. Neg. C. Quia etſi dominio directo excidat, non tamen utili.

QUÆ-

QUÆRITUR VI.

An Hæreticorum libri rectè aboleantur?

VIDETUR quòd non. 1. Quia Apoſtolus Theſſalonicenſibus ſcribens 1. ad Theſſalon. 5. dicit: *Omnia probate, quod bonum eſt tenete:* ſive, ut legit Auguſt. lib. de Nat. & Grat. cap. 39. *Omnia legite, quæ bona ſunt tenete*. Et Chryſoſt. hom. 11. in 1. epiſt. ad Theſſ. *Omnia probate, tum falſa, tum vera, ut cum certa probatione diſcernatis, & ab illis abſtineatis, iſtis adhæreatis*.

2. In libris Hæreticorum multa bona continentur, quibus velle carere propter aliqua mala, ad imprudentiæ vitium pertinet.

3. Hieronymus, Auguſtinus, Cyrillus Jeroſolymitanus, & alii Patres Hæreticorum libros legerunt: imò cùm S. Dionyſius Alexandrinus à quodam ſuorum Presbyterorum moneretur, ut ab ejuſmodi librorum lectione abſtineret; per viſionem divinitus factam audivit: *Omnes libros quos ſumis in manus, evolve ſedulò*, ut eſt apud Euſebium lib. 7. Hiſt. c. 6. Theophylus etiam cùm argueretur, quòd legeret libros Origenis; reſpondit, *Se legere, ut quod bonum eſt decerperet, quod malum reſpueret*; quemadmodum narrat Socrates lib. 6. c. 15. Sed & Gelaſius Papa in Tom. de Anathem. volens declarare, quòd Conc. Chalced. recipiendum ſit quantùm ad aliqua, & quantùm ad alia (quæ nimirum Sedes Apoſtolica non probavit) non recipiendum; adfert exemplum librorum hæreticorum, qui quantùm ad ea quæ ad veritatem pertinent, recipiuntur & leguntur: quantùm ad alia verò refutantur. Conſentit & Ambroſius à Gratiano relatus cap. *Legimus* diſt. 37. *Legimus aliqua* (inquit) *ne negligantur: legimus ne ignoremus: legimus, non ut teneamus, ſed ut repudiemus*.

Denique. Librorum Origenis & Tertulliani lectiones Eccleſia permittit, etiamſi illi contineant hæreſes Tyconii: etiam Donatiſtæ librum, Auguſtinus lib. 3. de Doct. Chriſt. cap. 30. vult legi à Studioſis.

Pro Reſp. ſit

CONCLUSIO I.

LIBRI Hæreticorum rectiſſimè abolentur, cùm ſint maximè pernicioſi. Confirm. 1. Act. enim cap. 19. *Multi ex eis, qui fuerant curioſa ſectati, contulerant libros, & combuſſerunt coram omnibus*: haud dubiè ex Apoſtoli doctrina; ergo ſimiliter comburi poſſunt libri ab Hæreticis conſcripti: continent enim non tantùm ſuperſtitioſa, ſed blaſphema & pernicioſiſſima.

2. Synod. 1. Nicen. libros Arii comburendos judicavit; quod judicium exequens Conſtantinus, capitis pœnam ſtatuit illi, qui iſtiuſmodi libros occultaſſet, ut eſt apud Nicephorum lib. 8. cap. 18. & apud Socratem lib. 1. cap. 6.

Neſtorii libros Iſychius Jeroſolymitanus combuſſit, poſtquam ex Abbate Cyriaco intellexiſſet, B. Virginem noluiſſe ipſius cellam ingredi, eò quòd illos, quamvis inſcius haberet; quemadmodum refertur in Prato ſpirit. cap. 46.

De Neſtorii libris damnatis & igni adjudicatis extat edictum Valentiniani & Martiani Imperatorum in Conc. Chalced. Act. 3. Eſt etiam lex Theodoſii & Valentiniani in Synod. 5. Conſtantinop. ſeſſ. 5.

De libris Manichæorum & Priſcillianiſtarum concremandis ſcribit S. Leo epiſt. 93. c. 15. & 16.

De libris Pelagii non recipiendis extat cap. *Fraternitatis* tit. de Hæret.

CONCLUSIO II.

JURE quidem naturali vetitum eſt legere libros Hæreticorum, quando periculum eſt ſubverſionis: jure autem Eccleſiaſtico omnibus omnino etiam doctiſſimis illicitum eſt eoſdem legere abſque venia Sedis Apoſtolicæ. Prior pars manifeſta eſt. Quia non licet ſeipſum exponere periculo ſubverſionis: *Qui enim amat periculum, peribit in illo*; Eccli. 3. 27. Hinc rudes, & in Theologia tenuiter inſtructi, quales ferè ſunt omnes, qui duobus aut tribus annis Theologiæ ſtuduerunt, non ſine gravi peccato legere poſſunt iſtiuſmodi libros, etiamſi nulla eſſet lex Eccleſiaſtica. Poſterior pars prob. Quia per Bullam Cœnæ generaliter interdicitur quibuſcumque, ne libros Hæreticorum hæreſim continentes vel de Religione tractantes ſine authoritate Sedis Apoſtolicæ ſcienter legant vel retineant, imprimant, ſeu quomodolibet defendant, ex quavis cauſa publicè vel occultè, quovis ingenio vel colore. Confirmatur. Quando lex neminem expreſſis verbis excipit, intelligenda eſt eſſe generalis ſicut ſonat: ejuſmodi autem eſt lex vetans lectionem librorum hæreticorum; ab omnibus ergo obſervanda eſt, etiamſi finis legis ceſſet in aliquo. Iſtam legem eſſe juſtam prob. Nam lectio librorum hæreticorum eſt maximè periculoſa, adeò ut & docti quidam inveniantur fuiſſe decepti: eſt enim magis periculoſa quàm vel diſputatio vel colloquium verbale; partim quia ſcripta ſunt magis meditata, magis ornata & compoſita; partim quia cùm in promptu ſint, ſæpiùs & attentiùs leguntur; partim quia ſic vera falſis, bona malis immiſcent, ut facilè incautos decipiant. Nemo igitur quantumvis doctus, ſive Presbyter, ſive Epiſcopus, ſive Doctor, ſive Profeſſor libros Hæreticorum legere poteſt, niſi priùs obtenta facultate Sedis Apoſtolicæ: quæ ſe difficilem non præbet, ubi de Fidei firmitate & ſufficiente eruditione conſtiterit. Dico, ſive Epiſcopus ſive Doctor &c. quia Pius IV. ſuorum Prædeceſſorum, præſertim Julii III. & Pauli IV. veſtigiis inſiſtens, facultatem habendi & legendi libros Hæreticorum abſtulit omnibus etiam Epiſcopis & Archiepiſcopis, aut alia majori dignitate fulgentibus, *Præterquam* (inquit) *ſenioribus & Commiſſariis hæreticæ pravitatis*, in Bulla, *Cum pro munere*, data 24. Martii anno 1564. & huic Bullæ ſatis conſonant verba Bullæ Cœnæ Domini generalia.

Lectio librorum hæreticorum periculoſior quàm diſputatio.

CONCLUSIO III.

LIBROS Hæreticorum eos, qui vel hæreſim continent, vel etiamſi fortaſſis non contineant hæreſim, de Religione tamen tractant, ſcienter legens vel retinens incidit in excommunicationem Bullæ Cœnæ Domini, niſi parvitas materiæ excuſet; veluti ſi quis ſex aut ſeptem lineas legat: talis enim non peccat mortaliter, & per conſequens non eſt excommunicatus. Idemque affirmant de legente paginam unam, Emmanuel Sa, & Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 10. Vide Layman lib. 2. Tract. 1. cap. 15. n. 5. Dian. p. 6. tract. 6. Reſol. 55. §. Sed hæc. Legens autem libros Hæreticorum eos, qui nec hæreſim continent, nec de Fide vel Religione tractant: ſi non ſint libri alicujus Hæreſiarchæ, & ſint à Theologis Catholicis juſſu Epiſcoporum & Inquiſitorum examinati & approbati; non peccat: quia per Reg. 2. libror. prohibitor. tales libri permittuntur. Dixi, ſi non ſint &c. quia per eamdem regulam libri Hæreſiarcharum, cujuſcumque nominis tituli aut argumenti exiſtant, omninò prohibentur: aliorum autem Hæreticorum libri, qui de Religione non tractant, ſolùm prohibentur, donec à Theologis ut ſupra dictum eſt fuerint examinati & approbati: contra quam prohibitionem ſi quis faciat; excommunicationem non reſervatam incurrit latam in Regula 10. ejuſd. Ind. Ubi ſimiliter excommunicatur qui cujuſvis Authoris ſcripta ob hæreſim vel ob falſi dogmatis ſuſpicionem damnata atque prohibita legerit vel habuerit. Qui verò libros alio nomine, (quàm ſcilicet hæreſis aut ſuſpicionis falſi dogmatis) interdictos legerit aut habuerit: non eſt quidem excommunicatus; peccat tamen mortaliter. In fine enim iſtius Reg. 10. de tali dicitur, Quòd præter peccati mortalis reatum quo afficitur, judicio Epiſcoporum ſeverè puniatur. De pœna autem excommunicationis latæ ſententiæ nihil habetur.

CON-

Concluſio IV.

QUI in libris Catholicorum legit dicta Hæreticorum ad verbum deſumpta ex eorum libris non eſt excommunicatus, etiamſi principaliter legeret ad ſciendum dicta & rationes ipſorum: ſicut neque excommunicatus eſſet is, qui eadem audiret relata verbo per alium; quia neuter legit libros Hæreticorum. Vide Navarr. cap. 27. num. 56. & Azor. p. 1. lib. 8. cap. 16. quæſt. 2.

Concluſio V.

QUI legit libros Catholicorum elucidatos per annotationes Hæreticorum; non incidit quidem in excommunicationem Papalem in Bulla Cœnæ Dom. latam: ſi tamen legat eos antequam ſint purgati & permiſſi; incidit in aliam non reſervatam. Nam ex Indicis Reg. 4. & 8. conſtat, annotationes, quæ aut verſionibus Bibliorum aut aliis libris oppoſitæ ſint ab Hæreticis, debere expungi vel expurgari, priuſquam tales libri permittantur: & ſi quis antea legit; cùm legat ſcripta Authoris alicujus ob hæreſim damnata atque prohibita; excommunicationem Reg. 10. latam incurrit, ut indicat Navar. & exprimit à Graffiis lib. 4. c. 1.

Concluſio VI.

NOn ſolus is exiſtimandus eſt legere libros prohibitos, qui verbis exprimit, ſed etiam qui oculis percurrit ea quæ ſcripta ſunt; hoc enim eſt legere. Unde Auguſt. lib. 6. Conf. cap. 3. narrat, quòd cùm Ambroſius legeret, oculi ducebantur per paginas: vox autem & lingua quieſcebant.

Præterea. Qui per alium legit, putatur à quibuſdam haud improbabiliter in eamdem excommunicationem incedere cum legente: idque verum videtur de eo qui jubet famulum ſibi legere librum Hæreticorum; quia per ejuſmodi juſſionem videtur eſſe defenſor aut fautor hæreſis. Alioquin ſi quis audit legentem librum hæreticum, neque hæreſi neque Hæretico favens; valdè probabile eſt, quòd non incurrat cenſuram, ut docent Sanchez dicto c. 10. n. 48. Bonacin. de Cenſur. diſp. 1. qu. 2. p. 4. n. 11. Filliucius tom. 1. tract. 16. n. 45. & non pauci alii, etſi ſit cauſa quòd alius legat. Quia audire non eſt legere, & verba pœnalia ſunt propriè & ſtrictè accipienda, juxta Reg. Juris 15. in 6. Decret. *Odia reſtringi & favores convenit ampliari.*

Quæſtio autem eſt: An pœnam excommunicationis incurrat qui libros hæreticorum legit eo idiomate ſcriptos quod non intelligit, etſi noverit illud legere, ſaltem utcumque.

Reſp. Sanchez exiſtimare, quòd non incurrat, eò quòd non videatur mens Pontificis fuiſſe comprehendere caſum, in quo nihil omninò periculi eſt ex lectione. Verius tamen videtur, quòd incurreret: ſicut incurrit retinendo librum hæreticum, non habita ratione idiomatis quo ſit ſcriptus. Nam Pontifex non ſolùm ad evitandum periculum, ſed etiam in deteſtationem hæreſeos ſub excommunicatione latæ ſententiæ inhibet tum haberi tum legi libros Hæreticorum: neque ullam vel de idiomate, vel de habentis aut legentis imperitia ponit exceptionem; ideoque videtur velle comprehendere omnes legentes, ſicut omnes retinentes.

Quæri etiam poteſt: Utrùm in cenſuram incidat qui libros Hæreticorum ſeu partem eorum memoriter recitat. Sanchez benè Reſp. Non incidere, quia hoc non eſt legere. Verumtamen ſi recitaret, aut credens ea quæ ibi ſunt hæretica, aut Scriptorem laudare volens quòd talia ſcripſerit: in excommunicationem incideret latam contra fautores ſeu defenſores Hæreticorum. Idemque judicium eſt de illo, qui Pſalmos Clementis Marot ex memoria caneret, vel recitaret.

Ad 1. Arg. Reſp. Illud Apoſtoli, *Omnia probate*, neque de omnibus dici dogmatibus, neque omnibus hominibus. Non de omnibus, ſed de illis quæ dubia ſunt, bonane ſint an mala: nam quæ ſunt manifeſtè bona aut mala, non egent probatione; uti nec ea, de quibus Eccleſia ſemel judicavit quòd rejicienda ſint: dogmata autem Hæreticorum tam nova quàm vetera jam ſunt judicata & damnata, librique ipſorum publico Eccleſiæ Catholicæ decreto proſcripti; & quamvis Apoſtolus toti Theſſalonicenſium Eccleſiæ ſcribat; non vult tamen omnia fieri ab omnibus: cùm ipſe ad Rom. 12. ſcripſerit, *Non omnia corporis membra eumdem actum habere*: & 1. ad Cor. 12. non omnibus, ſed quibuſdam tantùm tribuat diſcretionem ſpirituum. Sciendum ergo, quòd in Eccleſia Theſſalonicenſium, ſicut & in Corinthiorum, aliqui prophetabant: ſed cùm aliquando veris Prophetis falſi ſe immiſcerent, atque adeò Theſſalonicenſes omnem Prophetiam averſarentur, non facile ſecernentes verum à falſo; admonet eos Apoſtolus, ne prohibeant, quin quiſque ſuam vel prædictionem vel Scripturæ expoſitionem in medium adferat; ſed eamdem eſſe operam, ut illi, qui myſteriorum peritiores ſunt, cujuſmodi oportet eſſe eos qui cæteris præficiuntur, diligenter examinent ea quæ nova proferuntur; & quod verum rectumque fuerit inventum, id ſolum teneatur.

Ex his patet Reſp. ad Chryſoſt. & Auguſt. ſententias. Loquuntur enim etiam illi, & ad eos qui probare poſſunt & de probandis illis de quibus nondum eſt judicatum: poſtquam verò judicatum fuerit; omninò volunt ut abſtineatur à malis, & adhæreatur bonis. Abſtinendum igitur cenſent à libris & doctrinis Hæreticorum, ut nimirum (quod ante præcepit Apoſtolus (teneamus quod bonum eſt, & ab omni ſpecie mali abſtineamus.

Ad 2. Reſp. Non neceſſe eſſe carere illis bonis, quæ continentur in libris Hæreticorum, ſed poſſunt aliunde utiliter haberi, cùm è contrario, non habeantur ex illis abſque gravis nocumenti periculo: nam hæretici miſcent falſa veris, ipſaque falſa ſic tegunt, ut non rarò accipiantur pro veris. Vide Auguſt. lib. 2. Quæſt. Evangelic. cap. 40. & Lirinenſem cont. Hæreſ. cap. 35. Adde, quòd non eſt cujuſvis, in venenatis undique pratis puram aliquam herbam alicubi fortè latentem ſine læſione colligere. Non cujuſvis eſt, aurum in luto demergente quærere. Nec prudentis eſt magno labore & periculo aurum è longuinquo petere, quum domi exiguo cum labore, nulloque periculo tantumdem queas obtinere. Quid igitur opus eſt Hæreticorum venenatos libros volvere, ad quærendam, ſi qua fortè illic eſt, veritatem quæ & faciliùs, & utiliùs, & abſque periculo poteſt aliundè haberi.

Ad 3. Reſp. Licuiſſe talibus legere libros Hæreticorum; partim ob ſingularem eruditionem; partim propter officii rationem, præſertim cùm nulla adhuc extaret univerſalis Eccleſiæ lex, quæ iſtorum librorum lectionem vetaret. Neque negamus, quibuſdam eſſe permittendum ut iſtiuſmodi libros legant: ſed dicimus, generalem eorum prohibitionem eſſe juſtiſſimam, permiſſionem verò fieri debere à SS. Chriſti Vicario, eamque talibus, qui adeò in Fide ſolidati ſunt, ut verborum dulcedine vel aſtutia nequeant ab ea ſegregari.

Quòd viſio fuerit divinitus oſtenſa D. Dionyſio; non facit regulam generalem: ſed oſtendit, particulare privilegium datum Epiſcopo, & quidem illi, qui ut in eadem viſione admonebatur, ſatis virium & firmitatis habebat ad quæque tum convincenda tum exploranda.

Gelaſius non dicit, Hæreticorum libros ita eſſe recipiendos, & paſſim ab omnibus legendos, propterea quæ in illis admiſcentur vera: quemadmodum ſimpliciter recipiendum eſt Conc. Chalced. etiamſi in nonnulla per incompetentem præſumptionem prolata, vel potiùs ventilata ſint, quæ Sedes Apoſtolica neque gerenda mandaverat, neque ullatenus poſtea probavit vel recepit. Nam de libris Hæreticorum expreſsè dicit Gelaſius, quòd non ideo pravi eorum libri ſuſcipiendi ſunt, quia veritas quæ illic inſerta eſt non negatur. Adde, quòd longè alia eſt ratio Concilii Epiſcoporum Catholicorum, alia librorum Hæreticorum. Decreta Concilii probata fuerunt per Sanct. Leonem, excepto illo, quod de Primatu Sedis Conſtantinopolitanæ ſupra Alexandrinam & Antiochenam à quibuſdam movebatur; cujus Primatus improbatio non eſt cauſa rationabi-

lis, cur ipſum Concilium non ſimpliciter recipiatur: libri autem Hæreticorum continent hæreſes veris quibuſdam dogmatibus permixtas & maximè pernicioſas. Exemplum igitur Gelaſii eſt, quòd ſicut in libris Hæreticorum ea quæ ad veritatem pertinent leguotur, (ab iis nimirum quibus id licet) neque veritas ideo refutatur, quia illorum libri refutantur: ita etſi in Conc. Chalced. quædam ſint non recipienda, utpotè contradicentibus Sedis Apoſtolicæ Vicariis prolata; oon idcirco tamen ipſum Concilium eſt rejiciendum.

Quod attinet ad Ambroſium; ejus verba perperam referuntur à Gratiano: neque enim dicit; Legimus aliqua ne negligantur: (quamquam & hoc ſenſum rectum habere poſſit) ſed quemadmodum in ipſius Ambroſii codice habetur, *Legimus aliqua ne legantur*; hoc eſt nos Epiſcopi & Doctores legis divinæ periti quædam legimus, & legendo improbamus, atque velut noxia damnamus, ne deinceps ab aliis legantur; unde ſubjungit: *Legimus, non ut teneamus, ſed ut repudiemus.*

Libri Origenis, Tertulliani, & quorumdam aliorum Veterum permittuntur, eò quòd propter antiquitatem multum proſint, neque contineant hæreſes niſi jam olim extinctas, quæ etiam lectori præmonſtrantur & cavendæ annotantur.

Auguſtinus neque hortatur omnes, neque ad omnia hæreticorum ſcripta legenda: ſed ſtudioſos ad unum dumtaxat librum, in quo multa utilia & pauca noxia continebantur, quæ & ipſa monet diligenter eſſe cavenda. Quod ſi unum Tyconii librum ad Scripturas intelligendas plurimùm conducibilem, utpotè regulas ſeu claves quaſdam interpretandæ Scripturæ perutiles ex profeſſo tradentem monet, non niſi ſumma cum cautela legendum eſſe; quid dicturum putamus de libris noſtrorum Hæreticorum, qui & Scripturas corrumpunt, & ad eas intelligendas parum aut nihil conducunt: imò nihil boni continent, quod non purius ex Catholicorum libris haberi poſſit.

Articulus IV.

ART. 4. docet, Eos qui ab hæreſi revertuntur ſemper eſſe recipiendos ad pœnitentiam; oon tamen ſemper ad priſtinos gradus & honores, neque ſemper ad vitam & bona temporalia. Prior pars prob. Tum quia quilibet debet velle alteri bonum ſalutis Animæ: per pœnitentiam verò recipiuntur in viam ſalutis. Tum quia Eccleſia nulli ad eam redeunti claudit gremiom, nullique reſipiſcenti denegat humiliter petita Sacramenta Pœnitentiæ & Euchariſtiæ; quemadmodum docet Alex. IV. cap. *Super eo*, de Hæret. in 6.

Ad poſteriorem quod attinet, eos qui primò revertuntur ab hæreſi Eccleſia non ſolùm recipit ad pœnitentiam, ſed etiam conſervat eos in vita; imò & aliquando eis diſpenſativè reſtituit tum bona temporalia tum priſtinos honores & dignitates. Vide can. 8. Conc. Nic. & epiſt. 3. S. Leonis. Relapſos verò recipit quidem ad pœnitentiam; non tamen ad vitam temporalem: ſed *Eos omni officio & beneficio ſpoliatos ſæcularis relinquit arbitrio Poteſtatis animadverſione debita puniendos.* cap. *ad Abolendam*, tit. de Hæret. & cap. *Super eo*, eod. tit. in 6.

Cenſentur autem relapſi non illi omnes, qui reci-
Qui Hæretici relapſi. dont in hæreſim, à qua priùs per veram pœnitentiam erant converſi: neque illi ſoli, qui recidant in eamdem hæreſim, in qnam priùs inciderant; ſed qui poſt abjuratam in judicio hæreſim relabuntur in aliquam, ſive eamdem qua priùs infecti fuerant, ſive diverſam: & rurſum ſive abjuraverint convicti, ſive ut vehementer ſuſpecti. cap. *Accuſatus*, de Hæret. in 6. Ubi etiam ſi quis ob vehementem ſuſpicionem damnatus hæreſim abjuraverit, & poſtea hæreticos acceptet, illis adhæreat, favorem vel honorem impendat, dona mittat; præſcribitur judicandus ut relapſus. Cæterum etſi ex Hæreticis ad Eccleſiam redeuntibus ſoli relapſi ordinariè interficiantur; incorrigibiles tamen, etiamſi non ſint relapſi: eamdem pœnam meritò ſuſtinent, dicto cap. *Ad abolendam*.

Quæſt. Circa Reſp. ad 1. difficultas eſt: Si enim Eccleſia præſumit, eos Hæreticos non verè reverti, qui cùm recepti fuiſſent, iterum ſunt relapſi; & ideò à periculo mortis illos oon tuetur: qnare non ſequitur, quòd non ſint etiam recipiendi ad pœnitentiæ Sacramentum, cùm ad illud nemo ſit admittendus niſi præſumatur verè pœoitens? Reſp. Ideo non ſequi, qoia in Sacramento pœnitentiæ proceditur ex ſolius pœnitentis accuſatione & teſtimonio; & ideo quando ibi ſe accu- Reſp.
ſat, & contra ſeipſum dicit teſtimonium, Erravi, veniam & abſolutionem petens præſumitur verè pœnitere, quantùm quidem attinet ad forum pœnitentiæ: In foro autem externo proceditur ex allegatis & probatis per alios ex conjecturis & experientia; horum autem omnium ratione præſumitur (in foro ſcilicet externo) qui relapſus eſt non verè reverti. Adde, quòd illa præſumptio non eſt cauſa cur relapſi morte puniantur, ſed eſt conditio quædam interveniens. Cùm enim judex Eccleſiaſticus non poſſit corda ſcrutari, & per experientiam ſciatur, Hæreticos non tarò fictè reverti: ac inſuper eorum relapſus ſignum ſit inconſtantiæ circa Fidem, ut habetur in fine corp. non deeſt judicii cauſa timendi, quòd reditus poſterior ſit vel fictus, vel inſtabilis ſicut prior; & ideo cùm juſtam habeat cauſam mortis, meritò eam infligi permittit. Vera autem mortis cauſa eſt crimen hæreſis repetitum: & quia ſi revertentes ſemper conſervarentur in vita, hoc cederet in præjudicium ſalutis aliorum: tum quia ſi ſine pœna evaderent; alii ſecuriùs in hæreſim laberentur, ait hic B. Thom. in corp.

Circa Reſp. Ad 2. adverte, Dominum Matth. 18. docere, quòd unuſquiſque debeat fratri in ipſum peccanti ignoſcere quotieſcumque peccaverit: non velle autem quòd judex pœnam juſtam toties relaxet reo.

QUÆSTIO XII.

De Apoſtaſia.

Articulus I.

Utrùm Apoſtaſia pertineat ad Infidelitatem?

APOSTASIA græcum vocabulum eſt defectionem ſeu remiſſionem ſignificans; & quia uſurpari ſolet pro receſſione à Deo: ſicut quatuor modis recedi poteſt à Deo, ita in genere quadruplex ſtatuitur apoſtaſia.

1. qua receditur à Deo per violationem mandatorum
ipſius; de qua Eccleſ. 10. *Initium ſuperbia hominis apo-* Quadruplex apoſtaſia.
ſtatare à Deo; quaſi diceret, Apoſtatare à Deo, ſive ipſa defectio à Deo fuit initium ſuperbiæ hominis, id eſt fuit prima hominis ſuperbia. 2. eſt, qua receditur à Deo per deſertionem Religionis Monaſticæ profeſſæ. 3. eſt apoſtaſia ab Ordine Clericali. 4. à Fide. Ea quam primo loco recenſuimus, non ſolet modò vocari ſimpliciter apoſtaſia: eò quòd uſus jam obtinuerit ut Apoſtatarum nomen ſit odioſius, quàm ut tribui poſſit cuilibet peccatori; ac proinde juxta communiorem loquendi modum triplex eſt apoſtaſia, à Religione ab Ordine, à Fide.

Ad Quæſtionem ergo Reſp. Apoſtaſiam à Fide per- Communiter triplex.
tinere ad Infidelitatem. Quia opponitur Fidei, quam Apoſtata deſerit. Et hæc apoſtaſia ferè ſola abſolutè vocatur hoc oomine, propterea quòd is qui vel Ordinem Clericalem, vel Regularem Profeſſionem deſerit adhuc poteſt aliquo modo manere conjunctus Deo: qui verò à Fide recedit, nullo modo.

Quæritur autem, Utrùm apoſtaſia differat eſſentiali-
ter ab hæreſi. Affirmat Sylveſter, & quidam alii: Sed Quæſt.
Pars negans videtur verior, quòd nimirum apoſtaſia non ſit alia ſpecies ab hæreſi, ſed eadem cum illa. Prob. 1. Quia apoſtaſiæ convenit tota definitio hæreſis: eſt enim
error pertinax Fidei manifeſtè repugnans io eo, qui pro- Reſp.
feſſus eſt Fidem in manifeſtatione veritatis.

2. Idem eſt objectum formale hæreſis & apoſtaſiæ: nam juxta Beat. Thomæ doctrinam quæſt. 10. art. 5. objectum formale hæreſis eſt renitentia Fidei Chriſtianæ ſuſceptæ in manifeſtatione veritatis; Apoſtaſia verò etiam renititur Fidei Chriſtianæ ſic ſuſceptæ. Quòd autem Apoſtata renitatur toti Fidei,

Hære-

Digitized by Google

hæreticus tantùm alicui parti: non diverſificat ſpeciem, ſed facit differentiam ſecundùm magis & minus; ac proinde ſicut manet ratio prodigalitatis, ſive quis omnia ſua prodigat ſive partem dumtaxat; ita manet ratio hæreſis, ſive quis totam Fidem deſerat ſive partem. Ita ſentiunt Cajetanus, Bannes, Valentia, Turrianus, ſcribentes in hanc p. Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 7. & Azorius par. 1. lib. 8. c. 21.

Neque his repugnare putandus B. Thom. ex eo, quod ad 3. ſcribat, Apoſtaſiam non importare determinatam ſpeciem Infidelitatis, ſed quamdam circumſtantiam aggravantem, Loquitur enim de apoſtaſia ſecundùm eam qualitatem ſeu conditionem, qua differat ab hæreſi, ut manifeſtum eſt conſideranti argumentum cui reſpondet: quamvis autem dicamus, apoſtaſiam non eſſe ſpeciem Infidelitatis eſſentialiter diſtinctam ab hæreſi; certum tamen eſt, quòd à ſimplici hæreſi diſtinguatur. Nam etſi omnis à Fide Chriſti Apoſtata ſit Hæreticus: non viciſſim tamen omnis Hæreticus dici poteſt eſſe Apoſtata: cùm apoſtaſia quamdam includat circumſtantiam, quæ in hæreſi communiter ſeu ſimpliciter dicta non includitur. Apoſtaſia enim præter hoc quòd dicit aliquam renitentiam Fidei ſemel ſuſceptæ ſeu profeſſæ; (in quo convenit cum hæreſi) etiam repudiat omnia Fidei Chriſtianæ dogmata, reſpicitque Infidelitatem veluti terminum ad quem tranſit, (in quo differt à ſimplici hæreſi) atque includit circumſtantiam valdè aggravantem peccatum hæreſeos: & quia poteſt tranſire vel ad Judaiſmum, vel ad Paganiſmum, vel ſimpliciter ad Atheiſmum: ideò apoſtaſia, ſecundùm quod ab hæreſi diſtinguitur, ſive ſecundùm quod habet completam rationem apoſtaſiæ, non importat determinatam ſpeciem Infidelitatis, ſed quamdam circumſtantiam aggravantem.

Tacita ob.

Ex his colligi poteſt, quare huic doctrinæ non adverſetur, quòd Aug. lib. 18. de Civ. c. 51. & alii, eos vocare ſolent hæreticos, qui Fidem Chriſti profitentur, ſed alicui ejus dogmati reſiſtunt. Quia ſcilicet de illis loquuntur, qui non ſunt aliud quàm Hæretici, ſeu in quibus ſupra ſimplicem hæreſim non invenitur id, quod in apoſtaſia connotatur, quodque apoſtaſiam faciat ab hæreſi diſtinctam accidentaliter.

Cæterùm ſive hæreſis & apoſtaſia differant ſpecie, ſive non; duo ſunt velut certa tenenda. Prius, in Confeſſione pœnitentem debere exprimere quòd fuerit non ſimplex Hæreticus, ſed Apoſtata, & ad quas Sectas ſe converterit. Poſterius, eaſdem pœnas jure communi decretas eſſe Apoſtatis & Hæreticis; ut patet tum ex c. *Contra Chriſtianos*; de Hæret. in 6. tum ex eo, quòd Apoſtatæ aliter ſentiunt de Sacramentis aliiſque Fidei noſtræ myſteriis quàm ſancta Romana Eccleſia: in tales autem pœnæ juris conſtitutæ ſunt; tum ex eo quòd in jure non fiat diſtinctio titulorum pro Hæreticis & pro Apoſtatis à Fide; tum denique quia ita communiter ſentiunt Doctores.

Occaſione hujus apoſtaſiæ quædam ſunt dicenda de apoſtaſia ab Ordine & à Religione.

QUÆRITUR ERGO I.

An omnis qui deſerit Clericatum ſit Apoſtata?

RESP. negativa certa eſt. Apoſtata enim ab Ordine cenſendus eſt, qui à ſtatu Ordinis ſacri propria authoritate recedit ad ſtatum ſæcularem: ſi quis ergo non authoritate propria, ſed ex diſpenſatione Pontificia rationabiliter obtenta deſerat ſtatum Clericalem ſacris Ordinibus conjunctum: item ſi quis propria authoritate recedat à Minoribus vel Tonſura; non propriè eſt apoſtata. Neque enim à Deo retrocedit, qui vel ex authoritate divinitus Eccleſiæ conceſſa, deſerit certum quempiam conjunctionis modum, retento alio, vel deſerit ſtatum, in quo necdum erat niſi initiativè & quaſi præparatoriè. Ad pleniorem verò horum intelligentiam ſit

CONCLUSIO I.

QUI abſque authoritate legitima deſerit Clericatum alicui Sacro ſive majori Ordini annexum eſt Apoſtata, mortaliter peccat: Quia relinquit ſtatum in quo per ſuſceptionem talis Ordinis fuerat collocatus, & ad divinum ſervitium & caſtitatem voto vel Eccleſiaſtica lege ſervandam mancipatus. Convenit ergo in illum iſta ſententia Domini Luc. 9. *Nemo mittens manum ad aratrum & reſpiciens retro aptus eſt regno Dei*. Incurrit etiam qui ejuſmodi eſt, pœnas jure decretas. Quamdiu enim in illa apoſtaſia perſiſtit, eſt infamis, cap. *Alieni* 2. q. 7. & cap. *Beatus* 3. q. 4. Ad Dignitatem vel Ordinem promoveri non poteſt, 16. q. 1. cap. *Legi*. Perdit privilegium Clericale, ſi ter ab Ordinario ſuo monitus, militaria noluerit arma deponere, cap. *In audientia*, tit. de Sent. excom. Vel ſi pariter monitus non deſert ulla ex parte habitum Clericalem; ibidem cap. *Contingit* 2. Vel ſi dimiſſo habitu & tonſura, immiſcet ſe enormibus cap. *Præterea*, tit. de Apoſt. Et ſi pergat nolle ſe emendare, deponendus eſt, cap. *Præcipimus* 21. qu. 4. Si verò ducat uxorem; ipſo facto eſt excommunicatus per Clement. unicam de Conſang. & affinit.

CONCLUSIO II.

QUI recedit à Minoribus Ordinibus vel Tonſura, ſive ducendo uxorem virginem ſive viduam, ſive ſuſcipiendo officium Clericali ordini vel Tonſuræ contrarium, neque eſt Apoſtata ob rationem ſuperiùs dictam, neque mortaliter peccat, imò nec venialiter, ſi abſint contemptus, ſcandalum, levitas, & ſimilia.

1. Quia nullum eſt Eccleſiæ præceptum quo talibus prohibeatur vel tractare cauſas criminales, vel uxorem etiam viduam ducere.

2. Quia canones non aliam pœnam ſtatuunt hujuſmodi Clericis quàm privationem Beneficii Clericalis.

3. Quia non magis obligantur iſti ad manendum in Clericatu quàm Novitius obligetur ad perſeverandum in Religione: Novitius autem poteſt abſque peccato Religionem deſerere. Vide Cajetanum in Summ. verb. *Apoſtaſia*. Quæ ergo B. Tho. hic dicit de apoſtaſia à Clericatura vel Ordine, accipienda ſunt de apoſtaſia à Clericatura ſacro Ordini annexa. Quid autem ſit de Clerico tonſuram non gerente; diximus ad Supp. q. 40. art. 1.

Ob. Dices: Peccatum eſt mortale, Tonſuram aut minores Ordines ſuſcipere cum intentione retrocedendi ab illis; & ſimiliter accipere Beneficium Eccleſiaſticum animo tranſeundi ad ſtatum ſæcularem, ut videre eſt apud Banneſium hic, & apud Navarr. Miſcellan. 44. de Orat. ergo etiam peccatum eſt mortale Clericatum deſerere, præſertim ſi is qui deſerit habebat Beneficium Eccleſiaſticum. Resp. Reſp. Neg. Conſ. Quia Eccleſia non prohibet poſterius, ſed ſolùm prius. Quamquam non liqueat, eſſe peccatum mortale Tonſuram cum eo animo recipere, ſicuti eſt minores Ordines aut Eccleſiaſticum Beneficium ita accipere; cùm Tonſura magis remotè ſe habeat ad ſacros Ordines, & ſervire poſſit ad alia quàm ad ſtatum Eccleſiaſticum.

QUÆRITUR II.

An omnis qui dimittit habitum ſuæ Religionis ſit Apoſtata?

RESP. negativa certa eſt. Nam Apoſtata à Religione dicitur qui abſque legitima facultate Religionem approbatam in qua eſt profeſſus deſerit animo numquam redeundi: poteſt autem accidere, quòd aliquis ſuam Religionem Religioniſve habitum deſerat, vel cum facultate Superioris, vel animo poſtea redeundi, & habitum reaſſumendi. Ad majorem intelligentiam ſit

Digitized by Google

Concluſio I.

QUi ſine legitima authoritate dimittit habitum Religionis approbatæ, quam eſt profeſſus, cum animo excutiendi jugum obedientiæ regularis; Apoſtata eſt & excommunicatus per c. *Ut periculoſa*, tit. Ne Cler. vel Mon. in 6. Diximus cum animo excutiendi jugum; quia is qui vel habitum dimittit, vel alioquin à ſua Religione recedit non cum intentione deſerendi ſtatum Religionis ipſamve Religionem, ſed ex aliqua alia temeritate vel vanitate: etſi graviter peccet, non eſt tamen verus Apoſtata juxta Sylveſtrum, Verbo *Apoſtaſia* q. 4. Banneſium & Lorcam ad hunc art. Roderiquez tom. 1. qq. Regul. q. 30. art. 1. Navarrum lib. 5. Conſil. tit. de Apoſt. Emanuelem Sa, verbo *Religio*, & communem aliorum ſententiam.

Concluſio II.

QUi retinet habitum, ſed Religionem deſerit cum animo non redeundi, eſt verus Apoſtata. Retrocedit enim à Religione approbata quam eſt profeſſus. Et ſicut Monachum non facit habitus, ſed monaſticæ vitæ profeſſio; ſic Apoſtatam reddit à monaſtica profeſſione receſſus, etiamſi retineatur habitus. Sciendum ergo eſt, quòd parum ad apoſtaſiam refert, ſitne habitus Religionis dimiſſus an non: quamvis enim ejus dimiſſio ſit vehemens indicium apoſtaſiæ; poteſt tamen aliquis habitum dimittere, & non eſſe Apoſtata; poteſt etiam eſſe Apoſtata, licèt non dimittat habitum. Verum namque à Religione Apoſtatam facit receſſus à Religione approbata & profeſſa cum animo ipſam deſerendi, atque adeò non redeundi ad ſtatum Religionis, ſive habitum quis retineat, ſive non retineat.

Quæſt. An ſit Apoſtata qui ſuam Religionem dimittit cum animo non redeundi ad illam, ſed transeundi ad aliam ad quam ei non licet tranſire: non uſque adeò eſt manifeſtum. Lorcas putat eſſe Apoſtatam, quia revera deſerit ſtatum Religionis, quandoquidem deſerat eam quam eſt profeſſus, nec validè profiteri poſſit in alia.

Reſp. Cæteri tamen communiùs negant eſſe Apoſtatam, cùm non ſimpliciter retrocedat à Religione, ſed tantùm ab hac. Neque refert, quòd profeſſio, quam fortè faciet in altera Religione, non erit valida. Quia ſaltem vult manere in Religione approbata ad vivendum regulariter: atque ita non ſimpliciter deſerit Religionem. Hinc Sylveſter verbo Apoſtata qu. 4. *Collige, quod Apoſtata à Religione eſt Religioſus profeſſus ſine licentia exiens à Monaſterio cum intentione non reintrandi illud vel aliud, ſed vivendi irreligioſe, puta clericaliter, aut laicaliter, vel inobedienter; unde ſi egrediatur quidem, ſed intrat Monaſterium laxius, non eſt propriè Apoſtata.* Et Cajetanus ad hunc art. *Quum Apoſtaſia à Religione ſit retroceſſio à Religione, & aliud ſit retrocedere à Religione, aliud retrocedere ab hac Religione; conſequens eſt, quòd ſi quis à ſua Religione retrocedat in aliam laxiorem intrans, non ſit Apoſtata à Religione, ac per hoc non incurrit pœnas contra Apoſtatas ſtatutas. Quamvis ſit ab Ordine Mendicantium ad aliquam Monachalem Religionem præter quam Carthuſienſium tranſeat abſque debita licentia, ſit excommunicatus, non propter Apoſtaſiam, ſed propter tranſitum ad talem, juxta ſtatutum Martini V.* Similiter Navarr. lib. 5. Conſil. tit. de Apoſt. num. 5. *Receſſio ab aliquo Monaſterio alicujus Religionis ſine licentia Prælati cum animo tamen intrandi aliam Religionem etiam laxiorem, ſi intret illam, non dicitur apoſtaſia: quia licèt ſit receſſio ab illo vel illo Monaſterio, & ab illo Ordine; non tamen eſt receſſio à Religione, & ita non incidit in pœnas Apoſtatarum, juxta determinationem Innocentii.* Navarrum de verbo ad verbum refert ac ſequitur Roderiquez tom. 1. qq. Regul. quæſt. 30. ad 1. tum addit: *Ex prædictis colligitur, quod Apoſtata à Religione dicitur Religioſus expreſsè vel tacitè profeſſus, qui deſerit Religionem quam profeſſus eſt ſine tranſitu ad aliam cum animo non revertendi ad ſuam.* Et Emanuel Sa verbo *Religio*: *Apoſtata non eſt à Religione qui exit animo revertendi, aut aliam etiam laxiorem intrandi, aut qui fugit nimis ſævientem Superiorem.* His conſentaneè ſcribunt Graffius, lib. 3. Dec. c. 5. de Regul. n. 79. Barthol. Fumus verb. *Apoſtaſia* num. 6. & Azorius p. 1. lib. 12. c. 17. q. 5.

Difficultas autem eſt, Utrùm Apoſtata, qui Religionem deſerit, ſed habitum non dimittit, incidat in excommunicationem latæ ſententiæ, ſtando in jure communi. Lorcas ad hunc art. ſcribens, & Azorius par. 1. lib. 12. cap. 17. affirmant. Quia in cap. *Ut periculoſa*, tit. Ne Cler. vel Mon. in 6. ideò excommunicatio conſtituitur in eos qui ſuæ Religionis habitum temerè dimittunt, ut periculoſa Religioſis evagandi occaſio ſubtrahatur; ergo ſive habitu indutus ſive exutus Religioſus apoſtaverit, ut liberè vagetur, in excommunicationem incurrit: præſertim cùm in cap. *Conſultationi*, tit. de Apoſt. decernatur, Apoſtatam eſſe irregularem, ſi in apoſtaſia ordinatus fuerit. Quæſt.

Reſp. tamen negativa videtur eſſe communior & verior. Quia nullum jus commune extat, quod excommunicationem decernat ipſo facto incurrendam ab Apoſtatis illis, qui habitum non dimittunt. Nam præf. cap. *Ut periculoſa*, non alios Religioſos excommunicat, quàm eos qui habitum ſuæ Religionis temerè dimittunt: neque produci poteſt aliud jus. Unde Paulus IV. in Bull. anno 1558. data cont. Apoſt. jubet, eos requiri & ad Monaſterium reduci: ſi verò ſe inobedientes præſtiterint: *Sine etiam* (inquit) *authoritate noſtra majoris excommunicationis ſententia innodati*. Quibus verbis innuere videtur, quòd ante illam inobedientiam non ſint excommunicati ipſo facto. Hanc negativam reſponſionem ſuſtinent Banneſius hic, & Leſſius lib. 2. cap. 41. dub. 15. Peſantius ad hunc art. diſp. 2. eamque ſupponunt Sylveſter & Cajetanus verbo Apoſtaſia, Toletus lib. 4. cap. 18. Sa verbo *Religio*, quando tradunt, Apoſtatas à Religione eſſe excommunicatos, non ſimpliciter, ſed ſi habitum dimiſerint, vel ob habitus dimiſſionem. Diximus ſtando in jure communi: quia aliquæ Religiones habent privilegia, quibus earum Apoſtatæ ipſo facto excommunicantur, etſi retineant habitum. Reſp.

Ad arg. oppoſ. Reſp. Neg. C. Cùm enim juxta regulam juris in 6. pœnæ non ſint ampliandæ, ſed reſtringendæ: non eſt extendenda pœna excommunicationis cap. *Ut periculoſa*, ultra tenorem verborum. Ad cap. *Conſultationi*, Reſp. Nihil in eo dici de irregularitate: ſolùm decernitur, quòd abſque diſpenſatione Romani Pontificis miniſtrare non poterit in Ordine ſic ſuſcepto. Quæ verba non poſtulant, ut Apoſtata priùs fuerit excommunicatus, & ut propter Ordinem in excommunicatione receptum ſit irregularis; ſed ſimpliciter declarant ac conſtituunt, talem non recipere executionem Ordinis, quem ita recipit, undecumque hoc proveniat.

Concluſio III.

QUi ſuæ Religionis habitum temerè dimittit cum animo illum reaſſumendi, non eſt quidem Apoſtata, cùm non retrocedat, ſed habeat intentionem permanendi in illa; incidit tamen in excommunicationem latæ ſententiæ, per cap. *Ut periculoſa*.

Cenſetur autem temerè dimittere ad effectum incurrendi hanc pœnam, non quicumque habitum exuit, etiam mortaliter peccando: ſed qui ſic abſque rationabili cauſa illum exuit, ut & mortaliter peccet, & ſecundùm communem uſum loquendi dici poſſit habitum dimiſiſſe; ita nimirum, ut talis dimiſſio ſit materia apta ad vagandum. Qui temerè dimittit habitum.

Quare ſi quis ex rationabili cauſa, ut propter defenſionem vitæ vel famæ ſuæ vel proximi, aut ad vitandum grave ſcandalum dimittat habitum ſuæ Religionis; non cadit in hanc cenſuram: ſed neque etiam ſi ex levitate aliqua, utpotè ad liberiùs currendum, ludendum, vel dormiendum deponat veſtem Religionis. Si dimittat ut fornicetur: diſtinguendum eſt. Vel enim dimittit ad ſe occultandum, aſſumpto alio: vel dimittit ſeu potiùs exuit propter ſolam libidinem, nullo aſſumpto. Si priori modo; eſt excommunicatus; ſi poſteriori; non eſt. Quia talis depoſitio non videtur eſſe veri nominis dimiſſio. Confer,

Syl-

Sylveſtrum verbo *Excommunicatio* 9. §. 23. notab. 3. Navarrum cap. 27. n. 13. Azorium p. 1. lib. 12. ca. 17. Peſantium diſp. 2. ad hunc art.

Concluſio IV.

Qui ſuæ Religionis habitum non exuit quidem, ſed temerè ita occultat, ut nihil prorſus appareat; probabile eſt, quòd in excommunicationem incidat. Talis enim occultatio moralis quædam dimiſſio eſt exiſtens apta materia ad vagandum. Ita Nav. c. 27. n. 131. Peſantius, & alii.

Concluſio V.

Qui ſuæ Religionis habitum dimittit ut ad aliam tranſeat: ſi talis tranſitus ſit irrationabilis & contrajus; temerè dimittit, ac proinde eſt excommunicatus. Quando autem cenſeatur tranſitus eſſe irrationabilis: ad art. 8. q. ult. hujus p. pertinet diſcutere.

Articulus II.

Art. 2. docet, Infidelitatem, etiam illorum qui ſunt Apoſtatæ, non repugnare dominio; poſſe tamen Principes per Infidelitatem peccantes privari ſuis dominiis, & ſubditos ab eorum obedientia eximi: alioquin enim periculum foret, ne & Fidem pervertant & ſubditos perdant.

Prius Prob. Quia neque dominium neque juriſdictio pendet à Fide; ut patet ex q. 10. art. 10. Concl. 1.

Prob. Poſt. 1. Apoſtatæ, cùm ſunt Hæretici, juſtè poſſunt vita privari, ut qu. ſup. art. 3. quæſ. 4. probavimus; ergo & dominio, quod eſt vita longè inferius.

2. Summus Eccleſiæ Pontifex non habet minorem poteſtatem in eos qui Fidem Chriſti ſuſceperunt, quàm haberet Summus Pontifex Judæorum in Judæos: ſed hi potuerunt Reges amovere à Regno, ut patet de Athalia juſſu Jojadæ occiſo, 2. Paral. 23. & de Azaria ejecto in locum ſeparatum, 2. Paral. 26. ergo.

3. Reges & Principes Chriſtiani ſunt veri ſubditi Eccleſiæ; ergo ſi delinquant, poſſunt ab ea puniri, non ſolùm pœnis ſpiritualibus, ſed etiam temporalibus: alioquin Chriſtus non ſufficienter providiſſet ſuæ Eccleſiæ. Cùm enim illi qui in apoſtaſiam aliaque magna crimina labuntur, ſæpè de pœnis ſpiritualibus nihil curent: Eccleſia non haberet poteſtatem, eos qui in lupos degenerant ab ovibus Chriſti arcendi, ſi nullis temporalibus pœnis poſſet eos punire. Huc pertinet quòd Chriſtus Jo. ult. dicens: *Paſce oves meas*, omnem poteſtatem bono Paſtori neceſſariam dederit S. Petro, ejuſque legitimis ſucceſſoribus Paſtori autem neceſſaria eſt poteſtas arcendi lupos ab ovibus.

Denique. Uſus Eccleſiæ id confirmat. Nam Zacharias Pontifex Childericum Galliæ Regem, non tam pro ſuis iniquitatibus, quàm pro eo quòd tantæ poteſtati erat inutilis, à Regno depoſuit, & Pipinum Caroli magni Imperatoris patrem in ejus locum ſubſtituit, omneſque Francigenas à juramento fidelitatis, quod Childerico fecerant, abſolvit; cap. *Alius* 15. q. 6. Leo III. tranſtulit Imperium à Græcis ad Germanos, cap. *Venerabilem*, tit. de Elect. Innocentius I. Fridericum Imperatorem depoſuit, cap. *Ad Apoſtolica*, de Sent. & re jud. in 6. Gregorius VII. ut in ejus vita continetur, depoſuit Henricum Imperatorem. Difficultas autem eſt, an Reges aut Principes propter apoſtaſiam vel hæreſim, eo ipſo excidant Regnis & Dominiis ſuis. Pro reſolutione ſit

Concluſio I.

Quando crimen non eſt prorſus notorium, ut ſubditi cenſeri poſſint liberati ab obedientia ſuorum Principum, prærequiritur ſententia Judicis, qua tales Principes declarentur, vel denuntientur propter apoſtaſiam ſeu hæreſim excommunicati: in hac autem declaratione tamquam in principali intelligitur declaratio pœnæ acceſſoriæ, qua ſcilicet privantur dominio & jure obedientiæ; & hoc eſt quod Beat. Thomas hic dicit: *Quàm citò aliquis per ſententiam denuntiatur excommunicatus propter apoſtaſiam à Fide, ipſo facto ejus ſubditi ſunt abſoluti à dominio ejus vel juramento fidelitatis, quo ei tenebantur*. Confirm. Quòd enim Principes propter apoſtaſiam priventur juriſdictione, quam habebant in ſuos ſubditos, eſt ex jure Eccleſiaſtico: nullum autem jus decernit illam privationem Principibus occultè Apoſtatis. Nam cap. *Cum ſecundùm leges*, de Hæret. in 6. ſolum loquitur de dominio bonorum & jure immediato ad illa, non autem de juriſdictione. Cap. verò *Abſolutos*, Ext. de Hæret. tantùm loquitur de Hæreticis manifeſtis; ita enim dicit Greg. IX. *Abſolutos ſe noverint à debito fidelitatis, dominii, & totius obſequii, quicumque lapſis manifeſtè in hæreſim aliquo pacto quacumque firmitate vallato tenebantur aſtricti*. Similiter quod Gregorius VII. cap. *Nos ſanctorum*, & Urbanus II. cap. *Juratos* 15. qu. 6. eos, qui excommunicatis fidelitate aut Sacramento conſtricti ſunt, abſolvunt, & prohibent, ne eis fidelitatem obſervent; non niſi de excommunicatis notoriè eſt accipiendum, illiſque non omnibus, ſed denuntiatis.

Concluſio II.

Poſtquam ſententia excommunicationis ob hæreſim vel apoſtaſiam lata eſt in aliquem Regem vel Principem; ejus ſubditi non ampliùs tenentur ei obedire, imò nec poſſunt, ſi citra graviſſimum damnum poſſint abſtinere. Patet ex jam dictis cap. *Abſolutos*, *Nos ſanctorum*, & *Juratos*.

Concluſio III.

Quando crimen ita eſt notorium & publicum, ut nulla poſſit tergiverſatione celari; probabile quidem eſt, non requiri ſententiam Judicis, ut ſubditi poſſint à ſui Principis obedientia ſe ſubtrahere, quemadmodum tradunt Bannes, Valentia, aliique non pauci: probabilius tamen videtur etiam tunc requiri. 1. Quia quamdiu Eccleſia tolerat ejuſmodi Principes, æquum videtur, ut & Eccleſiæ filii eos tolerent.

2. Quia ſententia Judicis non tantùm requiritur ad hoc, ut crimen declaretur, ſed etiam ut detur authoritas ſubditis ſe ſubtrahendi. Hinc eſt, quòd Eccleſia ſolet declarare Hæreticos etiam illos, qui ſunt notorii.

3. Reges Scotiæ, & Angliæ non propterea dicendi ſunt non eſſe Reges legitimi, quia hæreſis illorum eſt manifeſta, neque propterea reprehenditur juramentum Jacobi Regis Angliæ, quòd à ſuis exigat obedientiam civilem in rebus merè temporalibus & ad meram Regis poteſtatem pertinentibus: ſed quia exigit juramentum Eccleſiaſticum de obedientia illi præſtanda tamquam habenti ſupremam poteſtatem Eccleſiaſticam ſeu ſpiritualem.

4. Juriſdictio ſpiritualis non amittitur per hæreſim etiam manifeſtam; ergo nec temporalis: videtur enim eſſe par ratio. Ant. prob. poteſt ex Conſt. *Ad evitanda*, per quam Fideles non tenentur vitare ullos excommunicatos, niſi vel nominatim denuntiatos, vel notorios percuſſores Clerici: & hoc enim ſequitur, quod actus juriſdictionis illorum ſunt validi.

Denique. B. Tho. nullam faciens diſtinctionem apoſtaſiæ occultæ vel manifeſtæ; tum demum ſubditos à poteſtate Regum abſolutos ſignificat, quando denùntiantur excommunicati propter apoſtaſiam à Fide. Neque refert, quòd evidentia æquivaleat ſententiæ declaratoriæ. Quamvis enim æquivalere poſſit quantùm ad notitiam habendam: non æquivalet tamen quantùm ad authoritatem. Non obſtat etiam, quòd unaquæque Reſpublica habeat jus ad defenſionem ſuarum legum juſtarum quibus ipſa conſervatur, & ſine quibus perditur cujus generis ſunt leges; quas ſecum affert Chriſtiana Religio. Non enim ideo licet cuilibet privato, vel ſe opponere Regi juſta præcipienti, vel ei negare obedientiam in illis rebus, ad quas ſe extendit poteſtas Regia, quamdiu Regem tum Eccleſia tum Reſpublica tolerat. Tacita ob.

Ex his dicendum relinquitur, quòd cap. *Abſolutos* ita ſit accipiendum, ut illi qui tenebantur lapſis manifeſtè in hæreſim obſtricti, ſciant ſe ab illa ſua fidelitate abſolutos, quando per ſententiam Eccleſiæ declarati fuerint eſſe propter hæreſim excommunicati. Cùm autem generale ſit, ut excommunicati quacumque ex cauſa tales ſint, non teneantur ſubditi juramento ſeu fidelitate, qua priùs obſtringebantur, dicente Gregor. VII. cap. *Nos ſanctorum*, 15. q. 6. *Nos ſanctorum prædeceſſorum noſtrorum ſtatuta tenentes, eos, qui excommunicatis fidelitate aut Sacramento conſtricti ſunt, Apoſtolica authoritate à Sacramento abſolvimus, & ne eis fidelitatem obſervent omnibus modis prohibemus, quouſque ipſi ad ſatisfactionem veniant*; hoc tamen peculiare eſt, quòd qui declarantur excommunicati ob hæreſim ſeu apoſtaſiam à Fide abſolutè perdunt authoritatem in ſubditos, itaut poſt pœnitentiam non redeant in priſtinam juriſdictionem ſine novo conſenſu Eccleſiæ tacito vel expreſſo: cæteri verò non omnino amittunt authoritatem in ſubditos, ſed ſolùm pro eo tempore, quo manent tales. Confer Navarr. cap. 27. n. 22.

QUÆSTIO XVI.

De Blaſphemia in genere.

BLASPHEMIA græcum vocabulum eſt generaliter ſignificans maledictionem; quomodo accipit Apoſtolus ad Tit. 3. ſcribens, Ut ſuos admoneat neminem blaſphemare, id eſt ne quiquam vel de quoquam malè dicant: præſertim verò ſumitur pro maledictione, quæ jacitur in bonum aliquid excellens: & juxta vulgarem uſum, pro ea ſola maledictione, qua divinæ bonitati vel excellentiæ derogatur. Unde Aug. lib. 3. de Mor. Manich. c. 11. *Jam* (inquit) *vulgò blaſphemia non accipitur, niſi mala verba de Deo dicere*. Cujus rationem ſubdit: *Quia de hominum bonitate dubitari poteſt; Deus verò ſine controverſia bonus eſt*: Deſcribi ergo poteſt blaſphemia,
Deſinitio. Eſſe maledictio, qua aliquid divinæ bonitati derogans corde vel ore dicitur, idque per modum convitii. Dico Corde vel Ore: quia certum eſt, aliam eſſe cordis, aliam oris blaſphemiam. Additur, Idque per modum convitii; quia hac ratione blaſphemia differt ab hæreſi & aliis ſpeciebus Infidelitatis, quòd hæ conſiſtant in aſſenſu alicujus propoſitionis Fidei repugnantis; illa autem ad ſui rationem non requirat ſimilem aſſenſum ſed ſolùm ut illud, quod de Deo concipitur vel dicitur per modum convitii dicatur. Neque tamen neceſſaria eſt formalis & expreſſa intentio convitiandi vel inhonorandi Deum: ſed ſatis eſt implicita; ut cùm ipſa verba vel modus ea pronuntiandi ſecundùm ſe ſerviunt ad inhonorationem Dei. His præmiſſis, quæritur,

ARTICULUS I.

Utrum Blaſphemia opponatur confeſſioni Fidei?

VIDATUR quòd non, 1. Quia videtur opponi virtuti Religionis: eſt enim contra cultum & reverentiam Deo debitam.

2. Si quis non verbo, ſed facto irroget injuriam Deo, non ex animo infideli, ſed ex ira; peccabit contra Religionem, & non contra Fidei profeſſionem; ergo ſimiliter ſi verbo.

3. Poteſt committi blaſphemia abſque omni aſſertione, ut malum optando, vel membra Sanctorum contumelioſè nominando; ergo illa opponetur confeſſioni Fidei.

Reſp. affirm. Reſp. B. Thomæ eſt, Blaſphemiam, quæ exteriùs proditur, opponi confeſſioni Fidei. Sicut enim confeſſione Fidei aſſeritur aliquid excellentiæ ſeu bonitati divinæ conveniens; ita per blaſphemiam exteriorem aliquid dicitur iſti bonitati repugnans. Verùm confeſſio Fidei bifariam poteſt conſiderari; vel ut eſt ſimplex aſſertio alicujus rei ad Fidem pertinentis; vel ut aſſertio cum laude ac ſtudio honoris divini promovendi. Si priori modo ſpectetur; illi opponitur Infidelitas: ſi poſteriori; Blaſphemia: per blaſphemiam enim intenditur honoris divini minutio: & quia ad virtutem Religionis pertinet, cultum & honorem Deo deferre; conſequens eſt, blaſphemiam, quæ iſtius honoris minorationem intendit, opponi virtuti Religionis. Ac nihilominus etiam rectè dicitur opponi confeſſioni Fidei. Quia ſecundùm diverſa diverſis virtutibus opponitur: quatenus enim blaſphemia continet aſſertionem vel negationem Fidei repugnantem; opponitur Fidei ſeu ejus confeſſioni: quatenus autem vel non expreſsè continet talem aſſertionem aut negationem, vel conſideratur ut per modum convitii dicta; ſic opponitur Religioni: Modi verò quibus committi ſolet blaſphemia hi ſunt.

1. quando negatur aliquid de Deo, quod ei convenit, vel aſſeritur de eo, quod ipſi non convenit: itaque ſive expreſsè, ſive implicitè: ſive verbis indicativi modi, ſive imperativi, ſive optativi, ut ſi quis dicat Deum eſſe Authorem peccati, vel cupiat eum non curare humana, aut non punire peccata. Modi blaſphemiæ.

2. quando aliquis tribuit Deo id, quod revera ipſi convenit, ſed cum irriſione vel contemptu; ut ſi quis membra Chriſti indignè nominet, vel per ea turpiter juret.

3. quando quod ſoli Deo proprium eſt tribuitur creaturis; ut ſi quis juret per creaturam quampiam quaſi per Deum, vel ei attribuat omnipotentiam.

4. quando Sanctis cum Deo regnantibus aliquid contumelioſè tribuitur vel dicitur; aut quando ſanctæ res contemptibiliter nominantur.

Blaſphemia quæ fit primo modo per verbum indicativi modi, magis propriè opponitur confeſſioni Fidei quæ autem reliquis; minùs propriè. Hinc eſt, quòd blaſphemiæ quædam dicantur hæreticales; quæ nimirum aſſerunt aliquid Fidei contrarium, vel negant aliquid ad Fidem pertinens: quædam non hæreticales, quæ etſi ſint contra honorem Dei, atque etiam ex modo dicendi contineant aliquid contra Fidem; non tamen id explicitè affirmant. Omnes verò, qualeſcumque ſint, Religioni opponuntur; quia ſunt contra honorem & reverentiam Deo debitam. B. Thom. propter affinitatem & ſimilitudinem quam habent cum actibus Fidei contrariis oſtendit, eas opponi confeſſioni Fidei.

Ad 1. Arg. patet Reſp. ex dictis. Neg. ſcil. eſſe C. Quia unum vitium poteſt opponi pluribus virtutibus, ſecundùm diverſas rationes: unde B. Thom. art. ſeq. ad 2. tradit, blaſphemiam non ſolùm prohiberi primo præcepto, ubi continetur prohibitio Infidelitatis, ſed etiam ſecundo, ubi prohibentur peccata virtuti Religionis oppoſita.

Ad 2. Reſp. Fieri non poſſe, ut quis facto irroget injuriam ſeu contumeliam Deo, quin etiam aliquo modo peccet contra Fidei profeſſionem: quia illud factum ſignificabit aliquid Fidei contrarium ſaltem ex intentione facientis; ut ſi quis contra Deum in aerem expuat; vel ſicut Julianus Apoſtata, ſuum ſanguinem projiciat in contemptum Dei.

Ad 3. Quamvis blaſphemia non ſemper contineat expreſſam aſſertionem vel negationem Fidei repugnantem, ſemper tamen continet implicitam, ut indicat Auguſtinus contr. Mendac. cap. 19. his verbis *Ideo pejus blaſphemare quàm pejerare; quoniam pejerando falſæ rei adhibetur teſtis Deus: blaſphemando autem, de ipſo falſa dicuntur Deo*. In hanc ſententiam ſcribunt Cajetanus hic & Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 32. num. 6. Sic qui optativè diceret, Vellem Deum non punire peccata, implicitè ſignificat, Deum poſſe eſſe injuſtum vel ignorantem; non quidem ex vi orationis; ſed ex affectu vel modo loquendi. Similiter qui contumelioſè nominat membra Chriſti vel Sanctorum: tacitè innuit, in eis eſſe aliquid probroſum: & hoc redundat in Deum, quaſi per gloriam ipſis donatam non abſtulerit ab eis omne id, quod poteſt cenſeri probroſum & pudendum. Similiter qui diceret, Tædeat Deum, Velit, nolit Deus, hoc faciam; tacitè ſignificaret, Deo convenire quod ei non convenit, ſcil. ipſi convenire tædium, eumque eſſe impotentem.

Cùm in corp. dicit, Blaſphemiam uno modo contingere Explicatur textus.

Digitized by Google

gere ſecundùm ſolam opinionem intellectus; non vult dicere, quòd omnino abſit voluntas: (alioquin enim non eſſet peccatum) ſed quòd talis blaſphemia non procedat ex malo affectu voluntatis contra Deum. Diſtinguit enim duplicem blaſphemiam: unam perfectam, qua mens loquitur & conceptus ſuos contra Deum exprimit, non ex odio vel deteſtatione Dei, ſed ex aliqua paſſione: alteram perfectam, quæ procedit ex odio & deteſtatione divinæ Majeſtatis. Cæterum ſive ſit blaſphemia perfecta ſive imperfecta; ſive in Deum ſive in Sanctos; ſive enunciativè ſive operativè; ſive per modum maledictionis, ſive irriſionis, detractionis, vel contumeliæ: omnes ſunt ejuſdem ſpeciei, niſi quòd hæreticales à non hæreticalibus ſpecie diſtingui probabile ſit. Ac nihilominus in Confeſſio-

Pro confeſſione.

ne non eſt ſatis accuſare ſe de blaſphemia, ſed exprimendus eſt modus blaſphemiæ, & explicandum, fueritne expreſſa voluntas inferendi Deo vel Sanctis convitium, an implicita: utrùm blaſphemia fuerit directè contra Deum, an in Sanctos: & inter hos, an contra B. Virginem, an contra alios; quia multò gravior eſt in Deum quam in B. Virginem; & in hanc gravior quàm in Sanctos alios: non eſt autem neceſſe exprimere in quem Sanctum, quia etſi ſit aliqua major gravitas, ea non eſt notabiliter major.

Articulus II.

Blaſphemia eſt peccatum mortale.

ART. 2. probat; Blaſphemiam eſſe ex ſuo genere peccatum mortale. Quia repugnat charitati divinæ: unde blaſphemus in veteri lege lapidabatur; Lev. 24. lege autem Eccleſiaſtica graves pœnas à Gregorio IX. decretas ca. *Statuimus*, tit. de Maled. debet ſuſtinere, alioquin Eccleſiaſtica ſepultura privandus. Poſtea Leo X. novas adjecit ſeſſ. 9. Conc. Later. quas Synodus 2. Prov. Camer. tit. 1. cap. 8. exactè obſervari mandat.

Propter hujus criminis enormitatem factum eſt ut ſacræ Scripturæ illud per antiphraſim contrario vocabulo expreſſerint. 3. Reg. 21. *Benedixit Naboth Deum & Regem*, id eſt blaſphemavit; unde & pœnam blaſphemorum tulit lapidatus. Job. 1. *Si non in faciem benedixerit*, id eſt palam & impudenter blaſphemavit, *tibi*: & ſimiliter cap. 2. *Benedic Deo, & morere*, hoc eſt in Deum jacta blaſphemiam, ut à Deo irritato percuſſus moriaris, & horum omnium malorum finem accipias Ita Patres Græci in Caten. ſuper Job, Titelmanus; & alii. Dixi ex ſuo genere, quia blaſphemia poteſt eſſe venialis defectu voluntatis non deliberatæ; ut ſi quis ira ſubita correptus prorumpat in verba blaſphemiæ, vel omninò non advertens hoc quod dicit eſſe blaſphemiam, vel advertens aliquantulum, ſed valdè imperfectè: ſi autem plenè advertat; non excuſatur à mortali, etiamſi repentina ira correptus ea profetar.

Duplex manet difficultas. Prior, Utrùm blaſphemia indeliberata ejus, qui habet conſuetudinem blaſphemandi, ſit venialis. Poſterior, Utrùm blaſphemia poſſit eſſe venialis ex parvitate materiæ.

Ad Priorem Reſp. Probabilius videri, ejuſmodi blaſphemiam eſſe mortalem, ſi conſuetudinem illam non ignoret, neque curet emendare. Quia tunc eſt voluntaria in ſua cauſa: quòd enim inadvertenter blaſphemet, provenit ex notabili ejus negligentia, qua pravam ſuam conſuetudinem negligit emendare. Atque hic verificatur illud proverbium: *Qui amat periculum, peribit in illo*: talis enim ſe exponit periculo blaſphemandi, & ex eo fit, quòd blaſphemet. Si verò illam conſuetudinem conetur corrigere; indeliberata ejus blaſphemia non erit mortalis, quia nec eſt voluntaria in ſe, nec in cauſa: & ſi adverteret ea quæ dicit, non diceret. Vide Tolet. lib. 4. c. 13. Roderiq. t. 1. c. 34. Lopez p. 1. c. 51. & quæ nos dicimus q. 98. art. 3. ad 2.

Ad Poſteriorem communis Reſp. Cajetani, Bannesii, Valentiæ, Sanchez, Lorcæ & aliorum eſt negativa; ſcilicet blaſphemiam veram & formalem numquam eſſe venialem ex parvitate materiæ, ſicut ho-

De conſuetudine blaſphemandi.

micidium numquam ſit veniale, etiamſi minimus homo occidatur. Quia qualiſcumque contumelia dicatur in Deum vel Sanctos, quatenus Sancti ſunt, eſt valde magna: quo fit, quòd blaſphemia etiam joco prolata ſit mortalis, niſi jocus tollat rationem blaſphemiæ; ut ſi non ex animo ſignificandi, ſed per hyperbolem aliquis fœminam vocet deam: quia alioquin nec jocus tollit rationem injuriæ, nec leve eſſet jocari talibus in rebus. Dixi blaſphemiam veram & formalem, quia blaſphemia in Sanctos, non quatenus Sancti ſunt, ſed quatenus homines, ſolùm eſt blaſphemia materialis, & ex parvitate materiæ poteſt eſſe venialis; ut ſi quis joco diceret, Sanctum Criſpinum fuiſſe ſutorem. Si Dicas: Non fore tunc blaſphemiam, ſed contumeliam vel irriſionem. Reſp. Eſſe aliquo modo blaſphemiam, ſcilicet materialiter; quia Sancti ſunt propter conjunctam ſanctitatem plus honorandi, etiam in ſuis naturalibus.

Circa hanc materiam duo alia ſunt obſervanda. Prius, varios Authores ſentire, blaſphemum, qui conſuetudinem habet blaſphemandi, neque ſe emendat quantumvis admonetur, non eſſe ſtatim abſolvendum. Sed in hoc prudentia eſt opus. Si enim vel aliquid curæ adhibuit ad emendationem, vel nihil quidem, ſed quantùm ex ejus Confeſſione modoque agendi apparet, nunc verè pœnitet, ſeriòque proponit emendationem; abſolvi poteſt, quia nihil deeſt ad legitimam Sacramenti materiam. Quando autem expediat abſolutionem differre; videat prudens Confeſſarius. Si pœnitens facilè conſentiat, ac ſperetur non ob id retrahendus à Confeſſione, ſed primum curaturus aliquam emendationem, ac tum pro abſolutione rediturus; ſuaviter dimittatur. Si contrarium appareat; non dimittatur abſque abſolutione, niſi forte ſuis blaſphemiis grave ſcandalum fecerit, cui propterea ſatisfacere debeat, priuſquam abſolvatur. Et quæ hic dicimus, aliis in diverſa peccata recidivis applicari poſſunt, niſi aliud concurrat; veluti proxima peccandi occaſio, quam pœnitens poſſit ac debeat tollere, neque tamen tollit.

Tacita ob.

Poſterius, audiens blaſphemandum tenetur eum acriter objurgare, ſi citra periculum ſuum id fieri poſſit, eumdemque deferre vel notificare apud Judicem Eccleſiaſticum vel ſecularem intra triduum, ubi decretum Conc. Later. obligat. Quod propterea additur, quia vix invenire eſt ubi obliget, eò quòd non ſit uſu receptum. Vide Sanchez lib. 2. c. 32. in Decal. num. 46.

Articulus III.

ART. 3. docet, Peccatum blaſphemiæ eatenus eſſe maximum, quatenus pertinet ad Infidelitatem, & ipſam aggravat, ſi ſit ex deteſtatione voluntatis.

Sciendum ergo, quòd blaſphemia, ſi ſecundùm genus ſuum ſpectetur, ſive prout opponitur Religioni ſive prout opponitur confeſſioni Fidei, non eſt peccatum gravius vel Infidelitate vel odio Dei, ſed minus; partim quia virtus Religionis inferior eſt Fide & Charitate; partim quia peccatum blaſphemiæ non includit veram Infidelitatem. Si verò procedat ex odio vel deteſtatione Dei; eſt peccatum omninò graviſſimum, eò quòd odium Dei, quod in illa includitur, ſit maximum peccatorum, ut pote oppoſitum virtuti nobiliſſimæ. Si procedat ex Infidelitate, & non ex odio Dei; majus eſt ſimplici Infidelitate, minus tamen quàm odium Dei Quomodocumque fiat; ſemper eſt peccatum maximum, id eſt, valde magnum.

Articulus IV.

ART. 4. probat, Damnatos blaſphemare Deum. Quia deteſtatio divinæ juſtitiæ, quæ reperitur in illis, eſt interior cordis blaſphemia, nimirum cauſaliter, quatenus ex voluntate obſtinata in malo & deteſtante divinam juſtitiam ſequitur in eis locutio mentis contra Deum, quæ eſt blaſphemia interior; ac etiam poſt reſurrectionem locutio vocalis, quæ erit blaſphemia exterior. Utrùm tamen omnes omnino Damnati ſic ſint deteſtaturi divinam juſtitiam, & Deum blaſphematuri; non liquet. Quamvis enim omnes ſint obſtinati in malo; non ſunt

An omnes Damnati Deum blaſphement.

tamen æquè mali: & cùm non pauci hinc decedentes in affectu quorumdam peccatorum tales ſint, qui numquam vellent Deum blaſphemare; an ea voluntas superveniat in Inferno tum illis tum aliis, qui cæterorum comparatione nec ſunt valdè mali, nec valde graviter torquentur, meritò quiſpiam dubitaverit. Nobiſ. pars negans videtur veriſimilior. Quia non videtur, in futuro ſæculo futurus aliquis pejor quàm hinc decedat, excepta obſtinatione, & quæ illam ſequuntur: non apparet autem quòd blaſphemia neceſſariò conſequatur obſtinationem voluntatis. Vide Eſtium in 2. diſt. 33. parag. 8.

Si Dicas: B. Thomam in reſp. ad 3. univerſaliter dicere, quòd *Quilibet in peccato mortali decedens fert ſecum voluntatem deteſtantem divinam juſtitiam*. Reſp. Eum addere particulam diminuentem, *Quantum ad aliquid*: quantùm ſcilicet ad inflictionem pœnarum, quas inviti patiuntur: talem autem deteſtationem non videtur neceſſariò ſubſequi propriè dicta blaſphemia.

Sententia quæ in arg. ad oppoſ. citatur ex Apoc. 16. litteraliter pertinet ad impios circa finem Mundi viventes, qui ex vehementiſſima indignatione & maximo dolore linguas ſuas mordebunt, & quaſi concident, ac in Deùm maledicta jacient, à quo mala quæ patientur immiſſa noverint.

QUÆSTIO XIV.

De Blaſphemia in Spiritum Sanctum.

ARTICULUS I.

Utrùm peccatum in Spiritum Sanctum ſit idem quod peccatum ex certa malitia?

CONCLUSIO I.

PECCATUM in Spiritum Sanctum non rectè dicitur eſſe illud, quod poſt acceptam Spiritus Sancti gratiam in Baptiſmo committunt qui fuerant regenerati: quemadmodum putavit Origenes ab Athanaſio refutatus ſcribente in illud Matth. 12. *Quicumque dixerit verbum* &c. 1. Quia Chriſtus ibi oſtendit, Phariſæos in Spiritum Sanctum peccaſſe, qui tamen gratiam Spiritus Sancti non acceperant in Baptiſmo, cùm non eſſent baptizati. 2. Quia non eſt dictum, Qui Fidelis catholicus dixerit verbum contra Spiritum Sanctum ſed, Qui dixerit, hoc eſt Quicumque dixerit. 3. Quia fit diſtinctio peccati in Spiritum Sanctum à peccato in Filium hominis: certum eſt autem, etiam eos qui baptizati ſunt poſſe peccare in Filium hominis.

CONCLUSIO II.

PECCATUM in Spiritum Sanctum non eſt generaliter idem quòd finalis impœnitentia. Tum quòd aliis modis peccari poſſit in Spiritum Sanctum. Tum quòd illi, qui Matth. 12. culpantur tamquam qui in Spiritum Sanctum peccaverant, non fuerant finaliter impœnitentes.

CONCLUSIO III.

Reſp. affirm. PECCATUM in Spiritum Sanctum generaliter intelligi poteſt eſſe idem quòd peccatum ex certa malitia. Sed cùm dupliciter contingat peccatum ex malitia: uno modo quando peccatur ex inclinatione pravi habitus: alio quando ea eſt alicujus malitia, ut ſciens & volens per contemptum abjiciat ea, quæ poſſent peccatum impedire vel tollere; ſciendum, quòd peccatum in Spiritum Sanctum non dicitur ex malitia priori modo, (ſic enim omne peccatum dici poſſet eſſe in Spiritum Sanctum) ſed poſteriori Cujus ratio eſt. Quia tale peccatum eſt contra bonum appropriatum Spiritui Sancto, cui appropriatur bonitas, ſicut Patri appropriatur potentia, & Filio ſapientia: unde peccatum in Patrem dicitur eſſe peccatum ex infirmitate; peccatum autem in Filium peccatum ex ignorantia; peccatum verò in Spiritum Sanctum peccatum ex certa malitia. Adde, quòd per ejuſmodi peccatum quis ſciens & volens abjicit ea, per quæ fit remiſſio peccatorum: ipſa autem peccatorum remiſſio attribuitur Spiritui Sancto.

CONCLUSIO IV.

PECCATUM in Spiritum ſanctum, de quo Dominus Matth. 12. loquitur, eſt agnitæ veritatis impugnatio. Eſt enim illud peccatum, quo Judæi malitiosè & ex Induſtria calumniabantur opera, quæ Chriſtus virtute Spiritus Sancti faciebat dicentes, eum in Belzebub ejicere Dæmonia. Neque neceſſarium eſt, Spiritum Sanctum hic accipi pro tertia in Trinitate perſona; ſed accipi poteſt prout convenit toti Trinitati: Chriſtus enim non volt diſtinguere inter peccatum in Filium Dei, & peccatum in Spiritum Sanctum: ſed ſolùm inter peccatum quod contra Filium hominis committitur, & inter illud quod ex certa malitia committitur in Spiritum Sanctum, ſive in Deum; ut proinde peccatum & blaſphemia in filium hominis ſit convitium aliquod in Chriſtum hominem quatenus homo eſt prolatum; ſicuti quando Phariſæi dicebant, Ecce homo vorax, & potator vini: peccatum verò & blaſphemia in Spiritum Sanctum, ſit convitium directè in Divinitatem commiſſum: veluti quando opera, quæ Chriſtus operabatur virtute ſuæ Divinitatis, attribuebant Principi Dæmoniorum. Expreſſit tamen Chriſtus Spiritum Sanctum quia opera illa peculiariter ſolent Spiritui Sancto attribui.

CONCLUSIO V.

PECCATUM in Spiritum Sanctum non eſt omninò idem quòd blaſphemia Spiritus. Quia non omne id, quo per contemptum abjiciuntur ea, quibus homo retrahi poteſt à peccato, ac per conſequens quo in Spiritum Sanctum peccatur; aut fit, aut dicitur per modum convitii in Deum; ac proinde non omne peccatum in Spiritum Sanctum, eſt vera & propriè dicta Spiritus Sancti blaſphemia, ut deſperatio, præſumptio, invidentia fraternæ gratiæ, impœnitentia: illud tamen peccatum, quod Matth. 12. Chriſtus reprehendit, erat vera blaſphemia Spiritus.

ARTICULUS II.

ART. 2. probat, Rectè aſſignari ſex ſpecies peccati in Spiritum Sanctum, Quia ſex modis contingit removeri vel contemni ea, per quæ poteſt homo impediri à peccato: vel abjiciendo ſpem de miſericordia Dei; & eſt deſperatio: vel æſtimando ſe poſſe adipiſci gloriam ſine meritis, aut veniam ſine pœnitentia; quo modo contemnitur juſtitia, & eſt præſumptio: vel oppugnando veritatem Fidei benè cognitam: & eſt agnitæ veritatis impugnatio: vel invidendo gratiæ Dei, quam quis advertit in proximo & eſt invidentia fraternæ gratiæ: vel adverſando gratiam & benignitatem Dei inducentis homines ad pœnitentiam; & eſt impœnitentia: vel non conſiderando quàm breve & parvum bonum ſit, quod quis in peccato quærit, atque ita reſpuendo dona ſpiritualia, quæ poſſent à peccato avertere; & eſt obſtinatio, qua quis voluntatem firmat in hoc, quòd peccato inhæreat. Ex his patet, impœnitentiam, quæ ponitur ſpeciale peccatum in Spiritum Sanctum, non accipi pro permanentia in peccato uſque ad mortem, quo modo poteſt eſſe circumſtantia cujuſlibet generis peccati: ſed ſecundùm quod importat propoſitum non pœnitendi. Sex ſpeccata in Spiritum Sanctum.

Cur odium Dei, quod revera etiam juxta B. Thom. ſententiam grave eſt peccatum in Spiritum Sanctum, his ſpeciebus non annumeretur qu. 34. art. 2. dicendum eſt.

Articulus III.

Peccatum in Spirit. S. quo modo irremiſſibile.

ART. 3. docet, Peccatum in Spiritum Sanctum rectè dici irremiſſibile: non quòd nullo modo remitti poſſit: ſed quia & difficulter & raro remittitur, eo quòd directè excludat illa, ſine quibus non fit remiſſio. Ac inſuper quia tale peccatum nihil relinquit in homine, ex quo prætendi poſſit excuſatio, vel ſperari pœnitentia & remiſſio: ſicut peccatum ex ignorantia vel infirmitate relinquit paſſionem infirmitatis aut ignorantiam, ex qua videtur eſſe aliquid excuſationis, & poteſt ſperari, quòd ageretur pœnitentia, ſi vel paſſio tranſiſſet, vel ignorantia eſſet depulſa. Peccatum verò ex deſtinata malitia nihil tale habet. Confer quæ diximus 3. p. q. 86. art. 1. ad 7.

Articulus IV.

ART. 4. tradit, Peccatum ex malitia, id eſt, ex habitu pravo numquam eſſe primum in hominibus. Quia oportet præcedere actus, ex quibus cauſetur talis habitus: peccatum verò ex certa malitia, qua quis ex contemptu abjicit ea, per quæ poſſet à peccato retrahi, quod propriè eſt peccare in Spiritum Sanctum; plerumque quidem præſupponit alia peccata; poteſt tamen in aliquo eſſe primum; & ſimiliter blaſphemia Spiritus, de qua Matth. 12. imò & finalis impœnitentia, ſecundùm propoſitum intellecta.

QUÆSTIO XV.

De vitiis oppoſitis intellectui.

Articulus I.

CONSIDERANDUM hic foret de ignorantia, quatenus eſt vitium ſcientiæ oppoſitum: ſed cùm de illa B. Thom. 1. 2. qu. 6. art. 8. & qu. 76. tota ſatis egerit; hic de ſolis vitiis intellectui oppoſitis, quæ ſunt duo, cæcitas & hebetudo, tractare proponit; & quidem.

Art. 1. docet, Cæcitatem mentis eſſe peccatum. Sumitur autem hic cæcitas pro omnimoda privatione cognitionis divinorum; qua ſcilicet aliquis ita mentem voluntariè abſtrahit à conſideratione rerum ad ſalutem pertinentium; ſive directè, (ſicut ille de quo dicitur Pſal. 35. *Noluit intelligere ut benè ageret*; ſive indirectè, ſicut cùm aliquis ſe ita immergit carnis voluptatibus aliiſque rebus terrenis, ut nequeat eas apprehendere.

Circa Reſp. Ad 1. adverte, B. Thomam ad illa verba Domini, *Si cæci eſſetis*, hic ita reſpondere, quaſi intelligeretur de cæcitate mentis vel corporis naturali quæ cùm ſit defectus involuntarius, non habet rationem peccati; & hunc ſenſum indicavit Chryſoſt. hom. 58. in Jo: Sed lect. 4. in cap. 9. Jo. idem Beat. Thomas aliam inſuper expoſitionem adjungit; hanc nimirum, *Si cæci eſſetis*, id eſt ſi vos cæcos eſſe cognoſceretis: aut ſi eſſetis ignorantes eorum, quæ vobis annuntiata ſunt; non haberetis peccatum Infidelitatis. Nam ſi quidem eſſent ignorantes ignorantia prorſus excuſabili; omninò non haberent iſtud peccatum: ſi autem ignorantia aliquo modo culpabili; non haberent peccatum tam grande. Si verò agnoſcerent ſe eſſe cæcos; utique ad Medicum, qui Chriſtus eſt, currerent, & ab eo remiſſionem conſequerentur: ac ſic peccatum non haberent. *Cum ſit cæcitas ipſa peccatum*, ait Auguſt. Tract. 44. in Joann. *ſi cæci eſſetis, id eſt ſi vos cæcos diceretis, & ad Medicum curreretis: ſi ergo ita cæci eſſetis, non haberetis peccatum, quia veni ego auferre peccatum.*

Articulus II.

ART. 2. probat, Hebetudinem eſſe peccatum & quidem à cæcitate diverſum. Hebetudo enim eſt debilitas mentis, qua quiſpiam difficulter poteſt intelligere vel conſiderare res ſpirituales: cæcum autem importat omnimodam privationem cognitionis rerum ſpiritualium. Iſta porro debilitas eatenus peccatum eſt, quatenus provenit ex voluntaria occupatione circa res terrenas & carnales: unde fit, quòd quis de ſpiritualibus diſcutere vel negligit vel faſtidit; atque hac ratione hebetudo eſt peccatum. Vide ipſum Beat. Thomam.

Articulus III.

ART. 3. probat, Cæcitatem oriri ex luxuria; hebetudinem ex gula. Quamvis enim & aliunde poſſint oriri; maximè tamen oriuntur ex illis vitiis, quæ magis impediunt operationem intellectualem ut talem: ejuſmodi autem ſunt peccata luxuriæ & gulæ. Nec obſtat, ſuperbiam & invidiam eſſe peccata majora, quàm ſit luxuria vel gula. Quia non eſt hic ſpectanda gravitas peccati, ſed impedimentum intellectualis operationis; hoc autem majus eſt per peccata carnalia quàm per ſpiritualia.

QUÆSTIO XVI.

De præceptis Fidei, ſcientiæ, & intellectus.

Articulus I.

ART. 1. docet, Non fuiſſe dandum in veteri lege præceptum credendi in Deum. Quæ doctrina non ſic eſt accipienda, quaſi homines illius temporis nullo præcepto obligarentur credere eſſe unum Deum: ſed ſic, quòd in veteri lege non oportuit dari expreſſum ſcripto præceptum ſub forma præcepti, quo diſertis verbis præciperetur credere in Deum.

Illud prius non ſignificari prob. Quia ipſemet Beat. Thom. qu. 2. art. 3. & ſeq. docuit, Fidem ſupernaturalem fuiſſe ſemper neceſſariam ad ſalutem: & ſpecialiter art. 8. ad 1. de eo quòd Deus eſt & quòd inquirentibus ſe remunerator eſt dixit, quòd *Illa duo explicitè credere de Deo omni tempore & quoad omnes neceſſarium fuit*; unde & hic eamdem Apoſtoli ſententiam adferens dicit, Fidem *Ad legis præcepta præſupponi*. Quæſt. etiam 22. art. 1. ait, Præcepta de actu Fidei & Spei eſſe præambula ad legem. Confirm. Omni tempore peccatum fuit non velle credere in Deum; ergo ſemper fuit aliquod præceptum obligans ad hoc credendum: quod enim contra nullam legem eſt, nullum eſt peccatum.

Significari autem id quod poſteriori loco dicebamus haud difficulter probari poteſt. Nam cit. jam qu. 22. art. 1. ſcribit, quòd *Spei & Fidei præcepta non erant proponenda per modum præceptorum* &c. *ſed ſicut præceptum Fidei proponendum fuit per modum denunciationis vel commemorationis*; (ut cùm ante legis præcepta dicitur Exodi 20. *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti*; & Deut. 6. *Audi Iſrael, Dominus Deus tuus unus eſt*) *ita etiam præceptum Spei in prima legiſlatione proponendum fuit per modum promiſſionis*. Ubi manifeſtum eſt, Beat. Thomam agnoſcere præceptum Fidei, quod in veteri Teſtamento obligabat; & docere, quòd illud non erat expreſſis verbis ſcriptum per modum præcepti. Huc etiam pertinet quod in 13. art. 2. ad 2. tradit, *Prohibitionem Infidelitatis intelligi in eo quod dicitur; Ego ſum Dominus Deus tuus*; ubi tamen non eſt aperta forma præcepti, vel Fidem jubentis, vel Infidelitatem vetantis.

Secundùm hæc intelligi poteſt congruentia rationis quam B. Thom. adfert; quòd ſcilicet ante Fidem unius Dei non intelligatur homo eſſe omninò ſubjectus Deo tamquam ſcilicet Salvatori, & donorum ſupernaturalium Authori, ut ab illo accipiat ſcripta & expreſſa mandata per modum præceptorum de Fide, quæ eſt donum ſupernaturale. Alioqui hominem ſemper eſſe ſubjectum Deo ratione creationis, conſervationis, & gubernationis, ut ab eo jure poſſit legem accipere, qua jubeatur accedere ad eum per Fidem, eique ſe ſubjicere, non eſt dubitandum.

Dices: Homo non eſt capax alicujus præcepti ſupernaturalis antequam habeat Fidem: atqui præceptum

Fidei

Fidei eſt ſupernaturale; ergo non poteſt illi dari præceptum de Fide unius Dei. Maj. prob. Quia is cui imponitur præceptum debet cognoſcere, & eum qui præcipit, & rem quæ præcipitur: quæ cognitio non habetur ante Fidem. Reſp. Neg. Maj. Ut enim jam dictum fuit, homo etiam antequam Fidem habeat, ſimpliciter eſt ſubjectus Deo; ideòque eſt capax omnium præceptorum, quæ Deus voluerit ei dare. Ad probat. Reſp. Aliqualem cognitinnem tum præcipientis tum rei præceptæ poſſe haberi aliter quàm per Fidem divinitus infuſam; veluti cùm ex effectibus cognoſcitur Deus; cùmque argumentis, quæ Fidem noſtram faciunt evidenter credibilem, aliquid ita prnponitur & confirmatur, ut non obſcurè appareat eſſe credendum. Deinde hnmo Fide deſtitutus poteſt Fidem Fideique præceptum ita recipere, ut recipiendo cognoſcat, & eum qui præcipit, & id quod præcipitur; ergo etiam tunc cùm non habet Fidem, eſt tamen capax præcepti ſupernaturalis.

Reſp.

Circa finem corp. cùm B. Thom. concludit, Suppoſita Fide unius Dei, nulla alia præcepta eſſe in lege veteri data de Fide; non vult ſignificare, quòd in ea lege nullum prorſus extaret præceptum de ſpeciali aliquo credibili. Nam in Reſp. Ad 5. fatetur, in iſtis verbis Eccleſ. 2. *Credite illi*, contineri præceptum ad quædam ſpecialia credibilia referendum, & præcipuè ad illa quæ promittit ſibi obedientibus: & hîc paulò ſuperiùs, ex quæſt. 2. art. 8. audivimus eum agnoſcere præceptum credendi, quòd Deus inquirentibus ſe remunerator ſit: ſed ejus intentio eſt docere, Nulla fuiſſe præcepta in veteri lege de credibilibus ad ſecretiora Fidei myſteria pertinentibus, eò quòd ſecreta Fidei non eſſent pnpulo exponenda; quemadmodum loquitur verbis immediatè præcedentibus. Cùm autem in novo Teſtamento ſit tempus gratiæ revelatæ, hinc eſt, quòd in eo præcipiatur Fides de myſteriis etiam ſecretioribus.

Explicatur textus.

ARTICULUS II.

ART. 2. ex verbis Deut. 6. probat, In veteri lege convenienter tradita eſſe præcepta pertinentia ad intellectum & ſcientiam; ſive quoad illorum acceptionem, quæ fit per doctrinam & diſciplinam; ſive quoad uſum, qui eſt per meditationem; ſive quoad conſervationem, quæ fit per memoriam: quæ tamen omnia abundantiùs mandata leguntur in novo Teſtamento per Chriſtum & Apoſtolos. Quando autem peccetur contra illa præcepta; non liquet: partim quia inſtar aliorum affirmativorum, etiamſi ſemper obligent, non tamen obligant pro ſemper, ſed pro quibuſdam caſibus; ut quando aliquis foret in periculo tranſgrediandi legem divinam ob inconſiderationem vel oblivionem rerum divinarum: partim quia vix eſt aſſignare, quando ſecluſo contemptu peccetur mortaliter præcisè contra illa præcepta, niſi fortè quando aliquis nntabiliter negligit docere vel diſcere res divinas; aut quando voluntariè incurrit magnam earum oblivionem.

QUÆSTIO XVII.

De Spe.

ARTICULUS I.

Utrùm Spes ſit virtus.

VIDETUR quòd non. 1. Quia virtus eſt diſpoſitio perfecti: ſpes autem non eſt diſpoſitio perfecti, cùm is qui ſperat careat ea perfectione quam ſperat; atque ita non ſit perfectus.

2. Virtus verſatur circa difficile: non eſt autem difficile ſperare promiſſa.

3. Timor non eſt virtus; ergo nec Spes: quia ſicut ſe habet Spes ad bonum; ita timor ad malum.

4. Timor non eſt vitium; ergo Spes non eſt virtus: Spes enim & timor opponuntur, cùm nemo timeat bonum quod expectat.

5. Spes non habet delectationem: virtus autem per ſe habet delectationem; ergo Spes non eſt virtus. Maj. prob. Cùm enim per Spem expectetur aliquid abſens, non eſt de illo gaudium, ſed potius triſtitia; juxta illud Prov. 13. *Spes quæ differtur affligit Animam.*

Poſtremò. Temerè ſperatur beatitudo ſine Charitate; ergo ſaltem Spes informis non eſt virtus.

Priuſquam reſpondeatur, obſervandum eſt, Spem aliquando generaliter accipi pro expectatione rei futuræ, ſive illa ſit bona, ſive mala; unde eſt illud Judith. 13. *Sperabant, eam jam non eſſe venturum*: ſed hanc acceptionem eſſe impropriam; meritò dixit Aug. Enchir. cap. 8. 2. igitur & magis propriè accipitur pro expectatione boni futuri. 3. pro expectatione boni futuri ſenſibilis; & hac ratione eſt paſſio animi, de qua 1. 2. q. 40. 4. pro expectatione boni ſupernaturalis, futuri, ardui, poſſibilis, ad ſperantem pertinentis: & ſi quidem ſumatur pro habitu; eſt virtus Theologica, de qua in ſequentibus agendum: ſi pro actu: eſt virtutis illius actus: ſi pro re ſperata; eſt ejuſdem objectum: ſi pro eo, per quem aliquid obtinere ſperamus; eſt medium. Quo modo Eccleſ. 24. dicit Sapientia, *In me ſpes omnis vitæ*, id eſt per me obtinetur auxilium ad vitæ conſecutionem. Sic & Eccleſia vocat B. Virginem Spem noſtram, & Aug. ſer. 18. de Sanct. Spem unicam peccatorum; quia per ejus merita & interceſſionem veniam & gratiam obtinemus.

Variæ acceptiones Spei.

Diſtinguit autem Aug. loc. cit. Spem à Fide: quòd Fides ſit malarum & bonarum rerum; Spes tantùm bonarum: quòd Fides ſit præteritarum, præſentium, & futurarum; Spes dumtaxat futurarum: quòd Fides ſit & ſuarum & alienarum: Spes ſolùm ejus qui ſpem habere perhibetur. Adde, quòd Fides eſt in intellectu; Spes in voluntate. Convenit autem Spes cum Fide, quòd & quæ ſperantur & quæ creduntur non videantur: *Spes quæ videtur non eſt Spes*: ait Apoſtolus ad Rom. 8. *Quod enim videt quis, quid ſperat.* Et de Fide pronuntiavit ad Heb. 11. *quod Fides ſit argumentum non apparentium.*

Comparatio Fidei & Spei.

His præmiſſis, certa Reſp. eſt, Spem (quæ definiri poteſt, Eſſe habitus animi divinitus infuſus, per quem certa cum fiducia noſtræ ſalutis & æternæ vitæ bona expectantur) eſſe virtutem propriè dictam.

Definitio. Spes eſt virtus.

1. Quia ejus actus, cùm attingat propriam regulam, ſcilicet Deum, eſt bonus: omnis autem actus bonus reſpondet alicui virtuti.

2. Præcepta dantur de actibus virtutum: atqui datur præceptum de actu Spei, *Spera in eo & ipſe faciet*, Pſal. 36. ergo Spes eſt virtus.

3. Apoſtolus 1. ad Cor. 12. Fidei, & charitati, quæ ſunt virtutes ſupernaturales, annumerat Spem. Communis etiam Theologorum ſententia tres agnoſcit virtutes Theologicas, è quarum numero una eſt Spes; ergo Spes eſt virtus. Confirm. Spei Chriſtianæ convenit tota definitio virtutis; ergo & definitum. Ant. prob. Eſt enim bona animi qualitas à Deo infuſa, cùm ſit aliquid in ſperante permanens & naturæ creatæ vires excedens: per illam etiam benè vivitur, *Spe*, enim, *ſalvi facti ſumus*, ad Rom. 8. & *Omnis qui habet hanc ſpem in eo ſanctificat ſe*, Jo. 3. Neque ullus malè uti poteſt Spe Chriſtiana tamquam principio.

Denique. Deſperatio magnum eſt vitium; ergo Spes eſt magna virtus.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. Subſ. Quamvis enim homo qui ſperat non ſit abſolutè perfectus, ita ut nihil ei deſit, ſed ſit imperfectus ſecundùm comparationem ad bonum quod ſperat obtinere; ſpes tamen eſt diſpoſitio perfecti, quia hoc ipſo quo homo ſperat, eſt aliquo modo perfectus, eò quòd attingat primam regulam, ſcilicet Deum, cujus auxilio innititur. Cùm autem dicitur, Virtus eſſe diſpoſitio perfecti: non eſt ſenſus, quòd homo per virtutem debeat eſſe ſimpliciter & abſolutè perfectus: ſed quòd ipſa perfectionem aliquam adferat ſubjecto, à qua ſubjectum dicitur aliquo modo perfectum. Confer q. Diſp. de Spe art. 1. ad 4. & q. 4. hujus p. art. 5. ad 2.

Ad 2. Reſp. Difficile eſſe ſperare eo modo quo oportet bona ſupernaturalia; unde Concil. Trident. ſeſſ. 6. can. 3. docet, Neminem poſſe ſperare ſicut oportet abſque præveniente Spiritus Sancti inſpiratione.

Ad 3. Neg. C. Quia virtus propriè ordinatur ad actionem qua accedimus ad Deum; quod præſtat, Spes Chriſtiana: timor autem magis importat fugam mali & receſſum à termino; ut aſſerit Author q. 19. art. 9. & 12.

Digitized by Google

& ta. ad 3. Adde, quòd nec Ant. omninò verum ſit: nam timor unum eſt ex donis Spiritus SS. quæ non immeritò poſſunt dici virtutes; ſive interim dona realiter diſtinguantur à virtutibus; ſive dumtaxat ratione: qua de re diſputandi locus eſt 1. 2.q.68.

Ad 4. etiam Neg. C. Timor enim filialis non opponitur Spei, ſed illa duo ſibi cohærent, ac ſe invicem perficiuntur; ut dicitur ejuſdem q. 19. art.9. ad 1. Sed nec alii timores, qui boni ſunt, opponuntur Spei conſideratæ ut eſt virtus expectare faciens aliquod bonum à Deo ſecundùm legem ab eo conſtitutam; quia non ſunt de eodem: aliud enim eſt quod ſperatur, aliud quod timetur.

Ad 5. Neg. Maj. Duplex enim eſt delectatio: una de objecto; altera de actu. Prior non eſt propria virtutis, quia eſt aliqua virtus, ad quam pertinet dolere de ſuo objecto; ſcilicet pœnitentia. Poſterior eſt propria virtutis, quia unicuique habenti virtutem delectabilis eſt operatio ſecundùm illam; unde & pœnitens gaudet ſe dolere. Spes autem, per ſe quidem cauſat delectationem de proprio actu, in quantùm ſperanti delectabilis eſt operatio qua ſperat: de ſuo vero objecto facit delectationem, non per ſe, ſed per aliud, in quantùm facit rem ſperatam eſſe aliquo modo præſentem, ſcilicet ſecundùm fiduciam adipiſcendi; hinc ad Rom. 12. dicitur, *Spe gaudentes*. Confer B. Tho. q.7. de Spirit. creat. quæ eſt de Spe art.1. ad 13. & 14. Ex his patet ad Confirm. Reſp. Non eſſe ſcilicet Spem, quæ affligit, ſed rei ſperatæ dilationem: quod enim hæc aliquando Animam cruciet; non eſt negandum.

Ad Poſtremum Reſp. Eum quidem, qui ſperaret beatitudinem conſequi abſque Charitate, temerè ſpraturum: qui verò extra Charitatem exiſtens ſperat aliquando conſequi beatitudinem; non temerè ſperat, quia non ſperat ſe illam conſecuturum ſine Charitate, ſed ſperat (ſaltem tacitè) conſequi remiſſionem peccatorum, atque ita Charitatem obtinere, & poſtea pervenire ad beatitudinem. Quòd autem ſpes etiam informis ſit virtus, quamvis non habeat perfectum ſtatum virtutis; eadem ratione dicendum eſt, qua id

Spes informis eſt virtus.

de Fide informi diximus quæſt. 4. art. 5. Nam & ſpes informis ſemper eſt principium boni actus tendens in bonum ſupernaturale ſecundùm regulam divinam, & faciens ſperantem aliquo modo bonum. Neque refert, quòd non faciat eum ſimpliciter bonum & ſanctum, Quia ſic eum, qui virtutem habet, reddere bonum ad perfectam rationem virtutis pertinet. Vide 1. 2. qu.65. art.2. ad 1.

Pro Reſp. Ad 2. Neg. eſt Min. Nam propriè loquendo de Spe, ſive ſecundùm habitum ſive ſecundùm actum, ipſa nobis datur ex gratia, non autem cauſatur ex meritis. De habitu ſic B. Th. hic loquitur: *Ipſe habitus Spei, per quam aliquis expectat beatitudinem, non cauſatur ex meritis, ſed purè ex gratia*. De expectatione, quæ eſt proprius actus Spei, q. Diſp. de Spe art.1. ad 2. dicit, quòd *Si expectatio intelligatur ex meritis provenire ex parte expectantis*, ut ſcilicet expectatio talis cauſetur in homine ex præcedentibus meritis; *ille ſenſus falſus eſt*. Poteſt eſſe difficultas de actu Spei formatæ, An is ſit ex meritis. Sed verius videtur quòd hic

Quæſt. Reſp.

Bannesius aſſerit; ſcilicet actum Spei non cadere ſub meritum de condigno. Partim quia actus virtutum non ſunt propriè loquendo merces: cùm non habeant rationem termini, nec poſſint fieri abſque auxilio gratiæ actualis, quæ non cadit ſub meritum; juxta can. 18. Conc. Arauſ. *Debetur merces bonis operibus ſi fiant, ſed gratia quæ non debetur, præcedit ut fiant*. Partim quia ſequeretur alioquin, perſeverantiam poſſe cadere ſub meritum, contra receptam doctrinam, quæ 1. 2. q.114. art.9. traditur: ſi enim Juſtus poteſt de condigno mereri unum actum Spei; eadem ratione & plures: cùm ergo non eſt diu ſupervicturus, & meretur multos actus Spei; videretur etiam mereri perſeverantiam uſque ad illorum actuum ultimum. Quapropter cùm B. Tho. hic indicat, Spem poſſe dici provenire ex meritis, *Quantùm ad actum ſpei formatæ*; vel intelligendus eſt loqui de merito congrui, ſecundùm quod impetrari poteſt à Deo auxilium ad actus Spei formatæ eliciendos; vel verborum ejus ſenſus eſt, quòd actus Spei formatæ proveniat ex meritis, in quantùm is, qui meritoriè operatur ex conſideratione bonorum ope-

Explicatur textus.

rum, quæ per Dei gratiam facit, excitatur ad actus Spei fiducialiter exercendos. Hujus autem ſermonis, quo & Magiſter Sent. & alii quidam dicunt, Spem ex meritis provenire, bona explicatio eſt, quam B. Th. hic, & dicta q. Diſp. de Spe art. 1. ad 2. tradit, ut nomine Spei rem ſperatam intelligamus, hoc eſt beatitudinem: quæ ut Juſtorum meritis ex gratia Dei provenientibus redditur; ita expectatur ex ſimilibus meritis obtinenda: unde alia quædam ab ea quam ſuperiùs tradidimus definitio habet. Quòd Spes eſt certa expectatio futuræ beatitudinis ex gratia & meritis proveniens. Ubi expectatio intelligenda eſt eſſe ex meritis ex parte rei ſperatæ; quaſi diceretur, quòd Spes ſit virtus, per quam expectatur beatitudo provenîta ex meritis per Dei gratiam factis: Illa autem expectatio non eſt intelligenda provenire ex meritis Spem antecedentibus, ſed ex meritis rem expectatam præcedentibus. Neque enim neceſſe eſt, quòd merita præcedant Spem, ſed rem ſperatam, ſcilicet beatitudinem: unde poteſt eſſe, quòd ſperans non habeat merita nec actu nec habitu, ſed totum in propoſito; ait B. Tho. dicto art. 1. ad 3. De certitudine Spei; vide q.18. ſeq. art.4.

Definitio.

Articulus II.

Utrùm Beatitudo æterna ſit proprium objectum Spei?

Videtur quòd non 1. Quia Spes pertinet ad amorem concupiſcentiæ, ut indicat B. Tho. atqui Deus non poteſt eſſe immediatum objectum amoris concupiſcentiæ; ergo Deus, qui eſt beatitudo noſtra objectiva, non eſt immediatum objectum Spei. Min. Prob. Quia objectum amoris concupiſcentiæ referimus ad noſipſos: non poſſumus autem referre Deum ad nos, cùm ipſe ſit omnium ultimus finis propter ſe appetendus.

2. Id nunc eſt objectum Spei, quod poſtea erit objectum delectationis: atqui objectum delectationis primariæ non eſt Deus, ſed ejus viſio, beatitudo ſcilicet formalis; ergo & ſpei noſtræ objectum non eſt beatitudo objectiva ſed formalis.

3. Objectum formale ſpei eſt auxilium divinum ut aſſerit Author dictæ q. art. 1. ad 7. ergo non beatitudo æterna.

7. De ſpiritual. creatur.

4. Spes & deſperatio, cùm ſint oppoſita, verſantur circa idem: atqui deſperatio non eſt de Deo ſed de beatitudine formali; ergo ſimiliter Spes.

Reſp. B. Th. eſt, Proprium & principale objectum Spei, de qua loquimur, eſſe beatitudinem æternam. Utrùm verò loquatur de beatitudine objectiva, quæ eſt Deus, an de formali, quæ eſt Dei viſio; diſputatur, Verius eſt, eum loqui de objectiva cum connotatione ad formalem. De objectiva quidem, quia hic affirmat: *Bonum, quod propriè & principaliter à Deo ſperare debemus, eſſe bonum infinitum, quod proportionatur virtuti Dei adjuvantis*: eò quòd non minus aliquid ab eo ſperandum ſit, quàm ſit ipſe. Et clariùs art.5. dicit, quòd *Spei, in quantum eſt virtus, principale objectum eſt Deus*. Quòd autem ſimul intelligi debeat connotata eſſe beatitudo formalis; patet. Dicit enim ideo bonum quod propriè & principaliter à Deo ſperamus eſſe infinitum, quia oportet effectum eſſe proportionatum cauſæ: Deus autem non eſt effectus, ſed ejus demum viſio & fruitio. Huc facit quòd 3. p.q.7. art.4. dicit, Spem, in quantùm eſt virtus Theologica, habere pro objecto ipſum Deum, cujus fruitionem homo principaliter expectat per Spei virtutem. Et hujus q. art.6. ad 3. *Spes*, inquit, *facit tendere in Deum ſicut in quoddam bonum finale adipiſcendum, & ſicut in quoddam adjutorium efficax ad ſubveniendum*. Quapropter non ſunt diſtinguenda tamquam duo objecta, Deus & Dei conſecutio, quæ eſt per claram ejus viſionem: ſed unum, quod ex illis duobus conſurgit, ita ut appetitus principaliter feratur in Deum; in ejus verò conſecutionem ſecundariò & non niſi propter Deum: ſicut cùm avarus immediatè pecuniam appetit, & propter pecuniam ejus adeptionem; non ſunt ibi diſtinguenda duo objecta, ſed unum, quod ex pecunia & ejus adeptione integratur. Quomodo etiam generaliter verum eſt, quòd res & adeptio rei, quæ ut finis quæritur, non ſunt duo fines, ſed unus totalis.

Reſp. eſt affirm.

His præmiſſis, facilè probari poteſt. Reſp. illud enim eſt objectum Spei, quod cùm habeat rationem boni,

futuri, ardui, poſſibilis, ita per ſe primò & propter ſe ſperatur, ut propter illud ſperentur cætera: ſi autem ſperatur æterna beatitudo per Spem Theologicam; ergo illa beatitudo eſt objectum Spei. Cæterum quia diſtingui ſolet objectum alicujus habitus formale à materiali; ſciendum eſt, Spei objectum materiale principale atque etiam objectum formale quod eſſe beatitudinem noſtram æternam, ſive Deum ipſamque Dei viſionem: objectum autem formale ſub quo, id eſt ratio formalis ſub qua Deus eſt objectum Spei eſt divina ejus bonitas in quantùm beatificativa. Cùm enim Spes ſit virtus voluntatis; ejus formale objectum debet eſſe aliqua ratio boni: & quia per eam expectatur Summum illud Bonum, quod eſt propter ſe appetendum; formalis ratio objecti ipſius debet eſſe bonitas, non quæcumque, ſed divina, quæ ſola eſt propter ſe tamquam ultimus finis appetenda. Cùm autem Spes reſpiciat duo: prius, bonum quod intendit obtinere; poſterius, auxilium per quod illud bonum obtinetur, ſive cui Spes innititur, quorum illud habet rationem finis, iſtud cauſæ efficientis; conſequenter eſt dicendum, illud bonum, quod ſperando expectamus, eſſe beatitudinem: id verò, per quod illam conſequi ſperamus, eſſe Deum ſub ratione boni auxiliatoris. Cur Omnipotentia non ſit formale objectum Spei; dicetur q. ſeq. art. 4.

Objectum Spei materiale & formale.

Ad 1. Arg. Neg. Min. Ad probat. Reſp. Objectum amoris concupiſcentiæ non referri ad nos tamquam ad finem, (quod ſine dubio foret vitioſum) ſed ſolùm tamquam ad ſubjectum. Cùm enim appetimus æternam beatitudinem; appetimus illam nobis tamquam ſubjecto cui benè ſit: non autem propter nos ſicut propter finem, ſed propter Deum ejuſve bonitatem infinitam, quæ eſt noſter ultimus finis. Quomodo Deus Pater voluit Filium ſuum dare propter nos: non quòd retulerit ad nos ſicut ad ſuum finem: ſed ſicut ad ſubjectum cui volebat bonum.

Ad 2. etiam Neg. Min. Objectum enim immediatum, de quo delectatur. Beatus, eſt Deus partim ſecundùm ſe, partim ſecundùm quod eſt ejus bonum: de viſione verò delectatur conſequenter tamquam de effectu, per quem Deum habet.

Ad 3. Neg. C. Dum enim B. Tho. tum art. iſto, tum art. 4. ejuſdem q. affirmat, objectum formale Spei eſſe auxilium divinum, loquitur de auxilio prout eſt in Deo poteſtas auxiliandi: illa verò poteſtas eſt ipſe Deus, qui eſt noſtra beatitudo objectiva. Unde & hujus q. art. 4. dicit, Illud auxilium ſicut primam cauſam inducentem ad beatitudinem eſſe primum agentem. Et qu. 18. art. 4. ad 2. *Spes*, inquit, non *innititur principaliter gratiæ jam habitæ, ſed divina omnipotentia & miſericordia*. Ex quibus patet, quòd auxilium Dei, quatenus eſt aliquis effectus in nobis, non eſt id cui Spes noſtra innititur ſicut objecto formali & immediato: ſed ſolùm quatenus eſt in Deo, ſive quatenus eſt ipſe Deus auxiliator noſter, qui ſolus poteſt nos ſicut in beatitudinem perducere, ita & beatificare.

Ad 4. Neg. Min. Poteſt enim deſperatio eſſe principaliter de Deo conſequendo quamquam & poſſit eſſe de bono creato ſic, ut deſperans magis triſtetur de ejus amiſſione quàm de amiſſione boni increati; quia deſperatio eſt vitium: pluribus autem modis contingit ab aliqua virtute deficere.

Circa Reſp. Ad 2. hujus, & Reſp. Ad 1. art. 5. notandum eſt, præter æternam beatitudinem ſperari poſſe poſſe alia tum ſpiritualia tum temporalia: ſed non niſi ſecundariò & in ordine ad iſtam beatitudinem: unde Auguſt. Enchir. cap. 114. dicit, Ea ad ſpem pertinere, quæ in Oratione Dominica continentur.

Articulus III.

ART. 3. probat, Spem directè ſolùm reſpicere bonum ejus qui ſperat: præſuppoſita autem unione amoris cum alio, poſſe aliquid ſperare alteri, ſicut ſibi. Quia motus ſemper eſt ad proprium terminum proportionatum mobili: bonum autem alterius non eſt proprius terminus ſperanti proportionatus, niſi is qui ſperat ſit illi alteri per amorem unitus, ut propterea bonum ejus reputet aliquo modo ſuum. Huc pertinet quod Aug. cap. 8. Enchir. Spem à Fide diſtinguat in eo, quòd Fides ſit noſtrarum & alienarum rerum: Spes tantùm noſtrarum, ſcilicet propriè & directè. Pro altera verò reſp. parte facit, quòd Sanctis glorioſam reſurrectionem, & Fidelibus nobiſcum viventibus vitam æternam ſperamus. Eòdemque pertinent hæ Scripturæ. 2. Cor. 1. *Spes noſtra firma eſt pro vobis*. Et iterum: *Spero quod uſque in finem cognoſcetis*. Et cap. 10. *Spem habentes creſcentis Fidei veſtræ &c.* Gal. 5. *Confido in vobis in Domino, quod nihil aliud ſapietis*. Philip. 1. *Confidens hoc ipſum, quia qui cœpit in vobis opus bonum perficiet uſque in finem*. Unde Aug. ſerm. 11. de Verb. Dom. cap. 13. *De nullo* dicit *eſſe deſperandum quamdiu vivit*; ſatis per hoc indicans, poſſe nos ſperare & peccatoribus pœnitentiam & Juſtis perſeverantiam.

Dices: Sperare alteri bonum eſt actus Charitatis: ad Charitatem enim pertinent velle bonum ei quem diligimus; ergo non eſt actus Spei. Confirm. Beati ſperant aliis beatitudinem; & hoc non virtute Spei, cùm eam non habeant: ſed ex amore Charitatis; ergo ſimiliter quando Viatores ſperant aliis beatitudinem, ille actus non eſt actus Spei, ſed Charitatis.

Reſp. Neg. C. Dupliciter enim fieri poteſt, quòd unus alteri ſperet bonum: uno modo, ſi ſimpliciter ei bonum optet, quia bonum: altero, ſi ſic optet, ut quia cum altero unus quodammodo per amorem effectus eſt, bonum ejus æſtimet aliquo modo ſuum. Priori modo ſperare eſt actus Charitatis: poſteriori eſt actus Spei; ut indicat B. Th. tum hic, tum in 3. diſt. 26. in expoſ. text. Unde dicta qu. 7. de Spirit. creat. art. 4. dicit, Quòd per Spem unus ſperet beatitudinem aliis, in quantùm ſunt quodammodo unum cum ipſo, & bonum eorum deſiderat & ſperat ſicut & ſuum. Ad Confirm. etiam Neg. C. ut enim tradit B. Thom. qu. 18. art. 2. ad 3. & art. illo 4. tum in corp. tum ad 5. quamdiu remanet principale objectum Spei, quod eſt beatitudo ut futura & poſſibilis haberi, manet virtus Spei: *Durante autem virtute Spei: eadem ſpe aliquis ſperat beatitudinem ſibi & aliis:* nec ſolùm beatitudinem, ſed etiam alia quæ in ipſam ordinantur. Sed ſi ſubtrahatur principale objectum Spei, ſecundùm quod eſt virtus Theologica, ita ut beatitudo non jam ſit futura, ſed habita; ceſſat virtus Spei qua ſublata Beati poſſunt ſperare aliis beatitudinem, & ex amore Charitatis, & ſecundùm communem rationem Spei, quæ dicit expectationem alicujus boni, ardui, poſſibilis obtineri.

Cum B. Thom. hic dicit, Aliquem poſſe alteri ſperare vitam æternam, in quantùm eſt ei unitus per amorem; obſervandum eſt, eum non requirere unionem Charitatis, ſed unionem amoris: amor autem latiùs patet quàm Charitas, unde art. 8. ad 2. *Spes*, inquit, *& omnis motus appetitus ex amore provenit aliquo, quo ſcilicet amat bonum expectatum; ſed non omnis Spes provenit à Charitate*: qui ergo vel per amorem naturalem vel per aliquem alium bonum affectum unitus eſt alteri amans ejus bonum tamquam aliquo modo ſuum; poteſt tum ſibi tum illi ſperare beatitudinem etiamſi ſit in peccato.

Articulus IV.

ART. 4. probat, In ſolo Deo ſperandum tamquam in primaria cauſa noſtræ beatitudinis. Quia ipſe ſolus poteſt nos in eam ducere ſicut principale agens. Hinc 2. Paral. 16. reprehenditur Aſa, quòd habuerit fiduciam in Rege Syriæ, & non in Domino Deò ſuo: & Jerem. 17. maledictus pronuntiatur qui confidit in homine. Addit verò B. Th. licitum eſſe in homine vel in aliqua alia creatura ſperare ſicut in agente ſecundario & inſtrumentali, per quod adjuvamur ad quæcumque bona conſequenda in beatitudinem ordinata; quomodo ad Sanctos convertimur, & ab aliis hominibus aliqua petimus.

Ut ſit in ſolo Deo ſperandum.

Petes: An etiam in ſuis meritis poſſit homo aliquam ſpem ponere? Videtur quòd non. Quia Pſal. 48. reprehenduntur qui confidunt in virtute ſua: neque debemus eſſe fidentes in nobis, ſed in Deo: 2. Cor. 1. unde Eccleſia in Dom. Sexag. ſic precatur: *Deus qui conſpicis quia ex nulla noſtra actione confidimus*, &c.

Reſp. tamen affir. certa eſt; ſcilicet licitum eſſe homini aliquam ſpem & fiduciam collocare in operibus ex gratia Dei factis. *Si quis* enim *dixerit, Juſtos non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare & ſpe-*

Digitized by Google

& ſperare æternam retributionem &c. *anathema ſit*, ait Conc. Trid. ſeſſ.6. can.26.& c.16. allegans illud Apoſtoli ad Heb.10. *Nolite amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem*; vult *Benè operantibus uſque in finem & in Deo ſperantibus proponendam eſſe vitam æternam, & tamquam gratiam filiis Dei per CHRISTUM JESUM miſericorditer promiſſam, & tamquam mercedem ex ipſius Dei promiſſione bonis ipſorum operibus & meritis fideliter reddendam.*

Confirm. 1. *Fiducia magna erit coram Summo Deo eleemoſyna omnibus facientibus eam*, Tob.4. igitur licet Spem habere in bonis operibus per Dei gratiam factis. Quò etiam pertinet illud 1. Jo. 3. *Si cor noſtrum non reprehenderit nos; fiduciam habemus ad Deum*: & 2. ad Tim.4. *Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, Fidem ſervavi. In reliquo repoſita eſt mihi corona juſtitiæ.*

2. Patres ita loquuntur: *Optamus* (ait Chryſ. hom.2. in 2. ad Cor.) *ut etiam ex benefactis habeas fiduciam*. Ambr. ſerm.3. in Pſal. 118. *Innocentis eſt conſcientia ab ipſo cui ſervieris petere mercedem: pete igitur confidenter, ſi merita ſuffragantur*, Aug. Præſ. in Pſal.31. *Ipſa Charitas benè operantis dat ei Spem bonæ conſcientiæ*; & ſerm. 16. de Verb. Apoſt. c.6. *Quæ ſpes eſt, niſi de aliqua conſcientiæ bonitate.*

Denique ſuffragatur & ratio. Licitum eſt ponere Spem in illis rebus, quæ à Deo ſunt ordinatæ ad noſtram ſalutem ſicut media neceſſaria: ſed merita bonorum operum ſunt ejuſmodi; ergo licitum eſt in eis ſpem ponere tamquam mediis & cauſis inſtrumentalibus. Quæ doctrina tum contra Sectarios tenenda eſt, nulla agnoſcentes merita bonorum operum, de quibus in 1.2. q.114. tum pro remedio contra illorum anxietatem, qui cùm ad vitæ extremum perveniunt, deſperatione tentantur. Tales enim ſi piè vixerint; in memoriam revocent ſua opera Chriſti Domini meritis innixa, exemplo Ezechiæ, qui Iſa. 38. ſic orabat: *Obſecro Domine, memento quæſo, quomodo ambulaverim coram te in veritate & in corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim.* Si verò ita fuerint flagitioſi, ut omninò merita non habeant, vel ſolùm pauciſſima; in ſola Dei miſericordia Spem conſtituant, exemplo Latronis in cruce pendentis. Quòd ſi verò quiſpiam tentetur præſumptione; recolat ille, quòd *In multis offendimus omnes*, Jac.3. quòd *Non eſt homo juſtus in terra, qui faciat bonum & non peccet*; Eccleſ.7. quòd multa peccata nos lateant, de quibus dicit Pſalmiſta, *Ab occultis meis munda me*. Pſalm. 18.

Morient Pœ-nites.

Si Quæras: Cui potiùs confidendum ſit, an Dei miſericordiæ, an noſtris meritis? Indubitata Reſp. eſt. Quòd divinæ miſericordiæ. Non ſolùm quia hæc eſt cauſa principalis; per quam poſſimus ad beatitudinem pervenire: ſed etiam quia *Univerſa ſalus noſtra eſt ingens Dei miſericordia*; ut loquitur Thomas à Kempis: & quia licet nihil ſibi conſcius ſit quiſpiam: non tamen eſt in hoc juſtificatus, 1. ad Cor.4. Atque ut in ſuis meritis piè ſperare quis poſſit, ſcire debet, quòd non poſſit ſperare in operibus ſuis, id eſt quæ propriis viribus fecit: ſed in illis tantùm, quæ & à gratia proficiſcuntur, & ipſamet ſunt gratia quia gratuitò donata: *Quicquid* enim *in Sanctorum virtutibus agitur; ejus eſt gratiæ qui merita largitur*, ait Gregor. hom.8. ſuper Ezech. *tantaque eſt Dei erga homines bonitas, ut noſtra velit eſſe merita, quæ ſunt ipſius dona*: ait Cœleſtinus Papa, & ex ipſo Conc. Trid. ſeſſ.6. cap. 16. Quare dum omne ſuum meritum aſcribet gratiæ; id quod expectabit ex meritis omninò expectabit ex gratia, atque ita verificabitur illud Apoſtoli, *Qui gloriatur in Domino glorietur* 1. ad Cor.1. Cavere inſuper debet, ne meritis ſuis bonis nimium fidat, vel certò Juſtum ſe eſſe exiſtimans, cùm ejus rei certitudo haberi non poſſit abſque revelatione; ut docetur 1.2. qu. 112. art. vel plura merita ſibi arrogans quàm revera habeat, vel ſeipſum aliis præferens.

Ex his patet Reſp. ad teſtimonia in contrarium allata. Concedimus enim non licet ſic confidere in virtute noſtra, noſtrique vel induſtria, vel prudentia, vel conſilio, vel actionibus, ut illa videantur eſſe ex nobis, & non magis ex Dei miſericordia.

Articulus V.

ART. 5. probat, Spem eſſe virtutem Theologicam. Quia ejus principale objectum eſt Deus. Per principale verò intelligi debet immediatum: nam ad rationem virtutis Theologicæ non ſufficit habere Deum pro objecto principali mediato, (ſic enim & Religio foret virtus Theologica) ſed requiritur, quòd ipſum Deum ſupernaturaliter notum attingat immediatè ut proprium objectum. Neque refert, quòd Spes innitatur Deo, interveniente ipſius auxilio & operatione recepta in homine. Nititur enim immediatè Deo tamquam beatificativo & ad beatitudinem auxiliatori; auxilium verò in homine receptum non habet rationem objecti, in quod principaliter tendat, ſed eſt quidam effectus: ſicut ergo viſus tendit immediatè in colorem, etiamſi illum non videat niſi mediante ſpecie: ita Spes immediatè fertur in Deum, etiamſi illum non ſperet, niſi interveniente aliquo ejus effectu in homine: quia ſicut ſpecies non eſt objectum viſus; ita nec ille Dei effectus eſt objectum Spei Theologicæ. Ex his conſequens eſt, nullam Spem eſſe virtutem Theologicam, niſi infuſam de qua loquimur: quæcumque enim alia aſſignetur, vel non fertur immediatè in Deum ſicut in objectum, vel non fertur in Deum prout eſt objectum beatitudinis ſupernaturalis cognitionem naturalem excedens: ſolæ autem illæ virtutes ſunt Theologicæ, quæ pro immediato objecto habent Deum, ut excedit cognitionem naturalem, & ut eſt beatitudinis ſupernaturalis objectum. Confer 1.2. quæſt.62. art.1.2.3.& q.64. art.4.

Spes eſt virtus Theol. Tacita Ob.

De Reſp. ad 1. diximus art.2. ad 2.

De Reſp. ad 2. vide in q. Diſp. q. unicam de Virt. in com. art.13. q.7. de Spirit. creat. quæ eſt de Spe art.1. ad 7. & in 1. 2. quæſt. 64. art. 4. & obſerva, virtutes Theologicas non conſiſtere in medio, ſive non eſſe medias inter duo extrema, ſi conſiderentur per ſe & ſecundùm proprium objectum, quod eſt Deus, qui idem eſt menſura ſeu regula, quam illæ virtutes attingunt: quia homo non poteſt illam menſuram tranſcendere, cùm non poſſit Deum tantùm diligere, quantum eſt diligibilis; nec tantum credere vel ſperare in Deum, quantum credi vel ſperari poteſt: Per accidens tamen ex conditione ſcilicet ſubjecti ſive hominis, qui poteſt menſuram ſuæ conditionis excedere credendo, ſperando, amando id, vel eo modo, quod, vel quomodo, ſuam conditionem excedit; poſſunt eſſe in medio: ſic enim Spes media eſt inter præſumptionem & deſperationem, & Fides inter contrarias hæreſes.

Pro Reſp. Ad 3. dicendum eſt: illam expectationem, quæ importat dilationem, pertinere ad longanimitatem, ut patet ex q.136. art.5. expectationi autem, quam dicit Spes, impertinens eſt, an id quod ſperatur ſit differendum, an non.

Pro Reſp. Ad 4. dicendum eſt: Objectum Spei Theologicæ eſſe illud ſolum arduum, quod expectatur conſequendum auxilio alterius, nimirum Dei: magnanimitatis autem objectum eſt arduum etiam illud, quod eſt noſtræ poteſtatis, quodque non omninò ſuperat vires magnanimi; ad magnanimitatem enim ſpectat tendere in magna, ſive ſint per ſolius Dei ſupernaturaliter operantis auxilium acquiſibilia, ſive aliter.

Articulus VI.

ART. 6. probat, Spem eſſe virtutem diſtinctam ab aliis virtutibus Theologicis. Quia Fides verſatur circa Deum ut veracem: Charitas circa Deum ut eſt in ſe ſummè bonus: Spes, circa Deum ut eſt nobis ſummè bonus, qui nos poſſit & in beatitudinem ducere & beatificare. Quæ doctrina, cùm ex Scripturis & Patribus firmari poſſit: tamquam indubitata contra Sectarios tenenda eſt, 1. ad Corint. 13. dicit Apoſtolus, *Nunc manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc*; atqui quæ diverſa non ſunt, numerum non conſtituunt; ergo Fides, Spes, Charitas, quæ numerum ternarium conſtituunt, ſunt diverſæ.

Diſtinctio Spei à Fide & Charitate.

2. Scriptura frequenter hortatur peccatores ad pœnitentiam: nemo autem agit pœnitentiam niſi ſperet veniam; ergo peccatores pœnitentiam agentes

habent

habent Spem: ſed non habent virtutem Charitatis, quæ propria eſt filiorum Dei; ergo Spes diſtinguitur à virtute Charitatis. Quòd etiam diſtinguatur à Fidr; manifeſtè probat illud Apoſtoli ad Eph. 3. *In quo habemus fiduciam & acceſſum in confidentia per Fidem*.

3. Fidem & Spem ut nomine ita etiam rationabili differentia differrr, tradit Aug. Enchir. cap. 8. Conc. etiam Trid. ſeſſ. 6. cap. 7. docet, In ipſa juſtificatione cum remiſſione peccatorum hominem hæc omnia ſimul accipere, Fidem, Spem, & Charitatem; addrns, quòd *Fides, niſi ad eam Spes accedat & Charitas, non unit perfectè cum Chriſto*. Sed & can. 12. anathemata ſerit eum qui dixerit, Fidem juſtificantem nihil aliud eſſe quàm fiduciam divinæ miſericordiæ peccata remittentis propter Chriſtum.

Deniqur. Cùm hæc credimus, Jeſum Chriſtum eſſe Filium Dei; Act. 8. Filium eſſe in Patre & Patrem in Filio; Jo. 14. Chriſtum in judicio dicturum impiis, *Ite maledicti in ignem æternum*, Matth. 25. illud credere non poteſt intelligi eſſe, ant fiducia divinæ miſericordiæ, ant expectatio beatitudinis; ergo eſt diſtinctum à Spe.

Si dicant Fidem vocari expectationem; eùm ad Heb.
Ob. 11. Fidrs dicitur eſſe ſubſtantia, græcè hypoſtaſis, quæ vox ſignificat expectationem; unde Pſal. 38. ubi habemus, *Subſtantia mea apud te eſt*, græcè hypoſtaſis:
Reſp. alii ex Hebræo vertunt, *Expectatio mea eſt ad te*. Reſp. Fidem non vocari exprctationem, ſed ſubſtantiam ſive ſubſiſtentiam; ut quæſt. 4. art. 1. declaravimus, & videri poteſt in Chryſoſtomo græcè peritiſſimo. Et quamvis daretur, vocabulum ὑπόστασις poſſe ſignificare expectationem; eam tamen non ſignificat cap. 11. ad Heb. imò nec Pſal. 38. quo quidem Pſalmo, etſi habeatur in Hebræo *Expectatio mea*: quia tamen ſeptuaginta Interpretes non ignorabant, per *Expectationem* iſto loco ſignificari rem expectatam, quæ eſt vera vita & ſubſiſtentia apud Deum; ideo vertunt hypoſtaſim, hoc eſt ſubſiſtentiam.

Articulus VII. & VIII.

Fides præcedit Spem & Charitatem.

ART. 7. & 8. docet. Quòd ordine generationis Fides præcedat Spem, & Spes Charitatem. Quia objectum Spei eſt bonum, futurum, arduum, poſſibile haberi: illud autem objrctum eſſe tale neque cognoſci nrque proponi poteſt niſi per Fidem. Amor etiam perfectus, *quo aliquis ſecundum ſe amatur, utpotè cui aliquis vult bonum*, poſterior eſt amore imperfecto, quo quis amat alium ut ſibi bonum: prior amor pertinet ad Charitatem, poſterior ad Spem; ergo Spes præcedit Charitatem. Confirm. Nam & Scriptura, & Syn. Trid. videntur ordinem generationis oſtendere, quando Fidem primo loco nominant, Spem ſecundo, Charitatem tertio. Præterea, Prius remanere poteſt ablato poſteriore, & non contra: ſed ablata Charitate poteſt manere Spes, & ablata Spe, poteſt manere Fides; non poteſt autem manere Charitas, ablata Spe, neque Spes, ablata Fide; ergo Fides præcedit Spem, & Spes Charitatem.

Quod attinet ad ordinem dignitatis, certa eſt B. Thomæ & communis aliorum doctrina, quòd Charitas ſit nobilior Fide & Spe; ut probabitur q. 23. art. 6. probabile verò, & Fidem eſſe nobiliorem Spe. 1. Quia Fides eſt ſubſtantia & fundamentum rerum ſperandarum. 2. Quia Fides reſpicit Deum ut ſecundùm ſe veracem; Spes autem verſatur circa Deum non ſecundùm ſe, ſed ſecundùm quod eſt ſperanti bonus: atqui potiora ſunt quæ verſantur circa Deum ſecundùm quod in ſe eſt, quàm quæ verſantur circa illum ſecundùm id quod eſt in ſuis creaturis; ergo. Confirm. Infidelitas, eò quòd ſit contra Deum ſecundùm quod in ſe eſt, gravius eſt peccatum quàm deſperatio, quæ eſt contra Deum ſecundùm quod ejus bonum participatur à nobis, ut quæſt. 20. art. 3. tradit Author; ergo Fides nobilior eſt quàm Spes: ordinariè enim vitia graviora opponuntur vir-
Tacita Ob. tutibus nobilioribus. Nec obſtat, quòd voluntas in hac vita perfectiùs tendat in Deum per virtutes ſupernaturales quàm intellectus; juxta illud B. Thomæ quæſt. 23. art. 6. ad 1. *Eorum quæ ſunt ſupra nos, & præcipuè Dei dilectio, cognitioni præfertur*. Id enim verum eſt volontate ſecundùm actum amoris, qui ſimpliciter eſt amor benevolentiæ: Spes autem pertinet ad amorem concupiſcentiæ; ad illum ſcilicet, quo quiſpiam ſibi obvenire intendit bonum quod ſperat. Deinde. Cùm tam Fides quàm Spes dicant & perfectionem, & imperfectionem, id perfectionis quod in eis invenitur non eſt in Fide per Spem, ſed in Spe per Fidem; ergo Fides eſt nobilior quàm Spes.

QUÆSTIO XVIII.

De ſubjecto Spei.

Articulus I.

ART. 1. docet, Spem eſſe in voluntate ſicut in ſubjecto. Cùm enim objectum ſpei ſit bonum actus Spei debet eſſe motus potentiæ appetitivæ: ſed non poteſt eſſe motus appetitus ſenſitivi, quia ille tendit in bonum ſenſibile, Spes autem in bonum divinum; ergo eſt motus appetitus rationalis, qui dicitur voluntas. Spes ſubjectatur in voluntate.

Si dicas: Spem non eſſe aliud quàm judicium, quo Ob.
judicamus nos conſecuturos aliquod bonum; unde quando volumus aliquem erigere in ſpem, conamur ei perſuadere, ut credat fieri poſſe quod ſalvetur. Reſp. Reſp.
Neg. Aſſ. Quia licèt Spes præſupponat judicium; ipſa tamen non eſt judicium, ſed judicio poſterior eſt: neque enim homo per ſe tenderet in beatitudinem illam expectando, niſi priùs ſaltem natura judicaret ſe poſſe illam adipiſci; conamur ergo perſuadere, ut is quem volumus in Spem erigere credat; quia actus Spei præſupponit Fidem.

Articulus II.

Utrum Spes ſit in Beatis?

VINETUR quòd ſic. 1. Quia poſſunt ſperare nobis beatitudinem: ſibi verò gloriam corporis; unde Pſal. 130. dicitur: *Speret Iſrael in Domino, ex hoc nunc, & uſque in ſæculum*: & Sap. 3. *Spes illorum immortalitate plena eſt*.

2. Beati habent Spem de continuatione ſuæ beatitudinis; ergo ſemper habent Spem.

3. Spei virtus neque ex ſe neque in omnibus ſuis actibus imperfectionem includit, ſed ſolùm in actu, qui eſt circa beatitudinem Animæ eſſentialem; ergo poteſt eſſe in Beatis.

4. Manent in Beatis temperantia, patientia, & ſimiles virtutes, quarum objecta repugnant ſtatui Beatorum; ergo nihil vetat, etiam manere Spem ſaltem ſecundùm habitum.

5. Deſtructo fundamento & pariete, deſtruitur tectum: ſed in ædificio ſpirituali Fides ſe habet ut fundamentum, Spes quæ erigit ut paries; ergo ſi tollantur Fides & Spes, non manebit Charitas, quæ operit multitudinem peccatorum; hæc autem manet in Beatis; ergo etiam manet Spes.

6. In Beatis eſt deſiderium beatitudinis juxta illud 1. Pet. 1. *In quem deſiderant Angeli proſpicere*: cùm ergo deſiderium ſit de futuro ſicut Spes; poteſt etiam in Beatis eſſe Spes.

Deniqne. Chriſtus habuit Spem reſpectu aliquorum quæ nondum erat adeptus: quemadmodum tradit B. Th. 3. p. q. 7. art. 4. ergo idem dici poteſt de Beatis.

His ſimilibuſve moti, nonnulli concedunt, actum Spei primarium, quo quis ſperat ſibi beatitudinem, non manere in Beatis; ipſum tamen habitum dicunt remanere quoad ſubſtantiam, & per eum elici actus ſecundarios ſtatui Beatorum non repugnantes.

Verùm B. Thomæ Doctrina, quam tum hic, tum 1. 2. q. 67. art. 4. & q. 7. de Spirit. creat. quæ eſt de Spe, art. etiam 4. & in 3. diſt. 31. q. 2. art. 1. tradit, omnino retinenda eſt; ſcilicet Spem, quæ eſt virtus Theologica, non manere in Beatis, non ſolùm ſecundùm actum principalem, ſed nec ſecundùm habitum. Ita docent Scotus & Bonav. in 3. d. 31. Rich. d. 26. Bannes, Valentia, Malderus hic,

Prob. 1. Quia id, quod de ratione ſui importat imper-

Digitized by Google

perfectionem ſubjecti, non poteſt manere in ſubjecto oppoſita perfectione perfecto: atqui Spes de ſui ratione importat hanc imperfectionem ſubjecti, quod ſe extendat in bonum nondum habitum; ergo non poteſt eſſe in Beatis, qui bonum illud jam poſſident. Min. prob. Nam de ratione Spei eſt, quòd ſit in ea, quæ nondum habentur, extenſio, ut ſignificat Apoſtolus ad Rom. 8. dicens quòd *Spes quæ videtur non eſt ſpes*, hoc eſt quòd res, quæ jam præſens habetur, non habeat rationem rei ſperatæ; ideoque nec ampliùs ſperatur: nam *Quod videt quis, quid ſperat?* quomodo ſperaret obtinendum quod jam habet obtentum?

2. Subtracto eo quod dat ſpeciem rei, non poteſt ipſa res manere ſalva: ſed in Beatis non manet objectum formale, à quo Spes Theologica habet ſuam ſpeciem; ergo neque manet Spes. Subſ. prob. Quia objectum formale Spei eſt beatitudo æterna nondum habita: Beati verò jam illam habent.

3. Ubi proprius actus alicujus virtutis non ſolùm non eſt, ſed nec eſt poſſibilis, fruſtra ipſa maneret: atqui proprius actus Spei Theologicæ non eſt, neque eſſe poteſt in Beatis, cùm ille actus ſupponat abſentiam ejus objecti, cujus Beati habent præſentiam, ergo.

4. Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum; ergo ſublata Fide non remanet Spes.

5. Chryſoſt. hom. 34. in 1. ad Cor. *Fides*, inquit, *& Spes, creditis ſperatiſque rebus adventis, ceſſant*. Et poſtea: *Nunc manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc; ſed in his major Charitas; in eo ſcilicet, quia tranſeunt illa, hæc durat.* Et Aug. 1. de Doct. Chriſt. cap. 39. *Major autem horum eſt Charitas, quia & cùm quiſque ad æterna pervenerit, duobus iſtis* (Fide ſcilicet & Spe) *decedentibus*. Charitas auctior & certior permanebit.

Ad 1. Arg. Reſp. Beatos expectare gloriam ſui corporis tamquam objectum minùs principale, quod non poteſt dare formalem rationem Spei Theologicæ partim quia virtus Theologica habet Deum pro objecto: partim, quia gloria corporis, etſi expectetur ex ſupernaturali dono, atque ita habeat rationem ardui per comparationem ad naturam humanam; non habet tamen rationem ardui comparatione Beatorum; tum quia eſt minimum quiddam in comparatione ad gloriam Animæ quam habent; tum etiam quia habens gloriam Animæ, habet jam ſufficienter cauſam gloriæ corporis. Actu etiam, quo ſperant nobis beatitudinem, non proficiſcitur à Spe Theologica, ſed à Charitate, qua erga nos afficiuntur. Vide quæ diximus art. 3. q. 17. & quæ B. Thom. hic ad 3. habet, ubi verbis expreſſis ait, quòd *Evacuata Spe in Beatis, ſecundùm quam ſperabant ſibi beatitudinem; ſperant quidem aliis beatitudinem, ſed non ex virtute Spei, ſed magis ex amore Charitatis.*

Verſic. Pſal. 130. ad literam de populo Iſraelitico intelligitur, quem Pſaltes Regius hortatur ut in Deum ſperet ex eo tempore, quo iſta loquebatur, uſque ad conſummationem ſæculi, quomodo etiam unuſquiſque ſperare debet uſque in finem vitæ.

Ad verba Sapientis Reſp. Illa eſſe intelligenda pro eo tempore, quo Juſti patiebantur afflictiones & tormenta; ut ſenſus ſit, quòd in illis ſuis tormentis alebantur & ſuſtentabantur Spe immortalitatis glorioſæ, quæ vocatur dos impaſſibilitatis. Si quis ea de mortuis intelligenda exiſtimet; Sapiens dicendus erit loqui de Juſtis ſui temporis: qui cùm non eſſent in cœlo Beati, ſed in Limbo detinerentur; Spem veram habebant, tum beatitudinis Animæ; tum impaſſibilitatis corporis.

Ad 2. Neg. Aſſ. Quia Sanctorum beatitudo eſt eſt tota ſimul immutabiliter permanens, ac proinde continuatio beatitudinis non habet rationem futuri:
Ob. in quantum enim ſunt Beati, æternitatem participant, in qua non eſt præteritum & futurum. Si dicas: Hinc ſequi, quòd neque Viatores habeant Spem de beatitudi-
Reſp. ne æterna, utporè in qua nihil ſit futurum. Reſp. Id non ſequi: quamvis enim in beatitudine ſecundùm ſe nihil ſit futurum; ipſa tamen eſt futura illis, qui nondum eam participant, quatenus ſunt eam participaturi. B. Thom. quæſt. de Spe art. 4. ad 3. aliam adhuc reſponſionem adfert; ſcilicet quòd continuatio beatitudinis non habet rationem ardui reſpectu ejus qui beatitudinem obtinet: quia non ſolùm facultatem, ſed etiam neceſſitatem quamdam habet non peccandi, ac ſemper in eo ſtatu permanendi. Neque refert, quòd confirmati in gratia non deſinant ſperare, quamvis & peccare non poſſint, & certi ſint de ſua beatitudine. Nam beatitudo adhuc eſt illis futura & ardua, non autem Beatis.

Ad 3. patet ex dictis, quòd Spes de ſui ratione importet imperfectionem, quòdque actu ejus proprio exiſtente impoſſibile, fruſtra remaneret habitus.

Ad 4. Reſp. Rationem formalem objecti temperantiæ aliarumque virtutum moralium non includere repugnantiam cum objecto viſionis beatificæ; ut patet in Chriſto, qui virtutes illas habuit 3. p. q. 7. art. 2. ac proinde manent in Beatis virtutum iſtarum habitus; non quantum ad id quod eſt materiale in eis, cùm ibi non ſint paſſiones: ſed quantùm ad id quod eſt formale, ſive quoad certum ordinem rationis. Confer 1. 2. q. 67. art. 1. c. 2. & art. 4. ad 1.

Ad 5. Si tollatur Fides & Spes quantùm ad id quod eſt perfectionis in eis; (quomodo habent rationem fundamenti & parietis, in quantùm ſcilicet Fides inhæret primæ veritati, & Spes ſummæ bonitati, ut B. Thom. docet q. Diſp. de Spe art. 4. ad 14. deſtrueretur Charitas, ut patet in illis, qui vel deſperant, vel in Infidelitatem labuntur. Verùm ſi tollantur illæ duæ virtutes ſecundùm id quod eſt imperfectionis in utraque, in quantùm ſcilicet Fides eſt non apparentium, & Spes non habitorum; non propterea deſtrueretur Charitas, quia ſecundùm illam conſiderationem Fides & Spes non ſunt fundamentum & paries. Pro fundamento autem Fidei ſuccedit aperta viſio, & Spei pro pariete comprehenſio, quibus Anima perfectiùs innititur Deo quàm per Fidem & Spem.

Ad 6. Reſp. Non eſſe in Beatis propriè dictum deſiderium beatitudinis, quatenus ſcilicet importat appetitum rei non habitæ: ſed eſt in illis deſiderium impropriè dictum, id eſt delectatio. In verbis ergo Apoſtoli, *Deſiderium non ponitur propriè, ſed ſecundùm quod excluditur faſtidium*, ait, B. Th. dictæ quæſt. de Spe art. 4. ad 1. & confer 1. 2. q. 33. art. 2. Si tamen juxta lectionem græcam, pro *In quem* legamus, *In quæ*, ſcilicet myſteria ſalutis ac redemptionis humanæ, nunc quidem nunciata ab Apoſtolis, ante verò prædicta à Prophetis; retineri poteſt propria deſiderii ſignificatio: in ea enim myſteria ſic deſiderant Angeli introſpicere, ut ex cognitis delectentur, & pleniùs atque perfectiùs ea noſſe vehementer cupiant.

Ad Poſtremum Reſp. Chriſtum habuiſſe aliquarum rerum Spem ſecundùm communem rationem Spei, quæ eſt expectatio boni non habiti: nullius tamen rei habuiſſe Spem Theologicam; hic ad 3. 3. p. q. 7. art. 4. in corp. & ad 1. & ſup. dictæ qu. de Spe art. 4. ad 16. quia quædam bona non habebat, veluti corporis gloriam & immortalitatem, nominis celebritatem, & quædam alia: nihil autem cognoſcebat obſcurè, ſed omnia clarè; & propterea non habebat Fidem reſpectu alicujus objecti.

ARTICULUS III.

Utrùm Spes ſit in Damnatis?

VIDETUR quòd ſic. 1. Quia Sap. 13. de Damnatis dicitur, quòd inter mortuos Spes illorum eſt.

2. Diabolo dicitur Job 40. *Ecce Spes ejus fruſtrabitur eum*.

3. Si quis moriatur in errore Origenis, quòd Damnati aliquando liberabuntur; videtur habiturus Spem, quia error perſeverabit in Inferno.

4. Quidam in peccato mortali defuncti poterant habere Spem illius ſuſcitationis, ac etiam beatitudinis.

Reſp. B. Thomæ certa eſt, In Damnatis non eſſe Spem.
1. Quia habent certitudinem de æternitate pœnarum, in Reſp. eſt neg.
quibus ſunt: ad conditionem enim miſeriæ Damnatorum pertinet ut ſciant, quòd nullo modo poſſunt damnationem evadere, & ad beatitudinem pervenire; ergo non apprehendunt bonum ſalutis æternæ ut aliquando futurum, imò ne quidem ut poſſibile ipſis.

2. Omnia Dei dona auferuntur Damnatis, juxta illud, *Tollite ab eo talentum*. Matth. 25. ergo & donum Spei.

3. Prov. 11. dicitur, quòd *Mortuo homine impio, nulla erit ultra Spes*; neque ſcilicet gratiæ, neque gloriæ, neque voluptatum, aut aliorum bonorum, in quibus ante confidebat. Vide Cornelium Janſenium, & Theodorum Peltanum in Prov.

Ad 1. autem Arg. Reſp. Sapientem non loqui de Damnatis, ſed de Idololatris, qui appellaverunt Deos opera manuum ſuarum, id eſt qui adorant ea quæ ipſimet fecerunt: quos Idololatras ita redarguit, ut dicat ſpem illorum eſſe inter mortuos ſive Damnatos, quia tam ſunt infelices, ut ſalus eorum penè ſit deſperata, computarique poſſit inter eos mortuos, qui Spem ſalutis abjecerunt.

Ad 2. Scriptura illa ſecundùm litteram pertinet ad cetum marinum, qui licèt magnæ ſit tum quantitatis tum fortitudinis; dum tamen proſequitur piſces, ſperans ſive confidenter expectans eorum capturam, fruſtratur interdum ſua expectatione ſic, ut ſuper aquam apparens, neque propter aquæ paucitatem valens effugere, præcipitetur in mortem. Referendo ad Diabolum ſignificatur, quòd & ipſe fruſtretur, non Spe Theologica, quam nullam habet, ſed expectatione, qua ſperat ſe poſſe viros Sanctos ſubvertere: in hoc enim ſæpè fallitur; imò videntibus cunctis, ipſemet præcipitabitur in Infernum in die Judicii. Vide B. Thomam hic ad 1. & lect. 3. in c. 40. Job, & Dionyſ. Carthuſ.

Ad 3. Talis nullam haberet Spem, quia ſuum errorem agnoſceret in Inferno; idque in ſuum malum.

Ad 4. Neg. C. Eò quòd iſti nihil ſciebant de futura ſua ſuſcitatione: atque ut ſciviſſent; non tamen abs re tam extraordinaria concludi poteſt, Damnatos habere Spem; quia tales non erant ſimpliciter damnati, ut diximus in Suppl. q. 99. art. 1. ad 9.

Circa finem corp.

QUÆRITUR I.

In quibus poſt hanc vitam remaneat Spes?

Olim in Lymbo, & etiam nunc in purgatorio eſt Spes.

QUOD B. Thomas in corp. ait, Eam manere in illis, qui ſunt in Purgatorio; certiſſimum eſt, Quia apprehendunt beatitudinem ut bonum futurum poſſibile, & arduum: ſicuti etiam certum eſt, quòd in 3. d. 23. q. 2. art. 5. quæſt. 3. tradit, Spem manſiſſe in Patribus, qui erant in Limbo, eò quòd beatitudo adhuc erat illis Patribus abſens, & ſupra eorum vires; ideoque in ipſis locum habebat formalis ratio objecti Spei, & per conſequens ipſa Spes. Accedit, quòd Spes non evacuatur in iis qui juſtitiam retinent niſi per hoc, quòd actu habeant id quod ſperaverunt: cùm ergo illi, qui erant in Limbo, juſtitiam retinerent, ſimiliterque eam retineant qui modò ſunt in Purgatorio; nec tamen actu habeant beatitudinem quam ſperaverunt; dicendum eſt, quòd Spes, quam in hac vita habuerunt, non eſt evacuata. Neque refert, quòd ſint ſecuri de ſua ſalute. Quia hoc non evacuat rationem Spei, cùm illa ſecuritas non contingat ex præſentia rei ſperatæ, ſed tum ex confirmatione liberi arbitrii in bono, tum ex revelatione Dei.

QUÆRITUR II.

In quibus inveniatur Spes in hac vita?

VIDETUR quòd non in peccatoribus. 1. Quia Spes innititur bonis meritis, quæ peccatores non habent.

2. Habitus virtutum moralium infuſarum non conſiſtunt cum peccato mortali: ergo nec habitus Spei.

3. Ambroſ. lib. 8. in c. 17. Lucæ ad illud, *Si habueritis Fidem* dicit, Quòd ex Fide eſt Charitas & ex Charitate Spes; ergo Charitas eſt prior Spe: ſublato autem priori tollitur poſterius; ergo ſublata Charitate tollitur Spes. Eòdem facit quod Aug. ſerm. 16. de Verb. Apoſt. c. 6. habet: *Quæ ſpes eſt niſi de aliqua conſcientia bonitate?* & Præſ. in Pſal. 31. *Mala*, inquit, *conſcientia tota in deſperatione eſt*.

4. *Spes ſine amore eſſe non poteſt*, ait Auguſtin. Enchitid. cap. 8. ergo peccatores, cùm non habeant amorem Dei, non habent Spem.

5. Sapientis Prov. 24. ſententia eſt, *Non habent futurorum Spem mali.*

Sed contra. Etiam Hæreticos habere Spem Prob. Quia non deſperant.

Pro Reſponſione, ſit

CONCLUSIO I.

Spes eſt in Fidelibus nō deſperantibus nec præſumentibus.

SPES invenitur in omnibus bonis Viatoribus, ac etiam in omnibus illis Fidelibus, qui tametſi malè vivant, non deſperant tamen, neque præſumunt, ſolis ſuis viribus veniam aut gloriam conſequi, vel ſola Dei miſericordia abſque ullis bonis operibus; de cujuſmodi dicemus aliquid q. 21. art. 2. Pars prior manifeſta eſt. Quia *in juſtificatione hæc omnia ſimul infuſa accipit homo, Fidem, Spem & Charitatem*, ait Synod. Trid. ſeſſ. 6. cap. 7. Et confirm. *Juſti gloriantur in Spe gloriæ filiorum Dei*; ad Rom. 5. *Spe ſalvi facti ſunt*, ad Rom. 8. *Secundùm magnam miſericordiam Dei regenerati ſunt in Spem vivam*, 1. Pet. 1. Poſterior etiam facilè prob. poteſt. Quamvis enim, de Spe non tam apertè ſit definitum, quòd poſſit eſſe ſine Charitate, quàm de Fide, de qua expreſſa definitio ſeſſ. 6. Conc. Trid. can. 28. res tamen eſt certiſſima, quòd ſicut Fides non perditur per quodlibet peccatum mortale; ita nec ſpes. Nam Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 6. & can. 3. & ſeſſ. 14. c. 4. Spem agnoſcit, imò requirit in peccatoribus, qui ad juſtificationem ſe diſponunt. Eademque eſt B. Thomæ ſententia, tum q. præced. art. 8. & præſ. q. art. 4. tum 1. 2. q. 65. art. 4. & q. 71. art. etiam 4. & q. Diſput. de Spe ar. 3. & communiter aliorum. Quòd autem ejuſmodi ſpes informis ſit donum Dei; clarè ſignificat dictum Conc. Trid. ſeſſ. 6. can. 3. & Arauſic. c. 6.

CONCLUSIO II.

Spes non eſt in Hæreticis.

IN Hæreticis non remanet Spes. Quia ſublato fundamento, cætera evelluntur: Fides autem, quæ eſt fundamentum Spei, non remanet in illis. Præterea. Ut aliquis habeat Spem Theologicam, oportet quòd innitatur auxilio Dei & mediis ad finem ſperatum proportionatis: Hæreticus verò non innititur veris mediis, ſed ſuæ hæreſi.

CONCLUSIO III.

QUALITER in deſperante vel præſumente non maneat Spes, q. 20. & 21. dicendi locus eſt.

Ad 1. Arg. Reſp. Spem inniti meritis, non ſolùm præſentibus, ſed etiam futuris, quæ quis confidit ſe per Dei gratiam habiturum.

Ad 2. Neg. C. Habitus enim Fidei & Spei ſunt velut ſemina & prima principia vitæ ſpiritualis; ideoque Deus voluit illos in peccatoribus manere, reliquis amiſſis, ut cum ejus gratia faciliùs poſſint reſurgere.

Ad 3. Reſp. Spem eſſe ſimpliciter priorem Charitate quantùm ad ordinem generationis; unde Ambr. lib. 3. de Virg. *Cum Spes præceſſerit, Fides fundata fuerit; ordinatur Charitas.* Cùm ergo dicit, Spem eſſe ex Charitate, non intelligit Spem quantùm ad primam ſui infuſionem, ſed quantùm ad ejus perfectionem, quia ſcilicet Spes informis ex Charitate formatur & perficitur. Auguſt. priore loco monet, Spei addendam eſſe Charitatem, eò quòd ſi deſit bona conſcientia, (quæ ſine Charitate eſſe non poteſt) exigua ſit Spes: *Ipſa enim Charitas benè operantis dat ei Spem bona conſcientia*; ait Præſ. in Pſal. 31. Ubi cùm addit, Malam conſcientiam totam eſſe in deſperatione; ſignificare vult, quòd is, quem pungit mala conſcientia, quamvis non eo ipſo Spem perdat; retrahit tamen à Spe, quam conſcientia mala dejicit quantùm in ſe eſt.

Ad 4. Neg. C. Nam, ut loquitur B. Thom. dictæ q. de Spe art. 3. ad 4. Spes quidem *Præſupponit aliquem amorem; non tamen oportet quòd præſupponat amorem Charitatis, ſed amorem ſui ipſius, quo quis optat bonum divinum.* Adde, Spem non eſſe abſque aliquo amore ſaltem imperfecto boni ſperati; poſſe tamen eſſe abſque amore perfecto: ut cùm quis diligit Deum ab intellectu propoſitum tamquam Summum noſtrum Bonum

bea-

Digitized by Google

beatificum, ſed nondum ſic illi afficitur, ut eum anteponat omnibus aliis bonis; unde B. Thom. q. præced. artic. 8. ad 2. *Spes & omnis motus appetitivus ex amore provenit aliquo, quo ſcilicet aliquis amat bonum expectatum: ſed non omnis Spes provenit à Charitate, ſed ſolum motus Spei formatæ, qua ſcilicet aliquis ſperat bonum à Deo ut amico.*

Ad 5. Senſus verborum Sapientis eſt, quòd mali non habeant futurorum Spem certam & ſolidam; quia nullam omnino mercedem in poſterum repoſitam habent: quamvis enim ſperent ſe futura bona conſecuturos, expectatione tamen ſua fruſtrabuntur & fallentur, ſi ſe non emendent.

Ad 7. Reſp. Spem dupliciter hic amitti; vel per actum contrarium, ut per deſperationem; vel per deſtructionem fundamenti, ut per Infidelitatem. Neque refert, quòd Hæretici videantur eadem ſperare, quæ Catholici, Verè enim non ſperant, niſi Spe quadam naturali vel humana, eaque falſa.

Pro Reſp. Ad 2. neganda eſt Min. Neque enim in Dæmonibus neque in aliis Damnatis poteſt eſſe Fides informis, loquendo de habitu Fidei divinitus infuſo, qui ſit ſeorſum à Charitate; nam ejuſmodi Fides, quamvis ſit informis, magnum eſt gratiæ donum: *Fides*, autem, *quæ eſt donum gratiæ, inclinat hominem ad credendum, ſecundum aliquem affectum boni, etiamſi ſit informis*, ait B. Thom. q. 5. art. 2. ad 2. ex quo infert, Fidem, quæ eſt in Dæmonibus, (idem verò judicium eſt de Fide, quæ eſt in cæteris Damnatis) non eſſe donum gratiæ; unde ſequitur, quòd intelligat, eam non eſſe Fidem informem, eo modo quo Theologi ſolent loqui de Fide informi. Quòd ergo hic concedit, magis poſſe eſſe Fidem informem in Damnatis, quàm Spem: non de veri nominis Fide, nimirum Theologica & infuſa, eſt accipiendum: ſed de Fide juxta communem rationem Fidei, quæ ſcilicet eſt aſſenſus certus ad res aliquas divinas; quamvis ille aſſenſus non ſit ex dono divinitus infuſo, neque ex aliquo affectu boni, ſed vel ex ſignorum evidentia coactus, vel ex multis experientiis acquiſitus. Talis ergo Fides (quam, quod ſine Charitate ſit, informem vocat B. Thom.) poteſt eſſe in Damnatis, quia non deſunt objecta, quibus ſic aſſentiatur: non poteſt autem in illis ſimiliter eſſe Spes, quia nihil boni eſt eis poſſibile, quod poſſint apprehendere ut ſibi futurum; quod tamen ſignificat vocabulum Spei etiam ſecundùm ſuam communem rationem.

ARTICULUS IV.

Utrùm Spes Viatorum habeat certitudinem?

VIDETUR quòd non. 1. Quia certitudo excludit dubitationem: qui autem ſperat beatitudinem, dubitare poteſt an ſit eam conſecuturus.

2. De eo quod numquam erit non poteſt eſſe certitudo: ſed non pauci ſperant ſe Beatos futuros, qui numquam erunt Beati; ergo Spes illorum non eſt certa.

3. Quod deficere poteſt, non habet certitudinem: atqui deficere poſſunt, non ſolùm merita quibus Spes noſtra innititur, ſed etiam ipſa Spes; ergo Spes non habet certitudinem. Si dicas: Hunc defectum non provenire ab eo cui Spes innititur principaliter, ſed à libero arbitrio; & propterea non tollere certitudinem Spei. Contra facit Quòd licèt cauſa ſuprema ſit neceſſaria; effectus tamen ſit contingens, ſi pendeat à cauſa proxima contingenti: cùm ergo Spes proximè innitatur meritis, quæ ſunt contingentia, non poteſt habere certitudinem, ſed contingentiam, etiamſi cauſa ſuprema ſit certiſſima.

Reſp. habere. Reſp. B. Thomæ indubitata eſt, Spem Viatorum eſſe certam & firmam. Nam Scriptura frequenter illi certitudinem tribuit, ut in Pſalm. 10. & 70. *In te Domine ſperavi, non confundar in æternum.* Pſal. 31. *In te ſperaverunt patres noſtri, & non ſunt confuſi.* Eccleſiaſtici 2. *Scitote, quia nullus ſperavit in Domino, & confuſus eſt: quis enim permanſit in mandatis ejus, & derelictus eſt?* Ad Rom. 5. *Spes non confundit.* 2. ad Tim. 1. *Non confundor; ſcio enim cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt depoſitum meum ſervare in illum diem juſtus Judex.* Et cap. 6. ad Hebræos, *Confugimus ad tenendam propoſitam Spem, quam ſicut anchoram habemus Animæ tutam ac firmam.* Quibus omnibus accedit Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 13. dicens, quòd *In Dei auxilio firmiſſimam Spem collocare & reponere Juſti omnes debent.* Cæterum quomodo intelligenda ſit hæc certitudo; non omnes conveniunt. B. Thom. hic docet, certitudinem per ſe & eſſentialiter tantùm reperiri in facultate cognitiva: quia *Certitudo propriè dicitur firmitas adhæſionis virtutis cognitivæ in ſuum cognoſcibile*, ut loquitur in 3. d. 26. q. 2. art. 4. ſed participativè certitudo reperitur in omnibus illis, quæ à vi cognitiva infallibiliter moventur ad ſuum finem; quatenus ſcilicet inclinantur ad illum finem ſub ea ratione, quæ per potentiam cognitivam proponitur: cùm igitur Spes tendat in ſupernaturalem beatitudinem ſub ea ratione, qua per Fidem cognoſcimus illam eſſe poſſibilem, inniti nimirum divinæ, tum potentiæ, tum miſericordiæ; conſequens eſt, quòd Spes noſtra habeat certitudinem ex Fide participatam.

Triplex certitudo. Sed prætereà ut certitudo Spei benè intelligatur; ſciendum eſt, certitudinem poſſe tripliciter inveniri. Una eſt conditionata, qua aliquid dicitur eſſe certum non abſolutè, ſed quia altero poſito, infallibiliter ſequitur, quo modo filius dicitur certus hæres ſui patris, quia poſito quòd ſit patri ſuperſtes, neque agat aliquid dignum exhæredatione, hæreditatem adibit. Secunda eſt abſoluta, qua id certum dicitur, quod omnem hæſitationem, & oppoſiti formidinem excludit, nulla addita vel intellecta conditione; ita certum eſt, omnes mortuos reſurrecturos, omnes Beatos in æternum cum Chriſto regnaturos. Tertia eſt, qua id certum dicitur, quod vel naturæ inſtinctu, vel ex animi inclinatione ferè ſemper fit uno modo; quomodo certum dicitur, quòd juſtus aget juſtè, ſobrius ſobriè. Eſt enim virtus naturæ ſimilis: quare ſicut natura habet definitum agendi modum; ita virtus animum habentis inclinat ad certum actum: & quamvis non pari certitudine; meritò tamen B. Thom. dicto artic. 3. Sent. ait, quòd virtus dicitur eſſe certior arte: quia ſicut natura inclinat in finem, quantum eſt ex ea, infallibiliter; ita virtus in modum naturæ operatur inclinando, quantùm eſt ex ſe, indeterminatum finem.

Quomodo Spes ſit certa. 1. certitudinem Spei competere, nullum eſt dubium: Omnis enim qui ſperat vitam æternam certus eſt, quòd illam aſſequetur, poſito quòd fecerit omnia, quæ ad ejus conſecutionem requiruntur, hoc eſt ſi in juſtitia perſeveraverit uſque in finem. Nititur autem hæc certitudo; tum Veritati divinæ quæ mentiri non poteſt; tum Omnipotentiæ, quæ nequit impediri: tum Bonitati, quæ tanta eſt, ut pater proprio Filio non pepercerit, ſed pro nobis omnibus tradiderit illum. Quorum primum ſpectavit Apoſtolus ad Heb. 6. dicens: *Impoſſibile eſſe mentiri Deum.* Secundum ad Rom. 4. *Quæcumque promiſit, potens eſt & facere:* & 2. ad Tim. 1. *Potens eſt depoſitum meum ſervare in illum diem.* Tertium ad Rom. 5. ubi propterea dicit, quòd *Spes non confundit, quia Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum qui datus eſt nobis*: non diffunditur autem iſta Charitas niſi per ſpecialem Dei bonitatem. De hac certitudine videri poteſt Auguſt. in Pſ. 94. & 123. Eam verò convincunt Scripturæ, quæ Matth. 19. dicunt: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Matth. 24. *Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit*, Ad Rom. 2. *Reddet unicuique ſecundùm opera ejus: iis quidem, qui ſecundùm patientiam boni operis gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam.*

2. certitudo non perfectè convenit Spei convenit tamen ex parte. Quatenus enim nititur attributis jam dictis, ex ea parte habet abſolutam certitudinem; quia de illis dubitare non ſinit Fides Chriſtiana; Ideòque certiſſimè expectamus beatitudinem, ut juxta divina promiſſa poſſibilem; quod Apoſtolus ſignificat dicens, *Certus ſum quia potens eſt depoſitum meum ſervare in illum diem.* Quatenus verò Spes reſpicit vel merita vel in meritis perſeverantiam; ea parte abſolutam illam certitudinem non

habet: quia ſperans non eſt certus, ſe vel merita habere, vel in bonis meritis perſeveraturum; ideoque non ſperat ſe conſecuturum beatitudinem abſoluta certitudine, quæ omnem vel dubitationem vel conditionem excludat.

3. Certitudinem etiam Spei competere prob. Quia ſicut qualibet alia virtus infallibiliter inclinat ad ſuum actum, ita Spes: quemadmodum v. g. temperantia ſic temperantis animum afficit, ut ad ſobrias & pudicas actiones promptè, conſtanter, & certò feratur; ita Spes animum ſperantis erigit ad æternam felicitatem certo & determinato modo expectandam, ex gratia ſcilicet, ac meritis gratiæ. Mutuatur autem Spes omnem ſuam certitudinem à Fide, quæ eſt in intellectu; quia ex judicio Fidei, quòd Deus, qui beatitudinem promiſit obtemperantibus, ſit verax & omnipotens, oritur certa beatitudinis expectatio ſub ea conditione, ſub qua eſt promiſſa; ex altero autem judicio, quòd ſalus æterna non dabitur niſi benè operantibus per auxilium gratiæ Dei; oritur ejuſdem ſalutis expectatio ex gratia & meritis gratiæ.

Ad 1. Arg. Reſp. Certitudinem abſolutam excludere dubitationem: non autem conditionatam; cujuſmodi eſt certitudo Spei. Quamquam & hæc non compatiatur dubitationem ſibi oppoſitam, quam alii vocant diffidentiam: quia ſicut ſperans eſt certus, quòd beatitudinem conſequetur, ſi in bono perſeveraverit; ita de beatitudine ſic conſequenda non dubitat, quamvis dubitare poſſit, an ipſe in bono ſit perſeveraturus, an non.

Ad 2. ſimiliter Reſp. De eo quod numquam erit non eſſe certitudinem abſolutam; poſſe tamen eſſe conditionatam: ſic Judas, quando erat bonus, habebat certitudinem Spei, quia ſi feciſſet ad ſalutem neceſſaria, infallibiliter eam accepiſſet.

Ad 3. Neg. Maj. Si ille defectus non per ſe conveniat rei, ſed per accidens; ut ſi non proveniat ex ejus principio vel fundamento, à quo habet certitudinem, ſed ex aliquo accidenti; ſicut ignis habet abſolutam certitudinem calefaciendi; & tamen interdum deficit ex aliquo impedimento quod objicitur. Quòd autem Spes deficiat; non eſt ex parte divinæ Omnipotentiæ, vel Miſericordiæ, à qua habet ſuam certitudinem; ſed eſt ex defectu liberi arbitrii, declinantis in peccatum, quod Deus impedire non tenetur. Deinde, Spes non dicitur certa, quaſi vel habitus Spei vel merita non poſſint amitti: ſed quia res ſperata certò eveniet, ſi ponantur omnia præréquiſita. Ad Replicam, Effectus pendens à cauſa proxima contingenti eſt contingens; ſi pendeat ab illa ſecundùm eam rationem qua eſt contingens; ſi verò pendeat ab ea ſecundùm quod ſortitur aliquam neceſſitatem; erit aliquo modo neceſſarius, neceſſitatem ſcilicet conditionata ſeu ex hypotheſi; Spes autem noſtra non innititur meritis noſtris, ſecundùm quod ſunt defectibilia, hoc eſt, quatenus ſunt à libero arbitrio, ſed quatenus ſunt à Deo: qua ratione habent, quòd eorum valor ſit certus & indefectibilis, quòdque illis redditur beatitudo, ſi uſque in finem in iis perſeveretur; quamvis, quia merita poſſunt per peccatum mortale mortificari & ſic deficere, verum etiam ſit, Spem non habere abſolutam certitudinem.

Contra [illegible] Quæ cùm ita ſint; manifeſtum eſt, illud Hæreticorum commentum eſſe rejiciendum, quo dogmatizant, Spem Chriſtianam habere ſecuritatem ſalutis. Nam Deus non abſolutè promiſit vitam æternam unicuique noſtrum: ſed, ſi vigilaverimus, ſi mandata ejus ſervaverimus, ſi uſque in finem in bono perſeveraverimus; quas conditiones cùm nemo ſcire poſſit in ſe eſſe adimplendas; ſequitur, quòd nec de conſecutione rei promiſſæ omnino certus ac ſecurus eſſe poſſit. Hinc Scriptura nos jubet Servire Domino in timore; Pſal. 2. Cum metu & tremore noſtram ſalutem operari, ad Phil. 2. Et 1. ad Corint. 10. *Qui ſe exiſtimat ſtare videat ne cadat.* Ad Hebr. 4. *Timeamus, ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, exiſtimetur aliquis ex vobis deeſſe.* Quin & ipſe Apoſtolus dicit, quòd caſtigabat corpus ſuum, ne cùm aliis prædicaverit, ipſe reprobus efficiatur 1. ad Corint. 9. Generale eſt enim illud Eccleſiaſtæ 9. *Neſcit homo, utrùm amore an odio dignus ſit, ſed omnia in futurum ſervantur incerta.*

Hujus autem doctrinæ multiplex ratio poteſt reddi. Prima eſt cuſtodia humilitatis, propter quam, *Quis ſit de numero prædeſtinatorum occultat: opus eſt in hoc loco, ubi cavenda elatio*; Quemadmodum latè deducit Aug. de Corrept. & Gratia cap. 13. de Dono Perſev. cap. 8. Secunda, quia hic ſumus in certamine: *Militia enim eſt hominis vita ſuper terram.* Job 7. Quamdiu autem certatur, incerta eſt victoria. Tertia, quia dum hic vivimus, omnes ſunt ad malum mutabiles: *Neque enim eſt homo qui non peccet*; 2. Paral. 6. pœnitentia verò ſicut & in bono perſeverantia donum Dei eſt, quod ſecundùm conſilium ſuæ voluntatis nobis incognitum dat quibus vult. Quarta. *Quia pravum eſt cor omnium & inſcrutabile*; ait Hierem. cap. 7. ut nec de præſenti juſtitia certus eſſe poſſit quiſpiam, multò minùs de futura. Conſerenda ſunt quæ dicuntur 1. 2. quæſt. 112. artic. 5. & quæ habet Synod. Trid. ſeſſ. 6. cap. 12. & 13. ac rurſum can. 15. & 16. Cæterum, etſi Spes noſtra non habeat ſecuritatem; non tamen ex ſua ratione illam excludit. Quamvis enim per divinam revelationem aliquis fieret ſecurus de beatitudine; illa nihilominus adhuc haberet rationem boni futuri & ardui; & ſic manente objecto formali maneret Spes, ſicut manet in Animabus Purgatorii, & manſit in Patribus in Limbo. Quare non ſumus certi de ſalute.

Ex his jam videre licet, quomodo certitudo Spei differat à certitudine Fidei. 1. in hoc, quòd certitudo Fidei ſit intellectus; certitudo Spei voluntatis 2. quia certitudo Fidei non poteſt deficere; ſed certitudo Spei poteſt per accidens deficere, ſi non ponantur conditiones ad rem ſperatam requiſitæ. 3. quia certitudo Fidei repugnat errori & dubitationi, certitudo Spei diffidentiæ & hæſitationi.

Circa Reſp. Ad 2. Ubi dicitur, Spes principaliter inniti divinæ Omnipotentiæ; non eſt exiſtimandum, quòd ipſa ſit objectum formale Spei, quia ratio formalis ſub qua voluntas beatitudinem expectat, debet eſſe aliqua ratio boni: divina autem Omnipotentia non eſt expreſſa & formalis ratio boni, quamvis eam includat. Innititur ergo ſpes divinæ Omnipotentiæ, non ſicut objecto formali, ſed ſicut rationi, ſine qua voluntas non moveretur ad beatitudinem à Deo expectandum; niſi enim Deus eſſe Omnipotens, beatitudo æterna non conciperetur ut poſſibilis.

QUÆSTIO XIX.

De Dono timoris.

ARTICULUS I.

ART. 1. docet, Deum poſſe timeri, non ut malum quod nobis immineat, ſed ut à quo provenire nobis poteſt malum pœnæ: ac inſuper quatenus per comparationem ad ipſum poteſt nobis provenire malum culpæ, ſi ab eo ſeparemur. Sicut enim objectum Spei eſt, & illud bonum quod ſperando expectatur, & id per quod obtineri poteſt iſtud bonum; ita timoris objectum eſt, & malum quod refugimus, & bonum quod poteſt infligere iſtud malum. Confer 1. 2. quæſt. 42. artic. 1. quamvis ergo timoris, in quantùm importat aliquam fugam, proprium objectum ſit malum, non eſt tamen adæquatum. Dico, in quantum fugam aliquam importat: quatenus enim dicit actum reverentialem; ejus proprium objectum eſt majeſtas & eminentia ejus qui timetur, 3. p. q. 7. art. 6. ad 1. & 1. 2. q. 67. art. 4. ad 2. Timeri poteſt Deus.

ARTI-

ARTICULUS II.

Diviſio timoris.

ART. 2. probat, Timorem convenienter dividi in mundanum, ſervilem, initialem, & filialem. Cùm enim objectum timoris, prout invenitur in Viatoribus, ſit malum: quandoque homo ſic illud metuit, ut à Deo recedat; & hic timor dicitur mundanus: quandoque autem ſic timet, ut metu mali ad Deum accedat, illique inhæreat: & ſi quidem ſit metus; aut tantùm aut principaliter pœnæ; eſt timor ſervilis: ſi ſolius culpæ; eſt filialis: ſi principaliter culpæ & ſecundariò pœnæ; eſt initialis. De ſingulis agit Scriptura. De mundano Chriſtus Matth. 10. *Nolite timere eos qui occidunt corpus*. Paulus 2. ad Tim. 1. *Non dedit nobis Deus ſpiritum timoris, ſed virtutis*, & Petrus primæ ſuæ epiſtolæ cap. 3. *Timorem eorum ne timueritis, & non conturbemini*. De ſervili ad Rom. 8. *Non accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore*. De initiali Proverb. 1. *Timor Domini principium ſapientiæ*. Pſalm. 111. *Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus volet nimis*. Et Malach. 1. *Si Dominus ego ſum; ubi eſt timor meus?* De filiali Eccleſiaſtici 2. *Serva timorem illius, & in illo veteraſce*. Pſal. item 18. *Timor Domini ſanctus permanens in ſæculum ſæculi*. His conformiter Auguſtinus de timore mundano ita loquitur Tract. 43. in Joannem, ſermonem faciens de præcepto adorandi ſtatuam Dan. 3. *Multi timuerunt, & adoraverunt: nolentes mori mortui ſunt: timendo mortem, quæ non evaditur, inciderunt in mortem; quam evadere feliciter poſſent, ſi iſtam quæ non evaditur infeliciter non timerent*. Et ſerm. 143. de Tempore, Petrum dum Chriſtum negaſſet alloquens: *mortem* (inquit) *timendo vitam negaſti: modò intellige, quando timuiſti mori tunc mortuus es*. Quæſtione autem 30. ſuper Joſue, Iſraelitas, ait, habuiſſe timorem humanum, & ex eo timore contra Domini mandatum feciſſe, quòd non exterminarent Chananæos poſtquam prævaluerunt. De ſervili & filiali ita idem Auguſt. dicto. Tract. 43. in Joannem: *Eſt timor ſervilis; & eſt timor caſtus: eſt timor ne patiaris pœnam; eſt alius timor ne amittas juſtitiam*. Conformia ſcribit ſerm. 13. de Verbis Apoſtoli cap. 13. De timore autem initiali non quidem verbis expreſſis agit, rem tamen ipſam exprimit Tract. 9. in 1. epiſtolam Joannis, dicens, Hunc timorem caſtum eſſe in homine, quando incipit bona deſiderare. Sed manifeſtiùs Bern. in ſerm. de Villico iniquitatis: *Timor*, inquit, *quadriformis eſt, ſcilicet mundanus, ſervilis, initialis, & filialis*, ſive caſtus: quibus ſi naturalem addideris in univerſum timor erit quintuplex. Cur B. Th. eum cæteris non annumeret; ratio eſt, quia non erat ei propoſitum hic dividere omnem timorem, ſed eum tantùm, qui bonus eſt vel malus, id eſt per quem aliquo modo convertimur ad Deum, vel ab eo avertimur; ut loquitur initio corp. timor autem naturalis ſecundùm ſe conſideratus nec bonus eſt moraliter nec malus; quemadmodum docet, tum hic ad 2. tum 1. 2. q. 24. art. 2. Ex his omnibus timoribus, ſoli ſervilis, initialis, & filialis ſunt timor Domini: Naturalis enim ſecundùm ſe eſt indifferens: mundanus verò magis eſt malorum, quorum metu quiſpiam recedit à Deo quàm Dei. Occaſione illorum quæ dicuntur in corp.

QUÆRITUR

An malum culpæ poſſit eſſe objectum timoris?

VIDETUR quòd non. Primo, quia Chriſtus habuit timorem, neque tamen timuit culpam.

2. Quæ ſunt in noſtra poteſtate non ſunt objectum timoris. Atque ita ſentire videtur B. Thom. 1. 2. q. 42. art. 3.

Reſp. B. Thomæ hic & artic. 5. & communiter aliorum, excepto Durando in 3. d. 34. eſt affirmativa. Sicut enim Spes dicit expectationem boni; ita timor fugam mali: ſed ſperamus virtutes; ergo poſſumus timere vitia. Confirmatur, Timor ſervilis diſtinguitur à filiali, quòd ſervilis oriatur ex amore ſui, filialis ex amore Dei; ergo ſicut per ſervilem refugit aliquis pœnam, ut ſibi moleſtam, ita per filialem refugit culpam, per quam receditur à Deo, à quo non vult recedere. Hinc Apoſtolus Rom. 11. *Noli altum ſapere, ſed time*; ne ſcilicet à juſtitia excidas. Et Aug. Concione 25. in Pſalm. 118. *Timere caſtè peccare timet Charitas, etiamſi ſequatur impunitas*. Et Tract. 43. in Joannem, *Eſt timor ſervilis & eſt timor caſtus. Eſt timor ne patiaris pœnam, eſt alius timor ne amittas juſtitiam*. Poſtea verò hortatur, ut mortem Animæ timeamus potiùs quàm mortem corporis. Ex quibus concludendum eſt, quòd timore filiali non pœnam ſive damni ſive ſenſus timeamus, ſed offenſam Dei: quo modo filius veretur patrem offendere, etiamſi eſſet pœnam remiſſurus.

Ad 1. Arg. ſunt qui reſpondeant: Quòd licèt culpa non eſſet poſſibilis naturæ humanæ Chriſti ut ſic, id eſt quatenus erat unita Verbo: abſolutè tamen erat ei poſſibilis conſideratæ ſecundùm ſe; & hoc ſufficere dicunt ad excitandum timorem. Verùm quia poſſet objici: Eadem ratione ponendum eſſe in Chriſto timorem gehennæ: & quia B. Thom. 3. p. q. 7. art. 6. affirmat, Non fuiſſe in Chriſto timorem, ſecundùm quod reſpicit malum ſeparationis à Deo per culpam: neque etiam ſecundùm quod reſpicit malum punitionis pro culpa, ſed ſecundùm quod reſpicit divinam eminentiam; Ideo rectiùs dicetur: malum culpæ eſſe objectum inadæquatum timoris filialis, & non niſi quatenus reperitur in puris Viatoribus; in genere autem objectum hujus timoris eſt illud quod habet eminentiam, quodque idcirco ſui reverentiam excitare poteſt. Conferri poſſunt quæ in 3. p. ad art. iſtum diximus: & quæ B. Tho. hic habet articulis 9. & 11. & in 3. d. 34. q. 2. art. 3. quæſtiuncula 4. Quod objectum timoris filialis.

Ad 2. Reſp. Ea quæ ſunt in noſtra poteſtate, poſſe eſſe objectum timoris, quatenus apprehenduntur ut mala difficulter evitabilia: peccatum autem eſt quoddam malum difficulter evitabile, ſpectata hominis infirmitate, mutabilitate, & tentatione: Alioquin ſi nullo modo poſſet eſſe timor de illis quæ ſunt in noſtra poteſtate; ſequeretur, non eſſe timorem pœnæ æternæ ſive damni ſive ſenſus, quia pariter eſt in poteſtate noſtra illam vitare, ſicut à peccato abſtinere: cùm ergo B. Thom. in 1. 2. ſignificat, malum culpæ non habere rationem terribilis, ideòque non propriè timeri; conſiderat malum culpæ ſub ea ſolùm ratione, qua procedit à libera voluntate, quomodo potiùs eſt objectum odii quàm timoris. Sed quia præter illam conſiderationem, ſpectari poteſt etiam quatenus natum eſt ſequi ex aliis cauſis hominem incitantibus ad peccandum, cujuſmodi ſunt ſocietas malorum, impugnatio Dæmonum, carnis corruptio, & infirmitas; quarum ratione peccatum difficulter poteſt evitari; ideo præſenti quæſtione ſimpliciter aſſeruit malum culpæ timeri. Et certè, ſi tum noſtram imbecillitatem, tum exempla peccatorum ab aliis commiſſorum intueamur, unuſquiſque ſibi meritò debet à quolibet peccato metuere, memor illius ſententiæ B. Auguſtini homil. 23. inter quinquaginta; *Nullum eſt peccatum quod fecit homo, quod non poſſit facere alter homo, ſi deſit rector a quo factus eſt homo*. Cui ſimile eſt illud ſcriptoris Ethnici; *Cuique poteſt accidere quod cuiquam accidit*.

Pro Reſp. ad 5. Neg. eſt Conſequentia; Quia timor mundanus dicitur, quo quiſpiam a Deo recedit metu amittendi aliqua bona hujus mundi; eadem autem ratione à Deo recedit timens amittere bona exteriora, & ea bona quæ pertinent ad corporis incolumitatem; ideòque non debet aſſignari diverſus timor. Quomodo autem ſit diverſitas peccatorum ſecundùm ſpeciem, ex diverſitate malorum quæ timentur; dicetur artic. ſeq.

ARTICULUS III.

ART. 3. probat, Timorem mundanum ſemper eſſe malum: Partim quia prohibetur Matth. 10. his verbis: *Nolite timere eos qui occidunt corpus*. Partim quia procedit ex amore mundano, id eſt quo quis innititur

mundo ſive rebus Mundi, ſicut fini, quod eſt inordinatum, & contra illud 1. Joan. 2. *Nolite diligere Mundum, neque ea quæ in Mundo ſunt*. Unde patet, timorem mundanum non vocari omnem illum, quo timetur aliqua res creata, ſed quo illa ſic timetur, ut propterea Deus offendatur: & ſi quidem ita eam timeat, ut ejus cauſa paratus ſit peccare mortaliter; ejuſmodi timor eſt peccatum mortale & propriiſſimè timor mundanus; nam in re creata, quam ſic inordinatè amat, ut propter eam Deum velit deſerere, finem ultimum videtur conſtituere: ſi verò ita timeat, ut ſolùm venialiter peccare ſit paratus; ille timor minùs propriè eſt mundanus, neque eſt plus quàm veniale peccatum.

Si quæras: An timor mundanus habet diſtinctam malitiam ab amore mundano? Reſp. Neg. certa eſt, Partim quia timor naſcitur ex amore: partim quia ejuſdem rationis eſt peccare amando pecuniam, & peccare timendo perdere pecuniam. Majoris autem difficultatis eſt,

An timor mundanus ſit peccatum diſtinctum ab eo, quod per illum timorem committitur?

RESP. Aliquando eſſe diſtinctum, aliquando non, Ad cujus intelligentiam, ſit

CONCLUSIO I.

QUANDO ſic timetur amiſſio boni temporalis, ut homo ſit paratus quidvis facere, atque adeò quodcumque peccatum committere, potiùs quàm boni illius jacturam pati; ille timor eſt peccatum diſtinctum ab eo, quod ejuſmodi timore fit. Jam enim eſt peccatum, quando nondum eſt occaſio faciendi aliquod aliud malum; ergo ſi occaſione oblata fiat malum, erunt duo peccata. Confirmatur, Ex illo timore timidus tam poteſt fornicari quàm occidere, vel aliud aliquod peccatum committere; ergo ſi fornicetur, diverſum peccatum erit à timore, & ſimiliter diverſum ſi occidat, vel aliud quippiam committat. Et propterea, in Confeſſione exprimere debet pœnitens, quòd ſimilem & timorem habuerit, & ex illo timore tale vel tale peccatum admiſerit,

CONCLUSIO II.

QUANDO timor eſt de malo ſpecialiter prohibito, timere illius amiſſionem eſt etiam peccatum diſtinctum ab eo, quod per illum timorem committitur. Quia amare malum ſpeciali præcepto prohibitum eſt ſpeciale peccatum ejus ſpeciei, cujus eſt illud malum; ergo & timere iſtius mali amiſſionem: ſicut ergo aliud peccatum eſt amare furtum, aliud amare adulterium; ita aliud eſt timere quòd non poſſit furari, aliud timere quòd non poſſit adulterium committere: & conſequenter ſi quis timens ne non poſſit adulterium committere pejeret; diverſa erunt peccata, timor, & perjurium, & ſic de cæteris, ideòque diſtinctè aperienda in Confeſſione. Juxta hæc intelligendus eſt B. Thom. art. ſuper. ad 5. dicens, quòd *Ex diverſitate malorum quæ timentur proveniat diverſitas peccatorum ſecundum ſpeciem*; ut ſcilicet loquatur de diverſitate malorum ſpeciali præcepto prohibitorum: velitque ſignificare, timorem v. g. amittendi pecunias injuſtè acquiſitas diverſum eſſe peccatum à timore amittendi voluptates venereas.

CONCLUSIO III.

QUANDO timetur amittere bonum temporale, cujus retentio non eſt peccatum: ſi quis non proponat quòd metu illius amittendi velit mandatum divinum tranſgredi, & tamen occurrente occaſione tranſgrediatur; ejuſmodi timor non eſt peccatum diſtinctum à tranſgreſſione mandati occurrentis. Quia non eſt vitioſus ex alio capite, quàm quia tali tranſgreſſioni conjungitur. Ut quando aliquis mentitur timens ſui honoris jacturam; aut Fidem negat, metu vitæ amittendæ: quo caſu ſatis erit confiteri, ſe mentitum, vel Fidem negaſſe. Ex his patet, quid dicendum ſit de adultera committente adulterium, cupiditate habendarum pecuniarum vel metu amittendarum. Si enim timet perdere pecunias vel injuſtè acquiſitas; vel avaro prorſus animo concupitas; diverſa erunt peccata timor, & adulterium: ſi verò timet perdere pecunias non injuſtè acquiſitas, & aliqualiter neceſſarias ad ſuſtentationem ſui vel ſuorum, non erunt diverſa. Conferri poſſunt Cajet. art. 2. Bannes, Valentia, Lorca hoc art.

ARTICULUS IV.

Utrùm timor ſervilis ſit bonus?

VIDETUR quòd non 1. Quia malum eſt plus timere pœnam quàm Dei offenſam: hoc autem facit timor ſervilis; ergo eſt malus. Min. probatur. Quia timor pœnæ non dicitur eſſe ſervilis, niſi quando pœna formidatur ſicut principale malum, ait B. Thom. art. 6.

2. Quod fit ex ſolo timore pœnæ eſt malum; ergo & ipſe timor malus eſt. Ant. prob. Quia hoc non fit ex amore juſtitiæ; qui tamen ad opus bonum requiritur tamquam neceſſaria circumſtantia.

3. Dicit Auguſt. ſerm. 15. de Verbis Apoſtoli. *Qui timore pœnæ non concupiſcit, puto quia concupiſcit*: & epiſt. 14. 4. *Inimicus juſtitiæ eſt, qui pœnæ timore non peccat.*

4. Quicumque horret pœnas à divina juſtitia propoſitas, videtur eo ipſo execrari divinam juſtitiam, ac malle ipſam non eſſe, ut liceret peccare impunè; ergo ejus timor eſt malus.

Reſp. B. Thomæ eſt, Timorem ſervilem, ſi conſideretur ſecundùm ſuam ſubſtantiam, eſſe bonum: ſi ſecundùm ſervilitatem, eſſe malum. Cùm enim objectum timoris ſervilis ſit pœna; timor ſervilis ſecundùm ſuam ſubſtantiam non aliud dicit quàm timorem pœnæ: timor autem pœnæ, ſi nihil aliud addatur, eſt bonus, cùm pœna quoddam malum ſit; rectæ verò rationis ſit timere malum: ſed quia ſervi ferè ſolent magis timere pœnam, quàm Domini offenſam; timor ſecundùm ſervilitatem propriiſſimè conſideratur, quando aliquis pœnas à Deo conſtitutas magis timet, quàm offenſionem Dei, quod eſt malum: quia tamen ſervilitas non eſt de ratione timoris illius qui ſervilis dicitur, uti nec de ratione ejus eſt quòd pœnam timeat plus quàm culpam; ideo timor ſervilis non eſt denominandus malus ſimpliciter. *Servilitas*, ait B. Thom. 3. d. 34. q. 2. art. 2. *eſt accidens timori, & non intrat eſſentiam ejus; & ideo eſſentia ejus bona eſt.* Reſp. cum diſtinctione

Sciendum eſt ergo, timorem pœnæ, atque adeò ſervilem, variè conſiderari poſſe. 1. ſic, ut timeatur pœna tamquam ſummum malum; ita nimirum, ut æquè vel plus timeatur pœna quàm Dei offenſa; qui timor propriiſſimè eſt ſervilis, quia non ſolùm eſt ſervilis ex parte ſubjecti, hoc eſt, quia ſit in eo qui pœnam timet; ſed etiam ex parte objecti, quia ad inſtar ſervorum pœnam plus timet quàm offenſam; & hic timor malus eſt, quia inordinatus: inordinatum eſt enim, æquè vel plus timere minùs malum quàm majus; ſicut inordinatum eſt, æquè vel plus amare bonum creatum quàm increatum. Timoris ſervilis triplex conſideratio.

2. Conſiderari poteſt timor pœnæ, quatenus eſt de pœna, ut malo quidem ingenti, non tamen ut ſummo: neque ita, ut ad illud evadendum peccare quis velit, ſed potiùs ut propter illud velit vitare peccatum, quamvis ad illud vitandum needum feratur amore juſtitiæ, ſed metu vindictæ; hinc timor eſt ſervilis, quia ſimilis timori ſervorum, qui dominis ſuis obediunt, non amore recti vel odio mali culpæ, ſed timore pœnæ. Quòd autem ſit bonus, & ad ſalutem perutilis; Fide certum eſt, definita in Concilio Tridentino ſeſſ. cap. 6. & can. 8. ſeſſ. 14. cap. 4. & can. 5. Sed & antea Leo decimus in Bulla contra Lutherum, inter cæteros ipſius articulos eum condemnavit, quo dicebat, Timorem gehennæ facere hominem peccatorem & hypocritam. Confirmatur. Nam Scriptura paſſim ejuſmodi timorem commendat Timor pœnæ bonus.

Exod.

Digitized by Google

Exod. 20. *Ut probaret vos venit Deus, & ut terror illius eſſet in vobis, & non peccaveritis.* Pſalm. 118. *Confige timore tuo carnes meas, à judiciis enim tuis timui.* Matth. 3. *Quis demonſtravit vobis fugere à ventura ira?* Matth. 10. *Timete eum qui poteſt & corpus & Animam perdere in gehennam.* Suffragatur & ratio. Timor pœnæ, præſertim æternæ, nihil habet reprehenſione dignum; ergo non eſt malus Ant. prob. Quia non habet aliquid reprehenſibile ex parte objecti: cùm malum grande, cujuſmodi eſt æterna damnatio, ſit objectum timoris: Neque ex parte radicis, quia oritur ex amore proprii commodi, non ut finis ultimi, ſed ut rei, quæ natura ſua poteſt per Charitatem ordinari in Deum: talis autem amor non eſt malus, cùm amor ſui non ſit malus, ſi quis velit ſibi ea, quæ verè bona ſunt ac naturæ convenientia, neque in modo volendi committat ullam inordinationem. De hujus timoris utilitate ſcribunt Baſil. in Pſalm. 33. Chyſoſt. homil. 13. ad Pop. Antiochen. Nazianzen. Orat. 39. Cyprian. Tract. de Laude Marty. Ambroſ. ſerm. 21. in Pſal. 118. & lib. 7. in cap. 12. Lucæ, Auguſt. Tract. 9. in 1. epiſtol. Joannis, & alibi paſſim.

3. Conſiderari poteſt timor ſervilis, quatenus per eum ſic metuitur pœna, ut propter illam abſtineatur quidem ab externo opere peccati, ſed tamen retineatur voluntas peccandi, ſi peccari poſſet impunè; hac ratione conſideratus timor ſervilis, poteſt quidem ipſe nullum eſſe peccatum, ſed tamen quicumque ſic timet vel actu vel habitu peccat, quia adhuc gerit voluntatem legi Dei contrariam; unde Proſper lib. Sententiarum ex Aug. ſententia 117. *Qui timore non peccat, quamvis non noceat cui vult nocere, ſibi tamen plurimum nocet: & abſtinens ab iniquo opere; ſola tamen reus eſt voluntate.* Et Auguſt. lib. 3. contra duas epiſt. Pelag. cap. 4. *Sic præcepta qui facit proculdubio invitus facit, ac per hoc in animo non facit. Mavult enim omnino non facere, ſi ſecundùm ea quæ cupit & metuit permittatur impunè; ac per hoc in voluntate intus eſt reus.* Sermone etiam 15. de Verbis Apoſtoli *Qui timore*, inquit, *pœnæ non concupiſcit, puto quia concupiſcit.* Quod de timore ſervili ſecundùm hanc tertiam rationem conſiderato eſt accipiendum.

Quapropter

Ad 1. Arg. Reſp. Minorem non eſſe univerſaliter veram. Timere enim pœnam plus quàm culpam convenit timori ſervili juxta primum modum conſiderato, non autem timori ſervili quomodocumque ſpectato. Ad probationem Minoris Reſp. Non omnem timorem ſervilem eſſe de pœna ut ſummo & principali malo: quandoquidem ipſemet B. Thomas art. præſenti in corp. & ad 3. doceat, objectum timoris ſervilis eſſe pœnam, ſive illa timeatur tamquam principale malum, ſive timeatur ut malum cum ordine ad Deum ſicut in finem; per accidens autem eſſe timori ſervili ſecundùm habitum vel ſubſtantiam conſiderato utro iſtorum modorum pœnam reſpiciat; unde articul. 7. dicit, Timorem ſervilem diſponere ad ſapientiam, in quantùm aliquis timore pœnæ diſcedit à peccato: quod de ſervili timore juxta ſecundum modum accipiendum eſt. Cùm ergo dicit art. 6. Timorem pœnæ non dici ſervilem, niſi quando pœna formidatur ſicut principale malum; loquitur de timore ſecundùm illum actum, qui ſit ſtrictiſſimè ſervilis, tam ex parte objecti quàm ſubjecti.

Ad 2. Neg. Ant. ut enim aliquod opus non ſit malum, non eſt neceſſarium quòd fiat ex amore juſtitiæ, modò ſit ex objecto bonum & non apponatur ei aliqua circumſtantia vitioſa: nam tunc virtualiter refertur in Deum, ut patet ex iis quæ art. 4. q. 10. diximus, Quare ſicut Infidelis non peccat timens ignem, vel mortem, vel quid ſimile, & ex timore faciens id, quod ſecundùm ſe non eſt malum, licèt ille timor non procedat ex amore juſtitiæ, ſed ſolùm ex amore vitæ temporalis; ita non peccat Fidelis dum gehennam metuit, & hoc metu vel parentibus obtemperat, vel aliud opus legis præſtat, nulla alioquin circumſtantia depravatum: quamvis enim ille timor non procedat ex amore juſtitiæ, nec nec opus inde ſubſecutum; proficiſcitur tamen ex amore, quo quiſque naturaliter ſibi benè vult, ac in genere felicitatem appetit. Confer B. Thom. in 3. ad 34. q. 4. art. 2. quæſtiuncula 1. ad 3.

Ad 3. ex ſupradictis patet, Aug. loqui de timore ſecundùm ſervilitatem tertio modo conſideratam; quando ſcilicet timor non cohibet affectum peccandi, ſed ſolum opus externum,

Ad 4. Neg. Ant. Sicut enim poteſt aliquis approbare leges humanas, & ſimul timere ne fortè aliquando contra faciat, atque ita pœnam per eas conſtitutam incurrat; ita poteſt approbare legem divinæ juſtitiæ, & ſimul formidare, ne illa quandoque in ipſo mandetur executioni.

QUÆRI HIC POSSET PRIMO,

Cujus virtutis actus ſit timor pœnæ? 2. An ſit habitus?

PRo Reſponſione ſit

CONCLUSIO I.

TImor pœnæ, qui dictus eſt eſſe bonus, pertinet ad virtutem Spei. Quia ejuſdem virtutis eſt proſequi beatitudinem, & fugere quicquid illi repugnat: *Ejuſdem rationis eſt*, ait art. 6. B. Tho. *quòd homo cupiat bonum ſuum, & quòd timeat eo privari.*

CONCLUSIO II.

TImorem ſervilem eſſe habitum art. 10. indicat B. Thom. & clarè aſſerit dicto art. 3. Sent. quæſt. 2. ubi dicit, Quòd ſervilitas timoris habitui accidit ex imperfectione ſubjecti: & quia non oportet quòd omne quod accidit alicui habitui ſemper in ejus actu inveniatur; ideò non oportet quòd omnes actus timoris ſervilis in ſe habeant perfectam ſervilitatem: ſed poſſunt eſſe quidam boni, ut qui ſunt ſerviles juxta ſecundum modum ſuperiùs dictum: quidam mali; ut qui ſunt juxta primum quia verò actus virtutis ſemper eſt bonus; ex his fit conſequens, habitum timoris ſervilis non eſſe virtutem: quod etiam illi tradit B. Thom. in eo diſtinguens virtutem, peccatum & timorem, quòd uſus virtutis ſemper eſt bonus, peccati ſemper malus, timoris ſervilis aliquando malus, aliquando bonus.

ARTICULUS V.

Timor ſervilis non eſt idem cum filiali.

ARt. 5. probat, Timorem ſervilem non eſſe eumdem in ſubſtantia cum timore filiali, Quia differunt objectis formalibus: ſervilis enim objectum eſt malum pœnæ; filialis autem malum culpæ, quatenus ſcilicet in nobis adhuc Viatoribus ipſe reperitur.

Pro Reſp. Ad 3. Neg. eſt C. Ideo enim Spes, quia ſperamus frui Deo, eſt eadem cum Spe, qua ſperamus alia beneficia, quia reſpicit Deum ſub eadem ratione, ut videlicet principium & fruitionis & omnium aliorum beneficiorum; timor autem, quo timemus ſeparari à Deo, & quo timemus pati pœnas ab ipſo, non reſpicit Deum ſub eadem ratione: Deus enim non eſt principium culpæ, per quem ſeparemur à Deo, ſicut eſt principium pœnæ quam infligit; & ideo non eſt idem timor filialis & ſervilis.

ARTICULUS VI.

Quatenus timor ſervilis maneat cum Charitate.

ARt. 6. docet, Timorem ſervilem non manere cum Charitate, in quantùm eſt ſervilis ſervilitate illa propriiſſimè dicta, qua metuitur pœna plus quàm Dei offenſa; manere tamen habitum timoris ſervilis ſecundùm ſubſtantiam conſiderati. Priùs quidem. Quia talis ſervilitas Charitati repugnat. Poſterius verò, Quia ſimul conſiſtunt amare juſtitiam, quòd eſt Charitatis; & timere pœnam non ut principale malum; quod ſubinde facit timor ſervilis: cùm is ſecundùm ſuam ſubſtantiam non aliud importet quàm timorem pœnæ, ſive pœna timeatur ut

Digitized by Google

Ob. principale malum: ſive aliter, ut art. 4. ad 3. claré exprimit Author. Neque his obſtat. S. Jo. 1. ſuæ epiſt. cap. 4. loquens de timore ſervili, & dicens, quòd *Timor non eſt in Charitate:* & quòd *Perfecta Charitas foras mittit timorem.* Resp. Poteſt enim cum Aug. reſponderi; Sermonem ibi eſſe, non de qualibet Charitate, ſed de perfecta; qualis nimirum eſt eorum, qui dicuntur in hac vita perfecti ut diſtincti ab incipientibus & proficientibus, de quibus quæſt. 24. art. 9. Quamquam alii magis exiſtiment, Apoſtolo idem eſſe Charitatem & Charitatem perfectam, ut Charitas perfecta dicatur Charitas vera & ſincera, quæ habet ſuam perfectionem eſſentialem, eò quòd doctrina B. Joannis pertineat ad multos; Charitas autem perfectorum ad paucos. Juxta quem intellectum Apoſtolus loquitur de timore ſervili, ſecundùm quod eſt ſervilis, voluntatem peccandi conjunctam habens: ut ſenſus ſit, quòd ille timor, quo quis malè ſibi conſcius timet condemnari in judicio, non eſt in eo qui veram Charitatem habet, ſed ea illum (utpote profectum ea conſcientia peccatorum) foras mittit: quoniam timor habet pœnam pro objecto; ſcilicet is qui ſic ſibi malè conſcius timet, ſemper animo verſat pœnam quam commeruerit: qui autem timet illam pœnam ſic, ut eo timore principaliter moveatur ad bonum; veram Charitatem nondum habet, quamvis ipſi locum præparet talis timor.

Articulus VII.

Ut timor ſit initium ſapientiæ. ART. 7. docet, Timorem non eſſe initium ſapientiæ quantùm ad ejus eſſentiam, ſicut diceremus, quòd initium artis ſunt principia, ea quibus procedit. Cùm enim ſapientia ſecundùm ſuam eſſentiam ſit cognitio ſupernaturalis Fidem ſubſequens; principia ſapientiæ ſunt eadem quæ principia Fidei Chriſtianæ, nimirum articuli Fidei: & ſecundùm hoc Fides dicitur initium ſapientiæ. Sed quantùm ad effectum timor eſt initium ſapientiæ, quia eſt id unde ſapientia incipit operari: timor quidem ſervilis ut principium extra diſponens, quia per hoc quòd aliquis timore pœnæ ſe cohibet à peccatis, diſponitur & habilitatur ad effectus ſapientiæ: filialis verò ut primus ſapientiæ effectus; cùm enim ad ſapientiam pertineat humanas actiones dirigere ſecundùm rationes divinas; primus iſtius directionis effectus eſt, quòd homo ſe Deo ſubjiciat, eumque revereatur.

Ob. Dices: Sapientia eſt effectus timoris, juxta illud ex Iſa. 28. *Vexatio dat intellectum*; ergo timor non eſt effectus ſapientiæ.

Reſp. Reſp. Neg. Conſ. Nam timor eſt effectus ſapientiæ inchoatæ: ſapientia verò perfecta eſt effectus timoris; timor enim ſic eſt effectus ſapientiæ, ut eam conſervet ac perficiat: quomodo in naturalibus actus poteſt eſſe effectus alicujus habitus, & tamen eum perficere. Cæterum pro pleniori intellectu Scripturarum, Pſal. 110. *Initium ſapientiæ timor Domini*: Prov. 1. *Timor Domini principium ſapientiæ*: quibus ſimiles ſunt Prover. 9. Eccleſiaſtici 1. & 25. alii paulò aliter dicunt, quòd ſapientiæ illius, quæ præter divinorum cognitionem includit piam voluntatis affectionem, initium ſit timor tum ſervilis tum filialis: ſervilis, quia modo quodam diſponit ad ſapientiam; ex hoc enim quòd homines damnationem timent, inducuntur ad rectè vivendum, quod eſt verè ſapere: unde Aug. Tract. 9. in 1. epiſt. B. Joannis, *Timor*, inquit, *locum præparat Charitati*; & ex illo B. Thomas art. ſeq. ad 1. *Timor ſervilis introducit Charitatem, ſicut ſeta introducit linum*. Filialis autem; partim quia Deum ut Patrem revereri debent qui percepturi ſunt ſapientiam; partim quia hoc ipſum revereri Deum, ac metuere illius offenſam, eſt prima & præcipua quædam pars ſapientiæ.

Ob. Reſp. Si Dicas. Timorem Domini Eccleſiaſtici 1. vocari plenitudinem ſapientiæ. Reſp. Id propterea dici, quia timor caſtus ita eſt principium ſapientiæ, ut cum ea permaneat, illam foveat, & conſervet, ac ſapientem omnibus ſuis numeris abſolutum reddat: unde Job. 28. dicitur quòd *Timor Dei ſit ipſa ſapientia*; quia ſcilicet in hoc conſiſtit vera ſapientia, quòd quis ſincerè Deum timeat ac revereatur, eumque colat. Aug. lib. Spiritu & lit. cap. 15. non Timorem legit, ſed Pietatem: *Ecce*, inquit, *pietas eſt ſapientia*: quæ tamen pietas vocabulo timoris aptè comprehenditur, quia per timorem generaliter ſignificatur, partim metus mali, partim reverentia, qua quis Dei majeſtatem reveretur, eique ſe ſubjicit. Apud 70. Interpretes eadem ſententia ſic legitur: *Cultus Dei eſt ſapientia*.

Articulus VIII.

ART. 8. probat, Timorem initialem non differe ſecundùm ſubſtantiam à filiali. Quia perfectum & imperfectum non differunt ſecundùm eſſentiam: timor autem initialis differt à filiali ſicut imperfectum à perfecto; nam timor initialis eſt imperfectus timor filialis per inchoationem Charitatis. — Timor initialis quomodo differt à filiali.

Dices: Timor initialis eſt medius inter ſervilem & caſtum ſive filialem; ergo differt ab utroque à neutro. Confirmatur. Timor Initialis habet pro objecto malum culpæ & pœnæ, ut indicat Author. art. 2. in fine corp. iſtud autem objectum eſt diverſum ab objecto timoris filialis; ergo & ipſe timor eſt diverſus. Reſp. Neg. C. Quia timor initialis non dicitur medius inter ſervilem & filialem, quaſi ſit ex utroque compoſitus: ſed partim quia ordine generationis ſequitur ſervilem, & præcedit eum qui perfectè eſt filialis: partim quia eſt ſicut imperfectum quoddam, quod eſt medium inter ens perfectum & non ens. Ad Confirmationem. Reſp. Objectum timoris initialis non eſſe malum culpæ & pœnæ, ſed ſolum malum culpæ: quia tamen cùm eo ſemper aliquid manet de actibus timoris ſervilis; ideo is qui initialem timorem habet propter utrumque convertitur: (quod B. Thom. art. 2. in corp. dixit) propter initialem quidem, quatenus timet culpam ut proprium illius timoris objectum: propter ſervilem verò, quia ſimul cum inchoato timore culpæ conjunctus invenitur aliquis timor pœnæ, ex quo movetur ad benè operandum. Cum eodem 2. art. ad 4. dicit, Quòd pœnam principaliter reſpicit timor ſervilis, timor autem initialis ſecundariò; non vult ſignificare, quòd timor initialis pœnam reſpiciat ut objectum, ſed ſolùm ut aliquid, quod ratione ſuæ imperfectionis ſecum patitur. — Ob. / Reſp.

Articulus IX.

ART. 9. probat, Timorem mundanum non eſſe donum Dei. Quia per illum receditur à Deo; ſervilem verò & filialem eſſe Dei donum. De ſervili ſecundùm ſuam eſſentiam Prob. 1. ex cap. 8. ad Rom. *Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore*: ubi Apoſtolus ſatis ſignificat, & à Spiritu ſancto hunc timorem proficiſci, & ab eo quibuſdam aliquando datum fuiſſe, nempe populo veteris Teſtamenti in ipſa legiſlatione. — Timor ſervilis eſt Dei donum.

2. Aug. lib. de Gratia & lib. arb. cap. 18. *Cavere*, inquit *debemus, ne nos arbitremur non accepiſſe ſpiritum timoris Dei, quod ſine dubio magnum eſt Dei donum*. Et poſt pauca: *Illius timoris ſpiritum accepimus, de quo dicit ipſe Dominus Chriſtus, Eum timete qui habet poteſtatem & Animam & corpus perdere in gehennam*.

3. Peccatores *Utiliter concutiuntur timere divina juſtitia*; ut habet Synod. Trid. ſeſſ. 6. c. 6. certum eſt autem, nullum ſalutare bonum nobis eſſe niſi à Deo; ergo etiam certum eſt, timorem illum ſervilem, quo ad ſalutem ducuntur, eſſe à Deo. Conſer. ſeſſ. 14. cap. 4.

Utrùm autem timor ſervilis ſit unum ex ſeptem donis Spiritus ſancti, ambigitur. Verius apparet non eſſe. — Non eſt tamen unum ex ſeptem donis.

1. Quia illa dona Spiritus ſancti ſolùm reperiuntur in juſtis, ut 1. 2. q. 68. art. 5. communiter docetur: timor autem ſervilis etiam reperitur in peccatoribus nondum juſtificatis.

2. Timor ſervilis etiam ſecundùm eſſentiam vel habitum conſideratus poteſt habere conjunctam,

Digitized by Google

voluntatem peccandi; imò quidam ejus actus poteſt eſſe malus, quidam bonus: atqui dona illa Spiritus S. non compatiuntur voluntatem peccandi, neque poſſunt habere actum malum; ergo timor ſervilis ſic conſideratus non eſt unum ex ſeptem donis Spiritus S. *Timor ſervilis ſecundum eſſentiam ſuam*, ait B. Thom. in 3. d. 34. q. 2. art. 2. qu. 1. *eſt à Spiritu S. non tamen donum Spiritus S. niſi communiter loquendo, ut dicimus, omne quod à Spiritu S. datur donum ejus eſſe.* Similiter docet hoc art. ubi tandem concludit, timorem, qui numeratur inter dona Spiritus S. Iſai. 11. eſſe filialem ſeu caſtum, quo Deum reveremur, & nos ei ſubducere refugimus.

ARTICULUS X.

Timor filialis creſcit creſcente Charitate.

ART. 10. probat, Timorem filialem creſcere Charitate creſcente. Quia quantò aliquis magis diligit alium, tantò magis timet eum offendere, & ab eo ſeparari. Confirm. 1. Quantò magis creſcit Charitas Dei, tantò magis creſcit tum peccati tum periculorum ejus cognitio & fuga; unde videmus, homines quò ſanctiores ſunt, eò diligentiùs fugere occaſiones peccati, adeò ut interdum culpam metuant ubi culpa non eſt, juxta ſententiam B. Gregorii, de qua diximus ad Supplem. q. 6. art. 4. quæ & conformis eſt ei quod Job 9. de ſeipſo loquitur: *Verebar omnia opera mea.*

2. Scriptura hortatur Sanctos ad hunc timorem, eumque vehementer commendat; ergo non debet minui quando Charitas creſcit, ſed debet creſcere. Ant. patet Prov. 28. *Beatus homo qui ſemper eſt pavidus.* Pſal. 33. *Timete Dominum omnes Sancti ejus.* Pſ. 111. *Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus volet nimis*, ideſt, Dei mandata ardentiſſimè amabit. Eccleſ. ult. *Deum time, & mandata ejus obſerva: hoc eſt enim omnis homo*; ideſt, hoc ad omnem hominem pertinet; hoc eſt quod hominem perfectum facit.

3. Bern. ſerm. 54. in Cant. docet, hominem debere ſemper proficere in timore. Aug. Expoſit. 1. in Pſal. 18. *Quantò*, ait, *Eccleſia ſponſum ſuum ardentiùs diligit, tantò diligentiùs cavet offendere.*

Tacita Ob. Cur his non obſtet illud Apoſt. Joa. *Perfecta Charitas foras mittit timorem*; art. 6. diximus: quia ſcilicet loquitur de timore ſervili.

Alia Ob. Si dicas: Charitatem ideo expellere timorem, quia timor pœnam habet: timor autem offenſionis & proinde ſeparationis à Deo habet maximam pœnam; ergo etiam illum expellit Charitas.

Reſp. Reſp. Neg. C. Nam Charitas ideo expellit timorem ſervilem, quia is pro objecto reſpicit pœnam jam commeritam; idcoque animum cruciat metu ſuppliciorum, quem mala conſcientia gignit: Charitas verò, quia bonam conſcientiam parit, Animam lætificat. Non vult autem Apoſtolus, omnem omnino pœnam ſeu anxietatem excludere à Charitate; ſic enim & Spem excluderet, quatenus dum differetur animum affligit.

Ob. Dices: Quantò creſcit Charitas, tantò minus eſt periculum peccandi, & per conſequens ſeparandi à Deo: atqui eò minor eſt timor, quò minus eſt periculum; ergo quantò creſcit Charitas, tantò decreſcit timor filialis.

Reſp. Reſp. ad Maj. Etſi reipſa minus ſit periculum peccandi; tamen Sancti hoc non conſiderant, ſed memores illius ſententiæ Paulinæ 1. ad Cor. 10. *Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat*; propriam fragilitatem intuentur; ac animo plus apprehendunt gravitatem offenſæ divinæ quàm alii: cùm autem ad objectum timoris duo pertineant, malum impendens, & periculum ne eveniat; magnitudo mali plus facit ad timorem etiam cum mediocri periculo, quàm ingens periculum cum malo, quod non æſtimatur magnum: plus enim timemus, quando eſt mediocre periculum amittendæ vitæ, quàm quando eſt magnum amittendæ pecuniæ; Unde patet Subſum. non eſſe per omnia veram. Atque hæc de timore filiali.

De ſervili autem, cujus ſubſtantiam manere cum Charitate diximus art. 6. addit B. Tho. Quòd Charitate creſcente minuitur quantùm ad ſuos actus: quia quantò quis Deum magis diligit, tantò minùs timet pœnam.

ARTICULUS XI.

Timor ſervilis non eſt in Patria.

ART. 11. docet Timorem ſervilem nullo modo futurum in Patria. Quia Beati, cùm de ſalute quam habent ſint ſecuri, ſciunt ſe non poſſe pœnam ullam incurrere.

Utrùm autem timor filialis in Patria maneat ſecundùm ſubſtantiam & actum; Aug. lib. 14. de Civ. c. 9. dubius videtur. Ven. autem Beda in cap. 1. Prov. utrumque timorem & ſervilem & caſtum affirmat in futura vita ceſſaturum.

Eſt tamen ibi caſtus,

Nihilominus B. Thomæ doctrina omninò tenenda eſt. Timorem caſtum in Patria manſurum, juxta illud Pſal. 18. *Timor Domini ſanctus permanens in ſæculum ſæculi.* Unde Innocent. II. epiſt. apud Bern. 194. damnavit omnia perverſa Petri Abaillardi dogmata, quæ ipſe Bern. epiſt. 190. recenſuerat, inter quæ illud erat quintum, quod doceret, Timorem Domini caſtum in futuro ſæculo non futurum.

Tacita Ob. Neque his obſtat, quòd Beati non timeant ſeparari à Deo per culpam. *Timor enim filialis habet duos actus*, ait B. Tho. 1. 2. q. 67. art. 4. ad 2. *ſcilicet revereri Deum; & quantum ad hunc actum manet: & timere ſeparationem ab ipſo; & quantum ad hunc actum non manet.* Quibus omnino ſimilia ſcripſit in 3. d. 34. q. 2. in fine, addens, illum actum reverentiæ tunc fieri, quando *Ex conſideratione altitudinis divinæ homo in propriam reſilit parvitatem:* ſic enim divinam eminentiam reveretur, ac ſe illi plenè ſubjicit. In hunc ſenſum interpretatur Gregor. verba Job. 26. *Columnæ cæli contremiſcunt, & pavent ad nutum ejus.* Sic etiam accipitur timor, Lucæ 7. *Accepit autem omnes timor*, ideſt reverentia majeſtatis Chriſti relucentis in miraculis, *& magnificabant Deum.* Matth. 9. *Videntes turbæ timuerunt & glorificaverunt Deum.* Ad Rom 13. *Reddite omnibus debita, cui timorem, timorem:* timor enim qui debetur Magnatibus eſt reverentia. Atque ita locum illum interpretantur Chryſ. & Theophyl. Nam de timore mali alicujus inferendi præcedit: *Vis non timere poteſtatem: bonum fac, & habebis laudem ex illa.*

Ad Arg. Reſp. Eum aliis locis indubitanter aſſerere, quòd ſit aliquis timor caſtus, quem perfecta Charitas non mittit foras, ſed qui permanet in ſæculum ſæculi: nam epiſtol. 120. cap. 21. ita ſcribit: *Timor non eſt in Charitate, quia perfecta Charitas foras mittit timorem: ſed illum ſervilem, quo cùm ſe quiſque ab opere malo abſtinet, pœna terretur, non juſtitia delectatur; hunc Charitas foras mittit, quam non delectat iniquitas, etiamſi proponatur impunitas: non illum, quo timet Anima, ne amittat ipſam gratiam &c. Hic timor caſtus eſt; non eum Charitas ejicit, ſed adſciſcit. De illo quoque ſcriptum eſt, Timor Domini caſtus permanens in ſæculum ſæculi. Nequaquam iſtum diceret permanentem, niſi ſciret alium qui non permaneret.* Ita ibi Aug. Et Expoſit. 1. in Pſal. 18. ad verſ. Timor Domini ſanctus permanens in ſæculum ſæculi: *Timor*, inquit, *Domini, non ille ſub lege pœnali temporalia bona ſibi ſubtrahi perhorreſcens, quarum delectatione Anima fornicatur: ſed caſtus, quo Eccleſia ſponſum ſuum, quantò ardentiùs diligit, tantò diligentiùs cavet offendere; & ideo non foras mittit conſummata dilectio timorem hunc, ſed permanet in ſæculum ſæculi.* Ac rurſum ſer. 214. de Temp. c. 3. poſtquam dixit, quòd major timor debere eſſe peregrinantium, minor propinquantium, nullus pervenientium; loquens ſcilicet de timore pœnæ, monet enim ut timeamus eum, qui habet poteſtatem & corpus & Animam in gehennam ignis occidere, ſubdit: *Eſt autem & alius timor Domini caſtus permanens in ſæculum ſæculi. Non ergo eum perfecta Charitas foras mittit, alioquin non permaneret in ſæculum ſæculi.*

Explicatur textus.

Ven. Beda intelligendus eſt loqui de timore ſecundùm actum poſteriorem, qui eſt timor ſeparationis à Deo. Quæ B. Tho. hic dicit de objecto timoris, quòd ſit malum poſſibile, non ſunt accipienda de objecto adæquato, ſed de inadæquato: nam art. 1. dixit, objectum timoris eſſe & malum quod quis refugit, & bonum cujus poteſtate malum poteſt inferri. Unde 3. p. q. 7. art. 6. tradit. Quòd timor divinam eminentiam reſpiciat, & quòd de ratione divini

timoris non eſt illud malum quod reſpicit timor, ſed eminentia illius boni, ſcilicet divini, cujus poteſtate malum inferri poteſt.

Articulus XII.

Art. 12. docet, Paupertatem ſpiritus eſſe beatitudinem reſpondentem dono timoris. Quia timor Dei parit tum humilitatem animi, tum rerum temporalium abjectionem voluntariam: quæ ſecundùm diverſas Patrum interpretationes dicuntur paupertas ſpiritus.

QUÆSTIO XX.

De Deſperatione.

Articulus I.

Deſperatio eſt peccatū.

Art. 1. docet, Deſperationem eſſe peccatum. Quia ſe habet conformiter falſæ exiſtimationi de Deo: omnis autem motus appetitus conformiter ſe habens intellectui falſo, eſt ſecundùm ſe malus & peccatum propter ſubordinationem voluntatis ad intellectum, à quo ipſa in ſuis actionibus dirigitur & movetur. Confirm. Nam Eccleſiaſtici 2. Væ dicitur illis, *Qui perdiderunt ſuſtinentiam*. Ad Epheſ. 4. tanquam grave malum de quibuſdam aſſeritur, quòd *Deſperantes, ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in avaritia*. Ad Rom. 8. *Spe ſalvi facti ſumus*; ergo deſperatione perimus. Loquitur autem non de deſperatione, quæ ſit de malis hujus vitæ evitandi, de qua 1. Reg. 13. dicitur quòd *David deſperabat ſe poſſe evadere à facie Saul*: & Job. 7. *Deſperavi: Nequaquam ultrà jam vivam*, ſed de deſperatione, qua quis diffidit, ſe vel conſecuturum beatitudinem, vel obtenturum remiſſionem peccatorum.

Quæſt. Si Quæras: Quodnam ſit hujus deſperationis objectum, bonum, an malum.

Reſp. Reſp. Eſſe bonum ſub ratione impoſſibilis aut valdè difficilis, quæ ratio æquivalet malo quoad proſecutionem & fugam: quia ſicut malum retrahit ab amore; ita impoſſibilitas & magna difficultas à proſecutione.

Non omnis deſperans eſt Infidelis.

Quod in fine cor. dicit, *Motum deſperationis ſe habere conformiter exiſtimationi falſæ de Deo*; non concludit, omnem eum qui deſperat eſſe Infidelem: quia etſi motus deſperationis ſit conformis huic opinioni falſæ, quòd Deus peccatori pœnitenti veniam deneget: vel quòd peccatores ad ſe non convertat per gratiam; non eſt tamen neceſſe, quòd is qui deſperat opinionem illam falſam habeat vel in univerſali; ſed ſatis eſt quòd practicè erret, imprudenter judicans, ſibi in tali ſtatu exiſtenti non eſſe ſperandum; tale enim imprudens judicium conſequitur in voluntate motum, quo quis ſic avertitur à Deo, ut nollit ampliùs conari ad eum aliquando habendum: Atque in hoc voluntatis motu conſiſtit peccatum deſperationis, non autem in judicio intellectus. Cùm enim ſpes & deſperatio ſint motus contrarii: ſicut ſpes eſt motus voluntatis ſupponens judicium intellectus, quod judicet tum remiſſionem peccatorum tum beatitudinis adeptionem ſibi eſſe poſſibilem & expectandam; ita neceſſe eſt, deſperationem eſſe motum voluntatis ſupponentem in intellectu judicium practicum, quo putet, beatitudinem vel remiſſionem peccatorum ſibi non eſſe expectandam, ſive quia ſit impoſſibilis, ſive quia nimis difficilis & moleſta, ſive quia ſentit ſe nimis peccatis implicitum: unde patet, quòd iſtiuſmodi judicium non eſt ipſa deſperatio, ſed eſt deſperationis fundamentum & cauſa. Confer ea quæ ad art. 2. dicimus.

Cùm in Reſp. Ad 2. dicitur: *Peccata, quæ opponuntur virtutibus Theologicis, principaliter conſiſtunt in averſione à Bono incommutabili: peccata verò alia principaliter conſiſtunt in converſione ad bonum commutabile*; non ſignificatur, quòd quædam peccata pro formali, unde ſpectatur eorum malitia, habeant converſionem ad commutabile bonum: (cùm enim B. Thom. 1. 2. q. 7. ar. 6. & 3. par. q. 85. ar. 4. generaliter dixerit, quòd in culpa mortali averſio à Deo eſt ſicut formale: converſio autem ad bonum creatum eſt ibi ſicut materiale; docere voluit, omne peccatum mortale habere ſuam malitiam ab averſione tanquam à formali, quod & hujus q. ar. 3. ſatis ſignificat) ſed ſenſus eſt, quòd peccata virtutibus Theologicis oppoſita priùs habeant averſionem à Deo, & ex conſequenti converſionem ad bonum creatum; peccata verò alia priùs habent converſionem, & ex conſequenti averſionem: Nam in odio Dei, Infidelitate, deſperatione, priùs eſt deſerere Deum, ex quo ſequitur converſio ad aliquid aliud; in fornicatione autem furto, & ſimilibus, prius eſt converti ad voluptatem, ad bona aliena, &c. quàm recedere à Deo.

In Reſp. Ad 3. docet, damnatis non imputari ad culpam quòd non ſperent; quia non ſunt in ſtatu ſperandi.

QUÆRITUR AUTEM

An ſi cui revelaretur ſua damnatio peccaret deſperando?

Videtur quòd ſic. 1. Quia faceret contra præceptum Spei.

2. Deſperatio eſt per ſe mala; ergo nullo caſu poteſt eſſe licita.

3. S. Petrus peccavit non confitendo Chriſtum, etiamſi per revelationem Chriſti audiviſſet, *Ter me negabis*; ergo & peccaret non operando, qui audiſſet ſe beatitudinem non conſecuturum.

Antequam reſpondeatur, notandum eſt cum B. Th. q. 23. de Ver. art. 8. ad 2. quòd de potentia abſoluta Deus poſſet revelare ſuam damnationem alicui; non tamen hoc poteſt fieri de potentia ordinaria. Prius patet. Quia nullam contradictionem involvit, & poſſunt eſſe Deo rationes id faciendi, quas nos neſcimus. Poſterius prob. Quia de potentia ordinaria eſt, quòd omnes in hac vita exiſtentes poſſint ac debeant ſperare beatitudinem.

His præmiſſis, Reſp. Quòd is, cui revelaretur ſua damnatio, deberet eam accipere per modum comminationis, & non per modum abſolutæ prædictionis; ac proinde deberet adhuc ſperare, & deſperando peccaret, niſi fortè eſſet talis revelatio, quam conſtaret eſſe abſolutam prædictionem: quo caſu non tenetur ſperare, & per conſequens non peccaret deſperando. Quia deſtructa eſſet formalis ratio objecti Spei, quæ eſt beatitudo ut poſſibilis, & aliquando futura. Confirm. Talis non poſſet certa cum fiducia expectare beatitudinem; ergo non poſſet ſperare. Ant. patet. Quomodo enim certa cum fiducia expectaret id, quod certiſſimè novit ſe nunquam obtenturum. Conſ. prob. poteſt à definitione Spei explicata q. 17. art. 1. His conforme eſt quod Aug. lib. 21. de Civit. cap. 24. ſcribit: *Si de aliquibus ita Eccleſia certa eſſet, ut qui ſint illi etiam noſſet, qui licèt adhuc in hac vita ſint conſtituti, tamen prædeſtinati ſunt in æternum ignem ire cum Diabolo; tam pro eis non oraret, quàm nec pro ipſo*. Adverte tamen quòd qui ſuæ damnationis certam haberet revelationem, deberet nihilominus evitare omnia peccata, & ſingula præcepta, præterquam Spei ſervare: quia ſicut præſcientia non imponit neceſſitatem; ita revelatio.

Reſp. cum diſtinctione.

Ex his patet Reſp. Ad 1. Arg. Præceptum ſcilicet Spei in hujuſmodi homine ceſſare; atque ideò non ſperando, vel etiam poſitivè nolendo conari ad conſequendam beatitudinem, non faceret contra præceptum Spei ad ſe pertinens.

Ad 2. Reſp. Deſperationem eſſe per ſe malam, ſi vel procedat ex judicio quòd divina miſericordia ſit inſufficiens ad ſalvandum hominem, vel ſit de ſalute tunc, quando ejus amittendæ certitudo non habetur. Deſperatio autem, qua quis vel ſperare deſinit, vel poſitivè non vult beatitudinem intendere, propterea quòd velit ſe conformare voluntati divinæ certò cognitæ; non eſt mala, ſed eſt rectæ rationi congrua.

Ad 3. Neg. C. Quamvis enim Petrus illam revelationem audiverat; manebat tamen obligatus ad non negandum Dominum, & omninò tenebatur cavere ne negaret, quia talis prædictio neque libertatem ei auferebat, neque rationem præcepti confeſſionis evertebat: abſoluta autem revelatio damnationis evertit rationem Spei. Deinde Petrus non recordabatur eorum, quæ Dominus

minus

minus ei prædixerat, ut patet ex Matth. Mar. & Luc. qui demum poſt negationes & galli cantum referunt, quòd *Recordatus ſit Petrus verbi quod dixerat ei Jeſus, Quia ter me es negaturus*. Si quis autem revelatione damnationis accepta, vel ei non crederet tanquam abſolutæ, vel eam ut talem non attenderet; non poſſe abſque peccato deſperare.

Articulus II.

Deſperatio poteſt eſſe ſine Infidelitate.

ART. 2. probat, Deſperationem poſſe eſſe abſque Infidelitate; atque adeò non omnem deſperantem eſſe Infidelem; Quia contingit, eum qui errat in particulari judicio practico, æſtimans quòd Deus ei non parcet, vel eum ad beatitudinem non perducet, non errare in univerſali, ac proinde non judicare, quòd vel remiſſio peccatorum, vel æternæ ſalutis conſecutio ſit impoſſibilis.

Ob. Dices: Qui negat particularem aliquam veritatem incluſam in veritate univerſali, hoc ipſo etiam negat univerſalem: ergo qui deſperans judicat, ſe non poſſe ſperare veniam, hoc ipſo negat in univerſali, peccatorum remiſſionem eſſe in Eccleſia poſſibilem, atque ita eſt Infidelis. Accedit, quòd exemplum B. Thomæ de illo qui fornicatur non videtur eſſe difficultati præſenti ſimile. Nam is per judicium particulare, quo judicat fornicationem ſibi eſſe bonam, non contradicit judicio univerſalis ex Fide vero, quòd fornicatio nulli ſit bona: quia judicium univerſale eſt de bono bonitate morali; particulare verò de bonitate delectabili.

Reſp. Reſp. Eum qui judicio particulari practico negat veritatem aliquam particularem, non hoc ipſo negare univerſalem. Partim quia poteſt quis habere ſcientiam in univerſali; & tamen in particulari decipi: ſicut etiam poteſt habitu ſcire, & actu ſcientiam non habere; quemadmodum declarat Philoſophus in 2. Prior. Analyt. Partim quia ſcientia in univerſali eſt de re ſecundùm ſe: practicum verò particulare judicium eſt de re non ſecundùm ſe, ſed in ordine ad appetitum & affectum operantis, qui propter aliquam paſſionem exurgentem poteſt habere æſtimationem corruptam in particulari, etiamſi retineat rectum judicium in univerſali. Præter Philoſophum loco jam dicto videatur B. Thom. 1. 2. q. 77. art. 2. q. 3. de Malo ar. 9. & q. 8. ar. 4. ad 1. Ad Confirm. Reſp. Exemplum B. Thomæ eſſe benè ad propoſitum. Sicut enim is qui fornicatur, retenta univerſali æſtimatione vera ſecundùm Fidem, quòd omnis fornicatio ſit peccatum mortale, poteſt habere æſtimationem in particulari corruptam, atque ita eligere fornicationem ut ſibi ſic affecto, & nunc bonam: (neque enim ſubſumit ſub hac univerſali jam dicta, Omnis fornicatio eſt peccatum mortale, ſed ſub alia, quam ei ſuggerit paſſio; Omne delectabile eſt proſequendum) ita fieri poteſt, quòd aliquis retenta univerſali æſtimatione Fidei, quòd ſcilicet eſt remiſſio peccatorum in Eccleſia, æſtimet, ſibi in tali ſtatu exiſtenti non eſſe ſperandum de venia. Neque refert, quòd hæc directè non contradicant, Omnis fornicatio eſt mala mortaliter, hic actus fornicationis eſt mihi bonus ut delectabilis. Nam ad ſimilitudinem exempli ab Authore allati non oportet quòd judicium particulare directè contradicat univerſali; quandoquidem hæc, de quibus ex profeſſo tractas, Mihi in tali ſtatu exiſtenti non eſt ſperandum de venia, & Remiſſio peccatorum eſt in Eccleſia, non directè contradicant: fieri enim poteſt, quòd aliquis judicium iſtud particulare habeat; non quia in univerſali putet, non eſſe remiſſionem peccatorum in Eccleſia: ſed vel quia putat, ſe à Deo derelictum; vel quia ex anteactæ vitæ ſceleribus cogitat, ſe non eſſe prædeſtinatum; vel quia experitur, ſe frequenter labi & ægrè à peccatis abſtinere, vel quia videt ſe ita irretitum, ut putet quaſi eſſe impoſſibile ſe extricare: propter quæ judicia concipit tædium pugnandi contra tentationes, & animum deſpondet. Adde, fieri poſſe, quòd in exemplo Authoris judicium particulare contradicat univerſali; neque tamen ab opinante id advertatur: nam iſta propoſitio, Nulla fornicatio eſt bona, non ſolùm intelligitur de bonitate morali, ſed ſic, quòd nulla fornicatio eſt facienda; ut patet ex dicta q. 77. ar. 1. in 1. 2.

Articulus III.

Deſperatio cum aliis peccatis comparatur.

ART. 3. probat, Deſperationem eſſe gravius peccatum quàm ea, quæ opponuntur virtutibus moralibus: quia directiùs avertit à Deo, minus tamen eſſe quàm vel odium Dei, vel Infidelitas. Quia hæc duo ſunt contra Deum ſecundùm quod in ſe eſt; deſperatio autem, ſecundùm quod ejus bonum participatur à nobis. Adde, quòd per odium magis contemnitur divina bonitas, & per Infidelitatem major injuria fit veritati divinæ, quàm per eam deſperationem, quæ non provenit ex Infidelitate. Quod addo, quia B. Thom. doctrina inteligenda eſt, ſicut ipſe explicat, de deſperatione ſecundùm rationem propriæ ſpeciei: quæ autem oriretur ex odio & deteſtatione Summi Boni vel ex Infidelitate; gravior eſſet ſolis peccatis odii vel Infidelitatis: quo modo etiam Idololatria (quæ eſt contra virtutem Religionis) peccatum gravius eſt, tum deſperatione, tum hæreſi, quia præſupponit interiorem Infidelitatem, & includit magnam blaſphemiam; ut ſcribit Author q. 94. art. 3. ad 1. & 2. Si dicas: Nihil eſſe execrabilius deſperatione B. Thom. Reſp. Eam, tametſi leviorem odio & Infidelitate, eſſe tamen periculoſiorem: quia per Spem revocamur à malis, & inducimur ad bona; & ideò qui deſperant omnibus vitiis fræna laxant, ut ſaltem in hoc Mundo fruantur aliquibus bonis. Hinc Hierem. 18. *Deſperavimus: poſt cogitationes noſtras ibimus, & unuſquiſque pravitatem cordis ſui malì faciemus*: & ad Eph. 4. *Qui deſperantes ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ*.

Articulus IV.

Deſperatio unde oritur.

ART. 4. probat, deſperationem interdum oriri ex luxuria; ſpecialiùs tamen ex acedia. Ex luxuria quidem, quatenus homo per delectationes venereas carnalis effectus non æſtimat bona cæleſtia; & ſic non vult pro eis conſequendis laborare. Ex acedia verò, quatenus animo dejectus reputat nimis difficile benè vivere; atque ita refugit labores bonorum operum. Specialiùs autem ex acedia; quia hæc facit, bonum ſperandum non videri poſſibile: poſſibilitas verò boni ardui magis pertinet ad objectum Spei quàm arduum; cujus ardui rationem tollit luxuria; poſſibilitatem verò acedia.

QUÆSTIO XXI.

De Præſumptione.

Articulus I.

Utrùm Præſumptio innitatur Deo, an propria virtuti.

Variæ acceptiones præſumptionis.

PRÆSUMPTIO interdum accipitur pro actu intellectus, quo ex indiciis manifeſtis judicatur aliquid occultum: & ſi quidem judicetur ex levibus ac temerariis ſignis; erit præſumptio levis: ſi ex probabilibus; probabilis; ſi ex probabiliſſimis; violenta. Alias verò accipitur pro actu voluntatis, quo quis ſe extendit ad aliquid, quod eſt ſupra ſuam poteſtatem: & ſi id ad quod ſe extendit non excedat poteſtatem executivam, ſed ſolùm poteſtatem juris ac debiti, hoc eſt ſi de facto poſſit quidem illud exequi, ſed non de jure; in eo erit præſumptio, quòd cognita Superioris lege, ſciens & prudens eam tranſgrediatur: quo modo in jure dicitur, *Si quis hoc præſumpſerit facere*, &c. Vide Cajet. in Sum. verbo *Excommunicatio* cap. 78. & 81. Hæc præſumptio non eſt ſpeciale peccatum, ſed quædam circumſtantia cujuſvis peccati, quod à ſciente & prudente contra legem Superioris committitur. Verùm, ſi id quod præſumit conſequi facultatem executivam ſuperet; aliud genus præſumptionis erit, quod per materias diverſarum virtutum vagatur: ut cùm quis aggreditur majora pericula quàm poſſit ſuperare: cùm vult ampliùs jejunare quàm vires ferant: cùm majores honores majo-

Digitized by Google

majoravè beneficia quærit, quàm ei conveniant. Cæterum, etſi quantum ad materiam hæc præſumptio ita vagetur: quia tamen in omnibus iſtis materiis verſatur ſub una ratione, quæ virtuti magnanimitatis opponitur; ideò & ipſa hujus generis præſumptio tali virtuti adverſatur. Conſiſtit enim, non tam in expectando aliquid inordinatè à Deo, quàm in aggrediendo ea opera, quæ ſuperant hominis facultatem; tum eam quam ex ſe ſeu ex natura habet; tum eam quam meritò confidit ſe ab alio accepturum. Unde hujuſmodi præſumptio eſt quædam præfidentia ſeu nimia confidentia ſuarum virium: ſuas vires intelligendo, quas quis vel in ſe vel in aliis habet paratas. De qua proinde hoc art. dicit B. Thom. quòd *Circa Spem, per quam aliquis de propria virtute confidit, attenditur præſumptio ex hoc, quod aliquis tendit in aliquod bonum ut ſibi poſſibile, quod ſuam facultatem excedit, ſecundùm quod dicitur* Jud. 6. *Præſumentes de ſe humilias. Et talis præſumptio opponitur virtuti magnanimitatis, quæ medium tenet in hujuſmodi ſpe.* Ipſius enim eſt, talem ſpem moderari ad regulam rectæ rationis, ut neque illam regulam excedat, neque ab ea deficiat; quemadmodum q. 129. docetur. Præſumptio autem, de qua B. Thomas præſ. q. diſputat, non directè opponitur virtuti morali, ſed Theologicæ: neque nititur propriis viribus, ſed Deo, inordinatè tamen. Dixi, *Directè*, quia cùm hæc præſumptio contemnat divinam juſtitiam ex inordinata confidentia divinæ miſericordiæ, *In quantùm talis contemptus excedit proportionem facultatis propriæ, poteſt opponi magnanimitati*; ait B. Th. q. 130. ar. 2. ad 1. Ex his facilis eſt Reſp. ad præſ. art. Aliquam præſumptionem inniti propriæ virtuti; eam nimirum, quæ magnanimitati opponitur: illam verò de qua hoc loco diſſeritur, directè ac propriè inniti Deo, ſed inordinatè. In hoc enim conſiſtit hujus loci præſumptio, quòd aliquis tendit in aliquod bonum ut poſſibile per virtutem & miſericordiam divinam, quod poſſibile non eſt ſaltem ſecundùm potentiam Dei ordinariam: *Sicut cùm aliquis ſperat ſe veniam conſecuturum ſine pœnitentia, vel gloriam ſine meritis*, ac ſine voluntate obſervandi mandata divina. Unde poteſt hæc præſumptio deſcribi. Eſſe nimia confidentia de Dei bonitate & miſericordia. Nimia, inquam, non quòd poſſit eſſe ſuperabundantia ex parte Dei, qui eſt objectum Spei, quaſi poſſit aliquis nimium ſperare de Deo; ſed quia præſumptuoſus aliquid de Deo ſperat, quod ſuam propriam conditionem excedit, quodque non eſt eo modo poſſibile haberi quo ſperat juxta legem à Deo poſitam & nobis cognitam. Hæc præſumptio eſt peccatum in Spiritum S. quia per eam contemnitur vel adjutorium Spiritus S. per quod homo revocatur à peccato, vel divina juſtitia ex inordinata confidentia divinæ miſericordiæ, ut patere poteſt conferenti fin. corp. hujus art. cum q. 14. art. 2. corp. & q. 131. art. 2. ad 1.

Reſp. ad ar.

Definitio.

Petes: Cujus generis præſumptio ſit, quando aliquis gloriam æternam aut aliud bonum ſupernaturale cupit habere ex ſuis viribus, non de Dei miſericordia confidens, ſed æſtimans, tale beneficium aut ſibi ex ſuis viribus operanti eſſe debitum, aut ſaltem eſſe poſſibile ſic acquiri. Reſp. Eſſe præſumptionem magnanimitati oppoſitam: qui enim ſic præſumit, excedit proportionem ſuæ facultatis, & de propria virtute confidit, tendens in aliquod bonum ut ſibi poſſibile, quod eo modo non eſt poſſibile. Talem autem præſumptionem opponi virtuti magnanimitatis colligere eſt ex B. Th. hic, & dicta q. 130. Utrum verò ex alia quadam ratione non repugnet etiam Spei Theologicæ, quatenus nimirum non expectat beatitudinem eo modo acquirendam, quo debet expectari, quemadmodum ex q. 17. art. 1. & aliis locis patet; meritò quis ambigat, & nobis videtur quòd ſic. Vide q. 2. Concl. 3.

Quæſt.

Reſp.

Pro Reſp. Ad 1. dicendum eſt: Maj. non eſſe veram niſi cæteris paribus; quæ hic non ſunt; quia præſumptio de Dei miſericordia eſt directè contra Deum: præſumptio autem de propriis viribus non item; peccatum verò, quod eſt contra Deum; ſecundùm ſuum genus eſt gravius cæteris. Cùm ſubdit, *Quod aliquis innitatur divinæ virtuti ad conſequendum id, quod Deo non convenit; hoc eſt diminuere divinam virtutem*; Quæri poteſt: Quomodo hoc verum ſit, quum ſperare veniam ſine pœnitentia & gloriam ſine meritis videatur eſſe pluſquam ſperare cum pœnitentia & meritis, ſicut plus eſt habere gloriam ſine meritis, quemadmodum Chriſtus habuit, quam cum illis. Reſp. Non eſſe plus. Quoniam is qui ſperat veniam cum pœnitentia & gloriam ex meritis, agnoſcit Deum ſibi donaturum non modò veniam, ſed etiam pœnitentiam, nec tantùm gloriam, ſed etiam merita: non minus autem eſt accipere illa omnia, quàm vel ſolam veniam, vel ſolam gloriam, cæteris paribus. Deinde. Quando ſperatur venia ſine pœnitentia & gloria ſine meritis; ordo divinus contemnitur, ac per hoc, etiam ipſa divina juſtitia, quæ ordinem illum ſtatuit. Contemnitur quoque divina virtus, quæ ad pœnitentiam & ad bona merita poteſt perducere: quia per hujuſmodi præſumptionem tollitur, aut ſaltem contemnitur adjutorium Spiritus S. per quod homo & à peccato revocatur, & ad gloriam perducitur. Huc pertinet quod B. Th. 3. p. q. 19. ar. 3. dixit, Eſſe perfectius habere aliquid ex merito quàm ſine merito, ſi illud tale ſit, cujus carentia non magis præjudicet honori merentis, quàm ei accreſcat per meritum. Chriſtus autem accepit gloriam ſine meritis lege non cæteris hominibus communi, ſed extraordinaria; tum quia erat Deus homo, tum quia non erat conveniens, ipſum gratiam habere imperfectè,

Quæſt.

Reſp.

In eadem Reſp. advertendum eſt, præſumptionem, qua quis innititur Deo inordinatè ut ab eo ſperans ſalutem ſine pœnitentia & meritis, dici graviorem ea, qua quis nititur ſuæ virtuti, putans ſe poſſe beatitudinem conſequi ſolis ſuis viribus; non ſimpliciter, ſed ex objecto, quod directè intendit præſumptuoſus quia prior directè expectat à Deo quod ei non convenit; poſterior autem ſuam virtutem nimis extollit.

Articulus II.

ART. 2. probat, Præſumptionem eſſe peccatum, minus tamen quàm deſperatio. Prius. Quia præſumptio habet ſe conformiter intellectui falſo. Poſterius. Quia deſperatio contemnit miſericordiam Dei, præſumptio juſtitiam ſive ultionem: magis autem convenit Deo miſereri, quàm ulciſci, quia miſeretur ex ſe propter ſuam bonitatem, ſed non ulciſcitur, niſi per peccata provocatus. Notandum autem, quòd præſumptio ſit peccatum mortale niſi ſit indeliberata: quia magnam injuriam infert Deo, & magnum nocumentum homini.

Præſumptio eſt peccatũ.

QUÆRITUR I.

Utrùm præſumptio ſemper conjunctam habeat Infidelitatem?

VIDETUR quòd ſic. Quia habet ſe conformiter intellectui falſo, quòd in peccato perſeverantibus Deus veniam concedat, & à bono opere ceſſantibus gloriam largiatur: cùm è contrario Fides doceat, pœnitentiam eſſe neceſſariam ad remiſſionem peccatorum, & merita ad gloriam.

Reſp. eſt neg.

Reſp. certa eſt, Quòd præſumptio interdum ſit cum Infidelitate, interdum cum Fide. Eſt cum Infidelitate, quando præſumptuoſus credit Deum dare veniam peccatoribus, etiamſi non agant pœnitentiam, aut impertiri gloriam abſque meritis; & propterea confidit ſe illa beneficia ſic adepturum. Eſt autem cum Fide, ſi ejuſmodi erroneas opiniones non habeat, ſed ſolùm ita de facto intendat ſalutem vel remiſſionem peccatorum, ac ſi illam expectaret ſine meritis gratiæ vel ſine pœnitentia.

Ad Arg. ergo Reſp. Non eſſe neceſſarium quòd ille intellectus falſus actu ſit in præſumptuoſo, ſaltem in univerſali & ſpeculativè: ſed ſatis eſt, in eo eſſe judicium particulare practicum, quod hic & nunc exiſtimat, Deum ſibi (qui tamen neque pœnitentiam agere proponit, neque bona opera facere) parciturum, vel gloriam daturum. Vide quæ diximus art. 2. q. præced. de Deſper.

QUÆ

Digitized by Google

QUÆRITUR II.

An Præſumptio tollat Spem?

Concluſio I.

Reſp. quòd non ſemper.

NON ſemper amittitur habitus Spei, quoties peccatur contra Spem; ut ſi quis omittat ſperare quando deberet. Sicut enim Fidem non amittit qui peccat eam non confitendo, quando ad illius confeſſionem tenetur, ſi corde illam retineat; ita Spem non amittit qui in voluntate non habet actum Spei oppoſitum, ſed dumtaxat omittit ſperare quando ſperandum eſſet.

Concluſio II.

NON omnis præſumptio excludit Spem. Si qui enim peccatores nolint vitam mutare in melius, ac nihilominus securè ſperent ſalutem, ſibi perſuadentes Deum in fine futurum illis propitium; non perdunt Spem. Et quamvis nonnulli diverſum ſentiant de illo, qui præſumit ſe eſſe prædeſtinatum, & ſine termino vult peccare; probabilius tamen videtur, idem eſſe judicium, quia neutro caſu tollitur objectum Spei, ſed ſolùm exceditur in modo ſperandi.

Concluſio III.

SICUT Spes tollitur per deſperationem; ita videtur tolli per eam præſumptionem, qua quis præſumit veniam & beatitudinem conſequi, aut ſolis viribus, aut ſola Dei miſericordia abſque ullis bonis, etiam quæ per Dei gratiam fierent operibus. Quia talis actus videtur deſtruere modum tendendi in objectum Spei, qui eſt, ut beatitudo & æternæ vitæ bona expectentur per auxilium gratiæ Dei & per merita, quæ in nobis operatur Deus. Neque tamen neceſſarium eſt, ut quoties aliquis ſperat beatitudinem, toties expreſsè illam ſperet ex gratia & meritis: ſed ſatis eſt, quòd virtualiter illis innitatur.

In Reſp. Ad 3. advertendum eſt, quòd peccans ob fiduciam quòd poſtea confitebitur, & ſic obtinebit veniam, non teneatur illam circumſtantiam confiteri; quia hoc non eſt præſumptio Spei contraria, imò nec eſt circumſtantia notabiliter aggravans, ſed potiùs diminuens: eſt enim ſignum voluntatis tranſitoriæ & non obfirmatæ in peccato. Ita poſt B. Thom. ſentiunt Cajetan. hic Navarr. Enchir. cap. 6. num. 3. Molan. Tract. 1. de Pœnitentia cap. 10. Vivald. Tract. de Confeſſione.

Articulus III.

Præſumptio cui opponitur.

ART. 3. probat, Præſumptionem opponi timori. Quia præſumptio dicit proſecutionem, timor fugam; directius tamen opponi Spei, quia opponitur timori contrarietate generis, ſcilicet ſecundùm rationem proſecutionis & fugæ: Spei autem opponitur contrarietate differentiæ, ſic nimirum, (quod contrariorum eſt) ut in eodem genere conveniant, ſed opponantur quoad differentiam. Spes namque ſicut & præſumptio importat proſecutionem, & verſatur circa idem objectum, ſcilicet Deum, in quem Spes ordinatè tendit velut aliquando habendum per auxilium divinæ gratiæ; præſumptio autem tendit in eumdem inordinatè, excedendo limites rectæ rationis.

Articulus IV.

Unde oritur præſumptio.

ART. 4. docet, Præſumptionem, quæ noſtris viribus innititur, oriri ex inani gloria; quæ autem inordinatè innititur divinæ miſericordiæ ex ſuperbia.

Pro Reſp. Ad 2. dicendum eſt, Præſumptionem oriri ex delectatione: nam & inanis gloria & ſuperbia includunt quamdam delectationem; partim in gloria quam quis appetit; partim in excellentia & æſtimatione magna quam quis habet de ſeipſo. Non ſequitur autem, quòd oriri debeat, ſaltem directè, ex carnalibus voluptatibus quæ ſunt maximæ, quia illæ ſunt ſenſibiles oritur autem præſumptio ex delectatione ſpirituali inordinata.

Pro Reſp. Ad 3. obſervandum, quòd aliquis æſtimet poſſibile quod eſt impoſſibile, includere quamdam ignorantiam; non tamen ſemper oriri ex ignorantia: cùm ignorantia, quæ in tali homine eſt, non ſemper ſit cauſa ejuſmodi æſtimationis, ſed potiùs vel ſuperbia, qua quis ſe tanti æſtimat ut hoc poſſit, vel inanis gloriæ amor, quò quis movetur ad quærendam magnam gloriam, etiam quæ ſuas vires excedit.

QUÆSTIO XXII.

De præceptis pertinentibus ad Spem & timorem.

Articulus I.

ART. 1. docet, Non debuiſſe dari ante legem, vel in ipſa lege præceptum Spei per modum præcepti, ſicut nec præceptum Fidei. Quia niſi homo jam crederet & ſperaret, fruſtra ei lex proponeretur: non enim convenienter induceretur ad obediendum, niſi ſuppoſita cognitione legis per Fidem & expectatione præmiorum per Spem. Dico *per modum præcepti*, quia ſicut præceptum Fidei Patres veteres ſemper obligavit, ſed nonniſi per modum denuntiationis erat illis ab initio proponendum; ita etiam præceptum Spei, quod eos obligabat, fuit in prima legiſlatione ipſis proponendum per modum promiſſionis: ad quod proinde pertinent omnia quæ in lege promiſſionem habent; qui enim obedientibus præmia promittit, hoc ipſo incitat ad Spem. Poſt primam verò legiſlationem extat in Scripturis præceptum Spei etiam per modum præcepti, quod hic tradit B. Thom. probatur Pſalm. enim 4. dicitur. *Sacrificate ſacrificium juſtitiæ & ſperate in Domino*. Pſalm. 36. *Spera in Domino, & fac bonitatem*. Pſalm. 61. *Sperate in eo omnis congregatio populi*. Oſeæ 12. *Spera in Deo tuo ſemper*. Ad Heb. 10. *Teneamus Spei noſtræ confeſſionem*. Unde 1. Paral. 10. reprehenditur Saul, quòd non ſperaverit in Domino, propter quod interfecit eum. Et Sap. 2. impiis generaliter vitio datur, quòd *Mercedem non ſperaverunt juſtitiæ*. Confirmatur. De omni actu virtutis neceſſario ad ſalutem eſt aliquod præceptum: actus Spei eſt talis; nam Spes eſt *Anchora Animæ tuta ac firma*, Heb. 6. eſt diſpoſitio ad juſtificationem; ſeſſ. 6. Conc. Trid. cap. 6. & juſti debent ſperare æternam retributionem à Deo per ejus miſericordiam, can. 26. ergo de actu Spei eſt aliquod præceptum.

QUÆRITUR AUTEM

Quando præceptum Spei obliget?

Concluſio I.

QUANDO venitur ad initium uſus rationis, præceptum Spei per ſe obligat. Actus enim Spei eſt neceſſarius ſicut intentio finis, quem oportet expectare: atqui intentio finis, modò ipſe cognoſcatur, debet præcedere alias actiones, cùm finis ſit primum in intentione, oporteatque hominem ſibi conſtituere finem ultimum, ad quem ſuas operationes dirigat; ergo quamprimum homo incipit operari actiones humanas, quod eſt in principio uſus rationis, debet elicere actum Spei, ſi modò Fide ſit illuminatus, & in eis quæ ſperanda ſunt inſtructus. Unde ſequitur, principium uſus rationis non eſſe accipiendum pro inſtanti aliquo indiviſibili, ſed cum aliqua latitudine temporis, ita ut ſupponi debeat finis ſupernaturalis cognitio & in credendis ac ſperandis inſtructio priuſquam peccari poſſit omiſſione præcepti Spei.

CON-

Digitized by Google

Conclusio II.

HOc præceptum etiam per ſe obligat quando aliquis in Infidelitatem aut deſperationem lapſus eſt, Qui enim virtute omnino neceſſariam perdidit, renetur ad eam recuperandam cum Dei gratia laborare.

Conclusio III.

QUando quis vehementes patitur tentationes ad deſperationem inducentes, tenetur ad actum Spei Quia ille actus videtur eſſe medium neceſſarium ad non deſperandum.

Conclusio IV.

PRæceptum Spei per ſe obligat aliquoties in vita & veriſimiliter etiam in anno; ſed non poteſt determinatum tempus deſignari: ratione autem alterius alicujus præcepti obligat, quando vel pœnitentia eſt agenda, vel actus ille neceſſarius eſt ad peccatum aliquod ſuperandum. Si tamen tunc non ſperet; non committet ſpeciale peccatum Spei oppoſitum diverſum ab altero, quia non obligat per ſe, ſed propter alterum.

Circa Reſp. ad 3. advette, in præcepto affirmativo Spei contineri negativum, quo prohibetur deſperatio & præſumptio: hoc enim ipſo quo jubetur Spes, & cenſentur vetari peccata Spei oppoſita.

Articulus II.

ART. 2. probat, Non fuiſſe dandum in ipſa legislatione præceptum timoris ſervilis per modum præcepti, ſed benè per modum comminationis pœnarum. Quia ſicut homo inducitur ad obſervationem legis per promiſſiones præmiorum, ita & per comminationes pœnarum. De ſpe autem ſuprà dictum eſt non fuiſſe dandum in lege præceptum per modum præcepti. Sed de timore filiali dicit, Data fuiſſe præcepta in lege, etiam per modum præcepti; quia timor filialis ſequitur ex amore, & eſt præambulum ad exteriores actus, qui præcipiuntur in lege: idque non ſicut aliquid extrinſecum, ſed ſicut eorum principium. Hinc Deut. 1. *Quid Dominus Deus tuus petit à te niſi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus & diligas eum?* Et infrà; *Dominum Deum timebis & ei ſoli ſervies.* Verumtamen præceptum timoris non videtur unquam per ſe ſeu abſque alterius præcepti ratione obligare, ſed ſolùm quatenus eſt neceſſarius ad vincendas tentationes vel ad ſe convertendum, & in juſtitia perſeverandum unde ſequitur, quòd hujus præcepti omiſſio non eſt ſpeciale peccatum diſtinctum ab eo quod defectu timoris committitur.

Quæſt. Utrùm autem in nobis major eſſe debeat Spes, an timor; Quæri poteſt, cùm ſcriptum ſit, *Beatus homo qui ſemper eſt pavidus.* Prov. 28. moneatque tum Pſalmiſta Pſalm. 2. Ut ſerviamus Domino in timore; tum Apoſtolus ad Philipp. 2. Ut cum metu & tremore ſalutem noſtram operemur: aliis verò locis art. 1. cit. Scriptura jubeat ut ſperemus in Domino; certum eſt nos in hac vita

Reſp. oportere Spem & metum ſic habere ut neutrum excludat alterum: & quamvis in quibuſdam timor damnationis meritò ſit major quàm ſpes ſalutis, ut in illis qui diu peſſimè vivunt, nec de pœnitentia agenda quicquam curant; ordinariè tamen major debet eſſe Spes quàm timor, quia timor naſcitur ex conſideratione noſtræ infirmitatis: Spes verò innititur miſericordiæ omnipotentis Dei. *Potens eſt*, autem, *Deus omnia facere ſuperabundanter quàm petimus aut intelligimus*, Ad Ep. 3. Ipſeque abundantia ſuæ pietatis *& merita ſupplicum excedit, & vota*, ut eſt in Coll. Dom. 11. poſt Pentec.

QUÆSTIO XXIII.

De Charitate ſecundùm ſe.

Articulus I.

Utrùm Charitas ſit amicitia.

VIdetur quòd non 1. Quia Deus omnia diligit amore concupiſcentiæ; ergo non habet veram amicitiam cum aliquo. Ant. probat. ex Prov. 16. *Univerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus.*

2. Amicitia eſt benevolentia mutua non latens: ſed hominis ad Deum non videtur poſſe eſſe benevolentia; ergo nec amicitia: Cùm enim Deus nullo bono careat; nullum bonum eſt, quod homo poſſit velle Deo.

3. Charitas extendit ſe ad inimicos, qui non redamant; ergo non eſt benevolentia mutua; quod tamen requiritur ad rationem amicitiæ.

4. *Nemo ſcit utrum amore an odio dignus ſit.* Eccleſ. 9. cùm ergo amicitia debeat non latere; Charitas non poteſt eſſe amicitia.

5. Amicitia requirit familiarem conſuetudinem & convictum: ſed cum Deo nulla eſt familiaritas; *peregrinamur enim à Domino, dum ſumus in hoc corpore*, 2. Cor. 5. Unde Dan. 2. dicitur, *Exceptis diis, quorum non eſt cum hominibus converſatio.*

6. Amicitia debet eſſe inter æquales: inter Deum autem & homines non eſt æqualitas, ſed infinita diſtantia.

7. Amicitia debet eſſe liberalis & honeſta: atqui Charitate diligimus Deum, non liberaliter & honeſtè, ſed propter mercedem; ergo Charitas non eſt amicitia.

8. Amicitia non eſt inter multos ſicut Charitas.

9. Servi non propriè dicuntur amici ejus cujus ſunt ſervi: ſed homines quantumcumque Juſti ſemper ſunt ſervi Dei; ergo non ſunt ejus amici.

10. Hominis ad Deum nulla eſt communicatio: *Sumus enim ſervi inutiles*, Lucæ 17. ergo nec eſt amicitia.

Priuſquam reſpondeatur explicanda ſunt hæc vocabula, Charitas, & Amicitia. Charitas generaliter ſignificat eam dilectionem, qua Deus propter ſe diligitur & proximus propter Deum; ſive illa dilectio ſit habitus, ſive actus. Quòd enim Charitas non ſolùm ſumatur pro habitu, ſed etiam pro actu, expreſsè docet B. Th. 1. 2. q. 26. ar. 3. patetque etiam ex Auguſt. qui Charitatem modò virtutem vocat ut epiſt. 29. & lib. de gratia Chriſti cap. 21. modò cupiditatem boni. ut lib. 2. ad Bonif. cap. 9. modò motum animi ad fruendum Deo, ut lib. 3. de Doct. Chriſtiana cap. 9. Et juxta hanc generalem ſignificationem verum eſt quod idem Auguſt. lib. 14. de Civit. cap. 7. tradit, amorem, dilectionem, Charitatem, cùm in bono accipiuntur, in ſacris Literis idem ſignificare. Unde ſit quòd apud Patres non rarò ſumatur pro eodem Charitas & Dilectio, non habita ratione diſcriminis, quod docendi gratia ſolet interdum aſſignari, fundatum tamen etiam in ipſis Patribus. Strictiùs ergo ſumpta Charitas eam virtutem ſignificat, quæ propria eſt filiorum Dei, hoc eſt regeneratorum vel reconciliatorum. Sic accipitur ad Rom. 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.* Et in Concilio Trid. ſeſſ. 6. cap. 7. *In ipſa juſtificatione cum remiſſione peccatorum hæc omnia ſimul infuſa accipit homo, Fidem, Spem, & Charitatem.* Juxta hanc acceptionem hæc tria vocabula, Amor, Dilectio, Charitas ita diſtingui ſolent, ut Amor latiùs pateat Dilectione, & Dilectio Charitate: Amor enim tum in bono ſumitur; tum in malo, ſicut & Dilectio; unde eſt illud 2. ad Tim. 3. *Erunt homines ſeipſos amantes*: & *Qui diligit iniquitatem, odit Animam ſuam*, Pſal. 10. Charitas verò ſolùm in bono, ſaltem apud Theologos. Objicitur Variæ ſignificationes Charitatis.

qui

quidem, illud Judith. 9. *Percutiens eum ex labiis Charitatis meæ*; ubi Charitas videtur in malum ſumi: unde in græco habetur, *Labiis fraudis*. Sed Reſp. Charitatem illic non ſumi in malum: Labia enim Charitatis vocantur, è quibus manat orationis jucunda gratia, ſive orationis venuſtas & ſuavitas; vocantur autem labia fraudis; non quia data opera ordinarentur ad decipiendum, de qualibus Pſal. 11. dicitur, *Diſperdat Dominus univerſa labia doloſa*: ſed partim ab eventu: partim quia erant ejuſmodi, ut naturali ſua vi facilè poſſent decipere. Præterea, amor tam ad partem ſenſitivam pertinet, quàm ad rationalem: dilectio ſolùm ad rationalem; ita tamen, ut in eo eſſe poſſit, qui nondum gratiam juſtificationis eſt adeptus, quod Charitati ſtrictiùs ſeu pro habitu filiis Dei proprio acceptæ, non convenit.

Definitio. Definiri autem poteſt Charitas eſſe Virtus divinitus infuſa, qua Deus propter ſe diligitur & proximus propter Deum: cujus definitionis partes ſingulæ poſtea explicabuntur. Nam quòd ſit virtus, art. 3. patebit: quòd infuſa, q. 24. art. 2. quòd habeat Deum pro objecto, q. 25. art. 1. quòd ejus actus ſit diligere Deum & proximum, q. 26. art. 2. & ſeq.

Quod attinet ad amicitiam, ejus tres ſpecies poſſunt aſſignari. Una, illorum, qui invicem diligunt ob utilitatem. Secunda eorum, qui ob voluptatem, de quibus dicit Philoſophus lib. 8. Ethic. cap. 3. & 4. quòd tales amores ſolùm ſunt amicitiæ ex accidenti & per ſimilitudinem, quia ſecundùm eos non amatur aliquis per ſe, ſed quatenus commodum alter, alter voluptatem affert. Tertia eorum, qui amicis bona volunt ipſorum amicorum cauſa, & hæc demum eſt perfecta amicitia, quippe cùm per ſe ita ſeſe habeant & non ex accidenti. Harum trium ſpecierum amicitiæ meminit B. Thom. art. 5. vocatque primam amicitiam utilis: ſecundam, delectabilis: tertiam, honeſti. Et hæc

Quid amicitia. amicitia definiri poteſt, eſſe Mutua benevolentia in quadam communicatione conſiſtens; quemadmodum S. Thom. hic ſignificat, ſive ut Philoſophus 8. Ethi. cap. 2. indita, *Benevolentia mutua non latens*. Quæ ut meliùs intelligantur, obſervandæ ſunt proprietates

Cōditiones amicitiæ. ſive conditiones ad amicitiam requiſitæ, quas non tantùm Philoſophus in octavo Ethicorum, ſed etiam B. Amb. lib. 3. Off. cap. ult. & B. Thom. hic recen-

Quid amor cōcupiſcētiæ. ſet. 1. eſt, ut non ſit amor concupiſcentiæ, ſed benevolentiæ. Amor concupiſcentiæ dicitur, quo aliquid amatur, non propter ſe, quaſi velimus ei bonum, ſed propter nos noſtrumve commodum. A-

Quid amicitiæ. mor benevolentiæ vocatur, quando ſic amamus aliquid, ut velimus ei bonum. 2. conditio eſt, ut ille amor ſit mutuus; quia amicus eſt amico amicus. Si quis ergo alium amet, à quo non redamatur, amans dici poteſt, non propriè amicus. 3. ut ille amor fundetur ſuper aliqua communicatione honeſta. Solent addi quædam aliæ; ut quòd mutuus amor non lateat, quòd ſit unitas animorum, quòd alter alterius voluntatem faciat, eique ſua ſecreta committat: ſed facilè poſſunt partim ſub amore (qui eſt Unitivus) comprehendi, partim ſub communicatione, qua alter alteri communicat.

Reſp. eſt affirm. His præmiſſis, cum Authore Reſp. Charitatem ſuperiùs definitam eſſe veram hominis ad Deum amicitiam. Nam Scriptura ſanctos viros amicos Dei appellat. Judith. 8. *Abraham per multas probationes probatus Dei amicus effectus eſt*; atque ut Jac. 2. habetur, *Amicus Dei appellatus eſt*. Pſalm. 138. *Nimis honorati ſunt amici tui Deus*. Joan. 15. *Vos amicè mei eſtis*. Et iterum: *Vos autem dixi amicos*: atqui non poteſt quippiam aliud aſſignari, per quod homines ſancti poſſint dici eſſe Dei amici quàm Charitas; ergo Charitas eſt amicitia. Confirmatur: Charitati competit definitio amicitiæ ſecundum omnes ſuas partes; & conditiones ad amicitiam requiſitæ, etiam illi conveniunt; ergo Charitas eſt amicitia. Ant. probatur, Quoniam Charitate Deum propter ſe diligimus: jubemur enim ipſum diligere ex toto corde, ex tota Anima, ex tota mente, & ut Bonum Summum ſuper omnia diligibile; Unde ſequitur, quòd Charitas ſit benevolentia. Quòd ſit mutua manifeſtum eſt: quia per Charitatem diligimus eum qui nos diligit, ſecundùm illud Prov. 8. *Ego diligentes me diligo*. Et Joan. *Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum*. Quòd hæc mutua benevolentia ſit fundata ſuper aliqua communicatione; indubitatum eſt: quia fundatur in eo, quòd Deus ſeipſum nobis communicat, hic per gratiam, in futuro per gloriam. Nam quòd hic in terris non deſit communicatio, probant Scripturæ. Proverb. 8. dicit Sapientia. *Deliciæ meæ eſſe cum filiis hominum*. Baruch. 3. de Deo legimus: *Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt*. Matth. 28. dicit Chriſtus: *Ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi*. Et Jo. 14. *Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus*. Teſtatur etiam Apoſtolus ad Rom. 8. quòd *Deus pro nobis Filium ſuum tradidit*; & quòd *cum illo omnia nobis donavit*, adeò ut efficiamur *Divinæ conſortes naturæ*. 2. Pet. 1. Mirabilem Dei nobiſcum communicationem præclarè expreſſit Author noſter in Officio Venerabilis Sacramenti, his, *Se naſcens dedit ſocium, Conveſcens in edulium, Se moriens in pretium, Se regnans dat in præmium*.

Quòd per Charitatem etiam inveniatur unitas animorum manifeſtum eſt. *Qui enim adhæret Deo, unus ſpiritus eſt*, 1. ad Cor. 6. Unde Apoſtolus ad Gal. 2. *Vivo ego, jam non ego, vivit verò in me Chriſtus*. Quòd alterius voluntatem faciat; patet. *Deus enim voluntatem timentium ſe faciet*, Pſalm. 114. Nos autem parati facere ipſius voluntatem, ei dicimus: *Fiat voluntas tua*. Quòd inveniatur ſecretorum communicatio; probatur, quia debemus Deo revelare viam noſtram. Pſalm. 36. & effundere coram illo corda noſtra, Pſalm. 61. imò & præbere illi cor noſtrum Proverb. 23. non quòd illum quicquam lateat: ſed ut amicitiæ munere fungamur, & ita petamus opem ab eo, qui ſolus juvare poteſt. Ipſe etiam Deus ſecreta nobis communicat. *Jam* (ait Joan. 15.) *Non dicam vos ſervos, quia ſervus neſcit quid faciat Dominus ejus: vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi à Patre meo, nota feci vobis*. Denique, quòd mutua Dei & hominis benevolentia non omnino lateat; doceri poteſt ex Apoſtolo ad Rom. 8. *Ipſe ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filii Dei*. Deum autem nihil poteſt latere; ideoque novit omnia cordis noſtri ſecreta.

Si Dicas: Amicitia humana, etiam illa quæ eſt virtuoſa, non eſt virtus, ſed aliquid ad virtutem conſequens, ut dicitur artic. 3. ad 1. ergo ſimiliter amicitia cum Deo ſupernaturali. B. Thomas innuit negandam eſſe Conſequentiam: quia amicitia humana, de qua procedit objectio, fundatur ſuper virtutem: Charitas autem non fundatur principaliter ſuper virtutem, ſed ſuper divinam bonitatem ejuſve communicationem.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. Antec. Deus quidem operatur omnia propter ſeipſum ſicut propter finem ultimum, ſed ad utilitatem noſtram, non ad ſuam; ut qui Bonorum noſtrorum non eget, Pſal. 15. vult ergo nobis bonum, quando nos ad ſe tamquam ad deſtinatum finem refert; ſicuti & nos proximo, quando diligimus ipſum propter Deum tamquam finem ultimum. Huc pertinet illud Aug. lib. 1. de Doctrin. Chriſtian. cap. 31. *Deus non fruitur nobis, ſed utitur*; qui tamen uſus etiam ad noſtram utilitatem refertur, non ad Dei.

Ad 2. Neg. Subſ. Quamvis enim Deus nullo bono careat; poſſumus tamen ei velle bona duplicia: interna quidem, potentiam, ſapientiam, bonitatem, complacendo nobis, quòd Deus illa habeat, & de hoc gaudendo: externa verò, honorem, cultum, celebritatem, tum exhibendo, tum deſiderando, & procurando.

Ad 3. Reſp. Charitatem conſideratam ut reſpicit amicum non habere plenam rationem amicitiæ, ſi ſolùm conſideretur cum iſto reſpectu; ſimpliciter tamen eſſe veram & propriè dictam amicitiam, partim ut eſt amor Dei, partim ut eſt amor inimici propter Deum, quia amicus non tantùm diligit amicum, ad quem amicitiam habet, ſed etiam omnes eos qui ad ipſum pertinent, quamvis ab illis non ametur. Unde quod dicitur, Amicitia eſt redamantium; intelligitur quan-

tùm

Digitized by Google

iùm ad eos, inter quos principaliter eſt amicitia; ait B. Th. in 3. d. 27. q. 2. art. 1. ad 8. & conſer hujus art. Reſp. Ad. 2.

Ad 4. Neg. Conſ. Ad veram enim amicitiam non requiritur mathematica ſcientia: ſed ſufficit moralis, quæ ex ſignis & conjecturis petitur. Vide dicta d. 27. artic. 1. ad 10. Talem autem de Deo amicitiam poſſumus habere: tum ex bona vita boniſque operibus; tum ex piis in Deum motibus & orationibus: quamvis, ut Eccleſiaſtes dicit, non poſſumus abſoluta certitudine ſcire an ſimus amore digni, & non potiùs odio.

Ad 5. Reſp. 1. Amicitiam non requirere convictum, cùm etiam teſte Philoſopho lib. 8. Ethic. cap. 5. inter abſentes vera poſſit eſſe amicitia. Reſp. 2. Neg. Min. Quamvis enim abſentes ſimus à Domino, adhuc ambulantes per Fidem, & necdum videntes per ſpeciem, ideoque peregrinemur; nihilominus ſecundùm mentem magna eſt nobis cum Deo familiaritas, juxta illud ad Phil. 3. *Noſtra converſatio in cœlis eſt*: & Deut. 4. *Non eſt alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes ſibi, ſicut Deus noſter adeſt cunctis obſecrationibus noſtris*. Adde, quòd per orationem Deo familiariter loquimur nos & ipſe nobis. Pſal. 84. *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus*. Quò etiam pertinet illud Samuelis 1. Reg. 3. *Loquere Domine, quoniam audit ſervus tuus*. Verba quæ citantur ex Daniele, neque ſunt Scriptoris ſacri, neque hominis juſti, ſed impiorum Chaldæorum ſe apud Regem ita excuſantium, quòd ei ſomnium dicere non poſſent.

Ad 6. Reſp. Non requiri abſolutam æqualitatem, ſed ſufficere proportionem. Unde Philoſophus dicto lib. 8. cap. 7. agnoſcit quoddam genus amicitiæ inter inæquales, quod vocat ſupereminentiæ ſive excellentiæ; cujuſmodi eſt inter patrem & filium, virum & uxorem, Principem & ſubditos. Quamvis autem inter hominem & Deum ſit infinita diſtantia ratione naturæ; Deus tamen per ſua bona hominem elevat ad eam dignitatem, ut divinæ conſors factus naturæ, 2. Petri 1. aliquam habeat proportionem in affectibus & actionibus, quæ ad veram amicitiam ſufficit. Imò, quia hæc amicitia eſt excellentiſſima; amplitudine ſua complectitur quicquid præſtantiæ eſt in quolibet genere: Unde Juſti vocantur *Filii Dei*. Rom. 8. 1. Joan. 3. *Sponſi & ſponſa*, Oſeæ 2. 2. Cor. 11. Apoc. 21. & 22. *Domeſtici Dei*, ad Epheſ. 2. *Fratres*, Matth. 28.

Ad 7. Neg. Subſ. Vera enim amicitia non excludit reſpectum boni alicujus ab amico conſequendi, ſi illud ſecundariò expectetur, & amicus principaliter ac propter ſe ametur; quemadmodum patebit ex dicendis q. 27. art. 3.

Ad 8. Amicitia humana ideo non eſt inter multos, quia difficile eſt unum multis placere, & de ipſis habere experimentum an futuri ſint idonei amici: difficile item multorum conſuetudine uti, ac ipſorum moribus ſe accommodare; quemadmodum notat Philoſophus lib. 8. Ethic. cap. 6. & lib. 9. cap. 10. Hæ autem rationes ceſſant in Deo, qui neque experimento habet opus, neque illi difficilius eſt multos quàm unum perfectè diligere, multiſque ſe fruendum donare. Ceſſant etiam ex parte hominum: partim quia *Charitas patiens eſt, benigna eſt, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur*, & cætera quæ recenſet Apoſtolus 1. Cor. 13. partim quia hujus noſtræ amicitiæ objectum primarium eſt unum, ſcilicet Deus, in quo & propter quem cætera diliguntur.

Ad 9. Quamvis inter Dominum & ſervum ipſo jure ſervitutis non contrahatur amicitia; nihil tamen obſtat, quominùs is qui conditione ſervus eſt, gratia & benevolentia ſui Domini provehatur ad eam dignitatem, ut vel filius ejus adoptivus ſit, vel amicus.

Ad 10. Neg. Ant. Deus enim ſua dona homini impertitur: homo verò de illis gratias agens, reddit quod poteſt, ſcilicet honorem & obſequium, ac ſe totum illi offert. Quamquam ad rationem amicitiæ non ſit neceſſarium, quòd alter alteri quidquam conſerat, modò communicent in aliquo bono honeſto: ſic enim duo virtuoſi poſſunt eſſe amici ad invicem, etiamſi neuter alteri quicquam contulerit.

Ad Scripturam Reſp. Nos quidem eſſe ex nobis ipſis ſervos inutiles, ut qui *Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt*, 2. Cor. 3. ſed non propterea deeſt communicatio hominis ad Deum, præſertim cùm per Dei gratiam illi donetur eſſe *Vas in honorem ſanctificatum, & utile Domino*, 2. Tim. 2. ideſt, vas honorificum Dei uſibus accommodatum.

Quærunt hic nonnulli: Utrùm amicitia hominis cum Deo nulla ſit abſque Charitate cæteriſque donis ſupernaturalibus; ſed cùm is qui ſine Charitate eſt, in peccato ſit, quod averſionem à Deo Deique inimicitiam continet. Certa Reſp. eſt Nullam eſſe talem amicitiam. Fuiſſet fortaſſe quædam amicitia hominis ad Deum ut naturæ Authorem, Conſervatorem, & Gubernatorem fundata in communicatione bonorum naturalium, ſi Deus eum in puris naturalibus condidiſſet; verùm hæc amicitia non eſt poſſibilis homini lapſo Fide & gratia deſtituto. Cùm enim talis peccato mortali non careat, ſincerum Creatoris ſui amorem non habet, quamdiu ſaltem non agit pœnitentiam, neque incipit converti ad Deum: cum autem incipit converti; incipit etiam habere quemdam ſincerum Dei amorem, quemadmodum ex dicendis art. 2. erit manifeſtum: ſed qui amor non attingit perfectam hominis cum Deo amicitiam, quoadúſque homo ille ſit reconciliatus & juſtificatus.

Quæſt.

Reſp.

Articulus II.

Utrùm Charitas ſit aliquid creatum in Anima?

Videtur quòd non 1. Quia *Deus Charitas eſt*, 1. Joannes 4. loquitur autem S. Joannes de Charitate, per quam ſumus dilectores; ſubdit enim. *Qui manet in Charitate in Deo manet*; quod omninò de Charitate illa, qua dilectores conſtituimur, eſt accipiendum.

2. huc faciunt varia loca Auguſtini.

1. à Magiſtro Sentent. allegatus in 1. d. 17. eſt ex lib. 8. de Trinit. cap. 7. ubi ſic loquitur: *Qui proximum diligit; conſequens eſt, ut ipſam præcipuè dilectionem diligat: Deus autem dilectio eſt; conſequens ergo eſt ut præcipuè Deum diligat.*

2. eſt ex cap. 8. *Nemo dicat, non novi quid diligam. Diligat fratrem, & diliget eamdem dilectionem*: (illam ſcilicet de qua ſub finem cap. 7. dixerat: *Deus dilectio eſt*) *magis enim novit dilectionem qua diligit, quàm fratrem quem diligit. Ecce jam poteſt notiorem Deum habere quàm fratrem*. Et poſt allatas ex 1. epiſtola S. Joannis ſententias: *Iſta*, inquit, *contextio ſatis apertèque declarat, eamdem ipſam fraternam dilectionem* (nam fraterna dilectio eſt, qua diligimus invicem) *non ſolùm ex Deo, ſed etiam Deum eſſe.*

3. eſt ex lib. 15. cap. 17. ubi Aug. non vult, Deum eo modo vocari Charitatem, quo dicitur eſſe noſtra patientia Pſalm. 70. quia ſcilicet ſit donum ab ipſo proveniens, ſed quo modo Deus dicitur eſſe ſpiritus. Verba ſunt. *Neque dicturi ſumus, non propterea Deum dictum eſſe Charitatem, quod ipſa Charitas nulla ſubſtantia quæ Dei digna ſit nomine: ſed quod donum Dei ſit, ſicut dictum eſt Deo, Quoniam tu es patientia mea: Neque enim propterea dictum eſt, quia Dei ſubſtantia eſt noſtra patientia, ſed quòd ab ipſo nobis eſt; ſicut alibi legitur, quoniam ab ipſo eſt patientia mea. Hunc quippe ſenſum facilè refellit Scripturarum ipſa locutio. Tale eſt enim. Tu es patientia mea, quale eſt, Tu es Domine ſpes mea: & Deus meus miſericordia mea, & multa ſimilia. Non eſt autem dictum, Domine Charitas mea: aut Tu es Charitas mea: aut Deus Charitas mea: ſed ita dictum eſt, Deus Charitas eſt; ſicut dictum eſt Deus ſpiritus eſt.*

Pſal. 70.

Pſal. 71.

4. eſt ex cap. 19. *Si in donis Dei nihil majus eſt Charitate, & nullum eſt majus donum Dei quàm Spiritus ſanctus, quid conſequentius, quàm ut ipſe ſit Charitas, qui dicitur & Deus & ex Deo.*

5. eſt

5. eſt ex Tract. 9. in 1. epiſtolam Joannis, *Si Deus Charitas eſt, nec proficit nec deficit Deus, ſed dicitur proficere in te Charitas, quia tu in ea proficis.*

7. ex cap. 11. lib. de Moribus Eccleſiæ, ubi dicit, Nihil eſſe melius Charitate: ſolus autem Deus eſt, quo nihil invenitur melius; ergo Charitas eſt Deus.

7. ex Tract. 9. in Jo. *Quomodo corpus tuum ſine ſpiritu, quod eſt Anima tua, ſi fuerit mortuum eſt: ſic Anima tua ſine Spiritu ſancto, id eſt, ſine Charitate ſi fuerit mortua deputabitur.*

3. Per nullam creaturam poſſumus à vanitate ſeparari & Deo conjungi: ſed per Charitate à vanitate ſeparamur, & Deo conjungimur; ergo Charitas non eſt creatura. Major probatur, quia ſecundùm Apoſtolum Rom. 8. *Creatura vanitati ſubjecta eſt: Neque* (ut ait Aug. cap. 13. de Moribus Eccleſiæ) *nos poteſt à vanitate ſeparare veritatique connectere, quod ſubjectum eſt vanitate.*

4. Omne creatum eſt natura quædam: ſi ergo Charitas eſt aliquid creatum; eſt aliqua natura: & cùm Charitas ſit principium meriti; ſequetur, naturam eſſe principium meriti, quod eſt Pelagianum.

His ſimilibuſve motus Magiſter ſent. exiſtimavit in 1. d. 17. Charitatem, qua Deum & proximum diligimus, non eſſe qualitatem aliquam in Anima, ſed eſſe Spiritum ſanctum: non tamen ita, quaſi actio diligendi ſeu actualis Charitatis ſit Spiritus ſanctus, ſed quia principium hujuſmodi actionis ſit Spiritus ſanctus immediatè abſque ullo habitu. Verùm hac opinione rejecta tamquam omninò erronea; Communia aliorum doctorum Reſponſio eſt. Charitatem eſſe aliquid in Anima creatum.

Reſp. eſt affirm.

Prob. 1. Quia Apoſtolus ad Rom. 5. manifeſtè diſtinguit Charitatem à Spiritu ſancto dicens: *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.* Loquitur autem de Charitate, non qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſuos; ait Aug. de Spir. & lit. c. 32.

2. Charitas 1. ad Cor. 13. numeratur inter chariſmata Spiritus ſancti; ergo eſt donum ab ipſo proveniens. Unde ad Gal. 5. fructus ſive effectus Spiritus recenſentur, charitas, gaudium, pax, patientia. Ad quem locum Hieronymus: *Quæ alia*, inquit, *inter fructus Spiritus debuit tenere primatum niſi Charitas, ſine qua cæteræ virtutes non reputantur eſſe virtutes, & ex qua naſcuntur univerſa quæ bona ſunt.*

3. Idem probant varia loca Aug. Primus eſt ubi dicit cap. 32. de Spiritu & litera *Neque eſſet in nobis, quantacumque ſit in nobis, dilectio, niſi diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.*

2. eſt Tract. 6. in 1. epiſtolam Joannis, ubi dicit, quòd *Charitas per ſpiritum ſanctum facta eſt:* atqui Spiritus Sanctus non eſt factus, multòque minùs potèſt eſſe factus à ſeipſo; ergo ſecundùm mentem Auguſtini, aliud eſt Charitas per Spiritum ſanctum facta, aliud Spiritus ſanctus. Et poſtea, *Nonne manifeſtum eſt, quia hoc agit Spiritus ſanctus in homine, ut ſit in illo dilectio & Charitas?* ubi ruſum Spiritum ſanctum & Charitatem apertè ponit ut diverſa: quemadmodum etiam Tract. 8. dicens, quòd *Charitas inſpirata eſt intus à Spiritu ſancto*, & Conc. 24. in Pſal. 118. quòd per eum peccatorum deleatur univerſitas, & rectè factorum Charitas inſpiretur.

3. locus eſt cap. ultim. lib. de Natura & gratia his verbis: *Charitas inchoata, inchoata juſtitia eſt: Charitas provecta, provecta juſtitia eſt: Charitas magna, magna juſtitia eſt*, &c. Cùm enim juſtitia ſit aliquid creatum, & Charitas ſit juſtitia, conſequens eſt, etiam Charitatem eſſe aliquid creatum.

4. lib. 9. de Trinit. cap. 2. ubi dicit, Mentem noſtram & amorem non eſſe duos ſpiritus, ſed unum, nec duas eſſentias, ſed unam. Quod de amore increato nullatenus accipi poteſt.

5. eſt lib. 15. de Trin. cap. 17. ubi dilectionem, qua diligimus Deum, diſcernit ab ea, qua ipſe dilexit nos. Et cap. 18. *Dilectio quæ ex Deo eſt & Deus eſt, propriè Spiritus ſanctus eſt, per quam diffunditur in cordibus noſtris Dei Charitas, per quam nos tota inhabitat Trinitas.*

Pro 6. & aliis adferri poſſent illa omnia, in quibus Charitatem dicit eſſe virtutem; de quibus artic. ſeq. Cùm enim ipſius teſtimonio virtus ſit animi habitus naturæ modo atque rationi conſentaneus lib. 83 Quæſt. q. 31. & lib. 4. cont. Julian. cap. 3. & quaſi ſapientia Animæ qualitas lib. de Morib. Eccleſiæ cap. 6. ſi Charitas eſt virtus; debet etiam eſſe habitus.

4. Prob. eſt ex aliis Patribus Patrumve Conciliis. Bern. epiſt. 11. *Dicitur*, inquit, *rectè Charitas, & Deus, & Dei donum. Itaque Charitas dat Charitatem ſubſtantia accidentalem. Ubi dantem ſignificat; nomen eſt ſubſtantiæ: ubi donum; qualitatis.*

Patres Conc. Vien. eam opinionem quæ dicit Tam parvulis quàm adultis conferri in Baptiſmo informantem gratiam & virtutes, (utique has, Fidem, Spem, & Charitatem) tamquam probabiliorem & dictis Sanctorum magis concordem & conſonam, ſacro approbante Concilio, duxerunt eligendam.

Patres Concilii Trid. ſeſſ. 6. cap. 7. definientes modum juſtificationis impii aſſerunt, quòd. *In ea per Spiritum ſanctum Charitas Dei diffunditur in cordibus eorum qui juſtificantur, atque ipſis inhæret. Unde in ipſa juſtificatione cum remiſſione peccatorum hæc omnia ſimul infuſa accipit homo per Jeſum Chriſtum cui inſeritur, Fidem, Spem, & Charitatem.* Qui etiam ejuſdem ſeſſ. can. 11. anathemate feriunt illum qui dixerit, Homines juſtificari abſque gratia & Charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum ſanctum diffundatur atque illis inhæreat.

His conſideratis, doctrina B. Thom. qua præter Spiritum ſanctum ponit in homine Charitatem, quæ ſit forma ſeu qualitas quædam divinitus infuſa & inhærens, non tantùm dicenda eſt eſſe probabilis, ſed judicanda eſt pertinere ad Fidem. Concil. enim Trid. expreſsè definit, Charitatem eſſe aliquid à Deo infuſum & inhærens illis qui juſtificantur. Huc etiam pertinent, tum quæ idem Conc. tum quæ varii Patres adferunt docentes, nos juſtificari juſtitia nobis divinitus collata & inhærente. Sententia B. Thom. ad fidem pertinet.

Accedit & ratio. Nullus actus perfectè producitur ab aliqua potentia activa, niſi ſit ei connaturalis per aliquam formam, quæ ſit illius actus principium: ſed actus Charitatis perfectè producuntur à voluntate hominis juſtificati, neque tamen ſunt connaturales voluntati ſecundùm naturam ſuam conſideratæ, cùm excedant naturam potentiæ voluntatis; ergo oportet agnoſcere formam aliquam voluntati impreſſam, per quam ipſa ſit ejuſmodi actibus connaturali & proportionata, ipſique actus ſint etiam potentiæ voluntatis ut ſic conſideratæ proportionati & aliquo modo connaturales: talis autem forma eſt quidam habitus. Confirmatur: Ad actum credendi ſanatur intellectus & informatur per habitum Fidei; ergo ſimiliter ad actum diligendi voluntas ſanatur, & informatur per aliquem habitum Charitatis; tam enim voluntas quàm intellectus ſimili ſanatione indiget.

Ad 1. Arg. Reſp. S. Joannem iſtis verbis; *Deus Charitas eſt*, non loqui de ea Charitate qua formaliter ſumus dilectores, ſed de illa qua Deus nos diligit: ſenſus enim eſt, quòd Deus ſit propriè & eſſentialiter Charitas, ſcilicet increata; ſicut propriè & eſſentialiter eſt potentia, ſapientia, bonitas. Neque refert, quòd ſtatim loquatur de Charitate creata, qua formaliter ſumus dilectores, dicens, *Et qui manet in Charitate, in Deo manet?* Nam & verbis proximè antecedentibus de Charitate increata, qua nos Deus diligit, ita loquitur: *Credidimus Charitati, quam habet Deus in nobis*, id eſt, quam Deus erga nos habet. Deinde cum S. Joannes non velit ſyllogiſmum facere, in quo neceſſe ſit ſervare eumdem terminum in eadem ſignificatione; nihil vetat, prius membrum intelligi de Charitate increata, poſterius de creata. Nam ex eo quòd Deus ſit eſſentialiter Charitas increata, ideòque fons omnis dilectionis quæ poteſt in creaturis inveniri; rectè poteſt concludi, quòd is qui manet in dilectione fraterna, maneat in Deo; partim quia per illam ſuam dilectionem creatam efficitur ſimilis Deo, qui eſt Charitas increata; partim quia manet in Deo ſicut dilectus ab ipſo, & Tacita Ob.

Digitized by Google

ſo, & Deus in eo ſicut amans in amato, & ut ipſum inhabitans, Sicut ergo is dicitur manere in Sole, qui manet in lumine à Sole diffuſo: & viciſſim Sol dicitur eſſe ubi eſt illud lumen, v. g. in cubiculo, vel horto; ita ille dicitur manere in Deo, qui manet in Charitate per Deum diffuſa; & Deus dicitur in illo manere per illum ſuum effectum. *Si Dicas*: Hinc ſequi, aliquem manere in Deo per ſolam Fidem, quæ etiam eſt effectus à Deo diffuſus. Reſp. Id non ſequi, quia homo non manet in Deo ratione cujuſcumque effectus, ſed ratione illius, qui reddat ipſum Deo ſimilem, gratum, & amicum: unde dici poteſt manere in Deo per ſapientiam, bonitatem, juſtitiam, ſanctitatem; non per Fidem aut Spem informem.

Ob.

Reſp.

Ut Ad 2. reſpondeatur, ante omnia notandum eſt, quòd Auguſtinus nuſquam doceat, præter Charitatem increatam, quæ eſt Spiritus Sanctus, nullum eſſe habitum Charitatis à Deo homini infuſum: ſed potiùs aſſerit, talem aliquem habitum nobis infundi; quemadmodum ex locis ſuprà allegatis facilè colligi poteſt.

Ad 1. ergo, *ſecundum*, *quartum*, *quintum*, *& ſeptimum* teſtimonium ex Auguſtino, pro Magiſtri opinione allatum. Reſp. Sermonem ibi eſſe de Charitate fraterna; non ea qua formaliter ſumus fratrum dilectores: ſed ea qua efficienter. Spiritus enim Sanctus rectè vocatur Charitas fraterna efficienter, quia eſt propriè & eſſentialiter Charitas increata, quæ nos facit fratrum dilectores: hoc autem facit diffundendo in cordibus noſtris donum creatum, à quo vocamur & ſumus formaliter tales. Porro Charitas hæc increata ſive Spiritus Sanctus, & Donum Dei eſt, quemadmodum docetur p. p. q. 38. & ex Deo eſt, cùm à Patre Filioque procedat; ejuſdem p. q. 36. art. 2. 3. 4. nobiſque detur; q. 43. artic. 3. per donum enim gratiæ gratum facientis perficimur, non ſolùm ad hoc quòd liberè dono creato utamur, ſed etiam ut ipſa divina perſona fruamur; Unde *Ipſemet Spiritus Sanctus datur*, ait B. Thom.

Ad 3. Concedimus, Deum non eo modo vocari Charitatem, quò dicitur eſſe noſtra patientia, Deus enim eſt eſſentialiter Charitas, ſcilicet increata, per quem Charitas creata diffunditur in cordibus noſtris: non eſt autem eſſentialiter patientia, cùm patientia ſit ejus qui pati poteſt, ipſe verò ſit impaſſibilis.

Ad 6. Reſp. Charitate creata nihil eſſe melius; non ſimpliciter: ſed facta comparatione inter virtutes, quæ nobis à Deo donantur.

Ad Arg. Tertio loco oppoſitum. Reſp. Neg. Major. Apoſtolus enim non loquitur de qualibet creatura, cùm dicit, Eam vanitati, hoc eſt, inſtabilitati & mutabilitati ſubjectam: ſed de corporea in miniſterium hominum facta, ut diximus ad Suppl. q. 74. artic. 1. & 2. Unde cùm de nova creatura, vita ſcilicet ſpirituali, quæ eſt per Fidem, Spem, Charitatem, & reliqua Dei dona, ſermonem inſtituit; aliter loquitur, *In Chriſto Jeſu neque Circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed Fides, quæ per Charitatem operatur*, ait cap. 5. ad Gal. *Sed nova creatura*, ait cap. 6. *Sed obſervatio mandatorum Dei*, ait 1. Cor. 7.

Dices: Aug. c. 13. de Moribus Eccleſiæ, ex hoc quòd creatura vanitati ſubjecta eſt, & non poteſt à vanitate ſeparare veritatique connectere id, quod ſubjectum eſt vanitati; concludit, Spiritum Sanctum cùm hoc præſtet, ideſt, à vanitate ſeparet, veritatique connectat, non eſſe creaturam; ergo ſimiliter conclud. poteſt, Charitatem non eſſe creaturam; quia etiam ipſa hoc præſtat, ideſt à vanitate ſeparat, veritatique connectit. Reſp. Neg. Conſ. Quia Auguſt. paulò generaliùs accipere videtur verba Apoſtoli, ut ſcilicet per ea ſignificetur, omnem omninò creaturam catenus eſſe vanitati, hoceſt, mutabilitati ſubjectam, quatenus à ſe & per ſe non habet quòd integra & incommutabilis permaneat: ſubjectionem enim vanitati, opponit incommutabilitati & inverribilitati, quæ ſoli Deo ſemper eſt. Quod deinde ſumit, Non poteſt à vanitate ſeparare, veritatique connectere quod ſubjectum eſt vanitati: intelligendum eſt, hoc non poſſe per propriam ſuam vim & authoritatem: quomodo poteſt Spiritus Sanctus, & non Charitas creata.

Pro Reſp. Ad 4. diſtinguendum eſt illud conſequens. Natura eſt principium meriti. Si enim intelligatur natura, ideſt naturale aliquod principium hominis ſufficere ad merendam vitam æternam; ad hæreſim Pelagianam pertinet, neque ſequitur ex argumento: quia Charitas, etſi ſit creatura, ideòque aliqua natura, non eſt tamen vel natura vel naturale principium hominis, ſed qualitas ſupernaturaliter data. Si autem intelligatur natura, ideſt eſſentia quædam divinitus collata, eſſe principium meriti; concedenda eſt ſequela: neque hoc dicere ad hæreſim ſed ad veritatem pertinet. Circa illa quæ in corp. dicuntur.

QUÆRI POTEST

Utrùm in Catechumeno vel pœnitente nondum juſtificatis nulla inveniatur dilectio Chriſtiana?

VIDETUR enim quòd non. Quia in illis nondum eſſe infuſa Charitas, quæ jam dicta eſt eſſe quædam forma ſeu qualitas: Talis autem forma neceſſaria eſt homini, ut actus veræ dilectionis eliciat. Confirmatur: Si Catechumenus haberet actus dilectionis, eſſet cauſa illorum in ſuo genere principalis; non poteſt autem eſſe cauſa principalis, quia oportet cauſam principalem operari per principium aliquod proportionatum; Catechumenus autem nullum in ſe habet principium iſtis actibus proportionatum.

Certa nihilominus Reſp. eſt, In Catechumeno & pœnitente nondum juſtificatis eſſe quamdam Dei veram & ſalutarem dilectionem, non viribus naturæ, ſed auxilio gratiæ Dei productam: quæ interdum quidem vocatur Charitas; non eſt tamen ea charitas, quæ facit filios & amicos Dei, ac hæredes Regni: ſed eſt affectus, quo quiſpiam erga Deum ſincerè afficitur, ipſum amando, & ad ejus amicitiam aſpirando. Reſp. affirm.

Hæc Reſponſio probatur in primis ex cap. 3. Eccleſiaſtici, *Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis*; ergo quædam eſt dilectio Dei præcedens remiſſionem peccatorum, illa ſcilicet, per quam exoratur pro peccatis. Si dicas: In Græco non haberi, *Qui diligit Deum*, ſed *qui honorat patrem*. Reſp. Unum in altero includi: Senſus enim eſt, Qui diligit Deum, propter ipſum adimplendo præceptum honorandi parentes facilè impetrabit veniam peccatorum. Ne quis autem interpretetur de expiatione peccatorum alienorum; addit Sapiens: *Et continebit ſe ab illis*; quaſi diceret, Inſuper & Dei dono ſe continebit, ne in illa rurſum incidat. Solvitur Ob. Tacita Ob.

2. Peccatrix Evangelica priùs tempore Chriſtum Dominum dilexit, & ſuam dilectionem opere comprobavit, ad Dominum veniens, ejus pedes rigans, tergens, oſculans, & demum poſtea audivit, *Remittuntur tibi peccata*, Luc. 7. atque ut ſignificaretur, iſta dilectio remiſſionem peccatorum impetraſſe; Dominus dixit: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Amando veritatem*, ait Greg. hom. 25. in Evang. *lavit lacrymis maculas criminis. Accedens cum humilitate & lacrymis meruit peccatorum remiſſionem*; ait Aug. lib. 2. de Conſ. Euang. cap. 79. & hom. 23. inter quinquaginta: *Acceſſit ad Dominum immunda, ut rediret munda: Acceſſit ægra, ut rediret ſana*. Et poſtea: *Quare fecit illa omnia, niſi ut ſibi dimitterentur peccata? Multa Charitas*, ait Ambr. in Apolog. David cap. 9. *remiſit etiam ipſa peccata; ſicut ſcriptum eſt de ipſa muliere, quæ ſuper Dominum fundit unguentum*: In eamdem ſententiam ſcribunt, Origenes hom. 2. in Levit. Hier. ep. 11. Thomas in cat. Euang. Et Petrus Chryſologus ſerm. 94. *Abſolvi vis? Ama; Charitas cooperiet multitudinem peccatorum*.

3. Dominus Joan. 14. dicit: *Si quis diligit me ſermonem meum ſervabit & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus*: ergo dilectio præcedit, & adventus Sanctiſſimæ

Tri-

Digitized by Google

Trinitatis, qui eſt per gratiam juſtificantem, ſubſequitur.

4. Nullus Orthodoxorum dicet, Catechumeno & pœnitenti nondum juſtificatis nihil prodeſſe orationes, eleemoſynas, jejunia, dolorem de peccatis, & voluntatem obediendi mandatis divinis; ergo habent aliquam Dei dilectionem ſalutarem ſeu Charitatem: nam ſine charitate nihil iſtorum prodeſt ad ſalutem; teſte Apoſtolo 1. ad Cor. 13. Confirm. ex ejuſdem epiſt. cap. ult. *Si quis non amat Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ſit anathema:* quis autem dicere audebit anathema Catechumeno vel pœnitenti aſpirantibus ad gratiam reconciliationis?

5. Patres Conc. Arauſ. cap. ult. dicunt: *Se ſalubriter profiteri & credere, quòd Deus nullis præcedentibus bonis meritis, & Fidem & Amorem ſui priùs inſpirat, ut Baptiſmi Sacramentum fideliter requiramus;* ergo ante Baptiſmum eſt in Catechumeno Fides & Amor Dei, iſque divinitus inſpiratus, per quem nimirum fideliter aſpirat ad Baptiſmum, eumque requirit.

6. Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 6. aſſerit, quòd Catechumeni priuſquam juſtificentur, *Deum tamquam omnis juſtitiæ fontem diligere incipiunt;* ergo in ipſis vera eſt ac ſupernaturalis dilectio Dei, etiam antequam ſunt juſtificati: neque enim dici poteſt, ejuſmodi amorem Dei non eſſe veram ac ſupernaturalem ejus dilectionem. Ant. clarum eſt, non ſolùm quia hæc ſunt Conc. verba, *Illumque* (Deum ſcilicet) *tamquam omnis juſtitiæ fontem diligere incipiunt:* ſed etiam quia conſtat, Conc. hoc dicere pro tempore, quod & Baptiſmum & juſtificationem antecedit; in eodem enim cap. ſubjungit de illis, quòd proponunt ſuſcipere Baptiſmum: initio autem cap. ſeq. dicit: *Hanc diſpoſitionem ſeu præparationem juſtificatio ipſa conſequitur;* cujus deinde juſtificationem cauſam inſtrumentalem affirmat eſſe Baptiſmum. Sed & ejuſdem ſeſſ. can. 3. cum anathemate ferit illum qui dixerit, ſine præveniente Spiritus Sancti inſpiratione atque ejus adjutorio, hominem credere, ſperare, diligere poſſe ſicut oportet, ut ei juſtificationis gratia conferatur; manifeſtè ſignificat hæc duo: unum, quòd pœnitens poſſit diligere Deum ſicut oportet antequam ſit juſtificatus: alterum, quòd hoc non poſſit abſque gratia. Ad hujus etiam doctrinæ confirmationem pertinet condemnatio art. 61. inter eos, quos Pius V. damnavit, qui ſic habebat: Illa diſtinctio duplicis vivificationis; alterius qua vivificatur peccator, dum ei pœnitentia & novæ vitæ propoſitum & inchoatio per Dei gratiam inſpiratur; alterius, qua vivificatur qui verè juſtificatur, & palmes vivus in vite Chriſto efficitur, commentitia eſt, & Scripturis minimè congruens. Ex hac enim condemnatione ſequitur, agnoſcendam eſſe aliquam vivificationem peccatoris nondum juſtificati, quamvis non illam, quæ fit per inhabitantem Spiritum Sanctum: atqui vivificatio nulla eſt ſine Charitate ſeu dilectione Dei; ergo quandocumque Anima vivificatur, habet aliquam Dei dilectionem: illam ſcilicet, de qua facultas Theolog. Lovan. contra art. præd. ſcribens c. 11. ad 67. art. dicit, in *Pœnitente ante ſuam juſtificationem eſſe aliquem amorem juſtitiæ* eamque dilectionem, qua Deum diligere incipit tamquam totius juſtitiæ fontem.

Eſt aliqua Charitas filiis Dei propria.

Cæterum, præter hanc dilectionem, eſſe aliam filiis Dei propriam, quæ ſcilicet conſtituit hominem Dei gratum, Deique amicum & filium, & per conſequens Regni cœleſtis hæredem; de qua eadem Theol. Facultas Lovan. eodem cap. dicit, quòd *Is amor, qui Charitatis naturam aſſequitur, ſeu vera illa & ſincera Charitas, quæ eſt ex corde puro, conſcientia bona, & Fide non ficta; cùm æternæ damnationis reatu non conſiſtit, ſemperque eſt cum peccatorum remiſſione conjuncta.*

Prob. 1. Ex cap. 5. ad Rom. *Charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum qui datus eſt nobis.* Hoc enim de cordibus eorum qui juſtificantur eſſe accipiendum, & ex Conc. Trid. dicta ſeſſ. 6. cap. 7. liquet, ubi dicitur, quòd in impii juſtificatione merito ſanctiſſimæ paſſionis Chriſti per Spiritum Sanctum Charitas Dei diffunditur in cordibus eorum qui juſtificantur, atque ipſis inhæret. Et ex natura rei eſt conſequens: quia Spiritus Sanctus ſolos Dei filios inhabitat; ut docetur p. p. q. 43. art. 3. & clarum eſt ex cap. 8. ad Rom. *Quicumque Spiritu Dei aguntur, ii ſunt filii Dei;* & mox: *Accepiſtis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater.* Et iterum: *Si autem filii, & hæredes.*

2. *Finis præcepti,* 1. ad Tim. 1. dicitur eſſe *Charitas de corde puro, & conſcientia bona:* ante remiſſionem verò peccatorum non eſt cor purum, neque conſcientia bona; ergo illa Charitas ſolùm eſt in iſtis, qui remiſſionem peccatorum ſunt conſecuti.

3. *Qui manet in Charitate, in Deo manet, & Deus in eo,* ut habetur 1. Jo. 4. Et poſtea: *Timor non eſt in Charitate, ſed perfecta Charitas foras mittit timorem.* Quibus congruit illud c. 3. *Videte qualem Charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur & ſimus.* Atque hæc eſt Charitas, de qua dicit Aug. Tract. 5. in epiſt. Jo. quòd *Sola diſcernit inter filios Dei, & filios Diaboli;* ſive ut lib. 15. de Trin. c. 18. loquitur: *Inter filios Regni, & filios perditionis æternæ. Hoc eſt donum Spiritus Sancti, proprium Sanctorum, unde nemo communicat alienus;* ait idem lib. de Unit. Eccl. c. 23. Hæc eſt Charitas, quæ ſecundùm B. Th. 1. 2. q. 65. art. 5. & hujus q. art. 1. & q. 24. art. 2. definiri poteſt, eſſe Amicitia hominis cum Deo fundata ſuper communicatione æternæ beatitudinis. Quibus omnibus convenit illud S. Proſperi ſent. 7. ex Aug. *Dilectio Dei & proximi propria & ſpecialis virtus eſt piorum atque Sanctorum, cùm cæteræ virtutes & bonis & malis eſſe poſſint communes.*

Ad Arg. verò Reſp. Nonnullos quidem exiſtimare, formam ſeu virtutem potentiæ impreſſam & inhærentem ita eſſe neceſſariam, ut ſine ea non poſſint ab homine actus dilectionis ſupernaturalis effici, quantumcumque per Dei gratiam adjuvetur; è quorum numero videtur eſſe Banneſius, & poſt eum Lorcas ad hunc art. Verumtamen probabilius loquuntur, qui ejuſmodi actus affirmant, non ſolùm fieri poſſe, ſed etiam de facto per auxilium gratiæ Dei fieri ab homine, priuſquam illi infundatur habitualis Charitas. Cùm enim Charitas, quæ eſt virtus Theologica, non ſolùm ſignificet amorem Dei, ſed etiam amicitiam quamdam ad ipſum, 1. 2. q. 65. art. 5. ipſa non infunditur, niſi quando homo amicus Dei conſtituitur, quòd eſt in juſtificatione: ante juſtificationem verò fieri ab homine actus Charitatis ſupernaturalis, ex ſupra dictis certum eſt; ergo etiam fiunt antequam infundatur Charitas. Confirm. Ad eam converſionem, qua peccator incipit converti & ſeipſum præparare ad gratiam, non exigitur aliqua habitualis gratia, ſed operatio Dei ad ſe Animam convertentis; ait B. Th. p. p. q. 62. art. 2. ad 3. ergo neque exigitur Charitas habitualis ad eliciendos actus dilectionis ſupernaturalis, qui ſunt præparatio ad juſtificationem. C. prob. partim à ſimili; partim quia prædicta converſio quædam eſt dilectio. Huc pertinet quod idem S. Doctor 1. 2. q. 109. art. 6. dicit: *Ad hoc quòd præparet ſe homo ad ſuſceptionem gratiæ habitualis, non oportet præſupponere aliquod aliud donum habituale, quia ſic procederetur in infinitum: ſed oportet præſupponi aliquod auxilium gratuitum Dei interiùs animam moventis ſive inſpirantis bonum propoſitum.* Quid autem ſit illud auxilium, q. 110. art. 2. explicat dicens, quòd *Ipſe gratuitus effectus in homine non eſt qualitas, ſed motus quidam Animæ.* Eamdem hanc ſententiam ſecuti ſunt Dominic. in 4. d. 49. q. 2. art. 4. Cumel. p. p. q. 12. art. 5. Suarez ibidem lib. 2. c. 16. & alii, qui putant, non implicare contradictionem, Beatos videre divinam eſſentiam abſque lumine gloriæ tali, quod per modum habitus detur.

Cæterum, an iſti actus in pœnitentibus & Catechumenis ſint ejuſdem ſpeciei cum actibus Charitatis, quos juſtificati exercent; ambigitur. Quatenus non ſunt ex amicitia ad Deum, neque procedunt ab habitu ſecundùm genus ſuum infuſo, ſicut actus Juſtificatorum; diverſæ rationis eſſe videntur. Quia tamen reſpiciunt Deum ut ſuper omnia diligibilem, licèt nondum ut amicum, atque ita conveniunt in objecto; non liquet eſſe omninò diverſæ ſpeciei eſſentialiter. Porrò quia Catechumenus & peccator, qui pœnitentiam agere cœpit, plus habet etiam quando ab actu ceſſat, quàm alius qui nondum incœpit converti; ideò benè concedimus, quòd ex actibus divinæ gratiæ auxi-

lio factis remaneat in eorum Anima quiddam habituale, per quod ſunt Deo benè affecti, & magis parati ad eum diligendum ac peccata deteſtandum, quàm alius. Verùm illud ab initio ipſis inexiſtere, ut primos actus eliciant, non credimus: & hoc ipſum, quod in eis poſtea remanet ex actibus præcedentibus, non eſt illa Charitas, quæ facit hominem ſimpliciter Deo amicum & gratum; cùm hominis nondum cum Deo reconciliati non poſſit eſſe vera amicitia.

Quod ergo in arg. ſumebatur, Neceſſariam eſſe Charitatem, quæ ſit quædam forma ſeu qualitas divinitus infuſa, ut homo actus dilectionis ſupernaturalis eliciat; verum eſt de actibus, qui perfectè producuntur à potentia voluntatis per quamdam connaturalitatem ejus ad ipſos. Unde B. Th. in corp. ſumebat: *Nullus actus perfectè producitur ab aliqua potentia activa, niſi ſit ei connaturalis per aliquam formam, quæ ſit principium actionis.* De actibus verò, qui non perfectè neque ſuaviter per connaturalitatem potentiæ producuntur, non eſt verum: nam iſti poſſunt fieri abſque forma ſeu qualitate infuſa per virtutem gratiæ Dei.

Ad Confirm. Reſp. Catechumenum minùs perfectè eſſe cauſam principalem iſtorum actuum, eò quòd non operetur per principium ſibi ſuperadditum & actibus illis proportionatum; eſſe tamen aliquo modo principalem in genere cauſæ ſecundæ, quia, Deo ipſum movente & confortante liberè operatur. Quo modo etiam Petrus Matth. 14. miraculosè ambulans ſuper aquas abſque dote agilitatis vel ſubtilitatis erat iſtius ambulationis cauſa, non ſolùm inſtrumentalis, ſed etiam quadam ratione principalis, quamvis non ita perfectè, ſicut ſi dotes illas habuiſſet inditas. Ac proinde quod ſumitur, Oportere cauſam principalem operari per principium proportionatum; de cauſa perfectè principali eſt accipiendum, non de illa quæ magis accedit ad rationem inſtrumenti; cujuſmodi eſt Catechumenus reſpectu actuum prædictorum. Neque refert, quòd ipſe ſit qui denominatur agens. In actionibus enim immanentibus ille denominatur agens, in quo ineſt actio, ſive ſit cauſa perfectè principalis, ſive inſtrumentalis.

Cùm in ejuſdem art. corp. dicit, *Nulla virtus habet tantam inclinationem ad ſuum actum ſicut Charitas*; non negat, alias virtutes habere inclinationem ad ſuos actus: ſed aſſerit, quòd Charitas habet majorem; & hoc ideo, quia Charitas eſt eſſentialiter amor: amor autem eſt omnium affectionum prima & efficaciſſima.

Pro Reſp. ad 2. dicendum eſt: Deum non eſſe vitam Animæ eo modo, quo Anima eſt vita corporis: nam Deus eſt vita Animæ efficienter; Anima verò eſt vita corporis per modum cauſæ formalis: & quia inter formam & materiam non cadit aliquod medium, ſed forma per ſeipſam informat materiam; ideo Anima vivificat corpus per ſeipſam: quia verò agens efficienter non informat ſubjectum per ſuam ſubſtantiam, ſed per formam, quam in materia cauſat; ideò Deus non vivificat Animam per ſeipſum ſine gratia vel Charitate, ſed per illas formas Animæ infuſas. Vide 1. 2. q. 110. art. 1. ad 2.

In hac eadem Reſp. advertendum eſt, quòd ſecundùm doctrinam B. Thom. 1. 2. q. 110. art. 3. gratia & Charitas realiter differunt, ac nihilominus ea quæ conveniunt gratiæ tribuuntur Charitati ob maximam affinitatem & inſeparabilitatem unius ab altera: unde ſicut gratiæ tribuitur 1. 2. q. 111. art. 1. cap. quòd per eam homo conjungitur Deo, & art. 2. ad 1. quòd agit formaliter; ita hic ad 3. dicitur de Charitate, quòd conjungit Animam Deo, & quòd operatur formaliter. Cùm ergo in reſp. ad 2. dicitur, *Charitas eſt formaliter vita Animæ*; hoc intelligendum videtur de Charitate propter gratiam, cui eſt inſeparabiliter conjuncta: vel ſenſus eſt, quòd Charitas ſit forma, quæ eſt principium operationis vitalis, ſicut gratia eſt forma, qua formaliter homo conſtituitur gratus Deo. Et ſecundùm hæc accipiendum eſt quod in reſp. ad 3. habetur, *Charitas operatur formaliter*; quaſi diceret, quòd Charitas ſit forma quædam & virtus, qua homo conſtituitur promptus ad agendum.

Quod in eadem reſp. ad 3. dicitur, *Efficacia formæ eſt ſecundùm virtutem agentis*; non ſignificat, efficaciam formæ adæquari virtuti agentis: ſed efficaciam magnam, quæ reperitur in forma, attendendam eſſe ex virtute agentis talem formam inducentis. Cùm ibidem dicitur, quòd Charitas *Facit effectum infinitum, dum conjungit Animam Deo*; ſermo eſt de infinito ſecundùm quid: nam conjunctio hominis cum Deo non eſt infinita ſimpliciter, ſed tantùm reſpectu finis aut termini: conjungit autem Charitas hominem Deo aliter quàm gratia; Charitas per operationem, gratia per modum aſſimilationis, ut ipſemet Author explicat q. unica de Charit. art. 2. ad 7. his verbis: *Gratia conjungit nos Deo per modum aſſimilationis, ſed requiritur quòd uniamur ei per operationem intellectus & affectus, quod ſit per Charitatem.*

Articulus III.

Utrùm Charitas ſit virtus?

Videtur quòd non. 1. Quia virtus eſt habitus difficilè mobilis: charitas autem facilè tollitur, ſcilicet per unum peccatum mortale.

2. Virtus verſatur circa difficile; nihil autem facilius eſt quam amare Deum.

Reſp. Affirmativa certa eſt. 1. Quia Charitas eſt principium actus attingentis regulam non ſolùm naturalem, quæ eſt recta ratio, ſed etiam ſupernaturalem, quæ eſt Deus. Reſp. affir. eſt certa.

2. Quia eſt bona qualitas mentis, qua rectè vivitur, & qua nullus malè utitur, quam Deus in nobis ſine nobis operatur; quæ eſt definitio virtutis, 1. 2. q. 54. art. 4.

3. Quia SS. Patres ita ſentiunt. Ambroſ. epiſt. 84. dicit, Apoſtolum Paulum Charitatis membra deſcribere, ac docere *Qualis ſit hæc virtus, ſine qua nullæ poſſint prodeſſe virtutes; cùm in epiſtolis ad Corinth. ſcribit, Charitas patiens eſt*, &c. Aug. epiſt. 29. *Charitas de corde puro, & conſcientia bona, & Fide non ficta magna & vera virtus eſt.* Et poſtea: *Virtus eſt Charitas, qua id quod diligendum eſt diligitur.* Similia ſcribit Tract. 8. in epiſt. 1. Jo. & c. 11. de Mor. Eccl. Denique, huc ſpectant tum Greg. lib. 1. in Job. c. 28. tum alii, qui recenſent Charitatem inter virtutes Theologicas.

Quæritur autem

Utrùm Charitas remiſſa ſit virtus?

Reſp. Eſſe. Quantumcumque enim ſit remiſſa, modò ſit vera, convenit illi definitio virtutis, facitque hominem diſpoſitum ad beatitudinem & ad bona opera: unde B. Tho. 3. p. q. 70. art. 4. dicit, quòd *Minima Charitas plus diligit Deum, quam cupiditas millia auri & argenti.*

Ad 1. Arg. Reſp. B. Thom. dicta q. de Charit. art. 1. ad 9. quòd Charitas eſt habitus difficilè mobilis, quia non de facili qui habet Charitatem inclinatur ad peccandum, licèt ex peccato Charitas amittatur. Adde, quòd dum Charitas amittitur per unum peccatum mortale; non amittitur per aliquid leve, ſed per magnum quoddam malum.

Ad 2. Quamvis amor Dei prout eſt Author naturæ non eſſet difficilis homini ſano; homini tamen lapſo eſt difficilis, præſertim ſi loquamur de amore, quo diligatur Deus ex toto corde. Amor autem Dei ut Authoris gratiæ donorumque ſupernaturalium, facilis quidem eſt Charitatem habenti, ſed difficilis non habenti propter excellentiam objecti.

In Reſp. Ad 1. B. Thom. non definit utra ſententia ſit probabilior; an quæ negat amicitiam humanam eſſe virtutem ab aliis diſtinctam; an quæ affirmat. Priorem tradit in 3. d. 27. q. 2. art. 2. ad 1. q. unicæ de Charitate art. 2. ad 8. Ratio eſt, Quia talis amicitia non facit habentem eſſe bonum, ſed præſupponit: neque habet laudem ex ſe, ſed ex virtutibus in quibus fundatur.

Pro Arg. 2. Videantur quæ diximus q. 4. art. 5. ad 1.

Circa Reſp. ad 3. adverte, omne accidens eſſe quidem inferius ſubſtantia ſecundùm modum eſſendi; (omni enim accidenti convenit eſſe ens in alio; ſubſtantiæ verò eſſe ens per ſe) aliquod tamen accidens

ſecun-

ſecundùm rationem ſuam ſpecificam eſſe nobilius ſubſtantia: illud nimirum, quod non oritur ex principiis ſubſtantiæ creatæ, ſed à Deo communicatur ſupra conditionem naturæ. Sic gratia & Charitas nobilior eſt quàm ſubſtantia Animæ; non quantùm ad modum eſſendi, ſed in quantùm eſt expreſſio vel participatio divinæ bonitatis. Confer 1. 2. q. 110. art. 2. ad 2.

Articulus IV.

Charitas eſt virtus ſpecialis.

ART. 4. probat, Charitatem eſſe virtutem ſpecialem ab aliis diſtinctam. Quia Apoſtolus 1. ad Cor. 13. diſtinguit eam contra Fidem & Spem, quæ ſunt virtutes ſpeciales. Confirm. Illa virtus eſt ſpecialis, quæ habet objectum formale ſpeciale: talis eſt Charitas: ergo Charitas eſt virtus ſpecialis. Minor prob. Quia objectum Charitatis eſt Deus ut eſt in ſe ſummè bonus, cùm objectum Fidei ſit Deus ut verax, Spei verò idem Deus ut nobis ſummè bonus ac Author noſtræ beatitudinis: cæterarum autem virtutum aliquid aliud.

Ob. Nec obſtat, quòd B. Thom. hìc ſignificet, bonum divinum in quantùm eſt beatitudinis objectum eſſe objectum Charitatis.

Reſp. Hoc enim non ita eſſe accipiendum, quaſi bonum divinum ſit objectum Charitatis ſub ea ratione qua eſt beatificativum; conſtat 1. ex hujus q. art. 1. ubi amorem Charitatis dixit eſſe amorem amicitiæ: per amicitiam verò diligi amicum, non quia nobis utilis, ſed quia inſe bonus ſit. 2. ex art. 5. ad 2. ubi ſic affirmat diligi Deum propter ſeipſum, ut una ſola ratio diligendi attendatur principaliter ex Charitate, ſcilicet divina bonitas, quæ eſt ejus ſubſtantia. 3. ex art. 6. ubi Fidem & Spem diſtinguit à Charitate, quòd illæ attingunt Deum ſecundum quod ex ipſo provenit nobis vel cognitio veri vel adeptio boni: ſed Charitas Deum attingit ut in ipſo ſiſtat, non ut ex eo aliquid nobis provenit: *Charitas*, ait q. 17. art. 6. *facit hominem Deo inhærere propter ſeipſum: Spes autem & Fides faciunt hominem inhærere Deo ſicut cuidam principio, ex quo aliqua nobis proveniunt.* Et art. 8. docet, Amorem, quo aliquis ſecundùm ſe amatur, pertinere ad Charitatem quæ inhæret Deo ſecundum ipſum: amorem verò, quo quis amat aliquid non ſecundùm ipſum, ſed ut illud bonum ſibi proveniat, pertinere ad Spem. Ex quibus clarum eſt, B. Thomam ſentire, quòd Charitatis objectum principale & formale ſit bonitas divina ſecundùm ſe, ſeu Deus quatenus in ſeipſo eſt ſummè bonus: alioquin Charitas non eſſet amor amicitiæ, neque principaliter verſaretur circa Deum ſecundùm quod in ſe eſt, ſed ſecundùm quod eſt Author; vel boni noſtri, quod pertinet ad Spem; vel veri, quod ad Fidem.

Explicatur textus.

Verborum igitur quæ objecta ſunt ſenſus eſt; Bonum divinum eſſe objectum Charitatis ſub ea entitate, bonitate, & perfectione, ſub qua eſt objectum beatitudinis: eſt autem objectum beatitudinis ſecundùm quod in ſe eſt ſummè & infinitè bonum; ergo etiam eſt objectum Charitatis ſecundùm quod eſt in ſe ſummè & infinitè bonum. Ubi notandum, quòd S. Doctor non dixerit, In quantùm eſt Author beatitudinis, vel In quantùm ab eo provenit noſtra beatitudo: ſed In quantùm eſt beatitudinis objectum; ut propterea voluerit, quòd ſicut objectum beatitudinis eſt Deus ſecundùm ſe: (*videbimus enim ſicuti eſt*, 1. Jo. 3.) ita etiam objectum Charitatis ſit idem Deus ſecundùm quod in ſe eſt.

Ob. Dices: Conc. Trid. ſeſſ. 6. Inter diſpoſitiones ad juſtificationem ponit, quòd homo Deum tamquam omnis juſtitiæ fontem diligere incipiat; ergo objectum dilectionis ſupernaturalis ſeu Charitatis eſt Deus ut fons juſtitiæ, atque ita Deus ut bonum noſtrum.

Reſp. Reſp. Neg. C. Quia Deus ut fons juſtitiæ poteſt diligi propter ſe & ex complacentia ipſius, atque adeo ſub ea ratione conſiderari ut bonum propter ſe & ſecundùm ſe amandum; & ſic eſt objectum Charitatis.

Articulus V.

Charitas eſt virtus una.

ART. 5. probat, Charitatem eſſe unam virtutem ſic, ut non dividatur in plures ſpecies. Quia charitas eſt amicitia, quæ tum demum habet varias ſpecies, quando vel eſt diverſitas finis, vel diverſitas

communicationis: neutro autem iſtorum modorum poteſt Charitas dividi in plures ſpecies; nam & Charitatis finis eſt unus, ſcilicet divina bonitas; & eſt etiam una communicatio beatitudinis æternæ. Neque refert, quòd ſint duo præcepta, duo objecta, duo actus Charitatis. (Tacita Ob.) Nam præcepta illa dantur de actibus virtutum; unde ex diverſitate præceptorum non poteſt concludi diverſitas habituum, ſed actuum: qui tamen ambo pertinent ad eumdem habitum propter eamdem rationem formalem. Confirmatur: Materialis diverſitas objectorum ſufficit ad diverſificandos actus ſecundùm numerum; & ideò ſicut ſunt diverſa objecta materialia Charitatis, ita ſunt diverſi actus: ſed quia unum tantùm eſt objectum formale & principale, ſcilicet Deus qui propter ſe diligitur, & propter quem etiam diligitur proximus; ideo non diverſificatur habitus.

Ob. Dices: Alius eſt honor qui defertur Deo, alius qui proximo; ergo ſimiliter alia eſt Charitas Dei, alia proximi.

Reſp. Reſp. Neg. C. Quia honor reſpicit proprium bonum honorati: defertur enim in teſtimonium propriæ virtutis; & ideo diverſificatur ſecundùm propria bona illorum qui honorantur: Charitas autem non reſpicit proprium bonum ſingulorum, ſed bonum in communi, bonum ſcilicet divinum ad quod referuntur tum proximus tum illa bona quæ ſunt in proximo; & ideo eodem amore Charitatis diligimus Deum & omnes proximos. Confer q. 25. art. 1. & q. diſp. de Charit. art. 4. ad 7. (Tacita Ob.) Nec obſtat, quòd etiam honor proximi referatur ad Deum. Quamvis enim referatur ad Deum ſicut ad finem; Deus tamen non eſt ratio formalis honorandi proximum, ſicut eſt ratio formalis dilectionis, non tantùm Dei, ſed etiam proximi. Videatur ejuſdem q. Diſp. art. 5. ad 2. & hujus p. q. 103. art. 3. ad 2. Si quæratur: Utrùm Charitas reſpectu proximi ſit vera amicitia; dicendum eſt eſſe, quia illi conveniunt omnes conditiones ad amicitiam requiſitæ.

Articulus VI.

Utrùm Charitas ſit excellentiſſima virtutum?

NEGANT Sectarii dogmatizantes, Fidem eſſe excellentiorem Charitate.

1. Quia juſtificatio aſcribitur Fidei ad Rom. 1. *Juſtus ex fide vivit*, & c. 5. *Juſtificati igitur ex Fide.*

2. Charitas eſt de Fide non ficta, 1. Tim. 1. ergo Fides non ficta eſt nobilior Charitate ſicut cauſa effectu.

3. Victoria tribuitur fidei, juxta illud 1. Jo. 5. *Hæc eſt victoria quæ vincit Mundum, Fides noſtra*; ergo Fides præcellit Charitatem ſicut victoria pugnam.

4. Fidem vocat baſim & ſubſtantiam, ad Heb. 11. ergo tamquam fundamentum reliquarum virtutum eſt eis præſtantior.

5. Fortitudo poteſt habere actum perfectiorem quàm Charitas: nam actus martyrii eſt actus fortitudinis, & eſt excellentiſſimus, q. 124. art. 3. illa autem virtus eſt perfectior, quæ habet actum perfectiorem; ergo.

Reſp. affir. eſt certa.

Reſp. B. Thomæ affirmativa certa eſt. Nam Charitas, cùm attingat Deum tamquam regulam primam, nobilior eſt virtutibus moralibus vel intellectualibus, quæ attingunt rationem humanam, neque habent Deum pro objecto. Eſt etiam nobilior Fide & Spe; quia attingit Deum in ſe: Fides autem & Spes eum attingunt tamquam ex quo nobis proveniant bona; ſemper autem id quod eſt per ſe majus eſt eo quod eſt per aliud. Deinde. Fides & Spes conſiſtunt cum peccato mortali, non Charitas. His accedunt Scripturæ, quæ primum & maximum mandatum afferunt eſſe de dilectione Dei, tamquam ſcilicet de maximæ virtutis actu. Matth. 22. & 1. ad Cor. 13. Apoſtolus manifeſtè præfert Charitatem Fidei & Spei, cùm dixit: *Nunc manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc: major autem* (ſive autem maxima) *horum* (aut inter hæc) *eſt Charitas*. Cur autem ſit maxima; ex antecedentibus intelligendum relinquit: quia nimirum ipſa ſola cæterarum virtutum officia ſecum adducit, non Fides aut Spes. Ad Coloſſ. 3. *Super omnia autem hæc Charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis* 1. ad Tim. 1. *Finis*, ſive perfectio

& conſummatio, *præcepti eſt Charitas* ad Rom. 13. *Plenitudo legis eſt dilectio*.

Denique prob. hæc doctrina ex Patribus. *Quæ alia inter fructus ſpiritus debuit tenere primatum niſi Charitas, ſine qua virtutes cætera non reputantur eſſe virtutes, & ex qua naſcuntur univerſa quæ bona ſunt?* ait Hier. in c. 5. ad Gal. *In omnibus Scripturis*, ait Aug. conc. 1. in Pſal. 103. *ſupereminentiſſimam viam, ſupereminentiſſimum locum Charitas obtinet*. Et lib. 15. de Trin. c. 18. *Nullum eſt*, ait, *iſto Dei dono excellentius*. Vide eumdem in Pſal. 47. Tract. 5. in epiſt. 1. Jo. Enchir. c. 117. & alios, tum tractantes de veſte nuptiali, Matth. 22. vel de oleo Virginum, Matth. 25. tum alibi paſſim.

Ad 1. Arg. Reſp. Juſtificationem aſcribi Fidei, non quòd juſtificet abſque Charitate: *Nam Fides, niſi ad eam Spes accedat & Charitas, neque unit perfectè cum Chriſto, neque corporis ejus vivum membrum efficit*, ait Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 7. *ſed quia eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum, & radix omnis juſtificationis*, ut loquitur idem Conc. c. 8.

Ad 2. Neg. C. Ideo enim Charitas dicitur procedere ex Fide, quia Fidem præſupponit, & quia ex Fidei cognitione proficiſcitur actus Charitatis, cùm non poſſint incognita amari: quia tamen dilectio eſt Fidei terminus, q. 27. art. 4. ad 1. *Et finis præcepti eſt Charitas*: finis autem nobilior eſt iis quæ ſunt ad finem; ideo Charitas eſt nobilior Fide.

Ad 3. etiam Neg. C. Cùm enim Apoſtolus dicit, *Hæc eſt victoria quæ vincit Mundum Fides noſtra*, ideſt, hæc victoria qua Mundus vincitur à nobis filiis Dei, obtinetur per Fidem, qua in Chriſtum credimus; non ſic attribuit victoriam Fidei, ut eam adimat Charitati, cùm dicatur *Fortis ut mors dilectio*, Cant. 8. cùmque idem Apoſtolus paulò ante aſcripſerit victoriam eamdem nativitati ex Deo, hoc eſt gratiæ regeneranti dicens; *Omne quod natum eſt ex Deo vincit Mundum*: natum autem ex Deo intelligit eum qui eſt in Charitate, ut patet tum ex contextu, tum ex c. 4. *Omnis qui diligit ex Deo natus eſt*: ſed & paulò ante in eodem c. 4. dicens: *Vos ex Deo eſtis filioli, & viciſtis eum, quoniam major eſt qui in vobis eſt quàm qui in Mundo*; rurſum ſignificat, nos vincere Mundum & malignum per Deum in nobis habitantem: inhabitare verò per Charitatem clarè affirmat in ſequentibus dicens: *Qui manet in Charitate, in Deo manet, & Deus in eo*.

Ad 4. etiam Neg. C. Nam Fides vocatur fundamentum, non quia ſit nobilior, ſed quia prior. Quamquam neque oportere fundamentum eſſe quid præſtantius cæteris partibus; ex ædificiis materialibus poteſt oſtendi, in quibus fundamenta non ſunt res præſtantiores quàm parietes, tecta, & partes reliquæ.

Ad 5. Neg. Maj. Ad prob. Reſp. Martyrium, ſi conſideretur præcisè ut eſt actus fortitudinis, non eſſe actum excellentiſſimum: ſi autem conſideretur ut à Charitate imperatum; eſſe. Nam martyrium ſecundùm propriam ſpeciem actus non habet excellentiam inter omnes actus virtutum, ſicut nec fortitudo eſt excellentior inter omnes virtutes; quamvis illam excellentiam habeat quatenus comparatur ad motivum Charitatis, eò quòd inter omnes actus virtuoſos maximè demonſtret perfectionem Charitatis.

Pro Reſp. ad 1. adverte, altioris potentiæ eſſe virtutem aliquam altiorem; illam ſcilicet, quæ eſt iſtius potentiæ ſuprema: & ſic quemadmodum intellectus eſt altior voluntate; ita ſuprema virtus perficiens intellectum, ſcilicet lumen gloriæ, præſtantior eſt ſuprema virtute voluntatis, hoc eſt Charitate: ſuprema tamen virtus voluntatis eſt præſtantior quibuſdam virtutibus intellectus; illis nimirum, quæ non ſunt ſupremæ, ut ſunt Fides & prudentia, quia non eſt neceſſe, omnes virtutes altioris potentiæ eſſe præſtantiores omnibus virtutibus potentiæ inferioris.

Cùm in hac Reſp. dicit, *Eorum, quæ ſunt ſupra nos, & præcipuè Dei dilectio cognitioni præfertur*, quod totidem ferè verbis dixerat p. p. q. 82. art. 3. in corp. intelligendus eſt loqui de cognitione & amore Dei in hac vita, ubi Deus poteſt immediatè & ſecundùm ſe amari, non ſimiliter cognoſci. Vide q. 27. ſeq. art. 4. ad 2. & 1. p. q. 26. art. 2. in corp.

Circa Reſp. ad 2. adverte, probabiliſſimum Scripturæ allegatæ ſenſum eſſe, ut verbum *operatur* ſit paſſivum, & ſignificetur Fides per dilectionem operari ſive agi & in actu conſtitui, quando Charitas non ſinit Fidem eſſe otioſam & torpentem, ſed eam in opus excitat: quia tamen Fides ſic per Charitatem excitata agit & bona opera exercet; ideo etiam verum eſt, quòd Fides per Charitatem, ut formam activè operatur.

Articulus VII.

Poteſt ſine Charitate eſſe aliqua virtus.

ART. 7. docet, Sine Charitate poſſe eſſe aliquam veram virtutem, ſed imperfectam. Poſſunt enim ſine illa eſſe qualitates, quæ hominem ordinent ad bonum, ſintque ſemper principium bonorum actuum: ſed non poſſunt reddere hominem ſimpliciter bonum, neque ipſum ordinare ad operandum benè, hoc eſt meritoriè ad vitam æternam; quod tamen ad perfectam virtutem requiritur. Cùm enim virtutis ſit, hominem ejuſque opus bonum reddere; illa demum eſt perfecta virtus, quæ facit hominem ſimpliciter bonum, ipſumque ordinat ad perfectè operandum. Vide quæ diximus q. 4. art. 5.

Cùm in Reſp. ad 1. dicit, *Sine Charitate poteſt quidem eſſe aliquis actus bonus ex ſuo genere; non tamen perfectè bonus, quia deeſt debita ordinatio ad ultimum finem*; non tantùm loquitur de actu, qui ex bono naturæ procedit, ſed etiam de illo, qui ex ſupernaturali dono Dei ſit; cujuſmodi dona ſunt Fides & Spes. Loquitur enim de actu carente Charitate, non ſecundùm id quod Charitate caret, ſed ſecundùm quod habet aliquod aliud donum Dei, vel Fidem, vel Spem, vel etiam naturæ bonum. Quare verborum horum ſenſus eſt, quòd ſine habituali Charitate, quæ ſola eſt virtus, poſſit quidem eſſe actus vel Fidei, vel Spei, vel alicujus alterius virtutis bonus, ſed non bonus perfectè hoc eſt non meritoriè ad vitam æternam; quia deeſt debita ordinatio ad ultimum finem. Quibus verbis non ſignificat, deeſſe omnem debitam ordinationem ad finem ultimum: (ſic enim actus eſſet ſimpliciter malus, juxta illa quæ dicit 1. 2. q. 18. art. 9. *Actus à ratione deliberativa procedens, ſi non ſit ad debitum finem ordinatus, ex hoc ipſo repugnat rationi, & habet rationem mali*, cùm tamen velit, actum de quo loquitur eſſe bonum) ſed vult dicere, quòd deſit ea ordinatio ad ultimum finem, quia homo per habitum ſibi inditum ordinatus ſit ad finem ultimum ſupernaturalem.

Articulus VIII.

Charitas eſt aliarum virtutum forma.

ART. 8. probat, Charitatem eſſe formam virtutum aliarum, non eſſentialem vel exemplarem, ſed magis effectivam. Quia in moralibus id vocatur forma, quod dat ordinem ad finem, qui eſt actuum humanorum objectum & quaſi forma: ſed Charitas dat actibus aliarum virtutum ordinem ad finem, imò ipſos ordinat ad finem ultimum; ergo eſt ipſorum forma. Adde, quòd Charitas omnibus virtutibus tribuit ſtatum meritorium, ita ut illæ eximiam quamdam dignitatem trahant ex conjunctione cum Charitate: quemadmodum ergo lux dicitur forma colorum, eò quòd colores veluti formentur ac perficiantur, pulchritudinemque & præſtantiam quamdam accipiant à luce illis ſuperveniente; ſic Charitas rectè dicitur forma virtutum. Confer q. 4. art. 3.

Quod in reſp. ad 1. dicit, Charitatem non eſſe formam aliarum virtutum exemplariter; videri poſſet contrarium illi, quod in q. unica de Char. art. 3. ad 6. dixit, his verbis: *Charitas poteſt dici forma exemplaris virtutum*; ſed ex verbis ſubſequentibus Reſponderi poteſt: Quòd ſi cauſa exemplaris dicatur, (quomodo communiter ſolet accipi) ad cujus ſimilitudinem fiunt alia; ſic Charitas non eſt forma exemplaris virtutum, quia virtutes non generantur ad ſimilitudinem Charitatis: ſi verò dicatur forma exemplaris, ad cujus ſimilitudinem cætera operantur; Charitas eſt cæterarum virtutum forma exemplaris, quia omnes virtutes operantur ad ſimilitudinem Charitatis, ſcilicet per inclinationem ad bonum, ſicut Charitas dicit inclinationem ad finem ultimum, qui eſt bonum divinum, q. 14. Ver. art. 5. ad 3. & 4.

In Reſp. ad 2. adverte, Fidem aliter dici fundamentum & radicem ſpiritualis ædificii quàm Charitas: Fi-

des

Digitized by Google

des enim ſic vocatur, partim quia eſt prima, partim quia finem oſtendit, & ad eum dirigit, ut inde exurgat ſpirituale ædificium: Charitas verò, quia motu ſuo vitam influit, facitque opera tum Fidei, tum aliarum virtutum eſſe fructuoſa & æternæ vitæ meritoria.

In reſp. ad 3. obſerva, Charitatem non eſſe cauſam propriè efficientem aliarum virtutum, ſed vocari matrem earum: quia ſicut mater in ſe fœtum concipit ex alio; ita Charitas ex appetitu finis ultimi, qui diverſus eſt ab ipſa Charitate, quodammodo concipit actus aliarum virtutum, quatenus eos imperat. Dicitur etiam Charitas eſſe finis cæterarum virtutum, quia illas ordinat in ſuum proprium finem.

QUÆSTIO XXIV.

De Charitatis ſubjecto.

ARTICULUS I.

Charitas ſubjectatur in voluntate.

ART. 1. docet, Charitatem eſſe in voluntate ſicut in ſubjecto. Quia bonum, quod eſt objectum Charitatis, eſt etiam objectum voluntatis. Confirm. Virtus eſt in ea potentia, in qua eſt ejus actus proprius ab ea efficienter elicitus: atqui talis proprius actus Charitatis, qui eſt diligere, ſubjectatur in voluntate; ergo & Charitas.

Ex iis quæ dicuntur in corp. Objectum appetitus ſenſitivi eſſe bonum per ſenſum apprehenſum: Charitatis autem objectum non eſſe aliquod bonum ſenſibile, ſed bonum divinum, quod ſolo intellectu cognoſcitur; patet negativè reſpondendum eſſe ad id, quod à quibuſdam hìc movetur, Utrùm in appetitu ſenſitivo ſit aliquis habitus dilectionis Dei ſubſerviens Charitati. Nam ad bonum divinum, quod eſt intelligibile, appetitus ſenſitivus ſe extendere non poteſt, ut etiam in reſp. ad 1. dicitur.

Cùm in reſp. ad 2. dicit, quòd *Ratio non eſt regula Charitatis;* non vult ſignificare, actum Charitatis non dirigi & regulari immediatè ab aliquo judicio intellectus: ſed non regulari judicio naturali ſicut virtutes humanæ; verùm ſupernaturali proveniente ex illuminatione divinæ ſapientiæ: unde addit, quòd Charitas *Excedit regulam rationis humanæ*.

ARTICULUS II.

Charitas cauſatur ex infuſione Spiritus Sancti.

ART. 2. docet, Charitatem in nobis cauſari ex infuſione Spiritus Sancti. Cùm autem donum infuſum bifariam poſſit intelligi, per ſe, & per accidens: per ſe, quod ex ſua natura tale eſt, ut excedat facultatem naturæ; ideoque nunquam poſſit homini ineſſe, niſi ex infuſione divina: per accidens, quod quidem ex cauſa naturali poteſt produci; à Deo tamen infunditur ad oſtendendam ſuam virtutem; iſto articulo docet, Charitatem eſſe infuſam priori modo: concludit enim, illam neque naturaliter nobis ineſſe, neque per vires naturales poſſe acquiri, ſed per infuſionem Spiritus Sancti haberi. Quæ doctrina probari poteſt ex Scriptura. Cap. 5. ad Rom. ſcribit Apoſtolus, quòd *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum qui datus eſt nobis*. Et 1. Jo. 4. *Charitas ex Deo eſt*. Quibus Scripturis utuntur, Conc. Milevit. can. 4. & Arauſ. can. 25. ut contra Pelagianos definiant, Charitatem eſſe donum Dei, quod ſine peculiari ejus gratia non poteſt haberi. Et his conſentit Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 7. *Quid eſt ineptius*, ait Auguſt. lib. de Grat. & lib. arb. c. 19. *imò vero quid eſt amentius, & ab ipſa ſanctitate Charitatis alienius, quàm confiteri ex Deo eſſe ſcientiam, quæ ſine Charitate inflat; & ex nobis eſſe Charitatem, quæ facit ut ſcientia inflare non poſſit?* Item cùm dicat Apoſtolus Supereminentem ſcientiæ Charitatem Chriſti: *Quid eſt inſanius, quàm putare, ex Deo eſſe ſcientiam, quæ ſubdenda eſt Charitati, & ex hominibus Charitatem, quæ ſupereminet ſcientiæ?* Confirm. Actus Charitatis eſt ſupernaturalis: ejus objectum, quod eſt bonum divinum, eſt etiam ſupernaturale; ergo & habitus eſt ſupernaturalis.

Ob.

His non obſtat, quòd ex actibus infuſæ Charitatis generatur aliquis habitus dilectionis, ut indicat B. Thom. q. 17. Ver. art. 1. ad 4. Talis enim habitus non eſt ea Charitas, quæ facit amicos & filios Dei, ſed ex actibus ejuſmodi Charitatis oritur: & quamvis ſit acquiſitus; non eſt tamen naturalis, quaſi per naturam cauſatus, ſed aliquo modo ſupernaturalis, utpotè ortus ex actibus ſupernaturalibus. Quod autem 1. 2. q. 51. art. 4. ad 3. dicit, Actus, qui producuntur ex habitu infuſo, non cauſant aliquem habitum; rectè accipitur de habitu ejuſdem ſpeciei, prout argumentum requirebat.

Reſp.

Tacita Ob.

Circa hunc art. obſervandum eſt, actus Charitatis eſſe ſupernaturales, non ſolùm quoad modum quo fiunt, ſed etiam quoad ſubſtantiam ſeu entitatem. Id enim ſignificat Author, cùm non de modo dumtaxat, ſed de ipſa Charitate dicit, quòd *Excedat facultatem naturæ*. Confirm. Actus Charitatis pro ſuo objecto habent Deum quatenus excedit vires naturæ: nullus autem actus poteſt naturaliter ferri in objectum excedens vires naturæ; ergo actus Charitatis non poſſunt per vires naturæ fieri etiam ſecundùm ſubſtantiam. Præterea. Actus debent eſſe proportionati ſuis cauſis: ſed hæ ſunt ſupernaturales ſecundùm ſuam ſpeciem & ſubſtantiam, ut patet ex 1. 2. q. 51. art. 4. & ex corp. præſ. art. ergo etiam actus. Hinc Scripturæ, Patres, & Concilia donum Dei eſſe affirmant, tum Charitatem, tum Dei dilectionem, vel amorem, loquentes vel de habitu vel de actibus ſecundùm ſe conſideratis.

Actus Charitatis eſt ſupernaturalis etiam quoad ſubſtantiam.

Denique. Cùm modus Charitatis, qui eſt diligere Deum ex toto corde & ſuper omnia, ipſi Charitati ſit intrinſecus, adeò ut reverà Charitas non ſit, ſi Deus diligatur vel non ex toto corde vel non ſuper omnia; certum eſt non poſſe aſſignari veros actus Charitatis ſecundùm ſubſtantiam, qui non ſint etiam ſecundùm modum: & propterea, cùm ſimpliciter fatendum ſit, actus Charitatis eſſe ſupernaturales; dicendum eſt, eſſe tales tam ſecundùm ſubſtantiam quàm ſecundùm modum. Objicitur quidem B. Thom. qui q. 171. art. 2. ad 3. dicit: *Alio modo eſt aliquid ſupra naturam humanam quantùm ad modum actus, non autem quantùm ad ſubſtantiam ipſius, ſicut diligere Deum*. Sed reſp. Eum non dicere, illam dilectionem Dei, quæ eſt actus Charitatis, eſſe ſupernaturalem ſolùm quoad modum & non quoad ſubſtantiam; eorum enim quæ ibi dicit ſumma eſt, quòd omne donum gratiæ hominem elevet ad aliquid quod eſt ſupra naturam; vel quantùm ad ſubſtantiam actus, ſicut miracula facere; vel quantùm ad modum actus, & non quoad ſubſtantiam ſicut diligere Deum: cùm ergo certum ſit, hominem ſolis naturæ viribus poſſe aliquo modo diligere Deum, juxta illa quæ idem S. Doctor habet p. p. q. 60. art. 5. & hic ad 1. quamvis non ex toto corde, neque ſimpliciter & abſolutè ſuper omnia, ſed tantùm ſecundùm quid; conſequens eſt, non omnem actum dilectionis Dei eſſe ſupernaturalem quantùm ad ſubſtantiam actus, licèt actus dilectionis Dei ex toto corde & ſimpliciter ſuper omnia ſit ſupernaturalis etiam quantùm ad ſubſtantiam.

ARTICULUS III.

Charitas non infunditur ſecundùm capacitatem naturalium.

ART. 3. docet, Charitatem non infundi ſecundùm capacitatem naturalium. Ad cujus intelligentiam ſciendum eſt, tribus modis intelligi poſſe, Charitatem dari ſecundùm capacitatem vel proportionem naturalium. 1. ſic, ut naturalis virtus ac perfectio ſit diſpoſitio ad gratiam vel gratiæ certam quantitatem. 2. ut opera viribus naturalibus facta ejuſmodi diſpoſitionis rationem habeant. 3. ſic, ut neque perfectio naturalis neque opera per vires naturæ facta ſint diſpoſitio ad gratiam vel gratiæ quantitatem; Deus tamen pro ſuo beneplacito conſtituerit dare gratiam minorem aut majorem, prout eſt minor vel major perfectio naturalis. Doctrina B. Thomæ ſecundùm omnes illos modos eſt accipienda. Nam in corp. docet, Charitatem, cùm ſuperexcedat proportionem naturæ humanæ, non dependere ex conditione naturæ, vel ex capacitate naturalis virtutis. In reſp. verò ad 3. aſſerit, Eum, qui habet meliora naturalia, poſſe minus conari, & è converſo; atque ideo homines non accipere gratiam ſecundùm proportionem naturalium eo modo

quo Angeli. Confirm. Charitatem dari ſecundùm capacitatem naturalium primo & ſecundo modo manifeſtè pertinet ad hæreſim Pelagii; ergo non eſt aſſerendum. Ant. patet. Quia hoc eſt gratiam dari ſecundùm noſtra merita.

Neque autem tertio, neque aliis modis dici poſſe charitatem homini dari ſecundùm capacitatem vel proportionem naturalium; Prob. 1. Quia hominibus idiotis ſimplicibus & abjectis Deus aliquando confert magnam gratiam & Charitatem: ſapientibus autem ingenioſis & nobilibus aliquando parvam aut nullam: *Quæ* enim, *ſtulta ſunt Mundi elegit Deus, ut confundat ſapientes, & infirma Mundi elegit Deus, ut confundat fortia*, 1. ad Cor. 1. Quo etiam pertinet illud Chriſti Matth. 11. *Confiteor tibi Pater Domine cæli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & revelaſti ea parvulis.*

2. Minimus Angelorum eſt naturæ excellentioris quàm homines etiam præclariſſimi: certum eſt autem, quòd non acceperit majorem gratiam quàm illi, cùm & beatiſſima Virgo exaltata ſit ſuper omnes Choros Angelorum, & Apoſtoli Apoſtolicique viri quorumdam Angelorum qualitatem videantur excedere; ergo Deus non dat hominibus Charitatem ſecundùm capacitatem naturalium.

3. Cùm aſſignatur cauſa gratiæ, ea ſemper refertur vel in Dei beneplacitum, vel in menſuram, quam ipſe partitur ſicut vult; numquam verò in menſuram bonorum naturalium. Ad Rom. 12. *Habentes donationes ſecundùm gratiam, quæ data eſt nobis, differentes*. 1. ad Cor. 12. *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens ſingulis prout vult.* Ad Eph. 4. *Unicuique noſtrum data eſt gratia ſecundùm menſuram donationis Chriſti*; ergo inæqualitas gratiæ vel Charitatis non poteſt reduci in proportionem naturalium.

Ob. His non obſtat, quòd Deus unicuique diſtribuat talenta ſecundùm propriam virtutem, Matth. 25. & quòd donat ſingulis juſtitiam ſecundùm menſuram, quam Spiritus Sanctus partitur ſingulis prout vult & ſecundùm propriam cujuſque diſpoſitionem; in Conc. Trid.

Reſp. ſeſſ. 6. c. 7. Illa enim virtus eſt diſpoſitio vel præparatio proveniens ſecundùm totam ſuam latitudinem ex Dei dono, atque adeò ex voluntaria ipſius diſtributione: quæ diſpoſitio dicitur propria hominis, quia homo eſt qui ſe præparat; dicitur tamen & eſt divini muneris, quia ut ſe præparet, ut ad juſtificationem conetur, ut ad Deum ſe convertat, gratiæ Dei eſt moventis ipſum plus vel minus pro beneplacito ſuæ voluntatis: *Illa virtus, ſecundùm quam ſua dona Deus dat unicuique, eſt diſpoſitio vel præparatio præcedens, ſive conatus gratiam accipientis. Sed hanc etiam diſpoſitionem vel conatum prævenit Spiritus Sanctus, movens mentem hominis vel plus vel minus ſecundùm ſuam voluntatem*; ait B. Thom. hic ad 1. Confer quæ dicuntur 1. 2. q. 109. art. 6. & q. Diſp. de Charit. art. 7. ad 9.

De Reſp. Ad 3. videnda ſunt quæ habet Author p. p. q. 62. art. 6.

Articulus IV.

Charitas augeri poteſt. ART. 4. probat, Charitatem viæ poſſe augeri. Quia ex hoc dicimur Viatores, quòd ad deſtinatum terminum, qui Deus eſt, tendimus: pertinet autem ad rationem Viatorum, quòd ita poſſint tendere ad ſuum terminum, ut ad eum magis ac magis appropinquent; ergo & nos ita poſſumus tendere in Deum, ut illi magis ac magis appropinquemus: atqui iſtam appropinquationem facit Charitas, cùm non appropinquemus Deo paſſibus corporis, ſed affectibus mentis; ergo Charitas poteſt in hac vita augeri & creſcere.

Hæc doctrina eſt Fidei definita in Clem. *Ad noſtrum*, tit. de Hæret. ubi Clemens V. cum Concilio Vienn. damnavit errorem Beguardorum & Beguinarum docentium, quòd homo poſſet talem perfectionis gradum acquirere, ut amplius in gratia proficere non valeret. Unde Conc. Flor. in Comp. Fid. inter effectus Sacramenti Euchariſtiæ ponit, quòd *in digne ſumentibus gratia augeatur*. Recentior definitio extat in Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 10. & can. 24. ubi docetur & ſic ſub anathemate definitur juſtitiam acceptam conſervari, & coram Deo augeri per bona opera. *Hoc verò juſtitiæ incrementum petere S. Eccleſiam cùm orat, Da nobis Fidei, Spei & Charitatis augmentum.* Confirm. Nam Scriptura affirmat, tum juſtitiam, tum Charitatem augeri. Apoc. ult. *Qui Juſtus eſt, juſtificetur adhuc.* Eccleſiaſt. 18. *Ne verearis uſque ad mortem juſtificari.* Ad Eph. 4. *Veritatem facientes in Charitate, creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput Chriſtus.* Ad Philipp. 1. *Hoc oro, ut Charitas veſtra magis ac magis abundet.* 1. ad Theſſ. 3. *Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat Charitatem in invicem.*

His & Patres ſubſcribunt, Aug. Tract. 5. in epiſt. Jo. *Charitas meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici.* Et ſerm. 2. de Div. c. 4. *Attendite quid habeatis de Charitate, & hoc quod inveneritis augete.* Hieron. lib. 2. cont. Jovin. c. 18. docet, Juſtos ſpe profectus laborare, ipſumque Apoſtolum Paulum quotidie profeciſſe, dum decreſcere ſe putabat niſi ſemper creſceret. Greg. hom. 15. in Ezech. *Alia ſunt virtutis exordia, aliud profectus, aliud perfectio.* Proſp. lib. 2. de Voc. Gent. c. 11. *Sæpè dilectio Dei ex Mundi dilectione marceſcit, niſi ad eum fervorem Spiritu Sancto inflammante profecerit, qui nullo extinguì frigore, nullo poſſit tempore languere.*

Cæterum, cùm habitus intelligi poſſint creſcere vel extenſivè, hoc eſt ſecundùm extenſionem ad plura objecta, vel intenſivè, ideſt ſecundùm intenſionem ipſorum habituum in ſubjecto; difficultas eſt, An Charitas poſſit augeri utroque iſto modo.

Videtur quòd non intenſivè. Quia Charitas nullam habet qualitatem contrariam, per cujus remiſſionem ipſa intendatur; ſicut intenditur v. g. calor in aqua per remiſſionem frigoris, & aliæ qualitates ſimiliter.

Videtur autem augeri extenſivè. Quia fieri poteſt, quòd alicujus Charitas, quæ ſolùm ſe extendebat ad obſervationem mandatorum, poſtea ſe extendat etiam ad obſervationem conſiliorum evangelicorum.

B. Thom. ſententia ſatis certa eſt, Charitatem quantùm ad habitum augeri ſecundùm intenſionem, & non ſecundùm extenſionem. Prius quidem. Quia dum ſubjectum perficitur, & paulatim magis magiſque actuatur, Charitate ſibi inhærente; ipſa etiam ſecundùm eſſentiam individualem perficitur & augetur, utque prius erat minus intenſa, nunc fit intenſior ac perfectior, juxta illa, quæ ſuperiùs ex Scriptura & Patribus ſunt allata. Poſterius verò. Quia per Charitatem homo conſtituitur in proxima potentia ad eliciendum dilectionis actum circa quælibet diligenda: unde Author art. ſeq. docet, Quòd Charitas non ſic augeatur, quaſi extendatur ad quædam objecta, ad quæ prius ſe non extendat, *Quia* (inquit) *etiam minima Charitas ſe extendit ad illa omnia, quæ ſunt ex Charitate diligenda*; quia ſcilicet Charitati eſſentiale eſt, quòd ſit in genere habitus ſufficiens tendere in Deum ſicut in objectum formale, & in proximum quicumque ille ſit propter Deum. Unde 1. 2. q. 109. art. 9. docet, Hominem in gratia & conſequenter in Charitate conſtitutum non indigere alio auxilio gratiæ, quaſi aliquo alio habitu infuſo, ad operandum bona, & vitandum mala.

Augetur intenſivè.

Non extenſivè.

Ad 1. Ergo Arg. Reſp. Non oportere omnem formam quæ intenditur habere qualitatem contrariam; quia intenſio alicujus formæ non per ſe eſt remiſſio formæ contrariæ, ſed eſt formæ illius major perfectio perfectiorque participatio: hinc lumen, quamvis non habeat ullam qualitatem contrariam, intenditur tamen in aere, quando Sol magis ad eum appropinquat.

Ad 2. Reſp. Illud augmentum non eſſe in extenſione habitus ad objectum, ad quod ille habitus non poſſet prius extendi, ſed in iſtius habitus exercitio & uſu: ac proinde ſicut verum eſt, Charitatem non augeri extenſivè ad plura objecta, loquendo de habitu; ita etiam verum eſt, eam ſic augeri, loquendo de actu.

Pro Reſp. Ad 1. negat 2. ſubſ. docens, Virtualem quantitatem non ſolùm attendi ſecundùm objecta ſeu numerum objectorum, ſecundùm quæ Charitas quantùm ad habitum non creſcit, etiamſi creſcere poſſit quantùm ad habitum, exercitium, & actum: ſed etiam ſecundùm intenſionem actus, ut magis vel minùs aliquid diligatur.

Quod in 3. Arg. ſumit, *Sed non movetur eſſentialiter, niſi quod corrumpitur vel generatur*; ut verum ſit,

Digitized by Google

ſit, intelligendum eſt de eo, quod ſic movetur, ut incipiat vel deſinat eſſe in ſubjecto: non autem de eo, quod ſic movetur, ut incipiat magis ac magis in ſubjecto eſſe. Dum verò augetur Charitas; non ſic movetur, ut nova aliqua Charitas ſecundùm eſſe completum per ſe incipiat eſſe in ſubjecto: ſed tantùm adduntur gradus, qui ſecundùm ſe ſunt incompleti, & ad Charitatem quæ priùs inerat perficiendam ordinati; quemadmodum art. ſeq. explicabitur.

ARTICULUS V.

Utrùm Charitas augeatur per additionem?

VIDETUR quòd non. 1. Quia deberet fieri additio formæ ad formam: hoc autem eſt impoſſibile; ad talem enim additionem oporteret, formam quæ additur diſtingui ſecundùm numerum ab ea cui additur: non poteſt autem inveniri talis diſtinctio, quia diſtinctio numerica accidentium ſumitur ex ſubjecto; intenſio verò Charitatis fit in eodem ſubjecto.

2. Si fieret additio: vel id quod adderetur eſſet eſſentialiter Charitas; vel non. Si prius: plures Charitates eſſent in eodem ſubjecto; & ſic non tam Charitas ipſa fieret perfectior, quàm multiplicarentur ſecundùm numerum: Præterquamquod abſurdum eſt, plura accidentia ſolo numero diſtincta poni in eodem ſubjecto. Si Poſterius: quid ergo reale eſt id, per cujus additionem augetur Charitas?

3. Eſſentiæ rerum conſiſtunt in indiviſibili, ſuntque ſicut ſpecies numerorum, quibus non poteſt fieri additio abſque variatione ſpeciei; ergo non poteſt eſſentialiter augeri Charitas per additionem, niſi mutetur ſpecies Charitatis.

4. Si intenſio fieret additione gradus ad gradum; vel illi gradus facerent formam unam compoſitione, vel continuatione, vel ſubjecto: non compoſitione, quia Charitas eſt forma ſimplex: non continuatione, quia unio graduum non fit ſecundùm partes quantitatis: non ſubjecto, quia quæ tantùm ſubjecto unum ſunt, differunt ſpecie, ut albedo & dulcedo in lacte: cùm ergo non poſſint facere unam formam; intenſio non fit per additionem graduum.

Reſp. ad Art. Hujus art. quæſtio perplexa eſt & controverſa: verumtamen Reſp. veriſimilior eſſe videtur, Charitatem ſicut & alios habitus augeri per majorem radicationem in ſubjecto; ſive per hoc, quòd ipſa magis perfectè inſit ſubjecto: iſtam verò majorem radicationem fieri per additionem graduum.

Prior pars patet. Formam enim aliquam augeri, eſt ipſam fieri majorem ſeu perfectiorem: ſi autem eſt perfectior quàm antea; conſequens eſt, quòd perfectiùs inſit, cùm accidentis eſſe ſit ineſſe.

Poſterior prob. 1. Quia non videtur ſatis intelligibile, Charitatem motu reali, cujuſmodi eſt intenſio, augeri magiſque in ſubjecto radicari, nullo prorſus acquiſito.

2. Subjectum non poteſt reddi magis tale, niſi acquirat in ſeipſo majorem formam, à qua ſic denominetur: quando autem augetur habitus ſive Charitatis ſive alius, ſubjectum redditur magis tale quàm erat priùs; ergo acquirit majorem formam.

3. Per ſuſceptionem Sacramentorum à Juſtis factam augetur in eis habitus gratiæ & Charitatis: atqui iſtud augmentum fit per acceſſionem alicujus novæ gratiæ, quæ priùs non erat in ſubjecto; ergo gratia & Charitas augetur per additionem, & non per ſolam majorem radicationem. Maj. nota eſt ex doctrina Fidei docentia, omnia Sacramenta cauſare & conferre gratiam. Min. prob. Si enim nihil omninò accederet, neque aliquid produceretur de novo, non poſſent dici Sacramenta conferre & cauſare gratiam, ſed vel conſervare illam, vel perficere modum inhæſionis ipſius.

Et quamvis B. Thom. tum hic, tum in 1. 2. q. 52. videatur hunc modum augmenti negare; non pauci tamen exiſtimant, ipſum à reſponſione data non diſſentire, ut Toletus lib. 4. Phyſic. c. 9. Vaſquez in 1. 2. diſp. 82. c. 4. Lorcas, Pezantius, & Turrianus hic. 1. Quia non negavit latitudinem graduum in formis, quæ perficiuntur & augentur; ut patet ex 3. p. q. 7. art. 9. 10. & 12. quod etiam concedit Cajetanus. 2. Quia docuit, per omnem motum acquiri aliquid, quod priùs non inerat, p. p. q. 9. art. 1. augmentum autem formæ eſſe motum, ſatis concedit hoc art. ac etiam art. ſup. ſi conferatur 3. arg. cum reſp. ad illud. 3. Quia tam hoc art. quàm præced. & q. Diſp. de Virt. in com. art. 11. affirmat, Charitatem augeri ſecundùm ſuam eſſentiam, & non tantùm ſecundùm radicationem in ſubjecto: atque ita concedit augmentum fieri in ipſamet eſſentia Charitatis, quod non videtur poſſe fieri, niſi Charitas in ſe recipiat acceſſionem alicujus.

Ob. Dices: B. Tho. hic in corp. & ad 3. expreſsè dicit, Charitatem nullo modo augeri per additionem, ſed totum ejus augmentum fieri abſque eo, quòd aliquid eveniat de novo; ergo cenſeri non poteſt, admiſiſſe augmentum per additionem. Reſp. Reſp. Neg. C. Quod enim dicit poteſt ſic explicari, ut non negaverit quamcumque additionem, ſed eam tantùm, quæ ſit alicujus qualitatis completæ non ſubordinatæ, quæ ante augmentum præſupponatur eſſe, & diſtingui ſecundùm numerum ab ea cui additur. Alioquin niſi ſic explicetur; locum non habebit quod dicit, Tale augmentum fieri non poſſe niſi per hoc, quòd una mens rationalis adderetur alteri, quod eſt impoſſibile: quamvis etiam ſi eſſet poſſibile; tale augmentum faceret majorem diligentem, non autem magis diligentem.

Qualis fiat additio. Ad 1. ergo Arg. Reſp. Fieri additionem formæ ſeu gradus formæ, quæ quidem forma priuſquam addatur imperfectè diſtinguitur ſecundùm numerum ab ea cui additur; partim quia ſolùm eſt in potentia, & altera actu; partim quia producitur hoc tempore, & per hoc augmentum, cùm altera nunc non producatur, ſed præextiterit. Verumtamen non perfectè diſtinguitur ſecundùm numerum à præcedente, quia tunc cùm eſt actu, non eſt una quædam qualitas ab illa diverſa, ſed cum ea unam numero formam conſtituit: & juxta hæc admitti poteſt quod ſumitur, Non poſſe in propoſito inveniri diſtinctionem numericam, eò quòd intenſio Charitatis fiat in eodem ſubjecto; ut nimirum ſermo ſit de perfecta diſtinctione numerica, quomodo differunt res plures ejuſdem ſpeciei actu exiſtentes, quæ in unam non coaleſcunt. Si autem ſermo ſit de quacumque diſtinctione numerica, etiam imperfecta; ea ſufficienter poteſt hic inveniri: quia ſubjectum eſt capax eorum graduum, quorum latitudinem habet ipſa forma; unde quando eſt actu reſpectu unius gradus, eſt in potentia reſpectu alterius.

Ad 2. Reſp. Id quod additur eſſe novum gradum ejuſdem ſpeciei cum forma præexiſtente, atque adeò eſſe eſſentialiter Charitatem. Neque propterea concedendum eſt, eſſe plures Charitates in eodem ſubjecto: quia illa quæ accedit ita conjungitur cum præcedente, ut per illam conjunctionem fiat una numero Charitas magis intenſa. Et quamvis abſurdum reputemus plura accidentia ſolo numero diſtincta poni in eodem ſubjecto, loquendo de accidentibus completis, actu exiſtentibus, non ſubordinatis; non tamen eſt abſurdum, quòd novus gradus producatur, & productione ipſa, ſi præcedenti conjungatur, ut unam cum eo qualitatem conſtituat: quia tales gradus ad ſe invicem ſic ordinati ſunt, ut ex omnibus exurgat unica qualitas.

Ad 3. Neg. C. Cùm enim eſſentiæ rerum conſiderari poſſint, vel ſecundùm quidditatem ſive eſſentiam ſpecificam, vel ſecundùm individualem; id quod ex Philoſopho ſumitur verum eſt de eſſentiis rerum priori modo conſideratis, non de illis ſecundùm poſteriorem modum ſpectatis: cùm conſtet, in individuo & calorem calori & albedinem albedini poſſe addi abſque ulla mutatione ſpeciei. Nos autem hic dicimus, ſicut alias quaſdam formas ita & Charitatem ſecundùm eſſentiam individualem augeri poſſe per acceſſionem graduum.

Ad 4. Reſp. Gradus qui adduntur cum gradibus præexiſtentibus facere Charitatem unam intenſione, & quodammodo compoſitione; ac nihilominus illam eſſe ſimplicem, quia ea ex quibus conſtat, non tam ſunt partes quàm gradus perfectionis.

Articulus VI.

Utrùm quolibet actu Charitatis augeatur Charitas?

VIDETUR quòd ſic. 1. Quia quilibet actus Charitatis, cùm ſit bonus & ex gratia profectus, meretur augmentum Charitatis: non eſt autem ratio cur augmentum illud non ſtatim fiat; ergo ſtatim fit. Min. prob. Quia Juſtus, qui actum Charitatis fecit, quandoquidem ponatur de condigno mereri augmentum, dignus eſt illo. Si dicas: Eſſe quidem dignum, ſed quando operatur remiſsè non ſufficienter eſſe diſpoſitum. Contra. Per actus remiſſos ſufficienter diſponitur in ratione diſpoſitionis meritoriæ ad recipiendum augmentum gloriæ; ergo etiam ad recipiendum augmentum gratiæ.

2. Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 10. docet, Juſtificatos renovari de die in diem, & in juſtitia per Chriſtum accepta creſcere, atque magis juſtificari per obſervationem mandatorum, cooperante Fide bonis operibus: & can. 24. definit, Juſtitiam acceptam augeri coram Deo per bona opera. Loquitur autem de omnibus operibus, quibus Juſti communiter obſervant mandata: cùm ergo communiter hæc opera non ſemper ſint intenſiora; mens Concilii videtur eſſe, quòd juſtitia augeatur per opera bona, ſive ſint intenſa, ſive remiſſa. Confirm. Can. 32. definit, Juſtum bonis operibus verè mereri augmentum gratiæ: vitam autem æternam & ipſius vitæ æternæ conſecutionem, ſi in gratia diſceſſerit. Niſi verò Concilium exiſtimaſſet, meritum augmenti gratiæ, & meritum vitæ æternæ in hoc differre, quòd vitam æternam contingat mereri, etiamſi non ſtatim ea conſequatur, non autem augmentum gratiæ; debuiſſet ſimilem aliquam conditionem apponere quando loquitur de augmento gratiæ.

3. Si Charitas ſolùm augeretur per actus intenſiores; ſequeretur illam non poſſe augeri: impoſſibile eſt enim, actum intenſiorem produci ab habitu minùs intenſo, cùm à proportione minoris inæqualitatis non ſurgat actio.

Sed contra. Non quemlibet actum Charitatis mereri augmentum gratiæ prob. 1. Quia idem actus non poteſt condignè mereri duo præmia, ita ut utrumque integrè reſpondeat merito; ergo per actum, quo meremur gloriam vel ejus augmentum, non meremur augmentum Charitatis.

2. Qui negligenter utitur donis acceptis, non eſt dignus majora percipere: ſed qui remiſsè operatur, cùm non utatur habitu quem habet ſecundùm ejus proportionem, negligenter videtur illo habitu uti; ergo non eſt dignus ejus augmento. Confirm. Actus remiſſus non diſponit ad augmentum habitus, ſed magis ad diminutionem ipſius; ait B. Th. 1. 2. q. 52. art. 3. ergo non meretur augmentum.

Priuſquam reſpondeatur, tria ſunt notanda. 1. Actus Charitatis quoſdam eſſe remiſſos, qui nimirum fiunt ſine cura, & conatu; quales ſunt illi, qui intenſionem habitus vel non adæquant, vel non excedunt: quoſdam verò intenſos ſeu ferventiores, qui ſcilicet fiunt cum cura & conatu; cujuſmodi ſunt qui intenſionem habitus excedunt.

2. Præter actus Charitatis elicitos actus aliarum virtutum etiam vocari & eſſe Charitatis, quando a Charitate imperantur, & ab ea ad ſuum finem ſupernaturalem diriguntur.

3. Non eſſe faciendam differentiam augmenti gratiæ & Charitatis quantùm ad actus intenſos & remiſſos, etiam poſito quòd gratia & Charitas realiter differant; quia etiam hoc poſito, per eoſdem actus augentur, & quidem æqualiter: ſunt enim juxta illam ſententiam duo habitus ita ſe invicem conſequentes, ut alter ex altero oriatur ſitque ab eo inſeparabilis; unde B. Tho. eodem modo hic ad 1. loquitur de augmento Charitatis, quo 1. 2. q. 114. art. 8. ad 3. locutus fuerat de augmento gratiæ. Si dicas: Gratiam in Chriſto fuiſſe infinitam, non autem Charitatem. Reſp. Utramque fuiſſe finitam ſecundum intenſionem in ratione habitus: & utramque infinitam, quia illimitatam ad effectus & ſine menſura datam, ac valentem ad actus infiniti valoris.

Ob.
Reſp.

His præmiſſis, pro Reſp. ſit

Conclusio I.

QUILIBET actus Charitatis habitualis, ſive intenſus ſive remiſſus, ſive elicitus ſive imperatus, meretur augmentum Charitatis. Ita ſentit B. Thom. hoc art. ad 1. & 1. 2. q. 114. art. 8. ad 3. Scotus in 4. d. 22. q. 1. §. de ſecundo art. Richard. in 1. d. 17. & alii communiter, partim ad hunc art. partim ad q. 52. art. 3. in 1. 2.

Quilibet actus Charitatis meretur augmentum.

Prob. 1. Talis actus meretur vitam æternam; ergo etiam meretur augmentum Charitatis & gratiæ. Ant. patet. Ut enim opera Viatorum ſint meritoria vitæ æternæ, Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 16. non requirit aliud, quàm ut ſint opera hominis juſtificati facta in Deo, ſive ex gratia & auxilio Dei. C. prob. Quia gloria correſpondet gratiæ & Charitati; ac proinde quandocumque eſt aliquod meritum gloriæ, eſt etiam meritum gratiæ.

2. Actus Charitatis quantumvis remiſſus eſt bonus, & procedit ab homine juſtificato per Spiritum Dei moto; ergo nihil ei deeſt, quominùs mereatur augmentum gratiæ. Neque his repugnat B. Thom. in 2. diſt. 27. art. 5. ad 2. dicens, Quòd non quilibet actus meritorius mereatur augmentum gratiæ: Ibi enim ſolùm negat, omnem actum Charitatis mereri augmentum gratiæ tamquam præmium concomitans; ſic nimirum, ut illud augmentum ſtatim ſequatur: unde rationem ſubjicit, quia *Non in quolibet actu meritorio invenitur illa conditio, per quam ex actu conſequitur augmentum habitus.*

Tacita Ob.

Conclusio II.

PROBABILE eſt, non quolibet actu Charitatis ſtatim augeri Charitatem, ſed tunc demum, quando juſtificatus prorumpit in actum ferventiorem. Contrarium quidem ſentiunt Gabriel, Major in 1. d. 17. & poſt eos Malderus, Lorcas, Turrianus & quidam alii exiſtimantes, augmentum gratiæ & Charitatis, quod meremur per actus remiſſos, ſtatim dari. Sed concluſio noſtra eſt B. Thomæ tum hic, tum in 1. 2. q. 114. art. 8. ad 3. in 1. d. 17. q. 2. art. 3. in 2. d. 27. art. 5. quem hac in parte ſequuntur Scotus in 4. d. 22. Ric. in 1. d. 17. Conradus ad 1. 2. q. 114. art. 8. Cajet. Bannes & alii Commentatores ad hunc art. Verba B. Thomæ q. 114. ſunt: *Quolibet actu meritorio meretur homo augmentum gratiæ ſicut & gratiæ conſummationem, quæ eſt vita æterna: ſed ſicut vita æterna non ſtatim redditur, ſed ſuo tempore; ita nec gratia ſtatim augetur, ſed ſuo tempore, cum ſcilicet aliquis fuerit ſufficienter diſpoſitus ad gratiæ augmentum.* Hoc autem art. in Reſp. ad 1. ſic habet: *Quilibet actus Charitatis meretur vitam æternam, non quidem ſtatim exhibendam, ſed ſuo tempore. Similiter etiam quilibet actus Charitatis meretur Charitatis augmentum, non tamen ſtatim augetur, ſed quando aliquis conatur ad hujuſmodi augmentum.*

Non quolibet actu Charitatis augetur charitas.

Prob. 1. De ſpiritualibus & ſupernaturalibus habitibus, quantùm ad ea quæ in Scripturis, Patribus, Conciliis, aut Traditionibus non explicantur, judicare debemus ſecundùm proportionem ad naturalia; tum ne libera detur occaſio fingiendi quidlibet; tum quia ad ſuavem divinæ providentiæ ordinem videtur pertinere, ut juxta modum diſpoſitionis rerum naturalium, quæ ſunt nobis notæ & proportionatæ, diſponat etiam ſupernaturalia in nobis: ſed habitus per vires naturales acquiſiti non augentur per actus remiſſos, cùm illi ſint imperfectiores habitibus; ergo nec habitus infuſi augentur per actus remiſſos. Si dicas: Habitus acquiſitos propterea requirere actus intenſiores, quia augentur per illos efficienter: habitus verò infuſi non augentur noſtris actibus efficienter, ſed diſpoſitivè & meritoriè. Reſp. Saltem hinc ſequi, quòd Charitas non augeretur quibuslibet bonis actibus, ſed intenſioribus duntaxat, ſi (quod quidam affirmant) Charitas augeretur noſtris actibus, non ſolùm meritoriè, ſed etiam effectivè: atqui non eſt certum aliquod fundamentum dicendi, quòd Deo ſolo augmentum efficiente, Charitas augeatur per alios actus, quàm augeretur Deo & homine augmentum efficiente; ergo non videtur augeri per actus remiſſos.

Ob.
Reſp.

2. Si-

Digitized by Google

2. Similes actus faciunt ſimiles habitus; ergo actus remiſſi non faciunt habitum intenſiorem, quia facerent diſſimilem.

3. Effectus non excedit virtutem ſuæ cauſæ : ſed habitus intenſus excedit virtutem actus remiſſi ; ergo non eſt ab illo.

4. Sicut ad infuſionem Charitatis requiritur diſpoſitio in adultis; ita etiam ad augmentum : ſed actus remiſſus non eſt proxima diſpoſitio ad intenſiorem habitum; ergo quando non eſt alius actus quàm remiſſus, habitus non augetur.

Ob. Dices : Si non per quemlibet actum etiam remiſſum augetur Charitas; ſequuntur duo abſurda. Prius, Deum non retribuere mercedem ſecundùm meritum: ſi enim is, qui actus remiſſos operatus eſt, non prorumpat in ferventiorem, non accipiet mercedem illis actibus remiſſis debitam. Poſterius, Juſtum, qui perfectus eſt, eſt pejoris conditionis quàm imperfectus: poteſt enim eſſe, quòd perfectus operetur actum intenſiorem quàm imperfectus; ac nihilominus non augeatur habitus qui in ipſo eſt : augeatur verò habitus ejus qui eſt imperfectus, ſi nimirum actus hominis perfecti ſit remiſſus comparatione ſui habitus, actus autem imperfecti ſit intenſus reſpectu ſui.

Ad prius quidam reſp. Eum, qui in hac vita non prorumpit in actum ferventiorem, atque ita non ſe diſponit ad receptionem Augmenti quod meruerat; recipere illud in altera vita. Sed cùm B. Thomæ ſententia ſit, tunc demum recipi augmentum, quando homo prorumpens in actum ferventiorem ad illud ſe diſponit : in altera verò vita nulla ſit nova diſpoſitio; probabilius videtur, Deum poſt hanc vitam non conferre augmentum gratiæ vel Charitatis : ſed impertiri lumen gloriæ proportionatum ei Charitati, in qua quiſque diſcedit.

Reſp. Dicimus ergo : Deum retribuere mercedem ſecundùm meritum etiam illi, qui poſt actus remiſſos non prorumpit in ferventiorem; quia mercedem vitæ æternæ retribuit, non ſolum intuitu actuum intenſiorum, ſed etiam intuitu remiſſorum. Quòd autem non retribuat augmentum gratiæ; defectus provenit ab homine, qui ad ejuſmodi augmentum ſe non diſpoſuit.

Si contra dicas : Ille eſſet injuſtus, qui operario per decem dies laboranti merentique ex pacto ſingulis diebus unum denarium non redderet decem denarios ſed tantùm unum, eumque decem titulis debitum ; ergo ſimiliter injuſtus erit Deus, ſi propter plura merita non reddat plures gradus gloriæ, ſed unum ex diverſis titulis debitum : ſicut enim operario debetur merces ex juſtitia, ita Juſtis benè operantibus gloria debetur ex juſtitia. Reſp. Neg. C. Quoniam in operario nulla requiritur diſpoſitio, ut mercedem ſibi debitam actualiter conſequatur : in Juſtis autem neceſſaria eſt diſpoſitio, ut gratiam vel gloriam quam meruerunt accipiant. Et diverſitatis hujus ratio eſt : quòd merces operario debita ſit illi extrinſeca; ea verò, quæ Juſtis redditur, eſt forma quædam intrinſecè illos afficiens, ideoque prærequirit diſpoſitionem ſubjecti.

Ad Poſterius Neg. Aſſ. Perfectus enim ideo ſimpliciter eſt melioris conditionis, quia propter majorem gratiam ſanctificantem eſt ſanctior & Deo gratior, ejuſque actus eſt æquè vel magis meritorius quàm actus imperfecti, ſecundùm quod eſt æquè vel magis intenſus. Neque refert, quòd tunc non recipiat augmentum. Id enim ex eo contingit, quòd non ſit ſufficienter diſpoſitus ad augmentum; & quantùm ad hoc dici poteſt inferioris conditionis, non ſimpliciter, ſed ſecundùm quid.

Concluſio III.

HAbitus Charitatis non augetur ſecundùm totam latitudinem actus, ſed tantùm ſecundùm exceſſum ipſius ſupra habitum. Ut ſi quis habens habitum Charitatis ut ſex operetur actum intenſum ut octo; non recipiet octo gradus augmenti, qui cum præcedentibus facerent 14. ſed ſolùm duos, ut ejus habitus jam ſit intenſus ad octo gradus. Cauſa enim naturalis non auget formam naturalem niſi ſecundùm eos gradus quibus illam ſuperat : ut ſi calido ut quinque approximetur calidum ut ſex, iſtod non intendet calorem prioris niſi ad unum gradum; ergo idem videtur dicendum de intenſione formarum ſupernaturalium propter proportionem earum ad naturales : quamvis enim cauſa naturalis ſufficienter intendat formam naturalem; non ſimiliter autem actus meritorii intendant habitum Charitatis; tamen ſicut in infuſione habitus ſervatur proportio diſpoſitionum ad formam; ita dicenda eſt ſervari in augmento.

Deinde. Is qui Matth. 5. habebat quinque talenta, & lucratus eſt alia quinque, ſolùm pervenit ad numerum decem talentorum ; ergo ſimiliter qui habet Charitatem ut quinque, ſi benè operando lucretur alios quinque gradus, quod erit exercendo actum intenſum ut decem, non accipiet Charitatem majorem quàm decem graduum.

Concluſio IV.

AUgmentum Charitatis, quod datur homini in actum ferventiorem prorumpenti, ſive cum fervore & conatu operanti, non ſolùm reſpondet actui ferventiori, ſed etiam actibus remiſſis qui præceſſerant : ferventiori quidem, ut diſpoſitioni proximæ & adæquatæ; remiſſis verò, ut diſpoſitionibus remotis & inadæquatis : omnibus autem ut habentibus vim & rationem meriti. Atq; hoc eſt quod B. Thom. hic in corp. ſignificat dicens, quòd *Quilibet actus Charitatis diſponit ad Charitatis augmentum, in quantum ex uno actu Charitatis homo redditur promptior ad agendum iterum ſecundùm Charitatem, & habilitate creſcente, prorumpit in actum ferventiorem ; & tunc augetur Charitas in actu.* Vide eumdem in 1. d. 17. q. 2. art. 3. Ita patet, quo modo actus remiſſi non fruſtrantur eo quod promeruerunt : cùm enim augmentum quod datur ex variis titulis dari poſſit; datur ob meritum actuum remiſſorum, & ſimul ob meritum actuum intenſiorum.

Concluſio V.

VEriſimile eſt, quòd habitus Charitatis ſicut & aliarum virtutum infuſarum non augetur noſtris actibus efficienter, ſed tantùm diſpoſitivè & meritoriè. Ita B. Thomas q. de Vir. in com. art. 11. in corp. & ad 14. In 1. d. 17. q. 2. art. 2. ad 3. & art. 3. in corp. Richard. & Durand. in 1. d. 17. Henricus Quodlib. 5. q. 19. Ratio eſt. Quia Charitas non acquiritur per exercitium, ſed à Deo infunditur; ergo ſimiliter ejus augmentum, præſertim ſi illud fiat per additionem graduum : omnes enim gradus ſunt ejuſdem rationis. Huc pertinet, quod in definitione virtutis infuſæ dicitur, *Quam Deus in nobis ſine nobis operatur*; id enim tam de ſecunda infuſione, quæ fit quando augetur, quàm de prima videtur verificari. Charitas non augetur efficienter noſtris actibus.

Ad 1. Arg. Neg. Min. Eſt enim ratio, cur augmentum non ſtatim fiat; nimirum quia actus remiſſus, etſi ſit idoneus ad merendum, non eſt tamen idonea diſpoſitio ad augmentum ſtatim accipiendum : nam actus habitu minor vel æqualis non eſt proxima diſpoſitio ad hoc, ut habitus augeatur; ſicut calidum ad quatuor gradus non eſt diſpoſitio vel cauſa intendendi calorem alterius æquè intenſum.

Si dicas : Candelam lucidam ut quatuor approximatam alteri æquè lucidæ reddere locum lucidiorem. Ob.
Reſp. Nos non negare, quin duo agentia naturalia æquè activa poſſint in aliquo tertio producere effectum intenſiorem, quàm produceret unum ſolum; eò quòd ſingula tunc agant tamquam cauſæ partiales, utrumque verò ſimul tamquam una cauſa totalis : ſed negamus, duorum naturalium agentium æquè activorum unum intendere alterum. Ad probat. Reſp. Juſtum, qui operatur actus remiſſos Charitatis, eſſe dignum augmento ſuo tempore recipiendo, quando nimirum conabitur ad illud : ſed non eſſe dignum ut jamjam recipiat, quia non habet diſpoſitionem ad augmentum idoneam. Ad Rep. Neg. Ant. Qui enim poſt actus remiſſos nullum actum exercuit cum conatu & fervore, non accipiet majorem gloriam eſſentialem, Reſp.

Digitized by Google

tialem, quàm ſi non fuiſſet illos operatus: & hoc ideò, quia non ſe diſpoſuit ad augmentum gratiæ vel Charitatis, cujus quantitati reſpondet quantitas gloriæ eſſentialis. Neque tamen putandum eſt, illos actus remiſſos vel ſolùm mereri beatitudinem accidentalem, vel omninò fruſtrari mercede: beatitudo enim eſſentialis, quam talis recipit, ei datur titulo actuum remiſſiorum ſimul & intenſiorum; ſecundùm ea quæ diximus in Concl. 2. ad 5.

Ob. Dices: Eumdem gradum propter plura merita debitum reddi videtur Scripturæ contrarium, quæ promittit ſingulis novis meritis novum beatitudinis eſſentialis gradum, cùm affirmat, illam unicuique dandam ſecundùm ea quæ fecit, ſive parva illa ſint, ſive magna.

Reſp. Reſp. Neg. Aſſ. Quia noſtra opera non ex diuturnitate temporis aut ex numero actionum æſtimationem habent apud Deum, ut neque ex laboris aut moleſtiæ magnitudine: ſed ex Charitate, à qua procedunt; unde *Qui ex majori Charitate laborat, licèt minorem laborem patiatur, plus de præmio eſſentiali accipiet*, ait B. Th. lect. 2. in c. 3. 1. ad Cor. Reddit ergo Deus unicuique ſecundùm opera, etiamſi pro remiſſis non det novum gradum gloriæ: partim quia beatitudinem eſſentialem largitur ſecundùm æqualitatem proportionis; ut ſcilicet ubi eſt potior labor ſecundùm formam Charitatis, cui reſpondet merces eſſentialis præmii, ſcilicet fruitionis & viſionis divinæ, ibi ſit potior merces: partim quia majus præmium quantùm ad prærogativam præmii accidentalis donat, tum ſecundùm ſpeciem actus, tum ſecundùm quantitatem laboris voluntarii. Vide qu. 93. Supp. art. 3. ſive in 4. d. 49. q. 1. art. 4. quæſt. 4.

Ad 2. Cùm ſatis certum ſit, Conc. Trid. nihil definiviſſe de augmento Charitatis quantùm ad ea, quæ inter Scriptores Catholicos dubiè diſputantur; cujuſmodi ſunt, An per ſingulos actus etiam remiſſos de facto augeatur Charitas, An augeatur ſecundùm totam latitudinem operis meritorii, An augeatur effectivè, An meritoriè; ſciendum eſt, mentem Concilii fuiſſe deſtruere errorem Hæreticorum dicentium, nec Juſtos creſcere in ſanctitate, nec Juſtorum opera verè mereri augmentum gratiæ; ideoque definivit, & Juſtos bonis operibus creſcere in juſtitia ſeu ſanctitate, & Juſtorum opera verè mereri augmentum gratiæ. Ad quam definitionem ſatis eſt, quòd per aliqua bona opera creſcat gratia & Charitas Juſtorum, etiamſi non per ſingula: quòdque opera Juſtorum mereantur augmentum gratiæ, ſive tunc quando fiunt dandum, ſive quando fuerint benè ad illud recipiendum diſpoſiti. Quamvis ergo Conc. loquatur indifferenter de bonis Juſtorum operibus, quæ non ſemper ſunt intenſiora; non tamen ſequitur, quòd mens illius ſit, juſtitiam habitualem augeri per quæcumque opera etiam remiſſa, quia ſolùm dicit, Juſtos per obſervationem mandatorum, Fide operibus cooperante, in juſtitia creſcere, ac mereri augmentum gratiæ: nihil addens; an per ſingula bona opera fiat iſtud augmentum. Quamquam & verum ſit, Juſtos per ſingula bona opera creſcere in juſtitia, quatenus per ſingula eorum fiunt magis Juſti juſtitia actuali, quæ & ipſa veri nominis juſtitia eſt; juxta illud, *Qui facit juſtitiam Juſtus eſt*, 1. Jo. 3.

Ad id quod ex can. 32. objicitur, Reſp. Concilium non dixiſſe, Juſtum mereri vitam æternam, ſi in gratia diſceſſerit: ſed pari prorſus modo dicit, eum mereri augmentum gratiæ & vitam æternam, nulla conditione alterutri appoſita; ſic enim habet: *Si quis dixerit &c. Juſtificatum non verè mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipſius vitæ æternæ (ſi tamen in gratia deceſſerit) conſecutionem, atque etiam gloriæ augmentum; anathema ſit*. Ubi conditio illa *ſi tamen in gratia deceſſerit* non determinat iſtud, *vitam æternam*, ſed hoc, *vitæ æternæ conſecutionem*: & ſignificatur, quòd Juſtus ſimpliciter quidem mereatur gratiæ augmentum & vitam æternam; ſed non pariter ipſius vitæ æternæ conſecutionem, niſi deceſſerit in gratia.

Ad 3. Neg. Aſſ. cum ſua prob. Poteſt enim actus intenſior produci ab habitu minùs intenſo, quando voluntatem ejuſmodi habitu informatam Deus efficaciter movet ad actum ferventiorem; quia tunc non oritur actio ab agente debiliore, ſed à fortiore. Et alioquin ſi verum foret quod aſſumitur; ſequeretur, nunquam à voluntate produci ullum actum ferventiorem habitu; quod de voluntate per Spiritum ſanctum adjuta & conante nullus admittit.

Ad 1. Arg. in oppoſ. Reſp. Neg. Ant. Quamvis enim præmia prorſus diverſa & diſparata nullus condignè mereatur eodem actu: ſi tamen ſint ſubordinata, & unum præcisè conferatur propter aliud, ſicut gratia ſubordinatur gloriæ & gloria confertur propter gratiam; poteſt quis eodem actu promereri utrumque.

Ad 2. Neg. Subſ. Ut enim quis non cenſeatur negligens; ſatis eſt, quòd benè utatur habitu quantùm ſufficit ad Chriſtianè implendum præcepta, etiamſi illo non utatur meliori modo quo poteſt. Vide Cajetan. Valent. Lorcam hic.

Ad Confirm. Reſp. Actum remiſſum diſponere ad diminutionem vel corruptionem habitus; non per ſe quatenus eſt actus talis virtutis, quomodo potiùs eam firmat, & ad ejus augmentum ſaltem remotè diſponit, ſecundùm ea quæ B. Th. hic dicit: ſed per accidens, in quantùm ſcilicet is, qui non ferventer ſed remiſsè operatur, facilè ſolet dare locum contrariis actibus, quibus habitus minuatur vel corrumpatur.

ARTICULUS VII.

Utrùm Charitas augeatur in infinitum.

VIDETUR quòd non. 1. Quia Charitas, cùm ſit creatura quædam, ſemper eſt finita, & perfectionem habet finitam: omne autem finitum habet menſuram ac modum.

2. Quia ſi Charitas ſemper creſcere poſſet; conſequens foret, aliquem in hac vita poſſe conſequi Charitatem æqualem vel etiam majorem, quàm ſit Charitas Chriſti, cùm hæc ſit finita ſecundùm entitatem: finitum autem per continuum augmentum pertingere poſſit ad quantumcumque finitum.

3. Capacitas naturæ rationalis eſt finita; ergo Charitas, quæ in ipſa eſt, non poteſt augeri in infinitum. Confirm. Si enim ſic poſſet augeri; motus alterationis poſſet eſſe continuus in infinitum; quod negat Philoſophus 8. Phiſic. tex. 74.

4. Omnia quæ natura conſtant habent terminum ſuæ magnitudinis; ait idem Philoſophus 2. de Anima tex. 41. ergo & Charitas.

5. Aug. lib. 1. Retract. cap. 7. explicans id, quod in lib. de Mor. Eccl. dixerat, *Deum plena Charitate diligamus*; ita loquitur: *Sic itaque hoc accipiatur, tamquam plena dicta ſit, qua major eſſe non poſſit, quamdiu ambulamus per Fidem*. Et cap. 121. Enchir. *Minuetur autem cupiditas charitate creſcente, donec veniat hic ad tantam magnitudinem, qua major eſſe non poſſit*; ergo quædam eſt Charitatis magnitudo, ad quam cùm hic perventum fuerit, illa non ampliùs poteſt augeri.

Reſp. certa eſt, Charitatem poſſe in hac vita creſcere in infinitum, hoc eſt poſſe ſemper magis ac magis augeri ſine ullo termino, eò quòd nullus ſit terminus præfixus, ultra quem creſcere non poſſit, neque ullus ſit modus dilectionis, ultra quem non ſit progrediendum. Reſp. eſt affirm.

Prob. 1. Ex Scripturis. Prov. 4. *Juſtorum ſemita*, id eſt, vita & converſatio, *quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit uſque ad perfectam diem*, ſcilicet beatitudinis. Eccl. 18. *Ne verearis uſque ad mortem juſtificari*. Apoc. ult. *Qui Juſtus eſt, juſtificetur adhuc. Ecce venio citò, & merces mea mecum eſt, reddere unicuique ſecundùm opera ſua*; quaſi diceret, Juſtificetur & ſanctificetur uſque dum venio redditurus mercedem; quod eſt in morte.

Prob. 2. Ex Patribus. Leo ſerm. 2. de Quadrag. *Natura noſtra manente adhuc mortalitate mutabilis, etiamſi ad ſumma quæque virtutum ſtudia provehatur; ſemper tamen ſicut poteſt habere quo recidat, ita poteſt habere quo creſcat. Et hæc eſt perfectorum vera juſtitia, ut nunquam præſumant ſe eſſe perfectos*. Et iterum: *Nemo noſtrûm tam perfectus & ſanctus eſt, ut perfectior ſanctiorque eſſe non poſſit*. Aug. ſerm. 15. de Verb. Apoſt. cap. ult. *Si dixeris, Sufficit; periiſti. Semper adde, ſemper ambula, ſemper profice: noli in via remanere*. Unde Patres Conc. Vienn. Clem. *Ad noſtrum*, tit. de Hæret.

Hæret. damnaverunt errorem dicentium, Quòd homo talem perfectionis gradum poſſet acquirere, ut amplius in gratia proficere non valeret. His & ratio ſuffragatur.

1. Statui viæ conſentaneum eſt, ut Viator poſſit ſemper progredi, donec ad terminum veniat: ſumus autem in hac vita Viatores, & progreſſus noſter eſt per Charitatem; ergo poſſumus ſemper in Charitate proficere.

2. Quamdiu homo vivit & ratione utitur, poteſt ſemper fieri deterior; ergo & melior.

3. Quando aliqua forma non poteſt ulterius augeri, hoc eſt propter terminum ei præfixum, vel ex parte agentis, vel ex parte ipſius formæ, vel ex parte ſubjecti: Charitas non habet terminum præfixum ex parte agentis; quia augetur effectivè à ſolo Deo, qui eſt infinitus: neque ex parte formæ; quia Charitas ſecundùm rationem ſuæ ſpeciei non habet terminum augmenti: neque ex parte ſubjecti; quia Charitate creſcente, ſubjectum fit magis habile ad eam perfectiùs recipiendam; ergo non eſt cur dicatur ei præfixus terminus, ultra quem non poſſit creſcere.

Ad 1. Arg. Reſp. Charitatem eſſe finitam, ideòque habere menſuram ac modum, ad quem pertingat; non habere tamen modum, in quo ſiſtat vel ſiſtere debeat. Ex hoc enim quòd finita ſit; benè ſequitur, non ita poſſe augeri in infinitum, ut tandem acquirat perfectionem infinitam, ſitque infinita actu: ſed non ſequitur, non poſſe ſemper magis ac magis augeri ſine termino.

Ad 2. Neg. Seq. 1. Quia quod *Finitum poſſit per continuum augmentum attingere ad quodvis finitum, veritatem habet, ſi accipiatur eadem ratio quantitatis in utroque finito*; ait B. Thom. q. 29. de Ver. art. 3. ad 5. *ſicut ſi comparemus lineam ad lineam, vel albedinem ad albedinem, non autem ſi accipiatur alia & alia ratio quantitatis*. In gratia verò Chriſti eſt quantitas diverſæ rationis à quantitate, quæ eſt in gratia cujuſvis alterius hominis, quia *Gratia alterius hominis comparatur ad gratiam Chriſti ſicut quædam virtus particularis ad univerſalem*; ait idem Doctor 3. p. q. 7. art. 11. ad 3. 2. Quia licèt non ſit gradus, ad quem cùm pervenerit homo non poſſit ultra procedere; eſt tamen aliquis gradus, ad quem nunquam perveniet. Deus enim, cùm ſit omnium bonorum Ordinator & Author, præſcivit ac ordinavit ad quantum gratiæ gradum provécturus eſſet unumquemque ſuorum electorum. Animæ verò Chriſti, imò & Animæ Beatiſſimæ Virginis Deiparæ contulit eum ſanctitatis & gratiæ gradum, ad quem nullus alius unquam eſt perventurus.

Ad 3. Neg. C. Quamvis enim capacitas creaturæ ſit finita, ideoque Anima noſtra non ſit capax Charitatis niſi finitæ; eſt tamen capax majoris & majoris ſine termino. Ad Confirm. Reſp. Philoſophum loqui de alteratione ſubjecti ſecundùm qualitates naturales naturalemque rerum ordinem: motus autem augmenti Charitatis pertinet ad alterationem ſupernaturalem Philoſopho non cognitam.

Ad 4. Philoſophus ibi loquitur de ſubſtantiis, quibus ſolis convenit conſtare natura; non de qualitatibus ſaltem ſupernaturalibus.

Ad 5. Neg. C. Nam Auguſtinus priore loco vocat aliquam hujus vitæ Charitatem ita plenam, ut ea major eſſe non poſſit in Viatoribus; non quòd illa habeat tantam intenſionem graduum, ultra quam non poſſit creſcere; ſed quia habet eum perfectionis modum, qui eſt hujus vitæ perfectiſſimus, de quo dicemus art. ſeq. Poſteriore loco non loquitur de magnitudine ſecundùm quantitatem intenſionis, ſed ſecundùm æſtimationem, quam habet ea quantitate boni, quod pro amico expenditur: cùm enim inter bona, quæ pro illo rectè expenduntur, vita corporalis ſit maximum; illa Charitas eſt maximè æſtimanda, quæ ſummum illud bonum exponit. Unde cùm dixit, *Donec veniat hic ad tantam magnitudinem ſive excellentiam & æſtimationem, qua major eſſe non poſſit*; ſtatim ſubjungit, *Majorem enim Charitatem nemo habet, quàm ut Animam ſuam quis ponat pro amicis ſuis*.

Circa reſp. ad 3. Quæritur

Utrùm Charitas viæ poſſit adæquare Charitatem Patriæ.

VIDETUR quòd non. 1. Quia Charitas & gratia ſemper augetur in homine illo ipſo inſtanti, quo aſſumitur ad beatitudinem. Unde Aug. lib. 1. Retract. c. 7. dicit, Eam in Patria futuram pleniorem, imò pleniſſimam. Et lib. de Perf. Juſt. c. 8. *Charitas, quæ in his tribus major eſt, non auferetur, ſed augebitur & implebitur, contemplata quod credebas, & quod ſperabat adepta: in qua plenitudine Charitatis præceptum illud implebitur, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. Nam cùm eſt adhuc aliquid carnalis concupiſcentiæ, quod vel continendo frænetur; non omnino ex tota Anima diligitur Deus*. Ac rurſum Tract. ult. in Jo. dicit, Quòd in beatitudine meliores erimus, amplius Deum diligendo.

2. Majori virtute indiget ad Deum diligendum is qui eum clarè videt, quàm is qui obſcurè; ergo ſingulorum Beatorum Charitas eſt major Charitate Viatorum. Ant. Prob. Cùm enim Deus ſit objectum ſupra naturam hominis, quantò clariùs & manifeſtiùs proponitur, tantò amplius excedit; ergo tantò plus indiget homo virtute ſupernaturali, ut poſſit eum diligere. Confirm. Habitus cognoſcitivus erit in Patria perfectior quàm ſit hic; ergo & habitus Charitatis.

3. Cùm Dominus Matth. 11. diceret, *Inter natos mulierum non ſurrexit major Joanne Baptiſta*; ſubjunxit: *Qui autem minor eſt in Regno cælorum, major eſt illo*; ergo minimus Beatorum major eſt maximo Sancto hujus vitæ: non eſt autem major in ſanctitate, niſi etiam major ſit in Charitate; ergo.

Pro Reſp. ſit

CONCLUSIO I.

CHaritas viæ & Charitas Patriæ ſunt ejuſdem ſpeciei. Eſt enim idem utriuſque objectum formale. Confirm. Juxta Scripturam 1. Cor. 13. *Charitas nunquam excidit*; ergo Charitas, quæ eſt in Viatore, manet eadem in Beato. Hinc B. Th. 1. 2. q. 67. art. 6. ex eo quòd de ratione Charitatis non ſit aliqua imperfectio concludit, Charitatem non evacuari per gloriæ perfectionem, ſed eamdem numero manere: quod repetit ejuſdem p. q. 111. art. 3. ad 2. Neque refert, quòd Charitas viæ ſit amiſſibilis, Charitas Patriæ inamiſſibilis: aut quòd aliter feramur in rem præſentem, aliter in abſentem. Quia nihil iſtorum diverſificat ſpeciem; quamvis poſſit mutare ſtatum ejuſdem rei.

CONCLUSIO II.

HAbitus Charitatis poteſt in aliquo Viatore eſſe major quantùm ad intenſionem graduum, quàm ſit in aliquo Beato. Ita Conradus 1. 2. q. 67. art. 6. Pezantius, & Malderus hic. Prob. Quia non eſt veriſimile, vel infantem ſtatim à Baptiſmo mortuum, vel adultum ſanctitatis non admodum magnæ, habere in cœlo tantam gratiæ intenſionem, quantam vel B. Virgo, vel alii quidam magni Sancti in hac vita exiſtentes habuerunt. Huc pertinet, quod B. Th. p. p. q. 117. art. 2. ad 3. dixit, Aliquos homines in ſtatu viæ eſſe majores aliquibus Angelis; non quidem actu, ſed virtute: in quantùm ſcilicet habent Charitatem tantæ virtutis, ut poſſint mereri majorem beatitudinis gradum, quàm quidem Angeli habeant. Reſp. cum diſtinctione.

CONCLUSIO III.

SImpliciter loquendo Charitas Patriæ eſt multò perfectior Charitate viæ, neque poteſt hæc illam adæquare. Ita B. Th. 1. 2. q. 67. art. 6. ad 3. q. 29. Verit. art. 3. ad 5. & hîc ad 3.

Prior pars Prob. 1. Quia perfectio viæ, quæ per ſe & eſſentialiter conſiſtit in Charitate, habet ſe ad perfectionem Patriæ ſicut perfectio puerilis ad virilem, & ſicut lux matutina diei creſcentis ad meridianam & perfectam.

2. Perfectio Charitat. Patriæ eſt ſecundùm abſolutam

tam totalitatem ex parte diligentis, prout ſcilicet affectus ſecundum totum ſuum poſſe ſemper actualiter tendit in Deum; ait B. Th. hujus q. art. 8. qu. 44. art. 4. ad 2. & q. 184. art. 2. in corp. perfectio autem Charitatis viæ non eſt ſecundùm totalitatem ex parte diligentis quantùm ad hoc, quòd ſemper actu feratur in Deum, ſed quantùm ad hoc, quòd excludantur ea, quæ repugnant motui dilectionis in Deum: hæc autem perfectio eſt minor illa; ergo Charitas hujus vitæ ſimpliciter eſt minùs perfecta quàm charitas Patriæ.

3. Charitas Patriæ eſt in termino ac in ſuo ſtatu naturali: Charitas autem viæ adhuc eſt in motu & extra ſtatum: atqui unumquodque eſt perfectius in ſuo termino quàm in motu, & in ſuo naturali ſtatu quàm extra; ergo Charitas Patriæ eſt perfectior. Min. Prob. Quia Charitas præſentis ſæculi eſt via, qua ad patriam tendimus, quo modo vocatur ab Apoſtolo 1. ad Cor. 12. & quantumcumque diligamus; peregrinamur tamen, quod eſt eorum qui non ſunt in ſtatu.

Denique. Gratia Viatoris eſt deficiens à gratia Comprehenſoris, ait B. Thom. 3. p. q. 34. art. 4. ergo non eſt tam perfecta. Confirm. Amor in præſentia & poſſeſſione objecti ſummè delectabilis producit actum longè ferventiorem quàm in abſentia: multòque aliter afficitur quis ad bonum præſens quàm ad abſens; ergo perfectior eſt Charitas Beatorum quàm Viatorum.

Poſterior pars Probat. Quia licèt Charitas viæ & Charitas Patriæ non differant ſpecie; differunt tamen ſtatu & intenſione ad ſtatum pertinente, propter quod B. Thom. ſæpiùs dicit, eas eſſe diverſæ rationis: ſicut ergo puer quantumcumque creſcat, nunquam ſtante pueritia perveniet ad perfectionem viri: neque lux matutina, ſtante mane, ad perfectionem diei perfecti, eò quòd ſint perfectiones diverſæ rationis, quamvis neque puer à viro, neque lux Auroræ à meridiana ſpecie differant; ita in propoſito.

Charitatis augmentum non fit poſt hanc vitam.

Ad 1. Arg. Neg. Aſſ. Cùm enim Charitas viæ diſtinguat manſiones per modum meriti; Suppl. qu. 93. art. 3. & gloria eſſentialis reſpondeat quantitati Charitatis hic habitæ; p. p. q. 12. art. 6. lect. 5. in cap. 8. ad Rom. & lect. 2. in cap. 3. 1. ad Cor. nulla ratio eſt cur dicamus, Charitatis augmentum fieri poſt hanc vitam. Confirm. Viſio beatifica proportionatur lumini gloriæ: lumen autem gloriæ proportionatur gratiæ præcedenti, quæ eſt gratia viæ; ergo gratia, & per conſequens Charitas, non accipit augmentum poſtquam deſinit eſſe in via.

Ad teſtimonia Auguſt. Reſp. Charitatem futuram in Patria pleniorem imò pleniſſimam, ibique augendam, non ſecundùm habitum cui gradus addantur, ſed ſecundùm actum qui erit & ferventior, & purior, & durabilior propter ſtatum in quo tunc erit. Implebitur etiam tunc perfectè præceptum dilectionis Dei ex toto corde & tota Anima, quod modo impletur imperfectè: quia cùm nunc non poſſimus ſemper actu ferri in Deum; tunc totum cor hominis ſemper feretur in ipſum, & quidem ſecundùm totam ſuam poſſibilitatem: unde ſequitur, quòd erimus meliores, quia magis amatores ſecundùm actum & modum actus.

Ad 2. Neg. Ant. Ad prob. Reſp. Deum quantò clariùs proponitur, tantò amplius apparere quòd excedat naturam humanam ſibi relictam: ſed non propterea magis ſuperat vires naturæ gratia reformatæ & à Deo adjutæ; quò enim magis proponitur, eò magis agnoſcitur eſſe amabilis: cùm ergo voluntas ſit ad eum amandum proportionata per habitum Charitatis; reſtat, ut perfectius amet, juxta illud B. Tho. 1. 2. q. 67. art. 6. ad 3. *Deus quantò perfectius cognoſcitur, tantò perfectius amatur*.

Ad Confirm. Reſp. Neg. C. Cùm enim Fides importet imperfectionem ſtatui beatitudinis repugnantem; non erit idem habitus cognitivus in Patria qui eſt in via, ſed alius: erit autem eadem numero Charitas, perfectior quidem tum ratione ſtatus tum ratione actus purioris & ferventioris; ſed non ratione intenſionis habitus ad plures gradus.

Ad 3. Reſp. Minimum Beatorum eſſe majorem maximo Sancto hujus vitæ; non propter intenſiorem habitum Charitatis: ſed tum propter objecti præſentiam, tum propter ſtatum perfectiorem, tum propter actum permanentiorem ac ferventiorem. Quamquam illa ſententia, *Qui autem minor eſt in regno cœlorum*, convenientiſſimè ſic intelligitur; ut Chriſtus ſeipſum deſignaverit, ſeque ita Joanni præpoſuerit: quæ eſt expoſitio Hilarii, & Chryſoſtom. in Matth. Aug. lib. 2. cont. Adverſ. leg. c. 5. & Tract. 13. in Joan. Ruperti, Cajetani, & aliorum. Erat autem Chriſtus minor Joanne quantùm ad ætatem, & quantùm ad multorum, imò communem Judæorum opinionem: ſed major poteſtate, Divinitate, majeſtate. Per regnum cœlorum præſentis temporis Eccleſia rectè intelligitur; ut alibi ſæpè.

ARTICULUS VIII.

Variè Charitas dicitur perfecta.

ART. 8. docet, Charitatem in hac vita poſſe eſſe perfectam. Quod ut intelligatur; ſciendum eſt, Charitatem quatuor modis poſſe vocari perfectam. 1. Si Deus diligatur quantùm eſt diligibilis. 2. Si creatura ipſum diligat ex toto ſuo conatu & ſine interruptione, ita nimirum, ut totum ejus cor ſemper actu feratur in Deum. 3. Si eum non quidem ſemper actu diligat, ſed tamen ſuppoſitis omnibus impedimentis, quantùm neceſſitas præſentis vitæ permittit ſtudium ſuum ponit ad vacandum Deo rebuſque divinis. 4. Quando quis ita Deum diligit, ut ipſius amorem rebus omnibus anteponat, nihilque velit aut cogitet, quod divinæ dilectioni ſit contrarium. 1. Perfectionis modus ſolius Dei eſt; quia Deus eſt infinitè diligibilis: ſolus autem ipſe poteſt diligere infinitè. 2. Convenit quidem hominibus, ſed beatis dumtaxat. 3. & 4. Competit Viatoribus. 4. Quidem omnibus Charitatem habentibus: 3. verò ſolis illis, qui ſtatum perfectionis amplectentes vocatione ſua dignè converſantur. Ex his patet, Chriſtum meritò dixiſſe Matth. 5. *Eſtote perfecti*, meritòque Apoſtolum Jo. 1. epiſt. c. 3. dicere. *Qui ſervat verbum ejus, verè in hoc Charitas Dei perfecta eſt*. Quamvis enim nullius hominis Charitas poſſit in hac vitâ eſſe omnino perfecta, ita ſcilicet, ut omnis omnino imperfectio removeatur; poteſt tamen habere modum quemdam perfectionis.

Circa reſp. ad 1. adverte, hanc ſententiam Apoſtoli, *Non quod jam acceperim, ut jam perfectus ſim*, à quibuſdam intelligi de perfectione Patriæ, quæ eſt præmium ſupernæ vocationis, bravium ibidem vocatum: ſed quia de iſto præmio beatitudinis non videtur Apoſtolus fuiſſe dicturus id quod ſequitur, *Ergo me non arbitror comprehendiſſe*, cùm id nullam haberet dubitationem; alii de perfectione viæ accipiunt hoc ſenſu, Hæc non commemoravi, quaſi totum fructum qui in hac vita poteſt haberi acceperim, aut quaſi perfectus ſim, ita ut nihil mihi deſit, nec ultra proficere debeam: ſciebat enim, poſt quantumlibet in hac vita profectum, ſemper adhuc eſſe aſpirandum ad majorem. Neque refert, quòd de perfectione hujus viæ loquens, ſtatim ſe perfectis annumeret his verbis, *Quicumque ergo perfecti ſumus*. Prius enim negat ſe perfectum, eò quòd adhuc multa ſibi deeſſe intelligat, quorum acceſſionem poterat in hac vita expectare: poſtea verò annumerat ſe perfectis, hoc eſt in vita & cognitione firmioribus, ſublimioris ſapientiæ capacibus, & iis qui pro conſuetudine exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni & mali; tales enim comparatione eorum, qui in via & cognitione Dei minùs profecerant, meritò poterant dici perfecti, licèt adhuc etiam in hac perficiendi.

ARTICULUS IX.

Tres gradus Charitatis.

ART. 9. docet, Convenienter diſtingui tres gradus Charitatis, incipientem, proficientem, & perfectum. Quia Charitas tribus modis conſiderari poteſt. 1. Quando mens Charitatem habentis circa hoc maximè occupatur, ut vitiis & tentationibus repugnet. 2. Quando præcipuum ſtudium ponit in bonum adipiſcendum. 3. Quando jam conſecutus quietem à tentationibus & felicitatem in operibus virtutum totius inhæret amori & contemplationi divinorum. 1. Modus, qui eſt incipientium, comparatur principio: primùm enim in motu eſt receſſus à termino à quo. 2. Qui eſt proficientium, comparatur medio, quia poſt receſſum ab uno termino ſequitur tendentia & appro-

pin-

Digitized by Google

pinquatio ad alium. 3. Qui eſt perfectorum, comparatur fini ſive quieti io termino. Vide B. Th. hìc & in 3. d. 29. art. 8. Poteſt & aliter hæc diſtinctio accipi, ut Charitas incipiens ſit, quæ ioſunditur io juſtificatione antequam incipiat operari. Proficiens, quæ eſt ab initio bonorum operum uſque ad finem vitæ. Perfecta, quæ adjunctam habet viſioneio Dei. Vide Aug. lib. de Spir. & lit. c. 33. Sciendum autem, quòd hæ diſtinctiones noo accipiantur, vel penes diverſitatem graduum iotentionis, vel penes extenſionem ad diverſa objecta: partim quia minimus gradus eſt in ſuo genere ſufficiens ad quælibet objecta: partim quia Charitas incipiens poteſt eſſe in aliquo tam intenſa, quàm ſit io alio Charitas proficiens; ſed diſtinctio fit penes diverſa opera vel officia, io quibus Charitas principaliter exercetur.

ARTICULUS X.

Utrùm Charitas poſſit diminui.

VIDATUR quòd ſic 1. Quia Matth. 24. dicitur, quòd refrigeſcet Charitas multorum. Et Apoc. 2. Angelus ſive Epiſcopus Epheſinus reprehenditur, quòd Charitatem ſuam primam reliquerit.

2. Greg. hom. 38. in Evang. refert de quadam muliere, quòd cœpit à calore amoris intimi per quotidiana decrementa torpeſcere. Et Fulgentius lib. 2. ad Monimum cap. 8. de donis Spiritus Sancti; Charitate, gaudio, pace, & aliis affirmat, quòd omnia poſſunt in hominibus & augeri & minui.

Reſp. cum diſt. Reſp. B. Thomæ eſt, Charitatem non poſſe minui directè; poſſe tamen indirectè. Non directè, ita nimirum, ut aliquid de ipſius eſſentia deſinat, ac tollantur aliqui gradus ſeu partes graduales Charitatis; quia talis diminutio vel procederet à Deo, vel ab homine. Non à Deo; quia oon cauſantur in nobis aliqui defectus à Deo niſi per modum pœnæ: pœna autem debetur peccato; talis verò diminutio Charitatis oon debetur peccato mortali, cùm iſtud peccatum penitus tollat Charitatem; neque veniali, cùm is qui venialiter peccat ſolùm leviter offendat, ſalvo ſemper recto ordine in Deum ſicut in finem ultimum: qui autem delinquit in minori non meretur detrimentum pati in majori. Non videtur etiam quòd ejuſmodi diminutio procedere poſſit ab homine; quia hoc eſſet, vel per ceſſationem ab opere bono, vel per operationem malorum. Non illud; quia conſervatio uniuſcujuſque rei pendet à ſua cauſa: Charitas autem non cauſatur ab humanis actibus, ſed ſolùm à Deo; unde relinquitur, quòd etiam ceſſante actu, non propter hoc diminuitur vel corrumpitur, ſi deſit peccatum in ipſa ceſſatione. Non iſtud; quia opera mala, ſi mortalia ſunt, totam Charitatem tollunt: ſi venialia; tantam pœnam non merentur. Confirm. Si unum peccatum veniale detrahit aliquem gradum Charitatis; ſequitur, illam poſſe corrumpi per peccata venialia: cùm enim gradus Charitatis finiti ſint, & omne finitum per continuam detractionem finitarum partium tandem abſumatur; tot poterunt peccata venialia multiplicari, ut tandem ultimi gradus Charitatis tollantur: Conſeq. autem illud eſt abſurdum, quia in confeſſo eſt apud omnes, Charitatem non perdi niſi per peccatum mortale.

Ob. Si dicas: Vel ultimum peccatum, quod Charitatem tollet, futurum mortale: vel gradus per peccata venialia deperditos reſtaurari per opera bona quæ intercedunt, ut ſic non tollatur Charitas.

Reſp. Ad Prius Reſponderi poteſt: Id abſque fundamento dici: loquimur enim de peccatis venialibus, quæ poſſunt eſſe vel verba jocoſa, vel mendacia officioſa, vel ejuſmodi; quorum cur ultimum ſit mortale potiùs quàm præcedentia, non videtur ratio: eodem enim præcepto jubetur abſtineri ab illis, & ab iſto, neque ullum novum ei ſuperadditur. Ad Poſterius Reſp. in primis: Non oportere quòd intra illud tempus, quo committuntur multa peccata venialia, Charitas intendatur, præſertim in ſententia B. Thomæ ſuperiùs explicata, quæ habet, non per omnem actum bonum illam augeri, ſed ſolùm per ferventiorem. Deinde. Si contingat eam intendi; hoc eſt per accidens: ac proinde ſi dicatur, Charitas poſſe minui directè; manebit verum, quòd Charitas quantùm eſt ex ſe vel ſua natura poſſet amitti per peccata venialia. Hanc B. Thomæ ſententiam amplectuntur non ſolùm ejus Commentatores, Cajetan. Victoria, Bannes, Valentia, Lorcas, Turrianus, Malderus, ſed etiam Durandus, Bonav. Richard. in 1. d. 17. Cæterum quòd Charitas poſſit diminui indirectè; partim ſecundùm fervorem actuum, in quantum peccata venialia efficiunt, ut Charitas non prorumpat in actus ferventiores; partim ſecundùm radicationem in ſubjecto, in quantùm peccata venialia ſaltem graviora faciunt, ut habitus Charitatis non inſit tam firmiter ſeu radicaliter ſicut prius, etiamſi nulla ejus pars pereat; non obſcurè docet B. Th. 3. p. qu. 79. art. 4. ad 1. quatenus ait: *Peccata venialia contrariari Charitati quantùm ad fervorem actus*; & qu. 87. art. 1. in corp. cùm ſic dicit: *Per peccatum veniale retardatur affectus hominis, ne prompte in Deum feratur*. Quibus conſormiter hìc in fine corp. ſcribit: *Poteſt tamen indirectè dici diminutio Charitatis diſpoſitio ad corruptionem ipſius: qua fit, vel per peccata venialia, vel etiam per ceſſationem ab exercitio operum Charitatis*. Ac rurſum q. 16. art. 7. io corp. ubi ait, quòd *Bonitas virtutis; ſecundùm quam aliqui appropinquant Deo, poteſt accedere & recedere, augeri & minui*. Hinc Richard. *Per peccatum veniale diminuitur radicatio Charitatis in Anima*. Confirm. Peccatum veniale eſt aliqua diſpoſitio ad mortale; ut habet Author. 1. 2. q. 88. art. 3. ergo eſt etiam diſpoſitio ad amiſſionem Charitatis, cùm hæc per peccatum mortale deſinat: qui autem magis & magis diſponitur ad peccatum mortale, minùs firmus eſt in Charitate; ergo in ipſo Charitas leviùs minùſve firmiter inhæret quàm prius: quod eſt ipſum diminui ſecundùm radicationem in ſubjecto. Prætereà. Ex multiplicatione peccatorum venialium homo redditur minùs promptus ad exercendos actus Charitatis ſaltem ferventes; ergo per peccata venialia habitus Charitatis minus perfectè inhæret quàm antea; minùs inquam perfectè ex parte ſubjecti ſeu voluntatis, quæ minùs habilis minùſque prompta redditur ad operandum convenienter habitui. Nam hæc diminutio per minorem radicationem in ſubjecto non ſic intelligitur, quaſi habitus Charitatis ſecundùm ſe & intrinſecè minùs inhæreat, cùm maneat æquè intenſus ac antea: ſed quia extrinſecè ſeu ex parte ſubjecti minus firmiter inhæret, in quantùm voluntas ſit minùs prompta. Et juxta hæc intelligi poſſunt quæ in partem affirm. attulimus, ut ſcilicet concludant, Charitatem minui, non quaſi aliquid de ipſius eſſentia pereat, ſed quia minuitur ſecundùm fervorem & radicationem in ſubjecto.

Petes: Quare etiam hinc non ſequitur, Charitatem poſſe tandem tolli per peccatum veniale? Reſp. Quia ſi venialia nimium multiplicentur: augmentaria tandem diſpoſitione vel habitu per actus peccatorum venialium perdetur quidem Charitas; non tamen per peccatum veniale, ſed per mortale: quia per talem peccatorum multiplicationem in tantùm creſcat libido peccandi, quòd ille qui peccat finem ſuum conſtituat in peccato veniali, atque ita peccabit mortaliter propter prædominantem in ejus animo amorem ſæculi.

Quod in corp. dicit *Peccatum mortale corrumpere Charitatem, non ſolùm meritoriè, ſed etiam effectivè*; magnam habet difficultatem. Quia peccatum mortale non attingit ipſam Charitatem: cùm hæc ſit ſupernaturalis à ſolo Deo collata; peccatum verò ſit actio producta per vires naturæ humanæ deficientis. Nihilominus dici poteſt, quòd peccatum effectivè corrumpat Charitatem non ſic, quaſi propriè dicta actione aliquid agat in ipſam: ſed quia actus voluntatis, qui eſt peccatum, in ſubjectum Charitatis inducit quippiam (ſcilicet maculam) repugnans ipſi Charitati; quomodo Philoſophi expulſionem effectivam vocant, quando unum accidens expellit aliud agendo in ipſius ſubjectum; quomodo etiam ignis effectivè expellit Animam de corpore humano, quando comburit corpus. Cajet. art. 12. paulò aliter explicat, quòd ſicut is, qui ponit obſtaculum Soli, dicitur effectivè lumen expellere; ita peccatum mortale, conſideratum ut eſt actio peccantis, per quam ponitur obſtaculum divinæ influentiæ, effectivè expellit habitum Charitatis. Sciendum autem, quòd peccatum mortale duobus adhuc aliis modis Charitatem corrumpit; ſcilicet meritoriè, quia mortaliter

peccans,

peccans, cùm contra Charitatem agat, dignus eſt ut Deus illam ei ſubtrahat ; & formaliter, ſicut una forma expellit aliam per informationem in ſubjecto. Cum enim Charitas & peccatum mortale repugnent ; introductio unius eſt expulſio alterius.

Cùm io reſp. ad 2. dicit, *Quod amatur in peccato veniali, propter Deum amatur habitu*; non eſt ſenſus, quòd venialiter peccans ipſum veniale peccatum intentione habituali ordinet in Deum; cùm peccatum non ſit in Deum ordinabile : ſed ſenſus eſſe videtur, quòd bonum illud temporale, cui is qui venialiter peccat inhæret, non ut fruens ſed ut utens, ametur habitu propter Deum, quatenus is qui ſic peccat retinet habitum, quo poſſit omnia in Deum ordinabilia in ipſum referre ; ipſum videlicet habitum Charitatis, & per conſequens habitualem ſuorum actuum ordinationem io ipſum. Vide quæ dicimus 1.2. q. 1. art. 6. & q. 88. art. 1. ad 2. & 3.

ARTICULUS XI.

Utrùm Charitas ſemel habita poſſit amitti.

NEgarunt olim. Primùm Jovinianus, qui teſte Hieron. lib. 2. adv. eum ſcripto cap. 1. docebat, Juſtos poſt Baptiſmum non poſſe peccare : & ſi fortè peccent Baptizati; eos quidem fuiſſe lotos aqua, ſed non recepiſſe gratiam Spiritus Sancti : Deinde Beguardi & Beguinæ, qui dixerunt, Aliquam Charitatem poſſe amitti, ſed contingere, quòd homo in hac vita eum perfectionis gradum attingat, ut peccare non poſſit. Poſtea Calvinos qui aſſeruit, Juſtitiam eſſe propriam Electorum, & ſemel verè acceptam noo poſſe amitti : illos verò qui videntur eam amittere, nunquam verè habuiſſe. His & Petrus Martyr acceſſit : quamvis enim concederet, gratiam vel Charitatem poſſe amitti; dicebat tameo, eam ante mortem ſemper reſtitui. Movebantur autem his ſimilibuſve argumentis.

1. eſt. Nihil eſt quod Charitatem poſſit expellere ; juxta illud Cant. 8. *Aquæ multæ non potuerunt extinguere Charitatem* : Et ad Rom. 8. *Quis nos ſeparabit à Charitate Chriſti?* Quaſi diceret, Nullus : unde ſequitur, *Certus ſum, quia neque mors, neque vita* &c. *poterit nos ſeparare à Charitate Dei*.

2. Prov. 17. dicitur, quòd *Omni tempore diligit qui amicus eſt*; ergo qui non omni tempore diligit, cujuſmodi eſt qui aliquando mortaliter peccat, non eſt amicus, ac proinde Charitatem non amittit, cùm illam oon habuerit. Huc pertinet illud Hieron. epiſt. 40. *Amicitia, quæ deſinere poteſt, nunquam vera fuit*.

3. *Charitas* (ut 1. ad Cor. 13. dicitur) *nunquam excidit*; ergo nunquam amittitur.

4. Omnes qui Charitatem habent maneot cum Deo uſque dum aſſequantur beatitudinem; ergo Charitatem non amittunt. Ant. prob. ex his verbis cap. 8. ad Rom. *Quos juſtificavit, illos & glorificavit*, collatis cum iſta ſententia 1. Joan. 2. *Si fuiſſent ex nobis, permanſiſſent utique nobiſcum*.

5. *Qui bibit ex aqua, quam ego dabo, non ſitiet in æternum, ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam*. Jo. 4. ergo Charitas ſive gratia per illam aquam ſignificata nunquam perditur.

6. *Omnis qui peccat non vidit Deum, nec cognovit eum*, 1. Jo. 3. ergo non habuit Charitatem.

7. *Homo ſanctus in ſapientia manet, ſicut Sol*, Eccleſ. 27. ergo non amittit Charitatem.

8. Gratia eſt nobilior quàm Character : ſed character non poteſt amitti; ergo nec gratia.

Reſp. ad Fidem pertinens eſt, Quamcumque Charitatem viæ, niſi privilegium interveniat, poſſe amitti : amiſſam verò non ſemper recuperari.

Reſp. aſſirm. eſt de Fide. Prior pars definita eſt in Conc. Vien. ut patet ex Clem. *Ad noſtram*; tit. de Hæret. ubi damnatur error illorum qui dicebant, Hominem in vita præſenti tantum & talem perfectionis gradum poſſe acquirere, quòd redderetur penitus impeccabilis. Definita etiam fuit in Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 12. 13. 14. & can. 23. his verbis : *Si quis hominem ſemel juſtificatum dixerit amplius peccare non poſſe, neque gratiam amittere, atque adeò eum qui labitur & peccat nunquam verè fuiſſe juſtificatum* &c. *anathema ſit*.

Poſterior pars, ejuſdem ſeſſ. c. 12. docetur, ubi reprehenduntur qui verum eſſe putant, quòd juſtificatus aut ampliùs peccare non poſſit, aut ſi peccaverit, certam ſibi reſipiſcentiam promittere debeat. Can. autem 17. ita definitur : *Si quis dixerit, juſtificationis gratiam non niſi Prædeſtinatis ad vitam conferri* &c. *anathema ſit*.

Utraque pars Prob. 1. Deus enim Ezech. 18. manifeſtè ſignificat, Juſtum poſſe & à juſtitia excidere, & ad juſtitiam noo reverti dicens : *Cùm averterit ſe Juſtus à juſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis*. Et c. 33. *Si dixero Juſto, quod vita vivat, & confiſus in juſtitia ſua fecerit iniquitatem ; omnes juſtitiæ ejus oblivioni tradentur, & in iniquitate ſua, quam operatus eſt, in ipſa morietur*.

Prob. 2. Jo. 15. Dominus affirmat, eum palmitem, qui in illo oon manſerit, tollendum & in ignem mittendum; ergo is, quis eſt vivum Chriſti membrum, poteſt à Chriſto deficere, & damnari. Unde Apoſtolus ad Rom. 11. *Tu Fide ſtas ; noli altum ſapere, ſed timere*. Et iterum : *Vide bonitatem & ſeveritatem Dei : in eos quidem, qui ceciderunt, ſeveritatem* &c. 1. ad Cor. 9. *Caſtigo*, ait, *corpus meum, & in ſervitutem redigo, ne forte cùm aliis prædicaverim, ipſe reprobus efficiar*, ideſt abjiciar tamquàm ſalute indignus, eò quòd ſecundùm carnem vixerim, contra quam aliis prædicavi. Ex quo loco Chryſ. hom. 23. in iſtam epiſt. Aug. ſerm. 19. de Verb. Apoſt. & Greg. lib. 6. epiſt. 22. docent, Apoſtolum adhuc trepidaſſe, & timuiſſe ne à ſalute excideret.

3. Idem Apoſtolus ejuſdem epiſt. c. 10. generaliter monet : *Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat*; ſentiebat ergo, Juſtum poſſe à juſtitia excidere. Neque refert, quòd Apoſtolus non dixerit, Qui ſtat, ſed Qui ſe exiſtimat ſtare. Cùm enim nemo abſolutam habeat certitudinem de ſua juſtitia, & per conſequens noo ſit certus an revera ſtet ; Apoſtolus dicere non voluit, *Qui ſtat*, ſed *Qui ſe exiſtimat ſtare*, ut comprehenderet omnes qui videntur ſtare. Quamquam & Patres aliquando citant abſolutè, ut S. Leo ſerm. 5. de Quad. *Dicente Apoſtolo, Qui ſtat, videat ne cadat : nemo eſt tanta firmitate ſuffultus, ut de ſtabilitate ſua debeat eſſe ſecurus*.

4. Idem Apoſtolus ad Gal. 5. dicit : *Evacuati eſtis à Chriſto, qui in lege juſtificamini à gratia excidiſtis*. Et 1. ad Tim. 1. aſſerit, quoſdam circa Fidem naufragaſſe. Ad Heb. 6. *Impoſſibile*, dicit, *eos, qui ſemel ſunt illuminati, & prolapſi ſunt, rurſus renovari ad pœnitentiam*. Et c. 10. *Voluntariè peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hoſtia; terribilis autem quædam expectatio judicii*.

5. Huc pertinent exempla eorum, qui poſtquam eſſent juſtificati mortaliter peccaverunt; quorum quidam juſtitiam amiſſam recuperaverunt, ut Adam Gen. 3. & Sap. 10. David 2. Reg. 11. & 12. Pſal. 31 & Sanctus Petrus Jo. 18. 20. & 21. Alii verò oon recuperaverunt, ut Diabolus, Saul, Judas proditor, Simon magus.

6. Eamdem doctrinam affirmant Cypr. lib. de Lapſ. Ambroſ. tum in lib. de Pœnit. tum in Exhort. ad pœnit. Hier. lib. 2. cont. Jovin. Aug. epiſt. 107. lib. de Prædeſt. Sanct. c. 14. de Corrept. & Grat. c. 12. 13. 14.

Denique ſuffragatur & ratio. 1. Charitas viæ non replet totam liberi arbitrii capacitatem, cùm verſetur circa bonum obſcurè cognitum, neque ſemper actu feratur in illud; ergo poteſt amitti : quia in naturalibus ea ſola forma eſt inamiſſibilis, quæ replet totam potentialitatem ſeu capacitatem materiæ ſicut forma cœli; cæteræ verò formæ ſublunarium poſſunt amitti. 2. Nemo dicet, omnes infantes Fidelium, qui juſtificati fuerunt in Baptiſmo, tota vita carere peccatis mortalibus, cùm nimis clarè conſtet, alios furta, alios adulteria, alios homicidia, quæ ſingula ſunt peccata mortalia, committere : alios verò in hæreſim, alios in apoſtaſiam declinare ; ergo juſtitia ſemel accepta poteſt amitti.

Ad 1. Igitur Arg. Reſp. Neg. Aſſ. Cantic. 8. non de quacumque Charitate ſermo eſt, ſed de illa, qua ſponſus Chriſtus & ſponſa Eccleſia ſibi mutuò copulantur. Si cui generalior placeat intellectus; non ſignificatur, neminem poſſe amittere Charitatem, ſi quis velit eam deſerere, ſicut faciunt illi, qui mortaliter peccant : ſed

ſigni-

ſignificatur, partim quòd ſi quis Charitatem retinere voluerit, nihil ſit, quod poſſit eam ipſi eripere; partim quòd manente Charitate, nulla ſit tribulatio, quæ non facilè toleretur: *Nulla tempeſtas*, ait Ambroſ. lib. de Jacob. cap. 7. *nullum profundum periculum, nullus terror mortis aut pœna vim Charitatis imminuit*.

Ad Rom. 8. Charitas Chriſti & Dei rectè intelligitur ex qua Deus nos diligit, ut ſignificetur, nihil poſſe efficere ut Deus deſinat nos amare: loquitur autem Apoſtolus in perſona, non ſingulorum Fidelium, ſed Electorum, de quibus dixerat, *Quis accuſabit adverſus electos Dei?* Poteſt nihilominus iſte ſermo etiam intelligi de Charitate, quam habemus à Deo, & per quam ipſum diligimus hoc ſenſu: Nullus omnino eſt, qui Charitatem nobis à Deo donatam poſſit eripere, & nos ab ea ſeparare: & certa Fide perſuaſum habeo, quòd neque mors à perſecutore intentata, neque vita promiſſa, neque quicquam aliud poterit nos Electos ſeparare, ſcilicet finaliter, ab amore quo Deum diligimus. Quamvis enim ſæpè contingat, Electus excidere ad tempus à Charitate; eorum tamen Charitatem non poſſe finaliter extingui, ita ut hæc ſimul ponantur, eos eſſe electos, & eorum Charitatem finaliter extingui, quod Philoſophicè diceretur in ſenſu compoſito; verum & indubitatum eſt.

Ad 2. Neg. C. Verba enim Sapientis ſolùm ſignificant, eum, qui homini alicui eſt amicus, diligere illum tam adverſitatis quàm proſperitatis tempore; unde ſequitur in textu, *Et frater in anguſtiis comprobatur*, ideſt tum demum probatur quis ſit homini verus amicus, & velut fratris loco habendus, ſi tempore adverſitatis perſiſtit in amicitia. Confer cap. 6. Eccleſ. Et de Charitate ſimiliter dici poteſt, quòd per eam diligatur Deus ab homine, ſive bona illi eveniant, ſive mala. Cæterum ſicut in amicitia humana, ita in Charitate accidit, ut qui nunc eſt verus ac ſincerus amor, extinguatur & talis eſſe deſinat propter mutabilitatem voluntatis humanæ. Si verba Hieron. ad Ruffin. nudè accipiantur prout ſonant, ea non fuiſſe vera diſſoluta inter ipſos amicitia commonſtrant. Poſſunt tamen verificari, ſi Verum in ejus verbis accipiatur pro conſtanti & ſtabili, quod habentem perducat ad finem legitimum.

Ad 3. Neg. C. Vult enim Apoſtolus ſignificare, quòd Charitas non ſit donum hujus duntaxat ſæculi, quemadmodum Fides, Spes, donum Prophetiæ & linguarum, quæ cum hac vita evacuantur & ceſſant: ſed quòd permaneat etiam in futuro ſæculo. *Nunquam excidit*, ideſt ne quidem tunc deſinet, quando venerit quod perfectum eſt: nam Charitas ita habetur in præſenti, ut ſi quis eam retineat uſque ad mortem, cum eo permanſura ſit in altera vita. Neque huic ſenſui, quem B. Th. adfert in Com. opponi debet, quòd Charitas, quandoquidem ſit in iſto ſæculo, imperfecta videatur cum cæteris donis imperfectionem habentibus deſtruenda propter illud Apoſtoli: *Cum venerit quod perfectum eſt, evacuabitur quod ex parte eſt*. Quia mens Apoſtoli non eſt, quòd adveniente perfectione Patriæ, deſtruentur omnia quæ habent qualemcunque imperfectionem: ſed quòd ea deſtruentur, quæ in ſui ratione includunt imperfectionem; cujuſmodi ſunt Fides & Spes: aut quæ propter aliorum utilitatem & perfectionem donantur; ut donum Prophetiæ, linguarum, & ſcientiæ, cujus ille uſus qui nunc eſt ad proximos, tunc ceſſabit.

Ad 4. Neg. Ant. Ad prob. Reſp. Apoſtolum ad Rom. 8. non de omnibus omnino juſtificatis dicere, *Quos Deus juſtificavit, illos & glorificavit*: ſed de prædeſtinatis hoc ſenſu, Quoſcumque prædeſtinatos & ſecundùm propoſitum vocatos Deus juſtificat, omnes ſuo tempore glorificabit. Similiter cùm Apoſt. Jo. 1. epiſt. cap. 2. dicit: *Si fuiſſent ex nobis, permanſiſſent utique nobiſcum*, non vult dicere, ſi fuiſſent juſtificati, ſed ſi fuiſſent ex numero Electorum; quemadmodum interpretatur Aug. de Corrept. & Grat. cap. 9. & de Don. Perſev. c. 8.

Ob. Si dicas: In hoc ſæculo ignorari, quis ad numerum Electorum pertineat, quis ad Reproborum.
Reſp. Reſp. S. Joannem non de ſingulis, de quibus loquitur, certa ſcientia ſciviſſe, quòd non erant de numero Electorum, ſed probabili: quia nimirum erant Hæreſiarchæ & errorum magiſtri, quos ad unitatem Eccleſiæ reverti rariſſimum eſt. Sed præterea veriſimile eſt, quòd ex eodem illo ſpiritu ex quo iſta ſcribebat, de multis certò & diſtinctè id ſciverit.

Ad 5. Neg. C. Senſus enim verborum Domini eſt, quòd qui biberit aquam quam ipſe dabit, hoc eſt gratiam Spiritus ſancti ſi eam (ut Deo adjuvante poteſt) perſeveranter retineat, illa plenè ſatiabitur; ut deinceps nunquam ampliùs ſitiat: neque ſiti corporis, quia reſurget incorruptus, paſſionibus & miſeriis corporis non ſubjectus: neque ſiti Animæ, quia juxta illud Pſal. 16. *Satiabor cùm apparuerit gloria tua*, omne ejus deſiderium implebitur. Ponit ergo Chriſtus diſcrimen inter aquam elementalem & ſpiritualem quam promittit; quòd elementalis ſitim reſtinguat, ſed ad tempus: ſpiritualis verò auferat omnem ſitim, & hoc in perpetuum. Neque refert, quòd aqua ſpiritualis non ſtatim habeat hunc effectum, ſed ſuo tempore. Sicut enim medicina dicitur expellere febrem, etiamſi non expellat tunc quando ſumitur, ſed poſtea; ita Spiritus ſancti gratia expellit ſitim.

Ad 6. Etiam Neg. C. Ponuntur enim præterita pro preſentibus, ut ſit ſenſus, eum, qui peccat, tunc quando peccat ab effectiva Dei notitia eſſe alienum, ſive tunc non videre, hoc eſt non cognoſcere Deum cum affectu ſinceri amoris in ipſum.

Ad 7. Reſp. Non ſignificari verbis objectis, quòd homo ſanctus perpetuò maneat in ſanctitate: nam & c. præced. ipſe Eccleſiaſticus inter ea, ob quæ ſe dicit vehementer triſtari, imò & iraſci, ponit hominem, qui tranſgreditur à juſtitia ad peccatum: ſed ſenſus eſt, Homo ſanctus ſeu ſapiens continuò ſervat in ſuo ſermone eumdem ſapientiæ tenorem, totus ejus ſermo ſapientiæ ejus teſtis eſt, ſicut Sol perſiſtit ſemper in pleno lumine.

Ad 8. Reſp. Neg. C. ob rationes 3. p. q. 63. art. 5. datas.

Circa reſp. ad 1. adverte, hujus ſententiæ, *Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit*, inter varios ſenſus duos eſſe probabiliores. Unum de peccatis etiam venialibus: qui enim natus eſt ex Deo, non poteſt peccare etiam venialiter, quatenus ex Deo natus eſt, ſive quatenus operatur ex Charitate; quamvis ratione corruptionis naturæ peccare poſſit, & à filiatione divina deficere. Ita Aug. lib. de Grat. Chriſt. cap. 21. & B. Th. in Com. Alius ſenſus eſt de ſolis peccatis mortalibus, ut ſignificetur, quòd qui ex Deo natus eſt, durante illa filiatione, peccare non poſſit eo peccato, quo Charitas violetur: quoniam ſemen illius ideſt Charitas, quæ omnibus peccatis mortalibus contraria eſt, in ipſo manet. Ita idem Aug. Tract. 5. in epiſt. Jo. & Hier. lib. 2. cont. Jovin. cap. 1. ubi etiam præclarè oſtendit, mentem Apoſtoli non fuiſſe, quòd Charitas ſemel habita nequeat amitti, cùm ipſemet Charitatem habentes admoneat c. 5. dicens: *Filioli cuſtodite vos à ſimulacris*. Et cap. 2. *Filioli mei hæc ſcribo vobis, ut non peccetis: ſed etſi quis peccaverit advocatum habemus apud Patrem Jeſum Chriſtum juſtum*. Et hoc ipſo c. 3. *Qui habuerit ſubſtantiam hujus Mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo; quomodo Charitas Dei manet in eo?*

Quod in art. 2. citatur, *Charitas quæ deficere poteſt nunquam vera fuit*; in antiquis editionibus epiſt. B. Auguſtini habebatur in epiſt. 111. ad Julian. Com. nunc verò habetur cap. 7. lib. de Salut. docum. ad quemdam Comitem; qui falsò præfert titulum S. Auguſtini, tom. 4. tamen B. Tho. commodè illud explicat.

Si objicias: Ipſum Aug. conc. 1. in Pſal. 103. dicere, Ob.
Quòd Charitas ſit fons proprius bonorum, cui non communicat alienus: alienum autem eſſe omne illum qui audit, *Non novi vos*. Reſp. Alienos ab Auguſtino Reſp.
illic vocari eos, qui ſi ſecundùm præſentem qualitatem vel diſpoſitionem judicarentur, audirent *Non novi vos*, & de talibus verum eſt, quòd Charitati non communicent.

Circa reſp. ad 3. adverte, amorem Dei, quando eſt in homine, magna operari, non ſemper actu, ſed in propoſito: quia habet inclinationem ad magna operandum, & facit quòd homo propoſitum illa operandi habeat. Nihilominus propter vertibilitatem ſubjecti fieri poteſt, quòd ab eo propoſito deficiat, quòdque mortaliter peccet, atque ita Charitatem amittat.

Pro

Digitized by Google

Pro reſp. ad 4. nota, quòd Charitas excludat omnia motiva ad peccandum: primò quidem ſecundùm ſuum propoſitum; quia ad rationem Charitatis pertinet voluntas ſive propoſitum non peccandi: ſecundò verò ſecundùm actum; quia dum Charitas actum ſuum elicit, rejiciuntur ea quæ poſſent movere ad peccatum: ſed quia Charitas non ſemper actu operatur; poteſt tunc intervenire aliquod motivum, cui ſi conſentiatur, Charitas amittitur.

Ob. Reſp. Dices: Peccatum eſt debilius Charitate; ergo non poteſt eam expellere. Reſp. Author q. Diſp. de Charit. art. 12. ad 11. Quòd licèt peccatum ſimpliciter loquendo ſit debilius quàm Charitas; tamen in caſu poteſt eſſe fortius, quando ſcilicet Charitas non operatur actu, & motivum peccati actu movet in particulari opere: ſicut etiam philoſophus oſtendit in 7. Ethic. c. 3. quòd à paſſione poteſt vinci ſcientia, quamvis ſit fortiſſima, in quantùm non eſt in actu agens, ſed in habitu ligato per paſſionem.

Articulus XII.

Utrùm Charitas amittatur per unum actum peccati mortalis.

Videtur quòd non. 1. Quia Auguſt. lib. 3. ad Boniſ. cap. 3. ſignificat, eam ſolùm amitti per Infidelitatem: *Filios*, inquit, *Diaboli Infidelitas facit.*

2. Fides & Spes non amittuntur per quemlibet actum ipſis contrarium, ut q. 21. art. 2. dictum fuit, ergo nec Charitas.

3. In eodem inſtanti, in quo conſummatur peccatum, adhuc eſt gratia in homine; ergo peccatum mortale non contrariatur gratiæ ſeu Charitati, & per conſequens non expellit illam.

Reſp. affir. eſt de Fide. Reſp. B. Thomæ ad Fidem pertinens eſt, Quovis actu peccati mortalis Charitatem amitti. *Aſſerendum eſt*, ait Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 15. *non modò Infidelitate, per quam & ipſa Fides amittitur: ſed etiam quocumque alio mortali peccato, quamvis non amittatur Fides, acceptam juſtificationis gratiam amitti.*

Confirm. 1. Quia Scripturæ generatim affirmant, per qualecumque peccatum mortale amitti divinam gratiam, atque ideò Charitatem. Ezech. 18. & 33. *Cùm averterit ſe Juſtus à juſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis.* Ad Rom. 6. *Stipendia peccati mors.* Et 1. ad Cor. 6. non ſoli Infideles excluduntur à Regno, (à quo tamen nullus in Charitate moriens excluditur) ſed etiam Fideles, fornicarii, adulterii, molles, maſculorum concubitores, fures, avari, ebrioſi, maledici, rapaces, cæterique omnes, qui lethalia peccata committunt.

2. *Qui diligit Deum mandata ejus ſervat;* Jo. 14. qui autem vel unum peccatum mortale committit, non ſervat ejus mandata: *Qui* enim *offendit in uno, factus eſt omnium reus*, Jac. 2. ergo Deum non diligit, ac per conſequens non habet Charitatem.

3. Idem non poteſt eſſe ſimul dignus morte æterna & vita æterna: ſed per unum actum peccati mortalis aliquis fit dignus morte æterna; ergo deſinit eſſe dignus vita æterna: atqui erat dignus vita æterna per Charitatem, erat enim filius Dei, ſi autem filius, & hæres, Rom. 8. ergo deſinit habere Charitatem.

4. Unum contrarium excluditur per aliud contrarium ſuperveniens: quilibet actus peccati mortalis contrariatur Charitati; ergo per illum excluditur Charitas. Min. patet. Nam Charitas importat unionem hominis cum Deo: peccatum verò mortale diviſionem; juxta illud Iſa. 59. *Iniquitates veſtræ diviſerunt inter vos & Deum veſtrum.* Præterea. Charitas dicit converſionem hominis ad Deum ſuper omnia diligendum; peccatum mortale averſionem ab ejus amicitia: Charitas facit hominem velle ſe Deo ſubjicere, & præceptorum ejus regulam in omnibus ſervare; peccatum verò mortale eſt perfecta præceptorum Dei tranſgreſſio.

Ob. Dices: Contraria poſſunt eſſe ſimul in gradibus remiſſis: ſed peccatum mortale & Charitas non habent majorem contrarietatem in gradibus intenſis quàm in remiſſis; ergo poſſunt eſſe ſimul. Reſp. Reſp. Maj. non eſſe univerſaliter veram. Ea enim contraria, quæ inferunt abſolutam contradictionem, ſive ex quorum poſitione ſequuntur duo ſimpliciter & abſolutè contradictoria, in nullo gradu poſſunt eſſe ſimul: talia autem ſunt Charitas & peccatum mortale nam Charitas infert aliquem eſſe amicum Dei peccatum verò mortale infert non eſſe amicum, ſed inimicum.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. Aſſ. Auguſtinus enim ibi non ſentit, ſola Infidelitate amitti juſtitiam & Charitatem: ſed quemadmodum nomine peccati per antonomaſiam intelligitur Infidelitas variis in locis; ita etiam filios Diaboli intelligit non quoſcumque peccatores, ſed per excellentiam eos, qui ſunt Infideles: *Quamvis*, inquit, *Diabolus ſit author & Princeps omnium peccatorum; non tamen filios Diaboli faciunt quæcumque peccata. Peccant enim & filii Dei.*

Si dicas: Ipſum loqui de Juſtis, qui venialiter peccant, propterea quod ſubjungat; *Quoniam ſi dixerint, ſe non habere peccatum, ſeipſos ſeducunt, & veritas in eis non eſt.* Reſp. Eum loqui generaliter de Juſtis & injuſtis. Nam de injuſtis eodem cap. dicit: *Audiatur ipſe Jeſus, qui filiis Dei utique loquebatur dicens; Si vos, cùm ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris, quantò magis Pater veſter, qui in cœlis eſt, dabit bona petentibus ſe? Si enim filii Dei non eſſent, non eis diceret, Pater veſter qui eſt in cœlis; & tamen eos malos eſſe dicit.* Ob. Reſp.

Ad 2. Neg. C. Quia non per quemlibet actum Fidei aut Spei contrarium deſtruitur formalis ratio objecti: cùm enim aliquis Fidem corde retentam negat exteriùs; manet in eo aſſenſus propter veritatem primam revelantem. Et ſimiliter cùm præſumit, Deum in fine vitæ futurum ſibi propitium, ac interea non deſinit peccare; manet in ipſo beatitudinis & bonorum ſpiritualium expectatio ad Spem pertinens. At verò per quemcumque actum peccati mortalis deſtruitur formalis ratio objecti Charitatis: neque enim paratus eſt diligere Deum ut Summum Bonum, qui ejus amicitiam peccando violat.

Ad 3. Neg. Ant. Cùm enim conſummatur peccatum; peccatum jam eſt juxta regulam Philoſophorum, quæ habet, Inſtantanea incipere per primum ſui eſſe: & in inſtantaneis ſimul eſſe fieri & factum eſſe. Jam tum ergo is qui peccatum conſummat eſt in peccato mortali, & conſequenter dignus æterna morte: fieri autem nequit, unum & eumdem ſimul eſſe dignum morte & dignum vita; ergo non eſt tunc in ipſo Charitas. Hinc B. Th. in 3. d. 31. q. 1. art. 1. ad 5. *In eodem inſtanti, in quo peccatum advenit, Charitas expellitur. Et ſicut illud eſt primum inſtans, in quo peccatum eſſe incipit; ita eſt primum, in quo Charitas non eſſe incipit: ſicut patet in naturalibus de duabus formis contrariis.* Et q. Diſp. de Charitate art. 12. ad 13. *Ipſa ſuperventio peccati eſt expulſio Charitatis, ſicut adventio lucis expulſio tenebrarum.*

Circa doctrinam corp. adverte, quòd cùm actus generaliter loquendo non directè contrarietur habitui, ſed actui: uno tamen actu peccati mortalis amittatur Charitas, non præciſè quia eſt habitus infuſus: (nam Fides & Spes ſunt etiam habitus infuſi, qui tamen non perduntur per unum actum peccati mortalis) ſed quia cùm ſit habitus infuſus pendens à continua Dei conſervatione; Deus deſinit eum influere & conſervare, quando iſti infuſioni ponitur obſtaculum: actus autem peccati mortalis, cùm ſit violatio amicitiæ Divinæ, eſt obſtaculum; & iſte actus directè contrariatur habitui Charitatis: partim propter vim quam habet Charitas ad conſtituendum hominem Juſtum & Dei amicum; cùm peccatum conſtituat injuſtum & Dei inimicum: partim ob diverſam rationem formalem objecti, quæ reperitur in peccato & Charitate, quemadmodum ſuperiùs fuit explicatum.

Pro reſp. ad 1. primò Neg. C. Quia ſenſus verborum Origenis eſſe poteſt, quòd is, qui eſt perfectus in virtute, ordinariè non ſubitò procedat in actum peccati mortalis, ſed ad hoc priùs diſponatur per aliquam negligentiam præcedentem: *Verbum Origenis* (ait idem q. unica de Charit. art. 6. ad 1. inter qq. Diſp.) *non ſic eſt intelligendum, quòd homo peccans mortaliter quantumcumque perfectus non ſubitò Charitatem amittat: ſed quia non contingit de facili, quòd homo perfectus ſtatim à principio mortaliter peccet, ſed per negligentiam & diverſa peccata venialia diſponitur, ut tandem labatur*

in pec-

in peccatum mortale. Deinde oſtendit, hoc Subſ. *Sed homo decidit charitatem amittens*, poſſe negari: quamvis enim verum ſit, intelligendo de caſu à gratia vel ſtatu gratiæ; non eſt tamen verum, ſi intelligatur eo modo quo verba Origenis, ſub quibus ſubſumuntur, videntur eſſe intelligenda: de caſu ſcilicet illo, quo quis ita decidit, ut peccet ex malitia; non enim omnis qui Charitatem amittit per peccatum mortale ita decidit, ut ex malitia peccet. De verbis porro Origenis vide quæ dicimus 1. 2. q. 78. art. 3.

Circa reſp. ad 2. & 4. obſervandum eſt, non omne peccatum mortale directè contrariari Charitati, ſi peccatum conſideretur ex parte cauſæ: ſed illud ſolum, quod fit cum contemptu: ſi tamen conſideretur ex parte inordinationis; ſic omne peccatum mortale directè contrariatur Charitati, quia contrariatur ordini amicitiæ, quæ eſt inter Deum & homines: cùm hæc requirat, ut iſti amicitiæ nihil præferatur; peccans autem mortaliter amicitiam Dei poſtponat, ut ſuam ſequatur voluntatem.

QUÆSTIO XXV.

De Charitatis Objecto.

ARTICULUS I.

Charitas ſe extendit ad dilectionem proximi.

ART. 1. docet, Habitum Charitatis non ſolùm ſe extendere ad dilectionem Dei, ſed etiam ad dilectionem proximi, eò quòd unus & idem habitus ſe extendat ad rationem formalem ſui objecti & ad objectum ſub illa ratione conſideratum: Deus autem eſt ratio formalis, ſub qua diligitur proximus, (objectum enim formale Charitatis eſt divina bonitas, ſive Deus ut eſt in ſe ſommè bonus) materiale verò principale quidem eſt idem ipſe Deus, qui ſub dicta ratione diligitur: ſecundarium autem proximus & nos ipſi. Cæterum quis ratione proximi comprehendatur; non eſt uſque adeo evidens. Dicendum tamen, quòd omnis creatura intellectualis, quæ nobiſcum particeps eſſe poteſt æternæ beatitudinis, ſit noſter proximus; quemadmodum indicat B. Thom. art. 3. 6. 10. hujus q. & art. 7. q. 44.

Quis proximus.

Ob. Si dicas: Domino interroganti Luc. 10. *Quis horum trium videtur tibi proximus fuiſſe illi qui incidit in latrones*; Legiſperitum rectè reſpondiſſe, *Qui fecit miſericordiam in illum*; ergo neque Sacerdos, neque Levita fuit proximus, ſed ſolus Samaritanus. Reſp. Neg. C. Interrogationis enim Domini ſenſus erat, *Quis horum trium videtur* tibi functus fuiſſe officio proximi? Juxta quem ſenſum rectè Legiſperitus reſpondit, eum qui miſericordiam fecit, quia ille ſolus præſtitit vulnerato quod proximus debet exhibere proximo. Si autem Samaritanus genere & vitæ conſuetudine alienus à Judæo exiſtimavit, illi tamquam proximo faciendam eſſe miſericordiam; conſequens eſt, neminem in hac vita eſſe à proximi nomine & debito excipiendum. Unde concludens Dominus dicit: *Vade, & tu fac ſimiliter*; quaſi diceret, Quemcumque inveneris ope tua indigentem, eum puta eſſe proximum, ipſique ut proximo fac miſericordiam.

Ob. Dices: Si proximus eſt qui noſtra ope indiget; ergo non omnes homines ſunt proximi, quia non omnes homines ope noſtra indigent. Reſp. Neg. C. Quia etſi is ſit noſter proximus qui noſtra ope eget; non tamen ipſe ſolus, ſed etiam is qui poteſt ea agere: imò generaliter omnis ille, qui nobiſcum participare poteſt æternam beatitudinem. Unde Aug. lib. de Doct. Chriſt. c. 30. *Eum eſſe proximum intelligamus; cui vel exhibendum eſt officium miſericordiæ, ſi indiget; vel exhibendum eſſet, ſi indigeret. Ex quo eſt jam conſequens*, inquit, *ut etiam ille, à quo nobis hoc viciſſim exhibendum eſt, proximus ſit noſter*.

Circa doctrinam hujus art.

QUÆRITUR

An actus, quo diligitur Deus, ſit idem ſpecie cum actu quo diligitur proximus.

VIDETUR quòd non 1. Sicut enim proximus amatur propter Deum, ita concluſiones cognoſcuntur propter principia: ſed cognitio principiorum & concluſionum ſpecie differunt; ergo etiam dilectio Dei & proximi.

2. Actus dilectionis Dei eſt intentio, actus dilectionis proximi electio; diligitur enim Deus tamquam finis, & proximus propter Deum tamquam medium propter finem: atqui intentio & electio differunt ſpecie; ergo etiam actus dilectionis Dei & proximi.

Reſp. eſt affirm. Reſp. Tamen affirm. quam B. Thom. tum hìc tum q. Diſp. de Charit. art. 4. & hujus p. qu. 81. art. 4. ad 3. aſſerit, verior eſt. Cum enim actus ſortiatur ſpeciem ex formali ratione objecti; ubi eſt eadem ratio formalis, ibi actus debent eſſe iidem ſpecie: ſed in actibus dilectionis Dei & proximi eſt eadem ratio formalis, ſcilicet divina bonitas; ergo ſunt iidem ſpecie: *Neceſſe eſt*, ait Author, *quòd idem ſpecie ſit actus, qui fertur in rationem objecti, & qui fertur in objectum ſub tali ratione: ſicut eadem ſpecie eſt viſio qua videtur lumen & qua videtur color ſecundum luminis rationem.* Et poſtea: *Unde manifeſtum eſt, quòd idem ſpecie actus eſt quo diligitur Deus, & quo diligitur proximus.* Cum Authore ſentiunt Valentia, Loreas, Turrianus hìc & Azorius tom. 2. lib. 12. c. 2. q. 7. Eſt autem hæc ſententia intelligenda, non de quacumque dilectione proximi, ſed de charitativa, qua proximus diligitur propter Deum, in qua nimirum ratio dilectionis eſt divina bonitas, cujus particeps poteſt eſſe noſter proximus. Unde proximum diligi propter Deum triſariam poteſt intelligi 1. propter Deum ſicut ob cauſam formalem dilectionis proximi 2. propter Deum ut cauſam moventem 3. propter Deum ut cauſam finalem.

Ad 1. Arg. Neg. C. Ideò enim cognitio principiorum differt ſpecie à cognitione concluſionum, quia habet diverſam rationem formalem, & procedit à diverſo habitu: dilectio autem Dei procedit ab eodem habitu, à quo procedit dilectio proximi, & habet eamdem rationem formalem.

Ad 2. Reſp. Actus, qui ſecundùm aliquod eſſe pertinent ad diverſas ſpecies, poſſe pertinere ad eamdem ſecundùm aliud eſſe: atque ita licèt dilectio Dei & dilectio proximi, quatenus illa eſt intentio hæc electio, pertineat ad diverſas ſpecies; tamen quatenus utraque habet pro ratione formali divinam bonitatem, ſic ſunt ejuſdem ſpeciei.

Dices: Charitas eſt virtus Theologica; ergo non verſatur circa proximum: Reſp. Neg. C. Quia non eſt neceſſe quòd virtus Theologica ſolùm verſetur circa Deum, ut patet in Fide & Spe: ſed ſufficit, ut verſetur circa Deum tamquam formale objectum. Ob. Reſp.

Pro reſp. ad 2. neg. eſt C. ob rationem quæ hìc & qo. 81. art. 4. ad 3. adfertur, cum qua conferantur ea quæ diximus q. 23. art. 5.

De reſp. ad 3. vide q. 17. art. 4.

ARTICULUS II.

ART. 2. probat, Charitatem eſſe diligendam ex Charitate. Partim, quia eſt amor, amor autem, cùm ſit proprius motus amantis in amatum, reflectitur ſuper ſe, ut ex hoc quòd aliquis amat, etiam amet ſe amare. Partim quia eſt amicitia: per amicitiam autem amatur aliquid dupliciter; aut ſicut id cui volumus bonum; aut ſicut bonum quod volumus alicui. Priori modo ſola illa poſſunt ex Charitate amari, quibus poſſumus velle bonum æternæ beatitudinis: hæc autem ſunt ea, quæ iſtiuſmodi bonum habere nata ſunt; vel per eſſentiam ut Deus; vel per participationem ut creaturæ rationales, vel per redundantiam ut corpus noſtrum. Poſteriori modo ea diligi poſſunt ex Charitate, quæ poſſumus aliis velle in ordine ad beatitudinem: Charitatem autem optamus omnibus illis, quos ex Charitate diligimus; ergo ipſam Charitatem diligimus ex Charitate: non Charitas eſt ex Charitate diligenda.

quidem ut id cui velimus bonum; ſed ut bonum quod volumus nobis & aliis.

In Reſ. Ad 1. N. Min. Quamvis enim Charitas neque ſit Deus neque proximus; quòd tamen ſit diligenda, continetur ſub præcepto dilectionis Dei & proximi, quia ſic debemus diligere proximum, ut ei optemus quod Deum diligat: hoc autem eſt ipſam Charitatem diligere.

In argum. ad oppoſitum verba Auguſt. non adferuntur ad efficaciter probandum, ſed ad diſputandum: eſſe enim intelligenda de dilectione increata; qu. 23. art. 2. ad 2. diximus, quomodo etiam B. Thom. illa interpretatur in 3. d. 28. art. 1. ad 1. dicens: *Quod Auguſtin. loquitur de dilectione, qua Deus eſt, qua diligitur proximus effective & exemplariter.*

Articulus III.

Quomodo creaturæ irrationales poſſint diligi ex Charitate.

ART. 3. docet, Creaturas irrationales poſſe diligi ex Charitate: non ſicut is, ad quem habetur amicitia, vel cui volumus bonum æternæ beatitudinis; ſed ſicut bona quædam quæ volumus aliis, in quantùm ex Charitate volumus, eas ad Dei honorem conſervari, & hominibus dari, vel etiam ſervari. Cæterum, cùm creaturarum irrationalium quædam ſint ordinis ſupernaturalis, ut dona gratiæ & gloriæ: quædam naturalis, ut fortitudo, valetudo, divitiæ & alia ejuſmodi; illa quæ ſunt prioris generis, debent ſimpliciter & per ſe diligi: quæ poſterioris, diligi poſſunt ex Charitate, non ſimpliciter, ſed in quantùm ordinantur ad gloriam Dei & utilitatem eorum, qui ſunt capaces beatitudinis: cùm autem omnes creaturæ irrationales ſint tales; conſequens eſt, omnes eas diligi poſſe ex Charitate. Confer B. Thom. q. Diſp. de Charit. art. 7.

Articulus IV.

Homo debet ſeipſum ex Charitate diligere.

ART. 4. probat, Hominem debere ſeipſum ex Charitate diligere. Quia debet diligere proximum ſicut ſeipſum: proximum autem debet diligere ex Charitate. Confirm. Cùm Charitas fundetur ſuper communicatione æternæ beatitudinis, illi ſunt ex Charitate diligendi, quibus tale bonum velle debemus: ſed homo ſibi ipſi debet velle bonum æternæ beatitudinis; ergo homo ſeipſum debet ex Charitate diligere. Vide quæ dicentur q. 26. art. 4. & q. 44. art. 3.

Varia Charitatis conſideratio.

Pro reſp. ad 1. & 2. obſervandum eſt, quòd Charitas trifariam conſiderari poteſt 1. ſub ratione amoris 2. ſub communi ratione amicitiæ: & quia ratio amoris non includit eſſe ad alterum, quod tamen communis ratio amicitiæ includit; ideò, *Secundùm quod Charitas ſignificat amorem; ſic aliquis ſeipſum ex Charitate poteſt diligere*, ait B. Thom. qu. Diſp. de Charit. art. 7. ad 11. Secundùm verò quod includit communem rationem amicitiæ, non diligit ſeipſum ex Charitate propriè loquendo, ſed ſeipſum amat amore, qui eſt radix amicitiæ. Et de Charitate ſecundùm hanc communem rationem amicitiæ conſiderata procedunt 1. & 2. arg. 3. conſiderari poteſt Charitas ſecundùm propriam ipſius rationem; prout ſcilicet eſt amicitia hominis ad Deum principaliter, & ex conſequenti ad ea quæ ſunt Dei: & juxta hunc modum poſſumus diligere nos ipſos ex Charitate, etiam ut eſt amicitia: non quidem ad nos; ſed ad Deum; quia nos ipſi ſumus inter ea bona, quæ ſunt Dei, & quæ ad ejus gloriam eſſe ac vivere deſideramus.

Ob. Si dicas: B. Thomam hic docere, quòd Charitas dupliciter conſiderari poſſit, atque ita ſuperfluam eſſe unam conſiderationem ex tribus. Reſp. Eum loqui de Charitate ſecundùm quod eſt amicitia; quo modo ſolùm conſideratur dupliciter, ſecundo ſcilicet & tertio modo jam dicto: ſed prætereà loqui poſſumus de Charitate in quantùm eſt amor ſeu dilectio; quemadmodum ipſemet hic indicat, ſed apertiùs q. Diſp. de Charit. art. 7. ad 11. his verbis: *Secundùm quod Charitas ſignificat amorem; ſic aliquis ſeipſum ex Charitate diligere poteſt*. Et in reſp. ad 12. *Licèt amicitia ſit in communicatione ad alterum, ſicut & juſtitia; tamen amor non de neceſſitate eſt ad alterum, qui ſufficit ad rationem Charitatis.*

Cùm in reſp. ad 3. dicit: *Amantes ſeipſos vituperantur, in quantùm amant ſe ſecundùm naturam ſenſibilem cui obtemperant*; non vult, omnes eos, qui ſecundùm vitam ſenſitivam ſe amant, in eo eſſe vituperabiles: ſed eos tantùm, qui ita ſe amantes obediunt naturæ ſenſitivæ: *Non quicumque* (ait dicto art. 7. de Charit. ad 14.) *amat ſeipſum ſecundùm exteriorem naturam culpatur, ſed qui exteriora bona quærit ultrà modum virtutis*. Et in 3. diſt. 28. art. 7. ad 2. *Hominem diligere ſeipſum ſecundùm exteriorem naturam in his quæ repugnant rationi; eſt vituperabile: ſed in his, in quibus natura exterior interiori concordat; eſt laudabile*. Igitur amantes ſeipſos apud Apoſtolum 2. ad Timoth. 3. dicuntur, qui privatis commodis ſtudent, aliorum ſalute & utilitate poſthabita, anteponentes ſcilicet bona privata communibus.

Articulus V.

ART. 5. docet, Hominem debere corpus ſuum ex Charitate diligere, non ſolùm tamquam rem amici, ſcilicet Dei, ad cujus gloriam debemus uti noſtro corpore: ſed inſuper tamquam id, cui debemus velle participationem beatitudinis. Quamvis enim corpus noſtrum non poſſit frui Deo ipſum cognoſcendo & amando; eſt tamen capax beatitudinis ſeu glorificationis, quæ ad ipſum redundare poteſt ex beatitudine Animæ. Confirm. poteſt hæc doctrina partim ex Auguſt. libr. 1. de Doctr. Chriſt. cap. 13. & 26. partim & præcipuè ex Scriptura, quæ ad Epheſ. 5. viris præcipit diligere uxores ſuas ut corpora ſua; ac deinde ſubjicit: *Nemo unquam carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fovet eam.* Quod qua ratione verum ſit, dubitari poteſt.

1. Quia nullus affligit quod diligit: ſed Sancti affligunt carnem ſuam in hoc Mundo; ergo eam non diligunt.

2. Quidam volunt ſeparari à corpore, ut Apoſtolus ad Rom. 7. ergo non diligunt ſuum corpus.

3. Quidam ſe interimunt.

Reſp. Sententiam Apoſtoli admittere duplicem ſenſum. Unum, quòd nemo rectè judicans carnem ſuam odio habeat, velitque eam extinguere, ſed nutrit & fovet quoaduſque poteſt. Alterum, quòd nemo carnem aut corpus ſuum ſimpliciter & ſecundùm ſe odio habeat; quamvis interdum illud aliqui oderint ſecundùm quid; nimirum ſecundùm quod eſt vitioſum, morbidum, ſpiritui rebelle, ac aliis miſeriis ſubjectum. Vide B. Thomam in Comment. lect. 9.

Ad 1. igitur Arg. Reſp. Neg. Maj. Dicit enim Apoſtolus Heb. 12. *Quem diligit Dominus caſtigat: flagellat autem omnem filium quem recipit*. Et ſimiliter quando Sancti corpus ſuum affligunt; non hoc faciunt odio ſui corporis ſecundùm naturam quam à Deo habet conſiderati: ſed partim odio peccatorum, ad quæ propter corruptionem inclinat: partim ex Charitate, qua volunt corpus eſſe ſubjectum ſpiritui, ac Deo ſervire, & ad gloriam pervenire.

Ad 2. Neg. C. Qui enim rectè volunt ſeparationem à corpore, ut Apoſtolus ad Rom. 7. & ad Philipp. 1. illud volunt; vel ex diſplicentia corruptionis, quam corpus ex peccato contraxit, deſiderantes illud ipſum aliquando recipere ab omni corruptione liberum; vel ex deſiderio fruitionis divinæ.

Ad 3. Reſp. Eos qui ſe interimunt, non rectè judicare; quemadmodum patebit qu. 64. art. 5. de quibus tamen quamvis verum ſit, quòd ſuum corpus non diligant ex Charitate; non pariter eſt dicendum, quòd habeant illud odio ſecundùm ſe, ſed tantùm ſecundùm quid.

Ex his conſequenter eſt dicendum, non licere propter utilitatem ſpiritus inferre corpori notabile detrimentum: cujuſmodi eſt membrum aliquod abſcindere, vel ipſum ita affligere, ut judicio prudentum mors ſit indè ſecutura: cum enim tale detrimentum ſit corpori ſimpliciter malum, & inferatur contra præceptum de conſervanda vita & incolumitate

propria;

propria; agitur contra Charitatem. Si tamen detrimentum ſit exiguum, & conducat ad ſubjiciendam carnem ſpiritui; omninò poteſt inferri corpori abſque læſione Charitatis: quia hæc eſt ſubordinatio carnis & ſpiritus, ut caro debeat ſubjecta eſſe ſpiritui; propter quam ſubjectionem, cùm ipſa ſit maximè ſalutaris, meritò negligi debet detrimentum corporis exiguum. Unde Apoſtolus 1. ad Corinth. 9. *Caſtigo*, ait, *corpus meum & in ſervitutem redigo*. Sed & aliis Sanctis in more fuit inedia & auſteritate corpus domare, in eumque finem indicuntur tempora jejuniorum per Eccleſiam. Cæterum de abſciſſione membri, cur non liceat ob utilitatem Animæ; dicendum eſt q. 65. art. 1.

Articulus VI.

Peccatores ſunt ex Charitate diligendi.

ART. 6. oſtendit, Peccatores eſſe diligendos ex Charitate, ſi ſecundum naturam conſiderentur. Quia ſunt noſtri proximi: ſcriptum eſt autem, *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*. Confirm. Peccatores poſſunt eſſe participes beatitudinis: cùm ergo Charitas fundetur in communicatione beatitudinis; ipſi ſunt ex Charitate diligendi. Accedit, quòd Chriſtus *Venit vocare peccatores*. Matt. 9. quòdque in eo maximè Charitatem ſuam erga nos commendavit, quòd *Cùm adhuc peccatores eſſemus, pro nobis mortuus eſt*, ad Rom. 5. Dixi, *ſecundum naturam*, quia in peccatoribus conſiderari poſſunt duo: & quòd ſunt homines, & quòd peccatores: quatenus homines, hoc eſt ſecundùm naturam, quam à Deo habent capacem æternæ beatitudinis, debemus eos diligere: quatenus peccatores, non debemus eos diligere, ſed odiſſe; nam culpa, ſecundùm quam dicuntur peccatores, contrariatur Deo, & eſt impedimentum beatitudinis. Et hoc ipſum, odiſſe peccatorem ut peccatorem, ideſt odiſſe peccatum ejus, ac nobis diſplicere quòd peccet, eſt Charitatis, quia ejuſdem rationis eſt odiſſe malum alicujus, & diligere bonum ejus, q. 34. art. 3. corp. In hanc ſententiam ſcribit Aug. lib. 1. de Doctr. Chriſt. cap. 27. *Omnis peccator, in quantum peccator eſt, non eſt diligendus: & omnis homo, in quantùm homo eſt, diligendus eſt propter Deum*. Similiter Gregor. hom. 32. in Evangelia. Proſper ſent. 267. Beda in c. 6. ad Gal.

In reſp. ad 2. Neg. eſt Min. Quia cùm judex punit malefactores, non exhibet opera odii, ſed partim juſtitiæ, partim Charitatis: intendit enim conſervationem boni communis, ſimulque proficit ad emendationem eorum quos occidit, ſi convertantur: ſi verò non convertantur; ſaltem hoc utilitatis habent, quòd adimatur eis facultas ulteriùs peccandi, ſuamque damnationem augendi.

Quatenus liceat optare mala peccatoribus.

Pro reſp. ad 3. conferenda ſunt quæ diximus qu. 76. art. 1. & inſuper tria hìc obſervanda 1. Non licere deſiderare peccatoribus mala ut mala ſunt: eò quòd ad rationem amicitiæ pertineat, velle bonum eis ad quos amicitia; licere tamen eis optare mala temporalia, ut mortem, exilium, paupertatem, ſimilia: modò non deſiderentur ex pravo aliquo affectu; ſed vel in emendationem culpæ, vel ad conſervationem injuſtitiæ, vel certè ut minus peccent, & leviùs damnentur: hujuſmodi enim non ſunt intrinſecè mala, & poſſunt eſſe media opportuna, tum ad majus malum vitandum, tum ad bonum aliquod conſequendum.

2. Nemini in hoc ſæculo adhuc viventi licet optare damnationem æternam. Partim quia eſt contraria fini, ad quem debemus ex Charitate omnem Viatorem diligere. Partim quia non poteſt eſſe medium neceſſarium vel ad bonum habendum vel ad majus malum vitandum. Confirm. Pro omnibus peccatoribus in via adhuc exiſtentibus eſt orandum, utique ut convertantur & ſalvi fiant; qu. 83. art. 7. ergo nulli ipſorum licet deſiderare damnationem, quia hoc deſiderium foret orationi contrarium. Denique. De nullo eſt deſperandum quamdiu vivit; ergo multò minùs licet optare damnationem alicujus. Hinc B. Thomas tam hoc loco, quàm in Comm. Pſal. 9. verſ. illum, *Convertantur peccatores in Infernum*, per modum Propheticæ pronunciationis interpretatur, non per modum optationis. Et Bellarminus, *Non imprecatio*, inquit, *ſed Prophetia eſt, impios ad inferos deſcenſuros*. Et generaliter Auguſt. lib. 16. contr. Fauſtum cap. 22. *Maledicta, cùm ex Prophetia dicuntur, non ſunt de malo voto imprecantis, ſed de praſcio ſpiritu denunciantis*. Nihilominus quædam Sanctorum verba ſic poſſunt intelligi eſſe imprecatoria, ut vindictam divinam imprecentur peccatoribus, quatenus juſta eſt, præſuppoſita eorum impœnitentia. Quomodo intelligi poteſt illud 2. Eſdræ 4. *Ne operias iniquitatem eorum, & peccatum eorum coram facie tua non dicatur*. Item illud 2. ad Tim. 4. juxta lect. Græc. *Alexander ærarius multa mala mihi oſtendit; reddat illi Deus*: ubi nos habemus *reddet*. Hanc enim expoſitionem probat B. Thom. hoc loco, & inſuper q. 76. art. 1. in corp. & q. 83. art. 8. ad 1.

3. Obſervandum, non licere deſiderare peccatoribus ut peccent, quia peccare eſt ſimpliciter malum: niſi fortè quis deſideret quòd Deus permittat eos labi in aliquod peccatum, ut deinde humiliores & cautiores reſurgant. Cùm enim tunc non deſideretur malum ſub ratione mali; quibuſdam videtur, ejuſmodi deſiderium poſſe eſſe licitum. In his eſt Petrus Lorcas hìc. Adde, quòd præcognita Dei voluntate, liceat non ſolùm prædicere peccata, in quæ peccatores caſuri ſunt in pœnam præcedentium, ſed etiam optare illam pœnam tamquam juſtam: *Appone*, ait David Pſ. 68. *iniquitatem ſuper iniquitatem eorum*, ideſt ſine ut addant iniquitatem ad iniquitatem. Bellarm. Conferantur ejuſdem Pſal. v. 23. & 24. cum cap. 11. ad Rom. v. 9. & 10.

Articulus VII.

Peccatores non verè ſeipſos diligunt.

ART. 7. probat, Peccatores non verè diligere ſeipſos, 1. Quia *Qui diligit iniquitatem, odit Animam ſuam*, Pſal. 10. peccatores autem diligunt iniquitatem.

2. Quia hominem ſeipſum diligere eſt diligere ſe ſecundùm id, quod eſt in ipſo principale, hoc eſt ſecundùm naturam rationalem, quod in unoquoque homine eſt principale: peccatores autem non ſe diligunt ſecundùm naturam rationalem, quia exiſtimant, principale in ſeipſis eſſe naturam ſenſitivam & corporalem cui ſerviunt; ergo non verè ſe diligunt.

3. Quia non volunt ſibi bona ſpiritualia: ſed illis relictis, ſequuntur corporalia.

4. Quia non procurant ſibi beatitudinem, ſed damnationem. Dixi *non verè*, quia diligunt ſeipſos ſecundùm quid, ſcilicet ſecundùm naturam exteriorem cui ſerviunt, ut art. 4. ad 3. dicebamus: ſed *Se ſic amare, hoc eſt amare ſe ad bonum ſenſualitatis contra bonum rationis, magis eſt ſe odiſſe quàm amare, propriè loquendo*; ait B. Thom. q. Diſp. de Charit. art. 12. ad 6.

Utrùm autem peccatores in eo peccent, quòd ſeipſos non diligunt; quæri poteſt. Reſp. Affirm. certa eſt. Quia quilibet tenetur ſeipſum diligere. Verumtamen non ſemper peccant peccato ab aliis diſtincto, ſed tunc demum, quando explicitè faciunt contra dilectionem ſui; ut quando ex intentione ſeipſos privant aliquo bono, præſertim ad ſalutem pertinente.

Pro reſp. ad 1. arg. dicendum eſt: Maximè inveniri in peccatoribus illum amorem ſui, qui eſt amor ſuæ gloriæ & ſui commodi privati, poſthabita ratione boni communis: ſed non invenitur ille amor ſui, qui eſt ad bonum rationis & ſalutis.

Articulus VIII.

Utrùm ſit de neceſſitate Charitatis ut inimici diligantur.

VIDETUR quòd non 1. Quia in veteri Lege erat Charitas, neque tamen tunc erat neceſſarium diligere inimicos; unde Dominus Matt. 5. ait: *Audiſtis quia dictum eſt, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum*. Confirm. Quando ſubjicit, *Diligite inimicos veſtros*, vult ſignificare, dilectionem

Digitized by Google

Inimicorum non eſſe neceſſariam abſolutè, ſed ſolum partim ut majorem mercedem accipiant, partim ut ſint perfecti; nam concludens ait: *Eſtote ergo perfecti*; & paulo ante dixerat, eum qui amicos diligit mercedem quidem habiturum, ſed non magnam.

2. Auguſt. hic ab Authore citatus dicit, Inimici dilectionem eſſe perfectorum, multoſque à Deo exaudiri quando dicunt, *Dimitte nobis debita noſtra*, qui necdum uſque ad illam dilectionem profecerunt: & lib. 1. de ſerm. Dom. in monte cap. 21. *Aſcendit*, inquit, *aliquem gradum qui proximum diligit, quamvis adhuc oderit inimicum*.

3. Hieron. lib. 1. cont. Pelag. c. 9. ipſos redarguit, quòd inimicos ut proximos diligendos eſſe dicerent.

Reſp. affirm. eſt certa.

Reſp. certa eſt, Eſſe de neceſſitate Charitatis ut inimici diligantur; non ut inimici: (ſic enim diligeretur peccatum) ſed in quantum homines, ut nimirum perſonæ ac naturæ ipſorum nihil mali optemus, neque ipſos à generalitate dilectionis proximorum excludamus, ſed parati ſimus eorum ſalutem ſive ſpiritualem ſive corporalem procurare, quando fuerit opus.

Prob. 1. ex verbis Domini Matth. 5. & Luc. 6. *Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos*. Quæ verba præcepti vim habere docet:; partim quod hic ſequitur apud Matth. *Ut ſitis filii patris veſtri qui in cælis eſt*; quaſi diceret, Non poteſtis eſſe filii Patris cœleſtis, niſi dilexeritis eos qui vos oderunt: partim quod ſequitur apud Luc. *Prout vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter*. Hoc enim principium naturale ſine dubio habet vim præcepti.

2. In Orat. Dom. jubemur dimittere noſtris debitoribus peccata quæ in nos commiſerunt, & quidem ſic, ut ſi non dimiſerimus, nec Pater noſter dimittet nobis peccata noſtra, Matth. 6. ergo debemus ex præcepto diligere inimicos: neque enim verè poſſumus dimittere peccata noſtris debitoribus, ſi eos non diligimus.

3. Prov. 25. habetur: *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum*: quod Apoſtolus ad Rom. 12. repetens addit: *Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum. Vinci autem a malo eſt in alium peccare propter hoc, quod ille peccavit prius in ipſum*; ait B. Thom. qu. 108. art. 1. & lect. 3. in cap. 12. ad Rom.

4. Probari poteſt, tum ex eodem cap. 12. ad Rom. *Benedicite perſequentibus vos*: tum ex 1. Pet. 3. ubi nobis præcipitur, ne reddamus malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, ſed à contrario benedicamus.

5. Præceptum eſt ut diligamus proximum: inimicus eſt proximus; ergo eſt ex præcepto diligendus. Min. patet. Quia ratio proximitatis in eo conſiſtit, quòd aliquis ad imaginem Dei factus poſſit eſſe particeps æternæ beatitudinis.

6. In eo qui contra nos exercet inimicitiam inveniuntur duo; unum quod eſt ratio dilectionis, ſcilicet quòd inimicus ad Deum pertinet tamquam ejus creatura, quæ poſſit ad beatitudinem pervenire; alterum quod eſt ratio odii, ſcilicet quod injuſte nobis adverſator: in quocumque autem invenitur ratio dilectionis & ratio odii, ſi prætermiſſa dilectione convertamur in odium; manifeſtum eſt, quòd ratio odii præponderat in corde noſtro rationi dilectionis: ac proinde ſi quis inimicum ſuum odio habeat, inimicitia illius præponderat amori divino, quod eſt contra Charitatem.

His ſubſcribunt Veteres. Auguſt. lib. 19. contra Fauſt. cap. 24. dicens: *Hæc regula eſt, qua & oderimus inimicum propter id quod in eo malum eſt, id eſt, iniquitatem: & diligamus inimicum propter id quod in eo bonum eſt, id eſt ſocialem rationalemque naturam*. Vide eumdem lib. 1. de Doctr. Chriſt. c. 27. cum aliquot ſeq. Hom. 24. inter 50 & Serm. 61. Temp. Baſil. hom. in Pſalm. 7. ad illum verſ. *Conſumetur nequitia peccatorum*, & Reſp. 176. de Reg. brev. Ambr. ſer. 13. & 15. in Pſalm. 118. Chryſoſt. Hilar. Hieron. in cap. 5. Matt. Gregor. lib. 22. Moral. cap. 11.

Duplex autem eſt difficultas. Prior, Utrùm dilectio inimici fuerit etiam Judæis in veteri lege præcepta. Poſterior, Utrum dilectio inimici ſit legis naturalis. Ad utramque Reſp. affirm. danda eſt.

Prob. 1. Quia Judæis præcepta erat dilectio proximi: cùm enim Chriſtus Matth. 22. interrogaretur: *Quodnam eſſet mandatum magnum in lege*; reſpondit, præceptum dilectionis Dei, ac tum ſubjungit: *Secundum autem ſimile eſt huic, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis univerſa lex pendet & Prophetæ*; ergo lex non poterat impleri abſque dilectione proximi: ſub proximo autem, ut ſupra dictum eſt, comprehenditur inimicus. Confirm. Lev. 19. dicitur *Non oderis fratrem tuum in corde tuo*. Et poſtea *Non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum*; ergo Judæi eodem animo debebant eſſe erga inimicum qui eos læſerat, ac ſi non læſiſſet: unde ſtatim ſequitur: *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*; quemadmodum reddiderunt 70. ubi nos habemus, *Diliges amicum tuum*. Ut autem Septuaginta, ſic Salvator Matth. 22.

Præterea. Dilectionem inimici expreſsè jubet lex c. 23. Exod. ubi bovem & aſinum inimici præcipit ſublevandum & reducendum. Sed & illud quod ex Prov. 25. ſupra attulimus: *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum*, ad Judæos dictum fuerat per Salomonem, ad quos etiam pertinebat ſententia Eccl. 17. *Unicuique mandavit Deus de proximo ſuo*. Et 28. *Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata ſolventur*: Prov. 24. *Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina ejus ne exultet cor tuum*. Hujus præcepti obſervatores fuerunt David diligens Saulem; 1. Reg. 24. 26: & 2. Reg. 1. Joram Rex Iſrael: 4. Reg. 6. apponens hoſtibus cibum & potum: Machabæi offerentes ſacrificia pro hoſtibus; 1. Mach. 7. v. 33. & 2. Mach. 3. v. 32.

Prob. 2. Quia dilectio inimici ſequitur ex hoc principio naturali, *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*: unuſquiſque enim vult amari & non lædi, etiam ab eo quem offendit. Confirm. Eſt contra rationem odiſſe naturam propter culpam, & opus Dei propter opus hominis: hoc autem eſt odiſſe inimicum; ergo ſecundùm rationem eſt amare inimicum. Adde, quòd ſumere vindictam de inimico propria authoritate, eſt contra rectam rationem, utpotè contra juſtitiam & humanam politiam: cum igitur odium inimici ad hoc impellat; ipſum etiam eſt contra rationem. Hinc de Platone legitur, quòd naturali lumine ductus dixerit, Nulli faciendum eſſe malum, etiamſi ab illo paſſus ſis injuriam. Job autem c. 31. Fide inſtructus ſatis ſignificat, eſſe peccatum gaudere de ruina inimici, vel optare ipſi malum: *Si* inquit, *gaviſus ſum ad ruinam ejus qui me oderat, & exultavi quod inveniſſet eum malum. Non enim dedi ad peccandum guttur meum, ut expeterem maledicens animam ejus*. Cæterum cùm dicimus, dilectionem inimici eſſe legis naturalis, ſenſus eſt, quòd ad eam teneamur, non modò lege poſitiva, ſed etiam ſi de dilectione ordinis naturalis agatur; naturali: ſi de ſupernaturalis ordinis; ſupernaturali fundata in natura Charitatis. Ratio enim, ob quam tenemur diligere proximum, quòd ſcilicet eamdem habeat naturam nobiſcum, ſitque capax æternæ beatitudinis, etiam invenitur in inimico.

Ad 1. Arg. Neg. eſt Min. ut patet ex dictis. Neque illud *Odio habebis inimicum*, in lege dictum fuerat, ſed à Scribis & Phariſæis legem perversè interpretantibus. Cùm enim Levit. 19. legeretur, *Diliges amicum tuum*; à contrariis concludebant odiendum eſſe inimicum, atque hoc & factis & verbis docebant. Verùm talis eorum concluſio non valebat: partim quia nomen amici generatim illic ſumitur pro omni proximo unde non tantùm 70. reddiderunt Proximum, ſed etiam Chriſtus Dominus Matth. 5. & Luc. 6. partim quia Conſequentia à contrariis non eſt bona, quando eſt eadem ratio, cur primum prædicatum conveniat ſubjecto Antecedentis & Conſequentis; quo modo hic eadem eſt ratio cur Eſſe amandum conveniat amicis & inimicis, nimirum quia ſunt proximi: hæc enim eſt ratio, quare propter Deum ſint amandi. Præterea. Ut ejuſmodi Conſequentiæ teneant, propoſitiones debent accipi per ſe, & ſic verum eſt, quòd ſicut diligendus eſt amicus in

quantùm

Digitized by Google

quantùm amicus, ita odiendus ſit inimicus in quantùm inimicus: cùm hoc autem ſtat, quòd inimicus in quantum proximus & ad Deum pertinens ſit amandus.

Ad Confirm. Neg. Aſſ. Quia Dominus ſignificat, dilectionem inimicorum eſſe neceſſariam ad hoc ut ſimus perfecti ea perfectione, quæ omnibus Chriſtianis eſt neceſſaria; nullus enim Regnum cælorum intrabit, qui non ſit filius Dei: loquitur autem Dominus de perfectione illa, ſecundùm quam ſumus filii Dei. Unde falſum etiam eſt id quod ſumitur, Dominum dixiſſe, quòd is ſit mercedem (ſcilicet ſpiritualem) habiturus, qui tantùm amicos diligit; cùm potiùs contrarium apertè ſignificaverit dicens: *Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis?* quaſi diceret Nullam: cùm etiam magni peccatores hoc faciant, qui tamen nullam ſpiritualem mercedem inde recipiunt: amor enim ille quo ſoli illi diliguntur qui nos diligunt, eſt hominum peccatis inhærentium; neque procedit à Charitate, ſed ex naturali affectu; neque eſt propter Deum, ſed propter privatum commodum.

Ad 2. Auguſtinus priore loco agit de inimicorum ſingulari dilectione & beneficentia, qua ſcilicet erga inimicum adhuc inimicè agentem actu benè afficiatur quiſpiam, velitque ipſi benefacere; ut patet ex his ejus verbis: *Ei qui tibi malum vult, & ſi poteſt facit, tu bonum ſemper velis, faciaſque cùm poſſis:* quæ ſingularis dilectio, cùm non ſit abſolutè neceſſaria; meritò dicit Auguſt. illam eſſe Perfectorum, non autem omnium eorum, qui remiſſionem peccatorum accipiunt. Cùm eodem loco ſubjungit: *Implere ſponſionem orationis dominicæ, ſi homo qui nondum ita profecit, ut jam inimicum diligat, tamen quando rogatur ab homine qui peccavit in eum ut ei dimittat, dimittit ex corde*; de eadem ſingulari dilectione loquitur, & ſignificat ſufficere ad peccatorum remiſſionem conſequendam, ſi inimico dimittatur ſecundùm præparationem animi, etiamſi non dimittatur actu, priùs quàm petat veniam. Loco poſteriore dicens, Eum aſcendiſſe aliquem gradum qui proximum diligit, quamvis adhuc oderit inimicum; non loquitur de gradu ſalutis & juſtitiæ Chriſtianæ, ſed de gradu juſtitiæ Phariſaicæ: & ſignificat, quòd cùm quidam etiam eos à quibus diliguntur oderint; illi qui ſaltem amicos diligunt gradum aliquem aſcenderunt ſupra priores: ſed *Ille gradus tam parvus eſt* ait ipſe Aug. *ut cum Publicanis etiam poſſit eſſe communis.*

Ad 3. Hieron. eodem cap. probat, inimicos eſſe diligendos, ex Matth. 5. Exod. 23. Rom. 12. Reprehendit autem Pelagianos; non quòd dicerent, inimicos eſſe diligendos: ſed quòd vellent, neceſſariò eſſe amandos tamquam familiares amicos & conſanguineos.

Circa Reſp. Ad 2. adverte differentiam inter hominem & creaturas irrationales; quòd homo per vim intelligentiæ poſſit diſtinguere inter naturam proximi & culpam: inter id quod habet à Deo, & pravam affectionem inimicitiæ quam habet à ſeipſo; atque ita invenit ſufficientem rationem diligendi latentem ſub inimicitia, ſcilicet rationalem naturam, Dei imaginem, capacem vitæ æternæ: irrationales autem creaturæ non poſſunt hæc diſtinguere, ſed confusè accipiunt hoſtem ut malum ſibi contrarium, quem proinde non poſſunt amare.

Circa Reſp. Ad 3. adverte, quòd Joab. 2. Reg. 19. magis ſit locutus militariter quàm ſecundùm regulam Fidei vel rectæ rationis: neque enim reprehendi poterat David, quòd Abſalonem diligeret, quamvis reprehendi potuiſſet, ſi odio habuiſſet diligentes ſe, quod Joab illi imponebat, ſed falsò.

Pro doctrin. corp. de ſpeciali dilectione inimicorum conſideranda erunt quæ dicentur art. ſeq.

Articulus IX.

Utrùm ſit de neceſſitate Charitatis, quòd aliquis ſigna & effectus dilectionis inimico exhibeat.

Prò Reſponſione ſit

Conclusio I.

Communia ſigna dilectionis, quæ communiter exhibentur omnibus, neceſſe eſt etiam exhibere inimicis. Ita B. Thom. hic & qu. 83. art. 8. Talium enim ſignorum ſubſtractio eſt ſignum odii, & pertinet ad livorem vindictæ, contra Scripturam Levit. 19. *Non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum.* Hinc peccatum genere ſuo mortale eſt, in oratione quæ fit pro populo Chriſtiano, vel pro certa quapiam Civitate, vel alia Congregatione excipere, etiam ſola mente inimicos, qui ſunt pars illius multitudinis. Similiter ſi quis qui deprecetur Regem pro liberatione ſuorum concivium captivorum, ſed excipiat inimicum, qui eſt & concivis & captivus: ſi omnibus pauperibus unius oppidi velit dare eleemoſynam, ſed non ſuo inimico, qui eſt pauper ejuſdem loci: imò & ſi conſtituerit, alicui Communitati conferre beneficium, ſed poſtea videns in ea eſſe quoſdam ſuos inimicos deſiſtat; quia talis mutatio ſententiæ eſt quædam odii executio, niſi adſit alia cauſa juſta: quamvis enim poſſit mutare voluntatem, non tamen ob eam cauſam. Signa communia.

Dices: Non teneor vel ſupplicare pro captivis, vel dare eleemoſynam omnibus pauperibus; ergo ſi quibuſdam non præſto illud beneficium, non pecco. Ob.
Reſpond. Neg. Conſ. Quia ſunt quædam, ad quæ licèt non teneamur abſolutè, tamen ſi velimus ea facere, tenemur ea certo modo certiſque circumſtantiis facere; quo modo is qui tunc vult confiteri vel communicare quando non tenetur, debet omnia & ſingula mortalia confiteri, & cum reverentia ad Euchariſtiam accedere. Sic ergo qui Communitati vult beneficium præſtare, etiam ad quod non eſt obligatus; debet illud talibus modo & circumſtantiis præſtare, ut nulla radix amaritudinis, nullumque inimicitiæ aut odii veſtigium appareat: ac proinde ſi toti Communitati præſtare voluerit, debet etiam ſuo inimico præſtare, qui eſt iſtius Communitatis pars. Universè enim tenendum eſt, nihil eorum quæ communiter fiunt proximis eſſe negandum inimicis eo ſolo nomine quòd ſunt inimici. Non peccaret tamen qui beneficium præſtare volens multis de Communitate, & quoſdam non inimicos præteriens, etiam inimicos prætererit, ſecluſo ſcandalo. Ex his conſequenter eſt dicendum, quòd ſigna dilectionis vel beneficia, de quibus dicit B. Tho. quòd exhibentur proximis in communi, non ea ſola ſunt intelligenda, quæ exhibentur vel omnibus omnino hominibus, vel omnibus Fidelibus: ſed etiam illa, quæ præſtantur vel omnibus conſanguineis, vel omnibus membris ejuſdem Civitatis, Monaſterii, Collegii. Quamvis enim ſpecialiora ſint, quàm quæ omnibus hominibus debeantur; inter generalia tamen putantur, ideoque non poteſt inimicus ab eis excludi, ſi ſit de numero illius corporis, cui exhibentur. Reſp.

Conclusio II.

Specialia ſigna dilectionis, quæ nimirum aliquis exhibet particulariter aliquibus perſonis, exhibere inimico non eſt de neceſſitate ſalutis niſi ſecundùm præparationem animi; hoc eſt ut animo ſit paratus ea ſuo loco & tempore etiam ipſi exhibere. Ejuſmodi enim ſigna communiter non eſt neceſſarium exhibere aliis proximis: nulla autem eſt ratio, quæ magis non obliget ea præſtare inimicis quàm aliis per ſe loquendo; cùm inimico, quà inimicus eſt, non debeatur ſingulari aliqua ratione dilectio, ſed tantùm generali, ut proinde ſufficiat, ſi ipſa ea præſtentur, quæ alteri cuilibet in ſimili gradu vel conditione præſtari debent. Dixi *per ſe*, quia poteſt contingere, quòd ad vitandum ſcandalum magis teneamur inimico dare ſignum amicitiæ quàm amico: ſed hoc per accidens.

Digitized by Google

Ex bis *ſequitur* 1. Nos ordinariè non teneri ad orandum particulariter pro Inimicis, ſpecialem eorum mentionem faciendo: ſicut neque oportet quòd pro omnibus, ad quos ſe extendit Charitas, ſpecialem orationem faciamus; modò tamen inimicos ne mente quidem excludamus à communibus orationibus.

Sequitur 2. Nos etiam non teneri regulariter ad colloquendum familiariter inimicis, ad eos inviſendum, ad cibum cum illis ſumendum, vel ad matrimonia cum ipſis ineunda; eò quòd hæc ſint peculiaria ſigna dilectionis, quæ ſolis amicis ſolent exhiberi: quandoque tamen ad vitandum ſcandalum, ſive ipſius inimici ſive aliorum, fieri poteſt, ut ad iſta teneamur; ſed hoc ex circumſtantiis eſt judicandum.

Sequitur 3. Nos per ſe non teneri ad ſalutandum inimicum vel ei loquendum. Nam & ſalutatio & allocutio eſt ſpeciale ſignum benevolentiæ, quod per ſe non debetur cuilibet. Dico per ſe, quia per accidens interdum tenemur, tum ad ſalutandum, tum ad loquendum; veluti ſi judicaremus, id eſſe neceſſarium ad reſiſtendum odio, in quod ſumus propenſi; vel ad avertandum ſcandalum; vel ad inimicum reconciliandum. Item ſi is, quem pro inimico habemus, eſt in eo gradu vel dignitate conſtitutus, cui ſecundùm conſuetudinem patriæ debemus ſalutationem & locutionem. Vide Bannes & Valentiam hic. Si quis tamen neget ſalutationem vel colloquium, quando deberet illa exibere, aut torvo vultu aſpiciat eum à quo eſt offenſus; non eſt judicandus peccare mortaliter, modo abſint grave ſcandalum & contemptus perſonæ. Ita Cordubenſis lib. 1. qq. Theolog. qu. 27. punct. 2. Toletus lib. de Pecc. mort. c. 58. Lorcas hic.

Utrum autem peccet mortaliter, qui pluribus ſimul occurrens, omnes ſalutat præter inimicum qui eſt cum illis; dubitatur. Sylv. verbo *Charitas* q. 6. affirmat, eumque ſequitur Bannes hic, propter ſcandalum quod ordinariè ſequitur. Verumtamen etſi frequenter ita accidat; nihilominùs benè ponderanda eſt magnitudo ſcandali & intentio perſonæ: ſi enim vel nullum vel parvum ſit ſcandalum, & perſona non ex odio, ſed in ſignificationem gravaminis quod accepit, ut alter deinceps melius caveat ipſum offendere, hoc agit; non videtur peccare ſaltem mortaliter. Vide Lorcam hic. Quod autem attinet ad reſalutationem: cùm ea non ſit ſpeciale ſignum benevolentiæ; (ſolemus enim reſalutare omnes ſalutantes, ſaltem æqualis conditionis) neceſſariò eſt exhibenda inimico, niſi is qui ſalutatur ſit ſuperior, & reſalutationem negando velit ſignificare ſubdito quòd male egerit, ipſumque à malè deinceps agendo ſic avertere. Cavendum tamen, ne in annos, imò nec in multos menſes differat ſuperior, pater, aut mater, reſalutationem ſeu ſignum aliud benevolentiæ: partim ne exaſperet ac obduret eum, quem voluit ad emendationem inducere: partim ne ex affectu odii facere convincatur, quod prætexebat ſe bono fine facere.

Conclusio III.

Locus & tempus quando oportet inimico ſpecialia beneficia vel ſigna dilectionis oſtendere, atque adeò in ipſum moveri ſpeciali motu dilectionis, ſunt articulus neceſſitatis, & quando inimicus petit veniam. Priorem caſum expreſſit B. Thom. tum his duobus art. 8. & 9. tum q. 83. art. 8. Diſp. de Charit. art. etiam 8. in 3. d. 30. art. 2. Et prob. Cum enim ſit de neceſſitate Charitatis diligere inimicum, eique certis quibuſdam caſibus benefacere, & dilectionis ſigna oſtendere; hoc maximè faciendum eſt in articulo neceſſitatis: alioquin certum indicium eſt inimicitiæ latentis in animo. Sub articulo autem neceſſitatis non ſolùm intelligitur caſus, quo proximus extremè indiget: ſed etiam ille, quo verſatur in gravi periculo vitæ famæ aut opum amittendarum. Item quo veriſimiliter ſperatur ejus Animæ ſalus, quæ alioquin periclitaretur. Ac rurſum quando metuitur ſcandalum, ſi nulla benevolentiæ ſigna oſtendamus. Poſteriorem expreſſit idem B. Thom. bujus p. q. 83. art. 8.

Tacita Ob.

in corp. & dicta diſt. 30. art. 2. ad 5. Nec obſtat, quòd is art. 8. 9. firmiter aſſerit, non eſſe de neceſſitate ſalutis exhibere ſpecialia ſigna dilectionis inimico extra articulum neceſſitatis. Quia neceſſitatem hic generaliter intelligit; ſive quam inimicus etiam in inimicitia permanens incurrit; ſive quam ab inimicitia recedere incipiens inducit hoc ipſo quo ſe humiliat ac veniam petit: aliis autem locis ſtrictiùs neceſſitatem accipit, pro ea ſcilicet ſola, quam inimicus incurrit; & propterea neceſſitatem diſtinguit à tempore, quo inimicus veniam petit, ratione cujus petitionis oportet ei ſpecialia dilectionis ſigna exhibere.

Solvitur.

Si quæratur: ad quid peculiariter obligemur erga inimicum, qui veniam petit? Ex Sylveſtro verbo *Charitas* qu. 6. notandum eſt, tria quædam oriri ex injuria quam facit inimicus 1. eſt in corde; ſcilicet odium, malevolentia, & appetitus vindictæ 2. eſt in opere; nimirum ſignificatio iſtius animi per effectus & ſigna dilectioni contraria 3. eſt in jure; ſcilicet actio ad petendam ſatisfactionem pro damno vel injuria. Quod attinet ad 1. illud ſub mortali ſemper eſt remittendum inimico, etiamſi non petat veniam, quia numquam licet eum odio habere: quare etſi non teneamur actu exteriore & expreſſo illi condonare, quando adhuc gerit inimicitiam; debemus tamen in præparatione animi dimittere, juxta illud Orat. Dom. *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus.* Et rurſum: *Si non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.* Matt. 6. Quoad 2. quamvis inimico in inimicitia perduranti licitè negentur particularia colloquia, ſalutationes, familiaritates: ſi tamen pœnitentia ductus veniam petat; ſub mortali debemus actualiter illi remittere offenſam, & ſignum aliquod benevolentiæ ſeu reconciliationis oſtendere, quia tali caſu illud omittere cenſeretur eſſe ſignum odii, & pareret ſcandalum apud alios, ac ipſum inimicum excitaret ad novum odium. Huc pertinet, quod Lucæ 17. Dominus jubet dimitti fratri quotieſcumque peccaverit dicenti, *Pœnitet me*. Ceterum, quamvis ſemper ſit ejuſmodi ſignum oſtendendum, quòd ſit ſufficiens ad ſignificandam benevolentiam & odii depoſitionem; non eadem tamen nec eodem modo ſunt ab omnibus requirenda: ſicut nec ab omnibus requirendum vel expectandum eſt, quòd veniam rogent; cum quibuſdam ſatis ſit, quòd vel amicè ſalutent, vel ſignum benevolentiæ priores oſtendant. Alia enim debet filius erga patrem, ſervus erga dominum, ſubditus erga Superiorem, plebejus erga nobilem, quàm è contrario, vel nobiles inter ſe, vel Religioſi æquales. Quoad 3. non ſimpliciter tenemur actionem juridicam remittere, & ſatisfactionem pro injuria vel damno condonare, quia poteſt unuſquiſque jus ſuum proſequi apud legitimum Judicem. Vide qu. 108. art. 1. Et quidem quando agitur de reſtitutione honoris, famæ, aut bonorum externorum; omninò licet eam exigere: ſed cavendum, ne vel proximus cum nimio ſuo damno urgeatur, vel talis reſtitutio communiter apud Judicem petatur, quando inimicus extra judicium petit veniam, aut offert rationabilem ſatisfactionem; quia difficile eſt, ſincero animo & abſque appetitu vindictæ judicialiter iſta tunc petere. Vide Cordubenſem lib. 1. q. 27. punct. 1. & Lorcam hic. Quando autem agitur de ſatisfactione per pœnam capitis, abſciſſionem membri, vel aliam ſimilem, ex qua nihil emolumenti provenit læſo; plerumque expedit eam non exigere, ſed condonare: quia vix eſt, quòd tunc exigatur abſque appetitu vindictæ. Si tamen eſſet caſus, quòd familia offenſi maneret infamis, niſi is qui læſit puniretur ſecundùm leges; omninò licet pœnam talem exigere. Vide Bannes hic dubio 5.

Quæſt. Reſp.

Articulus X.

Art. 10. probat, Angelos eſſe diligendos ex Charitate. Quia ſunt noſtri proximi, & communicant nobiſcum in participatione æternæ beatitudinis. Neque refert, quòd juxta parabolam Luc. 10. ſolus ille

Angeli ſunt ex Charitate diligendi. Tacita Ob.

Digitized by Google

ille videatur eſſe onſter proximus, qui ope noſtra indiget vel indigere poteſt: Angeli verò non poſſunt noſtri indigere. Nam parabola id non ſignificat: in ea quidem ſignificatur, quòd omnis ille ſit proximus, ſed non quòd ſolus: imò cùm nomen proximi ſit relativum; ſicut proximus eſt qui poteſt auxilium accipere, ita & qui poteſt dare.

ARTICULUS XI.

Dæmones non ſunt diligendi.

ART. 11. tradit, Dæmones non eſſe diligendos ex Charitate. Quia nomine Dæmonum ſignificatur natura peccato deformata & in eo obſtinata, propter quod numquam poſſunt eſſe participes beatitudinis, atque ita deficiunt à ratione proximi. Si conſideretur natura ſeparatim à culpa; neque ſic poſſumus eos diligere ex Charitate, cùm non poſſimus eis velle beatitudinem: quia hoc eſſet plus diligere naturam creatam quàm juſtitiam divinam; quod repugnat Charitati Dei. Poſſumus tamen eos ſic ſecundùm naturam conſideratos diligere tamquam rem ad Dei gloriam pertinentem, volendo ut permaneat ad oſtendendam juſtitiam Dei in ipſorum punitione; potentiam in creatione; bonitatem in eo quòd Electos è tali miſeria liberaverit.

In Reſp. Ad 2. obſervandum eſt, eamdem eſſe rationem de hominibus damnatis ſicut eſt de Dæmonibus.

Sed quæritur: An etiam foret eadem ratio de hominibus illis, quorum adhuc viventium reprobatio per revelationem certò ſciretur? Reſp. Non futuram prorſùs eamdem rationem: quoniam tales poſſent adhuc fieri participes gratiæ, & juvari ne in peccata vel majora vel plura caderent, cum alioqui poſſent cadere; ac proinde forent diligendi ad hos effectus, & generaliter ad omnia bona, quæ non repugnant reprobationi, etiam cognitæ. Quantùm autem ad beatitudinem eſſet eadem ratio: quia non liceret eos ad æternam felicitatem diligere. Sed ejuſmodi revelationibus non eſt ordinariè fides adhibenda, cùm plerumque ſint illuſiones Dæmonum.

ARTICULUS XII.

Quatuor ex Charitate diligenda.

ART. 12. probat ex Auguſt. Convenienter numerari quatuor ex Charitate diligenda, Deum, Nos ipſos, Proximum, & Corpus noſtrum. Quia Charitatis amicitia fundatur ſuper communicatione beatitudinis, in qua beatitudine unum conſideratur ut ejus principium; ſcilicet Deus; ſecundùm ut directè illam participans tamquam unum nobiſcum; & hoc eſt nos ipſi ſecundùm Animam, quæ eſt principalis in homine: tertium ut directè participans tamquam nobis conſociatum in beatitudine; hoc eſt proximus: quartum ut beatitudinem participans, non directè, neque per modum conſociationis, ſed per redundantiam; & hoc eſt corpus noſtrum. Ex quibus perſpici poteſt, quare corpus proximi non ponatur unum diſtinctum diligibile ſicut corpus noſtrum: quia ſcilicet eadem eſt ratio dilectionis proximi, ſive conſideretur ſecundùm Animam, ſive ſecundùm corpus; nimirum ratio conſociationis in beatitudine: diverſa autem eſt ratio dilectionis noſtri ſi conſideremur ſecundùm Animam, ab ea qua conſideramur ſecundùm corpus.

Confer Reſp. ad 3.

QUÆSTIO XXVI.

De ordine Charitatis.

ARTICULUS I.

In Charitate eſt ordo.

ART. 1. ex his verbis ſponſæ Cant. 2. *Ordinavit in me Charitatem*, Ideſt Debitum ac rectum ordinem Charitatis in me conſtituit; Docet, In Charitate eſſe aliquem ordinem, ſcilicet perfectionis. Ratio una eſt. Ubicumque inter aliqua plura unum eſt principium, ibi invenitur aliquis ordo prioris & poſterioris: ſed inter ea quæ diliguntur ex Charitate Deus eſt principium beatitudinis, in cujus communicatione fundatur ipſa Charitas; ergo inter illa invenitur ordo prioris & poſterioris. Maj. intelligenda eſt de principio rei creatæ, & de ordine ipſius principii ad creaturas, vel creaturarum inter ſe: nam in Divinis Perſonis una eſt principium; nihil tamen ibi eſt priùs vel poſterius, eò quòd principium producens communicet eamdem numero eſſentiam: quod in creaturis non accidit.

Altera ratio eſt. Bonum, quod eſt formale objectum Charitatis, non æquè participatur ab omnibus qui ſunt ex Charitate diligendi, ſed ab uno magis, ab alio minùs; ergo inter diligenda ex Charitate unum eſt plus alio diligendum, quia modus diligendi ſumitur ex commenſuratione ad objectum formale. Hinc ſequitur, quòd aliquis ordo Charitatis ſpectandus eſt ſecundùm relationem objectorum ad primum principium hujus dilectionis, quod eſt Deus. Eſt autem ordo partim in actibus Charitatis, in quantùm unus eſt alio major: partim in habitu, quatenus inclinat ad actus majores vel minores, eoſque magis erga unum exhibendos quàm erga alium.

QUÆRITUR AUTEM

AN iſte ordo ſit attendendus ſolùm ſecundùm effectum, an etiam ſecundùm affectum. B. Thom. certa Reſp. eſt hujus q. art. 6. & in 3. d. 29. art. 2. & q. diſp. de Charit. art. 9. Eſſe neceſſariò attendendum ſecundùm utrumque; ſic nimirum, ut ordo ſervetur in affectu, & ex affectu in effectum procedat, quandocumque fuerit opus. Effectus enim exterior non pertinet ad Charitatem, niſi in quantùm procedit ex affectu: ſi ergo ſolùm attenderetur ordo ſecundùm effectum exteriorem; ordo ille non pertineret ad Charitatem, ſed ad alias virtutes. Hinc eſt, quòd ſi quis alteri neceſſitatem patienti ſubveniat per externum beneficium, & non habeat ſincerum erga illum affectum, non ſatisfaciat præcepto Charitatis.

Circa Reſp. Ad 1. & 2. obſervandum eſt non eſſe ſoli Charitati proprium habere ordinem: ſpe enim primariò ſperamus Beatitudinem, & ſecundariò illa quæ ordinantur in ipſam. Similiter Fides principaliter reſpicit Deum: ſecundaria autem ea quæ ordinantur ad Deum. Et ſimile aliquid reperire eſt in aliis virtutibus. De ſola tamen Charitate diſputatur & docetur, quòd habeat ordinem. Partim quia Charitas reſpicit ultimum finem ſub ratione finis ultimi: finis autem habet rationem principii, & principium eſt initium ordinis. Partim quia omnis ordo, qui in aliis virtutibus reperitur, ſervari debet ex imperio Charitatis: atque ita explicato ordine Charitatis, non fuit neceſſe ſpecialem aliarum virtutum ordinem exprimere. Nihilominus peculiare aliquid eſt in Fide: quamvis enim in ea ſit ordo quantùm ad objecta materialia, quæ vel principaliter vel ſecundario creduntur, ut jam ſignificavimus; quantùm tamen ad rationem formalem objecti, B. Thom. dicto art. 2. ad 1. in 3. Sent. & Lorcas hic, meritò dicunt, non eſſe in ea ordinem. Quo fit, quòd non magis certò aſſentimur articulis, qui verſantur circa Deum, quàm aliis: quia prima veritas æquè eſt infallibilis, & æquè applicatur omnibus; cùm ipſa ſit quæ omnia credibilia revelat: ratio autem diligendi, etſi ſit eadem in omnibus diligentibus, tamen non æquè participatur in ſingulis.

ARTICULUS II.

Utrùm Deus ſit magis diligendus quàm proximus.

RESP. Affirm. certa eſt 1. Quia ſemper eſt ex amicitia magis diligendum illud bonum, ſuper cujus communicatione ipſa amicitia fundatur, quàm aliquod aliud: ſed Charitatis amicitia fundatur ſuper communicatione Dei tamquam Authoris ſupernaturalis beatitudinis; ergo Deus magis eſt ex Charitatis amicitia diligendus quàm quodvis aliud bonum.

2. Deus eſt diligendus ut Summum Bonum & ut finis ultimus; ergo ſuper omnia alia bona & propter ſe. Huc pertinet, quòd præceptum dilectionis Dei vocatur à Chriſto *Primum & maximum*, Matth. 22. quòdque ſolus Deus diligendus ſit ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente.

Quomodo alius alio magis poteſt diligi.

Ad horum intelligentiam obſervandum eſt, tripliciter fieri poſſe, ut unus alio magis diligatur 1. intenſivè, ſi diligitur majori intenſione ſeu actu ferventiore & perfectiore ſecundùm gradus intenſionales 2. objectivè, quando volumus illi majus bonum 3. appretiativè, quando unus pluris æſtimatur quàm alius, ita ut magis refugiat ſeparationem ab ejus dilectione quàm à dilectione alterius: & ſi neceſſe foret alterutrius amicitiam deſerere; potiùs deſereret amicitiam illius, quem in ſua dilectione minùs æſtimat, quàm alterius. Neque putandum eſt, iſtas dilectiones ſemper eſſe ſibi connexas: fieri enim poteſt, quòd quis extraneum magis diligat objectivè, volendo ei bonum majus; quem tamen minùs vel intenſivè vel appretiativè amat quàm ſuum fratrem: cui quidem non vult ejuſmodi bonum, ſed majori affectu illum amat, ejuſque amicitiam pluris facit quàm amicitiam extranei. Fieri etiam poteſt, quòd appretiativè magis diligat eum, quem intenſivè minus diligit, ſi ejus amicitiam pluris æſtimet, magiſque vereatur eam perdere, ſed non tanto conatu, nec tanta vehementia feratur in illum quàm in quempiam alium.

Agnoſcenda eſt aliqua dilectio major objectivè.

Dominicus quidem Bannes contra B. Thomam eſſe exiſtimat id, quod de majori dilectione objectivè aſſeritur. Verùm pro hac aſſertione facit 1. Quòd *Dilectio Charitatis aliquam habet quantitatem ex parte objecti*, art. 4. ad 1. 2. *Quod diverſitas dilectionis ſecundùm Charitatem eſt attendenda ſecundùm comparationem ad Deum; ut ei qui eſt Deo propinquior majus bonum ex Charitate velimus*, art. 7. corp. quòdque *Uno modo dicimur aliquem magis diligere, quia majus bonum ei volumus*, qu. diſp. de Charit. art. 9. ad 10. 3. quòd *Gradus dilectionis ex duobus penſari poteſt: uno modo ex parte objecti: alio modo ex parte diligentis*, art. 9. corp. Hæc enim ſalvari non poſſunt, niſi agnoſcendo, dilectionem Charitatis poſſe eſſe majorem ac minorem ex parte objecti ſeu objectivè. Neque refert, quòd B. Thom. ſolùm duos modos aſſignet, quibus dilectio poſſit eſſe inæqualis: unum ex parte boni quod amico optamus; alterum ex parte diligentis. Nam quòd in priore modo intelligat eum, qui eſt ex parte objecti; manifeſtum eſt ex art. 7. & 9. & ex qu. Diſp. de Charit. art. 9. ſecundùm ea quæ jam inde allegavimus. Sub poſteriore autem comprehendit duos modos; quorum uno intenſiùs ac ferventiùs unum præ alio diligimus altero appretiativè pluris unum æſtimando quàm alium: uterque enim horum modorum accipitur ex parte diligentis B. ergo Thomas unum quidem modum aſſignat ex parte boni quod volumus ei quem ex Charitate diligimus, hoc eſt ex parte objecti: alium verò ex parte diligentis, qui comprehendit duos jam dictos. Quare cùm aliquoties dicit, illos eſſe magis diligendos ſecundùm intenſionem actus, qui ſunt ex Charitate magis diligendi, intenſionem actus generaliter uſurpat pro perfectione actus: ſive ea perfectio ſit ſecundum gradus intenſionales, ſive ſecundùm appretiationem.

His præmiſſis, ſit

Concluſio I.

Deus eſt magis diligendus appretiativè & objectivè.

CERTUM eſt, Deum eſſe magis diligendum quàm vel nos ipſi vel proximus & objectivè & appretiativè. Objectivè quidem, quia majus bonum illi velle debemus quàm cuivis, ſcilicet Omnipotentiam, Omniſcientiam, Laudem & Gloriam ſummam ab omni creatura. Appretiativè autem, quia pluris debet à nobis æſtimari quàm quidvis aliud: & ita debemus eum diligere, ut pro nullo alio velimus ab ejus dilectione divelli. *Si quis*, ait Chriſtus Lucæ 14. *non odit*, ideſt dilectionis affectu mihi non poſtponit, *patrem & matrem*, &c. *adhuc autem & Animam ſuam*, idest ſeipſum, *non poteſt meus eſſe diſcipulus*. Quem ſenſum confirmat quod Matth. 10. dixit: *Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non eſt me dignus*: eodemque pertinet illud Act. 5. *Obedire oportet Deo magis quàm hominibus*.

Concluſio II.

AD Charitatem ſalvandam non eſt neceſſarium, quòd Deus magis diligatur intenſivè quàm quidvis aliud. — Non neceſſe ſit intenſivè.

Prob. 1. Quia non eſt neceſſe quòd habitus Charitatis ſit intenſior circa Deum quàm circa proximum vel nos ipſos: cùm ſit unus & idem habitus omnino ſimplex, ergo neque eſt neceſſe quòd actus ſint intenſiores: fieri enim poſſunt actus ſecundùm totam latitudinem habitus, tam circa Deum quàm circa proximum, & hoc laudabiliter.

2. Non eſt neceſſarius ſummus intenſionis gradus, ut ſalvetur Fides & Spes modò credatur Deo tamquam veritati infallibili, & ab eo tamquam à prima & principali cauſa expectetur beatitudo; ergo ſimiliter ad hoc ut Charitas maneat ſalva, non eſt neceſſarius ſummus gradus intenſionis: modò ſic Deus diligatur, ut omnibus omnino rebus anteponatur. Confirm. 1. Ut actus Charitatis ſit bonus, non eſt neceſſarium quòd habeat certum aliquem intenſionis gradum; ergo non oportet ipſum eſſe ſummum intenſivè. Ant. prob. Quia etiam minima Charitas ſufficit ad merendam vitam æternam: & ſe extendit ad omnia, quæ ſunt ex Charitate diligenda; quemadmodum tradit Author qu. 24. præced. art. 5. 3. p. qu. 6. 2. art. 6. ad 3. & q. 70. art. 4. Huc pertinet, quòd actus Charitatis merentur vitam æternam, etiamſi ſint remiſſi; ut habet idem Doctor, ejuſdem q. 24. art. 6. ad 1. & 1. 2. q. 114. art. 8. & ad 3. non poſſunt autem mereri vitam æternam, niſi ſint boni; ergo poſſunt eſſe boni, etiamſi non ſint ſummè intenſi. Confirm. 2. Non poteſt haberi Charitas, quæ ſit ſumma intenſivè; ergo ea non præcipitur. Ant. patet. Quia quantamcumque Charitatem Juſti habeant; ea poteſt ſemper augeri, & pro ejus augmento petendum eſt cum Eccleſia: *Da nobis Fidei Spei, & Charitatis augmentum*. Vide Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 10. C. manifeſta eſt. Ut enim ejuſdem ſeſſ. cap. 11. dicitur. *Deus impoſſibilia non jubet*. Deinde non eſt præceptum, ut omnes habeant æqualem Charitatem; ergo non eſt præceptum, ut habeant ſummè intenſam.

Ob. Si dicas: Non præcipi quidem Charitatem ſimpliciter ſummam; præcipi tamen, vel ſummam quæ haberi poteſt ab unoquoque, vel ſummam reſpectu aliarum rerum. — Reſp. Priori obſtat, quòd inde ſequeretur, per actum ejuſdem intenſionis impleri præceptum Charitatis ab uno & non ab alio: imò unum mereri vitam æternam, & alium peccare; ſi videlicet unus habens Charitatem remiſſam eliciat actum iſti ſuo habitui reſpondentem; alter habens Charitatem longè intenſiorem exerceat actum minùs intenſum quàm ſit ſuus habitus, parem tamen in intenſione actus alterius.

Contra poſterius facit inprimis id, quod de intenſione actus ſecundùm totam latitudinem habitus ad initium hujus 2. Concluſ. dicebatur 2. quòd nullum extet in Scriptura vel ratione præceptum de Deo ſummè diligendo quoad intenſionem. Cùm enim jubemur diligere Deum ſuper omnia; ſive, ut Deut. 6. Matth. 22. Lucæ 10. habetur, *Ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus*; non præcipitur dilectio ſumma intenſivè, ſed ſolùm appretiativè: ita nimirum, ut Deum Deique amicitiam pluris appretiantes ſeu æſtimantes quàm cætera omnia, nihil anteponamus vel æquemus, ut quæſt. 44. art. 6. videbitur 3. quòd non teneamur habere dolorem intenſivè majorem de peccato mortali quàm de quibuſlibet aliis malis, modò de illo magis doleam appretiativè, ut dictum fuit Supl. qu. 3. art. 1.

Ob. His non obſtat, quòd ratio diligendi proximum ſit Deus. — Reſp. Ideò enim Deus ſemper eſt magis diligendus appretiativè, ſed non neceſſariò intenſivè: cùm ex parte ſubjecti fieri poſſit, ut proximus qui videtur inten-

intenſiùs diligatur quàm Deus qui non videtur. Si dicas: Inordinatum videri, quòd creatura intenſiùs diligatur quàm Creator. Reſp. Etſi hoc ſit aliquo modo inordinatum: partim quia Deus digniſſimus eſt majori dilectione etiam intenſiva: partim quia Charitas magis ex natura ſua inclinat ad diligendum intenſiùs Deum quàm proximum; non ſequitur tamen, dilectionem intenſivè majorem eſſe neceſſariam ad hoc, ut Charitas ſervetur. Quia Deus in iſto ſtatu infirmitatis, ubi ad ſenſibilia naturæ noſtræ ſenſibili viciniora & notiora magis propendemus, majorem illam intenſionem vel à nobis non exigit, vel ſaltem non ſub peccato mortali; ideòque nihil obſtat, quo minùs vera Charitas retineatur, etiamſi ejus actus non ſint intenſiorea circa Deum quàm circa proximum. Adde, quòd ſi major intenſio eſſet in Dei dilectione neceſſaria: gravis injiceretur ſcrupulus animis piorum Fidelium, qui majorem conatum vel intenſionem in ea dilectione non ſentiunt; imò ferventiores interdum experiuntur affectus in aliorum quàm in Dei dilectione. Neque idem reſponderi poteſt ex eo, quòd neceſſariam eſſe dicimus maximam dilectionem appretiativè. Facilius enim poſſunt probabiliter ſcire, num pluris Deum æſtiment, quàm an intenſius ſeu ferventiùs ipſum diligant: veluti ſi expreſsè Deum aliis præferant; ſi propter ipſum voluptatibus renuntient; ſi rationis regulam ſequentes & Deum & proximum diligunt, utrumque in ſuo ordine & pro ſua dignitate. Sententiam hac docuerunt Bonavent. in 4. diſt. 16. art. 2. quæſt. 1. Gabriel & Almainus in 3. diſt. 27. Victoria de Contrit. quæſt. 117. Bellarminus lib. 6. de Monach. cap. 13. & lib. 2. de Pœnitent. cap. 11. Eſtius in 4. diſt. 16. §. 7. & plerique commentatores in hunc art.

Alia ob.

De Reſp. ad 1. Vide q. 27. art. 4.

Articulus III.

Deus eſt plus diligendus quàm nos ipſi.

ART. 3. docet, Hominem debere plus diligere Deum ex Charitate quàm ſeipſum. Quia omne bonum, ſuper cujus communicatione fundatur amicitia ſive naturalis ſive ſupernaturalis, eſt à Deo, imò & in Deo ſicut in fonte.

Confirm. 1. Quia unuſquiſque tenetur diligere Deum ſuper omnia; ergo ſupra ſeipſum.

2. Deus diligendus eſt tamquam primum & Summum Bonum: homo autem non ſic poteſt ſeipſum diligere, ſed ſolùm ut boni illius particeps fiat.

3. Illud ſemper eſt magis diligendum, quod eſt totum quoddam & commune principium, à quo tamquam pars dependet omne aliud, quod bonitatem aliquo modo participat: atqui Deus debet diligi tamquam ejuſmodi totum & commune principium; ergo eſt magis diligendus quàm nos ipſi. Maj. prob. Quia unaquæque pars magis inclinatur in totum ejuſve incolumitatem quàm in ſeipſam.

Denique aperta eſt Chriſti ſententia Matth. 16. *Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam & ſequatur me*. Et Lucæ 14. non ſolùm patrem & matrem dicit odio habendos, id eſt dilectionis affectu poſtponendos, ſed etiam Animam noſtram.

In Reſp. Ad 1. obſerva, illud Philoſophi, *Amicabilia, quæ ſunt ad alterum, veniunt ex amicabilibus quæ ſunt ad ſeipſum*; pro quo vulgariter dicitur, Quòd amicitia incipit à ſeipſo; intelligi debere de amicitia & amicabilibus, quæ ſunt ad tale alterum, in quo bonitas reperitur per participationem: unde non ſequitur, quòd amicitia, quam habemus ad Deum, incipiat ab amore noſtri, quia in Deo non reperitur bonitas participativè, ſed eſſentialiter & ſecundùm rationem totius. Propter ea quæ dicuntur in corp. difficultas eſt.

Utrùm homo naturaliter inclinetur ad diligendum Deum magis quàm ſeipſum.

VIDETUR quòd non 1. Quia amor eſt virtus unitiva, ut dicit Dionyſ. cap. 4. de Div. Nom. ſed unuſquiſque eſt ſibi magis unitus quàm Deo; ergo magis inclinatur ad ſe quàm ad Deum diligendum. Min. prob. ex qu. 25. art. 4. ubi B. Th. dicit Quod unicuique ad ſeipſum eſt unitas, quæ eſt potior unione ad alium.

2. Si foret naturalis inclinatio ad amorem Dei, non eſſet tam difficile amare Deum ſuper omnia, quin ſolis naturæ viribus poſſet homo naturalem hanc dilectionem præſtare: atqui hoc non poteſt, ut habet communior Theologorum ſententia, de qua 1. 2. q. 109. art. 3. ergo. Confirm. Quia faciliùs diligit ſe homo quàm Deum naturali amore; ergo naturaliter magis inclinatur ad amorem ſui quàm Dei.

3. Quando vita propter Deum eſt ponenda, amor naturalis inclinat ad conſervationem vitæ: amor autem Charitatis inclinat ad moriendum, ut patet in Chriſto, qui ſecundùm naturalem appetitum dicebat, *Tranſeat à me calix iſte*: ſecundùm rationalem verò, *Non mea voluntas, ſed tua fiat*, Matth. 26. ergo naturaliter magis inclinatur homo ad ſeipſum quàm ad Deum amandum.

4. *Senſus & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua*, Genel. 8. ergo magis inclinantur ad amorem proprium quàm Dei. Unde & Sap. 12. malitia vocatur naturalis.

Denique. Appetitus ſenſitivus naturaliter fertur in bonum ſenſibile abſque fræno rationis; ergo inclinat ad malum.

Reſp. Communis ideoque tenenda eſt, Hominem naturaliter inclinari ad diligendum Deum plus quàm ſeipſum. Ita B. Tho. in hoc art. & p. p. q. 60. art. 5. 1. 2. q. 109. art. 3. Quodlib. 1. art. 8. in 3. diſt. 29. art. 3. Scotus in 3. d. 27. Durand. d. 29.

Reſp. eſt affirm.

Prob. 1. Quia dilectio naturalis eſt quædam naturalis inclinatio indita naturæ à Deo, quam proinde impoſſibile eſt eſſe perverſam, cùm Deus non poſſit eſſe author mali: atqui dilectio, qua quis diligit ſe plus quàm Deum, eſt perverſa; ergo non eſt naturalis. Ita ferè B. Thom. dicto Quodlib.

2. *Inclinatio natura hominis, in quantùm eſt homo, numquam contradicit inclinationi virtutis, ſed eſt ei conformis* ait idem S. Doctor in 3. inclinatio autem virtutis eſt ad diligendum Deum ſuper omnia, etiam ſupra nos ipſos; ergo etiam inclinatio naturalis eſt, ut homo diligat Deum plus quàm ſeipſum.

3. Naturalis inclinatio magis fertur in finem ultimum & Summum Bonum quàm in fines medios, & in bonum quòd ſolùm participativè bonum eſt: atqui Deus eſt ultimus finis & Summum Bonum hominis; ergo naturalis ejus inclinatio magis fertur in Deum quàm in ſeipſum.

4. Naturalis ratio dictat, Deum eſſe ſuper omnia diligendum tamquam univerſale principium omnium bonorum; ergo eſt in voluntate ſimilis inclinatio: nam voluntas naturaliter ſequitur rationem.

Poſtremò. Quælibet pars naturaliter magis inclinatur in bonum totius quàm in bonum proprium: atqui Deus eſt bonum commune omnium, omnes autem res ſunt veluti quædam pars, quatenus in Deo velut in toto quodam continentur cum ſuis perfectionibus, ergo omnes res naturaliter magis inclinantur in Deum quàm in ſe. Maj. prob. 1. Quia quælibet pars amat bonum proprium propter bonum commune totius, ut habet author 1. 2. qu. 109. art. 3. 2. Quia unaquæque res naturaliter magis inclinatur in id, à quo totum ſuum eſſe dependet, quàm in ſeipſam 3. Quia pars naturaliter ſe periculo exponit pro conſervatione totius.

Verum contra hæc à Scoto, Durando, & aliis objicitur.

1. Cùm pars exponitur pro toto, hoc non fit à parte, ſed ab ipſo toto, quod ſe magis quàm partem, & partem nobiliorem magis quàm ignobiliorem Ob.

diligens,

Digitized by Google

diligens, exponit partem pro toto, & minùs nobilem pro nobiliore.

2. Dato quòd pars ſeipſam exponeret, hoc eſſet propter identitatem ſui cum toto, quia ſcilicet ſalus partis pendet à ſalute totiùs, in quo ipſa habet eſſe; ergo magis exponitur pro ſeipſa quàm pro toto, nimirum ut ipſa ſalvetur.

3. Natura eſt ad unum determinata; ergo inclinatio naturalis non eſt niſi ad unum: & per conſequens ea, quæ rationis ſunt expertia, ſolùm habent inclinationem ad bonum proprium, adeoque falſum eſt, quòd habeant inclinationem ad bonum commune totius.

4. Cùm bonus civis vitam exponit pro defenſione Reip. magis ſibi vult bonum quàm Reip. vult enim ſibi bonum virtutis, quod eſt majus bono vitæ; ergo non diligit bonum Reipublicæ magis quàm ſuum. Confirm. Exponere vitam pro aliquo non eſt ſignum majoris dilectionis; amicus enim pro amico vitam exponit, quem non diligit magis quàm ſeipſum: imò etiam ſe interdum periculo vitæ exponit homo pro bonis temporalibus, quæ tamen infra ſe diligit; ergo B. Thom. non rectè docet, partem magis inclinari in totum quàm in ſe, ex eo quòd ſeipſam pro toto exponat.

Sed Reſp. Ad 1. quidem. Vel partem non exponi à toto, ſed ab ipſa partis inclinatione; vel à toto quidem, ſed naturaliter; unde ſequitur, quòd pars habet majorem inclinationem in bonum totius quàm in bonum ſui ipſius, quia unumquodque ſicut naturaliter agitur & movetur ſive à ſeipſo ſive ab alio; ita natum aptum eſt agi, quod eſt habere inclinationem naturalem.

Ad 2. Neg. Aſſ. Quia pars interdum ſe exponit ad perdendam identitatem quam habet cum toto; veluti quando brachium exponitur abſcindendum, ut ictus avertatur à capite, & quando civis ſe morti exponit pro ſalute Reipublicæ.

Ad 3. Reſp. Naturam eſſe ad unum determinatam, quia ſi natura cujuſque rei, quæ rationis eſt expers, in ſe ſpectetur, ſolùm habet inclinationem ad unum, ut grave ad locum deorſum, leve ad locum ſurſum: & ſic verum eſt, quòd inclinatio naturalis non eſt niſi ad unum; inclinatio inquam naturalis, quæ unicuique rei propria eſt, ſecundùm ejus naturam in ſe ſpectatam. Cum hoc autem conſiſtit, quòd habeat inclinationem naturalem ad commune bonum totius: quia hæc inclinatio non eſt propria rei ſecundùm naturam particularem conſideratæ, ſed eſt communis, & conſequitur naturam cujuſque rei ſpectatæ ſecundùm ordinem, quem habet ad bonum commune totius, ſive ad naturam univerſalem.

Ad 4. ejuſmodi civis magis quidem amat bonum ſuum virtutis ſeu ſpirituale: facta tamen comparatione inter bona corporalia; magis amat bonum Reipubl. quàm ſuum, quia & ſe ſua exponit pro bono Reipubl. Ad Confirm. Reſp. Neg. C. Quamvis enim qui pro amico vitam exponit non magis amicum diligat quàm ſeipſum, eo quòd magis quærat bonum ſuum ſpirituale & honeſtum; vitam tamen ſuam corporalem poſtponit vitæ corporali amici: unde ex hoc quòd pars ſeipſam exponit pro toto, rectè docetur, quòd pars magis inclinetur in totum quàm in ſe quoad conſervationem boni corporalis. Quandò autem aliquis vitam exponit pro ſuis bonis temporalibus; ille pro ſeipſo exponit & pro ſuo commodo: unde nihil refert, quòd ea diligat infra ſe.

Ad 1. autem arg. initio allatum Reſp. cum Authore in 3. diſt. 29. art. 3. ad 1. & qu. Diſp. de Charit. art. 9. ad 7. Quòd amor non ſit unio ipſarum rerum eſſentialiter, ſed ſecundùm affectum: quamvis autem unitate naturæ nihil ſit magis unum quàm unuſquiſque ſibi; unitate tamen affectus (cujus objectum eſt Summum Bonum) id quod eſt ſummè bonum debet eſſe magis nobis unum ſive unitum quàm nos: & ſic Deus debet à nobis magis diligi quàm nos ipſi. Dici etiam poſſet: Hanc propoſitionem cui argumentum innititur, Illud bonum ex naturali inclinatione magis eſt diligendum, quod eſt diligenti magis conjunctum; eſſe intelligendam cæteris paribus: hic autem valde ſunt diſparia; cùm Deus ſit bonorum omnium fons, & principium, bonum primum & generaliſſimum: nos autem ſumus duntaxat bonum aliquod particulare.

Ad 2. Neg. Aſſ. Quia naturalis inclinatio, quæ eſt in homine ad Deum ſuper omnia diligendum, impeditur à ſuo actu per inclinationem contrariam, eamque multò vehementiorem, quæ ex corruptione peccati trahitur ad bonum creatum. Meminiſſe enim oportet naturam humanàm per peccatum primi hominis non tantùm fuiſſe ſpoliatam donis gratuitis, ſed etiam vulneratam & debiliorem factam in naturalibus, quemadmodum ex Conc. Arauſ. can. ultim. & ex Trid. ſeſſ. 5. diximus 1. p. qu. 95. art. 2. Deinde non omnis inclinatio naturalis ejuſmodi eſt, etiam præveniendo naturæ corruptionem, ut ſola naturæ vi poſſit impleri: nam Anima ſeparata naturaliter inclinatur ad corpus; cui tamen conjungi non poteſt niſi per virtutem ſupernaturalem. Concedimus tamen, naturam non corruptam potuiſſe per ſolas naturæ vires Deum ut Authorem naturæ ſuper omnia diligere: verùm hoc de natura vitiata negandum eſt, ut 1. 2. qu. 109. art. 3. docebitur. Ad Confirm. Neg. C. 1. Quia etiamſi lapis faciliùs feratur ad locum medium, per quem ad centrum tendit, quàm ad ipſum centrum, eò quòd unum ſit priùs altero; magis tamen inclinatur ad centrum. Sic etiam dici poteſt, hominem magis inclinari in Deum ſicut in ſuum centrum, quamvis faciliùs inclinetur in ſeipſum, eò quòd ſui ipſius notitiam priùs habeat. 2. Quia quòd homo facilius nunc diligat ſeipſum quàm Deum; hoc fit propter corruptionem naturæ, ſecundùm quam pronior eſt ad ſenſibilia quàm ad ſpiritualia.

Ad 3. Reſp. priorem Ant. partem eſſe veram loquendo de amore naturali, qui vel rationem prævenit (ut in nobis accidit) vel per rationem permittitur procedere à voluntate humana operante ſecundùm inclinationem naturalem, quomodo 3. p. qu. 18. art. 5. diximus fuiſſe in Chriſto. Juxta hæc Neg. eſt arg. C. Quod enim amor naturalis, etiam in caſu poſito, hominem inclinet ad conſervationem ſui; non eſt quia magis inclinet in bonum ejus privatum quàm in Deum: ſed quia ſicut voluntas ſenſualitatis naturaliter refugit dolores ſenſibiles & corporis læſionem; ita voluntas, quæ per modum naturæ conſideratur, naturaliter repudiat ea quæ ſunt naturæ contraria, & fertur in objecta abſolutè conſiderata, cùm ad ipſam ita ſpectatam non pertineat ferri in objectum conſideratum in ordine ad aliud; ut ejuſdem qu. 18. art. 5. & 6. dicitur. Utrùm ergo vita corporalis ſit pro Dei honore exponenda, an non; hoc ad ipſam non pertinet. Si verò per impoſſibile contingeret, quòd Deus veniret in diſcrimen quantùm ad ſuam ſubſtantiam; pro illo conſervando magis naturaliter laboraret voluntas ut natura quàm pro ſeipſa & hoc per amorem illum naturalem, qui eſt generalis inclinatio omnibus rebus etiam inſenſibilibus indita, qua naturaliter inclinantur ad conſervationem ſeu perpetuitatem boni univerſalis, quod eſt Deus. Comprehendit autem B. Thom. iſtiuſmodi amorem naturalem quando dicit, Quamlibet creaturam ſuo modo (ideſt vel intellectuali, vel rationali, vel animali, vel ſaltem naturali amore) plus diligere Deum quàm ſeipſam: nam pro exemplis adfert lapidea & alia, quæ cognitione carent.

Ad 4. Reſp. Quòd *Senſus & cogitatio hominis ab adoleſcentia prona ſint in malum*; hoc non eſt homini naturale, quaſi proveniens ex propenſione naturæ hominis prout à Deo fuit condita: ſed quia eſt ſecundùm inclinationem naturæ vitiatæ ac peccato corruptæ: quam ſi ſpectemus; nihil vetat concedere C. Quamvis enim natura, ſecundùm quod corrupta eſt, magis inclinet ad ſui amorem quàm Dei; ſimpliciter tamen & ſecundùm ſe ſpectata magis inclinat ad amorem Dei.

Cum Sap. 12. malitia dicitur naturalis; ſermo eſt de malitia Chananæorum, quæ propterea dicitur naturalis ſeu nativa, quia cum ipſa educatione eam imbiberant, & à parentibus traxerant, ac inveterata deinceps conſuetudine roboraverant.

Ad Poſtr. Reſp. Neg. Ant. Ut enim dicitur B. Thom. 1. 2. q. 82. art. 3. ad 1. *In homine concupiſcibili natu-*

Digitized by Google

naturaliter regitur ratione : quod autem tranſcendat limites rationis , hoc ineſt ei contra naturam , & provenit ex peccato originali. Appetitus ergo ſenſitivus, ſi ſecundum ſe & abſolutè ſpectetur , ſemper fertur in bonum ſenſibile , id eſt quod ſenſitivæ parti eſt conveniens : contingit autem , bonum illud eſſe interdum bono rationis contrarium propter circumſtantiam perſonæ , loci , temporis , quantitatis & ſimiles ; ſed quod in ipſum ita conſideratum feratur appetitus ſenſitivus , non eſt ex inclinatione naturali , ſed ex corruptione.

Articulus IV.

Utrùm homo ex Charitate magis debeat diligere ſeipſum quàm proximum.

VIDETUR quòd non 1. Quia homo debet diligere proximum ſicut ſeipſum ; ergo non magis ſeipſum : Nam vocabulum *ſicut* æqualitatem ſignificat. Hinc Auguſt. lib. 1. Soliloq. cap. 3. *Illam legem amicitiæ juſtiſſimam eſſe arbitror , quâ præſcribitur ut ſicut non minus , ita nec plus quiſquam amicum quàm ſeipſum diligat*. Confirm. Si vocula *ſicut* tantùm ſignificaret ſimilitudinem & non æqualitatem , poſſet dici ; Diliges proximum tuum , vel etiam teipſum ſicut Deum.

2. Licet ſibi optare privationem beatitudinis , ut proximus ad eam perveniat ; ergo licet nos ipſos minùs diligere quàm proximos. Ant. prob. ex cap. 32. Exod. ubi Moyſes pro populo Dominum precatur ; *Aut dimitte eis hanc noxam , aut ſi non facis , dele me de libro tuo quem ſcripſiſti*. Et ſimiliter Apoſtolus ad Rom. 9. *Optabam* , inquit , *ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis*. Huc etiam pertinet tum illud Micheæ 2. *Utinam non eſſem vir habens ſpiritum , & mendacium potiùs loquerer* : tum illud 2. ad Cor. 13. *Oramus* , &c. *ut vos quod bonum eſt faciatis ; nos autem ut reprobi ſimus*.

3. Non debemus quærere proprium commodum : nam charitas non quærit quæ ſua ſunt , 1. ad Cor. 13. debemus tamen quærere utilitatem proximi , Apoſtolo ad Rom. 15. monente : *Unuſquiſque veſtrum proximo ſuo placeat in bonum* ; ergo debemus proximum magis quàm nos diligere : illos enim magis diligimus, quibus bona maximè optamus.

4. Nos diligimus proximum non propter nos , ſed propter ipſum : imò quòd nos ipſos diligamus , videtur etiam eſſe propter proximum ; ergo proximum magis diligimus, Ant. prob. ex 2. ad Cor. 4. *Omnia propter vos* : & 2. ad Timoth. 2. *Omnia ſuſtineo propter electos*.

5. Abſurdum eſt, quòd mortalium quiſpiam vel Chriſtum Dominum quatenus homo eſt , vel B. Virginem minùs diligat quàm ſeipſum ; ergo proximus non minùs eſt diligendus quàm nos ipſi.

6. Tenemur conformare noſtram voluntatem voluntati Dei cognitæ ; atqui certum nobis eſt , quòd Deus magis diligat meliores ; ergo illos , qui ſunt meliores nobis , debemus diligere magis quàm nos.

7. Major Dei gloria eſt , ſi multi ſalventur quàm ſi unus ; ergo magis debemus diligere ſalutem proximorum , quàm noſtram : debemus enim diligere majorem Dei gloriam.

Poſtremò. Auguſt. lib. 8. de Trin. dicit , nos tantum fratri debere quantum nobis.

Reſp. eſt affirm. Reſp. certa eſt , Hominem ex Charitate magis debere diligere ſeipſum quàm proximum. Dicitur autem diligere ſeipſum , quando diligit ſe ſecundùm naturam rationalem : quia etſi unuſquiſque ſit & dicatur homo ſecundùm naturam quæ componitur ex corpore & Anima rationali ; magis tamen dicitur eſſe talis ſecundùm Animam quàm ſecundùm corpus : quia Anima in ipſo eſt quid principale ; unumquodque autem magis æſtimatur ſecundùm principalitatem quàm ſecundum aliquid ſecundarium.

Hæc doctrina Prob. 1. Exemplar eſt potiùs quàm exemplatum : ſed dilectio noſtri eſt exemplar dilectionis proximi ; ergo debemus diligere nos magis quàm proximum. Min. prob. Author ex Lev. 19. & Matth. 22. *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum* . ubi dilectio hominis ad ſeipſum ſtatuitur exemplar ac regula dilectionis , quæ habenda eſt ad proximum : unde Auguſt. lib. 1. de Civ. cap. 20. *Regulam diligendi proximum à ſemetipſo dilector accepit. Ea autem eſt regula dilectionis* , ait idem lib. de Ver. Relig. cap. 46. *ut quæ ſibi vult bona provenire , & illi velit ; & quæ accidere ſibi mala non vult ; & illa nolit*. Quæ verba ſic eſſe intelligenda ut præſupponant , quòd homo primò ſibi velit bona , deinde proximo ; manifeſtum eſt , tum ex aliis locis poſtea adducendis , tum ex eo quòd hic velit , amorem ſui eſſe regulam amoris proximi . Hunc ordinem ſervaverunt prudentes virgines , quando fatuis dixerunt , Matth. 25. *Ne fortè non ſufficiat nobis & vobis*. Eumdem etiam indicat Sapiens Eccleſiaſtici 14. *Qui ſibi nequam eſt , cui alii bonus erit?*

2. Homo diligit ſemetipſum tamquam participem ſupremi illius boni , ſuper quo fundatur Charitas ; proximum autem tamquam ſibi ſocium in iſto bono ; ſed ratio participationis eſt major quàm ratio aſſociationis , ſicut unitas eſt potior unione ; ergo magis debet ſe homo diligere quàm proximum.

3. *Miſericordia ex amore cauſatur* , ait B. Thom. in 3. d. 29. art. 5. ſed homo debet incipere miſereri à ſeipſo , ſecundùm quod dicit Auguſt. Ench. cap. 76. *Qui vult eleemoſynam ordinatè dare , à ſeipſo debet incipere , & eam ſibi primum dare : eſt enim eleemoſyna opus miſericordiæ ; veriſſimèque dictum eſt , Miſerere Animæ tuæ placens Deo* : Eccleſ. 30. ergo ſe magis quàm proximum debet diligere.

4. Unumquodque naturaliter magis appetit perfectionem in ſeipſo quàm in ſimili : ſed Charitas perficit naturam ; ergo illam unuſquiſque naturaliter ſibi appetit potiùs quàm alteri.

Denique Auguſt. tractans hoc præceptum hom. 37. inter 50. *Primum* , inquit ; *dilige Deum , deinde teipſum : poſt hæc dilige proximum tuum ſicut teipſum . Prius tamen diſce amare teipſum*. Et c. 6. De Diſcip. Chriſt. *Dilige proximum tuum tamquam teipſum : ſed prius eſt ut diligas teipſum*. Huc etiam pertinet , quòd in numero diligendorum Animam noſtram proximo anteponit lib. 1. de Doct. Chriſt. cap. 23. Et lib. 1. Retract. cap. 8. explicans illud quod in lib. de Quant. Anim. dixerat , ſe ſibi maximè debere : *Hoc* , inquit , *ad homines retuli ; magis enim mihi me debeo quàm hominibus cæteris , quamvis Deo magis quàm mihi*.

Ad 1. Arg. Neg. C. Quamvis enim vocula *ſicut* aliquando ſignificet æqualitatem ; frequenter tamen ſignificat tantùm ſimilitudinem , ut Matth. 5. *Eſtote perfecti , ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt* , Joan. 13. *Ut diligatis invicem ſicut dilexi vos*. Act. 3. & 7. *Prophetam ſuſcitabit vobis Deus de fratribus veſtris tamquam me* ; ſive (ut Deut. 18. habetur) *ſicut me* , hoc eſt *ſimilem mei* , ut ex iſtius cap. 18. verſ. 18. patet ; atque ita ſumitur hæc vocula in propoſito. Ad verba Auguſt. cùm de ipſius mente conſtet ; Reſp. videtur : Quòd proximus nec plus nec minùs diligendus ſit quàm nos ipſi objectivè ; quia eadem bona debemus illi velle , & eadem mala nolle quæ nobis. Ad Confirm. Neg. Aſſ. Quia debemus diligere Deum modo longè excellentiore quàm vel nos vel proximum ; ſcilicet ex toto corde , ſuper omnia , tamquam bonum primum & ſupremum : tam autem nos ipſos quàm proximum eodem modo debemus diligere , ſcilicet juxta regulam ex lib. Aug. de Ver. Relig. ſuperiùs allatam.

Ad 2. Neg. Ant. Scriptura primo loco objecta variis modis exponitur ; ſed duo vel tres videntur probabiliores. Unus , ut Moyſes hyperbolico ſermone Explicatio verborum Exod. 32.
uſus dicatur ad ſignificandam magnitudinem ſui amoris erga populum Judaicum. Neque hic loquendi modus continet mendacium : quia neque is qui ſic loquitur intendit ſignificare tantùm , quantum verba per ſe conſiderata ſignificant : neque is qui loquentem audit , æſtimat , ipſum velle tantum ſignificare , ſed ex intentione loquentis ſignificatur magnus admodum rei alicujus exceſſus. Huc pertinet quod Manaſſes in ſua Orat. quæ extra ſeriem librorum canoni-

corum

Digitized by Google

eorum ponitur, dicit: *Peccavi ſuper numerum arenæ maris*: & quod Joſue 11. Jud. 7. 1. Reg. 13. 2. Reg. 17. 13. Reg. 4. dicitur de multitudine populi ſicut arena maris quòd Pſal. 138. *Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur*. Juxta hunc ſenſum Moyſes non optabat deleri de libro Dei; unde nec dicit, Dele me de libro tuo, modò dimittas populo ſuum peccatum: ſed ea phraſi voluit ſignificare ſuum ardentiſſimum de populi ſalute deſiderium.

Alter ſenſus priori cohærens eſt, Moyſeo, ut omnino impetraret id quod volebat, ex ſumma fiducia de Dei erga ipſum amore disjunctivè id ſuæ petitioni adjeciſſe, quod ſciebat Deum non facturum, imò nec poſſe facere; cùm ſit immutabilis. Perinde ac ſi filius de maximo patris erga ipſum amore certus, ei ſervum ſibi intimum ejicere volenti diceret aut dimitte illi, aut me ſimul cum ipſo ejice. Senſus igitur eſt: Domine Deus ea ſum in te fiducia, ut omnino perſuaſum habeam, te facturum quod peto; igitur aut dimitte populi peccatum, aut dele me de libro tuo: atqui certus ſum, quòd me non delebis; reſtat ergo ut peccatum populi remittas. Vide Auguſtin. q. 147. ſuper Exod. Juxta hos ſenſus liber Dei intelligitur liber vitæ ſeu prædeſtinationis, qui aliàs in Scriptura communiter intelligitur, quando per aliquid adjunctum non reſtringitur ad aliud, ut Daniel 12. verſ. 1. ad Philipp. 4. v. 3. Ap. 13. v. 8. cap. 17. etiam v. 8. cap. 21. v. 27. Neque refert, quòd ex libro prædeſtinationis nullus deleatur; Dominus autem Moyſi reſponderit: *Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro meo*, Ut enim p. p. q. 24. art. 3. docet Author, Quamvis eorum qui ſimpliciter ſcripti ſunt in libro vitæ nullus deleatur; qui tamen ſcripti ſunt ſecundùm quid, hoc eſt qui ſecundùm præſentem juſtitiam ordinantur ad beatitudinem, deleri poſſunt. Deinde. Peccatores cenſentur deleri quando in eo libro ſcripti non inveniuntur; palamque fit eos non eſſe de numero ſalvandorum, quemadmodum ibi diximus.

Tat. Ob.

Tertius ſenſus eſſe poteſt de libro vitæ præſentis, ut Moyſes intelligatur dicere Deo, aut dimitte populo ſuum peccatum, aut ſi non facis, ſed eum ſicut meretur vis delere, me unà cum ipſo interfice: eo enim deleto, nolo ampliùs vivere. Quomodo idem Moyſes Num. 11. dixit, *Sin aliter tibi videtur, obſecro ut interficias me*. Hunc ſenſum tradit B. Hieronymus epiſt. 151. ad Algaſ. q. 9. juxta quem, id quod ſequitur, *Qui peccaverit mihi, delebo eum*, coincidit cum illo apud Ezech. cap. 18. *Anima quæ peccaverit ipſa morietur*. Verumtamen à prioribus expoſitionibus haud facilè putamus recedendum: partim quia Moyſes non ſimpliciter dixit, *Aut dele me*; ſed *Aut dele me de libro tuo quem ſcripſiſti*; qua phraſi librum vitæ ſeu prædeſtinationis potiùs videtur intellexiſſe: partim quia huic Moyſi deſiderio ſimile fuit illud S. Pauli ad Rom. 9. *Optabam enim ego, &c.* quòd de ſeparatione per mortem corporalem non aptè intelligeretur; cùm ſubire mortem pro fratribus non ſit ſeparari à Chriſto, ſed ei per martyrium conjungi.

Explicatio loci ad Rom.

Secundus locus etiam variè exponitur; ſed juxta jam dicta, vel intelligi etiam poteſt per hyperbolen, quaſi Apoſtolus diceret, Tam ardenter cupio ſalutem Judæorum, ut hunc meum affectum aliter exprimere non poſſim quàm dicendo, optare me ſeparationem a Chriſto, ſi hoc utile foret Judæis ad converſionem: vel potiùs ſenſus eſt, Optarim, (ita enim ex originali vertit Chryſ. & alii) ſi fieri poſſet ac liceret, ſeparatus eſſe à Chriſti conſortio pro fratribus meis, potiùs quàm Dominus Deus ab eis in Infidelitate manentibus blaſphemetur: mallem ejus viſione & gloria non frui. Vide Chryſ. qui ſeparationem hanc à Chriſto non intelligit privationem amicitiæ Dei, ſed carentiam gloriæ Electorum, idque *Non quia plus diligeret proximum quàm Deum, ſed quia plus diligebat Deum quàm ſeipſum*, ait B. Th. q. 27. art. 8. ad 1. ſubdens quòd *Volebat ad tempus privari fruitione divina (quod pertinet ad dilectionem ſui) ad hoc, quòd honor Dei procuraretur in proximis; quod pertinet ad dilectionem Dei.*

Tertio loco Propheta non optat mentiri, ſed mendacium uſurpat more vulgi pro eo, quod aliter evenit quàm ſit prædictum, etiamſi non fuerit dictum animo fallendi: & loquitur ſecundùm affectum naturalem, ſeu præveniendo Dei ordinationem, hoc ſenſu, Utinam non haberem ſpiritum Propheticum, & ea quæ loquor non ex revelatione Dei loquar, ſed ex me. Utinam calamitates quas prædico non eveniant.

Quarto loco non agitur de reprobatione, quæ contra prædeſtinationem dividitur, ſed ſenſus eſt: *Oramus Deum, non ut nos probati appareamus*, hoc eſt non ut videamur eſſe magnæ authoritatis, vel ut habeamur in pretio, *ſed ut vos quod bonum eſt faciatis*, nos autem facilè patiemur nos haberi ut viles gloriæ & poteſtatis expertes. Vide 1. Reg. 15. v. 9.

Ad 3. Neg. C. Quamvis enim nobis non liceat in rebus temporalibus privata commoda quærere, illa vel bono publico vel ſaluti proximorum anteponendo: quod eſt apud Apoſtolum quærere quæ ſua ſunt; (unde ad Philipp. 2. tales dicuntur quærere quæ ſua ſunt, non quæ Jeſu Chriſti) licet tamen ac oportet ſpirituale ſuum commodum primò quærere, ac deinde utilitatem proximi etiam ſpiritualem, de qua loquitur Apoſtolus, & de qua intelligitur probatio argum.

Ad 4. Reſp. Neque proximum, neque nos ipſos propriè diligi propter ſe, vel propter nos, ſed propter Deum. Volumus quidem proximo bonum, ſed ab eo bono ſeipſum non excludit homo, cùm ſe ut illius boni participem diligat, proximum autem ut in ea participatione ſocium. Scripturæ allatæ ſignificant, in Apoſtolis commiſſum fuiſſe miniſterium prædicationis, non propter ipſos, ſed propter alios; in cujus tamen muneris executione ſuæ etiam ſaluti ſtudebant.

Ad 5. Conc. abſurdum eſſe, quòd quiſpiam hominum, non mortalium tantùm, ſed etiam immortalium, ſeu Beatorum minùs diligat Chriſtum, etiam quatenus homo eſt, quàm ſeipſum: partim quia Chriſtus, cùm una tantùm ſit perſona, eaque divina, non debet ſeorſim diligi ut homo, & ſeorſim ut Deus; ſicut nec ſeorſim adorari debet ejus humanitas, & ſeorſim divinitas, quemadmodum oſtendimus 3. p. quæſt. 25. art. 2. partim quia etiamſi diligeretur ſeorſim ut homo; adhuc tamen eſſet magis diligendus quàm nos ipſi, utpotè ſalutis noſtræ Author, & prima cauſa meritoria noſtræ Charitatis. Nomine ergo proximi non propriè intelligitur Chriſtus, ſed qui à Chriſto nobiſcum participant vel participare poſſunt beatitudinem. De Beatiſſima Virgine Reſp. Quòd abſurdum quidem eſſet, eam minùs quàm nos objectivè diligere; non eſt tamen abſurdum, eam minùs diligere vel intenſivè vel appretiativè: quia licèt debeamus ei velle majora præmia beatitudinis, eò quòd ſit Mater Dei ſuper omnes creaturas exaltata; non tamen debemus ei magis affici, vel potiùs ei velle bonum quàm nobis.

Ad 6. Neg. Conſ. In hoc enim conformamus voluntatem noſtram divinæ, quòd nobis placet ut Deus magis diligat meliores; & conſequenter ut ipſi magis participent Summum Bonum quàm nos.

Ob.

Dices: Proximus melior eſt magis Deo conjunctus, & perfectiùs habet in ſe bonum divinum quàm nos: cùm ergo Deus ſit principale objectum Charitatis; ille proximus debet magis quàm nos diligi. Reſp. Neg. Conſ. 1. Quia quantitas Charitatis non ſolùm ſumitur ex parte objecti, ſed etiam ex parte diligentis; proximus autem melior etſi Deo, qui eſt objectum principale, ſit vicinior; non eſt tamen tam propinquus diligenti quàm ipſe diligens ſibi 2. Quia licèt debeamus proximum meliorem diligere ad majus præmium ratione præſentis meriti; non debemus tamen eum diligere majori affectu, neque ſic, ut in officiis Charitatis ipſum anteponamus nobis. Neque refert, bonum quod in nobis eſt inveniri in ipſo perfectius. Eſt enim in eo perfectius, ſi illud conſideretur ſecundùm ſe: ſed facto reſpectu ad nos, ſemper eſt in nobis perfectius; eſt enim in nobis tamquam proprium: quod autem eſt in proximo, non

Reſp.

eſt

Digitized by Google

eſt noſtrum niſi per ſimilitudinem. Hinc Charitas quæ eſt in Petro, etiamſi fortè non ſit tam intenſa vel perfecta quàm ea quæ eſt in Paulo, eſt tamen in Petro major perfectio, quàm ea quæ in Paulo eſt.

Si quæras: An debeamus nos ipſos intenſiùs diligere quàm proximum? Dicendum eſt. Quòd non, ſi intenſiùs accipiatur ſtrictè, ut idem valeat quod intenſiori affectu & ſecundùm plures gradus intenſionales. Nam neque Deum eo modo debemus diligere intenſiùs, ut art. 2. Concl. 2. fuit oſtenſum. Si autem *intenſiùs* generaliter accipiatur pro *perfectiùs*, ut id cenſeamus diligere intenſiùs, quod perfectiori amore diligimus, & quod ſeu cujus amorem pluris æſtimamus, de cujus etiam bono magis ſumus ſolliciti; ſic debemus nos ipſos intenſiùs hoc eſt perfectiùs diligere quàm proximum, & Deum intenſiùs quàm nos ipſos.

Ad 7. Neg. C. Partim quia Charitas non ſeparat gloriam Dei à noſtro bono ſpirituali: partim quia ſi cum ſalute proximorum quæramus noſtram eo modo quem Deus ordinavit; major gloria Dei eſt, quàm ſi noſtra neglecta, multorum ſalutem diligamus.

Ad Poſtremum Reſp. Auguſt. illis verbis non reſpicere ad magnitudinem dilectionis, ſed ad bona, quæ eadem & proximis velle debemus & nobis. Confer quæ diximus ad art. 6. fin.

Circa finem corp.

QUÆRITUR I.

An pro ſpirituali bono proximi poſſit quis velle pati jacturam in propriis bonis ſpiritualibus.

CONCLUSIO I.

PRopter quodcumque bonum ſpirituale totius Mundi numquam licet velle pati quamcumque jacturam gratiæ, peccando ſive mortaliter ſive venialiter.

Prob. 1. Quia non ſunt facienda mala, ut eveniant bona, ad Rom. 3.

2. *Quid prodeſt homini ſi univerſum Mundum lucretur, Animæ verò ſuæ detrimentum patiatur?* Matth. 16.

3. Quia in aſſertione contraria involvitur contradictio: ſi enim aliquando eſſet licitum peccare; hoc ipſum quod dicitur licitum non eſſet peccatum; cùm omne peccatum ſit contra legem Dei: non foret autem contra legem Dei, quod ea lege Dei eſſet licitum; & tamen illud idem eſſet peccatum, quia hoc ſupponitur. Hinc B. Thom. qu. 43. art. 7. ad 5. *Quidam dixerunt, peccatum veniale eſſe committendum propter vitandum ſcandalum. Sed hoc implicat contraria: ſi enim faciendum eſt; jam non eſt malum neque peccatum nam peccatum non poteſt eſſe eligibile.*

3. Omne peccatum vel tollit Charitatem, vel dicit inclinationem affectus inordinatam ad aliquid temporale, 3. p. qu. 87. art. 2. ad 3. ſed Charitas ſemper dicit ordinatam inclinationem ad Deum & ad proximum propter Deum; ergo numquam poteſt inclinare ad peccatum etiam veniale.

5. Nullo caſu licet vel leviter mentiri, neque ob temporalem, neque ob ſpiritualem ſalutem proximorum, ut concludit Auguſt. lib. de Mend. cap. 21. & poſt eum B. Thom. q. 110. art. 3. ergo nec ullum aliud peccatum committere. Hinc idem B. Thom. hic in corp. dicit, quòd *Homo non debet ſubire aliquod malum peccati, quod contrariatur participationi beatitudinis, ut proximum liberet à peccato.* Et in Reſp. ad 2. *In ſpiritualibus non debet homo pati detrimentum peccando, ut proximum liberet à peccato.* Rurſum in 4. Sent. d. 38. q. 2. art. 4. qu.
Tacita Ob. 1. ad 2. docet, Numquam licere venialiter peccare ad avertendam graviorem proximi offenſam. Nec obſtat quod è duobus malis eligendum ſit minus. Hoc enim de malis illis intelligendum eſt, quorum alterum neceſſe ſit te facere ſeu eligere: malum autem culpæ neque eſt eligibile, neque unquam eſt neceſſe, quod pro ſalute proximi unum præ altero facias.

Ob. Dices: Bonum totius eſt præponendum bono partis; ergo pro utilitate totius Reip. vel Eccleſiæ poſtponen-
Reſp. dum eſt bonum tuum particulare, ut peccatum aliquod poſſis facere. Reſp. Neg. C. 1. Quia bonum partis, quod poſtponendum eſt bono totius Reip. intelligi debet externum & temporale; aut ſi intelligatur internum & ſpirituale, intelligi debet tale, quod poſſit abſque peccato amitti, & cujus jactura poſſit eſſe ad ſalutem Eccleſiæ vel Reip. neceſſaria: boni autem illius ſpiritualis & interni jactura, quæ ſine peccato non ſit, numquam poteſt ad Eccleſiæ vel Reipublicæ conſervationem eſſe utilis, nedum neceſſaria.

2. Quia bonum totius propter quod periculo exponendum eſt bonum partis, intelligitur illud à quo bonum partis dependet, & ad quod tamquam ad finem ordinatur: ſalus autem Reip. vel Eccleſiæ non eſt ejuſmodi bonum reſpectu gratiæ & aliorum ſpiritualium donorum, quorum jactura ſit per peccatum.

3. Quia ſi quis propter utilitatem totius Reip. peccaret; non tunc poſtponeret bonum partis bono totius, cùm divina Majeſtas, quæ peccato offenditur, ſit bonum ipſum univerſale; atque ita potiùs poſtponeretur bonum univerſale bono particulari: nam bonum totius Reip. ſolùm eſt bonum particulare, ſi comparetur ad bonum divinum & ad divinam Majeſtatem.

Quæritur autem: An pro ſalute proximi liceat ſe expo- Quæſt.
nere periculo peccandi? Soto lib. 5. de Juſt. & Jur. qu. 1. art. 6. affirmat: ſed intelligendus videtur de periculo non omninò probabili, quando ſcilicet etſi ſit periculum, ma-
gis tamen ſperatur peccatum non ſecuturum: alioquin ſi Reſp.
ſit periculum ita probabile, ut probabilior ſit lapſus quàm perſeverantia; non licet ei ſe exponere propter alios, quia ſalutem ſuam plus diligere debet quàm aliorum.

CONCLUSIO II.

NUmquam licet velle carere gratia ſeu Charitate, ſive in perpetuum ſive ad tempus, etiamſi putaretur hoc fieri poſſe abſque peccato, & videretur conducibile ad ſalutem aliorum.

1. Quia hoc eſt contra inclinationem Charitatis: per hoc enim tenderetur in ejus deſtructionem.

2. Quia ſemper tenemur dare operam, ne à gratia ſeu Charitate excidamus.

3. Quia potiùs debemus nobis velle bonum amicitiæ divinæ quàm aliis; alioquin magis diligeremus alios quàm nos ipſos: non poſſumus autem habere amicitiam Dei ſine Charitate. Ita ſentiunt Valentia & Lorcas.

CONCLUSIO III.

NUmquam licet pro ſalute proximorum velle carere beatitudine in perpetuum: ſed benè ad tempus; ſignificat B. Thom. qu. ſeq. art. 8. ad 1. Prior pars prob. Quia ſecundùm ordinem Charitatis debemus ſalutem noſtram præferre ſaluti proximorum. Deinde Charitas, cùm ſit amicitia hominis cum Deo, inclinat hominem ad deſiderandum uniri cum Deo hic per gratiā & in futuro per gloriam: ſi quis ergo velit ſemper carere beatitudine; hoc volet contra inclinationem Charitatis. Denique huc pertinet ſententia Chriſti: *Quid prodeſt homini, ſi univerſum Mundum lucretur, Animæ verò ſuæ detrimentum patiatur?* Matth. 16.

Poſterior pars prob. Quia non tenetur aliquis velle ſibi beatitudinem pro quovis tempore aſſequendam; ideòque velle eam differri ad tempus pro ſalute aliorum non eſt contrarium Charitati: unde Paulus ad Philipp. 1. etiamſi deſideraret diſſolvi, & eſſe cum Chriſto; propter utilitatem tamen proximorum contentus erat manere in carne, ut explicat B. Thom. in Com. Et ſimiliter S. Martinus: *Domine, ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, non recuſo laborem fiat voluntas tua.*

CONCLUSIO IV.

EOrum ſpiritualium hujus vitæ bonorum, quæ faciunt hominem meliorem, ſed quibus abſque peccato poteſt quiſpiam carere, licet aliquam jacturam pati propter bonum ſpirituale proximi. Quia non obligamur ad omnia bona meliora quæ poſſumus facere. Hinc fit, quòd aliquando liceat abſtinere ab eo opere non præcepto, ex quo proficere poſſes in Charitate quia non teneris ſemper illam augere. Ipſa quidem Charitas per ſe non inclinat ad ceſſandum à tali opere, cùm

cùm per ſe ſemper inclinet ad id, unde poſſimus magis placere Deo; per accidens tamen fieri poteſt, quòd inclinet ad abſtinendum ab eo opere, ex quo ſequitur in aliis profectus; nam ex charitate ſpiritualia noſtra bona ſunt interdum non ſolùm occultanda, ſed etiam differenda; ut oſtendit Author q. 43. art. 7. Interdum enim debet quis aſſumere ſtatum matrimonialem, ne alioqui Regnum devolvatur ad Hæreticos: debet differre opera miſericordiæ, donec infirmi qui ſcandalizantur, ſint inſtructi: debet differre ingreſſum Religionis propter inopiam parentum.

Concluſio V.

EOrum bonorum ſpiritualium, quæ non faciunt hominem meliorem, licet velle pati jacturam propter utilitatem proximi; imò interdum homo ad hoc obligatur. Quia cùm Charitas principaliter inclinet in Deum; inclinare poteſt ad volendum carere quibuſdam bonis talibus, quando ſcitur, quòd Deo magis placeat ut ſaluti proximorum intendamus, quàm ut bonis illis nobis acquirendis vacemus. Sic poteſt quiſpiam velle carere gratiis, quæ vocantur gratis datæ, ſi hoc ad ſalutem aliorum conduceret: poteſt etiam ac interdum tenetur pati jacturam ſuæ doctrinæ vel eloquentiæ acquirendæ, ac ſpiritualem propriam dulcedinem & conſolationem poſtponere ſaluti proximorum.

QUÆRITUR II.

An pro ſpirituali bono proximi teneamur pati jacturam bonorum noſtrorum temporalium.

B. Thom. hic ad 2. Reſp. Quòd ſic, pro ratione dicens, quòd *in hoc ipſo quo homo talem jacturam patitur pro ſalute proximi, ſeipſum magis diligit ſecundùm ſpiritualem mentem; quia hoc pertinet ad perfectionem virtutis, quæ eſt bonum mentis*. Certum tamen eſt, quòd non pro quacumque neceſſitate proximi teneamur pati jacturam noſtrorum bonorum temporalium, ſed pro magna ſeu gravi dumtaxat. Confer quæ dicuntur art. ſequ. & quæ q. 33. art. 2. quæſ. 8.

QUÆRITUR III.

Quæ detrimenta corporalia pati debeat homo pro corporali bono proximi.

VIdetur quòd numquam liceat vitam pro vita exponere 1. Quia hoc eſſet contra Charitatem, qua unuſquiſque tenetur ſeipſum magis quàm proximum diligere; ideòque ſibi potiùs quàm proximo bonum velle.

2. Majus peccatum eſt occidere ſeipſum quàm alium; ergo magis tenetur homo ſervare vitam propriam quàm alienam.

3. Non poſſumus amico minori ſuccurrere, neglecto majori eadem neceſſitate laboranti: ut ſi pater & alius amicus eſſent in extrema neceſſitate, non liceret patre deſerto, alium juvare; ergo multò minùs licet ſuccurrere alteri cum vitæ noſtræ detrimento.

4. Homo non eſt dominus propriæ vitæ; ergo non poteſt eam exponere pro vita amici.

5. Plus tenetur homo vitæ ſuæ providere quàm alienæ; ait B. Thom. qu. 64. art. 7. unde q. 32. art. 6. affirmat, quòd de neceſſario ad victum omninò non debet dari eleemoſyna; quia hoc eſſet ſibi vitam ſubtrahere. Confirm. Quia ſolùm ponit exceptionem in caſu quo daretur alicui magnæ perſonæ, per quam Eccleſia vel Reſp. ſuſtentaretur: diciique, quòd tunc ſeipſum & ſuos laudabiliter periculo mortis exponeret: ergo pro vita amici æqualis non laudabiliter.

Denique. Auguſt. lib. de Mend. cap. 6. *Si*, inquit, *pro illius temporali vitam ſuam ipſam temporalem perdit; non eſt jam diligere ſicut ſeipſum, ſed plus quàm ſeipſum; quod ſana doctrina regulam excedit.*

Pro Reſponſione ſit

Concluſio I.

NOn eſt dubium, quin liceat imò etiam interdum oporteat, ea bona temporalia, quorum ſumus domini, periculo exponere propter urgentem neceſſitatem proximi temporalem; Quia pretioſior eſt vita ejus bonis noſtris corporalibus & externis; unde Prov. 12. legitur: *Qui negligit damnum propter amicum, Juſtus eſt.* Et Eccleſiaſtici 29. *Perde pecuniam propter fratrem & amicum tuum.*

Concluſio II.

QUando proximus eſt perſona Reipublicæ multum neceſſaria, licet homini privato vitam ſuam pro ejus vita exponere; imò interdum ad hoc obligatur. Quia unaquæque pars plus amare debet bonum commune totius quàm particulare bonum proprium. Hinc milites tenentur non deſerere ſuam ſtationem, etiamſi ſciant ſe occidendos: & tam ipſi quàm alii poſſunt, ac interdum etiam debent, ſe vel telo vel aliis periculis objicere, ſi hoc vel Reipubl. ſalus, vel Principis vita conſervanda poſtulet. Vide quæſt. 31. art. 3. ad 2.

Concluſio III.

AMbigunt quidem nonnulli, an homini liceat temporalem ſuam vitam exponere pro amici ſibi æqualis vita ſervanda. Sed pars affirmans, quam B. Thom. in 3. d. 29. art. 5. ad 3. docet, eſt verior. Eum ſequuntur Dominicus Soto libr. 5. de Juſtit. & Jur. quæſt. 1. art. 6. Bannes, Valentia, & Lorcas hic. Eſtius, & Lorinus in cap. 3. 1. epiſt. Joan.

Prob. 1. Quia *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut Animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis*; ait Dominus Joa. 15. & ipſe Joan. 1. ſuæ epiſt. c. 3. *Nos debemus*, inquit, *pro fratribus Animas ponere*. Neque refert, ſententias illas potiſſimùm eſſe intelligendas de vita noſtri corporis exponenda pro ſalute proximi ſpirituali. Poſſunt enim generaliter accipi de ſalute proximorum etiam temporali; quomodo priorem accepit Chryſoſt. lib. 2. de Sacerd.

2. Cùm Apoſtolus ad Rom. 5. dixiſſet, *Vix pro juſto quis moritur*; ſubjunxit: *Nam pro bono forſitan quis audeat mori*; inſinuans, rectè illos facere, qui pro Juſto & bono mori vellent, ſi eſſet neceſſitas, ſed raros eſſe qui hoc velint.

3. Vita Chriſti corporalis multò eſt dignior quàm vita Animarum noſtrarum: cùm ergo ipſe vitam ſui corporis poſuerit pro Animabus noſtris; conſequens eſt, quòd vitam noſtram corporalem pro proximi vita etiam corporali poſſimus ponere.

4. Licèt præferre bonum virtutis bono corporis, quando neceſſitas hoc poſtulat: ſi quis igitur ex amore virtutis exponit propriam vitam pro vita proximi; non eſt cur reprehendatur: unde Chryſoſt. lib. 2. de Sacerd. quemdam Baſilium laudat, quòd pro alterius periclitantis vita propriam in diſcrimen adduxerit.

Auguſt. Gregorius, & alii, de quibus ad 22. Junii in Martyr. Rom. mirificè extollunt S. Paulinum Nolæ Epiſcopum, quòd pro redimendo viduæ filio, quem VVandali, Campania devaſtata, captivum in Africam abduxerant, ſeipſum in ſervitutem dedit. Tobias in Scriptura commendatur, quòd pro ſepeliendis corporibus defunctorum mortis periculis ſe objecerit. S. Dionyſius Alexandrinus apud Euſebium lib. 7. cap. 17. multis laudibus proſequitur Presbyteros, Diaconos, alioſque de populo viros inſignes, qui peſte laborantibus inſerviebant, eiſque non modò ſpiritualia, ſed etiam temporalia miniſtrabant, ac libentiſſimè, contagione aliorum infecti, vitam amittebant, dum aliis vires partim reſtituere laborarent, partim reſtituerent. Vide Martyr. ad 28. Febr. S. Greg. lib. 3. Dialog. c. 37. celebrat B. Sanctulum, qui certiſſimo vitæ periculo ſe expoſuit pro quodam Diacono. B Hieron. in c. 7. Mich. probat exemplum duorum Pythagoræorum, qui ſe vades invicem Tyranno dederunt. Ex his ſequitur, quòd

ſi duo

ſi duo ſint in extrema neceſſitate; poteſt alteri cedere panem, quem unicum & uni tantùm ſufficientem habet. Si in fuga hoſtium; poteſt ei concedere equum ut fugiat, etiamſi ipſe pedibus effugere non poſſit. Si graſſante peſte; poteſt ſanus miniſtrare infectis, etiamſi putet ſe inficiendum. Si in naufragio; poteſt cedere tabulam, quam poſſet occupare, & ſalvari.

Quæſt. Reſp.

Difficultas autem eſt, An poſſit cedere tabulam quam nunc occupavit. Reſp. Quòd ſi jam cepit ea uti, non videtur poſſe illam relinquere, ita ut ſeipſum in mare projiciat, niſi propter peritiam natandi abſit periculum mortis; ut indicat Soto dicto lib. 5. Turrianus ad q. 32. hujus p. dub. 5. Talis enim ſui-ipſius præcipitatio videtur ad occiſionem ſui pertinere; etſi non deſint qui aliter ſentiant. Si verò necdum cepit illa uti, vel cepit quidem, ſed cedere poteſt abſque eo quòd ſeipſum in mare præcipitet; poteſt permittere ut ab altero occupetur.

Cæterum tota hæc doctrina intelligenda eſt procedere in eo caſu, quo duæ conditiones concurrunt 1. quòd nullum Animæ damnum timeatur ab eo, qui corporalem ſuam vitam pro alterius vita exponit 2. quòd ejus vita non ſit vel Reip. vel ſuæ familiæ, ſeu aliis, quorum cura illi incumbit, multum utilis aut neceſſaria. Si enim ſit in peccato mortali, vel de eo dubitet: item ſi filii opera ejus indigeant; non debet pro vita cujuſpiam ſibi æqualis propriam exponere. Idemque judicium eſt, ſi ipſe ſit Reipublicæ multum utilis, non autem alter ille, qui verſatur in periculo.

Præterea conſiderandum hic eſt, an ponatur vita propria pro amici æqualis vita præcisè, non ſpectando aliudquàm vitam & vitam: an verò cum vita ſpectetur honeſtas amicitiæ moralis, eaque ſola: an potiùs bonum Charitatis Chriſtianæ, ſeu ſpiritualis ſalus proximi.

Primum enim iſtorum ſecundùm ſe non eſt licitum; ut Bannes, Valentia, & alii obſervarunt: quia inordinatum eſt, imò & contra inclinationem recti amoris naturalis, alienam vitam magis æſtimare quàm ſuam. Et huc pertinet, quod in arg. 5. citabatur ex Authore, *Plus teneri hominem vitæ ſuæ providere quàm alienæ.*

Secundùm videntur quidam inter Ethnicos facere, qui tali caſu non poſtponunt vitam ſuam vitæ amici præcisè, ſed honeſtati virtutis moralis, quam ſolam agnoſcunt; at inter Chriſtianos non credimus eſſe licitum: partim quia Chriſtiani obligantur ſpectare aliud quàm honeſtatem amicitiæ moralis, nimirum bonum vitæ æternæ, & ea quæ ad illam conducunt: partim quia inordinatum eſt, ſeipſum privare commoditate proficiendi in bonis ſpiritualibus pro ſola honeſtate morali.

Tertium omninò eſt licitum; exponere ſcilicet vitam propriam pro vita proximi æqualis, quando hoc ordinatur ad ejus vel alicujus alterius ſalutem æternam: ut ſi fiat ex amore virtutis Chriſtianæ & ad aliorum exemplum: aut ſi is, de cujus vita agitur, eſt in ſtatu damnationis; alter verò confidere poſſit, ſe eſſe in bono ſtatu. Hinc B. Thom. in 3. d. 29. art. 5. ad 3. *Tradere ſeipſum morti propter amicum eſt perfectiſſimus actus virtutis; unde hunc actum magis appetit virtuoſus quàm vitam propriam corporalem. Unde quod aliquis vitam propriam corporalem propter amicum ponit, non contingit ex hoc, quòd aliquis plus amicum quàm ſeipſum diligat: ſed quia in ſe plus diligit bonum virtutis quàm bonum corporale.* Et hujus quæſt. art. 5. ad 3. *Non eſt*, ait, *de neceſſitate Charitatis, quòd homo proprium corpus exponat pro ſalute proximi, niſi in caſu quo tenetur ejus ſaluti providere: ſed quod aliquis ſponte ad hoc ſe offerat; pertinet ad perfectionem Charitatis.*

Ad 1. Ergo Arg. Reſp. Neg. Aſſ. Qui enim ex Charitate vitam propriam ponit propter amicum, non diligit amicum pluſquam ſeipſum: ſed magis diligit ſe ſuum ſcilicet bonum ſpirituale virtutis quàm bonum ſui corporis, ut ex B. Thom. in 3. d. 29. nunc oſtendimus: ſive ſeipſum magis diligit ſecundùm ſpiritualem mentem; quemadmodum hic ad 2. dicit: *Ad hoc enim ut ſpirituale bonum virtutis* (gratiæ ſcilicet ac vitæ æternæ augmentum) *acquirat, bonum corporis prætermittit.*

Ad 2. Neg. C. Non enim omnis qui vitam ſuam non ſervat ſed pro alio ponit ſeipſum occidir; ſed quandoque ſolùm permittit ſe occidi: quamvis ergo non liceat ſeipſum occidere; poteſt tamen quiſpiam pati ſe occidi, quando juſta ratione movetur, vel ad ſe non defendendum, vel ad vitam pro alterius vita ponendum.

Ad 3. etiam Neg. C. Quia poſſumus juri noſtro cedere; alienum ab eo invito auferre non poſſumus: parentes autem habent jus, ut eorum vita conſervetur per filios, ipſique filii ad hoc obligantur; ac proinde licèt filius non teneatur patri eamdem ſecum neceſſitatem patienti ſubvenire potiùs quàm ſibi; tenetur tamen illi potior quàm extraneis.

Ad 4. Neg. C. Quia Deus, qui vitæ noſtræ Dominus eſt, hoc permittit homini propter virtutem agenti.

Ad 5. Reſp. Ex illis teſtimoniis ſequi, quòd per ſe loquendo magis teneatur homo ſervare vitam propriam quàm alienam: quòdque non liceat, vitam ſuam in diſcrimen adducere pro aliena, quando ſcilicet non aliud bonum ſpectatur quàm vitæ & vitæ: ſi autem ex una parte ſpectetur bonum virtutis, & ex alia bonum corporis; non tenetur quidem privatus pro privato corpus exponere; poteſt tamen: pro perſona verò ad Rempublicam neceſſaria interdum tenetur.

Ex his ſequitur, Reſp. Ad Poſtrem. Nam Auguſt. loquitur de ſic exponente vitam corporalem pro aliena, ut vitam dumtaxat conſideret: boni autem ſpiritualis & honeſti rationem nullam habeat. Supereſt difficultas, &

QUÆRITUR IV.

An liceat vitam propriam periculo mortis exponere pro fama, honore, vel facultatibus proximi.

DOMINIC. Soto dictæ qu. 1. art. 6. affirmat: Lorcas diſp. 28. ſect. 3. num. 6. diſtinguit, Licere medium quo vita conſervari poſſet negligere; quia hoc ſolùm eſſet non conſervare vitam, quod ex cauſa poteſt eſſe licitum: Non licere autem evidenti mortis periculo ſe objicere; quia hoc eſſet directiùs contra ſuam vitam agere, quod non videtur licitum propter bona inferioris ordinis. Unde ſi fures ingreſſi domum vicini ſint eam ſpoliaturi, & ſi te illis objiceres interficiendum abſtinerent à ſpoliatione, utpote circa tui occiſionem impediti; non videtur licitum te ipſis offerre interficiendum.

ARTICULUS V.

Utrùm homo magis debeat diligere proximum quàm corpus proprium.

DILIGERE proximum dicitur qui eum diligit quantùm ad Animam, quæ eſt potior pars ejus: unumquodque enim videtur eſſe id, quod eſt præcipuum in ipſo. Certa igitur Reſp. eſt, Hominem debere proximum magis diligere quàm proprium corpus. Quia Animam proximi debemus diligere tamquam ſociam æternæ beatitudinis; corpus autem noſtrum tamquam particeps beatitudinis per redundantiam ab Anima in ipſum: conſociatio verò in beatitudine eſt major ratio diligendi quàm participatio per redundantiam. Iſtam rationem tradit ante B. Thomam Auguſt. lib. 1. de Doct. Chriſt. cap. 27.

Reſp. eſt affirm.

Circa reſp. ad 3. obſervandum eſt, quòd extra neceſſitatem exponere ſuum corpus pro ſpirituali ſalute proximi non cadit ſub præceptum. Quia præcepta affirmativa, etſi ſemper obligent, non obligant tamen ad ſemper, ſed pro certis caſibus, qui ordinariè nonniſi per aliquam neceſſitatem deſignantur, in qua talis actus eſt de neceſſitate virtutis. Diſtingui autem poteſt triplex ſpiritualis neceſſitas, Extrema, Gravis, & Communis ſeu mediocris. Extrema vocatur quæ tanta eſt, ut niſi proximum adjuves in æternum ſit periturus: ut ſi Chriſtianorum ihfans morti proximus ſit abſque Baptiſmo moriturus, ſive quia eſt inter Infideles neſcientes baptizare, ſive quia propter peſtem eſt derelictus: ſi adultus, vel dormiens, vel ebrius, vel aliter non benè ſui compos, mortalis tamen

Triplex neceſſitas.

peccati

Digitized by Google

peccati reus, ſit in peccato mortali repente occidendus, vel aliter moriturus: ſi Fidelis periculoſè ægrotus putetur ſine contritione etiam imperfecta moriturus, niſi ſubvenias. Gravis neceſſitas dicitur, quando ſalvari quidem poteſt proximus etſi non adjuvetur, ſed valde difficulter: ut cùm peſtis graſſatur, multos moribundos eſſe contingit, qui non habent copiam Confeſſarii, qui quidem ſalvari poſſunt per contritionem cum voto Confeſſionis, ſed quia difficile eſt veram contritionem habere; tales dicuntur verſari in gravi neceſſitate. Bannes quidem videtur exiſtimare, quòd ſint in neceſſitate extrema: ſed aliis hoc non placet, niſi fortè rationabiliter putaretur, quòd ſint ſine contritione morituri. Neceſſitas Communis aut vulgaris eſt quam patiuntur illi, qui communes peccandi occaſiones incurrunt. His præmiſſis, ſit

Conclusio I.

Unuſquiſque tenetur proximo ſuo ſpiritualem extremam neceſſitatem patienti ſubvenire, etiam cum certo mortis periculo, ſi ſit ſpes quòd juvari poſſit. Ita B. Thomas hìc ad 3. q. 33. art. 1. ad 3. & Opuſculo de Perfectione vitæ ſpiritualis cap. 14. ubi vitam corporalem pro ſalute ſpirituali proximorum ponere dicit cadere ſub neceſſitate præcepti in neceſſitatis articulo: & pro exemplo affert, quòd qui videret aliquem ab Infidelibus ſeduci, deberet ſe mortis periculo exponere, ut eum à Reductione liberaret. Et Auguſt. lib. de Mendacio cap. 6. *Temporalem planè vitam ſuam pro æterna vita proximi non dubitabit Chriſtianus amittere*. Huc pertinet illud 1. Joan. 3. *Nos debemus pro fratribus Animas ponere*: quod certè maximè verum eſt in extrema fratrum neceſſitate ſpirituali. Deinde. Præceptum Domini eſt, ut *Diligamus invicem ſicut dilexit nos*, Joan. 13. & 15. atqui Dominus vitam ſuam pro ſalute noſtra poſuit cùm in extrema neceſſitate eſſemus; ergo.

Denique, ita ſe habet vita noſtra corporalis ad vitam ſpiritualem proximi, ſicut opes noſtræ ad vitam corporalem proximi: ſed unuſquiſque tenetur opes ſuas effundere, ut proximum liberet ab extrema neceſſitate; dicente Apoſtolo, 1. Joan. 3. *Qui habuerit ſubſtantiam hujus Mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo; quomodo Charitas Dei manet in eo*? ergo ſimiliter tenetur unuſquiſque vitam corpalem exponere pro ſpirituali vita proximi exiſtentis in extrema neceſſitate. Obſervandum tamen, eos, qui ex pura malitia ſe exponunt periculo damnationis, non neceſſariò tractandos tamquam qui ſint in extrema neceſſitate; cujuſmodi ſunt, qui bellum injuſtum ſponte ingrediuntur, duellum ſuſcipiunt, & ſimiles, qui propria voluntate facilè poſſunt ſe eripere ſi velint.

Conclusio II.

Episcopi & Paſtores etiam cum vitæ ſuæ periculo tenentur ſuis ovibus ſuccurrere, ſi patiantur neceſſitatem gravem, ſive in perſecutione, ſive in peſte, aut aliter: illi verò quibus Animarum cura non incumbit ex officio; non tenentur, quamvis ſi faciant, laudem magnam mereantur.

1. Prob. Quia Paſtores ex officio ſuo tenentur ſuos ſubditos paſcere tum Sacramentis, tum verbo Dei, & hoc præſertim quando eſt ad eorum ſalutem neceſſarium. Deinde. Paſtores & Epiſcopi magis obligantur ſuo gregi quàm quilibet alius, cui nullum officium eſt commiſſum: ſed alii tenentur cum vitæ ſuæ periculo ſubvenire proximis extremam neceſſitatem patientibus; ergo ipſi cum eodem periculo tenentur ſubvenire ſubditis patientibus neceſſitatem gravem. Hinc Auguſt. epiſt. 180. *Cùm omnium, ideſt Epiſcoporum & Clericorum eſt commune periculum, ſi qui aliis indigent non deſerantur ab his quibus indigent*. Et iterum: *Cùm plebs manet, & miniſtri fugiunt, miniſteriumque ſubtrahitur; quid erit niſi mercenariorum illa fuga damnabilis, quibus non eſt cura de ovibus*? Huc igitur pertinere cenſet Auguſt. verba Domini Joan 10. *Bonus Paſtor Animam ſuam dat pro ovibus ſuis: mercenarius autem & qui non eſt Paſtor fugit*. Plura vide apud Gratianum 7. q. 1. can. *Suſcitaris*, & apud Gregor. hom. 14. in Evang. cujus verba poſtquam B. Thom. dicti Opuſc. cap. 16. retuliſſet; concludit, patere *Quòd de neceſſitate Paſtoralis officii eſt, ut periculum mortis non refugiat propter gregis ſibi commiſſi ſalutem. Obligatur ergo*, inquit, *ex ipſo officio ſibi commiſſo hanc perfectionem dilectionis, ut pro fratribus Animam ponat*. Confer quæ diximus Suppl. q. 32. art. 3.

2. Prob. Quia peculiariter de Paſtoribus dicitur, quòd Animam ſuam debeant ponere pro ovibus; ergo illi, qui neque Paſtores ſunt, neque curam Animarum ſuſceperunt, non tenentur vitam exponere in omnibus caſibus quibus Paſtores: atqui ſimiliter tenentur in caſu neceſſitatis extremæ, & pariter non tenentur in neceſſitate communi; reſtat ergo, ut Paſtores teneantur in neceſſitate gravi, & non alii. Confirm. Quia nimis durum eſſet, privatum quemque cum tanto ſuo diſpendio, ſummi ſcilicet ſui boni corporalis, obligari ad ſuccurrendum proximo extra neceſſitatem extremam ſpiritualem, quandoquidem nullam ejus curam ſuſceperit, præter communem illam, *Quam mandavit Deus unicuique de proximo ſuo*. Eccleſiaſtici 17. Cæterum, etſi privatus non teneatur proximo neceſſitatem gravem patienti ſubvenire cum periculo vitæ; tenetur tamen cum periculo quorumdam ſuorum bonorum temporalium. Quia neceſſitas gravis ſpiritualis eſt res valdè magna; & ideo ſecundùm ordinem Charitatis poſtponenda eſt ei quædam jactura rerum corporalium. Similiter ſi non privati tantum in gravi ſalutis periculo verſentur, ſed ipſa Communitas, ut ſi Hæreticus pervertat plebem ſua falſa doctrina; & nullus ſit ad reſiſtendum idoneus præter te: quamvis ſis privatus; teneris cum vitæ periculo reſiſtere: partim propter bonum commune totiùs: partim quia talis neceſſitas Reipublicæ non eſt abſque neceſſitate extrema multorum privatorum. Si fortaſſis alii reperiantur idonei, ſed qui neque ſe opponant; neque videantur ſe oppoſituri; ſimiliter obligaris. Quia perinde eſt ac ſi non eſſent aliqui idonei.

3. Prob. poteſt, tum ex B. Thoma hìc ad 3. & Opuſculo 18. cap. 14. tum ex Joan. 15. *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut Animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis*.

Conclusio III.

In communibus ſeu vulgaribus neceſſitatibus ſpiritualibus proximorum nemo tenetur ſuccurrere cum periculo vitæ, imò nec cum gravi bonorum temporalium detrimento; tenetur tamen, ſi poteſt ſine ſuo damno, vel cum exiguo. Prius prob. Quia ejuſmodi neceſſitates non ſunt neceſſitates ſimpliciter & abſolutè, cùm ſemper ſint in poteſtate patientis, & pluribus modis vitari poſſint ab ipſo. Prob. poſterius; Quia hæc eſt communis obligatio Charitatis, quam habet quiſque erga ſuum proximum, juxta ſententiam Eccleſiaſtici 17. ſuperiùs allatam. Videnda erunt quæ dicentur q. 33. de Fraterna Correptione art. 2. quæſ. 8.

Articulus VI.

Art. 6. probat, Unum proximum eſſe magis diligendum quàm alium 1. Quia inter peccata, quæ committuntur in proximos, unum eſt alio gravius: nam peccatum in parentes commiſſum gravius eſt illo, quod committitur in extraneum; & hoc ideo, quia oportet parentes magis diligere.

2. Uni proximo magis benefaciendum eſt quàm alteri, ut q. 31. art. 3. docetur; ergo unus etiam quantùm ad affectum magis diligendus eſt quàm alius: ſicut enim in naturalibus, ita & in ſpiritualibus oportet inclinationem reſpondere actui vel motui ſecundùm proportionem.

3. Ordo dilectionis attenditur per comparationem ad Deum & ad nos: atqui non omnes proximi ſunt æquè vel Deo vel nobis vicini; ergo unus eſt alio magis diligendus. Huc pertinent Scripturæ quæ in artic. ſeq. adducentur.

Circa

Digitized by Google

Circa Reſp. ad 1. adverte, verborum Auguſtini dicentis, quòd *Omnes homines æquè diligendi ſunt*, hunc poſſe eſſe ſenſum, Omnes homines, nullo excepto, ſunt diligendi; ut ſcilicet illud *æquè* idem valet quòd Communiter, ſeu Abſque exceptione; quo modo Sap. 6. de Deo dicitur, *Æqualiter eſt ei cura de omnibus*, quia omnibus ſuo modo providet, neminem à ſua cura vel providentia excludens. Poteſt etiam dici, quòd Aug. non magnitudinem dilectionis ſpectaverit, ſed objectum ſeu bonum quod amico optamus; & ſic omnes homines dicuntur æquè diligendi, quia omnibus æquale bonum velle debemus, ſcilicet æternam beatitudinem: æquale inquam in genere vel in ſpecie. Quantùm enim ad gradus boni illius ſeu beatitudinis non debemus velle omnibus æquale bonum, ſed ei qui eſt Deo propinquior majus, alteri minus, ſecundùm ea quæ art. ſeq. docet Author: ubi etiam explicabitur, quid per intenſiorem dilectionem ſignificare voluerit. Pro alia parte reſp. vide q. 31. art. 2.

Articulus VII.

Utrùm magis debeamus diligere meliores quàm nobis conjunctiores.

Videtur quòd ſic. 1. Ex verbis Domini Matth. 12. *Quæ eſt mater mea & frater meus? quicumque fecerit voluntatem Patris mei ipſe meus frater & ſoror, & mater eſt.* Ubi Hieron. *Non matrem negavit, ſed Apoſtolos cognationi prætulit; ut & nos in comparatione dilectionis carni ſpiritum præferamus.* Et Beda: *Oſtendere voluit, eſſe majorem ſpiritualem propinquitatem quàm carnalem.*

2. Apoſtolus ad Coloſſ. 3. vult, nos renovari ſecundùm imaginem Chriſti; ubi non eſt Gentilis & Judæus, ſed omnia & in omnibus Chriſtus; ergo homini Charitatem habenti nullus eſt extraneus, & per conſequens non debet ſecundùm Charitatem diſtinguere conjunctos ab extraneis, ut unum alteri præponat.

3. Ad Gal. 6. monemur operari bonum ad omnes, maximè autem ad domeſticos Fidei: atqui probatio dilectionis exhibitio eſt operis; ergo domeſtici Fidei ſunt maximè diligendi.

4. Deut. 33. laudantur qui dixerunt patri ſuo & matri, Neſcio vos; dixit enim Scriptura: *Hi cuſtodierunt eloquium tuum & pactum tuum ſervaverunt.*

5. Aug. lib. de Ver. Relig. cap. 26. aſſerit, Neceſſitudines proquinquitatis carnalis eſſe ex peccato, & neminem eſſe aptum regno Dei, qui non eas oderit. Nec abſimilia habet lib. 1. de ſer. Dom. in mon. c. 25.

6. Sanctus Proſper lib. 3. de Vit. contempl. cap. 25. *Si propinquos noſtros, quamvis incompoſitos turpes ac malè moratos, pluſquam quoslibet Sanctos, quos à nobis ſecundùm ſanguinem vocamus extraneos, diligamus; non ſolùm carnaliter diligimus, ſed etiam graviter in tali eorum dilectione peccamus.*

7. S. Leo ſerm. 4. de Jejun. menſis cap. 5. *Plus*, inquit, *debemus noſtris, id eſt Chriſtianis, pro conſortio gratiæ, quàm alienis, id eſt Infidelibus pro communione naturæ.*

8. Deus meliores magis diligit; ergo nos debemus ſimiliter diligere, ut voluntatem noſtram divinæ conformemus; unde in cœlo Sancti magis diligunt ſanctiores, qoàm carne propinquos minùs ſanctos.

Denique. Illud objectum eſt magis diligibile, quod magis participiat formalem rationem Charitatis: atqui meliores magis illam rationem participiant, illa enim ratio eſt bonitas divina; ergo qui melior eſt magis eſt diligendus.

Reſp. Illos, qui nobis ſunt ſecundùm carnem conjunctiores, per ſe loquendo magis eſſe diligendos quàm extraneos licèt meliores.

1. Quia fervor & intenſio dilectionis eorum, qui poſt Deum diligendi ſunt, ſumi debet per comparationem ad diligentem; ergo quantò quiſque eſt diligenti conjunctior, tantò magis eſt diligendus. Ant. eſt B. Thomæ art. 7. 9. 13. & probari poteſt ex eo, quòd intenſio motus ſpectetur ſecundùm proportionem moventis ad mobile. Confirm. Conjunctio ſanguinis, cùm ſit ſecundùm ſubſtantiam, eſt prior, immobilior, & ſtabilior quàm conjunctio gratiæ; ergo qui ſecundùm ſanguinem conjunguntur magis diligendi ſunt quàm qui ſecundùm gratiam.

2. Conjunctiores ſecundùm carnem pluribus titulis diliguntur quàm alii: diliguntur enim tamquam æternæ vitæ capaces, tamquam conſanguinei, tamquam concives & familiares &c. & hoc non ſolùm dilectione naturali, ſed etiam Charitativa: nam Charitas imperare poteſt actus aliarum amicitiarum, & eos ad finem ſuum ſupernaturalem ordinare; ergo qui ſic ſunt conjunctiores debent magis diligi.

3. Ordo Charitatis poſtulat, ut homo ſeipſum plus diligat quàm proximum etiam meliorem, ergo ſimiliter requirit, ut ſibi conjunctiorem magis diligat: eadem enim eſt ratio, ſcilicet quia quantitas dilectionis ſumitur, non ſolùm ex objecto, ſed etiam ex parte diligentis. Vide art. 4. reſp. ad 5.

4. Scriptura peculiariter meminit præcepti de honorandis parentibus; ergo illi ſunt peculiariter diligendi: vocabulo enim honoris non ſola ſignificatur reverentia & obedientia, ſed vel maximè ſubſidiorum ac beneficiorum præſtatio: quæ cùm ſit effectus Charitatis; oportet affectum interiorem illi reſpondere, præſertim cùm univerſa lex pendeat ex præceptis dilectionis Dei & proximi, Matth. 22.

5. Prob. ex Iſa. 58. ubi cùm præcipiuntur opera miſericordiæ, Alere eſurientem, Excipere peregrinos; Operire nudos; ſubditur, *Et carnem tuam*, ſive ut 70. reddiderunt, *Domeſticos ſeminis tui ne deſpexeris*. Quaſi diceret, Inter cæteros præcipua tibi ſit cura tuæ carnis, hoc eſt conſanguineorum. Sed clarius eſt quod 1. ad Tim. 5. legimus: *Si quis ſuorum; & maximè domeſticorum, curam non habet, Fidem negavit, & eſt infideli deterior.* Ubi Apoſtolus ſuos vocat, qui quomodocumque propinqui ſunt: domeſticos autem, ſanguine junctos, parentes, fratres, filios, & nepotes; præcedit enim: *Si qua vidua filios aut nepotes habet; diſcat primum domum ſuam regere &c.* Dicit ergo Apoſtolus, eum qui curam talium propinquorum non habet, ſive qui illis non providet de neceſſariis, Fidem negaſſe, non quidem corde, ſed opere; juxta illud ad Tit. 1. *Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant*; quia perinde facit atque ſi Fidem negaret: Fidei enim Chriſtianæ derogat, dum facto ſuo id agit, unde Religio Chriſtiana malè audiat, ac Infideles à Fide avertantur. Addit Apoſtolus, eum eſſe Infideli deteriorem, ſcilicet ex parte; quia Infideles, natura duce, curam habent conſanguineorum.

6. Levit. 20. *Qui maledixerit patri aut matri, morte mulctatur*; ergo gravius peccat, quàm ſi alicui alteri malediceret: & per conſequens magis obligatur ad patrem & matrem diligendum, eiſque benè precandum. Hinc Hier. in cap. 34. Ezech. *Natura probatur affectus, ut ordine Charitatis poſt verum parentem Deum carnis quoque pater diligatur & mater, filius & filia, frater & ſoror*: Et Aug. de Verb. Relig. cap. 47. *Cùm omnibus quos pariter diligit prodeſſe non poſſit, niſi conjunctioribus prodeſſe malis, injuſtus eſt.*

Ex his ergo ſequitur, carne propinquum magis juvandum eſſe quàm extraneum meliorem, ſi uterque eſſet in pari neceſſitate, nec poſſis utrique ſuccurrere. Hanc doctrinam tradiderunt Bona. in 3. d. 29. q. 5. Richard. q. 6. & B. Th. tum hoc art. tum q. Diſp. de Charit. art. 9. & in 3. d. 29. art. 6. Quamvis enim diſtinguat quantitatem Charitatis ex parte objecti & ex parte diligenti; & ſecundùm illam dicat, nos majus bonum velle meliori; ſecundùm iſtam verò nos intenſiori affectu diligere conjunctiores: cenſet tamen, quòd per ſe loquendo ſimpliciter magis diligendi ſunt conjunctiores quàm ſanctiores. 1. Quia de conjunctioribus dicit: *Quòd intenſiori affectu eos diligimus ad commune bonum Charitatis quàm meliores ad majus bonum.* 2. Quia art. 13. ſcribit, quòd *In hac vita ex ipſa inclinatione Charitatis homo diligit magis ſibi conjunctum, cui magis debet impendere Charitatis effectum.* 3. Quia dicto art. 3. Sent. ita loquitur: *Sicut homo ſimpliciter ſeipſum magis debet diligere quoad naturam, etiamſi malus ſit, quàm alium bonum: ita etiam naturam*

Magis eſt juvãdus carne propinquus, quàm alius eſt melius.

Digitized by Google

patres ſui magis diligere debet ſimpliciter loquendo quàm alium bonum; non quidem in quantum malus, ſed ad hoc ut bonus ſit. Adde, quòd licèt meliori debeamus velle majus bonum, hoc eſt majorem gradum beatitudinis, quia nobis placere debet, quòd majorem gratiam qua hic donatus eſt habeat, ac in futuro conſequatur gloriam ipſi reſpondentem; hoc tamen intelligendum eſt de meliori formaliter conſiderato: nam alioquin poſſumus velle ex Charitate, quòd iſte qui eſt nobis conjunctior *Sit melior alio; & ſic ad majorem beatitudinis gradum pervenire poſſit*, ait hic B. Thom. Poſſumus, inquam, velle ſeu deſiderare; non ita, quaſi optare liceat, quòd alterius vel gratia vel gloria minuatur: (hoc enim repugnat Charitati, quæ ſecundùm Apoſtolum 1. ad Cor. 13. *Non æmulatur*) ſed ſic, ut ejus gratia tota manente, imò etiam creſcente, is qui naturaliter eſt propinquus majorem habeat, atque adeò abſque alterius jactura ad majorem gratiam promoveatur. Diximus, *per ſe loquendo:* per accidens enim, quando non omnia cætera ſunt paria, poteſt eſſe, quòd magis debeamus diligere & adjuvare meliores; veluti ſi ſint perſonæ publicæ; ſi nobis cauſæ fuerint vitæ ſpiritualis, à qua ſanguine juncti conabantur nos avertere; ſi conjunctio ſecundùm ſpiritum ſit valdè magna, conjunctio verò ſecundùm carnem remota, ut in 3. 4. vel in 5. gradu.

Ad 1. Arg. conc. præponi cognationem ſpiritualem carnali, tum in dignitate ſeu æſtimatione, tum in negotio prædicationis Evangelii; ita nimirum, ut nullus debeat permittere ſe ab iſtiuſmodi opere avocari propter cognatos ſecundùm carnem, niſi fortè gravis admodum urgeret neceſſitas: ſed negamus, propinquos ſpirituales magis eſſe diligendos tum ſecundùm affectum, tum ſecundùm effectum, quàm carne conjunctos.

Ad 2. Neg. C. Quamvis enim in juſtificationis negotio nullum ſit diſcrimen Gentilis & Judæi, Barbari & Scythæ, ſervi & liberi, cùm omnes ſint renovationis capaces: neque ulla conditionis ſervilis aut liberæ ratio habeatur, ſed omnia, quæ novi hominis ſunt (ut juſtitia, ſanctitas, humilitas &c.) Chriſtus ſit, nimirum cauſaliter per meritum ſuæ paſſionis: & quidem in omnibus, hoc eſt in omni hominum genere; per hoc tamen ſicut non tollitur diſtinctio membrorum & graduum, de quibus ad Rom. 12. 1. ad Cor. 12. ad Eph. 4. ita non tollitur conjunctio ſecuodùm carnem, cujus conſideratione alii ſunt nobis propinqui, alii extranei.

Ad 3. Reſp. Domeſticos Fidei cæteris paribus eſſe magis diligendos quàm Infideles, de quibus illic Apoſtolus comparationem faciebat. Cùm enim eo tempore Fideles Infidelibus maximè eſſent permixti; oportebat ſcire, utris potiùs eſſet benefaciendum, Fidelibuſne, an Infidelibus. Quando autem ponitur aliquis eſſe conjunctior ſecundùm carnem; cætera non ſunt paria.

Ad 4. Laudantur Levitæ, qui in punitione adoratorum vituli Exod. 32. non ſunt miſerti parentum & conſanguineorum, ſed eos, Domino Deo ita volente occiderunt perinde ac ſi ipſos non noviſſent, quia ſervaverunt pactum Exod. 24. initum. Notum eſt autem, negligendam eſſe carnis propinquitatem, quatenus impedimento nobis eſt ad cultum & amorem Dei; hic ad 1.

Ad 5. Aug. illa ſua verba retractat lib. 1. Retract. cap. 13. poſt hæc verba: *Non enim ullas tales neceſſitudines haberemus, quæ naſcendo & moriendo contingunt, ſi natura noſtra in præceptis & imagine Dei manens, in iſtam corruptionem non relegaretur;* ſubjiciens: *Hunc ſenſum prorſus improbo, quem & jam ſuperiùs improbavi in 1. lib. de Gen. cont. Manich. ad hoc enim ducit, ut credantur illi conjuges primi non generaturi poſteros homines, niſi peccaſſent, tamquam neceſſe fuerit ut morituri gignerentur* &c. & tum ſubdit: *Eſſent ergo etiam iſtæ cognationes atque affinitates, ſi nullus derelinqueret nulluſque moreretur.* Locum ex lib. 1. de ſer. Dom. in mon. ſimiliter retractavit cap. 19. ejuſdem lib. Retract. ita ſcribens: *Quod dixi, Hoc & de patre & de matre & de cæteris vinculis ſanguinis intelligendum, ut in eis oderimus, quòd genus humanum naſcendo & moriendo ſortitum eſt; ita ſonat, Quaſi non eſſent futura iſtæ neceſſitudines, ſi nullo naturæ humanæ præcedente peccato nemo moreretur. Quem ſenſum jam ſuperiùs improbavi: eſſent enim profecto cognationes & affinitates, etiam ſi originali nullo exiſtente peccato, ſine morte creſceret, & multiplicaretur genus humanum.*

Ad 6. B. Proſper ibi loquitur de illis, qui ſuos propinquos diligunt, non ut proximos propter Deum, ſed ut amicos propter affinitates, vel conſanguinitates, aut proprias utilitates: & de talibus verum eſt, quòd ſi propter iſtas cauſas non habito principaliter reſpectu ad beatitudinem, propinquos malè moratos magis diligant quàm extraneos ſanctos; ſine dubio peccant. Confirm. hæc reſp. Partim quia apud S. Proſperum præcedit: *Neque enim ideo proximum tamquam ſeipſum diligit quiſque, quia ſibi frater aut ſoror, pater aut filius, mater aut filia, nepos aut neptis eſt; carnaliter quippe amat qui taliter amat.* Partim quia ſequitur: *Proinde ſecundùm nos proximos omnes diligimus quantum ad mores bonos & ad æternam vitam conſequendam; ſicut nobis ſaluti eorum conſulimus.* Et poſtea: *Eis, quos nobis conjunctiores familiaritas facit, ſi eos fama non reprobat, & vita commendat, non ampliùs impendamus.* Quod de fama & vita ideo adjecit, quia infames & improbæ vitæ, etiamſi ſint propinqui, ſæpè fugiendi ſunt ſecundùm converſationem, vel ob ſcandalum aliorum, vel ob periculum proprium.

Ad 7. S. Leo non comparat extraneos meliores cum propinquis, ſed Fideles cum Infidelibus. Certum autem eſt, quòd Fideles, cæteris paribus, cùm nobis jungantur non ſolùm naturæ, ſed etiam gratiæ conſortio, plus diligendi ſunt quàm Infideles.

Ad 8. Neg. C. Ut enim voluntras noſtra conformetur divinæ ſatis eſt, quòd meliorem quatenus talem magis diligamus ex parte objecti, nobis complacendo quòd bonum quo donatus eſt habeat: non oportet autem quòd ipſum intenſiori affectu diligamus. Quantùm enim ad intenſionem actus, neminem Deus magis amat quàm alium, ſed ſolùm ex parte objecti ſeu boni quod vult amato; ut docetur p. p. q. 20. art. 3. Ad Confirm. Reſp. Aliam eſſe rationem vitæ futuræ, aliam præſentis. Ibi enim ceſſante cauſa, propter quam magis conjuncto magis providendum eſt tam in ſpiritualibus quàm in corporalibus, totus ordo dilectionis ſpectatur ex propinquitate ad Deum; ait B. Thom. art. 13. hujus q. & dicto art. 9. q. Diſp. de Charit. ad 12. in hac autem vita etiam ſpectatur ordo ex conjunctione ad diligentem.

Ad poſtremum Reſp. Etiam objectum, quod magis participat rationem formalem Charitatis, ſit ſecundùm ſe magis diligibile; non tamen eſt neceſſe, quòd in hac vita magis diligatur, quia præter illam rationem, aliæ plures concurrunt; & qui hodie minùs eam participat diligi ad hoc poteſt, ut aliquando magis participet: qui verò magis eam participat; poteſt excidere: cùm è contrario propinquitas ſecundùm carnem ſit immobilis.

Cùm in corp. dicit, *Diverſitatem dilectionis quantùm ad ſpeciem eſſe attendendam in proximis diligendis ſecundùm comparationem ad Deum;* & poſtea: *Sunt enim diverſæ dilectionis ſpecies ſecundùm diverſa bona, quæ optamus his quos diligimus;* non vult dicere, illas dilectiones eſſe diverſas ſpecie, per quas Deo conjunctiores magis diligimus, majuſque bonum eis volumus, quàm minùs Deo conjunctis. Nam qu. 25. art. 1. ſcribit, Eumdem ſpecie actum eſſe, quo diligitur Deus, & quo diligitur proximus, propter identitatem ſcilicet objecti formalis; multò igitur magis cenſet, eumdem etiam ſpecie actum eſſe, quo ſecundùm Charitatem diligitur unus proximus, & quo diligitur alius, etiamſi uni majus bonum optemus quàm alteri. Sed prioribus quidem verbis vult ſignificare, quòd diverſitas dilectionis charitativæ quantùm ad ſpeciem, ex qua habet quòd ſit charitativa, attendenda ſit per comparationem ad Deum; ut ſcilicet illi, qui magis Deo eſt conjunctus, velimus majus bonum: poſterioribus autem, aſſumit unam ſententiam generalem & dicit, diverſas eſſe ſpecies dilectionis ſecundùm diverſa bona, quæ optamus his quos diligimus: Ita ut, ſi ſolùm optemus bona temporalia; alia ſit ſpecies dilectionis quàm ſi optaremus ſpiritualia: nam hæc demum eſt dilectio Charitatis; non autem altera: ſortitur enim dilectio ſuam ſpeciem à bono, ſuper cujus communione ſeu participatione fundatur. Explicatur textus.

Cùm

Cùm in eodem corp. ſicut & art. 6. meminit dilectionis intenſioris; non accipit eam ſtrictè, prout conſiſtit in gradibus intenſionalibus: ſed generaliter pro perfectione actus; ſive illa ſit ſecundùm plures gradus intenſionales; ſive ſecundùm appretiationem: qua amicitia unus magis æſtimatur; ideoque bonum illius amici magis procuratur, quàm alterius.

Articulus VIII.

Qui inter conjunctos magis ſunt diligendi.

ART. 8. docet, Quòd inter conjunctos illi qui ſecundùm carnis originem ſunt nobis propinquiores debeant cæteris paribus magis diligi in his quæ pertinent ad naturam. Quia intenſio dilectionis eſt ex conjunctione dilecti ad diligentem: nulla autem eſt conjunctio magis naturalis, aut magis immobilis, quàm quæ ſanguinis unitate fundatur; hinc 1. ad Tim. 5. Apoſtolus requirit, ut maximè domeſticorum curam quiſque habeat. Dixi, *in his quæ pertinent ad naturam*: quia cùm præter conjunctionem ſanguinis adhuc ſint aliæ, (quidam enim conjunguntur ratione ejuſdem Patriæ, & dicuntur concives: alii ratione militiæ, & ſunt commilitones: alii ratione profeſſionis vitæ, ut Religioſi) unuſquiſque magis diligendus eſt in eo quod pertinet ad illam conjunctionem, ſecundùm quam diligitur: ut in eis quæ pertinent ad civilem converſationem, plus diligendi ſunt concives: in bellicis commilitones; in his quæ ad Religionem Religioſi; unde in Reſp. ad 3. dicitur, quòd *In bello magis obeditur Duci quàm patri.* Quamvis enim conjunctio filii ad patrem ſit ſimpliciter major, ideoque amicitia ſtabilior; aliæ tamen amicitiæ poſſunt eſſe potiores ſecundùm id quod cuique eſt proprium. Neque propterea ſequitur, patrem ſimpliciter minus diligi: ſed tantùm ſecundùm quid, ſcilicet ſecundùm dilectionem ad conjunctiones alias pertinentem. Huc facit, quòd ſi non poſſunt ſimul præſtari ea quæ pertinent ad conjunctionem ſanguinis, & quæ ſunt propria aliis conjunctionibus; hæc debent omitti, imò & conjunctiones ipſæ deſeri, ut conſanguineis, ſaltem iis qui ſunt valdè propinqui, ſubveniatur: unde ſi non poſſis parentibus indigentibus ſubvenire, niſi deſeras militiam; debes eam deſerere; imò interdum & è religione egredi; quemadmodum docetur q. 101. art. 4. Ad pleniorem intellectum

QUÆRITUR I.

Utrùm in eis quæ pertinent ad naturam, ſive ad vitam conſervandam, magis ſuccurrendum ſit conſanguineo neceſſitatem gravem aut extremam patienti, quàm alicui magno amico in eadem neceſſitate conſtituto.

VIDETUR quòd non. Quia fieri poteſt, quòd beneficium ab amico acceptum ſuperet illud quod conſanguinei præſtiterunt, ut ſi conſanguineis te occidere volentibus amicus eripuerit; ſi illis ad hæreſim te inducentibus amicus ad Fidem converterit. Pro Reſp. ſit

Conclusio I.

IN caſu propoſito magis ſuccurrendum eſt parentibus quàm amico vel benefactori quantumvis magno; niſi vel amicus iſte ſeu benefactor eſſet perſona publica, vel parentes ſint admodum in te crudeles.

Prius Prob. Quia cùm filius acceperit eſſe à parentibus, ſtrictior illi eſt conjunctio cum ipſis quàm cum ullis aliis: unde & naturalis propenſio magis eſt in parentes, adeò ut inhumanum cenſeatur eos deſerere ad ſubveniendum amicis quantumcumque magnis. Confirm. *Nullius benefactoris beneficium tantum eſt ſicut parentum,* ait B. Tho. q. 31. art. 3. ad 3. *& ideo debemus magis liberare parentem à morte quàm extraneum, etiamſi extraneus nos in caſu ſimili liberaſſet*; ait idem in 3. d. 29. art. 6. ad 5. eique conſentiunt Bannes, Valentia, Lorcas hic, & Turrianus q. 31. diſp. 80.

Poſterius Prob. Quia bonum commune præferendum eſt privato: & ſi pater aut mater fuiſſent in filium valdè crudeles, ut ſi voluiſſent ipſum occidere, ſed fuiſſet ab amico ereptus, liceret filio, parentibus prætermiſſis, talem amicum juvare, quia beneficium parentum valdè per hoc eſt imminutum, quòd vitam à ſe datam eripere voluerint. Huc pertinet, quòd B. Th. dicta reſp. ad 3. cùm dixiſſet, *Parentes in recompenſandis beneficiis ſunt omnibus aliis præferendi*; ſubjungit *niſi neceſſitas ex alia parte præponderaret, vel alia conditio; puta communis utilitas Eccleſiæ vel Reip.* Et hujus p. art. 10. *Poteſt*, inquit, *in omnibus hujuſmodi tanta eſſe diſtantia virtutis & malitiæ* (ſcilicet erga illos quos diligere tenebamur) *ut amicitia ſolvatur vel minuatur*. Nihilominus Bannes & alii quidam probabiliter exiſtimant, quòd filius etiam in tali caſu non teneatur parentes poſtponere, ſed ſolùm quòd poſſit. Quæ autem dicimus de obligatione filiorum erga parentes, viciſſim intelligenda ſunt de parentibus erga filios; quòd ſcilicet parentes juvare debeant filios præ omnibus amicis extra caſus jam exceptos.

Ex his colligi poteſt, an liceat filio patrem occidere, vel patri filium, pro defenſione innocentis, quem pater invadit aut filius. Dicendum enim eſt: Quòd etſi debeat quocumque modo poteſt agere ad impediendam necem innocentis; non poſſit tamen aut filius patrem aut pater filium occidere. Quia vitæ innocentis extranei pater debet præponere vitam filii, & filius vitam patris. Neque refert, quòd talis invaſor agat injuſtè. Quia ad perſonam privatam non ſpectat punire peccatores, ac præſertim ſuos parentes. Vide Lorcam. Non obſtat etiam, quòd Prov. 24. dicitur: *Erue eos qui ducuntur ad mortem*. Quia hoc præceptum eſt affirmativum obligans pro loco & tempore, quando ſcilicet poſſumus ſine notabili noſtro vel alterius damno: conſiderandum autem, quòd cum iſto præcepto concurrit aliud de honoratione parentum. Neque enim verum eſſe exiſtimamus, id quod Bannes q. 31. art. 3. putat, patrem in iſto caſu amittere jus paternum, cùm nullam filio faciat injuriam.

Conclusio II.

IN neceſſitate extrema vel gravi; cæteris paribus, magis ſuccurrendum eſt fratri & ſorori quàm aliis amicis. Quia illi ſunt valdè conjuncti conjunctione naturali: in his autem quæ pertinent ad naturam conſanguinei ſunt aliis præferendi. Dico *cæteris paribus*; quia ob diſparitatem fieri poteſt, quòd amicos anteponere oporteat fratri aut ſorori; ut ſi te à morte liberaverint; ſi egentem & à fratribus deſertum educaverint, magniſque aliis beneficiis affecerint, quæ meritò pluris facienda ſint quàm nuda ſanguinis conjunctio.

Conclusio III.

ETSI conſanguinei in 2. vel 3. gradu cæteris paribus, præferri debeant vulgaribus amicis; interdum tamen poſtponendi ſunt, habita nimirum ratione beneficiorum ab amicis receptorum.

Conclusio IV.

NON poteſt pro omnibus eventibus una certa regula aſſignari. Quia ſecundùm diverſitatem locorum, & temporum, & negotiorum, variari contingit, ut q. 31. art. 3. tradit Author.

Ad rationem initio allatam Reſp. Non modò beneficii accepti habendam eſſe rationem, ſed etiam conjunctionis: naturalis autem conjunctio conſanguineorum prior eſt ac ſtabilior conjunctione amicorum. Deinde. Si quis amicus te à morte liberaverit; præferri quidem poteſt, ac etiam debet (quamvis fortaſſe non ſub mortali peccato) fratri & ſorori; ac multò magis remotioribus conſanguineis: ſed non parentibus, niſi in caſu ad 1. Concl. poſito. Quia nullius beneficium temporale comparari poteſt cum beneficio parentum: ipſi enim ſunt cauſa vitæ noſtræ, nobiſque illam primi poſt Deum dederunt; Liberator autem non tam eſt cauſa vitæ quàm conſervator. Denique. Etſi vita ſpiritualis ſit dignior corporali; atque adeò majus ſit beneficium converſi ad Fidem quàm naturalis generatio ad vitam: quia tamen beneficium illud non æquè eſt ab homine alium convertente, ſicut vita corporalis eſt à parentibus, (neque enim alius alii Fidem aut gratiam cauſat, ſicut parentes ſunt cauſa humanæ naturæ in filio) ideo major adhuc obligatio eſt, ſaltem in rebus ad natu-

naturam pertinentibus, erga parentes, quàm erga amicum, qui te convertit ad Fidem.

QUÆRITUR II.

Utrùm in pari neceſſitate ſpirituali præferendi ſint parentes carnales ſpiritualibus.

VIDETUR quòd non. 1. Quia in his, quæ pertinent ad ſingulas conjunctiones, magis diligendi ſunt illi, qui ſecundùm eas ſunt nobis conjunctiores; quemadmodum hic in corp. dicitur: parentes autem ſpirituales ſunt nobis conjunctiores quàm carnales quantùm ad ea, quæ concernunt conjunctionem ſpiritualem; ergo parentes ſpirituales ſunt præferendi carnalibus. Huc pertinent tum verba Ambroſii in 2. arg. per B. Thomam cit. tum ipſius B. Thomæ ad illa reſponſio qua dicit, Hominem magis debere ſubvenire filiis ſpiritualibus quàm corporalibus quantùm ad communicationem gratiæ.

2. Charitas maximè inclinat in ſuum principium, non ſolùm principale quod eſt Deus; ſed etiam in ſecundarium quod eſt homo, per doctrinam Fidei & Sacramenta; ergo magis illi optat & procurat bonum ſpirituale quàm alteri.

3. Chryſoſt. hom. 51. ad pop. Antioch. docet, longè majorem eſſe conjunctionem Fidei quàm naturæ.

Reſp. eſt affirm.

Reſp. Affirm. quam Richardus in 3. d. 29. q. 9. Bannes, Lorcas, & Malderus hic aſſerunt, probabilior eſt 1. Quia pater & mater ſunt ex Charitate magis diligendi quàm alii: atqui niſi in neceſſitate ſpirituali præferantur aliis, non magis diligentur ex Charitate, quàm alii, ſed ſolùm ex amore naturali; ergo ſunt præferendi. Min. prob. Quia Charitas fundatur ſuper communicatione bonorum ſpiritualium ad beatitudinem pertinentium: ſi ergo illis indigentibus non impendantur ea bona potiùs quàm aliis; conſequens eſt, quòd in dilectione charitativa poſtponantur.

2. *Charitas ordinem naturæ non mutat, ſed perficit*, ait Author in 3. d. 29. art. 7. ſed ordine naturæ parentes præferuntur aliis; ergo etiam ordine Charitatis; ac proinde non ſolùm in naturalibus, ſed etiam in ſpiritualibus. Confirm. Unuſquiſque debet habere majorem curam vitæ corporalis parentum quàm aliorum: parum autem eſt de vita corporali, ſi amittant ſpiritualem, & in æternum damnentur; ergo debet etiam ſubvenire parentibus in extrema neceſſitate ſpirituali exiſtentibus magis quàm aliis.

3. Conjunctio filii ad parentes carnales ſimpliciter loquendo eſt prior & ſtabilior, adeòque ſtrictior quacumque alia conjunctione, ut in corp. tradit Author; ergo etiam in ſpirituali neceſſitate præferendi ſunt ejuſmodi parentes quibuſcumque aliis.

Ex his ſequitur, in extrema neceſſitate aliquem Epiſcopum aut Paſtorem magis debere ſuccurrere patri vel matri, etſi non eſſent illi tamquam Paſtori ſubditi, quàm vel filiis vel parentibus ſpiritualibus: & ſimiliter videtur poſſe juvare Filios ſuos carnales (ſi quos fortè habet) præ ſpiritualibus, modò ne Communitatem ipſam relinquat in periculo; quia conjunctio naturalis prævalet obligationi, quam ex officio ſuperveniente habet erga alios. Sed cùm obligatio ad conſanguineos non ſit tam arcta quàm ad parentes & filios; Paſtores & alii, quibus incumbit ex officio cura Animarum, potiùs debent juvare ſpiritualiter conjunctos quàm vel fratres vel cognatos. Ubi tamen obſervandum eſt, non peccari mortaliter, ſi patri carnali præponatur ſpiritualis, ſi fratri ſpirituali præponatur carnalis; uti nec ſi quis magis diligat meliores, eis deſiderando majus bonum quàm conjunctiores minus bonos: partim quia exceſſus unius ſupra alterum non eſt adeò magnus: partim quia non omnino convenit inter Authores, quis cui ſit de neceſſitate præferendus.

Ad 1. Arg. Reſp. Maj. eſſe intelligendam quantùm ad ea, quæ ſunt ſingulis conjunctionibus propria; quemadmodum ipſe B. Thom. explicat; quando autem agitur de ſubveniendo ſpirituali neceſſitati parentum & aliorum, ſermo eſt de bono ſpirituali, quod non eſt proprium alicui certæ ſpeciei amicitiæ Chriſtianæ, ſed commune omni conjunctioni charitativæ, ſcilicet de vita æterna, ſuper cujus communicatione fundatur omnis Charitas, tam ea quæ eſt ad propinquos, quàm quæ eſt ad extraneos.

Verba Sanctorum Ambroſii & Thomæ videntur intelligenda extra caſum extremæ vel gravis neceſſitatis, quando non ſolùm licet, verùm etiam aliquando oportet magis ſubvenire parentibus aut filiis ſpiritualibus quàm carnalibus.

Ad 2. Charitas non maximè inclinat in ſecundarium ſuum principium niſi cæteris paribus; quæ non ſunt, quando ponitur unus eſſe per conjunctionem ſanguinis alteri conjunctus ut pater aut filius, mater aut filia, cùm intenſio dilectionis ſpectetur ex conjunctione dilecti ad diligentem.

Ad 3. Chryſoſt. non comparat conjunctionem Fidei cum conjunctione patris ad Filium, vel contra: ſed cum conjunctione cognatorum, amicorum, vicinorum. Neque vult, conſanguineos neceſſitatem; præſertim gravem aut extremam patientes prætermitti pro extraneis Fidelibus; ſed oſtendit, omnes Fideles eſſe proximos, & unionem Fidei eſſe præſtantiorem unione quam vel cognati vel amici inter ſe habeant. De conſanguineis ita loquitur in c. 5. 1. ad Tim. *Nonne vanitati judicio omnium erit obnoxius, ſi alienos beneficiis fovens, proximos ſumma immanitate deſpiciat? Quid item, ſi illos de Fide inſtruat, hos in errore jacere permittat: quanta iſtud immanitatis erit?* Unde verba Apoſtoli, *Si quis ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet, Fidem negavit*; ſic interpretatur, ut curæ nomine providentia Animæ corporiſque ſignificetur.

ARTICULUS IX.

ART. 9. tradit, Hominem debere magis diligere patrem quàm filium objectivè & appretiativè; magis autem filium quàm patrem ex parte diligenti. Prius, pater habet rationem majoris boni Deoque ſimilioris: & ab eo filius maxima beneficia accepit. Poſterius, quia fortiùs ac ferventiùs diligitur id, quod eſt diligenti conjunctius: filius autem, cùm ſit à patre genitus, magis eſt aliquid patris, quàm pater ſit aliquid filii.

Pater eſt magis diligendus quàm filius.

Si quæratur, quis per ſe loquendo præferendus abſolutè, pater an filius: Quidam dicunt, in amore naturali filius: in amore autem Charitatis pater. Sed hæc diſtinctio non placet: partim quia Charitas ordinem naturæ non mutat, ſed perficit: partim quia rationes, ob quas præferendi ſint parentes ſecundùm ordinem Charitatis, etiam valent ut præferantur ſecundùm ordinem amoris naturalis.

Dicendum eſt ergo, Parentes eſſe ſimpliciter præferendos, tam in naturali quàm in charitativa dilectione. Id enim ſignificat B. Hier. in cap. 4. Ezech. dicens: *Natura probatur affectus, ut ordine Charitatis verum parentem Deum, carnis quoque pater diligatur & mater, filius & filia.* Similiter Gloſſa Ordin. in c. 2. Cant. *Primò Deus diligendus eſt, ſecundò parentes, inde filii.* Quæ verba B. Th. Magiſtrum in 3. d. 29. ſecutus citat ſub nomine Ambroſii, ſed apud eum non inveniuntur. Eamdem reſp. adſert Author in 3. d. 29. art. 7. & ſimiliter Richard. q. 7. pro ratione adferens: quòd filius plura beneficia recepit à patre, & priùs ab eodem fuit dilectus quàm à ſuo filio. Addi poteſt, quòd pater habet rationem boni eminentioris, quòdque diligitur ut cauſa, filius ut effectus: major autem eſt obligatio effectus ad cauſam quàm cauſæ ad effectum: ſicut etiam eſt major dependentia effectus à ſuo principio quàm principii ab effectu; ergo filius magis obligatur ad patrem quàm pater ad filium. Hinc eſt, quòd homo magis & faciliùs à ſe filium expelleret quàm patrem: *Quem* (ait B. Thom. in 3.) *non expellit niſi propter abundantem malitiam*. Quamvis ergo filius magis ſit conjunctus patri, utpote aliquid ejus, quàm pater filio; quia tamen pater eſt valdè conjunctus filio, ſcilicet tamquam ejus cauſa: & ſimul cum ea conjunctione, adduntur rationes, quæ exceſſum alterius conjunctionis ſuperant; ideò per ſe loquendo pater eſt magis diligendus quàm filius: ita tamen, ut extra caſum neceſſitatis extremæ vel gravis ſuccurrendum ſit potiùs filio quàm patri; quia parentes debent filiis curam proviſionis. Unde Apoſt. 2. ad

Cor. 12. *Non debent filii parentibus theſaurizare, ſed parentes filiis.* In gravi autem neceſſitate potiùs ſuccurratur patri quàm filio; hìc ad 1. & 3. & q. 31. art. 3. ad 4. ac patri ſemper exhibeatur honor, reverentia, obedientia. Cæterum quod de patre dicimus, idem eſt de matre dicendum.

Articulus X.

Pater eſt magis diligendus quàm mater.

ART. 10. probat, Patrem per ſe loquendo magis diligendum eſſe quàm matrem. Quia uterque diligitur tamquam principium filii, pater autem eſt nobilius principium quàm mater. Dico *per ſe*, ſive in quantùm ſermo eſt de amicitia, quæ debetur patri & matri ſecundùm generationis rationem: quia per accidens adeſſe poſſunt aliæ rationes in matre, quæ faciant ipſam magis diligibilem; ut ſi ſit bona, & habuerit diligentem curam educationis & inſtitutionis filii: pater verò malus nullam.

Articulus XI.

ART. 11. docet, Parentes eſſe magis quàm uxorem diligendos; tum objectivè quia diliguntur ſub ratione principii ac majoris boni; tum appretiativè quia propter beneficium ab eis acceptum magis eſt in gravi aut extrema neceſſitate illis ſuccurendum: ratione tamen conjunctionis, qua vir & mulier ſunt una caro, intenſiùs diligendam eſſe uxorem.

Verùm his duo ſunt addenda. Prius, quòd parentes magis debent diligere filios quàm fratres, & maritus uxorem magis quàm filios. Quia filii ſunt proquinquiores parentibus quàm fratres inter ſe: uxor etiam videtur magis viro conjuncta quàm filii propter arctiſſimum conjugale vinculum. Poſterius. Non eſſe peccatum mortale, ordinem tribus iſtis articulis præſcriptum immutare: eò quòd exceſſus unius ſupra alterum non ſit admodùm notabilis.

Articulus XII.

ART. 12. tradit, Benefactorem magis diligere beneficiatum, hoc eſt illum cui benefecit, quàm beneficatus diligat benefactorem. Quia benefactor videt in beneficiato ſuum opus & ſuum bonum honeſtum, ac plus aliquid eſt bonum facere quàm pati; beneficiatum tamen plus debere diligere ſuum benefactorem, utpotè qui habeat rationem boni eminentioris, & cui beneficiatus multùm obligetur. Hanc reſolutionem juvant quæ art. 9. ad quem hìc remittit Author, diximus.

Articulus XIII.

ART. 13. docet, Ordinem Charitatis in Patria manere; mutari tamen ſecundùm aliquid. Pro majori explicatione, ſit

Concluſio I.

IBI Deus omnino ſuper omnia diligetur, quia eo perfectè fruemur. Ad hunc ordinem pertinere Chriſtum Dominum, non tantùm ſecundùm Divinitatem, ſed etiam ſecundùm humanitatem: art. 4. ad 5. diximus.

Concluſio II.

POST Deum unuſquiſque ſimpliciter magis diliget ſeipſum quàm proximum etiam meliorem; minus tamen ex parte objecti.

Prius prob. Quia intenſio ſive perfectio actus dilectionis provenit ex conjunctione dilecti ad diligentem: homo autem ſemper manet ſibipſi magis conjunctus quàm alteri etiam meliori: partim quia donum Charitatis ad hoc eſt, ut primò mentem hominis in quo exiſtit Deo uniat, ipſamque in Deum ordinet; deinde etiam velit ordinem aliorum in Deum. Hinc eſt, quòd Beati neminem magis velint adhærere Deo quàm ſeipſos, minuſque velint Animam ſuam ſeparari à Deo quàm alias.

Utrùm autem non tantùm appretiativè ſeipſos magis diligant, ſed etiam intenſivè, prout intenſio ab appretiatione diſtinguitur; non omnino convenit. Probabilius videtur quòd ſic propter naturam Charitatis, quæ magis accenditur erga ſubjectum in quo eſt, quàm erga alios ejuſdem boni participes. Neque his obſtat, quod B. Tho. in corp. diſtinguat, quatenus Beati ſe magis diligant, quatenus minùs. Nam in reſp. ad 1. ſine diſtinctione dicit: *Oportet quòd aliquis plus ſe quàm alios diligat &c.*

Poſterius patet. Cùm enim in æterna beatitudine perfecta ſit voluntatis humanæ conformitas ad divinam; unuſquiſque volet beatiori majus bonum quàm ſibi minùs beato. Neque ibi erit tempus proficiendi, ut poſſit quis ſibi optare majorem gratiam; & conſequenter majorem gloriam: quomodo in vita præſenti poteſt unuſquiſque ſibi majus bonum optare quam meliori, eò quòd hìc ſit locus proficiendi.

Concluſio III.

IN Patria non erit idem ordo diligendi proximos, qui eſt in via, ſed unuſquiſque magis diliget ſanctiorem, non habita ratione, an ſit propinquus, an extraneus, an pater, an mater, an aliquid hujuſmodi. Ratio eſt, Quia totus ordo dilectionis Beatorum obſervabitur per comparationem ad Deum, ut ſcilicet ille magis diligatur, & ſibi proquinquior habeatur, qui erit proquinquior Deo: partim quia unuſquiſque Beatorum eſt conjunctus ultimo fini; & ideò dilectio ipſorum ſolùm debet regulari ex fine: partim quia ibi ceſſat omnis proviſio tam ſpiritualium quàm temporalium, propter quam hic præferri debent conſanguinei extraneis. Neque hinc ſequitur, quòd magis amabimus ſanctiores quàm nos ipſos. Quia Charitatis natura eſt, magis inclinare Animam in qua ſubjectatur ad inhærendum Deo quàm alias: eſt enim diſpoſitio ac perfectio ſubjecti. Non ſequitur etiam, quòd magis inclinabit in conſanguineos, qui ſunt nobis proquinquiores. Quòd enim magis inclinet ſuum ſubjectum non eſt tantùm propter proquinquitatem, ſed etiam quia dependet ab illo, ita ut ſine eo eſſe non poſſit: non pendet autem ab Anima propinquorum. Deinde. Ad hoc datur, ut primò omnium Animam cui ineſt Deo uniat; non ſimiliter ut velimus conſanguineos uniri ante ſanctiores, niſi ubi eſt tempus & locus curandi & providendi tam de ſpiritualibus quàm de temporalibus. Sed quæritur: Si extraneus eſſet omnino æqualis parenti meo in gloria; uter magis diligeretur? Videtur quòd parens, quia præter æqualem cum Deo conjunctionem, aliæ eſſent dilectionis cauſæ honeſtæ, ut ſic parens pluribus modis diligeretur.

QUÆSTIO XXVII.

De principali actu Charitatis.

ACTUS ſive effectus Charitatis ſunt ſeptem, quos in ſequentibus Author explicat. Primus & principalis eſt Dilectio: ſecundariorum ſunt tres interni, Gaudium, Pax, Miſericordia; & tres externi, Beneficentia, Eleemoſyna, Correptio fraterna.

Articulus I.

Charitati magis proprium eſt amare quàm amari.

ART. 1. docet, Magis eſſe proprium Charitatis amare quàm amari. Quia illud eſt magis proprium alicui, quod ei convenit per ſe: ſed amare convenit Charitati per ſe; eſt enim actus qui ab ea immediatè proficiſcitur: amari verò non eſt actus à Charitate illius qui amatur elicitus, ſed eſt quid ei extrinſecum.

Deinde. Charitas, quæ eſt in aliquo, reddit eum dignum amore, facitque eum amari juxta communem rationem boni ſupernaturalis, inquantum ſcilicet propter eam tamquam bonum quoddam alius movetur ad ipſum amandum, quomodo etiam propter alias virtutes moveri poteſt: Charitas autem facit amare ſecundum propriam rationem quæ eſt Charitas; quoniam reddit hominem promptum ad amandum, & elicit actum quo amet ea quæ amari debent.

Pro Reſp. ad 2. dicendum, Min. non eſſe veram, ſi intelligatur de illis, qui volunt ſecundùm inclinationem

Digitized by Google

tionem Charitatis : ſecundùm hanc enim omnes homines magis volunt amare quàm amari, eò quòd omnis habitus magis inclinet ad ſuum actum proprium quàm ad aliquem alium. Si autem intelligatur de illis, qui vel ſecundùm naturalem propenſionem, vel ſaltem non ſecundùm id quod Charitati proprium eſt volunt; vera eſt Min. ſed nihil facit contra doctrinam art.

ARTICULUS II.

Amor & benevolentia ut differant.

ART. 2. probat, Amorem non eſſe omninò idem cum benevolentia : ſed in amore includi benevolentiam,& aliquid aliud. Quia amor vel eſt paſſio appetitus ſenſitivi, vel actus appetitus intellectivi : prout eſt paſſio includit impetum inclinationis, & eſt ex quadam conſuetudine : benevolentia verò talem impetum non includit, & interdum oritur ex repentino ; ſicut accidit in iis qui adſunt pugilibus, quorum alterum ſubitò cupiunt vincere propter peculiarem induſtriam quam in eo advertunt, etſi nullum non ament : prout eſt actus appetitus rationalis; amor importat unionem affectus amantis ad amatum : benevolentia autem eſt ſimplex actus voluntatis, quo alteri bonum volumus, etiam non præſuppoſita unione.

His non obſtat, quod p. p. q.20. art.1. dixit, Amare nihil aliud eſt quam velle bonum alicui. Hoc enim verum eſt, præſuppoſita unione; quaſi diceret, Amare nihil aliud eſſe quàm velle alicui bonum, cui ipſe amans jam unitus eſt per affectum: unde in reſp. ad 1. dicit, quòd *Amans ſit extra ſe in amatum translatus, in quantùm vult amato bonum, & operatur per ſuam providentiam ſicut & ſibi*. Quia enim *Amor unit quodammodo amantem amato*, ut 1. 2. q.28. art.1.ad 2. & in 3.d.27. q.1. art.1. dicit; ideò amans ſe habet ad amatum quaſi ad ſeipſum, vel ad id quod eſt de ſui perfectione : ad ſeipſum autem & ad ea quæ ſua ſunt hoc modo ſe habet, ut primò velit ſibi eſſe præſens quidquid de perfectione ſua eſt, deinde illa quæ ſibi expediunt; ſic ergo ſe habet ad amatum, ut primò quidem deſideret eum ſibi eſſe præſentem, ſi non ſecundùm rem ſaltem ſecundùm affectum, (quod ad unionem pertinet) deinde verò velit ei bona. Dici etiam poteſt, quòd cùm dicitur, Amare eſſe alicui velle bonum; non ponatur tota ratio ejus quod eſt amare, ſed aliquid ad rationem ejus pertinens, in quo maximè manifeſtatur actus dilectionis; hic ad 1. De illis quæ arg. 3. dicuntur ad amicitiam pertinere, diximus q. 23. art. 1.

ARTICULUS III.

Deus ut ſit propter ſe diligendus.

ART. 3. probat, Deum tribus modis eſſe diligendum propter ſe & non propter aliud. 1. ſi vocula *propter* denotet cauſam finalem. 2. ſi formalem. 3. Si efficientem. Cùm enim Deus non ordinetur ad aliud ſicut ad finem : ipſe autem ſit omnium finis ; non diligitur propter aliquem alium finem, ſed propter ſe tamquam finem. Cùm etiam ipſe ſit ſua bonitas, quæ eſt ratio dilectionis; non diligitur propter aliquid aliud à ſe, quo formaliter bonus ſit, ſed propter ſe ſuamque bonitatem. Denique. Cùm Deus, etſi non ſit cauſa efficiens ſui, ſit tamen efficiens cauſa omnium : ipſe autem à nullo efficiente ſit; etiam diligitur propter ſe ſicut propter cauſam efficientem omnium quæ efficiuntur. Addit autem, quòd ſi *propter* intelligatur deſignare cauſam materialem vel diſpoſitionem, quæ ſe tenet ex parte materiæ; ſic Deus diligitur propter aliud, in quantùm ex quibuſdam aliis (ut beneficiis acceptis, vel præmiis accipiendis, aut pœnis evitandis) diſponitur ad ipſum propter ſeipſum diligendum.

QUÆRITUR

Utrùm liceat Deum diligere ipſique ſervire propter mercedem.

VIDETUR quòd non. 1. Quia hoc pertinet ad amorem concupiſcentiæ & mercenarium, qui ut q. 19. art.4. ad 3. dicit Author, ſemper eſt malus : Charitas autem eſt amor benevolentiæ.

2. Diligere Deum propter mercedem ſive temporalem ſive æternam eſt mercedem magis quàm Deum diligere; ergo eſt vitioſum. Ant. prob. Quia propter quod unumquodque & ipſum magis. Accedit, quòd ejuſmodi amor procedit ex amore proprio, quo quis vult ſibi bonum; ergo qui ſic amat priùs & principaliùs ſe amat quàm Deum.

3. Qui diligit propter mercedem quærit ſuum bonum : *Charitas autem non quærit quæ ſua ſunt*, 1. ad Cor. 13. Unde Iſa. 1. cum reprehenſione dicitur, *Omnes ſequuntur retributiones*.

4. Ambroſius lib. 2. de Abraham c. 8. *Propoſitum piæ mentis mercedem non expetit, ſed pro mercede habet boni facti conſcientiam, & juſti operis effectum. Anguſtæ mentis invitentur promiſſis, erigantur ſperatis mercedibus*; ergo non piarum ſed anguſtarum eſt mentium ſperare mercedem, nam Sancti magis Charitatem Deo offerunt quàm ulla Charitatis præmia poſtulent; ait Hieron. in epiſt. ad Philem.

5. Deus eſt gratis colendus, ut aſſerunt Auguſt. in Pſal. 43. Chryſoſt. lib. 2. de Compunct. ord. & alii. Unde Bernard. lib. de Dilig. Deo cap. 3. *Non ſine præmio diligitur Deus, etſi abſque præmii intuitu diligendus ſit*.

6. Beda in c. 15. Lucæ, ſervum & mercenarium diſtinguit à filio; quòd ſervus metu gehennæ abſtinet à vitiis : mercenarius ſpe Regni cœlorum; filius affectu boni ipſius atque amore virtutum.

Reſp. aſſir. eſt de fide.

Reſp. ad Fidem pertinens eſt, Licere Deo ſervire, ſive ipſum diligendo ſive alia virtutum opera exercendo, propter mercedem, ſeu intuitu mercedis æternæ. Prob. 1. eſt ex Scripturis. Pſal. 118. *Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas propter retributionem*. Matth. 19. Apoſtolis dicentibus, *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te; quid ergo erit nobis?* Chriſtus promiſit mercedem ampliorem quàm aliis dicens; *Sedebitis & vos ſuper ſedes duodecim judicantes duodecim tribus Iſrael.* Ad Coloſſ. c. 1. dicuntur habuiſſe Fidem & dilectionem, hoc eſt exercuiſſe opera Fidei & Charitatis, *Propter Spem quæ repoſita erat eis in cœlis*, id eſt propter futura ac ſperata præmia, quæ illis apud Deum erant repoſita in Regno cœlorum. 2. ad Tim. 4. Ipſe Apoſtolus repoſitam ſibi eſſe affirmat coronam juſtitiæ, quam reddet ei Deus in illa die Juſtus Judex. Abraham quoque & Moyſen bona quæ fecerunt intuitu mercedis feciſſe, clarum eſt ex c. 11. ad Heb. de Abraham enim ibi dicitur quòd Deo obediens, in terra promiſſionis *Tamquam in aliena demoratus ſit; quia expectabat fundamenta habentem civitatem, cujus artifex & conditor Deus* : de Moyſe verò, quòd *Magis elegerit affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere jucunditatem, quia aſpiciebat in remunerationem*. Huc etiam pertinere poteſt, quod Chriſtus Matth. 5. dicit : *Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis*. Ibi enim non tantùm promittit mercedem, ſed eam ſuis diſcipulis ponit ob oculos, ut ſic animentur ad toleranda adverſa.

Prob. 2. Eſt ex Patribus. Cyprianus epiſt. 16. *Ubi* (inquit) *non niſi Dei præcepta & Chriſti præmia cogitantur, voluntas eſt illic tantùm Dei*. Chryſoſt. hom. 35. in Gen. hortatur ut bona operemur, *Deſiderio ſupernorum*. Hom. 63. in Matth. *Admiremur*, ait, *virtuteſque colamus, ut æternam beatitudinem adipiſcamur*. ſimilia habet ho. 55. 56. 57. 61. & alibi. Ambroſ. lib. 5. in c. 6. Luc. *Quoniam ſtudia ipſa virtutum ſine remuneratione torpeſcunt, & exemplum nobis attulit, & mercedem ſpopondit*. Hier. lib. 2. contr. Jovin. c. 13. *Apoſtolus die ac nocte operatur, & miniſtrat iis qui ſecum ſunt; utique ideo hoc facit, Ut plus laborans plus aliquid mercedis accipiat*. Auguſt. in Pſal. 134. *Sic amare debes, ut ipſum pro mercede deſiderare non deſinas*. Alia apud eum loca ſunt; Conc. 11. in Pſal. 118. Tract. 51. Jo. lib. 1. de Doct. Chriſt. cap. 32. De Agone Chriſt. c. 1. de Catechiz. rudib. cap. ult.

Eccleſia in Off. Martyr. dicit, quòd *Tradiderunt corpora ſua propter Deum ad ſupplicia, ut heredes fierent in domo Domini*. Et iterùm; *Omnes Sancti quanta paſſi ſunt tormenta, ut ſecuri pervenirent ad palmam martyrii*. Rurſum : *Permanens immobiles vitæ perennis gratia*. His accidit Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 11. doctrina; & can. 31. definitio : *Si quis dixerit, Juſtificatum peccare dum intuitu æternæ mercedis benè operatur; anathema ſit*.

3. Prob. eſt ex ratione. Amicorum eſt quòd quærant invicem perfrui : ſed nihil aliud eſt merces noſtra quàm perfrui Deo, videndo ipſum; cùm

igitur

Digitized by Google

ſgitur per Charitatem ſimus amici Dei, debemus quærere ipſo frui, & per conſequens mercedem. Deinde. Inordinatum eſt, non ordinare media in ſuum proprium & legitimum finem: atqui bona opera ſunt media ex ſe ordinata in æternam beatitudinem ſicut in proprium finem; ergo oportet illam beatitudinem æternam ordinare: quod eſt operari intuitu mercedis, cùm beatitudo ſit bonorum merces. Videri poſſunt B. Thom. in 3. diſt.29. art.4. Bonaventura diſt.27. art.2.q.2.Durandus diſt.29.q.3.

Priuſquam ad arg. reſpondeatur, quatuor ſunt obſervanda.

1. Non licet diligere Deum aut alia bona opera facere intuitu mercedis tamquam finis, ſi merces intelligatur eſſe finis rei amatæ, hoc eſt Dei. Quia Deus non poteſt ordinari ad aliquid aliud ſicut ad finem: cùm enim finis magis diligatur quàm ea quæ ſunt ad finem; ſequeretur, licere aliquid diligere pluſquam Deum.

2. Omnino licet diligere Deum propter mercedem vitæ æternæ tamquam finem noſtræ dilectionis; quia vita æterna eſt à Deo conſtituta merces ac finis bonorum operum, juxta illud: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*; Matth.19. *Reportantes finem fidei veſtræ, ſalutem animarum*. 1. Petri 1. Et huc pertinent omnia, quæ in confirmationem reſp. attulimus.

3. Non licet ita Deum diligere propter mercedem, ut vita æterna vel conſtituatur finis omninò ultimus noſtræ dilectionis, vel ſic propter eam diligamus Deum, ut aliàs non eſſemus eum dilecturi. Prius quidem. Quia Deus debet eſſe noſter finis ſimpliciter ultimus: quamvis autem noſtra vita æterna conſiſtat in Deo ſicut in objecto beatificandis; ipſa tamen Dei viſio, fruitio, & comprehenſio non eſt Deus, ſed aliquid creatum. Poſterius verò. Quia cum Deus ſit ſummè bonus & propter ſe ſummè amabilis; debemus eum diligere propter ſe, etiam dato quòd nihil nobis commodi proveniret ex ejus dilectione. Ita ergo diligendus eſt Deus propter mercedem æternam, ut tam dilectionem quàm alia bona opera exerceamus quidem propter beatitudinem tamquam finem iſtorum operum: ſed illam noſtram beatitudinem ulteriùs ordinemus in Deum ſicut in finem ſimpliciter ultimum; ita affecti, ut etiamſi non eſſet expectanda beatitudo, vellemus tamen eum pariter diligere, aliaque bona opera propter ipſum facere. Quo pacto Deum principaliter ac propter ſe diligemus: mercedem verò æternam ſecundariò & propter Deum Deique gloriam intuebimur.

4. Si mercedis nomine intelligatur aliquid temporale; non licet diligere vel colere Deum intuitu mercedis tamquam finis propriè dicti licet tamen ejus intuitu tamquam boni alicujus, vel comitantis finem principalem, vel ad eum conducentis, quod proinde moveat operantem velut finis aliquis ſecundarius ſeu acceſſorius. Prior pars prob. Quia dilectionis aliarumque virtutum actus longè ſunt nobiliores quàm bona temporalia: inordinatum eſt autem, quòd media ſint præſtantiora quàm finis ad quem ordinantur; hinc B. Thom. in 3. dicit, eſſe contra rationem Charitatis ut eſt virtus, quòd ponat aliquod bonum temporale, finem ipſius amoris. Poſterior prob. In Orat. enim Dom. dicimus, *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*: quod non ſolùm de pane ſpirituali eſt intelligendum, ſed etiam de materiali; ergo licet ejus intuitu Deum diligere. Similiter Eccleſia orat, tum in Sacrificiis, tum in aliis ſuis precibus pro pluvia, pro aeris temperie, pro avertenda mortalitate, pro frugibus terræ. Accedit, quòd bona temporalia, quatenus utilia ſunt ad opera virtutum, quibus perducimur ad vitam æternam, cadunt ſub merito; 1.2.q. ult. art.1. & eſt de illis Spes; hujus q.17. art.2. neque apparet ulla inordinatio, ſi quis vel Deum diligat, vel eleemoſynas largiatur, vel alia opera faciat, ut ſanitatem recuperet, ut Deus bonis ejus temporalibus benedicat, & ſimilia.

Ad 1. Arg. Reſp. Charitatem eſſe amorem benevolentiæ principaliter; nihil tamen vetare, quin ſecundariò includat aliquem amorem concupiſcentiæ; vera enim amicitia non excludit reſpectum ad bonum aliquid ab amico conſequendum; modò primò & principaliter diligatur amicus propter ſe, bonum autem illud ſolùm ſecundariò expectetur. Hinc S. Bonavent. dicta d. 27. *Duplex*, inquit, *eſt motus in Charitate; videlicet motus amicitiæ, & motus concupiſcentiæ. Motus amicitiæ eſt ille, quo quis deſiderat Deo placere & ſervire, non attendendo ſcilicet, an merces aliqua inde ſit proventura, an non. Motus concupiſcentiæ eſt quo deſiderat Deum habere & videre*. Quamvis ergo Charitas ſecundùm ſe, & prout dicit amorem amicitiæ, non ſpectet præmium, ſed velit bonum Deo ſine intuitu alicujus retributionis; per hoc tamen non excluditur, quin eadem Charitas amore concupiſcentiæ deſideret Deum habere & videre: quandoquidem illam ſuam comprehenſionem & viſionem ad Dei etiam gloriam referat; ideo enim Juſtus vult Deum videre ejuſque viſione eſſe beatus, ut tantò ardentiùs & ſecuriùs Deum diligat ac glorificet. Quod attinet ad amorem Dei mercenarium à SS. Patribus reprehenſum, propriè is intelligitur, qui vel Deum diligit propter bona temporalia: ut dicit B. Thom. q.19. art.4. vel generaliùs qui diligit Deum principaliter propter mercedem ſive temporalem ſive æternam, ita ut ſine ea non eſſet dilecturus: & hic amor à Charitate, quæ Deum propter ſe diligit, eſt alienus. Si verò amorem mercenarium intelligamus impropriè, quo nimirum aliquis ita mercedem ſpectat, ut tamen diligat Deum propter ſe, ideòque vellet ipſum diligere quamvis nulla eſſet merces propoſita; ſic amor mercenarius non eſt malus, neque à Charitate excludendus: ut patet ex Bonavent. d.27. Durando diſt.29. Banneſio hic. Quis amor mercenar. non malus.

Ad 2. Neg. Ant. Ad prob. dico: Eam Maximam non habere locum in propoſito; ſenſus enim ejus eſt, quòd quando aliquod attributum ſuſcipiens magis & minus convenit duobus & uni propter alterum; illud magis conveniat cauſæ quàm effectui; cauſa autem intelligitur vera & principalis. Cùm verò Juſtus diligit Deum propter mercedem; merces non eſt vera principalis cauſa, propter quam diligat Deum, ſed Deus ipſe: diligit enim Deum propter ſe tamquam propter finem ultimum, quamvis eum ſic diligendo ſpectet mercedem; quæ quidem merces eſt finis (non ultimus tamen nec principalis) dilectionis, ſed nullo modo eſt finis Dei dilecti.

Ad Confirm. Neg. C. Amorem enim illum concupiſcentiæ, quo quis mercedem ſpectat, præcedit amor amicitiæ tamquam principalis & à Charitate principaliter intentus.

Ad 3. Senſus Apoſtoli non eſt, quòd Charitas nullam quærat mercedem; ſed quod non ſtudeat privatis commodis, neglecto vel poſthabito bono communi & ſalute proximorum. Propheta autem per retributiones intelligit munera, quibus pervertitur judicium; eos enim quos ita reprehendit vocat ſocios furum; addens; quòd viduarum & pupillorum cauſas non judicarent.

Ad 4. Neg. C. Nam Ambroſius loquitur de mercede temporali; unde ſubdit, Dignum eſſe, quòd hi qui militant ſine aliqua mercedis humanæ remuneratione, repoſitum habeant præmium in Dei bonitate.

Hieronymus autem vel etiam loquitur de præmio temporali: vel ſi de æterno: intelligendus eſt loqui de Charitate ſecundùm primum & principalem ſuum actum, qui eſt amor amicitiæ.

Ad 5. Reſp. Deum eſſe gratis colendum, id eſt abſque reſpectu mercedis temporalis tamquam finis: non ſic autem gratis, quin liceat ipſum ejuſque conſecutionem pro mercede noſtrorum operum expectare. Unde Auguſt. utrumque expreſſit lib. de Catechiz. rud. cap. ult. dicens: *Simul colatis & diligatis Dominum gratis, quia totum præmium noſtrum ipſe erit, ut in illa æterna vita bonitate ejus & pulchritudine perfruamur*. Et Tract. 51. In Joan. *Gratis ametur, ut operis quo miniſtratur illi pretium ſit eſſe cum illo, & ſui cultus ipſe ſit merces*; ait conc. 11. In Pſalm. 118. Deinde. Etiam hoc modo gratis eſt diligendus Deus; quia ſic oportet eum diligere, quòd etiam diligeretur quamvis nullam mercedem expectaremus.

S. Bernardus non excludit ab amore Dei reſpectum mercedis æternæ, quæ in Deo conſiſtit; ſed reſpectum præmii, quod ſit extra Deum: *Verus amor*, inquit, *ſeipſo contentus eſt: habet præmium, ſed id quod amatur*.

Et poſtea: *Quantò magis Deum amat Anima; aliud præter Deum ſui amoris præmium non requirit: aut ſi aliud requirit; illud pro certo non Deum diligit.*

Ad Poſtremum Reſp. De Ven. Beda conſtare, quòd cum Auguſtino ſenſerit, licere Deum amare & colere intuitu mercedis æternæ: nam c. 93. lib. 4. in Luc. dicit: *Qui futura mercedis intuitu digna operarii ſatagunt, quotidianis ſuperna gratia reficiuntur alimoniis.* Et in cap. 11. ad Heb. *Mala temporalia ſicut Job ſuſtinete; ſed pro hac ſuſtinentia non temporalia bona ſperate, ſed æterna potius, quæ in Domino præceſſerunt.* In cap. 12. cùm dixiſſet, *Introducamur in id quod promiſit Deus*; ſubjungit: *Illuc ergo mentis oculus dirigatur.* Et poſtea: *Amor caſtus in te eſſe debet, quo amore deſideres videre, non cœlum & terram, non campos &c. ſed Deum tuum.* Cùm ergo mercenarium diſtinguit à filio; quòd mercenarius ſpe Regni cœlorum abſtinet à vitiis: filius autem affectu boni; vel mercenarium intelligit eum, qui tantùm ſpe mercedis æternæ abſtinet à malo, & non amore virtutis, aut ſaltem non principaliter: (quo modo mercenarius non ſecundùm Charitatem operatur) filium verò illum, qui principaliter movetur affectu boni, etiam ex illo ſuum aliquod bonum expectet; vel potiùs mercenarium intelligit eum Juſtum, qui cùm ſit filius Dei per adoptionem; quadam tamen ratione ſimul eſt mercenarius, ſpectans ſcilicet mercedem æternam eo modo, quo ſupra diximus eſſe licitum: per filium autem eum, qui tantùm eſt filius, nullum omnino reſpectum habens ad mercedem. Sed hoc modo eſſe filium nulla eſt neceſſitas; jam enim ſatis oſtendimus, quòd liceat diligere Deum intuitu mercedis.

Si quæratur: An hoc non ſit imperfectionis; dicendum eſt, Imperfectionis quidem eſſe indigere tali incitamento, ſicut perfectionis eſt non indigere; quomodo, ut ex q. 2. art. 10. patet, imperfectionis eſt requirere rationem Fidei antecedentem, perfectionis autem non requirere: verumtamen perfectioni dilectionis & juſtitiæ nihil ſimpliciter derogat, Deum diligendo vel colendo, mercedem æternam intueri, ejuſque intuitu diligere, vel etiam bona quædam temporalia propter Deum petenda & in Deum referenda expectare. Qui enim in ſacris Scripturis deſignantur Dei propter retributionem cultores, in iiſdem commendantur ut cæteris ſanctiores & perfectiores; ſcilicet Abraham, Moyſes, David, Petrus, Paulus, aliique Apoſtoli. Inter quos Abraham non modò æterna, ſed etiam temporalia bona expetivit; dixit enim Gen. 15. *Domine Deus quid dabis mihi? ego vadam abſque liberis.* Similiter Jacob Gen. 28. *Si fuerit Dominus mecum & cuſtodierit me in via &c. erit mihi Dominus in Deum.* Adde, quòd præcepto dilectionis Dei ſuper omnia adjuncta eſt promiſſio felicitatis temporalis Deut. 30. verſ. 20. unde David: *Cuſtodite & perquirite cuncta mandata Domini Dei noſtri, ut poſſideatis terram bonam* &c. 1. Paralip. 28. Sed & Chriſtus Dominus, in quem tamquam in Authorem Fidei & Conſummatorem debemus aſpicere, *Propoſito ſibi gaudio, ſuſtinuit crucem, confuſione contempta.* ad Heb. 12.

Neque his obſtat, quòd amor amicitiæ perfectior ſit quàm amor concupiſcentiæ. Amor enim ille, quem diximus eſſe licitum propter mercedem, non eſt tantùm amor concupiſcentiæ, ſed etiam includit amorem amicitiæ, & quidem principaliter, eſt enim ejus, qui ex ſua dilectione ſpectat mercedem; ſed tamen ita Deum propter ſe diligit, ut & eam mercedem referat in Deum, & vellet etiam ipſum diligere, quamvis mercedem non promiſiſſet. Etſi verò alicujus virtutis actus principalis dignior ſit quàm ſecundarius; non oportet tamen, quòd principalis ſolus ſit dignior quàm principalis & ſecundarius ſimul.

ARTICULUS IV.

ART. 4. probat, Deum poſſe in hac vita immediatè amari, etſi non poſſit immediatè cognoſci. *Deus poteſt hic immediatè amari.* Quia hæc eſt differentia inter actum potentiæ appetitivæ & cognitivæ, quòd ille fertur in rem ſecundùm quod in ſeipſa exiſtit: hic verò ſecundùm quod ipſa eſt in cognoſcente: Cùm igitur amor ſit actus potentiæ appetitivæ, tendit in rem ſibi objectam, quatenus in ſe ipſa eſt; atque ita amor Dei tendit in Deum immediatè, ſeu quatenus eſt in ſua eſſentia: quia verò in Viatoribus Deum cognoſcentibus Deus non eſt ſecundùm ſuam eſſentiam notus, ſed omnis eorum cognitio à ſenſu ortum habet; ideò non immediatè ab illis cognoſcitur. Confirm. *Charitas numquam excidit*; 1. ad Cor. 13. ergo eadem eſt Charitas viæ & Patriæ: ſed Charitas Patriæ tendit in Deum immediatè; ergo & Charitas viæ. *Tacita Ob.* Neque refert, quòd nihil incognitum poſſit amari. Inde enim non ſequitur, ſi Deus non poſſit hìc immediatè cognoſci, quòd etiam non poſſit immediatè amari: quia quod amatur, præſupponit quidem & ſequitur cognitionem, ſed non eſt neceſſarium quòd ſequatur modum cognitionis; neque enim oportet, ut quod imperfectè cognoſcitur imperfectè ametur: ut ſi quis Regem videat in pictura, non oportet quòd tantùm figuram Regis diligat, ſed poteſt Regem ipſum diligere & deſiderare. Cæterum quòd dicitur, Deum immediatè amari; non ſic eſt accipiendum, quaſi nullum intercedere poſſit motivum, nulla via vel diſpoſitio, qua ad ipſius amorem inducamur: ſed ſic, partim quia Deus ipſe ſecundùm ſe eſt immediatus terminus Charitatis ſeu objectum immediatè terminans ejus actum, etiamſi non ſit immediatum motivum: partim quia non eſt neceſſarium amare aliquam creaturam, qua mediante Deum amemus, ſicut oportet cognoſcere aliquam creaturam, qua mediante Deum cognoſcamus. *Ut immediatè ametur Deus.*

Quod in corp. dicit, *Dilectio etiam in ſtatu viæ tendit in Deum primò, & ex ipſo derivatur ad alia*; de dilectione charitativa intelligitur. Deus enim Fide cognitus eſt primum, quod Charitati ſecundùm ſe occurrit diligendum. Unde huic non repugnat quod q. 26. art. 2. ad 1. dixit, Proximum priùs occurrere nobis ad diligendum. Quia ibi loquebatur, vel de dilectione in communi, vel de naturali amore; ſecundùm quem priùs occurrunt viſibilia quàm inviſibilia; quæ quidem viſibilia, etſi non ſint ratio diligendi, poſſunt tamen eſſe quædam diſpoſitio vel quoddam motivum ad Deum diligendum, ut art. ſup. ad ſecundum ſignificavit Author.

Contra id quod de cognitione dictum eſt, objicitur. *Ob.* Fides, cùm ſit virtus Theologica, habet Deum pro ſuo objecto immediato; ergo cognitio Fidei etiam tendit immediatè in Deum ſicut actus Charitatis. Reſp. *Reſp.* Neg. C. Quamvis enim aſſenſus & judicium Fidei ſit immediatè de Deo ejuſque attributis (ipſi enim Deo revelanti aſſentimur, & propter ipſum credimus quòd ſit unus in eſſentia, trinus in perſonis; quòd alia ſit perſona Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti &c.) Fides tamen non tendit in Deum ſecundùm eſſentiam qualis in ſe eſt cognitum, ſicut Charitas fertur in ipſum prout eſt in ſeipſo. Adde, quòd objectum Fidei ſit Deus ut revelans id quod eſt obſcurum: Charitatis autem Deus idem, quatenus in ſe eſt ſummè bonus.

Circa Reſp. ad 2. nota, dilectionem Dei eſſe meliorem quàm ſit ejus cognitio; quemadmodum q. 23. art. 6. ad 1. & p. p. q. 82. art. 3. in corp. & q. 22. de Ver. art. 11. dixit, ſi loquamur de hoc tempore, ubi Deum cognoſcimus tantùm, & non videmus. Quia dilectio fertur in rem ſecundùm quod eſt in ſe; cognitio verò ſecundùm quod eſt in intelligente: Deus autem, cùm ſit ſupra Animam, nobiliori modo eſt in ſe quàm in Anima ipſum hìc intelligente per ſpeciem: *Divina bonitas*, inquit Author dicto art. 11. *perfectius eſt in ipſo Deo prout à voluntate deſideratur, quàm ſit participata in nobis prout ab intellectu concipitur.* Quæ ratio ceſſat in viſione beatifica: cùm enim ibi non cognoſcatur Deus per ſpeciem creatam, ſed per ipſam divinam eſſentiam unitam ineffabiliter intellectui Beatorum; intellectus fertur in Deum ſecundùm quod eſt in ſe. Cui ſi addamus, dilectionem Dei, quam habemus in via, eſſe diſpoſitionem ad viſionem beatificam: dilectionem verò Patriæ eſſe effectum quemdam naturaliter ſeu neceſſariò conſequentem ex illa viſione beatifica ſicut ex cauſa; manifeſtum erit, claram Dei viſionem eſſe nobiliorem dilectione Patriæ.

Articulus V.

Tribus modis Deus totaliter diligitur.

ART. 5. docet, Tribus modis poſſe intelligi quòd Deus diligatur totaliter. Vel accipiendo totalitatem ex parte Dei; ſi nimirum ita diligatur totus, ut nihil ejus ſit quod non diligatur. Vel ex parte diligentis; ita ut omnia, quæ in diligente ſunt, in Dei amorem ordinentur. Vel ex parte dilectionis, ſive ſecundùm comparationem diligentis ad rem dilectam: ita ut modus quo diligit adæquet modum, quo res dilecta eſt diligibilis.

Primo & ſecundo modo Deus poteſt ac debet totaliter diligi etiam in hac vita. Quia & ipſe totus, & omnia quæ ad ipſum pertinent, ſunt ex Charitate diligenda: partim quia debemus eum diligere ex toto corde & ex omnibus viribus; ut q. 44. explicatur. Juxta tertium modum nulla creatura poteſt Deum totaliter diligere: quia Deus, cùm ſit infinitè bonus, eſt infinitè diligibilis; nulla autem creatura poteſt infinitè diligere. *Tacitum ob.* Neque his obſtat, quod in qu. Diſp. de Charit. art. 10. ad 5. allatis duobus jam recenſitis modis dicit: *In vita iſta nec etiam ſecundùm primum aut ſecundum modum Deus totaliter videri aut diligi poteſt*; quia loquitur ibi ſtrictiùs de iſtis modis quàm hic. Nam Deum diligi totaliter ex parte diligentis accipit pro eo, quod eſt creaturam ſecundùm ſuum totum poſſe actu ſemper diligere Deum: ipſum autem diligi totaliter ex parte Dei dilecti pro eo, quod eſt eamdem creaturam actu & ſine intermiſſione per amorem ferri in id totum quod eſt Dei. Unde pro ratione ſui dicti adfert, quòd *Deus non videtur hic per eſſentiam, nec eſt poſſibile homini in hac vita viventi ut abſque intermiſſione ejus affectus actualiter feratur in Deum*; ſubintellige, vel in ea quæ Dei ſunt: eadem enim eſt ratio. Loquendo autem de duobus iſtis modis totalitatis, ſicut hic, loquitur in fine corp. dicit, quòd *Quodammodo totaliter diligitur Deus ab homine in hac vita, in quantùm nihil eſt in affectu ejus contrarium dilectioni divinæ.*

Articulus VI.

ART. 6. probat, Divinæ dilectionis non eſſe aliquem modum ſeu menſuram, ſicut eſt in re *Non eſt aliqua menſura dilectionis Dei.* menſurata. Quia res menſuratæ ita participant menſuram, ut poſſint & ab ea deficere, & eam excedere: dilectio autem Dei non poteſt eſſe nimis perfecta, & ſi deſit modus, qui illi tamquam menſuræ convenit eſſentialiter, qui eſt ut diligatur Deus ex toto corde, ex tota Anima, ex totis viribus; non eſt vera dilectio. Confirm. Deus eſt propter ſe diligibilis tamquam finis ultimus: finis autem hoc habet, ut expetatur ſine modo; ſed ea quæ ad finem deſtinantur certo modo expetuntur, quantùm ſcilicet conducunt ad finem: ſic ægrotus ſanitatem expetit tantam quantam poteſt habere; ſed quæ ad ſanitatem recuperandam ordinantur, non expetuntur niſi quantùm ad eam conducunt: ſimiliter igitur Deus abſque ullo modo diligendus; cætera verò in quantùm ad Dei dilectionem ordinantur. *In dilectione Dei*, ait Author in 3. d. 27. q. 3. art. 3. *non ponitur aliquis modus, ultra quem non oporteat congredi, ſed quantumcumque diligat, ſemper ad ulteriora ſe extendit, & propter hoc dicitur, quòd non habet modum*, ſcilicet præfixum, ultra quem non oportet progredi. Et in reſp. ad 1. *Habet modum ad quem pertingit: non autem habet modum in quo ſiſtat vel cedere debeat.* Hinc Bern. lib. de Dilig. Deo: *Modus diligendi Deum eſt eum diligere ſine modo*, hoc eſt ſine aliqua limitatione: numquam enim eſt timendum, ne nimium diligatur.

Ob. Si Dicas: Actus deliberatos menſurari ex objecto & dictamine rationis, ut fiant quando & ubi opus eſt. *Reſp.* Reſp. Si loquamur de modo pertinente ad ſpeciem dilectionis Dei; Charitas habet à ſuo objecto modum ſibi intrinſecum, ſcilicet ut Deus diligatur ex toto corde & ſuper omnia: ſed iſte modus eſt ſine modo, hoc eſt ſine termino; quia neque poteſt diligi nimis extenſivè, neque poteſt nimium æſtimari, vel ejus dilectio aliter limitari. Si verò loquamur de modo, quem ratio conſtituat cum certo limite; talem modum aut menſuram non habet dilectio Dei: quia ejus objectum excedit judicium rationis, neque poteſt unquam homo tantùm diligere Deum quantùm diligi debet, multò minùs poteſt excedere diligendo plus quàm oporteat. Cæterum cùm hæc ſint intelligenda de Charitate ſecundùm ſe, & quantùm eſt ex parte objecti; concedimus, quòd ex parte noſtra, ſive propter conditionem noſtræ infirmitatis modum aliquem habeat: ut ſcilicet actus dilectionis eliciantur tempore congruo, & non quando impedirent vel quietem corpori neceſſariam, vel alios actus virtutum pro eo tempore cadentes ſub præceptum; ſed hoc eſt per accidens.

In Reſp. Ad 3. obſervandum eſt, doctrinam Beat. Thomæ intelligendam eſſe de actibus Charitatis interioribus: illi enim ſunt, qui habent rationem finis, cùm finis noſter ſit inhærere Deo: per eos autem Anima conjungatur Deo. In actibus verò exterioribus invenitur modus ſicut in re menſurata, quia ipſi ſunt media quædam ad finem, ſive ad conjunctionem Animæ cum Deo.

Dices: Beatitudo eſt finis humanarum actionum: *Ob.* atqui beatitudo non conſiſtit eſſentialiter in operatione voluntatis, ut 1. 2. quæſ. 3. artic. 4. tradit Author: quomodo igitur hic affirmat, finem omnium actionum humanarum eſſe dilectionem Dei? Reſp. *Reſp.* Beat. Thomam hic loqui de fine in iſta præſenti vita conſequendo, & comparare actus interiores Charitatis, non ad claram Dei viſionem, quæ eſt finis in altera vita expectandus, ſed ad actus, tum Charitatis exteriores, tum aliarum virtutum à Charitate imperatos.

Articulus VII.

Utrùm ſit magis meritorium diligere inimicum quàm amicum.

VIDETUR quòd ſic. 1. Quia Salvator Matth. 5. dilectionem inimicorum præfert dilectioni amicorum dicens: *Audiſtis quia dictum eſt antiquis, diliges amicum tuum: ego autem dico vobis, diligite inimicos veſtros, ut ſitis filii Patris veſtri*. Et poſtea: *Si diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis.*

2. Apoſtolus ad Rom. 5. ſcribit, Deum ſuæ dilectionis erga nos magnitudinem oſtendiſſe, quòd cùm inimici eſſemus, ita nos dilexerit, ut pro nobis mori voluerit: *Commendat*, inquit, *Charitatem ſuam Deus in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus Chriſtus pro nobis mortuus eſt*. Ubi Chryſoſt. *Si pro viro probo ac virtute prædito non ſtatim Amori quis velit; conſidera Domini Charitatem, ut quem non pro virtute præditis, ſed pro peccatoribus & inimicis cruci ſuffixum fuiſſe conſtat*. Et hom. de Cruc. & latr. tom. 3. *Melius eſt pro inimicis quàm pro amicis orare nec enim tantùm nobis præſtat pro amicis oratio, quantum pro inimicis deprecatio*. Et iterum hom. de Charit. tom. 5. de B. Petro & Paulo ſermonem faciens: *Quos* ait, *ſi dixerim fuiſſe in amicum benevolos; nil magni aut præclari videbor enuntiaſſe; quoniam tanto ſunt illi vel hoſtes amore proſecuti, quanto alios quiſpiam ne conjunctiſſimos quidem*. Et poſtea; *Quid ſi improbus fuerit is, quem ipſe amandum cenſes, nempe majorem ex eo laudem aſſequeris.*

3. Hieron. epiſt. 151. q. 7. *Incredibilis bonitas & clementia inaudita, mori pro impiis; vix enim pro juſto aliquem & bono ſuum ſanguinem fundere invenies.*

4. Auguſt. Enchir. cap. 37. *Minus magnum eſt, erga eum eſſe benevolum, ſive etiam beneficum, qui tibi mali nihil fecerit: illud multò grandius & magnificentiſſimæ bonitatis eſt, ut tuum quoque inimicum diligas &c. ſed perfectorum ſunt iſta filiorum Dei*. Unde in Pſal. 108. reddere bona pro malis dicit eſſe bonorum; reddere autem bona pro bonis mediocrium. Et in Pſal. 118. conc. 7. *Nihil eſt*, ait, *mirabilius in mandatis Dei, quàm Diligite inimicos veſtros, hoc eſt retribuiſſe bona pro malis.*

5. Greg. lib. 9. Mor. c. 13. *Conditoris auribus maxi-*

mo

Digitized by Google

me illa oratio commendatur, qua pro inimicis quoque intercedere nititur.

6. Bernard. ſerm. feriæ 4. hebd. pœnoſæ, tractans illa Chriſti verba, *Majorem charitatem nemo habet, ut Animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis;* ait: *Tu habuiſti majorem Domine*, ponens eam etiam pro inimicis.

7. Dilectio inimici eſt magis indebita; ergo eſt melior.

8. Eadem eſt purior, cùm non habeat aliam rationem diligendi quàm Deum: dilectio autem amicorum habet alias rationes adjunctas.

9. Dilectio inimici eſt difficilior, & includit in ſe dilectionem amici tamquam aliquid minus, quomodo quadrangulum continet triangulum; ergo eſt melior.

B. Thomas Reſp. Has dilectiones poſſe comparari dupliciter; ex parte proximi, & ex parte rationis propter quam diligitur. Illo modo dilectionem amici præeminere, quia amicus eſt melior & conjunctior: iſto modo inimici dilectionem eſſe meliorem, quia eſt purior & fortior. Sed controverſia eſt, Quæ iſtarum dilectionum ſit ſecundùm ſe ac cæteris paribus abſolutè melior. Non quæritur autem de dilectione amici, quæ excludat vel includat expreſsè dilectionem inimici, aut contra: ſed quæſtio eſt de actibus Charitatis, quorum uno diligatur amicus, nil cogitando de inimico; alio diligatur inimicus, nihil cogitando de amico.

Reſp. eſt affirm. Quæſtioni igitur ſic intellectæ; Reſp. Eſſe probabilius, quòd amicorum dilectio ſit ſecundùm ſe & abſolutè melior magiſque meritoria, cæteris paribus. Ita Mag. in 3. diſt. 30. ibidemque Richardus q. 3. Altiſſiodor. lib. 3. tract. 6. qu. 5. de Charit. Cajet. Bannes, Lorcas, Valentia, Turrianus hic. Quid B. Thomas ſenſerit, dubitatur à quibuſdam: verùm etiamſi in 3. ſcribens videatur favere alteri ſententiæ; præſ. tamen art. concludit, quòd *Dilectio amicorum ſecundùm ſe conſiderata eſt ferventior & melior quàm dilectio inimicorum.* Et q. Diſp. de Charit. art. 8. ad 17. *Si conſideremus*, ait, *iſtos duos actus, abſolute melius eſt diligere amicum quàm inimicum.*

Prob. 1. Quia objectum dilectionis amici eſt ſecundùm ſe melius, & tum Deo, tum diligenti conjunctius ergo ipſa dilectio eſt melior: actus enim dilectionis ſortiuntur rationem boni majoris aut minoris, prout fuerit objectum quod diligitur; unde dilectio Dei melior eſt quàm quælibet cujuſcumque alterius rei dilectio. Confirm. Dilectio, quæ verſatur circa id quod reverà eſt diligibile, eſt bona; ergo quæ verſatur circa id quod eſt magis diligibile eſt melior: atqui amicus eſt magis diligibilis quàm inimicus; ergo dilectio amici eſt melior quàm inimici. Subſ. patet. Quia illud eſt magis diligibile, quod eſt propinquius Deo & nobis.

2. Inimicus diligitur, ut fiat actu amicus; ergo dilectio ejus qui eſt jam actu amicus eſt melior, utpote verſans circa objectum, quod actu habet eam bonitatem, quæ deſideratur in altero.

3. Inimicorum dilectio eſt dimittenda propter dilectionem amicorum; ergo illa non eſt melior, ſed hæc: neque enim dimittendum eſt majus bonum propter minus, ſed minus propter majus. Ant. prob. ex effectu qui affectui proportionatur. Quia quando non poſſumus amicis & inimicis in extrema neceſſitate exiſtentibus ſubvenire, tenemur magis ſubvenire amicis quàm inimicis.

4. Dilectio amicorum excedit dilectionem inimicorum exceſſu ſubſtantiali, ſcilicet in eo quod ſimpliciter & abſolutè confert bonitatem utpote in objecto: dilectio autem inimicorum ſolùm excedit exceſſu accidentali; nimirum in illis, quæ per accidens conferunt bonitatem: cujuſmodi ſunt difficultas & puritas, ut patebit ex Reſp. ad 8. & 9.

Tacita ob. Confirm. Etiamſi parentum & conſanguineorum dilectio ſit facilior & ob plures rationes quàm dilectio extraneorum, non propterea deſinit eſſe melior magiſque meritoria; ergo ſimiliter amicorum dilectio comparata ad dilectionem inimicorum. Neque refert, quòd B. Thomas dicat, Dilectionem inimicorum excedere ex parte rationis propter quam diliguntur. Talibus enim verbis non ſignificat, eam ſimpliciter excedere ex parte formalis rationis diligendi, quaſi ea ratio ſit major in dilectione inimici quàm amici: nam Deus ſeu *Divina bonitas eſt formalis ratio diligendi ex Charitate*; qu. 23. art. 5. ad 2. & 2. & quæſ. 25. artic. 1. bonitatem autem divinam magis participat amicus quàm is, qui inimicum erga nos gerit animum & per conſequens amici dilectio excedit dilectionem inimici ex parte rationis formalis ſimpliciter loquendo ſed vult dicere, quòd ex parte rationis diligendi hactenus excedat dilectio inimici, quia non reperitur ibi alia ratio præter divinam bonitatem, cùm in amici dilectione plures rationes inveniantur; & ſic inimici dilectio eſt purior. Verùm etſi amici dilectio habeat plures diligendi rationes: quia tamen in ratione formali magis participat, ac ferventiùs fertur in amicum; ideo eſt melior: ſicut enim quando ignis ſuum calorem extendit in remotum, eſt ſignum majoris ejus activitatis, ac nihilominus in viciniora fortiùs agit; ita Charitas, quæ ſe extendit uſque ad inimicos, cæteris paribus, fortiùs ac ferventiùs diligit amicos.

Ad 1. Arg. Neg. Aſſ. Verbis enim illis, *Ego autem dico vobis, diligite inimicos veſtros*, non præponit Chriſtus dilectionem inimicorum dilectioni amicorum tali, qualem Charitas poſtulat: ſed corrigit traditionem Scribarum & Phariſæorum, qui ſolos amicos docebant eſſe diligendos, inimicos verò odiendos. Perfectio autem, ad quam eo loco hortatur, debet eſſe omnium Chriſtianorum; ut diximus quæſ. 25. artic. 8.

In verbis ſubſequentibus non ſignificat, eos qui amicos diligunt habere exiguam mercedem, qui verò inimicos magnam; ſed quòd illi qui ſolùm amicos diligunt nullam celeſtem mercedem à Deo accipient, quia talis eorum dilectio non eſt meritoria, cùm non ſit propter Deum, ſed propter privatum commodum, & ex naturali in ſibi amicos propenſione. In illa enim ſententia, *Si diligitis eos qui vos diligunt*; rectè ſubauditur, excluſiva *Tantùm*: partim ex ſequentibus, ubi dicitur, *Si ſalutaveritis fratres veſtros tantùm*: partim ex his adjunctis, *Qui vos diligunt*; continent enim hæc rationem dilectionis reciprocæ: partim ex facto Ethnicorum & Publicanorum, qui ſic diligunt eos à quibus diliguntur, ut inimicos non diligant. Vel (quod in idem recidit) ſenſus eſt, Si diligitis eos qui vos diligunt ob hoc ſolùm, quia vos diligunt; nullam mercedem habebitis.

Ad 2. Apoſtolus ibi ſignificat, dilectionem Chriſti erga nos peccatores & inimicos fuiſſe ſignum vehementiſſimæ Charitatis: non volt autem docere, Deum magis diligere inimicos quàm amicos, imò potiùs contrarium ex ſubjonctis colligitur, ſequitur enim: *Si cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem Filii ejus: multò magis reconciliati ſalvi erimus in vita ipſius.* Hinc Aug. ſerm. 1. de Sanct. loquens de B. Stephano dicit; *Qualis ibat ad amicos, qui ſic diligebat inimicos?* Et B. Thomas lect. 2. in c. 5. ad Rom. declarat, argumentum Apoſtoli eſſe à minori ad majus; idque ex contextu clarum eſt, ubi dicitur, *Cùm adhuc peccatores eſſemus, ſecundùm tempus Chriſtus pro nobis mortuus eſt; multò igitur magis nunc juſtificati in ſanguine ipſius ſalvi erimus ab ira per ipſum.* Et iterum: *Si cùm inimici eſſemus* &c. Quæ ex Chryſoſtomo objiciuntur, quatenus apud Apoſtolum ſic præcedunt, *Vix pro Juſto quis moritur, nam pro bono forſitan quis audeat mori*; dupliciter poſſunt exponi. 1. ut juſtus idem ſit qui bonus: & verba poſteriora contineant rationem quare dixerit *Vix*, hoc ſenſu: Dico, vix reperiri qui pro juſto moriatur, quia fieri poteſt, quòd aliquis pro bono ſive juſto morti ſe exponat, ſed hoc eſt rarum. Ita ferè B. Thom. in Comm. 2. ut Juſtus intelligatur qui vel eſt Sanctus, vel reddit uniquique quod ſuum eſt: bonus autem qui eſt beneficus, quique ſua beneficentia multorum amorem conciliavit. Totius verò Paulinæ ratiocinationis ſenſus eſt. Inter homines pauci ſunt, qui pro Juſtis & benefactoribus mori vellent: Chriſtus autem pro nobis injuſtis & inimicis mori voluit; longè igitur ſuperat omnium hominum Charitatem. Ut enim Chryſoſtomus aliique Patres indicant, major eſt ea dilectio, quæ extenditur

uſque

uſque ad inimicos, quàm quæ tantùm uſque ad amicos ſicut eò major eſt calor ignis quò remotiora calefacit. Verùm, ut jam ſupra meminimus, quemadmodum idem ignis in propinquiora fortiùs agit quàm in remotiora; ita Charitas fortius ac ferventius diligit amicos quàm inimicos.

Ex his patet reſp. ad authoritates Chryſoſtomi; ac inſuper ad 3. 4. & 5. arg. Patres enim illic citati non comparant dilectionem amicorum & inimicorum ſecundùm ſe, quarum neutra aliam concludat vel includat actu: ſed eam dilectionem, quæ ſolùm eſt amicorum (non excludendo tamen inimicos, ſed nec eos actu includendo) conferunt cum ea quæ ſupponit dilectionem amicorum, ac ſuper adjunctam habet dilectionem inimicorum. Sic autem diligere inimicum eſt melius quàm diligere amicum tantùm. His conſentiunt Eſtius in 3. diſt. 30. §. 3. ad 2. & 3. arg. Lorcas, & Turrianus in fine hujus art. Addendum prætereà, quòd inimicorum dilectionem Patres ſubinde vocant mirabiliorem magiſque laudabilem propter difficultatem imò & repugnantiam, quam voluntas in ea reperit, & in qua ſuperanda magis laborat: verùm inde non ſequitur abſolutè & cæteris paribus, eſſe meliorem, ſed ſolùm per accidens eſſe aliquando intenſiorem.

Ad 6. Reſp. Bernardum velle, quòd Chriſtus habuerit Charitatem majorem quàm ullus hominum, quia homines vix mori volunt pro amicis; Chriſtus autem mori voluit pro inimicis: *Quænam*, inquit, *alia videbitur eſſe vel fuiſſe, vel fore huic ſimilis Charitati? Vix pro juſto quis moritur: tu pro impiis paſſus es.* Non igitur ſimpliciter comparat dilectionem amicorum & inimicorum, ſed Charitatem Chriſti, quæ ſe extendit uſque ad inimicos cum Charitate aliorum, quæ vix extenditur ad amicos ut pro illis mortem ſubire velint.

Ad 7. Neg. C. Ratio enim indebiti per ſe non facit actum eſſe meliorem, cùm dilectio Dei ſit maximè debita, & tamen optima, *Debitum*, ait in 3. d. 30. art. 3. ad 4. *non diminuit rationem meriti, niſi quatenus diminuit rationem voluntarii*. Huc pertinet quod q. 184. art. 3. docet perfectionem per ſe & eſſentialiter conſiſtere in obſervatione mandatorum; ſecundariò autem in obſervatione conſiliorum.

Ad 8. Cùm natura non ſit contraria gratiæ; admixtio naturæ ad gratiam non facit remiſſionem in effectibus gratiæ, modò rationes naturales, quæ reperiuntur in dilectione amicorum, à Charitate ordinentur in ipſius Charitatis finem; ſecundùm ea quæ B. Thom. dixit q. 26. ar. 7. Alioquin ſi dilectio amici reddatur impura ex commixtione cujuſpiam carnalis affectus, minùs bona erit quàm dilectio amici, ſed per accidens.

Non omne difficilius auget meritum.

Ad 9. Neg. C. Cùm enim virtus verſetur circa bonum tamquam circa objectum, ad rationem meriti & virtutis plus facit bonum quàm difficile, ut ait B. Tho. art. ſeq. ad 3. quibus conformia habet q. 123. art. 12. ad 2. & qu. 141. art. 8. etiam ad 2. ideoque non oportet quòd omne difficilius ſit magis meritorium: ſed quod ſic eſt difficilius, ut etiam ſit melius; ut proinde operis difficultas tunc demum augeat rationem meriti, quando ſequitur rationem boni. Difficultas autem, quæ eſt in dilectione inimici, non ſequitur rationem boni, cum non oriatur ex objecto quatenus eſt bonum, ſed quatenus à bono deficit: eſt enim inimicus minùs bonus minùſque diligibilis quàm amicus; & hinc eſt, quòd ejus dilectio difficultatem habeat. Sicut in cognoſcibilibus, quorum quædam cùm difficulter à nobis cognoſcantur, non propter naturæ ipſorum excellentiam, ſed propter imperfectionem; eorum cognitio non eſt præſtantior cognitione rerum aliarum, quæ faciliùs cognoſcuntur.

Quod in eod. arg. ſumebatur, Dilectionem inimici includere in ſe dilectionem amici tamquam aliquid minus: non eſt concedendum: partim quia diſputatur hic de actuali dilectione amicorum & inimicorum, quarum neutra alteram excludat vel includat: partim quia dilectio amicorum eſt boni melioris ac diligenti conjunctioris; omne autem agens perfectiùs agit in propinquum quàm in remotum, ideoque ipſa non eſt aliquid minus bonum quàm dilectio inimicorum.

Articulus VIII.

Dilectio Dei eſt magis meritoria quàm dilectio proximi.

ART. 8. probat, Eſſe magis meritorium diligere Deum quàm diligere proximum.

1. Quia dilectio proximi non eſt meritoria niſi propter hoc, quòd proximus diligitur propter Deum: propter quod autem unumquodque eſt tale, illud magis.

2. Quia dilectioni Dei debetur merces æterna propter ſeipſum, cùm ultima merces ſit frui Deo, in quem tendit motus dilectionis Dei. Adde, quòd dilectio Dei eſt de objecto meliori nobiſque ſecundùm affectum magis conjuncto quàm dilectio proximi; ac inſuper eſt circa ipſum fontem beatitudinis, ſuper cujus communicatione fundatur Charitas; dilectio autem proximi circa illum, qui beatitudinem ſolùm poteſt participare.

Cùm B. Th. dicit, Has dilectiones ita poſſe comparari, ut ſeorſim conſideretur utraque; non loquitur de dilectione Dei, excludendo proximum, vel de dilectione proximi, excludendo Deum: quia loquitur de dilectione apud Deum meritoria: tales autem dilectiones non ſunt meritoriæ, cùm non ſint charitativæ, de quarum ratione eſt, quòd una ſit Dei propter ſe & ſuper omnia, altera verò proximi propter Deum. Accedit, quòd ut dilectio Dei ſit meritoria, debet includere obſervationem omnium mandatorum: *Hæc eſt enim Charitas Dei, ut mandata ejus cuſtodiamus*, 1. Jo. 5. inter illa verò unum eſt, ut *Qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum*, 1. Jo. 4. ergo dilectio Dei debet includere dilectionem proximi ſaltem implicitè & virtute. Loquitur ergo de dilectione Dei ſeorſim, id eſt prout terminatur in Deum tamquam in rem diligibilem, & non actu in proximum: ac ſimiliter de dilectione, quæ terminatur in proximum & non actu in Deum, quamvis utraque alteram implicitè includat.

Addit deinde, Dilectionem proximi in quodam ſenſu præeminere dilectioni Dei: ſi nimirum comparetur dilectio Dei, qua ſolus Deus diligatur, ad dilectionem proximi, qua diligitur proximus propter Deum: talis enim dilectio proximi includit dilectionem Dei, & iſta ſolius Dei dilectio non includit dilectionem proximi.

De reſp. ad 2. Vide Authorem qu. 182. art. 2. & quæ ſuprà diximus qu. 26. art. 4.

QUÆSTIO XXVIII.

De Gaudio.

Ut gaudium & delectatio differant.

GAUDIUM ſpecies quædam eſt delectationis generaliter ſumptæ. Nam delectatio eſt communis rationalibus & irrationalibus, cùm ſit motus animæ quieſcentis in eo bono, quod vel ſecundùm naturam vel ſecundùm rationem concupiſcitur: Gaudium verò ſolùm convenit ratione utentibus, cùm ſequatur rationem, & ſit actus voluntatis. Alioquin ſi delectatio ſtrictiùs accipiatur, tam ipſa quàm gaudium ſunt ſpecies delectationis generaliter dictæ: *Nam*, ut habet B. Thom. lib. 1. contr. Gent. c. 91. *delectatio provenit ex bono realiter conjuncto; gaudium autem hoc non requirit, ſed ſola quietatio voluntatis ſufficit ad gaudii rationem; unde delectatio eſt ſolùm de conjuncto bono, ſi propriè ſumatur: gaudium autem de exteriori.* Quare etſi non ſit delectatio ſtrictè accepta niſi de illis, quæ ſunt aliquo modo realiter præſentia & adepta; poteſt tamen eſſe gaudium de illis, quæ vel ſpe vel memoria tenemus, juxta illud Pſal. 76. *Memor fui Dei & delectatus ſum*: ubi, ſicut & frequenter aliàs, delectatio ſumitur ut idem ſit quod gaudium. Illum priorem loquendi modum ſpectavit B. Tho. 1. 2. q. 31. art. 3. poſteriorem dicto lib. 1. cont. Gent. c. 91. Porrò gaudium generaliter quidem eſt actus voluntatis, quo quis ita fertur in bonum, ut in illo quieſcat; & ſic ad quamlibet virtutem pertinet gaudere de proprio ſpirituali bono, juxta doctrinam Authoris quæſ. 35. artic. 2. ſed in præſ. qu. non ſumitur tam generaliter, ut ex ſequentibus patebit.

Articulus I.

Gaudium eſt effectus Charitatis.

ART. 1. docet, Gaudium eſſe actum ſive effectum Charitatis, Quia Charitas eſt amor; gaudium verò oritur ex amore, vel propter præſentiam boni amati, vel propter hoc, quòd ipſi amato proprium bonum ineſt: cùm autem Charitas non ſit qualiſcumque amor, ſed amor Dei: conſequens eſt, gaudium, quod ex Charitate oritur, eſſe de Deo ſive de bono divino, eoq; vel in ſe conſiderato, quod maximè pertinet ad Charitatem, vel ſecundùm quod à nobis participatur, quod etiam pertinet ad Spem. Hinc B. Thom. tum hoc art. tum q. 35. art. 2. & 3. tradit, Ad Charitatem ſpecialiter pertinere illud gaudium, quo quis gaudet de bono divino.

Quæſt. Petes: Cùm gaudium conſequatur omnem virtutem; qua ratione ponitur actus Charitatis potiùs quàm aliarum virtutum? *Reſp.* Reſp. Quia omne opus alicujus virtutis eſt delectabile, atque adeò materia gaudii dupliciter: uno modo ſecundùm quod eſt opus talis virtutis, puta caſtitatis: & hoc gaudium eſt proprium illi virtuti, ſcilicet caſtitati: alio modo ſecundùm quod ordinatur ad bonum divinum; & ſic eſt proprium Charitati. Gaudium ergo, quod eſt ſive de actu Charitatis proprio & elicito, ſive de actibus aliarum virtutum in quantùm ordinantur ad bonum divinum, Charitati proprium eſt. Confer q. 11. de Malo art. 2.

Articulus II.

Gaudium an admittat triſtitiam.

ART. 2. docet, Gaudium ſpirituale, quod ex Charitate cauſatur quatenus eſt de bono divino ſecundùm ſe conſiderato, non admittere admixtionem triſtitiæ; quia illud bonum non poteſt ullam mali permixtionem habere: quatenus tamen eſt de bono divino ſecundùm quod participatur à nobis; ſic poſſe habere triſtitiam admixtam quia talis participatio poteſt impediri per aliquid contrarium. Unde quòd in hac vita juſti lugent Matt. 5. Flent cum flentibus, ad Rom. 12. Dolent de peccatis, Joel. 2. Triſtantur de prolongatione hujus incolatus, Pſalm. 119. hoc eſt in quantùm impeditur participatio boni divini.

Neque his obſtat, quòd Chriſtus cum ſummo gaudio non tantùm de participatione boni divini, ſed etiam de ipſo bono divino ſecundùm ſe, habuerit ſummam triſtitiam. Hoc enim eſſe non potuit niſi per miraculum ut diximus 3. p. q. 46. art. 8.

Articulus III.

Gaudium an impleri poſſit.

ART. 3. probat, Gaudium, quod ex Charitate cauſatur, numquam poſſe impleri ex parte rei; ſic nimirum, ut de illa tantum gaudeatur, quantum eſt dignum de ea gauderi: & parte tamen gaudentis impleri in Patria, ſed non in via. Cùm enim gaudium comparetur ad deſiderium ſicut quies ad motum: tunc autem ſit plena quies quando nihil reſtat de motu; gaudium tunc cenſetur plenum, quando nihil reſtat deſiderandum: in Patria verò Sancti obtinent quicquid deſideraverint, atque ita nihil eis deſiderandum reſtat: ſed in via ſemper eſt quod deſideretur.

Ob. Dices: Animæ beatæ deſiderant ſua corpora, neque tamen illa habent: ergo non obtinent quicquid deſiderant, ac proinde gaudium illarum non eſt plenum. Hinc B. Thom. 1. 2. q. 4. art. 5. ad 5. tradit, Deſiderium Animæ ſeparatæ totaliter quidem quieſcere ex parte appetibilis; non tamen ex parte appetitus. Quia habet tale appetibile, quo nullum quærit majus vel melius: ſed non habet illud ſecundùm omnem modum quo vellet: vellet enim habere ſecundùm totam ſuam naturam; ſic nimirum, ut conſecutio talis appetibilis extenderetur etiam ad corpus, tum tamen nunc, id eſt ante generalem reſurrectionem ſolùm perficiat Animam. Reſp. Neg. C.

Reſp. Quamvis enim Anima beata non habeat ſuum corpus; habet tamen Summum illud Bonum, quod pro fine ultimo quærebat, cujus adeptio facit, ut quæcumque ſecundùm deliberationem rationis deſiderat, illa habeat. Neque refert, quòd nondum habeat ſuum corpus. Cùm enim ejus voluntas ſemper ſit conformis voluntati divinæ: Deus autem nolit, Animas ſeparatas reuniri corporibus ante generalem omnium in fine Mundi reſurrectionem; non deſiderat appetitu deliberato & elicito reſumere nunc ſuum corpus ſed quando fuerit voluntas Dei; atque ita modo obtinet quicquid deſiderat nunc habere.

Si de naturali appetitu, qui eſt per modum naturalis inclinationis procedat argumentum; dici poteſt quòd Animæ beatæ non habeant reipſa quicquid deſiderant; habeant tamen ſua cauſa inevitabili: & quatenus earum deſiderium non eſt ex parte appetitus totaliter quietatum; ſic ipſarum gaudium non eſt omnino plenum, ſaltem extenſivè, quomodo plenum erit in beatitudine conſummata, de qua B. Th. videtur hic intelligendus, ſive cùm beatitudinem perfectam exprimit, ſive cum dicit, quòd quieſcet deſiderium, non ſolùm quo deſideramus Deum, ſed etiam erit omnium deſideriorum quies.

Articulus IV.

Gaudium non eſt virtus.

ART. 4. docet. Gaudium non eſſe virtutem, ſed virtutis actum procedentem ab habitu Charitatis, mediante actus ejus principali, qui eſt dilectio.

In reſp. ad 1. adverte, gaudium non eſt virtutem, etiamſi triſtitia ſit vitium; quia gaudium oritur ex ſpeciali virtute: triſtitia verò non derivatur ex aliquo ſpeciali vitio, ſed ex generali radice vitiorum, quæ eſt inordinatus amor ſui.

Pro reſp. ad 2. Neg. eſt Conſeq. Amor enim habet ſpecialem rationem objecti, & ſimiliter Spes: Gaudium verò ſupra amorem nullam ſpecialem rationem addit.

In reſp. ad 3. B.Thomas indicat, eſſe aliquod præceptum de gaudio. Si contra dicas: Verba Apoſtoli quæ ſibi objecerat. *Gaudete in Domino ſemper*, potiùs exhortationem continere quàm præceptum. Dici poteſt, Apoſtolum ita hortari Philippenſes ad gaudium, ut ſimul indicet, eos non debere in ſeipſis admittere triſtitiam gaudio Charitatis oppoſitam, atque ita continetur præceptum negativum de iſtiuſmodi triſtitia: vel præceptum, quod B. Tho. agnoſcit de gaudio, eſt illud ipſum, quod eſt de actu Charitatis, ex quo ſequitur gaudium.

QUÆSTIO XXIX.

De Pace.

Articulus I.

Pax & concordia non ſunt omninò idem.

ART. 1. docet, Pacem & concordiam non eſſe omnino idem. Quia concordia importat unionem cordium ſeu voluntatum, quæ ſunt in diverſis ſubjectis; pax verò eamdem illam unionem importat, ac prætereà unionem omnium appetituum quæ ſunt in eodem: nemo enim propriè dicitur pacem ſeu cor pacatum habere ex hoc ſolo, quòd cum aliis concordat, ſed etiam requiritur ut in ſeipſo ſit concors & tranquillus; ita nimirum, ut omnes ejus appetitus uniantur, & quieſcant eo quod appetebatur jam habito.

Cùm B. Thom. dicit, hominem *Non habere pacem, quamdiu non habet id quod vult: & ſic habeat aliquod quod vult; tamen adhuc reſtat ei aliquod volendum, quod ſimul habere non poteſt*; non loquitur de appetendis illis diverſis, quæ natura ſua ſunt incompatibilia; cujuſmodi ſunt eſſe vivum & mortuum ſimul, nam in ejuſmodi appetitus ferri non poteſt: ſed loquitur de illis, quæ etſi non ſimpliciter repugnet ſimul haberi; non poſſunt tamen ob aliquod impedimentum ab eo qui illa deſiderat, ſimul obtineri: ut ſi quis ſimul appetat ſanitatem, opes, honorem, & pulchritudinem; ejuſmodi autem ſit conditionis, ut nequeat ea ſimul habere.

Digitized by Google

ARTICULUS II.

Omnia pacem appetunt.

ART. 2. probat, Omnia appetere pacem. Quia unumquodque appetit conſecutionem ejus quod deſiderat, ſimulque remotionem eorum quæ à tali conſecutione impediunt. Et quamvis vera pax non ſit, niſi in eo quod ſimpliciter eſt bonum: ſicut tamen appetitus fertur in bonum verum vel apparens; ita poteſt eſſe pax vera vel apparens: vera quidem ſolùm in bonis; apparens autem etiam in malis. Et cùm dicitur, quòd *Omnia appetunt pacem*; non intelligitur de pace vera, ſed de illa, quam unuſquiſque appetentium exiſtimat eſſe pacem. Unde etiam illi, qui bella & diſſenſiones quærunt, pacem appetunt ſaltem eam quam ſibi imaginantur: quia pacem vel concordiam præſentem non reputant eſſe pacem, eò quòd non habeant id quod volunt; & ideo deſiderant aliam quamdam pacem, in qua nihil eorum voluntati repugnet.

Ex his conſequens eſt, quòd appetitus eorum qui bella volunt non ſimul feratur ad contraria, etiamſi dicantur appetere pacem: volunt enim bella ut viam perveniendi ad tranquillam ejus boni quod cupiunt poſſeſſionem, in qua ſcilicet dominentur, & ex ſuo arbitratu omnia agant, nemine repugnante.

Ob. Reſp.

Dices: *Non eſt pax impiis*, Iſa. 48. quomodo ergo omnes appetunt pacem? Reſp. Non hic doceri, quòd omnes pacem habeant, ſed quòd omnes eam quærant. Impii pacem quærunt eo ipſo quòd appetunt quietationem ſuorum appetituum tametſi malorum: non habent tamen pacem veram, quia quantumcumque videantur felices & opulenti, non habent cor pacatum partim quia remordente ipſos conſcientia, affliguntur partim quia non habent unionem appetituum ſive ſecum ſive cum aliis; partim denique, quia eſt in ipſis perturbatio appetituum, dum ſuperior ſervit inferiori.

ARTICULUS III.

Pax eſt effectus Charit.

ART. 3. docet, Pacem eſſe effectum Charitatis. Quia Charitas, quatenus eſt Dei; facit omnes noſtros appetitus ferri in unum, ſcilicet in Deum: quatenus eſt proximi, facit unionem noſtrorum appetituum cum appetitu ipſius.

Sed quæritur: Quomodo pax ſit effectus Charitatis? Verius videtur, quòd non ſit actus aliquis ab ea elicitus, ſed conformitas ac proportio appetituum: ſive, ut B. Thom. hic ad 3. loquitur; *Unio inclinationum appetitivarum*. Quia per Charitatem fit, quòd omnes noſtræ inclinationes appetitivæ concordent, ac fini proportionentur: ſed à Charitate non elicitur unus aliquis actus diverſus ab amore, deſiderio, & delectatione, qui ſibi vindicet nomen pacis; eſt igitur Pax in Anima id, quod in corpore eſt ſanitas: corporis autem ſanitas non eſt una qualitas ab omnibus humoribus diſtincta, ſed eſt humorum quædam commenſuratio, concordia, & proportio.

Quod ex reſp. ad 1. ſeq. art. poſſet opponi; illic explicabitur.

Pro reſp. ad 1. dicendum eſt: Ab his qui Charitatem non habent non haberi pacem veram, ſed apparentem.

Pro reſp. ad 2. Neg. eſt Subſ. Nam diſſenſio, quæ contrariatur veræ paci, non poteſt eſſe cum Charitate; diſſenſiones autem, quæ ſubinde reperiuntur in juſtis & ſanctis viris: aut ſunt de opinionibus; ideoque non repugnant paci, quæ ſignificat unionem appetituum: aut ſunt de rebus parvi momenti, & ſic non ſunt contra Charitatem, nec opponuntur paci, qualis in hac vita poteſt haberi, quamvis repugnent paci omninò perfectæ, qualem expectamus in Patria.

De verbis Act. 15. quæ in eod. arg. 2. objiciuntur; videnda ſunt quæ ad q. 37. art. 1. dicimus.

Circa reſp. ad 3. notandum eſt, verba Iſa. 32. *Erit opus juſtitiæ pax*, poſſ. intelligi vel de juſtitia, quæ eſt virtus unicuique tribuens quod ſuum eſt, vel de juſtitia quam in homine facit Spiritus Sanctus, eum juſtificans, & in eo per Charitatem habitans. Priori modo pax eſt opus ſive effectus juſtitiæ indirectè; poſteriori directè & proximè. Quia juſtitia ſic accepta complectitur Charitatem tamquam præcipuam ſui partem: pax autem eſt effectus Charitatis directè & proximè, cauſatur enim à Charitate ſecundùm propriam ejus rationem, qua dicit dilectionem Dei & proximi.

ARTICULUS IV.

Pax non eſt virtus.

ART. 4. probat, Pacem non eſſe virtutem. Quia cauſatur à Charitate ſecundùm ipſam rationem dilectionis Dei & proximi, quæ eſt proprius Charitatis actus. Adde, quòd Pax definiri poſſit, eſſe Unio appetituum ejuſdem & diverſorum appetentium ſecundùm debitum ordinem: ibi autem nulla reperitur peculiaris vel difficultas vel ratio objecti, quæ non includatur in Charitate.

Quod in reſp. ad 1. dicit, Pacem eſſe actum Charitatis intelligendum videtur cauſaliter: quia nimirum pax ſequitur ex actu Charitatis. Aut nomine pacis intelligitur amor cum quietatione appetitus: nam *Pax non diſtinguitur ab amore, ſed eſt aliquid amoris; dicit enim quaſi quietationem appetitus*, ait B. Tho. in 3. d. 27. q. 1. art. 3. ad 5.

Quod in eadem reſp. ait, Dari præceptum de pace habenda; verum eſt: partim quia datur præceptum de actibus, ex quibus ſequitur pax: partim quia præceptum eſt, ut ſtudeamus paci acquirendæ & conſervandæ.

QUÆSTIO XXX.

De Miſericordia.

Quid miſericordia.

MISERICORDIA, ſi vocis etymon ſpectes, dicitur à miſeria & corde, ut habere miſericordiam ſit habere miſerum cor ſuper miſeria alterius. *Quis neſciat*, ait Auguſt. de Mor. Eccl. c. 27. *ex eo appellatam eſſe miſericordiam quod miſerum cor faciat condolentis ſuper alieno malo?* Hine miſericordia definiri ſolet, eſſe Compaſſio ſeu triſtitia de aliena miſeria. Quamquam compaſſio & miſeria non videantur eſſe de conceptu eſſentiali miſericordiæ; ſed in ea includuntur quatenus reperiuntur in nobis. Unde Clemens Alexand. lib. 4. Strom. *Miſericordia non eſt, ut quidam exiſtimarunt Philoſophi, moleſtia propter alienas calamitates; ſed eſt potius quid divinum*, ſcilicet voluntas ſublevandæ alterius miſeriæ. Cæterum quia hæc voluntas in nobis habet annexam triſtitiam: (quod ex naturæ noſtræ imperfectione accidit) ideo loquendo de miſericordia, prout in hominibus degentibus reperitur, deſcriptio priùs allata retinenda eſt: ſic enim importat dolorem de miſeria aliena.

ARTICULUS I.

Motivum miſericordiæ eſt malum alterius.

ART. 1. docet; Motivum ſive objectum miſericordiæ eſſe malum alterius, quod ſit aliquo modo involuntarium. Quia motivum ad miſericordiam eſt miſeria: miſeria autem opponitur felicitati: ſicut ergo felicitas eſt poſſeſſio boni quod quis vult; ita miſeria eſt paſſio mali quod non vult. Et quia involuntarium variis modis dicitur; ſciendum eſt; objectum miſericordiæ non debere eſſe omni modo involuntarium, ſed ſatis eſſe quòd aliquo. Dixi, *malum alterius*, quia miſericordia non tam eſt paſſio quàm compaſſio, quæ ad alterum dicitur: Neque enim ſolemus dicere, quod aliquis moveatur miſericordia erga ſeipſum, ſed potiùs quòd de ſuis malis doleat; unde ſi ſecundùm uſum vocabuli loquimur, miſericordia non eſt propriè ad ſeipſum, ſed ad alium: de malis autem propriis eſt aliquid majus, ſcilicet vehementior dolor. Auguſtinus quidem Enchir. cap. 76. ſcribit, Veriſſimè dictum eſſe Eccleſiaſtici 30. *Miſerere Animæ tuæ placens Deo*: ſed non ſtatim intelligo Veriſſimè, ſecundùm proprietatem vocabuli miſericordiæ, verborum ejus ſenſus ſit, Veriſſimè dictum, qui vult alteri benefacere primum ſibi benefaciat ſ[illegible]

Miſericordia non propriè ad ſeipſum.

tis cu-

ris curam habeat; quæ beneficentia nomen miſericordiæ accipit propter ſimilitudinem B. Thom. In reſp. ad a. addit, Non eſſe etiam propriè miſericordiam de malis perſonarum, quæ nobis ita ſunt conjunctæ, ut ſint quaſi aliquid noſtri: quales ſunt parentes & filii: ſed hoc ita videtur accipiendum, ut de miſeriis illarum perſonarum potiùs ſit vehemens dolor tamquam de vulneribus propriis, quàm ſimplex & nuda miſericordia, quæ magis eſt de alienis. Abſolutè tamen dici etiam poſſe miſericordiam de malis eorum, qui proximè ſunt nobis conjuncti; probare videtur illud Iſa. 49. *Numquid oblivisci poteſt mulier infantem ſuum, ut non miſereatur filio uteri ſui.*

Circa reſp. ad 1. obſerva, nos rationabiliter miſereri, & eorum qui peccant, & eorum qui merces in mare projiciunt: quia licèt voluntariè id faciant; ſemper tamen ibi reperitur aliquid involuntarium: nam naufragus involuntariè patitur tempeſtatem; ac proinde quòd ſuas merces in mare projiciat, eſt ſecundùm quid involuntarium. Et quamvis omne peccatum ſit ſimpliciter voluntarium, ideòque ut tale non miſericordiam provocet, ſed iram: verumtamen quia peccante ſemper invenitur aliqua ignorantia, de qua dicit Sapiens Prov. 14. *Errant qui operantur malum*: item quia omne peccatum eſt contra inclinationem hominis ut homo eſt, habetque conjunctam aliquam averſionem à Summo Bono, aliquam Animæ labem, & pœnæ reatum, quæ non ſunt à peccante volita ſecundùm ſe, ut 1. a. qu. 78. art. 1. ad 2. & qu. 3. de Malo art. 2. ad 1. tradit Author; propterea ſatis involuntarii reperitur in malo culpæ, ut peccatum poſſit eſſe objectum miſericordiæ.

Peccatum eſt etiam objectum miſericordiæ.

Ex his etiam patet, quomodo erga Chriſtum & Martyres moveantur miſericordia. Quamvis enim voluntariè paterentur; mors tamen, quam hoſtes inferebant, erat contra voluntatem ſenſitivam & naturalem; & ſecundùm hoc involuntaria, ut diximus 3. p. q. 15. art. 6. & q. 18. art. 5. & 6.

Cùm in reſp. ad 2. miſericordiam vocat compaſſionem, reſpicit ad nominis originem & ad ejus communem uſum, ſecundùm quem miſericordia non reperitur in Deo. Si tamen loquamur de illa in ſuo eſſentiali conceptu conſiderata, non dubium eſt in Deo eſſe miſericordiam; non modò ſecundùm effectum, ſicut dicitur iraſci, pœnitere, dolere: ſed etiam ſecundùm affectum, quia eſt in ipſo voluntas ſublevandi alienam miſeriam; quæ eſt formalis ratio miſericordiæ, ut Turrianus, Lorcas, & alii conſentiunt. Similiter autem & in Beatis invenitur miſericordia; non ſecundùm quod importat dolorem vel triſtitiam: (ut enim in Supplem. q. 94. art. 2. dictum eſt, ipſi propriè non compatiuntur, neque triſtitia vel dolore afficiuntur ex noſtris malis) ſed quatenus dicit affectum ſeu voluntatem ſubveniendi noſtris miſeriis.

Eſt in Deo miſericordia.

Ob. Dices: Damnatorum miſeria eſt maximum malum eiſque involuntarium: neminem tamen rationabiliter movet ad miſericordiam; ergo non benè dicitur, quòd motivum miſericordiæ ſit malum alterius.

Reſp. Reſp. Neg. Con. Hæc enim Authoris doctrina intelligenda eſt de malo, quod ſi non humana, ſaltem divina ope depelli poſſit ſecundùm potentiam Dei ordinariam: *Miſericordiam enim, vel compaſſio naſcitur ex electione rationis, prout aliquis vult malum alterius repelli*; ait ipſe B. Tho. q. 94. Suppl. art. 2. miſeriam autem Damnatorum nullus rationabiliter vult repelli, quia oportet ſe conformare voluntati divinæ, quæ decrevit, miſeriam illam in æternum duraturam.

ARTICULUS II.

Defectus ex parte miſerentis eſt ratio miſerendi.

ART. 2. docet, Defectum ex parte miſerentis, eſſe rationem miſerendi. Quæ doctrina non ſic eſt accipienda, quaſi defectus qui ad miſericordiam movet ſubjectivè ſit in miſerente: ſed ſatis eſt, quòd in eo ſit vel eſſe poſſit ſecundùm rem, aut ſaltem ſecundùm conſiderationem. Inter homines quidem, illi qui variis defectibus ſubjecti ſunt, ut fœminæ, ſenes, & morbidi, dum alios vident affligi, facilè moventur ad compatiendum; quia vel concipiunt eas afflictiones tamquam ad ſe pertinentes, vel ob naturæ imbecillitatem in ſeipſis eas quodammodo præſentiſcunt. Similiter ſapientes faciliùs miſerentur quàm rudes & robuſti; quia magis conſiderant ſe poſſe in talia mala incidere: cùm è contrario rudes hoc non apprehendant, ſicut nec robuſti facilè concipiunt aliena mala tamquam ad ſe pertinentia. Deus autem maximè eſt miſericors, etiamſi ſit expers omnis defectus; quia propter amorem, quo nos amat tamquam aliquid ſui, ſive tamquam ſuas creaturas, ad ſe tamquam ad Creatorem, Conſervatorem, Gubernatorem, Redemptorem, & Salvatorem pertinentes, conſiderat noſtros defectus, eoſque apprehendit, non quidem ut ſuos proprios, ſed ut miſerias eorum qui ad ſe pertinent; atque ita movetur ad miſericordiam, id eſt ad voluntatem iſtas miſerias ſublevandi.

ARTICULUS III.

Utrùm miſericordia ſit virtus.

VIDETUR quòd non. 1. Quia miſericordia eſt actus, virtus autem eſt habitus.

2. Nulla virtus per ſe primò verſatur circa malum ſed priùs reſpicit bonum, eò quòd ratio fugiendi malum ſit amor boni: atqui miſericordia per ſe primò reſpicit malum, ut ex art. 1. patet; ergo non eſt virtus.

3. Ad unam & eamdem virtutem pertinet velle alicui bonum, & averſari malum oppoſitum: ſed prius pertinet ad Charitatem; ergo etiam poſterius: & per conſequens miſericordia non eſt virtus diſtincta à Charitate. Confirm. Miſericordia eſt affectus triſtitiæ; affectus autem triſtitiæ eſt ejuſdem rationis cum affectu gaudii de bono oppoſito: ſed ad affectum gaudii non conſtituitur ſpecialis virtus præter Charitatem: ergo nec conſtituenda eſt propter affectum triſtitiæ.

4. Actus miſericordiæ fit propter Deum, ut dicitur q. 32. art. 1. ergo habet formalem rationem Charitatis. Unde qu. 117. art. 5. ad 3. Datio beneficentiæ & miſericordiæ pertinere dicitur ad Charitatem ſive ad amicitiam.

Denique. Scriptura paſſim dilectionem proximi explicat per actus miſericordiæ; ut in parabola hominis deſcendentis in Jericho, Luc. 10. ac 1. Joa. 3. & alibi.

Reſp. B. Thomæ, eaque cæteris probabilior eſt, Miſericordiam eſſe virtutem ſpecialem à Charitate diſtinctam. Loquitur autem de miſericordia, non ſecundùm quòd eſt paſſio appetitus ſenſitivi; quomodo de ipſa loquitur Philoſophus lib. 2. Rethor. cap. 8. & 9. ſed quatenus pertinet ad appetitum intellectivum ſive voluntatem: quomodo definiri poteſt, quòd Miſericordia ſit virtus, qua inclinamur ad ſuccurrendum egenis ſeu miſeris.

Miſericordia eſt virtus.

Definitio.

Prob. hæc reſp. in primis ex cap. 3. ad Coloſſ. ubi cùm Apoſtolus dixiſſet: *Induite vos ſicut electi Dei, ſancti & dilecti viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam*; ſubdit: *Super omnia autem hæc Charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis*: quo ſermone Charitatem diſtinguit ſicut ab humilitate, modeſtia, patientia, ita & à miſericordia. Hinc Auguſtinus lib. 9. de Civ. cap. 5. laudat Ciceronem, qui de Cæſare dixit, *Nulla de virtutibus tuis nec admirabilior nec gratior miſericordia eſt.*

2. Actus miſericordiæ habet peculiarem rationem formalem objecti; ergo debet procedere à peculiari virtute. Anteced. probatur. Quia objectum miſericordiæ eſt malum alienum ut ſublevabile per noſtram operam; atque ita peculiaris ratio, quam formaliter reſpicit miſericordia, eſt ſublevatio miſeriæ alienæ.

Ob. Si Dicas: Non eſſe ſpecialem difficultatem ad ſubveniendum proximo in miſeria conſtituto diverſam à difficultate, quæ reperitur in actibus beneficentiæ & Charitatis. Neg. eſt quod ſumitur. Viſa enim Reſp.

miſe-

Digitized by Google

miſeria proximi, ſurgit in appetitu ſenſitivo interdum nimius affectus eam miſeriam ſublevandi; interdum paſſio nemeſis, qua æſtimantes eum digna pati gaudemus, & ad illi ſubveniendum tardiores ſumus. Deinde ex ratione miſeriæ, ex modo ad eam levandam neceſſariò, ex perſonæ miſeriam patientis horrore, atque ex aliis circumſtantiis variæ ſuboriuntur difficultates, ad quas ſuperandas, & ut ad medium rationis prædictæ paſſiones reducantur, peculiari virtute opus eſt; & hanc dicimus miſericordiam. Neque refert quòd ſi voluntas fuerit benè affecta per amicitiam ad Deum, facilè poſſit illas difficultates perrumpere. Sicut enim in aliis materiis virtutum, quæ ſunt ad alterum, inveniuntur peculiares difficultates connexæ cum rationibus formalibus objectorum, propter quas non ſufficit ſola Charitas, ſed adduntur aliæ virtutes, juſtitia, liberalitas &c. ita in propoſito ſpecialis invenitur difficultas benefaciendi proximo ſub ratione relevandi ejus miſeriam. Cum Beat. Thom. hic & ſeq. art. 1. ad 3. quæſ. 36. art. 3. ad 3. & quæſ. 10. de Malo art. 2. ad 8. ſentiunt Cajet. Bannes, Valentia, Turrianus. *Tacita ob.*

Ad 1. Arg. Reſp. Miſericordiam, ſecundùm quod eſt virtus, eſſe habitum; dici tamen eſſe actum Charitatis: partim quia ille habitus proximè ſequitur ex actu Charitatis: (conſequens enim eſt, ut qui diligit miſereatur) partim quia actus miſericordiæ eſt actus Charitatis mediante miſericordia.

Ad 2. Neg. Min. Malum enim, de quo dictum fuit art. 1. eſt objectum miſericordiæ materiale: formale verò eſt relevatio iſtius mali ſeu miſeriæ.

Ad 3. Reſp. Pertinere ad Charitatem velle alicui bonum, & averſari malum ei oppoſitum, conſiderata ſimpliciter ratione boni & mali: ſive hoc ſolùm ſpectando, quod eſt bonum & quod eſt malum. Si autem conſideremus bonum & malum ſub aliqua peculiari ratione: ſic ad ſpeciales virtutes pertinebit, velle illud, averſari iſtud. Nam juſtitiæ eſt velle bonum ſub ratione debiti; miſericordiæ malum alterius averſari ſub ratione miſeriæ ſublevabilis. Hinc Beatus Thom. quæſ. 31. artic. 1. ad 3. *Charitas reſpicit in beneficio collato communem rationem boni: juſtitia rationem debiti: miſericordia rationem revelantis miſeriam vel defectum.*

Ex his patet Reſp. ad Confirm. ſcilicet quòd miſericordia non ſolùm dicit triſtitiam de malo proximi, quaſi reſpiciat illud præciſè ut eſt malum: ſed importat triſtitiam de malo proximi conſiderato ut eſt miſeria, eaque ſublevabilia: ac ſimul dicit voluntatem & conatum ad eam miſeriam removendam.

Ad 4. Reſp. Actum miſericordiæ fieri propter Deum ſicut propter finem ac etiam propter rationem formalem Charitatis à qua mediatè procedit; ſi loquamur de Fidelibus illum actum Chriſtianè exercentibus. Si verò loquamur in genere; poteſt eſſe actus miſericordiæ, quamvis non fiat propter Deum: ut cùm Ethnici naturali vel morali compaſſione ducti eleemoſynas faciunt ad ſublevandam miſeriam inopum: qui quidem actus non habent perfectam rationem virtutis, neque ad ſalutem ſpiritualem faciunt; habent tamen rationem virtutis Philoſophicæ, & poſſunt eſſe moraliter boni.

Ad Confirm. Reſp. Dationem miſericordiæ propterea dici pertinere ad Charitatem, quia ſæpè naſcitur ex amicitia vel Charitate, quam habemus ad eum cui facimus miſericordiam: imò actus miſericordiæ eſt actus Charitatis, ſed mediatus, ſcilicet mediante virtute miſericordiæ.

Ad Poſtremum Reſp. Dilectionem proximi potiſſimùm elucere, ac foras ſe prodere per opera miſericordiæ. Hinc eſt, quòd per ejuſmodi actus rectè explicatur.

QUÆRITUR AUTEM

Quæſt. AD quam virtutem pertineat miſericordia: & quare B. Thom. hic de illa tractet, cùm non ſit virtus Theologica, ſed moralis. Reſp. Sicut liberalitas, etſi non ſit pars juſtitiæ, reducitur tamen ad *Reſp.* juſtitiam, eò quòd ſit ad alterum; ita & miſericordia; unde Beat. Thom. in 3. d. 33. quæſ. 3. art. 4. quæſt. 1. & 4. & in 4. diſt. 15. qu. 2. art. 1. quæſt. 3. miſericordiam reduci ait ad liberalitatem & juſtitiam; ideo verò hic de illa agitur, quia maximam habet affinitatem cum Charitate. De reſp. ad 2. Vide qu. 36. art. 2.

ARTICULUS IV.

ART. 4. docent, Miſericordiam eſſe maximam virtutum, ſi ſpectetur ſecundùm ſe, id eſt abſtrahendo à determinato ſubjecto, & ſolùm conſiderando rationem actus: non eſſe autem maximam, ſi comparetur ad habentem, niſi ille qui habet ſit maximus, nullum ſupra ſe habens, & omnes ſub ſe. Prius quidem. Quia ad miſericordiam pertinet tollere defectus aliorum; quod maximè eſt ſuperioris. Poſterius autem. Ei, qui aliquem ſupra ſe habet, melius eſt conjungi ſuperiori, quàm ſupplere defectum inferioris; & ideo quantùm ad homines major & melior eſt Charitas, per quam Anima conjungitur Deo, quàm miſericordia: imò miſericordiam præcellunt omnes virtutes Theologicæ; inter *Ob.* morales verò etiam illæ præcellunt, quæ verſantur circa Deum; ut religio & obedientia; quemadmodum patet ex quæſ. 81. art. 6. & q. 104. art. 3. Inter eas verò quæ ad proximum pertinent; potiſſima eſt *Reſp.* miſericordia: quia ſupplere defectum, in quantùm hujuſmodi, eſt ſuperioris & melioris. Neque his obſtat, quòd Matth. 9. & 12. Dominus miſericordiam præferat Sacrificio, quod eſt actus Religionis. Quamvis enim Religio ſimpliciter præferatur omnibus virtutibus moralibus, & per conſequens etiam miſericordiæ: ut plurimum tamen opera miſericordiæ ſunt magis neceſſaria propter paſſim occurrentes neceſſitates proximorum, & ob id ſæpiùs cadunt ſub præceptum, atque ita magis ac ſæpiùs grata ſunt Deo.

Quæritur hic: Utrùm miſericordia prout eſt in Deo ſit perfectior Charitate: B. Thom. videtur hic affirmare quatenus dicit, Miſericordiam eſſe maximam, & ſecundùm ſe, & ſi is qui illam habet ſit maximus: denique ſubjungit, Quòd quantùm ad hominem, qui habet Deum ſuperiorem, Charitas eſt potior quàm miſericordia; ergo quantùm ad Deum, qui non habet ſuperiorem, miſericordia eſt potior. Confirm. Miſericordia perfecta & illimitata includit eſſentialiter Omnipotentiam, Summum Bonum & Actum purum; ejus enim eſt, poſſe expellere omnem omnino defectum, & dare omne bonum communicabile: ratio autem Charitatis, ſi ſolùm conſideretur *Objectiones tacitæ.* ut eſt Charitas, hoc non includit, ſed id ſolùm habet ſecundùm noſtrum modum concipiendi, prout identificatur Deitati. Neque his obſtat, quòd omnia Dei attributa ſint æqualia. Hæc enim comparatio fit reſpiciendo modum noſtrum intelligendi. Non obſtat etiam, quòd Charitas ſit Deus. Nam miſericordia potiori ratione videtur eſſe Deus quàm Charitas: cùm Charitas ſolùm ſit Deus quia eſt in Deo; quod autem eſt in Deo, debet eſſe Deus: at miſericordia, hoc ipſo quo eſt perfecta miſericordia, non poteſt non eſſe Deus, cùm in eſſentiali ſuo conceptu includat Omnipotentiam, Summum Bonum, & Actum purum. Hinc eſt, quòd Deus maximè dicatur Omnipotentiam ſuam manifeſtare parcendo & miſerando.

Dices: Charitatis objectum eſt Deus: miſericordiæ *Alia ob.* verò objectum ſunt res extra Deum; ergo Charitas in Deo major eſt quàm ejus miſericordia. Reſp. Neg. Conſeq. Quia miſericordia, quæ in Deo eſt, ſupponit & includit Charitatem; nam ex dilectione ſui movetur Deus ad miſerendum; & ſic miſericordia *Reſp.* dicit perfectionem Charitatis, & aliquid amplius. Vide Cajetanum hic.

Digitized by Google

QUÆSTIO XXXI.

De Beneficentia.

Articulus I.

Beneficentia eſt actus Charitatis.

ART. 1. docet, Beneficentiam eſſe actum Charitatis. Quia in actu Charitatis includitur benevolentia, per quam aliquis vult bonum amico: beneficentia verò eſt iſtius benevolentiæ quædam executio; actus autem exterior, per quem interior ad executionem perducitur, ejuſdem eſt virtutis cum interiori.

Pro Reſp. Ad 1. dic: Beneficentiam in quocumque ſit eſſe actum Charitatis reſpectu alicujus, ſed non reſpectu cujuslibet: nam beneficentia ſolùm eſt ad eum qui noſtro beneficio poteſt indigere; Charitas verò etiam extenditur ad illum, qui bonorum noſtrorum non eget. Et hinc eſt, quòd in Deum non ſimus benefici, licèt eum ex Charitate diligamus.

Pro Reſp. Ad 2. dicendum eſt ad Min. Quòd ad liberalitatem pertinet dare beneficium, moderando ſeu reprimendo paſſionem concupiſcentiæ de pecunia ſeu alia ſimili re: ad beneficentiam verò pertinet dare, etiamſi ejuſmodi paſſio non ſit repreſſa. Vide qu. 117. art. 5. in Reſp. Ad 3.

Articulus II.

Quibus ſit benefaciendum.

ART. 2. probat, Eſſe omnibus pro loco & tempore benefaciendum. Quia Charitas, cujus actus eſt beneficentia, extendit ſe ad omnes.

Ob. Reſp.

Si Contra Dicas: B. Thomam qu. 26. art. 6. ad 1. docuiſſe, quòd beneficentia non ſit ad omnes ſicut benevolentia; dicit enim, quòd in beneficentia opotret hanc inæqualitatem ſervare, ut quidam diligantur, & alii non diligantur, quia non poſſumus omnibus prodeſſe. Reſp. B. Thomam ibi docere, quòd beneficentia actualis, quæ dicit actualem beneficii ſeu doni alicujus collationem, non extendat ſe ad omnes: quia nullus eſt, qui poſſit omnibus beneficia impendere niſi in generali, orando pro Fidelibus & Infidelibus; cùm tamen benevolentia ſe ad omnes extendat, quia debemus bonum velle omnibus, quos ex Charitate diligimus. Hoc autem loco partim loquitur de beneficentia ſecundùm præparationem animi, quia homo etiamſi non actu benefaciat, animo tamen paratus ſit benefacere cuicumque, ſi tempus adeſſet: partim de beneficentia non omnibus omnino exhibenda, ſed omnibus prout potentia benefacientis, neceſſitas indigentis, & temporis opportunitas poſtulaverit; ut patet tum ex corp. tum ex Reſp. Ad 1.

Cum Reſp. Ad 2. ubi agitur de ſubveniendo peccatoribus, confer qu. 25. art. 6. & q. 32. art. 9.

Circa Reſp. Ad 3. obſerva, hoſtibus Reip. neceſſitatem patientibus tunc eſſe in corporalibus benefaciendum, quando non licet eos occidere: quando autem licet; non eſt neceſſarium quòd per beneficentiam adjuventur corporaliter. Obſerva etiam, quòd ſi quis juſtè eſſet adjudicatus morti obeundæ per inediam; nemo teneretur ei cibum porrigere, quia pateretur ſecundùm ordinem juſtitiæ: quo caſu proximo neceſſitatem etiamſi extremam, patienti: nullus tenetur ſubvenire; ut B. Thom. hic indicat: ſed unuſquiſque poteſt ſuam voluntatem cum voluntate Judicis ac ordine juſtitiæ conformare. Privatus tamen, qui non eſt miniſter juſtitiæ, licitè poteſt cibum tali reo ſubminiſtrare: quia iſti non incumbit ſervare juſtitiam: neque hoc faciendo directè impedit executionem juſtitiæ, ſed ſolùm indirectè; quod ei licet, ſicut & ipſi reo licitum eſt cibum oblatum ſumere.

Articulus III.

ART. 3. probat, Eſſe magis benefaciendum conjunctioribus quàm aliis. Quia gratia imitatur ordinem naturæ: ordo autem naturæ eſt, unumquodque agens naturale per prius & magis diffundat ſuam actionem in ſibi propinqua, Vide quæ diximus art. 7. 8. 9. qu. 26.

Circa Reſp. Ad 3. Quæri poteſt,

Utrùm creditori extremam neceſſitatem patienti oporteat reſtituere debitum, ſi vel debitor ſit in eadem neceſſitate, vel debitoris pater aut mater, vel perſona ex qua pendet ſalus Reipubl.

VIDETUR quòd ſic. 1. Quia præceptum de reſtitutione facienda maximè obligat in caſu neceſſitatis.

2. Quia poteſt eſſe quod debitor debeat rem alterius per furtum aut rapinam, quæ non poſſunt ullum jus tribuere.

3. Quia præter neceſſitatem debitori & creditori communem creditor habet jus dominii, à quo, ut dicit Scotus in 4. d. 15. q. 2. numquam cecidit.

4. Neuter poſſet ab altero quod ei neceſſarium erat eripere; ergo nec debitor quod alterius eſt poteſt retinere.

Reſp. ad quæſitum.

Reſp. verior eſt, Debitorem in caſu talis neceſſitatis non teneri reſtituere, ſed poſſe, tum ſibi, tum parentibus, tum perſonæ, quæ eſt Reipublicæ neceſſaria, ſubvenire, prætermiſſo creditore. Ita Cajetanus hic, & q. 62. art. 5. Bannes & Valentia hic, Dominicus Soto lib. 4. de Juſt. & Jur. q. 7. art. 1. Toletus l. de Sept. pecc. mort. cap. 39. Solanus ad q. 62. art. 5. controv. 9. Leſſ. lib. 2. cap. 16. dub. 1. Et quamvis B. Tho. hanc reſponſionem non expreſsè aſſignet; ipſa tamen ex ejus verbis colligitur. Cùm enim hic docet, quòd rem ex furto, vel mutuo, vel depoſito, vel aliquo alio ſimili modo debitam oportet priùs reſtituere, quàm debitor ex ea benefaciat conjunctis, niſi fortè aliquis propinquorum eſſet in extrema neceſſitate; addit, *Niſi fortè & ille, cui res debetur, in ſimili neceſſitate eſſet.* Quo caſu non ſimpliciter aſſerit, rem eſſe creditori reſtituendam: ſed penſandam dicit utriuſque conditionem, eò quòd in talibus non poſſit univerſalis regula dari, propter varietatem ſingularium caſuum; cenſet ergo, poſſe interdum præferri conſanguineos creditori in eadem cum ipſis extrema neceſſitate conſtituto. Sic interdum conſanguineos præferre licet, maximè parentes, ac multò etiam magis noſipſos, & perſonam toti Reip. neceſſariam.

Confirm. In caſu extremæ neceſſitatis omnia ſunt communia ſaltem quantùm ad uſum; ergo judicium de uſu rerum non debet tunc fieri ſecundùm ſtatum proprietatis, ſecundùm quem hoc eſt unius, & illud alterius, ſed ſecundùm ſtatum quo omnia ſunt communia: atqui conſiderando ſtatum quo omnia ſunt communia, melior eſt conditio occupantis ſeu poſſidentis; ergo qui rem habet poteſt eam ſibi retinere, ſuæque neceſſitati ſubvenire, etiamſi extra neceſſitatem ipſa fuiſſet alterius. Ant. traditur ab Authore q. 110. art. 3. ad 4. diſt. 15. q. 2. art. 1. quæſt. 4. ad 2. artic. 4. quæſt. 2. ad 2. artic. 5. quæſt. 1. in corp. Et prob. Quia in tali neceſſitate reditur ad jus naturæ, cui jus gentium derogare non poteſt; jure autem naturæ omnia ſunt communia, & diviſio rerum ſolùm eſt facta per jus gentium; q. 66. art. 2.

Ex his ſequitur. 1. Quòd ſi quis accepiſſet ab altero panem equum vel pecuniam, & antequam ea reſtituat, cadat in extremam neceſſitatem; poſſit illis uti, neglecto creditore eamdem neceſſitatem patiente: ſive interim res illas juſtè acceperit ſive injuſtè: ſive adhuc extent in ſua natura ſive in valore: ſive juramento promiſerit tali die reddere ſive non promiſerit. Ejuſmodi enim promiſſio intelligitur cum exceptione extremæ neceſſitatis, quia intelligitur ſecundùm conditionem juris naturæ.

Sequi-

Digitized by Google

Sequitur 2. Quòd etiam parentes filios & uxorem in hujuſmodi neceſſitate conſtitutos creditori præferre liceat, imò & fratrem. Debitum enim, quod ex virtute pietatis debetur, eſt majus & antiquius eo, quod debetur ex particulari juſtitia: talibus autem perſonis debetur ex pietate; ut patet ex qu. 101. Si dicas: Illis quidem ſic deberi, non tamen de bonis
Ob. alienis, ſed de propriis debitori. Ex dictis patet reſp. Scilicet ea, quæ extra neceſſitatem erant aliena, in
Reſp. neceſſitate eſſe communia quantùm ad uſum eorum qui neceſſitatem patiuntur. Quidam addunt, etiam præferri poſſe amicum magnum, qui cum ſuæ vitæ periculo noſtram ſervavit: quod idcirco videtur pro-
Quæſt. babile, quia talis amicus pluris æſtimatur quàm frater. Utrùm verò debitor in gravi neceſſitate conſtitutus poſſit ſeipſum creditori eamdem neceſſitatem gra-
Reſp. vem patienti præferre; non convenit. Valentia in tract. de Reſtit. negat poſſe. Leſſius lib. 2. c. 12. dub. 12. & cap. 16. dub. 1. aſſerit, eò quòd etiam in tali neceſſitate melior ſit conditio poſſidentis: quod probabiliter dici poteſt, ſi neceſſitas eſt adeò gravis, ut facilè poſſit in extremam deſinere.

Quæſt. Quæri etiam poteſt: Num id, quod aliquis in extrema neceſſitate conſumpſit, teneatur reſtituere poſt-
Reſp. quam ea neceſſitas tranſierit. Breviter dici poteſt, Non teneri, ſi erat res uſu conſumptibilis, ſed major explicatio pertinet ad q. 66. art. 7.

Ad 1. Arg. Reſp. Præceptum de reſtitutione facienda maximè obligare in neceſſitate creditoris, niſi vel debitor extremam patiatur, vel præceptum pietatis debitorem obliget erga alios.

Ad 2. Non eſt furtum vel rapina, quod poteſtatem aliquam tribuit debitori: ſed jus naturæ, quod in extrema neceſſitate facit omnia communia.

Ad 3. Reſp. Creditorem excidiſſe à dominio rei ſuæ, & ſaltem quantùm ad uſum per actualem poſſeſſionem debitoris in tali neceſſitate conſtituti. Cum enim omnia ſunt communia; res fiunt primò occupantis.

Ad Ult. Neg. C. Ideo enim non licet ab altero extremam neceſſitatem patiente auferre rem quam habet, quia per illam occupationem ſive poſſeſſionem eſt ipſius; ac proinde ſi auferetur, manifeſta fieret ipſi injuria, ad quam reſarciendam eſſet ei reddenda etiam cum periculo vitæ ejus qui abſtulit. Qui verò rem antea habitam in neceſſitate retinet, nulli facit injuriam; quia tenet id, quod propter neceſſitatem ac jus naturæ eſt ſuum, tantùmque non adjuvat alterum: cùm è contrario is qui aufert activè operetur id, unde mors ejus ſequitur.

Quæſt. Utrùm autem is, ex quo ſalus Reipubl. pendet, poſſit panem aut aliquam aliam rem auferre à privato
Reſp. eamdem ſecum neceſſitatem extremam patiente; quæritur. Communis reſp. eſt, Non poſſe. Partim quia privatus ille habet jus utendi re ſua: partim quia eam ab ipſo tunc auferre, eſt poſitivè ad ejus mortem operari; non licet autem occidere innocentem, etiamſi occideretur propter bonum publicum: non enim ſunt facienda mala, ut eveniant bona. Neque refert, quòd ille privatus obligetur potiùs ſubvenire illi perſonæ quàm ſibi. Quia non obligatur ex particulari juſtitia, ſed ex virtute pietatis. Poſſet nihilominus vel Reſpublica vel quiſpiam authoritatem habens illi privato præcipere, ut rem ſuam tradat perſonæ illi de qua quæritur: cui præcepto ſi inobediens eſſet; poſſet puniri, & re ſua etiam per vim privari, quia tunc non eſſet ampliùs innocens.

Articulus IV.

Art. 4. probat, Beneficentiam non eſſe aliam virtutem à Charitate. Quia ratio formalis objecti eadem eſt in beneficentia & Charitate, cùm utraque reſpiciat communem rationem boni. Si autem conſiderentur aliquæ ſpeciales boni rationes; ſic diverſi beneficentiæ actus ad diverſas ſpeciales virtutes pertinebunt.

QUÆSTIO XXXII.

De Eleemoſyna.

Eleemoſyna Græcis, Latinè miſericordia dicitur: derivatur enim à verbo Græco ἐλεέω, quod eſt miſereor. Communi autem uſu non quivis actus miſericordiæ dicitur Eleemoſyna, ſed is, quo aliquid datur indigenti ad ſublevandam ejus neceſſitatem. Vo- Varia nomina eleemoſynæ.
catur interdum generali nomine, *Juſtitia*; ſive quòd ad juſtitiam pertineat tamquam ejus pars non minima; ſive quòd ad juſtificationem valeat tamquam opus ſingulariter bonum. Ut Pſal. 111. *Diſperſit, dedit pauperibus, juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi*. Quibus verbis dum utitur Apoſtolus, 2. ad Cor. 9. addit: *Qui adminiſtrat ſemen ſeminanti* &c. *augebit incrementa frugum juſtitiæ veſtræ*. Et Chriſtus Matth. 6. *Attendite ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus*, hoc eſt eleemoſynam; ſtatim enim ſequitur: *Cùm ergo facis eleemoſynam*. Quare Chryſoſt. non tantum ea verba de eleemoſynæ operatione interpretatur, ſed etiam hom. 19. in Matth. ita legit: *Attendite, ne faciatis eleemoſynam veſtram coram hominibus*. Vocatur alio nomine *Gratia*; ut Eccl. 17. *Eleemoſyna viri quaſi ſignaculum cum ipſo, & gratiam hominis quaſi pupillam conſervabit*, ideſt Deus diligentiſſimè & fideliſſimè cuſtodiat eleemoſynas ab homine factas, earum memoriam retinendo, ſicut cuſtodiri ſolent tum quæ ſignaculo conſignata ſunt, tum pupilla oculi; ideo ejuſdem lib. cap. 3. dicitur Deus *Proſpector eſſe ejus qui reddit gratiam*, & meminiſſe in poſterum: ſimiliter vocatur 1. ad Cor. 16. ubi Apoſtolus dicit, *Mittam perferre gratiam veſtram in Jeruſalem*. Poſterioris autem ad Cor. 8. Vocatur *Gratia & communicatio* his verbis: *Obſecrantes nos gratiam & communicationem miniſterii, quod fit in ſanctos*. cap. 9. Vocatur *Benedictio*; *Præparent repromiſſam benedictionem*. Frequenter nomine *Charitatis* ſignificatur, tum in uſu vulgari, tum apud Veteres qui *Agapen*, hoc eſt Charitatem vocant id, quod aliàs dicitur Eleemoſyna; ut Tertullianus lib. ad Martyr. cap. 2. Hinc legimus apud Cyprianum lib. 3. ad Quirinum cap. 3. Agapen & dilectionem fraternam religiosè & firmiter exercendam. Alio etiam nomine dicitur *Opus vel Operatio*; apud eumdem Cyprianum in Tract. de Eleemoſyna, Leonem ſerm. 1. de Collect. & Prudentium in Phychom. ſive Conflict. animi; qui in carmine de avaritia & liberalitate canit,

Cùm ſubitò in medium frendens operatio campum
Proſilit.

Cujus nomenclaturæ fundamentum habemus ad Gal. 6. ubi monet Apoſtolus: *Ut operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domeſticos Fidei.*

Articulus I.

Art. 1. docet, Eleemoſynam eſſe actum Charitatis mediante miſericordia. Quia actus exterior Eleemoſyna eſt actus Charitatis.
pertinet ad eam virtutem, ad quam pertinet motivum ad agendum: ſed motivum ad dandam eleemoſynam eſt, ut ſubveniatur miſeriæ proximi, quod pertinet ad miſericordiam; ergo eleemoſyna eſt actus miſericordiæ: atqui miſericordia eſt effectus Charitatis; ergo & eleemoſyna.

An autem eleemoſyna ſit actus à Charitate ſolùm Quæſt.
imperatus, an etiam elicitus; non conſtat. Satis certum eſt, non proximè ab ea elici: ſed dubium eſt, an eliciatur remotè, mediante ſcilicet miſericordia. Communior doctrina eſt, eleemoſynam eſſe actum à Reſp.
miſericordia elicitum, & à Charitate imperatum. Omnis enim actus, qui non immediatè procedit ab aliqua virtute, non propriè dicitur ab ea elicitus, ſed imperatus.

Dices: Omnium virtutum actus imperatur à Cha- Ob.
ritate juxta illud, *Charitas patiens eſt, benigna eſt* &c. 1. ad Cor. 13. quare ergo peculiariter dicitur eleemoſyna eſſe actus Charitatis; ſi ſolùm à Charitate imperatur? Reſp. Rationem eſſe: partim quia tam miſericordia quàm Reſp.
eleemoſyna eſt à Charitate ſecundùm quod Charitas dicit

Digitized by Google

amicitiam & benevolentiam ad proximos : partim quia utraque maximam habet affinitatem cum Charitate : partim denique, quia Charitas in operibus eleemoſynarum maximè elucet, dum experientia oſtenditur, quòd proximus non diligitur verbo neque lingua, ſed opere & veritate.

Explicatur textus. Quod B. Thom. in corp. aſſumit, Actum exteriorem pertinere ad eamdem virtutem, ad quam pertinet motivum ad agendum; non eſt accipiendum de motivo ex parte agentis, quod nimirum ſit cauſa efficiens aut incitans ad agendum : ſed de motivo ex parte ipſius operis, eoque formali; quòd nimirum ſit objectum ſeu ratio formalis actionis. Sic enim actus dandi eleemoſynam pertinet ad virtutem miſericordiæ, ad quam pertinet ſublevatio miſeriæ pauperum; quæ eſt ratio formalis objecti & miſericordiæ & eleemoſynæ.

Quid eleemoſyna. In eodem corp. obſervanda eſt hæc definitio eleemoſynæ : *Eleemoſyna eſt opus, quo datur aliquid indigenti ex compaſſione propter Deum*. Dicit, *Opus* : quia licèt eleemoſyna interdum ſumatur pro ipſa re, qua neceſſitas proximi ſublevatur, ut Act. 3. *Rogabat ut eleemoſynam acciperet* : & Lucæ 12. *Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynam*; ſæpè tamen ſumitur pro actione; ut cùm eleemoſyna dicitur eſſe actus miſericordiæ, & habere effectus ſpirituales. Nihilominus ſi quis velit definitionem utrique eſſe communem, hoc eſt tam actioni quàm rei; loco operis dicat *Beneficium*. Dicit *Indigenti* : quia beneficium quod datur non indigenti, non vocamus eleemoſynam, ſed vel liberalitatem, vel aliquo alio ſimili vocabulo. Indigentem autem intelligit diverſum à faciente eleemoſynam, quia beneficium, quo propriæ neceſſitati ſubvenitur, quantumvis aliquando vocetur eleemoſyna, juxta illud Aug. *Qui vult eleemoſynam ordinatè dare, à ſeipſo debet incipere & eam ſibi primò dare*; non propriè tamen eſt eleemoſyna : ſed tamen ſecundùm ſimilitudinem ita appellatur; ſicut etiam miſericordia non eſt propriè ad ſeipſum qu. 30. art. 1. ad 2. Cùm addit, *Propter Deum*; eleemoſynam Chriſtianam à Philoſophica diſtinguit, id eſt ab ea, quæ ab homine Ethnico fieri poteſt.

In Reſp. ad 1. diſtinguit Min. docendo, quòd largitio eleemoſynarum poteſt eſſe ſine Charitate, ſi ipſa intelligatur materialiter, prout ſcilicet non aliud dicit quam rerum ſuarum elargitionem in pauperes; etiamſi non fiat ex Dei amore ſuper omnia, ſed vel ex cupiditate inanis gloriæ, vel ex alio aliquo, bono quidem, non Chriſtiano tamen affectu. Quæ eleemoſyna ſine Charitate. Si autem largitio eleemoſynæ intelligatur formaliter, hoc eſt eo modo quo fieri debet; non poteſt eſſe ſine Charitate, quia debet fieri reverà propter Deum ſommè dilectum : non poteſt autem ſic fieri ſine charitate. Neque refert, quòd eleemoſynæ fiant à Cathecumenis & pœnitentibus. Quamvis enim illi, priuſquam ſint Deo reconciliati, non habeant Charitatem habitualem, quæ eſt virtus infuſa, per quam homo Dei amicus & filius conſtituitur; habent tamen aliquam Charitatem ſeu dilectionem etiam ſupernaturalem, qua ſincerè afficiuntur erga Deum ut Summum Bonum, ejuſque amicitiam quærunt, illum *Tanquam omnis juſtitiæ fontem diligere incipientes*; ut loquitur Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 6. vide quæ dixîmus q. 23. art. 2. & 7.

Quæſt. Occaſione illorum, quæ in Reſp. ad 2. dicit Author; quæri ſolet : Utrùm virtus inferior poſſit imperare actum virtutis ſuperioris? Cajetan. & Lorcas dicunt quòd ſic, ſi conſideretur actus virtutis ſuperioris materialiter, hoc eſt quatenus ille actus eſt bonus & circa bonum objectum; non autem ſi formaliter, id eſt ut eſt à ſua virtute & propter finem propriæ virtutis. Dominicus Bannez ſimpliciter negat; eò quòd imperare ſit ſuperioris.

Reſp. Reſp. verior eſt, Virtutem inferiorem poſſe imperare actum ſuperioris virtutis. Quia unam virtutem imperare actum alterius virtutis eſt, hominem ex uſu vel deſiderio unius virtutis efficaciter moveri ad actum alterius; illa enim virtus, ex cujus deſiderio movemur ad diverſos actus, dicitur eos imperare, quia eſt cauſa cur ipſi fiant, ac etiam ut ordinemur ad ejus finem : atqui ex deſiderio tum habendæ tum retinendæ continentiæ poteſt quis moveri ad opera orationis, Charitatis, & ſimilia; ergo continentia poteſt imperare actus illarum virtutum, quæ ſunt præſtantiores quàm ipſa ſit.

Ob. Reſp. Si dicas : Eſſe prudentiam quæ tunc imperat. Reſp. Prudentiam non imperare niſi in vi illius virtutis, cujus finis deſideratur : ac præterea prudentiam eſſe inferiorem Charitate. Adde, quòd eleemoſynam imperare, ſive ad ſuum finem ordinare, poteſt non ſolùm juſtitia, quæ eſt ad Deum ſatisfactione placandum, (quo modo juſtitia præcellit miſericordiam, ſecundùm ea quæ dixîmus q. 30. art. 4.) ſed etiam tum juſtitia, quæ eſt ad ſatisfaciendum hominibus, tum aliæ virtutes miſericordia inferiores.

Ad ea igitur, quæ in contrarium allata ſunt, Reſp. Actum ſuperioris virtutis non ſolùm ut eſt bonus, ſed etiam ut à tali virtute procedit, eſſe conducibilem ad finem virtutis inferioris; ac proinde etiam ut ſic poſſe ab illa imperari. Quod enim dixîmus, actum virtutis ſuperioris poſſe imperari à virtute inferiori; non ſic eſt accipiendum, quaſi ille actus ordinetur ad finem inferioris virtutis ſicut medium ad finem præſtantiorem; quo modo Charitas ad ſuum finem ordinat actus omnium aliarum virtutum : ſed quia ordinatur ſicut conducens ſeu aliquid conferens ad finis illius conſecutionem.

Ad 2. Reſp. Eſſe ſuperioris imperare, quando imperans & id cui imperatur ſuppoſito vel potentiis diſtinguuntur; ſicut Dux & miles, appetitus ſuperior & inferior : non ſemper autem quando neutro modo diſtinguuntur; quia tunc una & eadem eſt potentia, ſcilicet voluntas, quæ modò imperat per inferiorem aliquam virtutem, modò per ſuperiorem : quo modo Rex nunc imperat per Comitem, nunc per Ducem & Principem. Deinde, licèt voluntas ſit inferior intellectu ſecundùm doctrinam B. Thomæ p. p. q. 82. art. 3. aliquando tamen imperat intellectui, in quantùm actus voluntatis & rationis ſupra ſe invicem poſſunt ferri; ut ex 1. 2. q. 17. patet.

In reſp. ad 4. obſerva, eleemoſynam non eſſe proprium actum liberalitatis, cùm liberalitas ut talis non conſideret neceſſitatem ſeu miſeriam alterius ut ſublevandam; (quod facit miſericordia) pertinere tamen ad liberalitatem ſicut ad removentem prohibens, quatenus aufert affectum avaritiæ de retinenda pecunia.

Articulus II.

ART. 2. probat, Eleemoſynas rectè diſtingui in corporales & ſpirituales. Eleemoſyna alia eſt corporalis alia ſpiritualis. Quia eleemoſynæ ordinantur ad ſubveniendum neceſſitatibus ſive defectibus proximorum : duplicis autem generis inveniuntur neceſſitates; aliæ corporales; aliæ ſpirituales : & quia neceſſitates tam corporales quàm ſpirituales poſſunt ſeptem præcipuis modis contingere; ideo etiam ſeptem aſſignantur eleemoſynæ corporales, & ſeptem ſpirituales, ad quas, uti in Reſp. ad 2. ſignificat, omnes aliæ poſſunt reduci. Utræque ſolent duobus verſibus comprehendi; corporales iſto:

Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

ſpirituales hoc verſu:

Conſule, caſtiga, ſolare, remitte, fer, ora.

ita tamen ut ſub verbo *conſule* comprehendantur duæ; ſcilicet dare conſilium indigenti, & docere ignorantes. Si quis ſingulis eleemoſynis verba ſingula cupiat reſpondere; dicere poteſt,

Conſulo, carpo, doceo, ſolare, remitte, fer, ora.

De his omnibus extant Scripturæ, quibus iſtæ eleemoſynæ vel jubentur vel laudantur. De cibando eſurientem & veſtiendo nudum; Ezech. 18. ubi dicitur is vita victurus, qui panem ſuum eſurienti dederit, & nudum operuerit veſtimento. De iiſdem ac ſimul etiam de colligendo ſive hoſpitio peregrinos excipiendo, Iſa. 58. *Frange eſurienti panem tuum, & egenos vagoſque induc in domum tuam : cùm videris nudum, operi eum.* De potu tribuendo; habemus ſententiam expreſſam Prov. 25. & ad Rom. 12. *Si ſitit, potum da illi*. Ad viſitationem infirmorum & conſolationem afflictorum pertinet illud Jac. 1. *Religio munda & immaculata*

apud

Digitized by Google

apud Deum & Patrem hæc eſt, viſitare pupillos & viduas in tribulatione ipſorum. De prioribus ſex ſpeciebus eleemoſynæ corporalis locutus eſt Chriſtus Matth. 25. dicens, *Eſurivi enim* &c. ſimul oſtendens, quòd in æternum damnandi ſunt qui eas facere neglexerunt. Ne quis verò exiſtimet, viſitationem infirmorum ad ſpirituales potiùs pertinere, eò quòd plerumque fiat ad levandum infirmi tædium & mœrorem; ſciendum eſt, quòd ſub nomine viſitationis intelligatur non ſola aſſiſtentia in ſolatium, ſed etiam obſequium & miniſterium ad pellendam ægritudinem & recuperandam ſanitatem.

Quare Matth. 25. Chriſtus non meminit ſepulturæ mortuorum. De ſeptima ſpecie, quæ eſt ſepelire mortuos; Chriſtus ibi nihil dixit. 1. Juxta S. Thomam hic ad 1. quia ſolùm voluit enumerare illa quæ ſunt evidentioris neceſſitatis: ſepultura autem non eſt neceſſitatis evidentis. 2. Quia ſecundùm B. Joannem Chryſoſt. homines ſponte ſua ſatis ſolent incumbere in mortuorum ſepulturam; adeo ut potiùs reprehendenda ſit ipſorum in hoc opere ſuperfluitas & ambitio: & monendi, ut ſumptus illos ſuperfluos impendant in pauperes vivos veſtiendos aut nutriendos. 3. Quia iſtud opus eſt minimum inter opera miſericordiæ, & ſatis obſcurum, an ſit vera eleemoſyna: Chriſtus autem volebat oſtendere, ſe juſtè remuneraturum bonos & condemnaturum malos; ideoque ſolùm meminit eorum operum, quæ evidenter & omnium judicio ſunt opera miſericordiæ. 4. Quia ſepultura non impenditur homini ſicut alia opera miſericordiæ, ſed ejus tantùm corpori mortuo. Cæterum, ſepulturam mortuorum eſſe operibus miſericordiæ annumerandam, variaſque tum vivis tum mortuis adferre utilitates; Suppl. qu. 71. art. 11. probavimus. Quibus hic addendum eſt, peccatum mortale futurum, nolle ſepelire mortuum, quando id ſine tuo gravi incommodo potes, & non eſt alius qui facere velit, aut poſſit. Cùm enim opera miſericordiæ ſint in præcepto; in extrema neceſſitate graviter obligant.

Quod ad ſpecies eleemoſynæ ſpiritualis attinet. De 1. & 2. Eccleſiaſtici 18. *Qui miſericordiam habet, docet & erudit*. Ad Gal. 6. *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto; vos, qui ſpirituales eſtis, hujuſmodi inſtruite*. Dan. 12. *Qui ad juſtitiam erudiunt multos, fulgebunt quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates*. De 3. Matth. 18. *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipſum ſolum*: & 2. ad Theſſal. 3. *Corripite ut fratrem*. De 4. 1. ad Theſſ. 4. *Conſolamini invicem in verbis iſtis*. De 5. Lucæ 6. *Dimittite, & dimittemini*. De 6. ad Rom. 15. *Debemus nos firmiores imbecillitates infirmorum ſuſtinere*: & ad Gal. 6. *Alter alterius onera portate*. De 7. Jacob 5. *Orate pro invicem ut ſalvemini*.

Articulus III.

Quæ eleemoſynæ potiores. ART. 3. probat, Eleemoſynas ſpirituales eſſe potiores corporalibus, ſimpliciter loquendo. Quia per illas datur aliquid nobilius; ſcilicet donum ſpirituale: & nobiliori; ſcilicet ſpiritui: & per actionem nobiliorem; ſcilicet ſpiritualem: interdum tamen præferendam eſſe corporalem ſpirituali; non quia ſit nobilior: ſed quia eſt magis neceſſaria; potiùs enim paſcendus eſt fame moriturus, quàm docendus ignorans: quum hic & alio tempore, & tum à te tum ab aliis doceri poſſit; fame autem morituro non poſſit poſtea ſubveniri.

In reſp. ad 1. obſerva, quòd dare eleemoſynam magis indigenti melius eſt cæteris paribus. Quia ex hoc eleemoſyna laudem meretur, quòd ſubvenit indigenti; ergo majorem habet laudem, ſi ſubveniat magis indigenti. Si autem is qui minùs indiget ſit melior; melius eſt ipſi dare quàm pauperiori minùs bono, niſi ille pauperior multò magis indigeat. Quia Charitas magis inclinat in meliorem, & bonitas actus magis creſcit ex ratione Charitatis quàm vel miſericordiæ vel alterius virtutis.

Circa reſp. ad 2. collatam cum reſp. ad 1. art. 3. qu. 31. notandum eſt, quòd Chriſtus Luc. 14. non ſimpliciter vetet vocare amicos aut conſanguineos ad menſam: cùm id feciſſe legantur filii Job, neque reprehendantur; ſed ſignificat, quòd eos vocare ea intentione ut ipſi te reinvitent, non valeat ad vitam æternam promerendam, quia talis vocatio non eſt Charitatis, ſed potiùs cupiditatis: nam in ea ſpectatur temporalis compenſatio; ac proinde tantùm abeſt quòd ſit æternæ vitæ meritoria, ut potiùs frequenter ſit peccatum veniale. Illud ergo, *Noli vocare amicos* &c. apud S. Lucam, vel non eſt prohibentis, ſed declarantis quos oporteat potiùs vocare ad menſam; magis ſcil. pauperes quàm divites, tametſi amicos vel conſanguineos: vel eſt prohibentis cum iſta clauſula, *Ne fortè te & ipſi reinvitent*, ideſt cum ſpe retributionis temporalis, nimirum ut ea principaliter ſpectetur. Alioquin humanæ ſocietatis & amicitiæ conſervandæ cauſa, vocare amicos etſi divites ad menſam, non eſt ſecundùm ſe malum.

Articulus IV.

ART. 4. probat Eleemoſynas corporales, ſi ſecundùm ſuam ſubſtantiam conſiderentur, tantùm habere effectum corporalem; quia ſolùm poſſunt corporali neceſſitati ſubvenire: ſi autem ſpectentur, aut ex parte motivi, aut ex parte effectus, qui à Deo obtinetur, ſive per preces ejus qui recipit eleemoſynam, ſive aliter; habere effectum ſeu fructum ſpiritualem. Partim quia motivum illud poteſt eſſe Charitas Dei & proximi: quæ cùm ſit cauſa ſpiritualis; etiam effectum ſpiritualem poteſt producere. Partim quia per largitionem eleemoſynæ corporalis ille cui facta eſt inducitur ad orandum pro ſuo benefactore; atque ita poteſt illi impetrare beneficium aliquod ſpirituale.

Ad horum pleniorum intelligentiam notandum eſt, eſſe duplices eleemoſynæ corporalis effectus: quoſdam communes cuilibet bono operi facto ex Charitate: quoſdam proprios. Illius generis ſunt, eſſe meritorium vitæ æternæ, impetratorium, & ſatisfactorium.

De 1. conſtat ex Matth. 25. *Poſſidete paratum vobis Regnum à conſtitutione Mundi: eſurivi enim & dediſtis mihi manducare* &c. Ubi quæri poteſt: An ille plus mereatur, qui majorem eleemoſynam facit ex minori Charitate, quàm qui minorem ex Charitate majori? Quæſt. Secundùm doctrinam B. Thomæ in cap. 3. 1. ad Cor. lect. 2. dicendum eſt; Poſteriorem magis mereri, loquendo de præmio eſſentiali; priorem verò, ſi de accidentali. Reſp. Quia præmium eſſentiale reſpondet quantitati Charitatis.

De 2. Eccl. 29. *Conclude eleemoſynam in ſinu pauperis, & hæc pro te exorabit*. Ideſt liberationem obtinebit, *ab omni malo*. Et Act. 10. *Eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei*. Ad quem locum Auguſt. lib. de Prædeſt. Sanctorum cap. 7. De Cornelio dicit, quòd ejus eleemoſynæ fuerunt acceptæ & orationes exauditæ antequam crediffet in Chriſtum; ſcilicet explicitè: ut enim ſubdit Aug. *Non ſine aliqua Fide donabat & orabat: nam quo modo invocabat in quem non crediderat*? Conferantur quæ ſuprà diximus q. 10. art. 4.

De 3. *Eleemoſyna eſt quæ purgat peccata*; Tobiæ 12. Circa quem effectum quæruntur duo Prius: Utrùm eleemoſyna ſit ſatisfactoria, quando eſt in præcepto? Quæſt. Poſterius: Utrùm eleemoſyna ſit magis ſatisfactoria quàm jejunium & oratio.

Ad Prius facilis & certa eſt Reſpon. affirm. Reſp. Opus enim bonum ex eo quòd ſit debitum non deſinit, vel eſſe Deo gratum, vel habere omnes conditiones ad ſatisfaciendum requiſitas: unde Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 9. & can. 13. docet, Nos Deo ſatisfacere per pœnas ab ipſo nobis inflictas & patienter toleratas; cùm tamen certum ſit, non teneri ad eas patienter tolerandas.

Ad Poſterius B. Th. in 4. d. 15. q. 2. art. 2. quæſt. 2. probabilis Reſp. eſt, Eleemoſynam eſſe magis ſatisfactoriam. Partim quia ſi ex Charitate fiat, eſt quædam oblatio Deo facta; atque ita continet orationem: eſt etiam ſubtractio exteriorum bonorum, quæ pertinent ad conſervationem corporis; & ita complectitur quoddam jejunium.

junium. Partim & præcipuè, quia eleemoſyna eſt actus Charitatis, quæ eſt nobiliſſima virtutum, magis affinis quàm jejunium & oratio. Partim denique, quia eleemoſyna eos quibus datur conſtituit debitores ad orandum vel jejunandum vel alia bona opera, quæ in eorum poteſtate ſunt, faciendum pro eo qui dedit: hæc autem omnia plus valent quàm ſolius jejunantis vel orantis jejunium aut oratio. Cum B. Thoma ſentiunt Ric. & Paludan. diſtinct. 15. Gabriel dict. 26. qu. 4. art. 3. Jo. Medina Tract. de Eleemoſyna qu. 2. Bannes, Lorcas hìc Nec obſtat, quòd jejunium ſit magis pœnale quàm eleemoſyna: opus autem aliquod in tantùm ſit ſatisfactorium, in quantùm pœnale. Quia in ſatisfactione plus attendenda eſt bonitas quàm pœnalitas: eleemoſyna verò plus habet de ratione boni quàm jejunium, in quantùm immediatiùs ſe habet ad Charitatem. Deinde. Quamvis jejunium habeat majorem afflictionem corporis; eleemoſyna tamen majorem cauſare poteſt afflictionem animi, ſi animus non roboraretur Charitate: eſt enim magna hominum propenſio ad retinendam pecuniam.

Tacita Ob.

Inter effectus eleemoſynæ corporalis proprios 1. eſt, Conciliare multorum benevolentiam; qui deinde pro nobis orent, ſpiritualia beneficia impetrent, ſuorumque meritorum participes nos reddant: Matth. 10. *Qui recipit Juſtum in nomine Juſti; mercedem Juſti accipiet*: Et Luc. 16. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis*, ſcilicet dona Dei amittendo, *recipiant vos in æterna tabernacula*, ideſt precibus eorum illa recuperetis, & ita ad æternam gloriam perveniatis. Sicut enim ad preces viduarum mulier quædam nomine Tabitha, fuit Act. 9. corporaliter ſuſcitata per Petrum; ita Deus multos ſpiritualiter mortuos excitat ad preces pauperum, quibus factæ ſunt eleemoſynæ.

Effectus eleemoſynæ proprii.

2. eſt, Quòd præ cæteris bonis operibus fiduciam quamdam præbeat eleemoſyna, juxta illud Tobiæ 4. *Fiducia magna erit coram ſummo Deo eleemoſyna omnibus facientibus eam*. Hinc Job inter cætera, quibus cap. 31. oſtendit ſe benè confidere de ſua innocentia, dicit: *Si negavi quod volebant pauperibus*: Et Apoſtolus cùm ad Hebræos cap. 10. dixiſſet, *Nam & vinctis compaſſi eſtis*; ſubdit, *Nolite itaque amittere confidentiam veſtram*. Quare Cyprianus in Tract. de Eleemoſyna, eam vocat Solatium grande credentium, Securitatis noſtræ ſalubre præſidium; & cùm ad illam faciendam hortatur: *Securitati*, ait, *ac ſaluti æternæ dum tempus eſt conſulamus*. Ambroſius lib. de Tobia c. 16. propter illud Prov. 19. *Fœneratur Domino qui miſeretur pauperis*; affirmat, quòd eleemoſynam facienti Dominus aſtringitur & tenetur: quòdque ſcribit quicquid egenus acceperit. Imò quod pauperi propter Chriſtum tribuitur Chriſto tribui; Chriſtus ipſe teſtatur Matth. 25. *Quamdiu feciſtis uni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis*; unde in vita S. Martini dicit Chriſtus ob veſtem à Martino datam pauperi: *Martinus adhuc catechumenus hac me veſte contexit*. Qualiter & Chriſtus & ejus Angeli familiares ſe reddant eleemoſynarum largitoribus; notum eſt ex Gregorio hom. 23. in Evangelia, atque ex vitæ ipſius lib. 2. cap. 22. & 23. & ex cap. 13. epiſt. ad Hebræos, *Hoſpitalitatem nolite oblivisci, per hanc enim latuerunt quidam, Angelis hoſpitio receptis*, hoc eſt Angelos receperunt hoſpitio, quum id non ſcirent; ſicut de Abraham & Loth legitur Gen. 18. & 19.

3. eſt, Quod eleemoſyna frequenter ſit cauſa majoris abundantiæ in bonis temporalibus; juxta illud Prov. 28. in fine: *Qui dat pauperi, non indigebit*, Et 2. ad Cor. 8. *Qui parcè ſeminat, parcè & metet: & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet*. Et iterum: *Qui adminiſtrat ſemen ſeminanti, & panem ad manducandum præſtabit, & multiplicabit ſemen veſtrum, & augebit incrementa frugum juſtitiæ veſtræ*. Ideo Baſil. hom. 6. & Ambroſius ſerm. 81. comparant divitias; primùm quidem frumento: Sicut enim frumentum in terram cadens lucrum projicienti parit; ſic & panis in eſurientem projectus multam in poſterum reddit utilitatem: poſtea aquis putealibus, quæ quò frequentiùs exhauriuntur, eò puriores & copioſiores fluunt, quò rariùs, eò faciliùs corrumpuntur. De hoc fructu legi poſſunt Cyprian. dicto Tractat. de Eleemoſyna, Leo ſerm. 5. de Collectis, & ſerm. 4. de Quadrag. Auguſt. ſerm. 16. de Tempore. Exempla verò ſunt 3. Reg. 17. de muliere Sareptana. Apud Greg. Turon. lib. 2. Hiſtor. Francorum cap. 24. in Prato ſpirituali cap. 186. Quin & Beda lib. 3. Hiſt. Angl. cap. 6. refert, manum Oſuualdi Regis propter eleemoſynarum largitatem manſiſſe poſt mortem incorruptam, ſecundùm quod Aidanus Epiſcopus ei prædixerat, *Nunquam inveteraſcet hæc manus*.

Cæterum, etſi eleemoſyna magnæ ſit efficaciæ ad omnes jam enumeratos effectus; nemo tamen exiſtimet; vel quòd ſola ad ſalutem ſufficiat, qui fuit error quorumdam à nobis impugnatus Suppl. q. 99. art. 5. vel quòd gratiam conferat ex opere operato; vel quòd ſicut martyrium ad eam valeat ex privilegio; vel quòd ſit ejuſmodi diſpoſitio, quæ certò & infallibiliter ſit connexa cum remiſſione peccatorum. Notum eſt enim ex 1. ad Corinth. 13. quòd eleemoſynæ nihil ad ſalutem proficiant ſine Charitate: quòdque ſine pœnitentia non poſſit haberi remiſſio peccatorum; juxta illud Luc. 13. *Si pœnitentiam non egeritis, omnes ſimiliter peribitis*. Notum etiam, quòd ſecundùm Eccleſiæ doctrinam, ſolis ſeptem novæ legis Sacramentis conveniat gratiam conferre ex opere operato, niſi quòd permittat ſimile aliquid opinari de Martirio, eoque ſolo, propterea quòd ſit baptiſmus ſanguinis; de quo actum fuit 3. p. q. 66. art. 11. Notum inſuper, quòd *Qui non diligit, manet in morte*; 1. Jo. 3. Denique. Nullus actus, cum quo poteſt conſiſtere affectus peccati mortalis, eſt per ſe certa diſpoſitio ad gratiam: atqui eleemoſyna eſt talis actus, cùm ex ſua ratione non contineat averſionem à peccato & converſionem ad Deum ſuper omnia diligendum; ergo eleemoſyna non eſt certa diſpoſitio ad gratiam.

Eleemoſyna ſola non ſufficit.

Quod ergo in Scripturis & Patribus dicitur Eleemoſyna liberare à peccato & morte, & extinguere peccatum, vel reſiſtere peccatis; eo ſenſu eſt accipiendum, quòd eleemoſyna, ſi in ſtatu gratiæ fiat, magnam habeat vim merendi & ſatisfaciendi: ſi autem fiat extra illum ſtatum; bona ſit diſpoſitio ad juſtificationem, modò cætera adſint: nimirum actus Fidei, Spei, Pœnitentiæ, & Charitatis. Unde B. Thom. in 4. d. 15. qu. 2. art. 2. quæſt. 1. ad 1. dicit, Eleemoſynam liberare hominem à peccato mortali; vel impediendo futurum, ſicut alia opera meritoria, quæ hominem in gratia confirmant; vel à præterito liberando, in quantùm diſponit eum qui jam in peccatum incidit ad recuperandam gratiam, ſicut & alia opera bona. Si verò fiat in affectu peccati mortalis; nihil proficit, niſi fortè per accidens, in quantùm Deus per preces pauperum, qui eam acceperunt, exoratus gratiæ ſuæ dona illi impertitur.

Articulus V.

Utrùm dare eleemoſynam ſit in præcepto?

MAnichæi nullum videntur agnoviſſe præceptum, imò neque conſilium de eleemoſyna: ſcribit enim S. Aug. lib. cont. Adimant. c. 17. & lib. 20. cont. Fauſt. c. 16. Quòd vetarent panem porrigere mendicanti. Quorum opinio ipſi naturæ ſatis evidenter adverſatur, ſaltem quantùm ad conſilium. Nullum autem eſſe præceptum, videri poteſt.

1. Quia Scripturæ ſignificant eleemoſynam pertinere ad conſilia; ut Dan. 4. *Conſilium meum Regi placeat; Peccata tua eleemoſynis redime*. Et 2. ad Cor. 8. cùm Apoſtolus eos ad faciendam eleemoſynam hortaretur; ita ſcribit: *Non quaſi imperans dico*. Et poſt pauca: *Conſilium in hoc do*.

2. Chriſtus Marc. 14. reliquit hominum libertati dare eleemoſynam; dicit enim, quòd *Pauperes ſemper habetis vobiſcum, & cùm volueritis, poteſtis eis benefacere*; ergo non eſt in præcepto.

Reſp. B. Thomæ ad Fidem pertinens eſt, Dare eleemoſynam eſſe in præcepto.

Reſp. aſſer. eſt de Fide.

1. Quia ex Scriptura conſtat, eos damnari qui elee-

Digitized by Google

eleemoſynas facere omiſerunt: *Ite maledicti in ignem æternum; eſurivi enim, & non dediſtis mihi manducare.* Matth. 25. atqui certum eſt, nullum damnari propter omiſſionem actus, qui non fuit ei præceptus; ergo actus eleemoſynæ cadit ſub præceptum.

2. Illa ſunt præcepti, ſine quibus non poteſt conſervari Charitas: non poteſt autem conſervari, niſi proximo indigenti ſubveniamus per eleemoſynam; dicente Apoſt. Joanne 1. ſuæ epiſtolæ capit. 3. *Qui habuerit ſubſtantiam hujus Mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo; quomodo Charitas Dei manet in eo?* & propterea ibidem monet, ut *Non diligamus verbo neque lingua, ſed opere & veritate;* ergo facere eleemoſynam eſt præcepti. 3. Præceptum hoc ſignificant Scripturæ ſequentes. Prov. 21. *Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis; & ipſe clamabit, & non exaudietur.* Eccl. 4. *Eleemoſynam pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne transvertas à paupere &c.* plura ibidem. Et cap. 29. *Propter mandatum aſſume pauperem: & propter inopiam ejus ne dimittas eum vacuum.* Jacobi 2. *Judicium ſine miſericordia illi qui non fecit miſericordiam.* Quod & manifeſto divitis epulonis exemplo comprobatur, qui æternis flammis cruciatur, quòd mendici Lazari miſertus non fuerit Luc. 16. Neque enim illa narratio tantùm parabolica eſt, (cùm in ea proprium mendici nomen ſit expreſſum: in nudis autem parabolis non exprimantur propria nomina perſonarum) ſed eſt vera rei geſtæ hiſtoria; ut Ambroſius, Beda, & Bonaventura in eum locum ſcribunt, Aug. lib. 2. quæſt. Evangelicarum capit. 38. B. Greg. hom. 40. in Evangelia. Nec obſtat, quòd apud Gregorium initio iſtius homil. legatur, *Dixit Jeſus diſcipulis ſuis parabolam hanc.* Quia ea contextu liquet, quòd non nudam parabolam intelligat, ſed parabolam hiſtoricam, ſeu potiùs hiſtoriam parabolicam, ideſt quæ ad doctrinam ſalutarem utiliter accommodetur.

Tacitæ Ob.

4. Probatio peti poteſt ex Patribus Cypriano in Tract. de Eleemoſyna, Baſilio homil. 6. 7. 8. Ambroſio ſerm. 81. Nazianzeno Oratione 16. ubi dicit, Nos ad eleemoſynam permoveri debere divino mandato & exemplo. Leone ſerm. 5. de Collectis, ubi tantam eſſe ait eleemoſynæ virtutem, ut ſine illa cæteræ, etſi ſint, prodeſſe non poſſint.

Denique accedit & ratio. Eleemoſyna eſt actus Charitatis: ſed Charitas, ad quam pertinet non ſolùm velle bonum proximo, ſed etiam operari, eſt in præcepto; ergo & eleemoſyna. Confirm. Charitas eſt amicitia: ad amicitiam verò pertinet mutua beneficiorum communicatio.

Ex his patet, largitionem eleemoſynæ eſſe præceptam, non tantùm jure divino poſitivo, ſed etiam naturali.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. Aſſ. Quamvis enim non ſemper ſit præceptum dare eleemoſynam huic particulari pauperi; habentibus tamen ſuperflua præceptum eſt dare alicui: ac interdum etiam eſt præceptum dare huic determinatè. Sed quia hortando & movendo ſæpe plus obtinetur quàm imperando: hinc eſt, quòd homines prudentes aliquando conſulunt id, ad quod illi quibus datur conſilium obligantur; ſic Daniel Nabuchodonoſori, & Apoſtolus Corinthiis dabat conſilium de eleemoſyna: ubi quamvis eſſet præceptum Dei, quo tenebantur ſuperflua erogare in pauperes; erat tamen conſilium hominis. Adde, conſilium apud Danielem poſſe accipi pro ſuggeſtione remedii, ſive interim illud remedium eſſet in præcepto, ſive in conſilio; quaſi diceret: Scio tibi ſalubre remedium; placa Deum eleemoſynis in pauperes. Quomodo peccatori moribundo, & propter ante actam in peccatis vitam etiam anxio, rectè amicus diceret, Conſilium meum tibi placeat; fac bonam Confeſſionem: quamvis enim tali caſu Confeſſio ſit præcepti divini; poteſt tamen eſſe conſilii humani. Apoſtolus autem etiam propterea nolebat ut imperans loqui, ſed potiùs conſilium dare: quia hortabatur Corinthios ad eleemoſynam abundanter, ſicut Macedones dederant, faciendam; (*Ut & in hac gratia abundetis*, inquit) non erat autem Dei præceptum, ut ita darent abundanter.

Ad 2. Neg. Ant. Quia Chriſtus ibi non ſignificat, eſſe liberum dare eleemoſynam: ſed oſtendit, non ſemper futuram divitibus opportunitatem benefaciendi Chriſto in ſua perſona etiamſi velint, quia non ſemper mortalem h... vitam cum ipſis erat victurus: ſemper autem futuram opportunitatem benefaciendi pauperibus, modò non deſit ipſis divitibus voluntas, quia ſemper ſunt, ſemperque erunt pauperes.

Explicatur textus.

Cùm in reſp. ad 1. B. Thom. dicit quòd *Daniel loquebatur Regi, qui non erat legi Dei ſubjectus*, non intelligit legem de danda eleemoſyna, ſed legem, qua unus verus & ſolus Deus coli jubetur: cui quidem legi, cùm ſit naturalis, omnes ſubjiciuntur, quatenus ad eam & acceptandam & obſervandam obligantur; non omnes tamen ita illi ſubjiciuntur, quaſi eam ſint vel amplexi vel profeſſi. Dicit ergo, quòd Rex, cui Daniel loquebatur, non eſſet ſubjectus legi Dei, hoc eſt legi de cultu unius Dei: quia licèt obligaretur ſe illi ſubjicere; nondum tamen ſe ſubjecerat, ſive nondum eam profitebatur: & ideo ea quæ pertinent ad præceptum talis legis, conveniens erat ipſi proponi non per modum præcepti, ſed per modum conſilii. Particularia enim præcepta legis alicujus eis, qui illam non receperunt, prudenter ab initio proponuntur per modum conſilii; ne ſi per modum præcepti ſtatim proponerentur alii reſponderent, ſe non eſſe legi tale præceptum continenti ſubjectos. Quo caſu probandum tunc eſſet, quòd iſti legi debeant ſe ſubjicere, atque ita præcepti illius, de quo principalis erat intentio, cùm eſſet differenda uſque dum agnoviſſent legem, ad ſe pertinere.

Pro reſp. ad 2. dicendum eſt; Non ſemper licere ſua retinere: *Sicut*, enim *eſt accipere ſuperfluum & diminutum in datione; ita in retentione & acceptione; ut Philoſophus* dicit lib. 4. Ethic. c. 1. & *ideo aliquis retinendo ſua, contra virtutem facit quandoque, & per conſequens contra legem Dei.* Ita B. Thom. in 4. diſt. 15. quæſt. 2. art. 1. quæſt. 4. ad 2. Hoc autem art. dicit, Bona temporalia eſſe quidem illorum, quibus à Deo dantur, quantum ad proprietatem: ſed quantùm ad uſum debere etiam eſſe pauperum; ac proinde divitibus non licere, ea ſibi ſolis retinere: & ſi tunc retineant, quando ſecundùm Charitatis divinæque legis ordinem deberent erogare in pauperes; in ipſos competit illud Baſilii, *Et panis famelici*, ideſt, qui debuerat in famelicum impendi, *quem tu tenes, nudi tunica*, id eſt cujus uſus debuit nudo communicari, *quam in conclavi conſervas.*

Circa reſp. ad 3. obſervandum eſt, eſſe aliquod tempus determinatum, in quo homo peccaret mortaliter, niſi eleemoſynam daret. Quodnam autem ſit illud; art. ſeq. examinabitur.

Ad quod Decalogi præceptum pertineat eleemoſyna.

Reſp. ad 4. quibuſdam non omnino placet, exiſtimantibus, præceptum de eleemoſyna generalius eſse quàm ut uno Decalogi præcepto contineatur; ac proinde non revocant illud ad præceptum 4. ſicut facit B. Thom. ſed contineri dicunt in omnibus præceptis ſecundæ tabulæ, propterea quòd ex violato præcepto de eleemoſyna contingat violari ſingula iſtius tabulæ præcepta.

Sed hanc rationem non ſufficere, ut præceptum aliquod dicatur contineri in aliis; probatur. Nam ea violatione præcepti de non pejerando contingit inhonoratio parentum, occiſio hominum, furti & adulterii perpetratio; neque tamen eſt dicendum quòd præceptum, *Non pejerabis*, contineatur ſub præceptis, *Honora patrem & matrem*, Non occides, Non furtum facies, Non mœchaberis, ſed ſub 2. *Non aſſumes nomen Domini in vanum;* quia cum illo præcepto convenit in materia.

Quapropter B. Thomæ ſententia retinenda eſt, & dicendum Quòd præceptum de eleemoſyna reducitur ad iſtud, *Honora patrem & matrem.* Cùm enim nomine *honoris* ſuppeditatio neceſsariorum intelligatur in Scriptura, ut 1. ad Tim. 5. *Viduas honora, quæ verè viduæ ſunt.* Item: *Qui benè præſunt Presbyteri duplici honore digni habeantur;* omnis ſubventio proximi reducitur ad præceptum de honoratione parentum. Neque refert, quòd ibi ſolùm exprimantur parentes. Quia

cùm parentes primum locum obtineant in numero proximorum; ſub iſto nomine omnis proximus rectè intelligitur.

Confirm. hæc ſententia. Præceptum de eleemoſyna eſt affirmativum, & cùm aliquid boni jubeat, pertinere debet ad aliquod affirmativum: atqui inter præcepta ſecundæ tabulæ ſolum quartum eſt affirmativum; ergo ad illud ſolum directè reducitur. Deinde. In præceptis aliis vetantur mala, quibus committitur injuſtitia in proximum, & contrahitur obligatio reſtituendi: præcepto autem de eleemoſyna directè non vetatur aliquod malum, ſed jubetur bonum, & ejus tranſgreſſio non inducit onus reſtituendi. Poſtremò huic ſententiæ ſuffragatur Hieron. in cap. 15. Matth. dicens, quòd *Honor in Scripturis non tantum in ſalutationibus & officiis deferendis, quantum in eleemoſynis ac munerum oblatione ſentitur.*

Articulus VI.

ART. 6. probat, Non teneri aliquem, imò nec poſſe facere eleemoſynam de eo, quod neceſſarium eſt ad ſuam vel ſuorum vitam. Quia hoc eſſet ſibi & ſuis vitam ſubtrahere: niſi fortè talis caſus immineret, ubi ſubtrahendo ſibi daret alicui magnæ perſonæ, per quam Eccleſia vel Reſp. ſuſtentaretur. Ne quis autem hinc inferat, nunquam licere vitam ſuam corporalem pro corporali vita proximi exponere, quandoquidem hoc ejuſdem ſit rationis cum ſubſtractione victus ſibi neceſſarii ut erogetur in alium; dicendum videtur: Authorem loqui de eo quod eſt *per ſe*: per ſe autem loquendo, ſicut unuſquiſque magis tenetur vitam ſuam & ſuorum curare quàm alienam; ita & victum ſibi ſuiſque neceſſarium retinere. Verumtamen ſicut interdum licet privato vitam ſuam corporalem pro alterius etiam privati vita exponere; ut ex B. Thom. & aliis diximus q. 26. artic. 4. modò non comparetur vita cum vita præcisè, ſed ſpirituale bonum Charitatis ſpectetur: ita licere credimus, ea quæ ſibi ſunt ad victum neceſſaria erogare in pauperem, modò hoc fiat ex ſincera propter Deum dilectione. Quo caſu non dicetur quiſquam ſe interimere: ſed ſolum vitam ſuam non conſervare; ſicut ſi perſonæ ad Remp. neceſſariæ donaret.

Ob. Reſp. Dices: Quare igitur B. Thom. unum duntaxat caſum excipit? Reſp. Partim quia caſus alter, quem jam expreſſimus, eſt controverſus: volebat autem caſum aliquem certum excipere. Partim quia propoſitum illi erat excipere caſum, quo licet ac etiam interdum oportet ſubtrahere illa, quæ vel ſibi vel ſuis ſunt neceſſaria: talis autem caſus eſt tantùm unus, ſcilicet ubi ſubtrahendo ſibi & ſuis daretur alicui magnæ perſonæ ad Eccleſiam vel Remp. neceſſariæ. Altero enim caſu, quamvis liceat ea quæ ſibi ſunt neceſſaria dare alteri ex Charitate; ad hoc tamen non obligatur. Sed neque licet ea quæ ſuis neceſſaria ſunt eis ſubtrahere, & alteri alicui privato dare: quia licet quidem vitam propriam pro alterius vita exponere; ſed non licet vitam ſuorum, ideſt eorum, quorum cura ipſi incumbit, exponere pro alterius privati vita.

Si dicas: B. Thom. excipere caſum in quo eſt laudabile ſe & ſuos periculo mortis exponere; ergo non intelligit hoc eſſe neceſſarium. Reſp. Neg. C. Nam & quod eſt neceſſarium laudabile eſt ſi fiat: dixit autem laudabile, & non expreſſit neceſſarium, quia rariùs contingit eſſe ſimpliciter neceſſarium, ſæpiùs autem eſſe expediens.

Addit B. Thom. in hoc art. quòd *De neceſſario ſtatus eleemoſynam dare eſt bonum, & non cadit ſub præcepto, ſed ſub conſilio; modò tamen non tantùm detur, ut quis cogatur inconvenienter vivere.* A quo deinde tria excipit: 1. Quando mutatur ſtatus. 2. Quando ea quæ dantur facilè poſſunt reſarciri. 3. Quando occurrit alicujus extrema neceſſitas: *In his enim caſibus laudabiliter prætermitteret aliquis id, quod ad decentiam ſui ſtatus pertinere videtur, ut majori neceſſitati ſubveniret.*

Ad horum & ſimul eorum quæ in art. ſup. dixit B. Thom. explicationem; quædam ſunt notanda; quædam quærenda.

In Primis obſervandum eſt, tam neceſſarium quàm ſuperfluum dupliciter dici poſſe; aut naturæ; aut perſonæ, ſecundùm quod perſona dignitatem importat: quod alio nomine dici ſolet, neceſſarium aut ſuperfluum ſtatus. Neceſſarium naturæ dicitur, ſine quo non poteſt aliquis ſuſtentare naturam ſuam & ſuorum, ideſt eorum, quorum alendorum cura ipſi incumbit; cujuſmodi ſunt parentes, uxor, filii. Quidam addunt ſervos: ſed cùm habere ſervos magis pertineat ad decentiam ſtatus quàm ad conſervationem naturæ; cùmque ſervorum cura ſolùm incumbat domino quamdiu ſunt in famulitio; non omne id quod eſt neceſſarium ſervis alendis reputari poteſt neceſſarium naturæ, ſed benè id quod neceſſarium eſt illis, (ſi qui ſunt) qui dimitti non poſſunt. Superfluum naturæ eſt, ſine quo poteſt quiſpiam ſe & ſuos ſuſtentare. Neceſſarium ſtatus dicitur, ſine quo non poteſt quis convenienter vivere ſecundùm ſtatum ſeu conditionem ſuam. Superfluum autem ſtatus eſt, ſine quo quis vivere poteſt convenienter ſuo ſtatui ſuæque conditioni.

Quid neceſſarium naturæ.

Quid neceſſarium ſtatus.

2. Obſervandum eſt, hæc neceſſaria non omninò conſiſtere in indiviſibili, ſed moraliter eſſe accipienda; ideoque prudentis arbitrio ſæpe relinquendum, an aliqua ſint neceſſaria, an ſuperflua: an neceſſaria naturæ, an ſtatus. Et quamvis non ſtatim judicandum ſit, aliquid eſſe ſuperfluum, eò quòd ſerviat uſibus, (honeſtis tamen) à quibus alii ejuſdem conditionis abſtinent: ut ſi quis nobilis paulum excedat alium ſuæ ſortis in ornatu ſui vel ſuorum, in hoſpitibus excipiendis, aut aliis ſimilibus; non eſt tamen exiſtimandum, omnem abundantiam veſtium & ciborum omnemque multitudinem famulorum aut donorum in non egentes collatorum computari debere inter neceſſaria ſtatus: ſed unuſquiſque tamquam Deo qui non fallitur rationem redditurus, ſeipſum examinet, memineritque illius ſententiæ Auguſt. ſerm. 227. de Tempore; *Si nihil amplius habes in ſubſtantia tua, quàm tibi aut in victu aut veſtitu rationabili aut mediocri ſufficiat; ſola tibi poteſt bona voluntas ſufficere. Sed rogo te, diligenter conſcientiam tuam interroga, ne fortè aliquoties per ebrietatem perdas, quod per eleemoſynam dare poteras*, & cæt. plura.

3. Obſervandum eſt, in hac æſtimatione neceſſarii non ſolùm habendam eſſe rationem temporis præſentis, ſed etiam futuri. Cùm enim quod in præſenti non eſt neceſſarium poſſit poſtea eſſe neceſſarium; prudentis arbitrio neceſſarium judicabitur, quod vel nunc neceſſarium eſt, vel quod intra aliquot menſes aut annos probabile eſt fore neceſſarium; ut pro nuptiis & dote filiorum & filiarum; pro augendo decenter patrimonio, vel etiam ſtatu; pro infirmitatibus; pro ſenectute; pro bellis, ſi tales ſunt perſonæ, ad quas pertinet bellum gerere. Hinc Cajetanus art. 5. hujus qu. affirmat, quòd ſi quis probabiliter ſperet ſe conſecuturum ſtatum altiorem; non debeant ei ſuperflua judicari, quæ nunc reſervat ad ſtatum illum acquirendum & poſtea conſervandum. Cæterum ne vel avaritia vel ambitio quempiam excæcet; opus eſt intentione ſincera, bonoque conſilio: & cavendum, ne qui temporalia habent, vel prætendant occaſionem futuræ neceſſitatis ultra probabilia ejus ſigna, vel conſiderent omnes caſus qui accidere poſſunt. Ut enim B. Thom. ait in 4. d. 15. q. 2. art. 1. quæſt. 4. ad 4. & hic art. 5. ad 3. illa eſſet ſuperflua ſollicitudo; quam Dominus prohibet Matth. 6. dicens: *Nolite ſolliciti eſſe in craſtinum.*

Denique obſervandum eſt, aliam eſſe neceſſitatem extremam, aliam gravem, aliam communem.

Extrema dicitur, quando eſt evidens mortis periculum; unde non ſola ea neceſſitas eſt extrema; quando aliquis jam nunc eſt ex inedia ſpiritum emiſſurus, ſed etiam cùm indicia valdè probabilia apparent eò deventurum, niſi illi ſuccurratur; ſecundùm S. Thom. dicta reſp. ad 4. Navarr. cap. 24. num. 5. Valentiam q. 9. punct. 4. de Eleem. Corduba lib. 1. quæſt. 26. Vaſquez dubio 3. cap. 1. de Eleemoſyna. Ad judicandum tamen quòd ſit extrema neceſſitas non ſufficit, vel quòd mendici dicant ſe eſſe in tali neceſſitate, vel quòd pauperes proferant qualecumque teſtimonium

Digitized by Google

monium Parochi, vel quòd appareant qualiacumque ſigna neceſſitatis. Nam mendicorum fides non rarò eſt ſuſpecta, præſertim quando pro ſua cauſa teſtimonium dicunt: Parochi verò ſæpè non ferunt teſtimonium de neceſſitate extrema, ſed vel de gravi, vel ſimpliciter de neceſſitate. Adde, quòd non rarò incertum eſt, an interea non fuerit ab alio ſubventum neceſſitati. Signa denique neceſſitatis debent eſſe evidentia vel probabilia. Sufficeret autem unius, Parochi præſertim, aut Confeſſarii, vel duorum fide dignorum teſtimonium affirmantium ex viſu ſeu certa notitia, quòd talis extremam patitur neceſſitatem, neque ſit qui ſubveniat.

Neceſſitas Gravis ſive urgens dicitur, quando mors non quidem valdè probabiliter imminet; probabili tamen conjectura timetur. Item quando notabile aliquod damnum minus morte evidenter imminet. Hinc qui ſunt in evidenti periculo vel incidendi in gravem morbum aut amentiam, vel decidendi è ſtatu ſic, ut poſtea cogantur miſeram vitam agere hominibus ſuæ ſortis prorſus indignam, laborant gravi neceſſitate.

Communis Neceſſitas dicitur, quam pauperes communiter patiuntur, qui ſunt in ſtatu & numero pauperum; ut qui privatim vel publicè mendicant, aut de miſericordia hominum communiter vivunt. Quamvis enim tales valdè indigeant, & ſolùm videantur poſcere neceſſaria ad vitam tenuiter ſuſtentandam: quia tamen à multis petunt & accipiunt; eorum neceſſitas non eſt gravis, ſed communis. His præmiſſis,

QUÆRITUR I.

Quando ſit neceſſarium dare eleemoſynam.

Concluſio I.

EX eo quod nobis ſuperfluum eſt, non ſolùm naturæ, ſed etiam ſtatus; tenemur ſub reatu peccati mortalis dare eleemoſynam, ſi occurrat aliquis neceſſitatem extremam patiens. Cùm enim præceptum de facienda eleemoſyna ſit affirmativum, ideoque non obliget pro ſemper, ſive pro omni caſu; obligat tamen pro aliquo; non eſt autem ullus caſus certior quàm neceſſitatis extremæ Vide B. Thom. hic art. 5. & in 4. dicta diſt. 15.

Concluſio II.

DE ſuperfluo naturæ, quamvis ſit neceſſarium ſtatus, etiam tenemur facere eleemoſynam in caſu neceſſitatis extremæ.

Prob. 1. Id enim ſignificat Apoſtolus Joan. 1. ſuæ epiſt. cap. 3. dicens: *Qui habuerit ſubſtantiam hujus Mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo; quomodo Charitas Dei manet in eo?* Hinc Gregor. hom. 20. in Evang. *Minùs proximum amare convincitur, qui non cum eo in neceſſitate illius etiam ea quæ ſibi ſunt neceſſaria partitur*: & Ambroſ. lib. 1. de Off. cap. 30. *Grandis culpa, ſi ſciente te Fidelis egeat, ſi ſcias eum ſine ſumptu eſſe, fame laborare* &c.

Prob. 2. Quia ſecundùm ordinem Charitatis debemus magis diligere vitam proximi quàm ſtatus noſtri decentiam.

3. Extremam neceſſitatem patiens licitè poteſt ſurripere ſuperflua naturæ ab illo, qui ea habet etiam nolente, neque poteſt quiſpiam ipſum impedire; ergo ſignum eſt, quòd ille tenetur dare: alioquin eſſet bellum ex utraque parte juſtum, quod qualiter ſit illicitum; videre licet ad qu. 40. art. 1. quæſ. 5. Confirmat. Quia talis neceſſitas facit omnia communia, ſaltem quantùm ad uſum; ut ex Authore dictum fuit qu. 31. art. 3. Ita ſentiunt Richar. in 4. d. 15. q. 2. art. 2. Palud. eadem d. q. 3. Durandus q. 6. Major qu. 7. concl. 2. Sylveſter verbo *Eleemoſyna*, qu. 1. conc. 1. Bannes hìc, Bellarminus lib. 3. de Bon. oper. c. 8.

Qui contra ſentiunt, B. Thomam adducunt hìc art. 6. ſcribentem, quòd cùm occurrit extrema neceſſitas alicujus privatæ perſonæ, vel etiam aliqua magna neceſſitas Reip. *In his caſibus laudabiliter prætermitteret aliquis id, quod ad decentiam ſui ſtatus pertinere videtur.* Hæc enim verba quidam ita intelligunt, quaſi B. Thom. velit docere, tantùm eſſe conſilii dare de neceſſariis ſtatus pauperi extremam neceſſitatem patienti.

Verùm quod B. Th. id non ſentiat, probari poteſt. Partim ex art. 5. ubi duos aſſignat caſus, quibus ex præcepto oporteat dare eleemoſynam: unum quando habetur ſuperfluum; alterum quando occurrit extremam neceſſitatem patiens. Partim ex 4. d. 15. q. 2. art. 1. quæſt. 4. ſive cùm dicit præceptum legis obligare, ut etiam neceſſitati extraneorum abſolutæ primò ſubveniatur quàm neceſſitati propriæ vel propinquorum conditionatæ, quæ eſt, cùm quis indiget aliquo ad ſui ſtatus decentem conſervationem; ſive cùm ſcribit in reſp. ad 2. *Quando alius eſt in ſtatu extremæ neceſſitatis, efficiuntur ſibi omnia communia: unde & ſi per violentiam vel furtum acciperet; nec peccaret.*

Ad verba igitur objecta. Reſp. Talem facturum laudabiliter; non quia faceret id quod non eſt præceptum: ſed quia nihil faceret inordinatum & illicitum. Opponit enim ea verba (*laudabiliter prætermitteret*) illis præcedentibus (*inordinatum autem eſſet, ſi aliquis tantum ſibi de bonis propriis ſubtraheret, ut aliis largiretur, quòd de reſiduo non poſſet vitam tranſigere convenienter ſecundùm proprium ſtatum.*) Noluit autem B. Thom. dicere, talem facturum id quod præcepti eſt: quia ſimul loquitur de aliis caſibus, in quibus dare eleemoſynam de neceſſario ſtatus non eſt præceptum, quamvis ſit laudabile. Cùm enim dicit *in his caſibus*; refert ſe ad illos tres caſus, quos dixerat eſſe excipiendos ab eo, quod præmiſerat fore inordinatum. Cæterum quod (ut etiam audivimus) dixit eſſe inordinatum, aliis elargiri id quod eſt ad ſtatus ſui decentiam neceſſarium, exceptis tribus caſibus; intelligi debet de eo, quod ſic eſt neceſſarium, ut ſine eo oporteat te ad grandem indecentiam devenire; cujuſmodi eſt, ſi ex tali elargitione incurras notabilem notam ſtultitiæ vel incivilitatis. Laudabile eſt enim de neceſſario ſtatus dare pauperi etiam extra illos caſus, quando modicum (prout ordinariè ſit) datur, ita ut propter hoc homo non deveniat ad notabilem ſui ſtatus indecentiam: quia perfectionis eſt plus alteri quàm ſibi velle de temporalibus propter Deum; ut ipſe B. Thomas docet in 4. diſt. 15. quæſt. 2. art. 4. quæſt. 1. ad 1. Neque ordo Charitatis inde lædi poteſt; cùm ille ordo principaliter conſiderandus ſit per reſpectum ad Animam & in bonis ſpiritualibus, non in ordine ad corpus, & in bonis temporalibus. Inordinatum autem foret ac illicitum, totum neceſſarium ad ſui ſtatus decentiam, vel tantam ejus partem elargiri, quando neque eſt urgens neceſſitas, neque voluntas mutandi ſtatum, ut oporteat ipſum vel ſuos admodum indecenter ſuo ſtatui vivere; ut ſi oporteret virum aliquem primarium in victu & veſtitu agere ſicut agit vilis ruſticus aut plebeius: hoc enim eſſet indecens & contra virtutem amicitiæ ſeu affabilitatis, quæ requirit, ut homo cum aliis delectabiliter convivat, niſi neceſſitas aliud poſtulet, quæſt. 114. artic. 2. ad 1.

Dices: Ex iſta concl. 2. ſequitur, quòd vir nobilis tenebitur ſuum opulentum patrimonium diſtrahere pro vita ruſtici, ſi prædones alioquin eum ſunt occiſuri. Ob.

Reſp. Id non ſequi. Licèt enim vita hominis ſit pretioſior toto cenſu; in ordine tamen ad bonum publicum (quod privato unius bono præferendum eſt) magis valet aliqua ſubſtantiæ vel pecuniæ quantitas quàm privati vita: imò quidam mallent mortem ſubire, quàm totum ſuum & ſuorum ſtatum evertere. Unde ſi quis ab hoſtibus capiatur; non tenetur ſe quantacumque ſumma redimere cum totali everſione ſtatus ſui ſuæque familiæ: multò igitur minùs tenetur alium tanto ſuo incommodo redimere, niſi eſſet perſona, ex qua dependet ſalus Reip. Itaque in hoc negotio ſæpè opus eſt arbitrio prudentum, qui ſpectatis omnibus circumſtantiis, decidant, quantum de ſuo ſtatu debeat quis diminuere: Peccari enim interdum in hoc caſu; certum eſt, & teſtatur Ambroſius lib. 1. de Officiis cap. 30. dicens, grandem eſſe culpam, Reſp.

Digitized by Google

Si Fidelis in cauſam ceciderit aut captivitatis ſuorum aut calumnia, & non adjuvet : ſi ſic in carcere, & pœnis, & ſuppliciis propter debitum aliquod Juſtus excrucietur : ſi tempore afflictionis ſua nihil à te impetret : ſi tempore periculi, quo rapitur ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat quàm vita morituri.

Concluſio III.

IN caſu neceſſitatis, non quidem extremæ, ſed gravis, etiam tenemur facere eleemoſynam de ſuperfluo naturæ, quamvis illud ſit neceſſarium ſtatus. Ita Bannes, & Valentia hic Major in 4 dict. 15. q. 7. concl. 3. Jo. Medioa Cod. de Eleem. tract. 5. q. 3. dub. 2. concl. 1. & Vaſquez cap. 1. de Eleem. dub. 3. Probat. Quia Scriptura 1. Jo. 3. *Qui habuerit ſubſtantiam hujus Mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere* &c. non ſolùm loquitur de neceſſitate extrema, ſed etiam de aliis. Unde Aug. Tract. 5. in illam epiſt. cùm dixiſſet : *Eſurit frater tuus, in neceſſitate poſitus eſt : fortaſſis ſuſpenditur, à creditore anguſtatur*; ſubjungit : *Quod ſi facultates Mundi habes, & reſponderit tibi ccr tuum, Quid ad me pertinet : Ego daturus ſum pecuniam meam, ne ille moleſtiam patiatur? Dilectio Patris non in te manet.* Cunfirm. Si proximus gravi & periculoſo morbo laboret, vel ſtigore vehementer affligatur, & ſine magno tui ſtatus detrimento poſſis ſubvenire; Charitas exigit ut ſubvenias; ergo in gravi neceſſitate teneris eleemoſynam facere de neceſſario ſtatus. Idemque judicium eſt, ſi proximo evidenter imminet periculum famæ, & exigua ſtatus tui diminutione potes avertere. Ordo enim Charitatis poſtulat, ut ſuccurramus gravi neceſſitati proximi, quando ſine magno noſtro incommodo hoc poſſumus.

Tacita Ob. Neque his obſtat, quòd B. Thom. art. 5. duos tantùm ponit caſus, quibus præceptum eleemoſynæ obligat; ſcilicet ratione extremæ neceſſitatis, & ratione ſuperflui. Quia ſub neceſſitate extrema comprehendit gravem, ut patet ex reſp. ad 3. ubi tempus in quo mortaliter peccat qui eleemoſynam dare omittit dicit eſſe, *Et cum quis habet ſuperflua, & cùm apparet evidens & urgens neceſſitas, nec apparet in promptu qui ei ſubveniat*. Evidens autem & urgens neceſſitas non eſt ſola extrema, ſed etiam gravis.

Alia ob. Noo obſtat etiam, quòd hinc ſequi videatur, multos damnari propter eleemoſynam de neceſſario ſui ſtatus non datam in gravibus pauperum neceſſitatibus. Cùm enim ejuſmodi graves neceſſitates non ſint adeò multæ, præſertim quæ cognoſcantur; id non ſequitur.

Concluſio IV.

EX dictis conſeqnens eſt, eum qui habet ſnperflua ſtatus multò magis teneri ad eleemuſynam faciendam in gravi neceſſitate. Quod & ex ſequentibus manifeſtum fiet

QUÆRITUR II.

Utrùm qui habent ſuperflua, non ſolùm natura, ſed etiam ſtatus, teneantur ea in eleemoſynas erogare pauperibus communem neceſſitatem patientibus.

VIDETUR quòd non 1. Quia B. Thom. videtur art. 5. requirere duo ad hoc ut eleemoſyna dicatur eſſe præcepti : unum ex parte dantis, ut habeat ſuperfluum : aliud ex parte recipientis, ut patiatur extremam neceſſitatem; ergo non ſufficit alterum.

2. Nemo tenetur ſibi ſubvenire niſi in extrema vel gravi neceſſitate; ergo neque alteri.

3. Damnarentur multi divites, qui ſuperflua retinent; imò continuò peccarent retinendo.

4. Sequeretur, neminem poſſe ad altiorem gradum aſcendere.

5. Sequeretur etiam, pauperes non peccare, ſi ea quæ divitibus ſuperflua ſunt auferrent, utpote ſibi debita.

6. Qui habet ſuperflua poteſt illa deſtinare Eccleſiis ædificandis, dorandis, & ornandis, burſis fundandis, aliiſque ſimilibus piis uſibus; ergo non tenetur dare pauperibus communem tantùm neceſſitatem patientibus.

Reſp. tamen affirm. & tutior eſt, & probabilior; imò prorſus aſſerenda, utpote Scripturis & Patribus omninò conformior. Reſp. affirm. Scripturæ ſunt, Deut. 15. *Præcipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno & pauperi*. 1. ad Tim. 6. *Divitibus hujus ſæculi præcipe, facilè tribuere, communicare* : qui autem expectaret extremam aut gravem proximi neceſſitatem, non facilè tribueret; ergo non ſatisfaceret præcepto quod Apoſtolus ibi indicat. Luc. 3. *Qui habet duas tunicas, det non habenti : & qui habet eſcas, ſimiliter faciat*. Ubi nomine veſtitus & victus Joannes vult, omnia ſuperflua eroganda eſſe pauperibus. Nam per unam tunicam intelligit eam, quæ nobis neceſſaria eſt, ſive ſit una numero, ſive plures : per ſecundam verò omnem eam, quæ eſt ſuperflua. Unde Hieron. epiſt. 150. q. 1. *Quicquid corpori noſtro ſufficere poteſt, & humana ſuccurrere imbecillitati; hoc una appellanda eſt tunica : & quicquid in præſentibus alimentis neceſſarium eſt; hoc unius diei victus appellatur*. Et poſtea : *Si plus habes, quàm tibi ad victum veſtitumque neceſſarium eſt; illud eroga, & in illo debitricem eſſe te noveris*.

Dicit autem S. Joannes, *Det non habenti*, ut ſignificet, non eſſe expectandum extremè egentem, ſed dandum eſſe ſimpliciter egenti. Neque objiciet aliquis : Ea verba eſſe conſilii, non præcepti. Cùm enim præmiſerit, *Omnis arbor non faciens fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur*; & ea occaſione turbis quærentibus, *Quid ergo faciemus* ne ſcilicet in ignem mittamur; reſpunderit, *Qui habet duas tunicas, det non habenti*; clarum eſt, ſermonem eſſe de rebus præcepti. Tacita Ob. Huc etiam pertinet, quòd neque Lazarus, qui jacebat ad jannam divitis Luc. 16. neque pauperes qui eſurierunt & ſitierunt Matth. 25. videantur fuiſſe in extrema vel omninò gravi neceſſitate; cùm tamen & ille dives & alii, qui cibum eſurientibus & potum ſitientibus non dederunt, ob hoc damnati legantur, quòd eleemuſynam non fecerint. *Sed* neque pauperes, de quibus Ezech. 16. in alia quàm in communi neceſſitate leguntur fuiſſe; ubi tamen dicitur : *Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia, & otium ipſius, & filiarum ejus : & manum egeno & pauperi non porrigebant*. Adde, illud 1. Jo. 3. *Qui habuerit ſubſtantiam hujus Mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo; quomodo Charitas Dei manet in eo?* de quacumque neceſſitate fuiſſe pronunciatum indiſtinctè.

Ad Patres quod attinet, illi ut plurimum graviter inſectantur divites pauperibus eleemoſynam denegantes, non facta mentione neceſſitatis extremæ vel gravis : ſed urgentes, ſuperflua eſſe eroganda illis qui indigent. *Vidi*, ait Baſil. hom. 7. *multos jejunantes, orantes, præteritorum pœnitentia ſuſpirantes, omnem denique ſine ſumptu pietatem oſtendentes : egentibus verò ne obolum quidem præbentes. Quid his cætera virtutum diligentia prodeſt? non propterea regnum Dei conſequentur*. Ambroſius ſerm. 81. divitem Lucæ 12. dicentem; *Deſtruam horrea mea, & majora faciam*, reprehendit, quòd *Communis hominum naturæ non meminit, quòd æquum non putat ſaltem ex ſuperfluis aliquid egentibus impertiri*. Auguſt. ſerm. 19. de Verbis Apoſt. ſtultum ideo vocatum ait, quia tenaciter ſua ſervabat, ea malè recondens. Et in Pſal. 147. *Quære*, inquit, *quantum tibi Deus dederit, & ex eo tolle quod ſufficit : cætera quæ ſuperflua jacent; aliorum ſunt neceſſaria. Superflua divitum neceſſaria ſunt pauperum. Res aliena poſſidentur, cùm ſuperflua poſſidentur*. Et ſerm. 219. de Tempore, *Quicquid, excepto victu mediocri & veſtitu rationabili, ſuperfuerit, non luxuriæ reſervetur, ſed in theſauro cœleſti per eleemoſynam pauperum reponatur. Quicquid enim Deus pluſquam opus eſt dederit, non nobis ſpecialiter dedit, ſed per nos aliis erogandum tranſmiſit. Quod ſi non dederimus, res alienas invaſimus. Cur tu dives, ille pauper?*

per ? (ait Baſil. hom. 6.) *Profectò non ob aliam cauſam, niſi ut tu benignitatis ac fidelis adminiſtrationis mercedem accipias: ille verò patientia maximis præmiis honoretur.* Et poſtea: *Eſurientis eſt panis, quem tu retines; nudi eſt veſtis, quam in arca cuſtodis* &c.

Ratio etiam idem ſuadet. *Una.* Secundùm ordinem Charitatis unuſquiſque debet diligere proximum ſicut ſeipſum: fieri autem nequit, ut verè proximum ſicut ſe diligat, ſi ne quidem ſua ſuperflua velit cum eo communicare; ſic enim magis diligit ſuperflua quàm decentem proximi ſtatum vel ſuſtentationem, quod eſt inordinatum. *Altera.* Rerum diviſio fuit jure gentium introducta; ergo habuit hanc conditionem ſaltem virtualiter, ut quæ ſuperflua forent uni, ſuppeditari oporteret alteri: non enim eſt veriſimile, homines, qui in illam diviſionem conſenſerunt, fuiſſe iſtius animi, ut qui ſuperfluis abundarent, non tenerentur ſubvenire neceſſitatibus aliorum, cùm hoc ſit valde incommodum & noxium; diviſio autem introducta fuerit pro majore hominum commoditate.

Sententiam hanc de ſuperfluis in communes pauperum neceſſitates ex præcepto erogandis aſſerunt Richard. in 4. d. 15. q. 2. art. 2. Adrianus in Tract. de Reſt. concl. 2. De Eccleſiaſt. Cajetan. Bannes, Valentia, Lorcas hic, Bellarminus lib. 3. de Bon. oper. c. 7. Azorius p. 2. lib. 12. c. 7. Cordubenſis lib. 1. q. 26. propoſ. 3. & alii plerique.

Et quamvis B. Thomam aliud ſenſiſſe quidam exiſtiment; nobis certum eſt, quòd eamdem partem affirmantem conſtanter docuerit. Nam in 4. diſt. 15. q. 2. art. 1. quæſt. 4. ad 4. dicit, Præceptum eleemoſynæ tunc obligare ex parte dantis, quando homo habet multa, quibus non indiget, neque ad ſuſtentationem vitæ ſuæ & ſuorum, neque ad decentem ſtatus ſui conſervationem, etiamſi pauperes extremæ neceſſitatis non compareant. Et art. 4. quæſt. 1. *Illud quod neceſſarium reputatur ad aliquid, quod eſt ultra decentiam ſtatus, debet in eleemoſynam diſpenſare, & hoc cadit ſub præcepto.* Et Quodlib. 8. art. 12. *Si ſigna extremæ neceſſitatis non appareant; tunc non tenetur dare pauperi petenti:* (huic ſcilicet determinato) *quia quamvis teneatur dare ſuperfluum pauperibus; non tamen tenetur omnibus dare, nec huic dare, ſed tenetur diſtribuere ſecundùm quod ſibi viſum fuerit opportunum.* Hujus p. q. 66. art. 7. *Res, quas aliqui ſuperabundanter habent, ex naturali jure debentur pauperum ſuſtentationi:* q. 77. art. 1. ad 4. *Dominus non ſolùm decimam partem, ſed etiam omnia ſuperflua pauperibus jubet exhiberi.* In quem etiam ſenſum loquitur hujus q. art. 5. ut patebit ex ſeq.

Ad 1. Arg. dupliciter poteſt reſponderi. Uno modo, ut B. Thomas intelligatur requirere illa duo conjunctim; non ad hoc ut eleemoſyna ſit præcepti quomodocumque: ſed ut ſit præcepti facere eleemoſynam huic pauperi determinatè. Quando enim illa duo ſimul concurrunt, quòd & dives habeat ſuperflua, & occurrat pauper extremam ſeu etiam gravem neceſſitatem patiens; ſub mortali peccato tenetur huic præcisè dare eleemoſynam, & non eſt ei liberum expectare alios pauperes. Alio, eoque veriſimiliore modo, Reſp. Verba B. Thomæ non eſſe accipienda copulatim, ſeu copulativè ſed diviſim, ita ut intelligatur ponere duos diverſos caſus, in quibus ex præcepto facienda eſt eleemoſyna: unum ex parte dantis, quando habet ſuperfluum; quo caſu tenetur dare eleemoſynam pauperibus quamcumque neceſſitatem patientibus: alterum ex parte recipientis, quando eſt in extrema, vel etiam (ut ex reſp. ad 3. patet) in urgente neceſſitate, nec apparet in promptu qui illi ſubveniat; quo caſu oportet facere eleemoſynam, etiamſi non habeant ſuperflua ſtatus, ſed ſolùm naturæ. Hanc ſententiam confirmat, quòd eodem illo art. 5. ſequitur: *Sic ergo dare eleemoſynam de ſuperfluo eſt in præcepto, & dare eleemoſynam ei qui eſt in extrema neceſſitate,* eſt ſcilicet etiam in præcepto. *Aliàs autem* (ideſt extra illos duos caſus, ſi nimirum neque ſuperfluum habeat dives, neque neceſſitatem urgentem pauper) *dare eleemoſynas eſt in conſilio.* Sed clarius eſt quod q. 118. art. 4. ad 2. ſcribit, Baſilium in verbis quæ ſibi objecerat, loqui *In illo caſu, in quo aliquis tenetur ex debito legali ſua bona pauperibus erogare, vel propter periculum neceſſitatis, vel etiam propter ſuperfluitatem habitorum:* In his enim verbis apertiſſimè ponit eoſdem illos duos caſus, mutata copulativa in disjunctivam.

Explicatur textus.

Dices: Art. 5. dicit in fine corp. Quòd non omnis neceſſitas obligat ad præceptum, ſed ſola illa, qua is qui neceſſitatem patitur ſuſtentari non poteſt; ergo non eſt ex ejus mente, quòd dicantur divites obligari ex præcepto in neceſſitatibus communibus. Ob. Reſp. Neg. C. Tali enim ſermone ſolùm ſignificat; vel quòd non omnis neceſſitas obliget, ut hic & nunc huic in particulari detur eleemoſyna; vel quòd ſi ex duobus prædictis caſibus tantum conſideretur poſterior, non eſt neceſſarium facere eleemoſynam in quacumque neceſſitate, ſed tantùm in extrema vel gravi. Reſp.

Ad 2. Neg. C. Unuſquiſque enim poteſt renunciare juri ſuo, non ſimiliter alieno.

Ad 3. Non eſt abſurdum dicere, multos divites damnari, dicente Domino: *Dives difficile intrabit in Regnum cælorum:* &, *Facilius eſt, camelum per foramen acus tranſire, quàm divitem intrare in Regnum cælorum.* Matth. 19. dicente etiam Apoſt. 1. ad Tim. 6. *Qui volunt divites fieri; incidunt in tentationem & laqueum Diaboli.* Neque tamen eſt neceſſarium, divites ſuperflua habentes vel ſemper vel continuò peccare. Quia præcepta affirmativa, cujuſmodi eſt iſtud, non obligant pro ſemper, ſed pro certo loco & tempore, & aliarum circumſtantiarum occaſione: unde quamvis ſuperflua debeantur pauperibus; eorum tamen diſpenſatio divitibus eſt commiſſa, ut his aut illis, iſto vel illo tempore iſtam faciant: ac proinde neque tenentur omnibus omninò communem neceſſitatem patientibus dare; neque ſi prætereant aliquos, ſtatim judicandi ſunt peccare.

Ad 4. Neg. Seq. Cùm enim ad ſuperfluum judicandum habenda ſit ratio, non tantùm præſentis, ſed etiam ejus futuri quod rationabiliter putatur futurum: ſi quis ex divitiis juſtè acquiſitis aliqua ſervat, ut ad ſtatum vel gradum altiorem poſſit aſcendere; non peccat, modò & aſcenſus ille probabilis ſit, & pauperes non omninò deſerat, etiamſi communem duntaxat neceſſitatem patientes. Si autem aſcenſus non ſit probabilis, vel urgentes ſint pauperum aut Reipubl. neceſſitates; non ſine gravi peccato eleemoſynas ſubtrabit. In communibus etiam neceſſitatibus ſi nullam omninò faciat eleemoſynam, non excuſatur apud Deum: tales enim neceſſitates juvari poſſunt per aliquid modicum, neque aſcenſus propterea impedietur.

Ad 5. etiam negatur Seq. Quamvis enim pauperes extrema neceſſitate laborantes non peccent, ſi ex iis quæ diviti ſuperflua ſunt auferant etiam ipſo invito ad ſubveniendum ſuæ neceſſitati; ut hujus q. art. 7. ad 3. & q. 66. art. etiam 7. docet Author, eò quòd in ejuſmodi caſu omnia ſunt communia ſaltem quantùm ad uſum: in neceſſitatibus tamen communibus ſi auferant ſine conſenſu Domini; furtum committunt, quia tunc non omnia ſunt communia. Neque refert, quòd ſuperflua debeantur pauperibus. Quia non debentur ex juſtitia, ſed ex Charitate; ipſorumque diſpenſatio relinquitur arbitrio poſſidentium.

Ad 6. Neg. C. Quamvis enim liceat ſua ſuperflua in ejuſmodi pios uſus ſervare; avaritiæ tamen notæ non caret, ea ſic omnia prorſus retinere, ut nihil inde pauperibus erogetur. Quapropter quædam hîc ſuperſunt obſervanda.

1. Qui ſuperflua habet, non poteſt pauperes extrema vel gravi neceſſitate laborantes deſerere, prætextu quòd illa in pias fundationes deſtinaverit. Notabilia.

2. In communibus pauperum neceſſitatibus non benefaciet pauperes in totum deſerendo; ſed quædam debet ipſis communicare, aliis in alios uſus ſervatis. Vide Azorium p. 2. lib. 12. c. 9. q. 4.

3. Non tenetur inquirere qui ſint pauperes, niſi fortè ſit Paſtor aut Epiſcopus, vel alius pauperum curam habens: ſed ſatisfacit dando occurrentibus, modò nimia ſua auſteritate vel aliter non impediat ne occurrant; q. 71. ſeqq. art. 1. cap.

4. Non tenetur dare omnibus occurrentibus, niſi extremam aut gravem neceſſitatem patiantur.

5. Non tenetur communem neceſſitatem eorum quibus donat in totum auferre: ſed ſatis eſt, quòd aliquid

quid tribuat, relinquens etiam per alios quippiam tribuendum.

6. Si quis habens ſuperflua ita omittit eleemoſynam, ut nihil omnino det communem neceſſitatem patientibus: aut ita modicum pro quantitate ſuæ ſubſtantiæ, ut ſi alii divites eo modo facerent, pauperibus deeſſet ſubſidium; mortaliter peccat, quemadmodum Azorius p. 2. lib. 12. c. 8. q. 1. & Lorcas hic aſſerunt; quia tranſgreditur præceptum de eleemoſyna in re gravi. Quamvis enim ſingulæ tales neceſſitates non ſint per ſe magni momenti; multæ tamen conjunctæ efficiunt in Rep. magnam miſeriam: multæ etiam omiſſiones eleemoſynæ in ſimilibus neceſſitatibus habent ſe, non ut multa peccata venialia, quæ numquam faciunt unum mortale; ſed ut una notabilis tranſgreſſio præcepti: ſimili aliquo modo, quo etſi furtum parvum ſit ſolum veniale peccatum; multa tamen parva furta conſtituunt peccatum mortale, quatenus continent magnam injuſtitiam, ac ſupponunt voluntatem retinendi multum rei alienæ.

7. Quamvis ſuperflua ſint pauperibus eroganda; non eſt tamen illicitum, ampliora vel donatione vel emptione vel aliis honeſtis modis acquirere, quando eſt voluntas illis utendi, ſive ad eleemoſynas, ſive ad alios pios uſus, vel etiam ad gradum altiorem capeſſendum, juxta ſuperiùs dicta.

QUÆRITUR III.

Utrùm divites eleemoſynam non dantes obligentur ad reſtitutionem.

VIDETUR quòd ſic. 1. Quia SS. Patres dicunt, ejuſmodi divites eſſe ſpoliatores, retinere res pauperum, & perinde peccare, ac ſi habenti tollerent: *Neque enim minus eſt criminis habenti tollere*, ait Ambroſ. ſerm. 81. *quàm cùm poſſis & abundes, indigentibus denegare. Eſurientium panis eſt, quem tu detines: nudorum indumentum eſt, quod recludis. Tot te ergo ſcias invadere bona, quot poſſis præſtare quod velis*. Et Chryſoſt. homil. 14. ad pop. Antiochen. *Tuarum es o homo pecuniarum diſpenſator, non dominus*.

2. Divites poſſunt cogi ad dandam eleemoſynam; ergo ad eam tenentur ex juſtitia.

3. B. Thom. q. 18. art. 4. ad 2. agnoſcit debitum legale, ex quo divites obligantur ad ſuperflua pauperibus eroganda: debitum autem legale apud ipſum eſt debitum juſtitiæ; ut patet ex q. 81. cùm dicit, debitum legale eſſe, ad quod reddendum aliquis lege aſtringitur; & tale debitum propriè attendit juſtitia.

Reſp. arg. Reſp. communior & vera eſt, Ejuſmodi divites non obligari ad reſtitutionem. Quia obligatio dandi eleemoſynam ſolùm oritur ex miſericordia & Charitate: onus autem reſtituendi non oritur ex violatione iſtarum virtutum, ſed ſolùm ex violatione juſtitiæ. Confirm. Poſtquam pauperes de neceſſitatibus ſuis evaſerunt, non competit ipſis jus exigendi reſtitutionem à divitibus, qui noluerunt eos adjuvare; ergo divites ad illam reſtitutionem non tenentur P. C. Ubi enim eſt debitum juſtitiæ in una parte, ibi eſt in altera jus exigendi tale debitum.

Ad 1. Arg. Reſp. SS. Patres ita loqui per exaggerationem; non quia putent, divites non eſſe ſuorum ſuperfluorum dominos: ſed quia non ſunt domini niſi cum onere expendendi illa in uſus pauperum, non ſecus ac ſi revera eſſent pauperum. Dicunt ergo, divites eſſe ſpoliatores, & retinere id quod eſt pauperum; quia retinent id quod debetur pauperibus. Neque refert, quòd pauperes necdum ſint domini. Quia deberent eſſe, & debetur eis ſub mortali. Dicunt etiam perinde, peccare divites ac ſi aliena raperent, quia peccant mortaliter, etiamſi non peccent peccato injuſtitiæ. Dicunt inſuper, divites eſſe talium bonorum diſpenſatores, non dominos; quia non ſunt tam abſoluti eorum domini, quin teneantur illa diſpenſare, parumque refert, unde naſcatur ea obligatio, an ex juſtitia, an ex ſola Charitate, quandoquidem verè obligentur.

Ad 2. Reſp. Cogi poſſe divites à ſuis Superioribus, ut ſuperflua in pauperes diſtribuant. Cùm enim adminiſtratores Reip. ſuorum ſubditorum curam habere debeant, ipſiſque incumbat, non ſolius juſtitiæ, ſed aliarum etiam virtutum actus procurare, quatenus bono communi ſunt neceſſarii; nihil inordinatum facient ſi ſubditos ad eleemoſynas compellant, ad quas obligantur. Neque propterea ſequitur, eos ex juſtitia obligari. Quia Superior poteſt compellere ſubditos, ut ſervent legem juris naturæ & Charitatis, etiamſi ad eam non obligentur ex juſtitia.

Ad 3. Quidam ſuſpicantur, textum eſſe corruptum, & pro Legali, Morale eſſe legendum; ut Lorcas. Verumtamen quia conſultis multis exemplaribus, nullam deprehendimus varietatem; ideo ad Sub. dicimus: Debitum legale iſto loco vocatum eſſe, non quòd debetur ex juſtitia particulari; quomodo debitum legale frequentiùs alibi B. Thomam uſurpare non diffitemur, ut q. 80. in corp. q. 106. art. 1. ad 2. q. 109. art. 3. corp. q. 114. art. 2. q. 117. art. 5. ad 1. ſed quod debetur, aut generaliter ex aliqua lege ſive Charitatis & miſericordiæ, ſive alicujus alterius virtutis, aut ex ratione juſtitiæ ad bonum commune pertinentis, quæ aliàs dicitur juſtitia legalis. Quomodo hæc S. Doctoris verba intellexit Covarruvias lib. 3. Variar. cap. 14. num. 5. Cùm enim juſtitia legalis, ut q. 58. art. 6. traditur, ſit virtus generalis, ordinans ſcilicet actus omnium virtutum ad ſuum finem, qui eſt bonum commune: ad bonum autem commune pertineat, ut quæ non ſunt uni neceſſaria, diſtribuantur aliis quibus ſunt neceſſaria; ideo quando divites habent ſuperflua, vel etiam quando eſt grandis neceſſitas pauperum, juſtitia legalis inclinat miſericordiam, ut actum ſuum tunc exerceat erga indigentes. Quare autem B. Thomas eo loco dixerit debitum *legale*, ex quo aliquis teneatur in caſibus ibi expreſſis ſua bona dare pauperibus, & non putaverit dicendum *morale*; ratio eſſe poteſt, quia volebat ſignificare, quòd in illis caſibus ſit verum ac propriè dictum debitum, etiam ſub reatu peccati mortalis: debitum verò morale aliquando non ſignificat ſtrictam obligationem, ſed tantùm decentiam & honeſtatem, ut q. 114. art. 4. & q. 117. art. 5. quo modo liberalitas attendit debitum. Volebat autem ſignificare, quòd in illis caſibus, de quibus loquitur, longè majus ſit debitum faciendi eleemoſynam quàm ſit illud, quod attendit liberalitas, quodque ſolùm eſt ex honeſtate & decentia.

Neque verò ex his ſequitur, quòd is, qui vel habens ſuperflua, vel videns pauperem in grandi neceſſitate, non impertitur ei eleemoſynam, teneatur ad reſtitutionem. Quia juſtitiæ legalis violatio non inducit obligationem reſtituendi, niſi etiam violetur juſtitia particularis; q. 58. art. 7. quæſ. 2. cùm reſtitutio ſit actus juſtitiæ commutativæ, q. 62. art. 1. juſtitia autem commutativa ſit ſpecies juſtitiæ particularis. Confirm. B. Tho. hac eadem p. q. 185. art. 7. & Quodlib. 6. art. 12. diſertis verbis affirmat, Epiſcopos bonis ſuis patrimonialibus poſſe quidem abuti, plura ſibi retinendo, & non erogando ipſa in alios; non tamen obligari ad reſtitutionem: eò quòd hujuſmodi res ſint illorum dominio ſubjectæ; ergo ſecundùm ejus ſententiam, bona ſuperflua non debentur pauperibus ex juſtitia, ſaltem illa particulari, quæ & communiùs nomine juſtitiæ intelligitur, & onus reſtitutionis inducit. An verò ſaltem Clerici non teneantur ex juſtitia erogare ſua ſuperflua pauperibus; alia quæſtio eſt pertinens ad jam dictæ q. 158. art. 7. ubi reſponſio negativa probabitur, pro bonis illis etiam Eccleſiaſticis, quæ ſpecialiter deputata ſunt uſui ipſorum.

Debitum legale.

Tacita Ob.

QUÆRITUR IV.

Quis teneatur pauperi graviter aut extremè indigenti, quando plures divites illam neceſſitatem noverunt.

COMMUNIS eſt & vera Reſp. eſt, Singulos per ſe & inſolidum teneri, itaut ſi nullus ſubveniat; omnes mortaliter peccent: uno tamen ſubveniente, cæteri non tenentur. Poſſunt autem inter ſe convenire de parte per ſingulos contribuenda, modò ſic tribuant, ut neceſſitas illa tollatur. Poteſt etiam unus partem unam dumtaxat conferre, ſi certò novit, alium

Digitized by Google

alium vel alios etiam abſque conventione reſiduum oargituros.

Sed Quæres: An ſatisfaciet unus illorum divitum, ſi partem de ſuis bonis tribuat; reſiduum autem auferat aliis divitibus; qui nolunt aut negligunt ſubvenire?

Reſp. Quod non ſatisfaciet, ſi habeat bona propria, unde poſſit neceſſitatem patienti integrè ſubvenire. Cùm enim ſit obligatus in ſolidum; nihil poteſt ad hunc effectum de alieno accipere. Si autem non habeat bona propria; poteſt occultè rem alienam accipere, ut ſubveniat proximo indigenti, q. 66. art. 7. ad 3.

Quæritur etiam: An tuta conſcientia poſſit quis uni graviter indigenti & eleemoſynam petenti negare, ut det alteri graviter quoque indigenti, ſed non petenti? Rrſp. Non poſſe, ſi habeat unde utrique ſubveniat: poſſe verò, ſi non habeat. Qui enim petiit, nullum adhuc jus acquiſivit; ac proinde liberum eſt habenti ſubvenire illi, cui maluerit, quandoquidem diſpenſatio ſit illi commiſſa. Vide jam dictum art. 7. in corp. Quòd ſi uterque ſit in extrema neceſſitate; tunc ſubveniendum eſſe videtur primo petenti, vel primo occurrenti: quia periculum eſt, ne alioquin moriatur. Azorius p. 2. lib. 11. c. 8. q. 4.

QUÆRITUR V.

Utrùm extremè indigenti ſufficiat ſubvenire mutuando, commodando, vel vendendo credito.

SUFFICERE quibuſdam viſum eſt. 1. Quia dives ſolùm tenetur ſubvenire neceſſitati: neceſſitati autem ſubvenitur per mutuum aut commodatum; ergo adimpletur præceptum. Si dicas; quòd teneatur ſubvenire per eleemoſynam.

Arg. 2. eſt. Mutuum & commodatum eſt bona eleemoſyna; ergo ſatis eſt ita ſubvenire.

3. Extremè indigenti non tenetur Medicus ſuas operas gratis impendere, neque Pharmacopola ſua pharmaca, ſed ſatis eſt, ſi ſolutionem expectent; ergo idem judicium eſt de aliis.

4. Sequeretur alioquin, teneri quemplam donare veſtem ei, qui illa extremè indiget propter frigus: ſequeretur etiam, teneri piſtorem gratis donare omnes ſuos panes, nec ſufficere, ſi vel commodet, vel creditò vendat: quæ non niſi abſurdè dicuntur.

Denique. B. Thom. Quodlib. 5. art. 17. docet, Sufficienter impleri præceptum Charitatis, mutuando pecuniam ei qui extremè indiget; ergo.

Priuſquam reſpondeatur, obſervandum eſt, aliquem poſſe dupliciter eſſe in extrema ſeu gravi neceſſitate, vel ſimpliciter, vel ſecundùm quid. Simpliciter, quando nihil omnino habet neque hic neque alibi, neque eſt talis, cui poſſit arte vel viribus bona temporalia acquirere. Secundùm quid, quando nihil quidem habet in præſenti loco vel tempore, ſed tamen aut alibi habet ſufficientia aut ratione ſucceſſionis vel artis quam callet ea habiturus eſt ſi velit. His præmiſſis ſit,

CONCLUSIO I.

QUANDO aliquis eſt ſimpliciter in extrema vel gravi neceſſitate, non ſufficit ſubvenire illi per mutuum, commodatum, venditionem, aut ſimilem alium contractum oneroſum: ſed oportet illi gratis donare id, quo ad ejuſmodi neceſſitatem ſublevandam indiget. Ita Major in 4. d. 15. q. 7. Sotus lib. 4. de Juſt. & Jur. q. 7. art. 1. ad 4. Bannes, Valentia, Turrianus hic, Azorius p. 2. lib. 12. c. 9. q. 1.

Prob. 1. Quia conſtans eſt omnium Catholicorum doctrina, ut art. 5. vidimus, eleemoſynam eſſe in præcepto: hoc autem præceptum ſaltem in gravi & extrema neceſſitate obligat; ergo tunc eſt neceſſarium facere eleemoſynam: atqui eleemoſyna vel eſt res quæ gratuitò datur indigenti, vel eſt ipſa donatio gratuita; ergo non eſt ſatis vel mutuare, vel commodare, vel ſimili aliquo contractu adjuvare. Mutuum enim dare, vel commodare, vel creditò vendere, non eſt propriè eleemoſynam dare, cùm is qui tunc recipit ex juſtitia maneat obligatus, non autem is qui recipit eleemoſynam.

2. Superflua, ut quæſ. 2. fuit oſtenſum, debentur pauperibus; ergo ſic ſunt eis tribuenda, ut non debeant redire ad divites.

3. Inhumanum eſt, hominem, qui nihil habet nec habere poteſt, velle obſtringere ad reddendam ei qui abundat rem, quam in evidenti & arcta ſua neceſſitate conſumpſit.

Si Dicas: Non licere ipſum ſimpliciter obſtringere, ſed benè conditionaliter, ſi & quando habuerit. Ob.
Reſp. Etiam tale onus repugnare Charitati & eleemoſynæ, quæ requirunt puram & gratuitam donationem. Reſp.
Quanquam & ridiculum foret, ita velle obſtringere extremè vel graviter indigentem: quandoquidem loquamur de illo egente, qui nihil habet hic aut alibi, neque eſt apparentia quòd aliquando habebit. Quid enim ſi dives epulo dediſſet Lazaro mendico panem unum atque alterum cum onere, vel reddendi ſimpliciter, vel conditionatè, ſi aliquando haberet ſufficienter ad reſtituendum? quis ejuſmodi donationem non reprehenderet tamquam avaram & duram, minimèque gratuitam?

Dixi, gratis donandum eſſe id, quo ad neceſſitatem ſublevandam pauper indiget. Quia etſi quoad res uſu conſumptibiles, cujuſmodi ſunt panis, vinum, cereviſia, pecunia, ſemper oporteat ſicut uſum ita & rem donare, cùm ipſo uſu & res & dominium ſeu proprietas rei pereat; quoad res tamen uſu non conſumptibiles diſtinguendum eſt. In his enim cùm (ut plerumque accidit) pauper ſolùm indiget uſu; non eſt neceſſe gratis donare rem: ſed oportet gratis concedere uſum donec neceſſitas tranſierit; veluti ſi quis equo indigeat ad fugam, domo, lecto, veſte ad infirmitatem; ſufficit gratis concedere illorum uſum: elapſa autem neceſſitate, poſſunt ipſæ res repeti. Si verò contingat, ipſas res ſecundùm ſubſtantiam & proprietatem ita eſſe pauperi neceſſarias, ut non poſſit aliter neceſſitati ejus ſubveniri; tunc non ſolus uſus eſt gratis donandus, ſed etiam ipſæ res: ut ſi proximus extremè indigeat cibo, neque tu habeas cibum aut pecuniam ad cibum illi comparandum, ſed habeas veſtem naturæ tuæ & tuorum non neceſſariam; teneris veſtem eam illi donare, ut ea vendita, cibus indigenti comparetur.

CONCLUSIO II.

QUANDO pauper tantùm ſecundùm quid extremè indiget; nimirum quia licèt hoc loco vel tempore egeat, alibi tamen habet bona unde vivere poſſit, vel habet artem, vires, induſtriam, qua poſſit aliquando bona comparare; non eſt neceſſe illi ſubvenire, gratis donando, ſed ſufficit mutuare, commodare, vel creditò vendere. Quia talis non eſt cenſendus ſimpliciter indigens. Ita Dominicus Soto, Bannes, Valentia, Azorius, Lorcas, & alii. Ac proinde ſi agricolæ neque frumentum habeant quod ſerant, neque pecuniam qua emant; ſatis erit, eis vel commodare vel creditò vendere. *Sic Joſeph Gen.* 41. & 47. quando fames oppreſſerat terram; non gratis dabat frumenta illis qui habebant unde poſſent emere: ſed primùm pecunia vendebat, deinde pro pecoribus commutabat, ac poſtremò pro agris. Qua in re ſingularis elucet Joſephi humanitas: licèt enim Ægyptiorum agros Regi coemiſſet; noluit tamen, ut Rex integros fructus haberet, ſed quintam dumtaxat partem, relictis aliis ipſi populo.

Cæterum ab hac Concluſione excipere oportet minutas eleemoſynas, quæ mendicantibus dantur: eas enim cum onere reſtitutionis dare foret inhumanum. Citca majores verò difficultas eſt, An qui vires, artem, vel induſtriam habet, obligari poſſit ut conetur ad meliorem ſtatum aſcendere, & reſtituere. Reſp. Quæſt.
Poſſe, ſi dives ſuccurrat per ea, quæ ſibi ſunt ad ſtatum neceſſaria: non poſſe verò, ſi ſuccurrat per ea, quæ ſibi ſuiſque ſunt ſuperflua. Quamvis enim juſtum videatur, ut obligetur ea reddere, quæ danti ſunt neceſſaria; non videtur tamen æquum, quòd ad ea reddenda, quæ diviti prorſus ſuperflua erant, & propterea ipſe tenebatur in egentes erogare, tantum onus illi imponatur. Reſp.

Ad 1.

Ad 1. Arg. Reſp. Quòd dives non ſolùm teneatur ſubvenire neceſſitati quocumque modo, ſed tenetur ſubvenire juxta modum præcepti, quod pro illo caſu obligat: Ille autem modus eſt, ut gratis & ſine onere ſublevetur neceſſitas proximi; hunc enim modum includit eleemoſyna, quæ pro illo caſu obligat. Dices:

Ob.

Finis eleemoſynæ eſt, ut ſubveniatur neceſſitati pauperum: cùm ergo finis ille poſſit haberi per mutuum, commodatum, aut venditionem; ceſſat ratio gratuitæ donationis. Reſp. Neg. Conſeq.

Reſp.

Partim quia finis eleemoſynæ eſt, ut ſubveniatur neceſſitati pauperum ſine ipſorum gravamine; qui finis non habetur per mutuum vel alium contractum oneroſum. Partim, quia ut præcepto ſatisfiat, non eſt ſatis quòd obtineatur finis intentus, ſed ad eum obtinendum oportet uti mediis in præcepto poſitis. Sicut ſi aliquis conſequeretur remiſſionem peccati originalis ante Baptiſmum, vel ſubſequentium actualium, ante Confeſſionem aut maecerationem carnis, abſque jejunio; non propterea ſatisfaceret præceptis de Baptiſmo, Confeſſione, vel jejunio: ſed deberet ea quæ præceptis illis continentur implere.

Ad 2. Reſp. Neque mutuum neque commodatum eſſe puram eleemoſynam: hæc enim eſt donatio gratuita; ac per conſequens ſine onere reſtitutionis: mutuum autem & commodatum non ſunt donationes gratuitæ, ſed oneroſæ; unde opulenti, ſive mercatores ſive nobiles, quos contingit interdum petere mutuum vel commodatum, non cenſentur petere eleemoſynam.

Ad 3. Reſp. Quòd Medicus aliquando teneatur ægroto ſuam operam gratis præſtare. Idem enim eſt dicendum de Medico quantùm ad curationem pauperum, quod de advocato quantum ad patrocinium cauſæ ipſorum: Advocatus autem tenetur gratis patrocinari, ſi videat pauperem tantam neceſſitatem pati, quod non in promptu appareat quomodo poſſit ei aliter ſubvenire; ut tradit Author q. 71. art. 1. ergo ſimiliter Medicus aliquando tenetur gratis medicari. Vide Leſſium lib. 2. c. 31. dub. 7. Quod attinet ad pharmaca, ſi pauper extremè illis indigeat, neque reperiantur qui pro illo poſſint aut velint emere; Pharmacopolæ tenebuntur ea gratis donare, præſertim ſi ſint ordinaria. Si autem ſint extraordinaria multumque pretioſa; non tenebuntur: quia non tenentur pretioſa expendere, quando non eſt certum quòd per illa curabitur; quòd ſi eſſet certum, æquè tenerentur.

Ad 4. Reſp. patet ex dictis. Illa ſcilicet interdum ſequi, ſed ſine abſurdo: frequentiùs verò non ſequi, quia neceſſitates ſimpliciter extremæ vel graves non ſunt adeò frequentes.

Ad Poſtremum Reſp. B. Thomam loqui de neceſſitate ejus qui non eſt ſimpliciter egens, ſed habet alio loco vel tempore bona, quibus mutuanti poſſit ſatisfacere. Neque ibi examinat, utrùm oporteat egenti dare eleemoſynam, an verò ſatis ſit ei dare mutuum: ſed an oporteat pecuniam mutuò acceptam, ut redimeret ſe à latronibus, reſtituere. Neque etiam dicit, quòd ſufficienter impleatur præceptum Charitatis dando mutuum extremè indigenti: ſed quòd præceptum liberandi proximum à morte convenienter implevit ille qui pecuniam ei mutuavit; quia non tenebatur eam donare in caſu, quo ille poterat per mutuum liberari à latronibus. Supponit autem, illum qui ſic eſt liberatus habuiſſe ſufficienter unde mutuò acceptum reſtitueret; ex quo ſequitur, quòd non erat in neceſſitate extrema ſimpliciter. Alia difficultas eſt, An pauper extremam aut gravem neceſſitatem patiens poſſit clam vel palam auferre à divitibus ea, quæ ſibi ſunt neceſſaria: ſed B. Thom. hoc examinat q. 66. art. 7.

Articulus VII.

Utrùm poſſit fieri eleemoſyna de injuſtè acquiſitis?

INJUSTE acquiſitum generaliter hic vocat quod eſt acquiſitum illicitè, ſive per injuſtitiam propriè dictam, ſive per aliam; ut manifeſtum eſſe poteſt conferenti argumenta, eorumque concluſiones, & quæ dicuntur in corp. ubi ait, Illicitè acquiſitum tripliciter dici. 1. Quod ſic acquiritur, ut ex juſtitia debeatur ei à quo eſt acquiſitum; cujuſmodi ſunt ea quæ ex rapina, furto, uſuris acquiruntur. 2. Quod ita eſt acquiſitum, ut neque is qui accepit retinere poſſit, neque debeatur ei qui dedit: quia tam datio quàm acceptio eſt contra juſtitiam; ut contingit in ſimonia, in qua & dans & accipiens contra juſtitiam legis divinæ agunt. 3. Quod ſic eſt acquiſitum, ut id quidem ex quo acquiritur ſit illicitum; ipſa tamen acquiſitio non ſit injuſta, quatenus neque ex parte dantis, neque ex parte accipientis committitur injuſtitia, ſed tamen cauſa vel actio propter quam datur, eſt mala: ejuſmodi ſunt quæſtus meretricum, lenonum, & ſimilium, qui generaliter vocari ſolent turpe lucrum. His præmiſſis, ſit

Illicitè acquiſita quænam ſint.

Conclusio I.

SENTENTIA communis & certa eſt, Ex bonis primo modo illicitè acquiſitis non poſſe fieri eleemoſynam. Quia ſunt aliena, & reſtitui debent ei à quo fuerunt accepta: eleemoſyna autem debet fieri ex propriis; unde Iſaias cap. 61. affirmat, Dominum odio habere rapinam in holocauſto. Cui conſonat Eccleſiaſticus c. 34. dicens: *Immolantis ex iniquo oblatio eſt maculata*. Et Tob. c. 4. *Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam*. Et Salomon. Prov. 3. *Honora Dominum de tua ſubſtantia*. His & SS. Patres ſuffragantur. Chryſoſtom. hom. 36. ad Pop. Antioch. *Si propterea rapis, ut miſerearis; nihil hac pejus eleemoſyna. Cum enim ex rapina naſcatur; hoc eleemoſyna non eſt. Si ſuorum deteriora Cain offerens ſic offendit; aliena offerens quomodo non offendit? Non libenter aſpicit Deus quemquam de fraudibus dantem*, ait Auguſt. hom. 47. inter 50. *Non probatur largitas*, inquit Ambroſ. lib. 1. Off. c. 30. *ſi quod alteri largitur, alteri quis extorqueat: ſi injuſtè quæras, & juſtè diſpenſandum putet. Eleemoſyna Redemptoris noſtri oculis illa placet, quæ non de illicitis rebus & iniquitate congeritur, ſed quæ de rebus conceſſis & benè acquiſitis impenditur*, ait Greg. lib. 7. epiſt. epiſt. 110. Cæterum quia Dominus Luc. 16. dixit; *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis*; hoc quidam malè intelligendo, res alienas rapiebant, & aliquid inde pauperibus largiebantur putantes, ſe facere quod præceptum eſt. Dicebant enim, Rapere res alienas mammona eſt iniquitatis: erogare inde aliquid, maximè egentibus Sanctis, hoc eſt facere amicos de mammona iniquitatis. Verùm de illis ita Auguſtinus ſerm. 35. de Verb. Dom. *Intellectus iſte corrigendus eſt, imò de tabulis cordis veſtri omninò delendus eſt. Nolo ſic intelligatis. De juſtis laboribus facite eleemoſynas: ex eo quod rectè habetis date*. Et poſtea: *Nolite velle eleemoſynas facere de fœnore & uſuris*. Mammona igitur iniquitatis ſive iniquum, de quo Dominus apud Lucam loquitur, ſunt divitiæ hujus Mundi, quæ dicuntur *iniquitatis*; non quia ſint acquiſitæ per injuſtitiam poſſeſſoris: ſed alias ob cauſas.

Quid mammona iniquitatis.

1. Eſt, quam Auguſt. eodem ſerm. c. 4. adducit, quia falſo nomen divitiarum uſurpant, cùm hoc nomen propriè non conveniat niſi bonis ſpiritualibus; unde & ipſe Dominus Matth. 13. bona temporalia fallaces divitias vocat: *Fallaces enim ſunt, quæ nobiſcum diu permanere non poſſunt*, ait Gregor. hom. 15. in Evang. *fallaces ſunt quæ mentis noſtræ inopiam non expellunt. Solæ autem divitiæ veræ ſunt, quæ nos divites virtutibus faciunt*. His conforme eſt quod ſequitur: *Si in iniquo mammona*, hoc eſt in bonis temporalibus diſpenſandis *Fidelis non fuiſtis; quod verum eſt* (hoc eſt bona ſpiritualia, quæ ſola veræ divitiæ ſunt) *quis credet* (ſive committet) *vobis*?

Dices: Ibidem dicitur Dominus laudaſſe villicum iniquitatis quòd prudenter feciſſet, injuſtè remittendo quæ ſua non erant, ut amicos compararet; ergo intentio Chriſti eſt, ut faciamus amicos, erogando illa quæ non ſunt noſtra, ſed aliena. Reſp. Neg. Ant.

Ob.

Reſp.

Partim quia Dominus, qui illic refertur laudaſſe villicum iniquitatis, hoc eſt iniquum, non intelligitur Chriſtus, cùm ipſe Chriſtus ſit qui parabolam refert, eamque de alio quàm de ſe; ſtatim enim ſubdit: *Et ego dico vobis*. Partim quia Dominus ille parabolicus, qui laudaſſe dicitur villicum, non laudavit in eo quòd

fraudem

fraudem fecerat, ſed quia prudenter (prudentia hujus Mundi) egerat, ſibi proſpiciens in futurum; laudavit ergo ingenium, non autem factum.

2. Ratio, propter quam divitiæ, etiam illæ quæ citra injuſtitiam poſſidentur, dicantur iniquitatis, traditur ab Ambroſio lib. 7. in Luc. quia materiam præbent variarum iniquitatum, dicente Apoſtolo: *Radix omnium malorum eſt cupiditas*, 1. ad Tim. 6.

3. Habent Chryſoſt. hom. 12. in epiſt. 1. ad Tim. Hieron. epiſt. 150. q. 2. & 151. q. 8. quia deſcendunt ab iniquitate; frequenter quidem ea, qua non ſatis juſtis modis ab aliis accepta ſibi uſurpat & appropriat plusquam: frequentiùs autem, quia nimio ſtudio & diligentia congregatæ ſunt vel conſervatæ, non communicando illas pauperibus.

Addi poteſt, quòd etiam vocari poſſint iniquitatis, quaſi inæqualitatis, quia inæqualiter ſunt diviſæ, uno egente, & alio ſuperabundante; quemadmodum loquitur B. Thom. in reſp. ad 1.

Circa iſtam Concluſ. obſervandum eſt, eam eſſe intelligendam citra caſum neceſſitatis extremæ, & de illis bonis injuſtè acquiſitis, quæ extant in ſua ſpecie, & non ſunt permixta cum tuis, & quorum dominus, cùm facienda eſt reſtitutio, vel domini hæres, poteſt inveniri. Alioquin ſi neque dominus, neque hæres talium bonorum invenitur; neceſſariò expendenda ſunt in eleemoſynam vel in alios pios uſus. Et ſimiliter ſi occurrat extremam neceſſitatem patiens, neque habes propria quibus eum adjuves; potes de alienis ei ſubvenire. Imò ſi pecuniæ alienæ ſint tuis permixtæ, & largiendo non efficiatis impotens ad reſtituendum; potes de illis ſic permixtis eleemoſynam facere. Quo modo excuſari poſſunt uſurarii dantes eleemoſynam de uſuris, ſi aliunde habent ſufficienter unde uſuras reſtituant.

Concluſio II.

BONA ſecundo modo illicitè acquiſita debent erogari in eleemoſynas. Cùm enim is qui accepit injuſtè acceperit; non poteſt ea retinere: & quia dans etiam peccavit contra juſtitiam; non poſſunt ei reddi, ſed debent expendi in uſus pauperum vel Eccleſiæ. Dubitatur à quibuſdam, An pretium ſimoniacè acceptum poſſit ei qui dederat reddi ante ſententiam judicis. Sed B. Thom. quem Valentia hoc loco ſequitur, conſormius eſt, Non poſſe. Dicit enim, quòd *Et dans & accipiens contra juſtitiam legis divinæ agit; unde non debet fieri reſtitutio ei qui dedit, ſed debet in eleemoſynas erogari*. Ex quibus patet, B. Thomam non ſe fundare in lege Eccleſiaſtica, ſed in divina, quamvis Bannes & alii quidam ſecus opinentur. Verùm hac de re q. 100. art. 9. latiùs erit agendum.

Ob. Dices: Greg. lib. 7. epiſt. epiſt. 100. reprehendit eleemoſynam ex rebus ſimoniacè acquiſitis factam; ergo

Reſp. hæc B. Thomæ doctrina non eſt tenenda. Reſp. B. Greg. non reprehendere illos, qui poſtquam acceperunt aliqua ſimoniacè ea convertunt in uſus pauperum vel Eccleſiæ: (quamquam tales non habent meritum eleemoſynæ, quæ eſt liberalis & gratuita) ſed illos, qui ea intentione acciperent pretium pro rebus ſpiritualibus, ut ex illo facerent eleemoſynas: *Quia qui hac intentione malè accipit, ut quaſi benè diſpenſet; gravatur*, inquit, *potiùs quàm juvatur*.

Concluſio III.

BONA tertio modo acquiſita poſſunt retineri, & poſſunt etiam in eleemoſynas converti. Quia licèt id ex quo fuerunt acquiſita malum ſit; neque tamen datio neque acceptio fuit injuſta: *Quòd enim mulier meretricium exerceat; turpiter agit & contra legem Dei*, ait B. Thom. *ſed in eo quod accipit non injuſtè agit nec contra legem; unde quod ſic illicitè acquiſitum eſt retineri poteſt, & de eo eleemoſyna fieri*. Et conformiter in d. 15. q. 2. art. 4. quæſt. 2. *Si lex prohibuit actum ex quo quis lucratur, ſed non lucrum ſuppoſito actu tunc quamvis acquirendo tali actu contra legem fecerit; tamen tenendo non facit contra legem, ſicut cùm quis de lenocinio vel meretricio lucratur; & ideo hac retineri poſſunt, & de eis eleemoſyna fieri poteſt*. Ac rurſum quæſt. 3. *Quando actus, quo quis lucratus eſt, lege prohibitus eſt, non autem ipſum lucrum; tunc vocatur turpe lucrum, ſicut eſt in meretricio vel ſimilibus: & tunc de tali eleemoſyna fieri poteſt, quia non tenetur ad reſtitutionem*. Confer etiam hujus p. q. 62. art. 5. ad 2. Bonaven. & Richard. Durand. in 4. diſt. 15. Cæterum etſi meretrices non injuſtè agant accipiendo aliquid pro meretricio;

Quæri tamen poteſt: An licitè recipiant? Videtur Quæſt.
enim quòd non. 1. Quia illicitum eſt aliquid accipere pro actione ſimoniaca; ergo & pro operibus meretricum. C. prob. Quia ſicut in illa actione ita & in iſtis operibus materia, pro qua datur pretium, eſt illicita. Confirm. Sicut enim ſpiritualia vendi non poſſunt propter ſuam præſtantiam: ita nec actus mali propter ſuam vilitatem. Hinc eſt, quòd pro homicidio, injuſto judicio, falſo teſtimonio, furto, rapina, non licet ullam mercedem accipere; quia ſcilicet ejuſmodi actus ſunt intrinſecè mali: cùm igitur meretricium etiam ſit intrinſecè malum; conſequens eſt, quòd nec pro illo poſſint mercedem accipere.

2. Si licitè mercedem acciperent; poſſent de illa facere oblationem, quod tamen prohibetur Deut. 31. per hæc verba, *Non offeres mercedem proſtibuli*. Imò apparet, eas non poſſe de meretricio eleemoſynam facere, quia eleemoſynam unuſquiſque debet facere de ſuo; ideſt de eo, quod ſibi à Deo datum eſt; ut docet Author libri Auguſtino inſcripti de Salut. docum. c. 31.

3. Quod turpiter accipitur non accipitur licitè: ſed meretrices turpiter accipiunt mercedem; ergo non licitè.

4. Meretrices non habent dominium ſui corporis; ergo non poſſunt pro illius uſu pretium accipere.

5. Jura generatim affirmant, ob nullam actionem turpem poſſe accipi mercedem, neque valere pactum de illa; ut lege 26. de Verb. oblig. *Generaliter novimus, turpes ſtipulationes nullius eſſe momenti*. Et lege 123. *Si flagitii faciendi vel facti cauſa concepta ſit ſtipulatio; ab initio non valet*. Lib. etiam 2. Cod. tit. 3. *Pacta, quæ contra leges Conſtitutioneſque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere indubitati juris eſt*.

6. Ex jure canonico conſtat, non poſſe retineri mercedem pro quibuſdam aliis actibus illicitis; ergo idem eſſe debet judicium de turpi lucro meretricum. Ant. patet ex cap. *Cum ſit*, tit. de Jud. ubi *Judæus in uſus pauperum Chriſtianorum erogare cogitur quicquid ex officio, quod inter Chriſtianos habere non debuit, eſt lucratus*. Et cap. *Ad liberandam*, *Qui Saracenis auxilium tulerunt, rerum ſuarum privatione multantur*. Item in lege, *Lucius Titius*, ff. de Jur. fiſc. *Fiſco competere ſtatuitur quicquid rea ſcelere acquiſiviſſe probatur*.

Reſp. communis & vera eſt, Meretrices non illicitè agere, ſi poſt opus impletum aliquid accipiant pro meretricio. Ita B. Thomas quatenus hic in corp. dicit: *Tertio modo eſt aliquid illicitè acquiſitum; non quidem quia ipſa acquiſitio ſit illicita: ſed quia id ex quo acquiritur eſt illicitum; ſicut patet ex eo quod mulier acquirit per meretricium*. Quibus conformia ſcribit infra q. 87. art. 2. ad 2. ut & in 4. Sent. loc. ſup. cit. dicens, Actum quidem ipſum eſſe prohibitum, *ſed non lucrum ſuppoſito actu*. Ita etiam Durandus in 4. d. 15. q. 8. ubi ait: *Acquiſitio ſecundùm ſe non eſt illicita, ſed ſolùm cauſa ex qua acquiritur; quia meretricium eſt illicitum: ſuppoſito tamen meretricio; acquiſitio pecuniæ ex ipſo non eſt ſecundùm ſe illicita, quia illa acquiſitio nulla lege prohibetur*. Ita quoque Cajetanus, Bannes, & Valentia hic, Adrianus in Tract. de Reſtit. Soto lib. 4. de Juſt. q. 7. art. 1. Leſſius lib. 2. cap. 14. dub. 8. Azorius part. 2. lib. 12. cap. 12. Covarruvias ad reg. Peccatum p. 2. §. 2. Sanchez lib. 6. de Matrim. diſp. 20. Toletus lib. 5. c. 21. Et quamvis Navarr. Enchir. c. 17. num. 32. exiſtimet, turpe lucrum non poſſe à meretricibus peti vel retineri, niſi ut eſt donatio quædam virtualis, vel ut quidam actus habendi pro derelicto; alii tamen verius affirmant, quòd ſubſecuto actu, poſſint illud tamquam ſibi debitum ex juſtitia petere & retinere. Ita præter ſupra nominatos, Corduba

lib. 1.

Digitized by Google

lib. 1. q. 32. Roderiquez p. 2. cap. 47. Lopez p. 1. c. 105. Quia pro omni actu pretio æſtimabili poteſt accipi merces: actus meretricius, ſi conſideretur non ut turpis & illicitus, ſed ut naturalis & delectationi hominum accommodus, poteſt pretio æſtimari; ergo poteſt pro illo accipi merces. Confirm. Quando Reſpub. miſeras illas fœminas permittit; in foro judiciali cogit eis ſolvi pretium promiſſum vel ſtatutum: quod non contingeret, ait Dominicus, ſi eſſet donatio. Huc pertinet; tum ipſum nomen meretricis, quod dicitur à merendo; tum Scripturæ ſacræ phraſis, quæ meretrici data mercedes appellat Ezech. 16. *Omnibus meretricibus dantur mercedes*. Mich. 1. *De mercedibus meretricis congregata ſunt*.

Ad 1. Arg. Neg. C. Materia enim, pro qua datur pretium in ſimonia, non tantùm eſt illicita, ſed ſic eſt indebita, ut nullo modo poſſit eſſe materia venditionis & emptionis: cùm conſtet, rem ſacram & ſpiritualem non poſſe pretio æſtimari; ideoque eſſe prorſus invendibilem. Materia verò, pro qua datur turpe lucrum, etſi ſit res illicita; non eſt tamen res invendibilis. Accedit, quòd Dominus Matth. 10. præcepit ſpiritualia gratis dari, *Gratis accepiſtis, gratis date*: de actu autem fornicationis, etſi prohibitum ſit ſub mortali ne fiat; non eſt tamen juſſum, ut ſi committatur gratis committatur; & per conſequens neque prohibitum, ut pro illo merces accipiatur. Quod ſignificat B. Thomas in 4. diſt. 15. docens, Actum eſſe lege prohibitum, ſed non lucrum ex actu: & hujus p. q. 62. art. 5. ad 2. Rem ipſam eſſe illicitam, ſed non dationem pretii pro illa.

Dices: Qui dat vel recipit pretium ob fornicationem futuram ſine dubio peccat; ergo etiam datio pretii eſt illicita. Reſp. Conc. dationem tunc eſſe illicitam. Illicitum quippe eſt dare vel accipere pretium ante fornicationem commiſſam, quia talis datio vel acceptio includit conſenſum in fornicationem: poſt peccatum verò commiſſum, datio & acceptio poteſt eſſe abſque peccato, ſi nimirum detur & accipiatur, non ex complacentia peccati, ſed ratione obſequii vel pacti, vel laboris alteri præſtiti.

Ob. Neque his obſtat objectio Navarri num. 40. dicentis, Quòd omnia jura divina & humana reſpiciunt in peccato magis id quod eſt in genere moris, quàm quod eſt in genere entis; unde videtur conſequens, quòd non licet pro eo aliquid accipere. Ut enim

Reſp. reſpondet Lopez, Jura quidem reſpiciunt actus peccati ſecundùm genus moris, quoad eorum prohibitionem: ſed peccatores, cùm pro illis dant vel exigunt pretium, magis conſiderant iſtos actus ut ſunt voluptuoſi, & uſui humano pro delectatione (quamvis inhoneſta) ex eis capienda accommodi. Neque refert, quòd moralis malitia fornicationis ſit inſeparabilis ab actu. Quia licèt quoad culpam & à parte rei ita ſit; ratio tamen actus delectabilis, ſub qua datur & accipitur pretium pro fornicatione, eſt intellectu & conſideratione ſeparabilis à ratione peccati: neque enim fornicatio, per hoc quòd eſt prohibita ut intrinſecè mala, ſuam naturalem voluptatem amittit, ſub qua ratione pretium datur & accipitur.

Ob. Non obſtat etiam quod Navarrus addit, Licèt actus conficiendi Sacramenta & miniſtrandi illa ſit res temporalis; non tamen poteſt vendi: quia magis attenditur ſpirituale, quod ſine illo non poteſt eſſe, quàm ſubſtantia illius; ſic ergo nec actus qui peccato conjungitur vendi poteſt. Neg. eſt enim C. 1. Quia actus

Reſp. conficiendi & miniſtrandi Sacramenta ſunt ſpirituales ratione principii, de quibus B. Thom. in 4. diſt. 25. q. 3. art. 2. quæſt. 2. docet, quòd vendi non poſſint: non ſimiliter autem actus peccati. 2. Quia moraliter loquendo, actus ſpirituales, qui pertinent ad laborem adminiſtrationi Sacramentorum intrinſecum, non ſunt digni æſtimatione, niſi quatenus referuntur ad ſpirituale miniſterium & ad effectum ſpiritualem: actus autem fornicationis æſtimatione dignus eſt; non ut ordinatur ad peccatum inſeparabiliter ipſi annexum: ſed ſub ratione obſequii quod alteri præbet.

Ex his patet Reſp. ad Confirm. Scilicet actus malos non poſſe vendi quatenus malos, quomodo ſunt viliſſimi; poſſe tamen vendi alia ratione, ſub qua nimirum ſunt pretio æſtimabiles: alioquin ſequeretur, neque veſtes die feſto confectas vendi poſſe: neque lucrum ex negotiatione die prohibito facta comparatum poſſe retineri; quorum tamen contraria certa ſunt.

Quod attinet ad actus malos juſtitiæ repugnantes, cujuſmodi ſunt homicidium, injuſtum judicium, falſum teſtimonium; probabiliter opinantur quidam, non licere pro eis pretium dare vel accipere, & retineri non poſſe ſi acceptum fuerit. Sed cùm illi ipſi non culpent conjugatas pretium ſuæ proſtitutionis accipientes & retinentes: adulterium autem ſit contra juſtitiam; non per omnia ſatis ſibi conſentire videntur. Quapropter cum Bannesio hìc. Roderiquez dicto c. 42. Sanchez de Matrimonio lib. 6. diſp. 20. Leſſio lib. 2. c. 14. dub. 8. potius dicendum videtur, Quòd ante ſententiam Judicis nulla ſit obligatio reſtituendi id, quod quis accepit, ut alium occideret, ut injuſtam ſententiam pronunciaret, ut falſum teſtimonium diceret, & generaliter, ut faceret actum malum, etiamſi juſtitiæ repugnantem, niſi fortè in aliquo particulari crimine per ſpeciales leges aliter diſponatur. Ratio eſt. Quia licèt ejuſmodi opera ſint contra jus divinum: ſi quis tamen ea facere velit pro altero, non tenetur facere gratis, cùm ſint pretio æſtimabilia; non quatenus mala: ſed quatenus uni utilia tali quali utilitate, & alteri damnoſa, laborioſa, periculoſa. Quamvis ergo is, qui talia opera facit, injuſtitiam committat in illum tertium cui nocet, & cui propterea tenetur reſtituere omnia damna; nullam tamen injuſtitiam facit ei à quo pretium accepit; & ideo reſpectu illius ad nullam reſtitutionem tenetur. Confirmatur. Si aliorum ſententia eſſet vera ſequeretur, artificem conductum ad faciendum gladium ei qui parat occidere inimicum, & militem conductum ad militandum in bello injuſto, non ſolùm debere reſtituere damna, in quæ conſenſerunt & auxilium dederunt, ſed etiam mercedem laboris & conductionis, quam à conductore acceperunt: ſequeretur etiam, adulteram teneri ad reſtitutionem eorum quæ accepit pro adulterio; hæc autem omnia falſa ſunt. In eamdem ſententiam facit lex 3. tit. de Condictione ob turpem cauſam lib. 12. ff. *Ubi dantis & accipientis turpitudo verſatur, non poſſe repeti dicimus: veluti ſi pecunia detur ut malè judicetur*.

Dices: Qui accipit aliquid ut faciat bonum, quod tenetur ex juſtitia facere, obligatur ad reſtitutionem, ſicut judex qui accipit pretium, ut juſtè judicet; ergo multò magis obligatur ad reſtitutionem qui aliquid accipit ut faciat quod tenetur non facere. Hinc Auguſtin. epiſtola 45. *Cùm judicia & teſtimonia, quæ nec juſta nec vera vendenda ſunt, iniqua & falſa venduntur, multò ſceleratiùs utique pecunia ſumitur*. Ob.

Reſp. Neg. Conſ. 1. Quia is qui accipit ut faciat quod facere debet, accipit aliam mercedem ab ea, quam habet ad fungendum ſuo officio: non poteſt autem ſalva juſtitia recipi duplex ſtipendium pro eodem labore. 2. Is qui dedit, quaſi coactus dedit, metuens ſcilicet quòd niſi dederit, alter non benè fungetur officio. Qui verò accipit ut faciat quod tenetur non facere; non accipit ſtipendium à coacto, ſed à ſpontaneo, neque accipit duplicem mercedem, ſed ſimplicem. Reſp.

Ad Auguſt. Reſp. Non quia aliquid eſt ſceleratiùs; ideo magis obligat ad reſtitutionem: cùm reſtitutio non ſit niſi ob violatam juſtitiam; peccata verò ideo ſint ſceleratiora, quia magis opponuntur Charitati Dei & proximi. Unde Auguſt. ibidem ſignificat, eum qui pro iniquo judicio aliquid accepit, non obligari ad reſtitutionem ei à quo accepit faciendam: partim cùm dicit, eum accepiſſe à volentibus; ſcienti autem & volenti non fit injuria: partim cùm ſcribit, quòd is qui dedit, vellet quidem repetere, niſi timeret vel puderet emiſſe.

Ad 2. dupliciter poteſt reſpondere. 1. negatione Aſſumpti. Pretium enim carnis licitè poſſidetur; & tamen eadem lege prohibebatur offerri in domo Domini, propter ſuam vilitatem & ſacrorum reverentiam. 2. Cùm legalia dudum ceſſaverint; non foret

nunc

nunc illicitum oblationem de mercede proſtibuli facere & factam recipere, modò abeſſet omne ſcandalum. Ut enim ex B. Thom. tum hic ad 2. tum q. 86. art. 3. ad 1. colligitur, in nova lege ſolùm prohibetur talis oblatio propter ſcandalum & ſacrorum reverentiam.

Ad Confirm. Reſp. Neg. Aſſ. Hactenus enim meretrix facit eleemoſynam, & de ſuo, & de eo quod ipſi datum eſt à Deo, quatenus non facit de alieno, neque de eo quod injuſtè acquiſivit, quamvis acquiſiverit ex opere illicito. Author autem libri allegati ſolùm vult, unumquemque debere facere eleemoſynam, non de injuſtè acquiſitis, ſed de bonis propriis.

Ad 3. Neg. Min. Ut enim habet lex 3. lib. 12. ff. tit. de Condictione ob turp. cauſ. *Meretrix turpiter facit quod ſit meretrix; non tamen turpiter* (hoc eſt non illicitè) *accipit*. Cui legi conſentit Author hic, & q. 62. art. 5. ad 2.

Ad 4. Neg. Conſeq. Quamvis enim mulier non habeat dominium ſui corporis: habet tamen dominium uſus; unde & ad varia ipſum locare poteſt propter mercedem. Si dicas: Poſſe locare ad aliquid licitum. Reſp. Si ad illicitum locat; peccare propter intentionem malam: opere tamen perfecto, poſſe retinere mercedem.

Ob.
Reſp.

Dices: Conjugata mulier non habet poteſtatem ſui corporis; ergo ſaltem illa non poteſt retinere pretium quod pro adulterio accipit. Reſp. Neg. Conſeq. Licet enim uſum ſui corporis viro debeat; manet tamen domina liberæ ſuæ actionis, pro qua ut alteri commoda & delectabili mercedem accipit. Verum quidem eſt, quòd ſi magnam quantitatem ita acquiſiviſſet, eam deberet viro tradere, modò id abſque ſcandalo vel alterius mali periculo fieri poſſet: hujus tamen ratio non eſt, quia non ſit illius quantitatis domina; ſed quia rerum lucratarum adminiſtratio ad virum pertinet, ait Roderiquez: parva autem quantitas cedere poteſt in privatos honeſtos uſus, etiam ignorante viro.

Ad 5. Falſitas aſſumpti manifeſta eſt ex citata ſuperiùs lege 3. lib. 12. ff. Ad Confirmationem Reſp. Iſtis legibus reprobari ac reſcindi ſtipulationes ſeu promiſſiones pro ea actione turpi, quæ per leges puniri ſolet; non ideo tamen acquiſitionem ex tali cauſa factam reddi irritam, neque accipientem fieri inhabilem ad validè acquirendum. Dicendum eſt ergo, quòd antequam fiat turpis actio de qua eſt conventum, pacta ejuſmodi ſunt prorſus invalida: (nemo enim obligare vel obligari poteſt ad peccandum) poſt factam verò, etiam invalida ſunt ad hunc effectum, ut ex illis oriatur actio civilis, qua in judicio vel peti poſſit promiſſum, vel repeti datum; non autem ad hoc, ut datum ratione laboris impenſi, vel periculi cui ſe pro altero expoſuit, reſtituendum ſit ante condemnationem. Vide Covarruviam ad regulam Peccatum, p. 2. §. 2. Et Cordubam lib. 1. q. 32. Qui addunt, Si quis contendit, Iſtiuſmodi conventiones quoad omnes effectus reprobari; hoc eſſe in pœnam: pœnam autem illam non deberi ante condemnationem judicis.

Ad 6. Neg. Conſ. Illæ enim leges ſunt ſpeciales, nec debent extendi ad omnes alios: textus enim capituli *Cum ſit* expreſsè habet, hoc eſſe extendendum ad Paganos; quod non fuiſſet exprimendum, ſi ad omnes univerſaliter extenderetur. Deinde. Capitula iſtius tituli de Judæis, cùm ſint pœnalia, non obligant ante ſententiam Judicis; ait Valentia. Lex autem de jure fiſci nihil probat. Eſt enim particularis in illo caſu, ubi mulier marito venenum propinaverat; quæ idcirco etiam poſt mortem condemnatur, ut bona quæ probari poſſunt ſcelere acquiſita, fiſco addicantur.

Ex his conſequenter eſt dicendum, quòd non ſolùm meretrices palam expoſitæ, ſed etiam aliæ, quæ vel clanculum exponuntur, vel tantùm ſemel aut bis labuntur, poſſint abſque peccato recipere & retinere mercedem; ſive ſint conjugatæ ſive non; ſive virginitatem profeſſæ ſive ſolutæ. Cùm enim actus, cui ſerviunt, poſſit quadam ratione pretio æſtimari; parum refert, an vendatur publicè, an ſecretè, an ab ea quæ ſuſcipit quaſi officium vendendi, an ab alia: modò tamen neque accipiant mercedem ab eis qui non poſſunt dare; cujuſmodi ſunt Religioſi, & alii, qui ſic alienæ poteſtati ſubjecti ſunt, ut uſum bonorum ſuorum non habeant: neque dolo vel fraude extorqueant plus quàm oporteat; alioquin tenerentur reſtituere. Unde quæ fingit ſe Virginem, cùm non ſit, vel quæ promittit quòd non admittet alium, ſed promiſſionem non ſervat; obligata eſt ad reſtituendum illud, quod tali via plus extorſit. Si autem abſque vi, fraude, & dolo extrahit blandis ſuis verbis plus ſolito; non obligatur reſtituere. Vide Roderiquez p. 2. cap. 42. Dominicum lib. 4. q. 7. art, 1. Covarruviam loc. ſup. cit.

Sed Quæritur: An miles ſit de numero illorum, qui dare non poſſunt. Videtur enim quòd ſic, propter legem, *Si Ancillam*, lib. 6. Cod. tit. de Donat. ubi dicit Imperator, quòd milites non poſſint dare ſuis concubinis. Reſp. tamen negativa verior eſt. Nam & donatio à milite facta meretrici valida eſt ob rationes quæ pro aliis adductæ ſunt. Lex autem illa vel non vetat juſtum pretium, ſed largiorem donationem; ut interpretatur Dominicus: unde non dicit, nihil poſſe militem dare meretrici, ſed militem non eſſe fictis adulationibus ab ea ſpoliandum: vel ſolùm obligat poſt latam ſententiam. Concedit enim militi jus repetendi in judicio quod donavit concubinæ: ſed non reddit eam inhabilem ad recipiendum; ut docet Adrianus in Tract. de Reſt.

Quæſt.
Reſp.

Circa Reſp. Ad 2. quæri poſſet de acquiſitis per ludum, & per ſimoniam: ſed hoc ad q. 110. illud ad q. 168. pertinet.

De Reſp. Ad 3. diximus hujus q. art. 6. quæſ. 2. ad 5. & dicetur inferiùs q. 65. art. 7.

ARTICULUS VIII.

Utrùm ille, qui eſt in poteſtate alterius conſtitutus, poſſit eleemoſynam facere.

RESPONDET, Eum qui alienæ poteſtati ſubjectus eſt non poſſe facere eleemoſynam de illis bonis, ſecundùm quæ eſt alteri ſubjectus abſque ejus conſenſu expreſſo vel interpretativo; quæ doctrina eſt communis. Quia omnes conveniunt, eleemoſynam non poſſe fieri de bonis alienis vel de illis, quorum adminiſtratio & diſpenſatio eſt penes alienum. Ex his ergo ſequitur, nec Religioſum abſque Prælati; nec filium abſque parentum; nec uxorem abſque mariti; nec ſervum abſque domini conſenſu poſſe facere eleemoſynam de bonis alterius poteſtati vel diſpoſitioni ſubjectis, niſi occurreret extremam vel quaſi extremam neceſſitatem patiens: quo caſu, quilibet prædictorum poſſet eleemoſynam facere, etiamſi Superior prohiberet; quia talis neceſſitas facit omnia communia.

Reſp. neg.

Circa Reſp. Ad 1. obſervandum eſt, Monachum, qui habet diſpenſationem ſibi commiſſam, poſſe eleemoſynas facere, quas alii procuratores ejuſdem Ordinis facere ſolent: qui verò nullam habet diſpenſationem, & eſt in Monaſterio, non poteſt dare ſine licentia, niſi fortè in abſentia Superioris aliquid modicum ſub ſpe ratihabitionis; hoc enim ipſi licere tradit B. Thom. in 4. diſt. 15. q. 2. art. 5. quæſt. 4. & poſt eum Sylveſter verbo Eleemoſyna q. 5.

Quatenus Religioſi poſſint eleemoſynam facere.

Extra Monaſterium verò exiſtens, ut cauſa ſtudiorum, peregrinationis, vel negotii alicujus peragendi; ex his quæ ſibi ad victum & uſum conceduntur, eleemoſynam facere poteſt: quia licentia Superioris, quæ permittit eum aliqua ſervare & expendere, permittit etiam ut partem conſumat in eleemoſynis. Imò ſi in Monaſterio concedatur ei facultas utendi & expendendi quædam in pios uſus pro ſua voluntate; eo ipſo conceditur eleemoſynam facere. Sed

QUÆ-

Digitized by Google

QUÆRITUR I.

An Religioſus exiſtens in Monaſterio, & ſibi ſubtrahens de illis, quæ Prælatus ei conceſſit ad victum aut veſtitum, poſſit inde facere eleemoſynam.

Quæſt.

EADEMQUE moveri poteſt quæſtio de rebus illis, quas vel à parentibus accipit, vel à divitibus eleemoſynam ipſi facientibus, An ſcilicet poſſit eleemoſynam de talibus facere.

Reſp.

Reſp. Non poſſe, niſi rationabiliter putetur Superior conſentire: Quicquid enim habet vel acquirit ſimplex Religioſus eſt Monaſterii: ipſe autem eſt incapax, non ſolùm dominii, ſed etiam legitimi uſus, niſi quatenus is à Superiore conceditur.

QUÆRITUR II.

Alia quæſt.

AN Religioſus Paſtoratum aut aliud aliquod beneficium habens liberè poſſit de fructibus ſui Beneficii dare eleemoſynas, & in alias pias cauſas.

Navarr. lib. 3. Conſil. conſ. 12. de Statu Monach. affirmat. Quia ut nihil iſtorum fructuum eſt Religioſi quoad dominium; ita omnes ſunt ejus quoad jus adminiſtrandi & diſpenſandi: omnis enim titulus Beneficii canonicè obtenti tribuit facultatem diſponendi redditus in congruam ſui ſuſtentationem & pia opera; cùm is, qui eſt adminiſtrator beneficii, ſit etiam adminiſtrator fructuum. Sciendum autem, quòd ubi iſte Religioſus fuerit à Beneficio amotus, ſicut non habet ampliùs adminiſtrationem, ita non poteſt pecuniis ſuis, quas ſecum attulerit ad Monaſterium, liberè uti pro eleemoſynis vel aliis piis cauſis, ſed ſubeſſe debet diſpoſitioni Superioris.

Quid de Religioſo habente Paſtoratum in ſuo Monaſterio, eique incorporatum; ex dictis Reſol. Var. p. 1. verbo *Religioſus* 1. petendum eſt.

Quatenus uxores poſſint dare eleemoſynam.

In Reſp. ad 2. obſerva, id quod ſupra diximus, uxorem non poſſe abſque conſenſu mariti facere eleemoſynam, eſſe intelligendum de bonis omnibus ſive dotalibus ſive aliis, quorum adminiſtratio eſt penes virum. Quia licèt mulier aſſumatur ad ſocietatem, & quoad ipſum actum Matrimonii ſit æqualis; tamen in his, quæ ad diſpoſitionem domus rerumque communium diſpenſationem pertinent, vir eſt caput mulieris. Sunt nihilominus aliquot caſus, quibus uxori licet eleemoſynam facere viro inconſulto.

1. Eſt. Quando habet bona paraphernalia, hoc eſt bona quæ præter dotem uxori dantur à parentibus aut aliis in ſuos uſus.

2. Si dotem ad ſuſtentandum ſufficientem viro dederit, & nihilominus arte vel induſtria quædam lucretur, non deſerendo debitam familiæ adminiſtrationem. De hoc enim lucro ut & de paraphernalibus liberè poteſt eleemoſynam facere; niſi vel conſuetudo vel ſtatuta Provinciæ aliter decernant. Quomodo quibuſdam locis obſervant, ut omnia uxoris & mariti bona, ſive ante Matrimonium ſive illo durante acquiſita, commonia ſint ſaltem quoad uſum, ac diſpenſationi mariti ſubjaceant.

3. Quando uxor nihil quidem habet præter dotem, ſed conſuetudo regionis eſt, ut uxores dent modicas eleemoſynas panis, vini, cereviſiæ, minutarum pecuniarum. Tunc enim ſine ſcrupulo poteſt facere ſecundùm conſuetudinem aliarum mulierum ſuæ ſortis: & licèt maritus aliquando prohibeat; ipſa tamen poteſt credere, vel quòd maritus ſolùm velit prohibere exceſſum, vel quòd etiam illi placeret hic & nunc dari, ſi præſentem pauperis neceſſitatem videret. Si autem conſtaret, quòd maritus omninò nolit quippiam dari, ne quidem illud moderatum, quod communiter dari ſolet ab iis, quæ ſunt ejuſdem conditionis; quidam opinantur, uxorem tunc debere ab eleemoſyna facienda abſtinere: ſed contrarium eſt verius. Partim quia conſuetudo tribuit illi jus: partim quia maritus tenetur hoc ei permittere. Tenetur enim maritus præſtare uxori omnia, quæ ad victum decentemque ejus ſtatum pertinent: ad ſtatum autem ejus pertinet, ut ea faciat, quæ faciunt honeſtæ mulieres ejuſdem conditionis, inter quæ ſunt eleemoſynæ; ergo vir tenetur permittere ut eas faciat: quod ſi nolit; ipſa poteſt uti jure ſuo.

4. Quando uxor dat eleemoſynam ad impediendum temporale vel ſpirituale damnum mariti; ſicut fecit Abigail 1. Reg. 25. Si ergo ipſe ſit valdè avarus & ſceleratus: uxor autem occultè faciat moderatas eleemoſynas ad avertendum iram Dei, & ut Deus ipſum ad ſaniorem mentem reducat; non eſt exiſtimanda peccare, ſed utiliter gerere negotium mariti & ſuum.

5. Quando maritus eſt amens vel abſens. Tunc enim adminiſtratio ad ipſam devolvitur, niſi aliter ſit proviſum. Dicit quidem Navarr. c. 17. num. 154. quòd hoc caſu non poteſt dare ad ſummum plus quàm maritus mentis compos & præſens largiri ſolebat: ſed Palud. & Sylveſter ſine reſtrictione affirmant, eam tunc poſſe facere eleemoſynam, ſcilicet ſecundùm ſuum ſtatum & dictamen rectæ rationis.

6. Si maritus certum aliquid ei deputavit pro victu, & ſibi conceſſit ut de reſiduo faciat eleemoſynam.

7. Si vel ex conceſſione mariti, vel aliunde penes eam ſit diſpenſatio & adminiſtratio familiæ.

Quando filius poteſt facere eleemoſynam.

Circa Reſp. ad 3. obſervandum eſt filiumfamilias ordinariè non poſſe dare eleemoſynas abſque conſenſu parentum; *Niſi panem & hujuſmodi, quæ non inferunt ſenſibile damnum, de quibus ſatis conſtare poteſt quòd parentibus placeat*; ut loquitur Author in 4. dicto art. 5. quæſt. 2. Si tamen de conſenſu patris iter faciat, ſi ſtudiorum cauſa abſit, ſi negotia parentum gerat abſens; poteſt tuta conſcientia eas eleemoſynas facere, quas erogare ſolent alii filii paris conditionis: & generaliter omnes illas, quas bona fide credit placere patri ut per eum fiant. Si etiam parcè vivendo ſubtrahit ſibi aliquid de illis, quæ ad victum ſunt conceſſa; poteſt de eo facere eleemoſynam. Atque hæc de bonis quæ ſunt parentum.

Sed cùm filii poſſint habere bona quædam propria, quæ vocari ſolent peculium; ſciendum eſt, filium poſſe, etiam invito patre, facere eleemoſynam de peculio caſtrenſi, & quaſi caſtrenſi, non autem de peculio adventitio & profectitio. Ratio eſt. Quia peculii caſtrenſis & quaſi caſtrenſis filius habet dominium & liberam adminiſtrationem: peculii autem adventitii habet quidem proprietatem, ſed non adminiſtrationem quamdiu filius eſt ſub poteſtate patris; profectitii verò etiam proprietas eſt penes patrem. Peculium caſtrenſe dicitur, quod militando acquirit. Quaſi caſtrenſe, quod acquirit ex officio publico vel beneficio. Adventitium, quod vel induſtria vel dono ita acquirit, ut nullam ex bonis paternis ducat originem. Profectitium, quod provenit à patre, vel quod ejus cauſa donatum eſt.

Quid peculium caſtrenſe.

Petes: Si filius aliquid ludo lucrifecerit, an id poſſit pauperibus erogare? Reſp. Si pecunia, quam ludo expoſuit, ſubjiciebatur adminiſtrationi patris, ſimiliter ſubjecta videtur ea quæ per lucrum accedit; atque ita non poteſt erogari in pauperes ſine patris conſenſu, ſaltem tacito: quem ſi bona fide præſumat filius; tutò poteſt largiri pauperibus. Si verò pecunia, quam ludo expoſuit, non ſubjiciebatur adminiſtrationi patris; apparet quòd nec ea quam lucratur debeat illi ſubjici, atque adeò liberè poſſit ipſam in eleemoſynas erogare.

Qualiter famuli poſſint dare eleemoſynam.

Pro Reſp. ad 4. nota, famulos & famulas non poſſe de bonis dominorum ſine illorum conſenſu facere eleemoſynam: poſſe autem de mercede ſui ſervitii. B. Thom. in 4. dicto art. 5. quæſt. 3. ſignificat, eos poſſe etiam panem & hujuſmodi, quæ non inferunt ſenſibile nocumentum, de bonis dominorum elargiri pauperibus; ſed intelligendus eſt præſupponere conſenſum, ſicut expreſſit quando loquebatur de filiis: neque enim ejus intentio eſt, quòd ſervi ſint melioris conditionis quàm filii. Neque refert, quòd famuli ſæpe habent adminiſtrationem rerum ſui domini. Quia non ſunt diſpenſatores quaſi poteſtatem aliquam in rem domini habentes, ſed quaſi tractantes eam in utilitatem domini & ſub ejus beneplacito.

Quæri hic ulteriùs poſſet: Num pupilli & qui ob De pupillis.
pro-

Digitized by Google

prodigalitatem ſunt ſub tutela conſtituti poſſint facere eleemoſynas? Reſp. Probabile eſſe, quòd poſſint facere modicas ob præſumptum conſenſum Tutoris, non autem magnas.

An verò ipſe Tutor poſſit eleemoſynas facere de bonis pupilli ejus nomine; Quæritur

Lorcas & Azorius ſimpliciter affirmant. Quorum opinionem veram eſſe credimus in extrema vel urgenti pauperum neceſſitate; non autem in communi; niſi vel ſpecialiter hoc ſit Tutori conceſſum; vel temporalis aut ſpiritualis aliqua neceſſitate pupilli ſeu prodigi poſtulet fieri pro ipſo eleemoſynam. Ita ſentit Turrianus diſp. 84. dubio 2. Ratio eſt. Quia Tutores ſolùm habent adminiſtrationem, eamque ſub onere reddendarum rationum: ſi ergo quippiam de bonis pupilli vel prodigi eſt in eleemoſynas erogandum; potiùs hoc faciendum videtur quando redduntur rationes, aut aliàs cum conſenſu eorum, qui rationes audiunt.

Articulus IX.

Art. 9. probat, Eleemoſynam magis dandam eſſe propinquioribus quàm aliis, cæteris paribus. Quia *Si quis ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet; Fidem negavit, & eſt infideli deterior* 1. ad Tim. 5. Si tamen contingat, vel ſanctiorem, vel ad commune bonum utiliorem magis indigere; potiùs illi facienda erit eleemoſyna, quàm propinquo: maximè ſi non ſit multùm conjunctus, & ſi non magnam neceſſitatem patiatur. Conferantur quæ diximus q. 26. art. 7. & q. 31. art. 3.

Circa Reſp.

QUÆRITUR I.

Utrùm eleemoſyna ſit malis hominibus facienda.

Videtur quòd non. 1. Quia Sapiens Eccleſiaſtici 12. dicit: *Da miſericordi, & ne ſuſcipias peccatorem. Benefac humili, & non dederis impio.*

2. Eleemoſyna, quam Dominus Matthæi 25. laudat, ea eſt, quæ fit fratribus Chriſti: *Quamdiu*, inquit *feciſtis uni ex fratribus meis minimis mihi feciſtis.* ſed mali non ſunt fratres Chriſti; ergo non oportet eis dare eleemoſynam.

3. Eleemoſyna eſt facienda illis, qui cùm defecerimus, poſſint nos recipere in æterna tabernacula, Luc 16. atqui hoc non poſſunt nobis præſtare mali; ergo non debemus facere eleemoſynam malis.

Reſp. Reſp. certa eſt, Eleemoſynam eſſe faciendam pauperibus, etiamſi flagitioſis. Quia ex Charitatis præcepto tenemur eos diligere, ut dictum fuit q. 15. art. 6. & 8. *probatio* autem *dilectionis, exhibitio eſt operis*, ait Greg. hom. 30. in Evang. Confirm. ex Tobiæ 4. *Noli avertere faciem tuam ab ullo paupere.* Luc. 6. *Omni petenti te tribue.* Ad Gal. 6. *Operemur bonum ad omnes.* Matth. 5. *Benefacite his qui oderunt vos.* Ad Rom. 12. *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum.* Ex quibus ſequitur etiam, quòd inimicis debeamus facere eleemoſynam, niſi ſint inimici Reip. contra quos geritur juſtum bellum. Privatos enim inimicos debemus ex Charitate ſic diligere, ut etiam temporalia bona eis velimus ac tribuamus, ſi opus fuerit: neque nobis licet eorum mortem procurare. Inimicos autem Reipub. debemus diligere in ordine ad ſalutem Animæ, ſed non in ordine ad vitam corporalem, quando licet eos interficere.

Quæſt. Petes: Quid ſi inimicus in extrema neceſſitate conſtitutus ita machinetur tibi vel alteri mortem, ut omninò certum ſit, ipſum, ſi vixerit, fore aggreſſorem ad te interficiendum; an tenearis eum juvare? Quidam ſimpliciter reſpondent, Te non teneri. Iſte enim eſt caſus ſingularis, in quo potes non ſtare eleemoſynam, quamvis ſit extrema neceſſitas. Nam Charitas non dictat, neceſſariò eſſe ſubveniendum malis cum tanto noſtro vel aliorum detrimento. Neque refert, quòd non liceat prævenire aggreſſorem, ipſum aggrediendo. Quia ſaltem videtur licere non conſervare ſeu non tueri ejus vitam, quando certò timetur vitæ diſpendium. Ita Lorcas diſp. 37.

Verumtamen ut in extrema talis hominis neceſſitate poſſit ei negari ſubſidium, diligenter eſt perpendendum, non tantùm an conſtet, quòd futurus ſit aggreſſor, ſed etiam quòd ſit te occiſurus, quòdque veriſimiliter non poteris mortem ab eo inferendam declinare. Si enim potes declinare; non licet opem ei negare.

Ad 1. Arg. Reſp. Sapientem ibi non agere de eleemoſyna in neceſſitate facienda, ſed generaliter de collatione beneficiorum, quæ vel ex amicitia vel ex juſtitia diſtributiva fiat. In hac autem facienda magnus habendus eſt delectus, ut conferantur dignis, qui benè tum in conferentis tum in aliorum utilitatem ſint beneficiis uſuri: unde dicit, *Da miſericordi*, hoc eſt ei, qui per eleemoſynas ambit Dei miſericordiam: *& ne ſuſcipias*, id eſt ne adjuves, *peccatorem*. Addit etiam, non eſſe dandam impio, quin potiùs prohibendum ne panes illi dentur, hoc eſt, arcendum eum eſſe à convictu & communione familiari, ne per tuum convictum & familiaritatem potentior te fiat. Quòd ſi de eleemoſyna, præſertim in neceſſitate facienda loqueretur; non diceret, *Ne in ipſis potentior te ſit*: quia non eſt periculum, ne pauper, maximè is qui eſt in neceſſitate, ex eleemoſyna divitis fiat potentior ipſo.

Ad 2. Neg. Conſ. Quamvis enim mali non ſint actu fratres Chriſti; ſunt tamen fratres potentia: & dum eis fit eleemoſyna; fit Chriſto, ſi propter Chriſtum fiat. Loquitur autem ibi Chriſtus de eleemoſynis bonis facta, quia illa magis propriè cenſetur facta Chriſto, utpote facta vivo ejus membro.

Ad 3. Reſp. Eleemoſynam non ſolis illis eſſe faciendam, qui poſſunt nos recipere in æterna tabernacula, ſed etiam aliis; quamvis ubi cætera ſunt paria, potiùs illis facienda ſit. Cùm autem fit peccatoribus: licèt ipſi non orent pro benefactore; nihilominus benefactor non perdit mercedem, quia eleemoſyna pro ipſo exorabit ab omni malo, Eccleſiaſtici 29.

QUÆRITUR II.

Utrùm Eleemoſyna ſit facienda illis, qui ita ſunt voluntariè pauperes, ut ſi vellent, non egerent.

Pro Reſponſione ſit

Concluſio I.

Illis, qui patiuntur paupertatem involuntariam ex naturali vel humano defectu provenientem, facienda eſt eleemoſyna. Quia in illis invenitur objectum miſericordiæ, nec poſſunt ſibi ſubvenire.

Concluſio II.

Illis, qui ſunt voluntariè pauperes propter Chriſtum, ſive ſint in Religione ſive extra, etiam facienda eſt eleemoſyna. Quia ob juſtam cauſam divitiis renuntiantes ſe egenos reddunt, atque adeò reperitur etiam in illis objectum miſericordiæ.

De Religioſis agit B. Thom. q. 187. artic. 3. 4. 5. & Opuſc. contra impugnantes Relig. De aliis, aperta quoque eſt ratio. Sequuntur enim illi conſilium Evangelicum, ut tempus impendant in orationibus & aliis bonis operibus, ut patet in S. Alexio 17. Julii. De utriſque agit Medina tract. 5. de Eleemoſyna q. 9. dubiis 2. & 3.

Concluſio III.

Illis, qui voluntariè ſunt pauperes, non voluntate virtutis, ſed ignaviæ & otioſitatis; cujuſmodi ſunt validi mendicantes, qui cùm poſſent honeſtis artibus vel labore victum comparare, hoc nolunt, ſed otio vacant, non eſt neceſſe facere eleemoſynam: quin potiùs meritò deberet à Chriſtianis Magiſtratibus

contra illo agi, ut vel laborent, vel de Urbibus exeant. Partim quia *Multam malitiam docuit otioſitas*; Eccleſiaſtici 33. Partim quia talibus eleemoſynam dare, eſt ipſorum ignaviam fovere. Partim denique, quia non licet eis vivere ex eleemoſynis, cùm ſibi ipſis ſufficientes ſint, ſi velint; *Utilius*, ait Auguſt. epiſt. 48. *eſurienti panis tollitur, ſi de cibo ſecurus juſtitiam negligat; quam eſurienti panis frangitur, ut injuſtitia ſeductus acquieſcat*, & refertur 5. q. 5. cap. *Non omnis*. Hinc eſt, quòd *Lex civilis imponit pœnam validis mendicantibus, qui non propter utilitatem vel neceſſitatem mendicant*, ait B. Thom. dicta q. 187. art. 5. ad 3. extat ea lex lib. 11. Cod. tit. 25. de Validis mendicantibus, ac inſuper alia Novella 80. tit. 9. cap. 5. Senatus etiam conſulto Pariſienſi anno 1532. mendicantes validi foſſis urbium viiſque publicis addici jubentur. Videri poſſunt Medina, dictæ quæſt. 8. dubio 5. Turrianus diſp. 8. & Lorcas hic.

Cæterum cavere oportet, ne nimis curioſè velit quis ſcrutari pauperes pauperumve conditiones, contra quos diſputat Chryſoſtomus homilia, cui titulus eſt, *Ne ſcrutemur pauperes curioſè*, & homilia 21. in epiſtolam ad Romanos, ac rurſum hom. 11. in epiſtolam ad Heb. relata capitulo *Quieſcamus*, diſt. 42. Quia majus periculum eſt in ſevero pauperum examine quàm in negligenti: tum quia plures ſunt, qui præ verecundia horrent declarare ſe eſſe pauperes, quàm qui ſe pauperes fingunt; atque ita per ſeverius examen facilè fit, ut prætereantur pauperes honeſti & pudibundi: tum quia minus eſt incommodi, dare cuilibet propter Deum petenti, quàm negare. Nam qui dat, mercede non carebit, ſive is qui petit ſit verus, ſive ſimulatus pauper: Qui autem negat, mercedem eleemoſynæ non habebit, poteſtque fieri quòd neget illi, cui dare debuerat. Hinc Auguſtinus lib. de quinque hæreſibus cap. 4. *Diſcite Chriſtiani, ſine diſcretione hoſpites ſuſcipere, ne fortè cui domum clauſeritis, cui humilitatem negaveritis; ipſe ſit Chriſtus*. Debent ergo Magiſtratus aliquam diligentiam adhibere, ne qui ſuo vitio egent, cùm laborare poſſint, ſua mendicitate gravent Rempublicam; non oportet tamen ut rigidum examen faciant. Privati verò, prudenter cuicumque propter Deum petenti largiuntur abſque ullo examine; niſi conſtet de indignitate pauperis.

Petes: An ſaltem ille rigor ſit laudabilis, ut pauper non ſinatur mendicare, vel non adjuvetur, niſi prius fuerit ſacramentaliter confeſſus. Reſp. Laudabilem admodum eſſe ſacramentalem Confeſſionem requirere; non videri tamen laudabile, ut ſemper & citra ullam exceptionem ipſa exigatur, priuſquam pauper vel de bonis pauperum adjuvetur, vel mendicare permittatur: Partim quia periculum eſt, ne pretextu curæ ſalutis Animæ occidatur in corpore: partim quia etiam malis, imò & Infidelibus ſi indigeant, eleemoſyna eſt facienda. In talibus ergo prudentia ſervanda eſt.

QUÆRITUR III.

Quid dicendum de illis Magiſtratibus, qui ſolos pauperes indigenas mendicare permittunt, extraneos omnes à ſuis urbibus expellunt.

RESP. Magiſtratum primam quidem curam debere habere de pauperibus indigenis: ſi tamen omninò excludant advenas, & peregrinos egentes; non benè faciunt. 1. Quia ſic tolleretur hoſpitalitas in Scriptura plurimùm commendata.

2. Quia Charitas Charitatiſque actus extendunt ſe, non ſolùm ad cives & indigenas, ſed etiam ad peregrinos & advenas.

3. Quia multi ſunt pauperes, qui non poſſunt in locis ſuis naturalibus habitare; ſive quia ſunt exules; ſive quia ibi habet inimicos eorum vitæ inſidiantes; ſive quia bonis ſuis ibi exciderunt, vel dedecus tale paſſi ſunt, ut melius eis ſit natale ſolum deſerere, quàm in eo manere; ſive quia loco pœnitentiæ injunctum eſt illis ut Patriam mutent; ſive ob alias cauſas.

4. Quædam Urbes & Pagi ſunt vel incurſione hoſtium, vel incendio, vel aliis ex cauſis ita extenuati, ut vix ibi reperiantur qui abundent; unde ergo vivent pauperes talium locorum? Hinc Ambroſius lib. 3. Off. cap. 7. multis docet, peregrinos tempore famis Urbe non arcendos. Et in hanc ſententiam videri poſſunt Medina dicto Tract. de Eleemoſyna q. 7. & Lorcas hic.

QUÆRITUR IV.

An homini avaro, qui propriis rebus non vult uti, & propterea indiget, facienda ſit eleemoſyna.

RESP. Non eſſe faciendam: Quia habet unde ſibi ſubveniat; ideoque non revera indiget, niſi quantùm ſtimulante avaritia cupit indigere. Poſſet nihilominus tanta ejus eſſe neceſſitas & tam depravatus animus, ut teneremur ei ſubvenire, ſed ex ejus bonis, non ex noſtris: quamvis ipſe putaret, quòd non de ſuis juvaretur, ſed de alienis.

ARTICULUS X.

ART. 10. tradit, Eleemoſynam eſſe faciendam abundanter ex parte dantis, ita ut laudabile ſit, quòd unuſquiſque det multum ſecundùm proportionem ſuarum facultatum, juxta illud Tobiæ 4. *Si multum tibi fuerit, abundanter tribue*: Unde & de viro juſto ſcribitur Pſ. 111. *Diſperſit, dedit pauperibus*. Et 2. ad Cor. 9. *Qui parcè ſeminat, parcè & metet: & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet*. Ex parte verò ejus cui datur laudabile eſt ita facere abundanter eleemoſynam, ut tollatur ejus indigentia: ſed non ſic ut abundet uſque ad ſuperfluitatem.

Ad id quod hic ſolet quæri: Utrùm ſit melius dare eleemoſynam pluribus, ita ut nullorum neceſſitas tollatur: an paucioribus, tollendo ipſorum neceſſitatem; non poteſt una generalis reſponſio dari: quandoque enim unum eſt melius, quandoque alterum. Prius Quando illi plures, vel notabile levamen inde ſentiunt, vel etiam ab aliis tantumdem accipiunt, ita ut revera ſufficienter adjuventur. Poſterius Quando ita ſunt multi, & eleemoſynæ ita exiguæ, ut vix ſentirent aliquid commodi. Item quando paucorum neceſſitas eſt magna: plurium verò ſolùm communis.

QUÆSTIO XXXIII.

De correptione fraterna.

ETSI non rarò correptio & correctio fraterna confundantur; ac pro eodem habeantur; ſi tamen vim verborum ſpectemus, non ſunt prorſus eadem: fraterna enim correptio eſt admonitio ſeu reprehenſio facta ut frater emendetur, ſive interim ſequatur emendatio ſive non. Correctio verò eſt ipſa emendatio; juxta illud Aug. lib. 1. de Civ. cap. 9. *Nolunt plerumque corripere, cum fortaſſe poſſint corrigere*. Vocatur autem hæc admonitio ſeu correptio fraterna: partim quia non fit authoritate judiciaria tamquam à Superiore ad punitionem agente, ſed à fratre ut fratre, ſeu ut proximi fratris bonum procurante, ſcilicet ejus emendationem: partim quia fraternè ac ſuaviter fieri debet; *Nolite*, ait Apoſtolus 2. ad Theſſ. 3. *quaſi inimicum exiſtimare, ſed corripite ut fratrem*.

ARTICULUS I.

ART. 1. docet, Correptionem fraternam eſſe actum Charitatis. Quia correptio fraterna ordinatur ad removendum malum fratris, ſcilicet peccatum: removere autem malum alterius ejuſdem eſt rationis, ſicut bonum ejus procurare; procurare autem fratris bonum pertinet ad Charitatem. Cæterum ſicut de eleemoſyna dictum fuit quæſt. 32. artic. 1. quòd ſit actus Charitatis imperatus, ſed elicitus à miſericordia; ita conſequenter eſt dicendum de fraterna correptione, quæ eſt eleemoſyna ſpiritualis,

Correptio fraterna eſt actus Charitatis.

quòd

quòd ſcilicet ſit actus Charitatis, quia ab ea imperatus, ac etiam miſericordiæ, quia à miſericordia elicitur, & mediante miſericordia imperatur. Unde B. Thom. in reſp. ad 2. ſcribit. Quòd principaliter eſt actus Charitatis quaſi imperantis, prudentiæ verò ſecundariò quaſi exequentis & dirigentis actum. Huc pertinere poteſt illud Pſalmi 140. *Corripiet me juſtus in miſericordia*.

Ob. Dices: Removere malum alterius eſt ejuſdem rationis ſicut procurare bonum ejus, ut ſupra dictum eſt: ſed procuratio boni non elicitur ab alia virtute quàm Charitate; ergo nec remotio mali. Reſp. Reſp. diſt. Subſump. Si enim ſolùm conſideretur communis ratio boni; illud eſt verum: ſi autem conſideretur bonum ſub aliqua peculiari ratione; eſt falſum. Nam procurare bonum ſub ratione debiti pertinet ad juſtitiam: procurare autem bonum ſub ratione relevationis miſeriæ alterius, pertinet ad miſericordiam; ut B. Th. tradidit q. 31. art. 1. ad 3.

Quid fraterna correptio. Ex his definiri poteſt fraterna correptio eſſe Actus miſericordiæ atque adeò Charitatis, quo per convenientem ſermonem ſubvenitur ſpirituali neceſſitati alterius, conando eum ad emendationem perducere. Manifeſtè autem diſtinguitur à correptione juridica, quæ licèt poſſit ac debeat à Charitate imperari, ſicut & alia Chriſtianorum opera, juxta illud 1. ad Cor. 16. *Omnia veſtra in Charitate fiant*; ſecundùm ſe tamen non eſt actus Charitatis, ſed juſtitiæ, quia per ſe primò non ordinatur ad emendationem delinquentis, ſed ad bonum commune; unde nec fit per ſolum ſermonem, ſed interdum etiam per punitionem, quæ ad juſtitiam vindicativam pertinet.

Dices: Augu. Enchir. cap. 72. ſcribit, Eum, qui emendat verbere in quem poteſtas datur, vel coercet aliqua diſciplina, & tamen peccatum ejus quo ab illo læſus eſt aut offenſus, dimittit ex corde, vel orat ut ei dimittatur; non ſolùm in eo quòd dimittit atque orat, verùm etiam in eo quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemoſynam dare, quia miſericordiam præſtat; ergo correptio juridica eſt actus Charitatis & miſericordiæ. Reſp. Neg. Conſ. Loquitur enim ibi Aug. non de correptione juridica, quæ principaliter in ſalutem Communitatis inſtituitur; ſed de fraterna. Neque refert, quòd loquatur de correptione per pœnam inflictam ab eo, qui poteſtatem habet eam inferendi. Ut enim ex q. 65. artic. 2. liquet, & pater filium, & dominus ſervum, & alii Superiores ſuos inferiores poſſunt interdum corripere, & corripiendo pœnam infligere ea ſpe & intentione, ut faciliùs emendentur; quod ad miſericordiam pertinet. De tali autem correptione loqui Auguſtinum manifeſtum eſt: loquitur enim & de corripiente ad emendationem, & inferente pœnam emendatoriam.

ARTICULUS II.

Utrùm correptio fraterna ſit in præcepto.

VIDETUR quòd non. 1. *Qui enim arguit impium, ſibi maculam generat*, Prov. 9. Hinc Oſeæ 4. *Non arguatur vir*: & Amos 5. ubi de multis peccatis ſermo eſt, additur: *Prudens in tempore illo tacebit*.

2. Præceptum eleemoſynæ corporalis non obligat, quando miſeria proximi eſt ita voluntaria, ut ipſemet poſſit eam tollere, ſecundùm ea quæ dicta ſunt q. 34. artic. 9. q. 2. concl. 3. atqui miſeria peccatoris eſt illo modo voluntaria; ergo non eſt præceptum ad faciendum ei eleemoſynam, ipſum corripiendo.

3. Peccator non tenetur ſtatim converti ad Deum per veram contritionem; ergo neque tenetur quiſpiam eum, ſtatim ut habuerit opportunitatem, corripere, ſed ſolùm eo tempore quo ipſe tenetur converti: Alioquin ſequeretur, quòd aliquis teneatur eum magis diligere, quàm ipſe diligat ſeipſum.

4. Nullus poteſt à peccato reſurgere ſine gratia: per correptionem verò non confertur illa gratia; ergo correptio fruſtra adhibetur.

5. Multi ſunt notorii peccatores, ut uſurarii, meretrices, & ebrioſi, quos nemo corripit; ergo vel omnes tranſgrediuntur præceptum correptionis, vel non eſt tale aliquod præceptum.

6. Auguſt. hom. 41. inter 50. *Si ſcirem*, inquit, *tibi prodeſſe, non te admonerem*; ergo non eſt facienda correptio, etiamſi ſit ſpes fructus.

Fraterna correptio eſt in præcepto. Reſp. B. Thomæ, eaque communis & certa eſt, Fraternam correptionem eſſe in præcepto, ut ex Scripturis, Patribus, & ratione probari poteſt. Scripturæ ſunt ad Gal. 5. *Et ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto; vos qui ſpirituales*, (ideſt, firmiores & perfectiores) *eſtis, hujuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis*, hoceſt, cum manſuetudine ipſum admonentes inſtaurate, ac à lapſu erigite. Hæc autem verba continere præceptum manifeſtum eſt ex ſequentibus: *Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti*, 1. ad Theſſ. 5. *Corripite inquietos*. 2. ad Theſſ. 3. *Corripite ut fratrem*. Matt. 18. *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum*. Ubi quod dicitur *in te* duobus modis exponi poteſt: uno, ut idem ſit quòd, *te ſciente*, ſive interim peccatum ſit contra Deum, ſive contra noſipſos, ſive contra quempiam alium. Eo enim ipſo contra aliquem peccat quis, quo peccat ipſo ſciente; quia ipſum quaſi teſtem & approbatorem ſuæ iniquitatis facit, & quantùm eſt de ſe, ſeu ex conditione actus, ſcandalum illi præbet. Ita exponit B. Thomas Quod lib. 11. artic. 12. ſecutus veriſimiliter Auguſtinum ſerm. 16. de Verbis Domini cap. 7. dicentem: *Peccavit in te frater tuus, ſi tu ſolus noſti. Nam ſi multis audientibus, tibi fecit injuriam; & in illos peccavit, quos teſtes ſuæ iniquitatis effecit*. Et poſtea: *Quando me audiente, fratri meo quiſquam injuriam facit; abſit ut à me injuriam illam alienam putem. Prorſus & mihi fecit, cui putat placere quod fecit*. Secundùm iſtam explicationem manifeſtum eſt, quomodo præceptum ibi detur de corripiendo proximo, ſive contra nos peccaverit, ſive contra quemcumque alium. Altero modo poteſt explicari illud *in te*, ut idem ſit quòd *contra te*; hoc ſenſu. Si frater tuus contra te peccaverit, ſi te læſerit, ſi tibi injuriam fecerit, &c. Quam expoſitionem eſſe iſti loco propriam & litteralem.

Probatur Primò, Quia ſecundùm proprietatem locutionis, peccare in aliquem eſt peccare contra ipſum:

Secundò, Quia B. Petrus ita intellexit, quando paulò poſt ſubjunxit, *Domine quoties peccabit in me* (hoc eſt contra me, ſive quoties offendet me) *frater meus, & dimittam ei?*

Tertiò, Quia Lucæ 17. ubi præceptum idem exprimitur, neceſſarium eſt illud *in te* accipere pro *contra te*. Ita enim habetur: *Si peccaverit in te frater tuus; increpa illum: & ſi pœnitentiam egerit; dimitte illi*. Illud autem Dimitte illi non habet locum niſi in peccatis contra nos commiſſis.

Denique. Ita phraſim illam (*Si peccaverit in te*) expoſuerunt Ambroſ. lib. 8. in Lucam, Chryſoſt. & Hieronymus in Matth. atque etiam ipſe Aug. dicto ſerm. 16. In his verbis: *Si multis audientibus tibi fecit injuriam; & in illos peccavit*. Hoc enim idem eſt ac ſi dixiſſet, Si in te peccavit multis audientibus; etiam illos læſit. Quo etiam modo loquitur B. Thom. q. Diſp. de Correptione fraterna art. 2. ad 1. & hujus q. art. 7. Ob.

Si Dicas; Hinc ſequi, quòd in verbis Domini ſolùm contineatur præceptum corripiendi fratrem ob peccatum contra nos commiſſum. Reſp. Neg. Sequelam: Quamvis enim Dominus expreſsè ſolùm meminerit peccati contra nos commiſſi; ex ejus tamen verbis apertè colligitur præceptum de corripiendo fratre ob quodcumque aliud peccatum. Primò quidem, à paritate rationis. Ideo enim jubemur corripere fratrem contra nos peccantem, non quia nobis injuriam fecit, ſed quia peccando ſeipſum perdidit: Nam huc ſpectat quod ſequitur, *Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum*. Unde Aug. ſerm. 16. de Verbis Domini, *Quare fratrem tuum corripis? quia ſic doles quod peccaverit in te? Abſit: ſi amore tuî facis, nihil facis: Si amore illius facis, optimè facis*. atqui etiam per peccatum vel in Deum vel proximum

commiſſum frater ſuam Animam perdit; ergo voluntas Chriſti præcipientis eſt, ut eum corripiamus etiam ob iſta peccata. Deinde à minori ad majus. Si enim fratri contra nos peccanti debemus beneficium correptionis impendere; multò magis idipſum præſtare debemus, quando non nobis, ſed proximo injuriam fecit, cùm debeamus magis diligere eos, qui nulla nos injuria afficiunt, quàm illos qui afficiunt: & ſi debemus corripere peccantem in hominem, quantò magis peccantem in Deum.

Patres præceptum correptionis fraternæ affirmantes ſunt Ambroſ. Chryſoſt. Hieronymus, Auguſtinus locis ſupra dictis, Joannes PP. 8. cap. *Facientis*, diſt. 86. Innocentius III. cap. *Novit.* tit. de Judic. & cap. *Cum ex injuncto*, tit. de Hæret. Anacletus 24. q. 3. cap. *Tam Sacerdotes*, ubi ſic loquitur: *Tam Sacerdotes quam reliqui Fideles omnes ſummam curam habere debent de his qui pereunt; quatenus eorum redargutione, aut corrigatur à peccatis, aut ſi incorrigibiles apparuerint, ab Eccleſia ſeparentur*. Baſilius in Reg. brev. ad hanc interrogationem 47. *Numquid adversùs peccantes diſſimulatione uti conveniat?* reſpondens: *Sanè*, inquit, *quod hoc fieri non debeat perſpicuum eſt ex præceptis Domini, qui in veteri quidem Teſtamento dixerit, Correptione corripies fratrem tuum, & non ſumes propter illum peccatum: In Evangelio autem, Si peccaverit in te frater tuus, vade, corripe eum, &c.*

His & rationes addi poſſunt. Prima S. Thomæ dicta quæſt. diſp. artic. 1. Ex præcepto tenemur ad dilectionem proximi: dilectio autem in ſe includit, velle bonum ei quem diligimus, & ab eo excludere mala quæ poſſumus; ergo ea vi præcepti de dilectione proximi tenemur eum corripere ad hoc ut emendetur.

Secunda, Jure naturali tenemur ſubvenire proximo corporaliter indigenti; multò igitur magis indigenti ſpiritualiter: magis enim in moribus quàm in facultatibus ferendum eſſe auxilium etiam Philoſophus agnovit 9. Ethic. cap. 3. Unde conqueritur Bernardus lib. 4. de Conſideratione cap. 6. *Cadit aſina, & eſt qui ſublevet eam: Perit Anima, & nemo eſt qui reputet.*

Tertia, Naturale eſt membris, ut ſe mutuò foveant & adjuvent ſ aliqui, Apoſtolo atteſtante ad Eph. 4. *Sumus invicem membra*; ergo debemus invicem adjuvare: quod facimus, quando fratrem peccantem fraternè corripimus.

Ex his manifeſtum eſt, præceptum correptionis fraternæ, non ſolùm eſſe juris poſitivi, ſed etiam naturalis; quod proinde non ſub novo tantùm Teſtamento obligat, ſed etiam obligavit ſub veteri: imò & ante vetus ſub lege naturæ. Quædam huc pertinentia videri poſſunt Eccleſiaſtici 19.

Ad 1. Arg. Reſp. Sapientem loqui de privata correptione ejus, qui non ſperatur emendandus, ſed magis videtur exacerbandus. Propheta ſimiliter eos dicit non eſſe arguendos qui ſcientes & volentes errant, neque volunt, vel monentem audire, vel poſt monitionem ſe emendare. Cùm enim dixit, *Non arguatur vir*; pro ratione ſubdit: *Populus enim tuus ſicut hi qui contradicunt Sacerdoti*, Ideſt tantæ eſt impudentiæ, ut ne convictus quidem pudore afficiatur, & de emendatione cogitet, ſed magis contradicat. Et poſtea: *Quia tu ſcientiam repuliſti, repellam te*. Amos 5. etiam de illis agitur, qui non ſperabantur emendandi; præcedit enim, quòd *Odio habuerunt corripientem in porta, & loquentem perfectè abominati ſunt*.

Ad 2. Neg. C. Qui enim ſic voluntariè indiget corporaliter, non indiget tuis bonis, cùm habeat unde ſibi ſufficienter provideat: qui autem ſpiritualiter indiget, quamvis voluntariè miſeriam illam patiatur; verè tuo ſubſidio eget, quia ſine eo vix illam evadere poteſt. Deinde Eleemoſyna corporalis non eſt medium à Deo ordinatum ad ſubveniendum neceſſitati ejus qui habet bona ſufficientia, ſed non vult eis uti: fraterna autem correptio medium eſt nobis præſcriptum divinitus, quo ſpirituali proximorum neceſſitati ſuccurramus. Denique. Nec voluntariè indigens corporaliter omninò eſt relinquendus abſque eleemoſyna: ſi enim extremè indigeat; non eſt patiendum ut ſic moriatur, ſed tum moneri debet, tum adjuvari ea ſuis bonis.

Ad 3. etiam Neg. Conſ. Nam homo, cùm ſemper ſibiipſi præſens ſit, ſemper habet opportunitatem ſe emendandi: non eſt autem ſemper præſens proximo; & ſic fieri poteſt, quòd ſi perdat præſentem opportunitatem ipſum corripiendi, non occurrat poſtmodum alia. Ad Confirmationem. Reſp. Neg. Aſſ. Quamvis enim uno caſu tenearis procurare ſalutem proximi, quo non tenearis tuam; non propterea ipſum magis diligis: quia hæc obligatio non provenit ex majori dilectione, ſed tum ex divino præcepto, tum ex circumſtantiis, propter quas præcepti executio nunc facienda eſt.

Ad 4. Etſi homo per correptionem non conferat gratiam; Deus tamen eò ipſius actus vult uti, ut peccatores aliquos convertat: implendæ enim voluntatis Dei erga peccatorum converſionem ita eſt præordinatus effectus, ut quoſdam non convertat niſi adhibita Prædicatorum diligentia; cæteros nonniſi adjuncta fratris correptione privata; alios aliter: & quia nobis ignotum eſt, quo medio velit Deus hunc fratrem corrigere; debemus ea adhibere quæ ipſe præſcripſit.

Ad 5. variè poteſt Reſp. 1. negando Majorem: Nam Paſtores & alii pii ac prudentes viri ſubinde admonent notorios peccatores, ſive meretrices, ſive uſurarios & ebrioſos, non ſolùm generaliter concione, ſed etiam privatim. Deinde, nec Conſequentia eſt bona. Multi enim ſunt, quibus non incumbit peccatores corripere; qui ſcilicet non habent certam ſcientiam de alienis delictis, neque expedit eis ut inquirant. Qui verò certam notitiam habent; ideò frequenter excuſantur, quia vident non eſſe ſpem emendationis; ſive quia frater nimiùm ſit induratus; ſive quia non eſt in illis qui corripere vellent ſufficiens authoritas; ſive ob alias cauſas.

Ad 6. Neg. Conſ. Neque enim loquitur Aug. de correptione, ſed de pœnitentia in finem vitæ dilata; dicitque, quòd ſi ſciret pœnitentiam ſic dilatam fratri prodeſſe, non eum admoneret ut tempeſtivè illam ageret.

Circa doctrinam in corp. traditam dubitari poteſt: Quæſt.
Quo modo dicat B. Thom. *Si ſit aliqua talis omiſſio alicujus circumſtantiæ circa virtuoſum actum quæ totaliter tollat bonum virtutis; hic actus contrariatur præcepto*: cum iis qui dat eleemoſynam ex vana gloria, omittat circumſtantiam boni finis, neque tamen ejus actus contrarietur præcepto de eleemoſyna, quandoquidem talis non peccet niſi peccato vanæ gloriæ, non autem peccato omiſſionis eleemoſynæ. Reſp. B. Thomam lo- Reſp.
qui de circumſtantia, quæ non ſolùm faciat actum eſſe vitioſum, ſed etiam deſtruat ſubſtantiam actus virtutis: ideò enim dixit, *Quæ totaliter tollat bonum virtutis*. Cùm poſtea ſubdit, *Si ſit defectus alicujus circumſtantiæ qui non totaliter tollat virtutem: licèt non perfectè attingat ad bonum virtutis, non eſt contra præceptum*; vel ſenſus eſt, quòd non ita ſit contra finem præcepti, ut hominem perfectè avertat ab illo, ſicut avertunt peccata mortalia; vel accipiendus eſt iſte ſermo, de medio virtutis illo, quod non conſiſtit in indiviſibili: ſic enim poteſt non eſſe peccatum, etiam veniale, quamvis paulum recedatur ab exacta ratione medii, modò ſiſtatur intra ejus limites.

Circa Reſp. ad 1. nota ſententiam Eccleſiaſtæ, *Conſidera opera Dei, quod nemo poſſit corrigere, quem ille deſpexerit*, tripliciter exponi poſſe 1. Ut ſignificetur, quòd inanis ſit omnis conatus hominis ſive prædicantis ſive admonentis, niſi Deus occulta ſua gratia cor emolliat, hominemque convertat. *Neque enim, qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus*, 1. Cor. 3. 2. Illum revera non poſſe cum effectu emendari, quem Deus ita deſpexit, ut nolit ei dare ſuam gratiam. Ex quo tamen non ſequitur, ceſſandum eſſe à correptione cujuſquam. Quia neſcientes quem Deus ita deſpexerit, quem non ſic deſpexerit; ſic affici debemus Charitatis affectu, ut omnes velimus ſalvos fieri: & ideo omnibus debemus fraternæ correptionis officium impendere ſub ſpe divini auxilii; præſertim cùm (ut ante dicebamus) iſto noſtro actu velit uti Deus ad corrigendum peccatores. 3. Ut Sapiens intelligatur loqui de defectibus naturalibus tam animi quàm corpo-

ris;

ris ; & ſenſus ſit, Neminem poſſe corrigere & aptare illum, quem Deus deſpexerit: quia quem Deus vult eſſe amentem, ſtupidum, cæcum, claudum ; nullus poteſt facere ſapientem, ingenioſum, videntem, rectum. Huc facit lectio 70. *Quis poterit adornare quem Deus perverterit*; ſive ut Symmachus vertit, *Nemo poterit corrigere quod ille imminuit*. Et Gregorius Thaumaturgus : *Quis ea, quæ ſumma cum ratione à Deo neglecta eſſe videntur, revocare poterit?* Pro reſp. ad 3. collata cum iis quæ dicuntur in fine corp.

QUÆRITUR I.

Qui homines à nobis corripiendi, cùm peccant.

VIDETUR quòd ſoli Chriſtiani. Quia Chriſtus jubet, eum qui correptus non ſe emendaverit denuntiari Eccleſiæ: non Chriſtiani verò fruſtra denunciarentur Eccleſiæ, cùm non ſint ei ſubjecti.

Reſp. Omnes omninò peccatores eſſe corripiendos quando per correptionem ſperatur emendatio. Quia beneficium correptionis omnibus illis eſt præſtandum, quos debemus ex Charitate diligere : omnes autem peccatores in hac vita degentes ſunt ex Charitate diligendi . Deinde . Præceptum naturale Matth. 7. *Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis* ; & de omnibus hominibus loquitur ; & jubet, ut id eis præſtemus, quod ſecundùm rectam rationem nobis fieri cuperemus : recta autem ratio dictat, ſpirituale malum peccati eſſe à nobis avertendum, multò magis quàm malum corporale.

Ad Arg. Reſp. Chriſtum expreſsè tantùm loqui de Chriſtianis corripiendis; ſed tamen tum ex ratione, quam ſubjungit de lucrando fratre, tum ex vi præcepti naturalis, omnes peccatores ſunt corripiendi, quando ſperatur emendatio.

QUÆRITUR II.

Quæ peccata ſint materia propria correptionis fraternæ, mortalia, an venialia.

Reſp. quod mortalia. VIDETUR quòd ſola venialia. Chriſtus enim dicit, *Si peccaverit in te frater tuus*: non videtur autem eſſe frater qui mortaliter peccavit, cùm hoc ipſo deſinat eſſe juſtus.

Deinde. Peccatum veniale eſt majus malum quàm quodlibet malum temporale ; ergo tenemur proximum ab eo eripere, ſicut debemus eripere ipſum à malis temporalibus: & per conſequens, peccatum veniale eſt propria materia correptionis, etiamſi fortaſſe non ſolum.

Reſp. communis & certa eſt, Materiam propriam & per ſe correptionis fraternæ eſſe peccatum mortale . 1. Quia Dominus in explicatione hujus præcepti Matth. 18. dicit : *Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum*, ideſt à perditione ipſum eripies, ut interpretatur Aug. ſerm. 16. de Verbis Domini : ergo perierat, peccando ſcilicet mortaliter. *Si te ille in quem peccaſti corripuerit, & audieris illum*; (ait Aug.) *lucratus eſt te. Quid eſt lucratus eſt te, niſi quia perieras ſi non lucraretur te? Nam ſi non perieras, quomodo te lucratus eſt?*

2. Qui fratrem corripientem audire non vult, jubetur adhibitis teſtibus denuò corripi, ac deinde Prælato Eccleſiaſtico deferri, ac denique ſicut Ethnicus & Publicanus haberi : hoc autem non videtur Chriſtus fuiſſe præcepturus propter peccata venialia, cùm & ipſa quotidiana ſint etiam in Juſtis, & præceptum tale de venialibus ferè ſit obſervatu impoſſibile.

3. Neque pax neque tranquillitas ſervari poſſet inter homines, ſi venialia peccata eſſent propria materia correptionis . Ex his patet erraſſe Origenem, qui verba Domini de peccatis venialibus interpretatur, volebatque, ſola aut ferè ſola peccata venialia eſſe materiam præcepti de correptione fraterna. Dixit, *materiam propriam & per ſe*, quia per accidens fieri poteſt quòd peccatum veniale ſit neceſſaria materia correptionis ; ut ratione ſcandali vel periculi peccandi mortaliter : aut ſi ſit ejuſmodi peccatum, quod perturbet pacem Reipublicæ, vel inducat diſſolutionem diſciplinæ monaſticæ. His enim caſibus contingit mortaliter peccari præſertim à Superioribus, ſi non tempeſtivè corrigant abuſus, de ſe quidem veniales, ſed tendentes in ſubverſionem Communitatis.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. Minorem . Nomen enim fratris in Scriptura non ſolùm complectitur Juſtos, ſed etiam eos, qui ſunt ejuſdem Religionis, tametſi graves peccatores; ut 1. ad Corinth. 5. *Si is qui frater nominatur*, ideſt, ſi quis Chriſtianorum, *eſt fornicator, aut avarus, aut idolis ſerviens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax*. Imò etiam illi ſub nomine fratris comprehenduntur, quicumque ſunt ejuſdem naturæ : juxta illud ad Heb. 2. *Debuit per omnia fratribus ſimilari*. Unde Optatus Milevitanus lib. 1. contra Parmenianum, Donatiſtas, qui ſuperba quadam animoſitate nolebant à Catholicis vocari fratres, ex Iſajæ 66. docet ſic eſſe vocandos. Huc facit B. Hieron. doctrina lib. 1. contra Helvidium cap. 8. ubi docet, Quatuor modis in Scripturis divinis fratres dici, natura, gente, cognatione, affectu.

Ad 2. Neg. Conſ. Peccatum enim veniale eſt voluntarium, faciléque poteſt proximus ſeipſum ab eo eripere : à malis autem temporalibus, cum ſint contra voluntatem, non ita facilè ; obligatio igitur corripiendi non tam ſpectanda eſt ex magnitudine mali, quàm ex neceſſitate proximi, & tua poteſtate.

QUÆRITUR III.

Quæ peccata mortalia ſint materia correptionis fraternæ.

Reſp quòd omnia. RESP. Quòd omnia, ſeu cujuſvis generis mortalis : Finis enim hujus præcepti, eſt ſalus proximi, ut patet ex his Domini verbis, *Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum*: atqui per quodlibet mortale peccatum ſalus proximi perit ; ergo ad eam ſalutem recuperandam, quodlibet peccatum mortale eſt materia correptionis. Sive ergo peccatum fratris ſit occultum, ſive publicum ; ſive palam toleretur à Magiſtratu, ſive non toleretur ; ſive ſit in Deum ſive in proximum ; ſive contra te commiſſum ; de omni illo eſt corripiendus frater . Verum quidem eſt, quòd non ſit neceſſarium ſervare ordinem à Chriſto præſcriptum, quando peccata ſunt publica ; ut ſcilicet primò adhibeatur ſecreta monitio, deinde inducantur teſtes : ſi tamen ex privata correptione ſperari poteſt emendatio ; non oportet eam prætermittere.

Dices ; Magiſtratus quibuſdam in locis publicè permittit meretrices & uſurarios ad evitandum majora mala; ergo non oportet ibi fraternè ipſos corripere : alioquin ſi corripientem audirent, ſequentur ex ea majora mala, pro quibus vitandis permittebantur . Deinde. Non licet ſe opponere Magiſtratui. Reſp. Neg. Conſ. Partim quia non eſt ſpes, quòd omnes & ſinguli tales peccatores emendabuntur ex correptione; quamvis hoc ſperari poſſit de aliquibus ; Partim quia illi, qui ejuſmodi peccatores corripiunt, revera non ſe opponunt Magiſtratui, ſed relicta Magiſtratus permiſſione intacta, operam dant converſioni impiorum ; quod Magiſtratus impedire non vult, imò nec poteſt : Publica enim ſua permiſſione ſecuritatem tantùm facit de non inferenda pœna ſui fori ; non vult autem impedire, vel paternas caſtigationes parentum, vel fraternas admonitiones propinquorum.

QUÆRITUR IV.

Utrùm peccata mortalia ſint materia correptionis quando ſunt commiſſa, an quando committenda.

RESP. Peccatum poſſe conſiderari tripliciter. 1. ut nondum commiſſum, ſed quando frater eſt in periculo illud committendi. 2. ut commiſſum, ſed emendatum. 3. ut commiſſum & non emendatum.

1. modo conſideratum non eſt propria correptionis fraternæ materia. Chriſtus enim dicit: *Si peccaverit in te frater tuus*; ex quo manifeſtum eſt, eum ſupponere peccatum fuiſſe commiſſum: eſt tamen materia præcepti de eleemoſyna alia ſpirituali; atque ideò, ſi quis fratrem in tali periculo conſtitutum non admoneret cùm poſſet, mortaliter peccaret.

2. modo conſideratum neque eſt materia correptionis, neque alterius præcepti de eleemoſyna. Sicut enim actus miſericordiæ ſupponit miſeriam; ita illius actus materia eſt miſeria proximi: cùm igitur is qui ſe emendavit miſeriam ſpiritualem non patiatur; non indiget eleemoſyna ſpirituali. Atque in hoc correptio fraterna differt à judiciali: quòd judicialis fiat, etiamſi homo ſit emendatus; non autem fraterna, propterea quòd finis illius ſit bonum publicum, hujus autem bonum privatum.

3. modo eſt propria correptionis fraternæ materia, præcipuè ſi frater ſit in periculo iterum peccandi. Adhibenda eſt igitur correptio de illis peccatis commiſſis, in quibus frater adhuc perſiſtit, & à quibus non videtur receſſurus niſi monitus.

Quæſt. Dubitant quidam: An eum corripere oporteat, qui non perſiſtit in affectu peccati commiſſi, neque eſt in periculo relapſus; manet tamen in peccato non agens pœnitentiam. Ratio dubitationis eſt. Quia frater non tenetur ſtatim ſe emendare per contritionem & Confeſſionem: ergo neque alius tenetur ipſum ſtatim emendare per correptionem.

Reſp. Reſp. verior eſt, Quòd oporteat etiam illum corripere, ſi correptio videatur eſſe neceſſaria ad emendationem Cùm enim peccaverit, & non ſe emendaverit; locum habet ſententia Domini, *Si peccaverit in te frater tuus, vade corripe eum.*

Ad rationem dubitandi Reſp. Corripiendum eſſe, non omninò ſtatim, ſed data opportunitate, ut vel nunc, vel ſaltem eo tempore quo tenetur ſe emendet. Deinde. Frater eſt ſemper ſibiipſi præſens, ut quandocumque per Dei gratiam voluerit, ſe emendet ac pœnitentiam agat: alter verò non ſemper habebit copiam fratris, quando voluerit eum corripere; ut in reſp. ad 3. hujus art. diximus.

QUÆRITUR V.

Utrùm ſit corripiendus frater qui peccat ex ignorantia.

CUM ignorantiarum alia ſit juris, alia facti, & utraque interdum inculpabilis, interdum culpabilis; ad ambiguitatem tollendam, per ſequentes Concluſiones reſpondendum eſt,

CONCLUSIO I.

QUICUMQUE videt proximum eſſe in periculo peccandi mortaliter propter ignorantiam, qualiſcumque illa ſit, tenetur (ſi eſt ſpes fructus) ipſum corrigere, ſeu verius inſtruere. Qui ipſe eſt in magna miſeria; ergo miſericordiæ beneficium illi eſt præſtandum, quandoquidem ſperatur profuturum. Confirm. Qui ſine gravi ſuo incommodo poteſt fratrem ſervare, ne in corporalem mortem decidat, tenetur id facere; ergo multò magis tenetur eum ſervare, ne labatur in peccatum mortale, quando hoc poteſt ſine ſuo damno per correptionem vel inſtructionem.

CONCLUSIO II.

EUM, qui ex craſſa juris ſive divini ſive humani ignorantia operatur, non tenetur privatus admonere, ſi non ſperatur emendatio. Quia tunc ceſſat finis fraternæ admonitionis; niſi fortè peccatum illud cedat in detrimentum tertii. Ut ſi quis ignorantia doceret hæreſes, exerceret uſuras, aut ſimilia: tunc licèt propter admonitionem proximi non videatur ipſe ceſſaturus à peccato; ſi tamen admonitio poſſit prodeſſe illi tertio, adhibenda eſt. Diximus privatum non teneri, quia Paſtores, Concionatores; & alii, qui ex officio tenentur alios docere, etiam docere debent eos, quos putant non emendandos. Quia tenentur exequi ea quæ ſunt ſui officii: officium autem illorum pertinet ea docere, quæ alii tenentur ſcire. Hinc Ezechielis 3. *Sanguis de manu ſpeculatoris* requirendus dicitur. ſi non annuntiaverit impio. &c. Et Apoſt. 1. ad Corinth. 9. *Væ*, inquit, *mihi eſt, ſi non evangelizavero*. Et Act. 19. *Mundus ſum à ſanguine omnium: non enim ſubterfugi quo minùs annuntiarem omne conſilium Dei vobis.* Ad quæ verba ſcribens Gregorius hom. 11. in Ezech. *Si non annuntiaſſet, mundus à ſanguine non eſſet.*

CONCLUSIO III.

EUM, qui ex inculpata juris divini vel humani ad rectè vivendum neceſſarii ignorantia operatur, unuſquiſque tenetur admonere, quando ſperatur fructus; etiamſi is non peccet ita operando. Quia talis ignorantia grande malum eſt in proximo turpiſque error, quem unuſquiſque vellet à ſe removeri; ac per conſequens debet etiam velle removeri à proximo juxta regulam Charitatis.

CONCLUSIO IV.

SI proximus operatur malum ex facti contra legem divinam ignorantia etiam inculpata, eſt neceſſariò admonendus, modò abſint hæc duo; nimirum quòd ſperetur emendatio, & non timeantur majora mala. Ut ſi mulier propter aliorum teſtimonia credens maritum ſuum eſſe mortuum, bona fide inierit aliud Matrimonium, & ego aliunde ſciam, ipſum in exteris regionibus vivere; debeo (poſitis illis duobus) eam admonere. Quia fornicatio etiam materialis turpe quiddam eſt, ac contra Dei legem & honorem. Si verò deſit alterum iſtorum, ſive quia non credet, ideoque nec divortium volet; ſive quia credet quidem, ſed ex divortio naſcentur mala graviora; tacendum eſt, ipſique in ſua bona fide ſunt relinquendi. Idem judicium eſt, ſi quis velit inire Matrimonium cum aliqua, quam ipſe invincibiliter ignorat eſſe ſibi conſanguineam: tunc enim is, qui tale impedimentum novit, prudenter hoc impedire debet, quatenus ſine aliorum offenſione poteſt. Si verò ex ſua revelatione majora mala videantur oritura; tacere debet. Huc pertinet quod Innoc. III. cap. *Quia circa*, tit. de Conſanguinitate, diſſimulandum voluit, ut qui bona fide contraxerant Matrimonium in gradu prohibito, nec admonerentur erroris, nec ſepararentur.

CONCLUSIO V.

SI proximus operatur aliquid ex ignorantia facti contra legem humanam, & ea ignorantia ſit culpabilis; teneor admonere: ſi inculpabilis; probabile eſt, quòd non teneor ſub mortali, etiamſi ſperem ex admonitione fructum: modò abſit ſcandalum & irreverentia Dei ac Religionis Chriſtianæ. Ratio prioris eſt. Quia frater eo caſu eſt peccaturus: teneor autem ipſum à peccato avertere, quando poſſum & indiget. Poſterioris ratio eſt. Quia iſta non ſunt per ſe mala ſicut ea quæ ſunt contra legem naturalem, nec tanti momenti, ſicut ea quæ ſunt contra legem divinam poſitivam. Hinc ſi quis iter faciat cum ſocio, qui ex mera & inculpata oblivione non audiet Sacrum die feſto, vel

non

Digitized by Google

non recitabit Veſperas; non videtur teneri ſub mortali ipſum monere, quòd ſit feſtum, vel quod Veſperas non recitaverit: tenetur tamen ſub veniali. Si quis autem paret comedere carnes feria ſeſta; opus ſervile facere in die feſto; ſine alba vel caſula Miſſam facere; quamvis id ex mera oblivione vel inadvertentia facturus eſſet; teneris ipſum admonere: partim ob ſcandalum partim ob Dei & Religionis Chriſtianæ reverentiam.

Concluſio VI.

QUANDO dubium eſt, an ignorantia proximi ſit culpabilis, an inculpabilis; non videtur eſſe obligatio ſub mortali ipſum admonendi. Quia licet iſtud dubium in meliorem partem interpretari, & exiſtimare, quòd ignorantia proximi ſit inculpabilis.

QUÆRITUR VI.

Quæ conditiones ſint neceſſariæ, ut præceptum correptionis fraternæ ſit adimplendum.

Quæ peccati notitia neceſſaria. PRIMA eſt cognitio peccati nondum emendati, vel periculi relabendi. Et quamvis non inter omnes conveniat, qualis debeat eſſe illa cognitio; verius tamen eſt, non ſufficere dubitationem, vel quamcumque conjecturalem ſeu probabilem notitiam, ſed requiri cognitionem moraliter certam: Quia peccati redargutio regulariter & ſecundùm conditionem generis humani, non poteſt prudenter & utiliter fieri, niſi peccatum conſtet: cùm enim pudorem ingerat, & ſit oneroſa, imò & nonnihil odioſa; correptus facilè conquereretur de temerario fratris judicio, deque injuria ſibi fortaſſis innocenti facta, ſi redarguatur ob peccatum, cujus non conſtat ipſum eſſe conſcium. Deinde. In dubio potiùs eſt præſumendum pro juſtitia fratris quàm contra illam.

Ob. Dices: Ad eleemoſynam corporalem faciendam non requiritur, ut nobis conſtet de indigentia proximi, ſed nobis ſufficit, quòd ea de re habeamus veriſimilem dubitationem ſeu notitiam conjecturalem; ergo ſimiliter ad fraternam correptionem. Reſp. Neg. Conſ. Corporalem enim eleemoſynam homines lubentiſſimè admittunt, neque eſt ullum offenſionis periculum, quamvis detur non libenter: peccati autem ſui reprehenſionem non libenter audiunt; ideoque ſi leviter & temerè quiſpiam reprehendatur, periculum eſt offenſionis.

2. conditio eſt, ut ſit ſpes emendationis. Cùm enim media debeant proportionari fini, & fraterna correptio ſit medium ad fratris emendationem ſicut ad finem ordinatum; ubi non eſt ſpes emendationis, non eſt adhibenda correptio. Ut autem explicetur quanta ſpes emendationis ſit neceſſaria; notandum eſt, non requiri ſpem certam, ſed ſufficere probabilem, modò etiam probabile ſit, quòd correptio non nocebit. Si autem probabile quidem ſit, quòd correptio proderit, ſed probabilius vel æquè probabile quòd oberit; non eſt adhibenda, niſi proximo immineat mors, & non ut alius qui ipſum corripiat: quo caſu adhibenda eſſet correptio. Si enim proſit; ab æterna morte liberabitur, & proinde maximo beneficio afficietur: ſi obſit, eatenus ſolùm oberit, quatenus occaſio quædam eſt, ut qui propter alia peccata damnandus erat, propter novum damnetur graviùs: quòd malum non adeo eſt magnum, ſi comparetur ad beneficium quod poteſt expectari. Si verò dubium ſit, an correptio ſit profutura, ſed certum quòd non obſutura; videtur quòd debeat adhiberi. Sicut Medicus tenetur adhibere medicinam ægroto, de qua certus eſt quòd non nocebit; etiamſi dubitet an proderit, quando non eſt commodior modus eum adjuvandi. Obſervandum autem eſt, hæc eſſe intelligenda de correptione fraterna, non de judiciali, neque de alia aliqua, quæ inſtitueretur ob alium finem quàm in ſalutem delinquentis. Hinc blaſphemi corripiendi ſunt, quantumvis non ſperentur emendandi, modò id citra corripientis periculum vel aliquod aliud malum fieri poſſit; quia ipſorum correptio ad Dei honorem quodammodo reſtaurandum directè ordinatur. Et ſimiliter corripiendi ſunt qui ſic delinquunt, ut eorum peccata cedant in detrimentum tertiæ perſonæ, vel etiam Reipubl. quamvis non ſit ſpes emendationis ipſorum, modò ſit ſpes avertendi iſtud detrimentum.

3. conditio eſt, ut correptio ſit proximo neceſſaria. Cùm enim ordinetur ad fratris emendationem, *Hoc modo cadit ſub præcepto, ſecundum quod eſt neceſſaria ad iſtum finem*, ait B. Thom. in fine corp. cenſetur autem neceſſaria, quando vel non eſt alius qui fratrem ſit ad emendationem ſollicitaturus, vel non eſt in promptu alius modus ipſum è peccato eruendi. Alioquin ſi probabile ſit, quòd frater per ſe emendabitur, vel quòd per alium corripietur; non obligaris corripere. Quòd autem ſunt alii, qui meliùs & utilius poſſint corripere; non te excuſat, quando ipſi hoc non præſtant: ſicut nec à danda corporali eleemoſyna excuſaris per hoc, quòd ſint alii ditiores, qui poſſint eam facere, quando interea pauper in ſua neceſſitate relinquitur.

Dices: Frater nunquam indiget noſtra correptione; ergo noſtra correptio nunquam eſt illi neceſſaria. Anteced. prob. Quia unuſquiſque poteſt à peccato reſurgere per liberum arbitrium Dei gratia adjutum, ſine ope alterius. Reſp. Neg. Anteced. Ad probationem dico Unumquemque peccatorem abſolutè quidem poſſe à peccato reſurgere per gratiam Dei ipſum à peccato ad juſtitiam convertentis abſque noſtra ope: nonnulli tamen ſunt, qui non niſi admodum difficulter id poſſunt, ſive ob peccati illecebras, ſive ob voluntatis in malo obſtinationem, ſive ob ignorantiam; cujuſmodi peccatores, etſi non ſint in extrema; ſunt tamen in aliqua neceſſitate, eaque ſatis gravi: Sicut autem præceptum eleemoſynæ corporalis obligat extra neceſſitatem extremam; ita & præceptum correptionis fraternæ. Adde, correptionem noſtram eſſe unum ex mediis, quo Deus vult uti ad dandam peccatori gratiam converſionis, ut diximus hoc artic. 2. ad 4. Ob. Reſp.

QUÆRITUR VII.

Utrùm poſitis jam dictis conditionibus, præceptum correptionis fraternæ obliget ad ſtatim.

RESP. affirm. eſt verior, modò illud (*ſtatim*) non intelligatur mathematicè, ſed moraliter; ac proinde illis poſitis, correptio eſt facienda ſtatim atque fuerit opportunum, niſi expectetur major opportunitas, in qua ſalutariùs fiat. Neque tamen omnis vel dilatio vel omiſſio correptionis eſt peccatum mortale: ſed ſi quis ſciens peccatum fratris, ejuſque neceſſitatem advertens, cum probabili ſpe emendationis, vel ita differt correptionem, ut ſponte ſinat elabi opportunitatem illius faciendæ, vel ſciens & volens renuit eam facere; mortaliter peccat. Si verò ex naturali oblivione, inadvertentia, vel tepiditate omittit; ſolùm venialiter peccat, modo ita ſit affectus, quòd ſi ei conſtaret, fratrem poſſe per ipſius admonitionem à peccato retrahi, non eam prætermitteret. Si autem differt ſpe majoris opportunitatis; non peccat. Qualiter peccet omittens correptionem.

Petes: Quid ſibi differat ſpe majoris utilitatis, permittendo peccatorem labi in majora crimina, quibus poſtea confuſus reſipiſcat? Quidam opinantur, ipſum rectè facere. Verius eſt, quòd ſi nunc ſit ſpes emendationis, non licet ob majorem illam utilitatem differre cum tanto diſpendio. Neque refert, quòd Deus benè permittat ipſum in majora peccata labi. Quia Deus non tenetur peccatorem convertere, neque à peccato impedire: nos autem tenemur; debemus enim habere curam & honoris Dei & ſalutis proximi.

QUÆRITUR VIII.

Utrùm correptio fraterna ſit neceſſariò facienda, etiamſi nobis grave periculum vitæ aut alterius magni damni temporalis immineat.

PRo Reſponſione ſit

CONCLUSIO I.

QUANDO peccator eſt in gravi neceſſitate ſpirituali, à qua per correptionem liberari poteſt; quilibet tenetur eum corripere cum aliquo rerum temporalium detrimento. Alioquin non diligeret proximum, hoceſt ſpiritualem ſalutem proximi plus quàm ſua bona temporalia, ſi nullam omnino bonorum illorum jacturam pati vellet proximo.

CONCLUSIO II.

IN ſimili neceſſitate Paſtores, & alii, quibus ex officio incumbit cura ſalutis proximorum, tenentur etiam cum vitæ ſuæ periculo ipſos corripere. Quia debent eſſe parati ponere Animam pro ovibus.

CONCLUSIO III.

IN extrema ſpirituali neceſſitate quilibet tenetur corripere delinquentem non obſtante periculo vitæ. Cùm enim quilibet obligetur Animam proximi diligere magis quàm ſuum corpus; id maximè præſtandum eſt in neceſſitate extrema.

Ob. Dices: Neceſſitas, qua fratres indigent correptione, nunquam eſt extrema; ergo hæc concluſio fruſtra ponitur. Anteced. prob. Quia neque correptio eſt ita efficax, ut habeat effectum infallibilem, neque ita neceſſaria ut effectus non poſſit per Dei gratiam aliter haberi. Reſp. His tamen non obſtantibus. Neg. Ant. Cùm enim qui in peccato moritur irreparabile damnum incurrat; correptio cenſenda eſt eſſe extremè neceſſaria illi, qui eſt in extremo vitæ periculo, & niſi corripiatur apparet moriturus in peccato mortali. Hanc Concluſionem probant verba & B. Thomæ in 3. Sent. diſt. 29. art. 8. qu. 2. ad 2. *Cùm ſcimus fratrem poſſe liberari per mortem, corporis à morte Animæ ſine periculo Animæ noſtræ; tunc tradere Animam pro fratribus non eſt perfectionis, ſed neceſſitatis.* Quibus addi poſſunt alia ex quæſt. 26. Suppl. artic. 5. ad 3. & ex Opuſcul. de Perfectione vitæ ſpiritualis cap. 14. Atque in hoc caſu verum eſt quod hic in reſp. ad 3. dicit ex Aug. fraternam correptionem tunc omitti. *Cùm peccato mortali; quando metuitur judicium vulgi, & carnis excruciatio, vel peremptio.*

CONCLUSIO IV.

EXTRA neceſſitatem extremam non tenentur privati corripere peccatorem cum vitæ ſuæ periculo vel notabili honoris aut bonorum temporalium detrimento. Ita poſt Dominicum Soto, Valentia hic diſp. 3. q. 10. punct. 2. Lorcas diſp. 45. Bannes, & Malderus art. 3. Navarrus cap. 24. n. 12. & favet B. Thom. 26. art. 5. ad 3.

Prob. 1. Quia alioquin eadem eſſet obligatio privatorum & Prælatorum.

2. Quòd ſalus Animæ proximi ſit præferenda noſtro corpori, hoc non eſt generalis præcepti in omni eventu exequendi, ſed ſolùm quando extremè indiget, & aliter non poteſt ei ſuccurri. Vide quæ diximus q. 26. art. 5. Pro reſponſione ad 4. videantur quæ ſequenti artic. dicemus.

ARTICULUS III.

Utrùm correptio fraterna ſolùm pertineat ad Prælatos.

RESPONSIO Neg. certa eſt. Quamvis enim correptio judicialis, quæ fit ex intentione boni communis, & per quam ſalus peccatoris quæri poteſt: non eum dumtaxat admonendo, ſed etiam puniendo & coercendo, cùm ſit actus Juſtitiæ, ad ſolos Prælatos pertineat; ea tamen, quæ propriè eſt fraterna tendens in emendationem fratris delinquentis, per ſimplicem admonitionem ad omnes pertinet. Reſp. eſt neg.

Prob. 1. Quia omnes debent habere Charitatem & ejus officia exercere: correptio autem fraterna eſt actus Charitatis.

2. Omnes obligantur ad ſuccurrendum neceſſitati proximi ſi poſſint, ut conſtat in neceſſitate corporali; ergo ſi conditiones in art. 2. requiſitæ adſint, omnes etiam tenentur ſubvenire neceſſitati ſpirituali peccatoris ipſum corripiendo.

3. Chriſtus indifferenter dixit, *Si peccaverit in te frater tuus, vade, corripe eum*; ergo omnes ſine exceptione tenentur. *Tam Sacerdotes*, inquit, Anacletus art. 1. cit. *quàm reliqui Fideles omnes*. Hinc Auguſtinus lib. 1. de Civitate Dei cap. 9. in cauſas quare cum malis flagellentur & boni, recenſet, quòd timore quodam humano negligunt arguere in proximis ea quæ norunt arguenda. Et poſtea ſubdit, quòd *Ab hujuſcemodi culpa non omnino alienus eſt, qui licèt præpoſitus non ſit, in eis tamen, quibus vita hujus neceſſitate conjungitur, multa monenda & arguenda novit, & negligit.* Confirmatur; Divites tenentur dare eleemoſynam pauperibus: ſed is qui ſanum habet rationis judicium, ex quo poſſit alterius delictum corripere quantùm ad hoc eſt dives: qui autem peccat eſt pauper ſpiritualiter, quia caret prudentia; ergo ille tenetur iſtum corripere.

In Reſp. ad 1. obſerva, Prælatos ſpeciali obligatione teneri corripere ſuos ſubditos, non ſolùm loquendo de correptione judiciali, ſed etiam de fraterna: *In correptione fraterna, quæ ad omnes pertinet*, inquit Author ex Auguſtino, *gravior eſt cura Prælatorum*; ideo enim graviſſimæ illis fiunt comminationes Ezech. 33. & 34. Ideo Ambroſius ſer. 83. *Ego interdum parcens vobis tacere vellem, ſed malo vos contumacia cauſas reddere, quàm me negligentia ſuſtinere judicium.* Et Chryſoſt. hom. 4. in epiſtolam ad Hebræos, *Dicemus*, inquit, *etiamſi nullus audire velit, propter incumbentem nobis timorem Dei*. Oritur autem iſta obligatio, partim ex officio, partim ex Charitate. Ex officio quidem, quia eo ſecluſo, non magis obligatur Prælatus ad corripiendum quàm alius. Ex Charitate verò, quia Charitas magis exhibenda eſt propinquis quàm extraneis: ſubditi autem ſunt quadam ratione propinqui ſuis Prælatis, quæ ratio non convenit illis reſpectu aliorum; unde Prælati ſunt patres ſpirituales ſubditorum.

Sed quæritur: Utrùm Prælati teneantur ad fraternam correptionem ſubditorum ex juſtitia, an ſolùm ex Charitate? Quæſt. Probabile eſt, quòd non teneantur ex juſtitia prout complectitur ſuas partes ſubjectivas ſive ſpecies, commutativam & diſtributivam: ſed benè ex juſtitia quatenus continet partes potentiales, ſive virtutes annexas; inter has enim eſt Fidelitas: tenentur autem ſuum officium exercere fideliter. Reſp. Undecumque tandem oriatur major obligatio hæc; convenit ſatis inter Doctores, non ſatis eſſe, quòd Prælatus, qui hac in re mortaliter peccavit, in Confeſſione dicat, ſe omiſiſſe fraternam correptionem alicujus, ſed debere exprimere, quòd ſui ſubditi. Ita Bannes Valentia, Turrianus.

Ex majori autem hac obligatione ſequitur, Prælatos interdum obligari ad fraternè corripiendum, quando alii non tenentur; ut gravi neceſſitate cum periculo ſuæ vitæ. Sequitur etiam, quòd obligentur inquirere in vitam ſubditorum; non ſolùm ut eos puniant, quod eſt correptionis judicialis; ſed etiam ut ſua admonitione ipſos emendare ſtudeant, quod eſt paterni officii; unde Prælatus conſiderari poteſt tripl-

lici-

liciter. 1. ut frater 2. ut pater 3. ut judex. Confirm. Quòd certæ & determinatæ perſonæ debetur, ſive ſit bonum ſpirituale ſive corporale, non oportet tum demùm ei impendere, quando nobis occurret; ſed debitam ſollicitudinem habentes debemus eam perſonam inquirere, ut B. Thom. art. 2. ad 4. docet: Prælatus autem certis & determinatis perſonis debet officium correptionis; ergo prudenter debet illas perſonas inquirere. *Prudenter dico*: cavendum eſt enim, ne vel nimiè, vel temere inquirens; & præceps fiat in ſuſpicando, & odioſus. Ideo non inquirat per homines leves & diſcolos, neque per eos, qui vel lucris inhiantes, vel propriis paſſionibus victi, magis quærunt invenire vitia quæ reprehendant, quàm virtutes quas prædicent; ſed per bonos & prudentes.

Si objicias: Sapientem Proverb. 24. dicere, *Ne quæras impietatem in domo Juſti*; Reſp. Hoc dici perſonis privatis, quibus cùm non incumbat ex officio peculiaris aliorum cura, ſed ſolùm generalis ex Charitate, in quantum ſcilicet *Unicuique mandavit Deus de proximo ſuo*, Eccleſiaſtici 17. non licet in vitam aliorum inquirere. Unde Aug. ſer. 15. de Verbis Domini; *Admonet*, ait, *Dominus noſter, non negligere invicem peccata noſtra; non quærendo quid reprehendas: ſed videndo quid corrigas*. Generaliùs autem verba illa Sapientis intelligendo; ſenſus eſt, Ne quis curioſa obſervatione ſtudeat in Juſto, qui pacificè vivere conatur, invenire quod carpat: quamvis enim levia quædam in eo deprehendi poſſint errata, ſine quibus hæc vita non ducitur; non oportet tamen ea vel curioſè omnis inquirere, vel inſidioſè obſervare: quod eſſet ejus requiem vaſtare.

Petes: Quinam ſub nomine Prælatorum hic intelliguntur? Reſp. Quòd non ſolùm Parochi, Abbates, & Epiſcopi: ſed ut in cap. *Duo iſta* 23. q. 4. expreſſum eſt, etiam Mariti reſpectu conjugum, Parentes reſpectu liberorum, Judices & Reges reſpectu ſubditorum, proportionaliter ad ea quæ ſunt ſui regiminis. Unde Reges & Principes, cùm temporaliter præſint, & pro fine proprio reſpiciant bonum politicum; non tenentur omnia populi ſui peccata inquirere & corripere, ſed ſolùm graviora: præſertim illa, quæ ſunt in nocumentum aliorum, & quæ repugnant tranquillitati Reipublicæ.

ARTICULUS IV.

ART. 4. probat, Subditum non poſſe corripere ſuum Superiorem correptione judiciaria, infligendo pœnam, & minando vel præcipiendo: poſſe tamen ac interdum debere ipſum corripere correptione fraterna.

Prius quidem. Quia ejuſmodi correptio debet proficiſci ab habente poteſtatem coactivam, qualem non habent inferiores reſpectu Superiorum. Unde in Concilio Conſtantienſi ſeſſ. 8. meritò damnatus fuit iſte Joannis Vviclephi art. 17. Populares poſſunt ad ſuum arbitrium dominos delinquentes corrigere: qui fundabatur in articulo altero ſimiliter condemnato, qui eſt 15. dicente, Nullus eſt Dominus civilis, nullus Prælatus, nullus eſt Epiſcopus, dum eſt in peccato mortali. — *An. Vvicl. damnatus.*

Poſterius autem. Quia omnes eos tenemur pro loco & tempore fraternè corripere, quos tenemur ex Charitate diligere: atqui ſubditi tenentur Superiores diligere ex Charitate; ergo & eos corripere, quando id viſum fuerit emendationi illorum neceſſarium. Unde Apoſtolus ad Coloſſenſes cap. 4. admonet, ut iſtius Eccleſiæ Presbytero Archippo dicant: *Vide miniſterium quod accepiſti in Domino, ut illud impleas*, ideſt probè ac diligenter exequaris. Et Auguſt. epiſt. 409. ſcribens ad Religioſas; *Non ſolùm veſtri*, ait, *verùm etiam ipſius* (ſcilicet Prælatæ veſtræ) *miſeremini, quæ inter vos quanto in loco ſuperiori, tanto in majori periculo verſatur*. Quæ eadem ſcribit Aug. in Regula ad ſervos Dei, in fine tom. 1. & quam ſententiam ſuo argumento *ſed contra* citat B. Thom. atqui certum eſt, quòd fraterna correptio ſit actus miſericordiæ; cùm igitur Aug. velit miſericordiam Superioribus impendi; vult etiam, eos ſecundùm exigentiam loci, temporis, & peccati, fraternè corripi. Ut autem id congruè fiat; tria ſunt obſervanda. — *An privati teneantur fraternè corripere ſuos Superiores.*

1. Ut non quilibet è vulgo Superioris correptionem temerè uſurpet. Si enim homines conditione vel moribus viles Prælatos ac Principes corripere tentarent; eſſet indignum, magiſque valeret ad ipſos exaſperandum, quàm ad emendandum: tales ergo regulariter muneri ſuo ſatisfaciunt, ſi perſonas digniores & Prælatis proximiores admoneant, quæ poſſint ac velint correptionis beneficium illis impendere. Dixi *regulariter*; quia ſi periculum ſalutis Prælatorum eſſet admodum grave, nulluſque alius ipſos corriperet: corripere deberent inferiores quamvis viles, modò eſſet apparentia profectus.

2. Ut correptio, quam inferiores impendunt Superioribus, non fiat objurgando, ſed potiùs rogando manſuetè, & reverenter admonendo; juxta illud 1. ad Tim. 5. *Seniorem ne increpaveris, ſed obſecra ut patrem*. Id quod Apoſtolum non tantùm dixiſſe, ſed etiam feciſſe tradit Greg. lib. 5. Mor. cap. 10. ubi exemplo Apoſtoli ad ſubditos ſcribentis, *Rogo vos fratres, ut ſufferatis verbum ſolatii*, ad Heb. 13 & *Obſecro vos fratres*. Ad Epheſ. 4. docet, quanta humilitate debeat magiſtro loqui diſcipulus. Et 3. p. Paſtor. admonit. 5. *Piè*, inquit, *ſubditorum mentes ab omni ſe peſte obtrectationis abſtinentes, Præpoſitorum vitam nullo linguæ gladio percutiunt, etiam cùm de imperfectione reprehendunt*.

3. Ut Prælatorum correptio non fiat publicè. *Patrem enim, ſuum delinquentem nulli licet reprehendere manifeſtè* ait; Innocent. III. cap. *Cum ex injuncto*, de Hæreticis. Unde Clemens Romanus, cap. *qualis*, & Anacletus cap. *Sententia* 2. q. 7. illos, qui ſuorum Doctorum vel Præpoſitorum culpam produnt, comparant cum Cham, qui patris pudenda non operuit, ſed magis irridenda monſtravit. Et tamen hoc limitandum, niſi peccata Prælatorum eſſent ſcandaloſa vel publica: ut ſi docerent hæreſim, vel ſuis malis moribus populum ſcandalizarent. Tunc enim poſt adhibitam, ubi videtur poſſe ſufficere, admonitionem privatam, poſſunt publicè reprehendi, ſi per illam viam ſperatur ipſorum vel populi ſalus. Alioquin ſcire debent Prædicatores, quòd multitudini plerumque providetur; ſi in genere peccatum ipſum reprehendant, doceantque quòd non excuſantur illi, qui aliorum mala exempla ſequuntur. Sciant etiam, non rarò ab ipſis peccari, dum coram promiſcua plebe Sacerdotes aut Religioſos (qui illic aut nulli aut pauci ſint præſentes) palam inſectantur; ex quo nullus fructus, ſed ſola plebeculæ offenſio poteſt expectari. Vide quæ diximus ad Inſtructiones S. Caroli p. 1. cap. 24.

Circa Reſp. ad 2. obſervandum eſt, Paulum rectè reprehendiſſe Petrum coram omnibus. Quia licèt peccatum Petri ſolùm fuerit veniale, ſicut indicat Author q. 43. ſeq. artic. 6. ad 2. ex ipſius tamen facto prona erat Gentilibus occaſio declinandi ab Eccleſiaſtica veritate ad ceremonias Judaicas. Neque Paulus quicquam egit contra ordinem correptionis fraternæ: nam publica ſalus publicam reprehenſionem exigebat. Hinc Aug. in Expoſitione epiſtolæ ad Galatas, *Quòd hoc ei coram omnibus dixi; neceſſitas coegit, ut omnes illius objurgatione ſanarentur*. Iſtud autem Petri peccatum non conſiſtebat in hoc, quòd erroneè ſentiret vel doceret, legem eſſe Gentibus imponendam: neque ſimpliciter in hoc, quòd ſervaret legalia; (cùm & ipſe Paulus ea ſervarit, circumcidens Timotheum, Act. 16. purificans ſe Judæis Act. 21. & Judæis factus Judæus, iis qui ſub lege erant, quaſi ſub lege eſſet 1. ad Cor. 9.) ſed in eo, quòd ubi ſervanda non erant illa ſervaret: veritus, ne alioquin Judæi facto ſuo offenſi novas turbas excitarent. Fuit ergo error, non opinionis ſed facti, dum per quamdam imprudentiam id egit, quod præbebat noxii erroris occaſionem Gentilibus, ut exiſtimarent Petrum credere, neceſſariam adhuc eſſe legis obſervationem, proindeque etiam ſibi tanti Apoſtoli exemplo legem eſſe ſervandam. — *De reprehenſione Petri ad Gal. 2.*

Circa eamdem Reſp. quæri poteſt: Quomodo B. Th. dicat, Paulum fuiſſe parem Petro, cùm Petrus fuerit caput Eccleſiæ, non Paulus? Reſp. Gloſſam quidem ita habere, *In faciem ei reſtiti tamquam par*: ſed cùm ea deſumpta ſit ex Commentario, qui ſub nomine Ambroſii falsò circumfertur; non magni facienda eſt B. autem Thom. non dicit, Paulum fuiſſe ſimpliciter parem Petro: ſed quòd aliquo modo par fuerit quantùm

ad Fi-

ad Fidei defenſionem; quia ſcilicet immediatè à Chriſto vocatus ſicut Petrus, poteſtatem acceperat F d m ubique propagandi & defendendi: quamqua n eſſet Illo interior Illique ſubjectus io modo & ratione prædicandi, &c. Videantur quæ diximus lib. 4. Controv. q. 1. art. 4.

Articulus V.

Etiam peccator corripere debet delinquentem.

ART. 5. docet, Quòd etiam peccatori competat corripere delinquentes, Quia peccatum non tollit rectum rationis judicium: correptio autem alicui competit in quantùm viget in eo rectum judicium rationis. Confirmatur: Peccatum neminem liberat ab obligatione divinorum præceptorum: cùm ergo præceptum de fraterna correptione ſit divinum, pertineatque ad omnes, ad quos præceptum Charitatis pertinet; non ex hoc liberatur quiſpiam ab obligatione corripiendi, quòd peccator ſit. Hujus quidem correptionis fructui ob peccatum præcedens ſubinde eſt impedimentum, vel quòd peccator ſit indignus qui eo munere fungatur, vel quòd ea talis hominis correptione poteſt naſci ſcandalum, dum is reprehendit alterum, qui ipſemet eſt reprehenſibilis: at non propterea excuſatur ab obligatione hujus præcepti; imò nec peccator (per ſe loquendo) peccat alium corripiens; partim quia poteſt illis incommodis obviare, modeſtam, ſecretam, & humilem admonitionem adhibendo; partim quia correptio non requirit ſanctitatem in corripiente tamquam debitam diſpoſitionem, cùm non ſit actus ſacer ſicut actiones Sacramentorum, quæ propterea requirunt ſanctitatem in Miniſtro. Hinc B. Thom. *Si peccator cum humilitate corripiat delinquentem; non peccat, nec ſibi novam damnationem acquirit.* Quibus ſimilia habet q. Diſp. de Correptione fraterna artic. 1. ad 16. Si quo modo autem correptio, quam adhibet peccator, ſit illicita; hoc eſt per accidens, ſcilicet ratione ſcandali, ſuperbiæ, pravæ intentionis, aut ſimilium circumſtantiarum. Quare cùm Patres, & ſubinde Scholaſtici in 4. d. 19. dicunt, peccatorem non debere alios corripere, & alienas partes invadere dum hoc faciunt, imò & Scriptura Pſalm. 49. *Peccatori dixit Deus, Quare tu enarras juſtitias meas*; ita loquuntur: partim quia peccatores dum alios corripere volunt, non raro ſuperbè imprudenterque hoc faciunt; partim quia plerumque propter defectum authoritatis in corripiente non eſt ſpes emendationis.

Quæri hic poſſet: Utrùm correptio judicialis poſſit abſque peccato fieri à Judice peccatore? Sed hoc ad q. 60. artic. 2. ad 3. pertinet, ubi reſponſio affirmativa explicabitur. Huic loco magis eſt proprium quærere,

Utrùm peccator teneatur ſe emendare, ut poſſit alium corripere.

VIDETUR enim quòd ſic. 1. Quia Matth. 7. dicitur: *Ejice primùm trabem de oculo tuo, & tunc videbis ejicere feſtucam de oculo fratris.*

2. Peccator tenetur ad correptionem fraternam; ergo etiam ad media ipſi convenientia: tale autem eſt medium, emendare ſeipſum; ergo ad hoc tenetur.

Reſp. non tenetur.

Reſp. Peccatorem per ſe & abſolutè non teneri ſeipſum emendare ad hoc, ut præceptum fraternæ correptionis impleat; etiamſi peccatum ipſius innotuerit fratri corripiendo, qui propterea veroſimiliter nihili facturus eſt correptionem. Quia non tenetur agere pœnitentiam, ut alia opera miſericordiæ faciat abſque peccato; ergo neque ut iſtud. Confirmatur: Correptio fraterna non eſt opus aliqua conſecratione ſanctificatum; ergo non requirit ſanctitatem in operante. Quòd autem proximus nihili facturus eſt correptionem etiam cum humilitate & modeſtia adhibitam, niſi corripientem viderit emendatum; ipſius, non corripientis culpa eſt, qui (ut ſupponitur) non eum pertraxit ſuo exemplo in peccatum: ideoque nec videtur obligatus ut ſuo exemplo ipſum reducat. Dixi, *per ſe & abſolutè*, quia per accidens & in caſu particulari poteſt quis eſſe ad hoc obligatus: veluti ſi quis vel ex officio teneatur alios inſtruere, apud quos propter vitam & mores diſſolutos ejus inſtructio prorſus eſt inefficax; vel quamvis non teneatur ex officio, ipſos tamen mala ſua vita ſcandalizat, ſeu in peccata pertrahit; talis tenetur ſe emendare ſaltem exteriùs, ut ſua monitio poſſit prodeſſe. Nam prior tenetur ea procurare, quæ ſunt neceſſaria ad ſuum officium rectè obeundum, inter quæ eſt ſuiipſius emendatio. Poſterior autem tenetur ceſſare è ſcandalo, & propterea eo, quos malo ſuo exemplo in peccata pertraxit, reducere per bonum exemplum. Item ſi proximus putaretur in peccato mortali moriturus, à quo liberari non poſſit niſi per tuam monitionem tuæ emendationi conjunctam; teneris te emendare, ipſumque tunc corripere.

Ad 1. Argum. Reſp. Ibi Chriſtum non prohibere, ne quis alium corripiat, qui ipſe vel eiſdem vel etiam majoribus peccatis eſt obnoxius: neque ſimpliciter præcipere, ut quiſque ſeipſum corrigat priuſquam alterum corripiat; verùm contra illos agens, qui non ſolùm in eo reprehendunt alium, in quo & ipſi culpabiles ſunt, ſed minima notant in aliis, prætextu quidem correptionis, revera autem ex propoſito condemnationis, cùm ad ſua graviora peccata perſpicienda cæci ſint: vetat ne quis ſimulato, inhumano, vel alio pravo animo fratrem notet vel condemnet de parvis peccatis, qui majora propria non agnoſcit: *Hoc eſt*, ait Chryſ. *quod præcepit, ne ſcilicet ille, qui mille eſt vitiis obnoxius, acriorem ſe Judicem in aliorum velit præbere delictis, & præcipuè ſi hæc inveniantur eſſe exigua: non ſcilicet arguere alterum prohibens atque corrigere, ſed diſſimulare propria negligenter, & inſultare impudenter alienis.* Et paulò ante: *Vides, quia non vetuerit judicare, ſed juſſerit ejicere primùm de oculo proprio trabem, & tunc aliorum errata corrigere.* Ejicitur porrò trabis illa (quod attinet ad effectum licitè corripiendi) non ſolùm per pœnitentiam, quia peccatum tollitur, ſed etiam per humilitatem, qua proprium peccatum agnoſcitur. Chryſoſtomo conſentit Hieron. in cap. 7. Matth. dicens: *De his loquitur, qui cùm mortali crimine teneantur obnoxii, minora peccata fratribus non concedunt.*

Ad 2. Reſp. Illud medium eſſe conveniens ex conſilio, non ex præcepto, neque ex rei natura: tenentur autem adhibere media illa convenientia, quæ ſunt vel ex natura rei, vel ex præcepto neceſſaria, non alia.

Articulus IV.

ART. 6. docet, Non eſſe ceſſandum à correptione judiciali propter metum, ne ille qui corripitur fiat deterior: ceſſandum autem à fraterna.

Prius quidem. Quia illa correptio non ordinatur potiſſimùm ad emendationem delinquentis, ſed ad bonum commune, ut ſcilicet cæteri timorem habeant, & exemplo punitionis hujus diſcant abſtinere à peccatis ſimilibus. Unde ut Superior eum qui futurus eſt deterior rectè caſtiget, videndum eſt, an ea caſtigatio profutura ſit multitudini. Si enim ſit non profutura, debet abſtinere.

Poſterius verò. Quia tali eventu ceſſat motivum ac finis, propter quem ſolum inſtituenda eſt fraterna correptio; ergo etiam ipſa ceſſare debet: ea enim quæ ſunt ad finem regulari debent ſecundùm quod exigit ratio finis. Huc pertinet illud Aug. lib. de Civ. cap. 9. *Si propterea quiſque objurgandis & corripiendis malè agentibus parcit, quia opportunum tempus inquiritur, vel eiſdem ipſis metuit ne deteriores ex hoc efficiantur*, &c. *non videtur eſſe cupiditatis occaſio, ſed conſilium Charitatis.* Ob quam rationem ab hac correptione ceſſandum eſt, quando proximus, etſi non videatur futurus deterior, non eſt tamen futurus melior; ſecundùm ea quæ ad articulum 2. diximus quæſito 6.

Dices; Deus corripit etiam eos, quos novit futuros ex correptione deteriores; ergo idem eſt nobis faciendum. Reſp. Neg. C. Quia Deus non corripit illos ut frater, ſed partim ut Judex, partim ut generalis omnium Proviſor qui ut tali ea liberè facit ac præſtat, quæ quibuſdam cedant in auxilium, aliis in teſtimonium. Sed

QUÆRITUR

Si probabile ſit, eum qui corripitur nunc quidem futurum iſta occaſione deteriorem poſtea tamen ſe correcturum: an ſit corripiendus?

VIDETUR quòd non. 1. Quia ubi probabiliter æſtimatur, quòd peccator admonitionem non recipiet, ſed ad pejora labatur, eſt ab ejuſmodi correptione deſiſtendum; ait B. Thom. ponitur autem quòd correptus in pejora labatur; ergo non eſt corripiendus.

2. Non ſunt facienda mala ut eveniant bona; ergo non eſt faciendum peccatum, ut ſequatur peccatoris emendatio.

3. Pluris debet fieri honor Dei, qui læditur per correptum in deteriora labentem, quàm ſalus correpti ſecutura; ergo ut honor ille ſervetur, abſtinendum eſt à correptione.

4. Non eſt corripiendus is, qui ex correptione lapſurus videtur in ejuſmodi peccatum, ob quod morte plectetur, etiamſi ſit ſpes quòd exiſtens in carcere emendabitur: ergo non eſt corripiendus qui lapſurus apparet in pejora, & poſtea emendandus.

Denique. Videtur eſſe caſus ſolùm Metaphyſicus, quòd correptus poſt lapſum graviorem emendetur.

Reſp. Reſp. tamen affirm. tenenda eſt poſt S. Thom. in 4. diſt. 19. q. 1. art. 2. quæſt. 1. ad 5. & ejus ad præſ. art. Commentatores. 1. Quia finis, qui per fraternam correptionem debet intendi & ſperari, hic omninò ſperatur, quamvis non immediatè.

2. Quia peccatori melius eſt, quòd poſt majora peccata emendatus ſalvetur, quàm quòd correptione deſtitutus, propter unum atque alterum, in quo nunc hæret, damnetur.

3. Quia Medicus non deſinit adhibere medicinam, etiamſi multum reclamet is, cui adhibetur, modò ſperet profuturam: *Sic etiam hic cuncta gerenda ſunt*, ait Chryſoſtomus hom. 30. in epiſtolam ad Hebræos: *omnia namque qui corripit ad illius qui corripitur utilitatem & tolerare debet & facere*. Quæ cùm ita ſint; non eſt tamen hæc doctrina prorſus univerſaliter intelligenda: ſed potiſſimùm quando metuitur, quòd peccator nos habebit odio, quòd erit nobis infenſus & indignatus, aut quòd committet aliquod aliud peccatum ipſi ſoli noxium, non directè vel notabiliter contra honorem divinum. Si enim de tali peccatore ſperatur, quòd paulatim tepeſcet ejus in malitia fervor, quódque correptio ſuum fructum tandem eſt habitura; ipſa prætermitti non debet: ſi verò peccatum, quod corripiendus commiſſurus metuitur atque ita futurus deterior, ſit vehementer ſcandalizativum; aut alicui tertio nocivum, ut homicidium; aut directè vel notabiliter contra honorem divinum, ut blaſphemia, vel Sacramenti conculcatio, & ſimilia; abſtinendum eſt à correptione, quamvis ſperetur ſecutura poſtmodum emendatio: quemadmodum annotaverunt Bannes, Lorcas, & Maldeius. Quia magis incumbit nobis defendere innocentem, & rerum ſacrarum reverentiam ac Dei honorem cuſtodire, quàm ſic providere ſaluti ejus qui ex malitia peccat. Similiter ſi non eſt moraliter certum, quòd proximus fiet poſtea melior: certum eſt autem, vel æquè dubium, quòd fiet deterior ſi corripiatur; non eſt corripiendus: partim quia malum quod certò inſtat magis vitandum eſt, quàm intendendum bonum incertum: partim quia ad providentiam noſtram pertinet, primò curare illa quæ veriſimiliùs expectantur in futurum.

Ad 1. Arg. Reſp. Majorem eſſe intelligendam, quando proximus putatur ita lapſurus in deteriora, ut ſimpliciter futurus ſit deterior: in caſu autem præſenti ponitur correptus lapſurus; ſed non ſic, ut abſolutè futurus putetur deterior, verùm ad breve duntaxat tempus, poſt quod expectetur fructus correptionis, ſcilicet emendatio.

Ad 2. Reſp. Concedo quòd non ſit faciendum malum ut proximus emendetur: poteſt tamen interdum permitti aliquod malum minus, ut poſtea ſequatur bonum majus: Qui autem corripit eum qui correptionem modò ægrè fert, atque in corripientem indignatur, ſed poſtea illam eſt ſeriò perpenſurus, ac ſeipſum emendaturus; non facit malum, neque cooperatur peccato proximi, ſed illud negligit propter majus bonum poſtea ſecurum.

Ad 3. Neg. Conſ. Quia non ſolùm oportet conferre honorem Dei cum ſalute proximi, ſed etiam unum Dei honorem cum altero Dei honore: quamvis autem honor Dei ſit ſimpliciter magis æſtimandus quàm ſalus proximi; iſte tamen honor Dei, qui læditur per correptum in deteriora nulli alteri noxia neque directè contra honorem Dei exiſtentia habentem, non eſt pluris æſtimandus quàm ejuſdem Dei honori qui ſequeretur ex ſalute correpti.

Ad 4. etiam Neg C. Quia in Ant. ſermo eſt de peccato tertiæ perſonæ nocivo. Conſeq. autem intelligitur de peccato ſoli peccanti noxio.

Ad Poſt Neg. Aſſ. *Solet enim fieri & frequenter accidit*, ait Auguſtinus epiſtola 87. *ut ad horam contriſtetur cùm reprehenditur, & reſiſtat, & contendat: & poſtea conſideret ſecum ſilentio, ubi nemo eſt niſi Deus & ipſe, &c. & deinceps non faciat illud, in quo juſtè reprehenſus eſt.*

ARTICULUS VII.

Utrùm in correptione fraterna debeat ex neceſſitate præcepti admonitio ſecreta præcedere denuntiationem.

PRo Reſponſione ſit

CONCLUSIO I.

QUANDO peccatum eſt publicum, non oportet ut denuntiationem præcedat ſecreta admonitio. Partim quia ceſſat finis, propter quem admonitio debet fieri ſecretò, ſcilicet conſervatio famæ, cùm ea ſit jam perdita. Partim quia verendum eſt, ne alii, qui ejus peccatum norunt, ſcandalizentur, ſi non videant eum reprehendi. Publicum autem hic cenſetur, quod majori parti Congregationis innotuit. In hujus Concluſionis confirmationem adduci poteſt Apoſtolus, qui ad Tim. 5. ſcribit: *Peccantes coram omnibus argue*; ubi illud *coram omnibus*, ſequenti quidem vocabulo adhæret: ſed peccantes intelliguntur, qui ſunt manifeſti; quemadmodum intellexit Auguſt. ſerm. 16. de Verbis Domini, concludens: *Ergo ipſa corripienda ſunt coram omnibus quæ peccantur coram omnibus. Ipſa verò corripienda ſunt ſecretiùs, quæ peccantur ſecretiùs*. Et lib. de Corrept. & Gratia cap. 16. poſt hæc verba, *Peccantes coram omnibus corripe, ut cæteri timorem habeant*; ita ſubdit: *Quod de his peccatis accipiendum eſt, quæ non latent*.

Petes: Quid ſi ſperem, poſſe privata monitione corripere peccatorem publicum, an tunc oporteat correptionem privatam adhibere? Reſp. Quòd ſic, ſi ſimul etiam poſſit caveri ſcandalum, neque Superior denuntiationem exigat; ut nimirum ita conſervetur fama peccantis, apud Prælatum & apud alios neſcientes. Si tamen Prælatus exigeret denuntiationem, priuſquam ſecretò peccatorem monueris; eſſet ei obediendum, ait Sylveſter verbo Correctio q. 5. qui alioquin derogaretur juris quod ipſe habet inquirendi & judicandi de publicis.

CONCLUSIO II.

QUANDO peccatum eſt occultum, ſed vergens in nocumentum aliorum ſive corporale ſive ſpirituale: ut ſi quis occultè tractet quomodo Civitas tradatur hoſtibus: vel ſi Hæreticus privatim homines à Fide avertat; ſtatim eſt denuntiandum, abſque monitione privata. Magis enim debet nobis eſſe curæ, ne proximi lædantur in Anima vel corpore, quàm ne ille peccator famam perdat apud Superiorem. Hinc B. Thom. ad 3. *Quando imminet periculum multitudini; non habent ibi locum hæc verba Domini;*

mini; quia tunc frater peccans non peccat in te tantùm. Et q. Diſp. de Corrept. frat. artic. 2. ad 10. *In quibus moram denuntiationis eſt periculoſa, non oportet expectare admonitionem, ſed ſtatim procedere ad denuntiationem. Quia* ut in Reſp. Ad 7. dicit, *bonum commune præferendum eſt bono privato.* Nec hoc eſt contra præceptum Chriſti propter duo 1. quidem. Quia peccatum iſtud non eſt ſolùm in te, ſed eſt in multos: Dominus autem dicit; *Si peccaverit in te frater tuus.* 2. Quia Dominus non loquitur de culpa futura cavenda, neque de vitando damno multitudinis aut alicujus tertii, ſed de emendando peccato præterito, & de procuranda ſalute ejus, qui peccando perierat.

Excipit autem B. Thom. ab hac Concluſione unum caſum dicens: *Niſi fortè aliquis firmiter exiſtimaret, quod ſtatim per ſecretam admonitionem poſſet hujuſmodi mala impedire.* Qui caſus, etſi indifferenter exprimatur pro peccatis in detrimentum aliorum vergentibus: cujuſmodi ſunt proditio, hæreſis, & quædam alia; ſciendum tamen, in peccato hæreſis, vel nunquam vel rariſſimè accidere, quòd firmiter exiſtimari poſſit, mala ex eo regulariter ſequentia per ſecretam admonitionem ſtatim poſſe impediri. 1. Quia Hæreticorum ſermo *Ut cancer ſerpit*, 2. ad Tim. 2. hoc eſt vim ſui veneni inſtar canceris ſemper longiùs diffundit; commune eſt enim Hæreticis, ut ad hæreſim ſuam diſſeminandam maximè ſint proclives: *Hoc eſt negotium illis*, ait Tertullian. lib. de Præſcript. cap. 42. *non Ethnicos convertendi, ſed noſtros evertendi. Hanc magis gloriam captant, ſi ſtantibus ruinam, non ſi jacentibus elevationem operentur. Humiliter irrepetunt*, ait S. Leo ſer. 5. de Jejunio decimi menſis, *blandè capiunt, molliter ligant, latenter occidunt*, 2. Quia vix poteſt eſſe ſpes emendandi Hæreticos per ſecretam admonitionem: Cùm enim habeant pertinaciam illi peccato intrinſecam, ſuoque proprio judicio confiſi, totam Eccleſiam audire nolint: quomodo firmiter exiſtimare poteſt quiſpiam quòd ipſum ſint audituri? Hinc S. Leo ſer. 4. de Collectis monet ac jubet, ut Hæretici prodantur. Et jam dicto ſerm. 5. addit; *Qui tales non prodendos putant, in judicio Chriſti invenientur rei de ſilentio, etiamſi non contaminarentur aſſenſu.* Quapropter quòd ad Hæreticos attinet, credimus illos eſſe denuntiandos ſtatim atque cognoſcuntur eſſe in hæreſi pertinaces, hoceſt hæretici, non adhibita monitione privata. Idemque dicendum exiſtimamus de Sagis ſive Sortiariis: partim ob periculum quod ab eis imminet: partim ob ſpem exiguam ſeu potius nullam emendationis ex admonitione privata.

Hæretici prodendi.

Dices: Apoſtolus ad Tit. 3. jubet, Hæreticum poſt unam & alteram correptionem devitari; ergo ſemel & iterum eſt monendus priuſquam denuntietur. Reſp. Neg. Conſ. Solùm enim ſequitur, unam vel alteram correptionem ei adhibendam per Epiſcopum ut Eccleſiæ Præfectum, priuſquam ab illo devitetur, ſive tamquam incorrigibilis rejiciatur. Nam Apoſtolus Epiſcopum alloquitur, eumque inſtruit, quomodo erga Hæreticum habere ſe debeat, ut ſcilicet ſemel aut bis eum corripiat cum authoritate & poteſtate tamquam Epiſcopus, tentando, num ad ſanam mentem poſſit revocari: quæ correptiones ſi non proficiant, non ampliùs eum audiat quamvis diſputare volentem, ſed à ſe rejiciat.

Petes, Utrùm in caſu ſecundo hujus Concluſ. debeat etiam Clericus denuntiare peccatum alicui tertio vel Reip. noxium, ſi timeatur effuſio ſanguinis. Reſp. Debere, neque ullam irregularitatem incurrere, modò proteſtetur expreſſè, quòd ad pœnam ſanguinis non intendat. Quia nullo præcepto Eccleſiaſtico prohibetur ſub irregularitate facere id, quod alioqui jure naturali tenetur; cùm jus Eccleſiaſticum non ſit contrarium juri naturali, ſed ipſum perficiat. Ita Cajet. Valentia, Lorcas. Confirm. cap. *Prælatus* de Hom. in 6. conceditur Clericis in caſu propriæ injuriæ petere ſatisfactionem in judicio cum jam dicta proteſtatione abſque periculo irregularitatis; ergo cenſendum eſt idem concedi in caſu injuriæ innocentis aut Reip. eſt enim eadem aut potior ratio.

Concluſio III.

QUANDO peccatum eſt occultum, & ſoli peccanti ac ei in quem peccatur noxium; de neceſſitate præcepti eſt, quòd ſecreta admonitio publicam denuntiationem præcedat. De tali enim peccato Dominus Matth. 18. jubet ſecretam admonitionem dicens: *Corripe inter te & ipſum ſolum.* Confirm. Lex naturalis jubet, ut proximum curemus quàm minima fieri poteſt ipſius læſione: ſicut peritus Medicus ægrotum curat, vel ſine abſciſſione membri ſi poteſt, vel cum abſciſſione membri minùs neceſſarii; ergo proximi emendatio curanda eſt per monitionem privatam abſque denuntiatione, quando eſt ſpes quòd ſic emendabitur. Ratio igitur cur frater peccans primùm ſit ſecretò corripiendus una eſt, ut ſuus honor & fama ei ſerventur: altera, ne ſi ſecus fiat, correptio ad indignationem & ad ulteriorem lapſum potiùs moveat, quàm ad emendationem. Hinc Auguſt. ſerm. 16. de Verbis Domini: *Corripe inter te & ipſum ſolum, intendens correctioni, parcens pudori. Fortè enim præ verecundia incipit defendere peccatum ſuum, & quem vis facere correctiorem, facis pejorem.* Et Hieron. in cap. 18. Matth. *Corripiendus eſt frater ſeorſum, ne ſi ſemel pudorem ac verecundiam amiſerit, remaneat in peccato. Quando enim aliquis videt ſe jam famam amiſiſſe; pro nihilo ducit peccare*, ait B. Thom. q. Diſp. de Corrept. frat. artic. in corpore.

Dices: Levit. 5. reus peccati aſſeritur qui non indicaverit vocem jurantis quam audivit, nulla mentione facta ſecretæ reprehenſionis; ergo non eſt neceſſaria. Et cap. 19. dicitur. *Non oderis fratrem tuum in corde tuo, ſed publicè argue eum*: ergo non eſt neceſſe ſecretam admonitionem præmittere publicæ.

Ad 1. Reſp. Neg. Conſ. Sententia enim cap. 5. duplicem ſenſum poteſt habere, quorum neuter adverſetur ordini fraternæ correptionis. Prior eſt, Si quis audierit vocem judicis ipſum adjurantis ut verè dicat id, quod novit de re in judicium vocata: & cùm ipſe viderit vel conſcius ſit, nolit veritatem dicere; portabit iniquitatem ſuam. Poſterior, Si quis audierit vocem jurantis, hoceſt juramento confirmantis aliquid, hujuſque rei teſtis vocatus ſit ad judicium, ut dicat quod vidit aut novit; niſi veritatem, cùm ſit juridicè requiſitus, aperiat, portabit ſuam iniquitatem. Vide Aug. q. 1. in Levit.

Ad 2. etiam Neg. Conſequent. Neque enim illa Scriptura ſignificat, fratrem eſſe coram aliis palam arguendum ob quodcumque peccatum, quod poſſit eſſe cauſa odii: ſed ſenſus eſt: Non foveas odium contra fratrem in corde, neque occultè machineris ei malum, ſed apertè illum redargue, manifeſtèque declara quòd ſatisfactionem velis ab eo, qui te læſit.

Pro Reſp. ad 1. Arg. Neg. eſt Conſequentia. Cùm enim Deus ſit Dominus famæ noſtræ: cùmque omnia nuda & aperta ſint oculis ejus, ad Heb. 4. quantum ad judicium divinum non requiritur quòd ſecreta admonitio præcedat vel denuntiationem vel punitionem, etiam publicam: hominibus autem quædam ſunt occulta, quædam manifeſta, neque unus hominum eſt (ſaltem regulariter) dominus famæ alterius; & ideo monitionem ſecretam præmittere debet publicæ denuntiationi. Imò & Deus plerumque peccatores quaſi ſecreta admonitione redarguit, vel per interiorem remorſum conſcientiæ, vel per exteriorem prædicationem, vel aliter.

Pro Reſp. ad 2. dicendum: Quòd Chriſtus ſtatim quidem poterat procedere ad publicandum peccatum Judæ: partim quia Deus; ideoque ordini correptionis non ſubjectus: partim quia ſciebat Judam non emendandum, ſed potiùs deteriorem futurum; *Non enim erat probabile, quod verba moverent, quem tot miracula viſa non moverant*, ait B. Thom. in 4. diſt. 19. non tamen publicavit, ſed obſcuris verbis eum de peccato ſuo admonuit; ait idem, tum hic, tum dicta quæſt. Diſp. de Corrept. fraterna artic. 2. ad 5. Quare his non obſtent verba Domini, vel hæc; *Qui intingit mecum manum in paropſide, hic me tradet*; vel iſta ad Judam, *Tu dixiſti*, Matth. 26. vel alia ad Joannem Jo.

13. *Il-*

13. *Ille eſt, cui intinctum panem porrexero*; explicavimus in 3. p. q. 81. art. 2.

Quod attinet ad peccatum Ananiæ & Saphiræ; rectè B. Th. affirmat, S. Petrum illud publicaſſe tamquam executorem Dei: nam ex conſilio Spiritus ſancti hoc faciebat ad terrorem; quia, ut ait in 4. Sentent. *Hoc competebat ſtatui primitivæ Eccleſiæ ne veniret authoritas ejus in contemptum*. *Atque*, ut Iſidorus Peluſiota lib. 1. epiſt. 181. ſignificat, *ita ſapienter factum eſt, ut initio naſcentis Eccleſiæ metus incuteretur, conſuleretur que in futurum communi bono*. Et, ut S. Hieron. ait epiſto. 8. *Ut pœna duorum hominum eſſet doctrina multorum*. Sicut ergo ſtatim poſt datam legem Decalogi, juſſus eſt ſeverè puniri is, qui die ſabbathi ligna collegerat Numer. 15. ne ſcilicet ipſa lex ſtatim in ſuis primordiis conculcaretur; ita ſeverè animadverſum eſt in Ananiam & Saphiram ad terrorem cæterorum, ne quis tali ſimulatione in vitam communem primitivorum Chriſtianorum irrepere tentaret; ut obſervat B. Iſidorus ſupra cit. Quòd tamen Petrus non eos occiderit, ſed Deus abſque humano miniſterio; dicitur q. 64. art. 4. ad 1.

De Joſeph, qui fratres ſuos apud patrem accuſavit, non poteſt eſſe magna difficultas. Cùm enim Scriptura teſtentur, quòd fratres ejus *Videntes quod à patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quicquam pacificè loqui*; rationabiliter exiſtimare potuit, nullum fructum ex privata ſua monitione ſecuturum. Cùm B. Th. dicit, Peccatum fuiſſe publicum inter fratres; non vult ſignificare, potuiſſe denuntiari abſque privata monitione, ſi probabiliter putata fuiſſet profutura: ſed potiùs intelligendum relinquit quòd peccatum ita publicum, ac inter ipſos commune fruſtra ſperaretur emendandum per unius, & quidem junioris ac contemptibilioris, admonitionem.

De Reſp. ad 3. diximus in 2. Concl.

Reſponſioni ad 4. conſentanea ſcribit in 4. diſt. 19. q. 2. art. 3. quæſt. 1. ad 3 & dicto art. de Correptione fraterna ad 8.

Quæſt. Circa Reſp. ad 5. difficultas eſt. Utrùm Conſtitutio quarumdam Religionum ſit probanda, ubi ſtatuitur, quòd Religioſorum defectus deferantur ad Superiorem, nulla prævia ipſis facta monitione.

Videtur enim quòd non; Partim quia ordo fraternæ correptionis eſt in præcepto, quem illi, qui ſic deferunt non obſervant. Partim quia quando Prælatus præcipit, ut ſibi dicatur quòd quis ſciverit corrigendum; intelligendum eſt præceptum ſanè, ſalvo ſcilicet ordine fraternæ correptionis. Et ſi Prælatus expreſsè præciperet contra hunc ordinem à Domino inſtitutum, & ipſe peccaret præcipiens & ei obediens, ait hic B. Thom.

Reſp. Reſp. Ejuſmodi Conſtitutionem non eſſe improbandam. Quia ut ratiocinatur Dominicus Bannes, unuſquiſque eſt dominus ſuæ famæ, ideoque poteſt velle pati aliquod ejus diſpendium pro ſpirituali bono, ſi ſcandalum abſit; ergo illi qui profitentur in Religione, ubi eſt talis Conſtitutio, poſſunt velle pati aliquod ſuæ famæ diſpendium, caſu quo labantur in defectus, & conſentire ut Superiori deferantur propter majus bonum ſpirituale, quod tali via expectant.

Confirmatur: Præceptum naturale de non infamando proximum, & de corripiendo illum ſecretè, ita obligat, ut habeatur cura famæ illius: ſi tamen majus bonum poſtulet, quòd de fama illius prorſus integra ſervanda non curemus; poteſt ſtatim indicari Prælato: ſi ergo in aliqua Religione ſint cauſæ rationabiles, ob quas poſtponi poſſit tantilla fama proximi prædictæ manifeſtationi, talis manifeſtatio erit licita. Cauſæ autem poſſunt eſſe; tum ut Religioſus quiſque à peccato faciliùs abſtineat, ſciens ſe alioquin Prælato deferendum, tum ut & Religioni & Religioſo ipſi meliùs caveatur per Superiorem ut patrem paternè corripientem, & occaſiones peccandi prudenter auferentem: quemadmodum latis proſequitur. Turrianus diſp. 89. dubio 4. Quamvis ergo non ſit æſtimandum, quòd Communitas aliqua non poſſit aut prudenter aut utiliter gubernari, niſi defectus ſubditorum ſtatim deferantur Superiori, citra monitionem privatam; concedendum tamen eſt, id poſſe eſſe utile. Hinc Innoc. III. cap. *Qualiter & quando* 2. tit. de Accuſationibus, cùm dixiſſet, quòd denuntiationem charitativa monitio & inquiſitionem clamoſa inſinuatio debet præveniri, ſubdit; *Hunc tamen ordinem circa Regulares perſonas non credimus uſquequaque ſervandum, quæ (cùm cauſa requirit) faciliùs & liberiùs à ſuis poſſunt adminiſtrationibus amoveri*. Huc etiam pertinent ea, quæ tum ex B. Thoma, tum ex aliis artic. 8. producentur ad probandum, quòd peccata proximorum licitè poſſint denuntiari Superiori tamquam Patri, quandò is melius prodeſſe poteſt quàm corripiens, vel teſtes cum eo adhibiti.

Ad 1. Arg. Reſp. Quòd ordo præſcriptus Evangelio non ita eſt in præcepto determinatus, ut in omni eventu totus ſervari debeat: ſed tunc ſolùm, quando adſunt debitæ circumſtantiæ; hæc eſt enim natura præceptorum affirmativorum: inter circumſtantias autem una ex præcipuis eſt ſpes emendationis. Si ergo Religioſus habens notitiam peccati ſui confratris, exiſtimare poteſt, quòd Superioris admonitio erit efficacior ad emendationem, ſive quia ſpecialiùs à Deo gubernatur, ſive quia prudentior eſt, ſive quia poterit occaſiones peccandi tollere; non videtur quare illicitum ſit ad eum, non ut Judicem, ſed ut ad ſpiritualem Patrem deferre ſaltem ubi eſt vel conſuetudo vel Conſtitutio; quòd ſinguli ſint contenti ſuos defectus deferri ad Superiorem: cùm enim illam ſive Conſtitutionem ſive conſuetudinem acceptant, ſuo juri renuntiant, quod in eorum eſt poteſtate.

Petes: An igitur ordo fraternæ correptionis non ſit ſervandus in Religioſis corripiendis? Reſp. Quæſt.
Servandum eſſe, tum in Religioſis qui ſimilem conſuetudinem aut Conſtitutionem non habent, poſitis circumſtantiis debitis; tum etiam in aliis, ſi moraliter certum ſit aut valdè probabile, quòd privata monitione frater æquè benè vel melius emendabitur. Reſp.

Dices: Quid igitur renuntiatio ſui juris operatur? Reſp. Quòd hoc, ut quotieſcumque videtur Ob. Reſp.
fore melius ad profectum & emendationem fratris vel ad bonum commune; liceat eum ſtatim deferre, etiam in caſu quòd alioquin non liceret, ſi ſuo juri non renuntiaſſet. Deinde hoc etiam operatur iſta renuntiatio, ut ſi fortè interdum contingat, denuntiationem eſſe contra Charitatem, non ſit tamen contra juſtitiam.

Ad 2. dupliciter poteſt Reſp. Uno modo, B. Thomam loqui extra caſum, quo in Religione ſit conſuetudo vel Conſtitutio cognita & ante Profeſſionem ſpontè acceptata, conſentiendo ut ſui defectus denuntientur Superiori abſque privata monitione. Altero, ipſum loqui de denuntiatione facienda Prælato ut Judici; quemadmodum patet; tum ex ratione ſubjuncta, ubi dicit *Quia Prælatus non eſt Judex occultorum*; tum ex iis quæ ſequent. artic. ad 4. dicit explicans illa verba, *Dic Eccleſiæ*; & ſignificans, peccatum fratris poſſe indicari Prælato ſecundùm quod eſt ſingularis perſona, priuſquam indicetur teſtibus: non verò ſecundùm quod Prælatus eſt Judex; nos autem hìc loquimur de denuntiatione Prælato ut patri ſpirituali facienda.

ARTICULUS VIII.

Utrùm teſtium inductio debeat præcedere denuntiationem.

RESP. affirm. eſt communis ſecundùm formam in Evangelio præſcriptum, & in ratione naturali fundatam. Quia ſic ſtudendum eſt utilitati & emendationi fratris, ut quàm minimum fieri poteſt ejus fama lædatur: Id autem fit, quando poſt correptionem ſemel & iterum ſecretò adhibitam, unus vel duo teſtes adhibentur, priuſquam dicatur Eccleſiæ.

Circa Reſp. ad 1.

Digitized by Google

QUÆRITUR I.

Utrùm inducendi ſint teſtes, quando frater ſecretò correptus non emendatur, & peccatum ejus eſt occultum.

RESP. Satis convenire eſſe inducendos, quando peccatum fratris eſt ita occultum, ut tamen notum ſit aliis quàm corripienti. Quia cùm tales jam ſint conſcii peccati; nihil mali poteſt eſſe, ſi inducantur ut teſtes. Difficultas autem eſt, quando peccatum eſt ſoli corripienti cognitum. Videtur enim, quòd tunc ceſſandum ſit, tum ab inductione teſtium, tum à denuntiatione.

1. Quia nullus habet jus diffamandi proximum eo invito ne quidem propter bonum ſpirituale: qui autem in crimine ſic occulto inducit teſtes, vel etiam progreditur ad denuntiationem, infamat proximum; ergo peccat. Major. probat. Quia nemo poteſt propter bonum ſpirituale inferre nocumentum proximo in bonis temporalibus; v. g. auferre ejus bona, ne inutiliter conſumat. Minor videtur clara. Quid enim eſt aliquem infamare, niſi peccatum ejus aliis manifeſtare apud quos malè audiet.

2. Teſtes inducendi ſunt, vel ad probandum crimen præteritum, vel ad obſervandum an relabatur, vel ad probandum quòd corripiens fecerit officium: nihil autem horum convenienter poteſt adhiberi, quando crimen eſt ita occultum, ut ſoli corripienti ſit notum. Non primum: quia quod uni ſoli eſt cognitum, probari non poteſt, cùm in ore duorum aut trium ſtare debeat omne verbum. Non ſecundum: quia hoc videtur eſſe injurioſum; non enim debemus eſſe exploratores vitæ alienæ, quemadmodum monet Sapiens Prov. 14. Non tertium: quia infructuoſum eſt probare, admonitionem eſſe factam de crimine quod probari non poteſt.

3. Qui ſic teſtes adhibet exponit ſe periculo rationis: poterit enim correptus peccatum negare, & apud Judicem conqueri de infamia ſibi illata.

Reſponſio B. Thomæ non ſolùm hic, ſed etiam in 4. d. 19. quæſt. 2. artic. 3. quæſt. 2 ad 1. & quæſt. Diſput. de Correp. art. 2. ad 2. eſt, S. probabiliter poſſumus exiſtimare quòd ulteriùs procedendo, ad fratris emendationem proficiemus, debemus ulterius procedere, adhibendo teſtes, & denuntiando. Si verò probabiliter exiſtimemus, quòd ex tali modo procedendi frater non emendabitur, ſed potiùs reddetur deterior; non eſt ultra correptionem privatam procedendum.

Prior reſponſionis pars inter Scholaſticos eſt communis, & prob. Primò. Quia Chriſtus de peccato occulto loquens, tres gradus ſtatuit, quibus ad emendationem fratris gradatim ſit procedendum. Primus eſt, ut frater fratrem corripiat ſolus: Secundus, ut cum uno vel duobus teſtibus: Tertius, ut denuntiet Eccleſiæ. Si autem ſolùm loqueretur de peccato occulto quidem, ſed alicui alteri noto; non ſtatueret, ut in primo gradu frater fratrem ſolus corriperet: quid enim mali eſt, ſi primò omnium ſimul benignè admoneant illi duo, qui peccatum noverunt; loquitur ergo de peccato, quod ſoli corripienti ſit cognitum. Hinc Aug. ſer. 16. de Verbis Domini, *Peccavit in te frater tuus, ſi tu ſolus noſti*.

Probatur 2. quia ordo correptionis eſt ſecundùm ordinem Charitatis: ordo autem Charitatis eſt, ut velimus bonum proximi, & conſcientiæ & famæ, ſed magis conſcientiæ, quando utrumque haberi non poteſt. Quando igitur non timetur malum multitudinis, quod malo alicujus privato præponderat; oportet proximo cuſtodire bonum famæ & conſcientiæ, corripiendo occultè inter te & ipſum ſolum: ſi autem per hoc non emendetur; negligere oportet exiguum aliquod malum famæ, adhibendo teſtes, ut ſervetur bonum conſcientiæ, quod ſperatur futurum per emendationem.

Poſterior pars probatur, quia fraterna correptio, ejuſque gradus ordinantur ad emendationem fratris ſicut ad finem: ceſſante autem fine, etiam ceſſant media; Unde quando non eſt ſpes emendationis, etiam ab ipſa correptione totaliter eſt ceſſandum, ut art. 6. dictum eſt.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. Minor. Qui enim ſecundùm correptionis fraternæ ordinem teſtes adhibet, vel etiam Prælato nuntiat peccatum fratris, non propriè ipſum infamat, ſaltem loquendo de infamatione propriè dicta, quæ jure naturæ eſt illicita. Quia neque dicit animo infamandi, neque ulli manifeſtat iſtud peccatum cui non poſſit manifeſtare: quod ad infamationem propriè dictam jureque naturæ prohibitam, eſt neceſſarium. Sicut ergo Medicus abſcindens alicui membrum propter ſalutem corporis, non propriè dicitur percuſſor; ita is, qui exiguum aliquid famæ aufert, peccatum fratris occultum declarando vel teſtibus vel Prælato, quatenus id pro ejus emendatione videtur neceſſarium; non propriè dici poteſt infamator.

Quod attinet ad probationem Majoris, dicendum eſt: neminem habere jus nocendi proximo in bonis temporalibus, propter ipſius bonum ſpirituale, quando de ſe & ex natura rei privatio bonorum temporalium non eſt medium ad illud ſpirituale bonum acquirendum: ſed revelare crimen fratris propter ejus emendationem eſt medium ex natura rei ordinatum ad talem finem. Sicut liceret pecuniam proximi ad emendam medicinam, ipſius curationi neceſſariam, quando propter ſummam avaritiam ipſe nollet eam expendere, ſed ſe mori ſineret; ita licet aliquid famæ ipſius auferre, ut poſtea emendetur.

Ad 2. B. Thomas hic ad 3. Reſp. Teſtes induci poſſe propter tria. Uno modo, Ut ſi quis corripitur dubitet aut etiam neget eſſe peccatum id quod fecit; à teſtibus illi oſtendatur eſſe peccatum. Secundo, Ut ſi neget ſe feciſſe; teſtes eum obſervent, & poſtea convincant de actu, ſi iteret. Tertio, Ut cùm facienda erit denuntiatio apud Prælatum, denuntians probare poſſit ſe feciſſe officium. Addi poteſt ex eodem S. Doctore in 4. d. 19. art. ult. quæſt. 2. ad 1. & 3. Teſtium inductionem etiam ad hoc ſervire, ut teſtes ſimul cum corripiente fratrem hortentur ad emendationem, eumque faciliùs permoveant. Ex his patet, ad Maj. reſpondendum eſſe Quòd teſtes non ob ſolas cauſas in ea expreſſas inducantur, ſed etiam ob alias. Ad Mino. verò, Reſp. eam neg. & ad primam prob dicendum: Id quod vel ſoli eſt cognitum, probari poſſe, ſi actus iteretur, probari etiam poſſe quòd ſit peccatum, quamvis non iteretur. Ad ſecundam Neg. Aſſ. Partim quia is qui jam habet notitiam peccati fratris non eſt cenſendus explorator vitæ alienæ, per hoc, quòd diligentiam adhibet ad eum corrigendum; ſed potiùs prudens medicus. Partim quia Scriptura allegata prohibet, ne doloſè vel inſidioſè quæramus impietatem in domo Juſti, ſeu ejus qui nullam occaſionem dedit ut eum obſervemus: qui autem peccavit, & ſecretò monitus non ſe emendat, ſufficientem dedit occaſionem ut obſervari poſſit. Ad tertiam etiam Neg. Aſſ. Si enim frater correptus vellet coram Prælato expoſtulare de non ſervato erga ipſum ordine fraternæ correptionis: aut ſi etiam ipſe Prælatus denuntiantem urgeret ad ordinem illum ſervandum; utile eſſet probare poſſe, quòd ipſe officium fecerit.

Ad 3. Reſp. Neg. quod aſſumitur. Quia denuntiator non obligat ſe ad probandum, ait B. Thom. q. 68. art. 2. ad 3. unde nec punitur ſi probare nequiverit. Atque hæc eſt una differentiarum inter accuſatorem & denuntiatorem, quòd accuſator ad probationem teneatur, non denuntiator. Secunda eſt, quòd accuſator, ſi defecerit in probando, pœna talionis puniatur, non alter. Tertia, quòd accuſatio debeat fieri in ſcriptis, non denuntiatio. Quarta, quòd accuſator non poſſit eſſe teſtis contra eum, quem accuſat, poſſit autem denuntiator; juxta declarationem Paſchalis Papæ, cap. *In omni*, tit. de Accuſationibus, ubi ait, quòd *Principalis perſona dicens veritatem de re ſibi nota rectiſſime habenda eſt pro teſte: cui adhibito uno, efficiuntur duo teſtes: adhibitis duobus, efficiuntur tres*. Hoc autem probat ex verbis Domini Matth. 18. *Adhibe tecum unum vel duos teſtes, ut in ore duorum vel trium ſtet omne verbum*. Quinta, quòd accuſator intendat pœnam accuſati; denun-

Quid [illegible]rant accuſator & denuntiator.

nunciator, fraternus ſcilicet, ſalutem ſeu emendationem denuntiati.

Circa Reſp. ad 2.

QUÆRITUR II.

Utrum poſt ſecretam admonitionem fruſtra factam poſſit quis peccatum fratris indicare Prælato; non quidem ut Judici: ſed ut Patri, priuſquam adhibeantur unus vel duo teſtes.

VIDETUR quòd non. Quia præceptum Chriſti eſt, ut teſtes adhibeantur priuſquam frater denuntietur Prælato, etiam ut patri. Confirmatur: Ideo Chriſtus eum ordinem præſcripſit, quem habemus Matth. 18. ut gradatim & quàm ſuaviter fieri poſſet procederetur in lædenda ſama proximi ob ejus ſalutem, ita ut ad læſionem, quæ & gravior & moleſtior eſt, non veniretur niſi tentata priùs læſione tolerabiliore: atqui dubium non eſt, quin multò gravior & acerbior ſit unicuique læſio famæ apud ſuum Superiorem etiam ut patrem, quàm apud, unum vel alterum ex aliis: ergo oportet ex præcepto Domini peccatum fratris non deſerre ad Superiorem etiam ut patrem, niſi priùs tentati ſint alii gradus, ſcilicet ſecreta correptio & teſtium inductio. Hinc Baſilius in Regulis fuſiùs explicatis, ad interrog. 46. tunc demum affirmat peccatum eſſe referendum ad Antiſtitem, quando illi qui ejus conſcii ſunt, curare non poſſunt.

Reſp. affirmativa eſt B. Thomæ, tum hic, tum citata ſuperius q. de Correptione fraterna art. 2. ad 26. & in 4. diſt. 19. art. ult. q. 2. ad 4. Imò, quamvis ille, qui exiſtimat fratrem per ſuam privatam admonitionem corrigendum, ordinariè non debeat denuntiare prælato: ſi tamen videtur quòd hoc meliùs fiat per Prælatum, & Prælatus ſit pius, diſcretus, & ſpiritualis, non habens rancorem ſeu odium adversùs illum ſubditum; licitè poteſt denuntiare prælato: & tunc non dicit Eccleſiæ, quia non dicit ei ſicut Prælato, ſed ſicut perſonæ proficienti ad correctionem proximi, ait idem B. Thom. Quodlib. 11. art. 13. cui conſentiunt Bonaventura in cap. 17. Lucæ, Richardus & Durandus in 4. d. 19. Adrianus in fine Tract. de Corrept. frat. Gabriel lect. 74. in Can. Dionyſius Carthuſianus in cap. 18. Matth. Sylveſter verbo Correctio q. 7. Janſen. cap. 72. ſuæ Concordiæ: Quod autem dicimus de Prælato, idem exiſtimamus dicendum de alio viro prudente, ita ut licitum ſit ei, qui novit peccatum fratris, & ſe parum aut multò minùs idoneum eſſe correptioni benè utiliterque faciendæ, indicare alteri magis idoneo, ſive is ſit Superior, ſive non ſit, qui benigna & privata ſua correptione prodeſſe poſſit, obeſſe nolit. *Videtur mihi*, ait Aug. q. 1. in Leviticum, *quod ſe homo ſolvat à peccati vinculo, ſi indicet talibus, qui magis poſſunt prodeſſe quàm obeſſe*. Huc etiam facit quod tum in Regula ad ſervos Dei tomo 1. tum in Reg. Monachorum tomo 2. epiſt. 109. ſcribit idem Auguſt. *Antequàm aliis demonſtretur, per quos convincendus eſt ſi negaverit; prius Præpoſito debet oſtendi, ſi admonitus neglexerit corrigi, ne forte poſſit ſecretiùs correptus non innoteſcere cæteris. Si autem negaverit; tunc neganti adhibendi ſunt alii, ut jam coram omnibus poſſit non ab uno teſte argui, ſed à duobus vel tribus convinci. Convictus verò, ſecundum Præpoſiti vel etiam Presbyteri, ad cujus diſpenſationem pertinet, arbitrium, debet emendatoriam ſubire vindictam*. Ubi etſi quidam illos alios de quibus dicit, *Antequam aliis demonſtretur*, non velint intelligi teſtes, ſed alios, à teſtibus omnino diverſos, coram quibus peccatum fratris ipſeque frater debeat manifeſtari; ita ut Auguſt. non ſignificet, peccatum eſſe oſtendendum Præpoſito antequam oſtendatur teſtibus: ſed antequam oſtendatur aliis omnibus, coram quibus convincendus erit à teſtibus; Beatus tamen Thomas, conſentientibus illis quos ſupra citavimus, iſtos alios intelligit teſtes; cumque intellectum poſtulat tota ſeries ſermonis. Neque enim ſic dicit Auguſtinus, *Antequam aliis demonſtretur coram quibus*: ſed ſic, *Per quos convincendus eſt, ſi negaverit*; De quibus ſtatim ſubjungit: *Si autem negaverit, tunc neganti adhibendi ſunt alii*, teſtes nimirum. Nam hoc poſtulat ratio ſubſequens: *Ut jam coram omnibus poſſit non ab uno teſte, ſed à duobus vel tribus convinci.*

Dices: Auguſt. ibidem paulò ante dixit, Priuſquam peccatum fratris prodatur Superiori, eſſe alteri Ob.
vel tertio demonſtrandum, ut duorum vel trium poſſit ore convinci; ergo ſi poſtea dicens, quòd Superiori ſit oſtendendum antequam demonſtretur Aliis, per Alios intelligit teſtes; erit ſibi contrarius. Reſp. Reſp.
Neg. Conſeq. Cùm enim ſcribit, alteri vel tertio demonſtrandum, priuſquam prodatur Prælato; loquitur de Prælato ut Judice & de denuntiatione publica, illi non ut patri ad corripiendum, ſed ut Superiori ad puniendum facienda, *Ut duorum* (inquit) *vel trium poſſit ore convinci, & competenti ſeveritate coerceri*. Cùm autem dicit, Priùs demonſtrandum Præpoſito quàm aliis, qui & teſtes futuri & ad ipſum coram aliis convincendum adhibendi ſunt; Prælatum conſiderat, non ut Judicis officio fungentem, ſed ut perſonam ſingularem, quæ magis prodeſſe poſſit quàm aliquis alius. Neque loquitur de denuntiatione publica, ſed de privata; ut totius ſententiæ ipſius hic ſit ſenſus. Cùm aliquis peccatum advertit in fratre; ſtatim debet eum admonere: ſi poſt admonitionem relabitur; debet ipſum manifeſtare: ſed antequam publicè manifeſtet, (quod facit quando Eccleſiæ dicit) debet alteri vel tertio eum demonſtrare, quod eſt adhibere unum vel duos teſtes. Antequam autem demunſtret teſtibus, priùs oſtendatur Prælato tamquam perſonæ ad admonitionem utili, ſi fortè ſecretè ab ipſo correptus & correctus poſſit non innoteſcere aliis. Si autem à Prælato ut fratre ſecretò correptus negaverit; tunc ei neganti adhibeantur aliqui teſtes, ut à duobus vel tribus poſſit convinci. Secundùm hæc frater peccans primò debet moneri: Secundò, Ubi ad emendationem videbitur expedire, debet Prælato oſtendi tamquam uni de numero fratrum, qui prodeſſe poſſit, obeſſe nolit: Tertiò, Si necdum ſit emendatus; debent adhiberi teſtes: & ſi ne tunc quidem emendetur; debet in publicum produci convincendus, ſi negaverit. Sed duos gradus intermedios Dominus ſub uno comprehendit: ex illis enim, de quibus in Evangelio dicitur, *Adhibe tecum unum aut duos*, nihil vetat ipſum Superiorem eſſe unum; imò interdum expedit, quando nimirum id apparet futurum utilius ad finem correptionis fraternæ. Confirmari poteſt hæc doctrina ex eo, quod ſatis notum eſt, quanta ſit ſubditorum & vulgarium hominum tarditas & inidoneitas ad corripiendum, ſaltem utiliter: quanta corripiendorum ſuperbia, qui corripientem non libenter audiunt: his enim rationibus fit, ut rectè Prælato denuntient velut viro prudenti, priuſquam vel corripiant ipſi, vel teſtes adhibeant; quia ſic magis ſperatur fructus. Notandum autem quòd ſi ex malitia quis denuntiaret Prælato aut alicui amico; peccaret mortaliter: ſi ex incautela, ita tamen quòd non proveniat inde aliud malum vel infamiæ, vel vituperii proximo delinquenti; non peccaret mortaliter, licèt incautè ageret. Ita B. Th. quodlib. 11. art. 13. ad 3.

Ad 1. ergo Argum. Reſp. Neg. Aſſ. Cùm enim Chriſtus in ultimo gradu correptionis ait, Dic Eccleſiæ; Prælatum non conſiderat ut fratrem aut patrem inſtar aliorum ſimpliciter admonentem; ſed ut Superiorem authoritativè corripientem & poenas inobedientibus infligere: nomine enim Eccleſiæ intelligitur Prælatus, qui Eccleſiam repræſentat, quatenus in eo eſt publica authoritas & poteſtas judicandi & puniendi. Unde B. Thomas denuntiationem, quæ facienda eſt Eccleſiæ, intellexit artic. 7. & 8. publicam, ut dicere Eccleſiæ ſit dicere Prælato quaſi in loco judicii reſidenti. Quamquam etſi concederetur Aſſumptum, dici poſſet, ordinem à Chriſto præſcriptum non eſſe obſervandum, quando propter diverſas perſonarum circumſtantias apparet, benignam Prælati admonitionem futuram utiliorem, quàm quæ per fratrem aut teſtes fieret. Unde qui adhibens circumſtantias debitas, & conſiderans magis expedire, ſtatim refert Prælato; non facit contra præceptum Evangelii: quia non dicit hoc Eccleſiæ, ſed perſonæ profi-

cien-

cienti; ait idem dicto art. 15. ad 1. Ad Confirm. Reſp. Quòd licèt peccatori videatur acerbior famæ læſio apud Prælatum quàm apud alium; nihilominus vel non eſt tanta propter ejus prudentiam & probitatem: vel ſi tanta eſt: pro majori bono ſpirituali, hoc eſt pro emendatione ob quam fit, eatenus negligenda eſt, & tanto bono poſtponenda. Cæterum propter conditiones diverſas Prælatorum & ſubditorum rectè monet B. Thom. eodem art. 13. non poſſe in hoc dari generale judicium: quia aliquando vel Prælatus movetur ad odium adversùs ſubditum, vel ſubditus non benè ferret verba Prælati; ideo tenendum eſt hoc pro regula, quòd in omnibus iſtis ſemper ſervanda eſt Charitas: & qui intendit quod melius & magis expedire videtur, ſervans quantum poteſt bonum proximi, denuntiando non peccat.

Ad verba B. Baſilii Reſp. Ea non habere, quòd tum demum referendum ſit peccatum ad Antiſtitem, quando illi qui conſcii ſunt curare non poſſunt: ſed quod tunc referre oporteat. Concedimus tamen, ſi æquè benè vel meliùs emendari poſſit peccator per fratrem vel per teſtes à Prælato diverſos, non eſſe tunc ſtatim denuntiandum Prælato: ſed quia inter vulgares id valde ratum eſt; ideo ſi quis majorem ſperans utilitatem ei ſtatim deferat, non eſt culpandus.

Circa materiam hanc reſtant duo examinanda; ideoque

QUÆRITUR III.

An ordo correptionis fraternæ ſit juris naturalis.

VIDETUR quòd non. Quia in illo ordine continetur, ut ſi frater non emendetur, tandem denuntietur Eccleſiæ: atqui Eccleſia non eſt per rationem naturalem cognoſcibilis: ergo non eſt naturale quòd ad Eccleſiam deferatur peccator.

Reſp. communis eſt, Tam præceptum, quàm ordinem fraternæ correptionis eſſe juris non tantùm poſitivi, ſed etiam naturalis. Quia lex naturalis dictat, ut proximum in miſeria conſtitutum ab illa eripiamus, ſicut nos eripi vellemus ſi eamdem pateremur, ſcilicet per medium ſuave, & cum tam exiguo detrimento quàm fieri poteſt: Hoc autem fit ſecundùm ordinem fraternæ correptionis, in quo ſalus proximi quæritur medio ſuaviſſimo, per ſecretam ſcil. eamque benignam admonitionem bis, ter, quater, aut ſæpiùs factam, ſi ſit ſpes, quòd tali modo emendabitur; unde B. Thom. dicto art. 8. de Correptione fraterna, ad 3. *Cùm Dominus dicit, Corripe inter te & ipſum ſolum, non eſt intelligendum, quod ſemel corripiatur, ſed bis, & ter, aut etiam ſæpiùs quamdiu probabiliter ſpes maneat, quod ſecretiùs corrigi poſſit.* Cùm verò probabiliter præſumitur, quòd ſic corrigi non poſſit; quid melius & cum minori jactura fieri poteſt, quàm quòd primùm adhibeatur unus qui prodeſſe poſſit, obeſſe non ita? deinde ſi nondum ſit correctus; alter, qui vel ſolus vel cum priore fraternè admoneat, & ad emendationem hortetur? Poſtquam verò ſic tentata ejus emendatione nihil ſucceſſit; quid reſtat, niſi ut authoritatem Eccleſiæ habens ipſum ſecundùm ſibi datam à Deo poteſtatem admoneat, & inobedientem ſaltem per pœnam ad emendationem perducere conetur? Accedit, quòd ſecundùm B. Thomam 1. 2. q. 108. art. 2. & Quodlib 4. art. 13. cui communiter alii conſentiunt, lex Evangelica non determinavit ulla præcepta, niſi quæ vel moralia ſunt, vel ad articulos Fidei, aut ad Sacramenta pertinent: ſed determinavit ordinem in fraterna correptione ſervandum, & ille ordo non pertinet ad Sacramenta, neque præceptum ordinis illius ſervandi eſt præceptum aliquid credendi; conſequens ergo eſt, eſſe præceptum morale & naturale. Quod tamen ita eſt accipiendum, ut cùm ſit affirmativum, naturam præceptorum affirmativorum habeat; ideoque non ſit ille ordo ſervandus in omni caſu, ſed tunc ſolùm, quando probabile eſt quòd tali via veniri poſſit ad emendationem fratris: Alioqnin, ſi ex rerum, perſonarum, aut temporum circumſtantiis videatur utilius aliquid immutare; ſine peccato fieri poteſt.

Ad Arg. Reſp. Neg. Conſ. Multa enim conſtant ex jure poſitivo, quibus ſuppoſitis, jure naturali ſequuntur alia. Veluti jure poſitivo eſt aliquis Gubernator Civitatis, ex jure tamen naturali eſt, quòd ei ſic conſtituto ſit obediendum. Jure etiam poſitivo eſt quiſpiam Paſtor, Epiſcopus, aut Officialis; ſed jure naturæ præpoſitis eſt obediendum, & per conſequens etiam illis. Sic igitur etſi Eccleſia non ſit ratione naturali cognoſcibilis: poſito tamen quòd cognoſcatur: juris naturæ eſt, quòd ad illam, hoc eſt ad Prælatum Eccleſiæ, deferatur is, qui ſpiritualis ſuæ ſalutis cura neglecta non emendatur, cùm via ſuavior fuerit priùs tentata.

QUÆRITUR IV.

Utrùm contra illum, qui neque per admonitiones privatas, neque per inductionem teſtium, neque correptionem Prælati eſt emendatus, poſſit procedi judicialiter.

VIDETUR quòd ſic. Quia Dominus voluit eſſe procedendum uſque ad excommunicationem, dicens; Matth. 18. *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & publicanus*: excommunicatio autem non poteſt ferri niſi à Judice judicialiter procedente.

Pro Reſp. ſit

CONCLUSIO I.

QUANDO peccatum fratris occultum nulli nocet præterquam ipſi: & eſt tale, quod aliàs non licet deferre ad judicium propter utilitatem boni communis; non poteſt Prælatus, cui peccatum illud per viam fraternæ correptionis eſt denuntiatum, contra illum fratrem judicialiter agere, vel peccatum ejus ad tribunal trahendo, vel ipſum pœna excommunicationis publica puniendo.

Prob. 1. Quia non licet publicare peccata proximorum occulta, quæ Rempublicam in nullo lædunt, hoc eſt nec ratione ſui nec ratione notitiæ: tale autem eſt peccatum, de quo loquitur Concluſio. Confirm. Qui ejuſmodi peccatum commiſit non perdidit jus ſuæ famæ; ideoque non poteſt publicè diffamari. Per ſe etiam loquendo, melius eſt peccata occulta non publicari, quàm publicata puniri: ſicut melius eſt non infirmari, quàm poſt infirmitatem ſanari; ergo propter bonum, quod ex punitione poteſt expectari, non oportet publicare peccatum occultum nulli noxium; & per conſequens nec de illo judicialiter tractare, alioquin publicaretur.

Secundò, Proceſſus & punitio judicialis non ſunt media ex ſe ordinata ad emendationem fratris, ſed ad commune duntaxat & publicum bonum: gradus autem fraternæ correptionis, ſicut & ipſa correptio, ad ſolam fratris emendationem ordinatur, neque hic agitur de peccato Reip. noxio; ergo non oportet ad proceſſum & punitionem judicialem venire.

CONCLUSIO II.

QUANDO peccatum fratris occultum, vel eſt Reipub. noxium, vel tale, quod propter commune bonum licitum ſit deferre ad forum contentioſum; poteſt judicialiter tractari & puniri quia Charitas poſtulat, ut proximo in neceſſitate conſtituto ſubveniamus per medium, quod ſecundùm aliam aliquam virtutem eſt licitum: illi autem ſubvenitur, ejus peccatum tractando judiciali et in caſu per quæſtionem poſito, & quidem per medium licitum.

Ad Arg. autem Reſp. Chriſti præceptum eſſe affirmativum; ideoque non obligare pro omni caſu, ſed pro quibuſdam; ut cùm notoriè conſtat, fratrem non audire Eccleſiam ſive Prælatum Eccleſiæ. Cùm verò id non notoriè conſtat; tunc Prælatus poterit abſque ſtrepitu judiciali ipſum vel coram denuntiatore, vel coram teſtibus in ſecundo gradu correptionis adhibitis monere & ſub pœna excommunicationis, etiam ipſo facto incurrendæ præcipere, ut

à tali

Digitized by Google

à tali peccato abſtineat. Cui mandato ſi non obtemperet; erit excommunicatus, atque ita modo quodam ſicut Ethnicus & Publicanus: ſed privatim non publicè; neque poterit denuntiari, quamdiu peccatum manet occultum.

QUÆSTIO XXXIV.

De Odio.

ARTICULUS I.

Utrùm Deus poſſit odio haberi.

ODIUM eſt diſſonantia quædam appetitus contra id, quod apprehenditur ut repugnans & nocivum; quemadmodum tradit B. Thom. 1. 2. q. 29. art. 1. Sicut autem amor eſt duplex; amicitiæ & concupiſcentiæ, ut qu. 23. art. 1. diximus: ita odium, cùm amori opponatur, eſt duplex; ſcilicet inimicitiæ, quo quiſpiam vult alteri malum; & abominationis, quo aliquem averſamur & refugimus ut nobis adverſum. Et hoc eſt odium, quod in jam dicta odii definitione magis propriè continetur.

His præmiſſis, ſit

CONCLUSIO I.

EX Fide certum eſt, fieri poſſe, quòd aliqua ratione Deus habeatur odio: nam Scripturæ conſtanter affirmant, aliquos eum odire. Num. 10. *Surge Domine, & diſſipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te à facie tua.* Deut. 32. *His qui oderunt me retribuam.* Pſal. 73. *Superbia eorum qui te oderunt, aſcendit ſemper.* Pſal. 138. *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam.* Juan. 15. *Oderunt me & Patrem meum.*

CONCLUSIO II.

IMpoſſibile eſt, quòd aliquis videns Deum per eſſentiam ipſum odio habeat. Ita B. Thom. Ratio 1. eſt. Quia nullus poteſt odiſſe alium, niſi apprehendat ipſum ſub aliqua ratione mali: qui autem videt Deum per eſſentiam videt eum, qui eſt per eſſentiam bonitas omniſque bonitatis plenitudo, & ſcit ſe videre eum, qui talis eſt; ideoque non poteſt ipſum ſub aliqua ratione mali apprehendere 2. Idem non poteſt eſſe ſimul Beatus & infelix: qui videt Deum per eſſentiam eſt Beatus, & qui ipſum odio habet eſt infelix; ergo qui ſic videt non poteſt odire.

Quæſt. Petes: Si videnti divinam eſſentiam revelaretur ſua damnatio; an talis non haberet Deum odio, apprehendens ipſum ut ſuum malum? Reſp. Quòd non. Quia ſi ejuſmodi caſus metaphyſicus poneretur; ille per viſionem cognoſceret tantam eſſe Dei in puniendo æquitatem & juſtitiam cum bonitate conjunctam, ut non apprehenderet illum quaſi adverſarium, ſed quaſi æquiſſimum Judicem.

CONCLUSIO III.

QUi non eſt Beatus poteſt habere Deum odio ſecundùm ſe. Prob. 1. Quia iniqua voluntate poteſt velle Deum non eſſe. Neque refert, eſſe impoſſibile quòd Deus non ſit. Prava enim voluntas poteſt eſſe impoſſibilium.

2. Odium Dei directè contrariatur ejus dilectioni: diligimus autem Deum ſecundùm ſe; ergo & odium verſari poteſt circa Deum ſecundùm ſe; quia contraria verſantur circa idem.

3. Quando aliquis odit Deum, voluntas ejus ſecundùm ſe ab eo avertitur; ait B. Thom. art. ſequenti: ubi etiam tradit Odium Dei eſſe gravius aliis peccatis: quia per ſe importat averſionem à Deo: & conformiter qu. 39. art. 2. ad 3. ſcribit, Odium Dei opponi Charitati quantum ad principale objectum, quod ibidem dixit eſſe bonitatem divinam. Nec obſtat, B.

Ob. Thomam tum hìc, tum manifeſtius Suppl. qu. 98. art.

Reſp. 5. tradere, Quòd aliquis Deum odire poteſt, non in ſeipſo, ſed ratione effectuum. Id enim non ita eſt accipiendum quaſi neget, Deum ſecundùm ſe ſive ſecundùm ſubſtantiam poſſe eſſe objectum odii terminativum, ita ut impoſſibile ſit, Deum ita conſideratum eſſe objectum quod odio habeatur, & quod perverſa voluntas adverſetur & repudiet, ſed ſic ut neget, Deum ſecundùm ſubſtantiam ſpectatum poſſe eſſe objectum motivum odii; quia non poteſt reperiri aliquid in ipſo ita ſpectato, quod voluntatem movere poſſit ad odium. Objectum enim odii motivum eſt malum: cùm autem Deus ſit ipſa bonitas; nihil in eo ſecundùm ſe conſiderato poteſt apprehendi ut malum. Addit verò B. Thom. Deum poſſe haberi odio ratione quorumdam effectuum, prout ſcilicet apprehenditur Author illorum effectuum qui diſplicent voluntati; immittendo afflictiones, infligendo pœnas, prohibendo peccata: illa præſertim, in quibus videtur eſſe aliquod bonum, Ejuſmodi ſunt fornicatio, ambitio, furtum. Neque idcircò dicendum eſt, quòd ſoli effectus odio habeantur. Quamvis enim ratio odiendi ſint effectus apprehenſi ut mali: qui tamen odio habetur Deus eſt. Sicut cùm homo hominem odit, licèt ſubſtantia ſeu natura hominis non ſit ratio odii; verè tamen homo ille habetur odio. Explicatur textus.

Verùm hìc magna quædam differentia eſt obſervanda. Malum enim, cujus ratione vel homo vel creatura alia odio habetur, poteſt eſſe & ſæpè eſt in illa; ut defectus aliquis animæ, corporis, vel morum: malum autem, cujus ratione Deus eſt objectum odii, nullo modo eſt in Deo, ſed tantùm in aliquo ejus effectu habente ordinem ad Deum. Odit v. g. homo peccator Deum, ſed quia infligit pœnas, quia non patitur eum impunè furari, voluptatibus carnis frui: verùm ea mala non in Deo, ſed in homine reperiuntur.

Dices: Averſari mala hujus vitæ non eſt malum: nam & Chriſtus & Sancti pœnam mortis exhorruerunt; ergo ne quidem hac ratione poteſt Deus eſſe objectum odii. Reſp. Averſari per appetitum naturalem vel ſenſitivum mala naturæ vel ſenſibus contraria, modò voluntas rationalis maneat conformis Deo, non eſſe malum, ſed naturale: averſari autem pœnas, vel quatenus per eas peccatum juſtè vindicatur, vel quatenus propter eas ipſe juſtitiæ Author Deus odio habetur; eſt magnum malum. Dicit inſuper B. Thom. Eſſe quoſdam effectus, quorum ratione Deus non poteſt haberi odio, eò quòd nullo modo poſſunt eſſe contrarii voluntati; cujuſmodi ſunt eſſe, vivere, & intelligere. Ob.

Sed contra: Manifeſtum videtur, quòd iſti effectus diſplicere poſſint voluntati; ergo etiam ratione illorum poteſt voluntas odire Deum. Ant. patet. Quidam enim ſeipſos interimunt nolentes vivere. Reſp. diſt. Ant. Illi enim effectus conſiderari poſſunt vel abſolutè & ſecundùm ſe quatenus tales ſunt, vel quatenus aliquid eſt eis conjunctum: priori modo non poſſunt diſplicere voluntati; poſteriori poſſunt. Quibuſdam enim vita diſplicet, non propter ſe quatenus vita eſt, ſed propter aliud, quatenus nimirum habet mala adjuncta: appetunt ergo non vivere qui ſeipſos interimunt; non quia non vivere ſimpliciter & ſecundùm ſe ſit bonum: ſed quia apprehendunt illud tamquam remedium, quo poſſint à ſuis malis liberari; e contrario autem diſplicet eis vivere propter ea mala, quæ ſunt huic vitæ conjuncta. Reſp.

ARTICULUS II.

ART. 2. probat, Odium Dei eſſe maximum omnium peccatorum 1. Quia optimo opponitur peſſimum: odium autem Dei opponitur optimo, ſcilicet Charitati; ergo eſt peſſimum. Confirm. Odium Dei directè & ſecundùm ſe evertit formalem rationem Charitatis, & expreſsè contemnit id, quod eſt ſummè diligendum; ergo eſt peſſimum. Odium Dei eſt maximum Peccatorum.

2. Averſio hominis à Deo per odium eſt pejor quàm per quodcumque aliud peccatum; ergo odium ſuperat omnia peccata quoad gravitatem. Conſeq. prob. Quia peſſimum in peccatis eſt voluntaria hominis averſio à Deo; ergo ubi illa maximè invenitur, ibi eſt maximum peccatum. Antec. probatur. Quia

Digitized by Google

ſemper id quod eſt per ſe, eſt potiùs eo quòd eſt ſecundùm aliud: ſed averſio per ſe importatur in odio Dei, cùm per illud voluntas per ſe & quaſi de induſtria à Deo avertatur; in aliis autem peccatis ſolùm importatur participativè & ſecundùm aliud, quatenus nimirum voluntas aliquid inordinatè appetens illud præfert divinæ amicitiæ, atque ita avertit ſe à Deo. Sicut cùm aliquis fornicatur, non avertitur à Deo ſecundum ſe, ſed ſecundùm aliud; in quantùm ſcilicet appetit inordinatam delectationem, quæ annexam habet averſionem à Deo.

Odium Dei eſt ſpeciale peccatum.

Ex his ſequitur, odium Dei eſſe ſpeciale peccatum, quando quis expreſsè Deum contemnit, ipſum averſatur, ejuſque amicitiam tamquam ſibi contrariam ſeu parum commodam repudiat, quando vellet eum non eſſe vel Omnipotentem vel omnia inſpicientem, ut poſſet liberiùs peccare; & hoc eſt odium abominationis. Erit autem odium inimicitiæ, ſi apprehendens Deum tamquam inimicum velit eum non eſſe, vel non eſſe Omnipotentem aut Omniſcium, ſolum ut ipſi tamquam inimico ſuo malè ſit. Odium autem, quod participativè includitur in omnibus peccatis mortalibus, non eſt ſpeciale peccatum: quia tale odium non eſt verum & propriè dictum odium, ſed eſt tantùm averſio, quæ in illis, non per ſe & directè importatur ſed quaſi participativè & ſecundum aliud. Tametſi verò contingat, unum odium Dei eſſe alio gravius, ut odium inimicitiæ gravius eſt quàm odium abominationis: & inter illa, unum eſſe alio gravius; dicitur tamen, quòd odium Dei ſit graviſſimum omnium peccatorum, ſcilicet ex genere ſuo, ut maximum Dei odium majus ſit peccatum quàm maxima Infidelitas, vel quodcumque aliud peccatum.

Ob.

Dices: Non eſt odium Dei, quòd directè opponitur ſummo bono, ſcilicet viſioni beatificæ, ſed error; ergo odium Dei non eſt ſummum malum. Reſp. Odium Dei non eſſe ſummum malum in genere ſuæ naturæ, ſed benè in genere moris: ſicut enim quæ viſioni opponuntur ſunt pejora in genere naturæ; ita quæ opponuntur amori pejora ſunt in genere amoris.

Reſp.

Odium Dei eſt peccatū in Spiritum Sanctum.

In Reſp. ad 1. obſerva, odium Dei eſſe ſpeciale peccatum in Spiritum Sanctum, committitur enim ex certa malitia & contemptu, ac inſuper per illud non tantùm Dei dona, ſed Deus ipſe rejicitur. Non computatur tamen inter ſpecies peccati in Spiritum Sanctum q. 14. art. 2. quia formalis ejus ratio participativè reperitur in omnibus aliis peccatis, quæ committuntur in Spiritum Sanctum; cùm per quodlibet ipſorum abjiciatur Dei vel miſericordia, vel juſtitia, vel veritas, vel gratia, vel alia dona ad ſalutem ſpiritualem neceſſaria.

Circa Reſp. ad 1. obſervandum eſt, odium Dei verum & propriè dictum eſſe peccatum gravius Infidelitate; ut etiam Author indicavit q. 10. art. 3. Quia odium Dei primò & per ſe dicit averſionem ab ipſo Deo ſecundum ſe: Infidelitas autem dicit averſionem ab eo quatenus eſt verax. Infidelitas enim eſt quando homo ipſam veritatem Dei non credit: odium verò, quando voluntas hominis ipſi divinæ bonitati contrariatur Deum expreſsè averſando vel contemnendo: deinde Infidelitas habet rationem peccati ex odio Dei, quod in ea includitur; ergo ipſum odium Dei gravius eſt peccatum: propter quod enim unumquodque eſt tale, ipſum magis. Si Dicas: Infidelitatem ſecundum ſe non oriri ex odio. Reſp. Cùm B. Thom. dicit, quòd ratio peccati in Infidelitate ſit ex odio Dei; loquitur de odio ſecundùm participationem: ex quo licet non propriè oriatur Infidelitas; in omni tamen voluntaria Infidelitate ſic invenitur, ut ratio peccati Infidelitatis ſit ex iſto odio: quoniam tale odium eſt actus voluntatis divinam veritatem averſantis; ex tali autem actu Infidelitas habet quòd ſit voluntaria. Porrò ex hoc quòd odium Dei participativè eſt ratio ejus voluntarii, quod in peccato mortali Infidelitatis reperitur; rectè oſtenditur, quòd odium Dei ſecundum ſe ſit gravius: quia quod eſt per eſſentiam majus eſt eo quod eſt per participationem.

Ob.
Reſp.

Ob.

Dices: Peccatum quod eſt cauſa non ſemper eſt gravius eo cujus cauſa eſt; ergo B. Thom. non rectè probat, odium Dei eſſe majus peccatum quàm ſit Infidelitas, quia odium ſit cauſa Infidelitatis. Reſp. B. Thom. non ſic probare, ſed aliter: nimirum quia odium eſt cauſa voluntarii, & per conſequens culpabilitatis in Infidelitate; ideo ipſum odium eſt magis culpabile, ſicut cauſa potior eſt effectu.

Reſp.

Articulus III.

Omne odiū proximi eſt pecc.

ART. 3. probat, Omne odium proximi eſſe peccatum. Quia odium opponitur amori: tenemur autem amare proximum & ſecundum naturam & ſecundùm gratiam; ergo numquam licèt eum odire. Hinc 1. Joan. 2. *Qui odit fratrem ſuum; in tenebris eſt.* Et cap. 3. *Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt.* Neque refert, quòd Luc. 14. ſignificetur, patrem eſſe odio habendum. Quia illius Scripturæ ſenſus eſt, vel quòd pater ſit in amore poſtponendus Deo; unde Matth. 10. dicit Chriſtus: *Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non eſt me dignus*: vel quòd pater ſit odio habendus quantum ad hoc, quòd impedimentum præſtat nobis accedendi ad Deum. Non obſtat etiam, quòd Pſalmiſta iniquos odio habuerit, Pſal. 118. Quia hoc intelligitur de iniquis in quantùm ſunt iniqui: ſic autem odiſſe iniquos non eſt odio habere proximum, ſed eſt odio habere ipſius iniquitatem, & diligere perſonam; ejuſdem enim rationis eſt, odire malum proximi, & velle ejus bonum.

Tacita Ob.

Aliud ob.

Articulus IV.

Odium proximi ut ſit maximum pecc.

ART. 4. docet, Odium proximi eſſe graviſſimum eorum peccatorum, quæ committuntur in proximum; ſi ſolùm habeatur ratio deordinationis ejus qui peccat, & nocumenti quod ſibi ipſi infert. Quia per odium primò & proximè deordinatur ac læditur voluntas peccantis: per alia verò peccata, quæ exteriùs committuntur contra proximum, per ſe & primariò ſolum læduntur aliæ potentiæ, ſcilicet motiva & executiva, quæ ſunt inferiores voluntate. Si verò habeatur ratio nocumenti quod infertur proximo; odium non eſt graviſſimum. Quia ſecundùm hanc conſiderationem illud peccatum eſt gravius, quod proximo infert majus nocumentum: atqui odium non infert majus nocumentum fratri quàm homicidium aut magnum furtum; ergo odium non eſt majus peccatum quàm illa.

Si quæratur: an ſimpliciter loquendo odium proximi ſit graviſſimum. Reſp. Neg. videtur probabilior. Quamvis enim opponatur Charitati, quæ eſt omnium virtutum maxima: conſideratis tamen omnibus, quæ peccati in proximum gravitatem augere poſſunt; non eſt gravius homicidio, & quibuſdam aliis peccatis, quæ committuntur in proximum. Quia *Peccata in proximum per ſe penſanda ſunt ſecundum nocumenta quæ proximo inferunt, quia ex hoc habent rationem culpæ*; & ideò illa ſunt graviora, quæ majus nocumentum inferunt, cæteris paribus: *unde inter cætera peccata, quæ committuntur in proximum, homicidium gravius eſt*, ait B. Thom. 73. art. 3. Quod quomodo conveniat cum iis, quæ de Schiſmate dicit qu. 39. art. 2. ad 3. illo art. 3. explicabitur. Reſponſionem hanc juvare poteſt, quòd majori bono non ſemper opponitur majus malum; quemadmodum ex Philoſopho poteſt colligi lib. 8. Top. cap. 2. ubi ſignificat, poſſe dari inſtantiam. Nam ægritudo, quæ eſt majus malum quàm mala habitudo, opponitur ſanitati, quæ eſt bonum quoddam minus bona habitudine: cùm bona habitudo includat ſanitatem, ac inſuper pulchritudinem decentemque corporis compoſitionem. Præterea uni & eidem bono magno opponitur malum omiſſionis & malum tranſgreſſionis: quorum illud eſt minus, illud majus; hujus p. q. 79. art. 4. ad 2. Confer 1. 2. q. 39. art. 4.

Quæſt.

Circa id quod in corp. dicit: *Si exteriores actus inordinati eſſent abſque inordinatione voluntatis, non eſſent peccata*, quæritur: Quò modo hoc verum ſit, cùm actus exteriores ſecundùm ſe ſint peccata, ſuamque inordinationem communicent voluntati; ideò enim velle furari malum eſt, quia furari eſt malum. Reſp. Sententiam Authoris eſſe veram. Quia licèt quidam actus exteriores ſint ſecundùm ſe, hoc eſt ſecundùm

Reſp.

ſuam

ſuam ſpeciem mali: ſicut patet in furto, adulterio, homicidio; in executione tamen non ſunt mali ſeu culpabiles, niſi procedant ex inordinatione voluntatis: quia nullus actus quantumcumque vitioſus poteſt eſſe culpabilis, niſi ſit voluntarius. Quapropter ejuſmodi actus exteriores ſunt peccata propter interiorem actum voluntatis ſicut propter cauſam, à qua procedit formalis ratio peccati: actus autem interiores ſunt mali propter exteriores, ſicut propter objectum. Videri poteſt q. 2. de Malo art. 3.

Cùm in eodem corp. dicit, *Si quid culpæ eſt in exterioribus peccatis quæ contra proximum committuntur, totum eſt ex interiori odio*; non loquitur de formali odio, quod eſt ſpeciale peccatum: ſed de generali, quod involvitur in omnibus peccatis, quæ committuntur in proximum, quatenus omnia illa includunt voluntatem ipſi nocendi.

Articulus V.

Cur odium non ſit vitium capitale. ART. 5. probat, Odium non eſſe inter vitia capitalia numerandum, propterea quòd alia peccata non ab eo ſumant originem, ſed ipſum ſit ultimum omnium peccatorum, quo longiſſimè receditur à Deo. Confirm. Ad rationem vitii capitalis pertinet quòd habeat finem multum appetibilem, ita ut propter appetitum ejus multa peccata committantur, quæ ex tali vitio dicuntur oriri: odium autem non habet finem multum appetibilem, cum appetat alteri malum ſub ratione mali; ergo non eſt vitium capitale. Hinc odium differt ab ira, quòd ira appetat malum ſub ratione boni, ſcilicet in pœnam illatæ injuriæ: odium verò vult malum ut malum abſolutè, hoc eſt ut alteri malè ſit; quemadmodum colligi poteſt ex art. ſeq. ad 3. Differt etiam ab injuſta voluntate, quòd injuſta voluntas ſecundùm ſe reſpiciat actionem externam injuſtam, quam quis vellet inferre ſi poſſet: odium autem ſecundùm ſe abſtrahit ab actione injuſta; unde & ſine illa poteſt eſſe: ut ſi quis optet malum à caſu vel aliter, non tamen per ſe inferendum: aut etiam ſi abſque optatione mali proximum ut inimicum ſibique adverſum abominetur.

Articulus VI.

ART. 6. probat, Odium oriri ex invidia. Sicut enim ea quæ nos delectant movent ad amorem, ita quæ nos contriſtant alliciunt ad odium: invidia autem eſt triſtitia de bono proximi, quod apprehenditur ut malum noſtrum, atque ita nos contriſtat.

Ob. Dices: Gaudium eſt effectus amoris; ergo triſtitia & per conſequens invidia eſt effectus odii. Confirm. Triſtitia ſupponit odium: triſtitia enim eſt de illo quod evenit contra voluntatem; ut ergo triſtetur quis de bono alterius, oportet ut priùs nolit illud: nolle autem bonum ſicut velle malum eſt odiſſe.

Reſp. Reſp. Neg. C. In his enim, quæ ſecundùm naturam ſunt, illud eſt primum, quod eſt maximè naturale: maximè autem naturale eſt homini diligere bonum; ideo amor boni primus eſt, ex quo & gaudium & alia oriuntur. In his autem, quæ ſunt contra naturam, primum eſt quod minùs recedit ab eo quod eſt ſecundùm naturam, ex quo paulatim venitur ad illud quod eſt maximè contra naturam: cùm igitur odium veri boni ſit maximè contra naturam; non poteſt eſſe primum, ſed potiùs ultimum. Confer art. ſup. in corp. & ad 1. Ad Confirm. Neg. Ant. Quia odium plus dicit quàm nolle bonum alterius æſtimatum ut malum noſtrum; quod pertinet ad invidiam: dicit enim velle ipſi malum abſolutè; *Et ſic*, ait B. Thom. qu. 10. de Malo art. 3. *motus invidiæ interdum terminatur ad odium, quando ſcilicet homo non ſolùm triſtatur de ſuperexcellentia alterius, ſed ulterius vult ſimpliciter mala ejus.* Objici etiam poteſt quod 1. 2. q. 79. art. 2. tradit, Omne odium cauſari ex amore: Sed vide quæ ibi diximus.

QUÆRITUR I.

Sitne odium Dei & odium proximi ejuſdem ſpeciei.

VIDETUR enim quòd ſic. Quia odium opponitur Charitati: Charitas autem Dei & proximi, eſt ejuſdem ſpeciei. Quidam diſtinctione reſpondent, Si odium Dei & odium proximi conſiderentur quatenus formaliter conſiſtunt in privatione debitæ perfectionis, ſcilicet Charitatis; eſſe unius ſpeciei: ſi verò conſiderentur quatenus illud directè & immediatè contra Deum tendit, hoc autem contra proximum; differre ſpecie, quia peccata contra Deum & peccata contra proximum commiſſa differunt ſpecie; ut docetur 1. 2. q. 72. art. 4.

Cæterum, quia poſterior hæc diſtinctio petitur ex objectis, ideoque ſufficiens eſt ad ſpecificam differentiam; illa duo peccata odii ſimpliciter dicenda ſunt eſſe diverſæ ſpeciei, & oportere in Confeſſione exprimere, an odium, quod quiſpiam voluntariè habuit, fuerit Dei, an proximi.

Ad Arg. autem Reſp. Sicut pluribus modis deficere contingit; ita uni virtuti plura ſpecie diverſa peccata poſſunt opponi: ut Fidei plures ſpecies Infidelitatis, Spei præſumptio & deſperatio.

QUÆRITUR II.

An omnia odia proximi ſint ejuſdem ſpeciei.

CAjetanus, Bannes, & Valentia reſpondent, Eſſe, ſi conſiderentur formaliter ut odia ſunt, hoc eſt ut pro objecto habent malum proximi, quatenus malum ejus eſt. Quia ſic ſpectata habent unam rationem formalem objecti, ſcilicet malum proximi, ut malum proximi eſt. Quia tamen fieri poteſt, quòd ob diverſas cauſas proximus odio habeatur: alius enim eum odit, quia eſt creatura Dei ad ipſius laudem & gloriam deſtinata; quod eſt odium Dæmonum: alius quia injuriam vel incommodum aliquod paſſus eſt; poteſt hinc oriri diverſitas ſpecifica propter diverſitatem objecti formalis, & ea in Confeſſione eſt exprimenda. Similiter ſi quis alterum odio habens optet ei vel æternam damnationem, vel mortem temporalem, vel bonorum ſpoliationem, vel infamiam; erunt peccata ſpecie diſtincta, & ut talia ſimiliter in Confeſſione exprimenda. Quia licèt ipſum odium ſecundùm ſe unius ſit ſpeciei; habet tamen adjunctas plures ſpecie deformitates quas imperat: ſicut enim diverſum ſpecie peccatum eſt, ſi quis ex odio inimicum occidat, ſpoliet, vel infamet; ita etiam ſpecie diverſum erit, ſi ex odio velit occidere, ſpoliare, infamare, cùm ejuſdem virtutis aut vitii ſit, velle quippiam, & hoc ipſum facere. Huc pertinet doctrina B. Tho. q. 31. art. 4. ad 2. dicentis, quòd *Omnia nocumenta; in quantum conſiderantur ſecundùm communem rationem mali, reducuntur ad odium: prout autem conſiderantur ſecundùm aliquas ſpeciales rationes vel boni vel mali, reducuntur ad aliquas ſpeciales virtutes vel vitia.*

(Right-margin note beside the line "enim eum odit, quia eſt creatura Dei ad ipſius lau-": Reſp.)

QUÆRITUR III.

An odium proximi poſſit eſſe abſque alio peccato.

VIDETUR quòd non. Quia peccato odii volumus aliquod malum proximo; ergo præter peccatum odii ſemper erit aliud peccatum ſecundùm naturam mali voliti; ut homicidii, ſi mortem ei velit; rapinæ, ſi ſpoliationem, & ſic de cæteris.

Reſp. Frequenter quidem ita accidere; nihilominus tamen poſſe peccatum odii eſſe aliquando ſolum: veluti ſi Judex quempiam juſta de cauſa puniat, ſed ex odio; ibi erit peccatum odii abſque peccato homicidii, vel aliquo alio: & ſimiliter ſi quis ex odio velit alteri malum ut malum ejus, nullum in particulari determinans. Quamvis enim nullum genus exiſtat ſine Reſp. affirm.

ſpeciebus; ideoque nullum malum ſit niſi in aliqua ſpecie: poteſt tamen actus voluntatis ut & operatio intellectus terminari ad genus, non determinando ullam ſpeciem; ut intelligendo Animam in communi, & volendo bonum aut malum abſolutè.

QUÆRITUR IV.

Utrùm omne odium ſit peccatum mortale.

Reſp. eſt affirm.

RESP. Negativa certa eſt. Odium enim proximi poteſt eſſe peccatum veniale, non ſolùm ex imperfectione actus, ſed etiam ex levitate materiæ; quemadmodum indicat B. Thom. q. 41. art. 1. dicens: *Si cum animo vindicta, vel odii, vel cum exceſſu debitæ moderationis ſe defendat; ſemper eſt peccatum: ſed veniale quidem, quando aliquis levis motus odii vel vindictæ ſe immiſcet, vel cum non multum excedit moderatam aſſenſionem.* Confirm. Si malum; quod alteri vult, leve eſt; non apparet quare dicendum ſit, quòd odium proximi tantùm ſit, ut peccatum mortale dici debeat: aliter verò res ſe habeat in odio Dei. Si enim cum plena libertate concipiatur; directam habet ac perfectam contrarietatem cum ipſo Deo, qui eſt fons veræ amicitiæ; ideoque eſt peccatum mortale: quamvis poſſit eſſe veniale propter actus imperfectionem ſeu indeliberationem. Huic ſimile eſt, quòd non adhibere fidem homini ſolùm eſt peccatum veniale, ſi res quam aſſerit levioris ſit momenti; eò quòd parva cenſeatur contra ipſum injuria: Deo autem non credere, ſive parvum ſive magnum aliquid revelanti, ſemper eſt peccatum mortale propter irreverentiam, quæ contra Deum infallibiliter veracem committitur, & quæ non poteſt eſſe parva.

QUÆSTIO XXXV.

De Acedia.

ARTICULUS I.

Utrùm Acedia ſit peccatum.

ACEDIÆ vocabulum origine Græcum eſt, ſignificans triſtitiam vel torporem ſeu tædium: quo modo Latinus Interpres ipſum reddidit, Pſalm. 118. *Dormitavit anima mea præ tædio:* qui & Græca voce tamquam Latina ſubinde uſus eſt; ut Eccleſ. 4. *Libera eum qui injuriam patitur, & non acedieras in anima tua*, ideſt & hoc non ſit tibi tædioſum.

acedia eſt peccatum.

His præmiſſis, Reſp. Acediam eſſe peccatum. Quia verſatur circa ſuum objectum aliter quam oporteat; nam de bono ſpirituali gaudendum eſt: acedia verò nominat tædium ſive triſtitiam de bono ſpirituali; eſt ergo acedia peccatum, & ſecundum ſe, quatenus ejuſmodi triſtitia eſt, & ſecundum effectum, quatenus retrahit hominem à bonis operibus. Hinc Eccleſiaſtici 6. dicitur: *Subjice humerum tuum & porta illam*, ſcilicet ſpiritualem ſapientiam: *& ne acedieris vinculis ejus*, ideſt vincula ſapientiæ tibi non ſint tædioſa.

Peccata quo modo ſuperanda.

Circa Reſp. ad 4. nota, peccata carnis ſuperanda quidem eſſe fugiendo tum ipſa tum ipſorum incentiva, eò quòd continua de illis cogitatio magis augere vel excitare ſolet concupiſcentiam: peccatum autem acediæ non ſuperatur fugiendo, ſed opera bona præſertim varia exercendo. Cùm enim boni ſpiritualis cogitatio perſeverans animum alliciat: quantò magis de illo bono cogitamus; tantò magis redditur nobis placens, atque ita recedit acedia: optimum ergo remedium eſt, ut, quantumvis animo reluctante, ſine mora quis aggrediatur opus quod inſtat. *Revera*, inquit Bernardus ſer. 3. de Aſcenſ. *cùm inceperis, triſtitia implebit cor tuum: ſed ſi perſeveraveris; triſtitia tua convertetur in gaudium, &c.*

Aliud remedium eſt variare exercitia ſpiritualia. Cùm enim natura hominis viciſſitudine oblectetur; ipſa viciſſitudo jucunditatem auget, labores minuit, ac tolerabiliores reddit. Unde Bernar. epiſt. 78. *Tædium & acediam procul pellit ſanctarum varietas obſervationum.*

ARTICULUS II.

Acedia eſt pec. ſpeciale.

ART. 2. tradit, Acediam eſſe peccatum ſpeciale: non prout eſt triſtitia de ſpirituali bono communiter accepto; ſic enim potiùs eſt circumſtantia cujuſlibet vitii: neque prout refugit ſpirituale bonum, quatenus eſt laborioſum vel moleſtum corpori, aut delectationis ejus impeditivum; quia ſic non diſtingueretur à vitiis carnalibus: ſed quatenus hominem tædet boni divini, qua parte ad ipſum pertinet. Nam *Acedia dicit receſſum à bono divino, cui mens ex neceſſitate debet inhærere*; ait B. Thom. art. ſeq. ad 2. & qu. 11. de Malo art. 3. ad 4.

Definitio.

Definiri ergo poteſt acedia, quòd ſit Tædium quoddam ſeu triſtitia de bono aliqualiter divino ad nos pertinente æſtimato ut malo proprio. Dicitur, *aliqualiter divino*. Nam ut bonum divinum eſt duplex: unum per eſſentiam divinam, quod eſt Deus; alterum per participationem, quod eſt donum gratiæ & gloriæ; ita circa utrumque verſatur acedia. *Spiritualia bona*, inquit Author art. 4. ad 2. *de quibus triſtatur acedia, ſunt & finis, & id quod eſt ad finem.* Dixi, *ad nos pertinente:* hoc enim differt ab odio & invidia; quòd per odium, Dei ſcilicet, triſtamur de bono divino prout eſt in Deo: per invidiam, prout eſt in proximo: per acediam, prout in nobis eſt vel eſſe poteſt. Opponuntur enim hæc tria Charitati: ad Charitatem autem principaliter pertinet gaudere de bono divino ſecundùm ſe conſiderato, ſecundariò verò gaudere de eodem quatenus eſt in nobis & in proximo. Et quamvis charitas una ſit; non oportet tamen vitium illi oppoſitum eſſe unum, quia pluribus modis contingit malum quàm bonum. Dixi etiam, *æſtimato ut malo proprio:* quia objectum triſtitiæ eſt malum proprium, ut qu. ſeq. initio art. 1. dicit Author, verum ſcilicet, vel ut tale apprehenſum.

Ex his ſequitur, quòd qui ſic alienus eſt ab amore cæleſtis Patris & Patriæ, ut cùm audit vel cogitat propoſitum ſibi eſſe à Deo, ut ſit civis Sanctorum & domeſticus Dei, de hoc triſtatur; propriè peccat peccato acediæ: quemadmodum Cajetanus tradit in ſumma, verbo *Acedia*. Idemque judicium eſt, ſi quem tædeat, vel ſi quis triſtetur, non de beatitudine, ſed de mediis ad eam conſequendam neceſſariis, ut de divinis præceptis, de Sacramentis, de bonis ſpiritualibus, quatenus iſta omnia ſunt ad divinam amicitiam vel beatitudinem ipſi neceſſaria. Si quis autem in particulari triſtetur de jejunio, oratione, feſtorum obſervatione, abſtinentia ab immoderatis delectabilibus: peccat quidem, quia triſtatur de bono virtutis, & illud peccatum eſt acediæ, ſed communiter dictæ; non autem ut eſt ſpeciale peccatum: quia hujuſmodi triſtitia pertinet ad vitium illi virtuti oppoſitum, de cujus bono triſtitia eſt.

ARTICULUS III.

Acedia eſt ex ſuo genere pec. mor.

ART. 3. probat, Acediam eſſe ex genere ſuo peccatum mortale. Quia ſecundùm propriam rationem contrariatur Charitati: poſſe tamen ob imperfectionem actus eſſe ſolùm veniale, *Si*, inquit, *ſit inchoatio peccati in ſola ſenſualitate, & non pertingat uſque ad conſenſum rationis*; (hoc eſt ſi non adſit plena deliberatio) *eſt peccatum veniale.* Ubi notandum, quòd acedia ſit in voluntate ſicut in ſubjecto; poſſit tamen eſſe antecedenter in ſenſualitate, quatenus ibi quædam triſtitia oriri poteſt, qua refugetur exercitium divini boni: & hæc triſtitia non eſt plus quàm veniale peccatum, quamdiu eſt ſolius ſenſualitatis, quia eſt abſque perfecta deliberatione.

In Reſp. ad 1. ſicut etiam qu. 11. de Malo art. 3. ad 2. docet, Acediam eſſe contra præceptum de ſanctificatione Sabbathi, quatenus per illud, ſecundùm quod eſt morale, præcipitur quies mentis in Deo.

Ex Reſp. ad 2. obſervandum eſt, acediam propriè verſari circa bonum divinum, quod ſub reatu peccati mortalis acquirendum eſt: unde ſi quis triſtetur de aliquo bono, quod non eſt ad ſalutem neceſſarium neque medii neque præcepti neceſſitate, ut de liberalitate,

ad

ad quam non tenetur, de veritate jocoſa, vel officioſa tantum; aut non eſt ſpeciale peccatum acediæ, aut ſaltem non eſt plus quàm veniale. Sicut enim deliberatè illa refutare non eſt peccatum mortale; ita nec deliberatè triſtari de ipſis.

Quæſt. Petes: An triſtari de ſtatu Religionis, quem amplexus es, aut de vinculis, quibus idcirco es aſtrictus, ſit peccatum mortale? *Reſp.* Reſpondeo eſſe, quando illa triſtitia conjunctam habet voluntatem non implendi ea, ad quæ ſub peccato mortali es obligatus: ſi verò talem voluntatem non habeas, ſed contrariam, paratus id quod ſuſcepiſti ſervare, non obſtante quavis difficultate; non videtur eſſe peccatum mortale, quamvis poſſit eſſe magnum veniale propter periculum. Vide q. 88. art. 6. ad 2.

Articulus IV.

Acedia eſt peccatum capitale. Art. 4. docet, Acediam eſſe peccatum capitale. Quia ex ipſa tamquam capite quodam multa peccata oriri poſſunt: inducitur enim quis ad aliqua illicitè agenda, vel ut triſtitiam fugiat, vel ut triſtitiæ ſatisfaciat. Hujus filias ſex aſſignat; *Deſperationem*, qua quis diffidit ſe conſecuturum finem; *Puſillanimitatem*, qua refugit media ſalutis ad conſilium pertinentia; *Torporem*, quo negligit ea, ad quæ tenetur ex præcepto: *Malitiam*, qua deteſtatur bona ſpiritualia ſecundùm ſe, vel illa odio habens, vel dolens quòd fecerit ea ad quæ obligabatur, vel cupiens non noviſſe Chriſtum &c. *Rancorem*, quo hominibus ad bona ſpiritualia inducentibus indignatur, & *Evagationem mentis* circa illicita. *De Sum. Bono lib.2.c.37.* Iſidorus quidem alias filias numerat, ſed quæ ad jam dictas poſſunt revocari; ut amaritudo ad rancorem; otioſitas & ſomnolentia ad torporem: Importunitas mentis, inquietudo corporis, inſtabilitas, verboſitas, curioſitas ad evagationem mentis.

QUÆSTIO XXXVI.

De Invidia.

Invidia ſic à Latinis quibuſdam dicta, quòd invidus alterum non libenter videat: ab aliis verò, quòd nimis videat alterius proſperitatem, ita ut inde triſtetur. Interdum extenditur ad avarum & ad omnem illum, qui ſibi ſuiſque neceſſaria ſubtrahendo plurimùm nocet, ut Prov. 23. *Ne comedas cum homine invido*, ideſt avaro & parco: qui licèt videatur cibum & potum promptè apponere; animo tamen cruciatur, cùm viderit convivas illum ſumere. Eccleſiaſt. 14. *Qui ſibi invidet; nihil eſt illo nequius*: & cap. 31. *Ne extendas manum tuam prior, & invidia*, illius (ſcilicet avari ad cujus menſam ſedes) *contaminatus erubeſcas*. Interdum verò ſumitur pro ſpeciali peccato; ut ad Rom. 1. ubi Apoſtolus poſt repletos fornicatione, avaritia, nequitia, recenſet *Plenos invidia, homicidio, contentione, dolo*. De invidia ſic accepta ſermo erit in ſequentibus.

Articulus I.

Definitio. Art. 1. B. Thom. docet, Invidiam eſſe triſtitiam de bono alterius æſtimato ut malo proprio, in quantùm eſt diminutivum propriæ gloriæ vel excellentiæ. Circa cujus definitionis partem priorem non eſt difficultas: omnes enim concedunt, invidiam eſſe triſtitiam de alienis bonis: Sed contra poſteriorem, Lorcas, & alii quidam objiciunt.

Ob. 1. Ipſam eſſe contra Philoſophum, qui 2. Reth. cap. 10. ſic definit invidiam, *Invidia eſt dolor quidam, quoniam ſimiles boni aliquid adepti videantur, non ut quicquam ſibi, ſed propter illos*. Cùm enim dicit, *non ut quicquam ſibi*, planè ſignificat, dolorem hunc non ideò concipi, quaſi ex bono alterius nobis proveniat aliquid incommodi: ſed propter illos, ideſt quia nobis diſplicet bonum aliorum quatenus bonum ipſorum eſt; non ergo quia propriam gloriam vel excellentiam obſcurat.

2. Dolere de bono alterius, quatenus eſt diminutivum noſtræ gloriæ, eſt dolere de ipſo in quantùm ex eo nobis imminet aliquid nocumenti: hunc autem dolorem non eſſe invidiam, ſed potiùs timorem, B. Thomas affirmat; ergo invidia debet eſſe triſtitia de bono alterius, in quantùm bonum ejus eſt: quod Author videtur expreſſiſſe q. 10. de Malo ar. 2. ad 1. his verbis: *Dum dicitur, quod invidia eſt triſtitia de felicitate vel gloria alterius; oportet quòd intelligatur ſecundum quod aliquis triſtatur de ipſa felicitate alterius, in quantum eſt hujuſmodi*.

Reſp. Sed Reſp. Triſtitiam de bono alterius, in quantùm ipſius bonum eſt, non eſſe invidiam, ſed actum odii. *Quicumque enim odit aliquem*, ait B. Thomas dicta reſp. ad 1. *triſtatur de felicitate ejus, non in quantum eſt excellentia quædam, ſed in quantùm eſt ſimpliciter bonum quoddam ejus quem odit*: cùm enim aliquis inimico vult malum; conſequens eſt, quòd de omni bono ejus triſtetur. Unde hæc eſt differentia inter invidentem & odientem; quia invidens non triſtatur de bono alterius niſi per hoc, quòd excellitur, vel ſingularitatem ſuæ gloriæ amittit: odiens autem de quocumque bono inimici triſtatur, quia ſcilicet, vult ſimpliciter mala ejus; ut ejuſdem qu. art. 3. loquitur S. Doctor.

Ad 1. ergo Arg. Reſp. Neg. Aſſ. Quia definitio, quam Philoſophus adfert, optimè convenit cum doctrina Authoris. Cùm enim in definitione dicitur, *non ut quicquam ſibi*; non eſt ille ſenſus, quem prætendit objectio, ſed: Invidia eſt dolor ex eo conceptus, quòd ii, qui alioquin ſimiles nobis ſunt, videantur conſecuti aliquid boni; non ut quicquam ſibi, ideſt non quia inde ſibi metuant aliquid mali eventurum: *ſed propter ipſos*, ideſt quia ipſi bonum illud conſecuti ſunt, cujus comparatione invidorum gloria videtur minui. Hic ſenſus confirmari poteſt ex cap. 9. ejuſdem lib. ubi Philoſophus timorem eſſe dicit, quando aliquis dolet de felicitate alterius, quia ab ea mali quippiam ſibi futurum ſit: ab eo enim timore diſtinguit invidiam, quòd per eam doleat quis de bono alterius, etſi nihil mali inde ſibi metuat eventurum.

Ad 2. Neg. Major. Quia dolere de bono alieno, quatenus eſt diminutivum propriæ excellentiæ, quod ad invidiam pertinet, eſt dolere de illo bono, quod jam in præſenti minuit noſtram excellentiam, idque non quovis modo, ſed per comparationem unius ad alterum. Triſtitia verò, quæ ad timorem ſpectat, eſt de alieno bono, quatenus ex eo nobis vel aliis imminet malum aliquod eventurum in corpore; bonis externis, vel aliis quibuſcumque. Ad Confirm. Ex Authore petitam Reſp. Cùm dicit, quòd invidia ſit triſtitia de felicitate alterius, in quantùm eſt hujuſmodi; ſenſum eſſe, in quantùm eſt talis felicitas, ex qua minuitur noſtra gloria: ſtatim enim ſubjungit: *De qua ſcilicet felicitate ea ratione aliquis triſtatur, quia vult ſingulariter excellere; unde qui ab aliquo vincitur in gloria* vel felicitate, & de hoc dolet; propriè dicitur invidere.

In reſp. ad 3. Ex Gregor. dicitur, quòd *Invidere non poſſumus niſi eis, quos nobis in aliquo meliores putamus*. Ne autem hæc adverſentur illis, quæ ad art. 2. dicentur; meliores intellige, non eos qui ſimpliciter tales ſunt, ſed quatenus imminuunt noſtram excellentiam, & proinde faciunt nos videri eſſe minores quàm alioquin eſſemus. Id quod fieri poteſt, non tantùm per exceſſum boni, ſed etiam per æqualitatem & propinquitatem.

Articulus II. & III.

Invidia eſt pecc. & quidem mor. Art. 2. & 3. probat, Invidiam eſſe peccatum, & quidem genere ſuo mortale. Partim quia non refertur convenienter ad ſuum objectum: eſt enim triſtitia de illo, de quo deberet eſſe gaudium. Partim quia ad Gal. 5. numeratur inter illa opera, de quibus dicitur, *Quoniam qui talia agunt, Regnum Dei non conſequentur*. Erit tamen veniale peccatum, ſi vel deſit plenus conſenſus, vel ſit de bono proximi exiguo. Ut autem invidia benè diſcernatur ab aliis; ſciendum eſt, eſſe tres aut quatuor affectus ipſi ſimiles, ab ea tamen diſtinctos.

Affectus ſimiles invidiæ.

1. Quem B. Thom. hic prætermiſit, fortaſſe quia notum ex q. 34. ſed diſtinctè expreſſit dicta ſup. q. 10. de Malo art. 2. ad 1. eſt, quando aliquis triſtatur de bono alterius, quia vult ei tamquam inimico ſuo ſimpliciter malum; & hoc eſt odium.

2. Quando quis triſtatur de bono proximi, metuens mortem aut aliud aliquod malum inde ſibi proventurum: & ſiquidem timeat ejuſmodi malum injuſtè ſibi certò vel admodum probabiliter inferendum; non peccat; ſi juſtè inferendum, vel injuſtè, ſed ex levi tantùm ſuſpicione id metuit; peccat mortaliter, ſi de magno proximi bono triſtatur; venialiter, ſi de pravo.

3. Quo quis triſtatur, non propriè de bono alterius, ſed de ſuo defectu, quòd ſcilicet non habeat etiam ipſe illud bonum; & vocatur zelus ſeu æmulatio: bona, ſi bonum illud ſit vel ſpirituale vel tempore ſibi proportionatum: mala, ſed plerumque venialis, ſi improportionatum.

4. Quo triſtatur quiſpiam de bono alieno quatenus accidit illi, qui eſt indignus. Vocatur autem à Philoſopho Nemeſis, ſive indignatio de improborum proſperiore ſucceſſu; An ſit peccatum quæri poteſt B. Thomas hic affirmat contra Philoſophum: qu. autem 30. art. 3. ad 2. negat dicens: quòd *Nemeſiticus gaudet, in quantum æſtimat aliquos dignè pati: & triſtatur, ſi indignis benè accidat; & utrumque eſt laudabile.* *(Quæſt.)*

Priuſquam reſpondeatur obſervandum eſt, Nemeſim verſari circa bona temporalia, quæ bonis & malis communia ſunt: imò & non rarò adveniunt malis, cùm boni illis careant.

Reſp. De Nemeſi. His præmiſſis, Reſp. Nemeſim poſſe eſſe bonam, & poſſe eſſe malam. Eſt bona, ſi quis indignetur de bonis illorum, qui videntur eis indigni; non hoc conſiderans, quòd Deus eſt qui illis confert, atque adeò hoc divinum judicium reprobans: ſed vel hoc ſolùm ſpectans, quòd obveniunt indignis; ejuſmodi ſunt tum avari illi, qui nolunt eis ad ſui ſuorumve neceſſitatem uti; tum prodigi, qui ea mirum in modum dilapidant: vel etiam conſiderans, quòd quæ deberent conferri dignis, per humanam diſtributionem conferuntur indignis; ut ſi doleat, beneficia & dignitates ſæculares aut Eccleſiaſticas illis conferri, qui revera ſunt indigni. Hoc enim caſu triſtatur de malo, quod juſto quidem judicio Deus permittit, non eſt tamen ab ipſo, quatenus eſt promotio indigni. Priore verò caſu dolet de re ſecundùm quod habet quamdam rationem mali, non quidem moralis, ſed potiùs naturalis per defectum convenientis proportionis rerum. Huc pertinet, quòd homo rectè triſtari poteſt de morte patris; non reprobando Dei judicium, qui illum evocavit ex hac vita: ſed quia ex naturali dilectione vita ipſius ſecundùm ſe eſt diligenda.

Eſt autem Nemeſis mala ſimpliciter, ſi bona temporalia conſiderentur undequaque & abſolutè, prout obveniunt ex ordinatiſſima Dei diſpoſitione; vel ſi ideo quis indignetur, quia iſta bona obtingunt malis. Cùm enim id quod facit Deus bonum ſit: cùmque impios habere in hac vita bonorum temporalium proſperitatem non ſit malum, quandoquidem infima ſint & nullius momenti, ſi comparentur ad æterna; non eſt de eo dolendum: ſicut enim per ſe nihil eſt amandum niſi honeſtum; ita nihil dolendum niſi quod honeſto adverſetur. Hæc indignatio prohibetur quidem Pſalm. 36. *Noli æmulari in malignantibus*, ideſt noli cruciari videns malos proſperari; quemadmodum interpretatur Auguſt. Et Pſalm. 72. *Penè effuſi ſunt greſſus mei, quia zelavi ſuper iniquos pacem peccatorum videns*, ideſt quia indignè tuli videns proſperitatem malorum. Raro tamen eſt peccatum mortale, niſi ita creſcat, ut vel inſurgat in divinam providentiam, vel inducat hominem ad deſerendum ſtudium pietatis. Triſtari autem de bonis ſpiritualibus proximi abſolutè eſt malum, & pertinet ad invidentiam fraternæ gratiæ.

Quæſt. Circa finem corp. art. 2. quæritur, Utrùm invidia ſolùm ſit de bono, in quo quis exceditur. Id enim ibi ſignificare videtur Beatus Thomas dicens, quòd *Aliquis triſtatur de bonis alicujus, in quantùm alter excedit ipſum; & hoc propriè eſt invidia.*

Reſp. Reſp. neg. certa eſt. Cùm enim bonum alterius, etiamſi non excedat noſtrum, ipſum tamen adæquat, vel ad illud propiùs accedit, noſtra excellentia minùs clara minùſque præſtans videtur; ea ratione bonum iſtud alterius poteſt eſſe objectum invidiæ. Unde Auguſtinus lib. 11. de Gen. ad litt. cap. 14. *Amando quiſque excellentiam ſuam; vel paribus invidet, quod ei coæquantur; vel inferioribus, ne ſibi coæquentur; vel ſuperioribus, quod eis non coæquetur.* Atque hanc etiam eſſe B. Thomæ ſententiam, manifeſtum eſt; tum ex art. 1. ad 2. ubi legimus, Ad illos tantùm invidiam haberi, quibus homo vult ſe æquare vel præferre, tum ex q. 10. de Malo art. 2. ad 1. ubi dicit, Quòd invidens non triſtatur de bonis alterius, niſi per hoc quòd excellitur, vel ſingularitatem ſuæ gloriæ amittit.

Ad B. Thomam Reſp. Eum ita fuiſſe loco iſto locutum, quia ratio invidiæ clariùs elucet, quando bonum alienum excedit noſtrum.

Articulus IV.

Invidia eſt vitium capitale. Art. 4. probat, Invidiam eſſe vitium capitale. Quia ex illa nata ſunt oriri quædam peccata ſecundùm rationem cauſæ finalis, hoc eſt ſecundùm finem invidiæ proprium. Invidus enim conatur diminuere gloriam alterius: vel in occulto; & eſt ſuſurratio: vel manifeſtè; & eſt detractio. Si autem id quod conatur poſſit; ſequitur *exultatio* in adverſis ejus cui invidet: ſi non poſſit; ſequitur *afflictio* in ejus proſperis; tamdem verò ſequitur *odium*. Afflictio autem in proſperis quadam quidem ratione eſt invidia, in quantùm ſcilicet aliquis triſtatur de proſperis alicujus ſecundùm quod habent gloriam quamdam, ut in reſp. ad 3. dicitur: ſive in quantum adverſantur ſingulari excellentiæ alicujus; quemadmodum loquitur dicta q. 10. de Malo art. 3. ad 3. Alia verò ratione eſt invidiæ filia, in quantùm ſcilicet eſt triſtitia de proſperitate proximi, contra quam cupiat ac nitatur eam proſperitatem impedire.

QUÆSTIO XXXVII.

De Diſcordia.

Articulus I.

Diſcordia eſt pecc. Art. 1. docet, Diſcordiam eſſe peccatum, & quidem ex genere ſuo mortale. Quia contrariatur Charitati: diſcordia enim opponitur concordiæ; concordiam verò facit Charitas, in quantùm corda multorum conjungit in aliquod unum verè bonum. Hinc Prov. 6. cum dictum eſſet, *Sex ſunt quæ odit Deus, & ſeptimum deteſtatur anima ejus*; poſt teſtem fallacem additur, & *Eum qui ſeminat inter fratres diſcordiam*. Et ad Gal. 5. operibus carnis, quæ qui agunt Regnum Dei non conſequentur, annumerat Apoſtolus *Diſſenſiones*. Diſcordia porrò quamdam voluntatem diſcrepantiam & diſſenſionem ſignificat; poteſtque variis virtutibus opponi. Si enim ſit diſcrepantia à voluntate Superioris aliquid mandantis ſecundùm ſuam poteſtatem, cui propterea obedire oporteat; opponitur obedientiæ. Si à voluntate creditoris, quando tenemur ſolvere; opponitur juſtitiæ. Sed hic de illa ſermo eſt, quatenus opponitur Charitati, & definiri poteſt, eſſe Diſſenſio circa bonum divinum vel proximi, in quod ex Charitate obligamur conſentire. *(Definitio.)* *Diſſenſio* debet intelligi voluntatum: ſicut enim concordia eſt unio voluntatum, non neceſſariò opinionum; ita etiam diſcordia: ac proinde ſi quis æſtimet unum, & alter opinetur contrarium; non erit vitium diſcordiæ, niſi hæc diverſitas ſit circa ea, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, vel cum nimia pertinacia. Dixi *circa bonum*, quia diſcordare in malo bonum eſt. Additur, *divinum vel proximi*; quia loquimur de diſcordia quæ opponitur Charitati: hæc autem verſatur circa tale bonum. Dixi etiam, *in quod*

tenemur

tenemur conſentire; quia diſcordare circa bonum ſupererogationis non eſt peccatum, ut ſi quis nolit concordare cum amico circa ingreſſum Religionis. Addidimus, *ex Charitate*; quia ſi quis diſcordet à bono proximi, in quod ex alia quàm Charitatis virtute tenebatur conſentire; contra illam virtutem peccabit, non directè contra Charitatem.

Quando diſcordia eſt pecc. mort. Eſt autem hæc diſcordia peccatum mortale in eo, qui per ſe, hoc eſt ex intentione contradicendi diſſentit in aliqua re ad ſalutem neceſſaria, vel cùm notabili detrimento proximi. Quo caſu ſi quis ita diſſentiat in rebus Fidei; non erit ſatis quòd in Confeſſione exprimat ſuam hæreſim: ſed etiam particulariter exprimere debet talem ſuam diſcordiam. Si verò per accidens diſſentiat, ut quia probabiliter exiſtimat non eſſe bonum id quod alter vult, ſed quod ipſe; vel nullum eſt peccatum, vel non niſi veniale. *Diſcordia*, inquit Author q. 42. art. 2. ad 2. *ab eo quod non eſt manifeſtè bonum, poteſt eſſe ſine peccato*. Quòd ſi habeat quidem animum contradicendi, ſed res non cedat contra Dei honorem, neque in notabile detrimentum proximi; ſolùm erit peccatum veniale.

In Reſp. ad 2. obſerva, Apoſtolum Act. 23. induxiſſe diſcordiam inter Sadducæos & Phariſæos, qui erant concordes in malo, ſcilicet in ipſius Pauli condemnatione; quæ concordia cùm eſſet mala, licebat eam tollere.

Ob. Si dicas: Etiam fuiſſe excitatam diſcordiam in dogmate Fidei, quæ non potuit eſſe bona ex parte Sadducæorum illud iſta occaſione impugnantium;

Reſp. Reſp. Illam Sadducæorum in Fidei articulo diſcordiam ipſiuſque articuli impugnationem non fuiſſe ab Apoſtolo intentam aut excitatam, ſed prævisam tantùm & permiſſam. Ejus enim intentio erat, excitare Phariſæos ad confitendam & tuendam veritatem Fidei; atque ita ipſos à concordia, quam cum Sadducæis habebant in malo, avertere, & in ſui patrocinium promovere: quod ei talibus in anguſtiis conſtituto licuit, non obſtante Sadducæorum pertinaci oppugnatione, quam non tenebatur impediſſe.

Circa reſp. ad 3. obſervandum eſt, diſſenſionem Pauli & Barnabæ Act. 15. fuiſſe per accidens, & in eo quod non erat de neceſſitate ſalutis. Conveniebant enim ambo in unam eamdemque ſententiam, ſcilicet ut id facerent, quod & Deo placeret, & divulgando Evangelio expediret: diſcrepabant verò hactenus, quòd Barnabas una ratione motus judicaret, Marcum in ſocietatem prædicationis aſſumendum: Paulus verò alia ratione motus diceret, non eſſe aſſumendum. Poteſt autem abſque ullo peccato accidere, quòd una & eadem res uni videatur conveniens, alteri inconveniens, ſive ex inculpabili ignorantia alterutrius, ſive ex recto utriuſque dictamine: diverſis enim rationibus unum poteſt eſſe conveniens & inconveniens. Cùm ergo facta hac diſſenſione Paulus & Barnabas diſceſſerunt ab invicem; non hoc fecerunt rupto Charitatis vinculo diviſiſque animis: ſed bonis ambo moti rationibus, quas Spiritus Sanctus eis ſuggerebat, ut ab invicem corpore dividerentur, atque ita uberior eſſet fructus prædicationis. Hinc eſt, quòd iſtum Marcum Paulus charum habuerit; ad Coloſſ. 4. v. 10. ad 2. Tim. 4. v. 11. & in epiſt. ad Philem. v. 24.

Articulus II.

Art. 2. tradit, Diſcordiam eſſe filiam ſuperbiæ, vel inanis gloriæ, quia plerumque oritur ex ea. Quòd enim aliquis ſcienter velit ab alio diſſentire; frequenter eſt ut excellat vel in re; & eſt ſuperbia: vel ſecundùm apparentiam; & eſt vana gloria. Nihil tamen vetat, cur tum ex invidia tum ex aliis vitiis non poſſit etiam oriri ſecundùm diverſas conſiderationes.

Quæstio XXXVIII.

De Contentione.

Articulus I.

Art. 1. docet, Contentionem eſſe peccatum ex genere ſuo mortale. Quia non ſolùm eſt contra Apoſtolum 2. ad Tim. 2. dicentem, *Noli contendere verbis*: ſed etiam Gal. 5. numeratur inter opera carnis, quæ qui agunt Regnum Dei non conſequentur. Et ad Rom. 1. gravibus peccatoribus, qui digni ſunt morte, adjunguntur ii, *Qui repleti ſunt contentione, dolo, malignitate*. 1. etiam ad Cor. 1. reprehendit eos Apoſtolus, quòd haberent contentiones.

Non ſumitur autem hìc contentio pro conatu & ſtudio; quo modo Chriſtus Luc. 13. dixit: *Contendite intrare per anguſtam portam*. Neque pro certamine; quo modo Apoſtolus dixit, *Qui in agone contendit*. 1. ad Cor. 9. Neque pro figura Rethorica; qua contraria artificiosè inducuntur. Neque generaliter pro quacumque diſputatione; quo modo Job 39. ſumitur in his verbis, *Numquid qui contendit cum Deo, tam facilè conquieſcit*, ſi conferantur cum his cap. 13. *Diſputare cum Deo cupio*: Sed prout eſt diſceptatio ſive altercatio verborum ad veritatem impugnandam. Dico *verborum*: quia ſicut diſcordia importat contrarietatem in voluntate; ita contentio, de qua nunc agitur, in locutione. Quod additur *ad veritatem impugnandam*, intelligi poteſt variis modis: nam veritas oppugnari poteſt trifariam 1. modo formaliter, hoc eſt ex intentione ipſam benè impugnandi, ipſique contradicendi 2. modo virtualiter, ut cùm aliquis impugnat eam veritatem, quam licèt falſitatem eſſe exiſtimet; poteſt tamen ac debet ſcire eſſe veritatem: quo modo Hæretici doctrinam Catholicam frequenter impugnant 3. materialiter, ut cùm aliquis exercitii vel examinis cauſa veritatem oppugnat. Primis duobus modis contendere contra veritatem Fidei aut morum eſt peccatum mortale. Tertio modo nullum eſt peccatum, ſicut nec impugnatio falſitatis, niſi ſit exceſſus in modo: qui exceſſus ſi tantus eſt, ut cuipiam magna fiat injuria, vel generetur grave ſcandalum; erit peccatum mortale, alioquin eſt ſolùm veniale. Veritatem autem ſpeculativam, quæ nec ſit Fidei nec morum, impugnare etiam ex intentione, non eſt peccatum mortale, ſi ſimiliter abſit exceſſus notabilis. Obſervandum hìc eſt, contentionem, quatenus importat diſſidium in bono veritatis, quod ex Charitate ſic debemus velle fratri, ut nunquam liceat ipſum ab eo dimovere, eſſe contrariam paci, ut in Proem. qu. 37. dicit Author, atque adeò Charitati, præſertim cùm ex intentione contradicendi aſſumitur.

Varia acceptiones contentionis.

Quid hic contentio.

Articulus II.

Art. 2. oſtendit, Contentionem eſſe filiam inanis gloriæ, ſicut eſt diſcordia. Sicut enim aliqui ex hoc ſunt diſcordantes, quòd ſtant corde in propriis, nec volunt alter alteri acquieſcere, ſed unuſquiſque ea quæ ſua ſunt præfert his quæ ſunt alterius; (quod cùm inordinatè fit, pertinet ad ſuperbiam vel inanem gloriam) ita ex hoc aliqui ſunt contendentes, quòd unuſquiſque defendit verbo id quod ſibi videtur, nec vult alterius verbis acquieſcere: quòd etiam ad ſuperbiam vel inanem gloriam pertinet. Poſſe tamen contentionem aliunde oriri, ac ſpecialiter ex invidia, cum qua habet affinitatem quantùm ad receſſum ab ea perſona à qua diſſentit; non eſt dubium.

QUÆSTIO XXXIX.

De Schiſmate.

ARTICULUS I.

Utrùm Schiſma ſit ſpeciale peccatum.

Definitio. RESP. affimativa certa eſt. Quamvis enim ſchiſma origine Græcum ſignificet generaliter ſciſſionem; ex uſu tamen Scriptorum Eccleſiaſticorum pro ſpeciali peccato uſurpatur, quod ea hujus art. doctrina definiri poteſt, eſſe Voluntaria ſui ipſius ſeparatio ab unitate Eccleſiæ. Cùm autem variis modis intelligi poſſit, Eccleſiam eſſe unam, ut ratione unius principii, ratione unius & ejuſdem finis ultimi, ratione eorundem mediorum ad finem neceſſariorum, & ratione ejuſdem Spiritus; rectè B. Thom. hic ſcribit, quòd Eccleſiæ unitas in duobus attenditur; ſcilicet in connexione membrorum Eccleſiæ ad invicem ſeu in mutua communicatione: & iterum in ordine omnium membrorum Eccleſiæ ad unum caput. Præcipua enim ratio, cur Eccleſia ſit una, eſt, ex connexione membrorum inter ſe & cum capite. Tribus ergo modis poteſt contingere ſchiſma.

Quot modis accidit ſchiſma. 1. Cùm aliquis ſeipſum à capite ſeparat, etiamſi non expreſsè à reliquis membris: ut qui inſtituit vel ſequitur Pſeudo-Pontificem; qui Romanum Pontificatum uſurpat; qui univerſales Synodos abſque legitima authoritate congregat, vel eas, poſtquam diſſolutæ fuerant, proſequitur. Item qui cum rebellione & pertinacia renuit obedire præceptis vel Romanæ Eccleſiæ vel Romani Pontificis, & judicium ejus ſubire recuſat; quemadmodum B. Thom. hic ad 2. tradit, ſi nimirum ea rebellio exerceatur circa Romanam Eccleſiam aut Romanum Pontificem ut talem, nolendo illam agnoſcere Matrem, vel iſtum Patrem, Chriſtique Vicarium. Quod addo, quia ſi quis nolit etiam cum pertinacia & contemptu obedire mandato Pontificis jubentis reſtitutionem aut ceſſationem à bello aut quippiam ſimile; graviſſimè quidem peccat, non tamen eſt neceſſe quòd ſit Schiſmaticus; quia cum ejuſmodi inobedientia ſtare poteſt quòd recognoſcat Pontificem ut Superiorem, neque ſe à membris Eccleſiæ ſegreget. Et ſimiliter abſque vitio ſchiſmatis fieri poteſt, quòd quiſpiam recuſet judicium Papæ propter ipſius perſonæ qualitatem, non propter officium quod gerit: ut ſi perſonam ejus habeat ſuſpectam; agnoſcat tamen ut Chriſti Vicarium, velitque illi ſubeſſe quantùm ad definitiones Fidei & morum.

2. Modò ſchiſma accidere poteſt, ſi quis ſeparet ſe à membris Eccleſiæ, non autem expreſsè à Capite; ut ſi quis nolit communicare Gallis aut Hiſpanis quantùm ad ea quæ ſunt Fidei aut Religionis Chriſtianæ; ſi quis ab Epiſcopo ſuo ita ſe dividat, ut nolit ipſi tamquam Paſtori ſubjici. Dixi *expreſsè*, quia is qui ſeparat ſe à membris, tacitè vel conſequenter ſeparat ſe etiam à Capite, & contra: cùm enim membra & caput ſint inter ſe connexa & ſubordinata; conſequens eſt, ut qui à membris diviſus eſt, etiam ſit à capite diviſus, & vice verſa. Hinc Cyprian. epiſt. 69. dicit, Quòd qui cum Epiſcopo non eſt, in Eccleſia non ſit; fruſtraque ſibi blandiri eos qui partem cum Sacerdotibus Dei non habentes latenter obrepunt, & apud quoſdam communicare ſe credunt, quando Eccleſia, quæ Catholica una eſt, ſciſſa non ſit, neque diviſa, ſed ſit ubique connexa, & cohærentium ſibi invicem Sacerdotum glutino copulata.

3. Modò accidit, quando expreſsè receditur à Capite & membris: ut cùm is, qui ſeparat ſe à Romano Pontifice nolens ei tamquam Capiti ſubeſſe, ſe etiam ſeparat à communione eorum, qui eum ut verum Pontificem ſequuntur. Non eſt autem exiſtimandum, ſchiſma tunc ſolùm accidere, quando aliquis ſeparat ſe expreſſa intentione vel à Capite, vel à membris: ſed etiam tunc incurritur, quando aliquis mavult voluntatem ſuam ſeu opus implere, quàm ſervare unitatem Eccleſiaſticam: ſicut etiam ille incurrit homicidii reatum, qui etſi non intendat occidere; vult tamen illud opus proſequi, unde mors ſequi nata eſt, & de facto ſequitur.

Ex his ſequitur 1. quòd ſchiſma ſit ſpeciale peccatum. Specialis enim in eo reperitur deformitas repugnans Eccleſiaſticæ unitati, & ejus cauſæ ſcilicet Charitati. Confirm. Unitas Eccleſiæ conſiſtit in mutua membrorum pace & Charitate; ergo qui per ſchiſma ſeparat ſe ab Eccleſiæ unitate, pacem & Charitatem violat; non eam ſolùm, qua Deum debemus diligere propter ſe & proximum propter Deum; ſed etiam illam qua membra ejuſdem corporis inter ſe & cum capite colligantur, & ut talia invicem diligunt, ſibique ad eam unitatem ſervandam conſentiunt. Quo modo peccatores, etſi neque Deum neque proximum diligant ex Charitate; quamdiu tamen Schiſmatici non ſunt, retinent illam unionem quam facit Charitas fraternitatis in ordine ad totam Eccleſiam: quia retinent amorem ſocietatis Eccleſiaſticæ eumdemque ſpiritum concordiæ, ut communem Eccleſiæ pacem perturbare & unitatem ſcindere formident, velintque cum tempus fuerit illam communi ſpiritu cum bonis propugnare. Ant. manifeſtum eſt ex Apoſtolo 1. ad Corinth. 12. *Ut non ſit ſchiſma in corpore, ſed ipſum pro invicem ſollicita ſint membra*. Et ad Epheſ. 4. *Supportantes invicem in Charitate, ſolliciti ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis*. Vinculum autem pacis eſt Charitas, juxta illud ad Coloſſ. 3. *Super omnia autem hæc Charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis*. Hinc Cyprianus, de Unitate Eccleſiæ ſcribens: *Quam unitatem*, inquit, *ſervat, quam dilectionem cuſtodit, aut cogitat, qui diſcordiæ furore veſanus Eccleſiam ſcindit &c.* & Auguſt. de Fide & Symbol. cap. 10. *Schiſmatici diſciſſionibus iniquis à fraterna Charitate diſſiliunt, quamvis eadem credant quæ credimus*.

Schiſma eſt peccatum ſpeciale.

Schiſma eſt pecc. mort. Sequitur 2. quòd ſchiſma ſit peccatum ex genere ſuo mortale. Neque enim poteſt non eſſe grave peccatum, ſe ab illius corporis ſocietate præſcindere, extra quod ſalus eſſe non poteſt. Meritò proinde Apoſtolus 1. ad Cor. 1. *Obſecro*, ait, *vos fratres per nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti, ut idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata*. Ad Hebr. 10. *Conſideremus invicem in provocationem charitatis & bonorum operum; non deſerentes collectionem noſtram*. Hoc genus mali notat etiam Apoſtolus Judas in ſua epiſt. dicens: *Hi ſunt qui ſegregant ſemetipſos*. Et Cyprianus Tract. ſupr. citat. *Qui pacem Chriſti & concordiam rumpit, adverſus Chriſtum facit*. Et poſtea: *Stare tu & vivere putas poſſe de Eccleſia recedentem*. Videri poſſunt Chryſoſt. in cap. 4. ad Epheſ. & Auguſt. lib. 1. de Baptiſmo contra Donatiſtas. Quare ſancti viri mortem oppetere potiùs, quàm ſchiſmaticis communicare voluerunt; ut patet de illis, qui Arſacio in locum Chryſoſtomi intruſo, communicare nolebant, apud Sozomenum lib. 8. cap. 23. & 24. Palladium in Dialogo Leonem Imper. ac Metaphraſtem in vita ejuſdem Chryſoſtomi: quorum etiam nonnullos Eccleſia ut Martyres habet 12. Jan. Aurea namque ſententia eſt Dionyſii Alexandr. apud Euſebium lib. 6. cap. 37. Oportuerat omnia incommoda potiùs ſubire quàm Eccleſiæ Dei diſcidiſſe concordiam. *Atque illud martyrium quod quis perpetitur, ne dirimatur Eccleſiæ conſenſio; non minùs certè, ſed multò plus meo quidem judicio habet commendationis, quam illud quod ſuſcipitur ne idolis immoletur*.

Ob. Dices: Eccleſia non poteſt non eſſe una; ergo Reſp. Schiſmaticus non rumpit Eccleſiæ unitatem. Reſp. Neg. C. Partim quia rumpit unitatem quantùm eſt ex ſe & ſecundum affectum. Partim quia licèt non faciat ut Eccleſia deſinat eſſe una; ab illa tamen ſeparat eas partes quæ priùs erant unitæ, ſcilicet ſeipſum ſibique adhærentes; atque ita rumpit unitatem Eccleſiæ reſpectu ſui & ſuorum ſibi adhærentium, quos ab illa unitate dividit.

Quæ in arg. ad oppoſitum dicuntur ex Aug. quoad priorem partem ſunt verba Fauſti Manichæi apud Auguſt. lib. 20. cont. Fauſt. cap. 3. convenientia tamen cum ipſo Aug. lib. 2. cont. Creſcon. c. 4. 5. 7. quoad poſteriorem verò, in ſententia cum eodem Aug. conveniunt ejuſdem lib. 2. c. 7. & 8.

Pro reſp. ad 2. dicendum eſt Maj. Non eſſe veram

de

Digitized by Google

de omnibus, qui non obediunt Eccleſiæ: ſed de ſolis illis, qui cum rebellione non obediunt, nolentes eam ejuſve Caput agnoſcere; quemadmodum ſuperiùs fuit indicatum. Sic autem intellecta Majore, neg. eſt Min.

Diſtinctio ſchiſmatis ab hæreſi. Circa reſp. ad 3. obſervanda eſt diſtinctio hæreſis & ſchiſmatis: nam hæreſis opponitur Fidei; ſchiſma verò uniratl Charitatis Eccleſiaſticæ: hæreſis perverſum dogma habet; ſchiſma etiam ſine perverſo dogmate ab Eccleſia ſeparat: hæreſis ſi de unitate Eccleſiaſtica ſit, errorem intellectus ſignificat, quo non creditur Eccleſia eſſe una; ſchiſma eſt, quando etſi quis credat Eccleſiam eſſe unam, ejus tamen unitatem vel vult deſtruere vel ab ea ſe ſeparare. Quamvis ergo omnis Hæreticus ſit Schiſmaticus eo ipſo quo ſeparat ſe à communione veræ Fidei; non tamen omnis Schiſmaticus eſt eo ipſo Hæreticus, ſi videlicet credens omnia per hoc ſe ab Eccleſia ſeparet, quòd nolit Capiti ſubeſſe, aut cum ejus membris communicare in piis & ſanctis actionibus. Licèt enim ſchiſma non ſit abſque ſententiarum diverſitate; poteſt tamen ea diverſitas eſſe non in re Fidei: velut ea fuit, qua Donatiſtæ primum ſe à communione Cæciliani Carthaginenſis Epiſcopi, ſeparaverunt dicentes, ejus ordinationem eſſe illegitimam, deinde ab omnibus qui illi communicabant, & ita ab univerſali Eccleſia. Cæterum, etſi ſchiſma poſſit à principio ſeparatum eſſe ab hæreſi; nullum tamen eſt ſchiſma, quod non ſibi confingat aliquam hæreſim, ut rectè ab Eccleſia receſſiſſe videatur. Unde cùm aliqui Veteres dixiſſe reperiuntur, Schiſma ſemper eſt conjunctum cum hæreſi; ad ejus progreſſum & conſummationem attendiſſe intelligendi ſunt, juxta illud Auguſt. lib. 2. cont. Creſcon. cap. 7. *Hæreſis eſt ſchiſma inveteratum*. Cùm autem dicunt, Schiſma poſſe conſiſtere ſine hæreſi; partim ad propriam utriuſque rationem, quæ etiam tunc manet diverſa, quando ſimul inveniuntur; partim ad initium ſchiſmatis reſpexerunt. Vide Auguſt. de Fide & Symb. cap. 10. Hieronymum in cap. 3. epiſt. ad Titum, & in cap. 1. Amos.

Quæſt. Reſp. Duo hic ſuperſunt examinanda, Prius: Quid faciendum quando electi ſunt duo vel tres Pontifices? Reſp. Si unus eorum ſit vel certò vel ita probabiliter legitimus, ut prudenter de illo dubitari non poſſit; ei eſt adhærendum: & qui adhærent aliis, ſunt Schiſmatici. Si autem dubitetur de omnibus; nulli eſt adhærendum, quia temerarium eſt ac periculoſum, dubia habere pro certis: ſed unuſquiſque gerat ſe ut unum Eccleſiæ Catholicæ membrum, & Chriſto Capiti ſupremo adhæreat, dubios ejus Vicarios habens pro dubiis, & paratus uni certo adhærere, quando Eccleſiæ proviſum fuerit de certo. Chriſtiana verò plebs adhæreat ſuis Epiſcopis & Parochis, parata ſemper adhærere illi Romano Pontifici, quem Eccleſia receperit. Huc pertinet quod Pius II. in Bulla Retractationum, laudat Fredericum Imperatorem & Germanos, quòd dum ambigeretur, Felixnè an Eugenius eſſet legitimus Pontifex: & num Eugenio, an Baſilienſi Concilio foret obediendum; neutrales fuiſſent: additque, ſibi etiam tandem placuiſſe ad neutrales tranſire, ut verum apud eos liberius audiret.

Alia Quæſt. Poſterius: An Pontifex, ut perſona particularis, poſſit fieri, Schiſmaticus? Videtur enim quòd non. Partim quia non poteſt à ſeipſo dividi: ſchiſma verò diviſio quædam eſt à Capite Eccleſiæ. Partim, quia Eccleſia eſt in Epiſcopo, ut 7. q. 1. cap. *Scire*, quod ex Cypriano ſumptum eſt, legitur.

Reſp. Communis tamen Reſp. eſt, Papam quantùm eſt ex natura ſchiſmatis poſſe fieri Schiſmaticum. Ita Turrecremata lib. 4. ſuæ Summ. cap. 11. Cajetan. Bannes, Valentia. Et prob. 1. Quia omne illud membrum poteſt ſeparari ab unitate Eccleſiæ, ſine cujus conjunctione ipſa unitas poteſt conſiſtere: tale autem membrum eſt perſona Pontificis.

2. Poteſt accidere, quòd Pontifex nolit ampliùs eſſe Pontifex; neque tamen velit ſubeſſe illi qui poſtea eligetur, ſed conferat ſe ad Hæreticorum aut Schiſmaticorum conventicula: atqui hoc eſt eſſe Schiſmaticum; ergo Pontifex poteſt eſſe Schiſmaticus.

3. Poteſt fieri, quòd Pontifex ſeipſum ſeparet à communione Catholicorum Epiſcoporum aliorumque Fidelium, & vel ſolùm communicet cum quibuſdam ſibi adhærentibus, vel tantùm vivat ſicut dominus temporalis. Item, quòd Eccleſia volente ritus & conſuetudines Apoſtolicas retinere, ipſe nolit, atque ita ſe ab illa ſeparet.

4. Poteſt incidere in hæreſim d. 40. cap. *Si Papa*; ergo & in ſchiſma. In hanc ſententiam ſcribit Cypr. epiſt. 52. de Novatiano, qui contra S. Cornelium volebat eſſe Pontifex, quòd *Epiſcopatum tenere non poſſet, ſi etiam Epiſcopus prius factus à Coepiſcoporum ſuorum corpore & ab Eccleſiæ unitate deſciſceret*. Dixi, *quantum eſt ex natura ſchiſmatis*; quia probabile eſt, quòd Spiritus Sanctus qui Eccleſiam regit, numquam ſit permiſſurus, ut Pontifex legitimus in hæreſim aut ſchiſma incidat. Vide quæ ſcripſimus de Controv. lib. 4. q. 2. art. 11. & 12.

Ad 1. Arg. Reſp. Etiam eſſe ſchiſma dividere ſe à primario Capite Chriſto, vel à reliquo Eccleſiæ corpore. Unde Cyprianus de Unit. Eccleſiæ; *An eſſe ſibi cum Chriſto videtur, qui adverſus Sacerdotes Chriſti facit? qui ſe à Cleri ejus & plebis ſocietate ſecernit*.

Ad 2. Reſp. Eccleſiam eſſe in Epiſcopo, quamdiu Epiſcopus gerit ſe ut Epiſcopum, ſubjectus Capiti Chriſto, & aliis ejus membris, unitus.

ARTICULUS II.

ART. 2. probat, Schiſma eſſe peccatum ex genere ſuo minùs Infidelitate. Quia Infidelitas eſt contra Deum ſecundùm quod in ſe eſt veritas prima; ſchiſma verò eſt contra veritatem Eccleſiaſticam, quæ eſt bonum participatum. Neque refert, quòd Infidelitas non videatur eſſe contra Deum ſecundùm quod in ſe eſt veritas prima; veluti cùm aliquis non credit, Chriſtum eſſe paſſum, Sanctos eſſe colendos, Matrimonium eſſe Sacramentum. Qui enim ſic diſcredit, non tantùm contra illas veritates nititur, ſed etiam recedit à veritate prima diſcredens Deo, qui veritates illas revelavit. Schiſma eſt minus pecc. quàm infidelitas.

Ob. Reſp. Si dicas: Chryſoſtomum in cap. 4. ad Eph. ſcribere, Non minus eſſe peccatum Eccleſiam ſcindere, quàm in hæreſim incidere. Reſp. Ex circumſtantiis fieri, quòd peccatum ſchiſmatis ſit æquè grave, vel etiam gravius Infidelitate: ut ſi ſchiſma ejus, qui vel ex intentione diſſipandi Eccleſiam illud ſuſcitat, vel ingentem hominum turbam ab Eccleſia ſeparat quamvis alia intentione, comparetur cum ſimplici hæreſi.

Pro reſp. ad 3. dicendum eſt: Quòd majus bonum non ſolùm opponatur majori malo, ſed etiam minori; quia uni & eidem bono contingit plura mala opponi, quorum unum eſt majus, aliud minus: atque ita Charitati non ſolùm opponitur odium, quod eſt majus Infidelitate, ſed etiam ſchiſma, quod eſt minus; nam odium eſt contra principale objectum Charitatis: ſchiſma verò contra ſecundarium. De ultimis verbis reſp. vide q. 73. art. 3. ad 1.

ARTICULUS III.

ART. 3. docet, Schiſmaticos retinere poteſtatem Sacramentalem, etiamſi non poſſint ea legitimè uti: non retinere verò poteſtatem juriſdictionis; ideoque ipſos non poſſe Sacramentaliter abſolvere, indulgentias conferre, aut aliud, quod juriſdictionem requirat, validè facere. Schiſmatici retinẽt characterem.

Difficultas autem eſt, quando hanc juriſdictionem amittant.

Quæſt. Videtur quòd ipſo facto, etiamſi ſint occulti. Quia qui non eſt in Eccleſia, non poteſt in ea ullam juriſdictionem habere: atqui omnis Schiſmaticus eo ipſo quo talis eſt, deſinit eſſe de Eccleſia; hoc enim & vox & ratio ſchiſmatis importat, confirmatique poteſt ex Hieronymo in cap. 3. epiſtolæ ad Titum, Ambroſio lib. 7. in cap. 11. Lucæ, & Auguſt. q. 11. in Matth. ergo Schiſmaticus non poteſt ullam in Eccleſia

cleſia exercere juriſdictionem. Hinc Cyprianus epiſt. 76. *Dicimus, omnes Hæreticos & Schiſmaticos nihil habere poteſtatis ac juris.* Ut enim ait Optatus Milevita. lib. 1. cont. Parmen. *Non habent claves.* Et Cæleſtinus in epiſt. ad Cler. Conſtantinop. de Neſtorio affirmat, Quòd nullum depellere locove movere poterat: quòdque illi, quos excommunicaverat, non erant verè excommunicati.

Reſp. Pro Reſp. ſit

Conclusio I.

QUAMDIU peccatum ſive ſchiſmatis ſive hæreſeos eſt occultum, nec per Eccleſiæ ſententiam declaratum; ordinariè nullus amittit juriſdictionem. Quia alioquin magna oriretur confuſio in Eccleſia, dum Sacramentalis abſolutio, juriſdictionis & beneficiorum collatio, per occultos Hæreticos aut Schiſmaticos facta nihil valeret. Huc pertinent ea, quæ ad Concl. 3. dicuntur.

Conclusio II.

PAPA ſi (quod abſit) fieret Hæreticus aut Schiſmaticus; demum deſineret eſſe Papa & Caput Eccleſiæ, ac per conſequens juriſdictionem amitteret, quando ipſius hæreſis vel ſchiſma palam innoteſceret. Quia tunc Eccleſia poſſet declarare ipſum excidiſſe Pontificatu, & poſſet etiam procedere ad electionem novi: atqui Eccleſia, cùm non ſit ſupra Pontificem, non poteſt verum ac legitimum Pontificem deponere, nec ad electionem novi procedere, quamdiu alter manet legitimus; ergo per talis peccati manifeſtationem deſinit eſſe legitimus, & perdit juriſdictionem Pontificalem.

Conclusio III.

VERIUS videtur, quòd Epiſcopi, Parochi, & alii Clerici non amittant juriſdictionem ipſo facto, quo ipſorum ſchiſma vel hæreſis manifeſtatur: ſed tunc demum, quando vel nominatim & publicè denunciantur excommunicati, vel ob iſtud crimen alia in ipſos fertur per Eccleſiam ſententia, vel ultrò ipſi manifeſtèque recedunt ab eo beneficio vel officio quod habent, ad Hæreticorum aut Schiſmaticorum conventicula tranſeuntes. In Synodo enim VIII. can. 10. ſtatutum fuit, *Ut nullus Clericus ante diligentem examinationem & ſynodicam ſententiam à communione proprii Patriarchæ ſe ſeparet, licèt criminalem quamlibet cauſam ejus ſe noſſe prætendat.* Ergo hujuſmodi Epiſcopis, quamvis revera Schiſmaticis, manet ſua juriſdictio uſque ad ſententiam, ſive excommunicationis, ſive aliam, niſi ſeipſos antea ſegregent, & altare contra altare palam erigant: alioquin malè juberetur Clerici, ut cum illis communicent utpote juriſdictione carentibus, & per conſequens invalidè abſolventibus, cæteraque omnia juriſdictionem requirentia exercentibus. Confirm. Concil. Conſtant. in Extrav. *Ad evitanda*, indulget Fidelibus, quòd nemo deinceps à communione alicujus in Sacramentorum adminiſtratione, vel receptione, aut aliis quibuſcumque divinis, vel extra, prætextu cujuſcumque ſententiæ, aut cenſuræ Eccleſiaſticæ, à jure, vel ab homine generaliter promulgatæ, teneatur abſtinere, niſi ſententia vel cenſura hujuſmodi fuerit contra perſonam, vel Collegium, aut locum certum aut certam, à judice publicata vel denuntiata ſpecialiter & expreſsè, aut niſi quis ſit notorius percuſſor Clerici; ergo quamdiu Hæretici vel Schiſmatici non ſunt de alterutro iſto genere, id eſt vel ſpecialiter denuntiati, vel notorii percuſſores Clerici, validè abſolvunt, cæteraque munia ſua perficiunt: alioquin non eſſet permittendum Fidelibus ut Sacramenta ab eis recipiant; quod tamen Concilium permittit. Addimus autem, *niſi ſeipſos antea ſegregent* &c. quia cùm Eccleſias ſuas deſerunt, palamque ad Schiſmaticorum caſtra deficiunt; non videtur opus ulla in ipſos ſententia: Concilium enim, ſicuti & Patres Synodi VIII. loquitur de illis, qui & inter Catholicos verſantur, & in officiis ſuis permanent.

Sch. Dices: Concilium Conſtant. non loquitur niſi de his, qui per ſententiam Eccleſiæ amiſerunt juriſdictionem: Hæretici autem & Schiſmatici etiam ante excommunicationem ſunt extra Eccleſiam, & privantur omni juriſdictione. Reſp. Illos quidem eſſe extra Eccleſiam etiam ſepoſita excommunicatione, ſed non propterea ſtatim privari juriſdictione: nam Eccleſia, quæ illis juriſdictionem dedit per Summum Pontificem aliosque Prælatos, eam ipſis continuat ad evitanda ſcandala & Animarum pericula, donec, ut ſupra dictum eſt, declarentur vel ſponte recedant. Quare non oportet hic, vel pro iiſdem vel pro illis, quæ inſeparabilia ſunt, habere, Eſſe extra Eccleſiam, & Eſſe privatum juriſdictione: quia Hæretici & Schiſmatici occulti, imò & alii excommunicati ſunt extra Eccleſiam; Hæretici quidem, eò quòd non ſint Fideles; Schiſmatici verò, quia non adhærent Capiti & membris: excommunicati autem, quia ſunt præciſi; Eccleſia verò eſt ſocietas Fidelium Chriſto Capiti & ejus in terris Vicario Romano Pontifici cohærens. Neque tamen exiſtimandum eſt, quòd omnes illi ante ſententiam Judicis ſint privati ſua juriſdictione. Verùm ſicut cùm aliquis deſinit eſſe civis alicujus oppidi, poteſt Magiſtratus vel Princeps poteſtatem quam priùs habebat ei relinquere, donec vel palam ipſi auferat, vel ex illa civitate manifeſtè recedat: ſic Eccleſia, licèt Hæretici, Schiſmatici & Excommunicati, eo ipſo quo tales ſunt, deſinant eſſe membra Eccleſiæ: pro Fidelium tamen ſalute poteſt ipſis relinquere poteſtatem juriſdictionis, quam ante habebant, uſque dum vel eis per ſententiam auferat, vel palam, non ſolùm animo, ſed etiam corpore diſcedant. Quod autem Eccleſia hoc faciat; ex decretis ſupra citatis colligimus. Unde Dominicus in 4. diſt. 22. q. 1. art. 4. Navarrus c. 27. num. 35. Roderiquez lib. 1. cap. 82. num. 6. Sayrus lib. 2. Theſ. cap. 3. num. 10. Suarez tom. 5. in 3. p. diſp. 9. de Excom. ſect. 2. Henriquez lib. 13. de Excom. c. 5. Hæreticos recenſent inter excommunicatos in ſuperiùs allata Extravagantes memoratos, ut non ſint etiam neceſſariò vitandi niſi in caſibus in ea contentis. *Etſi ſciverim*, ait Dominicus, *aliquem eſſe occultum excommunicatum non nominatim; non teneor illum evitare: neque ſi ſciverim illum eſſe Hæreticum, donec ſit condemnatus de hæreſi.* Et Roderiquez Concl. 6. *Non tenetur quis vitare quemvis excommunicatum excommunicationis majoris, licèt ſit notus & publicus, niſi ſit denuntiatus ut talis, aut ſi non eſt publicus percuſſor Clerici*, ut explicat Guttier. *Et hoc, licèt ſit Hæreticus notus & pro tali habitus.* Poſtea ſubdit, quòd *Licitum eſt à tali Sacramentum accipere, ſi eſt paratus adminiſtrare.*

Ob. Dices: Summus Pontifex ſuam juriſdictionem amitteret eo ipſo quo ejus ſchiſma vel hæreſis eſſet notoria; ergo & alii Clerici. Reſp. Neg. C. Quia cæteri poteſtatem juriſdictionis accipiunt ab Eccleſia: hæc autem poteſtatem illam eis relinquit, eo modo quo ſupra dictum eſt: Pontifex verò non accipit poteſtatem Pontificalem ab Eccleſia, ſed à Chriſto. Quamvis autem Chriſtus illam poteſtatem ei relinquat, quando peccatum ſchiſmatis aut hæreſeos eſt occultum, eò quod hoc ſit neceſſarium ad conſcientias Fidelium tranquillandas, & ad obviandum confuſioni, quæ alioquin oriretur in Eccleſia; non apparet tamen, quòd eamdem ipſi continuet, quando peccatum illud eſt notorium; quia tunc Eccleſia poteſt hoc ſcire, & de alio Capite ſibi providere.

Ad Arg. Reſp. Ant. non eſſe verum niſi de illo, qui nequidem eſt in Eccleſia ſecundùm quid, ſive ſecundùm exteriorem ejus formam. Quamvis autem Hæretici & Schiſmatici non ſint verè & propriè ac ſimpliciter loquendo membra Eccleſiæ: quamdiu tamen nulla ſententia contra ipſos pronunciatur, & ſe pro Orthodoxis inter Orthodoxos gerunt, ſunt in Eccleſia ſecundùm quid, nempè ſecundùm externam profeſſionem, eorumdem Sacramentorum communionem, & juriſdictionis, quam tantiſper eis relinquit Eccleſia, exercitium, niſi fortè à cœtu Fidelium ad Hæreticorum aut Schiſmaticorum conventicula manifeſtè recedant. Hinc Auguſt. de Unit. Eccleſiæ cap. 25. *Multi tales ſunt in Sacramentorum communione cum Eccleſia; & tamen jam non ſunt in Eccleſia ſecundum communionem Sacramentorum ex nobis; ſecundum ſuorum proprietatem criminum, non ex nobis*, ait idem Tract. 61. in Joan.

Digitized by Google

Joan. Ad hoc ergo ut aliquis habeat juriſdictionem Eccleſiaſticam, ſufficit quòd Eccleſia eam aliquando dederit, eademque ipſi continuet: Poteſt enim quis uti juriſdictione alterius ex ejus voluntate, ait B. Thom. Suppl. q. 8. art. 6. ad 1.

Ad verba Cypriani Reſp. Illa eſſe ſcripta ſecundùm erroneam ejus opinionem qua exiſtimabat, ne quidem Baptiſmum ab Hæreticis datum eſſe validum; qua de re diximus 3. q. 64. art. 9. & hujus p. q. 11. art. 2. Optatus, Cæleſtinus, & ſi qui alii ſimiliter ſcripſerint, de manifeſtis omninò Schiſmaticis aut Hæreticis intelligendi ſunt, quales erant Donatiſtæ, contra quos ſcribebat Optatus: & Novatiani, contra quos Cyprianus: & Neſtorius, de quo Cæleſtinus. Quòd autem manifeſti Hæretici & Schiſmatici olim juriſdictionem amitterent abſque ulla vel denuntiatione vel alterius ſententiæ pronuntiatione; non diffitemur, quandoquidem B. Thomas, qui Synodi VIII. canonem veriſimiliter non vidit, in hanc ſententiam clarè loquatur, non tantùm hic, ſed etiam 3. p. q. 64. art. 6. ad 2. & q. 82. art. 7. ad 2.

ARTICULUS IV.

ART. 4. probat Schiſma eſſe ſufficiens ut ſchiſmaticus excommunicetur; Quia dignum eſt ut puniatur in eo, in quo peccat; peccat autem ſeparando ſeipſum à communione membrorum Eccleſiæ, & recuſando ſubjici Capiti Eccleſiæ: ergo convenienter punitur per excommunicationem. Quæ etſi diverſis, olim verbis lata eſſet, ut ex Cajetano de excom. c. 7. manifeſtum eſt; per Paulum V. tamen modernum Pontificem ſic in Bulla Cœnæ Domini lata fuit, *Excommunicamus & anathematizamus &c. Hæreticos quocumque nomine cenſeantur, &c. nec non Schiſmaticos, & eos qui ſe à noſtra & Romani Pontificis pro tempore exiſtentis obedientia pertinaciter ſubtrahunt vel recedunt.* Ubi cùm de fautoribus, conſilium vel auxilium præſtantibus nihil dicatur, ſicut olim fiebat; Illi non ſunt excommunicati, qui purè Schiſmaticis conſilium, auxilium, vel favorem præſtant. Dico, *purè*, quia Schiſmatico qui ſimul Hæreticus ſit, iſta præbens excommunicatus eſt per priora verba Bullæ. Eſtque tota hæc excommunicatio reſervata Pontifici.

QUÆSTIO XL.

De Bello.

BELLUM, ſive à belluis dictum ſit, quòd homines in eo plerumque ferocitatem belluarum imitentur, ſive ut Hieronymus ait, epiſt. 127. manſ. 33. per antiphraſim, quòd nequaquam bellum ſit; non tantùm ſignificat mutuum inter homines conflictum, ſed inſuper ipſam voluntatem pugnandi armiſque congrediendi: unde inter partes bellum fervere dicitur etiam tunc, quando non pugnatur actu, ſed remanent homines ad pugnandum parati.

ARTICULUS I.

Utrùm bellare ſit ſemper peccatum.

ESſe dixerunt Manichæi, ut ex Auguſt. lib. 22. cont. Fauſt. cap. 74. liquet, ac poſtea VVicleſus, ut VValdenſis teſtatur, & alii: Lutherus autem Pugnare (inquit) *adverſus Turcas eſt repugnare Deo viſitanti iniquitates noſtras per illos.*

Prob. 1. Prædictum eſt per Iſajam c. 2. quòd in adventu Chriſti omnia bella ceſſarent: *Conflabunt*, ait, *gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces, non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium.* Et Pſal. 45. *Auferens bella uſque ad finem terræ.* Pſal. 67. *Diſſipa gentes quæ bella volunt.* Hinc eſt, quòd Chriſtiani per annos 300. & ampliùs non legantur ulla bella geſſiſſe.

2. Salvatoris Matth. 5. verba ſunt: *Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo.* Et 26. *Converte gladium tuum in locum ſuum; omnes enim qui acceperint gladium gladio peribunt.* Ad Rom. 12. *Non voſmetipſos defendentes chariſſimi: mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus.*

3. Arma Chriſtianorum non ſunt carnalia, ſed ſpiritualia, ſive ut habet Apoſtolus 2. ad Cor. 10. *Potentia Deo*; quæ idcirco ad Eph. 6. recenſentur lorica juſtitiæ, ſcutum Fidei, galea ſalutis.

4. Synodi Nicenæ can. 11. indicitur pœnitentia decem annorum illis, qui ad militiam redeunt: hoc autem eſſet iniquum, ſi bellum foret licitum; ergo.

Confirm. Origenes lib. 2. cont. Celſ. ait, Chriſtum omnia bella ſuſtuliſſe; ſimiliterque loquitur tract. 35. in Matth.

Tertullianus de Cor. militis cap. 10. *Niſi*, inquit, *omni ope expulero militia, fruſtra jam de corona militari provocarim.*

S. Leo epiſt. 92. cap. 10. *Contrarium omninò eſt Eccleſiaſticis regulis, poſt pœnitentiæ actionem redire ad militiam ſecularem.*

Ambr. in cap. 22. Luc. *Ideo fortaſſe Petro duos gladios offerenti, Sat eſt dicis; quaſi licuerit uſque ad Evangelium.*

Athanaſius, de Incarn. Verb. Dei: *Illi qui Chriſti diſciplinis initiati ſunt, bellorum abſtinentes, contra Dæmones moribus & virtutibus in acie conſiſtunt.* Ob.

Baſilius can. 13. ex epiſt. ad Amphil. judicavit, illis qui in bello quempiam occiderunt, abſtinendum eſſe à communione per triennium. Quo canone innixi Epiſcopi, reſtiterunt Phocæ imperatori, cùm milites in bello occiſos vellet Martyribus annumerari, quemadmodum refert Theodorus Balſamon in Scholiis ad dictam epiſtolam Baſilii, & ex eo Baronius ad annum Chriſti 964. & in Martyrologio ad 19. Aprilis. Eraſmus cenſens bellum eſſe Chriſtianis illicitum, in erroris ſui patrocinium adfert Baſilium & Chryſoſtomum ex Catena aurea S. Thomæ in cap. 22. Lucæ ac etiam verba S. Martini apud Sulpitium in ejus vita, cap. 3. quibus Julianum imperatorem eſt allocutus, *Chriſti ego miles ſum, mihi pugnare non licet.*

5. Bellum adverſatur actui Charitatis; ergo eſt illicitum. Ant. probatur. Quia bellum opponitur paci.

6. Ex bello ut plurimum oriuntur multa mala, tum ipſi Reipublicæ, tum innocentibus; qui in illa ſunt; ergo eſt illicitum: ideo enim probamus fornicationem eſſe natura ſua malam, quia ut plurimum ex ea ſequitur damnum prolis.

7. Deus per Infideles juſtè punit peccata Chriſtianorum; ergo bellare contra Infideles eſt repugnare Deo.

Reſp. Ad Fidem pertinens eſt, Bellum non eſſe natura ſua malum, ſed ſervatis legitimis conditionibus eſſe licitum etiam Chriſtianis. Reſp. eſt Neg.

In lege enim naturæ Abraham geſſit bellum Gen. 14. revertenſque parta victoria benedictionem accepit à Melchiſedech. De cujus belli tum juſtitia tum expoſitione myſtica videri poteſt Ambroſ. lib. 2. de Abraham cap. 7. & 8.

In lege ſcripta Deus præcepit bellum contra Madianitas. Num. 25. contra Amalecitas 1. Reg. 15. contra alias gentes, Deut. 7. Promiſit etiam ac dedit auxilium bellantibus; Exodi 17. Num. 21. Deut. 1. Joſ. 1. 6. 8. 10. 2. Reg. 8. multiſque aliis locis lib. Judic. Reg. Paralipomenon, & Machabæorum. Quin verò & Apoſtolus ad Hebræos 11. laudat Gedeonem, Barac, Sampſonem, & alios, qui *per Fidem devicerunt regna, fortes facti ſunt in bello, caſtra verterunt exterorum.*

In lege nova S. Joan. Baptiſta rogatus Luc. 3. à militibus, quid & ipſi ad conſequendam ſalutem facere deberent; ait illis: *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & eſtote contenti ſtipendiis veſtris. Si Chriſtiana diſciplina*, inquit Auguſt. epiſt. 5. *omnia bella culparet; hoc potius militibus conſilium ſalutis petentibus in Evangelio diceretur, ut abjicerent arma, ſe que omninò militiæ ſubtraherent.* Et poſtea: *Quibus proprium ſtipendium ſufficere debere præcepit, militare utique non prohibuit.* Quæ eadem repetit epiſt. 205. Inſtruens Bonifacium Comitem, quòd liceat Chriſtiano bellum gerere,

con-

Digitized by Google

contra adverſarios. L[illegible] etiam 22. contra Fauſtum cap. 74. ex eadem S. Joan. reſponſione docet, eos qui militando occidunt, neque eſſe homicidas, neque injuriarum ſuarum ultores, ſed ſalutis publicæ deſenſores & legis miniſtros; tum addit, Chriſtum juſſiſſe hoc ſtipendium reddi Cæſari quod Joannes dicit debere ſufficere militi, quando Matth. 22. reſpondit, *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari; & quæ ſunt Dei Deo*: Ad hoc enim tributa præſtantur, ut propter bella neceſſaria militi ſtipendium præbeatur. Urget deinde Aug. quòd Centurionis illius, qui Matth. 8. dicebat ſe habere ſub ſe milites, Fidem laudavit Chriſtus, non militiæ deſertionem imperavit. Idemque argumentum fieri poteſt; tum ex tributo quod Apoſtolus ad Rom. 13. vult ſolvi; tum ex altero Centurione, qui vir juſtus ac timens Deum prædicatur. Act. 10. Quare ſi vel Eraſmus, vel quiſpiam alius ad argumentum ex Joan. Baptiſtæ reſponſo ſactum velit reſpondere, quòd Joan. pertinuerit ad vetus Teſtamentum, juxta illud Luc. 16. *Lex & Prophetæ uſque ad Joannem*; non poteſt negare, quin Chriſtus ſaltem ad novum pertinuerit: ex quo etiam conſtat, bellum non eſſe improbandum; quamquam verius videatur, quòd S. Joan. ad novum Teſtamentum pertinuerit. Verborum enim Domini ſenſus eſt; vel quòd Lex & Prophetæ ſub obſcuris imaginibus Chriſtum prædixerint eſſe venturum, donec tandem venit Joannes, qui digito præſentem illum demonſtravit; vel quòd Legis & Prophetarum ſcripta & prædictiones tempus ſuum habuerint uſque ad prædicationem Joannis, ut ſcilicet uſque ad illa homines docerentur obſcuriùs, & ſub terrenarum rerum promiſſionibus: à diebus autem Joannis Regnum Dei cœptum eſt clarè nuntiari, & de illo dici, *Appropinquavit Regnum cœlorum*, Matth. 3. vel quòd Lex & Prophetæ uſque ad Joannem prophetaverunt de Chriſto venturo: Joannes autem monſtravit præſentem. Adde, quòd S. Joannes, ad quodcumque tandem Teſtamentum pertinuerit, docebat populum ea quæ & Fidei & rationi erant conſentanea, ut ſciret, quomodo vivendum eſſet tunc temporis ac deinceps.

Pro hac Fidei doctrina videri etiam poſſunt Chryſoſtomus in ſerm. contr. Jud. Gent. & Hæret. Ambr. lib. 1. Offic. cap. 40. ſerm. 5. in Pſ. 118. & lib. 2. in cap. 3. Luc. Greg. lib. 1. epiſt. 72. lib. 12. epiſt. 21. 22. 24. Bern. in ſerm. ad milites templi cap. 1. 3. 4.

Hic accedit, quòd Eccleſia Chriſtianos Principes frequenter hortata eſt contra Infideles arma ſumere, ut patet ex epiſt. Sylv. 2. apud Baron. an. Chriſti 1003. nu. 9. de illo ſcribentem, quòd planè primus inveniatur, qui Sanctæ militiæ claſſicum occinuerit. Ex epiſt. Gregorii VII. apud eumdem Baron. ad an. 1074. num. 50. & 51. Ex ſerm. Urbani II. in Conc. Clarom. habito, quem recitat Baron. ad an. 1095. num. 43. Ex litteris Eugenii III. ad an. 1145. num. 30. Ex geſtis anno ſeq. in Conc. Carnot. Ex epiſt. S. Bernardi 256. Ex litteris Alexandri III. anno 1180. num. 16. ex actis Lucii III. anno 1185. num. 7. & ex actis Clem. III. anno 1188. num. 1. Extat etiam in Conc. Lateran. ſub Innoc. III. Bulla expeditionis pro recuperanda Terra ſancta. Extant & monumenta victoriarum, quas ſingulari Dei providentia Fideles ex Infidelibus reportarunt. Conſtantinus apud Euſebium lib. 9. cap. 8. Theodoſius ſenior apud Theodoretum lib. 5. cap. 24. Theodoſius junior apud Socratem lib. 17. cap. 18. Molanus in natalibus S. Belgii 13. Maji ſcribit, Carolum Marcellum, ſecundùm eos qui parciſſimè referunt, occidiſſe trecenta ſeptuaginta quinque millia, meritis S. Servatii. Baronius ad anno 1190. tradit, S. Gregorium viſum fuiſſe præcedere, impendentem auxilium exercitui Chriſtianorum. Notiſſima etiam incomparabilis victoria quam ex Turcis reportavit Joannes Auſtriacus anno 1571. de qua Surius & Miræus ad illum annum, Cicavella in vita Pii V. & Bzovius cap. 39. libr. quem inſcripſit, Rom. Pontifex.

Denique prob. hæc doctrina rationibus 1. Juris naturæ eſt, licere vim vi repellere; ergo bellum defenſivum eſt licitum.

2. Privatus injuriam vel damnum ab aliquo paſſus poteſt petere ſatisfactionem; ergo ſimiliter Princeps & Reſpublica: ſed aliquando contingit, quòd ſatisfactio non poſſit aliter haberi quàm armis; ergo tunc licet arma ſumere.

3. Principi non ſolùm licet, verùm etiam incumbit populum tueri à latrociniis aliiſque injuſtitiis; ergo etiam ad illum pertinet bello eos impetere, qui populum injuſtè affligunt, quando aliter non poteſt occurri.

4. Bellum contra Principem aut Rempublicam Chriſtianam eſt licitum, quando is vel alium Principem hæreditate ſpoliat, vel ejus ſubditos occidit, vel aliter miſerè cruciat: cùm ergo Turcæ continuò conentur Chriſtianis urbes eripere, inventoſque Chriſtianos miſerè occidant, vel in ſervitutem redigant, & Eccleſias Chriſti ſpolient; quidni bellum contra ipſos licitum erit? Meritò igitur Leo X. in Bulla cont. Lutherum edita, inter alios ejus articulos etiam iſtum damnavit, Præliari adversùs Turcas eſt repugnare Deo. Quin & ipſe Lutherus parum ſibi ut in aliis erroribus ita & in hoc conſentiens, de ſermone illorum qui dicebant, non eſſe reſiſtendum Turcis; *Hic ſermo*; ait, *ſeditioſus eſt, qui neque ferri neque permitti debet*. Et iterùm: *Turcis reſiſtere tenemur ob multas cauſas.*

Ad 1. Ergo Arg. Reſp. Fuiſſe prædictum, quòd omnia bella ceſſarent, non toto illo tempore, quo lex Evangelica Chriſti Domini vigeret, ſed eo demum, quo Chriſtus in carne veniret: venit autem, quemadmodum habetur in Martyrol. 25. Decemb. & apud Oroſium lib. 7. cap. 2. toto Orbe in pace compoſito. Verborum igitur Iſajæ ſenſus ex Hieronymo & aliis hic reddi poteſt: Tempore Chriſti naſcituri pro bellis & diſſidiis, quæ antea in toto terrarum Orbe regnabant, erit concordia & pax, & nequaquam per oppida & vicos exercebuntur ad prælia, ſed ad agriculturam. Quæ ſic impleta fuiſſe omnino conſtat. Pax enim cœperat annis 12. ante Chriſtum, & duravit tota ejus vita, & quadraginta circiter annis poſt ejus mortem: cùm ergo dicit Propheta, *Non exercebuntur ultra ad prælium*; *ultra* non ſignificat perpetuitatem, ſed diuturnitatem, ut 4. Reg. 6. *Ultra non venerunt latrones Syriæ in terram Iſrael.*

Ad verba Pſalm. 46. Reſp. Per illa ſignificari, quòd Deus mirabiliter ceſſare faciat bella hoſtium contra nos eorumque ſagittas ac diverſi generis arma comminuat, quando id Eccleſiæ ſuæ judicat neceſſarium. Myſticè verò ſignificatur, quòd Gentes priùs inter ſe religionum diverſitate diſſidentes, & Chriſtianam oppugnantes, depoſitis armis, tandem colla ſubmittent, ac ſe Fidei ſociabunt. His conformiter Michæas cap. 4. dicit, quòd *Non ſumet gens adverſus gentem gladium, & non diſcent ultra belligerare*: loquens nimirum, vel de pace quæ fuit in nativitate Chriſti, vel de pace & concordia Gentium confluentium ad Evangelium, & in Eccleſia pacificè viventium. Pſalm. 67. Propheta eos diſſipari petit, qui volunt bella Fidelibus ſeu populo Dei. Ad Confir. Reſp. Neg. Aſſ. Quamvis enim primis temporibus Chriſtiani non pugnaverint in cauſa Fidei contra Infideles, eò quòd nullus tunc Imperator in Chriſtum crediderat, & nondum Reges Domino ſerviebant, ſed adhuc meditabantur inania adversùs Dominum & adversùs Chriſtum ejus; quemadmodum obſervavit Auguſt. epiſtol. 50. Chriſtianos tamen militaſſe conſtat ex Hiſtoriis. Nam ex Tertulliano, Euſebio, & S. Gregorio Nyſſeno Baronius ad annum 176. tradit, exercitui Romano ſiti confecto, dum adversùs Marcomannos decertaret, aquam fuiſſe precibus militum Chriſtianorum impetratam, fulminaque divinitus in Germanos miſſa; & ſic legionis unius, quam fulminatricem dixerunt, orationibus partam eſſe victoriam. Notum etiam eſt, legionem Thebæam Chriſtianis militibus conſtantem affectam fuiſſe martyrio circiter annum Dom. 297. quod nollet idolis immolare. Videri poteſt Baronius tomo 2. Annalium & in Martyr. not. 22. Sept.

Ad 2. Una reſp. eſt, quam B. Thom. ex Aug. adſert: Præceptum Matth. 5. expreſſum pertinere ad præparationem animi, ut ſcilicet homo ſit paratus non reſiſtere malo, vel ſe non defendere, ſi opus fuerit: unde quod ſequitur, *Si quis te percuſſerit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram*, conformiter eſt accipiendum ut ſignificetur, eo. nos animo eſſe debere, ut parati

rati

Digitized by Google

tati ſimus ad alteram injuriam recipiendam, ſi inſeratur, potiùs quàm ad vindicandam priorem. Hinc Chriſtus præceptum iſtud cumulatiſſimè implevit, quamvis percutienti ſe non præbuerit alteram maxillam Joan. 18. ſed magis prohibuerit, ne is qui fecerit injuriam augeret. Et ſimiliter Apoſtolus Act. 23. Altera Reſp. eſt: Verbis illis juberi, ut illatas injurias patienter feramus, nec velimus privata authoritate ulciſci, & malum pro malo reddere.

Matth. 26. ſignificatur, non licere privata authoritate propria & quaſi à ſeipſis accipere gladium ad injurias vindicandas: *Ille*, enim *accipit gladium*, ait hic S. Thom. B. Aug. ſecutus, *qui nulla ſuperiori ac legitima poteſtate, vel jubente vel concedente, in ſanguinem alicujus armatur*. Qui autem ex authoritate gladio utitur; non ipſe accipit gladium, ſed ab alio ſibi commiſſo utitur.

Apoſtolus Rom. 12. de privata etiam injuriarum ultione loquitur eamque prohibet; ſive cùm dicit, *Nulli malum pro malo reddentes*; ſive cùm addit, *Non voſmetipſos defendentes*, ſeu ut in Græco eſt, Ulciſcentes: quo modo verbum *defendendi* etiam ſumitur Judith. 5. v. 12. Judith. 2. v. 1. Judith 9. v. 2. De illo enim qui publica fungitur poteſtate c. 13. ſcribit, quòd *Dei miniſter eſt, vindex in iram ei qui malum agit*. Cùm ergo dicit, *Sed date locum iræ* divinæ ſcilicet; ſenſus eſt, Ultionem divino judicio relinquite: Dominus enim dicit, *Mihi vindicta*, hoc eſt me ſpectat officium ulciſcendi injurias, Ego reddam, officium illud exequar, ſive per me, ſive per meos miniſtros, quando mihi videbitur.

Ad 3. Arma Chriſtianorum corporalem militiam militantium poſſunt ac interdum debent eſſe corporalia ſpiritualibus conjuncta: Arma verò, quibus Apoſtoli & alii Eccleſiaſtici viri utuntur contra Pſeudoapoſtolos, non ſunt carnalia; ſive quia non ſunt accommodata militiæ corporali; ſive quia non ſunt mundana & ſæcularia, ſed ſunt *potentia*, hoc eſt valida *Deo*, ideſt, per Deum. Ea autem ſunt, humilitas, charitas, & aliæ virtutes cum donis Spiritus Sancti, ac inſuper poteſtas Evangelii diſſeminandi, Eccleſiam regendi, Sacramenta miniſtrandi, & rebelles per cenſuras Eccleſiaſticas coercendi. Ad Epheſ. 6. non loquitur Apoſtolus de armis, quibus hoſtes viſibiles corporaliter ſunt expugnandi, ſed de illis, quibus pugnandum eſt adverſùs ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus ideſt adverſùs Dæmones.

Ad 4. Reſp. 1. Acta Nicenæ Synodi partim temporis partim Arianorum injuria magnum eſſe paſſa naufragium, ita ut fragmentis hinc inde collectis, non habeamus ſaltem in tomis Conciliorum veram omnium canonum lectionem vel interpretationem; quemadmodum oſtendit Baronius ad ann. 325. & per ſe manifeſtum eſt, ſi canon 6. conferatur cum actione 16. Conc. 1. Chalced.

Reſp. 2. Iſtum canonem loqui de illis, qui revertebantur ad militiam idololatriæ conjunctam: fuit enim aliquando idololatriæ ſignum, accipere cingulum militiæ, ſicut & ſignum Chriſtianiſmi illud deponere; ut declarat Baronius in Martyrol. 2. Jan. patetque ex S. Heſychio, qui cùm eſſet miles, & præceptum audiſſet, ut quiſquis non ſacrificaret idolis cingulum militiæ deponeret; repentè cingulum ſolvit: ob quam cauſam in flumen præcipitatus, Martyr occubuit, quemadmodum referunt Beda, Uſuardus, & Baronius 18. Nov. Huc invitat ipſe canon, qui ſub his verbis extat, tum in Concilio ipſo, tum diſt. 5. de Pœnitentia can. 4. *Si qui verò per Dei gratiam vocati primo quidem oſtenderunt Fidem ſuam depoſito militiæ cingulo* &c. Ubi deponere cingulum tamquam ſignum Fidei reputatur. Si cui tamen hæc reſponſio minùs placet.

Reſp. 3. Sermonem ibi eſſe de illis, qui cùm militia fuiſſet eis præſens occaſio peccandi, cùmque arctiori pœnitentiæ propter illa peccata eſſent addicti, è media pœnitentiæ actione cingulum militiæ reſumebant ad antiqua ſcelera revertentes.

Reſp. 4. Can. hunc 11. aliter referri ab iis, qui Nicenos canones verterunt ex Arabico; ita nimirum: *Si hoc tempore pœnitentiæ ad vomitum redeant, & rurſus agnoſcant peccatum ſuum; debent agere pœnitentiam annis decem*, &c. Ubi de militia vel relicta vel reſumpta nihil dicitur, ut patet ex can. 19. apud Turrian.

Ad Confirm. Reſp. Origenem priori loco de bellis tempore Nativitatis Chriſti ablatis eſſe locutum; *In cujas*, ait, *diebus exorta eſt juſtitia, & pacis facta eſt copia, quæ ejus in nativitate cœpit*. In poſteriori ſignificat, Chriſtianos debere eſſe pacificos, non tumultuoſos aut bellorum concitatores: non dicit autem, eis eſſe prohibitum authoritate publica pugnare contra adverſarios.

Tertullianus agit de militia ſub Ethnico Imperatore, quæ aliquid commune habebat cum idololatria. Eodem enim illo caſu concludit, licere militiam uſque ad cauſam coronæ, hoc eſt uſque ad habitum aliquem Idololatriæ, qualis erat coronæ geſtatio in capite, quæ vel Apollini vel Libero ſacrata erat, ut initio cap. 12. loquitur, aut alicui alteri Deorum alienorum.

S. Leo vel de illis loquitur quibus militia erat certa peccandi occaſio, vel potiùs de iis, qui publica & ſolemni pœnitentia, qualis olim in Eccleſia agebatur, ſuſcepta, volebant redire ad militiam quod eis prohibitum fuiſſe videtur ex cap. *De his*, de Pœnitent. diſt. 5. ubi ſic legitur: *De his, qui ſuſcepta pœnitentia Religionem ſuæ profeſſionis obliti ad ſæcularia relabuntur; placuit, eos & à communione ſuſpendi, & omnium Catholicorum conviviis ſeparari*. Hinc S. Leo pro ratione ſubdit, *Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus*: & cap. ſequenti etiam loquitur de pœnitentia publica.

S. Ambroſius oſtendit, majorem perfectionem in Evangelio conſuli. Cùm enim in lege non prohibeatur juſta defenſio; Evangelici tamen conſilii eſt, ab ea abſtinendo patienter ferre injurias.

S. Athanaſius docet, Chriſtianos eſſe ex ſua profeſſione pacificos, neque ex ea obligatos eſſe ad bellum; ſicut vel Gentiles, de quibus ibi dicit, quòd tota vitæ ipſorum ratio in armis erat, & gladius pro ſcipione, in eoque ſpes omnes opeſque ſuas, conſtituerant; vel Judæi, qui divino juſſu debuerunt terram promiſſionis vi occupare. Sed bellum Chriſtianorum, quatenus Chriſtiani ſunt, eſt contra Dæmones & contra vitia.

Baſilius non reputavit bellum inter mala culpæ, ſed ut ex hom. 9. cui tit. *Quòd Deus non eſt author malorum*, conſtat; inter mala pœnæ. Unde in epiſtola ad Amphilochium non dicit, eſſe neceſſarium, ut qui in bellis aliquem occiderunt à communione abſtineant; ſed *Rectè*, ait, *fortè habet conſilere, ut qui ſunt manibus non puris, ſola trium annorum communione abſtineant*; quia ſcilicet propter humani ſanguinis effuſionem minùs videbantur apti rebus divinis: ſicut & David à templi ædificatione fuit impeditus. Hic autem canon Baſilii propterea non fuit uſu receptus, ait ejus Scholiaſtes Balſamon, quia ex eo eveniret, ut milites Sacramentorum numquam eſſent participes. Rectè nihilominus Epiſcopi reſtiterunt Phocæ generaliter volenti, quòd milites in bello occiſi haberentur ut Martyres: cùm enim & belli cauſa ſit attendenda, & bellantium ſcopus, ac vitæ finis; ejuſmodi decretum, quale volebat Phocas, valde eſſet temerarium. Confer quæ diximus Suppl. q. 96. art. 6.

Sententiæ Baſilii & Chryſoſtomi citatæ à B. Thoma in cap. 22. Lucæ nihil doctrinæ jam traditæ contrarium habent.

Ad verba S. Martini Baronius ad anno 351. reſpondet: Exordium vitæ illius per Sulpitium ſcriptæ Librariorum vitio eſſe depravatum, cùm non pauca jam reperiantur indigna Sulpitio. Docet ergo, Martinum petiiſſe dimiſſionem, non quia eſſet Chriſtianus, ſed quia 24. ſtipendia meruerat: talibus autem jure Romano ſolita erat concedi honeſta dimiſſio. Cenſet etiam, Martinum baptizatum eſſe anno ſuæ ætatis 35. militaſſe verò ab initio anni 17. uſque ad 40. ſcilicet ab anno Domini 332. ad ann. 356. Reſponderi etiam poteſt, quòd S. Martinus non dicat, militiam eſſe Chriſtianis illicitam; ferè enim biennium militavit poſtquam fuerat baptizatus; ut teſtatur Sulpitius cap. 2. ſed ait, illam eſſe ſibi illicitam, quia nimirum erat miles Chriſti, non ſolùm per ſuſceptionem Baptiſmi, ſed etiam per profeſſionem Religionis. Ut enim ex Sulpitio colligi poteſt, vel jam erat Monachus, vel ad Monachatum voto obſtrictus. His conſen-

tiunt

Digitized by Google

tium Valentia & Lorcas. Sixtus Senenſis lib. 6. annot. 156. reſpondet, Martinum detrectaſſe militiam, quòd nefas exiſtimaret, Chriſtianum militem ſub Imperatore impio & apoſtata militare.

Ad 5. Neg. Ant. Quamvis enim materialiter, ratione ſcilicet contrariorum motuum & voluntatum eorum qui bella gerunt, bellum dici poſſit aliquo modo contrarium paci; formaliter tamen & abſolutè loquendo, juſtum bellum non contrariatur paci, ſed eſt via ad illam. Sicut nec medicina contraria eſt ſanitati, & omnino medium non eſt contrarium fini; licèt habito fine non ampliùs adhibeatur: *Qui juſtè bella gerunt*, ait B. Thom. ad 3. *pacem intendunt; & ita non contrariatur paci niſi mala.*

Ad 6. Neg. C. Quia mala, quæ ut plurimùm ſequuntur ex bello juſto, non ſequuntur per ſe ſeu ex natura belli, ſed per accidens ex malitia eorum qui bello aſcribuntur. At verò ex fornicatione per ſe hujuſmodi malum ſequitur, licèt per accidens interdum ſequatur.

Ad 7. Etiam Neg. C. Nam & per incendia, peſtem, aliosque morbos juſtè caſtigat Deus noſtra peccata; neque tamen ullus ſanæ mentis negaverit, licere uti remediis contrariis. Sicut enim Deus vult nos per iſtiuſmodi mala punire; ita etiam vult nos adhibere remedia: vult nos bello affligi, ſed cùm non ſciamus utrùm velit nos ſuccumbere; debemus & ipſum precibus placare, & nos armis defendere.

De Torneamentis.

Circa reſp. ad 4. obſervandum eſt, quòd torneamenta & agitationes taurorum aut aliarum ferocium beſtiarum contra homines illicita ſint, inquantum in eis frequenter contigit aliquem occidi. Unde Pius V. poſt prohibitionem in Conc. Later. factam, quæ extat lib. 5. Decret. tit. 13. ſpecialem contra illa Bullam edidit, quæ eſt apud Navar. cap. 15. num. 19. Probabile tamen eſt, quòd poſſunt aliquando fieri abſque peccato, ſi nimirum moderatè exerceantur, taliſque cautela adhibeatur ut probabiliter credi poſſit, non conſecuturum ullum notabile nocumentum alicujus perſonæ; cujuſmodi ſunt mortes, vulnera, oſſium rupturæ, & ſimilia. Hinc eſt, quòd Gregor. XIII. moderans Conſtitutionem Pii V. abſtulit in Regnis Hiſpaniarum quoad laicos & fratres milites ſacris non initiatos pœnas & cenſuras ab eo latas, duabus conditionibus adhibitis: una, ut ejuſmodi agitationes non fiant diebus feſtis: altera, ut provideatur quòd nullius mors inde ſequatur. Clemens autem VIII. ſub iiſdem conditionibus ſuſtulit pœnas excommunicationis & alias à Pio latas quoad omnes omnino, exceptis Monachis & Fratribus mendicantibus cæteriſque cujuſcumque Ordinis & Inſtituti Regularibus. De his videri poſſunt Navarrus cap. 13. num. 9. 18. 19. 20. 21. Sum. Bull. Quaranta verbo *Torneamenta*, Roderiquez in Summ. p. 2. cap. 73. & tom. 3. q. Regular. qu. 68. Turrianus in fine hujus q. 40. Cæterum cùm hactenus dicta de bello juſto intelligenda ſint;

QUÆRITUR I.

Quæ conditiones requirantur ut bellum ſit juſtum.

B. Thomas ex Auguſtino aſſerit, Tres requiri, Authoritatem Principis bellum indicentis, Cauſam juſtam, Intentionem rectam. Requiri authoritatem.

Prob. 1. Quia perſona privata poteſt jus ſuum proſequi apud Superiorem; ergo ad eam non pertinet movere bellum: bellum enim non eſt movendum, niſi quando non ſuppetit alia via proſequendi jus ſuum.

2. Convocare multitudinem, quod in bellis oportet fieri, non eſt privatæ perſonæ.

3. Cura Reip. commiſſa eſt Principibus; ergo ſicut ad eos pertinet tueri Rempublic. contra hoſtes internos, ita & contra externos.

4. Bellum eſt actus juſtitiæ vindicativæ: vindicare autem injurias ad eum ſolùm pertinet, qui publicam habet authoritatem.

Quis Princeps poteſt bellum indicere.

Ex his conſequenter eſt dicendum, non penès quemlibet Principem eſſe authoritatem indicendi bellum, ſed tantùm penès ſupremum, qui nullum habet Superiorem in temporalibus. Naturali enim legi contrarium eſt bellum inferre, quando aliquis habet Superiorem, apud quem proſequatur jus ſuum, alii verò Principes omnes habent Superiorem. Cùm ergo B. Thom. hic dicit, requiri authoritatem Principis; intelligendus eſt loqui de illo, qui ſimpliciter & abſolutè eſt Princeps, nullum recognoſcens Superiorem.

Quod autem de Principe ſupremo dicimus, eadem ratione intelligendum eſt de Republica perfecta, id-eſt, quæ nec eſt pars alterius Reip. nec alteri ſubeſt. Talis enim Reſpublica poteſt vel per Ducem in quem ſuam authoritatem transfert, vel per Optimates, à quibus gubernatur; bellum indicere: non autem Reſpublica imperfecta, ideſt, quæ vel eſt pars alicujus alterius Reipubl. vel alteri ſubeſt. Poſſet quidem ejuſmodi Reſpublica ſicut etiam Princeps non ſupremus bello defenſivo uti contra inimicos aggreſſores: ſed non poteſt eis bellum, quod aggreſſivum ſeu offenſivum vocant, indicere abſque conſenſu Principis abſoluti. Quare his non obſtat factum Davidis 1. Reg. 27. pugnantis contra Geſſuritas & Amalecitas, quando nondum erat Rex. Vide quæ dicimus q. 62. art. 2. ad 3.

Petes: Quid ſi Princeps ſupremus negligat vel injuriam vindicare, vel ſatisfactionem ab illa, qui Rempublicam imperfectam ejuſvè Ducem offenderunt, exigere? Reſp. Ne tunc quidem eis licere bellum aggreſſivum ſine autoritate ſui ſupremi Principis. Quia bellum aggreſſivum eſt ſupremus actus juſtitiæ vindicativæ: actus autem ſupremus juſtitiæ vindicativæ ſolùm convenit habenti ſupremam poteſtatem vindicandi; ergo non convenit Principi non ſupremo nec Reip. imperfectæ. Confirm. Privatus non poteſt ſibi ipſi jus dicere, & aperta vi damna ſua ſarcire, invadendo alterum, etiamſi Superior negligat ei facere jus; ergo neque Princeps habens Superiorem ſuper ſe poteſt bellum movere, quamvis ille negligat facere ipſi jus: talis enim Princeps in ordine ad Supremum eſt inſtar privati. Quæſt. Reſp.

Dices: Princeps etiamſi ſupremus in ſua ditione vel Republica non eſt ſupra Principem alterius Reip. ergo non poteſt ei movere bellum. Prob. C. Quia bellum, cùm ſit actus juſtitiæ vindicativæ, debet exerceri in ſubditum. Reſp. Quòd Princeps ille ſupremus non ſit quidem abſolutè ſuperior reſpectu alterius Principis ſibi æqualis; eſt tamen ſuperior quantùm ad hoc, quòd eſt ulciſci injuriam ſibi vel Patriæ factam: cùm enim ejuſmodi principes non habeant Judices ſuperiores in temporalibus; ipſo jure naturæ is qui alteri facit injuriam incurrit ſubjectionem ad illum qui injuria eſt illata, ut ab eo puniri poſſit ſecundùm menſuram culpæ & damni illati, niſi priùs ſatisfecerit ipſemet pro illata injuria. Quæſt. Reſp.

Ex his ſequitur 1. Non ſolùm Imperatorem poſſe indicere bellum, ſed etiam Reges, Duces, & Reſpublicas abſolutas. Quamvis enim Imperator quadantenus Superior ſit omnibus Principibus Chriſtianis, in quantùm eſt ab Eccleſia conſtitutus Fidei ſeu Religionis Chriſtianæ protector, quos proinde pro Eccleſiæ bono poteſt convocare; abſolutè tamen nec proprietatis nec juriſdictionis dominium habet in omnia regna vel dominia Chriſtianorum, multò minùs totius Mundi: ſed ab ejus juriſdictione multi Reges & Principes etiam Chriſtiani ſunt exempti; ſive quòd ſuas ditiones abſque Imperatoris auxilio conſecuti ſint; ſive privilegio per Romanum Pontificem conceſſo; ſive præſcriptione temporis, cujus initium memoriam hominum excedit, quemadmodum loquitur Covarruvias ad regulam, Peccatum p. 2. §. 9. in fine. Hinc Innocentius III. cap. *Per venerabilem* tit. Qui filii ſint legitimi, de Rege Galliæ dicit, quòd Superiorem in temporalibus non recognoſcit. Sequitur 2. Imperatorem non poſſe movere bellum Paganis ex eo, quòd recuſent parere Cæſaris imperio: quia ſcilicet non eſt illorum Superior, neque ob eam cauſam inferunt ei ullam injuriam.

Petes: An Principes Chriſtiani, cùm ſubſint Pontifici, poſſint abſque ejus authoritate bellum indicere? Reſp. Poſſe. Quia licèt ſubſint ei in ſpiritualibus; non Quæſt. Reſp.

tamen

tamen directè illi ſubſunt in temporalibus, ut ex jam allegatis Innocentii verbis colligitur: confirmarique poteſt ex eo, quòd Romanus Pontifex non habeat dominium totius Orbis ne quidem Chriſtiani, neque habeat directam poteſtatem juriſdictionis in Reges aut Principes etiam Chriſtianos quantùm ad temporalia, ſed ſolùm indirectam & in ordine ad finem ſpiritualem, ut q. 66. art. 1. q. 6. latiùs erit explicandum. His non obſtat, quòd ſi Princeps abſque Pontificis vel Imperatoris authoritate bellum moveat, faciet ſe actorem & Judicem: eſt autem contra jus naturæ, ut idem ſimul ſit actor & judex. Quia etſi ſit contra jus naturæ, ut privatus quiſpiam, ſeu is qui Superiorem habet, ſimul ſit actor & judex, cùm ei ſuppetat alia via componendæ controverſiæ, eaque certior & expeditior; non eſt tamen contra jus naturæ, ut perſona publica non habens ullum Superiorem in temporalibus ſimul ſubeat perſonam actoris & Judicis: quia non eſt ei alia ratio obtinendæ ſatisfactionis; unde niſi ita fieret, non poſſet vindicari injuria Principi vel Reip. facta, nec obtineri ſatisfactio: quod tamen ad Rerum-publicarum conſervationem eſt omninò neceſſarium.

QUÆRITUR II.

Qua cauſa requiritur ut bellum ſit juſtum.

GEneraliter loquendo ſolùm eſt una, ſcilicet injuria illata nec reſarcita, Prob. 1. Bellum offenſivum eſt ad vindictam aut ſatisfactionem de hoſtibus capiendam: ſed vindicta eſſe non poteſt, ubi vel nulla præceſſit injuria, vel ſi præceſſit eſt ſufficienter reparata; ergo.

Prob. 2. Princeps non habet tantam authoritatem in extraneos quantam in ſuos: atqui non poteſt in ſuos animadvertere gladio, niſi fecerint aliquam injuriam; eſt enim vindex in iram, non omnibus, ſed ei qui malum agit, ad Rom. 13. ergo nec in extraneos. Confirm. Reſpublica externa non eſt alteri Principi ſubjecta, niſi quatenus incurrit ſubjectionem ad illum propter injuriam ei factam, de qua neque eſt ſatisfactum, neque poteſt aliter quàm bello ſatisfieri. Hinc Auguſtinus q. 10. ſuper Joſue *Juſta bella ſolent definiri quæ ulciſcuntur injurias, ſi gens vel civitas plectenda eſt, quæ vel vindicare neglexerit quod à ſuis improbè factum eſt, vel reddere quod per injuriam ablatum eſt.*

Variæ cauſæ belli juſti.

Sub cauſa ergo injuriæ variæ cauſæ continentur 1. Recuperatio ejus quod debetur Principi 2. Si Rex aliquis gravi ignominia affecerit Legatos alterius 3. Si præbeat auxilium bellantibus injuſtè contra ipſum 4. Si tueatur impios contra bonum publicum, ne juſtè puniantur 5. Si violaverit pactum magni momenti 6. Si tributarii negent juſtum tributum 7. Si ſubditi rebellent, vel ad hæreſim declinent 8. Si Rex aut Princeps gerat bellum ad opem illis ferendam, qui cùm vel injuſtè opprimantur vel cauſam juſtam tueantur, opem ejus implorarunt 9. Si ad impediendum ne innocentes Idolis immolentur & occidantur 10. Si Infideles impediant Evangelii prædicationem 11. Si negent tranſitum innoxium. *Notandum eſt*, ait Auguſt. qu. 44. ſup. Num. *quemadmodum juſta bella gerebantur. Innoxius enim tranſitus negabatur, qui jure humanæ ſocietatis æquiſſimo patere debebat.* Addunt alii 12. Si gentes aliquæ negent peregrinationem, habitationem, navigationem, piſcationem gemmarum, aut commercia: putant enim iſta eſſe omnibus jure gentium communia. Verùm hoc non ab omnibus conceditur. Poſtquam enim jure gentium facta fuit rerum diviſio; non videtur injuſtum, ſi una Reſpublica neget alteri mercatum, habitationem, aut uſum rerum ſui loci, modò non ſint neceſſariæ: quemadmodum ex Molina tradunt Turrianus & Malderus.

Utrùm autem Infidelitas gentium, Idololatria, & peccata contra naturam ſint ſufficiens cauſa belli; quæri poteſt: ſed ex iis quæ dicta ſunt q. 10. art. 8. 10. & 11. Reſp. neg. eſt clara, modò nulli faciant injuriam. Idemque dicendum eſt de brutalitate & hebetudine illorum, qui more beſtiarum viventes ſeipſos non ſciunt regere; quòd ſcilicet illa non ſit ſufficiens cauſa ut bello impetantur. Multò autem minùs ſufficiens belli cauſa eſt amplificatio imperii vel gloriæ cupiditas: *Inferre enim bellum finitimis, & inde in cætera procedere, ac populos ſibi non moleſtos ſola Regni cupiditate conterere & ſubdere; quid aliud, quàm grande latrocinium nominandum eſt*, ait Auguſt. lib. de Civ. cap. 6.

Cæterum ut bellum juſtè inferatur; obſervandum eſt 1. Oportere quòd injuria illata ſit gravis, aut ſaltem talis, quæ niſi comprimatur, ſenſim augenda eſt, & in valde gravem abitura 2. Ut ex bello non ſint ſecutura majora damna in Republica Chriſtiana, quàm ſint ea quæ per injuriam illata fuerunt. Si enim majora mala videantur ſecutura; non liceret bellum inferre: quia unus Princeps vel una Reſpublica debet poſtponere damnum ſuum minus majori damno Reipublicæ Chriſtianæ, ſicut magis debet habere cordi bonum commune totius quàm ſuum particulare 3. Ut ſatisfactio non poſſit aliter haberi quàm bello; ideò non ſtatim poſt acceptam injuriam movendum eſt bellum, ſed tentandæ ſunt priùs aliæ viæ ſatisfactionis. Si enim Princeps qui fecit injuriam paratus ſit ſatisfacere, malefactores punire, ablata reſtituere; injuſtum erit bellum quod ei movebitur: cum Princeps læſus non poſſit vindicare injurias ſibi illatas ab alio Principe, quando poteſt aliter habere ſatisfactionem; quia talis Princeps non eſt illi ſubjectus.

Sed Quæritur: An Princeps læſus teneatur ex juſtitia acceptare ſatisfactionem, quæ ipſi offertur poſt inchoatum bellum, & ſtragem aliquorum. Quæſt.

Videtur quòd non. Quia quando eo uſque eſt proceſſum; is qui læſit non eſt ampliùs in ſtatu ſatisfaciendi, ſed ſatis-patiendi. Confirm. Si quis factus eſt ſervus in bello, etiamſi offerat ſatisfactionem, dominus non tenetur eum manumittere: atqui poſt inchoatum bellum Princeps qui læſus fuerat conſtitutus eſt velut dominus cauſæ; ergo liberè poteſt eam vel pro ea bellum proſequi.

Reſp. affirm. videtur verior; ſcilicet Principem læſum teneri ex juſtitia acceptare ſatisfactionem ſufficientem, quandocumque offertur, etiam poſtquam bellum eſt inchoatum, factaque eſt aliquorum ſtrages, modò abſque damno poſſit acceptare. Hoc ipſo enim quo ſufficiens ſatisfactio offertur ab uno, & acceptari poteſt ab altero, bellum deſinit eſſe neceſſarium; ergo etiam deſinit eſſe licitum: quia tunc demum bellum eſt licitum, quando aliter quàm bello non poteſt haberi ſatisfactio. Hinc Auguſt. epiſtol. 205. *Pacem habere debet voluntas, bellum neceſſitas.* Et poſtea: *Sicut rebellanti & reſiſtenti violentia redditur; ita victo vel capto miſericordia jam debetur, maximè in quo pacis perturbatio non timetur.* Reſp.

Confir. 1. Etiam parta victoria, Princeps non plus poteſt accipere, quàm requiratur ad plenam ſatisfactionem & ad ſuæ Reip. tranquillitatem: Si igitur hæc offerantur ante victoriam, etiamſi bellum fuerit inchoatum; non eſt ratio quare liceat illud proſequi.

Confirm. 2. Judex ordinarius in eo differt à Principe, quòd Judex poſſit punire ſecundùm totum rigorem juris, quia ſic expedit ad commune bonum Reip. Princeps verò debeat eſſe contentus quando illi offertur juſta ſatisfactio: quia non eſt judex alterius Principis ordinarius & per ſe, ſed tantùm occaſionaliter & per accidens, in caſu quo non poteſt aliter habere ſatisfactionem, & tamen expedit ad bonum ſuæ Reipub. quòd eam accipiat. Dixi Modò abſque damno poſſit acceptare: quia ſi Princeps læſus non poteſt acceptare ſatisfactionem ſine damno; non tenetur eam acceptare, ſed poteſt bellum proſequi: ut ſi offerretur in ipſo actuali conflictu, quando vel proditionis periculum eſt, vel metus gravium damnorum, quæ non poſſent reſarciri.

Ad Arg. Reſp. Neg. Aſſ. Vera enim cauſa, propter quam hoſtis ſolùm eſt in ſtatu patiendi, non eſt quia ſit jam conflictum, ſed quia non vult citra bellum ſatisfacere. Ad Confirm. Reſp diſt. Minor. Quamvis enim ille Princeps ſit dominus cauſæ, quatenus & pro illo ſtat juſtitia, & longè major nunc

ei debetur ſatisfactio, quàm ſi bellum non fuiſſet inchoatum, ſcilicet omnium expenſarum, quas occaſione belli facere debuit; non ſic tamen eſt dominus cauſæ, ut in cauſa ſimpliciter obtinuerit, ſuumque adverſarium ſibi ſubjecerit: quomodo is, qui jure belli quempiam in ſervitutem redegit, cum ſibi ſubjectum reddidit. Adde, ſervum bello captum potiùs debere comparari cum rebus mobilibus, quas milites juſtè bellantes occuparunt, quàm cum ipſo Principe belli Authore & nondum redacto in ſubjectionem alterius.

QUÆRITUR III.

Qua intentio requiratur ad juſtum bellum.

ILla debet eſſe militantium intentio, ut non libidine vindictæ, ſed amore juſtitiæ & ſalutis Reipub. bella gerant. *Bellum enim geritur, ut pax acquiratur*, ait Auguſtinus epiſt. 205. & *nocendi cupiditas, ulciſcendi crudelitas, impacatus & implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & ſi qua ſunt ſimilia; hæc ſunt quæ in bellis jure culpantur*, ait idem lib. 22. contr. Fauſt. cap. 74. Cæterum magna eſt inter ſuperiùs dictas conditiones in bello requiſitas differentia. Si enim prima, nimirum authoritas, vel ſecunda, ſcilicet juſta cauſa deſit; peccatur contra juſtitiam, atque adeò facienda eſt reſtitutio damnorum, quæ per hujuſmodi bellum illata ſunt: ſi ſolùm deſit tertia, videlicet intentio recta; tantùm contra Charitatem peccatur, & per conſequens nulla eſt obligatio reſtituendi.

Quæſt. Petes: Utrùm quando bellum eſt juſtum, illi qui, ſine authoritate præliantur debeant reſtituere? Reſp. Debere, ſi neque expreſſus, neque præſumptus habeatur conſenſus Principis. *Qui in bello juſto*, ait Sylveſter verbo Bellum 1. q. 10. §. 4. *ſine Superioris ordinatione incendit domum, agrum, aut victualia hoſtium; incendiarius eſt, & ad ſatisfactionem tenetur*. Non licet ergo privatis militibus occidere, prædas agere vel incendia, ſine Ducis belli facultate; quia tunc milites facerent bellum propria authoritate. Ita Roderiquez q. 1. cap. 127. Azorius tomo 3. lib. 2. cap. 7. Multò autem minùs id licere exiſtimandum eſt ruſticis, cùm ipſi non ſint inſcripti militiæ. Si tamen ruſtici à parte hoſtium ſtantes noſtros ruſticos ſpolient; licitum videtur noſtris ruſticis, qui aliter non poſſunt habere ſatisfactionem, excurrere in agros hoſtiles, eorumque incolas ſpoliare uſque ad damnorum & injuriarum ſatisfactionem, etiamſi illi à quibus acciperent non eſſent noxii. Quia ſunt membrum illius Reip. quæ injuriam fecit nolendo vindicare id, quod à ſuis improbè geſtum fuit. Sic Victoria, relect. 6. n. 41. Major in 4. d. 15. q. 20. Azorius cit. ſup. cap. 7. Cùm enim eſt bellum; utraque pars cenſetur habere virtualem conſenſum ſui Principis ad ſic repetendum ſua, quæ non poſſunt aliter haberi.

Ex his conſequenter eſt dicendum, quòd repræſaliæ non ſunt per ſe injuſtæ, modò conſtet de injuria notabili illata, & is ad quem pertinet nolit vindicare ſeu reſtitutionem curare: Princeps verò ſummus eorum qui paſſi ſunt det authoritatem; neque recuperentur plura quàm ſint perdita; nec dentur contra bona Eccleſiaſticorum; neque innocentes per ſe graventur in ſuis perſonis. Videri poſſunt Sylveſter, Cajetanus, Angelus verbo Repræſaliæ, Major dicta q. 20. in fine, Valentia 9. 16. de Bello, punct. 3. & Covarruvias ad regulam Peccatum, p. 2. §. 9. num. 4. qui addit, Repræſalias eo modo eſſe licitas quo bellum, eademque ſervanda eſſe quoad occiſionem innocentium in illis, quæ in iſto.

Si dicas: Quòd repræſaliæ ſint jure civili prohibitæ, Ob. in Authent. *Ut non fiant*, collat. 5. Reſp. Illud jus vel intelligendum eſſe de repræſaliis, quæ per violentiam fiunt abſque authoritate Principis & circa cives ei- Reſp. dem Principi ſubjectos; vel per contrariam conſuetudinem eſt abrogatum. Neque refert, quòd Gregor. X. cap. *Etſi* tit. de Injur. videatur illud jus civile approbare dicens, Repræſalias tamquam graves, legibus & æquitati naturali contrarias, civili eſſe conſtitu- Tac. Ob. tione prohibitas. Loquitur enim Pontifex ſecundùm jam dictam authenticam legeſque civiles, neque dicit, repræſalias, quæ ad extraneos tunc conceduntur, quando damna non poſſunt aliter reſarciri, eſſe illicitas.

QUÆRITUR IV.

Utrùm ad juſtitiam belli ſatis ſit exiſtimare eſſe cauſam juſtam.

RESP. ordinariè non eſſe ſatis. Nam in cauſis etiam minoribus non ſufficit hoc exiſtimare: ſed ad evitandam ignorantiam vincibilem & affectatam opus eſt diligenti examine. Sit igitur

CONCLUSIO I.

PRINCEPS, & illi qui adhibentur in conſilium, diligentiſſimè debent examinare cauſam belli: inferiores autem non tenentur, ſed poſſunt ſequi Ducem Catholicum, exiſtimantes quòd bellum ejus ſit juſtum, niſi habeant argumenta evidentia in contrarium.

CONCLUSIO II.

QUANDO poſt diligentem inquiſitionem dubitatur de juſtitia belli, ſi agitur de cauſa injuriæ; non licèt bellum movere. Quia in dubiis tanti momenti, ubi de multorum hominum mortibus periculum eſt, oportet eligere partem tutiorem. Si de cauſa poſſeſſionis; ille qui poſſidet non tenetur cedere, neque illi juſtè moveri poteſt bellum. Partim quia in dubiis melior eſt conditio poſſidentis. Partim quia ſi res ageretur coram Judice; numquam in re dubia Judex ſpoliaret poſſeſſorem. Unde ſi ſtante illo dubio, is qui poſſidet ſpoliaretur ab altero; poſſet iſti alteri bellum movere ad recuperandum id quod perdidit, quia per injuriam eſt ei ablatum. Obſervandum autem quòd ille qui in dubio poſſidet teneatur non ſolùm examinare negotium cum ſuis, ſed etiam admittere Legatos alterius partis ad illud examinandum: quod ſi recuſet; injuriam ipſi facit, eoque nomine poteſt bello infeſtari.

CONCLUSIO III.

SI res, de qua dubium eſt, à neutra parte poſſideatur; non licet inferre bellum pro habenda re tota. Quia eſt contra æquitatem, ut ubi uterque habet æquale jus, alteri totum adjudicetur. Liceret tamen pro habenda medietate vel juſta compenſatione, ſi alter nollet pacificè conſentire. Quia omninò dividenda eſt, vel ex æquo compenſanda.

CONCLUSIO IV.

SI in dubio is qui non poſſidet videatur habere plus juris, poteſt compenſationem petere ab illo qui poſſidet: quam ſi dare nolit; poteſt bello impeti, quando negotium tanti eſt momenti, ut judicio prudentum expediat illud terminari, etiam per arma.

CONCLUSIO V.

MILITES illi Principi qui bellum indicit ſubjecti, poſſunt (ſi jubeat) inſcribi militiæ, quamvis dubitent de juſtitia belli: inſcripti verò tenentur militare, neque eſt neceſſe quòd cauſam examinent. Prob. 1. Quia in dubiis præſumendum eſt pro Principe 2. In dubiis melior eſt conditio poſſidentis: atqui Princeps poſſidet jus imperandi; ergo non debet illo jure privari per ſubtractionem obedientiæ, propter dubitationem ſubditorum. Confirmatur: Quando Superior aliquid jubet inferiori; obediendum eſt, niſi conſtet ipſum malè præcipere: quamdiu verò manet illis militibus dubia juſtitia belli, non conſtat eis quòd Princeps malè præcipiat bellum; ergo debent obedire. Hinc Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum cap. 75. dicit, quòd

vir

Digitized by Google

vit juſtus *Si fortè ſub Rege homine etiam ſacrilego militet; rectè poſſit illo jubente bellare, civica pacis ordinem ſervans? cui quod jubetur, vel non eſſe contra Dei præceptum certum eſt, vel utrùm ſit certum non eſt*. Neque putandum eſt, quòd ejuſmodi milites agent contra conſcientiam dubiam. Quia etſi ſpeculativè dubitent an bellum ſit juſtum; non dubitant tamen practicè, an eis liceat in iſto bello militare: ſed potiùs judicant eſſe obediendum, atque adeò licere ad juſſum Superioris militare; conſiderantes, Principem ejuſque Conſiliarios habere legitimas belli cauſas ipſis ignotas. Si verò non ſolùm de juſtitia belli dubitarent, ſed etiam an eis militare liceat: ſtante tali dubio, non poſſunt militare propter conſcientiam dubiam, ſed ejuſmodi dubium debent deponere, & apud ſe reſolvere quòd militare poſſint: ſicut Religioſus, qui de rectitudine mandati Superioris, & mulier, quæ de valore ſui Matrimonii dubitaret, reſolvere debet; ille quidem licere ſibi obedire: iſta verò licere debitum reddere.

Tacita ob.

Dices: Militando exponunt ſe periculo committendi homicidia: non militando tantùm eſt periculum inobedientiæ; ergo potiùs debent non militare. Reſp. Neg. Ant. Partim quia non ſunt homicidia niſi materialiter, quæ committuntur à militibus in prælio ipſis licito: partim quia non militando plurimùm nocerent ſuo Principi, adeòque toti Reip. cujus jura non poterunt ſervari, ſi propter dubium, quod habent militer bellum debeat quieſcere, cùm non poſſit eorum ſingulis declarari cauſa juſtitiæ.

Ob. Reſp.

Conclusio VI.

MILITES non ſubditi, quamdiu dubitant de juſtitia belli, non poſſunt militare. Quia nullam habent neceſſitatem obtemperandi; ideoque nulli faciunt injuriam non militando: militando autem exponunt ſe periculo faciendi injuriam alteri Principi. Ut ergo militare poſſint, vel debent inquirere veritatem vel propter Principis & Conſiliariorum ejus probitatem & prudentiam cogitare, quòd bellum non moverent, niſi eſſet cauſa ſufficiens.

Conclusio VII.

QUANDO milites ſciunt, Principem eſſe dubium de juſtitia belli; non poſſunt militare, etiamſi eſſent illi ſubditi. Quia tale bellum eſt manifeſtè injuſtum, ejuſque injuſtitiam agnoſcunt, vel agnoſcere debent iſti milites.

Conclusio VIII.

QUI parati ſunt militare, ſive bellum ſit juſtum ſive injuſtum, ſunt in ſtatu damnationis. Peccant enim mortaliter habentes voluntatem bellandi, etiamſi bellum foret injuſtum.

QUÆRITUR V.

Utrùm bellum poſſit eſſe juſtum ex utraque parte.

RESP. communis apud Covarruviam part. 2. ad reg. *Peccatum* §. 10. nu. 6. Victoriam in Relect. de Bello num. 32. & Lorcam hic diſp. 53. num. 15. Bellum per ſe & ex natura rei non poſſe eſſe juſtum ab utraque parte, ſi ſecludatur ignorantia. Suſcipitur enim bellum, vel ad vindicandam injuriam, vel ad recuperandam rem, quam Princeps qui bellum movet, prætendit eſſe ſuam: non poteſt autem fieri, quòd quia injuriam juſtè velit ulciſci, niſi alter teneatur ad ſubeundam vindictam: neque fieri poteſt, quòd res quam prætendit eſſe ſuam aut ſibi debitam ſimul ſit ſua & alterius; ergo ſi ſecundùm veritatem unus juſtè petit vindictam, aut repetit rem ſuam, alius injuſtè reſiſtit: atque ita bellum eſt ex ipſius parte injuſtum, quando ſecluditur ignorantia. Si verò ponatur ignorantia; facilè accidit, quòd bellum ſit ex utraque parte juſtum. Quamvis enim juſtitia à parte rei ſolum ſit apud unum, apud eum ſcilicet ad quem revera pertinet res pro qua decertatur, aut cui verè debetur injuriæ illatæ compenſatio: is tamen qui per ignorantiam probabilem exiſtimat, rem ad ſe pertinere, aut ſe non irrogaſſe injuriam, ideoque non debere ſatisfactionem; etiam juſtè pugnat, quando ignorantia eum à peccato excuſat. Sic fuit bellum utrimque juſtum, quod geſſerunt Iſraelitæ contra Chananæos: erat enim juſtum ex parte Iſraelitarum, quia habebant divinum mandatum: erat etiam juſtum ex parte aliorum, quia voluntatis & mandati divini habebant juſtam ignorantiam.

Sed difficultas manet; Quando contingit ignorantiam deponi ſic, ut illi, qui putabant ſe habere juſtam cauſam belli, agnoſcant ſe habuiſſe injuſtam. Utrùm teneantur ad reſtitutionem? Reſp. Eos, qui ſua culpa ignorabant injuſtitiam belli, atque ita militaverunt, teneri ad reſtitutionem omnium damnorum: qui verò per ignorantiam inculpabilem bellaverunt, ſolùm debent reſtituere id in quo facti ſunt ditiores, & ea quæ nondum conſumpſerunt: non autem vel animalia occiſa, vel domos combuſtas, vel gramina conculcata. Quia bona fide bellum geſſerunt bona autem fides facit, ut ea dumtaxat reſtitui debeant quæ adhuc extant, vel in quibus locupletati ſunt qui ſic egerunt. Vide Victoriam num. 33.

Quæſt. Reſp.

QUÆRITUR VI.

Quid, & quantum liceat in bello juſto.

Conclusio I.

ILLA omnia licent, quæ ad defenſionem boni publici neceſſaria ſunt, ſive in vindicanda injuria illata; ſive in recuperandis injuſtè ablatis; ſive in pace & ſecuritate firmanda.

Prob. 1. Quia Princeps juſtum bellum gerens eſt inſtar Judicis reſpectu hoſtium: judex autem poteſt ea facere, quæ ad vindicandam injuriam ſunt neceſſaria.

2. Quia bellum ad hoc geritur ut fiat æqualitas & recompenſatio damnorum, ad quam proinde ipſi hoſtes in conſcientia tenentur.

3. Quia finis belli eſt pax & ſecuritas Reip.

Conclusio II.

NUMQUAM abſque divina revelatione licere per ſe & ex intentione occidere innocentes: licet tamen per accidens & præter intentionem.

Prius eſt manifeſtum. Generale eſt enim illud Exod. 23. *Inſontem & juſtum non occides*. Confirm. Neque poſſunt occidi ob culpam propriam, cùm ſint innocentes, neque ob culpam Reipublicæ, quia Reſpublica non poteſt puniri in ſuis partibus niſi ſecundùm id, quod ſubeſt ejus dominio vel poteſtati: vita autem innocentium non eſt in poteſtate Reipublicæ.

Poſterius probatur, Quia aliàs non poſſet geri bellum contra nocentes, & fruſtraretur juſtitia bellantium. Si ergo ad acquirendam victoriam neceſſarium ſit, turrim vel ſubjecto pulvere vel tormentis dejici, aut Urbem eo loco concuti ubi ſunt innocentes; non peccatur hoc faciendo, quia innocentium mors non intenditur, ſed ſolùm non evitatur. Dixi, *abſque revelatione*, quia per eam Iſraelitæ ſæpiùs occiderunt innocentes: ut Deut. 2. Joſ. 6. 1. Reg. 15.

Quid hic innocentes.

Nomine autem innocentium non tantùm intelliguntur infantes, & pueri, vel ſenes ad arma inidonei, ſed etiam Presbyteri, Monachi, Converſi, Peregrini Mercatores ſuis mercibus, non autem bello vacantes, Ruſtici dum ſunt in agricultura vel jeunt aut redeunt ex ea. Iſtos enim ut & animalia, quibus ruſtici arant & ſemina portant ad agrum, congrua ſecuritate lætari debere tradit Alex. III. cap. *Innovamus*, de Treg. & pace. Quibus addi debent mulieres, (niſi fortè de aliqua conſtaret quòd ſit in culpa) Clerici cujuſcumque ſacri Ordinis, pauperes, juvenes, Oratores ſive Legati, cap. *Paternarum*, & cap. *Illi*, 24. quæſ. 3.

Digitized by Google

Ex his ſequitur r. Poſſe interdum civitatem hoſtilem tradi prædæ militum, etiamſi cum aliis occidendi ſint innocentes: ut ſi hoſtes aliter nequeant debellari, & maleſactores puniri.

Sequitur 2. In ipſo actuali conflictu poſſe indifferenter occidi omnes qui contra pugnant; non poſſe autem per ſe & ex intentione occidi infantes, etiam Turcarum, Saracenorum vel Hæreticorum ſub prætextu, quòd in futurum immineat periculum ab ipſis. Quia ſunt verè innocentes: non ſunt autem facienda mala, ut vel eveniant bona, vel evitentur majora mala: neque poteſt aliquis puniri ob peccatum dumtaxat futurum; malis ergo, quæ ab eis timentur in futurum, occurrendum eſt aliis modis, ut exilio, ſervitute, ſpoliatione.

Concluſio III.

IN juſto bello innocentes, qui ſunt pars Reip. hoſtilis, ſpoliari poſſunt iis rebus, quibus hoſtes uſuri ſunt adversùm eos qui gerunt juſtum bellum: ut armis navibus, equis. Quia aliter non poſſet haberi victoria quæ eſt finis belli.

Concluſio IV.

ETIAM aliis ſuis bonis poſſunt ſpoliari, ac in captivitatem duci, quando aliter pax vel obtineri vel ſalva conſiſtere non poteſt, aut nequit haberi juſta ſatisfactio. An etiam poſſint in ſervitutem redigi; dubitatur. Victoria Releđ. 6. num. 42. probabiliter affirmant, quando bellum eſt diuturnum, & belli neceſſitas hoc poſtulat; Quia libertas & ſervitus inter bona fortunæ reputantur: atqui licet eos bonis fortunæ ſpoliari; ergo & libertate. Adde, conſuetudinem illam jure gentium introductam & receptam eſſe, quemadmodum tradunt Valentia punct. 3. de Bello, & Azorius tom. 3. Inſtitut. lib. 2. cap. 7.

Ob. Dices: Innocentes non poſſunt propter culpam Reipublicæ, cujus ſunt pars, occidi; ergo nec bonis ſpoliari. Reſp. Neg. Conſeq. Quia bona privatorum ſubſunt poteſtati & dominio ſaltem generali Reip. in ordine ad boni communis conſervationem; ideoque poſſunt ab eis per Remp. auferri, quando id boni communis utilitas exigit: Princeps autem, qui juſtum bellum gerit, poteſt omnia illa bona auferre quorum hoſtilis Reſp. habet poteſtatem vel dominium. Neque propterea ſequitur, quòd poſſit occidere innocentes. Quia innocentium vita in ſolius Dei eſt poteſtate.

Duo tamen hic ſunt obſervanda. Prius, nullo modo licere ſpoliare innocentes, multò minùs in ſervitutem redigere, quando aliter commodè perveniri poteſt ad juſtam ſatisfactionem & victoriam: non liquet verò eſſe contra juſtitiam, quia Reſpubl. læſa habet jus in quamvis partem Reip. quæ ipſam læſit tamquam in membra ejuſdem corporis.

Poſterius. Inter Chriſtianos receptum eſſe, ut illi qui profitentur nomen Chriſti non fiant, eo ipſo quo capiuntur in bello, ſervi capientium: & quamvis Hæretici non hoc mereantur; gaudent tamen eodem privilegio propter nominis Chriſti profeſſionem. Quod ergo de bello captis in ſervitutem redigendis ſuperiùs diximus; de bello contra Turcas aut alios nomen Chriſti non profeſſos eſt accipiendum. Dixi, Eo ipſo quo capiuntur: quia licèt Chriſtiani à Chriſtianis in bello capti non fiant eo ipſo ſervi capientium; poſſunt tamen ex cauſa redigi in ſervitutem, vel nova lege vel authoritate Principis. Quomodo Philippus Res Hiſpaniæ Mauros ſibi rebelles in ſervitutem tradidit, commutans pœnam mortis, quam meruerant, in illam mitiorem.

Concluſio V.

SPOLIARE peregrinos & hoſpites, qui ſunt in urbe hoſtili, non licet, niſi conſtet de ipſorum culpa. Quia non ſunt pars Reipublicæ adverſæ. Neque etiam licet ſpoliare Eccleſias, Monaſteria, vel Eccleſiaſticos, etiamſi ex cauſa rationabili data ſit civitas prædæ militum. Cùm neque ipſi verè ſint pars populi hoſtilis. Liceret tamen iſta loca adoriri&expugnare, ſi illis ut propugnaculis hoſtes utantur, neque aliter poſſint debellari.

Concluſio VI.

MOBILIA in bello capta jure gentium fiunt occupantis, etiamſi excedant compenſationem damnorum, lib. 2. Inſtit. tit. 1. §. 17. ubi ſic dicitur: *Ea quæ ex hoſtibus capimus, jure gentium ſtatim noſtra fiunt, adeò quidem, ut & liberi homines in ſervitutem noſtram deducantur*. Et lib. 49. ff. tit. 15. de Cap. l. 28. *Si quid bello captum eſt, in præda eſt, non poſt liminio redit*.

Petes: Quid ſi ea mobilia non ſint hoſtium, ſed eorum, quos injuſtè ſpoliaverunt? Reſp. Quòd ſi ſolùm jus naturæ ſpectetur; ea forent reſtituenda prioribus dominis: ſpectando autem partim jus gentium, partim conſuetudinem illo jure introductam; manent in poteſtate militum ſaltem tunc, quando hoſtes ea jam aſportaverant in tuta loca, & pacificè poſſidebant, neque prioribus dominis erat ulla ſpes illa recuperandi. Hanc autem conſuetudinem eſſe juſtam; prob. Quia ut milites in bello ſint ardentiores, & ut obſtruatur via multis litibus, quæ inter priores dominos & milites oriri poſſent, juſtè potuit conſtitui, ut ejuſmodi mobilia fiant occupantium, quia Princeps propter bonum Reipublicæ poteſt privare ſubditos dominio quarumdam rerum, & eas alteri conferre. Huic reſponſioni conſentiunt Valentia, Malderus, Lorcas, & alii, quos citat Covarr. ad reg. *Peccatum* p. 2. §. 11. num. 8. Ob. Reſp.

Concluſo VII.

IMMOBILIA in bello capta non fiunt militis occupantis, ſed cedunt Principi quantum eſt neceſſarium ad compenſationem injuriæ vel damnorum; & ad ſecuritatem parandam, vitandumque periculum ab hoſtibus. Quibus ex cauſis poteſt etiam Princeps imponere victis tributa, eorumque Reges aut Principes quando neceſſitas exigit, deponere, & illorum Principatum occupare.

Conclſſo VIII.

OBTENTA victoria, interdum licet occidere omnes nocentes in pœnam peccati, & in terrorem aliorum, ac ad pacem ſtabiliendam. Interdum verò parcendum eſt multitudini juxta temporum, perſonarum, & rerum varias circumſtantias, prudentum arbitrio examinandas.

QUÆRITUR VII.

Quæ ſit obligatio militum in bello.

Concluſio I.

TENENTUR non deſerere ſuam ſtationem etiam ſub periculo vitæ, quamdiu eſt¦ſpes, quòd ipſis ibi manentibus vel fortiter pugnantibus, etiamſi occumbant, exercitus ſubſiſtet, aut prævalebit.

Concluſio II.

DEBENT eſſe contenti ſuis ſtipendiis, & neminem ſuæ partis lædere vel calumniari, quemadmodum reſpondit S. Jo. Baptiſta Luc. 3. Qui ergo ruſticos aut cives, apud quos divertunt, ſpoliant, ad reſtitutionem tenentur, etiamſi facerent propterea quòd eis non ſolvatur. Quia non idcirco ruſticorum aut civium bona eis obligantur; ait Cajetanus verbo *Bellum*, Neque diſſimulatio vel authoritas Capitanei aut Principis excuſat, niſi vel in pœnam ruſticis aut civibus juſtè inflictam hoc fieret: vel per modum tributi ſit eis impoſitum!, ut minora quædam ſubminiſtrent militibus tranſeuntibus aut apud eos hiemantibus. Quo caſu, ſi non ſint contenti illis rebus quæ ipſis conſtitutæ ſunt; peccant contra juſtitiam.

Con-

Concluſio III.

Duces militum reſtitutioni obnoxii.

DUces, qui ſtipendia militibus non ſolvunt, tenentur ad reſtitutionem damnorum, quæ inde oriuntur ſive militibus ſive civibus aut ruſticis, qui ea occaſione ſpoliantur, & alia damna ſufferunt. Similiter illi Capitanei, qui minorem habent numerum militum, & tamen pro majori ſtipendia exigunt, tenentur reſtituere non ſolùm ſtipendia quæ retinent, ſed etiam damna, quæ Principi vel Reipublicæ eveniunt ex hoc, quòd exercitus non eſt inſtructus ea multitudine quæ putatur. Tales ſunt, qui dum milites ad numerum tranſeunt, aliquos præſentant in habitu militari quaſi eſſent milites, cùm reveta noo ſint. Item, qui præcipiunt aliquibus militibus, ut bis aut ter compareant, quaſi eſſent diverſi milites. De quibus ita comparentibus hoc eſt obſervandum, quòd peccent mortaliter, ac etiam teneantur ad reſtitutionem in defectum principalium. Quia ſunt participes peccati injuſtitiæ, & cauſa damnorum quæ inde oriuntur. Sed & illi milites contra juſtitiam peccant, qui à diſtributore hoſpitiorum tres vel quatuor ſcedulas pro diverſis domibus accipiunt, ac deinde ab earum dominis pecuniam exigunt, & ad aliam vel etiam ad unam illarum divertunt: Ipſeque diſtributor eodem Injuſtitiæ peccato involvitur; niſi fortè ſic plures ſchedas uni tradat, ut ſinguli eorum, ad quos mittit militem, debeant aliquid contribuere, v.g. alius lectum, alius domum, alius ligna, vel cibum: quod ſine dubio rationabiliter fieri poteſt ſervata proportione, & habita ratione commoditatis ſingulorum. Non ſunt etiam à reſtitutionis onere immunes, qui a certis Pagis munera magna percipiunt, ut milites ducant vel mittant in alium Pagum hoſpitaturos. Duces enim militum ſolùm poſſunt ea victualia, quæ habet conſuetudo, percipere; & hoc in eo tantùm loco ubi excipiuntur: neque ipſis licet unum Oppidum vel Pagum præ aliis gravare, ſed habere debent rationem itineris ſibi præſcripti, & hoſpitari in locis aſſignatis, ſi qua fuerunt aſſignata: quòd ſi non fuerunt; is ad quem pertinet poteſt ea aſſignare prout videbit eſſe rationis: ſed non ei licet alios præ aliis gravare, ſolo nummorum ſibi oblatorum intuitu.

QUÆRITUR VIII.

Utrùm Princeps Catholicus poſſit vocare Infideles in auxilium, vel eos adjuvare.

REſp. Id quidem non ſic eſſe natura ſua malum, quin ſubinde poſſit eſſe licitum, præſertim ſi bellum geratur contra Infideles: ordinariè tamen non licet Principi Chriſtiano adverùs Chriſtianos bellum gerenti vocare milites Infideles, aut alios communionem Catholicæ Fidei non habentes in auxilium, vel eos adjuvare.

Prius prob. Quia Machabæi fœdus inierunt cum Romanis 1. Machab. 8. 12. 14. ut eos juvarent, & ab eis juvarentur, ſi eſſet neceſſitas. Jonathas etiam ejuſdem lib. c. 11. miſit Demetrio Regi Infideli tria millia Iſraelitarum in auxilium. Legio Thebæorum, de qua in Martyrol. 22. Sept. Infideli Imperatori tamdiu militavit, quamdiu ſine Fidei periculo potuit.

Poſterius prob. Quia regulariter oriri ſolet maximum ſcandalum in Republica Chriſtiana ex advocatione vel auxilio Infidelium; eò quòd nec fœdera ſervent, nec ſacris aut locis aut reliquiis aut etiam perſonis deferant, ſed omnia prophanent, infantes ad deducendum abripiant, & multa ſacris perſonis & locis indigna committant. Hinc 2. Paralip. 19. improperatur Joſaphat, quòd impio præberet auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia jungeretur. Et Clement. unica tit. de Jurejur. in Imperatoris Romanorum juramento habetur, quòd numquam cum Saraceno, Pagano, Schiſmatico, ſeu alio quolibet communionem Catholicæ Fidei non habente unionem aut confœderationem inibit. Videri poſſunt Jo. Major in 4. diſt. 15. qu. 21. Sylveſter verbo *Bellum* 1. q. 8. Bannes dub. 3. Poſſet hic etiam quæri: An duellum ſit licitum: Sed hoc q. 41. examinabitur. Item, An captivi poſſint remigare contra Chriſtianos. De quo quæſ. 62. artic. 7. ad verbum *Participans*.

Articulus II.

Utrùm Clericis & Epiſcopis ſit licitum bellare.

REſp. Non eſſe licitum. 1. propter indecentiam ſtatus. Bellica enim negotia maximas habent inquietudines non benè convenientes cum officiis Clericorum; quæ ſunt divina contemplari, Deum laudare, orare, ſacrificare, & ſacrificantibus aſſiſtere.

2. propter repræſentationem. In Sacrificio enim, ad quod omnes Ordines referuntur, repræſentatur paſſio Chriſti Domini; cujus proinde manſuetudinem imitari debent Clerici, & potiùs parati eſſe ad fundendum ſuum ſanguinem, quàm ad fundendum alienum.

3. probatio peti poteſt ex cap. *Quicumque*, 23. q. 8. ubi ſic legitur: *Quicumque ex Clero videntur, arma militaria non ſumant, nec armati incedant, ſed profeſſionis ſuæ vocabulum religioſis moribus, & religioſo habitu præbeant*. Et cap. *His* eadem qu. dicitur: *His à quibus Domini Sacramenta tractanda ſunt, judicium ſanguinis agitare non licet* &c.

QUÆRITUR I.

Quibus Clericis bellare non liceat.

Concluſio I.

CLericis majorum Ordinum ſub mortali peccato pugnare non licet etiam in bello juſto, niſi neceſſitas illud requirat, vel Summi Pontificis licentia interveniat. Quia prohibitio facta eſt ſub magnis pœnis, & materia eſt gravis.

Concluſio II.

CLericis minorum Ordinum non eſt prohibitum pugnare, ſi nec beneficium habeant, nec Clericali privilegio gaudeant, ſed ſtatui Eccleſiaſtico jam antè renunciaverint; prohibitum autem eſt ſub mortali, ſi beneficium habeant; ſub veniali, ſi non habeant ſed privilegio clericali gaudeant.

1. aſſerit Covarruvias in Clement. *Si furioſus*, p. 2. §. 3. nu. 2. Lorcas ad hujus q. art. 1. Azorius p. 3. lib. 2. cap. 16. Quia de ipſis vel jura non loquuntur, vel ſunt per contrariam conſuetudinem quoad illos abrogata.

2. prob. Quia tales ſunt ex officio miniſtri Eccleſiæ & tenentur vitare irregularitatem.

Prob. 3. Quia ratione privilegii quo fruuntur deberent ſervare illa quæ Clericos decent: quia tamen remotè ordinantur ad Sacrificium; non videntur peccaturi plus quàm venialiter ſi contra faciant: quemadmodum & ſi uxores ducerent, vel Judicis officium aſſumerent.

Concluſio III.

CLerici in bello juſto pugnantes illicitè non poſſunt accipere ſpolia hoſtium: ſi tamen accipiant ex conſenſu ſaltem præſumpto Ducis, cui ſerviunt; non peccant, neque tenentur ad reſtitutionem. Quia ex hoc quòd illicitè pugnent, non peccant contra juſtitiam, ſed contra Religionem.

Conolusio IV.

Clerici habentes ſupremam in temporalibus poteſtatem poſſunt ex cauſa juſta indicere bellum, & conſtituere Ducem exercitus. Partim quia noo ſunt deterioris conditionis in tuendo vel proſequendo jure ſuo quàm alii domiui temporales. Partim quia jus eis concedit, ut abſque ullo irregularitatis periculo poſſint cauſas ſanguinis delegare, cap. *Epiſcopus*, tit. Ne Cler. vel Mon. in 6. Ita Sylveſter verbo *Bellum* 3. q. 1. & Lorcas diſp. 51.

Conclusio V.

Clerici etiam majorum Ordinum licitè & abſque irregularitatis periculo poſſunt intereſſe bello ad miniſtrandum ſpiritualia: poſſunt etiam ſuadere bellum juſtum, & hortari milites, ut ſtrenuè agant, ac fortiter pugnent: idque ſive ante bellum, ſive in ipſo belli conflictu; modò non ſuadeant determinatè mortem aut mutilationem. Quia talis exhortatio eſt ad rem licitam, neque eſt in jure prohibita. Vide B. Thom. hic ad 2. & 3. Navarr. c. 27. num. 221. Covarruv. dicto §. 3. & Lorcam diſp. 11. de Bello, & Gratianum 23. q. 8. cap. *Quicumque* Quare quod Innoc. III. cap. *Quod in dubiis*, tit. de Pœnis dicit, eum Clericum enormiter peccare & deponendum, qui alios
Tacita ob. incitat ad pugnam; vel de pugna injuſta debet intelligi; vel de illo, qui particularem habet intentionem effundendi ſanguinis. Et quamvis ad ſic intereſſe bellis Clerici olim indigerent authoritate Superioris; quemadmodum notat Author hic ad 2. conſuetudo tamen invaluit, ut nunc non indigeant. Vide Lorcam.

Conclusio VI.

Clerici pugnantes cum licentia Summi Pontificis neque peccant, neque irregularitatem incurrunt: pugnantes abſque illius expreſſa venia, ſed ob neceſſitatem, qua vel Civitas vel exercitus periret, vel ut inſignis aliqua victoria obtineatur multùm ad commune bonum Reipub. pertinens; nullo modo peccant. Utrùm autem fiant irregulares; ambigitur. Sylveſter verbo *Bellum* 3. q. 2. Valentina q. 16 de Bello, punct. 4. Lorcas, & alii quidam negant. Cajetanus autem & Bannes hic, Navarrus cap. 27. num. 213. affirmant; eiſque conſentit Praxis Epiſcop. art. 5. p. 1. Quia in jure decernitur irregularis omnis ille, qui aliquem voluntariè occidit aut mutilat, 23. q. 8. cap. *Sæpè*. Et cap. *His à quibus*, lib. 3. Decret. tit. Ne Cler. vel Mon. cap. *Clericis*, & cap. *Sententiam*; & tit. de Rapt. cap. *In Archiepiſcopatu*: ac ſpecialiter cap. 1. diſt. 51. Solùm autem excipitur occidens in neceſſariam ſuæ perſonæ defenſionem; ut patet ex Clem. *Si furioſus*, de Homicid.

Hinc Pontifex cap. *Petitio*, tit. de Hom. illum ab altaris miniſterio debere abſtinere dicit, qui aliquem percuſſit in defenſionem caſtri, in quo ipſe morabatur. Neque videtur ſatisfacere reſponſio dicentium, quòd non erat neceſſaria defenſio. Textus enim loquitur de defenſione contra inimicos caſtrum graviter invadentes.

Ob. Si Dicas: Videri abſurdum, quòd is qui licitè imò neceſſitate compulſus pugnat, in irregularitatem cadat.
Reſp. Reſp. Non eſſe abſurdum. Quia hæc irregularitas non eſt in pœnam peccati, ſed propter defectum lenitatis: qualem irregularitatem incurrit Princeps & Judex juſtè malefactores occidens. Et quamvis aliorum ſententiam non exiſtimemus improbabilem, de qua videri poteſt Suarez tom. 5. in 3. p. diſp. 46. ſect. 2. & ſect. 6. ubi excuſabat irregularitate omnes qui occidunt licitè & moderatè defendendo proximum, aut Rempublicam, vel ſua bona temporalia: quia tamen de illius veritate non conſtat; omninò cenſemus, quòd hi qui ſic occidunt vel mutilant petere debeant diſpenſationem. Innocentius enim III. cap. *Significaſti* titul. de Hom. loquens de Clerico, qui percuſſerat furantem res Eccleſiæ; dicit, Quòd ſi dubium ſit, an ex illo ictu percuſſus interierit; ille percuſſor tamquam homicida debet haberi: & ſi fortè homicida non ſit, à ſacerdotali officio abſtinere debet, cùm in hoc caſu ceſſare ſit tutius quàm temerè celebrare. Unde Navarr. cap. 27. num. 193. docet, quòd in dubio rectè judicetur quis eſſe irregularis quantùm ad forum conſcientiæ.

Conc usio VII.

Clerici qui in bello pugnant, etiamſi nullum occiderint aut mutilarint, videntur eſſe irregulares ſi quis in eo fuerit occiſus aut mutilatus quando ipſi pugnabant. Quia ſunt cauſæ vel concauſæ occiſionis aut mutilationis: qui autem eſt cauſa illius irregularis efficitur cap. *De cætero*, tit. de Hom. Ita Bannes, & Valentia. Intelligenda autem eſt iſta Concluſio de Clericis, qui militant in bello injuſto. Communis namque Doctorum ſententia habet, Omnes in tali bello pugnantes fieri irregulares, ſi qui in eo occidantur vel mutilentur. At in bello juſto non fiunt irregulares, qui per ſe nullum occidunt vel mutilant; ut latè oſtendimus p. 1. Var. Reſol. verbo Irregularitas 3.

QUÆRITUR II.

Quo jure prohibitum ſit Clericis bellare.

Gratianus init. qu. 8. cauſ. 23. dicit, quòd divino: ut propterea ne per Summi quidem Pontificis diſpenſationem Clerici pugnare poſſint. Eum ex parte ſequitur Valentia, in Tractatu de Bello. Moventur autem potiſſimùm his argumentis.

1. Quia Chriſtus Petro, & in ipſo aliis Clericis mandavit, ut converteret gladium in vaginam; Matt. 26. quo loco utitur Bernardus lib. 4. ad Eugen. cap. 3. ut oſtendat, gladium materialem competere Pontifici, non ut ejus manu, ſed ut ipſius authoritate exeratur.

2. Apoſtolus 2. ad Tim. 2. dicit, quòd *Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſecularibus*; ergo ex natura rei deforme eſt ac illicitum, quòd perſona Deo conſecrata exerceat negotia ſæcularia, cujuſmodi eſt bellum.

3. Illud cenſetur jure naturæ prohibitum, quod ſecundùm rectæ rationis judicium habet deformitatem non convenientem ſtatui ſeu conditioni hominis: atqui bellum eſt tale reſpectu Clericorum; ergo jure uaturæ prohibitum eſt Clericis.

4. Diverſorum Patrum adferuntur ſententiæ. Nicolai Papæ 23. q. 8. cap. 19. ubi dicit, Eſſe valde reprehenſibile, quòd Epiſcopi contra Piratas invigilent. Gregorii cap. 20. dicentis: *Quia Deum timeo; in mortem cujuslibet hominis me miſcere formido*. Ambroſii, Orat. in Auxent. quæ habetur in epiſt. 32. ſic dicentis: *Adversùs arma, milites Gothos, lacrymæ meæ arma ſunt. Aliter nec debeo nec poſſum reſiſtere.*

Denique videtur hæc eſſe ſententia B. Thom. Nam in corp. dicit, Quòd bellica exercitia maximè repugnent officiis, quibus Epiſcopi & Clerici deputantur; poſtea concludit, Clericis omninò non licere bella gerere: quia nulli qui eſt deputatus ad aliquod officium licet id, per quod ſuo officio incongruus redditur. Et in reſp. ad 2. dicit, Eos ne quidem ex authoritate Superioris poſſe intereſſe bellis, ut propria manu pugnent.

Reſp. communis & vera eſt, Bellum eſſe prohibitum Clericis jure ſolùm Eccleſiaſtico. Ita Bannes, Lorcas, Reſp. quod jure Eccleſiaſtico.
Msiderus, Azorius.

Prob. 1. Quia Sacerdotibus licuit in veteri Teſtamento bellum gerere; ut de Abraham patet Gen. 14. de Jonatha & Simone fratribus Judæi Machab. lib. 1. Machab. c. 10. 11. 12. ergo bellum non eſt jure naturali prohibitum Sacerdotibus. Neque dici poteſt, quòd ſit prohibitum jure divino poſitivo. Quia ejuſmodi uullum extat in Scriptura vel traditione.

2. Pontifex poteſt committere Clerico, ut ſit judex in cauſa

cauſa ſanguinis: poteſt etiam diſpenſare ut ſit Dux belli; ergo iſta non ſunt prohibita Clericis jure naturali vel divino poſitivo.

3. Impedimenta, quæ ex bello proveniunt, non reddunt Clericum omninò ineptum ad executionem ſui officii:

Ad 1. Arg. Reſp. Chriſtum non loqui Petro quatenus Clerico vel Sacerdoti præcisè, ſed quatenus homini privato. Prohibet enim, ne quis authoritate privata velit ſe vel alios vindicare: propter indecentiam tamen & incongruitatem, quam bellum habet cum ſtatu Clericali; verba Chriſti peculiariter aptari ſolent Clericis. Quomodò intelligi poteſt Bernardus oſtendens lib. 4. cap. 3. eo modo bella dedecere Pontificem, quo dixerat lib. 1. c. 6. In criminibus, non in dividendis poſſeſſionibus Pontificiam eſſe poteſtatem.

Ad 2. Neg. Conſ. Apoſtolus enim per negotia ſæcularia, ſive ut in originali eſt, Negotia vitæ, generaliter intelligit ea, quæ quis exercet ut habeat unde vivat; quaſi diceret, Sicut bonus miles non eſt ſollicitus de parando victu per mercaturam, agriculturam, aut aliud opus mechanicum, ſed totus in hoc eſt, ut placeat ſuo Duci; ita & tu facias. Hunc ſenſum juvat, quòd in Græcis exemplaribus abeſt vocabulum *Deo*; quòdque illo etiam retento, ſententia Apoſtoli ad quoſcumque Fideles pertinere poteſt. Cum enim omnes debeant militare Chriſto; omnibus meritò prohibetur nimia ſollicitudo circa vitam corporalem. Vide Bell. lib. 5. de Pontif. c. ult.

Ad 3. Neg. Maj. Quamvis enim Matrimonium, negotiatio, venatio, judicatura ſæcularis valde dedeceant Clericos; non ſunt tamen eis jure naturali vel divino prohibita, ſed Eccleſiaſtico tantùm, quòd ſicut & inhibitio belli per ipſos gerendi magnum habent fundamentum in lege naturali.

Ad 4. Reſp. Nicolaum loqui de illis Epiſcopis, qui neglecta ovium ſalute; pro ſuo libitu negotiis bellicis ſe implicabant. Gregorius & Ambroſius ita loquuntur partim quia indecorum eſt Epiſcopo tractare cauſam ſanguinis; partim quia etſi interdum liceret, non tamen omnia quæ licent expediunt.

Ad 5. Reſp. B. Thomam primo loco ſignificare, quòd exercitia bellica magnum adſerant impedimentum officiis Clericorum, præſertim Sacerdotum novæ legis; ideòque ex ſua natura illos dedecent: quia tamen, ſi ſecundùm ſe ſpectentur, non ſic impediunt, quin poſſint ſimul conſiſtere; propterea ſecluſo jure Eccleſiaſtico, non ſunt Clericis abſolutè prohibita. Secundo loco ita loquitur, ſuppoſita per jus Eccleſiaſticum irregularitate: præmiſit enim, quòd eſt inſtitutum, ut effundentes ſanguinem etiam ſine peccato ſint irregulares. Tertio loco non hoc dicit quod aſſumitur: ſed ſolùm, non dari Clericis licentiam propria manu pugnandi, eo ipſo quo permittuntur bellis intereſſe.

Articulus III.

Quid uti inſidiis.

ART. 3. probat, Licere in bello uti inſidiis modò nihil dicatur falſum, neque violetur promiſſum. Quia non ſemper tenemur aperire veritatem, aut noſtra conſilia aliis præſertim hoſtibus manifeſtare: uti autem inſidiis non eſt mentiri verbo vel facto, ſed eſt occultare veritatem vel conſilium. Confirmari poteſt ex cap. 8. Joſue, & ex Aug. q. 10. ibid. Licet ergo veſtibus hoſtium uti eorumque ſignis militaribus, & locum ſicut fugientes facium mutare, modò non habeant animum ſignificandi exteriùs id, quod revera non eſt, ſed occultandi quid in mente conſilioque verſent: etiamſi ſciant hoſtes decipiendos, & exiſtimaturos quòd ex timore fugiant illi, qui ea intentione locum mutant, ut meliùs poſſint ſuperare adverſarios. Hoc modo verum eſt illud Poetæ: *Dolus an virtus, quis in hoſte requirat?* dolus ſcilicet bonus, qui per abuſionem ita vocatur. Quòd ſi ex intentione fallendi uterentur veſtibus hoſtium aut ſignis eorum militaribus, ex eorum parte foret aliquod mendacium facti, ſed officioſum, quando gerunt juſtum bellum.

Opponi poſſet arg. ex q. 55. art. 8. Sed ibi commodius explicabitur. Additum eſt, *modò nihil dicatur fal-*

ſum, neque violetur promiſſum? Quia certum eſt, neque licitum eſſe mentiri hoſtibus, neque pacta cum iis inita violare: ſervanda eſt enim fides cuicumque, etiam Hæretico, etiam Pagano, etiam Judæo, & cuivis alteri, juxta cap. *Noli*, 23. q. 1. ubi legitur: *Fides quando promittitur, etiam hoſti ſervanda eſt, contra quem bellum geritur; quanto magis amico, pro quo pugnatur.* Unde Principes populi Iſraelitici, qui Gabaonitis Infidelibus & mentientibus fidem dederant, dicunt Joſue 9. *Juravimus eis in nomine Dei Iſrael: & ideo non poſſumus eos contingere, ne contra nos ira Dei concitetur ſi pejeraverimus.* Quem metum non fuiſſe vanum, probat divina poſtmodum vindicta in domum Saulis, qui Gabaonitis fidem non ſervavit 2. Reg. 21. ſed eos occidit. Sed & Sedecias graviter reprehenditur punitur que 4. Reg. 25. 2. Paralip. 36. Ezech. 17. quòd fœdus cum Rege Babylonis (qui utique erat Infidelis) violaverit. Rectè ergo B. Th. hic ex S. Ambroſio docet, quòd nullus debet fallere hoſtem, aut falſum dicendo, aut non ſervando promiſſum: quia ſunt quædam jura bellorum & fœdera etiam inter ipſos hoſtes ſervanda.

Excipiuntur tamen aliqui caſus. 1. Si hoſtis promiſſionem extorſit vi aut metu injuſtè allato; non eſt neceſſarium eam ſervare, niſi fuerit juramento firmata. Prius patet. Quia ejuſmodi promiſſio non eſt valida, ait ex B. Thoma Navarrus cap. 18. num. 7. Poſterius prob. ex eod. S. Th. hujus p. q. 89. art. 7. & ex cap. *Si verò*, tit. de Jurejur.

2. Si pactum etiam juramento firmatum vel contineat injuſtitiam contra innocentem, vel ſervari non poſſit abſque graviſſimo damno Reip. dicto cap. *Si verò*. De quo caſu eſt reg. jur. 69. in 6. *In malis promiſſis fidem non expedit obſervari*, & 22. q. 4. c. 5. *In malis promiſſis reſcinde fidem.*

3. eſt Si hoſtis ipſe fidem fregerit, juxta illud, *Frangenti fidem fides frangatur eidem.* Hujuſmodi enim promiſſiones etiam juramento firmatæ non intelliguntur fieri niſi ſub conditione, quatenus utriumque ſervetur promiſſum. Vide cap. *Pervenit* 2. eodem titul. de Jurejurand.

Articulus IV.

ART. 4. probat, Eſſe licitum bellare diebus feſtis quando id neceſſarium eſt ad Reip. defenſionem tum exemplo Machabæorum, 1. Machab. 2. tum ratione. Quia obſervatio feſtorum non impedit ea, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem hominis etiam corporalem. Neque ſolum bellum defenſivum eſt eo tempore licitum, ſed etiam offenſivum ad obtinendam inſignem aliquam victoriam, quæ aliàs, neglecta temporis opportunitate, non poſſet obtineri. Nam & hoc ſubinde neceſſarium eſt ad ſalutem Reip. Extra neceſſitatem verò bellare, modò non omittatur auditio Miſſæ, non eſt plus quàm veniale. Vide Cajetanum, Bannes Lorcam, Turrianum.

His non obſtat cap. 1. de Treg. & pace, ubi Alex. III. ſub excommunicationis pœna præcipit abſtinere à bellis, non tantùm diebus feſtis, ſed etiam quibuſdam aliis. Iſtud enim præceptum vel non fuit receptum, vel contraria conſuetudine eſt abrogatum; ut poſt gloſſam aſſerunt Turrianus & Malderus. Tacita ob.

Circa finem corp. obſervandum eſt, illos Machabæos, qui Sabbatho invaſi noluerunt pugnare, non eſſe culpandos. Quia in ſimplicitate ſua fecerunt erroneè exiſtimantes, bellum eo die non eſſe ſibi licitum. Quod autem dicit Beat. Thom. Eſſe tentare Deum, ſi quis imminente neceſſitate vellet à bello abſtinere; de illo intelligendum eſt, qui ſciens bellum eſſe tunc licitum, exponeret tamen exercitum periculo nolens pugnare. Cæteri verò Machabæi, cùm eſſent prudentiores, interpretati ſunt, legem de ſanctificatione Sabbathi non obligare ad ceſſandum in tali caſu à bello, 1. 2. qu. 100. art. 8. ad 4. 2. 2. qu. 122. art. 4. ad 3.

Digitized by Google

QUÆSTIO XLI.

De Rixa.

ARTICULUS I.

Rixa eſt pec.

ART. 1. docet, Riſam ſemper eſſe peccatum; & quidem genere ſuo mortale ex parte ejus qui injuſtè invadit: ex parte autem ſe defendentis poſſe nullum eſſe peccatum, ſi nimirum animo repeliendi injuriam ſe defendit cum debita moderatione; quo caſu non eſt propriè rixa ex parte illius: poſſe eſſe veniale, ſi modicum excedat in ſui defenſione, vel levis aliquis motus odii aut vindictæ ſe immiſceat. Si autem multum excedat ſe defendendo, vel magnus vindictæ aut odii motus deliberatus intercedat; mortale peccatum erit. Ex his intelligi poteſt, rixam propriè eſſe privatum quoddam bellum, quo animis ita accenſis, alius alium lædere molitur.

ARTICULUS II.

ART. 2. declarat, Rixam eſſe filiam iræ tamquam cauſæ propriæ & proximæ. Quia rixa importat contradictionem uſque ad facta talem, ut alius alium lædere coetur ſcientem ac repugnantem; quod ex ira propriè oritur. Occaſionaliter autem & remotè rixa poteſt ex variis oriri; ut ex concupiſcentia Jac. 4. & hic ad 1. ex ſuperbia vel inani gloria; Prov. 28. & hic ad 2. ex ſtultitia ſeu defectu rationis. Prov. 18. & hic ad 3. ex odio; Prov. 10. & hic ad 5. Cæterum quia ſicut rixa ita & duellum eſt privatum bellum; ideo examinandum hic reſtat:

An Duellum ſit licitum.

NOn ſumitur hic duellum pro pugna duorum, qui repentè & ſine pacto pugnant, quod eſt rixantium: neque pro rixa duorum, qui ex conventione pugnant ſine armis, quibus lædi poſſent: (quamvis etiam hujuſmodi pugnæ multùm ſint reprehenſibiles) ſed pro pugna duorum, qui certo loco & tempore ex pacto conveniunt certaturi cum vitæ periculo: idque vel cum ſolemnitatibus: & dicitur publicum: vel ſine illis; & dicitur privatum.

Eſſe licitum Prob. 1. Quia ſuperiùs probatum fuit bellum eſſe licitum: atqui duellum eſt bellum duorum; ſi ergo bellum multorum eſt licitum, cur non & duorum?

2. Singulare certamen Davidis cum Goliath 1. Reg. 17. à nemine reprehenditur.

Reſp. non eſſe.

Reſp. communis eſt, Duellum, ſive fiat publicè ſive privatim, eſſe per ſe & ex natura ſua illicitum, ſi abſque publica authoritate ſuſcipiatur, & non ſit neceſſarium ad evitandam mortem injuſtam certò alioquin imminentem. Si autem per conceſſionem publicæ authoritatis ſuſcipiatur; vel fit ob cauſam privatam; & eſt illicitum ſimpliciter: vel ob publicam; & regulariter etiam eſt illicitum.

Prob. Quia Cœleſtinus III. cap. *Cura*, tit. de Purg. vulg. dicit, Quòd neque in caſu ſibi propoſito, neque in aliis debeat tolerari duellum. Concil. Trid. ſeſſ. 25. cap. 19. Reform. uſum duellorum deteſtabilem vocans aſſerit eum fabricante Diabolo introductum, & excommunicationis ſententiam profert, non tantùm in pugnantes, ſed etiam in dominos, qui in terris ſuis ea permittunt, ac in patrinos, conſultores, ſuaſores, ſpectatores. Et quia decretum iſtud de publicis duellis loqui videbatur; Gregorius XIII. in Bulla Romæ publicata 24. Dec. ann. 1582. illud ampliavit, ejuſque pœnas extendit ad eos, qui privatim exercent duella. vel conſilio, ſavore, armis, pecunia, vel aliter ipſa juvant, aut ex compoſito ſpectant. Clemens autem VIII. anno 1592. iſtud decretum variaſque prædeceſſorum ſuorum duella condemnantium Conſtitutiones confirmavit & innovavit, iiſdem pœnis ſubjiciens eos, inter quos initæ ſint pactiones de dirimendo certamine, cum primùm alteruter vulneratus fuerit ſeu ſanguinem effuderit, aut certus ictuum numerus utrimque, illatus fuerit; vel ſi convenerint, ut non ſinguli cum ſingulis, ſed bini, terni, aut plures hinc inde pugnent.

Confirm. hæc reſp. Cauſæ: propter quas ſuſcipi ſolent duella, non ſunt legitimæ ſeu rectæ rationi conformes; ergo nec duella ſunt rectæ rationi conſentanea. Ant. prob. poteſt diſcurrendo per ſingulas cauſas; quarum Prima eſt ad ulciſcendam injuriam: atqui non licet ſe privata authoritate ulciſci, ut ex q. 40. art. 1. ad 2. patet; ſed neque etiam authoritate publica licet ſuſcipere duellum ad ſumendam vindictam. Qui enim authoritate publica vindictam ſumit; debet ſequi viam & ordinem juris: aut ſi ſit Princeps ſupremus, & per juris ordinem non poſſit habere ſatisfactionem; debet ſic adoriri eum à quo fuit læſus, ut veriſimile ſit quòd vincet, aut ſi vincatur, ut poſſit novas vires ſumere, novumque auxilium colligere: quod eſt, quando bellum juſtum movetur; in duello autem iſta non habent locum.

Secunda cauſa duelli poteſt eſſe ad ſui vel Reipubl. defenſionem. Illam verò eſſe inſufficientem, quando aliter poteſt defendi; prob. Partim quia duellum ſuſcipere non eſt vim vi repellere, quod ſolùm licet in ſui defenſionem, ſed eſt in alterius ſanguinem armari. Partim quia ad Remp. defendendam oportet imitari res naturales, quæ quantùm poſſunt reſiſtunt contrariis; in duello autem fit contrarium: unus enim ſolus ponitur in defenſionem; & ſic tota juſtitia unius periculo committitur. Deinde alienum à ratione eſt pro publici boni conſervatione eligere medium ad eam non ordinatum & prorſus incertum; cujuſmodi eſt ſingulare certamen: æquè enim vinci poteſt is, cujus Reſpublica juſtam cauſam tuetur, ac alter.

Tertia cauſa eſt, ut innoteſcat veritas & juſtitia; quaſi Deus illi ſit victoriam conceſſurus qui eſt innocens: atqui duellum eſt medium fallax & inutile ad iſtum finem; frequenter enim contingit illum ſuccumbere, qui juſtam cauſam tuetur, ut tum experientia, tum ex cap. *Significantibus*, tit. de Purg. vulg. conſtat. Eſt etiam medium perniciosum, quia ſine neceſſitate vita exponitur periculo, & conatus adhibetur ad mortem alteri inferendam. Denique aperta hic continetur tentatio Dei: quemadmodum reſpondit Nicolaus Pontifex II. q. 5. cap. *Monomachiam*: expectatur enim abſque neceſſitate, ut Deus medio extraordinario veritatem manifeſtet.

Ex his ſequitur, quòd nec ad honoris Dei defenſionem licitum ſit duellum; veluti ſi Infidelis vellet errorem ſuum duello confirmare. Vel enim expectaretur miraculum à Deo; quod eſſet tentare Deum, cùm rationibus Theologicis aliiſque mediis ordinariis veritas oſtendi poſſit; vel ſpes poneretur in armis & viribus; quod eſſet rem ſorti committere, & teſtimonium fallax eligere.

Similiter autem inſufficiens cauſa duelli eſt honoris proprii defenſio, quando niſi duellum ſuſcipias haberis ignavus. Apud ſapientes enim & probos, non ignominiæ ſed laudi tribuitur recuſare duellum ad mandata Dei & Eccleſiæ ſervanda. Deinde. Contra dictamen rectæ rationis eſt, aggredi adverſarium ad mortem ipſi inferendam eo fine, ut honorem tuum defendas; cùm hoc ad vindictæ appetitum pertineat: non ſolùm autem qui offert duellum, ſed etiam qui acceptat aggreditur adverſarium ut illum occidat; ergo uterque agit contra dictamen rectæ rationis.

Aliæ duellorum cauſæ; oſtentatio virium, terminatio litis, ſive civilis ſive criminalis; hominum voluptas & recreatio, ſunt evidenter inſufficientes.

1. Quia valde temerarium eſt, vitam ſuam & alterius propter ejuſmodi cauſas certo mortis periculo exponere.

2. Quia eligitur medium natura ſua fallax, prætermiſſis ordinariis, quæ ſunt vel authoritas Judicis, vel conventiones mutuæ, vel bellum à ſupremo Principe indictum juſtis ex cauſis. Quæ cùm ita ſint; ambigitur tamen.

Utrùm

Digitized by Google

Utrùm in nullo prorſus caſu licitum ſit duellum.

SYLVASTER verbo *Duellum* q. 2. & Abulenſis ad finem cap. 17. lib. 1. Reg. exiſtimant quòd in nullo. Alii verò putant, quòd poſſit aliquando eſſe licitum, recenſentes aliquos caſus in quibus ſit licitum.

1. eſt, quando Rex injuſtè impugnatus videt ſe eſſe viribus inferiorem, & quòd oporter aut confligere & ſuccumbere, aut duellum acceptare, vel etiam offerre. Hoc tunc licere ſentiunt Cajetan. q. 95. art. 8. & in Sum. verbo *Duellum*. Navarrus cap. 11. num. 39. & cap. 15. num. 9. Toletus lib. 5. cap. 6. Valentia qu. 17. de Rixa punct. 1. Emmanuel Sà verbo Duellum, etiam poſt Romanam correctionem, Chapeaville q. 1. de 3. caſu reſervato. Sanchez lib. 2. de Decal. cap. 39. num. 18. Quia ejuſmodi Rex utitur ſuis viribus ad ſui ſuæque Reipublicæ defenſionem meliori modo quo poteſt.

2. caſus eſt, quando non ad oſtentationem, ſed ad juſtum bellum verè promovendum milites juſtam partem defendentes acceptant, Duce ſuo conſentiente, ſingulare certamen unius contra unum, duorum contra duos, decem contra decem. Quia niſi id ſuſciperent; hoſtilis exercitus fieret animoſior & potentior: alter autem dejectior & debilior. Ita Navarrus c. 15. nu. ult. conciliàns Cajetanum, qui videbatur ſentire contrarium, Roderiquez p. 1. c. 73. Sà, Lorcas ad finem q. 41. Sanchez n. 13. & Malderus. Utrum autem ad terrendos hoſtes aut ad aliquos ipſis eripiendos juſtè bellanti valde noxios liceat eos ad ſingulare certamen provocare; incertum eſt. Quidam probabiliter affirmant. Quia hoc eſt inchoatio juſti belli, vel neceſſaria vel multùm utilis ad victoriam. Neque refert, quòd ſic exponatur innocens periculo cum obligatione ipſum non juvandi. Quia etiam in bello communi multi innocentes exponuntur periculo, & poteſt non defendi innocens: imò & ad hoc intercedere obligatio, quando commune bonum Reipubl. id poſtulat.

3. caſus eſt, quando duo ſunt juſtè ad mortem condemnati, & eis conceditur duellum à Principe. Cùm enim tunc uterque fiat executor juſtæ ſententiæ in alterum: non videtur illicitum ſi acceptent: quamvis ipſi Principi non liceat talem eis facere poteſtatem, eò quòd abſque neceſſitate exponat eos periculo non benè migrandi ex hac vita. Ipſi autem illa poteſtate utendo poſſunt excuſari à culpa, ſi vel uni ſpes vitæ promittitur, vel alia ſubeſt cauſa rationabilis duellandi. Quamquam ibi non tam ſit duellum quàm executio ſententiæ per judicem latæ.

4. eſt, quando aliquis falsò accuſatus certò prævidet ſe injuſtè occidendum aut mutilandum, niſi duello ſe defendat. Ita Cajetanus, Navarrus, Valentia, Sanchez, Sà, Chapeaville, & Bannes q. 64. art. 7. dub. 4. Concl. 2. Quia tunc eligit incertum; & hoc non tam animo aggrediendi & occidendi, quàm ſe defendendi facit contra illum, qui injuſtæ ſuæ mortis cauſa eſt apud Judicem. Cæterùm ut hic caſus admitti poſſit; omnes circumſtantiæ diligenter examinandæ ſunt, ut ſciatur an verè ſit juſta defenſio, nec ſuperſit alia ratio evadendi: alioquin ſi limites neceſſariæ defenſionis egrediatur; non licet.

Dictis non obſtant decreta priùs citata. Loquuntur enim de duellis, quæ vel ad eruendam veritatem, vel ad ſumendam vindictam, vel ad alium finem indebitum ſuſcipiuntur; non de illis, quæ in ſingulari caſu neceſſaria ſunt ad effugiendam mortem injuſtè paratam.

Ad 1. Arg. ſuperiùs allatum. Reſp. Aliam eſſe rationem belli, aliam duelli. Bellum enim juſtum non niſi legitima authoritate indicitur, & ex cauſa rationabili; Duellum autem ex privata authoritate: aut ſi ex publica; extra caſus jam dictos ſine cauſa ſufficiente ſuſcipitur. Deinde ſi juſtam habens cauſam ſemel in bello ſuccumbat; poteſt novum militem colligere, ac ſe fortiùs armare, & ab amicis auxilium petere: non ſimiliter in duello.

Ad 2. Reſp. Davidem fuiſſe divinitus inſpiratum & adjutum. Eſt autem hic obſervandum, quòd excommunicatio lata in duellantes, eorumque fautores, & interdictum cui ſupponitur locus duelli, per Clementem VIII. reſervata ſunt Summo Pontifici.

QUÆSTIO XLII.

De Seditione.

ARTICULUS I.

ART. 1. docet, Seditionem, quæ eſt tumultuatio partium ejuſdem multitudinis volentium inter ſe pugnare, eſſe peccatum ſpeciale. Quia habet ſpeciale bonum cui opponitur, ſcilicet unitatem ſeu pacem politicam multitudinis: & per hoc differt à ſchiſmate, quod opponitur unitati ſpirituali: a bello, rixa, & diſcordia etiam differt; quia bellum propriè eſt contra extraneos, non ſeditio; rixa eſt unius ad unum vel paucorum ad paucos; ſeditio eſt plurium partium ejuſdem multitudinis; diſcordia eſt animorum; ſeditio verò eſt operum, quatenus eſt plurium ad corporalem pugnam ſe præparantium. *Quid ea ſit, & quomodo differat à rixa &c.*

ARTICULUS II.

ART. 2. probat, Seditionem eſſe ex ſuo genere peccatum mortale ex parte illorum, qui eam procurant, vel procurantes ſequuntur. Quia opponitur bono communi multitudinis, quod eſt magnum. Qui verò in ſeditione defendunt commune bonum Reip. contra perturbatores non ſunt dicendi ſeditioſi: ſicut nec illi, qui ſe defendunt contra invaſores dicuntur rixoſi. *Eſt pecc. mort.*

Opponitur autem ſeditio directè quidem paci; quemadmodum expreſſit B. Thomas init. hujus quæſ. dicens, *Deinde conſiderandum eſt de ſeditione quæ opponitur paci*. Quibus omninò conſentanea ſcripſerat in Præœm. quæſ. 37. & quæſ. 39. Unde ſequitur, quòd etiam directè opponitur Charitati, cùm pax ſit effectus Charitatis; ex conſequenti verò opponitur juſtitiæ, quatenus infert damnum Reip. & ejus civibus: *Manifeſtum eſt*, ait hoc art. in corp. *quod ſeditio opponitur juſtitiæ*.

In reſp. ad 3. nota, perturbari poſſe regimen ejus Tyranni, qui abſque legitimo titulo ſibi uſurpat Regnum, neque à Republica recipitur; modò id ordinatè fiat, & abſque multitudinis detrimento. Conferenda erunt quæ dicentur quæſ. 60. artic. 6. & quæſ. 64. artic. 3.

QUÆSTIO XLIII.

De Scandalo.

ARTICULUS I.

ART. 1. definit, Scandalum eſſe Dictum vel factum minus rectum præbens alteri occaſionem ruinæ. Quamvis enim ſcandalum vox Græca generaliter ſignificet offendiculum in via poſitum, ad quod impingens cadit aut ſeipſum lædit; unde Pſal. 139. *Juxta iter ſcandalum poſuerunt mihi*; tranſlatione tamen à re corporali ad ſpiritualem facta; paſſim à ſacris Scriptoribus uſurpatur pro ſpirituali offendiculo. Dicitur, *dictum aut factum*, non autem concupitum: quia actus interior ſive cogitatio non poteſt habere rationem ſcandali: cùm enim lateat in corde; nulli præbet occaſionem peccati. Poteſt quidem actu interno committere quiſpiam peccatum ſcandali, ejuſque culpam contrahere, ſi ita ſit animo comparatus, ut vellet alicui dare occaſionem peccandi; numquam tamen de facto ſcandalizabit, ac per conſequens nec erit ibi actualis ratio ſcandali, ſi deſit omne dictum & factum exterius. Sicut autem in definitione peccati ſub dicto & facto intelliguntur negationes oppoſitæ, eò quòd affirmatio & negatio reducantur ad idem genus; 1. 2. qu. 71. art. 6. ad 1. & quæſ. 76. art. 2. ad 1. ita in propoſito, Non dictum quando oportet loqui, Non factum quando oportet facere, poteſt eſſe ſcandalum, ſub jam explicata parte contentum. Dicitur *minus rectum*; non quòd ſuperetur ab aliquo in rectitudine: ſed quòd ha-

beat aliquem rectitudinis defectum, ut vel exiſtens per ſe malum, vel habens ſpeciem mali; ad ſignificandum quòd non tantùm actus per ſe & undequaque pravus, ſed etiam is, qui ex genere ſuo bonus eſt, poſſit habere rationem ſcandali, ſi ex defectu alicujus circumſtantiæ conjunctam habeat ſpiritualem ruinam proximi. Dicitur *præbens alteri occaſionem, non autem cauſam ruinæ*: partim quia nulla res exterior poteſt eſſe cauſa ſufficiens ſive efficax peccati, ſed ſola propria voluntas: partim ut contineatur iſtud ſcandalum, quod aliquis dat faciendo opus ex ſe bonum, ſed eo loco vel tempore quo deberet omittere. Sumitur autem hic occaſio, non ſimpliciter pro cauſa per accidens, ſed pro cauſa imperfecta & inſufficiente: quemadmodum B. Thom. hic ad 3. & in 4. d. 38. quæſ. art. 1. ad 4. explicat.

Circa reſp. ad 4. obſervandæ ſunt diviſiones ſcandali.

Diviſiones ſcandali.

1. Quòd aliud ſit activum, aliud paſſivum. Activum jam eſt definitum: paſſivum verò eſt ipſa ſpiritualis ruina proximi ex occaſione dicti vel facti alterius.

2. Activum aliud eſt per ſe, aliud per accidens. Per ſe eſt, quando aliquis expreſsè intendit ſuo dicto vel facto inducere alium ad peccandum: vel etiamſi hoc expreſsè non intendat; facit tamen aliquid, quod ex ſe & natura ſua eſt inductivum ad peccatum. Per accidens eſt, quando quis facit opus, ex cujus occaſione alius inducitur ad peccandum præter intentionem operantis, ac etiam præter conditionem operis. Et hoc ſi nullo modo ſit intentum, neque explicitè, neque implicitè; valde impropriè vocatur ſcandalum: propriè verò, ſi cenſeri poſſit interpretativè intentum ratione circumſtantiarum loci, temporis, aut perſonarum. Vide art. 4.

3. Scandalum paſſivum aliud eſt datum, aliud acceptum. Datum eſt, quod verè oritur ex alterius dicto vel facto; & vocari ſolet ſcandalum infirmorum ſeu puſillorum, de quo loquitur Chriſtus Matth. 18. *Quicumque ſcandalizaverit unum de puſillis iſtis* &c. Acceptum eſt ruina non verè orta ex alterius facto aut dicto, ſed ex propria malitia; & vocari ſolet Pharifaicum, de quo cùm rogaretur Chriſtus Matth. 15. *Scis quia Phariſæi audito hoc verbo ſcandalizati ſunt?* reſpondit, *Sinite illos, cæci ſunt*. Ita verò inter ſe comparantur activum & paſſivum ſcandalum, ut aliquando detur activum ſine paſſivo; puta cùm aliquis verbo vel facto conatur inducere alium ad peccandum, & ille non conſentit. Aliquando eſt paſſivum ſine activo; ut cùm aliquis ex alterius opere ſimpliciter bono, omnibuſque loci, temporis, & aliarum rerum circumſtantiis veſtito, ſumit occaſionem peccandi. Aliquando etiam ſimul ſunt ſcandalum activum in uno, & paſſivum in alio; ut cùm ad inductionem unius alius peccat.

Articulus II.

Omne ſcandalum eſt pecc.

ART. 2. probat, Omne ſcandalum propriè dictum eſſe peccatum. Paſſivum quidem, quia nullus ſcandalizatur, niſi in quantùm aliquo modo ruit vel impingit ſpiritualiter. Activum verò, quia opus, quod facit ſcandalizans, vel eſt ſecundùm ſe malum, vel ſaltem erat omittendum propter Charitatem ad conſulendum ſaluti proximi. Et quidem per ſe loquendo ſcandalum activum eſt majus peccatum quàm paſſivum quia in unoquoque genere cauſa eſt potior effectu: tamen aliquando paſſivum poteſt eſſe majus quàm activum; ut quando aliquis majoris ruinæ occaſionem ſumit, quàm ei detur.

In reſp. ad 1. Varias adfert iſtorum verborum Domini *Neceſſe eſt ut veniant ſcandala*, expoſitiones. Probabiliſſima verò eſt ut intelligatur neceſſitas ex hypotheſi, tum perverſitatis, tum infirmitatis hominum; ac per conſequens Dominus ita dixerit Matth. 18. *Neceſſe eſt ut veniant ſcandala*: &, *Impoſſibile eſt ut non veniant ſcandala*. Luc. 17. ſicut Medicus de illo qui diæta utitur indebita pronuntiare poſſet, Neceſſe eſt ipſum infirmari, ſi nimirum illa victus rationem non mutet.

Tacita ob.

Circa reſp. ad 2. adverte, hæc verba Chriſti ad Petrum Matth. 16. *Scandalum es mihi*, dupliciter exponi poſſe, Uno modo, ut Petrus excuſetur ab omni culpa, ſumaturque ſcandalum largè pro quolibet obſtaculo vel impedimento. Alio modo, ut ſcandalum ſumatur propriè, & Petrus intelligatur leviter peccaſſe peccato ſcandali, qui quantùm eſt de ſe; Chriſtum ſcandalizabat (quamvis Chriſtus eſſet inſcandalizabilis) ipſum retrahendo ab eo, de quo à Patre mandatum acceperat. Priorem ſeorſum hic indicat B. Thom. poſteriorem in Cat. aur. & in 4. d. 38. q. 2. art. 3. quæſt. 1. ad 1. Neque refert, quòd B. Hieron. ſcribat, Petrum pietatis affectu fuiſſe locutum. Nihil enim impedit, affectu pietatis & bona intentione quædam mala committi, quando aliquis zelum Dei habet, ſed non ſecundùm ſcientiam: unde ipſe Hieronymus ſatis videtur agnoviſſe aliquam hic culpam Petri, quando ejus factum primò errorem, deinde pravæ confeſſionis errorem nominat.

Articulus III.

An ſcandalum ſit pecc. ſpeciale.

ART. 3. docet, Scandalum paſſivum non poſſe eſſe peccatum ſpeciale. Quia ex alterius dicto vel facto contingit aliquem ruere in quodcumque genus peccati: illud autem peccatum, in quod labitur quis occaſione dicti vel facti alterius, eſt ſcandalum paſſivum. Neque hoc quòd eſt occaſionem peccandi ſumere ex alterius dictis aut factis ſpecialem peccati rationem conſtituit, cùm peccare ex proprio motu vel ex perſuaſione alterius non habeat ſpecialem deformitatem. Addit deinde, Scandalum activum quod eſt per ſe; quando ſcilicet aliquid eo animo agitur, ut proximus inducatur ad peccandum, eſſe peccatum ſpeciale ab aliis diſtinctum, Charitati ſive correptioni fraternæ oppoſitum. Quo caſu, non ſolùm oportet confiteri id quod tali animo dictum eſt aut factum: ſed etiam illam peccati ſpeciem, ad quam volebat alium inducere.

Quæſt.

Sed quæritur: An ſit ſpeciale peccatum ſcandali, quando abſque expreſſa intentione inducendi alium ad peccatum, aliquis verè ipſum ſcandalizat.

Pars negans putatur à quibuſdam eſſe expreſſa B. Thomæ ſententia, eò quòd hìc dicat, Scandalum per accidens, quando eſt præter intentionem agentis, ut cùm aliquis facto ſuo vel verbo inordinato non intendit alteri dare occaſionem ruinæ, ſed ſolùm ſuæ ſatisfacere voluntati, non eſſe ſpeciale peccatum. Quia quod eſt per accidens non conſtituit ſpeciem.

Confirm. 1. Accidentarium eſt actui, quod manifeſtè fiat vel occultè, quòd publicè vel privatim: unde ſcandalum non habet rationem ſpecialis peccati ex prædicta circumſtantia, ſed ex intentione finis; ait B. Thom. in reſp. ad 3.

2. Quando aliquis præter expreſſam intentionem ſibi ipſi eſt cauſa ruinæ ſpiritualis, non peccat ſpeciali peccato ſcandali; ergo neque tunc, quando per accidens eſt occaſio ruinæ alteri.

3. Ruina proximi non habet oppoſitionem cum aliqua ſpeciali virtute, niſi ſit expreſsè intenta; ergo neque eſt ſpeciale peccatum.

4. Si ſufficit voluntarium indirectum ad peccatum ſcandali; ſequitur, graviùs peccare eum, qui ſuaderet homicidium, quàm qui ipſemet occideret. Sequitur etiam, quòd qui ſollicitat mulierem ad fornicationem non ruinæ ſpiritualis ejus, ſed voluptatis ſuæ cauſa, committeret duo peccata; fornicationis nimirum, & ſcandali.

Pro reſp. ſit

Cnoclusio I.

SATIS convenit, Scandalum, quod datur per opus ex genere ſuo bonum aut indifferens, ſed habens ſpeciem mali, eſſe peccatum ſpeciale, licèt is qui ſic ſcandalizat ſolùm per accidens & indirectè velit ruinam proximi. Ita Cajetanus in Sum. Paludanus in 4. d. 38. quæſ. 6. art. 2. Navarrus cap. 6. num. 19. Valentia & alii. Quia tale ſcandalum eſt peccatum & non habet aliam rationem mali, niſi quia ſcandalizat.

Con-

Digitized by Google

Concluſio II.

VErius eſt, Omne ſcandalum activum, quod vel eſt vel probabiliter putatur eſſe vera cauſa ſive occaſio ruinæ proximi, eſſe peccatum ſpeciale, quamvis illa ruina non intendatur expreſsè. Ita Supplem. Gabrielis in 4. d. 38. q. 2. art. 2. Majos eadem d. q. 25. Antoninus p. 2. tit. 7. ca. 4. §. 4. Sylveſter verbo, *Scandalum* qu. 2. Navarr. c. 6. num. 19. Valentia, Lorcas, & Malderus hic.

Prob. 1. Quia in aliis peccatis ſufficit virtualis ſive interpretativa intentio ad propriam earum ſpeciem conſtituendam; ergo etiam in ſcandalo. Ant. patet. Qui enim famam alterius denigrat per verba diffamatoria, eſt verus detractor: qui ſagittam incautè faciens hominem occidit, eſt verus homicida: qui in loco ſacro fornicatur, eſt ſacrilegus, etiamſi primus nihil expreſsè cogitaverit de nocumento famæ, nec ſecundus de vita auferenda, nec tertius de loci ſacri injuria & irreverentia.

2. Qui per actum alloqui licitum ſed non ſuo loco & tempore factum ſcandalizat aliquem, committit ſpeciale peccatum ſcandali; ergo etiam qui facit actum abio utè malum eo loco & tempore, ut ſit ſufficiens inductivum ad ruinam: quia poſterior non eſt melioris conditionis quàm prior. Neque refert, quòd actus unius ſit abſolutè malus. Poteſt enim referri ad duplicem peccati ſpeciem ex diverſo capite.

3. Omnis circumſtantia operis importans ſpecialem repugnantiam ad rationem dat ſpeciem actui, 1. 2. q. 18. art. 10. ſed ejuſmodi circumſtantia eſt in propoſito; deformitas enim ejus conſiſtit in nocumento ſpirituali quod proximo infertur, quodque poterat ac debebat vitari: hoc autem eſt diverſæ rationis ab aliis deformitatibus, intemperantiæ, furti, fornicationis &c.

Denique. Si expreſſa vel directa intentio nocendi proximo eſſet neceſſaria ad rationem ſcandali, rariſſimè committeretur ſcandalum, cùm tamen Scriptura loquatur de illo tamquam valde frequenti: *Væ mundo à ſcandalis, neceſſe eſt enim ut veniant ſcandala*, Matth. 18. ex his conſequenter eſt dicendum, quòd is, qui coram aliis facit talem actum pravum qui ex natura operis natus eſt inducere proximum ad ruinam, non ſatisfaciat confitendo illum actum v. g. fornicationem, aut jejunii violationem: ſed confiteri etiam debet, quòd quantùm eſt ex natura rei alios ſcandalizaverit, exprimendo, an duos, an tres an plures. Nam & illi qui hujuſmodi ſcandalum putant non eſſe ſpeciale peccatum docent tamen, eſſe circumſtantiam neceſſariò confitendam; ut Banneſius hic, & art. ſeq.

Cæterùm, etſi B. Thomas iſto art. 3. videatur obſcurè locutus; ejus tamen ſententia cum noſtra concluſ. 2. omninò convenit. art. enim 1. ad 4. aſſerit *Scandalum eſſe per ſe* (ac per conſequens peccatum ſpeciale) non ſolùm *quando aliquis ſuo malo verbo vel facto intendit alium ad peccatum inducere*: ſed etiam quando *etiamſi ipſe hoc non intendat*: (nimirum expreſsè) *ipſum tamen dictum aut factum tale eſt, quod de ſui ratione habet quod ſit inductivum ad peccandum; puta cùm aliquis publicè facit peccatum, vel quod habet ſimilitudinem peccati*: quia ſcilicet, etſi tunc non expreſsè intendat ruinam alterius; intendit tamen implicitè ſeu interpretativè. Voluntas enim interpretativa dicitur, cùm advertens vel advertere debens ruinam proximi ex ſuo actu ſecuturam vel natam ſequi, non vult eum actum omittere ſicut poſſet ac deberet. Quod ergo hic dicit, Scandalum per accidens non eſſe peccatum ſpeciale; intelligendum eſt de eo, quod eſt prorſus per accidens, id eſt quod nec directè nec indirectè eſt volitum, ſed omninò præter intentionem agentis, non ſolùm expreſſam, ſed etiam interpretativam. Illud enim quod eſt volitum ſaltem indirectè vel interpretativè non eſt omninò per accidens, ſed eſt per ſe ex parte operis; quamvis ſit aliquo modo per accidens ex parte operantis, quatenus eſt præter directam ſeu expreſſam ejus intentionem. Quare cùm hic addit, tunc eſſe ſcandalum per ſe & ſpeciale. *Quando aliquis ſuo inordinato dicto vel facto intendit alium trahere ad peccandum*; intellige non ſolùm de intentione formali & expreſſa, ſed etiam de virtuali & interpretativa: qualis reperitur in eo, qui cùm poſſet ac deberet abſtinere, non tamen abſtinet ab opere, quod ex natura ſua natum eſt inducere proximum ad ruinam. Confirm. Subjungit enim B. Thomas, quòd *Sicut furtum eſt ſpeciale peccatum aut homicidium propter ſpeciale nocumentum proximi quod intenditur; ita etiam ſcandalum eſt ſpeciale peccatum propter hoc, quod intenditur ſpeciale nocumentum proximi*: atqui certum eſt, non requiri formalem & expreſſam intentionem nocumenti corporalis, ut vel furtum vel homicidium ſint peccata ſpecialia, modò illud nocumentum ſit virtualiter ſeu interpretativè intentum; ergo neque requiritur expreſſa & formalis intentio nocumenti ſpiritualis, ut ſcandalum ſit ſpeciale peccatum, modò adſit virtualis ſeu interpretativa.

Si Dicas: Id quod eſt per accidens non conſtituere ſpeciem. Reſp. patet ex dictis; ſcilicet hoc eſſe intelligendum de eo, quod eſt omninò per accidens ſic, ut nullo modo ſit volitum aut intentum. Ob. Reſp.

Ad 1. Confirm. Reſp. Actui quidem ſecundùm genus naturæ conſiderato accidentarium eſſe, quòd publicè fiat vel occultè: ſi tamen conſideretur in genere moris; non ſemper eſt illi per accidens, quòd tunc quando fit coram aliis aptum ſit eos trahere in peccatum. Quod additur, Scandalum non habere rationem ſpecialis peccati ex prædicta circumſtantia; verum eſt, ſi illa circumſtantia ſola conſideretur, ita ut abſit omnis intentio ruinæ proximi tam virtualis quàm expreſſa: velut ſi quis noverit, eos coram quibus malum agit eſſe tales, ut nullo modo ſint ruituri. Si autem circumſtantia illa ſic ponatur, ut ejus ratione propter conditionem operis vel perſonarum præſentium cenſeri poſſit ruina proximi intenta ſaltem virtualiter; tunc propter talem intentionem finis ſacit eſſe peccatum ſpeciale.

Ad 2. Reſp. Neg. C. Eſt enim magna diverſitas: nam ruina propria eſt generalis conditio omnium peccatorum; non autem ruina proximi. Commune eſt enim omni peccato, quòd peccanti noceat, ſed quòd noceat alteri non eſt commune: unde ſi contingat alteri nocere, quando peccans id vitare potuerat ac debuerat; erit ſpecialis malitia neque tunc eſt occaſio ruinæ alterius omnino per accidens.

Ad 3. Neg. Ant. Scandalum enim vel ruina ex illo conſequens, ſive ſit expreſsè ſive ſolùm implicitè volita, opponitur Charitati, ſecundùm quod ex Charitate obligamur aliis benefacere, & ad illorum ſi peccaverint emendationem conari per fraternam correptionem, quemadmodum indicat B. Th. tum hoc art. in fine corp. tum in Procem. hujus q. Neque refert, quòd ex Charitate & beneficentia volumus alicui bonum ex complacentia illius; unde ſequi videtur, quòd non eſt peccatum omiſſionis contra hanc virtutem, niſi quis intendat ruinam proximi ex ejus diſplicentia. Illud enim non ſequitur: partim quia non tam multa requiruntur ad actum malum virtuti oppoſitum quàm ad actum ipſius virtutis; cum bonum ſit integra cauſa, malum autem oriatur ex ſingulis defectibus; partim quia non eſt etiam neceſſarium, quòd Charitatis actum faciens ſemper intendat explicitè bonum ejus cui benefacit. Tacita ob.

Ad 4. Reſp. Quòd ſi perſuaſio ſit efficax, ita ut qui ſuadet cenſeri poſſit cauſa ruinæ ejus qui homicidium committit; revera plus peccat ſuadens occidere, quàm ſi ipſemet occideret. Ia Lorcas. Si enim occideret ipſe; ſolùm eſſet homicida: nunc autem eſt cauſa homicidii quòd committitur, ac inſuper cauſa eſt, quòd ille cui ſuaſit ſit reus homicidii. Et ſimiliter qui ſollicitavit mulierem ad fornicandum, aliàs non fornicaturam, duo peccata committit, teneturque in Confeſſione aperire, non ſolùm quòd ſit fornicatus, ſed etiam quòd mulierem ad hoc induxerit, etiamſi non ruinæ illius, ſed ſuæ voluptatis cauſa induxerit. Ita Valentia.

Articulus IV.

ART. 4. declarat. Scandalum tam activum quàm paſſivum poſſe eſſe peccatum mortale aut veniale, ſecundùm quantitatem aut levitatem materiæ, attenta etiam actus perfectione vel imperfectione. Quòd autem ſcandalum activum ſit genere ſuo mortale, Scripturis facilè poteſt doceri. *Væ homini per quem ſcandalum venit*; Matth.18. *Si propter cibum frater tuus contriſtatur; jam non ſecundùm Charitatem ambulas: noli cibo tuo illum perdere, pro quo Chriſtus mortuus eſt*; ad Rom.14. Et *Sic peccantes in fratres & percutientes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis*; 1. ad Cor.8.

Cùm in fin. corp. dicit, Scandalum eſſe peccatum mortale, *Si* quis *intendat inducere proximum ad peccandum venialiter per Actum peccati mortalis*; ex 4. Sent. d.38. q. 2. art.2. quæſt. 3. addendum eſt. Quòd qui intendit ducere in aliquod peccatum veniale; peccat venialiter, quantùm attinet ad rationem ſcandali: ſi autem intendat ducere in peccatum veniale per actum mortalis peccati; peccat quidem mortaliter, ſed hoc accidit ſcandalo.

QUÆRITUR I.

An ſemper ſit peccatum ſcandali facere coram aliis id, quod habet ſpeciem mali.

SPECIEM ſive ſimilitudinem mali habere dicitur, quod cùm non ſit ex ſe malum, ideo tamen mali, hoc eſt peccati, ſpeciem præfefert, quia ſolitum eſt malè fieri: eoque habet offendiculum, quòd facilè præſumatur ſic fieri, etiam quando fit benè.

Reſp. eſt neg. Ad quæſtionem verò negativè Reſp. eſt, Facere enim coram aliis id quod habet ſpeciem mali, tunc ſolùm eſt peccatum ſcandali, quando ad hoc faciendum non ſubeſt cauſa legitima præſentibus quoad fieri poteſt manifeſtata: quando autem ſubeſt cauſa legitima, ut neceſſitas, vel magna utilitas, & providetur, ſi fieri poteſt, quòd qui operis conſcii ſunt noverint, illud & recta intentione & ex cauſa rationabili fieri; nullum eſt peccatum, ſi ab eo non abſtineatur: quia illud faciens utitur ſuo jure, & habet cauſam ſufficientem; quòd autem aliquis ex eo ſcandalizetur; non provenit ex opere vel operante, ſed potiùs ex malitia ſcandalizati. Sic Naaman domino ſuo idolum adoranti permiſſus eſt 4. Reg. 5. obſequium præſtare, & in templo idoli ſe flectere, quod ſecundùm ſe quamdam habebat mali ſpeciem. Cùm enim palam profiteretur unius veri Dei cultum; ſatis notum erat, quòd non flecteret ſe pro cultu idoli, ſed pro obſequio Regis ad eum fulciendum. Sic Judith ornavit ſe, & ornata Holofernem adiit; non animo ipſum alliciendi ad amorem illicitum: (nam *Dominus ei contulit ſplendorem, quoniam omnis iſta compoſitio, non ex libidine, ſed ex virtute pendebat*; Jud. 10.) ſed ad honeſtam familiaritatem; non ignorans quidem quòd Holofernes eſſet capiendus laqueo ſuorum oculorum: ſed ſciens, ſe illud ejus peccatum poſſe negligere & permittere propter majus bonum. Sic & David panes propoſitionis comedit 1. Reg.21. & Machabæi pugnaverunt die Sabbathi 1. Machab.2. & Apoſtoli avulſerunt ſpicas in Sabbatho, Matth.12.

Illis, quæ hic de Naaman dico, conſentanea ſcripſi ſup. q.2. art.2. ad 2. & poſtea in Comment. ad 1.2. q.100. art.8. ubi B. Thomas docet, Præcepta decalogi eſſe indiſpenſabilia; quem communiter ſequuntur alii Doctores. Poſtea verò in manus meas venit Theologia Moralis Caramuelis, in cujus lib.2. diſp.9. meam, imò non tam meam quàm communem explicationem ſic reprehendit ut aſſerat, Deum de facto jam ſæpe diſpenſaſſe in omnibus præceptis Decalogi, & in primo quidem, permittendo quòd Naaman in poſterum poſſet tuta conſcientia adorare idolum Remnon: Ex quo fit conſequens, Idololatriam non ſic eſſe per ſe malam, quin poſſit aliquo caſu eſſe bona & licita. Quæ doctrina prorſus nova eſt & à veterum ut à Neotericorum ſenſu aliena; ideoque non recipienda: quis enim Orthodoxus unquam docuit, aliquo caſu licere veram & propriè dictam latriam (cultum utique ſupremum & ſoli Deo proprium) exhibere Idolo, de quo Apoſt. 1. ad Cor. 8. ſcribit: *Scimus quia nihil eſt Idolum in Mundo*? Quo modo fieri poteſt licitè tutaque conſcientia, quòd cognoſcatur & adoretur ut Deus, qui nec Deus eſt, nec divinitatis quicquam habet. Quo modo veraciter dixit Deus, Iſa.42. *Gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam ſculptilibus*, ſi fecit honorem divinum licitè alteri deferri, & quidem ſculptili. Quo modo præcepta primæ tabulæ Decalogi ita ſunt immutabilia etiam juxta S. Bern. ut & ipſi Deo ſint penitus immutabilia? Satius eſt in communi Veterum Recentiorumque ſententia perſeverare, negareque; tum Deum diſpenſaſſe ut liceret idolum colere; tum Naaman ejuſmodi diſpenſatione fretum coluiſſe Idolum Remnon: & inhærere expoſitioni, quam alios ſecutus dedi; Naaman ſcilicet non aliud ab Eliſeo petiiſſe & obtinuiſſe, quàm ut ſolitum ſuum obſequium Regi præſtare poſſet in templo Remnon, atque adeo quando Rex illi innixus Idolum adoraret, ſe incurvare, non Idolum venerandi, ſed humani obſequi exhibendi cauſa. Ut autem Naaman eximeretur à peccato ſcandali; non dixi, quemadmodum tamen ſcribit Caramuel, conſtitiſſe omnibus templum frequentantibus Naamanum eſſe cultorem veri Dei: ſed quòd conſtabat, quòdque profitebatur, ſe eſſe unius Dei cultorem. Ex quo rationabiliter exiſtimare poterant, vel etiam debebant qui præſentes erant, ipſum non Idolo reverentiam, ſed ſolitum ſuo domino ſervitium præſtare velle.

His non obſtat B. Thomas art. 2. dicens *Si opus habet ſpeciem peccati; dimittendum eſt ſemper propter proximi Charitatem*. Loquitur enim de illo opere ſecundùm ſe conſiderato, & ſecluſa neceſſitate vel cauſa urgente; volens docere, quòd nunquam liceat ejuſmodi opus pro mero libitu facere, quando ſubeſt aliquorum periculum, quia hoc eſſet contemnere ſalutem proximi, ſi pro ea conſervanda non prætermitteret facere quod ſibi libuerit; quemadmodum hic loquitur in corp. Quòd autem ob neceſſitatem liceat ea opera facere, quæ ſpeciem mali habent, ſed aliqua juſta neceſſitas poſtulat ea fieri; ſatis indicat q.122. art. 4. ad 3. ubi tradit, Ea corporalia opera eſſe licita die ſabbathi, quæ pertinent ad conſervandam ſalutem corporis ſui vel alterius, & quæ ordinantur ad vitanda damna: eorumque exempla producit de Machabæis ſabbatho pugnantibus; de Apoſtolis ſpicas colligentibus; & de levanda ove quæ ceciderit.

QUÆRITUR II.

Utrùm petere ab aliquo id, quod non eſt facturus abſque peccato, ſemper ſit peccatum ſcandali.

RESP. Negativa eſt communis. Quia tamen opus eſt diſtinctione. Sit

Concluſio I.

SI quod petitur poſſit abſque peccato præſtari; quandoque nullum eſt peccatum illud petere, quamvis ſciatur alter non ſine peccato facturus. Licet enim petere mutuum ab uſurariis, q.78. art.4. Licet etiam exigere juramentum ab eo, quem noſti per falſos deos juraturum q.98. art.4. ad 4. Licet inſuper petere Sacramenta à malis miniſtris 3. p. q. 64. art. 6. ad 2. Ratio eſt. Quia dum is qui petit habet cauſam rationabilem ad petendum; petit quod juſtum ac rationabile eſt, quodque alter poteſt rectè præſtare ſi velit, & petendo utitur jure ſuo: cùm juris uſu non teneatur ſe privare propter prævifam alterius malitiam; ſed ea malitia poteſt benè uti, quando alter eſt paratus dare, & petendi cauſa rationabilis eſt ad petendum. Si autem non ſit paratus; videndum eſt, an ſpeciali jure teneatur ad hoc tibi præſtandum, an non. Si tenetur; potes ab eo etiam non parato petere, quamvis neque ſit neceſſitas, neque cauſa admodum urgens, modò ſit rationabilis. Si non tenetur; non potes, niſi vel ſit neceſſitas, vel tanta utili-

utilitas, ut non tenearis ea carere ad avertendum peccatum alterius. Si deſit cauſa legitima; nè quidem ab eo qui paratus eſt licet petere: quia Charitas dictat, non eſſe alteri dandum novi peccati occaſionem, quantùm commodè poſſumus ſine noſtro damno.

CONCLUSIO II.

QUAMVIS maleficium poſſit aliquando tolli ſine maleficio: ſi tamen noveris, quòd Maleficus non ſit illud ablaturus niſi per maleficium; non potes ab eo etiam parato petere ut tollat. Ita Sylveſter, verba *Maleficium*, q.8. Quia talis petitio pertinet ad amicitiam cum Dæmone: naturale eſt enim amare benefactorem, & benefactor in caſu illo eſt Diabolus, à quo virtute pacti quod cum illo habet Magus, venit beneficium quod expectatur.

Ob. Dices: Licèt juramentum petere à juraturo per Idolum: ergo & à malefico petere quod facturus eſt per Diabolum.

Reſp. Reſp. Neg. C. Quia omnis ſocietas cum Diabolo eſt jure naturali illicita: cùm ſit contra fidelitatem & reverentiam quam debemus Deo, cujus irreconciliabilis inimicus eſt Diabolus; non ſimiliter omnis ſocietas cum homine quantumvis Infideli.

CONCLUSIO III.

SI opus quod petitur non poſſit præſtari abſque peccato; ſemper eſt peccatum ſcandali illud petere, ſuadere, vel conſulere abſolutè. Quia hoc eſt directè inducere alterum ad peccandum. Neque refert, quòd ſit paratus. Quia non veniret ad executionem, niſi tu ejus cauſam ſive occaſionem præberes: unde B. Thom. q.78. art.4. expreſsè docet, Nullo modo licere inducere aliquem ad jurandum per falſos Deos, vel ad dandum mutuum ſub uſuris; quamvis ex cauſa liceat tale juramentum, & ejuſmodi mutuum recipere. Dixi, *abſolutè*, quia comparativè interdum licet aliquod minus peccatum proponere & conſulere. Si quis enim omnino decreverit facere magnum peccatum; licet ei ſuadere minus: quia tali conſilium non fertur abſolutè in malum, ſed in bonum; ſcilicet in evitationem majoris mali: & non ſimpliciter in electionem mali quod minus eſt; ſed in electionem ejus potiùs, quàm is cui conſulit eligat majus: unde conſulens non dicet ei abſolutè, Fac malum, neque Fac iſtud malum; ſed conditionaliter Si omnino decreviſti malum facere, potiùs elige minùs: quaſi diceret, Sufficiat tibi facere minus, & abſtine à majori. Ita Sylveſter verbo *Uſura* 7.q.1. Angelus verbo *Uſura* 2.q.2. Dominicus Soto lib.6.de Juſt.& Jur.q.1.art.5. Cajetanus verbo *Tyrannus*, & to.1. Opuſc. reſp.13.dub.3. Imò B. Auguſtinus lib.2. de Adult. conjug.c.15. relatus 13.q.2. c. *Si quod verius*, cùm aſſeruit, Nec licere viro uxorem adulteram occidere, nec illa vivente alteram ducere, ſed ab utroque eſſe abſtinendum; ſubdit: *Si facturus eſt quod non licet; jam faciat adulterium, & non faciat homicidium*; ergo conſulit minus malum ad evitandum majus. Poſſet etiam hìc quæri, An liceat res aliquas locare vel vendere iis qui creduntur illis eſſe abuſuri. Sed hoc ad q.77.art.4. magis pertinet.

ARTICULUS V. & VI.

ART.5. & 6. probat, Scandalum non reperiri in viris perfectis, id eſt illis, qui perfectè inhærent Deo per amorem. Non paſſivum. Cùm enim firmiter inhæreant Deo; non moventur aliorum dictis aut factis, ad malum: unde Dominus Matth. 18. ſignificavit, eſſe puſillos qui ſcandalum patiuntur, *Qui ſcandalizaverit unum de puſillis iſtis*. Ubi Hieronymus: *Nota, quòd qui ſcandalizatur parvulus eſt: majores enim ſcandala non recipiunt*. De quibus proinde majoribus accipiendum eſt illud Pſalm. 118. *Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum*, id eſt non ruunt humanarum rerum occaſione. Non eſt etiam in illis ſcandalum activum. Quia licèt aliqua infirmitatis humanæ peccata committant; ea tamen vel ſunt occulta, vel ſaltem levia, ex quibus non poteſt ab aliquo rationabiliter ſumi occaſio peccandi. Obſervant autem Bannes, Valentia, Lorcas, & alii, hanc B. Thomæ doctrinam eſſe intelligendam regulariter & pro majori parte. Cùm enim quantumcumque perfecti non ſint in gratia confirmati; poſſunt à gratia excidere, & ſcandalo eſſe puſillis: quamdiu aut perfecti ſunt; ordinariè quidem neque ſumunt occaſionem peccandi ex aliis, neque etiam dant ipſis: interdum tamen aliter accidit; ſive cùm ex facto alterius ſuboritur eis motus concupiſcentiæ, triſtitiæ, aut alicujus hujuſmodi; ſive cùm ex levi indiſcretione faciunt coram aliis id, quod eſt eis ruinæ occaſio. Talia enim venialia ſcandala quandoque eſſe in perfectis, expreſsè habet B. Thom. in 4. d.28.q.2. art.3. De paſſivo quidem quæſt. 1. ubi ſcribit *Quòd ſcandalum paſſivum patitur aliquis dupliciter. Uno modo ex propria electione, ſicut cùm quis videns aliquem peccantem eligit ſequi eum ad peccandum; & ſic non eſt perfectorum ſcandalum paſſivum, quia ipſi ſequuntur principaliter Chriſti exemplum, & præcepta Dei, & rationi bonum: unde nullius exemplum contra prædicta ſequuntur*, (ex propoſito ſcilicet ſive ex propria electione) *Alio modo præter electionem: ſicut cùm ex facto alterius alicui ſuboritur aliquis concupiſcentiæ motus, vel etiam triſtitia, aut alicujus hujuſmodi; & ſic ſcandalum paſſivum poteſt eſſe quorumlibet perfectorum ſecundum ſtatum viæ: ſed quia principale moris electio eſt, ut Philoſophus dicit in 8. Ethic. communiter dicitur, quòd ſcandalum paſſivum non eſt perfectorum*. De activo autem ſcandalo quæſt. 2. ſic habet: *Scandalum activum quandoque eſt veniale, quandoque mortale peccatum: ſecundùm ergo quod eſt mortale peccatum; nullo modo perfectis competit, ſicut nec peccare mortaliter*: (quamdiu nimirum manent perfecti & juſti) *ſed ſecundùm quod eſt veniale peccatum; convenit quandoque etiam perfectis ſicut & peccatum veniale, in quantùm in eis aliquid infirmitatis remanet*.

De verbis Domini hìc ad 1. cit. ſcribit dicta quæſt. 1. Chriſtum ea dixiſſe; non quia ex facto Petri ſcandalizatus eſſet: *Sed quia Petrus, quantùm in ſe fuit, aliquo modo ei ſcandalum dabat*. Vide quæ diximus art.2. ad 2.

De alio Petri facto, cujus hìc art.6. ad 2. meminit, & quæſt.33. art. 4. ad 2. disertè ibidem quæſt.2. ad 2. tradit, quòd *Secundùm Auguſtinum Petrus fuit in rei veritate reprehenſibilis; non quia perversè operatus eſſet: ſed quia indiſcretè; & ideo*, inquit, *ſecundùm hoc non eſt inconveniens, quòd venialiter peccaverit ſcandalizando*.

ARTICULUS VII.

Utrùm bona ſpiritualia ſint propter ſcandalum dimittenda.

PRo reſponſione, ſit

CONCLUSIO I.

BONA ad ſalutem neceſſaria non ſunt omittenda propter quodcumque ſcandalum; ejuſmodi bona ſunt actiones vel omiſſiones ſub mortali peccato debitæ.

Prob. 1. Quia numquam licet mortaliter peccare; ergo neque ad impediendum alterius peccatum: quod enim numquam licet, ob nullum finem licet. Confirm. Unuſquiſque tenetur ſalutem ſuam ſpiritualem magis diligere quàm alienam; ergo numquam poteſt peccare pro ſalute alterius.

Prob. 2. Quia *Non ſunt facienda mala ut eveniant bona*; ad Rom. 3. *Quid enim prodeſt homini ſi univerſum Mundum lucretur, Anima verò ſua detrimentum patiatur*: Matth. 16. Et quamvis per peccatum veniale non amittatur gratia, quæ eſt Animæ vita: quia tamen peccatum eſt; vergit in detrimentum ſalutis, & numquam eſt committendum etiam propter vitandum ſcandalum, ut hìc ad 5. dicitur. Et conformiter in 4. d.38.q.2. art. . quæſt. 1. *Cùm homo ex ordine Charitatis ſe plus quàm proximum in ſpiritualibus bonis diligere teneatur; nullo modo aliquis peccare debet, ut peccatum alterius vitet*. Ac rurſum quæſt.2. *Dicendum, quod homo aliquod peccatum veniale committere ne alius peccet mortaliter non tenetur, nec benefacit*

com-

Digitized by Google

committendo. Et poſtea: *Nullus debet Deum offendere parum, ne alius offendat multum, &c.* At proinde generalis regula eſt, nullum omninò peccatum eſſe faciendum ut ſcandalum vitetur. Hinc Gregor. hom. 7. in Ezech. *Si de veritate ſcandalum, ſumitur; utilius permittitur naſci ſcandalum, quam veritas relinquatur:* ſic nimirum, ut vel prætermiſſa veritate doceatur falſitas, vel tunc omninò omittatur actus docendi veritatem, quando eſt de neceſſitate ſalutis; ſive propter injunctum officium; ſive propter neceſſitatem ignorantium: quemadmodum interpretatur B. Thomas in reſp. ad 2. collata cum reſp. ad 4. Quamvis enim actus docendi poſſit imò etiam debeat interdum omitti ſecundùm congruentiam temporis & perſonarum; aliquando tamen & quibuſdam non licet eum prætermittere: numquam verò ſic prætermitti poteſt, ut doceatur falſitas. Reperitur hæc eadem ſententia apud Bernardum epiſt.8. & apud Bedam relatum tit. De Reg. Jur. c. *Qui ſcandalizaverit*.

Ex his ſequitur, numquam licere facere contra ullum negativum præceptum juris naturalis, ſive mentiendo, ſive innocentem occidendo ſive aliter, ad vitandum ſcandalum. Dico, *negativum*, quia quod præcepto affirmativo ſive divino, ſive humano, ſive naturali, ſive poſitivo jubetur, interdum eſt omittendum propter ſcandalum. Cùm enim præcepta affirmativa non obligent ad ſemper ob aliquam circumſtantiam fit, quòd non obligent ad ſui obſervationem iſto vel illo tempore; ut patet in correptione fraterna, quæ tunc eſt omittenda, quando corripiendus putatur inde futurus deterior: & ſimiliter eleemoſyna corporalis aut differenda, aut etiam omittenda eſt erga certam aliquam perſonam, quæ non laborat gravi neceſſitate; ſi alioquin ſecuturum eſſet grave ſcandalum puſillorum. Dixi, *præceptum juris naturalis*: quamvis enim contra præcepta negativa juris divini poſitivi, quæ prohibent rem intrinſecè malam, non liceat agere, ut deſperando de cœleſti beatitudine, docendo falſitatem veritati ſupernaturali oppoſitam, Sacramenta ſacrilegè tractando, aut quippiam aliud per ſe malum faciendo; contra illa tamen, quæ non prohibent aliquid per ſe malum, (hujuſmodi erant olim, *Nullus egrediatur de loco ſuo die ſeptima*: Exod. 16. *Non facies omne opus in eo*, Exod. 20.) liceret agere ad ſcandalum vitandum: quia pro tunc ceſſaret obligatio. Multò autem magis licet agere contra præcepta juris humani negativa, quando propter circumſtantiam aliquam deſinunt pro hic & nunc obligare.

Conclusio II.

Bona ſpiritualia, quæ non ſunt ad ſalutem neceſſaria, quando ſine peccato poſſunt omitti, occultanda vel etiam omittenda ſunt ad vitandum ſcandalum puſillorum, donec reddatur ſufficiens ratio facti, & tollatur occaſio talis ſcandali.

Prob. 1. ex verbis B. Gregorii hom. 7. in Ezech. *In quantum ſine peccato poſſumus, vitare proximorum ſcandalum debemus.*

Prob. 2. Chriſtus Matth. 17. ad vitandum ſcandalum ſolvit tributum, quod non tenebatur ſolvere; ergo ſimiliter nos pro vitando infirmorum ſcandalo debemus ea facere vel omittere, quæ abſque peccato commodè poſſunt alioquin à nobis omitti vel fieri: quo modo verba Greg. eſſe intelligenda exiſtimamus.

3. Unuſquiſque tenetur proximo in ſpirituali neceſſitate conſtituto ſubvenire, quando commodè poteſt; qui verò ex infirmitate vel ignorantia ruiturus eſt ad tuum factum, eſt in neceſſitate ſpirituali: cùm ergo poſſis illi commodè ſubvenire per omiſſionem ejus, donec melius informetur; debes ad tempus omittere. Eodem pertinet illa vulgaris ſententia, quæ citari ſolet ſub nomine Hieronymi, *Dimittendum eſt propter ſcandalum omne, quod poteſt prætermitti, ſalva triplici veritate, ſcilicet vitæ, juſtitiæ, & doctrinæ*. Repetitur autem in Lyrano ad c. 15. Matth. ſub his terminis: *Veritas vitæ, juſtitiæ, & doctrina non eſt dimittenda propter ſcandalum aliorum*. Veritas vitæ conſiſtit in bonis actionibus, ſive ſint præcepti ſive conſilii, quæ directè ſpectant operantem: eſt enim humanarum actionum cum lege divina conformitas, qua quis rectè vivit in ſeipſo. Veritas juſtitiæ conſiſtit in illis, quæ ſunt in ordine ad alterum, neque enim aliud eſt quàm actionum noſtrarum, quæ ad alterum habent ordinem, rectitudo. Veritas doctrinæ in his conſiſtit, quæ pertinent ad intellectum: eſt enim manifeſtatio eorum quæ Fidem, mores ſalutares, aut veram ſcientiam ſpectant. Vide q. 109. art. 3.

Quid veritatem dimittere.

Non cenſetur autem dimittere veritatem quicumque prætermittit aliquod opus vel bonum, vel juſtum, vel doctrinale, quando ad illud non tenetur: quia illo remoto; veritas adhuc remanere poteſt, quamvis non ſemper veritatis perfectio. Sed tunc dicitur aliquis veritatem dimittere, quando dimittit vel facit aliquid, quo omiſſo vel facto, veritas non manet; quod ſine peccato eſſe non poteſt; & ideo nullo modo veritas eſt propter ſcandalum dimittenda. Vide B. Tho. in 4. diſt. 38. q. 2. art. 4. q. 1. Diximus in Concl. *donec reddatur ratio &c.* Quia ad vitandum ſcandalum bona ſpiritualia, quæ ſunt in conſilio, non ſunt ſimpliciter prætermittenda: ſed ſolùm ad tempus vel occultanda, vel differenda, ſi interea non imminet periculum; ut hìc in corp. & ad 4. dicitur, & dicta diſt. 38. quæſt. 2. quia homo plus ſibi quàm proximo in ſpiritualibus providere debet. Si autem poſt redditam rationem adhuc ſcandalum duret; *jam videtur ex malitia eſſe*; ait hìc B. Thom. Meritò dicit, *videtur*, quia non ſemper eſt ita. Poteſt enim ſcandalum puſillorum durare etiam poſt rationem facti redditam; vel quia rationem non capiunt ob hebetudinem mentis; vel ob aliam rationem eis magis apparentem; vel ob priſtinam conſuetudinem. Quo caſu monet Cajetanus, adhuc eſſe abſtinendum à ſpiritalibus non neceſſariis, donec ejuſmodi pleniùs informentur; ſi nimirùm poſſint abſque notabili noſtra jactura omitti. Unde B. Tho. dicta quæſt. 1. monet, attendendum eſſe ad quantitatem ſcandali & boni, quod contingit ex conſilio ſervato: *Et ſecundùm hoc*, inquit, *aliquando conſilia ſunt prætermittenda propter ſcandalum puſillorum, vel ſcandalum contemnendum propter conſilia.*

Conclusio III.

Bona ſpiritualia, quæ ſunt in conſilio, non ſunt omittenda vel differenda propter ſcandalum Phariſaicum, hoc eſt ex malitia ortum, quando ſubeſt cauſa non differendi ulterius. 1. Quia alioquin daretur iniquis locus impediendi opera perfectionis, cùm vellent: unde Dominus dixit de Phariſæis, qui ex malitia ſcandalizabantur, *Sinite illos, cæci ſunt, duces cæcorum*. Matth. 15. 2. Quia tales, cùm ex malitia peccent, non ſunt in neceſſitate, à qua non poſſint ſeipſos ſine ope alterius facilè liberare. 3. Quia non eſt ſpes, quòd dilatione cavebitur ſcandalum. Dixi, *quando ſubeſt cauſa*: quia Charitas dictat, ne abſque omni cauſa offeramus proximo etiam ex malitia peccaturo occaſionem peccati.

Ex his ſequitur 1. Punitionem peccatorum eſſe omittendam, quando ex ea ſequerentur plura & majora peccata; veluti ſchiſma.

Sequitur 2. Quòd filius aliquando teneatur ad breve tempus differre ſtatum Eccleſiaſticum, vel ingreſſum Religionis, ſi inde parentes graviter turbarentur, & peccarent jurando, malum imprecando; non tamen ad longum tempus: quia ſi pergant ideo ſcandalizari; ſcandalum eorum deſinet in Phariſaicum.

Sequitur 3. Probabile eſſe, quod aliqui tradunt, mulierem poſſe excuſari ab audienda Miſſa die Feſto, ſi alioquin verè ſecuturum eſt ſcandalum puſillorum. Quia tunc præceptum naturale de vitando ſcandalo præponderat: quamvis non liceat ob eam cauſam diu abſtinere à Sacro, cùm interea puſilli poſſint inſtrui. Vide Valentiam hic & Toletum lib. 6. c. 9. Hunc tamen caſum etiam ſemel aut bis abſentandi ſe à Miſſa non facilè admitteremus; quia vix fieri poteſt, quòd aliquis verè per infirmitatem labatur ex eo, quòd mulier ad Miſſam proficiſcatur, ſi abſit omnis malitia.

Sequi-

Sequitur 4. Quòd ſi ornatus mulieris ſit moderatus & ſuo ſtatui conveniens; non teneatur eum dimittere, niſi fortè ad breve tempus, & quando valde probabile eſt ſi ſe cum tali ornatu oſtenderet, alterum lapſurum. Eſſet enim alioqui grave onus, ſi propter incerta ſcandala, vel alicujus malitiam deberet diu abſtinere ab ornatu licito & ſuo ſtatui conveniente. Si autem ornatus ſit vanus aut ſuperfluus; non tenetur quidem ſub mortali abſtinere, quando non conſtat, neque probabile eſt, aliquos inde mortaliter peccaturos; quomodo quidam interpretantur Navarrum cap. 23. num. 10. Quando autem probabile eſſet, aliquem inde ſumpturum occaſionem peccandi mortaliter; videretur mortale non abſtinere; poſt Sylveſtrum verbo *Ornatus*, q. 3. Quia nullum habet jus ad talem exceſſum, neque debet onus cenſeri, ſi non poteſt eo uti, cùm ponatus eſſe vanus ac ſuperfluus.

Articulus VIII.

ART. 8. docet, Ea bona temporalia, quorum non ſumus domini, ſed curatores, vel adminiſtratores non eſſe dimittenda propter ſcandalum: ea verò, quorum domini ſumus, aut negligenda eſſe; vel tribuendò, ſi penes nos habemus; vel non repetendo, ſi ſint apud alios, ad vitandum ſcandalum puſillorum: aut aliter ſedandum eſſe ſcandalum: veluti per admonitionem & inſtructionem: *Et hoc quandoque magis prodeſſet*, ait idem in 4. d. 38. q. 2. art. 4. qu. 3. ne alioquin is qui injuſtè detinet in ſuo errore foveatur. Si poſt inſtructionem adhuc ſcandalizetur; ordinariè tunc per obſtinationem malitioſus efficitur: quamvis fieri poſſit, quòd adhuc ex infirmitate erret, debeatque tunc aliqualis bonorum temporalium jactura ſuſtineri, ſi aliter non poſſit ſcandalo ejus occurri. Dico *aliquali*: magna enim jactura non neceſſariò eſt ſuſtinenda, quando alter non eſt in extrema neceſſitate, ſecundùm ea quæ diximus qu. 33. art. 2. qu. 8. Propter ſcandalum autem Phariſæorum ordinariè neque noſtra neque nobis commiſſa bona ſunt negligenda. *Ordinariè* inquam. Si enim vel poſſint ad tempus negligi cum nullo vel quaſi nullo detrimento, & ſpes ſit, eum qui ex malitia ſcandalizabatur ceſſaturum à peccato vel non ſolùm immineat periculum ruinæ ejus qui ſcandalum Phariſaicum patitur, ſed ex eo grave nocumentum ſpirituale aut temporale redundet in alios: ut ſi Tyrannus, qui bona Eccleſiæ uſurpat, potiùs ſit plebem inducturus in hæreſim aut ſchiſma, quàm ea reſtituat, relinquenda ſunt, non propter iſtius Tyranni ſcandalum, ſed propter populi ruinam, quæ metuitur.

QUÆSTIO XLIV.

De præceptis Charitatis.

PRÆTER naturalem Dei dilectionem, quia etiam infideles obligantur Deum ut Authorem naturæ ſuper omnia diligere: (ſive de illa ſolùm ſit generale præceptum contentum in præcepto de actibus Religionis; ſive potiùs ſit ſpeciale(: cùm ejuſmodi dilectio non verſetur immediatè circa cultum Dei ſicut Religio, ſed circa ipſum Deum ut bonum, ideoque dici poſſit, eſſe virtus ſpecialis, eo modo quo virtutes inveniuntur in Philoſophis; agnoſcenda eſt alia dilectio, ſolis Fidelibus conveniens, qua Deum ut gratiæ bonorumque omnium ſupernaturalium fontem operante in nobis Spiritu Sancto diligimus, de qua pluribus actum eſt q. 23. & ſeq. ſub nomine Charitatis: ſed nunc examinandum reſtat de ipſius obligatione.

Articulus I.

Utrùm de Charitate debuerit dari aliquod præceptum.

VIDETUR quòd non. Quia Charitas eſt finis; finis enim omnium actionum & affectionum humanarum eſt dilectio Dei, ut B. Tho. hic indicat, expreſſius autem qu. 27. art. 6. atqui de fine non dantur præcepta, ſed de mediis ad finem; ut patet in Medico, qui non præcipit ſanitatem, ſed media ad illam: unde nec de viſione beatifica ullum extat præceptum; ergo nec de Charitate præceptum dari debuit.

Reſp. certa eſt, Datum eſſe præceptum & quidem ſpeciale de Charitate, quæ eſt ſupernaturalis dilectio Dei ſuper omnia. Reſp. eſt affirm.

1. Quia Charitas eſt ſpecialis virtus: præcepta autem dantur de actibus virtutum.

2. Quia actus, quem Deus requirit à nobis tamquam neceſſarium ad ſalutem, cadit ſub præceptum: talem autem eſſe actum Charitatis ex Deut. 10. conſtat, ubi legimus: *Quid Dominus Deus petit à te, niſi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & diligas eum?* &c. Et 1. Joa. *Qui non diligit manet in morte.*

3. Quia id quod habet rationem debiti, cadit ſub præcepto: actus autem Charitatis habet rationem debiti; nam ſine eo non poſſumus uniri Deo, quod eſt finis vitæ ſpiritualis.

Denique. Dominus Matth. 22. dicens, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo* &c. ſubjungit: *Hoc eſt primum & maximum mandatum*. Primum, quia quod illo præcepto jubetur eſt primum & principale: jubetur enim Charitas, quæ eſt finis, ad quem omnia legis præcepta referuntur. Maximum; partim quia omnia reliqua præcepta virtute complectitur: partim quia Charitas, quæ in eo præcipitur, eſt res maxima, utpotè conſummatio ſive complementum legis: per Charitatem enim lex impletur, & ſine ea impleri non poteſt.

Ad Arg. Reſp. Præcepta non dari de fine ultimo, ſed benè de actu qui circa illum finem verſatur, ſi iſte actus ſit medium ad finis ultimi conſecutionem neceſſarium. Quamvis ergo de viſione beatifica nullum detur præceptum, quia non poteſt habere rationem medii ad finem, cùm ſit ipſa conſecutio finis: de actu tamen Charitatis dandum fuit, quia habet rationem perfectiſſimi medii ad ultimum finem adipiſcendum. Similiter ſanitas non cadit ſub præceptum Medici, quia non eſt medium ad finem, quem Medicus habet conſiderare in ægroto; ſed ipſa eſt finis ab eo intentus.

Circa reſp. ad 3. collatam cum art. 3. qu. 100. in 1. 2. obſerva, quòd præcepta Charitatis non fuerint connumeranda inter præcepta Decalogi: quia omnia præcepta Decalogi ordinantur ad dilectionem Dei & proximi, atque ita præcepta Charitatis continentur in præceptis Decalogi ſicut principia in concluſionibus.

Articulus II.

ART. 2. probat, Convenienter fuiſſe data duo præcepta Charitatis; Dei & proximi, etiamſi Charitas ſit una virtus. Quia præcepta dantur de actibus virtutum: principalis autem Charitatis actus, nimirum dilectio, eſt duplex; Dei nimirum & proximi. Dico, principalis: ex q. enim 27. 28. aliiſque ſequentibus habemus, dilectionem eſſe actum Charitatis principalem; gaudium verò, pacem, miſericordiam, beneficentiam, eleemoſynam, fraternam correptionem, eſſe actus Charitatis ſecundarios, qui ex dilectione ſequuntur ſicut effectus ex cauſa, ut etiam hujus q. art. 3. ad 2. dicit Author.

Dictis non obſtat, quòd in præcepto dilectionis Dei contineatur præceptum de dilectione proximi. Tacita ob. Quia non tam expreſsè in illo continetur, ut ſtatim occurrat præſertim ſimplicioribus; & ideo propter minùs capaces, qui non facilè conſiderarent unum contineri ſub alio, conveniens fuit, ut diſtinctè darentur duo præcepta, quorum unum dicitur primum & maximum, ſenſu ad art. 1. explicato, ſecundum verò ſimile huic; tum quia ſicut primum eſt de dilectione, ita & ſecundum; tum quia etiam eſt generale complectens omnia præcepta quæ ſpectant proximum.

Articulus III.

ART. 3. probat, Sufficere duo præcepta Charitatis. Quia *In his duobus mandatis tota lex pendet & Prophetæ*, hoc eſt ſi quis hæc duo mandata ſervet, totam legem & quidquid Prophetæ præcipiunt impleverit.

Petes:

Quæſt. Petes: An ergo nullum ſit præceptum diligendi ſeipſum: Videtur quòd non, quia B. Thom. hic ad 1. ex Auguſtino reſpondet, De dilectione ſui & corporis proprii nulla præcepta danda erant: quantumlibet enim homo excidat à charitate; remanet illi dilectio ſui & dilectio corporis ſui. Unde Bern. tract. de Diligendo Deo, de amore ſui dicit, Quòd non præcepto indicitur, ſed naturæ inſeritur.

Reſp. Reſp. affirm. certa eſt ex iis, quæ dicta ſunt q. 25. art. 4. & q. 26. art. etiam 4. Hoc autem præceptum ideo non fuit explicitè ponendum. 1. quia unicuique eſt notiſſimum. 2. quia includitur in præcepto dilectionis proximi: ſi enim debemus proximos diligere ſicut noſipſos, ſatis innuitur, quòd noſipſos diligere debeamus.

Ob. Si dicas: Notiſſimum quidem eſſe, quòd unuſquiſque debeat ſeipſum diligere dilectione naturali; nunc autem diſſeri de ſupernaturali. Reſp. Reſp. Sicut præſuppoſita cognitione & dilectione boni naturalis, ſtatim intelligitur, quòd homo ſe ſuumque corpus ea dilectione diligere debeat, volendo ſcilicet ſibi & ſuo corpori tantum; ita præſuppoſita cognitione & dilectione ſupernaturali per Fidem & Charitatem, ſtatim intelligitur & manifeſtum eſt, quòd ad bonum ſupernaturale ſeipſum homo diligere debeat: hoc enim eſt illi maximè bonum, juxta illud Pſal. 72. *Mihi adhærere Deo bonum eſt*.

Ad Arg. Reſp. Sententiis illis ſignificari, non fuiſſe verbis apertis exprimendum in lege poſitiva præceptum de dilectione ſui, cùm hoc ipſam naturam ſequatur.

Articulus IV. & V.

ART. 4. & 5. declarat, Convenienter mandari, ut Deus diligatur ex toto corde, ex tota anima, & ex tota fortitudine. Quia diligendus eſt ſicut finis ultimus, ad quem omnia ſunt referenda. *Ex toto corde*, id eſt ea tota intentione ſeu voluntate. *Ex tota anima* id eſt ſic, ut totus appetitus ſenſitivus reguletur ſecundùm leges Dei. *Ex tota fortitudine*, id eſt ſic, ut omnes noſtri actus exteriores ſint conformes divinis legibus. Additur interdum, *Ex tota mente*, quod eſt, quando intellectus noſter ſubjicitur Deo. Et hæc quidem, ſi inter jam dictas clauſulas diſcrimen aliquod aſſignari placeat, quod non videtur eſſe neceſſarium. Veriſimilius enim eſt, unum & idem ſignificari, ſive una ſive plures exprimantur, amorem ſcilicet Dei ſuper omnia, tantùmque ad majorem energiam & inculcationem, vel explicationem, diverſas voces repeti, ac ſi diceretur, Diliges Deum ex tota voluntate totoque animi affectu, & ſuper omnia, ita nimirum, ut in dilectione nihil Deo anteponas vel adæques. Hujus rei ſignum eſt, quòd Scriptura interdum tria ponat vocabula, ut Deut. 6. & Matth. 22. interdum duo, ut Deut. 10. & 30. aliquando quatuor, ut Marc. 12. & Luc. 10. quòdque non ſemper eadem & eodem ordine ponantur. Deuteron. enim 6. ubi præceptum iſtud habetur; exprimuntur cor, anima, & fortitudo. Apud Matth. ubi refertur idem præceptum; cor, anima, & mens. Apud Marcum, cor, anima, mens, & virtus. Apud Luc. cor, anima, vires & mens. Quæ varietas ſignum eſt, non eſſe magnum myſterium in illa diſtinctione, ſed perinde eſſe, ſive hæc, ſive illa ponantur. Confirm. 4. Reg. 23. de Joſia dicitur, quòd reverſus ſit ad Dominum in omni corde ſuo, & in tota anima ſua, & in univerſa virtute ſua; ubi tria illa ponuntur quæ habentur Deut. 6. De Davide autem 3. Reg. 14. ſcribitur, quòd ſecutus ſit Dominum in toto corde ſuo; ubi unica clauſula eſt expreſſa, cùm tamen Scriptura non voluerit minus aliquid de Davide dicere quàm de Joſia. Hinc eſt, quòd licèt Aug. lib. 1. de Doct. Chriſt. cap. 22. Author Oper. Imperf. ſup. Matth. Bernard. ſerm. 20. in Cant. & alii quidam, diſcrimen aſſignent inter iſtas clauſulas; alii tamen Patres, Chryſoſtomus, Hilarius, Hieronymus, Ambroſius nullum adferant: intelligentes ſcilicet, in eo quod dicitur ex toto corde cæteras contineri.

Articulus VI.

Utrùm hoc præceptum de dilectione Dei poſſit in via impleri.

NEGANT Sectarii. 1. Quia nullus ſic diligit Deum, ut omnes Animæ ſuæ vires ita intendat, quin poſſit amplius; quod tamen includitur in eo, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*.

2. Quantumcumque aliquis ſit Juſtus; non vivit abſque peccatis venialibus: hæc autem dum committit, non ex toto corde Deum diligit.

3. In hac vita concupiſcentia ſemper repugnat ſpiritui, ad Gal. 5. ergo numquam omnes Animæ vires Deo ſerviunt. Hinc Auguſtinus lib. de Perf. Juſtitiæ cap. 8. *Cùm adhuc eſt aliquid carnalis concupiſcentiæ, quod vel continendo frænetur; non omninò ex tota Anima diligitur Deus*. Et iterùm: *Cur non præciperetur homini iſta perfectio, quamvis eam in hac vita nemo habeat*. Similiter Bernardus hom. 50. in Cant. de iſto charitatis præcepto loquens vult, ſibi acquieſcendum, *quòd minimè in vita iſta ab aliquo hominum poſſit vel poterit adimpleri*. Quibus conſentiens B. Thomas, tum hìc, tum q. 184. art. 3. docet, Hoc præceptum non poſſe perfectè impleri in iſto Mundo.

Reſp. ad Fidem pertinens eſt, Præceptum de dilectione Dei poſſe in hac vita impleri; & quidem ita perfectè, ut præſtetur totum id, quod à nobis Deus per illud exigit. Reſp. affir.

Prob. 1. Quia Scripturæ hoc ſupponunt. Deut. 13. *Tentat vos Dominus Deus veſter, ut palam fiat, utrùm diligatis eum, an non in toto corde, & in tota anima veſtra*. Et cap. 30. *Elige vitam, ut & tu vivas & ſemen tuum, & diligas Dominum Deum tuum* 1. Jo. 5. *Hæc eſt Charitas Dei, ut mandata ejus cuſtodiamus, & mandata ejus gravia non ſunt*. Unde Chriſtus ipſe Matth. 11. *Jugum meum ſuave eſt & onus meum leve*. Et Lucæ 10. quærenti Legiſperito *Quid faciendo vitam æternam poſſidebo?* Dominus reſpondit; *In lege quid ſcriptum eſt? quomodo legis?* Cùmque ille dixiſſet, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c.* Chriſtus reſpondit, *hoc fac & vives*.

2. Deus promiſit ſe in novo Teſtamento facturum, ut diligatur ex toto corde: *Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum & cor ſeminis tui, ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo & tota anima tua*; Deut. 30. atqui non promittit impoſſibilia; ergo poſſibile eſt iſtud præceptum.

3. Nullus eſt verè & propriè Juſtus & perfectus, qui non implet præceptum de dilectione Dei & proximi: *Qui* enim *non diligit, manet in morte*. 1. Jo. 3. *Si quis non amat Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum; ſit anathema*, 1. ad Cor. 16. *Plenitudo legis eſt dilectio*; Rom. 13. *Finis præcepti eſt Charitas*; 1. ad Tim. 1. Scriptura verò teſtatur, aliquos fuiſſe in vita Juſtos & perfectos. Gen. 6. *Noe vir juſtus atque perfectus fuit*. De parentibus S. Jo. Luc. 1. dicitur, quòd *Erant Juſti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & juſtificationibus Domini ſine querela*. Et generaliter 1. Jo. 3. ſcribitur, *Qui facit juſtitiam Juſtus eſt*. Apoſtolus quoque perfectos eſſe aliquos agnoſcit; 1. ad Cor. 2. ſcribens. *Sapientiam loquimur inter perfectos*: & ad Philipp. 3. *Quicumque ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus*. Imò ipſam Charitatem in aliquibus eſſe perfectam, 1. Jo. 2. aſſeritur; *Qui ſervat verbum Dei, verè in hoc Charitas Dei perfecta eſt*. Et cap. 4. *Si diligamus invicem; Deus in nobis manet, & Charitas ejus in nobis perfecta eſt*.

4. In Scriptura multi dicuntur impleviſſe hoc mandatum; ergo poteſt impleri. Ant. patet. Nam de Davide 3. Reg. 14. dicit, quòd *Secutus eſt Dominum in toto corde ſuo, faciens quod placitum eſſet in conſpectu ejus*. Et Eccleſ. 47. *De omni corde ſuo laudavit Dominum, & dilexit Deum qui fecit illum*. Ipſe etiam David Pſalm. 118. dicit de ſeipſo: *In toto corde meo exquiſivi te*. Item: *Servavi mandata tua & teſtimonia tua*. De Ezechia 4. Reg. 20. dicitur, quòd *Ambulaverit coram Deo in veritate & corde perfecto*. Et cap. 23. de Jozia, quòd *Reverſus ſit ad Dominum in omni corde ſuo, & in tota anima ſua,*

& in

Digitized by Google

& in univerſa virtute ſua. Et 2. Paral. 15. de Iſraelitis, quòd *In tota voluntate quæſierunt Dominum*.

5. Concl. Trid. ſeſſ. 6. cap. 11. ex Auguſtino & aliis affirmat, Quòd *Deus impoſſibilia non jubet*. Ipſe autem Auguſtinus de iſto mandato loquens lib. de Nat. & Grat. cap. 69. ſcribit: *Quomodo eſt grave, cùm ſit dilectionis mandatum? Aut enim quiſque non diligit; & ideò grave eſt: aut diligit, & grave eſſe non poteſt. Diligit autem, ſi converſus fuerit ad Dominum Deum ſuum ex toto corde ſuo & ex tota anima ſua*. Et in Pſal. 40. *Magna*, inquit, *lex eſt Chriſtiana; quis illam implet? Impletur in nomine Salvatoris noſtri. Vivunt omnes Fideles in nomine Chriſti, quiſque pro gradu ſuo implens præcepta Chriſti*. Rurſum in Pſalm. 56. de præcepto dilectionis: *Neque imperaret hoc Deus ut faceremus, ſi impoſſibile eſſe judicaret, ut hoc ab homine fieret*. Et epiſt. 120. cap. 4. *Charitas, quæ præceptum implet, diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum qui datus eſt nobis*.

Ut ad arg. reſpondeatur præmittendum eſt, præceptum diligendi Deum ex toto corde, tota anima, totis viribus, poſſe dupliciter intelligi. Uno modo, ut per illud homini præcipiatur, omnes animæ ſuæ vires ita in dilectionem Dei impendere & intendere, ut non poſſit ampliùs: ſive ut jubeatur, Deum ſemper actualiter tantum diligere, quantum eſt ab eo diligibilis. Altero, ut (ſecundùm phraſim Scripturæ quæ cenſet, illud toto corde fieri, in quo quis præcipuum ſuum ſtudium & cogitationem ponit, ut 2. Reg. 15. *Toto corde univerſus Iſrael ſequitur Abſalom*: Geneſ. 31. *Scitis quòd totis viribus ſervierim patri veſtro*; quomodo etiam de aliquo benè ſtudioſo dicimus, quòd totus ſit in literis) ſenſus præcepti ſit, Deum eſſe diligendum præcipuo amore, nihil ei anteponendo vel æquando, ita ut parati ſimus contemnere quicquid ejus amicitiæ repugnat, & præſtare quicquid ejus amicitia poſtulat: qui enim Deo aliquid anteponit; non Deum, ſed illud potiùs ex toto corde diligit: qui autem aliquid ipſi exæquat; ex dimidio, non ex toto corde ipſum diligit. Ut ergo diligatur ex toto corde debet diligi ſuper omnia, hoc eſt debet omnibus quæ in corde ſunt anteponi. Atque hoc poſteriori modo intelligendum eſt, nobis in hac adhuc via peregrinantibus dari præceptum diligendi Deum ex toto corde, tota anima, totis viribus; non autem priori. Prior enim pertinet ad Charitatem Patriæ; Charitatis autem viæ eſt, ita habitualiter totum cor ponere in Deo, *ut nihil cogitet vel velit, quod divina dilectioni ſit contrarium*. Ita B. Thom. q. 24. art. 8. & hujus q. art. 4. ad 2. & art. 8. ad 8.

Qui ſenſu præcepti Charitatis.

Ob. Dices: Si Deus non diligatur ſumma cordis intenſione, non diligetur ex toto corde, ſed ſolùm ex parte.

Reſp. Reſp. neg. quod aſſumitur. Non enim præcipitur Deum ex toto corde diligendum, quaſi totus cordis ſive voluntatis conatus, qui eſt poſſibilis; debeat in Deum ferri: ſed quia inter omnia Deum debemus potiſſimùm diligere, ita ut cor noſtrum nihil æquè aut magis diligat; quo modo 2. Paralipp. 15. dicitur, quòd *In omni corde ſuo juraverunt, & in tota voluntate quæſierunt Dominum*: cùm tamen certum ſit, quòd tanto conatu id præſtiterint, ut non potuerint majori.

Ex his colligi poteſt Reſp. ad arg. Ad 1. quidem, negando in verbis illis, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, tota anima, totis viribus*, includi præceptum, ſic omnes animæ vires intendendi in Deum diligendum, ut non poſſimus amplius.

Ad 2. Reſp. Iſtum, qui venialiter peccat non diligere Deum illo ipſo actu quo peccat, ac nihilominus non eſſe tranſgreſſorem hujus præcepti; quia habitualiter diligit Deum ex toto corde, cùm ipſum pro fine ultimo retineat, nihilque admittat, quod habitualem ejus dilectionem excludere poſſit: *Veniale* enim *peccatum non excludit Charitatem, quæ habitualiter ordinat in Deum*; ait B. Thom. 1. 2. q. 88. art. 1. ad 2. & hujus q. art. 4. ad 2. q. 24. art. 8. etiam ad 2.

Ad 3. Reſp. Neg. C. Si enim juxta priorem expoſitionem art. 4. & 5. declaratam jubemur, omnes animæ vires ad amorem Dei impendere; hoc præceptum intelligendum eſt obligare ſicut alia affirmativa: non pro omni tempore, ſed pro quibuſdam caſibus; quando nimirum neceſſitas gloriæ Dei procurandæ id requirit. Quamvis autem fieri nequeat, quòd omnes hominis vires ſemper intendantur in Deum; fieri tamen poteſt, quòd aliquando: ſi præſertim loquamur de virium illarum motibus voluntariis. Si verò præceptum intelligatur juxta poſteriorem expoſitionem hoc articulo explicatam; non directè jubetur, ut omnes animæ vires intendamus in Deum: ſed ut ipſum diligamus pro viribus, hoc eſt præcipua cura & ſtudio, ſive plus quàm cætera omnia, non quidem quoad intenſionem, ſed quoad æſtimationem & appretiationem.

Pro Reſp. ad 4. obſervandum eſt, hoc præceptum poſſe dupliciter accipi. Uno modo, ut ſolùm jubeatur id quod faciendum eſt, quodque habet rationem medii ad finem; ſcilicet Deum ita diligere, ut ejus amorem omnibus præponamus. Alio, ut ſimul indicetur finis, qui eſt totaliter uniri Deo, & actu ſemper in ipſum ferri. Sicut quando Dux militi jubet, Pugna adversùs hoſtem; ſolùm præcipit id quod faciendum eſt, ſeu medium ad victoriam: quando autem dicit, Vince hoſtem; ſimul indicat finem propter quem eſt pugnandum. Priore modo tranſgreſſor præcepti eſt qui non facit totum quod præcipitur; non autem poſteriori, ſi faciat illud quod jubetur per modum medii. Præceptum enim non propriè obligat quatenus indicat finem, ſed quatenus præcipit medium; unde milites in caſu dicto peccant ſi non pugnent: non autem ſi hoſtem non vincant, modò viriliter pugnando ad hoc ſint conati. Auguſtinus, Bernardus, Thomas in locis objectis intellexerunt præceptum poſteriori modò: ideo enim dicunt, non poſſe perfectè impleri in hac vita; neque tamen Juſtos eſſe ipſius tranſgreſſores. Auguſtini verba ſunt de Spir. & lit. cap. ult. *Ideò nobis hoc etiam nunc præceptum eſt, ut admoneremur, quid Fide expoſcere, quo ſpem præmittere, & obliviſcendo quæ retro ſunt in quæ anteriora nos extendere debeamus*. Et poſtea: *Neque enim ſi eſſe nondum poteſt tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plena perfectaque debetur; jam culpa deputandum eſt*. Bernardi hæc: *Mandando impoſſibilia, non prævaricatores homines fecit, ſed humiles*. Thomæ iſta: *Perfectio divinæ dilectionis univerſaliter quidem cadit ſub præcepto, ita quòd etiam perfectio Patriæ non excluditur ab illo præcepto, ut dicit Auguſt. ſed tranſgreſſionem præcepti evadit, qui quocumque modo perfectionem divinæ dilectionis attingit*.

Dupliciter accipitur præceptum dilectionis Dei ex toto corde.

Cæterùm omninò probabilius eſt, præceptum dilectionis eſſe intelligendum juxta priorem jam dictum modum, & juxta poſteriorem expoſitionem ſuperiùs datam. Oſtenſum eſt enim ex Scriptura & Patribus, multos in hac vita illud impleviſſe ſimulque declaravimus quæ totalitas præcipiatur. Unde nec Auguſtinus, nec Thomas aut Bernardos iſtum modum prætermiſerunt.

Auguſtinus enim ſcribens in Pſalm. 4. dicit, Præcepta Chriſti à Fidelibus impleri, Lib. de Mor. Eccl. cap. 11. mandatum dilectionis Dei ex toto corde; interpretatur eo modo quo nos ſupra interpretati ſumus: *Summum Bonum*, inquit *non modo diligendum eſſe nemo ambigit, ſed ita diligendum, ut nihil amplius diligere debeamus: idque ſignificatur & exprimitur cùm dictum eſt. Ex tota anima, & ex toto corde, & ex tota mente*. Et poſtea: *Non diligere Deum nihil eſt aliud, quàm ei quicquam in diligendo atque ſequendo præponere*.

Bernardus affirmat Charitatis legem impleri. Juſtoſque Deum propter ipſum diligere: quamvis in Tract. de Dilig. Deo addat, Quòd hic perfectè diligant ex toto corde; perfectione nimirum illa, quæ nobis non præcipitur, ſed in verbis præcepti poſteriori modo intellectis oſtenditur.

Beatus Thomas variis locis docet, Aliquos in hac vita eſſe perfectos, & habere perfectam Charitatem, ut Opuſc. de Perf. vit. ſpirit. cap. 5. 6. 15. in 3. diſt. 29. art. 8. q. Diſput. de Charit. art. 10. Hujus p. qu. 2. art. 9. & & quæſt. 184. art. 2. Scribit præterea Etiam illud quod præcipit lex Charitatis ut faciendum impleri poſſe, & impleri ab omnibus in ſtatu ſalutis, in 3. diſt. 27. quæſt. 3. art. 4. ubi inſuper ait, quòd *Duplex totalitas*

Digitized by Google

litas in dilectione Dei attenditur. Una, quæ nihil deerit de his, quæ homo poteſt expendere in amorem Dei, quin in dilectione ponat; & *hæc*, inquit, *perfectio ſeu totalitas non præcipitur ut facienda. Alia, ſecundùm quam nihil homo ſubtrahit de his, quæ debet ponere ſecundùm tempus illud in amore Dei;* & *hæc perfectio ſeu totalitas ponitur in præcepto; etiam ut nunc implendo.* His conformiter q. Diſp. de Charit. art. 10. ad 5. dicit: *Quodammodo totaliter diligitur Deus ab homine in hac vita, in quantùm nihil eſt in affectu ejus contrarium dilectioni divinæ.* Dicit, *quodammodo*: quia non ita poteſt hic totaliter diligi ſicut in Patria; ut ſcilicet totum poſſe creaturæ actualiter ſemper applicetur ad eum diligendum.

Ex his conſequenter eſt dicendum, quòd præceptum dilectionis Dei poſſit in hac vita perfectè impleri, ſicut alia præcepta impleri poſſunt, ita ut totum, quod per illud à nobis Deus hic exigit, præſtetur. Sed

QUÆRITUR I.

An poſſit impleri ſine gratia.

RESP. Poſſe aliquo uſque impleri ſine gratia juſtificante, ſicut faciunt Pœnitentes & Catechumeni qui Deum tamquam omnis juſtitiæ fontem diligere incipiunt, quando ad juſtificationem diſponuntur; ut eſt in Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 6. ſed non poteſt præceptum dilectionis Dei ab ullo impleri abſque gratia ſpecialis auxilii. Quia *non ſumus ſufficientes cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis* 2. ad Cor. 3. Verùm hujus rei probatio pertinet ad 1. 2. q. 109. art. 3.

QUÆRITUR II.

Utrùm præceptum dilectionis Dei poſſit impleri quoad ſubſtantiam operis abſque ejus modo.

Reſp. eſt neg.

RESP. negativa videtur certa. Quia modus hujus præcepti eſt, ut Deus diligatur ſuper omnia, & nihil æquè vel plus ametur: hic autem modus eſt Charitati intrinſecus, & pertinet ad ipſam ſpeciem Charitatis: ait B. Thom. q. 184. art. 4. ad 3. & dicta qu. de Char. art. 10. ad 4. unde 1. 2. q. 100. art. 10. affirmat, Modum Charitatis cadere ſub præcepto quod datur de Charitate. Si quis ergo, quando audit nomen Dei blaſphemari, ejus honorem tueri conetur, & hoc faciat, non diligens Deum in corde ſuo ſuper omnia; non eſt dicendus implere hoc mandatum quoad ſubſtantiam operis; quamvis id exiſtimet Soto lib. 2. de Juſt. & Jur. q. 3. art. 10. quia non præſtat id quod in verbis mandari nobis præcipitur. Utrùm autem peccet contra præceptum dilectionis Dei; ex jam dicendis patebit quod non.

QUÆRITUR III.

Quibus caſibus præceptum dilectionis Dei obliget.

CUM ſit affirmativum, non obligat ad ſemper, ſed pro diverſis temporibus: ait B. Thom. dicta q. 100. art. 10. ad 2. Aliquando quidem per ſe, aliquando ratione alterius operis quod eſt neceſſarium.

In Primis ſatis certum eſt, quòd per ſe obliget in articulo mortis. Quia tunc non amare Deum, quando & ejus amor maximè neceſſarius eſt ad ſe muniendum pro felici exitu, & deinceps non poterit in hac vita exerceri; ad contemptum pertinet. Unde etiam tunc præceptum Fidei & Spei obligare videntur, ſi memoriæ occurrant.

Confirm. Si aliquando neceſſe eſt amare Judicem ad obtinendum ab eo miſericordiam; haud dubiè tunc amandus eſt, quando ſiſtendi ſumus ad tribunal.

2. Certum etiam eſt, hoc præceptum ſæpius in vita obligare. Cùm enim datum ſit ad vitam rectè inſtituendam & ad ſalutem æternam promovendam; nullo modo veriſimile eſt, quòd ſolùm obliget in periculo mortis, quando vita jam eſt finienda. Punctualiter autem definire ſingula tempora, quibus ſit implendum ſub reatu peccati mortalis; eſt impoſſibile: prudenti propterea judicio eſt opus ad judicandum, an per nimis longum tempus fuerit quis ſine Dei dilectione. Et quia nobis non advertentibus interdum accidit hujus præcepti omiſſio; ipſam eſſe credimus inter peccata, de quibus Pſal. 18. dicitur: *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me.*

3. Probabile eſt, hoc præceptum obligare paulò poſt uſum rationis, quando quis jam advertit & ſecum reputat rationes, quas habet amandi Deum ſuper omnia & ſerviendi, & ſua omnia ad ejus gloriam referendi. Id colligunt Soto de Juſt. & Jure lib. 2. qu. 3. art. 10. Navarr. cap. 11. nu. 8. Bannes, Valentia, Lorcas, & alii ex B. Th. 1. 2. q. 89. art. 6.

Aſſignari ſolent & alii caſus. Quibuſdam enim viſum eſt, hoc præceptum eſſe implendum diebus feſtis: item quando ſuſcipitur Baptiſmus: quando quis tenetur ad contritionem: quando inſigne beneficium à Deo accipit; vel eſt cauſa ſubeundi Martyrii: quando blaſphemantibus aut contemnentibus nomen vel honorem Dei eſt reſiſtendum, & quando præceptum dilectionis proximi eſt implendum.

Verùm his caſibus vel omnino non obligat, vel non obligat per ſe, ſed ratione alterius; ac proinde ejus omiſſio non eſt peccatum ſpeciale. Feſta enim obſervantur per ea, quæ in illis fieri jubentur, ut per vacationem ab operibus ſervilibus, & auditionem Miſſæ & Veſperarum; quamvis hæ non prorſus neceſſariò ſint audiendæ, ut ex q. 122. art. 4. fin. notum relinquimus. Hæc autem fieri poſſunt abſque ſpeciali & expreſſa Dei dilectione. Ad baptiſmum requiritur quidem ea dilectio Dei, de qua Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 6. dicit, quòd fidentes Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore, illum tamquam omnis juſtitiæ fontem diligere incipiunt ſed ut prævia diſpoſitio, non autem per ſe & ex natura præcepti dilectionis. Tempore contritionis & Martyrii ſolùm per accidens requiritur Dei dilectio, ſcilicet ratione juſtificationis aut præparationis ad illam aut ad ipſum Martyrium. Pro beneficiis acceptis directè ſolùm eſt obligatio gratitudinis, quæ ſine actu amoris poteſt exhiberi. Quando contra blaſphemantes defendere oportet Dei honorem (quod ad confeſſionem Fidei externam pertinet) non eſt ſub periculo peccati neceſſarius actus Charitatis Dei; uti nec quando proximus eſt diligendus neceſſe eſt actu elicere Dei dilectionem.

ARTICULUS VII.

ART. 7. docet, Convenienter præcipi, ut unuſquiſque diligat proximum ſicut ſeipſum, hoc eſt ſimiliter ſibi propter Deum tamquam finem, volendo ei bona, & non condeſcendendo ipſi in malis. Sed

QUÆRITUR I.

De qua dilectione detur hoc præceptum.

RESP. Non dari de ſola naturali, ſed vel maximè de ſupernaturali. Debemus enim noſipſos diligere amore ſupernaturali & ad bona ſupernaturalia; ergo ſimiliter proximum, quia debemus eum diligere ſicut nos.

Præterea. Debemus diligere proximum ſicut Chriſtus dilexit nos; Jo. 13. Chriſtus autem amore ſupernaturali nos dilexit.

Denique. *Qui diligit proximum legem implevit*, ad Rom. 13. certum eſt autem, legem non poſſe impleri per amorem naturalem.

QUÆRITUR II.

An proximus ſit diligendus quoad affectum, an ſolùm quoad effectum.

POSTERIUS videtur clarum ex Bernardo hom. 50. in Cant. *Eſt Charitas in actu, eſt* & *in affectu* & *de illa quæ operis eſt puto datam eſſe legem hominibus mandatumque formatum. Nam in affectu quis ita habeat ut mandatur? ergo illa mandatur ad meritum, iſta in præmium datur.*

Confirm.

Confirm. Proximus ſublevatur opere externo, & non interno; ergo illud prius ſufficit.

Reſp. Reſp. Proximum ex præcepto eſſe diligendum, non ſolùm effectu, ſed etiam affectu. Hoc enim ſignificant verba præcepti, *Diliges proximum ſicut teipſum*, quod non ad ſolum opus externum pertinet, ſed maximè ad internum, cui ſuo tempore jungatur externum.

Confirm. 1. Debemus diligere proximum volendo ei bona tum ſpiritualia tum corporalia, ergo debemus diligere quoad affectum.

2. Juxta ordinem Charitatis debemus ſpiritualem ſalutem proximi magis diligere quàm noſtrum corpus: ideoque parati eſſe exponere vitam noſtram corporalem pro ſpirituali ipſius, quando foret neceſſitas; ergo debemus animo diligere. Quomodo enim poſſumus eſſe parati exponere corpus quod diligimus pro proximo, quem non ex animo diligimus? Huc pertinet quod 1. Pet. 1. dicitur: *In fraternitatis amore ſimplici, ex corde invicem diligite attentius:* quodque ad Rom. 1. Apoſtolus eos qui *ſine affectione* ſunt, idest qui nullo tanguntur pietatis aut Charitatis affectu, recenſet cum aliis magnis peccatoribus. Unde Auguſtinus lib. 1. de Doct. Chriſt. c. 28. ſcribit, Omnes homines eſſe diligendos, etiamſi omnibus prodeſſe non poſſis. Hanc ſententiam clarè docet B. Tho. q. 25. art. 8. & 9. q. 26. art. 6. q. 27. art. 2. q. 31. art. 1. & 2. q. 32. art. 5. q. Diſp. de Charit. art. 8. & 9. in 3. d. 29. art. 2.

Ad Argum. Reſp. S. Bernardum non negare, quin præcipiatur nobis Charitas quantùm ad aliquem affectum, quo mens noſtra ſit benè affecta ad eos, qui ex Charitate diligendi ſunt: dicit enim, Apoſtolum inter gravia hominum mala numerare *ſine affectione*. Et poſtea: *Nulli vel inimiciſſimo homini negari quantulumcumque affectum Charitatis permittit*. Sciendum ergo, quòd triplicem affectionem diſtinguat. 1. carnalem 2. rationalem, per quam opera fiunt, & in qua Charitas ſedet 3. quæ ſale ſapientiæ condita magnam menti importat dulcedinem Domini. 1. eſt mala, ideoque prohibita 2. eſt bona & præcepta 3. etiam eſt bona, ſed non præcepta, ut hic illam habeamus. Negat ergo, Charitatem in affectu nobis præcipi, loquens de affectu, qui ſecum adfert dulcedinem & devotionem eamque conſummatam: dicit enim, affectum ſive Charitatem in affectu dari in præmium, & à nullo hominum poſſe hìc impleri: quod neceſſariò intelligendum eſt de illo affectu dulcedinis conſummatæ.

Ad Confirm. Reſp. Neg. C. Quia non ſolùm tenemur ſublevare proximum, ſed debemus ſublevare ex animo; præcipitur enim actus externus cum interno conjunctus. Adde, opera quædam eſſe interna, per quæ proximus etiam ſublevatur, & non tantùm per externa, ut orationes meditationes, & ſimilia.

QUÆRITUR III.

Quando hoc præceptum obliget.

SEMPER obligat, ne habeamus proximum odio. Ad poſitivum autem actum dilectionis proximi eliciendum tenemur, quando hoc eſſet neceſſarium ad ſuperandam tentationem odii, vel alicujus alterius peccati contra proximum. Item quando offenſa eſt Inimico condonanda, & quando ipſi eſt benefaciendum ſaltem ſpiritualiter. De aliis caſibus nihil eſt certi, niſi quòd hæc dilectio non ſit diu differenda.

ARTICULUS VIII.

ART. 8. probat, Ordinem Charitatis cadere ſub præcepto. Quia modus virtutis intrinſecus ſimul cum actu virtutis præcipitur: ordo autem Charitatis eſt ei intrinſecus, utpote pertinens ad ejus rationem. Quis ſit ille ordo, & quantum obliget; explicatum fuit q. 26.

Pro Reſp. ad 1. dicendum eſt, in Subſ. involvi contradictionem. Non poteſt enim eſſe, quòd qui plus diligit eum qui minùs eſt diligendus, quàm illum quem deberet magis diligere, diligat hunc quantum debet, quia debet ei plus quàm alteri, & tamen dat minus.

In Reſp. ad 2. obſerva, quomodo ex Scriptura colligatur quòd Deus ſit primò & maximè diligendus: deinde noſipſi quoad Animam: poſtea proximus, deinde corpus noſtrum.

QUÆSTIO XLV.

De Dono Sapientiæ.

ARTICULUS I.

ART. 1. docet, Sapientiam eſſe unum ex donis Spiritus ſancti, de quibus Iſa. 11. Quia cognoſcere cauſam altiſſimam, ſcilicet Deum, ſic ut per divinas regulas judicare poſſit & ordinare cætera; nemo conſequitur niſi per Spiritum ſanctum. Sciendum autem, quòd non ſit hìc ſermo de ſapientia, quæ generaliter definitur divinarum humanarumque rerum notitia; quo modo ſcientiam, intellectum, totumque genus virtutum intellectualium complectitur: neque de illa, quæ eſt cauſarum altiſſimarum cognitio per ſtudium & doctrinam acquiſita; quomodo eſt una virtus intellectualis, ſed nec de ea, qua quis altiora quædam myſteria cognoſcit, atque aliis manifeſtat: aut ita ſapit, ut non ſolum ſeipſum, ſed etiam alios ſecundùm regulas divinas ordinare poſſit; quæ partim ad Theologiam partim ad gratias gratis datas pertinet: ſed agitur de ſapientia, quæ definiri poteſt, eſſe Habitus divinitus infuſus, quo mens redditur facilè mobilis à Spiritu ſancto, ad contemplandum divina, & tum de illis, tum de humanis judicandum ſecundùm rationes divinas. Cujus definitionis prima pars expreſsè traditur 1. 2. q. 68. art. 2. & 3. Secunda, hìc & art. 3. in corp. tertia, art. 2. 3. & 4. & in 3. d. 35. q. 2. art. 1. quæſt. 3. Sapientia eſt donum Spiritus ſancti. De qua ſapientia ſit ſermo. Definitio.

Pro reſp. ad 1. dicendum eſt, hanc ſapientiam non ſe habere ad malum: S. autem Jacobus loquitur de ſapientia, quam venditabant improbi magiſtri, & quæ non eſt vera, ſed falſa ſapientia. Confer art. 4. ad 1. & q. ſeq. art. 1. ad 2.

In reſp. ad 2. diſtinguit Fidem & ſapientiam, quòd Fides per ſe primò aſſentitur rebus divinis: ſapientia verò de illis quæ creduntur judicat; ideoque Fides præſupponitur dono ſapientiæ.

In reſp. ad 3. notandum eſt, pietatem, quæ pertinet ad cultum Dei, dici eſſe ſapientiam, quia in hoc conſiſtit vera ſapientia, quòd aliquis ex animo Deum colat, ipſaque ſapientia manifeſtatur per opera pietatis in Deum.

ARTICULUS II.

ART. 2. probat, Sapientiam eſſe in intellectu ſicut in ſubjecto. Quia judicium eſt actus intellectus: ad ſapientiam autem pertinet rectum judicium de divinis ſecundùm quamdam connaturalitatem ad ipſa. *Secundùm connaturalitatem* hoc eſt *ſecundùm affinitatem*, ut loquitur in 3. d. 35. q. 2. art. 1. quæſt. 1. ſive *Secundùm unionem Animæ ad divina*; quemadmodum hic art. 3. ad 1. & art. 4. & 5. in corp. ſeipſum explicat; quæ quidem unio eſt per Charitatem.

In reſp. ad 2. obſervandum eſt, hujus Scripturæ, *Sapientia doctrinæ ſecundùm nomen ejus eſt*, non eſſe hunc ſenſum, Sapientia habet nomen à re; ut nimirum dicatur ſapientia quaſi ſapida ſcientia. 1. Quia ſapientia non habet nomen à ſcientia, ſed à ſapore. 2. Quia talis expoſitio non convenit lectioni Hebreæ; quomodo liber Eccleſiaſtici fuit ſcriptus. Sed hic eſt germanus ſenſus: Sapientia eſt ſecundùm nomen ejus, ideſt eſt id, quod dicitur & prædicatur, nimirum res ardua & excelſa. Eccl. 6.

Pro reſp. ad 3. Neg. eſt Maj. & conferenda quæ dicuntur q. 8. art. 6. & 1. 2. q. 68. art. 4.

ARTICULUS III.

ART. 3. docet, Sapientiam ſecundùm quòd eſt donum eſſe ſpeculativam & practicam. Quia primò contemplatur divina, deinde dirigit actus humanos ſecundùm rationes divinas.

In reſp. ad 1. ubi permulti codices habent, *Per quamdam ſpiritus unionem Animæ ad ipſum;* ſpiritus videtor redundare, cùm poſtea dicatur *Animæ*. Ita tameo legunt exemplaria; Romanum ann. 1469. Venetianum anni 1479. Aliud Venetianum 1509. Pariſienſe 1512. Plantini, Cajetani, Lorcæ, & Turriani. Vera fortaſſe lectio eſt, *Spiritualem*, aut ſaltem ille eſt ſenſus.

ARTICULUS IV. & V.

ART. 4. & 5. probat, Donom ſapientiæ eſſe io ſoliis, & omnibus Juſtis. In ſolis, quia *In malevolam animam non introibit ſapientia.* Sap. 1. Unde Job 28. *Timor Domini* (ſive ut 70. *pietas*) *ipſa eſt ſapientia*. *Pietatem*, ait Aug. lib. 12. de Trin. c. 14. *poſuit pro Dei cultu*. *Et quis cultus ejus, niſi amor ejus?* Confirm. Quia ſoli Juſti rectè judicant de divinis vel de humanis per divinas regulas ex affinitate ſeu unione ad divina: cùm iſta onio ſit per Charitatem; ergo ſoli Juſti habent donum ſapientiæ. Quòd etiam ſit io omnibus Juſtis; probatur. Quia omnes Juſti tantum ſortiuntur de prædicto recto judicio, qoantum eſt eis neceſſarium ad ſalutem. Adde, quòd Deus diligit omnes Juſtos: *Neminem* autem *diligit Deus niſi eum, qui cum ſapientia inhabitat;* Sap. 7. ergo omnes Juſti cum ſapientia habitant.

ARTICULUS VI.

ART. 6. declarat, Septimam beatitudinem reſpondere dono ſapientiæ. Partim quoad meritum; quia facere pacem tum in ſe tum in aliis omnia beoè ordinando pertinet ad ſapientiam. Partim quoad præmium; quia participando hanc ſapientiam pertingimus ad filiationem Dei.

Io reſp. ad 3. obſerva, germanam verſionem Jac. 3. non habere, *judicans* ſine ſimulatione; quaſi hoc unom duntaxat ſit attributom ſapientiæ, quomodo in ſuis Bibliis legiſſe B. Thomam tum hinc, tum ex art. 5. arg. 2. patet: ſed ſic, ut ſint duo attributa, commate ab invicem diſtincta, *Non judicans;* perſonas ſcilicet, hoc eſt Noo habens reſpectum perſonarum, vel non ſiniſtrè & temerariè judicans de proximo: *Sine ſimulatione*, hoc eſt Expers ſimulationis. Et cùm hoc poſteriore modo legerit Author Com. in epiſt. Cath. qui extant ſub nomine B. Tho. liquet eum eſſe alium à B. Thoma.

QUÆSTIO XLVI.

De Stultitia.

ARTICULUS I. & II.

ART. 1. & 2. docet, Stultitiam opponi ſapientiæ & eſſe peccatum: eſt enim voluntarius quidam defectus ſeu ſtupor judicii ad judicandum divina. Noo loquitur ergo de ſtultitia, quæ ex diſpoſitione oaturali provenit, ſicut eſt in amentibus: ſed de illa, qua ſeoſus ſpiritualis eſt hebetatus, ut non ſit idoneus ad ſpiritualia judicanda.

Ob. Dices: Hebetudo eſt vitium oppoſitum dono intellectus; quemadmodum patet ex q. 15. quomodo ergo ſtultitiam ſapientiæ oppoſitam vocat B. Thom. hebetudinem? Reſp. Hebetudinem ad percipiendum divina opponi dono intellectus: eam autem, quæ eſt ad judicandum de illis, dono ſapientiæ. Stultitia porrò juxta hunc intellectum accepta idem eſt quòd inſipientia; & differt à fatuitate, quòd fatuus caret ſenſu judicandi: ſtultus autem habet ſenſum, ſed hebetatum. Sapientiæ igitur velut contrarium opponitur inſipientia, ſive ſtultitia; & velut pura negatio fatuitas.

ARTICULUS III.

ART. 3. probat, Stultitiam oriri ex luxuria. Quia oritur ex eo, quòd quis immergat ſe terrenis: hoc autem maximè eſt per luxuriam. Atque hæc de virtutibus Theologicis, earumque annexis; ſequitur

DE VIRTUTIBUS CARDINALIBUS,

Ac primum

DE PRUDENTIA.

QUÆSTIO XLVII.

De Prudentia ſecundùm ſe.

PRUDENTIA interdum generaliter ſumitur, & ſignificat quamcumque humanam cognitionem tam ſpeculativam quàm practicam; ut obſervavit B. Th. art. 2. ad 2. hic autem ſumitur ſtrictiùs, ſcilicet pro notitia practica, quam Philoſophus 6. Ethic. cap. 5. definit, eſſe Habitum vera cum ratione activum circa ea, quæ humana bona ſunt. Clariùs dicere licet, quòd prudentia ſit Habitus cognoſcitivus ſecundùm rectam rationem dictans, quid in omni eventu ſit agendum, quid fugiendum: unde B. Thomas ex eodem Philoſopho dicit, Eam eſſe rectam rationem agibilium, id eſt notitiam, qua humanæ operationes rectè dirigantur. Quid prudentia.

ARTICULUS I. & II.

ART. 1. & 2. docet, Prudentiam eſſe in intellectu practico. Quia ad eam pertinet cognitio & conſilium eorum, quæ ſunt per nos agenda in ordine ad aliquem finem: ejuſmodi autem cognitio & conſilium ſunt rationis practicæ. Cùm igitur prudentia ſubinde vocatur amor aut electio; cauſaliter eſt accipiendum, ſcilicet vel in quantùm amor & electio movent ad aliquem actum prudentiæ; vel in quantùm prudentia amorem & electionem dirigit.

Circa reſp. ad 3. 1. art. adverte differentiam inter artem & prudentiam. Quòd ars non applicet ſeipſam ad opus, ſed applicari debet per voluntatem: ſicut ars ſcientiæ, quæ eſt io Medico non ſe applicat ad ſanandum, ſed applicatur per electionem voluntatis, quæ eſt extranea arti. Prudentia verò ſeipſam applicat ad opus, quia actus voluntatis includitur in ratione prudentiæ. Cùm ergo art. 2. ad 3. dicitur, quòd *Omnis applicatio rationis rectæ ad aliquid factibile pertinet ad artem;* ſenſus eſt, quòd talis applicatio ſit artis tamquam applicatæ, quamvis ſit voluntatis ut applicantis. Unde art. 4. ad 2. ſimiliter docet, Ad hoc quòd homo rectè utatur arte non ſufficere ipſam artem, ſed requiri, quòd habeat virtutem quæ faciat rectitudinem appetitus. Diſcrimen prudentiæ & artis.

In art. 2. reſp. ad 1. duo ſunt notanda.

Prius, Sapientiam Prov. 10. dici viri prudentiam; quia affert ei prudentiam & intelligentiam, qua cognoſcat, quàm ſit execrabile operari ſcelus, de qoo præcedit, quòd ſtultus operatur illud quaſi per riſum. Aut ſi prudentia præconſtruatur (quod manifeſtè ſit apud B. Th. in hac reſp. ad 1.) ſenſus erit, quòd prudenter intelligere & advertere ſit viro magna ſapientia.

Poſterius, eum, qui in uno vel altero genere virtutum vel actionum novit quid hic & nunc ſit agendum, eſſe prudentem tantùm ſecundùm quid: eum verò, qui benè ratiocinatur ad totum benè vivere, hoc eſt qui ratiocinando oovit determinare circumſtantias loci, temporis, modi, & ſimiles in omni genere actionum; eſſe prudentem ſimpliciter. Vide 1. 2. q. 57. art. 4. ad 3.

In Reſp. ad 3. Cùm B. Thom. dicit, Salvari poſſe rationem artis in quibuſdam, quæ ratio ſpeculativa facit ſecundùm certas & determinatas vias, ut cùm facit ſyllogiſmum, propoſitionem & alia hujuſmodi, quæ magis ſunt agibilia quàm factibilia; non conſiderat totam rationem artis, ſed abſtrahit ab ejus materia. Nam ars propriè verſatur, non circa agibilia, ſed circa factibilia, quæ ſunt exterius, ut art. 5. dicit; vult ergo dicere, quòd non habita ratione diſcriminis inter factibile & agibile, quædam ratio artis ſalvetur in ſpeculativis, quia faciunt aliquid ſecundùm certas & determinatas vias, quod ad artem pertinet: non ſalvetur autem ratio prudentiæ, quia prudentia eſt eorum, in quibus non ſunt viæ determinatæ perveniendi ad finem.

A R-

ARTICULUS III.

ART. 3. probat, Prudentiam eſſe cognoſcitivam ſingularium. Quia ad eam pertinet applicatio ad opus: operationes autem ſunt in ſingularibus, & nullus poteſt rectè applicare, niſi cognoſcat tam id quod applicat, quàm id cui debet applicare.

Pro reſp. ad 1. dicendum: Quòd ratio ita eſt primò & principaliter univerſalium, ut tamen etiam ſingularia cognoſcat; quemadmodum patet ex p. p. q. 64. art. 7. q. 86. art. 1. q. 89. art. 4. imo & ex hoc art. in reſp. ad 2. ubi ait, Quòd ad prudentiam humanam ſufficit cognitio ſingularium finitorum, ad quæ reducuntur infinita ſingularia.

ARTICULUS IV.

ART. 4. probat, Prudentiam eſſe virtutem. Quia eſt habitus qui bonum facit habentem, & opus ejus bonum reddit. Neque verò ſolùm eſt virtus quatenus intellectualis, ſed etiam ut moralis: eſt enim recta ratio agibilium, non ſolùm præbens boni operis facultatem, ſed etiam uſum, ſemperque ſupponens rectitudinem appetitus; unde ſequitur, quòd habeat rationem perfectæ virtutis. Quod etiam ſentit Ambr. lib. 1. Off. c. 24. & 25. Aug. lib. 1. de Mor. Eccl. c. 15. & lib. 1. Retract. c. 7. Greg. lib. 2. Mor. c. 36. Proſper lib. 3. de Vit. contempl. c. 18. Confirmarique poteſt ex Scriptura, quæ prudentiam annumerat aliis virtutibus, Sap. 8. & ſingulariter commendat, Prov. 3. & 4. Matth. 10. 1. Pet. 4.

Circa reſp. ad 3. adverte, in hac Scriptura, Prov. 23. *Prudentiæ tuæ pone modum*, ſermonem eſſe ad litteram de prudentia & induſtria, qua utuntur homines in conquirendis opibus.

QUÆRITUR I.

Quodnam ſit objectum prudentiæ.

Objectum prudentiæ. RESP. Formale ipſius objectum eſſe agibile ut conforme appetitui recto, atque adeò ut practicè verum. Nec obſtat, quòd B. Thom. hic doceat, pruden-
Tacita Ob. tiam reſpicere bonum ſub ratione boni. Hoc enim ita eſt, conſiderando prudentiam ut eſt virtus moralis, quia ſic ejus objectum debet convenire cum objecto virtutis appetitivæ, cujus rectitudinem ipſa ſupponit, cùm rectitudo voluntatis ſit de ratione prudentiæ, 1. 2. q. 57. art. 4. nec applicatio rectæ rationis ad opus, quæ ad prudentiam pertinet, fieri poſſit abſque appetitu recto; ut hic in corp. ſignificat Author. Si autem conſideremus prudentiam ut eſt virtus intellectualis; ejus objectum ponendum eſt agibile ſub ratione veri, quia ſub hac demum ratione aliquid eſt cognoſcibile: cognoſcibile verò ſicuti & verum ad intellectum pertinet.

QUÆRITUR II.

Quomodo prudentia eſt virtus, cùm ejus judicium ſit aliquando falſum; ut quando Jacob accedebat ad Liam putans eſſe Rachelem?

RESP. Judicium prudentiæ proprium ſemper eſſe verum, nec poſſe prudentiam in ſuo judicio falli. Quia prudentia, cùm ſit virtus intellectualis, ſemper diſponit ad bonum intellectus: bonum autem intellectus eſt verum. Sciendum autem, quòd judicium prudentiæ non eſt ſpeculativum, ſed practicum, ne-
Differentia veritatis practicæ à ſpeculativa. que de veritate ſpeculativa, ſed de practica. Differt autem veritas ſpeculativa à practica juxta B. Thomam 1. 2. q. 57. art. 5. ad 3. quòd ſpeculativa attenditur per conformitatem intellectus ad rem; ut ſcilicet intellectus enuntiet eo modo quo res ſe habet: practica verò per conformitatem ad appetitum rectum; ſi nimirum id quod enuntiatur ſit conſentaneum appetitui recto. Quamvis ergo contingat, rem circa quam verſatur prudentia aliter ſe habere quàm prudens exiſtimet; non ideo tamen judicium prudentiæ eſt falſum: quia talis falſitas non eſt prudentiæ, ſed eſt intellectus ſpeculativi; judicium autem prudentiæ eſt de re ſingulari, Judicium prudentiæ ut ſemper verum.
quæ omnibus circumſtantiis diligenter conſideratis, judicantur hic & nunc eſſe honeſta & amplectenda. Quod judicium propterea verum eſt, quia rebus ita ſpectatis, recto appetitui eſt conſentaneum. Sic quando Jacob accedebat ad Liam, interveniebat ibi aliquod judicium ſaltem implicitum falſum, quo exiſtimabat illam eſſe ſuam uxorem; hoc tamen judicium non erat prudentiæ, ſed intellectus ſpeculativi; judicium autem prudentiæ erat, eſſe ſibi hic & nunc honeſtum, atque adeò licitum, accedere ad illam, quæ ipſi offerebatur; quod judicium erat practicè verum, quia ſpectato ejus errore inculpato, & cæteris circumſtantiis, verè honeſtum illi erat ad eam accedere; unde accedendo non peccavit.

Dices: Quidam prudenter aliquid faciunt, & poſtea Ob.
dubitant, num benè fecerint: dicunt enim, ſi malè feci, Deus mihi parcat; ergo judicium prudentiæ poteſt eſ- Reſp.
ſe falſum. Reſp. Neg. C. Quia tale dubium non impedit, quo minùs judicium præcedens fuerit practicè verum, ipſaque actio per ejuſmodi judicium facta honeſta & bona: facilè enim fit, ut actio, quæ priùs exiſtimabatur honeſta, poſtmodum offeratur ut ambigua; ſive propter conſiderationem novæ circumſtantiæ; ſive propter oblivionem alicujus præcedentis: quomodo in piis mentibus multi ſcrupuli oriuntur.

Si dicas: Judicium prudentiæ ſemper eſſe incertum, Ob.
eò quòd verſetur circa contingentia, de quibus non eſt certitudo; unde Sap. 9. dicitur, quòd incertæ ſunt noſtræ providentiæ. Reſp. Neg. Aſſ. Judicium enim Reſp.
prudentiæ proprium poteſt eſſe certum certitudine veritatis practicæ, quæ conſiſtit in conformiter ſe habere appetitui recto: ac proinde, quamvis prudens non ſemper poſſit eſſe certus an res ita ſe habeat; poteſt tamen moraliter certus eſſe, quòd hæ actiones ſint ei hic & nunc honeſtæ. Dicuntur autem incertæ noſtræ providentiæ; tum propter incertitudinem eventus; tum propter multa nobis occulta. Porrò quia prudentia verſatur circa ſingularia, eaque contingentia; ideo benè concedimus, certitudinem prudentiæ non eſſe abſolutam & ejuſmodi, quæ excludat omnem vel dubitationem vel ſollicitudinem: verùm tanta certitudo non eſt illic quærenda, ſed ſufficit moralis. Vide ſeq. art. 9. ad 2.

ARTICULUS V.

ART. 5. probat, Prudentiam eſſe virtutem ſpecialem. Quia habet ſpeciale objectum; illud nimirum, quod art. 4. diximus. Eodem facit, quòd pru- Prudentia ut ab aliis virtutibus differt.
dentia variè differat à reliquis virtutibus.

Ab intellectualibus quidem 1. Quia ſapientia, ſcientia, & intellectus verſantur circa neceſſaria; prudentia circa contingentia. 2. Quia ſapientia judicat de divinis per cauſas altiſſimas; ſcientia eſt univerſalium, & intellectus eſt principiorum; ars eſt factibilium: prudentia autem verſatur circa humanas actiones, & frequenter judicat per cauſas inferiores, eſtque de ſingularibus & iis, quæ deducuntur ex principiis, verſaturque circa agibilia. Ubi notandum, quòd factibilia differant ab agibilibus; quòd factibilia conſtituantur in exteriori materia, ut domus, cultellus, & hujuſmodi: agibilia verò ſint in agente, ut videre, velle, & ſimilia. 3. Quia ex virtutibus intellectualibus, quatenus tales ſunt, nulla poſtulat rectum affectum niſi prudentia.

Differt etiam à *virtutibus moralibus*; quòd ipſæ ſint in voluntate: prudentia in intellectu.

A Theologicis 1. Quòd habeant Deum pro objecto 2. Quòd Fides ſit immediatè ad aſſentiendum veritatibus ſupernaturalibus 3. Quòd Spes & Charitas ſint in voluntate: Prudentia verò pro objecto habeat agibile, ſitque ratio agendorum, & ſubjectetur in intellectu.

A ſcientia etiam Theologica diſtinguitur; quòd hæc non immediatè dirigat actiones, neque poſtulet rectum affectum niſi circa authoritatem primæ veritatis eo modo quo Fides. Aliud prudentiæ diſcrimen à Fide adfert B. Th. art. 13. ſeq. ad 2.

ARTICULUS VI. & VII.

ART. 6. & 7. docet, Prudentiam non præſcribere finem virtutibus moralibus, ſed adinvenire, ſeu conſtituere medium, per quod illæ finem ſuum conſequantur.

Prob. 1. Syntbereſis & prudentia ſunt diverſi habitus; ille enim eſt naturalis, non iſte; ergo ipſorum officium eſt diverſum: atqui officium ſynthereſis eſt præſtituere finem virtutibus moralibus; ergo boc non eſt propriè & per ſe officium prudentiæ. Min. prob. Quia ad ſynthereſim pertinet præſcribere appetitui principia operabilium naturaliter nota, p. p. q. 79. art. 12. ejuſmodi autem ſunt fines virtutum moralium.

Prob. 2. Prudentia ſolùm eſt de illis, de quibus eſt conſultatio: ſed conſultatio propriè ſolùm eſt de mediis, & non de finibus, 1. 2. q. 14. art. 2. ergo & prudentia.

Ob. His non obſtant verba B. Thomæ 1. 2. q. 66. art. 3. ad 3. dicentis, Quòd prudentia etiam dirigit virtutes morales in præſtituendo finem. Et hujus q. art. 15. ad 1. Philoſophus ibi loquitur de pertinentibus ad prudentiam ſecundùm quod ordinatur ad fines. Ejus

Reſp. enim doctrinæ, quam hìc tradit, ſenſus eſt, quòd prudentia non præſcribat virtutibus moralibus ſuum finem in communi, dictando v. g. temperatè vivendum eſſe, juſtè agendum, fortiter patiendum; quia hoc eſt naturaliter notum, & per ſynthereſim propoſitum. Alibi verò docet, quòd prudentia dirigat virtutes morales, etiam in præſtituendo finem, ſcilicet in particulari & in certa materia, dictando quid, ubi, quando, quomodo, & quantum ſumendo attingatur finis juſtitiæ, fortitudinis, & temperantiæ. Ratio igitur naturalis ſive ſynthereſis præſtituit finem in univerſali & in eſſe cognito quantùm ad viam intentionis: prudentia verò præſtituit in particulari quoad exercitium & cum ſingularibus circumſtantiis. Hæc enim eſt, quæ finem generaliter præſtitutum præſcribit dictando & ordinando, ut hìc & nunc ad cum tendatur, & in hac vel in illa materia attingatur. Dicitur autem præſcribere media ad finem, quia præſcribit, quibus & qualibus actionibus vivet quiſpiam juſtè, fortiter, & temperatè: determinans etiam circumſtantias ad hoc neceſſarias.

ARTICULUS VIII.

Officio prudentiæ. ART. 8. docet, *Primum* actum prudentiæ eſſe, benè conſiliari, inquirendo ſcilicet quæ media & quæ circumſtantiæ ſint neceſſariæ, ut opus fiat honeſtè & ſecundùm virtutem; quod eſt finis prudentiæ. *Secundum*, rectè judicare; hoc eſt poſt diligentem conſultationem concludere quid, quomodo, quo loco, & tempore, quibuſque aliis circumſtantiis ſit agendum. *Tertium*, eumque principalem, præcipere; præſcribendo ſcilicet quid, & quando ſit agendum, applicando ea quæ conſiliata ſunt & judicata ad operandum: atque ita virtutes morales movendo cum quadam ordinatione. Dicitur autem hìc actus eſſe præcipuus, quia eſt propinquior fini rationis practicæ, ad quam pertinet prudentia.

Ob. Dices: Virtutes morales verſantur circa finem; ergo ipſæ potiùs præcipiunt prudentiæ, quàm contrà: virtus enim quæ eſt circa finem imperat virtutibus quæ ſunt circa media; ut ars militaris artibus quæ faciunt

Reſp. arma. Reſp. Neg. C. Quia prudentia non ſolùm eſt circa media, ſed etiam dirigit virtutes morales in præſtituendo finem, 1. 2. q. 66. art. 3. ad 3. eaſque movet quoad exercitium circa finem. Cùm enim in dubitationem & conſultationem venire poſſit, an hìc & nunc, in tali vel tali materia expediat actu proſequi finem; prudentiæ eſt hoc judicare, & judicando præcipere. Quod autem ſumebatur intelligendum eſt de virtute quæ eſt circa finem comparata ad virtutes quæ ſolùm ſunt circa media.

Alii reſpondent: Quòd ſicut voluntas movet intellectum & intellectus voluntatem, 1. 2. q. 9. art. 1. ita & virtutes morales, quæ ſunt in voluntate, ſecundùm aliquid imperent prudentiæ, volendo ut prudentia conſideret hoc aut illud: ſecundùm aliud verò prudentia imperet virtutibus moralibus, oſtendendo & præſcribendo, quo modo & in quid ferri debeant; potiùs tamen prudentiæ tribuatur præcipere quàm virtutibus moralibus; tum quia omnis hæc motio incipit à prudentia; (non enim voluntas poteſt movere niſi mota per intellectum) tum quia motio prudentiæ eſt ſublimior. (movet enim per modum finis, & ſpecificantis actum voluntatis) Prior reſponſio magis placet: ſecundùm poſteriorem enim adhuc reſtat quærendum; cur virtutes morales non præcipiant ſimpliciter & ſublimiori modo, cùm virtus quæ eſt circa finem ſimpliciter & excellentiùs imperet virtutibus quæ ſunt circa media.

ARTICULUS IX.

ART. 9. tradit, Sollicitudinem ſive moderatam celeritatem & vigilantiam pertinere ad prudentiam; ut nimirum id, quod eſt conſultatum & concluſum, citò mandetur executioni. Poſtquam enim rectè eſt conſultatum & judicio definitum, quid in caſu particulari ſit agendum; nihil ſupereſt niſi ut fiat. Quare ad officium prudentiæ pertinet, ſine ſupervacanea mora illud per efficax imperium proponere voluntati & potentiæ executivæ.

ARTICULUS X.

ART. 10. docet, Prudentiam non ſolùm ſe habere ad bonum privatum, ſed etiam ad bonum commune multitudinis. Quia ad eam pertinet rectè conſiliari, rectè judicare, & præcipere de omnibus agibilibus, quæ ſunt media ad fines virtutum moralium: inter hæc autem quædam ſunt conducibilia ad bonum commune.

ARTICULUS XI.

ART. 11. probat, Prudentiam, quæ eſt reſpectu boni proprii, eſſe diverſam ſpecie à prudentia, quæ ſe extendit ad bonum commune. Quia ex relatione ad diverſos fines diverſificantur habitus: diverſi autem ſunt fines bonum proprium & commune.

Dices: Illa ipſa prudentia, quæ eſt reſpectu boni Ob. proprii, eſt etiam reſpectu boni communis: hoc ipſo enim quò reſpicit bonum operantis, conſequenter etiam reſpicit bonum Communitatis, cujus operans eſt pars, cùm bonum partis non poſſit non eſſe bonum totius; ergo una tantùm eſt ſpecie prudentia. Reſp. Reſp. Bonum commune poſſe reſpici dupliciter: uno modo conſequenter & mediatè: alio per ſe & immediatè. Prudentia, quæ priori modo reſpicit bonum commune, eſt una ſpecie cum ea quæ reſpicit bonum proprium; quemadmodum probat objectio. Quæ autem poſteriori modo reſpicit eſt diverſa; & juxta hunc modum loquitur hìc B. Thom. Ubi tamen eſt obſervandum, quòd prudentia (ut quidam vocant) monaſtica, ſive ſolitaria & perſonalis, quæ primò & per ſe dirigit ac procurat bonum operantis, eſt una ſpecies ſpecialiſſima nullas ſub ſe habens ſpecies prudentiæ, etiamſi verſetur circa materias diverſarum virtutum moralium; quia eadem eſt ratio veri, quam in omnibus illis attingit prudentia, 1. 2. q. 60. art. 1. ad 1. ſcilicet eſſe conforme appetitui recto operantis, ſecundùm quod ei expedit ad ſuum finem. Prudentia verò, quæ primò & per ſe reſpicit bonum commune (ſive generaliter politica dicatur, quia in bonum totius Communitatis ordinata quomodo vox illa ſumitur art. ſup. ad 1., ſive gubernatrix) varias ſub ſe habet ſpecies, quas hìc in corp. tangit Author, ſed pleniùs q. 50. Nam hìc ſub politica comprehendit duas: unam, quæ ibi dicitur Regnativa; & aliam quæ retento communi nomine vocatur peculiariter Politica ſive Civilis: omittit autem hìc Militarem, niſi fortaſſis eam complectatur ſub eadem Politica, quam ordinari dicit ad commune bonum Civitatis vel Regni.

AR-

Articulus XII.

ART. 12. docet, Prudentiam non ſolùm eſſe in Principibus, ſed etiam in ſervis & ſubditis. Quamvis enim ſervi vel ſubditi in quantùm tales non regant, ſed regantur ab aliis; in quantùm tamen rationales ſeipſos regere debent ſecundùm arbitrium rationis. Addit, Prudentiam eſſe in Principe ad modum artis architectonicæ; in ſubditis ad modum artis manu operantis: hoc eſt in Principe ſicut in magiſtro operis; in ſubditis ſicut in miniſtris exequentibus opus. Unde patet, ipſum loqui de prudentia tam monaſtica quàm politica, quæ verſatur circa bonum commune, & non ſolùm de altera earum. Et confirmari poteſt ex reſp. ad 3. ubi dicit: *Per prudentiam homo non ſolum præcipit aliis, ſed etiam ſibi ipſi.*

Articulus XIII.

ART. 13. docet, Eam, quæ dicitur prudentia ſimpliciter, oon poſſe eſſe in peccatoribus. Pro cujus intelligentia obſervandum eſt; aliam eſſe prudentiam naturalem ſive acquiſitam, quæ noo excedit limites naturæ rationalis, & quam Philoſophi ſolam agnoverunt pendentes ex ſyntheresi, quæ eſt naturalis notitia communium principiorum practicorum: aliam ſupernaturalem ſive ioſuſam, de qua B. Thom. art. 14. ad 3. quæ limites ootitiæ naturalis excedit, & verſatur circa bonum proprium unicuique ad veram ſalutem oeceſſarium. Acquiſita; vel eſt vera, de qua nimirum hac q. agitur; vel eſt falſa: ideoque nonniſi per ſimilitudinem dicta prudeoria, quæ ſcilicet per imitationem veræ prudentiæ ſolerter ac providè media adhibet ad finem, ſed malum; quomodo quiſpiam vocari poteſt ut bonus ita & prudeos latro. *Vera prudentia* quædam eſt *imperfecta*, quæ ſcilicet vel accommodata media adhibet ad finem dumtaxat alicujus negotii particularis; ut ad navigandum, ad negotiandum: vel ſi rectè judicat de iis quæ pertineot ad totam vitam; non progreditur ad efficax imperium, ſed ſiſtit in conſilio & judicio. Quædam autem eſt *perfecta*, quæ ad boonm fioem totius vitæ rectè cooſiliatur, rectè judicat, & efficaciter præcipit. His præmiſſis ſit

Conclusio I.

In quibus ſit prudentia. PRudentia falſa eſt in ſolis peccatoribus; illa nimirum, quæ eſt in materia peccati mortalis.

Conclusio II.

PRudentia imperfecta eſt communis bonis & malis.

Conclusio III.

PErfecta prudentia acquiſita oon eſt niſi io bonis. Neque refert, quòd habitus acquiſitus non perdatur per unum actum contrarium. Quamvis enim prudentia acquiſita maneat in aliquo peccatore ſecundùm rationem habitus; non tamen manet ſecundùm rationem perfectæ prudentiæ, quandoquidem peccet in una aliqua materia: perfecta autem prudentia requirat & affectum io omni materia virtutis benè diſpoſitum & rectum in omni virtute judicium.

Conclusio IV.

PRudentia infuſa reperitur in ſolis Juſtis. Quia non poteſt eſſe ſine Charitate; ait B. Thom. 1. 2. q. 65. art. 2. & q. 71. art. 4.

Io reſp. ad 3. diſtinguit Fidem à prudentia; quòd Fides io ſui ratione, in quantum ſcilicet eſt Fides, oihil aliud iovolvendo, non importat conformitatem ad appetitum rectorum operum, ſed ejus natura conſiſtit io ſola cognitione veritatis divinæ, ſiva interim appetitus ſit bonus ſive malus: ſed prudentia ſecundùm ſoam rationem importat ordinem ad appetitum rectum; partim quia principia prudentiæ ſunt fines operabilium, de quibus rectam æſtimationem habet is qui prudens eſt; partim quia prudentia eſt præceptiva rectorum operum, quod non contingit, niſi exiſtente appetitu recto.

Articulus XIV.

ART. 14. docet, Prudentiam infuſam eſſe in omnibus Juſtis, quantùm ſcilicet ad ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis ipſorum. Quia eſt connexa cum Charitate: & quamdiu Juſti ſunt, non deficiunt per imprudentiam, aliquid agendo vel omittendo, quod ſalutem eorum poſſit impedire. Acquiſitam verò prudentiam oon eſſe in omnibus Juſtis. Quia cauſatur ex exercitio actuum; ideoque ad ſui generationem indiget experimento & tempore: non omoes autem Juſti habuerunt illud experimentum.

Articulus XV.

ART. 15. declarat, Prudentiam oon ineſſe nobis à natura; quamvis ſit in aliquibus naturalis quædam diſpoſitio ad prudentiam; tum ratione ſynteresis circa univerſalia principia practica; tum ratione corporalis temperamenti, ſecundum quod unus habet naturalem aptitudinem ad prudentiam, alius ad temperantiam, alius ad caſtitatem. Quod ergo q. 18. de Ver. art. 7. ad 7. ſcribit, Quoſdam inveniri oaturaliter prudentes; de prudentia ſecundùm inchoationem ſeu præparationem quamdam naturalem eſt accipiendum, conformiter his quæ dicit 1. 2. q. 51. art. 1. & q. 63. art. etiam 1. & hujus p. q. 49. art. 1. ad 2.

In Reſp. ad 2. dicit, Prudentiam magis eſſe in ſenibus. Quare non obſtet, quòd prudentia pendeat ex memoria, q. 49. art. 1. ſenes autem ſint immemores, lib. de Mem. c. 2. & 4. apud Philoſophum; vide ad illum art. 1. Tacita Obj.

Articulus XVI.

ART. 16. docet, Prudentiam non directè tolli per oblivionem, ſicut tollitur ars. Quia ooo conſiſtit in ſola cognitione, ſed etiam in appetitu; aliquod tamen impedimentum ei adferri. Adde, nos, modò non malè operemur, ſemper operari ex prudentia, quia ejus materia frequenter occurrit; non ſimiliter ex arte. Hinc enim fit, quòd non tam facilè perdatur prudentia quàm ars per oblivionem: directè autem perditur per paſſiones ſeu pravos affectus.

QUÆSTIO XLVIII.

De partibus prudentiæ in generali.

UNICO Art. docet, Partes prudentiæ eſſe triplicis generis. integrales, ſubjectivas, & potentiales. Non vocat autem integrales, quia ex illis veluti membris tota prudentia conſtet; ponit enim prudentiam eſſe unam virtutem, unumque habitum, non verò aliquid ex multis habitibus conflatum: ſed *partes integrales* intelligit per quamdam ſimilitudinem; eas nimirum animi functiones, ſine quibus non eſt perfectus actus ſive uſus prudentiæ: quomodo partes corporis integrales dicuntur, ſine quibus corpus non eſt perfectum. Hujuſmodi partes ſunt octo; Memoria, Intellectus, Docilitas, Solertia, Ratio, Providentia, Circumſpectio, Cautio, de quibus q. 49. *Partes ſubjectivæ* ſunt diverſæ ſpecies, quæ ad prudentiam generaliter dictam, prout ſcilicet eſt recta ratio agibilium (ſive pertinentium ad operantem ſive ad alium; ſive concernentium bonum commune ſive privatum) comparantur ſicut ſpecies ad genus. Hujuſmodi partes generaliter loquendo ſunt duæ; prudentia perſonalis, qua aliquis regit ſeipſum; & prudentia politica ſive gubernativa, qua aliquis regit multitudinem. Perſonalis non dividitur in alias ſpecies: dividitur autem gubernativa; ſcilicet in Regnativam, Politicam ſimpliciter dictam ſive Civilem, Oeconomicam, & Militarem. De his quatuor poſtremis ſpeciebus agetur q. 50. de prima verò q. 47. dictum eſt. Illud tamen hic eſt obſervandum, quòd ſola prudentia perſonalis

Quæ partes integrales prudentiæ.

Quæ partes ſubjectivæ.

Digitized by Google

vocetur abſolutè & ſimpliciter prudentia, cæteræ tantùm ſecundùm quid, ſive cum adjuncto, Regnativa, Oeconomica &c. quia ſolus ille eſt abſolutè prudens, qui ad totam ſuam vitam benè conſiliatur, benè judicat, & præcipit; unde aliæ prudentiæ neque neceſſariò poſtulant, neque faciunt affectum ejus qui illas habet rectum: cùm tamen rectitudo voluntatis ſit de ratione prudentiæ, quæ ſimpliciter vocari debet prudentia. Vide q. 47. art. 2. ad 1. & art. 11. in corp. & 1. 2. q. 57. art. 4. ad 3.

Quæ partes potentiales.

Partes prudentiæ potentiales dicuntur quædam virtutes adjunctæ, quæ ordinantur ad aliquos ſecundarios actus, quaſi non habentes totam potentiam principalis virtutis. Sicut enim intellectus & voluntas vocantur partes Animæ potentiales, quia ſunt quarumdam actionum principia Animæ ſubſervientia: ita virtutes quædam intellectuales, quæ ſubſerviunt prudentiæ in ſuo actu, nec tamen habent totam vim & conditionem prudentiæ, vocantur ejus partes potentiales; ſcilicet Eubulia, Syneſis, & Gnome, de quibus q. 51.

QUÆSTIO XLIX.

De ſingulis prudentiæ partibus quaſi integralibus.

ARTICULUS I.

ART. 1. docet, Memoriam eſſe partem integralem prudentiæ. Cum enim prudentia verſetur circa operabilia contingentia: in talibus autem non poſſit homo dirigi niſi per ea, quæ in pluribus accidunt, & quid in pluribus accidat per experientiam ſit cognoſcendum; ad prudenter in illis contingentibus operandum neceſſaria eſt experientia: experientia autem eſt ex pluribus ac plurium rerum memoriis. Memoria verò hîc non ſumitur pro potentia memorativa, ſed pro recordatione præteritorum.

Quæ ad memoriam conducant.

In Reſp. ad 2. obſervanda ſunt quæ conducant ad benè memorandum. 1. eſt, ut eorum quæ quis vult recordari aſſumat ſimilitudines corporales; quia illæ ſunt convenientes homini, cujus cognitio potentior eſt circa corporalia: & tamen non aſſumat omnino conſuetas, quia magis ſolemus mirari ea quæ ſunt inſolita, atque ita animus noſter magis & vehementiùs in illis detinetur. Hinc Tullius lib. 2. de Orat. tradit, Memoriam ſignis externis & imaginibus adjuvari, quæ occurrere, celeriterque percutere animum poſſint.

2. Eſt, ut homo ea quæ memoriter vult tenere ſua conſideratione ordinatè diſponat: quod & Tullius loc. cit. docuit, & Philoſophus cap. 3. lib. de Mem. his verbis: *Et ſunt facilè reminiſcibilia quæcumque ordinationem habent aliquam.*

3. Eſt, ut homo ſollicitudinem & affectum apponat ad ea quæ vult memorari, quia quantò magis aliquid manet animo impreſſum, tantò minùs elabitur.

4. Ut ſæpè illa meditetur, *Quæ enim ſæpè intelligimus, cito reminiſcimur;* ait Philoſophus dicto cap. 3. Juvat inſuper plurimum memoriam exercitatio, qua quotidie aliqua memoriæ traduntur: primum quidem facilia & cohærentia; deinde verò etiam difficilia & nullo ordine ſibi connexa, ut ſic aſſueſiat quiſpiam ad ea quæ voluerit memoriæ mandandum quaſi naturaliter: nam *Conſuetudo eſt tamquam natura*, teſte Philoſopho eodem c. 3. de Mem.

Ob.

Dices: Si memoria eſt pars prudentiæ; videtur ſequi, quòd ſenes non ſint prudentes, quia ſunt obliviosi: *Et valde juvenes & ſenes immemores ſunt; fluunt enim: illi quidem propter augmentum; hi verò propter decrementum*, ait Philoſophus c. 2. præf. lib. atqui ſenes peculiariter eſſe prudentes, tum ratio ſuadet, (multa enim ſunt experti) tum Scriptura, Job 12. *In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia.*

Reſp.

Reſp. Non ſequi. Neque enim qualeſcumque ſenes ſunt obliviosi, ſed qui ſunt quaſi decrepiti: neque Philoſophus de quibuſvis ſenibus hoc dixit, ſed de valdè ſenibus. Unde c. 4. ita ſcribit: *Omninò autem juvenes & valde ſenes immemores ſunt propter motum.*

ARTICULUS II.

ART. 2. probat, Intellectum eſſe partem prudentiæ. Quia prudentia eſt recta ratio agibilium: omnis autem proceſſio rationis ab aliquo intellectu debet procedere.

Quid hic intellectus.

Sumitur hîc Intellectus, non pro potentia intellectiva, nec pro virtute intellectuali, neque pro dono Spiritus ſancti, de quo q. 8. diſſeritur: ſed tum pro cognitione præſentium, atque adeò ſingularium, ſive contingentium ſive neceſſariorum; ut q. ſup. dixit B. Thom. tum pro recta æſtimatione de aliquo particulari fine; quemadmodum hîc loquitur: Confer quæ dicuntur in Reſp. ad 1.

Art. ſeq. docet, Docilitatem, Solertiam, Rationem, Providentiam, Circumſpectionem, Cautionem eſſe partes prudentiæ. Quia perfectus prudentiæ uſus omnia illa requirit.

Nam *docilitas* dicitur, qua quiſpiam promptus & facilis eſt ad ſuſcipiendam diſciplinam, & ad acquirendam cognitionem ab aliis. In his autem quæ ad prudentiam pertinent: cùm ea ſint particularia agibilia; maximè indiget homo erudiri ab aliis, præſertim ſenibus, qui & temporis diuturnitate, & multis experientiis plurima didicerunt. Quamquam & ſenes etiam oporteat eſſe dociles, ſi velint eſſe prudentes: quia *Nullus in his quæ ſubſunt prudentiæ, ſibi quantum ad omnia ſufficit;* ait B. Thom.

Solertia eſt facilis & prompta conjecturatio, præſertim qua, dum aliquid ex improviſo occurrit, celeriter invenitur id quod congruit. Etſi verò hæc celeris conjecturatio plurimùm conferat ad prudenter agendum, ea præcipuè quæ ex improviſo agenda occurrunt; oportet tamen quòd ſolertia non tantum ſibi fidat, ut docilitatem contemnat: multum enim periculi habet ſolertia, ſi ſit ſola.

Ratio non hîc ſignificat potentiam rationalem, ſed ratiocinationem, qua ex quibuſdam cognitis ad alia ſive cognoſcenda ſive agenda proceditur. Ut autem aliquis prudenter agat, oportet quòd benè applicet univerſalia principia ſibi nota ad particularia: quòdque ex aliquibus particularibus benè procedat ad alia particularia; neceſſe eſt igitur, quòd ſit benè ratiocinativus, ideoque ratiocinatio eſt pars prudentiæ.

Providentia ſignificat rectam ordinationem idoneorum mediorum ad finem. Eam eſſe partem eamque principalem prudentiæ; manifeſtum eſt: quoniam prudentia propriè eſt circa illa quæ ſunt ad finem, & omnia alia quæ ad prudentiam requiruntur ad hoc neceſſaria ſunt, ut aliquid rectè ordinetur in finem; unde Providentia includit rectitudinem conſilii, judicii, & præcepti.

Circumſpectio eſt accurata conſideratio circumſtantiarum. Contingit enim, aliquid ſecundùm ſe ſpectatum eſſe bonum & conveniens fini: quod tamen cum certis circumſtantiis, aut non eſt bonum, aut non conveniens; ideoque non expedit ipſum ordinari in finem. Hanc neceſſariam eſſe ad prudentiam; liquet: quia prudentiæ eſt benè ordinare idonea media ad finem rectum.

Si dicas: Providentiam proſpicere media convenientia; ergo ſuperfluam eſſe circumſpectionem. Reſp. Neg. C. Nam Providentia proſpicit media ſecundùm ſe convenientia: pertinet autem ad Circumſpectionem conſiderare, an ea conveniant fini ſecundùm omnes ſuas circumſtantias ſpectato. Ob. Reſp.

Cautio eſt ea malorum & impedimentorum extrinſecorum conſideratio, per quam fit ut evitentur. Quæ idcirco ad prudentiam eſt neceſſaria, quia ſæpè contingit, mala bonis miſceri, & per interventionem malorum bona impediri; prudentiæ verò eſt bona benè in rectum finem ordinare. Dixi, *extrinſecorum*, quia vitare impedimenta intrinſeca ſeu mala bonis oppoſita eſt providentiæ, ad quam pertinet illa bona procurare. Ejuſdem enim rationis eſt oppoſita bona proſequi; & mala cavere: ſed mala & impedimenta extrinſecus ſeu aliundè provenientia vitare alterius eſt rationis, & pertinet ad Cautionem.

QUÆ-

QUÆSTIO L.

De partibus prudentiæ ſubjectivis.

Generaliter loquendo ſunt quinque partes ſubjectivæ ſeu quinque ſpecies prudentiæ; nimirum Prudentia perſonalis, per quam aliquis ſeipſum gubernat, ſuum ipſius bonum proprium directè ſpectando: & aliæ quatuor ſub Politica generatim dicta (quæ ſcilicet procurat bonum commune, & aliter vocatur Gubernativa) contentæ. Et quia de perſonali egit B. Tho. q. 47. nunc diſſerere intendit de reliquis. Quæ quòd ſint diverſæ ſpecies propterea concedendum eſt, quia diverſæ rationis, & difficultatis, & laudis eſt conſultare, judicare & præcipere quid ſit agendum circa bonum commune Regni aut Civitatis, ſive jubendo ſive obediendo: & quid circa bonum familiæ vel domus: & quid circa bonum exercitus.

Articulus I.

Art. 1. docet, Regnativam eſſe ſpeciem prudentiæ. Cùm enim ad prudentiam pertineat regere & præcipere: ubi invenitur ſpecialis ratio regiminis & præcepti in humanis actibus; ibi neceſſe eſt inveniri ſpecialem rationem prudentiæ: atqui Regnativa habet ſpecialem rationem regiminis, eamque planè perfectam: debet enim regere Communitatem perfectam Civitatis vel Regni; eſt ergo ſpecies prudentiæ, eademque perfectiſſima. Sub Regnativa autem, tamquam quæ habet optimum regimen, comprehenduntur omnia alia recta regimina perfectarum Communitatum. Porrò quia principalis actus Regis eſt leges ponere; hinc eſt, quòd Regnativa ſubinde legitur vocata Legispoſitiva, denominationem illam ſumens à ſuo actu principali.

Articulus II.

Art. 2. declarat, Politicam ſpecialiter acceptam, per quam nimirum ſubditi poſſunt ſeipſos regere, non ſolum in ordine ad bonum proprium, ſed etiam in ordine ad bonum commune, obediendo illis quorum eſt præcipere, eſſe ſpeciem prudentiæ, eamque diverſam ab aliis. Quia habet diverſam rationem objecti.

Tacita Ob. Neque refert, quòd eadem conſiderentur agenda à Rege, & à ſubditis. Quia conſiderantur à Rege ſecundùm rationem univerſaliorem, & à ſubditis ſecundùm particulariorem. Subditi enim diverſi in diverſis officiis, quiſque juxta ſuum diverſum munus, uni & eidem Regi obediunt; unde unus Rex habet omnia conſiderare quæ omnes ſubditi ſimul: ſubditorum autem unus unum, alius aliud conſiderat. Præterea. Rex conſiderat ut præcipiens: ſubditi verò tamquam executores.

Porro cùm hæ, quæ præſenti quæſtione explicantur partes prudentiæ, omnes ſint ſpecies prudentiæ politicæ generatim dictæ; hæc tamen ſpecies, quæ iſto art. tractatur, retinet ſibi nomen commune, & vocatur Politica. Quidam ex Philoſopho lib. 6. Ethic. c. 8. Politicam ſive Civilem prudentiam eam appellant, qua Magiſtratus tum leges & ſtatuta Regis ſervari curat, tum Rempublicam ſub eo gubernat. Verùm cùm iſta faciendo Magiſtratus obediat Regi; hæc eorum politia rectè poteſt comprehendi ſub Politica, per quam ſubditi Regis juſſionibus obediunt.

Articulus III. & IV.

Art. 3. & 4. probat Oeconomicam & Militarem eſſe diverſas ſpecies prudentiæ. Quia verſantur circa diverſam multitudinem regendam: Oeconomica circa domum vel familiam; cujus finis eſt benè vivere ſecundùm domeſticam converſationem: Militaris autem circa exercitium; cujus finis eſt defenſio boni communis contra inſultus hoſtium. Et quamvis militiæ executio ad virtutem fortitudinis pertineat; ejus tamen directio pertinet ad prudentiam, & præcipuè ſecundùm quod eſt in Duce.

QUÆSTIO LI.

De partibus prudentiæ potentialibus.

Articulus I. & II.

Art. 1. & 2. probat, Eubuliam, id eſt benè conſiliativam eſſe virtutem, & quidem à prudentia diverſam. Tum quia hunc actum humanum, qui eſt conſiliari, facit eſſe bonum. Tum quia habet actum ſic ab actu prudentiæ diſtinctum, ut poſſit ab eo ſeparari; veluti cùm aliquis eſt benè conſiliativus & malè præceptivus: quia tamen benè conſiliari ordinatur ad benè præcipere tamquam ad principalius: ideo Eubulia ordinatur ad prudentiam tamquam ad principaliorem: & ſic eſt virtus adjuncta prudentiæ.

Dices: Prudentiæ proprium eſt benè conſiliari de mediis ad finem ordinandis, ut q. 47. art. 8. dictum eſt; ergo Eubulia non eſt ponenda virtus diſtincta à prudentia. Reſp. Neg. C. Quia prudentia eſt benè conſiliativa; non quaſi benè conſiliari ſit immediatè actus ejus: ſed quia hunc actum perficit mediante virtute ſibi ſubjecta, quæ eſt Eubulia. 1. 2. q. 57. art. 6. ad 1. Ad prudentiam ergo pertinet benè conſiliari imperativè: ad Eubuliam autem elicitivè; ut, hic in Reſp. ad 1. dicit B. Thomas. Ob. Reſp.

Si dicas: Non poſſe intelligi, quòd in actibus intellectus unus ſit imperans, alius ab ipſo imperatus. Reſp. Non eſſe neceſſarium quòd in intellectu ſit actus prudentiæ diverſus à conſideratione quo ipſam imperet: ſed ſufficere, quòd prudentia conſultationem faciat per virtutem Eubuliæ: quod enim facit per partem ſibi ſubjectam, per ſeipſam facere videtur. Replica Reſp.

Articulus III. & IV.

Art. 3. & 4. probat, *Syneſim* ſive benè judicativam, & Gnomen eſſe virtutes peculiares; ab Eubulia quidem diſtinctas; quia actus eubuliæ quandoque eſt ſeparatus ab earum actibus, ut cùm aliqui ſunt benè conſiliativi, & malè judicantes: à prudentia autem; quia contingit aliquando, id quod eſt benè judicatum differri, vel negligenter aut inordinatè agi: & ideo præter virtutes, quæ ſunt benè judicativæ, neceſſaria eſt principalis, quæ eſt benè præceptiva, ad quam illæ ordinantur; & hæc eſt prudentia. Ab invicem verò differunt, quia *ſyneſis* eſt benè judicativa de omnibus, quæ fiunt ſecundùm communes regulas: *Gnome* autem eſt benè judicativa ſecundùm altiora principia, quàm ſint communes regulæ, de illis, in quibus oportet quandoque à communi lege recedere. Cæterum quia unaquæque harum trium virtutum poteſt eſſe benè conſiliativa aut judicativa, tam in iis quæ concernunt operantem, quàm quæ concernunt Regnum vel ſubditos, vel familiam vel exercitum; ideo ſunt ſpecies ſubalternæ: & poſſunt dividi in Eubuliam, Syneſim & Gnomen, perſonalem, regnativam, politicam, œconomicam, militarem.

In art. 3. Reſp. ad 2. obſerva, quòd dum dicit B. Thom. In malis judicium ſemper corrumpitur in particulari agibili; loquitur de malis malè agentibus: ne quis hinc colligat, malos in quacumque ſua actione peccare; contra quam cum illo docuimus ſup. q. 10. art. 4.

QUÆSTIO LII.

De Dono Conſilii.

Articulus I.

Art. 1. docet, Conſilium convenienter poni inter dona Spiritus ſancti. Quia hæc dona ſunt quædam diſpoſitiones, quibus Anima redditur benè mobilis à Spiritu ſancto: atqui Spiritus ſanctus movet hominem per conſilium; eſt enim modus & natura hominis, ut cum conſilio agat. De-

Quid donum Conſilii.

finiri autem poteſt hoc donum, eſſe Lumen quoddam, quo homines quaſi conſilio divinitus accepto, quid in rebus arduis, præſertim ad ſalutem pertinentibus, eligendum ſit, vident & eligunt. Differt à prudentia, etiam quatenus includit Eubuliam primò quidem ſecundùm communem rationem doni; quia perficit hominem altiori modo, reddens eum promptè mobilem ad ſequendum Spiritus ſancti inſtinctum. Deinde ſecundùm peculiarem rationem: nam prudentia dirigit hominem in inquiſitione conſilii, ut ipſe ſit benè conſilians; per hoc autem donum ita dirigitur, ut ſit benè conſiliatus; accipiens ſcilicet conſilium à Deo: ſicut in humanis qui ſibi non ſufficiunt in inquiſitione conſilii; à ſapientioribus conſilium requirunt. Eſt hoc donum in omnibus Juſtis quantùm ad ea, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem; ut in Reſp. ad 2. & 3. ſignificat B. Thomas.

ARTICULUS II. III. & IV.

ART. 2. oſtendit, Donum conſilii reſpondere virtuti prudentiæ. Quia ipſam adjuvat & perficit: ex hoc enim quòd mens humana per iſtud donum à Spiritu ſancto dirigitur, fit potens dirigere ſe & alios.

Art. 3. declarat, Donum conſilii manere in Patria, non ſecundùm aliquam dubitationem de agibilibus; ſed partim in quantùm continuatur à Deo in Beatis cognitio eorum quæ ſciunt; partim in quantùm illuminantur de iis quæ neſciunt circa agenda. Neque enim ſciunt omnia quæ ad gubernationem rerum pertinent, & non ſunt de eſſentia beatitudinis: ſed quædam eis ſive Angelis ſive Animabus revelantur, prout Deo placet, p. p. q. 12. art. 8.

Art. 4. docet, Beatitudinem, quæ eſt de miſericordia, maximè reſpondere dono conſilii tamquam dirigenti. Quia donum conſilii eſt de utilibus ad ſalutem: miſericordia autem eſt maximè utilis.

QUÆSTIO LIII.

De vitiis oppoſitis prudentiæ ex defectu; ac primùm de imprudentia.

ARTICULUS I. & II.

Varia uſurpatio imprudentiæ.

ART. 1. & 2. docet, Imprudentiam eſſe peccatum ſpeciale. Quia eſt contraria Prudentiæ, quæ eſt virtus ſpecialis. Sumi autem poteſt imprudentia vel negativè, ut importet ſolam carentiam prudentiæ; & ſic poteſt eſſe ſine peccato: vel privativè, in quantùm aliquis caret prudentia quam deberet habere; & ſic eſt generale peccatum, quod per participationem eſt in omnibus peccatis: vel contrariè, ſecundùm quod ratio directè movetur vel agit contra prudentiam, ut ſpernendo conſilium, divina documenta repudiando &c. & ſic imprudentia eſt ſpeciale peccatum; mortale quidem, ſi ſit vel notabilis divinorum documentorum contemptus, vel cum detrimento eorum quæ ſunt de neceſſitate ſalutis; alioquin ſolùm eſt veniale. Quamvis ergo nonnulli exiſtiment, imprudentiam nunquam eſſe peccatum ſpeciale diſtinctum à peccato quod ex illa ſequitur; ut Vaſquez 1. 2. q. 76. dub. 119. c. 2. & Turrianus hic: verius tamen alii B. Thomam ſecuti affirmant, eſſe peccatum ſpeciale, ut Valentia hic & Azorius tomo 1. lib. 2. cap. 12. Si quis enim expreſsè nolit vel conſilium vel doctrinam ad ſalutem ei neceſſariam tunc audire, quando & ea plurimùm indiget, & eſt qui eum inſtruere vult: aut ſciens & volens avertat animum à conſideratione illorum, quæ novit eſſe nunc conſideranda, ut ſic liberius peccet: aut ex propoſito ſtatuat, ſe velle præcipitanter vel inconſideratè agere, neglecto omni conſilio & ſalutari documento; omninò videtur peccare ſpecialiter peccato imprudentiæ, & debere in Confeſſione exprimere, non modò peccatum adulterii aut alterius injuſtitiæ, quod fortaſsè ſic commiſit, ſed etiam, quòd ita abjecerit ſalutare de ipſo vitando conſilium aut documentum. Frequenter tamen qui per imprudentiam agit aut omittit id quod vitare aut facere debuerat, non duo ſed unum peccatum committit; quandocumque ſcilicet non directè & ex intentione operatur contra actus prudentiæ, ſed ſolùm indirectè, & ex conſequenti: quia tunc imprudentia eſt cauſa peccati, nec ab aliis peccatis eſt ſejuncta. Sic autem imprudentia eſt peccatum ſpeciale, ut etiam ſit genus quoddam ſub ſe continens varias ſpecies, nimirùm Præcipitationem, ſub qua continetur Temeritas, Obliviofitas, Indocilitas, & Defectus ratiocinandi: Inconſiderationem, ſub qua Incautela & Incircumſpectio; Inconſtantiam, ſub qua Improvidentia: Negligentiam, ſub qua Defectus ſollicitudinis, & ſolertiæ.

Quando ſit ſpeciale peccatum.

ARTICULUS III.

ART. 3. docet, Præcipitationem eſſe peccatum, quo quis aggreditur aliquod opus, vel omninò inconſultè, vel non ſatis deliberatè. Quia hoc eſt contra bonam ordinationem conſilii.

Circa Reſp. ad 2. ubi B. Thomas dicit, aliquid uno modo temerè fieri, quando fit *ex impetu voluntatis vel paſſionis: alio modo ex contemptu regulæ dirigentis; & hoc propriè importat temeritas*; Cajetanus monet, hoc eſſe notandum pro interpretatione Canonum, qui excommunicant vel aliter puniunt eos, qui temerè tranſgrediuntur aliquam legem. Exiſtimat enim, ad temeritatem neceſſariò requiri contemptum, & non ſufficere ſcientiam: alii tamen meritò aſſerunt, eum temerè operari, & conſequenter prædictorum Canonum pœnis ſubjacere, qui actum à jure ſibi prohibitum ſcienter exercet ſub aliquo colore fraudulento; ut Sylveſter & Angelus verbo *Temerè*. Valentia hic. Et confirmari poteſt ex eo, quòd Pontifex cap. *per venerabilem* tit. Qui fil. ſunt legit. de aliquo dicit, quòd uxorem ſuam à ſe temeritate propria ſeparaverat; qui tamen non ex contemptu illam dimiſerat, ſed ſcienter duntaxat. Et cap. *Avaritiæ* tit. de Elect. in 6. *Temeritas vocatur, quando quod quiſpiam novit ſibi à jure interdictum, exquiſitis fraudibus uſurpare conatur.* Cæterùm, etſi in his qui modo jam dicto temerè agunt, non inveniatur contemptus regulæ dirigentis expreſſus; dici tamen poteſt, inveniri interpretativum ſeu indirectum; quandoquidem eam regulam probè ſciant, & ſcienter ac fraudulenter contrà operentur.

ARTICULUS IV. V. & VI.

ART. 4. 5. & 6. probat, Inconſiderationem, qua aliquis in rectè judicando deficit, contemnens vel negligens attendere ea, ex quibus rectum judicium procedit: & inconſtantiam, qua quis deficit in præcipiendo ea quæ ſunt benè conſiliata & judicata; eſſe peccata ſpecialia imprudentiæ, eaque maximè oriri ex luxuria. Cùm enim paſſio luxuriæ Animam abſorbeat, & ad ſenſibilem delectationem trahat; maximè corrumpit æſtimationem prudentiæ.

QUÆSTIO LIV.

De Negligentia.

ARTICULUS I. & II.

ART. 1. & 2. probat, negligentiam eſſe peccatum ſpeciale oppoſitum ſollicitudini, quæ pertinet ad prudentiam. Quia dicit defectum ejuſmodi ſollicitudinis, ſive nimiam tarditatem in præcipiendo id, quod eſt benè conſiliatum & judicatum. Sumitur quandoque Negligentia generaliter pro omiſſione alicujus, quod fieri poteſt ac debet; & ſic non eſt directè contra prudentiam, ſed contra illam virtutem, in cujus materia verſatur: ut negligentia in orando, contra virtutem Religionis: in ſolvendo debito, contra Juſtitiam. Aliàs autem ſumitur pro defectu diligentiæ requiſitæ in actu intellectus voluntatem excitantis & dirigentis ad executionem ejus boni, quod eſt agendum; & ſic opponitur prudentiæ. Diſtinguitur ab Omiſſione, Pigritia, Torpore, Inconſtantia: quòd hæc negligentia ſit defectus actus interioris; nimirum rationis non ſollicitantis præcipere quod debet, vel

Quæ negligentia hic intelligitur.

eo

eo modo quo debet : Omiſſio autem eſt prætermiſſio operis exterioris & effectus negligentiæ : Pigritia eſt defectus diligentiæ circa executionem iſtius externi operis : Torpor eſt defectus fervoris in ejuſdem operis exterioris executione : Inconſtantia defectus ſtabilitatis in præcipiendo.

Quæſt. Petes : Quo modo B. Thom. negligentiam opponit prudentiæ, cùm prudentia ſit in ratione, negligentia in voluntate : *Dicitur enim* (ait ipſe Iſidorum ſecutus) *negligens quaſi nec eligens*; electionem verò eſſe voluntatis ex profeſſo docetur 1. 2. qu. 13. art. 1.

Reſp. Reſp. Negligentiam provenire quidem ex quadam remiſſione voluntatis; propriè tamen eſſe ipſius rationis omittentis illos ſuos actus, vel eas actuum circumſtantias, qui neceſſarii ſunt ut opus ſuo tempore fiat. Neque refert, quòd ſicut electio ita electionis omiſſio pertineat ad voluntatem. Quia electionis rectitudo vel defectus generaliter loquendo pertinet ad prudentiam vel imprudentiam; atque adeò ad rationem. Cùm ergo B. Thom. dicit, art. 2. *Electio recta eorum quæ ſunt ad finem ad prudentiam pertinet*; non loquitur de electione quatenus ſimpliciter eſt electio, ſed quatenus eſt recta.

Articulus III.

Art. 3. docet, Negligentiam eſſe peccatum mortale, ſi id, quod per negligentiam prætermittitur, ſit de neceſſitate ſalutis, ſive ſit actus, ſive circumſtantia : aut ſi prætermittatur aliquid ex contemptu divini amoris. Si verò prætermittatur quippiam non neceſſarium ad ſalutem, nec hoc fiat ex contemptu, ſed ex aliquo defectu fervoris; eſt tantùm veniale.

QUÆSTIO LV.

De vitiis oppoſitis prudentiæ, quæ habent ſimilitudinem cum ipſa, & opponuntur illi per exceſſum.

Articulus I. & II.

Art. 1. & 2. probat, Prudentiam carnis, ſecundùm quam aliquis excogitat idonea media ad perficienda opera carnis, eſſe peccatum : mortale quidem, ſi prudentia carnis ſumatur propriè; ſic nimirum, ut in rebus carnalibus conſtituatur ultimus finis totius vitæ : veniale verò, ſi ſic inordinatè afficitur ad aliquid delectabile carnis, ut in ea delectatione non conſtituat finem totius vitæ.

Hoc peccatum non videtur eſſe diſtinctum ab eo, quod committitur ipſo pravo opere : niſi fortè ſit directè & per ſe volitum; ut ſi quis prudentiæ veræ inimicus apud ſe ſtatueret, deinceps ei oppoſitam carnis prudentiam amplecti, & ad eam ſua conſilia dirigere.

Articulus III.

Quid aſtutia. Art. 3. probat, Aſtutiam eſſe ſpeciale peccatum, ex Apoſt. 2. ad Corinth. 4. *Non ambulantes in aſtutia*, hoc eſt non verſutè & ſimulatè converſantes cum hominibus. Eſt autem Aſtutia propriè accepta peccatum, quo quis ad finem aliquem, ſive bonum ſive malum, conſequendum non veris, ſed ſimulatis & apparentibus mediis utitur. Dixi, *propriè*. Abuſivè enim aliquando ſumitur in bono; veluti Prov. 1. *Ut detur parvulis aſtutia*; hoc eſt circumſpectio, ne facilè decipiantur. Prov. 13. *Aſtutus* (prudens & circumſpectus) *omnia agit cum conſilio*.

Articulus IV. & V.

Art. 4. & 5. docet, Dolum & fraudem pertinere ad aſtutiam. Cùm enim aſtutia dicat excogitationem viarum ſive mediorum non verorum, ſed ſimulatorum ad finem : illa quoad executionem aſſumitur vel per verba; & eſt dolus : vel per facta; & eſt fraus. Dolus enim eſt executio aſtutiæ, principaliter quidem per verba, quandoque tamen etiam per facta : Fraus autem eſt ejuſdem aſtutiæ executio per facta; unde patet nomen Doli eſſe generale, & ſub ſe etiam complecti fraudem. Ordinariè autem peccatum Doli & fraudis non eſt diſtinctum à peccato illius pravi operis, ad quod ordinatur : & eſt mortale, vel veniale pro ratione materiæ.

Circa Reſp. ad 1. art. 4. nota, hæc verba Apoſtoli, *Cùm eſſem aſtutus, dolo vos cepi*; ab Authore hîc aſſertivè intelligi, accipiendo dolum abuſivè in bonam partem. Verùm in Com. dolum propriè accipit, verbaque Apoſtoli interpretatur; non ut aſſertivè ab eo dicta : ſed per modum objectionis hoc ſenſu, *Sed eſto*, ſive Concedatis fortaſſe, quòd ego per meipſum non gravavi vos accipiendo veſtra : *ſed* quiſpiam dicet, quòd *Cùm eſſem aſtutus* & nequiter callidus, *dolo vos cepi*, & circumveni, ſubornando alios qui pro me acciperent, cùm ipſe nollem videri quicquam accipere. Hanc autem calumniam refutat Apoſtolus dicens : *Numquid per aliquem eorum, quos miſi ad vos, circumveni vos? Rogavi Titum, & miſi cum illo fratrem, numquid Titus vos circumvenit?* 2. Cor. 12.

Articulus VI.

Art. 6. declarat, Sollicitudinem de temporalibus, hoc eſt nimiam animi occupationem in illis vel acquirendis vel conſervandis, tripliciter eſſe illicitam. 1. ſi temporalia quærantur ut finis, præponendo ea ſpiritualibus. 2. Si ſuperfluum ſtudium adhibeatur. 3. Si ſit adjunctus timor & anxietas, qua vereatur quiſpiam, ne faciendo quod debet neceſſaria ſibi deficiant : moderata verò ſollicitudo ſeu cura de temporalibus non eſt improbanda; ut patebit ex ſeq.

Articulus VII.

Art. 7. oſtendit, Sollicitudinem de futuris eſſe illicitam, ſi ſit ſuperflua; ut ſi vel ſit intempeſtiva, vel cum anxietate, vel cum parva fiducia divinæ miſericordiæ. Hujuſmodi enim ſollicitudinem vetant, & Dominus ipſe Matth. 6. his verbis *Nolite ſolliciti eſſe in craſtinum* : & Apoſtolus ejus ad Philipp. 4. dicens, *Nihil ſolliciti ſitis*, id eſt de nulla re, quæ vobis deſit aut contingat, anxiè ſitis ſolliciti. Ad quem locum B. Thomas ſcribit, Sollicitudinem quandoque importare *Diligentiam quærendi quod deeſt*; *& hoc*, inquit, *eſt commendabile, & opponitur negligentiæ : quandoque, anxietatem animi cum defectu ſpei, & cum timore de non obtinendo id circa quod ſollicitatur*; & hanc prohibet Dominus Matth. 6. Moderata ergo & tempori opportuna ſollicitudo etiam in futurum licita eſt; ut probari poteſt exemplis tum Joſeph Gen. 41. qui futuræ ſeptem annorum fami providit; tum Apoſtolorum, qui Act. 4. pretia prædiorum ad eorum pedes poſita conſervabant, dividendo ſingulis; tum aliorum Diſcipulorum, qui Act. 11. fuerunt ſolliciti pro fratribus in Judæa habitantibus, ut in famem ab Agabo prædictam eis providerent. Sed & Dominus *Propter exemplum, ne quis poſtea ſcandalum pateretur, cùm aliquem ſervorum ejus animadvertiſſet iſta neceſſaria procurare, loculos habere dignatus eſt cum pecunia, unde uſibus neceſſariis quicquid opus fuiſſet præberetur*; ait Auguſt. lib. 2. de Ser. Dom. in mont. c. 17. reſpiciens ad locum Jo. 12. & 13. Adde, quòd annuam ſollicitudinem, ſed tempori congruam docet nos Sapiens exemplo formicæ; Proverb. 6. & c. 10. generaliter pronuntiat, *Qui congregat in meſſe, filius ſapiens eſt : Qui autem ſtertit æſtate, filius confuſionis*. Vult enim Dominus, ut non omnia vitæ huic neceſſaria proveniant hominibus abſque labore & cura : quod foret eis otii multorumque malorum occaſio; ideoque aliquam ab eis requirit curam & ſollicitudinem, ſed moderatam. Unde nuſquam dicit, Nolite comparare, vel quærere, vel providere neceſſaria; ſed tantùm vetat ſollicitudinem inordinatam, cujuſmodi eſt Avarorum & Gentilium.

Arti-

Digitized by Google

Articulus VIII.

ART. 8. oſtendit, Vitia ſuperioribus art. expoſita maximè oriri ex avaritia, in qua uſus rationis apparet, ſed indebitus, ſicut & in illis peccatis.

Pro Reſp. ad 2. dicendum : Quòd vitia magis ſpiritualia, ut ſuperbia & inanis gloria, quantùm ad modum agendi non habeant majorem propinquitatem ad prudentiam quàm avaritia, ſed ſolùm quoad ſubjectum. Avarus enim parvipendens excellentiam; fraude & dolo utitur; ſuperbus autem cùm magnanimitatem habeat in ſimilitudine; vult in omnibus eſſe manifeſtus : unde vitia, quæ utuntur fraude & dolo, magis oriuntur ex avaritia quàm ex ſuperbia vel inani gloria.

Petes : Quo modo B. Thom. hic dicit, quòd ex inſidiis agere, ad quamdam puſillanimitatem pertinere videtur : cùm puſillanimitas ſit peccatum, q. 133. art. 1. agere autem ex inſidiis non ſit peccatum, quæſt. 40. art. 3. & quæſt. 71. art. 3. ad 3. Reſp. Non eſſe peccatum agere ex inſidiis, occultando noſtrum conſilium aut propoſitum : eſſe autem peccatum, ſi ex inſidiis agatur, dicendo falſum, vel non ſervando promiſſum; quod peccatum verè pertinet ad puſillanimitatem, ſi quis ex animi parvitate hoc faciat, recuſando tendere in id, quod eſt ſuæ potentiæ proportionatum : ſi autem non faciat ex illa animi parvitate, ſed ex aſtutia, & utatur fraude vel dolo; non erit quidem vera puſillanimitas, habebit tamen ejus ſimilitudinem. Atque his poſterioribus modis loquitur hic B. Thomas, ex inſidiis agere accipiens pro doloſè & fraudulenter; non autem eo modo, quo q. 40. art. 3. dixit, eſſe licitum uti inſidiis.

QUÆSTIO LVI.

De præceptis ad prudentiam pertinentibus.

Articulus I.

ART. 1. declarat, Non fuiſſe in Decalogo dandum aliquod præceptum de prudentia. Quia præcepta Decalogi, cùm ſint quaſi prima legis elementa, 1. 2. q. 100. art. 3. ad 3. talia eſſe debent, quæ ſtatim in mente populi cadere poſſunt; ibidem art. 5. ad 1. quaſi ad naturalem rationem pertinentia: quæ autem ſic ſunt de dictamine rationis naturalis, maximè ſunt fines quidam humanæ vitæ; prudentia verò directè & per ſe non verſatur circa fines, ſed circa media. Deinde. Ratio debiti non eſt omnibus promiſcuè manifeſta in virtute prudentia uti nec in temperantia vel fortitudine; ergo de ipſius actibus non fuit exprimendum in Decalogo præceptum, uti nec de actibus temperantiæ & fortitudinis : quia ſolùm exprimenda ibi fuerunt præcepta de illarum virtutum actibus, qui promiſcuè noti ſunt populo, quòd ſint debiti. *Ratio debiti*, ait B. Thom. 1. 2. quæſt. 100. art. 3. ad 3. *in aliis virtutibus eſt magis latens quàm in juſtitia; & ideo præcepta de actibus aliarum virtutum non ſunt ita nota populo, ſicut præcepta de actibus juſtitiæ : & propter hoc actus juſtitiæ ſpecialiter cadunt ſub præceptis Decalogi, quæ ſunt prima legis elementa.* Cæterùm, etſi præceptum de prudentia non fuerit in Decalogo expreſſum; alibi tamen ſatis eſt partim ſignificatum partim expreſſum. Nam Deuteron. 32. improperatur populo Iſraelitico, quòd ſit *Gens abſque conſilio & ſine prudentia*; per quod ſatis innuitur, quòd & conſilium & prudentiam habere debuerant. Proverb. 4. *In omni poſſeſſione tua acquire prudentiam.* Et poſtea : *Palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos.* Cap. 9. *Ambulate per vias prudentiæ*, Cap. 16. *Acquire prudentiam, quia pretioſior eſt argento.* In doctrina verò novi Teſtamenti, cùm ſit doctrina perfectionis, omnino oportuit exprimi ſæpiuſque iterari præceptum prudentiæ. Matth. 10. *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes.* Ad Eph. 5. *Videte quo modo cautè ambuletis.* Ad Tit. 2. *Loquere quæ decent ſanam doctrinam; ſenes ut ſobrii ſint, pudici, prudentes.* 1. Pet. 4. *Eſtote prudentes, & vigilate in orationibus.*

Articulus II.

ART. 2. explicat, In veteri lege convenienter fuiſſe data præcepta prohibitiva de vitiis, quæ cum vera prudentia ſimilitudinem habent; cujuſmodi ſunt, quæ ad executionem aſtutiæ pertinent : ut calumnia, & diverſitas ponderum ad emptionem & venditionem fraudulentam. Quia talia vitia continent injuſtitiam, atque adeò violationem debiti : cujus debiti ratio requiritur ad præceptum jubens aut prohibens ea, quæ jure naturæ ſunt juſta vel injuſta. De vitiis autem directè oppoſitis prudentiæ non pariter fuerunt exprimenda præcepta prohibitiva; quia illa non ita continent violationem debiti, cùm non ita pertineant ad injuſtitiam ſicut executio aſtutiæ. Atque hæc de prudentia ad majorem Dei gloriam ſint ſcripta & dicta.

DE JURE ET JUSTITIA.

PROOEMIUM.

ETSI de Jure & Juſtitia tractare, quatenus per ea homo ordinatur ad convictum politicum finemque naturalem, propriè & directè eum ad moralem Philoſophiam, tum ad Juriſprudentiam pertineat, quarum poſterior & leges civiles, & Canones Eccleſiaſticos ad cauſas fori exterioris decidendas conſiderare debet; Sacræ tamen Theologiæ proprium eſt, non ſolùm Canones Eccleſiaſticos, illos præſertim, qui ex ſacris Litteris Conciliorumve definitionibus deſumpti de Fide & Sacramentis agunt, perſcrutari: ſed etiam de Jure & Juſtitia diſſerere in ordine ad bonum ſpirituale finemque ſupernaturalem, & ad conſcientias benè dirigendas. Nam de Sapientia, cujus haud dubiè conſideratio ad Theologum ſpectat, Sap. 8. dicitur, quòd *Sobrietatem* (ſive temperantiam) *& prudentiam docet, & juſtitiam, & virtutem* (ſive fortitudinem) Et ad Tit. 2. *Gratia Dei Salvatoris noſtri*, quæ apparuit, ad hoc erudire nos ſcribitur, ut *Sobriè, & juſtè. & piè vivamus in hoc ſæculo*. Nullus ergo arbitretur, vel B. Thomam, vel ipſum ſecutos Theologos mittere falcem in meſſem alienam, quando de Juſtitia & Jure diſſerunt; quod enim ſui muneris eſt tractant: ſed alio fine diverſaque conſideratione, quàm vel Juriſconſulti vel morales Philoſophi.

QUÆSTIO LVII.

De Jure.

ARTICULUS I.

Utrùm jus ſit objectum juſtitiæ.

Variæ uſurpationes juſtitiæ.

JUSTITIÆ vocabulum variè ſumitur. 1. Significat virtutem illam particularem, qua unicuique quod ſuum eſt redditur; & eſt una earum quæ vocantur Cardinales.

2. Significat eam virtutem, qua quis benè ſe habet ad bonum commune totius Reip. & vocari ſolet Juſtitia legalis.

3. Uſurpatur pro ſanctitate Chriſtianaque rectitudine, quæ in gratia doniſque divinis conſiſtit; ad quam proinde pertinent Fides, Spes, Charitas, cæteræque virtutes Chriſtianæ. Ita ſumitur ad Rom. 3. *Juſtitia Dei per Fidem Jeſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes qui credunt in eum*. Unde Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 7. docet, Eos qui juſtificantur ſanctificari, & juſtitiam Dei, non qua ipſe juſtus eſt, ſed qua illos juſtos facit, accipere. Ad hanc ſignificationem pertinet ea uſurpatio, qua juſtitia interdùm ſumitur prout complectitur omnes virtutes, & ſecundùm quam aliquis dici poteſt coram Deo abſolutè Juſtus & Sanctus: quo modo illam uſurpare videtur Aug. hic arg. 3. cit.

4. Significat opera juſtitiæ & obſervationem legis, ut 1. Jo. 3. *Qui facit juſtitiam Juſtus eſt*. Et Matth. 5. *Niſi abundaverit juſtitia veſtra plus quàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in Regnum cœlorum.*

5. Sumitur etiam aliquando pro eleemoſyna, ut Matth. 6. *Attendite ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus*. Ubi pro, *juſtitiam*, Chryſoſt. hom. 19. in Matth. leg. *eleemoſynam*, conformiter ei quod ſequitur: *Cùm ergo facis eleemoſynam*. De hac juſtitia, q. 32. diximus. De tertia & quarta, 1. 2. quæſt. 13. eſt agendum. De ſecunda, q. 58. art. 5. & 6. De prima toto hoc tractatu.

Variæ ſignificationes juris.

Juris quoque vocabulum multimodè uſurpatum invenitur. 1. Significat rem juſtam ſeu id quod juſtum eſt; putaturque jus per apocopen, id eſt unius ſyllabæ amputationem, dictum eſſe quaſi juſtum. Apud Græcos utrumque eodem vocabulo *δίκαιον* ſignificatur. Juſtum autem vel ſumitur generaliter; quo modo idem valet quod legitimum, ſeu lege præſcriptum, legique conſonum: vel ſtrictè pro eo, quod debitam habet æqualitatem ad alterum.

2. Significat id quod quovis modo æquum eſt ac bonum.

3. Uſurpatur pro ſententia Judicis; & hac ratione verum eſt eum jus dicere, quando ſententiam judicialem profert. Hoc etiam ſenſu *Dicitur, quòd jus redditur ab eo, ad cujus officium pertinet juſtitiam facere, licèt id quod decernit ſit iniquum*; ait B. Thom. hic ad 1. conformiter Juriſconſulto lib. 1. ff. tit. 1. l. penult.

4. Significat locum, in quo ſententia Judicis pronuntiari ſolet, ut apud Tullium lib. 1. de Orat. *Volitare in foro, hærere in jure ac Prætorum tribunalibus* &c.

5. Neceſſitudinem; velut cùm dicimus, Eſt mihi jus cognationis vel affinitatis cum illo; quemadmodùm ſcribit Martianus dicto tit. l. ult.

6. Legem quæ eſt regula juſti. Quomodo dicimus fornicationem eſſe jure naturali prohibitam: eſum ſuffocati & ſanguinis olim fuiſſe interdictum jure poſitivo.

7. Artem ſive peritiam juris & legum: ut enim Celſus definit, *Jus eſt ars boni & æqui*; ſic dicimus adoleſcentes ſtudere juri.

8. Legitimam facultatem ſive poteſtatem aliquid faciendi, acquirendi, poſſidendi aut alienandi. Qua ſignificatione Juriſperiti diſtinguunt jus ad rem; ſcilicet habendam quæ necdum eſt noſtra: & jus in re, quam quis ut propriam nunc poſſidet. Iſtarum ſignificationum, quæ primo loco aſſignata fuit primæva eſt ac maximè propria; à qua proinde cæteræ ſunt derivatæ, ut hic ad 1. indicatur, & de qua ſermo erit in ſeq.

Ad Art. ergo certa B. Thomæ Reſp. eſt, Juſtitiæ, quæ una eſt ex virtutibus cardinalibus, objectum eſſe jus in prima ſignificatione ſtrictè acceptum. Reſp. eſt affirm.

Prob. 1. Quia habitus definiuntur per ſua objecta: atqui juſtitia definitur per jus ſive juſtum; ergo jus eſt objectum juſtitiæ. Subſ. patet, tum ex Philoſ[illegible] lib. 5. Ethic. cap. 1. dicente, omnes ejuſmodi h[illegible] appellare juſtitiam ſolere, *Ex quo ad* [illegible]

homines idonei efficiuntur : tum ex Juriſperitis, qui juſtitiam definiunt, eſſe perpetuam & conſtantem voluntatem jus ſuum cuique tribuendi; ut q. 58. art. 1. explicatur : tum ex Theologis; dicit enim S. Ambroſius lib. 1. de Off. c. 24. quòd *Juſtitia ſuum cuique tribuit, alienum non vendicat*. Et Aug. lib. 19. de Civ. c. 21. *Non eſt jus ubi nulla eſt juſtitia. Juſtitia porrò ea virtus eſt, quæ ſua cuique tribuit.*

Prob. 2. Illud eſt virtutis moralis objectum, quod eſt medium inter exceſſum & defectum in materia illius virtutis : ſed jus eſt tale medium in materia circa quam verſatur juſtitia; ergo eſt objectum juſtitiæ. Min. prob. Quia tunc peccatur in materia juſtitiæ, quando quis alteri vel detrahendo vel non dando, aut ſibi plus tribuit quàm debet, aut alteri minus : medium autem inter iſtud plus & minus eſt jus ſive juſtum per quamdam æqualitatem. Dico, *quamdam*. Etenim duplex æqualitas : una rei ad rem; ut pretii ad mercem, mercedis ad laborem, rei reddendæ ad ablatam : altera proportionis ad proportionem; ut quando ſervatur eadem proportio rerum quæ diſtribuuntur, & conditionis perſonarum quibus fit diſtributio. Prior æqualitas dicitur ſecundùm proportionem Arithmeticam : poſterior ſecundùm Geometricam, teſte Philoſopho 5. Ethic. cap. 4. & 5. quia in Arithmetica æqualitas attenditur ſecundùm parem quantitatis exceſſum : in Geometrica verò, non ſecundùm quantitatem, ſed ſecundùm proportionem, q. 61. art. 2. Illa pertinet ad juſtitiam commutativam; hæc ad diſtributivam.

In corp. art. tres obſervari poſſunt differentiæ inter juſtitiam & reliquas virtutes morales. 1. Sub init. quòd juſtitia ordinat hominem ad alterum, cæteræ tantùm ad ſeipſum : rectum enim, quod eſt objectum aliarum virtutum, non accipitur niſi per comparationem ad agentem; *Rectum vero quod eſt in opere juſtitiæ, etiam præter comparationem ad agentem, conſtituitur per comparationem ad alium*; ait B. Thom. 2. quæ ex prima ſequitur eſt quòd aliquid dicitur juſtum, non conſiderando quòd aliter fiat ab agente, modò ſit æquale ſeu adæquatum alteri : temperatum autem vel forte non dicitur, niſi commenſuretur operanti. 3. De qua etiam videatur reſp. ad 3. qu. 59. art. 2. quòd objectum aliarum virtutum non eſt aliquid exterius ſecundùm ſe & ex natura rei conſtans, ſed à ratione præſcribendum eſt juxta conditionem operantis : objectum verò juſtitiæ determinatur ſecundùm ſe & ex natura rei abſque comparatione ad operantes. Atque hæc putatur eſſe cauſa, cur B. Thomas non exordiatur tractatum de aliis virtutibus moralibus ab earum objectis, ſicut orditur tractatum juſtitiæ à jure.

Juſtitia ut ab aliis virtutibus moralibus differt.

Ob.

Verùm contra ſecundam & tertiam differentiam objicitur. B. Thomas loquitur de rectitudine operis juſtitiæ & cæterarum virtutum; aut abſolutè & ſecundùm ſe; aut ſecundùm quod proficiſcitur à virtute. Si prius; etiam aliarum virtutum rectitudo conſiſtit ſine comparatione ad agentem : ut patet in illo, qui facit opus temperatum ex hypocriſi vel opus forte ex inani gloria. Si poſterius; nec juſtitiæ rectitudo conſiſtit ſine ordine ad agentem : opus enim juſtum non eſt opus virtutis juſtitiæ, niſi procedat ab operante ſecundùm electionem & propter bonum finem. Confirmatur : B. Thom. videtur ſibi contradicere. Primùm enim dicit, *Rectum, quod eſt in opere juſtitiæ, etiam præter comparationem ad agentem conſtituitur per comparationem ad alium* : poſtea verò ſubdit; *Sic ergo dicitur aliquid quaſi habens rectitudinem juſtitiæ, etiam non conſiderato qualiter ab agente fiat.*

Reſp. B. Thomam loqui de rectitudine ſecundùm ſe & abſolutè, non conſiderando an procedat ex habitu virtutis : *Quantum* enim *ad comparationem operationis ad habitum; in omnibus ſimiliter ſe habet* juſtitia ſicut aliæ virtutes; ait ipſe q. 59. art. 2. ad 3. quod ſcilicet ut actus ſit ſimpliciter rectus & procedens ab habitu virtutis, debeat fieri per electionem ac propter finem virtuti convenientem & cum cæteris circumſtantiis. Si autem rectitudo ſpectetur abſolutè & ſecundùm ſe, quatenus eſt in materia juſtitiæ & aliarum virtutum præciſè; ſic invenitur differentia quam aſſignat : Fortitudinis enim, temperantiæ, ſimiliumque virtutum rectitudo non poteſt eſſe, niſi per comparationem ad agentem. Erit v. g. actus & rectitudo fortitudinis, ſi commenſuretur viribus facientis : erit actus temperantiæ, ſi commenſuretur valetudini ejus qui illum operetur. Quòd ſi ultra ſuas vires hoſtem aggrediatur, vel plus aut minus cibi potuſvè ſumat, quàm ſuo corpori conveniat; non erit actus vel rectitudo fortitudinis aut temperantiæ. Rectum autem juſtitiæ, quatenus juſtitia eſt præciſè, non ſumitur ex comparatione ad agentem, ſed per comparationem ad alterum : dicitur enim quis juſtum opus facere, ſi vel mercatori ſolvat quantum res empta valebat, vel tantum reddat quantum mutuò acceperat; quamvis hoc non ſit viribus ejus proportionatum, (ut ſi inde fiat pauperior) vel non bono animo reddat. Et iſte actus habet rectitudinem ſeu integritatem juſtitiæ, quia ille homo ad nihil aliud ex juſtitia tenetur, quàm ad reddendum integrum debitum, atque ita ſatisfacit juſtitiæ.

Ad Arg. verò quidam reſpon. Quando in materia temperantiæ aut fortitudinis attingitur quidem medium, facta comparatione ad operantem, ſed actus mala intentione fiat; non eſſe ibi rectitudinem iſtarum virtutum, eò quòd illarum opus non aliunde habeat rectitudinem quàm ex ordine ad habitum virtutis, quæ in illo caſu deeſt. Verius tamen arbitramur, illic inveniri rectitudinem tum temperantiæ tum fortitudinis; non eam, quæ procedit ex habitu perfectæ virtutis : ſed aliam, quæ nimirum eſt per comparationem ad menſuram rationis, & ad regulas illarum virtutum præciſè. Bonum enim virtutis moralis conſiſtit in adæquatione ad menſuram rationis, ſeu in medio, quod à ratione ponitur in aliqua materia, 1. 2. q. 64. art. 1. & 2. ſi quis ergo, vel hoſtem aggrediatur non plus nec minùs quàm ſuæ vires ferant; vel cibum ac potum ſumat quantum recta ratio poſtulat ſecundùm ſui corporis conditionem, etiamſi nec operetur ex habitu, nec convenienter habitui; rectè dicetur facere opus ſtrenuum & temperatum, quia ſervat medium in materia fortitudinis & temperantiæ : quomodo Gentiles quidam temperatè vixerunt, & fortiter egerunt; quamvis ex inani gloria vel alio pravo fine id facerent. Neque tamen dicendum eſt, hanc illarum rectitudinem conſiſtere abſque comparatione ad agentem. Quia ejuſmodi opera non habent rectitudinem fortitudinis aut temperantiæ, niſi quatenus, attenta conditione operantis, ſunt ei proportionata juxta regulas illarum, & tenent medium inter exceſſum & defectum in earum materia.

Explicatur textus.

Ad Confirm. Reſp. S. Thomam ſibi non contradicere. Cùm enim dicit, *Rectum, quod eſt in opere juſtitiæ, etiam præter comparationem ad agentem, conſtituitur per comparationem ad alium*; ſenſus eſt, quòd rectitudo, quæ & ſimpliciter & formaliter eſt rectitudo virtutis juſtitiæ, præter hoc quod omni virtuti in quantùm virtus eſt commune habet, ordinem ſcilicet ad agentem ſive rectam agentis intentionem, etiam conſtituitur per comparationem ad alterum, ad quem eſt juſtitia. Cùm verò ſubdit, *Juſtum aliquid dici, etiam non conſiderato qualiter ab agente fiat*; loquitur de juſto præciſè ut juſtum eſt, quamvis non habeat rationem virtutis. Prioribus ergo verbis loquitur de rectitudine, quam habet opus juſtitiæ in quantùm eſt & virtuoſum & juſtum : poſterioribus de illa ſolùm quam habet in quantùm eſt juſtum. Unde patet, diſcrimen ab eo aſſignatum non eſſe ita accipiendum, quaſi ſit opus virtutis formaliter loquendo, ſi quis ex odio vel alia prava intentione ſolvat alteri juſtum pretium : ſed tantùm quòd ſit opus juſtum, ſive quòd quantùm eſt ex parte juſtitiæ non requiratur comparatio ad agentem, ſicut requiritur quantùm eſt ex parte temperantiæ, ut opus aliquod ſit peccatum; quamvis alioquin commune ſit omni operi, quod formaliter & propriè eſt opus virtutis, ut procedat ab operante ſervatis omnibus debitis circumſtantiis.

Ob.

Dices : Fieri non poteſt, quòd aliquid habeat rationem ſpeciei, niſi etiam habeat rationem generis; ergo nullum opus poteſt habere rationem juſtitiæ, fortitudinis, aut temperantiæ, niſi habeat rationem virtutis : atque ita nullum opus eſt juſtum, forte, vel temperatum, ſi non fiat cum omnibus circumſtantiis ad virtutem requiſitis. Reſp. Nullum quidem opus

Reſp.

poſſe

Digitized by Google

poſſe habere formalem ſeu perfectam rationem juſtitiæ, fortitudinis, aut temperantiæ; ita ſcilicet, ut ab earum habitu proficiſcatur, niſi habeat rationem virtutis: poſſe tamen habere materialiter rationem illarum, ſeu potiùs eſſe actus earum materialiter, & ad eas earumque obligationem pertinere; quamvis non ſit ſimpliciter rectum & virtuoſum. Dicitur enim opus eſſe alicujus virtutis materialiter, quando ſecundùm materiam in qua verſatur nihil ei deeſt, quod ad medium illius virtutis proprium pertineat: ſive quando, nec medium excedit, nec à medio deficit in illius virtutis materia.

Circa reſp. ad 2. adverte, horum verborum Iſidori, *Lex juris eſt ſpecies*, quæ referuntur à Gratiano diſt. 1. cap. *Jus generale*, duas potiſſimùm inveniri interpretationes. Unam, ut jus accipiatur pro lege in communi: lex autem in particulari pro Conſtitutione ſcripta; & ſenſus ſit, legem (ſcriptam videlicet) eſſe aliquam ſpeciem juris ſive legis in genere ſumptæ. Aliam, ut retineatur propria ſignificatio juris, ſed ſpecies non ſumatur Logicè pro ſpecie ſubjecta generi, verum pro ratione ſeu regula juris; quaſi diceretur, quòd lex, id eſt Conſtitutio ſcripta, ſit quædam regula, ſecundùm quam videri & fieri poteſt quod eſt juſtum. Hunc ſenſum indicat, quòd dicta diſt. 1. ſtatim ſequitur: *Jus autem eſt dictum, quia juſtum eſt. Omne autem jus legibus & moribus conſtat.* Et poſtea: *Lex eſt Conſtitutio ſcripta.* Ubi clarum eſt, jus non pro lege, ſed pro juſto accipi. Eumdem ſenſum hìc indicat B. Thom. dicens: *Quòd illius operis juſti, quod ratio determinat, quædam ratio præexiſtit in mente, quaſi quædam prudentiæ regula; & hæc, ſi in ſcriptum redigatur, vocatur lex.* Unde poſtmodum concludit, legem non eſſe ipſum jus propriè loquendo, ſed aliqualem rationem ſeu regulam juris ſive juſti. B. Thomam ſequuntur Dominicus Soto lib. 3. de Juſt. & Jur. q. 1. art. 1. Valentia, & Salon hìc.

Pro reſp. ad 3. dicendum videtur: Juſtitiam in Ant. arg. ac etiam in verbis Aug. ibid. cit. non ſumi prout eſt virtus ſpecialis à cæteris diſtincta: ſed prout complectitur omnes alias. Dicitur autem eſſe amor; non formaliter, ſed cauſaliter; quia eſt ex amore ſerviendi Deo, & ad illum tendit. Vide q. 58. art. 1. ad 6. De juſtitia quatenus eſt virtus ſpecialis aliter loquitur Aug. lib. 19. de Civ. c. 11. ubi eam deſcribit, eſſe Virtutem quæ ſua cuique diſtribuit.

Quid fas. In eadem reſp. obſerva, fas interdum valere idem quod licitum: aliàs ſignificat pium & religioſum, quaſi fare dignum. Quando ſumitur ſtrictè ut diſtinguitur à jure; fas legem divinam ſignificat & jus humanum. Et quia non poſſumus Deo reddere æquivalens: jus autem ſive juſtum æqualitatem importat; hinc aliquando dicitur, quòd non poſſimus reddere Deo juſtum ſecundùm perfectam rationem; poſſimus tamen ei reddere quod fas eſt, ſive quod divina lege requiritur, quia Deo ſufficit ut impleamus quod poſſumus. Frequenter verò juris & juſti vocabulum generaliùs uſurpatur, ut utrumque, non ſolùm humanam, ſed etiam divinam legem comprehendat.

ARTICULUS II.

Utrùm jus convenienter dividatur in jus naturale & jus poſitivum.

VIDETUR quòd non. 1. Quia lex eſt regula juris: ſed lex dividitur in æternam, naturalem, divinam, & humanam, 1. 2. q. 91. ergo ſimiliter debet dividi jus: non enim eſt multiplicanda regula, niſi etiam multiplicetur regulatum.

2. Juriſperiti dividunt jus in jus naturale, jus gentium, & jus poſitivum; apud Gratianum diſt. 1. & 1. tit. ff. ergo non ſufficienter dividitur in naturale & poſitivum.

Reſp. affirm. Reſp. certa eſt, Jus, quod antea diximus eſſe objectum juſtitiæ, convenienter dividi in jus naturale, & jus poſitivum. Quia jus ſive juſtum idem eſt quòd æquale vel adæquatum: quòd autem aliquid ſit alteri adæquatum, non fit niſi duobus modis: vel ex ipſa natura rerum; ſicut cùm aliquis tantum dat, ut tantumdem recipiat: vel ex pacto ſeu placito ponentium; ut cùm vel duæ perſonæ ita inter ſe paciſcuntur, vel Communitas conſentit, tale quid habendum pro juſto, vel Princeps ſtatuit ita eſſe. Priùs illud eſt jus naturale: poſterius eſt poſitivum.

Ex his patet, B. Thom. loqui de jure in eadem ſignificatione, in qua locutus fuit art. 1. ut ſcilicet idem valeat quòd juſtum juſtitiæ particularis objectum. Neque refert, quòd init. corp. dicat, Jus ſive juſtum eſt aliquod opus adæquatum: opus autem, cum ſit actio procedens à juſtitia, non videatur poſſe ejus objectum. Reſponderi enim poteſt: Opus juſtitiæ poſſe dupliciter conſiderari; uno modo quantum ad executionem & ut eſt in exercitio; altero prout eſt in intentione. Priori modo eſt operatio vel effectus à juſtitia procedens: poſteriori eſt ejus objectum. Præterea. Quemadmodum nomina, quæ terminum vel objectum ſignificant, ſæpè transferuntur ad ſignificandam actionem: & contra ſicut Sacrificium quod hoſtiam ſignificat, etiam uſurpatur pro actione qua offertur hoſtia; ſic jus intelligi poteſt eſſe vocatum opus. Tacita Ob.

Sciendum autem, quòd B. Thomas iſta diviſione non dividat jus ſecundùm totam ſuam latitudinem conſideratum, ſed ſolùm illud, quod pertinet ad ordinem naturæ, poteſtque lumine naturali innoteſcere, & quod in reſp. ad 3. vocat jus humanum: non quia ſit ab hominibus conſtitutum; ſed quia inter actiones humanas invenitur, conſideratum ſecundùm dictamen rectæ rationis dumtaxat, (quomodo Philoſophus moralis illas conſiderat) & non ſecundùm leges ſupernaturales: Unde ait, Jus divinum, id eſt quod divino ac ſupernaturali lumine cognoſcitur, poſſe etiam dividi in jus naturale & poſitivum; ita ut jus naturale ſit, quod ea continet quæ ſunt naturaliter juſta: jus autem poſitivum quod continet ea, quæ per divinam inſtitutionem juſta ſunt.

Quamvis autem S. Doctor ſit de jure & juſtitia Theologicè acturus; prudenter tamen priùs explicat diviſionem juris ſecundùm ordinem naturæ conſiderati. Quia ut gratia ſupponit naturam; ſic jus ad gratiam pertinens, hoc eſt jus divinum & ſupernaturale ſupponit illud, quod eſt ſecundùm ſolùm ordinem naturæ.

Quod ſi generalius de jure loqui velimus, prout ſignificat vel juſtum vel legem ac regulam juſti, eſtque commune ad divinum & humanum; ita poterit dividi, & ſubdividi.

Jus aliud eſt naturale, aliud poſitivum. Poſitivum, unum eſt divinum, alterum humanum. Poſitivum divinum, aliud eſt veteris Teſtamenti, aliud novi: itemque aliud quod ad ordinem naturæ pertinet, ſed à Deo per ſpecialem revelationem ſuperadditur juri naturali, ad bonam ſcilicet Reip. politiam pertinens; cujuſmodi fuerunt præcepta judicialia veteris legis: aliud verò, quod pertinet ad ordinem gratiæ, eſtque omnino ſupernaturale; ut jus ſive lex de Baptiſmo, aliiſque Eccleſiæ Sacramentis. Jus poſitivum humanum dividitur in jus gentium, jus cannoicum, & jus civile. Juris diviſio & ſubdiviſio.

Jus naturale dicitur, quod ratio naturalis immediatè dictat, vel ex ea evidenter ſequitur, eſtque ſecundùm naturam ſeu conditionem rerum: cujuſmodi ſunt, reddere quantum quis accipit. Fugere malum, Facere bonum; Quod tibi non vis fieri alteri ne feceris; quæ præceptis Decalogi continentur.

Jus poſitivum eſt, quod cùm non ſit ex natura; ab aliquo tamen authoritatem habente poſitum eſt ac conſtitutum: ſive quod cùm ſecundùm ſe ſpectatum ſit indifferens; determinatur per Deum, vel per legem, aut Principem, vel communem populi conſenſum.

Jus poſitivum divinum dicitur, quod divina authoritate ſancitum eſt, ſive Angelico ſive humano miniſterio, ſive etiam per Deum ipſum immediatè.

Jus divinum veteris Teſtamenti eſt, quod Deus tulit in veteri Teſtamento; veluti de cæremoniis & judicialibus præceptis.

Jus divinum novi Teſtamenti eſt, quod Deus in novo Teſtamento tulit; ut de Sacramentis, de Eccleſiæ Romanæ Primatu, Romanique Pontificis authoritate & infallibilitate ad definiendum res Fidei & morum.

Jus

Quid Jus gentium. Jus humanum vocatur, quod humana authoritate conditum eſt. Jus gentium eſt jus humanum, quo omnes ferè gentes utuntur, cap. *Jus gentium*, diſt. 1. tale nimirum, quod cùm non ſit ex ipſa rerum natura; communi tamen populorum conſenſu fuit introductum: ſive interim apud omnes univerſim nationes obſervetur, ſive apud pleraſque. Talia ſunt rerum diviſio; poſſeſſio rerum in particulari; & quòd quæ nullius ſunt fiunt primò occupantis; quòd Legati non violentur; quòd bello capti in ſervitutem redigantur.

Jus canonicum generaliter vocari poteſt, quod per Eccleſiaſticam poteſtatem ſancitum eſt. Civile, quod per ſæcularem. Sic jus canonicum idem eſt cum Eccleſiaſtico, ac ſub ſe comprehendit, non ſolùm generales Apoſtolorum cæterorumque Eccleſiæ Prælatorum Conſtitutiones; ut de jejunio Quadrageſimali, de non ordinandis bigamis, & ſimiles: verùm etiam particulares, quæ in unaquaque Diœceſi vel Eccleſia latæ ſunt per Epiſcopos.

Si autem de jure canonico ſtrictiùs loquamur; eo nomine ſolùm cenſetur illud, quod ad regimen Eccleſiæ univerſalis à ſummo Pontifice traditum eſt vel probatum: particulares autem Eccleſiaſticorum Prælatorum Conſtitutiones vocantur jura ſeu ſtatuta, vel Synodalia, ſive Diœceſana, vel Provincialia, vel Nationalia, vel Localia.

Similiter jus civile ſtrictiùs acceptum dicitur illud ſæcularis poteſtatis jus, quod eſt proprium cuique Civitati vel Regno; unde lib. 1. Inſt. Juris tit. 2. legimus: *Quod quiſque populus ipſe ſibi jus conſtituit; id ipſius proprium Civitatis eſt, vocaturque jus civile, quaſi jus proprium ipſius Civitatis.* Quod autem Philoſophus 5. Ethic. cap. 7. dicit, Civile jus aliud eſſe naturale, aliud legitimum ſive poſitivum; non eſt intelligendum de jure civili prout eſt ſpecies juris humani, & à jure vel Gentium vel Canonico diſtinguitur: ſed generaliùs pro toto jure, quo Regnum aut Civitas regitur; ſive ſit naturale, ſive gentium, & ſive ſit commune, ſive proprium.

Ob. Dices: Credere, ſperare, Deum diligere, & pœnitere de peccatis, eſt alicujus juris; & non tantùm poſitivi, quia etiam ſecluſo poſitivo præcepto, talia eſſent facienda: non ſunt tamen juris naturalis, quia ſuperexcedunt naturam; ergo jus non ſufficienter dividitur in naturale & poſitivum. Reſp. Neg. C. Quia jus naturale poteſt bifariam accipi: vel pro eo, quod ex natura rei ſecundùm ſe conſideratæ oritur, quodque ratio naturalis intra naturæ ordinem manens dictat: vel pro eo, quod oritur ex natura rei ſeu hominis, non conſiderata ſecundùm ſe, ſed quatenus divino beneplacito ad gratiæ ordinem ſupernaturalemque beatitudinem ordinatur. Prius vocatur jus naturale ſimpliciter: poſterius jus connaturale gratiæ. Ad illud pertinent quæ ſuperiùs dicta ſunt eſſe juris naturalis: ad iſtud præcepta de actibus virtutum Theologicarum Chriſtianæque pœnitentiæ.

Ex his obſervandum eſt, omne jus naturale eſſe divinum, quia Deus eſt Author naturæ; non omne tamen jus divinum eſſe naturale: ſed quoddam eſſe poſitivum naturali ſuperadditum; Jus autem humanum totum eſt poſitivum.

Juris naturalis differentia à reliquis. Deinde differt jus naturale à cæteris. 1. Quòd juris naturalis Author ſit Deus: poſitivi autem divini quidem etiam Deus; humani verò homo.

2. Quòd jus naturale obligat omnes ratione utentes: poſitivum autem eos ſolos, quibus vel à Deo vel ab hominibus ponitur; ut cæremoniæ legales olim ſolos Judæos; jejunium Quadrageſimale ſolos Chriſtianos.

3. Quòd ea, quæ ſunt juris naturæ; ideo ſunt præcepta quia bona eaque debita; ideo prohibita quia mala: quæ autem juris poſitivi; ideo bona quia præcepta; ideo mala quia prohibita.

4. Quòd jus naturale ſit immutabile: cætera verò jura mutabilia. Nam & jus gentium mutari poſſe conſtat ex eo, quòd Eccleſia decreverit, ut Chriſtiani bello capti non fiant ſervi; quamvis jure gentium eſſet introductum, quòd capti in bello redigerentur in ſervitutem. Quando autem poſſit vel jus gentium vel aliud poſitivum jus mutari; prudentium arbitrio eſt æſtimandum.

Cæterùm ut intelligatur, qualiter jus naturæ ſit immutabile; conſiderandum eſt, ea quæ ſunt juris naturæ eſſe duplicia. Quædam enim ſunt ſicut communia & prima principia; ut Bonum eſſe amplectendum; Malum vitandum; Non faciendum alteri quod tibi non vis fieri; Non pejerandum, & alia quæ Decalogo continentur. Quædam verò ſunt propria ſeu particularia quaſi concluſiones principiorum communium; ut Reddendum eſſe depoſitum; Matrimonium debere eſſe unius cum una; Virum teneri ad reddendum uxori debitum, & contra. Quantùm ad illa prima jus naturæ eſt prorſus immutabile, adeò ut ea quæ Decalogo præcipiuntur, eo modo quo præcipiuntur, ſint indiſpenſabilia etiam à Deo 1. 2. q. 100. art. 8. quia continent in ſe intrinſecam bonitatem, & eorum oppoſita intrinſecam malitiam: quæ enim illic jubentur, continent ipſum ordinem virtutis, & intentionem Legiſlatoris. Quantùm ad ſecunda jus naturæ poteſt mutari, quia hæc non includunt veram cauſam, ob quam ſint neceſſariò vel amplectenda vel fugienda: & hæc mutatio quandoque quidem à ſolo Deo fieri poteſt; quandoque verò etiam ab hominibus. Cùm enim tales concluſiones non procedant à primis principiis ut ſemper habeant efficaciam, ſed ut in majori parte; pro varietate perſonarum, temporum, aliarumque circumſtantiarum mutari poſſunt: ſed quia in aliquibus non eſt facile determinare hujuſmodi varietates; ideò illi ſoli reſervatur earum legum ſive concluſionum mutatio, ex cujus authoritate habent efficaciam. In aliis autem varietates ſunt evidentiſſimæ, adeò ut & ipſum jus naturæ mutationem in eis requirat; & ideo mutari poſſunt per homines ſecundùm exigentiam rerum. Sic ſolus Deus mutare poteſt legem monogamiæ: quilibet verò debet non reddere gladium depoſitum, furioſo. Quamvis enim reddere depoſitum ſit juris naturæ: quando tamen eſt periculum ne dominus ſe vel alium interficiat; jus naturæ dictat, non eſſe illi reddendum ſuum gladium. Unde & hoc diſcrimen obſervandum eſt, quòd mutatio juris naturæ non eſt propter variationem quæ fiat in lege naturali, ſed propter perſonæ pravitatem vel alterius circumſtantiæ ſuperventionem, quæ extrahit objectum è numero eorum, quæ lex iſta comprehendebat: mutatio autem juris poſitivi poteſt fieri etiam propter mutationem ipſius legis poſitivæ. Jus naturale ut immutabile.

Peres: Unde ſciri poteſt, num aliquid ad jus naturæ pertineat, an ad poſitivum? Reſp. Quòd ex hac regula: Si vel juſtum vel obligatio ad illud oritur ex natura rei quæ præcipitur vel prohibetur, quia nimirum aut in ſe neceſſaria eſt ut fieri debeat, aut in ſe mala ut omitti oporteat; ad jus naturæ pertinet. Si autem non oritur ex natura rei quæ præcipitur vel prohibetur, ſed ex præcepto & voluntate jubentis aut vetantis, eſtò à parte rei quamdam habeat congruitatem; pertinet ad jus poſitivum. Cum hoc art. conferendus eſt art. 5. q. 60. & 1. 2. q. 94. art. 2. & 3. ubi ait, Illa ad legem naturæ pertinere, quæ ratio practica naturaliter apprehendit eſſe bona humana. Quæſt. Reſp.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. C. Quamvis enim non fiot multiplicandæ regulæ proximæ, niſi etiam multiplicentur regulata; poſſunt tamen unius rei eſſe plures regulæ, quarum una ſub alia ordinetur. Quia ergo unius & ejuſdem juris naturalis duplex eſt regula: una heterogenea, & quaſi remota, ſcilicet lex æterna: alia homogenea ſive ejuſdem rationis & proxima, nempe lex naturalis: quarum illa eſt in mente divina, hæc in rationali creatura; ideo non fuit neceſſe aſſignare unum jus æternum, aliud naturale: ſed unum quod eſt effectus utriuſque legis ſumit denominationem à regula proxima, & vocatur jus naturale.

Si dicas: Quòd jus etiam pro lege acceptum non fuerit diviſum in naturale & æternum. Reſp. Id propterea non eſſe factum, quia hic dividitur jus in membra omnino diverſa: lex autem naturalis non eſt aliquid omnino diverſum à lege æterna, ſed eſt ejus in rationali creatura participatio, 1. 2. q. 91. art. 2. ad 1. Hac autem ex cauſa, omiſſo jure æterno, diviſio juris quantùm ad reliqua convenit cum diviſione legis. Nam & legis & juris, unum eſt naturale, aliud Ob. Reſp.
divi-

Digitized by Google

divinum, aliud humanom : poteſtqoe ſicuti jus ita & lex primò dividi in naturalem & poſitivam, quarum poſterior divinam & humanam contineat.

Ad 2. etiam Neg. C. Quia Juriſconſulti, quos ſequitur apud Gratianum Iſidorus, dividunt jus, non in tota ſua latitudine, ſed ſolùm io ordine ad gubernationem politicam; unde nec juris divini ſeu ſupernaturalis, nec Eccleſiaſtici meminerunt. Neque jus naturæ vel gentium in ea diviſiune illud intelligunt, quod vel Theologi, vel aliàs ipſi etiam Juriſperiti ſolent intelligere : qno fit, quòd tres gradus juris ſtatuant; 1. communem hominibus & brutis; 2. Solis hominibus proprium; ipſis tamen vel omnibus vel ferè omnibus communem. 3. Qui peculiaris eſt cuique Civitati vel Regno. Si autem generaliùs & magis propriè loquendum ſit; in prima diviſione juris, neque jus gentium, neque jus civile eſt ponendum, ſed naturale & poſitivum, ſub quo poſteriore illa duo contineantur.

Articulus III.

Utrùm jus gentium ſit idem cum jure naturali.

VIDETUR quòd ſic. 1. Quia concluſiones quæ inferuntur ex eodem medio, & reducuntur ad idem principium, pertinent ad idem jus : ſed ea quæ ſunt juris gentium inferuntur ex jure naturæ, & referuntur ad idem principinm, ſcilicet ad oaturam; ergo pertinent ad jus oaturæ. Confirm. Concluſio ex principiis Phyſicæ propriis deducta eſt phyſica; ergo concluſiones ex jure naturæ deductæ (cujuſmodi ſunt leges quæ ſunt juris gentium) ſunt juris naturæ.

2. Ea quæ ſunt juris gentium, ſolo naturæ ductu & rectæ rationis dictamine vim babent : neque enim potuit Princeps unus toti Mundo legem ferre; ergo ſunt juris naturæ.

3. Quæ ſunt juris poſitivi poſſunt abrogari ab eo Rege vel Principe, qui illa conſtituit : atqui jus gentium non poteſt abrogari, non enim poteſt Princeps aut Rex aliquis efficere, ut Legati non debeant eſſe ſecuri; ergo noo eſt jus poſitivum, ſed naturale.

Una ad art. Reſp. B. Thomas hìc Reſp. Jus naturæ poſſe ſpectari dupliciter. 1. Abſolutè, ut illud dicatur jus naturæ, quod ſecundùm abſolutam rerum conſiderationem eſt juſtum & alteri commenſuratum; cujuſmodi eſt id, quod natura omnia animalia docuit, ut maris & feminæ conjunctio. 2. In ordine ad certum finem & cum certis circumſtantiis; ut proprietas poſſeſſioonm. Quamvis enim ager, ſi abſolutè conſideretur, non habeat unde magis ſit bujus quàm illius : ſi tamen conſideretur ut ad ferendos fructus colendus & pacificè poſſidendus; ſuppoſita naturæ corruptione & hominum negligentia, qui ſolent communia oon curare, & tantùm propriis ſtudere, ratio naturalis ſtatim colligit expedire, ut fiat poſſeſſionum diviſio & proprietas. Si jus naturæ ſecundùm primum modum conſideretur; ab eo recedit jus gentium : ſi juxta ſecundum; cum illo convenit. Cùm enim abſolutè apprehendere aliquid, non ſolùm bominibus, ſed etiam brutis animantibus per naturalem cognitionem conveniat, 1. 2. q. 6. art. 2. jus naturæ primo modo dictum commune eſt bomini cum brutis : ſed quia de rebus io ordine ad finem & ſub certis circumſtantiis judicare ſoli homioi proprium eſt; ideo jus oaturæ ſecundo modo dictum hominibus convenit, & non brutis, & cum jure gentium coincidit, aut ſaltem ipſum complectitur.

Advertendum autem, quòd B. Thomas hìc ſequatur Juriſconſultos, qui per jus naturæ intelligunt omne illud, quod eſt ex inſtinctu naturæ habentis aliquam cognitionem finis. Sic enim legimus lib. 1. Inſt. tit. 2. *Jus naturale eſt, quod natura omnia animalia docuit : nam jus iſtud non humani generis proprium eſt, ſed omnium animalium, quæ in cælo, quæ in terra, quæ in mari naſcuntur :* quæ eadem recitantur lib. 1. ff. tit. 1. l. 1. per jus gentium verò generaliter intelligunt omne illud, qood gentes univerſæ obſervant, ſive à natura proficiſcatur ſive aliunde; unde juri gentium aſcribunt ea, quæ verè ſont juris naturalis, quando ibidem illud jus gentium exemplificant his verbis; *Veluti erga Deum religio; ut parentibus & patriæ pareamus; ut vim atque injuriam propulſemus :* certum enim eſt, juris naturalis eſſe, Deum colere, parentibus obedire, vim vi poſſe repellere. Addunt præterea, jus gentium ab eo jure naturali, quod brutis commune faciunt, recedere; quia jus gentium non brutis, ſed ſolis hominibus conveniat. Præterea cùm tam latè uſurpent jus gentium; ipſum aliquando appellant jus naturale, juxta ſecundum ſcilicet modum ſuperiùs deſcriptum, ut Lib. 1. Inſt. tit. 2. *Quod naturalis ratio inter omnes homines conſtituit; ita apud omnes peræquè cuſtoditur, vocaturque jus gentium, quaſi quo jure omnes gentes utantur.* Et lib. 2. Tit. 1. *Quarumdam rerum dominium nanciſcimur jure naturali, quod appellatur jus gentium.* Secundùm hæc rerum diviſio & proprietas, quæ jure gentium fuit introducta, poteſt dici eſſe juris naturalis; poſteriori ſcilicet modo, ſecundùm quem jus naturale complectitur jus gentium.

Quæ cùm ita ſint; alia tamen conſideratione Theologi, & cum illis B. Thomas, ſæpe aliter loquuntur tam de jure naturali quàm de jure gentium. Quia enim bruta animantia, ſicut oon ſunt propriè capacia injuriæ & injuſtitiæ, ita nec juris & juſtitiæ; Jus naturale aſcribunt hominibus, vocantque illud, quod ratio naturalis dictat; ſecundùm ea quæ de illo diximus artic. 2. *Quædam ſunt leges*, ait B. Thom. in 3. diſt. 37. art. 3. *quæ ipſi rationi ſunt indita, quæ ſunt prima menſura & regula omnium humanorum actuum; & hæ nullo modo deficiunt, ſicut nec regimen rationis deficere poteſt, ut aliquando eſſe non debeat; & hæ leges jus naturale dicuntur. Quædam verò leges ſunt, quæ ſecundùm id quod ſunt, habent rationem ut obſervari debeant, quamvis aliquibus concurrentibus earum obſervatio impediatur : ſicut quòd depoſitum reddatur deponenti, impeditur, quando gladius furioſo deponenti reddendus eſſet; & hæ leges ſimilantur his, quæ frequenter in natura accidunt; & ideò directè & immediatè ad jus naturale reducuntur.* Quibus ſimilia ſcribit 1. 2. q. 94. per diverſos articulos : ſed ſpecialiter attendendum eſt, quòd artic. 2. poſtquam dixerat eſſe de lege naturali, quæ natura omnia animalia docuit; tum ibi, tum art. 3. & 4. ſubdit, Alio modo ad legem naturalem pertinere ea, ad quæ homo inclinatur ſecundùm naturam rationis ſive ſecundùm rationem. Et rurſum artic. 1. dictæ diſtinct. 37. Ea quæ naturalis ratio dictat, ad legem naturæ pertinere ait. Præterea in 4. diſtinct. 33. art. 1. ſive Supplem. qu. 65. art. 1. corp. *Quia homo inter cætera animalia rationem finis cognoſcit & proportionem operationis ad finem; ideò naturalis conceptio ei indita, quâ dirigatur ad operandum convenienter, lex naturalis vel jus naturale dicitur. In cæteris autem animalibus æſtimatio naturalis vocatur.* Eòdem ſpectat quod 1. 2. qu. 91. artic. 2. ad 3. aſſerit, Legem in creatura irrationali non poſſe dici niſi per ſimilitudinem. Agnovit ergo B. Thomas ſive Legem naturalem, ſive jus naturale, quod bominibus proprium eſt, & brutis non convenit; quamvis ſit aliquod jus naturale, quod etiam brutis commune eſt.

Quibus præmiſſis; dicendum eſt, Jus gentium neque eſſe idem cum jure naturali, neque ſub illo contineri, ſed ſub jure poſitivo. Altera Reſp. ad Art.

Probat. 1. Jus naturale eſt ſimpliciter & abſolutè juſtum & ex natura rei neceſſarium, neque ullo modo pendet ex bominum beneplacito vel conſenſu; jus autem poſitivum oon eſt abſolutè & ex natura rei neceſſarium, ſed ſecundùm utilitatem & congruentiam eſt ex hominum beneplacito & conſenſu introductum : atqui jus gentium non eſt etiam ſimpliciter & abſolutè neceſſarium, ſed ex hominum voluntate fuit introductum; ergo continetur ſub jure poſitivo & non ſub naturali. Min. prob. Quia diviſio rerum, quæ jure gentium fuit introducta, non eſt ſimpliciter neceſſaria : ſi enim homines eſſent quales deberent, nimirum fideles & probi; cujuſmodi erant Chriſtiani, ſaltem Jeroſolymis Act. 2. & 4. poſſent abſque

rerum diviſione agros colere, & in communi vivere; quod etiam fit in Monaſteriis benè ordinatis: ſed quia natura hominum eſt corrupta; omnes rationes judicarunt expedire, ac plurimum ad cultum agrorum pacificumque illorum uſum conducere, ut agri dividerentur.

2. Jus naturæ omnes & ſemper obligat: jus autem gentium nec omnes, nec ſemper; neque enim omnes bello capti fiunt ſervi, neque rerum diviſio ſemper obtinuit.

3. Jus naturale, aut eſt primum principium per ſe notum, aut concluſio, quæ ex illo neceſſitate abſoluta deducitur ſine ullo hominum beneplacito: Jus autem gentium neque eſt tale principium, neque eſt concluſio ſic neceſſariò deducta, ſed ſolùm collecta tamquam utilis & expediens, in quam ut humanæ ſocietati congruentem conſenſerunt omnes, aut ferè omnes gentes; ergo jus gentium non eſt naturale.

Atque hanc reſponſionem à B. Thoma eſſe traditam nonnulli ex eo probant; quòd cùm in more habeat primò adducere argumenta contraria illi ſententiæ quam decrevit amplecti: ſecundò proponere argumentum in oppoſitum ſuæque ſententiæ ſaltem apparenter ſavens; ac deinde poſt explicatam reſponſionem ſuam argumenta contraria quæ primò propoſuerat diluere: in hoc artic. primum proponit ea quæ concludunt, jus gentium eſſe naturale; deinde in oppoſitum argumentans infert, quòd diſtinguatur à naturali: poſtremò ſolvit argumenta primò propoſita: quod autem erat in oppoſitum, non ſolvit. Verùm evidentius probari poteſt ex 1. 2. qu. 95. art. 4. ubi diſertis verbis ait, quòd *Jus poſitivum dividitur in jus gentium, & jus civile*; cenſet ergo, jus gentium contineri ſub poſitivo, non autem ſub naturali, quod opponitur poſitivo. Unde in reſp. ad 1. non niſi cum particula diminuente dicit, quòd *Jus gentium eſt quidem aliquo modo naturale homini ſecundum quod eſt rationalis, in quantùm derivatur à lege naturali per modum concluſionis, quæ non eſt multùm remota à principiis; unde de facili in hujuſmodi homines conſenſerunt*: quibus verbis agnoſcit, Jus gentium eſſe ex hominum conſenſu ſeu placito. Tum addit: *Diſtinguitur tamen à lege*, ſeu potiùs jure, *naturali, maximè ab eo quod eſt omnibus animalibus commune*. Confirm. *Diſtinctio poſſeſſionum & ſervitus non ſunt inducta à natura, ſed per hominum rationem ad utilitatem humanæ vitæ*; ait ipſe qu. 94. ejuſdem in 1. 2. art. 5. ad 3. atqui tam ſervitus quàm diſtinctio poſſeſſionum pertinent ad jus gentium, ut hìc in corp. & ad 2. tradit, ſive ad humanum convictum, & ad jus poſitivum, ut qu. 10. & qu. 66. artic. 2. & 7. affirmat; ergo illa quæ ſunt juris gentium non ſunt à natura, ſed per hominum rationem & conſenſum; ideoque non ſunt juris naturalis, ſed poſitivi. Ex his manifeſtum eſt, B. Thomam, & diſtinxiſſe jus gentium à naturali, & agnoviſſe jus naturale propriè dictum, quod hominibus conveniat, & non brutis.

Ad 1. Arg. Reſp. Maj. eſſe veram de concluſionibus, quæ per conſequentiam omninò neceſſariam inferuntur tamquam ex natura rei ſimpliciter neceſſariæ; quomodo inferuntur ex jure naturali concluſiones illæ, quæ dicuntur pertinere ad jus naturæ: quæ autem ſunt de jure gentium; etiamſi inferantur per modum concluſionis, non tamen per conſequentiam omninò neceſſariam, neque ut concluſiones ſimpliciter neceſſariæ, ſed tantùm ut congruentes, & plurimùm conducentes: ſicut patet in hoc diſcurſu. Vita humana eſt defendenda: ſed ad ejus defenſionem agri ſunt colendi, ſi autem eſſent communes, non benè colerentur, cùm homines ſint in rebus communibus ſegniores; ergo oportet quòd agri dividantur, & approprientur. Hæc enim concluſio licèt optimè inferatur; non eſt tamen ſimpliciter & abſolutè neceſſaria: ſicut nec per conſequentiam ſimpliciter & abſolutè neceſſariam deducitur; cùm in ſtatu innocentiæ agri fuiſſent diligenter exculti abſque illorum diviſione, poſſentque homines, ſi probi eſſent, æquè benè illos colere non diviſos atque diviſos: ſed infertur ut maximè conveniens, ſuppoſita naturæ corruptione & hominum magna in rebus communibus incuria multorumque cupiditate & tyrannide. Ex quibus patet, concluſiones, quæ ſunt juris gentium, non deduci ex jure naturali per idem medium, per quod deducuntur illæ, quæ ſunt juris naturæ; non enim per medium ex natura rei neceſſarium. Ad Confirmationem Reſp. Antecedens ſimiliter eſſe intelligendum de concluſionibus, quæ per neceſſariam illationem tamquam demonſtrativæ inferuntur ex principiis Phyſicæ propriis: non autem de iis, quæ congruenter argumento aliquo probabili; hæ enim non ſunt Phyſicæ niſi materialiter & ſecundùm quid.

Ad 2. Neg. Ant. Ad probationem Reſp. Non fuiſſe opus quòd aliquis Princeps toti Mundo legem ferret de jure gentium: ſed ſatis fuit, quòd ex communi hominum beneplacito & conſuetudine introduceretur tamquam maximè conveniens cum jure naturæ. Unde nec opus fuit quòd omnes gentes in unum locum convenirent ad illud ſtatuendum: ſed tacitus populorum conſenſus potuit ipſum introducere.

Ad 3. Neg. Min. Poteſt enim jus gentium, ſi ſecundùm ſe ſpectetur, abrogari: quoddam quidem abſque peccato; quoddam verò non ſine peccato: Prioris generis eſt jus de bello, de captis in ſervitutem redigendis: poſterioris, jus de Legatis pacificè recipiendis, de bonorum diviſione, & appropriatione, quæ nunc eſt. Quamvis enim unus Rex aut Princeps non poſſit ſolus abrogare, vel totam bonorum diviſionem, vel Legatorum inviolabilem ſecuritatem: ſi tamen omnes cives cum ſuo Rege ſponte vellent cedere juri ſuo, & omnes ſuas poſſeſſiones in communi conſtituere; licèt inconſultè facerent, factum teneret, & bonorum diviſio in illa regione ceſſaret: ſimiliterque, ſi duo Reges bellum gerentes conſentirent non admittere ullos alterius partis Legatos. Si verò omnes Principes, imò & omnes totius Univerſi homines conſentirent abrogare omnia omnino quæ ſunt juris gentium; probabile eſt, quòd abrogatio non teneret: quia jus gentium ſolùm poteſt abrogari, quatenus expedit humanæ vitæ & ſocietati; non poteſt autem expedire ut totum abrogetur.

Articulus IV.

Utrùm jus debeat ſpecialiter diſtingui in paternum & dominativum.

Reſpondet Debere. Quia inter patrem & filium ac inter dominum & ſervum non eſt juſtum ſimpliciter: tres enim conditiones ad juſtum ſimpliciter requiruntur 1. quòd ſit ad alterum 2. quòd ſit debitum 3. quòd æquale; ut tum hìc, tum quæſt. 58. art. 10. & 11. & q. 80. his verbis ſignificat; *Ratio juſtitiæ conſiſtit in hoc, quod alteri reddatur quod ei debetur ſecundum æqualitatem*: atqui inter jam dictos prima iſtarum conditionum deeſt: cùm enim filius ſit aliquid patris, quia quodammodo eſt pars ejus: & ſervus aliquid domini, ſcilicet ejus inſtrumentum; non eſt comparatio patris ad filium & domini ad ſervum ſicut ad ſimpliciter alterum; ergo non eſt ibi ſimpliciter juſtum: illic enim eſt juſtum ſimpliciter, ubi eſt debita commenſuratio ad alterum ſimpliciter; ſicut inter cives ejuſdem Civitatis aut Reipublicæ, quorum neuter eſt ſub poteſtate alterius. Quia tamen inter patrem & filium dominum & ſervum intercedit verum debitum & aliqualis diverſitas, ſcilicet ſuppoſitorum, poteſtque alter alteri reddere æquivalens, non ſimpliciter, ſed aliquale nimirum proportionis; ideo invenitur inter eos quoddam juſtum: quod inter priores vocatur paternum; inter poſteriores herile ſive dominativum, & dicitur juſtum ſecundùm quid. Quæ requiruntur ad juſtum ſimpliciter.

Ambigitur autem, quid B. Tho. intelligat, negans inter iſtos intercedere juſtum ſimpliciter: An ſenſus ſit, non eſſe juſtum verè & propriè, ſed ſolùm metaphoricè: An non eſſe juſtum perfectè, ſed ſolùm imperfectè.

Prius Cajetano & Valentiæ placuit. 1. Quia B. Thomas hìc ad 1. concludit: *Quia quod eſt filii, eſt patris, & quod eſt ſervi eſt domini; Ideo non eſt*

propriè

propriè juſtitia patris ad filium, domini ad ſervum.

2. Quia quod eſt propriè tale in aliquo genere, quantumvis ſit in tali genere imperfectum, non ſolet dici tale ſecundùm quid: atqui juſtum paternum & dominativum dicitur juſtum ſecundum quid; ergo non eſt propriè juſtum.

3. Quia virtus qua pater filio, & filius patri reddit quod ſuum eſt, non eſt juſtitia propriè dicta, ſed pietas; quæ ſolùm eſt annexa juſtitiæ quæſt. 80. & 101.

Poſterius amplexi ſunt Salon & Bannes hîc, Dominicus lib. 3. de Juſtitia q. 2. artic. 2. vidcturque menti Authoris conformius. Eo enim modo negat, inter jam dictos eſſe ſimpliciter juſtum, quo dicit, Nullum eorum eſſe ſimpliciter alterum: ſentit autem quòd non perfectè, verè tamen & propriè unus ſit alter ab alio; per ſe enim manifeſtum eſt, quòd filius alter ſit à patre, ſervus à domino, & contra; unde in reſp. ad 2. dicit: *Uterque tamen, prout conſideratur ut quidam homo, eſt aliquid ſecundùm ſe ſubſiſtens ab aliis diſtinctum, & ideo in quantùm uterque eſt homo, aliquo modo eſt ad eos juſtitia.* Quibus verbis non diſtinguit inter filium ut filium ut emancipatum, etſi quidam ita exiſtiment: (Addit enim quòd *Aliquæ leges dantur de his, quæ ſunt patris ad filium, vel domini ad ſervum*: certum eſt autem, eas leges eſſe de patre erga filium, quem adhuc habet ſub ſua cura, ſicut de domino erga ſervum adhuc in ſervitute exiſtentem) ſed explicare volens, qua ratione inter eos reperiatur juſtitia, & qua ratione iſta juſtitia ſit inter eos ſecundùm quid ſive imperfecta; dicit, filio convenire duo: unum quòd ſit filius; alterum quòd ſit bonum quidam, eaque ratione ſuppoſitum per ſe ſubſiſtens. Quia eſt ſuppoſitum à patre diſtinctum; reperitur inter eos juſtitia: quia verò ita eſt ſuppoſitum, ut ſit à patre genitus & pars ejus; non eſt inter eos juſtitia ſimpliciter, ſed aliquo modo, ideſt imperfecta. Idemque judicium eſt de domino & ſervo. Confirmatur q. 58. artic. 2. explicans, quomodo juſtitia propriè dicta ſit ad alterum; tantùm requirit diverſitatem ſuppoſitorum agere potentium: ejuſmodi autem diverſitas invenitur inter patrem & filium, ac dominum & ſervum. Adde, quòd prima 2. q. 14. artic. 1. his conformiter loquens ita ſcribit: *In quibus eſt ſecundum quid juſtum & non ſimpliciter; in his etiam non ſimpliciter eſt ratio meriti, ſed ſecundùm quid, in quantum ſalvatur ibi juſtitiæ ratio: ſic enim & filius meretur aliquid à patre, & ſervus à domino*; ſentit ergo, verum ſed non perfectam inter illos eſſe juſtitiam. Unde Supplem. q. 13. artic. 1. dicens: *In his honoribus, qui ſunt ad parentes & Deum, non poſſe reddi æquivalens ſecundum quantitatem, ſed benè ſecundùm proportionem*; addit, Aliquo modo illic ſervari formam juſtitiæ. Et in 2. d. 44. q. 2. artic. 1. *Juſtitia ſpecialis dupliciter ſumitur; propriè ſive perfectè, & communiter, ideſt imperfectè. Propriiſſimè, hoceſt perfectiſſimè ſumpta eſt tantùm inter eos, qui habent æqualitatem quamdam ad hoc, quod ſtent coram Principe, coram quo unus ab altero poſſit repetere quod ſuum eſt ſecundum quem modum nec Domini ad ſervum, nec patris ad filium juſtitia dicitur eſſe: quia ea quæ ſunt ſervi ſunt Domini, & ea quæ ſunt filii ſunt patris. Communiter autem juſtitia ſpecialis attenditur etiam in hoc, quod Dominus reddit ſervo quod ſuum eſt, vel e converſo, & ſic de aliis.*

Ad 1. alterius ſententiæ argum. Reſp. Illorum verborum ſenſum eſſe, quòd ibi non ſit perfectè juſtitia: ſic enim Author ſeipſum explicat in Reſp. ad 2. *In quantum uterque eſt aliquid alterius, ſecundùm hoc deficit ibi perfecta ratio juſti vel juris.* Et in Reſp. ad 3. ſcribit Inter alias perſonarum diverſitates, quæ ſunt in Civitate, eſſe juſtum ſecundùm perfectam rationem juſtitiæ: quod autem dicatur jus militare, vel jus Magiſtratus, aut Sacerdotum; non eſſe propter defectum à ſimpliciter (hoc eſt perfectè) juſto, ſicut dicitur jus paternum & dominativum.

Ad 2. Reſp. Majorem non eſſe univerſaliter veram. Ipſe enim Philoſophus ſolam ſubſtantiam vocare ſolet ens ſimpliciter: cætera autem non ſimpliciter entia, ſed aliquo modo ſeu ſecundùm quid; ut lib. 12. Metaph. textu 3. lib. 7. textu 2. 4. 14. & 15. lib. 6. textu. 1. Huc etiam faciunt ea, quæ ex 1. 2. jam produximus. Certum eſt enim, homines verè & propriè aliquid mereri à Deo cùm tamen B. Thom. ibi dicat, non ſimpliciter, hoc eſt non perfectè, ſive non ſecundùm abſolutam æqualitatem eſſe rationem mereri, ſed ſecundum quid inter eos, quorum non eſt ſimpliciter æqualitas. Obſervandum ergo, illud ſimpliciter, variè uſurpari: quandoque idem valet quod perfectè ſeu quod modis omnibus eſt tale; cui opponitur eſſe ſecundùm quid, ideſt, imperfectè. Secundùm idem valet quòd verè & propriè, cui opponitur eſſe ſecundùm quid, ideſt, impropriè ſeu metaphoricè. Tertiò idem valet quòd independenter; cui opponitur eſſe ſecundùm quid hoceſt, cum dependentia ab alio. In hac materia ſumitur primo modo.

Ad 3. Reſp. Quòd ſicut pietas eſt vera, ſed imperfecta juſtitia; ita juſtum paternum eſt verum, ſed imperfectum: ſive quia non eſt ad eum qui eſt alter modis omnibus: ſive quia non importat æqualitatem perfectam. Unde in 2. d. 44. quæſt. 2. artic. 1. in corp. explicans, qua ratione obedientia ad juſtitiam pertineat; dicit: *Quia reddere alteri quod ſuum eſt & ſibi debetur eſt juſtitiæ; ideo obedientia pars quædam juſtitiæ eſt.* Et poſtea: *Communiter juſtitia ſpecialis attenditur etiam in hoc, quod Dominus reddit ſervo quod ſuum eſt, vel è converſo; & ſic de aliis*: quia ſecundum hunc modum prædicta æqualitas non requiritur: Et hoc modo accipiendo juſtitiam ſpecialem, obedientia ad juſtitiam pertinet. Cæterum ſive jus illud dicatur eſſe improprium, ſive verum & proprium ſed imperfectum; communes remanent difficultates, opponique poſſunt hæc argumenta.

Primum, Inter patrem & filium eſt amicitia; ergo & ſimpliciter juſtitia: cùm etiam amicitia ſit ad alterum. Ob.

Secundum, Inter illos eſt perfectè injuria & injuſtitia; ideòque filius graviſſimè peccaret contra juſtitiam, ſi patrem occideret: ergo etiam eſt perfecta juſtitia: injuſtitia enim dicit violationem juſtitiæ.

Tertium, Inter patrem & filium emancipatum eſt perfecta juſtitia: poſſunt enim mutuos contractus emptionis & venditionis inire; ergo etiam inter patrem & filium ſub patris cura conſtitutum.

Quartnm, In Divinis eſt exacta juſtitia inter Patrem & Filium: ergo etiam in humanis. Antecedd. prob. Quia Filium ſatisfecit Patri ſecundùm rigorem juſtitiæ; quemadmodum oſtendimus 3. p. quæſt. 1. art. 1.

Quintum, Juſtus ſimpliciter meretur à Deo mercedem: & tamen eſt creatura Dei, neque aliquid boni habet, quod Dei non ſit; ergo etiam filius poteſt à patre ſuo mereri juſtam mercedem.

Sextum, Quod eſt ſimpliciter tale, præſtantius eſt eo quod ſolùm eſt tale ſecundum quid: ſi ergo inter cives invenitur juſtum ſimpliciter, inter patrem verò & filium ſecundùm quid dumtaxat; ſequitur, jus politicum, quod eſt inter cives eſſe præſtantius jure paterno, atque adeò plus habere debiti civem cum cive quàm filium cum patre.

Denique. Si filius aliquid furetur à patre, tenetur ad reſtitutionem: reſtitutio autem eſt actus juſtitiæ commutativæ: ergo poteſt eſſe inter illos juſtum ſimpliciter.

Verum ad hæc omnia Reſp. poteſt. Ad 1. quidem Neg. Conſ. Quia amicitia eſt ad alterum, non modò ut diſtinctum ſuppoſito, ſed ſimul etiam ut aliquo modo unum cum amante: Amor enim *eſt unio, non quidem ipſarum rerum eſſentialiter, ſed affectuum*; ait Author in 3. diſt. 29. artic. 3. ad 1. Juſtitia verò, cùm dicat exæquationem unius cum altero per aliquid æquale, tendit in alterum ſolùm ut diſtinctum, & non ut aliquo modo unum; ideoque ut ſit perfecta, requirit quòd is ad quem eſt ſit perfectè alter. Reſp.

Ad 2. in primis negari poteſt C. Ad prob. dicendo quòd Injuſtitia ſit violatio juſtitiæ, ſed non neceſſariò perfectæ ſicut enim minus requiritur ad malum quàm ad bonum, ita minus requiritur ad perfectè injuſtum quàm ad perfectè Juſtum, Deinde ad Maj. Reſp. Veram quidem eſſe injuriam & injuſtitiam quando violatur reverentia patri debita, non eſſe tamen ſimpliciter injuſtitiam talem, qualis reperitur inter duos cives, ſed aliquid plus,

quo nimirum violatur unita, quæ majus quiddam eſt quàm æqualitas, atque adeò gravius eſſe iſtud peccatum, quàm illud, quod opponitur juſtitiæ omnibus modis perfectæ. Quamvis enim jus paternum minus habeat de ratione juſtitiæ, non tamen habet minus de ratione debiti, ſed magis, eò quòd jure naturali filius magis obligetur patri & pater filio quàm illi, inter quos intercedit perfecta juſtitia, ſibi invicem obligentur. Ob quam cauſam ſpecialis quædam eſt virtus inter patrem & filium; ſcilicet pietas, quæ reſpicit majus debitum quàm ſimplex juſtitia, quæſt. tot. artic. 1. 2. 3. Quando ergo aſſeritur, inter illos non eſſe juſtum ſimpliciter, ſed ſecundùm quid; illud (ſecundùm quid) quamvis diminuat rationem juſti, non tamen minuit rationem debiti: Cùm enim juſtitia, & ſit ad alterum, & importet debitum, & faciat æqualitatem; ex defectu cujuſque illarum conditionum deficit ratio juſtitiæ. Inter patrem autem & filium deficit ratione primæ & tertiæ, quia filius nec eſt ſimpliciter alter, nec poteſt parentibus reddere perfectum æqitale: ſed non deficit ratione ſecundæ; & propterea illic invenitur perfecta ratio debiti,

Ad 3. Reſp. Inter patrem & filium, ſive ſub cura patris conſtitutum ſive emancipatum, non eſſe juſtum aut juſtitiam ſimpliciter, ſed ſecundùm quid tantùm ad ea, quæ naturaliter ſibi invicem debent pater & filius; puta quantùm ad honorem, obedientiam, & ſuſtentationem patri, quando fuerit opus exhibendam & quantùm ad educationem, aliamve curam paternam, ſi filius ea indiguerit; ſive enim filius fuerit emancipatus ſive non, ſemper eſt filius, atque adeò ſemper eſt aliquid patris. Quantùm verò ad civilia, ſeu ea quæ ſunt omnibus hominibus communia, etiam illis, inter quos nullum eſt conſanguinitatis vinculum; ut ſunt emptiones, venditiones, & alii contractus, poteſt eſſe non tantùm vera, ſed etiam perfecta juſtitia inter patrem & filium emancipatum. Quia tunc filius eſt ſui juris, habetque ſe quantùm ad iſta, ſicut alius civis: non ſimiliter verò inter filium non emancipatum; quia is necdum eſt ſui juris, ſed paterni etiam quantùm ad civilia, cùm necdum ſit civis, neque per ſe regatur, aut pro ſe bona adminiſtret, ſed ad patrem aut pro patre. Filius ergo conſiderari poteſt, non ſolùm ut quidam homo exiſtens diſtinctum ſuppoſitum à patre, (qua ratione inter ipſum & patrem eſt aliquo modo juſtitia) neque ſolùm ut filius habens eſſe à patre: (qua ratione illa juſtitia eſt imperfecta) ſed inſuper ut civis unus de numero aliorum; & ſic inter ipſum & patrem poteſt eſſe perfecta juſtitia quantùm ad ea quæ ſunt civium: veluti ſi patri vendit, vel à patre emit vinum, pannum, triticum eo pretiu quo venditur aliis.

Ad 4. Neg. Ant. In Divinis enim inter Patrem & filium non intercedit vera & propria ratio debiti; ideoque nec ratio juris aut juſtitiæ. Ad probationem Reſp. Filium in natura aſſumpta ſatisfeciſſe Patri, imò & ſibi ipſi ſecundùm rigorem juſtitiæ; quia dedit pretium æquivalens offenſæ, imò ſuperabundans: rigor autem juſtitiæ non attenditur ex diverſitate ſuppoſitorum, ſed ex æqualitate rei; quia tunc cenſetur ſatisfactio perfectè ſufficiens, quando eſt condigna per quamdam adæquationem, ſeu quando exhibetur offenſo id, quod æquè vel magis diligit, quàm oderit offenſam 3. par. q. 1. art. 2. ad 2. & q. 48. art. 2. corp. Deinde. Quamvis Filius Dei Incarnatus non habeat diverſa ſuppoſita; habet tamen diverſas naturas diverſaſque voluntates, ratione quarum ſufficiens invenitur diverſitas, ut ſecundùm unam ſatisfaccre potuerit ſibi ſecundùm aliam Naturam conſiderato. Quod autem B. Thomas art. 2. q. 58. dicit, Juſtitiam propriè dictam requirere diverſitatem ſuppoſitorum; his non obſtat. Quoniam ibi loquitur de juſtitia, quæ eſt inter homines; ſubdit enim: *Et ideo non eſt niſi unius hominis ad alium*: inter homines autem invenitur diverſitas naturarum ſine diverſitate ſuppoſitorum; & ideo non eſt apud eos vera juſtitia, niſi ſint diverſa ſuppoſita. Conferantur quæ diximus 3. p. q. 1. art. 2. quæſ. 3.

Ad 5. Reſp. Hominem juſtum verè & propriè atque ita ſimpliciter mereri à Deo mercedem; non tamen ſimpliciter: ideſt perfectè ſeu ſecundùm abſolutam æqualitatem. Pari modo filius à patre & ſervus à Domino poteſt propriè mereri, ſed non ad æqualitatem exactiſſimam. Vide 1. 2. q. 114. art. 1.

Ad 7. Major non eſt univerſaliter vera. Ut enim obſervavit Author. q. 38. & q. 50. artic. 2. ad 1. *Prudentia ſubditorum, quæ deficit à prudentia regnativa, retinet ſibi nomen commune*, & vocatur ſimpliciter politica; cùm regnativa, quæ eſt præſtantior, non ſimpliciter dicatur politica, ſed cum addito, regnativa. Notum enim eſt, quòd ſpecies imperfectior aliquando deſignatur nomine generis ſimpliciter ſeu nullo addito: ſpecies autem perfectior non niſi cum addito; Sic nomine animalis ſubinde intelligitur brutum, non autem homo, niſi addatur rationale. Denique. In virtutibus ea dicitur perfectior aut excellentior, quæ habet objectum excellentius, ſive interim denominationem alicujus alterius ſimpliciter habeat, ſive ſecundùm quid; ut Religio, qua Deum colimus, eſt virtus præſtantior quàm aliæ virtutes morales, q. 81. artic. 6. atque ita præcellit juſtitiam, quamvis ipſa non ſit juſtitia ſimpliciter, ſed ſecundùm quid: ſimiliter pietas filii ad patrem eſt juſtitia ſecundùm quid ſive imperfectè; eſt tamen virtus perfectior quàm juſtitia ſimpliciter. Jus etiam paternum, quamvis minus habeat de ratione juris quàm politicum ea ratione, quia non eſt ad perfectè alterum; habet tamen longè plus de ratione debiti, atque ideo eſt excellentius.

Ad Ultimum Reſp. Iſtud argumentum probare, quòd inter patrem & filium poſſit eſſe non ſolùm impropria ſeu metaphorica, ſed etiam vera & propriè dicta juſtitia; quod nos ſuprà aſſeruimus: non ſequitur tamen, eſſe modis omnibus perfectam, quando filius eſt ſub paterna cura, quia tunc non eſt ad eum qui ſit perfectè alter.

Tria hic ſuperſunt quærenda. 1. An ſicut filii ad patrem ita patris ad filium ſit juſtum ſecundùm quid ſive imperfectè. Ratio dubitandi eſt, quia pater non eſt aliquid filii, Quæſt.

Reſp. Eſſe. Quamvis enim pater non ſit pars filii; eſt tamen aliquid ejus, ſcilicet principium & totum quoddam, ſicut filius eſt ipſius pars: ſicut ergo hominis in ſua membra non eſt propriè dicta juſtitia; ita patris ad filium non eſt perfecta, licèt poſſit eſſe vera propter diverſitatem, ſuppoſitorum, quæ non reperitur in homine ad ſua membra comparato. Deinde. Si filius non eſt perfectè alter à patre; ergo nec patre poteſt eſſe perfectè alter à filio: & ſic deeſt conditio ad juſtum ſimpliciter requiſita. Reſp.

Dices: Filii ad patrem ideo non eſt juſtum ſimpliciter, quia filius non ſolùm eſt pars, ſed etiam non poteſt reddere patri æquivalens: hæc autem ratio non habet locum in patre comparato ad filium; ergo patris ad filium poteſt eſſe juſtum ſimpliciter. Reſp. Neg. C. Quia etſi iſta ratio non militet in parte; militat tamen alia, quam ſuprà diximus. Ob. Reſp.

2. An uniuſcujuſque civis ad totam Rempublicam ſive Communitatem ſit jus ſimpliciter. Reſp. Non eſſe. Si enim filii ad patrem non eſt juſtum ſimpliciter, eò quòd filius eſt aliud patris; eadem ratione dicendum eſt, non eſſe juſtum ſimpliciter ſed ſecundum quid, inter cives & Communitatem; quia cives vere ſunt pars Communitatis: *Manifeſtum eſt*, ait B. Thom. q. 58. artic. 5. *quòd omnes, qui ſub Communitate aliqua continentur, comparantur ad Communitatem ſicut partes ad totum; pars autem id quod eſt, totius eſt*. Nec obſtat, B. Thomam hoc art. ad 3. docere. Quòd jus militare ſic dicatur, non propter defectum à ſimpliciter juſto, ſicut dicitur jus paternum & dominativum; ex quo ſequitur, quòd inter milites & Communitatem ſeu Principem ſit juſtum ſecundùm perfectam rationem juſtitiæ, ut etiam hic ſignificat. Qui enim conſiderantur ut milites, non conſiderantur ut mera pars Communitatis, vel ut ſimpliciter cives, (quomodo jam diximus non eſſe perfectum juſtum civis ad Communitatem relati) ſed ut habent aliquod peculiare officium, ſecundùm quod aliquid proprium eis debetur. Tacita Ob.

Tertium, An inter virum & uxorem plus ſit de ratione juſti quàm inter patrem & filium, vel dominum & ſervum? Videtur enim quòd non; Quia maritus & uxor ſunt una caro, Gen. 2. Matth. 19.

Epheſ.

Epheſ. 5. ergo minor eſt inter ipſos diverſitas quàm inter alios.

B. Thomas Philoſophum ſecutus hic Reſpondet affirmativè. Quia uxor magis diſtinguitur à marito quàm filius à patre, vel ſervus à domino: ſunt enim diverſa ſuppoſita, quorum neutrum accepit eſſe ab altero, & ſimul junguntur ad vitam ſocialem & quamdam æqualitatem. Quantùm ad reddendum vel petendum debitum ſunt omnino æquales; & quantùm ad diſpenſationem domus ſunt æquales æqualitate proportionis: ſicut enim uxor debet viro parere & auxiliari; ita vir debet uxorem regere, ipſi providere, & neceſſaria præſtare. Suppl. q. 64. art. 3. Cæterum quia vir caput eſt mulieris, debetque mulier ſub viri poteſtate eſſe, non contra; ideo etiam illud juſtum, quod inter maritum & uxorem intercedit, non eſt juſtum ſimpliciter ſive ſecundùm omnem perfectionem, ſed ſecundùm quid, vocaturque juſtum œconomicum.

Ad Arg. Reſp. Neg. Conſ. Dicuntur enim vir & mulier eſſe una caro, quia ſunt velut unum corpus, unus homo, unum totale principium ad generationem ordinatum. Dicit etiam Apoſtolus, quòd *Viri debent diligere uxores ut corpora ſua; & qui uxorem diligit, ſeipſum diligit*: partim habito reſpectu ad primam mulierem, quæ cùm ſit ex viro; uxor eſt quodammodo pars viri, quamvis præſentes uxores non ita ſint partes mariti: partim quia caput & corpus unum quid conſtituunt; vir autem eſt caput mulieris, atque ita dum diligit uxorem, diligit ſuum corpus, ac proinde ſeipſum.

QUÆSTIO LVIII.

De Juſtitia.

ARTICULUS I.

Quid ſit Juſtitia.

Definitio. RESPONDET, Eam à Juriſperitis, Ulpiano ſcilicet tit. 1. ff. & Juſtiniano tit. 1. Inſtitutionum convenienter definiri, quòd ſit Perpetua & conſtans voluntas jus ſuum unicuique tribuens. Quia ibi tangitur pro prius actus juſtitiæ per comparationem ad objectum: virtutes autem definiri debent per actum & objectum ſuum. Similem huic definitionem tradit Ambroſius lib. 1. de Officiis cap. 24. ubi juſtitiam eſſe ait, *Quæ ſuum cuique tribuit; alienum non vendicat*. Et Auguſtinus lib. 19. de Civit. Dei cap. 21. *Juſtitia porro ea virtus eſt, quæ ſua cuique diſtribuit*. Dicitur, *Voluntas*; non quòd juſtitia ſit ipſa potentia rationalis, indifferens ad oppoſita ſed eo nomine intelligitur actus; hic in Reſp. ad 1. & eſt ſermo cauſalis, quaſi dicetur, Juſtitia eſt habitus actum voluntarium efficiens; atque ita voluntas ponitur loco generis. Additur *Perpetua & conſtans*; non ad ſignificandum quòd actus debeat perpetuò durare: ſed ut conditiones ad perfectæ virtutis rationem neceſſariæ indicentur, quæ ſunt, habere propoſitum illudque firmum ſemper & in omnibus operandi ſecundùm virtutem. Juſtitia ergo dicitur voluntas perpetua ſeu voluntas perpetuò tribuendi, quia eſt habitus efficiens quòd aliquis habeat voluntatem perpetuò & in omnibus tribuendi alteri quod eſt ejus. Additur *& Conſtans*, ut ſignificetur, quòd in illo propoſito firmiter oporteat permanere; neque enim idem eſt perpetuum quòd conſtans: nam perpetuum tantùm dicit propoſitum & intentionem ita ſemper operandi; conſtans autem addit ejuſdem propoſiti firmitatem. Quod ſubditur *Jus ſuum unicuique tribuens*, locum habet differentiæ, & juſtitiam ab aliis virtutibus diſcernit. Nomine autem *juris* id intelligitur, quod ſtricta obligatione alteri debetur, quodque B. Thom. q. 80. in corp. q. 11. artic. 5. ad 1. *Debitum legale* nuncupat. Et quidem, ſi reſtringatur ad juſtum, quod ſit ad illud quod perfectè eſt alterum, quodque perfectam dicat æqualitatem; definitio ſolùm conveniet juſtitiæ commutativæ: ſi autem non reſtringatur, ſed extendatur tum ad juſtum ſimpliciter, hoc eſt perfectum, tum ad juſtum ſecundùm quid, id eſt imperfectum, verum tamen & proprium; communis erit juſtitiæ commutativæ & diſtributivæ: imò & virtutibus illis; quæ reſpiciunt bonum ſub ratione ſtricti debiti, cujuſmodi ſunt religio & pietas. In hunc poſteriorem ſenſum magis propendere videtur Author. Nam q. 61. in Prœmio juſtitiam hic definitam in ſua membra dividens; ejus ſpecies aſſignat commutativam & diſtributivam. q. 81. art. 5. ad 3. docet, Religionem eſſe virtutem moralem ſub juſtitia contentam tamquam ejus partem, & q. 101. artic. 3. oſtendit, Pietatem habere id, quod ad juſtitiæ rationem pertinet, nimirum quòd debitum alteri reddat. Excluduntur autem ab hac definitione liberalitas & miſericordia: quia neque attendunt debitum legale, neque aliis exhibent quod eſt eorum, ſed quod dantis; q. 117. artic. 5. Excluduntur etiam virtutes Theologicæ: cùm enim pro objecto reſpiciant, non jus alterius, ſed Deum; proprius earum actus non eſt reddere debitum legale, ſed alius, de quo ſupra egimus. De actu quidem Fidei, q. 2. & 3. De actu Spei q. 17. De actibus Charitatis q. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33.

Cæterum in eo quod dicitur *Jus ſuum tribuens*, non tantùm primarius juſtitiæ actus venit intelligendus, ſed etiam ſecundarius, qui eſt non lædere quempiam, & neceſſariò cohæret cum priori: fieri enim nequit, quòd aliquis habeat firmum propoſitum cuique tribuendi quod eſt ejus, ſi aliquem aut lædat; aut lædere velit. Hoc namque eſt jus ſuum cuique tribuere, quod ei debitum eſt reddere, ſi ipſe non habet; relinquere, ſi habet: ille autem actus, quem Ulpianus etiam inter juris præcepta cenſet, honeſtè vivere, non eſt juſtitiæ proprius, ſed omni virtuti communis.

Ob. Dicea: Qui à Judice punitur ſecundùm quod meruit, ſervat juſtitiam, eamque commutativam; q. 108. artic. 2. & 3. p. q. 85. art. 3. non tamen reddit alteri ſuum jus: (nihil enim agit, ſed patitur) ergo juſtitia non ſufficienter eſt definita. Reſp. Reſp. Judicem in primis reddere reo quod juſtum eſt, neque neceſſe eſſe quòd utrumque ſit redditor; ut patet, cùm fur ablata reſtituit. Deinde. Etiam reus reddit vel læſo, vel Reip. vel legi, quam violaverat, debitum æquivalens, eo ipſo quo pœnam debitam ſuſtinet. Hinc enim eſt, quòd reus ſoleat dici dare pœnas; quia ſcilicet eas ſuſtinet in compenſationem ac ſatisfactionem damni vel injuriæ, quam alteri fecit.

Ex his patet, definitionem aſſignatam eſſe bonam, & in formam dialecticam ita poſſe redigi; Juſtitia eſt habitus, ſecundùm quem aliquis conſtanti & perpetua voluntate jus ſuum unicuique tribuit, ſeu ad tribuendum inclinatur.

In Reſp. ad 2. adverte, cùm dicitur, Juſtitia eſt rectitudo, ſermonem eſſe cauſalem. Quamvis enim juſtitia poſſit dici eſſentialiter recta ſicut & bona, quatenus eſt habitus per ſe inclinans ad reddendum æquale, quæ inclinatio eſſentialiter bona eſt; non eſt tamen eſſentialiter rectitudo actuum exteriorum, ſed cauſaliter, quatenus rectitudinem in illis cauſat, faciendo illos eſſe rectos & juſtos.

Pro Reſp. ad 3. dicendum eſt. Solam Dei voluntatem eſſe perpetuam ex parte actus, qui ſic ab æterno durat, ut nunquam deſinant: ſed ex parte objecti non ſola Dei voluntas eſt perpetua, cùm hoc quod eſt velle perpetuò facere, ſeu habere voluntatem perpetuò & in omnibus faciendi quod juſtum eſt; commune ſit omnibus qui virtutem habent juſtitiæ; nam hoc ad rationem juſtitiæ requiritur.

Pro Reſp. ad 4. diſt. eſt Antec. Si enim *perpetuum* intelligatur, aut quod ſimpliciter & ſecundùm ſe perpetuum eſt ac æternum, aut quod eſt perpetuum ex parte actus voluntatis perpetuò durantis; verum eſt, quòd omne perpetuum eſt conſtans. Si verò perpetuum dicitur ex parte objecti, quia aliquis propoſitum habeat juſtitiam perpetuò conſervandi, ſemperque tribuendi alteri quod ſuum eſt; ſic non omne perpetuum eſt conſtans: contingere enim poteſt, quòd in eo propoſito quiſpiam vacillet. Et quia hoc poſteriori modo ſumitur *perpetua* in definitione juſtitiæ; ideo Neg. eſt Conſ. arg.

Circa Reſp. ad 5. nota, hic definiri juſtitiam, tam quæ in Principe eſt, quàm quæ in ſubditis. Quia Princeps jus reddit imperando & dirigendo; ſubditi autem

exequendo: juſtitia verò cujuſque animum reddit promptum, ſive ſit Princeps ſive ſubditus, ut reddat unicuique quod debet.

Pro Reſp. ad 6. dicendum: Quòd juſtitia non propriè eſt amor Dei, ſed includitur in amore Dei, ac ab eo imperatur & cauſatur: qui enim Deum verè diligit ſicut oportet; propter ipſum etiam diligit proximum: ex quo fit, quòd proximo nihil damni facere velit, ſed ei quod ſuum eſt tribuat.

Articulus II.

Juſtitia ſemper eſt ad alterum.

ART. 2. probat, Juſtitiam ſemper eſſe ad alterum. Quia dicit æqualitatem: nihil autem propriè loquendo eſt ſibi æquale, ſed alteri. Inter partes ergo ejuſdem ſuppoſiti, quando ratio imperat, & vires inferiores obediunt, etſi quædam juſtitia ſit, teſte Auguſt. lib. 19. de Civ. cap. 21. ea tamen eſt metaphorica dumtaxat, quia eſt inter vires ejuſdem ſuppoſiti: ad juſtitiam autem propriè dictam requiritur diverſitas ſuppoſitorum; ubi ſcilicet non reperitur alioquin diverſitas naturarum perfectarum. Vide quæ juſtitiæ pertinentia diximus q. 57. artic. 4. ad 4. & 3. p. q. 1. artic. 2. quæſtio 3. ad 1.

In Reſp. ad 1. adverte, juſtitiam, qua quis coram Deo juſtificatur, verè & propriè eſſe juſtitiam chriſtianam, à qua Fideles ſicut Sancti & Deo grati ita juſti nominantur & ſunt. Cùm ergo B. Thom. dicit, quòd hæc ad juſtitiam metaphoricè dictam pertineat; reſpicit ad juſtitiam ſpecialem, quæ eſt virtus moralis: quaſi diceret, quòd juſtitia, quæ eſt effectus juſtificationis, non ſit juſtitia illa ſpecialis & moralis, ſed ejus comparatione ſolùm eſt juſtitia per metaphoram.

Articulus III.

ART. 3. probat, Juſtitiam eſſe virtutem. Quia & actum hominis & ipſum hominem bonum facit: ſive quia eſt habitus per ſe inclinans ad actum cum debito fine & circumſtantiis eliciendum, atque ita natus habentem reddere bonum & opus ejus rectum. Quòd ſi eliciens actum juſtum aliquando non reſpiciat bonum finem, vel non ſervet debitas circumſtantias; id operantis vitio tribuendum eſt, non juſtitiæ: tale enim opus non procedit ex habitu; & quamvis ſit juſtum materialiter, non eſt tamen formaliter actus juſtitiæ virtutis, ut quæſt. 57. artic. 1. fuit explicatum.

Dices; Honor eſt præmium virtutis, q. 103. art. 1. ad 2. qui autem exercent juſtitiam non ſunt honorabiles, ut mercatores, qui juſtitiam commutativam exercent, & miniſtri juſtitiæ, qui vindicativam; ergo juſtitia non eſt virtus. Reſp. Neg. C. Quia licèt omnes actus virtutis ſint laude digni, omneſque homines virtuoſi quatenus tales digni honore, adeò ut & negotiatio benè exercita, & uſus juſtitiæ vindicativæ eo modo quo ſecundùm regulas virtutis oportet, factus, laudabiles ſint, & Reip. neceſſarii: quòd tamen vel mercatores, vel juſtitiæ executores non honorentur, variis ex cauſis accidit. 1. propter vitium mercatorum, quorum complures lucris & quæſtui nimium ſtudent; alii etiam illicitos contractus miſcent, variaque peccata committunt, ob quæ Eccleſiaſtici 26. ſcribitur: *Difficile exuitur negocians à negligentia*; dicendi ſcilicet & faciendi ea, quæ ſunt facienda & dicenda. 2. Quia executio juſtitiæ fit plerumque ab hominibus vilibus; idque non tam zelo juſtitiæ & boni communis quàm propter lucrum. 3. Quia dum in aliqua virtute ſunt diverſi gradus; ferè ſolum laudari ſolent ab hominibus excellentiores: actus verò qui objiciuntur non computantur inter actus nobiliores virtutis juſtitiæ, ſed ſunt inter infimos.

Pro Reſp. ad 1. dicendum eſt: Eos qui mandata Dei faciunt, debere nihilominus ſe reputare ac vocare ſervos inutiles, Luc. 17. vel quia nihil utilitatis Deo conferunt; *Bonorum* enim *noſtrorum non eget*, Pſalm. 15. vel quia quantum eſt ex ipſis ipſorumque naturalibus viribus, ſunt inutiles ad illa mandata implenda, ſed omnis eorum ſufficientia ex Deo eſt. Quatenus autem conſiderantur Dei gratia præventi & adjuti, ac per ejus auxilium mandata omnia obſervantes; non ſunt ſervi inutiles, ſed ſervi boni & fideles; Matth. 25. Luc. 19. amici Dei, Jo. 15 & vaſa utilia ad omne opus bonum parata, 2. ad Tim. 2. Unde patet, noſtros Hæreticos perperam illa Domini apud Lucam verba allegare contra bona opera Juſtorum, quaſi ea ſint infructuoſa & non meritoria.

Quando B. Tho. in hac Reſp. dicit, *Cùm aliquis facit quod debet, non affert utilitatem lucri ei, cui facit quod debet*; non vult dicere, quòd nullam prorſus ei adferat utilitatem: certum eſt enim, quòd homini utile ſit ipſi perſolvi ac præſtari ea quæ debentur; ſed negat lucrum ſuperereſcens: quaſi diceret, Cum quis facit alteri quod ei debet, veluti ſolvendo debita vel reſtituendo ablata, non adfert ipſi novum aliquod lucrum, ſed ſolùm abſtinet ab ejus damno.

In Reſp. ad 2. adverte, neceſſitatem coactionis, qua quiſpiam aliquid facit invitus, tollere rationem meriti, non verò neceſſitatem finis aut præcepti. Quia prior neceſſitas tollit aut minuit voluntarium, non poſterior: poteſt enim quis omnino ſponte ac voluntariè facere, tum quod ei eſt præceptum, tum quod ad finis propoſiti conſecutionem eſt neceſſarium. Confer q. 88. artic. 6. in Reſp. ad 1.

Pro Reſp. ad 3. dicendum Pertinere ad juſtitiam facere aliquod opus externum juſtum; ſed non eo modo quo hoc pertinet ad artem. Juſtitiæ enim non eſt, ipſas res exteriores facere; ut cudere pecuniam, fabricare domum, & hujuſmodi, ſed hoc eſt artis: ad juſtitiam autem pertinet facere opera externa juſta, illis artefactis benè utendo; veluti ſolvendo debita, poſſidendo propria, reſtituendo aliena. De differentia, quam inter facere & agere quidam hic examinant, videri poteſt hujus p. q. 57. art. 5. & 1. 2. q. 57. art. 4.

Articulus IV.

ART. 4. probat, juſtitiam eſſe in voluntate ſicut in ſubjecto. Quia pertinet ad appetitum; non ad ſenſitivum; ergo ad rationalem, qui dicitur voluntas. Maj. prob. Quia per juſtitiam dicimur juſti: atqui non dicimur juſti ex eo quòd aliquid rectè cognoſcimus, ſed ex eo quod rectè agimus, agendi autem proximum principium eſt vis appetitiva; ergo juſtitia non pertinet ad vim cognoſcitivam, ſed ad appetitivam. Prob. Min. Quia appetitus ſequitur apprehenſionem: apprehenſio autem ſenſitiva non conſiderat proportionem unius ad alterum, quod ad juſtitiam pertinet; ergo juſtitia non eſt illius appetitus, qui ſequitur apprehenſionem ſenſitivam.

Quod initio corp. ait, *Illa potentia eſt ſubjectum virtutis, ad cujus potentiæ actum rectificandum virtus ordinatur*, id eſt habitus virtutis ſubjectatur in ea potentia, ad quam pertinet actus illius virtutis, difficultatem habet. Nam judicium eſt actus juſtitiæ, q. 60. art. 1. neque tamen eſt actus voluntatis, ſed rationis, pertinet enim ad ſyneſim, quæ eſt pars prudentiæ, q. 51. art. 3 Reſp. Doctrinam Authoris eſſe intelligendam de primo & principali actu virtutis, non de ſecundario ſeu minùs præcipuo: judicium autem non eſt primus & principalis actus juſtitiæ, ſed ſecundarius mediante primario, qui eſt electio voluntatis reddendi unicuique quod ſuum eſt, elicitus.

Pro Reſp. ad 1. obſerva, juſtitiam quandoque dici veritatem, non quia ſit vel objectum vel actus intellectus, ſed propter propinquitatem ad rationem, ſicut voluntas eſt appetitus rationalis; ita juſtitia rationi proxima eſt, utpotè quæ per rationem voluntati imperatur, & quodammodo imprimitur.

Pro Reſp. ad 2. dicendum eſt. Quòd ordinare aliquid ad alterum eſt rationis: ſed velle ea, quæ dicunt ordinem ad aliud, eſt voluntatis.

Circa Reſp. ad 3. obſervandum, non omnis virtutis moralis ſubjectum eſſe, rationale per participationem: nam prudentiæ ſubjectum eſt rationale per eſſentiam ſive intellectus; reliquarum verò trium virtutum ſubjectum rectè dici poteſt rationale per participationem, modò ſub eo generali nomine etiam comprehendatur voluntas, quæ rationi proxima eſt; ſicut eam comprehendit B. Thom. 1. 2. quæſt. 61. artic. 2. in corp. & 2. nam in voluntate rationali ſubjectatur juſtitia; illæ autem virtutes morales, quæ circa paſſiones verſantur, ſubjectantur in appetitu ſenſitivo

qua-

Digitized by Google

quatenus ipſe rationis imperio ſubjicitur; in iraſcibili quidem fortitudo: in concupiſcibili verò temperantia.

ARTICULUS V. & VI.

Prima diviſio juſtitiæ.

ART. 5. & 6. docet, Juſtitiam convenienter dividi in generalem & particularem. Quia juſtitia ordinat hominem ad alterum: poteſt autem aliquis ad alterum ordinari dupliciter; vel ut ad perſonam ſingularem ac privatam; vel ut ad totum quoddam bonumque commune. Sicut enim in corpore naturali unaquæque pars habet duas habitudines, unam ad aliam partem; aliam verò ad totum corpus, ad quod omnes partes ordinatur: ita in Republica unuſquiſque civis habet duas ſimiles habitudines; unam ad quemcumque alium civem tamquam privatum hominem; alteram ad totam Rempublicam ſeu Communitatem. Quæ priori modo hominem ordinat eſt juſtitia particularis: quæ poſteriori, generalis. Prior inclinat ad reddendum jus unicuique ut eſt perſona privata, & facit æqualitatem inter illos ut particulares cives, quam proinde pertinent, emere, vendere, locare, reſtituere, mercedem ſolvere, alioſque ſimiles contractus facere. Poſterior inclinat ad curandum bonum commune, & hominem omneſque ejus operationes in illud ordinat, eò quòd cives peculiare quoddam jus & debitum habeant erga Rempublicam ſive Communitatem, cujus ſunt membra, ſicut & peculiare quoddam jus habet erga cives. Hæc juſtitia vocatur generalis; cum à fine & objecto: reſpicit enim bonum commune, quod eſt generale; tum ab effectu & proprio munere: quia omnes virtutes earumque actus in bonum commune dirigit; ipſa enim eſt, quæ ordinat in bello fortiter agi propter commune bonum patriæ; & abſtinendum ab alieno thoro, propter ejuſdem boni communis conſervationem. Aliàs dicitur juſtitia legalis; tum quia habet eumdem ſcopum quem leges; tum quia per eam homo concordat legi ordinanti actus omnium virtutum in bonum commune; quemadmodum hic art. 5. loquitur B. Th.

Ex his patet; juſtitiam hanc generalem ſeu legalem definiri poſſe, quod ſit Virtus, per quam omnium virtutum actus tamquam Reip. debiti ad ejus commune bonum ordinantur. Ut autem apertiùs intelligatur, juſtitiam, ſecundùm quod eſt generalis, non eſſe idem per eſſentiam cum omni virtute.

QUÆRITUR I.

An juſtitia legalis ſit virtus ſpecialis ab aliis virtutibus re diſtincta.

VIDETUR quòd non. Quia Philoſophus 5. Ethic. cap. 1. dicit, quòd juſtitia in ſe virtutes complectitur omnes; quòdque non eſt pars virtutis, ſed integra virtus. Neque videtur ſatisfacere reſponſio, quam B. Th. artic. 6. adfert nimirum, Juſtitiam dici eamdem cum aliis virtutibus, quia illis imperat: illæ autem moventur ab ipſa. Imperans enim & imperatum, movens & motum tam in moralibus quàm in naturalibus diſtinguitur.

2. Genus eſt idem re cum ſpecie; juſtitia legalis eſt genus aliarum virtutum, ideo enim vocatur generalis; ergo eſt idem re cum illis.

3. Unaquæque virtus ſe & ex natura ſua inclinat ad bonum commune; ergo non eſt una ſpecialis ad hoc conſtituenda. Ant. patet. Quia fortitudo v. g. inclinat hominem ad fortiter pugnandum, non ſolùm pro defenſione propriæ vitæ, ſed etiam pro ſalute patriæ, & ſic de aliis. Confirm. Quia omnis virtus inclinat ad rectè operandum ſecundùm omnes circumſtantias; atque adeò propter bonum finem, cujuſmodi eſt conſervatio boni publici.

4. Si propter ordinem ad bonum commune Reip. ſtatuenda eſt una virtus peculiaris, quæ vocetur juſtitia legalis; pari ratione ſtatuenda eſſet alia particularis propter ordinem ad commune bonum domus ſuæ familiæ, quæ diceretur juſtitia œconomica ſeu domeſtica.

5. Omnis virtus ab aliis diſtincta habet proprium actum ab aliarum virtutum actibus diſtinctum: ſed juſtitia legalis non habet talem actum: ergo non eſt virtus ab aliis diſtincta. Prob. Subſ. Quia verſatur circa actus aliarum virtutum.

Denique. Ad proſpiciendum bono communi ſufficit pietas & obedientia: per pietatem enim parentibus & patriæ præſtamus quod debemus; per obedientiam ad omnium virtutum functiones parati ſumus legique obedimus: juſtitia autem legalis ea dicitur, quæ legi obtemperat; q. 120. art. 2. ad 1.

B. Thomas articulo 6. in corp. Reſpondet quòd; *Juſtitia legalis eſt quædam ſpecialis virtus ſecundùm ſuam eſſentiam*: & in Reſp. ad 4. quòd *Oportet eſſe unam virtutem ſuperiorem, quæ ordinet omnes virtutes in bonum commune, quæ eſt juſtitia legalis, & eſt alia per eſſentiam ab omni virtute*. Similiter 1. 2. q. 60. art. 3. ad 2. *Juſtitia*, inquit, *quæ intendit bonum commune, eſt alia virtus à juſtitia, quæ ordinatur ad bonum privatum alicujus*. Quapropter ſententia veriſimilior eſt, juſtitiam legalem ſeu generalem eſſe unam virtutem ſecundùm formalem ſuam rationem; atque adeò ſecundùm eſſentiam ab aliis virtutibus re diſtinctam. Ita etiam Dominicus Soto; Bannes, Molina Salon Leſſius, Malderus. & ante omnes Philoſophus 5. Ethic. cap. 1. vocans eam omnium virtutum præſtantiſſimam.

Prob. 1. Virtutes diſtinguuntur per objecta formalia: ſed juſtitia legalis habet peculiare objectum formale ab aliarum virtutum objectis diſtinctum, reſpicit enim bonum publicum ſeu commune ut debitum toti à parte; ergo eſt peculiaris virtus.

2. Illa virtus eſt particularis ſive ſecundùm eſſentiam ab aliis diſtincta, & verſatur circa ſpeciale bonum & ſpecialem habet in ſua actione difficultatem; Talis autem eſt juſtitia legalis: nam curare bonum commune ſpeciale bonum eſt, ſpecialiſque difficultatis; unde multi poſſunt rebus ſuis bene uti ad proprium uſum, qui tamen non poſſunt iiſdem benè uti ad uſum publicum & commune bonum, ut teſtatur Philoſophus dicto cap. 1. patetque per experientiam, qua frequenter videmus, communia negligi, privata curari. Hinc & dici ſolet, aliud eſſe bonum virum, aliud bonum civem.

3. Peculiare quoddam jus & debitum eſt in boni publici defenſione, quod non reperitur in defenſione boni privati; ergo & peculiaris virtus.

4. Obedientia non deſinit eſſe virtus ſpecialis, ab omnibus aliis diſtincta, etiamſi in omnium virtutum actibus reperiatur; quia nimirum diverſam habet ab illis rationem, diverſumque objectum; ergo nec legalis juſtitia debet putari non eſſe virtus ſpecialis, quamvis omnium virtutum actus dirigat cùm & ipſius diverſa ſit à reliquis ratio objectumque diverſum.

Pro ſolutione arg. obſerva Sicut in agentibus Superior qui gubernat inferiores, ſolet vocari totus vel omnis agens, quomodo dicimus de Rege, Hic eſt totum regnum: & de ſupremo in aliquo Senatu, à cujus ore & conſilio omnes pendent, Hic eſt totus Senatus, ita in virtutibus, illa quæ cæteras movet ac in ſuum finem dirigit, hoc eſt ſuperior, poteſt vocari tota virtus; non quia ſit eadem re cum omnibus aliis: ſed quia omnes illas requirit, ſibique ſubjicit, ac in ſuum finem dirigit. Quibus præmiſſis

Ad 1. Arg. Reſp. Juſtitiam legalem non dici totam virtutem vel omnes virtutes, quia ſit per eſſentiam idem cum illis: ſed quia omnibus virtutibus imperat, eaſque omnes in ſuum finem dirigit. Sicut enim Charitas, quamvis in ſe ſit quædam peculiaris virtus, poteſt tamen dici virtus generalis ac tota virtus, (quomodo & præceptum Charitatis poteſt dici tota lex) quia omnium virtutum actus tamquam regina complectitur, ac in ſuum finem dirigit, unde & in omnibus earum actibus, quatenus fiunt propter Deum ſuper omnia dilectum, invenitur formalis ratio Charitatis: ita legalis juſtitia, quamvis in ſe ſit virtus particularis reſpiciens bonum commune Reipublicæ, dicitur tamen generalis & tota virtus, quia tam in ſuperioribus quàm in ſubditis omnes virtutum humanarum actiones ordinat in ſuum finem, & ſic in quocumque actu virtutis, qui in commune bonum exercetur, invenitur formalis ratio iſtius juſtitiæ. Ex his

colligendum relinquitur, quo modo juſtitia legalis dicatur non eſſe pars virtutis, ſed virtus integra; ratione ſcilicet ſuæ cauſalitatis, & quia non unam aliquam virtutem requirit; quam ad ſuum finem ordinet, ſed omnes: ita ut non habeat perfectam rationem virtutis, niſi omnes in bonum commune dirigat, atque ita ſit integra virtus.

Ad Replicam Reſp. Imperans quidem & imperatum, movens & motum eſſe diſtincta: ſicut tamen miniſter accipit nomen domini, quando ejus authoritate & mandato aliquid facit dicique poteſt dominus feciſſe, quod ejus miniſter ſic fecit; ita actus aliarum virtutum, qui à juſtitia legali ordinantur ad bonum commune, dici poſſunt actus juſtitiæ legalis tamquam imperantis, ipſæque virtutes poſſunt vocari juſtitia legalis, nomine ſcilicet virtutis imperantis attributo illis quæ imperantur. Et ita intelligendus eſt B. Thomas quando art. 6. ait, quòd *Qualibet virtus, ſecundum quod à prædicta virtute, ſpecialis quidem in eſſentia, generalis autem ſecundum virtutem, ordinatur ad bonum commune, poteſt dici juſtitia legalis. Et hoc modo loquendi juſtitia legalis eſt eadem in eſſentia cum omni virtute, differt autem ratione*. Unde 1. 2. quæſt. 60. artic. 3. ſcribit, Virtutem illam quæ & ſecundùm quod à juſtitia generali imperatur, juſtitiæ nomen accipere, & ſic virtutem à juſtitia legali non differre niſi ratione: ſicut ſola ratione differt virtus operans ſecundùm ſeipſam, & virtus operans ad imperium alterius: una enim & eadem eſt virtus, quæ cùm ſit alicujus alterius ſpeciei; nomen tamen ſortitur juſtitiæ legalis, quatenus ab ea imperatur, & ad commune bonum dirigitur.

Ad 2. Neg. Min. Quoniam juſtitia legalis non vocatur generalis generalitate prædicationis, quaſi inſtar generis de ſingulis virtutum ſpeciebus prædicetur; ſed à generalitate virtutis ſeu cauſalitatis & materiæ, quomodo & cauſa univerſalis dicitur generalis, quia ſcilicet circa omnium virtutum materiam verſatur, eam ordinando ſeu dirigendo in ſuum finem. Ob ſimilem cauſam aliquando vocatur virtus communis, non per eſſentiam, quaſi ſit de intrinſeca ratione cujuſque virtutis, ſed quia in omnium virtutum actibus reperiri poteſt modo ſuperiùs explicato.

Ad 3. conformiter iis, quæ S. Doctor hic artic. 6 ad 4. ſcribit, Reſp. Neg. Ant. Quia virtutes particulares de ſe & ex natura ſua non inclinant directè & immediatè ad bonum commune, ſed in ſuum proprium & peculiarem finem. Quælibet enim virtus ſecundùm propriam rationem ordinat actum ſuum ad proprium finem illius virtutis. Quod autem ordinetur ad finem ulteriorem, hoc non habet ex propria ratione, ſed ex aliqua ſuperiori virtute, à qua in illum finem ordinatur. Ad probationem Reſp. Quòd fortitudo qua talis, ſalutem patriæ non directè reſpiciat; ſed quatenus ſubeſt ordinationi ſeu imperio juſtitiæ legalis.

Dices; Omnes virtutes reſpiciunt bonum proprium: ſed ex bono proprio ſequitur utilitas boni communis, quatenus unuſquiſque eſt membrum Communitatis, & bonum partis eſt bonum totius; ergo omnes virtutes aliquo modo inclinant in bonum commune. Reſp. Quòd ſecundariò & immediatè inclinent in bonum commune; non autem per ſe immediatè. Ad Confirmationem Reſp. Quòd ille finis (conſervatio ſcilicet boni publici) non competit virtutibus ex propria ſpecie, vel ex intrinſeca ipſarum ratione, ſed ex motione ſuperioris, quæ eſt juſtitia legalis.

Ad 4. Neg. Aſſ. Quia commune bonum familiæ ſufficienter curatur per tres alias virtutes, quæ verſantur circa juſtum ſecundùm quid, & non habent perfectam rationem juſtitiæ; ſcilicet per pietatem, quæ eſt inter patrem & filios; per quamdam juſtitiam œconomicam, quæ eſt inter virum & uxorem; & per aliam, quæ eſt inter dominum & ſervum. His enim tribus combinationibus continetur tota communitas familiæ, communitas autem Reipub. multò latius ſe extendit, ideoque ad ejus bonum ſtabiliendum una generalis ſeu communi virtute opus eſt, generali, inquam ſecundùm cauſalitatem; quamvis ſpeciali ſecundùm eſſentiam.

Ad 5. Neg. Min. Proprius enim actus juſtitiæ legalis eſt illa interior electio voluntatis, qua quiſpiam eligit ſe ſuarumque virtutum operationes ordinare in bonum commune, ac deinde ordinat. Quòd ergo verſetur circa actus aliarum virtutum; nihil obſtat; quia aliter & alio fine circa eos verſatur. Temperantia enim circa jejunium & alios ſuos actus verſatur, propter privatam honeſtatem & bonum temperantiæ; & ſic de aliis: juſtitia autem legalis verſatur circa eoſdem, in publicum ſeu commune bonum ordinandos.

Ad Poſtremum Neg. Aſſ. Per pietatem enim præſtamus patriæ & parentibus id quod eis debemus, ſecundùm quod ſunt nobis quoddam eſſendi principium; per obedientiam parati ſumus ad opera virtutum tamquam nobis præcepta: per juſtitiam autem legalem ad ea omnia inclinamur, ut propter bonum commune debita, non conſiderando an Superior præcipiat, vel an patria ſit eſſendi principium, ſed quid boni communis ac Reipublicæ procuratio vel conſervatio à nobis requirat. Differunt ergo tres illæ virtutes objecto formali. Confer quæſt. 101. artic. 3. & 104. artic. 2. De verbis ex quæſt. 120. objectis; vide illic artic. 2.

QUÆRITUR II.

Utrùm juſtitia legalis habeat veram rationem juſtitiæ.

VIDETUR quòd non. 1. Quia ejus tranſgreſſio non obligat ad reſtitutionem, ergo ipſa non eſt propriè dicta juſtitia. Ante. patet: Privatus enim, qui non prohibuit incendium vel aliud damnum Reip. cùm poſſet, peccavit quidem graviter, non tenetur tamen damna reſtituere; quia non incumbebat illi ex officio damnis iſtis obſtare: ſolus autem ille non obſtans tenetur ad reſtitutionem, cui ex officio incumbit obſtare; quæſt. 62. artic. 7. ad 3. Similiter nec civis, qui pro bono communi propria bona non expendit: nec dives, qui pauperibus neceſſitatem patientibus non ſuccurrit, unde vel peſtis, vel alia damna poterant obvenire, reſtitutioni cenſentur obnoxii.

2. Liberalitas non habet veram rationem juſtitiæ, quia tribuit ex propriis: juſtitia legalis etiam tribuit ex propriis; ergo non habet etiam veram rationem juſtitiæ.

Reſp. Affirm. videtur verior. Cùm enim B. Th. art. 3. dixiſſet, quòd juſtitia ordinet hominem ad alium, vel ſingulariter vel in communi conſideratum; ſcilicet propter utilitatem boni publici, quorum prius eſt juſtitiæ particularis, poſterius generalis; concludit: *Ad utrumque ergo ſe poteſt habere juſtitia ſecundum propriam rationem.* Reſp. eſt affirm.

Confirmatur: Inter Communitatem & particulares ejus cives invenitur verum debitum, & diverſitas ſuppoſitorum: ac etiam quædam æqualitas, dum alter alteri præſtat quod ſecundùm leges debet; ergo nihil hic deeſt ad veram & propriam rationem juſtitiæ, quamvis aliquid deeſſe videatur ad ejus perfectionem, hoc ipſo quòd omnes, qui ſub Communitate continentur, comparantur ad Communitatem, ſicut pars ad totum: pars autem id quod eſt totius eſt; atque ita non eſt ibi jam perfectè comparatio ad alterum ſicut eſt inter duos concives, quorum alter ab altero non pendet, ſed ambo reſpiciunt eumdem, qui poſſit eis facere jus. Cæterum, etſi legalis juſtitia non habeat perfectiſſimam rationem juſtitiæ; nihilominus eſt perfectior virtus quàm juſtitia particularis: & eſt etiam perfectior juſtitia, quàm illa, quæ invenitur inter virum & uxorem, patrem & filium, dominum & ſervum. Hinc Philoſophus eam virtutum (humanarum ſcilicet) præſtantiſſimam vocans dicit, Quòd neque Heſperus neque Lucifer ſit adeò admirabilis 5. Ethic. cap. 1. Adde, bonum commune, quod illa reſpicit pro objecto, longè præſtantius eſſe bono privato, quod aliæ virtutes conſiderant.

Ad 1. Arg. Neg. Conſ. Nam reſtitutio non eſt actus cujuſcumque juſtitiæ, ſed commutativæ: adeò ut pro-

Digitized by Google

probabile ſit, violationem juſtitiæ diſtributivæ (quæ tamen eſt ſpecies veræ juſtitiæ , quæſt. 61.) non inducere onus reſtituendi , niſi quatenus cum ea ſimul involvitur violatio juſtitiæ commutativæ ., q. 62. artic. 1. ad 3. Dicendum ergo , quòd qui juſtitiam legalem violat expoliat Remp. jure ſuo ſeu re illi debita ; ideo tamen non tenetur reſtituere , quia id quod cives debent Reſp. quamdiu apud eos manet , non eſt Reipublicæ appropriatum , neque ibi admiſcetur tranſgreſſio juſtitiæ commutativæ , niſi is qui tranſgreditur ſit Princeps, Senator, juſtitiæ miniſter, vel alius , cui ex officio incumbit bono Reip. proſpicere.

Ad 2. etiam Neg. Conſ. propter diverſitatem rationis. Liberalitas enim ita tribuit de propriis, ut quæ confert non ſint verò & propriè aliis debita; ad quæ propterea ipſis conferenda neque per jus neque per legem aliquam obligatur, ſed ſolùm ex quadam morum honeſtate ſeu decentia: Juſtitia autem legalis tribuit quidem ex iis, quorum conferens eſt dominus & eatenus ex propriis , ſed quæ ſecundùm leges & jura debentur Reipublicæ , non autem ex ſola charitate vel morum honeſtate , unde & Reſpublica poſſet illa per vim accipere, ſi foret neceſſe.

QUÆRITUR III.

Utrùm juſtitia legalis in Principe & ſubditis ſit ejuſdem ſpeciei.

VIDETUR quòd non. Quia eſt in Principe quaſi architectonicè: in ſubditis quaſi adminiſtrativè, ait B. Thom. art. 6. Ars autem architectonica ſpecie differt ab adminiſtrativa. Confirmatur: Prudentia regnativa, quæ eſt in Principe , diverſa eſt à politica ſimpliciter dicta, quæ eſt in ſubditis, q. 50. art. 2. ergo ſimiliter juſtitia legalis.

Reſp. affirm. Reſp. affirm. eſt verior . Quia tam in principe quàm in ſubditis juſtitia legalis reſpicit idem objectum formale , ſcilicet bonum commune ; ergo eſt ejuſdem ſpeciei. Neque refert, quòd Princeps bonum commune procuret per rationes univerſaliores quàm ſubditi . Hoc enim non mutat rationem juſtitiæ; ſicut nec Fidei natura mutatur per hoc , quod Prælati per Scripturas & argumenta difficiliora Fide judicent , ſubditi verò ſolam Eccleſiæ propoſitionem attendant.

Ad Arg. Reſp. juſtitiam legalem non eſſe in principe architectonicam; quia architectonica reſpicit altiorem finem quàm miniſterialis : hæc autem juſtitia reſpicit eumdem finem in Principe quem in ſubditis; reſpicit enim commune bonum ut proprium objectum , ait B. Thom. art. 6. neque dicit , ipſam eſſe in principe architectonicam, & in ſubditis adminiſtrativam : ſed de una eademque juſtitia legali ſermonem faciens, una, inquam, non ſecundùm numerum , ſed ſecundùm ſpeciem; dicit, quòd in *Principe ſit principaliter & quaſi architectonicè , in ſubditis autem ſecundariò & quaſi adminiſtrativè*: quia licèt juſtitia legalis, etiam ea quæ eſt in Principe, non ſit ſecundùm ſe architectonica ; ratione tamen ſubjecti , quod eſt Princeps , maximè in eo ſervit ad imperandum: in ſubditis autem, quorum eſt obedire Principi, magis ſervit ad obtemperandum & exequendum.

Ad Confirm. Neg. Conſ. Prudentia enim regnativa diverſum munus, & per ſe conſequens diverſum objectum habet à prudentia politica ſimpliciter dicta. Nam regnativa conſultat & præcipit, quid omnibus civibus facto ſit opus propter commune bonum regni vel patriæ : politica verò in ſingulis civibus ſtatuit , quid unicuique eorum conveniat facere ex præſcripto Principis. Legalis autem juſtitia non habet ſecundùm ſe magis imperare quàm exequi , ſed tantùm ratione ſubjecti in quo eſt . Quæri etiam poſſet de diviſione juſtitiæ legalis generaliter dictæ in Epiikiam & Legalem ſtrictè dictam; ſed hoc ad q. 120. ſpectat.

ARTICULUS VII.

ART. 7. probat, Præter juſtitiam legalem ſuperiùs explicatam agnoſcendam eſſe aliquam juſtitiam particularem . Quia præter juſtitiam , quæ hominem immediatè ordinat ad bonum commune , neceſſarium eſt agnoſcere virtutes , quæ hominem immediatè ordinent circa bona particularia, eaque talia , quæ ſunt hominis vel ad ſeipſum , vel ad aliquam aliam ſingularem perſonam : ſicut ergo præter juſtitiam legalem , quæ facit illam immediatam ordinationem hominis ad bonum commune , aliæ dantur virtutes particulares, quæ ordinant hominem in ſeipſo circa bonum particulare , ut temperantia & fortitudo; ita neceſſe eſt agnoſcere particularem virtutem , quæ ordinet hominem circa particularia bona per reſpectum ad alterum ut perſonam ſingularem: & hæc eſt juſtitia particularis. Præter juſtitiam leg. è agnoſcenda eſt juſtitia particularis.

Confirmatur : ſicut actus temperantiæ & fortitudinis non ſemper fiunt ex imperio vel ordinatione juſtitiæ legalis , ut quum aliquis pro ſe ipſo dumtaxat , & quia divinæ legi ac rationi naturali conſonum eſt , agit fortiter vel temperatè : ita etiam hi ſubſequentes actus, mutuum reddere , debita ſolvere, ablata reſtituere, & plures ejuſmodi non ſemper fiunt ex juſtitia legali : conſtat enim, illos ſæpè fieri abſque ullo reſpectu boni communis ſolùm ideo , quia noſcitur juſtum eſſe quod fiunt ; oportet igitur eſſe aliquam virtutem à juſtitia legali diverſam, quæ actus illos eliciat, ſive quæ ad eos eliciendos ſit ordinata; quandoquidem tales actus boni ſint, ſpecialemque habeant & boni & objecti rationem ; nimirum unicuique reddere quod ſuum eſt : hæc autem virtus eſt juſtitia particularis , de qua potiſſimùm erit ſermo in hoc tract. Hinc Philoſophus lib. 5. Ethic. cap. 2. & juſtitiam ponit, quæ eſt pars virtutis , ideſt quæ eſt una virtus particularis diſtincta à juſtitia generali ſeu legali : & juſtitiam illam particularem dividit in commutativam & diſtributivam .

Pro Reſp. ad 3. Neg. eſt ſequi , quòd debeat dari una aliqua particularis juſtitia œconomica, quæ ordinet hominem ad commune bonum familiæ: quia ſufficiunt plures illæ virtutes particulares, de quibus art. 5. q. 1. diximus in Reſp. ad 4.

ARTICULUS VIII.

Utrùm juſtitia particularis habeat materiam ſpecialem .

VIDETUR quòd non . 1. Quia omnis virtus verſatur circa operationes : atqui operationes ſunt materia juſtitiæ; ergo juſtitia non habet materiam ſpecialem. Maj. prob. ex definitione virtutis lib. 2. Ethic. 6. Virtus eſt quæ bonum facit habentem, & opus ejus reddit bonum. Quid materia virtutum moralium.

2. Virtus moralis eſt habitus electivus lib. 6. Ethic. cap. 2. Cùm igitur fortitudo & temperantia ſint virtutes morales ; earum actus potiſſimus debet eſſe electio voluntatis : electio autem eſt quædam operatio; ergo ita verſantur circa operationes ſicut juſtitia.

3. Fortitudo & temperantia non ſolùm verſantur circa paſſiones , ſed etiam circa res & operationes externas, ut circa pugnam, circa ſumptionem cibi & potus facienda, ubi , quando, & quantum oportet ; ergo in materia conveniunt cum juſtitia. Confirm. ita & concupiſcentia ordinantur ad alterum ; ergo fortitudo quæ moderari debet iram, & temperantia quæ concupiſcentiam, etiam verſantur circa operationes, ne quis ex ira quempiam occidat , vel ex concupiſcentia thorum alienum violet.

Priuſquam Reſpondeatur præmittendum eſt, materiam virtutum moralium id dici , circa quod ipſæ verſantur , reducendo illud ad medium, ſive ad mediocritatem, quam dictat recta ratio : & quia virtutes morales ideo ſic vocantur, quia earum munus proprium eſt, mores humanos ſecundùm rectam rationem componere, mores autem humani ex ratione liberoque arbitrio pendent; omnia quæ ſubſunt libero noſtro arbitrio ,

poſſuntque per rationem rectificari, ſunt materia virtutum moralium. Hujuſmodi autem ſunt tria. 1. actus & effectus animi interiores. 2. operationes externæ. 3. res ipſæ exteriores, quæ in uſum humanum veniunt.

His præmiſſis, B. Thom. aliorumque communiter Reſp. eſt, Juſtitiam particularem non verſari circa totam materiam virtutis moralis, ſed habere propriam & peculiarem; nimirum actiones exteriores & ipſas res externas, prout ſecundùm eas unus alteri coordinatur. In hoc enim juſtitia differt à reliquis virtutibus moralibus, quòd hæ componant ac rectificent hominem in ſeipſo; juſtitia verò in ordine ad alterum: Cùm ergo ordinatio unius hominis ad alterum non attendatur ſecundùm interiores affectiones, ſed partim ſecundùm exteriores actiones, partim ſecundùm ipſas res quibus homines ſibi invicem communicare poſſunt; conſequens eſt, quòd materia juſtitiæ ſint res illæ, ac etiam actiones exteriores, non autem internæ affectiones. Diſtinctè autem expreſſit B. Thom. actiones & res: quia etſi multæ ſint actiones, in quibus neceſſariò interveniunt aliquæ res externæ, ut venditio, ſolutio, mutuatio, commodatio; ſunt tamen etiam aliæ actiones, in quibus nulla res externa intervenit, præter nudam actionem, ut honoratio, laudatio, detractio, murmuratio.

Materia juſtitia eſt diverſa à materia reliquarum virtutum moralium.

Ex his ſequitur, juſtitiam à cæteris virtutibus moralibus rectè diſtingui ratione materiæ: quòd illa circa operationes; hæ circa paſſiones verſentur 1. 2. q. 60. art. 2. & tum hoc, tum ſeq. art. Quamvis enim nomina actionum & paſſionum ſubinde ita amplè accipiantur, ut cujuſvis facultatis operationem ſignificent: quia tamen actus appetitus ſenſitivi fit cum quadam immutatione organi corporalis, & paſſio quamdam corporalem tranſmutationem importet, 1. 2. quæſt. 22. artic. 3. diſtinguendo paſſiones ab operationibus; actiones appetitus per quas immutatur organum corporale, vocantur paſſiones: reliquæ verò actiones, quibus organum corporale non immutatur, & quibus homo rectè ſe habet erga alterum, operationes appellantur.

Ad 1. Arg. Reſp. Omnem virtutem verſari circa operationes, ſumpto operationis vocabulo generaliter: qua ratione etiam complectitur paſſiones, quo modo vocem illam uſurpat Philoſophus in loco objecto. Si autem ſtrictiùs ſumatur iſtud vocabulum; non omnis virtus circa operationes verſatur, ſed ſola juſtitia, & ea quæ in generali ratione juſtitiæ conveniunt, 1. 2. q. 60. art. 3.

Ad 2. Electio voluntatis circa materiam temperantiæ proficiſcitur quidem à temperantia; (voluntas enim per temperantiam in appetitu ſenſitivo exiſtentem promptè & delectabiliter elicere poteſt actum circa talem materiam, quod alioqui non poſſet) non propterea tamen eſt dicendum, quòd temperantia verſetur circa operationes: quia talis electio non eſt operatio ad ſenſum allati diſcriminis, in quo per operationes ſolùm intelliguntur exteriores actiones, quibus unus homo ad alterum ordinatur. Unde nec ipſamet electio, quæ à juſtitia proficiſcitur, vocatur operatio, vel materia circa quam verſatur juſtitia, quia materia circa quam verſatur virtus eſt, quid velut ex ſe informe; quod ſecundùm communem ſuam rationem poteſt eſſe juſtum & injuſtum; ſed virtus facit ipſum eſſe juſtum, reducendo ad mediocritatem, atque ita quaſi imprimit illi formam ſeu modum virtutis: electio autem voluntatis non reducitur ad mediocritatem, ſed ipſa eſt principium, quo exterior operatio ad illam reducitur. Confirmari hæc poſſunt ex eo, quòd virtus & vitium verſantur circa eamdem materiam, virtus quidem eam rectificanda: vitium autem à rationis regula deflectendo, quod in electione à virtutis habitu elicita locum non habet.

Ad 3. Reſp. Fortitudinem & temperantiam verſari circa actiones exteriores, ſed non niſi ſecundariò & ratione paſſionum, quas moderari debent: Juſtitiæ autem eſt verſari circa illas principaliter & per ſe, 1. 2. quæſt. 60. artic. 3. Ad fortitudinem v. g. pertinet hoſtem aggredi, ſecundùm quod moderatur audaciam: ad temperantiam, cibum temperatè ſumere, ſecundùm quòd moderatur delectationem & concupiſcentiam cibi. Vide hujus p. q. 123. artic. 3. ad 2. artic. 6. in corp. & q. 141. artic. 3. ad 3. Ad Confir. Reſp. Iram, concupiſcentiam, & alias paſſiones ſecundùm ſe non ordinari ad alterum: eis enim primò & principaliter homo ſecundùm ſe benè vel malè afficitur, neque alteri prodeſt aut nocet quàm ſibi; & ideo pertinet ad fortitudinem aut temperantiam illas moderari, ſed quia effectus illarum ſunt ad alterum ordinabiles; ipſæ poſſunt dici ordinari ad alterum ſecundariò & ratione effectuum: quos tamen effectus exteriores regulare propriè pertinet ad juſtitiam. Unde patet, ſolam juſtitiam primò & per ſe verſari circa operationes: alias autem virtutes morales non niſi ſecundariò.

ARTICULUS IX.

Utrùm juſtitia ſit circa paſſiones.

VIDETUR, quòd ſic. 1. Quia paſſiones non raro obſtant, ne quis exerceat opus juſtitiæ; ergo juſtitia debet eas moderari.

2. Miſericordia & liberalitas, quæ ſubjectantur in voluntate, & ordinantur ad alterum, verſantur circa paſſiones & operationes; ergo ſimiliter juſtitia.

Reſp. Neg. eſt communis. 1. Quia virtutes, quæ ſunt ad cohibendas paſſiones, in ea potentia ſubjectantur in qua inſurgunt paſſiones: Atqui juſtitia non ſubjectatur in appetitu ſenſitivo, in quo ſolo paſſiones inſurgunt, ſed in voluntate; ergo juſtitia non eſt circa paſſiones, per ſe nimirum & primariò: nihil enim vetat, quin reſpiciat paſſiones indirectè ſeu mediantibus aliis virtutibus moderandas.

2. Juſtitia habet pro materia id quod ordinatur ad alterum: paſſiones non per ſe ordinantur ad alterum; ergo non ſunt materia circa quam juſtitia per ſe verſatur.

Ad 1. Arg. Neg. Conſ. Ad reprimendas enim paſſiones, quæ poſſunt impedire opus juſtitiæ, ſufficiunt fortitudo, temperantia, & quæ ſub illis continentur. Nam ad alicujus virtutis propriam rationem non pertinet, per ſeipſam ſuperare omnes difficultates ex aliarum virtutum materia exurgentes, ſed operari rectè in ſua materia; difficultates quidem in iſta materia occurrentes per illam ſuperando: eas verò quæ aliundè oriuntur per alias, eò quòd virtutes non tantùm mutuo vinculo ſint connexæ, ſed inſuper mutuam operam ſibi præſtent. Sic juſtitiæ eſt reddere alteri rem ſuam: & ſi difficultas oriatur circa æqualitatem faciendam; eam ſuperare: ſed ſi ſint difficultates ex timore vel concupiſcentia immoderata; fortitudinis aut libertatis eſt eas vincere.

Ad 2. etiam Neg. Conſ. Quia miſericordia & liberalitas ex æquo reſpiciunt & bonum proprium operantis & bonum alienum: proprium quidem, quia miſericordia quatenus eſt virtus debet moderari paſſionem ſeu compaſſionem in appetitu ſenſitivo exurgentem; ſicut liberalitas moderari debet cupiditatem pecuniæ: alienum verò bonum reſpiciunt, quia miſericordia ſublevat alienam miſeriam & liberalitas donat alteri pecuniam; Juſtitia verò, ſecundùm quod juſtitia eſt, directè & per ſe tantùm reſpicit bonum alteri debitum.

Cum Reſp. ad 1. conferendus eſt q. 59. artic. 4. ad 1. in 1. 2. & q. 60. art. 2. in corp. & dicendum, omnem virtutem moralem ideoque etiam juſtitiam verſari circa voluptatem & triſtitiam ut finem ſeu effectus quoſdam ex operatione virtutis conſequentes: non autem ut materiam circa quam, vel objectum quod ad mediocritatem reducatur.

Pro Reſp. ad 3. primò Negat Conſeq. oſtendens, quare juſtitia legalis magis poſſit verſari circa paſſiones quàm juſtitia particularis; quia nimirum juſtitia legalis verſatur circa omnium virtutum actus, ordinatque omnium civium bona ad bonum commune, tamquam bonum partis ad bonum totius: quædam autem ſunt virtutes, quarum munus eſt moderari paſſiones, ipſæ etiam paſſiones ad mediocritatem redactæ & juxta

regu-

regulam rationis compoſitæ ſunt bonum ipſorum civium; atque ita poteſt ad juſtitiam legalem pertinere illas paſſiones ordiuare in bonum commune. Deinde docet, juſtitiam legalem principalius ſe extendere ad alias virtutes, ſecundùm quod verſantur circa operationes, quàm ſecundùm quod moderantur paſſiones; ex quo ſequitur, quòd directè & propriè reſpiciat operationes: paſſiones autem ſolùm ſecundariò & indirectè, contrario prorſus modo à virtutibus, quæ ex ſuo genere verſantur circa paſſiones. Nam fortitudo v. g. primò verſatur circa paſſiones timoris & audaciæ; ſecundariò verò circa operationes exteriores aggreſſionis & ſuſtinentiæ: Legalis autem juſtitia primò verſatur circa illas exteriores operationes, quæ directè ſunt in commune bonum ordinabiles; paſſiones verò timoris, & audaciæ ſolùm ſecundariò reſpicit, ratione ſcilicet operationum, ad quas illæ paſſiones ſubjectum diſpoount.

Articulus X.

Quid medium in virtutibus.

Utrùm medium juſtitiæ ſit medium rei.

CUm medium ſit quod inter extrema verſatur; in moralibus autem extrema ſiut plus & minus, exceſſus & defectus; medium virtutis eſt illud bonum, quod inter exceſſum & defectum conſiſtit. Si ſola ratio medium illud determinet ſecundùm qualitatem perſonæ; dicitur medium rationis: ſi autem conſtituatur per comparationem rei ad rem, ſive per æqualitatem unius rei ad alteram; eſt medium rei.

Reſp. eſt aff.

His præmiſſis, Reſp. Medium juſtitiæ eſſe medium rei: medium autem aliarum virtutum moralium eſt medium rationis. Medium enim juſtitiæ conſiſtit in æqualitate rerum: hæc autem æqualitas ex rerum natura pendet. Aliarum verò medium non conſiſtit in rerum æqualitate, ſed ex recta dumtaxat ratione habetur decernente, nec plus nec minus pro qualitate perſonæ eſſe ſumendum: v. g. temperantiæ medium non eſt ſumere vel unas vel duas libras panis, ſed quantùm cuique ſecundùm rectam rationem pro loco & tempore expedit; atque ita id quod eſt medium ſano, poteſt infirmo eſſe exceſſus aut defectus. Medium autem juſtitiæ non ſic ex rationis judicio pendet, ſed attenditur penes naturam & æqualitatem rerum: nam juſtitiæ eſt, in emptione ſolvere tantum, quantum res valet: in conductione operariorum mercedem adæquare labori; ſive is qui ſolvit ſanus ſit, ſive infirmus. Cæterum quia iſtud medium rei eſt rectæ rationi conſonum: & quia ratione interdum eſt opus ad decernendum, quænam res inter ſe ſint æquales; ideo medium rei: eſt etiam medium rationis, & ſic in juſtitia ſalvatur ratio virtutis moralis: non omne autem medium rationis eſt medium rei.

Dices: Uti uxore propria & non aliena eſt actus temperantiæ: ſed ibi reperitur æqualitas ex natura rei; ergo etiam temperantia habet medium rei. Reſp. Neg. C. Quia iſte actus eſt & temperantiæ, & juſtitiæ; prioris, quatenus refrænat concupiſcentiam: poſterioris, quatenus quod jure alteri debitum eſt ſervat. Ratione prioris habet medium rationis: ratione poſterioris medium rei.

Circa Reſp. ad 3. adverte, mutata perſona interdum mutari medium juſtitiæ; non propter diverſam operantis complexionem ſicut in temperantia: ſed quia dum perſona mutatur, debitum & æqualitas in rebus conſiſtens variatur, quando nimirum perſonæ qualitas ſeu conditio facit ad quantitatem rei. Sic magis punitur qui Principem percutit quàm qui civem vulgarem; quia mutatur gravitas delicti & injuriæ. Confer. q. 61. art. 2. ad 3.

Articulus XI.

Utrùm actus juſtitiæ ſit reddere unicuique quod ſuum eſt.

VIderi poteſt quòd non. Quia is, qui neminem lædit, nullique vult inferre damnum vel injuriam, ſervat juſtitiam etiam tunc, quando alteri nihil reddit, utpote nihil habens quod ei debeatur.

Certa nihilominus Reſp. eſt, Hunc eſſe actum juſtitiæ proprium, unicuique reddere quod ſuum eſt. Quia ille eſt actus proprius cujuſque virtutis, qui verſatur circa propriam illius materiam eo modo quo convenit virtuti: atqui propria materia Juſtitiæ ſunt operationes & res exteriores alteri debitæ, & circa illas verſatur juſtitia eo modo quo decet, hoceſt ſervando æqualitatem, quando unicuique reddit quod ſuum eſt; ergo proprius juſtitiæ actus eſt unicuique reddere quod eſt ſuum.

Confirmatur: Habitus virtutis definitur per ſuum proprium actum: ſed juſtitia, ut art. 1. viſum eſt, definitur per hunc actum, reddere unicuique quod eſt ſuum; ergo hoc eſt ejus actus proprius.

Præterea. Cujuſque virtutis actus eſt ſervare medium in ſua materia: ſed in materia juſtitiæ ſervatur medium, quando unicuique redditur quod eſt ſuum; ergo hoc eſt proprius actus ipſius.

Ad Arg. Reſp. ſub illo actu poſitivo juſtitiæ contineri actus negativos; quemadmodum art. 1. notavimus.

Articulus XII.

ART. 12. docet, Juſtitiam non ſolùm legalem, ſed etiam particularem præcellere inter omnes virtutes morales. Legalem quidem, quia bonum commune præeminet bono ſingulari unius perſonæ: ipſa autem ad bonum commune per ſe primariò ordinatur. Particularem verò; tum quia eſt in nobiliori ſubjecto, ſcilicet in voluntate, cùm aliæ ſunt in appetitu ſenſitivo; tum quia pro objecto reſpicit operationes, quibus homo non ſolùm ordinatur in ſeipſo, ſed etiam ad alterum: quod aliis virtutibus moralibus non convenit.

Comparat autem hic B. Thomas juſtitiam, non cum omnibus virtutibus, ſed cum illis, quæ tantùm ſunt morales, & in appetitu ſenſitivo ſubjectantur, ideòque ſunt humanæ, ipſis etiam Philoſophis notæ, & non ſupernaturales. In prima enim ratione ideo præfert juſtitiam aliis virtutibus, quia eſt in nobiliori ſubjecto, ſcilicet in appetitu rationali, cùm aliæ virtutes morales ſint in appetitu ſenſitivo, ad quem pertinent paſſiones, quæ ſunt illarum virtutum materia: ſimiliter loquitur 1. 2. q. 66. art. 4. Quare, huic doctrinæ contrarium non eſt. 1. quod ejuſdem p. q. 61. art. 2. & hujus p. q. 123. art. 12. tradit, Prudentiam eſſe ſimpliciter principaliorem omnibus virtutibus moralibus. Ob.
2. quòd hujus p. q. 30. artic. 4. Inter omnes virtutes, quæ ad proximum pertinent, potiſſimam eſſe ait miſericordiam. 3. quòd quæſt. 81. artic. 6. Religionem præfert omnibus aliis virtutibus moralibus. Reſp.

Ad 1. enim dicendum eſt: Prudentiam, etſi numeretur cum virtutibus moralibus, eò quòd ſecundùm materiam conveniat cum illis; ſecundùm eſſentiam tamen eſſe virtutem intellectualem, 1. 2. q. 58. artic. 3. ad 1. & idcirco juſtitiæ comparatio hic non fit cum prudentia.

Ad 2. Quòd licèt juſtitia hìc conferatur & præponatur illi miſericordiæ, quæ eſt in appetitu ſenſitivo, & verſatur circa moderandam paſſionem triſtitiæ de aliena miſeria; non confertur tamen cum ea miſericordia, quæ eſt effectus Charitatis, & quæ non in appetitu ſenſitivo, ſed in voluntate exiſtens, dicit voluntatem ſublevandi alienam miſeriam: hæc autem eſt miſericordia, quam aliis virtutibus ad proximum pertinentibus præfert q. 30.

Ad 3. Quòd Religio eſt in voluntate, reſpicitque bonum divinum: hìc autem juſtitia ſolùm præfertur virtutibus, quæ ſunt in appetitu ſenſitivo,

& ver-

Digitized by Google

& verſantur circa bonum proprium moderando paſſiones.

Dices: Martyrium eſt actus fortitudinis, & eſt omnium externorum actuum præſtantiſſimus; ergo fortitudo præeminet juſtitiæ Reſp. N. C. 1. quidem, quia Martyrium, quatenus eſt redditio vitæ Deo debito, eſt actus juſtitiæ; quamvis ut habet rationem terribilis pertinet ad fortitudinem. 2. & principaliùs, quia martyrium non habet illam præſtantiam, qua cæteris præcellit, à fortitudine, à qua elicitur; ſed à Charitate, à qua imperatur: unde B. Thom. q. 124. artic. 3. tradit, Martyrium ſecundùm propriam ſpeciem actus conſideratum non habere excellentiam inter omnes actus virtutum; ſicut nec fortitudo eſt excellentior inter omnes virtutes: ſed ſolùm ſi conſideretur per comparationem ad primum motivum, quod eſt amor Charitatis.

QUÆSTIO LIX.

De Injuſtitia.

INJUSTITIA variis modis ſumi poteſt. Interdum enim generaliter accipitur pro quacumque legum tranſgreſſione, vel omiſſione legi repugnante, ut lib. 5. Ethic. cap. 1. ubi Philoſophus injuſtum eum vocat, qui eſt illegitimus, ideſt legis tranſgreſſor. Aliàs ſignificat defectum gratiæ juſtificantis ac bonorum operum: qua ratione quicumque malè vivunt rectè vocantur injuſti ſeu non juſti; quia ſunt impii. Ita ſumitur Pſal. 36. *Injuſti punientur, & ſemen impiorum peribit*; & poſtea: *Injuſti diſperibunt ſimul: reliquiæ impiorum interibunt*, & alibi ſæpè. Uſurpatur aliquando prout eſt vitium juſtitiæ legali oppoſitum: frequentiùs autem prout opponitur juſtitiæ particulari. Priores acceptiones non ſunt hujus loci, ſed poſteriores.

ARTICULUS I.

Injuſtitia eſt vitium ſpeciale.

ART. 1. docet, Injuſtitiam, tam quæ opponitur juſtitiæ legali, quàm quæ particulari, eſſe vitium ſpeciale ab aliis diſtinctum. Illam quidem, ſi ex contemptu boni communis vel ex certa intentione faciendi contra illud quippiam agatur: quia tunc reſpicit ſpeciale objectum, ſcilicet bonum commune quod contemnit. Iſtam verò, quia habet materiam ſpecialem, circa quam inordinatè verſatur, volendo plus habere de bonis; puta de divitiis & honoribus: & minus de malis putà laboribus & damnis: ubi manifeſtum eſt violari juſtitiam, quæ reddit unicuique quod ſuum eſt, & ſervat debitam æqualitatem.

Dico, *ſi ex contemptu vel intentione*, &c. quia ſi & contemptus & ejuſmodi intentio prorſus abſint; injuſtitia illegalis non erit vitium diſtinctum ab iis, quæ committuntur contra illas virtutes, quarum actus exercendi erant ex imperio juſtitiæ legalis, ſed erit generalis quædam conditio omnium peccatorum: ut ſi quiſpiam furetur, fornicetur, vel occidat, non ex animo ut vel legem deſpiciat, vel bono communi adverſetur, ſed ut ſuæ cupiditati obſequatur; non committit ſpeciale peccatum contra legalem juſtitiam, ſed illud ſolùm, quod opponitur præceptis, *Non furtum facies: Non mœchaberis, Non occides*: materialiter tamen contra illam juſtitiam agit. Sicut enim generalis omnium peccatorum mortalium conditio eſt, quòd per ea contra Charitatem & obedientiam agitur; peccatum tamen, quod contra alias virtutes committitur, non eſt ſpeciale peccatum Charitati vel obedientiæ oppoſitum, niſi quis ex contemptu vel certa intentione velit contra illas agere; ſic eſt in propoſito de injuſtitia illegali.

Ex his colligi poteſt, quòd illegalis injuſtitia ſpeciale quidem ſit vitium ſecundùm eſſentiam; generale verò ſecundùm intentionem, quatenus ex intentione vel animo operantis poteſt unicuique vitio admiſceri: ſi nimirum fiat per contemptum boni communis; ut ſi quis furetur, adulteretur, percutiat, non ſolùm ex paſſione, ſed etiam ex contemptu vel legis vel boni communis: & hoc in Confeſſione foret peculiariter exprimendum.

Circa Reſp. Ad 1. adverte, *Iniquitatem* non ſemper eſſe idem quod eſt injuſtitia propriè accepta: frequenter enim idem valet quòd peccatum; etſi ſecundùm uſum loquendi plus aliquid ſonet *Iniquitas* quàm peccatum, teſte B. Gregorio lib 11. Moral. cap. 22. dicente: *Quamvis inter iniquitatem atque peccatum nihil diſtare perhibeat Joannes Apoſtolus, qui ait, Iniquitas peccatum eſt ipſa tamen uſu loquendi plus iniquitas quàm peccatum ſonat*. Ita ſumitur iniquitas pro peccato, Gen. 6. *Corrupta eſt terra coram Deo, & repleta eſt iniquitate*, aliiſque locis plurimis. Quare cùm 1. Joannis 3. dicitur, *Omne peccatum eſt iniquitas*, non ſumitur ibi iniquitas pro injuſtitia ſive illegali ſive particulari: ſed generaliter pro tranſgreſſione legis, ſeu pro receſſu à lege; quaſi diceretur, Omne peccatum eſt legis divinæ tranſgreſſio; & propterea qui peccatum committit, iniquitatem committit, hoceſt legem divinam tranſgreditur. 1.Jo.3.

Pro Reſp. ad 2. dicendum eſt: Nullum ſpeciale peccatum opponi per ſe ac directè omnibus virtutibus, ſed bene per accidens & indirectè. Injuſtitia autem opponitur quidem aliquo modo omnibus virtutibus, ſed indirectè ſolùm & diverſa ratione quàm opponatur juſtitiæ; in quantùm ſcilicet actus exteriores, tametſi ad alias virtutes ex directo pertinentes, aliquando tamen poſſunt ac debent etiam per juſtitiam rectificari, & non rectificantur.

ARTICULUS II.

ART. 2. ſequens Philoſophum tradit, Non ex hoc præciſè dici aliquem eſſe injuſtum, quòd injuſtum quocumque modo faciat: ſed ex eo quòd faciat ex intentione & electione; hoceſt ex plena & deliberata electione citra paſſionem & ignorantiam: quia variis modis contingit facere injuſtum. 1. ignoranter. 2. ex aliqua paſſione iræ, luxuriæ, vel ſimili. 3. ex plena & deliberata electione injuſti quaſi per ſe placentis. Quis injuſtus.

Qui primo modo injuſtum facit, vel nihil peccat, ſi nimirum ignorantia ſit inculpata; vel peccat quidem, ſi ſcilicet ignorantia ſit culpabilis: ſed non idcirco eſt denominandus ſimpliciter injuſtus, quia non facit injuſtum per ſe & formaliter, ſed materialiter & per accidens.

Qui ſecundo modo; peccat etiam: ſed neque propterea ſimpliciter denominatur injuſtus: quia licèt agat ex electione objecti, quod ſciens & volens eligit, tametſi paſſione inductus; non tamen agit ex perfecta deliberatione & electione injuſti formaliter: quia non omnino intendit facere injuſtitiam, ſed potiùs ſuæ paſſioni aut voluptati ſatisfacere.

Qui tertio modo; ſimpliciter & abſolutè dicitur injuſtus: quia agere ex plena deliberatione & electione objecti extra ignorantiam & paſſionem, eſt magnum indicium habitus; injuſtum autem eſſe denotat habitum & operantem ex habitu, ſecundùm quod Philoſophi ſolent loqui. Confirmatur: Unus actus virtutis non denominat hominem ſimpliciter virtuoſum; neque unus actus vitii, præſertim ex ignorantia vel paſſione factus, denominat hominem ſimpliciter vitioſum: veluti ſi quis caſtitatem ſemel ſervaverit contrariæ tentationi reſiſtens; non ſtatim cenſetur eſſe ſimpliciter caſtus: & ſi quis ſemel exceſſerit per intemperantiam; non eſt propterea cenſendus ſimpliciter intemperatus: ergo nec ſimpliciter injuſtus erit vocandus, qui vel ignoranter, vel paſſione ſeu animi infirmitate victus faciet quippiam injuſtum non ex plena & perfecta deliberatione & electione, quaſi ipſum injuſtum vel injuſtitia ei per ſe placeat. Accedit, quòd agens denominetur quidem ab actu, non tamen à quocumque, ſed ab eo, qui vel procedit ab habitu, vel ordinem habet ad objectum ex perfecta operantis electione intentum: ſi quis ergo actum injuſtum faciat, non ex habitu, neque ex perfecta animi ad objectum quatenus injuſtum

eſt de-

eſt deliberatione ſed vel præter intentionem, vel ex paſſione; non ſimpliciter denominabitur ab illo actu injuſtus.

Neque his obſtat, quòd ille ſit ſimpliciter fur, adulter, aut homicida, qui non ex habitu, ſed ea paſſione furatur, adulteratur, occidit: imò, quòd ille ſit ſacrilegus, qui in loco ſacro mulierem cognoſcit, ſolo explendæ libidinis appetitu, & non ea intentione violandi locum ſacrum. Quamvis enim talis ſine dubio mortaliter peccet, & quidem peccato injuſtitiæ, atque adeò ſit apud Deum injuſtus, fur, adulter, homicida, & ſacrilegus; partim quia Deus ad opera reſpicit, quibus debetur pœna vel præmium: partim quia ejuſmodi vocabula tam actum quàm habitum ſignificant; more tamen loquendo Philoſophorum, non ſimpliciter denominaretur nomine habitum ſignificante propter unum actum: non enim diceretur furaa, adulterator, & hujuſmodi; apud Philoſophum, autem, juſtum, injuſtum, & ſimilia, ſunt nomina habitus. Videri poſſunt hæc apud eumdem lib. 5. Ethic. cap. 6. & 8. & B. Thom. hic in fin. corp.

Es his conſequens eſt, eſſe diverſa, Facere injuſtum, Facere injuſtè, & Eſſe injuſtum. Ut fiat injuſtum, ſcilicet materialiter; ſatis eſt, quòd fiat contra debitam æqualitatem, etiamſi præter intentionem: ut ſi quis aut verberet alium, quem arbitratur eſſe ſuum ſubditum eumque qui peccavit, aut rem alienam accipiat, putans eſſe ſuam. Ut fiat injuſtè; ſatis eſt, quòd ſpontè fiat id, quod per ſe injuſtum eſt, quamvis non fiat ea habitu, neque ex mera electione citra paſſionem, ſed ex paſſione: nam & injuſtè agit & injuſtitiam committit qui alium ex ira occidit, vel qui ex concupiſcentia adulteratur. Sed ut quis dicatur ſimpliciter & abſolutè injuſtus, ſecundùm quod hoc denotat habitum injuſtitiæ; oportet quòd operetur ex habitu, ſive per meram electionem & complacentiam ejus quod eſt injuſtum: quod B. Thomas ex Philoſopho dicit eſſe proprium habentis habitum; non autem ex paſſione iræ, cupiditatis, aut ſimili. Quamquam ſi injuſtus intelligatur tamquam conjugatum actus injuſtitiæ; ſic injuſtus eſt quicumque peccat peccato injuſtitiæ, ſive interim habitum juſtitiæ habeat, ſive non habeat, quamdiu æqualitatem illo actu injuſto violatam non reparat.

In Reſp. ad 3. B. Thom. duo dicit: Unum, *Quod eſt per accidens & præter intentionem non poteſt dici temperatum nec materialiter nec formaliter; & ſimiliter neque temperatum. Et quantùm ad hoc eſt diſſimile injuſtitia, & in aliis virtutibus moralibus.* Actus enim injuſtitiæ, qui fit præter intentionem operantis, atque ita per accidens, poteſt dici injuſtus, non quidem formaliter, ſed materialiter. Alterum, quòd *Quantùm ad comparationem operationis ad habitum, in omnibus ſimiliter ſe habet*: quia videlicet tam in peccatis, ſive temperantiæ ſive aliis virtutibus oppoſitis, quàm in iis quæ opponuntur juſtitiæ hoc locum habet, quòd non ſimpliciter denomineut agentem, niſi procedant ex habitu ſeu certa electionem & complacentia ejus quod eſt injuſtum, intemperatum &c.

Objicies. Qui omnino præter intentionem inebriatur ignorans vim vini, ut Noè Gen. 9. facit quod eſt intemperatum, ſaltem materialiter; ergo non ſubſiſtit diſtinctio, quam inter juſtitiam & temperantiam adſert B.Thom.

Reſp. Neg. Conſ. Quamvis enim in iſto caſu reperiatur intemperatum materialiter ratione materiæ remotæ, quæ eſt ſumptio cibi vel potus; ſtrictè tamen loquendo neque formaliter neque materialiter, ſcilicet ratione materiæ proximæ, eſt ibi intemperatum: non formaliter; quia non fit ex intentione & electione: nec materialiter; quia exiſtente tali ignorantia, non eſt in iſto homine paſſio immoderata: perinde enim ſe habuit Noe ignorans vim vini, in illa potione, ac ſi moderatè bibiſſet aquam. Cùm igitur paſſio immoderata ſit proxima & propria materia intemperantiæ, à qua actus denominati poſſit materialiter intemperatus; illa ſumptio potus non eſt ſtrictè loquendo intemperata, ne quidem materialiter. Si quis autem ignoranter alienum accipiat; ejus actus erit injuſtus materialiter, etiam ratione materiæ proximæ: quia materia proxima injuſtitiæ ſunt res & operationes exteriores, quæ hic inveniuntur non reductæ ad debitam æqualitatem; materia verò temperantiæ proxima non ſunt ejuſmodi res exteriores, ſed paſſiones internæ, quas debet refrænare & ad mediocritatem redigere.

ARTICULUS III.

Utrùm aliquis poſſit pati injuſtum volens.

VIDETUR quòd ſic Primò, Qui enim ſeipſum occidit, peccat contra juſtitiam, quantumcumque ſit volens: & ſimiliter qui alium ſcientem ac volentem imò & rogantem mutilat vel interficit; ergo ipſe, quantumvis ſit volens; patitur injuſtum.

Secundò, Qui uſurario ſolvit uſuras, aut latroni numerat promiſſam pecuniam, volens facit; & tamen patitur injuſtitiam.

Tertiò, Quidam contractus judicamur eſſe irriti, quia metu extorti, cùm tamen ſint voluntariè initi: ergo contrahentes & voluntarii ſunt, & injuſtum patiuntur.

Quartò, Qui virginem etſi conſentientem violat, injuſtitiam committit: ergo illa patitur injuſtum volens.

Quintò, Chriſtus ejuſque Martyres magnam paſſi ſunt injuſtitiam ab eis qui ipſos occiderunt; & tamen maximo patiendi deſiderio ardebant; ergo ſciens & volens poteſt pati injuſtum.

Reſp. B. Thomæ & aliorum communis eſt, Quòd ſicut nullus poteſt facere injuſtum per ſe & formaliter loquendo niſi volens; ita nec ullus pati injuſtum niſi nolens: quamvis per accidens & quaſi materialiter loquendo poſſit quiſpiam injuſtum vel nolens facere, vel volens pati. Reſp. eſt neg.

1. Pars Prob. Quia illud ſolùm dicitur homo propriè & per ſe facere, quod ſciens & volens facit. Adde, quòd facere injuſtum formaliter eſt peccatum; nullus autem peccat niſi volens.

2. Pars Probatur 1. Quia abſurdum eſt, idem ſecundùm idem, eſſe agens & patiens in genere actionum tranſeuntium, ubi paſſio ſecundùm propriam rationem eſt ab alio, tales autem actiones & paſſiones ſunt, illatio & paſſio injuriæ: atqui, ſi quis per ſe & formaliter pateretur injuſtum volens, ſimul eſſet agens & patiens ſecundùm idem; ergo id non poteſt fieri. Min. probatur. Quia homo eſt per ſuam voluntatem cauſa efficiens actionum moralium: ſi ergo volens pateretur injuſtum; eſſet agens & patiens ſecundùm idem: agens, quia vellet: patiens, quia voluntariè paſſionem reciperet: ſecundùm idem; quia ſecundùm voluntatem.

2. Pati injuſtum formaliter includit renitentiam paſſi; ergo nemo ſic injuſtum patitur, niſi nolens. Ant. probatur. Quia ſic injuſtum pati eſt injuriam ſive injuſtitiam pati: nullus autem eſt qui injuria ſponte afficiatur; ait Philoſophus 5. Ethic. cap. 9. Ubi tamen obſervandùm eſt, non eſſe idem pati injuſtum, & pati injuriam. Cùm enim injuſtum reperiatur in ipſis vel rebus vel actionibus externis, quæ non habent debitam æqualitatem; ubicumque defecit iſta æqualitas eſt injuſtum; & ideo pati injuſtum ſumi ſolet, tum materialiter, quando nullo modo intenditur ab agente; tum formaliter, quando & ab agente intenditur, & patiens renititur: Pati autem injuriam tantùm ſolet ſumi formaliter; pro eo, quod eſt pati inæqualitatem rationabili patientis voluntati repugnantem.

3. Unuſquiſque in iis quæ ad ipſum pertinent cedere poteſt juri ſuo: hoc autem facit qui ſciens & volens patitur; ergo ut habet regula juris in 6. Decret. *Scienti & volenti non fit injuria:* Intelligitur autem hæc regula de illo, qui eſt omnino ſciens & volens, ita ut ejus voluntarium non ſit admixtum involuntario, ſed prorſus liberum ac ſpontaneum; cujuſmodi non eſt, quando quiſpiam conſentit ex ignorantia, vel per violentiam, aut ſimilem aliquam injuſtitiam.

3. Pars

Digitized by Google

3. Pars prob. Quia ſi quis volens ad æqualitatem ſolvere, per ignorantiam minus ſolvat quàm debet; nolens facit injuſtum materialiter: ſi quis advertat, emptorem fraude vel dolo uti, atque ita pro mercibus, quæ pluris valent, ſibi tamquam venditori minus juſto ſolvere; volens patietur id quod eſt injuſtum, ſed materialiter dumtaxat.

Ad 1. Arg. Reſp. Eum, qui vel ſeipſum vel alium ſcientem ac volentem occidit aut mutilat, peccare contra juſtitiam, ac facere injuriam; tum Reipublicæ, cujus ille qui occiditur eſt membrum; tum Deo, qui ſolus habebat vitæ iſtius hominis dominium: ſibi ipſi tamen, vel ei quem volentem occidit, atque ita jus ſuum à ſe abdicantem, nullam facit injuriam vel injuſtitiam propriè loquendo. Hanc Reſp. indicat B. Thom. q. 64. art. 5. partim in corp. partim in Reſp. ad 1. & in præſentis articuli Reſp. ad 2. ubi ait, Hominem poſſe conſiderari bifariam: vel ſecundùm ſe abſolutè, ſive prout eſt privata perſona: vel in quantùm eſt aliquid Civitatis, ſcilicet pars; aut aliquid Dei, ſcilicet creatura & Imago: Juxta poſteriorem modum, is qui ſe interimit facit injuriam, non ſibi, ſed Civitati & Deo: Juxta priorem verò, peccat quidem peccato intemperantiæ vel imprudentiæ, non tamen peccatum injuſtitiæ.

Verùm contra hæc Objicitur. 1. Temperantia circa moderationem cibi potiùs, & rerum venerearum verſatur; ergo occiſio ſui non adverſatur temperantiæ.

2. Imprudentia repugnat prudentiæ tamquam ſpeciali virtuti; ergo ſui occiſio non pertinet ad imprudentiam.

Ad Reſp. B. Thomam non hic generaliter loqui de omni ſui ipſius interfectione. Cùm enim aliquis poſſit ſeipſum interimere: vel caſu fortuito, quem potuiſſet vitare; quod eſt imprudentiæ: vel nimio cibo & potu; quod eſt intemperantiæ: vel data opera ſibi vim inferendo: quia tamen longè frequentius contingit, quòd duobus primis modis, maximè autem ſecundo (qui tamen & primum ſæpè includit) ſibi quis noceat, mortemque acceleret, juxta illud Eccleſiaſtici 37. *In multis eſcis erit infirmitas*: & iterum, *Propter crapulam multi obierunt*; Ideò quando dicit, eum, qui ſibi aliquod nocumentum infert, peccare peccato vel intemperantiæ vel imprudentiæ, reſpicit ad ea quæ frequentiùs accidunt, ſolùmque loquitur de illis, qui ſibi uno iſtorum duorum modorum nocent: de illis verò, qui tertio modo ſe interimunt; agit tum in altera parte Reſp. tum dictæ quæſt. 64. art. 5. docetque, Eos facere contrà inclinationem naturalem & contrà Charitatem, qua quilibet debet ſe ipſum diligere, ac inſuper contra juſtitiam. Utrùm autem qui alium petentem & volentem occidit, teneatur ad reſtitutionem hæredibus faciendam; q. 62. artic. 2. quæſito 3. videbitur.

Ad 2. Reſp. Eum qui objicitur, non eſſe volentem plena & perfecta voluntarii ratione. Qui enim vel uſuras ſolvit, vel pecuniam latroni numerat; ſimpliciter quidem hoc vult ad ſuccurrendum ſuæ neceſſitati: nollet tamen ſolvere vel numerare, ſi uſurarios vellet gratis mutuare, & ſi latro vellet promiſſionem extortam remittere; unde hic invenitur voluntarium mixtum involuntario: tale autem voluntarium non impedit, quominùs verè injuriam patiatur is qui eo modo vult.

Ad 3. Reſp. Eos contrahentes, quorum contractus ideo irritantur, quòd metu ſint extorti, eſſe voluntarios voluntario mixto involuntario.

Ad 4. Neg. Conſ. Quamvis enim ille faciat injuriam parentibus iſtius virginis, quando illis nolentibus filiam eorum violat; ipſi tamen virgini nullam facit; quemadmodum Bannes quæſt. 64. artic. 5. dubit. 2. Reſp. Ad 3. ratiocinatur, eumque ſecutus Valentia hic. Similiter qui alterius conſentientis uxore abutitur; peccat quidem contra legem matrimonii; nullam tamen facit injuriam marito conſentienti: ut nec patri faceret, qui de ipſius ſpontaneo & libero conſenſu abuteretur ejus filia.

Ad 5. etiam Neg. Conſ. Chriſtus enim Dominus, ejuſque Martyres volebant quidem æquo & patienti animo pati quicquid eis inferretur à Tyrannis: ſed non volebant iniquam Tyrannorum actionem, neque volebant quòd mortem ſibi injuſtè inferrent. Ut autem liber conſenſus patientis tollat formalem rationem injuſti; non eſt ſatis quòd ſit quomodocumque liber: ſed oportet quòd ſit omnino liber reſpectu inferentis injuſtum, id eſt quòd prorſus liberè conſentiat in actionem, quam facit is, qui infert id quod injuſtum eſſet, niſi liberè conſentiret: cùm ergo Chriſtus, quamvis liberè conſentiret in paſſionem propter Patris æterni voluntatem & erga nos Charitatem qua flagrabat; nullum tamen haberet conſenſum reſpectu eorum, qui auferebant illi vitam, ſed dumtaxat patientiſſimam tolerantiam; ab his injuſtum ſimpliciter patiebatur. Idem eſt judicium de Martyribus, qui licèt voluntariè patiantur comparatione ad Deum & Eccleſiam; non tamen per comparationem ad Tyrannos ſeu Tyrannorum actiones, quas non cupiunt ipſos facere, quamvis præſuppoſita ipſorum malitia velint eas pati. Conſeri poteſt Dominicus Bannes ad hunc art. & ad q. 64. artic. 6. dubit. 2. Concl. 1.

Circa Reſp. Ad 3. obſerva, quòd facere injuſtum & pati injuſtum materialiter loquendo, ſemper ſe comitantur: quia illud quod materialiter eſt, attenditur in rebus exterioribus; in quibus ſi unus alteri debitum ſolvat, non ad æqualitatem, alius eſt qui accipit. Loquendo autem formaliter, poteſt quis injuſtum facere, quamvis alius non patiatur injuſtum: ſi nimirum unus intendat facere injuſtum, & alius pati velit, remittens alteri totam injuriam quam infert, & benè cupiens ut faciat id quod illi facit. E contrario etiam poteſt aliquis pati injuſtum, quamvis alius non faciat injuſtum formaliter, quia illud formaliter attenditur ſecundùm voluntatem agentis & patientis. Quapropter, ſi quis cum fraude & dolo intendit vendere mercedem ultra juſtum pretium, ſed alius ſciens & prudens illam emat animo liberè donandi totum exceſſum; venditor facit injuſtum formaliter, & in quantum eſt ex ſe facit injuriam, nullus tamen eſt qui eam patiatur; ideoque nihil debebit iſte venditor reſtituere, cùm ſcierit quis fuerit animus emptoris. Similiter, ſi quis per ignorantiam inculpatam ſolvat minus quàm debet; alter verò iſtam inæqualitatem invitus patiatur; eſt formaliter injuſtum reſpectu patientis, quamvis alter non faciat injuſtum formaliter.

Articulus IV.

Utrùm quicumque facit injuſtum peccet mortaliter.

VIdetur quòd non. Quia majus damnum eſt quod incurritur ex peccato etiam veniali quàm quòd ex ſpoliatione bonorum temporalium etiam notabilium; illud enim detrimentum eſt Animæ, non iſtud: atqui tantum peccat venialiter is, qui alium inducit ad peccatum veniale; ergo non peccat etiam plus quàm venialiter, qui nocumentum quamvis notabile infert alteri in bonis temporalibus, ac per conſequens is qui facit injuſtum non peccat mortaliter.

Reſp. B. Thomæ, eaque communis eſt, Facere injuſtum eſſe ex ſuo genere peccatum mortale, quia repugnat Charitati. Charitas enim movet ad volendum bonum alterius: facere autem injuſtum ſemper eſt cum alterius nocumento, quod voluntariè ipſi infert is, qui facit injuſtum formaliter. His conformiter q. 70. art. 4. ait, Injuſtitiam eſſe ex ſuo genere peccatum mortale: idemque repetit de eo, quod eſt nocumentum alteri inferre, q. 110. art. 4. Reſp.

Ad Arg. Reſp. Neg. Conſ. Quia ejus damni, quòd in Anima incurrit venialiter peccans, non eſt cauſa efficax is, qui ipſum ad illud peccatum inducit: *Nihil enim poteſt homini eſſe ſufficiens cauſa peccati, niſi propria voluntas*; juxta B. Thomam q. 43. artic. 1. ad 3. qui verò quempiam ſpoliat bonis temporalibus, eſt cauſa efficax damni, quod alter patitur. Deinde. Qui ab alio inductus venialiter peccat; non omnino eſt invitus, ſicut is qui bonis ſuis injuſtè ſpoliatur: voluntariè etiam peccat, & propterea vel nullam vel non tantam patitur injuſtitiam, quantam is qui ſuis bonis ſpoliatur.

Circa

Digitized by Google

Circa Reſp. ad 3. adverte, quòd facere injuſtum ex ignorantia poſſit, vel nullum eſſe peccatum, ſi ignorantia ſit invincibilis: vel eſſe tantùm veniale, ſi ignorantia ſit valdè parum culpabilis: vel eſſe mortale, ſi ignorantia ſit craſſa.

Ignorantia juris an à peccato excuſet.

Quod in eadem Reſp. addit, ignorantiam juris non excuſare; propterea videtur dicere, quia ut plurimùm non eſt inculpabilis & invincibilis, eò quòd oporteat ſcire illa, quæ ſunt juris & præſertim naturalis. Si tamen contingat, ignorantiam juris eſſe invincibilem; credimus quòd ea, etiam ex mente B. Thomæ excuſet à peccato. Generaliter enim ſcribit q. 3. de Malo artic. 8. quòd ſi ignorantia *Nullo modo ſit voluntaria, puta cùm eſt invincibilis, & tamen eſt abſque omni inordinatione voluntatis; tunc totaliter facit actum ſequentem eſſe involuntarium.* Et 1. 2. q. 76. artic. 3. *Si ſit talis ignorantia, quæ omnino ſit involuntaria, ſive quia eſt invincibilis, ſive quia eſt ejus quod quis ſcire non tenetur; talis ignorantia omnino excuſat a peccato.* Videri poteſt Bartholomæus Medina ad quæſt. illius 74. artic. 2.

In Reſp. Ad 2. tradit, Eſſe veniale facere injuſtum in materia levi: quia probabile eſt, quòd is qui tale injuſtum patitur inde non lædatur, nec ei diſpliceat.

Ob. Si Contra dicas: Hinc ſequi, quòd ille peccet mortaliter, qui committit injuſtitiam in materia levi, quando dominus putatur ægrè laturus: hoc autem non videri eſſe verum, cum rei alienæ acceptio non judicetur mortalis ex animo ejus à quo auſertur, ſed ex rei quantitate,

Reſp. Reſp. Illum revera peccare mortaliter, ſi ſciat dominum valdè ægrè laturum; non tamen peccato furti, quod concedimus eſſe penſandum ex quantitate rei quæ auſertur: ſed peccato ſcandali; eſt enim cauſa gravis illius indignationis, quam prævidet ex furto ſuo ſecuturam. Conferantur quæ diximus quæſt. 66. ſeq. art. 6. Jam dictis addi poteſt, contingere quòd injuſtitia etiam ſit ſolùm venialis ob imperfectionem actus non plenè deliberati; veluti quum aliquis ſubitam habet concupiſcentiam rei alienæ, ſed non plenè voluntariam.

QUÆSTIO LX.

De juditio.

JUDICIUM ex prima nominis impoſitione ſignificat rectam determinationem juris, ſive juſti: & ſic idem eſt quòd actus vel ſententia Judicis, quam fert inter partes, art. 1. in corp. & in reſp. ad 1.

2. Determinationem intellectus in quacumque materia, ſive ſpeculativa, ſive practica; quomodo dicimus ad unamquamque virtutem pertinere rectum judicium in propria materia; dicto artic. 1. ad 1. & 3.

3. ſignificat cauſas & negotia, de quibus eſt judicandum, 1. ad Cor. 6. *Sæcularia igitur judicia ſi habueritis.*

4. ſignificat leges & mandata; Pſalm. 118. *Statui cuſtodire judicia juſtitiæ tuæ*; & ibi frequenter.

5. ſignificat punitionem & condemnationem; Mar. 12. *Accipient prolixius judicium*; ideſt abundantiorem punitionem.

6. ſignificat uſum rationis; ſic enim dicimus non eſſe judicium in pueris.

7. uſurpatur tum pro tribunali, tum pro tota actione judiciali; ſic dicitur aliquis comparere in judicio. Et hujus generis judicium aliud vocatur judicium eccleſiaſticum, aliud ſæculare.

In præſ. q. ita ſumitur, ut judicium ſit recta determinatio ejus quod juſtum eſt; ſive illa fiat per judicem tamquam qui cogere poſſit partes ad æqualitatem; (unde in reſp. ad 3. In his quæ ad juſtitiam pertinent, ait, requiri *Judicium Superioris, qui utrumque valeat arguere, & ponere manum ſuam in ambobus*, ſecundùm ea quæ Job 9. dicuntur) ſive fiat per privatas perſonas ferentes de alicujus probitate ſententiam, ut ex art. 3. & 4. manifeſtum eſt.

ARTICULUS I.

Utrùm judicium ſit actus juſtitiæ.

VIDETUR quòd non. Quia judicium eſt actus intellectus: actus autem juſtitiæ, cùm ipſa in voluntate ſubjectetur, debet eſſe actus voluntatis.

Reſp. communis & certa eſt, Judicium eſſe actum juſtitiæ; Tum quia ſecundùm primam nominis impoſitionem idem valet quòd dictio ſive definitio juris: jus autem eſt objectum juſtitiæ: Tum quia rectè cenſere de aliqua re procedit ex recto affectu circa illam; (qualis enim unuſquiſque eſt & qualiter affectus, taliter de rebus judicat) ergo rectum judicium circa id quod juſtum eſt procedit ab habitu juſtitiæ, atque adeò eſt ejus actus. Reſp. eſt affirm.

Ad horum intelligentiam nota, duo requiri ad rectum judicium. Unum eſt virtus proferens judicium, ſcilicet prudentia ſeu ſyneſis, quæ ad prudentiam pertinet, & in intellectu exiſtit, facitque ut judicium ſuo loco, tempore, aliiſque debitis circumſtantiis proferatur. Alterum eſt diſpoſitio judicantis, qua efficitur idoneus & propenſus ad rectè judicandum; & hæc eſt juſtitia in voluntate exiſtens, eamque inclinans ac benè afficiens ad eas res, de quibus ferendum eſt judicium.

Ex his Ad Arg. Reſp. poteſt: Judicium per ſe pertinere ad intellectum, & eſſe actum à prudentia elicitum, pertinere tamen etiam ad voluntatem, & eſſe actum juſtitiæ tamquam inclinantis intellectum ad rectè definiendum.

Dices: Judicium diſpoſitivè pertinet ad omnes virtutes morales: quælibet enim virtus diſponit ad rectum judicium ferendum in propria materia; ſi ergo ad juſtitiam non pertinet elicitivè, ſed ſolum diſpoſitivè, quare potius dicitur eſſe actus juſtitiæ quàm alterius virtutis. Ratio eſt duplex. Una. Quia ſola illa ſententia, quæ fertur circa materiam juſtitiæ, habet propriam rationem judicii, ea verò, quæ fertur in materiis aliarum virtutum, per extenſionem tantùm vocabuli vocatur judicium; quia non eſt dictio vel determinatio juris propriè dicti, ſed eſt ſolùm determinatio recti. Altera. Quia juſtitia poſitivè inclinat voluntatem: cæteræ autem virtutes morales ſolùm removendo prohibent; moderando ſcilicet paſſiones appetitus ſenſitivi, in quo illæ virtutes ſubjectantur.

Cæterum ſit ne judicium actus à juſtitia elicitus, an imperatus; non ſatis convenit. Probabilius tamen videtur quòd neuter, ſed dicitur eſſe juſtitiæ, quia ſpecialiùs ad eam tamquam ad virtutem poſitivè inclinantem pertinet. Quòd non ſit propriè elicitus, probat illud Authoris: *Dicere vel definire* (quod importat judicium) *eſt aliquid rationis.* Deinde. Objectum judicii non reſpicitur a juſtitia ſecundùm eam formalem rationem, ſub qua judicium eſt formaliter judicium, quæ ratio eſt jus ſive juſtum ut dirigibile per rationem & prudentiam, ſed ſub alia, ſcilicet ſub ratione debiti. Quòd etiam non ſit propriè imperatus; probatur. Quia ille actus dicitur imperari, qui cùm reſpiciat unum finem prout elicitur à ſuo habitu, ab alio tamen habitu ordinatur ad alium finem: Judicium autem eumdem finem habet prout eſt & à prudentia & à juſtitia. Nihilominus quia juſtitia reſpiciens actum judicii tamquam debitum imperare videtur ut fiat; ideo poteſt quadam ratione dici actus juſtitiæ imperatus, quamvis non pari prorſus modo, quo actus temperantiæ, fortitudinis, aliarumque virtutum à Charitate imperantur.

Circa reſp. ad 3. & 4. obſerva, ad eſſentialem judicii rationem non requiri authoritatem Superioris, cùm etiam in privatas perſonas vera ac propriè dicta juſti judicii ratio competere poſſit. Quibus quomodo contraria non ſint quæ hic dicuntur. *In his quæ pertinent ad juſtitiam requiritur ulterius, judicium alicujus ſuperioris.* Et iterum: *Judicium, quod importat definitionem juſti, pertinet ad juſtitiam ſecundùm quod eſt principaliori modo in præſidentes*; art. ſeq. explicabitur.

Articulus II.

Utrùm ſit licitum judicare.

VIDETUR quòd non. 1. Chriſtus enim id prohibuiſſe videtur: partim Matth. 5. dicens, *Ei qui vult tecum in judicio contendere, & tunicam tuam tollere; dimitte ei & pallium:* partim Matth. 7. his verbis: *Nolite judicare, ut non judicemini.*

2. Apoſtolus 1. ad Cor. 6. delictum in ipſis eſſe dicit, quòd judicia haberent inter ſe. His permoti Vvaldenſes, & noſtri temporis Anabaptiſtæ docuerunt non licere Chriſtianis exercere judicia.

Reſp. aſſertio.

Sed Reſponſio Aff. eſt fidei 1. Quia Levit. 19. ſcriptum eſt: *Juſtè judica proximo tuo.* Deuter. 1. *Quod juſtum eſt judicare.* Quod repetens. Chriſtus Jo. 7. & monens ut *Non ſecundum faciem judicent*; dicit: *Juſtum judicium judicate.* Et c. 16. Moyſi mandat Deus, ut judices & magiſtros conſtituat, qui judicent populum juſto judicio.

2. Petrus Act. 5. exercuit quoddam officium judicis in Ananiam & Saphiram: Apoſtolus ad Rom. 13. aſſerit, quod *Non ſine cauſa gladium portat judex: Dei enim miniſter eſt vindex in iram ei qui malum agit.* Ex quo patet, judicem habere poteſtatem puniendi malefactores: atqui poteſtas judicandi neceſſariò eſt connexa cum poteſtate puniendi, adeò ut una non rectè poſſit exerceri ſine altera: ergo Judici licet judicare. Imò hoc eſſe munus Principis, his verbis Pſalm. 2. ſignificatur: *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram:* licet autem Chriſtianis eſſe Reges & Principes; ergo etiam Judices.

3. Eccleſia ab Apoſtolorum temporibus tribunal erexit, ad quod cauſæ in primis Eccleſiaſticæ, deinde etiam ſæculares deferrentur; ut patet, tum ex 1. ad Corinth. 5. ubi Apoſtolus inceſtuoſum judicavit tradere Sathanæ; tum ex Clemente lib. 2. Conſtitutionum cap. 37. dicente; Quòd oportet Epiſcopum rectè judicare, & multa in ſequentibus differente de judiciis. Qui cùm cap. 45. admonuiſſet, pulchram Chriſtiani hominis laudem eſſe cum nemine litigare; cap. 47. ſtatuit: *Fiant judicia veſtra ſecunda feria* &c. Idem etiam manifeſtum eſt ex Aug. lib. de Opere Monachorum cap. 29. ubi clarè teſtatur, hujuſmodi judicandi officium etiam de negotiis ſæcularibus injunctum fuiſſe Epiſcopis, ſibique moleſtiſſimum. Verba ejus ſunt: *Multo mallem per ſingulos dies certis horis, quantum in benè moderatis Monaſteriis conſtitutum eſt, aliquid manibus operari, & ceteras horas habere ad legendum & orandum, aut aliquid de divinis Litteris agendum liberas, quam tumultuoſiſſimas perplexitates cauſarum alienarum pati, de negotiis ſæcularibus, vel judicando dirimendis, vel interveniendo præcidendis, quibus nos moleſtiis idem affixit Apoſtolus.* Et poſtea: *Quem tamen laborem non ſine conſolatione Domini ſuſcipimus pro ſpe vitæ æternæ, ut fructum feramus cum tolerantia.*

4. Quod jure naturali neceſſarium eſt ad ſtatum Reip. non tollitur per Chriſtianæ Religionis inſtitutum: ſed judicia ſunt jure naturali neceſſaria ad ſtatum Reip. ergo non tolluntur per Chriſtianam religionem. Min. & omnium populorum exemplo nota eſt: & alioqui ſi non eſſet in Rep. poteſtas decidendi lites; maximæ & continuæ orirentur confuſiones.

Denique. Omnis actus virtutis eſt licitus: Judicium eſt actus virtutis, ſcilicet juſtitiæ; ergo eſt licitum.

Dices: Cùm iſtud argumentum ſit efficax, quare B. Thomas cùm artic. 1. docuerit, judicium eſſe actum juſtitiæ, nunc quærit, An ſit licitum? Ratio eſt. Ut occaſionem habeat explicandi conditiones ad hoc requiſitas, ut judicium ſit actus juſtitiæ: eas autem dicit eſſe tres. Prima eſt, ut procedat ex inclinatione juſtitiæ. Secunda, ut procedat ex authoritate præſidentis. Tertia, ut proferatur ſecundum rectam rationem prudentiæ. Prima ſumitur ex parte finis. Secunda ex parte agentis ſeu ſubjecti. Tertia ex parte mediorum. Qualibet verò harum deficiente; judicium eſt vitioſum: ſi deſit prima; erit perverſum vel injuſtum: ſi ſecunda; erit uſurpatum: ſi tertia: temerarium.

Circa primam notandum eſt, ſenſum ejus poſſe eſſe quadruplicem. Unum, quòd oporteat judicium procedere ex habitu juſtitiæ. Secundum, quòd debeat fieri non contra juſtitiam. Tertium, quòd proficiſci debeat ex affectu vel amore juſtitiæ: Quartum, quòd non ex aliqua privata affectione, ut ira, odio, vel amore. Primus ſenſus non eſt germanus: certum enim eſt, eum qui habitu iſto caret poſſe judicem neque injuſtum neque perverſum ferre, ſi regulam juſtitiæ dictamenque prudentiæ ſervet. Alii tres & genuini ſunt & ab Authore intenti, quamvis diſputetur quis eorum ſit germanior, Soto lib. 3. de Juſtitia & jure quæſt. 4. artic. 2. exiſtimante, quòd ſecundus: Bannesio, quòd tertius. Si enim hoc articulo, ubi non fieri ex inclinatione juſtitiæ B. Thom. explicat idem valere, quòd *Fieri contra rectitudinem juſtitiæ*; conferatur 3. p. q. 59. artic. 1. ubi hanc conditionem exponens, ait requiri *Ut aliquis non ex odio vel livore, ſed ex amore juſtitiæ judicium proferat*: potiùs videtur quòd illi tres ſenſus ſint in unum conjungendi, hoc modo: Oportet quòd judicium procedat ex inclinatione juſtitiæ, id eſt quòd fiat ſecundùm rectitudinem, ad quam juſtitia per ſe inclinat, ut ſcilicet ex affectu ſeu intentione unicuique reddendi quod ſuum eſt proferatur, idque juxta leges ſeu regulas juſtitiæ. Hujus conditionis defectu, judicium dicitur iniquum, & eſt peccatum mortale contra juſtitiam, ſi contra regulas ſeu leges juſtitiæ agendo, notabiliter violetur æqualitas alteri debita: & propterea qui per ejuſmodi ſententiam novit ſibi attributam eſſe rem alienam; in conſcientia tenetur reſtituere, etiamſi fortaſſis alter non appellaverit, vel non opportunè: quia is neque per non appellationem amittit rem ſibi debitam, neque per ejuſmodi ſententiam ea ſpoliatur, niſi dum is cui ſic fuit adjudicata, bona fide & legitimo tempore eam præſcripſit. Vide Sylveſtrum verbo Sententia q. 11. & ea quæ dicimus, artic. 5. in explicatione quæſiti. Si verò tale judicium non ſit contra æqualitatem, ſed tamen proferatur vel ſine affectu juſtitiæ, vel etiam ex prava aliqua affectione; non eſt contra juſtitiam, imò nec mortale peccatum, niſi odium aliave prava affectio ſit in eo mortalis. Unde judex, qui latronem ſecundùm allegata & probata juſtæ morti adjudicat, ſed ex privata cupiditate vel odio, ſolùm peccat contra Charitatem; mortaliter quidem, ſi privata illa cupiditas ſit magna, vel odium notabile ac perfectum; alioquin ſolùm venialiter.

Circa ſecundam conditionem obſervandum eſt, authoritatem Præſidentis ſive Superioris non ad qualecumque judicium eſſe neceſſarium. Sicut enim privatus poteſt habere virtutem juſtitiæ, ejuſque actum facere, aliena reſtituendo, aut debita ſolvendo; ita etiam judicando quòd ſecundùm regulas juſtitiæ ſic debeat operari. Sed neceſſaria eſt ad judicium publicum; cujuſmodi eſt illud, quod exercetur in tribunalibus ſive Eccleſiaſticis ſive ſæcularibus. Quia ad tale judicium neceſſaria eſt vis coactiva, qua is qui judicat, poſſit compellere partes ad obediendum, ſeu ad ſententiam Judicis ſervandam: & de hujuſmodi judicio loqui B. Thomam, quando ad judicium requirit authoritatem Superioris, manifeſtum erit, ſi cum eo quod hic ſecundo loco requirit ad judicium, conferatur præſentis q. articulus ſextus, ubi ſcribit, quòd *Judicium importat quamdam compulſionem*; & q. 67. artic. 1. ubi ait, quòd *Sicut lex generalis debet habere vim coactivam; ita etiam ſententia Judicis debet habere vim coactivam, per quam conſtringatur utraque pars ad ſervandam ſententiam Judicis.* Authoritatem verò Præſidentis intelligit requiri, vel ordinariam, vel delegatam, qualem etiam habent illi, qui per compromiſſionem partium eliguntur arbitri; & de hujuſmodi tum judicio tum juſtitia intelligendus eſt loqui B. Thom. artic. ſup. in reſp. ad 3. & 4.

Tre-

Tertia conditio requirit, ut qui judicaturus eſt, ſervet leges, & rectitudinem prudentiæ, habita ratione loci, temporis, perſonarum, aliarumque circumſtantiarum. Alioqnin etſi jus diceret, juſtnmque inter litigantes conſtitueret, ſi tamen hoc non faciat, quando, ubi & quomodo oporter; ejus judicium erit vel ſuſpectum vel temerarium.

Ad 1. Arg. Neg. Aff. Cap. enim quinto Matth. Dominus oon prohibet judicio agere, vel pro rebus noſtiis aut conſervandis aut recuperandis, vel pro damoo, ſi quod illatum eſt, reſarcieodo: ſed monet, nos debere ita eſſe animo comparatos, ut quaiocunque injuriam pati velimus potiùs, quàm aut privata authoritate ulciſcamur, aut alter Charitatis & patientiæ jacturam faciamus; ac proinde, ſi quis, ſive in judicio, ſive extra, velit nobis auferre tunicam, parati eſſe debemus ſimul cum tunica, etiam pallium aliaque bona aminere potiùs, quàm litigando ſalutem Animæ noſtræ in diſcrimen adducere. In haoc ſeotentiam ſcribit Aug. epiſtola 5.

Matthæi 7. Dominus prohibet Judieium temerarium, quod ex levibus cauſis privati facere ſolent de occultis dictis, factis, aut etiam cogitatis proſimorum; quemadmodum B. Thomas hic in reſp. ad 1. docet: Voluot enim, in parvos allatum defectus rigidi eſſe cenſores, eùm interim proprias, eaſque graviores culpas negligant: unde ſtatim ſubjicit: *Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides?* Dominum autem noo prohibere omne judicium, præſertim ejus qui authoritatem habet; partim es ſuperioribus conſtat; partim ex verbis ſuperiùs allatis ex cap. 7. Joannis.

Ad 2. Etſi quidam per delictum ibi non intelligant peccatum, ſed minorationem ſive imperfectionem, quaſi Apoſtolus diceret, Ad imperfectionem veſtram pertinet, quòd res veſtras judicio repetitis; expoſitio tamen Auguſtioi cap. 78. Enchir. quam & in ſuis Commentariis amplectuntur Chryſoſtomus, Beda, Thomas, Haimo, qua per delictum veri nominis peccatum intelligi docent, eſt verior. Non quòd in judicio ſua repetere ſit per ſe malum: ſed quia, cum frequenter mala quædam habeant conjuncta, veluti ſiniſtras ſuſpiciones, judicia temeraria, detractiones, odia, temporis jacturam, ioordinatum rerum temporalium affectum, varias fraudes & dolos; ita ſuſcipiebantur iſtæ lites à Corinthiis, ut non ſine diverſis peccatis eas agerent. Peccabant enim: partim quòd cùm poſſeot ſuam cauſam agere apud Fideles ſaltem ut delectos arbitros; *fratrem*, ideſt Chriſtianum pertraherent ad Judices Infideles, in quorum proinde notitiam ita veniebant Chriſtiaoorum infirmitates & peccata non ſine ſcandalo: partim quòd es avaritia inordinatove alio affectu litigarent, quòd contentioſè, quòd fraudulenter; & per conſequens quòd omninò lites moverent ad ſua per judicium repetenda contra præceptum Chriſti Matth. 5. ſuperiùs explicatum: quod etſi non ſemper obliget niſi ſecundùm animi præparationem; obligabat tamen illos Corinthios iſto caſu. Unde Apoſtolus non admittens excuſationem qua dicerent, ſe injuria affectos à fratribus; *Quare* (inquit) *non magis injuriam accipitis?* ubi etiam ipſos taxat; quòd conteoderent, & quòd injuriam ac fraudem facereot: *Frater cum fratre judicio contendit, vos injuriam facitis & fraudatis, & hoc fratribus*. Sed præterea obſervandum eſt, non eamdem eſſe rationem judicii & litium, cùm judicium terminet lites, eiſque finem imponat: ac proinde quamvis ſæpe ſint vitia in iis qui litigant; non oportet illa etiam eſſe in his qui judicant.

Occaſione illorum quæ in reſp. ad 3. dicit S. Thomas.

QUÆRITUR

An Judex in peccato mortali exiſtens peccet mortaliter judicando.

VIDETUR quòd ſic. 1. Quia Dominus Joannis 8. rogatus de adultera reſpondit: *Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam lapidem mittat: Quaſi diceret*, ait B. Thom. in Com. *puniatur peccatrix, ſed non à peccatoribus*. Unde Ambroſ. ſerm. 20. in Pſal. 118. *Judicet de alterius errore, qui non habet quod in ſeipſo condemnet: Judicet ille qui non agit eadem quæ in alio putaverit punienda.*

2. Apoſtolus ad Rom. 2. dicit peccatori: *In quo alterum judicas teipſum condemnas: eadem enim agis quæ judicas.*

3. Sacerdotes ſui ordinis officium io peccato mortali exercentes, peccant mortaliter, ſecundùm ea quæ diximus 3. p. quæſt. 64. artic. 6. ergo etiam Judices: quia utrique ſunt miniſtri Chriſti, & indebita funguotur ſuo munere, non ſe cooformantes Chriſto.

4. Officium Judicis præſertim Eccleſiaſtici, eſt ſanctum: ſancta autem ſunt ſanctè peragenda; ergo qui io peccato mortali peragit, gravius peccat.

5. Cùm quis alium judicat, profitetur ſe mundum eſſe a crimioe; ergo ſi noo ſit talis, eſt hypocrita.

Pro Reſp. ſit

CONCLUSIO I.

JUDEX in peccato mortali judicans non ideo peccat, quaſi authoritatem ad judicandum neceſſariam per ſuum mortale peccatum amiſerit. Error enim eſt in Joanne Vvicleſ ſeſſ. 8. Conc. Conſtantien. & in Jo. Hus ſeſſ. 15. damnatus dicere, quòd nullus ſit Dominus civilis, nullus Prælatus, nullus Epiſcopus, quando eſt in peccato mortale. Confirmatur, Chriſtus Matth. 23. docet, Scribas & Phariſæos, tametſi graves peccatores retinere ſuam juriſdictionem & poteſtatem dicens populo: *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi; omnia ergo quæcumque dixerint vobis ſervate & facite: ſecundùm opera vero eorum nolite facere.* Similiter Apoſtolus ad Rom. 13. loquens de Poteſtatibus Principum ſæcularium, qui tunc erant Infideles: *Omnis anima*, inquit, *Poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*. Et Petrus 1. ſuæ epiſt. cap. 2. Servos obedire vult dominis. Noo tantum boois & modeſtis, ſed etiam dyſcolis. Reſp. eſt neg.

CONCLUSIO II.

JUDEX, ſive Eccleſiaſticus ſive ſæcularis in occulto mortali peccato vel etiam in publico, ſed non ſcandaloſo judicans; non peccat mortaliter, imò ne venialiter quidem, ſi peccatum ſit occultum, & ex officio judicet: noo autem ex odio, ſuperbia, vel alio aliquo pravo affectu. Ita B. Thomas dum hic dicit: *Si peccata non ſint publica, ſed occulta, & neceſſitas judicandi immineat propter officium; poteſt cum humilitate & timore vel arguere, vel judicare.* Et lectio 1. cap. 8. Joannis. *Si eſt in propoſito peccandi: aut profere ſententiam ut legis miniſter; & ſic non peccat ex hoc, quòd ſententiam profert: quamvis peccet ex hoc, quòd talia facit, quibus dignus eſt contra ſe ſimilem ſententiam recipere. Si autem proprio motu, dico quod proferendo ſententiam peccat, cum non moveatur ad hoc amore juſtitiæ, ſed ex aliqua mala radice.* Similiter in cap. 2. ad Rom. *Si ſit in eodem peccata occultè; non peccat judicando alium de peccato eodem, maximè cum humilitate & conatu ad reſurgendum.* Huc etiam facit quod lectio 1. cap. 6. 2. ad Corinthios, de ſolo publico & famoſo peccatore pronuntiat, quòd *Cavere ſibi debet ne prædicet, aliàs peccat*. Ex quibus manifeſtum eſt, B. Thomam retractaſſe id, quod in 4. diſt. 19. art. 2. quæſt. 2. priùs ſcripſerat, eum peccare, qui exiſtens in peccato mortali etiam occulto, utitur officio prælatio-

lationis alterum corripiendo, vel quicquam aliud proprii officii exequendo: quandoquidem locis jam dictis non peccare aſſerat. Cum eo quoad priorem Concluſ. partem ſentiunt Cajetanus tomo 3. Opuſ. tit. de Uſu ſpiritualium, Navarrus in Rubricam de Judicis, n.42. Soto lib. 3. de Juſtitia & Jure q. 4. art. 2. Banoes, Valentia, Salon.

Prob. 1. Quia talis Judex ferendo iſtam ſententiam ſervat omnes conditiones ad rectum judicium neceſſarias: habet enim authoritatem ſufficientem, & operatur ſecundùm inclinationem juſtitiæ, quatenùs ei propoſitum eſt id facere, ad quod juſtitia per ſe inclinat: habet etiam peritiam juris, cognitionem cauſæ, & cætera quæ moralis prudentia exigit ad rectè judicandum; ergo nihil obſtat, quominus ejus judicium ſit actus moraliter bonus. Confirmatur, Infideles juſtum judicium exercentes non peccant; ergo neque Fideles, quamvis alioquin peccatores.

Prob. 2. Judex etiam Eccleſiaſticus nulla ſanctitate conſecratur ad exercendum ſuum officium; & per conſequens ejus ſententia non eſt actus ſacer, ideòque nec in ipſo per ſe requirit ſanctitatem tamquam debitam diſpoſitionem.

Ex his colligi poteſt, eum qui judicat exiſtens in occulto mortali peccato ne quidem venialiter peccare, prout habebat 2. noſtræ Concluſ. altera pars: in quàm conſentiunt Bannes & Salon, & à qua non multum diſſentiunt Navarrus & Valentia.

Conclusio III.

SI Judex in peccato mortali non ſolùm publico ſed etiam ſcandaloſo exiſtens judicet; peccabit peccato, quod ex genere ſuo eſt mortale. Ita communiter omnes. Quia ſcandalum eſt genere ſuo peccatum mortale, quemadmodum artic. 4. quæſt. 43. diximus: talis autem Judex eſt aliis ſcandalo; dat enim illis occaſionem conquerendi, vel quòd Judex in cæteris puniat illa ipſa quæ committit, vel quòd juſtitia non habeat eamdem vim in Judice & in aliis; atque ita juſtitia venit in contemptum. Cæterum etſi hoc Judicis peccatum ex ſe ſit mortale; fieri tamen poteſt, quòd ſolùm ſit veniale, propter levitatem materiæ, ſi peccatum in quo exiſtit, aut non ſcandalizet, aut valdè parum: velut ſi non eſt ſcandaloſum in ordine ad ſententiam quam profert, neque ipſam reddit contemptibilem: ut ſi palam malè audiat ob avaritiam; judicet autem adulteros & homicidas: ſi ſit publicus concubinarius; ſed judicet latrones. Si verò publicus concubinarius concubinarios, publicus uſurarius ſures judicaret; ejus judicium eſſet vehementer ſcandaloſum, ideòque peccaret mortaliter. Quòd ſi neceſſitate urgeretur ad ferendum contra tales peccatores ſententiam; deberet primò ejicere ſuam concubinam, menſam fœnebrem deſerere, & palam oſtendere, quòd ſua priſtina peccata abominetur, & ſic demum judicare.

Ad 1. Arg. Reſp. Chriſtum non ſignificare, quòd Judex debeat ab omni peccato eſſe immunis, ut ſuum officium poſſit exercere: ſed eos velle confundere, qui cùm ſceleribus pleni eſſent, non ex zelo juſtitiæ neque ex officii ſui neceſſitate, ſed ex ficta ſpecie ſanctitatis volebant fœminam unius peccati ream ſeverè puniri. Tales autem Judices non dicimus à peccato excuſandos, ſi ſic judicent: ſed exiſtimamus quòd graviter peccent.

Ad verba ex Comment. B. Thomæ objecta Reſp. Concedendo quòd Chriſtus ſignificaverit, peccatores quidem puniendos, ſed non à peccatoribus talibus & taliter, ideſt, iſto ſimulato zelo procedentibus.

Ad verba Ambroſii Reſp. Ea de privato, vel certè non neceſſario judicio eſſe intelligenda; vult enim, per illa omnes avertere à judiciis temerariis, de quibus immeditatè præmiſit ex cap. 6. Lucæ: *Nolite judicare, & non judicabimini; cùm enim unuſquiſque ſit ſuorum conſcius peccatorum, quomodo poteſt de alterius judicare peccato?* Si autem neceſſitas judicandi cuipiam incumbat; non requirit Ambroſius, quòd ille ſit ab omni peccato purus, ſed quòd ſincerè procedat ad judicandum; hoc enim eſt, quod ſubdit: *Judicet ille qui ad pronuntiandum nullo odio, nulla offenſione, nulla levitate ducatur.*

Ad 2. Apoſtolus non de publicis, ſed de privatis judiciis agit; docetque, illum qui in peccato exiſtens judicat alios eſſe peccatores & morte dignos, hoc ipſo condemnare ſeipſum; non quia de novo mortaliter peccet, novumque meritum condemnationis acquirat: (niſi fortè graviter excedat in temerè judicando) ſed quia oſtendit ſe eſſe condemnabilem, quandoquidem eadem vel ſimilia agat quæ in aliis condemnat.

Ad 3. Neg. C. 1. Quoniam Sacerdotes ad actus ſui Ordinis ſunt per Eccleſiæ Sacramentum conſecrati, & in ea conſecratione gratiam acceperunt, qua benè fungi poſſint ſuo munere: non ſimiliter Judices ſive ſæculares ſive Eccleſiaſtici ad actus juriſdictionis fori exterioris exercendos; qui proinde, quamvis ſint miniſtri Chriſti, quia tamen nulla ſanctitate conſecrati ſunt ad tale miniſterium, non tenentur eſſe illi conformes quantùm ad gratiam vel gratiæ diſpoſitionem, ut illo miniſterio fungantur citra peccatum, ideòque non ſimpliciter exercent illud indebitè. 2. Quia actus Ordinis Sacerdotalis ſunt actiones ſacræ: non autem actus quibus Judices ferunt ſententiam judicialem in foro exteriori.

Ex his patet Reſp. Ad 4. Scilicet officium Judicis non eſſe ſanctum, quaſi vel aliqua ſanctitate conſecratum, vel aliqua conſecratione ſanctificatum: quomodo vox illa ſumitur, quando dicitur quòd ſancta ſunt ſanctè peragenda, quamvis ſit ſanctum, quia bonum: non eſt autem neceſſe ad peccatum evitandum, quòd omnia opera ſecundùm ſe bona & ſancta ſanctè fiant; ſed ſatis eſt, quòd per nullam circumſtantiam vitientur.

Ad 5. Neg. Ant. Quia non ob eum finem judicat, ut exiſtimetur eſſe ſine crimine, ſed ut muneri ſuo ſatisfaciat.

Articulus III.

Utrùm judicium ex ſuſpicione procedens ſit illicitum.

SUſpicio variè ſumitur. Primò, generaliter pro quavis exiſtimatione; & ſic non ſemper eſt peccatum, ut 2. Reg. 17. *Suſpicati ſunt populum fame & ſiti laborare.* Et Act. 27. *Suſpicabantur nautæ apparere ſibi aliquam regionem.*

Secundò, Accipitur pro animi concitatione & inclinatione ad malè judicandum de proximo ex levibus judiciis orta: ut quando aliquis nondum aſſentitur; magis tamen inclinat in eam partem; ſic ſuſpicio differt *à dubitatione*, quæ eſt quandò animus in neutram contradictionis partem inclinat, ſed ſuſpenſus hæret in medio: & *ab opinione*, quæ eſt aſſenſus determinatumque judicium, ſed vacillans propter conjunctum actu vel potentia propinqua formidinem de oppoſito: & *à judicio* quod eſt aſſenſus firmus abſque jam dicta formidine.

Tertiò, ſumitur pro opinione mali de proximo orta ex levibus indiciis. Ita illam deſcribit B. Thom. initio corp. & ſic ſolùm diſtinguitur à dubitatione & judicio, non autem ab opinione,

Quartò, generaliùs ſumitur pro aſſenſu ſive certo ſive incerto, vel etiam dubitatione de malo proximi, quæ oritur ex indiciis levibus, atque adeò inſufficientibus. Ita ſumit B. Thom. quando tres gradus ſuſpicionis diſtinguit: *Primum*, incipere dubitare de bonitate alterius: *Secundum*, pro certo æſtimare ejus malitiam: *Tertium*, procedere ad aliquem judicialiter condemnandum. Ubi manifeſtum eſt, quòd ſub ſuſpicione complectatur non ſolùm opinionem, ſed etiam dubitationem & judicium, quamvis non pari gradu. Cæterum, etſi ſuſpicio ita variè ſumatur; communius tamen ſumi ſolet uno ex tribus poſterioribus modis, præſertim quando vel de caſibus conſcientiæ agitur, vel de judicio. Hine B.

Tho-

Digitized by Google

Thomas affirmat, quòd ſuſpicio vitium quoddam importat.

Reſp. ad Artic. Ideo Ad Quæſtionem Art. Reſp. Judicium ex ſuſpicione procedens eſſe illicitum, ſicut & ipſa ſuſpicio eſt illicita. Eſt enim contra iſtam legem naturæ, *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.*

Deinde. Cùm homo ſit naturæ rationalis; debet operari ex ratione, & ſecundùm rationem: hoc autem non facit qui ex indiciis levibus, atque adeò ex cauſa inſufficente, cogitat malum de proximo.

Denique. Unuſquiſque eo jure gaudet, ut quamdiu ejus peccata peccatorumque indicia manifeſta non apparent, habeatur de illo bona exiſtimatio, neque ejus probitas in dubium vocetur ſine cauſa rationabili; ergo is qui ſine rationabili cauſa proximi probitatem vocat in dubium malè de ipſo ſuſpicans peccat, utpote agens contra illud ipſius jus.

Si Quæras: Ad quod præceptum Decalogi reducatur aut judicium temerarium, aut opinio, vel ſuſpicio prava de proximo? Reſp. Quòd ad 8. *Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.*

Oritur autem ſuſpicio ex tribus. Vel ex pravitate ſeu malitia ſuſpicantis: qui cùm ſit malus; faciliè etiam alios putat eſſe malos, juxta illud Eccl. 10. *In via ſtultus ambulans, cùm ipſe inſipiens ſit, omnes ſtultos æſtimat:* vel ex odio, invidia, aliove affectu malo erga illum de quo eſt ſuſpicio: vel ex longa experientia. Suſpicio tamen illa, quæ propter longam experientiam contingit; levior eſt: quæ autem propter ſuſpicantis pravitatem; gravior: quæ verò propter odium; graviſſima, & frequenter mortalis; tunc ſcilicet, quando eſt magnum odium. Ratione autem mater[illegible].

QUÆRITUR I.

Utrùm ſuſpicio ſit peccatum mortale.

CAjetanus ad hunc art. & in Summa verbo *Judicium temerarium*, & verbo *Suſpicio*, dicit, Suſpicionem quantumcumque temerariam & vehementem, etiam cum æſtimatione firma, nunquam eſſe peccatum mortale, quamdiu manet intra ambiguitatis latitudinem. Eumque ſequitur Navarr. in Rubricam de Judic. num. 48. & ex parte Dominicus Soto lib. 3. q. 4. art. 3. & Valentia hic, punct. 3. & videtur eſſe ſententia B. Thomæ, dum primum ſuſpicionis gradum recenſens, quo quis ex levibus indiciis de bonitate alicujus dubitare incipit; affirmat, quòd eſt veniale & leve peccatum. Sub illo enim gradu complecti videtur & dubitationem & opinionem cum aſſenſu vacillante, modò citra judicium certum, de quo loquitur in ſecundo gradu: alioquin nihil definiviſſet de aſſenſu cum formidine, hoc eſt de ſuſpicione, quam ipſemet deſcribit eſſe opinionem mali.

Accedit, quòd Quodlib. 12. art. 35. diſertis verbis pronuntiat, Suſpicionem eſſe quid imperfectum in genere judicii; & ideo non eſſe mortale ex ſuo genere. Quæ ſententia confirmari etiam poteſt ex Aug. Tract. 90. in Joannem ita ſcribente: *Quamquam in his rerum tenebris humanarum, hoc eſt cogitationum alienarum: etſi ſuſpiciones vitare non poſſumus, quia homines ſumus; judicia tamen, id eſt definitas firmaſque ſententias continere debemus.* Ubi manifeſtum eſt, Auguſtinum ſuſpiciones ad ea peccata referre, ſine quibus vita iſta non ducitur, hoc eſt ad venialia. Pro Reſp. ſit

Conclusio I.

SUſpicio temeraria, prout complectitur dubitationem & opinionem, eſt ex genere ſuo peccatum mortale: ſolùmque eſt veniale, vel propter imperfectionem actus non plenè deliberati, vel propter levitatem materiæ. Ita Banneſius, Salonius, Sayrus.

Prob. 1. Matth. enim 7. cùm Dominus dicit, *Nolite judicare, ut non judicemini:* ſive quemadmodum legitur Lucæ 6. *Nolite judicare, & non judicabimini;* ſatis ſignificat, eos, qui contra iſtud præceptum fecerint, & de proximo temerè judicaverint, eſſe judicandos ſive condemnandos. Apoſtolus etiam ad Rom. 14. graviter invehitur in temerè judicantes dicens: *Tu qui es quis judicas alienum ſervum?* Similiterque 1. ad Cor. 4. *Nolite ante tempus judicare.* Et conformiter Apoſtolus Jacobus cap. 4. ſuæ epiſt. *Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem ſuum, detrahit legi, & judicat legem.* Et poſtea: *Tu autem quis es, qui judicas proximum?* Ex quibus locis clarum eſt, judicium temerarium in Scriptura veteri tamquam aliquod grave peccatum: atqui & Scripturæ & ſanctorum Patrum uſu judicium temerarium eſt, quando temerè judicamus ſeu ſententiam ferimus de malitia proximi, etiamſi hoc non faciamus cum tanta certitudine vel firmitate, ut omnem excludat formidinem, ſed adhuc in nobis maneat aliquod dubium, vel formido de oppoſito; ergo tale judicium eſt ex ſe grave peccatum. Min. prob. Quia Scripturæ & Patres damnant illa judicia, in quæ homines frequenter incidunt, & ex quibus ut plurimùm oriuntur murmurationes, detractationes, & ſimilia: hujuſmodi autem non ſunt firma illa & citra ullam omnino formidinem certa judicia, cùm ea non ſint adeò frequentia; ſed tum dubitationes, tum opiniones, quæ de proximorum malitia deliberatè concipiuntur.

Prob. 2. Illud peccatum eſt ex genere ſuo mortale, quo manendo intra limites ſuæ materiæ, abſque eo quòd trahatur ad aliam ſpeciem, eſt mortale; quamvis interdum ſit veniale propter actus imperfectionem, vel materiæ levitatem, ut patet in furto, detractione & aliis hujuſmodi: atqui ſuſpicio, etiam illa quæ eſt citra firmum certumque judicium, eſt mortalis, niſi contingat eſſe venialem vel ob actus imperfectionem, vel ob materiæ parvitatem; ergo eſt ex ſuo genere mortalis. Ex his ſequitur

Conclusio II.

SUſpicio ex levibus indiciis orta, ſive dicat opinionem, ſive ſolùm dubitationem mali de proximo: ſi ſit omnino deliberata & in re gravi; eſt revera peccatum mortale. Ita Bannes & Salon hìc, Sayrus lib. 12. c. 3. Medina lib. 1. c. 14. reg. 3. & 4. Rodriquez cap. 187. num. 2. imò Dominicus Soto, & Valentia quatenus dicunt, tales poſſe quandoque eſſe rei & perſonæ circumſtantias, ut judicium temerarium cum admixta formidine (non ſolùm in potentia phyſica & remota, ſed actu, vel potentia morali & propinqua) de oppoſito eſſet peccatum mortale: ſicut ſi graviſſimum malum de honeſtiſſimo homine etiam cum formidine judices, v. g. inceſtum cum matre. Et ſimiliter Leſſius lib. 2. c. 29. dub. 3. num. 21. & 25. affirmat, eum, qui advertens non eſſe juſtam cauſam, ſuſpicatur grave malum, aut volt dubitare de proximi probitate, peccare mortaliter.

Prob. 1. Judicium temerarium in tantùm eſt peccatum mortale, in quantùm non eſt ſine contemptu proximi; quemadmodum B. Thom. hìc in corp. docet: ſed ſuſpicio prorſus deliberata & de re gravi non eſt ſine contemptu proximi, ut ex reſp. hujus art. & ex art. ſeq. in corp. patet, ubi dicitur quòd *Ex hoc ipſo quòd aliquis habet malam opinionem de alio abſque ſufficienti cauſa, injuriatur ei & contemnit ipſum;* ergo eſt peccatum mortale. Min. prob. Quia non minus eſt dubitare vel opinari cum plena animadverſione & deliberatione, quòd honeſtiſſimus quiſpiam ſit inceſtuoſus aut nefandæ libidini addictus, quàm certò exiſtimare, quòd ipſe ſit fornicatus: hæc autem certa exiſtimatio ex levibus tantùm indiciis orta non eſt ſine ipſius contemptu; ergo nec illa dubitatio vel opinio.

2. Unuſquiſque habet jus ut de ipſo bona exiſtimatio habeatur ab aliis, quamdiu non ſufficienter apparet ejus malitia: ſed contra illud jus agit non ſolùm qui firmiter & certò ipſum reputat malum, ſed etiam qui ſciens & volens ſine cauſa ſufficiente probitatem ejus vocat in dubium; ſi ergo ſit res gravis, nihil ad peccatum mortale deeſt. Confirm. Vir prudens ſi ſciret talem dubitationem vel ſuſpicionem de ſe haberi, meritò ægrè ferret, gravemque injuriam ſibi irrogari exiſtimaret; ergo ipſa grave eſt peccatum.

3. Suſpicio repentina, ideoque indeliberata: vel deliberata quidem, ſed in re parvi momenti, eſt peccatum veniale; ergo ſi ſit & plenè deliberata & in re magna, eſt mortale: tunc enim deeſt id, ratione cujus eſſet ſolùm veniale.

4. Si quis de Epiſcopo vel Parocho, qui vitæ inte-

Digitized by Google

gerrimæ ſemper eſt habitus; rogaretur, num ſit Catholicus, num pudicus, & propter levia quædam indicia reſponderet, ſe de eo dubitare, vel putare quòd non; ſine dubio peccaret mortaliter, ipſum quantum in ſe eſt diffamans & inhonorans, etiamſi non aſſereret iſtam ejus malitiam cum omni certitudine; ergo etiam mortaliter peccat, ſi ſciens & volens talem opinionem in ſeipſo concipiat, vel dubitationem admittat: quia peccata interiora & exteriora ſunt ejuſdem tum ſpeciei tum malitiæ.

5. Eo ipſo quo aliquis temerè ſuſpicatur aliquod enorme delictum de ſuo proximo repugnans bonæ exiſtimationi, quam de illo habere debet, ita in animo ſuo lædit ejus exiſtimationem & famam, ut ipſe mallet, pecuniam multam perdere potiùs, quàm de ſe haberi talem ſuſpicionem.

Conclusio III.

Judicium temerarium in re gravi eſt peccatum mortale. Patet ex præcedentibus, & ex B. Thoma hic. Et confirmari poteſt. Partim quia tale judicium repugnat amicitiæ: vix enim fieri poteſt, quòd ſic de proximo judicans non eum vel contemnat vel odio habeat. Partim quia peccata juſtitiæ oppoſita ſunt ex genere ſuo mortalia: ejuſmodi verò judicium opponitur juſtitiæ, & pertinet ad injuriam, quæ fit in bonis famæ vel honoris. Si tamen indicia, quamvis non ſunt omnino ſufficientia, magnam habeant probabilitatem, ita ut efficiant rem valde veriſimilem; non erit mortale, quòd quis non modò probabiliter, ſed etiam quaſi certò judicet quamvis in re gravi. Molina tom. 5. tract. 4. d. 16. n. 9. & Leſſius lib. 2. c. 29. dub. 2.

Conclusio IV.

Suſpicari vel judicare quippiam mali de proximo, quando ſunt cauſæ ad hoc ſufficientes; nullum eſt peccatum. Quia tale judicium eſt conforme prudentiæ, atque adeò rectum.

Circa has concluſiones quædam ſunt obſervanda.

1. Non eſſe hìc habendam rationem temporis longi vel brevis, quo judicium vel ſuſpicio duravit, ſed plenæ deliberationis: deliberatus enim ac perfectus conſenſus ſufficit ad peccatum mortale conſtituendum, etiamſi parvo tempore duraverit.

2. Ut ſuſpicio vel judicium temerarium ſit peccatum mortale; non eſt ſatis, quomodocumque deliberatè ſuſpicari aut judicare in re gravi: ſed oportet quòd advertas & advertendo ſcias, aut ſaltem dubites, te ex ſignis inſufficientibus & de gravi malo proximi dubitare, ſuſpicari, vel judicare. Quia alioquin ſuſpicio vel judicium non eſt perfectè voluntarium, ſaltem ea parte qua eſt aut temerarium aut de gravi re. Vide Salonium hìc, Leſſium dicta dub. 2. & Malderum Tract. 6. dub. 3. Poſtquam verò plenè advertis, quòd & ſigna ſint inſufficientia, & ſuſpicio vel judicium verſatur in re notabili, neque tamen illud coerces, ſed ſponte continuas; tunc eſt perfectè voluntarium, & per conſequens mortale peccatum.

3. Quando quis eſt timoratæ conſcientiæ, & habet curam propriæ ſalutis: ſi non meminit ſe conſenſiſſe cogitationi, quam de gravi malo proximi habuit; regulariter non eſſe metuendum de mortali, quamvis illa cogitatio diu duraverit: quia prudenter exiſtimare poteſt; vel ſe non conſenſiſſe, aliàs conſcientia eum remorderet; vel habuiſſe ſufficientia indicia ad dubitandum aut ſuſpicandum: maximè ſi poſtquam advertit dubitationem aut ſuſpicionem, nequivit eam à ſe repellere. Qui verò non ita de ſua ſalute ſollicitus, ſed libenter aliorum vitam carpere ſolet: ſi dubius eſt an tali cogitationi conſenſerit; ſemper ſcrupulum habere debet de mortali, & ſub dubio ſe in Confeſſione accuſare: quia probabile eſt illum conſenſiſſe. Ita ex Petro de Aragon, Sayrus. Quibus conſentaneè ſcribens Molina diſp. 13. dicit, Viros timoratos raró incidere in culpam lethalem judicii temerarii, eſto ſæpè patiantur ejuſmodi ſiniſtras cogitationes: quoniam vel non perveniunt ad conſenſum voluntatis; vel ſi repentinus aliquis adſit conſenſus, non eſt plenè deliberatus. Unde ſtatuit hanc regulam: Quando timorati, præſertim ſcrupuloſi, ejuſmodi ſiniſtras cogitationes de proximis patiuntur, & dubitant, an lethaliter peccaverint; rogandi ſunt, an ſi tunc advertiſſent, illud eſſe judicium temerarium & peccatum, deliberatè voluiſſent conſentire. Si negativè reſpondeant; cenſendum eſt non peccaſſe mortaliter, quia vel nullus adfuit voluntatis conſenſus, vel non fuit plenè deliberatus. Quæ regula tantò magis eſt obſervanda, quia etiam locum habet in timoratis, qui vel contra Fidem vel contra caſtitatem tentationes & varias cogitationes patiuntur, quibus nullo modo conſentire vellent, ſi eas plenè adverterent: ſed eis ſuggeruntur à Dæmone, qui ad amaritudinem eos perducere & inquietare devotionemque turbare conatur.

Pro Confeſſariis. Regula notanda.

Ad Rationes in contrarium allatas. Reſp. B. Thomam in primo ſuſpicionis gradu non complecti dubitationem & opinionem plenè deliberatam, ſed ſolùm illam, quæ eſt levis, ac repentina, & velut primus motus.

Prob. 1. Quia primum hunc gradum dicit eſſe, quando ex *Levibus indiciis de bonitate alicujus dubitare quis incipit*: ubi conſultò non dixit, Quando dubitat, ſed *Quando incipit dubitare*: ut ſignificaret, non pertinere ad hunc gradum, neque eſſe venialem illam ſuſpicionem aut dubitationem, quæ eſt omnino deliberata & perfecta; ſed eam ſolùm, quæ eſt imperfecta, repentina, & indeliberata: in hac enim, & non in altera verum eſt, quòd homo dubitare incipit. Quis namque diceret, illum incipere dubitare, qui poſtquam plenè advertit temerariam in ſeipſo exortam ſuſpicionem de alio, adhuc vult eam habere, & de fratris bonitate, non quidem certò judicare, ſed tamen ſponte dubitare, vel etiam malè opinari.

2. Suſpicionem primi gradus B. Thomas Auguſtinum ſecutus dicit *Pertinere ad tentationem humanam, ſine qua vita iſta non ducitur*: certum eſt autem, ſolas leves & repentinas ſuſpiciones, quæ ſunt quaſi primi motus, pertinere ad talem tentationem humanam, cùm illæ, quæ ſunt prorſus deliberatæ & voluntariæ, non tam ſint ex humana tentatione vel fragilitate quàm ex malitia, pertineantque ad tentationem diabolicam; ergo in primo gradu tantùm loquitur de ſuſpicione, dubitatione, opinione repentinis & indeliberatis.

3. B. Thomas hìc ad 2. & art. ſeq. in corp. affirmat, *Ex hoc ipſo quòd aliquis habet malam opinionem de alio abſque ſufficienti cauſa, quòd injuriatur & contemnit ipſum*: ſed hoc art. tradit, eſſe peccatum mortale contemnere proximum; ergo ſub primo gradu, in quo dicit eſſe peccatum veniale, non complectitur eam malam opinionem, quæ ſit deliberata & abſque ſufficienti cauſa.

Ex his jam patet, falſum eſſe id quod ſumebatur, Alioquin nihil definiviſſet de aſſenſu cum formidine, hoc eſt de ſuſpicione, quam ipſe deſcribit eſſe opinionem mali. Nam hìc in reſp. ad 2. & art. ſeq. in corp. definit, Illam opinionem eſſe cum contemptu & cum injuria proximi, ac per conſequens peccatum mortale, ſecundùm ea quæ de ſecundo gradu agens tradit: ſub quo principaliter quidem intelligit illud judicium, quo quis certò judicat, fratrem commiſiſſe peccatum; ſecundariò tamen etiam comprehendit omnem illam dubitationem vel ſuſpicionem deliberatam plenèque voluntariam, qua de fratris bonitate quiſpiam voluntariè dubitat, ſuſpicatur, vel opinatur ex levibus indiciis, ſeu ex cauſa inſufficiente. Nam & talis maliriam fratris ea ratione æſtimat, qua ejus probitatem vel in dubium voluntariè vocat, vel opinatur defeciſſe: quo pacto judicat eam non eſſe certam, ſicut anteà certam habuerat.

Ad Confirm. Reſp. Auguſtinum, ut & B. Thomam in Quodlib. loqui de ſuſpicione ſurreptitia & indeliberata, quæ tum ex fragilitate, tum ex ignorantia humana oritur: hæc enim eſt, quæ in genere judicii eſt imperfectus motus, & ad humanam tentationem pertinet.

QUÆ-

QUÆRITUR II.

An ſuſpicio & judicium temerarium ſit contra juſtitiam.

VIDETUR quòd non. 1. Quia injuſtitia ſicut & juſtitia verſatur circa operationes aut res externas, qu. 58. art. 8. & 9. judicium autem temerarium hominis privati non verſatur circa ejuſmodi, cùm ſic judicans nihil exteriùs faciat; ergo non pertinet ad injuſtitiam. Confirmat. Si tale judicium ordinaretur ad aliquam operationem externam; maximè eſſet ad exteriorem pronunciationem judicii mente concepti: ſed non ordinatur ad illam; ergo ad nullam. Prob. Min. Quia talis exterior pronuntiatio non pertinet ad judicium temerarium, ſed ad detractionem.

2. Si ſuſpicio temeraria eſſet contrà juſtitiam, obligaret ad reſtitutionem: hoc autem dici non poteſt, quia nihil per eam eſt ablatum.

Reſp. eſt affirm. Reſp. affirm. certa, eamque indicat B. Thom. in reſp. ad 3. his verbis: *Tunc judicium ſuſpicioſum directè ad injuſtitiam pertinet, quando ad actum exteriorem procedit; & tunc eſt peccatum mortale: judicium autem interius pertinet ad injuſtitiam ſecundùm quod comparatur ad exterius judicium ut actus interior ad exteriorem; ſicut concupiſcentia ad fornicationem, & ira ad homicidium.* Ceterùm quod hic ſcribimus, *Judicium interius pertinet ad injuſtitiam*, ita legendum eſſe habemus, partim ex contextu, partim ex veteribus codicibus, Venet. anni 1479. alio etiam Venet. anni 1509. Pariſienſi anni 1512. Antverpienſi impreſſo cum Comment. Cajetani ann. 1567. & alio Antverp. per Plantinum 1585.

Confirm. Reſp. Suſpicio enim & judicium temerarium per ſe ordinatur ad honorem aut famam proximi auferendam, eſtque origo & fundamentum judicii exterioris: hoc autem ſatis eſt ut dicatur eſſe contrà juſtitiam; ſicuti contrà juſtitiam ſunt ea interiora peccata, quæ ad exteriores actus injuſtitiæ ordinantur.

Ad 1. ergo Arg. Reſp. Juſtitiam & injuſtitiam principaliter verſari circà res & operationes exteriores; præſertim ſi loquamur de actibus juſtitiæ & injuſtitiæ externo opere conſummatis: ſi autem conſideremus actus internos; etiam illi poſſunt ad juſtitiam vel injuſtitiam pertinere, quamvis non actu habeant res aut operationes exteriores, circà quas verſentur, modò ex natura ſua ſint ad hujuſmodi res vel operationes juſtas vel injuſtas ordinati. Nam & deliberata cogitatio reſtitutionis faciendæ pertinet ad juſtitiam, & voluntas furandi vel non reſtituendi pertinet ad injuſtitiam: Judicium autem temerarium interius ordinatur ad quippiam exterius; quod ſine dubio eſt contra juſtitiam.

Ad Confirm. Reſp. Neg. Min. Exterior enim pronunciatio judicii temerarii mente concepti ita pertinet ad illud temerarium judicium ſicut actus exterior pertinet ad interiorem; tamquam ſcilicet interioris conſummatio. Neque refert, quòd pertineat ad detractionem vel contumeliam ſive convitium. 1. Quidem, quia poteſt quiſpiam ex judicio mente concepto procedere ad ipſius exteriorem pronunciationem, quando nec is de quo temerè judicat, neque ullius alius præſens eſſet; quo caſu nec propriè convitiaretur, nec detraheret, ſed tamen temerè judicaret. 2. Judicium temerarium eſt quiddam generale, cujus perfecta conſummatio fieri poteſt per diverſas ſpecies, veluti per detractionem, contumeliam, ſententiæ judicialis pronunciationem, aut alia hujuſmodi.

Ad 2. Si propriè loquimur de reſtitutione Neg. Aſſ. Quia peccata juſtitiæ oppoſita non inducunt onus reſtituendi, niſi proceſſerint in opus externum, eò quòd alioquin nihil damni exterioris ſit illatum: ſi autem impropriè loquimur; ejuſmodi ſuſpiciones & judicia obligant ad aliquam reſtitutionem. Cùm enim per illa injuſtè interiùs auferatur bona exiſtimatio de proximo in mente judicantis; oportet illa judicia vel ſuſpiciones tamquam injuſta quædam damna repellere, & vel bonam opinionem concipere, vel dubia in meliorem partem interpretari, ſecundùm ea quæ dicentur art. ſeq. Cæterum quia hæc judicia, dubitationes, ſuſpiciones dicuntur temerariæ, quando procedunt ex levibus argumentis ſeu indiciis; graviora autem requiruntur ad ſuſpicandum quàm ad dubitandum, & adhuc graviora ad judicandum.

QUÆRITUR III.

Quænam ſint judicia levia, quæ gravia.

LEvia ſunt, quæ, conſiderata facti & perſonæ qualitate, aliiſque circumſtantiis, non ſufficiunt ad movendum virum prudentem & bonum ad ſic dubitandum, ſuſpicandum, vel judicandum de proximo.

Gravia autem ſunt, quæ, omnibus illis conſideratis, movere poſſent probum & prudentem ad dubitandum, vel malè opinandum, ſeu judicandum de proximo. Cùm enim hæc materia ſit moralis, & id quod reſpectu unius perſonæ eſt leve, comparatione alterius ſit grave; non poteſt alio modo definiri quodnam ſit leve quodnam grave indicium ſeu argumentum quàm ex prudentis & boni viri judicio. Qui in primis attendere debet præter circumſtantiam facti, etiam circumſtantiam *temporis*: ut ſi videas hominem ædes alienas perforantem, per feneſtras aſcendentem, aut ſcalas eis apponentem, & hoc nocte, vel clanculariè; ſufficiens indicium eſt ut exiſtimes, eum vel furandi vel alicujus alterius mali faciendi cauſa id agere. Si autem videas aliquem pleno die id facientem, idque non clam, ſed aliis promiſcuè aſpicientibus; non eſt ſufficiens argumentum ad malè ſuſpicandum.

Oportet etiam conſiderare circumſtantiam *loci*: ut ſi in oppido, ubi multa committuntur homicidia, videas aliquos noctu armatos huc illuc circumcurſare, ad quos tamen non pertinet vel vigilare, vel Civitatem cuſtodire, vel ad malefactores attendere; non leve indicium eſt ad judicandum, quòd aliquem velint aut occidere aut percutere: ſi vides adoleſcentem & adoleſcentulam, vel nocte, vel ſecretò, & in obſcuro loco petulanter & laſcivè ſe amplexantes, quos tamen noſti non eſſe ſponſos; grave argumentum habes ad judicandum aut certè ſuſpicandum, aliquod malum ſubeſſe: ſecus autem ſi videas unum & unam ſecretò loquentes, ſed honeſtè, ac modeſtè, & loco patente.

Tertiò conſideranda etiam eſt circumſtantia *perſonæ*; tum ejus de qua judicamus; tum illius à qua narrante audimus delictum alterius. Judicium enim, quod in uno grave eſt, in altero eſt leve: ut ſi perſona, de qua judicatur, habet conſuetudinem alicujus peccati; minora ſigna ſufficient ad judicandum malè de illa circa materiam iſtius peccati, quæ non ſufficiunt ad judicandum, imò neque ad ſuſpicandum, vel etiam dubitandum de altero. Si v. g. videas juvenem procacem & libidinoſum ſecretò loquentem cum meretrice; grave argumentum eſt ad judicandum, quòd de libidine cogitet. Si autem videas virum gravem & irreprehenſibilem ita loquentem; eſt leve ac inſufficiens indicium ad malè ſuſpicandum: cùm potiùs cogitandum ſit, quòd ejuſmodi locutio ad converſionem mulieris ordinetur, aut alioquin ad aliquam aliam rem ſeriam. Similiter ſi perſona, quæ alterius delictum refert, ſit proba, nec aliis detrahere aut falſos rumores ſpargere ſolita, neque ullam habeat inimicitiam, vel indignationem contra illum; grave indicium eſt ad judicandum, quòd alter delictum iſtud commiſerit, ſi eſt vulgaris quiſpiam, de quo probabile ſit ſimilia commiſſurum. Si verò iſte alter ſit etiam perſona proba & irreprehenſibilis; non eſt argumentum ſufficiens ad judicandum vel opinandum, ſed benè ad hoc modo dubitandum, Fortè fecit, quia alioquin talis non diceret; Fortè etiam non fecit, quia vir probus eſt, & poteſt alter decipi.

Peres: Utrùm fama de peccato alterius ſit grave indicium ad exiſtimandum ita eſſe? Reſp. Eſſe regulariter grave, ſi illa fama habeat authorem certum & fide dignum: ſi autem nullo certo authore nitatur, vel certo quidem, ſed levi, qui fidem non mereatur; eſt leve. Quæſt. Reſp.

QUÆRITUR IV.

Quænam ſit materia gravis in hoc negotio.

PEr ſe quidem & ex natura ſua peccatum mortale eſt materia gravis. Quia is, qui judicatur peccare mortaliter, cenſetur eſſe infamis apud Deum, utpotè Dei inimicus: per accidens tamen, quia nonnulla peccata mortalia quorumdam hominum vitio non habentur pro infamibus, neque illa committentes inde verecundantur, aut famam vel honorem ſuum lædi exiſtimant, etiamſi judicentur illa committere; idcirco ejuſmodi peccata licèt mortalia non ſunt materia gravis, neque judicium temerarium de talibus perſonis quod ea perpetraverint eſt plus quàm peccatum veniale; ut ſi quis de ebrioſo judicet ex indiciis parvis quòd fuerit ebrius: de laſcivo vel perdito homine, quòd puellam ad malum ſollicitaverit: de milite, quòd ad duellum provocaverit, vel etiam in duello quempiam occiderit. Neque tamen ſolum peccatum mortale, ſed interdum etiam veniale poteſt eſſe materia gravis, ſecundùm ſcilicet conditionem perſonæ & facti. Quædam enim ſunt peccata venialia, quæ, conſiderato ſtatu & qualitate perſonæ, multum detrahunt de ipſius exiſtimatione, & ejus famam non leviter denigrant; adeò ut rationabiliter ægriùs ferret talem exiſtimationem de ſe haberi quàm bonam pecuniæ ſummam ſibi auferri; idcirco judicium temerarium, (ac per conſequens etiam detracti o) de talibus peccatum foret mortale: quemadmodum affirmant Molina tom. 5. Tract. 4. diſp. 16. num. 5. Bannes & Salonius ad hunc articulum, Sayrus, lib. 12. cap. 3. ut ſi temerè ſuſpiceris aut judices, Sanctimonialem noctè frequenter vanos miſcere ſermones cum adoleſcentibus: probos religioſos vel alios graves & magnæ authoritatis viros habere conſuetudinem mentiendi, ceremonias Ordinis præcipuas negligere, ſilentium nihil facere, noctu cum armis diſcurſare. Quinimò grave aliquod malum, tametſi nullum ſit peccatum, gravis materia eſſe poteſt, ſi per illud vel honor, vel fama proximi notabiliter læderetur; veluti ſi virum magnum magniſque ac honeſtis parentibus natum temerè judices eſſe illegitimum, eſſe Judæum, vel Maurum, ita ut propterea ipſum aut contemnas, aut honoribus & officiis indignum æſtimes; Dominicus Soto lib. 3. q. 4. art. 3. Medina lib. 1. Summæ c. 14. parag. 37. Bannes, Valentia, Salonius hic. Similiter ſi fatuum aut ſtultum judices eum, cujus honor vel bona opinio exinde notabiliter minuitur. Sicut enim quos ſapientes judicamus, veneramur; ita quos fatuos & ſtultos habemus, facilè deſpicimus: contemptus autem proximi genere ſuo peccatum eſt mortale; quemadmodum hic in corp. ſignificat B. Thomas. Confirmatur: Si actus exterior eſt peccatum mortale, etiam interior à quo ille procedit mortale eſt: ſed vocare aliquem fatuum (ſcilicet injurioſè & contemptibiliter) eſt peccatum mortale, juxta illud Matth. 5. *Qui dixerit fatue reus erit gehennæ ignis*; ergo judicium, à quo talis contumelia vel convitium procedere ſolet, etiam eſt mortale. Si quis tamen, non obſtante tali judicio, perſonam de qua ſic judicat in eodem pretio & honore haberet, dignamque officiis & honoribus propter merita & bonos mores; ſolùm venialiter peccaret: quemadmodum Salonius & Sayrus tradunt. Quia non videretur eam perſonam contemnere, ſaltem perfectè.

Non omne, nec ſolum peccatum mortale eſt materia gravis.

Tacita Ob. Dictis non obſtat, quòd viri ſancti ejuſmodi hominum de ſe judicia nihil faciant, ſequentes Apoſtolum 1. ad Cor. 4. dicentem: *Mihi pro minimo eſt, ut à vobis judicer, aut ab humano die.* Quamvis enim ita ſit; is tamen qui temerè judicat, quantum in ſe eſt, lædit honorem aut famam eorum de quibus judicat.

Ex his patet, neque ſolum neque omne peccatum mortale eſſe materiam gravem: ſed illud quod, attenta perſonarum & facti qualitate, notabiliter præjudicat honori, bonæ exiſtimationi, vel famæ alterius; ad quod diſcernendum magna prudentia requiritur.

Tria hic reſtant obſervanda. 1. Non licere, ea mala quæ non temerè ſed prudenter judicamus de aliquo aliis revelare, ſi ſunt ſecreta, vel iſtis aliis tantùm leviter nota, per noſtram autem revelationem confirmarentur; niſi fiat propter emendationem aut aliam juſtam utilitatem.

2. Qui temerè judicat, aliquem commiſiſſe peccatum enorme, ſed nullam in particulari perſonam concipit vel deſignat; non peccat mortaliter. Quia nulli facit injuriam, niſi fortè hoc judicaret de aliquo Religioſo, vel alio, indeterminatè quidem quoad perſonam, ſed determinatè quoad Monaſterium, aut Collegium, vel Religionem, ita ut ejuſmodi judicium redundet in contemptum, vel perverſam æſtimationem iſtius Monaſterii, aut Collegii, vel Religionis.

3. Qui in re gravi temerè judicaret de uno particulari quem eminus videt, aut noctè invenit, ſed neque agnoſcit, neque eſt agniturus quis ille ſit; non peccaret mortaliter ſecundùm Molinam dicta diſp. 16. Quia ille particularis parum læditur. Quæ tamen opinio non caret ſcrupulo: cùm is licèt ignotus habeat jus bonæ exiſtimationis, neque vellet haberi talis, qualem alius cogitat.

ARTICULUS IV.

Utrùm dubia ſint in meliorem partem interpretanda.

VIdetur quòd non. 1. Quia Luc. 16. dicitur: *Qui in modico iniquus eſt, & qui in majori iniquus eſt*; ergo ex parvis indiciis licet judicare malitiam alterius. Si enim ex iniquitate in modico commiſſa licet judicare iniquitatem in magno committendam; (quod videntur velle verba Scripturæ) pari ratione licitum eſt, ex parvis indiciis malitiæ judicare aliquam malitiam.

2. Quando res eſt verè dubia, non ſuppetit ratio ad judicandum in bonam partem; ergo imprudenter facit qui ſic judicat. Confirm. Prudentiæ eſt ita judicare de rebus, ſicut rationum pondera requirunt; ergo ſicut ex manifeſtis & certis argumentis certum formamus judicium, ita ex dubiis debemus formare dubium.

3. Secundùm Auguſtinum, prout hic citari ſolet à B. Thoma, & à Dominico lib. 3. de Juſt. & Jur. q. 4. art. 4. *Ille piè & juſtè vivit, qui rerum integer eſt æſtimator, in neutram partem declinando*: declinat autem in alteram partem is qui in re dubia benè judicat; ergo nec piè nec juſtè facit.

4. Si ſemper deberemus dubia in meliorem partem interpretari; noſtrum intellectum exponeremus probabili periculo errandi, quod non ſolùm adverſatur prudentiæ, ſed etiam perfectioni intellectus: frequentiores enim ſunt homines mali quàm boni; ergo ſatius eſt deflectere in deteriorem partem tamquam ſepius contingentem.

5. Sic tollerentur omnes cautelæ, quibus viri prudentes uti ſolent ad ſe præmuniendum contra incertam aliorum improbitatem; cuſtodiendo v. g. res ſuas accuratiùs ob alicujus præſentiam, de quo ex indiciis quibuſdam timetur ne ſit fur.

6. Scripturæ, quæ vetant contemptum proximi, tantùm prohibent judicium aut opinionem malam dicentes: *Nolite judicare, nolite condemnare: Tu quis es, qui judicas alienum ſervum*, & ſimilia: ſed qui dubius hæret in neutram partem declinando non judicat, nec opinatur; ergo non peccat.

7. Nemo extra caſum neceſſitatis tenetur exhibere proximo beneficium vel honorem præſertim cum ſuo damno: qui autem dubia in meliorem partem interpretatur exhibet honorem proximo extra caſum neceſſitatis & cum ſuo damno, ſcilicet cum periculo erroris & deceptionis; ergo ad hoc non tenetur.

8. Semel malus, ſemper præſumitur eſſe malus, ut habet 8. reg. Jur. in 6. ergo ſaltem tunc licet interpretari dubia in malam partem, quando dubitatur de illo qui fuit aliquando malus.

Reſp. B. Thomæ certa eſt, Dubia in meliorem partem eſſe interpretanda.

Prob. 1. ex Auguſtino lib. 2. de Sermone Domini in monte cap. 18. ubi ad iſta verba Domini apud Matthæum cap. 7. *Nolite judicare: Hoc loco*, inquit, *nihil aliud nobis præcipi exiſtimo, niſi ut ea facta, quæ dubium eſt quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur.* Quæ totidem verbis repetit Beda lib. 2. in Luc. cap. 24. & Bernardus ſerm. 40. in Cantica: *Etiamſi perperam actum quid deprehendas; nec ſic judices* Reſp. eſt affirm.

proxi-

Digitized by Google

proximum : magis autem excuſa. Excuſa intentionem ſi opus non potes; puta ignorantiam; puta ſubreptionem; puta caſum.

2. *Illum quem indignum eſſe non noſti dignum debes æſtimare*, ait Innoc. III. cap. *Ex parte* tit. de Scrut. quamdiu autem res eſt dubia, non noſti proximum eſſe indignum ſeu malum; ergo debes eum æſtimare bonum : quod fieri non poteſt, niſi dubium in meliorem partem interpreteris.

3. *Cùm ſunt partium jura obſcura, reo favendum eſt potiùs quàm actori*, ut habet reg. Jur. 11. in 6. ſed in propoſito argumenta quæ dubium movent ſunt inſtar actoris, frater autem eſt tamquam reus; ergo potiùs favendum eſt fratri benignè interpretando. Huc etiam pertinet reg. 65. ibidem : *In pari delicto vel cauſa potior eſt conditio poſſidentis.* Cùm enim frater honorem & famam poſſideat; hinc ſequitur, quòd ejus conditio potior habenda eſt, & pro illo judicandum, quamdiù res eſt dubia.

4. Juris naturæ eſt; *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris :* atqui nullus rationabiliter vult, ſuas actiones dubias accipi in pejus, ſed magis in melius; ergo ſimiliter interpretari debemus actiones proximi.

5. Non licet proximum contemnere, vel nocumentum ei inferre abſque urgente cauſa : ſi autem dubia quæ de illo emergunt non interpretemur in meliorem partem, eum contemnimus, & injuriam abſque cauſa urgente illi facimus; ergo debemus illa in meliorem partem interpretari. Min. probat. Quia ubi non apparent manifeſta indicia de malitia alterius, ſi ea quæ dubium movent non interpretemur in meliorem partem, non habemus ipſum pro bono : hoc autem non ſine ejus injuria & contemptu eſt, quandoquidem non ſuppetant ſufficientia argumenta ad bonam de illo opinionem mutandam in malam. Confirmat. Frater habet jus ut de illo benè judicetur, donec legitimè conſtet contrarium; ergo jure ſuo fraudatur, ſi quis dubia non interpretetur in meliorem partem.

Aliud eſt judicium de rebus, aliud a perſonis.

. Ex his patet, reſponſionem allatam eſſe intelligendam de dubiis circà probitatem aut pravitatem proximi; atque adeò de dubiis, quæ ſunt de perſonis, non autem de dubiis quæ ſunt de rebus ſecundùm ſe conſideratis abſque ullo ordine ad perſonas. Dubia namque de rebus (veluti, ſitne contractus quiſpiam licitus, an illicitus) non in meliorem ſeu benigniorem partem interpretanda ſunt, ſed ſuis ponderibus & momentis æſtimanda, ut pro argumentorum vi ſeu valore; res evidens judicetur evidens; certa ut certa; dubia ut dubia; probabilis ut probabilis : quia in judicio rerum, ubi res cum re confertur, hoc unum agendum eſt, ut attingatur veritas, neque ibi periculum eſt, ne alicui noceatur. In judicio autem perſonarum ſeu de perſonis, ubi non res cum re ſed cum perſona vel ejus intentione comparatur, quærenda eſt veritas ab illis ſolùm, quorum intereſt; & quidem ſic, ut nulla ipſi perſonæ fiat injuria. Hinc B. Thomas in reſp. ad 2. *In judicio, in quo de rebus judicamus, non attenditur bonum vel malum ex parte ipſius rei :* (hoc eſt non conſideratur, an rei de qua judicatur bonum ſit ita judicare, an malum; quia rei ipſi nihil nocemus qualitercumque de ipſa judicemus) *ſed attenditur ſolùm bonum judicantis, ſi verè judicet, vel malum ſi falsò : quia verum eſt bonum intellectus; falſum autem eſt malum ipſius. Sed in judicio, quo judicamus de hominibus, præcipuè attenditur bonum & malum ex parte ejus de quo judicatur*; an ſcilicet judicio illo proximus honoretur vel contemnatur, injuſtamque patiatur in bona exiſtimatione, ad quam habet jus.

Cæterum quia dupliciter poſſumus interpretari dubia in meliorem partem : aut negativè, non aſſentiendo ſcilicet parti vel meliori vel deteriori, ſed omnem actum judicii ſuſpendendo : aut poſitivè ſeu affirmativè, hoc eſt meliori parti aſſentiendo, & bonam de proximo opinionem concipiendo; difficultas eſt, utro modo teneamur interpretari dubia in meliorem partem. Cajetanus exiſtimat, quòd tantùm priori : Dominicus Soto ait, quòd etiam poſteriori.

Pro reſolutione ſit

Conclusio I.

NOn ſemper eſt neceſſe interpretari dubia in meliorem partem poſitivè, ſed extrà caſus poſtea aſſignandos ſatis eſt quòd negativè. Ita poſt Cajetanum Molina, dicto Tract. 4. d. 17. Bannes, Valentia hìc, Sayrus lib. 12. cap. 3. Leſſius lib. 2. cap. 29. dub. 4.

1. Quia præcepta affirmativa non obligant pro omni tempore; ut non tenemur ſemper exhibere honorem proximo, ſed ſuo loco & tempore : ita igitur & de præcepto benè judicandi de proximo ſentiendum eſt. Unde Chriſtus non dixit, Semper judicare in bonum proximi, ſed *Nolite judicare*, Matth. 7. Et ſimiliter Apoſtolus ad Rom. 14. *Qui non manducat, manducantem non judicet.*

2. In caſu veri ac rationabilis dubii objectum eſt neutrum; ergo ſi quis neutro modo ſe habeat, neque in bonam neque in malam partem judicando, ſed actum judicii ſuſpendendo, habet ſe prout natura objecti requirit, ideoque conformiter rectæ rationi, & per conſequens non peccat. Confirm. Qui ex indiciis gravibus & ad ſuſpicandum ſufficientibus ſuſpicatur malum de proximo, non temerè ſuſpicatur neque peccat; ergo ſimiliter qui ex indiciis ad verum dubium ſufficientibus dubitat, & dubitando non ſiniſtrè judicat, ſed ſuſpendit judicium, non peccat : eadem enim eſt ratio.

3. Qui nullam habet cauſam dubitandi de probitate alterius, non ſemper tenetur formare actum, & poſitivè judicare quòd ſit probus : poteſt enim mentem ſuam alio divertere, & de rebus aliis cogitare; ergo nec ille qui rationabilem dubitandi cauſam habet.

Conclusio II.

DUbia ex levibus indiciis orta ſic ſunt poſitivè in meliorem partem interpretanda, ut tollatur omne dubium, reſolvamuſque, nos non velle dubitare de proximo. Cùm enim nullæ ſint cauſæ ſufficientes ad dubitandum, non licet animum tenere ſuſpenſum, quod eſt dubitare; ergo oportet dubium deponere, & proximum eodem loco habere quo priùs. Qualiter autem ſpontè dubitare de probitate proximi propter leves cauſas peccatum ſit etiam aliquando mortale; notum relinquimus ex art. 3. quæſ. 1.

Conclusio III.

DUbia etiam rationabilia ſunt poſitivè in meliorem partem interpretanda ex ſuppoſitione : hoc eſt ſuppoſito quòd de re utriumque dubia aliquis actus ſit eliciendus; ille debet ferri in partem meliorem. Id enim convincunt argumenta ad prob. reſp. art. allata.

Conclusio IV.

SI dubium oriatur de proximo, de quo priùs habebat bonam opinionem, & ſuſpendendo actum, mutaretur ſeu minueretur illa opinio; iſtud dubium eſt poſitivè interpretandum in meliorem partem. Quia non licet ejuſmodi bonam opinionem mutare vel minuere propter ſolum dubium; cùm proximus habeat jus, ut alii benè de ipſo judicent, donec conſtet de ejus malitia : non conſtat autem de illa, quamdiù ſolum eſt dubium. Si verò aut proximus non ſit cognitus probus, utpotè ignotus : aut cognitus quidem talis, ſed ſuſpendi poſſit actus judicii abſque ulla mutatione vel minutione opinionis, quam de illo habebas : ſicut ſi nolis cauſas dubii expendere tamquam nihil ad te pertinentes, & mentem aliò deflectas, volens interim ipſum in eodem pretio & honore habere quo priùs; licet negativè interpretari in meliorem partem, & ſic ſuſpendere judicium.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. C. Neque Chriſtus ſuis apud Lucam verbis ſignificat, licere ex iniquitate in modico commiſſa judicare committendam eſſe iniquitatem in magno : ſed litteralis ſenſus eſt, Qui in modico, hoc eſt in terrenis hujus Mundi divitiis fuit iniquus, malè eas diſpenſando; haud immeritò timetur ne etiam ſit iniquus ſeu infidelis in majoribus diſpenſandis, cujuſmodi

ſunt dona gratiarum, & bona Eccleſiaſticarum dignitatum: *ſi quis* enim *domui ſuæ præeſſe neſcit, quomodo Eccleſiæ Dei diligentiam habebit?* 1. ad Tim. 3.

Ad 2. Reſp. Neg. Ant. Quando enim malum proximi non eſt evidens neque in ſe neque in ſuis indiciis, ſed aliqua ſunt in bonam partem argumenta; (quomodo in dubiis res ſe habet) ſufficiens ratio ad benè judicandum de proximo eſt ipſum jus quod habet, ut bona de ſe opinio concipiatur, quamdiu contraria non manifeſtè probatur. Ad Confirm. Reſp. Argumentum benè concludere de judicio rerum, ſed non de judicio perſonarum: quia aliud eſt judicare de rebus, ubi nihil ipſis nocetur; aliud de perſonis, ubi nocere illis poteſt, ſi ſine cauſa ſufficienti earum bona exiſtimatio vocetur in dubium: ſic enim injuria ipſis fieret, habendo eas contemptui.

Ad 3. Reſp. Codices Auguſtini ſive Pariſienſes ſive Antverpienſes ad complura manuſcripta exemplaria collatos non addere illud, *In neutram partem declinando*: neque loqui de æſtimatione per cognitionem & judicium, ſed per affectum. Ita enim habent lib. 1. de Doctr. Chriſt. cap. 27. *Ille autem juſtè & ſanctè vivit, qui rerum integer æſtimator eſt*; tum ſequitur: *Ipſe eſt autem*, (ſcilicet integer rerum æſtimator) *qui ordinatam dilectionem habet; ne aut diligat quod non eſt diligendum; aut non diligat quod eſt diligendum; aut amplius diligat quod minus eſt diligendum; aut æquè diligat quod vel minus vel amplius diligendum eſt; aut minus vel amplius quod æquè diligendum eſt.*

Ad 4. Si dubia in meliorem partem interpteteminr negativè, ſuſpendendo ſcilicet judicium; nulli errori exponimus noſtrum intellectum: ſi poſitivè; exponimus quidem alicui errori, ſed qui error nec adverſatur prudentiæ, nec perfectioni aut hominis aut intellectus practici, ſed tantùm intellectus ſpeculativi. Quamvis enim actus, quo judicamus hunc hominem eſſe bonum, poſſit eſſe falſus, quia fortaſſis ille homo eſt ſceleratus; actus tamen, quo judicamus talem æſtimationem hic & nunc eſſe formandam, eſt verus: prior namque pendet ex conformitate ad rem; poſterior ex conformitate ad rectam rationem. Prior actus, ſi erretur, eſt aliquo modo malus, ſed tantùm ſecundùm quid: quia neque appetitum reſpicit, neque ad mores pertinet; quorum tamen reſpectu aliquid dicitur ſimpliciter bonum vel malum. Poſterior, etiamſi erretur in perſona quæ judicatur bona cùm ſit mala, eſt abſolutè bonus; ideoque alterius actus errori præferendus. Cùm enim bonum morale conſiſtat in recto ordine voluntatis ad finem: voluntas autem ad finem dirigatur per dictamen rectæ rationis; illud judicium eſt ſimpliciter bonum, quod dirigit voluntatem ad ſequendam rectam rationem: ejuſmodi verò judicium eſt dictus poſterior actus; dirigit enim voluntatem ad id, quod prudentia, juſtitia, & Charitas dictant, ad eligendam ſcilicet bonam opinionem de proximo hic & nunc, quando licet habere aliam, ne alioquin faciamus ei injuriam. Hinc B. Thom. in reſp. ad 1. tradit, Melius eſſe, quòd frequenter fallamur in judicio ſpeculativè tantùm erroneo, habendo ſcilicet bonam opinionem de illo qui eſt malus, quàm quòd rariùs in practico, habendo videlicet malam opinionem de aliquo homine bono: quia iſtud practicum eſt cum injuria proximi; alterum autem ſine injuria, imò cum ejus honore.

Ad 5. Neg. Aſſ. Dum enim agitur ad cautelam, vel de damno vitando, vel de remedio adhibendo; licitum eſt dubia in pejorem partem interpretari: non definitivè, judicando aut exiſtimando proximum eſſe malum; ſed ſuppoſitivè, hoc eſt ſupponendo ſeu timendo ne fortè ſit malus, & exteriùs ita ſe gerendo quantum ad cautelam, quaſi eſſet talis, mente tamen nihil ſiniſtri concipiendo. Sic ſi vides hominem, cujus habitus, mores, & geſtus vel indicant eſſe furem, vel faciunt timere ne talis ſit, non ſunt tamen ſigna ſufficientia ad hoc judicandum, imò nec ad ſuſpicandum, aut verè dubitandum; non potes exiſtimare ipſum eſſe furem, imò nec ſciens & volens de eo dubitare: potes tamen rem tuam diligentiùs cuſtodire ab illo, perinde ac ſi judicares eſſe furem; ideoque non recipere illum in domum, non committere illi ſervandam tuam pecuniam, & oſtia ſolicitiùs obſerare. Si conjugatus videt juvenem quærentem loqui ſuæ filiæ vel uxori; non poteſt judicare, imò nec ſuſpicari quòd ſit laſcivus: poteſt tamen cavere & impedire colloquium. Tales enim actus neque ſunt neque includunt judicium de malo proximi: ſed involvunt judicium, quòd ita ſit exteriùs cavendum, ſibique & ſuis proſpiciendum; id quod ad prudentiam pertinet. Sic ſanctus Job, etſi de ſuis filiis nihil mali judicaret, offerebat tamen holocauſta pro ſingulis dicens; *Ne fortè peccaverint filii mei*. Job 1. Hoc genere ſuppoſitionis maximè uti poſſunt parentes erga liberos, & domini erga ſubditos, propter dubia quædam indicia eos cohibendo, objurgando; veriſimilitudinem quòd malum aliquod perpetrarint objiciendo; certa quædam eis prohibendo vel jubendo; & variis modis remedia adhibendo, duabus tamen ſervatis conditionibus. Una, ut mente rectum de ipſis judicium retineant, quamdiu non ſufficientia ſunt argumenta ad malè ſuſpicandum vel dubitandum: ad Superlorrs enim etiam pertinent, quæ de judiciis temerariis & de dubiis in meliorem partem interpretandis ſuprà diximus. Altera, ut prudenter malis ſuorum caveant, ne per nimiam cautelam eos vel diffament vel ad amaritudinem perducant.

Ad 6. Reſp. Illas ſententias, expreſsè quidem tantùm prohibere judicium malum de proximo; ſecundùm morem tamen Scripturæ ſacræ etiam prohibent ſuſpiciones, opiniones, dubitationes temerarias. Solet enim Scriptura iiſdem verbis expreſsè prohibere graviora & implicitè minora; ut in præcepto, *Non occides*, non ſolùm vetat homicidium, ſed etiam vulnerationes, percuſſiones, & motus iræ.

Ad 7. Neg. Min. Ut enim ex Concluſ. 3. & 4. patet, aliquando eſt neceſſitas, dubia in melius interpretari poſitivè: aliàs autem ſufficit quòd negativè. Periculum enim erroris, quod in poſitiva interpretatione poteſt eſſe, nullum vel perexiguum eſt damnum: quia ſi contingat errari; talis error ſolùm eſt intellectus ſpeculativi, è quo bonum vel malum hominis non ſpectatur, ſed ex intellectu cum ordine ad appetitum.

Ad 8. Reſp. Neg. C. Quoniam iſta regula juris non hoc vult, quòd de illo, qui ſemel fuit malus, liceat ferre aut formare judicium, quòd etiam nunc ſit malus, quando non apparent manifeſta præſentis ipſius malitiæ indicia: ſed quòd quantùm ad cautelam adhibendam homines timere ſolent, ne adhuc ſit talis, qualis fuit ſemel; & propterea quaſi hoc timentes vigilant, ac ſedulò ſibi cavent.

ARTICULUS V.

Utrùm ſit ſemper ſecundùm leges ſcriptas judicandum.

DE Judicio publico, quod exercetur in tribunalibus ſive Eccleſiaſticis, ſive ſæcularibus quæritur. & Reſp. Neceſſe eſt quòd judicium fiat ſecundùm legis ſcripturam. Quia judicium eſt determinatio juſti: juſtum autem vel ex ipſa natura rei tale eſt, & vocatur jus naturale, vel ex hominum condicto, & dicitur jus poſitivum; atqui leges ad hoc ſcribuntur, ut jus quidem naturale declarent, inſtituant verò jus poſitivum: ſi ergo judicium non ferretur ſecundùm leges ſcriptas; deficeret vel à juſto naturali, vel à juſto poſitivo, atque adeò foret injuſtum. Ex his conſequens eſt non tantùm inferiorem, ſed etiam ſupremum Judicem, ipſumque Principem legiſlatorem debere judicare ſecundùm leges ſcriptas tum naturales tum poſitivas, ſive à ſuis prædeceſſoribus ſive ab ipſo latas.

Confirm. 1. quidem. Quia leges naturales legumque naturalium declarationes concernunt omnes tam Superiores quàm inferiores.

2. Quia leges humanæ obligane etiam ipſum Legiſlatorem, quando verſantur in illa materia, quæ ejuſdem aut majoris rationis eſt in Legiſlatore quàm in ſubditis, quemadmodum docetur 1. 2. q. 96. art. 5.

3. Potrſt quidem Legiſlator circà leges humanas id quod judices inferiores non poſſunt; veluti interpretari, diſpenſare, abrogare: non licet tamen ei quicquam

quam

quam iſtorum pro mera ſua voluntate, & quandocumque voluerit; ſed tunc ſolùm, quando cauſa juſta id poſtulaverit: ceſſante igitur cauſa rationabili; debet leges illas ſequi & ſecundùm eas judicare, non autem pro libito eas vel interpretari, vel abrogare, vel in eis diſpenſare, præſertim quando hoc in alicujus præjudicium cederet. Confer ejuſdem 1. 2. q. 97. art. 2. & 4. His conſentanea ſcribit Auguſt. lib. de Ver. Relig. c. 31. de temporalibus legibus dicens: *Quamquam de his homines judicent cùm eas inſtituunt; tamen cùm fuerint inſtituta atque firmata, non licebit Judici de ipſis judicare, ſed ſecundum ipſas*. Et Greg. 11. q. 3. c. Summoperè relatus, monet Eccleſiarum Rectores, ut *Cauſis prius diligenter ventilatis, cùm res quæ ignorabatur pleniter ad notitiam venerit, tunc divina & humana lex reſolvatur*; (ſeu revolvatur) *& tunc ſecundum quod ibi conſtitutum eſt, remota perſonarum acceptione, definitiva proferatur ſententia*. Cæterùm etſi B. Thom. hìc indiſtinctè reſolvat, Judicandum eſſe ſecundum leges ſcriptas, quæ continent juſtum naturale: juſtum autem poſitivum & continent & inſtituunt; in reſponſionibus tamen ad arg. diſtinctionem aliquam indicat ſupponens: ſemper quidem eſſe judicandum ſecundum eas leges ſcriptas, quæ continent jus naturale, eò quòd jus illud ſit ex natura rei, habeatque Deum Authorem, & ſit ab hominibus immutabile; ſignificans autem aliquos eſſe caſus, in quibus non ſecundùm leges ab hominibus poſitas judicare oportet.

Diſtinctio judicii ſecundum jus naturale, & poſitivum.

Unum caſum exprimit in reſp. ad 1. quando ſcriptura legis continet aliquid contrà jus naturale. Quia talis lex injuſta eſt, nec habet vim obligandi, cùm non ſit vera lex, 1. 2. q. 96. art. 4.

Alium ponit in reſp. ad 2. dictæ q. 96. art. 6. quando obſervatio legis in tali eventu eſſet contrà jus naturale, vel contrà bonum commune, ſeu contrà intentionem Legiſlatoris: ita ut certum ſit quaſi certum ſit, Legiſlatorem ſi adeſſet aliter judicaturum, quàm legis verba habeant. Sicut ſi in Civitate obſeſſa ſit lex, quòd portæ maneant clauſæ, ſed caſu accidat, aliquos cives iſti Civitati neceſſarios aut valdè utiles foris eſſe, & ex fuga hoſtium redire, nec ſalvari poſſe, niſi admittantur in Civitatem; non eſt tunc judicandum ſecundùm legem ſcriptam de occluſione portarum, ſed ſecundùm epikiam. Similiter ſi quis non poſſit die feſto Miſſam audire, niſi cum certo vel quaſi certo periculo mortis, quæ non intentetur in odium chriſtianæ Religionis, ſed ex aliis cauſis ad eam impertinentibus; judicandum eſt, quòd non teneatur audire.

Circà hunc caſum illud obſervandum venit, quòd dum conſtat, mentem Legiſlatoris fuiſſe aliam, nec voluiſſe caſum præſentem comprehendere; non eſt neceſſe ipſum conſulere, etiamſi res tantam ferat moram, ut poſſit conſuli: ut enim ait S. Thom. q. 120. art. 1. ad 3. *In manifeſtis non eſt opus interpretatione, ſed executione*. Dum verò de mente Legiſlatoris non conſtat: rebus tamen benè perpenſis, veriſimiliùs videtur quòd caſum præſentem non voluerit comprehendere; ſi res non fert moram, licet agere contrà verba legis, Superiore non conſulto: at ſi moram fert; conſulendus eſt. Sed quando omnibus conſideratis, manet verè dubium; ſecundùm verba legis agendum eſt, ſi res non ferat moram: alioquin conſulendus Superior, & ex ejus præſcripto faciendum.

His caſibus alios duos addunt quidam, in quibus non ſecundùm legem ſcriptam ſit judicandum: ſed ambo ſub poſteriore jam aſſignato facilè intelligi poſſunt eſſe comprehenſi. Unus eſt, ſi Superior diſpenſaverit, pœnamque relaxaverit. Alter, ſi quis legem ita ſecundùm verba ſervaverit, ut tamen contrà manifeſtam Legiſlatoris mentem fecerit: veluti cùm adulter legem de filio ſpurio non conſtituendo hærede verbotenus ſervans, ſuam hæreditatem ſuo tali filio non legat, ſed alteri, qui tamen obligetur eam poſteà tradere filio ſpurio Legiſlatoris; tunc judicandum eſt, illam hæreditatem malè eſſe legatam, quia contrà mentem Legiſlatoris, qui volebat, ut ſpurius non potiretur hæreditate paterna: potiretur autem, ſi ſola verba legis attenderentur. Hinc reg. legis ult. in 6. *Certum eſt, quod is committit in legem, qui legis verba complectens contra legis nititur voluntatem*. Quærunt hic non pauci

Utrùm ſententia Judicis injuſta teneat in foro conſcientiæ.

QUæ Quæſtio non movetur de illa ſententia, in qua & jus partium, & facti veritas ſervatur: vocatur tamen injuſta, vel ob pravum judicantis animum, vel ob juris ſolemnitatem non ſervatam; ſatis enim convenit, eam eſſe validam. Non movetur etiam de ſententia, quæ errorem omnino intolerabilem continet; ut qua vel juberetur quippiam impoſſibile aut lege divina prohibitum; vel prohiberetur opus à Deo præceptum; vel puniretur aliquis propter actum benè factum. Certum eſt enim, ejuſmodi ſententiam eſſe nullam ſeu nullius roboris. Sed quæſtio eſt de ſententia injuſta ex natura rei & cauſæ, quæ per errorem aliquo modo tolerabilem, ſcilicet ſecundùm allegata & probata, contrà veritatem facti judicatur, & innocens punitur, ac re vel jure ſuo ſpoliatur.

In hac autem difficultate variæ admodum ſunt opiniones. Quidam enim, aſſerentes ſententiam injuſtam nullius eſſe roboris in cauſis ſæcularibus, ſed benè in Eccleſiaſticis, ubi agitur de Beneficiis; diſtinguunt ſententias: aliam declarativam, qua dum aliqui litigant de Beneficio, quod nullus adhuc poſſidet, uni adjudicatur & declaratur ipſi competere: aliam punitivam ſeu privativam, qua is qui Beneficium poſſidebat, in pœnam peccati apud Judicem probati, eo ſpoliatur & alteri confertur; dicuntque, ſententiam declarativam injuſtam non obligare: privativam verò obligare, ſi reus non appellaverit, & agatur de Beneficio, quod non debet dari magis idoneo & per examen, ſed ſola Epiſcopi voluntate & authoritate conferri poſſit: modò & Judex bona fide proceſſerit, & pars non fuerit cauſa iniquæ ſententiæ. Ita Angelus, & Sylveſter verbo *Sententia*, q. ult. Dominicus lib. 2. q. 4. art. 5. & Valentia diſp. 5. q. 4. punct. 2. addentes, eum, qui per talem ſententiam alterius privatam conſecutus eſt Beneficium, non teneri reſtituere, licèt poſteà cognoſcat eam fuiſſe injuſtam. Quia ex quo alius non appellavit, videtur renunciaſſe: qui enim tacet conſentire videtur; quemadmodum habet reg. juris 43. in 6. Decret. & ideò cùm Beneficium vacaret, potuit iſti concedi.

Alii cenſent, in cauſis quidem ſæcularibus injuſtam ſententiam non valere: in cauſis autem beneficiariis valere omnem ſententiam injuſtam, ſive declarativam ſive privativam, modò pronuncietur ſecundùm allegata & probata, & inter partes bona fide litigantes. Quia niſi talis ſententia verè conferret jus in foro conſcientiæ ei in cujus favorem profertur, nihil eſſet tutum in Eccleſia circà Sacramentorum adminiſtrationem, ſed omnia replentur confuſionibus, dum is qui per ejuſmodi ſententiam obtinuiſſet Paſtoratum, Sacramenta juriſdictionem requirentia miniſtraret, ſed invalidè propter defectum juriſdictionis: quia autem illa ſuſciperent, putarent ſe reverà abſolutos. Hujus ſententiæ eſt Bannesius ad hunc articulum. Alii aliter diſtinguunt: ſed, ut quæ videntur probabiliora dicamus, ſit

Concluſio I.

IN cauſis ſæcularibus ſententia injuſta, ſive ſit declarativa ſive privativa, etiamſi pronuncietur ſecundùm allegata & probata, nullam habet vim, ideſt neque unum expoliat re vel jure ſuo, neque confert alteri verum jus. Ita Cajetan. ad q. 70. art. 4. Dominicus Soto, Bannesius, Valentia loc. ante cit. imò & B. Thomas, quatenus q. 70. ſeq. art. 4. ad 2. ſcribit, Quòd injuſtum judicium non eſt judicium.

Confirm. 1. Sententia Judicis non habet robur, niſi in quantùm habet rationem judicii: atqui ſententia injuſta non habet rationem judicii; ergo nullum habet robur. Min. patet, tum ex verbis B. Thomæ, tum ex reipſa. Judicium enim eſt recta determinatio ejus quod juſtum eſt, præl. q. art. 1. & hoc art. *Judicium nihil aliud eſt quàm quædam diffinitio vel determinatio ejus quod juſtum eſt*: ſententia verò injuſta determinat id, quod reverà eſt iniquum; ideo ſiquidem vocatur injuſta.

2. Sententia Judicis eſt quaſi quædam particularis lex in aliquo particulari facto, q. 67. art. 1. ſed lex injuſta, cùm non ſit vera lex, non habet vim obligandi; ergo nec ſententia injuſta habet vim obligativam, quantùm ſcilicet eſt ex parte ſui. Quod propterea additur, quia fieri poteſt, quòd aliundè obliget; ut ſi contineat quidem injuſtitiam, ſed aliis non manifeſtatam: hoc enim caſu, quamvis à parte rei ſit nulla; eſt tamen timenda, & tantiſper non agendum contrà illam, donec vel ſit legitimè appellatum, vel ad Superiorem itum, vel aliter ſublata occaſio ſcandali.

3. Celebre eſt apud Theologos, ſententiam ſori exterioris obligare in conſcientia, niſi fundetur in falſa præſumptione: ſed ſententia injuſta fundatur in falſa præſumptione; quamvis enim Judex ſecundùm juris ordinem procedat, nititur tamen dicto teſtium, quod putat eſſe verum: cùm ipſi ſive ſcienter ſive ignoranter dicant falſum; ergo non obligat in foro conſcientiæ.

Denique. Judicis ſententia ut ſit juſta & obligatoria pendet à lege, cui debet eſſe conformis: injuſta verò ſententia eſt difformis legi tum naturali tum poſitivæ.

Conclusio II.

IN cauſis etiam Eccleſiaſticis quorumcumque Beneficiorum ſententia injuſta, ſive declarativa ſive privativa, non habet vim in ſoro conſcientiæ; neque verè transfert Beneficium in eum cui adjudicatur: ſed quum primùm ipſe ſciverit ſententiam fuiſſe injuſtam; tenetur Beneficium reſignare, & alterum, pro quo ſententia ferri debuiſſet, monere de injuſtitia quam patitur. Omnes enim rationes quæ militant pro cauſis ſæcularibus, etiam concludunt pro Eccleſiaſticis; nam & hæ terminandæ ſunt ſecundùm leges: pariterque verum eſt in Judice Eccleſiaſtico ſicut in civili id, quod B. Thomas ait, *Injuſtum judicium non eſt judicium*; unde ſequitur, quòd non ſit obligatorium.

Reſp. ad arg. contraria. Neque refert, quòd reus non appellaverit. In cauſis enim ſæcularibus non cenſetur aliquis cedere juri ſuo, ex eo quòd non appellet; ergo nec in Eccleſiaſticis.

Deinde. Non appellare non eſt majus ſignum cedendi ſuo juri, quando aliquis condemnatur per ſententiam privatam, quàm quando per declarativam: atqui dum condemnatur per declarativam Authores ſupra citati non cenſent illam ſententiam eſſe validam ex eo, quòd reus non appellet: neque dicunt, reum non appellantem cedere juri ſuo; ergo idem eſt dicendum, quando condemnatur per ſententiam privativam injuſtam.

Præterea. Qui per ſententiam injuſtè ſpoliatur Beneficio, quod antea legitimè poſſidebat, majorem injuſtitiam patitur quàm is, qui de Beneficio nondum poſſeſſo litigans condemnatur per ſententiam declarativam injuſtam; ergo minùs præſumendum eſt, quòd ſit voluntarius, & quòd ſponté cedat juri ſuo is, qui per ſententiam privativam injuſtam condemnatur, quàm qui per declarativam.

Denique. Illa regula Jur. 43. *Qui tacet conſentire videtur*, de illis tantùm vera eſt, qui cùm poſſint & deberent non tacere, tacent tamen: in propoſito autem reus vel non poteſt reclamare; vel ſi poteſt, non tenetur.

Ad alia arg. Reſp. Non refert etiam, quòd aliqua videantur eſſe Beneficia, quæ non neceſſariò conferuntur magis idoneis & per examen, ſed ſola Epiſcopi voluntate & authoritate conferri poſſunt. Eſto enim illa ſic conferri poſſint, quando ſimpliciter vacant: tamen cùm uni acquiſitum eſt jus ad Beneficium; non poteſt Epiſcopus ipſum jure iſto ſpoliare ad libitum; multò autem minùs Beneficium illi auferre, qui legitimus ac pacificus eſt illius Beneficii poſſeſſor: ſed ſi per ſententiam injuſtam alterutrum faciat; malè facit, & nullius eſt roboris quod agit.

Quod autem objicitur, Nihil fore tutum in Eccleſia; negandum eſt. Cum enim aliud ſit habere jus verumque titulum Beneficii: aliud habere juriſdictionem, qua quæ aguntur facta teneant; poſterius poteſt eſſe ſine priori: quia ad habendam juriſdictionem ſufficit voluntas ſeu conceſſio Superioris poteſtatem ad hoc habentis. Quamvis ergo is, qui per ſententiam injuſtam recipit Beneficium, non fiat legitimus ejus poſſeſſor, neque acquirat jus in illud; ideò tamen non omnia replentur confuſionibus, quia quæ agit quamdiu toleratur ab Eccleſia, facta tenent, habetque juriſdictionem ex poteſtate & voluntate Superioris ſibi commiſſam.

Sed neque refert, quòd Judex, actor, & teſtes bona fide proceſſerint. Nam hoc non efficit, ſententiam injuſtam eſſe validam; cùm fundetur in falſa præſumptione, neque faciat illam ſententiam eſſe verè & à parte rei juſtam: ſed facit, tum ut excuſentur à peccato, tum ut is, qui tali modo accepit Beneficium, non teneatur reſtituere expenſas & fructus bona fide perceptos & conſumptos, niſi quatenùs inde factus eſt locupletior, ſed ſolùm Beneficium cum fructibus adhuc extantibus; cùm alioquin ſi fraude vel dolo fuiſſet uſus, deberet cum Beneficio expenſas litis & omnes Beneficii fructus reſtituere. Idemque judicium eſt de actore, qui aliquam rem aliam occupat vigore ſimilis injuſtæ ſententiæ: quod ſcilicet eam reſtituere debeat cum fructibus, expenſis, & damnis, quæ reus paſſus eſt, ſi fraudulenter egerit, non autem ſi bona fide.

Ex his duo ſunt notanda. Prius. Eum, qui re ſua per injuſtam ſententiam eſt ſpoliatus, poſſe eam recuperare commodiori via quam inveniet, modò abſit ſcandalum, nec alter eam legitimè præſcripſerit. Quòd ſi cum ſcandalo recuperet; peccabit quidem contra Charitatem: ſed non contrà juſtitiam, quia accipiet ſuum, & ita non tenebitur ad reſtitutionem, etiamſi actor obtineat excommunicationem contrà quoſcumque rem illam detinentes. Poſterius. Actorem, qui mala fide litigavit, atque ita ſententiam pro ſe obtinuit, nunquam poſſe rem ſibi adjudicatam præſcribere. Quia poſſeſſor malæ fidei nunquam præſcribit. Eum, verò qui & bona fide litigavit, & eadem bona fide rem adjudicatam poſſedit toto illo tempore, quod ad legitimam præſcriptionem requiritur, verè præſcribere; ideòque poſt elapſum illud tempus non teneri ad reſtitutionem, etiamſi tunc, hoc eſt poſt tempus ad præſcriptionem neceſſariam jam elapſum, adverteret ſententiam fuiſſe injuſtam, & rem iſtam fuiſſe alterius. Quia poſſeſſor bonæ fidei verè præſcribit, tutaque conſcientia retinet quod præſcripſit. Si autem bona fide litigavit, bonaque fide cœpit poſſidere, ſed antequam impleatur tempus ad præſcriptionem neceſſarium, intelligit ſententiam fuiſſe injuſtam; debet reſtituere rem, non tamen expenſas & damna alterius, imò nec fructus conſumptos, niſi quatenus inde factus eſt locupletior; ſecundùm ea quæ de poſſeſſore bonæ fidei tradunt Sylveſter verbo *Fructus* quæſt. 1. Gabriel in 4. d. 15. q. 3. art. 3. dub. 5. Joannes Medina, de Reſtit. q. 10. Covarruvias lib. 1. Variar. cap. 3. num. 6.

Articulus VI.

Utrùm per uſurpationem reddatur perverſum judicium.

QUamvis uſurpatio judicii non ſolùm in publicis judiciis locum habeat, verùm etiam in privatis temerè factis; juxta illud ad Rom. 14. *Tu quis es, qui judicas alienum ſervum?* & Jac. 4. *Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem ſuum, detrahit legi, & judicat legem:* in judiciis tamen forenſibus ac publicis manifeſtior ac perfectior eſt uſurpationis ratio; de quibus proinde B. Thomas hìc vel ſolùm vel potiſſimè quærit. Judicium autem per uſurpationem ſive uſurpatum eſt illud, quod exercetur abſque legitima authoritate in perſonam, quæ vel non eſt ſubjecta judicanti, vel ſaltem non in cauſis illis, in quibus ab eo judicatur. Qui enim ſic judicat, uſurpat ſibi authoritatem quam non habet. Quid judicium uſurpatum.

Ad quæſtionem igitur art. Reſp. Judicium per uſurpationem reddi perverſum & nullum. Reſp. eſt affirm. 1. Quia ſi is qui authoritatem non habet ferat legem; peccat per uſurpatio-

pationem authoritatis alienæ: neque illa ejus lex veram habet legis rationem; ergo ſimiliter ſi quis judicet eum, in quem non habet poteſtatem, quia ſententia Judicis eſt quædam lex particularis applicans dictum legis generalis ad particulare negotium, & propterea requirit authoritatem in judicante.

Confirm. Ejuſdem authoritatis eſt legem condere & interpretari: qui autem profert judicium quodammodo interpretatur legem; ergo ſicut peccaret, legem condendo ſine authoritate, ita peccat qui ſine authoritate judicat.

2. Judicium non tantùm continet pronunciationem veritatis, ſed etiam vim coactivam; ergo requirit publicam authoritatem in judicante: hæc autem authoritas deeſt in judicio uſurpato; ergo judicium uſurpatum eſt nullum.

3. Per uſurpatum judicium fit injuria & Superiori cujus authoritas uſurpatur, & reo qui condemnatur à non ſuo Judice; ergo illud eſt iniquum: & quia ſecundùm communem hominum æſtimationem hæc injuria eſt gravis; ideo judicium uſurpatum eſt ex genere ſuo peccatum mortale.

Ob. Dices: Theologi & Juriſperiti ſæpè leges interpretantur, qui tamen non poſſunt eas condere; ergo quod B. Thom. dicit, ejuſdem authoritatis eſſe legem

Reſp. condere & interpretari, non ſubſiſtit. Reſp. Neg. C. Dupliciter enim intelligi poteſt quòd aliquis interpretetur legem. Aut ſpeculativè per ſimplicem affirmationem & declarationem ejus, quod ſecundùm legem eſt rectum: aut practicè, declarando quid ſit rectum, ſimulque compellendo ad ejus obſervationem. B. Thomas loquitur de interpretatione ſecundùm hunc poſteriorem modum, quæ ſcilicet habeat vim compulſivam: Doctores autem legem interpretantur priori dumtaxat modo.

Tacita Ob. Neque his obſtat, quòd Judices inferiores legem interpretentur judicando, & ad ſententiæ judicialis obſervationem compellendo; quorum tamen non eſt legem concedere. Quia etſi non ſit ipſorum condere legem; eſt tamen authoritatis illius, cujus habent participationem. Poteſtates enim ſuperioris & inferioris Judicis non ſunt conſiderandæ ut diſparatæ & prorſus diſtinctæ: ſed ut quodammodo una, quæ eſt in Principe ſecundùm plenitudinem, in Judice inferiore ſecundùm participationem. Et ad eam, ſecundùm quod in Principe eſt, pertinet leges condere: ad eamdem verò, ſecundùm quod eſt in alio Judice, pertinet exequi voluntatem Legiſlatoris, & legem interpretari, applicando eam ad particulare negotium.

De Moyſe. Pro reſp. ad 2. dicendum eſt: Moyſen non interfeciſſe Ægyptium Exod. 2. ſua privata authoritate. Quamvis enim nonnulli exiſtimaverint factum iſtud Moyſi fuiſſe culpabile; ut Auguſtinus dum lib. 22. cont. Fauſt. ſcriberet cap. 70. omninò tamen eſt excuſandum & habendum ut rectum; quemadmodum etiam Aug. poſteà ſenſiſſe patebit ex ſeq. Partim quia Moyſes prædicatur, *Vir mitiſſimus ſuper omnes homines, qui morabantur in terra*; Num. 12. huic autem manſuetudini maximè repugnat injuſta cujuslibet hominis occiſio. Partim quia Moyſes eo tempore erat vir juſtus ex Charitate fratres ſuos viſitans; Act. 7. & *Magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere jucunditatem*; ad Heb. 11.

Quomodo excuſetur ab homicidio. Inter varios autem modos factum iſtud juſtificandi non eſt recipiendus ille, quem Hebræi adferunt dicentes Moyſen interfeciſſe Ægyptium ſolo verbo per invocationem nominis Tetragrammati. Scriptura enim teſtatur, quòd Ægyptium percuſſerit dicens, *Percuſſum Ægyptium abſcondit ſabulo*, ideſt, arena. Deinde. Si ſolo verbo occidiſſet; nemo advertiſſet eum fuiſſe occiſum à Moyſe: cùm ſatis conſtet, nullum juxtà illos aſtitiſſe, qui verba loquentis audiret; huc enim atque illuc circumſpexit Moyſes, & neminem adeſſe vidit; Exod. 2.

Sed aliis duobus modis excuſari poteſt Moyſes ab omni culpa. Uno, ſi dicamus, quòd ex officio Charitatis jureque naturali defenſionis alterius id fecerit, cùm aliter non poſſet innocentem à violenta oppreſſione defendere. Huc facit quod Proverb. 24. dicitur: *Erue eos qui ducuntur ad mortem: & qui trahuntur ad interitum liberare ne ceſſes*. Unde Ambroſius lib. 1. de Off. cap. 36. *Qui non repellit à ſocio injuriam ſi poteſt; tam eſt in vitio quàm ille qui facit. Unde S. Moyſes hinc orſus eſt tentamenta bellicæ fortitudinis*. Et lib. 1. Hexam. cap. 5. de eodem Moyſe dicit, quòd *Priuſquam ad populi liberandi munus vocaretur, naturale æquitatis ſtudio provocatus, accipientem injuriam de popularibus ſuis ultus eſt*.

Altero, eoque maximè probabili & Scripturæ convenientiſſimo, ſi dicamus, Moyſen ex divino inſtinctu & authoritate divinitùs accepta cædem illam feciſſe. Hoc enim indicat Stephanus Act. 7. ubi dicens, quòd *Cum Moyſes vidiſſet quemdam injuriam patientem, vindicavit illum*; addit: *Exiſtimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipſius daret ſalutem illis*. Unde patet, Moyſen ſciviſſe, illud ſuum factum eſſe ſignum divinitùs datum hujus rei, quòd Deus per ipſum ſeu per ipſius miniſterium occideret Ægyptios, & ſervaret Hebræos: ſciviſſe etiam ſe eſſe à Deo deſtinatum defenſorem ac liberatorem ſuæ gentis, quandoquidem exiſtimabat, hoc ipſum perſuaſum eſſe Hebræis. In hanc ſententiam ſcribunt Rupertus, & Lyranus ſuper Exod. Oecumenius ſuper Act. Bannes & Salon hic, in eamdemque propendet Auguſtinus q. 2. in Exod. ubi poſt priorem ſuam opinionem enarratam, ſic loquitur: *Tamen ſicut Stephanus dicit in Actibus Apoſtolorum, putabat intelligere fratres ſuus, quòd per eum Deus daret illis ſalutem: ut per hoc teſtimonium videatur Moyſes jam divinitus admonitus (hoc quod Scriptura eo loco tacet) hoc audere potuiſſe*.

Neque his obſtat, quòd ſola percuſſio, qua Ægyptius percutiebat Hebræum, non videatur fuiſſe mortem commerita. Tacita Ob. Aut enim percuſſio non fuit ſola, ſed cum alio crimine conjuncta: aut ita erat gravis & continua, ut parum abeſſet ab occidendo, nec aliter poterat Moyſes vim ab illo Hebræo repellere: aut cùm Moyſes vellet Hebræum tueri, Ægyptius volebat in eum irruere, ipſumque occidere: aut denique Deus id Moyſi inſpiravit, volens & Ægyptium punire, & Iſraelitis ſignum liberationis dare.

Non obſtat etiam, Moyſen huc illuc circumſpexiſſe; quod humanæ cautelæ ſignum eſt. Alia Ob. Prudenter enim ita egit, cupiens factum ſuum occultare, ne ad aures Pharaonis perveniret: quia is de divina vel inſpiratione vel revelatione nihil voluiſſet audire, uti nec de ſigno liberationis Iſraelitarum à tyrannide Ægyptiorum, ſed Moyſen quæſiviſſet occidere.

Quod in eadem reſp. dicit B. Thomas de Phinees, De Phinees. Ipſum ex inſpiratione divina zelo Dei commotum perfodiſſe Zambri & Cozbi, confirmari poteſt ex Num. 25. ubi Dominus dicit: *Avertit iram meam à filiis Iſrael, quia zelo meo commotus eſt*. Et poſtea: *Zelatus eſt pro Deo ſuo, & expiavit ſcelus filiorum Iſrael*. Adde, quando Phinees ſufficientem authoritatem habebat à Moyſe divinitùs admonito, & dicente ad judices Iſrael: *Occidat unuſquiſque proximos ſuos qui initiati ſunt Beelphegor:* fornicatio enim corporalis conjuncta erat cum ſpirituali, hoc eſt cum idololatria; vel una ad alteram ſequebatur, meretricibus illis ita Iſraelitarum animos ad idolothyta Idolorumque cultum pellicientibus.

Petes: An hæc ratio B. Thomæ ſit conveniens; *Quia licèt* Phinees *nondum eſſet ſummus Sacerdos, erat tamen filius ſummi Sacerdotis*? Reſp. Eſſe convenientem prout inducitur; quòd nimirùm Phinees, cùm eſſet filius ſummi Sacerdotis, erat unus ex Judicibus: Judicibus autem erat præceptum occidere populum fornicarium. Unde addit B. Thom. *Et ad eum hoc judicium pertinebat, ſicut & ad alios Judices, quibus hoc erat præceptum*.

In reſp. ad 3. affirmat, Poteſtatem ſæcularem ſubdi ſpirituali ſicut corpus ſubditur animæ. Poteſtas corporalis ut ſubdatur ſpirituali. Quæ ſimilitudo à Gregorio Nazianzeno adfertur Orat. 17. & optimè convenit. Sicut enim duæ res ſunt corpus & anima, ſuaſque ſingulæ actiones proprias & fines proprios habent; ita tamen ut corpus ſubordinetur ſpiritui, debeatque ſpiritus carnem regere, & ei reſiſtere, ſi quid ipſa moliatur contra ſpiritum: ſic poteſtas ſæcularis & poteſtas ſpiritualis duæ ſunt poteſtates, ſuos fines ſuaque officia diſtincta habentes; ita tamen ut ſpiritualis ſub ſe habeat ſæcularem in iis, quæ ad ſalutem animæ

ſpe-

Digitized by Google

ſpectant, eamque dirigat, imò ipſi reſiſtat, ſi quid moliatur contrarium iſti ſaluti.

Regula.

Hinc regula obſervatu digna, Quando de eadem re inveniuntur leges contrariæ, Imperatoriæ ſive civiles, & Pontificiæ, hoc eſt Eccleſiaſticæ: & ſunt de materia, quæ ſalutem vel periculum Animarum concernit; Imperatoria per Pontificiam abrogatur. Eamdem rem oſtendit Cajetanus, explicando quòd Anima tribus modis præeſt corpori. 1. Effectivè, quia facit corporeos motus animalis. 2. Formaliter, quia eſt forma corporis. 3. Finaliter, quia corpus eſt propter Animam: ita enim & poteſtas ſpiritualis habet rationem cauſæ quaſi efficientis reſpectu poteſtatis ſæcularis, quia ſæcularem movet ac dirigit in iis, quæ pertinent ad æternam ſalutem: habet etiam rationem cauſæ formalis, quia ſpirituale eſt quaſi formale reſpectu corporalium: rationem inſuper finis, quia temporalia ſunt propter ſpiritualia, & ad eam ordinantur ſicut ad finem.

Cæterum cùm illæ poteſtates, ſæcularis & ſpiritualis, in eo differant ab Anima & corpore, quòd ſint in diverſis ſuppoſitis, non ſimiliter anima & corpus; non eſt exiſtimandum, quòd in omnibus & per omnia ita ſe habeat una ad alteram, ſicut ſe habent anima & corpus. Hinc eſt, quòd poteſtas ſæcularis non in omnibus rebus neque per omnia omninò ſubjicitur ſpirituali, ſed tantùm in his quæ concernunt ſalutem Animæ: in aliis autem magis obediendum eſt Rectori Civitatis quantùm ad civilia, & Duci exercitus quantùm ad bellica, quàm Paſtori vel Epiſcopo, qui non habet de iſtis ſe intromittere niſi in ordine ad ſpiritualia. Ob hanc cauſam B. Thom. ſignificat, Prælatum ſpiritualem poſſe ſe intromittere de temporalibus *Quantùm ad ea, in quibus ſubditur ei ſæcularis poteſtas, vel quæ ei à ſæculari poteſtate relinquuntur*. Hujus art. occaſione quæritur

An judicia & leges Tyranni ſic ſint perverſa, ut populus non teneatur eis parere.

VIDETUR quòd ſic. 1. Quia Tyranni carent legitima authoritate.

2. Quia decreta Pontificia eam ſententiam pronuntiant eſſe nullam, quæ fertur à non ſuo Judice, 3. q. 8. cap. *Accuſatores*: & tit. de Judic. cap. *Etſi clerici*. Unde Gregor. hom. 26. in Evang. & refertur 11. q. 3. cap. *Sententia*, non quamlibet ſententiam dixit eſſe timendam, ſed Paſtoris.

Priuſquam reſpondeatur, diſtinguendus eſt Tyrannus. Quidam enim ſunt Tyranni ſolo regimine, ut quando legitimi Principes non ſecundùm jus & æquitatem imperant, ſed iniquè ſeu tyrannicè gubernant. Alii ſunt Tyranni quantum ad jus & titulum; ut qui Regnum ſeu Principatum ſibi nec jure hæreditario, nec populi electione, nec alio juſto titulo competentem, vi invaſerunt aut invadunt. Et hi dupliciter poſſunt conſiderari. Aut quatenus obtinuerunt Regnum per tyrannidem, ſed in eo jam pacificè imperant, Republica ſeu propter defectum virium ſive propter aliam cauſam non ampliùs reſiſtente. Aut quatenus nondum pacificè Regnum obtinent: ſed in eo ſunt ut obtineant, Republica adhuc vel contradicente, vel etiam armis ſe opponente.

His præmiſſis, pro Reſp. ſit

CONCLUSIO I.

JUSTA judicia & juſtæ leges ejus, qui ſolo regimine eſt Tyrannus, non ſunt idcirco perverſa, ſed obligant populum in conſcientia ad parendum. Quia ejuſmodi Tyrannus eſt verus Princeps; ideoque legitimam habet authoritatem judicandi & leges ferendi.

CONCLUSIO II.

LEGES vel judicia iſtius Tyranni, qui nondum obtinuit Principatum, quamtumcumque ſecundùm allegata & probata ferantur, perverſa ſunt ac uſurpata, & per conſequens nullam vim obligandi habent. Quia nec in illo eſt authoritas gubernandi, nec in populo eſt neceſſitas parendi propter bonum Reip. quod hoc requirat. Hinc B. Thomas in 2. diſt. 44. q. 2. art. 2. *Qui per violentiam prælationem accipiunt, non ſunt veri Prælati; unde nec eis obedire tenentur ſubditi*. Eodem facit quod q. 42. art. 2. ad 3. ait, Regimen tyrannicum non eſſe juſtum.

CONCLUSIO III.

LEGES juſtæ & judicia ſecundùm allegata & probata ejus Tyranni, qui tyrannicè Regnum invaſit, ſed ceſſante jam violentia, pacemque habente Republica, imperat, non ſunt perverſa, ſed rata & valida; quibus proinde populus tenetur in conſcientia obedire. Victoria relect. de Poteſt. civ. num. 23.

Prob. 1. Quia Reſpublica tacitè ſeu imperativè conſentit in hujuſmodi judicia & leges, ſuoque iſto conſenſu authoritatem & robur illis tribuit. Confirm. Cives tenentur in eas res conſentire eaſque ſervare, quæ ſunt Reipublicæ, vel abſolutè & ſimpliciter, vel ſaltem pro caſu præſenti neceſſariæ: ſed conſentire in illa judicia & leges Tyranni eaque ſervare eſt omnino neceſſarium Reip. pro hoc rerum ſtatu: cùm enim Tyrannus jam prævaluerit, & Republica non ampliùs reſiſtente dominetur; maxima ſequetur confuſio & turbatio tandemque Reip. interitus, ſi non ſit neceſſarium ipſi obedire, quamdiu ſic imperat; ergo cives tenentur in illius Tyranni leges & judicia conſentire.

2. Jure naturali ad bonam Reip. gubernationem neceſſarium eſt, ut ſit aliquis Judex qui lites componat: ſed in caſu præſenti non poteſt haberi alius Judex quàm iſte Tyrannus; ergo jus naturale dictat, illum Tyrannum eſſe habendum pro Judice ad hoc, ut rectis ejus legibus & mandatis ſit temperandum.

3. B. Thomas 1. 2. q. 96. art. 4. dicit, Leges, quæ ex hoc injuſtæ ſunt, quòd aliquis aut legem fert ultrà ſibi commiſſam poteſtatem, aut inæqualiter onera diſtribuit, non obligare in foro conſcientiæ, niſi fortè propter vitandum ſcandalum vel turbationem; ſentit ergo eas obligare, ſi alioquin ſecutura eſſet magna turbatio: cujuſmodi ſequeretur, ſi leges & judicia Tyranni non obligarent. His conforme eſt quod dicto art. in 2. Sent. ait, Eum, qui per violentiam dominium ſurripit, non effici verum dominum, niſi poſteà dominus efficiatur, vel per conſenſum ſubditorum, vel per authoritatem Superioris. In hanc etiam ſententiam conſentiunt Medina 1. 2. q. 96. art. 4. Bannes & Salon hìc, Valentia diſp. 5. q. 4. punct. 2. de Jud. Quòd autem in 3. iſta Concl. dicimus de legibus Tyranni, ſimiliter eſt intelligendum de legibus & judiciis ejus, qui cùm eſſet legitimus Princeps, per ſententiam Eccleſiæ ſpoliatus eſt Regno vel Principatu, ſed nihilominus adhuc toleratur, & Republica non ſe opponente, dominatur.

Ad 1. Arg. Reſp. Tyrannum ex ſe quidem, ſive ut Tyrannus eſt, carere authoritate, ideoque judicia conſiderata præcisè ut ab ipſo procedunt eſſe uſurpata & injuſta: ſed Tyrannus poteſt etiam conſiderari prout in eum convenit captivæ & oppreſſæ Reip. conſenſus ad hoc, ut tamdiu dominari permittatur, quoadusque poſſit aliter malis occurri. Sic autem conſideratus habet in eo caſu authoritatem Reipublicæ, quæ ipſo tamquam miniſtro utitur ad ſuas lites componendas.

Ad 2. Reſp. Decreta Pontificum eſſe intelligenda extrà caſum neceſſitatis illius, in qua Communitas non valens Tyrannum expellere & legitimum Principem habere, eligit minus malum ad evitandum majus, hoc eſt tacitè conſentit, ut Tyrannus modò gubernet judiciaque exerceat potiùs, quàm oriantur variæ cædes, & omnia repleantur confuſionibus.

Cæterùm, An ejuſmodi Tyrannus peccet leges ferendo vel judicando; non convenit. Quidam excuſant: partim quia alioquin ſequeretur, etiam cives peccare, qui ab eo judicium petunt: partim, quia ipſe ſic tenetur judicare, adeò ut peccet niſi judicet.

An Tyrannus peccet judicando.

Alii tamen poſt Cajetanum in Sum. verbo *Tyrannus*, peccare aſſerunt; idque verius. Quia authoritatem alienam ſibi uſurpat, non ſolùm quando violenter Principatum adipiſcitur, ſed etiam quando illum reti-

retinet, eoque utitur: ſed quia juſtas leges ac ſententias ferendo, utitur illo Principatu ad populi commoditatem; ideò probabile eſt, eum non novum aliquod peccatum committere, ſed ſuum præcedens continuare, ut proinde ſufficiat, ſi pœnitentiam poſteà agens in Confeſſione exprimat, quòd Principatum tyrannicè uſurpaverit; quæ peccata ad illum ſic obtinendum perpetraverit; quanto tempore illum Principatum per uſurpationem obtinuerit; quot injuſtas ſententias & quàm innocenti parti noxias tulerit, etiamſi ſigillatim non exprimat quoties judicia juſta tulerit.

Cenſetur autem Tyrannus continuare ſuum peccatum quo Principatum uſurpatione obtinuit, quamdiu in regimen ipſius nec expreſsè nec æquivalenter populus conſentit. Cùm enim accedit talis conſenſus, ex Tyranno incipit eſſe Princeps legitimus, & deſinit peccare peccato uſurpationis Regni ſeu Principatus.

Ad 1. Argum. Reſp. Cives Tyrannum pro judicio adeuntes non peccare, quia non ſimpliciter & abſolutè petunt ab eo judicium, ſed ex ſuppoſitione, ſi velit ſe gerere tamquam Principem: hoc autem ſuppoſito, ſenſus petitionis non eſt, ut uſurpatum judicium exerceat; ſed ut ex duobus malis ſolùm faciat minus: minus enim malum eſt, eum juſta decernere, quàm nihil decernendo, ac nihilominùs officium Judicis occupando, permittere omnia confundi litibus & diſſentionibus. Qua ſimili ratione non peccat is, qui à latronibus captus mortemque veritus ab eis petit ut accipiant pecuniam, & ſic eum abire permittant; etiamſi latrones eam pecuniam accipientes peccent. Deinde. Poteſt in Tyranno dupliciter conſiderari authoritas: uno modo quatenùs eam ſibi tyrannicè vendicat: alio modo quatenùs Reſpublica illam ei concedit pro eo tempore, quo non poteſt habere alium Judicem. Cives pro judicio illum adeuntes non petunt, ut authoritate Judicis priore iſto modo conſiderata utatur, ſed ut ſecundùm poſteriorem: Tyrannus autem illa authoritate ſecundùm utrumque modum utitur, quamdiu populus nondum conſentit in ipſius tamquam veri Principis gubernationem; & ſic diverſa eſt ejus & civium ratio.

Ad 2. Reſp. Tyrannum non ſimpliciter teneri ad judicandum, ſed tantùm ex ſuppoſitione ſuperiùs dicta: ſimpliciter autem tenetur Principatum abdicare, niſi legitimè acceptetur: ſuppoſito verò quòd hoc nolit facere: mirum non eſt ſi peccatum evadere non poſſit: *Non enim eſt inconveniens, quod aliquis ſit perplexus quodam ſuppoſito;* ait B. Thom. 3. p. q. 64. art. 6. & Quodlib. 3. art. 27.

Quæſt. Petes: An Tyrannus ſit reus homicidii, ſi malefa-
Reſp. ctorem morti adjudicet? Reſp. Non eſſe. Quia per tolerantiam & conſenſum Reip. ſaltem tacitum habet ipſius Reip. authoritatem ad hoc faciendum.

Ob. Si dicas: Quòd ipſe ſolùm velit uti authoritate ſibi
Reſp. aſſumpta, quæ eſt tyrannica. Reſp. Neg. Aſſ. Intentio enim ejus eſt uti omni ſua authoritate, quam quomodocumque habet.

Quæſt. An verò Judices ab eo conſtituti peccent judican-
Reſp. do; dicendum eſt Quòd non, ſi tyrannidem ipſius non foveant, juſtaque decernant. Quia nullam vel Reip. vel alicui particulari faciunt injuriam, ſed in communem populi utilitatem utuntur poteſtate, quam Tyranno concedit ipſa Reſpublica oppreſſa. Valdè autem rarum eſt, quòd tales Judices iniquè non judicent, aut Tyranni partes non teneant; ideò ſibi caveant qui ab eo eliguntur.

Quæri poſſet: Num Arbitri exerceant judicium uſurpatum? Sed ex q. 67. art. 1. patebit quòd non, ubi etiam alia quædam huc pertinentia erunt dicenda.

QUÆSTIO LXI.

De Partibus Juſtitiæ ſubjectivis.

ARTICULUS I.

Utrùm convenienter ponantur duæ ſpecies juſtitiæ, commutativa & diſtributiva.

VIDETUR quòd non. 1. Quia in juſtitia commutativa non minùs attenditur diſtributiva; ergo una non poteſt ab altera diſtingui ſpecie. Ant. patet. Quia non pari ſupplicio afficitur is qui Principem & is qui vulgarem aliquem affecit injuria: Juſtitia verò punitiva ſive vindicativa ad commutativam pertinet.

2. Merces debetur ex juſtitia commutativa: atqui bona communia diſtribuuntur tamquam præmia operum bonorum, ut militibus in bello aut aliis pro juſta Reip. defenſione laborantibus; ergo non conſiſtit diſtinctio unius juſtitiæ ab altera.

3. Objectum formale utriuſque juſtitiæ eſt idem, ſcilicet bonum huic aut illi particulari debitum; ergo & utraque juſtitia eſt eadem ſpecie.

Sed contra. Tres ſunt in Republica ordines unius ad alterum: 1. partium ad partes: 2. partium ad totum: 3. totius ad partes; ergo juſtitia debet dividi in tria membra, ſcilicet in commutativam, in legalem, & in diſtributivam. Cùm enim juſtitia ſit ad alterum; ipſius eſt dirigere varios ordines unius ad alterum, ideòque variari debet ſicut illi ordines variantur.

Denique. Una juſtitia eſt quæ vocatur vindicativa: hæc autem neque eſt commutativa, cùm ſit ſolùm in Principe, neque diſtributiva, cùm nulla bona communia per eam diſtribuantur; ergo diviſio eſt inſufficiens.

Reſp. certa eſt, Juſtitiam convenienter dividi in *Reſp. eſt aſſim.*
commutativam & diſtributivam. Has autem duas juſtitias diſtingui ſpecie, & communiùs & veriùs dicitur.

Prius Prob. Quia juſtitia particularis, cujus divi- *Diviſio juſtitiæ particularis.*
ſio hìc aſſignatur, ordinatur ad aliquam particularem perſonam: duplex autem eſt ordo unius ad perſonam particularem; ſcilicet aut tamquam partis ad partem; aut tamquam totius ad partem: Illum dirigit juſtitia commutativa, conſtituendo æqualitatem inter perſonas, ut uni tantum reddatur quantum erat acceptum: Iſtum regit diſtributiva in rerum diſtributione conſiſtens, eamque ordinans ſecundùm proportionem dignitatum inter perſonas repertarum; ergo juſtitia, nimirum particularis, convenienter dividitur in commutativam & diſtributivam.

Poſterius Prob. 1. Diverſa reperitur in utraque juſtitia debiti ratio; ergo ſpecie differunt. *Cùm enim ad rationem juſtitiæ pertineat, quòd debitum alii reddat; ubi invenitur ſpecialis ratio debiti alicui perſonæ, ibi eſt ſpecialis virtus*, ait B. Th. q. 101. art. 3. *Et ſecundùm diverſas rationes debiti ſumuntur diverſæ virtutes;* ait idem 1. 2. q. 60. art. 3. Ant. manifeſtum eſt, Quia per juſtitiam diſtributivam redditur cuique quod ſuum eſt, non ſimpliciter, ſed quodam modo, jure ſcilicet Communitatis, cujus aliquis eſt pars: at verò in commutativa redditur cuique quod ſuum eſt ſimpliciter tamquam ei proprium, & quod in ejus dominio ac poſſeſſione eſt, quamvis detineatur apud aliquem. Ex his autem patet, diverſa ratio debiti. Alia enim ratione debetur res, quia eſt propria creditoris: alia, quia eſt totius Communitatis, cujus hìc eſt membrum. Iſtam rationem indicavit Author hìc ad 5. docens, Juſtitiam diſtributivam & commutativam non ſolùm diſtingui ſecundùm unum & multa; nimirum ſecundùm unum, cui per commutativam aliquid redditur, & ſecundùm multa, quatenus per diſtributivam aliquid datur multis: ſed *Et ſecundùm diverſam debiti rationem. Alio enim modo debeatur alicui id quod eſt commune, & alio modo id quod eſt ei proprium.* Quare *Tacita Ob.*
quod 1. 2. q. 60. art. 3. ad 3. ſcribit: *In omnibus operationibus ad juſtitiam ſpecialem pertinentibus eſt eadem ratio*

ratio debiti; intelligi debet de operationibus ad commutationes pertinentibus: de illis enim, quæ ad diſtributiones pertinent, ibi non voluit reſolvere, ſed in hunc locum remiſit; nam poſt allata verba ſubdit: *Et ideo eſt eadem virtus juſtitiæ, præcipuè quantùm ad commutationes. Fortè enim diſtributiva eſt alterius ſpeciei à commutativa. Sed de hoc infrà quæretur*; præſ. ſcilicet q. in cujus Procem. ita loquitur: *Deinde conſiderandum eſt de partibus juſtitiæ.* Et *primo de partibus ſubjectivis, quæ ſunt ſpecies juſtitiæ; ſcilicet diſtributiva & commutativa*. Hoc etiam art. ita concludit: *Et ideo duæ ſunt juſtitiæ ſpecies, ſcilicet commutativa & diſtributiva.*

Prob. 2. Peculiaris laus & difficultas invenitur in actu utriuſque juſtitiæ; ergo ſunt etiam particulares virtutes. Ant. patet. De laude quidem; quia alio honore afficiunt homines juſtum diſtributorem communium bonorum, alio juſtum rei propriæ venditorem. De difficultate autem; quia bona communia in proprios uſus convertere, neglecto eo quod expedit Communitati, admodum proclive eſt illi, qui ſuæ adminiſtrationi habet illa commiſſa, cùm homines promptiores ſint ad curanda propria quàm communia. Hinc facilè invenias qui non violant juſtitiam in privatis commerciis: in diſtributione tamen rerum communium graviter errent.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. Ant. In diſtributiva enim juſtitia dignitas ſeu conditio perſonæ attenditur ſecundùm ſe & in omni actu ejus: in commutativa autem per accidens, in quantùm per eam diverſificatur res. Diſtributiva namque debet conſiderare dignitatem perſonæ ad hoc, ut conſtituat formam æqualitatis ad ſe pertinentis, ſervetque proportionem & rerum diſtribuendarum & perſonarum, quibus illæ ſunt diſtribuendæ; ut ſcilicet tantò plus bonorum communium diſtribuatur uni quàm alteri, quantò dignitas unius eſt major dignitate alterius: æqualiter autem diſtribuatur, ſi dignitas perſonarum eſt æqualis. Commutativa verò, cùm reſpiciat æqualitatem rei ad rem, pretii ad mercem, mercedis ad laborem, ſolutionis ad debitum, non neceſſariò debet attendere dignitatem perſonæ ad conſtituendam æqualitatem ſibi propriam: ſed hoc aliquando ſolùm debet facere, quando videlicet id neceſſarium eſt ad deprehendendam æqualitatem damni vel injuriæ, ut ſecundùm eam fiat compenſatio; cùm enim ex dignitate perſonæ creſcat injuria, augeri etiam debet pœna. Quare non in omni ſuo actu juſtitia commutativa reſpicit dignitatem perſonæ, ſed ſolùm in compenſatione injuriarum: non enim plus dare debes pro equo vel tritico quia eſt Principis quàm quia alterius, ſi res in ſe ſit eadem; ſed plus puniri debet qui Principem injuria afficit quàm qui alium: quia propter illam conditionem perſonæ injuria eſt major, 1. 2. q. 73. art. 10. ad 2. & hujus p. q. 58. art. 10. ad 3. & præſentis q. art. 2. ad 3.

Ad 2. Reſp. Min. non eſſe univerſaliter veram. Bona enim communia, quæ civibus aut aliis tamquam membris alicujus corporis ideò ſolùm debentur quia ſunt partes illius corporis, non diſtribuuntur eis tamquam præmia operum, ſed ſimpliciter ut bona communitatis: *In diſtributiva enim juſtitia non attenditur æqualitas ejus quod quis accipit ad id quod ipſe impendit: ſed ad id quod alius accipit ſecundùm modum utriuſque perſonæ*; ait B. Thom. art. 4. ad 2. Quæ autem diſtribuuntur tamquam præmia, non ex ſola juſtitia diſtributiva debentur, ſed vel ſolùm vel præcipuè ex commutativa. Unde B. Thomas dicto art. 4. docet, *Quòd ſi alicui, qui Communitati ſerviſſet, retribueretur aliquid pro ſervitio impenſo; non eſſet hoc diſtributivæ juſtitiæ, ſed commutativæ.* Quamvis enim hæ duæ juſtitiæ differant ſpecie; non repugnat tamen, id quod ex juſtitia diſtributiva debetur deberi etiam ex commutativa: ſicut unus & idem Princeps eamdem rem poteſt ex diverſo titulo debere. Et hinc eſt, quòd diſtributores bonorum communium aliquando obligentur ad reſtitutionem; illis ſcilicet faciendam, quorum reſpectu violaverint juſtitiam commutativam. Conferenda erunt quæ dicentur q. 62. art. 1. & 2.

Ad 3. Neg. Ant. Conſtat enim ex dictis, debitum, quod reſpicitur ab una juſtitia, diverſum eſſe à debito quod reſpicitur ab altera.

Ad 4. Neg. C. Debet quidem variari juſtitia ſecundùm diverſos ordines, quibus aliquid ordinatur ad alterum; ideoque alia eſt juſtitia legalis, quæ primò & per ſe ordinat omnia in bonum commune, qui eſt ordo partium ad totum; alia juſtitia commutativa, quæ duas perſonas inter ſe ordinat quaſi partem ad partem; alia diſtributiva, quæ bona communia ordinat ad perſonas particulares ſecundùm ordinem totius ad partes. Verùm non idcirco juſtitia prima ſui diviſione dividi debet in tria membra, ſed primò in juſtitiam legalem & particularem; deinde particularis in commutativam & diſtributivam. Quia bonum quod reſpicit juſtitia primò dividitur in commune & particulare: particulare verò, in illud quod civis à concive reſpicit, & in id quod reſpicit à Republica vel à Magiſtratu per diſtributionem earum rerum, quæ cùm antea eſſent communes, fiunt propriæ & particulares illorum quibus diſtribuuntur. Quomodo juſtitia ſit dividenda.

Ad 5. Reſp. Juſtitiam vindicativam, quæ eſt in judice, non ſolùm reſpectu boni communis, ſed etiam in ordine ad bonum particulare partis læſæ, quatenus nititur eum levare ab accepto gravamine, & injuriam illatam reparare, contineri ſub commutativa: & ejuſmodi vindicationem eſſe actum juſtitiæ commutativæ, quia Judex ex officio ſuo non tantùm obligatur proſpicere bono communi, ſed etiam particulari ſuorum civium, & ſervare illos quantum poteſt innoxios, ac punire malefactores, reddendo illis pœnam quam merentur; unde ſi Judex permittat graſſari fures aut latrones, tenetur ad reſtitutionem damnorum. Juſtitia autem vindicativa, quæ eſt in perſonis privatis vindictam à Judice expetentibus, non eſt propriè dicta juſtitia; ideoque nec commutativa nec diſtributiva, ſed eſt juſtitiæ pars quædam potentialis, quæ appellatur vindicatio, & eſt virtus ſpecialis, qua voluntas gubernatur, ne in exigendo punitionem à Judice peccet per exceſſum. Vide in ſeq. q. 108. *Vindicta, quæ fit authoritate publica poteſtatis, pertinet ad juſtitiam commutativam*; ait B. Tho. q. 80. art. unico ad 1. *ſed vindicta, quam quis facit proprio motu, non tamen contra legem, vel quam quis à Judice requirit, pertinet ad virtutem juſtitiæ adjunctam*; quia ſcilicet quamvis petat juſtum, non tamen petit ex debito ſaltem legali. Quibus ſimilia repetit q. 108. art. 2. ad 1. Dixi *quæ eſt in perſonis privatis*: quia juſtitia vindicativa in perſonis publicis, ſive illis quæ habent famam ſuam aliis obligatam, ideoque vindictam petunt à Judice, quando aliter non poteſt ipſarum fama recuperari, eſt vel nominis juſtitia, eaque commutativa. Ex hac enim juſtitia tenentur officium ſuum exercere: hoc autem facere non poſſunt, ſi non propulſent à ſe infamiam ſimilemve injuriam. Accedit, quòd compelli poſſunt ab iis quorum intereſt, ut eam petant reſarciri: ſicut Judex compelli poteſt ad ulciſcendas injurias civium; ergo ad hoc tenentur ex officio.

Quod in eodem arg. ſumebatur, Juſtitiam vindicativam ſolùm eſſe in Principe; neg. eſt. Quamvis enim in eo ſit ut vindicante pœnamque retribuente; eſt tamen etiam in reo ut recompenſante malum quod egit, & per pœnam quam ſuſtinet reddente, vel læſo, vel Reipublicæ, vel legi juſtum & æquivalens. Confer quæ diximus q. 58. art. 1. & quæ B. Th. ſcribit 3. p. q. 85. art. 3.

Articulus II.

ART. 2. declarat, Medium non eodem modo accipi in juſtitia diſtributiva & commutativa. Quia in commutativa medium ſumitur ſecundùm abſolutam æqualitatem, quæ vocatur proportio arithmetica, hoc eſt ſecundùm æqualitatem rei ad rem: in diſtributiva verò ſecundùm æqualitatem proportionis, quæ vocatur proportio geometrica: ut ſcilicet quemadmodum una perſona excedit aliam in merito vel dignitate; ita etiam res quæ datur uni perſonæ excedat rem quæ datur alteri. Quapropter in commutativa juſtitia medium eſt, ut nec plus nec minus alicui detur, quàm revera ipſi debeatur, ſed omnino tantum quantum oportet; in diſtributiva autem non ſic: quamvis enim alicui diſtribuatur plus aut minus quàm Quale medium in juſtitia commutativa, & quale in diſtributiva.

ipſe

Digitized by Google

ipſe mereatur, dum ſolus cum reſpectu ad rem diſtribuendam conſideratur; poteſt tamen ſervari æqualitas juſtitiæ diſtributivæ ac medium ipſius, modò neque plus neque minùs accipiat quàm ei debeatur, facta rerum diſtribuendarum comparatione tum ad ejus merita tum ad alios, quibus etiam facienda eſt diſtributio. Ut ſi mille floreni ſint in viginti pauperes de Republica benè meritos dividendi; medium diſtributivæ juſtitiæ non eſt, ut decem qui merentur centum accipiant centum: (ſic enim nihil ſupereſſet aliis diſtribuendum) ſed ut qui plus merentur accipiant plus, qui minus accipiant minus, ſecundùm proportionem ſummæ dividendæ, & meritorum illarum perſonarum, in quas eſt facienda diſtributio. Similiter ſi centum floreni ſint diſtribuendi centum pauperibus ſecundùm paupertatem ipſorum; medium non eſt, ut qui tam ſunt pauperes, ut benè indigerent triginta vel quadraginta florenis, tot accipiant: ſed ut pauperior accipiat plus, minùs pauper accipiat minus, ſervata proportione; etiamſi non tantum accipiant ſinguli, quantum benè requireret eorum indigentia, ſi non eſſet etiam aliis ſuccurrendum. *In diſtributiva juſtitia* (inquit Author art. 4. ad 2.) *non attenditur æqualitas ejus quod quis accipit ad id quod ipſe impendit: ſed ad id quod alius accipit ſecundùm modum utriuſque perſonæ.*

Ex his patet, medium utriuſque juſtitiæ eſſe medium rei ſive ſecundùm rem, quamvis diverſimodè. Quia in utraque attenditur res quæ debetur: ſed in una ſecundùm æqualitatem abſolutam; in altera ſecundùm æqualitatem proportionis.

De reſp. ad 3. vide quæ diximus art. 1. in reſp. ad 1.

Articulus III.

Quæ materia justitiæ. ART. 3. probat, Materiam utriuſque juſtitiæ remotam eſſe eamdem: proximam verò, diverſam. Cùm enim proxima juſtitiæ materia ſint operationes; ea quorum ſunt operationes, id eſt quibus utendo exercentur operationes ad juſtitiam pertinentes, ſunt materia remota juſtitiæ: talia autem ſunt, & res externæ, & perſonæ, & opera. Res, ſicut cùm aliquis reſtituit equum, vel aliquid aliud quod injuſtè abſtulerat. Perſonæ, ſicut cùm quiſpiam aliquem hominem injuria afficit, vel à ſe affecto reddit honorem. Opera, ſicut cùm aliquis exigit ab alio opus laborioſum: atqui tam res externæ quàm perſonæ & opera poſſunt inter aliquos commutari, & diſtribui; commutari quidem, dum unum pro alio datur ſecundùm abſolutam æqualitatem: diſtribui verò, dum & res à Communitate diſtribuuntur in ſingulos, & opera laborioſa dividuntur ſecundùm proportionem: dumque perſonarum fit aliqua partitio juxta quamdam proportionem; ergo juſtitiæ tam commutativæ quàm diſtributivæ eadem eſt materia remota. Proxima autem materia eſt diverſa. Quia diverſæ ſunt principales actiones ſeu operationes, quibus utimur rebus, perſonis, & operibus; nimirum commutationes & diſtributiones: & commutationum quidem directrix eſt juſtitia commutativa: diſtributionum verò juſtitia diſtributiva; ideoque materia proxima juſtitiæ commutativæ eſt commutatio rerum, ſcilicet illarum, quæ ſunt alicujus propriæ, vel ei debitæ tamquam propriæ: diſtributivæ autem juſtitiæ materia proxima eſt diſtributio rerum, ſcilicet quæ aliquibus debentur tamquam partibus illius Reip. ad quam eæ res pertinent.

Diviſio commutationum. Commutationes porro dividi poſſunt in voluntarias & involuntarias. Voluntariæ dicuntur, quando aliquis voluntariè transfert rem ſuam in alterum; ad quas proinde neceſſarium eſt, quòd voluntarius ac conſentiens ſit, non ſolùm ille qui rem alterius accipit vel ea utitur, ſed etiam ipſe dominus talis rei. Hujus generis commutationes B. Thomas octo recenſet. *Emptionem & venditionem*, qua res pro pecunia permutatur. *Uſumfructus*, quando ſcilicet gratis conceditur uſus rei fructiferæ cum debito reddendi ipſam rem. *Mutuum*, quo gratis conceditur uſus rei infrugiferæ, quæ ipſo uſu eſt conſumptibilis cum debito reddendi æquivalens; cujuſmodi ſunt panis, vinum, triticum, pecunia. *Commodatum*, quo gratis conceditur uſus rei infrugiferæ non conſumptibilis ipſo uſu; qualia ſunt vaſa, libri, veſtes. Et hæc debent reddi eodem numero; cùm quæ mutuantur ſolùm debeant reddi eadem ſpecie. *Locationem*, qua uſus alicujus rei non conſumptibilis ipſo uſu conceditur, ſed non gratis. Et huic reſpondet *Conductio*, qua talis uſus recipitur. *Depoſitum*, cùm res datur ad conſervandum. *Impignerationem*, cùm res quæpiam conceditur ad firmandam obligationem ſatisfaciendi. *Fidejuſſionem*, cùm quis ſimpliciter ſe obligat ad ſatisfaciendum pro alio.

Involuntariæ commutationes ſunt, quibus res aliena vel perſona uſurpatur invito Domino. Has quindecim enumerat Author, *Furtum*, *Rapinam*, *Doloſam occiſionem*, *Percuſſionem*, *Veneficium*, *Violentam occiſionem*, *Incarcerationem*, *Verberationem*, *Mutilationem*, *Falſum teſtimonium*, *Detractionem*, *Falſam accuſationem*, *Convitium*, *Adulterium*, *Servi ſeductionem*; & his ſimiles addi poſſunt. Neque enim propoſitum Authori noſtro fuit, omnes omnino commutationes hic recenſere: ſed eam varietatem oſtendere, ex qua reliquæ poſſint percipi; unde ad initium q. 77. quaſdam commutationes ſeu contractus hic non recenſitos exprimemus.

Addit deinde B. Thom. Omnes commutationes, ſive voluntarias ſive involuntarias, ad eamdem ſpecie juſtitiam ſcilicet commutativam pertinere. Quia in omnibus eadem eſt ratio accipiendi medium; videlicet ſecundùm æqualitatem recompenſationis. Voluntarias enim commutationes eatenus rectas facit juſtitia commutativa, quatenus inter ipſas conſtituit debitam rectitudinem ſecundùm æqualitatem rei ad rem: involuntarias autem, quatenus æqualiter reſtituit damna ex illis emergentia. Unde patet, quare furtum, homicidium, & ſimiles actiones annumeret commutationibus ad juſtitiam pertinentibus: quia ſcilicet juſtitia debet eas ad æqualitatem, & quantum fieri poteſt ad æqualitatem reducere; ideoque pertineat ad juſtitiam, non ut ejus actus, ſed ut materia per eam reducenda ad æqualitatem.

Dices: In commutationibus involuntariis diverſæ ſunt ſpecies peccatorum, furtum, adulterium, homicidium: in voluntariis etiam diverſi ſpecie contractus, venditio, locatio, depoſitum; quomodo ergo omnes commutationes pertinent ad eamdem ſpecie juſtitiam commutativam? Ob.

Reſp. Ideo omnes ad illam eamdem juſtitiam pertinere, quia juſtum commutativum conſiſtit in æqualitate rei ad rem, & actus juſtitiæ commutativæ eſt reddere æquivalens: nihil autem horum variatur niſi materialiter, per reddere æquivalens in materia venditionis, locationis, adulterii, homicidii, & cæterorum; atque ita diverſæ quidem ſpeciei ſunt peccata jam dicta ratione ſuæ materiæ: eidem tamen juſtitiæ commutativæ adverſantur; ſicut & contractus inter ſe diverſi ſpecie ad eamdem ipſam juſtitiam pertinent. Reſp.

Cæterum quod de juſtitia commutativa dictum eſt, eam non dividi in diverſas ſpecies; idem de diſtributiva ſentiendum eſt. Quia in omnibus diſtributionibus eadem eſt ratio accipiendi medium, idemque objectum formale.

Articulus IV.

Utrùm juſtum ſit ſimpliciter idem quòd Contrapaſſum.

QUÆSTIONEM hanc movet B. Thomas, ut ſententiam Philoſophi explicet 5. Ethic. cap. 5. diſſerentis contra Pythagoreos, qui docebant, Juſtum nihil aliud eſſe quàm retaliationem, id eſt reciprocam perpeſſionem, ſeu ut alii loquuntur, Contrapaſſum, quod & confirmabant authoritate Rhadamanti ſic dicentis:

Si contra paſſus fuerit quod fecerit idem:
Judicium planè rectum vindictaque fiet.

Priuſquam reſpondeatur; obſervandum eſt, *Contrapati* propriè idem ſignificare quòd repati id quod alteri feceris: unde Contrapaſſum propriiſſimè dicitur in actionibus & paſſionibus injurioſis, quibus aliquis lædit proximi perſonam; puta ſi percutit, quòd repercutia-

ciatur; ſi oculum eruit, quòd patiatur ſibi oculum erui. Secundariò autem *Contrapaſſum* etiam dicitur in rebus injuſtè ablatis; ut ſcilicet qui damnum in quapiam re alteri intulit, in eadem ſpecie re ad ſe pertinente patiatur; ut qui furatus eſt ovem reſtituat ovem. Denique extenſum eſt nomen *Contrapaſſi* ad voluntarias commutationes, ſecundùm quod in eis eſt quædam actio & paſſio; ut quando tantum datur quantum eſt acceptum.

Reſp. 1. His præmiſſis, Reſp. 1. Juſtum non eſſe ſimpliciter idem quòd Contrapaſſum, ſi videlicet Contrapaſſum intelligatur in eo conſiſtere, ut quis repatiatur idem ſpecie quod fecit, vel ut reſtituat idem quod abſtulit. Patet hoc tum in actionibus injurioſis, tum in commutationibus involuntariis. Si quis enim Principi oculum eruerit; non ſatis patietur ſi oculus ei eruatur: ideoque nec ſatisfaciet ferendo talionem, ſed multò graviùs puniri debet. E contrario, ſi Magiſtratum gerens iniquè civem aliquem percuſſerit; non eſt repercutiendus, ſed alio modo puniendus. Et ſi quis equum furatus fuerit; juſtè poteſt ab eo exigi, quòd & equum reſtituat, ac inſuper quòd per aliquam pœnam ſatisfaciat pro injuria Deo & Reip. illata: unde Exod. 22. quinque boves pro uno bove oportebat reſtituere, & quatuor oves pro una ove. Rurſum ſi duo ſint, quorum unus voluntariè læſit proximum & alius ignoranter; non eamdem pœnam uterque meretur.

Reſp. 2. Reſp. 2. Juſtum commutativum & Contrapaſſum eſt idem, ſi Contrapaſſum non intelligatur ſignificare eamdem vel æqualem paſſionem in eodem genere aut in eadem ſpecie; ſed eam, quæ habita ratione rerum, perſonarum, actionum, aliarumque circumſtantiarum, eſt æquivalens. Sic juſtum ac etiam Contrapaſſum eſt, quando percuſſor tantum exhibet, quantum omnibus conſideratis æſtimatur damnum & injuria quam intulit. Item, quando emptor tantum offert, quantum valet res ei vendita. Et quia non ſemper ſervari poſſet hoc juſtum, dando rem pro re; ovem v. g. pro calceis; pro uno ædificio ædificium; pro tritico triticum (neque enim qui uno horum indiget, ſemper inveniat qui altero indigeat, ſaltem uſque ad juſtam commutationem) ut hujuſmodi commutationes faciliùs fieri, & hominum neceſſitatibus ſubveniri poſſet; inventus eſt nummus ſeu numiſma: tum ut ſecundùm nomen ſuum (dicitur enim à Græco vocabulo νόμος quod legem ſeu regulam ſignificat) eſſet inſtar juſtæ regulæ vel menſuræ in omnibus commerciis ad reddendum juſtum valoris rei pretium: tum ut hac via quiſque inveniret id quo opus habet.

Reſp. 3. Reſp. 3. In juſtitia diſtributiva juſtum regulariter non eſt idem quod Contrapaſſum. Quia juſtum diſtributivum non attenditur ſecundùm æqualitatem rei ad rem, vel paſſionis ad actionem; ſed ſecundùm proportionem eorum, quæ diſtribuuntur ad perſonas, & qualitatem earum.

Quæſt. Reſp. Petes: Si hæc ita ſe habeant; quomodo igitur lex talionis erat juſta, Exodi 21. & Levit. 24. Reſp. Fuiſſe juſtam. Quia ſolùm erat inter perſonas privatas æqualis conditionis: nec in omnibus criminibus, ſed tantùm in percuſſuris & mutilationibus peccatoque falſi teſtimonii locum habebat; ut ex iſtis locis collatis cum cap. 19. Deut. clarum eſt. Exod. enim 21. qui eruebat oculum ſervi ſui aut ancillæ non jubebatur dare oculum pro oculo, ſed dimittere eos liberos: Qui maledicebat patri vel matri mori debebat; Levit. 20. Similiterque is qui inceſtum committebat, qui furabatur homines, qui adulterabatur. Videri poteſt B. Thom. 1. 2. q. 105. art. 2. ad 10. & Abulenſis q. 12. in c. 24. Lev.

Circa reſp. ad 1. obſerva, quòd licèt in Deo non ſit propriè dicta juſtitia commutativa reſpectu noſtri, vel reſpectu noſtrorum bonorum operum, eam conſiderando ſicut ſolet communiter conſiderari; quemadmodum Author p. p. q. 12. art. 3. docet, ac etiam 1. cont. Gent. cap. 94. quia nihil habemus quod poſſimus vel dare Deo, vel cum ejus donis commutare, ſed quicquid boni eſt in nobis ipſius eſt; unde ad Rom. 11. *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* in retributione tamen præmiorum ſervat rationem ac formam juſtitiæ commutativæ, quatenus retribuit præmium pro labore, gloriam pro operibus, mercedem pro meritis, ita ut nulli retribuat minus quàm mereatur: ſervat etiam modum juſtitiæ diſtributivæ, quia meliores magis remunerat; minùs bonos minus, habita ratione dignitatis uniuſcujuſque. Similiter in retributione ſuppliciorum ſervat modum juſtitiæ commutativæ, quia neminem punit plus aut minùs quàm mereatur; ut Supp. q. 99. art. 3. dictum eſt: ſed unumquemque pro meritis. Modum etiam diſtributivæ, quia tamquam ſupremus Princeps unicuique plus aut minus diſtribuit, prout dignus invenitur. Ac inſuper ſi juſtitia commutativa ſpectetur ſecluſis imperfectionibus; nihil vetat dicere, illam reperiri in Deo, ſecundùm ea quæ attulimus t. 2. q. 114. art. 5. quæſ. 5. Concl. 3.

QUÆSTIO LXII.

De Reſtitutione.

ARTICULUS I.

Utrùm reſtitutio ſit actus juſtitiæ commutativæ.

RESTITUERE eſt iteratò aliquem ſtatuere in poſſeſſionem vel dominium rei ſuæ. Quia verò quædam res ſunt, in quarum poſſeſſionem vel dominium non poteſt quiſpiam iteratò ſtatui ab homine: cujuſmodi ſunt vita, vel membra ablata; ut brachium abſciſſum, oculus erutus, & ejuſmodi: ac nihilominus qui talia per injuſtitiam aufert, non eſt à reſtitutione immunis; idcircò eſt obſervandum, quòd Reſtitutio ſecundùm uſum tam Theologorum quàm Juriſconſultorum comprehendit compenſationem damni illati. Neque refert, quòd B. Thomas initio hujus articuli definiens quid ſit reſtituere nihil de compenſatione dicat. Tacita Ob. Manifeſtum eſt enim, quòd eam ſub nomine reſtitutionis voluerit complecti: nam hic in reſp. ad 2. dicit, Quòd reſtitutio ſecundùm primam impoſitionem nominis videatur præcipuè habere locum in rebus exterioribus, quæ manentes eædem & ſecundùm ſubſtantiam & ſecundùm jus dominii, ab uno poſſunt ad alium devenire; ac per conſequens eædem reddi illi, à quo fuerint ablatæ: derivatum autem ſit hoc nomen ad ea, quæ licèt realiter non maneant, ideoque nec in iteratam eorum poſſeſſionem poſſit dominus propriè ſtatui, quando fuerit illis ſpoliatus; manent tamen in effectu; vel corporali, putà cùm ex percuſſione læditur corpus; vel qui eſt in opinione hominum, ſicut cùm aliquis ex verbo alterius manet infamatus vel inhonoratus: quibus caſibus etiam cenſet faciendam eſſe reſtitutionem. Unde art. 2. cùm ſibi objeciſſet, Aliquando eſſe impoſſibile reſtituere id quod eſt ablatum: putà cùm aliquis abſtulit alicui membrum vel vitam, ex quo videtur concludi, quòd non ſit de neceſſitate ſalutis reſtituere id quod quiſpiam alteri abſtulit; non reſpondet concedendo, quòd tunc non ſit facienda reſtitutio: ſed oſtendit, quomodo illa fieri poſſit, nimirùm recompenſando quod poſſibile eſt: *Quando* (inquit) *id quod eſt ablatum non eſt reſtituibile per aliquid æquale; debet fieri recompenſatio qualis poſſibilis eſt: putà cùm aliquis alicui abſtulit membrum; debet ei recompenſare vel in pecunia, vel in aliquo honore, conſiderata conditione utriuſque perſonæ ſecundùm arbitrium boni viri.* Similiter in 4. d. 15. q. 1. art. 5. quæſt. 2. ad 2. ita ſcribit: *In his, quæ non poſſunt ad ſimile bonum reſtitui, debet fieri reſtitutio qualis poſſibilis eſt ſecundùm arbitrium bonorum.*

Ut igitur definitio, quam hic adfert B. Thom. dicens: *Reſtituere eſt iteratò aliquem ſtatuere in poſſeſſionem vel dominium rei ſuæ*, intelligatur eſſe ſufficiens; Quid ſit Reſtituere. non ſolus ille cenſendus eſt aliquem iteratò ſtatuere in poſſeſſionem vel dominium rei ſuæ, qui rem numero vel ſpecie eamdem in ejus poſſeſſione vel dominio conſtituit: ſed etiam qui rei iſti æqualem, aut quoad fieri poteſt, æquivalentem reddit, damnumve illatum compenſat. Quo modo intellecta Authoris definitio Definitio. coin-

coincidet cum ea, quam alii adſerunt, Reſtitutio eſt actus juſtitiæ, quo res ab alio accepta redditur, vel damnum illatum reparatur. Utrùm autem iſta res fuerit invito domino & injuſtè accepta, an eo volente & juſtè; parum refert. Neque enim ſolus ille cenſendus eſt reſtituere, qui reddit rem injuſtè acceptam: ſed etiam qui mutuò acceptam vel depoſitam, ut hoc art. tradit B. Thom. in fine corp. ac rurſum art. 6. & q. 66. art. 5. ad 3. q. 78. art. 1. ad 6. & art. 2. ad 5. ſimiliterque is qui rem inventam vero domino tradit; art. 5. ad 2. dictæ q. 66.

Tacita Ob. Neque his obſtant verba B. Thom. art. ſeq. *Reſtituere importat redditionem illius rei quæ injuſtè ablata eſt.* Poteſt enim tripliciter reſponderi.

1. Quòd S. Doctor hoc non dicat de quacumque reſtitutione: ſed de illa, quæ pro materia habet rem ablatam; ut patet tum ex articuli titulo, tum ex ejus decurſu. Quamvis autem reſtitutio, ſi de illa propriè quidem, ſed generaliter loquimur, ſit etiam ejus rei, quæ fuit juſtè accepta: quæ nimirùm tunc eſt reddenda, quando præteriit tempus, ad quod ſolùm accepta erat, vel uſus ad quem conceſſa, aut quando dominus rationabiliter eam repetit; ea tamen reſtitutio, quæ pro materia habet rem ablatam, ſolùm eſt rei injuſtè ablatæ, prout ablatio contra acceptionem diſtinguitur. Quia ablatum, vel eſt juſtè, vel injuſtè ablatum: ſi juſtè; jam facta eſt æqualitas, & ideò non oportet reſtituere illi, à quo fuit ablatum, quandoquidem juſtitia in æqualitate conſiſtat: ſi injuſtè; violata eſt æqualitas, & ideo ut per iteratam rei ablatæ exhibitionem illa æqualitas reparetur, oportet reſtituere.

Ob. Si dicas: Idem eſſe judicium de eo quod eſt ab alio acceptum. *Reſp.* Reſp. Non eſſe. Quia quædam juſtè ſeu potiùs licitè accipiuntur; non ad reparandam vel faciendam æqualitatem: ſed ob aliam cauſam, ſicut fit, quando aliquis rem alienam ab ejus Domino accipit mutuo, vel commodato, vel etiam ad depoſitum.

2. Modo Reſp. poteſt: Quòd cùm B. Thomas dicit, *Reſtituere importat redditionem illius rei quæ injuſtè ablata eſt;* nomine ablationis injuſtam quoque detentionem intelligat, ſecundùm ea quæ q. 66. art. 3. ad 2. in hæc verba ſcribit: *Replicatur textus.* *Detinere id quod alteri debetur, eamdem rationem nocumenti habet cum acceptione injuſta; & ideo ſub injuſta acceptione, intelligitur etiam injuſta detentio:* atque ita ſenſus erit, quòd reſtitutio importet redditionem rei, quæ aut reverà fuerat injuſtè ablata, aut inciperet eſſe de numero rerum injuſtè ablatarum, ſi hic & nunc non reſtitueretur; quatenùs nimirùm contrà voluntatem domini detinetur. Cùm enim aliquis eſt in mora reddendi id quod debet alteri ratione acceptionis licitæ; jam ea acceptio illicita fit ob contrariam alterius voluntatem; ait Covarruvias p. 2. ad reg. Peccatum num. 1. ſeu potiùs illa acceptio, quæ priùs fuit licita, degenerat in injuſtam detentionem.

3. Poteſt forſitan Reſp. B. Thomam illis verbis ſignificare; non quòd reſtitutio ſit idem cum redditione rei quæ fuit injuſtè ablata: ſed quòd eam redditionem importet; ſicut nimirùm genus importat ſpeciem, tametſi latiùs pateat quàm ſpecies.

Reſp. ad Artic. His præmiſſis, Reſp. Reſtitutionem eſſe actum juſtitiæ commutativæ. 1. Quia in reſtitutione conſtituitur æqualitas rei ad rem: hoc autem pertinet ad juſtitiam commutativam.

2. Contraria verſantur circa idem: ſed ablatio rei alienæ eſt actus injuſtitiæ ad commutationes pertinentis; ergo reſtitutio, qua res aliena redditur, debet eſſe actus juſtitiæ etiam pertinentis ad commutationes: juſtitia autem quæ verſatur circa commutationem eſt commutativa.

Ob. Sed contra priorem rationem objicitur. Quòd Reſtitutio etiam eſt, quando eadem res redditur, circà quam tamen non videtur poſſe verſari æqualitas, cùm æqualitas ſolùm ſit inter res diſtinctas.

Contra poſteriorem: Quòd per eam ſolùm probatur, illam reſtitutionem eſſe actum juſtitiæ commutativæ, in qua res injuſtè ablata redditur.

Reſp. Verùm ad priorem harum objectionum Reſp. Quando dicitur, quòd per reſtitutionem redditur æquale; æqualitas non ſumitur ſtrictè pro duarum rerum comparatione, quarum neutra excedit aliam: ſed generaliter, ut is dicatur recipere æquale, qui recipit tantum quantum habebat priùs, ſeu qui nec plus nec minus accipit quàm debet habere: hoc autem contingere poteſt in redditione ejuſdem rei. Ac nihilominus eſt ibi quædam propriè dicta æqualitas; nimirum inter reſtituentem & eum cui fit reſtitutio; ac inter res utriuſque, quantum eſt ex actu ipſo reſtitutionis: quia per eum actum fit, ut nec reſtituens habeat plus quàm habere debet, nec alter minus.

Ad poſteriorem Reſp. B. Thomam iſto argumento voluiſſe in ea ſpecie reſtitutionis oſtendere, ipſam eſſe actum juſtitiæ commutativæ, in qua potiſſimùm elucet hæc juſtitia.

Alia ob. Sed gravius argumentum contra hujus art. doctrinam formari poteſt. Qui enim bona communia malè diſtribuit, tenetur ad reſtitutionem; ergo reſtitutio non ſemper eſt actus juſtitiæ commutativæ, ſed interdum diſtributivæ. *Reſp.* Reſp. Neg. Conſ. Onus namque reſtituendi, quod bonorum communium infidelis diſtributor incurrit, non provenit ex læſione juſtitiæ diſtributivæ, ſed ex commutativæ. Obſervandum enim, quòd juſtitia commutativa & diſtributiva ſunt quidem diverſæ, ſed frequenter conjunctæ: quamvis autem is qui ſolam diſtributivam violat non teneatur ad reſtitutionem; ille tamen qui diſtributivam commutativæ conjunctam lædit obligatur reſtituere: non qua parte læſit diſtributivam; ſed qua parte fecit contra commutativam. Sic qui diſtribuit ærarium publicum aliaque ejuſmodi bona principaliter ordinata in bonum illorum, quibus fieri debet diſtributio: ſi iis qui plus habere debebant diſtribuebat minus; tenetur eis reſtituere: quia in ea diſtributione violat juſtitiam commutativam; ſecundùm ea quæ hìc ad 3. dicit B. Thomas. Et qui beneficia vel officia publica non principaliter in bonum ſingulorum, ſed in commodum Communitatis directè inſtituta diſtribuit indignis, vel dignis quidem, ſed prætermittens digniores; non tenetur quidem illis qui prætermiſſi fuerunt reſtituere, quia eorum reſpectu ſolùm fecit contra juſtitiam diſtributivam: tenetur tamen reſtituere Eccleſiæ ſeu Communitati, quæ damnum ex tali diſtributione paſſa fuit, quia ipſius reſpectu violavit juſtitiam commutativam; ſed de hac plura q. 63. art. 2.

Quæſt. Circa hunc art. Quæri poteſt: In quo reſtitutio differat à ſatisfactione? *Reſp.* Reſp. 1. differentiam eſſe, quòd reſtitutio non neceſſariò ſupponit factam fuiſſe injuriam: ſatisfactio autem ſupponit; prout enim propriè ſumitur, & tum à reſtitutione tum à ſolutione diſtinguitur, eſt injuriæ compenſatio. 2. Reſtitutio propriè non fit Deo, ſed benè ſatisfactio. *Differentia reſtitutionis à ſatisfactione.* 3. Reſtitutio magis reſpicit rem, quæ vel eadem vel æquivalens exhibetur: ſatisfactio perſonam, dum præſtatur quod ei ſatis eſt. 4. Reſtitutio non eſt pars Sacramenti: eſt autem ſatisfactio. 5. Reſtitutio magis propriè eſt reparatio inæqualitatis in rebus: ſatisfactio in actionibus & paſſionibus injurioſis. Unde reſtitutio, quando injuriam compenſat, frequenter eam compenſat in effectu ex injuria ſecuto; ut in damno, quod in rebus ſuis habuit is, cui illata eſt injuria: ſatisfactio autem compenſat in actione vel paſſione; ut humiliatione, veniæ petitione, & ſimilibus. Quapropter interdum invenitur ſatisfactio ſine reſtitutione; ut cùm quis proximo ſe humiliat de aliquibus contumeliis ei dictis; aut, quod evidentius eſt, quando pro peccatis ſuis Deo ſatisfacit: aliquando eſt reſtitutio ſine ſatisfactione; ut quando mutuum vel depoſitum redditur: aliquando utrumque; ut cùm quis alteri rem ſuam abſtulit, eum ſimul verbis injuriando; & eam reddit, ac reddendo ſe humiliat. Conveniunt autem ſatisfactio & reſtitutio, quòd utraque conſtituat quamdam æqualitatem.

Reſtitutioni portò etiam affinis eſt ſolutio; multum tamen ab ea differt. Nam ſolutio conſiſtit in exhibitione rei, quam creditor nondum habuit, debetque id quod in ſolutionem datur eſſe diverſum ab eo, propter quod ſolvitur. Reſtitutio autem eſt rei, quam alter habuit in ſua poſſeſſione vel dominio: neque oportet ut ea res ſit diverſa, ſed potiùs ut eadem vel in ſe vel in æquivalenti. Cùm v. g. emitur triticum, & pro

eo numeratur pecunia; ſolutio ſit non propriè reſtitutio: ſimiliterque dum is qui vovit exequitur id quod ex voto debet. E converſo autem reſtituere dicitur is, qui depoſitum reddit; non tamen dicitur ſolvere, præſertim ſi reddat priuſquam ſit obligatus, ut ſi præfixum erat tempus, & illud præveniat.

Articulus II.

Utrùm ſit neceſſarium ad ſalutem, quòd fiat reſtitutio ejus quod ablatum eſt.

VIDETUR quòd non. 1. Quia Dominus Luc. 11. cùm Phariſæos taxaret rapinæ, non fecit aliquam mentionem reſtitutionis, ſed quaſi illa non eſſet neceſſaria dixit: *Quod ſupereſt date eleemoſynam; & ecce omnia munda ſunt vobis.*

2. Qui habet rem alienam domino conſentiente, vel invito quidem, ſed irrationabiliter, non tenetur eam reſtituere quamdiu dominus eſt conſentiens, aut ita invitus: atqui dominus ſemper conſentit, vel conſentire debet, ut res ſibi ablata retineatur ab altero, ac per conſequens numquam eſt rationabiliter invitus; ergo numquam eſt neceſſarium eam reſtituere. Prob. Min. Quia ſemper tenetur ſpiritualem ſalutem proximi præferre ſuis bonis temporalibus: ſpiritualis autem ſalus proximi exigit, ut conſentiat proximum retinere ea quæ abſtulit, quandoquidem periclitetur ſalus proximi, niſi ipſe conſentiat.

3. Rachel Gen. 31. legitur furata idola patris ſui: & Geneſ. 34. filii Jacob propter ſtuprum Dinæ interfecerunt omnes maſculos in Sichem, & abſtulerunt oves & armenta & aſinos, cunctaque vaſtaverunt, quæ in domibus & in agris erant: parvulos quoque & uxores eorum abduxerunt captivas; neque tamen videntur ullam feciſſe reſtitutionem: quam certè Jacob fieri curaſſet, ſi ea fuiſſet neceſſaria; conſequens igitur eſt, non eſſe neceſſarium ablata reſtituere.

4. David 1. Reg. 27. legitur occidiſſe homines, abſtuliſſe oves, boves, aliaſque prædas egiſſe; nec tamen fecit ullam reſtitutionem; ergo ſignum eſt, quòd ea non ſit neceſſaria. Si dicas: Quòd ea omnia fecerit hoſtibus. Reſponderi poteſt: Hoc non ſufficere: cùm privatus, qualis tunc erat David, non poſſit authoritate privata hoſtes adoriri, occidere, & ſpoliare.

5. Idem David 2. Reg. 16. omnia quæ fuerant Miphiboſeth ei ſine juſta cauſa abſtulit, & dedit Sibæ: poſtea verò intelligens cauſam, ob quam dederat, non fuiſſe legitimam, tantùm ex dimidio reſtituit dicens Miphiboſeth c. 19. *Tu & Siba divide poſſeſſiones*; ergo ſaltem non eſt neceſſarium reſtituere omnia injuſtè ablata.

Guido Carmelita, Alphonſus Caſtrenſis, Prateolus, & alii poſt ipſos, inter Græcorum errores hunc ponunt, quòd eorum Sacerdotes pro furtis uſuris & rapinis nullam injungerent reſtitutionem: ſed raptorem oleo ſimplici ungerent, obſtringerentque ad aliquam pecuniæ portionem ipſis diſtribuendam, & ita abſolvebant.

B. Thomas q. art. intelligit de eo, quod eſt injuſtè ablatum; ut patet tum ex corp. tum ex reſp. ad 2. & 4. ſub injuſta autem acceptione comprehendit etiam detentionem injuſtam; quemadmodum & ipſe exprimit q. 66. art. 3. ad 2. & nos diximus ad hujus q. art. 1. eò quòd utraque eamdem rationem nocumenti habeat. Ipſius Reſp. eaque ad Fidem pertinens, eſt, Reſtitutionem ejus quod injuſtè ablatum eſt eſſe neceſſariam ad ſalutem.

Reſp. affir. eſt Fidei. Prob. 1. Quia Ezech. 33. inter ea quæ ex divino præcepto ad vitam atque adeò ad Animæ ſalutem requiruntur eſt reſtitutio: de impio enim dicitur, quòd *Vita vivet, ſi egerit pœnitentiam, & pignus reſtituerit, rapinamque reddiderit*. Hinc Tobiæ 2. de hœdo dicitur: *Videte ne fortè furtivus ſit: reddite eum dominis ſuis; quia non licet nobis, aut edere ex furto aliquid, aut contingere*. Iſa. 3. Dominus per Prophetam opulentes improperat, quòd in eorum domibus eſſet rapina pauperibus. Ad Rom. 13. Apoſtolus jubet reddere omnibus debita, additque: *Nemini quicquam debeatis, niſi ut invicem diligatis*; quaſi diceret, Ita reddite cuique quod debetis, ut nihil aliud debeatis; quam dilectionem, cujus natura quia eſt perpetua, ſemper manet impendenda. Cætera debita, tributum, vectigal, depoſitum, mutuum, commodatum ita redduntur, ut cùm dederis, jam ſis liber à debito: at mutua dilectio, quamtumcumque fuerit impenſa, ſemper adhuc debetur.

Si dicas: Semper etiam deberi honorem & timorem Superioribus; ideoque Apoſtolum non convenienter excipere ſolam dilectionem. Reſp. Ea nomine dilectionis comprehendi, cùm ipſa ſit, quæ aliarum virtutum erga proximos officia dirigit, nec ejuſmodi debeantur, niſi ſecundùm quod Charitas dictat. Huc etiam pertinet ſententia Chriſti Matth. 22. *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari.* Obj. Reſp.

Prob. 2. Auguſtinus, cùm ex Macedonio intellexiſſet, quoſdam cupere ſceleris pœnam relaxari, & id propter quod ſcelus admiſſum eſt poſſidere; epiſtola 54. reſpondet: *Peſſimum hominum genus commemoras, cui pœnitendi medicina omninò non prodeſt. Si enim res aliena, propter quam peccatum eſt, cùm reddi poſſit non redditur; non agitur pœnitentia, ſed fingitur. Si autem veraciter agitur; non remittetur peccatum, niſi reſtituatur ablatum: ſed (ut dixi) cùm reſtitui poteſt*. Quæ verba in jus relata ſunt 14. q. 6. can. *Si res aliena*, & ab Alexandro III. probata tit. de Uſuris cap. *Cùm tu*, ac deinde à Bonifacio VIII. de Reg. Jur. in 6. Reg. 4.

Prob. 3. Conſervare juſtitiam eſt de neceſſitate ſalutis: ſed ad conſervandam juſtitiam neceſſaria eſt reſtitutio; ergo de neceſſitate ſalutis eſt reſtituere. Min. patet. Quia ad ſervandam juſtitiam neceſſarium eſt æqualitatem injuſtè violatam reparari: hoc autem fit per reſtitutionem.

4. In Decalogo eſt præceptum non faciendi furtum: qui autem retinet alienum invito domino perinde ſe habet, ac ſi furtum faceret; nam *Detinere id, quod alteri debetur, eamdem rationem nocumenti habet cum acceptione injuſta*; ait B. Tho. q. 66. art. 3. ad 2. ergo non licet rem alienam tenere invito domino, ſed oportet eam reſtituere.

5. Juris naturæ præceptum eſt, *Quod vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis:* atqui res nobis injuſtè ablatas volumus nobis reſtitui; ergo etiam debemus res alienas reſtituere.

Cur autem B. Thom. in corp. loquatur de injuſtè ablatis, cùm & juſtè accepta per mutuum aut commodatum aut alium aliquem modum ſint reſtituenda, ſecundùm ea quæ ad art. 1. notavimus; ratio eſt. Quia juſtè accepta non neceſſariò ſunt reſtituenda, niſi quando dominus inciperet alioquin eſſe invitus; quo caſu tunc pertinere incipiunt ad injuſtè ablata, nomine ablationis etiam intelligendo detentionem.

Petes: Qua neceſſitate neceſſarium ſit injuſtè ablata reſtituere; neceſſitate medii, an præcepti? Reſp. Si quæſtio intelligatur de reſtitutione, quæ fieri debeat vel in re vel in voto; eſt neceſſaria neceſſitate medii & præcepti. Quia medium ad ſalutem neceſſarium eſt ejuſmodi ablata reſtituere, ſi fieri poteſt: ſi non poteſt; eſſe animo ad hoc paratum: idemque medium jure tum naturali tum poſitivo præcipitur; ut patet ex ſuperiùs allatis Scripturis & rationibus. Si autem quæſtio intelligatur (ut magis obvium eſt) de reſtitutione quoad executionem realem; dicendum eſt, eam eſſe neceſſariam neceſſitate præcepti, quod obligat quando impleri poteſt, non tamen abſoluta neceſſitate medii. Nam ſine reſtitutione realiter facta poteſt quiſpiam ſalvari, ſi reſtitutio ſit ei impoſſibilis: abſque eo autem, quod abſoluta medii neceſſitate neceſſarium eſt, nullus poteſt ſalvari, etiamſi iſtud medium ſit ei impoſſibile. Nullus enim, (ſi caſum Martyrii excipias) poteſt ſalvari abſque Baptiſmo re vel voto ſuſcepto, etiamſi contingat eſſe impoſſibile eum cuipiam adhiberi. Nullus etiam abſque Fide, & nullus peccator abſque pœnitentia poteſt ſalvari: quamvis daretur, quòd neque Fidem neque pœnitentiam poſſit habere; ut ſi in perpetuam amentiam inciderit, aut aliter factus ſit impotens. Hinc Aug. cùm diceret: *Non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum*; addendum exiſtimavit, *Cùm reſti-* Quæſt. Reſp.

tui

cui poteſt. Quæ verba Dominicus lib. 4. de Juſt. & Jur. q. 6. art. 1. rectè interpretatur de remiſſione culpæ, quæ fit in hoc ſæculo, ubi is qui injuſtè ablata non reſtituit cùm poſſit eſt impœnitens; ideoque indiſpoſitus ad remiſſionem.

Animæ non ſemper detinentur in Purgatorio donec factæ ſint reſtitutiones.

Quantùm enim ad pœnam alterius ſæculi temporalem vitandus eſt error vulgarium exiſtimantium, defunctos manere in Purgatorio quouſque omnes reſtitutiones, quas fieri mandaverunt, executioni mandentur; & dicendum, quòd defuncti, qui pœnitentes hinc exierunt, in Purgatorio puniantur ſecundùm quantitatem negligentiæ in differenda reſtitutione commiſſæ: quam pœnam poſtquam paſſi ſunt, ad Cœlum tranſeunt; ſive interim hæredes aut executores fecerint reſtitutionem ſive non: quia ſi non fecerint; non eſt defunctorum culpa, ſed viventium: nullus autem in Purgatorio punitur pro culpis alienis. Alioquin juxtà illum vulgi errorem quædam Animæ ſanctæ perpetuis temporibus manerent, in Purgatorio, eſſentque ibi velut in Inferno Damnatorum; illorum ſcilicet Animæ, quorum reſtitutiones pœnitùs negliguntur.

Quæſt. Dices: Animæ defunctorum ſubinde apparent vivis, & petunt reſtitutionem earum rerum fieri, quas vel obliti ſunt, vel non potuerunt reſtituere; ergo ſignum eſt, quòd non poſſint liberari à Purgatorio, niſi

Reſp. reſtitutiones ſint factæ. Reſp. N. C. Similium enim petitionum aliæ ſunt rationes. 1. eſt. Quia reſtitutio, quam facit vivus pro mortuo, præter hoc quòd reſpectu ejus cui debetur ſit reſtitutio, poteſt etiam eſſe quædam eleemoſyna, atque ita ſuffragium vivi pro defuncto. 2. Quia dum fit reſtitutio, fiunt vel à creditoribus, vel à pauperibus, vel etiam ab hæredibus preces pro defuncto; quæ aliàs non fierent. 3. Quia reſtitutionis petitio eſt fortaſſe quædam pars pœnæ defuncti, dum Deo ita volente, ſuum peccatum aliis manifeſtat. 4. Quia Deus vult per defunctum tolli occaſionem ne hæredes aliena poſſideant. Solet præterea opponi cap. *In litteris*. Sed ad hoc reſponſionem dedimus Supp. q. 71. art. 9.

Quæri etiam hic poteſt: Quale nam ſit præceptum de reſtitutione; affirmativum, an negativum: B. Thomas art. 8. eumque ſecuti ejus Commentatores docent, eſſe affirmativum, ſed in negativo fundatum. Prius prob. Quia præcepta affirmativa eaque ſola jubent actum virtutis, ſicut negativa prohibent actum vitii: atqui præceptum de reſtitutione jubet actum virtutis, ſcilicet juſtitiæ; ergo eſt affirmativum. Deinde. Contra præcepta affirmativa peccatur omiſſione, ſicut contra negativa tranſgreſſione: ſed contrà præceptum reſtitutionis peccatur omiſſione: non autem (ſaltem directè) tranſgreſſione; ergo eſt affirmativum. Accedit, quòd etiam habeat formam præcepti affirmativi. Prob. poſterius. Ideò enim oportet reſtituere, quia non licet res alienas detinere invito Domino.

Si dicas: Hac ratione ſecuturum, omnia præcepta affirmativa fundari in negativa, vel includere negati-

Ob. va: ideò enim Deum eſſe diligendum, quia non licet eum odio habere: ideo patrem honorandum, quia non

Reſp. licet eum inhonorare. Reſp. Id non ſequi. Cætera enim affirmativa præcepta non includunt negativa, quæ ſint ratio cur faciendum ſit opus quod jubetur in affirmativis: ſed tantùm includunt negationem affirmationi quæ in illis exprimitur oppoſitam. Neque enim ideò Deus eſt diligendus; quia non licet eum odio habere; ſed quia eſt ſummè bonus, imò bonitas ipſa; nec pater ideo eſt honorandus, quia non licet eum inhonorare; ſed quia ipſe eſt principium, à quo accepimus eſſe; quia multam erga nos ſollicitudinem habuit; quia nos educavit. Præceptum autem de reſtitutione ſic eſt affirmativum, ut includat negativum tale, quod ſit vera ratio propter quam facienda eſt rei alienæ reſtitutio; & ideò peculiariter de ipſo dicitur, quòd ſit fundatum in negativo, imò quòd implicet ſeu includat in ſe negativum; ut patet art. 8. hujus q. ad 1.

Dices: Hoc præceptum reducitur ad præceptum,

Ob. *Non furtum facies*; ergo non eſt affirmativum: affirmativa enim præcepta non reducuntur ad ne-

Reſp. gativa, ſed affirmativa. Reſp. Neg. Conſeq. Quia præcepta affirmativa poſſunt reduci ad negativa, ſi includant negationem tamquam rationem & fundamentum ſuæ obligationis; ſicut eſt in propoſito.

Quod objici poſſit, reſtitutionem eſſe faciendam ſtatim, cùm tamen præcepta affirmativa non obligent ad ſtatim; art. 8. diluetur.

Ad 1. Arg. initio allatum Reſp. Non omnia ad ſalutem neceſſaria omnibus locis dici, ſed quædam uno, quædam alio: & cùm ſalus tribuitur uni; intelligenda eſt ei tribui, modò ex parte cæterorum nihil deſit. Sic Matth. 6. remiſſio peccatorum promittitur remiſſioni, qua frater fratri in ſe peccanti condonat offenſam: *Si dimiſeritis hominibus peccata eorum; dimittet & vobis Pater veſter cæleſtis delicta veſtra:* ſi nimirum cætera adſint, vel niſi obſtet defectus alicujus alterius ad remiſſionem peccatorum requiſiti; ac in primis, modò adſit Fides, *Sine* qua *impoſſibile eſt placere Deo*, ad Heb. 11. & Fidei jungantur opera, quia *Fides ſine operibus mortua eſt*, Jac. 2. veraque pœnitentia, cujus neceſſitas ſignificatur Ezech. 18. & alibi. Similiter ſi raptores & alii injuſti homines largiantur eleemoſynas de iis quæ habent, mundabuntur tum à ſuis injuſtitiis, tum ab aliis peccatis, modò reliqua ad munditiam neceſſaria conjungant; nimirùm Fidem, pœnitentiam, dilectionem, Sacramenta. Specialiter autem expreſſit Chriſtus Luc. 11. Eleemoſynam, dixitque: *Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis*: partim, quia eſt proprium remedium, quo peccata rapinæ expiantur: partim quia eſt optima diſpoſitio ad impetrandam veniam peccatorum; ut patet ex qu. 32. art. . Cum hac reſp. conferenda ſunt quæ diximus in Supp. q. 99. art. 5.

Ad 2. Neg. Min. Spiritualem enim ſalutem proximi debemus præferre noſtris bonis temporalibus non ſemper & in omni eventu; quaſi nimirum debeamus velle ſemper pati jacturam noſtrorum bonorum, ut frater evadat peccatum: ſed quando proximus gravi aut extrema neceſſitate laborat, ita ut jactura noſtrorum bonorum ſit ei neceſſaria ad effugiendum peccatum ſeu mortem ſpiritualem; ſecundùm ea quæ diximus quæſt. 26. art. 5. Quando autem proximus poteſt, vel etiam debet ſibi ipſi ſuccurrere: veluti vel non rapiendo aliena, vel rapta reſtituendo ad hoc ne peccet; nulla neceſſitate laborat, ut propter eam debeamus velle, quòd res noſtras injuſtè ablatas retineat.

Ad 3. Neg. C. Nam Rachel idola, de quibus agitur Gen. 31. accepit, ut quorum valor eſſet ei debitus pro dote matrimoniali, qua pater eam fraudaverat; juxtà id quod ipſa cum ſorore dixit: *Nonne quaſi alienas reputavit nos, & vendidit comeditque pretium noſtrum?*

Quoad factum filiorum Jacob ſunt qui excuſent: ſed ea quæ pater ad Simeon & Levi cap. 34. & 49. dicit, longè verius oſtendunt, ipſos in eo graviter peccaſſe. Et Confirm. Quia bellum non poteſt eſſe juſtum, quod ſine authoritate geritur: filiis autem Jacob defuit authoritas, cùm neque pater eam illis dediſſet, neque ullus alius. Deinde. Sichimitæ juxtà condictum ſuſceperant circumciſionem, nec ullam fraudem commiſerant: filii autem Jacob pacem & fœdus promiſerant, ſi ipſi voluiſſent circumcidi; & contrà illud egerunt non ſine magna fraude & dolo. Denique Modus vindictæ multum exceſſit quantitatem injuriæ. Quapropter ſi conſideremus pietatem & juſtitiam Jacob; omnino videtur dicendum, quòd reſtitutionem fieri juſſerit quantùm potuit; tum uxores & parvulos remittendo, eoſque non nudos & bonis omnibus ſpoliatos, ſed cum neceſſariis ad victum & amictum; tum oves & armenta, cæteraque è Sichimitis venientia reddendo, etſi fortè aliqua per ſervos & alios clam retenta fuerint.

Ad 4. etiam Reſp. Neg. Conſ. Illic enim David ſpoliabat & interficiebat eos, quos Dominus occidi juſſerat; ſcilicet Geſſuri & Gerzi ſive Machati, (eoſdem enim eſſe Gerzi & Machati colligitur ex Deut. 3. & Joſue 13. collato cum 1. Reg. 27.) qui habitabant in terra promiſſionis; ut patet ex dicto cap. 13. Joſue, & Amalecitas, quos Deus deleri præceperat Deut. 25. & 1. Reg. 15. Atque hinc eſt, quòd David ratione iſtius facti ad nullam tenebatur reſtitutionem,

imò neque peccaverat, illos ſpoliando & occidendo. Neque refert, quòd videatur tunc fuiſſe perſona privata. *Tertia ob.* Primum quidem, quia noo eſt improbabile, quòd non ſolùm totum Regnum Iſrael, ſed etiam quilibet de Iſraelitis, poterat pugnare, & quantum in ipſo erat delere iſtas gentes. Quòd enim privati non poſſunt bellum indicere vel hoſtes invadere, verum eſt de bello, quod ſuſcipitur ad vindicandam injuriam, ad reparandum damnum, vel ad ſimiles cauſas, & citrà peculiarem Dei ordinationem: pugna verò, quam Iſraelitæ poteraot inire contrà prædictas gentes, non ſuſcipiebatur ex ſimili cauſa, ſed ex præcepto Dei Num. 33. Deut. 7. & 10. cujus proindè authoritate bella iſta gerebantur, Deinde neg. eſt, Davidem fuiſſe tunc temporis perſonam privatam. Erat enim Princips belli contrà inimicos populi Iſrael à Saule conſtitutus, 1. Reg. 18.

Si Dicas: Hanc Davidis poteſtatem fuiſſe revocatam per inimicitias, quæ ioter ipſum & Saulem interceſſerunt. Reſp. Non fuiſſe. Neque enim Saul eam revocaſſe legitur: neque David quicquam hoſtiliter egit contra Saulem, per quod videretur reus læſæ majeſtatis. Adde, quòd Saul Davidem aliquo modo receperat in gratiam cap. 26. dicens: *revertere fili mi David; nequaquam enim ultra tibi malefaciam.*

Alia ob. Si objiciatur: Intereeſſiſſe fœdus Iſraelitarum cum Geſſuri, & Gerzi, Joſ. 13. Neg. eſt, Solùm enim illic habetur, quòd Iſraelitæ noluerint eos occidere; de fœdere inito nihil ſcribitur. Denique Reſp. poteſt: Davidem iſta egiſſe ex peculiari Spiritus Sancti inſtinctu. Nam & habebat ſecum Abiathar Sacerdotem, cui 1. Reg. 22. dixerat, *Mane mecum*: & divinum oraculum per eum conſulebat; ut patet ex capitul. 23. & 30.

Ad 5. Neg. Conſ. David enim alioquin prius & juſtus malè fecit; tum bona Miphiboſeth dando Sibæ; tum poſteà meditatem illorum ei relinquendo, qui propter falſam in ſuum Dominum criminationem merebatur mortem potiùs quàm portionem aliquam hæreditatis.

De reſtitutione per Davidem facta. Quod ad reſtitutionem attinet; incertum eſt quo modo eam fecerit David. Certùm tamen eſſe videtur, quod fecerit, utpote Sanctus ac Juſtus; qui iniquos odio habuerit, qui in Dei mandatis ſe exercuerit, ejus vias conſiderans; & qui non potuerit ignorare juris naturæ præceptum de reſtitutione facienda; quique omoium ſuorum erratorum pœniteotiam egerit. Fecit autem, vel quia curavit Sibam ea reddere quæ occupabat; vel quia ipſemet David alias æquivalentes poſſeſſiones dedit Miphiboſeth. Neque refert, quòd oporteat eaſdem ipſas res quæ ablatæ fuerunt reſtituere, ſi fieri poſſit. Nam ex conſenſu Domini ſufficit dare alias: quòd autem Miphiboſeth conſenſerit in eum reſtitutionis modum qui placuit Regi; ſatis patet ex eo quod legitur ei dixiſſe: *Fac quod placitum eſt tibi*. Adde, in partem reſtitutionis computari poſſe, quòd David aluerit Miphiboſeth cibo regio. Quamvis enim hunc cibum ei ſuppeditaret David ante iſtam ſpoliationem; ut patet ex cap. 9. quia tamen ad hoc non tenebatur; id quod priùs faciebat ex liberalitate, potuit poſteà facere in compenſationem.

His addi poteſt, in partem reſtitutionis eamque non exiguam coioputari poſſe, quòd cùm Gabaonitæ vellent totam domum Saul deleri, 2. Reg. 21. David iſtum Miphiboſeth exemit à morte parcens ei: ſive quia dum ipſi ſeptem peterent, illum in eo ſeptenario numero non poſuit: ſive etiam quia ad requiſitionem Davidis & ejus authoritate permoti Gabaooitæ noo plures ad mortem popoſcerunt quàm ſeptem. Nec refert, quòd Scriptura teſtetur, Davidem peperciſſe Miphiboſeth propter pactum ante cum Jonata initum. Quid enim vetat, Davidem reſpexiſſe ad utrumque, & ad pactum ſcil. & ad reſarciendum damnum, quod in bonis intulerat Miphiboſeth, cùm unius effectus plures cauſæ eſſe poſſint.

Cùm porrò varia ſint bonorum genera, quæ poſſunt eſſe obnoxia reſtitutioni, & quædam eorum perſtringat Beat. Thomas, prout argumentorum ſolutiones requirebant. 1. notandum eſt, illa variè diſtingui, ac poſtmodùm de ſingulis differendum. Quidam quatuor recenſet bona humana, nimirum *Animæ*, *Corporis*, *Famæ*, *vel Honoris*, & quæ dicuntur bona *Fortunæ*. Alii io hæc tria diſtinguunt, in Spiritualia, Naturalia & Extrinſeca. *Diviſio bonorum hominis.*

B. Thomas ſolet etiam facere triplicia; ſed paulò aliter. Nam hujus p. qu. 73. art. 3. qu. 104. art. etiam 3. q. 152. art. 2. & alibi docet, triplex eſſe hominis bonum. *Unum, quod conſiſtit in exterioribus rebus*, putà divitiis, ſama, & honore. *Aliud, quod conſiſtit in bonis corporis*; ut vitæ, & membrorum. *Tertium, quod conſiſtit in bonis Animæ*; ſive naturalibus, cujuſmodi ſunt intellectus & voluntas; ſive ſupernaturalibus, qualia ſunt gratia & virtutes.

Si Quæras: Sub quo illorum comprehendantur Beneficia Eccleſiaſtica, dignitates, & officia ad Rempublicam politicam pertinentia? Reſp. Contineri poſſe ſub bonis exterioribus: illa verò quæ dicuntur bona naturalia comprehendi poſſunt, quædam ſub bono Animæ, quædam ſub bono corporis. Atque ita omnia quæ poſſunt aſſignari bona humana reduci poſſunt ad unum eorum, quæ B. Th. recenſuit. Videndum nunc quæ, & quando debeant reſtitui.

QUÆRITUR I.

Utrùm qui læſit aliquem in bonis ſpiritualibus teneatur ad reſtitutionem?

SCOTUS in 4. d. 15. qu. 3. art. 1. eumque nonnulli ſecuti affirmant teneri. Et prob. 1. Qui læſit aliquem in bonis temporalibus, ut auferendo ei pecuniam vel quid ſimile, tenetur ad reſtitutioneio: ergo multò magis qui læſit in bonis ſpiritualibus, cùm hæc ſint præſtantiora, nec auferri poſſint ſine gravi nocumento.

2. Si quis alteri propinet venenum, ex quo periclitatur de vita corporali, tenetur ſtatim quærere remedium; ergo multò magis ſi ſuo conſilio vel ſuaſu aliquem induxit ad peccandum.

3. Si quis volentem occidat vel mutilet peccat contrà juſtitiam, & eſt reſtitutioni obnoxius; ergo ſimiliter ſi quis alicui etiam volenti ſuadet peccatum.

4. Prælatus ex ſuo officio obligatur curare ſalutem ſubditorum: ſi ergo aliquos eorum inducat ad peccatum; tenebitur non ſolùm ex Charitate, ſed etiam ex juſtitia reſtituere.

5. Qui aliquem, ſive Novitium ſive Profeſſum, à ſtatu Religionis abduxit, tenetur ad reſtitutionem tum perſonæ tum Religioni faciendam: ſed ſtatus Religionis computatur inter bona ſpiritualia; ergo bonorum ſpiritualium facienda eſt reſtitutio.

Sed contra. Bona ſpiritualia, etiam per vim, metum aut fraudem ablata, non amittuntur ſine conſenſu propriæ voluntatis; ergo numquam ſunt obnoxia reſtitutioni: ſcienti enim & volenti non fit injuria.

Pro reſponſione, ſit

CONCLUSIO I.

QUi ſine vi, dolo, fraude, & metu aliquem induxit ad peccatum, quo gratiam quæ eſt vita Animæ prædidit; ad nullam ex juſtitia reſtitutionem ei faciendam obligatur. Ita Dominicus Soto lib. 4. de Juſt. & Jur. q. 6. art. 3. Navarrus c. 14. num. 45. Bannes & Salon hic, Leſſius lib. 2. cap. 8. dub. 2. Vaſquez c. 8. de reſtitutione dub. 1.

Prob. 1. Quia ſolius juſtitiæ violatio inducit onus reſtituendi, qui autem ſic induxit, oon violavit juſtitiam: cùm enim abſunt fraus, dolus, vis, & metus; ille qui ad malum inducitur eſt ſciens & volens: ſcienti autem & volenti non fit iojuria.

Prob. 2. Obligatio reſtitutionis naſcitur, aut ex re accepta, aut ex exceptione, quæ vel eſt iojurioſa, vel cedit in utilitatem accipientis, ut eſt apud Authorem articul. 6. ſed hic neutrum concurrit, neque ſcilicet res quæ tranſeat in dominium vel utilitatem auferentis, vel ad eum aliquo modo transferatur, neque injurioſa acceptio; ergo ex neutro capite obligatur ad reſtitutionem. Dixi ex juſtitia: quia ex Charitate & ex præcepto correptionis fraternæ non dubium eſt,

quio

Digitized by Google

quin is qui ſuo vel conſilio vel exemplo fuit alteri cauſa peccandi, ſpecialiter obligetur ad eum corripiendum, & ſi poteſt corrigendum; præſertim ſi peccare fecerit eum, qui aliàs non erat paratus peccatum committere.

Concluſio II.

Qui alium vi, metu, fraude, vel dolo induxit ad peccatum; ex juſtitia tenetur ad aliquam reſtitutionem. Quia illi modi, quibus ponitur uſus continent injuriam & injuſtitiam; cui proindè non conſenſit is, qui taliter fuit in peccatum inductus. Ita Sotus, Navar. Valentia, Salon. Quapropter ille qui fraude vel dolo uſus eſt; tenetur deceptum admonere, & veritatem ei aperire: qui autem vim aut metum adhibuit; debet vim tollere, & à minis abſtinere, ipſumque ſuæ libertati reſtituere, ne in poſterum ſimili modo peccet. Si quis ergo alium ſeduxit docens, non eſſe culpam ubi erat: putà quempiam contractum non eſſe uſurarium, qui tamen erat; unde fit, quòd ille ita ſeductus talem contractum exerceat; obligatur eum docere veritatem. Pater & dominus, qui authoritate ſua filium aut famulum induxerunt ad inimicitias cum aliquo gerendas: Hæreticus qui falſam doctrinam pro Orthodoxa perſuaſit: Suſurro qui falſa deferendo rupit aliquorum amicitiam; ex juſtitia tenetur ita deceptos admonere, falſitatem detegere, & veritatem aperire.

Concluſio III.

Qui alium, etiamſi vi, metu, fraude, dolo, induxit ad peccatum, non tenetur ex juſtitia reducere illum ad pœnitentiam peccati, ſed ex præcepto Charitatis dumtaxat, quod eum ſpeciali ratione nunc obligat magis quàm ante ſimilem inductionem. Ut enim ratiocinatur Dominicus dicti lib. 4. qu. 6. art. 3. & ante ipſum Sylveſter verbo *Reſtitutio* 3. quæſt. 1. Nemo tenetur reſtitutionem ei facere, qui condonat damnum: ſed is qui modo prædicto fuit inductus in peccatum, poſtquàm habet peccati notitiam, & ſublatis vi, metu, & fraude, relinquitur ſuæ priſtinæ libertati, cenſetur condonare damnum peccati, quandoquidem ab eo per Dei gratiam reſurgere poſſit veramque pœnitentiam agere; ergo alter non tenetur ex juſtitia plus agere, quàm vim, metum, fraudem, & dolum auferre, prout in 2. Concl. dictum eſt. Imò ſi is qui deceptus fuit aliunde cognoſcat veritatem; deceptor non tenebitur ex juſtitia veritatem ei declarare, niſi fortè variis perſuaſionibus eum traxerit in peccatum: tunc enim debet quantum in ſe eſt contrarium ei ſuadere. His conſentiunt Leſſius & Vaſquez locis anteà citatis.

Ad Arg. verò quatenus adverſantur doctrinæ iſtis Concl. traditæ, Reſp. & ad 1. quidem Neg. Conſeq. Qui enim læſit aliquem in bonis temporalibus, ideò tenetur ad reſtitutionem, quia bona illa abſtulit invito domino, neque dominus ea recuperare poteſt, niſi is qui damnum fecit reſtituat: qui verò læſit eum in bonis ſpiritualibus gratiæ & virtutum; non læſit invitum, ſed conſentientem: ſi vim adhibuit, poſtquam propter illam injuriam facta eſt reſtitutio & vis ablata; is qui læſus fuit poteſt cum Dei gratia per ſeipſum, hoc eſt abſque alterius hominis opera, recuperare bona perdita agendo pœnitentiam. Dixi, *& gratiæ & virtutum*: quia in aliis Animæ bonis, quæ vel poſſunt ab invito auferri, vel non poſſunt ſponte recuperari; is qui damnum dedit tenetur ad damni plenam reſtitutionem: veluti ſi quis per maleficium aliquem dementavit; tenetur qua ratione fieri poteſt curare, ut ſanum rationis uſum recipiat.

Ex his patet, non valere arg. Graviùs peccat qui alium inducit ad peccatum, quàm qui aufert bona temporalia; ergo magis tenetur ad reſtitutionem. Quia obligatio reſtitutionis non oritur ex gravitate peccati, ſed ex violatione juſtitiæ. Præterea. Quamvis inducere quempiam ad mortale peccatum ex genere ſuo majus peccatum ſit, quàm temporale nocumentum ei inferre; in particulari tamen ſubinde contrarium accidit: ſive quia peccatum alterius non directè intendatur, ſicut intenditur nocumentum temporale, ſive quia interdùm exigua fiat injuria, dum is ad peccatum inducitur, qui jam anteà paratus erat peccare: ſive quia damnum temporale quod infertur ſit omnino irreparabile: ſive ex aliis cauſis. Sic minus peccatum eſt, aliquem paratum fornicari inducere ad fornicationem, quàm occidere hominem.

Ad 2. Neg. C. Qui enim venenum propinat eſt cauſa ſufficiens & efficax damni quod imminet, quodque opponitur juſtitiæ: qui verò ſuis conſiliis aliquem induxit ad peccatum abſque fraude, dolo, vi, vel metu; nihil fecit oppoſitum juſtitiæ. Quòd ſi aliquid iſtorum adhibuerit; non fuit tamen cauſa efficax damni, quod in privatione virtutum & gratiæ conſiſtit: neque iſtud damnum adverſatur juſtitiæ, præſertim poſtquam de commiſſa injuria fuit parti ſatisfactum. Huc pertinent verba B. Thomæ 1. 2. quæſt. 37. art. 8. ad 3. *Homicida eſt per ſe & ſufficiens cauſa corporalis mortis: ſpiritualis autem mortis nullus poteſt eſſe alteri cauſa per ſe ſufficiens, quia nullus ſpiritualiter moritur, niſi propria voluntate peccando.*

Ad 3. etiam Neg. C. Quia occidens aut mutilans alium etiamſi volentem facit contrà juſtitiam; q. 65. art. 1. eò quòd is qui conſentit non ſit dominus vitæ ſuæ & membrorum: qui autem volenti ſuadet peccatum, non facit contrà juſtitiam: quia licèt ſolus Deus ſit cauſa gratiæ; ipſe tamen ſic eam homini donat, ut in poteſtate liberi arbitrii ipſam relinquat, ad liberè eam retinendum aut abjiciendum, & ad liberè ea utendum.

Ad 4. Licèt Prælatus teneatur ex officio curare bona ſubditorum: ſi tamen fuerit eis occaſio peccandi, ſecluſis fraude, dolo, vi & metu; non apparet, quòd idcirco teneatur eos in viam ſalutis reducere ex juſtitia: ſed tum ex charitate, tum ex onere, quod ratione officii ipſi incumbit, etiamſi non fuiſſet illis peccandi occaſio. Vide quæ diximus q. 33. art. 3.

Ad 5. patebit Reſp. ex ſeq.

Ad 6. Ipſa quidem bona ſpiritualia non ſecundùm ſe obnoxia reſtitutioni: quia tamen eorum amiſſio continet involuntarium ſecundùm quid, quando adhibitæ fuerunt fraudes, vis, aut metus, quæ ſunt contrà juſtitiã; ideo tunc facienda eſt aliqua reſtitutio jux. Concl. 2.

QUÆRITUR II.

Utrùm ad reſtitutionem teneatur qui aliquem à Religione avocant.

Videtur quòd ſic 1. Si quis inducat ſervum ut fugiat dominum, tenetur ad reſtitutionem ſervi & damnorum, quæ domino obveniunt ex illa fuga; ergo ſimiliter qui Religioſo perſuadet fugam.

2. Quia aliquem ſpoliat bonis, in quæ habebat jus acquiſitum, tenetur ea reſtituere: atqui Religio habet jus acquiſitum in operas & lucra ſui Religioſi; ergo qui Religionem ſpoliat iſtis bonis abducendo Religioſum debet ea reſtituere.

3. Qui diſſuadet diviti ne det eleemoſynam, quam facturus erat pauperi, tenetur ad reſtitutionem iſti pauperi faciendam; ergo ſimiliter qui diſſuadet ingreſſum Religionis.

Pro Reſponſione, ſit

Concluſio I.

Qui ex cauſa rationabili quempiam retrahit ab ingreſſu vel profeſſione Religionis; ad nihil tenetur: imò non peccat, ideòque nec incurrit illud anathema, cui Conc. Trident. ſeſſ. 25. cap. 18. de Regul. ſubjicit eos, qui ſanctam virginum vel aliarum mulierum voluntatem, vel accipiendi vel voti emittendi, quoquo modo ſine juſta cauſa impedierint. Talis enim neque facit contrà juſtitiam, neque contrà Charitatem. Cauſæ rationabiles ſunt ſi conjugatus poſt conſummationem matrimonii vellit Religionem ingredi non conſentiente conjuge: ſi qui retrahitur, putetur non eſſe idoneus ad Religionem: ſi in loco, quem vult ingredi non ſervetur regularis diſciplina: ſi per

ejus ingreſſum is qui retrahit privaretur magno ſpirituali commodo : ſimiliter ſi propter extremam Reip. vel parentum neceſſitatem alicui Profeſſo perſuadetur, ut tantiſper exeat è Monaſterio ; nullum eſt peccatum, nec ulla reſtitutionis obligatio.

Concluſio II.

QUI ſine cauſa rationabili nudis ſuaſionibus, abſque ulla vi, fraude, dolo, vel metu, impedit aliquem ab ingreſſu Religionis, vel Novitium retrahit antequam fecerit profeſſionem ; graviter quidem peccat, nullam tamen incurrit obligationem reſtituendi, vel perſonæ, vel Religioni. Quia iſta obligatio tantùm naſcitur ex violata juſtitia & ex irrogata injuria, quæ hic non fit perſonæ, quia ſcienti & volenti non fit injuria. Non fit etiam Religioni, quia ante legitimam votorum emiſſionem Religio non habet jus ad perſonas, etiamſi ipſæ voto ſimplici ſe adſtrinxiſſent ; unde ſi ipſimet ab ea ſponte receſſerint, nullam faciunt Religioni injuriam. Ita Sotus, Bannes, Valentia, Salon, Leſſius, Pezantius.

Concluſio III.

QUI vi, fraude, dolo, metu impedit volentem ingredi Religionem, aut Novitium volentem profiteri ; tenetur ex juſtitia ad hanc reſtitutionem. 1. Debet removere vim & fraudem : deinde debet etiam removere omnia impedimenta, quorum ipſe fuit cauſa, & agere, ut tam Novitius quàm is qui volebat ingredi conſtituantur in eo ſtatu, in quo prius erant. Cum enim vis, fraus, & metus ſint contrà juſtitiam ; ille qui ſic fuit impeditus injuriam paſſus eſt.

Petes : Utrùm non teneatur ad aliud? Reſp. Teneri ad compenſandum Religioni damnum, quod ipſa inde patitur. Nam Religio habet jus, ne vi aut fraude avertatur quis ab ejus ingreſſu vel profeſſione ; ergo qui ſic aliquem avertit violat jus Religionis, & per conſequens tenetur ad reſtitutionem.

Confirm. Qui impedit aliquem mendaciis, fraudibus, aut violentiis ne legetur ei hæreditas, quam teſtator volebat ei legare ; tenetur ad reſtitutionem : quia licèt nondum haberet jus ad illam hæreditatem ; habebat tamen jus ne ipſe per vim teſtatori illatam impediretur ; ergo ſimiliter in propoſito. Præterea. Quamvis Religio non habeat jus ſimpliciter acquiſitum, vel ad eum qui vult ingredi aut profiteri, vel ad emolumenta quæ per ipſum poſſunt obvenire Conventui ; habet tamen aliquod jus pendens ex voluntate illius, qui jam paratus erat tum ingredi tum profiteri : ſi ergo per vim aut fraudem privetur iſto jure : aliqua erit facienda reſtitutio. Huc pertinet quod B. Thom. hoc 2. art. ad 4. dicit, eum qui injuſtè *Impedit ne prebenda detur digno, conſulens quod non detur, antequam ſit firmatum quod ei detur, teneri ad aliquam recompenſationem, penſatis conditionibus perſonarum & negotii* ; quodque art. 4. docet, eum qui *Damnificat aliquem, impediendo ne adipiſcatur quod erat in via habendi, teneri aliquam recompenſationem facere* : Nam Religio iſtis caſibus damnificatur in eo quod erat in via habendi. Cæterum, quia poterat iſte non profeſſus mutare voluntatem ; non eſt facienda reſtitutio ſecundùm æqualitatem boni ſperati, ſed ſecundùm æqualitatem ſpei : hoc eſt fieri debet tanta compenſatio, quanti ſecundùm prudentis arbitrium æſtimari poteſt ſpes de illis emolumentis. Videri poſſunt Bannes & Salon hic, Leſſius lib. cap. 8. dub. 3.

Concluſio IV.

QUI ſine cauſa Profeſſum è Religione avocat, ſecluſis vi, fraude, & ſimilibus : quamvis graviter peccet ; ad nullam tamen reſtitutionem illi perſonæ faciendam obligatur, eò quòd non faciat ipſi injuriam. Quidam probabiliter docent, eum obligari ad reſtitutionem damnorum, quæ ex talis perſonæ ſubductione ſequuntur Religioni ſeu Conventui faciendam ; probabilius tamen videtur, id quod tradunt Bannes, Salon, Pezantius, Leſſius, eum non teneri. Ipſe enim Religioſus non tenetur ex juſtitia procurare utilitates Monaſterii : neque ſi ab eis ſponte ceſſet tenetur ad reſtitutionem ; ergo nec alius ad reſtitutionem obligabitur, ſi ſit ei cauſa ceſſandi, modò ſecludatur vis, dolus, fraus, & metus : quia non magis peccat contra juſtitiam is qui ſic conſuluit quàm ipſemet Religioſus, qui ſponte & liberè ceſſat ab emolumentis Monaſterii procurandis.

Confirm. Si Religioſus apoſtataverit : tenetur quidem redire ad Conventum, à nemine tamen cenſetur obligatus ut reſtituat ea, quæ illo tempore potuiſſet Monaſterio acquirere, etiamſi haberet unde poſſet facere reſtitutionem ; ut ſi per Sedis Apoſtolicæ diſpenſationem obtineret Beneficium ; ergo bona, quæ Religioſus nondum acquiſivit, ſed acquirere poſſet, non debentur Religioni ex juſtitia : ideoque ſi quis ea impediat abſque fraude & ſimilibus, non facit injuſtitiam Religioni, & per conſequens non tenetur ad reſtitutionem.

Concluſio V.

QUI per vim, fraudem, vel metum abducit Profeſſum à Religione, ad reſtitutionem & perſonæ & Religioni faciendam obligatur. Quicumque nocet alteri cum injuria, tenetur ad nocumentum iſtud reſarciendum : qui autem ſic abducit Profeſſum, & ei & Religioni nocet cum injuria ; (eſt enim cauſa propinqua damnorum, quæ inde ſequuntur, & quidem per modos ad injuſtitiam pertinentes) ergo tenetur ea reſarcire.

Confirm. Qui per vim aut dolum ſpoliaret Eccleſiam bonis ad eam veriſimiliter acceſſuris, teneretur ad arbitrium viri prudentis compenſare damnum ; ergo & in præſenti caſu. Advertendum tamen, an reverà ſecutum ſit aliquod damnum. Si enim Religioſus qui ſic abducitur facilè tantùm conſumebat quantum acquirebat ; nulla eſt Religioni facienda reſtitutio damnorum. Similiter ſi poſtquam reſtitutus eſt ſuæ libertati, fraude detecta & vi laxata, nolit redire ; abductor non tenebitur in poſterum, ſed tantùm pro damno quod ſecutum eſt, dum vis aut fraus durabat, eò quòd in poſterum non ampliùs ſit cauſa damni. Ita Leſſius lib. 2. cap. 8. dub. 3.

Concluſio VI.

ETIAMSI quis per vim vel fraudem à Religione retrahat, aut volentem eam ingredi, aut Novitium, aut Profeſſum ; non tamen tenetur ſic reſtituere, vel ut ipſe debeat illam ingredi, vel alium æquè idoneum ſubſtituere : ſed vi ſublata fraudeque detecta, debet ei reditum ſuadere, & conſideratis qualitate perſonæ, damnorum quantitate, aliiſque circumſtantiis, ad arbitrium viri prudentis ſatisfacere. Nullus enim invitus cogendus eſt Religionem profiteri, ſed ea debet liberrimè ſuſcipi. Unde etſi quidam propter peccata legantur olim detruſi in Monaſterium ad agendam pœnitentiam ; non tamen ad habitus Religioſi ſuſceptionem, multòque minùs ad Profeſſionem.

Ad 1. Arg. N. C. Quia Religio non poſſidet Religioſum ſicut dominus ſervum : Dominus enim ſervum poſſidet tamquam rem ſive poſſeſſionem ſuam, & principaliter propter ſuum temporale commodum ; Religio autem habet Religioſum tamquam mater filium propter ipſiuſmet Religioſi commodum ſpirituale. Sicut ergo qui ſine vi vel fraude ſuaderet filio ut à matre exeat, vageturque per Patriam, non teneretur ad reſtitutionem utilitatum, quas ille filius poſſet matri adferre, quia etſi peccet, non peccat tamen contra juſtitiam ; ita qui Religioſum ſimiliter abducit.

Si dicas : Quòd etſi Religio non habeat jus domini in Religioſum ; tamen habet jus in eum tamquam in membrum : quod ſatis eſt, ut qui jus illud violat teneatur ad reſtitutionem ; ſicut qui membrum alicui abſcindit ad reſtitutionem obligatur. Reſp. Non eſſe ſatis, & magnam eſſe diſparitatem ejus quod profertur ut ſimile. Qui enim aliquem ſpoliat membro naturali infert vim, aut perſonæ ſi invita mutiletur, aut ſaltem Reip. ſi non invita, ſecundùm ea quæ diximus quæſt. 57. art. 3. ideoque peccat contra juſtitiam : qui verò abſque vi & fraude Religioſum à Monaſterio retrahit nullam vim infert, nec aliam committit propriè dictam injuſtitiam.

Ad 2. Reſp. Maj. eſſe intelligendam de jure quod ad juſtitiam commutativam pertinet : Minor. autem

ut vera

Digitized by Google

ut veta ſit, de illo quod ad eam non pertinet. Religio namque non habet jus in Religioſum & ejus operas ac lucra, ex juſtitia commutativa, ſed ex virtute Religionis, loquendo de lucris quæ nondum acquiſivit; ſed poteſt lucrari. Et hæc eſt ratio quare abducens Religioſum ſine vi, fraude, & ſimilibus, non obligetur ad reſtitutionem magis quàm ipſe Religioſus niſi rerum jam acquiſitarum, ſi fortè Monachus eas ſecum aufert ex conſilio abductoris.

Ad 3. Reſp. Eum qui diſſuadet injuſtè (ut vi, aut fraude) obligari ad reſtitutionem pauperi faciendam; non autem illum qui diſſuadet abſque vi & fraude, quia iſte poſterior ſolùm peccat contra Charitatem.

His pro coronide duo ſunt addenda. Prius, eos qui Virginum aut aliarum mulierum voluntatem, vel accipiendi vel voti emittendi, quoquo modo ſine juſta cauſa impediunt, eſſe ipſo facto excommunicatos per Conc. Ttid. ſeſſ. 25. cap. 18. Quæ cenſura non eſt extendenda ad illos, qui impediunt privata fœminarum vota, ſed tantùm intelligenda eſt lata eſſe in eos, qui ſine cauſa impediunt virginem aut mulierem aliquam ne ſuſcipiat habitum Religionis, vel eam profiteatur. Poſterius, excommunicatos etiam eſſe ipſo facto illos, qui quomodocumque coegerint aliquam virginem, aut aliam quamcumque mulierem invitam, præterquam in caſibus jure expreſſis, ad ingrediendum Monaſterium, vel ad ſuſcipiendum habitum cujuſcumque Religionis, vel ad emittendam Profeſſionem.

Ubi difficultas eſt, Utrùm qui Virginem aut fœminam aliquam cogeret ingredi Monaſterium non ad ſuſcipiendum Religionis habitum, neque ad Profeſſionem faciendam, ſed ad vivendum illic in ſuo ſæculari habitu, incideret in hanc cenſuram. Et quamvis alii aliter ſentiant; nos tamen exiſtimamus quòd incideret. Quia Concilium tria membra diſtinctè numerat; ſcilicet cogentem ad ingrediendum Monaſterium; ad habitum ſuſcipiendum; ad Profeſſionem emittendam: neque videtur primum membrum eſſe idem cum reliquis, ſi præſertim attendamus, quòd in eo Concilium non dicat ingredi Religionem, ſed Monaſterium; volens ſcilicet etiam prohibere, ne fœminæ cogantur ibi ad habitandum etiam retento proprio habitu. Accedit, quòd illa reſtrictio (niſi in caſibus jure expreſſis) vel ſolùm vel potiſſimùm videtur fuiſſe addita propter iſtud primum membrum: in pœnam enim vel cautionem ſecundùm jura poſſunt fœminæ interdum cogi in Monaſterium; ad habitum verò aut Profeſſionem rarò vel numquam. Suarez tom. 5. in 3. p. diſp. 23. ſect. 7. & Barb. Alleg. 104. n. 5. cum aliis per eum citatis.

Extenditur autem hæc cenſura per ipſummet Conc. ad dantes conſilium, auxilium, vel favorem: ad eos, qui ſcientes fœminam non ſponté ingredi Monaſterium, aut habitum ſuſcipere, aut Profeſſionem emittere, quoquo modo eidem actui vel præſentiam, vel conſenſum, vel authoritatem interpoſuerint.

Cæterum, quia de adoleſcentum ſeu virorum coactione nihil quoad cenſuram decernitur; (ideò fortaſſe, quia noo præſumuntur inviti intrare, habitum ſuſcipere, aut profiteri: vel quia non tam facilè, nec tam frequenter coguntur quàm mulieres:) hinc eſt, quòd ſi coactio fieret alicui viro, vel adoleſcenti, non incurreretur hæc cenſura. Quamvis enim quæ de viris dicuntur extendantur noo rarò ad fœminas; ut patet ex can. *Si quis ſuadente Diabolo*, quia obvium eſt nomina maſculina ad utrumque genus extendere; ſecus tamen eſt quando in particulari eſt ſermo de fœminis: tunc enim non extenditur ad viros.

Atque hæc de bonis Animæ & ſpiritualibus, quatenus ſint obnoxia reſtitutioni; ſequitur videndum de bonis corporis.

QUÆRITUR III.

Utrùm qui aliquem occidit aut mutilavit ad reſtitutionem obligetur.

VIDETUR quòd non. 1. Quia reſtitutio eſt facienda domino rei: atqui homo non eſt dominus vitæ ſuæ aut membrorum, ſed Deus; ergo nulla eſt homini facienda reſtitutio.

2. Juxta leges civiles liberum corpus nullam recipit æſtimationem, nec cicatricum aut deformitatis nulla fit æſtimatio, lib. 9. ff. tit. 3. l. ult. Confirm. Non poteſt ſtatui quantum pro vita vel membro ſit ex juſtitia reſtituendum: quantamcumque enim ſummam dixeris; poteſt adhuc dici amplius.

3. Qui debet aliquam ſummam pecuniæ nec habet unde reddat, jure naturæ manet liber ab obligatione reſtituendi, neque tenetur ad faciendam aliam quamlibet compenſationem: ſed qui alium occidit vel mutilavit non poteſt corporale damnum quod intulit reſtituere; ergò jure naturæ oon tenetur ad reſtitutionem.

4. Hæres homicidæ tantùm tenetur ad ſatisfactionem damni realis, quod eſt ſecutum ex homicidio: pro damno autem naturali nihil debet; ergo nec ipſe homicida: obligationes enim homicidæ tranſeunt in hæredem.

5. Si is qui alium occidit aliquam recompenſationem facere debeat, maximè deberet eam facere per bona ſpiritualia, quæ poſſint etiam defuncto prodeſſe: ſed ad hoc non tenetur: qui enim occidit Ethnicum non tenetur ſic recompenſare; ergo neque is qui occidit Chriſtianum: nam lex oaturæ debet eſſe æqualis.

Poſtremò. Si occiſor à Judice puniatur extremo ſupplicio, nullam tenetur facere recompenſationem; ergo neque ſi non puniatur: quia per illam pœnam ſolùm fit ſatisfactio reſpectu Reipublicæ, quæ eſt cuſtos vitæ & ſalutis omnium; ac proinde manet vinculum alterius reſtitutionis, ſi qua eſt neceſſariò facienda.

His tamen non obſtantibus. Reſp. affirm. certa eſt. *Reſp. eſt affir.* Verùm quia damnorum, quæ communiter ex læſione corporali ſequuntur, alia ſunt perſonalia ſive naturalia; ut vitæ privatio, corporis læſio, vel deformatio, quibus bonum naturæ; ſcilicet vita aut membrum aufertur, corpus vulneratur, deformatur aut verberatur: alia realia, quæ perſona læſa, vel ejus hæredes patiuntur in rebus externis; cujuſmodi ſunt expenſæ in Medicos, detrimenta operarum, lucrum ceſſans, damnum emergens: quia etiam varii ſunt, qui ex alicujus injuſta morte vel mutilatiooe patiuntur; ideo magis diſtinctè explicanda eſt reſp. Sit igitur

CONCLUSIO I.

HOMICIDAM & mutilatorem non teneri quicquam reſtituere præciſè ratione ipſius occiſionis vel læſionis, & omnino ratione damni perſonalis, tum ob rationes ſuperiùs allatas, tum ob authoritatem Navar. cap. 15. num. 22. & quorumdam aliorum; probabile eſt ac in conſcientia ſecurum. Verius tamen apparet, quòd pro iſto damno teneatur ex juſtitia ad aliquam ſatisfactionem ſeu compenſationem. Ita ſentit B. Thomas hìc ad 1. dicens: *Quando id quod eſt ablatum non eſt reſtituibile per aliquid æquale; debet fieri recompenſatio qualis poſſibilis eſt: puta cùm aliquis alicui abſtulit membrum; debet ei recompenſare vel in pecunia, vel in aliquo honore, conſiderata conditione utriuſque perſonæ, ſecundùm arbitrium boni viri.*

Si dicas: B. Thomam eſſe intelligendum de damno conſequenti, ut expenſis, lucro ceſſante, & ſimilibus. *Ob. Reſp.* Negandum eſt: loquitur enim generaliter de omnibus in quibus non poteſt reddi æquivalens, & ſpecialiter de recompenſando id quod eſt ablatum; puta membrum, vel vitam, eò quòd non poſſit vel ipſum vel ei æquale reſtitui. Unde in 4. d. 15. q. 1. art. 5. quæſt. 2. cùm ſibi objeciſſet, Damna in perſonam commiſſa, ablationem virginitatis, abſciſſionem membri non poſſe reſtitui: *In his*, ait, *quæ objectio tangit, quæ non poſſunt ad ſimile bonum reſtitui, debet fieri reſtitutio qualis poſſibilis eſt ſecundùm arbitrium bonorum.*

Sed etiam Si Dicas. D. Th. poſſe explicari, ut illud (debet fieri) valeat idem quòd decet ut fiat. *Ob. Reſp.* Reſp. Illam explicationem non poſſe admitti, quia B. Thomas loquitur de eo, quod quis debet facere tamquam ſibi neceſſarium ad ſalutem; & pro iiſdem habet iſta, Debet, vel Tenetur recompenſare. Cum B. Thoma ſentiunt Richard. in 4. diſt. 15. Adrianus q. ult. de

Reſt. Dominicus Soto lib. . de Juſt. & Jur. qu. 6. art. 3. Solonius ad hunc art. 2. controv. 2. & 12. & Valentia hìc. Idemque videtur ſentire S. Anſelmus, quando lib. 1. *Cur Deus homo*, cap. 11. ita ſcribit: *Sicut qui lædit ſalutem alterius non ſufficit ſi ſalutem reſtituit, niſi pro illata doloris injuria recompenſet aliquid; ita qui honorem alicujus violat, Non ſufficit honorem reddere, ſi non ſecundùm exhonorationis factam moleſtiam, aliquid quod placet illi quem exhonoravit reſtauret.*

Prob. 1. Corpus æſtimatur viliùs poſt mutilationem vel deformationem quàm ante; ergo ut ad aliquam æqualitatem veniatur, facienda eſt aliqua compenſatio.

2. Circumſcriptis omnibus damnis realibus, is qui injuſtè occidit vel mutilat, infert damnum juſtitiæ commutativæ oppoſitum; ergo tenetur ad aliquam reſtitutionem, prout fuerit poſſibile. Eſt enim de neceſſitate ſalutis conſervare juſtitiam; ait hìc in corp. B. Thomas.

3. Quantò homo alium plus damnificat, tantò magis tenetur ad reſtitutionem. bona autem corporis excedunt bona externa; ergo qui in bonis corporis aliquem damnificavit tenetur ad aliquam reſtitutionem. Confirm. Quia alioquin plus deberet reſtituere qui ovem occidiſſet quàm qui hominem, ſi nulla damna realia ex ejus occiſione ſequantur.

Conclusio II.

PRo damno perſonali non tenetur homicida vel mutilator ſe ad pœnam talionis offerre, aut in belluto contrà Turcas proficiſci. Sive quia nemo tenetur eſſe actor & reus: ſive quia nulla eſt lex ad hoc obligans. Sed modus pro iſto damno ſatisfaciendi relinquendus eſt arbitrio virorum prudentum, qui attenta qualitate lædentis ac læſi, conſiderato etiam modo læſionis, an de induſtria & per inſidias læſerit, an per iram & contentionem; judicabunt quantum oporteat ex bonis vel ſpiritualibus vel temporalibus reſtituere: de temporalibus, ſi hæredes indigeant: occiſus autem benè ſibi providerit de ſuffragiis Eccleſiaſticis: de ſpiritualibus, ſi hæredes non indigeant; occiſus verò non providerit de ſpiritualibus: de utriuſque verò, prout judicabitur eſſe neceſſitas vel opportunitas.

Conclusio III.

DAmna realia, quæ ex injuſta alicujus occiſione aut læſione ſequuntur, omnia ſunt reſtituenda, ut expenſæ factæ in medicos, & ea quæ occaſione iſta perdidit, vel alioquin ex opificio vel arte fuiſſet lucraturus: ſed quia incertum eſt quanto tempore is qui eſt occiſus vixiſſet: incertum item quantùm reverà fuiſſet lucraturus; ideò vel prudentum arbitrio æſtimandum eſt quantùm oporteat reſtituere, vel compoſitio facienda. Quod enim Navarrus cap. 15. num. 24. propter legem primam tit. 3. lib. 9. ff. ait, *Id quod pro lucro probabili reſtituendum eſt, videri jure quinquaginta aureis æſtimatum eſſe*; non recipitur. Quia lex iſta non agit de quantitate reſtitutionis damni, ſed de pœna ſeu mulcta, quæ per ſententiam Judicis eſt decernenda; ſic enim habet: *Si eo ictu liber homo periiſſe dicitur, quinquaginta aureorum judicium dabo*. Et immediatè antè dixit: *Si quid ejectum vel effuſum ſit in locum publicum; ſe in duplum daturum judicium damni quod exinde fuerit ſecutum*. Unde manifeſtum eſt, eſſe ſermonem de pœna homicidii, non cujuſcumque, ſed fortuiti.

Quæſt. Quæritur autem: An debeat fieri reſtitutio totius lucri, non deductis laboribus: An verò deducendi ſint labores. Deducendos eſſe arbitratus eſt Joannes Major in 4. d. 15. q. 19. *Non enim* inquit, *dabitur ei tantùm in quiete, quantùm lucratus fuiſſet operando*.

Reſp. Communis tamen ſententia habet, Non eſſe deducendos. Quia quòd ille non operetur, eſt ex injuria ejus qui ipſum læſit; non autem ex ignavia. Confirm. Si quis auferret artifici inſtrumenta, quibus laborat victum ſuum comparando, teneretur tantùm reſtituere, quantùm alioqui fuiſſet lucratus; ergo ſimiliter ſi quis alicui auferat manum. Deinde. Si æſtimatio laboris detrahatur; vix quicquam ſupererit: quia lucrum ſæpè non eſt majus quàm laboris æſtimatio; ut patet in iis, qui graves labores ſuſtinent, ligna cædendo, ſecando &c. Verumtamen ſi is qui fuit læſus objerit; in æſtimatione lucri hæredibus reſtituendi meritò detrahi poſſunt ea, quæ ſolebat vivus conſumere: quia quæ conſumebat, non ſunt annumeranda lucris ad hæredes pertinentibus. Advertit etiam Leſſius, quòd ſi quis vel naturali vel aliàs juſta morte erat brevi tollendus è medio; is qui præveniret: peccaret quidem contrà juſtitiam; non teneretur tamen ad reſtitutionem aut lucri ceſſantis aut damni emergentis & ſimilium: quia ipſe non eſſet cauſa talium damnorum; tam brevi enim tempore non erat iſte aliquid lucraturus. Si autem erat injuſtè interficiendus; is qui occiſionem eam injuſtam præveniret ad reſtitutionem obligaretur: quia alter qui erat eum interfecturus fuiſſet obligatus; juſtum eſt ergo, ut ſi quis præveniat, ſimiliter obligetur. Non enim aliud qui juris ideò amittit vel vivendi vel lucrifaciendi in vita, quia alius ſtatuerat eum injuſtè occidere: ſicut amittit, quando vel naturaliter vel juſta magiſtratus ſententia eſt moriturus.

Petes: An etiam oporteat reſtituere impenſas funeris: Navarrus dicto cap. 15. num. 22. affirmat: Quæſt. Reſp. quia tamen eædem impenſæ erant faciendæ in morte naturali; veriùs alii negant: niſi fortè propter vel accelerationem vel mortem in alieno loco majores ſumptus faciendi ſint, quàm ſi naturaliter & in ſua domo obiiſſet.

Conclusio IV.

QUando occiſor vel mutilator juſtam à Judice pœnam patitur; nulla eſt alia reſtitutio ſive in interiori foro conſcientiæ ſive in exteriori, facienda pro damnis perſonalibus: realia verò ſunt nihilominùs omnia reſtituenda.

Prius prob. Quia pœna judicialis non ſolùm intelligitur ut ſatisfiat Reipublicæ, ſed etiam ut proximo pro illata injuria: ideò enim mitiùs agunt Judices cum illis reis, quibus ab adverſa parte injuria eſt condonata. Confir. Facta ſolutione in ſimili vel æquivalenti, homicida plenè ſatisfacit pro damnis perſonalibus; ergo ad nihil aliud reſtituendum tenetur pro illis.

Poſterius prob. Quia ſecluſo omni damno reali, debetur homicidæ pœna mortis; ergo illam perferendo non ſatisfacit pro iſto damno. Deinde. Non remittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum, ſi reſtitui poteſt: cùm ergo is qui injuſtè quempiam lædit ei auferat lucra & cætera bona, in quibus eum damnificat: conſequens eſt, quòd reſtituere debeat, ſive puniatur à Judice, ſive non: nam punitio eſt pœna; non eſt autem reſtitutio damnorum quæ ſequuntur ex injuſta læſione. Vide Navarrum cap. 22. num. 27.

Conclusio V.

SI is qui occiſus eſt aut læſus provocavit alium, vel ſi duo ſe invicem provocent, parique conſenſu ambo libenter in certamen deſcendant: ille qui occidit aut læſit nullam tenetur alteri vel ejus hæredibus reſtitutionem facere. Quia in priori caſu provocans, in poſteriori uterque cenſetur renuntiaſſe juri, quod alioquin habuiſſet ad petendam reſtitutionem; unde neuter poteſt conqueri, quòd alter ei fecerit injuriam, quandoquidem uterque fuerit ſciens & volens.

Conclusio VI.

QUi alium petentem ac volentem interficit: quamvis graviter peccet; non tenetur tamen ad reſtitutionem hæredibus faciendam. Quia is qui occiſus eſt poterat diſponere de bonis fortunæ, quæ per ejus induſtriam aut aliter deventura erant ad hæredes, atque adeò poterat illa remittere ſeu condonare ei qui ea impediret: cenſetur autem remiſiſſe ſuo occiſori hoc ipſo, quo ſponte ac liberè conſenſit ut eum occideret, cùm ſcienti ac volenti non fiat injuria; quemadmodum habet reg. juris. Hinc infert Salonius ad quæſt. 58. art. 3. eum qui conſentientem mutilat nihil teneri ei reſtituere:

& qui

& qui conſentientem occidit; nihil viduæ relictæ aut filiis debere ſatisfacere.

Concluſio VII.

INvaſus, qui alium occidit, debitum modum defenſionis ita excedens, ut in exceſſu peccet mortaliter; à Navarro dicti cap. num. 27. aſſeritur obnoxius tantæ reſtitutioni, quantam deberet facere, ſi per inſidias aut aliter de induſtria occideret. Contrarium tamen, quod ſignificant Dominicus cit. ſup. lib. 4. q. 6. art. 3. & Sylveſter verbo *Reſtitutio* 3. q. 2. valde probabile eſt, niſi ille invaſus fuerit cauſa cur invaderetur. Præterquam enim quòd leviùs peccet is, qui ad ſui defenſionem occidit, licèt modum excedat: ille qui aggreditur, cauſa quidem eſt ſuæ interfectionis, ideòque jus petendi compenſationem amittit ex parte, ac per conſequens occiſor non ad tantam tenetur reſtitutionem, ad quantam teneretur, ſi non fuiſſet iniquè invaſus. Quantam porrò facere debeat; prudentum judicio definiendum eſt in caſibus particularibus, habita ratione quantitatis exceſſus, injuriæ invaſoris, aliarumque circumſtantiarum.

Ad 1. Arg. Reſp. Reſtitutionem non ſoli domino rei ablatæ faciendam, ſed interdum etiam ejus cuſtodi, ſi cuſtos injuſtè gravetur. Quamvis autem homo non ſit dominus vitæ ſuæ; habet tamen uſum & poſſeſſionem, atque adeò ſui corporis & membrorum cuſtodiam: ſi ergo injuſtè illa auferantur, aut in eis injuſtè damnificetur; reſtitutionis onus incurritur non minùs, quàm ſi non habenti proprietatem vel dominium domus eriperetur juſtus uſus ejuſdem.

Ad 2. Non poteſt quidem ex natura rei & per ſe corpus liberum appretiari, & ad æquivalens æſtimari; ex rationabili tamen partium voluntate, & ſpecialiter ex conſenſu partis læſæ, quæ velit hac aut iſta compenſatione eſſe contenta, poteſt fieri aliqua moralis æſtimatio, non ad abſolutam æqualitatem, ſed ut prudentum arbitrio ſatis ſit ad recompenſandam injuriam læſionis vel occiſionis. Pari enim ratione, quamvis neque libertas neque liberum corpus habeat pretium æquivalens; poteſt tamen homo liber ſe in ſervitutem redigere, certoque pretio ſeipſum vendere. Deinde. Quòd deformitatis nulla ſit æſtimatio; in fœmina negant juris Interpretes, Ravennas, Albericus, & Gotofredus: negamus etiam nos in cæteris, ſi de morali æſtimatione loquendum ſit. Accedit, quòd. *In quibus non poteſt recompenſari æquivalens, ſufficit quòd recompenſetur quantum eſt poſſibile*: ut B. Thom. hic loquitur: idque ſive in eodem ſive in diverſo genere bonorum. Nam quod alii dicunt, reſtitutionem non neceſſariò fieri debere in alio bonorum genere, quando in eodem fieri poteſt; neque Authoris noſtri doctrinæ conſentaneum eſt hic ad 1. & 2. neque ſufficienter fundatum. Æqualitas namque juſtitiæ, quæ per reſtitutionem ſtabilitur, non conſiſtit in ipſis naturis aut genericis aut ſpecificis, ſed in rationabili æſtimatione rerum, ſecundùm quod uſui humano deſerviunt: ſicut enim res diverſorum generum interdum æqualiter æſtimantur; ita per rem diverſi generis poteſt fieri juſta vel reſtitutio vel compenſatio alterius. Unde Navarrus cap. 18. num. 50. ſupponit, famam alicujus hominis infimæ ſortis ab alio magnæ dignitatis viro ablatam compenſari poſſe pecunia. Ex his patet reſp. ad Confirm.

Ad 3. Neg. C. Eſt enim diverſitas. Nam pecunia ad hoc eſt inventa, ut eſſet menſura omnium rerum temporalium, deſerviretque commutationibus & compenſationibus faciendis: unde ſi nec pecuniam nec aliquid pecunia æſtimabile poſſit debitor rependere; ideò fiet ordinariè liber, quia non habet id, quod ſolet eſſe menſura commutationum & compenſationum: quamvis autem non poſſit quis reddere vitam aut membrum ablatum; poteſt tamen habere pecuniam, per quam etſi non ad æqualitatem, aliquouſque tamen fiat compenſatio. Deinde. Pecunia talis naturæ eſt, ut reddi poſſit in ſe vel in ſuo valore, imò nec aliter ſolet repeti: Quare qui pecuniam non poteſt reddere in re pecunia æſtimabili, cùm ejus reſtitutio ordinariè non ſolet fieri, imò nec exigi in alio genere bonorum; potiùs poteſt manere liber ab onere reſtituendi quàm alter: niſi fortè is, qui pecuniam perdidit, in compenſationem exigat honorem aliquem aut reverentiam; putamus enim, quòd eam deberet rependere. Huic arg. poſſet etiam opponi, quòd ſi quis alium damnificaverit de multis centenis millibus florenorum, neque unquam futurus ſit ſufficiens ad eos ſive in ſe ſive in æquivalenti refundendos; non propterea eſſe immunis à reſtitutione facienda, ſed debere recompenſare ſecundùm quod eſt poſſibile; ita ergo & in caſu præſenti.

Ad 4. Si homicida neque remiſſionem obtinuerit, neque compenſaverit damna naturalia; probabile eſt, hæredem ipſius ad illa obligari.

Ad 5. Ea compenſatio fieri poteſt ex utroque genere bonorum tam ſpiritualium quàm temporalium: quare ſi mortuus non ſit capax bonorum ſpiritualium, utpotè qui in peccato mortali deceſſerit; poteſt tamen fieri reſtitutio, vel petendo veniam, vel per bona temporalia.

Ad poſtremum, Neg. C. Conſtat enim ex dictis, homicidam, dum à Judice punitur, etiam ſatisfacere parti læſæ quantùm ad damna perſonalia, etſi non quantùm ad realia; quia ſic patiens reddit vitam pro vita, non autem expenſas & damna ex homicidio ſecuta, ad quæ proinde adhuc manet obligatio.

QUÆRITUR IV.

Cuinam debeat fieri reſtitutio damnorum ex homicidio provenientium.

VIdetur quòd non hæredibus occiſi. Quia occiſus non tenebatur ex juſtitia alere ſuos hæredes, ita ut ſi non aleret, obligaretur ad reſtitutionem, ſed tantùm tenebatur ex pietate & Charitate; ergo multò minùs tenetur ex juſtitia id facere is qui illum interfecit, atque adeò non tenetur ad reſtitutionem damnorum, quæ ex morte alterius obveniunt ejus hæredibus. Confirm. Si pater qui occiſus eſt provocavit occiſorem, etiamſi jus filiorum impediatur quantùm ad alimentorum perceptionem, pater tamen non tenetur ad reſtitutionem filiis faciendam; ergo nec occidens.

Pro Reſponſione ſit

Concluſio I.

QUi commiſit homicidium tenetur reſtituere hæredibus defuncti neceſſariis & legitimis, id eſt iis, qui non poſſunt in totum ab hæreditate vel teſtamento repelli: quales ſunt parentes & filii, maritus & uxor. Ita Dominicus Soto, Bannes, Salonius. Ratio eſt. Quia tales hæredes ſunt quodammodo unum cum occiſo: pater enim & filius cenſentur una perſona, quatenùs pater eſt quoddam totum, cujus pars eſt filius: maritus autem & uxor ratione Matrimonii ſunt una caro; unde qui occidit patrem damnificat ejus filios & uxorem, eoſque lædit in bonis propriis: & ſimiliter qui occidit filios aut uxorem lædit patrem & maritum. Qui hæredes neceſſarii.

Confirm. Omnes debitores defuncti tenentur, ea quæ defuncto debebant exemptione, commodato, mutuo, ſolvere hæredibus defuncti; ergo & hoc debitum, quod ex læſione ipſius corporali provenit. Si quis igitur læſit vel occidit patrem; tenetur alere filios & uxorem juxtà eorum conditionem ad arbitrium boni viri. Si interfecit filium, cui pater ſucceſſurus erat in hæreditatem, vel à quo pater debebat victum accipere; tenetur ea patri reſtituere. Si interfecit maritum; ea debet uxori præſtare, quæ ipſe interfectus præſtare debuiſſet. Hæc autem intelligenda ſunt, quando hæredes ſuperſtites aliquid minus habent ob occiſum parentem, filium, vel maritum, quàm haberent illis viventibus: ſi enim nihil minus habeant; ceſſat obligatio reſtitutionis damnorum realium, eò quòd tunc non ſint ſecuta ejuſmodi damna. Pro damnis autem perſonalibus aliqua ſupereſt eis facienda compenſatio propter injuriam ipſis illatam, niſi fortè remittatur, quod ſæpè fit, præſertim inter perſonas illuſtres.

Quæſt. Petes : Quid ſi ioterſectus remiſerit homicidæ non ſolùm damna perſonalia, ſed etiam omnia realia; Utrùm aliqoa ſit iſtius interſecti hæredibus ſacienda reſtitutio Reſp. Resp. Noo eſſe. Quia nullum jus aquirebatur hæredibus, niſi interveniente per homicidam injuria in defunctum : hæc autem injuria ceſſat per remiſſiooem ſactam ab eo in quem directè cadebat.

CONCLUSIO II.

HOMICIDA non tenetur alimenta reſtituere illis hæredibus, qui etſi ab inteſtato ſuccedant, non ſunt tamen hæredes neceſſarii, ſed poſſunt à teſtamento repelli : tales ſunt fratres & alii inſeriores cognati. Quia iſtæ perſonæ non læduntur per homicidam in bonis propriis, cùm neque ſint partes defuncti, oeque deſunctus jure naturæ teneretur eos alere. Cæterùm, ex alia quàm alimentorum cauſa ſatis convenit eſſe aliquos caſus, in quibus facienda ſit reſtitutio ejuſmodi hæredibus; quando ſcilicet quædam ſic erant teſtatori debita, ut ipſe haberet jus ea per ſe recipiendi. Cùm enim hæredes etiam non neceſſarii ſuccedant in omne jus defuncto acquiſitum; etiam ſuccedunt in jus recipiendi talia debita. 1. Igitur caſus eſt, ſi expenſæ à teſtatore factæ in curando vulnere non ſint illi viventi reſtitutæ. 2. Si homicida ſit condemnatus à Judice ad certam pecuniæ ſummam perſolvendam. 3. Si erat facta conventio inter lædentem & læſum de pecunia, quæ viventi læſo non fuerit numerata. 4. Si læſus supervixerit, nec potuerit artem ſuam exercere, atque ita lucrari; tunc percuſſor lucrum ceſſans & damnum emergens debet reſtituere hæredibus etiam non neceſſariis. Denique. Quia hæredes iſtiuſmodi habent jus agendi de injuria; poſſunt pecuniam aliquam recipere ut actioni cedant, injuriamque remittant.

CONCLUSIO III.

HOMICIDA non tenetur alere, vel pro alimentis aliquid dare iis, quos defunctus ex liberalitate alebat : uti nec tenetur creditoribus occiſi ſolvere debita, quamvis defunctus noo reliquerit bona ſufficientia unde ſolvantur.

Prius probat. Partim qoia defunctus non tenebatur eos alere : partim quia tales non ſunt per homicidam læſi in bonis propriis.

Prob. Poſterius, eademque opera confirmatur prius. Homicida nullam injuriam facit vel creditoribus vel iis, quos defunctus liberaliter alebat : damnum verò quod accipiunt, merè per accidens provenit, ergo noo eſt ratio quare debeat eis reſtituere. Confirm. Creditor non habet jus in debitorem, niſi quatenùs ſe extendunt bona quæ actu habet, vel erat veri ſimiliter habiturus : ſed homicida reſtituit hæredibus lucra, quæ defunctus videbatur fuiſſe lucraturus; ergo nulla reſtant, propter quæ creditores habeant jus in homicidam. Eòdem facit, quòd neque in foro conſcientiæ ſoleant Conſeſſarii ipſum obligare ad ſolvendum creditoribus.

Ob. Dices : Per homicidium vel mutilationem ita impeditur jus creditoris erga occiſum, ſicut jus filiorum erga patrem occiſum; ergo ſi his facienda eſt aliqua reſtitutio, etiam illis. Reſp. Resp. Bannes : Non eſſe parem rationem. Jus enim creditorum ita libero contrahentium conſenſu acquiritur, ut maneat pendens à periculis vitæ & bonorum ipſius debitoris : at verò jus filiorum ex natura rei inditum eſt, ac in ipſa natura fundatum, non autem in libero aliquo contractu.

Tacita ob. Neque his obſtat, quòd homicida injuſtè impediat ſolutionem, quam defunctus fuiſſet facturus : qui autem injuſtè impedit ne alius adipiſcatur, quod erat in via habendi; tenetur ad reſtitutionem ſeu compenſationem ei faciendam, ſecundùm ea quæ hic ad 4. dicuntur, & art. 4. in corp. Quod enim injuſtè impediens teneatur ad reſtitutionem; verum eſt de illo, qui vel per ſe ſeu ex intentione impedit, vel eo modo vim adhibet, ut cenſeatur velle nocere : homicida autem, de quo quæritur, neque per ſe vel ex intentione impedivit jus creditorum, neque eo modo vim adhibuit, ut cenſeri poſſit voluiſſe nocere creditoribus, cùm & per accidens ſit homicidio, quòd creditores fruſtrentur ſolutione debitorum, & homicida non cogitaverit de illis. Alioquin ſi eo animo quis interficeret debitorem, ut creditores non poſſint recuperare ſua debita; concedendum eſt, quòd homicida teneatur ea debita ſolvere : quia peccat contrà juſtitiam etiam reſpectu creditorum, eoſque fraudat : quæ fraus ſi probetur in foro exteriore; Judex pronuntiabit pro creditoribus.

Tacita ob. Non obſtat etiam, quòd is qui perimit hypothecam, videatur teneri de damno : debitor autem ſit inſtar hypothecæ. 1. Quia non habet ſe ut hypotheca, cùm non obligetur ſecundùm ſe (unde vendi non poteſt) ſed ratione bonorum quæ habet, vel eſt habiturus. 2. Quia etiamſi qui hypothecam perimit non tenebitur de damno his, qui habebant redditus ſuper illa fundatos : ſed ſatisfaciet dando æquivalens hypothecæ; ut ſi erat domus, ædificando ſimilem, vel dando æſtimationem, & compenſando fructus. Ita Leſſius lib. 2. c. 9. dub. 26.

CONCLUSIO IV.

SI homicida, vel qui damnum dedit, moriatur; ejus hæredes tenentur ad damna reſtituenda in quantum fert hæreditas quam adeunt. Quia hæreditas tranſit cum onere, & hæredes ſuccedunt in locum defuncti; atque adeò in bona & obligationes. *Rationi congruit*, ut Boniſacius VIII. in 6. de Reg. Jur. reg. 77. *ut ſuccedat in onere, qui ſuccedit in honore*. Et ex reg. 55. communiter dicitur, *Qui ſentit commodum, debet ſentire incommodum*. Obſervat autem Banneſius, ex his ſequi, patrem communiter non teneri reſtituere damna, quæ ſequuntur ex homicidio per filium commiſſo : quia licèt pater ſit neceſſarius hæres filii; ut plurimùm tamen filius non habet bona, quæ pater ex eo acquirat, & in quibus ſuccedat poſt ejus mortem : quòd ſi habeat; ex illis debet pater reſtituere.

Ob. Dices : Lib. 48. ff. tit. 2. l. *Ex judiciorum*, ſtatuitur, pœnam ademptionis bonorum non tranſire ad hæredes, ſi lis noo eſt conteſtata, nec ſententia ſecuta; ergo hæredes non tenentur in conſcientia ad reſtitutionem damnorum. Reſp. Resp. Neg. C. Quia lex illa non diſponit de bonis reſtituendis, ſed de pœnis propriè dictis, quæ nec ab homicida, nec ab hæredibus debentur ante ſententiam. Verba ſic habent : *Ex judiciorum publicorum admiſſis non aliàs tranſeunt adverſus hæredes pœnæ bonorum ademptionis, quàm ſi lis conteſtata & condemnatio fuerit ſecuta &c.*

Ad Arg. Initio allatum Reſp. Neg. C. Quia is qui occidit patrem facit injuriam filiis, quatenùs eos lædit in parente, ac ipſos violentè privat jure in natura fundato, quod habebant accipiendi alimenta : propter hanc ergo injuriam & violentiam peccat homicida contrà juſtitiam commutativam; ideòque tenetur ad reſtitutionem filiis occiſi faciendam. Pater autem non præbens alimenta filiis, nullam vim ſeu violentiam adhibet; ideòque ſolùm peccat contrà Charitatem & pietatem, non contrà juſtitiam commutativam. Similiter non ſequitur : Petrus noo tenetur ex juſtitia dare eleemoſynam, quam decrevit Joanni facere; ergò qui injuſtè impedit, ne Joannes eam recipiat, non tenetur ex juſtitia reſtituere.

Ad Confirm. etiam Neg. C. Quia totum jus naturale filiorum, quod habent ut alantur à parentibus, pendet ex jure quod habet pater, ut ſibi teneantur erga ipſum exercere officia pietatis; & ideò quando pater renuntiat iſti ſuo juri, quod facere videtur quando occumbit per mortem, cujus periculo ſponte ſe expoſuit, conſequenter extinguitur jus filiorum contrà percutientem, qui alioquin obſtringeretur filiis tamquam aliquid patris exiſtentibus. Quamvis autem pater ita ſuo juri renuntians peccet contrà pietatem; potuit tamen de facto id facere, atque ita juri filiorum renunciare, quatenùs erat aliquid ipſius.

QUÆ

Digitized by Google

QUÆRITUR V.

Sitne facienda reſtitutio propter violatam integritatem corporis in virgine.

RESP. Interdum eſſe faciendam, interdum non eſſe. Ad quorum intelligentiam, ſit

CONCLUSIO I.

QUI corrupit virginem ultrò ſe offerentem, aut leviter rogatam & conſentientem, non tenetur in conſcientia vel ei vel patri reſtituere. Non ei: quia ſcienti & volenti non fit injuria; ipſa autem liberè conſenſit. Non etiam patri: quia ipſa virgo ob integritatis ſui corporis violationem permiſſam aut procuratam non tenetur patri reſtituere, etiamſi poneretur habere pecunias proprias: ergo nec ſtuprator: nam virgo non minùs eſt cauſa damnorum patris (ſi qua ei obveniunt (quàm ſtupsator. Confirm. Pater non habet dominium integritatis vel uſus corpoſis filiæ, ſed ipſa: unde poteſt abſque injuſtitia pati illius integritatis, ut & nuptiarum jacturam; ac remittere obligationem reſtituendi damna ſibi obventura; ergo pater nihil in bonis fortunæ patitur contrarium juſtitiæ commutativæ.

Ob. Si Dicas: Patrem pati jacturam in illis bonis, propterea quòd erit opus majori dote ad conjugendam filiam corruptam bono Matrimonio. Resp. Non neceſſariò pati, ſive quia filia poteſt manere innupta; ſive quia pater ad eam majorem dotem non obligatur: ſi quam verò patiatur; filiæ imputet. Hanc Concluſionem tradunt Sotus lib. 4. de Juſt. q. 7. art. 1. ad 2. Bannes ad hunc art. 2. dub. 7. Salon controv. 5. Toletus lib. 5. cap. 11. Sanchez lib. 7. de Matrim. diſp. 14. Azorius p. 3. lib. 5. cap. 5. conſentitque Navarrus cap. 16. num. 16.

Tacitæ ob. Nec obſtat B. Thomam docere bujus p. q. 154. art. 6. ad 3. quòd qui ſtuprum committit duplicem injuſtiriam faciat, unam virgini, aliam patri. Loquitur enim de illo, qui virginem ſeducit, non de illo qui ſponteneam violat ac nullo modo ſeductam. Hinc Supp. qu. 46. art. 2. ad 4. ſignificat quòd quando præſumi probabiliter poteſt, quòd puella non fuerit decepta, licèt decipi ſe finxerit: ſponſus qui eam defloraverat non teneatur ei providere de nuptiis.

Quæſt. Cæterum, An qui virginem ultrò conſentientem corrupit, non teneatur ſaltem ad reſtituendum patri & ejus familiæ honorem ablatum: non convenit. Bannes & Salon affirmant. Sanchez & Malderus negant.

Resp. Partim quia id uſus non habet: partim quia ut puella non peccavit contra juſtitiam commutativam, ita nec corruptor. Conformiter ad ea quæ dicimus qu. 59. art. 3. videtur Reſpondendum, Quòd quando defloratio contingit patre nolente, videatur ei non parva injuria fieri, cùm ipſe ſit cuſtos & conſervator integritatis filiæ; eùmque in magnum ipſius deducus cedat talis filiæ violatio: nolens autem afficiatur iſto dedecose, ſicut etiam nolenti auſertur id quod habebat ſub ſua cuſtodia; qua propter & filia patrem injuria afficit, & is qui ipſam violat; ideòque ſecundùm rigorem uterque obligatur ad aliquam ſatisſactionem patri præſtandam: non quidem in bonis fortunæ directè ac per ſe loquendo; ſed vel per veniæ petitionem, vel per aliam honoris exhibitionem, niſi pater remittat.

CONCLUSIO II.

QUI per vim, metum, dolum, verba fraudulenta violat virginem: ut ſi perſuadet quòd corpoſis ejus integritatem non auferet, ſi fingit ſe magnum nobilem, ſi repugnantem amplexatur, oſculatur, vel impudicè tangit, per quæ tamdem fit ut conſentiat in ſtuprum; tenetur puellæ & ejus patri reſtituere omnia damna quæ inde ſequuntur. Quia nocet ipſis cum injuria. Non tenetur autem eam vel totaliter dotare, vel in Matrimonium accipere ante ſententiam Judicis. Quia hoc habet rationem pœnæ: ad pœnam verò ſubeundam non tenetur niſi poſt ſententiam. Sed in conſcientia tenetur de ſuis facultatibus tantùm ſuperaddere ad facultates puellæ corruptæ, ut fiat plena dos, & poſſit ipſa convenienter ſuo ſtatui nubere, vel in alio ſtatu collocari, perinde ac ſi non eſſet corrupta. Tenetur inſuper ad arbitrium prudentis aliquid tribuere, ut ſic ſatisfaciat pro injuria, niſi remiſſionem ejus obtinuerit.

Quæſt. Petes: Quid ſi violator non adhibuerit vim aut dolum, ſed importunis precibus, vehementibus blanditiis & perſuaſionibus induxerit virginem ad conſenſum; an ſimiliter ad reſtitutionem obligetur? Resp. Obligari, quando preces, blanditiæ, & perſuaſiones ſunt virorum prudentiom arbitrio valdè graves ſollicitationes. Quia etiamſi tunc virgo non ſit ſimpliciter invita; eſt tamen aliquo modo coacta vel ſeducta. Conſentiunt Navar. c. 16. nu. 16. & 17. Bannes, Salon hic, Corduba lib. 1. q. 13. Toletus lib. 5. cap. 11. Valentia diſp. 9. q. 3. punct. 3. Si verò preces, blanditiæ, vel perſuaſiones non fuerint admodùm graves; non tenetur qui eas adhibuit ad reſtitutionem. Quia tunc virgo ſpontè conſenſit, nullo modo coacta vel ſeducta. Vide Azorium p. 3. lib. 5. cap. 5. Leſſium lib. 2. c. 10. dub. 2.

Notandum autem, quòd ſi virgo, licèt per vim aut fraudem corrupta, tam benè nupſerit atque ſi virgo eſſet; ad nullam damnorum reſtitutionem obligetur violator, niſi maritus defectum deprehendat, & propterea ipſam aut relinquat, aut malè tractet. Quia non ſunt ſecuta ulla damna. Pro injuria tamen violationis probabile eſt eſſe aliquid reſtituendum, quandoquidem fuerit injurioſè violata. Et ſi antequam ita honeſtè nupſerit aliquid à corruptore acceperit, poteſt retinere; ut & ſi aliquid fuit promiſſum durante periculo, poteſt poſteà exigere. Quia cenſebitur accepiſſe rem, & acceptaſſe promiſſionem ea lege, ut in ſe ſuſciperet periculum damni.

CONCLUSIO III.

QUI vi, dolo, metu, vel precibus graviter importunis cognovit eam, quæ tametſi non eſſet virgo, reputabatur tamen pro virgine; tenetur ad reſtitutionem pro fama vel honore quem ei abſtulit. Navarr. & Corduba. Imò ſi ex illo fornicatoris flagitio ſequantur damna in bonis, quæ vocantur fortunæ: ad eorum reſtitutionem erit obligatus. Quoniam ipſe eſt illorum cauſa.

CONCLUSIO IV.

QUI corrupit virginem promittens ei ſive ſincero ſive ficto animo Matrimonium, tenetur eam ducere. 1. Quia talis promiſſio fuit quidam contractus: cùm ergo puella præſtiterit quod ex ſua parte requirebatur; etiam vir præſtase debet quod requiritur ex ſua. 2. Quia ſi fictè promiſit, decepit puellam, & quidem cum damno tum pudoris tum alio, quod ordinariè inde ſequitur: fraus autem non debet ei patrocinari. 3. Quia alioquin ſi liceret impunè uti tali artificio; humana commercia paterent infinitis fraudibus.

Excipiuntur tamen aliquot caſus, in quibus is qui ſob promiſſione Matrimonii corrupit virginem non tenetur eam ducere.

1. eſt. *Si* is qui promiſit habeat legitimum impedimentum Matrimonii; ut ſi ſit in Sacris; ſi habeat votum ſimplex continentiæ, ſi ſit alteri junctus Matrimonio.

2. *Si* ex Matrimonio ſecutura appareant magna ſcandala, vel alia gravia mala.

3. *Si* ita ſint in ſtatu & vitæ conditione diſpares, ut vir quidem ſit illuſtris vel nobilis, vel officio aut dignitate conſpicuus: fœmina verò ſit vel ruſtici hominis, vel opificis filia, vel ancilla. Hunc caſum indicavit Author q. 46. Supp. art. 2. ad 4. dicens enim, quòd vir tenetur eam ducere, ſi ſint æqualis conditionis, vel ſi ſponſa ſit melioris conditionis; colligendum reliquit, quòd ſi vir ſit conditionis melioris, non tenetur eam ducere. Ratio eſt. Quia fœmina non poteſt conqueri ſe eſſe deceptam, cùm facilè potuerit intelligere,

ligere,

Digitized by Google

ligere, promiſſionem talem non fieri es animo, quandoquidem ſciret, nullam eſſe apparentiam Matrimonii cum perſona tam excedente ſuum ſtatum. Cæterùm ſi puella bona fide ignoraverit illam diſparitatem: item ſi vir ex animo promiſerit ſciens puellam longè eſſe imparem; obligatus videtur ad Matrimonium, niſi ejus remiſſionem obtineat, vel propter mala inde ſecutura non expediat. Tum quia promiſſio ſincerè facta & acceptata obligat: tum quia mulier verè alioquin eſt decepta, Vide Azor. Navar. Toletum.

4. caſus eſt. Si ex aliis conjecturis; ut ex ambiguitate verborum, ex inconſtanti ſermone, ex nimiis exaggerationibus puella poterat deprehendere virum non ſincerè promittere. Quia tunc non eſt decepta.

5. Si mulier poſteà fornicetur cum alio. Nam in ſponſalibus tacitè continetur hæc conditio. Ut nulli alteri commiſceatur. Unde Suppl. q. 43. art. 3. diximus ſponſalia ſolvi per alterius fornicationem.

6. Si dicenti ſe virginem promiſit nuptias, ut ea potiretur, & tamen deprehendit non eſſe virginem. Quia tunc ipſa virum decepit. Idem judicium eſt, ſi ipſa nihil de virginitate dixit; vir tamen putabat eam eſſe virginem. Quia talis defectus ſufficit ad dirimendum ſponſalia. Quando autem vir ſciens illam eſſe corruptam nihilominus ei promittit Matrimonium ut ejus corpore fruatur: ſi quidem verè promittat; non dubium eſt quin obligetur: ſi autem fictè; ambigitur. Verius tamen eſt obligari, modò aliundè non ſit impedimentum. Quia vir non eſt deceptus, & mulier præſtitit conditionem contractus, quæ ex parte ſua requirebatur.

Cæterum, An his caſibus, quos à Concl. 4. excepimus, non teneatur vir ad aliquam reſtitutionem ſeu damni compenſationem; ambiguè diſputatur. In primo & ſecundo certum eſt quòd ſic; in tertio, ſecundùm ea quæ ad ejus explicationem attulimus, idem eſt dicendum. In ceteris probabile eſt ipſum non teneri. Quia ſecundùm illos non verè decepit puellam, ſed potiùs ab illa fuit deceptus.

Petes: Quando vir obligatus eſt ad ducendum illam quam violavit, ſed vel ipſa vel ipſius parentes repugnant an vir teneatur aliter ſatisfacere? Reſp. Non teneri, ſi propter ſolam promiſſionem erat obligatus. Quia non videtur obligari ad aliud quàm ad implendum promiſſum. Si verò adhibuerat vim, dolum, fraudem, & omninò ſi deceperat virginem; tenetur ad aliquam compenſationem.

Concluſio V.

QUi puellam non corrupit quidem, ſed ita vi, metu, fraude, mendaciis ſollicitavit, ut habeatur infamis, perinde atque ſi eſſet corrupta; debet illud damnum reſarcire, vel ipſam ducendo, vel dotando ad ſufficienter nubendum. Quia cùm notetur infamia; patietur alioquin detrimentum conjugii: & hujus detrimenti cauſa eſt ille ſollicitator. Si verò abſque vi & fraude ſollicitavit liberè conſentientem; non tenetur, ſed puella ſibi imputet infamiam quam patitur.

QUÆRITUR VI.

Utrùm qui poſt emiſſum votum caſtitatis aut Religionis promittit puellæ Matrimonium, ut ſic eam inducat ad conſentiendum copulæ, teneatur ad Matrimonium?

SANCHEZ lib. 1. de Matrim. diſp. 45. Azorius p. 3. lib. 5. c. 5. Leſſius lib. 2. c. 10. dub. 4. Malderus Tract. 3. cap. 4. dub. 6. probabiliter docent, Ejuſmodi virum, de cujus voto mulier nihil ſciebat, teneri ad promiſſum Matrimonium. Partim, quia votum eatenùs cenſetur ei factum impoſſibile, quatenus ſine alterius injuria impleri non poteſt. Partim quia is qui eſt obnoxius aliis debitis debet ea ſolvere, priuſquam juxta ſuum votum ingrediatur Religionem ergo etiam is qui mulierem corrupit promittendo Matrimonium, potiùs debet illi debito ſatisfacere quàm Religionem intrare. Dicunt ergo aliqui, quòd teneatur procurare diſpenſationem ſui voti, & ea obtenta Matrimonium inire. Alii verò dicunt, nulla diſpenſatione eſſe opus, eò quòd voti executio ſit facta illicita.

Reſp. tamen veriſimilior eſt, Ejuſmodi virum non obligari ad Matrimonium, ſed debere votum ſuum implere, niſi diſpenſationem (quam etſi non teneatur, poteſt tamen petere) obtinuerit. Quia obligatio voti etiam ſimplicis major eſt quàm promiſſio homini facta etiam juramento firmata; unde votum ſimplex dirimit ſponſalia. Ita Navarr. lib. 4. Conſil. ad tit. *Qui Clerici vel voventes*, & Roderiquez p. 1. cap. 207. nu. 11. Neque refert, quòd in propoſito non ſint ſola ſponſalia, ſed præterea ſit obligatio reſtitutionis damni, quod virgini intulit, eam ſub promiſſione Matrimonii cognoſcendo. Huic enim obligationi ac etiam injuriæ ſatisfacere poteſt, ei tantum dando, quanto indiget, ut benè collocetur vel in Matrimonio, vel in decenti alio ſtatu. Pro ſolutione etiam debitorum debet quis differre ingreſſum Religionis, ſi differendo probabile ſit quòd poterit ea ſolvere; non tenetur tamen perpetuò manere in ſæculo; ait Navar. Conferenda ſunt quæ dicentur qu. 189. art. 6. & videri poteſt Emanuel Sa, verbo *Religio*, poſt correctionem Romæ factam. Tacita ob.

QUÆRITUR VII.

Utrùm qui adulterium committunt ad reſtitutionem obligentur.

NOn quæritur hic, An adultera debeat crimen ſuum manifeſtare, & reſtitutionem cum ſuæ famæ jactura facere: (qua de re aliquid art. 6. erit dicendum) ſed dumtaxat, An ex adulterio incurratur onus reſtituendi.

Pro cujus reſolutione ſit

Concluſio I.

SI ex adulterio non ſequatur proles; neque adulter neque adultera tenentur ad reſtitutionem damnorum realium. Quia nulla ſunt ſecuta. Tenentur tamen ſatisfacere marito pro injuria, ſi ipſe reſciverit adulterium: ſi autem non reſciverit; non tenentur. Quia hæc ſatisfactio non eſt facienda niſi per ſigna doloris, veniæ petitionem, humiliationem, aut ſimilem aliquem modum; ideòque non poteſt fieri quando maritus ignorat. Leges enim civiles prohibent, ne maritus exigat ſatisfactionem pecuniariam, lib. 48. ff. tit. 5. l. *Miles*: ac rurſum l. *Marito* §. plectitur. Lib. 2. Cod. tit. 4. l. *Transfigere*, & lib. 9. tit. 9. l. *De crimine*. Quibus tamen non obſtantibus, Leſſius lib. 2. cap. 10. dub. 5. & Malderus Tract. 3. c. 4. dub. 8. exiſtimant, non peccaturum maritum, ſi ſine ſcandalo tranſigeret occultè cum adultero. Quia leges illæ non adimunt hiſce tranſactionibus vim obligandi naturalem, ſed negant, ex eis actionem in foro contentioſo: idque ob præſumptionem lenocinii; quia ſcilicet maritus videretur eſſe leno uxoris, ſi propter ejus adulterium pecuniam jure expoſceret.

Concluſio II.

ETIAMSI ex adulterio non ſequatur proles; ille qui vim, fraudem, aut minas adhibuit; tenetur pro tali injuria ſatisfacere ad arbitrium viri prudentis.

Concluſio III.

QUANDO ex adulterio ſequitur proles; adulter & adultera tenentur ad reſtitutionem omnium damnorum, quæ inde proveniunt ſinguli pro rata: uno autem deficiente: alter obligatus eſt in ſolidum. Quia uterque eſt illorum damnorum cauſa. Neque refert, utrùm adulter ſuaſerit adulteræ, ut prolem vel patri putativo vel hoſpitali ſupponeret, an non ſuaſerit.

Digitized by Google

ſerit. Quia adulter dedit operam rei illicitæ, ex qua ejuſmodi damna nata ſunt ſequi; & propterea eſt cauſa damnorum. Adde, quòd ſatis ſupponat prolem marito, quando ipſe ex ei cohabitante uxore illam generat; neque de omnibus providet, quæ ad illius educationem & promotionem requiruntur.

Damna verò, quæ communiter ſequuntur ex adulterio, ſunt hæc; quòd proles adulterina educetur ex bonis patris putativi, aut hoſpitalis; quòd accipiat dotem aut ſponſalitiam largitatem; quòdque adeat hæreditatem perinde atque ſi eſſet legitima.

Advertendum autem, Concluſ. iſtam procedere, quando adulter & adultera communi conſenſu ad adulterium convenerunt: alioquin ſi adulter adulteram provocavit, & ad adulterium induxit; ipſe in ſolidum obligatur ad omnia damna. Eò quòd ſit cauſa principalis, & eam inducendo videatur ſuſcepiſſe in ſe ejuſmodi damna. Ipſo tamen deficiente, adultera tenetur in ſolidum, quia voluntariè fuit cooperata ad damnificationem.

Concluſio IV.

QUANDO adulter non habet moralem aliquam certitudinem, qua prudenter exiſtimet prolem eſſe ſuam; ſed vel credit vel dubitat eſſe alterius: ſive quòd mater eſt levis & ſolita cum aliis adulterari: ſive quòd ipſa quoque dubitet an ſit filius adulteri, an ſui mariti; ſive quòd veriſimilibus conjecturis motus reputet eam mentiri ad ipſum obligandum: non tenetur ad reſtitutionem damnorum. Quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis. Vide Navarrus capitul. 16. numero 49. Salonium hujus quæſt. art. 6. Leſſium dub. 6. & Malderum dub. 9.

Concluſio V.

QUANDO adultera vel ipſius maritus non habent proles legitimas, quæ ſuccedant in hæreditatem reſtitutio facienda eſt legitimis hæredibus. Utrùm autem filius debeat credere matri dicenti, ipſum eſſe ſpurium; art. 6. videbitur, uti & de modo hujus reſtitutionis.

Atque hæc De bonis Corporis reſtitutioni obnoxiis; ſequitur ut De Fama & Honore aliquid dicamus. Igitur.

QUÆRITUR VIII.

Utrùm fama ablata ſit reſtituenda.

Quid fama?

CONFUNDITUR ſubinde fama & honor; differunt tamen. Fama enim, ſi bonam intelligas, eſt bonæ ſeu inculpatæ vitæ exiſtimatio, quæ de aliquo habetur: & conſiſtit potiſſimùm in opinione virtutis & ſapientiæ actionibuſque illarum; ſecundariò tamen etiam conſiſtit in opinione ingenii, eloquentiæ, nobilitatis, divitiarum; & hujuſmodi, quæ inter homines magni æſtimantur. Honor autem eſt quoddam teſtimonium de virtute ejus qui honoratur; ait Beatus Thom. quæſ. 63. articul. 3. conformiter iis quæ ſcribit quæſt. 103. articulo 1. & 2. honorem importare quamdam teſtificationem de excellentia alicujus: quæ excellentia potiſſimùm conſiſtit in ſapientia & virtute; ut ex illis Beati Thomæ locis poteſt colligi: deinde in aliis etiam perfectionibus & dignitatibus, quas à Deo habet is qui honoratur.

His præmiſſis. Reſp. Honorem & famam injuſtè ablatam ſine dubio eſſe reſtituendam. In hoc enim omnes conveniunt, propterea quòd fama & honor ſunt bona multò præſtantiora quàm divitiæ; juxta illud Prov. 22. *Melius eſt nomen bonum quam divitiæ multæ*: atqui pecuniæ injuſtè ablatæ ſunt neceſſariò reſtituendæ, ergo multò magis honor & fama, ſi injuſtè auferantur: imò non tantùm ipſa reſtituenda ſunt, ſed etiam omnia damna ex illorum ablatione ſecuta. Confirm. Sicut conſervare juſtitiam eſt de neceſſitate ſalutis; ita reſtituere id quod injuſtè

Quid honor?

ablatum eſt alicui; quemadmodum in hujus articul. corp. docet Beatus Thom. ſed ponitur fama injuſtè ablata; ergo de neceſſitate ſalutis eſt eam reſtituere.

Sed obſervandum, famam poſſe auferri tripliciter. 1. modo, verum dicendo, & juſtè, ut contingit, dum ſervato juris ordine, aliquis de vero crimine accuſatur vel condemnatur. 2. modo, falſum dicendo, & injuſtè; ut dum quis falſum crimen alteri imponit, ſive in judicio, ſive extra judicium. 3. modo dicendo verum, ſed injuſtè; ut dum alterius verum crimen, ſed occultum abſque rationabili cauſa detegitur.

Tripliciter contingit auferri famam.

Qui primo modo aufert famam; non propriè dicitur infamare. Quia licèt domino invito famam auferat; non tamen injuſtè: ſicut non omnis qui aufert rem alienam, domino qualitercumque invito, dicitur furari; ſed qui aufert domino rationabiliter invito, atque ita injuſtè. Hinc B. Thom. hoc 2. art. ad 2. dicit, Taliter auferentem alteri famam non teneri ad ejus reſtitutionem.

Dices: Qui aufert famam alicujus inculpabiliter, ut bona fide referens mala quæ audivit eſſe vera & publica, & tamen ſunt falſa, vel ſaltem non ſunt publica aut ſic narrans vera eaque notoria de uno, ut illi qui audiunt, de alio eoque innocente intelligant; non injuſtè infamat: & tamen videtur obligari ad reſtitutionem, cùm non ſit juſtum, innocentem ſua fama ſpoliari; quomodo igitur hæc Authoris doctrina vera eſt.

Ob.

Reſp.

Reſp. Etſi talis non faciat injuſtè formaliter, quatenùs non ſciens & volens diffamat, ſed omnino præter intentionem: facit tamen injuſtè materialiter, in quantùm facit id, quod eſt injuſtum ſicut is qui rem alienam acciperet putans eſſe ſuam; atque ideo tenetur tum revocare quæ dixit, tum efficere, ut non de innocente ea intelligant auditores, ſed de alio. Quia licèt neſciens; fecit tamen contra debitam æqualitatem. Deinde. Niſi poſt ſublatam ignorantiam hoc agat; ejus actio redibit in veram ſpeciem infamationis, & erit proprii nominis infamatio ſecundi vel tertii modi, quatenus jam conſentiet, ut vel putentur vera aut publica, quæ non ſunt talia; vel exiſtimentur eſſe de illo qui eſt innocens: & totius hujus opinionis malæ de proximo ipſe erit cauſa per narrationem quam fecit, ac etiam nunc approbat, ſi nihil retractet, nihilque agat ad opinionem talem eximendam ex animis hominum.

Qui ſecundo vel tertio modo famam auferunt; propriè infamant, & ad reſtitutionem obligantur. Quia peccant contra juſtitiam, eamque commutativam.

QUÆRITUR IX.

Quæ requirantur ut aliquis obligetur ad reſtitutionem famæ.

RESP. Requiri hæc quatuor. Quòd famam verè abſtulerit: quòd injuſtè: quòd non ſit recuperata: & quòd infamatus non ceſſerit ſuo juri, neque remiſerit obligationem reſtituendi.

1. prob. Quia ſi fama proximi non ſit ablata ſeu denigrata, nulla eſt ei facta injuſtitia, & nullum damnum illatum: ſicut ergo fur, qui conatus eſt alteri pecuniam auferre, non tamen abſtulit, non tenetur ad reſtitutionem pecuniæ; ita non tenetur ad reſtitutionem famæ is, qui licèt vel detrahendo, vel aliter conatus ſit auferre proximo famam, non abſtulit tamen.

Quatuor autem modis contingit non lædi famam proximi, quamvis ei ſive cum veniali ſive cum mortali peccato detrahatur.

1. eſt. Si mala, quæ de aliquo dicuntur, ſecundùm communem hominum æſtimationem non ſint reſpectu illius infamia: ut ſi de milite (ſive ex ira vel odio quod ſit peccatum mortale, ſive ex alia cauſa) dicatur, quòd alium provocaverit ad duellum: de homine vulgari, quòd fuerit ebrius in ea regione, in qua ebrietas talium hominum non æſtimatur pro infamia.

Quibus modis contingit non lædi famam per detractionem.

2. mo-

2. modus eſt, quando aliquis de tali materia eſt publicè infamis: ut ſi de uſurario dicatur, quòd fecerit contractum uſurarium: ſi de meretrice, quòd alicui ſe proſtituerit, quem tamen non cognovit nec vidit.

3. Si eſt materia levis. Vocatur autem hic materia levis, non quæ ſit veniale peccatum, ſed quæ in talibus perſonis habetur pro levi, neque notabiliter lædit bonam eorum æſtimationem. Vide quæ diximus q. 60 art. 3. quæſ. 4.

4. quando non creditur diffamatori, ſive quòd homo levis ſit ac fide indignus, ſive quòd putetur joco dixiſſe.

Secundum quod requiri dicebamus erat, quòd fama eſſet injuſtè ablata. Si enim fuerit ablata juſtè; in nullo violata eſt juſtitia, neque ullus apparet titulus, ex quo naſci poſſit obligatio reſtitutionis, ac per conſequens reſtitutio non eſt neceſſaria. Confirm. Reſtitutio illa, quæ pro materia habet ablationem prout diſtinguitur ab acceptione, importat redditionem illius rei quæ injuſtè ablata eſt, ut in explicat. hujus art. 2. oſtendimus: ſi enim juſtè fuit ablata, jam facta eſt æqualitas; & ideo non oportet quod reſtituatur: eò quòd juſtitia in æqualitate conſiſtit, quemadmodum in corp. loquitur Beat. Thom. ergo quando fama fuit juſtè ablata, nullum eſt onus eam reſtituendi. Adde, quòd neque juſtitiæ neque charitatis actus inducunt onus reſtituendi, quando nihil alienum manet penes auferentem: ſi quis ergo juſtè & licitè famam alteri aufert; non tenetur ad illam ei reſtituendam, cùm nihil alienum penes eum maneat, faciatque actum juſtitiæ & charitatis. Hinc ad reſtitutionem non tenentur qui juridicè malefactores accuſant vel puniunt; qui juxtà præceptum correptionis fraternæ unum vel duos teſtes ſecum adhibent ad corripiendum fratrem; qui amico conſulentes, ei detegunt infidelitatem ſervi, ne admittat eum in obſequium, vel ei nimium fidat: qui aperiunt improbos mores alterius, ne honeſta filia ipſum accipiat in Matrimonium.

Tertium requiſitum erat, ut fama non ſit recuperata. Si enim aliquem infamaſti, ſed is vel per evidentiam rei, vel per integritatem vitæ, vel per teſtium inductionem. vel per ſententiam Judicis, aut aliter famam ſuam recuperavit; non teneris ad famam ei reſtituendam. Quia ceſſat damnum & inæqualitas, quæ per te erat facta. Sicut ſi Petrus pecuniam ſibi furto ablatam per ſeipſum recipit: non tenetur fur ad eam reddendam. Cæterùm, etſi infamator non teneatur his caſibus ad reſtitutionem famæ: teneri tamen reſtituere damna, ſi qua inde ſint ſecuta, & ſumptus, ſi quos interim in recuperanda fama læſus fecerit; communis eſt ſententia. Quin etiam pro ipſamet infamia quam tanto tempore ſuſtinuit, antequam ei reſtitueretur, aliquid eſt arbitrio viri prudentis reſtituendum per ſigna honoris & doloris, per veniæ petitionem, vel laudem, aut aliter.

Quæſt. Petes: Si illi, coram quibus aliquis detraxit de proximo, penitùs obliti ſint; an cenſendus ſit proximus ita recuperaſſe famam, ut alter non teneatur ad ejus

Reſp. reſtitutionem? Reſponden. Eſſe cenſendum. Quia proximus nihil infamiæ habet apud eos, qui penitùs obliti ſunt criminis; damna tamen à tempore infamiæ uſque ad oblivionem ſecuta debent reſtitui.

Quæſt. Sed quid, ſi poſt multos demùm annos, ut quindecim, viginti, trigiota, meminerit ſe in juventute notabiliter detraxiſſe, revelando verb. gr. occultam alicujus honeſtæ puellæ fornicationem: utrùm tunc debeat famam ablatam reſtituere; an petere ab illis, apud quos detraxit, utrùm recordentur alicujus pecca-

Reſp. ti, quod de tali perſona olim narraverit? Reſpond. Prudentia hic utendum; & tùm ex modo converſationis perſonæ infamatæ; tùm ex modo, quo de illa ſolent loqui hi apud quos detraxit, obſervandum, num aliqua eis manſerit memoria peccati à tanto tempore narrati, vel ſiniſtra propter illud opinio: ſi ſic; reſtitutio eſt omninò neceſſaria, quia tunc periculum eſt, ne tantò firmiùs credant, quantò narrationem poſt tot annos factam, multis interea interpoſitis Confeſſionibus & Communionibus, revocare non curat: ſi nihil poſſit advertere; non oportet ullam reſtitutionem facere, niſi fortè occaſione ita ferente, benè de illa perſona loqui, & omnem perverſæ cogitationis anſam auferre. Petere verò, num recordentur alicujus criminis jam olim narrati; non exiſtimamus neceſſarium, imò nec conſultum, ne illud fortaſſe nunc oblitum revocetur in memoriam, & difficiliùs eluatur: ſed longè ſatius eſt, nullam omninò criminis iſtius memoriam fieri; eò quòd diuturnitas temporis cum cautela, quàm ante diximus, adhibita ſufficiens conjectura eſt ad probabiliter credendum, illos jam eſſe oblitos, niſi contrarium ſaltem ex probabilibus argumentis appareat. Vide Azorium p. 3. lib. 5. c. 9. q. 5.

Quarto loco requiſitum dicebamus eſſe, ut infamatus non ceſſerit juri ſuo circà reſtitutionem famæ, neque illius faciendæ obligationem remiſerit. Sicut enim is, cui eſt condonatum, ut per furtum ablata non reſtituat, eſt liber à reſtitutione; ita etiam infamator, cui infamatus obligationem reſtituendi rationabiliter condonavit. Sciendum autem, quòd tacere, vel infamiam patienter ferre, non liberet infamatorem à reſtitutione; quia hoc non eſt condonare. Sicut enim Martyres patienter tolerabant mortem, ac nihilominùs Tyranni graviter peccabant contra juſtitiam; ita infamator contrà juſtitiam peccat, ideòque ad reſtitutionem tenetur, etiamſi infamatus non curet de infamia, ſed eam propter Deum libenter patiatur, niſi verè illam illiuſque reſtitutionem condonet. Et quamvis aliqui dubitent an ſatis ſit, ſi infamatus remittat in genere ſibi illatam infamiam, quæcumque illa ſit, non exprimendo eam in ſpecie; certum tamen arbitramur, quòd ſit ſatis: quia qui totam condonat, nullam excludit.

Dubitatur etiam: Utrùm infamatus poſſit condonare obligationem reſtituendi ſuam famam? Sed Reſp. communis & ſatis certa eſt affirmativa, modò condonatio fiat abſque præjudicio alterius. *Noſtri arbitrii eſt detrimentum famæ noſtræ pati, niſi hoc vergat in periculum aliorum*: ait Beat. Thomas quæſ. 73. artic. 4. ad 1. Quæſt. Reſp.

Ad pleniorem hujus rei intelligentiam, quatuor obſerventur.

1. Homo privatus condonando reſtitutionem ſuæ famæ non peccat contra juſtitiam; imò neque contra Charitatem; quando ex rationabili cauſa id agit: ſed potiùs coram Deo meretur, ſi famæ tamquam boni inferioris jacturam illam patiatur propter ipſum. Si autem condonet abſque cauſa rationabili, citrà tamen periculum notabile ſui vel aliorum; ordinariè peccat venialiter: mortaliter verò, ſi ſit ejuſmodi periculum: non peccat tamen contrà juſtitiam: & propterea infamator non obligatur ex juſtitia ad reſtitutionem. Horum ratio eſt. Quia homo habet famam aliquo modo in ſua poteſtate; ideòque poteſt ex cauſa velle pati ejus jacturam: & quia is de quo agitur non habet illam aliis obligatam, ſaltem ex juſtitia; ideò etiamſi irrationabiliter condonet ejus reſtitutionem, non violabit juſtitiam. Cæterum, quia ſubinde fama eſt homini etiam privato valde neceſſaria ad ipſum in officio virtutis continendum: experimur enim, quòd præ timore infamiæ multi à peccato retrahuntur, cùm autem ſe infamatos conſpiciunt, irrefrenatè peccant: quæſt. 33. art. quando ejuſmodi ſunt circumſtantiæ mortaliter peccaret, famæ reſtitutionem ſine rationabili cauſa condonando.

2. Qui habet famam ſuam aliis obligatam, ita ut ejus fama ſit etiam fama aliorum, & ipſius infamia ſit etiam aliorum infamia; non poteſt validè reſtitutionem ejus condonare: partim quia non eſt dominus famæ aliorum: partim quia alioquin eſſet cauſa infamiæ quam illi ſuſtinerent. Ejuſmodi infamia eſt, quando Prælatus aliquis ſic infamatur, ut ſimul infamentur ſubditi, ob communem exiſtimationem quòd non poſſit Prælatus eſſe talis, niſi Religioſis ipſi cooperantibus. Idem judicium eſt de notabili infamia Religioſorum, quæ pariter in Monaſterium redundàt: de infamia parentis quoad crimen hæreſis, proditionis, aut aliud ſimile, ob quod filii habentur viles & ad officia inhabiles: de infamia filii, fratris, & foro-

Digitized by Google

ſtoris, ſi ſic redundet in parentes, fratres, ſorores, ut eos reddat ſuſpectos: ſecùs ſi ſolùm eatenus redundet in ipſos, quòd dicuntur habere filium vel fratrem talem, abſque eo quòd propterea teneantur ſuſpecti.

3. Qui per ſuas conciones aut aliter docendo multum prodeſt Reipublicæ, & ſi remittat reſtitutiooem ſuæ famæ non poterit ampliùs ita prodeſſe; peccat contrà Charitatem eam remiſſionem faciendo: infamator tamen non tenetur ex juſtitia famam reſtituere, ſed ſolùm ex Charitate; ſi nimirùm ille qui fuerat infamatus, non ex officio ſibi incumbente obligetur prædicando vel docendo prodeſſe, ſed ſine obligatione prædicabat vel docebat.

4. Si perſona publica velit renunciare ſuo officio, & ejus infamia non redundet in ſubditos; poteſt ſuæ famæ reſtitutionem remittere, eo modo quo perſona privata: ſi autem nolit officio ſuo renunciare, & infamia ejus redundet in ſubditos, ita ut exiſtens ſic infamis inidoneus ſit ad ea, quæ ipſi incumbunt ratione officii; non poteſt ſalva juſtitia reſtitutionem condonare, & ſi condonet, condonatio eſt nulla. Si verò infamia redundet quidem in ſubditos, ſed velit renuntiare officio; videndum eſt, utrùm ſubditi retineant exinde infamiam an non: ſi ſic; invalidè condonat, quatenus ſua fama tangit proximos: ſi non; condonat validè.

QUÆRITUR X.

Quænam excuſent à reſtitutione famæ.

PRimus eſt, ſi reverà non fuit ſecuta infamia. Non enim eſt locus reſtituendi rem, ubi res non fuit ablata: quamvis data fuerit occaſio auferendi; ſecundùm ea quæ diximus, quæſ. 9.

2. Si ſecuta quidem eſt infamia, ſed juſtè. Quia tunc neque ratione rei, neque ratione actionis tenetur quiſpiam reſtituere; ergo ex nullo capite; ſecundùm ea quæ dicuntur art. 6. & 7. Sic quando Judex aut quivis alius Superior ſervatis debitis circumſtantiis, ſubditorum peccata occulta manifeſtat, vel ad eorum correctionem, vel ad aliorum exemplum, nulli reſtitutioni eſt obnoxius. Similiter ſi quis peccatum aut defectus proximi denuntiavit apud Superiorem pro ejus emendatione ſecundùm ordinem fraternæ correptionis: vel apud alios pro vitando ipſorum periculo, quod alioquin eis imminet.

Ex his colligi poteſt, quòd liceat (circumſpectè tamen) prodere occultos defectus illius, qui cum detrimento publico præficiendus eſſet cuipiam officio; liceat etiam aliquos monere, ut ſibi caveant ab eo, quem noſti eſſe furem: aut ut declinent conſortium ejus, quem ſcies eſſe corruptis moribus: liceat denique Hiſtoricis peccata Principum & aliorum non ex odio, ſed ex publicæ utilitatis zelo ſcriptis mandare; prudenter tamen, ac ſobriè, ut nimirùm ea quæ ſunt ſecreta & infamatoria taceant; ſolùm autem prodant ea, quæ vel publica ſunt; vel ſecreta quidem, ſed non infamatoria. Videri poteſt Filliucius Tract. 40. cap. 4. numer. 114. cum aliquot ſeq.

3. Si fama, quæ injuſtè ablata fuerat, jam ſit recuperata, ſecundùm ea quæ diximus ad quæſ. 9. aut ſi infamia in oblivionem ierit, neque periculum ſit ne recrudeſcat. Quale periculum ſi ſit; per laudem bonamque commendationem ejus qui fuit læſus debet detractor obſtare ne accidat, nullam penitùs faciendo mentionem criminis, in quo alium diffamavit.

4. Si peccatum occultum quod aliquibus narraſti ſit verum, & per alios alia occaſione factum publicum; ita ut per tuam narrationem non dederis cauſam, quòd publicum fieret.

Quæſt. Reſp. Petes: Quid ſi factum ſit publicum injuſtè? Reſp. Probabile eſſe, quòd etiam tunc excuſeris. Quia hoc ipſo quo peccatum eſt publicum, peccator amiſit jus famæ, ſeu jus ut alii aliter de ipſo ſentiant. Neque refert, quòd per injuriam nemo amittat ſuum jus. Quia ille non amittit jus iſtud præcisè per injuriam ſed per id quod ex ea injuria ſequitur, quod eſt eſſe publicum. Pro injuria tamen, quam alter ex te ſuſtinuit antequam ejus peccatum publicaretur, ſimiliter pro damnis quæ tempore iſto intermedio fortè paſſus eſt, teneris per honoris exhibitionem ac aliter compenſare.

5. eſt. Juſta condonatio.

6. Juſta compenſatio. Cùm enim ſunt duo, qui ſe invicem infamarunt: ſi privati ſint; poſſunt convenire ut uterque maneat cum ſua infamia: & poteſt poſterior non reſtituere priori, niſi etiam prior ipſi reſtituat. Ita Dominicus lib. 4. q. 6. art. 3. ad 4. Adrianus q. penult. de Reſtit. Toletus lib. 5. cap. 70. Salon hujus art. controv. 23. Joſephus Angles in q. de Reſtit. famæ, Leſſius lib. 2. cap. 11. dub. 25. Malderus Tract. 7. dub. 14. Quia fama eſt bonum temporale, & jura iſtorum infamatorum paria: ubi autem jura ſunt paria, ſi unus non vult alteri ſervare ſuum jus, nec alter tenetur ei. Huc facit ſententia Innocentii III. capitul. *Tua fraternitas*, titul. de Adulter. *Paria crimina compenſatione mutua delentur*.

Neque refert, quòd per infamiam tibi viciſſim illatam non reparetur damnum quod alteri feciſti: ſicut in debitis pecuniariis; ubi ſi alter tibi abſtulit centum, auferendo centum ab illo tuum damnum reparetur. Quamvis enim non reparetur damnum; tollitur tamen debitum illius damni reſtituendi, ſi alius nolit reſarcire damnum quod tibi intulit. Quo modo etiam in bonis fortunæ accidit. Si enim Petrus tuas ſegetes incendit, & poſteà tu incendis tantumdem ſegetum ipſius: non reparatur quidam damnum; tollitur tamen debitum reſtitutionis, ſi is qui prior incendit non reſtituat. Cæterùm, aliquot ſunt caſus, in quibus non poteſt fieri mutua compenſatio famæ. 1. eſt. Si infamia ſit inæqualis. 2. Si unus velit alteri famam reddere; tunc enim etiam alter tenetur ipſi ſuam reſtituere. 3. Quando ex compenſatione oriretur ſcandalum. 4. Si quis te infamavit, non potes infamiam recompenſare ipſum viciſſim infamando: quia non licet reddere malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, 1. Petr. 3. Poſtquam tamen ſic feciſti, modò ſit æqualitas; non teneris alteri reſtituere, niſi etiam ipſe tibi reſtituat.

7. à reſtitutione excuſans eſt neceſſitas. Ut ſi quis te infamet, neque aliter poſſis infamiam avertere, niſi peccatum ejus occultum prodas. Eſt enim in eo caſu quædam ſpecies defenſionis: habet autem unuſquiſque jus tuendæ non ſolùm vitæ, ſed etiam famæ; ſervato ſemper moderamine, ut non plus detegat, quàm reverà ſit neceſſarium ad avertendam injuriam, quæ alioquin imminet. Ita non peccat reus, qui teſtium injurioſam contrà ſe depoſitionem infirmat, detecto eorum crimine. Si autem detectio criminis alieni non ſit neceſſaria ad famæ tuæ defenſionem: ſive quia potes aliter eam tueri, ut juramento vel teſtibus: ſive quia tale crimen alienum detegere eſt ad tuam defenſionem impertinens; peccas contra juſtitiam illud detegendo, & ad reſtitutionem obligaris.

Sed eſt Difficultas, Utrùm tibi liceat occultum alterius peccatum detegere, ob quod ei mors immineat ut tu evadas gravia tormenta, quæ alioquin debebis ſubinde. Non quæritur, An poſſis detegere, quando ſecundùm juris ordinem interrogaris; certum enim eſt quòd tunc & poſſis & debeas: ſed quæritur, An poſſis quando vel non interrogaris, vel non juridicè, utpote quia non præceſſit infamia, aut aliquid aliud deeſt jure requiſitum. Reſp. Si tormenta admodum gravia injuſtè tibi inferuntur, aut certò inferenda ſunt, neque alius eſt modus ea evadendi, quàm tale peccatum proximi detegendo; probabile eſt, quòd poſſis detegere. Quia non teneris cum tanto tuo diſpendio ſervare alterius vel famam vel vitam: ut ſi ſis publicè flagellandus, aut graviſſimæ torturæ ſubjiciendus, niſi prodas vel homicidam, vel alicujus alterius facinoris authorem occultum, tibi ſoli cognitum aut niſi latroni manifeſtes, quis eum accuſaverit.

Si Dicas: Quod qui tali caſu detegit, non ſolùm non tueatur, ſed etiam poſitivè auferat vitam alterius.

rius. Neg. eſt. Utitur enim jure ſuo ad ſui defenſionem, neque ullo modo intendit malum proximi: quod ſi eveniat; præter ejus intentionem eſt, ex malitia ſcilicet aliorum aut aliunde. Ita ſentiunt Dominicus lib. 5. quæſ. 10. art. 1. Petrus Navarra lib. 2. de Reſtit. cap. 4. num. 130. Leſſius lib. 2. cap. 11. dub. 8. Filliucius Tract. 40. cap. 4. num. 127. Neque multùm refert, vel unde quis habuerit notitiam illius peccati, (modò non ex ſacramentali Confeſſione) vel an acceperit ſub ſecreto, modò revelatio non ſit contrà Principem aut Rempublicam. Non liceret autem metu quorumcumque tormentorum falſum crimen imponere proximo, unde multùm infamaretur, vel mortem aliudvè magnum nocumentum pateretur; ſed peccaret mortaliter qui id ageret.

Tacita ob.

8. Si non poſſit fieri reſtitutio famæ alienæ ſine amiſſione propriæ longè præſtantioris: ut ſi is qui diffamavit eſſet perſona valde celebris & Reipub. neceſſaria; quæ autem fuit læſa valde obſcura minimèque neceſſaria. Quo caſu ſatis foret, perſonam læſam laudare, vel ejus infamiam pecunia compenſare, aut remiſſionem reſtitutionis pecunia impetrare, neque plus exigi poteſt. Ita Dominicus lib. 4. q. 6. art. 5. ad 4. Covarr. ad reg. Peccatum p. 2. num. 8. Toletus lib. 5. cap. 70.

9. Si reſtitutio neque via compenſationis neque aliter fieri poſſit, ſed ſit omninò impoſſibilis.

QUÆRITUR XI.

Utrùm à reſtitutione famæ excuſet, quòd cum alterius peccato ſimul ejus pœnitentiam narraveris.

Reſp. non ſemper excuſare.

RESp. Excuſare, ſi ſit peccatum non infamatorium: ſi autem ſit infamatorium; non excuſare. Quamvis enim pœnitentia bonum magnum ſit, ac proximum ædificet; reverà tamen criminis infamatorii narratio ſiniſtram in animis audientium exiſtimationem generabit, ſi illud eis manifeſtetur, etſi cum relatione pœnitentiæ, qui nihil ante ſciebant: unde viri graves longè magis cupiunt taceri ſuam pœnitentiam, quàm narrari peccata ſua ſecreta & infamia. Quis enim non credat lædi Monialem, Sacerdotem, Epiſcopum, ſi narrentur eorum (ſi qua fortaſſe commiſiſſent) peccata fornicationis, inceſtus, ſodomiæ, etiamſi dicantur pœnituiſſe? Niſi ergo ad magnam peculiaremque Dei gloriam pertineat: ſicut pertinet quòd recenſeantur, S. Thomæ Apoſtoli incredulitas, B. Petri negatio, Saulis perſecutio, & ſimilia quæ in Scripturis commemorantur; non licet alicujus occulta ſcelera narrare etiam cum pœnitentia. Similiter non licet reticendo pœnitentiam ea peccata narrare, quæ aliquando fuerunt aliquibus nota, ſed jam ſunt emendata: hoc enim eſſet, vel renovare infamiam, vel obſtare, ne alius integritatem famæ recuperet. Videri poteſt Petrus Navarra lib. 2. cap. 4. numer. 421. & 437. Imò neque licet ejuſmodi peccatum olim publicum nunc autem ignotum manifeſtare, quamvis ſimul narretur pœnitentia: præſertim ſi perſona propter hoc futura eſſet contemptui.

QUÆRITUR XII.

Utrùm à reſtitutione excuſet, quòd ejus cui detraxiſti famam auxeris in alio genere.

Sæpè non excuſat.

RESp. Quandoque excuſare, ſi nimirùm poſt detractationem ſic ejus famam auxiſti, ut judicio virorum prudentum facta ſit compenſatio. Sæpiſſimè verò non excuſat, quia per ejuſmodi famæ augmentum ordinariè non reparatur ad æqualitatem id quod eſt ablatum. Neque enim is, quem dixiſti fornicarium, aut concubinarium, aut ebrioſum, recuperabit ſuam famam, ſi eum laudes à liberalitate in pauperes, à juſtitia in publicos peccatores, à manſuetudine erga innocentes: ſed ei continget id, quod aliis frequenter accidit, ut homines bona de ipſo loquantur, verumtamen cum adverſativa *Sed*, dicendo; Eſt liberalis, Eſt juſtus, manſuetus, Sed eſt damnum quòd ſit fornicarius, quòd tam libenter bibat &c. Qui modus loquendi ut eſt familiaris, ita etiam pernicioſus.

Adnotandum etiam hic eſt, quòd infamatus converſando familiariter cum infamante videtur quidem remittere injuriam; non tamen obligationem reſtituendi famam quam abſtulit, ſi ea nondùm ſit recuperata, niſi contrarium appareat ex ejus verbis aut factis: ſicut nec alius creditor per converſationem cum debitore, ſive ex contractu ſive ex debito, cenſetur remittere debitum, ut Navarrus tradit cap. 18. num. 47.

QUÆRITUR XIII.

Utrùm excuſet à reſtitutione famæ, quòd non poſſis eam facere ſine periculo vitæ.

EXCUSARE probabiliter docent poſt Cajetanum Petrus Navarra lib. 2. cap. 4. n. 406. Navarrus c. 18. n. 47. Leſſius lib. 2. c. 11. dub. 15. & alii.

1. Quia nemo tenetur reſtituere bona inferioris ordinis cum jactura bonorum ordinis ſuperioris: atqui vita eſt bonum ſuperioris ordinis quàm fama; ergo nemo tenetur alteri reſtituere famam cum periculo vitæ.

2. Mulier, quæ ſuſcepit filium ex adulterio, ob quod verus hæres fraudabitur ampliſſimo patrimonio, non tenetur ſe cum periculo vitæ vel famæ prodere, ut fiat reſtitutio; quemadmodum habetur ex Innocent. III. cap. *Officii*, tit. de Pœniten. remiſſ. ergo nec infamator.

3. Juſtitia commutativa ſolùm poſtulat, ut fiat reſtitutio in bonis, in quibus alterum injuſtè læſiſti, ut ſcilicet cùm opus fuerit exponas vitam pro vita, famam pro fama, pecuniam pro pecunia.

4. Nemo tenetur ſarcire damnum pecuniarium jactura ſuæ libertatis, ſeipſum tradendo in ſervitutem: idque ideo, quia libertas eſt ſuperioris ordinis.

Pro reſponſione, ſit.

CONCLUSIO I.

NON poſſe alienam famam reſtituere abſque periculo vitæ propriæ ordinariè excuſat à reſtitutione famæ. Regulariter enim verum eſt, quòd bona inferioris ordinis non ſunt reſtituenda cum damno bonorum ſuperioris ordinis: quia neque eſt neceſſe plus damnificato reſtituere, quàm ſit ablatum; neque regulariter oportet pati notabilem jacturam in bono majori, quàm ſit illud quod fuit læſum.

CONCLUSIO II.

POTEST accidere caſus licèt rarus, in quo aliena fama ſit reſtituenda cum periculo vitæ propriæ. Quia poteſt eſſe, quòd alicujus fama vel ſimpliciter, vel ſaltem ex circumſtantiis ſit majus bonum quàm vita infamatoris. Si ergo aliquis privatus familiam valde illuſtrem, cujus famæ integritas omnino eſt vel Eccleſiæ vel Reipublicæ neceſſaria, infamavit de hæreſi aliove nefando crimine, nec poſſit ea macula abſtergi niſi retractet id quod dixit; probabile eſt, quòd etiam cum vitæ ſuæ periculo teneatur retractare. Quia judicio prudentum ejuſmodi familiæ dignitas & fama eſt majus bonum magiſque neceſſarium Reip. quàm vita privati. Similiter quando aliquis infamavit perſonam aut familiam aliquam, ex cujus infamia ſequitur vel bellum, vel publicum ac grave diſſidium; infamator, ſi Reſpublica non poteſt aliter ſedari, tenetur etiam cum ſuæ vitæ diſpendio reſtituere. Hinc qui magno Duci proditionis crimen impoſuit, unde univerſa Civitas vel exercitus in armis conſtituitur, & multorum cædes timentur, debet famam reſtituere, quamvis ſibi videat imminere periculum vitæ. Partim quia ſalus & tranquillitas Reip. præponderat ſaluti unius privati, qui

Digitized by Google

ri, qui propterea debet vitam ſuam exponere. Partim quia ſic reſtituens non plus reddet quàm abſtulit, eò quòd tunc fama Ducis ſit majus bonum quàm vita diffamatoris. Rursùm ſi quempiam infamaſti de homicidio aut alio falſo crimine, ob quod ipſe eſt morte plectendus; debes te mortis periculo exponere ut ipſum liberes, quando aliter non potes reſtituere: alioquin eſſes cauſa cur innocens occideretur.

Quæſt. Petes: Quid ſi ille inoocens ſit occidendus propter homicidium ipſi falsò impoſitum, non à Petro, qui ipſe homicidii iſtius author eſt, ſed ab alio; an teneatur Petrus ſeipſum prodere, ut innocentem liReſp. beret. Reſp. Non teneri, ſi ipſimet mors immineat. Quia ipſe noo eſt cauſa vel infamiæ vel periculi inoocentis, Si velit ſe prodere; aliquando benè faciet quando nimirum licet exponere vitam propriam pro vita proximi. His conſentiunt Dominicus lib. 4. qu. 6. artic. 3. ad 4. Tolet. lib. 5. cap. 27. & 70. Angles in q. de Reſt. famæ, Salonius hoc art. controv. 16. Azorius p. 3. lib. 5. cap. 9. Sed & Leſſius, & alii quidam, etſi putent non eſſe neceſſariò faciendam reſtitutionem bonorum inferioris ordinis cum jactura bonorum ſuperioris ordinis; addunt tamen, hanc limitationem, *Quando ex infamia quam intuliſti non evenit alteri damnum in bonis ſuperioris ordinis, nempe in ſpiritualibus, vel in vita corporali*: & addi poteſt, Vel in adminiſtratione Reipublicæ. Nam Leſſius tamdem concludit, quòd ſi ex infamia periculum vitæ uni vel pluribus impendeat; vel mala Reipubl. adminiſtratio, vel aliud grande malum; teneris etiam cum vitæ periculo reparare infamiam quam intuliſti. Quia tunc obligaris non ratione ſolius infamiæ, ſed ratione damni, quod ex ea ſequitur.

Ad 1. Arg. Reſp. Regulam in eo citatam non eſſe univerſaliter & in omni caſu veram, ſed communiter ſeu regulariter. Unde Navarrus iſtius regulæ potiſſimus poſt Cajetanum aſſertor, cap. 16. num. 44. *Non tenetur* (ait) *reſtituere bona ordinis inferioris cum jactura bonorum ordinis altioris, ſaltem communiter*, Et cap. 17. num. 57. & 58. rursùm affirmans, eſſe non faciendam reſtitutionem bonorum inferioris ordinis cum jactura bonorum ſuperioris; addit, *regulariter*; eamdemque determinationem exprimit Azorius dicto cap. 9. q. 12.

Ad 2. Reſp. ſicut Ant. ita & Conſeq. regulariter eſſe verum. Quamquam & alia eſt ratio adulteræ quàm infamatoris. Ordioariè ſiquidem non creditur adulteræ: neque vel maritus vel filius ei credere tenentur; atque ita per ipſius relationem ordinariè non eſt ſpes avertendi damnum. Si autem eſſet ſpes damni avertendi, tantùmque poſſet imminere damnum, ut meritò dubitaretur, an adultera non deberet ſe peccatumque ſuum detegere; veluti ſi filius ex adulterio genitus foret peſſimus Hæreticus, totumque Regnum, in quod tamquam legitimus ſuccedet, infecturus: is autem qui verè legitimus eſt bonus Catholicus, Regnoque in Catholica Fide retinendo neceſſarius; tali caſu exiſtimamus, adulteram debere ſe prodere, etiamſi ſit ei periculum vitæ. Quia tenetur exponere vitam pro negotio fidei. Sicut etiam alius quiſpiam cum eodem periculo reſtituere deberet, ſi filium iſtum legitimum infamaſſet velut ſpurium, qui propterea privandus eſſet Regno, Regnum autem ad Hæreticum devolvendum.

Ad 3. Neg. Aſſ. Quicumque enim auſert proximo famam ſeu exiſtimationem, tenetur eidem reſtituere famam: quod ſi non poteſt; tenetur ad repationem in æquivalenti, ait Adrianus in 4. de Reſt. & ante ipſum Beatus Thomas hoc articul. 2. ad 1. & 2.

Ad 4. Reſpond. Rationem ejus quod ſumitur non eſſe, quia libertas eſt ſuperioris ordiois; ſed partim quia jam olim Eccleſia nullos Fideles vult eſſe ſervos: partim quia nullus tenetur in ſeipſum exequi pœnam; quod faceret is qui ſe in ſervitutem, quæ magna pœna eſt, venderet. Alioquin poſſe pro debito pecuniario aliquem vendi, ac io ſervitutem redigi; notum eſt ex capitul. 22. Exod. ubi de fure dicitur: *Si non habuerit quod pro furto reddat, ipſe venumdabitur*. Quare etſi libertas ſit ſuperioris ordinis; tamen vel jubente lege, vel conſentiente homine libero, qui ſeipſum vendit, poteſt pretio æſtimari.

QUÆRITUR XIV.

Utrùm excuſetur à reſtitutione qui aliquem ideò diffamavit, quia paravit ſibi famam per hypocriſim.

Reſp. neg. RESp. Non excuſari, oiſi illa hypocriſis vergat io nocumentum alterius. Non licet enim occultum crimen proximi detegere, quòd nulli præter quàm ipſimet eſt noxium: hypocriſis autem eſt tale crimen: ergo non licet eam detegere. Hinc ſi quis verè pauper ſimulet ſe pium & ſanctum, ut plures eleemoſynas accipiat; non potes ejus peccata occulta detegere: cùm enim ſit pauper, eſt capax eleemoſynarum, & ejus ſanctitas ſimulata nulli nocet. Si verò is, qui non eſt pauper, ſimularet ſe pauperem, ut eleemoſynas acciperet; ſervatis iis quæ ſecundùm ordinem fraternæ correptionis adhibenda ſunt, poſſet ejus ſimulatio detegi illis, quorum eſt impedire, ne propter eum veri pauperes fruſtrarentur. Dixi niſi hypocriſis vergat in oocumentum alterius. Quia ſi vergat in alicujus oocumentum; detegenda eſt: ut ſi quis ſimulet ſe peritum Medicum, vel Advocatum, cùm ſit ignarus. Ratio eſt. Quia talis non habet jus retinendi ſuam famam, præſertim in errore fundatam, cum damno vel incommodo aliorum.

QUÆRITUR XV.

Utrùm excuſetur à reſtitutione qui injuriam ſibi factam narrat amico.

Reſp. neg. RESp. Talem peccare, & quidem in re gravi mortaliter; ideòque oon excuſari à reſtitutione, ſi narret eum intentione detrahendi, ut ita ſe vindicet. Sunt enim multi, qui cùm oon audeant apertè contumeliam pro contumelia reddere, eò quòd metuant eum qui ipſos læſit; occultè conantur auferre famam ſeu bonam opinionem, quam alii de iſto habent, ut ſic ſe poſſint ulciſci. Et hos mortaliter peccare conſtat, quando materia eſt gravis. Si verò quis referat mala ſibi illata, vel ut conſolationem ab amico accipiat, vel ut ei querelam juſtitiamque ſuam explicet, & ita leniat dolorem ex injuria ſibi illata conceptum; ad nullam te- Exceptio à reſponſione. netur reſtitutionem, imò non peccat ſaltem mortaliter. Quia utitur jure ſuo, dum non vindictam, ſed conſolationem quærit, ac ſuæ indemnitati conſulit. Nimis enim durum eſt ac præter humanam conſuetudinem, ut quis cogatur acceptas injurias ſolus ferre, nec poſſit eas amico communicare, ad hanc ſuam commoditatem, ut eas leviùs ferat. Si qua ergo ſequatur injuriatoris infamatio; ipſe ſibi eam imputet, oon alteri qui ſuo jure uſus eſt. Ita ſentiunt Petrus Navarra lib. 2. de Reſt. cap. 4. num. 436. Leſſius lib. 2. c. 11. dub. 12. Malderus Tract. 7. cap. 1. dub. 12. Nihilominùs ſeriò cavendum eſt; oe paſſus injuriam io ejus narratione multum excedat, ſive illam nimium exaggerando, ſive in perſonam invehendo. Cavendum etiam, ne pluribus narret, ac ne perſonam exprimat, niſi quatenùs oportuerit ad conſilium vel conſolationem: alioquio & mortaliter peccare poſſet, ac eſſe reſtitutioni obooxius.

QUÆRITUR XVI.

Ad reſtitutionem teneatur qui ſine ulla aſſertione refert crimen quod de altero audivit.

FAMILIARE eſt hominibus, aodita proximorum ſive vera ſive falſa vel dubia peccata referre; ita tamen, ut non auſint affirmare ita eſſe, imò dicant

ſe noo

ſe non poſſe credere. Illos autem non obligari ad reſtitutionem, quamvis audientes ea credant, opinio eſt Cajetani qu. 73. art. 2. Sylveſtri verbo *Detractio* qu. 4. Navarri cap. 18. n. 50. Quia ex levitate audientium fama læditur, non ex vi narrantis.

Pro reſponſione, ſit

Conclusio I.

Certum eſt, iſtiuſmodi relationem, etiamſi non fiat animo diffamandi vel nocendi, ſed ex quadam loquacitate procedat, non carere peccato ſaltem veniali contrà charitatem. Illa enim loquacitas & ſermonem continet ſuperfluum, & eſt contrà juris naturæ præceptum, *Quod ab alio oderis fieri tibi, alteri ne feceris.* Tob. 4.

Conclusio II.

Certum eſt etiam, quòd ſi iſta relatio fiat animo lædendi famam proximi, & verè eam lædat, idque notabiliter; peccatum ſit mortale obligans ad reſtitutionem: quia eſt formalis ſeu vera detractio. Si autem fiat animo lædendi, non tamen lædat; peccatum eſt mortale detractionis ſed abſque onere reſtitutionis, eò quòd effectus non ſit ſecutus.

Conclusio III.

Qui crimina de altero audita refert abſque animo lædendi ejus famam, & ſine ulla etiam aſſertione quòd vera ſint: ſi alter exinde graviter infametur; mortaliter peccat, & ad reſtitutionem tenetur, quia eſt cauſa infamiæ. Talis enim relatio ut minimum de ſe generat malam ſuſpicionem vel dubitationem: veluti ſi quis referret ſe audiviſſe, quòd ſuus vicinus ſit Hæreticus, aut adulter, aut Patriæ proditor, etiamſi dicat ſe non credere; ſermo ipſius natus eſt ingenerare malam aliquam ſuſpicionem hominibus, qui & proniores ſolent eſſe ad credendum mala quàm bona, & plerumque dicunt, ejuſmodi rumorem non eſſe ſine aliquo fundamento. Quamvis ergo is, qui ſic aliena peccata narrat coram aliis, nihil mali intendat: quia tamen vel advertit, vel advertere debuit, auditores aliquid malæ ſuſpicionis retenturos; eſt ſufficienter cauſa illius. Ita ſentiunt Dominicus lib. 4. qu. 6. art. 3. ad 4. & Bannes qu. 73. art. 2. Atque huc pertinet quod Beatus Thomas ibi ſcribit de proferente verba, per quæ alicujus fama diminuitur: *Si proferat*, inquit, *ex animi levitate, vel propter cauſam aliquam non neceſſariam; non eſt peccatum mortale, niſi fortè verbum quod dicitur ſit adeò grave, quòd notabiliter famam alicujus lædat, & præcipuè in his quæ pertinent ad honeſtatem vitæ: quia hoc ex ipſo genere verborum habet rationem peccati mortalis.* Ubi diligenter perpendenda eſt exceptio, *niſi fortè*, &c. quam etiam Cajetanus verbo *Detractio* expreſſit dicens: *Niſi adeò notabiliter inde lædatur fama proximi, ut actus redeat in naturam ſuæ formæ, dum non curavit cavere à tanta proximi læſione.*

Ad Arg. in contrariam partem allatum. Reſpond. Famam non tunc lædi ex ſola audientium levitate, ſed potiſſimùm ex indiſcreta narrantis relatione: quamvis enim levis narratio rerum, quas audivimus, non deberet movere viros prudentes ad credendum malum de proximo; nihilominus propter humani ingenii infirmitatem & ad malum pronitatem frequenter movet, præſertim quando refertur grave crimen, quod reſpectu ejus de quo dicitur multùm eſt infamatorium; ideòque ab illa eſt abſtinendum.

Quæritur XVII.

An qui diffamatum in uno loco diffamat in alio, teneatur ad reſtitutionem.

Videtur quòd ſic. 1. Quia licèt amiſerit famam in uno loco, in alio tamen habeat eam illæſam: atque adeò ſi ibi diffametur, auferetur ei quod ſuum eſt quodque in eo loco obtinet.

2. Etiamſi homo eſſet ubique infamis: non liceret tamen ei publicè & in faciem objicere ſuum crimen, imò neque defectum ad naturam pertinentem; ergo multò minùs licet auferre ipſi famam, quam uno loco habet integram, etiamſi non ſit talis in alio.

Pro Reſponſione ſit

Conclusio I.

Qui diffamatum in uno loco diffamat in alio, ad quem veriſimile eſt famam citò perventuram, ſive propter loci vicinitatem, ſive propter mutua incolarum commercia, ſive ob alias cauſas; non tenetur ad reſtitutionem, imò nec peccat ſaltem mortaliter, ſi abſit prava intentio. Ita Bannes q. 73. art. 2. Salon hic controv. 18. Navarrus cap. 18. nu. 26. & communiter alii. Quia talis propriè non diffamat alium, neque ipſi aufert famam, cùm ille jam antea ſuam famam in uno loco palàm ac publicè perdiderit, & propter divulgationem mox futuram perinde ſit, ac ſi etiam perdidiſſet in alio. Confirm. Qui uno in loco ſic eſt diffamatus, ut ejus crimen verè ſit publicum, amiſit jus famæ, ita ut nemo teneatur ex juſtitia priorem de ipſo bonam exiſtimationem habere: ergò nulla ſit ipſi injuria, ſi ejus peccatum narretur in loco, ad quem fama brevi eſt perventura. Accedit, quòd uſus & conſuetudo hominum etiam piorum habet, ut quæ fiunt publicè omnibus narrentur etiam abſentibus ſine conſcientia peccati.

Dices: Non licet auferre pecuniam Petro, etiamſi ſcias, quòd alioquin ea ſit per alium citò ipſi auferenda; ergo neque licitum eſt auferre famam, quamvis ſciatur brevi auferenda per publicam divulgationem. Ob.
Reſp. Neg. Conſ. Quia non eſt ſimile. In priori enim caſu alter non perdidit jus ad pecuniam; & ideo ſi ei tolleretur, auferretur alienum domino rationabiliter invito, & per conſequens committeretur furtum. In poſteriori non item, quia diffamatus jam perdidit jus famæ. Reſp.

Si Dicas: Quòd nemo jus ſuum amittit per injuriam contingit autem aliquem publicè diffamari uno in loco injuſtè, ſeu per injuriam; ergo talis non perdidit jus famæ, ideòque injuſtum erit ſi diffametur in alio. Ob.
Reſp. Talem, quamdiu ejus diffamatio eſt publica, perdidiſſe jus famæ, non per ipſam injuriam præcisè, quaſi injuria ſecundùm ſe ſpectata ſpoliaverit eum jure ſuo ſed per aliquid conſequens injuriam, id eſt per notorietatem criminis, quod, etſi per injuriam, innotuit tamen. Ideò non peccabit contrà juſtitiam, ſi quis eum diffamet in alio loco, ad quem ſimilis infamia eſt citò perventura: peccare autem poterit contrà præceptum juris naturalis, *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, ſi nullam habeat rationabilem cauſam id faciendi: cujuſmodi cauſa eſt, ut conſulatur Reipublicæ aut perſonis privatis, quæ audientes talia crimina pœnaſque iis impoſitas earum metu deterrentur. Sed quando hoc ſit peccatum mortale, quando veniale; ex circumſtantiis expendendum erit. Qui ſciret alium, falſo ei crimine impoſito, fuiſſe infamatum, & alibi vel crimen vel ex crimine infamiam narraret, nihil dicens de falſitate, quam certò novit; nobis non videretur à peccato mortali excuſandus. Quia hoc nimis evidenter nimiſque notabiliter eſſet contrà prædictum legis naturæ præceptum, ſi perſonam ita injuſtè diffamatam nominaret. Reſp.

Con-

Digitized by Google

Conclusio II.

QUi infamatum uno loco diffamat in alio, ad quem ejuſmodi infamia veriſimiliter non fuiſſet perventura, vel non niſi poſt longum tempus: etſi fortaſſe non peccet contrà juſtitiam, ſæpè tamen peccat mortaliter contrà Charitatem. Quia lædit proximum in re magni momenti, facitque illi id, quod ſibi non vellet fieri. Tacita Ob. Neque refert, quòd ille proximus non haberet jus ad famam, utpotè publicè diffamatus. Cùm enim ſine cujuſquam injuria & abſque fraude eam alio in loco poſſideret, eaque fuiſſet adhuc diu fruiturus; contrà Charitatem eſt ipſum ea ſpoliare, præſertim nihil commodi proveniat detractori, neque vel Reſp. vel proximo expediat, eam infamiam longiùs ſerpere. Quod addo, quia inſignia quædam crimina & pœnas illis inflictas propter utilitatem publicam & narrare paſſim licet, & ſcripto ad poſterorum notitiam transferre. Qua ratione excuſandi veniunt, qui enormes peccatores Judicis authoritate palam punitos abſentibus narrant, etiam illis, ad quos alioquin notitia non fuiſſet perventura.

Conclusio III.

ILLUM, qui aliquando fuit propter ſua crimina infamis, ſed nunc famam recuperavit benè vivendo, diffamare, vel iſta crimina apud ignorantes commemorare, ſæpè eſt peccatum mortale contrà Charitatem; non rarò etiam contra juſtitiam: ut ſi detur occaſio ſuſpicandi quòd adhuc ſit improbus, ſi per hoc impediatur à juſto lucro, vel damnum aliquod ei emergat.

Ad 1. Arg. Reſp. Famam, quam iſte infamis habet aliquo loco illæſam, non eſſe ipſius, quia jure illam perdidit.

Ad 2. Neg. C. Quia ſic in faciem alteri objicere crimen vel defectum pertinet ad contumeliam: referre autem abſentibus vel ignorantibus, illis præſertim ad quos fama eſſet crimen illud perlatura, neque ad contumeliam neque ad detractionem pertinet.

QUÆRITUR XVIII.

Utrùm qui infamem uno genere peccati diffamavit in alio, teneatur ad reſtitutionem.

VIDETUR non teneri. Fama enim eſt illæſæ dignitatis ſtatus legibus ac moribus comprobatus; quemadmodum habet Juriſconſultus lib. 50. ff. tit. 13. leg. *Cognitionum*: ſed qui in uno crimine eſt infamis non habet ſtatum illæſæ dignitatis, ideòque nec famam; ergo ſi diffametur de alio peccato, non aufertur ei fama, & per conſequens non incurritur onus reſtituendi.

Reſp. Affirm. certa eſt apud Adrian. Quodlib. 11. Reſp. eſt affirm. art. 1. Illum enim, qui in uno genere peccati eſt infamis, in alio diffamare, eſt peccatum ex genere ſuo mortale contrà juſtitiam, ideòque obligans ad reſtitutionem.

Prob. 1. Qui enim laborat infamia unius alteriuſve peccati, non idcirco amiſit jus famæ de aliis virtutibus; ut qui habetur concubinarius, non propterea perdidit jus ad famam, quam ante habebat de juſtitia, de juramento veraci, de Fide Catholica: ſi quis ergo ipſum diffamet tamquam Judicem injuſtum, ut perjurum, ut Hæreticum; facit ipſi injuriam.

2. Infamiæ de diverſis vitiis ſunt omninò diſtinctæ ſicut diſtinctæ ſunt laudes diverſarum virtutum; ergo qui eſt infamis de uno vitio, poteſt adhuc retinere jus, ut non infametur de alio. Confirm. Fama non dicit aliquid ſimplex, ſed conſtat ex diverſis partibus, quarum una poteſt haberi ſine alia; ergo poteſt amitti quantùm ad unum, & ſervari quantùm ad aliud: ac proinde ſicut qui ſua culpa perdit partem ſuarum facultatum, non propterea debet amittere omnes: & qui ob aliquod crimen truncatur aliqua parte ſeu membro corporis, non ideo debet perdere totum corpus; ita qui propter unum genus peccati eſt infamis, non ideò debet perdere famam de virtutibus, quæ aliis peccatis opponuntur. Eſt quidem verum, quòd qui peccata valde affinia ferèque conjuncta narrat, non cenſeatur diffamare; ſicut qui de fornicatore publico diceret, quòd amatorias litteras ſcripſerit, aut de palam ebrioſo, quòd bona familiæ dilapidet; novam ei infamiæ notam non inureret, neque peccaret ſaltem mortaliter. Sed non eſt par ratio eorum peccatorum, quæ non ſunt ſimiliter conjuncta.

Ad Arg. Reſp. Illa definitione non definiri quamcumque famam; ſed ſolùm eam, quæ eſt integra ſeu omni ex parte perfecta, qualem habent viri ſancti. Præter illam verò, alia eſt veri nominis fama, licèt imperfecta, quam habent iſti qui etſi malè audiant in uno vel altero, quoad alia tamen benè audiunt. Eſt enim de iſtiuſmodi perſonis bonus rumor bonaque in mentibus aliorum opinio quantùm ad eas virtutes virtutumve actus, de quarum vitiis contrariis non ſunt diffamati.

QUÆRITUR XIX.

Utrùm qui revelat crimen occultum viro gravi & prudenti ſit liber à reſtitutione.

SUNT qui affirment 1. Quia vir & mulier ſolent ſibi invicem revelare crimina filiorum aut famulorum; neque propterea per ſuos Confeſſarios obligantur ad reſtitutionem.

2. Talis non lædit famam; ergo non tenetur famam reſtituere. Ant. patet. Quia fama eſt publica notitia; unde non dicitur quiſpiam eſſe infamis ex hoc, quòd ejus peccatum ſciatur ab uno.

3. Etiamſi concedatur lædere famam; non lædit tamen niſi leviter, utpotè ad unum, qui non eſt aliis relaturus.

Communis & vera Reſp. eſt, Eum, qui alterius Reſp. Neg. occultum crimen viro quantumvis gravi prudenti & taciturno revelat, ordinariè peccare mortaliter, & obligari ad reſtitutionem.

1. Quia ille, cujus crimen ita refertur, minoris æſtimationis eſt apud illum virum prudentem, quàm antea erat: hoc autem eſſe ipſi grave malum prob. Quia notabile bonum eſt eſſe bonæ exiſtimationis apud talem; ergo notabile malum eſt illa bona exiſtimatione ſpoliari. Confirm. Viri prudentes mallent, ſua crimina manifeſtari tribus aut quatuor plebeis quàm uni viro gravi; & reverà magis læditur fama per hoc, quòd crimen occultum ſciatur ab uno tali viro, quàm ſi ſciretur à pluribus de vulgo: atqui occultum crimen fratris revelare pluribus de vulgo eſt peccatum mortale detractionis; ergo etiam revelare uni viro gravi.

2. Judicium temerarium eſt ex ſuo genere peccatum mortale, quemadmodum patet ex quæſt. 60. art. 3. etiamſi illud non prodatur exteriùs, neque frater amittat bonum nomen apud alios quàm apud judicantem; ergo nec detractio deſinet eſſe mortalis ex eo, quòd fratris exiſtimatio tantùm lædatur apud unum.

3. Sequeretur alioquin, eum, qui libenter audit detrahentem, non peccare mortaliter, ſi ſolus audiat; quod eſt contrà communem opinionem.

Reſponſionem hanc tenent Sotus lib. 5. de Juſt. & Jur. qu. 10. art. 2. Bannes & Salon qu. 73. art. 2. Azorius p. 3. lib. 5. cap. 9. Filliucius tom. 2. Tract. 40. cap. 4. num. 91. eſtque hæc ſententia conformis B. Thomæ cit. qu. 73. art. 1. ad 2. dicenti, quòd etiamſi *Uni ſoli aliquis de abſente malum dicat; corrumpit fama ejus, non in toto, ſed in parte*. Unde art. 2. concludit, Detractionem eſſe peccatum mortale, non diſtinguens utrùm ea fiat apud multos an apud unum. Dixi, *ordinariè*. Quia poteſt interdùm abſque peccato & Quando liceat alienū crimen detegere viro gravi. abſque onere reſtitutionis manifeſtari occultum crimen alterius viro gravi, quando ſcilicet id expoſcit utilitas vel Reipublicæ, vel peccantis, vel alicujus tertii; ut ſi eſt peccatum aliis noxium, neque is qui illud novit poteſt ſolus obſiſtere dam-

no : aut ſi ſoli quidem peccanti noxium, ſed ex correptione per eum qui novit adhibita parvus aut nullus fructus videtur ſecuturus ; ſecundùm ea quæ diximus q. 33. art. 8. Similiter ſi quis indigeat conſilio, neque poſſit illud capere niſi revelando peccatum alterius occultum ; non peccat, nec ad reſtitutionem obligatur, ſi ex illa cauſa revelet. Qui verò in Sacramentali Confeſſione peccatum alterius produnt, cùm ſufficienter potuerint ſuum aperire illo non prodito : ſi ſpontè id faciunt ; graviter peccant, & redarguendi ſunt à Confeſſario : ſi inconſideratè ; venialiter delinquunt, & ſunt inſtruendi. Neutri autem videntur obligari ad reſtitutionem, niſi falſum crimen alicui impoſuerint ; quia talis detectio peccati non eſt vera infamia.

Ad 1. Arg. Reſp. Conjuges ordinariè excuſari eademque ratione filios referentes patri peccata fratrum, imò & extraneos denuntiantes Patrifamilias peccata domeſticorum ; quia plerumque oportet ita fieri ad emendationem peccantium, & ad utilitatem familiæ. Quando tamen unus eorum ſolus ad hoc ſufficit : non debet alteri prodere, quamvis ignorantia frequenter eos excuſet.

Ad 2. Neg. Ant. Quamvis enim ille, cujus crimen ita eſt detectum, non ſit infamis juridicè, imò nec ſit notatus perfecta infamia, quæ ad plures pervenerit ; in parte tamen aliqua famam amiſit, qu. 73. art. 1. ad 2. illaque famæ ipſius denigratio, ut eſt aliqua læſio, ita moraliter etiam eſt infamia : levis quidem extenſivè, quia non extenditur niſi ad unum ; abſolutè tamen gravis, quia magnum eſt malè audire apud magnum. Ex his patet Reſp. ad 3.

QUÆRITUR XX.

Utrùm qui indirectè aliquem diffamavit teneatur ad reſtitutionem.

Accusatur verbi gratia quis de vero crimine non ſufficienter probato, ex cujus proinde negatione accuſans indirectè diffamatur tamquam qui ſit mendax ; Quæritur, An reus, ſi crimen illud neget, teneatur ad reſtitutionem famæ tali accuſatori ablatæ.

Teneri Prob. 1. Quia numquam licèt malum pro malo reddere, Rom. 12. nec maleficium maleficio compenſare : qui enim injuſtè percutitur, non poteſt repercutere.

2. Nemini licet mentiri, & per mendacium ſe defendere.

Reſp. Neg. Reſp. Negativa eſt communis ; ſcilicet, Reum negantem crimen verum ſibi impoſitum, ſed non ſufficienter probatum, quando aliter ſe tueri non poteſt, non teneri ad ullam reſtitutionem ; ideòque non debere ſe retractare. Ita Sylveſter verbo *Reſtitutio* 3. quæſt. 3. Navarrus cap. 18. num. 49. Sotus lib. 4. quæſt. 6. art. 3. Azorius p. 3. lib. 5. cap. 9. Quia talis reus habet jus occultandi ſuum crimen ſeque defendendi non minùs quàm ille, qui injuſtè invaditur, poteſt ſe cum moderamine defendere, aliumque occidere : ſi quam ergo infamiam inde contrahit ; accuſator ſibi imputet. Tac. Ob. Neque refert, quòd reus peccet, ſi fortè contrà ſuam mentem, vel etiam contrà ſuum juramentum loquatur, neſciens qua ratione poſſit ſuum ſermonem verificare. Quia licèt in ſua reſponſione peccare poſſit ; nullam tamen facit accuſatori injuriam : illud enim ejus peccatum eſt imprudentia, non injuſtitia. Dixi, *negantem crimen verum*. Quia extrà controverſiam eſt, abſque ullo reſtitutionis onere licitum eſſe negare crimen falsò impoſitum. Addidi, *Non ſufficienter probatum*. Si enim reus, neget crimen, quod ſervato juris ordine ipſi objicitur, plenèque probatur ; injuriam facit tum Judici, qui habet jus interrogandi, tum accuſatori, qui veritatem criminis convincit per ſufficientem probationem ; tenereturque ad reſtitutionem, niſi eum excuſaret, quòd nulla ſequatur infamia vel Judicis vel accuſatoris, propterea quòd accuſator plenè probavit, & Judex juris ordinem ſervavit. Similiter ſi accuſator ſemiplenè ſolùm probaverit, & reus tunc neget, quando legitimè interrogatus tenetur confiteri ; mortaliter peccat : excuſatur tamen à reſtitutione, quia fama accuſatoris non læditur, idque propterea, quia homines ſibi perſuadent ; vel accuſatorem benè, quamvis non omninò ſufficienter probare, bonaque fide proceſſiſſe ; vel reum pro ſui excuſatione mentiri. Cæterum ſi hoc caſu plenæ aut ſemiplenæ probationis reus dixerit, accuſatorem calumniari, ſitque veriſimile quòd hoc aliis perſuaſerit ; tenetur ei famam ſeu honorem reſtituere : ſive confitendo crimen, quando adhuc interrogabitur juridicè : ſive extrà judicium, aſſerendo ipſum non fuiſſe calumniatum. Si autem vel propter accuſatoris notam probitatem, vel propter accuſati qualitatem veriſimile ſit, quòd accuſator non exiſtimetur calumniari ; reus erit liber à reſtitutione. Dixi etiam *Quando aliter ſe tueri non poteſt*. Quia ſi hoc poſſit, ut v. g. dicendo, Probet objectum mihi crimen, vel alia ſimili cautela utendo ; teneretur ad reſtitutionem, eò quòd in ſui defenſione non ſervaret moderameo inculpatæ tutelæ. Denique dixi. *Non teneri ad ullam reſtitutionem*. Quia licèt nonnulli arbitrentur, accuſatum teneri, non quidem ad ſe retractandum, ſed ad alio modo reſtituendum ; ut dicendo, Non habeatur iſte pro calumniatore, quia exiſtimo eum eſſe bonum virum, & habuiſſe bonam intentionem in mei accuſatione, ſed reverà fuit deceptus ; verius tamen eſt, quòd ad iſto modo reſtituendum non obligetur : quia non injuſtè læſit accuſatorem, ſed accuſator ſibi imputet, ſi læditur.

Ad 1. Arg. Reſp. Apoſtolum ad Rom. 12. prohibere, ne quis vindictam authoritate privata ſumat, neve malum pro malo ex vindictæ cupiditate reddat. Qui ſenſus tum ex ibi ſubjunctis patet, *Mihi vindicta : ego retribuam, dicit Dominus* : tum ex cap. 13. ubi de illo, qui publica fungitur poteſtate dicitur, *Dei miniſter eſt, vindex in iram ei qui malum agit*. Neque hic maleficium pro maleficio compenſatur, cùm nulla fiat accuſanti injuria.

Ad Confirm. Reſp. Eum, qui fuit percuſſus ; non poſſe repercutere, quando alius non videtur percuſſionem perſecuturus ; quia hoc non eſſet ſe defendere, quandoquidem non ampliùs impetatur, ſed eſſet ſe vindicare : ſi autem quiſpiam tentet alium percutere, & is qui foret percutiendus non poſſit aliter evadere, quàm vel percutiendo, vel repercutiendo ; poteſt jure naturali (cui lex Chriſtiana non repugnat) hoc facere : quamquam conſilii ac perfectionis ſit, huic juri interdum cedere ; præcepti autem, animo paratum eſſe abſtinere à repercutiendo, quando ita oportuerit.

Ad 2. Etſi non liceat per mendacium ſe defendere ; non propterea tamen ſequitur, quòd ſe defendens modo ſuperiùs dicto teneatur ad reſtitutionem, cùm non faciat contrà juſtitiam. Deinde poteſt abſque mendacio negari crimen, quod in judicio non probatur ; quemadmodum ex qu. 69. patebit.

QUÆRITUR XXI.

Quid reſtituere debeat detractor ſeu infamator.

Resp. Sive falſum ſive verum dicendo infamaverit ; tenetur ad reſtituendam famam & omnia damna ex infamia ſecuta. Quia illorum damnorum fuit cauſa. Et confirmari poteſt ex cap. *Si tua culpa*, tit. de Injur. ubi Greg. IX. eum dicit oportere ſatisfacere, cujus culpa, imperitia, vel negligentia damnum fuit datum, vel injuria irrogata.

Dices : Vera & præcipua cauſa damnorum eſt ipſum crimen : ejus autem revelatio tantùm eſt conditio ſine qua non ; ergo is qui diffamavit, injuſtè quidem ſed vera dicendo, non tenetur integrè damna reſtituere, ſed ſolùm partem. Ita opinatur Sotus lib. 4. quæſt. 6. art. 3. ad 4. Ob.

Sed Reſp. Neg. Ant. Illa enim damna non propriè ſequuntur ex crimine : quia etiamſi frater illud commiſerit ; quamdiu tamen hoc ignoratur, & habetur bona opinio de ſeipſo, crimen ea damna non Reſp.

infert,

inſert, ſed proveniunt ex ſiniſtra opinione, quam infamator animis audientium generavit. Quare cùm infamator, ſive verum ſive falſum dicat, illius ſiniſtræ opinionis verè ſit cauſa; etiam eſt cauſa damnorum ſubſequentium, ideòque tenetur ad illa integrè reſtituenda; quemadmodum tradunt Navarrus cap. 18. num. 46. Petrus Navarra lib. 2. cap. 4. n. 373. Salon hic controv. 20. Leſſius lib. 2. cap. 11. dub. 19. Malderus Tract. 7. cap. 2. dub. 4.

QUÆRITUR XXII.

Quo modo fama ſit reſtituenda.

JUXTA duplicem modum verè & propriè aliquem diffamandi B. Thom. hoc art. 2. ad 2. duplicem etiam ponit rationem famæ reſtituendæ.

Prior eſt. Qui alicui falſum crimen injuſtè impoſuit, tenetur reſtituere famam, confitendo aut ſe fuiſſe mentitum, aut deceptum, vel dixiſſe falſum. Quia regulariter non eſt alia via reſarciendi famam læſam. Si tamen ad tollendam infamiam eſſet ſatis dicere, Deceptus ſum; hoc dicendo, non eſſet neceſſe definitis verbis exprimere, Fui mentitus. In hanc aſſertionem conveniunt communiter omnes tum Scholaſtici tum Caſuiſtæ.

Quæſt. Sed eſt difficultas, utrùm infamator hanc ſuam retractationem debeat facere coram illis ſolis, apud quos ipſe detraxit, an etiam coram aliis quibus iſti narraverunt. Reſp. Quòd coram illis ſolis, apud quos detraxit, ſi aut fuerat ſtipulatus ſilentium, aut prudenter exiſtimabat eos non relaturos aliis. Quia tunc non eſt cauſa infamiæ ad iſtos alios delatæ, cùm ad eos pervenerit, partim ipſo invito, partim reſpectu ipſius caſu fortuito. Si verò apud eos detraxit, quos ſciebat vel ſcire poterat ac debebat veriſimiliter non ſervaturos ſilentium; iis non reſtituentibus, debet apud omnes qui infamiam noverunt ſe retractare, & conari, ut ſiniſtram opinionem ab eorum animis tollat. Quia ipſe fuit cauſa totius hujus infamiæ, quatenus eventus, qui ex noſtra actione ſequuntur, ſi prævìſi ſunt, nobis imputantur, 1. 2. q. 20. art. 5. Ita Petrus Navarra dicto cap. 4. num. 442. Peſantius hic dub. 11. Leſſius lib. 2. cap. 11. dub. 20. Quòd ſi hi, apud quos detraxit, ſola ejus authoritate moti ulteriùs rumorem ſparſerunt; ipſe tamquam cauſa principalis tenetur apud omnes reſtituere.

Quæſt. Petes: Si illi, qui detrahentem audiverunt, non credant ei aſſeveranti ſe fuiſſe deceptum aut mentitum; Utrùm debeat juramento rem confirmare: & ſi neque hoc ſufficit, An debeat teſtes inducere.

Reſp. Reſp. Debere, quando apparet quòd eo modo fama reſtituetur. Qui enim dedit cauſam damni, debet illud reſarcire omni modo humano poſſibili. Neque refert, an iſte modus fuerit aliquando uſu receptus. Quia veriſimilius eſt, debere recipi, quando per illum poteſt recuperari fama perdita, & non per alium. Si verò auditores nulla probabili ratione moti nolint à concepta prava opinione dimoveri, ſive is qui reſtituere conatur, juramentum præſtet, ſive teſtes adhibeat; ad nihil ampliùs obligatur. Quia ipſe non cenſetur deinceps cauſa illius pravæ opinionis, ſed aliorum perverſitas.

Quæſt. Dices: Nullus cum æquali ſuo damno tenetur reſarcire damnum alterius: cùm ergo fama aliena non poteſt reſtitui ſine detrimento propriæ; non eſt neceſſarium reſtituere. Reſp. Reſp. Neg. Ant. quando agitur de reſarciendo damno, quod quis injuſtè intulit. Quamvis enim noſtræ famæ debeamus proſpicere accuratiùs quàm alienæ, quando id ſine cujuſquam injuria fieri poteſt; nemini tamen licèt, ſuæ famæ conſulere cum injuria alterius, non magis quàm ditari cum alterius damno: ſicut ergo in bonis fortunæ oportet reſtituere cum æquali proprio detrimento illorum bonorum; ita in bonis famæ oportet pati æquale detrimentum propriæ, ut reſtituatur aliena. Neque curandum eſt, an aliquid utilitatis ex aliena infamia provenerit detractori, an nihil. Nam & comburenti alienas domos aut ſegetes nihil emolumenti venit; ac nihilominùs tenetur pati ſuorum bonorum detrimentum, ut reſtituat damnum quod intulit. Quàm quàm etſi in injuriis ſimilibus nullum verum ac proprium lucrum interveniat; intervenit tamen morale, dum propriæ voluntati ſatisfit cum alterius damno. Cæterùm qualiter ſubinde non ſit neceſſarium cum propriæ famæ detrimento alienam reſtituere, ut quando eſt magna inæqualitas; quæſ. 10. diximus.

Quæſt. Poſterior famam reſtituendi ratio plus habet difficultatis. Cùm enim aliquis alium infamavit verum dicendo, ſed injuſtè; puta cùm prodidit ejus crimen contra juris ordinem; quæritur, Quomodo poſſit famam ablatam reſtituere. Certum eſt, quòd cavere debeat à mendacio; quemadmodum hic monet B. Thom. eò quòd numquam liceat mentiri: ſed difficile eſt hic invenire modum reſtituendi ſine mendacio.

Petrus Navarra lib. 2. cap. 4. num. 380. Bannes hujus art. dub. 8. Salon controv. 15. cenſent; detractorem poſſe abſque mendacio dicere ſe fuiſſe mentitum. Bartholomæus Medina lib. 1. cap. 7. id negans exiſtimat, melius dicturum quòd non verum, ſed falſum de illo ſit locutus. Horum ratio eſt. Tum quòd ille detractor verè ſit mentitus practicè, quatenùs non eſt locutus conformiter appetitui recto: tum quòd reus contra juris ordinem interrogatus poſſit negare crimen, quod verè commiſit.

Reſp. Sed Reſp. Illum detractorem ſimpliciter & ſecundùm communem uſum loquendi neque falſum neque mendacium dixiſſe quando detrahebat; atque adeò nunc mentiri ſi dicat, ſe priùs fuiſſe mentitum, vel dixiſſe falſum: quia juxta communem modum loquendi falſus & verus ſermo non intelligitur de veritate aut falſitate ſpecifica, ſed de veritate qua ſermo enunciatur conformiter ad rem; *Ex eo enim quòd res eſt aut non eſt, oratio dicitur vera aut falſa*, ait Philoſophus. Neque eſt ſimile quod adfertur Tacita ob. de reſponſione rei illegitimè interrogatæ. Quia ex circumſtantiis loci, temporis, & perſonæ, ejus reſponſio continet veram ſententiam; ut videbitur q. 69. ſermo autem detractoris ſic volentis reſtituere, non continet veritatem ex circumſtantiis, quia non ſolet ita intelligi, ſicut ipſe per clauſulas, quas fortaſſis mente concipit, cupit intelligi, ſed prout verba ſonant. Quare B. Thomas tam hic quàm in 4. diſt. 15. Sylveſt. & Angelus verbo *Detractio*, Richard. in 4. diſt. 15. ſaltem tacitè indicant, hunc non eſſe legitimum modum reſtituendi. Scotus autem ejuſdem diſt. 15. quæſt. 4. Major & Gabriel quæſt. 16. Adrianus in Tract. de Reſtit. famæ. Sotus lib. 4. de Juſt. & Jure q. 6. art. 3. ad 4. Peſantius hic diſp. 6. Binsfeldius, tit. de decem Præcept. cap. 17. Azorius p. 3. lib. 5. cap. 9. expreſsè docent, non licere iſto modo reſtituere, quia non evitaretur mendacium. Aliquot ergo modos reſtituendi famam per detectionem criminis occulti injuſtè ablatam aſſignemus.

1. Eſt. Ut his ſimilibuſve utatur verbis, Non credatis Petrum eſſe talem qualem nuper dixi; quia graviter errabam iſta dicendo, malè locutus ſum, iniquè egi, injuſtè feci: ex ira, odio, & mera malitia ſic dixi, & utinam non dixiſſem; reverà enim non eſt habendus talis, ſed ſicut erravi loquendo, ita errant alii malè de ipſo opinando. Quo ſermone nullum dicitur mendacium; quia detractor non ſolùm malè ac injuſtè fuit locutus, ſed etiam erravit, evulgando id quod ſilere oportuit. Ipſe etiam auditores errant habendo opinionem pravam de illo, quia tenentur illam deponere. Huc pertinet illud Prov. 14. *Errant qui operantur malum.* Cæterùm etſi hic modus apud ruſticos ac alios ſimplices ſufficere poſſit, ut pravam opinionem ex alterius verbis conceptam deponant: quia tamen apud ingenioſos cautelarumque famæ reſtituendæ peritos ordinariè non ſufficit, qui fortaſſis facilè colligerent, iſta dici ad famam reſtituendam, atque ita crederent verum fuiſſe crimen priùs narratum.

Modi reſtituendi famæ, quæ fuit ablata dicendo verum.

2. Modus eſt. Nullam facere mentionem illius criminis, ſed eum cui detraxiſti frequenter laudare, honorare, virtutes ejus extollere, familiariter cum eo tamquam bono viro converſari: ſic enim fiet ut alii intelligant, te bonam de illo habere

opinionem, & ita bonam etiam ipſi concipient; quo fiet, ut perſona infamata non minus reddatur illuſtris, quàm antea erat infamis.

3. Modus eſt. Ut detractor per ſe vel per alium petat ſibi remitti obligationem reſtituendi, idque obtineat.

4. Eſt. Ut damnum in fama illatum compenſetur pecunia ſimilibuſve rebus, ut promovendo illum qui fuerat infamatus ad aliquod utile officium, quo tamen ipſe ſit dignus. Quamvis enim non pauci exiſtiment, infamatorem non teneri ad hoc modo reſtituendum, propterea quòd fama ſit bonum ſuperioris ordinis, ideoque non æſtimabile pecunia; non pauciores tamen aliter ſentiunt. Quia ſicut aurum nobilius eſt argento vel plumbo; magna tamen argenti vel plumbi copia prævalet parvæ quantitati auri: ita fama præſtantius quiddam eſt quàm pecunia; magna tamen pecuniæ ſumma poteſt alicui famæ præponderare aut æquivalere ſecundùm humanam & moralem æſtimationem. Quo modo & libertas hominis, licèt ſit altioris ordinis quàm pecunia, ex condicto tamen pretio æſtimari poteſt, ut quando homo liber ſeipſum vendit in ſervitutem. Deinde. Quamvis non poſſet reddi æquivalens; non ideò infamator deberet eſſe liber ab omni ſive reſtitutione ſive compenſatione: quia ſicut B. Thom. loquitur in Reſp. ad 1. *Quando id, quod eſt ablatum, non eſt reſtituibile per aliquid æquale; debet fieri recompenſatio qualis poſſibilis eſt.* Et ad 2. *Si non poſſit famam reſtituere; debet ei aliter recompenſare.* Eamdem hanc ſententiam tradunt Adrianus in 4. tit. de Reſtit. famæ, Sotus lib. 4. de Juſt. Jure q. 6. art. 3. Salon hic controv. 14. Valentia q. 6. de Reſtit. punct. 5. Binsfeldius in Tract. de decem Præcept. Molina Tract. 4. diſput. 45. & 46. favetque Covarruvias lib. 2. Variar. cap. 2. num. 8. dicens conſentire omnes, famam poſſe pecunia compenſari. Hinc Navarr. tametſi alterius ſententiæ aſſertor, cap. tamen 18. num. 50. referens Sotum dicentem, quòd detractor dignitate conſpicuus non tenetur reſtituere famam alicujus hominis infimæ ſortis, quia enim excuſat pretioſæ famæ amiſſio, quam in ejuſmodi teſtitutione faceret; ſubdit: *Quod ut novum, ita videtur durum in praxim deductum, niſi alia juſta compenſatio fieret, aut obtineretur remiſſio*; cenſet ergo, fieri poſſe compenſationem. Et num. 43. ita habet: *Qui ob vitæ periculum aut alias rationes famam reſtituere non poteſt; eam compenſare tenetur: ut qui alium percutit aut manum abſcindit, quam reſtituere non poteſt.* Neque verò hinc ſequitur, eum, qui detraxit falſa imponendo, teneri pecunia compenſare infamiam, quando neque ſimplici aſſertione, neque juramento, neque teſtibus poteſt auditorum ſuorum animos à concepta prava opinione dimovere. Quia ipſe non eſt de cætero cauſa infamiæ apud illos; ideoque manet liber ab ulteriori reſtitutione: ſicut etiam ille, qui nullo jam dictorum modorum poteſt reſtituere.

QUÆRITUR XXIII.

Utrùm hæredes teneantur reſtituere famam loco infamatoris.

Concluſio I.

PRobabile eſt, quòd non teneantur verbis revocare id, quod infamator dixerat, aut affirmare quod fuerit mentitus, vel falſum locutus. Quia talis reſtitutio eſt perſonalis.

Concluſio II.

CErtum eſt, quòd ſi infamator non reſtituerat ante mortem damna ex infamia ſecuta; hæredes obligentur ea vel infamato vel ejus hæredibus reſtituere. Quia tale onus eſt reale ac pecuniarium: talia autem onera cum hæreditate tranſeunt ad hæredes.

Concluſio III.

PRobabile eſt, hæredes infamatoris mortui, antequam ullam fecerit reſtitutionem famæ, teneri ejus loco reſtituere, vel laudando & honorando infamatum, vel pecunia compenſando. Ita poſt Adrianum Navarrus cap. 18. num. 46. ſi conferatur cum num. 41. ubi dicit: *Vigeſimo quinto peccat, qui non vult reſtituere damnum famæ notabile datum injuſtè à ſe vel ab eo cujus hæres eſt*, &c. Quòd autem non loquatur de damno pecuniario, vel ſimili ſecuto ex infamia; patet, quia dicit illic, quòd bonum famæ majus eſt quàm bonum pecuniarium; Num. deinde 46. ait: *Dixi ab eo, cujus hæres eſt: quia hæres detractoris non ſolùm in judicio exteriori, ſed etiam interiori tenetur reſtituere ſecundùm Adrianum id efficaciter probantem & aſſerentem, ita mortaliter peccare hæredem, qui prædictam compenſationem pro defuncto non facit, ac ſi non ſolveret alia debita.* Conſentit & Molina, Tract. 4. diſp. 46. Quia fama injuſtè ablata ſaltem per pecuniam eſt reſtituenda, quando aliter non reſtituitur: debitum autem pecuniarium tranſit ad hæredes.

Concluſio IV.

ETiamſi is qui fuerat infamatus moriatur; non propterea vel infamator vel ejus hæredes ſunt liberi à reſtitutione. Quia hæredes infamati ſuccedunt in ipſius jura: multumque intereſt eorum, ne ille maneat infamatus. Poſſet modò quæri: An & qualiter peccet, qui ſibi famam aufert; vel ſponte jactantiæ cauſa, vel vi aut metu tormentorum: ſed hoc in Tract. de Dom. q. 66. examinabitur; tranſeamus ergo ad id quod in Reſp. ad 3. tangit Author.

QUÆRITUR XXIV.

An & quo modo honor læſus ſit reſtituendus.

ESſe reſtituendum doceri poteſt ex illa Chriſti ſententia Matth. 5. *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adverſum te*, hoc eſt quòd aliquam ei injuriam feciſti verbo vel facto, ratione cujus tecum expoſtulare poſſit; *relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo*, ideſt, vide ut priùs pro injuria illata ſatisfacias. Idem ex ratione naturali patet. Omne enim damnum alteri injuſtè illatum eſt reſtituendum; ergo & damnum honoris læſi. Sed in modo reſtituendi eſt difficultas. Verius eſt, non eſſe unum aliquem modum omni caſu neceſſarium: ſed frequenter prudentum virorum judicio relinquendum eſſe, quis modus hic & nunc ſit vel neceſſarius, vel ſufficiens. Sit igitur.

Concluſio I.

QUi alicujus etiamſi Superioris honorem læſit per ignorantiam; ſatisfaciet fatendo ignorantiam, & exhibendo honorem. Quo modo Apoſtolus fecit Act. 23. qui cùm juſtè inhonoraſſet Principem Sacerdotum; ſtatim ut fuit admonitus, confeſſus eſt ignorantiam dicens: *Neſciebam, fratres, quia Princeps eſt Sacerdotum*: ac inſuper honorem ei tribuit, ſubdens ſcriptum eſſe, *Principem populi tui non maledices.* Quia autem ratione verè dixerit Apoſtolus, ſe neſciviſſe iſtum Ananiam eſſe Principem Sacerdotum; explicabitur q. 110. art. 3.

Concluſio II.

QUando ex malitia læſit quiſpiam alterius honorem; ſæpè convenientiſſimus modus reſtituendi eſt per veniæ petitionem. Quia vitio quo læditur honor maximè adverſatur veniæ petitio; per illud enim vitium proximus graviter contemnitur; per iſtam verò petitionem tamquam per magnum humilitatis ſignum honoratur.

Con-

Concluſio III.

VEniæ petitio neque ſemper eſt neceſſaria, neque ſemper ſufficit.

Prius prob. Quia poteſt contingere, ut ratione conditionis perſonæ non expediat petere veniam; ut quando is qui alium contumelia affecit eſt conditionis ſuperioris: neque enim pater obligatur petere veniam à filio, ſi fortè filium offenderit: nec dominus à ſervo nec Prælatus à ſubdito: nec magiſter à diſcipulo: nec vir illuſtris à plebeio. Unde Auguſtinus epiſt. 109. *Quando neceſſitas diſciplinæ minoribus coercendis dicere vos verba dura compellit, ſi etiam in ipſis modum vos exceſſiſſe ſentitis; non à vobis exigitur, ut ab eis veniam poſtuletis, ne apud eas quas oportet eſſe ſubjectas, dum nimia ſervatur humilitas, regendi frangatur authoritas.* Poterit ergo his caſibus fieri reſtitutio per varia honoris & benevolentiæ ſigna; benignè & amabiliter tractando eos quos læſimus; verbis, ſignis, factis oſtendendo quòd ipſos non deſpiciamus; locum honorificum eis tribuendo; ad menſam noſtram admittendo; ipſis propinando; atque ita agendo, ut tandem æſtimari poſſit eſſe compenſationem honoris læſi. Huc facit quod B. Thomas in reſp. ad 3. dicit poſſe fieri, *Ut diminutio dignitatis perſonæ in opinione hominum reparetur per exhibitionem reverentiæ*, nullam petitionis veniæ neceſſitatem indicans.

Prob. Poſterius. Quia tanta poteſt eſſe injuria, ut veniæ poſtulatione honor reparari non poſſit; veluti ſi inferior graviter læſit Superiorem; vel homo infimæ ſortis virum illuſtriſſimum: quo caſu præter petitionem veniæ, ea ſunt adhibenda ſive honoris ſive ſubmiſſionis & reverentiæ ſigna, ut cenſeri poſſit eſſe compenſatio honoris læſi.

Concluſio IV.

INter æquales ordinariè ſufficienter reſtituitur honor per congruam veniæ petitionem: ea tamen non ſemper eſt neceſſaria; veluti quando honor læſus poteſt aliter reparari, uno nimirùm ex mediis ante allatis: unde obſervat Dominicus lib. 4. qu. 6. art. 3. ad 5. cùm mos inter Nobiles non ſit veniam petere, non eſſe illos à Confeſſoribus ad id cogendos, modò aliter ſatisfaciant.

Tac. Ob. Dictis non obſtat, quòd Auguſt. cit. priùs epiſt. ſcribit: *Quæ numquam vult petere veniam, aut ſi petit, non ex animo petit; ſine cauſa eſt in Monaſterio.* His enim verbis non ſignificat, petitionem veniæ eſſe modum ſemper neceſſarium; ſed declarat, partim eſſe commodiſſimum, partim aliquandò neceſſarium. Deinde. Auguſtinus ſcribit ad Moniales: quæ cùm offenderunt ſuam Superiorem; facilè conceditur, quòd ab ea debeant petere veniam: ſed non idem eſt judicium de quibuſcumque aliis, quale eſt de Monialibus.

Concluſio V.

NOn ſolùm eſt reſtituendus honor læſus, ſed etiam omnia damna inde ſubſecuta. Quia illorum damnorum cauſa fuit is, qui honorem injuſtè læſit.

Concluſio VI.

QUi alterius honorem læſit apud alios; debet illum apud eoſdem reſtituere. Quia alioquin non reſtauraretur dignitas in eorum animis imminuta.

Concluſio VII.

QUando honor non poteſt commodè reſtitui per veniæ poſtulationem; probabile eſt, poſſe compenſari pecunia, ſecundùm ea quæ diximus ad finem quæſt. 22.

Concluſio VIII.

QUi non læſit honorem alterius poſitivè per convitium, contumeliam, ſimilemve alium modum, ſed tantùm privativè, non exhibendo ei reverentiam quam debebat; vix eſt quòd ad reſtitutionem teneatur, niſi conjuncta fuerit aliqua contumelia interpretativa: ut ſi aliis Superiorem prætereuntem honorantibus, ipſe petulanter abſque ullo honoris ſigno aſpiciat. Quia extra iſtum aut ſimilem caſum non peccatur contra juſtitiam commutativam, omittendo ſigna honoris, ſed contra obſervantiam.

Petes: Utrùm à reſtitutione honoris liberet, quòd læſus familiariter jam converſatur cum eo qui ipſum læſit. Navarr. c. 18. num. 47. eumque ſecutus Peſantius diſp. 7. de Reſtit. Reſp. Non liberare. Quia familiaritas iſta eſt ſignum non eſſe odium vel inimicitiam: ſed non eſt ſignum quòd condonata ſit obligatio reſtitutionis, niſi nimirùm ex circumſtantiis aliud pateat. Quæſt. Reſp.

Circa Reſp. ad 4.

QUÆRITUR XXV.

Utrùm qui impedit aliquem ne conſequatur Beneficium teneatur ad reſtitutionem.

VIdetur quòd non 1. Quia reſtitutio præſupponit aliquem eſſe deturbatum à dominio vel poſſeſſione rei ſuæ; ut ex iis quæ art. 1. dicit B. Thom. patet, *Reſtituere eſt iteratò aliquem ſtatuere in poſſeſſionem vel dominium rei ſuæ*: qui verò impeditur à conſecutione Beneficii, quod nondum habuit, non deturbatur à dominio vel poſſeſſione rei ſuæ; ergo is qui impedit nullam tenetur ei facere reſtitutionem.

2. Qui precibus impedit, ne pauper conſequatur eleemoſynam, non tenetur ad reſtitutionem; ergo nec ille qui ſimiliter impedit, ne alius conſequatur Beneficium.

3. Qui concurrit cum aliis ſe dignioribus ad aliquod Beneficium impedit eos injuſtè, & tamen non tenetur ad reſtitutionem, ſi iſtud Beneficium obtineat; ergo nullus etiam injuſtè impediens alium à conſecutione Beneficii ad reſtitutionem tenetur.

4. Ipſe Collator Beneficii, ſi conferat illud digno prætermittens digniorem, non tenetur reſtituere digniori; ergo nec alius, qui digniorem illum impedivit: ſi enim cauſa principalis non eſt obnoxia reſtitutioni; nec ſecundaria eſſe debet. Pro Reſp. ſit

Concluſio I.

QUi juſtè impedit aliquem à conſecutione Beneficii intendens honorem Dei vel utilitatem Eccleſiæ, & procurans quòd detur alicui digniori; nullo modo tenetur ad reſtitutionem vel ad aliquam compenſationem. Ita B. Thom. Quia talis neque juſtitiam neque aliam virtutem violat.

Concluſio II.

QUi ſine vi, fraude, ſimilibuſve modis ad injuſtitiam pertinentibus impedit aliquem à conſecutione Beneficii; non tenetur ad reſtitutionem ſic impedito quantumvis digno faciendam, ſive id zelo divini honoris, ſive ex odio, vel vindicta fecerit. Ita Dominicus lib. 4. de Juſt. & Jure qu. 6. art. 3. ad 6. Navarrus cap. 17. num. 69. Leſſius lib. 2. cap. 12. dub. 18. Quia nullum jus commutativæ juſtitiæ competit miniſtris Eccleſiæ reſpectu Beneficii nondùm ipſis collati; ac proinde talis impediens nihil eis fecit contra juſtitiam commutativam.

Sunt quidem nonnulli dicentes, quòd ſi quis ſibi vel alteri procurando Beneficium obſtaculo ſit ne tertius illud aſſequatur, idque faciat non animo nocendi, ſed ut ſib. vel amico proſit; ad nullam teneatur reſtitutionem: ſi verò faciat intentione nocendi; teneatur. Verùm intentio nocendi, ſi non ſequatur opus

contrarium juſtitiæ, non inducit onus reſtituendi; unde (quod ad reſtitutionem attinet) videndum eſt, quo jure fiat quippiam, non autem quo animo: animus enim nocendi eſt contra Charitatem, ſed non violat juſtitiam, niſi accedat opus juſtitiæ repugnans.

Ob. Dices: B. Thom. ſolùm illum eximit ab onere reſtitutionis, qui impedit intendens honorem Dei, vel utilitatem Eccleſiæ; ergo ſecundùm ipſius doctrinam is, qui mala intentione impedit, non eſt immunis ab onere reſtituendi. Reſp. Reſp. Neg. Ant. Eximit enim omnem illum qui impedit juſtè; hoc autem fit bifariam: vel juſtè formaliter; ut cùm quis impedit per actum juſtitiæ cùm omnibus circumſtantiis ad veræ virtutis actum requiſitis, ſine fraude, dolo, odio, ſpectans duntaxat utilitatem communem, & dignitatem ejus cui vult provideri: vel juſtè materialiter; ut qui ſine vi, fraude, dolo impedit, nullo modo peccans contra juſtitiam, peccans tamen contra Charitatem. Quòd autem Beat. Thomas ſolius prioris modi ponat exemplum, cùm dicit; *Puta ſi intendens honorem Dei vel utilitatem Eccleſiæ, procaret quod detur alicui perſonæ digniori*; ratio eſt, quia voluit oſtendere, quo modo non ſolùm abſque onere reſtitutionis fieri poſſit, ut quis alium impediat à conſecutione Beneficii, ſed etjam quo modo hoc fieri poſſit ſine ullo peccato per actum veræ virtutis.

Ob. Si contra objicias: B. Thomam paulò poſt dicere, quòd teneatur ad reſtitutionem, qui intendit nocumentum ejus, quem impedit propter odium, vel vindictam; ergo cenſet, impedientem ex odio vel vindicta obligari ad reſtitutionem. Reſp. Reſp. Neg. Conſeq. Quia non loquitur de quocumque qui alium impedit intendens ejus nocumentum: ſed de illo, qui injuſtè impedit; per eam nimirum injuſtitiam, quæ opponitur juſtitiæ quatenùs eſt virtus ſpecialis.

Si Dicas: Authorem explicare ſeipſum, dum ait; Ob. *Injuſtè, putà ſi intendat ejus nocumentum, quem impedit propter odium vel vindictam*: quaſi diceret, tunc Reſp. demum injuſtè impedire, quando ex odio aut ſimili prava affectione impedit. Reſp. Illum non eſſe verborum ipſius ſenſum: ſed voluit declarare, unde plerumque accidat, quòd quis alium injuſtè impediat; quia ſcilicet eum odit, aut de illo ſe vindicare cupit: quaſi dixiſſet, *Injuſtè*, quod quidem ut plurimùm contingit ex eo, quòd propter odium vel vindictam alteri nocere cupiat.

Concluſio III.

QUi impediendo dignum cauſa eſt ut Beneficium conferatur Indigno; ultrà peccatum mortale tenetur ad reſtitutionem Eccleſiæ faciendám. Qui enim cauſæ principali cooperatur ad actum injuſtitiæ, eodem crimine involvitur, quo cauſa principalis: atqui conferens Beneficium Indigno facit actum injuſtitiæ reſpectu Eccleſiæ, in cujus damnum vergit illa indigni promotio, atque adeò ad reſtitutionem obligatur; ergo alter, qui ad eumdem actum cooperatur, etiam obnoxius eſt reſtitutioni.

Concluſio IV.

QUi injuſtè, utpote per vim, fraudem, metum, impedit indignum à conſecutione Beneficii; peccat quidem ratione medii illiciti, & tenetur eum ſuæ libertati reſtituere, ac à fraude abſtinere: ratione tamen beneficii impediti, non tenetur ad reſtitutionem. Quia neque Eccleſiæ fecit injuriam ab ea indignum arcendo: neque etiam impedito, cùm is nullum jus haberet ad Beneficium, quod poterat ei ſalva juſtitia conferri.

Concluſio V.

QUi per vim, fraudem, metum, impedit dignum à conſecutione Beneficii, ſive id faciat in favorem alterius æquè vel minùs digni, ſive in favorem dignioris; tenetur ad reſtitutionem ſic impedito faciendam. Quòd ſi impedierit, quando Collatori nondum erat conſtitutum dare ei quem impedivit; non tenetur ei reſtituere quidplam æquale, ſed ſolùm aliquam compenſationem facere juxta arbitrium viri prudentis, ſpectatis perſonarum & negotii circumſtantiis. Si verò impedierit, quando jam erat conſtitutum illi dare, fecitque ut Collator mutaret animum, & ei non daret; tenetur ad aliquid æquale ſecundùm ſuam facultatem.

1. Pars prob. Quia læſio, quæ juſtitiæ commutativæ eſt contraria, debet reparari: qui autem modis dictis impeditur, læditur injuſtè contra juſtitiam commutativam. Quamvis enim concurrentes ſint æquè digni vel etiam digniores; ille tamen dignus, qui per vim aut fraudem impeditur, injuſtè privatur ſuo jure, eique injuſtè impedimentum objicitur: quia licèt non habeat jus ſtrictum ad Beneficium; habet tamen jus ſtrictum, ne quis per vim, fraudem, ſimileſque injuſtitiæ modos promotionem ejus impediat. Confirm. *Si tua culpa datum eſt damnum, vel injuria irrogata; ſuper his te oportet ſatisfacere*, c. *Si culpa* tit. de Injur. atqui per culpam ejus, qui dignum vi, metu, fraude impedivit, datum eſt damnum iſti digno; ergo tenetur ad illud reparandum.

Prob. Pars 2. Quia is, qui ſic fuit impeditus, nondum erat certus de Beneficio conſequendo, ſed ſolùm habebat ſpem, eamque valde incertam: quia tamen injuſtè impeditur ab eo Beneficio, cujus habebat ſpem; aliqua eſt ipſi facienda recompenſatio. Vide artic. 4. ea.

Prob. Pars 3. Quia certum erat, hunc conſecuturum eſſe Beneficium; & propterea qui ſic eum impedit, perinde ſe habet ac ſi obtentum auferret. Vide reſp. ad 2. hujus quæſ. His tamen caſibus diligenter expendendum eſt, quanta fuerit certitudo, qua is qui impeditus eſt putabatur conſecuturus Beneficium: pro majori enim aut minori certitudine facienda eſt reſtitutio rei vel æqualis vel minoris. Conſiderandum etiam, an de illo qui fuit impeditus verè eſſet ſpes: ſi enim nulla omnino erat: etiamſi per vim aut fraudem conatus fueris ipſum impedire, ideòque mortaliter peccaveris; non teneris ad reſtitutionem ratione Beneficii à quo eſt impeditus, ſed tantùm ratione modi injuſti. Denique videndum, An impeditus non ſit poſtea aliud Beneficium adeptus, quod obtento priori non habuiſſet: hæc enim & ſimilia vel in totum à reſtitutione liberant, vel ex parte.

Ex his ſequitur, quòd quando duo vel plures pro aliquo Beneficio vel Officio concurrunt, is qui ſocium ſuum ab illius conſecutione (modò ſit dignus) impedit vi vel fraude; putà fraudulenter ei moram in itinere injiciendo: eum apud Collatorem vel examinatores infamando: ſchedulam quæ ad publicandum concurſum valvis affigi ſolet vel retinendo vel lacerando, quo fit ut alteri dies examinis ſive concurſus non innoteſcat; tenetur eidem reſtituere, non ſolùm famam & honorem, ſed etiam expenſas ea cauſa factas, & bonum illud, quod aliás fuiſſet veriſimiliter habiturus, vel ad æqualitatem, vel ad prudentis arbitrium pro rerum & negotii qualitate. Idem judicium eſt de illo, qui ſimiliter, hoc eſt vi vel fraude impedit pauperem ab accipienda eleemoſyna. Item qui eodem modo impedit aliquem, ne ſcribatur hæres bonorum cujuſpiam teſtatoris. Quia etſi tales non habeant ſtrictum jus ad illa bona, cùm dentur eis gratuitò; habent tamen jus ad ea proſequenda: & inſuper habent jus, ne quiſpiam eos vi vel fraude impediat ab ejuſmodi bonis.

Petes: Quid de illis dicendum, qui etſi non per vim aut fraudem; per preces tamen aut aliter illicitè impediunt quempiam idoneum à conſecutione boni, quod principaliter inſtitutum eſt in ſingulorum utilitatem: cujuſmodi ſunt, ærarium publicum, montes pietatis, piæ fundationes. Reſp. Eos teneri ad reſtitutionem. Quia ad tale bonum ſinguli habent jus quoddam particulare, à quo loviti impediuntur. Unde non eſt eadem ratio iſtorum bonorum, quæ Beneficiorum vel Officiorum publicorum; cùm hæc principaliter in bonum commune ordinentur, non autem in bonum particulare ſingulorum: quia *Diſpenſationes, ſpiritualium principaliter ordinantur ad utilitatem communem*, ait Beat. Thom. quæſ. 63. art. 2. Unde Navarr. Dominicum Soto ſecutus cap. 17. numer. 72. *Non*

ſunt

ſunt, inquit, *beneficia & munera publica Communitatis ita debita iis, inter quos ſunt dividenda, ut centum aurei Communitatis dividendi ſingulis ejus membris ſunt debiti eis: eò quòd Beneficia & Officia publica ſunt inſtituta principaliter propter ſervitium Eccleſiæ vel Reipub. & non propter eos qui ſervituri ſunt. Et Collatores eorum non diſtribuunt tamquam debita eis quibus diſtribuuntur, ſed tamquam debita ſervitio Eccleſiarum, & tamquam electores miniſtrorum earum, ita quod per bonam vel malam electionem eorum non ſit principaliter commodum vel damnum iis qui eliguntur, ſed Eccleſiis vel iſti Reipublicæ, ad quam regendam præficiuntur. Sed quando centum aurei communis ærarii ſunt diſtribuendi particularibus membris illius Communitatis; unuſquiſque eorum habet aliquod jus, ob quod illis debetur ſuas pars, quia illi ſunt principaliter deſtinati in uſum & utilitatem eorum, non verò in commodum Reipublicæ.*

Ad 1. Arg. Reſp. Reſtitutionem non ſupponere aliquem eſſe deturbatum è dominio vel poſſeſſione rei quam ante poſſederit, ſed è dominio ſeu poſſeſſione rei quam vel poſſederat vel ad poſſidendum jus habebat. Neque enim ſolus ille privatur re ſua, qui exuitur ea ſeu ejus rei poſſeſſione, quam aliquando actu & de facto obtinuit: ſed etiam is, qui impeditur quò minùs conſequatur id, quod ei vel promiſſum vel legatum eſt, aut ad quod jus habebat. Unde patet Neg. eſſe Min. Ad prob. Reſp. Poſſe quem iterato ſtatui in poſſeſſionem vel dominium rei ſuæ dupliciter: uno modo, ſi reddatur ei res, quam antea habuit actu: alio modo, ſi reddatur vel recompenſetur ei id, quod ſolùm habuit in ſpe & virtute; ſecundùm ea quæ dicit S. Doctor art. 4. atque ita locum habet reſtitutio, etiamſi quis non deturbetur è dominio vel poſſeſſione rei, quam actu habuit, ſed potentia propinqua ſolùm.

Ad 2. Quidam negat C. eò quòd Beneficia debeantur digniori ex juſtitia diſtributiva, non ſimiliter eleemoſyna: ſed quoniam violatio juſtitiæ diſtributivæ non inducit onus reſtituendi, niſi quatenus etiam continet violationem juſtitiæ commutativæ; potiùs dicendum videtur, quòd neuter ad reſtitutionem obligetur, niſi quatenus injuſtè impedit.

Ob. Si objicias verba B. Thom. hìc dicentis, Eum, qui propter indebitam cauſam impedit, teneri ad reſtitutionem; atque adeò non requiri, ut quis injuſtè impediat, ſed ſufficere quòd illicitè.
Reſp. Reſp. B. Thom. non loqui de quocumque impediente propter cauſam indebitam, ſed de illo, qui propter cauſam indebitam injuſtè impedit. Proſequitur enim explicare modum injuſtè impediendi aliquem, ne Beneficium conſequatur, de quo dixerat, *Alio modo injuſtè*. Modum enim injuſtè impediendi quempiam à conſecutione Beneficii dividit in duos: quorum prior eſt, ſi quis impediat, ne detur digno, conſulens ne ei detur, priuſquam ſit firmatum quod ei detur: Poſterior, ſi impediat ne detur, poſtquam jam erat firmatum quòd ei daretur. Eum, qui priori modo impedit, non vult teneri ad reſtituendum æquale, ſed ad compenſationem arbitrio ſapientum faciendam. Eum, qui poſteriori modo impedit non habens cauſam ſufficientem impediendi, ſed propter cauſam indebitam procurans ne illi detur, dicit teneri ad reſtitutionem æqualis ſecundùm ſuam facultatem. Unde patet, quòd loquatur de impediente propter cauſam indebitam cum injuſtitia.

Ob. Dices: Collator poteſt mutare animum, quamdiu Beneficium non eſt actu collatum, idque ſine onere reſtituendi; ergo is, qui putabatur illud habiturus, poteſt etiam impediri abſque tali onere.
Reſp. Reſp. Poſſe impediri abſque onere reſtitutionis, ſi nulla fraus, vis, aut metus interveniat: ſi autem interveniat; non poſſe. Ratio diverſitatis eſt. Quia Collator, mutando animum, & conferendo Beneficium alteri, utitur jure ſuo, nec ulli facit injuriam, cùm nemini auferat jus, quod habet petendi Beneficium. Qui verò impedit per vim aut fraudem, facit injuriam, quia alium modis injuſtis privat jure quod habebat ad proſequendum iſtud Beneficium. Sicut quando aliquis pauperem injuſtè impedit ab acceptione eleemoſynæ, propter illam injuſtitiam tenetur ad reſtitutionem: quia ſcilicet iſtum injuſtè privat jure quod habebat petendi & proſequendi eleemoſynam, etſi Collator mutare poſſit animum, & abſque ulla injuſtitia dare alteri.

Si dicas: Hanc B. Thomæ doctrinam fundari in illo axiomate, *Quod parum abeſt, nihil abeſſe videtur*, 2. Phyſic. text. 56. iſtud autem axioma non eſſe verum in materia morali: nam qui parum abeſt ut peccet, non ideò peccat: neque is qui parum abeſt ut hominem interficiat, eum interficit, vel tamquam homicida eſt puniendus. Ob.
Reſp. Iſtud axioma benè applicatum etiam in materia morali habere locum; non hoc ſenſu, quaſi is qui parum abfuit ut damnum dederit cenſeri debeat dediſſe, & propterea ſit obligandus ad reſtitutionem: ſed iſto, qui damnum dedit in re, quæ parum aberat ut eſſet; tenetur ad reſtitutionem; v. g. venator quiſpiam parum abfuit ut tranſiret per agrum frugibus maturum, eumque peſſumdaret; non tenetur ad reſtitutionem, quia nullum damnum fecit: ſi verò tranſierit & conculcaverit; tenetur, quia dedit damnum in re, quæ parum aberat ut haberetur. Similiter ſi quis parum abfuit, ut impediret dignum à Beneficio, non tamen impedivit; non tenetur reſtituere: ſi autem injuſtè impedivit, quando jam per parum diſtabat ab ejus conſecutione; tenetur; quia damnificavit eum in re, à qua habenda tam parum diſtabat, ut nihil diſtare videretur. Reſp.

Ad 3. Neg. prior pars Ant. Ex hoc enim quòd minùs dignus cum aliis concurrat; nullam eis facit injuriam, modò non utatur mendaciis, fraudibus, & aliis ſimilibus modis: imò neque peccat, ſi de ſua minori idoneitate non certus bona fide procedat, judiciumque relinquat electoribus ſeu examinatoribus. Si autem certus ſit, alterum eſſe notabiliter magis idoneum; graviter peccat ſe offerendo, nec minùs acceptando.

Ad 4. Reſp. Neutrum teneri ad reſtitutionem, ſi neuter adhibuerit vim, dolum, fraudem: ſi autem impediens illa adhibuerit & non Collator; Neg. eſt C. Ad prob. verò dicendum, eam eſſe veram cæteris paribus, quæ hìc non ſunt. An verò Collator non debeat reſtituere Eccleſiæ, ſi promovet dignum prætermittens digniorem; vide ad q. 63. art. 2. q. 5.

Petes: Quando Beneficia vel Officia dantur per concurſum, ita ut ſtatutum ſit, quòd neceſſariò debeant conferri candidatis in præſenti concurrentibus, modò reperiantur idonei: ſi aliquis, non quidem vi, vel fraude, ſed precibus, blanditiis, aliiſve illicitis modis impediat, ne cuiquam illorum qui ſe offerunt & reperiantur idonei conferantur; utrùm obligetur ad reſtitutionem ſic prætermiſſis faciendam. Quæſt.
Reſp. Obligari. Quia illi jam acquiſierant quoddam jus perfectum ad exigendum, ut alicui ex ipſis ejuſmodi Beneficia vel Officia conferantur; quare & Collator omnes illos candidatos prætериens reſtitutioni ipſis faciendæ eſt obnoxius. Vide Nav. c. 17. n. 74. Neque his contrarium eſt, quòd in 2. Concl. diximus. Ibi enim ſermo erat de impediente illum dignum, qui nondum acquiſierat jus perfectum ad Beneficium. Reſp.

ARTICULUS III.

Utrùm ſufficiat reſtituere ſimplum, quod injuſtè ablatum eſt.

PRo reſp. obſervat, duo inveniri in acceptione injuſta; ſcilicet inæqualitatem ex parte rei; & culpam ex parte injuſtitiæ: docetque, illa eſſe diverſa, quia ſi ſecundùm ſe conſiderentur, utrumque ſine altero eſſe poteſt. Nam ſine culpa injuſtitiæ eſt quædam inæqualitas, quando penes alium eſt res aliena mutuò data, commodata, vel depoſita. Contrà verò eſt culpa injuſtitiæ abſque inæqualitate rerum, quando aliquis conatus eſt injuſtum detrimentum alteri facere, ſed non potuit. Utrumque verò ſimul eſt conjunctum, quando aliquis realiter & cum effectu rem alienam injuſtè abſtulit. His præmiſſis, ſit

Concluſio I.

QUANTUM ad naturam reſtitutionis ſatis eſt reddere ſimplum, ideſt tantùm quantum eſt ablatum. Quia reſtitutio conſtituit æqualitatem: ad tollendam verò inæqualitatem, & conſequenter ad ſtatuendam æqualitatem, ſufficit reſtituere ſimplum.

Concluſio II.

QUANTUM ad tollendam culpam per injuſtam rei alienæ ablationem commiſſam non ſufficit reſtituere ſimplum: ſed inſuper luenda eſt pœna per legem vel Judicem tali injuriæ conſtituta, ſi infligatur. Quia per reſtitutionem ſimpli tantum ſatisfit proximo: præter cum verò etiam læſa fuit juſtitia & violata lex, contrà quam fuit peccatum; & huic non ſatisfit niſi ſuſtinendo pœnam conſtitutam, quando ea per Judicem infligitur.

Concluſio III.

ANTEQUAM ſis à Judice condemnatus ad pœnam, non teneris reſtituere plus quàm accepiſti: poſtquam verò es condemnatus, in conſcientia teneris. Pœnam enim, quæ requirit executionem à Judice faciendam, non tenetur legis tranſgreſſor ſubire, antequam Judex id juſſerit, ſeu reum ad illam condemnaverit, aut ſaltem de crimine judicaverit, ſi lex continebat pœnam latæ ſententiæ. Sed plura de his diſſerere locus proprius eſt 1.2. q. 96. ubi videantur quæ art. 4. q. 9. diximus.

Hic obiter adverte, diſtinguendum eſſe id quod ad materiam juſtitiæ pertinet ab eo, quod ſpectat ad pœnam: v.g. ſi Princeps aut Magiſtratus ſub pœna viginti aureorum prohibuit, ne quis frumentum vendat ultrà ſex florenos; is qui fecerit contra non tenetur illam pœnam ſubire & viginti aureos ſolvere, antequam ſit à Judice ad hoc condemnatus: tenetur tamen ſtatim reſtituere id, quod accepit ultrà pretium à Principe taxatum; quia illud accipiendo peccavit contrà juſtitiam.

Denique his adjiciendum eſt, non uno modo reſtituendum eſſe tantum quantum fuit ablatum; ſed alio & alio pro rerum varietate. Quando enim res ablata non eſt uſu conſumptibilis, & extat eadem numero; ipſamet eſt reſtituenda, ſi commodè fieri poteſt, quia eſt aliena, & unaquæque res domino ſuo debet reſtitui, quamdiu quis eam apud ſe habet; art. 6. in corp. Si autem non poſſit fieri commodè, ut quia per reſtitutionem ejuſdem rei manifeſtaretur peccator occultus, aut aliquod magnum damnum ſequeretur; ſufficit reddere æquivalentem: ſicut etiam ſi creditor ſit alia re contentus. Quando verò res non extat eadem numero, ſive ſit uſu conſumptibilis ſive non: ſi eſt certi valoris; in eodem vel diverſo genere reſtituere oportet æquivalens: ſi incerti; omnibus rerum, perſonarum, locorum, temporum, circumſtantiis benè conſideratis, ex viri prudentis arbitrio reſtituat. Vir autem prudens tantum judicare debet eſſe reſtituendum, quantum requiritur ad æqualitatem, ſi poteſt haberi: ſin minùs, quod propiùs ad eam accedit.

Circa Reſp. ad 1. obſerva, leges judiciales in veteri Teſtamento præſcriptas non obligare Chriſtianos, niſi per legitimam aliquam poteſtatem fuerit conſtitutum, ut a Chriſtianis ſervetur aliquid ſimile, vel etiam idem: quo caſu illud ſervare debebunt Chriſtiani, non vi legis Moſaicæ judicialis, ſed vi legis Eccleſiaſticæ vel ſæcularis; ſecundùm ea quæ dicimus q. 87 art. 3.

Articulus IV.

Utrùm aliquis debeat reſtituere quod non abſtulit.

RESPONSIONIS ſumma eſt, Non debere reſtituere, ſi nullo modo abſtulerit; ita nimirum ut neque quicquam acceperit, neque damnum intulerit: debere verò, ſi abſtulit id, quod vel omnino vel aliquatenus erat alterius.

Pro quorum majori explicatione ſit

Concluſio I.

QUICUMQUE alium damno afficit obligatur ad reſtitutionem ejus, in quo damnum intulit; ſive ad damnificantem aliquid illius rei pervenerit, ſive non. Hic initio corp. Quia in negotio reſtitutionis non eſt ſpectandum, an aliquid emolumenti accipiat is qui damnum infert alteri, ſed videndum quid damni alter patiatur; nam reſtitutio ad hoc ordinatur, ut illi qui minus habet ſuppleatur, atque ita fiat æqualitas: omnis autem ille habet minus, qui damnum patitur; (eſt enim damnum, cùm quis minùs habet quàm debet habere) ergo quicumque damnum infert tenetur ad reſtitutionem.

Concluſio II.

QUI alteri aufert illud quod actu habebat, tenetur ad reſtituendum æquale. Hic in corp. cujus ratio eſt. Quia reſtitutio, cum ſit actus juſtitiæ commutativæ, importat æqualitatem: non poteſt autem ſervari æqualitas atque adeò nec juſtitia, niſi reddatur æquale, ſeu tantum quantum fuit damnum illatum.

Concluſio III.

QUI alteri damnum dedit impediendo ne adipiſceretur id, ad quòd tendebat, ſeu quod habebat in potentia, ſed nondum actu, non tenetur ad reſtituendum æquivalens. Quia minus eſt habere aliquid potentia tantum quam actu. Tenetur tamen aliquam recompenſationem facere ad arbitrium boni viri, ſpectatis rerum & perſonarum circumſtantiis; ut quanta eſſet potentiæ propinquitas & ſpes rem illam conſequendi, quanta probabilitas periculorum, quibus ejus conſecutio poterat impediri, ac deductis etiam expenſis, quas ut res actu haberetur facere oportebat. Ratio eſt. Quia talia verè damnum intulit, fecitque ut alter minus habeat quam deberet. Hinc qui pedibus conculcant aut alio modo perdunt ea, quæ in agris ſunt ſeminata, debent reſtituere: non præcisè quanti valerent ſi jam eſſent demeſſa, & in horreum collecta: neque tamen ſolum tantum, quanti ſecundùm ſe valent grana vel gramina eo tempore quo conculcantur; ſed quanti, omnibus benè conſideratis & deductis expenſis adhuc ad collectionem neceſſariis, æſtimari poſſunt. Similiter reſtituendum eſt lucrum, quod quis feciſſet ex elocatione rei furto ſublatæ. Et ſi fur abſtulerit pecuniam negotiationi expoſitam aut deſtinatam, vel etiam ad cenſum dandam; non tantum debet reddere pecuniam quam abſtulit: ſed etiam omne illud, quod alter ex ea veriſimiliter fuiſſet lucraturus. Imò generaliter quilibet malæ fidei poſſeſſor tenetur reſtituere, non tantùm rem alienam quam habet, ſed etiam fructus illius rei, quos vel percepit ipſe, vel non percepit quidem, ſed dominus eos percepiſſet, ſi rem ſuam habuiſſet, deductis tamen expenſis neceſſariis. Dico, *fructus rei*. Cùm enim unaquæque res domino ſuo fructificet; fructus rei ſunt domino reſtituendi: fructus autem induſtriæ, cum non ſint domini, ſed ejus qui induſtriam adhibuit; non ſunt reſtituendi domino, ſed manere poſſunt penes induſtrium: ut ſi fur de pecunia furtiva negociatur; lucrum quod facit ipſius erit, non ejus à quo pecunia fuit accepta: quia tale lucrum non pecuniæ fructus eſt, ſed induſtriæ. Quamvis autem aliquis multum induſtriæ ponat in re quapiam, non propterea ſequitur, quòd fructus ſubſequentes ſint fructus induſtriæ ſed poſſunt eſſe fructus rei: veluti ſi quis agrum furtivum, qui antea ſolebat eſſe ſterilis, diligenter excolas, magnumque inde fructum percipiat; ille fructus eſt agri, & propterea reſtitutioni obnoxius, compenſata quanti valet ipſius cultoris induſtria. Dixi etiam, *fructus non receptos*, quos tamen dominus fuiſſet percepturus, eſſe reſtituendos. Quia in his dominum læſit damnoque affecit: Unde Cæleſti-

nus

nus III. cap. *Gravis* tit. de Reſtit. ſpoliat. mandat, ut non tantùm fructus à novo & violento poſſeſſore percepti, ſed etiam quos, ſi eis poſſidere fuiſſet licitum, poſſeſſores veteres percepiſſent, reſtituantur. Dixi *malæ fidei poſſeſſor*. Quia poſſeſſor bonæ fidei ſolùm tenetur reſtituere fructus extantes, aut id in quo factus eſt locupletior; & ideò ſi nulli extent, neque ullo modo factus eſt locupletior, ad nihil tenetur.

Elocator alienæ torquis tenetur reſtituere lucrum.

Ex his ſequitur, eum qui torquem auream furtò ſubreptam aliquoties elocavit, teneri ad reſtitutionem non ſolùm torquis, ſed etiam pretii locationis. Quia tale pretium non eſt fructus induſtriæ; quamvis ita videatur exiſtimare Navarrus cap. 17. num. 25. ſed rei: eſt enim pretium uſus ipſius. Neque refert, quòd dominus non fuiſſet fortaſſis elocaturus. Poſtquam enim alter elocavit, pretium elocationis tanquam fructus rei pertinet ad dominum. Si tamen dominus eſſet valde dives, putareturque non velle hujuſmodi lucrum; ſufficeret ei reddere torquem. Quod autem de elocatore torquis dicimus; ſimiliter intelligendum eſt de illis, qui vel equos, vel mulos alienos elocant, quòd ſcilicet præter ipſa animalia etiam pretium reſtituere debeant.

Ob. Sed contrà hæc Obj. 1. B. Thom. art. 2. ad 4. dixit eum teneri ad reſtitutionem æqualis, qui aliquem injuſtè impedivit à conſecutione Beneficii, quod nondum habebat actu, ſed ſolùm potentia, ſi firmatum erat, quòd illi daretur; ergo non rectè hìc docetur, eum, qui damnificat quempiam in eo quod non actu ſed potentia tantùm habebat, non teneri ad reſtituendum æquivalens.

2. Contingit quòd ille, cui ſua res aufertur aut deſtruitur, paratus ſit eam retinere uſque ad plenum ejus fructum vel uſum, non obſtantibus omnibus periculis quæ poſſent accidere; ut v. g. habet quis equum nunc valentem quinquaginta florenis, ſed valiturum poſteà centum; & paratus eſt eum alere uſque ad perfectam magnitudinem: ſi quis eum occidat, non videtur quòd ſatisfaciet, niſi ſolvat centum florenos; ergo falſum eſt quòd hìc docetur, eum non teneri ad reſtitutionem æqualis, qui aufert quod habetur ſolùm in potentia.

3. Qui detinet pecuniam creditoris ultrà terminum præfixum tenetur ad reſtitutionem lucri ceſſantis; hoc tamen lucrum non fuit à creditore habitum niſi potentia.

Reſp. Ad 1. Reſp. Conſiderandos eſſe diverſos gradus ejus quod eſt potentia. Quædam enim ſic habentur in potentia propinqua, ut æquivaleant ei quod habetur actu; & de hujuſmodi locutus eſt Author art. 2. ad 4. Alia habentur in potentia, aliquo quidem modo propinqua, nondum tamen æquivalenti actui. Alia verò habentur in potentia adhuc remotiore. De quibus dicendum eſt plus aut minus eſſe reſtituendum, pro ut potentia fuerit propinquior vel remotior, habita ratione periculi, cui res erat expoſita, & ſpei ſeu veriſimilitudinis, quæ erat de habendo illam actu. Quapropter ad 2. & 3. Object. Reſp. Neque occiſorem talis equi debere centum florenos ſolvere, neque detentorem pecuniæ ultrà præfixum terminum obligari ad totum lucrum quod videtur cadere creditori; quia & equus mori & lucrum multipliciter impediri poterat: ſed ad arbitrium boni viri, ſpectatis circumſtantiis perſonarum, rerum, temporum, & periculorum, debet uterque ſatisfacere, ut in reſp. ad 1. & 2. indicat Author, & quæſt. 78. art. 2. ad 1.

Pro Reſp. ad 3. Neg. eſt Min. Cùm enim nihil homi habeamus, quod à Deo non acceperimus, *Quid habes quod non accepiſti*; ait Apoſtolus 1. ad Cor. 4. nihil poſſumus Deo reſtituere, quod non acceperimus ab illo. Quod autem Matth. 25. in parabola Dominus dicit ſervo pigro: *Sciebas quia meto ubi non ſemino, & congrego ubi non ſparſi*: aut ad ſolum parabolæ ornatum pertinet; non autem ad rem principaliter intentam; atque ita non eſt neceſſe urgere veritatem eorum, quæ hic vel ſervo dicta vel à domino reſponſa dicuntur: aut potiùs hunc ſenſum habet, Sciebas, ut tu quidem exiſtimas, imò & dicis (ſic enim dixerat, *Scio quia homo durus es; metis ubi non ſeminaſti*, &c.) quod meto ubi non ſemino, & congrego ubi non ſparſi. Hoc ergo rectè intelligitur ſecundùm pravam exiſtimationem ſervi pigri, qui exiſtimavit, ſe ab alio non accepiſſe (ſi quid ſcilicet boni operaretur ex talento nam de talento dicit, *Ecce habes quod tuum eſt*,) Unde apud Lucam cap. 19. additur: *De ore tuo te judico, ſerve nequam*. Ad ſupradictorum intelligentiam.

QUÆRITUR I.

Utrùm qui alteri damnum intulit abſque omni culpa teneatur ad reſtitutionem.

VIDETUR quòd ſic 1. Quia Exodi 22. dicitur: *Si egreſſus ignis invenerit ſpinas, & comprehenderit acervos frugum, ſive ſtantes ſegetes in agris; reddet damnum qui ignem ſuccenderit*: ubi nulla fit diſtinctio, an culpa vel ſine culpa id factum fuerit.

2. Si aliquod animal ſine ulla prorsùs culpa domini damnum inferat, vel ſata paſcendo, vel hominem occidendo, dominus ad reſtitutionem obligatur; ergo non requiritur culpa.

Priuſquam reſpondeatur, obſervandum eſt, culpam poſſe dupliciter dividi, & ſecundùm quantitatem, & ſecundùm qualitatem. Priori modo dividitur in mortalem, & venialem. Poſteriori in Theologicam, & Juridicam. Theologica eſt veri nominis peccatum coram Deo imputabile. Juridica non ſemper eſt verum peccatum, ſed interdum ex præſumptione vel interpretatione juris ita eſſe putatur. Deſcribi autem poteſt, eſſe Omiſſio alicujus diligentiæ, ſive per ignorantiam, ſive per incuriam, aut incogitantiam. *Quid culpa juridica.* Quod addo: ſi enim diligentia neceſſaria ſcienter & ſponte ommittatur; non ſolùm erit culpa, ſive non erit ſimplex culpa: ſed dolus, aut verus aut præſumptus. Culpa juridica ſubdividitur in culpam latam, levem & leviſſimam. *Quid culpa lata.* Latam vocant eam negligentiam, qua ommittitur diligentia vel circumſpectio, quam homines ejuſdem conditionis, paſſim adhibere ſolent in tali negotio; ut negligentia ejus, qui veſtem aut librum ſibi commodatum foris in loco publico reliquit. *Quid levis.* Levis culpa eſt omiſſio diligentiæ, quam adhibere ſolent homines ejuſdem artis ſeu profeſſionis diligentiores; qualis eſt ejus, qui librum aliquem in ſuo quidem cubiculo reliquit, ſed oſtio aperto. *Quid leviſſima.* Leviſſima eſt omiſſio ejus diligentiæ, quam adhibere ſolent diligentiſſimi; qualis eſt ejus, qui librum commodatum in cubiculo poſuit, cubiculumque clauſit, non tamen manu tentavit an benè eſſet clauſum.

His præmiſſis, Reſp. probabiliorem, atque adeò ſecuram eſſe ſententiam, Eum qui damnum dedit abſque culpa, quæ verè ſit peccatum, non teneri ad reſtitutionem in foro conſcientiæ, ſi ſpectemus jus naturæ, niſi vel contractus, vel quaſi contractus interceſſerit, aut ex damno alteri dato factus ſit locupletior. Ita ſentiunt Sylveſter verbo *Culpa* quæſt. 4. verbo *Reſtitutio* 2. §. 12. Gabriel in 4. diſt 15. qu. 14. Petrus Navarra lib. 2. cap. 2. num. 27. Bannes & Salonius ad hunc art. Leſſius lib. 2. cap. 7. dub. 6. Joſeph. Angles tit. de Reſtitutione faveique B. Thomas, quatenus art. 8. quæſt. 64. docet, Illum non incurrere homicidii reatum, ex cujus opere licito ſequitur homicidium; ſi debitam diligentiam adhibuerat.

Confirm. 1. Qui damnum dedit abſque omni culpa, neque tenetur ad reſtitutionem ratione rei, neque ratione acceptionis; ergo non tenetur: B. enim Thomas ex illis tantùm radicibus oriri docet obligationem reſtitutionis, art. 6. Ant. prob. Quia nec habet rem, nec lucrum rei, neque ullam injurioſam actionem commiſit, neque in ſuam utilitatem aliquid accepit.

2. A quibuſdam prob. ex cap. *Si quis domum*, tit. de Injur. ubi ex Pœnit. Rom. dicitur, Quòd ſi quis domum cujuſquam incenderit voluntariè; ſublata & incenſa omnia reſtituat: inde enim ſequi videtur, quòd ſi non voluntariè incenderit; non teneatur. Quale etiam formari poteſt argumentum ex ejuſdem tit.

Digitized by Google

tit. cap. finali, ubi Greg. IX. dicit: *Si culpa tua datum eſt damnum vel injuria irrogata, ſeu aliis irrogantibus opem fortè tuliſti, aut hæc imperitia tua ſive negligentia evenerunt; jure ſuper his ſatisfacere te oportet, nec ignorantia te excuſat ſi ſcire debuiſti, ex facto tuo injuriam veriſimiliter poſſe contingere vel jacturam.* Sed manifeſtius eſt quod ſequitur: *Licèt qui occaſionem damni dat damnum videatur dediſſe; ſecus eſt tamen in illo dicendum, qui ut non accideret, de contingentibus nihil omiſit*: Dixi *ſi ſpectemus jus naturæ*. Quia nonnulli volunt, ejuſmodi ad reſtitutionem obligari virtute legum civilium: ad quas tamen alii reſpondent, quòd ſint pœnales; ideòque ſolutò obligent in conſcientia ad damnum reſarciendum poſt ſententiam Judicis: & hanc ſententiam cenſet valdè probabilem Azorius p. 3. lib. 4. cap. 7. fin. & cap. 8. circà med. poſt plures alios Doct. quam proinde licet ſequi.

Ex his ſequitur, eum non teneri ad reſtitutionem qui abſque ſua culpa, quæ verè ſit peccatum, aut per inadvertentiam vel naturalem inconſiderationem dedit occaſionem, ex qua ſequitur incendium, furtum, homicidium; ſi nihil omiſit de illis contingentibus, quæ prudentes ſolent providere: ut ſi dum prudenti adhibita cautione comburis ſpinas in agro proprio, de repente ignis alienas ſegetes corripit & depaſcit: ſi occidiſti hominem putans eſſe feram, adhibita priùs omni ea diligentia, quam prudentes in eo negotio ſolent adhibere.

Ad 1. Arg. initio allatum Reſp. Illud præceptum eſſe intelligendum de eo, qui per negligentiam igni à ſe excitato malè advigilavit, neque cavit ne ſerperet; unde factum ſit, ut alienas ſegetes invaſerit. Qui enim adhibuit diligentiam quantam rationabiliter debuit; ad nihil tenetur. Lyranus, Dionyſius, Abulenſis, Marzilla, & Marius in cap. 22. Exodi.

Ad 2. Neg. Ant. cum Petro Navarra dicti lib. 2. cap. 1. num. 3. Aogler in quæſt. de Reſt. Azorio part. 3. lib. 4. dicto cap. 8. Cap. enim, *Si tua culpa*, tit. de Injur. eique conformes leges civiles tantùm exigunt ſub disjunctione, ut dominus vel damnum reſtituat vel det ipſum animal: & ad alterutrum condemnabit eum Judex in foro externo, cui erit parendum. In conſcientia verò non videtur dominus peccaturus, ſi neque reſtituat, neque animal dedat, ſed occultet, quando nihil omninò de contingentibus eſt omiſſum, ut nullum damnum per ipſius animal alicui inferretur, neque lata eſt contrà ipſum ſententia. Fingamus enim, quòd tibi pertranſeunti vel ferreus vel aureus globus è domo quapiam decidens nocuerit; an licebit globum illum aſſumere, & niſi dominus omnino inculpatus ſatisfactionem obtulerit retinere? De caſu merè fortuito dominus non tenetur; ac proinde non videtur etiam obligari ad res ſuas obligationis incapaces tradendum ante ſententiam Judicis.

QUÆRITUR II.

Utrùm qui damnum alteri dedit ex aliqua culpa, ſed levi, teneatur ad reſtitutionem.

VIDETUR quòd ſic 1. Quia peccatum veniale eſt voluntarium; ergo qui ex levi culpa damnum dedit voluntariè atque adeò injuſtè dedit.

2. Greg. IX. cit. ſup. cap. *Si tua culpa*, docet, Eum à reſtitutione non excuſari, cujus culpa, imperitia, vel negligentia damnum fuit datum.

3. Stephanus V. 2. qu. 5. cap. *Conſuluiſti*, jubet, moneri parentes & proteſtari, ne tenellos infantes ſecum in uno lecto collocent, ne negligentia qualibet proveniente ſuffocentur, vel opprimantur, unde ipſi homicidii rei inveniantur.

Reſp. veriſimilior eſt, Quòd ante Judicis ſententiam ejuſmodi non teneatur in conſcientia reſtituere, niſi fortè ex contractu, vel quaſi contractu ſit obligatus, aut ex alterius damno factus ditior. Ita ſentiunt Sylveſter verbo *Culpa*, q. 4. & verbo *Reſtitutio* 2. qu. 12. poſt Innocentium in cap. *Sicut dignum*, Gabriel dicta q. 14. Sotus lib. 4. de Juſt. & Jure q. 7. art. 2. Petrus Navarra lib. 2. de Reſtitut. cap. 1. n. 47. & 57. Azorius p. 3. lib. 4. cap. 8. Leſſius lib. 2. cap. 7. dub. 6. In hoc enim caſu non tenetur ad reſtitutionem ratione rei acceptæ, cùm nihil acceperit; ſed neque videtur ſaltem ſub mortali obligatus ratione injuſtæ acceptionis: quia actus ipſius non eſt perfectus in ratione injuriæ, ſed imperfectus; ergo non poteſt inducere perfectam obligationem.

Neque his obſtat, quòd in Jure ſive Eccleſiaſtico ſive civili condemnetur aliquando, qui per culpam levem imò & leviſſimam dedit damnum. Id enim fit, partim ob præſumptionem doli vel fraudis, partim ne detur locus injuriis aut negligentiis. Tacitè Ob.

Cæterum etſi non teneatur quiſpiam in conſcientia reſtituere propter culpam levem; ſatis tamen certum eſt, quòd teneatur propter latam, ſi præſertim tanta eſt, ut peccaverit mortaliter. Quia licèt homines non obligentur adhibere ſummam diligentiam, imò neque communiter eam, quam diligentiores ſolent adhibere; obligantur tamen adhibere illam, quam alii ejuſdem conditionis ordinariè adhibent: & quidem in re periculoſa & gravi ſub peccato mortali.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. C. Quamvis enim is qui venialiter peccat voluntariè peccet, atque adeò ſit voluntarius reſpectu operis in quo peccat; non oportet tamen quòd etiam ſit voluntarius reſpectu damni ex eo opere ſubſecuti, ſed poteſt illud damnum eſſe omninò fortuitum & præter ipſius intentionem: alioqui ſi ſit voluntarius reſpectu damni; peccabit mortaliter, etiamſi actus quem agit ſit ex ſuo genere veniale peccatum: quia voluntariè inferre damnum in re notabili peccatum eſt mortale. Hinc eſt, quòd quando damnum eſt grave, culpa ſeu negligentia ex qua illud provenit ordinariè ſit mortalis, niſi aliunde aliud conſtet, ut ex ignorantia vel inadvertentia invincibili. Eventus enim vel præcogitatus vel per ſe ad actum peccati ſequens auget ipſius malitiam, 1. 2. qu. 20. art. 5. & qu. 73. art. 8.

Ad 2. Reſp. Pontificem loqui de culpa lata & ignorantia craſſa, quæ à peccato mortali non excuſat, ſi eſt cauſa magni nocumenti; ideò enim addit: *Nec ignorantia te excuſat ſi ſcire debuiſti, ex facto tuo injuriam veriſimiliter poſſe contingere vel jacturam*; Et iterum: *Ad liberationem non proficit, ſi fera animalia, vel quæ conſueverunt nocere, fuiſſent, & illam quam debueras non curaſti diligentiam adhibere*; hoc eſt prudentem, & quantam ſolent homines iſtius profeſſionis communiter adhibere: nam ad prudentiorem vel prudentiſſimam ordinariè non tenentur. Unde cùm ſubditur, eum tantùm excuſari *Qui ex contingentibus nihil omiſit*; intelligendum eſt de iis contingentibus, quæ communiter contingit adhiberi à prudentibus, & quæ propterea ut prudens providere debebat. Ita Petrus Navarra dicto c. 1. num. 66.

Ad 3. Reſp. Illic etiam eſſe ſermonem de negligentia craſſa & culpa lata, quæ in re tam periculoſa & frequenti facilè peccatum mortale.

QUÆRITUR III.

Ex qua culpa teneatur quis ad reſtitutionem ratione contractus.

CONCLUSIO I.

QUANDO contractus eſt in utilitatem ſolius accipientis; ipſe tenetur ex culpa etiam leviſſima, ut in commodato. Quia æquitas poſtulat, ut in cuſtodia rei alienæ, qua in ſolam utilitatem tuam gratis uteris, ſummam adhibeas diligentiam ne domino pereat. Hinc Pontifex cap. unico, de Commod. *Cùm gratia ſui tantum quis commodatum accepit; de leviſſima etiam culpa tenetur*. Idemque colligunt Doctores ex lege *Contractus*, tit. de Reg. Juris lib. 50. ff. Vide Navarrum c. 17. num. 179. Azorium dicti lib. 4. cap. 6. Medinam lib. 1. c. 4. §. 31.

Con-

Digitized by Google

Concluſio II.

IN contractu, qui fit in ſolam accipientis utilitatem ex caſu fortuito non oritur obligatio reſtituendi, niſi prout infrà explicabitur. Sic enim dicit Pontifex cit. priùs cap. tit. de Commod. *Cùm gratia ſui tantùm quis commodatum accepit, de leviſſima etiam culpa tenetur: licèt caſus fortuitus, (niſi acciderit culpa ſua, vel intervenerit pactum, ſeu in mora fuiſſet) ſibi non debeat imputari.* Ratio eſt: Quia unaquæque res perit ſuo domino, ſi nulla vel culpa vel pactio interceſſerit: cùm igitur res commodata maneat commodantis; ipſi & non commodatario perit, ſi fortuitò pereat.

Ex his ſequitur, quòd ſi vel equum vel librum alicui commodaveris, & ille vel per furtum, vel aliter pereat ſine culpa commodatarii; non teneatur ipſe quicquam tibi reſtituere: ſi autem pereat ejus culpa, quamquam valde levi tenetur: ut ſi librum in cubiculo reliquerit, & egrediens non clauſerit januam, vel clauſerit quidem, ſed non obſeraverit; tametſi id verè putaverit ſe feciſſe.

Exceptiones à Concl. 2. Contrà iſtam Concl. poſſet objici B. Thom. art. 6. in corp. Sed ibi explicabitur. Excipiuntur autem ab hac 2. Concl. tres caſus.

Primus eſt, quando etſi ſit caſus fortuitus, præceſſit tamen culpa: ut ſi accepiſti equum commodato Atrebatum uſque, & iviſti cum eo longiùs, ubi à latronibus fuit comprehenſus: vel ſi pateram argenteam ut domi utereris, & extuliſti foras ubi furto ſublata eſt. Non licet enim re commodata uti aliter, vel ad alium uſum quàm ille ſit, pro quo fuit data, niſi dominus conſentiat; & qui utitur, debet reſtituere damnum inde ſubſequens. Si autem domino placet, quòd ultrà terminum utatur, vel ad alium uſum applicet; ſic utens non tenetur de caſu fortuito. Vide Roderiq. p. 1. cap. 111. n. 5.

2. Quando feciſti pactum, ut ſi id, quod in tuam utilitatem accepiſti commodato, caſu fortuito amitteretur, tibi periret.

3. Quando præceſſit mora, & ea durante res commodata fuit facta deterior vel interiit: ut ſi librum utendum accepiſti ad octiduum, retines autem diutiùs, ac interea tibi ſurripitur. His caſibus commodatarius ad reſtitutionem tenetur juxtà præfatum cap. de Commod. ubi cùm dicitur caſus fortuitus non debere imputari; additur exceptio ſuperiùs memorata, *Niſi acciderit culpa ſua, vel intervenerit pactum, ſeu in mora fuiſſet.* Videri poſſunt Navar. cap. 17. n. 179. & 183. & Lopez p. 2. cap. 46.

Quæſt. Petes: Quid ſi commodatarius rem commodatam retinuit quidem ultrà præfixum terminum, vel ea uſus eſt aliter quàm debebat, atque ita periit vel deteriorata eſt: ſed eodem modo fuiſſet peritura, vel deterior effecta apud dominum, qui non erat interea illam venditurus aut alienaturus? *Reſp.* Reſp. Commodatarium non obligari ad reſtitutionem. Quia licèt fuerit vel in mora vel in culpa; non eſt tamen cauſa damni. Ita Navar. c. 17. n. 183. Covarr. ad reg. Peccatum p. 2. §. 6. nu. 1. Roderiq. p. 1. c. 111. Lopez p. 1. c. 46.

Quæſt. Petes 2. An teneatur ad reſtitutionem, qui rem ſibi commodatam, locatam, vel depoſitam, domino remittit per fidelem nuncium, ſi illa pereat dolo vel culpa nuntii? *Reſp.* Reſp. Non teneri, ſi nuntius communiter habebatur pro fideli; teneri verò, ſi non habebatur communiter pro tali. In priori enim caſu nulla eſt culpa mittentis: eſt autem in poſteriori: ſibi namque debet imputare, ſi non miſit per idoneum nuntium.

Tacita ob. Neque his obſtat, quòd ad reſtitutionem teneatur is qui rem ſibi mutuatam, ut pecuniam, triticum, vinum, remittit per nuntium etiam fideliſſimum & maximè idoneum, ſi res illa pereat. Quia ſecluſa culpa, res perit ſuo domino: rei autem mutuatæ, ac ſimiliter ejus quæ propter acceptum mutuum remittitur, ſed nondum pervenit ad mutuatorem, dominium habet mutuatarius; & ideo perit mutuatario, quando mutuans non eſt cauſa cur pereat: rei verò commodatæ dominium retinet commodans; & ideò commodanti perit, quando nulla eſt culpa commodatarii.

Petes 3. An teneatur ad reſtitutionem qui accepit equum conductitium vel commodatum ea conditione, ut iter quod ſolèt fieri duobus diebus faciat in tribus; ille autem facit in duobus, & tunc equus moritur? Reſp. Teneri, ſi commodans vel elocans ideo conditionem illam appoſuit, quia ſciebat equum eſſe fatigatum, & ideò verebatur, quòd non poſſet iter illud conficere niſi in triduo. Aliàs non videtur teneri, ſi benè ipſum aluit. *Quæſt.* *Reſp.*

Petes 4. An qui precariò accepit rem alienam utendam teneatur ad ejus reſtitutionem, ſi ex leva culpa pereat? Reſp. Non teneri. Quia leges excipiunt precarium ab eo, quod in 1. Concl. fuit dictum. Docent enim, quòd in contractu precarii non teneatur quis niſi ex dolo; quia precarium ſemper poteſt revocari: non ſimiliter commodatum, quod ſcilicet ad certum uſum & ad certum tempus fuit conceſſum, l. *Quæſitum*, tit. de Precar. 43. ff. & l. *Contractus* tit. de Reg. Jur. lib. 50. etiam ff. *Quæſt.* *Reſp.*

Petes 5. An ergo commodans non poſſit repetere rem ſuam ante tempus? Reſp. Non poſſe cum damno commodatarii, niſi commodanti ſimile damnum immineat: quo caſu repetere poteſt ad incommodum vel damnum proprium vitandum. *Quæſt.* *Reſp.*

Petes 6. Si commodatarius non poteſt ſimul ſalvare res ſuas & alienas ſibi commodatas: ut vel quia domus ipſius comburitur: vel quia alius caſus fortuitus ei accidit; an poſſit poſtponere illas res alienas ſuis propriis? Reſp. Si verè acceperit illas commodato in ſuam dumtaxat utilitatem; non poteſt poſtponere res alienas ſuis propriis æqualis aut minoris valoris: ſed benè illis, quæ notabiliter plus valent, ponendo ſcilicet eas in ſecuritate potiùs quàm alienas. Si autem commodatum fuerit in gratiam ſolius commodantis; (quod quidem impropriè eſt commodatum) poteſt præferre res ſuas tametſi minoris valoris. Si verò fuerit in utilitatem utriuſque, id eſt tam commodantis quàm commodatarii; poteſt cæteris paribus etiam præferre res proprias æqualis vel majoris valoris, ſed non eas quæ ſunt utiliores. Similiter ſi habes rem depoſitam, pignoratam, vel conductam; potes ei præponere tuas æquales, aut pretioſiores, non tamen viliores. Vide Leſſium lib. 2. cap. 27. dub. 6. *Quæſt.* *Reſp.*

Concluſio III.

QUANDO contractus eſt in utilitatem ſolius dantis, ut ordinariè contingit in depoſito, accipiens tantùm tenetur de dolo vel lata culpa. Eò quòd æquitas videatur poſtulare, ut non majorem adhibere debeat diligentiam iſti rei cuſtodiendæ, quàm communiter homines ſuis propriis rebus adhibere ſolent; cùm ei nulla fiat gratia nullumque commodum. Hinc Juſtinianus lib. 3. Inſtit. tit. 15. *Is apud quem res aliqua deponitur, ex eo ſolo tenetur, ſi quid dolo commiſerit.* (ubi ſub dolo culpam latam comprehendunt Interpretes, imò & jura, ut videre eſt lib. 36. ff. tit. 1. l. 12. §. *Sed enim*) *Culpæ autem nomine*, id eſt, *deſidiæ at negligentiæ non tenetur;* culpam intellige levem aut leviſſimam. Si ergo librum aut catenam auream accepiſti in depoſitum, & ea pereat lata tua culpa; teneris reſtituere: ſi autem vel ſine culpa pereat, vel culpa ſolùm levi, aut leviſſima; non teneris. Exceptionem ab hac Concl. ponit Gregor. IX. c. *Bona fide*, tit. de Depoſ. *Si teipſum depoſito obtuliſti, vel ſi aliquid pro cuſtodia recepiſti*: his enim caſibus etiam ea culpa (ſcilicet levi) vult, depoſitarium eſſe reſtitutioni obnoxium: partim ob mercedem quam accipit; partim quia rogando fuit cauſa cur deponens omiſerit apud diligentiorem deponere. Similiter quando in gratiam ſeu utilitatem depoſitarii committitur depoſitum; ille tenetur de culpa levi, numquam tamen de culpa leviſſima, multòque minùs de caſu fortuito. Vide Navarr. c. 17. num. 181. Lopez p. 2. cap. 47.

Con-

Concluſio IV.

QUANDO contractus ſit in utilitatem utrinſque partis, ut cootingit in locato; uterque tenetur de culpa lata & levi, non tamen de leviſſima, neque de caſu fortuito. Navarrus dicto cap. 27. num. 179. Lopez cap. 46. & communiter alii. Cum enim res aliena in tuam utilitatem tibi concedatur; æquum eſt, ut diligentem habeas curam illius: non tamen eſt neceſſe quòd diligentiſſimam, quia non conceditur ſolius utilitatis cauſa ſed etiam propter commodum Domini. Ad hunc contractum pertinet pignus: datur enim gratia & debitoris, quò magis pecunia ei credatur, & creditoris, quò magis ei in tuto ſit creditum, ut loquitur Juſtinianus lib. 3. Inſtit. tit. 15. §. Creditor. Ad eumdem pertinet depoſitum, ſi is apud quem deponitur accipiat mercedem ratione officii: itemque commodatum, ſi in utilitatem cedat etiam ejus qui dedit commodato; ac proinde talis depoſitarius etiam ex levi culpa tenetur: & commodatarius etiam ex levi, non autem ex leviſſima.

QUÆRITUR IV.

Ex qua culpa teneatur quis ad reſtitutionem, ratione quaſi contractus.

QUASI contractus cenſentur negotiorum aliorum executio, tutela, cura, officium Judicis, Advocati, Procuratoris, Medici, & ſimilia, in quibus ſaltem tacitus quidam contractus intercedit.

Concluſio I.

QUANDO aliquis ex officio ſuo quidpiam facit in utilitatem alterius non accipiendo mercedem; tenetur ex dolo & lata culpa, non tamen ex levi. Quia id quod agit, ſolùm eſt in commodum alterius. Excipit Sylveſter verbo *Culpa* q. 4. niſi officium illud quæſierit, cùm alius diligentior fuiſſet alioquin adhibendus. Quia tunc etiam tenetur de levi. Cùm enim ipſe re offert, alio diligentiore præſente ac operam ſuam offerente; creditur exactam diligentiam tacitus promiſiſſe, qualem iſte diligentior fuiſſet præſtiturus.

Concluſio II.

QUI ex officio aliquid faciunt mercede conducti tenentur etiam ex culpa levi; ut Tutores pupillorum, Curatores minorum, Advocati, Medici, Artifices. Quia opus quod faciunt, in eorum cedit utilitatem; ideoque majorem debent adbibere diligentiam quàm ſi nullum inde commodum perciperent. Azorius part. 3. lib. 4. cap. 6. & ante ipſum Sylveſter verbo *Reſtitutio* 3. q. 8.

Dices: Nemo tenetur in ſuo officio vel artificio eſ-
Ob. ſe prudentior vel diligentior, quàm paſſim eſſe ſoleant homines ejuſdem conditionis; ergo Advocati, Medici, & ſimiles non tenentur ex culpa levi.
Reſp. Reſp. Neg. C. Quia etſi non teneantur eſſe prudentiores vel diligentiores; tenentur tamen eſſe æquè prudentes & æquè diligentes: quòd ſi tales non ſint; culpam levem admittunt, & ideò tenentur ad reſtitutionem: v. g. Advocatus non tenetur eſſe prudentior aut diligentior, quàm paſſim boni advocati eſſe ſolent; ideóque ſi contingat reum cadere cauſa eò quòd ſuus Advocatus non præſtitit omnia, quæ alius diligentiſſimus & prudentiſſimus præſtitiſſet, non tenetur ille Advocatus reſtituere, modò bona fide præſtiterit totum id, quod alii verè diligentes & prudentes ſolent præſtare. Sed ſi non adhibuerit eam ſive prudentiam ſive diligentiam, quam alii diligentiores advocati ſolent adhibere: eſt in culpa levi, & ad reſtitutionem obligatur. Idem judicium eſt de Judice, Magiſtratu, Principe, Chirurgo, Artifice, Architecto.

Concluſio III.

QUI ex officio quidpiam agit tenetur aliquando ex culpa etiam leviſſima; ut ſi ſe profitetur diligentiorem & peritiorem aliis, & ea ratione pertrahit eum qui talem quærebat. Quia tunc promittit (ſaltem implicitè) præſtare plus quàm alii præſtent; ob hanc enim cauſam alter ceſſat quærere meliorem: ſi ergo non præſtet illud plus adhibendo majorem diligentiam, quàm illi adhibuiſſent, præ quibus ſe diligentiorem aut peritiorem offerebat, & exinde ſequatur damnum; tenetur aliquid ex prudentis viri judicio reſtituere. Angelus verbo *Culpa* nom. 5. & Sylveſter eodem verbo q. 4.

Concluſto IV.

CUSTOS rei alienæ, qui ad hoc mercede eſt conductus, tenetur de damno ex culpa levi; imò & ex leviſſima, ut videtur Sylveſtro & Angelo verbo *Cuſtos* & Azorio p. 3. lib. 4. c. 6. Qui enim ſic mercede conducitur exactiſſimam videtur diligentiam promittere, & conductori ſe obligare ad rem diligentiſſimè cuſtodiendam. Contraria tamen ſententia, quòd ſolùm teneatur ex levi & non ex leviſſima: quòdque tantùm cenſeatur ſe obligare ad exactam cuſtodiam, & non ad exactiſſimam, niſi in caſu quo res pretioſa alioquin diligentiſſimo erat committenda; nobis videtur vera cum Lopez, p. 2. cap. 48. Similiter qui operas ſuas locat in re aliqua tractanda non tenetur communiter de culpa leviſſima, niſi quando in tali re eas locat, quæ ſummam cautionem & ſingularem cuſtodiam requirit: veluti ſi quis locaret ſuas operas in transferenda columna, quam non poſſe abſque grandi periculo transferri eſt manifeſtum: aut in expoliendo adamante vel in aliis rebus, quæ tales ſunt, ut facili negotio frangi ſoleant, eaque dum tolluntur, poliuntur, aut tractantur, per incuriam vel negligentiam facilè frangantur, aut notabile damnum accipiant. In his enim rebus tacita videtur eſſe obligatio ad hoc, ut ſint diligentiſſimi in cæteris autem ut agant ſicut communiter agere ſolent boni cuſtodes. Vide Concl. 4. quæſ. ſup.

Concluſto V.

QUI ſuo conſilio nocuit tenetur de culpa lata ad reſtitutionem damni inde ſecuti, ſi conſultatio ad eum ſpectabat ratione officii vel profeſſionis: ut ſi erat Parochus, Confeſſarius, Concionator, Theologus, Juriſconſultus: aut ſi ſe gerebat pro idoneo conſiliario: & ſi mercede ſeu ſtipendio conductus dedit conſilium; videtur etiam teneri de culpa levi. Extrà hos autem caſus ſolùm tenetur de dolo juxta reg. Jur. in 6. *Nullus ex conſilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur*. Quæ regula & de conſilio in contractibus ſeu quaſi contractibus intelligi debet, non autem de conſilio in delictis; & *fraudulentum* accipit, non ſolùm pro eo quod formalem ſeu propriam fraudem habet, ſed etiam pro illo quod culpam latam; hæc enim ſæpè æquiparatur dolo. Quare ſi Confeſſarius ex craſſa ignorantia vel ex gravi in conſiderando negligentia dicat, aliquem teneri ad reſtitutionem qui non tenetur: vel non teneri qui tenetur: aut reſolvat unum contractum eſſe juſtum, qui ſit injuſtus; tenetur ad reſtitutionem. Et ſimiliter quicumque alius ſuaſor, ſi ſuadet id quod novit eſſe illicitum: ſuaſus autem putat licitum. Quia talis ſuaſor agit ex dolo. Confeſſarius autem (idem eſt judicium de Concionatore, Theologo, Juriſconſulto) ex officio & profeſſione tenetur ſcire, & antequam reſpondeat diligentiam adhibere qua ignorantiam vel gravem negligentiam vitet: quod ſi non fecerit; eſt cauſa damni. Adde, quòd cùm ratione ſui officii vel profeſſionis habeatur ſufficiens; decepit alterum ſi talis non ſit, & tamen reſpondeat. Confer quæ diximus art. 7. verbo *Conſilium*.

Concluſio VI.

IS, ad cujus officium vel profeſſionem non pertinet dare conſilium, quique etiam non ſe gerit pro idoneo conſultore, non tenetur ad reſtitutionem ei qui ad ipſum accedit, quamvis aliquod damnum ex illo conſilio patiatur, ſi iſte noverat ipſius inſufficientiam. Quia non eſt cauſa damni, cùm ſcienti & volenti non fiat injuria. Tenetur tamen ad reſtitutionem alteri tertio faciendam, ſi iſtud conſilium ſit ei noxium, neque is reſtituat, qui conſilio accepto nocuit; ut ſi conſuluerit, non eſſe cuipiam reſtituendum. Quia reſpectu illius eſt cauſa damni, quod illi nec ſcienti nec volenti provenit. Addendum hìc eſt, eum, qui conſultus reſpondet juxta opinionem verè probabilem, non teneri ad ullam reſtitutionem: uti nec eum, qui indicat ſe dubitare de caſu propoſito: imò nec eum, qui dicit ita ſibi videri, ſed non ſuadet ut alter ſequatur. Si autem ſuadeat ut ſequatur, quando dubius eſt an ſit licitum; niſi ſequatur opinionem reverà probabilem, formetque ſibi judicium quod liceat, tenetur.

Articulus V.

Utrùm oporteat ſemper reſtitutionem facere ei, à quo aliquid eſt acceptum.

RESP. Eſſe neceſſarium ut ei fiat reſtitutio, à quo eſt acceptum. Quia per reſtitutionem conſtituitur æqualitas in rerum adæquatione conſiſtens: hæc autem fieri non poteſt, niſi reſtituatur illi, qui per ablationem habet minus quam debebat habere. Verùm quia contingit, eum, à quo res eſt accepta vel ſublata, fuiſſe injuſtum illius poſſeſſorem, v. g. furem: ideò nonnulli ſic iſtam rationem accipiunt, ut ea ſit quædam limitatio datæ reſponſionis, quaſi diceretur: Semper eſſe reſtituendum ei, à quo res fuit ablata, quando ipſe alioquin haberet minus juſto, ſive quando eſt verus illius dominus. Cæterum quia res ablata interdùm debet reſtitui ei à quo fuit accepta, etiamſi ille non ſit verus dominus ipſius; ut pignus creditori, depoſitum deponenti veſtis ſarcienda ſartori, commodatum commodatario, lintea lavanda lotori: & rurſùm quia interdùm non eſt reſtituenda illi à quo fuit accepta, quamvis ſit proprius ejus rei dominus, ut ſi ſit ei nocitura; ideò cùm hæc materia ſit moralis, ad veritatem reſponſionis ſufficere arbitramur, quòd ordinariè ſemper facienda eſt reſtitutio illi, à quo res eſt ablata, ſi ipſe erat ejus vel dominus vel juſtus poſſeſſor ſeu adminiſtrator vel cuſtos. Nam & ipſe B. Thom. in reſp. ad arg. oſtendit, hanc ſuam doctrinam non ſic eſſe intelligendam, quaſi nulla dari poſſit exceptio: cùm apertè doceat, non debere tunc fieri reſtitutionem ei à quo res eſt accepta, quando futura eſſet illi vel alteri valde noxia, aut quando quippiam fuit ſimoniacè acceptum.

Explicatio reſp.

Ob. Si dicas: Quòd in foro conſcientiæ poſſunt veris dominis reſtitui pignora, commodata, depoſita, & ſimilia, modò caveatur, ne illi, qui ea habebant ſub ſua cuſtodia, vel commodato, aut aliter, cogantur denuò reſtituere, aut afficiantur alia moleſtia, neve incurrant jacturam exiſtimationis, fidelitatis, diligentiæ, probitatis: & caveatur etiam, ne ſcandalum oriatur, neque ulla fiat alicui injuria. *Reſp.* Reſp. Ita eſſe. Sed quòd iſta omnia benè caveantur, valde rarum eſt ac difficile; & idcirco manet verum, quòd regulariter facienda eſt reſtitutio illi, à quo res fuit accepta, ſi ipſe erat ejus vel dominus, vel poſſeſſor ſeu cuſtos, vel adminiſtrator legitimus.

Petes: Quid ſi dubium ſit, an is à quo fuit res accepta foret verus ejus dominus, aut poſſeſſor ſeu cuſtos, vel adminiſtrator legitimus; cui facienda eſt reſtitutio? Reſp. Eſſe illi faciendam. Quia in dubiis potior eſt conditio poſſidentis. Unde ſi quippiam ablatum eſt ab eo, qui putatur eſſe fur, niſi hoc certum ſit; debet ei reſtitui. Cap. *In litteris*, de Reſtit. ſpoliat.

Ob. In Reſp. Ad 1. aſſerit. Quòd quando reſtitutio eſt noxia, vel ei cui facienda eſt, vel tertiæ alicui perſonæ; non debeat ipſi tunc fieri, ſed vel ſit differenda, vel res alteri tradenda ad conſervandum: quoniam reſtitutio, ſicut ordinatur ad utilitatem ejus cui facienda eſt, ita fieri debet cum ejus utilitate. Hinc q. 57 art. 2. ad 1. docet, Depoſitum non eſſe tunc reddendum, quando periculum eſt, ne homo perverſam voluntatem habens malè eo utatur; ut ſi furioſus vel hoſtis Reipublicæ arma depoſita repoſcat.

Sed contrà objicitur 1. Dominus habet jus rem ſuam repetendi; ergo non poteſt ei denegari, quamvis foret illi pernicioſa.

2. Occulto peccatori Euchariſtiam publicè à ſuo Parocho petenti non poteſt ea negari, etiamſi ſciatur, quòd ſpiritualiter ſibi noceat eam ſumendo; ergo ſimiliter in propoſito.

His tamen non obſtantibus eſt

Concluſio I.

SI domino repetenti rem ſuam eo tempore, quo futura eſt illi vel alteri pernicioſa, poſſit perſuaderi ut expectet; certum eſt non licere reddere. Quia *Mandavit Deus unicuique de proximo ſuo*, Eccleſ. 17. Imò ſi etiam dominus urgeat, neque ullo modo velit differri reſtitutionem; is qui eam habet non poteſt reddere, modò abſque gravi ſuo incommodo poſſit eam retinere. Id enim eſt quod B. Thomas docet ex fine ad quem ordinatur reſtitutio, qui eſt utilitas ejus cui debet fieri.

Concluſio II.

QUODCUMQUE damnum vel domino vel alteri privatæ perſonæ immineat ex reſtitutione rei: ſi ex retentione ſequitur debitori damnum valde notabile, comparatione facta ad damnum alterius; debitor poteſt eam reddere.

1. Quia nemo tenetur cum proprio gravi damno vitare alienum, quod non ipſe eſt cauſaturus, ſed quiſpiam alius.

2. Quia damnum, quod ſequitur ex redditione, nullo modo eſt voluntarium reddenti: non directè; ponitur enim quod non intendat illud: nec interpretativè; quia ut quippiam ſit indirectè voluntarium requiritur, quòd poſſit ac debeat prohibere, nec tamen prohibeat: in hoc autem caſu debitor non tenetur prohibere. Dixi *privatæ perſonæ*: quoniam ſi grave damnum immineat vel Reipublicæ vel perſonæ, cujus vita & ſalus eſt Reipublicæ multum neceſſaria; non licet reddere. Quia bonum publicum pluris faciendum eſt quàm privatum.

Ex his ſequitur, quòd ſi latro comminetur tibi mortem, niſi reddas ei gladium alienum: ſi furioſus velit te occidere aut graviter percutere, niſi reddas ei enſem, quo ſe vel alium vult interficere; abſque peccato potes reddere, quando non potes malum illud aliter evadere: non ſimiliter ſi Principem eſſet illo gladio interfecturus.

Concluſio III.

SI dominus repetit rem ſuam juridicè, monendus eſt Judex de damno ex reſtitutione ſecuturo ipſimet repetenti vel alteri: & ſi hoc non obſtante, Judex præcipiat reſtitui; appellandum eſt, ſi poteſt appellari: ſin minùs, oportet reſtituere. Excuſatur autem debitor à culpa, eò quòd ſine ſuo gravi incommodo non poſſit aliud facere.

Concluſio IV.

SUNT qui exiſtiment, licere domino reddere rem ſuam, quando eam repoſcit ſibi tantùm nociturus; veluti ſi repetat pecuniam in meretrices conſumendam. Sed contrarium eſt verum, quando poteſt retineri ſine incommodo. Quia ſecundùm legem Charitatis debemus impedire peccata proximi, quando commodè poſſumus. Videri poteſt Dominicus lib. 4. de Juſt. & Jur. q. 7. art. 1. ad 1.

Ad 1. Arg. Reſp. Dominum ſimpliciter quidem habere jus ad rem ſuam repetendam, quia non petit rem alienam, ſed propriam: poſito tamen quòd ea ſit malè uſurus; non habet jus ad nunc ita repetendum. *Reſp.*

Sicut

Digitized by Google

Sicot enim non babet jus ad maleſaciendum; ita non habet jus petendi rem ſuam ad illum finem.

Ad 2. Neg. C. Si enim occulto peccatori Euchariſtiam publicè petenti Parochus eam negaret; ſequeretur illius peccatoris infamia & aliorum ſcandalum; quæ mala cùm non ſequantur, quando manifeſtus peccator vel etiam occultus eam occultè petit; ideò Theologi tradunt, eſſe illis negandam, Vide quæ diximus ad 3. p. q. 80. art. 6. In propoſito autem neque infamia neque ſcandalum metuitur, ſi domino ſuam rem ad alicui nocendum repetenti ea denegetur; imò potiùs oriretur ſcandalum ex redditione quam ex retentione.

Quæſtio notabilis. Magna verò hic oritur difficultas, An peccet contrà juſtitiam qui cùm ſine incommodo poſſet rem alienam quam habet retinere, reddit illam domino, qui ſcitur in injuriam alterius ea abuſurus.

Videtur quòd non 1. Quia non ex eo peccat, quòd juvat eum peccantem, ſed ex eo quòd non impediat: at ille, qui ſolùm peccat non impediendo, numquam peccat contrà juſtitiam, niſi ex officio teneatur impedire; ergo iſte non peccat contrà juſtitiam.

2. Si dominus rei petat eam coram Judice, & Judex præcipiat reddi; is qui reddit non eſt cauſa damni inde ſecuti: & ſimiliter ſi reddat cauſa evitandi ſui damni; ergo neque cauſa erit, ſi reddat abſque hujuſmodi præcepto, vel ex alia cauſa quàm damni proprii vitandi.

3. Sequeretur, quòd eadem ratione peccaret contrà juſtitiam, qui aut redderet pecuniam domino, qui ex ea gladium eſt empturus ad occidendum inimicum, aut traderet pecuniam mercatori, qua novit ipſum eſſe uſurum ad uſuras: hæc tamen omnia non videntur eſſe vera.

Reſp. verior eſt, Eum de quo quæritur peccare contra juſtitiam, & per conſequens teneri ad reſtitutionem damni ſubſecuti. Ita Dominicus Soto dicto art. 1. ad 1. Bannes hìc dub. 2. & Salonius.

Prob. 1. ex cap. fin. de Injur. *Si tua culpa datum eſt damnum, vel injuria irrogata fuerit, aut irrogantibus opem fortè tulisti; jure ſuper his te ſatisfacere oportet*: qui autem in caſu propoſito reddit enſem parato occidere inimicum opem illi fert; ergo tenetur ſatisfacere. Confirm. ex lege, *Si pignore*, §. Qui ferramenta tit. de Furt. lib. 47. ff. ubi reus furti dicitur, qui ſciens commodaverit inſtrumenta ad effringendum oſtium vel armarium, aut ſcalam ad aſcendendum, etiamſi nullum conſilium dederit.

2. Qui redderet gladium homini ſtulto vel furioſo volenti quemplam occidere, peccaret contrà juſtitiam; ergo ſimiliter qui reddit homini non ſtulto neque furioſo, ſed irato & volenti occidere: unde & Judex utrumque ad reſtitutionem condemnaret, ſi ad eum cauſa devolveretur.

Ad 1. Ergo Arg. Reſp. Talem non ideò ſolùm peccare, quòd non impediat; ſed magis, quia poſitivè juvat: dando enim iſtrumenta, quæ debebat ac poterat ſine ſuo damno retinere, non ſolùm non impedit, ſed poſitivè concurrit ad actionem ſequentem ſaltem in genere moris.

Ad 2. Neg. C. Iſtis enim caſibus non tenetur enſem non reddere; & ideo damnum ſubſecutum non eſt ei voluntarium: tenetur autem in noſtro.

Ad 3. Quidam adferunt rationem diverſitatis: quòd pecunia non ſit proximum occiſionis inſtrumentum, uti nec pecuniam dare fœneraturo eſt proxima cauſa uſurarum; ideòque illi, de quibus objectio procedit, non ſint cauſa damnorum niſi valde remota: gladius autem eſt proximum inſtrumentum occiſionis. Sed verius videtur, quòd etiam illi peccent contrà juſtitiam, qui vel pecuniam tradunt ei, quem ſciunt empturum ex ea gladium ad occidendum inimicum, vel committunt pecuniam non habenti aliàs unde uſuras exerceret: cooperantur enim peccato injuſtitiæ. Vide qu. 78. art. 4.

Circa reſp. ad 2. obſervanda ſunt quæ ſequuntur.

Conclusio I.

Qui aliquid ſimoniacè accepit, non poteſt reſtituere illi qui ſimoniacè dederat: nec etiam poteſt ſibi retinere, ſed debet convertere in pios uſus. Hìc, & qu. 32. art. 7. corp. Eodemque valet cap. *De hoc*, tit. de Sim. quatenus ibi monetur Archiepiſcopus Tolet. quòd Regem & Principes debet inducere, *Ut ſi quæ receperint ab Epiſcopo, ut ejus electioni præſtarent aſſenſum, Eccleſiæ Exonienſi ſine diminutione reſtituant, cùm ea ſine gravi ſuæ ſalutis periculo retinere non poſſint*.

Conclusio II.

Mulier non tenetur reſtituere id, quod ſibi datum eſt cauſa turpitudinis; niſi fraude vel dolo aliquid extorſerit: quo caſu tenetur ei reſtituere cui extorſit. Ibidem & q. 87. art. 2. ad 2. Rationem diverſitatis inter has Concl. ponit, quòd in caſu primæ ipſa datio ſit illicita, & contrà legem, ſive ut cit. q. 32. dixit, contrà juſtitiam legis divinæ: in caſu autem ſecundæ datio non eſt illicita, ſcilicet ſecundùm ſe & ex proprio objecto.

Conclusio III.

Quando datio pretii eſt ſecundùm ſe illicita ex parte utriuſque tam ſcilicet dantis quàm accipientis: ſi fiat pro re, quæ pretio æſtimari poteſt, ſed contrà legem; non tenetur is qui accepit reſtituere, nec ei qui dedit, nec ei in cujus injuriam datum eſt, nec alii cuiquam. Non ei qui dedit: quia in accipiendo nulla ipſi facta eſt injuria, cùm voluntariè dederit, & quidem pro re pretio æſtimabili, quam alter non tenebatur pro ipſo facere. Non etiam illi, in cujus injuriam datum eſt: quia ſatisfit ei, ſi reſtituatur totum damnum quod illi eſt illatum, & compenſetur injuria quam eſt paſſus. Sed neque pauperibus: quia pauperes tunc ſuccedunt in locum domini, quando vel ipſe non comparet, vel in pœnam condemnatur ad rem ſuam illi transferendam; hic autem dominus comparet, neque ponitur condemnatus. Jus enim poſitivum damnans ejuſmodi conventiones, non facit recipientem eſſe inhabilem ad validè recipiendum mercedem, neque impedit translationem dominii: ſed decernit, eas ante opus patratum eſſe habendas pro invalidis, & denegat actionem petendi vel repetendi pretium. Ita S. Antoninus p. 2. tit. 2. cap. 5. Angelus verbo *Concuſſo* num. 2. Sylveſter verbo *Eleemoſyna* quæſt. 4. Navarrus cap. 17. num. 30. & 36. Bannes hìc dubit. 3. Concl. 4. Unde ſequitur, quòd ſi Judex pretium accipiat, ut injuſtam ferat ſententiam: aut teſtis, ut dicat falſum teſtimonium: aut latro, ut quempiam occidat; teneatur quidem reſtituere damna quæ facit, unus injuſtè judicando, alter falſum teſtificando, alius occidendo: non teneatur tamen ad reſtitutionem pretii quod recepit, eò quòd non injuſtè fecerit recipiendo pretium, Confer quæ diximus q. 32. art. 7.

Conclusio IV.

Si datio pretii fiat pro re, quæ non poteſt pretio æſtimari; accipiens tenetur ad reſtitutionem, eamque Eccleſiæ (ut probabilius eſt) faciendam; ſicut in ſimonia, de qua q. 100. art. 6. quæſ. 1.

Conclusio V.

Quando datio, ſeu veriùs translatio pretii ſolùm eſt illicita ex parte accipientis: idque propterea, quòd recipiat pretium, ut faciat id quod ex juſtitia tenetur facere, velut omittat id, quod ex juſtitia tenetur omittere; accipiens tenetur danti reſtituere id quod ab illo accepit.

1. Quidem. Quia manifeſtè violat æqualitatem, dùm recipit mercedem pro eo, ad quod etiam ſecluſa iſta mercede erat ex juſtitia obligatus.

2. Quia ſic recipiendo, facit ut is qui dedit habeat minus quàm deberet habere: Cùm enim det id,

quod

Digitized by Google

quod non tenebatur dare ; in eo quod illud dat, minus habet. Neque dici poteſt, quòd liberaliter donet. Dat enim metu injuſtitiæ ; ac per conſequens non ſponte, ſed coactè. Ita ſentiunt Sylveſter verbo *Reſtitutio* 2. § 2. Bannes dub. 4. concl. 2. Salonius controv. 3. concl. 3. Navarrus cap. 17. num. 31. Eòdemque pertinent quæ habet Auguſt. epiſt. 54. *Ille ſolet tamquam male ſibi ablatam pecuniam repetere, qui juſtum judicium emit, quoniam venale eſſe non debuit* : & quæ diximus qu. 32. art. 7. in reſp. ad 1.

Quidam probabiliter excipiunt eum, qui aliquid accepit ut omittat actum, qui ſolùm ſit contrà juſtitiam alterius tertii, & cujus injuria non recidat in dantem ; probabilius tamen videtur, quòd etiam ille teneatur ad reſtitutionem, niſi appareat fuiſſe datum ex mera liberalitate. Cùm enim ille teneretur ex juſtitia omittere talem actum : quòd in gratiam dantis eum omittat ; non eſt pretio dignum, ſed amicitia : ſicut cùm aliquis dat mutuum, ſive teneretur dare, ſive non teneretur ; non propterea eſt aliquo pretio æſtimabile, quia dat in gratiam tui.

Ex his ſequitur, Judicem teneri ad reſtituendum quod accepit, ut juſtam ferret ſententiam : teſtem, ut verum diceret teſtimonium : depoſitarium, commodatarium, inventorem, debitorem, ut redderet depoſitum, commodatum, inventum, debitum : niſi excuſet ; vel mera liberalitas ejus qui dat Judici ut majorem adhibeat diligentiam quàm teneatur ; vel detrimentum, labor, aut moleſtia ejus, qui non poteſt ferre teſtimonium, reddere depoſitum, commodatum, inventum, debitum, ſine moleſtia vel laboret pretio æſtimabili. Sequitur etiam, quòd ad reſtitutionem teneatur qui aliquid accepit, ut non furaretur, non occideret, non detraheret.

Conclusio VI.

Qui recipit aliquid ut faciat quod ſolùm ex Charitate tenebatur facere, vel ut omittat quod ſimiliter ex Charitate debebat omittere ; probabile putamus cum Banneſio concl. 4. quòd non teneatur reſtituere, niſi appareat quòd alter invitus dederit. Quia hoc recipiendo nulli facit injuriam. Sic ad reſtitutionem non tenetur is, qui à te quippiam recipit, ut indicet furem qui res tuas ſurripuit, vel ut ſignificet locum ubi eas occultavit. Si tamen aut ab invito acceperit, aut quaſi pretium exegerit ; tenetur. Quia recepit pretium pro re, quæ non eſt pretio æſtimabilis, neque dominus illud voluntariè tradidit.

In reſp. ad 3. B. Thom. examinat, cui facienda ſit reſtitutio, quando dominus non comparet : docetque, id accidere tribus modis : vel quia eſt ignotus ; vel quia mortuus ; vel quia longè diſtans.

Horum occaſione

QUÆRITUR I.

Utrùm & cui bona incerta ſint reſtituenda.

Quæ dicantur bona incerta.

Bona incerta vocantur, quorum aliquis eſt dominus, ſed incertus vel ignotus. Sicut autem dominus tunc demum cenſetur ignotus, quando facta diligenti inquiſitione (quæ ſecundùm prudentis viri judicium videatur eſſe ſufficiens pro rei qualitate) non venit in notitiam ; ita bona tunc demùm cenſentur incerta, quando poſt ejuſmodi inquiſitionem dominus ignoratur : adeò ut ſi quis ante illam diligentiam præſtitam talia bona converteret in pios uſus ; teneretur domino poſteà cognito reſtituere in integrum, quemadmodum colligitur ex cap. *Sicut dignum*, tit. de Hom. & ut Doctores communiter ſentiunt. Hæc autem inquiſitio diverſis modis fieri debet ſecundùm rei magnitudinem vel qualitatem ; interdùm in ſolo illo loco, ubi res fuit inventa ; interdùm etiam in aliis per præconis publicationem, per ſchedarum affixionem, aut per alia media opportunà. His præmiſſis, ſit

Conclusio I.

Bona incerta ſunt reſtituenda. Quia ſunt aliena, neque habetur conſenſus veri domini de illis retinendis per eum qui illa habet : non licèt autem res alienas retinere ſine conſenſu domini. Confirm. Quando bona incerta debentur ex delicto vel contractu, nulla veriſimili ratione poteſt præſumi, quòd voluntas dominorum ſit, ut tranſeant in dominium illorum, qui ea debent ; ergo tenentur ea reſtituere meliori modo quo poſſunt. De inventis autem vide q. 66. art. 5.

Conclusio II.

Si dominus bonorum incertorum ſit ignotus ſolùm in particulari ; ut quando ſcitur deberi alicui ex tribus aut quatuor de una Communitate, ſed ignoratur cuinam illorum ; reſtitutio facienda eſt ipſis, vel ſortem mittendo, vel inter eos dividendo, aut concordiam ineundo : quæ ſi non poteſt iniri ; authoritate Judicis fiat æqua diſtributio. Neque enim licet, vel in pauperes, vel in pios uſus erogare, cùm non ignoretur dominus in univerſali : unaquæque autem res ſit ſuo domino reſtituenda. Sic milites, qui Oppidum aliquod injuſtè expilarunt, neque ſciunt in particulari, de quibus prædam egerint ; tenentur ad reſtitutionem faciendam illis Oppidanis, opera vel Magiſtratus, vel Epiſcopi, vel Parochi, ut his, qui in illo oppido majus damnum accepiſſe videbuntur, major fiat diſtributio, aliis minor. Similiter ſi quis minutatim vendens carnes, vinum, vel oleum fraudavit emptores ; debet reſtituere illis, qui ad ipſius officinam ſolebant accedere, conſiderando quis plus vel minus emere ſolitus ſit.

Conclusio III.

Si dominus bonorum incertorum ſit ignotus etiam in univerſali, ita ut ne quidem ſub disjunctione ſciri poſſit an pertineant ad hos, an ad illos, ſive habeantur ex delicto ſive ex contractu ; facienda eſt reſtitutio erogando illa in pauperes. Ita Cajetan. & Bannes hic, Dominicus Soto lib. 4. de Juſt. & Jur. q. 7. art. 1. ad 3. Sylveſter verbo *Reſtitutio* 8. q. 3. Navarrus cap. 17. num. 92. & communiter alii. Et quidem de illis quæ habentur ex delicto Alexander III. cap. *Cùm tu*, tit. de Uſur. jubet, ea his à quibus extorſerunt vel eorum hæredibus reſtituere, vel (his non ſuperſtitibus) pauperibus erogare. Et anteà Auguſt. 14. q. 5. can. *Qui habetis*, ſic dixit : *Qui habetis, de malo facite bonum*. Similiter communis hominum ſenſus & conſuetudo habet, ut talia bona, ſive ex delicto, ſive aliter habita, quæ ſciuntur eſſe in alicujus dominio, & ignoratur quis ille ſit, erogentur in pauperes. Nomine autem pauperum non intelliguntur ſoli mendici, ſed generaliter omnes, quibus neceſſaria deſunt. Et quamvis canones Eccleſiaſtici tantùm faciant mentionem pauperum ; ſub eo tamen nomine etiam aliæ piæ cauſæ veniunt intelligendæ ; videlicet Eccleſiarum, Monaſteriorum, & ornamentorum Eccleſiaſticorum, ut benè explicat Navarrus dicto cap. 17. num. 93. Et ea fortè eſt ratio, cur B. Thomas in reſp. ad 3. generaliter dixerit, Eſſe impendenda in eleemoſynas, id eſt, in opera miſericordiæ.

Utrùm autem illa in pauperiores erogare oporteat ; quæritur. Sed Reſp. Id quidem eſſe valdè conveniens ; non tamen ſimpliciter neceſſarium ; cùm aliæ poſſint cauſæ concurrere in minùs pauperes, quæ non concurrunt in pauperiores. Imò ſi ille, qui habet iſta aliena bona, ſit verè pauper ; poteſt ea ſibi tamquam pauperi applicare & retinere : Non enim eſt pejoris conditionis ex hoc quòd ſint apud eum quàm alii pauperes ; ſed poteſt ſe in numero pauperum computare, & ſibi ſicut aliis diſtribuere. Veruntamen ne mentiatur iniquitas ſibi ; expedit, quòd vel Confeſſarium, vel Parochum, vel prudentem alium aliquem virum priùs conſulat ; ex cujus deindè arbitrio parum aut multum ſibi applicet. Quæſt. Reſp.

Con-

Digitized by Google

Conclusio IV.

SI conſtet ex qua Civitate ſit aut fuerit dominus jam ignotus; facienda erit reſtitutio pauperibus ejus loci, modò res ſit notabilis pretii: ut ſi quis antè plures annos ſit furatus boves paſcentes in paſcuis Oppido adjacentibus, nunc autem ſcire non poſſit cujuſnam fuerint; debet reſtituere erogando in pauperes iſtius oppidi. Partim quia præſumendum eſt dominum velle, ut ſua bona, quæ ad ipſum redire nequeunt, distribuantur potiùs pauperibus ſui loci quàm alieni. Partim quia facilè contingit, ut inter iſtos ſint aliqui vel hæredes vel conſanguinei ipſius. Sylveſter quidem verbo *Reſtitutio* 8. q. 3. dicit, Reſtitutionem iſto modo fieri non eſſe neceſſarium; idque etiam benè credimus, propterea quòd jura ſimpliciter dicant, eroganda eſſe in pauperes ſine reſtrictione ad pauperes certi loci: certum tamen eſt, eſſe maximè conveniens, atque ità eſſe conſulendum. Nam & B. Thomas in 4. d. 15. q. 1. art. 5. qu. 3. ad 3. ſcribit, Quòd ille debet pauperibus illius villæ reſtituere, vel in alios uſus illius Civitatis expendere. Cæterùm ſi qui ſumptus neceſſarii ſint ad verum dominum inquirendum; quis eos ſuſtinere debeat, patebit ex q. 7. ſeq.

QUÆRITUR II.

Quo jure bona incerta debeantur pauperibus.

QUIBUSDAM videtur quòd naturali 1. Quia ſunt reſtituenda eo meliori modo quo eſt poſſibile: non poſſunt autem meliùs reſtitui, quàm erogando illa in pauperes.

2. Quia jus naturale dictat, ut reſtituantur in utilitatem domini: quod fit diſtribuendo pauperibus.

3. Quia rationabiliter præſumi debet, eam fuiſſe mentem domini, ut ſi nullo modo poſſit ei fieri reſtitutio, fiat pauperibus in ſalutem Animæ ipſius.

Reſp. tamen veriſimilior eſt, Ejuſmodi bona eſſe quidem jure naturali obnoxia reſtitutioni, propterea quòd ſunt aliena: jus autem naturale dictat, bona aliena, cùm non ſint noſtra, non eſſe retinenda tamquam noſtra, ſed eſſe tamquam aliena alteri reddenda, niſi habeatur domini conſenſus ſaltem rationabiliter præſumptus de illis retinendis; qui hîc non habetur. Non apparet tamen, quòd debeantur pauperibus jure naturali, ſed tantùm poſitivo vel ſcripto quoad ea, quæ debentur ex delicto: vel in conſuetudine vim legis habente poſito quoad ea, quæ debentur ob contractum aut quaſi contractum. Ita enim illam conſuetudinem interpretantur, & Doctores communiter, & communis Fidelium ſenſus.

Reſp. quod jure poſitiv.

Prob. 1. Jus naturale eſt idem apud omnes: atqui non apud omnes nationes neceſſarium eſt bona incerta reſtituere largiendo ea pauperibus; ergo quòd ſic reſtituantur non eſt ex jure naturali. Min. prob. Cùm enim illorum bonorum dominus eſt mortuus in Paganiſmo, Hæreſi, Judaiſmo, aut alio peccato mortali notorio: aut cum adhuc vivit, ſed noſcitur eſſe talis, ut Religionem Catholicam prorsùs averſetur, nolitque ſua bona expendi in iſtius Religionis cultum aut cultores; jus naturale non dictat, quòd in ſalutem Animæ ipſius debeant erogari pauperibus.

2. Vel Summus Pontifex vel Reſpublica poteſt ejuſmodi bona applicare ad alios uſus, præſertim publicos & Reipub. neceſſarios; partim, quia civium particularium bona ordinantur ad bona Reipublicæ ſicut bona partis ad bonum totius; partim, quia quando jure gentium introducta fuit rerum diviſio, Reſpublica videtur ſibi reſervaſſe diſpoſitionem eorum, quæ ſub incerto dominio vagarentur; partim denique, quia interdùm poteſt rationabiliter præſumi, quòd voluntas domini ſit, ea bona, quæ ad ipſum redire non poſſunt, ſubjacere diſpoſitioni Reipublicæ, modò in evidentem ejus utilitatem cedant. Confirm. Interdùm fiunt pro ejuſmodi bonis compoſitiones vi alicujus Bullæ Pontificiæ: interdum etiam illa bona applicantur fiſco; ut de Ægypto ſcribit Strabo; de Hiſpania Covarruvias ad regul. *Peccatum* p. 3. §. 1. num. 5. non eſt autem exiſtimandum, quòd tunc aliquid fiat contrà jus naturæ.

Quapropter Dominicus Soto lib. 4. de Juſt. & Jur. q. 7. art. 1. ad 3. Banneſius ad hunc art. dub. 7. Salonius controverſia 6. Azorius p. 3. lib. 4. cap. 26. cenſent, iſtorum bonorum faciendam eſſe reſtitutionem jure naturali: ſed cuinam ſit facienda; non eſſe determinatum per jus naturale, ideoque ſequendum id, quod jus poſitivum ordinavit: ſi autem nihil ordinaſſet; manſura iſtiuſmodi bona ſub diſpoſitione Reipub. Unde & B. Thom. in Opuſc. ad Duc. Brabant. de illis, quæ Judæi extorſerunt per uſuras, nec inveniuntur certæ perſonæ à quibus extorſerunt; reſpondit, quòd in pios uſus, vel etiam in communem utilitatem terræ, ſi neceſſitas immineat, vel expoſcat communis utilitas, erogari debeant.

Quod attinet ad jus poſitivum; Cap. *Cùm tu*, tit. de Uſur. Alexander III. ſcribit, Eos qui receperunt uſuras cogendos eſſe illas reſtituere his, à quibus eas extorſerunt, vel eorum hæredibus; vel (his non ſuperſtitibus) pauperibus; pro ratione allegans illud Auguſtini: *Non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum*; vult ergo Pontifex, bona, quorum neque domini neque hæredes noſcuntur, eroganda eſſe in pauperes, quando debentur ex delicto. Idemque judicium eſt, ſi debeantur ex contractu, imò & ſi fuerint inventa; quemadmodum quæſt. 66. artic. 5. videbitur.

Ad 1. Arg. Reſp. Min. Non eſſe univerſaliter veram. Interdùm enim æquè bonus aut etiam melior modus reſtituendi eſt, ut non erogentur in pauperes, ſed in publicas neceſſitates, vel in eum uſum, quem Summus Eccleſiæ Paſtor judicat expedientem; veluti quando compoſitionem fieri permittit, aut in bellum illa erogari præcipit, neceſſitate publicà ita requirente.

Ad 2. Reſp. Quandoque eſſe inutile domino, quòd ejus bona erogentur in pauperes; ut ſi dominus ſit in Infidelitate mortuus. Præterea. Jus naturale dictat, quærendam eſſe utilitatem, non tantùm privatam domini, ſed publicam Reipub. meritòque præſumi poteſt, eam fuiſſe ipſius domini voluntatem, ſaltem tacitam, ut bona quæ ad eum redire nequeunt, cedant in publicos uſus, ſeu in eos, quos judicabit ſummus talium rerum Adminiſtrator. Et ſic patet Reſp. Ad 3.

QUÆRITUR III.

Cujus authoritas intervenire debeat, ut bona incerta erogentur pauperibus.

VIDETUR quòd neceſſarium ſit intervenire authoritatem Epiſcopi vel Parochi 1. Quia ſic ordinatum fuit ab Innoc. III. cap. *Cùm ſit* tit. de Jud. *In uſus pauperum Chriſtianorum ſecundum providentiam diœceſani Epiſcopi convertatur quicquid fuerit à Chriſtianis adeptus ratione officii ſic ſuſcepti*. Et ſimiliter Greg. X. cap. *Quamquam* de Uſur. in 6.

2. Talia bona ſunt pro anima veri poſſeſſoris fideliter eroganda, vel in uſum pauperum, vel in Eccleſiæ utilitatem; ergo debent erogari per illum qui eſt pater pauperum, & ad quem pertinet cura Eccleſiæ.

3. B. Thom. in 4. d. 15. q. 1. art. 5. quæſt. 3. ad 3. ſcribit, Iſta bona eſſe expendenda ſecundùm arbitrium Epiſcopi vel illorum, ad quos pertinet cura Civitatis illius.

Reſp. communis & certa eſt, Ordinariè non eſſe neceſſarium, quòd in reſtitutione bonorum incertorum interveniat authoritas Epiſcopi vel Parochi, vel Confeſſarii, vel alicujus alterius. Ita Scotus in 4. diſt. 15. qu. 2. art. 4. Sotus dicta quæ 7. art. 1. ad 3. Sylveſter verbo *Reſtitutio* 8. quæſt. 5. Navarrus cap. 17. num. 92. Bannes, Solonius, & alii plures. Quia juri naturæ ſatisfit reſtituendo æquale, etiam ſi nullius vel authoritas vel conſilium interveniat; Jus autem poſitivum non requirit alicujus interventionem. Verum

Digitized by Google

rum quidem eſt, ſi ſit reſtitutio difficilis, & debitor non poſſit ſolus eam convenienter facere, quòd debet prudenti conſilio uti, ſive Parochi, ſive Confeſſarii, ſive alterius: ſed hoc eſt per accidens, ſcilicet propter ejus inſufficientiam. Si enim vel reſtitutio non eſt difficilis, vel debitor eſt per ſeipſum ſufficiens; non tenetur quemquam in conſilium adhibere.

Sed quæritur: Utrùm Epiſcopus poſſit ejuſmodi reſtitutionem ſibi reſervare jubendo, ut ſine ipſius interventione non fiat, & excommunicando illos qui contrà fecerint. Angelus verbo *Reſtitutio* 2. q. 54. Sylveſter verbo *Reſtitutio* 8. q. 5. Navarrus dicto num. 92. Jo. Medina, eod. de Reſtit. q. 3. cauſa x. Reſp. Quòd non poſſit hoc ſtatuere univerſaliter. Quia tale ſtatutum eſſet irrationabile: cùm illi qui habent ejuſmodi bona, non teneantur ſe prodere, ſi occulti ſunt: cùmque, ſive ſint occulti ſive manifeſti, non ad aliud obligentur, quàm ad reſtitutionem æqualis. Sunt tamen aliquot caſus, in quibus epiſcopi meritò poſſunt authoritatem ſuam interponere, ac etiam ſtatuere, ne ſine ipſis fiant ejuſmodi reſtitutiones. 1. Eſt. Quando reſtitutioni obligatus moritur ſine hærede & executore: vel ſi is, qui fuerat relictus hæres aut executor, non impleat quod debet. 2. Quando debitor non vult reſtituere, & in judicio agitur contrà eum. 3. Cum apparet quòd is, qui ad reſtitutionem obligatur, malè bona incerta diſtribuat. 4. Quando necdum cœpit diſtribuere: ſed eſt ſuſpectus, quòd non fideliter diſtribuet, aut quòd omninò non reſtituet, niſi authoritas Epiſcopi interveniat. 5. Cùm bona incerta poſſidentur à manifeſtis uſurariis; tunc enim ex jure reſtitutio fieri debet authoritate Epiſcopi: cap. *Quamquam* de Uſur. in 6.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. Aſſ. Illi enim Pontifices loquuntur de caſibus particularibus, à quibus procedi non poteſt ad concludendum aliquod generale ſtatutum. Innocentius quidem III. de caſu, in quo rationabiliter timeri poterat, quòd alioquin non fideliter fieret reſtitutio. Agit namque de Judæo, qui exercens officium publicum inter Chriſtianos ab eis multa extorſerat, eique præcipit, ut cùm ſit indignus cujus Fidei confidatur reſtitutio; illam faciat interveniente authoritate Epiſcopi. Gregorius autem loquitur de uſurario manifeſto.

Ad 2. Neg. Conſ. Nam & ſuperflua bona divitum debent erogari in pauperes; ad quod tamen authoritas Epiſcopi non requiritur. Quamvis ergo Epiſcopus ſit pater pauperum quantum ad diſpenſationem bonorum ſui Epiſcopatus & ſuæ Eccleſiæ ac manifeſtorum uſurariorum: & quantùm ad proviſionem, ut piæ fundationes, hoſpitalia, Confraternitates benè adminiſtrentur; non tamen ejus authoritas neceſſaria eſt, quandocumque aliquid eſt diſtribuendum pauperibus.

Ad 3. Reſp. B. Thomam illic dicere, quid frequenter expediat, quando reſtitutio eſt difficilis: licèt enim nullius authoritas ſimpliciter ſit neceſſaria; in re tamen gravi optimum eſt, adhibere conſilium, ſive Epiſcopi, ſive Confeſſarii, ſive alterius prudentis. Et quòd B. Thomas non doceat, authoritatem Epiſcopi eſſe neceſſariam, manifeſtè patet ex Opuſc. ad Duciſſam Brabantiæ, ubi de bonis incertis in pios uſus convertendis non dicit, hoc eſſe faciendum ex authoritate Epiſcopi, ſed ſecundùm ejus & aliorum proborum conſilium.

QUÆRITUR IV.

Utrùm poſſit fieri compoſitio pro talibus debitis.

RESP. Poſſe, quando verè ignoratur dominus ſeu hæres bonorum incertorum, & quando incertum eſt, quanta ſumma domino ſic ignoto debeatur, vel etiam an omnino debeatur aliqua. Et quamvis ſtando in ſolo jure naturæ poſſit quilibet Princeps hujuſmodi compoſitionem facere, eò quòd ſpectando ſolùm illud jus, talia bona redeant ad diſpenſationem Reipublicæ; communiter tamen ſolus Papa poteſt componere tamquam habens generalem adminiſtrationem omnium quæ debentur pauperibus. Neque per hanc compoſitionem ulla injuria fit pauperibus. Quia talia bona non debentur eis niſi per leges poſitivas: Pontifex autem poteſt eas interpretari, & in eis diſpenſare; ſibi enim reſervavit talium legum mutationem & diſpenſationem. Confirm. Papa eſt ſupremus diſpenſator bonorum, quæ pauperibus poſſunt obvenire; ergo poteſt de illis eo modo diſponere, qui vel Eccleſiæ, vel Reipublicæ videtur maximè utile: utiliſſimum autem eſt, aliquam partem incertorum bonorum remittere, (quod in compoſitione fit) ut alia pars facilè ſolvatur & uſibus neceſſariis applicetur. Cæterum, quoniam ſolus Papa eſt ſupremus bonorum illorum diſpenſator; conſequens eſt, alios eo inconſulto non poſſe compoſitiones facere de bonis incertis. Et quia illorum bonorum ipſe tantùm eſt diſpenſator, non dominus; ad hoc ut compoſitiones ſint legitimæ, reddantque hominem ſecurum, neceſſaria videtur eſſe cauſa rationabilis & aliqua proportio ſummæ remiſſæ, cum facultatibus ejus, cui ſit remiſſio, attendendo etiam, quanta ſit certitudo debiti, vel ejus quantitatis. Sic autem compoſitione, abſque mendacio, fraude, dolo, obtenta & convenienter peracta; tutus eſt in conſcientia is, cum quo fuit compoſitum, neque ad aliam reſtitutionem obligatur. De his videri poſſunt Dominicus Soto in 4. d. 21. q. 1. art. 4. Joannes Medina dicta q. 3. de Reſtitutione, Cauſa xi. Navarrus cap. 17. n. 93. Bannes hìc dub. 8. Nugnus in Additionibus ad 3. p. §. 5. in Expoſitione Bullæ cruc. Corduba lib. 5. q. Theolog. q. 44. Azotius p. 3. lib. 4. c. 26. Sed

QUÆRITUR V.

Quid, ſi poſtquam bona incerta ſunt pauperibus erogata, vel poſtquam facta eſt de illis compoſitio, dominus legitimus compareat.

CONCLUSIO I.

SI hæc facta ſunt, non adhibita priùs diligentia ad inquirendum dominum; debitor tenetur domino jam comparenti omnia reſtituere. Quia ejus culpa eſt, quòd non invenerit dominum ut ei redderentur, priuſquàm de ipſis aliter diſponeretur.

CONCLUSIO II.

SI poſt adhibitam convenientem diligentiam debitor illa bona incerta pauperibus erogaverit, aut ea ſibi tamquam verè pauperi applicaverit, & nunc nihil iſtorum bonorum extet; etiamſi nonnihil paupertatem ſuam levaverit in eorum conſumptione ad nihil tenetur. Quia fecit reſtitutionem, qualem facere poterat, dum neſciebatur nec ſciri poterat, quis eſſet verus dominus; ideòque non obligatur ratione acceptionis: ſed neque obligatur ratione rei, cùm nihil habeat alienum, neque mala fide quicquam conſumpſerit. Si autem illa bona adhuc extent in ſua ſpecie, vel in ſuo pretio; is qui illa habet tenetur ad reſtitutionem, niſi ab eo fuerint legitimè poſſeſſa tempore ad præſcriptionem vel uſucapionem requiſito. Quia non transferuntur in pauperes niſi cum tali onere: neque ulla eſt ſufficiens cauſa, cur dominus contra ſuam voluntatem poſſit dici privatus dominio rei ſuæ, quamdiu extat; quandoquidem nulla ſit lex eum privans, nec ulla culpa quæ privationem mereatur. Ille verò, qui in pauperes erogavit iſtiuſmodi bona, non tenetur ad reſtitutionem quamvis adhuc extent. Quia non ratione rei; ut quæ non ſit in ejus poteſtate: nec ratione acceptionis; quia jam reſtituit eo modo quo potuit ac debuit. Nihilominùs ſi ſine gravi incommodo poteſt; videtur debere monere: vel pauperes, penes quos adhuc extant bona incerta, ut ipſi ea dominis reſtituant: vel ipſos dominos, ut ſciant à quibus ea repetere poſſint.

CONCLUSIO III.

SI poſt legitimè obtentam compoſitionem dominus compareat; debitor non tenetur ei reſtituere id, quod vel in Cameram Apoſtolicam, vel in aliam cauſam vigore compoſitionis contulit: verius autem

eſt, eum teneri ad reſiduum, ſi debitum erat certum, & illud reſiduum adhuc extet in ſe vel in ſuo pretio. Quia compoſitio non ſimpliciter transfert dominium, ſed tantùm ſub conditione, ſi dominus non compareat. Neque verò debitor ullam hic patitur injuriam; quia ſolùm obligatur reddere rem alienam, quam habet. Confirm. Qui exiſtimant, talem debitorem non teneri in conſcientia ad reſtitutionem reſidui, dicunt, quòd io foro externo compelletur ad illud reſtituendum; ſignum eſt ergo, quòd dominium non fuerat per compoſitionem tranſlatum ſimpliciter: alioquin quare Judex nunc privaret præſentem illum poſſeſſorem dominio rei ſuæ? Videri poteſt Nugnus dub. 2. ad Expoſit. Bullæ cruc. Cæterum, etſi is qui compoſitionem obtiouit teneatur reſtituere illud reſiduum, quod Papa ei remiſerat; oon tenetur tamen ad illud, quod poſt compoſitionem bona fide conſumpſit, ſi ex illius conſumptione nullum lucrum accepit, ſive ſi non eſt inde factus locupletior: idque ſive bona illa fuerint primò juſtè acquiſita ſive iojuſtè; ſecus de illis, quæ ita coosumpſit ante compoſitionem, nam hæc debet reſtituere.

Concluſio IV.

QUando fit compoſitio propterea quòd dubium eſt, an debitor teneatur talia bona reſtituere; etiamſi creditor poſteà compareat dicens, illa ſibi deberi, non ſunt reſtituenda, niſi fortè dubium ſit ſublatum, & jam conſtet, debitorem fuiſſe priùs obligatum. Hoc enim poſito videretur eſſe obligatio reſtituendi. Quæri etiam hìc poſſet de rebus inventis: ſed cum B. Thoma de illis dicemus q. 66. art. 5.

QUÆRITUR VI.

Cui facienda eſt reſtitutio, quando dominus eſt mortuus.

VIdetur quòd ooo hæredibus. Quia reſtitutio potiùs facienda eſt vero domino quàm hæredibus: ſed coovertendo ea quæ reſtituenda ſunt in Miſſas & eleemoſynas, reſtitutio fieret vero domino, fieret enim defuncto, qui ſic liberaretur è pœnis Purgatorii; ergo ita eſt facienda.

Reſp. B. Th. hìc ad 3. cui communiter omnes conſentiunt, eſt, Quòd *Si ſit mortuus ille, cui eſt reſtitutio facienda, debet reſtitui hæredi ejus.* Quia hæredes computantur quaſi una perſona cum domino, ipſumque repræſentant; unde & Judex illis mandaret fieri reſtitutionem, ſi ad eum cauſa deferretur. Confirm. Bona defuncti, de quibus ipſe cùm viveret non aliter diſpoſuit, debentur hæredibus; ergo qui illa bona habent hæredibus debent reſtituere. Hæredes autem hìc intelliguntur quicumque in defuncti hæreditatem jure ſuccedunt, ſive per teſtamentum, ſive per ſeotentiam, ſive aliter; unde bona ejus, qui de hæreſi eſt condemnatus, debent poſt ejus mortem reſtitui fiſco.

Quid hic hæredes.

Ad Arg. Reſp. Reſtitutionem potiùs faciendam eſſe domino quàm hæredibus, quamdiu dominus ſupereſt: quando autem eſt mortuus; potiùs facienda eſt hæredibus, qui dominum repræſentant, quàm ipſi domino. Quia dominus per mortem amiſit jus civile in ſua bona, & tranſlatum eſt io hæredes.

Quæſt.

Petes: Quid ſi debitor pecuniam defuncto debitam converterit in Miſſas, eleemoſynas, aliaque pia opera pro refrigerio defuncti; utrùm in conſcientia ſit ſecurus?

Pro Reſp. ſit

Concluſso I.

Reſp.

NOn eſt ſecurus, ſed tenetur omnia reſtituere, ſi qui erant in jus defuncti ſuccedentes, quibus fieri poterat reſtitutio. Quia noo erat ipſius, aliena bona diſpenſare; & io pios uſus coovertere, cùm debuiſſet ac potuiſſet hæredibus reſtituere. Ita poſt B. Thom. Bannes, Salon, & cæteri communiter.

Concluſio II.

QUi ex defectu omnium hæredum convertit pecuniam, quam debebat defuncto, in pios uſus; tenetur eam hæredibus poſteà comparentibus reſtituere, ſi erat ſumma notabilis, & ipſe privata ſua authoritate ita diſtribuerit, non præmiſſa ſufficienti inquiſitione de hæredibus: ſi autem ſufficientem ſecerat ioquiſitiooem; probabile eſt, quòd ſit ſecurus io cooſcientia, nihilque ampliùs debeat. Quia ejuſmodi bona videntur habere ſimilem rationem, quam diximus de bonis iucertis.

Veruntamen, ut omnia bono ordine fiant, deberet talis debitor per publicam poteſtatem, vel Eccleſiaſticam vel civilem, (prout diverſarum regionum diverſæ ſunt conſuetudines) inquirere de hæredibus: & ut faciliùs poſſit eſſe ſecurus domioo comparente; conſultum foret, quòd ejuſdem poteſtatis authoritate bona debita io pios uſus converteret: nam tunc ſatis certum eſt, quòd hæredibus poſteà comparentibus nihil deberet. Si verò bona, quæ debentur, ſuot parvi momenti; publicæ poteſtatis authoritas non eſt neceſſaria, & immuois manet ab onere reſtituendi is, qui in pios uſus ea convertit, facta aliqua ſecundùm eorum exigentiam inquiſitione.

QUÆRITUR VII.

Quo loco, & cujus expenſis atque periculo facienda ſit reſtitutio abſenti.

Concluſio I.

SI aliena quæ reſtituenda ſunt mala fide habentur, ut per uſuram, furtum, aliamve injuſtam acceptionem ſeu retentionem; debent eo loco reſtitui, ex quo ſunt injuſtè ablata, idque ſumptibus debitoris. Quòd ſi illi excedant valorem rei ablatæ; quibuſdam videtur, illam eſſe expendendam in pauperes: ſed contrarium eſt omninò tenendum, cum Cajetano hìc, Dominico lib. 4. q. 7. art. 1. ad 3. Covatruvia ad reg. *Peccatum* p. 1. num. 9. Æquitas enim poſtulat, ut qui læſus eſt ſervetur indemnis, & reſtituatur in iotegrum: contrà, qui damnum fecit gravetur, ſibique imputet ſumptus, quos ad reſtituendum facere debet.

Si creditor locum mutaverit, ad quem ſuiſſet etiam tranſlaturus rem ſuam, ſi non eſſet ablata; debitor non tenetur ordinariè illuc eam transferre ſuis expenſis, ſed ſatis eſt, quòd eam tranſmittat, deductis ſumptibus, quos dominus erat facturus ad illam tranſlationem. Nam licèt fur v. g. teneatur rem furtivam cum damnis domino ſecutis propter furtum, & cum lucris quæ ex ſua ablatione domino ceſſant reſtituere; nullum tameo aliud lucrum tenetur adjicere: quod faceret, ſi domino rem traoſmitteret ſine ejus expenſis, quam ipſe non ſine expenſis tranſtuliſſet. Dixi, *ordinariè*. Quia ſi dominus ex culpa debitoris aliò tranſmigrarit; ut quia defectu ſolutionis debuit cedere ſoro; vel ſi rem ſuam fuiſſet tranſlaturus ſine ſumptibus, veluti ſi curru quo vehebatur, eadem opera evexiſſet rem ſuam: ſi qui ſumptus jam ſint neceſſarii; debitor debet eos ferre. Poteſt tamen nonnihil differre reſtitutionem, ſi eſt ſpes, quòd poſteà cum minori ſumptu tranſmittet, neque dominus ex dilatione gravetur. Poteſt etiam in loco tuto reponere, & non tranſmittere, ſi domino ita placeat.

Si dicas: Ex jam dictis eſſe cooſequens, furem teneri ad aoplius quàm acceperit. Reſp. Subiode illum teoeri ad aliquid amplius, eò quòd hoc ſit medium neceſſarium ad faciendam reſtitutionem, ad quam teoetur; numquam tamen teneri plus reddere domino, quàm, re & damnis ex furto ſecutis computatis, domino abſtulerit. Ob. Reſp.

Concluſio II.

QUi tenetur ad reſtitutionem ratione ſolius rei, quam v. g. invenit, & ne domino periret levavit, vel bona fide putans eſſe ſuam poſſedit, & poſteà

Digitized by Google

ſteà reperit eſſe alienam, vel ſimili bona fide emit ab eo, quem neſciebat eſſe furem; debet dominum monere, ut is ſignificet quid de re ſua fieri velit, aut ipſam ad eum tranſmittere, ſed totum ſumptibus domini. Cùm enim iſte poſſeſſor nullius damni cauſa fuerit, nullamque injuriam fecerit; æquum non eſt ut gravetur. Imò ſi contingat, debitorem mutare locum, & non poſſe tutò deponere apud aliquem; poteſt illam ſecum avehere, omneſque ſumptus ad illam avectionem neceſſarios repetere à domino. Ex his patet, quòd ſi dominus, cui facienda eſt reſtitutio, ſit ignotus; expenſæ quæ ad illum inquirendum fieri debent incumbunt debitori, ſi ſit debitor ex delicto: incumbunt autem domino, ſi debitor abſque omni ſua culpa debeat.

Concluſio III.

Qui tenetur ex contractu reſtituere rem, quæ eſt eadem numero reſtituenda; ordinariè debet eam reddere in loco in quo accepit; & quidem ſuis ſumptibus, ſi in ſuam tantùm utilitatem acceperat: ſumptibus autem creditoris, ſi acceperat propter ejus commodum. Quia jus poſtulat, ut is, in cujus utilitatem accipitur, onus ferat ſumptuum, qui ſunt ad reſtitutionem neceſſarii. Si quis ergo librum vel equum acceperit commodato; debet eum ſuis expenſis remittere domino ad locum ubi accepit, etſi non teneatur eum ſuis ſumptibus remittere in alium locum longè diſtantem, in quem dominus tranſmigravit, niſi aliter fuerit conventum. Qui verò depoſitum gratis cuſtodiendum accepit; ſumptibus deponentis illud reſtituat ubi ipſe deponens voluerit, niſi fortè depoſitarius aliò tranſmigret, inconſulto deponente. Quia in priori caſo non eſt æquum, quòd depoſitarius ferat expenſas, cùm ex depoſito nihil accipiat commodi; in poſteriori verò debet rem depoſitam eo loco conſtituere, ubi eam accepit cuſtodiendam, ut deinde expenſis domini transferatur quò ipſe voluerit.

Quæſt. Petes: Quid ſi depoſitum furtivè ſurripiatur, & in alium locum transferatur; cujus expenſis erit remittendum. Reſp. Reſp. Quòd expenſis furis: fure autem deficiente, expenſis depoſitarii, ſi fuit in culpa lata, imò & quando fuit in culpa levi, ſi mercedem accipiebat pro cuſtodia; aliàs expenſis deponentis. Confer art. 4. quæſ. 3.

Concluſio IV.

Qui non tenetur ex contractu reddere rem eamdem numero, ſed aliam pro alia; non ſatis eſt quòd reddat ubicumque voluerit: (ita enim alter gravaretur) ſed ordinariè debet eam reddere ubi accepit illam, pro qua eſt debitor; idque ſuis ſumptibus, ſi qui ſint faciendi. Quia hæc res ſubſtituitur loco alterius, nec ullus alius locus magis congruit juſtitiæ. Eſt ergo mutuum ibi ſolvendum, ubi fuit acceptum; & ſimiliter pretium rei emptæ, niſi videlicet fuerit aliter conventum: quæ quidem conventio eſt licita, modò ſufficienter compenſetur onus, ſi quod alteri parti imponitur. Nam ex vi mutui v. g. non licet onerare mutuatarium, ut quod accepit Duaci ſolvat Antuerpiæ ſuis ſumptibus: quia mutuans ita perciperet lucrum ex ſuo mutuo; atque adeò committeret uſuram: licèt tamen ex alio contractu, in quo iſtud onus mutuatario ſufficienter compenſaretur.

Concluſio V.

Quando id quod eſt reſtituendum debet reſtitui idem numero, ut commodatum, locatum, depoſitum; eſt cum periculo creditoris reſtituendum, ideòque ſi abſque culpa debitoris pereat, ipſi creditori perit. Quia res perit ſuo domino, quando non intervenit culpa debitoris, nec aliud fuit deductum in pactum.

Concluſio VI.

Quando res non debetur eadem numero; reſtituenda eſt cum periculo debitoris, ita ut quando perit, debitori pereat: neque ipſe ſit liber quouſque illam tradat creditori vel alteri, cui ipſe vices ſuas commiſerit, niſi de mandato ſeu commiſſione creditoris aliud fiat. Quia, ut ante dicebamus, res perit ſuo Domino: talis autem rei dominus non eſt creditor, niſi illam habeat ubi voluerit; ideoque non poteſt illi perire. Unde qui pretium frumenti mitteret ad mercatorem: ſi illud periret in via; non eſſet liber à ſolutione. Vide quæ ad art. 4. quæſ. 3. diximus. Cæterum, ſi res etiam eadem numero reſtituenda debeatur ex culpa, vel in ea remittenda notabilis culpa committatur; debitor ſuo periculo eam tranſmittet, ejuſque damno peribit, ſi contingat perire, antequam reddatur domino ſeu cui dominus voluerit.

Circa reſp. ad 4. adverte, unumquemque potiùs debere aliena reſtituere, quàm vel parentibus vel benefactoribus ſatisfacere, niſi ipſi ſint in extrema neceſſitate: quo caſu potiùs eſt jam dictis ſatisfaciendum, quàm creditori reſtituendum. Quid autem, ſi & creditor & parentes verſentur in extrema neceſſitate: an tunc liceat præferre parentes; affirmativè reſolvimus q. 31. art. 3.

In reſp. ad 5. duo ſunt notanda. Prius Si Prælatus Eccleſiaſticus uſurpavit rem Eccleſiæ, quæ non ei, ſed aliis erat deputata; debet eam abdicare, & illis quorum verè eſt relinquere: ut ſi Epiſcopus uſurpaſſet rem Capituli. Poſterius, Si res Eccleſiæ ſuæ cuſtodiæ vel adminiſtrationi commiſſas in alterius dominium tranſtulerit; debet eas reſtituere Eccleſiæ, & ſub ſua cura habere; ut ſi agros aut ſilvas ſui Epiſcopatus dediſſet conſanguineis.

Articulus VI.

Utrum ſemper teneatur reſtituere ille qui accepit.

Supponendum eſt cum B. Thom. duplicem eſſe radicem, ex qua tenetur quiſpiam ad reſtitutionem: ſcilicet ipſam rem alienam; & acceptionem ſeu modum accipiendi. Nomine rei alienæ non præciſè intelligitur ipſa res, ſed etiam ejus valor & pretium, ſi fortè fuerit vendita vel commodata, & fructus ex illa percepti, ac totum lucrum, quo aliquis ratione illius factus eſt ditior. Imò ſub nomine rei alienæ comprehenduntur etiam damna illata, & lucra ceſſantia, quæ domino evenerunt ex injuſta rei ſuæ ablatione vel detentione. Nomine autem acceptionis, non ſolùm intelligitur injurioſa, ſed etiam juſta acceptio, quæ fuerat in ſolius accipientis utilitatem: ac inſuper injuſta detentio, quamvis à principio res fuerit licitè & juſtè accepta; ſecundùm ea quæ ſcribit q. 66. art. 3. ad 2. Et quidem hi reſtitutionis faciendæ tituli non rarò ſimul junguntur; alteruter tamen ſufficit ad hoc, ut quis ſit ad reſtitutionem faciendam obligatus. Quia quandocumque unus eorum adeſt, neque lex neque voluntas domini transfert dominium rei alienæ in alterum: dominium autem rei alienæ non transfertur niſi vel per legem vel per domini voluntatem; & quando dominium non eſt translatum, ſemper manet obligatio reſtituendi.

Quid nomine rei alienæ intelligatur.

Quid nomine acceptionis.

Supponendum præterea, reſtitutionem principaliter ad hoc ordinari, ut ei qui minùs habet quàm debet habere ſuppleatur id quod deeſt, & vitetur damnum ejus à quo eſt aliquid injuſtè ablatum. Hìc in corp. & ad 3. & art. 7. ad 1.

His præmiſſis, ſit

Concluſio I.

Qui habet rem alienam ſemper tenetur eam reſtituere, quamdiu illam apud ſe habet. Quia tenetur ratione rei, quæ ſemper manet aliena: cùm igitur habeat aliquid non ſuum; debet illi reddere, ad quem verè pertinet, ut fiat æqualitas, ad quam faciendam ordinatur reſtitutio.

Concluſio II.

Qui rem alienam injurioſè accepit tenetur ad reſtitutionem, non tantùm ratione ipſius rei, ſed etiam ratione iſtiuſmodi acceptionis injurioſæ: unde fit, quòd etiamſi res non manſerit penes eum; tenetur tamen ad illius reſtitutionem, ut in furto & ra-

pina. Ratio eſt. Quia quicumque alteri fecit injuriam tenetur eam reparare, quamvis nihil inde perceperit utilitatis, eò quòd violaverit juſtitiam commutativam.

Conclusio III.

QUI accepit rem alienam abſque injuria, cum voluntate ſcilicet domini, non in illius, ſed in ſuam tantùm utilitatem, ſimiliter ad reſtitutionem tenetur ex duplici titulo; videlicet, non tantùm ratione rei, quando eſt penes illum: ſed etiam ratione talis acceptionis; & propterea etiamſi rem illam amiſerit, tenetur tamen reddere æquivalens, *Sicut patet in mutuis*. Per mutua verò hîc S. Doctor intelligit commodata, ſicut & art. 1. in corp. Supponit enim, illa manere mutuantis quando habentur à mutuatario, & eadem numero eſſe reddenda, ſi non amittantur. Hujus ratio eſt. Cùm enim alter ei fecerit beneficium; æquum eſt, ut ſervet eum indemnem: *Tenetur enim*, ait B. Thomas, *recompenſare ei, qui gratiam fecit: quod non fiet, ſi per hoc* (quòd nimirùm commodatarius rem commodatam amiſerit) *damnum incurrat* commodator.

Conclusio IV.

QUI rem alienam accepit cum voluntate domini, non ad ſuam, ſed ad domini utilitatem; ad ejus reſtitutionem tenetur, non ratione acceptionis, ſed ratione ſolius rei. Quia rem iſtam accipiendo, non afficitur beneficio, ſed alteri præſtat beneficium; ita fit in depoſitis, quæ gratis cuſtodiuntur. Unde ſequitur, quòd ſi ejuſmodi res pereat abſque gravi culpa depoſitarii; non teneatur ad reſtitutionem: ſecus ſi per magnam ſeu latam culpam ejus pereat. Quia talis culpa cenſetur dolo proxima; ut Juriſconſultus expreſſit lib. 36. ff. tit. 1. l. 22. §. *Sed enim*. Videantur quæ ſup. art. 4. diximus quæſ. 3.

Regula. Ex his obſervanda eſt iſta regula, Quicumque tenetur ad reſtitutionem tantùm ratione rei, tenetur eam, ſeu quicquid illius habet, & totum id in quo factus eſt ditior reſtituere: non autem id quod bona fide conſumpſit, ſi per hoc non eſt factus locupletior. V. G. accepit quiſpiam agrum ab injuſto poſſeſſore, ſed bona fide, & eadem bona fide durante percepit fructus ex iſto agro: ſimul atque ſciverit eſſe alienum, debet eum reſtituere domino cum omnibus fructibus extantibus, ac etiam cum illis quos conſumpſit, ſi eorum ratione factus eſt ditior; deductis tamen expenſis, & pretio laboris adhibiti ad culturam agri, vel ad collectionem frugum. Quòd ſi in ſuis facultatibus nihil ei accreverit; non tenetur reſtituere fructus conſumptos, ſed ſolùm præſentes, & ipſam rem. Si autem fructus non ex re ipſa, ſed ex induſtria poſſidentis provenerint; non ſunt reſtituendi, quamvis extent: ut ſi quis alienam habens pecuniam ex ea negocietur, & lucrum faciat. Similiter ſi à fure neſciens accepiſti equum dono, & poſteà aut elocaveris, aut vendideris; debes domino reſtituere pretium elocationis, & venditionis tamquam rei alienæ pretium. Si autem vel alteri donaſti rem alioquin aliam non donaturus: vel tantùm fuiſti illic uſus, ubi aliàs non conduxiſſes alium, & ſic non es locupletatus; pro uſu illo non teneris. Si vocatus ad cœnam bona fide comediſti gallinas furtivas neſciens eſſe furtivas, & omnino conſuetos ſumptus feciſti; ad nihil teneris: ſi verò propriis pepercìſti, atque ita factus eſt de alieno locupletior; teneris pro tanto. Dico, *bona fide*. Qui enim rem alienam mala fide habet vel conſumit; certum eſt, quòd ſit reſtitutioni obnoxius, ſive propterea ditior fiat, ſive non: & tenetur reſtituere, non ſolùm fructus extantes, ſed etiam conſumptos, imò & eos quos non percepit, ſi dominus fuerat eos percepturus. De fructibus autem, quos neque ipſe percepit, neque veriſimile eſt dominum fuiſſe percepturum, quamvis potuiſſent à diligentiori aliquo poſſeſſore percipi; probabile eſt, quòd in conſcientia non teneatur ante ſententiam Judicis. Videri poteſt Cajet. verbo *Reſtitutio* & ad præſ. art. & Soto lib. 4. q. 7. art. 2. Occaſione illorum quæ hic in corp. dicit Author.

Quæritur I.

Utrùm qui bona fide emit rem furtivam poſſit hoc poſteà reſciens illam reddere furi.

VIDETUR quòd ſic. 1. Quia nullus tenetur cum proprio ſuo nocumento procurare utilitatem alterius, ſi non ſit ad hoc obligatus ex officio: in propoſito autem emptor pateretur damnum pretii quod numeravit furi, ſi rem ab eo emptam domino redderet.

2. Si fur apud me depoſuerit vas aureum, quod neſcio eſſe furtivum: poſtquam id reſciero, poſſum ipſi petenti reddere, ſi alioquin rebus meis damnum immineat; ergo ſimiliter poſſum ei reddere id quod mihi vendidit.

3. Fur ejuſmodi rem vendens iniquum fecit contractum; ergo emptor poteſt illum reſcindere, & rem emptam venditori reddere.

4. Emptor nullam injuriam facit domino, vel emendo vel apud ſe detinendo rem ipſius, cùm ponatur emiſſe bona fide; ergo dominus non poteſt ægrè ferre, ſi reddat illi à quo accepit.

5. Si quis rem alienam in plateis inventam aſſumeret, & poſteà adverteret, eam ſibi fore damnoſam, poſſet eodem loco reponere, nec teneretur domino reddere; ergo ſimiliter in propoſito.

6. Cap. in litteris, de Reſtit. ſpoliat. dicit, quòd prædo ſit ſecundùm rigorem juris reſtituendus.

7. B. Thom. q. 66. art. 3. ad 3. docet, Id quod eſt per rapinam ablatum eſſe rapientis quantùm ad detentionem; ergo cenſet, raptorem habere jus retinendi & cuſtodiendi illud, ideòque poteſt ei reddi.

8. Emptor bonæ fidei nec ratione juſtitiæ nec ratione Charitatis tenetur rem ſic emptam reddere domino, quando illi reddendo ipſe eſt amiſſurus pretium quod dedit; ergo non tenetur. Ant. prob. Non ratione juſtitiæ: quia nullo juſtitiæ titulo tenetur aliquis eſſe procurator alterius, ut ei rem furto ablatam deferat, aut oſtendat ubi ſit, niſi ad id ex officio teneatur. Nec ratione Charitatis: quia Charitas nequaquam obligat, ut quis evitet damnum alterius cum ſuo gravi detrimento.

9. Licèt ego promiſerim rem alienam procurare, ut domino tuta ſervetur ac reddatur: ſi poſtea adverto, me non poſſe curam illam ſuſcipere ſine gravi meo damno; nullatenùs procurare teneor: cùm non promiſerim, ſi tale aliquod damnum inopinato ſuboriatur. Id verò evenit emptori bonæ fidei, ſi non furi, ſed domino rem emptam reddat: ſubibit enim damnum amiſſionis pecuniarum, quas bona fide numeravit; ergo non tenetur illam rem domino reddere, ſed poteſt tradere furi à quo emit.

Priuſquam reſpondeatur obſervandum eſt, illum vocari poſſeſſorem bonæ fidei, qui rem quampiam poſſidet putans eſſe ſuam, ſecluſis fraude, & dolo. Et conſormiter is dicitur bona fide emere, qui emit, exiſtimans eum qui vendit legitimam ad vendendum habere poteſtatem; ſive quia ſit dominus rei quam vendit; ſive quia ſit ei legitimè commiſſum ut vendat. (Quis bonæ fidei poſſeſſor.)

Poſſeſſor autem malæ fidei dicitur, qui aliquid poſſidet ſciens aut putans non eſſe ſuum; vel etiam de hoc dubitans, ſi cùm dubitat non inquirit de veritate. Et conſequenter malæ fidei emptor eſt, qui emit rem, quam novit vel putat non poſſe ab illo venditore vendi: imò & qui dubitat, an ab eo vendi poſſit; veluti quando putat eſſe furtivam, aut ſaltem dubitat an ſit furtiva, ac nihilominùs emit, non inquirens priùs veritatem, aut quamvis inquirat, manens in illo dubio. (Quis malæ fidei.)

His præmiſſis, pro reſp. ſit

Conclusio I.

QUI rem alienam emit mala fide tenetur eam vero domino reſtituere, etiam cum ſuo damno proprio: neque tantùm rem ipſam, ſed etiam omnes illius rei fructus perceptos, & eos qui tempore intermedio potuerunt recipi. Quòd ſi perierit, ſive cum culpa, ſive ſine culpa, & fortuito; tenetur reddere æquivalens: idque juxta ſummum valorem, quo valuit

luit eo tempore quo illam habuit. Tenetur præterea compenſare lucrum ceſſans & damnum emergens, quæ domino obveniunt ex carentia iſtius rei ſuæ. Ita ſentiunt Major in 4. d. 15. q. 26. Sylveſter verbo *Reſtitutio* 3. q. 6. Bartholomæus Medina lib. 1. Sum. cap. 2. §. 30. Navarrus cap. 17. n. 19. Banneſius hujus art. dub. 4. Salonius controv. 3. Sotus lib. 4. q. 7. art. 2. Binsfeldius p. 3. c. 26. §. 2. Leſſius lib. 2. c. 12. dub. 17. eſtque ſententia communiter recepta.

1. Quia quiſpiam tenetur ad reſtitutionem ratione rei, quamdiu eam apud ſe habet: idque propterea, quia forma juſtitiæ commutativæ poſtulat, ut ſi quis habeat ultrà idquod ſuum eſt, hoc debeat ei ſubtrahi, & dari ei cui deeſt; quemadmodum hoc art. tradit B. Th. atqui emptor malæ fidei habet rem alienam, & dominus ea caret; ergo emptor debet eam reddere domino. Præterea. Talis emptor obligatur ratione acceptionis injuſtæ; uſurpavit enim rem alienam invito domino: qui autem eſt obligatus ratione injurioſæ actionis tenetur reſtituere, etiamſi res apud ipſum non maneat; imò etiamſi ex illa actione nihil iſtius rei ad ipſum pervenerit, ut etiam hoc art. manifeſtè tradit S. Doctor.

2. Talis emptor verè committit furtum, aut ſaltem eſt particeps furti; ergo tenetur ad reſtitutionem ſicut fur.

3. Fructus rei, hoc ipſo quo producuntur, ſiunt ejus qui iſtius rei habet dominium; unde lib. 2. Inſtit. Jur. tit. de Rer. div. §. *Si Titius*, & §. *Qua ratione*, dicitur, Plantas in alieno fundo poſitas, ſi ibi coaleſcant, & frumenta in alterius ſolo ſata, cedere ſolo ac domino ſoli; ergo fructus rei furtivæ ſunt illius, à quo furtim fuit ſublata, cùm ipſe ſit verus ejus dominus, ac proinde debent ei reſtitui. Unde ibidem §. *Si quis*, de illo, qui ſciens alienum fundum poſſederit, dicitur, quòd cum fundo etiam fructus, licèt conſumpti ſint, cogitur reſtituere.

4. Præfatus emptor per iniquam ſuam detentionem eſt cauſa damnorum, quæ domino propter carentiam rei ſuæ obvenerint, ac etiam ceſſationis lucrorum, quæ alioquin ipſe erat facturus: ſive per meram induſtriam; ut negotiando: ſive per rem ipſam, adhibita ſimul induſtria; ut agrum diligenter excolendo; ergo ad omnium illorum reſtitutionem obligatur.

Quæſt. Petes: Utrùm debeat reſtituere fructus rei, quos percepit ipſe, ſed dominus, ſi rem ſuam habuiſſet, non fuiſſet percepturus; ſive quia rem illam non tam benè excoluiſſet; ſive quia rem ſuam non melioraſſet, ſicut melioravit is qui emit; ſive ex alia cauſa: & vice verſa; An etiam fructus rei debeat reſtituere, quos non percepit, ſed dominus percepiſſet, ſi rem ſuam habuiſſet? Reſp. Debere. Partim quia fructus rei pertinent ad ejus dominum. Partim quia ipſe eſt in cauſa, quare dominus non perceperit fructus, quos fuiſſet percepturus. Intelligendum eſt autem quòd teneatur emptor, de quo loquimur, reſtituere fructus rei ſic emptæ deductis expenſis: & quòd non obligetur reſtituere fructus qui ſunt meræ induſtriæ, ſed eos qui ſunt rei, quamvis interveniente induſtria.

Quæſt. Quæri etiam poteſt: An debeat reſtituere fructus rei quidem frugiferæ, ſed quos ſua ſingulari induſtria recepit, & qui non ampliùs extant, neque ex illis factus eſt locupletior. Sed quamvis alii negent; videtur tamen cum Leſſio dicta dub. 17. affirmandum. Quoniam illi fructus quando extabant pertinebant ad dominum rei, & is qui rem illam poſſidebat, & ex ea fructus percipiebat, tenebatur tunc illos reſtituere domino: quod ſi non fecit; ejus culpa eſt, & cur dominus eos non receperit, ipſe eſt cauſa: non quidem per nudam rei detentionem, ſi dominus non erat ſimilem induſtriam adhibiturus; ſed per detentionem ipſorum fructuum qui erant alieni, & quos debuiſſet quando extabant reddere illi, ad quem de jure pertinebant. Excuſaretur autem à reſtitutione illorum, ſi fortuitò vel abſque ejus culpa ſaltem lata periiſſent, priuſquam habuiſſet commoditatem illos reſtituendi. Quia tunc non eſſet cauſa damni. Qui eadem ratione non teneretur, aut rem furtivam reſtituere, aut ejus deteriorationem compenſare, aut fructus conſumptos ex quibus non eſt factus ditior reſtituere, ſi rem ipſam tempore & loco opportunis obtulit domino, & ille noluit recipere, ipſa autem interea fortuitò periit, vel eſt deteriorata. Quia tunc moram purgavit.

Quæſt. Sed quid, ſi fur, aut qui ſcienter à fure emit agrum; primò quidem eum melioravit, quod dominus non fuerat facturus: poſteà verò exiguos fructus percipit; An ſatis ſit quòd reſtituat fructus perceptos? Reſp. Probabilius videri, quòd non ſit ſatis, ſed debet etiam reſtituere fructus, quos ex re meliorata dominus erat percepturus. Nam melioratio rei, eo ipſo quo eſt, eſt domini, qui iniquè impeditur à poſſeſſione rei ſuæ jam melioratæ: ex hoc autem quòd ſic impeditur provenit, quòd fructus plures (rei nimirum melioratæ reſpondentes) non percipiat; quapropter ſive fur ſive talis emptor cauſa eſt non receptionis illorum fructuum: non quidem per primam rei alienæ acceptionem, ſed per detentionem illius jam melioratæ; debebat enim eam reſtituere etiam ſtatim ut facta fuit melior: & non tunc reſtituendo; cauſa eſt ceſſationis lucri domino.

Conclusio II.

Talis emptor non poteſt reſcindere contractum cum fure initum, ſive non poteſt rem à fure emptam ipſi reddere, ut pecuniam ſuam ab eo recuperet, ſi periculum eſt, (ut communiter accidit) quòd fur non ſit eam domino redditurus, quòdque dominus ſit rem ſuam amiſſurus. Et ſi contractum reſcindat; nihilominùs manebit in conſcientia obligatus vero domino, quemadmodum tradunt Sotus, Banneſius, & Salonius.

Prob. 1. Quia alioquin non eſſet verum, quòd teneatur illam rem domino reſtituere: ſi enim poteſt ſibi conſulendo furi reddere etiam cum detrimento domini; ſignum eſt, quòd non ſit domino obligatus, niſi fortè in caſu, quo non poſſet furem invenire ad contractum reſcindendum.

2. Fur tenetur propriis expenſis & ſuo damno reſtituere rem furtivam, neque poteſt ſe ſervare indemnem cum detrimento domini, ad quem res furtiva pertinet: atqui talis emptor eſt ſicut fur; uſurpavit enim rem alienam invito domino, quando illam emit, quod eſt definitio furti; ergo non poteſt ita ſe indemnem ſervare.

3. Si res illa periret etiam ſine culpa emptoris, emptor deberet eam reſtituere propter injuſtam acceptionem, ſecundùm ea quæ ex B. Thoma diximus ad primam Concluſ. ergo ſimiliter tenetur ſi reddat furi, quando probabile eſt, quòd dominus non ſit eam recuperaturus: quia tunc per ejus culpam perit domino.

Ob. Dices: Quiſque poteſt ſibi ipſi præ altero conſulere; ergo talis emptor ad recuperandam ſuam pecuniam poteſt rem, quam à fure emit, ipſi reddere, præſertim cùm ſic agens non ponat eam pejori loco quàm antea erat. Reſp. Neg. C. Partim quia poteſt quiſque ſibi ipſi potiùs quàm alteri conſulere, modò hoc non cedat in illius alterius præjudicium & damnum injuſtum: in propoſito autem cederet in injuſtum gravamen veri domini, qui non poteſt re propria ſibi furto ablata ſpoliari niſi per injuſtitiam. Partim quia emptor ille poterat ſibi benè conſulere alia via, quàm reddendo furi id, quod furis non eſt; nimirùm non emendo à fure, quandoquidem ſciebat vel dubitabat de ipſius injuſta venditione: nunc autem res non eſt integra, quoniam per hoc quòd rem alienam ad ſe recepit, & rei & acceptionis ratione obligatur reddere ei, qui minus habet quàm habere debet. Neque verum eſt, quòd per reſciſſionem contractus res non pejori loco conſtituatur, quàm ante fuerit. Nam venditor advertens ſe in ſuſpicionem furti venire; rem illam vel diligentiùs occultabit, vel longiùs diſtrahet, vel ipſemet in loca remotiora ſe recipiet: atque ita res erit difficiliùs recuperabilis quàm priùs. Accedit, quòd reſcindendo contractum non poſſit à reatu furti excuſari: contrectat enim rem alienam invito domino, cùm dominus non teneatur velle, ut ſua res furi tradatur, ſibique pereat,

Digitized by Google

Concluſio III.

Emptor malæ fidei, ſi ſibi emit rem, quam vel ſciebat, vel dubitabat, ſeu ſuſpicabatur eſſe furtivam, non poteſt à domino illius rei repetere pretium; quod numeravit fur venditori. Quoniam talis repetitionis nullum habet juſtum titulum. Non titulum venditionis: quia quod non eſt ſuum nulli poteſt vendere; multò minus illi ipſi, quem novit eſſe iſtius rei legitimum dominum. Non etiam titulum geſtionis negotiorum: quia neque ipſi commiſſum erat, ut domini negotium ageret, neque ejus nomine emit. Si autem modico pretio emerit, ea intentione ut illam domino tradat, qui alioquin non fuiſſet recuperaturus, vel non niſi valde difficulter; tunc poteſt à domino illud pretium quod numeravit repetere, & dominus tenetur dare. Quia etſi nullam habens commiſſionem; utiliter tamen geſſit ejus negotium: neque tenebatur ſuo damno procurare utilitatem domini. Verùm ſi animo reddendi domino emerit ac dederit pretium ferè æquale; dominus non tenetur totum ſolvere. Quia ſic emendo non utiliter geſſit ejus negotium; tenetur tamen ad aliquid arbitrio prudentum.

Concluſio IV.

Emptor, ſive ſit bonæ fidei ſive malæ, ſi rem ab injuſto poſſeſſore acceptam poſſit ſine ſuo damno reddere vero domino, tenetur hoc facere; ideòque ſi reſcindat contractum cum illo poſſeſſore, de quo non eſt certus, quòd ipſe ſit vero domino reſtiturus, peccat contrà charitatem, imò ut probabilius eſt, etiam contrà juſtitiam.

1. Quia quando ſine alterius injuria & ſine noſtro incommodo poſſumus alicui gratificari in re quæ ipſius eſt; lege Charitatis hoc facere tenemur.

2. Quia dum res illa venit in manus emptoris, eſt in meliori ſtatu quàm ante: eſt enim extra poteſtatem furis; ergo erit contrà juſtitiam, ſi reddatur venditori reſtitutionem non facturo, quia ex bono ſtatu reponitur in malum.

3. Ejuſmodi traditio eſt uſurpatio rei alienæ invito domino; ergo eſt furtum.

4. Si latro ſpolia quæ mihi abſtulit apud alium ipſius malitiæ ignarum deponat; ſecundùm æquitatem debent mihi reddi & non latroni, lib. 16. ff. tit. 3. l. 31. ergo ſimiliter in propoſito. Ad emptorem verò quod attinet, qui bona fide quippiam emit, putans venditorem id quod ſuum eſt vendere, ſed poſteà deprehendit eſſe furtivum; ambiguè diſputatur. Sit igitur

Concluſio V.

Probabile eſt, emptorem bonæ fidei, quando reſcit venditorem fuiſſe injuſtum poſſeſſorem, poſſe contractum cum eo reſcindere, & illi rem quam ab eo emit reddere, ſi hoc modo ſperet recuperare pretium, quod alioquin non recuperaret, etiamſi res illa ſit ſuo domino peritura. Ita enim ſentiunt Sylveſter verbo *Reſtitutio* 3. q. 7. Navarr. c. 17. n. 9. & 29. Bannes, Salon, Leſſius, & alii non pauci. Quare ſi hujuſmodi emptor bona fide contractum reſciderit, putans hoc ſibi licitum; poterit Confeſſarius ipſum non obligare ad reſtitutionem, cùm ad eam (juxtà illorum Doctorum ſententiam probabilem) non obligetur ratione rei alienæ, ut qui bona fide tradiderit illam venditori, nec ampliùs eam in ſua poteſtate habeat: neque ratione acceptionis, quia bona fide emerat. Nihilominus ſit

Concluſio VI.

Probabilius eſt, illum, qui bona fide emit rem aliquam ab injuſto poſſeſſore, poſtquam id novit, non poſſe reſcindere contractum, & ejuſmodi rem furi reddere, quando timetur quòd vetus dominus non recuperabit rem ſuam, ſi ea furi tradatur, ſed debere tradere ipſi domino. Ita Dominicus Soto lib. 4. q. 7. art. 2. Jo. Medina, Cod. de reb. reſtit. q. 10. Covarruvias ad reg. *Peccatum* p. 3. Bartholomæus Medina lib. 1. Som. c. 2. §. 30. & Cajetanus hic; imò & B. Thomas quatenùs docet, Quòd ratione rei alienæ teneatur eam reſtituere is qui illam habet, & quamdiu illam habet. Emptor enim, de quo nunc agitur, habet rem alienam; ergo tenetur ad reſtitutionem ratione rei quæ eſt aliena: tenetur autem toto illo tempore quo illam habet. Neque ſufficit reſpondere, quòd ratione rei acceptæ emptor teneatur vero domino reſtituere, niſi fortè reſcindat contractum. Nam de facultate reſcindendi contractum B. Th. nihil dicit, quin potiùs ſupponit, hoc non poſſe fieri: dicit enim, id quod rei alienæ detentor *Habet ultra id quod ſuum eſt, debere illi ſubtrahi, & dari ei cui deeſt, ſecundùm formam juſtitiæ commutativæ*; ergo intelligit, eſſe dandum vero domino, cùm illi ſuum deſit, furi autem nihil.

Confirm. 1. Dominus iſtius rei non tenetur conſentire, ut emptor illam reddat ei furi, de quo veriſimile eſt quòd non ſit facturus reſtitutionem; ergo emptor reddens eam furi uſurpat ſeu contrectat rem alienam domino rationabiliter invito: quare igitur non peccat peccato furti? Ant. patet. Quia dominus non tenetur velle, ut res ſibi furto ablata furi cedat, ſibi ipſi peritura.

Si dicas: Neceſſe eſſe alterutrum lædi; vel emptorem vel dominum. Reſp. Major in 4. d. 15. q. 26. rationabilius eſſe, quòd emptor lædatur. Quia multi fingunt, ſe bona fide res alienas emiſſe, quibus non eſt ejuſmodi fides. Deinde. Dominus non tenetur velle, ut emptor, qui novit rem illam non fuiſſe legitimè venditam, ſed pertinere ad alium cui fuerat injuſtè ablata, eam ſibi retineat, caſu quo talis emptor non poſſit recuperare pretium à fure: neque emptori tunc licet eam ſibi retinere; ergo ſignum eſt, quòd ipſe emptor pati debeat jacturam, ſi neceſſe eſt alterutrum pati.

2. Non licet propriæ indemnitati conſulere, rem alienam invito domino vel accipiendo vel retinendo; ergo nec eam invito domino diſtrahendo. Omnia enim hæc, accipere, detinere, diſtrahere, eamdem nocumenti rationem habent, & continentur ſub primo, quod B. Thomas q. 66. art. 3. dicit pertinere ad rationem furti, ſcilicet uſurpare alienum: hoc autem faceret emptor, qui ut ſuum pretium reciperet alienam rem furi redderet, perituram verò domino; ergo peccaret.

3. Dominus rei ſciens rem ſuam eſſe apud emptorem, juſtè eam tamquam ſuam repetet: ergo alter injuſtè negabit.

4. Si dominus rei per Judicem repetat, ſufficienterque doceat quòd ſit ſua; Judex adjudicabit eam domino, & non furi, neque emptori; ergo reddenda eſt domino.

5. Si dominus non poſſit commodè rem illam recuperare, vel ab emptore, vel à Judice fortaſſe muneribus corrupto; non peccabit clanculum ſibi eam uſurpans, modò evitet ſcandalum: & ut peccaret indiſcretè agendo; non peccaret tamen contrà juſtitiam, cùm non alienam, ſed ſuam rem accipiat; ergo alter injuſtè detrectabat reddere. Vide q. 66. art. 5. ad 3.

6. Si aut fur non compareat, aut ab eo pretium recuperari non poſſit; emptor non poteſt rem illam vendere, vel ſibi retinere: & hoc quia eſt aliena, neque is ad quem pertinet tenetur velle, ut ſibi pereat in commodum alterius; ergo tamquam aliena ſemper eſt reddenda domino, quia numquam licet rem alienam injuſtè ſeu invito domino uſurpare.

Ad 1. Argum. Reſp. Neg. Aſſ. ſi illud intelligatur univerſaliter. Nam & hi, qui contrarium Concluſioni ſentiunt, fatentur, emptorem ſi non poſſit reſcindere contractum, atque ita pretium ſuum recuperare, non poſſe rem furtivam bona fide emptam in ſuos uſus convertere, ſed teneri reddere vero domino; debet ergo tunc ſuo damno procurare utilitatem alterius, ad quam non tenetur ex officio. Ut autem verum ſit quod aſſumebatur; ſic intelligi debet: Nullus ex his quæ ſibi ſunt propria tenetur procurare utilitatem alterius, niſi ad hoc obligetur ex officio, vel contractu, ſeu quaſi contractu aut ex delicto: in propoſito verò emptor non procurat utilitatem

domini

domini ex his quæ ſibi ſunt propria, ſed ex iis quæ in illius domini proprietate vel dominio ſunt. Sicut etiam commodatarius, quamvis elapſo termino commodati patiatur damnum illud reſtituendo; ſi tamen dominus ſimile damnum eſſet paſſurus re ſua carendo, debet reſtituere, & ita utilitatem commodantis procurare cum ſuo damno.

Ad 2. Reſp. Etiam depoſitum eſſe vero domino reſtituendum, ſi alioqui metui poteſt, furem non reſtituturum. Et ſicut emptor, ita etiam depoſitarius ſibi imputet, ſi quod ex illo officio detrimentum patiatur. Uterque autem videat, quid & à quo quippiam emat, vel recipiat cuſtodiendum.

Ad 3. Reſp. Emptorem poſſe contractum reſcindere, ſi hoc in nullius damnum vel injuriam cedat: quia tunc dominus rei præſumitur conſentire; juxtà illud, *Quod mihi prodeſt, & tibi non obeſt, conſentire teneris*, communi ſcilicet lege Charitatis: *Omnia quæ vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis.* Si autem reſciſſio contractus cederet in damnum veri domini; non poteſt reſcindi. Neque refert, contractum fuiſſe iniquum. Ex hoc enim ſequitur, quòd bonæ fidei emptor poſſit pretium numeratum repetere à fure, ac etiam contrà ipſum jure agere: non verò quòd rem alienam ſuo domino perituram furi reddere.

Ad 4. Etſi emptor bona fide agens nullam injuriam fecerit domino quando emit, vel quando poſt emptionem bona fide poſſedit: ſi tamen poſtquam ſcit eſſe alienam diutiùs retineat, vel furi non reſtituturo reddat; jam incipit eſſe poſſeſſor malæ fidei, & injuriam facit domino, uſurpans ejus rem contrà ipſius voluntatem.

Ad 5. Non eſt improbabile inventorem poſſe rem inventam ſibi ſi retinuerit damnoſam eo loco reponere quo invenit, modò hoc ſtatim & velut in inſtanti inventionis faciat; eò quòd tunc nondum rem illam habuiſſe cenſendus ſit. Sicut qui gladium inſignem reperit, & dum incipit eum tollere, videt cruentatum: ſi timet, ne homicidium eo die commiſſum ſibi imputetur, caſu quo gladium illum detineat; poteſt eum reponere, & abire. Et ſimiliter probabile eſt, dum quis emit rem aliquam: ſi mox atque pretium numeravit animadvertat, eam eſſe furtivam; poſſe illam reddere venditori, & pecuniam ſuam recipere ob eamdem rationem. Quamquam in his omnibus, & damni quantitas, & rei tum inventæ tum emptæ præſtantia, & aliæ circumſtantiæ diligenter ſint perpendendæ. Si quis autem rem alienam in plateis inventam aſſumeret, ſecumque aſportaret: & poſteà advertens illam fore ſibi damnoſam, vellet eodem loco reponere, poſtquam juſto aliquo tempore habuit, & jam novit cujus ſit; non credimus quòd hoc ei liceret: ſed tentare deberet omnia media, quibus & ſe indemnem ſervaret, & rem inventam domino tradi curaret.

Ad 6. Reſp. Semper eſſe reſtituendum prædoni, quando non conſtat quòd ſit prædo; ut ſi neque ſit convictus, neque in facto deprehenſus, neque aliter certò ſciatur eſſe talis: & propterea quando dubium eſt, an res empta ſit furtiva; potiùs eſt reddenda venditori quàm ei qui ſe dicit dominum. Secùs verò quando certum eſt eſſe prædonem, & rem eſſe furtivam. Unde cùm Canonici S. Nicolai conquererentur, ſe quibuſdam decimis, quas aliquando poſſederant, fuiſſe ſpoliatos per Clericum Parochiæ, intra cujus fines eas decimas acceperant; Bonifacius VIII. non voluit eas reddi Canonicis, niſi priùs evidenter docerent, quòd earum poſſeſſionem legitimè fuiſſent aſſecuti: pro ratione ſubjiciens, quia eas occupaſſe injuſtè veriſimiliter præſumuntur; cap. *Ad decimas*, tit. de Reſtit. ſpoliat. in 6.

Ad 7. Neg. Conſ. Ideò enim quod per rapinam eſt ablatum dicitur eſſe rapientis quantùm ad detentionem; non quia debeat ei potius quàm domino tradi, quando eſt extrà ejus poteſtatem: ſed quia quamdiu habet incumbit ei onus cuſtodiæ ad hoc, ut prima opportunitate poſſit illud domino reddere; unde nec benè poteſt ab eo tolli per privatam alicujus poteſtatem, niſi fortè per proprietarium, ſi nihil ſcandali timeatur.

Ad 8. Reſp. Neg. Ant. Quamvis enim nullus ſimpliciter obligetur eſſe procurator alterius, niſi ad hoc teneatur ex officio; poteſt tamen per accidens eſſe obligatus ad rem alienam vel reddendam vel ſervandam, ſi contingat, quòd eam penes ſe habeat. Ut enim ex B. Thoma diximus, ille tenetur ratione rei reſtituere, qui rem alienam apud ſe habet. Quod autem teneatur eam reddere cum jactura ejus pretii, quod cùm emeret furi numeravit, atque ita cum ſuo damno; valde eſt per accidens, ſibique debet imputare & non domino, ad quem res pertinet: nam dominus non eſt hujus jacturæ cauſa, ſed ipſemet emptor ſibi ipſi cauſa fuit, dum contractum emptionis fecit cum eo, qui non poterat vendere; atque ita jam tunc cœpit ſuam pecuniam perdere, quando illam tradidit furi, quem putabat eſſe legitimum venditorem, ſed non erat, ſi ſic ei tradidit, ut non ſit veriſimile quòd ab eo recuperabit.

Ad legem Charitatis quod attinet dicendum eſt: Quòd ipſa dictet faciendum alteri ſicut velles fieri tibi: ſi autem rem tibi furto ablatam à Juda fure Petrus emiſſet quamtumvis bona fide; certum eſt quòd velles, ut Petrus tibi eam redderet, potiùs quàm tibi periret: quòdque relinqueres Petro libertatem & poteſtatem proſequendi furem, ut ab eo ſuam pecuniam reciperet; ſic ergo & tu debes facere.

Ad 9. Neg. Min. Nam emptor bonæ fidei non tenetur agere curatorem rei alienæ, ſed debet eam reddere illi cujus eſt: ſibi autem ipſi provideat ſicut poteſt. Ad Major. Ut concedatur, quòd qui promiſit rem alienam procurare non teneatur hoc facere, ſi advertat quòd ſine ſuo gravi damno non poſſit eam procurare; ſimiliter dicendum eſt: Quòd rem illam debeat reddere ei ad quem pertinet, quando illa res extat, & dominus non eam à ſe abdicavit, ſed vult recipere.

QUÆRITUR II.

Quid faciet, qui bona fide rem quampiam emit ab eo, qui non erat dominus: & durante eadem bona fide, vendidit alteri.

RESP. Non eſſe ſatis quòd cedat actionem de evictione, ideſt quòd ſuo emptori cedat illam actionem quam habet in furem, à quo bona fide emerat: ſed debet contractum cum emptore factum reſcindere, eique totum pretium reddere; ipſam autem rem vero domino reſtituere.

Prob. 1. Talis venditor jam novit, contractum quem fecit vendendo eſſe invalidum; ergo debet eum reſcindere, quia nullo juſto titulo poteſt retinere pecuniam emptoris. Non titulo venditionis: cùm venditio non ſubſiſtat, neque potuerit rei venditæ dominium transferre in emptorem. Non titulo donationis: cùm alter de donatione nihil cogitaverit. Neque compenſationis: quia nullum ab emptore paſſus eſt damnum, ut ab eo poſſit compenſationem recipere. Neque alius titulus poteſt aſſignari.

2. Iſte ultimus emptor nullum habuit negotium cum fure, qui primus vendidit, neque tenetur vel moleſtias vel ſumptus ſubire, ut ab eo recipiat ſuam pecuniam; ergo qui ei vendidit non ſatisfacit cedendo ſuam actionem: quia ſic obligaret ipſum ad moleſtias vel etiam ad ſumptus, ad quos non tenetur.

3. Quilibet venditor tenetur ſuum emptorem ſervare indemnem: ſi autem iſte non reſcindat contractum, ſed ſolùm cedat actionem, non ſervat emptorem ſuum indemnem; poſtquam enim emptor ſciverit rem eſſe alienam, ipſe tenetur ad illius reſtitutionem, & dominus ad quem res pertinet poteſt eum cogere ad eam reſtituendum fur autem qui primò vendidit, vel volet refundere pretium, vel non, niſi compellatur.

4. Qui pecuniam adulterinam ab alio bona fide acceptam alteri tradit: poſtquam id reſcierit; non eſt ſatis quòd remittat eum ad alium, à quo accepit, ſed tenetur ipſemet reſtituere ei legitimam. Et ſimiliter qui bona fide vendidit auricbalcum pro auro: poſtquam hoc ſciverit, tenetur tantumdem auri reſtituere; ergo ſimiliter in propoſito.

Si dicas: Diſparem eſſe rationem, quia in illis Ob.

duobus caſibus tradit rem intrinſecùs defectuoſam, idcòque falſam; in præſenti autem caſu tradit rem veram & juſti valoris. Reſp. Illam diſparitatem eſſe impertinentem. Sive enim defectus ſit rei intrinſecus, ſive extrinſecus; parum refert, quando eſt talis, ut ſit occultus, & propter eum emptor ſit involuntarius, & emptio invalida; unde B. Thomas q. 77. art. 2. de occultis defectibus generaliter loquens dicit, quòd *Si, venditore ignorante, aliquis prædictorum defectuum fuerit in re vendita, venditor quidem non peccat, tenetur tamen cùm ad ejus notitiam pervenerit; damnum recompenſare emptori*. Et art. 3. *Dare alicui occaſionem periculi vel damni ſemper eſt illicitum*: atqui ſi talis venditor non reſcindat contractum, dat emptori occaſionem periculi vel damni; ergo facit illicitum. Ita ſentiunt Bannes dub. 2. & Salonius controverſia 2. dicentes, emptorem bonæ fidei, qui bona illa fide durante vendidit rem quam emerat, teneri reſtituere totum pretium juſtum vero domino, ſi non poſſit ipſam rem: ſi autem poſſit eam reddere; teneri contractum reſcindere, & pretium quod accepit ab emptore illi refundere.

Confirm. Res de qua agitur ſemper manet ejus, à quo fuerat injuſtè ablata; ergo debet illi reſtitui. Ant. manifeſtum eſt. Quia neque per legem neque per domini voluntatem tranſlata eſt ab ipſo in alium.

Quæſt. Petes: Quid ſi noviſſimus ille emptor, mox ut ſciverit rem quam emit non fuiſſe venditoris, reddat eam vero domino; An venditor maneat illi obligatus? Reſp. Manere. Debet enim illi refundere pretium quod ab eo accepit, modò per illam acceleratam reſtitutionem non ſit cauſa, cur venditor, qui abſque domini jactura potuiſſet à fure, (utpotè præſente & ad reſtituendum ſufficiente) pretium ei numeratum recuperare, jam non poſſit: eò quòd per illam noviſſimi emptoris reſtitutionem factam, non monito venditore, fur deprehenderit ſe eſſe detectum, & aufugerit; aut ob aliam aliquam cauſam. Reſponſionis ratio eſt. Quia per talem reſtitutionem non infert ullum damnum venditori: venditor autem dedit ei cauſam damni, vendendo ipſi rem alienam.

Quæſt. Sed major difficultas eſt: Si poſtquam venditor reſcit rem quam vendidit fuiſſe alienam, non compareat is cui vendidit; vel compareat quidem, ſed ut conſumpſit rem illam, aut alia ex cauſa non poteſt reſcindi contractus; An venditor teneatur ad aliquid? Reſp. 1. Satis certum eſſe, quòd ſi pluris vendiderat, quàm ei conſtabat, teneatur domino reddere illam partem quæ excedit: & propterea ſi non emptionis ſed donationis titulo habebat, eamque poſteà vendidit; debet totum pretium domino reddere, ut poſt alios deducit Covarruvias ad regulam *Peccatum* p. 3. n. 3. Satis etiam certum eſt, quòd ille, qui bona fide conſumpſit, teneatur ad id in quo factus eſt locupletior, & non ad ampliùs.

Sed tota quæſtio eſt, ſi venditor non vendidit Reſp. 2. pluris quàm emerat. Reſp. Non paucos quidem exiſtimare, quòd tunc venditor ſit liber; verius tamen cum Bannesio, Salonio, & aliis videri, quòd ſi rem ipſam vero domino reſtituere nequeat, juſtum pretium reſtituere teneatur. Quia etſi res in ſe non extet; extat tamen ejus valor & æſtimatio: imò res & ejus pretium quantùm ad humanas commutationes æquiparantur. Unde cùm aliquis dicitur obligatus ad reſtitutionem ratione rei; nomine rei non intelligitur res ipſa præcisè, ſed etiam ejus valor & pretium, ut ad initium hujus art. fuit explicatum. Probatur ergo hæc reſp. Iſte venditor habet aliquid alienum; ergo tenetur illud reſtituere. Ant. patet. Quia habet pretium rei alienæ.

Confirm. 1. Quando vendidit rem illam, vendidit alienam; ergo pretium quod pro illa recepit non eſt ipſius.

2. Emptor non habuit intentionem transferendi dominium ſuæ pecuniæ niſi in dominium ejus rei quam emebat: atqui venditor non erat dominus illius rei; ergo ex intentione emptoris non eſt tranſlatum dominium pretii in ipſum: ſed neque per legem aliquam eſt tranſlatum; ergo ſimpliciter non eſt tranſlatum: cùm dominia rerum non transferantur, niſi vel lege vel domini voluntate.

3. Emptor non plus vult transferre dominium ſuæ pecuniæ, quàm in ipſum transferatur dominium rei emptæ: cùm ergo hujus rei dominium non accipiat; neque venditor accipit dominium pecuniæ. Accedit, quòd venditor factus eſſet locupletior de re aliena, ſi poſſet ejus pretium retinere: cum enim eam rem vendebat, nihil ſuum habebat circà illam; ſi ergo retineat pretium, erit de toto illo pretio locupletior, quàm eſſet quando vendebat. Neque refert, quòd tanti emerat. Pretium enim, quod furi dederat, jam deſierat eſſe in ejus poteſtate: & cùm neque haberet ſuam pecuniam, neque pro pecunia proprietatem rei emptæ; jam fieret dominus pecuniæ quam ex venditione rei alienæ accipit, ſi non teneretur pretium acceptum reſtituere; ergo diteſceret ex alieno, quod eſt injuſtum.

Dices: Si iſte venditor bona fide donaſſet vel con- Ob.
ſumpſiſſet rem emptam, ad nihil teneretur quando ſciret fuiſſe alienam; ergo ſimiliter ſi vendidit, neque poſſit reſcindere contractum cum emptore. Reſp. Reſp.
Neg. C. Quia in priori illo caſu nihil rei manet apud illum, neque ipſa res ſecundùm ſe, neque illius valor, neque factus eſt inde locupletior, ut ſupponendum eſt; alioquin deberet hoc reſtituere, in quo eſſet locupletior factus: in poſteriori verò apud eum manet valor ſeu pretium; unde ad reſtitutionem tenetur ratione rei, quamvis non ratione acceptionis. Quamquam & hoc addi poteſt: Si adhuc extet res quam donavit; ipſum debere apud donatarium agere, ut rem illam vero domino reddat, ſi ſciat cujus ſit.

QUÆRITUR III.

Quid faciet dubiæ fidei emptor circa rem alienam?

DUBIÆ fidei vocatur, qui etſi non ſciat rem eſſe furtivam; de hoc tamen dubitat: ſed quia dubium illud poteſt eſſe vel tempore emptionis, vel poſtea; diſtinctè reſpondendum eſt. Sit igitur

CONCLUSIO I.

QUI dubitans rem eſſe furtivam, nihilominùs illam ſibi emit; peccat mortaliter, & tenetur diligenter inquirere, an verè furtiva ſit: quo comperto; debet eam cum fructibus etiam conſumptis reſtituere illi, ad quem pertinet: neque poteſt eam venditori reddere; ſecundùm ea quæ diximus quæſ. 1. Si verò poſt diligentem inquiſitionem remaneat dubium; tenetur cum eo de quo dubitat an ſit ipſius, plus vel minus dividere pro quantitate dubii & inclinationis quam habet de illo, quòd res ipſi debeatur: & ſi ſit perſona nota; ſuam partem ei tribuat: ſi ignota; pauperibus.

Dices: In dubio melior eſt conditio poſſidentis; er- Ob.
go talis non tenetur ad reſtitutionem. Reſp. Neg. C. Reſp.
Quia Ant. verum eſt de illo, qui bona fide poſſeſſionem accepit: qui autem dubitat, an res ſit furtiva, & tamen emit eam in proprium commodum; mala fide accipit poſſeſſionem.

CONCLUSIO II.

QUI dubitat rem quampiam eſſe furtivam, & tamen eam accipit per viam donationis, permutationis, emptionis eo animo, ut veritatem inquirat: & cùm conſtiterit eſſe furtivam, illam ſuo domino tradat; non peccat. Quia dominus non poteſt rationabiliter eſſe invitus contrà eum: potiùs enim illi beneficium facit quàm injuriam, cùm alioquin ea res fortaſſe numquam eſſet ei reſtituenda. Tenetur autem veritatem diligenter inquirere, ac interim poteſt eam tenere cum voluntate reddendi, quando conſtiterit eſſe alienam. Neque faciet contrà conſcientiam dubiam. Quia etſi dubitet de re; non dubitat tamen de licentia rem illam ſic accipiendi, vel eo modo retinendi.

Concluſio III.

QUi bona fide rem alienam emit, & poſteà incipit dubitare an ſit furtiva; tenetur diligentem inquiſitionem facere: ſi non faciat; peccat, ſe exponens periculo detinendi rem alienam, fitque poſſeſſor malæ fidei; & propterea obligatus ad reſtituendum rem cum fructibus intereà percipiendis. Si facta diligenti inquiſitione, conſtiterit rem eſſe alienam; debet illam reſtituere abſque fructibus bona fide perceptis, niſi de illis factus eſſet ditior. Si adhuc maneat dubium; poteſt eam retinere. Quia eſt poſſeſſor bonæ fidei, cujus in dubio partes ſunt meliores.

Quæſt. Sed quæritur: Utrùm is qui juxtà 2. & 3. Concl. dubitat de ipſa re, an ſit aliena, poſſit eam vendere.
Reſp. Reſp. poſſe, modò emptori dubium illud exponat, paratuſque ſit, aut rem aut ejus pretium reſtituere, ſi conſtet eſſe alienam. Quia tunc neque emptori, neque domino ulla fit injuria. Si autem illa dubitatio non exponeretur emptori; perinde eſſet ac ſi res defectuoſa ei venderetur, non indicato defectu occulto: atque ita fieret fraus emptori, qui rem illam cognito iſto defectu nullatenùs emiſſet, aut certè pretium dediſſet longè minus. De his videri poſſunt Joannes Medina, de Rebus reſtituendis quæſt. 10. Bannes hic dubit. 5. Salonius controverſia 4. Leſſius lib. 2. cap. 14. dub. 4.

QUÆRITUR IV.

Quid faciet qui res uſu conſumptibiles bona fide accepit, ſuiſque rebus miſcuit, ſi poſteà intelligit eſſe alienas?

REſp. Ejuſmodi res, ſive bona ſive mala fide fuerint acceptæ, ſemper manere domini, à quo ſunt iniquè ablatæ, ſi poſſunt ab aliis diſcerni; & propterea ſemper ſunt obligatione reali ad reſtituendum obligatæ. Si autem ita ſunt permixtæ, ut omninò diſcerni nequeant; tranſeunt quidem in dominium ejus, cujus rebus ſunt permixtæ, ſed cum obligatione reſtituendi.

1. Pars Patet. Quia non eſt ratio, quare dominus privaretur dominio rei ſuæ: cùm neque per legem eo ſpolietur, neque ſponte illi cedit.

Prob. 2. Quia non poteſt aſſignari, quid illic ſit alienum: veluti ſi frumento vel vino tuo mixtum ſit frumentum aut vinum alienum, ita ut unum ab alio dignoſci non poſſit; non poteſt aſſignari quænam pars ſit tua, quæ aliena: neque etiam eſt ratio, quare id quod prius erat tuum jam ſit alienum: cùm non perdis rem tuam ex eo quòd miſceatur ei aliena; reſtat ergo ut totum ſit tuum. Ita ſentiunt Sylveſter verbo *Uſura* 6. quæſt. 1. Angelus verbo *Uſura* 2. num. 18. Jo. Medina de Reb. reſtit. q. 10. Azorius p. 3. lib. 4. cap. 3. in fine. Et confirmari poteſt ex lib. 46. ff. tit. de Solutionibus, ubi ſic legitur: *Si alieni nummi inſcio vel invito domino ſoluti ſunt; manent ejus cujus fuerunt. Si mixti eſſent, ita ut diſcerni non poſſent; ejus fieri qui accipit, in libris Caij ſcriptum eſt: ita ut actio domino cum eo qui dediſſet furti competeret.* Cæterùm quòd talis rei dominium non tranſeat ſine onere ſaltem perſonali reſtitutionis; manifeſtum eſt. Quia poſſeſſor non habet jus diteſcendi ex re aliena invito domino. Imò quamdiu talium rerum idem cumulus extat; ille, cujus res ita fuerunt permixtæ, videtur habere quoddam jus in iſtum cumulum, ut ex eo reſtitutionem accipiat: quemadmodum indicatur lib. 2. Inſtitut. tit. de Rerum diviſione §. *Quòd ſi frumentum* (quatenùs ibi de frumento caſu vel ſine domini voluntate mixto dicitur) *Si ab alterutro veſtrum totum id frumentum retineatur; in rem quidem actio pro modo frumenti cujuſque competit.* Et lib. 6. ff. tit. de Rei vendicatione, lege *Marcellus*, ubi dicitur, Quòd unuſquiſque pro rata ponderis, quod in maſſa habemus, vendicabimus.

Quæſt. Reſp. Petes: Quid ſi Petrus emerit frumentum furtivum mixtum frumento mercatoris? Reſp. Quòd quamdiu eſt apud Petrum; Petrus videatur ad reſtitutionem obligatus, ſi mercator non reſtituat. Quia apud ipſum eſt ea res, in quam ille qui per furem fuit ſpoliatus habet jus.

QUÆRITUR V.

Quid ſi ſit ſtatutum, ut qualibet res in foro publicè empta ſit emptoris.

REſp. Illam legem fore injuſtam, ſi comprehendat emptorem malæ fidei. Pugnat enim cum jure naturali, ut res furtiva tranſeat in dominium ejus, qui ſcienter cum fure participat: emptor autem malæ fidei participat cum fure. Ita ſentiunt Sylveſter verbo, *Reſtitutio*. 3. qu. 7. Azorius p. 3. lib. 4. cap. 4. Malderus Tract. 4. cap. 3. dub. 2. Imò ſi ejuſmodi lex comprehendat ſolum emptorem bonæ fidei, ſed ſic, ut rem emptam ſtatim faciat ſuam, ideoque non teneatur domino mox comparenti reddere; etiam eſſet injuſta. Juri enim naturali non congruit, ut emptor ante aliquod legitimum tempus uſucapionis rem faciat ſuam, ſi emerit ab eo, qui vendere non poterat. Juſta autem foret lex quæ ſtatueret, rem publico in foro bona fide emptam fieri emptoris, ſi & ſufficiens tempus concederetur domino ad rem ſuam recuperandam, & cauſa ejuſmodi legis condendæ magna ſuppeteret. Quo caſu, poſt elapſum iſtius temporis terminum; emptor non teneretur ad reſtitutionem. Quia etſi non ipſa emptione fecerit rem ſuam; jure tamen uſucapionis ejus dominium acquiſivit propter bonam fidem. Malæ autem fidei emptor non poteſt ullo tempore uſucapere.

Circa id quod B. Thom. in corp. dicit, eum *Qui accipit rem alterius in utilitatem ſuam abſque injuria, cum voluntate ſcilicet ejus cujus eſt res, teneri ad reſtitutionem ejus quod accepit, etiamſi rem amiſerit*; difficultas eſt. Nam Pontifex cap. unico de Commodato, affirmat, caſum fortuitum non debere imputari. Quidam arbitrantur, ſermonem hic eſſe de mutuatario, qui debet reſtituere, quamvis ſine ſua culpa perdat rem mutuatam: quia per mutuum res illa fit ejus: unaquæque autem res ſi perit, domino ſuo perit. Et confirmant. Quia pro exemplo dicitur, *Sicut patet in mutuis*. Verùm ad initium hujus art. diximus, per mutua illic intelligi commodata. Quo modo etiam videtur accipiendum quod art. 1. dicit, Rem unius haberi ab alio per voluntatem ejus; *Sicut in mutuo vel depoſito*. Cùm enim per mutuum transferatur rei mutuatæ dominium; mutuarius non habet rem alterius, ſed ſuam: unde & ipſi non autem alteri perit, ſi etiam caſu pereat. Deinde. Eſto exemplum B. Thomæ non ſit de commodato, ſed de propriè dicto mutuo; manet eadem difficultas. Quia B. Thom. non ſolùm dicit, reſtituendum eſſe mutuum etiamſi perdatur: ſed generaliter affirmat, eum ad reſtitutionem obligatum, qui rem alterius accipit in ſuam utilitatem abſque injuria, etiamſi rem illam amiſerit: manifeſtum eſt autem, commodatarium accipere rem alterius in ſuam utilitatem abſque injuria domini; ergo ſecundùm iſtam regulam ad ejus reſtitutionem obligatur, etiamſi illud perdat. Quare cum Cajetano dicendum eſt. r. Hanc B. Thomæ doctrinam eſſe intelligendam pro eo, quod communiter ſeu ut plurimum eſt verum, quo modo intelligi ſolent quæ moralia ſunt. Communiter autem & ordinariè commodata ſunt reſtituenda etiamſi pereant, quia commodatarius tenetur de omni culpa etiam leviſſima; ut diximus art. 4. quæſt. 3. Caſus autem fortuitus, qui excipitur, eſt valde rarus, neque eſt de illis quæ communiter accidunt. Navarr. cap. 17. num. 178. eum deſcribit, quòd ſit inopinatæ rei eventus, qui præviderì non poteſt etiam per diligentiſſimum. — Pro explicatione textus. Quid caſus fortuitus.

In reſp. ad 2. agit de modo quo fieri debet reſtitutio ab eo, qui injuſtè ſed ſecretè abſtulit rem alienam. Qua de re duo dicit. Unum, quòd non teneatur crimen ſuum hominibus detegere. Alterum, quòd poterit facere reſtitutionem per Confeſſarium. Hinc S. Carolus Borromæus p. 2. Inſtruct. Paſtoral. cap. 20. monens Confeſſarium, ne pecunias aliave, quæ à pœnitente reſtituenda ſunt, propriis dominis reddendi provinciam in ſe aſſumat; addit: *Niſi neceſſitas id requirat, ut videlicet hoc modo pœnitens non prodatur*; ſigni- Pro Confeſſariis.

Digitized by Google

ſignificare volens, quòd Confeſſarius non debeat communiter & promiſcuè id in ſe ſuſcipere, ſed omninò quando fuerit neceſſarium ad ſervandam famam pœnitentis. Quo caſu Confeſſarius accipiat ſyngrapham ab eo, cui reſtituit, continentem, quòd is tali Sacerdote tantam pecuniam tali die acceperit pro reſtitutione, ut dicebat: in ea autem nullo modo nominetur reſtituens, ſed neque eo tempore vel loco fiat ipſa reſtitutio, ut in ſuſpicionem pœnitentis veniri poſſit. Et quia ſyngrapha illi, pro quo reſtituitur, tradenda eſt, ut & de facta reſtitutione ſit certior, & Confeſſarius nullam avaritiæ notam incurrat; quidam monent, Confeſſarium benè facturum, ſi duplicatam ſyngrapham accipiat, quarum unam det pœnitenti, alteram apud ſe retineat, qua cùm opus fuerit de veritate doceat.

Quæſt. Sed quæres: Utrùm ſi Confeſſarius vel ex oblivione vel ex malitia ſibi retineat id, quod accepit reſtituendum; debitor ſit liber à reſtitutione.

Videri poteſt quòd ſic. 1. Quia quantùm in ipſo eſt fecit reſtitutionem: neque etiàm tenebatur reſtituere per ſe.

2. Quia ſi creditor expreſsè conſenſiſſet, ut ei reſtitueretur per Confeſſarium, debitor non teneretur ampliùs: quando autem ad debitoris famam ſervandam eſt neceſſarium, ut ſic reſtituatur, creditor in eum modum cenſetur imò etiam debet conſentire; ergo debitor liberatur.

Reſp. Reſp. Debitorem non eſſe liberum, ſed manere obnoxium reſtitutioni. Quia obligabatur ad reſtitutionem, non tantùm ratione rei, ſed etiam ratione acceptionis injurioſæ: de tali autem B. Th. hic in corp. pronunciat, quòd *Tenetur reſtituere, etiamſi res apud ipſum non maneat.*

Confirm. Qui injuſtè damnum intulit, tenetur reparare æqualitatem juſtitiæ, & efficere, ut illi qui minus habet ſuppleatur: hoc art. 1. collato cum art. 2. in corp. cùm autem tradidit Confeſſario id quod reſtituendum eſt, necdum reparavit æqualitatem juſtitiæ, neque revera ſupplevit ei qui minus habebat, ſi ponatur Confeſſarius non facere officium; ergo remanet obligatus. Ita ſentiunt Antonin. p. 2. cap. 4. §. 1. Navarr. c. 17. n. 67. Toletus lib. 5. cap. 24. Lopez p. 1. cap. 108. & 121. Quid verò ſit dicendum de commodato vel mutuo per internuncium miſſo, & non reddito; vide ad art. 4. quæſ. 3.

Ad 1. Argum. Reſp. Eum feciſſe quod pro illo tempore potuit ac debuit; ideoque à peccato dilatæ reſtitutionis excuſari: ſed nunc quando intelligit, non fuiſſe domino injuſtitiam paſſo reſtitutum; vel debet agere ut Confeſſarius reſtituat; vel ipſemet debet reſtituere per alium.

Ad 2. Neg. C. Cùm enim creditor expreſsè conſenſit, ut tali vel tali tradatur; ei tradere perinde eſt, ac ſi ipſi domino traderetur, quia gerit perſonam creditoris: cùm autem non expreſsè conſenſit; non eſt idem: quia ille qui à debitore eligitur, per cujus interventionem fiat reſtitutio, non creditoris ſed debitoris perſonam gerit; & propterea ipſi petit ſi pereat. Neque refert, quòd ad ſervandam famam debitoris creditor debebat in illum modum reſtitutionis conſentire. Quia non tenebatur conſentire niſi cum hac conditione; modò ſibi reſtitueretur cum effectu.

Ex his colligi poteſt, quid dicendum ſit ad hæc dubia.

Quæſt. Prius: Sub pœna excommunicationis latæ ſententiæ juſſum eſt, ut qui rem alienam abſtulit, eam reſtituat ante quindecim dies: fur interea venit ad Confeſſionem, & animo reſtituendi tradit rem alienam Confeſſario, ſed Confeſſarius reſtitutionem non exequitur; an fur evadat excommunicationem?

Poſterius: Quid ſi reſtituendo per Confeſſarium debitor veniat in ſuſpicionem?

Reſp. Ad Prius enim dicendum eſt: Evadere excommunicationem, ſi tunc dedit Confeſſario, quando poterat intra dies illos quindecim cum effectu reſtituere: ſi dedit ſerius, ſed tamen adhuc ante terminum indictum; probabile eſt, quòd etiam evadat, modò ſciens & volens non diſtulerit. Quia his caſibus debitor bona fide agens facit quod poteſt; ergo excuſatur à peccato.

Ad Poſterius Reſp. Quòd vel ille Confeſſarius vel ipſemet debitor poſſit per aliquem alium curare reſtitutionem fieri. Quandoque etiam ſufficiet reddere æquivalens, ſi abſque magno admodum præjudicio famæ vel honoris non poſſit reſtitui ipſum quod fuit ablatum. Ad quorum intelligentiam

QUÆRITUR VI.

An teneatur quiſpiam reſtituere bona externa, quæ appellantur fortunæ, cum propria famæ detrimento.

VIDETUR quòd non. 1. Quia B. Tho. in reſp. ad 2. dicit, Quòd homo non teneatur detegere crimen ſuum hominibus ad faciendam reſtitutionem.

2. Fama eſt quid præſtantius bonis externis; ergo eſt contra æqualitatem juſtitiæ, eam pro talibus bonis reſtituendis exponere.

3. Tunc ſolùm is qui rem alienam habet tenetur eam reſtituere, quando illam habet domino rationabiliter invito: atqui dominus non eſſet rationabiliter invitus, ſi vellet rem ſuam ſibi reſtitui cum alterius infamia; ergo.

4. Nullus tenetur rem alienam reſtituere cum periculo vitæ; ergo nec cum damno famæ: utriuſque enim eadem eſt hæc ratio, quòd tam fama quàm vita eſt quid longè nobilius bonis externis.

5. Adultera ſupponens marito prolem ſpuriam non tenetur crimen ſuum manifeſtare, ut damna viro & legitimis hæredibus ex adulterio provenientia, reſtituat. Quod probatur authoritate Innocent. III. cap. *Officii* tit. de Pœnitent. ubi rogatus de muliere, quæ gravidam ſe oſtendens partum alienum ſibi ſuppoſuerat, neque hoc audebat marito detegere; reſpondet: Quòd ſicut mulieri, quæ ignorante marito de adulterio prolem ſuſcepit, quamvis id viro ſuo timeat confiteri, non eſt pœnitentia deneganda; ita nec illi debet pœnitentia denegari: ergo bona externa nunquam ſunt reſtituenda cum periculo famæ.

Pro reſp. ſit

CONCLUSIO I.

ORDINARIE non eſt neceſſarium reſtituere bona externa cum periculo famæ: multò autem minùs cum periculo vitæ. Quia bona inferioris ordinis regulariter non ſunt reſtituenda cum jactura bonorum ordinis ſuperioris, ut art. 2. quæſ. 13. diximus: bona autem externa, quæ vocantur fortunæ, ſunt inferioris ordinis quàm vel fama vel vita. Confirm. Quæ eſt in caſu extremæ neceſſitatis non tenetur reſtituere; ut ex artic. 5. ad 4. colligitur: atqui reſtituendo cum periculo vitæ poneretur in extrema neceſſitate; ergo non tenetur tunc reſtituere.

CONCLUSIO II.

POTEST accidere quòd bona externa ſint aliquando reſtituenda cum detrimento famæ: ſi nimirùm, perpenſis omnibus circumſtantiis, fama debitoris non multò pluris ſit æſtimanda quàm temporale damnum creditoris. Quamvis enim hoc ſit ordinarium, quòd bona inferioris ordinis non ſint reſtituenda cum detrimento bonorum ſuperioris ordinis: fieri tamen poteſt ut certis circumſtantiis bonum aliquod inferioris ordinis tanti vel pluris ſit æſtimandum quàm quoddam bonum ordinis ſuperioris; atque ideò parvi facienda ſit jactura hujus boni ſuperioris ad compenſandum damnum alteri illatum in bonis inferioribus, ſecundùm ea quæ diximus art. 2. quæſ. 13.

CONCLUSIO III.

BONA externa ſunt cum vitæ periculo reſtituenda, quando Reipublicæ ſeu boni communis neceſſitas id requirit; ſecundùm ea quæ jam dicta quæſ. 13. diximus: non autem aliàs. Prius quidem. Quia vita privati hominis poſtponenda eſt bono communi totius Reipublicæ quando hoc eſt neceſſarium. Poſterius

rius

rius autem. Quia nulla bona temporalia ſunt tantæ æſtimationis; quantæ eſt vita.

Ad 1. Arg. Reſp. B. Thomam loqui de eo quod eſt per ſe, quodque regulariter eſt faciendum: an verò per accidens non teneatur aliquando debitor ſuum crimen detegere, ut aliena reſtituat, quando nimirùm non poteſt aliter reſtituere, & tamen omnibus benè perpenſis jactura famæ, quam patietur, eſt quoddam exiguum malum, reſpectu boni reſtituendi; non definit.

Ad 2. Neg. C. Quia multa & magna bona externa poſſunt æquivalere famæ alicujus hominis vulgaris.

Ad 3. Neg. Min. quando alterius infamia non præponderat ſuis bonis. Quia non tenetur velle carere bonis ſuis quantumcumque magnis ad evitandam quamlibet parvam alterius infamiam.

Ad 4. Reſp. Antec. diſtinguendum eſſe juxta Concluſionem 3. negandam verò C. Nam vita non ſolùm eſt aliquid excellentius bonis externis ſicut fama: ſed præterea nullus eſt ſuæ vitæ dominus; eſt autem famæ, ſaltem aliquo modo. Deinde. Vita eſt irrecuperabilis ſi ſemel amittatur; fama poteſt recuperari. Denique. Quorumdam fama eſt valdè exigua parvique momenti; ejus etiam jactura interdum eſt parum æſtimabilis: vita autem ſemper eſt aliquid magnum.

Ad 5. Neg. C. Eò quòd adultera ſæpè non proficeret, crimen ſuum detegendo: facilè tamen contingere poteſt aliquem proficere, ita ut cum effectu fiat alienorum bonorum reſtitutio, quando aliquid infamiæ patitur.

QUÆRITUR VII.

Quid ergo faciet mulier quæ ſuppoſuit marito filium alienum, qui proinde ex bonis mariti alitur, & hæreditatem eſt accepturus in damnum hæredum legitimorum.

VIDETUR quòd debeat veritatem aperire, quamvis non ſperet proficere. Quia Prædicator etiamſi ſciat ſe non profecturum, tenetur tamen prædicare; ergo ſimiliter adultera debet veritatem dicere.

Pro reſp. ſit

CONCLUSIO I.

SI mulier per ſui criminis manifeſtationem veriſimiliter non eſt huic malo remedium allatura, quia ſcilicet ei non credetur; non debet crimen ſuum revelare, neque marito, neque filio ſuppoſititio, neque legitimis hæredibus. Quia talis revelatio vana eſſet ac temeraria.

CONCLUSIO II.

SI certò ſciret ſibi fidem adhibendam, & filium ſive illegitimum ſive ſuppoſititium realiter & cum effectu impediendum ab aliena hæreditate, cæteraque temporalia damna ceſſatura: ſed probabile eſt, quòd occaſione hujus ſequentur gravia peccata vel ſcandala, veluti puſillorum offenſiones, aliorum inimicitiæ, odia, homicidia; ordinariè non tenetur crimen ſuum detegere. Quia ex ejus detectione plura ſequerentur mala quàm bona.

CONCLUSIO III.

IN caſibus 1. & 2. Concluſione poſitis, & generatim quandocumque talis mulier non tenetur crimen ſuum detegere, nihilominùs tenetur omni quo poteſt modo reſtituere illis quorum intereſt: nimirum dando operam, ut ille ſuppoſititius ingrediatur Religionem, (ſi ad eam eſt idoneus) & partem hæreditatis ſibi alioquin obventuram relinquat aliis hæredibus. Si hoc non ſuccedit; agat ut ab extraneo quopiam ſive à vero ipſius patre ſive ab alio adoptetur; & ſic honeſto titulo exeat illam familiam, nihilque velit ex hæreditate. Si nec hoc ſuccedit; debet mulier legitimis filiis compenſationem facere ex bonis liberæ ipſius diſpoſitioni relictis, aut tantum (ſi poteſt) ex propriis laboribus aliàs indebitis comparare, quantum eſt neceſſarium ad reparationem damnorum. Curet etiam, quantum honeſtè poteſt, ut iſte ſuppoſititius minorem hæreditatis portionem accipiat quàm reliqui, vera tamen cauſa occultata. Item ut per negotiationem, artem manualem, ſuamve induſtriam plus conferat ipſe in commodum familiæ quàm cæteri: utque tali via induſtriè ſibi acquirat, vel integrè vel ex parte, ea quæ ad ineundum Matrimonium ſunt neceſſaria; hæreditas autem aſſignetur eis, qui non ſimiliter ſibi providerunt. Ipſa etiam mulier ſumptum & ornatum ſuum diminuat, ut ſic plura obveniant veris hæredibus.

CONCLUSIO IV.

SI mulier iſtis modis poteſt plenè compenſare damnum; non tenetur ad aliud: & poteſt permittere, ut ſuppoſititius ſuccedat in hæreditatem. Quia nullum tunc damnum ſequitur legitimis hæredibus. Si verò non poſſit vel compenſare vel reſtituere, niſi crimen ſuum manifeſtando; non tenetur manifeſtare, niſi ſit certa vel quaſi certa quòd ei credetur, quòdque legitimis hæredibus manebit ſua hæreditas. Si de hoc ſatis certa eſt, neque ullum immineat ei periculum vitæ, vel publicæ infamiæ, neque videantur ſecuturæ graves offenſiones; tenetur manifeſtare. Quia uni vel duobus ſecretò detegere crimen ſuum, poſita jam dicta certitudine, eſt exiguum damnum ſubire pro majori bono. Quòd enim alienam hæreditatem non accipiat filius ſuppoſititius, ſed ea legitimo hæredi maneat, majus bonum eſt quàm evitatio illius ſecretæ infamiæ. Similiter, ſi mulier aut eſt famæ aliquando labefactatæ, aut eſt perſona vilis, cujus infamia ex revelatione criminis ſecutura parvi ſit momenti, videaturque prudentum judicio poſtponenda hæreditati ſeu bono legitimorum hæredum; debet illud infamiæ periculum ſubire, peccatumque ſuum revelare, ut legitimo hæredi ſua ſervetur hæreditas: modò hoc poſſit abſque corporis & Animæ ſuæ periculo, & omnino putet ſibi fidem adhibendam. Si verò mulier ſit honeſtæ conditionis, & quæ paſſim benè audit; ordinariè non tenetur cum periculo publicæ infamiæ ſe prodere, etiamſi ſciat ſibi credendum, niſi autem ſe prodat, hæreditatem tranſituram ad illegitimum. Quia bonum famæ regulariter eſt præponendum bonis externis. Deinde hoc probat reſcriptum Innocentii generaliter docentis, abſolvendam eſſe mulierem, quæ ob aliquam juſtam cauſam timet confiteri ſuum crimen marito, tit. de Pœnitentiis Cap. *Officii*: Periculum enim infamiæ publicæ regulariter eſt mulieri juſta cauſa timoris. Verumtamen juxtà quæſ. ſuperioris Concluſionem 2. fieri poteſt, quòd talis mulier interdùm teneatur ſe prodere: ut ſi agatur de Principatu, Regno aliove Dominio, quod rationabiliter tanti vel pluris æſtimetur, quanti mulieris iſtius infamia. Vide Toletum lib. 5. c. 11.

CONCLUSIO V.

QUantacumque ſit hæreditas, per ſe loquendo, mulier nunquam tenetur detegere ſuum crimen cum periculo vitæ. In hoc enim caſu maximè verificatur ſupradictum Innocentii reſponſum; atque ita ſentiunt Scotus in 4. diſt. 15. qu. 2. Sylveſter verbo *Adulterium* q. 1. Joannes Medina de Rebus reſtituendis q. 3. Navar. cap. 6. n. 44. c. 17. nu. 89. 90. 91. c. 18. num. 47. Cajetan. Banes, Salonius hîc, Azorius p. 3. lib. 5. c. 6. Sayrus lib. 8. cap. 3. Per accidens verò, quando bonum publicum periclitaretur, deberet ejuſmodi mulier ſuum crimen detegere, non obſtante mortis periculo; ut ſi ſpurius hæreſi infectus, vel aliter Reipublicæ noxius, Regis aut Principis hæreditatem ſit aditurus, atque ita Rempublicam turbaturus: filius autem legitimus ſit bonus Catholicus, bonæque exſpectationis. Quia debet bonum proprium poſtponere communi. Vide quæ ad art. 2. dicta ſunt quæſ. 13.

CON-

Concluſio VI.

Filius ordinariè non tenetur credere matri aſſerenti, ipſum eſſe aut ſpurium aut ſuppoſititium. 1. Quia ſnam turpitudinem alleganti nulla debetur fides, præſertim cum alterius præjudicio.

2. Quia mulierum, & ſpecialiter talium, inconſtantia eſt ſuſpecta; ideòque timeri poteſt, ne ex ardentiori in alios filios affectu cupiat eos inſtitui hæredes: præteriri autem hunc, quem vel odit vel minùs amat.

3. Quia cùm iſte natus ſit ac educatus in domo legitimè conjugatorum; favor Matrimonii prævalet ut ex Matrimonio natus judicetur. Imò quamvis conſtaret, matrem fuiſſe adulteram, & tempore conceptionis ſolitam adulterari; ne tunc quidem tenetur filius putare ſe natum ex adulterio, ſi maritus eo tempora habitabat cum matre tamquam cum ſua uxore.

Quæſt. Petes: Quid ſi filius in vultu aut aliis membris valde ſimilis ſit ei qui dicitur, ac fortè etiam cognoſcitur, eſſe adulter matris? *Reſp.* Reſp. Quòd neque tunc teneatur credere, ſi aliæ prægnantis circumſtantiæ non conjungantur. Partim quia ejuſmodi ſigna ſunt fallacia, cùm ex diverſis cauſis contingat unum alteri eſſe ſimilem. Partim quia favor Matrimonii prævalet.

Concluſio VII.

Si vel teſtibus fide dignis ſufficienter conſtet, maritum toto conceptionis tempore abfuiſſe: vel ejuſmodi ſint conceptus adulterini alia argumenta, quæ omninò convincant; filius tenetur in conſcientia credere ſe illegitimum. Quandocumque autem hoc credit, debet relinquere portionem bonorum quæ illi obvenerat, etiamſi in foro externo fuiſſet ei adjudicata, niſi tempore ad præſcriptionem requiſito illa poſſediſſet bona fide. Quod enim tunc non teneatur bona ſic poſſeſſa relinquere; docent Sylveſter, verbo *Adulterium*, q. 3. Satyrus lib. 8. Theſ. c. 3. n. 16. Azorius p. 3. lib. 5. c. 6.

Concluſio VIII.

Si mater in periculo mortis conſtituta, quando jam devotè communicavit, filio revelet ſuum peccatum; Toletus putat, eum debere credere: Si tamen ipſe non convincatur in ſua conſcientia ad credendum; videtur poſſe non credere. Neque arbitramur eſſe conſulendum, ut vel tunc mulier revelet id quod ob diſſenſiones, odia, inimicitias, ſimiliave mala non potuit anteà revelare. Quia poteſt accidere ut evadat mortis periculum, utque vel cum adultero vel cum ejus parentibus & amicis capitales oriantur inimicitiæ. Addit Azorius, non eſſe etiam conſulendum, ut detegatur per Confeſſarium, ne quidem poſt mortem adulteræ. Quia aliquando contigiſſe fertur, quòd maritus Confeſſarium, qui ex conſilio adulteræ detexerat ei adulterium, ipſum quoque filium adulterinum, & adulterum occiderit. Deinde. Si vel maritus, vel adulter, vel filius illegitimus accuſent Confeſſarium tamquam ſigilli ſacramentalis violatorem, quid reſpondebit?

Circa Reſp. ad 3. obſerva, quòd cùm plures æqualiter cooperantur ad idem furtum, is qui paſſus eſt injuriam licitè poſſit uni eorum condonare totum quod ipſi debet: ſed ita, ut ſi nihilominùs integram ſolutionem petat à reliquis; iſtis aliis reſtituenda ſit portio alteri remiſſa, vel per eum cui fuit facta remiſſio, vel per ipſum, qui cùm eſſet paſſus injuriam, & partem furti remiſiſſet, ejus tamen reſtitutionem petiit. Nam eam petendo injuſtè egit, cùm poſt remiſſionem uni factam non poſſe totum exigere ab aliis, ſed eorum dumtaxat portionem. Ut ſi fuerint tres, & ſimul rapuerunt 300. flor. quando dominus ſic uni totum condonat quod debet, ut velit eum eſſe prorſus liberum, tantùm poteſt recipere 200. flor. ab aliis duobus. Et ſi iſtorum duorum unus non reſtituat; alius qui obligatus eſt in ſolidum, non tenebitur ſolus ſolvere 200. ſed 150. quia partem ejus qui negligit reſtituere debuiſſet etiam iſto eventu reſtituere is, cui fuit condonatum, ſed eſt ei condonata: condonatio autem hæc debet eſſe ſine præjudicio alterius.

Articulus VII.

Utrùm illi qui non acceperunt teneantur reſtituere.

Reſp. Teneri, ſi ad injuſtam actionem fuerunt cooperati. Cùm enim ad reſtitutionem teneatur quiſpiam, non ſolùm ratione rei alienæ; quam accepit, ſed etiam ratione injurioſæ acceptionis; regula generalis eſt, quòd *Quicumque eſt cauſa injurioſa acceptionis tenetur ad reſtitutionem*, etiamſi ad ipſum nihil rei alienæ pervenerit. Quia fuit cauſa damni. Cæterùm, quia variis modis contingit, alterum alteri ad injuſtam acceptionem cooperari; B. Thomas hic novem recenſet, qui, cùm non ſint hujus generis peccato proprii, ſed etiam aliis communes, vulgò vocantur peccata aliena, comprehenduntur que his verſibus:

Juſſio, Conſilium, Conſenſus, Palpo, Recurſus.
Participans, Mutus, Non obſtans, Non manifeſtans.

Inter hos modos 1. differentia eſt, quòd jubens, cùm ſit cauſa principalis, principaliter teneatur reſtituere; cæteri ſecundariò. Inter quos ſecundarios principalitatem quamdam habet executor; & ideò ipſe tenetur ſecundo loco ad reſtitutionem: poſt eum verò conſulens & adulator, deinde conſentiens, poſtremò non impedientes. *Ordo eorum qui debent reſtituere.*

2. Differentia eſt, quòd ſex prioribus modis cooperetur quis poſitivè ad injuſtam acceptionem; tribus poſterioribus privativè.

3. Quòd hi quinque, *Jubens*, *Conſentiens*, ſine quo facinus non daretur effectui, *Receptans* vel Defendens, *Participans* in crimine vel præda, *Non obſtans* cùm obſtare poſſet ac teneretur; ex genere ſuo ſemper teneretur ad reſtitutionem: cæteri verò non ſemper. Ratio diverſitatis eſt. Quia illi quinque ſunt ſemper cauſa efficax injuſtæ acceptionis, non autem reliqui. Neque enim is qui conſulit, vel alteri adulatur, ſemper eſt cauſa efficax, niſi probabiliter æſtimari poſſit, quòd ex ejus conſilio vel adulatione fuerit ſubſecuta injuſta acceptio, ut hìc in fin. corp. indicat Author. Similiter neque is qui vel tacet, vel non manifeſtat, ſemper eſt vera & efficax cauſa, etiamſi ex officio teneretur aut loqui, aut manifeſtare: quia poteſt eſſe, quòd etiamſi eſſet locutus vel manifeſtaſſet, nihilominùs crimen fuiſſet perpetratum; & ſic ejus taciturnitas & non manifeſtatio ſecundùm viri prudentis arbitrium non fuerit ullo modo cauſa injuſtæ actionis.

Dices: Poteſt etiam fieri, quòd is cui præcipitur, ita ſit paratus & in procinctu ad inferendum damnum, ut talis juſſio neque illum moveat, neque confirmet in ſuo iniquo propoſito, neque ipſum inducat ut citiùs vel audaciùs faciat: tunc autem jubens non eſt cauſa damni, neque cooperatur ad illud; & propterea quamvis non excuſetur à peccato, excuſari tamen videtur ab onere reſtituendi, juxtà Dominicum lib. 4. q. 7. art. 3. Salonium hìc controverſia 1. & Malderum Tract. 4. cap. 2. dub. 3. Leſſium lib. 2. cap. 13. dub. 2. ergo diſcrimen aſſignatum non ſubſiſtit. Reſp. Neg. C. *Reſp.* Quamvis enim iſte jubens non teneatur ad reſtitutionem, ſi verè nullo modo moverit alium jam paratum & accenſum; hoc tamen eſt valdè per accidens: per ſe autem loquendo, is qui jubet eſt vera cauſa, eaque potiſſima; Authoris verò doctrina de eo quod eſt per ſe debet intelligi. Unde in reſp. ad 2. alium caſum obſervat, in quo is qui præcepit iniquam acceptionem, non eſt reſtitutioni obnoxius, ſi nimirùm illa iniqua actio non fiat. Generale eſt enim, quòd cùm vel juſſio, vel conſilium, vel aliæ cauſæ nullum ſortiuntur effectum; nulla oriatur obligatio reſtitutionis: quia nullum ſit damnum illatum.

Sed magna difficultas eſt,

Quis cenſeri debeat cauſa efficax injuſta ablationis, vel injuſta detentionis. *Quæſt.*

Quidam exiſtimant, ſolùm illum eſſe cauſam efficacem, ſine quo damnum non fuiſſet illatum: eum

Digitized by Google

eum verò ſine quo nihilominùs fuiſſet illatum, neque eſſe cauſam efficacem, neque teneri ad reſtitutionem.

Quam ſententiam confirmant ex B. Thom. hîc docente, Quòd conſentiens tunc demum ad reſtitutionem teneatur, quando ſine ipſo rapina fieri non poterat. Deinde, l. *vulgaris* tit. de Furtis lib. 47. ff. dicitur: *Si duo pluresve unum tignum furati ſunt, quod ſinguli tollere non potuerunt; dicendum eſt omnes eos furti in ſolidum teneri.* Ratio autem cur ſinguli teneantur eſt; quia ſinguli ſunt cauſa ſine qua non.

Sed contra, ſententiam illam prout ſonat intellectam non eſſe veram, Prob. 1. Quia ſequeretur ex ea, homicidam non teneri ad reſtitutionem, ſi ſciebat ejuſdem hominis occiſionem ſecuturam fuiſſe, vel ex domino qui illam mandavit, vel ex conſervo, qui ad obediendum erat promptiſſimus.

2. Qui injuſtè occidit, vel aliena auſert, aut auferentibus auxiliatur, facit actionem injuſtam, ſive interim alii fuiſſent eam facturi, ſive non; ergo eſt vera & efficax cauſa.

3. Juxtà hanc Domini ſententiam Matth. 18. *Neceſſe eſt ut eveniant ſcandala, verumtamen væ homini illi per quem ſcandalum venit:* quamvis ſuppoſita hominum malitia & infirmitate, non poſſit Mundus carere ſcandalis, neque illis ſit cariturus, etiamſi hic aut iſte caveat; illi verè imputatur, per quem venit; ergo ille cenſendus eſt vera cauſa injuſtæ acceptionis, per quem ipſa fit, etiamſi non deeſſent alii qui eamdem facerent.

Alii ergo verificare conantur dictam ſententiam ſic, ut ſolus ille dicatur eſſe cauſa efficax, ſine quo ſecundùm ſpeciem conſiderato, hoc eſt ſine quo vel ejus ſimili, non fuiſſet facta actio. Sed quicquid ſit hac de re, cum Cajetano, Banneſio, Salonio hîc & Dominico citato priùs art. 3. expeditiùs eſt reſpicere ad hanc affirmativam, An iſte fecerit (phyſicè nimirùm aut moraliter) injuſtam actionem; potiùs quàm ad hanc negativam, An non fuiſſet facta ſine illo.

Reſp. Quia cauſa efficax? Quare ad propoſitam difficultatem Reſp. Quòd cauſa efficax eſt omnis ille, qui acceptionem injuſtam per ſe operatur, vel alteri ſic cooperatur, ut ex ejus cooperatione ſequatur injuſta acceptio, ſive interim alii fuiſſent idem facturi, ſive non. Sic cauſa efficax eſt non ſolùm ille, qui exequitur actionem, ut alienam domum comburendo, ſpoliando, hominemve occidendo: ſed etiam is, qui vel ignem, vel ſcalas, vel alia inſtrumenta ſubminiſtrat: & qui ad illas actiones permovet jubendo, conſulendo, &c. etiamſi non deeſſent alii, qui fuiſſent idem facturi.

Ad 1. ergo Arg. Reſp. Illum conſentientem, ſine cujus conſenſu non poſſet fieri rapina, non tantùm eſſe cauſam ſine qua non, ſed eſſe cauſam influentem (ſaltem moraliter) in rapinam; & propterea obnoxium reſtitutioni. Sentire autem B. Thomam, quòd in hoc negotio reſpiciendum ſit, an ex tua actione ſecutum ſit damnum; ex fin. corp. liquet, ubi ſcribit: *Tunc ſolùm tenetur conſiliator aut palpo, id eſt, adulator, ad reſtitutionem, quando probabiliter æſtimari poteſt, quòd ex hujuſmodi cauſis fuerit injuſta acceptio ſubſecuta.*

Ad 2. Reſp. Neg. Subſ. Vera enim ratio iſtius legis eſt, quia ſinguli influunt in actionem, ſuntque omnes concauſæ ejuſdem actionis. Si à contrario ſenſu inferas: Illum non teneri ad reſtitutionem, ſine quo tignum poterat per alios tolli; negabitur ſequ. Ad hoc enim quòd quis teneatur in ſolidum ſatis eſt, quòd ſit cauſa ſimul cum alio tignum exportans; ſive iſte alius per ſe ſolus ſufficeret, ſive non. Lex autem illa affirmavit quidem id, quod erat certum & clarum; ſed nihil dixit de alio caſu. Cæterum quia hæc in univerſali ſic dicta minùs ſunt clara, ſingulos dictorum modorum percurramus.

De Juſſione.

IN verſibus ante allatis primum locum obtinet *Juſſio*; quo nomine continentur omnes, qui vel expreſsè vel tacitè jubent injuſtam aliquam actionem. Et hic modus cooperandi efficaciſſimus eſt: quia mandans ſuo mandato animum alterius movet, eique quamdam obligationem vel neceſſitatem imponit. Dico *vel tacitè*. Nam ſi dominus coram ſuis ſubditis conqueratur, quòd nullus eorum ulciſcatur ſuam injuriam: ſi dicat, Utinam hoc obſequium mihi quis præſtet, aut Carus erit qui me ultus fuerit de iſto homine; tanquam Jubens cauſa erit ultionis ſubſecutæ. Quo modo interſectio S. Thomæ Cantuarienſis imputata fuit Henrico II. Angliæ Regi, quòd cùm conquereretur, ſe in ſuo Regno cum uno Sacerdote pacem habere non poſſe; ex ea voce animati nefarii ſatellites ſanctum virum occiderunt, ſperantes gratum ſe Regi facturos, ut in ejus vita legitur. Etſi verò mandatum propriè & ſtrictè referatur ad ſubditos: ſi quis tamen etiam non ſubditos moveat imperando, conquerendo, gratum ſibi futurum oſtendendo, ut ejus nomine maleficium committant; tamquam Jubens ad ſequentium damnorum reſtitutionem obligabitur.

Sed petes 1. Utrùm mandans teneatur ad reſtitutionem, quando mandatum nihil influxit in maleficium, eò quòd Mandatarius nullo modo fecerit propter iſtud mandatum, ſed ob alias cauſas? Quæſt.
Reſp. Non teneri, ſi is cui mandabatur non erat ſubditus. Reſp. Quia tale mandatum non eſt cauſa damni. Si autem erat ſubditus; tenetur; non quidem ratione juſſionis; ſed quia tamquam ſuperior poterat ac tenebatur obſtare, ne ſubditus alteri noceret & non obſtitit.

Petes 2. Utrùm mandans teneatur reſtituere, quando eſt dubium, an ejus mandatum influxerit in maleficium. Item quando Mandatarius à principio non conſenſit, poſteà tamen facit delictum.

Reſp. Ad priorem partem Sylveſter verbo *Reſtitutio* 3. q. 6. Reſp. neg. Et ad poſteriorem Azorius p. 3. lib. 4. c. 10. ex Baldo & Bartolo ſimiliter neg. Quos ſequitur Malderus Tract. 4. cap. 2. dub. 3. Videndum tamen, ut in priori caſu ſit verum ac rationabile dubium: in poſteriori verò, ut non perſeveret mandatum ab initio non acceptatum. Si enim vel dubium ſit leve, vel tacitum quoddam mandatum perſeveret, propter quod Mandatarius, volens Mandantis voluntati ſatisfacere, maleficium exequitur; Mandans à reſtitutione non excuſabitur.

Petes 3. Si dominus neque expreſsè neque tacitè juſſit furtum aut homicidium, illud tamen ubi ſuo nomine factum reperit habet ratum; An inter Jubentes ad reſtitutionem obligatos ſit numerandus? Eſſe numerandum ex Paludano cenſet Sylveſter dicta q. 6. eique aſſentitur Navarrus cap. 17. num. 133. Quær. 3.

Prob. 1. Quia inter regulas juris in 6. Reg. 10. eſt: *Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non eſt dubium comparari.*

2. Quia in eodem lib. 2. tit. de Sent. excom. Boniſac. 8. dicit: *Cùm quis abſque tuo mandato manus injicit in Clericum tuo nomine violentas: ſi hoc ratum habueris; excommunicationem latam à canone incunctanter incurris.*

Reſp. veriſimilior & ſecura eſt, Talem ex rigore ad nullam reſtitutionem teneri in foro conſcientiæ, niſi fortè ſit cauſa rem alienam detinendi, aut pro damno vel injuria non ſatisfaciendi. Ita Jo. Medina Cod. De Reb. reſtit. q. 7. ad 4. Petrus Navarra lib. 3. cap. 4. num. 69. Sayrus lib. 10. cap. 9. Leſſius lib. 2. cap. 13. dub. 3. Malderus, & alii. Ratio eſt. Quia per iſtam ratihabitionem nullo modo eſt cauſa damni; cùm totum damnum jam anteà fuerit ipſo non cooperante illatum. Neque refert, quòd ejus nomine factum ſit. Quia inde ſolùm ſequitur, quòd alter fecerit propter ipſum ut cauſam quamdam finalem, ſcilicet ut ipſi gratificaretur: hoc autem non ſufficit, ut ipſe cenſeri poſſit cauſa efficiens ne quidem moralis. Reſp.

Ad 1. ergo Arg. Reſp. Ratihabitionem retrotrahi, & comparari mandato in contractibus, & in pœna fori exterioris: non autem in eo quod eſt reſtitutionis faciendæ. In contractibus quidem; quia ſola voluntate foris expreſſa firmantur contractus, ſive præſentes ſive præteriti: Per ratihabitionem verò, tametſi ſubſequentem, voluntas foris exprimitur. In pœna autem fori externi; quia is qui ratum habet maleficium ſuo nomine factum in eo foro punitur ſicut ſi mandaſſet, eò quòd præſumatur dediſſe conſenſum. In negotio verò reſtitutionis neceſſariæ res non ita ſe habet, quoniam ſolus ille eſt ratione actionis ad reſtitutio- Explicatur regula juris.

tutio-

Digitized by Google

tutionem obligatus, qui eſt cauſa damni : quando autem damnum jam ante eſt factum; is qui poſteà ratum habet non eſt iſtius damni cauſa efficiens, neque phyſica, neque moralis.

Ad 2. Reſp. Eum qui percuſſionem Clerici nomine ſuo factam habet ratam, propterea incidere in excommunicationem, quia illa excommunicatio lata eſt non ſolùm in ipſum percutientem, ſed etiam in mandantem, cap. *Mulieres* tit. de Sent. excomm. & in conſentientem, qui ſcilicet conſentiendo peccat mortaliter, ibidem cap. *Quanta*, ac poſtremò in ratum habentem, cit. cap. *Cum quis*, in 6. Præterea jam ante diximus, ratihabitionem comparari mandato in pœnis fori externi, cujuſmodi eſt excommunicatio.

Quæſt. 4. Petes 4. An ſi mandans revocaverit mandatum, antequam fiat illa injurioſa actio quam mandaverat,
Reſp. teneatur ad reſtitutionem damni ſecuti? Reſp. Non teneri, ſi revocatio innotuerat Mandatario : teneri autem, ſi non innotuerat. Quia per notitiam revocationis expirat mandatum, ac tollitur cauſa, & non aliter. Quòd ſi ſint plures Mandatarii, ſive ſubordinati, ſive non; revocatio debet omnibus innotuiſſe : alioquin ſi per unum cui non innotuit damnum infeatur, Mandans erit obligatus. Revocatio autem hæc poteſt fieri dupliciter : aut expreſsè, ut exprimendo ſuam contrariam voluntatem verbo, ſcripto vel nuncio : aut tacitè, ut nutu, ſigno, amicitia, familiaritate, vel affinitate interea temporis contractâ cum eo, qui priùs erat inimicus. Sola verò diuturnitas temporis non videtur ſignificare revocationem. Unde Sylveſter verbo *Mandatum*, & Azorius dict. cap. 10. cum aliis reſolvunt, Eum qui mandavit delictum teneri ad reſtitutionem, etiamſi Mandatarius poſt multum tempus illud exequatur : ſi tempore illo intermedio ne quidem tacitè mandatum revocaverat.

Quæſt. 5. Petes 5. Utrùm Mandans teneatur in conſcientia
Reſp. de caſu fortuito? Reſp. Mandantem teneri de illo caſu fortuito, qui potuit veriſimiliter cogitari vel accidere, ſi Mandatarius gratis exequebatur mandatum. Quòd ſi Mandator de ſimili caſu non cogitaverit; ſibi imputet. Quando ergo Joannes mandavit alicui occidere Petrum : ille autem putans occidere Petrum occidit Paulum; vel ipſemet eſt occiſus vel vulneratus, aut viam ordinariam ad occidendum vadens, ab hoſtibus captus, aut à latronibus ſpoliatus : Item, quando Mandatarius, ut occideret eum de quo acceperat mandatum, domum in qua ille erat combuſſit, quia aliter non potuit ipſum occidere; ſi aut mandatum eò extendebatur, aut Mandans veriſimiliter potuerit hoc prævidere, Joannes tenetur de omnibus damnis. Sicut etiam ſi mandaverat vulnerare aut ferro percutere, & non occidere : alter autem vulnerando vel percutiendo interfecit : quia ex ejuſmodi mandato ſæpe ſolet mors contingere etiam citrà directam voluntatem percutientis, qui non ſemper poteſt ita prudenter percutere, ut non occidat. Dixi, *ſi mandatarius gratis exequatur mandatum*. Quia ſi ſit pretio conductus, Mandans ſolùm tenetur ipſi de damnis ex ſua (Mandatoris) lata vel levi culpa provenientibus : non autem de iis, quæ fortuitò vel ex leviſſima Mandatoris culpa accidunt; ſecundùm ea quæ diximus art. 4. quæſt. 3. Concl. 4. Hinc milites ad injuſtum bellum conducti non poſſunt à Principe ipſos conducente repetere expenſas captivitatis, vulnerationis, & ſimilium.

De Conſilio.

NOmine *Conſulentium* hic intelliguntur qui hortantur, inſtruunt, promiſſionibus alliciunt, rationes ob oculos ponunt, quibus aliquis ad nocendum proximo inducitur. Tenentur autem iſti ad reſtitutionem damni ex ſuo conſilio ſecuti vel in integrum vel in partem, quatenùs conſilio ſuo vel totius damni vel partis cauſa fuerint. Nam & Philoſophus in 2. Phyſic. text. 29. Conſultorem refert ad cauſam efficientem. Si ergo.

Quæſt. 1. Petes : Quantum teneatur reſtituere is, qui parato furari ducentos, ſuaſit accipere quadringentos?
Reſp. Reſp. clara eſt : Eum ſolùm debere ducentos reſtituere. Quia Conſulens non aliter obligatur, niſi in quantum eſt cauſa damni : talis autem non eſt cauſa totius damni, ſed dimidii. Niſi fortè iſto ſuo conſilio furem reddidiſſet tutiorem, promptiorem, & audaciorem ad integrum furtum; tunc enim obligaretur ad totum, propterea quòd eſſet cauſa totius.

Petes 2. An qui parato furari ducentos ſuadet ſolùm furari centum, teneatur illos centum reſtituere? Quæſt. 2.
Reſp. Teneri, ſi ſuadet ut ab alio eos centum accipiat quàm ab eo, à quo paratus erat accipere. Quia Reſp.
facit iſti alteri injuriam, quando cum ipſius damno defendit alterum, ne tantam jacturam patiatur : Neque enim licet innocentem defendere, cum gravi damno alterius æquè innocentis. Si autem ſuadet, ut ab eo à quo conſtituerat rapere ducentos tantùm rapiat centum; ad nihil tenetur, ſed potiùs meretur gratiam à Domino rei, cujus negotium utiliter geſſit efficiens, ut minore damno evaderet majus. Et generaliter nullum eſt peccatum, ſed prudentiæ & charitatis opus, homini jam omninò habenti conſtitutum facere aliquod gravius peccatum, conſulere minus. Conſulere minus peccatum volenti facere majus, ut licet. Neque enim hoc eſt conſulere malum, ſed eſt retrahere ſeu avertere à majori malo, ad quod faciendum alius jam erat paratus. Unde talis conſilii ſenſus non eſt abſolutus, quaſi ſimpliciter diceretur, Fac iſtud minus malum : ſed eſt conditionatus, Si omninò decreviſti facere hoc vel illud genus mali, potiùs fac minus quàm majus. Vide quæ diximus q. 43. art. 4. quæſt. 2.

Neque his obſtat, quòd non ſint facienda minora Tacita ob.
mala ut evitentur majora. Quia talis ſuaſor neque facit, neque conſulit malum abſolutè, ſed bonum, evitationem ſcilicet majoris mali.

Petes 3. Si malefactor necdum deſignavit certam Quæſt. 3.
perſonam cui noceat, omninò tamen conſtituit nocere alicui; an ſi conſulas ut noceat ei, qui minùs inde gravabitur, tenearis ad reſtitutionem? Reſpon. Reſp.
Quod ſic, ſi in particulari conſulas, ut huic noceat. Quia ſic inclinans malefactorem ad nocendum ei, cui nondum conſtituerat nocere. Si autem in generali conſulas, potiùs eſſe faciendum illud quod minus eſt, ac etiam bona fide oſtendas quodnam ſit minus; non teneris. Quia nulli facis injuriam. Neque enim ille qui patitur damnum poteſt conqueri, cum non incitaveris malefactorem ad ei nocendum, ſed tantùm docueris eſſe abſtinendum à majori malo : & caſu quo neceſſe eſſet alterutrum facere, potiùs faciendum minus, ſimul etiam indicans, ex duobus malis utrum ſit minus. Videri poſſunt Salonius controv. 7. Leſſius cap. 13. dub. 3. & Malderus. Additum eſt, *bona fide oſtendas quodnam ſit minus*. Quia ſi quis malitioſè ita declararet quodnam malum ſit minus, ut ſatis daretur intelligi, eſſe à Petro utpote opulento quippiam auferendum potiùs quàm ab aliis : vel quòd potiùs percutiendus ſit Petrus quàm aliquis occidendus; non putamus quòd immunis eſſet ab onere reſtitutionis. Eſſet enim cauſa damni huic particulari perſonæ obvenientis.

Petes 4. An ſi Conſultor facti pœnitens conſilium Quæſt. 4.
revocet priuſquam res conſulta mandetur executioni, teneatur reſtituere damnum ſecutum? Reſp. diſt. eſſe Reſp.
conſilium datum. Si enim conſuluerat ſolùm hortando, precibus, blanditiis aut promiſſis inducendo : & poſteà ſic revocet conſilium, ut oſtendat ſe propoſitum mutaſſe, promiſſa reſcindere, ac omninò ſibi diſplicere id quod priùs voluerat; non tenebitur damna ſecuta reſtituere. Quia ſi alter maleficium exequatur, non faciet vi conſilii, neque vel nomine Conſultoris, vel ut ei gratificetur, ſed ſua duntaxat prava voluntate. Et ſimiliter ſi conſuluerat dicendo, aliquid eſſe juſtum aut licitum, quod poſteà ſufficienter declarat eſſe injuſtum. Si verò conſuluerat, proponendo rationes & motiva, vel declarando utilitatem aut modum rei gerendæ; quamvis conſilium retractet, tenebitur ad damna ſecundùm Navarrum c. 27. n. 233. Azorium p. 3. lib. 4. cap. 11. Leſſium, Malderum, & alios. Quia etſi conſilium ſit quoad verba revocatum; quoad pondus tamen rationum ſuggeſtarum manet in mente illius cui datum eſt; ac proindè damna ſequuntur ex impreſſione per Conſulentem facta, & ex rationibus per conſilium relictis.

Neque eſt quoad hanc partem par ratio de Mandante mandatum revocante, & de Conſulente revocante con-

te con-

re conſilium. Quia non eodem modo uterque operatur ad effectum. Mandans enim ad illum operatur per voluntatis ſuæ ſignificationem & intimationem; ideòque operari deſinit quàm primùm contrariam voluntatem ſuam ſignificavit Mandatario. Conſulens autem operatur ad effectum per motiva & rationes menti alterius impreſſas : quæ cùm plerumque maneant impreſſæ, quamvis Conſultor dicat contrarium ejus quod conſuluerat; hinc eſt, quòd nihilominùs ſit cauſa damni ſubſecuti, quandocumque ſcilicet alter maleficium perpetrat motus pondere rationum à Conſultore ſuggeſtarum, quas Conſultor non curavit enervare quantum potuit. Si verò curavit eas enervare & non tantùm retractavit conſilium, ſed etiam rationes & argumenta, quæ conſulendo propoſuerat; non videtur tunc eſſe cauſa injuſtæ actionis, ſi fortè illa ſequatur, ſed malitia ejus qui conſilium accepit, neque ab eo dimoveri voluit; & ideò Conſultor non eſt obligatus ad reſtitutionem damnorum, ſed Executor.

Quær. 5. Petes 5. An conſulens teneatur reſtituere, ſi poſt maleficium ſuadeat maleſactori reſtitutionem, ipſeque malefactor acceptet eam facere, non tamen faciat ? Reſp. Reſp. Teneri. Quia ſuo conſilio fuit cauſa damni : damnum autem non eſt reparatum.

Peti etiam poſſet : Ex qua culpa teneatur Conſultor reſtituere. Sed videnda ſunt quæ art. 4. diximus quæſ. 4. ad concl. 5. & 6.

Ob. Si jam dictis Objicias ea quæ lib. 4. Inſtit. tit. de Obligat. ex delict. §. *Interdum*, ſcribit Juſtinianus : *Certè qui nullam opem ad furtum faciendum adhibuit, ſed tantùm conſilium dedit, atque hortatus eſt ad furtum faciendum, non tenetur furti.* Quibus ſimilia ex Ulpiano leguntur lib. 47. ff. tit. de Furt. l. 36.

Reſp. Reſp. Leges iſtas eſſe intelligendas quoad forum exterius, in quo is, qui ſolùm conſilium & non opem dedit, non punitur ut ipſe malefactor : ea autem quæ nos diximus de foro conſcientiæ debent intelligi. Ita Salonius hic, & Sayrus lib. 10. cap. 8.

Si Præterea Objicias : Regulam juris in 6. habere, Quod nullus teneatur ex conſilio, modò non fuerit fraudulentum; ideòque inter eos qui reſtitutioni ſunt obnoxii non debere conſulentes recenſeri, niſi fraude vel dolo uſi fuerint in dando conſilio. Ex iis quæ art. 4. concl. 5. quæſ. 4. dixi. Reſp. haberi poteſt. Quamvis enim in contractibus ſeu quaſi contractibus nemo teneatur ei, cui conſilium dedit, ſi bona fide illud dedit ſine ulla fraude, dolo, vel culpa : in delictis tamen, is qui ſuo conſilio damnum intulit, etiamſi nulla fraude vel dolo uſus fuerit, tenetur reſtituere ei contrà quem dedit conſilium. Quia eſt ei cauſa damni. Unde ſi conſilium dediſti, ut Cajus occideret Titium; teneris de homicidio. Si conſilium dediſti ſervo, ut fugiat vel furtum faciat; teneris furti vel ſervi corrupti. Si conſuluiſti, ut Titius Cajum afficeret injuria; teneris Cajo actione injuriarum. Ipſi tamen, cui delicta illa conſuluiſti, non teneris reſtituere, quia nullam reſpectu ejus injuſtitiam commiſiſti : & ſcire debebat is, cui tale conſilium dabas, illud ſibi non expedire; ideòque ſibi imputet ſi ſecutus fuerit.

Petes 6. An qui conſilium dedit de maleficio, teneatur ei contrà quem dedit, ſi is cui dedit non habuit iſtud conſilium ratum, ſed contempſit? Reſp. Non teneri. Quia iſto ſuo conſilio non fuit cauſa damni.

Petes 7. Si is, cui conſuluiſti maleficium, aliàs erat illud facturus, tenerisne illi contrà quem dediſti. Reſp. Teneri, ſi ex tuo conſilio motus fuerit : aliàs non.

De Conſenſu.

ISto nomine comprehenduntur omnes illi conſentientes, faventes, approbantes, ſuffragantes, à quorum conſenſu, favore, approbatione vel ſuffragio pendebat, ut injuſta actio fieret aut non fieret. Tales enim per conſenſum ſuum ſunt cauſa injuſtæ actionis quæ ſubſecuta eſt. Unde Cajetanus in Sum. verb. *Re-*
Diſtinctio conſenſus. *ſtitutio*, rectè monet, eſſe diſtinguendum inter conſenſum qui eſt cauſa, & inter conſenſum qui tantùm eſt conſenſus & non cauſa. Prior enim obligat ad reſtitutionem non poſterior. V. G. agitur de ineundo bello injuſto : ſi illi ad quos ſpectat, veluti Principes eorumque vel rerum bellicarum Conſiliarii ſuffragantur ſeu conſentiant, eorum conſenſus eſt cauſa belli; & propterea tenentur ad reſtitutionem damnorum inde ſecutorum. Sunt autem alii, quorum conſenſus eſt impertinens, ut cives, aliique plebeji homines : qui ſi audientes hujuſmodi negotium illud approbent, optent, aut aliter conſentiant; peccant quidem mortaliter iſto ſuo in malum conſenſu : ad nullam tamen tenentur reſtitutionem. Quia ille conſenſus ipſorum tantùm eſt conſenſus, & non cauſa belli ſubſecuti. Et ſimiliter illi, qui poſtquam data ſunt tam multa ad ineundum bellum injuſtum ſuffragia, ut ſive eorum ſuffragia accedant, ſive non accedant, bellum æquè ſuſcipietur, ſuo calculo idem approbant; etiamſi peccent, non tenentur ad reſtitutionem. Idemque eſt judicium de ferentibus ſuffragium ad injuſtam Beneficii collationem, ubi majori parti ſtatur, & ſuffragia publicè feruntur. Tunc enim ſi ultimi videntes ſuffragia priorum viciſſe, atque ita ſua nihil profutura, eidem perſonæ ſuffragentur; peccabunt mortaliter, ſed non contrà juſtitiam, & ideò ad reſtitutionem non obligabuntur. Quia ipſorum vota non inferunt damnum, cùm nec ſint cauſa nec concauſa collationis. Si tamen iſti ultimi conferrent ſuum ſuffragium antequam ſufficiens numerus antecedentium eſſet ſuffragatus; tenerentur ad reſtitutionem, etiamſi certò ſcirent, alios in eamdem partem conceſſuros. Quia ſunt concauſa injuſtæ collationis : omnes enim illi conſenſus tendunt ad integrandam unam cauſam. Similiter ſi poſteriores ita ſuffragentur, ut ſint cauſa cur concluſio mandetur executioni : aut ſi tantæ ſint authoritatis, ut probabile ſit, eos poſſe mutare vota præcedentium. Item ſi habeant jus confirmandi aliorum ſuffragia : vel ſi executio injuſta citiùs aut validiùs ſortitura ſit effectum; ad reſtitutionem obligantur. Sunt enim cum aliis cauſa injuſtæ proviſionis. Diximus, *ubi majori parti ſtatur* &c. Cùm enim neceſſarium eſt omnes conſentire, omnes ſuffragantes ſunt reſtitutioni obnoxii, ſive ſuffragium dent primi, ſive ultimi. Et ſimiliter ſi ſuffragia ferantur ſecretò, ſive quis ſciat quid alii fecerint vel facturi ſint, ſive non ſciat : ſi iniquæ actioni ſuffragetur; eſt ad reſtitutionem obligatus. Quia omnes ſimul ſunt una cauſa totalis illius actionis. Videri poſſunt Navar. cap. 17. num. 21. Sayrus dicta lib. 10. c. 9. Azorius cap. 12. Leſſius, & Malderus.

De Palpone.

PAlponis nomine intelligitur adulator; ille nimirùm qui laudando, applaudendo, commendando, cauſa eſt maleficii ſubſecuti. Quamvis enim adulatio, quæ ſolùm eſt lætificativa ejus qui laudatur ob aliquod malum perpetratum non inducat onus reſtitutionis; illa tamen ex qua ſequitur injuſta actio inducit. Quò etiam pertinent illi, qui deridendo, exprobrando, murmurando, aut vituperando ſunt cauſa alicujus damni. Veluti quando aliquis alteri improperat, quòd vel uxoris adulterium, vel amici homicidium relinquit inultum, atque ita ipſum inducit ad ſumendam vindictam. Aut quando ſic uni detrahit, ut illa detractione alter moveatur ad ei nocendum.

De Recurſu.

PEr recurſum intelliguntur illi, qui refugium aut ſecuritatem præbent malefactori, ſive ipſum ſive res injuſtè ablatas recipiendo. Et ſi per talem receptionem cooperentur, vel ad damnum inferendum, vel ad non reparandum illatum; obligantur ad reſtitutionem, aliàs non.

1. Igitur ad reſtitutionem obligantur illi, qui ante maleficium perpetratum ſe offerunt ad malefactorem hoſpitio ſuſcipiendum, ut ibi occultetur & protegatur.

2. Qui malefactorem, ſive furem ſive homicidam ſive alium, dum maleficiis vacat, recipiunt, tanquam eum conſervantes interea dum perſeverat in malis perpetrandis.

3. Qui rem furtivam in cuſtodiam accipiunt, ut furi ſervent, eamque cùm poſſunt non reddunt domino, ſed furi.

4. Ad-

4. Advocati & alii, qui ſcienter defendunt malefactorem coram Judice ſic, ut vel impediatur reſtitutio, vel fur deinceps permittatur ſimilia agere, cap. *Si res aliena*, 14. q. 6. cui conforme eſt cap. *Qui aliorum*, 26. q. 3.

Quær. 1. Petes 1. An qui ſcienter recipit furem poſt peccatum commiſſum, ſi de furto nihil participet, teneatur ad reſtitutionem? Videtur enim quòd non, quia non eſt cauſa damni, utpotè quod jam præceſſit. Reſp. Furem poſſe dupliciter recipi; aut formaliter, aut materialiter. Formaliter, quando recipitur in adjutorium vel occultationem furti, ipſum in furto adjuvando, fovendo, defendendo. Materialiter, quando recipitur ut amicus, conſanguineus, aut unus de numero hoſpitum communiter tranſeuntium. Qui priori modo recipit; ad reſtitutionem tenetur: quia eſt cauſa injuſtæ vel detentionis, vel ablationis quæ poſteà ſequitur. Qui recipit poſteriori; non tenetur: quia nullo modo cauſa eſt acceptionis vel detentionis injuſtæ. Confirm. à ſimili. Cùm enim excommunicantur fautores & receptatores Hæreticorum, eo nomine non intelliguntur illi, qui materialiter, hoc eſt cauſa vel neceſſitatis vel humanitatis, eos recipiunt, ſed qui recipiunt in ordine ad hæreſim, ipſos ſcilicet in ea foventes, defendentes, vel quoquomodo occultantes; ut explicant Cajet. verb. *Excommunicatio* c. 1. Navar. c. 27. n. 55. & alii.

Ex his patet Reſp. ad arg. contrarium. Quamvis enim aliquod damnum præceſſerit; receptans adhuc eſt cauſa vel detentionis rei alienæ, vel alterius acceptionis.

Quær. 2. Petes 2. Utrùm ad reſtitutionem obligetur qui occultat furem, quando quæritur à Magiſtratu vel lictoribus? Reſp. Obligari duobus caſibus. 1. Si ſic occultet, ut ſpem faciat ſimilis in poſterum auxilii, & fur eo auxilio fretus poſteà furetur. Tunc enim eſt cauſa illius furti ſubſequentis. 2. Si per occultationem illam cauſa fuit ut non fieret reſtitutio. Si verò non det ſpem refugii in poſterum, neque ſit cauſa injuſtæ detentionis; non tenetur. Quia non poteſt cenſeri cauſa damni: ſed ſi quid poſteà ſequatur; hoc eſt per accidens. Multò autem minùs tenetur is, qui abſcondit malefactorem, ne contrà juris ordinem à privato quopiam occidatur. Item qui bona fide recipit, neſciens eſſe malefactorem.

De Participante.

PArticipans intelligi poteſt dupliciter: aut qui participat in crimine tamquam ſocius furti, vel alterius maleficii; ut ſimul furando, ſcalas fure aſcendente ſuſtinendo, excubias aliis furantibus agendo, inſtrumenta ſuppeditando: aut qui ſolùm participat in præda ſeu re furtiva.

Quær. 1. Petes 1. An qui participat in præda, nullo tamen modo cooperatus eſt ad injuſtam actionem, teneatur ad reſtitutionem in ſolidum? Reſp. non teneri, ſed ſolùm debet reſtituere illam partem quam habuit: & ſi ſcienter participavit; debet illam reſtituere, etiam poſtquam eſt conſumpta: ſi autem ignoranter; tantùm debet reddere id, quod adhuc extat, & in quo factus eſt locupletior; ſecundùm ea quæ ad art. 6. diximus.

Quær. 2. Resp. Petes 2. An qui participavit in crimine teneatur ad reſtitutionem in ſolidum? Reſp. Teneri. Quia eſt cauſa vel concauſa injuſtæ acceptionis.

Quær. 3. Petes 3. Utrùm ergo ruſtici, qui à militibus apprehenſi coguntur aſportare vel avehere prædas injuſtè acceptas, peccent, & ad reſtitutionem obligentur? Reſp. Probabile eſſe, quòd poſſint excuſari tum à peccato, tum à reſtitutione, ſi juſto mortis aut magni alterius mali metu coacti id agant. Quia præſumi poteſt, dominum ejuſmodi rerum non eſſe invitum ſaltem rationabiliter, cùm iſti id quod de ſe malum non eſt faciant, cauſa evitandi majoris mali in vita aut corpore, nec niſi poſt factum ſubſerviant. Non videntur tamen eodem metu poſſe domos effringere, per feneſtram intrare, pecora è ſtabulis abigere. Quia hoc eſt eſſe cauſam principalem injuriæ. An poſſint præbere ſcalas, juvare ut aſcendant, dare inſtrumenta ad effringendas fores, quando alioquin mors intentatur; non liquet. Leſſius affirmat, eò quòd illæ actiones non ſint de ſe malæ: nobis tamen videtur eſſe difficile illos excuſare, cùm actiones iſtæ hìc & nunc à talibus factæ ſint cooperationes ad rapinam committendam.

Petes 4. Utrùm Chriſtiani remigantes in triremibus Turcarum aut aliorum Infidelium contrà Chriſtianos, ſi metu mortis id agant, à peccato & reſtitutionis onere liberi ſint. Satis convenit, nos etiam juſſos non poſſe præliari, tormenta bellica explodere, machinas militares gubernare, navigia eo modo conſtituere ut melius confligi poſſit. Sicut enim bellum eſt ex parte iſtorum Infidelium injuſtum; ita etiam injuſtum eſt eis cooperari in tali bello: cooperantur autem qui pugnant, tormenta explodunt, aliaque prædicta faciunt. Et quamvis Azorius p. 3. lib. 4. c. 15. Lorcas ad 2. 2. q. 40. diſp. 15. & alii quidam exiſtiment, licere ipſis remigare contrà Chriſtianos, ſi gravi mortis aut magni cruciatus metu compellantur, eò quòd remigare non ſit ex ſe malum, ſed ſe habeat velut officium ſubditi; cum Navar. tamen c. 27. n. 63. Suarez tom. 5. in 3. p. diſp. 21. ſect. 2. & Toleto in Explicat. Bullæ, verius videtur, hoc eis non licere. Quia nunquam licet auxilium dare alicui volenti alium injuſtè occidere; quod illi facerent, ſi contrà Chriſtianos remigarent: ad hoc enim tendunt navigia & remigationes Turcarum in bello contrà Chriſtianos, ut ipſos occidant, Eccleſiaſque devaſtent. Quamvis ergo remigare non ſit ex ſe malum, uti nec pugnare vel occidere; hoc tamen facere pro Turcis contrà Chriſtianos, ſecundùm ſe malum eſt. Neque refert, quòd mors eis intentetur. Debent enim mortem pati potiùs, quàm ad Chriſtianorum injuſtam perniciem Turcis obedire. Confirm. Si latrones vellent aliquos occidere, & in auxilium vocarent duos aut tres, mortem eis comminantes niſi venirent: non liceret eis dare auxilium, non ſolùm percutiendo, ſed nec aliter juvando; ergo nec Chriſtianis licet remigare contrà Chriſtianos in bello Turcarum. Quær. 4. Reſp.

Utrùm verò ab excommunicatione Bullæ excuſentur ſi remigent; pariter ambigitur. Nam Bulla excommunicat omnes quomodolibet auxilium præſtantes. Si cum jam dictis Authoribus placet excuſare; dicendum eſt: Præceptum Eccleſiaſticum non obligare ipſos in tali neceſſitate conſtitutos. Nobis tamen difficile videtur eos excuſare, cùm remigando miniſtrent neceſſaria & præſtent ſubſidia: Pontifex autem generaliter excommunicet omnes qui præſtant auxilium, nulla facta propter neceſſitatem exceptione.

Alia difficultas eſt: An ſi compellantur metu mortis aut gravis læſionis ſurripere & prædari, vel incendio conſumere bona Chriſtianorum; hoc poſſint. Ita exiſtimat Turrianus in 2. 2. diſp. 96. dub. 3. ſed magis probatur quod Lorcas ait: Hoc eis non licere. Quoniam directè prædari aut incendere aliorum bona injuſtum eſt, ac contrà legem naturæ; ideòque nullo metu licet.

Petes 5. Utrùm idem judicium ſit de omnibus in crimine participantibus? Reſp. Non eſſe. Qui enim ſic participat, ut aliis ſit author maleficii; ipſe tenetur tamquam principalis, & cæteri in ejus defectum. Quando autem omnes de communi conſilio ſunt cooperati, ſe mutuò adjuvantes, & tamquam una manus injuſtam actionem perficientes; ſinguli æquè tenentur in ſolidum. Quia ſinguli ſunt cauſa ſeu concauſa injuſtæ actionis damnique ſecuti. Ita Dominicus lib. 4. quæſt. 7. art. 3. Cajetan. & Bannes hic, Joannes Medina quæſt. 10. de Reſtitutione. Angles difficultate 7. Quis teneatur reſtituere, Covarruv. ad Regulam *Peccatum* p. 2. §. 12. Hinc illorum, qui uno communi conſilio ſpoliant vineam alienam, ſinguli tenentur in ſolidum. Et ſimiliter milites in bello injuſto civitatem aliquam ſpoliantes. Quær. 5. Reſp.

Neque refert, ſi unus miles vaſtet unam domum, alius aliam, atque ita ſinguli irrogent damnum numero diſtinctum. Quilibet enim illorum eſt cauſa iniquæ expugnationis iſtius Oppidi, & per conſequens damnorum quæ per ſe ex illa ſequuntur. Non eſt ergo ſolùm cauſa damni quod infert ipſe, per ſeipſum immediatè vaſtando domum quam ſpoliat: ſed etiam Tacita ob. De militibus injuſtè vaſtantibus oppidum.

eſt

Digitized by Google

eſt cauſa damnorum quæ per alios fieri ſolent in ſimili caſu. Confirm. Qui concurrunt cum fure tamquam ſocii criminis omnes tenentur in ſolidum, etiamſi onus illorum vel nihil vel exiguum aliquid accipiat: atqui milites ad injuſtam alicujus Oppidi expugnationem & conſequenter ad ejus ſpoliationem ſimul concurrentes ſunt ſocii criminis; ergo ſimiliter tenentur in ſolidum ad damna inde ſecuta: quamvis per impotentiam ſæpè excuſentur, ſaltem à tanto.

Cæterùm, quando plures eamdem vineam ſpoliant non tamen de communi conſilio: diſtinguendom eſt. Si enim quilibet ipſorum videbat alios multos accipere ſingulas partes, & ſic magnum damnum ſecuturum; ſinguli peccant mortaliter, & ſub pœna peccati mortalis tenentur omnes reſtituere ſuam partem etiamſi illa ſecundùm ſe fuerit exigua, ut tradunt Medina & Angles loc. ante cit. Covarr. lib. 1. Var. c. 3. nu. 12. Petrus Navarra lib. 3. c. 1. n. 46. Sayrus lib. 10. cap. 12. Quia unuſquiſque videns magnum damnum ſecuturum tenebatur abſtinere. Quamvis ergo ſinguli non ſint cauſa actionis aliorum; ſcienter tamen cooperantur ad notabilem læſionem proximi, ſua propria actione. Confir. Ideò levitas materiæ excuſat furtum à mortali, quia in his, quæ minima ſunt, aut nullum aut exiguum nocumentum reputatur inferri, q. 66. ſeq. art. 6. ad 3. ſed in caſu propoſito non poteſt reputari parvum nocumentum, ubi dominus manet notabiliter læſus; ergo non eſt ratio excuſandi à mortali. Si verò quilibet eorum, qui ex vinea decerpunt aliquid exiguum, nihil ſciat de altero; non peccat mortaliter. Quia neque ſcienter cooperatur ad magnum damnum poſteà ſecutum, neque cauſa eſt injuſtæ aliorum acceptionis.

Ob. Dices: Ad inſtantiam domini graviter læſi poteſt fulminari excommunicatio in eos, qui vineam ſpoliaverunt, niſi reſtituant: ſed excommunicatio non

Reſp. poteſt ferri niſi propter peccatum mortale; ergo illi peccaverunt mortaliter. Reſpond. Negand. Conſeq. Solùm enim ſequitur, quòd illi ſint mortaliter peccaturi, ſi habentes notitiam tanti damni illud non reſarciant: quod verum eſt. Quia licèt venialiter ſolùm peccaverint ob exiguitatem materiæ per eos ablatæ, ſtante ignorantia de damno per alios illato: ſimul atque tamen noverint, dominum per ſe ſuique ſimiles magnam jacturam paſſum; ſub mortali obligantur ſuam partem ſinguli reſtituere.

De Muto, Non obſtante, Non manifeſtante.

MUTUS hic dicitur qui tacet, cùm loquendo, conſilium aut præceptum dando; reprehendendo, diſſuadendo, prohibendo impedire poſſet, ne alius damnum inferat. Non obſtans; qui poteſt auxilium præbendo obſtare actioni injuſtæ ſeu damno, & non obſtat. Non Manifeſtans, qui crimen vel ejus authorem non manifeſtat, cùm tamen poſſit manifeſtare.

Ut autem hi ad reſtitutionem teneantur tria debent concurrere. 1. Ut ex juſtitia obligati ſint loqui, obſtare, vel manifeſtare. 2. Ut reipſa non impedierint damnum, quod proinde ſecutum eſt. 3. Ut rationabiliter potuerint impedire. In moralibus enim is qui poteſt ac debet malum impedire, cenſetur cauſa illius, ſi ipſo non impediente evenerit. Dico *poteſt ac debet*. Si enim non poſſit abſque notabili detrimento: excuſatur tam à reſtitutione quàm à peccato. Si autem poſſit, ſed non teneatur ex juſtitia, excuſatur à reſtitutione, quamvis non à peccato.

Quæ requiruntur, ut iſti teneantur reſtituere. Quæ requiſita, ut hi ad reſtit. teneantur.

Putat quidem Cajetanus, etiam eos ad reſtitutionem obligatos, qui in articulo neceſſitatis urgentis non impediunt damnum proximi, quod vel loquendo, vel obſtando, vel manifeſtando poſſent impedire, ac etiam deberent ſecundùm regulam charitatis. Sed communis ac vera ſententia retinenda eſt, nullum ex his tribus ad reſtitutionem obligari, niſi ex juſtitia teneretur impedire: quia ſola juſtitiæ violatio inducit obligationem reſtituendi. *Non ſemper*, inquit B. Tho. hic ad 3. *ille, qui non manifeſtat latronem, tenetur ad reſtitutionem, aut qui non obſtat, vel qui non reprehendit; ſed ſolùm quando incumbit alicui ex officio.* Intelligit autem officium ex debito juſtitiæ peragendum; ſubdit enim: *Sicut Principibus terræ, quibus ex hoc non multum imminet periculum. Propter hoc enim poteſtate publica potiuntur, ut ſint juſtitiæ cuſtodes*. Et in corp. *Quintò tenetur ille qui non obſtat, cùm obſtare teneatur. Sicut Principes, qui tenentur cuſtodire juſtitiam in terra: ſi per eorum defectum latrones increſcant; ad reſtitutionem tenentur*. Quibus omnino conformia ſcripſit in 4. d. 15. q. 1. art. 5. quæſt. 3. Cum hac doctrina conſentiunt Sylveſter verb. *Reſtitutio* 3. quæſ. 6. Gabriel in 4. diſt. 15. quæſ. 2. artic. 3. Medina quæſ. 9. Angles diffic. 9. Navarr. cap. 17. numer. 18. & 136. aliique communiter. Quamvis ergo aliquis videns fieri furtum in domo proximi taceat, etiam ex odio vel parvo aliquo affectu: graviter quidem peccat; ad nullam tamen reſtitutionem obligatur, ſi ſolùm ex charitate tenebatur damnum impedire: ſecus ſi ex juſtitia erat obligatus. Ille autem cenſetur obligatus ex juſtitia, qui tenetur ex officio juſtitiæ, ex contractu vel quaſi contractu, ex pacto, vel juramento. Hinc Principes, Magiſtratus, Duces belli ſi cùm poſſint omittant impedire furta, latrocinia, injuſta monopolia, vel alia damna; tenentur ad reſtitutionem. Similiterque cuſtodes hortorum, vinearum, aut domorum ſi cùm poſſint non impediant furta quæ ibi committuntur: & Judex qui non jubet reparari damnum aut Reipublicæ aut privatæ perſonæ illatum, juxtà Nav. c. 17. num. 136. De teſtibus vidend. erit quæſ. 70. art. 1. Quis obligetur ex juſtitia.

Quær. 1. Petes 1. Si mulcta conſtituta ſit in eos qui exportant merces, qui in aliena ſylva lignantur, qui vectigalia fraudant, qui vineas diripiunt; an cuſtodes non denuntiantes eos qui delinquunt, teneantur ad reſtitutionem mulctæ? Reſp. Probabilius eſſe quòd non teneantur. Reſp. Hujuſmodi enim cuſtodes non tenentur ex juſtitia delinquentes accuſare ad eum finem, ut dominus vel Reſpublica ditetur mulctis: ſed ſolùm ut impediantur damna, & ſolvantur vectigalia, quia officii eorum eſt curare, ut vectigalia non fraudentur, ac inſuper res ſuæ cuſtodiæ commiſſas ſervare, non autem mulctas procurare: Si ergo in iſto ſuo officio peccent: tenentur damna illata reſarcire, & vectigalia per eorum culpam fraudata reſtituere: mulctas verò non debent ſolvere. Ita ſentiunt Sylveſter verbo *Reſtitutio*, 3. p. q. 5. Navarr. c. 25. n. 34. Leſſius lib. 2. c. 13. d. 10. Petrus Navarra lib. 3. cap. 4. nu. 125. Malderus Tract. 4. cap. 2. dub. 4. Eadem autem ratione dicendum eſt, nec Judicem teneri ad compenſationem mulctæ ex hoc, quòd non condemnet reos ad illam.

Quær. 2. Petes 2. An cuſtodes qui ſe abſcondunt, ne videantur ab iis qui loca prohibita ingrediuntur, ut ipſos in actuali furto deprehendant, teneantur ad reſtitutionem? Reſp. Non teneri non domino: quia damnum, quod in ejus horto vel vinea fit, abundè Reſp. compenſatur per eos qui deprehenduntur. Non etiam illis deprehenſis: quia nulla fit eis injuria. Imò ejuſmodi cuſtodes poſſunt etiam à peccato excuſari, ſi ideo permittunt intrare & furari, ut ſemel in facto deprehenſi efficaciùs corrigantur, & in poſterum abſtineant; juxta Navar. c. 17. num. 122.

Petes 3. Si cuſtodes accipiunt pretium à fure ut ſinant ipſum furari; quis tenetur damna reſtituere? Reſp. Quær. 3. Reſp. Quòd ad reſtitutionem damnorum illatorum primò teneantur cuſtodes, ſi res ipſæ furto ablatæ non extent apud furem: illis autem deficientibus; fur teneatur, quia utrique ſunt cauſa damni: ſed cuſtodes videntur in illo caſu eſſe cauſa præcipua, cùm ſint velut defenſores, ſub quorum tutela fur eſt. Si verò res furtivæ extent apud furem; ipſe primò tenetur: quia ratione rei tenetur reſtituere is qui rem habet; eo autem non reſtituente, tenentur omnes, qui fuerunt cauſa vel concauſa injuſtæ actionis. Quòd ſi is, qui non eſt ex officio cuſtos, ſed ex lege ſolùm charitatis, deberet impedire damnum quod videt inferri proximo, pecuniam à fure accipit ut taceat: quamvis illam pecuniam reſtituere non debeat, modò non ſit par furti; ſi tamen per hoc fur ſit animoſior & audacior ad furandum, quia certus eſt ſe non detegendum, ad illa damna reſarcienda, eſt obli-

eſt obligatus. Imò etſi nullam pecuniam acciperet: ſi tamen promitteret ſe taciturum; etiam obligaretur ad illa damna, propterea quòd talis promiſſio furem animaret, audacemque faceret ad furandum.

Quæſt. 4. Petes 4. Ex qua culpa obligentur qui ex officio tenebantur impedire, & non impediverunt? Reſp. Eos
Reſp. qui mercede ſunt conducti, obligari ex culpa levi: eos autem qui quidem ex officio tenentur, ſed mercede non conducuntur, tantùm ex culpa lata. Vide quæ diximus art. 4. q. 4.

Quæſt. 5. Petes 5. An Confeſſarius ex craſſa ignorantia vel culpa lata non monens pœnitentem de reſtitutione ad eam faciendam obligetur, ſi putet pœnitentem non eam facturum, niſi ipſe præcipiat vel moneat ut faciat eum: & credat pœnitentem eam facturum, ſi ipſe monuerit vel juſſerit ut faciat. Azorius p. 3. lib. 4. ca.
Reſp. 16. qu. 7. Reſp. Non obligari. Sed Reſponſio illorum qui dicunt, eum obligari, à nobis probata eſt, Supplem. q. 8. art. 5. q. 8.

Dices: Alex. III. cap. *Sicut dignum*, tit. de Homic.
Ob. dit. *Quòd qui potuit hominem liberare à morte, & non liberavit; eum occidit*. Et poſteà: *Non caret ſcrupulo ſocietatis occultæ qui manifeſto facinori deſinit obviare*. Et Innoc. III. cap. *Quantæ*, de Sent. excom. *Facientes & conſcientes pari pœna plectendos Catholica condemnat authoritas: eos delinquentibus favere interpretamur, qui cùm poſſint, manifeſto facinori deſinunt obviare*; ergo omnes non impedientes maleficium cùm poſſent clamare, conſilio, vel auxilio impedire, tenentur ad reſtitutionem, ſive obligati ſint ex juſtitia, ſive non. Confirm. Qui ſuaderet alicui, ne furem bona vicini invadentem impediat, teneretur ad reſtitutionem; ergo multò magis ipſe non impediens.

Reſp. Sed Reſp. Neg. Conſ. Ex cap. *enim illis* ſequitur, eos qui cùm poſſint non impediunt malefactorem, graviter peccare: ſed quia iſtud peccatum eſt contrà charitatem & non contrà juſtitiam: non ſequitur, eos ad reſtitutionem teneri. Quòd ergo ille dicitur alium occidiſſe, qui potuit ipſum liberare à morte, & non liberavit: ſi generaliter intelligatur; eo ſenſu accipiendum eſt, quo S. Amb. à B. Th. cit. q. 32. art. 5. dixit: *Paſce fame morientem: ſi non paveris; occidiſti*. Quia ſcilicet per immiſericordiam incurrit culpam homicidii, quatenus homicidium eſt contrà charitatem, etſi non quatenus eſt contrà juſtitiam.

Sed præterea, in cap. *Sicut dignum*, non agitur de illo, qui merè negativè vel etiam privativè ſe habuit, non impediendo homicidium quod impedire potuiſſet: ſed de his, qui poſitivè ſe habuerunt, euntes cum percuſſoribus, non quidem ut percuterent, ſed ut percuſſoribus opem ferrent. Ita enim habet textus loquens de illis, qui ad S. Thomam Cantuarienſem occidendum venerant: *Illi quo non ut ferirent, ſed ut percuſſoribus opem ferrent, ſi fortè per aliorum violentiam impedirentur, paulò minori debent pœna mulctari. Quia cùm ſcriptum ſit: Qui potuit hominem liberare à morte, & non liberavit, eum occidit; conſtat, ab homicidii reatu immunes non eſſe qui occiſoribus opem contrà alios præſtare venerunt*.

Ad cap. *Quantæ* Reſp. Illos conſentientes ſeu fautores pati quidem pœna plecti per Eccleſiam nimirum excommunicatione: ſed non propterea ſequitur, quòd incurrant eamdem obligationem reſtituendi; cùm iſta obligatio ſolùm oriatur ex violatione juſtitiæ: excommunicatio autem etiam incurratur ob peccata charitati oppoſita.

Ad Confirm. Reſp. Si Ant. intelligatur de illo, qui impedit abſque vi, fraude, metu, dolo; negandum eſt conformiter his, quæ art. 2. q. 1. & 2. diximus.

Quæri etiam poteſt: Num teſtis omittens dicere veritatem, teneatur ad reſtitutionem damnorum inde ſequentium. Et quamvis Azor. p. 3. lib. 4. cap. 16. item lib. 13. c. 27. affirmet; negativè tamen reſpondemus infrà qu. 70. art. 1. qu. 1. Concl. 6. conformiter his quæ de muto hic dicuntur.

Circa reſp. ad 2.

QUÆRITUR I.

Quo ordine teneantur ad reſtitutionem qui fuerunt concauſa injuſtè actionis.

CONCLUSIO I.

QUI rem ipſam habet, ſive in propria ſpecie extantem, ſive in ſuo pretio ſeu valore; ſemper eſt principalis quantùm ad obligationem reſtituendi, ſemperque tenetur ante omnes alios eam reſtituere. Quia non ſolùm tenetur ratione actionis injuſtæ; ſed etiam ratione rei: qui autem tenetur ratione rei, tenetur quamdiu illam habet, ut art. 6. dixit B. Th. Et hic ad 2. *Illi qui ſunt principales in facto, id eſt in crimine, & ad quos res pervenit, tenentur aliis reſtituere qui reſtituerunt*. Ita etiam docent Sylveſter verbo *Reſtitutio* 3. q. 6. Covarr. ad reg. *Peccatum* p. 2. §. 12. Petrus Nav. lib. 3. cap. 4. nu. 73. Sayrus lib. 10. cap. 12. Azorius p. 3. lib. 4. cap. 19.

Petes: Quid dicendum eſt de illo, qui rem conſumpſit? Reſp. Si erat malæ fidei poſſeſſor, & vel ex Quæſt. Reſp.
ſua culpa perdiderit vel conſumpſerit; tenetur in ſolidum, idque ante Mandantem, Conſulentem, & cæteros. Quòd ſi fortuitò perdiderit: tenetur poſt Mandantem & Exequentem. Bonæ autem fidei poſſeſſor non tenetur in ſolidum, ſed in quantum factus eſt locupletior, & ex culpa lata.

CONCLUSIO II.

POST rei alienæ detentorem principaliter & primò tenetur Præcipiens, ac omnis ille, qui cogendo ſeu inducendo fuit alteri author ut maleficium perpetraret. Quia taliter operans eſt cauſa quædam principalis. Et ſi ad idem facinus plures eſſent ita cooperati; ſinguli quidem eorum forent in ſolidum obligati ad reſtitutionem: ſi tamen omnes contenti eſſent reſtituere; oporteret quòd ſinguli proportione ſervata ſuam partem contribuerent.

CONCLUSIO III.

SECUNDO loco ad reſtitutionem tenetur Executor. Tertio Conſulens, qui dedit quidem conſilium, ſed ita ut non principaliter fuerit cauſa maleficii. Deinde Adulator, Conſentiens, Receptator, & Non impediens. Qui enim exequitur maleficium poſt eum qui juſſit aut ſuo nomine fieri voluit, eſt principalis: cæteri verò ſunt ſolùm cauſæ ſecundariæ quodammodo ſubſervientes Executori, ſicut Executor ſubſervit Mandanti.

Inter has cauſas illud venit obſervandum, quòd ſi prima reſtituerit, omnes aliæ ſunt liberæ, niſi fortè in re furtiva participaverint: ac proinde ſi is qui rem illam habebat reſtituerit; neque Mandans, neque Exequens, neque aliquis cæterorum debet vel domino vel cuivis alteri reſtituere. Et ſimiliter ſi detentore non reſtituente, is qui juſſit reſtituat; ſubſequentes erunt liberi; ſed detentor obnoxius erit ei, qui juſſerat maleficium; jamque fecit reſtitutionem. Quòd ſi eo qui juſſerat, vel nolente vel non valente reſtituere, reſtituat Executor; priores, hoc eſt & Mandator & rei alienæ Detentor erunt Executori obligati: ſed poſteriores erunt liberi: quia hi ſolùm tenentur in defectum præcedentium. Et ſi præcedentes omittant reſtituere; ſequentes obligantur etiam in ſolidum: ita tamen, ut poſtquam reſtituerint Executor teneatur eis totum refundere; quia ſuccedunt in jus, quod dominus habebat in Executorem. Hæc autem intelligenda ſunt in caſu, quo Executor non eſt executus maleficium nomine aliorum: ſi enim ſic eſſet executus; non teneretur plus reſtituere quàm cæteri, ſed ſuam dumtaxat partem. Ideò ſi Executore non reſtituente ipſi reſtituerent; Executor ſolùm teneretur de ſua parte, & non de toto: ſi autem ipſe Executor totum reſtituiſſet; alii ſuas partes ei deberent refundere.

Sed Quæritur: Utrùm inter eos qui ſequuntur De- Quæſt.
tentorem, Mandatorem, Executorem, etiam ſit talis ordo,

Digitized by Google

ordò, ut primis reſtituentibus, alii ſint liberi. Satis probabile eſt quòd non: **Reſp.** cùm nullus ipſorum ſit reſpectu alterius cauſa principalis, neque unus alteri ſubordinetur. Quamvis ergo inter cauſas ſecundarias illæ quæ cooperantur poſitivè cæteris paribus magis obligentur quàm quæ privativè: & inter privativas Non obſtans magis quàm Mutus: & Mutus magis quàm Non manifeſtans; rationabile tamen videtur, ut tribus primis non reſtituentibus, cæteri prudentum arbitrio ſinguli partem ſuam proportionaliter reſtituant, ſicque totum refundant.

Ob. Dices: B. Thom. hic dicit, Principaliter teneri eum qui præcepit; ergo qui rem alienam habet non tenetur ante Mandantem. **Reſp.** Reſp. Neg. Conſ. Quia ordinem illum tantùm conſtituit inter eos, qui uno ex novem modis ab eo recenſitis fuerunt cauſa damni. Si quis autem præter ejuſmodi modos, etiam ob hoc ſit reſtitutioni obnoxius quòd rem furtivam habeat; illum non poſtponit B. Thom. præcipienti: ſed ſi quæ art. 6. ſcribit benè perpendantur, potiùs anteponit. Ibi enim dicit, quòd qui ratione rei tenetur ad reſtitutionem, *tenetur eam reſtituere quamdiu eam apud ſe habet.*

QUÆRITUR II.

Quando plures æquè obligantur; an uno reſtituente, cæteri ſint liberi.

RESP. Eſſe liberos reſpectu domini, qui fuerat paſſus injuriam; quia is non debet recipere duplum ejus quod perdiderat: ſed non ſunt liberi abſolutè. Manent enim obligati reſpectu ejus, qui fecit totam reſtitutionem; eique debent ſinguli ſuam æqualem partem reddere; ut Bea. Thom. artic. 6. ad 3. dixit. Alioquin is qui prior reſtitueret pejoris foret conditionis quàm cæteri, quibus etiam ſua tarditas & culpa patrocinaretur. Confirm. Illi qui reſtitutionem omittunt ſunt cauſa, cur is qui pœnitentiam agit debeat reſtituere totum: cùm alioqui ſatis ei eſſet reſtituere partem; ergo ſunt ei cauſa damni.

Ob. Neque his obſtat, quòd ubi eſt par ratio turpitudinis, non naſcitur actio unius contra alterum, ut **Reſp.** ex lib. 12. ff. tit. de Condict. ob turp. cauſ. habetur. Hoc enim intelligendum eſt pro foro civili, in quo negatur actio illi, qui ob turpem cauſam aliquid dedit; verb. gr. Judici vel teſti ad eum corrumpendum. Nos autem loquimur de eo, ad quod peccati complices in conſcientia obligantur reſpectu ejus, qui ipſis reſtitutionem negligentibus totum reſtituit. Quo caſu nihil turpiter dedit, etſi turpiter aliquid antea feciſſet.

Ob. Reſp. Non obſtat etiam, quòd ſocii criminis nihil acceperunt ab eo qui integrè reſtituit. Quòd enim teneantur ei refundere ſuas partes, non eſt ex injuſta actione, quam priùs commiſerint contra eum immediatè: ſed eſt ex illa injuſta actione, quam fecerunt alteri cujus ipſe nunc vicem gerit, poſtquam illi totum damnum reſtituit. Nam dominus, qui per illos fuerat læſus, totum jus ſuum quod priùs habebat videtur tranſtuliſſe in ipſum. Et alioquin iſti ſocii eſſent cauſa damni, quod pœnitens incurreret reſtituendo integrè.

QUÆRITUR III.

Quando damnum paſſus uni ex cooperantibus remiſit debitum: an poſſit ab aliis exigere integrum.

VIDERI poteſt quòd ſic, eò quòd ſinguli teneantur in ſolidum.

Sed Reſp. certa eſt, Non poſſe. Quia per remiſſionem ita extinguitur debitum pro ea parte quæ remittitur, atque ſi fuiſſet ſolutum: injuſtum autem eſt, ejuſdem rei ſolutionem bis exigere.

Ad Arg. Reſp. Singulos ita in ſolidum teneri, ut unuſquiſque obligetur ad totum damnum reſtituendum, caſu quo alii deſint officio: ſi verò non deſint, ſed omnes ſicut debent velint reſtituere; non debent omnes dare totum, (ſic enim læſus acciperet plus quàm ei debeatur) ſed ſinguli ſuam partem: vel æqualem, ſi æqualiter fuerint cauſa damni: vel inæqualem, ſi inæqualiter. Verùm ſi fiat alicui remiſſio; videndum, an fiat ei qui primò tenebatur, tamquam principalis author facinoris: ſic enim is qui fuit læſus nihil poſſet exigere à ſequentibus. Quia primo & principali authore reſtituente; ſequentes ſunt liberi: remiſſio verò eſt inſtar ſolutionis. Si remiſſio fiat ei, qui ſecundo loco tenebatur; læſus poteſt exigere à primo ſed non à ſequentibus ob eamdem rationem. Si autem fieret remiſſio uni eorum, qui tenebantur æqualiter ad reſtitutionem; non poſſet à reliquis exigere niſi eorum partem, ſecundùm ea quæ diximus articul. 6. fin.

ARTICULUS VIII.

Utrùm quis teneatur ſtatim reſtituere.

VIDETUR quòd non. 1. Quia præcepta affirmativa non obligant ad ſtatim: atqui præceptum de reſtitutione eſt affirmativum; ergo non obligat ad eam ſtatim faciendam.

2. Qui peccavit non tenetur ſtatim pœnitere; ergo neque is qui damnum alteri fecit tenetur ſtatim reſtituere. Fundamentum enim B. Thomæ pro reſtitutione ſtatim facienda eſt quòd quis teneatur ſtatim exire à peccato: ſed hoc fundamentum videtur falſum, cùm regulariter non teneatur peccator ſtatim conteri vel confiteri, quemadmodum oſtendimus in Supplem. quæſ. 4. art. 2. quæſ. 2. & q. 6. art. 5. ergo & Concl. quam inde infert.

3. Homo non tenetur ſtatim ſatisfacere Deo pro injuria per peccatum commiſſa; ergo nec homini ſimiliter pro injuria vel damno illi illato.

4. Sequeretur, quod non reſtituens ſtatim ſemper novum & novum peccatum committeret: ſi enim tenetur modò reſtituere, & non reſtituit, peccat; ergo ſimiliter ſi paulò poſt non reſtituas, etiam peccas, & ſic deinceps de quolibet momento.

5. Nimis durum videtur, quòd is, qui media nocte recordatur ſe habere rem alienam, debeat ſurgere & ſtatim reſtituere; ergo ſicut in aliis præceptis expectanda eſt temporis opportunitas, ita & in hoc.

Reſp. B. Thomæ communiter ab omnibus recepta **Reſp. teneri** eſt, Quemlibet teneri ſtatim reſtituere, ſi poteſt; vel debere dilationem petere ab eo, qui poteſt uſum rei concedere. Hæc poſterior pars intelligitur in caſu, quo poteſt quidem reſtituere, ſed non ſtatim ſaltem commodè; ſeu quando non eſt evidens quòd vel neceſſitas vel impotentia ipſum excuſet à reſtitutione ſtatim facienda. Nam quando eſt manifeſta impoſſibilitas cùm illa ſit ſufficiens cauſa excuſandi; non eſt neceſſe petere dilationem aut remiſſionem, quemadmodum q. 1. explicabitur. Quòd autem dicitur debere petere: intelligendum eſt ſive per ſe ſive per alium. Et quando fit per alium; non eſt neceſſe exprimi: imò longè ſatius eſt taceri nomen ejus qui rem abſtulit, etiamſi fortè is conſentiret quòd nominaretur.

Hanc reſp. probat Bea. Thom. 1. Qui conducit operam mercenarii non poteſt differre ſolutionem mercedis, juxta illud Lev. 19. *Non morabitur opus mercenarii tui apud te uſque manè*: Sed eadem videtur eſſe ratio in his quæ reſtituenda ſunt; quemadmodum enim merces ex juſtitia debetur operario: ſic res quæ eſt reſtitutioni obnoxia ex juſtitia debetur ei, cui oportet reſtituere; ergo illa quæ de neceſſitate ſunt reſtituenda debent ſtatim reſtitui.

2. Qui detinet rem alienam domino invito peccat: atqui numquam licet in peccato morari, ſic nimirum, ut peccatum continuetur, pergatque placere; ergo oportet rem alienam ſtatim reddere. Maj. prob. Quia ſicut accipere rem alienam eſt peccatum contra juſtitiam; ita etiam detinere eam: *Detinere* enim *id quod alteri debetur, eamdem rationem nocumenti habet cum acceptione injuſta*; quæſ. 66. art. 3. ad 2. Quod conforme eſt Innocentio III. capu. *Sæpe*, de Reſtitution. ſpoliator. dicente, *Non multùm intereſſe quoad periculum animæ, injuſtè invadere, ac detinere alienum*. Confirmatur. Qui detinet rem alienam invito domino, impedit eum ab uſu rei ſuæ, ſicut is qui eam accipit; ergo ſimiliter facit ei injuriam. Numquam autem licet facere in-

Digitized by Google

juriam; ergo numquam licet, alienum domino invito retinere, ac per conſequens oportet ſtatim reſtituere.

3. Præceptum reſtitutionis, etſi ſecundùm formam verborum ſit affirmativum, importat tamen negativum idque tale quod ſit ratio propter quam res aliena eſt reſtituenda: ſed præcepta negativa non tantùm ſemper obligant, ſed etiam ad ſemper; ergo ad reſtituendum pro omni tempore obligatus eſt is, qui rem alienam habet. Maj. tum ex dictis ad 2. art. patet; tum ex B. Tho. hic ad 1. Ideo enim neceſſe eſt rem alienam reſtituere, quia non licet retinere alienum invito domino. Hinc Scriptura ſicut præceptum affirmativum exprimit Ezec. 33. monens, reſtituendum eſſe pignus, & reddendam eſſe rapinam: ac inſuper dicens Matth. 22. *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari*; & ad Rom. 13. *Reddite omnibus debita*; ita non tacet negativum dicens: *Nemini quicquam debeatis*, dicto c. 13. & *Non furtum facies*, Exod. 20. Quo modo autem illud *ſtatim* accipi debeat, patebit ex reſp. ad arg.

Ad 1. ergo Reſp. Maj. eſſe veram de præceptis, quæ ſunt purè affirmativa, hoc eſt quæ non ſolùm habent formam verborum affirmativam, ſed etiam quorum ratio obligationis eſt affirmativa; ad quam proinde reducitur obligatio præcepti negativi eis annexi. Talia ſunt præcepta de diligendo Deum, de honorando parentes, & ſimilia. Quorum ratio obligandi ſic affirmativè explicatur, Deus eſt diligendus quia ſummè bonus: Parentes ſunt honorandi, quia ſunt principium noſtri eſſe. Et ad hanc rationem deducitur obligatio præcepti negativi, Non habebis Deum odio, Non inhonorabis parentes. Præceptum autem de reſtitutione non eſt purè affirmativum; quia ratio obligandi negativè explicatur, ut ſup. artic. 2. hujus q. oſtendimus.

Ad 2. Neg. Conſeq. Præceptum enim pœnitentiæ eſt ſimpliciter affirmativum; & ideo ſemper quidem obligat, ſed non ad ſemper: unde non tenetur aliquis ad illud ſtatim implendum. Præceptum autem non retinendi rem alienam invito domino, quod in præcepto reſtitutionis includitur, eſtque ratio obligationis ipſius, eſt negativum: quod proinde & ſemper obligat, & ad ſemper; & ideo tenetur ad ſtatim reddendum. Iſtam reſp. indicavit Author, Suppl. q. 6. art. 5. ad 3.

Ad Confirm. Reſp. Fundamentum B. Thomæ pro reſtitutione ſtatim facienda non eſſe, quòd quis teneatur ſtatim exire à peccato per veram pœnitentiam, quo modo præſupponitur in arg. ſed quod teneatur ſtatim exire à peccati affectu, ceſſando videlicet à peccato ſeu peccati complacentia. *Manifeſtum eſt*; inquit, *quod nec per modicum tempus licet in peccato morari*, ipſum ſcilicet continuando, vel in eo complacendo: *ſed quilibet tenetur peccatum ſtatim deſerere*, nimirùm quoad actum & affectum, quia debet ab eo ejuſque affectu ceſſare. Ex hoc autem fundamento, quod veriſſimum eſt, rectè concludit, reſtitutionem eſſe ſtatim faciendam: quia is qui non ſtatim reſtituit cùm poſſit, manet in peccato quantum ad actum vel affectum, aut continuando vetus aut committendo novum. Non dicit ergo B. Thom. quòd numquam licet manere in peccato habitualiter ſeu quantum ad reatum; quo modo manet is qui affectu deſerit peccatum, etſi nondum agat veram ejus pœnitentiam: ſed tantùm quòd non licet manere in peccato ſeu peccati affectu, ipſum videlicet peccatum continuando; quo modo manet ille, qui non reſtituit aliena cùm poſſit. Neque verò ſequitur: Peccator tenetur ſtatim exire à peccato; ergo tenetur ſtatim pœnitere. Nam pœnitentia longè plus includit quàm exire à peccato ſecundùm actum & affectum. Neque enim ſolùm includit ceſſationem à peccatis & eorum deteſtationem: ſed etiam cor contritum & humiliatum, vitæ novæ propoſitum & inchoationem ac veteris odium; quemadmodum declaravit Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 14. & ſeſſ. 14. cap. 4.

Pro explicatione S. Th.

Ad 3. etiam Negand. Conſeq. Quia reſtitutio facienda homini ordinatur in ejus utilitatem: ſatisfactio autem quæ facienda eſt Deo non ordinatur in utilitatem Dei: *Quid enim prodeſt Deo ſi juſtus fueris*: Job. 22. Niſi ergo homini ſtatim reſtituatur res ſua; ejus utilitas impeditur, ſcilicet illius rei uſus: Dei verò utilitas impediri non poteſt. Atque hinc eſt, quòd homines velint res ſuas ſtatim ſibi reddi: Deus autem non jubeat ſtatim ſibi ſatisfieri. Vide quæ diximus, Supplemen. quæſ. 4. artic. 2. quæſ. 2. ad 7. & 8.

Ad 4. Negand. ſeq. Rem enim alienam injuſtè detinens à primo momento quo cœpit eſſe injuſtus occupator ſemper peccat: ſed unum idemque eſt peccatum, quouſque propoſitum detinendi revocet expreſsè, vel tacitè. Et in hac continuatione ſemper magis ac magis creſcit peccati gravitas, tum ratione damni, quod continuò fit vero domino; tum quia ipſa diuturnitas detentionis, imò & injuſtæ voluntatis detinendi eſt circumſtantia notabiliter aggravans.

Quapropter Confeſſarii, quando incidunt in pœnitentes reſtitutioni obnoxios, valde circumſpecti eſſe debent, ne alioquin communicent peccatis alienis. In primis non debent eos abſolvere, niſi firmiter proponant ſtatim reſtituere, ſi hoc poſſunt: quia ſi ejuſmodi propoſitum non habeant, perſeverant in peccati mortalis affectu; ideòque ſunt abſolutionis incapaces. Deinde. Si in prioribus Confeſſionibus promiſerant reſtituere, nec tamen reſtituerunt, ordinariè non ſunt abſolvendi, niſi priùs reſtituant: quia ſunt in manifeſto periculo peccandi mortaliter ut jam experientia fuit compertum: ad Judicem autem autem & medicum Animæ pertinet ipſos à tali periculo liberare. Denique. Etiam exiſtens in mortis articulo non eſt ordinariè abſolvendus, niſi ſtatim reſtituat, ſi res benè ferat tantam moram. Neque ſatis eſt, reſtitutionem injungi hæredibus, quando per ipſummet ægrotum fieri poteſt: tum quia experientia docet, hæredes negligenter agere in talibus negotiis, & ſæpe non fieri per eos reſtitutionem ſaltem integram: tum quia non videtur verè eſſe pœnitens, ſi habens tempus & facultatem reſtituendi, non reſtituat, ſed hoc aliis committat poſt mortem faciendum. Dixi *ordinariè*: Prudentiæ enim Confeſſarii relinquitur, attentis rerum & perſonarum circumſtantiis judicare, quando ſit aliter faciendum. Idem verò judicium facere debet Confeſſarius de illo, qui cùm poſſit ſtatim reſtituere totum, non poteſt tamen ad hoc induci ſed promittit aliquid tunc reſtituere, & deinde partem aliquam ſingulis menſibus aut ſeptimanis, donec totum reſtituerit: nimirùm talem non eſſe capacem abſolutionis; eò quòd maneat in affectu peccati mortalis, ſcilicet in illo pravo animo detinendi alienum invito domino.

Pro Confeſſariis erga eos qui tenentur reſtituere.

Cæterùm, etſi quoad mores non adeò referat utrùm differens reſtitutionem unum peccatum an plura committat, eò quòd plerumque tanta ſit gravitas in iſto uno ſicut in aliis multis, ſitque in Confeſſione exprimendum quanto tempore detinuerit quis rem alienam invito domino, & quantum damni fuerit interea ſecutum; ante omnia dicendum eſt, eſſe peccatum ex genere ſuo mortale non ſtatim reſtituere, cùm poſſit: interdùm tamen eſſe veniale, aut ob materiæ levitatem, aut ob incommodum exiguum quod dominus incurrit ex modici temporis detentione. Quoties verò multiplicantur actus; ſive interiores, ut tollendo ſeu proponendo retinere rem alienam; ſive exteriores, ut re detenta utendo, vel domino repetenti eam negando, aut eidem re ſua egenti non reddendo, quando retinens hoc non ignorat: toties novum peccatum committitur, quia eſt nova voluntas expreſſa vel interpretativa retinendi alienum.

Ut Ad 5. Reſpondeatur, obſervandum eſt, quod dicitur *ſtatim* eſſe reſtituendum bifariam intelligi poſſe; vel enim refertur ad actum internum; vel ad externum. Si ad internum; ſenſus eſt, eum cui venit in mentem ſe habere rem alienam, confeſtim debere apud ſe proponere quòd prima opportunitate reſtituet: ſi ad externum, illud *ſtatim* non conſiſtit in indiviſibili, neque eſt accipiendum mathematicè, ſed moraliter & civiliter. Moraliter autem id cenſetur fieri ſtatim, quòd prima opportunitate fit, ſeu quod non differtur, ſed prima hora negotio opportuna mandatur executioni. Reſtitutio ergo eſt facienda ſtatim quantum ad præparationem

Digitized by Google

Quomodo ſtatim ſit facienda reſtitutio.

tionem animi, quia ſtatim debet haberi animus eam quàm primum faciendi: quantùm ad executionem verò, quia facienda eſt primo quoque tempore opportuno. Quia enim reſtitutio exterior eſt actus quidam poſitivus requirens moram temporis ad ſui executionem; idcirco in eo quod dicitur ſtatim eſſe reſtituendum aliqua temporis opportunitas intelligenda eſt. Non oportet ergo vel è ſtrato media nocte ſurgere, vel è Miſſa egredi ad reſtituendum alienum: ſed expectari poteſt prima opportunitas, in qua ſi non reſtituat qui alienum habet, jam incipiet eſſe in mora, & peccare per detentionem rei alienæ.

Tacita ob.

Neque verò hinc ſequitur, quòd præceptum reſtitutionis habeat moram temporis eo modo, quo alia præcepta affirmativa; ideoque ſolùm obliget inſtar aliorum affirmativorum. In hoc enim præcepto mora temporis determinata eſt ad ſtatim, ſeu ad primam opportunitatem; eò quòd omiſſio reſtitutionis, quando adeſt vel prima opportunitas, repugnet virtuti juſtitiæ. Nam niſi reſtitutio fiat ſtatim atque moraliter eſt poſſibile, detinetur alienum invito domino, quod eſt contrà juſtitiam. In aliis autem præceptis mora temporis non eſt determinata ad ſtatim ſeu ad primam opportunitatem, ſed relinquitur determinanda per regulas prudentiæ; unde prætermiſſio opportunitatis primæ in ipſis non repugnat virtuti. Neque enim ſi quis non ſtatim atque poſſibile eſt honoret parentes, non ſtatim Deum oret, non ſtatim prorumpat in actus Fidei, Spei, Charitatis, propterea facit contrà illas virtutes; ſicut facit contrà juſtitiam, qui non reſtituit ſtatim ſeu prima qua poteſt opportunitate.

Ex his patet Neg. eſſe Conſ. arg. 5. Quia opportunitas temporis non eodem modo expectanda eſt in hoc præcepto ſicut in aliis.

QUÆRITUR I.

Quæ cauſa excuſent à reſtitutione ſtatim facienda.

PRIMA eſt, quam B. Thom. hic ad 2. ponit, ſcilicet IMPOTENTIA: *Quando aliquis*, inquit, *non poteſt ſtatim reſtituere; ipſa impotentia abſolvit eum ab inſtanti reſtitutione facienda, ſicut etiam totaliter à reſtitutione abſolvitur ſi omnino ſit impotens*: id eſt ſicut etiam ſi ſit ſemper impotens reſtituere, ſive totum ſive partem; ſemper excuſatur à reſtitutione, ſive totius ſive partis facienda. Confirmari hæc poſſunt: partim ratione naturali; quia nemo tenetur ad impoſſibile: partim ex reſcripto Gregorii IX. cap. *Odoardus*, tit. de Solut. *Qui Odoardus, cùm propter debita fuiſſet excommunicatus, ipſe autem propter rerum inopiam ea ſolvere non valeret; Pontifex jubet Officiali Rhemenſi, ut ſi conſtiterit, quòd ille vel in totum vel pro parte non poſſit ſolvere: ſententiam ſine difficultate relaxet, recepta prius ab eo idonea cautione, ut ſi ad pinguiorem fortunam devenerit, debita prædicta perſolvat.*

Quid ſit impotentia.

Cenſetur autem impotentia non ſolùm quando debitor nihil omnino habet unde reſtituat, quæ vocari poteſt impotentia phyſica: ſed etiam quando etſi habeat aliquid; non poteſt tamen reſtituere abſque gravi nocumento ſui vel ſuorum, quæ eſt impotentia moralis.

Porrò quod in eadem reſp. ad 2. dicitur impotentem debere petere, aut per ſe aut per alium, remiſſionem vel dilationem reſtitutionis ab eo cui debet; Salonius intelligit eſſe verum, quando impotentia non eſt omnino evidens. Adde, & quando talis petitio facilè poteſt fieri: ſi enim ſit evidens, aut ſi non facilè poteſt peti remiſſio vel dilatio; non eſt neceſſe petere vel dilationem vel remiſſionem.

Porrò ad horum pleniorem intelligentiam Concluſiones aliquot ſtatuendæ ſunt.

CONCLUSIO I.

QUANDO res aliena eſt extremè neceſſaria vel tibi, vel parentibus, aut conjugi, aut filiis (quidam probabiliter addunt, aut fratribus,) quamdiu durat illa neceſſitas, non teneris reſtituere, etjamſi fortè creditor eamdem extremam neceſſitatem pateretur, niſi in illam eſſet conjectus ex ſua illius ſuæ rei injuſta ablatione. Quia in ejuſmodi neceſſitate omnia ſunt communia quoad uſum, & potior eſt conditio poſſidentis. Vide quæ diximus qu. 31. artic. 3.

CONCLUSIO II.

PROBABILE eſt, debitorem valde gravi neceſſitate naturæ licèt non extrema laborantem poſſe differre reſtitutionem, etiamſi creditor in ſimili neceſſitate verſetur. Quia talis neceſſitas eſt vicina extremæ; in qua proinde etiam melior videtur eſſe conditio poſſidentis.

CONCLUSIO III.

SI quis non poteſt ſtatim reſtituere, aut debita ſolvere ſine notabili detrimento ſuarum rerum, vel ſui ſtatus juſtè acquiſiti; poteſt reſtitutionem ſive ſolutionem differre, donec ſine tali detrimento id poſſit modò tamen ipſe creditor non patiatur ejuſmodi damnum. Quæ clauſula ideo additur: quia debitor etiam cum magno ſuo damno tenetur ſtatim reſtituere vel debita ſolvere, ſi alioquin creditor pateretur gravem jacturam. Extrà caſum enim extremæ aut quaſi extremæ neceſſitatis, in pari cauſa damni potior eſſe debet conditio creditoris.

Ipſa autem Concluſio probari poteſt ex cap. 22. Exod. ubi qui pecuniam mutuam dedit, jubetur ut debitorem non urgeat quaſi exactor; ſignum eſt ergo, quòd debitor poſſit ſolutionem ac reſtitutionem differre, quando non poteſt eam citò facere ſine magna jactura. In jure etiam civili, lib. 50. ff. tit. de Reg. Jur. reg. 173. ita dicitur: *In condemnatione perſonarum, quæ in id quod facere poſſunt damnantur, non totum quod habent extorquendum eſt, ſed & ipſarum ratio habenda eſt ne egeant.* Eòdem pertinet, quòd ſupremi Principes, imò & alii Judices authoritate ſua concedere ſolent debitoribus dilationem ſolvendi in certum tempus. Quam gratiam qui juſtis ex cauſis obtinuerunt tuti ſunt in conſcientia differentes ſolutionem; non autem illi qui eam ſine cauſa ſufficienti obtinent.

Confirm. poteſt Concl. Ille debitor non tenetur reſtituere, qui prudenter judicatur impotens: at qui juſtè ſtatum ſuum acquiſivit, neque poteſt reſtituere niſi cadendo ab illo, ſeu grave illius detrimentum patiendo, prudenter judicari poteſt impotens; ergo non tenetur cum ea jactura reſtituere. Prob. Min. Quia in moralibus hoc vocatur impoſſibile, quòd eſt valde difficile, quodque decenter ac honeſtè fieri nequit: ſed Comitem v. g. deſerere comitatum hæreditarium aut aliàs juſtè acquiſitum, & redigi ad vilem ſtatum: nobilem manibus laborare ad quærendum victum: honeſtum mercatorem mendicare, ut reſtituant, eſt valde difficile ac indecens; ergo prudenter judicari poteſt, quòd moraliter ſit impoſſibile ipſos reſtituere ſtatim. Accedit, quòd non poteſt in tali caſu fieri reſtitutio ſine gravi jactura honoris & famæ: regulariter autem non eſt neceſſe reſtituere bona fortunæ cum magno detrimento bonorum famæ vel honoris, quæ ſunt ſuperioris ordinis; ſecundùm ea quæ diximus art. 2. quæſ. 13. & art. 6. q. 6. His conſentiunt Banneſius & Salonius ad hunc art. concludentes deinde quòd filius adulterinus, qui juſtè pervenit ad ſtatum honorificum; poſtquam ſciverit ſe eſſe ſpurium, & ea quæ bona fide poſſedit eſſe aliena: teneri quidem ad minuendum ſuum ſtatum ut poſſit reſtituere; non eſſe tamen obligatum ſimul ac ſemel omnia deſerere ſic, ut patiatur gravem jacturam ſtatus priſtini juſtè ac bona fide acquiſiti: ſed poſſe retinere neceſſaria ad ſtatum illum mediocriter tenendum.

Ex his etiam colligi poteſt, quòd qui debet centum aureos, ſed non poteſt eos ſtatim ſolvere ſine magno damno ſuæ rei familiaris; putà non niſi domum ſuam vel aliquod prædium multò minoris vendat quàm valeat; non tenetur ad ſtatim reſtituendum; Navarrus capit. 17. numer. 57. Idque verum eſt non ſolùm ſi debeat ex contractu, ſed etiam ſi debeat ex delicto, ut Navarrus S. Antoninum ſecu-

Digitized by Google

tus ibidem tradit. Quia videtur eadem eſſe ratio, ſcilicet quòd creditor tunc rationabiliter careat re ſua: ſive quòd eſſet irrationabiliter invitus, ſi non vellet debitorem eo caſu differre ſolutionem aut reſtitutionem. Idem judicium eſt de illo nobili, qui non poteſt ſtatim reſtituere, niſi redigatur ad ſtatum plebejum & mechanicum. Quamvis enim pro reſtitutione facienda debeat ſtatum ſuum juſtè acquiſitum nonnihil minuere ſecundùm prudentum virorum arbitrium; non tenetur tamen in tantam mutationem ſe conjicere.

Advertendum autem, non dici magnum damnum quod à reſtitutione ſtatim facienda excuſet, ſi magnæ res alienæ ſint reſtituendæ: aut ſi reſtituendo deſinet multum lucrari. Quia hoc non eſt amittere ſuum ſed relinquere alienum, & non uti alieno, juxtà Navarr. ca. 17. num. 59. Cæterum, ſi creditor ex hac dilatione reſtitutionis non patiatur quidem tantum damnum; incurrat tamen aliquod: an debitor teneatur illud compenſare; non liquet. Probabile eſt quòd ſic, niſi extrema paupertas eum excuſaverit à ſtatim reſtituendo? non enim videtur æquum, quòd creditor prorogat reſtitutionem ſuo damno.

CONCLUSIO IV.

NON excuſat à reſtitutione ſtatim facienda detrimentum etiam magnum bonorum vel ſtatus, ſi illa bona & ſtatus ſint iniquè parta. Quod adeò verum eſt, ut quamvis ad laborem manum, vel etiam ad mendicitatem, in qua priùs fuerat, redigendus ſit talis alienorum bonorum occupator; nihilominùs debeat ſtatim reſtituere, ſive dominus ex dilatione patiatur damnum, ſive non. Quia nihil eſt, quod ejuſmodi occupatorem queat excuſare ab accelerata reſtitutione: nullum enim damnum patitur in ſuis bonis, cùm ponantur omnia eſſe aliena; unde per reſtitutionem non amittet ſtatum ſuum, ſed dimittet alienum, & reverteretur ad ſuum.

Limitanda tamen videtur hæc Concluſio ad caſum, quo dictus occupator paſſim cognoſcitur non poſſidere alia quàm injuſtè acquiſita: ſciturque ſibi comparaſſe ſtatum præſentem per ſolas uſuras, fraudes, vel rapinas. Si enim paſſim haberetur vir probus & honeſtus, nec poſſet ſtatim reſtituere, ſubitòque ſtatum mutare, niſi de ſuis fraudibus ſe infamando; propter periculum infamiæ excuſaretur à reſtitutione ſtatim facienda, poſſetque paulatim reſtituere. Et ſimiliter ſi priùs non ſolebat ex mendicato vivere, ſed honeſtam artem exercebat, vel in ſtatu honeſto erat; poteſt ea retinere, quæ omninò videt eſſe neceſſaria, ut ſecundùm illum ſtatum priſtinum parcè vivat, juxtà Banneſium & Salonium. Ratio eſt. Quia nemo tenetur reſtituere cum tanto detrimento ſtatus juſtè acquiſiti ut ab eo decidat; ergo qui ſtatum ſuum injuſtè auxit, tenetur quidem reſtituere cum jactura illius ſtatus ſic acquiſiti, ſed non cum jactura totius ſtatus priſtini, quandoquidem ille fuerat juſtè acquiſitus.

Tacita ob. Neque his obſtat, quòd præceptum de reſtitutione reducatur ad præceptum, *Non furtum facies*; unde ſequi videtur, quòd ſicut non licet furari aut aliena rapere, etiamſi alioquin ſis paſſurus notabilem jacturam tui ſtatus vel bonorum: ita non liceat tunc aliena retinere. Id enim non ſequitur, quoniam etſi præceptorum illorum unum reducatur ad alterum, imò unum ſit ratio alterius; differunt tamen; cùm unum ſit negativum, alterum affirmativum: illud quod negativum eſt inſtar aliorum præceptorum negativorum obligat ſemper & ad ſemper: quod autem eſt affirmativum obligat ſecundùm conditionem affirmativorum. Negativum inhibet actum vitii, qui nullo unquam tempore eſt licitus: Affirmativum jubet actum virtutis; hic autem actus veſtiri debet ſuis circumſtantiis, loci, temporis, & opportunitatis; & ideo præcipit ut fiat reſtitutio, quando eſt locus & tempus eam faciendi, ſi ſit commoditas, & opportunitas. Cùm ergo contingat non eſſe opportunitatem vel commoditatem: ſicut quando quiſpiam non poteſt reſtituere ſine gravi jactura famæ, honoris, ſtatus, aut bonorum juſtè acquiſitorum; iſtud præceptum non jubet reſtitutionem tunc fieri, etiamſi alterum dicat numquam eſſe furandum.

Si Dicas: B. Thom. hoc art. æquiparare iſta duo, Non reſtituere, & rem alienam accipere ſeu furari. Ob.
Reſp. Ipſum loqui de non reſtituere cùm eſt opportunitas faciendi reſtitutionem. Confirmat hanc reſponſionem Salonius. Quia artifex ob nullam neceſſitatem poteſt furari inſtrumenta ſuæ artis, ſi poteſt mendicare, & tamen ob valde gravem neceſſitatem licitè poteſt ea tametſi aliena retinere, ſi poſſit inde ſibi victum quærere. Præterea. Non licet furari ad ſervandam famam; licet tamen ſecundùm omnes non reſtituere, ſaltem eo tempore & loco, quo grave eſt periculum famæ: non igitur eodem prorſus modo ſe habent, Furari, & Non reſtituere; neque idem omnino eſt præceptum de non furando cum altero de reſtituendo: ſed ſolùm quando eſt poſſibilitas & commoditas reſtituendi, tunc eadem eſt utriuſque ratio. Reſp.

CONCLUSIO V.

DEBITOR, qui ſua debita juſtè contracta non poteſt omnibus debitoribus ſtatim ſolvere, & veriſimiliter poſt breve tempus poterit integrè ſatiſfacere; licitè differt ſolutionem. Nam ratio naturalis non patitur, quòd ſic uni creditori ſtatim ſolvat, ut fiat impotens ad ſolvendum reliquis, quando eſt ſpes probabilis, quòd poſteà poterit omnibus ſolvere. Quia hoc cederet in detrimentum reliquorum, cui poteſt occurri per aliquam dilationem alteri non noxiam ſaltem notabiliter. Idemque videtur dicendum, ſi debita fuerant injuſtè contracta.

CONCLUSIO VI.

QUI luſibus, potationibus, aliiſve ſumptibus ſuperfluis bona ſua decoquendo eò eſt redactus, ut non poſſit abſque gravi ſuo damno reſtituere, vel debita ſolvere; debet eo damno non obſtante reſtituere. Quia non meretur dilationem. Et hæc Concluſio, quædam exceptio eſt ab iis, quæ in 3. dicebantur.

CONCLUSIO VII.

QUI non poteſt ſtatim reſtituere abſque notabili periculo ſalutis Animæ ſuæ vel ſuorum, poteſt ſolutionem differre. Ut ſi valde apparens ſit periculum, quòd filii præ inopia fient latrones: quòd filiæ ſe proſtituent: quòd vel ipſe vel uxor cadet in deſperationem. Qualiter autem pericula vitæ & famæ excuſent, vide art. 6. quæſ. 6.

SECUNDA CAUSA.

EXCUSANS à reſtitutione ſive omnino ſive ſtatim facienda eſt ipſius creditoris ſpontanea remiſſio. Hac enim poſita non ampliùs detinetur res aliena, invito domino. Ut autem hæc cauſa reddat hominem in conſcientia liberum, conditiones quædam debent adeſſe.

1. Ut remiſſio ſit ſpontanea, ad quam ſcilicet obtinendam nulla fraus intervenerit, nullæ minæ, nulla vis. Unde ſi quis aut minis remiſſionem extorqueat, aut eam blandiatur fingendo ſe multò pauperiorem, aut multò majora damna paſſum, quàm rei veritas habeat; non eſt liber à reſtitutione. Neque tamen oportet, quòd debitor præſentem pecuniam exhibeat creditori; imò neque hoc eſt ei conſulendum: ſed ſatis eſt, quòd bona fide agens remiſſionem impetret.

Si Dicas: Alexandrum III. c. *Sæpe*, tit. de Reſt. ſpoliat. cenſere, quòd non ſit habenda ratio renuntiationis factæ à ſpoliato, propterea quòd non ſit veriſimile, eum ſpontè juri ſuo renunciaſſe, cùm jam ante eſſet ſpoliatus. Ob. Reſp. Pontificem loqui de caſu particulari, in quo is qui renuntiaverat Eccleſiæ fuerat ante illam renuntiationem ſpoliatus. Et cùm dicit, non eſſe veriſimile quod ſpontè renuntiaverit: non negat, ſæpenumero remiſſionem poſſe eſſe ſpontaneam; ſed ſignificat non facilè præſumi eſſe talem: ſi autem verè talis ſit; certum eſt, quòd liberet debitorem. Reſp.

2. conditio eſt. Ut remiſſio ſit facta per eum qui poterat remittere. Cujus defectu non eſt valida remiſſio, quam facit pupillus aut alius qui per naturam aut legem

eſt in-

eſt inhabilis ad donandum, & per conſequens ad condonandum.

3. eſt Ne debitor ſit incapax remiſſionis per legem poſitivam. Talis autem eſt Viſitator Eccleſiarum, qui ſi ab eis, quos vel quorum loco viſitat, præter ſumptus neceſſarios aliquid accipiat; tenetur in duplum etiam ante ſententiam Judicis, nec ulla remiſſio eum liberat: tit. de Cen. lib. in 6. cap. *Exigit*: & poſteà cap. *Felicis*, ubi Boniſacius VIII. concedit procurationem accipit in pecunia, cùm Gregorius X. ſolùm permitteret eſculenta. Similiter de Judice delegato decretum eſt in 6. tit. de Reſcrip. cap. *Statutum*, ut ſi quid à partibus acceperit, niſi fortè eſculentum aut poculentum mera liberalitate oblatum, quod paucis diebus poſſit conſumi: vel ſi dum propter cauſam ſibi commiſſam cogitur extrà domicilium proficiſci, acceperit plus quàm expenſas moderatas: vel ſi dum partes notabiliter fuerint pauperes, etiam pro expenſis aliquid exigat; ad reſtitutionem integram teneatur, nulla remiſſione ullatenus ei profutura. Et Clement. *Nolentes*, tit. de Hæret. ſi Inquiſitor prætextu ſui officii pecuniam extorſerit, jubetur reſtituere, nulla ſuper hoc remiſſione valitura. Ex Concil. etiam Trid. ſeſſ. 14. cap. 12. Reform. Canonicus, qui non intereſt divino Officio, tenetur reſtituere diſtributiones, etiamſi illi quibus accreſcunt eas remittant.

TERTIA CAUSA EST.

CEſſio bonorum, qua nimirum debitor relinquit ſua bona creditoribus. Hæc in foro exteriori prodeſt, ne in carcerem detrudatur debitor ex contractu, l. *Qui bonis* lib. 7. Cod. tit. 71. Item ne ſi poſt ceſſionem aliquid modicum acquiſierit, iterum vendi poſſint ejus bona, l. *Is qui*, & l. *Qui bonis* tit. de Ceſſ. bon. lib. 42. ff. Si verò multa acquiſierit, poſſunt denuo vendi, ibidem, l. *Si debitoris*. In foro autem conſcientiæ excuſat pro quanto eum excuſaret neceſſitas, etiamſi bonis non cederet; quemadmodum tradit Nav. c. 17. num. 86. unde ſi bona juſtè acquiſierat; ſecundùm jus naturale relinquenda ſunt ipſi ea, quæ ad ejus ac familiæ ſuſtentationem neceſſaria ſunt; ut alimenta, veſtes, & artis inſtrumenta, cujuſcumque ſint valoris. Et ſi fiat executio; poteſt ejuſmodi abſcondere, ſervatis duabus conditionibus. Una, ut nihil abſcondat præter ea, quæ ſimpliciter & omninò ad tenuem juxtà ſuum ſtatum ſuſtentationem ſunt neceſſaria. Altera, ut à Judice nihil petat in alimenta: ſi enim petierit & obtinuerit; tunc ea quæ ſecretò abſconderat tenetur reddere creditoribus; Salonius ad hunc art. Et ſciendum, quòd ſi tales debitores poſteà venerint ad pinguiorem fortunam, manent obligati ad reſtitutionem integrè faciendam: etiamſi fortè bonis ceſſerint cum quibuſdam actibus ſecundùm patriæ conſuetudinem ignominioſis. Quia talis ceſſio non liberat ab obligatione naturali reſtitutionis, ſed conceditur ratione neceſſitatis in quam devenit debitor: qua deficiente vel ceſſante; oportet perinde reſtituere, ac ſi non fuiſſet ulla ceſſio. Dominicus lib. 4. de Juſt. qu. 7. art. 4. ſi. Covart. lib. 2. Variar. ca. 1. num. 6.

De ceſſione bonorum.

Ex his colligi poteſt, quòd mercatores fidem frangentes foroque cedentes, ac deinde cum creditoribus paciſcentes, ut certa debiti parte ſoluta reliquum remittatur, non ſunt in conſcientia liberati, ſi vel ad pinguiorem fortunam devenerint, vel ſi plura jam poſſint ſolvere quàm paciſcantur. Quia talis pactio & remiſſio partim eſt ſubdola, partim extorta. Locuti autem hic ſumus de ceſſione illorum, qui debent ex contractu: qui enim debent ex delicto; non merentur gaudere beneficio ceſſionis, neque per illam tuti ſunt in conſcientia, quando notorium eſt, quòd omnia eorum bona ſunt injuſtè acquiſita: ſecùs quando delictum eſt occultum.

Petes: An omnes debitores indigeant hujuſmodi beneficio? Reſp. illos non egere, qui gaudent privilegio ut non poſſint propter debita in carcerem mitti. Tales ſunt 1. Beneficiarii: 2. qui clericalem habitum & tonſuram deferentes alicui Eccleſiæ inſerviunt: 3. qui in Seminario Clericorum aut in aliqua ſchola vel Univerſitate de licentia Epiſcopi quaſi in via ad majores Ordines verſantur: 4. Sacris initiati. Clerici autem conjugati cum unicis & virginibus gaudent quidem privilegio fori & canonis, ſi alicujus Eccleſiæ ſervitio deputati eidem ſerviant, & clericali habitu & tonſura utantur, ſeſſ. 23. Conc. Trid. cap. 6. non tamen cæteris privilegiis Clericorum; tit. de Cler. conjug. in 6. cap. *Clerici*. Unde nec iſto, ut ratiocinatur Leſſius lib. 2. c. 16. dub. 3. Locuti autem hic ſumus de ceſſione bonorum, quæ juſtè fuerant acquiſita; quia ſi ſint injuſtè acquiſita, is qui cedit foro non poteſt ſibi retinere neceſſaria, ſed debet omnia reddere, juxtà ea quæ ad concl. 4. diximus; eò quòd illa numquam fuerint ipſius. Salonius hic.

QUARTA CAUSA.

EXcuſans à reſtitutione ſtatim facienda vero domino eſt injuſtum nocumentum, quod vel domino, vel alteri imminet, ſi in præſenti fieret reſtitutio. De hac cauſa videantur quæ diximus art. 5. ad 1.

QUINTA CAUSA.

HOminem à reſtitutione liberans etiam omnino eſt compenſatio, ſi ea quæ hinc inde debentur ſint ejuſdem rationis: ut ſi Petrus debet Paulo 100. aureos ex emptione panni, & Paulus Petro totidem aureos ex emptione vini. Ubi tamen hæ conditiones ſunt obſervandæ.

1. Ut ante non convenerint aliter.

2. Ut cætera ſint paria. Non enim eſt locus huic compenſationi, ſi unum debitum eſt certum, alterum dubium: vel ſi unum eſt præſens, alterum futurum; veluti ſi Petrus debeat modò 20. Paulus autem ſit ei debiturus totidem ad feſtum S. Jo.

3. Quòd cum depoſito nullum debitum poſſit compenſari. Ut ſi Petrus depoſuit penes me veſtem valentem decem aureis, & ipſe debeat mihi ex contractu tantumdem; non licet mihi pro illo debito retinere veſtem. Depoſitum enim eſt privilegiatum, idque ad fidem inter homines ſervandam. Extat hac de re cap. *Bona fides*, tit. de Depoſ. ubi Greg. IX. ait: *Sanè depoſitori licuit pro voluntate ſua depoſitum revocare; contra quod compenſationi vel deductioni locus non fuit &c. licet compenſatio admittatur in aliis, ſi cauſa ex qua poſtulatur ſit liquida, ita quòd facilem exitum credatur habere*. Dixi, *ſi ſint ejuſdem rationis*. Quia quæ ſunt diverſæ non poſſunt parte invita compenſari ut ſi Petrus debet Jo. quinquaginta aureos, & Jo. debet Petro equum; non licet Jo. hunc equum retinere in compenſationem vel diminutionem ſummæ debitæ, quando Petrus eſt invitus: neque Petrus poteſt illos aureos retinere, invito Jo. Quia fortaſſe pluris intereſt Petri habere equum quàm illam pecuniam: & vice verſa, pluris fortè intereſt Jo. habere pecuniam quàm equum. Excipi tamen hic poteſt caſus, in quo creditor non poteſt alia via ſuum debitum recuperare ſine magno incommodo, ſi pro damno, quod interea alteri accidit, ſatisfaciat. Ex his perſpicere licèt, non eſſe compenſationem, ſi tuo creditori procuraſti Beneficium, aut aliquod Officium, quod ſine ſimonia vel peccato neque vendi neque emi poteſt; & propterea non liberaris à ſolvendo eo, quod vel propter ſervitium, vel propter juſtum aliquem contractum ei debes; ut benè obſervavit Navarr. capitul. 17. numer. 80. Generale eſt enim quòd quæ debentur ex juſtitia, non poſſunt compenſari per beneficia gratuita: quia unum transfertur ex liberalitate, aliud debetur ex juſtitia. Si tamen debitor donet aut ſuo ſumptu procuret officium ſæculare, quod pretio ſolet æſtimari; poterit hoc computare in ſolutionem aut diminutionem pretii.

SEXTA CAUSA.

OMninò excuſans eſt, ſi id quod debes Petro ſolvas ejus creditori, modò ſit certum, quòd Petrus verè illi debeat.

Petes: Si hæc ſolutio fiat inſcio vel etiam invito Petro an omnino excuſet? Reſp. Quòd in conſcientia excuſet,

modò per hoc non ſis tuo creditori cauſa damni. Sylveſter verbò *Solutio* qu. 4. Angelus eodem verbo nu. 13. & Jo. Medina q. 3. de Reſt. Dico *in conſcientia*. Quia in foro contentioſo non excuſat, quando cauſæ ſunt omnino ſeparatæ. Adverte tamen, quòd ſolvens filio familias ſine conſenſu patris, aut minori ſine conſenſu Tutoris vel Curatoris, non eſt liber, niſi id quod ſolutum eſt fuerit converſum in utilitatem patris vel minoris. Angelus n. 8. & Sylveſter ibidem.

SEPTIMA CAUSA,

EST authoritas Judicis ex allegatis & probatis ſecundùm juris ordinem procedentis, & non nitentis falſa præſumptione vel probatione. Item authoritas juris liberationem concedentis; ſecùs ſi tantùm permitteret vel toleraret. Unde ſi venditor defraudavit emptorem infrà dimidium juſti pretii; tenetur in conſcientia illi reſtituere quicquid ſupra juſtum pretium accepit, quantumvis leges civiles tali emptori non concedant actionem; ne videlicet omnia litibus perſtrepant. Sic qui rem alienam poſſedit tempore ad præſcriptionem requiſito, ſed mala fide, tenetur eam vero domino cedere. Pari modo, qui pro ſe obtinuit ſententiam in judicio, ſed novit eam eſſe latam aut per favorem aut per errorem; non poteſt tuta conſcientia retinere id quod ſibi eſt adjudicatum.

OCTAVA CAUSA,

QUÆ præbet juſtam reſtitutionis dilationem eſt, quando ignoratur dominus bonorum reſtitutioni obnoxiorum. De qua videantur quæ ad eumdem art. 5. q. 1. 2. 3. dicta ſunt.

NONA,

QUANDO de bonis incertis facta fuit rationabilis compoſitio. Ibidem q. 4. & 5.

DECIMA EST,

INGRESSUS Religionis. Cùm enim is qui Religionem vult ingredi non eſt par ſolvendo, neque poſſet etiam manens in ſæculo ſuis creditoribus ſatisfacere, niſi fortè per annos valdè multos, aut per labores omninò inſuetos, & ſtatum ſuum dedecentes; poteſt cedere creditoribus bona quæ habet, atque ita fieri Religioſus & liber ab ulteriori reſtitutione, quo modo explicandus videtur B. Thom. qu. 189. ſed art. 6. ad 3. Si verò poſſet brevi tempore conſuetiſque laboribus acquirere unde ſufficiens reſtitutio fieret; tenetur differre ingreſſum uſque ad integram reſtitutionem; quemadmodum benè oſtendunt Petrus Navarra lib. 4. cap. 4. num. 93. & Lopez p. 1. c. 129. Si autem ante reſtitutionem factam profiteretur; valeret quidem profeſſio: profeſſus tamen non eſſet immunis à reſtitutione. Partim quia obligatio poſterior, qua jam eſt Religioni aſtrictus, non poteſt tollere priorem, qua tenebatur ſuis creditoribus. Partim quia ipſe non eſt melioris conditionis quam totus alicujus Monaſterii conventus, qui debita ſua tenetur ſolvere, niſi remiſſionem obtineat. Deberet ergo talis debitoris Monaſterium ejus debita ſolvere ex ipſius bonis, ſi qua illuc intulit, vel ex bonis quæ per ipſum acquiſierit, ſive donatione ſive teſtamento. Quòd ſi nihil horum adfuerit, & ipſe honeſtam artem noverit qua quæſtus fieri poſſit, tenetur Prælatus ei concedere, quòd ſucceſſivis horis eam artem exerceat, ut lucrum inde proveniens convertatur in ſolutionem debitorum, niſi fortè Monaſterium velit ea ſolvere ex bonis communibus. Si verò aut nullam artem noverit, aut nihil quæſtus facere poſſit, ſive propter morbum, ſive propter Prælati interdictum: ipſe quidem videtur excuſandus à reſtitutione; Prælatus tamen ſeu Monaſterium ad eam obligatur, ſi uſum illius artis, quem deberet permittere, prohibeat.

Cæterum ad his malis obviandum, Sixtus V. anno Dom. 1587. in Bulla, *Cum de omnibus*, ſeverè prohibuit, ne quis ingenti ære alieno ſuprà vires ſuarum facultatum gravatus in aliquam Religionem reciplatur, ſicque receptum reddens ad Religionem perpetuò inhabilem, & irritans ac annullans tam ſuſceptionem habitus quàm profeſſionem hujuſmodi debitoris, honoribus etiam & dignitatibus privans quoſcumque Religioſos eorumque Superiores, qui tales perſonas receperint, ac ipſos ad quæcumque officia perpetuò inhabiles & incapaces decernens. Et quamvis Clemens VIII. ann. 1602. in Bulla cujus initium eſt, *In ſuprema*, dictam Sixti V. Bullam cum alia ann. 1588. quæ incipit, *Ad Romanum ſpectat Pontificem*, prioris declaratoria, ſit moderatus, reducens illam ad terminos juris communis quoad eam partem, qua profeſſio declarabatur nulla: pœnas tamen contrà Superiores quorumcumque Ordinum decretas voluit eſſe ſalvas. Ubi obiter hoc eſt obſervandum, Sixtum V. in Bulla ſua poſteriore declaraſſe, quòd quæ circà Religioſos viros in præfata Conſtitutione ſancita ſunt, ea nequaquam velit ad Moniales extendi.

UNDECIMA.

CAUSA penitus excuſans à reſtitutione eſt interitus rei quæ erat reſtituenda: ſi nimirùm ita debebatur, ut in propria ſpecie eſſet aliana, nec intercesſerat ulla culpa ſeu mora debitoris, neque ullum pactum. Alioquin ſi res erat debita ex delicto, vel ex contractu quidem; ſed intervenerit culpa in non benè cuſtodiendo, aut mora in non reddendo quando oportebat; illius rei interitus non liberat à reſtitutione: uti neque liberat interitus rei ad ſolutionem aut reſtitutionem deſtinatæ, ſi non debebatur in ſpecie illa ipſa res præcisè, ſed vel iſta, vel ei ſimilis; quia dominium talis rei manſit penes debitorem: unaquæque autem res perit ſuo domino, niſi aut culpa aut pactum aut quid ſimile intervenerit. Hinc ſi debebas alteri unum certum ac determinatum equum, idque ſine culpa, & ille equus ſimiliter ſine omni tua culpa pereat; tu es liber, juxtà ea quæ diximus articul. 4. quæſ. 3. & artic. 6. qu. 5. Si autem debebas ex furto vel non reddideris quando tenebaris reddere; non liberaris: ſicut nec ſi debebas aliquem equum indeterminatè, & pereat ille, quem deſtinaveras ſolutioni.

DUODECIMA.

PONITUR à quibuſdam parvitas rei, quæ tunc excuſat, quando & ex ablatione & ex reſtitutionis omiſſione vel nullum vel perexiguum damnum ſequitur. Si autem ſequeretur notabile; facienda eſſet etiam rei parvæ reſtitutio ſub peccato mortali. Vide quæ diximus art. 5. in Participante, & quæ dicentur q. 66. art. 6.

Decimam-tertiam ponunt quidam, Si creditor ſit excommunicatus, & ut talis denuntiatus. Putant enim iſto caſu poſſe differri ſolutionem & reſtitutionem rei ipſi debitæ.

1. Quia non licet communicare cum ejuſmodi excommunicato niſi in caſibus jure exceptis, de quibus agitur in Suppl. qu. 23. art. 1. hic autem caſus non eſt jure exceptus.

2. Innocen. III. cap. *Quod in dubiis*, tit. de Sent. excomm. declaravit, Nullum teneri communicare nominatim excommunicato, niſi perſonas illas, quæ per Gregorii cap. *quoniam multos*, 11. q. 3. ſpecialiter excuſantur ſed in iſto cap. non excuſantur debitores; ergo non tenentur.

3. In cap. *Nos ſanctorum* Greg. VII. eos qui excommunicatis fidelitate aut ſacramento conſtricti ſunt Apoſtolica authoritate abſolvit, omnibus modis prohibens, ne eis fidelitatem obſervent, quouſque ipſi ad ſatisfactionem veniant: videtur autem eſſe eadem ratio debiti pecuniarii quæ fidelitatis; ergo etiam tantiſper abſoluti ſunt à debito.

4. In cap. *Excommunicamus*, §. credentes tit. de Hæret. Innoc. III. decrevit, ut excommunicato nullus ſuper quocumque negotio, ſed ipſe aliàs reſpondere cogitur.

Hia

Excommunicatio creditoris non excuſat debitorem à ſolutione.

His tamen non obſtantibus, aliorum ſententia probabilior eſt, excommunicationem creditoris tametſi denuntiatam non excuſare à reſtitutione ſtatim facienda, niſi fortè eſſet veriſimilis ſpes, quòd dilatione reſtitutionis confuſus compungetur & convertetur. Ita, Sylveſt. verbo *Excommunicatio* 5. q. 1a. Jo. Medina qu. 3. de Reſtit. cauſa 9. Suarez. diſp. 15. de Cenſuris ſect. 8. Quia debitor manet obligatus ad ſolvendum id, quod creditori debet, cùm creditor non ſit jure ſuo privatus, neque impeditus, vel quaſi ſuſpenſus à rebus ſuis percipiendis. Confirm. Qui ſunt obligati excommunicato ante ſententiam debent ei communicare in illis, in quibus erant ei obligati, Suppl. qu. 23. art. 1. niſi videlicet per jus abſolvantur, ſicut vaſſallus à fidelitate ſuo domino excommunicato ſervanda abſolvitur per cap. *Nos ſanctorum*, & *Juratos milites*, 15. q. 6. ergo debitor debet illi communicare in eo, quod pertinet ad ſolutionem.

Ad 1. Arg. Reſp. Hunc caſum ſufficienter in jure excipi, quamvis non omnino expreſsè. Gregorius enim VII. cit. prius cap. *Quoniam multos* dicit, quòd *Si quis excommunicatis non in ſuſtentationem ſuperbiæ, ſed humanitatis cauſa dare aliquid voluerit, non prohibemus*; quantò igitur minùs cenſendus eſt prohibere, ne quis excommunicato det quod non ſolius eſt humanitatis, ſed veræ propriæque juſtitiæ. Sicut ergo excuſat communicantes cauſa humanitatis; ita putandus eſt excuſare illos, qui communicant ad ſatisfaciendum juſtitiæ: quia hic eſt major ratio. Accedit, quòd Innocentius III. cap. *Inter alia*, de Sentent. excomm. declarat, perſonas, quæ ante ſententiam excommunicationis tenebantur familiariter cuipiam adhærere, etiam teneri poſtquam illa ſententia eſt lata, eò quòd debitum adhuc duret; ergo pariter tenetur debitor in hoc communicare, ut quod ex juſtitia debet excommunicato reſtituat. Ex his patet.

Reſp. Ad 2. ſcilicet debitores in jam dicto cap. ſatis excuſari. Peculiaris autem ratio eſſe potuit quare debitores non expreſsè exciperentur; ſcilicet quia communicatio ad debiti pecuniarii ſolutionem eſt valde brevis & parva, neque digna quæ annumeretur communionibus civilibus.

Ad 3: Negandum eſt, eamdem eſſe rationem debiti pecuniarii quæ fidelitatis; quia longè minor communio requiritur ad illud ſolvendum, quàm ad hanc ſervandam.

Ad 4. Reſp. Excommunicatum non poſſe in judicio repetere debita: & ſi petat, eſſe repellendum: quemadmodum etiam habetur cap. *Pia*, tit. de Except. in 6. Nos autem hìc loquimur de eo quod debitori incumbit, ſpectato ſolùm foro conſcientiæ.

QUÆRITUR II.

Quis ordo ſervandus ſit in facienda reſtitutione.

De hoc ordine tum demum eſt quærendum, quando unus debet multis, & non eſt par ſolvendo, ſive non poteſt ſolvere omnibus. Si enim habet unde omnibus ſolvat; non eſt neceſſarium habere rationem ordinis.

Quo ſuppoſito ſit

Concluſio I.

Debita certa, id eſt quæ certò ſciuntur deberi, ſunt priùs reſtituenda quàm incerta, id eſt quàm de quibus vel dubitatur, vel ſolùm eſt veriſimilitudo quòd ſint debita. Et ſimiliter debita certa, id eſt quorum certi creditores noſcuntur, ſunt priùs ſolvenda vel reſtituenda quàm incerta, quorum ſcilicet ignorantur creditores, niſi illa incerta adhuc extarent in ſua ſpecie: ut ſi alienus calix vel inventus vel furto ſublatus adhuc extet, neque ſciri poſſit cujus ſit; is debet Eccleſiæ ſeu pauperibus diſtribui, non autem creditoribus, quibus debitor aliis ex cauſis eſt obnoxius. Quia debitor tenetur ſuis creditoribus ſatisfacere ex rebus propriis & non ex alienis: talis autem res non eſt debitoris, ſed alterius.

Ratio prioris partis Concluſionis eſt. Quoniam reſtitutio primò ac principaliter ordinatur ad reparandum damna certa.

Ratio poſterioris una eſt. Quia certi creditores ſunt melioris conditionis quàm incerti. Altera. Quia ſtando in ſolo jure naturæ, quando creditores ſunt certi, poteſt ac debet illis ipſis fieri reſtitutio, etiam ſecluſo omni jure poſitivo: incertis autem creditoribus non poteſt. Nam quòd eorum loco reſtitutio fiat pauperibus; tantùm eſt ex jure poſitivo, ut diximus art. 5. qu. 2. Ita ſentiunt Sylveſter verbo *Reſtitutio* 6. q. 5. Cajet. eodem verbo cap. 8. Navarr. cap. 17. num. 47. & alii communiter. Unde graviter errant, qui cùm non poſſint omnia reſtituere, pro illis quorum creditores ipſi ignorant componunt cum Prælatis Eccleſiæ, ut id quod eis remittitur tamquam proprium poſſideant, certos creditores, fraudando. Deberent enim primò certis creditoribus reſtituere, ac deinde pro incertis compoſitionem quærere ſi ejus faciendæ cauſam rationabilem habeant; neque aliter tuti ſunt in conſcientia.

Concluſio II.

Ex debitis certis illa ſunt priùs ſolvenda, quæ cùm ſint res alienæ adhuc in ſua ſpecie extant. Quia non mutaverunt dominum, ſed manſerunt ejus, cujus antea erant; ideoque debent illi reſtitui. Sic depoſitum & commodatum furto ſublatum, quamdiu extat, ſuo domino eſt reſtituendum.

Concluſio III.

Quando res empta adhuc eſt penes emptorem; proximè poſt jam recenſitos ſolvendum eſt venditori vel juſtum pretium, vel ipſa res reſtituenda. Quia etſi mutaverit dominum; manet tamen obligata ſolutioni. Si verò res empta non ſit ampliùs apud emptorem, ſed vel alia cum qua permutavit, vel pecunia quam ex illius venditione accepit; venditor non habet ſimile privilegium prælationis. Quia ejuſmodi res ſubrogatæ non ſunt ſecundùm ſe obligatæ.

Concluſio IV.

Quarto loco ſolvendæ ſunt expenſæ funeris moderatæ ſeu neceſſariæ: non autem illæ quæ ad pompam fiunt. Solvendum item id quod pro inventario, pro cuſtodia ſupellectilis, pro confectione teſtamenti neceſſarium fuerit; Sylveſter dicta q. 5.

Concluſio V.

Poſt hos omnes illi creditores, qui hypothecam expreſſam aut tacitam habent in bonis debitoris, in accipienda ſolutione debent antecedere eos qui non habent. Nam eo ipſo quo habent hypothecam, ſpeciale jus & actionem realem obtinent in illa bona, eò quòd hypotheca detur ad ſecuritatem, ut in omni eventu poſſint creditores conſequi ſolutionem. Conſtituitur autem hypotheca; vel expreſsè per voluntatem ſcilicet contrahentium; vel tacitè, nimirùm per beneficium legis.

Concluſio VI.

Inter creditores hypothecarios, qui ſuper iiſdem bonis habent hypothecam, regulariter primò ſolvendum eſt illi, cujus hypotheca eſt antiquior, ſive ſit hypotheca tacita, ſive expreſſa, ſive generalis, ſive ſpecialis, ſecundùm regulam juris 54. in 6. *Qui prior eſt tempore, potior eſt jure*; quæ intelligenda eſt de illis, qui ſuper eadem re habent hypothecam. Dico *regulariter*; quia hoc non eſt perpetuum. Qui enim ſubminiſtravit pecuniam ad domus vel navis conſtructionem aut reparationem; in eadem re præferendus eſt cæteris hypothecariis, quantumvis anteriorem hypothecam habentibus, ſive generalem, ſive ſpecialem, etiam expreſſam: niſi illa eadem res fuerit priùs conſtituta hypotheca pro dote conjugali. Quia ſine iſtius pecunia, res non manſiſſet ſalva. Ita Ulpianus l. 5. tit. *Qui potiores in pignore*. lib. 20. ff. Similiter qui mutuavit pecuniam pro cibariis

Digitized by Google

rlis nautarum, ſine quibur navis non poterat pervenire ſalva, aut pro nolo vel vectura mercium, aut pro conductione domus in qua aſſetvarentur, debet ex illis habere ſolutionem aote hypothecarios, l. 6. & 7. dicti tit. *Qui potiores*. Quod autem attinet ad mulieres dotem petentes ex bonis mariti; dicendum eſt, eas in ſolutione præferendas eſſe reliquis etiam anterioribus creditoribus habentibus tacitam hypothecam, Codicis lib. 8. tit. 18. l. *Aſſiduis*: ac etiam illis qui habent expreſſam hypothecam ſed ſuot tempore poſteriores; quia in præjudicium dotir jam aſſignatæ noo potuit hypotheca aſſignari. Sed ſi expreſſa hypotheca fuerit prior; probabile eſt, illos hypothecarios eſſe præferendos uxori dotem petenti, quandoquidem iſta dos ſit poſterior.

Dos reſtituenda eſt ante alia debita.

Conclusio VII.

Cum variæ ſint ſententiæ, quænam debita ſint priùs ſolvenda, an quæ licitè, an quæ illicitè fuerunt contracta: item, qui chirographarii ſeu perſonales creditores, hypotheca & alio jure prælationis carentes, præferendi ſint, an priores, an nulli: ea videtur probabilior quæ dicit, nullum hic ordinem eſſe neceſſarium, ſed quod ſupereſt bonorum poſt præcedentes ſolutiones proportionaliter eſſe dividendum inter ejuſmodi creditores, niſi leges municipales aliter ſtatuant. Quia neque jus naturæ, neque jus commune poſitivum urget, unum talem creditorem eſſe alteri præferendum. Ita S. Antonin. p. 2. tit. 2. c. 7. §. 3. Sylveſter verbo *Reſtitutio* 6. q. 5. Angelus *Reſtitutio* 2. n. 18. Petrus Navar. lib. 4. cap. ult. num. 41.

Ob. Si Dicas: Quòd debita per emptionem, conductionem, aut mutuationem contracta, ordinariè detinentur domino magis invito, quàm quæ fuerunt contracta illicitè, ut per uſuras, furta, & hujuſmodi; ergo illa ſic licitè contracta ſunt priùs reſtituenda.
Reſp. Reſp. Neg. Conſeq. Nam creditores eſſe magis aut minùs invitos non poteſt inter eos conſtituere ordinem reſtitutionis, ita ut cum damno minùs inviti totum reſtituatur magis invito; quia onus reſtituendi non oritur ex eo, quòd dominus ſit vel multùm vel parum invitus, imò neque ex eo quòd ſit actu invitus, ſed ex eo quòd violata ſit vera propriéque dicta juſtitia: hæc autem non minùs violatur retinendo debita injuſtè contracta quàm alia. Deinde. Quòd in retentione uſurarum dominus ſit minùs invitus, actuali nimirùm voluntate, non eſt quia velit uſurario eas donare, aut jus aliquod ei tribuere, ſed quia non habet ſpem eas recuperandi; ac proinde non minùs violat juſtitiam uſurarius quàm alius juſta debita injuſtè detinens. Citatur quidem Beat. Thom. ex Opuſc. 73. c. 18. dicens, Priùs ſolvenda eſſe ablata (ſcilicet injuſtè) quàm alia debita. Sed illud Opuſculum non eſt Beat. Thomæ: in editione enim Romana diſtincto charactere impreſſum eſt ab illis, quæ genuina ſunt ipſius opera.

Conclusio VIII.

In facienda reſtitutione ſervandus eſt ordo, non ſolùm quem leges civiles communiter, ſed etiam quem propriæ locorum ſive leges ſive conſuetudines præſcribunt, quando non repugnant juri naturali. Et qui contra legitimum reſtituendi ordinem aliquibus reſtituerit; non ſolùm peccat, ſed etiam tenetur de damno, quod aliis creditoribus inde emergit. Quin & ipſi etiam creditores nullam hypothecam in bonis debitoris habentes, contra juſtitiam peccant, ſi volentes ac ſcientes accipiunt ſolutionem in præjudicium eorum, quibus bona debitoris erant oppignorata. Si autem plures ſint creditores, inter quos nullum ſit privilegium prælationis, & aliquis eorum ante alios exigat ſolutionem, ſive in judicio ſive extra; neque peccat is qui recipit totum debitum, neque is qui ſolvit, juxta Navarr. c. 17. num. 53. Quia diligentia petentis fecit eum eſſe potiorem, etiamſi alioquin eſſet poſterior in credito, & æqualis in jure ſolutionis expectandæ.

Petes 1. Quid ſi debitor volens uni creditorum æqualis juris gratificari, ſolvat ei non petenti, prætermiſſis aliis non minùs juris habentibus? Quæſt.
Reſp. Eum graviter peccaturum, & quidem contra juſtitiam; ideòque obligatum iri de damno quod aliis obtingit. Reſp.
Quia talis creditor ponitur eſſe par in jure ſolutionis, neque accedit quippiam quod eum faciat potiorem. An verò & ipſe creditor ſic recipiens, in conſcientia teneatur reſtituere quod accepit; non liquet. Cùm enim quod accipit non ſit aliis obligatum, neque ipſe aliundè obligetur; quidam probabiliter docent, ipſum non teneri.

Verumtamen nobis videtur probabilius, quòd teneatur reliquis pro rata tum ſui debiti tum ipſorum; ut ſcilicet partem quidem ipſe retineat, cæteris autem cedat partes proportionaliter ad debita. 1. Quia cooperatur actui injuſto. 2. Quia accepit ab eo, qui ſecundùm juſtitiam non poteſt ei tantum ſolvere.

Ad Arg. ergo Reſp. Creditorem illum aliundè obligari quàm ex eo, quòd accipiat rem aliis obligatam; ſcilicet ex eo quòd ipſe cooperetur violanti juſtitiam.

Petes 2. Quid ſi debitor non valens omnibus ſolvere moveatur miſericordia in creditorem egentem, eique non petenti ſolvat, aliis prætermiſſis: Sylveſter & alii quidam docent, ipſum non malè facere, idque ita eſſe credimus, ſi bona fide agat, exiſtimans id licere. Quæſt.
Si autem quæratur quid ſecundùm ſe liceat? Reſp. Non eſſe licitum præferre pauperem eum, qui neque extrema, neque gravi neceſſitate laborat, aliis creditoribus æquale jus habentibus. Reſp.
Quia paupertas ſaltem communis non mutat ordinem juſtitiæ, ſed ſolùm provocat ad eleemoſynam. Deinde. Titulus paupertatis neque ex naturali neque ex poſitivo jure tribuit privilegium prælationis.

Si Dicas: Pauperem plus damni ferre quàm alios creditores. Ob.
Reſp. Inde non haberi, quòd ſit illi ſolvendum cum præjudicio aliorum: ſed quòd vel acceleranda ſit ipſi aliqua ſolutio, vel etiam aliquid fortaſſe pluſculum quàm aliis ſolvendum ſit. Reſp.

QUÆSTIO LXIII.

De Acceptione Perſonarum.

Et ſi perſonam accipere vel ſuſcipere quandoque in bonum uſurpetur pro eo, quod eſt honorare perſonam ratione alicujus qualitatis verè ipſi inexiſtentis: unde 4. Reg. 3. Eliſæus dicebat: *Si non vultum Joſaphat Regis Juda erubeſcerem*, Heb. *Si non faciem Joſaphat Regis Juda ſuſciperem*, id eſt; *revererer*; communiter tamen uſurpatur in malum. Idem autem valent accipere perſonam, ſumere faciem, & reſpicere in faciem. Quamvis enim vox Hebraica propriè ſolùm ſignificet faciem; per faciem tamen perſonam intelligi non eſt infrequens: nam vocabulum Græcum, ex quo perſonarum acceptio componitur, *πρόσωπον* tum faciem, tum perſonam ſignificat. Hinc illa eſt ad Judices increpatio Pſal. 81. *Uſquequo judicatis iniquitatem, & facies peccatorum ſumitis?* hoc eſt perſonas peccatorum accipitis, non attendentes ſcilicet ad merita cauſæ, ſed ad hominum potentiam, opulentiam; nobilitatem, ſimilemve aliam qualitatem judicio cauſæ extraneam. Et pro eo quod Phariſæi cum Herodianis Chriſto fallaciter aſſentantes apud Marc. c. 12. dicebant: *Nec enim vides in facies hominum*; Matth. 22. legimus: *Non enim reſpicis perſonam hominum*. Et tam cap. 2. ad Rom. quàm Jac. 2. ubi nos habemus *Acceptionem perſonarum*, Syrus interpretatur *Acceptionem facierum*. Iſta autem *acceptio* fit per mentem: & non aliud intelligitur quàm conſideratio & reſpectus. *Perſona* verò intelligitur cum tacita excluſione cauſæ ad præſens negotium pertinentis: ut propterea ille perſonam accipiat, qui in bonis dandis, in pœnis inferendis vel condonandis, non agit ſecundùm cauſam illuc pertinentem, ſed ſecundùm aliquam conditionem illi negotio impertinentem; ut ſi beneficium detur alicui, non quia ſit eo dignus, ſed quia eſt Petrus aut Paulus, quia conſanguineus, quia amicus, quia nobilis. *Ad perſonam enim*, ait B. Thom. art. 1. *refertur quæcumque conditio non faciens ad cauſam, propter quam ſit dignus hoc dono*. Sic Apoſtolus Petrus Act. 10. dicens: *In veritate*

Quid perſonam accipere.

compe-

comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in omni gente qui timet, hoc eſt qui colit *eum, & operatur juſtitiam, acceptus eſt illi*; ſignificat, Deum futurum acceptorem perſonarum, ſi is qui ipſum coleret operareturque juſtitiam, non eſſet acceptus Deo ob hoc ſolùm, quia non eſſet ea gente Judaica. Etiam Apoſtolus Paulus ad Rom. 2. indicat illum fore acceptorem perſonarum, ſi Judæis malè operantibus nec pœnitentiam agentibus, parceret tantùm quia Judæi ſunt: aliis autem operantibus bonum non daret gloriam, ideò ſolùm quia ſunt Gentiles.

ARTICULUS I.

Utrùm acceptio perſonarum ſit peccatum.

VIDETUR Quòd non. Quia Apoſtolus 2. ad Cor. 10. ipſos monere videtur, ut ſint acceptores perſonarum dicens: *Quæ ſecundùm faciem ſunt videte.*

Quid perſonarum acceptio.

Quæſtio eſt de illa prout in malum uſurpatur, & definiri poteſt, eſſe Peccatum, quo in his, quæ ſecundùm juſtitiam danda ſunt, non attenditur ad meritum vel idoneitatem ejus cui datur, ſed ad aliquam cauſam iſti negotio impertinentem & extrinſecam. Dico *ſecundùm juſtitiam*. Ut enim B. Thom. hic ad 3. lect. 2. in cap. 1. ad Rom. & p. p. q. 23. art. 5. ad 3. docet; *Acceptio perſonarum non habet locum in iis, quæ dantur ex gratia, & non ex debito*. Cæteras definitionis partes facilè eſt ex B. Thoma colligere.

Non habet locum in gratuitis.

In Reſp. ad 1. *In acceptione*, inquit, *perſonarum conſiderantur conditiones quæ non faciunt ad cauſam*. Et art. 2. in corp. *Perſonarum acceptio eſt, cùm aliquid perſonæ attribuitur præter proportionem dignitatis ipſius*. Rectè autem hoc art. monet, contingere quòd una eademque perſonæ qualitas uni negotio eſt extranea alteri eſt propria; & propterea; in uno inducet acceptionem perſonarum, in altero minimè. Sicut conſanguinitas eſt conditio reddens quempiam dignum, quò inſtituatur hæres patrimonii: ſed non facit dignum cui conferatur prælatio Eccleſiaſtica; ideò ſi Epiſcopus propter conſanguinitatem inſtituat illum hæredem ſuorum bonorum patrimonialium, non erit acceptor perſonarum: erit autem, ſi propterea ipſum curæ paſtorali præficiat. Ex his haberi poteſt.

Reſp. ad Artic.

Reſp. ad Art. ſcilicet, Acceptionem perſonarum eſſe peccatum, idque jure tum naturali tum poſitivo prohibitum.

Quod naturali; prob. Quia repugnat juſtitiæ diſtributivæ: ſicut autem jus naturale dictat, ſervandam eſſe juſtitiam diſtributivam, ita prohibet injuſtitiam illi oppoſitam. Confirm. Æqualitas juſtitiæ diſtributivæ conſiſtit in hoc, quòd diverſis perſonis diverſa attribuantur beneficia ſecundùm proportionem ad merita ſeu dignitates earum: atqui non ſervatur illa proportio, ſed expreſsè violatur in acceptione perſonarum, quandoquidem per eam aliquid detur alicui, non propter ejus dignitatem vel cauſam ad illud negotium pertinentem, ſed propter aliam negotio extrinſecam; ergo acceptio perſonarum eſt peccatum juſtitiæ diſtributivæ oppoſitum, & per conſequens ex genere ſuo mortale. B. enim Thomas q. 59. art. 4. reſolvit, injuſtitiam eſſe ex ſuo genere peccatum mortale. Dico *ex ſuo genere*. Quia propter materiæ parvitatem poteſt eſſe veniale: ut fit in aſſignandis locis menſalibus, & quando in Beneficiis conferendis valde exigua eſt differentia dignitatis unius præ alio.

De jure poſitivo prob. Levit. 19. *Non conſideres perſonam pauperis, nec honores vultum potentis*. Deut. 1. *Nulla erit diſtantia perſonarum; ita parvum audietis ut magnum: nec accipietis cujuſquam perſonam*, Joan. 7. *Nolite judicare ſecundùm faciem, ſed juſtum judicium judicate*. Jac. 2. *Nolite in perſonarum acceptione habere fidem Domini noſtri*. Quaſi diceret, Ea quæ ſunt Fidei aut Religionis nolite agere cum acceptione perſonarum. Videri etiam poſſunt loca Prov. 18. v. 5. c. 24. v. 23. c. 28. v. 21. Eccleſ. 42. v. 1. Malach. 2. v. 9.

Ad Arg. oppoſitum Reſp. Neg. Aſſ. Sive enim legatur, *Quæ ſecundùm faciem ſunt videtis*; quo modo interpretes Græci legerunt: ſive *Quæ ſecundùm faciem ſunt videte*; quo modo Latinæ verſiones communiter habent; Apoſtolus non monet Corinthios ut perſonam accipiant. Sed juxta Græcorum lectionem eos objurgat, quòd tantùm videant ea quæ ſunt in conſpectu, ſolùmque judicent ex iis quæ foris apparent. Juxta noſtram verò ſenſus eſt: Saltem ea conſiderate, quæ omnino ſunt conſpicua, & manifeſtè patent veſtris oculis; ex illis enim facilè erit, de me & æmulis meis ferre judicium.

In Deo non eſt acceptio perſonarum.

Circa Reſp. ad 3. obſerva, in Deum non cadere acceptionem perſonarum, ſive cùm ex peccatoribus paris conditionis unum ad pœnitentiam vocat, & non alterum: ſive quando pejorem, & obſtinatiorem convertit præ minùs obſtinato: ſive cùm aliquos juſtos ſinit è juſtitia excidere, alios autem ſervat: ſive in quibuſcumque aliis rebus. In his enim, quæ gratis dantur, non habet locum acceptio perſonarum, quia quilibet abſque injuſtitia poteſt de ſuo dare quantum vult, & cui vult: Deus autem pœnitentiam, perſeverantiam, aliaque ſuæ miſericordiæ dona gratis dat, cùm ad ea elargienda nulli obligetur.

In exemplis ergo allatis, Deus uni facit miſericordiam, alteri non facit injuriam; ſicut nec illi injuriam faceret, ſi eum non vocaret, non converteret, non ſervaret. Similia ſcribit Auguſt. lib. 2. cont. duas epiſt. Pelag. cap. 7.

In his etiam quæ ex juſtitia tribuit, ut quando gloriam pro bonis juſtorum operibus reddit, non eſt acceptor perſonarum. Quia non eam impertitur intuitu qualitatum, quæ ſint ad gloriam impertinentes, ſed ſecundùm merita ex ipſius gratia profecta, & ſecundùm perſonarum dignitatem: atque ut B. Th. dicit in cap. 2. ad Rom. Deus omnia facit convenientiſſima ratione; & ſic numquam accipit perſonam. Ut autem quis dicatur committere acceptionem perſonarum in aliquorum bonorum diſtributione; oportet quòd illa non diſtribuat ex cauſa rationabili, & quòd obligetur ea talibus aut talibus diſtribuere, ideoque non ſit eorum abſolutus dominus. Utrùm verò ad reſtitutionem teneatur, qui vitium iſtud committit; ex art. 2. notum fiet.

ARTICULUS II.

Utrùm in diſpenſatione ſpiritualium locum habeat acceptio perſonarum.

QUÆRITUR hic de materia acceptionis perſonarum: & ſenſus quæſiti eſt, An ſi acceptio perſonarum accidat in diſpenſandis ſpiritualibus, ea ſit peccatum. Nam hunc eſſe ſenſum; patet ex tractatione totius articuli, ubi non ſimpliciter concludit, acceptionem perſonarum habere locum in diſpenſatione ſpiritualium, ſed illam eſſe peccatum, & quidem tantò gravius ea, quæ in diſpenſatione temporalium accidit, quantò ſpiritualia ſunt temporalibus potiora. Spiritualium nomine B. Thom. hic intelligit poteſtatem Eccleſiaſticam ſive Ordinis ſive juriſdictionis, tam externi quàm interni fori conſcientiæ: itemque Beneficia, vel Officia Eccleſiaſtica, & Dignitates, Sacramenta, Prædicationem verbi Dei, & ſimilia, in quibus etiam diſpenſandis poteſt hoc vitium accidere.

Quid per ſpiritualia hic intelligatur.

Reſp. ad Artic.

Ejus igitur Reſponſio eſt, Acceptionem perſonarum, quæ committitur in diſpenſatione ſpiritualium, eſſe grave peccatum; Quia acceptio perſonarum eſt peccatum, in quantum contrariatur juſtitiæ: quantò autem in majoribus aliquis juſtitiam tranſgreditur, tantò gravius peccat; cùm ergo ſpiritualia ſint temporalibus potiora, gravius peccatum eſt accipere perſonas in ſpiritualium diſpenſatione quàm in temporalium.

Tunc autem eſt perſonarum acceptio in diſpenſatione ſpiritualium, quando ſpiritualia attribuuntur perſonæ præter proportionem dignitatis ipſius, quæ dignitas duobus modis æſtimari poteſt. Uno modo abſolutè & ſecundùm ipſam perſonam; & ſic ille eſt dignior, qui plus habet gratiæ gratum facientis. Alio modo per comparationem ad bonum commune; quo pacto is eſt dignior tali vel tali ſtatu ad aliorum utilitatem ordinato, qui plus habet earum gratiarum, donorum, & ſubſidiorum, quæ ad ſtatum illum benè exequendum faciunt. Unde fieri poteſt, ut abſque perſonarum acceptione in diſtribuendis ſpiritualibus minùs

ſancti

ſancti præferaotur ſanctioribus, ac etiam minùs docti doctioribus; qoando videlicet illi propter alia dona quæ habent, cum majori fructu poſſunt eaequi ſtatum aliquem vel officiom publicum quàm iſti, tametſi & doctiores & ſanctiores.

Circa Reſp. ad 1. obſerva, quòd ſi conſanguinei alicujus Prælati ſint aliis minùs digni & ſimpliciter & per reſpectum ad bonum commune; peccatum ſit acceptionis perſonarum, eos dignioribus præferre in collatione Dignitatum vel Beneficiorum Eccleſiaſticorum. Nam Prælatus ſeu Collator non eſt dominus ejuſmodi ſpiritualium, ut poſſit ea dare prout libuerit, ſed dumtaxat diſpenſator ſive diſtributor à Deo conſtitutus: cui proinde ratiooem reddere debet de omni quam fecerit diſtributione, præmium aut pœnam recepturus, prout fideliter aut infideliter diſtribuerit.

Si verò illi conſanguinei ſint æquè digni ut alii; Prælatus licitè poteſt eos præferre aliis. Nam ſi ſint pares in reliquis, eoſdem io hoc præcellunt, quòd in tractandis Eccleſiæ negotiis magis obedientes, magiſque unanimes futuri præſumuntur. Excipit tamen B. Thom. caſum, quando metuitur, oe ea iſto Prælati facto alii exemplum ſumant bona Eccleſiæ dandi conſanguineis, etiam præter dignitatem: quoniam cavendum eſt ſcandalum.

Cur diſpenſetur cum divitibus.

Pro Reſp. ad 2. dicendum: Noo diſpenſari cum divitibus & potentibus, ut in gradu prohibito contrahant Matrimonium, quia divites ſunt aut potentes; quod eſſet perſonas accipere: ſed propter publicam cauſam, puta propter fœdus, amicitiam, vel ſimilem aliquam rationem bono communi utilem. Multum enim intereſt Reip. ut Magnorum ſeu Potentum amicitiæ firmentur; & ideo in hujuſmodi diſpenſatiooe nulla eſt acceptio perſonarum. Hinc Concil. Trid. ſeſſ. 24. cap. 5. ſtatuit, in contrahendis Matrimoniis vel nullam omnino dari diſpenſationem, vel rarò, idque ex cauſa & gratis. In ſecundo autem gradu numquam diſpenſari niſi inter magnos Principes & ob publicam cauſam.

Electio digni eſt valida.

In reſp. ad 3. obſerva, quòd quantùm ad hoc, ut electio alicujus ad Eccleſiaſticam dignitatem teneat, & in foro externo impugnari non poſſit; ſatis eſt eligere dignum, excepto caſu de quo poſtea; ſed io foro conſcientiæ & coram Deo oportet eligere digniorem.

Prius prob. Quoniam alioquio omnis electio poſſet in foro externo pati calumniam, & aliqua lite impugnari: ſemper enim poſſet reperiri aliquis, qui ſive verè ſive falsò querularetur, digniorem eſſe prætermiſſum. Et ideo jus poſitivum Eccleſiaſticum *ordinariè* noo permittit controverti electionem vel proviſionem alicujus, quando electus vel proviſus eſt repertus idoneus judicio eorum, quorum id eſt examinare: ſed non declarat, quòd Præſentator vel Collator ſit in conſcientia tutus, quòdque ſatisfecerit juri naturali & legi divinæ. Similiter ſentit B. Thom. Quodlib. 8. art. 6. ad ult. dicens, Decretalem, quæ habet ſufficere eligere dignum, non loqui quantum ad forum conſcientiæ, ſed quantum ad forum contentioſum, in quo non reprobatur electio ea hoc, quòd poteſt aliquis alius magis idoneus inveniri, dummodò ille qui eligitur idoneus ſit: *Aliàs*, inquit, *omnis electio calumniam pateretur.*

Eligendus eſt dignior.

Poſterius prob. Quia ſi poteſt haberi aliquis magis idoneus ad talem vel talem dignitatem, & tamen præfertur alius; hoc fit propter aliquam cauſam, qua movetur Præſentator aut Collator. Quæ cauſa, ſi pertineat ad negotium ipſum, tum is qui præfertur eſt altero magis dignus ſaltem qnoad hoc; & ſic noo eſt ibi acceptio perſonarum, niſi fortaſſis in illo qui præteritur ſint aliæ qualitates etiam ad rem pertinentes, eæque plures aut majoris momenti. Si autem ea cauſa ſit negotio impertinens, ot putà familiaritas, conſanguinitas, vel aliquid hujuſmodi; manifeſta eſt acceptio perſonæ, quia indebitè movet ad hujus præ altero electionem. Dixi *excepto caſu* &c. quia Pius V. in Bulla quæ incipit, *In conferendis beneficiis*, data ann. 1567. roborare & ad executionem promovere volens ea quæ Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 18. conſtituerat, ita ordinavit: *Ut autem non ſolùm dignis, ſed magis idoneis repertis juxta ejuſdem Concilii decretum Parochiales Eccleſiæ conferantur; volumus, & eadem authoritate decernimus, quòd ſi Epiſcopus minùs habilem poſthabitis magis idoneis, elegerit, poſſint ii qui rejecti fuerint à mala electione hujuſmodi ad Metropolitanum, vel ſi ipſe eligens Metropolitanus aut exemptus fuerit, ad viciniorem Ordinarium, &c. appellare, ac prælectum ad novum examen coram ipſo appellationis Judice & ejus examinatoribus provocare. Et conſtito, prioris eligentis irrationabili judicio, eoque revocato, Parochialis magis idoneo per eumdem Judicem appellationis authoritate noſtra (quatenus collatio ad Epiſcopum, à quo appellatum fuit, ſpectaret) conferatur: aliàs eidem magis idoneo per Judicem appellationis approbato conferenda remittatur ad eum, ad quem collatio, proviſio, vel inſtitutio ſpectabit.*

Quæſt.

Petes: Quare ex his non ſequitur, rationem B. Thomæ dicentis, quòd ideo ſatis eſt eligere dignum ad hoc ut electio non poſſit impugnari, quia aliàs omnis electio poſſet habere calumniam, eſſe inefficacem. Reſp. Quia ejus ratio procedit ad oſtendendum; quòd electio digni non poſſit promiſcuè impugnari in foro judiciali: per conſtitutionem verò Pii V. non habetur, quòd promiſcuè poſſit impugnari, præſertim per litem: ſed ſolùm quòd dignior prætermiſſus poſſit eam impugnare, idque non per litem, ſed per appellationem ad novum examen.

Reſp.

Præterea, Pontifex non decernit, electionem digni prætermiſſo digniore eſſe irritam ipſo facto; & per conſequens non permittit eam impugnari tamquam quæ de jure ſit nulla, ſed tamquam quæ poſſit irritari, ſi prætermiſſus deprehendatur eſſe dignior; unde in eadem Bulla ſubjungit: *Hæc tamen appellatio interpoſita non impediat aut ſuſpendat, quominus electio per Ordinarium primo loco facta interim debita demandetur executioni; & proviſus ab eadem Eccleſia cauſa appellationis hujuſmodi pendente non amoveatur.*

Licet aliquē de gremio præferre aliis.

Pro reſp. ad 4. Neg. eſt, pertinere ad acceptionem perſonarum, quòd ad Eccleſiaſticam Dignitatem deligatur potiùs aliquis ex gremio Eccleſiæ quàm extraneus, modò reliqua ſint paria, vel ſaltem non ſit magna diſparitas. Is enim, qui de gremio eſt, plerumque conſuevit eſſe utilior quantùm ad commune bonum illius Eccleſiæ, quia magis diligit Eccleſiam, in qua fuit enutritus, magiſque etiam diligitur à ſuis, quo fit, quòd faciliùs ei obtemperetur. Unde veteres canones præſcribunt, ut ex ipſa Eccleſia eligatur, quando illic invenitur aliquis idoneus; cap. *Nec emeritis*, cap. *Nullus*, cap. *Obitum* diſt. 61. cap. *Metropolitane*, & cap. *Sacrorum canonum* diſt. 63. Sed

QUÆRITUR I.

Quibus partibus conſtet illa idoneitas, quæ ad ſpiritualia rectè adminiſtranda requiritur.

Reſp. quòd Alexand. III. cap. *Cùm in cunctis*, eique conſentiens Innocentius III. cap. *Cùm nobis*, prout illud auctum legitur in editione Gregoriana, tit. de Elect. & elect. poteſt. hanc idoneitatem præcipuè tribus conſtare æſtimant; dicit enim Innocentius: *Tria ſunt in perſona electi præcipuè inquirenda, videlicet ætas legitima, morum honeſtas, & litteratura ſufficiens.* Cùm autem dicat *præcipuè*; ſatis relinquit intelligendum, adhuc quædam alia poſſe requiri. Ut igitur particulariùs explicentur quæ ad idoneitatem pro Beneficiis conſequendis neceſſaria ſunt; ſciendum eſt.

Primum requiri torum legitimum. Quicumque enim ex illegitimo toro nati ſunt, ad Beneficium abſque diſpenſatione habendum ſunt inhabiles; ſive hoc eorum impedimentum ſit notum, ſive occultum: & ſi aliquod eis conferatur; collatio eſt nulla, cap. *Ut filii*, cap. *Litteras*, cap. *Nimis*, tit. de Filiis Presbyt. & cap. *Is qui*, eodem tit. in 6. Vide Navarrum cap. 25. num. 117. & cap. 27. num. 201. Notandum autem, quòd in hoc impedimento ſolus Papa diſpenſat ſive ad ſacrum Ordinem, ſive ad Dignitatem, ſive ad Beneficium curatum: ſed ad minores Ordines & ad unum ſimplex Beneficium, cui ſcilicet non ſit anne-

aus

xus Ordo ſacer, poteſt diſpenſare Epiſcopus, dicto cap. *Is qui*.

Quæſt. Reſp.

Petes 1. An Epiſcopus diſpenſare poſſit ad Canonicatum Eccleſiæ Cathedralis? Reſp. Probabile eſſe quòd poſſit, poſtquam Sedes Apoſtolica diſpenſaverit ad majores Ordines. Antea verò non poteſt; quia Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 12. ſtatuit, ut in omnibus Eccleſiis Cathedralibus omnes Canonicatus ac portiones habeant annexum Ordinem Presbyterii Diaconatus, vel Subdiaconatus: ad nullum autem horum Ordinum poteſt Epiſcopus habilitare illegitimum.

Quæſt.

Petes 2. An illegitimus, cum quo eſt diſpenſatum ut poſſit accipere primam tonſuram, & minores Ordines, eo ipſo ſit habilis ad Beneficia ſimplicia:

Reſp.

Reſp. Sententiam negativam eſſe communiorem; eò quòd juris ac legis relaxatio, cùm ſit odioſa, ſtrictè ſit intelligenda. Unde ſi Pontifex concedat ſpurio, ut ad Ordines promoveri queat; non poteſt ea diſpenſatione fretus promoveri ad majores. Si concedat, ut omnes majores poſſit accipere; non propterea eſt capax Beneficii. Quòd ſi diſpenſet ad Beneficium; non eſt diſpenſatus ad Dignitates: ſi ad Dignitates; non continuò ad Beneficia curam Animarum habentia, Videri poteſt Azorius p. 2. lib. 6. cap. 3. & Filliucius Tract. 41. cap. 4. num. 5.

Quæſt.

Petes 3. An cenſeatur facta diſpenſatio, ſi is qui diſpenſare poteſt ſuper defectu natalium illegitimo conferat Beneficium.

Reſp.

Reſp. Quòd ſit, ſi fuerat expoſitus talis defectus; aliàs non.

Quæſt. Reſp. Quare illegitimi ſint irregulares.

Petes 4. Quare illegitimi arceantur à Beneficiis? Reſp. Propter probrum & ignominiam quamdam, qua ſecundùm vulgarem hominum opinionem videntur aſperſi. Deinde. Quia per vitioſam originem nonnihil obſcuratur ſplendor, qui ad Eccleſiaſtica Beneficia requiritur: facilè enim fit, ut quorum origo contemnitur, vita quoque & doctrina contemnatur. Denique. Sic oſtendit Eccleſia, quantum abominetur crimen paternum. Peculiariter tamen hoc oſtendit in filiis Clericorum, qui non ſunt ex legitimo Matrimonio nati: De ipſis enim Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 15. ſtatuit, ut in Eccleſiis, ubi eorum patres Beneficium aliquod Eccleſiaſticum habent aut habuerunt, quodcumque etiam diſſimile beneficium habere non poſſint, nec in dictis Eccleſiis quoquomodo miniſtrare, nec penſiones ſuper fructibus Beneficiorum, quæ parentes eorum obtinent, vel aliàs obtinuerunt, habere: nec reciprocæ reſignationes in eorum filiorum ſavorem à parentibus factæ illis proſint.

Quod autem attinet ad filios Presbyterorum ex legitimo Matrimonio ante Ordinationem procreatos, dicendum eſt, eos poſſe habere Beneficium in illis Eccleſiis, ubi eorum parentes præſident, cap. *Ad hæc*, tit. de Filiis Præsby. non tamen illud ipſum quod parens proximè habuit, cap. *Ad extirpandas*, eodem tit. Quia in Beneficiis Eccleſiaſticis ea quæ hæreditariæ ſucceſſionis imaginem referunt, ſacris canonibus ſunt odioſa, & Patrum decretis contraria; ut dicit Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 7. Si tamen inter patrem & filium alius interceſſit, illa ſpecies hæreditariæ ſucceſſionis ceſſabit, ac proinde filius legitimus poterit ejuſmodi Beneficium obtinere, cap. *Ex transmiſſa*, dicto tit. de Filiis Presbyt.

De ætate requiſita ad beneficia.

Secundum quod ad idoneitatem Beneficii requiritur eſt ætas legitima, quæ prout Beneficia ſunt diverſa, ita etiam ipſa diverſimodè requiritur.

Nam ad Epiſcopatum oportet explevisſe annum trigeſimum, cap. *Cum in cunctis*, tit. de Elect. & elect. pot.

Ad Dignitates Epiſcopatu inferiores, habentes tamen curam Animarum, & generaliter ad Beneficia curata requiritur annus vigeſimus quintus, ſaltem inchoatus, eodem cap. §. *inferiora*, & in Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 12. ac inſuper cap. *Licet canon.* eodem tit. de Elect. in 6. ubi expreſſè decernitur, collationes de Parochialibus Eccleſiis iis qui non attingerint vigeſimum quintum annum de cætero faciendas, viribus omnino carere.

Quæ ætas pro beneficiis requiſita.

Ad cæteras Dignitates vel Perſonatus, quibus Animarum cura nulla ſubeſt, requiritur annus vigeſimus ſecundus per Conc. Trid. cit. jam cap. 12. Quod de dignitatibus & Perſonatibus in ſolis Eccleſiis Cathedralibus intelligunt, Zerola verbo *Beneficia* §. 12. Barboſa Alleg. 60. num. 67. Rodriquez tom. 1. qq. Regul. quæſt. 11. art. 2. ubi ſcribit ſe ſcire, ſecundùm quamdam Cardinalium declarationem fuiſſe quemdam ætatis ſolùm decem & ſex annorum admiſſum ad quamdam Dignitatem in Eccleſia collegiata in Diœceſi Burgenſi; additque, Cardinales declaraſſe, quòd Concil. Trid. requirens vigeſimum-ſecundùm ætatis annum ad hujuſmodi admiſſionem loquitur de Dignitatibus & Canonicatibus Eccleſiarum Cathedralium, non autem Collegiatarum. Ita etiam quidam alii cenſent. Sed. Navarr. Enchir. cap. 25. num. 135. Sa verbo, *Beneficium*; Leſſius lib. 2. cap. 34. dub. 20. Layman lib. 4. tr. 2. cap. 14. Azorius p. 2. lib. 6. cap. 5. Baſſæus verbo *Beneficium* 3. n. 6. non reſtringunt ordinationem Concilii ad Eccleſias Cathedrales, ſed generaliter dicunt, ad Dignitates, quibus nulla Animarum cura ſubeſt, requiri annos viginti duos. Et Garcias p. 7. c. 4. n. 58. & deinceps, probat, decretum Concilii comprehendere Dignitates & Perſonatus etiam in Eccleſiis Collegiatis: quia Concilium in hac parte generaliter & abſolutè de Dignitatibus & Perſonatibus loquitur, ſecùs ac circà Canonicatus; ut patet ex principio cap. ibi, *Cùm Dignitates in Eccleſiis præſertim Cathedralibus*. Nam dictio *præſertim*, quæ eſt implicativa, implicat idem in Collegiatis, & includit illas. Accedit, quòd iſta verba ejuſdem cap. *Ad dignitates quaſcumque*, & *Ad cæteras autem dignitates*, ſunt univerſalia, Deinde. Si Concilium non loqueretur ibi de Dignitatibus Eccleſiæ Collegiatæ: ſequeretur, eas eſſe relictas diſpoſitioni juris communis, & idcircò ad eas requiri ætatem viginti quinque annorum ſicut olim requirebantur, apud eumdem Garciam num. 54. ex diverſis tum juribus tum Doctoribus: niſi quòd Epiſcopus poſſet diſpenſare cum illis, qui vigeſimum annum compleverant, cap. unico *de Ætate & qualitate in 6.* Adfert etiam Garcias hanc declarationem Card. datam 4. Sept. ann. 1691. *Congregatio cenſuit, ad obtinendam in Cathedrali vel Collegiata Dignitatem non curatam requiri ætatem annorum 22. completam.* Cui declarationi ſtandum potiùs videtur: tum quia textui Concilii eſt conformior, ut ex dictis patet: tum quia verbatim illam habemus cum data menſis & anni, non verò alteram. Cæterum, an viginti illi duo anni debeant eſſe completi; dubium eſt. Sunt qui volunt ſufficere eſſe incœptos: ſed verius eſt debere eſſe impletos. Quia Concilium requirit, ut non ſit minor 22. annis: qui verò ſolùm incœpit vigeſimum ſecundum annum eſt minor viginti duobus annis. Ita Leſſius. Layman, Garcias, qui etiam ſcribit, ſe habere declarationem Cardinalium in forma authentica directam epiſcopo Abul. quòd decretum Concilii ſit intelligendum de anno 22. completo.

Ad Præbendam Pœnitentiarii in Eccleſia Cathedrali Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 8. requirit, ut quis ſit annorum quadraginta, ſeu qui aliàs aptior pro loci qualitate reperiatur.

Ad Canonicatus Eccleſiæ Cathedralis neceſſaria eſt illa ætas, ut qui Beneficium accipit poſſit intra annum initiari Ordine, quem iſtud Beneficium habet annexum. Synod. enim Trid. eodem cap. 12. ſtatuit, ut omnes Canonicatus Eccleſiæ Cathedralis habeant annexum Ordinem, aut Præsbyterii, aut Diaconatus, aut Subdiaconatus; ut minimum ergo requiritur, quòd annus vigeſimus primus ſit inchoatus, ſi ſit Præbenda Subdiaconalis. Si autem non ſit facta diſtinctio, quæ Præbendæ quem Ordinem habere debeant, ut quis ſit capax alicujus talis Canonicatus; debet ſaltem inchoaſſe vigeſimum-primum annum, ut in fine anni poſſit ordinari Subdiaconus.

Ad Canonicatus in aliis Eccleſiis, & ad alia quæcumque ſimplicia Beneficia requiritur, & (quantum ad valorem collationis attinet) ſufficit annus decimus-quartus, juxta ejuſdem Conc. decretum ſeſſ. 23. cap. 6. iſque inchoatus.

Quæſt. Reſp.

Si Quæras: Quænam ætas neceſſaria ſit ad acceptandum Archidiaconatum? Reſp. Neceſſariam eſſe ætatem viginti quinque annorum incœptorum, quia Archidiaconatus numeratur inter Dignitates, quibus Animarum cura eſt annexa; cap. *Cum in cunctis*, tit. de Elect. in Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 14. Quæ ætas etiam requiritur ad Vicariam Parochialem perpetuam; Clement. tit. de Offic. Vic. imò & ad habendum Parochiam in Commendam; cap. *Nemo* tit. de Electione in

6. Ut

Digitized by Google

6. Ut autem quis ſit adjutor Paſtoris, ſufficit eſſe legitimè ordinatum Sacerdotem, etiamſi ſit ordinatus ante ætatem per canones requiſitam, ſed cum diſpenſatione Poutificia.

Ob. Dices: Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 7. requirit, ut quæ in Monaſteriis eliguntur Abbatiſſæ, Prioriſſæ, ſeu quocunque nomine Præpoſitæ, non ſint minùs quàm annorum quadraginta: aut ſi tales commodè haberi nequeant, eligantur quæ annum trigeſimum exceſſerint; ergo ætas hactenus ad Beneficiorum acceptiooem requiſita noo ſufficienter fuit deſignata. Reſp. Neg. Conſeq. Quia mulierum Abbatiæ, Prioratus, aut Præfecturæ non ſunt propriè dicta Beneficia Eccleſiaſtica, de cujuſmodi nunc agimus; ſed officia potiùs cum aliqua juriſdictiooe vel poteſtate: loquimur enim de illis, quæ conferri debent Ordinatis, aut iis qui ordinum ſunt capaces.

De tonſura. Tertium, quod ad idoneitatem requiritur, eſt tonſura Clericalis, cap. *Ex literis*, tit. de Tranſact. &c. *In Eccleſia*, tit. de Inſtitut. Debet autem eſſe collata à proprio Epiſcopo: alioquio is, qui tonſuram accepit ab alieno Epiſcopo ſine literis dimiſſoriis vel ſioe diſpenſatione Papæ, incapax eſt Beneficii, per c. *Illud*, & per cap. *Si quis auſus* diſt. 71. ubi ordinatio ab alieno Epiſcopo facta decernitur eſſe irrita, ſcilicet quoad uſum & privilegium Ordinis. Quidam tamen probabiliter putant, non requiri diſpenſationem Pontificis, ſed ſufficere quòd proprius Epiſcopus poſteà ratam habeat.

Quæſt. Petes 1. An Beneficium validè conferatur ei, qui nunc non eſt tonſuratus, ſed cras tonſurabitur? Reſp. Etſi quidam ita opinentur; ſatis tamen certum videtur ejuſmodi collationem eſſe oullam. Quia deeſt coodit io jure Eccleſiaſtico requiſita ad valorem: eſt autem regula juris in 6. *Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non ſubſiſtit*. Videri poteſt Azorius lib. 6. cap. 2.

Reſp. Petes 2. An & quis Ordo ſacer requiratur ad Beneficia? Reſp. Ad Epiſcopatum requiri, ut is qui eligitur ſaltem ſit Subdiaconus, cap. *A multis*, tit. de Ætat. & qualit. Ord. Ad alia verò Beneficia non requiritur certus Ordo ſacer tunc quando fit electio vel collatio. Si tamen quædam ita ſint inſtituta, ut noo conferantur niſi illis, qui ſint actu Presbyteri; Diacooi, aut Subdiacooi; ſic eſt obſervandum.

De cælibatu. Quartum quod requiritur, eſt cælibatus. Coojugati enim noo poſſunt Eccleſiaſtica Beneficia conſequi, vel jam conſecuta retinere, cap. *Si quis*, tit. de Cler. conjug. adeò ut ſi Beneficiarius validum ineat Matrimonium, hoc ipſo vacet ejus Beneficium, Navarr. c. 25. num. 120. Dico *Matrimonium*. Nam per ſponſalia non amittitur Beoeficium, eò quòd illa non conſtituant hominem io ſtatu, qui ſit iocompatibilis cum Beneficio. Dixi *Validum*. Quia canones videntur loqui de Matrimonio valido; quandoquidem ſolùm illud Matrimonium transferat hominem à ſtatu Eccleſiaſtico ad ſæcularem. Si tamen conjugatus eum unica & virgioe caſtitatem voveret, aut ſacros Ordines ſuſciperet, poſtquam illa eſſet Religionem profeſſa, videtur tunc capax Beneficii, per c. *Sane* dicto tit. de Cler. conjug.

De immunitate à cenſura. Quintum requiſitum eſt, noo eſſe ulla cenſura innodatum. Collatio enim Beoeficii facta excommunicato majori excommunicatione eſt ipſo jure nulla, c. *Poſtulaſtis* tit. de Cler. excom. Similiterque ejus electio, vel præſentatio, ſecundùm communem opinionem, de qua Navarr. c. 27. nu. 21. & Covarr. ad c. *Alma mater*, p. 1. §. 7. nu. 1. & 2. Neque refert, utrùm ejus excommunicatio ſit denuntiata, an non: utrùm ſit manifeſta, an occulta: utrùm ipſe ſit ſuæ excommunicationis conſcius an igoarus; modò conſtet, quòd verè erat excommunicatus tunc, quando eligebatur, præſentabatur, aut Beneficium illi conferebatur. Et quamvis abſolutio ab excommunicatione poſtmodum ſequatur; oon propterea collatio ipſi priùs in excommunicatione exiſteoti facta validatur: ſed nova indiget collatiooe, ut legitimus poſſit eſſe iſtius Beoeficii poſſeſſor, teneturque ad fructuum, ſi quos intereà percepit, reſtitutionem. Hanc doctrinam confirmat, quòd Pontifex, quando alicui Beneficium confert, ſolet ad cautelam eum abſolvere ab excommunicatione ad effectum illius collationis cooſequendum: tali enim abſolutione non eſſet opus, ſi excommunicatio noo impediret ipſo jure collationem. Si verò in excommunicationem iocidat Beneficiarius, poſtquam Beneficium erat ei legitimè collatum collatio talis non irritatur per ſupervenieotem excommunicatiooem.

Dictis non obſtat, vel Extravagans, *Ad evitanda*, quæ permittit communicari cum excommunicatis occultis: vel quòd excommunicatus inculpabiliter ignorans ſuam excommunicationem non fiat irregularis, exercendo actum Ordiois. 1. Quia illa Extravagans io oullo relevat excommunicatum; & idcirco jura vetera manent quoad eum in ſuo vigore. 2. Quia licèt ignorantia excommunicationis valeat ad non incurrendas pœnas ſtatutas adversùs excommunicatum aliquid prohibitum facientem; non tamen habilitat ad ea, ad quæ per ejuſmodi ceoſuram eſt inhabilis. Quæ autem diximus de excommunicatione, quòd excommunicatum reddat inhabilem ad Beneficium; ſimiliter eſt intelligendum de ſuſpenſione; c. *Cum dilectis* tit. de Conſuet. cap. *Cum bona*, tit. de ætat. & qualit. Ordin. ac etiam de ioterdicto, cap. *Ad hæc*, tit. de Poſtulat. Prælat. Ubi quamvis non is qui erat interdictus, ſed qui interdictum violaverat repellatur ut inhabilis; non videtur tameo dubium, quio mens Pontificis Innocentii III. fuerit, eum etiam repellere, qui propterea culpa eſſet ioterdictus. Quia qui oon poteſt publicè officium facere ſicut in Eccleſia fieri ſolet; par eſt, ut non ſit capax Beneficiorum, cùm ex natura ſua Beneficium ſit propter officium. Unde Cooc. Trid. ſeſſ. 22. cap. 4. proviſionem iis factam, qui ætatem & cæteras habilitates non habent integrè, decernit irritam. Vide Navarrum cap. 25. num. 134. Locuti autem hic ſumus de excommunicatione majori: quia excommunicatus minori excommunicatione, quamvis non poſſit eligi ad Beneficium, neque collationem ejus accipere, adeò ut Vivaldus dicat, eum peccare mortaliter, qui ſcienter acceptat ſuam electionem; probabilius tamen eſt, quòd ejus electio non ſit ipſo jure irrita, quemadmodum diximus Suppl. qu. 23. art. 2. ſed irritanda. Ita ſentiunt Richard. io 4. diſt. 18. art. 7. q. 4. Petrus Soto lect. 4. de Excomm. Joſephus Angles diffic. 10. de Excomm. & Saytus lib. 2. Theſ. c. 22. n. 23.

De irregularitate. Sextum requiſitum eſt, ut qui Beneficium accipit non ſit irregularis: omnis enim irregularitas præcedens collatiooem Beneficii reddit eam ſubſecutam ipſo jure oullam. Quia inhabilis ad uoum, eſt inhabilis ad ei annexum: ſed irregularis eſt inhabilis ad Ordinem & uſum ejus; ergo & ad Beneficium, cùm Beneficium quodammodo ſit annexum Ordini; ita nimirùm, ut vel debeat, vel poſſit congruo tempore ſuſcipi à Beneficiario. Confirm. Cœleſtinus enim ſeu ut alii legunt Clemens III. c. *Henricus*, tit. de Cler. pugnant. in duello, illum Sacerdotem, qui non ipſe ſed alius pro eo in duello pugnaverat & occiderat, cenſet indigere diſpenſatione etiam ad ſimplex Beneficium. Vide Navarr. c. 25. num. 134. & cap. 27. num. 251.

Cæterum, quia poteſt quiſpiam abſque ſua culpa fieri irregularis quantum ad uſum uoius Ordinis, & non quantum ad uſum alterius; ut patet ex cap. *Presbyterum*, tit. de Cler. ægrot. ideò obſervandum eſt, quòd Subdiacono, vel Diacono, vel etiam Presbytero iocideoti in irregularitatem quantum ad uſum Sacerdotii, ſed non quantum ad uſum Ordinis inferioris; conferri poteſt Beneficium non requirens uſum altioris Ordinis. Et ſimiliter Sacerdoti citra culpam irregulari facto quoad celebratiooem, conferri poteſt Beneficium noo requirens aliud miniſterium quàm audire Confeſſiones.

Ex his ſequitur, bigamos & cæcos incapaces eſſe Beneficii; tum quia ſunt irregulares; tum quia jure naturæ ea corporis aptitudo requiritur in Beoeficiario, quæ ad officium decenter præſtandum neceſſaria eſt.

De hæreſi. Septimum quod requiritur eſt, immunem eſſe ab hæreſi, non ſolùm in ſe, ſed etiam in parentibus. Neque enim ſoli Hæretici, ſed etiam eorum credentes, receptatores, defenſores, & fautores, ipſorumque filii uſque ad ſecuodam generationem ad Beneficia Eccleſiaſtica ſeu publica officia ſunt inhabiles, per cap. *Quicumque* §. Hæretici autem, & per cap. *Statutum* 2. tit. de Hæret. in 6. Imò & illi qui ad Hæreticorum

preces

preces Beneficia ſcienter obtinent, ad illa vel ſimilia in poſterum conſequenda ſunt incapaces, eod. cap. *Quicumque*, §. Ad hæc. Quod dicitur *aſque ad ſecundam generationem*, de filiis ſecundùm lineam paternam eſt accipiendum: ſi enim mater quidem ſit hæretica vel Hæreticorum fautrix, non autem pater; nepotes non ſunt inhabiles, ſed tantùm filii: ſi autem pater ſit hæreticus aut hæreticorum fautor; ejus tum filii tum nepotes ſunt ad Beneficia inhabiles, dicto cap. *Statutum*.

Quia verò dubium eſt, quorum Hæreticorum filii comprehendantur iſtis decretis: an eorum qui fuerunt per ſententiam Judicis pro hæreſi condemnati, & an aliorum; tenendum eſt, quòd etiam aliorum, omnium ſcilicet illorum, quorum parentes in hæreſi vivunt, aut in hæreſi uſque ad mortem perſtiterunt. Dicto namque cap. *Statutum*, Pontifex dicit: *Hoc ſanè de filiis & nepotibus Hæreticorum, credentium, & aliorum hujuſmodi, qui tales eſſe vel tales etiam deceſſiſſe probantur, intelligendum eſſe videtur, non autem illorum, quos emendatos eſſe conſtiterit, & reincorporatos Eccleſiaſticæ unitati* &c. Ubi *probantur* valet idem, quòd noſcuntur, ſeu ex certis argumentis probari poſſunt; ne quis exiſtimet oportere, quòd in judicio fuerint probati eſſe tales.

Quæſt. Petes 1. An hac inhabilitatis pœna afficiantur filii eorum Hæreticorum, qui ante mortem reſipuerunt per manifeſtam pœnitentiam, ſed non fuerunt ab hæreſi abſoluti. Reſp. Azorius lib. 6. cap. 4. reſpondet affirm. Quia cit. priùs cap. excipiuntur tantùm filii eorum, quos emendatos eſſe conſtiterit & reincorporatos Eccleſiæ. Verumtamen cùm Pontifex ſolos eos filios ſeu nepotes comprehendat, quorum parentes probantur vel eſſe hæretici, vel in hæreſi deceſſiſſe: quando autem conſtat quòd reſipuerint, etiamſi non fuerint abſoluti, probari non poſſint aut eſſe hæretici, aut in hæreſi obiiſſe; potiùs videtur dicendum, quòd iſta pœna non afficiantur. Et ad arg. Reſp. Conſtare illos parentes eſſe emendatos, & voto reincorporatos Eccleſiæ.

Quæſt. Petes 2. Utrùm eadem pœna afficiantur filii quicumque, etiam extrà legitimum matrimonium nati? Quidam exiſtimant, quòd non; eò quòd ejuſmodi filii non ſint in poteſtate patris. Reſp. Verius tamen alii affirmant quòd ſic, ne plus favoris habeat luxuria quàm caſtitas conjugalis. Neque iſta pœna conſtituta eſt in filios Hæreticorum, quia ſunt in poteſtate patris; ſed quia è ſanguine Hæreticorum procedunt, & ſunt corporis eorum pars quædam; hæc autem ratio in filiis etiam illegitimis quibuſcumque obtinet. Covarr. lib. 2. Variar. cap. 8. num. 3.

Petes 3. An filii ante hæreſim patris nati, etiam ſint inhabiles ad Beneficia? Reſpondetur Eſſe. Quia verè ſunt filii Hæretici. Confirm. Boniſ. VIII. in præallegato cap. *Statutum* vult, omnes filios Hæreticorum ſuo decreto comprehendi: Hæreticorum inquam, qui vel tales eſſe, vel tales deceſſiſſe probentur; igitur ut filii hiſce pœnis involvantur, ſatis erit, patrem hæreticum deceſſiſſe, nec oportebit probare fuiſſe hæreticum ante nativitatem filiorum. Ita Covarruv. cum aliis n. 5. Azorius dicto c. 4 & Suarez tom. 5. in 3. p. diſp. 43. ſect. 3. cum aliis per eum citatis, nec non Diana p. 4. tract. 8. Reſol. 74. plures alios adducens. Non deſunt tamen, qui oppoſitam ſententiam ſequuntur; ut Rodriquez tom. 5. qq. Regul. q. 14. art. 3. Miranda tom. 2. q. 1. art. 2. Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 27. n. 14.

Ob. Si Objicias cap. *Non imputantur* 1. q. 4. ubi Aug. dicit, *Non imputantur, filiis peccata parentum, quæ poſt eorum nativitatem à parentibus committantur; nec pro peccatis parentum ſpirituali pœna filii ſunt plectendi*. Reſp. Non eſſe ipſius Auguſtini verba, ſed Gratiani, qui ea collegit ex Auguſtino: ut manifeſtum eſſe poteſt tum ex cap. *Si habes*, 24. q. 3. tum ex Auguſt. epiſt. 75. ubi Auguſtinus non negat, filios poſſe aliquam ſive pœnalitatem corporalem ſive inhabilitatem incorrere ex peccatis parentum: cùm nullus ambigat, prolem ſpuriam eſſe inhabilem ad Ordines & ad Beneficia: ſed contendit, filios non debere excommunicari, & conſequenter nec à Baptiſmo arceri propter crimen patris commiſſum antequam naſcerentur: ac generaliter docet, ob peccatum unius non poſſe totam familiam excommunicari. Addit Covarruvias num. 6. quòd ætate Auguſtini nondum fuerat illa pœna per canones ſtatuta in filios Hæreticorum. Tunc enim filios Hæretici etiam poſt ejus crimen natus admittebatur ad Ordines & Beneficia, cap. *Placuit*, 1. quæſt. 4.

Quæſt. Petes 4. An filii Hæreticorum priventur Beneficiis, quæ tunc obtinebant, quando pater factus eſt Hæreticus? Reſp. Reſp. non privari. Quamvis enim ob alterius culpam inhabiles efficiantur ad Beneficia Eccleſiaſtica acquirenda: non privantur tamen bonis propriis. Confirm. Nullum eſt jus decernens, quòd tales filii ſpoliati ſint Beneficiis antea habitis, ſicut eſt jus conſtituens, ut ſint inhabiles ad habenda: qui autem efficitur inhabilis ad obtinenda, regulariter non privatur obtentis. Ita Covarruvias num. 4.

De morum probitate. Octavum, quod in Beneficiario requiritur, eſt probitas morum, ut ſcilicet non ſit gravibus peccatis deditus, neque propter crimina infamis. Quamvis enim collatio Beneficii facta criminoſo valida ſit, modò crimen quo notatur non inducat irregularitatem aliamve canonicam inhabilitatem, ut tradit Navarr. cap. 27. Enchiridii num. 251. non tamen licet providere de Beneficio. Jure enim naturæ miniſtros Dei & Eccleſiæ decet eſſe probos, fideles, & inculpatos. In cunctis ſacris Ordinibus & Eccleſiaſticis miniſteriis ætatis maturitas, gravitas morum, & litterarum ſcientia ſunt inquirenda; ait Alexand. III. *Cùm in cunctis*, tit. de Elect. Et Conc. Trid. iſtam morum probitatem ſtrictè requirit ſeſſ. 14. cap. 1. de Reform. ſeſſ. 21. c. 6. ſeſſ. 22. c. 1. ſeſſ. 23. c. 12 & ſeſſ. 24. etiam cap. 12. Neque id mirum, quia exempla Clericorum maximi ſunt momenti ad ſæcularium vitam vel bonam vel malam. Quare is qui criminoſum, id eſt eum qui ex habitu ſeu prava conſuetudine ſolet mortaliter peccare, cujuſque vita eſt criminoſa, promovet ad ſtatum cui annexa eſt cura Animarum, vel Sacramentorum adminiſtratio; non dubium eſt quin peccet mortaliter. Magnam enim irreverentiam in Deum ejuſque Sacramenta committit, & ſaluti proximorum ponit magnum impedimentum, fitque particeps peccatorum ipſius. Imò, quamvis abſit cura Animarum & Sacramentorum adminiſtratio, valde probabile eſt, nihilominùs hic eſſe peccatum mortale, quando ſtatus ſeu officium verſatur in cultu Dei & obſequiis divinis. Igitur Beneficium, quod vel ſolam lectionem horarum canonicarum requirit, tali conferre crimen eſt: ſimiliter ei conferre officium conſervandi ornamenta Eccleſiæ, parandi altaria, canendi in Eccleſia, ſerviendi Sacerdoti celebranti. Nam etſi iſta ſine peccato fieri poſſint ab homine exiſtente in ſtatu peccati mortalis; magna tamen eſt in Deum irreverentia, ſi ejus miniſterio deputes hominem, quem noveris in perpetuo quodam mortalis peccati affectu officium iſtud exerciturum. Adde, quòd boni Principes nollent habere tales ſibi familiares & domeſticos; quàm ergo eſt indignum, eos Deo miniſtros deputare, quos à ſuis obſequiis homo repelleret.

Nonum quod requiritur, eſt ſcientia. Sicut autem Beneficia ſunt diſparia, ita & diſpar ſcientia requiritur in Beneficiariis. Sit igitur

Conclusio I.

Collatio Beneficii, quodcumque illud ſit, facta penitùs illiterato eſt nulla; cap. *Illiteratos*, diſt. 36. cap. *Cùm in cunctis*, tit. de Elect. & cap. *Dudum*, ibidem. Unde Conc. Trid. ſeſſ. 22. c. 4. decernit, ut proviſio facta iis, qui ætatem & cæteras habilitates non integrè habent, ſit irrita. Similiterque docet Navarr. in cap. *Si quando*, De Reſcrip. except. 13. 15. & 16. Azorius p. 2. lib. 6. cap. 6.

Sed ambigitur: quis cenſeatur omnino illiteratus? Idem Navarrus eum cenſet illiteratum, qui legere & ſcribere neſcit; ac proinde ſicut Conc. Trid. ſeſſ. 23. cap. 4. non aliam requirit ſcientiam in eo, qui accepturus eſt tonſuram clericalem, quàm ut ſit edoctus rudimenta Fidei, ſciatque legere & ſcribere; ita & ipſe reputaret eum non omnino eſſe illiteratum, qui præter notitiam rudimentorum Fidei, ſcit latinè legere & ſcribere, quamvis nihil omnino intelligat. Quæ ſententia probabilitate non caret; valde tamen abſurdum eſt, Beneficia etiam ſimplicia iis conferre, qui non aliquo ſaltem

modo

Digitized by Google

modo intelligant latinè in Eccleſia latina; græcè in Græcanica: licèt non putemus collationem ipſo facto irritam, ſed benè irritandam.

Concluſio II.

QUi linguam latinam non didicit, ex diuturno tamen uſu ea novit, quæ ſunt neceſſaria ad ſui muneris functionem; eſt capax Beneficii. Ita Azor.

Concluſio III.

EA ſcientia ad quodque Beneficium requiritur, quæ ad officium Beneficio annexum ritè faciendum eſt neceſſaria. Patet hoc, tum ex dicto cap. *Cum in cunctis*, tum ex jure naturæ, quod dictat, unumquemque debere eſſe idoneum ferendis oneribus, quæ ſuſcipit ferenda.

Ad ſimplicia ergo Beneficia, quæ non aliud poſtulant quàm lectionem horarum canonicarum ſufficit Beneficiarium ſcire latinè legere, & ita intelligere, ut eas horas recitare poſſit.

Ad Beneficium, quod requirit ſacrum Ordinem ſufficit eſſe inſtructum literis, ac iis quæ ad illum Ordinem exercendum pertinent; ſeſſ. 23. Concil. Trid. cap. 13.

Ad Scholaſtrias ſimileſque Digoitates vel officia, quæ annexum habent onus docendi, requiruntur doctores aut Licentiati in ſacra Pagina, aut in jure canonico, qui per ſeipſos id munus explere poſſint; aliter facta proviſio eſt nulla; ſeſſ. 23. cap. 8.

Ut quis poſſit eſſe Canonicus Pœnitentiarius in Eccleſia Cathedrali ſimili gradu ornatum poſtulat idem Conc. ſeſſ. 24. cap. 8. & ſimiliter ut quis ſit Archidiaconus, cap. 12.

Ad Beneficium curatum neceſſaria eſt ſcientia, qua & populum docere, & Sacramenta miniſtrare, caſuſque ſaltem communes reſolvere poſſit. Dico *ſaltem communes:* nam pro difficilioribus ſatis eſt, quòd noverit de iis dubitare, & ſive ex libris ſive ex viris doctis eorum reſolutionem quærere.

Ad Epiſcopatum ea ſcientia requiritur, *Ut muneris ſibi injungendi neceſſitati poſſit ſatisfacere: ideòque antea in Univerſitate ſtudiorum Magiſter, ſive Doctor, aut Licentiatus in Sacra Theologia, vel jure canonico meritò ſit promotus, aut publico alicujus Academiæ teſtimonio idoneus ad alios docendos oſtendatur*; ſeſſ. 22. cap. 2.

Quæſt. Quæri autem ſolet: Quis ad Epiſcopatum ſit, cæteris paribus, magis idoneus; Theologus an Juriſconſultus. Et quamvis fortaſſe quiſpiam magis deſideraret reſponſionem ejus, qui neque Theologus foret neque Juriſconſultus, ut ſic velut in aliena cauſa diceret ſententiam; ſolidè tamen reſpondere non poteſt is, qui & Theologiæ & Juriſprudentiæ ſit ignarus.

Reſp. Quapropter Reſp. Requiri quidem in Epiſcopo peritiam canonum Eccleſiaſticorum, atque adeò aliquam juriſprudentiam; ſimpliciter tamen, ac per ſe loquendo, Theologum magis ad Epiſcopatum eſſe idoneum quàm Juriſperitum.

1. Quia præcipuum munus Epiſcoporum eſt prædicatio Evangelii; ſeſſ. 5. Conc. Trid. cap. 2. de Reform. unde Epiſcopo dum conſecratur dicit conſecrans: *Accipe Evangelium, & vade, prædica populo tibi commiſſo:* manifeſtum autem eſt, ad Theologum magis quàm ad Juriſperitum pertinere prædicationem Evangelii, cum ea Juriſperito non conveniat, niſi quatenus eſt Theologus.

2. Quia Epiſcopus debet attendere gregi; Act. 20. hoc eſt gerere curam ſalutis eorum, qui ſunt ei commiſſi. Debet inſuper paſcere gregem, 1. Pet. 5. præbendo illi pabulum Chriſtianæ doctrinæ, non tantùm publicis prædicationibus, ſed etiam ſecretis atque privatis inſtitutionibus, monitionibus, correptionibus: Sacramenta item miniſtrando, eorumque vim & ceremonias explicando; ad hæc autem munia maximè neceſſaria eſt Theologia.

3. Quia ad Epiſcopos pertinet dubitationes de Fide exortas examinare, & cum Romano Pontifice definire; quod ſine dubio propriiſſimè eſt boni Theologi.

Ex his porro ulteriùs colligendum relinquitur, quòd ad Beneficia curata; cæteris paribus, præferendi ſint Theologi Juriſperitis. Quia magis prodeſſe poſſunt tum in Confeſſionibus audiendis, tum in Prædicatione verbi Dei. Plura videri poſſunt apud Dominicum Soto lib. 3. q. 6. art. 2. & apud Banneſium hìc dub. 2.

Decimum in Beneficiario requiſitum eſt prudentia ſeu induſtria in rebus agendis; ut ſignificat B. Thom. hoc art. & Quodlib. 6. art. 9. Quodlib. 8. art. 6. Eſt autem ſciendum, quòd iſtæ qualitates requiruntur ſtrictiùs aut minus ſtrictè, perfectiùs aut non adeò perfectè, ſecundùm differentiam ſtatus & Officiorum Eccleſiaſticorum, ad quæ eſt quiſpiam aſſumendus.

Cæterùm ad benè æſtimandum quis ſit dignior; non ſatis eſt conſiderare unam aliquam etiam principalem ex dictis qualitatibus: ſed omnes ſunt perpendendæ, quæ in diverſis perſonis oblatis reperiuntur, & conferendæ ad principalem finem ſtatus vel officii vacantis. Non ſemper qui doctior, eſt dignior. Neque enim is ſemper eſt aptior, qui eſt, aut melior, aut doctior, aut eloquentior: ſed qui omnibus conſideratis, utilior eſt ad finem, ad quem tale Officium vel Beneficium ordinatur; & hinc eſt, quod ſubinde meritò aliis præferuntur quidam vel prudentes, vel nobiles, vel Eccleſiæ ſervitores, quia poſſunt Eccleſiam magis juvare vel per conſilium ſapientiæ, vel per auxilium potentiæ, vel quia ſunt magis affecti ad iſtam Eccleſiam, negotiorumque ejus magis periti. Aliæ quædam Beneficiarorum conditiones ſunt, recta intentio, & Beneficiorum ſingularitas: Ideò

QUÆRITUR II.

Qua intentione recipienda ſint Beneficia Eccleſiaſtica.

REſp. Omnia eſſe recipienda cum intentione ſtatus Eccleſiaſtici, & cum voluntate exequendi officia Beneficiis quæ recipiuntur, annexa: Id enim dictat recta ratio. Quare Dominicus Soto lib. 10. de Juſtitiæ & Jur. quæſt. 5. art. 6. eumque ſecuti Navarr. cap. 25. num. 118. & Azorius lib. 8. cap. 9. meritò cenſent, eum non eſſe à mortali peccato immunem, qui habet (idem judicandum de illo qui recipit) Beneficium etiam ſimplex, cui annexum eſt Clericale obſequium, ſine voluntate ſi non Sacerdotalem, ſaltem illum Ordinem ſuſcipiendi, qui ad tale ſervitium eſt neceſſarius: aut ſi nullus requiratur ordo, ſine voluntate vivendi more Clericorum. Unde qui vel Canonicatus, vel Capellanias, vel alia Beneficia recipiunt aut poſſident, aut eorum fructibus aluntur, donec ſtudia abſolverint, aut donec uxorem ſibi convenientem invenerint poſteà dimiſſuri; peccant mortaliter, & obligati ſunt, vel ea ſtatim relinquere, vel propoſitum habere vivendi more Clericorum.

Sed eſt difficultas; Qualiſnam eſſe debeat intentio Beneficiariorum reſpectu Ordinis aut ſtatus Eccleſiaſtici; fixane, an conditionata? Reſp. Non neceſſariò debere eſſe prorſus reſolutam, neque tamen ſufficere quòd ſit quomodocumque conditionata: ſed debet eſſe ſincera, ita ut qui Beneficium eſt accepturus, ſincerè ac bona fide proponat eſſe Eccleſiaſticus, neque cupiat ab eo propoſito reſilire, niſi fortaſſis occurrente gravi cauſa; ut ſi contingeret, fratrem primogenitum mori ſine liberis; vel ſi accideret, quòd ad ſedandas magnas lites, aut ad illuſtris familiæ conſervationem requireretur ejus Matrimonium. Si quis autem acciperet Beneficium ea intentione, quòd erit Eccleſiaſticus, ſi non poſſit conſequi amplum patrimonium, ſi non poſſit invenire uxorem ſatis opulentam, ſi contingat fratrem primogenitum habere proles; non videretur tutus in conſcientia. Quia talis non habet ſincerum animum ſtatus Eccleſiaſtici, ſed potiùs videtur habere primam voluntatem ad ſtatum conjugalem; ſecundariam verò & ſub conditione, ad Eccleſiaſticum. Ad reſtitutionem quod attinet, ex ſequentibus Concluſionibus patebit quis ad eam obligetur.

Con-

Google

Concluſio I.

QUi habet Beneficium Parochiale, & intra annum ab eo tempore computandum, quo Eccleſiæ regimen eſt ei commiſſum, ejuſque poſſeſſionem pacificam habuit, vel per ipſum ſtetit, quo minùs haberet, non eſt (rationabili cauſa ceſſante) promotus ad Sacerdotium; ipſo facto amittit Beneficium, & eſt inhabilis ad illud, ita ut nullatenus ea vice poſſit ei iteratò conferri; cap. *Licèt canon*, & cap. *Commiſſa*, tit. de Elect. in 6.

Concluſio II.

QUi Eccleſiam Parochialem accipit ſine intentione ſuſcipiendi Presbyterium, ut ejus fructus intra annum percipiat, & poſteà eam dimittat; peccat mortaliter, & tenetur fructus perceptos reſtituere, niſi voluntate illa mutata, Presbyterium eo anno durante ſuſceperit; eodem cap. *Commiſſa*.

Quæſt. Petes: Quid ſi Eccleſiam Parochialem accipiat ſine intentione recipiendi Presbyteratum, & ſine voluntate percipiendi fructus, cum animo reſignandi Beneficium

Reſp. alteri? Reſp. Etiam illum peccare, & fructus ſi quos recipiat non facere ſuos. Si tamen exiguo admodum tempore velit iſtud Beneficium retinere, ſtatimque reſignet, ut benè idoneus ad illud promoveatur; non videtur eſſe peccatum mortale.

Concluſio III.

REſtitutio fructuum, quæ iſto cap. *Commiſſa* decernitur, facienda eſt ante ullam Judicis cujuſcumque ſententiam. Ita Azorius & alii communiter. Quia ejuſmodi reſtitutio non tam habet rationem pœnæ quam pactionis & conventionis cujuſdam contractæ inter Eccleſiam, quæ Beneficium confert, & Clericum qui illud accipit. Eccleſia enim poteſt ſua beneficia ea conditione conferre, ut is qui accipit teneatur præſtare hoc aut illud. Adde, quòd prædicta Eccleſiæ Conſtitutio non tam punit Clericum, quàm reddat eum inhabilem ad fructuum ejuſmodi Beneficii retentionem. Si autem eſt inhabilis ad retinendum; conſequens eſt, quòd in conſcientia teneatur eos reſtituere tamquam rem alienam.

Concluſio IV.

QUi Beneficium Parochiale accepit ſine animo Sacerdotii, voluntate tamen mutata factus eſt Sacerdos ante finem anni; poteſt probabilem ſequens ſententiam retinere fructus etiam illos, quos percepit toto eo tempore, quo habebat animum non aſcendendi ad Sacerdotium. Quia fraus, quæ à principio fuit, tota purgatur per promotionem intra annum ſecutam. Ita contrà Sotum, Azorius dicto cap. 9. Leſſius lib. 2. cap. 34. dub. 26. Lopez p. 2. c. 105. Malderus Tract. 2. cap. 2. dub. 16.

Confirm. Pontifex in cap. *Commiſſa*, decernit Beneficiarium; de quo in Concl. 2. & 3. diximus, teneri reſtituere fructus, niſi voluntate mutata promotus fuerit illo anno ad Sacerdotium: ſi ergo voluntatem mutaverit, fueritque ad Sacerdotium promotus; ex mente Pontificis non tenebitur fructus eo anno perceptos reſtituere.

Concluſio V.

QUi Parochiale Beneficium conſequitur animo aſcendendi ad Sacerdotium ante finem anni: poſtea verò mutat voluntatem; videtur teneri reſtituere fructus poſt illam voluntatis mutationem perceptos: eò quòd eadem poſſit eſſe ratio de illo, qui retinens Beneficium habet in animo non ſuſcipere Sacerdotium, atque de eo, qui ab initio accepit non habens voluntatem dictum Ordinem recipiendi. Ita Dominicus Soto & Azorius probabiliter. Navarri tamen dicta num. 118. Lopez p. 2. cap. 105. & aliorum ſententia dicentium, quòd ad nullos iſtius anni fructus reſtituendos teneatur, modò per idoneum Vicarium ſuo muneri ſatisfecerit, etiam eſt benè probabilis, & (ut nobis videtur) ſecura. Quia quæ pœnalia ſunt, ſive ſint pœnæ propriè dictæ ſive non, reſtringi potiùs quàm ampliari convenit, cap. autem *Commiſſa*, ſolùm loquitur de recipiente Beneficium, & non de illo, qui poſt legitima intentione acceptum, mutat intentionem. Unde eſt argumentum. Qui ſic voluntatem mutavit, non perdit Beneficium ipſo facto, neque eſt jus aliquod decernens ipſum eſſe privatum fructibus; ergo illis non privatur. Ex his autem ſequitur, quòd multò minùs ad reſtitutionem fructuum tenetur is, qui non mutavit debitam intentionem à principio habitam, ſed de ea mutanda cepit dubitare; juxtà Navarr. & Lopez dicto cap. 105.

Concluſio VI.

QUi dubius eſt, velitne ad Sacerdotium promoveri, ac nihilominùs eo dubio ſtante ſuſcipit Beneficium curatum; tenetur ad reſtitutionem fructuum illius anni. Ita Sotus, Lopez, & Malderus. Quia textus jam ſæpiùs cit. cap. *Commiſſa* illi convenit: recipit enim Parochialem Eccleſiam non intendens promoveri ad Sacerdotium; cùm is qui dubitat utrùm promoveri velit, an non, verè non intendat promoveri.

Neque refert, de illo non poſſe dici, quòd intendat non promoveri. Quia textus id non requirit. Tacita ob.
Non refert etiam, quòd non amitteret fructus, ſi intendeſet promoveri cum conditione, niſi fortaſſis interea provideatur ei de alio Beneficio iſtum Ordinem non requirente: aut niſi contingat fratrem primogenitum mori, & ita oportere ipſum in ſæculo manere propter illuſtris familiæ conſervationem. Talis enim verè intendit Sacerdotium, quandoquidem illud ponat in intentione principali: non promotionem verò ſolùm in ſecundaria, in caſu ſcilicet exceptionis.

Concluſio VII.

QUi recipit Beneficium Paſtorale animo non ſuſcipiendi Sacerdotium, & intra annum aliquandiu intendit ſuſcipere, non tamen ſuſcipit; etiam obligatur ad reſtitutionem fructuum. Quia exceptio in cap. expreſſa requirit utrumque, quòd ſcilicet & voluntatem mutaverit, & Ordinem illum ſuſceperit intra annum his verbis: *Niſi voluntate mutata promotus fuerit.*

Concluſio VIII.

QUi ejuſmodi Beneficium accepit, habens quidem voluntatem Sacerdotii, ſed non intendens unquam reſidere; peccat quidem, quia decipit Eccleſiam, quæ Beneficia non dat niſi propter officia: non tenetur tamen reſtituere fructus, modò curaverit officium decenter fieri; quia nullum eſt jus decernens amiſſionem fructuum: neque illa omiſſio videtur eſſe juris naturalis. Peccetne mortaliter; non liquet. Probabile eſt, quòd non, niſi Eccleſia diſpendium aliquod inde patiatur.

Concluſio IX.

QUi confert alicui Paſtoratum, non credens eum ad Sacerdotii Ordinem promovendum; præter divinam, quam incurrit offenſam, ad Eccleſiam ſervandam indemnem obligatur eodem cap. *Commiſſa*. Similiter eum exiſtimamus graviter peccare, qui aliud etiam ſimplex Beneficium confert vel conferri procurat ei, qui noſcitur non habere voluntatem ſtatus Eccleſiaſtici. Confert enim vel conferri curat indigno, & contrà mentem Eccleſiæ.

Dubia autem eſt quæſtio: An eadem ſit ratio de accipientibus cætera Beneficia, quæ de recipientibus Paſto- Quæſt.
ratum; An videlicet, qui ea acquirunt non intendentes vel more Eccleſiaſticorum vivere, vel Ordinem requiſitum ſuſcipere intrà annum, debeant reſtituere fructus perceptos. Eos graviter peccare ſuprà diximus, & quòd ad reſtitutionem fructuum obligentur, proba-

billiter docet Gabriel in 4. d. 15. qu. 8. art. 3. Alii tamen non minùs probabiliter tradunt, quòd non obligentur; ut Dominicus Soto lib. 10. q. 5. art. 6. Navarr. cap. 25. num. 118. Tolet. lib. 5. cap. 5. Sanchez lib. 7. diſp. 45. Azorius, Malderus. Modò enim curent, officia & onera illis Beneficiis annexa debitè exequi; non privantur jure naturæ fructibus: atqui non privantur etiam jure poſitivo, cùm Pontifex in cap. *Commiſſa* tantùm loquatur de Parochiale Beneficium accipientibus, nullumque aliud decretum inveniatur, quod illos privet; ergo non ſunt privati. (Reſp.)

(Ob.) Si dicas: Conſtitutionem iſtius cap. extendendam ad cæteros Beneficiarios. Contra eſt. (Reſp.) Quòd ſecundùm regulam juris, odia ſeu pœnalia non ſint ampliãda, ſed favores. Ob quam cauſam ne quidem ad eum, qui recipit Epiſcopatum ſine animo ſuſcipiendi Ordinem, volunt eam Conſtitutionem eſſe extendendam. Quibus tamen hac in parte haud facilè aſſentimur, cùm Epiſcopatus omnia ſuæ Diœceſis Parochialia Beneficia ſub ſe contineat tamquam ſuperior Paſtor & Paſtorum & Parochianorum.

QUÆRITUR III.

Utrùm ei qui habet unum Beneficium, conferri poſſit aliud.

REgulariter id non licere, quando prius Beneficium quod habebat erat ſufficiens ad vitam ſecundùm conditionem ſui ſimilium tranſigendam; patebit ex his, quæ de Beneficiorum pluralitate ſumus dicturi. Sit igitur

CONCLUSIO I.

EA QUÆ B. Thomæ Quodlib. 9. art. 15. unum habere plura Beneficia non eſt intrinſecè malum, quaſi habeat deformitatem inſeparabiliter annexam; ſicut fornicatio, adulterium, & hujuſmodi. Neque eſt etiam ſecundùm ſe indifferens ad malum & bonum; ſicut ambulare, feſtucam levare, & ſimilia: ſed habet ſpeciem mali, & eſt de numero rerum, quæ abſolutè conſideratæ quamdam deformitatem vel inordinationem important, aliquibus tamen circumſtantiis advenientibus bonæ efficiuntur.

Prob. 1. Quia pluralitas Beneficiorum eſt in quibuſdam caſibus licita: quæ autem ſunt intrinſecè mala, in nullo caſu licent.

Prob. 2. Quia eadem pluralitas plurimas in ſe inordinationes continet 1. Quia per eam Eccleſia deſtituitur numero & ſervitio miniſtrorum 2. Quia ſic minuitur cultus divinus: qui enim habet plura Beneficia, non pluries in die recitat horas canonicas, neque pluries Miſſam celebrat, vel in Eccleſia pſallit, aut aliud quodvis officium Beneficio annexum obit 3. Quia fraudantur fundatores, qui ad hoc aliqua bona Eccleſiis contulerunt, ut ſecundùm numerum Beneficiorum, eſſet numerus Beneficiariorum Deo ſervientium, & pro ipſis orantium 4. Quia dum unus habet plura Beneficia; alii, tametſi æquè vel magis idonei, nec unum habere poſſunt, atque ita contingit magna inæqualitas. Imò ſæpè accidit, quòd ii, qui minùs ſunt apti, pluribus donentur Beneficiis: ſicut majores aſini pluribus ſarcinis ſolent onerari. Denique. Iſta pluralitas invehit multa mala: eſt enim fomentum ambitionis, occaſio avaritiæ, luxuriæ, aliorumque peccatorum.

3. Partim ex jam dictis rationibus eſt probatum: partim etiam probari poteſt ex eo, quòd concurrere poſſint circumſtantiæ perſonarum & neceſſitates Eccleſiarum, ob quas rationabile ſit concedere, ut unus plura Beneficia accipiat: veluti ſi eſt raritas Miniſtrorum ſaltem idoneorum, aut ſi Eccleſiæ magna utilitas id expoſcat.

CONCLUSIO II.

PLuralitas Beneficiorum eſt jure canonico prohibita: & ſi abſolutè conſideretur (hoc eſt abſque circumſtantiis eam rectificantibus) juri naturæ adverſatur.

Prior pars prob. Jure enim veteri prohibitum erat, aliquem in duabus Eccleſiis intitulari vel conſcribi, cap. *Sanctorum*, quod eſt Urbani II. d. 70. & cap. *Clericus*, quod eſt Synodi 7. c. 21. q. 1. & cap. *Clericum*, quod eſt Conc. Chalced. ibid. c. *Quia in tantùm*; & cap. *Referente*, quæ ſunt Alexandri III. & cap. *De multa*, quod eſt Innocentii III. tit. de Præb. Huic autem juri veteri acceſſit novum in Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 17.

Prob. pars poſterior 1. Quia contrà rectam rationem eſt, quòd unus ſine cauſa ſufficiente ſolus occupet ea, quæ oportebat pluribus diſtribui: ſingula autem Beneficia, ſaltem ea quæ habent ſatis proventuum uni homini alendo, ad hoc ſunt inſtituta, ut diſtribuantur ſingulis.

2. A recta ratione alienum eſt, quòd aliquis accipiat plura ſtipendia, cùm non niſi ſemel faciat officium: proventus autem Beneficiorum ſtipendia quædam ſunt pro officiis, quæ incumbunt Beneficiariis, ut is de altari vivat, qui altari ſervit. Contrà hanc pluralitatem Synodus 7. cit. priùs cap. *Clericus*, allegat verba Chriſti Matth. 6. *Nemo poteſt duobus dominis ſervire*. B. autem Thomas ex Chryſoſt. adfert eam figuram, quòd inter Levitas is qui capiebat in Bethleem, non capiebat in Jeruſalem; ac proinde nobis, qui debemus eſſe perfectiores Levitis, non licet ex duobus locis ſeu Beneficiis accipere. Ex his patet, Alexandrum III. meritò affirmare, multitudinem Præbendarum eſſe canonibus inimicam, ac diſſolutionis & evagationis materiam inducere, certumque continere periculum Animarum.

CONCLUSIO III.

QUÆDAM Beneficia ita ſunt incompatibilia, ut qui ſecundùm accipit, eo ipſo quo pacificam habet ejus poſſeſſionem, privatus ſit primo: & ſi pergat illud retinere; eſt etiam privatus ſecundo. Vocantur hæc Beneficia incompatibilia primi generis, eò quòd ipſo jure unum excludit alterum; ut duo Epiſcopatus, duo Paſtoratus, duo Archidiaconatus & generaliter ea, quæ ſunt Dignitates, Perſonatus, vel Officia ſeu Beneficia curam Animarum habentia; ut patet per Extravag. *Execrabilis*, tit. de Præb. & per Concil. Trid. ſeſſ. 7. c. 2. & 4. & per Navarr. lib. 3. Conſil. tit. de Præb. conſil. 12. (Beneficia quæ & cur incompatibilia.)

Sed difficultas eſt: Utrùm is, qui hujuſmodi duo Beneficia retinet, teneatur illa dimittere abſque ulla ſententia, ſive declaratoria ſive condemnatoria. (Quæſt.) Secundùm ea quæ dicit Navarr. cap. 23. num. 67. probabile eſt quòd ſic: propterea quòd Conc. Trid. ſeſſ. 7. cap. 4. dicit *Beneficiis ipſis ipſo jure privatus exiſtat*. Et ſeſſ. 25. cap. 17. *Ipſa proinde Beneficia tamquam vacantia liberè aliis idoneis conferantur, nec ipſi antea illa obtinentes tuta conſcientia fructus retineant*. Similiterque locutus fuit Joan. 22. in Extravag. *Execrabilis*, *Ex tunc ſint ipſo jure ſecundo privati*.

Aliorum nihilominùs ſententia probabilior videtur, quòd is, qui talia duo Beneficia retinet, ſit quidem privatus ſecundo, ita ut perdat ejus titulum, & deſinat eſſe proprietarius; ipſi tamen relinquatur poſſeſſio, donec vel ſpolietur per Judicem legitimum, aut feratur ſententia, ſive condemnatoria ſive declaratoria, ac proinde ipſe non teneatur illud ſponte dimittere. (Qui privatus ipſo facto, non ſemper tenetur dimittere ante ſententiã Judicis.) Quoniam in pœnis, quæ non ſunt excommunicationis, ſuſpenſionis, interdicti, aut irregularitatis, quando dicitur quòd *ipſo facto* vel *ipſo jure* incurrantur, & non additur, quòd quiſpiam in conſcientia teneatur vel ſua bona vel Beneficia quæ habet dimittere, ante ſententiam Judicis; valde probabile eſt, eas non ſic ipſo facto incurri, quin opus ſit ſententiam Judicis intervenire, priuſquam teneatur is qui peccavit bona illa vel Beneficia dimittere; quemadmodum ſentiunt Dominicus lib. 1. q. 6. art. 6. Covarruvias p. 2. de Matrim. cap. 6. §. 8. Emanuel Sà, verbo *beneficium*, Peſantius ad 2. 2. qu. 62. art. 2. diſp. 9. Azorius p. 1. lib. 5. cap. 8. Sanchez lib. 2. in Decalog. cap. 26. Leſſius lib. 2. cap. 29. dub. 8. & cap. 34. dub. 27. Quòd enim aliquis privetur aliis bonis aut Beneficiis, hoc eſt in pœnam: non tenetur autem reus eſſe executor ſententiæ in ſeipſum, ſaltem quamdiu nulla contrà ipſum fertur ſen-

tentia

Digitized by Google

ſentia criminis declaratoria. Unde B. Thom. hujus p. q. 62. art. 3. quia inflictio pœnæ ad Judicem pertinet: *Ideo*, inquit, *antequam ſit condemnatus per Judicem, non tenetur reſtituere plus quàm accepit.* Et Sylveſter verbo *Pœna*, q. 25. *Etiamſi lex vel ſtatutum pœnam imponat ipſo facto, vel ipſo jure; adhuc ad executionem neceſſaria eſt ſententia.* Illud enim *ipſo facto* rectè intelligitur per ſententiam prodito; ut ait Dominicus Soto. His conformiter hujus ſæculi ſcriptor Malderus Epiſcopus Antverp. 1. 2. q. 96. art. 4. memb. 4. ait ſcribit: *Probabilius videtur, non teneri reum ultro relinquere poſſeſſionem Beneficii, antequam ſaltem judice declaretur incurriſſe tale crimen, cui annexa eſt pœna lata ſententia Beneficiò amittendi.* Et poſteà: *Omnia jura, quæ ipſo jure vel facto imponunt pœnam, debent intelligi, modò ſit ſecuta ſententia declaratoria.*

Atque hæc de Beneficio, quod ſecundo loco erat obtentum, à nobis breviter dicta ſint. An quod primo loco obtinuerat teneatur dimittere non expectata ulla ſententia; non liquet. Sa putat requiri monitionem à Judice: Leſſius negat; cui propterea aſſentimur, quia quòd privetur primo Beneficio non eſt pœna, ſed eſt ob incompatibilitatem jure declaratam. Poteſt ergo iſtud, quod primo loco obtinebat, alteri conferri per Collatorem; ſed tamen, priuſquam is poſſeſſionem capiat, moneri debet ille, qui priùs poſſederat; juxta cap. *Licèt Epiſcopus*, de Præb. in 6.

Cæterùm hæc omnia intelligimus de eo, ad quod Beneficiarius obligatur vi eorum canonum, qui inducunt privationem Beneficii ipſo facto: nam ex alio titulo is, qui ſecundum Beneficium accipit, tenetur in conſcientia alterutrum dimittere, cùm non ſit licitum plura Beneficia ſimul poſſidere; ſecundùm ea quæ diximus ad Concluſ. 2.

Conclusio IV.

ALIA Beneficia, quæ vocantur à quibuſdam incompatibilia ſecundi generis, ita ſunt incompatibilia, ut non poſſint licitè ſimul retineri abſque diſpenſatione; unum tamen non ſic excludit alterum ipſo jure, ut prius vacet obtento ſecundo. Talia ſunt, quæ reſidentiam poſtulant, ſed non habent annexam curam Animarum, neque ſunt Archidiaconatus, aut aliæ ſimiles Dignitates. Sub iiſdem etiam cenſenda ſunt, quæ etſi non requirant reſidentiam, unum tamen eorum ſufficiens eſt ad ſuſtentationem honeſtam ſine altero. Nam & hæc, quamvis non ſint ſimpliciter incompatibilia, non poſſunt tamen ab eodem plura retineri. Prob. Concl. Nullus eſt canon decernens, prius Beneficium vacare obtento ſecundo, niſi pro beneficiis habentibus annexam curam Animarum, & pro Dignitatibus, Perſonatibus & Officiis; ergo de aliis non eſt cur dicamus, ipſo facto ea vacare, quando obtinetur ſecundum.

Conclusio V.

EPiſcopatus ita eſt incompatibilis cum cæteris Beneficiis, ut omnia Beneficia, quæ electus ad Epiſcopatum ante obtinebat, ipſo jure vacent, quando acceperit confirmationem electionis, & adminiſtrationem bonorum Eccleſiaſticorum: vel elapſum erit tempus conſecrationi præfixum; cap. *Cùm in cunctis*, §. Cùm verò, tit. de elect.

Conclusio VI.

BEneficia uniformia ejuſdem Eccleſiæ ita ſunt incompatibilia, ut unum vacet obtento altero; c. *Litteras*, tit. de Conceſſ. Præb. Et hæc dicuntur incompatibilia ex conditione, nimirum ſi ſint ſub eodem tecto. Quæ autem ita ſunt diſſimilia ſicut Canonicatus & Dignitas in eadem Eccleſia; non ſunt incompatibilia primi vel ſecundi generis, ſed ſimul haberi poſſunt. Navarr. dicto lib. 3. Conſil. conſ. 21. & 24. & Leſſius lib. 2. cap. 34. dub. 27.

Conclusio VII.

QUANDO Eccleſiæ neceſſitas aut ſingularis utilitas poſcit, Summus Pontifex poteſt diſpenſare, ut unus plures habeat Eccleſias curatas, imò & Cathedrales. Ita enim feciſſe legitur S. Gregor. 21. q. 1. cap. *Relatio*, & cap. *Illud*; idemque ſupponit Gregor. X. cap. *Ordinarii*, in 6. tit. de Offic. Ordin. & Conc. Trid. ſeſſ. 7. cap. 5.

Conclusio VIII.

QUANDO Beneficium curatum, aut aliud quodcumque reſidentiam poſtulans eſt ita tenue, ut ejus proventus non ſufficiant ad vitam honeſtè tranſigendam; poteſt cum eo haberi aliud Beneficium ſimplex, quod reſidentiam non requirit, etiam abſque diſpenſatione. Quia ipſum jus in Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 17. expreſſum hoc permittit. Multò autem magis poſſunt haberi duo ſimplicia, quorum neutrum ad ſuſtentationem ſolùm ſufficit, modò utrumque non habeat reſidentiam perſonalem. Et ſimiliter ſi Dignitati vel Canonicatui ſit legitimè annexa Eccleſia Parochialis; poteſt utrumque teneri. Quia Beneficium alteri perpetuò unitum cenſetur unum cum illo.

Conclusio IX.

NULLUS abſque legitima diſpenſatione poteſt habere plura Beneficia, etiam ſine cura & reſidentiam non requirentia, niſi quando unum ad ſuſtentationem non ſufficit. Ita poſt B. Thom. Quodlib. 9. art. 15. Gabriel in 4. diſt. 15. quæſt. 8. Major d. 24. quæſt. 12. Azorius p. 2. lib. 6. cap. 11. Toletus lib. 5. cap. 81. Binsfeldius p. 4. cap. 3. Lopez p. 2. cap. 101. & 102.

Prob. poteſt 1. Quia Conc. Trid. ſtatuit, ut quibuſcumque perſonis, quocumque titulo, etiamſi Cardinalatus honore fulgeant, unum tantùm Beneficium ſingulis conferatur.

2. Quia licèt ſimplicia ſint Beneficia, neque requirant reſidentiam; nihilominùs contrà rectam rationem eſt, quòd abſque Superioris authoritate plura poſſideantur ab uno. Quis enim neget cum recta ratione pugnare, quòd unus habeat duorum ſtipendia, alimenta, & honores? Quòd Eccleſia ſic privetur numero & obſequio miniſtrorum; quòd fundatores fraudentur; quòd bona in multos diſpertienda ab uno retineantur?

Qua propter nulla conſuetudine introduci poteſt, ut abſque Superioris diſpenſatione unus habeat plura quantacumque ſimplicia Beneficia, quando unum ſufficit ad victum. Quia conſuetudo nihil poteſt contrà jus naturæ: ſic autem habere plura Beneficia eſt contrà jus naturæ. Hinc Navarrus lib. 3. Conſil. de Præb. conſ. 13. docet, eum qui habet unum ſimplex Beneficium ſufficiens: ſi accipiat ſecundum, non quidem amittere primum ipſo jure; per ſententiam tamen cogi poſſe relinquere alterutrum. In hanc ſententiam concluſit Guillelmus Epiſcopus Pariſienſ. ann. 1238. convocatione omnium Magiſtrorum Theologiæ facta, in Capitulo Fratrum Prædicatorum, ut ex Dionyſio Carthuſ. alii referunt; patetque ex Thoma Cantipratano lib. 1. cap. 19. ubi poſtquam de anima Philippi Cancellarii Pariſienſis, qui dixerat ſe velle experiri, utrùm eſſet damnabile Beneficia plura tenere, narraſſet; de alio etiam propter Beneficiorum pluralitatem damnato refert: quòd poſt ejus obitum, cùm quidam nimium ſtupefactus cogitaret, cur tantus homo, ſi mortale peccatum eſſet plura Beneficia retinere, in tali ſtatu mortuus extitiſſet; ſcribit, quòd defunctus mox ei apparens dixit: *Hæc duplicitas Præbendarum ſola cauſa eſt, pro qua infelix ego in perpetuum damnatus ſum.*

Quæſt. Petes: An non liceat retinere plura Beneficia, quando primum eſt inſufficiens; illud verò quod ſecundo loco acquiritur eſt ſufficiens. Cuipiam enim pluralitatis amatori poteſt videri quòd ſic. Quia Conc. Trid. habet, quòd ſi Beneficium ad vitam ejus cui confertur honeſtè ſuſtentandam non ſufficiat; liceat nihilominus

alind ſimplex ſufficiens, dummodo utrumque perſonalem reſidentiam non requirat, ei conferri.

Reſp. Reſp. tamen Neg. omnino eſt tenenda. Quid enim refert, utrùm Beneficium ſit primò collatum, an id quod eſt ſufficiens ad ſuſtentationem, an alterum; cùm conſtet, mentem Concilii eſſe, ut unum tantùm Beneficium uni conferatur, prout ibi præcedit, rectaque ratio id poſtulet? Unde Navarrus dicto conſ. 13. generaliter dicit, quòd omne Beneficium ſufficiens eſt incompatibile alii, quamlibet ſimplici; quamvis non ſic, ut vacet ipſo jure per adeptionem alterius. Et in Miſcellan. de Orat. Miſcell. 61. ſcribit, eum qui habet unum Beneficium, quod non ſit ei ſufficiens, non debere petere aliud ſibi ſufficiens, niſi cum intentione relinquendi prius, habita pacifica poſſeſſione ſecundi; etiamſi alioqui jure, vel conſuetudine, vel diſpenſatione eſſent compatibilia; pro ratione ſubjiciens: Quia omne Beneficium ſufficiens alicui eſt incompatibile quoad illum cuivis alii Beneficio quamlibet ſimplici & de jure compatibili, ad effectum ut non poſſit retinere illud cum ſufficienti abſque culpa mortali. Simili modo Binsfeldius: *Qui habet*, inquit, *Beneficium non ſufficiens ad ſuſtentationem, ſi ſecundum per ſe ſufficiens conſequatur; debet prius dimittere, etiamſi jure, conſuetudine, aut diſpenſatione eſſent compatibilia*; quia omne Beneficium ſufficiens ad decentem ſuſtentationem non eſt compatibile cum alio abſque culpa mortali; ut conſtat ex Gloſſa cap. *Dudum* 2. de Elect.

Ad Arg. ergo Reſp. Ei, qui habet Beneficium tenue, poſſe conferri aliud, quod unà cum primo ſit ſufficiens, atque ipſum poſſe illa duo retinere, modò utrumque non requirat perſonalem reſidentiam. Si autem conferatur ei tale, quod per ſe ſolùm ſufficiens ſit; collatio quidem valet, ſed in conſcientia tenetur dimittere alterum.

Conclusio X.

HABENTI Beneficium inſufficiens non poteſt ſecundùm rigorem juris conferri plus quàm unum ſimplex; ex conſuetudine tamen videtur licitum, ipſi conferre duo tenuia, modò ſimul juncta non excedant honeſtam ſuſtentationem.

Prius ſatis in Conc. Trid. indicatur ubi dicitur, *Liceat aliud ſimplex ei conferri*.

Poſterius probari poteſt ex eo, quòd non eſt contrà jus naturæ ejuſmodi plura Beneficia, cùm ſint valde tenuia, ab uno poſſideri; ac proinde conſuetudo aliquid poteſt. *Quantum ad hoc*, ait. B. Thomas dicto Quodlib. 9. *quòd jura antiqua ſolùm de jure poſitivo continent, poſſunt eſſe abrogata*, ſcilicet per contrariam conſuetudinem, de qua priùs eſt locutus. Vide Navarr. dicto lib. 3. conſ. 10. Azorium cap. 11. Malderum dub. 18.

Conclusio XI.

NON ſolùm peccant qui vel quærunt vel detinent plura Beneficia, quando unum eſt ſufficiens, ſed etiam illi qui ipſis procurant vel conferunt. Ita Navarrus Miſcel. 60. Quia digni ſunt morte non ſolùm qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus; ad Rom. 1.

Conclusio XII.

QUI ex diſpenſatione Pontificia ob legitimam cauſam conceſſa habet plura Beneficia; eſt in conſcientia tutus. Quia Pontifex eſt Summus diſpenſator bonorum Eccleſiaſticorum; ideòque, cauſa exiſtente legitima, poteſt in pluralitate Beneficiorum diſpenſare. Cauſa legitima eſt Eccleſiæ neceſſitas, aut magna utilitas. Hinc Bernard. epiſt. 271. loquens de Eccleſiaſticis honoribus & dignitatibus: *Nec cuiquam vel adulto plures in pluribus Eccleſiis habere licet, niſi diſpenſatorie quidem ob magnam, vel Eccleſiæ neceſſitatem, vel perſonarum utilitatem*; quarum ſcilicet perſonarum opera ſit valde utilis Eccleſiæ. Similiter B. Thom. in Quodlib. 9. art. 15. ſi plures Eccleſiæ unius Beneficiarii ope indigeant, deficientibus aliis æquè idoneis, & ipſe abſens æquè prodeſſe poſſit, atque alius præſens; cenſet eſſe cauſam legitimam. Qua ratione quibuſdam Magnatibus conferuntur interdum plures Epiſcopatus, eò quòd per ipſos Eccleſiæ magis poſſint adversùs Hæreticos protegi. Innocentius III. cap. *De multa*, tit. de Præb. pro cauſa legitima affert ſublimitatem perſonarum & excellentiam doctrinæ: *Circa ſublimes*, inquit, *& litteratas perſonas, quæ majoribus Beneficiis ſunt honorandæ; cùm ratio poſtulaverit, per Sedem Apoſtolicam poterit diſpenſari*. Sed notanda ſunt verba, *cùm ratio poſtulaverit*. Niſi enim eò reſpiciatur, quòd perſonæ ſublimes & litteratæ ſint Eccleſiæ utiliores; ſola ipſarum ſublimitas aut doctrina non eſt cauſa ſufficiens, ut ſuper pluralitate Beneficiorum cum iis diſpenſetur. Sed neque ſufficiens cauſa eſt, quòd unus plura Beneficia conſecutus, eorum fructus impendit in pauperes, aliaſve pias cauſas; cùm non deſint alii, etiam ad Beneficia benè idonei, qui & onera Beneficiis propria præſtare velint ac poſſint, & de reſiduo pauperes juvare. Ita poſt Panormitanum Azorius cap. 12.

Petes: An ſit juſta cauſa quòd parentes, fratres, ſorores, nepotes Beneficiarii ſint indigentes? Reſp. Eſſe, modò Beneficia ſint ſimplicia, & ex eorum fructibus non ditet illos ſuos conſanguineos, ſed juvet ſolum ad honeſtè decenterque vivendum ſecundùm qualitatem ipſorum. Quia tali caſu Beneficium, quod Clerico ſatis eſſet ſi ſolus conſideraretur, non eſt ei ſimpliciter ſufficiens. Illud enim Beneficium cenſetur ſufficiens, ex quo Clericus ſe & ſuos (nimirum egentes conſanguineos & famulos) ſuſtentare poteſt, prout communiter faciunt alii Clerici ejuſdem conditionis in eadem regione. Conſiderandæ igitur hîc ſunt circumſtantiæ temporum, perſonarum, & regionis. Nam quæ in uno loco ſufficiunt, non ſufficiunt in alio: & quæ ſatis ſunt vulgari Clerico, non poſſunt eſſe ſatis propter generis nobilitatem, vel doctrinæ præſtantiam ſublimi. Quæſt. Reſp.

Conclusio XIII.

QUANDO unum tametſi ſimplex Beneficium eſt ſufficiens Clerico; Epiſcopus non poteſt, vel ipſi aliud conferre, vel cum eo diſpenſare, ut aliud accipiat, quamvis ſubſit cauſa legitima. Quia Concil. Trid. generaliter ſtatuit, unum tantùm Beneficium uni eſſe conferendum: in Generalis autem Concilii ſtatutis Epiſcopi non diſpenſant. Quòd ſi Beneficia non ſunt ſimplicia, ſed annexam habent curam Animarum; quamvis neutrum per ſe ſolùm ſit ſufficiens; Epiſcopus etiam non poteſt diſpenſare ut unus duo poſſideat. Quia per jus commune ſunt omnino incompatibilia; c. *De multa*, tit. de Præb. & in Extravag. *Execrabilis*, eod. tit.

Conclusio XIV.

QUI ſine legitima cauſa habet plura Beneficia, ſive curata ſive ſimplicia per diſpenſationem Pontificiam; non eſt tutus in conſcientia, ſed tenetur omnia reſignare, dempto illo, quod ei ſufficiens eſt ſecundùm prudentum arbitrium. Ita B. Thom. citati ſuprà Quodl. art. 15. Major in 4. d. 24. q. 12. Gabriel d. 15. qu. 8. Adrianus in Tract. de Reſt. Cajet. verbo *Beneficiorum multiplicatio*, Dominicus Soto lib. 3. q. 6. art. 3. Toletus lib. 5. cap. 81. Lopez p. 2. c. 102. Azorius c. 12. Salonius ad hunc art. controv. 5. concl. 3.

Prob. 1. Quia tenere plura Beneficia ſine rationabili cauſa eſt contra jus naturæ, ſuper quo non poteſt Pontifex diſpenſare.

2. Pontifex non eſt dominus Beneficiorum, ſed diſpenſator: atqui diſpenſator non poteſt abſque rationabili cauſa diſpenſare bona ſibi concredita; ergo nec Pontifex Beneficia.

Si dicas: Pontificem habere liberam Beneficiorum adminiſtrationem. Reſp. Habere liberam, hoc eſt non adſtrictam canonibus & legibus poſitivis; ideoque poſſe contrà illa diſpenſare, quando ſubeſt cauſa: non habet tamen ita liberam, quin ſit adſtrictus legibus juris naturali. Ob. Reſp.

3. Innocentius III. cit. cap. *De multa*, dicens, poſſe

per

Digitized by Google

per Sedem Apoſtolicam diſpenſari ſuper pluralitate Beneficiorum; addit : *Cùm ratio poſtulaverit*; non poſtulat autem ratio, quando deeſt cauſa rationabilis; ergo tunc non poteſt.

4. Bern. lib. 3. de Conſid. ad Eugenium Papam c. 4. *Quo modo*, ait, *non indecens tibi, voluntate pro lege uti : & quia non eſt ad quem appellaris, poteſtatem exercere, negligere rationem :* Et poſteà, *Non ſum tam rudis ut ignorem poſitos vos diſpenſatores, ſed in ædificationem, non in deſtructionem. Denique, quæritur inter diſpenſatores, ut fidelis quis inveniatur. Ubi neceſſitas urget, excuſabilis diſpenſatio eſt : ubi utilitas provocat, diſpenſatio laudabilis eſt : utilitas dico communis, non propria. Nam cùm nihil horum eſt, non planè fidelis diſpenſatio, ſed crudelis diſſipatio eſt.* Eòdem pertinent quæ ſuperiùs ex epiſt. 271. protulimus.

QUÆRITUR IV.

Utrùm liceat promovere dignos ad Beneficia, prætermiſſis dignioribus.

VIDETUR quòd ſic. 1. Quia Apoſtolus enumerans qualitates Epiſcopi 1. ad Tim. 3. & ad Tit. 1. non loquitur comparativè, ſed tantùm requirit ſobrium, prudentem, pudicum, doctorem &c. ergo ſatis eſt promovere dignum.

2. Promovendo dignum ſatis fit intentioni Eccleſiæ; ergo non peccatur. Ant. patet ex verbis Apoſtoli 1. ad Cor. 4. *Hic jam quæritur inter diſpenſatores, ut fidelis quis inveniatur*; non dicit fidelior. Et confirmat. 1. Quia Eccleſia non requirit, ut officium fiat à Beneficiariis optimo quo poſſunt modo, ſed ut benè fiat; ergo non requirit etiam optimos miniſtros, ſed bonos; quia iſti poſſunt officium benè facere. Confirm. 2. Si dominus œconomo ſuo mandet, ut aliqua diſtribuat pauperibus; iſte œconomus non tenetur quærere pauperiores; ergo ſimiliter Eccleſiarum Prælati non tenentur quærere digniores, quibus Beneficia conferant : nam & ipſi ſunt œconomi.

3. Apoſtolus Mathias electus eſt ſorte Act. 1. ſed per ſortem poteſt eligi minùs dignus; ergo licet minùs dignum eligere.

4. Chriſtus Jo. 21. ſpecialiter interrogavit Petrum, an diligeret ipſum plus quàm alii Apoſtoli, antequam committeret illi ſuas oves paſcendas; ergo non eſt eligendus is, qui conſideratis omnibus eſt dignior, ſed qui plus diligit, & qui rationabiliter putatur eſſe ſanctior.

5. Secundùm canones, cap. *Nullus* & capit. *Obitum*, diſt. 61. dignus qui eſt de gremio præferendus eſt extraneo etiam digniori. Et c. *Monaſterium* 16. q. 7. conceditur fundatori, ut cum Epiſcopi conſenſu quem voluerit Presbyterum commendet, modò non ſit malus.

6. Nominati per Univerſitates, ſi ſint idonei, præferuntur aliis, etiamſi magis idoneis, & quidem ſine examine apud Epiſcopum faciendo; cùm per Concil. Trid. ſeſſ. 7. cap. 13. Reform. non teneantur iſti examini ſe ſubmittere. Adde, quòd ejuſdem ſeſſ. cap. 3. Concilium ſolùm requirit, ut Beneficia curam Animarum habentia Epiſcopatu inferiora conferantur perſonis dignis & habilibus, nihil dicens de dignioribus. Et ſeſſ. 24. cap. 18. quando Beneficia curata fuerint juris patronatus Laicorum, tantùm requirit, ut is qui à Patrono præſentatur ſit idoneus; ergo non eſt juris naturæ, quòd debeat eligi magis idoneus.

Pro reſp. ſit

CONCLUSIO I.

Reſp. ad quæſt. DIgniore prætermiſſo, promovere dignum ad Beneficium, quod habet annexam vel curam animarum vel Eccleſiaſticam gubernationem; eſt peccatum ex genere ſuo mortale. *Quantum enim ad conſcientiam eligentis neceſſe eſt eligere meliorem, vel ſimpliciter, vel in comparatione ad bonum commune*; ait B. Thom. hic ad 3. ſive ut loquitur Quodlib. 6. art. 9. & Quodlib. 8. art. 6. tenetur eligere eum, *Qui ſit me-*

Promovendus eſt dignior.

Franc. Sylvii Tom. III.

lior ad hoc officium. Unde in reſp. ad 1. docuit, Prælatum non poſſe abſque vitio acceptionis perſonarum præferre ſuos conſanguineos dignos aliis dignioribus. Idem ſentiunt Gabriel in 4. diſt. 15. qu. 7. art. 3. Major diſt. 24. q. 8. & 9. Antoninus p. 2. tit. 1. cap. 20. §. 1. Angelus verbo, *Electio*, qu. 20. & 21. Sylveſter verbo, *Electio*, 1. qu. 16. Cajetanus verbo, *Acceptio perſonarum*, Adrianus in 4. tit. de Reſtit. Dominicus Soto lib. 3. q. 6. art. 2. Bannes, Salonius, Azorius, Leſſius, & communiter alii.

Prob. 1. ex cap. *Licèt* 8. qu. 1. ubi dicitur : *Sciant omnes & certi ſint, quod qui præſtantior eſt ex omni populo, qui doctior, qui ſanctior, qui in omni virtute eminentior; ille eligitur ad Sacerdotium.* Et Innocentius III. cap. *Ut noſtrum* lib. 3. decret. tit. 12. *Non ex affectu*, inquit, *carnali, ſed diſcreto judicio debuiſti Eccleſiaſticum & Officium & Beneficium in perſonam magis idoneam diſpenſare.* Quemadmodum enim ſcribit Auguſt. epiſt. 29. *Nec ſanè, quantum arbitror, putandum eſt, leve eſſe peccatum in perſonarum acceptione habere fidem Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſi illam diſtantiam ſedendi ac ſtandi* (de qua Jac. 2.) *ad honores Eccleſiaſticos referamus. Quis enim ferat, eligi divitem ad ſedem honoris Eccleſiæ, contempto paupere inſtructiore atque ſanctiore?*

Prob. 2. Concil. enim Trid. ſeſſ. 24. cap. 1. Reform. agens de illis, penes quos eſt poteſtas eligendi Epiſcopos, aſſeveranter ait : *Eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, niſi quos digniores & Eccleſiæ magis utiles ipſi judicaverint, non quidem precibus, vel humano affectu aut ambientium ſuggeſtionibus, ſed eorum exigentibus meritis, præfici diligenter curaverint.* Et cap. 18. de Parochialium Eccleſiarum proviſionibus tractans jubet, fieri examen per examinatores Synodales, & ex iis qui fuerint judicati idonei : *Epiſcopus*, inquit, *eum eligat, quem cæteris magis idoneum judicaverit.* Quòd *ſi Beneficium Juris-patronatus Eccleſiaſtici erit ac inſtitutio ad Epiſcopum & non alium pertineat; is quem Patronus digniorem inter probatos ab examinatoribus judicabit, Epiſcopo præſentare teneatur, ut ab eo inſtituatur. Cùm verò inſtitutio ab alio quàm ab Epiſcopo erit facienda; tum Epiſcopus ſolus ex dignis eligat digniorem quem patronus ei præſentet, ad quem inſtitutio ſpectat.* Idem facilè probari poteſt ex Bulla Pii V. in reſp. ad 3. præſ. art. ſup. cit.

Prob. 3. Rationibus. 1. Is qui promovet dignum prætermiſſo digniore committit peccatum acceptionis perſonarum, ut B. Thom. hic ad 3. declarat; ideòque peccat contrà juſtitiam diſtributivam : violationem autem juſtitiæ eſſe peccatum ex genere ſuo mortale : tum ex q. 59. art. 4. tum ex hujus q. art. 1. patet.

2. Neque Collator Beneficiorum, neque Præſentator, neque alius quiſpiam eſt dominus illorum, ſed eſt ſolùm adminiſtrator & diſpenſator : atqui diſpenſator debet eſſe fidelis 1. ad Cor. 4. non eſſet autem fidelis, qui eodem ſumptu poſſet domino ſuo procurare miniſtrum utiliorem & commodiorem, ſi procuret ei minùs utilem minùſque commodum; ergo ſimiliter non eſt Deo & Eccleſiæ fidelis, qui cùm poſſit ad Eccleſiaſtica Beneficia promovere digniores, illos prætermittit, & promovet minùs dignos.

3. Beneficia ſunt principaliter inſtituta in utilitatem Eccleſiæ; ergo illi, qui Beneficiorum ſunt diſpenſatores, tenentur ex officio illa diſpenſare conſulendo utilitati Eccleſiæ : ſed huic utilitati non conſulit, qui prætermiſſo digniore dat Eccleſiæ miniſtrum minùs dignum; ergo peccat contra id quod ipſi incumbit ex officio. Huc facit ea B. Thomæ ſententia hoc art. in corp. *Diſpenſationes ſpiritualium principaliùs ordinantur ad utilitatem communem.*

Et confirm. Si non ordinarentur principaliter ad communem utilitatem, ſed eſſent primariò inſtituta tamquam præmia virtutum aut ſcientiæ; oporteret illa conferre ſanctioribus & doctioribus, etiamſi ad communem utilitatem procurandum minùs aptis : hoc autem eſt manifeſtè falſum & contra bonum ordinem; ergo tenendum eſt, inſtituta eſſe primariò ad communem utilitatem Eccleſiæ.

4. Qui ſic agit etiam peccat contra charitatem : quoniam mavult pauciores Animas lucrifieri, præficiendo minùs dignum, quàm plures quæ lucrifierent

per miniſterium illius dignioris, quem volens ac ſciens præterit. Huc pertinent verba B. Hieronymi c. Moyſes 8. q. 1. *Moyſes*, inquit, *potuit ſucceſſores principatus filios ſuos facere, & poſteris propriam relinquere dignitatem: ſed extraneus de alia tribu eligitur Jeſus, ut ſciremus, Principatum in populos non ſanguini deferendum eſſe, ſed vitæ. At nunc cernimus, plures hanc rem Beneficium facere, ut non quærant eos in Eccleſia erigere columnas, quos plus cognoſcant Eccleſiæ prodeſſe: ſed quos, vel ipſi amant, vel quorum ſunt obſequiis deliniti, vel pro quibus majorum quiſpiam rogaverit.*

Concluſio II.

QUod in prima Concluſ. diximus de promovente ad Beneficium, intelligendum eſt de illo, qui promovet, ſive per electionem, ſive per præſentationem, ſive per collationem, inſtitutionem, aut confirmationem. Quia eadem eſt omnium illorum ratio, ſi in ipſorum poteſtate ſit præſentare, inſtituere, confirmare, aut eligere, magis idoneum, & eum poſtponant minùs idoneo. Quinimò etiam eos mortaliter peccare cenſendum eſt, qui alio quovis modo collaborant, ut is Paſtoratum conſequatur, quem ſciunt minùs aptum eſſe illo vel illis, qui eumdem quærunt. Nam & hi cooperantur iniquæ promotioni. Unde Concil. Trident. ſeſſ. 24. cap. 1. non ſolos eos monet, qui ad promotionem Epiſcoporum habent aliquod jus, ut curent præfici digniores: ſed etiam illos, qui alioquin operam ſuam præſtant, generatimque dicit, eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, ſi aliter fecerint. Quod autem de promotione ad Epiſcopatum tradit; proportionaliter accipi debet de promotione ad Abbatias, Parochias, aliaque Beneficia curam Animarum habentia propter eamdem aut ſimilem rationem.

Concluſio III.

IN promovendo dignos prætermiſſis dignioribus ad Beneficia etiam curam animarum habentia contingere poteſt, vel nullum vel veniale dumtaxat eſſe peccatum.

1. Si diſparitas eſt valde exigua. Sicut enim in aliis peccatis, levitas materiæ excuſat à mortali; ita etiam in hoc.

2. Si non eſt liberum Collatori vel Inſtitutori conferre alteri, vel alium inſtituere quàm ſibi præſentatum à Patrono. Tunc enim ſolus patronus in culpa eſt præſentans minùs idoneum; cùm præſentare poſſet digniorem: quòd ſi non poſſit; etiam ipſe excuſatur à culpa.

3. Si Beneficium ex ſua inſtitutione per Eccleſiam legitimè confirmata vel acceptata dandum ſit alicui ex certa familia vel oppido: aut ſi ex decreto canonum eligi debeat aliquis de gremio Eccleſiæ; non peccant qui aptiſſimum inter illos promovent, etiamſi aliundè poſſent haberi aptiores. Cæterum, quando agitur de Beneficiis curatis, non videtur licitum ea ſic fundare vel dotare, ut perpetuis futuris temporibus debeat aſſumi dignus de ſanguine fundatoris, aut aliquis ex ipſo Pago vel Oppido, etiamſi alius notabiliter magis idoneus ſe offerat; neque talis conditio eſt ab Eccleſia acceptanda. Secùs autem eſſe videtur, quando conſtituitur ut eligatur aliquis de gremio Eccleſiæ; quia ordinariè ſolent eſſe utiliores qui ſunt de eadem Eccleſia: non ſimiliter qui de eodem Pago vel Oppido, aut qui ſunt de ſanguine fundatoris.

4. Si duo Beneficia ſimul vacent, unum ſimplex & opimum, aliud Parochiale & tenue; poteſt ſubinde conferri illud opimum minùs digno, & tenue digniori abſque culpa: ut quando iſte dignior eſt neceſſarius iſti Eccleſiæ, utpotè requirenti doctum quempiam & induſtrium Paſtorem; utilitas enim Eccleſiæ præferri debet privatæ.

5. Si pars eligentium inclinet in minùs dignum: & caſu quo tu ſuffragium des digniori, alia pars quæ vel indignum vel dignum quidem ſed altero adhuc inferiorem promovere cupit, eſt prævalitura; licitum imò neceſſarium videtur ſuffragium dare iſti alteri minùs digno. Quia ipſum eligendo providebitur Eccleſiæ de eo digniori, qui per te promoveri poteſt, & excludetur indignus, aut ſaltem minùs dignus. Neque dici poteſt, quòd cooperaberis malæ electioni. Electio enim, quam hìc & nunc tu facis, eſt bona, quia Eccleſiæ commoda: cùm alioquin ſi dares ſuffragium alteri, qui ſimpliciter eſt dignior; tua electio eſſet Eccleſiæ nocitura per hoc, quòd alii electores prævalerent ad aſſumendum indignum, aut certè quempiam adhuc minùs dignum, quàm eum quem eligis.

Quæſt. Petes: An etiam excuſetur qui videns ſuffragia majoris partis prævalere in minùs dignum, eum eligit, ne ſi digniorem eligeret, ſuffragium ſuum eſſet otioſum? Reſp. Reſp. Non excuſari. Quia conſentit iniquæ præcedentium electioni, cùm abſque præjudicio cujuſquam poſſit non conſentire.

Ob. Si dicas: Non tenetur eligere digniorem, niſi quantum eſt poſſibile: non eſt autem poſſibile, quòd eligat digniorem iſto, quandoquidem major pars in iſtum conſentiat; ergo non tenetur alium eligere. Reſp. Reſp. In primis, non poſſe quidem cum effectu eligere digniorem; poſſibile tamen eſſe, quòd ſuffragium ſuum electivum det digniori abſque cujuſquam præjudicio. Quia licèt illud ſit futurum otioſum: nihilominus nulli erit noxium: quomodo noxium eſſet in altero caſu, quando prætermittens digniorem eligeret minùs dignum ut excludatur indignus; qui alioquin cum detrimento Eccleſiæ foret promovendus. Deinde non ſolùm tenetur eligere digniorem, quem poteſt, ſed etiam tenetur non conſentire iniquæ electioni aliorum.

6. Si Beneficii Parochialis fundator præſentet dignum & non digniorem; videtur à peccato immunis: partim quia bona ſua dat cui vult: partim quia hoc ipſi ab Eccleſia indulgetur; cap. *Monaſterium*, 16. q. 7. idque rationabiliter, ut Fideles tantò faciliùs alliciantur ad Eccleſias ſeu Eccleſiaſtica Beneficia fundanda; cùm alioquin ab eo facilè averterentur, ſi etiam dum vivunt deberent præſentare digniores.

Confirmatur, Primus alicujus Eccleſiæ fundator neque ex juſtitia diſtributiva, neque ex commutativa tenetur præſentare digniorem: & (ut probabile eſt) neque etiam ex charitate; ergo alium prætermittens non peccat. Non ex juſtitia diſtributiva; quia hæc locum habet in debita diſtributione bonorum communium, non autem in gratuita elargitione bonorum propriorum: bona verò, ex quibus fundatur iſtud Beneficium, ſunt propria fundatoris, qui liberaliter ea elargitur abſque ullo debito. Non etiam ex commutativa; quia hæc ſolùm obligat electores, præſentatores, & ſimiles, quibus ex officio incumbit providere Eccleſiæ de miniſtris: fundator autem ex officio ad nihil tale eſt obligatus. Quòd neque ex charitate teneatur præſentare magis idoneum; inde ſuadetur: quia non eſt neceſſarium, id quod ex charitate datur dari melioribus.

Ob. Si dicas: Licèt bona, ex quibus inſtituitur Beneficium, ſint ante talem inſtitutionem propria fundatoris: poſtquam tamen beneficium eſt inſtitutum, jam ſunt bona communia Eccleſiæ; ergo tunc communia debent conferri dignioribus. Reſp. Reſp. Neg. C. Quia dum fundator vivit, nondum ſunt ſimpliciter & abſolutè communia, ſed tantùm ſalvo jure, quod ipſe ſibi reſervat de conſenſu Eccleſiæ. Hoc autem jus non tranſit ad ſucceſſores, ſed ipſi fundatori proprium eſt, cui etiam & non ejus ſucceſſoribus concedit Eccleſia citato priùs cap. *Monaſterium*, ut poſſit præſentare idoneum.

7. Si quis Beneficium reſignet digno prætermittens digniorem; à non paucis excuſatur apud Salonium, Leſſium, & Malderum. Quia cùm ille reſignans non ſit diſtributor, & ſecundùm jura permittatur reſignare ſuum Beneficium; poteſt cui digno voluerit reſignare. Verùm longè his probabilius loquuntur Dominicus Soto lib. 3. qu. 6. art. 2. fine, & Navarr. Miſcell. 38. de Oratione, docentes, ejuſmodi reſignatorem non eſſe excuſandum. Quia etſi iſte non ſit Collator, vel Patronus; eſt tamen cauſa cur illud Beneficium conferatur minùs idoneo: qui autem cauſam damni dat, damnum dediſſe videtur. Neque ſoli illi peccant, qui ipſum opus peccati faciunt, ſed etiam qui vel cauſa ſunt ut fiat, vel conſentiunt facientibus; ac proinde, ſive cognati, ſive amici, qui talem reſignationem procurant, graviter delinquunt,

Digitized by Google

quunt, niſi ſint aliquæ cauſæ rationabiles quæ excuſent. Cujuſmodi quibuſdam videtur eſſe, ſi Beneficiatius reſignet, non quidem in digniorem, ſed in eum qui ſit æquè dignus ac ipſe. Cùm enim ipſemet retinere poſſit Beneficium; non videtur peccaturus, ſi procuret ut conferatur ei, qui parem cum ipſo habet idoneitatem. Quamquam nos talem excuſationem haud facilè admitteremus: partim quia ipſe Beneficiarius habet jus acquiſitum in Beneficio; quæ cauſa eſt, cur illud retinere poſſit: non habet autem jus acquiſitum, ut in eum conferri curet, quem noſcit eſſe minùs idoneum alio, qui poſſet illud conſequi, ſi vacaret: partim quia plerumque accidit, quòd reſignans ſit ſenex, & ſpes effulgeat ſucceſſurum ei alium notabiliter magis idoneum; reſignatarius verò ſit juvenis, poſt quem non eſt ſpes de magis idoneo ſucceſſore, niſi poſt annos plurimos.

Ex his ſimilibuſve cauſis etiam improbandas arbitramur permutationes ſeu renuntiationes illas, quibus aliqui ſenes, alioqui exemplares & eruditi magna & pinguia beneficia reſignant in favorem nepotum & amicorum exiguæ eruditionis ac virtutis, hoc ſpectantes; tum ut eis ante mortem provideant; tum ne iſtiuſmodi Beneficia extra ſuam familiam aut amicos conferantur.

Quod porro attinet ad Prælatos, quorum intereſt hujuſmodi permutationes & reſignationes admittere vel rejicere; non eſt dubium, eos etiam graviter peccare, ſi cùm poſſint rejicere, admittant eas, quæ fiunt in perſonas minùs idoneas.

Ob. Dices: Si ſupradicti ſex caſus ſunt recipiendi; conſequens videtur, quòd conferre Beneficia dignis prætermiſſis dignioribus non ſit jure naturali prohibitum. *Reſp.* Reſp. Neg. C. Secundùm ſe enim malum eſt ac propterea juri naturali contrarium, quòd Beneficiorum diſpenſatores, cùm liberè poſſint ad ea promovere digniores, illis prætermiſſis promoveant minùs dignos: in caſibus autem allegatis, diſpenſatores non liberè poſſunt promovere digniores; ſive quia Eccleſiæ utilitas aliud requirat, ut in quarto & quinto; ſive quia non liberam habeant aut collationem, aut præſentationem, ut in ſecundo & tertio. In ſexto autem is, de quo agebatur, non eſt diſpenſator bonorum ſimpliciter communium, ſed propriorum.

Concluſio IV.

Minus dignus concurrens ad Beneficium curatum cum eo, qui certò ac manifeſtè eſt notabiliter dignior, non videtur à peccato mortali excuſandus. Quia quantum in ſe eſt, partim impedit digniorem, partim dat cauſam examinatoribus aut patronis peccandi mortaliter in ſui promotione. Ita Navarrus Miſcell. 40. Dixi, *certò ac manifeſtè*. Quia ſi alterius major idoneitas ſit dubia, puterque minùs dignus, examinatores poſſe aliquid in ipſo advertere, ob quod eum judicent æquè dignum; non peccat, bona fide ſe præſentans, remque totam judicio examinatorum relinquens.

Quæſt. Petes: An qui ſe agnoſcit notabiliter minùs dignum aliis concurrentibus excuſetur à peccato, ſi cum iliis ſe offerat, non ut præferatur, ſed ut deinceps poſſit allegare, ſe vel jam aliàs concurriſſe, vel concurriſſe cum talibus, quod ei poſſit aliquando eſſe honori ac etiam commodo; vel ne habeatur minoris æſtimationis? *Reſp.* Reſp. Navarr. dicto Miſcell. 40. Non excuſari. Quia non licet quærere honorem vel commodum cum injuria proximi. Quemadmodum enim S. Ambroſ. c. *Si quis verò* 11. q. 3. dicit: *Ea veritatis eſt regula, ut nihil facias commendandi tui cauſa, quò minor alius fiat.* Poſſet tamen excuſari, ſi proteſtaretur coram examinatoribus & Patronis, ſe nolle Beneficium cum præjudicio dignioris.

Concluſio V.

In promotione ad Beneficia vel Officia Eccleſiaſtica, quæ ſimplicia ſunt, ita ut neque Animarum curam habeant annexam, neque gubernationem aliquam ſpiritualem; bonis Authoribus non videtur mortale peccatum, prætermiſſo digniore promovere dignum; eſſe tamen peccatum negari non poteſt. Quamvis enim per ejuſmodi promotiones non inferatur notabilis injuria vel Eccleſiæ, quæ non poteſt inde pati magnum damnum, vel digniori, cui talia Beneficia non ſunt ſtricto jure debita; inordinatum tamen eſt, minùs dignos præferre dignioribus: unde & violatur juſtitia diſtributiva, etſi non in re magni momenti. Ita ſentiunt Gabriel in 4. diſt. 15. quæſt. 7. art. 3. Angelus verbo *Electio* num. 21. Petrus Navarra lib. 2. cap. 2. num. 148.

Cæterum, in Beneficiis quidem minoribus, ut Capellaniis, ac fortè in Canonicatibus illis, qui & exigui ſunt momenti, & parvorum redituum, admitti poſſe videtur jam dicta ſententia: in aliis autem ſive Canonicatibus ſive majoribus Beneficiis, quæ licèt curam Animarum non habeant, neque etiam ſpecialem in ſpiritualibus gubernationem; majoris tamen ſunt momenti, ut quia ſuffragium habent in electionibus ad Dignitates aut Officia curam Animarum habentia, vel in regimine bonorum Eccleſiaſticorum; difficile foret à mortali excuſare illos, qui prætermittunt digniores concurrentes cum minùs dignis, præſertim ſi ſæpiùs promoveant minùs idoneos, & poſſint habere alios. Multum enim Eccleſiæ intereſt, qui & quales ejuſmodi Beneficia poſſideant, ne divina Officia perfunctoriè celebrentur, & ne Clericorum vitia foveantur, vel ne bona Eccleſiaſtica malè diſpenſentur, ac ne electiones ad Beneficia curata fiant ſine delectu. Ideoque magnum ex talibus promotionibus damnum naſci poteſt partim Eccleſiæ partim dignioribus ſe offerentibus ad Beneficia vacantia. Ita ſentire videtur Azorius p. 2. lib. 6. cap. 26. q. 12. ſed manifeſtius Navarr. miſcell. 38.

Ad 1. Arg. in contrariam partem allatum Reſp. Neg. C. Quia Apoſtolus tot & tales conjunctim requirit in Epiſcopo qualitates, ut qui omnes ſimul habuerit, tamquam aliis dignior meritò ſit præferendus. Et quia difficulter omnes in unam eamdemque perſonam ſimul concurrunt; non fuit neceſſe, quòd eas Apoſtolus vel in comparativo vel in ſuperlativo requireret. Neque huic reſponſioni obſtat, quòd ab Apoſtolo eæ ponantur conditiones, quæ in omnibus Epiſcopis & eorum electionibus ſunt conſiderandæ. Omnino enim conſiderandæ ſunt in omnibus: ita tamen, ut ſi non reperiatur qui abſolutè omnes habeat; is eligatur, qui cùm multas, eaſque præcipuas habeat, ad cæteras quàm proximè accedat.

Ad 2. Neg. Ant. Sicut enim non ſatisfaceret intentioni domini temporalis, qui cùm ex officio teneatur ei providere de œconomo, ſolùm ei providet de bono, prætermittens notabiliter meliorem, quem æquali ſumptu poterat conducere; ita non ſatisfacit intentioni Eccleſiæ, qui cùm in promptu habeat optimos miniſtros, illis prætermiſſis, eligit minùs idoneos. Senſus autem verborum Apoſtoli non eſt, hoc quæri tamquam rem in diſpenſatore ſufficientem, ut ſit qualitercumque fidelis, ſive parum, ſive multum: ſed vult ſignificare, hoc potiſſimùm in diſpenſatoribus requiri, & eſſe velut præcipuam eorum virtutem, quòd ſint fideles, utiliter negotia domini tractantes. Spectanda enim eſt in diſpenſatoribus etiam induſtria, ſed primum ac potiſſimum, quod in eis requiritur, eſt fides. Unde Dominus Luc. 12. *Quis putas eſt fidelis diſpenſator & prudens?* Ex quibus patet, nihil mirandum eſſe, quòd Apoſtolus non dixerit, ut fidelior quis inveniatur: quia volebat primam ac principalem œconomi virtutem deſignare; ad hoc autem abundè ſufficiebat dicere, ut inveniatur qui ſit fidelis.

Ad 1. Confirm. Reſp. Eccleſiam neque exigere à Beneficiatiis, ut ſemper faciant officium optimo quo poſſunt modo; neque etiam eſſe contentam, ut ſemper faciant benè quomodocumque: ſed cùm beneficia Eccleſiaſtica primò & per ſe ſint in utilitatem Eccleſiæ; vult tali modo & tantum præſtari ab eis obſequium, quantum & quali modo poſtulant neceſſitates Eccleſiæ & Animarum. His autem neceſſitatibus, ſive in docendo ignorantes, ſive in conciliando diſcordes, ſive in refutando hæreſes, ſive in aliis quæ contingunt, non ita poteſt ſufficere dignus ſicut dignior; & ideò Eccleſia requirit, ut eligantur digniores. Accedit, quòd *Cui multum datum eſt, mul-*

tum quæretur ab eo; & cui commendaverunt multum, plus petent ab eo; ut ait Salvator Lucæ 12. non eſt ergo ſatis, quòd Beneficiarii faciant officium qualitercumque benè: ſed oportet, quòd illi qui plus talenti habent (cujuſmodi ſunt digniores) modò plus, modò excellentiùs faciant quàm alii. Unde poteſt fieri, quòd qui dignior eſt ſub mortali peccato obligetur corripere, & de certa quadam materia prædicare, ac difficiliora Fidei dogmata explicare, ubi minùs idoneus eſſet excuſatus.

Ad Confirm. Neg. C. Partim quia domino ſatisfit, ſive illa ejus bona diſtribuantur pauperioribus ſive aliis, modò diſtribuantur pauperibus: non autem ſatisfit Eccleſiæ, ſi dentur ipſi Paſtores minùs digni, cùm poſſunt haberi digniores. Partim, quia iſtæ eleemoſynæ per ſe primò ordinantur in utilitatem pauperum: Beneficia verò non ordinantur per ſe primò in utilitatem Beneficiariorum, ſed in utilitatem Eccleſiæ.

Ad 3. Arg. Reſp. Neg C. 1. Quia Eccleſiaſtica Beneficia non poſſunt conferri per ſortem, ut patet ex cap. *Eccleſia*, tit. de Sortileg. & ex B. Thom. hujus p. q. 95. art. 8. 2. Quia Apoſtoli non fortuitò elegerunt Mathiam, neque in medium poſuerunt digniorem & minùs dignum ut talem ab ipſis cognitum; ſed cùm cognoſcerent utrumque eſſe valde idoneum, nec humano judicio diſcernere poſſent uter eſſet præferendus; divinum expetiere conſilium, idque non leviter aut temerè, ſed & orationem adhibentes, & à Deo inſpirari. Adde, quòd cùm reliqui Apoſtoli omnes eſſent à Chriſto immediatè electi; meritò judicaverunt, etiam ejus, qui cùm undecim erat annumerandus, electionem Chriſto eſſe committendam & relinquendam.

Ad 4. Neg. C. Cùm enim Dominus ex gratiis, quas Petro contulerat, ſciret in ipſo eſſe idoneitatem quantum ad ea, quæ gubernationi Eccleſiæ neceſſaria ſunt; eum de ampliori dilectione examinavit ad oſtendendum, quòd ubi aliàs invenitur homo idoneus ad Eccleſiæ regimen, præcipuè attendi debet in ipſo eminentia divinæ dilectionis. Vide q. 175. art. 3.

Ad 5. patet Reſp. Partim quia (ut B. Thom. hìc ad 4. ait) ille qui de gremio Eccleſiæ aſſumitur, ut in pluribus conſuevit eſſe utilior quantum ad bonum commune. Partim quia primo Eccleſiæ fundatori aliquid Eccleſia indulget, quod non cæteris. Vide quæ ad Concluſ. 3. notavimus.

Ad 6. Plura ſunt dicenda 1. Nominatos ab Univerſitatibus non eſſe exemptos ab examine per Epiſcopum faciendo. Quia exceptio, quæ illos eximebat ſeſſ. 7. Conc. Trid. cap. 13. fuit revocata ejuſdem Conc. ſeſſ. 24. c. 18. ubi poſtquam eſt decretum, quòd examen pro Eccleſiis Parochialibus ſit neceſſarium, quòdque non cuiquam alteri quàm uni ex examinatis & ab examinatoribus approbatis de Eccleſia provideatur; omnes aliæ proviſiones ſeu inſtitutiones præter illam formam factæ ſubreptitiæ eſſe cenſeantur, non obſtantibus exemptionibus, indultis, privilegiis, præventionibus, affectionibus, novis proviſionibus, ac etiam indultis conceſſis quibuſcumque Univerſitatibus.

2. Epiſcopi vel alii Patroni conferentes Beneficia etiam curam Animarum habentia minùs dignis per Univerſitates nominatis excuſantur à peccato. Quia habent manus ligatas, ut non ſit eis liberum conferre dignioribus.

Quæſt. Reſp. Petes: Utrùm non peccaverint qui ejuſmodi privilegia conceſſerunt? Reſp. Non peccaſſe. Voluerunt enim Eccleſiæ providere de optimis miniſtris, quales præſumuntur eſſe, qui à famoſis Univerſitatibus nominantur: & ſi interdum contingat eos eſſe minùs dignos; id eſt per accidens. Neque in litteris privilegiorum debuit exprimi, ut qui nominati ſunt præferantur aliis, modò ſint eis digniores: ſed ſatis fuit exprimere, modò ſint digni. Quia alioquin, aut ſemper, aut plerumque rejicerentur à Patronis eo prætextu, quòd non eſſent digniores aliis, præſertim cùm Patroni non libenter habeant iſtos nominatos.

3. Synodus Trid. ſeſſ. 7. cap. 3. ſolùm requirit, ut Beneficia etiam curata conferantur dignis, nihil dicens de dignioribus. Quia ibi decernit quid ſit neceſſarium, non ut collatio fiat ſine peccato, ſed ut fiat validè, ita ut non ſit irritanda in foro externo: ideò enim ſubdit: *Aliter facta collatio ſive proviſio omnino irritetur.*

Ad id quod ex ſeſſ. 24. cap. 18. objiciebatur Reſp. eſt Neg. C. & dicendum, quòd Synodus non eximit Patronum laicum à peccato, ſi eùm in promptu habeat vel habere poſſit maximè idoneum, præſentet minùs dignum, ſed ſtatuit, ut à patrono laico præſentatus non admittatur, niſi ſit idoneus, cùm præſentatus à patrono Eccleſiaſtico non debeat admitti, niſi ſit magis idoneus. Cur autem Synodus non jubeat, ut Patronus laicus præſentet digniſſimum ſeu digniorem ex his, qui ſe illi commendant; aliquæ cauſæ videntur poſſe aſſignari. *Una*, quia perquàm difficile imò impoſſibile eſſet obtinere à laicis, ut non præſentent niſi magis idoneos; exiſtimarent enim ſe juribus & privilegiis ſuis ſpoliari, ſi digni per eos præſentati repellerentur. *Altera*, quia non fuit laico relinquendum hujus rei judicium, quis è pluribus ſit digniſſimus aut dignior; quod tamen alioquin videretur conſequens. Nam laico Patrono permittitur præſentare quempiam etiam ante factum examen. Hoc enim differunt Patroni, Eccleſiaſticus, & Laicus: quòd Eccleſiaſticus non poteſt aliquem præſentare ante examen ab Epiſcopo factum; & poſt examen non niſi digniorem inter eos, quos examinatores probaverint: digniorem, inquam, judicio ſaltem ipſius Patroni, ſi inſtitutio pertineat ad Epiſcopum; alioquin judicio Epiſcopi, ſi inſtitutio ſit ab alio facienda quàm ab Epiſcopo. At Patrono laico indulgetur, ut præſentet quempiam, etiam ante factum examen; quem tamen Synodus admitti non vult, niſi in examine repertus fuerit idoneus.

Cæterum, etſi lex Eccleſiaſtica non obliget Patronos laicos ad inquirendum, quis ad Eccleſiam Parochialem ſit dignior ſeu digniſſimus, ſicut obligat Patronos Eccleſiaſticos: monendi tamen ſunt, ut curent promovere digniores, quando illos noverunt, aut noſſe poſſunt; quia ad hoc tenentur lege naturali. Et ſi præſentent minùs dignum cùm poſſent, ſi vellent, præſentare digniorem; graviter peccant contra jus naturæ, quamvis ne ſimul peccent contra jus Eccleſiaſticum, Eccleſia non putaverit ſuo ſtatuto idem eſſe illis præcipiendum, (ut ſcilicet præſentent magis idoneum) quod præcepit Patronis Eccleſiaſticis. Atque hæc poteſt eſſe cauſa tertia, cur Synod. Trid. non jubeat, ut patroni laici præſentent magis idoneos.

QUÆRITUR V.

Utrùm qui prætermiſſis dignioribus promovent dignos, teneantur ad reſtitutionem Eccleſiæ faciendam.

RESP. Teneri. Quia ſunt cauſa damni, quod Eccleſia patitur ex eo, quòd non habeat Beneficiarium digniſſimum, quem poterat habere. Confirm. Beneficia ſunt principaliter inſtituta propter communem Eccleſiæ utilitatem, ut hoc art. in corp. & q. 185. art. 3. tradit B. Thom. ergo illi, qui ſunt ex officio diſpenſatores Beneficiorum, tenentur ea diſpenſare in eamdem Eccleſiæ utilitatem: ſed prætermittendo digniores, & aſſumendo minùs dignos, non diſpenſant in utilitatem Eccleſiæ; ergo ſi quid damni Eccleſia inde patiatur, ad illius compenſationem manent obligati tamquam peccantes contra juſtitiam commutativam, ex qua tenentur Eccleſiæ providere de optimis miniſtris.

An verò etiam teneantur reſtituere dignioribus prætermiſſis; admodum variè diſputatur à Banneſio, Salonio, & quibuſdam aliis. Sed Reſp. cum Navarro cap. 17. num. 73. probabilius eſſe, quòd non teneantur. Quia reſpectu illorum digniorum diſpenſator ſolùm peccat contra juſtitiam diſtributivam: hujus autem ſolius violatio non inducit onus reſtituendi, cùm ea quæ ſic debentur non proprio ac ſtricto jure debeantur iis, quibus fit diſtributio, ſed tantùm hactenus, quia invenitur in illis major aptitudo & proportio. Quæſt. Reſp.

Confirm. 1. Beneficia non debentur dignioribus tamquam res ipſorum, aut propter ipſos primò & per ſe inſtituta, ſed ſolùm tamquam bona communia, non in ipſorum, ſed in communem utilitatem ex ſe ordinata.

Confirm. 2. Œconomus, cui ex officio incumbit conducere idoneos operarios ad patrisfamilias vineam ſub juſta mercede excolendam, ſi prætermittens conducere digniores eligat dignos, ad nullam tenetur reſtitutionem

tionem dignioribus faciendam: ſed ſi quid damni inde proveniat domino, tenetur ei reſarcire, cujus rem negligenter curavit; ergo ſimiliter Eccleſiaſticorum Beneficiorum diſpenſator, ſi eligat minùs dignos, manet obligatus Eccleſiæ, non dignioribus quos præterijt.

Confirm. 3. Beneficia non debentur dignioribus ex juſtitia commutativa; ergo illos prætereiens non peccat reſpectu ipſorum contra eam juſtitiam. P. Ant. Quia ſi ſic deberentur; & dignus teneretur ex juſtitia relinquere Beneficium ſtatim atque ſciret prætermiſſum fuiſſe digniorem; & Epiſcopus bona fide conferens digno teneretur in digniorem illud transferre, quando cognoſceret ſe deceptum. Sicut ſi Petro adjudicaretur fundus, qui ex juſtitia debetur Paulo; quamvis judex bona fide putaverit eſſe debitum Petro; ſtatim atque ſcitur veritas debet reddi Paulo. Quidam reſtringunt hanc doctrinam ad Beneficia, quæ non debent dari per oppoſitionem ſive concurſum: quando enim ſic conferri debent; ille qui per examen eſt notabiliter dignior inventus, videtur habere jus quoddam magis ſtrictum ad ejuſmodi Beneficia: ideoque ſi prætermittatur; aliqua ei ſive reſtitutio ſive compenſatio apparet eſſe facienda: quoniam Eccleſia ſtatuens, ut ea Beneficia non conſerantur niſi per concurſum, videtur promittere illi qui in concurſu probabitur dignior. Leſſius lib. 2. cap. 34. dub. 15. & Malderus Tract. 9. cap. 2. dub. 8.

QUÆRITUR VI.

Utrùm ſuperiùs dicta ſint extendenda ad diſtributores officiorum ac bonorum Reipublicæ.

RESP. Eſſe. Quia illa bona vel officia non ſunt iſtorum diſtributorum propria tamquam in privatos ipſorum uſus ordinata, ſed vel ſunt Reipublicæ, vel Regum quidem aut Principum, in quos ipſa Reſp. jus ſuum tranſtulit, ſed ita, ut ſemper maneant per ſe ordinata in communem Reip. ejuſque civium utilitatem; ergo debent diſtribui magis idonei. Alioquin non quæritur bonum Reip. neque ſervatur fidelitas, qua ejuſmodi diſtributores obligati ſunt erga Rempublicam.

Ut res clarior fiat; notandum, quòd bona publica ſunt duplicis generis. Quædam directè & immediatè ordinantur in bonum civium: ut proventus alicujus Civitatis ſeu Communitatis ad hoc legati, ut ſingulis incolis diſtribuantur juxta proportionem indigentiæ, meritorum, vel dignitatis uniuſcujuſque. Alia directè & immediatè ſunt inſtituta in bonum Communitatis, ut officia publica, & ſtipendia iis annexa. Quæ ſunt prioris generis, debentur ex juſtitia commutativa iis, quibus ſunt diſtribuenda; ac proinde qui illa malè diſtribuit, dando alicui minùs quàm oportet, tenetur ad reſtitutionem. Quæ ſunt poſterioris generis, non debentur huic aut illi tametſi digniori ex juſtitia commutativa, ſed ſolùm ex diſtributiva: & propterea qui ea diſtribuit minùs dignis, cùm poſſet diſtribuere dignioribus, non tenetur ad reſtitutionem his, quos prætermiſit faciendam: ſed ſi ſint officia magni momenti; peccat mortaliter aſſumendo notabiliter minùs idoneos, & tenetur reſarcire damna Reipublicæ, ſi qua inde ipſi proveniant.

Prob. 1. Quia in re magna facit contra fidelitatem Reipublicæ debitam.

Prob. 2. Quia facit contra juſtitiam commutativam: lege enim juſtitiæ tenetur procurare bonum Reipublicæ, ipſique de optimis quantùm poteſt miniſtris providere, cùm ad hoc ſtipendia & tributa recipiat.

Confirm. Quando Reſp. patitur aliquod damnum ex eo, quòd habeat Officiarios minùs idoneos, habet minùs quàm debebat habere, & hujus rei cauſa eſt ille qui officia diſtribuit; ergo eſt cauſa damni, ideoque tenetur ad reſtitutionem. Hinc qui præficiunt Receptores malignè ſolventes, & munera extorquentes: qui Prætores aut Ballivos plus æquo exigentes; tenentur damnum paſſis reſtituere. Cujuſmodi autem eſſe debeant qui officiis Reipublicæ ſunt præficiendi; breviter indicat Jethro dicens Exod. 18. Moyſi ut provideat *viros potentes*, hoc eſt ſtrenuos ac magnanimos, qui Magnatum vultum non timeant, nec perſonas in judicio accipiant. *Noli quærere fieri judex*, ait Sapiens Eccleſiaſtici 7. *niſi valeas virtute irrumpere iniquitates: ne fortè extimeſcas faciem potentis, & ponas ſcandalum in æquitate tua.* Addit Jethro: *Et timentes Deum, in quibus ſit veritas*; non ſolùm vitæ & doctrinæ, ſed etiam juſtitiæ: *& qui oderint avaritiam*; non ſtudentes ſcilicet opibus cumulandis, nec munera accipientes. Requiri etiam ut ſint ſapientes, induſtrii ſeu prudentes, tum ipſa res clamat, tum Scriptura Deut. 1. *Date ex vobis viros ſapientes & gnaros, & quorum converſatio ſit probata in tribubus veſtris, ut ponam eos vobis Principes.*

Ex his jam quæri poteſt: An officia Reipublicæ poſſint vendi? B. Thom. Opuſc. de Regim. Jud. ſic reſpondit Duciſſæ Brabantiæ. *Cum Ballivis & Officialibus veſtris nihil committatis niſi temporalis officium poteſtatis; non video quare hujuſmodi officia non liceat vobis vendere, dummodo talibus vendatis, de quibus poſſint præſumi, quod ſint utiles ad talia officia exercenda: & non tanto pretio vendantur officia, quod recuperari non poſſint ſine gravamine veſtrorum ſubditorum. Sed tamen talis venditio expediens non videtur. 1. Quidem quia contingit frequenter, quòd illi qui eſſent magis idonei ad hujuſmodi officia exercenda ſunt pauperes, ut emere poſſint: Et ſi ſunt divites; illi qui meliores ſunt, talia officia non ambiunt nec inhiant ad lucra ex officio acquirenda.* Quæſt. Reſp.

Ut autem ſit licita ejuſmodi officiorum venditio, hæ conditiones debent adeſſe 1. Ut vendens habeat authoritatem vendendi, cujuſmodi ſunt Reges & Principes abſoluti 2. Ut vendantur quantùm fieri poteſt digniori 3. Ut pretio moderato 4. Ut ad publicam utilitatem. Vide Navarr. cap. 25. num. 7.

Si dicas: Pium V. ann. 1571. ſeverè prohibuiſſe, ne quis officia juriſdictionis adminiſtrationem habentia vendat aut emat. Reſponderi poteſt: Eam prohibitionem aut ſolùm eſſe pro terris Romani Pontificis juriſdictioni temporali ſubjectis: aut certè publicatam & receptam non fuiſſe in aliis regionibus.

ARTICULUS III.

Utrùm in exhibitione honoris & reverentiæ locum habeat peccatum acceptionis perſonarum.

VIDETUR quòd non 1. Quia exhibitio honoris non eſt actus juſtitiæ diſtributivæ, ſed ejus virtutis, quæ vocatur obſervantia; q. 102. ergo peccatum, quod in illa exhibitione committitur, non opponitur juſtitiæ, ſed obſervantiæ.

2. In gratuitis locum non habet acceptio perſonarum, ut ex art. 1. ad 3. patet: ſed exhibitio honoris eſt gratuita; ergo.

3. Juſtitia diſtributiva verſatur circa bona communia, quorum diſtributio pertinet ad perſonam publicam: honores autem ſunt bona propria à perſonis privatis privata authoritate conferenda.

Pro reſp. ſupponendum eſt cum B. Thoma, quòd honor eſt quoddam teſtimonium de virtute ejus qui honoratur; ita tamen ut aliquis poſſit honorari non ſolùm Quid honor. propter virtutem propriam, ſed etiam propter virtutem alterius. Sicut Principes aliique Superiores, etiamſi contingat eos eſſe malos, honorari tamen debent, in quantum gerunt perſonam Dei & Communitatis, cui præficiuntur. Eadem ratione parentes & domini ſunt honorandi propter participationem dignitatis Dei, qui eſt omnium Pater & Dominus. Similiter & ætate provecti; ſive propter ſignum virtutis, quod eſt ſenectus; ſive quia imaginem quamdam Dei gerunt, tum ipſo ævo, tum prudentia, quam attulit longus uſus, tum denique cura quam gerunt de minoribus. Illi etiam qui majorem obtinent locum in Communitatibus propter hoc ſunt honorandi.

Ex his affirmativa ad art. Reſp. colligenda relinquitur. Cùm enim ſola virtus, vel propria vel ejus cujus perſonam aut ſimilitudinem quis gerit, ſit debita cauſa honoris: ſi quiſpiam honoretur ob nullam ſimilem cauſam, ſed tantùm propter aliquid, quod non facit honore dignum, veluti ſi dives honoretur ſolùm intuitu divitiarum; peccatum eſt acceptionis perſonarum. Mortale quidem, ſi fiat cum notabili contemptu pauperum aut aliorum, quibus honor diviti exhibitus magis debebatur; vel ſi eo tantùm nomine,

quia

quia quiſpiam eſt dives, ad ſacra miniſteria gradusſque Eccleſiaſticos imò & ad ſæcularia officia præ pauperibus multum in idoneitate ipſum excedentibus aſſumatur. Veniale autem, ſi quoad conſeſſus & ſalutationes quotidianas dives honoretur præ paupere, atque ita humano affectu reſpectus quidam habeatur ad divitias. Si verò ſpectetur in divitibus, quòd in Communitatibus locum aut ſtatum obtinent altiorem, aut quòd ex divitiis facultatem habeant multa agendi, quam alii non habent; hoc intuitu honor, qui ad externum & civilem convictum pertinet, ſine peccato poteſt eis deferri major quàm aliis; juxta B. Thom. partim hic in fin. corp. partim Quodlib. 10. art. 12. cap. & ad 2.

Ad 1. Arg. Reſp. Exhibitionem honoris, qui debetur alicui, eſſe actum à virtute obſervantiæ elicitum, ſed præterea eſſe materiam juſtitiæ: ſicut actus miſericordiæ, quo Deus gratis confert beneficia hominibus, habet ſe ut materia juſtitiæ, qua Deus compenſat merita Chriſti.

Ad 2. Reſp. Doctrinam B. Thomæ eſſe intelligendam de honoribus debitis.

Ad 3. Reſp. Honores, qui ſecundùm Reipublicæ conſuetudinem debentur talem aut talem gradum ſive dignitatem obtinentibus, moraliter æſtimando eſſe bona communia, quæ ipſis exhibentur à ſingulis tamquam nobis Reipublicæ membris. Neque refert, quòd exhibeantur per perſonas privatas. Quia non eſt neceſſe quòd quæ ex juſtitia diſtributiva conferuntur, ſemper conferantur per perſonas publicas: ſed ſatis eſt, quòd per vicem gerentes, cujuſmodi ſunt in propoſito perſonæ privatæ.

Explicatio loci Prov. 26. quam B. Thom. hic adfert, invenitur apud Lyranum; qui tamen monet, ſecundùm Hebræos ita legi: *Sicut qui mittit lapidem in palma funda*, hoc eſt, in latitudinem fundæ, ubi ſolet poni lapis ad projiciendum. Apud 70. quibus conſentit verſio Pagnini, ſic habetur: *Qui alligat lapidem in funda ſimilis eſt ei, qui dat imprudenti gloriam*; quia nimirum uterque facit rem ineptam, & perdit ſuam operam. Intelligitur autem de lapide pretioſo, ut ſenſus ſit: Sicut qui gemmam aut quemvis alium lapidem pretioſum in funda ponit; aut etiam (ut retineatur vulgata lectio) in acervum lapidum communium mittit; ſtultè facit, ſuamque operam perdit; ita qui tribuit honorem inſipienti. Eſt & alia interpretatio, ſecundùm quam ſignificatur, eum ita vanè agere, qui honorem tribuit inſipienti; ſicut is vanè ac ſtultè agebat, qui in honorem Mercurii projiciebat aliquem lapidem etiam vulgarem in acervum ſeu cumulum lapidum in ipſius honorem aggeſtorum. Colebatur namque olim Mercurius tamquam Deus viæ, & propter ejus honorem in triviis congerebatur cumulus lapidum, in quem viatores lapidem conjiciebant, ita vel Mercurii ſtatuam ibi collocatam vel alioquin ipſum Mercurium honorare cupientes.

Articulus IV.

Art. 4. probat, Acceptionem perſonarum habere locum in judiciis 1. Quia Prov. 18. dicitur: *Accipere perſonam impii non eſt bonum, ut declines à veritate judicii*. Et cap. 28. generalius: *Qui cognoſcit in judicio faciem, non benè facit. Iſte & pro bucella panis, deſerit veritatem.*

2. Contingit judicem ferre ſententiam non conſiderando merita cauſæ, ſed potiùs dignitatem perſonæ: ut ſi quando favorabilis ſententia debetur uni ſecundùm exigentiam cauſæ, eam alteri tribuat propter aliquem humanum affectum amoris vel ſimilem; ergo contingit Acceptio perſonarum in judicio.

Quæſt. Quæritur 1. Utrùm in his, quæ arbitrio judicis ſunt relicta, contingat peccari per acceptionem perſonarum? Videtur quòd non. Quia peccatum iſtud non habet locum in gratuitis & liberis.

Reſp. Pro reſp. ſupponendum eſt, ea quæ judicis arbitrio relinquuntur eſſe duplicia. Quædam enim ipſi relinquuntur in ſolam ipſius commoditatem ſeu favorem; ut quòd poſſit interdum audire vel non audire partes in die feſto. Alia ſunt in favorem litigantium, ad hoc ut cauſæ ipſorum veritas magis appareat; cujuſmodi ſunt, vel tempus probationis, vel alios juris terminos prorogare.

In his quæ ſunt prioris generis non contingit vitium acceptionis perſonarum; etiamſi Judex aliquid concedat uni, quod non alteri: modò neutri deſit in neceſſariis. Quia cùm in ejus favorem ſint conceſſa; poteſt juri ſuo cedere cum uno, etiamſi non cedat cum altero, & conſequenter audire Advocatum illius die feſto, quamvis nolit audire Advocatum alterius, modò ſcandalum caveatur & nulli ex hoc fiat præjudicium. In iis autem quæ ſunt poſterioris generis, peccat Judex vitio acceptionis perſonarum, ſi uni concedit quod alteri negat, niſi aliqua rationabilis cauſa id poſtulet. Quia non ſervat æqualitatem inter partes debitam. Confirm. Lex talia committit arbitrio Judicis, non in ipſius, ſed in litigantium favorem, quatenus merita cauſæ ita videbuntur poſtulare; igitur quando uni concedet quod alteri negabit, non juxta merita cauſæ, ſed intuitu amicitiæ, vel alia ſimili de cauſa indebita, committet acceptionem perſonarum.

Ad Arg. Reſp. Ea quæ ſunt poſterioris generis non eſſe gratuita. Quamvis enim ſint libera, ut Judex pro ſua prudentia ea utrique concedat, vel recuſet, & ad hunc vel illum terminum tempus proroget; non ſunt tamen libera ſic, ut illa poſſit mero ſuæ voluntatis placito concedere uni, & negare alteri: quia utraque pars idem habet jus ad probandum juſtitiam ſuæ cauſæ.

Quæritur 2. Quo modo Judex effugiet vitium acceptionis perſonarum, ſi opiniones contrariæ ſint æquè probabiles?

Conclusio I.

Si opiniones ſint omninò æquè probabiles, ſive agatur de facto, ſive de jure; Judex debet ſe parem exhibere utrique parti, & pronuntiare, quòd res ſeu ejus pretium ex æquo dividant inter partes. Quia ipſe eſt conſtitutus ad dicendum jus; in propoſito autem æquale eſt jus utriuſque partis. Unde Navarr. in cap. *Si quis autem* de Pœnit. diſt. 7. num. 130. & 134. docet, non poſſe illo caſu jus dici pro amico, eique conſentit Banneſius ad præſ. art. Neque refert, quòd Judex videatur eſſe liber ad eligendum eam opinionem quam voluerit. Non enim eſt liber ad hoc, quando agitur de præjudicio alterius: & propterea ſicut non eſt liber, ut neutri litigantium adjudicet rem de qua agitur; ita etiam non eſt liber ut totum adjudicet ei cui placuerit: ſed debet curare, ut ex æquo dividatur, aut certè partes amicabiliter componere.

Conclusio II.

Quando ſententiarum probabilium una eſt probabilior; Judex debet in cauſis civilibus ſequi probabiliorem: niſi fortè ſit quæſtio juris, & altera opinio ſit communior & magis recepta in praxi. Quia debet judicare ſecundùm merita cauſæ: majora autem habet merita cauſæ is, pro quo facit opinio probabilior, aut alioquin communior magiſque recepta.

Confirm. Iniquum videtur, non judicare pro illo qui melius probat: ſed qui benè oſtendit partem quam tuetur eſſe probabiliorem, aut alioquin ſecundùm jura communiorem, melius probat; ergo iniquum eſſet non judicare pro illo. Dixi, *in cauſis civilibus*. Nam in criminalibus, Judex poteſt, imò etiam debet abſolvere reum habentem cauſam probabilem, quamvis cauſa accuſatoris ſit probabilior. Cùm enim ſunt partium jura obſcura; reo favendum eſt potius quàm actori; ait reg. Jur. in 6.

Pro reſp. ad 2. Neg. eſt Min. Cùm enim gravius punitur qui injuriam fecit Principi quàm qui alteri; hoc non eſt per acceptionem perſonæ, ſed fit ad ſervandam æqualitatem juſtitiæ; ſecundùm quam ille meretur puniri qui graviùs peccavit: gravius autem peccatum eſt injuriam facere Principi quàm privato; quia dignitas perſonæ, in quam peccatur, facit ad majorem peccati gravitatem, ſecundùm ea quæ dicta ſunt q. 58. art. 10. ad 3. & q. 61. art. 1. ad 1.

In reſp. ad 3. benè interpretatur locum Eccleſiaſtici 4. ubi nos habemus : *In judicando eſto pupillis miſericors*; quantum ſcilicet ſine læſione juſtitiæ fieri poteſt. Sed ſciendùm, aliam eſſe ejuſdem ſententiæ lectionem non contemnendam ; hanc videlicet : *Non acidè feras in anima tua in judicando*, ideſt non ſis animo remiſſo in vindicando ac defendendo illo, qui patitur injuriam. Quo pacto illud *in judicando* eſt finis ſententiæ præcedentis, non autem initium ſequentis. Apud 70. in Sixtina ſic legitur : *Non acedieris in judicando. Eſto pupillis ut pater*. Et apud Cyprian. lib. 3. Teſtimon. n. 113. nulla facta mentione ſententiæ præcedentis, ſequens ita incipit : *Eſto pupillis miſericors*.

QUÆSTIO LXIV.

De Homicidio.

ARTICULUS I.

Utrùm occidere quæcumque viventia ſit illicitum.

ESſe illicitum fuit error Manichæorum, teſte Auguſt. lib. 1. de Civ. cap. 20. Item lib. de Hæreſ. hæreſi 46. & lib. 6. contra Fauſtum cap. 4. 5. & 6. adeò ut neſas ducerent, vel animalia bruta vel herbas mortificare, propterea quod præceptum *Non occides* ſit generale.

Reſp. non eſſe. Reſp. tamen Neg. Fide certa eſt. Nam Deus cap. 1. Geneſ. dedit hominibus omnem herbam & univerſa ligna, *ut ſint eis & cunctis animantibus terræ in eſcam*. Et Gen. 9. ad Noe & filios ejus dixit : *Omne quod movetur & vivit, erit vobis in cibum : quaſi olera virentia tradidi vobis omnia*.

Deinde Exod. 12. Agnum Paſchalem, Lev. 3. 4. 5. alia animalia præcepit Deus immolari, Lev. autem 11. animalia munda diſcrevit ab immundis, ut populus ſciret, quibus animalibus veſci poſſet. Ipſe etiam Chriſtus piſcationem probavit, & de piſcibus comedit, Matth. 14. & 15. & Joan. 21. Huc etiam facit illud 1. ad Corinth. 10. *Omne quod in macello venit manducate*.

Confirm. Imperfectiora ſunt propter perfectiora : atqui animalia bruta & quæcumque animam vegetativam habent ſunt imperfectiora homine; ergo in uſum ipſi cedere debent. Unde Pſalm. 8. de homine dicitur : *Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus*. Et Gen. 1. *Dominamini piſcibus maris & volatilibus cœli, & univerſis animantibus, quæ moventur ſuper terram*.
Tacita ob. Neque ſatisfaciunt qui reſpondent : Etiam Principes habere dominium in ſubditos ; & tamen inde non ſequi, quòd poſſint eos occidere. Cur enim eos occidere non poſſint, in cauſa eſt præceptum juris naturalis *Non occides*; quale nullum eſt de non mortificandis illis, qui vivunt vita vel vegetativa vel ſenſitiva.

Ad Arg. ergo Reſp. certa eſt : Illud præceptum intelligi de occiſione hominis. Cæterum etſi hæc ita ſe habeant, & non tantùm neceſſitatis ſed etiam recreationis cauſa poſſit homo uti rebus ſe inferioribus; illicitum tamen & pravæ indolis ſignum eſt, beſtiis aut fruticibus per laſciviam aut crudelitatem vitam auferre, ipſarumque doloribus oblectari. Unde Sapiens Prov. 12. *Novit juſtus jumentorum ſuorum animas*, (ideſt, diligit vitam & ſanitatem ſuorum jumentorum) *viſcera autem impiorum crudelia*.

Quæſt. Reſp. Quæri hìc poſſet : An antè diluvium eſus carnium fuerit licitus. Sed breviter dici poteſt, fuiſſe quidem licitum, ac veriſimiliter etiam ab aliquibus uſurpatum, ex ovibus ſimilibuſve animalibus quæ alebant : cùm nec jure naturæ ſit illicitus, nec ulla tunc extaret prohibitio in contrarium ; religioſiores tamen abſtinuiſſe, propterea quòd Deus aſſignans homini cibum Gen. 1. disertè ſolùm expreſſerat herbas, & non carnes : *Eſus carnium videtur eſſe poſt diluvium introductus*; ait B. Thom. 1. 2. quæſt. 102. art. 6. ad 2. ſecutus (ut veriſimile eſt) Chryſoſtomum hom. 27. in Gen. & Theodoretum q. 65. ſuper Gen. Introductum autem intellige paſſim & communiter apud omnes propter apertam Dei declarationem, qua Gen. 9. ſignificavit, ſe omnia viventia, quæ homine ſunt inferiora, tradidiſſe homini in eſcam.

ARTICULUS II.

Utrùm ſit licitum occidere homines peccatores.

VIDETUR quòd non 1. Quia de occiſione hominis generale præceptum eſt, *Non occides*.

2. Pro ratione non effundendi humanum ſanguinem Gen. 9. dicitur, quòd ad imaginem Dei factus ſit homo ; hæc autem imago ſemper eſt in homine quamvis peccatore.

3. Auguſtinus lib. 1. de Civitat. cap. 21. *His* (inquit) *exceptis, quos vel lex juſta generaliter vel ipſe fons juſtitiæ Deus ſpecialiter occidi jubet, quiſquis hominem vel ſeipſum vel quemlibet occiderit, homicidii crimine innectitur*; ergo ſaltem non licet occidere peccatores, niſi quos Deus à generali ſua lege excepit.

4. Inferior non poteſt diſpenſare in lege Superioris abſque ipſius voluntate ; ergo nulla lex poſitiva conſtituens hominem occidendum in aliis caſibus, quàm quos Deus expreſſit, eſt juſta.

Lactantius lib. 7. Inſtitut. cap. 20. affirmat, numquam eſſe licitum occidere hominem. Scotus in 4. diſt. 15. q. 3. docet, ſolos eos poſſe occidi, quos Deus ſua lege excepit ; & propterea neque furem ſimplicem neque adulterum poſſe puniri morte. Non illum, quia lex divina eum liberat per reſtitutionem quadrupli aut ſimilem. Non iſtum, quia lex de lapidatione adulteræ fuit revocata à Joan. VIII. Sed his opinionibus, ut ſanæ Fidei minùs conſentaneis relictis, communis & certa.

Reſp. Eſt : Licere omnes eos peccatores occidere, quos tamquam Reipublicæ perturbatores recta ratio dictat è medio tollendos ad boni publici conſervationem. Ideo enim Dominus, qui Exod. 20. dixerat, *Non occides*; cap. 21. ait : *Maleficos non patieris vivere*. Et Levit. 20. *adulteros*; cap. 24. blaſphemos. Deut. 19. *Homicidas*; cap. 21. filios contumaces juſſit morte puniri, generaliterque cap. illo 21. pronuntiavit : *Quando peccaverit homo, quod morte plectendum eſt, & adjudicatus morti appenſus fuerit in patibulo; non permanebit cadaver ejus in ligno*. Sed & David Pſalm. 100. generatim ait : *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, ut diſperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem*. Et Apoſt. ad Rom. 13. *Si malum feceris; time, non enim ſine cauſa gladium portat : Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui malum agit*.

Ratio idem convincit. Pars naturaliter ordinatur ad bonum totius; ergo quando bonum totius poſtulat ut pars aliqua abſcindatur, è medio tollenda eſt : ſicut Medicus præſcindit unum membrum hominis, ſi alioquin periculum eſſet toti homini.

Confirm. Ex opinione Scoti ſequeretur 1. quòd vix ullos nunc liceat occidere malefactores, niſi fortè homicidas, de quibus Matth. 26. dixit Chriſtus : *Omnes qui acceperint gladium gladio peribunt*; quia leges quæ ſpecialiter exprimebant blaſphemos, Levit. 24. Idololatras & maleficios, Exod. 22. parentum percuſſores, aut maledictores, Exod. 21. fures ac venditores hominum eodem cap. 21. eos qui conſulerent Magos, Lev. 20. quive vacarent libidini præpoſteræ Exod. 22. & Lev. 20. ferè omnes, juxta B. Thomæ doctrinam 1. 2. qu. 105. art. 2. ad 10. erant judiciales. Unde init. cap. 21. Exod. ſic legitur : *Hæc ſunt judicia quæ propones eis*; ideoque catenus ceſſaverunt, nec potuerunt per ullam poteſtatem humanam renovari vel decerni, ſi opinio Scoti vera eſt.

Sequeretur 2. quòd non liceret invaſorem occidere, quantumcumque ſervetur moderamen inculpatæ tutelæ : nam lex divina poſitiva caſum iſtum non excipit.

Sequeretur 3. quòd Catholici Principes non poſſunt à Religione Chriſtiana Apoſtatas, vel eam oppugnantes Hæreticos morti adjudicare ; contra quam ſemper tenuit ac tenet Eccleſia, ut q. 11. art. 3. quæſ. 4. fuit oſtenſum.

Ad 1. Arg. Reſp. Præceptum *Non occides* eſſe quidem

Digitized by Google

dem generale ; non prohibere tamen quamcumque hominis occiſionem, ſed indebitam *Occiſio hominis*, ait B. Tho. 1. 2. q. 100. art. 8. ad 3. *prohibetur in Decalogo ſecundùm quod habet rationem indebiti*. Et conſerendum eſt quod in corp. dicebat: *Præcepta ſecundæ tabulæ continent ordinem juſtitiæ inter homines obſervandæ, ut ſcilicet nulli fiat indebitum, & cuilibet reddatur debitum*: hoc enim præceptum *Non occides* unum eſt ex præceptis ſecundæ tabulæ; ideoque debet generaliter intelligi ſic, ut contineat hunc ordinem juſtitiæ, quod nulli fiat indebitum.

Cum hac reſponſione coincidit aliorum explicatio, qui dicunt, prohiberi omnem occiſionem injuſtam ſeu rectæ rationi contrariam.

Ob. Si dicas: Pari ratione cenſendum eſſe prohiberi ambulare; quia prohibitum eſt ambulare indebitè, ſeu quando recta ratio dictat non eſſe ambulandum. Resp. Reſp. Non eſſe ſimile. Partim quia occidere hominem ſonat in malum. Partim quia præceptum *Non occides* eſt unum ex præceptis juris naturæ, quod propterea debet accipi ſecundùm quod continet ordinem juſtitiæ: illum autem ordinem non continet, niſi ſic intelligatur, *Non occides indebitè*, ſeu contra dictamen rectæ rationis. At verò ambulare eſt ſecundùm ſe indifferens ad bonum & malum: neque unum eſt ex juris naturæ principiis aut præceptis, ut debeat ejuſmodi interpretationem accipere.

Ad 2. Reſp. Eo loco convinci, quòd poſſit aliquando interfici peccator; dicitur enim: *Quicumque effuderit humanum ſanguinem fundetur ſanguis illius*; hoc eſt dignus eſt, ut pariter ejus ſanguis fundatur, ſcilicet per ſententiam & condemnationem Judicum. Quòd ſequitur *Ad imaginem quippe Dei factus eſt homo*; continet rationem, quare homines deterreri debeant ab iniqua hominis occiſione; quaſi diceret: Si te non revocat à cæde hominis, quòd tecum ejuſdem eſt naturæ; cogita quòd ad imaginem Dei factus ſit, ideoque ſi ipſum iniquè occidas, non homini tantùm, ſed & Deo eris injurius. Neque refert, quòd iſta imago etiam maneat in malefactore. Quia voluntatis Dei eſt, ut in pœnam ſuorum ſcelerum morte puniatur malefactor non obſtante eo, quòd imaginem Dei retineat, modò per legitimam authoritatem fiat illa punitio.

Ad 3. Neg. C. Nam Auguſtinus per leges non intelligit ſolas divinas leges poſitivas, ſed eo nomine comprehendit etiam juſtæ rationis dictamen; quemadmodum ipſe ſeipſum explicat dicens: *Nequaquam contra hoc præceptum fecerunt, quo dictum eſt, Non occides, qui Deo authore bella geſſerunt, aut perſonam gerentes publicæ poteſtatis ſecundùm ejus leges, hoc eſt juſtiſſimæ rationis imperium, ſceleratos morte punierunt*.

Ad 4. etiam Neg. C. Principes enim non diſpenſant in lege divina, quando etiam eos malefactores afficiunt morte, quos Deus ipſe non expreſsè juſſit occidi: ſed utuntur interpretatione, tum ex divinis Scripturis, tum ex ratione naturali petita; declarando, tales non fuiſſe comprehenſos lege Decalogi *Non occides*.

An & quando fures poſſint occidi; q. 66. art. art. 6. videbitur. Quamvis autem adulteri & adulteræ modò non plectantur morte; non eſt tamen dicendum, quòd Chriſtus Joan. 8. revocaverit legem de lapidatione adulteræ: quia ibi ſuam manſuetudinem oſtendit, ſed non prohibuit, ne deinceps adulteræ condemnarentur ad mortem.

Articulus III.

Utrùm occidere hominem peccatorem liceat privatæ perſonæ.

QUÆSTIO eſt de occiſione malefactorum ad pœnam, non autem ad neceſſariam ſui defenſionem; ut colligi poteſt ex art. 7 Privata autem perſona intelligitur reſpectu ejus qui ſit occidendus, ſive qui in eum non habet publicam poteſtatem, neque à publica poteſtate ad hoc faciendum eſt authorizatus.

Reſp. non licere. Reſp. igitur neg. certa eſt. Occiſio enim peccatoris eatenus eſt licita, quatenus ordinatur ad ſalutem Communitatis; ergo legitima poteſtas eum occidendi pertinet ad illum, cui incumbit cura Communitatis conſervandæ, hoc eſt ad perſonam publicam.

Confirm. Si cuilibet injuriam paſſo liceret privata authoritate vindictam ſumere; facillimè contingeret non ſervari modum juſtitiæ, ſive ob pravos hominum affectus, ſive ob motus iracundiæ, qui rationis judicium pervertunt; ergo non decuit ipſorum arbitrio relinqui vindictam ſumere. Hinc Deut. 32. Deus loquitur: *Mea eſt ultio, & ego retribuam in tempore*. Et Apoſtolus ad Rom. 12. *Non voſmetipſos defendentes*, ſive ut Græca ſonant Ulciſcentes, *chariſſimi, ſed date locum iræ*, hoc eſt iram ſeu vindictam Dei judicio relinquite: *Scriptum eſt enim; Mihi vindicta*, ideſt ad me pertinet ulciſci injurias, ſive per me ſive per meos miniſtros; *ego retribuam, dicit Dominus*.

Neque his obſtat 1. Quòd interdum liceat unicuique interficere latrones aut alios malefactores publicè proſcriptos. Ob.

2. Quod Num. 35. dicatur: *Propinquus occiſi homicidam interficiet; ſtatim ut apprehenderit eum, interficiet*. Et poſtea: *Cognatus occiſi ſtatim ut invenerit eum jugulabit*: quaſi verbis iſtis ſignificetur, quòd liceret propinquo homicidam ubicumque repertum occidere, etiam non habita judicis ſententia.

Ad prius enim dicendum eſt: Eum qui tales proſcriptos occidit, ſimpliciter quidem eſſe privatam perſonam, ſed in iſto facto ſeu caſu habere authoritatem publicam conceſſam à Principe: qui ſi eſt ſupremus; poteſt ejuſmodi proſcriptiones facere, quando ſatis conſtat de crimine, neque vel malum impendens alia via impediri, vel peccator quem omnino expedit è medio tolli, aliter poteſt haberi. Reſp.

Ad poſterius, quorumdam opinio eſt: iſto cap. Num. permitti cognatis occiſi, ut homicidam interficiant ubicumque eum invenerint extra urbes aſyli: ſed vera ſine dubio eſt Auguſtini q. 65. in Num. ſententia: Id eis non licuiſſe, niſi priùs cauſa fuiſſet à Judicibus examinata, & juridicè declaratur, quòd occiſor eſſet reus homicidii; verſu enim ejuſdem c. 24. dicitur: *Si fortuitò & abſque odio & inimicitiis quicquam horum fecerit, & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percuſſorem & propinquum ſanguinis quæſtio ventilata; liberabitur innocens de ultoris manu*. Et verſ. 30. *Homicida ſub teſtibus punietur; ad unius teſtimonium nullus condemnabitur*. Deinde. Si ita licuiſſet impunè alterius cædem ulciſci abſque prævio Judicium examine; nullus fuiſſet homicidiorum finis: & conſanguinei tam innocentes occiſores interfeciſſent quàm nocentes; oportebat ergo cauſam homicidii examinari in judicio, auditis teſtibus: in quo, ſi percuſſor condemnatus eſſet tamquam homicida voluntarius; tunc propinquus occiſi poterat eum extra urbes aſyli repertum interficere velut executor ſententiæ judicialis. Imò & in urbe refugii, ajunt quidam, propterea quòd de homicida voluntario ſcriptum eſt Exod. 21. *Ab altari meo avelles eum ut moriatur*. Verùm hoc ad ſolos Judices pertinere non ad conſanguineos occiſi verius eſt. Non licuit olim propinquis occiſi occidere homicidam ſine Judicis authoritate.

Dices: verſ. 26. 27. 28. apparet, quòd propinquus occiſi poſſet, quamvis non licitè, ſaltem impunè interficere homicidam caſualem extra locum refugii repertum; quæ igitur erat differentia homicidæ caſualis à voluntario? Reſp. Quòd hæc, quando Judices cauſa examinata inveniebant homicidium fuiſſe caſuale; jubebant homicidam duci ad urbem refugii, ut ibi ſecurus maneret uſque ad mortem Pontificis: poſt illam verò erat omninò liber; voluntarius autem homicida, non ducebatur ad aſylum, cùm pro eo nullum eſſet. Ob. Reſp.

Alia quæſtio eſt: An cuilibet privato liceat occidere Tyrannum? Quæſt.

Pro Reſp. ſit

Concluſio I.

EUM qui ſolo regimine eſt Tyrannus, ſive qui juſto titulo Regnum aut Principatum obtinet, ſed Reſp.

ſed tyrannicè dominatur; non licet alicui privato occidere. Quia hujuſmodi Tyrannus habet legitimum jus, manetque Superior: non licèt autem inferioribus occidere Superiores, ſed debent eis tametſi dyſcolis piorumque perſecutoribus obedire; ad Rom. 13. & 1. Petri 2. Unde in Conc. Coſtant. ſeſſ. 15. damnatus fuit articulus dicens: Quemlibet Tyrannum poſſe occidi per quemcumque vaſallum vel ſubditum.

Quæſt. Reſp. Petes: Utrùm ergo Aod Jud. 3. peccaverit occidendo Eglon Regem Moab. Reſp. Non peccaſſe. Partim quia magis judicandus eſt intercmiſſe hoſtem quàm populi Rectorem licèt tyrannum; ut ait Author lib. de Regim. Princ. lib. 1. cap. 6. apud B. Thom. Opuſc. 20. Partim quia hoc egiſſe videtur ex divino inſtinctu. Partim denique quia habebat totius populi conſenſum rationabiliter præſumptum, cùm eſſet talis res, quæ ad totius populi ſalutem ſpectabar.

Conclusio II.

EUM Tyrannum, qui nullum habens jus ad Regnum, illud per vim invadit ſeu occupat, licèt perſonis privatis interficere, quamdiu Reſpublica in eum non conſenſit, modò hæc adſint 1. quòd conſtet eum nullum jus habere 2. quòd non eadem aut majora mala timeantur eo occiſo quàm tolerato 3. quòd non ſit aliquis Superior, qui poſſit adiri ad obviandum iſti malo. Ratio eſt. Quia licet vim vi repellere: cùm ergo Reſpublica vim ab illo Tyranno patiatur; licet unicuique iſtius Reipublicæ parti eam vim repellere Tyrannum occidendo, quando non ſuppetit alius modus. Imò videntur etiam illi, qui non ſunt iſtius Reip. partes, poſſe eumdem Tyrannum occidere jure defenſionis. Licet enim occidere invaſorem innocentis, quando ipſe non poteſt aliter defendi. Hinc B. Thom. in 2. d. 44. q. 2. art. 2. cùm ſibi objiciſſet; Tullium laudare eos, qui Julium Cæſarem occiderant; reſpondet dicens: Quòd Tullius loquitur in caſu illo, quando aliquis dominium ſibi per violentiam ſurripit, nolentibus ſubditis vel etiam ad conſenſum coactis, & quando non eſt recurſus ad Superiorem, per quem judicium de invaſore poſſit fieri; tunc enim qui ad liberationem patriæ Tyrannum occidit, laudatur, & præmium accipit.

Quæſt. Reſp. Si Petas: Quid agere debeat Reſpublica, quæ à legitimo ſuo Principe per tyrannidem opprimitur. Cum Authore Opuſc. de Regim. Princ. apud B. Thom. Opuſc. 20. lib. 1. cap. 6. dicendum eſt: Quòd ſi non fuerit exceſſus notabilis; utilius ſit remiſſam tyrannidem tolerare ad tempus, quàm contra tyrannum agendo multis implicari periculis, quæ ſunt graviora tyrannide. Poteſt enim contingere, ut qui contra Tyrannum agunt prævalere non poſſint; & ſic provocatus Tyrannus magis deſæviat. Quòd ſi prævalere quis poſſit; ex hoc proveniunt multoties in populo graviſſimæ diſſenſiones, ſive dum in Tyrannum inſurgitur, ſive poſt dejectionem Tyranni: erga ordinationem regiminis multitudo dividitur, ſive dum is, cujus auxilio pulſus eſt Tyrannus, poteſtate accepta ſit ipſe Tyrannus, & timens pati ab alio quod ipſe fecit in alium, graviori ſervitute ſubditos opprimit.

Videtur ergo contra tyrannum nimis inſolentem ita per authoritatem publicam procedi poſſe, ut à Republica, ſeu Comitiis Regni, vel à Superiore, ſi quem habet, deponatur & ejiciatur: imò & occidatur ſeu occidendus proſcribatur, quando non aliter poteſt haberi tranquillitas Reipublicæ, & ex modo ſic procedendi non metuuntur gravia mala. Nam poteſtas Regia erat per Rempublicam data Regi; per quam proinde poteſt tolli, ſi ejus regimen in apertam Reipublicæ perniciem tendat: quia non cenſetur poteſtatem eam dediſſe, niſi quatenus ipſa foret ſive regimini ſive conſervationi Reipublicæ neceſſaria. Quòd ſi omnino contra Tyrannum haberi non poteſt humanum auxilium; recurrendum eſt ad Regem omnium Deum per preces & pœnitentiam.

Articulus IV.

Utrùm occidere malefactores liceat Clericis.

DE illis Clericis potiſſimùm quæritur, qui ſunt in aliqua dignitate conſtituti, habentes idcirco publicam poteſtatem. Nam Clericis privatis non licere malefactores occidere; notum eſt ex art. præced. ubi oſtenſum fuit, quòd privatæ perſonæ non liceat hominem etiamſi peccatorem occidere.

Reſp. certa eſt: Clericis non licere propria manu quempiam etiamſi dignum morte occidere, vel per ſententiam morti adjudicare, aut occidendum præcipere. Partim quia Clerici ſunt deputati ad altaris miniſterium, in quo repræſentatur Paſſio Chriſti, qui cùm percuteretur, non repercutiebat. Partim quia ſunt miniſtri novæ legis, in qua non decernitur pœna occiſionis vel mutilationis corporalis. Partim denique, quia qui effundunt ſanguinem etiam ſine peccato ſiunt irregulares: nulli autem licet hoc facere, per quod reddatur officio ſuo inhabilis. Reſp. Neg.

Quæſtio quidem eſt: Quo jure facta ſit Clericis iſta prohibitio. Sed ex dictis ad q. 40. art. 2. liquet eſſe reſpondendum: Quòd jure tantùm Eccleſiaſtico, de quo plura extant cap. tit. *Ne Clerici vel monachi* lib. 3. Decret. & apud Gratianum diſt. 45. Neque obſtat illud 1. ad Tim. 3. *Non percuſſorem*. Sive quia locus iſte rectè intelligi poteſt de percuſſione linguæ, ut ſignificetur, eligendum eſſe in Epiſcopum eum, qui non ſit ad contumelias & convitia pronus: ſive quia intelligendo percuſſorem propriè; dici poteſt, Apoſtolum ſtatuiſſe illam legem authoritate Apoſtolica, ſicuti quando dixit, *Oportet Epiſcopum eſſe unius uxoris virum*. Quanquam Apoſtolus non tam loquatur de percuſſione juſta & per authoritatem facta, quàm de illa quæ privatim ſeu privata ira ſimilive alia paſſione fit: ut nec loquitur de ſola mutilatione vel occiſione, ſed de quacumque injuſta atque irrationabili percuſſione; ut ſententiæ Paulinæ hic ſit ſenſus: *Non percuſſorem*; ſcilicet non eum, qui manus ad percutiendum faciles habeat, quive ſit aſper aut crudelis in ſuos. Ex his ſequitur, Pontificem poſſe diſpenſare, ut Clerici immiſceant ſe cauſis ſanguinis, aut ferendo ſententiam mortis, aut aliter. Quæſt. Reſp. Tacita Ob.

SED QUÆRITUR

Quid jure communi facere poſſint Prælati Eccleſiaſtici in cauſa ſanguinis, ſi habeant juriſdictionem temporalem.

RESP. Eos poſſe abſque ullo peccati vel irregularitatis metu conſtituere Judices ad hujuſmodi cauſas examinandas & decidendas, ut hic ad 3. indicat Author. Poſſe item Judices à ſe conſtitutos monere, & ſi opus ſit, illis præcipere, ut circa talem vel talem cauſam inquirant, & quòd juſtum fuerit faciant. Hoc enim eis indultum eſt per jus commune, cap. *Epiſcopus* tit. Ne Cleric. vel Monac. in 6. ubi cùm generaliter dicatur: *Licèt Clericis cauſas ſanguinis agitare non liceat; eas tamen (cùm juriſdictionem obtinent temporalem) debent & poſſunt metu irregularitatis ceſſante aliis delegare*; meritò de aliis Clericis, qui Prælati non ſunt, ſed jure vel hæreditario vel aliquo alio habent quoddam dominium temporale, idem ſentiendum eſſe quòd de Prælatis modò diximus exiſtimaverunt Bannes & Salonius ad hunc art. Molina tom. 4. tract. 3. diſp. 8. & alii.

Sciendum tamen, ejuſmodi Clericos ſive Prælatos ſive alios nihil dicere aut facere poſſe, quo Judicem à ſe deputatum moveant ad mortis vel mutilationis executionem: neque poſſe exhibere præſentiam vel ad ſententiam vel ad executionem, cap. *Ex litteris*, tit. de Exceſſ. Prælat. Et ſi interſint; in irregularitatem incidunt. Quicumque verò Clerici majorum ſaltem Ordinum interſunt executioni ſententiæ, quando quiſpiam occiditur, aut mutilatur; peccant contra ſui ſtatus decentiam & contra prohibitionem Eccleſiæ, ſi abſque legitima cauſa ibi ſint: non ſunt tamen irregulares,

ſi ſolùm

ſi ſolùm ex levitate ſeu curioſitate interſint, nullam vel authoritatem præſtantes vel auxilium præbentes. Navarr. cap. 27. Num. 214. Vivaldus de irregular. ex hom. §. 5. Prohibitio extat in cap. *Sententiam*, tit. ne Cler. vel Monach. lib. 3. Decret. his verbis: *Sententiam ſanguinis nullus Clericus dictet aut proferat, ſed nec ſanguinis vindictam exerceat, vel ubi exerceatur interſit.* Non videtur tamen plus quàm veniale peccatum, ſi quis tantùm interſit, nec ullo modo cooperetur.

De morte Ananiæ & Saphiræ.

Circa reſp. ad 1. adverte, S. Petrum non occidiſſe Ananiam & Saphiram Act. 5. ſed dumtaxat peccatum eorum increpaſſe, & mortem, ſi non utrique, ſaltem Saphiræ prænunciaſſe. *Petrus* (ait hic B. Thom.) *non propria authoritate vel manu Ananiam & Saphiram interfecit, ſed magis divinam ſententiam de eorum morte promulgavit.* Et Hier. epiſt. 8. *Apoſtolus Petrus nequaquam imprecatur eis mortem, ut ſtultus Porphyrius calumniatur, ſed Dei judicium prophetico ſpiritu annuntiat.* Quo modo neque Elias occidit Regem Iſrael, quando ei dixit, 4. Reg. 1. *De lectulo, ſuper quem aſcendiſti, non deſcendes, ſed morte morieris.* Quare verius eſt Deum illos occidiſſe abſque humano miniſterio; ita ut Petrus illos increpuerit, Deus autem mortem intulerit: *Quos de pretio agri quamdam partem infideliter ſubtrahentes non ſolùm vox Apoſtolica tamquam divini juris pervaſores increpuit, ſed etiam ſeveritas juſtitiæ cæleſtis occidit*; ait Fulgentius epiſtola 1. cap. 8.

Quod hic arg. 1. legitur in edit. Duacen *Moyſes etiam à Levitis fecit interfici quaſi tria millia hominum*; ſimiliter apud B. Thom. legi ſolet hujus p. q. 14. art. 3. tam in cod. manuſcrip. quàm in impr. per Plantinum: *Ceciderunt in illa die quaſi tria millia hominum*: ac rurſum qu. 97. art. 4. quibus etiam conſentit textus Luiſii Turriani q. 14. & ante hos Tertullian. Scorpiaci cap. 3. & S. Ambroſ. epiſt. 56. citantes hiſtoriam Exod. Franciſcus Lucas obſervavit Hebræa, Græca, & Chaldæa, Exod. 32. habere *Tria millia*. Sed Abulenſis ſuper Exod. ait, errorem irrepſiſſe in textum Hebræum Scriptorum incuria, & ante illum errorem fuiſſe in eo *Viginti tria millia*, ſicut eſt in noſtris Bibliis, & ſicut legerunt Auguſt. Gregor. Rupert. Liranus, de quibus dixi in Comment. ſup. cap. 32. Exod.

ARTICULUS V.

Utrùm liceat alicui occidere ſeipſum.

VIDETUR quòd aliquando liceat 1. Qui eodem præcepto, quo quis prohibetur ſeipſum occidere, etiam prohibetur occidere alium: ſed aliquando licet occidere alium; ergo & ſeipſum.

2. Idem eſſe videtur, non conſervare vitam propriam, & eam ſibi auferre: interdum verò licet eam non conſervare; ergo & auferre.

3. B. Hieron. videtur docere, quòd pro ſervanda caſtitate liceat ſeipſum interficere; ita enim in cap. 1. Jonæ ſcribit: *In perſecutionibus non licet propria perire manu, abſque eo ubi caſtitas periclitatur.*

4. Incendio domum ita occupante, ut non poſſis inde evadere, licet exilire per feneſtram etiam cum certo mortis periculo.

5. Reus ad mortem condemnatus poteſt ex carcere non fugere, tametſi videat fugam eſſe ſibi poſſibilem: & ſi foret damnatus ad moriendum fame; poſſet cibum oblatum reſpuere: imò ſi duobus in extrema neceſſitate conſtitutis unicus panis ſupereſſet; ille qui panem iſtum haberet, poſſet eum alteri cedere, & permittere ſe fame necari; ergo licet interdum occidere ſeipſum.

Ita ſenſerunt olim de grege Donatiſtarum illi, qui vocati ſunt Circumcelliones ſeu Circuitores; ut patet ex Aug. lib. de Hæreſ. 89. Sed vera catholicaque Reſp. eſt: abſque divina authoritate numquam licere alicui ſeipſum occidere.

Reſp. non licere.

1. Quia id prohibitum eſt in præcepto *Non occides*, ubi generaliter prohibetur omne homicidium, quod rectæ rationi repugnat. Si enim quiſpiam ſeipſum infamans violator eſt præcepti *Non falſum loqueris teſtimonium adverſùs proximum tuum*; quantò magis efficitur reus præcepti *Non occides*, qui ſeipſum interficit: præſertim cùm in hoc non addatur *Proximum tuum* ſicut in altero? Ita ratiocinatur Aug. lib. 1. de Civit. Dei cap. 20.

2. Occiſio ſuiipſius eſt contra charitatem, quam unuſquiſque debet habere ad ſeipſum: quoniam ut loquitur Aug. dicto jam cap. 20. *Regulam diligendi proximum à ſemetipſo dilector accepit; quandoquidem ſcriptum eſt, Diliges proximum tuum ſicut teipſum*, cùm ergo ſit contra Charitatem proximi ipſum privata authoritate occidere; non dubium eſt, quin occidere ſeipſum ſit etiam contra Charitatem ſui.

3. Quòd aliquis ſeipſum interficiat eſt contra inclinationem naturalem, qua res unaquæque ſeipſum & conſervat, & adversùs noxia tuetur; ergo ſemper eſt malum.

Si dicas: Deſiderium non vivendi poſſe interdum eſſe bonum; ſicut in S. Paulo quando cupiebat diſſolvi & eſſe cum Chriſto, Philipp. 1. Reſp. Conſervationem ſui ita eſſe naturalem, non quia nullo unquam caſu liceat optare mortem; ſed quia natura abhorret, quempiam ſui ipſius deſtructionem per ſe moliri quacumque ex cauſa: S. autem Paulus optabat diſſolvi via & modo licitis. Tac. Ob.

4. Unuſquiſque eſt pars Reip. ergo qui ſeipſum interficit invita Republica facit ei injuriam eò majorem, quò ipſe fuerit Reipubl. utilior, utpote amputans ei membrum ſine legitima authoritate.

Neque refert; aut quòd Reſpublica non habeat dominium vitæ civium; aut, quod ſeipſum occidens non teneatur ad reſtitutionem Reip. faciendam. Habet enim Reſpublica ſaltem cuſtodiam vitæ ſingulorum civium, eamque in publicam ſui utilitatem. Quòd autem occiſus non teneatur ad reſtitutionem. Quidam opinantur rationem eſſe, quia ſolùm peccavit contra juſtitiam legalem. Alii quia licèt etiam peccaverit contra commutativam; Reſpublica tamen nullam exigit reſtitutionem, contenta ut juſtitiæ vindicativæ ſatisfiat per ignominioſam corporis illius ſepulturam. Tacita Ob.

5. Qui alienum ſervum interficit, facit injuriam domino, cujus erat ille ſervus; ergo etiam is facit injuriam Deo qui ſeipſum occidit: quia omnes ſumus ſervi Dei, à quo ita vitam accepimus, ut tamen ejus dominium ipſe ſibi reſervaverit; *Ipſe enim eſt qui vitæ & mortis habet poteſtatem*, Sap. 16.

Confirm. Homo conſtituitur dominus ſuiipſius, hoc eſt ſuarum actionum per liberum arbitrium; ergo illa, de quibus habet libertatem diſponendi, ſunt ea ſola, quæ ſubjiciuntur libero arbitrio: ſed tranſitus de hac vita ad aliam non ſubjacet libero hominis arbitrio; ergo de hoc non poteſt homo diſponere. Accedit, quòd diſcurrendo per ſingulas cauſas, ob quas videri poſſit licitum occidere ſeipſum, nulla invenitur ſufficiens, ut declarat B. Thomas hic ad 3.

Ex his conſequens eſt, graviter eos peccare, qui levibus de cauſis ſe conjiciunt in periculum vitæ: eos quoque, qui ſeipſos occidunt per crapulam vel ebrietatem, per exorbitantes paſſiones, vel per labores indiſcretos. Inter quos tamen eſt aliquis gradus. Nam qui per crapulam aut ebrietatem, ipſi dant operam rei illicitæ; ideoque gravius peccant: cæteri dant operam rei ſecundùm ſe licitæ; ac nihilominus delinquunt, quia ſunt immoderati in paſſionibus vel actionibus alioqui licitis. De illis prioribus habemus Eccleſiaſtici 31. *Multos exterminavit vinum.* Et mox: *Quæ vita eſt ei qui minuitur vino?* Ac rurſum cap. 37. *In multis eſcis erit infirmitas. Propter crapulam multi obierunt.* De his autem, qui immoderatè ſe habent in affectionibus animi, ſunt hæc Scripturæ teſtimonia. Prov. 17. *Animus gaudens ætatem floridam facit: ſpiritus triſtis exſiccat oſſa.* Eccleſiaſt. 30. *Multos occidit triſtitia, & non eſt utilitas in illa.* Quæ intelligenda ſunt de triſtitia inordinata, ſive ratione materiæ ſive ratione modi; de qua Apoſtolus 2. ad Cor. 7. dicit, quòd *Sæculi triſtitia mortem operatur*: opponitur autem triſtitiæ quæ eſt ſecundùm Deum. De aliis inordinatis affectionibus intelligi poteſt illud Eccleſiaſtici 30. *Zelus & iracundia*

Contra ebrioſos.

cundia

Digitized by Google

cundia minuunt dies : & ante tempus ſenectam adducet cogitatus, ſive ſollicitudo.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. Conſ. Licèt eoim uno eodemque præcepro prohibeatur homini occidere, ſive ſeipſum ſive quemlibet alium, quatenus in præcepto *Non occides* vetatur omnis occiſio hominis repugnans rectæ rationi; non oportet tamen, ut ſi aliquando liceat occidere alium, etiam aliquando licitum ſit occidere ſeipſum: quia occiſio alterius quandoque eſt conformis rectæ rationi, ut fiat ab habente poteſtatem, propter bonum Reipublicæ; occiſio autem ſuiipſius oon poteſt (ſecluſa Dei juſſione aut diſpenſatione) eſſe conformis rectæ rationi, cùm nullus hominum poſſit ejus rei facultatem concedere.

Ad 2. Neg. Aſſ. Moraliter quidem videtur eſſe idem ſeipſum occidere, & tunc oon cooſervare vitam, quando quis poteſt ac debet eam conſervare; ideoque talis coram Deo peccaret, quaſi occiſor ſui. Verùm quia poſſunt varii caſus contingere, io quibus non tenetur quiſpiam conſervare ſuam vitam, ſed poteſt eam periculo exponere; ideò non ſemper eſt idem, non conſervare vitam quòd ſeipſum occidere. Quare præceptum quidem eſt ne homo ſe occidat: præceptum item ut vitam propriam ſervet; atque adeò ne temerè illam exponat, neque ex levibus cauſis deſinat conſervare ſi poteſt: non eſt autem præceptum, ut nullo unquam caſu, nullave etiam urgente cauſa eam exponat; quinimò præceptum eſt, ut ſi honor Dei vel Reipublicæ neceſſitas poſtulet, exponat illam etiam evidenti mortis periculo. Præceptum etiam, ut reus ſecundùm juris ordinem condemnatus permittat ſe occidi: ſi enim reſiſteret poteſtati, Dei ordinatiooi reſiſteret; ad Rom. 13.

Ad 3. Joan. Major in 4. d. 15. quæſt. 19. pro *Abſque* legit *uſque* & dicit, accipi incluſivè; Gloſſa cap. *Non eſt noſtrum*, 23. quæſt. 5. Sylveſter verbo *Homicidium*, 1. quæſt. 1. num. 6. & Angelus eodem verbo num. 3. legunt *Abſque*, ſed ajunt, ſimiliter accipiendum incluſivè ut ſeoſus ſit: Non licet in perſecutionibus propria perire manu etiam tunc, quando caſtitas periclitatur. Quo modo eadem vocula rectè intelligitur ſumi Cant. 4. & 6. ubi ſponſa commendatur pulchra *Abſque eo quod intrinſecus latet*, & *abſque occultis*. Ubi non ſignificatur quòd ſit pulchra quantùm ad exteriora & non quantùm ad interiora: qui ſenſus videretur innui, ſi vocula *Abſque* ſumeretur excluſivè: ſed ſenſus eſt, quòd ſponſa ſit pulcherrima, etiam comprehendendo, ſed tamen reticendo ea, quæ intrinſecus lateot, & ſunt occulta; ſive quòd ſit pulcherrima etiam præter ea quæ ſunt occulta.

Alii reſpondent, Hironymum dictam voculam accepiſſe excluſivè: oon quòd judicaret, eſſe ſimpliciter licitum ſe occidere ad ſervandam caſtitatem: ſed quia reſpiciebat ad mulieres, quæ in tali evento fuerunt excuſatæ, vel propter ignorantiam, vel propter Spiritus Sancti inſtinctum, ut hic ſit ſenſus: Non licet ſe occidere, niſi fortè quando caſtitas periclitatur tunc liceat ei, qui aut iovincibiliter putat ſibi eſſe licitum, aut divinitùs movetur ad hoc agendum. Alii denique concedunt, verba Hieronymi ſimpliciter eſſe iotelligenda prout ſonant: ſed: ajunt; vel ipſum ea retuliſſe ex ſententia aliorum, quòd noo eſſe ei infrequens in Commentariis patet ex lib. 1. cont. Ruffin. cap. 4. vel ejus fuiſſe ſeotentiæ, à qua ſit cum Auguſtino lib. 1. de Civit. Dei cap. 18. & aliis recedendum.

Ad 4. Probabile eſt, id quod ſumitur eſſe licitum; quia è duobus malis licet eligere minus, quando utrumque vitari non poteſt. Et qui ſic agit, non intendit ſe occidere, ſed evadere diriſſimum exuſtionis tormentum, idque velut inſtinctu quodam naturæ, ſecundùm quem videmus bruta animantia conari ſe talibus modis ſalvare.

Quæſt. Petes: An nautis vel militibus navalibus liceat injicere ignem in pulverem tormentarium ſuæ navis, ne ipſi cum navi veniant in poteſtatem hoſtium? Reſp.

Reſp. Hoc eis in navi maneotibus noo licere; quia id eſſet directè velle ſe occidere potiùs, quàm hoſtium ludibriis exponi. Si autem exiliant in mare, quamvis cum magno periculo vel ab hoſtibus vel ab ipſo mari licet; quia tunc non intendunt ſui interitum, ſed iotendunt ſeipſos certiſſimæ morti ab hoſtibus inferendæ eripere. Similiter ad evertendam turrim hoſtium, licet alicui injicere ignem in pulverem tormentarium, etiamſi cum evidenti mortis periculo; quia non hoc agit ut ſe interimat, ſed juſtiſſimam habens cauſam exponit ſe periculo propter utilitatem Reipub. Quo modo etiam ſunt excuſandi milites, qui conſcendunt turres aut muros hoſtium bellantium: qui portas Civitatis eorum ingrediuntur primi: vel qui primi ſe reliis objiciunt in acie exercitus etiam ooo juſſi. Generaliter enim pro talium omnium excuſatione dicendum eſt, quòd non per ſe & ea intentione ſe interficiant; ſed id agunt, unde mors propria ut plurimum ſequitur: quod interdum licet, quodque etiam feciſſe legitur Eleazarus 1. Machab. 6. ubi occidit elephantem, ſimulque cum eo fuit occiſus. Quamvis enim nonnulli dubitaverint, an Eleazarus benè fecerit, an malè; omninò tamen cum S. Ambr. lib. 1. Off. cap. 40. cenſeodum exiſtimamus, quòd benè: utpote ex Dei & Religionis zelo ſe periculo exponens ut populum liberaret. Adde, quòd etiam cogitare potuerit; ſe vel ex illo loco egreſſurum, antequam beſtia caderet; vel ipſam beſtiam in unum latus caſuram, ita ut ipſe per aliud latus evaderet incolumis.

De nautis.

Eleazarus non peccâs.

Ad 5. Neg. Conſ. Neque eoim ille reus, qui vel ex aperto carcere ooo fugit, vel oblatum panem noo comedit, ſeipſum interficit: ſed tantùm non conſervat ſuam vitam; quod quando ſubeſt cauſa rationabilis, licet: ſicut etiam licet ex juſta cauſa eam periculo mortis exponere. Conſerenda erunt quæ dicentur quæſt. 69. art. 4. Similiter nec ille cenſendus eſt ſuiipſius occiſor, qui cibum ſibi oeceſſitatem extremam patienti neceſſarium alteri eadem neceſſitate laboranti cedit amore virtutis. Vide quæ diximus quæſt. 26. art. 4.

Circa reſp. ad 4. ſunt qui Sampſonem propterea excuſent à peccato interfectionis ſui, quia ſolùm intenderit occidere hoſtes, non autem ſeipſum. Verùm etſi non negemus aliqua ſimili ratione eum poſſe excuſari; quemadmodum Bannes hic declarat: verius tamen & expeditius eſt cum Auguſt. lib. 1. de Civit. Dei cap. 21. & 26. quem B. Thom. hic & lect. 7. in cap. 11. ad Heb. ſequitur, dicere, quòd Sampſon ſeipſum cùm hoſtibus populi Dei ruina domus oppreſſerit ex peculiari Spiritus Sancti juſſione hoc ei latenter ſuggerentis. Nam ad id faciendum divinitùs ei reddita fuit fortitudo, quàm priùs amiſerat; exauditus etiam fuit quando *Invocato Domino ait: Domine Deus, memento mei, & redde mihi nunc fortitudinem priſtinam.* Nec obſtabat quod addit, *Ut ulciſcar me de hoſtibus meis: & pro amiſſione duorum luminum unam ultionem recipiam*, quaſi privatam injuriam ulciſci voluerit. Injuria enim Sampſonis erat injuria publica, cùm ipſe eſſet Judex populi Iſraelitici; unde & ultio, quam reddebat, erat ultio Judicis authoritate publica pollentis.

Sampſon à ſui occiſione excuſatus.

Tacita Ob.

Portò quod Auguſt. cap. illo 26. dicit *Nobis fas non eſſe aliud de Sampſone credere*, propter authoritatem Apoſt. ad Heb. 11. oumerantis Sampſonem inter ſanctos ita loquitur; ubi etiam oſtendit, ſanctas quaſdam fœminas, quæ tamquam Martyres in Eccleſia honorantur, cùm tamen ſeipſas io flumen projecerint, ne paterentur iojurias violatorum, & ita ſiot defunctæ, ſimili modo poſſe excuſari: quia ſcillicet hoc fecerunt *Non humanitus decepta, ſed divinitus juſſa: nec errantes, ſed obedientes*. De talibus ſcribit Ambr. lib. 3. de Virg. & Euſebius lib. 8. cap. 6. 24. & 27. Qui licèt non memioerint divinæ inſpicationis; laudant tamen: ſive quia, ut ipſi referunt, Deum iovocaverunt adjutorem, ex quo divinitùs fuiſſe inſpiratas colligi poteſt, accedente præſertim cultu Eccleſiæ: ſive quia per ignorantiam inculpatam potuerunt neſcire, quòd in ejuſmodi anguſtiis non liceret id quod egerunt; ut Sotus lib. 5. qu. 1. art. 6. Molina tom. 4. tract. 3. diſp. 9. Leſſius lib. 3. cap. 9. diſp. 6. Salonius hic, & alii quidam ratiocinantur. Quamvis enim ſuiipſius interfectio ſit jure naturæ vetita; tamen

De fœminis, quæ ſe in aquas præcipitarunt.

Inculpa-

Digitized by Google

Incupabiliter ignorari poteſt ab aliquibus, an hoc nullo caſu licitum ſit.

Quæſt. Reſp.

Petes: Qua ratione colantur ut Martyres, ſi non ſunt occiſæ à perſecutoribus Fidei? Reſp. Cenſeri occiſas à perſecutoribus, quatenus illi ſuæ perſecutione fuerunt cauſæ, ut in eas redigerentur anguſtias, morerenturque propter Fidem, aut fidei virtutem, quam nolebant negare vel amittere.

De S. Apollonia habemus 9. Februarii, quòd alacris in ignem ſibi paratum ſe injecit, majori Spiritus ſancti flamma intus accenſæ; unde veriorem arbitramur eſſe reſponſionem quæ dicit, Dei inſtinctu peculiarique motione id egiſſe ad confundendos Paganos, Fideique fervorem probandum.

De facto Raziæ.

In reſp. ad 5. B. Thomas ſecutus Auguſt. epiſt. 61. reprehendit factum Raziæ, de quo 2. Machab. 14. ubi *Quamvis homo ipſe fuerit laudatus factum; tamen ejus narratum eſt, non laudatum*, ait Aug. *& judicandum potius quàm imitandum*. Neque refert, quòd Scriptura de illo dicat, *Gladio ſe petiit, eligens nobiliter mori*. Quantùm enim ad Raziæ ac vulgi opinionem nobilius erat, Raziam ita mori, quàm fieri ſubditum peccatoribus, & contra ſuos natales indignis injuriis agi: ſed ſecundùm veritatem divinamque ſapientiam non erat nobile. *Non fuit iſte vir eligendæ mortis patiens, ſed ferendæ humilitatis impatiens*; ait idem Auguſt. Scriptura autem ibi loquitur ſecundùm opinionem vulgi. Non refert etiam, quòd jam exanguis effectus invocaverit Dominatorem vitæ ac ſpiritus. Inde enim oſtendi poteſt, quòd zelum Dei habuerit, ſed non probatur, quòd ſecundùm ſcientiam. Fuit autem Auguſtinus ad vituperandum quàm ad excuſandum Raziæ factum pronior, quòd Circumcelliones illo exemplo abuterentur ad ſuæ hæreſeos & immanitatis defenſionem.

Quia tamen non deſunt, qui Raziam in eo facto excuſent; monendum exiſtimamus, non poſſe excuſari, niſi per ſpecialem Spiritus ſancti inſtinctum id egerit Razias.

Articulus VI.

Utrùm liceat in aliquo caſu interficere innocentem.

Videtur quòd ſic. Quia occidere innocentem non eſt per ſe malum: quod enim eſt per ſe malum, numquam eſt bonum; occidere autem innocentem poteſt eſſe bonum, ſi à Deo præcipiatur.

Reſp. ad Artic.

Reſp. certa eſt: Numquam licere occidere innocentem per ſe & ex intentione, niſi fortè ſpecialis acceſſerit divina revelatio. Diſertis enim verbis Deus Exod. 23. præcipiens dixit: *Inſontem & juſtum non occides*. Deinde. Solùm eatenus licet aliquem hominem interficere, quatenus ejus vita eſt bono publico noxia: innocentis autem vita tantùm abeſt ut ſit noxia, ut potiùs ſit conſervativa & promotiva boni communis.

Ad Arg. ergo Reſp. Quòd occidere innocentem eſt per ſe malum jurique naturali contrarium, ſi loquamur de occiſione innocentis, quæ fiat per ſe ſeu ex intentione citra peculiarem divinæ voluntatis ſignificationem. Et quemadmodum fornicatio, mendacium, & ſimilia numquam poſſunt eſſe bona; ita modo jam dicto interficere innocentem numquam poteſt eſſe bonum. Ex mandato tamen divino ipſum interficere eſt bonum; quia Deus eſt dominus vitæ & mortis: occidere autem innocentem ex authoritate ejus, qui habet dominium vitæ ipſius non eſt malum. Unde Abraham non erat peccaturus, ſi filium ſuum à Deo juſſus occidiſſet; uti nec peccarunt Iſraelitæ occidentes quotquot erant ſive in Jericho; Joſue 6. ſive in Amalec 1. Reg. 15. à viro uſque ad mulierem, & non parcentes ætati, neque ſexui: Juſſio enim Dei urgebat.

Ex his conſequens eſt, quòd ne quidem in juſto bello liceat directè & ex intentione occidere innocentes, cujuſmodi ſunt parvuli, mulieres, agricolæ, peregrini, hoſpites, Religioſi, Clerici: per accidens autem, quando non poſſunt innocentes à nocentibus ſecerni, licet, ſi ea hoſtium clades magnum habet momentum ad ſummam rei. Alioquin parcendum potiùs eſt multitudini, quàm cum ea occidantur innocentes. Generaliter enim numquam licet interficere innocentes in bello quantumvis juſto, etiamſi confuſos ac permixtos cum hoſtibus, niſi quando bellum juſtum non poteſt aliter expediri; ut tradit Franciſcus à Victoria in Relect. 6. de Jur. Bel. num. 37. Vide quæ diximus q. 40. art. 1. quæſ. 6.

Quatenus in bello poſſint occidi innocentes.

Quæſt.

Petes: Si divina authoritate licitum eſt innocentem occidere; quid prærogativæ habet innocens præ ſceleratis, cùm & hi nequeant occidi niſi per authoritatem publicam, quæ eſt à Deo? Reſp. Hoc habere, quòd innocens occidi non poſſit neque à privatis, neque ab illis qui funguntur authoritate publica, niſi adſit ſpecialis Dei vel juſſio vel revelatio, qua in particulari deſignetur quiſnam ſit occidendus; quemadmodum Iſaac deſignabatur Abrahamo Gen. 22. & Iſraelitis, illi qui erant in Jericho Joſ. 6. & Amalecitæ 1. Reg. 15. Hac autem revelatione accepta, occidens innocentem propriè loquendo non agit ex authoritate vel juriſdictione, quam ipſe habeat, ſed eſt merus Dei executor, ut B. Thom. hìc ad 1. ſignificat. Quo modo miniſter juſtitiæ, qui juſſu Principis occidit eum, qui eſt ad mortem condemnatus, non agit authoritativè, ſed exequitur ſententiam habentis authoritatem. At ut judex hominem Reipublicæ noxium interficiat; non indiget peculiari vel juſſione vel revelatione, ſed ſufficit authoritas ſemel accepta quando fuit conſtitutus Judex: nec opus eſt, ut vel à Deo, vel alio quovis Superiore accipiat ſpeciale præceptum de interficiendo hunc vel illum noxium. Indicavit iſtam differentiam Aug. lib. 1. de Civ. Dei c. 21.

Reſp.

Poſſet hìc quæri: Num Jephte Judic. 11. peccaverit, innocentem filiam ſuam immolando. Sed majore hujus rei examine in q. 88. art. 2. dilato; breviter dicimus: Non poſſe illum penitùs excuſari niſi fortè per ignorantiam, ſi invincibiliter ignoravit, ſe voto emiſſo non teneri: quam tamen ignorantiam fuiſſe invincibilem difficile foret probare.

Quæſt.

Alia difficultas eſt: Utrùm ſi Tyrannus Civitatem obſidens dicat, Iſtum innocentem interficite, alioquin totam Rempublicam diſperdam; liceat ipſum interficere. Reſp. Non licere. Partim ob Scripturam Exod. 23. Partim ob rationem ſuperiùs allatam. Neque refert, quòd Reſpublica propter communem utilitatem poſſit exponere vitam ſuorum civium. Quamvis enim poſſit eam exponere jubendo ut contra hoſtes pugnent, Civitatem defendant, periculis ſe objiciant; non poteſt tamen ipſis auferre vitam.

Reſp. Ad inſtantiam Tyranni non licet occidere innocentem.

Ob.

Si dicas: Tyranno minante, quòd omnino te occidet, niſi manum aut pedem tibi amputes; poſſes amputare, præeligens membrum potius quàm vitam perdere; ergo ſimiliter poteſt Reſpublica ad inſtantiam Tyranni occidere innocentem pro conſervatione reliqui corporis: ſicut enim ſe habent membra corporis humani ad totum hominem; ita ſinguli cives ad totum Reip. corpus. Quibuſdam videtur Neg. Antecd. eò quòd in ejuſmodi caſu mors ſolùm ab extrinſeco immineat, ac per conſequens amputatio membri non ſit medium ex ſe neceſſarium ad conſervationem vitæ, ſed ex pura Tyranni malitia. Nobis tamen videtur concedendum, modò neque Tyrannus amputationem jubeat in contemptum Dei vel legis naturalis, neque timeatur notabile aliorum ſcandalum. Si quis enim ita eſſet ferro conſtrictus, ut niſi membrum abſcindat, pereundum ei ſit, vel ab incendio locum occupante, vel ab hoſtibus aut feris; poſſet iſtud membrum ſibi abſcindere; ergo etiam in caſu propoſito: nam & ignis, & ferrum, & hoſtes, & feræ ſunt quid extrinſecum homini ſicut Tyrannus; ideòque eſt ſimile. Ac præterea ratio cur abſciſſio membri liceat non alia eſt, niſi quia eſt neceſſaria ei, cujus eſt membrum ad conſervationem vitæ: & quia pro vita tuenda licet membrum abſcindere; impertinens ergo eſt, an hæc neceſſitas proveniat ex pura Tyranni malitia an aliunde. Hinc ſi latro ad ferro conſtrictum veniat, non intendens quòd ipſe ſe amputet, ſed volens eum occidere: ipſe autem ligatum ſuum membrum abſcindat, ut propriam vitam ſervet; non cenſebitur malè feciſſe.

Reſp.

Quare ad objectionem Reſp. eſt Neg. Conſ. & di-

cen-

cendum : Non univerſaliter eodem modo ſe habere ſingulos cives ad totum corpus Reipublicæ, ſicut ſe habent membra corporis humani ad totum hominem. Singuli enim cives per ſe habent vitam, & ſunt ſuppoſita diſtincta injuriæque capacia : membra autem humani corporis non ſunt diſtincta ſuppoſita, neque habent vitam per ſe, ſed per compoſitum & à compoſito, neque ſunt injuriæ peculiariter capacia. Quamvis autem Reſpublica habeat poteſtatem puniendi delicta ſuorum civium, eoſque ſi commeruerint occidendi : & generaliter præcipiendi id quod bono communi neceſſarium eſt ; non habet tamen poteſtatem auferendi illis vitam, (quam ipſi habent propriam) ſine ipſorum culpa.

Cæterùm, ſi Tyrannus non petat à Republica, ut ipſa interficiat innocentem, ſed ut ſibi eum tradat occidendum, mineturque quòd alioquin totam Rempublicam peſſumdabit ; ambiguum eſt quid Reip. liceat.

Quæſt. Videri poſſit quòd liceat tradere, quia hoc eſt ad conſervationem Reipublicæ neceſſarium. Neque dici poteſt, quòd ſic innocentem tradere ſit eum occidere. Quandoquidem ipſe innocens non poſſit ſeipſum occidere, poſſit autem ſeipſum Tyranno offerre, quando cujuſmodi eſt Reipublicæ neceſſitas.

Reſp. Reſponſio veriſimilior eſt : Quòd Reſpublica non poſſit eo caſu tradere innocentem : ſed quòd ſi poſt preces jejuniaque publica in ejuſmodi miſero caſu ferventer facienda nullum ſuppetat auxilium ad tantam Reip. cladem avertendam ; ipſe innocens teneatur ſe offerre ; & vitam pro communi bono exponere : quòdque Reſpublica poſſit hoc ei mandare velut rem, ad quam obligatur tum ex charitate tum ex juſtitia legali, ſecundùm quam unuſquiſque tenetur conſervare Rempublicam, etiam cum propriæ vitæ diſpendio. Si autem nolit ire ; videtur tunc poſſe tradi, quia non eſt ampliùs innocens, cùm obedire nolit Superioribus præcipientibus id, ad quod eſt obligatus : cùmque privatum ſuum bonum pluris faciat quàm commune & publicum. Videri poſſunt Bannes, Salonius, & alii ad hunc art.

Tacita ob. Neque his obſtat, quòd ſi Tyrannus petat virginem ad violandum ; nec ipſa teneatur ſe offerre, nec Reſpublica poſſit eam tradere, quantumcumque exitium immineat Civitati. Eſt enim diſparitas. Nam Virgini magnum eſt periculum Animæ, ne delectationi omnium ſenſibilium delectationum maximæ conſentiat ; non ſimiliter innocenti.

Non obſtat etiam, quòd ſi Tyrannus petat ſacros Codices ſub interminatione excidii totius urbis, non debeant imò nec poſſint tradi. In ipſis enim Codicibus nulla eſt obligatio ſervandi Rempublicam ſicut eſt in innocentibus. Ac præterea non oportet quòd Deus tantam injuriam patiatur in exterminio ſacrorum Codicum ad hoc, ut occiſiones hominum evitentur. Unde eorumdem Codicum traditio facta in manus hoſtium ſemper fuit pro magno crimine habita, apud Aug. hær. 69. & Martyribus accenſentur, qui potiùs occumbere, quàm illos tradere elegerunt ; ut habemus in Martyrol. 2. Jan. & apud Baron. tom. 2. ad an. 302.

Ad arg. autem Reſp. Quòd tradere innocentem ei, quem ſcis procul dubio petere ad occidendum, eſſe ipſum occidere ſeu ad ejus occiſionem cooperari, ſi poſſis & debeas eum non tradere, ſive ſi non habeas cauſam rationabilem ipſum tradendi. Innocens autem habet rationabilem cauſam ſe Tyranno offerendi, nimirum ut Animam ſuam ponat pro fratribus juxta præceptum charitatis Jo. 15. & 1. Jo. 3. Reſpublica verò non habet cauſam, ob quam poſſit innocentem tradere ; & propterea ipſa cenſeretur eum occidere, ſi eum irrequiſitum, ac per conſequens in innocentia permanentem traderet : non ſimiliter ipſe ſi ſeipſum tradat. Sicut qui innocentem tradit beſtiis devorandum, eſt cauſa mortis ipſius : ſi autem ipſe innocens eis, Principem ſeu alium aliquem, ex quo dependet ſalus Reipublicæ, jamjam invaſuris & devoraturis, ſe opponat ; non cenſebitur ſe occidere, quia habet rationabilem cauſam ſe exponendi periculo.

Quæſt. Reſp. Petes : Quid ſi Tyrannus nullum determinatè poſtulet, ſed indeterminatè aliquem innocentem ? Reſp. Probabile eſſe, quòd tunc omnes teneantur vitam ſuam exponere : quia tamen nullus præ alio obligatur, non videtur Reſpublica poſſe uni æqualium tantam rem jubere potiùs quàm alteri ; ſed hortetur omnes ad ſuccurrendum Reipublicæ afflictæ : & ſi quis ſeipſum offerre paratus ſit ; benè eſt : ſi nemo cupiat ; videatur, an nullus ſit criminoſus, qui putetur quidem à Tyranno innocens, revera autem ſit morte dignus, & is (diligenti examine prævio) tradatur.

Si dicas : Quando Tryphon petebat duos filios Jonathæ, eo quidem prætextu, ut eſſent obſides, reverà autem ut ipſos occideret ; Simon, tametſi dolum iſtum non ignoraret, miſit ad eum pueros, 1. Mach. 13. ergo licet innocentem Tyranno tradere interficiendum. Ob.

Reſp. Neg. Conſ. Quia Simon etſi dolum agnoſceret ; non tamen certò ſciebat filios Jonathæ peti ad occidendum : cùm neque adhuc tanta eſſet perſpecta Tryphonis perfidia, neque deeſſet cauſa æſtimandi, quòd filios teneret captivos, ut plus argenti extorqueret. Cùm ergo Simon duo mala timeret : unum ne filii Jonathæ interirent, ſi hoſti traderentur : alterum, ne populus ab eo & conſequenter à lege cultuque Dei averteretur, ac manus daret hoſti cum injuria legis & cultus divini ; judicavit eligendum eſſe minus (ſcilicet ut pueri periculum adirent) potiùs quàm majus, idemque certius. Videri poſſunt Dionyſius Carthuſianus, Serrarius, Eſtius in illud cap. Reſp.

In reſp. ad 2. obſervandæ ſunt rationes, quare majus peccatum ſit occidere juſtum quàm injuſtum.

Circa reſp. ad 3. adverte, quòd miniſter Judicis condemnantis aliquem, ſi ſententia contineat errorem intolerabilem, non poteſt obedire Judici, atque ita occidere innocentem ; alioquin excuſarentur carnifices qui Martyres occiderunt : ſi autem ſententia non contineat talem errorem ; poteſt obedire : quia Superiori obediendum eſt, quando non conſtat de iniquitate ejus quod jubetur, neque miniſter habet diſcurrere ſententiam Superioris.

Utrùm innocentem, qui ſcitur eſſe talis, ſed probatur eſſe nocens, liceat occidere, q. 67. art. 2. videbitur.

ARTICULUS VII.

Utrùm liceat alicui occidere aliquem ſe defendendo.

VIDETUR quòd non. 1. Quia Chriſtus, cùm faciliimè poſſet ſe de manibus hoſtium eripere, etiam Petro ad defenſionem parato juſſit, ut reconderet gladium in vaginam, pro ratione ſubjungens : *Omnes qui acceperint gladium gladio peribunt.* Matth. 26. Quæ proinde ſententia non ſolùm pertinet ad Petrum, ſed etiam ad omnes, qui privata authoritate gladium accipiunt, cujuſmodi ſunt illi, qui armis uti volunt ad ſui defenſionem. Accedit, quòd Sancti non ſe defenderunt : imò S. Lambertus cùm in ſui defenſionem arma cepiſſet ; ad ſe reverſus, illa abjecit, ut eſt apud Surium 17. Sept.

2. Chriſtus Matth. 5. jubet, ut non reſiſtamus malo. Et conformiter Apoſtolus ad Rom. 12. *Non voſmetipſos defendentes, chariſſimi.* Ad quæ verba Anſelmus (ſi quidem ipſe ſit illorum Comm. Author, & non potiùs Hervæus) ita ſcribit : *Si quis vos aggreſſus fuerit, non percutientes eum, ſed ſinite iram perſecutoris in vobis expleri.* Et Ambr. lib. 3. Offic. c. 4. de Chriſtiano dicit, Quòd *etiamſi in latronem armatum incidat, ferientem referire non poſſit.* Et in cap. 22. Luc. *Lex referire non vetat, & ideo fortaſſe Petro duos gladios offerenti ; Sat eſt, dicit : quaſi licuerit uſque ad Evangelium.*

3. Secundùm ordinem Charitatis debemus præferre ſalutem proximi ſpiritualem noſtræ corporali : cùm igitur aggreſſor, ſi interficiatur, amittat ſalutem ſpiritualem, & quidem irreparabiliter ; videtur quòd invaſus potiùs debeat permittere occidi, ne alter damnetur.

4. Si liceret ſe defendendo alterum occidere, non rectè per canones Eccleſiaſticos decerneretur pœna irregularitatis in hujuſmodi occiſores : decretam autem fuiſſe colligitur ex capit. *De his Clericis* diſt. 50. Unde Concilium Trident. ſeſſ. 14. cap. 7. Reformat.

ſupponit, eamdem pœnam adhuc vigere. Nam ei qui vel caſu, vel vim vi repellendo, ut ſe à morte defenderet, alterum occidit; judicat neceſſariam eſſe diſpenſationem, ut ad ſacros Ordines admittatur.

Reſp. Licere. Reſponſio B. Thomæ communis & certa eſt: Unicuique ſive Gentili ſive Chriſtiano licitum eſſe, ſe moderatè defendendo, invaſorem occidere. Quia hoc eſt cuilibet naturale, quòd ſe vitamque ſuam conſervet quantùm poteſt, & quamdiu poteſt: qui autem ſic occidit non aliud habet in animo quàm ſe defendere, ſeu vim à ſe avertere. Confirmatur, *Secundùm jura vim vi repellere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ*; ait B. Tho. & patet ex Gratiano diſt. 1. cap. 7. ubi dicitur, quòd *Jus naturale eſt commune omnium nationum, eò quod ubique inſtinctu naturæ non conſtitutione aliqua habetur, ut depoſitæ rei, vel commendatæ pecuniæ reſtitutio, violentiæ per vim repulſio*. Et Innoc. III. tit. de Homicidio cap. *Significaſti* 2. *Quamvis*, inquit, *vim vi repellere omnes leges & omnia jura permittant: quia tamen id debet fieri cum moderamine inculpatæ tutelæ, non ad ſumendam vindictam, ſed ad injuriam propulſandam*, &c. Quibus per omnia conſentit Alex. III. cap. *Si verò alicujus*, tit. de Sent. excom. ubi dicit: *Si verò Clericum vim ſibi inferentem vi quis repellat vel lædat; non debet propter hoc ad Sedem Apoſtolicam tranſmitti, ſi in continenti vim vi repellat: cùm vim vi repellere omnes leges omniaque jura permittant*.

Porrò ad hujus doctrinæ pleniorem intellectum, 1. obſervandum eſt, magnum eſſe diſcrimen inter ultionem & defenſionem, ſi propriè accipiantur. Nam ultio eſt irrogatio damni vel pœnæ propter injuriam, quam alter intulit vel inferre tentavit: defenſio ſolùm eſt propulſatio damni vel injuriæ, quam aggreſſor conatur inferre. Ultio requirit publicam authoritatem; non ſimiliter defenſio. Jure enim naturali quilibet privatus poteſt, ac etiam interdum debet, ſe, proximum, & Rempublicam defendere: Vindictam autem ſumere non licet niſi per publicam authoritatem. *Mea eſt ultio, & ego retribuam*; ait Dominus Deus Deut. 32.

Diſcrimen ultionis à defenſione.

2. Obſervandum eſt, in quo conſiſtat moderamen inculpatæ tutelæ; ſcilicet in eo, ut non plus facias in tui defenſionem, quàm ſit opus ad evadendum malum, quod tibi intentatur. Itaque ſi aliud ſpectes quàm te defendere, malumque evadere, ut ſi cupias occidere invaſorem, quia vides eum tibi machinari mortem; vindicta eſt, non mera defenſio. Similiter ſi invaſorem, qui te jam deſeruit, inſequaris cupiens vulnerare aut occidere: vel ſi eum à te vulneratum nec ampliùs urgentem occidas; vindicta eſt. Si autem velis invaſorem occidere eo animo, ut hominem Reipublicæ pernicioſum tollas è medio; alienam poteſtatem tibi uſurpans, & homicidium committis: niſi fortè aggreſſor ſit publicus hoſtis declaratus. Iſtam moderaminis tutelæ explicationem indicavit S. Doctor hoc art. dicens: *Si aliquis ad defendendam propriam vitam utatur majori violentia quàm oporteat; erit illicitum*: quia ſcilicet talis actus, etſi ex bona intentione proveniat, non eſt tamen proportionatus fini. Ubi notandum, quòd B. Tho. non dicat, eſſe illicitum majori defenſione uti, quàm ſit opus ad ſe defendendum: ſed illicitum eſſe, ait, uti majori violentia. Si quis enim ſe defendat, non impetendo invaſorem, (ex quo poſſit eſſe periculum vulnerandi, vel etiam occidendi ipſum) ſed objiciendo aliquod obſtaculum muri, oſtii, vel armorum, aut rei cujuſvis alterius, quo hoſtiles ictus vel arceat vel excipiendo avertat; parum refert, ſitne major defenſio quàm oporteat, modò non adhibeatur major vis quàm ſit neceſſaria. Hinc Navarr. c. 15. n. 3. colligit, non licere ſe defendere armis, quando quis ſine armis invaditur, niſi fortè penè ſint æquales invaſor inermis, & invaſus armatus; quòd ſcilicet hic vel viribus vel peritia tractandi arma careat, vel alia ex cauſa.

Quid moderamen inculpatæ tutelæ.

Ad 1. Arg. Reſp. Inde ſolùm haberi, poſſe quempiam licitè ſe non defendere, præſertim quando intelligitur ea eſſe Dei voluntas; ad exemplum Chriſti, qui licèt è manibus perſequentium ſæpius ſe ſubſtraxiſſet: ubi tamen adfuit tempus à Deo præſcriptum; permiſit ſe apprehendi & occidi, idque etiam imitati ſunt ſancti Martyres. Adde, quòd cùm valde ſit difficile in ſui defenſione moderamen inculpatæ tutelæ non excedere propter inſitum ex corruptione naturæ malum ſeu deſiderium ulciſcendi; ideo Sancti maluerunt ſubinde pati mortem, quàm ſe defendere, imò ab incœpta defenſione deſtiterunt, ut quàm longiſſimè abeſſent à deſiderio vindictæ. Hæc ſententia, *Omnes qui acceperunt gladium, gladio peribunt*, ad eos pertinet, qui abſque legitima authoritate armantur in ſanguinem alicujus; quemadmodum ex B. Aug. docet S. Thom. q. 40. art. 1. ad 1. qui autem ſe defendit non armatur in ſanguinem aggreſſoris, ſed in neceſſariam ſui defenſionem.

Ad 2. Reſp. Chriſtum illic jubere, ut injurias patienter ferentes non reddamus malum pro malo, nec privata authoritate vindictam ſumamus. Vide quæ diximus q. 40. art. 1. ad 2. ubi etiam in verbis Apoſtoli ad Rom. 12. non defenſionem propriè dictam, ſed ultionem prohiberi oſtendimus. Quo modo & Anſelmum eſſe intelligendum; manifeſtum eſt: poſtea enim ſubdit, hæc verba *Non voſmetipſos defendentes* perinde valere ac ſi Apoſtolus dicat: *Quid opus eſt vos ipſos veſtras ultum ire injurias? quin potiùs quod in vos peccatur quaſi fratribus & proximis ex corde remittite*.

Ambroſius priori loco docet, injuriam non eſſe injuria propulſandam, neque nobis licere repercutere eum qui nos percutit, quando id non eſt ad noſtri defenſionem neceſſarium; ut ſi is qui percuſſit percutere ceſſet: velle enim talem repercutere; manifeſtè pertinet non ad neceſſariam defenſionem, ſed ad privatam ultionem. Unde S. Ambroſius non utitur verbo defenſionis aut æquivalenti, ſed verbo referiendi: referire autem in ſui notione non defenſionem ſignificat, ſed potiùs ultionem, quamvis & pro defenſione interdum ſumatur. Poſteriori loco docet, majorem perfectionem in Evangelio conſuli: cùm enim in lege non prohibeatur juſta defenſio; Evangelici tamen conſilii eſt, ab ea abſtinendo ferre patienter injurias. Hanc reſponſionem juvat, quòd poſtquam Ambroſius ea dixit quæ objiciuntur; ſubjungit: *Ut ſit in lege æquitatis eruditio; in Evangelio bonitatis perfectio*.

Ad 3. Neg. C. Quia ordo Charitatis, ſecundùm quem debemus ſalutem proximi ſpiritualem præferre vitæ noſtræ corporali, non obligat niſi in caſu neceſſitatis, quando ſcilicet vita noſtra corporalis neceſſaria eſt proximo ad ſalutem ipſius ſpiritualem; ita ut niſi vitam propriam periculo exponamus; proximus non poſſit conſequi vel tueri ſalutem ſuam ſpiritualem; quemadmodum patet ex iis, quæ dicta ſunt q. 26. art. 5. Aggreſſor autem non eſt in aliqua ſimili neceſſitate, ſed ipſe ſponte & ex mera malitia ſe conjicit in periculum, è quo etiam ſe poteſt eripere abſque eo, quòd invaſus permittat ſe occidi. Deinde. Is qui invaditur non eſt certus de ſua ſalute ſpirituali, caſu quo permitteret ſe nunc interfici.

Ad 4. In primis negari poteſt Aſſ. *Irregularitas* enim *conſequitur actum homicidii, etiamſi ſit abſque peccato*; ait B. Th. hìc ad 3. Idque ideo, quia effuſor ſanguinis non idoneè repræſentet manſuetudinem Chriſti, qui occidi pro nobis voluit, & non occidere. Præterea. Etſi fortaſſis olim fuerit irregularis qui ſe defendendo alium occidebat; quemadmodum B. Thom. hìc ſupponere videtur, aſſerit autem Suppl. q. 39. art. 4. ad 3. de quo tamen alii dubitant: nihilominus nunc non eſt irregularis poſtquam Clem. V. in Clementina *Si furioſus*. tit. de Homicidio ita declaravit his verbis: *Si furioſus aut infans ſeu dormiens hominem mutilet vel occidat; nullam ex hoc irregularitatem incurrit. Et idem de illo cenſemus qui mortem aliter vitare non valens, ſuum occidit vel mutilat invaſorem*.

Ad Confirm. Reſp. Conc. Trid. loqui de homicidio ex defenſione immoderata; quemadmodum notavit Navarr. lib. 5. Conſil. conſil. 36. de Homic. quem ſequitur Suarez diſp. 46. de Cenſur. ſect. 1.

Sed præterea obſervandum, quòd Concilium non aſſerat, omnem illum eſſe irregularem, qui in ſui defenſione occidit invaſorem: ſed loquitur conditionatè ac decernit, quòd ſi homicidium fuerit commiſſum caſu, vel vim vi repellendo, ut quia ſe à morte defenderet, quam ob cauſam jure quodammodo debeatur

diſpen-

Digitized by Google

diſpenſatio; committatur loci Ordinario, aut ex cauſa Metropolitano ſeu viciniori Epiſcopo. Ubi Concilium videtur conſtituere, quòd ſi quis caſu vel in propriæ vitæ defenſionem ita occiderit invaſorem, ut invaſus aliqua diſpenſatione indigeat; (ideò nimirum quia excesſerit moderamen inculpatæ tutelæ, rationabiliter quidem ſe defendens, ſed cum aliquo exceſſu,) negotium committatur uni Epiſcoporum illic exptetſorum, qui diſpenſare poſſit, cauſa cognita, & probatis precibus ac oarratis.

Circa id quod B. Tho. in corp. dicit: *Plus tenetur homo vitæ ſuæ providere quàm vitæ alienæ.*

QUÆRITUR I.

An is, qui vim patitur, non ſolùm poſſit, ſed etiam teneatur ſe defendere cum jactura vitæ invaſoris.

TEneri quidam exiſtimaverunt. Partim, quia ſecundùm ordinem Charitatis debemus propriam vitam præferre alienæ. Partim, quia unuſquiſque tenetur vitam ſuam conſervare per media licita, cujuſmodi eſt occiſio injuſti invaſoris.

Reſp. non tenetur. Reſponſio communis & vera eſt: Invaſum regulariter non teneri occidere invaſorem ut ſe defendat, ſed poſſe permittere ſe occidi. Ita Dominicus Soto lib. 5. q. 1. art. 8. Bannes & Salonius hìc, Molina tom. 4. diſp. 14.

Prob. 1. Exemplis Chriſti & Martyrum, qui etiam tunc quando potuiſſent ſe defendere, permiſerunt tamen ſe occidi ab iniquis invaſoribus.

2. Quia propriam corporalem vitam exponere pro vita etiam corporali proximi licitum eſt, quando ſpectatur bonum virtutis; quemadmodum oſtendimus q. 26. art. 4. Dixi, *regulariter*. Quia ſi invaſus ſit perſona multùm Reipublicæ neceſſaria, ex cujus proinde interitu ſequeretur magnum Reipublicæ damnum; ipſe debetet vitam ſuam conſtanter tueri etiam occidendo invaſorem, ſi aliter evadere non poſſet. Tenetur enim conſulere bono publico, neque poteſt cum magna illius jactura cedere juri, quod habet ad tuendam vitam. Contrà verò, ſi aggreſſor ſit perſona, ex cujus morte gravia contingerent damna Reipublicæ; invaſus, qui non eſt ejuſmodi perſona, potiùs debet permittere ſe occidi, quàm talem aggreſſorem occidere. Quia unuſquiſque debet præferre bonum publicum ſuo privato, vitamque ſuam pro illo exponere, quando id requirit neceſſitas: & propterea ſi invaſus talem aggreſſorem interficiat; graviter peccabit contra Charitatem & pietatem, quam debet Patriæ ſeu Reipublicæ: ac etiam contra juſtitiam legalem, quamvis non contra juſtitiam commutativam per reſpectum ad eum qui occiditur, vel ad ejus hæredes. Similiter ſi invaſo grave ſit periculum Animæ, caſu quo nunc occidatur; debet ſe tueri, vitamque ſuam ſpiritualem curare magis quàm corporalem alterius.

Ad 1. Arg. Reſp. Quòd per ſe loquendo, & cæteris paribus, hoc eſt ſi non aliud ſpectetur quàm vita noſtra & vita proximi; debemus præferre vitam noſtram vitæ alterius: ſi autem ſpectetur bonum virtutis ex una parte & bonum ſolius vitæ corporalis ex altera; ſicut bonum virtutis eſt excellentius, ita propter illud licitum eſt vitam ſuam corporalem poſtponere, vel etiam exponere pro corporali vita proximi, ſecundùm ea quæ diximus cit. jam q. 26. art. 4.

Ad 2. Reſp. Præceptum de conſervanda vita eſſe affirmativum; ideoque juxta conditionem præceptorum affirmativorum obligare pro loco & tempore, non autem pro ſemper.

QUÆRITUR II.

Utrùm is, qui ſua culpa invaditur, poſſit ſe defendendo occidere invaſorem, ſi aliter non poſſit evadere.

REſp. Poſſe. Quia is, qui injuſtè invaditur, poteſt ſe tueri etiam occidendo invaſorem, quando non eſt aliud remedium evadendi: quamvis autem ille qui ſua culpa invaditur peccet faciendo id quod agit; injuſtè tamen invaditur: cùm aggreſſor non habeat jus ipſum occidendi; ergo poteſt ſe tueri etiam invaſorem occidendo. Ita Bannes hìc, Petrus Navarra lib. 2. c. 3. nu. 362. & alii communiter. Unde ſequitur, quòd qui ad alienam mulierem ingreditur, non peccet peccato homicidii, ſi maritum iſtius mulieris eum invadentem occidat, non aliter valens mortem evadere. Quia adulter ex injuria, quam facit marito per adulterium, non amiſit jus naturale de defendenda vita propria, neque maritus acquirit jus ipſum interficiendi. Citatur quidem Navarrus in contrarium cap. 15. n. 7. ſed obſervandum quòd dicat, ejuſmodi adulterum eſſe homicidam quoad irregularitatem. Cæterum ſi quis ita per ſuam culpam daret cauſam aggreſſionis, ut juſtè poſſit invadi; peccaret tunc ſe defendendo & occidendo, quia non licet occidere juſtum aggreſſorem.

QUÆRITUR III.

Quid ſi injuſtè invaſus nequeat ſe tueri niſi occidat innocentem; an poſſit ſe defendere.

UT ſi invaditur ab aggreſſore, à quo eſt occidendus niſi illum occidat: non poteſt autem eum occidere, niſi ſimul interficiat innocentem, à cujus tergo manet aggreſſor, eo veluti ſcuto ſe defendens, invaſum verò impetens.

Pro reſp. ſit

CONCLUSIO I.

SI taliter invaſus poſſit fugere, ſeu quocumque alio modo evitare mortem & ſuam & innocentis; debet fugere: neque ipſi licitum eſt manere, ſi manendo periculum eſt, ne innocentem interficiat. Quia alioquin excedit moderamen inculpatæ tutelæ.

CONCLUSIO II.

ETiamſi is qui invaditur non poſſit per fugam aut aliter evadere; non licet ipſi directè impetere innocentem, ut eo ſublato, faciliùs ſuperet adverſarium. Quia hoc eſſet innocentem per ſe & ex intentione occidere; quod ſecundum ſe malum eſt. Poteſt tamen ſe moderatè defendendo aggreſſorem impetere, eumque etiam occidere, non obſtante periculo occiſionis innocentis. Habet enim jus ſe defendendi, & vim vi repellendi; quo jure non privatur ex eo, quòd innocens inter ipſum & aggreſſorem interponitur. Si tamen ille innocens foret infans, nondum quidem baptizatus, ſed baptizandus; is qui invaditur deberet ex charitate potiùs corporalem mortem appetere, quàm ſe defendendo talem innocentem occidere. Quia vita noſtra corporalis poſtponenda eſt ſpirituali vitæ proximi.

CONCLUSIO III.

SI is qui invadit eſt innocens, ita ut non peccet invadendo, ſive quia eſt amens, & furioſus, ſive quia laborat ignorantia inculpata; injuſtè invaſus poteſt ſe defendere, & ſi neceſſe fuerit talem invaſorem occidere. Quia non excidit jure quod habet ad ſe defendendum. Vide Petrum Navarra lib. 2. c. 3. num. 347.

Major difficultas eſt: An cùm injuſtè invaſus non poteſt evadere mortem niſi fugiendo: fugere autem non poteſt niſi per anguſtum iter, ubi conculcabit innocentem, poſſit fugere? Reſp. Si dubium eſt occiſionem illius innocentis eventuram, ut quia eſt probabilis ſpes de non occidendo; poteſt fugere: & ſi ſpes eum fallat; excuſabitur ab homicidio, modò circumſpectè fugam illam arripuerit: non enim tenetur ſe committere certæ morti, ut alterius etiam innocentis vitam conſervet in dubio. Si autem eſſet moralis certitudo de morte innocentis; non videtur licitum per illud iter fugere. Quia ſicut fugiens habet jus illac tranſeundi, ita innocens habet jus ad eumdem lo-

cum : non licet autem aliquem privare ſuo jure, ut tuum ſervea, ſi æquale periculum ei immineat. Confirmatur. Non licet extremè indigenti panem vel tabulam quam eſt aſſecutus auferre, ut teipſum ſalvea; ergo ſimiliter in propoſito. Ita Petrus Navarra lib. a. c. 3. n. 135. 136.

QUÆRITUR IV.

Utrùm prægnanti liceat præbere medicinam ad abortiendum, ſi alioquin ipſa ſit moritura.

SUpponendom hic eſt, quando prægnans licitè poteſt ſumere medicinam, licere etiam Medico vel Obſtetrici eam porrigere. Non enim eſt ratio, quare illis, ad quos pertinet medicinas ordinare vel porrigere, interdicatur earum medicinarum applicatio, quarum uſus eſt infirmo licitus. Hoc ſuppoſito, ſit

Concluſio I.

QUando fœtus eſt aot eſſe putatur animatus; non licet præbere medicinam de ſe tendentem ad occiſionem fœtus, etiamſi alioquio mater verſetur in certo mortis periculo. Quia hoc eſſet directè cooperari ad occiſionem innocentis; quod per ſe malum eſt. Huc facit ſententia B. Ambroſii quæ refertur 14. qu. 5. c. *Denique*, ſic habens: *Si non poteſt ſubveniri alteri, niſi alter lædatur; commodius eſt neutrum juvari, quàm gravari alterum*. Ita ſentiunt Sylveſter verbo *Medicus* q. 4. Sanchez lib. 9. de Matrim. dub. 20. Lopez p. 1. c. 63.

Concluſio II.

SI dubium ſit de animatione fœtus; ſimiliter illicitum eſt ejuſmodi medicinam porrigere. Quia porrigens exponeret ſe periculo perdendi vitam & ſpiritualem & corporalem infantis. Sylveſter. & Sanchez ibidem.

Concluſio III.

ETiamſi certum ſit, fœtum necdum eſſe animatum; noo exiſtimamus licere ad conſervationem matris præbere medicinam, vel eo animo ut ſequatur abortus, vel quæ de ſe ſeu ex natura ſua ad abortum ordinetur. Ita Petrus Navarra lib. 2. cap. 3. num. 140. Leſſius lib. a. cap. 9. dub. 10. Malderus Tract. 3. cap. 1. dub. 16. Quia directè & per ſe procurare abortum, etiam ante animationem, eſt peccatum mortale juri naturali contrarium: prolis enim conceptionem, quæ nata eſt ſequi ex copula carnali, impedire, eſt contra naturam naturalemque finem generationis; quod proinde nullo bono fine honeſtari poteſt.

Confirm. Ad vitandum periculum vitæ, quod mulier experta eſt ſibi imminere ex partu, aut quod certò imminet ex detectione criminis ſi concipiat, & fœtus in lucem prodeat; non licet impedire conceptionem; ergo neque ad vitandum periculum vitæ aliundè impendens. Hinc Tertullianus in Apolog. c. 9. *Nobis*, inquit, *homicidio ſemel interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc ſanguis in hominem delibatur, diſſolvere non licet. Homicidii feſtinatio eſt, prohibere naſci*.

Concluſio IV.

QUando certum eſt, fœtum necdum eſſe animatum; licet matri ægrotanti porrigere medicinam ex ſe ſalutiferam ad morbi curationem, non verò ad abortum procurandum ordinatam, etiamſi inde rimeatur abortus, ſi matri non poteſt aliter ſuccurri. Quia tunc abortus per accidens ſeu præter intentionem eveniet, matre ſuo jure utente, neque obligata abſtinere ab ejuſmodi remedio; ac proinde non poteſt dici eſſe procurata, ſed tantùm non impedita. Juxta hæc intelligimus Navarrum cap. 25. num. 6a.

Concluſio V.

QUando fœtus putatur eſſe animatus; non eſt licitum cum evidenti ipſius periculo præbere matri quamvis alioquin certò morituræ potionem, ex ſe quidem ſalutiferam, ſed hic & nunc proli evidenter noxiam: ſi ſperatur, abſque ejuſmodi potione fœtus edendus vivus & baptizandus. Quia ſpiritualis ſalus infantis præferenda eſt corporali vitæ matris ipſius. Si tamen valde probabile foret, non adhibito remedio utrumque moriturum tam parentem quàm infantem: eo autem adhibito, ſaltem ſervari poſſe matrem; probabile eſt, licere tunc adhibere remedium ex ſe bonum & ad matris ſalutem ordinatum, modò non ſit tale, quod directè tendat in mortem prolis. Si autem remedium ſit ex ſe tam mortiferum prolis quàm ſanativum matris; quidam arbitrantur, poſſe in extrema neceſſitate adhiberi, eò quòd nulla tunc fiat injuria fœtui, quando jam eſt deſperatum de ipſius vita. Nobis tamen potiùs videtur contrarium eſſe dicendum. Quia nunquam licet directè agere ad occiſionem innocentis: præbere autem medicinam, quæ ex ſe tam ordinatur ad occiſionem unius quàm ad ſalutem alterius, directè eſt agere ad occiſionem innocentis, & quidem ejus, qui non tantùm periclitatur de vita corporis, ſed etiam de vita Animæ, quàm ad ſervationem matris, ſi res ipſæ conſiderentur ſecundùm ſe.

Obſervandum hic reſtat, quòd procurare abortum eſt ſtudioſè agere, ut fœtus prematurè ex utero ejiciatur; & eſt grave peccatum mortale, ſive fœtus ſit inanimatus, ſive animatus; ſive informis, ſive formatus. Studioſè autem hoc agere cenſentur; non ſolùm qui ex intentione directa hoc agunt ut ſequatur abortus: ſed etiam qui ex interpretativa; ut ſi mulier experta ſe abortire, quando fert grande onus, illud tamen ſuſcipit portandum, niſi per inadvertentiam ſeu incogitantiam hoc faciat. Quo caſu à pœna per canones lata videtur excuſari, eò quòd pœnæ ſint reſtringendæ, & ipſa non hoc agat ut abortum procuret: quamvis non effugiat peccatum etiam mortale, prout fuerit culpabilis incogitantia. Quod attinet ad pœnas eorum qui procurant abortum; ita videtur poſſe explicari poſt Bullas Sixti V. & Gregorii XIV.

Quid ſit procurare abortum.

Qui procuravit abortum fœtus animati cum effectu, ita ſcilicet ut reipſa inde ſecutus fuerit abortus; incurrit excommunicationem latæ ſententiæ decretam à Sixto V. in Bulla, quæ incipit *Effrenatam*. Similiterque illi & illæ, qui vel quæ operam, conſilium, aut favorem dederint, ſive ſcribendo litteras, ſive aliter per verba, vel ſigna, vel quomodocumque. Hanc autem excommunicationem etſi Sixtus Pontifex voluerit Sedi Apoſtolicæ eſſe reſervatam; ex moderatione tamen Gregorii XIV. in Bulla, *Sedes Apoſtolica*, ab ea poteſt abſolvere quilibet Confeſſarius ab Epiſcopo ad Confeſſiones audiendas admiſſus, & ad hos caſus ſpecialiter deputatus. Ita enim loquitur ipſe Gregorius: *Conſtitutionem prædictam* (Sixti ſcilicet) *ſic duximus moderandam, ut à peccato & excommunicatione contra perſonas ibi expreſſas lata, tam quoad eos qui hactenus deliquerunt, quam quoad illos qui poſt noſtram Conſtitutionem in eiſdem caſibus deliquerint, quilibet Presbyter tam ſæcularis quàm cujuſvis Ordinis regularis, ad Chriſti Fidelium Confeſſiones audiendas, & ad hos caſus ſpecialiter per loci Ordinarium deputatus, plenam & liberam in foro conſcientiæ tantum abſolvendi habeat facultatem, eamdem prorſus, quam idem Sixtus prædeceſſor ſibi ac ſuis ſucceſſoribus reſervavit*. Ex quibus verbis clarè patet, falli eos qui exiſtimant, Gregor. XIV. conceſſiſſe omnibus Confeſſariis approbatis poteſtatem abſolvendi ab excommunicatione ob abortum fœtus animati procuratum incurſa: cùm iis duntaxat Confeſſariis approbatis eam facultatem concedat, *Qui ad hos caſus ſpecialiter ſint deputati*. Quare ſi quis habeat generalem poteſtatem abſolvendi à caſibus & cenſuris Epiſcopo reſervatis; meritò dubitari poteſt, an ab hoc caſu poſſit abſolvere. Et verius videtur quòd non. Quandoquidem Pontifex requirat, ut Confeſſa-

De pœnis procurantium abortum.

Digitized by Google

ſeſſarius ſit ſpecialiter deputatus ad eos caſus, de quibus loquitur.

Qui verò procurant abortum fœtus inanimati, vel exhibent mulieribus venena ſterilitatis, vel quominùs fœtus concipiatur impedimentum præſtant, ſeu conſilium vel auxilium ad hoc præbent: quamvis excommunicarentur per præfatam Bullam Sixti V. antequam eſſet moderata per Gregorium XIV. modò tamen excommunicationem non incurrunt; ſubdit enim Greg. XIV. *Quo verò ad pœnas procurantium abortum fœtus inanimis, aut exhibentium mulieribus venena ſterilitatis, aut quocumque modo auxilium, vel conſilium eis dantium in prædicta conſtitutione* (Sixti) *contentas: Conſtitutionem præfatam, in ea parte ubi de his agit, ad terminos juris communis, ac ſacrorum canonum, & Concilii Tridentini diſpoſitionem authoritate Apoſtolica tenore præſentium tam quoad præterita quàm quoad futura perpetuò reducimus, perinde ac ſi eadem Conſtitutio in hujuſmodi parte nunquam emanaſſet.* In illis autem Juribus Conciliique Trid. diſpoſitione nihil habetur de excommunicatione lata propter abortum, quando conſtat fœtum non fuiſſe animatum.

Quòd non ſint etiam irregulares; tradit Navarrus c. 27. num. 223. & ante illum B. Thom. in 2. d. 31. in Expoſ. textus. De jam dicta moderatione Bullæ Sixti V. conformiter ſcribunt Vivaldus in Candel. aur. poſt explanationem Bullæ Sixti, Sayrus lib. 3. Theſ. cap. 35. num. 25. & 26. Henriquez lib. 10. c. 25. Stephanus Quaranta in Summa Bull. verbo *Abortus*, Coriolanus p. 2. caſu 6. Raphael Raſtellius in Libello de Cenſuris.

Quando fœtus animetur.

Cæterum, quando exiſtimandum ſit fœtum eſſe animatum; non omnino liquet. Communius tamen videtur tenendum id, quod tradunt Bartholomæus Fumus verbo *Abortus*, Emmanuel Sa verbo *Homicidium*, Toletus lib. 1. cap. 29. Sayrus lib. 7. Theſ. cap. 1. num. 3. Quaranta verbo *Abortus* Coriolanus Barboſa alleg. 51. n. 137. & alii. Fœtum ferè animari in maſculis circa diem quadrageſimum, in fœminis circa octogeſimum. Et quando dubitatur ſitne mas, an fœmina; præſumendum eſſe animatum poſt quadraginta dies quoad forum conſcientiæ. Quoniam hanc opinionem ut communem ſequitur ſacra Pœnitentiaria; quemadmodum teſtatur Navarrus in Romana Pœnitentiaria diu multumque verſatus, ad tit. de Homicidio lib. 5. Conſil. conſilio 46. editionis Colon. ann. 1616.

QUÆRITUR V.

Utrùm qui ſe defendit poſſit intendere mortem aggreſſoris.

POſſe intendere ſentit Nav. c. 15. n. 2. & alii ipſum ſecuti, probatiq; poteſt his argumentis.

1. Quia quum licet intendere finem, licet etiam intendere medium: ſed mors aggreſſoris eſt medium quandoque neceſſarium ad ſui defenſionem tamquam ad finem, & hunc finem invaſus poteſt intendere; ergo poteſt etiam intendere mortem aggreſſoris.

2. Intentio actus liciti eſt licita: occiſio invaſoris eſt actus licitus; ergo ejus intentio eſt licita.

3. Pontifex in Clemen. *Si furioſus*, declaravit, eum non effici irregularem, qui mortem aliter evadere noo valens ſuum occidit vel mutilat invaſorem. Quibus verbis non fortuita tantùm invaſoris interfectio vel mutilatio ſignificatur, quæ præter intentionem eveniat: ſed etiam quæ data opera committitur, ideo quia invaſus videt, ſe aliter evadere oon poſſe.

Sed contra eſt quod B. Thom. hic in corp. dicit: *Quia occidere hominem* (per ſe nimirum & ex intentione) *non licet niſi publica authoritate propter bonum commune: illicitum eſt quòd homo intendat occidere hominem, ut ſeipſum defendat; niſi ei qui habet publicam authoritatem.*

Reſp. Non poſſe.

Reſp. Eum qui ſe defendit non poſſe intendere mortem aggreſſoris, data opera, ſeu ex conſilio, & deliberata voluntate hoc agendo, ut in ſui defenſionem ipſum occidat. Quia ſic intendere mortem alterius excedit moderamen inculpatæ tutelæ; cùm is qui invaditur poſſit ſe tueri aliter, quàm ejuſmodi voluntatem concipiendo. Sic B. Auguſtinum (relatum 23. q. 5. c. *De occidendis*, dicentem, ſibi non placere conſilium de occidendis hominibus, ne ab eis quiſquam occidatur, niſi fortè ſit miles aut publica functione teneatur, ut non pro ſe hoc faciat, ſed pro aliis accepta legitima poteſtate) hic interpretatur Author dicens: Illa verba eſſe intelligenda in eo caſu, quo quis intendit occidere hominem, ut ſeipſum à morte liberet: conſequenterque ſignificans, quòd non licet ex propoſito eligere mortem aggreſſoris tamquam medium evadendi. Non deſunt alii, qui S. Auguſtini verba aliter interpretantur dicentes: aut ultionem dumtaxat ab eo improbari: aut ipſum damnare eos qui occidunt nondum ſe invadentem. Sed eam eſſe mentem Auguſtini, quam diximus, liquet ex 12. q. Publicolæ in epiſt. 153. propoſita, cui reſpondet Auguſt. epiſt. 154. Quæſtio autem erat, Si Chriſtianus videat ſe à Barbaro vel Romano velle interfici; debet eos ipſe Chriſtianus interficere, ne ab illis interficiatur? Vel ſi licet ſine interfectione eos repellere vel impugnare, quia dictum eſt, Non reſiſtere malo? Ex quibus verbis patet, ſermonem eſſe de illo, qui jam actu invadit & aggreditur.

Quæſt. Reſp.

Petes: Quo modo igitur ſe habebit is qui injuſtè invaditur? Reſp. Quòd non debeat aliud agere vel intendere quàm ſe tueri, & quidem moderatè, ut proinde nequaquam velit eum invaſorem occidere, modò aliter poſſit evadere. Si autem videat ſe aliter non poſſe evadere; licet ei cogitare quòd velit ſe tueri non obſtante periculo mortis invaſoris: & quòd malit eum occidi potiùs quàm ſe, ſi neceſſe ſit alterutrum mori. Quare poteſt conari ſic debilitare invaſorem, ut ipſe invaſor nequeat eum occidere; non poteſt tamen eum data opera interficere. Debet enim ſervare moderamen inculpatæ tutelæ: ac propterea is qui invaditur, ſi invaſorem debilitando poteſt evadere mortem; non licet ei plus velle aut agere: ſi non poteſt; licitum eſt ei ferire in locis etiam periculoſis, quamvis inde ſecutura ſit mors invaſoris.

Tacita obj.

Si dicas: Hæc omnia videri difficilia. Reſp. Etiam eſſe difficile ſe defendendo contra invaſorem eum interficere, ſervato per omnia moderamine, quod ſecundùm Dei legem neceſſarium eſt.

Ad 1. Arg. Reſp. dicendo: Quòd mors aggreſſoris propriè non eſt medium ad ſui defenſionem, ſed eſt effectus ex ea conſequens. Sicut enim quando Medicus vult ægrotum curare, vel per potionem vel per venæ ſectionem: quamvis noverit, ex ea potione ſecuturam debilitatem infirmi; non tamen aſſumit illam debilitatem tamquam medium ad curationem, imò neque illam verè intendit, cùm mallet curare ægrotum abſque ejuſmodi debilitate, ſi poſſet: ſed ſolùm eam vel permittit, vel negligit, judicans non idcirco ſibi abſtinendum ab exercitio ſuæ artis. Ita qui invaditur, quamvis videat, quòd non poſſit ſe tueri à morte, niſi invaſorem occidat; non propterea aſſumit mortem invaſoris tamquam medium ad ſui defenſionem: ſed ſolùm eam non evitat rationabiliter exiſtimans, quòd non teneatur abſtinere ab illa ſua defenſione, etiamſi mors alterius inde ſit ſecutura. His conſentientes videri poſſunt Cajetanus, Bannes, Salonius ad hunc art. & Corduba lib. 1. q. 38.

Ad 2. Reſp. Non omnem intentionem cujuſcumque actus liciti eſſe licitam. Nam abortio fœtus non animati proveniens ex medicina ſecundum ſe ſalutifera, & ad matris periclitantis ſalutem ordinata, eſt licita; neque tamen licitum eſt eam intendere, vel ad eam procurandam agere. Quo modo etiam licita eſt occiſio invaſoris, ſi conſequatur ad neceſſariam ſui defenſionem: non autem ſi per ſe & ex intentione fiat. Ut autem admittatur, quòd intentio actus liciti ſit licita; debet intelligi de actu, qui non ſolùm licitus eſt ut aliunde conſequens, ſed etiam abſolutè & per ſe: cujuſmodi non eſt occiſio invaſoris.

Ad 3. Pontifex non tantùm loquitur de interfectione invaſoris, quæ omninò ſit caſualis, ita ut nequidem fuerit prævisa; neque tamen loquitur de illa, quæ data opera committitur ideò, quia invaſus videt ſe non poſſe aliter evadere: ſe de ea, qua quis, etſi prævideat ſe non poſſe tueri perſonam ſuam ab

aggreſſores, niſi illum interficiat; ſe eum moderamine tuetur, & ſe tuendo ipſum interficit.

QUÆRITUR VI.

An liceat prævenire aggreſſorem, & eum priuſquam invadat occidere.

Reſponſio probabilior eſt: Non licere prævenire inimicum quantumvis paratum, donec actu invadat & aggrediatur. Ita Bannes, Salonius & Corduba. Prævenire namque inimicum non te invadentem non eſt te defendere: nemini autem privato licet alium occidere niſi in neceſſariam defenſionem; ergo non licet inimicum præveniendo ipſum occidere. Maj. patet. Quia defenſio fit per repulſionem violentiæ: ubi autem necdum infertur violentia; ipſa non propriè repellitur. Confirmatur, Qui prævenit inimicum duntaxat paratum, nondum patitur vim: ſi ergo illum occidat; non dicetur vim vi repuliſſe, ac per conſequens non occiderit, vim vi repellendo.

Cæterùm, hæc non ita ſunt accipienda, quaſi is qui juſtè eſt ſe defenſurus teneatur expectare, ut priùs percutiatur ab invaſore: ſed tantùm dicimus, quòd non poſſit prævenire illum, qui ſolùm eſt paratus ad invadendum, nullo autem modo invadit nec invadere incipit. Si verò invaſor aliquid agat, quod meritò cenſeri poſſit aggreſſio vel aggreſſionis inchoatio; invaſus poteſt ſe tueri moderatè: & ſi aliter evadere nequeat; poteſt ipſum interficere. Quando autem hoc ſit; ex rerum, temporum, & perſonarum circumſtantiis judicabit prudens Confeſſarius, neque poteſt una quædam regula doceri. Moventur particulares aliqui caſus.

1. Si quis ſit in oppidulo vel domo aliqua concluſus, unde nullum pateat effugium, ſed neceſſe ſit ei tranſire per manus inimici ipſum exſpectantis ut interficiat.

2. Si uxor in eodem cubiculo concluſa deprehendat pugionem ſub cervicali, certoque ſciat, quòd per eum ſit à marito interficienda.

3. Si dominus vocet ſuos famulos, qui te ſunt abſque ullo dubio interfecturi, niſi tu ipſe illum prius quàm advenerint interficias.

4. Si quis falſis criminationibus apud Judicem agat in mortem alterius, neque alia ſit ſpes effugii quàm per mortem talis accuſatoris aut falſorum teſtium.

Et controverſia eſt: An his & ſimilibus caſibus liceat prævenire, & jure defenſionis aggreſſores tales occidere.

In 1. Licere tradit Dominicus Soto lib. 5. quæſt. 1. art. 8.

Idem de 2. Affirmant Navarrus capit. 15. num. 3. Bannes dub. 4. ad hunc art. Toletus lib. 5. c. 6. Lopez p. 1. cap. 62. & Petrus Navarra lib. 2. cap. 3. n. 349.

De 3. & 4. Bannes ibidem.

Verùm hæc neque prædicanda ſunt, ne homines vulgares licentiam defenſionis nimium extendant: neque conſulenda, cùm ab aliis meritò dubitetur, præſertim de 1. 3. & 4. cùmque petratum ſit, non patere aliud effugium quàm per mortem adverſarii. Sæpè enim aut per fugam, aut per mutilationem vel debilitationem, aut per armorum confractionem, aut per clamores poteſt evitari periculum imminens.

QUÆRITUR VII.

An liceat occidere eum invaſorem, qui non vult auferre vitam, ſed membrum.

Reſpondeo Licere, ſi invaſus non excedat moderamen inculpatæ tutelæ. Quia non ſolùm vitam, ſed membrorum integritatem licet tueri. Unde Sylveſter verbo *Homicidium* 3. quæſt. 4. Covarruvias ad Clement. *Si furioſus* p. 3. num. 2. Petrus Navarra lib. 2. cap. 3. num. 364. Salonius ad hunc art. controv. 2. tradunt, eum non eſſe irregularem qui alium occiderit, non ad defenſionem neceſſariam propriæ vitæ, ſed ad evitandam alicujus membri mutilationem, quam alioquin vitare non potuiſſet. Quamvis hæc eorum ſententia ab aliis non probetur, propterea quòd irregularitas juris antiqui, quæ incurrebatur ex occiſione vel mutilatione, non omnis eſt revocata, ſed tantùm ea, quæ incurrebatur ex occiſione ob neceſſariam vitæ ſuæ defenſionem. Loquitur enim Clement. *de illo, qui mortem aliter vitare non valens, ſuum occidit vel mutilat invaſorem.* Occidens ad evitandum mutilationem eſt irregularis.

Neque ſatis eſt reſpondere, quòd quantùm ad irregularitatem paria ſunt homicidium & mutilatio. Quoniam etſi ſunt paria quantùm ad hoc, quòd ex utroque contrahitur irregularitas; non tamen quantum ad hoc, quòd quidquid de homicidio ſtatuitur dicendum ſit de mutilatione. Alioquin non eſſet irregularis, qui ſe defendens tunc occideret, quando poſſet evadere mutilando; cujus tamen contrarium eſt tenendum: quia iſte non ſervaret moderamen inculpatæ tutelæ. Vide Toletum lib. 1. cap. 80. & Fernandez p. 2. cap. 10. §. 14.

Porrò quæ hactenus dicta ſunt de defenſione noſtri; intelligenda ſunt etiam procedere de defenſione proximi quantùm ad hoc, quòd nullo modo peccat, qui cum moderamine defendens proximum interficit invaſorem, etiamſi non ſit immunis ab irregularitate; ut videre eſt apud Navarr. cap. 15. num. 2. & cap. 27. num. 213. Banneſium dub. 3. ad art. 8. Toletum, Fernandez, & alios.

QUÆRITUR VIII.

Utrùm in bonorum temporalium defenſionem poſſit fur occidi.

Videtur quòd non 1. Quia cap. 22. Exod. reputatur homicida, qui furem diurnum occiderit.

2. Aug. lib. 1. de lib. arb. c. 5. dicit: eos non eſſe immunes à peccato, qui pro his rebus, quas contemni oportet, humana cæde polluti ſunt.

3. Alexander III. eos peccaſſe ait, qui pro conſervandis rebus tranſitoriis fures occiderant; cap. *Suſcepimus* tit. de Hom.

4. Secundùm ordinem Charitatis tenemur vitam proximi diligere plus quàm bona fortunæ nobis propria.

Reſp. communis eſt, Licitum eſſe occidere abripientem noſtra bona temporalia, ſi ea ſint magni momenti, & non poſſint aliter aut defendi, aut recuperari quàm per mortem abripientis. Reſp. affirm.

1. Quia divitiæ ſunt inſtrumenta & media neceſſaria, tum ad exercitium virtutum, tum ad conſervationem vitæ.

2. Quia res illas, ad quarum defenſionem jus habemus, non tenemur vel perdere vel certo perdendi periculo exponere, ut invaſoris iniqui vita ſervetur, qui abſque omni illarum periculo poteſt eam ſervare, ſi velit.

3. Innocent. III. cap. *Olim* de Reſt. ſpoliator. eos habet pro inculpatis, qui ſervato moderamine vim vi repulerant pro poſſeſſione ad ipſos pertinente. Et cap. *Interfeciſti*, tit. de Homicidio, qui abſque odii meditatione ſe ſuaque liberando furem aut latronem interfecit, relinquitur liber à pœnitentia; quod eſt ſignum, illum non fuiſſe inquinatum peccato homicidii. Neque refert, quòd in cap. dicatur, *Te tuaque liberando*. Quia hoc non copulatim eſt accipiendum, ſed copulativè, ut ſenſus ſit: Si interfeciſti, te liberando, non peccaſti: & ſi interfeciſti tua liberando, etiam non peccaſti; quemadmodum interpretatus eſt Petrus Navarra lib. 2. cap. 3. num. 406. & quomodo eadem phraſis accipitur in cap. *Verùm*, tit. de Jurejur. ubi Cœleſtinus III. à juramento abſolvit eos, qui pro vita & rebus ſervandis inviti juraverant. Tacita ob.

Ad hujus rei confirmationem facit, quòd Innocent. IV. cap. *Dilecto*, de Sentent. excom. in 6. ſcribit: *Cùm omnes leges omniaque jura vim vi repellere cunctiſque ſeſe defendere permittant*, licuiſſe Decano Aurelianenſi contra Ballivum, qui eum bonis mundanis ſpoliare præſumebat, ſe tueri etiam armis ſpiritualibus, ſi ſufficiens temporalis defenſio non aderat. Ibi enim ſatis indicat, licitum ei fuiſſe, temporali vi ſe defendere, ſi eam habuiſſet ſufficientem.

Digitized by Google

Ob. Reſp. Si dicas : Licere ſe tueri armis corporalibus, ſed infra mortem. Reſp. Illam reſtrictionem nuſquam exprimi, quamvis requiratur, ut is qui bona ſua tuetur non aliud ex intentione agat, quàm quòd illa ſua bona defendat, idque ſervato moderamine. Eamdem doctrinam inſinuat B. Thomas hoc art. ad 1. docens enim, pro rebus hujus Mundi non licere aliquem interficere ex intentione; ſatis ſignificat, licere interficere per modum juſtæ & moderatæ defenſionis : modò data opera non hoc agatur, ut quis furem interficiat, ſed ut ſua bona defendat. Similiter enim dixit, non poſſe interfici invaſorem intendendo ipſius mortem, ut quis ſeipſum liberet : cùm tamen doceat, occidere invaſorem ſervato moderamine inculpatæ tutelæ nullam eſſe culpam. Apertiùs idem docuerunt S. Antoninus 3. p. tit. 4. c. 3. Sylveſter verbo *Homicidium* 1. q. 4. Dominicus Soto lib. 5. q. 1. art. 8. Cajetanus, Bannes, Salonius ad hunc art. Petrus Navarra, dicto c. 3. n. 397. Martinus Navarrus c. 15. n. 4.

Notandum autem, quòd in reſponſione diximus, *ſi ea bona ſint magni momenti, nec aliter poſſint defendi vel recuperari*. Nam ſi bona ſint valoris exigui, aut magni quidem, ſed quæ poſſint vel ſine furis occiſione defendi, vel per judicium aut aliàs ſine cujuſquam nece recuperari; non licet in eorum defenſione furem occidere.

Defenſioni verò locus eſt, non ſolùm quando fur actu & per vim rapit, ſed etiam quando fugit bona jam ſurrepta ſecum auferens : toto enim eo tempore eſt in flagranti delicto; & propterea poteſt ei per vim obſiſti. Sed quando ſe in domum recepit; non ampliùs licet ei vim inferre ad recuperanda ea quæ abſtulit. Quia non jam eſt invaſor, ſed injuſtus detentor : contra iniquum verò detentorem non pariter licet vi agere ſicut contra invaſorem.

Quæſt. Petes : Utrùm ſicut laicis ita etiam Clericis & Religioſis licitum ſit, moderamine ſervato, bona ſua tueri etiam uſque ad occiſionem invaſoris. Reſp. Eſſe. Quia & ratio & juris diſpoſitio tam eſt pro ipſis quàm pro laicis. Neque refert, quòd religioſi non habeant proprium. Unuſquiſque enim habet jus defendendi non ſolùm ea quæ poſſidet propria, ſed etiam ea quæ vel poſſidet in communi, vel quorum uſus aut cuſtodia ipſi eſt commiſſa. Meritò tamen Religioſos & Clericos decet non venire uſque ad talem defenſionem : quia minùs competit illorum ſtatui.

Quæſt. Difficultas autem eſt : Sitne irregularis, qui ob defenſionem rerum ſuarum interficit furem. Suarez tom. 5. de Cenſur. diſp. 46. ſect. 2. Petrus Navarra dicto cap. 3. n. 417. Leſſius & Malderus negant eſſe irregularem. Verius tamen affirmare videntur S. Antoninus 3. p. tit. 4. c. 3. Navarrus cap. 15. n. 5. & c. 27. n. 213. Bannes dub. 1. ad art. 8. & Salonius controverſia 1. Toletus lib. 1. cap. 80. Fernandez p. 2. cap. 10. §. 14. quibus adſtipulatur Praxis Epiſc. p. 1. art. 5. propterea quòd jus antiquum Cap. *Aliquantos* diſt. 51. Cap. *Clericis*, & Cap. *Sententiam*, tit. Ne Cler. vel Monachi; Capit. *Petitio tua*, tit. de Homicidio, & Cap. *De his clericis*, 1. & 2. diſt. 50. ſignificare videtur, omnem voluntariè quamvis licitè occidentem eſſe irregularem. *Inſtitutum eſt*, ait B. Thom. q. 40. art. 2. *ut effundentes ſanguinem etiam ſine peccato ſint irregulares*.

Confirmatur; Clem. *Si furioſus*, particulariter ab irregularitate eximit illos *Qui aliter mortem vitare non valentes ſuum occidunt vel mutilant invaſorem*; qui ergo alia ex cauſa occidunt, non videntur eſſe immunes.

Ob. Dices : Etiam illi evadunt irregularitatem, qui cum moderamine ſe defendentes occidunt volentem eos non occidere, ſed mutilare; ergo ſimiliter illam evadere cenſeri poſſunt, qui cauſa defenſionis bonorum interficiunt invaſorem : cùm prædicta Clem. non magis priores excipiat quàm poſteriores. Quidam Reſp.

Reſp. Neg. C. Quia mutilatio & occiſio æquiparantur quantùm ad irregularitatem, ſecundùm Sylveſtrum, verbo *Homicidium* 3. qu. 4. Covarr. ad ſup. cit. Clem. p. 3. num. 2.

Ob. Aliis verò potiùs videtur Neg. eſſe Ant. ſecundùm ea quæ diximus quæſt. 7.

Reſp. Ad 1. Arg. Reſp. Furis diurni occiſorem propterea cenſeri reum homicidii in foro externo, in quo procedit iſta lex judicialis Exod. 22. partim quia fur diurnus, qui non aliud agit quàm furem, ordinariè poteſt repelli abſque occiſione, ſive advocando vicinos in auxilium, ſive aliter : partim quia res, quas aufert, poſſunt in judicio repeti, & recuperari; ac proinde ipſum occidens ordinariè non ſervat moderamen inculpatæ tutelæ. Furis autem nocturni occiſor declaratur evadere pœnam homicidii : non ſolùm quia fur præſumitur venire tam ad occidendum quàm ad furandum; (incerta enim eſt ejus vis & intentio) ſed etiam quia nec tam ſecurè poteſt repelli quàm diurnus, nec tam diſtinctè agnoſci, ut rem ab eo ablatam dominus poſſit in judicio repetere; unde noctu ablata ferè ſunt irrecuperabilia. Cæterùm, quod ad forum conſcientiæ attinet, & diurni & nocturni furis interfector reus erit, ſi moderamen exceſſerit : innocens autem ſi ſervaverit. Diſtinctio occidentis furem diurnum & nocturnum.

Ad 2. Dupliciter poteſt reſponderi. Uno modo, Auguſtinum loqui in caſu, quo pro defenſione bonorum temporalium intenditur mors invaſoris. Altero, ipſum non aſſertivè illic loqui, ſed diſputativè : neque hoc agere ut oſtendat eſſe peccatum occidere invaſorem ſervato moderamine; ſed inveſtigare modum ac rationem, qua poſſit à peccato excuſari. Paulò enim ante dixerat : *Quapropter legem non reprehendo, quæ tales permittit interfici; ſed quo pacto iſtos defendam qui interficiunt non invenio*.

Ad 3. Reſp. Illos, de quibus agit ibi Pontifex, exceſſiſſe moderamen inculpatæ tutelæ : nam fures bona illorum non aſportaverant, ſed ſpoliaverant duntaxat; poſt ſpoliationem verò ab ipſis qui ſpoliati fuerant erant ligati & detenti. Hos autem fures, quum ipſi ſolvere niterentur, unus qui apud eos remanſerat occidit, metuens ne ab eis occideretur; cùm tamen facilè potuiſſet mortem, quam ab eis timebat, evadere fugiendo.

Ad 4. Ille ordo Charitatis, ſecundùm quem debemus velle pati jacturam noſtrorum bonorum ad vitam proximi ſervandam, non obligat, niſi quando proximus eſt in urgentiſſima neceſſitate perdendi vitam; quod in propoſito locum non habet, cùm ceſſando ab injuria poſſit vitam ſuam ſolus conſervare.

QUÆRITUR IX.

Utrùm pro defenſione honoris & pudicitiæ poſſit occidi aggreſſor.

NOn pauci ſimpliciter affirmant, propterea quòd tam honor quàm pudicitia eſt bonum longè præſtantius divitiis. Potius tamen videtur diſtinctè reſpondendum. Sit igitur

Concluſio I.

LIcitum eſt mulieri, adoleſcenti, & cuivis alteri occidere invaſorem pudicitiæ, ſi eam non poſſit clamore, fuga, vel aliter tueri. Ita Sylveſter verbo *Homicidium* 1. q. 5. Petrus Navarra lib. 2. cap. 3. num. 393. Salonius, & alii communiter. Quia ſic occidens vim vi repellit in re magni momenti, cùm pudicitia ſecundùm ſe pluris æſtimetur quàm multæ opes. Præterquam quòd in ipſius violatione magnum ſit peccati periculum, ne is qui vim patitur, ob delectationem maximam tali actui conjunctam ad aliquem in eam conſenſum pertrahatur. Addunt aliqui : Poſſe illum qui vi opprimeretur ab alio juvari, & ipſius adjutorem non peccaturum, etiamſi occideret aggreſſorem ſervato omni moderamine. Quia jure naturæ licet juvare innocentem vim & injuriam patientem. Si tamen illa, cujus pudicitia tentatur, nollet juvari, ſed in violationem conſentiret; privatus quiſpiam non poſſet pro ipſius defenſione occidere violatorem. Cùm enim illa conſentiret; non pateretur injuriam.

Concluſio II.

ETiamſi honor ſit bonum præſtantius quàm divitiæ; aut nullum aut rariſſimum arbitremur eſſe caſum, quo pro defenſione ſolius honoris liceat aggreſſorem interficere.

1. Quia vix eſt quòd honor non poſſit aliter defendi quàm per mortem aggreſſoris. Vel enim is qui eſt infamatus idoneo teſtimonio docere poteſt, ſe injuſtè diffamari; vel non poteſt. Si prius; abſque jactura vitæ alterius recuperabit ſuum honorem, ſi voluerit. Si poſterius; exponet ſeipſum majori periculo: poterit enim iſtius homicidii ratione trahi in judicium, ubi ſi non poſſit probare, quòd propter injuſtam diffamationem illud commiſerit; reus homicidii judicabitur, ac nihilominus remanebit infamis.

2. Per occiſionem infamatoris non recuperabitur honor; ergo fruſtra ad illum effectum occidetur. Ant. patet. Quia ex iſtiuſmodi occiſione non habetur, quòd ea quæ fuerunt dicta ſint falsò aut injuſtè dicta, ſed solùm quòd occiſor iniquo animo ea tulerit: ſæpè autem iniquo animo feruntur etiam illa, quæ verè ac juſtè dicuntur.

3. Honor, qui æſtimatur ab hominibus, frequenter non eſt verus honor, ſed honoris imago: & ut verus ſit; ille non aſportatur ab infamatore, ſicut opes aſportantur à fure: ad quid ergo pro ipſius recuperatione occidetur infamator?

4. Si ex occiſione invaſoris mearum rerum ſecutura ſit magna Reipublicæ calamitas; debeo ipſum non occidere: atqui ex permiſſa occiſione infamatoris ſequetur maximum damnum Reipublicæ; (omnia enim replebuntur cædibus & homicidiis) ergo non eſt dicendum, quòd liceat interficere infamatorem. Idem autem judicium eſt de calumniatore, maledico, & ſimilibus, qui ſub generali nomine infamatoris comprehenduntur.

Denique. In ſui ſuorumque defenſione tantùm licet vim vi repellere, fraus autem, calumnia, & detractio non ſunt vis; ergo non ſunt etiam repellendæ per vim, ſed per vim judicii.

Ex his ſequitur, quo loco ſit habendum quod quidam ſcribunt, Virum nobilem, qui à plebejo invaditur, quamvis poſſet fuga ſe ab illo liberare; non teneri fugere, ſed poſſe talem aggreſſorem interficere: & ſi invadatur fuſte vel alapa; poſſe gladio ferire ad ignominiam evitandam: & ſi aggreſſor inflicto vulnere fugiat; poſſe percuſſum repercutere & inſequi, ac tanta vulnera inferre, quanta putantur ad honorem recuperandum neceſſaria. Horum enim nihil cenſemus admittendum. Partim ob rationes antedictas. Partim ne portam aperiamus odiis, vindictis, & cædibus. Partim denique, quia vel fugientem vel percutere ceſſantem repercutere, non ad neceſſariam defenſionem pertinet, ſed magis ad privatam vindictam contra illud, *Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus*, ad Rom. 12. & contra iſtud, *Nulli malum pro malo reddentes*; ibidem. Quapropter meritò Binsfeldius p. 3. cap. 13. §. 2. cùm dixiſſet, pro defenſione honoris licere occidere eum juſto moderamine; ſubjunxit: *Et licèt hæc doctrina multorum DD. ſit; tamen non eſt admodum tuta in conſcientia, at nos poſt alios latè oſtendimus in d. Comm. c. 1. q. 6. concl. 8.*

ARTICULUS VIII.

Utrùm aliquis caſualiter occidens hominem incurrat homicidii reatum.

Reſp. non incurrit.

RESponſio Neg. certa eſt, ſi prorſus caſualiter occidat, ita ut occiſio ſit omnino involuntaria, hoc eſt neque in ſe prævisa vel intenta, neque in ſua cauſa. Cùm enim omne peccatum ſit voluntarium, ejuſmodi occiſio non poteſt eſſe peccatum. Hinc Dominus Exod. 21. Num. 35. Deut. 19. conſtituit, talem eſſe immunem à pœna homicidii, deputavitque urbes refugii, in quibus ſecuri permanerent, qui caſualiter quempiam interfeciſſent.

Cæterùm, quia in iſtiuſmodi negotio multa ſunt attendenda; veluti diligentia adhibita vel prætermiſſa; num daretur opera rei licitæ an illicitæ: & ſi illicitæ; an ea eſſet periculoſa, & genere ſuo via quædam ad homicidium; Concluſiones aliquot ſubjiciemus.

CONCLUSIO I.

SI aliquis det operam rei licitæ, debitamque diligentiam adhibeat: quamvis ex illo ejus opere ſequatur homicidium; non incurrit homicidii reatum, id eſt nec culpam nec pœnam, neque etiam fit irregularis. Ita B. Thom. hic in corp. & confirmari poteſt. Partim quia talis interfectio eſt omnino involuntaria. Partim quia ſic declaratum eſt in jure, cap. *Sæpè contingit*, diſt. 50. cap. *Dilectus*, cap. *Ex litteris*, cap. *Joannes*, tit. de Hom.

CONCLUSIO II.

SI dans operam rei licitæ non ſufficientem adhibeat diligentiam ad vitandum pericula, & quiſpiam iſto ipſius opere interficiatur; reus eſt homicidii & irregularis. Idem B. Thom. hic, & Alexander III. cap. *Presbyterum*, Clemens III. cap. *Ad audientiam* eodem tit. de Hom. Suffragatur ratio. Quia tale homicidium eſt ſaltem indirectè voluntarium & intentum.

CONCLUSIO III.

QUi dat operam rei illicitæ eſt irregularis & in conſcientia reus homicidii, ſi ex ejus opere ſequatur mors alicujus. Hanc concluſionem B. Thom. videtur intelligere habere locum, etiamſi occiſor adhibuerit debitam diligentiam. Ex duplici enim capite diviſim ſtatuit reatum homicidii: ſi aut dabatur opera rei illicitæ: aut licitæ quidem, ſed non fuit adhibita diligentia, quam homines mediocriter prudentes in ſimilibus adhibere ſolent; ut colligi poteſt ex corp. art. & ex reſp. ad 3. Verùm ſic intelligendo, reſtringenda eſt Concluſio ad eam rem illicitam, quæ natura ſua eſt periculoſa, & via quædam ad homicidium; quemadmodum Cajetanus ad hunc art. annotat. Et hæc reſtrictio partim ex reſp. ad 2. poteſt haberi, ubi de percuſſore mulieris prægnantis B. Thomas ait, quòd *Non effugiet crimen homicidii, præcipuè cùm ex tali percuſſione in promptu ſit quod mors ſequatur*. Partim ex doctrina, quam hoc art. tradit ſignificans, irregularitatem non contrahi per homicidium, niſi ſit aliquo modo voluntarium. Ubi autem opus, etſi ſit illicitum, non eſt tamen ex ſe periculoſum, neque per ſe ut plurimum tendens ad homicidium aut mutilationem, & adhibetur debita diligentia ut nihil tale ſequatur: ſi ex opere ſic agentis ſequatur homicidium, ipſum neque erit ei volitum in ſe, neque in ſua cauſa; ergo nullo modo erit voluntarium. Ant. prob. Quia explicitè vult non occidere, hoc ipſo quod diligentiam requiſitam adhibet: & quamvis velit illud opus illicitum quod agit; non vult tamen illud, quatenus eſt cauſa homicidii, quandoquidem non præviderit, neque prævidere debuerit, quòd homicidium poſſet inde ſequi. Præterea. Etſi debuerit ab opere illo abſtinere, non tamen tenebatur abſtinere ab eo tamquam homicidii cauſativo; ergo volendo illud opus, non poteſt dici voluiſſe homicidium in ſua cauſa.

Quapropter probata & jam communiter recepta eſt ſententia Covarruviæ ad Clementinam *Si furioſus* p. 2. §. 4. Dominici Soto lib. 5. q. 1. art. 9. Navarri cap. 27. num. 237. Bannesii & Salonii ad hunc art. Sayri lib. 7. Theſ. c. 5. docentium: Eum, qui dando operam rei illicitæ quempiam præter intentionem occidit, non eſſe irregularem, ſi & debitam adhibuit diligentiam, & res cui vacabat non erat periculoſa. Ac proinde ſi Clericus contra canones venando venatione tali, quæ nullo modo periculoſa eſt, neque ad homicidium habet ordinem, aliquem interficiat; non erit irregularis, modò adhibuerit debitam diligentiam: ſi autem venaretur venatione periculoſa, cujuſmodi eſt venatio aprorum, urſorum, & aliarum ferarum, quæ armis exercetur; non pariter eſſet excuſandus.

Sunt qui ab homicidio homicidiique reatu excuſent etiam illos, qui præter intentionem occidunt dando operam rei illicitæ quamvis periculoſæ, ſi diligentiam adhibuerint. Et credimus, quòd ſi conſtaret revera, tantam fuiſſe adhibitam diligentiam, ut & peccatum & omne homicidii periculum abeſſet, coram Deo

non

non eſſent homicidæ: in foro tamen externo pro irregularibus communiter habentur, imò & generaliter in conſcientia tales habendi ſunt, qui occidunt dando operam rei illicitæ, quæ ex ſe eſt periculoſa, & ex qua mors plerumque ſequitur. Vix enim eſt, quòd ſufficienter vitent periculum, quandoquidem non abſtineant ab ipſa re periculoſa; & propterea ſicut qui illicitè ingrederetur domum, ubi evidens eſt ei periculum committendi aliquod peccatum; peccaret, committens ſe periculo, etiamſi haberet intentionem non perpetrandi iſtud peccatum, eſſetque tale peccatum implicitè voluntarium: ita implicitè vult homicidium, qui aggreditur opus illicitum & periculoſum ac homicidii cauſativum, quamvis explicitè nolit homicidium, adhibens diligentiam vitandi illud. Huc pertinet ea B. Thomæ ſententia; *Ille qui non removet ea, ex quibus ſequitur homicidium, ſi debeat removere; erit quodammodo homicidium voluntarium*. Et 1. 2. q. 20. art. 5. docet, eventum ſequentem, ſi eſt præcogitatus, addere ad bonitatem vel malitiam actus: imò etiamſi non ſit præcogitatus, ſi per ſe ſequitur ex tali actu & ut in pluribus.

Supereſt difficultas: Quæ negligentia requiratur, ut per homicidium caſuale ex ea conſequens efficiatur quiſpiam irregularis.

Videtur ſufficere quantumlibet parva. 1. Quia B. Thom. in verbis jam allegatis cenſet, homicidium eſſe voluntarium illi, qui non removet cauſam homicidii, quam debebat removere: quamvis autem ſolùm committat negligentiam venialem; verum eſt, quòd non removeat cauſam, quam removere debebat; ergo homicidium inde ſubſequens eſt voluntarium.

2. Clerici minorum Ordinum, etiamſi ſolùm peccarent venialiter exercendo cauſam ſanguis, fierent irregulares.

Reſp. Probabile eſſe, quòd irregularitas, quæ incurritur ex homicidio caſuali ſecuto ex negligentia, non incurratur, niſi omnibus conſideratis, illa negligentia perveniat ad peccatum mortale. Quamvis enim irregularitas, quæ contrahitur ex homicidio directè voluntario, contrahatur abſque peccato, eò quòd non ſit pœna, ſed quædam inhabilitas; ea tamen quæ contrahitur ex homicidio caſuali, non contrahitur niſi ob aliquam culpam: eſt enim pœna peccati commiſſi in non adhibendo diligentiam requiſitam: cùm autem hæc pœna ſit valdè gravis; non videtur eſſe intentio Eccleſiæ, eam infligere propter levem culpam.

Confirm. In cap. *Quæſitum* tit. de Pœnit. Clemens III. declaravit, Clericos Græcos tum demum eſſe irregulares ex oppreſſione parvulorum, ſi ipſis procurantibus aut ſtudiosè negligentibus fuerint oppreſſi. In hanc ſententiam ſcribunt Dominicus Soto lib. 5. q. 1. art. 9. Bannes dub. 2. ad hunc art. & Salonius controv. 3. Suarez de Cenſur. diſp. 45. ſect. 5.

Ad 1. Arg. Reſp. Ejuſmodi homicidium eſſe aliquo modo voluntarium, ſed valdè imperfectè; ut non propterea videatur mereri tantam pœnam, quanta eſt irregularitas. Deinde illud verbum *debet* in textu B. Thomæ ſignificat perfectam rationem debiti ſub reatu peccati mortalis.

Ad 2. Illi Clerici non incurrunt irregularitatem propter aliquod peccatum, ſed propter defectum ſignificationis, de quo hujus q. art. 4. & q. 40. art. 2.

QUÆSTIO LXV.

De Mutilatione membrorum.

ARTICULUS I.

Utrùm mutilare aliquem membro ſuo poſſit aliquo caſu eſſe licitum.

CONCLUSIO I.

PUBLICA poteſtate interdum licet mutilare quempiam aliquo membro ſui corporis. Quia propter majores culpas poteſt tolli vita; ergo & propter minores, integritas membrorum.

CONCLUSIO II.

PRIVATÆ perſonæ non licet amputare membrum ſanum, ſive proprium ſive alterius tametſi conſentientis. Quia fieret injuria Communitati, cujus eſt ipſe homo & omnes ejus partes. Adde, quòd non tollitur unum tale membrum ſine detrimento totius: unuſquiſque autem tenetur diligere ſuum corpus, & non inferre illi ullum detrimentum ſaltem notabile. Denique. Ad diſponendum de aliqua re inutilis eſt conſenſus ejus, qui neque eſt dominus iſtius rei, neque liberam habet ejus adminiſtrationem: atqui vitæ ſuæ & membrorum nullus eſt dominus, neque habet poteſtatem liberè diſponendi de illis; ergo. Dixi *ſanum*. Membrum enim, quod ſui corruptione adferret noxam partibus ſanis vel toti corpori, licet unicuique abſcindere, vel abſcindi jubere debito modo. Quia unicuique commiſſa eſt cura propriæ ſalutis etiam corporalis. Et idem facere ſeu fieri jubere licet ei, qui habet curam ejus, cujus eſt iſtud membrum corruptivum; ut patri de membro filii; tutori de membro pupilli &c. Quia tenentur curare ſalutem illorum, etiamſi fortaſſis repugnarent.

Petes: Si Tyrannus certò minetur mortem, niſi teipſum una manu mutiles: ſi ab hoſtibus vel feris, aut incendio tibi ſit miſerabiliter pereundum, niſi abſcindas tibi brachium, quod ferro eſt conſtrictum; an hoc liceat. Quæſt.

Ex dictis ad q. præced. art. 6. Reſp. cum Majore in 4. d. 15. q. 22. Licere. Ut enim in reſp. ad 2. & 3. hic indicat B. Thom. præciſio membri licita eſt, quando aliter non poteſt ſubveniri toti: hoc autem eſt in propoſito. Et juxta hanc reſtrictionem intelligenda eſt 2. Concluſio, de membro videlicet ſano, quod ad bonum totius corporis utile eſt manere, & non abſcindi. Reſp.

Cæterùm ſive in iſto, ſive in præcedenti caſu, quando membrum eſt reliqui corporis corruptivum; quæritur An ſemper teneatur homo, vel membrum ſibi abſcindere, vel pati ut abſcindatur, quando eſt ſpes quòd ea ratione corpus reliquum ſervabitur. Quæſt.

Reſp. Non ſemper teneri, neque ſemper poſſe compelli ut abſciſſionem permittat. Quamvis enim tamquam cuſtodes vitæ noſtræ debeamus ordinariis mediis uti ad illius conſervationem, ideòque teneamur & medicinas, quæ à Medicis præſcribi ſolent, ſumere, & membri abſciſſionem permittere, quando hoc & judicatur eſſe neceſſarium, & fieri poteſt abſque doloribus valde vehementibus, præſertim ſi dolores qui perferendi ſunt ſint futuri breves; non tamen obligamur ſervare vitam noſtram quibuſcumque mediis extraordinariis, neque ad ejus conſervationem tenemur quantacumque bonorum diſpendia vel quantoſcumque dolores perpeti. Non enim tenetur quis, totum ſuum patrimonium profundere, aut pharmacum pretioſiſſimum planèque inuſitatum emere, aut ſolum patrium deſerere, & in exteras regiones ſe transferre, ſi fortè Medicus judicet, eum non poſſe aliter vivere; quemadmodum deducit Victoria in Relect. 9. de Temper. num. 9. & 13. ac rurſum in Relect. de Homicidio num. 33. 34. 35. Reſp.

Quapropter ſi dolores valdè vehementes forent perferendi; non tenetur quiſpiam permittere membri ſectionem; neque ſuperior poteſt ei præcipere ut permittat. Quia Superiores poſſunt præcipere ordinaria & moderata, ſed non ea, quæ ſunt extremè difficilia & extraordinaria. Salonius hic controv. 2. Bannes, & Leſſius lib. 2. cap. 9. dub. 14. Qui tamen excipiunt perſonam Reipublicæ neceſſariam. Quia talis ob bonum publicum tenetur vitam ſuam conſervare etiam cum doloribus maximis: & ſi renuat; poteſt à Republica compelli.

Alia quæſtio eſt: Quid ſit tenendum de irregularitate propter mutilationem incurrenda.

CONCLUSIO I.

EAM incurrit qui alium mutilat, ſive juſtè ſive injuſtè, niſi id fiat cauſa infirmitatis tollendæ, vel ob

Digitized by Google

ob vitæ ſuæ inculpatam defenſionem. Sylveſter verbo *Homicidium* 3. q. 3. Navarr. cap. 27. n. 209. Dominicus lib. 5. q. 2. art. 1. Salonius controv. 3. & alii communiter, propter varia cap. quæ extant tit. de Hom. cui parificatur mutilatio quantùm ad irregularitatem extra caſum infirmitatis: in quo caſu neque deformans ſeu mutilans ſit irregularis, neque mutilatus, ſi per eam mutilationem non ſit inhabilis ad functiones ſuorum ordinum.

Concluſio II.

QUI non mutilat, ſed ſolùm debilitat membrum alterius, non eſt irregularis, niſi fortè ſic debilitet, ut membrum exſiccetur & areſcat, quod eſt mortificare. Priorem partem aſſerit Navarr. n. 206. Utramque Sylveſter verbo *Homicidium* 3. q. 3. Hinc qui alteri oculum erueret; fieret irregularis: Imò etiam (ut probabile eſt) qui oculum privaret viſu, quamvis non erueret. Talis enim ſubſtantialiter mutilare cenſendus fore videtur, cùm relinquat corpus uno principali membro privatum. Confer quæ dixi p. 1. Variar. Reſol. verbo *Irregularitas* 1. & 4.

Quid ſit membrum. Ad hujus materiæ elucidationem diſcutiunt hic nonnulli; quid ſit membrum. Et quamvis probabilis ſit eorum deſcriptio qui dicunt, Membrum eſſe eam partem humani corporis, quæ habet aliquem ſpecialem actum; juxta illud ad Rom. 12. *Omnia membra non eundem actum habent*; in ordine tamen ad mutilationem & irregularitatem non videtur ſufficere. Qui enim alteri abſcinderet digitum auricularem, ſecundùm communiorem opinionem non eſt irregularis: quamvis ille digitus proprium quiddam habeat, ſive in muſicis inſtrumentis, ſive in aliis; ideòque ſit aliquo modo membrum.

Quare dicendum potiùs, quòd irregularitatem inducat mutilatio vel notabilis diminutio membri alicujus principalis, ut abſciſſio manus, pedis, auris, quæ etſi fortaſſe non ſit propriè & in rigore membrum; (qua de re variant Doctores) ejus tamen abſciſſio notabilem inducit deformitatem. Huc pertinet quod cap. *Porrò*, de Clericis pugnantibus in duello, ad irregularitatem ſufficere ſignificatur diminutionem membri, quando dicitur, Epiſcopus poſſe cum talibus miſericorditer diſpenſare *Dummodò ex ipſo duello homicidium vel membrorum diminutio non fuerit ſubſecuta*.

Concluſio III.

QUI ſic eſt mutilatus, ut vel inſignem retineat deformitatem, ob quam non poſſit abſque ſcandalo miniſtrare, vel impedimentum habeat repugnans executioni Ordinum; eſt irregularis: idque tam quoad Ordines ſuſcipiendos, quàm ad exequendum jam ſuſceptos. Itaque ſine diſpenſatione non poteſt Ordines ſuſcipere, quos nondum habet, neque miniſtrare in illis, quos habet, ſaltem eo actu cui præſtatur impedimentum per deformitatem vel defectum iſtius membri. Poteſt enim quis per digitorum pollicis & indicis mutilationem arceri à celebrando; qui tamen licitè poſſit Sacramentum pœnitentiæ miniſtrare, ac etiam exercere Ordinem Diaconatus vel Subdiaconatus, cap. *Presbyterum*, tit. De Clerico ægrotante.

Concluſio IV.

QUI ſeipſum mutilat aut mutilari curat, niſi cauſa ſalutis corporalis id fecerit; contrahit irregularitatem: idque ſive membrum aliquod principale truncaverit, ſive aliam partem. *Qui partem cujuslibet digiti ſibiipſi volens abſcindit; hunc ad Clerum canones non admittunt*, ait Innoc. cap. *Qui partem* diſt. 55. variaque ſunt in jure capitula idem declarantia de illo, qui ſeipſum caſtraverit; quo nomine reprehenſus olim fuit Origenes. Neque verò ſequitur: Licitum eſt membrum præſcindere cauſa ſalutis corporalis; ergo & cauſa ſpiritualis. Abſciſſio enim membri poteſt eſſe medium neceſſarium ad vitam corporalem, non ſimiliter ad ſpiritualem: cùm ſaluti ſpirituali ſemper ſubveniri poſſit aliter; quemadmodum hic in reſp. ad 3. tradit B. Thom. Veluti reſiſtendo peccato peccatique tentationi; cùm non poſſit committi peccatum niſi voluntate conſentiente. Item orationi inſtando, jejuniis vacando, labores corporales ſubeundo, & peccatorum occaſiones fugiendo. Adde, quòd præciſio membri corporalis non tollat radicem concupiſcentiæ & peccati; ac proinde per eam non ſufficienter occurritur peccato, quod in voluntate conſiſtit.

Tacita Ob.

Concluſio V.

QUI ſibi vel alteri præſcinderet partem ſuperfluam, ut ſextum digitum in pede vel manu; nullam contraheret irregularitatem. Quia talis pars non componit corpus in ſua naturali decentia. Idem probabiliter cenſendum de eo, qui amputaret membrum jam penitùs areſactum. Nam hoc non eſt ampliùs membrum corporis humani ſaltem vivum.

Concluſio VI.

QUI quempiam vulnerat vel deformat abſque occiſione, mutilatione, vel notabili diminutione membri alicujus principalis; non eſt irregularis. Cùm in jure non exprimatur iſte caſus.

Si jam dictis Objiciatur: Quòd S. Marcus Evangeliſta ſibi amputaverit pollicem, ut non fieret Epiſcopus; quemadmodum in quadam Præf. Evang. Marc. præfixa dicitur Baronius ad an. Chriſti 45. Reſp. eſſe fabulam, & quod à quodam Anachoreta factum eſſe conſtat, Marco Evangeliſtæ imprudenter aſcribi. Iſte autem Anachoreta niſi divinitùs inſpiratus id egerit; nequaquam in eo facto laudandus eſt. Laudat quidem B. Hieron. in vita Pauli Eremitæ quemdam adoleſcentem, qui linguam ſibi præſcidit, eamque in meretricis, à qua ſe aliter tueri non poterat, faciem expuit: ſed addit, eum fuiſſe cœlitùs inſpiratum. Quamvis enim ſine peculiari Inſpiratione potuerit linguam ſuam cruentare, ac etiam exiguam ejus particulam præſcindere; non poterat tamen eam radicitùs abſcindere niſi divina authoritate munitus. Ob. Reſp.

Articulus II.

Utrùm liceat patribus verberare filios, aut dominis ſervos.

RESPONDET: Quòd cauſa diſciplinæ liceat. Quia filius ſubditur poteſtati patris, & ſervus poteſtati domini; non quidem eò uſque, ut poſſit eum occidere vel mutilare: ſed ſic, ut poſſit verberare; quod longè minus eſt. Nam verberatio non aufert vitam, neque tollit integritatem corporis, neque infert pœnam irreparabilem; ſed tantummodo afficit ſenſum dolore. Mutilare, vulnerare, vel occidere ideò ipſis non licet, quia ejuſmodi pertinent ad perfectam poteſtatem coercitivam, ſive ad publicam poteſtatem exercendi juſtitiam vindicativam: patres autem & domini in quantùm tales non habent ejuſmodi poteſtatem, ſed cùm præſint familiæ domeſticæ, quæ eſt imperfecta Communitas, habent etiam poteſtatem imperfectam, coercendi ſcilicet ſecundùm pœnas leviores, quæ non inferunt damnum irreparabile; & hinc eſt, quòd poſſint ſubditos verberare. Prov. 23. *Noli ſubtrahere puero diſciplinam: ſi enim percuſſeris eum virga, non morietur. Tu virga percuties eum, & Animam ejus de Inferno liberabis*. Et cap. 29. *Virga atque correptio tribuit ſapientiam*. Et iterum: *Servus verbis non poteſt erudiri*. Eccleſiaſtici 30. *Qui diligit filium, aſſiduat illi flagella*. Et poſtea: *Curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus dum infans eſt*. Neque verò dubium eſt, quin Ludimagiſtris in diſcipulos idem liceat: imò idem facere incumbat, quod parentibus in filios, iiſdem cauſis & modis, quia ſcilicet ad eos pertinet diſciplina & correptio diſcipulorum. Cæterùm Apoſtolo ad Ephef. 6. monente, Patres ut non provocent filios ad iracundiam: monente item dominos, ut remittant minas, non ſemper ſcilicet eas pœnas inferentes, quas ſervi ſunt promeriti; monendi eſſent patres & domini, ne nimis durè tractent filios &

ſervos

Digitized by Google

ſervos ſuos, niſi modò in alterum extremum multi eorum declinantes nimia eos conniventia corrumperent, verificantes illud Poetæ, *Blanda patrum ſegnes facit indulgentia natos.*

Quæſt. Difficultas eſt: Num patribus liceat verberare filios in Sacris conſtitutos abſque eo, quòd incurrant excommunicationem can. *Si quis ſuadente diabolo* fulminatam.

Reſp. Reſponſio communior eſt, Licere. Quia hoc conceditur magiſtris contra diſcipulos; ergo multò magis patribus in filios. Ant. prob. poteſt 1. ex cap. *Cum voluntate*, tit. de Sent. excom. ubi Gregor. IX. ita loquitur: *Si qui verò ratione officii, quod in Eccleſia obtinent, aut etiam alii Clerici ſeniores zelo devotionis pueros vel adoleſcentes in minoribus Ordinibus conſtitutos turbantes divinum officium: & hi qui obtentu prælationis vel magiſterii ſubditos & ſcholares correctionis cauſa leviter fortè percuſſerint; excommunicationis ſententiam non incurrunt. Quod etiam extenditur ad eos, qui aliquos de familia ſua, vel propinquos, inferiorum graduum, ſimili modo ut cohibeantur à ſuis inſolentiis, & ſcientiis bonisque moribus informentur, duxerint corrigendos.* 2. Alexander III. cap. *Ex tenore*, eod. tit. mandat Canonico, qui quemdam Subdiaconum percuſſerat: *Ne de cætero in Clericum, Monachum, vel Converſum manus violentas injiciat: niſi ſe defendendo; aut de mandato ſuorum fecerit Prælatorum; vel niſi ſuper eam prælationis miniſterium, aut magiſterium habeat, aut cum ipſo in eadem Eccleſia ſocius eſſe noſcatur.* Per hoc ſatis indicans, non eſſe illicitum, ſi prælationis aut magiſterii ratione percutiat Clericos cauſa correctionis. Ita ſentiunt Sylveſter verbo *Excommunicatio* 6. notab. 4. Navarr. c. 27. n. 82. Bannes, Suarez tom. 5. de Cenſur. diſp. 22. ſect. 1. Salonius autem limitat, ut nec parentibus, nec magiſtris liceat verberare filios Presbyteros propter dignitatem Ordinis Sacerdotalis, qui filios eximit à patria poteſtate.

Quæſt. Petes: Quænam percuſſio dicenda ſit in hoc propoſito levis? Reſp. Hanc quantitatem non eſſe abſolutam, ſed reſpectivam; proportionatam ſcilicet muneri ejus qui caſtigat, & perſonæ quæ caſtigatur, & fini ſcilicet diſciplinæ ſeu correctioni paternæ. Quòd ſi in caſtigando pater vel magiſter paululum exceſſerit etiam uſque ad effuſionem ſanguinis: dum tamen id præter ſuam intentionem fuerit; non eſt cenſendus incidere in excommunicationem, cùm daret operam rei licitæ, nec poſſit homo eſſe tam attentus, ut nullo modo excedat limites. Si tamen eſſet exceſſus notabilis; incideret in cenſuram. Ita Dominicus lib. 5. q. 2. art. 1. & poſt eum Salonius.

Quæſt. Quæri etiam poteſt: An marito liceat uxorem verberare: & an frater natu major poſſit verberare fratres minores? Ad prius Reſp. Quòd interdum liceat, ſi nimirum uxor graviter delinquat, neque aliter poſſit corrigi: ſperetur autem per mediocrem verberationem corrigenda. Nam vir eſt caput mulieris, & ipſa ſub viri poteſtate eſt. Aliter autem verberare uxorem grave peccatum eſt, ac ad barbariem pertinet: cùm uxor non ſit data viro in ſervam, ſed in ſociam, ſintque maritus & uxor una caro.

Ad poſterius Reſp. Non poſſe, niſi frater major abſente vel mortuo patre gubernet familiam, in qua degunt fratres minores, aut alioquin ipſe ſit eorum tutor. Primogenitura enim non tribuit jus in eos, qui poſtea generantur.

ARTICULUS III.

ART. 3. docet, Non licere aliquem incarcerare vel qualitercumque detinere, niſi fiat ſecundùm ordinem juſtitiæ, aut in pœnam, aut ad cautelam alicujus mali vitandi. Quia incarcerare & detinere hominem eſt contra libertatem actionum ejus; ideoque ad eum ſolùm pertinet, qui habet diſponere univerſaliter de actibus & vita alterius, hic ad 3. Confirm. Homo eſt dominus ſuarum operationum; ergo fit ipſi injuria, ſi per detentionem ab eis impediatur, niſi hoc fiat per eum, qui juriſdictionem habet ſupra illum. Quòd autem poteſtas publica poſſit incarcerare; manifeſtum eſt. Quia poteſt integritati corporis adferre nocumentum per occiſionem vel mutilationem: poteſt etiam delectationem vel quietem ſenſus impedire per verberationem; ergo ſimiliter poteſt motum & uſum membrorum impedire per ligationem vel incarcerationem. Accedit, quòd ad publicam poteſtatem pertinet punire malefactores: ad eos autem puniendos neceſſe eſt quòd detineantur & incarcerentur, ſive in pœnam, ſive exſpectando dum cognoſcitur de cauſa, ut poſtmodum gravior pœna inferatur. Præterea. Secundùm ordinem Charitatis licet alium detinere vel includere ad cautelam, ne ſibi aut alteri noceat; velut ſi velit facere aliquod malum juſtitiæ repugnans: vel ſcandalizativum Communitatis aut puſillorum. Quo casu etiam homini privato licitum eſt alium detinere quamdiu periculum durat, aut ſaltem donec ſuperiori poteſtati eum tradat.

Quæſt. Utrùm idem ſit licitum, quando peccatum, quod quis vult facere, neque eſt ſcandaloſum neque contra juſtitiam, ſed vel contra caſtitatem, vel contra ſimilem aliam virtutem; non conſtat. Dominicus Soto lib. 5. q. 2. art. 3. eumque ſecutus Banneſius negat licitum eſſe perſonis omnino privatis. Reſp. Quia etſi unuſquiſque poſſit, ac interdum etiam debeat, cohibere fratrem à peccato per fraternam correptionem; non tamen vim adhibendo. Quamquam ſi privatus ad modicum detineret eum, qui alioquin eſſet fornicaturus vel ebrietatis periculo ſe expoſiturus; nobis non videtur peccaturus, aut ſaltem non graviter: ſecus ſi invitum ligaret, vel in loco aliquo recluderet. Dixi *perſonis omnino privatis.* Quæ enim habent aliquid ſuperioritatis, ut parentes, & magiſtri, poſſunt per aliquod tempus domi ſuæ recludere & detinere filios & filias, ſervos & ancillas; tum, ut corrigantur; tum ut à malo quod conceperunt abſtineant: maximè ſi volunt indecenter vivere, aut ſi ludis & libidine bona conſumant; incarcerare tamen eos nequeunt. Quia illud prius eſt medium ad emendationem, quam tenentur curare parentes & magiſtri. Poſterius verò eſt medium, vel ad punitionem juridicam, vel ad commune bonum Reipublicæ; ideoque ſolùm pertinet ad poteſtatem publicam. Conſentit Salonius hìc.

Quæſt. Petes: Si quis alium affecit injuria, poteſtne læſus detinere læſorem, donec vocatus ſit Judex vel ejus miniſtri? Reſp. Dominicus affirmat: ſed verius loquitur Banneſius dicens, eum hoc non poſſe, niſi in caſu quo talis detentio eſſet vera defenſio, ut ſi alter adhuc pergeret inferre injuriam percutiendo, ſpoliando, &c.

ARTICULUS IV.

ART. 4. probat: Peccatum aggravari ex hoc, quòd injuriæ occiſionis, mutilationis, verberationis, incarcerationis inferantur in perſonas aliis conjunctas. Non eſt autem hìc ſermo de perſonis, quæ conjunguntur perſonæ injuriam facienti, cujuſmodi ſunt ejus pater, mater, frater; ideoque non hìc examinatur: an gravius ſit peccatum occidere aut verberare parentes vel conſanguineos inferiores quàm extraneus: ſed ſermo eſt de perſonis injuriam patientibus, quæ alias perſonas habeant ſibi conjunctas. Nam in Procem. hujus q. ſcripſit inter quæſita, quartum eſſe, *Utrùm peccatum hujuſmodi injuriarum aggravetur ex hoc, quòd committitur in perſonam conjunctam aliis:* & hìc in corp. *Cùm infertur injuria in aliquam perſonam conjunctam alteri qualitercumque; illa injuria pertinet ad duas perſonas, & ideo, cæteris paribus, ex hoc ipſo aggravatur peccatum.*

Quapropter præſ. art. doctrina eſt, quòd injuria facta in perſonam aliquibus aliis conjunctam, cæteris paribus, ſit gravior, quàm quæ committeretur in perſonam ſeparatam, ſeu nulli conjunctam. Ratio eſt. Quia talis injuria pertinet ad plures: gravius autem eſt eſſe injurioſum pluribus quàm uni ſoli; modò cætera ſint paria. Quæ conditio propterea additur, quia variatis circumſtantiis, poteſt eſſe gravior injuria, quæ fit in perſonam nulli conjunctam, ſive propter perſonæ dignitatem, ſive propter majorem nocendi animum, ſive propter nocumenti magnitudinem. Sic injuria in viduas, pupillos, aut pauperes, major eſt; partim quia fit ab animo magis efferato, ut qui non tangatur afflictione hujuſmodi miſerabilium perſonarum;

rum; partim quia talibus, utpotè auxilio deſtitutis, non facilè eſt propulſare injuriam.

Quæſt. Si quæras: Quare B. Thomas tractans injurias, quæ corpori hominis inferuntur, & recenſeos homicidium, mutilationem, verberationem, incarcerationem, nihil dixerit de vulneratione? Reſp. Reſp. poteſt dupliciter. 1. Vulnerationem comprehendi partim ſub occiſione, partim ſub mutilatione, & verberatione: neque enim vulneratio fit ſine aliquo iſtorum trium. 2. B. Thomam non omnino tacuiſſe vulnerationem, quandoquidem art. 3. in corp. dixerit, delectationi vel quieti ſenſuum opponi verberationem, *Vel quodlibet ſenſum dolore afficiens*: ſub qua poſteriori parte non dubium eſt comprehendi vulnerationem.

QUÆSTIO LXVI.

De Furto & Rapina.

ARTICULUS I.

Utrùm poſſeſſio rerum exteriorum ſit homini naturalis.

RESPONDET, Eſſe naturalem. Non ſolùm quia res exteriores ſunt factæ propter hominem: ſed etiam quia homo ſecundùm naturam præditus eſt ratione & voluntate, per quam poſſit uti rebus exterioribus ad ſuam utilitatem, quaſi propter ſe factis.

Cùm dicit, rem exteriorem poſſe dupliciter conſiderari: *Uno modo quantùm ad ejus naturam, quæ non ſubjacet humanæ poteſtati, ſed ſolùm divinæ, cui omnia ad nutum obediunt: Alio modo, quantùm ad uſum ipſius rei; & ſic habet homo naturale dominium exteriorum rerum*; non vult docere, hominem non poſſe ullo modo uſurpare naturas rerum in ſuam utilitatem: cùm q. 64. art. 1. docuerit, eſſe licitum mortificare plantas in uſus animalium, & animalia in uſus hominum; quod fieri non poteſt, niſi tum uſurpando tum immutando naturas illarum rerum; ſed ſenſus eſt: res exteriores quantùm ad earum naturas non ſubjacere poteſtati hominum, quatenus homines non poſſunt circa naturas illas exercere quaslibet operationes eas in ſuum commodum referendo; non enim poſſunt eas quomodocumque tranſmutare, & ex ipſis quicquid libuerit agere, ſicuti poteſt Deus: ſed ſolùm eis dominantur quantùm ad uſum, quia poſſunt illis uti ad omnia, quæ per nullam legem ſunt prohibita. Cæterum, quia non omninò eadem ſunt dominium & poſſeſſio, neque ſatis clarum eſt, qui quarum rerum ſit dominus: & quo modo transferatur dominium; pleniùs hìc de dominio eſt agendum. Igitur

QUÆRITUR I.

Quid ſit Dominium.

GENERALITER aliquando ſumitur vox *dominandi & dominii* pro qualibet poteſtate in rem aut perſonam aliquam; quomodo Princeps dicitur dominari ſubditis, pater filiis, maritus uxori, & Superiores inferioribus: ſed ſtrictiùs in præſenti ſumitur definiturque, quòd *Dominium ſit jus ſeu facultas propria utendi re ad quemlibet uſum lege permiſſum, idque in commodum proprium*. Quæ definitio coincidit cum ea, quam B. Thomas hìc art. 1. indicat docens: *Hoc eſſe dominium, poſſe uti rebus exterioribus ad ſuam utilitatem*; præſertim ſi conſeramus q. 7. de Pot. art. 10. ad 4. ubi ex Ambroſio & Boetio dixit, quòd *Dominium eſt poteſtas quædam*. (Definitio.)

Dixi *jus ſeu facultas*. Quia quamvis non omne jus ſit dominium; ut patet ex jure, quod quiſpiam habet utendi re commodata vel conducta: omne tamen dominium eſt jus aliquod; nam quiſquis eſt dominus habet jus in ea re, cujus eſt dominus.

Additur *propria*. Ut dominium diſtinguatur à nuda poſſeſſione etiam legitima: ſæpè enim contingit, quòd quis habeat poſſeſſionem rei, cujus tamen non habet dominium; ſive quia non poſſit illa uti tamquam ſua ſibique propria; ſive quia nondum habeat ejus proprietatem, ſed de illa adhuc litigetur.

Cùm dicitur *utendi re ad quemlibet uſum*; per uſum non intelligitur ſolus ille uſus, quo contingit uti quibuſdam rebus ſalva earum ſubſtantia: ſed etiam is, quo ipſæ conſumuntur ac eſſe deſinunt. Unde quidam ſic deſcribunt: dominium, *Ut ſit jus ac poteſtas re quapiam utendi & abutendi, quatenus lege permittitur*. Iſtud *abuti* longè aliter accipientes, quàm communiter ſoleat accipi; prout ſcilicet ſignificat idem quòd conſumere. Quomodo Jo. XXII. in Extravag. *Ad conditorem* tit. de Verb. ſignif. in his verbis accepit: *Licèt in rebus uſu conſumptibilibus nec jus utendi, nec ipſum uti poſſit conſtitui vel haberi; ipſis tamen poterit jus abuti. Abuti autem (dum tractatur de rebus uſu conſumptibilibus) pro rei conſumptione ſumitur, quod ei opponitur quod eſt uti: uti quidem præſupponit, quod cum uſu ſalva rei ſubſtantia maneat: ſed abuti exigit, quod cum actu hujuſmodi rei ſubſtantia conſumatur*. Eodem modo iſtud vocabulum uſurpavit non ſolùm Plautus dicens, ea quæ dederat eſſe abuſa, ideſt conſumpta: ſed etiam Tullius in ſuis Topic. *Non debet ea mulier, cui vir bonorum ſuorum uſum legavit, cellis-vinariis & oleariis plenis relictis, putare id ad ſe pertinere: uſus enim non abuſus legatus eſt*. (Abuti aliquando idē quòd conſumere.)

Cæterùm, quia domino non licet re ſua uti ad omnes omnino uſus pro mero ſuo arbitrio (non enim licet pupillo vel aliis, quibus bonis ſuis eſt interdictum, ea vendere vel donare) in definitione dicitur, *ad quemlibet uſum lege permiſſum*. Et ſic comprehenditur dominium, quod pupilli habent in ſua bona; quoniam verum eſt ipſos eis uti poſſe ad quidlibet, ad quod ils uti nulla lege prohibeatur. Ac proinde quod Apoſtolus ad Gal. 4. dicit: *Quanto tempore hæres parvulus eſt, nihil differt à ſervo*; intellige, quantùm attinet ad uſum ſuorum bonorum: nam quantùm ad proprietatem ſequitur, *Cùm ſit Dominus omnium*.

Ultima pars *Idque in commodum proprium*, excludit à definitione dominii jus, quod habent Superiores in ſibi ſubditos. Illud enim magis eſt in ſubditorum quàm in Superiorum propriam utilitatem; unde nec Superiores uti poſſunt inferioribus tamquam rebus ſuis, ſed ſolùm tamquam perſonis ſibi ſubditis.

Eſt autem advertendum, definitionem jam explicatam eſſe dominii pleni ſive perfecti, quod alio nomine vocatur plena rei alicujus proprietas. Diſtinguitur enim dominium, ut aliud ſit directum tantùm, aliud utile tantùm, aliud & directum & utile ſimul. Directum tantùm eſt, quando quis habet rei proprietatem, ſed non uſum. Utile tantùm, quando habet jus utendi ac utilitatem percipiendi ex re quapiam, cùm interim non habeat ejus proprietatem. At quando ambo concurrunt, ut unus idemque habeat non ſolùm proprietatem ſed etiam plenum uſum vendendi, deſtruendi, ſeu aliter in ſuam utilitatem utendi; plenum vocatur atque perfectum dominium. (Diſtinctio dominii.)

A dominio diſtinguuntur nuda poſſeſſio, uſus, & uſusfructus. Nam poſſeſſio vel eſt voluntaria & juſta rei detentio firmata beneficio legis, vel eſt jus ortum ex tali detentione, aut ex legis beneficio: quod propterea additur, ut contineatur poſſeſſio, quæ per Judicem adjudicatur uni litigantium antea non detinenti rem, quæ eſt in litigio. Uſus eſt jus utendi rebus alienis ſalva earum ſubſtantia, ſecundùm quod Juriſperiti & Sylveſter verbo, *Uſus*, definiunt: ſed ea definitio tantùm convenit uſui earum rerum, quæ non conſumuntur ipſo uſu; generaliter enim uſus ſignificat actum vel jus utendi re aliena. Sed uſusfructus eſt jus utendi & fruendi rebus, earum ſubſtantia manente ſalva, l. 7. ff. tit. 1. & lib. 2. Inſt. tit. 4. Uſurarius, ſeu qui nudum rei alienæ uſum habet, poteſt quidem ipſe fructum percipere, ſed non poteſt eam rem locare, neque fructus perceptos vendere vel donare. Uſufructuarius autem non tantùm poteſt ipſe fructum percipere, ſed etiam poteſt eum donare vel vendere, ac rem cujus habet uſumfructum elocare. Sic qui habet nudum horti uſum, poteſt ex eo fructus ſibi ſuæque familiæ colligere: ſed non poteſt vel hortum locare, vel fructus in aliorum utilitatem convertere; quod utrumque poteſt qui habet uſumfructum. (Quid poſſeſſio.) (Quid uſus.) (Quid uſusfructus.)

Funda-

Fundamentum dominii non eſt Fides.

Fundamentum, ex quo redditur quiſpiam capax dominii, non eſt Fides aut Gratia ſeu Charitas: ſed natura rationalis, liberumque arb. unde Scriptura Infideles agnoſcit eſſe veros Regnorum ſuorum dominos, Pharaonem, Nabuchodonoſorem, Baltaſſarem: & ſimiliter Fideles quamvis malos, ut Saulem & cæteros, de quibus in lib. Reg. ac proinde in Conc. Conſtantien. ſeſſ. 8. merito fuit damnatus iſte Jo. Vvicleffi art. 15. *Nullus eſt dominus civilis, nullus eſt Prælatus, nullus eſt Epiſcopus, dum eſt in peccato mortali.*

Tituli ſeu rationes fundandi dominium ſunt jus divinum vel humanum. Divinum, aliud naturale, aliud poſitivum: aliud ſpectans ordinem naturæ, aliud gratiæ. Humanum, quoddam ex jure gentium, aliud ex civili ortum habens. Et ſub his omnes tituli particulares, cujuſmodi ſunt electio, ſucceſſio, donatio, emptio, ratione quorum aliquis eſt verus dominus Regni, hæreditatis, aut poſſeſſionum, intelligi debent eſſe comprehenſi.

QUÆRITUR II.

Utrùm uſus diſtinguatur à dominio.

NON movetur hæc quæſtio propter res, quæ ipſo uſu non conſumuntur: manifeſtum eſt enim, quòd in illis poſſit ſeparari dominium ab uſu; ideoque unum diſtinguatur ab altero, ut dum unus habet dominium domus, alius uſum. Sed magna eſt difficultas de rebus ipſo uſu conſumptibilibus, id eſt quarum proprius & rectus uſus conſiſtit in ipſarum conſumptione ſeu alienatione; quomodo uſus pecuniæ eſt ipſam in alium transferre; uſus cibi & potus ea manducando & bibendo conſumere. Cùm enim Capucini & fratres Minores de obſervantia nec habeant nec habere poſſint bona immobilia ne quidem in communi; inter doctos controvertitur: An non habeant verum dominium rerum mobilium, & ſpecialiter earum, quæ ipſo uſu conſumuntur.

Hujus autem deciſio pendet ex eo: an in ejuſmodi rebus, uſus diſtinguatur, ſepararique poſſit à dominio. Diverſimodè porrò loqui poſſumus de uſu. Alius enim eſt uſus juris, alius uſus facti. Ad tollendam verò ambiguitatem obſervandum eſt, uſum juris dupliciter uſurpari.

Uſus juris duplex.

Uno enim modo *uſus juris* non aliud ſignificat, quàm jus utendi, ſive dependenter ab alio ſive independenter. Alio modo, eſt jus ſeu facultas utendi re quapiam abſolutè & independenter à voluntate alterius.

Similiter uſus facti.

Similiter *uſus facti* dupliciter ſumitur. Uno modo, ut ſit ipſe actus utendi, ſeu quo quiſpiam actualiter utitur re aliqua: ſecundo ut non ſit nudus actus, ſed etiam ſit quoddam jus ſeu facultas ac licentia utendi, ſed prorſus dependenter à voluntate concedentis, qui quandocumque velit poſſit conceſſionem factam mutare & revocare. Poſteriori modo accepiſſe videtur *uſum juris* Nicolaus III. cap. *Exiit* in 6. De Verb. ſignif. cùm ait, Fratres Minores in rebus ſibi ad uſum conceſſis non habere uſum juris, ſed facti tantummodo. His præmiſſis, quòd in rebus uſu conſumptibilibus uſus non diſtinguatur à dominio probari poſſe videtur.

1. Nam alioqui poſſet talium rerum dominium eſſe penes unum, & earum uſus penes alium; & conſequenter poſſent rerum illarum uſus & dominium duabus diſtinctis æſtimationibus appretiari & vendi: quod dici non poteſt, niſi fateamur uſuras eſſe licitas. Nam hoc eſt fundamentum, quo uſuræ improbantur tamquam legi naturali repugnantes, ut videre licet q. 78. art. 1. ubi hæc verba ponderanda ſunt: *In talibus non debet ſeorſim computari uſus à reipſa: ſed cuicumque conceditur uſus, ex hoc ipſo conceditur res.*

2. Habere dominium nihil aliud eſt quàm poſſe rem deſtruere: impoſſibile autem eſt aliquem poſſe uti rebus uſu conſumptibilibus niſi per earum deſtructionem; ergo qui poſſunt illis uti, poſſunt eas deſtruere, & ſic habent dominium illarum.

3. Uſus ejuſmodi rerum vel eſt juſtus vel injuſtus: ſi juſtus; non eſt ſine aliquo jure: ſi injuſtus; ſequeretur, Fratres Minores ſemper peccare edendo & bibendo.

4. Uſus eſt facultas utendi aliqua re ſalva ejus ſubſtantia: non poteſt autem quis rebus uſu conſumptibilibus uti ſalva earum ſubſtantia; ergo non eſt aliquis earum uſus proprius à dominio diſtinctus.

5. Dominium iſtiuſmodi rerum ſine uſu eſt prorſus inutile; ergo nullum eſt agnoſcendum.

6. Sequeretur, nullum eſſe dominium iſtarum rerum, vel eas fieri occupantis: ideòque illa quæ dantur Franciſcanis poſſe à quolibet auferri. Prius prob. Quia neque dantes ſunt domini, cùm à ſe alienent; neque accipientes, ut ſupponitur; neque Romana Eccleſia, quæ per Jo. XXII. Extrav. quæ incipit *Ad conditorem*, dominium illud à ſe rejecit. Poſterius patet. Quia quæ nullius ſunt fiunt occupantis.

7. Dominia transferuntur per liberam voluntatem dominorum: ſed qui res uſu conſumptibiles donant, volunt eas dare Minoritis & non aliis; ergo in eos transfertur dominium.

Denique Jo. XXII. in præd. Extrav. *Ad conditorem*, ait, quòd dicere in talibus rebus uſum juris vel facti ſeparatim à proprietate ſeu dominio rei poſſe conſtitui, repugnat juri, & obviat rationi.

Uſus juris abſolutus & independens non diſtinguitur à dominio in rebus uſu conſumpt.

Al. uſus diſtinguitur.

Reſp. veriſimilior eſt: Quamvis *uſus juris* juxta poſteriorem explicationem intellectus non diſtinguatur à dominio in rebus uſu conſumptibilibus, eò quòd ille uſus ſit jus utendi independens, quod ad rationem dominii ſufficit; *uſus tamen facti* à dominio diſtinguitur, ab eoque ſeparari poteſt: & ſimiliter *uſus juris*, quatenus dicit quoddam jus utendi, ſed ab alio dependens, ac ſemper revocabile; ita enim coincidit cum uſu facti. Et quia de ejuſmodi uſu procedit noſtra quæſtio; ideo ſimpliciter dicimus: Uſum differre à dominio etiam in rebus ipſo uſu conſumptibilibus.

Prob. 1. Quia Religioſi habent uſum earum rerum quibus veſcuntur; non tamen dominium: cùm per ſolemne votum paupertatis à ſe abdicaverint omnem omnium rerum proprietatem ſeu dominium dominiique poteſtatem, & redditi ſint incapaces dominii.

Confirm. Nemini Regularium tam virorum quàm mulierum licet bona immobilia, vel mobilia, cujuſcumque qualitatis fuerint, tamquam propria poſſidere vel tenere: ut Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 2. ſtatuit: licet tamen Regularibus habere uſum bonorum etiam illorum, quæ uſu conſumuntur; ergo in talibus bonis ſeparari poſſunt uſus & dominium.

2. Chriſtus & Apoſtolorum ejus Collegium aliquando arctiſſimam illam ſervavit paupertatem, ut nihil proprium poſſideret nequidem in communi ut aſſerit Nicolaus III. aliàs IV. cap. *Exiit* de Verb. ſignif. in 6. his verbis: *Dicimus, quòd abdicatio proprietatis ejuſmodi omnium rerum, non tam in ſpeciali quam etiam in communi, propter Deum meritoria eſt & ſancta, quam & Chriſtus vitam perfectionis oſtendens verbo docuit, & exemplo firmavit: quamque primi Fundatores militantis Eccleſiæ prout ab ipſo fonte hauſerant, volentes perfectè vivere per doctrinæ ac vitæ exempla in eos derivarunt:* atqui certum eſt, quòd Apoſtoli haberent legitimum uſum eorum quibus veſcebantur; ergo uſus erat ſeparatus à dominio. Sic leguntur verba Nicolai in 6. Decret. ſed lectionem caſtigatiorem vide infrà ad q. 188. art. 7.

Ob.

Si dicas: Jo. XXII. in Extravag. *Cùm inter nonnullos*, &, *Qui quorumdam*, declaraſſe, iſtud Apoſtolorum Collegium poſſediſſe aliquid proprii:

Reſp.

Reſp. Verum eſſe id quod declaravit Jo. XXII. ac nihilominus etiam verum eſt quod dixit Nicolaus III. Horum enim Pontificum dicta neque ſunt contraria neque contradictoria, ſed ſubcontraria, eaque ſimul vera; nimirum, quòd Chriſtus & Apoſtoli quandoque ſervaverunt eam paupertatem arctiſſimam, ut nequidem in communi aliquid poſſiderent, quemadmodum aſſeruit Nicolaus III. quandoque verò aliquid poſſederunt in communi; ſicut declaravit Jo. XXII. quorum prius ex Lucæ 8. v. 2. & 3. colligi poteſt, ubi mulieres variæ leguntur miniſtraſſe Chriſto de ſuis facultatibus: poſterius autem ex Jo. 12. v. 6. & Joan. 13. v. 2. Ex quibus locis conſtat, Chriſtum pro ſe ſuoque Apoſtolorum Collegio recepiſſe dona & eleemoſynas ab iis, qui erant Fideles eumque amantes, nec ſemper omnia ſtatim expendiſſe, ſed interdum aliqua reſervaſſe in futuros uſus tum ſuæ familiæ tum pauperum. Unde Jo.

XXII.

XXII. in prædicta Extrav. *Quia quorumdam*, nititur oſtendere, aſſertionem Nicolai prædeceſſoris ſui non repugnare ſuæ declarationi, ſic dicens: *Adhuc idem Nicolaus prædeceſſor noſter videtur ſenſiſſe, quod Chriſtus & Apoſtoli etiam quoad proprietatem habuerint aliquid in communi. Cum enim in ſua declaratione prædicta verba de obligatione proprietatis dixiſſet, reſpondens objectioni tacitæ quæ ſibi de loculis, quos Chriſtus habuiſſe in Evangelio legitur, poterat fieri; ſtatim quæ ſequuntur ſubjunxit: Nec his quiſpiam putet obſiſtere, quod interdum dicatur Chriſtum loculos habuiſſe. Nam ſic ipſe Chriſtus, cujus perfecta ſunt opera, in ſuis actibus viam perfectionis exercuit, quod interdum infirmorum imperfectioni condeſcendens, & viam perfectionis extolleret & imperfectorum infirmas ſemitas non damnaret. Sic & infirmorum perſonam Chriſtum aſſerit in loculis ſuſcepiſſe*. Ita Joan. XXII. Accedit, quòd initio naſcentis Eccleſiæ, quando Fidelibus omnia erant communia, nemo aliquid ſuum eſſe dicebat, nullus aliquid proprium poſſidebat; ergo carebant dominio: quod autem haberent uſum eumque legitimum; patet; quia dividebatur ſingulis prout cuique opus erat, Act. 2. & 4.

3. Paterfamilias præbens hoſpitibus convivium dat eis uſum cibi & potus; non tamen transfert in eos dominium, cum convivæ non ſint domini eorum quæ ipſis apponuntur, neque poſſint illis uti niſi ad comedendum & bibendum, idque dependenter à voluntate hoſpitis, qui nullam committeret injuſtitiam, ſi ea quæ ſemel appoſuit tolleret, priuſquam convivæ comediſſent.

4. In veteri lege ingreſſus vineam proximi poterat comedere uvas quantum placebat; & ſi intraret ſegetem alienam, poterat ſpicas frangere & manu conterere: nemo autem dicet, quòd talis comederet ſuas proprias vel uvas vel ſpicas; ſed comedebat alienas, Deo ita diſponente Levit. 23. ergo uſus erat ſeparatus à dominio.

Denique. *Sacerdos* habet uſum ſpecierum Sacramentalium; non tamen habet earum dominium. Hujus ſententiæ ſunt Dominicus Soto lib. 4. q. 1. art. 1. Navarrus Commentario 2. de Regularibus num. 3. Bannes, Valentia, Salonius in Tract. de dom. Leſſius lib. 2. cap. 3. dub. 8. Malderus Tract. 1. cap. 3. dub. 4. eamque non obſcurè tradidit ſupra cit. Nicolaus III. cap. *Exiit* conformiter Innocentio IV. & Gregorio IX. quos ibi allegat. Tradit enim, quòd dum pecunia in Fratrum Minorum neceſſitates data eſt, & commiſſa alicui per quem debeat expendi; illius pecuniæ dominium & proprietas maneat penes dantem cum libera poteſtate ſibi eam pecuniam revocandi, uſque dum fuerit in rem deputatam converſa: hoc autem caſu certum eſt, quòd uſus actualis non ſit penes dantem, ſed penes eum, qui pecuniam expendit in Fratrum neceſſitates, prout illi fuit commiſſum; ergo uſus eſt à dominio ſeparatus.

Ad 1. Igitur Arg. Reſp. Poſſe rerum uſu conſumptibilium dominium eſſe penes unum, & earum uſum etiam proprium ſed reſtrictum & dependentem penes alium. An autem poſſint diſtinctis æſtimationibus appretiari, ac per conſequens ſeorſum vendi talia uſus & dominium; res eſt ambigua, quæ videtur ſic poſſe reſolvi. Non poſſunt appretiari diverſis æſtimationibus ſic, ut pro re vel uſu rei, quæ ad taliter utendum datur, exigatur pretium tantum, quanti res ſimpliciter & ſecundùm ſe valet, ac deinde petatur aliud pretium pro dominio quod fuerat retentum. Quia ſic venderetur res pluris quàm valet: cùm enim uſus talis rei eſt à dominio ſeparatus, ea res non tanti valet eam habenti, quanti ſimpliciter & ſecundùm ſe, ſeu quanti ſi eſſet conjuncta cum dominio; minus enim eſt habere panem aut vinum ad ſic utendum, ut & ipſa & eorum uſus poſſit tibi quovis momento legitimè tolli, (ad nutum ſcilicet ejus qui dominium retinet) quàm ſi ſimpliciter & abſolutè habeas illa ad liberè utendum & ſic, ut abſque injuſtitia nequires à legitimo ipſorum uſu impediri ad nutum alterius. In hoc ergo caſu venditor committeret injuſtitiam; tum vendens rei uſum pluris quàm valet; tum recipiens novum pretium pro dominio, pro quo ſufficientem ſolutionem accepit antequam illud in alterum transferret.

Cæterùm, ſi quis pro uſu ſeu pro facultate utendi, quæ ab alterius voluntate dependeat, velit exigere pretium non æquivalens ipſi rei vel ejus dominio perfecto, ſed longè minus: ac deinde pro dominio quod retinuerat etiam exigere velit pretium, at non tantùm quanti valet dominium cum ipſa re conjunctum, ſed quanti valere poteſt dominium diminutum: & ita procedat, ut pretium utraque vice acceptum non excedat valorem rei conſideratæ quatenus ſolet vendi cum pleno dominio perfectoque uſu; nullam committet injuſtitiam, ſed faciet rem prorſus inſolitam, & ad nihil utilem. His conſentit Leſſius ita ſcribens: *Concedo, abſolutè poſſe vendi hoc jus ſeu hunc uſum, (ſeorſim ſcilicet à dominio directo) ſed minoris valet quàm dominium rei, vel jus irrevocabile utendi: non enim tanti valet jus ad nutum alterius revocabile, quanti jus irrevocabile: neque jus quod conceditur ſolùm ad uſum determinatum, quanti illud quod ad indeterminatum. Quod ſi quis alio contractu velit vendere dominium directum; non poteſt pluris vendi, quàm per ſe valeat ſeorſim ab illo uſu; & ita pretium uſus, & pretium dominii illius directi non ſuperabunt juſtam rei æſtimationem. Sed hic modus contrahendi non eſt uſitatus, nam facilè palliaret uſuras, quamvis per ſe non ſit illicitus*. Conformiter Malderus: *Si quis* (inquit) *uſum pecuniæ ſuæ dependentem à ſua voluntate minoris vendiderit, quàm ipſa pecunia valeat; poteſt poſtea pro dominio ipſo pecuniæ tantum accipere ſine uſura, quantum pretio pecuniæ deerat: uſus enim ille facti ſimul cum dominio adæquat valorem pecuniæ*.

Ex his patet, nullum ex hac ſententia ſumi poſſe fundamentum pro uſuris. In eis enim tota pecunia accepta redditur, ac inſuper aliquid aliud pretio æſtimabile; atque ita recipitur pretium pro uſu pecuniæ diſtinctum ab ipſa pecunia, ejuſque valorem excedens. Pro uſu verò dependente & reſtricto, de quo ſumus locuti, non poteſt quicpiam accipi, quod excedat totum juſtum valorem rei ſimpliciter & abſolutè conſideratæ. Deinde. Uſurarius concedit mutuatario uſum pecuniæ abſolutum & independentem: talem autem uſum eſſe à dominio ſeparabilem non concedimus. Huc facit, quòd qui ab aliquo accepit mutuum, non tantùm habeat rei mutuatæ uſum facti, ſed uſum juris abſolutum & independentem; nimirùm juxta poſteriorem explicationem ſuperiùs allatam. Quandoquidem ea re poſſit uti independenter, tum ab eo à quo accepit, tum à quolibet alio: nos autem diſtinguentes ac ſeparantes uſum à dominio locuti ſumus de uſu ſemper revocabili & dependente; cujuſmodi uſum cibi, potus, aliarumque ſimilium rerum habent Capucini & Fratres de Obſervantia. Quamdiu enim res eis ad uſum tradita extat, etiam in eorum cellis, manibus, vel ore; ſemper poteſt repeti vel auferri, citra ullam injuſtitiam.

Ad verba B. Thomæ Reſp. Ipſum loqui de jure abſoluto & independente: ſic autem verum eſt, quòd *Cuicumque conceditur uſus, ex hoc ipſo conceditur res uſu conſumptibilis*. ut jam declaravimus de mutuo; & ideò non licet ſeorſim pretio æſtimare uſum ab ipſa re.

Ad 2. Neg. Maj. Dominium enim non tantùm includit poſſe rem deſtruere, ſed poſſe deſtruere liberè, quando, quomodo, ubi libuerit, modò impendat in uſus lege permiſſos. Minoritæ autem non liberè poſſunt rem ad uſum ſibi conceſſum deſtruere, ſed dependenter ab alterius voluntate, qui poteſtatem conceſſam ſemper revocare poteſt quando voluerit.

Ad 3. Uſus ille eſt juſtus, quia fit ſecundùm voluntatem eorum, qui poſſunt de re & ejus uſu diſponere; & conſequenter non eſt ſine aliquo jure, cùm utens habeat facultatem utendi: ſed quia jus illud eſt tenuiſſimum, utpotè ſemper revocabile, & ab alterius voluntate dependens; ideò non eſt dominium.

Ad 4. Reſp. Illam deſcriptionem uſus habere locum in iis, quæ non conſumuntur uſu: nam generaliùs loquendo uſus dicitur; vel actus quo quiſpiam utitur re aliena de ipſius conſenſu; vel facultas ea re utendi dependenter & ad nutum ejus, ad quem pertinet ea res; quemadmodum patet ex dictis quæſ. 1.

Ad 5. Neg. Ant. Partim quia dominus, qui ſolùm

uſum

Digitized by Google

uſum eúmque pro libito revocabilem conceſſit, ſemper retinet poteſtatem repetendi rem conceſſam, quandocumque voluerit. Partim quia retentio domini eum conceſſione uſus facta pauperibus, ſi non habeat temporalem commoditatem, quæ domino poſſit obvenire; habet tamen ſpiritualem, cùm & meritoria ſit domino, quando rei ſuæ uſum aliis ex Charitate concedit, & profeſſioni pauperum opportuna, dum ſemper utuntur re aliena, & ſic eorum animus circa illam minùs afficitur, minùſque à ſtudio virtutis revocatur. Huc pertinent verba Nicolai Pontif. cap. *Exiit: Retentio dominii talium rerum cum conceſſione uſus facta pauperibus non eſt infructuoſa domino, cùm ſit meritoria ad æterna, & profeſſioni pauperum opportuna, quæ tanto ſibi cenſetur utilior, quantò commutat temporalia pro æternis.*

Ad 6. Neg. ſeq. Ad majorem verò ejus intelligentiam, quædam ſunt obſervanda.

1. Quòd Fratrum Minorum de Obſervantia & Capucinorum Eccleſia, Oratoria, & Cæmiteria ſimpliciter ſunt in dominio ſeu proprietate Summi Pontificis & Romanæ Eccleſiæ. Ita Nicolaus III. cap. *Exiit*, & Jo. XXII. in Eatravag. *Ad conditorem*.

2. Illorum Fratrum officinæ, habitationes, vaſa, veſtimenta, & libri divinis Officiis dedicata vel dedicati, non à Communitate ipſorum habentur quoad proprietatem, ſed à Romana Eccleſia, modò is qui hæc Fratribus utenda conceſſit, eorum proprietatem ſibi non reſervaverit: quo caſu nullum in hæc jus, dominium, ſeu proprietas competit Romanæ Eccleſiæ: & ipſi Fratres non diutiùs licitè iis utuntur, quàm fuerit voluntas concedentis. Eſt in conſtitutione Nicolai hac in parte non mutata per Jo. XXII.

3. Libri, veſtimenta, utenſilia, & reliqua mobilia divinis Officiis non deputata, ſi is qui concedit eorum proprietatem retineat, manent in ipſius dominio, eíque debent promptè reſtitui, quando petet: ſi verò ea à ſe abdicet, velitque transferre proprietatem in alium; (quod eum velle facere præſumitur, quando ſecùs non exprimit) dominium acquiritur Romanæ Eccleſiæ juxta eamdem Nicolai Conſtitutionem. Idem eſt dicendum de eſculentis & poculentis, deque pecunia, vel aliis uſu conſumptibilibus, quæ vel per quotidianas eleemoſynas, vel aliter dantur ipſis Fratribus, quòd ſcilicet quamdiu extant, ſint in proprietate ſeu dominio Romanæ Eccleſiæ. Neque obſtat, quòd Nicolaus Pontifex non videatur loqui de uſu conſumptibilibus; quandoquidem ubi proprietatem ac dominium in ſe & Romanam Eccleſiam recipit, ſolùm nominet eorum Fratrum utenſilia, libros, & mobilia. Si enim attentè perpendantur quæ antecedunt: *Pro ſe & ſuis Fratribus corporis neceſſaria recipiant:* & iterum, *Fratres vadant pro eleemoſynis confidenter*; ſatis certum eſt, quòd Nicolaus comprehendat omnia quæ dantur jam dictis Fratribus, non ſolùm ad veſtitum vel habitationem, ſed etiam ad victum. Cùm autem victus haberi non poſſit abſque rebus uſu conſumptibilibus; etiam ipſas eſſe comprehenſas eſt conſequens. Ita loquitur Nicolaus: *Ex quibus omnibus ſatis claret ex regula, ad victum, veſtitum, divinum cultum, & ſapientiale ſtudium, neceſſarium rerum uſum Fratribus conceſſum.* Et paucis interpoſitis: *Ad hæc cùm Fratres ipſi nihil ſibi in ſpeciali acquirere vel eorum Ordini poſſint etiam in communi: & cùm aliquid propter Deum ipſis offertur, conceditur, vel donatur; ea (ſi ſecus non exprimat) offerentis, concedentis, vel donantis veriſimiliter credatur intentio, ut rem hujuſmodi oblatam, conceſſam, vel donatam perfectè concedat*, &c. *nec ſit perſona, in quam loco Dei congruentiùs hujuſmodi rei dominium transferat quàm Sedes præfata, vel perſona Romani Pontificis Chriſti Vicarii, qui Pater eſt omnium, & Fratrum Minorum nihilominus ſpecialis; ne talium rerum ſub incerto videatur eſſe dominium*, &c. *omnium utenſilium & librorum, ac eorum mobilium præſentium & futurorum, quæ & quorum uſum facti ſcil. Ordini vel Fratribus ipſis licet habere proprietatem & dominium (quod & fel. rec. Innoc. Papa IV. prædeceſſor noſter feciſſe dignoſcitur) in nos & Romanam Eccleſiam Apoſtolica authoritate recipimus, & ad nos & ipſam Eccleſiam plenè & liberè pertinere, hac præſenti Conſtitutione in perpetuum valitura ſancimus.* Ex qua deductione patet; etiam rerum uſu conſumptibilium proprietatem à Nicolao eſſe comprehenſam.

Si dicas: Jo. XXII. in hac parte Conſtitutioni Nicolai derogaſſe, & tum à ſe, tum à ſede Apoſtolica Ob. rejeciſſe hujuſmodi dominium. Reſp. Sequentes Pontifices illud denuò ad ſe recepiſſe; ut teſtantur privile- Reſp. gia Franciſcanorum verbo *Paupertas*, patereque poteſt ex his, quæ Martini V. Legatus dicit in Declarat. ſup. Reg. Min. facta anno 1430. in quartum c. 1. *Quoad votum paupertatis, videlicet vivendo ſine proprio, & quòd fratres nihil ſibi approprient; ſtatuimus & ordinamus, illud concuſſiè tenendum, quod fel. record. Nicolaus III. declaravit in ſua decretali, Exiit qui ſeminat. De verbor. ſignif. lib. 6. Porro ſucceſſivè, & per ordinem uſque ad §. Verùm, quia expreſsè continetur in Regula.* Hanc autem ordinationem approbavit & confirmavit ipſe Martinus in Bulla quæ incipit, *Pervigilis*, eodem anno data. Similiter quod Martinus IV. præfato Ordini conceſſerat procuratores, qui res Fratribus datas aut legatas, ipſarumque rerum pretium, & eleemoſynas nomine Romanæ Eccleſiæ, ad quam rerum mobilium & immobilium, quibus Fratres uti poſſunt, jus, proprietas, & dominium ſpectat; reciperent, per eoſdem in Fratrum ipſorum utilitates convertenda; Paulus IV. anno 1555. in Bulla, *Ex Clement.* confirmavit cum expreſſa derogatione Conſtitutionis Jo. XXII. Et Pius IV. in Bulla, *Sedis Apoſtolicæ* anno 1565. data etiam approbavit & confirmavit ordinationes pro reformatione Ordinis Minorum factas, quarum c. 4. ubi agitur de receptione pecuniæ dicitur, quòd *Fratres Minores ſemper ſint profeſſi, omnia jura, dominium, & proprietatem bonorum omnium ſuo uſui deputatorum penes Eccleſiam Romanam extitiſſe, uſu facti ſimplicis contenti.*

Cæterùm etſi accideret, ea quæ Fratribus Minoribus donantur, non transferri quoad proprietatem in Romanam Eccleſiam; non propterea tamen vel fierent occupantis, vel poſſent à quolibet auferri. Quia legitimus eorum uſus competit ipſis Fratribus, ac proinde non poſſunt iſto uſu ſpoliari per quemlibet. Quamvis ergo daretur, neminem eſſe bonorum iſtiuſmodi dominum ſeu proprietarium; nihil eſſet abſurdi, modò (quod rei veritas habet) juſtus uſus facti concedatur competere dictis Fratribus. Quod autem ſumitur: Quæ nullius ſunt, fieri occupantis; verum eſt de illis, quæ omnino nullius ſunt, ſcilicet neque quoad dominium neque quoad uſum.

Ad 7. Reſp. Dominia transferri à domino per ipſius domini liberam voluntatem: ſed ut in hanc vel illam perſonam transferantur cum effectu; ſupponendum eſt, quòd ea perſona conſentiat acceptare dominium, & quòd ſit capax proprietatis adeundæ. Minoritæ verò, (de quibus nunc loquimur) neque conſentiunt ullius rei acceptare dominium, neque ſunt ejus capaces: & qui eis quidpiam donat vel legat; hoc facere intelligendus eſt eo modo, ſecundùm quem licet Fratribus recipere, niſi contrarium exprimat: quod ſi exprimeret; à tali legato & ejus receptione Fratres deberent omnino abſtinere, juxta decretalem Nicolai III.

Ad Poſtremum; quidam interpretantur Extravagantem Jo. XXII. de uſu abſoluto & independente: quòd ſi etiam de alio uſu locutus eſt; non erravit in aliquo ad Fidem pertineote: ſed in re partim naturali partim civili & controverſa eam contradictionis partem eſt amplexus, quæ aliis videtur eſſe minùs probabilis. Aut fortaſſe voluit, uſum juſtum ac legitimum non eſſe ſeparabilem à jure, quod quamdam habeat ſimilitudinem dominii, quatenus nemo juſtè utitur re quapiam, etiam cibo, potu, vel ſimili, quin habeat licentiam ſeu facultatem utendi. Hæc autem facultas, etiamſi videatur ſimilis eſſe dominio: quando tamen eſt reſtricta, & ab alterius voluntate continuò dependens; non habet veram ac propriè dictam rationem dominii.

Si dicas: Ipſum Jo. in Extrav. *Quia quorumdam*, in- Ob. hibere, ne quis contra definita, ordinata, ſeu facta per ſæpe dictam Conſtitutionem *Ad conditorem*, verbo vel ſcripto aliquid approbet vel defendat: habendus alioquin tamquam contumax & rebellis Romanæ Eccleſiæ. Reſp. Rem iſtam (quòd in rebus uſu con- Reſp.
ſumpti-

Digitized by Google

ſumptibilibus uſus non diſtinguatur à dominio) non eſſe ex definitis, ordinatis, aut factis in iſta Conſtitutione: ſolùm enim ibi definitur, quòd rerum Fratribus Minoritis oblatarum dominium deinceps non pertinebit ad Pontificem vel Eccleſiam Romanam; quòdque non ſit conſtituendus procurator ſeu adminiſtrator bonorum, quæ Fratribus vel Ordini provenient. Quæ duo per ſubſequentes Pontifices revocata fuiſſe patet ex his, quæ ſuprà diximus.

QUÆRITUR III.

Quodnam ſit ſubjectum dominii: ſive Quinam ſint capaces dominii.

DEUM eſſe omnium omnino rerum abſolutum & perfectiſſimum dominum, dubitari non poteſt: *Domini eſt terra, & plenitudo ejus.* Pſal. 23. *Omnium Dominus es*; Sap. 12. *Dominus totius creaturæ*; Judith. 9. Hujus dominii titulus eſt creatio, conſervatio, & gubernatio. Unde Eſther 13. *Tu feciſti cœlum & terram & quidquid cœli ambitu continetur; Dominus omnium es*. Convenit autem Deo eſſe Dominum ab æterno quidem quantum ad poteſtatem, qua poterat cuncta creare, regere, & ea in quemlibet uſum ſine cujuſque injuria convertere: ab initio autem creationis Mundi & ex tempore, quantùm ad actum dominandi & actualiter gubernandi. Videri poteſt S. Auguſt. lib. 12. de Civ. Dei, cap. 15. & lib. 5. de Trin. c. 16. & B. Thom. p. p. q. 13. art. 7. q. 3. de Pot. art. 17. ad 2.

Deus quamvis ab æterno Dominus.

Porro quòd Deus non fuerit actualiter Dominus ante Mundum conditum; hoc ideo eſt, quia nihil erat ei ſubjectum: Impium enim foret dicere, Deum Patrem fuiſſe vel eſſe Dominum Filii ſui unigeniti & conſubſtantialis, aut Spiritus ſancti; cùm tres divinæ perſonæ ſint æquales, nec Filius quatenus Deus minor ſit Patre nec Spiritus ſanctus minor Patre vel Filio: cùmque Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus non ſint niſi unus Deus. Facit huc, quòd nonnulli obſervarunt, Deum in ſacris litteris non vocari Dominum ante deſcriptam formationem hominis, ut Aug. lib. 8. de Gen. ad lit. c. 11. Et ne quis opponat ſecundum verſ. c. 1. Geneſ. ſciendum eſt, quòd vera lectio habeat, *Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas.*

Cæterùm iſtud Dei dominium non eſt tale, quale eſt hominum vel Angelorum; ſcilicet reſtrictum, & particulare; ſed univerſale & altioris ordinis. *Deus habet principale dominium omnium rerum*, ait B. Thom. hoc art. 1. ad 1. Et ſicut non obſtante eo, quòd Deus ſit cauſa univerſalis omnium, non deeſt in rebus creatis ratio cauſandi ipſis à Deo communicata: Ita cum Dei dominio univerſali non pugnat particulare dominium, quod Deus aliquibus creaturis per ſe vel per ſuos miniſtros eis communicat; Ideòque fit, ut quantumvis Deus omnia donet, poſtquam tamen ſunt donata, ſemper maneant ſubjecta ipſius dominio: id quod de particularibus rerum dominiis dici nequit.

His præmiſſis, ſit

CONCLUSIO I.

NULLA irrationalis creatura eſt capax dominii.

Prob. 1. Quia fundamentum dominii eſt liberum arbitrium, quo carent omnes creaturæ irrationales. Confirm. Illud eſt fundamentum dominii, per quod homo habet poteſtatem diſponendi de rebus: hanc autem poteſtatem non habet, niſi per eam potentiam, per quam immediatè eſt dominus ſuarum actionum, ideſt per liberum arbitrium.

2. Dominus uti poteſt ſuis rebus, ſi non impediatur: creaturæ irrationales propriè non poſſunt uti aliquibus rebus, 1. 2. q. 16. art. 2. eò quòd uti ſolùm conveniat illi, qui libero pollet arbitrio; ergo propriè loquendo non habent dominium.

3. Si ejuſmodi creaturæ eſſent capaces dominii; etiam forent capaces injuriæ, cùm contrariorum idem ſit ſubjectum: atqui conſequens eſt falſum; ergo. Minor patet. Quia non tantùm neceſſitatis & utilitatis, ſed etiam animi gratia licet uti creaturis irrationalibus, eaſque, ſi animatæ ſint, occidere; ut in venatione.

His non obſtant 1. Quòd Leo dicatur dominus reliquorum animalium. Ob.

2. Quòd Herodius ſit dux cæteris avibus, juxta Scripturam Pſal. 103. *Herodii domus dux eſt eorum*; ſcilicet paſſerum.

3. Quòd Sol præſit diei, Gen. 1.

4. Quòd pueri & amentes uſum libertatis non habentes verè ſunt domini ſuarum hæreditatum.

Ad 1. enim Reſp. Illud non eſſe verum, niſi metaphoricè; ſcilicet propter aliquam excellentiam, quæ reperitur in Leone, & non in cæteris animalibus. Reſp.

Ad 2. Quòd ducatus eo Pſal. verſ. ſignificatus non deſignet ullum dominium, ſed vel præceſſionem vel præcellentiam; ut ſit ſenſus: Herodii, hoc eſt Ciconiarum vel Ardearum (ita enim quidam interpretantur Herodium) domus ſeu nidus eſt dux Paſſerum; vel quia eſt illis exemplo, quatenus conſtruitur ante nidos aliarum avium; vel quia præeminet nidulis cæterarum volucrum tum magnitudine tum altitudine. Lindanus paulò aliter: per domum enim gregem intelligit ea phraſi, qua nobilium familiam domum eorum vocare ſolemus: *Herodii grex* (inquit) *viam ad nidulandum oſtendit, quia omnium prima nidum ſtruit.*

Ad 3. Sol dicitur præeſſe diei, non per aliquod ſive dominium ſive imperium: ſed quia ſua claritate & virtute diem cauſat, eumque hominum operationibus reddit idoneum, & excellenter influit in hæc inferiora. Qua ratione etiam Luna præeſt nocti, quia eam ſuo decore ac lumine venuſtat, & tunc præcipuè influit.

Ad 4. Etſi amentes vel pueri uſum libertatis non habeant: quia tamen ſunt ad imaginem Dei conditi, ac potentiis rationalibus intellectu & voluntate præditi; ideo ſunt capaces dominii, quamvis ejus actualem uſum non habeant. Unde Apoſtolus ad Gal. 4. ſcribit, Parvulum, qui ſub tutoribus eſt uſque ad præfinitum tempus à patre, eſſe dominum omnium bonorum, ſcilicet ſibi relictorum.

CONCLUSIO II.

SANCTI Angeli ſunt veri domini ſuarum operationum, quas liberè exercent, ſive ipſas eliciendo, ſive imperando: rerum autem corporalium non ſunt propriè domini.

Prius patet ex fundamento dominii, quod eſt libertas, quam eos habere nemini dubium eſt.

Poſterius prob. Quia non poſſunt diſponere de rebus corporalibus tamquam de ſuis: neque vel ipſe Mundus, vel aliqua ejus pars pertinet ad Angelos quaſi dominos aut proprietarios. Adminiſtrant quidem res corporales, at non ut ſuas, neque in ſuum commodum: ſed tantùm ut præfecti Regii, qui nomine Regis adminiſtrant Civitates aut Provincias ſibi commiſſas in utilitatem ſubditorum. Propter hanc verò curam & adminiſtrationem fit, quòd Angeli rectè à nobis vocentur domini, ſicut eos vocamus dominos, qui Rempublicam adminiſtrant, etiamſi non ſint domini terræ. Quomodo Joſeph Gen. 45. ait: *Deus fecit me dominum univerſæ terræ Ægypti*; cùm tamen non eſſet illius Regni proprietarius, ſed Præfectus & Adminiſtrator.

CONCLUSIO III.

MALI Angeli habent etiam dominium ſuarum operationum: ſed non habent dominium in ullam aliam creaturam; licèt Diabolus vocetur caput malorum, in quantùm eos ad ſuum finem ducit, qui eſt averſio à Deo; ut B. Thom. explicat 3. p. q. 8. art. 7. Dicitur etiam Princeps hujus Mundi, Jo. 12. Rector tenebrarum harum; ad Epheſ. 6. non quòd verè ſit dominus alicujus creaturæ: ſed quia homines à Deo deſertos ipſe incitat in quodvis genus peccatorum, eoſque dum naſcuntur tenet propter peccatum originale obnoxios pœnæ, non tamquam judex, ſed tamquam tortor, donec per Chriſtum liberentur.

Con-

Concluſio IV.

Omnis homo eſt capax dominii, ſoluſque homo inter creaturas corporales habet earum dominium. Quia omnis homo ad imaginem Dei factus eſt, ſoluſque ipſe inter res corporeas libertate donatus. Scriptura autem indicat, hominem ex imagine & ſimilitudine Dei habere, quòd ſit dominii capax; Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris*, &c. Cæterùm, quia de quibuſdam hominibus quæri poteſt: num dominium alicujus rei habeant; ſit

Concluſio V.

Filiifamilias, etſi ſub patris poteſtate conſtituti ſint, habent dominium non ſolùm directum, ſed etiam utile peculii caſtrenſis, & quaſi caſtrenſis: adventicii autem habent dominium directum, ſed non utile, cùm ejus adminiſtratio neceſſariò ſit penes patrem; profectitii verò neque habent dominium directum, neque utile. Vide quæ diximus q. 32. art. 8. ad 3.

Concluſio VI.

Uxor poteſt habere quorumdam bonorum dominium tam utile quàm directum, ut paraphernalium, eorum quæ ſibi comparat ex iis, quæ à marito accepit in ſui ſuæque familiæ ſuſtentationem. Aliorum quorumdam habet proprietatem, ſed non adminiſtrationem; ut dotis matrimonialis, & eorum, quæ durante Matrimonio acquirunt, ſaltem pro media parte. Videatur Sylveſter verbo *Paropherna*, & Navarrus c. 17. n. 153.

Concluſio VII.

Servus ſive mancipium jure belli redactus in ſervitutem manet dominus bonorum quæ priùs habebat. Satis enim eſt, quòd perdat libertatem. Et ſimiliter, qui cùm liber eſſet, ſeipſum vendidit; per eam venditionem non transfert dominium ſuorum bonorum in emptorem, ſed manet illorum dominus. Idem judicium eſt de eo, qui propter crimen addiceretur ſervituti, ſi unà cum libertate non auferrentur ei bona ſua.

Poſtquam verò hi omnes ſunt in ſtatu ſervitutis, regulariter quicquid acquirunt domino acquirunt: ſicut & illi qui à nativitate ſunt ſervi, utpote nati ex matre mancipio; unde non habent dominium ſaltem abſolutum & perfectum, ni fortè in quibuſdam caſibus: ut quando dominus conſentit, & quando quippiam datur ſervo ea lege, ut non proveniat ad dominum, aut ſine illa quidem conditione, ſed verè intuitu ſolius ſervi, ut propter ejus induſtriam peculiareve obſequium. Item quando ſervus de pecunia ſibi tradita lucratur, aut ſibi ſubtrahit de eo, quòd liberè poterat conſumere, aut præter opera præſcripta induſtriè facit aliud lucrativum. Ex his accidit quòd ſervi poſſint ſe ex ſervitute redimere.

Concluſio VIII.

Etsi quædam Monaſteria ſeu Religioſorum Conventus poſſint habere dominium bonorum temporalium in communi, ita nimirùm ut ipſa eorum Congregatio ſit iſtorum bonorum domina; nihilominus omnes & ſinguli Religioſi ſolemniter profeſſi ſunt incapaces dominii: Quia *abdicatio proprietatis*, cui proprietati per paupertatis votum ſinguli renuntiaverunt, *adeò eſt annexa Regulæ monachali, ut contra eam nec ſummus Pontifex poſſit licentiam indulgere*; ait Innoc. III. c. *Cùm ad monaſterium*, tit. de Stat. Monach. Hinc Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 2. & 3. concedens omnibus Monaſteriis & domibus tam virorum quàm mulierum etiam Mendicantium, (exceptis domibus Fratrum S. Franciſci Capucinorum, & eorum qui Minorum de Obſervantia vocantur,) ut bona mobilia eis poſſidere liceat; docet tamen, nemini Regularium ſive virorum ſive mulierum licere, bona mobilia vel immobilia cujuſcumque qualitatis fuerint tamquam propria poſſidere. Dico *ſolemniter profeſſi*. Quia Religioſi quidam non profeſſi ſolemniter, ſed per tria ſimplicia vota ſubſtantialia poſt biennium probationis emiſſa, verè & propriè facti Religioſi, ut in Societate juxta Bullam Gregor. XIII. *Aſcendente domino*, non ſunt incapaces dominii: ſed illud retinent quamdiu Superior eis permittit; ita tamen ligatum, ut abſque ejuſdem Superioris conſenſu nullum omnino habeant uſum bonorum temporaliũ ſive ſuorum ſive aliorum. Leſſius lib. 2. c. 4. d. 5. n. 27. Dixi, *rerum temporalium*. Quia Religioſi quantumcumque profeſſi etiam ſolemniter non renuntiant juri, quod habent ad ſuam famam ſuaſque bonas operationes; & ideo poſſunt earum eſſe domini.

Quòd non ſoli juſti, ſed etiam peccatores, imò & Infideles ſint capaces dominii; diximus hujus art. quæſ. 1. Quòd Clerici non Religioſi verum habere poſſint dominium. Suppl. q. 40. art. 3. fuit explicatum. An verò ſint domini fructuũ, quos ex ſuis Beneficiis percipiunt; q. 185. art. 1. proprius examinandi locus eſt: nunc de Chriſto agendũ.

QUÆRITUR IV.

An Chriſtus habuerit temporale dominium hujus Mundi.

Christum ut Deum Deique Filium eſſe Regem ac Dominum univerſarum creaturarum; indubitatum eſt. Eumdem quatenus homo eſt eſſe Regem omnium ſpiritualem, atque adeò habuiſſe ampliſſimam poteſtatem in omnes tam Fideles quàm Infideles, tam Gentiles quàm Judæos in ordine ad ſalutem æternam; certum quoque eſt. Dubium manet: An ut homo habuerit dominium temporale vel totius Mundi, vel Judeæ, vel alicujus alterius Provinciæ. Non quæritur: An habere poterit, (hoc enim eſt extra controverſiam,) ſed an de facto habuerit inſtar aliorum Regum hujus Mundi.

Habuiſſe Prob. 1. Quia vox eſt Dei Patris ad Chriſtum Pſal. 2. *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam.* Et Zach. 9. dicitur; *Ecce Rex tuus venit.* Matth. 29. ipſemet dicit: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra.* Luc. 10. *Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo.* Ad Heb. 1. *Quem conſtituit heredem univerſorum.* Accedit, quòd Angelus Lucæ 1. prædixit, Dominum Deum daturum Chriſto ſedem David patris ejus.

2. Omnis potentia, vel ars, vel virtus, ad quam pertinet finis, habet diſponere de his quæ ſunt ad finem; ut dicit B. Th. q. 40. art. 2. ad 3. atqui temporalia ſunt propter ſpiritualia tamquam propter finem; ergo ſi Chriſtus habuit ampliſſimam poteſtatem circa ſpiritualia, habuit & circa temporalia.

3. Chriſtus ut homo poterat diſponere de rebus temporalibus ad omnem uſum ſibi placitum; ergo erat earum dominus. C. patet à definitione dominii.

4. B. Th. 3. p. q. 59. art. 4. ad 1. ſcribit. Quòd poteſtas judiciaria conſequitur Regiam dignitatem, & quòd Chriſtus eſſet Rex a Patre conſtitutus, quamvis in terris vivẽs terrenum Regnũ adminiſtrare noluerit; ergo ſentit, Chriſtum fuiſſe Regem temporalem, & potuiſſe Regnum terrenum adminiſtrare, ſi voluiſſet. Confirm. lib. 3. de regim. Princ. c. 12. dicit: Chriſtum eſſe Regem, Sacerdotem, & Monarcham c. 13. ait. Auguſtum Imperatorem geſſiſſe vices Chriſti, & vetuiſſe ne quis de Romano populo ipſum vocaret dominum. cap. 15. Chriſtum fuiſſe temporaliter dominum Orbis aſſeverat. cap. 16. Regnum Chriſti vocat compoſitum; dicitque quòd Conſtantinus ceſſerit Vicario Chriſti B. Sylveſtro, cui de jure debebatur.

Reſp. verior apparet: Chriſtum ut hominem, neque totius Mundi, neque Regni Judaici neque alterius Provinciæ fuiſſe Regem aut Dominum temporalem; hoc eſt quoad regimen temporale, atque in ordine ad finem ejus proprium, qui eſt temporalis tranquillitas Reip. Ita ſentiunt Dom. Soto lib. 4. de Juſt. & Jur. q. 4. artic. 1. Victoria Relect. 1. de Pot. Eccleſiæ, ſect. 6. Bannes in Tract. de Dominio. Medina in 3. p. q. 39. art. 4. Bellarminus lib. 5. de Rom. Pontif. c. 4. & alii complures. Reſp. non habuiſſe.

Prob. hæc reſponſio. Quia omne Regnum aliquo horum modorum acquiritur; vel hæreditate; vel populi electione; vel jure belli; vel dono Superioris: atqui Chriſtus nullum terrenum Regnum poſſedit jure hæreditario; ergo non poteſt dici, quòd hæreditate Regnum aliquod acquiſierit Min. prob. Quia de nullo Regno poteſt eſſe apparentia niſi de Judaico.

Quòd autẽ non habuerit illud jure hæreditario; patet 1. Quia alioquin eſſet dicendũ, quòd vel Virgo Deipara fuiſſet Regina populi Judaici, vel Joſeph ejus conjux fuiſſet

Re: ; cum non aliunde poſſet Chriſtus hæreditare Regnum, ſit tel quàm ab ipſis.

2. Quia ſceptrum jam erat ablatum à tribu & familia David, quando Chriſtus fuit natus.

3. Quia nullo idoneo teſtimonio poteſt doceri, quòd Chriſtus eſſet magis propinquus ad ſuccedendum in Regnum quàm alii de familia David, cui propterea jus Regni competeret.

Huc pertiner Prophetia Hierem. 22. ubi de Jechonia dicitur quòd *Non erit de ſemine ejus vir qui ſedeat ſuper ſolium David*. Ad quem locum ſcribens B. Hieronymus, & quærens, quomodo iſta Prophetia poſſit ſtare, cùm Dominus atque Salvator de hujus ſemine natus ſit, ſuper cujus ortu loquitur Angelus, *Dabit ei Dominus Deus ſedem David patris ſui, & regnabit ſuper domum Jacob in æternum*. Reſp. Seſſurum quidem Chriſtum Dominum, ſed in Regno perpetuo atque cœleſti, de quo prædixit Angelus: non autem in Regno terreno & brevi, de quo apud Hieremiam. Et Ambroſ. lib. 3. in cap. 3. Luc. ſimiliter quærens, quomodo jam dictæ Prophetiæ conſtant; ait: *Quod regnavit Chriſtus non contra prophetiam eſt: non enim ſæculari honore regnavit*. Quæ verba B. Th. citat & ſequitur 3. p. q. 31. art. 2. ad 3.

Quòd Chriſtus nullum etiam temporale Regnum habuerit, vel populi electione, vel jure belli; ſatis manifeſtum eſt.

1. Quia fugit quando volebant eum facere Regem Jo. 6. ſignificavitque Luc. 12. ſe non habere poteſtatem Judicis forenſis dicens: *Quis me conſtituit judicem aut diviſorem inter vos?* Ad quæ verba S. Ambroſ. lib. 7. in Luc. *Terrena*, inquit, *declinat, qui propter divina deſcenderat*.

2. Quia Chriſtus nullum geſſit temporale bellum cum hominibus, ſed ſolùm ſpirituale cum Diabolo & Angelis ejus; unde canit Eccleſia: *Non eripit mortalia, qui regna dat cœleſtia*. Et S. Leo ſerm. 1. de Epiph. *Dominus Mundi temporale non quærit Regnum, qui præſtat æternum*.

Quòd nec Dei dono tale Regnum habuerit; patet ex illo Joan. *Regnum meum non eſt de hoc mundo*. Et iterum: *Regnum meum non eſt hinc. Ita reſponſionem ſuam temperavit* (ait B. Th. lection. 6. in illud cap.) *ut nec manifeſtè confiteretur ſe eſſe Regem, cùm Rex non eſſet eo modo, quo Pilatus intelligebat: nec negaret, cùm ſpiritualiter eſſet Rex Regum. Dixit ergo, Tu dicis, quod Rex ſum ego; ſcilicet carnaliter: ſecundùm quem modum Rex non ſum, ſed alio modo Rex ſum ego. Modum autem & rationem Regni ſui oſtendit dicens, Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in Mundum, ut teſtimonium perhibeam veritati*. In Cat. aurea commentans ad verba jam recitata ait, Chriſtum non dixiſſe Regnum ſuum non eſſe hic, ſeu in hoc Mundo: ſed non eſſe hinc, id eſt de hoc Mundo, quoniam non tenet Regnum ut hic Reges terreni tenent, & quoniam deſuper habet Principatum, qui non eſt humanus. Idem 3. p. q. 36. art. 2. ad 3. de Diabolo & Herode dicit, quòd *Uterque Regni ſui ſucceſſorem timebat; Diabolus cœleſtem: ſed Herodes terrenum; ſuperfluè tamen: quia Chriſtus non venerat Regnum in terra habere*. Unde S. Leo ſerm. 10. de Paſſione: *Quid* (ait ad Pilatum) *eum gravariſſimis de affectata potentia, cujus ſpecialis fuit de humilitate doctrina?* Et poſtea: *Magnum prorſus Regem iſta demonſtrant, qui non humana excellit potentia, ſed virtute divina*.

Atque ut prætermittamus Chryſoſt. Cyrillum, & alios in Evangelium S. Jo. commentantes eamdem doctrinam tradiderunt, Auguſt. Damaſcenus, Bernardus. Auguſtini lib. 17. de Civit. Dei cap. 7. verba ſunt: *Qui populus* (ſcilicet Judaicus) *Regnum fuerat amiſſurus, Chriſto Jeſu Domino noſtro non carnaliter, ſed ſpiritualiter regnaturo*. Damaſceni Oratio 2. de Nativitate B. V. hæc: *Non poteſtatis in oculorum ſenſum cadentis ratione in Davidis patris ſui ſolio ſedere oſtenditur: verùm ſpiritualiter in domo Jacob in æternum regnaſſe*. Bernardi ſerm. 4. ſuper Miſſus iſta: *Quæro, quomodo dederit ei Deus ſedem David patris ſui, cùm ipſe in Jeruſalem non regnaverit? Sed novimus, quamdam aliam Jeruſalem ab ea quæ nunc eſt, in qua regnavit David, ſignificatam multo iſta nobiliorem, multo ditiorem. Hanc igitur puto hic fuiſſe ſignificatam; illo videlicet uſu loquendi, quo ſæpe reperis in Scripturis ſignificans poni pro ſignificato*. Et poſtea; *Dabit ergo ei Dominus Deus ſedem David patris ſui: non typicam, ſed veram: non temporalem, ſed æternam: non terrenam, ſed cœleſtem*.

Horum ſanctorum authoritatibus accedit & hæc ratio. Regia temporalis poteſtas neque erat neceſſaria Chriſto, neque utilis, ſed ſupervacanea: ergo illam non habuit. Anteced. probari poteſt ex fine adventus Chriſti in carne, qui fuit generis humani redemptio. Ad hunc enim finem temporalis poteſtas non erat ei neceſſaria, imò nec utilis, cùm perſuadere vellet hominibus contemptum gloriæ & omnium rerum terrenarum, cuperetque ipſe eſſe ſingulare exemplum paupertatis. Præterea, Nicolaus III. cap. *Exiit*, de Verb. ſignificat. In 6. affirmat, Chriſtum aliquando ſervaſſe illam paupertatem, ut neque in ſpeciali, neque in communi aliquid proprium poſſideret; eo igitur tempore non habebat proprietatem ſeu dominium temporale Regni Judaici neque alicujus alterius. Non apparet autem, quando iſtius dominii proprietatem aut dimiſerit, aut reaſſumpſerit: cùm ergo conſtet, quòd aliquando illam non habuerit; dicendum videtur, nunquam habuiſſe. Si dicas: Eodem argumento poſſe concludi quòd Chriſtus nullius unquam rei habuerit dominium, ne quidem in communi. Reſp. eſt Neg. Aſſump. Poteſt enim cognoſci quando aliquid poſſederit, nimirùm quando ipſi vel ejus Collegio quædam donabantur.

Denique, Si Chriſtus fuiſſet Rex & Dominus temporalis; debuiſſet illa poteſtate fuiſſe aliquando uſus, & conſtituiſſe, ac reliquiſſe ſibi ea Vicarium; ſicut fecit in poteſtate ſpirituali. Deberent etiam omnes legitimi Reges & Principes, ſive Fideles ſive Infideles, vocari Vicarii Chriſti, ſicut vocantur Pontifices Romani.

Ad 1. Arg. generalis reſponſio eſt. Ea Scripturarum teſtimonia eſſe intelligenda de Regno Chriſti ſpirituali: Illis enim ſignificatur, Chriſtum eſſe conſtitutum Regem ac Principem ſuper univerſo Regno Dei, quod eſt Eccleſia, non ſolùm militans, ſed etiam triumphans: eique datas gentes, quas in illud ſuum Regnum eſſet adducturus, dum ex gentilitate, eas ad Fidem & Eccleſiam converteret. Unde, cùm Matth. 28. dixiſſet, *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra*; illam poteſtatem velut explicans infert: *Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos*, &c. Similiter Joan. 17. docens ad quid poteſtatem acceperit ait: *Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, ut omne quod dediſti ei det eis vitam æternam*.

Petes: Quomodo Chriſtus ſedit ſuper ſedem David, ſi non habuerit Regnum temporale ſicut David? Reſp. Quòd ſederit ſuper illam è temporali commutatam in ſpiritualem: hanc enim eſſe ſignificatam illo uſu loquendi, quo ſæpè in Scripturis ſignificans reperitur poni pro ſignificato, tradit Bernard. hom. 4. ſuper Miſſus, ſubjungens, quòd *Ideo memoratur fuiſſe David, quia hac, in qua temporaliter ſedit, æterna illius gerebat imaginem*.

Cùm dicitur *conſtitutus hæres univerſorum*; ſignificatur eſſe dominus totius Mundi, ſed ſpiritualis: in quantùm ſibi ſubjectos habet omnes electos, homines & Angelos, ac etiam adverſarias poteſtates, omneſque reprobos, & univerſam creaturam, quatenus ea Regno Chriſti ſubſervire idonea eſt.

Fuit autem Chriſtus à Deo Patre conſtitutus univerſorum hæres & Dominus, accepitque plenitudinem poteſtatis in cœlo & in terra tunc, quando *Verbum caro factum eſt*: tametſi poteſtatis illius executionem, Regnique ac dominii ſui poſſeſſionem, ut poſtea meruit, ita paulatim ac progreſſu temporis accepit, pleniſſimè accepturus in ſecundo ſuo adventu, quando perfectè ei ſubjicientur omnes inimici. Videri poteſt Eſtius in cap. 20. Matth. & cap. 1. ad Heb.

Ad 2. Reſpondetur, Inde ſolùm eſſe conſequens, quòd Chriſtus habuerit ampliſſimam poteſtatem diſponendi de temporalibus in ordine ad finem ſpiritualem: non verò quòd habuerit poteſtatem formaliter & directè temporalem. Quamvis autem ad

Chri-

Digitized by Google

Chriſtum non pertineret gubernatio temporalis inſtar aliorum Regum ſeu Principum terræ; poteſtate tamen ſua ſpirituali, quam habebat ſummam, poterat de rebus temporalibus diſponere, quatenus illæ bonum ſpirituale promovere vel impedire poſſunt.

Ad 3. Neg. Conſ. Quia Chriſtus non poterat hoc poteſtate temporali, ſed ea, quæ cùm formaliter eſſet ſpiritualis & ad ſpiritualia, indirectè tamen extendebatur ad temporalia. In definitione autem dominii poteſtas ſive facultas intelligitur temporalis, quando agitur de dominio temporali.

Ad 4. Neg. Conſ. Ita enim ibi loquitur, quia Chriſtus ſummam habuit poteſtatem excellentiæ ſpiritualem ſuper omnes omnium hominum res & actiones in comparatione ad æternam ſalutem. Quòd autem de hujuſmodi poteſtate loquatur; doceri poteſt ex eo, quòd poteſtatem judiciariam exponat, *Per quam homines admittantur ad ſalutem, vel à ſalute repellantur judicio Chriſti*: hæc autem poteſtas judiciaria non conſequitur dignitatem Regiam temporalem, qualis eſt Regum hujus Mundi, ſed ſpiritualem ſummam, qualem accepit Chriſtus, quando conſtitutus eſt Rex ſuper univerſam Eccleſiam. Cùm ergo dicit, quòd Chriſtus in terris vivens non voluit terrenum Regnum temporaliter adminiſtrare, neque judiciariam poteſtatem exercere ſuper res temporales; non ſignificat, quòd fuerit Rex temporalis, ita tamen ut Regia poteſtate uti noluerit: ſed potiùs indicare videtur, quòd neque quoad poteſtatem, neque quoad poteſtatis uſum fuerit Rex de hoc Mundo, ſcilicet cum honoribus, opibus, & mundana potentia. Unde in confirmationem adfert illam Chriſti ſententiam, *Regnum meum non eſt de hoc mundo*: tametſi propter excellentiam poteſtatis ſpiritualis, quam habebat in omnes res humanas, potuiſſet multis earum uti, quibus non eſt uſus.

Ad Confirm. duplex dari poteſt reſponſio. Una, lib. de Regimine Principum non videri eſſe B. Thomæ, partim ob ſtili magnam varietatem; partim quia lib. 3. cap. 20. ea referuntur, quæ non niſi poſt ejus mortem acciderunt; ſcilicet quòd Imperatori Rodulpho ſucceſſerit Adolphus, & Adolpho Albertus: B. enim Thomas mortuus eſt an. 1274. Adolphus autem ſucceſſit Rodulpho an. 1292. & Adolpho Albertus an. 1299. Alia Reſp. eſt, Sive B. Thomam, ſive alium (quiſquis ſit iſtorum librorum Author) tantùm affirmare, Chriſtum fuiſſe Dominum ac Regem ſpiritualem, eumque habuiſſe ſummam poteſtatem, quæ directè eſt ſpiritualis, indirectè autem temporalis. Patet hoc ex cap. 13. ubi docet, Monarchiam Chriſti eſſe univerſalem, quia nullus eſt angulus Mundi nulla plaga, in qua non adoretur nomen Chriſti, juxta prophetiam Malachiæ *In omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. In quo verbo* (inquit) *ſatis apparet, quòd dominium Chriſti ordinatur ad ſalutem Animæ & ad ſpiritualia bona, licèt à temporalibus non excludatur, eo modo quo ad ſpiritualia ordinantur.* Ex cap. 15. de eodem Salvatore Noſtro Chriſto loquens: *Quamvis* (ait) *temporaliter eſſet Dominus orbis; directè tamen ad ſpiritualem vitam ſuum ordinavit Principatum, juxta illud* Joan. 10. *Ut vitam habeant.* Quòd ergo dicit Chriſtum fuiſſe Monarcham univerſalem; id eatenus eſt accipiendum, quatenus omnes homines eorumque actiones, in quantùm bonæ vel malæ ſunt, ſubjiciuntur judicio Chriſti in ordine ad ſalutem vel damnationem æternam.

Quòd Auguſtus geſſerit vices Chriſti fueritque ejus Vicarius; verificari poteſt, non quaſi fuerit per Chriſtum dominio & poteſtate privatus non habens poſtea poteſtatem niſi vicariam: ſed quia, cùm Chriſtus eſſet illo ſuperior, haberetque poteſtatem ſupereminentem, utpote Deus homo; per ſeipſum non agebat omnia, quæ ſecundùm excellentiam illius poteſtatis potuiſſet, ſed temporalia, etſi in ſpirituale Regnum ordinabilia, adminiſtrabat Auguſtus, ita ſubſerviens (quamvis ignoranter) Chriſto ſpiritualique ejus dominio. Sicut ergo divites interdum vocantur diſpenſatores Dei, quia bona ſibi communicata vice Dei diſpenſant; quorum tamen verum habent dominium; & ſicut Principes dicuntur in regendo gerere vicem multitudinis, 1. 2. q. 90. art. 3. non quòd ſolùm ſint Vicarii proprietate & dominio deſtituti; ſed quia pro multitudine & in ipſius multitudinis bonum agunt: ita Auguſtus poteſt dici fuiſſe Vicarius Chriſti, eò quòd pro Chriſto & quaſi vice Chriſti ea temporalia adminiſtrabat, quæ ipſe per ſe potuiſſet adminiſtrare illa ordinando in finem ſpiritualem. Gerebat vices Chriſti, quatenus temporalis poteſtas eſt ſubjecta & miniſtra ſpiritualis poteſtatis; ait Victoria in Relect. 5. Vetuit autem Auguſtus teſte Oroſio lib. 6. c. 22. ne appellaretur dominus, ſive inanis cujuſdam gloriæ ſtudio, eò quòd iſto nomine terror quidam ſignificari videatur ſive quia divinitùs indicabatur (licèt ignorante Imperatore) Chriſtum eſſe natum, qui tamquam Dei Filius eſſet univerſalis omnium Dominus; ſimili ferè modo quo Caiphas, cùm eſſet Pontifex anni illius, à Spiritu Sancto motus ignorans quid diceret, prophetavit, *Expedit ut unus moriatur homo pro populo.*

Auguſtus Cæſar quomodo Chriſti vicarius.

Quomodo Chriſtus fuerit temporaliter Dominus orbis; patere poteſt ex verbis ante allatis. Quia nimirùm habuit poteſtatem, quæ etſi directè tenderet ad ſpiritualia; indirectè tamen extendebatur etiam ad temporalia. Et hæc eſt ratio, quare Chriſti Regnum ab authore iſtorum librorum dicatur compoſitum, ex poteſtate ſcilicet virtualiter duplici, quæ formaliter & directè erat ſpiritualis, eminenter autem & indirectè temporalis.

Cùm idem author dicit, Conſtantinum ceſſiſſe dominium Sylveſtro Chriſti Vicario, cui de jure debebatur; non ſignificat, dominium fuiſſe Vicario Chriſti debitum ex juſtitia, ſed ex honeſtate & decentia. Quia omnino erat conveniens, quòd Summus Pontifex ab Imperatore acciperet aliquod temporale dominium, ut ſpirituali Chriſti Regno adjungeretur temporale tamquam ſecundarium.

QUÆRITUR V.

Utrùm Summus Pontifex ſit dominus totius Orbis.

VIDERI poteſt 1. quòd ſic. Quia Chriſtus B. Petro commiſit terreni ſimul & cœleſtis imperii jura, quemadmodum ait Nicolaus Papa diſt. 22. c. *Omnes*. Cui conſentit illud Offic. Eccleſiaſtici 18. Januarii. *Tibi tradidit Deus omnia Regna Mundi.*

2. Theodoſius Imperator ſanxit, ut omnes cauſæ etiam civiles terminentur judicio Epiſcoporum 11. q. 1. c. *Quicumque*, & cap. *Omnes*, idemque renovavit Carolus, ibidem cap. *Volumus*.

3. Pontifex poteſt deponere Imperatores & Reges; ergo habet dominium temporale in ipſos, ſeu in Regna ipſorum.

4. Idem Pontifex vacante Imperio ſuccedit Imperatori in poteſtate imperiali, ut aſſerit Clemens V. in Clem. *Paſtoralis*, tit. de Sent. & re jud. ergo ſignum eſt, Imperatoriam poteſtatem dimanare à Pontifice tamquam à ſupremo Principe temporali.

5. Boniſacius VIII. in Extrav. *Unam ſanctam* tit. de Major. docet, Eccleſiam habere duas poteſtates, ſpiritualem, & materialem.

6. Regimen Eccleſiæ eſt monarchicum; ergo debet habere unicum caput: ſi autem Pontifex non habeat poteſtatem temporalem ſupremam, erunt plura capita, nimirùm ipſe Pontifex pro ſpiritualibus & alii pro temporalibus; ergo.

7. Alexander VI. Orbem noviter inventum diviſit Regibus Hiſpaniæ & Luſitaniæ; ergo erat ejus dominus.

Denique. Ita ſentire videtur B. Th. partim in fine 2. Sent. dicens, In Papa eſſe apicem utriuſque poteſtatis, & ſpiritualis, & ſæcularis, hoc illo diſponente, qui eſt Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech, & Rex Regum ac Dominus dominantium: partim ſcribens in 1. ad Cor. c. 6. ubi ex Apoſtolo docet Datam Eccleſiæ poteſtatem judicandi ſæcularia.

His tamen non obſtantibus, Reſp. Neg. certa eſt. Pro cujus intellectu ſit

Concluſio I.

Reſp. PAPA nullam directè habet juriſdictionem merè temporalem jure divino, qua nimirum vel ſit Rex, vel Princeps, vel Dominus, ſive totius Mundi, ſive Orbis Chriſtiani, aut alicujus loci quantùm ad regimen temporale, & in ordine ad finem ejus proprium, qui eſt temporalis tranquillitas Reipublicæ.

Prob. 1. Quia Chriſtus ut homo non habuit temporale dominium alicujus loci, ut ſuperiùs fuit probatum; ergo neque Summus Pontifex illud habet ex traditione Chriſti ſeu jure divino: non enim Chriſtus dedit ſuo Vicario aliam poteſtatem quàm ſuam, ideſt, ſpiritualem. Confirmatur, Quia neque ex Scripturis, neque ex traditione habetur, quòd Chriſtus contulerit B. Petro vel ejus ſucceſſoribus poteſtatem merè temporalem.

Prob. 2. Poteſtates Pontificalis & Regia ſecundùm divinam inſtitutionem ſunt diſtinctæ & ſubjectio, & functione; ergo Pontifex Romanus non habet ex inſtitutione Chriſti poteſtatem Regiam, cùm ab eo acceperit Pontificalem. Antec. patet ex ipſorum Pontificum reſponſis, Innocen. III. cap. *Sollicita*, tit. de Majoritate. *Ad firmamentum* (inquit) *cæli, hoc eſt univerſalis Eccleſia, fecit Deus duo magna luminaria, ideſt duas inſtituit dignitates, quæ ſunt Pontificalis authoritas, & Regalis poteſtas: ſed illa quæ præeſt diebus, ideſt ſpiritualibus, major eſt; quæ vero carnalibus, minor: ut quanta eſt inter Solem & Lunam, tanta inter Reges & Pontifices differentia cognoſcatur*. Gelaſius cap. *Duo ſunt*, diſt. 96. duo eſſe dicit, quibus principaliter hic Mundus regitur: *Authoritatem ſacram Pontificum, & Regalem poteſtatem*. Nicolaus in epiſt. ad Michaelem Imper. poſtquam dixit, ante Chriſti adventum quoſdam fuiſſe Reges ſimul & Sacerdotes; ſubdit: *Cùm autem ad verum ventum eſt, ultra ſibi nec Imperator jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium uſurpavit. Quoniam idem Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus, ſic actibus propriis & dignitatibus diſtinctis officia poteſtatis utriuſque diſcrevit*, &c. *ut & Chriſtiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro curſu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur*. Referuntur hæc in cap. *Cùm ad verum* d. 96.

Prob. 3. In cauſis poſſeſſionum aliarumque ejuſmodi temporalium rerum non eſt appellatio à Regibus ad Papam; ergo Papa non habet ſupremam poteſtatem ſæcularem, alioquin eſſet appellatio ad ipſum. Anteced. eſt Alexandri III. cap. *Si duobus*; tit. de Appellationibus; ubi rogatus, an appellatio à civili Judice ad Papam teneat; Reſpondet tenere in his, qui ſunt Pontificis temporali juriſdictioni ſubjecti: in aliis verò ſecundùm juris rigorem non tenere, quia ut cap. *Cauſam*, tit. Qui filii ſint legitimi, ait: *Ad Regem pertinet non ad Eccleſiam de poſſeſſionibus judicare*.

Prob. 4. Innocentius III. cap. *per venerabilem* eodem tit. Qui filii ſint legit. affirmat, quòd Rex Francorum ſuperiorem in temporalibus minimè recognoſcit: ergo Pontifex non eſt illo Rege ſuperior quantùm ad temporalia & ſæcularia. Idem autem judicium eſt de cæteris, qui poteſtatem Regiam habent abſolutam.

Denique, Poteſtas Imperialis aut Regalis non eſt immediatè à Pontifice, ſed vel à Deo, vel à Republica transferente gubernationem populi in unum. *Tibi* (ait Hoſius Conſtantino, apud Athanaſium in epiſt. ad ſolit. vitam agent.) *Deus imperium commiſit; nobis quæ ſunt Eccleſiæ concredidit*. S. Leo epiſt. 38. dicit, Martianum Imperatorem eſſe à Deo electum. Et epiſt. 42. ait, Deum eſſe Authorem Imperii ipſius. Ex quibus ſequitur, Romanum Pontificem non poſſe Reges aut Principes ita liberè conſtituere, vel deſtituere, ſicut Epiſcopos aut Parochos: adeò ut ſi abſque cauſa Principem aliquem tentaret Regno ſeu Principatu ſpoliare, non ſolùm peccaret, ſed etiam nihil ageret, eò quòd ſententia à non ſuo Judice lata non teneat: cùm è contrario, ſi Epiſcopos & Parochos juriſdictione privaret etiam ſine cauſa, ſententia veriſimiliter teneret, quamvis hoc non ſine peccato ageret.

Concluſio II.

NON pugnat cum verbo Dei, eumdem eſſe Principem Eccleſiaſticum & ſæcularem. Patet in veteri Teſtamento, de Moyſe, Heli, & Machabæis: in novo autem nulla extat prohibitio. Hinc Conſtantino, Ludovico Caroli Magni filio, & aliis Imperatoribus dominia ſæcularia donantibus B. Petri Succeſſoribus, S. Sylveſter aliique poſt eum Pontifices illa acceptaverunt. Vide apud Gratianum diſt. 63. cap. *Ego Ludovicus*.

Neque his obſtant, quæ ex epiſtola Nicolai I. ſuperiùs allata ſunt. Non enim negat, poſſe Pontifici convenire aliquod temporalis dominium, cùm ipſe eſſet temporalis dominus Romæ, Ravennæ, aliarumque Civitatum, quas ejus Prædeceſſores dono acceperant ab Imperatoribus: ſed ſolùm vult, non convenire, ut idem ſit totius Orbis & Imperator & Pontifex; ideoque Chriſtum non feciſſe eumdem Pontificem & Imperatorem. Quamvis autem Chriſtus non eidem contulerit Pontificalem & Regiam dignitates; non tamen prohibuit, B. Petri Succeſſores adire Dominia vel Principatus, quando eis donarentur: quia prævidebat futurum aliquando talem rerum ſtatum, ut Pontifex aliique Epiſcopi non poſſent (humanitùs loquendo) ſubſiſtere, ſi nullum haberent temporale dominium.

Quòd verò B. Gregorius lib. 4. Epiſt. cap. 88. dicit anathema cuicumque Eccleſiaſticorum, qui more fiſci titulos poneret, ſive in ruſtico, ſive in urbano prædio; ideo eſt, quia Eccleſia nondum tunc habebat Principatum poſitivum: ſed poſſidebat bona temporalia ad eum modum, quo privati cives poſſident. Quapropter æquum erat, ut prædia, quæ ſua eſſe exiſtimabat, ſi fortè ab aliis occuparentur, non authoritate propria vendicaret more fiſcali, ſed in legitimo judicio repeteret. Vide Bellarminum lib. 5. de Rom. Pontif. cap. 10.

Concluſio III.

ROMANUS Pontifex indirectè & in ordine ad finem ſpiritualem habet ſummam poteſtatem diſponendi de temporalibus rebus omnium Chriſtianorum.

Probatur, Quia poteſtas civilis comparatur ad ſpiritualem ſicut caro ad ſpiritum: atqui ſpiritus debet gubernare carnem, eique, ſi quippiam moliatur contra ſpiritum, reſiſtere, ergo ſimiliter poteſtas ſpiritualis debet gubernare civilem, eamque coercere, quando molitur aliquid ſaluti contrarium. *Poteſtas ſæcularis* (ait B. Thom. qu. 60. artic. 6. ad 3.) *ſubditur ſpirituali ſicut corpus Animæ; & ideo non eſt uſurpatum judicium, ſi ſpiritualis Prælatus ſe intromittat de temporalibus quantùm ad ea, in quibus ſubditur ei ſæcularis poteſtas*. Cùm ergo poteſtas ſæcularis ſummo ſpirituali Prælato, hoc eſt, Romano Pontifici ſubdatur quantùm ad omnia, quæ concernunt ſalutem Animæ; conſequens eſt, quòd Romanus Pontifex poſſit ſe de omnibus ſive temporalibus ſive ſpiritualibus intromittere in ordine ad ſpiritualem Animæ ſalutem.

Prob. 2. Quando Chriſtus dixit Petro, *Paſce oves meas*, fecit eum Paſtorem omnium ſuarum ovium, nulla excepta: ergo dedit ei poteſtatem Paſtori neceſſariam, alioquin non ſufficienter providiſſet Eccleſiæ: ſed paſtori neceſſaria eſt poteſtas arcendi lupos ab ovili, & excludendi arietes furioſos, eoſque ſeparandi ab aliis; ergo illam poteſtatem dedit Petro & Petri Succeſſoribus: qui propterea poſſunt Principes coercere, & in ordinem redigere, ſi ex Chriſtianis fiant hæretici, id eſt lupi, aut ſi maneant quidem in Chriſtiana Religione, ſed ita furioſi vel perverſi, ut Eccleſias ſpolient, Sacramenta profanent, Hæreticorum conatibus non obſiſtant.

Prob.

Digitized by Google

Prob. 3. Reges ſæculares tenentur Eccleſiam defendere, Hæreticos & Schiſmaticos punire, veramque Religionem propugnare; ut docent Aug. epiſtola 50. & Leo epiſtola 75. ergo ſummus Eccleſiæ Præſul poteſt eis jubere, ut hoc faciant, eoſque ſi recuſent, punire, vel per excommunicationem, vel per alias convenientes rationes.

Prob. 4. Principem à Fide apoſtatantem aut alioquin valde noxium Eccleſiæ poteſt ſpoliare dominio & juriſdictione quam habeat, ejuſque Regnum vel Principatum transferre in alium; ergo Pontifex habet ſupremam in Eccleſia poteſtatem temporalem indirectè ſeu in ordine ad finem ſpiritualem. Anteced. tradit B. Thom. hujus par. quæſt. 12. artic. 2. Cùm enim dixiſſet, Ad Eccleſiam non pertinere punire Infidelitatem in illis, qui nunquam Fidem ſuſceperunt; addit: *ſed Infidelitatem illorum, qui Fidem ſuſceperunt, poteſt ſententialiter punire, & convenienter in hoc puniuntur, quòd ſubditis Fidelibus dominari non poſſint*. Conformiter S. Bonaventura, de Eccleſ. Hierarchia p. 2. cap. 2. *Poſſunt Sacerdotes & Pontifices ex cauſa amovere Reges & deponere Imperatores, ſicut ſæpius accidit, & viſum eſt, quando ſcilicet eorum malitia hoc exigit, & Reipublicæ neceſſitas ſic requirit*. Huc facit illud S. Gregorii in privilegio, Monaſterio S. Medardi Monaſterii Sueſſionenſis conceſſo, quod extat in fine lib. 12. Epiſtolarum: *Si quis Regum, Antiſtitum, Judicum vel quarumcumque ſæcularium perſonarum, hujus Apoſtolicæ authoritatis & noſtræ præceptionis decreta violaverit*, &c. *honore ſuo privetur*. Eòdem pertinet quod Leo III. Imperium à Græcis tranſtulit in Germanos: quòdque jus & poteſtas eligendi Imperatorem, ad Principes electores pervenerit à Sede Apoſtolica, cap. *Venerabilem* tit. de Elect. Confer quæ diximus citata priùs q. 12. artic. 2. An verò Eccleſia poteſtatem aliquam habeat in Infideles; diximus ad q. 10. art. 10.

Ad Primum Arg. Reſp. Conceſſum fuiſſe B. Petro jus Regni terreni ſimul & cœleſtis; quia quod ſolvit vel ligat in terra, ſolutum eſt, ac ligatum in cœlo: alludit enim Pontifex ad verba Domini Matth. 16. Ita Bellarm. lib. 5. de Pont. cap. 15. Dominicus verò in 4. d. 25. q. 2. artic. 1. per jura terreni Regni intelligendam putat poteſtatem terrenam bonorum & Principum temporalium, non abſolutè, ſed in ordine ad ſpiritualia. Tradidit autem Chriſtus B. Petro omnia Regna Mundi; quia omnia illa ei ſeu poteſtati ejus ſpirituali ſubjecit, ut proinde in omnibus poſſit Evangelii Prædicatores mittere, Infideles ad Eccleſiæ Romanæ unitatem adducere, Eccleſias fundare, Sacramenta miniſtrare, ſuamque ſpiritualem poteſtatem exercere. Eodem modo reſpondendum eſt ad verba B. Gelaſii in Proſa Eccleſiaſtica, cujus Initium eſt, *Clare ſanctorum*.

Ad Secundum Reſp. Iſta capitula non eſſe Pontificum, ſed Imperatorum, qui ex pietate, non ex debito id honoris Eccleſiæ detulerunt, neque ſoli ſummo Pontifici, ſed omnibus Epiſcopis. Obſervat autem Dominicus, ea pridem eſſe abrogata, quandoquidem appellatio in cauſis civilibus ad Romanum Pontificem non teneat, ubi ipſe temporalem juriſdictionem non habet; c. *Si duobus* tit. de Appellat. Vide Eſtium in c. 6. 1. ad Cor.

Ob. Si dicas: Marcellinum Pontificem ſtatuiſſe, ut omnes contentiones inter Chriſtianos ortæ ad Eccleſiam deferantur, & ab Eccleſiaſticis viris terminentur, eadem cauſa 11. q. 1. c. *Quæcumque*. Quorumdam reſponſio eſt: Iſtud cap. non eſſe Marcellini Papæ, ſed alicujus particularis Epiſcopi incertæque authoritatis. Quia tamen hæc eadem verba inveniuntur in epiſtola 2. Marcellini Pontificis; potiùs videtur Reſ-

Reſp. pondendum: Eſſe intelligenda de omnibus contentionibus, quæ non poſſunt terminari per Judices ſæculares, eò quòd vel Judex nolit adminiſtrare juſtitiam, vel altera pars nolit parere: tunc enim cauſæ devolvuntur ad tribunal Eccleſiæ, per viam correctionis fraternæ, ut colligitur ex cap. *Novit*. tit. de Judic.

Ad 3. Neg. Conſ. Neque enim Pontifex poteſt Reges aut pro libito deponere, aut ex quavis cauſa privare: ſed tantùm quando ſalus Animarum, ſpiritualiſque ſtatus Eccleſiæ id requirit. Ad hoc autem ſufficit, eum habere ſummam poteſtatem ſpiritualem, quæ indirectè ſeu conſecutivè ſit temporalis, quia ſe extendens ad temporalia in ordine ad finem ſpiritualem.

Ad 4. etiam Neg. Conſ. Quia Pontifex vacante Imperio ſuccedit Imperatori, non in omnibus rebus, ſed in authoritate judicandi & terminandi cauſas illas, quæ à ſolo Imperatore ſolent judicari, & non patiuntur moram. Neque hujus ſucceſſionis cauſa eſt, quòd Pontifex aut ſit ſummus Dominus temporalis, aut ſummum illud dominium Imperatori contulerit: ſed quia cauſæ quæ non poſſunt definiri per Judices temporales, devolvuntur ad ſpiritualem, qui debet habere curam ſalutis omnium.

Ad 5. Reſp. Eccleſiam non habere niſi unam poteſtatem, eamque ſpiritualem: Dicit enim Pontifex Nicolaus cap. *Inter hæc* 33 q. 2. *Sancta Dei Eccleſia mundanis nunquam conſtringitur legibus, gladium non habet niſi ſpiritualem*. Quia tamen hæc poteſtas variis ex cauſis extendit ſe ad temporalia; ideò eſt indirectè ſeu conſecutivè temporalis: atque ita poteſtas formaliter & per ſe una eſt quodammodo duplex, virtute vel eminenter.

Cæterùm, quia Bonifacius non tam de poteſtate quàm de gladio expreſsè loquitur; docetque etiam materialem gladium eſſe in Eccleſia: obſervandum eſt, quomodo hoc intelligat. *In hac* (inquit) *ejuſque poteſtate duos eſſe gladios, ſpiritualem videlicet & temporalem, Evangelicis dictis inſtruimur: nam dicentibus Apoſtolis, Ecce gladii duo hic, in Eccleſia ſcilicet; non reſpondit Dominus, nimis eſſe, ſed ſatis. Certè qui in poteſtate Petri temporalem gladium eſſe negat, malè verbum attendit Domini proferentis, Converte gladium tuum in vaginam. Uterque ergo eſt in poteſtate Eccleſiæ, ſpiritualis ſcilicet gladius & materialis, ſed is quidem pro Eccleſia, ille verò ab Eccleſia exercendus: Ille Sacerdotis; is manu Regum & militum, ſed ad nutum & patientiam Sacerdotis. Oportet autem gladium eſſe ſub gladio, & temporalem authoritatem ſpirituali ſubjici poteſtati* &c. Eadem penè ſunt apud Bernard. lib. 4. de Conſid. q. 3.

Ad 6. Reſp. Debere eſſe unum Caput Eccleſiæ quantùm ad regimen ſpirituale: quomodo ſolus Romanus Pontifex eſt totius Eccleſiæ caput. Non oportet autem eſſe unum Caput quantùm ad regimen temporale & ſpirituale ſimul: Nõ oportet eſſe unum Caput quo. ad temporalia & ſpiritualia ſimul.

Primò, Quia iſta duo regimina requirunt duas poteſtates propriis actibus & officiis diſtinctas, ut ex Innocentio & Gelaſio ſuprà recitavimus.

Secundò, Quia expedit ad humilitatem ſervandam, quòd & Pontifex Imperatore, & Imperator Pontifice indigeat.

Tertiò, Quia non poſſet unus ſufficere toti Mundo, quantùm ad ſpiritualia & temporalia ſimul gubernando: cùm & temporalia plurimùm diſtrahant mentem à ſpiritualibus, & temporalium dominiorum Reges poteſtatem accipiant à Republica: impoſſibile autem ſit omnes Reſpublicas inducere ad hoc, ut unum ſive Regem ſive Imperatorem eligant, cui omnes ſe ſubjiciant dependentes ab illo in Regnorum ſuorum gubernatione.

4. Quia ad Eccleſiæ rationem requiritur, ut omnes in una eademque Fide conveniant, idem ſentientes, idem credentes, idem docentes quantùm ad ea quæ ſunt Fidei: quando autem ſuboriuntur difficultates circa Fidei dogmata; iſta uniformitas ſervari non poſſet, ſi non eſſet unum Caput, à quo veritas decerneretur, & cui omnes debeant obedire. Conferantur quæ attuli lib. 4. Controv. q. 1. art. 3. ad 5. At verò in gubernatione publica non requiritur quòd per totum Mundum omnes idem ſentiant quantùm ad ea, quæ ſunt juris & fori civilis.

Ad Septimum Neg. Conſ. Quia Pontifex non ſic Orbem noviter inventum diviſit, ut donaret uni unam alii aliam partem: ſed quatenus aſſignavit regiones, intra quas mitterentur Evangelii Prædicatores, ſub auſpiciis Regum Chriſtianorum qui Prædicatores cum populis ad Fidem converſis ab iiſdem Regibus defenderentur. Videantur quæ diximus q. 10. art. 10.

Ad Poſtremum Reſp. S. Thomam non ſentire, quòd

Pontifex jure divino habeat directam eamque ſupremam poteſtatem temporalem: nam in cap. 13. ad Rom. ſcribit, Clericos eſſe exemptos à tributis ex privilegio Principum ſæcularium; eſſent autem exempti per authoritatem Pontificiam, ſi Pontifex eſſet ſupremus dominus temporalis.

Quapropter ad locum ex 2. Sent. objectum Reſp. Eum vel loqui de poteſtate, quam habet Pontifex in illis Regnis aut Provinciis, ubi ipſe eſt dominus temporalis, vel potiùs ſignificare, quòd in Summo Pontifice ſit apex utriuſque poteſtatis per totum Orbem, ſed diverſimodè. Poteſtatis ſpiritualis apex eſt in ipſo directè ac per ſe: apex verò poteſtatis ſæcularis eſt in eo indirectè & conſequenter. Ac proindè quando dicit: *In his, quæ ad bonum civile pertinent, magis obediendum eſſe poteſtati ſæculari quàm ſpirituali, niſi fortè poteſtati ſpirituali etiam ſæcularis poteſtas conjungatur, ſicut in Papa qui utriuſque poteſtatis apicem tenet*; vult, ut in rebus etiam civilibus magis obediatur Pontifici quàm Principi ſæculari, non ſimpliciter & quovis caſu: ſed ſi ex rebus illius civilibus pendeat ſalus Animarum. Cur hoc velit; ratio eſt. Quia poteſtati ſpirituali Summi Pontificis conjuncta eſt ſaltem indirectè ampliſſima poteſtas diſponendi de rebus temporalibus omnium Chriſtianorum, in ordine ad ſalutem Animæ ſpiritualem.

Ad locum ex Com. ſuper Epiſtolas Reſp. B. Thomam illic non docere, quòd Eccleſiæ data ſit poteſtas judicandi vel ſæcularia vel de ſæcularibus directè & per ſe: ſed cum Apoſtolo docet, eligendos Fideles, etiam viles & abjectos, qui de iſtiuſmodi judicent, potiùs quàm Fidelis Fidelem trahat ad judicem Infidelem. Non loquitur autem præcisè de Clericis, neque tamen etiam ipſos excludit, ſed generaliter agit de Fidelibus: per contemptibiles qui ſunt in Eccleſia intelligens eos, qui in Eccleſia, ideſt inter Chriſtianos ſive laicos ſive Clericos, minimi ſunt, aut certè inepti habentur ad majora Eccleſiæ miniſteria. Neque vel Apoſtolus, vel B. Thom. ſimpliciter jubet aſſumi ipſos contemptibiles: ſed uterque loquitur comparativè docens, hoc agendum potiùs (etſi parum deceat, unde & ad verecundiam iis incutiendam loquitur) quàm ferendum, ut Chriſtiani litigent inter ſe apud Infideles.

QUÆRITUR VI.

Utrùm Imperator habeat dominium totius Orbis.

Reſp. non habere.

COMMUNIS Reſponſio eſt: Imperatorem omnibus quidem Principibus Chriſtianis veteri quodam jure quadantenus eſſe ſuperiorem, in quantùm videlicet eſt Fidei ſive Religionis Chriſtianæ protector ab Eccleſia conſtitutus; abſolutè tamen nec proprietatis nec juriſdictionis temporale dominium habet in totum Orbem terræ, imò nec in omnia Regna Chriſtianorum.

Ratione prioris Innocentius III. cap. *Venerabilem*, tit. de Electione. Imperatorem vocat Sedis Apoſtolicæ advocatum & defenſorem: atque hinc eſt, quòd ad Hæreticos arcendos, ad ſchiſmata ſedanda, ad quoslibet Crucis Chriſti inimicos propulſandos, Imperator poſſit convocare & congregare Principes Chriſtianos, his dumtaxat exceptis, qui fortaſſis ad illa ejus juriſdictione ſunt exempti.

Poſterius probatur, Primò, Quia Imperator non poteſt pro libito uti rebus aliorum Regum & Principum: neque poteſt eos Regno vel Principatu ſpoliare, cauſaſque illorum civiles ad ſuum tribunal trahere.

Secundò, Reges abſoluti non recognoſcunt ſuperiorem in temporalibus, cap. *Per venerabilem*, tit. Qui filii ſunt legitimi. ergo non ſubjiciuntur Imperatori tamquam ſuperiori, ac per conſequens Imperator non eſt dominus talium vel Regum, vel Regnorum, quæ ipſi poſſident. Confirmari hoc poteſt ex Clem. *Paſtoralis*, tit. de Sententia & re Jud. ubi Pontifex & Regem Siciliæ & ejus debitores, ſervitores, & auxiliatores extra diſtrictum Imperii habitantes, ait nullatenus ſubeſſe Imperatori.

Tertiò, Neque jure naturæ neque jure poſitivo, ſive divino ſive humano, Imperator habet dominium Orbis; ergo omnino non habet. Ant. prob. Quia dominium & prælatio introducta ſunt ex jure humano, ait B. Th. q. 10. art. 10. ergo non ſunt de jure naturali; Jus autem poſitivum nullum eſt neque divinum neque humanum, quod Imperatori tribuat proprietatem aut juriſdictionem totius Mundi.

Petes: Cùm detur ſuprema ſpiritualis poteſtas in uno reſidens, ſcil. Rom. Pontifice; quare non datur etiam ſuprema poteſtas civilis reſidens in uno, nimirum in Imperatore? Reſp. Duas eſſe rationes. Unam, quia ſpiritualis poteſtas ita eſt immediatè inſtituta à Chriſto, & tradita B. Petro ejuſque Succeſſoribus, ut ab illis derivetur in omnes Eccleſiæ Prælatos: civilis autem poteſtas eſt quidem in Rege ſeu Principe à Deo, ſed mediante Republica, in qua originaliter ſeu primò reſidet, & à qua transfertur in Regem ſeu Principem; Reſpublica verò nunquam congregata fuit, ne quidem in ſuis Proceribus, ad transferendam omnium totius Mundi Regnorum poteſtatem in aliquem unum: ſed pro diverſitate gentium una eam tranſtulit in unum, alia in alium.

Non convenit eſſe unā ſupremam poteſtatem civilem omnium.

Altera ratio eſt. Quia ſumma ſpiritualis poteſtas ordinatur ad Fidei & Chriſtianæ Religionis conſervationem: cùm ergo tantùm ſit una Fides & una Chriſtiana Religio; debuit eſſe unus, penes quem eſſet ſumma authoritas decernendi ea quæ ſunt Fidei, quia unitas Fidei non poſſet ſervari, niſi quæſtio de Fide exorta poſſet determinari per unum; hujus p. q. 1. art. 10. In civilibus autem ſive ſæcularibus, cùm ſint Reſpublicæ diverſæ, diverſiſſimique hominum mores, & conſequenter diverſæ leges; decet etiam, eſſe diverſos Reges ac Principes, qui diverſis illis gentibus & legibus intendant. Imò totum Mundum uni homini ſubeſſe, ab eoque regi in temporalibus, non eſt de numero poſſibilium. Probat enim experientia quàm difficulter benè gubernentur Regna, à quibus Reges multùm diſtant: quid ſi igitur eſſet unus omnium Regnorum totius Mundi Monarcha? Ideo Philoſophus lib. 7. Politic. cap. 4. non dicit, aliquam Civitatem eò eſſe meliorem, quò majorem: ſed tantam eſſe debere, quæ poſſit benè gubernari. Plura in hanc ſententiam videri poſſunt apud Victoriam in relect. de Indis, lect. 2. Dominicum Soto lib. 4. q. 4. art. 2. Bannes in Tract. de Dom.

QUÆRITUR VII.

Quodnam ſit objectum dominii.

QUÆRITUR hic, quænam res ſub hominis dominio poſſint venire: eſt autem per diverſas Concluſiones reſpondendum.

PRIMA EST.

NEQUE genus humanum neque quiſquam ex humano genere eſt dominus vel Angelorum vel corporum cœleſtium. Quamvis enim Angeli Deo miniſtrent in procuranda hominum ſalute, ad Heb. 1. & cœleſtia corpora à Deo ſint condita ad utilitatem hominis, Deut. 4. non poteſt tamen homo illis uti pro ſuo arbitratu. De cœlis & aſtris quidam aliter ſentiunt: ſed cùm homines non poſſint de illis diſponere, non ſolùm quia ſubſtantias eorum nequeant quoquomodolibet mutare, (quod ad rationem dominii non eſt neceſſarium) ſed etiam quia non poſſunt eos aptare in ſua commoda; verius videtur, quòd homines non habeant illorum dominium; quomodo etiam ſentiunt Leſſius lib. 2. cap. 4. dub. 8. Eſtius in cap. 1. Geneſ. & Malderus Tract. 1. cap. 5. dub. 1. conſentitque Banneſius ad p. p. q. 96. articulus 2. Quamvis enim aſſerat, quadam ratione dici poſſe quòd homo ſit dominus cœleſtium orbium, quatenus nimirum in miniſterium ſeu obſequium ejus facti ſunt; ait tamen, quòd ſimpliciter & abſolutè non habeat eorum dominium.

CON-

Concluſio II.

COMMODITATUM, quæ à cœleſtibus corporibus proveniunt, ut luminis, caloris, omniumque rerum ſublunarium, homo eſt jure naturæ dominus. Quia per rationem & voluntatem poteſt illis uti ad ſuam utilitatem quaſi propter ſe factis. Hinc in jure datur actio contra illos, qui vel per ædificia, vel aliter officiunt luminibus aliorum. Huc etiam pertinet illud Pſ. 8. *Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus: oves & boves univerſas, inſuper & pecora campi*. Et Eccleſiaſtici 17. *Dedit illi poteſtatem eorum quæ ſunt ſuper terram. Poſuit timorem illius ſuper omnem carnem, & dominatus eſt beſtiarum & volatilium.* Quæ quamvis de dominio, quod homo accepit in ſtatu innocentiæ, à quibuſdam intelligantur; nihilominus etiam rectè poſſunt accipi de illo poſt lapſum; imò & de toto humano genere, de quo Eccleſiaſticus generatim agit in ſequentibus ſubdens, quòd *Deus mandavit unicuique de proximo ſuo*. Unde & poſt diluvium dixit dominus ad Noe, *Terror veſter ac tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ, & ſuper omnes volucres cœli*. Verum quidem eſt, iſtud dominium per peccatum fuiſſe minutum quoad uſum ſive exercitium, cùm beſtiæ quædam ſint homini rebelles; quoad jus tamen & poteſtatem manſit integrum, quandoquidem ſequatur naturam hoc ipſo quo eſt ratione prædita: imò etiam quoad exercitium hactenus manet, quia penè omnes beſtiæ adhuc cogi poſſunt vi vel induſtria ſubeſſe homini; unde Gen. 9. poſtquam de animantibus terræ & volucribus cœli dictum eſt, ſubditur: *Omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt*.

Dominium hominis peccato fuit diminutum.

Cæterùm hæc Concluſio non ita eſt accipienda, quaſi ſinguli homines habeant à natura completum dominium omnium rerum, quæ continentur in hoc Mundo inferiore: ſed quia ſi ſolùm jus naturæ ſpectemus, poteſtatem habent eas occupandi ſuiſque uſibus aptandi.

Concluſio III.

NULLUS hominum jure naturali venit in dominium alterius hominis, ſi propriè loquamur de dominio, prout ſcilicet opponitur ſervituti propriè dictæ, quæ vocatur ſervitus legalis: ſi autem loquamur de dominio impropriè accepto, quod nimirùm ſubjectioni relativè opponitur, jure naturæ unus eſt alteri ſubditus. Tradit iſtam Concluſionem B. Thom. p. p. quæſt. 96. artic. 4. diſtinguens dominium prioris generis à poſteriori: quòd per prius aliquis utatur alio tamquam re ſua, ad ſuam propriam utilitatem, ut dominus mancipio; per poſterius, aliquis utitur alio, non ad proprium utentis commodum, ſed ad utilitatem ejus qui ſubjicitur, vel ad bonum commune. Ex hac differentia dominii nata eſt diſtinctio ſervitutis, ut alia dicatur legalis, alia naturalis. Legalis eſt, qua unus alteri ita ſubjicitur ac in ejus poteſtate conſtituitur, ſicut res & poſſeſſio ipſius. Naturalis, qua minùs perfecti minùſque ſapientes ſubjiciuntur ſapientioribus, & filii parentibus.

Ex his patet, primò, quantum differat ſervitus legalis ab ea, qua communiter famuli & ancillæ deſerviunt: pro ratione enim hujus famulitii non tam in perſonas quàm in ipſarum opera & labores dominium habent illi qui præſunt.

Patet ſecundò, ſervitutem legalem, non eſſe à natura conſtitutam vel introductam: neque jus naturale facere aliquem hominem ſervum alterius. *Communis omnium poſſeſſio, & omnium una libertas dicitur eſſe de jure naturali, quia ſcilicet diſtinctio poſſeſſionum & ſervitutis non ſunt inductæ à natura*, ait B. Tho. 1. 2. q. 94. art. 5. ad 3. & Aug. lib. 19. de Civit. Dei cap. 15. *Rationalem factum ad imaginem ſuam noluit niſi irrationalibus dominari; non hominem homini, ſed hominem pecori. Conditio ſervitutis jure intelligitur impoſita peccatori. Nomen itaque iſtud culpa meruit, non natura*. Similia ſunt apud Ambroſ. lib. de Elia & Jejun. cap. 5. ubi inter cætera dicit: *Non eſſet hodie ſervitus, ſi ebrietas non fuiſſet*.

Si Dicas: Servitutis originem fuiſſe peccatum iſtud, per quod mors ingreſſa eſt in Mundum; ergo Ambroſ. non rectè illam refert in ebrietatem. Reſp. Neg. Conſ. Quamvis enim omnium malorum, & per conſequens etiam ſervitutis prima origo fuerit peccatum primorum parentum; rectè tamen Ambr. ita eſt locutus, quia ante ebrietatem nulla invenitur facta mentio ſervitutis. *Manebat*, (inquit Ambr.) *antequam vinum inveniretur, omnibus inconcuſſa libertas; nemo ſciebat à conſorte naturæ ſuæ obſequia exigere. Illa ergo ebrietas, in quam incidit Noe, & nuditatis & irriſionis occaſio fuit, ob quam filius in ſuo filio maledictus, & ſervus ſervorum fratribus ſuis futurus prædiceretur. Nuſquam Scripturarum legimus ſervum, antequam hoc vocabulo Noe juſtus peccatum filii vindicaret*, ait Aug. dicto cap. 15. & Chryſoſt. hom. 29. in Gen. *Ecce fratrem eadem natum puerpera* &c. *peccatum fecit ſervum, & ablata libertate, ſubjectionem illi injunxit, unde poſtea ſervitus ſumpſit originem*, tamquam ſcilicet à primo exemplo, quamvis tamquam à cauſa prima originem ſumpſerit à primo peccato.

Concluſio IV.

JURI naturali non repugnat, aliquem hominem eſſe ſervum alterius vera & propriè dicta ſervitute; ideoque & jure gentium, & alio jure poſitivo hoc introduci potuit.

Prob. 1. ex Levit. 25. *Servi & ancillæ ſint vobis de nationibus* &c. *hos habebitis famulos, & hæreditario jure tranſmittetis ad poſteros, ac poſſidebitis in æternum*. Exod. 21. *Si emeris ſervum Hebræum; ſex annis ſerviet tibi*. 1. Cor. 7. *Unuſquiſque in qua vocatione vocatus eſt in ea permaneat: Servus vocatus es? non ſit tibi curæ*. Ad Epheſ. 6. ad Coloſſ. 3. 1 Petri 2. Apoſtoli non jubeant, ut ſervi ad Chriſtianam Religionem converſi, vel à dominis dimittantur, vel deſinant eis obſequi: ſed præſcribunt, ut ſervi dominis etiam carnalibus ac dyſcolis diligenter obediant. In ejuſdem rei confirmationem adduci poſſent varia Patrum teſtimonia: ſed ea in ipſorum Commentariis ad Apoſtolum videnda relinquimus.

Prob. 2. Quia Sanctus Paulinus Epiſcopus Nolanus ſeipſum in ſervitutem dedit pro redimendo filio viduæ captivo, ut eſt in Martyrologio Rom. die 22. Junii. Eccleſiæ quoque antiquam fuiſſe conſuetudinem poſſidendi ſervos ut mancipia; patet ex 12. q. 2. c. *Injuſtum*, cum aliquot ſeq.

Prob. 3. Homo eſt dominus ſuæ naturalis libertatis; ergo poteſt ſic ei renunciare, quomodo renunciabant illi, qui ſeipſos vendebant Exod. 21. & Levit. 25. niſi quòd nulli Chriſtiano jam ſit permiſſum emere Chriſtianum.

Prob. 4. Servitus inducta eſt in favorem hominum, ne ſcilicet illi, qui jure belli poſſent occidi, interficerentur, ſed vivi ſervarentur; unde & latini vocabuli origo non à ſerviendo, ſed (ut Auguſt. ait lib. 19. de Civit. cap. 15.) à ſervando eſt deducta; ergo ſervitus non tantùm eſt licita, ſed etiam utilis; adeò ut ſit præeligenda morti, juxta illud Eſther 8. *Atque utinam in ſervos & famulos venderemur, eſſet tolerabile malum*.

Denique. Tituli ſervitutis legalis omnes ſunt juſti. Primus enim eſt titulus belli, de quo jam diximus. Secundus eſt nativitatis, quando quis naſcitur ex matre ſerva. Tertius, eſt juſtæ condemnationis. Quartus, emptionis.

Tituli ſervitutis.

Hinc Concinſioni non repugnat Juriſconſultus, dum & lib. 1. Inſtitutionum tit. 3. & lib. 1. ff. titulus 5. dicit, Servitutem eſſe conſtitutionem juris gentium, qua quis dominio alieno contra naturam ſubjicitur. Quia ſervitus non ſic dicitur contra naturam, quaſi ſit jure naturali prohibita: ſed partim, quia eſt contra naturalem inclinationem ſecundùm ſe conſideratam; partim quia naturæ primitùs inſtitutæ non convenit.

Non obſtat etiam quod Apoſtolus 1. ad Cor. 7. ſcribit: *Nolite fieri ſervi hominum*. Nam B. Thom. in Comment. intelligit, non debere quempiam fieri ſervum hominum poſtponendo ſervitium Dei; ut nimirum ſenſus ſit: ne vos ita ſubjicite hominibus, ut Deo ſubtrahatis aut minuatis debitum obſequium. Quapropter non ſe hominibus ſubjiciunt, juxta

hanc Apoſtoli ſententiam, quicumque vel obſequium eis præſtant, vel ipſis obſequendi neceſſitatem amplectuntur: ſed qui ſic hominibus ſerviunt, ut Chriſto non ſerviant, aut certè minùs quàm debeot ſerviant.

Conclusio V.

HOmo eſt dominus bonorum temporalium eorum, quæ ex ſe oon ordinantur ad conſervationem vitæ, veluti pulchritudinis ſeu coloris ſui corporis. Eſt etiam dominus operationum earum, quæ liberè exercentur per intellectum & voluntatem, per ſenſus exteriores, & per vim motivam; non pariter earum, quæ exercentur per ſenſus ioteriores vel per appetitum ſenſitivum: nullo autem modo earum, quæ per facultatem vegetativam. Conſetantur 1. 2. q. 17. art. 5. 6. & ſequentes, ubi docetur, quòd actus animæ vegetativæ nullo modo ſubdantur imperio rationis; actus autem ſenſuum ioteriorum, & appetitus ſenſitivi noo prorſus ſubjiciantur, ſed aliquo modo.

Conclusio VI.

HOmo non eſt dominns vitæ ſuæ, vel membrorum, aut ſanitatis. Cùm enim homo conſtituatur dominus ſui-ipſius per liberum arbitrium; eorum tantùm eſt dominus, quæ libero arbitrio ſubjiciuntur, ut indicavit Author q. 64. artic. 5. ad 3. huic autem non ſubjiciuntur vita, integritas membrorum, aut ſanitas. Idcircò ſolus Deus poteſt innocentes interficere, ſolique ipſi ſubeſt tranſitus de hac vita in aliam, adeò ut nec Reſpublica ſeu Princeps dominium habeat vitæ ſuorum civium, ſed tantum cuſtodiam. Quò pertinet illud Sap. 16. *Tu es domine qui vitæ & mortis habes poteſtatem*. Et 1. Reg. 2. *Dominus mortificat, & vivificat*; ſolus videlicet. Deus ergo de vita noſtra, de corporibus noſtris eorumque integritate, & ſanitate poteſt facere quod ſibi bonum videtur, etiam non propter peccatum: poteſt enim ſi vult, agere Dominum, non agendo Judicem; ſicuti & nos ſæpè agimus, occidendo animalia irrationalia, quorum ſumus domini. At Princeps; vel Reſpublica non poteſt de vita aut membris civium diſponere pro libito; ſed noxios quidem poteſt occidere aut mutilare tamquam Judex habens authoritatem à Deo; non verò ut vitæ illorum Dominus, cæteros autem poteſt exponere periculo mortis; in prælio, aut defenſione locorum, pro conſervatione totius; ubi non dominium exercetur vitæ ſubditorum, ſed dumtaxat cuſtodia, & defenſio totius Communitatis.

His non obſtat, quòd poteſt quis vitam exponere
Ob. pro amico. Hoc enim facit, non ut dominus, ſed ut
Reſp. à Domino Deo poteſtatem habens præferendi opus virtutis ſuæ corporali vitæ: quomodo depoſitarius rem alienam apud ſe depoſitam poteſt alienare, ſi dominus hoc ei permiſerit.

Non obſtat etiam, quòd 1. ad Corinth. 7. Apoſtolus docet, virum habere poteſtatem corporis ſuæ uxoris; & uxorem poteſtatem corporis viri. Quia illa poteſtas non eſt dominium, (cùm non ſit facultas liberè diſponendi de iſto corpore ad omnem uſum licitum) ſed ſolùm eſt jus quoddam in corpus alterius, in ordine ad actum conjugalem: ſignificat enim Apoſtolus, quòd uxor non habeat poteſtatem ſui corporis ſic, ut ei liberum ſit vel continere, vel alteri ſe conjungere; ſed quòd maritus habet poteſtatem corporis uxoris ſuæ ad opus conjugale, & uxor poteſtatem corporis viri ad idem opus.

Conclusio VII.

SItne homo famæ & honoris ſui dominus, variè diſputatur, Probabilius tamen loqui videntur qui affirmant; Adrianus in 4. q. de Reſt. famæ. Sotus lib. 4. q. 2. art. 3. Covarruvias lib. 1. Var. c. 1. Navar. c. 18. n. 27. 28. 46. Bannesius. Toletus, aliique communiter contra Cajetanum & quoſdam alios,

Primò, Quia homo eſt dominus eorum, quæ proprio labore & induſtria acquirit & conſervat: fama eſt ejuſmodi bonum; ergo. Minor probatur, Quia per ſcientiæ & virtutum exercitium fama comparatur.

Neque refert, quòd non ſit in poteſtate hominis facere, ut alii bonam habeant de ipſo exiſtimationem, Ob.
vel ut eum tamquam laude dignum celebreot: cùm ſæpè contingat optimos tum hooore, tum fama digniſſimos malè audire, ſive per ignorantiam, ſive per
malitiam hominum ſiniſtrè ioterpretantium ea, quæ Reſp.
debuerant accipere in booam partem. Quamvis enim non poſſit bonam de ſeipſo exiſtimationem aliis imprimere; poteſt tamen ea agere, ex quibus nata eſt ſequi bona fama, & propter quæ jus habet ad illam, ita ut non poſſit eo jure ſpoliari abſque peccato injuſtitiæ, niſi fortè per ignorantiam eorum, qui bona fide neſciunt famam bonam illi eſſe debitam. Sicut ergo quiſpiam non deſinit poſſe acquirere dominium alicujus rei, etſi propter malitiam hominum non poſſit rem illam apprehendere & poſſidere; ita non deſinit poſſe ſibi comparare famam, quamvis ex improborum malitia contingat, quòd famam illam nunquam de facto habeat. Adde, ad rationem dominii non eſſe prorſus neceſſarium, quòd res dominio ſubjecta per laborem & induſtriam propriam acquiri poſſit; modò quando habetur, ſubjiciatur liberæ hominis diſpoſitioni ad uſus nulla lege prohibitos. Sic enim primi homines rerum ſublunarium à Deo creatarum erant domini; quas tamen ſibi comparare non potuerat: ſic & homo jam eſt dominus coloris & pulchritudinis ſuæ, imò & libertatis naturalis; cùm tamen & ab illius acquiſitione poſſit variis modis impediri, & hujus uſu diverſimodè privari.

Secundò, Homo eſt dominus eorum, de quibus tamquam libero ejus arbitrio ſubjectis poteſt diſponere: atqui fama eſt bonum quoddam hominis, de quo liberè poteſt diſponere; ergo homo eſt famæ ſuæ dominus. Major indicatur ab Authore q. 64. artic. 5. ad 3. his verbis: *Homo conſtituitur dominus ſui-ipſius per liberum arbitrium, & ideo poteſt licitè homo de ſeipſo diſponere quantum ad ea, quæ pertinent ad hanc vitam, quæ hominis libero arbitrio regitur: non tamen quantum ad ea quæ non ſubjacent libero ſuo arbitrio*. Mioor ab eodem inſinuatur q. 73. artic. 4. ad 3. dicente, Arbitrii hominis eſſe detrimentum ſuæ famæ pati, niſi hoc vergat in periculum aliorum. Et confirmatur. Si non poſſemus de illa diſponere magis quàm de vita, nunquam poſſemus eam à nobis abjicere nequidem pro acquiſitione vitæ æternæ; ſicut non poſſumus nos aut vita ſpoliare, membro mutilare pro acquirendo Regno cœlorum: qui poſſe nos abjicere famam propter aliquod bonum virtutis, modò nulli tertio ſit neceſſaria, exemplis, Sanctorum patet. Ambroſius (quemadmodum in ejus vita legitur) publicas mulieres domum ſuam advocavit, ut eo ſpectaculo commotus populus deſineret ipſorum expetere ad Epiſcopatum. Hieronymus epiſtolis lib. 43. 50. lapſum ſuum ſcriptis mandavit, & ſimiliter Auguſtinus in libris Confeſſionum.

Neque his obſtat. 1. quòd Eccleſiaſtici 41. monemur habere curam de bono nomine.

2. quòd Aug. lib. de Bono Viduitatis c. 22. reprehendit viduas: quòd propriam famam negligebant: pro ratione adſerens, quòd nobis vita noſtra eſt oeceſſaria, aliis verò fama ooſtra.

3. Quòd ſui-ipſius infamatio prohibeatur præcepto Decalogi: Decalogus autem continet præcepta juſtitiæ; unde ſequi videtur, quòd ſit contra juſtitiam infamare ſeipſum.

Ad 1. enim reſponderi poteſt Sapientem monere ut diligenter ſtudeamus virtuti, per quam apud Deum & homines (maximè bonos) conſequimur booam famam: ex hoc autem nequaquam ſequitur, nos non habere dominium famæ noſtræ; cùm & alia quæ noſtro dominio ſubjiciuntur debeamus curare, & non paſſim vel abſque rationabili cauſa negligere.

Ad 2. Reſp. Auguſtinum meritò reprehendere quaſdam viduas; quoniam illæ ſic negligebant bonam ſui exiſtimatiooem, ut hoc cederet in damnum aliorum,

qui

Digitized by Google

qui ea occaſione vel blaſphemabant viam Dei, dum ipſis ſecundùm ſuam ſuſpicionem quaſi turpis, quæ caſta eſt, diſplicebat vita Sanctorum, vel etiam cum excuſatione imitabantur, non quod videbant, ſed quod putabant.

An 3. Non dubium eſt eſſe peccatum ſeipſum abſque cauſa infamare: cùm enim prodigere pecuniam, triticum, vinum, & alia hujuſmodi, de quibus certum eſt quòd verè & propriè cadant ſub dominium noſtrum, ſit peccatum; multò magis peccatum eſt famam ſuam prodigere, quæ eſt bonum præſtantius: ſed negamus eſſe peccatum injuſtitiæ; ſaltem per ſe & ex ſuo genere. Neque refert, quòd Decalogus contineat præcepta juſtitiæ. Hoc enim verum eſt, quantùm ad præcepta, quæ directè ſeu principaliter exprimuntur in Decalogo: non autem quantùm ad omnia quæ ibi prohibentur; cùm conſtet, non omnia peccata luxuriæ, neque omnia mendacia, neque omnem pravam rei alienæ concupiſcentiam opponi juſtitiæ, quæ tamen omnia illic ſunt prohibita.

Porrò, quàm grave peccatum ſit ſeipſum infamare abſque cauſa; non convenit. Nobis videtur eſſe mortale ex genere, propterea quòd eſt prodigere bonum valde excellens. Et quamvis ſolùm ſit veniale in rebus exiguis, aut moralibus quidem, ſed non notabiliter infamantibus; verè tamen eſt mortale, quando aliquis ſeipſum graviter infamat, veluti de hæreſi, vel de alio enormi peccato; cùm & prodigalitas pecuniæ, quæ eſt bonum longè inferius, poſſit eſſe mortale, ſi magna admodum quantitas prodigeretur, veluti ſi magna vis boni frumenti etiam proprii projiceretur in flumen pro ſolo libito.

Quæſt. Quæri etiam hic poteſt: Quale peccatum ſit, vi aut metu tormentorum, fateri crimen ſibi falsò impoſitum; aut verum quidem, ſed non probatum; nec juridicè interrogatum? Sed Reſp. Non eſſe peccatum mortale, metu tormentorum etiam levium confiteri verum crimen, quamvis propter illud ſis morte plectendus, etiamſi illud neque ſit probatum, neque juridicè quæſitum. Cùm enim mortem merueris; etiam abſque ejuſmodi metu potes te judicio ſiſtere, & fateri crimen, modò habeas bonam intentionem: ut ſatisfaciendi pro peccatis, ædificandi proximos, aut aliquid hujuſmodi rationabiliter intendas; quemadmodum colligitur ex quæſt. 64. articulus 5. ad 2. apertèque traditur à Petro Navarra lib. 2. cap. 4. num. 134.

Falſum autem crimen fateri, propter quod es morte afficiendus: quidam exiſtimant etiam eſſe ſolùm peccatum veniale, ut Dominicus lib. 4. quæſt. 2. artic. 3. Angelus verbo *Detractio* quæſt. 6. Sylveſter eodem verbo quæſt. 3. Toletus lib. 5. cap. 66. Petrus Navarra lib. 2. cap. 4. num. 133. Saytus in Clave Regia lib. 11. cap. 3. num. 42 Quorum ſententia quamvis ſit probabilis, quando tormenta ſunt adeò gravia, ut optabilius ſit mori quàm illa pati, modò mendacium non confirmetur juramento, neque ejuſmodi confeſſio vergat in aliorum detrimentum, eò quòd non teneatur conſervare famam cum tam gravium tormentorum perpeſſione, Nobis tamen hæc ſententia non videtur uſque adeò tuta; partim quia talis non conſervat famam, ſed adhibito mendacio eam prodigit, & quidem in materia gravi; (ut ſupponitur, quandoquidem falsò ſibi imponat peccatum publicæ mortis ignominia dignum) partim quia præter infamiam quam ſibi parit, etiam præbet cauſam ſuæ occiſioni. Neque enim verum eſt quod alii ſumunt; ipſum non cooperari ſuæ morti, ſed ſolùm evaſioni tormentorum, Quando quidem nulla poſſit aſſignari cauſa cur morti adjudicetur niſi peccatum illud, quod non fecit, ſed quod mentitur ſe feciſſe. Accedit, non eſſe facienda mala ut eveniant bona; ut ergo evitet tormenta quæ ſunt mala pœnæ, non licet mentiri, quod eſt malum culpæ, & quidem mortale, quando eſt materia gravis, & ſicut in propoſito. Hanc ſententiam tenet Navarrus cap. 18. num. 29. & Molina lib. 4. de Juſtitia diſp. 37. num. 18. Imo & Covarr. qui in alteram partem ſolet citari. Libro ſiquidem 1. Variar. cap. 2. num. 8. tandem approbat opinionem Archid. Panorm. & ſequacium tenentium, eum committere peccatum mortale, qui metu mortis vel tormentorum imponit ſibi falſum crimen, quando iſta falſi criminis impoſitio directè operatur confitentis occiſionem vel mutilationem. Joan. Major in 4. d. 15. artic. 18. tenet, quòd extra tormenta negare debet quæ in tormentis dixit.

Si dicas: Hinc ſequi, etiam illum peccare mortaliter, qui confitetur verum ſuum crimen. Reſp. Neg. Sequelam: Quia iſte non dat cauſam mortis, ſed tantùm detegit eam quam priùs dederat, & quam revera contraxit, ceditque juri ſuo quod habebat ad eam cauſam occultandam. Quòd autem ponat conditionem ſine qua non fuiſſet interficiendus, parum eſt. Quia ex cauſa id licet: ſicut etiam liceret detegere ſuum crimen ne innocens propter illud occidatur, quamvis ipſe detegens ſit interficiendus.

Conclusio VIII.

Bonorum naturalium & ſupernaturalium, eorum ſcilicet quæ Deus in nobis ſine nobis operatur, ut ſunt habitus virtutum infuſi, & ſpeciale Dei auxilium, non ſumus propriè loquendo domini; actuum tamen ſive operationum, quæ per divinam gratiam ſive habitualem ſive actualem, à nobis exercentur, domini ſumus. Quia hi actus eatenus ſubſunt libero hominis arbitrio, quatenus ab eo liberè procedunt: habitus autem infuſi non procedunt ab illo, neque videntur illi ſubeſſe, ſed potiùs præeſſe, quamvis in poteſtate liberi arbitrii ſit eis uti vel non uti; ſecundùm ea quæ notavimus quæſt. 64. articulus 2. quæſito 1. ad 3. Non pauci quidem Recentiores exiſtimant, hominem eſſe dominum bonorum ſuorum ſpiritualium, gratiæ, Charitatis, aliarumque virtutum: ſed id à Veteribus aſſertum non facilè probabunt. B. Thom. 1.2. quæſt. 73. artic. 9. ad 2. ita ſcribit; *In his, quæ non ſubduntur dominio voluntatis, ſicut naturalia & ſpiritualia bona, eſt gravius peccatum, nocumentum ſibi ipſi inferre*; ergo ſentit, hominem non eſſe dominum ſuorum ſpiritualium bonorum; neque enim eſt dominus eorum quæ non ſubſunt dominio ſuæ voluntatis.

Dices: Ex hac ſententia ſequuntur duo abſurda: Prius, quòd homo gratiam perdens per furti, adulterii, aut alterius generis peccatum, ſemper committat duo peccata, unum furti, vel adulterii; alterum injuſtitiæ contra Deum. Poſterius: Eum qui peccavit mortaliter, teneri ad ſtatim pœnitendum, eò quòd reſtitutio obliget ad ſtatim. Reſp. Neutrum ſequi. Non prius, quia etſi in quolibet peccato mortali quædam ſit injuſtitia ſeu injuria Dei, propter quam proinde neceſſaria eſt ſatisfactio; non invenitur tamen alia ſpecialis injuſtitia, ideoque nec duplex peccatum, cùm peccata multiplicentur ex objectis, non autem ex eo quod communiter invenitur in omnibus: Alioqui idem moveri poteſt argumentum, quamvis concederetur quòd homo talium ſuorum bonorum ſit dominus; præter peccatum enim furti vel adulterii objici poſſet, inveniri peccatum contra dilectionem ſui & contra bonam adminiſtrationem bonorum ſibi concreditorum. Non ſequitur etiam poſterius: quia reſtitutio facienda homini ordinatur in ipſius utilitatem; ac proinde fit ipſi injuria quando non redditur ei res ſua: quæ autem facienda eſt Deo, non in ipſius, ſed in noſtrum commodum ordinatur; ideoque nulla Deo fit injuria, differendo pœnitentiam, ſicut fit injuria homini differendo reſtitutionem. Vide quæ diximus Suppl. quæſt. 4. artic. 2. quæſito 2. ad 7.

Circa Concluſ. 3.

QUÆ-

QUÆRITUR VIII.

An ad recuperandum libertatem ſervis competat jus fugiendi.

NOn quæritur hic de ſervis, qui ſe in ſervitutem vendiderunt, aut ex matre aliter quàm per bellum ſerva in ſervitute nati ſunt: certum namque eſt, eos non poſſe invitis dominis per fugam ſe ſubtrahere, ſicut non licet equum alienum à domino auferre. Non quæritur etiam de ſervis, qui ſerviruri propter ſua flagitia juſtè ſunt mancipati: nam & hos non poſſe dominum, cujus facti ſunt ſervi, invitum deſerere, ſatis convenit, cùm teneantur parere juſtæ ſententiæ. Sed neque movetur quæſtio de illis, qui in ſervitute periculosè ſollicitantur vel ad Infidelitatem, vel ad quodlibet aliud peccatum mortale; licitam enim eſſe ipſis fugam, communis habet ſententia. Illud quoque ſatis conſtat, injuſtè captis ad libertatem recuperandam licere fugere: quo fit, ut plerique Chriſtiani excuſentur, qui à Turcis & Saracenis, apud quos injuſtè detinebantur, aufugiunt; ſunt enim iſtorum adversùs Catholicos omnia ferè bella injuſta. Dico ferè. Quia contingere poſſet, ut etiam aliqua forent juſta ex parte ipſorum Infidelium; ut ſi tempore induciarum vel pacis contra fidem datam eos aggrederentur Chriſtiani.

Sed tota difficultas eſt de ſervis in bello juſto captis, à quibuſcumque tandem capti ſint, ſive à Fidelibus, ſive ab Infidelibus. Talibus enim cauſa recuperandæ libertatis licitam eſſe fugam negat Sylveſter verbo *Servitus* quæſt. 3. Navarrus cap. 17. num. 104. Molina, Turrecremata, & quidam alii: concedunt autem Dominicus Soto lib. 4. de Juſtitia & Jure quæſt. 2. articulus 2. Covarruvias lib. 1. Variarum cap. 5. num. 10. & ad regulam *Peccatum* p. 5. §. 11. num. 6. Bannes & Valentia in Tract. de Bello, Salonius & Malderus in Tract. de dom.

Negantium argumenta ſunt hujuſmodi. Primum. Cap. *Si quis ſervum*, 17. quæſt. 4. graviter prohibetur, ne quis alieno ſervo ſuadeat deſerere miniſterium ſui domini, etiam prætextu libertatis.

Secundum, Lib. 6. Codicis tit. *de Servis fugitivis* lege 1. dicitur, Servum fugitivum ſui furtum facere: & lege 3. ſervis fugitivis decernitur gravis pœna, ſi deprehendantur; ut ſcilicet pede amputato debilitentur, aut ad metalla damnentur; unde uſu receptum eſt etiam apud timoratos, ut ſervos qui fugam arripuerant caſtigent.

Tertium, Servus, qui invito domino fugit, privat ipſum juſta ſua poſſeſſione: juſto ſiquidem titulo poſſidebatur ante fugam; ergo peccat fugiendo.

Quartum, Damnatus ad carcerem non poteſt fugere; ergo nec ſervus, præſertim cùm ſervitus illa ſit quaſi per ſententiam inflicta.

Quintum, Servus debet ſe & ſua victori, qui vitam ei reliquit; ergo injuſtè agit fugiendo.

His tamen non obſtantibus Reſp. Sententiam illam eſſe veriorem, quæ habet; Servos bello etiam juſto captos poſſe ad recuperandam libertatem fugere; modò nullam vim dominis inferant, & fugiant eo animo ut ad ſuos revertantur.

Prob. Primò, Ex lib. 2. Inſt. Juris, tit. *de Rerum diviſione* §. *Item ea*, ubi dicitur, quòd *Ea quæ ex hoſtibus capimus jure gentium ſtatim noſtra fiunt; adeo quidem, ut & liberi homines in ſervitutem noſtram deducantur: qui tamen ſi evaſerint noſtram poteſtatem, & ad ſuos reverſi fuerint, priſtinum ſtatum recipiunt*. Et lib. 49. ff. titulus *de Capt.* lege *Poſtliminium*, 19. in fine decernitur, *Eſſe poſtliminium hominibus cujuſcumque ſexus conditioniſvè ſint*. Lege autem *Si id quod* ſtatuitur, quòd *Si id, quod noſtrum hoſtes ceperunt, ejus generis eſt, ut poſtliminio redire poſſit; ſimul atque ad nos redeundi cauſa profugit ab hoſtibus, & intra fines Imperii noſtri eſſe cœpit, poſtliminio rediiſſe exiſtimandum eſt*. Lege *Nihil intereſt*; decernitur, Nihil intereſſe quomodo captivus reverſus ſit, utrùm dimiſſus, *an vi vel fallacia poteſtatem hoſtium evaſerit*.

Secundò, Servitus inducta eſt jure gentium: ſed eodem jure approbatum eſt, quòd illi qui fugerint cenſeantur liberi, neque remittant ullum pretium; ergo manent liberi. Minorem probat Banneſius ex communi uſu gerentium bella, qui nunquam ſoliti ſunt ſervorum fugitivorum pretium aut petere, aut mittere.

Tertiò, Inter omnes ſervitutes ea quæ jure belli contrahitur, minimum habet de conditione ſervitutis; ergo non eſt cogenda ad eas anguſtias.

Quartò, Si non liceret fugere; libertas quæ in termino fugæ conceditur, foret inutilis: quia ſervi non poſſent eam conſequi, niſi per peccatum; quod autem abſque peccato haberi non poteſt, mortaliter apud Fideles cenſetur non poſſe haberi.

Dictum eſt, *modò nullam vim dominis inferant*. Cùm enim juſtè poſſideantur; quamdiu ſunt in poteſtate dominorum, non poſſunt abſque peccato injuſtitiæ vim ipſis inferre: & quia nemini patrocinari debet injuſtitia; ſervus per ejuſmodi vim effugiens, non recuperaret libertatem. Ac proinde quod ex ff. ſupra audivimus, *Nihil intereſſe an captivus vi evaſerit*; non eſt vi dominis illata accipiendum. Certum enim eſt, quòd non liceat dominis vim inferre: idque non ſolùm quando inchoatur fuga, ſed nec etiam quando domini fugientem ſervum proſequuntur: quia etſi liceat fugere, non licèt tamen vi reſiſtere dominis fugam impedire volentibus, quia ad eam impediendam jus habent. Dictum etiam eſt, *modò fugiant animo revertendi ad ſuos*. Quia non licet fugere ad vagandum extra poteſtatem dominorum, ſed tantùm eo animo ut ad ſuos redeant. Cenſentur autem ad ſuos rediiſſe, & perfectam libertatem recuperaſſe, quando jam pervenerunt ad Regnum vel Civitatem ſuam vel ei ſociam aut amicam, ubi nomine publico tuti eſſe poſſint; Lege *poſtliminii*, & lege *Poſtliminium*, dicto tit. *de Captivis* in ff. Quamdiu verò ad ejuſmodi aliquem locum non pervenerunt, & manus quidem dominorum evaſerunt, ſed nondum limites hoſtium; non recuperaverunt libertatem niſi imperfectè: poſſunt enim à gerentibus negotium dominorum in priſtinam ſervitutem reduci.

Cæterum, quæ in hujus quæſtionis reſolutione diximus, intelligenda ſunt quantum eſt ex vi captionis in bello: Nam aliunde poteſt eſſe, quòd ſervi non poſſint fugere; ut ſi fidem dederint de fuga non capienda.

Ad 1. Arg. Reſp. Iſtud Capitulum nihil pertinere ad propoſitum, cùm in eo nihil dicatur de ſervis bello captis an fugere poſſint cauſa recuperandæ libertatis: ſed ſolùm damnentur illi, qui prætextu Chriſtianæ Religionis ſuadebant ſervis contemnere dominos, & eorum miniſteria deſerere; quaſi ſi hoc ſolùm (eſſe Chriſtianum) ſatis ſit ad excutiendum jugum ſervitutis qualicumque titulo acquiſitæ, nec ſimul poſſint conſiſtere, eſſe ſervum, & eſſe Chriſtianum. Patet hic intellectus tum ex verbis capituli: *Si quis ſervum alienum occaſione Religionis doceat contemnere dominum ſuum* &c. *anathema ſit*; tum ex Concil. Gangr. ex quo capitulum eſt deſumptum, congregato contra Euſtathium ſeu Euſtatium, ut legit Baronius ad ann. Dom. 361. qui inter cæteros errores: docebat, Servos debere dominos ſuos cultus divini prætextu contemnere. Quòd ſi quæratur: Utrùm liceat ſervis in bello captis ſuadere fugam, & ad illam cooperari? Reſpondendum videtur, Licere. Quia etſi non omnino ſit par ratio in conſulente & fugiente; nullum tamen extat jus prohibens tale conſilium.

Ad 2. duplex dari poteſt Reſponſio. Una: legem illam primam agere de ſervo ad alium dominum fugiente; non autem de illo qui libertatis recuperandæ cauſa redit ad ſuos. Altera: iſtam legem loqui indiſtinctè

ſtinctè de ſervis, intelligendam autem eſſe cum exceptione de ſervis bello captis ad ſuos redeuntibus. Lex tertia expreſsè loquitur de ſervis tranſeuntibus ad Barbaros: ad hos autem fugam eſſe licitam non concedimus.

Ad Confirmationem Reſp. Dominum non rectè puniturum ſervos bello captos propterea quòd fugiant, atque ita utantur jure ſuo, niſi excuſetur propter contrariæ ſententiæ probabilitatem. Quod enim quidam reſpondent: Sicut pro conſervatione boni publici puniuntur qui è carcere fugiunt, etiam ſi fugere poſſint abſque peccato; ita pro conſervatione boni proprii dominum poſſe punire ſervum fugientem: & quamvis ſine culpa, non tamen ſine cauſa ipſum puniri; minus ſatisfacit. Quia quædam licent pro conſervatione boni publici, quæ non licent pro privati.

Ad 3. Neg. C. Cùm enim ſervus qui fugit utatur & ſuo jure & juris gentium beneficio; nulli facit injuriam fugiendo. Sciendum ergo, quòd ſervi (de quibus loquimur) non ſint ita ſervituti addicti, ut jura nullam eis reliquerint ſpem recuperandæ libertatis; ſed ſolùm ut quamdiu ſunt ſub cuſtodia dominorum, eorum ſervi ſint: cum poteſtate tamen quærendi libertatem, modò id faciant abſque violentia dominis illata. Talium enim ſervorum domini non habent jus, ut ſervi debeant ſponte manere, quando fuga eſt illis opportuna: ſed habent jus eos retinendi, & adhibita competente diligentia cavendi ne opportunitatem fugæ inveniant. Vice autem verſa ſervi habent jus, ut ſi invenerint opportunitatem fugiendi, ea utantur.

Ad 4. etiam Neg. Conſ. Quia non eſt par ratio ejus qui per ſententiam Judicis condemnatus eſt ad carceres, & ejus qui jure gentium redactus eſt in ſervitutem: cùm nulla contra hunc poſteriorem lata fuerit ſententia, cui neceſſe habeat parere, cùmque non ut malefactor damnatus ſit, ſed generali tantùm lege ad ſervitutem minùs ignominioſam. Negandum eſt ergo quod in probationem aſſumebatur. De Anteced. verò videatur q. 69. art. 4. quæſito 1.

Ad 5. ſimiliter Neg. Conſ. Talis enim ſervus debet ſe domino, ut ei fideliter ſerviat quamdiu eſt ſub illo: ſi autem poſſit elabi; poteſt ſe ex ſervitute eximere.

Articulus II.

Utrùm liceat alicui rem aliquam quaſi propriam poſſidere.

VIDETUR quòd non. 1. Quia jure naturali omnia ſunt communia; ergo contra jus naturæ eſt, quòd aliquis rem quampiam poſſideat, non ut communem, ſed ut propriam.

2. In ſtatu Innocentiæ omnia fuiſſent communia; ergo & nunc eſſe debent.

3. Jure naturali repugnat, quòd aliquis abſque culpa privetur re ſua ad quam habet jus; ſed ante diviſionem rerum quilibet poterat uti omnibus rebus; ergo iniquum eſt quòd modò non poſſit.

4. Diviſio rerum eſt facta per iniquitatem, & eſt multorum malorum cauſa, ſcilicet bellorum, diſſidiorum, rixarum; ergo eſt mala. Hinc S. Clemens cap. *Dilectiſſimis* 12. q. 1. *Communis* (inquit) *uſus omnium, quæ ſunt in hoc Mundo, omnibus eſſe hominibus debuit: ſed per iniquitatem alius hoc ſuum eſſe dixit, & alius illud; & ſic inter mortales facta diviſio eſt.* Et Baſilius hom. 6. divites reprehendit, quòd communia ſibi propria facerent occupando. Ambroſius Serm. 81. vult ut nemo proprium dicat.

Denique, Chriſtus Lucæ 14. dicit: *Omnis qui non renuntiat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus*: eſſe autem diſcipulum Chriſti, eſt eſſe verum Chriſtianum; ergo nemo poteſt eſſe verus Chriſtianus, niſi renuntiaverit omnibus poſſeſſionibus. Ita ſenſerunt illi Hæretici, de quibus Auguſtinus hæreſi 40. qui ſe vocabant Apoſtolicos. Eumdemque poſtea errorem ſecuti ſunt Pelagiani, teſte Aug. Epiſtolis 89. & 106. docentes, Non licere divitias poſſidere; ideoque divitem manentem in divitiis ſuis Regnum Dei non poſſe ingredi.

Reſponſio ad Fidem pertinens eſt, Licere aliquid poſſidere tamquam proprium. Nam Patriarchæ in veteri Teſtamento, quamvis multa poſſiderent, amici tamen Dei eſſe non deſierunt; de quibus idcirco Chriſtus teſtatur, multos venturos ab Oriente & Occidente, & non ſupra ipſos, vel extra ipſos, *ſed cum ipſis recubituros in regno cælorum*. Sed quia hoc argumentum eludere conabantur Hæretici dicentes, aliud requirere tempus novi Teſtamenti; Auguſtinus doctrinam Catholicam confirmat ex Apoſtolo 1. ad Timoth. 6. ubi Timotheum monet: *Præcipe divitibus hujus ſæculi, non ſuperbe ſapere, neque ſperare in incerto divitiarum: ſed in Deo vivo*, &c. *Puto*, (inquit Aug.) *quòd iſta præcipiens divites inſtruebat, non fallebat Apoſtolus: qui non ait, Præcipe divitibus hujus Mundi, ut vendant omnia quæ habent, dent pauperibus, & ſequantur Dominum; ſed non ſuperbè ſapere, neque ſperare in incerto divitiarum*; epiſtola 89. Adde, quòd Zachæus uno eodemque loco, ſcilicet Luc. 19. appellatur homo dives, qui dimidium bonorum ſuorum dabat pauperibus, & ſi quem defraudaverat, reddebat quadruplum: reliquum divitiarum utique ſibi reſervans; & tamen ipſi ejuſque familiæ ſalus à Chriſto facta dicitur. Cæterum, ut pleniùs hæc intelligantur ſequentes Concluſ. obſervandæ ſunt. Reſp. licere.

Concluſio I.

ANte peccatum in ſtatu naturæ integræ homines habuerunt quarumdam rerum dominium ſive proprietatem, & quidem perfectius quàm poſt peccatum. Operationes enim intellectus & voluntatis ſubſunt noſtro dominio, quatenus per libertatem arbitrii exercentur: in illo autem ſtatu liberum arbitrium erat robuſtum & ſanum, quod deinde per peccatum fuit attenuatum & inclinatum; ut ait Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 1. doctrinæ, ex Conc. Arauſic. 2. can. 25.

Concluſio II.

IN ſtatu naturæ integræ nemo habuit, & eo ſtatu durante nemo erat habiturus rerum externarum dominium in particulari; ſed harum rerum proprietatem habebat, & porro habiturum erat genus humanum in communi, ſeu indiviſim. Quia tunc omnia ſine moleſto labore proveniſſent, nulliſque fuiſſet locus invidiæ, rixæ, negligentiæ; ac proinde ceſſaſſent rationes diviſionis rerum.

Concluſio III.

IN ſtatu naturæ lapſæ non ſolùm licita, ſed etiam neceſſaria fuit diviſio rerum. Quòd licita; patet ex iis quæ in reſponſione diximus. Quòd neceſſaria; tribus rationibus probat hic S. Th. quarum ſumma eſt. Quòd alioquin homine per peccatum corrupto, graviſſima incommoda erant eventura: laborioſa enim opera ad colendam terram, ad ædificandas domos: & ſimilia nemo præ aliis ſubire voluiſſet, ſi omnium rerum manſiſſet indiviſa ſive communis poſſeſſio; quia dum res in communi ad multos pertinent, unuſque laborem fugiens relinquit alteri id quod laborioſum eſt aut moleſtum. De ipſarum etiam rerum communium uſu perpetuæ rixæ & pugnæ fuiſſent exortæ, & unuſquiſque viribus loco juſtitiæ fuiſſet uſus in deturbandis imbecillioribus, idque per totum Orbem terrarum perpetuò fuiſſet factum, cum maxima omnium perturbatione. His incommodis magna ex parte fuit occurſum, introducta rerum diviſione, per quam unum uni, & aliud alteri factum fuit proprium. Verum quidem eſt, multas etiam nunc lites oriri occaſione bonorum temporalium: ſed ſi omnia manſiſſent indiviſa, longè plu- Rerum diviſio fuit neceſſaria.

Digitized by Google

plures expectandæ erant lites, rixæ, pugnæ, & violentiæ.

Ad Primum Arg. Neg. Conſ. Quia non ſic jure naturali omnia ſunt communia, quaſi jus naturæ præcipiat, omnia eſſe poſſidenda communiter, & nihil eſſe poſſidendum ut proprium: ſed ſolùm, quia jus naturæ non induxit rerum diviſionem vel proprietatem, uti nec etiam prohibuit illam induci. Confer B. Thom. *hic* ad 1. & 1. 2. q. 94. artic. 5. ad 3. Itaque jus illud, quod rerum diviſionem conſtituit, juri naturali non repugnat, ſed ei ſuperadditum eſt per dictamen rectæ rationis.

Ad Secundum patet ex Concluſionibus 2. & 3. negandam eſſe Conſequentiam, ob magnam diſparitatis rationem, naturæque poſt peccatum corruptionem.

Ad Tertium, Juri quidem naturali repugnat, quempiam privari re ſua abſque culpa, ſi non ſubſit cauſa: ſi autem cauſa rationabilis poſtulet, cujuſmodi eſt conſervatio boni publici; poteſt re ſua privari ſine culpa, ſecundùm regulam Juris 23. in ſexto.

Ad Quartum, prior Antecedentis pars neganda eſt. Neque enim B. Clemens vult, rerum diviſionem eſſe iniquè factam, ſed ſignificat quòd iniquitatis occaſione & ad illam avertendam fuerit introducta. *Communis* (inquit) *uſus eſſe debuit*; ſi videlicet peccatum non obſiſteret: ſed introducto in genus humanum peccato, cùm ante rerum diviſiones, homines inciperent via facti per vim ſibi appropriare unus hoc, alius aliud, ex quo perpetuæ diſſenſiones erant expectandæ, niſi per bonorum diſtributionem fuiſſet occurſum; ad iniquitatem illam avertendam facta fuit rerum diviſio.

Baſilius bona communia vocat, non quòd divites illorum proprietatem non habeant: ſed quia quæ poſſident, facere debent, ea quoad uſum eſſe communia pauperibus. Reprehendit ergo divites avaros, quòd tamquam propria retinerent, hoceſt ſolis ſuis uſibus applicarent ea, quæ in uſus pauperum communicari debebant, cujuſmodi ſunt omnia ſuperflua.

Ambroſius ſimiliter eſt intelligendus. Ad poſteriorem partem Ant. Reſp. Multa quidem mala oriri ex propria rerum poſſeſſione: ſed multò plura fuiſſe exoritura, ſi omnia poſſiderentur communiter. Neque his obſtat, quòd in Religionibus ſalutariter omnia poſſideantur in communi; unde ſequi videtur, quòd poſſibilis adhuc ſit rerum indiviſa poſſeſſio. Quamvis enim ſit non ſolùm poſſibilis, ſed etiam expediens alicui particulari hominum congregationi, ubi omnes voto non continentiæ tantùm & obedientiæ, ſed etiam paupertatis emiſſo, ſub uno capite ſtudent perfectioni, & redigi poſſunt in ordinem, ſi obedire noluerint; non tamen eſt eadem ratio de tota omnium hominum multitudine, quæ nec vota paupertatis & obedientiæ fecit, nec ad perfectam obedientiam poteſt compelli: nec ſolos aut pleroſque eos continet qui perfectioni ſtudent, ſed longè plures qui ſunt imperfecti, neque idonei qui ad magnam tendant perfectionem.

Tertia Obj.

Ad Poſtrem. Reſp. Neminem poſſe eſſe verum Chriſti diſcipulum, niſi in præparatione animi renuntiaverit omnibus quæ poſſidet: ita nimirum, ut animo paratus ſit omnia ſua relinquere, & perdere, potiùs quàm Deum offendere. Atque hoc eſt quòd verba Domini apud Luc. c. 14. requirunt: non autem actualem renuntiationem omnium extra cauſam neceſſitatis.

Circa Reſp. ad 1.

QUÆRITUR I.

Quo jure facta fuerit rerum diviſio.

VIDETUR quòd naturali. 1. Quia is qui furtivè quippiam alteri ſurripit, peccat contra jus naturæ; ergo alter eam rem poſſidebat jure naturæ.

2. Illud eſt juris naturæ, quod ratio naturalis dictat eſſe neceſſarium ad pacem & tranquillitatem generis humani: rerum diviſio eſt talis; ergo eſt juris naturæ.

Reſponſio communis & certa eſt: Diviſionem rerum factam fuiſſe, non jure naturali, neque jure divino poſitivo, ſed jure gentium. Reſp. quod jure gentium.

Probatur Primum: Quia neque jus naturæ fecit aut fieri præcepit diſtinctionem poſſeſſionum, cùm reliquerit omnia poſſideri communiter: neque natura, ſi ſecundùm ſe, hoceſt ſecluſis incommodis ex peccato provenientibus, ſpectetur, ad illam inclinat.

Probatur Secundum, Quia neque Scriptura, neque traditio habet, Deum diſtinxiſſe aut diſtingui præcepiſſe dominia: quòd enim ſupellectilem Ægyptiorum Hebræis donaverit, ſimiliterque poſtea terras Chananæorum; particulare & extraordinarium aliquid fuit, communi rerum diviſione longè poſterius.

Tertium Prob. Cùm enim homines viderent, ſe per diviſionem rerum multis incommodis poſſe obviare; communi omnium nationum conſenſu, ſive expreſſo ſive tacito, illam introduxerunt, ut B. Thom. hic docet, conformiter Juriſconſulto lib. 1. ff. tit. 1. dicenti: *Ex hoc jure gentium diſcretas eſſe gentes; Regna condita; dominia diſtincta; agris terminos poſitos.*

Non dicimus ergo, eſſe aliquod præceptum apud omnes jubens fieri diviſionem rerum: ſed quòd ea communi omnium judicio, & quaſi condicto fuerit introducta, exiſtimantium illam eſſe neceſſariam, quàm ad meliorem ipſarum rerum curam & adminiſtrationem.

Quando autem facta fuerit iſta diviſio; ſic videtur explicari poſſe. Ante diluvium aliqua fuit, ſed longè major poſt illud. Quando fuerit facta rerum diviſ.

Prius patet ex Gen. 4. ubi Cain dicitur obtuliſſe *De fructibus terræ munera Domino*: Abel etiam *de primogenitis gregis ſui*; quo ſatis ſignificatur, illum gregem fuiſſe proprium Abelis. Ex eodem etiam capite liquet, Cain receſſiſſe in plagam Mundi, quæ Paradiſo erat orientalis, ibique habitaſſe: Adam verò cum filio Seth, ejuſque poſteris ſatis intelligitur extra quidem Paradiſum, ſed tamen non procul inde duxiſſe vitam, & paulatim ulteriora occupaſſe verſus Syriam, cujus pars eſt Paleſtina. Nam ipſum Adam ſepultum fuiſſe in illo ipſo monte, in quo Redemptor Mundi poſtea fuit crucifixus; multi & magni Authores tradiderunt, quibus ad 3. p. q. 46. art. 10. ſumus adſtipulati.

Poſterius doceri poteſt ex Gen. 10. ubi ſicut & 1. Paralip. 1. uni filio Heber dicitur nomen fuiſſe Phaleg, eò quòd in diebus ejus diviſa ſit terra: ac inſuper deſcribuntur termini habitationis filiorum Noe, cum ipſorum poſteris. Priori diviſioni credibile eſt Adamum præfuiſſe: poſteriori præfuiſſe Noe; tradit Epiphanius hæreſi 66. ac rurſum in Ancorato, utrobique affirmans, Noe miſſis ſortibus, diviſiſſe terram inter tres ſuos filios, quoad ſcilicet partes principaliores; ita ut Sem obtigerit ea portio, quæ poſt appellata eſt Aſia; Cham Ægyptus & Africa, Japhet Europa. Quoad minores verò portiones, partim ſinguli fratrum & nepotum paulatim occupaverunt agros & loca ſibi commoda, quæ in nullius adhuc poſſeſſione erant; partim jure civili factæ fuerunt diviſiones. Quæ cauſa eſt, cur Auguſtinus citatus diſt. 8. cap. *Quo jure* dicat, Ex jure Imperatorum provenire, quòd villa hæc ſit hujus, altera illius: quia nimirum etſi diviſo rerum in genere ſit juris gentium; particularis tamen, qua hic & ille ager appropriatus eſt huic & iſti, ex jure civili plerumque accidit.

Ad 1. Arg. Neg. Conſ. Jus enim naturæ dictat, non eſſe auferendam alicui invito rem ſuam, quocumque jure illam poſſideat, ſive naturali ſive humano. Sic etiam contra jus naturæ peccat qui adulterium committit; quamvis quòd hæc mulier ſit hujus viri uxor non ſit juris naturalis, ſed humanæ electionis.

Ad 2. Rerum diviſio non eſt ſimpliciter & ſecundùm ſe neceſſaria ad pacem generis humani, ſed tantùm ex ſuppoſitione peccati & incommodorum quæ ſubſequuntur peccatum; & ideo non poteſt concludi, quòd ſimpliciter ſit juris naturalis.

Cæ-

Digitized by Google

Cæterum quia non omnia ſunt jure aut gentium aut civili diviſa, ſed non pauca manſerunt communia, ut erant, è quorum numero ſunt quædam ligna & animalia.

QUÆRITUR II.

Quomodo animalia per primam diviſionem nulli appropriata ſortiantur aliquem dominium.

TRES ſunt animalium differentiæ: Quædam natura ſua manſueta ſunt; ut gallinæ domeſticæ, oves, & boves: Quædam natura & conſuetudine fera; ut apri, cervi, & ſimiles beſtiæ in agris vagantes: Quædam natura ſunt fera, ſed conſuetudine aliquatenus manſuefacta; ut columbæ quæ domi nutriuntur. His præmiſſis, ſit

CONCLUSIO I.

ANimalia primi generis habent ſuum dominum; & ideo ubicumque vagentur aut evolent, non fiunt capientis, ſed reſtituenda ſunt; cùm abſque peccato injuſtitiæ capi nequeant, lib. 2. Inſt. Juris, tit. De Rer. div. §. *Gallinarum*. Quòd ſi è faucibus lupi eripiantur; nihilominus ſunt reſtituenda. Quia quocumque loco ſint, ſemper manent prioris domini, adeò ut ſi quis ea licèt fugitiva acceperit, eorumque lanam, plumas, aut ova ſibi appropriare voluerit; & animalia, & iſtos eorum fructus reſtituere debeat etiam ante ſententiam Judicis.

CONCLUSIO II.

FEræ ſilveſtres, volucres, piſces, & omnia animalia, quæ mari, cœlo, & terra naſcuntur, ita ut in nullius adhuc dominium tranſierint; ſimul atque fuerint capta ab aliquo, jure gentium fiunt ipſius propria. Si primi occupatoris cuſtodiam evaſerint, & in naturalem libertatem ſe receperint; deſinunt eſſe ipſius, & fiunt ejus qui deinceps occupabit. Quia quod nullius eſt naturali ratione occupanti conceditur: quicquid autem horum ceperis, eouſque tuum eſſe intelligitur, donec tua cuſtodia coercetur. Dicto tit. de Rer. div. §. *fera beſtia*; ubi & hoc eſt notandum, quòd naturalem libertatem recipere intelliguntur ejuſmodi animalia, cùm vel oculos prioris domini effugerint, vel ut ſint adhuc in ejus conſpectu, tamen difficilis eſt eorum proſecutio. Neque refert, an capta fuerint in proprio ſundo, an in alieno; modò non capiantur in loco circumſepto, in quo cuſtodiebantur.

CONCLUSIO III.

ANimalia fera, ſed manſueſacta, quamdiu manent in redeundi ſeu facilè reducendi conſuetudine; tamdiu non cenſetur quia illorum dominium amittere: ac proinde ſi capiantur, non cedunt capienti, ſed debent reſtitui: ſi verò ejuſmodi conſuetudinem exuant; licet ea capere, & fiunt capientis: Quia tunc reſumpſerunt naturalem ſuam libertatem. Cenſetur autem exuiſſe conſuetudinem redeundi, ſi ter vel quater redire omiſerint, neque facilè patiantur ſe reduci; quod prudentia arbitrio pro ratione circumſtantiarum eſt definiendum. Aliter enim judicandum eſt de columbis, quæ ſponte abſque ullius vi vel fraude ſe junxerunt columbis alienis, & tribus aut quatuor diebus redeunt cum illis ad alienum columbarium, relicta conſuetudine redeundi ad locum priſtinum. Aliter de cervis, & apris illis, qui etſi per aliquot dies vagentur, & ſponte non redeant, facilè tamen poſſunt reduci. Illæ fiunt iſtius domini, ad quem pertinent eæ columbæ cum quibus redeunt; iſti manent in dominio prioris poſſeſſoris.

CONCLUSIO IV.

EXamen apum, quod ex alveari tuo evolavit, eouſque tuum eſſe intelligitur, donec in conſpectu tuo eſt, nec difficilis eſt ejus proſecutio: alioquin fit occupantis, ſive occupet in ſuo fundo, ſive in alieno. Quia apes, quæ in arbore tua conſederint, antequam à te alveario includantur, non magis tuæ intelliguntur eſſe quàm volucres, quæ in arbore tua nidum fecerint; ideòque ſi alius eas incluſerit, is earum dominus erit. Eodem tit. De Div. rer. §. *Apum quoque*. Confer Navar. c. 17. n. 129.

QUÆRITUR III.

An venatio, piſcatio & animalium, quæ nullius ſunt, aucupium poſſint jure humano prohiberi.

RAtio dubitandi eſt. Quia animalia fera jure naturæ ſunt omnibus communia; ergo licet cuivis ea capere. Hanc rationem tanti æſtimarunt quidam Juriſconſulti, ut aſſeruerint, nulla lege humana licitè prohiberi poſſe talium animalium capturam.

Sed contraria ſententia omnino eſt tenenda, dicendumque: Prohiberi poſſe venationem, piſcationem, & aucupium ex cauſis rationabilibus. Multa enim ſunt jure naturæ permiſſa, quæ tamen ex juſtis cauſis vetantur per legem humanam; ſicut jure naturæ permittitur eſus carnium, ac nihilominus eum Eccleſia rectè interdicit certis diebus. Unde patet Reſponſio ad contrariam rationem. Animalia namque, de quibus quæritur, hactenus ſunt omnibus communia jure naturæ, quia jus naturæ permittit, ut omnes ea capere poſſint: ſed quia non jubet eam permiſſionem ſemper debere eſſe; ideo poteſt introduci lex quæ prohibeat eorum capturam. Reſp. poſſe.

Porro ex quadruplici capite prohibitio hæc juſta eſſe poteſt. 1. ratione ſtatus ſeu conditionis perſonæ. 2. ratione temporis. 3. ratione inſtrumentorum. 4. ratione loci.

Quantùm ad primum, Clericis interdicta eſt venatio in Concilio Agath. c. 35. & repetitur apud Gratian. diſt. 34. cap. *Epiſcopum* & cap. *Omnibus*; ac rurſum lib. 5. Decretalium tit. de Clerico venat. per duo cap. Hoc autem interdictum intelligi ſolet de venatione quæ fit cum magno ſtrepitu ac apparatu: qualem venationem ſi Clerici frequenter exerceant, pro quantitate ſcandali mortaliter aut venialiter delinquunt: ſi raiò, & abſque ſcandalo; ſolùm venialiter. Modeſta autem venatio poteſt eis nullum eſſe peccatum; juxta Medinam, de Reſt. q. 12. Sylveſtrum & Angelum, verbo *Venatio*.

Quoad ſecundum, Certis anni temporibus, quibus animalia aut ſunt gravida, aut proles gignunt, meritò prohibetur venatio: quia tamen ipſa non videtur eſſe opus ſervile; non eſt peccatum ſaltem mortale venari in die feſto, modò qui venantur Miſſam audiant, ſecundùm Navar. c. 13. n. 11.

Quoad tertium, Rectè vetatur venatio cum inſtrumentis, quibus vel ferarum ſoboles penitùs extinguatur, vel prorſus abigatur: ſi quis tamen aut cum ejuſmodi prohibitis inſtrumentis, aut tempore vetito venetur; non peccabit mortaliter, niſi multum noceat; ut Azorius tradit p. 3. lib. 5. cap. 16. Quia uti venatione contra legis præceptum non eſt notabilis læſio ſecundùm ſe.

Quoad quartum, Prohibetur venatio in fundo alieno, ac etiam interdum in quibuſdam locis publicis, Principi ad ſuam vel neceſſitatem vel recreationem reſervatis: & qui contra facit; tunc demum judicandus eſt reus peccati mortalis, quando notabile damnum infert, aut privato illi in cujus fundum ingreditur, aut Principi vel Communitati. Hoc autem damnum non ex eo æſtimandum eſt, quòd aliquas feras ſylveſtres etiam magni momenti capiat; ſed ex eo quòd ſegetes conculcet, ſobolem ferarum extinguat vel abigat; hac enim demùm ratione multum nocet: non autem ex eo quòd

capiat

capiat aliquas feras magni valoris; cùm illæ ante capturam non ſint domini fundi, neque alicujus alterius, ſed nullius.

Cæterum, etſi Principes poſſint certa loca publica ſibi reſervare, in quibus ſoli venentur: idque vel ex populi conſenſu cedentis jus ſuum, vel etiam citra conſenſum populi, cùm id & ad Principum dignitatem pertineat, & ad authoritatem eorum, qui publico Reipublicæ bono ſtudent; omnem tamen venationem in omnibus ſui Principatus locis prohibere nimis eſt durum, nec in jure vel ratione fundatum. Quod enim jure naturali eſt omnibus permiſſum, non niſi ex cauſis juſtis poteſt eis prohiberi: nullæ autem juſtæ cauſæ ſunt ad ſemper vetandum omnem in toto Principatu vel Regno venationem; quia neque eſt ulla ad hoc faciendum neceſſitas, neque Principum voluptas ſeu recreatio eſt cauſa ſufficiens. Nam ad illorum recreationem ſatis eſt, quòd quædam loca ipſis ſerventur.

Porrò, prohibentes quantumvis juſtè venationem, ſive in locis publicis, ſive in privatis, etiam propriis; ſcire debent, ſe in conſcientia eſſe obligatos ad reſtitutionem damni agricolis illati ex multitudine animalium, quæ in eo loco (ob interdictam venationem) multiplicantur, & meſſes aut ſegetes vaſtant. Neque iſtorum venationem prohibentium excuſatio juſta eſt, quòd fortaſſe permittant iſtorum animalium occiſionem, quoties in alienos agros eruperint. Quia non tantùm tenentur hoc permittere, ſed etiam obligantur operam dare, ne ſubditi ex ferarum multitudine damnum patiantur; Covarruvias ad Regulam *Peccatum* p. 2. §. 8. Simili modo graviter peccant & ad reſtitutionem obligantur, qui ad venandum profecti, per ſe vel per ſuos famulos equos, aut canes, inferunt damna alienis beſtiis, ſegetibus, prædiis. Neque à peccato excuſantur per hoc, quòd parati ſunt reſtituere, ſi reſtitutio exigatur. Qui enim damnum inferunt; tenentur ad illius juſtam reparationem, etiamſi ipſa non exigatur, imò nec rogetur. Fortè tamen à mortali excuſarentur, ſi omnino vellent totum damnum reſarcire, ita ut proprietarii nullam ſentirent jacturam: & id quod volunt, ſedulò exequerentur: ſed hoc perrarum eſt. Vide Navar. cap. 27. num. 125. Angelum & Sylveſtrum verbo *Venatio*, Rodriquez p. 1. cap. 35.

Contra juſtã prohibitionẽ venantes nõ tenentur ad animalium reſtitutionẽ.

Qui autem contra juſtam prohibitionem venantur, ſive ſint Clerici ſive laici, ſive in loco publico ſive in fundo alieno, non tamen circumſepto; non tenentur in foro conſcientiæ, vel ad animalium quæ capiunt reſtitutionem, vel ad illorum æſtimationem. Quia ſicut illa animalia nullius erant ante prohibitionem, ita poſt illam nullius ſunt; ideòque fiunt occupantis. Nam prohibitio uſum quidem venationis inhibet; ipſam autem ferarum acquiſitionem non irritat: cùm feræ illæ maneant in ſua naturali libertate donec ab aliquo occupentur. Tenentur tamen ad omnium damnorum, ſi quæ inferant, reſtitutionem.

Dixi, *non tamen circumſepto*. Qui enim animalia in loco circumſepto cuſtodita venatur, committit furtum; ideòque non ſolùm ad damnorum ſed etiam ad ipſorum animalium reſtitutionem tenetur, niſi fortè illa capiat, quando citra venatoris fraudem fuerint ex ejuſmodi loco egreſſa, & in naturalem libertatem ſe receperint, hoc enim caſu fierent capientis. Non ſimiliter priori, quia per illam incluſionem dominus loci eſt verus dominus animalium, quæ in eo concluſa cuſtodit: hoc autem poſteriori caſu dominium perdit, quando animalia recipiunt naturalem libertatem; ſecundùm ea quæ quæſ. ſup. diximus.

Quæſt. Reſp.

Petes: Utrùm fera à venatore vulnerata, ſit ipſius? Reſp. Non eſſe, niſi eam ceperit; & propterea, ſi dum fugit capiatur ab alio, fiet ipſius, ſecundùm Covarruv. dicto §. 8. quod conforme eſt Juriſconſulto lib. 2. Inſtitutionum tit. De Rerum diviſione §. *Illud quæſitum*, & lege *Naturalem*, ff. de Acquirendo Rerum dominio. Quam reſponſionem quidam reſtringunt ad caſum quo dubium eſt, an fera vulnerata ſit evaſura. Si enim quaſi certum ſit, quòd vulnerator eam eſſet apprehenſurus; non videtur fieri alterius, qui fortaſſis illac tranſiens eam occupat, ſed vulnerantis, aut certè domini fundi, ſi præveniat eum, qui in alieno fundo venabatur ſine conſenſu domini. Similiter ſi fera detineatur laqueo; ejus videtur eſſe, qui laqueum poſuit: non verò ejus, qui pertranſiens laqueum ſolvit & feram capit, ſi fera non erat veriſimiliter ſe extricatura. Quia is qui laqueum poſuit, feram apprehendiſſe cenſetur per ſuum inſtrumentum, quo naturalem libertatem feræ ademit, eamque ſic quodammodo occupavit.

Ad extremum hic eſt obſervandum, eos, qui venationem juſtè prohibent, poſſe punire tranſgreſſores pœnis pecuniariis iiſque moderatis: corporali autem pœna mutilationis aut flagellationis non poſſe, niſi fortè incorrigibiles. Atque hæc de venatione.

De Piſcatione autem, ſit

Concluſio I.

Piſcari in alieno vivario & loco clauſo eſt furtum; quia piſces illic poſiti pertinent ad dominum fundi. Binsfeldius, & alii communiter.

Concluſio II.

Piſcari in fluminibus vel in aliis aquis communibus, etiamſi ſit prohibitum, non eſt tamen peccatum mortale, niſi multum nocumenti adferatur; neque piſces capti debent reſtitui, quia fiunt capientis.

Concluſio III.

Piſcari in loco alieno etſi non circumſepto furtum eſt, ſi piſces illic non ſint niſi ex eo quòd dominus fundi eos poſuerit: aliàs non eſt furtum. Ratio eſt. Quia in priori caſu piſces pertinent ad dominum fundi, non ſimiliter in poſteriori.

Ex his patet, quid de Aucupio ſit dicendum, quòd ſcilicet aves ſylveſtres fiant occupantis, ſi vagentur, & non detineantur certo aliquo loco: ſi autem contineantur, ſunt ejus qui continet, ideoque non poſſunt per alium abſque furto occupari.

De illis autem quæ partim ſunt domeſticæ, partim ſylveſtres, ut columbæ; ſit

Concluſio IV.

De columbariis & columbes.

Ordinariè non peccant, qui habent columbaria in illis locis, ubi non eſt lex quæ id prohibeat; modò caveant ne damnum notabile cuiquam inferatur. Quia columbæ pertinent ad ſuſtentationem & publicam utilitatem, fermeque tantum utilitatis adferunt ſtercorando, & inutilia grana decerpendo, quantum damni cauſant per utilium granorum collectionem, ſi illi qui eas habent alimenta ſufficientia illis domi præbeant.

Concluſio V.

Qui habent columbas, neque illis præbent alimenta neceſſaria, mortaliter peccant, niſi habeant agros, in quibus illæ paſcunt, aut niſi agrorum cultores conſentiant. Cùm enim ejuſmodi ſuas columbas alant de alieno, idque dominis invitis, non poſſunt non eis nocere: cùm haud dubiè plurimis bonis granis veſcantur, nec hoc compenſari poſſit per utilitatem quam adferunt. Vide Majorem in 4. diſt. 15. qu. 28. & Flores Theologicos Joſephi Angles.

Concluſio VI.

Qui occidit columbas in alieno columbario, furtum committit; & ad reſtitutionem tenetur: imò qui eas interficit extra columbarium alienum, ſed intra ſpatium, in quo leges municipales non permittunt illas occidi, etiam peccat, & ad reſtitutionem obligatur, niſi deſeruerint conſuetudinem redeundi ad

ſuum

ſuum columbarium. Nam dominus earum columbarum dominium non amiſit, neque leges permittunt quòd eo dominio ſpolietur: extra verò ſpatium lege ſtatutum occidere: nullum eſt peccatum. Salonius ad q. 62. art. 3. Azorius p. 3. lib. 5. c. 16. Joſephus Angles, Toletus, Binsfeldius.

Quæſt. Petes: An his qui habent grana ſata intra terminum legis prohibentis occidere alienas columbas, in eo termino liceat abſque onere reſtitutionis eas capere repertas in ſuis ſatis comedentes ſemina? Toletus lib. 5. c. 20. Reſp. & Roderiquez, q. 2. c. 19. Reſpondent licere; eò quòd non poſſit aliter impediri damnum. Quapropter hæc eſt altera exceptio à Concluſ. 6.

Concluſio VII.

QUI in locis aut columbariis ſuis certa ſemina ſpargunt, aut alia arte utuntur, columbas ex aliorum columbariis illuc attrahant, & ibidem illæ convenire aſſueſcant, atque ita remaneat; furtum committunt, & ad reſtitutionem tenentur. Quia ea quæ iſtæ columbæ ad aliorum dominium pertinebant; ſicut domino invito capi non poterant, ita nec eodem invito poſſunt attrahi ut priorem locum deſerant. Secus ſi columbæ priorem locum ſponte deſeruerint, & in alio commorentur. Joannes Medina, Azorius, Roderiquez, & alii communiter.

Ex his ſimili quodam modo ratiocinandum eſt.

De lignorum alienorum cæſione; ſit igitur

Concluſio I.

QUando ſylvæ ſunt alicujus Pagi vel Oppidi communes, illi qui ſunt membrum iſtius Communitatis non peccant mortaliter, neque obligantur ad reſtitutionem, ſi ad uſus ſibi ſuæque familiæ neceſſarios cædant ligna, modò non faciant magnam ſtragem. Quia non accipiunt alienum, ſed id quod ſibi cum aliis commune eſt. Neque refert, quòd ejuſmodi lignorum cæſio ſit prohibita. Ideo enim prohibetur, ne alioquin ſylvæ deſtruantur. Ita Salonius ad q. 62. art. 3. Toletus lib. 5. cap. 20. Joſephus Angles, Azorius, Leſſius. Si autem ſtragem faciant, ſive una vice ſive paulatim, ita ſcilicet ut prudentum arbitrio cenſeantur notabile damnum intuliſſe ſylvæ; graviter peccant, & ad reſtitutionem obligantur, niſi conſtaret, Rempublicam eſſe contentam pœna: ſicuti ſi ab illis qui deprehenduntur non exigant reſtitutionem damni, ſed tantùm pœnam ſeu mulctam; hoc enim caſu peccatum quidem eſſe inferre damnum notabile, non tamen incurreretur onus reſtituendi.

Concluſio II.

VIcini cædentes ligna ex ſylvis alterius Communitatis mortaliter peccant cum onere reſtitutionis; niſi vel ipſorum Communitas etiam habeat ſylvam, ex qua viciſſim alii incolæ ſoleant ligna cædere, ut ſic obligatio reſtituendi, quæ alioquin oriretur, intelligatur eſſe ſublata per iſtiuſmodi uſum ſeu reciprocam cæſionem talium ſylvarum; vel ſatis probabile ſit, quòd vicini ſint contenti ſola pœna quam exigunt ab eis: quos capiunt in furto. Salonius dicto art. 3. Roderiquez p. 1. c. 38. Vaſquez c. 5. de Reſt. dub. 1. Azorius p. 3. lib. 5. cap. 17.

Concluſio III.

QUando Reſpublica vendidit alicui aut elocavit ſylvam communem, alii non poſſunt abſque furto aliquid cædere: Cùm enim Reſpublica habeat poteſtatem locandi, vel etiam vendendi bona communia, propter bonum publicum; iſta elocatio & venditio eſt valida, ac per conſequens conductori & emptori fiet injuria, ſi ipſi invito eripiantur ea, quæ conduxit vel emit. Vide Azorium dicto c. 17.

Concluſio IV.

QUi ligna cædit in ſylva alicujus privati poſſidentis eam titulo plantationis; præter peccatum quod committit reſtitutioni eſt obnoxius. Quia furripit alienum invito domino. Et quamvis alii aliter ſentiant; idem tamen cenſemus dicendum de cædente ſylvas particularium dominorum abſque facultate eorum: imò & de cædente ſylvas Regum & Principum hæreditarias, aut aliter juſtè acquiſitas. Eò quòd ejuſmodi ſylva, quamvis neque per ipſos neque per ipſorum prædeceſſores plantatæ fuerint, ſunt in ipſorum dominio: arbores autem ſunt proprii fructus iſtarum ſylvarum. Vide Toletum citato ſuperius cap. 20. Neque his obſtant quæ antea diximus de venatione animalium in loco alieno, non circumſepto. Quia arbores magis propriè ſunt fructus terræ quæ illas producit, quàm feræ per ſylvam vagantes. Si ergo aliqua ſylva verè & propriè ſit Regis aut Principis; quare arbores iſtius ſylvæ non pertineant ad eumdem? ſi autem pertinent; quo titulo privatus quiſpiam poteſt eas cædere invito domino? An quia jure gentium ſylvæ deberent eſſe communes? Hoc non ſufficit: quandoquidem ea, quæ jus gentium reliquit communia, poſſint alio jure fieri propria alicujus.

Cæterum, ſi in talibus ſylvis aliquis cædat ligna ſicca; non eſt mortalis peccati arguendus, Quia intercedit tacitus dominorum conſenſus, qui ejuſmodi ligna parvi æſtimare ſolent, & permittere ut cædantur.

An verò pauperes in ſylva dominorum poſſint cædere ligna in uſum foci proprii neceſſaria; ambigitur. De aridis ſatis certum eſt quòd ſic: de viridibus autem non facilè conſenſerim, niſi vera neceſſitas urgeat, cui vix poſſit aliter ſubveniri.

Ex his ſimiliter quoque ratiocinandum eſt de Paſtione: ut ſcilicet qui pecora paſcit in paſcuis alienis muro vel ſepe munitis; certò judicandus ſit reus furti, & obnoxius reſtitutioni. Cum quo annumerandum cenſemus eum, qui paſcit in paſcuis patentibus, ſi conſtet, ea non eſſe communia, ſed alicujus, aut particularis, aut Regis vel Principis. Quia demetit alienum invito domino. Qui autem paſcit in paſcuis ſibi & aliis incolis communibus, tametſi contra juſtam prohibitionem; non tenebitur reſtituere, niſi notabile damnum fecerit.

Utrùm verò herba, quæ in proprio alicujus agro, collectis frugibus reſtat, vel poſtea naſcitur, ſit communis omnibus civibus illius territorii; ex locorum legibus & conſuetudine pendet: plerumque tamen cenſetur eſſe communis.

QUÆRITUR IV.

Quibus modis transferantur dominia rerum, quæ ſunt alicujus.

REſp. Quòd duobus: aut propria voluntate ejus, qui liberam habet ſuorum bonorum diſpoſitionem: aut legis, ſive Judicis authoritate. Voluntate; ut per donationem, vel inter vivos vel cauſa mortis factam, & per legitimum contractum. Authoritate legis; ut jure belli, de quo ad q. 40. art. 1. quæſ. 6. præſcriptione aliiſque variis modis, qui cùm ad Juriſconſultos maximè ſpectent; nos ea tantùm examinabimus, quæ poſſunt Theologo ſufficere. Ac in primis de promiſſione, quæ nonnunquam præcedit donationem, ſit

Concluſio I.

PRomiſſio eſt deliberata & ſpontanea fidei obligatio facta alteri de re licita, poſſibili, ipſique grata. Vide Navarr. c. 18. n. 6. Quid promiſſio.

Dicitur, *deliberata*. Quia abſque deliberatione facta non aſſequitur rationem promiſſionis; ideoque nec obligat. Deliberatio porrò talis requiritur, qualis ad mortale peccatum committendum ſufficit; ut ſcilicet à volente & ſciente fiat promiſſio.

Spon-

Digitized by Google

Spontanea. Quia metu, vi, fraude extorta, non eſt in foro conſcientiæ obligatoria. Sylveſter vero *Reſtitutio* 2. §. 7. Navarr. cap. 18. num. 7. Cùm enim promiſſio ſit liberalis, mereque gratuita pollicitatio; ab ea debent abeſſe fraus, vis, & metus. Qui proinde ſi adſit, etiam levis; irrita erit promiſſio, niſi juramento confirmetur, juxta S. Thom. q. 89. art. 7. ad 3. Confirmatur, Qui per vim, fraudem, vel metum extorſit promiſſionem, fecit alteri injuriam, ergo tenetur illum reſtituere in ſtatum priſtinum, & alter habet jus hoc requirendi.

Quæſt. Dubitatur quidem: An ſimplex promiſſio vi aut metu extorta ſit jure naturæ irrita, an ſolùm jure poſitivo.

Reſp. Et ſatis juxta Azorium p. 1. lib. 11. cap. 7. probabile eſt, quòd poſitivo duntaxat, eò quòd illa quæ metu fiunt, etſi mixta ſint partim ex voluntario partim ex involuntario, magis tamen ſunt voluntaria quàm involuntaria; ideoque in illis ſufficiens libertas reperitur ad promiſſionem faciendam; & ſtando in jure naturæ tales promiſſiones valent, quamdiu non revocantur; ſed poſſunt reſcindi & in irritum revocari pro arbitrio ejus, qui metum injuſtum fuit paſſus, qui proinde non tenetur eas ſervare, niſi juramento confirmaverit. Huc pertinet quod cap. *Abbas*, & cap. *Ad audientiam* tit. de His quæ vi, dicitur: *Quæ vi metuſve cauſa fiunt, debent carere robore.*

Dictum fuit, *fidei obligatio.* Hac enim ratione promiſſio differt à propoſito, quòd licèt propoſitum ſit firmiſſimum maximèque diuturnum; promiſſio verè dici non poteſt, quamvis interdum abuſivè ita loquamur, Promitto hoc, ſolùm intendentes ſignificare animi noſtri propoſitum. Id quod obſervaſſe plurimum valet in foro conſcientiæ, in quo ſæpe videntur eſſe pœnitentium promiſſiones, quæ tamen ſunt nuda propoſita. Similiter cùm quis alteri dicit, Promitto me facturum quidquid juſſeris: ſi dicat ſignificare volens animum & promptitudinem ſuam, non autem volens ſe obligare; non eſt veri nominis promiſſio: cujuſmodi ſermones civilitatis ſive honeſtatis cauſa ſæpenumero proferuntur.

Addebatur, *de re licita.* Habet enim vulgaris ſententia, *In malè promiſſis reſcinde fidem*: ſive ut habet Regula Juris 69. in 6. Decret. *In malis promiſſis fidem non expedit obſervari.* Ad faciendum namque peccatum nulla contrahi poteſt obligatio. Ad faciendum inquam: poſtquam enim factum eſt; promiſſor debet fidem de quapiam re datam exſolvere: veluti ſi aliquis ad flagitium perpetrandum promiſerit pecuniam, poſtquam illud eſt perpetratum, tenetur eam dare; non quidem ratione peccati; ſed ratione laboris, operæ, periculi, & promiſſionis, conformiter his quæ dicebantur q. 32. art. 7.

Dictum inſuper fuit, *de re poſſibili.* Ad impoſſibile enim nemo tenetur. Unde ſi id quod tempore promiſſionis erat poſſibile, fiat poſtea impoſſibile; tollitur obligatio promiſſionis: imò etſi non fiat omnino impoſſibile, ſi tamen propter aliquam mutationem, vel perſonarum vel rerum, ita fiat arduum, ut ſi promiſſor hoc prævidiſſet, non fuiſſet promiſſurus, vel certè promittendo excepiſſet talem caſum; ceſſat obligatio. *Ad hoc* enim *quòd homo teneatur facere quod promiſit*, ait S. Thomas q. 110. art. 3. ad 5. *requiritur, quod omnia immutata permaneant: alioquin nec fuit mendax in promittendo, quia promiſit quod habebat in mente, ſubintellectis debitis conditionibus: nec etiam eſt infidelis non implendo quod promiſit, quia eædem conditiones non extant.* Ut ſi quis promiſerit alteri enſem; & ille poſtea fiat inſanus: ſi ducere talem filiam, & hæc poſtea fornicetur: ſi mittere triticum; & Regis prohibitio ſuperveniat, non tenetur ſolvere promiſſum.

Denique promiſſio debet eſſe *de re grata* ei cui promittitur, Cùm enim fiat gratiam & utilitatem ipſius: ſi executio futura ſit ei noxia vel ingrata: ceſſat obligatio.

Ex his colligi poteſt, hæc duo non ſimul conſiſtere, verè promittere & non habere voluntatem ſe obligandi. Ideo Navarr. c. 12. n. 27. ait, Eum, qui verbotenus abſque animo ſe obligandi promitteret, revera non promittere. Communis etiam habet ſententia, Quando eſt dubium an aliquis verè promiſerit; diſcernendum id eſſe ex animo quem habuit ſe obligandi vel non obligandi.

Variè nihilominus diſputatur. An qui promiſerit, ſed ita ut nolit ſe obligare, verè promittat; ideoque ſit obligatus. Quæſt. Quidam propterea affirmant: quia obligatio ex natura rei ſequitur promiſſionem tamquam ab ea inſeparabilis. Reſp. Alii tamen verius negant: quia tali caſu non eſt veri nominis promiſſio; ideoque nihil mirum, ſi eam non conſequatur obligatio. Expreſſa enim voluntas non ſe obligandi tollit rationem promiſſionis, cùm obligatio ſit de ipſius ratione eſſentiali. Confirm. Quando actui, apponitur aliqua conditio vel clauſula contra ſubſtantiam actus, ille actus eſt irritus; ſicut ſi quis alteri donaret librum, ea tamen conditione ut illum librum nolit à ſe alienare, donatio non teneret: atqui in propoſito apponitur actui promiſſionis clauſula, quæ eſt contra ejus ſubſtantiam; ergo promiſſio eſt irrita. Ita ſentiunt Angelus, & Sylveſter verbo *Pactum*, Navarrua dicto c. 12. Azorius p. 3. lib. 11. c. 15. & alii Recentiores. Si quis autem promittat, nihil explicitè cogitans de obligatione; certum eſt, quòd obligetur. Quia tunc verè promittit: promiſſionem autem neceſſariò ſequitur obligatio, eamque obligationem ſaltem tacitè intendit is, qui verè ac propriè promittit.

Cæterum an hæc ſimul conſiſtant, promittere cum animo ſe obligandi, & tamen habere voluntatem non implendi promiſſum; alia quæſtio eſt, quam Valentia, De voto diſp. 6. q. 6. puncto 1. negativè reſolvit nixus authoritati S. Thomæ quæſt. 88. art. 2. quaſi ibi dicat, Ad votum requiri propoſitum non ſolùm promittendi, ſed etiam faciendi id quod promittitur.

Verùm B. Thom. hoc ibi non aſſerit: ſed ait, Promiſſionem procedere ex propoſito faciendi rem promiſſam, ſcilicet ordinariè. Cùm enim aliquis alteri ſponte quippiam promittit, vel plurimum imò ſemper quandocumque ſincerè procedit in faciendo promiſſionem; habet voluntatem præſtandi quod promittit, & ex ejuſmodi voluntate procedit ejus promiſſio. Utrùm verò iſta voluntas ita ſit de ſubſtantia promiſſionis, ut alioquin vera nequeat eſſe promiſſio; neque affirmat, neque negat.

Quare cum Dominico Soto lib. 7. q. 1. art. 2. Cajetano ad q. 88. art. 1. Navarro cap. 12. n. 27. & aliis, non dubitamus, veram atque adeò obligatoriam eſſe promiſſionem, qua quis promittit ſe facturum id, cujus faciendi non habet voluntatem. Quia de ratione promiſſionis eſt obligatio, non autem voluntas faciendi rem promiſſam.

Conclusio II.

PRomiſſio ſimplex homini exteriùs ſeriò facta & ab illo acceptata obligat in conſcientia, ita ut ſit peccatum ex genere ſuo mortale non ſervare talem promiſſionem. Ita Dominicus lib. 7. de Jure & Juſt. q. 2. art. 1. Sylveſter verbo *Pactum* q. 4. Azorius lib. 11. cap. 14. Navarrus cap. 18. num. 6. eſtque ſententia communiter recepta, fundata tum in B. Thom. q. 88. art. 3. ad 1. & q. 110. art. 3. ad 5. tum in ratione naturali, quæ docet, fidem etiam hoſti ſervandam eſſe: fides enim eſt humanæ ſocietatis fundamentum, qua ſublata omnia perturbari neceſſe eſt, ac proinde quod ei repugnat perfidiæ vitium peccatum eſt. Imò promiſſa legitimè facta & acceptata non ſervare ſpecies eſt injuſtitiæ, quæ natura ſua peccatum eſt mortale, niſi ratione actus imperfecti vel parvi nocumenti, aut ob ſimilem aliquam cauſam ejus gravitas diminuatur. Confirmatur, Promittere non eſt dicere qualitercumque, ſed eſt dicere obligando ſe alteri; ergo ſervare promiſſum non tantùm pertinet ad virtutem veritatis ſeu veracitatis, ſed etiam tranſit in naturam juſtitiæ; ac proinde non ſtare promiſſis eſt contra juſtitiam. Huc facit quod B. Thom. q. 88. art. 3. ſcribit, quòd *Ad fidelitatem hominis pertinet, ut ſolvat id quod promiſit; unde ſecundùm Auguſtinum fides dicitur ex eo; quod fiunt dicta.*

Dictum eſt in Concluſione, *homini facta.* De illa enim promiſſione hic eſt ſermo: de ea autem quæ fit Deo,

q.88.

q.88. differendum eſt. Additur, *exterius*. Qua homines per ſigna externa, & inter ſe communicant, & mutuos conſenſus exprimunt. Unde Author jam dictæ qu. 88. art. 1. *Promiſſio, quæ ab homine fit homini, non poteſt fieri niſi per verba vel quæcumque exteriora ſigna: Deo autem poteſt fieri promiſſio per ſolam interiorem cogitationem, quia ut dicitur 1. Regum 16. Homo videt ea quæ patent, Dominus autem intuetur cor.* Et in 4. diſt. 38. qu.

Promiſſio ſolùm interior non obligat hominem.

art. 1. *Voluntate non poteſt aliquis obligari niſi ei, qui voluntatis eſt cognitor, quod ſolius Dei eſt.* Ex quibus ſequitur, promiſſionem ſolùm interiùs factam homini non obligare in conſcientia, & poſſe revocari à promittente, quamdiu illam non expreſſit ullo ſigno exteriori. Id quod Dominicus Soto lib. 7. q. 2. art. 1. putavit eſſe probabilius; licèt hanc quæſtionem problematicè agitet. Idem ſentiunt Salonius q. 5. de Dom. Azorius p. 3. lib. 11. cap. 15. Valentia q. 10. de Furto, punct. 3. & q. 6. de Voto, punct. 1. Quia homo non poteſt homini ſe obligare niſi more hominum: natura autem hominum eſt, ut neque ad invicem ordinentur, neque inter ſe vivant ſeu communicent per ea, quæ ſolùm in animo latent.

Tacita ob.

Verum quidem eſt, promiſſionem externam habere vim obligandi ab interna; non tamen propterea conſequens eſt, actum internum ſolitariè ſumptum obligare, ſed ambo ſibi mutuò conjungi debent.

Illud quoque non eſt negandum, promiſſionem interiorem, ſi juramento (etiam interno) confirmetur, obligare in conſcientia; at hoc non habet ex vi promiſſionis, ſed ratione juramenti propter reverentiam divini nominis.

Ob.

Dices: Poteſt quiſpiam, ſi omnino velit, ſola animi voluntate amittere dominium rei ſuæ; ergo ſimiliter poteſt vel in alium transferre, vel ad transferendum ſe obligare. Reſp. Neg. Conſeq. Quia plus

Reſp.

requiritur ad unum quàm ad alterum, cùm ſit facilius deſinere quippiam, quàm incipere eſſe, aut in altero produci, vel in alterum more humano ordinari.

Tacita ob.

Neque his obſtat, quòd promiſſio interior ſit aliquid majus quàm nudum propoſitum. Quamvis enim ita ſit; non habet tamen totum, quod ad humanam inter homines obligationem requiritur.

Dictum etiam fuit in concluſione, *ſeriò facta*. Quia promiſſio, quæ fit joco, vel ſine animo promittendi ac ſe obligandi, neque eſt veri nominis promiſſio, neque obligationem parit; ſecundùm ea quæ ad 1. Concluſ. diximus: quamquam ratione damni vel injuriæ, quam alter ex hujuſmodi promiſſione accipit compelli poſſit ad damnum illud reparandum, & ad eam injuriam ſarciendam, ſive ſervando promiſſum, ſive aliter.

Quæſt. Reſp.

Dictum denique eſt, *acceptata*. Promiſſionem enim tamdiu eſſe revocabilem à promittente, nullamque obligationem ſive in conſcientia ſive in civili foro parere, quamdiu non eſt acceptata; communiter docent Molina diſp. 262. Sanchez, lib. 1. de Sponſ. diſp. 6. Leſſius lib. 2. cap. 18. dub. 6. Idemque ſignificat Dominicus Soto lib. 3. q. 5. art. 3. dicens: *Cùm datio relationem dicat ad accipientem; non videtur oriri obligatio antequam alter accepter.*

Difficultas tamen eſt: Utrùm hoc ſit ex jure naturali, an ſolùm ex poſitivo, eoque civili. Sed pleriſque placet quòd ex utroque. Ex civili quidem, ff. de Pollicit. leg. 1. leg. *Abſenti*, De Donat. & alibi: ex naturali verò, quia obligatio hominis ad hominem non oritur niſi ex mutuo duorum conſenſu, juxta illud Juriſconſulti tit. de Pact. l. 1. *Nullus eſt contractus nulla obligatio, quæ non habeat in ſe conventionem.* Confirm. Ad valorem promiſſionis non ſolùm oportet quòd res promiſſa ſit ſecundùm ſe grata promiſſario, ſed etiam quòd ei gratum ſit, rem iſtam ſibi promitti à tali perſona: hoc autem ignoratur, quamdiu promiſſarius non acceptavit promiſſionem; ergo tamdiu deeſt obligatio.

Tacita ob.

Neque refert, quòd ad voti obligationem non requiratur acceptatio. Quia benè ſcitur, Deo (cui omnino ſunt nota) gratum eſſe melius bonum, de quo ſolo vota fieri poſſunt, eique placere, ut vovens illud faciat.

Non refert etiam, quòd promiſſio facta Civitati non requirat acceptationem; ut patet ex ff. tit. de Pollicit. Quia jus civile potuit efficere, ne promiſſor in quibuſdam caſibus habeat jus revocandi promiſſionem, etiamſi non eſſet peculiariter acceptata: cùm enim tale jus conditur; Reſpublica cenſetur ipſo jure acceptare illa, quæ in ipſius utilitatem promittuntur.

Cæterùm acceptatio, quæ ad obligationem promiſſionis requiritur, non ſolùm per præſentem promiſſarium fieri poteſt, ſed etiam per alium ejus loco: & cùm eſt præſens; etiam ipſius ſilentium pro acceptatione eſt habendum, quando ex circumſtantiis & ſignis probabiliter colligitur, quòd ejus intentio ſit acceptare.

Poſſent contra Concluſ. objici duo loca B. Thom. nimirum quæſt. 88. art. 3. ad 1. & quæſt. 110. art. 3. ad 5. quaſi non ex juſtitia, ſed ſolùm ex honeſtate vel ex fidelitate ſeu veracitate ſervari debeant promiſſa, quæ non attendit debitum legale, ſed morale; de qua q. 119. Verùm ſingula ſuis locis convenientiùs explicabuntur. Illud verò eſt hìc adjiciendum, promiſſionem, quantumcumque obliget, per ſe ſeu abſque traditione non ſufficere ad transferendum dominium. Sequitur ut de donatione dicamus.

QUÆRITUR V.

Quomodo per donationem transferantur dominia.

DOnatio, ut ex B. Thom. in 1. diſt. 18. quæſt. 1. art. 2. ad 1. colligitur, *Eſt liberalis donatio*. Donari enim videtur, quod nullo jure cogente conceditur; ait Juriſconſultus, lege 29. ff. de Donat. unde remuneratio, quam donatarius gratis facit donanti, perfecta donatio non eſt. Quamvis enim is qui beneficium dedit nihil poſſit exigere, cùm liberali animo id fecerit; ideòque remuneratio non ſit debita ex obligatione legali: debetur tamen ex honeſta quadam & morali obligatione, ſecundùm eumdem B. Thom. quæſt. 106. art. 4. ut propterea contingere poſſit, ingratitudinem eſſe peccatum mortale, qu. 107. art. 3.

An remuneratio ſit donatio.

Atque hac ratione conciliari poſſunt diverſæ Doctorum ſententiæ, quorum aliqui volunt, remunerationem eſſe donationem, alii negant. Eſt enim donatio quædam, ſed non propriè dicta, cùm non fiat merè liberaliter, hoc eſt abſque ullo debito: & quamvis ad eam non cogat jus civile; jus tamen naturale eam exigit.

Ex quibus ſequitur, ad donationem requiri non tantùm ut ex deliberata & ſpontanea voluntate procedat: ſed etiam ut ab ea procul abſint fraus, vis, metus; adeò ut quæ per hujuſmodi modos fuerint extorta, jure naturæ debeant reſtitui, quamvis metus non fuerit gravis. Licèt enim in foro civili donata ex tali metu non reſcindantur, ne alioquin lites in immenſum multiplicentur; in foro tamen conſcientiæ irrita eſt donatio, & ſic donata reſtitutioni ſunt obnoxia, ſecundùm Sylveſtrum verbo *Reſtitutio* 2. n. 7. Navar. cap. 17. n. 15. Leſſium lib. 2. c. 17. dub. 6. Non eſt tamen par ratio eorum, quæ ſolis blanditiis extorquentur, ſed hæc licitè poſſunt retineri; ut docet Dominicus lib. 4. q. 7. art. 1. ad 2.

Dividitur donatio.

Cùm autem diverſæ inveniantur diviſiones donationis; ad inſtitutum noſtrum duæ pertinent. Una, qua donatio dividitur in puram, & non puram. *Pura* fit non ſolùm propter nullam cauſam aliam, quàm oſtendendæ liberalitatis; ſed etiam nulla modificatione afficitur. *Non pura* modificationem aliquam continet; ſubdividiturque in conditionalem, modalem, cauſalem, demonſtrativam.

Altera diviſio eſt in eam, quæ fit inter vivos, id eſt ſine cogitatione vel reſpectu mortis, & eam quæ fit cauſa mortis, involvens ſcilicet reſpectum ad mortem. Quæ prioris generis eſt quando acceptatur, regulariter nequit revocari: quæ poſterioris, pendet uſque ad mortem donatoris: & quamvis ante illam variè poſſit revocari; poſt eam tamen confirmatur, juxta illud ad Heb. 9. *Teſtamentum in mortuis confirmatum eſt: alioquin nondum valet dum vivit qui teſtatus eſt.* His præmiſſis, ſit

Digitized by Google

Concluſio I.

PEr donationem puram inter vivos factam exteriùs, & ſimiliter exteriùs acceptatam, ſi res donata per traditionem apprehendatur; ipſa ſtatim tranſit in dominium accipientis. Dico, *puram*, quia de non pura dicemus in ſequentibus. *Inter vivos*, eò quòd altera pendeat uſque ad mortem donantis, ut jam ante diximus. *Exteriùs factam*, quia ſicut promiſſio ſolùm interiùs facta non obligat; ita nec donatio quæ exteriùs nullo modo proditur. Obſervandum tamen, quomodo fiant interiores ſive donationes ſive promiſſiones: ſi enim fiant ſoli homini: non inducunt obligationem realiter præſtandi id quod promittitur: inducunt autem, ſi ſimul factæ ſunt Deo: veluti ſi in animo dixiſti. Iſtam rem coram Deo dono Joanni, vel Deo promitto, quòd rem iſtam dabo Joanni. *Acceptatam*, quia donatio nondum acceptata poteſt revocari. Addebatur, *ſi res per traditionem apprehendatur*, quia rerum dominia traditionibus transferuntur: idque adeò verum eſt, ut ſi alicui mittatur donum, & donator moriatur priuſquam ſit traditum; dominium non ſit translatum: quamvis veriſimile ſit quòd adhuc acceptari poſſit, atque ita dominium transferri, eò quòd ex parte donantis donatio ſit perfecta, ejuſque voluntas quodammodo duret in nuntio donum transferente. Vide Sanchez lib. 1. de Sponſ. dub. 6. ubi etiam addit, quòd mortuo donatario poſſint ejus hæredes acceptare donum, quod ante mortem ei mittebatur; quia repræſentant perſonam defuncti.

Concluſio II.

DOnatio conditionalis, id eſt quæ fit ſub conditione rei futuræ contingentis; ſtando in lege naturæ, ſuſpendit obligationem uſque dum conditio impleatur. Dico, *rei futuræ contingentis*. Nam conditio reſpiciens aut præteritum aut id quod neceſſariò futurum eſt, non ſuſpendit obligationem, ſed ſtatim eam confirmat vel infirmat; ut ſi dicas. Iſtum equum tibi do, ſi Sol cras oriatur; aut ſi fueris aliquando Rex Hiſpaniæ. Dixi, *ſtando in jure naturæ*. Quia jus poſitivum decernit, ut conditiones impoſſibiles aut turpes in Matrimonio appoſitæ habeantur pro non adjectis, modò non ſint contra ſubſtantiam Matrimonii, cap. *Si conditiones*, tit. de Condit. qua de re aliquid diximus ad Suppl. q. 43. art. 1. q. 1.

Concluſio III.

DOnatio modalis, id eſt quæ fit ſub certo modo ſive onere poſito illi qui accipit beneficium, gravat quidem ipſum ad præſtandum illud onus, per ſe tamen non impedit, quo minus donatio facta ſtatim teneat: ut ſi dicas, Dono tibi centum aureos ea lege, ut domum ædifices; donatio eſt modalis, & ſtatim transferens dominium: quamvis revocari poſſit, ſi modus non impleatur.

Concluſio IV.

DOnatio cauſalis, id eſt quæ præſenti vel præteritæ alicui cauſæ innititur, ſtatim transfert dominium ſi cauſa propter quam fit ſubſiſtat: ut dum quis eleemoſynam largitur pauperi ob illius quam videt paupertatem, vel ſanctitatem, aut ob bona quæ in eo putat eſſe merita. Cæterum in hac donatione ſicut etiam in modali videndum eſt, an vel cauſa vel modus ſe habeat tantùm per modum impellentis, an verò per modum cauſæ principalis ſeu etiam finalis. Si prius; defectus cauſæ non reſcindit donationem, uti nec prætermiſſio modi. Si poſterius; reſcindit.

Ex his decidi poteſt illa quæſtio, An qui ſimulata paupertate, ægritudine, ſtatu, eleemoſynam accipit, illius dominium acquirat. Si enim eleemoſyna fuerit abſolute data: ſimulator acquirit dominium, eò quòd talis ſimulatio non violet ſubſtantiam eleemoſynæ, ſed modum dumtaxat, ideòque peccat accipiendo, ſed ad reſtitutionem non tenetur. Si verò iſta eleemoſyna fuerit innixa alicui cauſæ tamquam conditioni, ſine qua non valeret donatio; tunc illius dominium non acquirit, ſed debet reſtituere. Cùm enim cauſa principalis, propter quam fit donatio, non ſubſiſtit; conſequens eſt, ut ipſa quoque donatio non ſubſiſtat. Verùm, quia plerumque non eſt evidens quænam fuerit intentio donantis; hinc remanet adhuc quæſtio.

Quid facere debeat qui ſimulata paupertate accepit eleemoſynas. *Quæſt.* Dominicus lib. 9. q. 7. art. 3. ad 4. cenſet, non teneri reſtituere. Quia licèt impulſivum fuerit falſum; cauſa tamen finalis quæ eſt charitas Dei, non eſt falſa. Alii docent teneri. Quia hujuſmodi donationes fiunt ſub conditione veritatis cauſæ proximæ: neque enim ſatis eſt quòd cauſa ultima ſit vera, ſed oportet quòd etiam proxima; cùm paupertas non ſit motivum eleemoſynæ, niſi quatenus ſubſiſtit in eo cui donatur.

Quapropter verius videtur, eos ad reſtitutionem teneri, qui, cùm non ſint pauperes, ideòque ſufficientem *Reſp.* cauſam mendicandi non habeant, paupertatem & ſanctitatem ſimulantes eleemoſynas accipiunt. Donationes enim ipſis factæ ſunt per fraudem extortæ; ideòque non liberales & ſpontaneæ, ſed involuntariæ. Ita poſt Scotum & Adrianum, Cajet. verbo *Reſtitutio* c. ult. Nav. c. 17. n. 107. Jo. Medina de Reſt. q. 24. Lorc. ad 2. 2. q. 32. art. 9. diſp. 37. Turrian. ad eumdem art. diſp. 85.

Qui verò ſufficientem habent cauſam mendicandi, ſed ideo majorem aliquam paupertatem vel miſeriam ſimulant, ut accipiant majores & promptiores eleemoſynas: non tenentur eas reſtituere: niſi fortè tam largas acceperint, ut facile ſit judicare, eas non fuiſſe dandas, ſi donatores veritatem cognoviſſent. Quia alioquin iſta fictio ſeu ficta major miſeria ſolùm ſe habet ut cauſa impulſiva, & ut circumſtantia accidentalis, ſine qua daretur quidem eleemoſyna propter paupertatem, ſed non ita promptè. Quòd ſi omnibus conſideratis adhuc maneat dubium, qualis fuerit animus donatoris; reſtitutio facienda eſt. Quia poſſeſſio, quam quis per fraudem obtinet, nemini debet in dubio patrocinari.

Petes: Cui facere oporteat reſtitutionem, caſu quo facienda eſt. Reſp. Si fuerint exiguæ eleemoſynæ & à *Quæſt. Reſp.* multis acceptæ; regulariter præſumi poteſt; quòd donatores voluerint eas in quoſvis pauperes impendi, ac proinde reſtitutio facienda eſt pauperibus. Si verò magnæ, quarum author facilè ſciri poſſit; ipſi authori. Quia licèt ipſe erogaverit illas pro Chriſti amore; non tamen in Chriſtum immediatè, neque in quemvis pauperem earum dominium transferre intendit, ſed in eum qui ſibi offerebatur.

Ex his colligi poteſt, quid dicendum ſit de illis, qui fingunt ſe eſſe talis Religionis, ſe nutrire infirmos, aut redimere captivos, atque ita conſequuntur eleemoſynas. Teneri ſcilicet ad reſtitutionem, ſi aut verè pauperes non ſint, aut ejuſmodi accipiant, quæ ſolùm donantur intuitu cauſæ allegatæ.

Concluſio V.

DOnatio demonſtrativa, id eſt qua demonſtratur vel is cui donatur, vel res quam quis donat, transfert dominium, ſi non erretur in monſtrando: vel ſi erretur quidem, ſed in qualitate dumtaxat, non in cauſa principali. Si autem ſic erretur, ut qualitas, quæ eſt principalis cauſa donationis, deficiat; donatio non ſubſiſtet. Veluti ſi dicas, Lego bona mea Joanni cognato meo: ubi quia cognatio eſt cauſa principalis legationis, ſi non eſt cognatus, donatio non valet.

Atque hæc de donatione inter vivos: de donatione autem quæ fit cauſa mortis, magna eſt ambiguitas: An ſaltem in foro conſcientiæ non transferatur dominium per donationem teſtamentariam, quæ poſitivo jure ſit irrita. Idemque poteſt quæri de alio contractu, qui per legem humanam irritus eſt.

Pro Reſp. videtur dicendum: Quòd ſi hæc reddatur ipſo jure nulla propter inhabilitatem perſonæ per idem jus conſtitutam; ſatis clarum eſt, quòd nec in foro conſcientiæ fiat dominii translatio: veluti quando pupillus aliquid donat aut vendit: quando amens vel Religioſus teſtamentum condit. Si

autem

Digitized by Google

autem iſta; à jure declarentur irrita ſolùm ob defectum ſolemnitatis, quam obſervandam idem jus conſtituit; major eſt difficultas. Non pauci enim magni nominis Doctores cenſent, transferri dominium in foro conſcientiæ; aliis non minoris notæ Doctoribus id negantibus, & quidem probabilius. Sit igitur.

Concluſio VI.

Teſtamentum, quod jure poſitivo eſt revera nullum etiam in foro conſcientiæ nullum eſt: idemque cenſemus de aliis contractibus, quos jus civile decernit eſſe irritos ob defectum alicujus ſolemnitatis.

1. Quia lex humana obligat in conſcientia, quando non eſt injuſta, neque fundatur in falſa præſumptione: atqui lex irritans teſtamentum abſque ea quam requirit, ſolemnitate conditum, eſt juſta, nec fundatur in falſa præſumptione; ergo obligat in conſcientia. Maj. eſt evidens per ea, quæ B. Thom. & alii tradunt 1. 2. quæſt. 96. art. 4. Min. prob. Quia Principi neque poteſtas neque cauſa legitima deeſt ad irritanda teſtamenta aliter quàm decreverit facta: cauſa enim eſt ad obviandum fraudibus, quæ in teſtamentis accidere poſſent. Quamvis autem iſtæ fraudes in aliquo minùs ſolemni teſtamento non interveniant; non propterea leges ipſum irritantes, dicendæ ſunt fundari in falſa præſumptione. Quia non fundantur in eo quòd præſumant, hoc particulare teſtamentum continere fraudem: ſed in eo quòd præſumant, fraudes ut plurimùm interventuras in teſtamentis, ſi non adhiberentur eæ ſolemnitates, quas jus requirit.

Ob. Si dicas: Leges non irritare teſtamenta minùs ſolemnia, ſed tantùm ea non probare, ſeu eis non aſſiſtere. In primis Reſp. Nos non loqui de teſtamentis, quæ quomodocumque improbantur, ſed de illis, quæ leges civiles prorſus irritant & annullant; dicimuſque, ea etiam in foro conſcientiæ eſſe irrita. Negamus inſuper, quòd leges minùs ſolemnia teſtamenta non annullent: lib. enim 6. Cod. tit. de Teſtam. dicitur: *Ex imperfecto teſtamento nec Imperatorem hæreditatem vendicare poſſe, ſæpe conſtitutum eſt*. Et ibidem leg. *Hac conſultiſſima: Non ſubſcriptum à teſtibus ac non ſignatum teſtamentum pro infecto haberi convenit: ex imperfecto autem teſtamento voluntatem tenere defuncti, niſi inter ſolos liberos* &c. *non volumus*. Et lib. 2. Inſt. tit. 17. *Imperfectum teſtamentum ſine dubio nullum eſt*.

Ob. Resp. Si dicas: Iſtas leges loqui de nullitate in foro externo. Reſp. Eas loqui de nullitate ſimpliciter, ita ut revera non poſſit adiri hæreditas vigore talium teſtamentorum.

Confirm. Si teſtamentum in foro externo nullum ſit validum in foro conſcientiæ: ergo is qui ex tali teſtamento poſſidet hæreditatem coram Deo juſtè poſſidet: ac per conſequens iniquè ageret, vel hæres ab inteſtato quærens eum deturbare ab iſta poſſeſſione, vel Judex ferens ſententiam contra illum poſſeſſorem: vellent enim ſpoliare eum, qui coram Deo ac ſimpliciter legitimè poſſidet. Patet autem autem, quotidie viros etiam timoratos impugnare teſtamenta non ſecundùm leges facta, & à bonis Judicibus obtinere ſententiam & hæreditatem.

Prob. 2. Sicut lex Eccleſiaſtica vim habet in Matrimonio; ita lex civilis in contractibus civilibus: ſed lege Eccleſiaſtica irritante Matrimonium ſine Parocho & teſtibus contractum, ipſum ſi ſic attentatum fuerit nullum eſt, ergo ſimiliter legibus civilibus irritantibus teſtamentum minùs ſolemne, vel alios contractus contra formam præſcriptam factos; ipſi revera ſunt nulli in foro conſcientiæ.

Prob. 3. Si contractus lege humana & in foro externo irritus valeret ſecundùm forum conſcientiæ; id eſſet, quia in iſto foro ſtandum eſt juri naturali: at hoc dici nequit. Contractus enim à pupillo vel minore factus, quamvis ſi ſolum jus naturæ ſpectetur, eſſet validus, quando ipſe habet ſufficiens judicium rationis ad contrahendum: quia tamen per legem civilem irritatur; eſt nullus etiam in foro conſcientiæ. Hujus Concluſ. doctrinam tradunt & ſuſtinent Covarruvias de Teſtam. cap. 10. num. 12. & ſeq. & ad reg. *Peccatum* p. 2. §. 3. num. 11. Salonius q. 5. de Dom. art. 4. Vaſquez cap. 3. de Teſtam. dub. 1. cum aliis per ipſum citatis.

Ex quibus ſequitur, quòd ſi quiſpiam alteri aliquid legaverit, vel eum hæredem inſtituerit per tale teſtamentum, quod ob defectum requiſitarum ſolemnitatum eſt ipſo jure nullum; iſtud legatum vel iſtam hæreditatem non poſſit petere: imò nec ſi jam habeat retinere: & qui ejuſmodi defuncto ſuccedit ab inteſtato, (nullum enim teſtamentum eſſe cenſetur, quando quod factum eſt ipſo jure eſt irritum; non tenetur in conſcientia ad illud legatum illi præſtandum; multò minùs ad cedendam ei hæreditatem.

Intelligenda eſt tamen iſta ſententia, quatenus ſacri canones, aut locorum conſuetudines, vel leges locales hac in parte non derogant juri communi: & ut cauſæ piæ ſemper intelligantur exceptæ; in favorem enim piarum cauſarum minor ſolemnitas ſufficit teſtamento vel donationi, quàm alioquin requireretur, cap. *Relatum* tit. de Teſtam. Cæterum, quidnam ſit teſtamentum; quæ ſolemnitates ad hoc ut ſit legitimum requirantur; qui poſſint teſtari; & de quibus bonis; à Juriſconſultis petendum relinquimus tamquam rem ipſis propriam. Illud inſtituti noſtri eſt.

Alexand. III. cap. *Cum eſſes*, dicto tit. de Teſtam. Ob. eas leges quæ in teſtamentis exigunt pluſquam tres teſtes, dicit eſſe alienas à divina lege, & contra Patrum inſtituta; cùm ſcriptum ſit, quòd in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum: atqui leges humanæ contra divinam legem non obligant; ergo teſtamentum, quamvis lege humana ſit irritum, eſt tamen in foro conſcientiæ validum, quandoquidem talis lex humana non obliget.

Reſp. Neg. C. Alexander enim Pontifex non dicit, Reſp. eas leges eſſe alienas à divina, quaſi ſint ipſi contrariæ: ſed quia novæ, nec eo teſtium numero contentæ, qui olim in veteri Teſtamento ſufficiebat. Neque etiam definit tamquam ſimpliciter & ubique tenendum, quòd non liceat plures quàm duos vel tres teſtes requirere, cùm nequaquam abroget ſtatuta Sylveſtri cap. *Præſul.* & Leonis IV. cap. *Nullam*, 2. quæſt. 4. alias 5. quibus ad aliquorum condemnationem requiruntur ſeptem teſtes; ad aliorum viginti ſeptem, quadraginta quatuor; ſeptuaginta duo: cùmque dubium non ſit, quædam negotia eſſe ejuſmodi, ut meritò poſſit in eis requiri major numerus teſtium quàm duorum aut trium, attento præſertim, nullum eſſe jus naturæ, quod vel prohibeat plures requiri, vel jubeat, duos aut tres ſemper ſufficere. Quod enim Deut. 17. & 19. legimus, *In ore duorum vel trium teſtium ſtabit omne verbum*; ad præcepta judicialia pertinet, ideoque ſolum obligat populum Judaicum. Quamquam etiam dici poſſit, intelligendum eſſe negativè hoc ſenſu; Nemo condemnetur niſi ſub duobus aut tribus teſtibus: nam de condemnatione propter homicidium ſermonem eſſe, manifeſtum eſt ex contextu; imò negativus iſte ſenſus manifeſtè exprimitur dicto cap. 17. Vide quæ diximus quæſt. 67. art. 2. Ratiocinatur ergo Pontifex. Quia lege divina (judiciali ſcilicet) tantùm requiruntur duo vel tres teſtes; firmum judicandum eſt teſtamentum coram eis & Parocho factum: hoc eſt volumus ut ratum & firmum ſit, atque ita judicetur. Ita verò ſtatuit, non ut decretum univerſale pro univerſa Eccleſia; ſed vel pro piis legatis; vel (quod pluribus probatur) pro terris Eccleſiæ Romanæ ſubjectis quoad juriſdictionem temporalem. Nam ſuis in utroque foro ſubditis ferebat legem, nimirum civibus Oſtienſibus. Non ergo legem civilem; qua Reges & Principes utuntur in regionibus ſuæ ditioni ſubditis, abrogare voluit Alexander: ſed voluit, Judices etiam laicos in Eccleſiæ Romanæ patrimonio, non ſecundùm leges Regum & Principum civiles, ſed ſecundùm decreta canonum judicare de teſtamentis. Huic reſponſioni conſentiunt Melchior Canus lib. 6. de Loc. Theol. cap. 8. ad 4. Dominicus Soto lib. 4. q. 5. art. 3. Covarruvias de Teſtam. c. 10. n. 23. Salonius q. 5. de Dom. art. 4. Bannes ad q. 70. art. 2. Vaſquez c. 3. de Teſtam. dub. 1.

QUÆRITUR VI.

Quomodo authoritate legis transferatur dominium.

REſp. Quod tribus modis generalibus. 1. Per ſententiam Judicis: ut ſi fur condemnetur ad duplum, vel triplum præbendum, ſive pauperibus, ſive illi cui furatus fuerat. 2. jure gentium: quo pacto res hoſtium juſto bello captæ fiunt capientium. 3. jure Eccleſiaſtico vel civili: veluti per eas leges, quibus bonorum confiſcatio certis criminibus eſt conſtituta; rem per eas, quibus dominium alicui etiam abſque culpa perit; & acquiritur alteri per uſucapionem vel præſcriptionem: quæ duo tametſi aliquando diſtinguantur, quaſi uſucapio ſit mobilium, præſcriptio immobilium; illa tamen diſtinctio non eſt benè fundata, cùm & mobilium ſit præſcriptio, & immobilium uſucapio, lib. 2. Inſt. tit. 6. & lib. 41. ff. tit. 3. Sed neque alia talis invenitur diſtinctio, ut non frequenter unum uſurpetur pro alio.

Quid Præſcriptio. Ad eam requiruntur quatuor.

Definiri autem poteſt Præſcriptio ſive Uſucapio, quòd ſit Acquiſitio dominii per continuationem poſſeſſionis tempore à lege definito. Ad legitimam præſcriptionem ut plurimum quatuor requiruntur; poſſeſſio; bona fides; titulus; certi temporis lapſus.

Ad 1. quod attinet, eſt 3. reg. Jur. in 6. *Sine poſſeſſione præſcriptio non procedit*. Et ff. de Uſucap. leg. 25. *Sine poſſeſſione uſucapio contingere non poteſt*. *Poſſeſſionem* intellige civilem, juxta Covarr. ad reg. *Poſſeſſor*, init. 2. partis num. 7. Ac proinde qui præſcribit debet eſſe capax dominii, & ſcire ſe poſſidere. Quòd ſi nomine ſuo præſcribat; debet etiam ſuo nomine poſſidere. Oportet inſuper poſſeſſionem non fuiſſe interruptam. Hujus primæ conditionis defectu, Religioſus non poteſt ſibi quidquam præſcribere, neque laicus præſcribere poteſt jus decimarum, quantocumque tempore illas detineat: Cùm enim iſtud jus ſit Eccleſiaſticum; laicus non eſt illius capax, cap. *Cauſam*, tit. de Præſcript.

Quod attinet Ad 2. neceſſaria eſt in præſcribente bona fides. Nam *poſſeſſor malæ fidei ullo tempore non præſcribit*, ait 2. reg. Jur. & cap. *Vigilanti*, tit. de Præſcript. *Nulla antiqua dierum poſſeſſio juvat aliquem malæ fidei poſſeſſorem*: & cap. *Quoniam*. *Nulla valet abſque bona fide præſcriptio tam canonica quàm civilis*.

Quid includat bona fides.

Hæc bona fides quantùm ſaltem ad inchoandum poſſeſſionem in eo conſiſtit, quòd aliquis rationabiliter ſibi perſuadeat, rem ad ſe pertinere, aut eſſe nullius, atque adeò per occupationem fieri ſuam. *Rationabiliter* dico. Quia ſi talis perſuaſio procederet vel ex craſſa ignorantia, vel ex avaritia, non eſſet bona fides dicenda, ſed mala. Dico etiam, *Quantùm ad inchoandum poſſeſſionem*, Quia aliter neceſſaria eſt bona fides ad inchoandum; aliter ad continuandum, poſſeſſionem benè inchoatam. Ad inchoandum, dubitatio an res ſit ſua facit malam fidem: ad continuandum verò, non facit; & propterea qui probabiliter perſuaſus rem eſſe ſuam inivit ejus poſſeſſionem, bona fide poſſidet, & hæc bona fides non interrumpitur, quamvis in decurſu temporis dubitet, ſitnè illa res ſua, an non. Si autem ab initio dubitaret; mala fide poſſideret, ideoque non præſcriberet. Ita Sylveſter verbo *Præſcriptio* 1. q. 3. num. 3. Covarruvias ad reg. *Poſſeſſor* p. 2. §. 7. num. 3. Salonius qu. 5. de Dom. art. 7. Concluſ. ult. Et confirm. Quia Pontifex in dict. cap. *Quoniam*, poſtquam dixiſſet, nullam præſcriptionem valere abſque bona fide; ſic infert: *Unde oportet ut qui præſcribit, nulla temporis parte rei habeat conſcientiam alienæ*. Ex quibus videtur colligi, quòd ſolùm ſcientia de re quòd ſit aliena tollat bonam fidem ſemel habitam, non autem dubitatio: is enim qui dubitat non habet conſcientiam quòd res ſit aliena. Cui conſentit cap. *Si virgo* 34. q. 1. *In jure prædiorum tamdiu quiſque bonæ fidei poſſeſſor rectiſſimè dicitur, quamdiu ſe poſſidere ignorat alienum: cùm verò ſciverit, nec ab aliena poſſeſſione receſſerit; tunc malæ fidei poſſeſſor perhibetur*. Qui enim dubitat, non ſcit rem eſſe alienam; ergo manet bonæ fidei poſſeſſor. Accedit, quòd Lucius 3. cap. *Dominus* tit. de Secund. nup. declarat, eam conjugem, quæ de morte prioris conjugis adhuc ſibi exiſtimat dubitandum, debere debitum reddere poſteriori marito; cùm enim debitum conjugale non poſſit reddi niſi bona fide; conſequens eſt, quòd illa dubitatio non tollat bonam fidem. Confirm. & ratione. Si is, qui bona fide poſſeſſionem inivit, ſuperveniente dubio non præſcriberet, ſed teneretur eam vel ejus medietatem dimittere; ſequeretur, non eſſe meliorem conditionem poſſidentis: tantùm enim haberet de illa re non poſſidens quantùm poſſidens. Denique. Is qui dubitat, ſitnè res quæpiam ſua an alterius, non habet fundamentum, quo poſſit eam incipere poſſidere potiùs quàm alter: qui verò putans eſſe ſuam poſſeſſionem inivit, quamvis poſtea dubitet, habet fundamentum eam retinendi, ſcilicet eam poſſeſſionem bona fide initam; ergo non eſt ſimile de inchoante poſſeſſionem & de continuante.

Ex his patet, bonam fidem non ſolùm eſſe, quando quis exiſtimat rem eſſe ſuam, ſed etiam quando neſcit eſſe alienam; nimirum pro continuatione poſſeſſionis. Locuti autem ſumus de dubitante an res ſit ſua: ſi enim quiſpiam dubitaret, an ſibi eam poſſidere liceat; ſtante tali dubio, non poſſet eam poſſidere, neque poſſeſſio cum tali conſcientia ei ſuffragaretur, ſive in decurſu poſſeſſionis; lege *Si fur* ff. de Uſucap.

3. Quod requiri diximus eſt titulus ſeu cauſa aliqua, cui innitatur poſſeſſio. Adverte tamen, non requiri ut titulus ſit revera validus, ſed quòd bona fide putetur eſſe talis. Tunc enim præſcribens tempore definito rem ſuam facit, etiamſi alioquin non fuiſſet ſua. Imò interdum etiam abſque titulo procedit præſcriptio bonæ fidei: ut ſi rem aliquam poſſederis triginta vel quadraginta annis, immemor tamen ſis tituli, ex quo eam cœperis poſſidere. Videri poteſt Covarruvias dicta p. 2. §. 8.

4. Requiſitum eſt certi temporis ſpatium, quod pro diverſitate rerum præſcribendarum eſt diverſum. Nam ad præſcribenda bona mobilia privatorum, imò etiam Eccleſiæ, requiritur & ſufficit triennium, lib. 1. Cod. tit. 2. lege *Quas actiones*, & lib. 7. tit. 31. lege *Cùm noſtri*. Et conſentiunt Sylveſter verbo. *Præſcriptio* 1. quæſt. 7. num. 3. Covarruvias eadem p. 2. §. 2. Leſſius lib. 2. cap. 6. dub. 7. Ad bona verò immobilia privatorum inter præſentes decennium; inter abſentes vicennium requiritur. Præſentes autem cenſentur qui domicilium habent in eadem Provincia, abſentes, qui in diverſa; lege, *Cùm in longi*. Cod. de Præſcript. longi temporis. Hæc autem intellige de illo, qui cum titulo præſcribit: præſcriptio namque ſine titulo requirit annos triginta, cap. *Sanctorum*, tit. de Præſcript. lib. 2. Decretalium.

De tempore ad præſcriptionem requiſito.

Ad præſcribendum autem bona immobilia contra Eccleſias diverſas à Romana requiruntur anni quadraginta, cap. *Illud*, & cap. *Quia*, eodem tit. Contra Romanam verò anni centum, cap. *Cùm vobis*, & cap. *Si diligenti*, ibidem: ac cit. leg. *Quas actiones* lib. 1. Cod. Atque hæc ſecundùm jus commune intelligenda ſunt: ſi enim aliquibus conceſſum eſt, ut res ipſorum immobiles præſcribi nequeant, niſi ſpatio 60. annorum: ut de Benedictinis, & quibuſdam aliis legitur; hoc eſt particularis privilegii, non juris communis.

Præſcriptionem transfertur dominium.

Quibus præmiſſis, dicendum eſt; Præſcriptione legitima verè transferri dominium, ita ut is qui toto tempore ad præſcriptionem requiſito rem aliquam bona fide poſſedit, non teneatur in conſcientia illam abdicare, & priori domino reſtituere; ſed poſſit eam velut ſuam poſſidere, quamvis poſt lapſum temporis ad præſcriptionem conſtituti certò intelligat non fuiſſe ſuam. Hinc B. Th. Quodlib. 12. art. 25. *Si quis præſcribat bona fide poſſidendo, non tenetur ad reſtitutionem, etiamſi ſciat alienum fuiſſe poſt præſcriptionem: quia lex poteſt aliquem pro peccato & negligentia punire in re ſua, & illam alteri dare*. Quæ verba quibuſdam occaſionem dediſſe videntur ut docerent, eum qui legitimè præſcripſit non teneri quidem ad reſtitutionem, quando interveniente negli-

gentia

Digitized by Google

gentia domini ea res fuit præſcripta ; teneri autem, quando nulla negligentia intervenerit. Verùm contraria ſententia eſt omninò tenenda ; ſcilicet præſcriptione transferri dominium : neque eum qui præſcripſit teneri reſtituere, ſive prioris domini negligentia intervenerit, ſive non. B. enim Thomas unam aſſignans cauſam, propter quam præſcriptione res juſtè acquiritur, non negavit alias : quæ ſunt, ne quarumdam rerum diu & ferè ſemper incerta eſſent dominia ; l. 1. ff. de Uſucap. & ut aliquis eſſet finis litum ; leg. ult. ff. *Pro ſue*. Unde patet, leges præſcriptionis non eſſe principaliter ſtatutas ad puniendam negligentiam poſſeſſorum : ſed propter bonum publicum, cui expedit lites non multiplicari, & non manere dominia rerum incerta. Cùm ergo boni publici conſervandi cauſa lex aliquem privare poſſit re ſua ; conſequens eſt, leges præſcriptionis eſſe juſtas : atqui lex juſta obligat in conſcientia ; ergo non tenetur in foro conſcientiæ ad reſtitutionem is qui legitimè præſcripſerit : ſecutus enim eſt legem juſtam.

Confirm. Præſcriptio conſummata transfert dominium in præſcribentem ; ergo ipſe eſt legitimus rei præſcriptæ dominus, atque adeò poteſt eam retinere. Ant. patet ex lib. 1. Inſtitut. tit. 6. lib. 4. ff. tit. 3. Leg. 1. & 3. & lib. 7. Cod. per varios titulos.

His accedit, quòd jus canonicum etiam decreverit, res bona fide præſcriptas eſſe retinendas à præſcribente, approbaveritque leges civiles de præſcriptione bonæ fidei ; 16. quæſt. 3. & lib. 2. Decret. tit. de Præſcript. Dico *bona fidei*. Leges enim civiles ſtatuentes, præſcriptionem 30. vel 40. annorum etiam cum mala fide procedere, fuerunt abrogatæ per cap. *Vigilanti*, & cap. *Quoniam*, eodem tit. Sententiam hanc tuentur Scotus in 4. diſt. 15. qu. 2. Major. quæſt. 11. Antoninus p. 2. tit. 1. cap. 15. §. ult. Angelus & Sylveſter verbo *Præſcriptio*, Dominicus Soto lib. 4. quæſt. 5. art. 4. Covarruvias ad reg. Poſſeſſor part. 3. §. 2. Bannes, Salonius, Leſſius, & alii communiter.

Ex quibus ſequitur 1. Falſam eſſe illorum opinionem qui exiſtimant, rem præſcriptione legitima acquiſitam non poſſe tuta conſcientia contra priorem dominum defendi.

Sequitur 2. Falſum eſſe, quòd prior dominus abſque furto poſſit eam à poſteriori domino clanculum auferre.

Ob. His non obſtant 1. Quòd locupletari non debet aliquis cum alterius injuria vel jactura ; ut habet reg. juris 48. in 6.

2. Quòd nemo ſua re privandus ſit ſine culpa.

3. Quòd fundamentum præſcriptionis eſt bona fides : hæc autem excluditur, quando conſtat rem eſſe alienam.

4. Quòd Auguſtinus relatus 33. quæſt. 5. cap. *Quod Deo*, ait : *Si numquam tenuiſſes ejus aſſenſum, numerus te nullus defendiſſet annorum.*

5. Quòd is cui res, quæ verè aliena eſt, adjudicatur per ſententiam Judicis, ſecundùm allegata teſtimonia pronuntiantis non poſſit tuta conſcientia rem illam retinere.

Reſp. Ad 1. enim Reſp. Iſtius regulæ ſenſum eſſe, quòd nemo debeat locupletari cum jactura alterius per injuriam ei facta, vel quòd nullus privata authoritate poſſit cum alterius ſive jactura ſive injuria locupletari ; qui autem præſcribit ; neque injuriam ulli facit, neque authoritate privata locupletatur, ſed utitur beneficio juſtæ legis, & poſſidet authoritate publica.

Ad 2. Reſp. Rectè aliquem privari re ſua ſine culpa, modò adſit cauſa : ut patet ex reg. Jur. 24. in 6. quæ ſic habet : *Sine culpa, niſi ſubſit cauſa, non eſt aliquis puniendus.*

Ad 3. Bona fides non excluditur per eam ſcientiam, quæ poſt completam præſcriptionem legitimam ſupervenit : quia non obſtante tali ſcientia, poteſt ille qui præſcripſit exiſtimare, rem quæ antea erat aliena beneficio præſcriptionis jam eſſe ſuam. Quod ſi perſuadere ſibi nequeat ; debet reſtituere : ſed hoc eſt per accidens ; ſcilicet ratione conſcientiæ erroneæ.

Ad 4. Auguſtinus non loquitur de bonorum externorum dominio, ſed de poteſtate quam habent conjuges in mutua corpora : quæ tanta eſt, ut contra eam præſcribi nequeat, neque alter abſque alterius aſſenſu poſſit privata authoritate illa privari, etiamſi per longiſſimum tempus non fuiſſet ea uſus. Verba ſic habent : *Quod Deo pari conſenſu ambo voveratis, perſeveranter uſque in finem reddere ambo debuiſtis. A quo propoſito ſi lapſus eſt ille ; tu ſaltem conſtantiſſimè perſevera. Quod te non exhortarer, niſi quia tibi ad hoc ipſe conſenſerat. Nam ſi numquam tenuiſſes ejus aſſenſum ; numerus te nullus defendiſſet annorum : ſed poſt quantumlibet tempus me conſuluiſſes ; nihil tibi aliud reſponderem, niſi quod ait Apoſtolus : Uxor non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir.*

Ad 5. Ratio diverſitatis una eſt, quòd ejuſmodi Judicis ſententia nitatur falſæ præſumptioni ; non autem leges præſcriptionis. Altera, quòd Judex non transferat dominium rei ab uno ad alium, ſed ſolùm pronuntiet, ad quem ſecundùm allegata pertineat res de qua litigatur : lex autem præſcriptionis tribuit præſcribenti verum jus in re quam præſcribit.

Atque hæc cùm ita ſint ; Quæritur tamen : Quomodo non valet præſcriptio cum mala fide ; quandoquidem domini præſcribant ſtipendia famulorum, ſi intra bienium vel triennium à die quo ceſſarunt ſervire, illa non petierint, ſecundùm conſtitutiones Caroli 5. decretas anno 1528. in Hiſpania, & anno 1540. in Brabantia. Ob.

Reſp. Dominos ejuſmodi ſtipendia, quæ noverunt debita eſſe famulis, numquam præſcribere, ſed ſemper manere in conſcientia obligatos ad ea ſolvenda : idque propterea, quia conſcientia rei alienæ præſcriptionem impedit. Imperatoriæ autem Conſtitutiones non exonerant conſcientias talium dominorum, nec dicunt, ipſos poſt triennium fore liberos : ſed ſtatuunt, ut famuli exigant ejuſmodi debita ante finem triennii, alioquin ipſos in judicio non habituros actionem, ſi toto triennio nihil petierint. Videri poſſunt Covarruvias ad dictam regulam *Poſſeſſor* p. 2. §. 11. num. 4. 5. 6. Banneſius in Tract. de Præſcript. Navarrus c. 17. n. 85. Reſp.

Articulus III.

Utrùm ſit de ratione furti occultè accipere rem alienam.

FURIS ac per conſequens furti vocabulum à furvo ſeu atro derivatum, quòd furta clam fiant, ac plerumque in tenebris ; tradit B. Iſidorus hìc in arg. ad oppoſ. cit. & ante ipſum Varro apud Gellium lib. 1. cap. 18. Qui tamen Gellius potiùs deductum exiſtimat Græco φὼρ : *Nam quod à Græcis nunc* Κλέπτης *dicitur ; antiquiore Græca lingua* φὼρ *eſt dictum. Hinc per affinitatem litterarum, quæ* φὼρ *Græcè eſt, Latinè fur*, alii deducunt à fero, quòd fur ferat, id eſt auferat quippiam. His præmiſſis, obſervandum eſt, quòd furtum quandoque ſumitur generaliter, & comprehendit rapinam ; alias ſtrictè quatenus à rapina diſtinguitur. Juxta priorem illam ſignificationem furtum eſt injuſta rei alienæ ablatio, ſive occulta, ſive manifeſta : ſed juxta poſteriorem, ac omnino ſecundùm propriam furti rationem.

Reſpondendum eſt, quòd de ratione furti ſit occultè rem alienam accipere ; ut propterea furtum rectè definiatur, quòd ſit *Occulta acceptio rei alienæ* : Sed eſt obſervandum, quòd *ſub acceptione* etiam intelligatur detentio, juxta doctrinam B. Thomæ hìc ad 2. eò quòd detinere id quod alterius eſt, eamdem rationem nocumenti habeat cùm acceptione injuſta. Et conſormiter, ſi quid aliud ejuſdem rationis fuerit, ſub acceptione eſt comprehendendum ; veluti damni illatio in re aliena, defraudatio ; rei alienæ contrectatio ; vel quævis alia uſurpatio. Oportet etiam intelligere, quòd hæc acceptio ſit injuſta, quomodo B. Thomam intellexiſſe manifeſtum eſt ex init. corp. & ex reſp. ad 2. alioquin non habebit rationem furti. Unde alii talem adferunt furti definitionem : *Furtum eſt occulta uſurpatio rei alienæ invito domino*. Quam tamen particulam (invito domino) explicationis potiùs quàm neceſſitatis gratia addi exiſtimamus, cùm B. Thom.

Reſp. eſſe.

Definitio furti.

eam ſub nomine occultæ acceptionis incluſerit : non enim cenſet, rem alienam occultè accipi, ſi quomodocumque clanculum accipiatur; ſed ſi accipiat clanculum ideo quia eſt aliena, & quia is ad quem pertinet non vult eam accipi : ob has ſiquidem cauſas, is qui furatur, utitur occultatione. Huc etiam facit quod B. Thom. art. 4. dicit, Furtum ex hoc habere rationem peccati, quòd eſt acceptio involuntaria ex parte ejus, cui aliquid ſubtrahitur.

Notandum verò, tribus modis fieri poſſe, ut rei alienæ acceptio vel uſurpatio non ſit injuſta; ideoque nec furtum : nimirum ex fine bono, nulla prava circumſtantia concurrente : ex modo : & ex authoritate facientis. Ex fine quidem, ut ſi quis rem alienam auferat, vel occultet, ne fures eam diripiant : aut ſi uxor in uſus familiæ clam auferat pecunias marito, alioquin eas in populis dilapidaturo. Ex modo, ut cùm quis bona fide utitur re aliena præſumens domini conſenſum; item quando quis alienum joco occultat, ut dominus reddatur cautior. Ubi tamen peccatum eſſet, ſi putaret, eum cui aufert blaſphematurum, vel aliter peccaturum. Ex authoritate; ut quando per juſtam Judicis ſententiam alicui ſua auferuntur. Cui ſimile eſt, quòd jubente Deo filii Iſrael tulerunt theſauros Ægyptiorum. Exod. 11. & 12. Deus enim omnium dominus eos illis donabat in compenſationem injuriarum & laborum, quos Iſraelitæ diu tulerant ab Ægyptiis, neque tamen ab eis mercedem acceperant; ut B. Thom. art. 5. ad 1. obſervavit ex cap. 10. Sap.

Per rem alienam in definitione furti intelligitur ea, quæ eſt alterius tamquam poſſeſſio; ſive interim ipſe ſit ejus proprietarius; ſive uſufructuarius, cuſtos aut depoſitarius. Nam qui rem apud alterum depoſitam vel cuſtoditam caperet; furtum committeret, ſicut & ille qui auferret rem alteri datam ad uſum. Qui verò amputaret alicui membrum, auferret vitam, filiam vel uxorem, non propriè diceretur fur, ſed mutilator, homicida, raptor, adulter : quia ejuſmodi non ſunt alterius tamquam poſſeſſio. Si quis tamen vel uxorem vel filiam auferret ad poſſidendum vel vendendum, & non ad iis carnaliter utendum; aliud aliquod peccatum committeret verè ad furtum pertinens. Variæ enim recenſentur ſpecies furti generaliter accepti.

Species furti. 1. Simplex furtum; cùm videlicet privato alicui auſertur quippiam injuſtè & occultè, ſecundùm ea quæ jam diximus.

2. Peculatus; quo ex bonis publicis aliquid ſurripitur.

3. Plagiatus; quo quis hominem ſive liberum ſive ſervum abducit vel aliter ſurripit, de quo Exod. 21. & 1. ad Tim. 1.

4. Sacrilegium; quo quis rem ſacram aut aliquid ex loco ſacro furatur. Quod peccatum ſex modis poteſt accidere. 1. accipiendo rem ſacram ex loco ſacro. 2. Accipiendo rem ſacram ex loco non ſacro. 3. accipiendo rem non ſacram ex loco ſacro. 4. convertendo res ſacras in uſus profanos, quemadmodum, Dan. 5. fecit Baltaſſar Rex Babylonis. 5. quando paupertatem profeſſus contra votum ſuum clancularie uſurpat aut detinet aliquid communium bonorum, vel eorum quæ communia eſſe debent. Hinc furti judicio eſſe condemnandum, ait Auguſtinus, tum in Reg. ad ſervos Dei, tom. 1. tum in Reg. Monach. quæ eſt epiſtola 109. tom. 2. eumque Judæ proditori comparat Hugo Victorinus in iſtius Reg. expoſit. qui communem Collegii Apoſtolici pecuniam furabatur, Joan. 12. quando rem ſpiritualem aut ſpirituali annexam, atque ideò pretio minimè æſtimabilem, pretio ſubjicit; quod peccatum ſimoniæ dicitur.

5. Furti ſpecies eſt abigeatus, dum nimirum quiſpiam abducit & furatur pecora. Quod crimen propterea diſtinguitur à ſimplici furto, & legibus civilibus peculiariter punitur; quia pecora non ita poſſunt arctè cuſtodiri ut res aliæ, ſed ſæpe in agris & paſcuis remanent.

6. Species eſt rapina; quæ quomodo differat à furto propriè dicto, art. ſeq. videbitur.

Circa Reſp. ad 3. Quæri poteſt : Sitnè fur, qui rem ſuam vel apud alium depoſitam vel injuſtè acceptam occultè recipit. Sed

Reſp. Non propriè eſſe furem, quandoquidem non accipiat rem alienam, ſed ſuam; facere tamen aliquid ſimile furto, & aliquam injuſtitiam committere : quia tollit id, quod etſi ſimpliciter ſit ſuum, aſt tamen alterius ſecundùm quid. *Res* enim *depoſita ſimpliciter quidem eſt deponentis, ſed eſt ejus apud quem deponitur quantùm ad cuſtodiam*, ſive quantùm ad jus cuſtodiæ. Et ſimiliter. *Id quod eſt per rapinam ablatum, eſt rapientis, non ſimpliciter*, ſed ſolùm ſecundùm quid, ſcilicet *quantum ad detentionem* : hic ad 3. ita nimirum, ut uſque ad proximam opportunitatem reſtitutionis faciendæ illud retinere poſſit, nec privata authoritate liceat ipſum eo ſpoliare. Quare ſi juris ordine prætermiſſo, rem ſuam talem dominus occultè recuperet; gravat depoſitarium, qui tenetur aut reſtituere depoſitum aut probare ſe eſſe innoxium : ſi autem à fure accipiat; ipſum quidem non gravat, peccat tamen contra communem juſtitiam, ſibi ipſi jus dicendo, & Judicis officium invadendo; quemadmodum docet B. Thom. art. 5. ad 3. Cujus ſententia reſtringenda videtur ut procedat, quando dominus rem ſuam ita occultè recuperans habet animum celandi ſe eam recuperaſſe; & quando ſequitur aut ſequi natum eſt aliquod vel damnum vel ſcandalum, vel aliqua Communitatis perturbatio, cui dominus rem ſuam occultè recuperans non providet. Alioquin paſſim uſu receptum eſt, ut ubicumque rem ſuam quis invenit eam accipiat, modò certus ſit eſſe ſuam, nullumque alicui ſequatur incommodum, nulla perturbatio. Neque objiciendum eſt, quòd invadat officium Judicis. Judex enim ad tuendam pacem publicam eſt conſtitutus, quæ in propoſito non perturbatur.

Ex quibus ſequitur, multò magis licitum eſſe rem ſuam clanculum auferre, quando ad eam recuperandam nulla patet via juris; manifeſtum enim eſt nulli tunc fieri injuriam. Non poſſeſſori; quia ſupponitur quòd injuſtè rem detineat. Nec Judici; quia vel non facit officium, vel facere non poteſt. Dixi *clanculum*. Quia etſi non pateat via juris ad rem ſuam recuperandam; non propterea licet eam vi recuperare. Nam propter privatum commodum non eſt perturbanda Reſpublica; neque etiam licet vim vi repellere niſi in flagranti delicto. Loquimur autem de vi magni momenti, qualis eſt, mors, vulneratio, verberatio, Reipublicæ turbatio. Loquendo enim de vi minoris momenti, & ex qua nullum ſequeretur ſcandalum, nec ulla Communitatis, ſed tantum aliqua furis familiæque ipſius turbatio; licere exiſtimamus, è domo furis rem ſuam vi auferre, quando per viam juris recuperare non poteſt.

Dices : Non licet privata authoritate ulciſci honorem læſum, etiam poſito, quòd per Judicem nequeat haberi ejus reparatio; ergo nec privata authoritate licet rem ſuam recipere, quamvis aliter recuperari non poſſit. Ob.

Reſp. Neg. C. Quia talis recuperatio honoris non poteſt fieri ſine vindicta, quæ privato ſemper eſt illicita : recuperatio autem rei furto ablatæ fit abſque vindicta, & ſine aliquo alterius damno. Reſp.

Ex his duo poſſunt obſervari. Unum, quòd excommunicatio Epiſcopi, qua excommunicaret ſcientes & non revelantes res ſubtractas alicui neſcienti quis eas ſubtraxerit, non obligaret eum qui rem ſuam recuperavit, neque etiam id ſcientes, modò pro comperto haberent illam fuiſſe accipientis. Quæ procedunt, etiam ſi Epiſcopus juberet, revelari eos qui rem ſuam pro recuperatione ſuarum rerum acceperint; tum quia excommunicatio major non ligat eum qui non peccat mortaliter; tum quia nemo ſe vel alium innocentem tenetur prodere ad ſuum damnum & præjudicium. Videatur Navarrus c. 17. n. 115.

Alterum : ſi is qui benè accepit cogeretur jurare, an ſciret quis accepiſſet; poſſet reſpondere ſe neſcire : quia Judex interrogat de injuſta acceptione; qui autem rogatur neminem ſcit injuſtè accepiſſe. Neque refert, quòd fortaſſe peccaverit in modo accipiendi. Quandoquidem non peccaverit per hoc, quòd acceperit alienum, neque peccet injuſtè detinendo : Judex autem ſolùm intendat aut intendere debeat, ſcire & punire injuſtum detentorem.

AR-

Articulus IV.

Utrùm furtum & rapina ſint peccata differentia ſpecie.

VIDETUR quòd non. Quia furtum & rapina habent ſe ut pars & totum: dicit enim Auguſtinus q. 71. in Exod. & refertur 14. q. 5. c. Pœnale: *Non rapinam permiſit qui furtum prohibuit, ſed à parte totum intelligi voluit.*

Reſp. eſſe. Reſp. B. Thomæ eaque communis etiam aliorum eſt affirmativa. Quia furtum & rapina ſunt peccata injuſtitiæ; ex hoc igitur habent rationem peccati, quòd ſunt acceptiones involuntariæ ex parte ejus cui aliquid ſubtrahitur: atqui diverſa prorſus eſt ratio involuntarii in utroque iſtorum; nam per furtum aufertur res aliena domino non volente ſeu involuntario negativè: per rapinam autem, domino nolente ſeu involuntario poſitivè; ergo diverſa etiam ſunt ſpecie peccata.

Neque refert, quòd in aliis generibus peccatorum occultum & manifeſtum non diverſificent ſpeciem. Quia in illis non attenditur ratio peccati ex involuntario ſicut in furto & rapina, in quibus involuntarium pertinet ad objectum ſpecificum: per ſe autem loquendo, diverſa eſt ratio involuntarii, quando alicui ſua res aufertur occultè, & diverſa quando manifeſtè ſeu violentè. Priori enim modo dominus eſt involuntarius ſolùm, quia non conſentit rem ſuam ſubtrahi. Poſteriori, quia expreſsè vult eam non auferri: & ideo contradicit, aut ſaltem contradiceret, ſi non metueret potentiam auferentis. Dico, *per ſe*. Quia per accidens poteſt aliter accidere, ut ſi occultè & domino abſente quiſpiam vi ingrediatur ejus domum, eamque diripiat; virtualiter eſt ibi involuntarium poſitivè, ſive contrariè, & committitur rapina: ſi verò manifeſtè, abſque violentia tamen, ſurripiat rem alterius videntis & tacentis, non metu violentiæ, ſed quia vult parcere honori ſurripientis; ſolùm eſt involuntarium negativè, & committitur furtum. Hæc cùm ita ſint nemo qui rapinam commiſerit putet ſufficere, ſi ſeipſum in Confeſſione accuſet, quòd hoc aut illud fuerit furatus, ſed rapinam debet exprimere. Et qui actualiter furando ſic erat animo affectus, ut quod occultè auferebat fuiſſet violentè ablaturus, etiamſi dominus contraxiſſet; novam ſpeciem peccati commiſit quam neceſſe etiam eſt exprimere in Confeſſione.

Quid rapina. Ex his obſervandum eſt, rapinam poſſe deſcribi, quòd ſit Injuſta rei alienæ per violentiam ablatio; ſive interim illa violentia per privatam perſonam inferatur ſive per publicam, prætermiſſo juris ordine. Confer art. 8. cap.

Ad Arg. Reſpon. Negan. Aſſ. Verborum enim Auguſtini ſenſus non eſt, quòd à furto tamquam à parte Deus voluerit intelligi rapinam velut quoddam totum: ſed quòd à furto tamquam à parte ſeu una ſpecie injuſtæ uſurpationis rei alienæ voluerit intelligi totum: quod ſub injuſta rerum alienarum uſurpatione continetur; cujuſmodi eſt rapina, & alia injuſtitiæ peccata. Patet hic ſenſus ex contextu: *Non rapinam permiſit, qui furtum prohibuit, ſed utique à parte totum intelligi voluit quidquid illicitè rerum proximi aufertur.*

Quæ peccata ad rapinam pertineant. Ad rapinam autem pertinent 1. latrocinium, id eſt ea rapina, quam faciunt viarum obſeſſores, ſive cum cæde & vulneribus eorum qui ſpoliantur, ſive abſque illis.

2. Mercedis operariorum fraudatio, vel in longum protractio; quod peccatum adeò grave eſt, ut in cœlum clamare dicatur Jac. 5. & de eo extant ſpeciales prohibitiones Lev. 19. v. 13. Deut. 24. v. 14. Eccleſiaſt. 34. v. 27. Malach. 3. v. 5. Sed & Tobias ſenior filio ſuo graviter præcepit Tob. 4. ut operario ſtatim mercedem reſtitueret, *Et Merces mercenarii apud ipſum omnino non remanere.* Qui verò pro inutili vel ſemipleno labore mercedem integram exigunt; tam furibus quàm raptoribus ſimiliores ſunt.

3. Ad rapinam pertinet decimarum, vectigalium, ſeu tributorum juſtorum fraudatio.

4. In rapacitatis crimine includuntur Judices, qui judicia pretio venalia habent, & muneribus deliniti cauſas inopum evertunt, vel in tempus longum producunt, ut pauperes fatigati & exhauſti tandem cedant: aut ſi pro pauperibus pronuntient obſcurè ſententiam ferunt, ut locus ſit tergiverſationi. De his ait Iſajas cap. 1. *Judices tui infideles, ſocii furum, omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones.*

5. Qui ſuos creditores defraudant, foro cedunt, vel cùm poſſint ſolvere, contra voluntatem creditorum ſolutionem differunt.

6. Fœneratores, qui ſuis rapinis miſeram plebem acerrimè trucidant.

7. Qui ab illis, qui ſolvendo non ſunt, id quod commodarunt vel mutuarunt acerbiùs exigunt, & pignora etiam illa, quæ ad tuendum corpus ſunt neceſſaria, auferunt; contra expreſſum Dei interdictum Exod. 22. v. 25. 26. 27. Deut. 24. v. 10. *Horum* enim *exactionis acerbitatem, jure rapacitatem, atque adeò rapinas appellabimus*, ait Catech. ad Paroc. in explic. 7. præcepti.

8. Ex numero eorum qui à SS. Patribus dicuntur raptores, ſunt qui in frugum inopia comprimunt frumentum, faciuntque ut ſua culpa carior ac durior ſit annona: quod etiam valet in rebus omnibus ad victum neceſſariis. Ad iſtud hominum genus pertinet ea Prov. 11. ſententia: *Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis*: & alia quæ Amos 8. leguntur contra pauperum oppreſſores.

Articulus V.

Utrùm furtum ſemper ſit peccatum.

RESP. Eſſe. Partim quia eſt contra illud præceptum Decalogi, *Non furtum facies*; & contra iſtud, quod legitur Tobiæ 4. *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias.* Partim quia etiamſi nulla lex ſcripta hoc diceret; ipſa tamen lex naturalis dictat, furtum eſſe illicitum, utpote continens injuſtitiam & dolum ſeu fraudem.

Pro reſp. ad 1. B. Thom. negat, Deum præcepiſſe furtum Exod. 12. quia non præcepit ablationem rei alienæ invito domino, cùm ipſe, qui omnium dominus eſt, pretioſa quæque Ægyptiorum donaret Iſraelitis, eiſque præciperet ea tollere: *Quidquid* autem *accipit aliquis ex mandato Dei, qui eſt dominus univerſorum, non accipit abſque voluntate domini*; ait idem Author 1. 2. q. 94. art. 5. ad 2. & de iiſdem loquens q. 100. art. 8. ad 3. *Quando filii Iſrael præcepto Dei tulerunt Ægyptiorum ſpolia, non fuit furtum: quia hoc eis debebatur ex ſententia Dei.* His conſentanea ſcribit, tum hoc art. tum q. 104. ad 2. Cur autem Deus ejuſmodi donaverit Iſraelitis, Sap. 10. cauſa exprimitur his verbis: *Reddidit Deus juſtis mercedem laborum ſuorum*, quibus ſcilicet in Ægypto ſerviebant oppreſſi, & nulla ab Ægyptiis mercede donati.

Pro reſp. ad 2. diſt. poteſt Min. Secundùm enim naturalem æquitatem licitum eſt accipere & retinere rem inventam, quæ nullius eſt: eam verò, quæ eſt alicujus, ſeu quæ de propinquo fuit in bonis alterius, & non habetur pro derelicta, non licet accipere animo retinendi. Sed pro majori horum intelligentia obſerventur Concluſiones ſubſequentes.

Concluſio I.

QUÆ nullius umquàm fuerunt, ut gemmæ & lapilli pretioſi in littore maris inventi, fiunt occupantis. Ita B. Th. hic & Juriſconſ. lib. 2. Inſt. & lib. 1. ff. tit. de Rer. div. §. *Item lapilli. Quod enim antè nullius eſt, id naturali ratione occupanti conceditur*, inquit Juſtinianus.

Concluſio II.

EADEM eſt ratio de rebus, quæ olim fuerunt alicujus, ſed nunc quandoque inveniuntur, in nullius bonis ſunt. Nam & hæ, ſi ſolùm jus naturæ ſpectetur, fiunt occupantis. Ejuſmodi res ſunt theſauri; non accipiendo *theſaurum* pro quocumque pecuniæ cumulo, metus vel cuſtodiæ cauſa in futurum depoſito, quomodo interdum accipitur: ſed prout deſcribitur lib. 41. ff. tit. 1. l. 31. *Theſaurus eſt vetus quædam depoſitio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat.*

Quid theſaurus.

Cæterùm etſi hæc, quæ tum 1. tum 2. Concl. comprehenduntur, ſpectato ſolo naturæ vel etiam poſitivo ſed communi jure fiant occupantis; particularibus tamen Regnum aut Principum legibus poteſt eſſe aliter. Cùm enim ejuſmodi bona nullius ſint; ſatis rationi conſentaneum eſt, ut applicentur aut Reipublicæ aut Principi propter bonum publicum: & ideo non deeſt Principibus poteſtas ea ſibi reſervandi, & quibuſdam perſonis privilegium faciendi, ut in certis locis ea quærant. Deinde. Quamvis talia bona nullius ſint à principio & ſtando in jure naturæ: poſtquam regiones & Provinciæ ſunt jure gentium diviſæ, & ſingulæ earum ſuis incolis appropriatæ; bona unius Provinciæ ſunt quodammodo proprias illius: & ideo, quamvis ſint communia gentibus iſtius regionis, non ſunt tamen communia gentibus aliarum regionum; quæ propterea non poſſunt venire, & iſtiuſmodi bona quærere invitis incolis propriæ regionis. Sic Galli non poſſunt invitis Hiſpanis in Hiſpania quærere gemmas ei loco proprias; ut nec Hiſpani in Gallia. Vide Sotum lib. 5. q. 3. art. 3. & Salonium hoc art. 5.

Concluſio III.

SI in fundo, qui plenè, id eſt tam utili quàm directo dominio eſt ipſius, inveniat quiſpiam theſaurum, ſive caſu inveniat ſive ex propoſito illum quærens; totus eſt inventoris jure communi, modò non quæſierit aliqua arte legibus odioſa; lib. 10. Cod. tit. 15. *Si invenerit in loco, cujus ipſe non eſt perfectus dominus; debet dimidium dare illi, qui cum ipſo ejuſdem loci dominium tenet.* Itaque creditor in domo pignorata, & conductor in agro vel domo conducta, ſi theſaurum inveniat, debet medietatem illi dare, qui ejus loci habet dominium directum: & contrà, idem facere debet habens dominium directum, illi qui habet utile.

Concluſio IV.

SI quis fortuitò inveniat theſaurum in loco ſacro vel publico, qui propriè nullius eſt; totus eſt inventoris, lib. 2. Inſt. tit. 1. §. *Theſaurus:* ſi autem is locus, ſive ſacer ſive publicus, ad aliquem pertineat, v. g. ad Principem, Civitatem, aut alium aliquem; ſervanda eſt ſequens Concluſio.

Concluſio V.

QUi caſu invenit theſaurum in loco alieno, debet ejus dimidium dare domino loci: nec licet ei expectare uſque dum per ſententiam Judicis id facere cogatur. Quia quod medietatis traditio facienda ſit, non eſt in pœnam, cujus pœnæ ſolvendæ obligatio naſci debeat ex ſententia Judicis, ſed ex æquitate naturali. Vide Navarr. cap. 17. num. 175. Unde dicto §. *Theſaurus*, Adrianus Imperator æquitatem naturalem ſecutus, dicitur conceſiſſe, ut ſi quis in alieno loco, non data ad hoc opera, ſed fortuitò theſaurum invenerit, dimidium cedat domino ſoli, & dimidium inventori.

Concluſio VI.

QUi non caſu, ſed ſtudio quærendi adhibito, invenit theſaurum in loco alieno: ſi dominus loci conſenſerat; habebit totum, niſi aliter inter ipſos convenerit: ſi autem non conſenſerat; integer cedet domino, inventori ſoluta duntaxat mercede laboris: lege *Nemo*, Cod. De Theſ. idem videtur eſſe judicium, ſi quis ſciens in agro alieno eſſe theſaurum impetret facultatem illic fodiendi, nihilque dicat de theſauro. His autem caſibus, theſaurus ſolùm poſt ſententiam Judicis eſt domino integer exhibendus: quia lex iſta eſt pœnalis; ante ſententiam verò medietas illi eſt tradenda.

Concluſio VII.

SI Theſaurus per magiam inveniatur; totum id quod alioquin ceſſiſſet inventori cedit fiſco; ſcilicet poſt ſententiam: quod autem cedere debuiſſet domino fundi eidem cedet, ſi in alieno fundo fuerit inventus.

Concluſio VIII.

REs inventæ, quæ hactenus dominum habuerunt, ſed is habet eas pro derelictis, fiunt inventoris. B. Thom. hic, & Juſtinianus lib. 2. Inſt. tit. de Rer. diviſ. ubi etiam ait, illud *Pro derelicto haberi, quod dominus ea mente abjecit, ut id in numero rerum ſuarum eſſe nolit.* Et hoc tum ex rerum & temporum circumſtantiis, tum ex conjecturis poteſt judicari; veluti ſi dominus librum projicit in aquam, neque eum cùm poſſit requirat. Ea tamen, quæ in tempeſtate projiciuntur levandæ navis cauſa, manent dominorum. Quia palam eſt, non eo animo ejici, quòd quis nolit illa habere, ſed ut ipſe cum navi fiat ſalvus; dicto tit. de Rerum div. §. ult. Quare, qui ejuſmodi bona accipit; furtum aut rapinam committit: & ſi ſint bona Chriſtianorum naufragorum; incidit in excommunicationem Bullæ Cœnæ.

Circa hanc materiam duo ſuperſunt obſervanda. Prius: Si quis noverit in alieno fundo eſſe theſaurum, quem dominus fundi ignorat ibi eſſe; veriſimile eſt, quòd licitè poſſit fundum illum emere, quòdque poſt emptionem fiet totius theſauri dominus, nec venditori debebit ullam partem dare. Hoc enim ſignificare videtur Chriſtus Matth. 13. ubi tamquam à re licita & honeſta ſumit comparationem dicens: *Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro, quem qui invenit homo, abſcondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit univerſa quæ habet, & emit agrum illum;* ut ſcilicet habeat jus eum theſaurum integrè poſſidendi; quemadmodum hìc ſentire videtur B. Thom. & poſt eum Sylveſter verbo *Inventum* q. 4. Dominicus Soto lib. 6. q. 3. art. 2. Navarrus cap. 17. num. 175. Bannes, Salonius, & alii. Neque refert, quòd non liceat communi pretio emere lapidem, quem venditor putat eſſe vulgarem parvique pretii, emptor autem novit eſſe alium. Quia in tali caſu deciperetur venditur quantùm ad ſubſtantiam rei ſuæ; non autem in priori: cùm theſaurus non ſit de ſubſtantia fundi; neque is qui poſſidet fundum ſit dominus theſauri, niſi eum inveniat & apprehendat: unde emptor non acquirit dominium iſtius theſauri ex venditione alterius, ſed ex inventione & apprehenſione. Sicut ergo, ſi quis viderit equum ex flumine hauſiſſe margaritam, poteſt tacere, & equum illum vulgari pretio emere, atque ita margaritæ dominium adire, ipſam apprehendendo, eò quòd iſta margarita non ſit de ſubſtantia equi; ita in propoſito.

Qui novit in alieno agro eſſe theſaurum, poteſt eum agrum emere, & theſaurum poſſidere.

Poſterius: Res inventæ, quæ de propinquo fuerunt alicujus, ſed earum dominus inveniri non poteſt etiam poſt diligentem inquiſitionem, ut factis proclamationibus, affixis ſchedulis, & ſi quid aliud addi poſſit; non fiunt inventoris, ſed erogari debent in pauperes piaſvè cauſas. Non fieri inventoris, tametſi quidam ita opinentur; probari poteſt. Quia neque per legem neque per domini voluntatem dominium in ipſum transfertur: non per legem; quia nulla eſt lex, quæ inventori appropriet dominium earum rerum quas invenit, ſi ipſæ fuerint de propinquo in alterius proprietate & poſſeſſione. Non etiam per voluntatem domini: qui enim res ſuas perdunt, non volunt ut fiant inventoris, ſed ut ſibi reddantur; unde ſolent eas diligenter requirere, & gratias agere ſi reddantur, etiam poſtquam deſierunt quærere. Quòd autem aliqui ſic loquuntur, quaſi habeantur pro derelictis; parum refert. Quia in rei veritate non ita eſt; cùm dominus nec eas abjecerit, nec earum dominio exciderit. Huc pertinet illud Aug. ſerm. 19. de Verb. Apoſt. c. 8. *Quod inveniſti, & non reddidiſti; rapuiſti.* Et c. 6. *Deus in lege ſua dicit, inventionem tamquam alienum eſſe reddendam.* Eſſe pauperibus erogandas; probatur. Quia revera habent domi-

Inventa ut non ſunt inventoris.

dominum, quamvis ille nequear inveniri; ergo ſunt expendendæ ſecundùm veriſimilem domini voluntatem: atqui meritò præſumitur, ea eſſe domini voluntas, ut convertantur in opera miſericordiæ; ergo in ea ſunt convertendæ. Ita ſentiunt Angelus & Sylveſter verbo *Inventum*, Cajetanus verbo *furtum* Nav. cap. 17. num. 171. Toletus lib. 5. cap. 18. Azorius p. 3. lib. 4. c. 27. conformiter iis, quæ de reſtitutione bonorum incertorum diximus ad qu. 62. art. 5. quæſ. 1. & 2.

Si Opponas quorumdam regulam quæ habet; Reſtitutionem, quæ non eſt facienda alicui certæ perſonæ, ſed pauperibus, ſolùm deberi ex conſilio, non ex præcepto. In primis Reſp. Reſtitutionem hanc debere fieri alicui certæ perſonæ, ſi ea cognoſceretur. Deinde. Si regula illa ſit admittenda; limitanda eſt cum Sylveſtro verbo *Reſtitutio* 2. §. 2. & Navarro cap. 17. num. 30. ad ea, quæ numquam fuerunt debita certæ alicui perſonæ, neque Collegio, nec fuerunt eis relicta vel donata, nec per legem vel ſententiam olli adjudicata.

Quæſt. Reſp. Petes: Utrùm inventor poſſit aliquod præmium exigere à domino rei inventæ? Reſp. Non poſſe exigere tamquam debitum, niſi promiſſio vel pactum aliquod præceſſerit. Quia tenetur ex juſtitia reddere quicquid alienum invenerit. Sed neque poteſt recipere, ſi appareat quòd dominus donet ad redimendam vexam. Ex liberalitate autem domini aliquid humiliter petere vel recipere, non eſt illicitum: uti nec accipere recompenſationem ejus, quod inventor impendit in quærenda vel ſervanda re inventa.

Quæri etiam hic poſſet de venis auri, argenti, aut alterius metalli. Breviter dicimus, eas jure communi eſſe nullius, atque adeò id quod invenitur, & apprehenditur ſeu exportatur, totum fieri occupantis, ſi fortuitò fuerit inventum etiam in agro alieno: ſi autem de induſtria fuerat quæſitum in alieno fundo ſine conſenſu domini; ſola medietas videtur eſſe inventoris, ſecundùm ea quæ dicebantur ad Concluſ. 6. Quia jus quærendi & effodiendi ſolùm competit domino fundi, ſtando in jure communi. Nihilominus, quia ab Authore naturæ talia videntur in commune & publicum bonum ordinata; Princeps poteſt ſibi vendicare iſtas venas in utilitatem Reipublicæ, ac privatis concedere facultatem eas quærendi etiam in alieno agro, modò compenſet damnum agri. Neque idem omnino judicium eſt de illis, quod de lapidicinis, carbonariis, & ſimilibus, quæ pertinent ad dominum fundi, in quo reperiuntur, neque poſſunt à Principe vendicari. Quia aurifodinæ & aliæ venæ metallicæ majoris ſunt æſtimationis, quàm ut ſint propriæ alicujus vilis agri, magiſque decent Principem aut Magnatem quàm plebeium quemplam; ſecus de carbonariis & lapidicinis.

Quæ circa Reſp. ad 3. poſſent annotari, diximus ad finem art. 3.

Articulus VI.

Utrùm furtum ſit peccatum mortale.

CERTA Reſponſio eſt: Furtum ex genere ſuo eſſe peccatum mortale. 1. Quia contrariatur charitati & ſocietati humanæ.

2. Quia infert notabile damnum proximo, tollens æqualitatem quam juſtitia poſtulat. Hinc Oſeæ 4. aliis quibuſdam ſceleribus annumeratur: *Maledictum & mendacium, & homicidium, & furtum & adulterium inundaverunt*. Zach. 5. *Hæc eſt maledictio, quæ egreditur ſuper faciem omnis terræ, quia omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, judicabitur*, ideſt condemnabitur. Et 1. ad Cor. 6. *Neque fures, neque avari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces Regnum Dei poſſidebunt*. Dixi, *ex genere ſuo*. Quia furtum ob materiæ levitatem poteſt eſſe veniale. Si enim in alio præceptorum genere materiæ levitas excuſat à mortali, etiam in illis quæ ſunt de bono præſtantiore quàm pecunia; cur non & in hoc? Unde B. Thom. in reſp. ad 3. *Et pro tanto, ſi quis furtivè hujuſmodi res minimas accipiat, poteſt excuſari à peccato mortali*; quando ſcilicet tam parum eſt quod aufertur, ut pro nocumento ſaltem notabili non habeatur.

Circa reſp. ad 1. adverte, Sapientem Prov. 6. non negare, furtum eſſe magnum peccatum: ſed ait, illud non eſſe grandem culpam reſpectu adulterii, præſertim ſi furto adſit illa circumſtantia de qua ſubjungit, *Furatur enim, ut eſurientem impleat animam*. Nam hæc circumſtantia multum facit ad iſtius culpæ extenuationem.

In eadem reſp. tacitè innuit, ſimplex furtum non fuiſſe ſuo tempore punitum morte, quandoquidem de ſolo adulterio ſcribit, quòd *morte punitur*. Et manifeſtiùs in reſp. ad 2. *Pro furto, quod irreparabile damnum non infert, non infligitur ſecundum præſens judicium pœna mortis*. Sed notandum quod ſequitur; *Niſi ut furtum aggravatur per aliquam gravem circumſtantiam; ſicut patet de ſacrilegio, quod eſt furtum rei ſacræ: & de peculatu, quod eſt furtum rei communis, ut patet per Auguſt. ſuper Joa. & de plagio, quod eſt furtum hominis, pro quo quis morte punitur*. Et in fine corp. *Si paſſim homines ſibi invicem furarentur; periret humana ſocietas*. Ex quibus liquet, quòd ſocietatis humanæ turbatio furtum valde aggravat: idem autem facit iteratio aut frequentatio: & ſimiliter qualitas ipſius furti, vel quantitas rei alienæ.

Quibus omnibus conſideratis, ſive furtum fuerit olim morte punitum, ſive non fuerit; dicendum eſt, conſuetudinem morte afficiendi fures propter furtum etiam unicum, ſi illud quantitate vel qualitate ſit enorme, eſſe juſtam. Cùm enim experientia docuerit, tantam eſſe hominum audaciam, ut pœnas capitalibus inferiores nihili faciant: palamque ſit, ex furtis niſi morte puniantur gravia in Rempublicam damna derivari, vehementerque ejus ſtatum perturbari; neceſſe fuit acrioribus in fures pœnis agi, quando furtum eſt enorme, vel iteratum; ut benè deducit Covarr. lib. 2. Var. c. 9. num. 7. Furtum rectè punitur morte.

Neque refert, quòd in veteri lege furibus ſolùm præſcripta eſſet pœna reſtitutionis quadrupli vel quintupli, Exod. 22. Nam lex illa erat judicialis, quæ proinde nullam modò habet vim obligandi. Deinde. Omnino apparet, etiam tunc potuiſſe fures morte affici, concurrente gravi aliqua circumſtantia; juxta illud David. 2. Reg. 12. dicentis de eo qui furatus fuerat ovem viri pauperis, *Filius mortis eſt vir qui fecit hoc*, ideſt meretur mortem pro tanta iniquitate. Ubi David, conſiderata iſtius delicti enormitate, judicabat illum virum eſſe reum mortis. Treitaob.

Non obſtat etiam, quòd vita ſit bonum præſtantius quàm bona quæ vocantur fortunæ. Tranquilitas enim Reipublicæ bonum eſt majus quàm vita unius privati hominis.

Occaſione eorum quæ dicuntur in reſp. ad 3. *Si habeat animum furandi; & inferendi nocumentum proximo; etiam in talibus minimis poteſt eſſe peccatum mortale*; quidam opinionem ſuam ſingularem ex B. Tho. ſtabilire conatus eſt docendo, ipſum ſentire, quòd nullum furtum ratione ſolius materiæ ſit peccatum veniale. Sed hoc eum non ſentire certum eſt; tum ex iis, quæ in eadem reſp. hic dicit: *Illud, quod modicum eſt, ratio apprehendit quaſi nihil: & ideo in his quæ minima ſunt, homo non reputat ſibi nocumentum inferri; Et ille qui accipit poteſt præſumere non eſſe contra voluntatem ejus, cujus eſt res. Et pro tanto ſi quis furtive hujuſmodi res minimas accipiat, poteſt excuſari à peccato mortali*; tum ex quæſ. 10. de Malo art. 2. ubi ſic loquitur: *Quod parum eſt, quaſi nihil accipit ratio ſicut patet in ſpecie furti. Si enim aliquis accipiat de agro alterius unam ſpicam vel aliquid hujuſmodi: non eſt credendum quòd peccet mortaliter, quia hoc quaſi nihil computatur, tam ab illo qui accipit, quàm ab illo cujus eſt res ipſa*. Quapropter ſenſus verborum hujus reſponſionis non eſt, quòd ſi quis habeat animum furandi & inferendi aliquod nocumentum proximo etiam in minimis, tum ſit peccatum mortale: ſed commate vel hypocolo poſito poſt illud *proximo* ſignificatur, eum, qui haberet animum furandi multum & inferendi proximo nocumentum notabile, etiamſi de facto ſolùm auferret rem minimam, peccaturum mortaliter propter illam pravam voluntatem: ſicut & ſine ulla cujuſpiam rei ablatione crimen furti (ut quodvis aliud peccatum) ſolo conſenſu poteſt, Explicatur textus.

com-

committi, ejuſdemque ſpecie malitiæ ſunt voluntas faciendi peccatum & ipſum factum. Quare & is peccat mortaliter, qui parum quidem auſert, ſed venerat eo animo ut multum auſerret, vel venit cum animo ſæpiùs redeundi & parva ſæpiùs auferendi.

Huic expoſitioni non obſtat, quòd B. Thom. non exprimit nocumentum notabile, ſed indefinitè dicit, *Si habeat animum inferendi nocumentum proximo*. Cùm enim nocumentum in minimis neque vocetur neque æſtimetur nocumentum ſimpliciter & abſolutè, ſed tantùm ſecundùm quid; loquens de habente animum inferendi nocumentum, videlicet abſolutè & ſimpliciter, intelligi debet de nocumento notabili.

Præterea mortaliter peccat qui furatur quippiam, quod in ſe quidem eſt modicum, ſed grave nocumentum inde eſt proximo proventurum; ejus enim nocumenti cauſa eſt; ut ſi quis furetur alteri inſtrumentum ſuæ artis, ob quod, & quia aliud habere non poteſt, ceſſat à labore: & ſimiliter ſi furatur aliquam aliam rem exiguam, ſed benè ſcit, dominum exinde blaſphematurum, vel graviter offendendum, vel aliquod peccatum mortale commiſſorum: hoc tamen poſterius peccatum non eſt peccatum mortale furti, ſed odii, injuriæ, aut alterius generis.

Cæterùm quia his omnibus caſibus ille qui furando rem parvam peccat mortaliter, non ex eo ſic peccat, quòd res quam ſurripit ſit notabilis, ſed tum ob voluntatem plura ſurripiendi tum quia dat cauſam damni vel magnæ offenſionis; ideo non involveretur ſententia excommunicationis generaliter latæ in eos, qui furati eſſent rem notabilem. Vide Navarr. cap. 17. num. 4. & Leſſium lib. 2. cap. 12. dub. 6. Azorium p. 3. lib. 5. cap. 13. Vice autem verſa contingit, ſurreptionem rei notabilis vel non eſſe peccatum, vel ſolùm eſſe veniale: veluti ſi dominus ſit præſens, & diſſimulet, atque adeò præſumatur conſentire: niſi timor aut verecundia prohibeant eum contradicere: aut ſi dominus abſit quidem; veriſimiliter tamen præſumatur ei non diſplicere: vel ſi ſit invitus quoad modum, non quoad rem; puta quia diſplicet ei quòd occultè accipiatur, non autem quòd res tollatur, ut ſæpe accidit in furtis domeſticis filiorum-familias. Non enim mortaliter peccat filius occultè ſurripiens rem patris benè volentis filium illam rem habere, ſed nolentis quòd occultè accipiat: quoniam tunc propriè loquendo non invito, ſed ſolùm non vidente domino accipit. Et hinc multæ acceptiones domeſticæ poſſunt excuſari, dum præ verecundia ea tolluntur occultè, quæ pater vellet palam tolli. Idem judicium eſt de famulorum & famularum acceptionibus quoad eſculenta & poculenta illa, quæ non arctè cuſtodiuntur, & ei ſolent permitti, modò accipiant ad veſcendum, non verò ad donandum aut ad vendendum:

Porro quantùm ad furta domeſtica filiorum diſtinctione opus eſt. Si enim à parentibus omnino, idque rationabiliter invitis, notabilem aliquam ſummam accipiunt, ad quemcumque tamdem uſum accipiant; non ſolùm peccant mortaliter, verùm etiam tenentur ad reſtitutionem aut parentibus aut ipſis cohæredibus (niſi fortè ipſi tantumdem ſurripuerint) faciendam. Et ut ſciant, quanta ſit iſtius peccati gravitas, meminerint ejus, quod Prov. 28. ſcribitur: *Qui ſubtrahit aliquid à patre ſuo & à matre, & dicit, hoc non eſſe peccatum: particeps homicidæ eſt*. Si autem ſurripiant parentibus quoad ſubſtantiam acceptionis non invitis ſed ſolùm quoad modum, velintque ea expendere in rebus turpibus; ut in comeſſationibus, impudicitiis, & hujuſmodi; peccant mortaliter propter adjunctam illam pravam intentionem: non tamen committunt peccatum furti. Quia etſi parentes valde rationabiliter ſint inviti quoad uſum, in quem bona illa ſunt expendenda; non ſunt tamen inviti quoad res ipſas quæ tolluntur. Si verò ſurripiant inſumenda in res dumtaxat vanas, ut in ludos & recreationes honeſtas; non peccant mortaliter, quando parentes ſolùm ſunt inviti quoad modum acceptionis. His ita poſitis.

QUÆRITUR I.

Quæ materiæ quantitas ſufficiat ut furtum ſit peccatum mortale.

Pro reſp. ſit

CONCLUSIO I.

ALIQUA pecuniæ quantitas tanta eſt, quæ per ſe abſque ullo perſonæ reſpectu ſufficit ad hoc, ut ejus furtum ſit mortale; ut duo aurei, quos proinde qui furaretur ſive à Rege ſive ab alio mortale furtum committeret.

CONCLUSIO II.

ALIQUA pecuniæ quantitas eſt tam exigua, ut à quocunque ſurripiatur, non ſit mortale furti vel cujuſpiam alterius generis peccatum niſi fortè ex accidenti propter pravam voluntatem ſurripientis, aut propter damnum ſubſequens ei cui ſit ſurreptio. Ejuſmodi quantitas eſt unus obolus, imò ſex, aut decem.

CONCLUSIO III.

NON eſt certa aliqua quantitas, infra quam ſemper ſit veniale, & ſupra quam ſemper ſit mortale: ſed ſæpenumerò ea eſt ex arbitrio viri prudentis definienda, conſideratis circumſtantiis perſonarum, quæ auferunt, & quibus auſertur, regionum, locorum & copiæ auri vel argenti. Major enim requiritur quantitas, ut filius à patre ſurripiens dicatur committere furtum mortale, quàm ſi ab extraneo ſurriperet. Quia filius eſt aliquid patris, atque ita plus juris habet ad bona paterna quàm ad bona extranei. Videndum ergo, an quod ſurripit à patre ſit ejuſmodi, quod cenſeri poſſit notabile reſpectu talis patris, & talis filii, ac pro tali tempore. In locis etiam ubi major eſt abundantia auri, quantitas illa, quæ alibi mortale furtum conſtitueret, ibi poterit facere ſolùm veniale, ſi reſpectu iſtorum locorum non cenſeatur eſſe notabilis.

CONCLUSIO IV.

QUANTITAS octo vel decem ſtuferorum per ſe & ſecundùm ſe videtur ſufficiens ad mortale peccatum furti. Ita Bartholomæus Medina 1. 2. quæſ. 88. artic. 4. Toletus lib. 5. ca. 16. Vaſquez c. 5. de Reſtit. dub. 5. Imò quinque aut ſex ſtuferorum furtum non rarò his in regionibus mortale eſt inter vulgares: quia ſæpe notabiliter læduntur iſti, quibus talis ſumma auſertur; rariùs autem ſi auferatur divitibus.

Dices: Uni prædiviti ſive Regi ſive mercatori Ob.
parvum damnum eſt carere decem aut duodecim ſtuferis; ergo tale furtum non eſt mortale. Reſpond. Reſp.
Negan. Conſeq. Parum enim refert, utrùm Dominus, cui aliquid eſt furto ſublatum, de facto ſentiat notabile damnum, an non: (alioqui enim unius, duorum vel trium aureorum furtum non eſſet mortale, ſi fieret ei qui maximè abundat, quod nullatenus dici poteſt) ſed conſiderandum eſt, an id quod tollitur ſit revera modicum, an magnum: ſi magnum; ejus ablatio, quando fit domino ſimpliciter invito, mortale peccatum eſt, etiamſi dominus nocumentum inde non patiatur, quia hoc eſt per accidens. Decem autem ſtuferorum ſumma videtur ſimpliciter eſſe aliquid magnum, ſive Regi, ſive mercatori, ſive alteri. Quamvis enim ſit parva, quantùm ad donationes majeſtate regia dignas: ſpectatis tamen oneribus Regis conſiderato etiam quòd ea ſufficere poſſit uni vel miniſtro vel militi ad victum unius diei; eſt notabilis, quia unius miniſtri alimentum diurnum meritò videtur eſſe quid notabile. Adde, quòd prædicta quantitas verè ſit notabilis quantùm ad vulgares eleemoſynas, & quantùm ad donationes communes communibus pauperibus faciendas: cùm ergo vel Rex, vel alius quiſpiam benè dives invitus amittat facultatem dandi

illam

Digitized by Google

illam quantitatem; non eſt quare fur eam furripiens ſolùm dicatur peccare venialiter.

QUÆRITUR II.

An ea quantitas, quæ ſufficit ad furtum mortale, etiam ſufficiat ad excommunicationem fulminandam.

CERTUM eſt non ſufficere ad hoc, ut licitè fulminetur. Cùm enim excommunicatio ſit pœna ſpiritualis, eaque graviſſima: non debet infligi niſi propter grave peccatum. Unde Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 3. ſtatuit, ut pro rebus ſubſtractis à nemine prorſus præterquam ab Epiſcopo decernatur: *Et tunc non alias quàm ex re non vulgari, cauſaque diligenter ac magna maturitate per Epiſcopum examinata, quæ ejus animum moveat.*

Confirm. Pro furto duodecim aut viginti ſtuferorum, imò duorum aut trium florenorum, in foro ſæculari fur vix flagellaretur; quàm ergo indecens eſt, quòd Prælatus Eccleſiæ ipſum graviſſima omnium pœnarum hujus ſæculi afficiat: Dixi, *ut licitè*. Quia etſi excommunicans ob furtum, quod quidem mortale eſt, ſed inter mortalia non admodum grave, graviter peccet, adeò ut cum Banneſio exiſtimemus, peccatum eſſe ex genere ſuo mortale: tenet tamen excommunicatio, quia neque Trid. neque aliquod aliud Concil. vel ſtatutum decernit, quòd ejuſmodi excommunicatio ſit irrita.

QUÆRITUR III.

Quantum ſit peccatum plurima minima paulatim furari.

CONCLUSIO I.

EX his quæ ſuprà diximus facile eſt intelligere, eum qui ab initio voluntatem habet per plura minima furta notabilem quantitatem auferendi, aut res ſuas ita paulatim notabiliter augendi; peccare mortaliter in ſingulis illis furtis. Quia ſingulis vicibus aufert rem parvam cum intentione auferendi magnam.

Ob. Si Dicas: Iſte fur intendit illa minima accipere à diverſis & non ab uno; ergo non peccat mortaliter, quandoquidem nulli faciat injuriam notabilem, neque velit facere. Reſpon. Negand. Conſeq.

Reſp. Licèt enim ſi ſinguli eorum, quibus aliquid modicum abſtulit vel auferre intendit, ſeorſim conſiderentur, nulli ipſorum faciat magnam injuriam; facit tamen magnam omnibus junctim ſeu ſimul conſideratis, atque adeò ipſi Communitati. Quia Communitas poſſet tali ſumma ex diverſis collecta aliquem notabiliter juvare, creditori debitum ſolvere, aut aliud commodum præſtare, à quibus omnibus per clancularias illas ſurreptiones injuſtè impeditur. Deinde. Talis fur accipit & retinet rem alienam eamque notabilem domino invito; ergo peccat mortaliter. Confirm. Si multi ſuos vel pecuniæ vel tritici cumulos coacervaſſent in unum: is qui ex illo communi plurium cumulo furaretur in magna quantitate, non eſt dubium quin mortaliter peccaret; ergo etiam is qui à ſingulis ſeorſim eamdem quantitatem ſurriperet. Accedit, quòd alioquin & tabernarius & quilibet alius poſſet diteſcere, & ſtatum ſuum augere de bonis alienis abſque peccato mortali; ſingulos ſcilicet emptores fraudando ad modicum: quod nemo prudens dixerit.

Ex his perſpicere licet, quo in ſtatu verſentur qui utuntur ponderibus, aut juſto majoribus quando quippiam emunt, aut juſto minoribus quando vendunt. Verſantur enim in ſtatu damnationis: cùm Dominus averſetur eum qui facit hæc, Deuter. 25. id eſt qui habet in ſacculo diverſa pondera, majus & minus. Unde Proverb. 11. *Statera doloſa abominatio eſt apud Deum.* Confer & ea quæ leguntur Mich. 6.

CONCLUSIO II.

QUI non habet intentionem aliquid notabile accipiendi, paulatim tamen notabilem quantitatem accipit; peccat mortaliter, non quocumque actu; ſed eo demum, in quo revera habet notabilem ſummam alienam. Quamvis enim ſingula hujuſmodi furta per ſe conſiderata ſolùm ſint peccata venialia: verumque ſit, peccata venialia quantumcumque multiplicata non efficere unum mortale; furtum tamen illud poſtremum cum præcedentibus conjunctum eſt mortale: non quatenus eſt ſurreptio unius vel duorum ſtuferorum; ſed quatenus illa unius aut duorum ſtuferorum ſurreptio conjunctam habet voluntatem retinendi unum vel duos illos ſtuferos una cum precedentibus: hac enim ratione talis ſurripiens vult retinere alienum in magna quantitate, quandoquidem iſtud modicum, quod ultimò ſurripit, conjunctum cum aliis præteritis modicis furtis eſt quid notabile. Ita ſentiunt Medina 1. 2. q. 88. art. 4. Azorius p. 3. lib. 5. cap. 13. Lopez p. 1. cap. 93. Vaſquez cap. 9. de Reſt. dub. 5. Confir. Fur non poteſt abſque peccato mortali retinere id, quod pluribus furtis accepit uſque ad notabilem quantitatem; quomodò ergo ſine mortali peccato potuit uſque ad illam quantitatem accipere cum ſcienter acceperit? Parumque refert, an aliquem ſpolies paulatim, an ſimul & ſemel: ſicut parum refert, occidaſnè quempiam uno die, imoque ictu, an pluribus. Fatemur nihilominus, hujuſmodi furta minima committentem abſque intentione multùm accipiendi interdum excuſari poſſe à peccato mortali: ſive propter inadvertentiam; ut quando magnum eſt inter illa temporis intervallum, atque ita non advertit, ſe notabilem rerum alienarum quantitatem accepiſſe: ſive quia præſumi poſſit tacita condonatio creditorum propter parvitatem nocumenti, quod ſinguli acceperunt.

CONCLUSIO III.

QUI per plura furta exigua notabilem accepit quantitatem, tenetur ſub periculo peccati mortalis reſtituere: ſi tamen non reſtituat totam, ſed eam ſolam, quæ aliis juncta faciebat notabilem, & adhuc retineat priores parvas quantitates; venialiter dumtaxat peccabit, ſi illæ parvæ ſimul junctæ nihil faciant notabile. A mortali enim ipſum excuſat levitas materiæ.

De his qui parva auferunt ſpoliando vineam; videantur quæ diximus q. 62. art. 7. ubi de participantibus in crimine ſermo erat.

ARTICULUS VII.

Utrùm liceat alicui furari propter neceſſitatem.

RESP. Negativa certa eſt. Quia furtum nunquam eſt licitum: eſt enim de genere illorum, quæ ſunt per ſe mala, ſicut mendacium, adulterium, & hujuſmodi, quæ in nullo caſu ſunt licita, & nulla poſſunt recta intentione excuſari. In extrema quidem neceſſitate conſtituto licet res alienas ſive manifeſtè, ſive occultè ſurripere ad neceſſitatem illam ſublevandam: ſed ea ſurreptio non eſt furtum, cùm neque fiat domino rationabiliter invito, neque ſurripiatur res totaliter aliena, ſed quæ propter neceſſitatem fit indigentis, ſaltem quoad uſum. In tali enim neceſſitate omnia ſunt communia; ait Beat. Thom. q. 32. art. 7. ad 3. & q. 110. art. 3. ad 4. conformiter iis, quæ hic ad 2. ſcribit: *Uti re aliena occultè accepta in caſu neceſſitatis extremæ, non habet rationem furti propriè loquendo, quia per talem neceſſitatem efficitur ſuum id, quod quis accipit ad ſuſtentandam propriam vitam.*

Confirm. Res inferiores ſecundùm naturalem ordinem ex divina providentia inſtitutum ad hoc ordinantur, ut ex his ſubveniatur hominum neceſſitati, & ut homines poſſint per eas vitam ſuam conſervare; unde hoc jus à natura omnibus competit, neque

neque tolli potuit per rerum diviſionem & appropriationem. Quia rerum diviſio jure gentium eſt introducta: hoc autem jus non evertit jus naturale, ſed ſupponit: ergo diviſio rerum cenſeri debet facta relicto unicuique naturali jure ad ſervandam vitam in neceſſitate.

Ex quo ſequitur, quòd ſi extremam neceſſitatem patiens vellet aliquid ſibi neceſſarium occupare; à nullo poſſet prohiberi, quandoquidem utatur jure ſuo: & ſi prohiberetur; poſſet vi moderata occupare. Verum quidem eſt, quòd cùm fieri poteſt abſque periculo, debeat domini voluntas eſſe requiſita q. 32. art. 7. ad 3. ceſſante tamen ſcandalo, non erit mortale, ſi iſte ordo non ſervetur.

Quæſt. Reſp.

Petes: An ſit extrema neceſſitas, quando aliquis poteſt eam ſublevare mendicando? Reſp. Non eſſe, ſi iſte egens ſit infimæ ſortis, qui propterea mendicare poſſit abſque notabili honoris ſui detrimento: ſi autem ſit tam honeſtæ conditionis, ut nequaquam deceat eum mendicare; quidam exiſtimant eſſe neceſſitatem extremam vel quaſi extremam, ideòque ad eam ſublevandam poſſe ipſum aliquid ſurtipere, ſi aliter habere nequeat. Vide Banneſium hic, & q. 32. art. 7. fin. ſed hoc non eſt extendendum.

Ex his liquet, impropriam eſſe locutionem, qua interdum dicitur, quòd ſit licitum furari in extrema neceſſitate, quomodo locutus fuit B. Thom. dicta q. 32. art. 8. ad 1. Quo etiam modo ſumitur idem verbum 4. Reg. 11. Ubi Joſaba dicitur furata Joas filium Ochoſiæ de medio filiorum Regis, qui interficiebantur per impiam Athaliam.

Quod hic in corp. dicit: *Res, quas aliqui ſuperabundanter habent, ex naturali jure debentur pauperum ſuſtentationi*; non de juſtitiæ debito eſſe intelligendum, ſed de charitatis & miſericordiæ, facilè colligi poteſt ex dictis ad ejuſdem q. 22. art. 6. quæſ. 3. Confirmarique poteſt ex eo, quòd hic ſcribit, committi arbitrio uniuſcujuſque diſpenſationem propriarum rerum, ut ex eis ſubveniat neceſſitatem patientibus: præſertim ſi conferantur ea quibus docet, eleemoſynam eſſe actum miſericordiæ.

Quando extra neceſſitatem extremam liceat auferre alienum.

Quia in eodem corp. dicit; *Si adeò ſit evidens & urgens neceſſitas, ut manifeſtum ſit inſtanti neceſſitati de rebus occurrentibus eſſe ſubveniendum; tunc licitè poteſt aliquis ex rebus alienis ſua neceſſitati ſubvenire*; probabile eſt, non ſolùm in extrema ſed etiam in validè gravi neceſſitate conſtitutum poſſe clam accipere id, quod neceſſarium eſt ad ejuſmodi neceſſitatem ſublevandum quando non poteſt aliter ſe juvare: talis enim neceſſitas, etſi non ſit extrema, verè tamen eſt evidens ac urgens, facilèque in extremam deſineret, niſi ſubveniretur.

Adde, quòd in caſu neceſſitatis valdè gravis dives teneatur in conſcientia hic & nunc iſti neceſſitatem patienti gratis donare id quo indiget: ſi ergo vel noluerit dare, vel non fuerit commoditas petendi; non eſt quare cenſeatur peccare is qui accipit. Ita ſentiunt Angelus verbo *Furtum* q. 37. Sylveſter eodem verbo quæſ. 5. Navarr. ca. 17. n. 5. Petrus Navarra lib. 3. c. 1. nu. 379. Vaſq. c. 1. de Eleem. dub. 7. In communibus autem neceſſitatibus, imò & in illis, quæ etſi vocentur graves, non ſunt tamen adeò urgentes, ut neceſſarium ſit hic & nunc eleemoſynam facere; non licet accipere de alieno, ut neceſſitates illæ ſubleventur.

Decretalis, de qua in reſp. ad 1. non eſt ex decretalibus Pontificum, ſed ex Pœnitentiali Theodoti Cantuarienſis Epiſcopi: loquitur autem in caſu neceſſitatis, neque extremæ, neque admodum gravis; ſed talis cui potuiſſet aliter quàm per clancularíam ſurreptionem occurri.

Circa reſp. ad 3. obſerva, quòd non ſolùm ad propriam, ſed etiam ad alterius neceſſitatem evidentem & urgentem ſublevandam liceat ei, qui ipſe non habet unde illam levet, ab alio in ſimili neceſſitate non conſtituto ſurtipere, ſive clam ſive palam. Majoris difficultatis eſt,

An tranſacta neceſſitate oporteat reſtituere id, quod acceptum fuit ea urgente.

Pro reſp. ſit

CONCLUSIO I.

SI id quod in urgente neceſſitate fuerat acceptum adhuc eſſet, poſtquam neceſſitas præteriit eſt reſtituendum. Quia neceſſitas non plus juris tribuit quàm opus ſit ad eam evadendam: ad illam autem evadendam non eſt neceſſe quòd rei jam adhuc extantis proprietas tranſiverit in eum, qui neceſſitatem fuit paſſus cùm indiguerit ſolo uſu. Quare ſi quis equum, veſtem aut aliquid hujuſmodi propter neceſſitatem ſurripuerat debet ea reddere, quando neceſſitas tranſiit: tenetur enim ad reſtitutionem ratione rei acceptæ, etſi non ratione acceptionis.

CONCLUSIO II.

SI id quod in neceſſitate eſt acceptum & conſumptum fuerit res uſu conſumptibilis, eaque talis, qualem dives tenebatur donare iſtam neceſſitatem patienti; nulla eſt obligatio reſtituendi, ſive ille neceſſitatem paſſus ad pinguiorem fortunam deveniat, ſive non. Ita ſentiunt Scotus in 4. diſt. 15. quæſ. 2. ad 5. Gabriel eadem d. quæſ. 2. artic. 2. concluſ. 2. Angelus verbo *Furtum* qu. 37. Sylveſter eodem verbo q. 5. Sotus lib. 4. quæſ. 7. art. 1. ad 4. Petrus Navarra lib. 3. cap. 1. num. 377. Lopez p. 1. cap. 115. Vaſquez cap. 1. de Eleem. dub. 8. Et probatur. Secundùm B. Thom. quæſ. 62. art. 6. & 7. obligatio reſtitutionis ſolùm oritur ex duplici radice, nimirum aut ex re accepta, aut ex acceptione: ſed ex neutra iſtarum obligatur is, qui propter urgentem ſuam neceſſitatem aliquid tale accepit; ergo ſimpliciter non obligatur. Prob. Min. Quia nihil omnino habet alienum; ergo non tenetur ratione rei quam habeat. Sed neque obligari poteſt ratione rei quam habuit: quia non accepit eam per viam mutui, vel commodati, aut alterius contractus, vel ex delicto; unde ſequitur, quòd neque ex acceptione ſit obligatus. Confirm. Si dives pauperi extremam neceſſitatem patienti faceret quod debet, iſte pauper ad nullam reſtitutionem ei faciendam obligaretur: dives enim in conſcientia tenetur huic pauperi, hoc loco, & hoc tempore donare id quo indiget; per donationem autem transfertur dominium abſque ullo onere reſtitutionis: atqui non eſt exiſtimandum quòd propter improbitatem divitis, aut pauper ſit pejoris conditionis, aut ipſe dives melioris, ne commodum reportet ex ſuo peccato; ergo pauper eſt à reſtitutione immunis.

Supponimus autem hic, 1. Non eſſe ſatis, quòd in neceſſitatibus evidentibus & urgentibus divites ſubveniant egenis per mutuum, ſed quòd debeant eis eleemoſynam dare; qua de re diximus q. 32. art. 5. & 6. quæſito 5. Neque refert, quòd non ex juſtitia teneantur dare, ſed ex præcepto charitatis. Quandoquidem obligentur ad donationem gratuitam & irredimibilem cujuſmodi eſt eleemoſyna.

Supponimus 2. Quòd egenus, de quo quæritur, ſit in neceſſitate ſimpliciter & abſolutè: ſi enim ſolùm eſſet in neceſſitate ſecundùm quid; ut quia hic quidem extremè egeat, ſed alibi habet; aut eſt in potentia propinqua habendi bona ſufficientia, ſive per artem quam exercere poteſt, ſive per hæreditatis ſucceſſionem, ſive aliter; non eſſet neceſſe quòd divites ei ſubvenirent per puram eleemoſynam, ſed ſufficeret, quòd per mutuum, commodatum, vel alium contractum. Et ſi divitibus ne quidem uno iſtorum modorum ſuccurrere volentibus, aut fortaſſe quidem volentibus, ſed non ſit opportunitas eos adeundi, egenus aliquid ſurriperet ſuæ præſenti miſeriæ ſublevandæ neceſſarium; deberet poſtea illud ipſum reſtituere. Atque ita ſolvitur quorumdam argumentum de militum exercitu, qui extrema neceſſitate coactus conſumeret plurium piſtorum omnes panes, vaſtaret hortum, depopularetur vineam: talis enim exercitus vel certè Princeps pro eote-

eo tenetur poſtea reſtituere, cùm in potentia propinqua habeat bona unde reſtituat.

Concluſio III.

SI pauper ante neceſſitatem extremam debeat aliquid ex contractu, delicto, vel ſimili aliquo modo, & tunc neceſſitate preſſus illud conſumat; verius videtur, quòd ceſſante neceſſitate ad reſtitutionem obligetur. Quia tempore extremæ indigentiæ non fuit extincta obligatio, ſed ſopita; ideòque obligatur adhuc ratione acceptionis. Ita Scotus, Gabriel, Sylveſter.

Articulus VIII.

Utrùm rapina poſſit fieri ſine peccato.

Reſp. non poſſe. REſp. certa eſt. Non poſſe. Quia rapina importat violentiam, qua alicui aufertur res ſua contra juſtitiam: per ſe autem malum eſt agere contra juſtitiam. Hinc Apoſtolus 1. ad Cor. 5. rapacem annumerat fornicatoribus, idolis ſervientibus, & maledicis, jubens cum ejuſmodi Chriſtianis nec cibum ſumere. Et cap. 6. *Neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt*. Hoc peccato delinquunt non ſolùm qui privata authoritate rem alienam vi auferunt, ſed etiam Principes & Magiſtratus, ſi contra juſtitiam id faciant; & tenentur reſtituere id, quod ſic abſtulerint, ſive civibus ſive aliis. Cùm enim ſint juſtitiæ cuſtodes; non licet eis violentia & coactione uti niſi ſecundùm juſtitiæ tenorem: quem dum ſequuntur neque rapinam, neque aliud peccatum committunt, ſive hoſtes ſpolient, ſive cives malefactores eos puniendo.

In reſp. ad 1. ait, Prædas ex hoſtibus reportatas fieri capientium, ſi juſtum bellum gerant illi qui capiunt Vide quæ diximus ad q. 40. art. 1. qu. 6.

In reſp. ad 2. obſerva, Infideles non eſſe incapaces dominii; poſſe tamen per juſtam ſententiam eo ſpoliari, non authoritate privata, ſed publica. Confer quæ ad q. 10. art. 10. dicta ſunt.

In reſp. ad 3. attingit quid dicendum videatur de exactionibus, quas faciunt Principes; & tria dicit.

1. Si Principes à ſuis ſubditis exigant id, quod ſecundùm juſtitiam eis debetur propter bonum commune conſervandum; etiamſi violentia adhibeatur, non eſt rapina. Porrò ſecundùm juſtitiam eis debetur id, de quo fuit conventum, vel quod legitimè præſcripſerunt vel quod propter præſentem aliquam neceſſitatem recta ratio dictat eſſe iis neceſſarium, ſive ad ſuſtentationem ipſorum, ſive ad conſervandam juſtitiam, ſive ad ſubditorum defenſionem; veluti exurgente novo aliquo bello, vel ſuſcitata rebellione. Nam Principes ad juſtitiam & publicum bonum conſervanda, ſicut indigent authoritate, ita etiam potentia & ſumptu.

2. B. Thomæ dictum eſt: Si Principes à ſubditis aliquid indebitè extorqueant per violentiam; rapina eſt non minùs quàm latrocinium ſit rapina, & perinde obligantur ad reſtitutionem, ſicut latrones. De hujuſmodi Principibus legimus Ezech. 22. *Principes ejus in medio illius quaſi lupi rapientes prædam*. Mich. 3. *Qui ædificatis Sion in ſanguinibus, & Jeruſalem in iniquitate*. Et Sophon. 3. *Principes ejus in medio ejus quaſi leones rugientes: Judices ejus lupi veſpere non relinquebant in manè*.

3. Eſt: Principes vi extorquentes quod eis non debetur, tantò graviùs peccant quàm latrones, quantò periculoſiùs & communiùs contra publicam juſtitiam agunt, cujus cuſtodes ſunt poſiti. Periculoſiùs; quia vix quiſquam eos audet admonere, imò & interdum admoneri recuſant. Communiùs; quia nocumentum longè pluribus afferunt, quàm inferre queant latrones, quia ſunt potentiores, & Civitatibus, totiſque Provinciis nocere poſſunt: cùm latrones ferè ſolùm noceant perſonis ſingularibus. Horum occaſione quæri poteſt,

Utrùm Principes juſte exigant tributa ſeu vectigalia.

REſp. affirm. certa eſt. 1. Quia ſicut Princeps tenetur habere curam Reipublicæ, ejuſque bonum & tranquillitatem procurare & defendere; ita viciſſim Reſpublica debet Principi congruum ejus dignitati ſubſidium: *Quis* enim *paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat*? 1. ad Cor. 9.

2. Princeps non poteſt patriam tueri, pontes & publicas vias reparare, malefactores punire, & alia hujuſmodi ad commune bonum neceſſaria præſtare ſine ſumptibus: ſumptus autem illos conſequi non poteſt niſi à Republica ejuſque membris; ergo poteſt eos ab ipſis exigere, quod facit imponendo & exigendo vectigalia.

3. Chriſtus Matt. 17. non reprehendit Reges, quòd tributum accipiant, ſed potiùs oſtendit eos id jure expetere ab iis, qui non ſunt ipſorum Regum filii, dum intulit: filios eſſe liberos, non autem alienos: & dum ad ſcandalum vitandum juſſit Petro ſolvere tributum, idque ex ſtatere per miraculum invento. Unde Matth. 22. clarè pronuntiavit, numiſma cenſus ſive tributi reddendum eſſe Cæſari, cui per talis numiſmatis uſum profitebantur Iſraelitæ ſe eſſe ſubditos. Sed & Apoſtolus ad Rom. 13. diſertis verbis ſignificans tributum eſſe ſolvendum ex debito: *Reddite*, inquit, *omnibus debita cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal*: non eſſet autem ex debito ſolvendum, ſi Principibus non eſſet poteſtas illud exigendi; ergo juſtè poſſunt exigere. Accedit, quòd S. Jo. Baptiſta interrogatus Luc. 3. à publicanis tributorum collectoribus, quid facerent, quo ſalvi eſſe poſſent; non dixit, neceſſe eſſe abſtinere ab illo officio: ſed *Nihil amplius, quàm quod conſtitutum eſt vobis faciatis*. Si verò Principes non juſtè poſſent exigere tributa; neque miniſtris eorum liceret ea colligere. In hanc ſententiam ſcribit B. Th. tum hoc art. ad 3. tum in 4. d. 16. q. 4. art. 2. q. 3. & in Opuſc. & Reg. Judæor.

Cæterum, quia hæc doctrina de juſtis vectigalibus intelligenda eſt; per ſequentes concluſiones debet explicari.

Prima eſt.

UT vectigal ſit juſtum, tria ſunt neceſſaria; authoritas in imponente; cauſa rationabilis ob quam Tria ad juſtum tributum neceſſaria. imponitur; & forma ſeu proportio inter eos quibus eſt impoſitum.

Authoritas ea requiritur, ut is qui imponit, Superiorem in temporalibus non recognoſcat; cujuſmodi ſunt Imperatores, Reges, abſoluti Principes, & Reſpublicæ liberam habentes adminiſtrationem, ſeu nulli ſubjectæ, quales ſunt Venetorum & Genuenſium. In hos enim populus tranſtulit poteſtatem gubernationis; ac per conſequens tacitè ſe obligavit ad ſuppeditandum ea, quæ ad illam gubernationem ſunt neceſſaria. Duces autem vel Principes inferiores à ſupremis illis, à quibus dependent, ſumptus poſſunt accipere, non à populo ſine conſenſu ſuorum Supremorum. Cæterum, quia Generale Concilium unà cum Pontifice conſideratum, ipſeque Pontifex etiam ſine Concilio ſummam habet poteſtatem diſponendi de temporalibus indirectè; ideo vectigalia poſſunt etiam imponi & ab univerſali Concilio, & à Summo Pontifice, non ſolùm in terris temporaliter ei ſubjectis, ſed etiam in aliis, quando urgens aliqua Eccleſiæ neceſſitas id poſtularet. Qui præterea poteſt alicui concedere facultatem vectigalia imponendi; quemadmodum ex Cajetano verbo *Vectigalia*, & ex Navarro cap. 27. num. 60. colligitur, nec non ex Bulla Cœnæ, ubi excommunicantur omnes, qui in terris ſuis nova pedagia ſeu gabellas, præterquam in caſibus ſibi à jure ſeu ex ſpeciali Sedis Apoſtolicæ licentia permiſſis, imponunt vel augent, ſeu imponi vel augeri prohibita exigunt. Conferantur cap. *Innovamus* titul. de Cenſ. & cap. *Super quibuſdam*, tit. de Verb. ſignif. Etſi verò gabellarum, pedagiorum, vectigalium, tributorum nomina ſæpe confunduntur, & pro iiſdem accipiantur; ab his tamen diſtingui

ſtingui ſolent Collectæ, quæ imponuntur ſolis civibus, cùm vectigalia imponantur omnibus tranſeuntibus, vehentibus, ementibus, ſive ſint ſubditi ſive non: Atque hinc eſt, quòd abſque peccato poſſit Civitas etiam Superiorem recognoſcens imponere collectam, non autem vectigal; ut Cajet. verbo *Vectigalia*, Lopez p. 2. ca. 40. quæſ. 10. Vaſquez cap. 6. de Reſtit. dub. 1. tradunt. Ubi videndum, ut ſervetur conſuetudo congregandi populum ad conſentiendum in eam collectam, utque populus non invitus conſentiat, nec involvantur exempti, neque peregrini.

Concluſio II.

JUſtæ cauſæ imponendi vectigal variæ ſolent numerari; ut pro bello; pro redemptione Domini ab hoſtibus capti; pro conſtruendo ædificio publico; pro reparatione urbium, pontium, itinerum, eorumque ſecuritate; pro liberatione Reipublicæ ab aliquo gravi onere; pro ſuſtentatione Regis aut Principis ſecundùm ejus ſtatum: omnes tamen reducuntur ad unam, ſcilicet ad bonum publicum, cujuſmodi eſt neceſſitas vel utilitas publica, quæ non poſſit aliter procurari. Et quando cauſa eſt perpetua, vectigal poteſt eſſe perpetuum: ceſſante autem cauſa, etiam ipſum ceſſare debet, niſi aliæ cauſæ ſupervenerint, aut ea quæ præceſſit facilè poſſit recurrere.

Concluſio III.

PRoportio in tributorum impoſitione ea ſervari debet, ut quoad fieri poteſt, non excedant neceſſitatem, ob quam imponuntur: magiſque graventur illi qui majores habent commoditates, demptis privilegiatis; minus qui minores, quando cauſa omnes æqualiter ſpectat: quando autem non omnes ſpectat æqualiter; magis illi graventur, quos magis ſpectat.

Concluſio IV.

ETiamſi quibuſdam viſum fuerit, quòd gabellæ impoſitæ ſuper rebus, quæ ad neceſſarium familiæ uſum diſtrahuntur aut vehuntur, ſint injuſtæ; hoc tamen eſt intelligendum, niſi quibuſdam adjunctis circumſtantiis juſtificentur. Si enim publica neceſſitas urgeat, cui non commodè poſſit aliter ſubveniri; juſtè imponi poſſunt ſuper illis rebus. Neque refert, quòd hoc pacto magis videantur gravari pauperes quàm divites. Iſtud enim gravamen utcumque illis compenſatur; partim dum rerum ſibi neceſſariarum creſcente pretio, cariùs operas ſuas locant; partim dum alia ſive onera ſive tributa imponuntur divitibus, quæ pauperes non ſuſtinent nec ſolvunt. Accedit, quòd licèt non imponerentur gabellæ ſuper ejuſmodi rebus, ſed tantùm ſuper aliis, quæ deferuntur ad vendendum; adhuc nihilominus redundaret in aliquod gravamen pauperum, eò quòd mercatores tantò pluris exponerent ea quæ vendunt.

Tacita ob. His non obſtat lex *Univerſo* Cod. de Vectigal. ubi Imperator ſtatuit, ut pro rebus, quas ad uſum proprium vel ad fiſcum inferunt, vel exercendi ruris gratia evehunt, nullum vectigal exigatur. Illis enim verbis non affirmat, nullam ſibi eſſe poteſtatem imponendi tributum ſuper rebus, quæ ad uſum proprium deferuntur: ſed de vectigalibus jam antea poſitis loquens inhibet ſtationariis, ne tributum exigant pro ejuſmodi rebus, quia non licet exigere plus tributi quàm ſit ſtatutum; nullum autem erat tributum pro iſtis rebus tunc ſtatutum.

Concluſio V.

JUſtorum vectigalium fraudatio eſt peccatum mortale, (niſi levitas materiæ excuſet) ſive defraudatoribus pœna ſeu mulcta ſit impoſita, ſive non. Ita Sylveſter verbo *Gabella* 3. q. 8. Cajetanus verbo *Vectigalia*, Sotus lib. 3. q. 6. art. 7. & lib. 4. q. 6. art. 4. Bannes ad q. 62. art. 3. dub. 3. Petrus Navarra lib. 1. cap. 1. num. 229. Covarruvias ad regulam *Peccatum* p. 2. §. 5. num. 5. Lopez, Leſſius, Malderus, & communiter alii: qui etiam unanimiter tradunt, iſtud peccatum eſſe contra juſtitiam, atque adeò obligare ad reſtitutionem; eò quòd iſta vectigalia verè debeantur Regi ſeu Principi tamquam juſtum ſtipendium adminiſtrationis & ſubſidium ad conſervationem publicæ tranquillitatis neceſſarium. Debentur autem, partim ex jure naturali, partim ex poſitivo: quòd enim vectigal ſit debitum, eſt juris naturalis, quamvis quòd debeatur in hac aut in illa quantitate, ex Regum vel Principum Conſtitutione proveniat.

Neque his obſtant verba Bonifacii VIII. cap. *Quamquam*, de Cenſ. in 6. dicentis: Pedagiorum exactiones Ob. tam jure canonico, quàm civili regulariter meritò eſſe damnatas. Vel enim loquitur de vectigalibus, quæ imponuntur iis rebus, quas quiſque defert ad proprium Reſp. uſum; de quibus tamen non etiam dicit, ea eſſe ſimpliciter damnata: ſed regulariter, ſi nimirum conſiderentur ſecundùm ſe abſque circumſtantiis illa juſtificantibus. Vel loquitur de exactionibus eorum pedagiorum, quæ tunc frequentia erant, neque conſtabat quòd legitima poteſtate fuiſſent impoſita.

Non obſtat etiam, aut quòd vectigalia defraudans exponat ſe periculo ſolvendi mulctam; aut quòd lex de tributis videatur eſſe purè pœnalis. Non enim eſt pœnalis, ſed verè ac propriè præceptiva ejus quod faciendum eſt, ac determinativa juſti ſtipendii, vel neceſſarii ſubſidii pro Principe rebuſque publicis. Adjectio autem pœnæ ſicut non tollit obligationem juris naturalis; ita non tollit obligationem ad culpam, ſed potiùs quò major eſt pœna, eò major cenſetur eſſe legis obligatio. Videri poſſunt quæ in hanc rem ſcripſi 1. 2. q. 96. art. 4. quæſ. 8.

Concluſio VI.

QUando dubium aliquod exoritur de juſtitia vectigalium: ſi conſtet ea eſſe impoſita ab habente legitimam poteſtatem, neque ſubditi ſufficientes habeant rationes ad probabiliter exiſtimandum quòd ſint injuſta; tenentur ea ſolvere: ſi autem bonis rationibus moti probabiliter putent eſſe injuſta; non tenentur. Cùm enim res eſt ex æquo dubia; debent ſe conformare judicio Superiorum, pro quibus magis præſumendum eſt quòd juſtè agant quàm quòd injuſtè, nec eorum facta ſunt per ſubditos examinanda. Cùm autem ejuſmodi habent rationes, quæ probabiliùs ſuadeant vectigalia eſſe injuſta; potior eſt ipſorum ſubditorum conditio. In his porrò dubiis non ſibi fidant ſubditi, ſed pios & doctos conſulant, eorumque ſequantur judicium.

Concluſio VII.

JUſta vectigalia ſunt ſimpliciter debita, ſive petantur ſive non petantur. Non enim ideo ſunt debita, quia exiguntur; ſed potiùs ideo exiguntur, quia ſunt debita. Nihilominus attendendæ ſunt leges & conſuetudines, ut ſciatur, utrùm in conſcientia ſolvi debeant etiam non petita. Quædam enim eſſe ejuſmodi, ut ſolvi debeant non petita; non eſt dubium: ut quando lex vel conſuetudo habet, ut quicumque vendit aut transfert rem alicujus certi generis, priùs eam certo loco exhibeat, ibique vectigal ſolvat; eſſe tamen & alia, probabilior opinio fert. Illa enim vectigalia, quæ ad portam Civitatis, aut ad pontem ſeu viam publicam ſolvi debent juxta quorumdam locorum conſuetudinem, non neceſſariò ſolvenda ſunt, ſi non petantur; modò nihil fraude agatur, ut abſcondendo merces, divertendo à viis publicis ne exactori occurratur fugiendo, vel aliter decipiendo exactores. Itaque, quando mercator tranſit, ſi nullus eſt qui vectigal exigat; non peccat nihil ſolvendo, ſecluſis ſemper fraude & dolo. Videri poſſunt Azor. p. 3. lib. 5. c. 22. Lopez p. 2. c. 36. & 37. Banneſius dictæ q. 62. art. 3. dub. 3. concl. ult.

Cæterum à lege tributorum diſcernendæ ſunt aliæ quibus ſtatuitur, ne quædam merces evehantur ex Regno ſub pœna unius vel duorum aureorum. Hujuſmodi enim leges non ſunt tributariæ, ſed pœnales; ideoque

Digitized by Google

que non obligant ad ſolutionem pœnæ ante ſententiam Judicis, etiamſi quis ejuſmodi merces evexerit. Quando tamen ſunt veræ leges; obligant ſubditos ſub peccato, ne contra illas faciant, hoc eſt tales merces evehant. Utrùm autem ſit mortale, an veniale; perpendendum eſt, tum ex quantitate mercis, tum ex nocumento per talem evectionem Patriæ illato. Vide Dominicum lib. 2. quæſ. 6. art. 5. & lib. 4. quæſ. 6. art. 4. & quæ dici ſolent in 1. 2. ubi de legibus tractatur.

Præterea obſervandum eſt, Principes interdum licitè imponere gabellas, quæ tamen admixtum habent aliquem defectum: veluti quòd non ſervetur omnimoda proportio quoad gravamen ſubditorum: hunc enim defectum omnino vitare eſt ferè impoſſibile. Si quis ergo fraudet de illis vectigalibus quantum bona fide exiſtimat ſe plus æquo gravari; neque peccat, neque tenetur ad reſtitutionem. Quod meminiſſe oportet Confeſſarios, quando agitur de fraudatorum vectigalium reſtitutione injungenda. Qualiter autem à gabellarum ſolutione exempti ſint Clerici, & quòd tam eas ipſis imponentes quàm ab eis exigentes ſint excommunicati; videatur Navar. cap. 17. nu. 201. & 202. & cap. 27. n. 61. & alii Summiſtæ ad explicationem Bullæ Cœnæ Dom.

Articulus IX.

Utrùm furtum ſit gravius peccatum quàm rapina.

Reſpondet Non eſſe. 1. Quia ſecundùm leges graviùs punitur rapina quàm furtum.

2. Quia rapina & furtum habent rationem peccati propter involuntarium, quod eſt ex parte ejus cui aliquid aufertur: magis autem aliquid eſt involuntarium per violentiam, quod invenitur in rapina, quàm per ignorantiam, quod invenitur in furto.

3. Quia raptor infert alteri injuriam non tantùm in rebus, ſed etiam in perſona ipſius; nimirum illi perſonæ vim inferendo, & vi cogendo, ut ſua relinquat raptori: quæ magna eſt in perſonam injuria.

4. Quia etſi per furtum poſſit noceri pluribus; graviora tamen poſſunt inferri nocumenta per rapinam quàm per furtum.

QUÆSTIO LXVII.

De injuſtitia Judicis.

Articulus I.

Utrùm quis poſſit juſtè judicare eum, qui non eſt ſibi ſubditus.

Reſpondet Non poſſe. Quia is qui fert ſententiam tamquam Judex debet habere vim ſeu authoritatem, qua partes colligitantes queat compellere ad acquieſcendum & parendum ſententiæ, quam ſuper ipſarum controverſia pronuntiaverit: iſtam autem authoritatem nemo habet niſi in ſibi aliquo modo ſubditum. Hinc Alexander III. tit. de Jud. cap. *Eeſi clerici*, *Sententia* (inquit) *à non ſuo judice lata non tenet*. Et Zephirinus 3. q. 8. cap. *Accuſatores*: *Nullum ſententia à non ſuo Judice dicta conſtringat*: eòdemque referri poteſt illud Apoſtoli ad Rom. 14. *Tu quis es qui judicas alienum ſervum? Domino ſuo ſtat, aut cadit*. Dixi, *aliquo modo ſubditum*. Diverſis enim modis contingit aliquem alteri ſubjici.

Variis modis eſt unus alteri ſubditus.

1. Ratione poteſtatis ordinariæ. Sic Fideles omnes Pontifici & Diœceſani ſuo Epiſcopo ſubjiciuntur.

2. Ratione commiſſionis ſeu delegationis vel divinæ vel humanæ. Divinæ, ſicut Moyſes interfecit Ægyptium. Exod. 2. ut q. 60. explicuimus. Humanæ, ſicut integræ Provinciæ ſubjiciuntur Nuntio Apoſtolico; & cives Gubernatori. Utrumque hunc modum exprimit B. Th. hic in corp. dicens, manifeſtum eſſe, *Quod nullus poteſt judicare aliquem, niſi ſit aliquo modo ſubditus ejus, vel per commiſſionem, vel per poteſtatem ordinariam*.

3. Ex conſenſu partium; quando ſcilicet illi, qui controverſiam habent, compromittunt in certos quoſdam arbitros, ſe paſſuros eorum reſolutioni, adjuncta pœna illi qui tergiverſari voluerit. Exprimitur hic modus in reſp. ad 2. ubi & hoc ait B. Th. *Neceſſe eſt arbitrium*, id eſt officium eorum qui ut arbitri judicant, *pœna vallari*: quia arbitri, cùm non ſint ſimpliciter Superiores, non habent de ſe plenam poteſtatem coercendi.

4. Ratione delicti vel contractus. Qui enim in alieno territorio delinquit, poteſt ibidem puniri à Judice iſtius loci, quamvis ille non ſit ordinarius Judex ipſius. Hoc autem intelligendum eſt de jure communi, quod extat cap. *Poſtulaſti*, & cap. *Licet*, tit. de For. compet. nam per privilegium poteſt aliter eſſe conſtitutum. Hunc modum aſſignat Author in reſp. ad 3.

Ob.

Objicies: Jam ſuperiùs dictum eſt, quòd nullus poteſt judicare aliquem, niſi ſit aliquo modo ſubditus ejus, vel per commiſſionem, vel per poteſtatem ordinariam: atqui neque partes ſubjiciuntur arbitris, neque delinquentes in alieno territorio ſunt ſubditi Judicis iſtius loci vel per commiſſionem, vel per poteſtatem ordinariam; ergo non poſſunt ab eis judicari, ac proinde in vanum adfertur tertius & quartus modus ſubjectionis. Reſp. Neg. Min. Quamvis enim illi duo poſteriores modi majoris diſtinctionis gratia numerentur ut diſtincti à prioribus, verèque ab illis diſtinguantur ſi per ſecundum intelligamus eam commiſſionem, qua delegatus poſſit partes etiam invitas, nec ratione delicti peculiarem ſubjectionem incurrentes, judicare; B. tamen Thomas videtur priores duos modos ita generaliter intellexiſſe, ut ſub illis comprehendantur cæteri. Cùm enim arbitris & partes colligitantes ſe ſubjiciant, & jus authoritatem eis tribuat per varia cap. lib. 1. Decret. tit. de Arb. & lib. 6. Decret. eod. tit. ipſi rectè dicuntur ex commiſſione judicare. Et ſimiliter Judices, qui alienos ratione delicti in ſuo territorio perpetrati, judicant commiſſionem hoc faciendi habent in jure, tit. De For. comp.

Reſp.

Circa reſp. ad 1. quibuſdam videtur, Danielem non egiſſe Judicem erga ſenes Suſannæ accuſatores: ſed partim appellantem ad eumdem ſcilicet Judicem (hoc eſt ad populum qui Suſannam condemnaverat) melius informandum, quia dicit: *Revertimini ad judicium*; partim actorem in cauſa appellationis, quia dicitur, quòd Daniel *Convicerit ſenes falſum dixiſſe teſtimonium*: neque legitur, quòd populus ad exequendum ſententiam condemnationis acceperit authoritatem à Daniele. Nihilominus quod Beat. Thomas hic ait: *Daniel accepit poteſtatem ad judicandum illos ſeniores quaſi commiſſam ex divino inſtinctu*; verificari poteſt 1. Quia ſenes, hoc eſt Seniores ac Primores populi collocaverunt Danielem in medio ſui dicentes, *Veni & ſede in medio noſtrùm, & indica nobis, quia tibi Deus dedit honorem ſenectutis*: ſedere enim in medio Primorum, neque eſt appellantis, neque actoris, ſed Judicis. Et honor ſenectutis hic intelligitur munus ſenile ſeu poteſtas judicandi: ſenum enim eſt judicare, cùm in illis ſit prudentia & experientia.

Quòd Daniel Judicis partes egerit.

Neque refert; quòd jam dicta verba videantur eſſe illorum ſenum, qui Suſannam accuſaverant, quique per ſarcaſmum ita loquantur Danieli. Verius enim apparet id, quod Hector Pintus, & Dionyſius Carthuſianus ſcribunt: Illos ſenes qui Danieli dixerunt *ſede in medio noſtri*, non fuiſſe eos, qui Suſannam in periculum capitis vocaverant, & contra eam teſtes fuerant; ſed aliquos de Senioribus ac principalioribus Judæorum illic præſentium, qui ex modo loquendi Danielis, & ex geſtibus ac conſtantia ejus conſideraverunt eum divinitùs moveri: Ad hos enim ſenes de duobus iſtis aliis, qui falſi teſtes fuerant, dicit Daniel: *Separate illos ab invicem procul, & dijudicabo eos*.

Tacita ob-

2. Quia Daniel iſtos falſos teſtes dijudicavit, hoc eſt examinavit quaſi authoritatem habens: nam teſtes diſcutere, ipſorumque dicta & circumſtantias examinare, conſidendo in medio Seniorum, non eſt vel appellantis vel actoris partes agentis, ſed ejus qui Judicis aliquam habet authoritatem. Quare quòd

Daniel

Digitized by Google

Daniel monuit populum ut reverteretur ad judicium; non fecit ut appellantis ad Judicem, apud quem ipſe eſſet actor, uti nec ſenes convicit tamquam merus ac nudus actor: ſed revocavit populum ad novam cauſæ diſcuſſionem coram populo, ſe Authore ac veluti præſidente faciendam, ſeneſque falſi teſtimonii convicit, ipſos ex authoritate divinitùs accepta examinans. Utrùm verò populus ab eo poteſtatem acceperit exequendi judicium mortis; non omnino liquet. Satis tamen certum eſt, quòd illam eſſe ſuam voluntatem ſignificaverit, conſentientibus etiam Primoribus populi, cui permittebatur punire crimina contra legem Moſaicam commiſſa, Sicque Daniel ſimul fuit accuſator & Judex, ut art. 3. ad 3. dicit B. Thom. Huc facit quod B. Gregor. hom. 30. in Evangelia dicit: *Implet abſtinentem puerum, & Judicem ſenum facit*. Similiter S. Aug. ſerm. 118. de Temp. vel S. Maximus in Append. ſerm. B. Auguſt. ſerm. 44. Danielem vocat Judicem.

Jo reſp. ad 2. B. Th. ait, quòd *Chriſtus propria ſponte humano judicio ſe ſubdidit*; intelligit autem judicium Pilati, cui Jo. 19. dixit Chriſtus: *Non haberes poteſtatem adversùm me ullam, niſi tibi datum eſſet deſuper*, hoc eſt cælitus. Quæ verba non de poteſtate ſuperioritatis intelligenda ſunt, quaſi per ea ſignificetur, Pilatum habuiſſe legitimam poteſtatem ſuper Chriſtum eamque divinitus acceptam: ſed de poteſtate facti, ac permiſſionis. Non enim ait Chriſtus, Non haberes poteſtatem ſuper me, ſed adversùm me: manifeſtum eſt autem, Pilatum non accepiſſe à Deo legitimam poteſtatem ſuperioritatis adversùs Chriſtum, *Qui peccatum non fecit, nec inventus eſt dolus in ore ejus*, Qua- *1. Petr. 2.* propter verbis illis ſignificatur, quòd Pilatus non poſſet Chriſtum judicare, mortique condemnare & crucifigere, niſi hoc cælitus ei permitteretur. *De Pilati poteſtate erga Chriſtum.* Quo modo & iis à quibus comprehendebatur dixit Chriſtus: *Hæc eſt hora veſtra & poteſtas tenebrarum*; quaſi diceret: Hæc eſt hora à Patre conſtituta, qua vobis permittit poteſtatem me accipiendi. Itaque ſignificatur, Dei permiſſione nunc poteſtatem, quam priùs non habebat Pilatus, factam illi eſſe contra Chriſtum: ſed poteſtatem facti, non juris: poteſtatem rei malæ, diabolicæ, & tenebrarum, qua proinde utens graviter peccaret. Erat ergo illi deſuper datum, id eſt conceſſum ſeu permiſſum. Ita Chryſoſt. hom. 83. in Matth. & ex eo B. Thomas in Cat. Janſenius Conc. c. 142. & Eſtius ad cap. 19. Jo.

Confirm. Chriſtus neque erat ſubjectus Cæſari, (cùm etiam ut homo haberet poteſtatem omni poteſtate humana excellentiorem, ſignificaveritque Matt. 17. ſe eſſe liberum à tributo ſolvendo) neque exhibuit ſe Pilato Cæſaris Vicario, vel ejus judicio ſe ſubdidit, dando ſive committendo ei poteſtatem ſupra ſe: ſed dumtaxat permittendo ſe judicari ab illo; ergo prædicta ſententia ſolùm intelligenda eſt de poteſtate permiſſiva. Ex quo ſequitur, Pilatum peccaſſe, non tantùm iniquitate, ſed etiam uſurpatione judicii; poſtquam ex iis, quæ tum Judæis, tum ab ipſo Domino audivit Jo. 19. v. 7. & 11. potuit ac debuit advertere, ipſum ſuæ juriſdictioni non eſſe ſubjectum.

Sunt qui exiſtiment, B. Thomam hic velle, quòd Chriſtus talem poteſtatem dederit Pilato, qualem habent arbitri à partibus electi; non eſt tamen neceſſe illa, quæ in reſp. ad 2. dicit, ſic intelligere. Senſus enim eſſe poteſt: In rebus humanis quidam ſponte ſe ſubjiciunt aliorum etſi non Superiorum judicio ſicut qui eligunt arbitros. Sic Chriſtus cùm potuiſſet judicium Pilati non tantùm verbis recuſare, ſed etiam cum effectu repellere; permiſit tamen ſe ab illo judicari, atque ita modo quodam ſe ſubjecit ejus judicio.

In ejuſdem arg. 2. ſolut. ſubdit B. Tho. *Sicut etiam & Leo Papa ſe judicio Imperatoris ſubdidit*. Videtur autem intelligere Leonem IV. quia vix dubium eſt, quin hæc ſint ex Gratiano deſumpta, qui 2. quæſ. 7. cap. *Nos ſi incompetenter*, nominat Leonem IV. & Ludovicum Auguſtum; quem oportet eſſe Ludovicum Imperatorem iſtius nominis II. ſi Gratianus rectè de Leone IV. dicit. Eam porrò ſubmiſſionem, quæ prætacto cap. facta legitur ſub judicium Imperatoris & Legatorum ipſius, Gratianus ibidem ex humilitatis diſpenſatione factam eſſe dicit: quo modo & Apoſtolus Petrus Act. 11. reprehenſionem ſui à minoribus factam non authoritate compeſcuit, ſed humaniter reddita ratione ſedavit.

Mirum tamen videri poteſt, ſi vel ex humilitate tale quippiam factum fuerit à Leone IV. cùm neque Baronius tom. 10. Annal. in hujus Leonis Pontificatu, neque Platina, neque Author Supplem. Chronic. id commemoret: conſtet autem, tum ex Baronio ad anno. 847. tum ex Gratiano diſt. 62. cap. *Inter nos*, hunc Leonem magna conſtantia jus Eccleſiaſticum defendiſſe adverſus Imperatores Lotharium & Ludovicum iſtum II. ſibi vindicantes confirmationem Romani Pontificis; ac eviciſſe, ne vel electio vel confirmatio niſi ex Canonum præſcripto fieret.

De Leone hujus nominis III. Pontifice legimus, quòd cùm varia crimina illi objicerentur, Carolus Magnus Epiſcopos alioſque Sacerdotes interrogaverit de ipſius vita & moribus; verùm ab omnibus una voce reſponſum eſt, Sedem Apoſtolicam à nemine judicari, ipſeque Leo jurejurando affirmavit, ſe omnium quæ objiciebantur inſontem eſſe, ac dixit: *Ego Leo Pontifex Sanctæ Rom. Eccleſiæ à nemine judicatus, neque coactus, ſed mea voluntate impulſus, purgo me præſentibus vobis &c. Et hoc facio, non legibus ullis obſtrictus, neque hanc conſuetudinem aut decretum in Sancta Eccleſia Succeſſoribus meis & fratribus Coepiſcopis imponere cupiens, ſed ut certius iniquis vos ſuſpicionibus liberem*.

Utrùm verò Pontifex Romanus poſſit judicio vel Imperatoris vel alicujus alterius ſe ſubmittere; non eſt hujus loci diſquirere, ſed pertinet ad tractatum de Pontifice ubi lib. 4. de Controv. qu. 2. art. 6. videantur quæ diximus. Breviter tamen dicimus, quòd in negotiis temporalibus poſſit ſe ſubmittere judicio alterius diſcretivo, non autem coactivo; ita ſcilicet ut ex virtute juſtitiæ, quæ dictat promiſſa eſſe ſervanda, debeat ei acquieſcere, quamvis non poſſit authoritativè compelli. Quo ad ſpiritualia verò nemini poteſt ſe judicandum ſubjicere in foro externo, ſed benè in foro conſcientiæ, quando peccavit; ſecundùm ea quæ diximus Suppl. q. 20. art. 3. Quæri hic poſſet de judiciis & legibus Tyranni: ſed hoc ad q. 60. art. 6. fuit explicatum.

ARTICULUS II.

Utrùm judici liceat judicare contra veritatem quam novit propter ea, quæ in contrarium proponuntur.

RESpondet, Judicem debere ferre ſententiam ſecundùm ea quæ novit quatenus eſt perſona publica, id eſt quemadmodum vulgò loquuntur, ſecundùm allegata & probata; non autem ſecundùm ea quæ novit tamquam perſona privata: poſſe tamen ac debere uti privata ſcientia ad diligentiùs examinandum probationes, & ad inveſtigandum earum defectum.

Prior Pars prob. Quia Judex ſententiam fert ſecundùm quod fungitur publica poteſtate; ergo ad eam ferendam informari debet ſcientia publica, quæ habetur, in communi quidem per leges, in particulari autem facto per teſtes & alia documenta publica.

Poſterior patet. Quia ad judicis officium pertinet, teſtes eorumque teſtimonia audire & diſcutere.

Ex his ſequitur, Judicem non poſſe condemnare eum quem ipſe novit reum ac morte dignum, quando hoc non poteſt probari; qui potius ſi legaliter ſeu juridicè probatur innocens, debet abſolvere.

Utrùm verò debeat vel ſaltem poſſit condemnare eum, quem privata ſcientia certò novit innocentem *Quæſt.* publica tamen teſtimonia probant nocentem; celebre eſt problema. *Reſp.* In partem affirmantem adfertur B. Th. tum hoc art. tum q. 64. art. 6. ad 3. & hæc ſunt argumenta.

2. Judex judicat ut perſona publica vice Reipublicæ: ſed ſi Reſpublica judicaret, non poſſet procedere niſi ſecundùm ſcientiam publicam; ergo Judex debet judicare ſecundùm illam, aliàs non eſſet bonus Vicarius ipſius Reipublicæ. Confirm. Deus ideo non debet

alio-

aliorum teſtimonia ſequi in judicando, quia judicat ſecundùm propriam poteſtatem; hic ad 2. cùm ergo Judex humanus non judicet ſecundùm poteſtatem propriam, ſed ſecundùm eam quam accepit à Republica; debet in judicando ſequi teſtimonia, quæ ipſamet Reſpublica ſequeretur.

2. Judex non poteſt cenſeri aliquid ex officio rectè feciſſe, niſi id Communitas ipſa etiam cenſeri poſſit feciſſe: atqui ſi Judex privata ſcientia ductus aliquam ſententiam ferat, poſthabita probatione publica, non poteſt tunc Communitas cenſeri illam tuliſſe; ergo non licet Judici eam ferre.

3. Non licet condemnare eum, quem Judex privata ſcientia novit criminoſum, ſi non eſt probatus talis; ergo neque licet abſolvere eum, qui privata ſcientia noſcitur innocens, ſi per teſtes probetur nocens. A ſimili.

4. Multa imminent mala Reipublicæ, ſi Judex non teneatur condemnare innocentem probatum nocentem: poterunt enim Judices corrumpi, & dicere ſibi certò conſtare de innocentia ejus, quem legitimi ac veri teſtes probabunt nocentem.

5. Ambroſius in Pſalm. 118. ſerm. 20. *Bonus*, ait, *Judex nihil ex arbitrio ſuo facit, ſed juxta leges & jura pronuntiat. Non indulget propriæ voluntati, ſed ſicut audit, ita judicat.*

6. Innocentius III. cap. *Paſtoralis* tit. de Off. Jud. del. reſolvit, Ordinarium debere exequi ſententiam delegati, etiamſi ſciat eam eſſe injuſtam. Et Juriſconſultus lib. 1. ff. tit. de Off. Præſid. l. *Illicitas: Præſes* (inquit) *Provinciæ id ſequatur, quod convenit eum ex fide eorum quæ probantur.*

Denique. Scriptura videtur hanc ſententiam aſtruere, cùm Deut. 19. & alibi ſæpiùs dicit, quòd in ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne verbum.

Pro Reſp. ſit

Concluſio I.

In cauſis criminalibus, quando agitur de capite vel membro amittendo, verius (ſalva S. noſtri Doctoris authoritate) videtur, non licere Judici condemnare illum, quem certò novit innocentem, quamvis teſtes probent eum eſſe nocentem. Ita ſentiunt Angelus verbo *Judicare*, Lyranus ad cap. 23. Exod. Adrianus Quodlib. 6. art. 3. Petrus Navarra lib. 2. c. 3. n. 161. ubi & Hoſtienſem, & Panormitanum ac alios idem ſentientes adducit.

Prob. 1. Humana authoritate directè & ex intentione occidere innocentem eſt per ſe malum, adverſaturque non modò charitati, ſed etiam juſtitiæ; ergo Judex non poteſt innocentem morti adjudicare, quamtumvis probetur nocens. Huc pertinet ea lex naturalis, quæ refertur Exod. 23. & Dan. 13. *Inſontem & juſtum non occides.*

Tacita Ob. Neque refert, quòd probetur nocens. Partim quia eod. cap. Exod. admonetur Judex, ut non ſequatur turbam ad faciendum malum, neque in judicio plurimorum acquieſcat ſententiæ ut à vero deviet: unde ſequitur, quòd non poſſit acquieſcere illorum teſtimoniis, quos certò novit falſa deponere, ut eum qui verè eſt innocens damnet. Partim quia quòd probetur nocens non adimit quidquam de ipſius juſtitia vel bonitate, cùm aliorum opiniones aut probationes non efficiant eum nocentem. Hinc Suſanna, quamtumvis duorum conſentientium teſtimonio probaretur nocens, Dan. 13. manebat tamen innocens; & ſimiliter Naboth 3. Reg. 21.

Alia Ob. Si dicas: Non eſſe Judicem, qui innocentem probatum nocentem occidit, ſed eſſe illos qui aſſerunt ac probant eum eſſe talem. Reſp. Utroſque occidere: Judicem quidem, ferendo mortis ſententiam; (*ille enim aliquid facit, cujus authoritate fit*, ait ex Dionyſio B. Thom. q. 64. art. 2. ad 1.) teſtes verò quia ſunt illius ſententiæ cauſa, ac per conſequens mortis quæ inde ſequitur.

Ob. Dices forſitan: Judicem iſto caſu occidere nocentem, ſed per accidens & præter intentionem; quia intendit facere officium, ex quo per accidens ſequitur, quòd occidatur innocens. Sed Reſp. Non poſſe quempiam dici id per accidens & præter intentionem agere, quod ſciens & volens agit; quo modo Judex ageret, ſi condemnaret eum, quem certò novit innoxium: volens enim & ſciens daret authoritatem ipſum occidendi. Accedit, quòd Judici jubetur Exod. 23. ut *Non ſuſcipiat vocem mendacii*; quòdque ad illum pertineat præceptum Prov. 24. expreſſum: *Erue eos qui ducuntur ad mortem*; non ergo ipſi licet falſorum teſtium vocem ſuſcipere, & ſub ea innocentem morti tradere.

Probatur 2. Adimere alicui vitam ſine authoritate per ſe malum eſt: atqui Judex nullam habet authoritatem adimendi vitam innocenti, quamvis probetur nocens: ſi ergo adimat (quod faciet eum condemnando) peccabit. Min. probatur. Quia non habet authoritatem à Deo, cùm nuſquam legatur id conceſſiſſe: neque à Republica, cùm ipſa non poſſit de vita innocentis diſponere, quæ ſoli Deo ſubjecta eſt.

3. Ideo ſolùm licet aliquem hominem occidere, quia peccando noxius eſt Reipublicæ: ſed innocens non eſt Reipublicæ noxius, quin potius ejus vita eſt conſervativa & promotiva boni communis, juxta B. Thom. q. 64. art. 6. ergo non licet eum occidere, tametſi probetur nocens. Per hoc enim quòd probetur talis, quòdque fortaſſis bono communi mala immineant niſi occidatur; nec ipſe eſt nocens, nec ab ipſo mala iſta provenient: ſed vel ex improbitate teſtium mendaciter aſſerentium ipſum eſſe criminoſum, vel aliunde.

4. Ut juſta feratur ſententia mortis, oportet eſſe authoritatem in ferente, & crimen morte dignum in reo, ac inſuper iſtius criminis confeſſionem, aut legitimam probationem: in propoſito autem deeſt authoritas in Judice per comparationem ad eum, quem ſcit eſſe innoxium: deeſt etiam in reo crimen morte dignum; ergo non poteſt in eum ferri juſta mortis ſententia. Confirm. In judiciis non requiritur probatio, niſi propter verum crimen oſtendendum; ergo multò magis requiritur ipſum crimen ineſſe, ut juſta ſit condemnatio: quia propter quod unumquodque eſt tale, ipſum magis.

5. Cùm homo juſtè occiditur, lex eum occidit, teſte Auguſtino q. 68. in Lev. atqui nulla eſt lex, quæ dici poſſit occidere illum innocentem, de quo nunc agimus; ergo non juſtè occiditur. Min. patet. Dicente enim lege naturali, *Innocentem non occides*; nulla lex poteſt jubere ut occidatur innocens, quando fuerit falſis teſtimoniis probatus nocens.

6. Præſumptio debet cedere veritati, præſertim quando alioquin ſequeretur damnum irreparabile innocentis: ſed adhuc innocentem eſſe culpabilem ſolùm eſt præſumptio ex teſtium depoſitione proveniens; ergo cedere debet veritati, quam Judex habet certò compertam.

Petes: Quid igitur Judex faciet in caſu propoſito? Quæſt.
Reſp. Quòd inprimis debeat à principio conari avertere actorem ab accuſatione. Quòd ſi non obtineat; Reſp.
ſedulam operam det, ut actor litem cœptam non proſequatur, curetque ſive ipſum ſive teſtes ſecretò admoneri per doctos & prudentes de ſua falſitate, vereanturque Dei judicium. Si nihilominus nolint deſiſtere; litem protrahat; teſtes bis, ter, quater ſeorſim per intervalla diligenter examinet ſuper circumſtantiis facti, per earum ſpecies, partes, & accidentia, ad deprehendendam variationem eorum, ſive à ſeipſis, ſive inter ſe; nec facilè permittat, ut ſi quæ variatio fortaſſe deprehenditur cenſeatur eſſe duntaxat de impertinentibus; ſicut Daniel non cenſuit eſſe impertinentem circumſtantiam in facto Suſannæ, quòd teſtium unus diceret contigiſſe ſub ſchino, alter ſub pruno. Quòd ſi hac via non proficit; ſi commodè & abſque ſcandalo queat, carcerem curet manere apertum ut reus fugiat. Si ne hoc quidem ſuccedit; ad Superiorem Judicem remittat. Partibus autem pro ſententia inſtantibus, dicet Judex inferior, Se in illa cauſa difficultatem invenire, nec poſſe judicare, ſed eundum eſſe ad Superiorem, quem ipſe ſecretò benè informet, ſecumque, ſi habeat, alium teſtem producat, qui apud illum Superiorem cum ipſo teſtificetur de innocentia rei. Si non habeat alium teſtem;

Digitized by Google

ipſe ſolus aſſumat perſonam teſtis ſuper innocentia accuſati, quando viderit hoc poſſe prodeſſe. Supremus verò Judex ab eo Judice inferiore benè informatus dicat, Se ex cauſis ſibi cognitis nolle iſtum reum adjudicare morti vel mutilationi, pœnamque (ſi videbitur expedire) ſuprema ſua authoritate relaxet. Præterea toto tempore, quo negotium iſtud agitatur, ardentes ad Deum preces tam Judex quàm reus fundant pro auxilio: & ſi profuturum videatur; Judex affirmet, Se certò ſcire quòd reus ſit innocens, & quòd teſtes falſum deponant. Si (inquam) videatur profuturum; alioquin contra teſtes nihil dicat, ne difficultatem creet ſibi nocituram, & reo nihil profuturam.

Quæſt. Verùm ſi Judex ſupremus nolit cauſam ad ſe recipere, & actor inſtet pro habenda ſententia; quid aget Judex inferior? Reſp. Potius eum debere pati privationem officii, imò & vitæ etiam, ſi ſciat quòd hoc reo non proderit, quàm ionocentem morti addicere. Hoc enim ſaltem ipſe conſequetur, quòd non contaminabitur nece innocentis.

Quid ageret idem ille Judex, ſi teſtibus fide dignis probaretur, quamdam mulierem eſſe ſuam uxorem, juberetturque à Judice ſibi ſuperiore ſub pœna vel excommunicationis, vel mortis, vel privationis officii eam cognoſcere; quam tamen ipſe certò noſſet, eſſe aut alteri conjugatam, aut ſibi conſanguineam, præſertim in eo gradu, in quem non cadit diſpenſatio? Certum eſt, quòd non poſſet eam cognoſcere.

Illud hîc eſt addendum, non ſentire B. Thomam in caſu propoſito, quòd Judex debeat ex allegatis & probatis condemnare ionocentem probatum nocentem: ſed tantùm quòd hoc ei liceat. Nam q. 64. art. 6. ad 3. ſolùm dicit quòd *Non peccat ſecundùm allegata ſententiam ferens*. Cùm autem hîc in corp. ſcribit, quòd ſi probationes inductas *Non poſſit de jure repellere, debet eas in judicando ſequi*; hoc intelligendum eſt conditionatè, ſi nimirum judicat: non enim poteſt reum judicialiter abſolvere; poteſt tamen omne judicium ac ſententiæ prolationem ſuſpendere, imò & recuſare.

Concluſio II.

In cauſis civilibus aut criminalibus minoribus, ubi ſolum agitur ad pœnam pecuniariam, officii privationem, vel exilium; poteſt Judex innocentem probatum nocentem condemnare, ſi hæc adſint; quòd nequeat detegi falſitas; nec poſſit impediri proceſſus; & magna boni communis utilitas ſeu potiùs neceſſitas requirat ferri ſententiam. Si enim ſententia ferenda eſt; non poteſt contra allegata & probata ferri: ſi autem ſalva boni communis utilitate poſſit ſuſpendi judicium; talis neque eſſet condemnandus, neque abſolvendus.

Hujus à prima Concluſione diverſitatis cauſa una eſt, quòd Reſpublica poſſit diſponere de bonis quæ vocantur fortunæ ſuorum civium, prout publica neceſſitas poſtulaverit, eaque de uno in alterum transferre: non ſimiliter autem diſponere poſſit de vita & membris ipſorum. Quamquam, ut q. 60. artic. 1. probavimus, in caſu propoſito non verè transfertur dominium ab innocente in alterum: quandoquidem Judex ſententia ſua ſolùm declarabit ſeu definiet, ad quem pertineant bona in quæſtione, quantum ſcilicet ex productis argumentis & teſtimoniis ſcire potuit.

Altera diverſitatis cauſa eſt, quòd bona fortunæ ſunt recuperabilia; non autem bona vitæ vel membrorum.

Ad 1. Arg. Reſp. Rempublicam, ſi judicaret judicialemque ſententiam pronuntiaret, judicaturam ſecundùm allegata & probata: ſed ſi Reipublicæ conſtaret, eum qui probatur nocens revera eſſe innocentem, non liceret ei judicare: non abſolvendo; quia deſunt teſtimonia innocentiæ: neque condemnando; quia contra jus naturale eſt occidere innocentem. Si ergo Judex vice Reipublicæ juſtitiam adminiſtrans in eodem caſu non condemnet innocentem, ſed judicium ſuſpendat; nihil facit quod Reſpublica ſimiliter informata non faceret; ac proinde non deſinit eſſe bonus Vicarius Reipublicæ. Unde patet, quid ad confirmationem reſponderi debeat. Concedendum ſcilicet eſſe, quòd Judex debeat ſequi allegata teſtimonia ſi judicet: ſed in propoſito non poſſe judicare neque in unam neque in alteram partem. Nos enim in tota hac quæſtione non intendimus docere, talem innocentem poſſe per ſententiam abſolvi: ſed ſolùm non poſſe condemnari, quia ſicut ad condemnationem urgent leges & teſtimonia; ita ad non condemnandum urget lex naturalis, quæ debet prævalere. Quare, &

Ad 2. patet Reſponſio. Scilicet Judicem nullam poſſe in ejuſmodi caſu proferre ſententiam judicialem. Quòd autem ſuſpendit judicium, hactenus cenſeri poteſt etiam ipſa Communitas facere; quia idem faceret, ſi veritatem certò cognoſceret, ſicut Judex cognoſcit.

Ad 3. Neg. Conſeq. Abſolvere namque criminoſum non habet inſeparabilem malitiam, ſicut occidere innocentem: ſed poteſt ex cauſis eſſe licitum, imò neceſſarium, ſi nimirum crimen ſit occultum, nulloque modo poſſit probari; occidere verò innocentem per ſe malum eſt, ideòque nullo fine bono poteſt honeſtari.

Ad 4. Neg. Aſſ. Primum quidem, quia rariſſimè poteſt accidere, quòd Judex aliquis verè criminoſum atque ut talem juridicè probatum omnino velit tamquam innocentem ſervare, teſtibus & actore contradicentibus; quia difficillimum ei foret tam apertum mendacium ſuſtinere, quod honorem tam accuſatoris quàm teſtium magnopere attingit. Deinde. Licèt aliquando hoc accidat; non tanti eſt momenti, ut idcircò veniendum ſit ad occiſionem innocentium: cùm melius ſit, centum nocentes abſolvi, quàm innocentem unum morte damnari.

Ad 5. In primis dicendum ad S. Ambroſ. ſimiliterque B. Thomæ doctrinam, quæ in hujus art. corp. affertur, intelligendam eſſe de eo, quod per ſe ac regulariter fieri debet, ut per eam ſignificetur, quòd Judici ex officio incumbat ſecundùm allegata & probata judicare, ſententiamque ferre juxta fidem eorum quæ probantur; ſcilicet regulariter ſeu ordinariè, & ſecluſis circumſtantiis extrinſecis, quæ rariſſimè accidunt. In caſu autem particulari, quando probationes inſequendo occideretur innocens; ſtandum eſt juri naturali, quod ait, *Innocentem & juſtum non occides*. Si enim contra leges publicas, divinas vel humanas, nullas debet Judex admittere probationes, quemadmodum hîc in corp. dicitur; ergo nec debet probationibus eam vim tribuere, ut propter eas occidat quempiam contra legem divinam naturalem. Quare S. Ambroſius non vult, quòd Judex non debeat induſtriam adhibere, teſtes ſeorſim examinando, prudenter eis nunc comminando, nunc promittendo, & judicium prout expedire judicaverit differendo, ad Superiorem remittendo, ipſumque benè informando: (Quamvis enim Judex non poſſit aliquid judiciale proferre, niſi ex publica ſcientia; poteſt tamen ex privata ſcientia multùm adjuvari, ut totam cauſam benè examinet, ſuſpendatque vel etiam recuſet judicium, quando alioquin videt ſententiam fore iniquam) ſed verborum Ambroſii ſenſus eſt, *Bonus Judex nihil facit ex proprio arbitrio*, id eſt non ex privato affectu agit, neque ex judicio ſecundùm privatum affectum formato; hoc enim eſt quod ſubdit, *Et ex domeſtico propoſito voluntatis*: ac poſtea, *Non indulget propriæ voluntati, nihil paratum & meditatum domo defert*; quia ſcilicet judicialem ſententiam non concipit, niſi prius omnia audiverit. *Pronuntiat juxta leges & jura, & ſicut audit ita judicat*; nimirum regulariter, vel etiam univerſim quandocumque judicat.

Ad 6. Una reſponſio eſt: Sermonem in eo capitulo eſſe de civilibus aut de Eccleſiaſticis illis rebus, quæ ſubſunt diſpoſitioni Eccleſiæ. Altera. Pontificem loqui de Ordinario, qui eſt merus executor, ita ut nullam habeat authoritatem cognoſcendi de cauſa: & velle, quòd exequatur ſententiam, non quam novit injuſtam, id eſt nullam, eò quòd lata fuerit authoritate falſarum litterarum, vel per dolum adverſarii, aut ſimili aliquo modo: ſed eam quæ dicitur

iojuſta,

Digitized by Google

injuſta, quia licèt non ſit omnino nulla; eſt tamen contra jus litigatoris: qui cùm habeat remedium appellationis, & eo non ſe juvet; hinc eſt, quòd Ordinarius jubeatur exequi ſententiam à delegato poſt ſeriam totius cauſæ cognitionem latam. Adde, quòd ex illo cap. formari poteſt argumentum contrarium. Cùm enim dicat Pontifex; *Attendentes quòd non cognitio, ſed executio tantùm demandatur eidem*, ſcilicet Ordinario; ſatis ſignificat, quòd ſi eſſet cognitor cauſæ, non juberetur exequi ſententiam quam ſciret injuſtam: judex autem de quo nunc diſſerimus eſt cognitor cauſæ; ergo. Ad Juriſconſultum Reſp. Ipſum loqui de eo, quod præſens Provinciæ regulariter debet agere. Quædam Gloſſa ſic ibi habet: *Cum Ulpianus ait, Veritatem erroribus geſtorum non vitiari; planè id innuit, non eſſe judicandum ſecundùm allegata & probata, ſi ab allegatis & probatis veritatem eſſe diſſonam Judex certo ſcierit.*

Reſp. 1. Ad Poſtremum Neg. Aſſ. Ad Scripturam quorumdam Reſponſio eſt: Quòd propter legem, *Innocentem & juſtum non occides*, Judex non poſſit condemnare eum quem ſcit innocentem: & propter alteram, quæ dicit, *In ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne verbum*, non poſſit abſolvere; ideòque debeat abſtinere à judicando, ut ſic nihil faciat contra rationem. Quia tamen iſta poſterior lex in novo Teſtamento non obligat univerſaliter, præſertim ſi affirmativè intelligatur, ſecundùm ea, quæ ex cap. *Præſul*, & ex cap. *Nullam*, attulimus q. 66. art. 2. quæſ. 5. ideo ſecunda Reſponſio
Reſp. 2. eſſe poteſt: Quòd ordinariè ſeu regulariter ſtandum ſit duorum aut trium teſtimonio; niſi tamen contraria veritas aliunde ſit comperta.

Reſp. 3. Sed præterea Reſpondetur: Legem quæ objicitur intelligendam eſſe negativè hoc ſenſu. Nemo condemnetur niſi ſub duobus aut tribus teſtibus, juxta illud Num. 35. *Homicida ſub teſtibus punietur: ad unius teſtimonium nullus condemnabitur*. Et cùm Deut. 17. dictum eſſet, *In ore duorum aut trium teſtium peribit qui interficietur*; mox velut pro explicatione ſubditur: *Nemo occidatur uno contra ſe dicente teſtimonium*. Similiaque leguntur Deut. 19.

Articulus III.

Utrùm Judex poſſit aliquem judicare, etiamſi non ſit aliquis accuſator.

JUDICARE uſurpat pro condemnare, ut patet ex argumentis contrariis, quibus ſemper concludit, quòd Judex poſſit aliquem condemnare abſque accuſatore.

Pro Reſp. ſit.

Concluſio I.

IN criminalibus Judex non poteſt aliquem condemnare, niſi habeat accuſatorem. Quia Judex, cùm ſit interpres juſtitiæ atque juſtitia quædam animata: juſtitia autem ſit ad alterum; debet inter aliquos jus dicere: & hi in cauſis criminalibus ſunt accuſator & reus. Nullus verò poteſt ſimul accuſatur eſſe & Judex, vel teſtis: ſed in omni judicio quatuor perſonas oportet ſemper adeſſe, Judicem, Accuſatorem, Defenſorem, & Teſtes, ut ait Fabianus Papa IV. q. 4. cap. *Nullus*. Quibus conſentiens Felix Papa tit. de Accuſat. cap. 1. dicit: *Si legitimus non fuerit accuſator, non fatigetur accuſatus*. Et 3. q. 9. cap. *Dignum*, *Non ante accuſatus ſupplicio detur, quàm accuſator præſentetur*; aiunt Patres Conc. Tolet. Et 2. q. 1. cap. *Nihil*, ſimiliter legimus ordinatum.

Apud Gentiles etiam ex inſtinctu quodam naturæ ſervatum legimus, ut nemo ſine accuſatore condemnaretur; Act. 25. *Non eſt Romanis conſuetudo damnare aliquem hominem, priuſquam is qui accuſatur præſentes habeat accuſatores.*

Cæterum, quia non ſemper opus eſt accuſatore formali, ſed interdum ſufficit virtualis, cujuſmodi eſt res illa, quæ locum accuſatoris ſufficienter tenet; ideo caſus aliquot aſſignari poſſunt, in quibus propriè dictus accuſator non eſt neceſſarius. Sit igitur

Concluſio II.

QUANDO crimen eſt publicum, & omnino notorium quis illud fecerit; reus condemnari poteſt abſque accuſatore. Quia evidentia facti eſt loco accuſatoris. Unde Aug. cap. *Evidentia* tit. de Accuſat. quod & B. Thom. hic ad 2. refert, *Evidentia patrati ſceleris non indiget clamore accuſatoris*. Quibus ſimilia habentur 2. q. 1. cap. *Manifeſtum*, & cap. *Quæ Lotharius*. Quin & teſtes non eſſe tunc neceſſarios, cap. ſeq. docetur his verbis: *De manifeſta & pluribus nota cauſa non ſunt quærendi teſtes.*

Concluſio III.

PUBLICA infamia etiam habet locum accuſatoris; hic ad 2. Non tamen ad hoc ut Judex ſtatim condemnet, ſed ut poſſit procedere contra illum, qui publicè de aliquo ſcelere infamatur: procedet autem via inquiſitionis, modò alter aut infametur, aut clamoſa inſinuatione apud Judicem deferatur à viris honeſtis & nulla malevolentiæ ſuſpicione laborantibus. Vide cap. *Qualiter & quando* 2. tit. de Accuſat.

Concluſio IV.

SI Judex videat in ſua & aliorum præſentia committi crimen; non opus eſt accuſatore: ſecus ſi Judex ſolus viderit. Quia tunc eſt occultum; ideòque non poteſt contra iſtum criminoſum procedere, multò minus ipſum condemnare: partim accuſatoris: partim teſtium defectu; cùm unus & idem non poſſit ſimul eſſe accuſator, teſtis, & Judex; hic ad 3.

Concluſio V.

QUANDO procedit denuntiatio juridica, poteſt Judex contra aliquem in particulari procedere, nullo exiſtente accuſatore; hic ad 2. Denuntiatio juridica eſt quando defertur crimen ad Judicem, ut ipſe inquirat, & pro bono Reipubl. puniat ubi reperierit verum eſſe quod defertur. Vocatur juridica ſive judicialis, quia fit Superiori tamquam Judici; cùm ea quæ eſt charitativa fiat ſuperiori tamquam Patri. Differunt inſuper fine. Nam judicialis habet eumdem finem quem accuſatio, ſcilicet procurare bonum publicum per punitionem malè agentium: charitativa autem ſpectat emendationem fratris non punitionem. Differt nihilominus denuntiatio judicialis ab accuſatione 1. Quòd denuntiator non obligetur ad probandum, ſicut obligatur accuſator. 2. Quòd denuntiator non debeat denuntiationem facere in ſcriptis; debet verò ſic fieri accuſatio. 3. Quòd denuntiator non facit ſe partem, accuſator autem eſt pars. Denuntiatio juridica quid.

Concluſio VI.

QUANDO fraterna correptione præmiſſa, peccatum fratris defertur Superiori denuntiatione charitativa: ſi poſt admonitionem paternam frater non emendatur, nec obedit Prælato Eccleſiæ; poteſt Prælatus contra illum judicialiter procedere ſine accuſatore: ſi videlicet ſit peccatum, quod expediat in foro contentioſo tractari. Quia talis inobedientia vim habet accuſatoris.

Ex his duo colligi poſſunt. Prius, etiam in cauſis civilibus requiri accuſatorem. Rationes enim allatæ utrique generi cauſarum communes ſunt, tam civilium, quàm criminalium: B. tamen Thomas ſolum meminit criminalium, quia in civilibus pars adverſa non propriè vocatur accuſator, ſed actor. Poſterius, quòd accuſator requiratur antequam reus condemnari poſſit, juri naturali maximè eſſe conforme; ideòque meritò ita ſtatuiſſe jus humanum.

Obſervandum præterea, ad hoc ut aliquis poſſit condemnari, non ſolùm opus eſſe accuſatore, ſed etiam teſtibus, de quibus q. 70. agendum: ac inſuper oportere quòd reus citetur & audiatur, defenſioniſque locum habeat; juxta illud Act. 25. *Non*

Digitized by Google

Reus citari & audiri debet.

eſt conſuetudo Romanis damnare aliquem hominem, priuſquam is qui accuſatur præſentes habeat accuſatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina. Hinc vulgatum illud, Audi alteram partem. Et Pontifex in Clemens. *Paſtoralis*, tit. de Sent. & re jud. dicit, à jure naturali provenire, quòd reo detur facultas ſe defendendi, adeò ut nec Imperatori liceat eam alicui tollere, niſi videlicet ex notorietate rei, aut ex actis conſtet, nullam condemnando competere defenſionem. Si enim crimen eſt omnino publicum, aut Judici cum aliquot teſtibus evidens; (ſicut quando latrones repeſiuntur in flagranti delicto) poteſt reus abſque citationibus condemnari: & ſi ex publica interfectione periculum ſit; occultè poteſt interfici. Idem judicium eſt de reo, ex cujus manifeſto proceſſu vel populi rebellio vel gravis alia turbatio metuitur. Talem enim, cauſa privatim diſcuſſa certòque cognita, licet etiam clanculum occidere; ut tradunt Sylveſter verbo *Homicidium* 1. q. 2. Navarrus cap. 25. num. 10. Petrus Navarra lib. 2. cap. 3. num. 192. Quia Judex clarè videns non ſupereſſe reo viam juſtæ defenſionis, nullam cenſeri poteſt injuriam ipſi facere.

Præterea. Si quis machinetur proditionem aliamve perniciem Reipublicæ, quæ non poteſt aliter impediri quàm per occultam interemptionem iſtius machinatoris; licet Principi jubere ut ſic interficiatur, modò indubiè conſtet de pernicie per illum attentata & porrò exequenda niſi tempeſtivè occurratur. Neque refert, quòd Princeps fortaſſe hoc ſciat ex privata dumtaxat ſcientia. Cùm enim non agat ut Judex ad punitionem, ſed ſolùm tamquam bonus Princeps ad avertendum mala imminentia, quo modo unuſquiſque debet rem ſibi commiſſam defendere, & ab ea malum impedire; non tenetur ſervare ordinem juris.

Articulus IV.

Utrum Judex licitè poſſit pœnam relaxare.

Conclusio I.

POanam alicui crimini lege divina conſtitutam nullus hominum poteſt relaxare; ut hic ad 1. inſinuatur. Quia Judex inferior non poteſt immutare legem ſuperioris.

Conclvaio II.

POanam lege humana conſtitutam non poteſt Judex inferior remittere. Partim, quia faceret injuriam accuſatori, quando is tamquam læſus agit ad pœnam reo infligendam. Partim, quia etiamſi accuſator conſentiret in relaxationem; faceret tamen injuriam Communitati non puniendo malefactorem: cujus Communitatis ſicut fungitur poteſtate; ita debet tranquillitatem procurare. Partim denique, quia (etſi hoc non eſſet) Judex inferior non poteſt diſpenſare in lege ſuperioris. Ita B. Thom. in corp.

Concluſſo III.

JUdex ſupremus poteſt relaxare pœnam legis humanæ, ſi & læſus conſentiat, & publicæ utilitati hoc non ſit nocivum; in fine corp. Si verò alterutrum obſtet; ordinariè non poteſt relaxare. Quia cùm ſit Judex; jus ſuum unicuique debet reddere, & communis boni curam habere. Dixi *ordinariè*. Quia ſi Reipublicæ utilitas poſtulet, eaque præponderet juri partis læſæ punitionem exigentis; Judex ſupremus poteſt pœnam relaxare, quamvis pars adverſa repugnet: ut ſi reus utilem operam præſtiturus videatur Reipublicæ. Cæterum, nec facilè nec frequenter ejuſmodi relaxationes faciendæ ſunt, ne pravis hominibus præbeatur peccandi occaſio: ſed neque corporales pœnæ in pecuniarias convertendæ ſunt, niſi ſit cauſa rationabilis.

QUÆSTIO LXVIII.

De accuſatione.

Articulus I.

Utrum homo teneatur ad accuſandum.

VIdetur quòd non. 1. Quia jubemur delinquentibus in nos dare veniam; ergo non poſſumus quempiam accuſare. Qui enim accuſat, non dat veniam, ſed proſequitur injuriam.

2. Sufficienter provideri poteſt bono publico per denuntiationem juridicam; ergo nullus tenetur accuſare, modò criminoſum juridicè denuntiet.

3. Gravia ſunt onera accuſatoris, ut quòd plectatur pœna talionis ſi in probationibus deficiat; quòd expenſas difficulter recuperet; quòd multorum odia incurrat; non ergo cum tantis difficultatibus obligatur quiſpiam ſaltem ſub mortali peccato ad accuſandum.

4. Imperator lib. 3. Codicis tit. 7. ſtatuit, Quòd invitus agere vel accuſare nemo teneatur.

5. Omne crimen eſt aliquo modo noxium Reipublicæ; quod enim eſt noxium parti etiam eſt noxium toti, cùm damnum partis redundet in damnum totius; ergo omne crimen eſſet accuſandum. Atque hæc, & ſimilia quoſdam (paucos tamen) moverunt ad exiſtimandum, accuſationem vel non eſſe licitam, vel non cadere ſub præceptum.

Contra quos pro Reſp. ſit

Conclusio I.

FIde certum eſt, accuſationem judicialem eſſe licitam. Cùm enim Apoſt. 1. ad Tim. 5. dicit: *Adverſus Presbyterum accuſationem noli recipere, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus*; ſatis ſignificat, accuſationem poſſe recipi etiam adversùs Presbyterum, modò fiat ſub duobus aut tribus teſtibus. Et Geneſ. 37. *Joſeph accuſavit fratres ſuos apud patrem*, neque propterea reprehenditur. In Conciliis quoque tam Generalibus quàm Provincialibus admittuntur accuſatores: imò in jure declarantur ita eſſe neceſſarii, ut ſine illis non ſint inquietandi peccatores, lib. 5. Decret. tit. 1. Cauſa 3. q. 9. c. *Non oportet*, & cap. *Habetur*. Cauſa 4. q. 4. cap. *Nullus*. Deſcribi autem poteſt accuſatio, quòd ſit Delatio rei de crimine ad publicam vindictam facta libello.

Quid accuſatio.

Conclusio II.

HOminas interdum tenentur ad accuſandum: interdum verò non tenentur; poſſunt tamen accuſare.

Prior pars, quæ eſt directa ad art. Reſp. probatur. Quia unuſquiſque tenetur malum corporale vel ſpirituale quantum poteſt avertere à corpore cujus eſt membrum: ſed contingit, aliquod crimen vergere in damnum Reipublicæ, quod non poteſt benè impediri niſi per accuſationem; ſi ergo idoneis teſtibus probari poſſit, oportet accuſare. Minor probatur. Quia Civitatis proditio machinata, inſidiæ in mortem Principis, & alia quædam flagitia poſſunt eſſe tam occulta & repentina, ut per ſolam denuntiationem non impediantur, niſi producantur teſtes, qui citò illa probent. Unde Navarrus cap. 25. num. 32. cenſet, eum peccare mortaliter, qui omittit accuſare aliquem, cujus delictum in magnum damnum ſpirituale aut temporarium Reipublicæ redundat, & aliàs id impediri non poteſt. Similiter ſentire B. Thomam, ex hujus articuli doctrina facile poteſt colligi.

Ab hac tamen Concluſioone excipiendi ſunt illi, quibus per canones inhibitum eſt accuſare. Clericus enim in cauſa ſanguinis non poteſt eſſe accuſator; tametſi poſſit ac interdum debeat denuntiare proditiones, homicidia, & alia delicta etiam abſque periculo irregularitatis; modò proteſtetur, ſe id ſolùm

Clerici non poſſunt accuſare in cauſa ſanguinis.

Digitized by Google

lùm facere ad cavenda mala quæ imminent, & non ut aliqua pœna ſaltem deformante afficiantur. Idem Navarrus c. 18. v. 54. & c. 27. v. 213.

Poſterior pars probatur. Qui enim læſus fuit in fama, honore, boniſve aliis ſuis, poteſt apud Judicem accuſare ſuum læſorem ut eum puniat, & ad reſtitutionem cogat: poteſt etiam omnem ſatisfactionem condonare, jurique ſuo cedere.

Conclusio III.

SI non fuerit tale peccatum, quod in multitudinem redundet: vel etiamſi ſufficientem probationem adhibere non poſſit; non tenetur quis ad intentandam accuſationem. Quia nullus tenetur ad hoc, quod non poteſt debito modo perficere; hic in fine corp.

Quæſt. Petes: An accuſare non teneatur qui videt accuſationem eſſe neceſſariam pro defenſione innocentis?

Reſp. Reſp. Teneri. Cedit enim in detrimentum Reipublicæ, ſi innocentes ſinantur injuſtè occidi: ac inſuper jus naturale requirit, quòd unuſquiſque tueatur innocentem; juxta illud Eccleſiaſtici 17. *Unicuique mandavit Deus de proximo ſuo*: & Prov. 24. *Erue eos qui ducuntur ad mortem*.

Addendum hìc foret, eos qui neque accuſant neque denuntiant, cùm ex officio teneantur, quales ſunt Præfecti, Cuſtodes, & hujuſmodi, teneri ad reſtitutionem damnorum, etſi non mulctatum: ſed hac de re plura diximus q. 62. art. 7. ad tit. de Muto.

Ad 1. Arg. Neg. Conſ. 1. Quidem, quia poteſt eſſe, quòd is qui accuſat non perſequatur injuriam, nec quærat ſuam ſatisfactionem, ſed curet bonum publicum, cui noxium eſſe novit crimen proximi. 2. Quia jubemur condonare injurias nobis factas, ita ut neque ex prava paſſione, neque privata authoritate ſumamus de illis vindictam; non tamen jubemur, aut diſſimulare injurias in Deum, vel in Rempublicam redundantes; aut non petere ſatisfactionem vel reſtitutionem, ad cohibitionem malorum, quietem verò bonorum, & ad conſervationem juſtitiæ. Confer q. 108. art. 1.

Ad 2. Subinde non poteſt ſufficienter provideri bono publico per denuntiationem etiam juridicam; ſive quia alioquin teſtes ſatis citò haberi nequeant; ſive quia non niſi difficillimè. Concedimus tamen, quòd non ſit neceſſe tunc accuſare, quando ſufficere poteſt denuntiatio.

Ad 3. Neg. C. Neceſſitas enim Reip. interdum requirit, ut pro ejus ſalute vita exponatur; multò igitur magis ut ferantur minora incommoda. Adde, quòd pœna talionis non debeatur iis, qui etſi deficiant in probando, non tamen voluntate nocendi accuſarunt, ſed bona fide; ut patet ex art. 4. ad 1.

Ad 4. Reſp. De privatis injuriis neminem invitum regulariter compelli ad accuſandum; ſecus de publicis.

Ad 5. Neg. Conſ. Quia quædam ſunt crimina, quæ directè & immediatè ſunt contra bonum Reipublicæ, illudque vehementer lædunt, ut proditiones, latrocinia, hæreſes; & de talibus interdum neceſſaria eſt accuſatio. De quibuſdam verò aliis, quæ non ita ſunt noxia, ut occultum homicidium, furtum, honoris aut famæ læſio; licitè quidem inſtitui poteſt, ſed non neceſſariò. De aliis autem, quæ non directè, ſive non per ſe vergunt in detrimentum Reipubl. quamvis aliquo modo, ſed ſolùm remotè & ex conſequenti illuc tendant; neque oportet neque licet accuſationem judicialem inſtituere.

Quæſt. Petes: Utrùm Accuſationem ſemper debeat præcedere privata admonitio? Quibuſdam viſum eſt quod ſic.

Reſp. Verius tamen eſt, non oportere. Quia in accuſatione non agitur ad emendationem peccantis, quæ per admonitionem privatam quæritur; ſed ad bonum commune, ad juſtitiam ſcilicet conſervandam per punitionem delinquentis. Ita B. Thom. in 4. d. 19. q. 2. art. 3. ad 4. Et hinc eſt, quòd ſicut Judex rectè ſupplicio etiam extremo afficit flagitioſos, tametſi per pœnitentiam emendatos; ita etiam liceat tales accuſare, quando boni communis utilitas iſtius flagitii punitionem expoſcit, vel ad ſtatuendum exemplum, vel ad vitandum ſcandalum aliudve damnum Reipubl. Per accidens tamen ſubinde præmittenda eſt privata admonitio; quando ſcilicet per eam ſperatur frater corrigendus & malum avertendum, neque multum intereſt boni publici fratrem illum puniri.

Circa Reſp. ad 1. obſervandum, aliquos ex peccato ſuo reddi inhabiles ad accuſandum; cujuſmodi ſunt excommunicati, infames, & qui de magnis criminibus ipſimet ſunt accuſati, nec adhuc purgati. Quidam autem alii excluduntur ab accuſatione; aut propter ſtatum perſonæ, ut filius-familias, & ſervus; aut propter ſexum, vel ætatem, ut mulier & pupillus: aut propter aliud, quemadmodum habetur lib. 48. ff. tit. de Accuſat. Sed omnes idonei ſunt ad denuntiandum ac etiam ad accuſandum, ſi ſuam ſuorumque injuriam perſequantur: imò à quocumque nunc porrigatur querela, Judices eam admittunt ex conſuetudine, ait Azorius p. 3. lib. 13. cap. 19. & pridem antea B. Thom. hìc ad 2. docens: *Quod ſubditi Prelatos ſuos accuſare prohibentur, qui non affectione charitatis, ſed ſua pravitate vitam eorum diffamare & reprehendere quærunt. Vel etiam ſi ſubditi accuſare volentes fuerint crimineſi*; addit: *Alioquin ſi fuerint aliàs idonei ad accuſandum; licet ſubditis ex charitate ſuos Prælatos accuſare*.

Pro reſp. ad 3. dicendum: Quòd accuſare aliquem, quando hoc boni communis utilitas expoſcit, non eſt contra fidelitatem, quam quis debet amico; quia contra bonum commune non licet recipere ullum ſecretum: & ſi reciperetur; nulla eſſet obligatio ejus ſervandi cum detrimento boni communis. Unde ſi quis coram tribus aut quatuor aliis fecerit quippiam redundans in nocumentum Communitatis, aut ſe id facere velle declaraverit ſub ſtipulatione ſecreti; unuſquiſque illorum tenetur ad accuſandum non obſtante promiſſione vel etiam juramento ſecreti. Quia ſervare iſtud juramentum eſſet contra bonos mores & contra bonum commune, quod ſemper eſt præferendum privato.

Articulus II.

Utrùm ſit neceſſarium accuſationem in ſcriptis fieri.

RESPONDET Eſſe: non quia jus divinum ita jubeat: ſed quia jure humano ita fuit ſtatutum 2. q. 8. cap. *Accuſatorem*, quod eſt Calixti Pontificis: & cap. *Quiſquis*, quod eſt Eutychiani etiam Pontificis; idque rationi conformiter. Partim quia hominum memoria eſt labilis; ac propterea non poſſet Judici certum eſſe, quid & qualiter ſit dictum, quando ſententia eſſet proferenda, niſi eſſet in ſcriptis redactum. Partim quia quæ viva dumtaxat voce aguntur, facilè variantur quando ſunt repetenda: oportet autem Judici certò conſtare, quid præcisè inter partes controvertatur, quidve ſit dictum, quid reſponſum; & idcirco non tantùm accuſatio, ſed etiam omnia quæ in judiciis aguntur in ſcriptis fieri debent.

Objicitur quidem can. Stephani Papæ dicentis: *Per ſcripta nullius accuſatio ſuſcipiatur*. Sed ad iſtud *nullius* ſubaudiendum eſt abſentis; ut ſignificetur, quòd non ſit recipienda accuſatio ejus, qui abſens alium accuſare vellet, miſſa accuſatione in ſcriptis. Nam pro ratione ſubdit Pontifex: *Quia nullus abſens aut accuſare poteſt, aut accuſari*. Quidam tamen obſervant eſſe in uſu, quòd etiam recipiatur accuſatio verbalis, ſi à Notario in ſcriptis excipiatur quidquid accuſator præſens attulerit.

Articulus III.

ART. 3. probat Accuſationem reddi injuſtam tribus modis; calumnia; prævaricatione; tergiverſatione: quorum primò ſit injuria reo; duobus reliquis Reipublicæ, cujus utilitas & tranquillitas eſt præcipuè attendenda in accuſationibus. Illis autem duobus modis malitioſè impenditur punitio peccatorum Reipublicæ noxiorum. Quomodo accuſatio reddatur injuſta.

Calumnia eſt, quando quis ex malitia proximum accuſat de falſo crimine; in corp. & ad 2. Dicitur,

ex malitia. Quoniam is, qui alium accuſando falſum ei crimen impoſuit ex juſto errore, vel ad accuſandum movetur ex animi levitate, non calumniatur: ſed aut errat tantummodo, aut temerè agit; ad 1.

Prævaricatio eſt, quando poſtquam cœpit accuſare fraudulenter deinde reticet ea, quæ pertinent ad crimen accuſatum; probationes ſcilicet quas habet non proferendo, frivolas rei excuſationes non refellendo ſed admittendo, ſimilibuſque aliis modis colludendo cum reo; in corp. & ad 2.

Tergiverſatio eſt, quando accuſator terga vertit, cœptam accuſationem prorſus deſerendo præter juris & rationis ordinem. Non tergiverſatur autem qui idcirco deſiſtit ab accuſatione, quia in progreſſu deprehendit falſitatem accuſationis; vel quia ſupremus Judex accuſationem abolevit; vel quia teſtes ipſum deſerunt, aut à ſuo Advocato deceptus putavit ſe poſſe probare, & jam non poteſt; in corp. & ad 3.

Articulus IV.

ART. 4. docet Eſſe juſtum, ut is qui per accuſationem in periculum gravis pœnæ alterum inducit, ipſe ſimilem pœnam patiatur, quando quod accuſat probare non potuerit: niſi Judex cognoſcat, quòd non voluntate nocendi, ſed vel per juſtum errorem, ignorantiam videlicet probabilem, vel ex animi levitate, falsò accuſaverit. Conferendæ ſunt reſp. ad 1. arg. hujus, & præced. art.

Quo modo autem is qui malè accuſat faciat injuriam & accuſato & Reipublicæ; videatur in reſp. ad 2. & 3.

Cæterum obſervat hic Salonius, & Azorius, 3. p. lib. 13. cap. 19. pœnam talionis, quam injuſtus accuſator olim patiebatur, jàm abiiſſe in deſuetudinem, idque etiam teſtatur Juriſconſultus lib. 4. Inſt. tit. de Injuriis §. *Pœna*. Potuit autem ſic abrogari, quia ſolùm erat conſtitutionis humanæ: quæ enim de talione leguntur in veteri Teſtamento; ad legem judicialem, quæ per Chriſtum fuit abrogata, pertinebant.

QUÆSTIO LXIX.

De rei ſeu accuſati injuſtitia.

Articulus I.

Utrùm abſque peccato mortali poſſit accuſatus negare veritatem, per quam condemnetur.

VIDETUR quòd ſic. 1. Saltem ſi agatur de ipſius capite, & cauſa nondum ſit plenè probata: ob rei enim de qua agitur magnitudinem, & naturalem ac vehementem inclinationem ad conſervationem ſui, natura tribuit ſummam facultatem ſe defendendi. Unde hac ex cauſa licet aliena ſurripere in extrema neceſſitate, licet etiam invaſorem occidere; multò igitur magis natura tribuit jus tacendi veritatem, ut quis vitam ſuam tueatur.

2. Conſanguineus non poteſt cogi ut contra conſanguineum ferat teſtimonium, ut q. 70. art. 3. dicendum eſt: quis autem eſt magis conſanguineus, quam quiſque ſibi.

3. Propter periculum perjurii non licet à Clericis concubinariis exigere juramentum, quòd ſuas concubinas deſerent; ergo ſimiliter propter periculum inobedientiæ non eſt reo injungendum ut fateatur crimen, ob quod ſit condemnandus.

4. *Secundum ea quæ ad naturam pertinent homo homini obedire non tenetur;* ait B. Thom. inferius q. 104. art. 5. ergo dum reus interrogatur à Judice, ita ut ad mortem condemnandus ſit ſi obediat, veritatemque fateatur, non tenetur obedire: quia ejus ſilentium eſt ad corporis ſui naturam conſervandam neceſſarium.

Reſp. B. Thomæ, eaque aliorum communis, & omnino tenenda eſt, Reum debitè ſeu ſecundùm formam juris à ſuo Judice interrogatum non poſſe abſque peccato mortali negare veritatem, etiamſi foret capite damnandus; imò nec poſſe illam tegere, ſive tacendo, ſive aliena à propoſito reſpondendo: ſed debere fateri quod res eſt. Interrogatum autem indebitè; non teneri ad reſpondendum, ſed poſſe vel per appellationem, vel aliter ſubterfugere, numquam tamen poſſe mentiri.

Prior pars Prob. 1. Omne illud quod repugnat gloriæ Dei eſt peccatum mortale: atqui tale eſt negatio vel occultatio veritatis in judicio facta ab eo qui legitimè interrogatur, ut patet ex eo quod Joſue 7. dicitur: *Fili mi, da gloriam Domino Deo Iſrael, & confitere;* phraſis enim erat Hebræis uſitata, ut cùm ab aliquo veritatis confeſſionem exigerent dicerent, *Da gloriam Deo;* ut etiam apparet ex Jo. 9. ubi ad cæcum illuminatum Judæi dicebant, *Da gloriam Deo*, id eſt confitere veritatem, propterea quòd Deus in manifeſtatione veritatis maximè glorificetur. Quamquam igitur omne peccatum mortale ſit gloriæ Dei contrarium; hoc tamen de quo agimus eidem apertiùs repugnat.

2. Quod fit contra debitum juſtitiæ eſt peccatum ex genere ſuo mortale, q. 59. art. 4. ſed contra tale debitum eſt, quòd aliquis non obediat ſuo Superiori atque adeò Judici in his, ad quæ ipſius poteſtas extenditur legitimè præcipienti: neque in propoſito eſt aliquid, quod hanc culpam transferat in venialem; ergo reus non obediens Judici ſecundùm juris ordinem interroganti, ac noſcens ſe ſic interrogari, peccat mortaliter. Min. patet. Quia talis inobedientia repugnat obedientiæ, quam reus debet ſuo Superiori, quæ eſt imperfecta quædam juſtitia: ac inſuper eſt contra debitum juſtitiæ, quam debet parti læſæ; quam proinde juſtitiam iniquè violat, aut tegendo aut negando veritatem.

Confirm. Judex habet jus exigendi & præcipiendi confeſſionem; ergo reus tenetur confiteri: legitimum enim Superioris præceptum ſupponit in inferiore obligationem obediendi; ſecundùm ea quæ B. Thom. tradit q. 104. unde ſequitur, quòd reus teneatur fateri veritatem, non ſolùm ſi hoc juramento promiſit, ſed etiam abſque juramento, ex vi ſcilicet præcepti Superioris. Cum B. Thom. ſentiunt Paludanus in 4. dub. 19. q. 4. Gabriel d. 15. q. 6. art. 2. Concluſ. 6. Cajetanus, Bannes, Salonius hic, Sotus lib. 5. q. 6. art. 1. Navarrus cap. 25. num. 36. Azorius dicto lib. 13. c. 25.

Quidam opponunt: Quòd ſicut licitum eſt Judici præcipere damnato ad pœnam mortis ne fugiat è carcere; ipſe verò non tenetur obedire: & dominus ſimiliter juſtè jubet ſervo ne fugiat; ipſe autem fugere poteſt: ita Judex habet jus inquirendi veritatem à reo, & reus habet jus celandi.

Verùm Reſponderi poteſt: Quòd cùm Judex habet jus præcipiendi reo ad mortem condemnato ne fugiat è carcere, idipſumque præcipit, non poſſit tunc reus fugere, ſed obedire teneatur; ſecundùm ea quæ dicimus art. 4. quæſ. 1. concluſ. 2. & 3. Servo autem, qui bello captus eſt, non poteſt dominus verum imponere præceptum ne ad libertatem recuperandam fugiat ut ad ſuos redeat; ideòque talis ſervus poteſt ad ſuos fugere. Aliis autem ſervis dominus præcipere poteſt ne fugiant; & tali præcepto ipſi tenentur obedire.

Poſterior pars Prob. Quia Judex non eſt in jure fundatus ad interrogandum contra juris ordinem; non eſt ergo mirum ſi non obliget ſubditum ad ei reſpondendum, præſertim in cauſa ſibi multùm nociva.

Petes: Quid ſi dubium ſit, an reus interrogetur le- Quæſt.
gitimè & ſecundùm juris ordinem? Reſp. Ipſum non Reſp.
teneri ad reſpondendum, quamdiu rationabiliter dubitat. Quoniam in dubiis potior eſt conditio poſſidentis: reus autem eſt in poſſeſſione famæ, vitæ, honoris. Adde, quòd ſi qua ratione teneretur reſpondere, eſſet propter periculum quod imminet Reipublicæ: ſed huic periculo poteſt aliter obviari, ſcilicet ſponte abſtinendo à malo quod imminet, & ſeriam agendo pœnitentiam de eo quod factum eſt.

Porrò, an Judici liceat reum interrogare, quando dubitat, utrùm hoc poſſit; diſtinctione eſt opus. Quando namque ex una parte imminet periculum reo, ſi Judex interroget: & ex alia parte imminet malum Reipubli-

publicæ ſi non interroget; ipſe debet deponere dubium & interrogare: quia ipſe eſt ex officio cuſtos boni publici; ideòque potiùs debet illi favere quàm reo, & tutiorem partem eligere. Reus tamen non tenebitur reſpondere ob cauſam priùs dictam.

Si objicias: Ita futurum bellum ex utraque parte juſtum; Judice nimirum juſtè aggrediente reum per interrogationem; & reo juſtè ſe defendente per ſilentium. Reſp. Id fieri poſſe, ſuppoſita alicujus partis ignorantia. Quando verò ſolùm agitur ad punitionem rei, neque ullum notabile damnum inſtat Reipublicæ; non licet Judici dubitationem deponere ut reum examinet, ſed magis ut non examinet. Ipſi autem reo liceatnè tunc fateri ſuum crimen; vide ad q. 66. art. 1. quæſ. 7. de dominio famæ.

Ex dictis colligi poteſt, reum qui juridicè interrogatus non confitetur Judici non eſſe à Confeſſario ſacramentaliter abſolvendum, niſi ſeriò proponat veritatem confiteri, quandocumque ſecundùm formam juris interrogabitur. Quia peccat mortaliter non confitendo: neque enim ipſum peccati pœnitet, imò & in eo perſeverat, quamdiu non proponit confiteri. Ita Navarrus cap. 25. num. 38. Azorius cit. prius cap. 25. & alii.

Notent Confeſſarii. Quòd ſi contingat, eum non ampliùs interrogari juridicè; non videtur Confeſſarius poſſe illum urgere, ut quod anteà negavit retractet, verumque ſuum crimen ſponte fateatur. Nam reus ne quidem ad ſupplicium ductus tenetur ſponte fateri id, quod malè negavit, niſi notabile damnum alioquin ſequatur alteri, cujus ipſe per negationem ſuam cauſa eſſet. Quia nullo jure contrarium evinci poteſt, cùm ad ejus Animæ ſalutem ſufficiat pœnitere præteritorum, & ſacramentaliter abſolvi. Navarrus dicto cap. 25. numer. 38.

Meminiſſe autem debent Confeſſarii, ut quantum fieri poteſt abſque reorum præjudicio (& propterea, potiùs antè quàm illorum Confeſſiones audire incipiant quàm poſtea) prudenter inquirant, ſintnè omnia ſecundùm juris ordinem adhibita ut exiſtimandum ſit reum juridicè interrogari: cavere enim debent, ne ipſum inducant vel in jacturam corporis temerè jubendo ut confiteatur; vel in jacturam Animæ non jubendo quando deberet confiteri; aut ne ex illorum verbis, geſtibus, vultu, poſt auditam Confeſſionem aliquid colligi poſſit contra reum vel contra ſigillum ſacramentale. Cæterum quæ requirantur ut reus dicatur ſecundùm juris ordinem interrogari; art. ſeq. videbitur.

Ad 1. Arg. Neg. Conſ. Ratio diverſitatis eſt. Quia Judex, quando juridicè procedit, habet jus interrogandi reum; & propterea mirum non eſt, ſi natura non tribuat reo jus tunc tacendi: quia non tribuit facultatem faciendi contra jus Superioris debitè ſuum officium exequentis. Licet autem in extrema neceſſitate conſtituto ſurripere aliena; partim quia is, ad quem illa pertinent, nullum habet jus tunc ea bona negandi; partim quia jure naturæ omnia ſunt tunc communia ſaltem quoad uſum. Licet etiam injuſtum invaſorem occidere: quia talis invaſor non habet jus alterum aggrediendi; ideòque mirum non eſt, ſi alter habeat jus ſe defendendi etiam cum jactura vitæ invaſoris, ſi aliter nequeat ſe tueri.

Pro ſolut. 2. & 3. dicendum eſt: Illis, ſi quid probaretur, probatum iri, quòd reus non poſſit cogi ad confitendum veritatem contra ſeipſum, atque adeò non licere Judici eum ſuper ſuo crimine interrogare etiam ſecundùm juris ordinem: ſic enim reum interrogare eſt eum cogere ad confitendum, quia eſt neceſſitatem illi imponere ad hìc & nunc obediendum: licere autem Judici reum interrogare ſuper ſuo facto, modò ſervet juris ordinem; nullus negat. Quare.

Ad 2. Arg. neganda eſt Conſ. Leges enim vetant, ne conſanguineus compellatur teſtari contra conſanguineum: non vetant autem, ne Judex reum de ſuo crimine interroget, & ad reſpondendum obliget, quando juris ordinem ſervat. Quamquam nec Antecedens eſt univerſaliter verum; ut q. 70. videbitur art. 3.

Ad 3. etiam Neg. Conſ. Quia non idem eſt judicium de præteritis & de futuris: cùm præterita, de quibus procedunt interrogationes juridicæ, certò cognoſcantur à reo; futura autem, de quibus juberentur jurare concubinarii, ſint incerta & variabili hominum voluntati ſubjecta.

Ad 4. Reſp. Neg. Conſ. Quoniam verborum quæ objiciuntur ſenſus non eſt, quòd homo non teneatur homini obedire in illis quæ concernunt naturam corporis: ſed quòd per ſe ac regulariter non teneatur homo homini obedire quantùm ad ea, quæ ad corporis ſuſtentationem & prolis generationem pertinent; ut ex verbis B. Thomæ & ex iis quæ ad illam q. 104. notavimus manifeſtum eſt. Unde nec pater filio, nec dominus ſervo præcipere poteſt, ut ſervet perpetuam virginitatem, ut Matrimonium ineat, ut numquam comedat, vel numquam bibat, per ſe nimirum & regulariter. At quando aliquis commiſit crimen morte dignum, & de illo juridicè interrogatur; non jubetur ei ne unquam comedat, ne Matrimonium ineat, vel quid ſimile: ſed ut veritatem fateatur: ac inſuper tales adſunt circumſtantiæ, ob quas id quod Judex non poſſet regulariter præcipere, hìc & nunc poſſit.

Articulus II.

Utrùm accuſato liceat calumnioſè ſe defendere.

CERTA reſponſio eſt, Non licere. Quia is calumnioſè ſe defendit, qui quando veritatem dicere tenetur, eam non dicit, ſed vel tacet, vel falſum aliquid reſpondet, vel doloſis & fraudulentis verbis interrogationem eludit: quæ omnia ſunt contra debitum, quo Judici legitimè interroganti obedire tenetur. Et ideo ſicut ab accuſatore; ita etiam à reo ſolet in principio cauſæ exigi juramentum calumniæ, ſcilicet evitandæ ſeu non dicendæ, lib. 2. Decret. tit. 7. & lib. 2. Cod. tit. 59.

Quamvis autem vel calumnioſè ſe defendere, vel quoquomodolibet mentiri in judicio peccatum ſit ex genere ſuo mortale; non aſſentimur tamen Cajetano exiſtimanti, omne omnino mendacium quod in judicio fit mortale eſſe. Nam & B. Thom. q. ſeq. art. 4. affirmat, falſum teſtimonium ex ipſa violatione juſtitiæ eſſe peccatum mortale ex ſuo genere; per hoc ſatis indicans, aliquando ſolùm eſſe veniale: præſertim ſi conferatur quod paulò antè ait, Falſum teſtimonium ex perjurio ſemper eſſe mortale. Non enim ſine cauſa variat ſermonem priùs dicens, *Semper mortale* poſtea *mortale ex ſuo genere*. Deinde, accidere poteſt, quòd mendacium in judicio commiſſum ſit de re levi: quòdque injuria, quam vel accuſator vel teſtis, vel etiam Judex inde patitur, ſit valde exigua. Non omne mendacium in judicio eſt pecc. mort.

Ob. Neque obſtat ratio, quæ in contrarium ſolet adduci: Omne mendacium etiam leviſſimum juramento confirmatum eſt peccatum mortale; ergo ſimiliter omnis negatio veritatis in judicio. Reſp. Neg. eſt enim Conſeq. Eò quòd in priori tota deformitas refunditur in Deum, qui tamquam falſus teſtis & author mendacii adhibetur; quæ res ſemper eſt graviſſima: in propoſito autem deformitas potiſſimùm refunditur in mentientem.

Cæterum, quænam requirantur, ut reus teneatur veritatem reſpondere, atque Judex cenſeatur reum interrogare juridicè; reſtat explicandum.

B. Thomas, quem alii communiter ſequuntur, tria recenſet, quorum aliquod ſemper eſt neceſſarium; ſcilicet infamiam ſuper aliquo crimine; vel expreſſa indicia; vel ſemiplenam probationem. Requiſita ad juridicam interrogationem.

Infamia cenſetur, quando de crimine eſt opinio multorum, qui communi judicio habentur honeſti & boni viri; ac proinde oportet, quòd non à malevolis & maledicis ſed à providis & honeſtis rumor ſit ſparſus; cap. *Qualiter & quando* 2. tit. de Accuſat. quòdque hoc Judici conſtet. Neque ſufficit inter paucos eſſe ſparſum; dicit enim Pontifex cap. *Inquiſitionis*, eodem tit. quòd *Propter dicta paucorum nemo debeat reputari infamatus, ſi apud bonos & graves læſa non exſtit ejus opinio.* Quot tamen hominum opinio requiratur; definiri non poteſt niſi prudentum arbitrio pro locorum & rerum circumſtantiis.

Pro infamia interdum alii dicunt requiri clamoſam inſinuationem; quando ſcilicet eſt vel totius populi

Digitized by Google

vox, vel publicus rumor: tunc enim meritò cenſetur eſſe aliqua infamia ſuper crimine, etiamſi non ſint prorſus eadem clamoſa inſinuatio & infamia; apud Navarr. c. *inter verba* n. 299.

Qui autem eſt de uno crimine infamatus non propterea interrogari poteſt de alio, ſuper quo nulla laborat infamia; quemadmodum benè contra Paludanum probant Adrianus Quodlib. 11. Cajetanus & Bannes hic, Sotus lib. 5. q. 6. art. 2. conſentitque B. Thom. q. ſeq. art. 1. docens, Quòd ſi teſtis exigatur teſtimonium in illis, de quibus infamia non præceſſit; non tenetur ad teſtificandum: & Innocentius III. dicto cap. *Inquiſitionis*, reſolvens inquiſitionem, ſolùm debere fieri ſuper illis de quibus clamores aliqui præceſſerunt. Conferantur quæ diximus q. 62. art. 2. quæſ. 18. Pariter interrogari non poteſt reus de conſortibus peccati ſui occultis niſi in caſibus jure expreſſis, quos Navarr. c. 18. num. 58. recenſet eſſe, crimen falſæ monetæ, maleficii, proditionis, hæreſis: & in his non debet interrogari nominatim, an ſint hi vel illi, niſi aliqua laborent infamia ſuper crimine, de quo quæritur; 15. q. 3. cap. *Nemini*, tit. de Conſ. cap. *Cum monaſticum*; & tit. de Teſt. cap. *Veniens*: ſed generatim, an ſint aliqui. Quo habito, diſpiciendum eſt, quinam ſuper eodem ſint infamati; ac tum demum de illis facienda interrogatio ſpecialis.

Indicia ſunt circumſtantiæ & ſigna, ex quibus prudenter & rationabiliter judicari poteſt de actionibus aliorum. Hæc ſi ſint perfecta, ideſt authoritate duorum aut trium teſtium probata: eaque vel plura vel unum tale, quod meritò exiſtimetur ſufficiens, ut ſi quis juxta recenter occiſum deprehendatur cum gladio evaginato & ſanguine cruentato; valent ut reus interrogari poſſit juridicè.

Semiplena probatio eſt teſtimonium unius teſtis omni exceptione majoris; ut ſi vir probus ac honeſtus nullum habens defectum, propter quem ipſe vel ejus dictum jure poſſit repelli, cum juramento affirmet ſe vidiſſe.

Porrò ut unum ex his tribus ad interrogationem ſufficiat; ſupponit B. Thom. eam fieri à Judice competente, ut ex q. 67. art. 1. liquet. Supponendum etiam eſt, quòd ſive infamia, ſive indicia, ſive probatio, quam habet Judex, notificata ſit reo, ut videat rem in eo ſtatu eſſe, ut teneatur Judici veritatem confiteri. Indicavit hoc B. Thom. quando iſtis art. ait, Reum eam dumtaxat veritatem debere fateri, quam Judex ab eo requirit ſecundùm ordinem juris; eſtque hæc ſententia Navarri & aliorum communis.

Dices 1. Reus poteſt interrogari juridicè quando eſt plena probatio, aut quando factum eſt notorium; ergo non ſufficienter enumerati ſunt tres modi.

2. S. Gregorius fertur, quemdam, qui libello famoſo alium infamaret, excommunicaſſe, niſi ſe proderet, 5. q. 1. cap. *Quidam maligni*; ergo ad hoc ut reus teneatur reſpondere, non requiritur aliquod trium dictorum.

3. Ad unius teſtimonium nullus poteſt interfici; Deut. 17. & citato ſuperiùs capitulo *Veniens*, tit. de Teſt. ſi autem unum ex tribus dictis ſufficeret ad interrogationem juridicam, reus aliquando poſſet interfici, uno contra ſe dicente teſtimonium, quando videlicet ſicut obligatus eſſet confiteretur veritatem; ergo non ſufficit.

Sed ad 1. Reſp. Neg. C. Partim quia modi qui objiciuntur contineri poſſunt ſub uno trium priùs enumeratorum: veluti plena probatio ſub ſemiplena: factum notorium ſub infamia. Partim quia ſenſus verborum B. Thomæ eſt, ut minimum requiri unum ex dictis tribus, vel aliquid ei æquivalens.

Ad 2. Neg. Aſſ. Neque enim Pontifex illi infamatori ſub pœna excommunicationis præcepit ut ſe proderet: ſed ut vel ſe proderet, probando verum eſſe crimen quod alteri imponebat; vel ſi ſe nollet prodere, abſtineret ab Euchariſtiæ Sacramento: ſi verò tanti mali conſcius ac etiam prohibitus Euchariſtiam percipere præſumeret; in excommunicationem incideret. Id quod Pontifex meritò potuit præcipere; quia talis infamator tenebatur ſui peccati pœnitentiam agere priùs quàm Euchariſtiæ Sacramentum ſumeret, famamque injuſtè ablatam reſtituere.

Ad 3. Reſp. Ad unius teſtimonium neminem poſſe interfici qui non fuerit legitimè confeſſus: qui autem legitimè eſt confeſſus, poteſt interfici, etiamſi non convictus per teſtes; cap. *Nos*, & cap. *Judex*, 2. q. 1. Supereſt difficultas.

Quid reus contra juris ordinem interrogatus dicet aut faciet?

CERTUM eſt, quòd veritatem tacere poſſit, vel etiam uti oratione quam ipſe uno ſenſu accipiat etiamſi Judex aliter intelligat.

Certum item, quòd ei liceat appellare, vel Judici dicere, Se non teneri ad reſpondendum. Salubre etiam conſilium eſt ut dicat, Nego propoſita ſicut proponuntur: proponuntur enim ut publica, quæ ſecundùm ordinem juris publica non ſunt. Atque uno horum modorum reſpondere eos, qui à Judicibus interrogantur non ſervato juris ordine; prorſus expedit, ſi quippiam reſpondere velint. Verùm ſi reus ampliùs urgeatur; videtur poſſe reſpondere, Se de illo crimine nihil ſcire, imò & dicere, Non feci, Non occidi &c. Cùm enim aliquis injuſtè compellitur jurare; non tenetur jurare ad mentem interrogantis: poteſt uti verbis eaque intelligere in uno alio ſenſu, quàm interrogans fortaſſe putet. At in propoſito ſupponitur, quòd reus interrogetur injuſtè; & hæc verba, Non feci, Non occidi, poſſunt eſſe ambigua; ergo reo licet illis uti. Min. prob. Quamvis enim iſta verba, Non feci, Non occidi, videantur eſſe generalia, atque ita generaliter negare id quod quæritur; nihilominus propter circumſtantias loci, temporis & perſonarum juxta communem uſum loquendi in judiciis admittunt ſenſum reſtrictum, hunc aut ſimilem, Non probatur me feciſſe vel occidiſſe, Non feci quod ad hujus tribunalis notitiam ſpectet, Non feci crimen quod tu poſſis legitimè inquirere, Non occidi, ideſt non commiſi homicidium quod quæratur à me juridicè. Ita ſentiunt Bannes, Salonius, Azorius, & communiter alii.

Confirmari poteſt ex ſententia, quam B. Thom. q. 67. art. 2. habet ut probabilem. Cùm enim Judex eam ſententiam ſequens, ſive in criminalibus parvi momenti ſive in aliis, ſecundùm allegata & probata condemnat eum, quem privata ſcientia novit innocentem; dicit, reum feciſſe crimen ob quod condemnatur: ut autem Judex non mentiatur, neceſſe eſt intelligere quod fecerit, hoc eſt quòd probatum ſit eum feciſſe, quòdque juridicè ſit talis, ergo ſimiliter quando reus contra juris ordinem rogatus dicit, Non feci, ſenſus eſſe poteſt, Non probatur me feciſſe, Non feci quod in hoc tribunali à me quæratur juridicè: quem ſenſum verba ſignificant, non ſimpliciter juxta communem uſum loquendi, ſed juxta uſum loquendi in judiciis. Confer Malderum in Tract. de Abuſu reſtrict. ment. c. 10. reg. 2. & 4. & c. 12. §. ad 2.

Neque verò hinc ſequitur, ſublatum iri omnem inter homines fidelitatem & locutionis certitudinem. Quia tam interrogationes quàm reſponſiones, & alii ſermones in communibus familiaribuſque colloquiis ac etiam in commerciis intelligi debent ſecundùm ſenſum, quem verba habent juxta communem uſum loquendi: deſunt enim illic circumſtantiæ, propter quas verba ſenſum alium patiantur.

Quæri etiam poſſet: An reus, qui veritatem negavit in judicio, teneatur ad reſtitutionem accuſatori faciendam? Sed ea de re diximus q. 62. art. 2. quæſito 20. An verò dicere poſſit accuſatorem mentiri? Reſp. Non poſſe. Partim quia excederet moderamen ſuæ defenſionis. Partim quia non eſt verum, quòd accuſator bona fide accuſans mentiatur. Ubi tamen ejuſmodi ſermo non habetur loco magni convitii; probabile eſt non fore peccatum mortale ſic loqui. Vide Banneſium q. 70. art. 3. & Petrum Navarra lib. 2. c. 4. num. 428.

A 2.

Articulus III.

Utrùm reo liceat judicium per appellationem declinare.

Quid appellatio.

APpellatio eſt ab inferiori Judice ad ſuperiorem provocatio. Eam eſſe licitam atque adeò licere reo judicium per appellationem declinare, quando injuſtè gravatur, doctrina certa eſt; tum ex decretis variis 2. q.6. & lib. 2. Decretal. tit.28. tum ex Apoſtoli exemplo, qui Act.25. appellavit Cæſarem : tum quia id juri naturæ eſt conforme, cùm pertineat ad ſui ipſius defenſionem. Hæc appellatio fieri poteſt non ſolùm poſt latam ſententiam, ſed etiam ante; ut hic ad 1. dicitur : quod intelligendum eſt de tribunali Eccleſiaſtico. Nam in ſæcularibus ei qui ſemel ingreſſus eſt litem non datur facultas appellandi ante latam ſententiam; 2. q.6.cap. *Non ita*. Debet autem qui poſt latam ſententiam vult appellare hoc facere intra decem dies à lata ſententia; hic ad 3. & eadem qu.6 cap. *Anteriorum*. Quia tantum temporis ſufficit ad deliberandum, velitne qui ſuccubuit appellare an non : nec relinquendum eſt tempus illimitatum appellationi. Quoniam alioqui effectus judicii ſemper maneret in ſuſpenſo; quod eſſet magnum gravamen ejus qui cauſam obtinuit. Quæ cùm ita ſint; illicita tamen eſt ea appellatio, quæ moræ nectendæ cauſa injicitur, ne juſta ſententia mandetur executioni; hic in corp. Nam qui hoc facit, calumnioſè ſe defendit, & facit injuriam tam Judici cujus officium impedit, quàm parti læſæ quam à ſui juris uſu iniquè diſturbat; & utrique tenetur reſtituere damana quæ indæ proveniunt. Quapropter à ſententiâ quæ ſcitur eſſe juſta non licet appellare, niſi reus novam habeat juris vel facti probationem, quam non potuit inferiori Judici tempeſtivè proponere : aut niſi opinionibus exiſtentibus æquè probabilibus, ſperet Judicem ſecuturum aliam, quam ſecutus fuerit inferior. Cùm autem Judex inferior ſecutus eſt opinionem probabiliorem; non videtur licere appellare ad ſuperiorem eo prætextu, quòd ſit ſecuturus partem minùs probabilem. (niſi fortè in cauſis capitalibus, ubi potiùs favetur reo) Quia probabilior opinio communiter cenſetur æquior.

Circa Reſp. Ad 1. obſerva, Catholicum non poſſe appellare ad Judicem Infidelem, ſive cauſam habeat juſtam ſive injuſtam. Neque refert, quòd Apoſtolus appellaverit ad Cæſarem qui erat Infidelis. Eo enim loco erat ut non eſſet ei Judex, coram quo ipſius cauſa poſſet ex æquo tractari, niſi Cæſar tametſi ethnicus. Adde, quòd negotium non habebat cum fratribus, ſed cum adverſariis Chriſtianæ Religionis; ideòque non eſt exiſtimandus feciſſe id, quod 1. ad Cor. 6. reprehendit in Corinthiis apud Infideles judicio contendentibus. Nam Corinthii Chriſtiani cum Chriſtianis lites habebant, eæque dirimi poterant per Chriſtianos arbitros ſeu Judices ex conſenſu partium; ut propterea non eſſet neceſſarium trahere invicem ad tribunal Judicis Infidelis.

In Reſp. Ad 2. obſerva, non dari appellationem ad arbitriis mutuo partium conſenſu electis; 2. q.6. cap. *A judicibus*. Quia per compromiſſum utraque pars ſibi obſtruxit viam appellationis.

In Reſp. Ad 3. ideo ait, Non eſſe conceſſum ut ſuper eadem cauſa appelletur tertio, quia non eſt probabile, Judices à recto judicio toties deviare; lib. 2. Decret. tit. 18. cap. *Directa*, & lib. 7. Cod. tit. 70.

Cæterum, quia hæc conditio ſicut & aliæ in appellationibus obſervari ſolitæ juris ſunt humani; ideo pro varietate locorum & temporum mutari poſſunt; unde jam conſuetudo obtinuit, ut etiam tertiæ appellationi deferatur. Notandum autem, quòd qui tres habet contra ſe ſententias conformes, non ſit admittendus ad agendum pro nullitate, neque audiendus ut non fiat executio; lib. 2. Clement. tit. 11. cap. *Ut calumniis*, niſi obtineat relevationem.

Sed neque Religioſi à regularibus ſuorum Superiorum punitionibus appellantes audiendi ſunt, ut propterea pœnitentias injunctas non ſuſtineant; cap. *Ad noſtram*, & cap. *reprehenſibilis* tit. de Appellat. Quamvis in cauſis gravioribus, ac etiam dum modus regularis in corrigendo exceditur, appellare poſſunt ad Superiores Ordinis, aut alioquin ad Epiſcopum cui ſubſunt, ſecundùm ea quæ dixi Variar. Reſol. p. 1. Verbo, *Appellatio Regularium*.

Ab Officiali quoque Epiſcopi ad ipſum Epiſcopum non eſt appellatio. Quia ipſorum unum idemque eſt tribunal; cap. *Romana*, de Appellat. in 6. Secus autem eſt de Archidiaconorum tribunalibus, quæ ſunt diverſa à tribunalibus Epiſcoporum; & ideo ab Archidiaconis ad Epiſcopos poteſt appellari, ut ibidem dicitur.

Articulus IV.

Utrùm liceat condemnato ad mortem ſe defendere, ſi poſſit.

REſp. eſt bipartita. Juſtè condemnato non licet ſe defendere, vel contra Judicem, vel contra executores ſententiæ : iniquè autem condemnato licet, quando id fieri poteſt abſque ſcandalo, aut alio gravi malo.

Prior pars probat. Quia illo caſu ſe defendere eſt reſiſtere poteſtati à Deo ordinatæ ad vindictam malorum : qui autem ei reſiſtit, ipſe ſibi damnationem acquirit; ad Rom. 13. Deinde. Judex licitè poteſt reum tunc reſiſtentem impugnare; ergo non poteſt reus licitè reſiſtere : quia bellum non poteſt ex utraque parte eſſe juſtum niſi fortè per ignorantiam alterutrius partis; ſecundùm ea quæ dicebantur q. 40. art. 1. quæſ. 5. in propoſito autem non ſupponitur ulla ignorantia.

Poſterior pars prob. Quia tale judicium eſt ſimile violentiæ latronum : licet autem reſiſtere latronibus. Ex his ſequitur, quòd ſi is qui revera eſt innocens, ſed ſecundùm allegata & probata inventus eſt nocens, condemnetur ad mortem : ſive Judex eum ſciverit innocentem ſive non; ipſi quoque licitum ſit ſe defendere, niſi ſcandali vitandi neceſſitas obſtiterit : ſicut injuſtè condemnato ad mulctam pecuniariam licet omnem adhibere induſtriam ut non ſolvat; quoniam talis innocens revera injuſtè condemnatur, quemadmodum diximus q.6. art. 2.

Quæritur I.

Utrùm reus juſtè condemnatus poſſit fugere.

VIdetur quòd non. 1. Quia juſtè condemnatus tenetur ſubire id quod juſtum eſt : at fugiens non vult pati juſtam pœnam; ergo illicitè fugit.

2. Juſta ſententia obligat reum in foro conſcientiæ; ergo damnatus debet ei parere, atque adeò non poteſt fugere.

3. Si reus fugiat, erit cauſa damni cuſtodibus, qui propterea punientur.

Pro reſp. ſit

Conclusio I.

NOn eſt dubium, quin captivus ante condemnationem fugere poſſit, ſive juſtè ſit captivus ſive injuſtè. Quia nemo tenetur ſubire pœnam ante condemnationem : carcer autem pœna quædam eſt.

Conclusio II.

REus etiam juſtè condemnatus ad mortem aut mutilationem licitè poteſt fugere; quemadmodum D. Thom. hic ad 2. aſſerit, eumque ſecuti Cajetanus, Sotus, Bannes, & communiter alii. Quia fugiendo utitur ſuo jure, quod ex naturali inſtinctu unuſquiſque habet ad ſui conſervationem. Deinde. Reus non tenetur facere id, unde mors (idemque judicium eſt de alio gravi damno corporis) ſequatur; ergo non tenetur manere in carcere, ex quo ſcit ſe ad mortem vel ad mutilationem eſſe ducendum. Illic enim manere eſt facere id, ex quo mors aut grave corporis damnum ei ſequeretur. Ant. prob. Quia is, qui ad mortem aut mutilationem condemnatur, non condemnatur, ut ipſemet vel ſibi mortem cauſet, vel fa-

ciat

ciat id quod cauſa mortis èxiſtat : ſed ſolûm morti addicitur tamquam ea dignus; ideòque debet illam pati, quando inſeretur.

Si dicas : Reum teneri aſcendere ſcalas, extendere collum carnifici, & ſimilia, ex qnibus ſequitur mors. Reſp. In primis, quòd mors non ſequitur ex illis tamquam ex cauſa, cùm illæ actiones non ſint cauſativæ mortis; quemadmodum quæſito 4. explicabitur. Præterea Reſp. Reum ad iſta regulariter non obligari ſub peccato, niſi fortè quando non poteſt aliter facere. Cùm enim monetur ut ſcalas aſcendat, imò & poſtquam eas aſcendit, vel cùm jam gladio collum feriendum petitur; adhuc licitum eſt ei fugere, ſi poſſit : atque ita nec ſcalas patibuli aſcendere, vel in eis manere tenetur, nec collum extendere abſcindendum.

Petes : Quid ſi reus ita morti adjudicetur, ut ſimul per eam ſeotentiam jubeatur manere in carcere; an liceat ei fugere. Reſp. Non pancos exiſtimare quòd ſic. Eò quòd hujuſmodi ſententia eſſet iniqua, utpote pugnans cum naturali inclinatione, quam habet homo conſervandi ſuam vitam. Verùm hæc ratio parum aut nihil concludit. Si enim reus per ſententiam Judicis poteſt ipſa vita privari; cur non etiam aliquo actu, quo alioquin potuiſſet eam ſervare? Siquidem non conſervare vitam non ita pugnat cum inclinatione naturali, ut vel non liceat alicui prætermittere conſervationem ſuæ vitæ à ſuga abſtinendo, vel hoc ipſum nequeat per Judicem ſtatui. Quare etiamſi mortis ſententia regulariter non aliud contineat, quàm qnòd reus morti adjudicetur, decernaturque ut miniſtri juſtitiæ illam inferant, reus autem patiatur : ſi tamen expreſsè contineret mandatum, quo reus juberetur manere in carcere; cum Cajetano arbitramur, qnòd teneretur obedire.

Ob. Si dicas : B. Thom. hìc docere, quòd nemo poteſt condemnari ad ſaciendum aliquid, uode mors ei ſequatur. Reſp. Neg. Aſſ. Neque enim dicit B. Thom. non poſſe quempiam condemnari ad aſcendendum ſcalas, ubi eſt ſuſpendio interficiendus : ſed dicit, quòd condemnatus non tenetur ſacere id unde mors ſequatur; intelligit autem quòd non tenetur regulariter & ex vi ſententiæ ipſum condemnantis ad mortem : per illam enim ſeotentiam ſolùm condemnatur ad patiendum mortèm quando inferetur; ordinariè autem non condemoatur ad agendum aliquid unde mors ſequatur. Utrùm poſſit condemnari ad quippiam tale; B. Thomas non exponit.

(Reſp. stands in the margin beside the line beginning "quatur. Reſp. Neg.")

Concluſio III.

SI reus ſit condemnatus ad pœnam carceris temporariam, oon poteſt ſugere : ſi ad perpetuam, cum Banneſio, Salonio, Leſſio, probabile eſt poſſe. Prius prob. Quia illa pœna non eſt adeò gravis, quin reus juſtè condemnatus debeat eam ſponte ſubire; ſicut debet ſolvere mulctam pecuniariam, & exire in exilium, aut ſervire in hoſpitali, quando ad iſta fuit juſtè condemnatus. Probat. poſterius. Quia ſecundùm communem modum intelligendi reus non condemnatur ut ſponte maneat in carcere, ſed ut in eo detineatur. Si tamen judex non ſolùm damnaret quempiam ad carcerem, ſed etiam mandaret, ut in eo maneret; verius videtur, quòd obligaretur ad manendum, ſi ejus crimina talem pœnam commeruiſſent.

Ad 1. Arg. Reſp. Reum debere quidem ſubire pœnam, quando ipſa inſeretur; non tamen teneri expectare donec infligatur : ſed poſſe interim auſugere, ſi ſit commoditas fugæ; fugiendo autem non ſimpliciter recuſat pati qnod juſtum eſt, ſed utitur jure ſuo qood habet.

Ex his pro Reſp. ad 2. patet neg. eſſe poſteriorem C.

Ad 3. Cajetanus, Bannes, & alii reſpondent : Damnum, quod cuſtodibus ſequitur ex fuga ejus qui in carcere detinebatur, per accidens ſeu præter intentionem fugientis ſequi, & propterea cùm ipſe utatur jure ſuo, detque operam rei licitæ, non ei imputatur : nec debet à tali actu abſtinere, ut evitet damnum alterius; ſed ſibi imputent cuſtodes, quòd & tempus & locum fugæ non impediverint. Supponimus autem, nullum interceſſiſſe pactum rei de fuga non capienda; ſi enim aliquod interceſſiſſet; deberet illud ſervare. Et ſimiliter ſi quis juſtè morti adjudicandus eam deprecaretur, ipſique tandem mutaretur pœna mortis in perpetuum carcerem; non videtur quòd liceret ei fugere. Quia tacitè videtur renuntiare juri, quod habere poſſet ad fugiendum, per hoc quòd præoptat pœnam carceris loco ſupplicii mortis.

Quæritur II.

Utrùm reus juſtè ad mortem condemnatus poſſit carceres & vincula rumpere ut fugiat.

VIdetur quòd non. 1. Quia legibus gravis pœna ſtatuitur in effractores carcerum.

2. Quia juſtè condemnatus non poteſt reſiſtere juſtitiæ.

3. Quia non licet, vel conſulere effractionem carcerum, vel præbere inſtrumenta quibus frangantur. Confirm. Licèt quis poſſit fugere; non habet tamen jus in ſuga coonculcandi alienas ſegetes, multò minùs perfodiendi domos alienas, vel diruendi ſepem.

4. Qui carceres frangeret, aperiret viam aliis captivis, atque ita eſſet cauſa damni, quod ex illorum fuga natum eſt ſequi.

Reſp. affirmativa eſt & communior, & verior, apud Cajetaoum, Sotum, Bannes, Salonium, Azorium, & alios. Reſp. poſſe. Quia reus carcerem effringens utitur jure quod habet ad fugieodum, & nulli facit injuriam : neque enim carceres neqne compedes ſunt injuriæ capaces; ipſis autem juſtitiæ miniſtris nihil (ut ſupponitur) facit. Adde, quòd ſicut fugere è carcere oon eſt pugnare, vel ſe contra juſtitiæ miniſtros defendere; ita frangere vincula & carceres non eſt etiam pugnare, ſed ſe à continentia carceris & vinculorum abſolvere. Præterea. Reus ex vi ſententiæ mortis ſolùm tenetur eam pati : Judicis autem eſt curare ut benè cuſtodiatur; quid enim ſi funibus iiſque tenuibus ligaretur, non liceret eos rumpere? ſicut ergo tunc nullam faceret violentiam Judici vel ejus miniſtris; ita nec ſi rumpat compedes ferreos.

Quare Ad 1. arg. una Reſp. eſt. Legiſlatores ſecutos eſſe aliam ſententiam, quæ etiam eſt probabilis. 2. Eos ita ſtatuiſſe, præſupponendo quòd effractores vim intulerint cuſtodibus; unde lib. 47. ff. tit. de Effractorib. ſtatuitur, leviùs puniendos eſſe, ſi per negligentiam cuſtodum evaſerint. 3. Propter boni publici conſervationem, ut rei poſſint faciliùs detineri & eorum crimina puniri, licitum fuiſſe Legiſlatoribus aliquid ſtatuere in carcerum effractores, non tam per modum pœnæ propriè dictæ, quàm juſti terroris & publicæ coercitionis.

Ad 2. Reſp. Non eſſe licitum reſiſtere Judici juſtitiæque miniſtris, ita ut perſonis ipſorum aliqua vis inferatur; licere tamen tum vincula tum carceres, quæ ſunt res inanimatæ, atque adeò violentiæ ſeu injuriæ non capaces, rumpere, ſi reus non poſſit aliter ſibi conſulere. Neque Judex debet exiſtimare ſibi ipſi vim inferri. Nam vis illata creaturis irrationalibus non ſic redundat in authorem vel dominum illarum, ut ipſe dici poſſit paſſus fuiſſe vim, ſeu quòd vis fuerit ei illata. Si enim Prælatus Eccleſiaſticus quempiam conjiciat in vincula : ipſe autem ea per vim frangat & fugiat; iſte effractor non erit excommunicatus : at ſi Judici vim inferret; in excommunicationem incideret. Similiter ſi damnatus ad beſtias cum eis pugnaret eaſque occideret; nulla cenſeretur vis illata Judici, uti nec ſi damnatus ad ignem eum extingueret. Cæterum ſicut levitas materiæ in aliis peccatorum generibus excuſat à mortali, ſic & in propoſito; & propterea ſi reus vim exiguam inferat cuſtodi, ut ſi dormienti manus alliget, ſi obſiſtentem fugæ à ſe excutiat in terramque proſternat ſine læſione; non peccat mortaliter.

Ad 3. Probabilis eſt Cajetani, Banneſii, Salonii ſententia, eos qui non ſunt miniſtri juſtitiæ poſſe reo conſulere fugam, & vinculorum ac carcerum rupturam, inſtrumentaque ſuppeditare ad illos effectus. 1. Quia licitum eſt conſulere alicui id, quod ipſi licet facere. 2. Si quis poteſt conſulere finem, quare non poſſet ſuppeditare media ad illum? præſertim cùm nul-

la vi-

la videatur eſſe ratio, cur non liceat præbere inſtrumentum ei qui poteſt illo uti, niſi ob aliquam cauſam id prohibitum ſit; quod in propoſito non eſt. Advertendum tamen, nemini licere ad juvare reum, vel ſuffodiendo parietes, vel rumpendo vincula, vel ipſum funibus extrahendo, aut aliter cooperando. Quia quod reo licet ex indulgentia juris naturalis; idem jus non permittit aliis à captivo. Et alioquin perturbaretur omnis ordo juſtitiæ, neque aliquid eſſet tutum Judicibus.

Ob. Si dicas: Eamdem eſſe rationem auxilii, quæ conſilii: ſi ergo licet fugam conſulere; etiam licet ad eam juvare. Reſp. Resp. Neg. Ant. Contingit enim, opus aliquod eſſe mihi illicitum quantum ad ejus executionem; quod tamen quia licitum eſt alteri, poſſum ei conſulere: ſic Clericus poteſt negotiatori adeſſe conſilio, etſi non poſſit opus negotiationis cum ipſo facere. Neque refert, quòd conſulens ſit author operis. Non enim eſt Author illud realiter operando, ſed moraliter: poteſt autem opus aliquod prohibitum eſſe uni ne realiter faciat, quamvis prohibitum non ſit ne moraliter cooperetur. Ipſi porrò miniſtri juſtitiæ neque fugam poſſunt reo conſulere, neque inſtrumenta ſuppeditare; quia illis ex officio incumbit adjuvare Judicem, ipſique ſubſervire. Ad Confirm. Reſp. Fugientem non habere jus conculcandi ſegetes, vel perfodiendi domum, aut ſepem alterius, ſi aliter poſſit fugere: ſi autem non poſſit aliter capere fugam; ei licitum eſt eas conculcare ac perfodere, modò habeat voluntatem reſarciendi omnia damna: non enim tenetur vitam ſuam poſtponere iſtis rebus temporalibus proximorum. Et ſimiliter exiſtimamus, reum, qui carceres aut vincula fregit, teneri ad reſtitutionem damnorum, non quidem ratione injuriæ quam dicimus eum nullam facere, ſed rationem rei ablatæ ſeu læſæ.

Ad 4. Reſp. Reum, qui carceres frangit atque ita fugit, non ex hoc peccare, vel ad reſtitutionem teneri, quòd alii captivi invento carcere rupto vel aperto fugiant, modò ipſis fugam non conſuluerit: quia ipſe utitur ſuo jure, quod habet ad ſalvandam vitam, neque tenetur eum negligere, ut evitet damna, quæ præter ejus intentionem accidunt, cùm aliorum captivorum cura ei non incumbat. Sicut ſi itinerantium aliquis videns latrones ſtricto enſe appropinquantes fugiat, fugiendoque conculcet alienas ſegetes; debebit damnum, ſi notabile eſt, quod intulit domino reſarcire: ſi autem ejus exemplo cæteri per eaſdem ſegetes fugiant, non ab eo incitati; non tenebitur ad damnum per eos illatum.

Quæſt. Reſp. Petes: Utrùm reo licitum ſit corrumpere cuſtodes, ut poſſit fugere? Reſp. Non licitum corrumpere, vel ab ipſis petendo ut ſinant eum fugere, vel pecuniam aut aliud donum ipſis offerendo ad fugiendum ex facultate ſeu conniventia illorum. Quia ſic petendo vel offerendo cooperaretur peccato cuſtodum. At verò ſi pecuniam aliudve munus offerat, ut conciliet ſibi cuſtodum benevolentiam, & hac ratione viam ſibi paret ad fugiendum; non peccat. Quia nihil mali petit, & ſuo jure utitur: cuſtodum autem eſt vigilare ne decipiantur. Eos porrò decipere vim aut fraudem inferendo, peccatum quidem eſt, cùm ea pertineant ad injuſtitiam: verbis tamen, nutibus aut ſignis dubiis uti, quamvis inde ſequatur deceptio cuſtodum, non eſt illicitum.

QUÆRITUR III.

Utrùm reus teneatur fugere ſi poſſit.

VIDETUR quòd ſic. Manere enim in loco, ex quo quis ad mortem ducatur, eſt facere id unde mors ſequitur: nullus autem poteſt hoc facere, ut B. Thom. hìc ad 2. indicat; ergo reus ad mortem condemnatus tenetur fugere, ſi poſſit. Confirm. Qui eſt damnatus ut fame pereat, tenetur comedere ſi offertur ei cibus; ergo etiam tenetur fugere, quando poteſt. Ant. videtur etiam eſſe B. Thom. hìc ad 2. dicentis, quòd non ſumere cibum eſſet ſeipſum occidere.

Reſp. non teneri. Reſp. negativa ut probabilior tenenda eſt, Reum juſtè ad mortem condemnatum non teneri fugere, etiamſi abſque incommodo poſſit. Quia non fugere non eſt ſeipſum occidere, ſed ſolùm non tueri vitam ſuam: hoc autem licet, quando quis deſinit vitam ſuam conſervare propter cauſam ad hoc ſufficientem, veluti ſtudio ſatisfaciendi pro peccatis, aut ædificandi proximos; quomodo etiam licet exponere vitam pro ſalute proximi, qu. 26. art. 5. ad 3. & pro ſalute Reipublicæ, q. 32. art. 6.

Deinde. Martyres, qui Fidei cauſa detinentur in carceribus, non tenentur ex eis etiam patentibus fugere, ſed poſſunt illic manere patienter mortem ſubituri pro Chriſto; non igitur cenſendi ſunt ſeipſos occidere qui non fugiunt è carcere, ad mortem condemnati. Ita ſentiunt Angelus, & Sylveſter verbo *fugere*. Major in 4. d. 15. qu. 22. Sotus lib. 5. qu. 6. art. 4. Azorius p. 3. lib. 2. c. 3. aliique Recentiores. Dixi, *juſtè condemnatum*. Quia etſi reus iniquè damnatus non teneatur etiam fugere, ſi ſubſit cauſa rationabilis; extra tamen cauſam Fidei vel boni publici ſæpius tenetur fugere, ſi poſſit: quia plerumque deeſt cauſa ſufficiens ad manendum.

Ad Arg. ergo Reſp. Neg. Min. Neque enim B. Th. ait, nullum poſſe facere id unde mors illi ſequatur: ſed dicit, neminem ad hoc faciendum obligari, ſcilicet regulariter & ex vi ſententiæ mortis, quemadmodum quæſ. 1. fuit explicatum. Quinimò ſecundùm eumdem S. Doctorem q. 64. art. 5. ad 2. criminoſus poteſt ſe Judici offerre puniendum: *Non licet*, inquit; *habenti publicam poteſtatem ſeipſum occidere propter quodcumque peccatum; licet tamen ei ſe committere judicio aliorum*. Non ergo ſentit, eſſe illicitum quòd è carceribus non fugiat, vel quòd non fugere ſit ſeipſum occidere, vel quòd nunquam liceat facere id unde mors ſequatur.

Ad Confirm. Reſp. Neg. Ant. Verba B. Thomæ intelligenda ſunt, quòd non ſumere cibum, quando nulla ſubeſt legitima cauſa abſtinendi, ſit ſeipſum occidere, non quidem poſitivè & directè, ſed negativè & indirectè, eò quòd talis vitam ſuam non tueatur quando poteſt, & debet. Si autem ſubſit cauſa rationabilis non comedendi, cujuſmodi eſt ut reus contra ſe latam ſententiam patiatur, ſatisfaciatque juſtitiæ quam læſit; non comedere non eſt ſeipſum occidere, ſed ſolùm non conſervare vitam, quod ex cauſis licet. Similiter q. 32. art. 6. dicit, quòd dare eleemoſynam de eo, quod ad propriam ſuſtentationem eſt neceſſarium, ſit ſibi vitam ſubtrahere: quod non eſt univerſim & abſolutè intelligendum, ſed ſi deſit cauſa rationabilis; alioquin ſi hæc ſubſit, omninò licet eleemoſynam dare, etiam de eo quod ad propriam ſuſtentationem eſt neceſſarium. Unde mox ſubdit S. Doctor, licere ſibi ſubtrahere id, quod eo modo neceſſarium eſt, ſi fiat ut detur perſonæ ad bonum publicum neceſſariæ: atqui nequidem propter bonum publicum licet ſe interficere ſeu vitam ſibi adimere; non ergo cenſet, quòd ſibi ſubtrahere neceſſaria ad vitam ſimpliciter ſit ſe occidere: ſed ſolùm ea ſubtrahere ſibi abſque cauſa, hoc eſt quando poſſet ac deberet non ſubtrahere. Quo quidem caſu ſibi ſubtrahere eſt ſe occidere, non poſitivè ſed privativè & indirectè.

QUÆRITUR IV.

Utrùm poſſit reus condemnari ut ipſe ſumat venenum, vel aperiat ſibi venam, ex qua per totius ſanguinis effuſionem ſit moriturus.

VIdetur quòd ſic. Quia Judex poteſt condemnare reum, ut ipſe omnia illa faciat, quæ non poſſunt commodè fieri à carnifice: ſed potatio veneni, per quod reus eſt extinguendus, non poteſt fieri à carnifice; ergo poteſt ad eam ſumendam reus condemnari.

Reſp. ſatis certa eſt, Non poſſe reum ad iſta condemnari; & propterea ſi quis ita condemnetur, non tenetur imò neque poteſt parere ſententiæ. Non tenetur. Quia ſententia eſt injuſta: neque enim Judici licitum eſt condemnare aliquem ut ſeipſum occidat, cùm hoc ſit contra jus naturæ: ſi quis autem condemnaretur ut ſumeret venenum, perinde foret, ac ſi condemnaretur ut ſeipſum occideret. Ex quibus ſequitur, quòd reo non liceat parere tali ſententiæ; quia Reſp. non poſſe.

quia nemini licet occidere ſeipſum: ſicut autem qui ſciens & volens propinat alteri potionem mortiferam illum occidit; ita & ſe occideret qui ejuſmodi potionem ſumeret.

Ob. Dices: Reus non cenſetur vel ſe occidere, vel morti ſuæ cooperari, quando aſcendit ſcalas, vel extendit collum abſcindendum; ergo nec morti ſuæ cooperaretur, ſi venenum ſumeret, vel venam ſibi aperiret.
Reſp. Reſp. Neg. C. Quia hæc, ſumere venenum, aut modo ſupradicto ſibi aperire venam, ſunt actiones occiſivæ: ſunt enim ſecundùm ſe cauſa mortis, cùm ex illis mors neceſſariò & immediatè ſequatur tamquam ex cauſa; ac proinde illas exercere eſt mortem inferre. Aſcendere autem ſcalas patibuli, & extendere collum, ſunt quidem aliquæ actiones, ſed non ſunt efficiens cauſa mortis, neque mors ſequitur ex illis neceſſariò & effectivè, ſed aliunde, nimirum ex actione miniſtri juſtitiæ. Ita Sotus, Bannes, Salonius, & alii contra Franciſcum à Victoria.

Similiter autem illicitum eſt Judici condemnare reum ut ſeipſum amputet, quamvis ad evadendam mortem poſſit aliquando quiſpiam ſe mutilare; ſecundùm ea quæ dicebamus q. 64. art. 6.

Pro ſolut. arg. obſervandum eſt, actiones mortem violentam præcedentes eſſe duplicis generis. Quædam ex ſe ſunt cauſativæ mortis; veluti ſe præcipitem dare, ſeu ex patibulo projicere cum ſune collum ſtringente; item venenum mortiferum haurire; & venam tunc aperire, quando non eſt permiſſio ad eam ſtatim occludendam, ut proinde totus ſanguis ſit emittendus. Aliæ actiones non ſunt ex ſe cauſativæ mortis, ſed diſpoſitiones ad eam vel ſimpliciter vel faciliùs patiendam; ut aſcendere ſcalam patibuli, aut collum extendere. Quæ ſunt prioris generis, Judex non poteſt condemnare reum ut eas faciat; quia non poteſt condemnare ut ſe interficiat. Ad eas autem quæ poſterioris ſunt generis, poteſt ipſum condemnare: & generaliter condemnare illum poteſt, ut faciat eas omnes, quæ non poſſunt commodè fieri à carnifice, modò non ſint illicitæ.

Quæſt. Petes: Utrùm Judex non poſſit condemnare reum ut vaſculum veneni accipiat in manus, & illud uſque
Reſp. ad os deferat? Reſp. Poſſe quidem, ſed ejuſmodi condemnatio eſſet ridicula; cùm non poſſit vel condemnare vel præcipere, ut ex vaſculo iſto bibat, aut ut venenum in os miſſum trajiciat: quia hoc eſſet præcipere occiſionem ſui ipſius, quæ ſicut jure naturæ eſt illicita; ita non poteſt ab ullo Judice præcipi: & ſi præciperetur; non liceret tali præcepto obedire, quin potiùs deberet reus, quamdiu in poteſtate ſua eſſet, in ventrem non trajicere venenum à miniſtro juſtitiæ in os miſſum.

QUÆSTIO LXX.

De injuſtitia pertinente ad perſonam teſtis.

ARTICULUS I.

Utrùm homo teneatur ad teſtimonium ferendum.

PPro reſp. ſit

CONCLUSSO I.

IS, à quo per authoritatem Superioris ſecundùm juris ordinem exigitur teſtimonium, tenetur illud ferre de omnibus, de quibus ſic requiritur. Quia unuſquiſque tenetur obedire ſuis Superioribus juſta præcipientibus. Ita B. Thom. hic init. corp. Quo etiam pertinet, quod art. 3. ad 3. ait: *Teſtificari eſſe de neceſſitate ſalutis, ſuppoſita teſtis idoneitate & ordine juris.*

CONCLUSIO II.

SI ab aliquo exigatur teſtimonium de occultis, & de quibus infamia non præceſſit; is non tenetur teſtari. Quia non legitimè interrogatur. Ita S. Doctor hic in corp. Quæ tamen intelligenda eſſe de eo quod ordinarium eſt, non autem de eo quod perpetuum & univerſale; ex dicendis facilè erit colligere.

CONCLUSIO III.

SI alicujus teſtimonium non exigitur, vel exigitur quidem, ſed non legitimi Judicis authoritate: vel ejus quidem authoritate, ſed non ſecundùm formam jure præſcriptam; ipſe non tenetur ferre teſtimonium, niſi illud ſit neceſſarium ad liberandum hominem, vel ab injuſta morte ſeu pœna quacumque, vel à falſa infamia, vel ab aliquo alio damno, Ut enim indicat B. Tho. in reſp. ad 1. licet occultare veritatem, quando aliquis non compellitur authoritate Superioris illam propalare, & quando talis occultatio nulli ſpecialiter eſt damnoſa. Cùm autem alicujus teſtimonium neceſſarium eſt, ut quiſpiam liberetur ab injuſta pœna vel damno; tenetur is qui veritatem novit teſtificari, ſi requiratur, etiamſi non requiratur authoritate ſui Superioris, aut non ſecundùm formam juris. Imò ſi non requiratur; nihilominus debet vel teſtimonium ferre, vel quantùm in ſe eſt agere, ut veritas denuntietur ei, qui juvare velit ac poſſit proximum, quatenus ab eo malo, quod alioquin ipſi imminet, liberetur. Hoc enim poſtulat ratio charitatis, ſecundùm quam debemus proximo velle bonum. Unde Pſ. 81. dicitur: *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.* Et Prov. 24. *Erue eos qui ducuntur ad mortem.* Adde, quòd niſi tali aliquo modo conetur juvare proximum; meritò cenſebitur conſentire damnis conſequentibus, quandoquidem cùm poſſet ac deberet illa impedire, non impedivit. Digni autem ſunt morte, non ſolùm qui faciunt mala, aut qui inferunt injuſta damna, ſed etiam qui conſentiunt facientibus; ad Rom. 1. Nihilominus ad damnorum ex omiſſione talis teſtimonii ſequentium reſtitutionem non videtur eſſe obligatus: quia non tenebatur illa impedire ex juſtitia, ſed ſolùm ex charitate. Confer quæ dicebamus q. 62. art. 7. de Muto, & de Non obſtante.

CONCLUSIO IV.

QUando agitur de alicujus condemnatione, non tenetur quis id quod novit ad condemnationem pertinens teſtificari; niſi à ſuo Judice ſecundùm formam juris requiratur. Quia etſi veritas circa hoc occultetur; nulli ex hoc ſpeciale damnum naſcitur. Ex qua B. Thomæ ratione intelligi poteſt, quòd hæc Concluſio patiatur exceptionem eo caſu, quo grave detrimentum toti multitudini vel alicui tertiæ perſonæ crearetur, niſi quis id quod novit teſtificetur etiam non requiſitus, aut non legitimè requiſitus. Quæ exceptio etiam ex reſp. ad 2. patet, ubi B. Thomas quædam dicit eſſe talia, quæ ſtatim cùm ad notitiam venerint homo ea manifeſtare debet, vel teſtificando, vel denuntiando, adeò ut contra ejuſmodi debitum nullus obligari poſſit per ſecreti commiſſum. Talia autem eſſe dicit illa, quæ pertinent ad corruptionem multitudinis ſpiritualem vel corporalem, vel ad grave damnum alicujus perſonæ.

Concluſioni non obſtat, quòd immineat periculum accuſatori, niſi te ſponte offeras ad teſtificandum. Scribit enim B. Thom. hoc non eſſe curandum, quia accuſator in hoc periculum ſponte ſe ingeſſit: loquitur autem de accuſatore, qui non ex obligatione accuſavit, ſed ſpontaneè; quemadmodum ea verba indicant, *Spontè ſe geſſit.* Cùm verò accuſator ex neceſſitate qua obſtringebatur accuſavit; tunc ſi periculum ei immineat, niſi alius qui facti conſcius eſt ſponte ferat teſtimonium, ipſe tenetur illud ferre: quia tunc eſt caſus à Concluſione exceptus; imminet enim periculum tertiæ perſonæ, quod quidem periculum ipſe non accerſivit, ſed in illud incidit agendo quod debebat agere.

CONCLUSIO V.

NUllo modo licet Sacerdoti teſtificari de his, quæ per Sacramentalem Confeſſionem novit, quatenus ſic novit. Hic ad 2. Ratio eſt. Quia ſecretum Sacramenti eſt majus quocumque cujuſvis Judicis præcepto. Idem exiſtimandum eſt de omnibus aliis,

ad

Digitized by Google

ad quos ſecretum Confeſſionis quomodocumque pervenerit : nam & illi obligantur ad ſecretum illud ſervandum; quemadmodum diximus, Suppl. q. 11. art. 3. Quare ſi iſtorum aliquis jubeatur tamquam teſtis veritatem dicere; debet (quando non aliter quàm ex Confeſſione novit) ſimpliciter negare ſe quidquam ſcire. Videri poſſunt quæ diximus ad Supplem. q. 11. art. 1. 2. 3.

Conclusio VI.

QUi aliquid ex alio audivit, vel ab eo vidit fieri ſub fide ſecreti; debet nihilominus de eo teſtificari, Superiore ſecundùm juris ordinem id jubente, ſi redundat in Reipublicæ damnum, vel in injuſtum alterius nocumentum. Quia contra bonos mores bonumve commune nullum ſecretum licet recipere; hìc ad 2. & q. 68. art. 1. ad 3.

Quæſt. Reſp. Petes : Quid ſi talia fuiſſent narrata vel concredita ſub ſigillo, ut loquuntur, Confeſſionis? Reſp. Non propterea illic eſſe majorem vim ſecreti quàm alioquin eſſet; ac propterea æquè debet revelare ſi juridicè requiratur : imò & quamvis non requiratur, ſi alioquin grave damnum imminet.

Obſervandum autem, quòd per talem modum ſtipulandi ſecretum, quædam fiat irreverentia Sacramento Pœnitentiæ; ideoque non ſit admittendus, ſecundùm ea quæ diximus dictæ q. 11. art. 1. quæſito 2. ſi. Si verò ea quæ ſub fide ſecreti ſunt accepta poſſunt abſque ullius jactura occultari; nullo modo ſunt prodenda etiam ex præcepto Superioris : quia ſervare fidem eſt de jure naturali.

Conclusio VII.

MInistri altaris nequeunt compelli ad ferendum teſtimonium in cauſa ſanguinis. Quia à ſtatu & officio ipſorum alienum eſt cooperari ad occiſionem hominis; hìc ad 3. & q. 64. art. 4.

QUÆRITUR I.

An teſtis non ferens teſtimonium quando debet, teneatur ad reſtitutionem.

VIDETUR quòd ſic. 1. Quia ferre teſtimonium quando Judex legitimè id requirit, eſt actus juſtitiæ; ergo ſubterfugere illud dare eſt contra juſtitiam.

2. Nocere alicui contra juſtitiam eſt : teſtis verò non ferens teſtimonium, quando deberet, nocet alteri parti; ergo agit contra juſtitiam.

3. Quando eſt edictum generale præcipiens, ut omnis qui rei notitiam habet ferat teſtimonium; is qui ſe occultat vel renuit teſtari, peccat contra juſtitiam; ergo ſimiliter in propoſito.

4. Judex ut perſona publica juſtè applicat teſtimonium unius civis alteri, pro quo eſt ferendum; ergo talis civis ex juſtitia teſtificari tenetur.

5. Si præcipiatur alicui, ut proferat ſcripturam quam habet pertinentem ad cauſam litigantium, & ipſe eam occultet, tenetur ad reſtitutionem damnorum inde ſequentium; ergo ſimiliter qui juſſus ferre teſtimonium ſubterfugit.

Ut in reſp. ſeparentur certa ab incertis; aliquot Concluſiones ſtatuendæ ſunt.

Conclusio I.

CErtum eſt, neminem privatum ex eo ad reſtitutionem teneri, quòd non ultrò ſe obtulerit ad ferendum teſtimonium. Quia non ex juſtitia obligatur ſe offerre, quamvis interdum ſit obligatio charitatis; quemadmodum ſuperiùs ad Concluſ. 3. & 4. annotavimus, eaque ſub gravi peccato.

Conclusio II.

SAtis etiam certum eſt, eum non teneri ad reſtitutionem, qui ideo teſtari non vult, quia ſibi vel ſuis imminere videt ex teſtimonio grave periculum. Nam tunc non tenetur teſtari, neque Superior periculi conſcius poteſt eum obligare ad teſtandum, niſi vel boni publici neceſſitas, vel proximi nocumentum longè gravius aliud poſtulet; ut quando charitas dictat, ſuſtinendam eſſe aliquam bonorum noſtrorum jacturam pro proximo : detrimentum enim, quod teſtis metuit, judicandum eſt eſſe notabile per comparationem ad illud damnum, quod ex defectu teſtificationis impendet proximo; quæ quidem comparatio ſumenda eſt juxta regulas de ordine charitatis. Unde ſi proximus eſt in periculo amittendi vitam; teſtis tenetur teſtari cum periculo etiam graviſſimo bonorum temporalium : ſi eſt in periculo perdendi totam ſubſtantiam; teſtificari debet cum aliquali damno ſuorum bonorum, non autem cum jactura vitæ vel notabilis famæ.

Conclusio III.

QUi bona fide ac ſine ulla fraude à loco ubi ferendum eſſet teſtimonium recedit ad ſua negotia proficiſcens, quando nec de ferendo teſtimonio cogitat, nec accepit de illo ferendo mandatum Judicis; neque peccat, neque ad reſtitutionem tenetur : imò neque cùm reverſus fuerit, tenetur adire Judicem, vel ſe offerre ad teſtandum, niſi ſit caſus, quo vel ex charitate, vel ex juſtitia ſaltem legali debeat ultrò teſtificari. Prior pars patet. Quia ſuo jure utitur, & ex juſta cauſa. Prob. poſterior. Quia extra ejuſmodi caſum nullus tenetur ſe offerre ad teſtificandum.

Conclusio IV.

SI teſtis vel ſcienter, vel ex craſſa ignorantia, ſeu lata culpa, deponit falſum; tenetur ad omnia damna, ſive Judici, ſive reo, ſive alicui alteri inde obvenientia. Quia per ſuum mendacium eſt illorum damnorum cauſa. Confirm. Unuſquiſque tenetur ex juſtitia commutativa non facere actionem, ex qua ſequatur alterius damnum, ſi abſque ſuo notabili incommodo poſſit abſtinere; ergo iſte falſus teſtis peccat contra juſtitiam commutativam teſtificando falſum. Quòd ſi propter falſum ejus teſtimonium aliquis periclitetur de capite; debet (etiam ſub proprii capitis periculo) illud retractare, quamdiu eſt ſpes quòd poſſit innocenti prodeſſe. Quia unuſquiſque tenetur damnum, quod iniquè alteri paravit, ab eo avertere, etiam cum pari ſuo damno. Neque refert, quòd unuſquiſque poſſit vitæ ſuæ defenſionem præponere defenſioni vitæ alterius. Hoc enim verum eſt in pari cauſa innocentiæ, quæ hìc non eſt. Ac præterea non agitur hìc de ſola defenſione proximi, ſed de non inferendo illi injuſto nocumento, à quo ſemper oportet abſtinere. Diximus autem, quòd teneatur *ad damna*, & conſequenter ad ea bona, ad quæ vel Judex, vel fiſcus jam ante condemnationem habebant jus : nam ad ea, quæ ad ipſos ſolùm poſt condemnationem erant perventura, non tenetur. Quia ad ejuſmodi bona non habent jus niſi mediante condemnatione. Unde ſequitur, quòd non debeat reſtituere mulctas pecuniarias, in quas reus erat condemnandus, ſi veritas fuiſſet patefacta. Locuti etiam ſumus in Concluſ. de illo, qui *ex lata culpa* deponit falſum. Qui enim ex culpa ſolùm levi falſum deponit, non tenetur ad reſtitutionem, niſi mercede vel ſtipendio fuerit conductus ad teſtificandum, aut ad hoc obligaretur ex officio ad juſtitiam pertinente; quomodo obligantur ſatellites, aliique Reipublicæ Officiarii. Conferantur quæ diximus qu. 62. art. 4. quæſ. 4. *Teſtificans falſum, tenetur reſtituere damna.*

Conclusio V.

QUi ſciens vocandum à Judice ut teſtificetur, fugit vel ſe occultat; peccat contra charitatem, non tamen contra juſtitiam, ideoque non eſt reſtitutioni obnoxius. Prius probat. Quia deſerit proximum in neceſſitate. Prob. poſterius. Quia neque Judici, neque parti erat ex juſtitia commutativa obligatus ad teſtandum. Ita Sotus q. 10. de Tegendo ſecr. & Salonius ad hunc art. *Recuſans teſtari, an peccet.*

Con-

Concluſio VI.

SI is cui mandatum Judicis legitimè eſt inſinuatum ſubterſugiat, vel compareat quidem, ſed nolit ferre teſtimonium; probabile eſt apud Navarr. c. 25. nn. 41. & 44. Salonium hic, Azotium p. 3. lib. 13. cap. 27. eum teneri ad reſtitutionem.

An teneatur ad reſtit.

Verumtamen Molinæ Tract. 2. qu. 83. Bannefii hic dub. 3. & quorumdam aliorum, de quibus Leſſius lib. 2. cap. 30. dub. 8. ſententia, aſſerentium, Talem graviter peccare quidem, non tamen eſſe obnoxium reſtitutioni, videri poſſet probabilior. Quia etſi ejuſmodi teſtis graviter peccet, tum contra charitatem ejus cui poſſet ac ſecundùm legem charitatis deberet ſuo teſtimonio prodeſſe, tum contra juſtitiam legalem & obedientiam judici debitam; non apparet tamen, eum debere contra juſtitiam commutativam. Ante mandatum namque ejuſmodi Judicis non tenebatur ex commutativa juſtitia teſtari; quemadmodum concedunt etiam illi, qui huic ſententiæ adverſantur: per mandatum verò ſolùm accedit obligatio juſtitiæ legalis & obedientiæ; ergo nullum eſt vinculum juſtitiæ commutativæ. Probatur Minor. Quia mandata Superiorum ex ſe non inducunt obligationem juſtitiæ commutativæ, ſed tum obedientiæ, tum legalis juſtitiæ, ſi ad commune bonum expediant. Hinc ſi quis à Magiſtratu juſſus nollet capeſſere tutelam; eſſet quidem inobediens & contumax, non tamen injuſtus. Similiter ſi Magiſtratus juberet etiam lege lata, ut divites ſua ſuperflua erogent in pauperes: aut ſi Rex propter maximè urgentem neceſſitatem mandaret, ut quilibet civis trigeſimum annum excedens proficiſceretur ad bellum; ille qui vel occultaret ſuperflua, vel nollet ire ad bellum, non peccaret contra juſtitiam commutativam, neque teneretur ad reſtitutionem damnorum. Denique, huc facit quod q. 62. art. 7. dicebatur ex B. Thomæ & aliorum communi ſententia: eum qui non loquitur, vel non manifeſtat tunc ſolùm obligari ad reſtitutionem, quando eſt cauſa damni non tunc loquendo vel non tunc manifeſtando quando poſſet, atque ex juſtitia ſeu officio ad juſtitiam pertinente debet loqui & manifeſtare: homines enim privati non tenentur ex ejuſmodi titulo teſtari,

Ad 1. ergo Arg. Reſp. Neg. C. Non enim quævis omiſſio actus juſtitiæ eſt contra juſtitiam, ſed ea demum, qua omittitur actus qui ex juſtitia debebatur. Sicut contra charitatem non eſt omiſſio cujuſcumque actus, qui ex ebaritate fieri poteſt, ſed omiſſio illius actus qui ex præcepto charitatis debebatur.

Ad 2. Reſp. Quòd nocere alicui poſitivè ſit contra juſtitiam: nocere autem negativè, hoc eſt non prodeſſe cùm poſſis, (quod non niſi impropriè eſt nocere) non eſt contra juſtitiam, niſi debueris & quidem ex juſtitia prodeſſe.

Ad 3. Neg. Ant. Sicut enim ſi Reſpublica juberet, ut ſinguli divites ſingulos pauperes alerent; is qui alere nollet non peccaret contra juſtitiam, ſed contra charitatem, & obedientiam, & legalem juſtitiam: ita etiam in propoſito.

Ad 4. Neg. C. Quia Judex applicat teſtimonium eo modo quo poteſt, id eſt præcipiendo, & ſubditum obſtringendo vinculo obedientiæ: non autem vinculo juſtitiæ particularis.

Ad 5. etiam Neg. C. Scriptura enim eſt quid externum, de qua proinde & Reſpublica diſponere poteſt in ordine ad bonum commune, ſicut de aliis bonis externis, ſi cauſa ſubſit: non ſimiliter diſponere poteſt de teſtimonio, quod non eſt, ſed ſolùm requiritur. Adde, ſcripturam eſſe inſtrumentum publicum, in quod proinde jus habent illi, quibus Judex rationabili cauſa permotus applicare voluerit: non habent autem ſimile jus vel in perſonam teſtis vel in ejus teſtimonium.

QUÆRITUR II.

Quando judex cenſeatur interrogare teſtem juridicè.

PRiuſquam reſpondeatur, obſervandum eſt, Judicem procedere per viam, vel accuſationis, vel denuntiationis, vel inquiſitionis, cap. *Qualiter & quando* 2. tit. de Accuſat.

Triplex via procedendi.

Via accuſationis procedit, quando eſt aliquis actor ſive accuſator, qui ſuſcepit ſe rem probaturum & ad hoc ſuppeditat teſtes.

Denuntiationis autem, quando delatum eſt crimen criminiſvè author Judici per eum, qui non vult ſuſcipere onus probandi.

Inquiſitionis verò, quando Judex inveſtigat loci alicujus aut perſonæ ſcelera.

Hæc inquiſitio eſt triplex. 1. Generalis, qua per edictum vel præceptum aliquod in terminis generalibus propoſitum quæritur, an ſubditi ſervent leges; utrùm in Provincia vel ſocietate committantur ſcelera; an non ſint aliqui de quibuſdam criminibus infamati. 2. Eſt ſpecialis, qua de certa perſona certoque ipſius crimine inquiritur: ut an Petrus ſit author homicidii recens commiſſi. 3. Vocatur mixta, per quam inquiritur vel de crimine ſpeciali, ſed de perſona ſolùm in generali; ut quis fecerit iſtud homicidium: vel de perſona ſpeciali, ſed de crimine dumtaxat in generali; ut an Petrus ſit criminoſus. Quibus præmiſſis, pro reſp. ſit

Triplex inquiſitio.

Concluſio I.

QUando Judex procedit via accuſationis; juridicè teſtem interrogat; etiamſi ante accuſationem nulla præceſſerit infamia, modò interrogationem præcedat accuſatio juridica. Cùm enim Judex ſit cuſtos boni publici, debet procedere ſecundùm jus commune; ac per conſequens admittere illam accuſationem, quam admittunt jura, & juxta eam ulterius progredi. Confirmat. Accuſator habet jus accuſandi illud, quod promittit probare; ergo Judex debet ipſius & accuſationem & probationem admittere: alioquin meritò culpandus. Neque poteſt reus conqueri, quòd Judex famam ejus lædat. Quia ſolos eos interrogat, qui putantur noſſe factum: & propterea ſi quid iniquum patitur reus; non à Judice ſecundùm exigentiam officii ſui procedente patitur, ſed ab accuſatore.

Dices: B. Thom. hoc art. cenſet, tunc demum teſtem interrogari ſecundùm ordinem juris, quando rogatur de manifeſtis, & de his de quibus infamia præceſſit; ergo non ſufficit accuſatio ad interrogandum teſtem juridicè, ſi neque crimen eſt notorium, neque præceſſit infamia. Reſp. Neg. C. Accuſatio namque juridica ſufficienter infamat reum, adeò ut niſi de illo peccato ſe purgaverit, maneat infamis: ac proinde quamvis nulla fortaſſis infamia præceſſerit priuſquam inſtitueretur accuſatio; poſtquam tamen accuſatio eſt ad Judicem delata, aliqua tunc eſt infamia. Sed nec omnino occultum dici poteſt, quod & in judicio cœptum eſt noſci, & per teſtes ſufficientes probari poteſt, q. 68. art. 1. ad 3.

Ob.

Reſp.

Concluſio II.

SI Judex procedat via denuntiationis; tunc juridicè teſtes interrogat, quando agit ad inſtantiam denuntiatoris rationabiliter poſtulantis cauſam examinari: talis enim ejus denuntiatio tenet locum accuſatoris. Vide quæ diximus q. 67. art. 3.

Concluſio III.

TUnc Judex via inquiſitionis, quæ eſt ex parte perſonæ ſpecialis, procedit ſecundùm juris ordinem interrogando teſtes, quando de illa perſona præceſſit infamia ſeu clamoſa inſinuatio. Quæ quidem infamia non à malevolis & maledicis ortum habeat, ſed ab honeſtis & fide dignis; ut declarat Innoc. III. dicto c. *Qualiter & quando* 2. tit. de Accuſat. Hinc c. *Cum*

opon-

oporteat, *Diſcretioni* (inquit) *tuæ mandamus, quod ni-ſi ſuper prædictis famam ipſius læſam eſſe noveritis, vos ad inquiſitionem illorum non ſubitò procedatis*. Et cap. *Inquiſitionis* : *Reſpondemus* (ait) *nullum eſſe pro crimine, ſuper quo aliqua non laborat infamia, ſeu clamoſa inſinuatio non præceſſerit, propter dicta hujuſmodi* (inimicorum ſcilicet) *puniendum : quin imò ſuper hoc depoſitiones contra eum recipi non debere, cum inquiſitio fieri debeat ſolummodò ſuper illis, de quibus clamores aliqui præceſſerunt*. Similiter ſenſiſſe B. Thom. ex hoc art. facilè patet : dicit enim non eſſe dubium, quin ſubditus teneatur ferre teſtimonium *In his, in quibus ſecundum ordinem juris teſtimonium ab eo exigitur; puta in manifeſtis, & in his de quibus infamia præceſſit*. Ubi manifeſta intelligere videtur ea, quæ vel infamiæ conjuncta ſunt, vel ex quibus moraliter infamia naſcitur : ſola enim indicia manifeſta, ſi ab omni prorſus infamia ſeparentur, non ſufficiunt ad inquirendum ſpecialiter contra aliquem, ut ex Innoc. jam retulimus. Confirm. Concl. Partim quia juxta præceptum charitatis debemus peccata fratrum occulta ipſoſque peccatores occultos tegere, niſi vergant in injuſtum alicujus tertii nocumentum. Partim quia poteſtas inquirendi in Judice eſt publica; ergo requirit publicam criminis ſeu criminoſi notitiam ſaltem ex rumore.

Quæſt. Reſp. Si quæras : Quando ſit cenſenda eſſe fama, & quomodo illa debeat innotuiſſe Judici? Reſp. Juxta Sylv. verbo *Inquiſitio* 1. q. 8. quòd dicta paucorum ordinariè non infamant, ſed oportet rumorem ita eſſe ſparſum, ut plurium ea de re ſit ſermo, & quidem publicus. Conſtabit autem Judici de infamia, ſi duo legitimi teſtes deponant, ſe audiviſſe magnam partem Communitatis publicè id dicentem, ſeu paſſim ita ferri, nominando aliquos ex quibus audiverunt. Unde ad inquiſitionem ſpecialem, quam Judex ex officio facit, non eſt ſatis quòd duo teſtes vel depoſuerint peccatum ejus contra quem inquiritur, vel parati ſint illud probare : ſed oportet (ſi nullus ſit accuſator) conſtare de infamia; alioquin Judex non effugiet peccatum : niſi fortè ſint crimina pernicioſa in damnum Reipub. vel in alicujus tertiæ perſonæ nocumentum injuſtum vergentia; ut hæreſes, conſpirationes in Principem, proditiones Civitatum, monetæ falſificationes, latrocinia, homicidia impendentia. Cùm enim una ex principalibus cauſis, ob quas non liceat ſpecialiter inquirere in perſonam non infamatam, ſit ut bona hominum fama non amittatur, neque ipſi ea ſpolientur contra charitatem vel juſtitiam : iſta autem ratio ceſſet, quando amiſſio famæ eſt neceſſaria ad impediendum gravia damna vel Reipubl. vel etiam alicujus privati; Judex de hujuſmodi malis admonitus debet authores inquirere, etiamſi illi ſint occulti : & qui rogantur, debent eos detegere, ſi noverint; nam Judex damnis imminentibus debet ex juſtitia obviare quantum poteſt : Idemque debet facere quilibet privatus, aut ex juſtitia legali, aut ſaltem ex charitate; hoc etiam attento, quòd potior ſit conditio patientis injuriam quàm inferentis. Unde B. Tho. iſto art. 1. docet, Privatum obligari vel ad teſtificandum ſi requiratur, vel ad denuntiandum ſi non requiratur, quando hoc eſt neceſſarium ad liberandum hominem ab injuſta morte, pœna, aut infamia, etiamſi author infamia non laboret.

Quidam alios caſus excipiunt, in quibus liceat ſpecialiter inquirere in perſonam non infamatam; ut ſi illa commiſerit crimen in præſentia Judicis & aliorum; ſi crimen liberè confeſſa fuerit in judicio, vel extra judicium, ſed coram multis; ſi in ipſo judicio ſit commiſſum crimen; ſi contra ſervos quæratur de interſectione domini; ſi ſit vehemens populi ſuſpicio contra aliquem; ſi per publicum Officialem denuntietur crimen. Sed Navarr. ad c. *Inter verba* Concl. 6. n. 266. cum aliquot ſeq. oſtendit, omnes caſus vel reduci ad unum, vitandi ſcilicet mala & futura peccata; vel comprehendi ſub eo, de quo eſt infamia. Officialis enim publicus non debet denuntiare niſi crimen notorium, vel ſaltem famoſum; nec quouſque fidem de hoc faciat denuntiator, debet Judex inquirere. Vehemens autem populi ſuſpicio habet ſe ut infamia ſeu clamoſa inſinuatio, ſi publicè per ora hominum feratur; ſimiliterque domini clanculatia interſectio quando ingenerat populo ſuſpicionem contra ſervos, & quæ in judicio liberè fiunt, vel extra illud coram Judice & teſtibus, notoria cenſentur notorietate juris, ac inſuper noxium eſt bono publico ea diſſimulare.

Concluſio IV.

Inquiſitio, quam appellant mixtam, ſi ſit particularis ex parte perſonæ, ejuſdem eſt rationis cum ea, quæ eſt abſolutè ſpecialis; & ideo quid ad juridicè inquirendum, juxta eam neceſſarium ſit, ex Concluſ. 3. petendum relinquimus. De illa autem Inquiſitione, quæ ſolùm eſt ſpecialis ex parte criminis, idem judicium eſt ac de generali; pro qua ſequitur.

Concluſio V.

Ut Judex generalem inquiſitionem inſtituat, non eſt neceſſe quòd præceſſerit denuntiatio, accuſatio, infamia, ſeu rumor alicujus criminis; cap. *Sicut olim*, tit. de Accuſat. cap. *Cum venerabilis*, de Cenſ. & eod. tit. cap. *Romana* in 6. Ratio eſt. Quia talis inquiſitio eſt neceſſaria ad purgandam Rempublicam moreſque in Communitatibus reformandos : & per eam nulli ſit injuria, quandoquidem de nullo in particulari fiat inquiſitio.

Cavere autem debent illi qui interrogantur, etiamſi fortaſſe ſub juramento vel cenſurarum comminatione rogentur, ne patefaciant occultos criminoſos nulla criminum iſtorum infamia laborantes, niſi vel ad eorum emendationem neceſſarium ſit ut manifeſtentur Superiori, non ut Judici ſed ut patri; vel impendat grave aliquod damnum niſi denuntientur; tunc enim non eſſet habenda ratio famæ. Ita ſentiunt Adrianus in 4. de Correpț. frat. Sotus in lib. de Deteg. ſecreto, Navarrus dicta Concl. 6. nu. 250. Salonius hic, & communiter alii poſt B. Thom. qu. 33. art. 7. hujus p. Quam ſententiam confirmare etiam licet ex capit. *Qualiter & quando* 1. tit. De Accuſat. ubi Pontifex dicit : *Volumus obſervari, ut jurent Clerici, quòd ſuper his quæ ſciunt vel credunt eſſe in ſua Eccleſia reformanda tam in capite quam in membris (exceptis occultis criminibus) meram & plenam dicant inquiſitoribus veritatem*. Addi poteſt & ratio. Poteſtas enim inquiſitoris eſt publica; ideoque non ſe extendit ad inquirendum merè occulta, niſi boni communis vel particularis alicujus neceſſitas id poſtulaverit. In inquiſitione non ſunt ordinariè detegendi peccatores occulti.

Dices : Innoc. IV. c. *Romana* de Cenſ. in 6. vult, Archiepiſcopum quando viſitat inquirere abſque juramenti exactione; quomodo igitur in cap. *Qualiter* dicitur, ut Clerici jurent? Quidam dicunt non eſſe exigendum juramentum à principio; plenius tamen Reſp. poteſt : Non licere juramentum exigere de prodendis generaliter omnibus quæ ſciuntur etiam occultis : ſed benè de patefaciendis illis, quæ ſine peccato poſſunt patefieri. Vide Sylveſt. verbo *Viſitatio* qu. 6. Quòd ſi juramentum ſit præſtitum indefinitè de veritate dicenda ſuper interrogatis; illud non ſe extendit ad penitus occulta, inquit Adrianus : cùm juramentum nequeat eſſe iniquitatis vinculum : contra charitatem autem ſit, occultum peccatorem detegere. Ob. Reſp.

Quare ſi Viſitator vel Inquiſitor etiam illa interroget, quæ revera noſti, ſed occulta; debes tacere, aut (ſi neceſſe ſit) negare te illa ſcire. Quia debes reſpondere juxta mentem interrogantis rationabilem : mens autem interrogantis eſt vel eſſe debet, ut non detegantur perſonæ in particulari, niſi præceſſerit aliqua ipſarum infamia per rumorem, denuntiationem, vel accuſationem; (modò ſcilicet bonum commune vel proximi non periclitetur) non verò ut omnino & nullis ſervatis conditionibus quilibet peccator ſtatim detegatur. Senſus ergo interrogationis ejus eſt, An ſciat eo modo quo poſſit revelare, & eo modo quo peccata legitimè ſubjici queant poteſtati publicæ. Conferri poſſunt Adrianus loc. citat. Cajetanus verbo *Teſtimonium*, editionis Duac. Leſſius lib. 2. cap. 29. dub. 13. Malderus Tract. de Abuſ. reſtrict. ment. c. 10. §. *Noto tertio*, & c. 11.

Con-

Digitized by Google

Concluſio VI.

ETſi Navarrus cit. ſup. Concl. 6. nom. 289. aliique poſt eum exiſtiment, legem præcipientem ut Judex non procedat ſuper delicto ſine parte accuſante, vel ſine infamia quæ ſuppleat vices accuſatoris, eſſe dumtaxat humanam; verius tamen videtur, eſſe naturalem. 1. Quia lex ſervandi ſecretum eſt naturalis: ipſa verò non ſolùm obligat ſervare ſecretum nobis commiſſum, ſed etiam non revelare peccata ſeu peccatores occultos, ſi non vergant in aliorum nocumentum. 2. Quia lex naturalis & poſitiva divina dictat, fratrem peccantem non eſſe denuntiandum Prælato, niſi prius fuerit ſemel & iterum admonitus; Matth. 18. adeò ut ſi Prælatus contra eum ordinem aliquid præciperet; & ipſe præcipiens peccaret & alius ei obediens; qu. 33. art. 7. ad 5. ergo etiam peccaret Prælatus ſpecialiter inquirens de occulto crimine ejus qui non eſt infamatus: ſi enim non poteſt jubere ut ſibi denuntietur peccatum fratris occultum; nec poteſt de illo ſpecialiter inquirere: cùm ſic inquirere, ſit eis à quibus requirit præcipere, ut occultum peccatorem prodant. Neque refert, quòd apud Matth. ſermo ſit de proceſſu ad emendationem fratris. Quia ſicut non licet infamare fratrem quando quæritur ſpiritualis ejus emendatio; ita nec quando ſpectatur punitio, ſi eam punitionem non exigat vel bonum Reipublicæ, vel neceſſitas alterius, aut accuſator. Quamvis enim communiter ſit emolumentum Reipublicæ punire delicta; non eſt tamen quando ſunt occulta, neque alius accuſat, aut querelam porrigit: quia non tantum eſt Reipublicæ commodum delictorum punitio, quantum damnum eſt occultorum peccatorum publicatio; ait Navarrus num. 263. In hanc ſententiam ſcribunt Adrianus in 4. Petrus Navarra lib. 2. c. 4. n. 159. & ante illos B. Thom. dicto art. 7. & quæſt. 69. art. 2.

QUÆRITUR III.

Utrùm quando crimen eſt manifeſtum, ſed Author occultus, poſſit Judex inquirere de Authore.

VIDETUR quòd non. 1. Quia Jura in cap. *Cum oporteat*, cap. *Inquiſitionis*, c. *Qualiter & quando* tit. de Accuſationibus, apertè requirunt infamiam perſonæ.

2. Quia ſi poſſet inquirere, ejus interrogatio foret juridica; ergo teſtis interrogatus teneretur manifeſtare occultum peccatorem, imò peccator ſeipſum, ſi forſitan ipſe rogaretur.

3. Judex ita inquirens præberet maximam occaſionem revelandi peccatores occultos; quod eſt contra jus naturale.

Reſp. quod ſic. Reſp. Non videri dubitandum de parte affirmativa; quòd nimirum liceat iſto caſu inquirere authorem generali inquiſitione ex parte perſonæ, etſi non ſpeciali: ac proinde ſi commiſſum fuerit homicidium, & ignoretur à quo; poteſt Judex generaliter inquirere quis fecerit, quamvis non poſſit peculiariter quærere, an vel Petrus, vel Paulus, ſi ipſi nulla criminis infamia laborent, neque ſit de illis rumor, aut clamoſa inſinuatio, vel quid ſimile. Ita ſentiunt Sylveſter verbo *Inquiſitio* 1. quæſt. 7. Navarrus ad c. *Inter verba* Concl. 6. corol. 50. Enchir. c. 18. num. 38. Bannes, & Salonius hic, Azorius p. 3. lib. 13. c. 16. Leſſius, Maldcrus, & alii.

Prob. 1. Quia hæc eſt communis Judicum praxis; quæ ſufficit derogare legi poſitivæ, ſi qua eſſet in contrarium. *Sic* (ait Innocentius IV. ad c. *Bona* 1. tit. de Elect.) *ſervat totus Mundus, quod contingente maleficio notorio, ſtatim inquirit Judex generaliter, non contra certam perſonam: & facta inquiſitione, vocat nominatos in inquiſitione de maleficio. Et quod longam interpretationem recipit ex iteratione factorum mutari non debet.* Et infrà: *Cùm maleficium ſic notoriè factum eſt, ſed quis illud fecerit ſit incertum; Judex nullo vocato procedit ad inquiſitionem illius maleficii, ſcilicet per quos ſit factum.*

2. Niſi tales inquiſitiones fierent; ſequerentur duo mala graviſſima: Unum, quòd populus graviter offenderetur, videns Judicem non inquirere in authorem manifeſti facinoris: Alterum, quòd maleficia invaleſcerent ſub ſpe impunitatis; atque ita perturbaretur pax & tranquillitas Reipublicæ.

Ad 1. Arg. Reſp. Jura, quæ requirunt infamiam perſonæ, eſſe intelligenda de inquiſitione ſpeciali ex parte perſonæ, non autem de generali.

Ad 2. Neg. C. Eo enim modo quo interrogatio Judicis eſt juridica, ad eam reſpondere debent illi qui interrogantur: non eſt autem juridica, quatenus dirigitur ad reum; ut patet ex iis quæ ſuprà q. 69. art. 2. cum Authore diximus eſſe neceſſaria, ut reus dici poſſit ſecundùm juris ordinem interrogatus; ac proinde ſi contingat ipſum reum interrogari, non tenetur ſe prodere. Sed neque juridica eſt, ſi interrogantis mens ſit, ut ſimpliciter ei dicatur, quis ſit Author facinoris, etiamſi is infamia non laboret, neque de illo ſint indicia vel rumores. Eſt autem juridica, ſi ſit mens interrogantis, ut prodatur author laborans infamia; & ut ſi contra aliquem ſint rumores vel indicia, ipſi aperiantur. Quare ſi is qui interrogatur viderit Authorem delicti laborare infamia; debet eum manifeſtare: ſi ſolùm extent indicia; illa declaret: ſi autem viderit eum nulla infamia laborare, nullaque eſſe contra ipſum indicia; non poteſt eum prodere, niſi malum aliquod adhuc impendeat vel Reipublicæ vel alicui tertio. Quia & contra charitatem & contra juſtitiam foret talem infamare, cujus fama abſque ullius præjudicio ſervari poteſt.

Objiciunt quidam factum Gregorii: ſed de illo diximus q. præced. art. 2.

Ad 3. Reſpondetur Neg. Aſſum. Quòd enim peccatores occulti detegantur, non provenit ex interrogante vel interrogationis conditione ſeu natura: ſed tum ex malitia tum ex imperitia eorum qui interrogantur, dum aut libenter alios infamant, aut neſcientes jura, putant ſe teneri occulta patefacere. Propter hoc autem incommodum Judex non tenetur ab inquiſitione abſtinere: partim quia dum inquirit, utitur jure ſuo, & fungitur munere quod ei incumbit: partim quia talis inquiſitio eſt ad quietem publicam neceſſaria, quæ debet præponi bono privato: partim denique quia occultorum revelatio per accidens ſequitur ex inquiſitione. Si quid ergo contingat inordinati; non eſt Judici imputandum, ſed his qui interrogantur, qui priuſquam reſpondeant attendere debent, quid eis ſecundùm legem Chriſtianam reſpondere liceat: & ſi dubitent, conſulant viros doctos, ac Judici dicant, ſe interrogari de re, de qua nihil certi poſſint reſpondere, velleque tempus ad cogitandum & de re ipſa & de reſponſione.

Quidam opinantur, Judicem teneri tales interrogatos informare, quòd non intendit ut revelent authores merè occultos: ſed aliis meritò videtur, Judicem ad hoc non eſſe obligatum, ne ſe faciat ſuſpectum, quaſi eſſet corruptus ac fautor criminoſorum; imò quamvis prævideret, occultum peccatorem eſſe detegendum, etiam cum peccato teſtium debet procedere ad inquiſitionem, prout videtur expedire bono publico: rei enim neceſſariæ operam dare licitum eſt, etiamſi ejus occaſione aliqui prævideantur peccaturi.

Advertendum tamen, inquiſitorem generalem benè facturum, ſi (prout viderit rerum & perſonarum circumſtantias) ab initio proteſtetur, ſe nolle ſcire occulta, ſed ſolùm notoria, vel ea, de quibus ſunt rumores aut indicia.

Cæterum ſi Judici generaliter inquirenti detegatur occultus criminoſus; Judex poteſt ac debet ad inquiſitionem ſpecialem deſcendere, ac tandem criminoſum illum punire. Quia ex quo deductus eſt in publicam Judicis notitiam, ſive benè ſive malè, modò ſine injuria quam Judex intulerit; nocivum eſſet Reipublicæ connivere, dareturque materia delinquendi eis, ad quos detectio & impunitas perveniret. Dixi, *modò ſine injuria, &c.* Quia dum Judex per injuriam extorſit criminis aut criminoſi cognitionem; non poteſt abſque peccato injuſtitiæ talem reum ex iſta cognitione punire, vel ad puniendum procedere: quamvis hoc poſſit, quando detectio habita fuit per alios indebitè,

bitè, imò & injuſtè, ſi illius injuſtè detectionis cauſa non fuerit ipſe Judex. Videatur Navarrus in Rub. de Jud. n. 87. & c. 18. Enchir. n. 59.

Quæri etiam ſolet: An reus poſſit ſubjici torturæ: ſed exacta hujus rei diſcuſſione Juriſconſultis relicta, quædam notabilia ſubjiciemus.

1. Tortura introducta eſt, non in pœnam criminis, ſed in ſupplementum probationis; ut quia deeſt plena probatio, ipſe reus confeſſione ſua ſuppleat.

2. Rationabiliter eſt inventa, ne alioquin improbi audacter & impudenter graſſentur, quando putant ſe teſtibus non poſſe convinci: ac inſuper ne graviſſima ſcelera, quæ vix unquam plenè probari poſſunt, maneant impunita.

Quando ſit adhibenda tortura. 3. Tortura ſolùm adhibenda eſt in criminibus atrocioribus, quæ ſcilicet capite, mutilatione, ablegatione ad triremes puniri ſolent. Ac tunc, non niſi adſit probatio ſemiplena, vel indicia vehementia, de quorum numero non eſt, quòd recens occiſus emittat ſanguinem uno præſente potiùs quàm altero: licèt enim hoc indicium videatur ſufficere ad apprehenſionem, ac etiam ad examen, quia propter humani ſanguinis dignitatem, quæ major eſt poſt Incarnationem quàm antea, non apparet eſſe aliquid merè naturale, ſed ſupra naturam: ſi tamen ſit ſolùm; non credimus ſufficere ad torturam. Multò autem minùs ad eam ſufficit, quòd reus non immergatur aquis, in quas fortaſſe à ſuperſtitioſo Judice injicitur; cùm hoc indicium incertum ſit ac ſuperſtitioſum. Vide q. 95. art. 8. ſed valida indicia ſunt; fuga publico rumori conjuncta, niſi citatus compareat; graves inimicitiæ unà cum minis in eo, qui ſolitus eſt minas exequi; publica fama, ſi aliis adminiculis juncta ſit &c.

4. Reum plenè convictum non licet torquere, niſi fortè ut complices prodat.

5. Ad condemnationem non ſufficit confeſſio in tortura, etiam præcedente probatione ſemiplena, niſi poſtea reus illam ratificet.

6. Torturæ, ſi novis iiſque gravioribus modis adhibeantur, illicitæ ſunt.

Articulus II.

Utrùm ſufficiat duorum aut trium teſtimonium.

Reſp. communis & certa eſt, Duorum, vel ad majorem certitudinem trium teſtimonium ordinariè in judiciis ſufficere, ac etiam requiri. Sufficere quidem. Sufficit. Quia in actibus humanis, circa quos verſantur judicia, non requiritur certitudo demonſtrativa, ſed probabilis, ſeu ea quæ communiter & ut in pluribus ſolet veritatem attingere, etiamſi ut in paucioribus à veritate deficiat: quæ autem duo vel tres homines concorditer affirmant, maximè ſub juramento, communiter ſolent eſſe vera, eſtque in eorum tali aſſertione probabilis certitudo: cùm probabile ſit, quòd magis veritatem contineat multorum quàm unius dictum; ergo duorum aut trium teſtimonium ſufficit.

Neque refert, accidere poſſe, ut duo vel tres falſum dicant teſtimonium, ſicut in judicio Naboth. 3. Reg. 21. Hoc enim & rarò contingit, & eſt per accidens: In legibus autem ſtatuendis conſideratur id quod per ſe & ut in pluribus; alioquin neque ſufficeret teſtimonium multorum, cùm etiam illud poſſit aliquando eſſe falſum: propter quod Exod. 23. dicitur Judici, ne ſequatur turbam ad faciendum malum, nec in judicio plurimorum acquieſcat ſententiæ, ut à vero deviet.

Cæterum, ut hæc duorum vel trium teſtimonia ſufficiant, oportet ut ipſi ſint omni exceptione majores, & de eodem facto deponant; ita ſcilicet, ut non ſint teſtes ſingulares, ſed conteſtes ejuſdem rei: ideo convenire debent tam in circumſtantiis principalibus quàm in ipſo puncto negotii. Non tamen cenſendi ſunt diſcordare, ſi unus teſtis deſignet certum tempus & certum ac individuum locum; & alius dicat, ſe illius non recordari. Quòd ſi diſcordent in circumſtantiis minùs principalibus, vel etiam in iis, quæ ad ſubſtantiam facti non pertinent; non propterea erit inefficax teſtimonium: ut ſi unus dicat fuiſſe feriam tertiam, alius quartam, atque ita varient, longo tempore poſt factum: ſi unus dicat fuiſſe tempus nubiloſum, alius ſerenum: unus domum pictam, alius non pictam. Si autem unus idemque teſtis diverſo tempore ſuper eodem puncto varie in his, quæ ſe vidiſſe aut certò ſcire affirmat, ejus teſtimonium debet repelli. Hic ad 2.

Oportet præterea, teſtes illos eſſe juratos de dicenda tota veritate, quam in præſenti cauſa noverunt, nulla falſitate adjecta: & non alia deponere, quàm quæ ſub eorum præſentia dicta vel facta ſint, dicendo v. g. Se vidiſſe occidentem, audiviſſe blaſphemantem, cap. *Teſtes*, & cap. *Hortamur*. 3. q. 9. & lib. 2. Decret. tit. de Teſt. cap. *Nuper*. Denique iſti duo teſtes, qui dicti ſunt in judiciis ſufficere, intelligendi ſunt eſſe diverſi ab accuſatore: cum quo ſi in aſſertione conveniant; ternarius invenitur (non dico teſtium) ſed aſſerentium.

Requiri verò duorum teſtimonium, ita ut teſtimonium unius ordinariè non ſufficiat; jure gentium eſt receptum, patetque tum ex cap. *Veniens*, tit. de Teſt. tum aliunde. Requiruntur duo teſtes. Cujus una ratio eſt. Quòd ex privato odio facilè inveniri poſſit unus calumniator contra alium; non ita facilè duo vel tres. Altera. Quòd unus teſtis mendax longè facilius in deponendo teſtimonio proferet omnia conſentanea & conformia, quàm facere poſſint duo vel tres mendaces; ſicut patuit in examine duorum ſenum, qui contra Suſannam falſum dixerant teſtimonium.

Porrò hanc doctrinam eſſe intelligendam de judiciis rerum graviorum, præſertim ubi agitur ad condemnationem; benè oſtendunt Bannes & Salonius ex communi uſu judicum. Ipſi enim damnare ſolent cædentes ligna in alieno nemore, & paſcentes pecora in alieno agro, ex ſolo ſatellitis ſive cuſtodis teſtimonio, quòd aliter iſta vix poſſunt eſſe tuta; ideòque communi bono expedit ſic fieri. Si inferas: Ob eamdem rationem etiam in cauſis gravioribus ſufficere unum teſtem. Neg. et C. Quia hoc bono communi non expedit, ſed potiùs induceret magnam illius boni perturbationem. Quamquam poſſet contingere, ut ad unius teſtimonium interficiatur quiſpiam, ſi Principi certò conſtet de machinatione mali per eum imminenti; quod ſine magna perturbatione Reip. aliter averti nequeat, quàm per occultam ipſius interfectionem, ex iis quæ art. 3. q. 67. diximus patet. Ad cujus intellectum advertendum eſt ſi jus naturale ſpectemus; ſolùm requiri tale teſtimonium, quod judicetur pro qualitate perſonarum & negotii eſſe certum; ac proinde quòd requirantur duo teſtes juris eſt poſitivi, non naturalis: & in veteri quidem lege erat juris poſitivi divini; ſed in nova ſolùm eſt juris humani.

Neque refert, quòd præceptum Deut. 17. & 19. datum, videatur eſſe in nova lege confirmatum his verbis: *Ut in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum*, Matth. 18. & rurſum: *In lege veſtra ſcriptum eſt, quia duorum hominum teſtimonium verum eſt*: Jo. 8. Chriſtus enim non jubet illud ſervari: ſed priori quidem loco docet, ſufficere duos teſtes, ut crimen fratris denuntietur Eccleſiæ, idque eſſe conſentaneum & veteri legi & rationi naturali; poſteriori verò loquebatur Judæis, quibus ea lex data erat, cujus proinde authoritate volebant oſtendere, ſuam doctrinam eſſe recipiendam, utpote confirmatam duorum teſtimonio, quod juxta legis, quam acceperant, præſcriptum, erat ſufficiens.

Quod ex Alex. III. poſſet opponi; diluimus, q. 66. art. 2. quæſ. 5.

Ex his patet, quare in reſp. art. additum ſit, *ordinariè*: quod etſi B. Th. non expreſſerit, ſatis tamen inſinuavit in reſp. ad 3. admittens, aliquando requiri plures quàm duos teſtes.

Articulus III.

Utrùm alicujus teſtimonium ſit abſque culpa repellendum.

Reſpondet Eſſe. Cùm enim teſtimonium non habeat certitudinem infallibilem, ſed probabilem, quidquid probabilitatem adfert, quòd aliquis in veri-

veritate teſtificanda non ſit firmus: reddit teſtimonium inefficax, quia deeſſet illi probabilis certitudo. Hoc autem interdum quidem eſt culpa, interdum verò aliud.

Propter culpam repellitur teſtimonium Infidelium; infamium, & eorum qui de aliquo crimine publico rei ſunt.

Qui repellentur à teſtificando. Abſque culpa autem rejicitur teſtimonium illorum, qui non valent uſu rationis; cujuſmodi ſunt, amentes, pueri, mulieres. Deinde qui vel amore vel animi alienatione impedirentur dicere verum; ut conſanguinei, affines, familiares, domeſtici, inimici. Denique quorum eſt conditio ſive ſtatus talis, ut probabile ſit, facilè poſſe induci ad teſtificandum contra veritatem; ut pauperes, ſervi, & illi quibus imperari poteſt. Conſerantur, 4. q. 3. cap. *Teſtes*, & Sylveſter verbo *Teſtis* q. 1. Nec mirum quoſdam ſine culpa repellendi à ferendo teſtimonio; quoniam id magis pertinet ad cautelam falſi teſtimonii vitandi, quàm ad pœnam ejus qui repellitur. Circa quos tamen quædam veniunt obſervanda.

1. Quòd mulieres ordinariè quidem repelluntur à ferendo teſtimonio in criminalibus ac etiam in teſtamentis; non autem in aliis cauſis civilibus; lege *Ex eo*, ff. de Teſtibus & l. *Qui teſtamento*, ff. Qui teſtamenta facere poſſ.

2. Pueri annorum quatuordecim admittuntur in civilibus.

3. Conſanguinei admittuntur pro & contra conſanguineos in cauſa matrimoniali, cùm ipſi melius quàm extranei noverint ſuam genealogiam. In criminibus etiam exceptis, ut hæreſeos, læſæ majeſtatis, falſificationis monetæ, proditionis Patriæ, non ſolùm admittuntur, ſed aliquando obligantur tum accuſare, tum teſtari; poſſuntque, ſi ſponte non fecerint, compelli: ſalus enim communis eſt bono privato præferenda. Si ergo pater eſſet hæreticus; filius teneretur eum accuſare, & contra accuſatum ab alio poſſet ac deberet teſtari propter periculum Animarum, quod alioquin imminet. Vide Sylveſtrum verbo *Hæreditas* 2. q. 2. & 3. Navar. c. 14. n. 12. Toletum lib. 5. c. 1.

4. Teſtes minùs idonei tamquam idonei admittuntur, quando delictum eo loco vel tempore eſt commiſſum, ubi aliorum teſtium copia non poteſt haberi. Item quando cum eis concurrit alius omni exceptione major.

Et reſp. ad 2. memoria retinendum eſt illud, *De quolibet præſumendum eſſe bonum, niſi appareat contrarium, quando talis præſumptio non vergit in periculum alterius.*

Articulus IV.

Utrùm falſum teſtimonium ſit ſemper peccatum mortale.

PRo Reſponſione ſit

Concluſio I.

FALSUM teſtimonium juramento confirmatum ſemper eſt peccatum mortale propter perjurium, quo infertur gravis injuria Deo; dum adducitur in teſtem mendacii. Confer q. 98. art. 3.

Concluſio II.

SI falſum teſtimonium in judicio prolatum ſolitariè conſideretur, hoc eſt ſecluſo juramento, eſt peccatum genere ſuo mortale. Quia repugnat juſtitiæ: omne autem peccatum contra juſtitiam eſt mortale ex ſuo genere q. 59. art. 4.

Non omne mendacium in judicio pecc. eſt mort. Ex hoc verò quod B. Thomas in caſu 1. Concl. dicit *Semper eſt mortale*: & in caſu 2. *Mortale ex ſuo genere*; benè concluditur, non omne mendacium, quamvis in judicio prolatum, ſemper eſſe peccatum mortale, quando non habet perjurium adjunctum: alioquin enim B. Thomas non magis reſtrictè loqui debuiſſet in 2. Concl. quàm in 1. vide q. 69. art. 2. Unde ſi quis falſum diceret teſtimonium, ut innocentem vel ab injuſta morte, vel ab alia injuſta ſententia liberaret; non peccaret mortaliter: niſi fortè ſic mentiretur, ut dum uni prodeſſe vult, noceat alteri, notabile crimen falſum ei objiciendo. Quamvis enim licitum ſit, verum crimen objicere teſti etiam ſecundùm juris ordinem teſtificanti, quando conducere poteſt ad defenſionem rei, aut ſaltem ita objicere non ſit genere ſuo peccatum mortale; objicere tamen grave crimen falſum, mortale eſſe credimus, ſive teſtis deponat verum, ſive falſum: imò etiam mortale foret detegere verum, quod impertinens eſt ad cauſam; partim quia talis detectio ſolùm haberet rationem vindictæ, & non defenſionis; partim quia objectio illa iniquè teſtem infamaret.

Concluſio III.

FAlſum teſtimonium, ſi ſolùm conſideretur ut eſt mendacium, non ſemper eſt peccatum mortale, niſi accedat aliqua circumſtantia, vel Religioni, vel juſtitiæ repugnans. Quia non omne mendacium eſt mortale, ſed ſolùm perniciosum: poteſt autem fieri, quòd falſum teſtimonium nemini ſit perniciosum.

Concluſio IV.

QUod dictum fuit, Falſum teſtimonium eſſe mortale; intelligi debet de eo, quod formaliter ſive ex intentione falſum eſt. Nam ſi quis poſt diligentem ſuæ memoriæ excuſſionem ferret falſum teſtimonium putans eſſe verum; neque peccaret, neque obligaretur ad reſtitutionem damni, ſi quod inde pars adverſa pateretur; hic ad 1. Nihilominus ſi poſtmodum adverteret, falſum eſſe id quod depoſuit; teneretur illud retractare, ſi quidem ſine gravi ſuo incommodo poſſet ea retractatio prodeſſe. Quia unuſquiſque debet cavere, ne ſit proximo cauſam damni, quando hoc poteſt ſine ſuo damno; & alioquin incurreret onus reſtituendi, ſi quum poſſit ſua retractatione damnum avertere, non faciat. Neque refert, quòd Jura non admittant teſtem ad mutationem ſui teſtimonii, niſi confeſtim fiat cap. *Præterea*, tit. de Teſt. cog. Spectata enim negotii & perſonarum qualitate, poteſt etiam ex intervallo facta mutatio admitti.

In reſp. ad 2. dicit, Quòd injuſtum judicium non eſt judicium: ſi nimirum ſit injuſtum, vel quia definit ſeu concluderem iniquam; puta condemnationem innocentis: vel quia eſt contra ſubſtantialem juris ordinem; alioquin judicium injuſtum veri nominis judicium eſſe poteſt, ſi ſolùm ideo ſit injuſtum, quia vel Judex ex pravo affectu procedit, vel non ſervat accidentalia quædam juris, etiamſi obſervet eſſentialia.

Quod ex Greg. hom. 26. in Evang. ſolet opponi: *Sententia Paſtoris, ſive juſta ſive injuſta, timenda eſt*. De illa quæ manifeſtum errorem non continet, & à qua non legitimè fuit appellatum, intelligendum eſt. Videri poſſunt quæ diximus ad Suppl. q. 21. art. 4. & hujus p. q. 60. art. 5.

QUÆSTIO LXXI.

De injuſtitia, quæ fit in judicio ex parte Advocatorum.

IS qui vel Actori, vel Reo in judiciis conſilium præbet, ejuſque partem tuetur, appellatur Advocatus, quòd hujus rei præſtandæ gratia accerſatur, dicitur etiam cauſæ Patronus: & ejus actio, Patrocinium, vel Advocatio, aut Poſtulatio; quòd per eam deſiderium ejus, cujus cauſa agitur, exponatur apud illum qui juriſdictioni præeſt. Per illud quòd diximus *in judiciis*, à ratione Advocati excluditur, qui privatim juvat actorem vel reum conſilio; ac proinde qui prohibitus eſt advocare, non cenſetur prohibitus domi conſulere etiam per allegationes jurium in ſcriptis datas. Sylveſter verbo *Advocatus*.

ARTI-

Digitized by Google

Articulus I.

Advocatus aliquando debet patrocinari gratis.

ART. 1. docet, Advocatum teneri aliquando patrocinari cauſis pauperum gratis. Quia tale patrocinium præſtare pertinet ad opera miſericordiæ: hæc autem opera cadunt ſub præceptum; tunc exequendum, quando proximus neceſſitatem patitur, q. 32. artic. 5. & 6.

Quod B. Thom. hic dicit: *In caſu quo aliquis tantam neceſſitatem patitur, ut non in promptu appareat quomodo poſſit ei aliter ſubveniri; tenetur ei opus miſericordiæ impendere: ſi autem in promptu appareat quomodo aliter ei ſubveniri poſſit, vel per ſeipſum, vel per aliam perſonam magis conjunctam, aut majorem facultatem habentem; non tenetur ex neceſſitate indigenti ſubvenire*; non ſic intelligendum eſt, quaſi ad excuſationem à præcepto ſufficiat eſſe alios, qui neceſſitatem indigentis noverint, poſſintque illi ſubvenire: quid enim juvat pauperem, multos ejus paupertatem noviſſe, poſſeque illi ſuccurrere, ſi nemo ſuccurrat? Sed accipiendum eſt de potentia morali, eaque tali, cui veriſimile ſit, ſtatim conjungendum actum: ut cenſeatur in promptu apparere, quomodo aliter quàm per ſeipſum ei ſubveniri poſſit, quando prudenter & probabiliter judicare potes, quòd alius ſit ei jam nunc auxiliaturus; tunc autem non appareat quomodo poſſit ei aliter ſubveniri, quando, etſi multi ſint qui poſſunt, nullus tamen ei ſuccurrit, nec veriſimile eſt quòd citò ſuccurret. Hoc enim eſt, quòd citatæ jam q. 32. artic. 5. ad 3. ait: *Cùm apparet evidens & urgens neceſſitas, nec apparet in promptu qui ei ſubveniat.*

Tenetur autem Advocatus gratis patrocinari cauſæ pauperum, non ſolùm in extrema neceſſitate, ſed etiam in gravi.

Quæ neceſſitas hic ſit extrema. Quæ gravis.

Extrema eſt, quando ſic eget patrocinio, ad quod tamen habendum pecunia & ſimilibus deſtituitur, ut niſi adjuvetur cauſa ſit caſurus, & vel injuſta morte plectendus, vel ſuis, quantulæcumque ſint, rebus omnibus ſpoliandus, ac in extremam inopiam redigendus. Gravis eſt, quando niſi gratis juvetur, litem perdet, ratione cujus, aut gravem bonorum jacturam patietur, aut ad triremes dirumve carcerem condemnabitur, aut in morbum periculoſum incidet.

In extrema quidem neceſſitate gratis patrocinari debet Advocatus, etiamſi non habeat ſuperflua, & fortè paſſurus ſit jacturam eorum ſuorum bonorum, quæ ſimpliciter neceſſaria ſunt ad ſuum ſtatum: in gravi autem, cum aliquo detrimento eorum, quæ etſi non ſimpliciter ſint neceſſaria ad ſtatum, ſunt tamen quaſi neceſſaria ad ejus decentiam.

Confirm. Si advocatus gratis non adjuvet pauperem una ex jam dictis neceſſitatibus laborantem cùm poſſit; habet ſubſtantiam qua juvare illum poteſt, ac nihilominus claudit viſcera ſua ab eo; igitur mortaliter peccat, juxta illud 1. Jo. 3. *Qui habuerit ſubſtantiam hujus Mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo; quomodo charitas Dei manet in eo?* His conſentiunt Sylveſter, Bannes, Salonius, Leſſius, Malderus.

Quæſt.

Petes: Utrùm in communibus pauperum neceſſitatibus Advocatus teneatur eis patrocinari gratis? Communis neceſſitas erit, quando niſi juvetur pauper litigans, is jacturam aliquam patietur, quamvis non adeò gravem, ut notabiliter ſtatum ejus imminuat. Sicut autem q. 32. reſolvimus, pauperi communem dumtaxat neceſſitatem patienti eleemoſynam ex præcepto faciendam eſſe ab iis, qui habent ſuperfluum; ſimiliter hìc dicendum exiſtimamus de illis Advocatis, qui etſi pauperum cauſas gratis promoveant, nihil eis decidet de neceſſario decentiæ ſtatus.

Reſp.

Cùm enim pauperes eorum patrocinio indigeant: ipſi verò abundent unde abſque ſuo damno poſſunt illos juvare; non poſſunt diligere proximum ſicut ſeipſos, cum non adjuvent.

Quando autem ejuſmodi eſt ſtatus, ut vir plebeius ac infimæ ſortis, qui labore victum quærebat, ſi in lite ſuccumbat, debebit artis ſuæ inſtrumentis ſpoliari, equos ex quibus vivebat, vendere & mendicare; videtur eſſe neceſſitas plus quàm communis: ideo de illa judicandum cenſemus, ſicut de gravi.

Eadem autem ratione peccat mortaliter Judex, qui ſciens pauperum neceſſitatem, non providet eis de Advocato, præcipiendo uni illorum, qui in iſto tribunali verſantur ſicut Advocati, ut gratis patrocinetur: ſicut præcipere poteſt, non ſolùm quando propter paupertatem non poſſunt habere Advocatum, ſed etiam quando propter potentiam adverſarii nemo illis audet patrocinari. Sylveſter verbo *Advocatus* q. 16. & q. 18.

Porrò extra caſum neceſſitatis, non omnino quidem tenetur Advocatus patrocinari gratis; ſciat tamen, laudabile & Deo valde gratum opus futurum, ſi etiam extra neceſſitatem pauperum, viduarum, pupillorum, ſimiliumque miſerabilium perſonarum pro Dei amore cauſas ſuſcipiat. Quo in genere excelluit S. Ivo Presbyter & Confeſſor, Sanctorum Catalogo adſcriptus anno 1347. per Clementem VI. die 19. Maji. Nec dubium eſt feciſſe olim ſimilia Chryſoſtomum, & alios antequam Ordini Clericorum aſcriberentur.

Addit B. Thom. in corp. Idem quod de Advocato dictum eſt eſſe dicendum de Medico quantum ad curationem pauperum: & ea de re nos quoque pauca diximus q. 32. art. 5. quæſ. 5. in reſp. ad 3.

Articulus II.

Qui ab Officio Advocati arceantur.

ART. 2. oſtendit, Quoſdam ſecundùm jura convenienter arceri ab officio Advocandi: vel propter impotentiam; cujuſmodi ſunt impuberes, furioſi, ſurdi, muti, qui nec pro ſe nec pro aliis poſſunt agere patronum: vel propter indecentiam: quia aut ſunt majoribus rebus obligati, aut quia defectum aliquem habent, ob quem non deceat eos tale officium.

Ratione prioris, Clerici in judicio ſæculari, Monachi & Presbyteri in quocumque judicio non poſſunt advocare. Ratione poſterioris, infames, Infideles, & gravis alicujus criminis condemnati in quacumque cauſa repelluntur ab advocando, 3. q. 7. cap. *Infames*: 16. q. 1. cap. *Monachi*; tit. de Poſtul. cap. *Clerici*, & cap. *Ex parte*: niſi neceſſitas aliud poſtulet, propter quam infames & crimnoſi poſſunt pro ſeipſis ac pro perſonis ſibi conjunctis agere officium Advocati: Clerici etiam ſacrorum Ordinum pro ſua & Eccleſiæ miſerabiliumque perſonarum cauſa: Monachi pro cauſa Monaſterii, ſi Abbas jubeat; ut patet ex dicto tit. de poſtul.

Quæſt.

Et quia propter defectum ſcientiæ ab eodem advocandi officio repelluntur indocti; quæri poteſt: Quanta requiratur ſcientia in Advocato? Reſp. Tantam requiri, qua ſufficienter valeat merita & juſtitiam cauſarum dignoſcere ſecundùm jura & conſuetudines vigentes.

Reſp.

Alioquin & mortaliter peccat exponendo ſe periculo perdendi cauſam alienam, & eſt obnoxius reſtitutioni damnorum litigantibus obvenientium: imò etiamſi ſufficientem habeat ſcientiam, ſi tamen eſt negligens, & propter illam negligentiam clientulus ſuccumbat, aut vincat quidem, ſed ob dilationes ſuperfluas ab Advocato cauſatas jacturam patiatur; neque à peccato, neque ab onere reſtituendi erit immunis. Ex quanta autem culpa obligetur Advocatus; vide ad q. 62. art. 4. quæſ. 4.

Articulus III.

Cauſam injuſtam defendens peccat.

ART. 3. probat, Advocatum, qui ſcienter cauſam injuſtam defendit, graviter peccare, & teneri ad reſtitutionem damni, quod ex ipſius patrocinio ſentit pars adverſa. Quia iſtius damni cauſa eſt. Pari autem ratione tenetur etiam ad illa damna reſarcienda, quæ ſuo clientulo obveniunt, ſi eum non monuit de injuſtitia cauſæ: ſi autem monuit; non tenetur ei, ſed ſolùm parti adverſæ. Quia ſcienti & volenti non fit injuria. Quòd ſi defendat cauſam injuſtam, putans eſſe juſtam; in tantum excuſatur, in quantum ignorantia illa poteſt eum excuſare, ſecundùm principia quæ ab authore traduntur 1. 2. quæſt. 6. art. 8. quæſt. 74. art. 5. ad 1. quæſt. 76. artic. 3. & 4. Quare Advocatus nullo modo excuſatur per ignorantiam in caſu propoſito, ſi nihilominus fuiſſet defenſurus,

quamvis ſciviſſet cauſam eſſe injuſtam: prorſus autem excuſatur, ſi bonam adhibuit diligentiam ad ſciendum, an cauſa eſſet injuſta, & ſcire non potuit; non defenſurus ſi talem ſciviſſet: Si verò affectavit ignorantiam; augetur potius quàm excuſatur ejus peccatum. Si non quidem fuit affectatio ignorantiæ, fuit tamen negligentia inquirendi de juſtitia cauſæ; eò magis excuſatur quò minor fuit negligentia: non videtur tamen excuſari in totum.

Petes: Quando ſcienter defendit cauſam injuſtam; teneturnè fiſco reſtituere mulctam in quam reus fuiſſet condemnandus, ſi non ſic eum defendiſſet? Reſp. Non teneri. Quia tales mulctæ non debentur niſi poſt condemnationem; ideòque necdum erant debitæ fiſco, quando Advocatus defendebat reum ne condemnaretur. His Conformia diximus q. 70. art. 1. quæſito 1. Concl. 4.

In reſp. ad 2. tradit, Eum, qui in progreſſu litis deprehendit cauſam quam tuetur eſſe injuſtam, debere id ſuo clienti ſtatim indicare, & vel cauſam deſerere, vel dare operam ut clientem ſuum inducat, aut ad cedendum cauſæ, aut ad componendum cum parte adverſa; ſi nimirum hoc fieri poſſit abſque damno adverſarii. Alioquin graviter peccant ſive Advocati, ſive conſiliarii, qui eum, cujus cauſam advertunt eſſe injuſtam, inducunt ad compoſitionem, quando illa fieri nequit ſine damno alterius partis; cùm tranſactio ejuſmodi ſolùm in cauſa locum habeat.

Quod in eadem reſp. ait, Advocatum, qui deprehendit injuſtitiam cauſæ, non debere eam alteri parti ſeu ejus Advocato prodere, ſed teneri ad ſervandum ſecretum; intelligi debet, niſi ex illo ſecreto immineat alteri grave damnum, ſive in corpore ſive in honore, ſive in aliis bonis. Si enim immineret: teneretur ex charitate admonere vel Judicem, vel partem ad hoc, ut ejuſmodi damnum impediretur, juxta ea quæ q. ſup. art. 1. in corp. & ad 2. dixit B. Th.

Supereſt difficultas: Utrùm Advocatus poſſit ſuſcipere cauſam dubiam. Certum eſt poſſe quando ſic eſt dubia, ut utraque pars ſit æquè probabilis, aut ſaltem parum abeſt. Poteſt autem tunc utram voluerit ſive rei ſive actoris partem tueri, modò ſuum clientem moneat iſtius dubietatis. Si dicas: Judicem in ſimili caſu non eſſe liberum, ut æquè poſſit favere actori ac reo; ergo neque ea libertas concedenda eſt Advocato. Reſp. Neg. Conſ. Quia non eſt par ratio Judicis & Advocati: Judex enim, cùm teneatur inter utramque partem jus dicere; cæteris paribus magis reo favere debet quàm actori, juxta Reg. jur. 11. in 6. *Cùm ſunt partium jura obſcura reo favendum eſt potiùs quàm actori*; Advocati verò munus ſolùm eſt explicare & defendere cauſam ſui clientis: quam ob cauſam, quando una pars omnino quidem eſt probabilior, ita tamen ut altera verè etiam ſit probabilis; licitum eſt Advocato ſuſcipere defendendam partem minùs probabilem, ſi cliens eſt reus, & iſtius minoris probabilitatis monitus, cupit litem proſequi. 1. Quia reus licitè ſe in ejuſmodi caſu defendit; ergo etiam licitè poteſt ab alio defendi. 2. Quia opinio, quæ aliquibus videtur minùs probabilis, fortaſſe videbitur Judici probabilior, ſaltem prout ab Advocato bonis rationibus confirmabitur.

An verò idem liceat Advocato, ſi ejus cliens eſt actor, ambiguè diſputatur. Verius videtur non licere, quando agitur de capite, vel alia gravi pœna ſeu damno, ob quod reus in extremam aut gravem neceſſitatem laberetur: licere autem in aliis cauſis. Prius quidem. Quia actor contra charitatem agit, reum probabiliori ſententiæ nixum ad prædictam neceſſitatem adigere volens; cùm ex charitate potiùs obligetur illi ſubvenire; ſicut unuſquiſque tenetur proximum in urgenti neceſſitate conſtitutum adjuvare. Poſterius verò. Quia cùm reo nullum ſit neceſſitatis periculum, etiamſi perdat: & non ſemper id quod videtur probabilius ſit verius; actor poteſt bona fide velle ſe ſubjicere determinationi Judicis, & conſequenter etiam Advocatus poteſt eum id volentem adjuvare.

Neque his obſtat, quòd Princeps unus non poſſit movere bellum contra alterum: quando ejus cauſa eſt dubia. Nam per litem inquiritur veritas, & deciſio relinquitur Judici, qui utriuſque partis momenta habet expendere: bellum autem eſt velut executio ſententiæ, quam præcedere debet diligens veritatis inquiſitio; ideòque nec ſuſcipiendum eſt donec conſtet cauſam eſſe juſtam.

Ex his facile eſt intelligere, quòd dum Advocatus non omnino ſcit cauſam eſſe injuſtam, magis tamen reputat injuſtam quàm juſtam; non liceat ipſi eam ſuſcipere, nec ſuſceptam defendere: idemque judicandum cenſemus cum Bannesio de cauſa, quæ etiamſi videatur aliquid habere probabilitatis; altera tamen pars longè eſt veriſimilior, & communiter recepta, ſecundùm quam proinde Judices ordinariè judicant.

Articulus IV.

ART. 4. probat, Licere Advocato recipere pecuniam pro ſuo patrocinio. Quia non ſemper tenetur illud præſtare gratis: poteſt autem unuſquiſque ea quæ ſibi ſunt propria nec alteri debita pretio æſtimare, ſi ſint pretio æſtimabilia; cujus generis ſunt ſolertia, induſtria, & patrocinium Advocati. Et quidem ſi juri naturali ſtemus; non eſt dubium quin Advocatus pro ſuo patrocinio poſſit accipere pretium commenſuratum ſuo labori & induſtriæ, non quantum libuerit, ſed moderatum, conſiderata qualitate negotiorum, locorum, perſonarum, & conſuetudinis approbatæ. Verùm ſi alicubi ſtipendium ſit lege taxatum, vel à Judice taxari ſoleat; non poteſt illud excedere: unde B. Thom. conformiter Auguſtino, *Si per improbitatem aliquid immoderatè extorqueant; peccant contra juſtitiam*. Quæ *improbitas* non dicit ſolam inſtantiam petendi, ſed exactionem immoderatam ſeu juſti pretii exceſſivam.

Advocatus poteſt recipere pecuniam pro ſuo patrocinio.

Non licet autem Advocato paciſci de quota litis ſibi loco ſalarii ſolvenda: id enim jure vetitum eſt, ne ſic detur occaſio per fas & nefas vincendi litem. Imò nec paciſci licet, ut ſi in cauſa ſuperet, tantum ſtipendii accipiat. Quamvis ſine peccato convenire poteſt, ut ſive vincat, ſive non vincat, certam accipiat, eamque juſtam quantitatem pro labore: quin & de certo aliquo palmario ſibi præter ſtipendium dando ſi vicerit, moderatum: probabile eſt poſſe tranſigere. Vide Sylveſtrum verbo *Advocatus* q. 19. Navarrum c. 25. n. 30. Azorium p. 3. lib. 13. c. 29.

Pro reſp. ad 2. duo poſſunt dici. Unum, quòd ſcientia juris ſit quidem aliquid ſpirituale: ſed ejus actus & uſus quodammodo eſt corporalis ac pretio æſtimabilis. Alterum, quòd eadem illa ſcientia, etſi ſit ſpiritualis ratione ſubjecti, non ſit tamen ſpiritualis eo modo, quo intelligitur ſpirituale in definitione ſimoniæ, quia non eſt aliquid ſupernaturale.

In reſp. ad 3. obſervandum eſt, neque Judicem poſſe vendere juſtum judicium, neque teſtem verum teſtimonium. Ad cujus pleniorem intellectum ſtatuemus aliquot Concluſiones.

Concluſio I.

QUando per legem aut conventionem ſtatum eſt Judici ſtipendium laboris; nullum aliud poteſt recipere ſive à partibus, ſive ab altera earum: & ſi quid accipiat; debet illud reſtituere. Unde Judex Eccleſiaſticus, ſive ordinarius ſive delegatus, habens Beneficium Eccleſiaſticum, cui ſit annexa juriſdictio judicialis, non poteſt aliquid loco ſtipendii accipere à litigantibus, nequidem ſi Beneficium ſit tenue. Quia Beneficium illud eſt propter officium; ergo ratione Beneficii habet ſtipendium. Confirmatur. Idcirco enim ſtipendia conſtituuntur de publico, ne perſonæ privatæ graventur.

Concluſio II.

JUdex ordinarius, ſive ſæcularis ſive Eccleſiaſticus, ac etiam delegatus Eccleſiaſticus, non poteſt accipere ſportulas, id eſt munera; delegatus autem ſæcularis poteſt.

Con-

Concluſio III.

JUdici tamen etiam Eccleſiaſtico permittitur accipere eſculenta & poculenta liberaliter oblata, quæ paucis diebus poſſunt conſumi. Quia non præſumuntur dati ad corruptionem. Inter poculenta verò cenſeri non debent dolia vini; cùm ea diuturnioris ſint temporis quàm paucorum dierum.

Concluſio IV.

QUando Judex propter cauſam ſibi commiſſam cogitur foras proficiſci, & partes non ſunt notabiliter pauperes; poteſt ab eis accipere expenſas moderatas, niſi ſit Judex ordinarius Eccleſiaſticus, & non proficiſcatur extra terminos ſuæ juriſdictionis.

Concluſio V.

JUdex Eccleſiaſticus ordinarius non poteſt à partibus accipere ſtipendium pro aſſeſſore, ſed debet ei providere de ſuo; delegatus autem poteſt, dummodo ipſe non participet ex eo: Judex autem ſæcularis, ſive ſit ordinarius ſive delegatus, poteſt. De his videantur c. *Statutum*, tit. de Reſcript. in 6. Sylveſter verbo *Judex* 1. q. 8. Jacobus de Graſſis p. 1. cap. 123. Azorius p. 3. lib. 13. cap. 23.

Concluſio VI.

ETſi teſtis nihil accipere poſſit pro dicenda veritate; poteſt tamen accipere expenſas itineris & pretium laboris, ſi quem notabilem ſubire debeat. Molina Tract. 2. diſp. 83. num. 9. & dudum antea B. Thom. hic ad 3. diſertis verbis dicens, quòd *Teſtes accipiant, non quaſi pretium teſtimonii, ſed quaſi ſtipendium laboris, expenſas, vel ab utraque parte, vel ab ea à qua inducuntur.*

QUÆSTIO LXXII.

De injuriis verborum extra judicium.

Et Primò

De Contumelia.

DEinceps agit B. Thom. de injuriis verborum, quæ inferuntur extra judicium; contumelia, detractione, ſuſurratione, irriſione, maledictione. Contumelia, quantum ad rationem etymologicam, quaſi tumens verbis injuriæ, dicta putatur.

Articulus I.

Utrùm contumelia conſiſtat in verbis.

Quid contumelia. REſpondet, Eam propriè conſiſtere in verbis. Contumelia enim deſcribitur eſſe Inhonoratio, qua aliquis id, quod eſt contra honorem alterius, deducit in notitiam ejus & aliorum: hoc autem fit ſignis, quibus nimirum ſignificatur defectus proximi, ut ejus honor imminuatur, ipſeque vilipendatur. Inter homines autem verba obtinent principatum ſignificandi.

Reſp. conſiſtere. Unde conſequens eſt, contumeliam propriè ac per ſe conſiſtere in verbis, quamquam extenſo nomine etiam intelligatur in factis, non ut facta ſunt, ſed quatenus ſigna, ſive prout habet rationem ſignificandi, dum illis utimur tamquam ſignis, & aliquid facientes in alterius contemptum, volumus facto noſtro ſignificare, quòd honore ac reverentia ſit indignus. Intelliguntur ergo facta ut facta, quando nocumentum proximo inferunt, quatenus ſunt actiones: ut ſigna verò, quando etſi fortaſſe non inferunt alteri nocumentum quatenus actiones ſunt, inferunt tamen quatenus habent rationem ſigni. Sic imagines, vel inſignia Principis ea, quæ etſi ſunt ipſius ſignificativa, non pertinent tamen ad eum tamquam ad proprietarium, frangere cum animo ipſum inhonorandi, ipſumque contemptu dignum oſtendendi, eſt Principem contumelia afficere. Quia licèt ejuſmodi actio ut factum quoddam ipſum non lædat; lædit tamen prout habet rationem ſigni. Similiter contumelia eſt, alterius januas deturpare ut ipſum vilipendat: eas autem rumpere; poteſt ſimul ad rapinam pertinere, ſi nimirum rumpat ut aliena rapiat; & ad contumeliam, ſi eodem actu velit eum inhonorare vel contemnere: unde utrumque foret in Confeſſione exprimendum.

Et quamvis contingat, contumeliam inferri abſentibus; per ſe tamen & ea intentione ſemper fit præſenti. Neque enim id quod fit abſenti contumelia erit, niſi fiat ea intentione, ut ad notitiam perveniat ejus in quem jacitur; quemadmodum patet ex qu. ſeq. art. 1. Et propterea ſi quis alterius defectus aliis manifeſtet, nolens hoc ſciri ab altero; detractionem ſolùm committit, non contumeliam: volens autem ab alio ſciri; & contumeliæ & detractionis eſt reus, adeoque talem ſuam voluntatem debet confiteri. Confirm. Contumelia opponitur honori ſeu reverentiæ, quam proximo exhibemus: ſicut ergo honor non exhibetur niſi præſenti, vel abſenti tamquam præſenti: (cupit enim honorans ut honorato innoteſcat teſtimonium, quod de ipſius excellentia perhibet per ſigna reverentiæ & honoris) ita contumelia non fit niſi præſenti, vel abſenti tamquam aliquo modo præſenti. Unde B. Thom. ad contumeliam propriè pertinere dicit, quòd aliquis, *Id quod eſt contra honorem alicujus deducat in notitiam ejus* (quem contumelia afficit) *& aliorum*. Addit, *& aliorum*: non quia non ſit futura contumelia, ſi quis cuipiam ſoli objiciat defectum, voluntariè loquens contra ejus honorem ſeu reverentiam, ut patet ex quæſt. 73. art. 1. ad 2. & ex hujus art. reſp. ad 1. ſed quia id quod regulariter & per ſe invenitur, exprimere voluit.

Tribus autem modis accidere ſolet contumelia 1. Si quis alteri in faciem objiciat defectus verbis apertis 2. Si ſcripto vel famoſo libello 3. Si in abſentia cum intentione ut reſciat. Primus modus eſt cæteris gravior, quia tunc eſt manifeſtus injuriator: quamvis ſecundus per accidens poſſet eſſe nocentior, atque ex illa cauſa gravior. Ubi tamen conſiderandum eſt, utrùm author libelli famoſi nomen ſuum manifeſtet, an reticeat: ſi manifeſtet, partim eſt contumelioſus, partim detractor: ſi reticeat, neque velit manifeſtari; propriè & per ſe ſolùm eſt detractor. Quia infamat cum quadam occultatione, quod eſt detractoris: directè verò non lædit honorem, ſed ex conſequenti tantùm. Quibus modis accidit contumelia.

In reſp. ad 3. obſervanda eſt diſtinctio contumeliæ à convitio, & improperio. Contumelia ut differt à convitio & improperio.

A convitio differt ſicut à genere. Nam contumelia propriè eſt inhonoratio per verba denotantia malum culpæ; ut cùm alicui objicitur, ſeu verè ſeu falsò, quòd ſit hæreticus, fur, latro: Convitium autem eſt inhonoratio per verba, ſive culpam, ſive pœnam, aut alium defectum importantia; velut ſi aliquem injurioſè voces cæcum, ſpurium, mendacem. Unde omnis dicens contumeliam dicit convitium, non contra.

Differt ab improperio ut ſpecies à ſpecie, ſed accidentali. Improperium enim dicit inhonorationem per verba quamdam minorationem vel indigentiam importantia; ut cùm injurioſè alteri objicitur beneficium in neceſſitate præſtitum. Dico, *accidentali*. Quia ſicut ex tribus jam dictis vitiis unum ſæpè ponitur pro alio; ita veriſimile eſt, quòd non differant ſpecie eſſentiali: ſingula enim habent pro objecto honorem, quem auferre intendit quicumque aliquod iſtorum committit. Neque refert, quòd unum tollat honorem per manifeſtationem unius vitii; alterum per alterius. Quia omnes defectus, quatenus honorem lædunt, unius ſunt rationis; ideoque ſolùm materialiter ſe habent, ſi ſecundùm ſe ſpectentur. Ita Cajetanus, Sotus, Salonius, Azorius. Cæterum, etſi vitia iſta non differant ſpecie; contingit tamen exprimendam eſſe in Confeſſione illorum qualitatem: partim ob magnitudinem ejus quod acerbè dici-

Digitized by Google

tur: partim ob perſonam cui fit contumelia; velut ſi objiciatur viro benè honeſto, quòd ſit prædo, vel hæreticus; ſi convitia jaciantur in Regem, aut Principem: quia circumſtantiæ notabiliter aggravantes in Confeſſione ſunt exprimendæ; quemadmodum probabiliorem ſententiam habere oſtendimus ad Sup. q. 9. art. 2. quæſ. 1.

ARTICULUS II.

Contumelia eſt pecc. mort. ex ſuo genere.

ART. 2. probat, Contumeliam ſive convitium eſſe peccatum genere ſuo mortale. Quia *qui dixerit fratri ſuo fatue, reus erit gehennæ ignis*, ait Salvator Matth. 5. & Apoſtolus ad Rom. 1. inter ſcelera, quibus Ethnici à Deo deſerti abundant, & ob quæ digni erant morte, numerat quòd eſſent *contumelioſi*. Accedit, quòd honor ſit bonum præſtantius quàm divitiæ: ſed furari divitias eſt genere ſuo peccatum mortale; ergo & furari vel rapere honorem, quod facit contumelioſus. Imò contumeliam eſſe peccatum gravius furto; ex q. 73. art. 3. haud difficulter doceri poteſt.

Quando contumelia eſt pec. mor.

Eſt autem contumelia de facto peccatum mortale 1. Si aliquod vitium objiciatur cum intentione multum inhonorandi; & hoc eſt propriiſſimè dicta contumelia 2. Si non adſit quidem illa intentio; tam gravia tamen ſint ea quæ dicuntur, ut multum inhonorent: nam tunc propter magnitudinem nocumenti redit actus in naturam ſuæ formæ, eò quòd debebat illud cavere, & non cavens fecit aliquid quod æquivalet primæ intentioni. Sicut cum quiſpiam cum alio ludens incautè ipſum graviter vulnerat.

Ex his intelligi poteſt, contumeliam aliquando ſolùm eſſe peccatum veniale.

Quando veniale.

1. Si deſit animus lædendi, neque aliquis graviter lædatur; veluti ſi ex quadam levitate, aut joci gratia aliquid alicui objiciatur ſic, ut nemo detrimentum inde accipiat.

2. Si leve quiddam eſt quod dicitur, & ut tale dicatur. Quod propterea eſt addendum: quia ſi is qui objicit cupiat notabiliter honorem alterius lædere: aut etiamſi ſit ſimpliciter leve quod objicitur, eſt tamen grave reſpectu perſonæ vel perſonarum quibus fit objectio: aut ſi noverit, illam perſonam graviter contriſtandam, vel notabile nocumentum accepturam ex objectione levis peccati, vel alterius defectus; ejuſmodi contumelia erit mortalis.

3. Veniale ſolùm eſt, ſi id quod objicitur eſt quidem grave, ſed propter vilem perſonarum conditionem non æſtimatur; atque ita nemo graviter læditur. Hac ratione Dominicus Sotus lib. 5. q. 9. art. 2. & Toletus lib. 5. cap. 9. excuſant à mortali viros infimæ ſortis & mulierculas, quæ inter rixandum convitia invicem jaciunt, & quidquid in buccam venit effutiunt. Vix enim eſt quod iis quæ ſic dicta fuerint credatur.

4. Venialis eſt contumelia propter imperfectionem actus, id eſt ſi deſit plena deliberatio. An autem ea deſit; non eſt æſtimandum vel ex temporis diuturnitate, vel ex ſtatu quo cùm homo poſtquam ad ſe redit: ſed ex propoſito & advertentia rationis, utrùm ſcilicet quiſpiam ſciens & volens protulerit verbum contumelioſum, an verò ex ſurreptione, aut ex levi ira, abſque firmo propoſito alium dehonorandi. Omnino conferendus eſt art. 3. quæſt. 56. cum præſ. art. reſp. ad 3.

Quòd ſi verbis durioribus, etiam contumeliam aut convitium importantibus, quiſpiam utatur erga alium cauſa diſciplinæ, correptionis, caſtigationis, ſervatis debitis circumſtantiis; ne veniale quidem peccatum eſt: ſicut nec verberare, vel in rebus damnificare cauſa diſciplinæ; ut docet B. Thom. hìc ad 2. Quo pacto Dominus loquebatur Apoſtolo Petro Matth. 16. *Vade poſt me ſatana, ſcandalum es mihi*: & Jacobo ac Joan. Lucæ 9. *Neſcitis cujus ſpiritus eſtis*: & aliis, Luc. ult. *O ſtulti & tardi corde*. Similiter Apoſtolus ad Gal. 3. dicit, *O inſenſati Galatæ*, non vitio maledicentiæ, ſed correptionis acrimonia cum ſtudio corrigendi. Si quis autem in iſtiuſmodi verborum aſperitate nonnihil excedat, & aliqua ira commoveatur, ita tamen ut ea non ſit admodum exorbitans; venialiter delinquit. Quia tamen perdifficile eſt omnem exceſſum vitare; ideò B. Thom. Auguſt. ſecutus benè monet, rarò & ex magna tantùm neceſſitate tales objurgationes eſſe adhibendas; præſertim cùm Superiori non liceat in quemcumque ſubditum qualiacumque convitia jacere; imò ſi eſſet perſona ſubdita quidem ſed honorabilis, veluti Principi à ſecretis, ſi aliquod magnum convitium in eum jaceret Princeps cum animo inhonorandi; mortaliter peccaret.

Pro reſp. ad 3. tenendum eſt, peccatum ex genere ſive objecto ſuo mortale variis ex cauſis poſſe eſſe veniale; quemadmodum tradit B. Thom. 1. 2. q. 88. art. 2. & 3. ad quem art. 2. plura diximus.

ARTICULUS III.

ART. 3. declarat, Nos debere contumelias nobis illatas ferre patienter. Quia ſicut patientia neceſſaria eſt in his quæ contra nos fiunt; ita etiam in iis quæ dicuntur contra nos. Quia tamen hoc præceptum, cum ſit affirmativum, non obligat pro ſemper, ita nimirum ut in omni caſu ac eventu teneamur contumelias ferre, iiſque non reſiſtere; ſciendum eſt, unumquemque ſemper debere eſſe paratum ad tolerandas contumelias, ſi fuerit expediens, ſive quando charitatis regula & convitiantis ſalus id exigeret: ac re ipſa debere etiam tunc æquanimiter ferre, quando putat aut putare debeat, quod ita expediat pro vitando præſentium ſcandalo, vel pro utilitate contumeliantis, qui fortaſſis ex reſiſtentia proromperet in ulteriores contumelias, atque ita nihil prodeſſet reſiſtere.

Contumelia eſt patiẽter ferenda.

Interdum tamen repelli debent contumeliæ, vel propter bonum ejus qui eas infert; ut ſi videatur ejus audacia poſſe reprimi, ne deinceps talia audeat: vel propter alios, quorum profectus alioquin impediretur. Hinc Prælati ſuperiores & hujuſmodi, quorum integra manere debet reverentia & authoritas, non ſolùm poſſunt illatas ſibi contumelias repellere, ſed interdum ad hoc etiam obligantur: quia hoc ipſo quo ſunt Superiores tenentur providere utilitati ſubditorum. Unde & Chriſtus, quando illi objiciebatur, quòd in nomine Beelzebub ejiceret dæmonia; hoc remiſit ad blaſphemiam, Matth. 12. Et cum calumniarentur, ipſum habere dæmonium; eis reſpondit Joan. 8. *Ego dæmonium non habeo, ſed honorifico Patrem meum, & vos inhonoraſtis me*. Ac rurſum cùm percuſſus eſſet tamquam parum civiliter locutus, Joan. 18. reſpondit: *Si malè locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo: ſi autem benè; quid me cædis?* Idemque fecit Apoſtolus Act. 26. dicens, *Non inſanio optime Feſte*. Porro ſicut licitum eſt ad honoris ſui defenſionem non ſolùm crimina falsò objecta negare, ſed etiam contumeliam dicenti crimen verum tametſi occultum objicere, ad detrahendum pondus iis quæ profert; ita calumniam pro calumnia referre aut crimina falsò objicere nunquam licet. Prior enim modus ad vim vi repellendam pertinet; quod pro ſui defenſione licitum eſt. Poſterior ad vindictam; quæ authoritate privata nunquam licet: imò falſum crimen objicere, ſi ſit enorme multumque dehoneſtans, mortale eſſe credimus, cùm ſit mendacium perniciosum (quamvis hoc alii negent) quod injuſtè lædit honorem alterius.

Repellenda interdum contumelia.

Cæterum an & quomodo læſum honorem oporteat reſtituere; ex quæſt. 62. art. 2. quæſ. 24. petendum relinquimus. Confer B. Thom. ibidem in reſp. ad 3.

ARTICULUS IV.

Contumelia oritur ex ira.

ART. 4. oſtendit, Contumeliam propriè ac potiſſimùm oriri ex ira: quia frequentius ex illa oritur. Cum enim ira pro fine habeat vindictam, & nulla ſit vindicta magis in promptu quàm contumelia, utpotè conſiſtens in verbis; maximè obvium eſt, quòd ex ira naſcatur contumelia. Quamquam & ex aliis oriri contingat; veluti ex ſuperbia, per quam fit, quòd quiſpiam facilè alium contemnat: item ex ſtultitia & odio.

QUÆ-

QUÆSTIO LXXIII.

De detractione.

ARTICULUS I.

Definitio detractionis.

ART. 1. oſtendit, Detractionem convenienter definiri, quòd ſit Alienæ famæ per occulta verba denigratio. Quia detractio ſimili modo ſe habet ad contumeliam ſicut furtum ad rapinam ſeu quamcumque aliam violentiam; ac proinde ſicut furtum dicit occultam acceptionem, ita detractio occultam læſionem.

Hinc detractio differt à contumelia dupliciter, & ratione objecti, & ratione modi. Objectum enim contumeliæ eſt honoris ablatio: & modus auferendi eſt coram manifeſtare defectum alterius. Detractionis autem objectum eſt famæ læſio: modus verò lædendi eſt clanculum referre mala de alio; juxta illud Pſal. 100. *Detrahentem ſecretò proximo ſuo hunc perſequebar*. Et Eccleſiaſtæ 10. *Si mordeat ſerpens in ſilentio; nihil eo minus habet qui occultè detrahit*.

Neque his obſtat, etiam illum eſſe contumelioſum, qui abſentis honorem lædit: & detractorem, qui famam præſentis. Allata enim diſtinctio intelligi debet de eo, quod eſt per ſe & ex intentione: Detractor autem in quantum talis non dicit mala cum intentione manifeſtandi ei, cui detrahit; ſicut contumelioſus, qui ſi abſentis honorem lædit, ea quæ dicit vult in ipſius notitiam venire. Unde B. Thomas ait, Detrahentem vereri magis quàm parvipendere; contumelioſum contrà magis parvipendere. Si quis ergo præſentis ſecreta crimina vel defectus occultos referat: cùm honorem & famam ejus labefactet; non meram detractionem committit, ſed partim detractionem, partim contumeliam; ideoque totum erit in Confeſſione explicandum. Navar. cap. 18. num. 12.

Cùm in definitione dicitur, *denigratio*; ſignificatur eſſe detractio, non ſolùm ſi totaliter auferatur fama, ſed etiamſi diminuatur ſeu labefactetur. Si quis autem verba detractionis proferat cum animo expreſſo vel tacito imminuendi famam alterius, neque tamen ulla ſequatur ejus imminutio, ſive quia vilis perſona eſt, ſive quia aliquis fide dignus contradicit, ſive quia audientes erant viri boni qui noluerunt credere; nihilominus detrahit ſeu detractionis vitium committit: quia etſi de facto non ſit denigrata fama alterius; eſt tamen denigrata quantùm eſt ex parte ſic loquentis qui quantum in ipſo eſt, eos qui audiunt facit habere malam opinionem de eo, contra quem loquitur.

Cum dicitur *fama*, aſſignatur proprium detractionis objectum. Per illud *alienæ* datur intelligi, non fore detractionem ſtrictè vel propriè dictam, ſi quis de ſeipſo malè loquatur, ſuamque famam labefactet, etiamſi Navarr. aliter exiſtimet: unde nec ibi locum habere poteſt, quòd fiat per verba, quæ ſint occulta per comparationem ad eum de quo dicuntur; quo modo B. Thom. illam definitionis partem explicat in reſp. ad 2. Ejuſmodi ergo indiſcreta locutio, vel reductivè pertinet ad detractionem, vel generaliter ad infamationem.

Quod dicitur *per verba*, non ita preſsè accipiendum eſt, quaſi de verbis propriè dictis tantùm intelligatur: ſed de omni eo, quod verbis æquipollet; ut ſunt nutus, geſtus, ſcriptura, imò & ſilentium. An autem verba ſint vera an falſa; nihil refert quantùm ad naturam detractionis, cùm per utraque contingat fieri detractionem. Unde B. Thom. in reſp. ad 3. obſervat, aliquem dici detrahere, non quia diminuat de veritate, ſed quia diminuit famam alterius: quæ diminutio fieri poteſt, ſive dicendo verum, ſive falſum.

Quod in 1. arg. ſumitur, *Occultum & manifeſtum ſunt circumſtantiæ non conſtituentes ſpeciem peccati*; verum eſt in illis generibus peccatorum, ubi non attenditur ratio peccati ex aliquo involuntario: ſic mendacium, ſive committatur occultè ſive manifeſtè, non eſt diverſæ ſpeciei. At in involuntariis, illis nimirum quæ ſunt involuntaria ex parte ejus cui aliquid ſubtrahitur, occultum & manifeſtum diverſificant ſpeciem peccati. Quia alia eſt ratio involuntarii per violentiam; quando ſcilicet cuipiam ſuum aufertur videnti & nolenti, quemadmodum in rapina & contumelia: alia per ignorantiam; quando res aufertur domino ignorante, ſicut in furto & detractione. Conferendus eſt q. 66. art. 4.

In reſp. ad 3. varii recenſentur modi detrahendi; ad quorum intelligentiam obſerva, detractionem poſſe dividi in directam & indirectam, non ſolùm ex parte voluntatis, ſed etiam ex parte actus. Directa ex parte voluntatis eſt, quando quis ex induſtria cum animo nocendi famam alterius lædit: Indirecta verò, quando quis non expreſsè intendit nocere, ſed tamen incautè, aut leviter, aut inordinatè ea loquitur, ex quibus ſequitur læſio. Directa ex parte actus, quadrupliciter committitur juxta hunc verſum:

Imponens, augens, manifeſtans, in mala vertens.

Cùm ſcilicet aliquis alteri aut clam imponit falſum crimen aliumve defectum; aut narrando verum illud auget amplificando & exagerando; aut manifeſtat, quod ignorabatur: aut quod ex ſe bonum eſt in malam partem interpretatur apud alios. Qua interpretatione duplex peccatum committit: unum judicii temerarii, alterum detractionis; & ideo utrumque debet in Confeſſione exprimere. Indirecta etiam quatuor modis accidit hoc verſu contentis:

Qui negat, aut minuit, tacuit, laudatve remiſsè.

Quando ſcilicet aliquis bonum alterius, aut negat apud eos, qui propter illud bonam habebant vel haberent de illo opinionem: aut etiamſi non neget; ſuis tamen vel verbis vel factis illud extenuat: aut quando ex ejus ſilentio datur intelligi, alterum vel non eſſe laude dignum, vel non tanta: aut frigidè laudat. Sed hunc quartum modum B. Thomas non expreſſit, quia ſatis continetur in ſecundo. Omnes autem iſti modi ejuſdem ſunt ſpeciei detractiones, cùm habeant idem formale objectum, ſcilicet famam occultè læſam. Alius tamen eſt alio gravior, ac interdum notabiliter; ideoque ut probabile eſt ſpecialiter confitendus.

ARTICULUS II.

Detractio eſt ex ſuo genere pecc. mort.

ART. 2. probat, Detractionem eſſe peccatum ex genere ſive objecto ſuo mortale. Quia detractio per ſe ad hoc tendit, ut lædatur fama alterius: fama autem eſt bonum pretioſius quàm pecunia; ergo grave eſt eam lædere.

Confirm. 1. Quia Apoſtolus ad Rom. 1. detractores annumerat illis in gentilitate peccatoribus, qui digni ſunt morte. Unde Pſalm. 33. monemur, ut *Qui vult vitam, & diligit dies videre bonos, prohibeat linguam ſuam à malo*. Et Jacob. 4. *Qui detrahit fratri, detrahit legi*, ideſt legem deſpicit & contemnit tamquam vituperio dignam.

Confirm. 2. ex SS. Patribus, qui & ſumma cura ab ea abſtinuerunt, & in vitium illud graviter invehuntur. Baſil. in Pſal. 33. Chryſoſt. Hom. 43. in Matth. & hom. 3. ad Pop. Antioch. S. Ephrem ſerm. de Morbo ling. Bern. ſerm. 24. & 63. in Cant. Refert de ſeipſo S. Gregorius Nazianz. in Carm. de ſilent. quòd per totos 40. dies Quadrageſimæ arctiſſimum ſilentium ſibi impoſuerit, ut malum linguæ vinceret. Notiſſimum quoque eſt Auguſtini hac in parte ſtudium arcentis à ſua menſa detractores; ut Poſſidius refert in ejus vita dicens, ita ſcriptum fuiſſe ad ejus menſam.

Quiſquis amat dictis abſentum rodere vitam,
Hanc menſam vetitam noverit eſſe ſibi.

Læſio famæ alienæ non ſemper eſt peccatum.

Nihilominus tamen variis ex cauſis accidit, quòd & alienæ famæ læſio nullum ſit peccatum, & detractio ſolùm ſit veniale.

Inprimis enim, *Si verba, per quæ fama alterius diminuitur, proferat aliquis propter aliquod bonum neceſſarium debitis circumſtantiis obſervatis; non eſt peccatum, nec poteſt dici detractio*, ait B. Thom. Veluti ſi revelet fratris peccatum occultum propter ejus emendationem juxta præceptum de correptione fraterna: aut ſi ſecundùm dictamen juſtitiæ illud accuſet: aut

ad vitandum aliorum damnum vel periculum, quod ipſis ex occulto fratris peccato vel defectu imminet, aperiat eis qui poſſunt impedire. Ita licet prodere occultos defectus illius, qui alioquin cum publico detrimento præficiendus eſſet cuipiam officio, modò id circumſpectè fiat: ut ſcilicet non citra neceſſitatem, nec pluribus quàm oporteat, nec ſiniſtra intentione prodatur. Similiter non peccat, qui dum aliter impedire non poteſt, alios monet ut ſibi caveant ab eo, quem novit eſſe furem: aut ut declinent conſortium ejus, quem ſcit corruptis eſſe moribus.

Hac etiam ratione excuſantur Hiſtorici, dum non ex odio, ſed ex utilitatis publicæ zelo, ad poſterorum notitiam ſcripto tranſmittunt peccata Principum & aliorum in exemplum.

Notant tamen Doctores, non licere Hiſtoricis ſcripto mandare illa Principum peccata, quæ omnino ſunt ſecreta & infamia. Quia Principes retinent jus, ut alii de ipſis non malè opinentur, nec ratio boni communis poſtulat, ejuſmodi occulta evulgari. Vide Filliucium Tract. 40. c. 4. num. 112.

Ad hunc quoque neceſſitatis vel utilitatis caſum pertinet, quòd ſi non poſſis aliter liberari ab injuſta vexatione alicujus, niſi crimen ejus occultum prodas; id liceat, ſervato tamen moderamine inculpatæ tutelæ. Eſt enim tunc ſpecies quædam defenſionis. Ita reus non peccat, qui teſtium injurioſam contra ſeipſum depoſitionem infirmat, detecto eorum crimine. Sed neque peccat qui denuntiat Hæreticum ne alios corrumpat; proditorem, ne quem offendat; peſte vel alio contagioſo morbo laborantem, ne quempiam inficiat; inhabilem, ne ordinetur, vel ne Beneficium ei conferatur. Ita etiam ſi homicidium à Petro commiſſum imputetur Joanni, qui eſt innocens, & ob id capite ſit plectendus; poteſt qui novit Petrum eſſe authorem ipſum detegere, ut ex Soto, ac Navarro tradit Filliucius dicto Tract. 40. cap. 4. num. 129. Non enim quælibet manifeſtatio peccati alterius etiam ſecreti eſt detractio: ſed ea demum, quæ fit inordinatè, & vel contra juſtitiam, vel contra charitatem.

2. Si quis mala referat de proximo, non intendens eum lædere, ſed ex levitate, loquacitate, aliave cauſa non neceſſaria; Detractio quidem eſt, ſed materialis, & veniale dumtaxat peccatum, niſi fortè proximum graviter lædat: quia tunc, etſi non expreſſè, implicitè tamen intendit eum lædere, dum ea verba intendit, ex quibus læſio per ſe ſequitur: & ideo mortaliter peccat.

3. Si quis detrahat quidem, ſed neque habeat animum notabiliter nocendi, neque multùm noceat; ſive quia id quod refert leve eſt; ſive quia, etſi ſecundùm ſe grave, reſpecto tamen ejus perſonæ de qua loquitur non cenſetur grave; ſive quia res illa jam antea ſatis innotuerat iis qui ipſum audierunt; ſolùm venialiter peccat.

Non eſt autem exiſtimandum, propterea excuſari quempiam à mortali, quòd vel ab aliis audita referat, vel uni tantùm perſonæ narret. Prius enim facit quidem, quòd ille non peccet primus; minimè verò ut non peccet: poſterius facit, ut non ſit gravis infamia extenſivè ſeu apud multos; non autem non ſit gravis læſio, & modo quodam gravis infamatio. Videantur quæ huc pertinentia diximus quæſt. 62. art. 2. à quæſito 8. uſque ad 23. Quæ verò materia hic debeat cenſeri gravis; petatur ex quæſt. 60. art. 3. quæſ. 4.

Petes: Sitnè peccatum mortale de aliquo dicere, quòd ſit ſuperbus, avarus, iracundus, aut aliis generalibus peccatorum nominibus eum appellare? Sylveſter verbo *Detractio*, eumque ſecutus Azorius part. 3. libr. 13. cap. 7. & Leſſius libr. 2. c. 11. dub. 3. Reſp. Ordinariè non eſſe mortale. Quia ejuſmodi non lædunt notabiliter, cùm non ſoleant ſumi pro mortalibus, ſed vel pro inclinatione quodammodo naturali, vel parvis defectibus; præſertim cùm audientes in meliorem partem interpretari debeant. Dicunt *ordinariè*. Quia ratione dignitatis perſonæ ejus, de qua talia dicerentur; aut ratione qualitatis auditorum, qui authorem ſiniſtrè forent ea interpretaturi; aut ratione damni quod inde veriſimiliter ſequi poteſt, interdum eſſet mortale: ſicut & defectus natalium alterius detegere, quod plerumque ſolùm eſt veniale, mortale foret concurrentibus ſimilibus circumſtantiis.

ARTICULUS III.

ART. 3. declarat, Detractionem non eſſe graviorem omnibus peccatis quæ committuntur in proximum. Partim quia per aliqua alia peccata infertur proximo majus nocumentum. Partim quia quædam habent majorem contemptum. Ratione prioris, homicidium, adulterium, fornicatio graviora ſunt. Ratione poſterioris, contumelia eſt gravior. Detractio non eſt gravior omnibus peccatis quæ ſiunt in proximum.

Si dicas: Contumelia lædit honorem & detractio famam: fama autem eſt bonum præſtantius honore; ergo detractio eſt peccatum gravius quàm contumelia, juxta illud quod initio corp. docetur, Gravitatem peccatorum, quæ committuntur in proximum, per ſe attendi ex nocumento: tantò autem eſſe majus nocumentum, quantò majus bonum demitur. Ob.

Reſp. Neg. C. Quamvis enim inter peccata injuſtitiæ ea (cæteris paribus) graviora ſint, quæ majus nocumentum inferunt, unde detractio majus peccatum eſt quàm furtum; ubi tamen cætera non ſunt paria, ſed in uno præter nocumentum invenitur quidam peculiaris modus includens contemptum & involuntarium per violentiam: ſi ille modus pertineat ad rationem iſtius peccati; iſtud peccatum eſt per ſe gravius eo, quod ſimilem modum non involvit, etiamſi fortaſſe minus inferat nocumenti. Huc ſpectavit B. Thom. in reſp. 2. dicens, quòd *Gravius peccatum eſt contumelia quam detractio, in quantum habet majorem contemptum proximi; ſicut & rapina eſt gravius peccatum quàm furtum.* Reſp.

Cæterum variis modis accidere, ut & detractio contumeliam ſuperet in gravitate, furtum detractionem; facilè intelligi poteſt, ſi conſiderentur tum perſonarum tum rerum & temporum diverſæ circumſtantiæ: ut ſi gravis detractio de Principe conferatur cum contumelia leviter in plebejum jacta: & furtum centum aureorum, cum levi repentinave detractione.

Pro reſp. ad 1. B. Thom. indicat, neg. eſſe 1. C. Quia detractio, de qua procedunt verba Gloſſæ, non eſt ſimplex detractio, ſed blaſphemia; ut patet ex Auguſt. cujus eſt illa gloſſa in Pſalm. 108. loquente de illis Chriſto detrahentibus, qui negantes Dei Filium dicebant: *In principe Dæmoniorum ejicit Dæmonia; & Dæmonium habet, & inſanit? quid eum auditis;* Luc. 11. Joan. 8.

Quod in eodem 1. arg. ſumitur, *Homicidium eſt gravius inter cætera peccata, quæ in proximum committuntur;* affirmatur in corp. ob hanc rationem: quia per illud tollitur vita proximi jam actu exiſtens.

Si contra dicas: Schiſma poni ab Authore graviſſimum omnium peccatorum, quæ committuntur in proximum, eò quòd ſit contra ſpirituale bonum multitudinis; q. 39. art. 2. ad 3. Reſp. Schiſma poni graviſſimum, gravitate quæ ſumitur ex genere ſive ex objecto, juxta quod ibidem in corp. dicitur, *Illud peccatum, quod majori bono contrariatur, ex ſuo genere eſt gravius.* Homicidium tamen poteſt ſimpliciter dici eſſe gravius, non quidem ex objecto, ſed tum ex nocumento, tum ex modo illud cauſandi: homicida enim efficaciter tollit vitam corporis, idque injuſtitiam & violentiam inferendo; Schiſmaticus autem non efficaciter tollit bonum multitudinis, vim illi faciendo: quia ſicut non poteſt ab invito auferre bonum Animæ; ita nec ſpirituale bonum multitudinis. Ob. Reſp.

Pro reſp. ad 2. Neg. eſt Min. Quia gravitas adulterii non penſatur ex conjunctione corporum, ſed ex deordinatione generationis humanæ; cujus deordinationis adulter & adultera ſunt cauſæ efficaces: cùm contumelioſus non efficaciter dividat unitos, ſed occaſionaliter tantùm.

In fine reſp. ad 3. ſubaudiendum eſt, quòd contumelia magis avertat à Deo quàm detractio, propterea quòd inferre involuntarium per violentiam (quod competit

contu-

Digitized by Google

contumeliæ) magis elongat à charitate, quàm inferre involuntarium per ignorantiam, quod convenit detractioni.

Pro reſp. ad 4. Neg. eſt C. Quia graviſſimum illum defectum excæcationem mentis ſicut detractio inducit, ita & alia peccata: non ſolùm quæ in proximum committuntur; ut quæ pertinent ad odium proximi: ſed præcipuè carnalia; quemadmodum tradit Author qu. 15. art. 13.

Articulus IV.

ART. 4. docet, Eum, qui detrahentem voluntariè audit, graviter peccare. Quia videtur conſentire detrahenti: *digni* autem *ſunt morte non ſolùm qui faciunt mala, ſed etiam qui conſentiunt facientibus*; ad Rom. 1. Hinc David Pſal. 100. *Detrahentem ſecretò proximo ſuo, hunc perſequebar*. Et Salomon Prov. 24. *Cum detractoribus non commiſcearis*: Eccleſ. 28. *Sepi aures tuas ſpinis: linguam nequam noli audire, & ori tuo facito oſtia & ſeras*. Cæterum quia variis modis contingit, quòd detractorem aliquis audiat; quando is mortaliter, quando venialiter peccet, ex ſeq. Concl. judicandum erit.

Concluſio I.

Audiens detractorem ut æque peccet ac detrahens.

QUi directè conſentit detrahenti, vel eum inducens ad detrahendum, vel ex odio libenter ipſum audiens; non minùs peccat quàm detrahens, imò interdum magis: ſi videlicet aut odium ſit majus, aut inducendo, cauſa eſt cur alius detrahat. De his modis B. Thomas aliique poſt eum intelligunt illud Bernardi lib. 2. de Conſid. cap. 13. *Detrahere aut detrahentem audire, quod horum damnabilius ſit, non facilè dixerim*. Ideo igitur gravi peccat mortaliter ſic audiens detrahentem: & ſicut detractor; ita & qui illum induxit ad reſtitutionem obligatur: non autem is qui libenter & ex odio audivit, ſi neque induxit, neque animavit detrahentem; quia talis ejus auditio charitati quidem repugnat, ſed non juſtitiæ: lætatur enim in alterius malo; non facit tamen aliquid injuſtum, neque facienti cooperatur.

Concluſio II.

QUi neque inducit detrahentem, neque ex odio delectatur ipſum audire, & tamen ipſum libenter audit; ſive quia lætatur in damno proximi, ſive quia ſic delectatur ſermone loquentis, ut ei placeat detractio; peccat mortaliter, ſi detractio eſt notabilis. Quia conſentit peccato alterius. Si autem ſolùm oblectetur in eloquentia detrahentis, vel in curioſa cognitione factorum proximi, ita ut neque deſideret illum detrahere, neque placeat quòd detrahit; ordinariè ſolùm venialiter peccat. Quia nec facit malum mortale, nec facienti conſentit.

Ut minus peccet.

Concluſio III.

QUi detrahenti conſentit indirectè, ita ſcilicet, ut quamvis non ei placeat detractio; ex timore tamen, vel negligentia, vel etiam verecundia, omittit detrahentem repellere cùm poſſet: peccat quidem; ſed multò minùs quàm detrahens, & plerumque venialiter.

1. *Si* negligentia ſit levis, neque propter eam ſequatur alicui notabile detrimentum.

2. Si ex repulſione ſibi probabiliter metuit magnum malum.

3. Si eum pudet repellere detrahentem ob reverentiam illi debitam; puta quia detractor eſt Prælatus, vel perſona illuſtris, audiens verò inferior. Imò interdum accidit, quòd ob verecundiam non reprehendens totaliter à peccato excuſetur; ut ſi famulus ſuum Principem detrahentem non repellat.

4. *Si* audiens veriſimiliter putat, ſe nihil profecturum. Quia quamvis diſcedat, vel etiam loquendo impedire conetur detractorem: ille non deſiſtet; aut non peccat, aut certè non niſi venialiter.

Reſiſtit autem detractori, non ſolùm qui verbis eum reprehendit, vel impedit, ſed etiam qui nutu, geſtu & triſti vultu oſtendit, ſibi diſplicere ſermones illius; juxta illud Proverb. 26. *Ventus aquilo diſſipat pluvias, & facies triſtis linguam detrahentem*.

Concluſio IV.

Indirectè conſentiens detrahenti quando peccat mortaliter.

EUm qui ſolùm indirectè conſentit detrahenti, contingit peccare mortaliter.

1. Si eſt notabilis detractio, & ex officio illi incumbat detrahentem corripere, vel detractionem impedire; idque poſſit abſque notabili jactura. Habet enim obligationem non ſolùm charitatis, ſed etiam juſtitiæ; & propterea tenetur ſub gravioris damni periculo impedire quàm perſona privata. Poteſt tamen damnum ei imminens eſſe tam grave, ut propter illud excuſetur ſaltem à mortali, non impediendo.

2. Si per detractionem notabiliter læditur fama proximi, aut ex ea grave malum imminet, ſive detractori ſive illi cui detrahitur; quod perſona audiens, ſive ſit publica ſive privata, poſſet impedire. Charitas enim poſtulat, ut obſtemus damno proximi præſertim gravi, quando commodè poſſumus.

3. Si quis cùm poſſit deſiſtat reprimere detrahentem ex timore humano ſive mundano; ut cùm amicitiam favoremve detrahentis aut alia temporalia bona plus timet perdere quàm Deum offendere prætermittendo reprehenſionem, ad quam hic & nunc graviter obligatur. Conferendi ſunt Art. 3. qu. 14. & itidem 3. q. 125.

Quæſt. Petes: An Superior ſolùm teneatur ex juſtitia reprimere detrahentem, quando detrahens eſt illi ſubditus?

Reſp. Reſp. Quòd tunc non ſolùm, ſed etiam quando is de quo detrahitur illi ſubditus eſt, notabiliterque ipſi nocetur. Quia tenetur ex officio curare, non ſolùm ne ſuus ſubditus faciat alteri injuriam, eique ſive ſubdito ſive extraneo: ſed prætereà, ne is qui ei ſubditus eſt, & cujus propterea curam habet, injuſtum damnum patiatur vel in ſpiritualibus vel in illis temporalibus, quæ ad ſpiritualia ſunt maximè neceſſaria; cujuſmodi eſt fama. Alteram ſententiam ut probabilem tenet Leſſius libr. 2. cap. 11. dub. 23. ſecutus Dominicum.

Pro reſp. ad 1. diſt. eſt Major. Aliquis non magis tenetur alteri quàm ſibi ipſi, quantùm ſcilicet ad ſalutem Animæ procurandam: ſed quantùm ad cætera interdum plus tenetur quiſpiam aliis quàm ſibi; quando nimirum vel ex juſtitia vel ex charitate obligatur aliorum bona curare, aut ſaltem non negligere: ideoque non eſt ſui arbitrii permittere illorum jacturam; in ſuo autem arbitrio eſt pati jacturam propriorum. Hinc poteſt aliquis æquanimiter ferre tum contumelias tum detractiones contra ſe dictas ſuo juri cedens, & (quod ſui arbitrii eſt) detrimentum pro Chriſti amore ſuſtinens; etiamſi non poſſit tolerare detrahentem de aliquo alio.

QUÆSTIO LXXIV.

De Suſurratione.

SUſurratio à ſuſurro dicitur, & ipſa ſui originatione ſignificat ſermonem ſecretum, muſſitando ſuſurrandoque alicui inſtillatum.

Definitio ſuſurrationis.

Verùm Theologi morales paulò ſtrictiùs eam accipiunt, ut ſuſurratio ſit Secreta oblocutio, qua hoc agitur, ut vera inter aliquos amicitia diſſolvatur. Dico *vera*. Amicitiam enim illorum, qui in malo conjuncti ſunt, ſive per ſocietatem vitæ ſive per fœdus, dirimere (cùm ea non ſit veri nominis amicitia) neque ſuſurratio eſt, neque aliud peccatum, ſed opus charitatis. Unde & talem amicitiam Chriſtus venit diſſolvere, quando venit ſeparare hominem adversùs patrem ſuum, & filiam adversùs matrem; Matth. 10.

AR-

Digitized by Google

Articulus I.

Suſurratio eſt pecc. à detractione diverſum.

ART. 1. docet Suſurrationem eſſe peccatum à detractione diſtinctum. Quòd ſit peccatum, & quidem genere ſuo mortale; Scriptura ſatis evidenter ſignificat Lev. 19. *Non eris criminator, nec ſuſurro in populo*. Eccleſiaſtici 28. *Suſurro & bilinguis maledictus; multos enim turbavit pacem habentes*. Ad Rom. 1. Suſurrones cum detractoribus & contumelioſis tamquam morte digni recenſentur. Et Prov. 6. *Sex ſunt quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima ejus*: pro ſeptimo autem ponit eum, *Qui ſeminat inter fratres diſcordias*. Quibus tamen non ſignificatur, hoc vitium eſſe gravius omnibus quæ ibidem recenſentur, ſed tantum quòd unà cum aliis ſex etiam iſtud vehementer Deus abominetur; ut ſenſus ſit, Sex ſunt quæ odit Dominus, imò ſeptem ſunt quæ abominatur anima ejus.

Quòd ſit diſtinctum à detractione prob. Quia differt objecto formali: ſuſurrationis enim formale objectum eſt dirimere amicitiam; detractionis denigrare famam. Quamvis ergo ſuſurro tam in modo loquendi quàm in materia conveniat cum detractore, quia uterque malum occultè dicit de proximo, propter quam ſimilitudinem unum aliquando ponitur pro altero, ut Eccleſiaſtici 5. *Non appelleris ſuſurro*, ideſt ait Gloſſa, Detractor; ob diverſitatem tamen ſive finis ſive objecti formalis vitia ſunt ſpecie diſtincta ſuſurratio & detractio.

Quæſt. Reſp.

Si Petas: An omnes ſuſurrationes ſint ejuſdem ſpeciei? Reſp. Eſſe. Quia omnes verſantur circa idem objectum formale, diſſolutionem ſcilicet amicitiæ. Neque refert, quòd amicitiæ honeſti, utilis, & delectabilis differant ſpecie. Quia ſuſurro per ſe non reſpicit cui bono innitatur amicitia: ſed tantùm intendit, illam, ſive huic ſive alteri bono nitatur, dirimere. Quamvis ergo ea, quæ ad ſuſurrationem materialiter ſe habent, diverſæ ſcillicet amicitiæ, ſpecie differant: quia tamen ſub eadem formali ratione reſpiciuntur à quibuſcumque ſuſurrationibus; ideo omnes ſuſurrationes ejuſdem ſunt ſpeciei. Poſſunt nihilominus tales circumſtantiæ ſuſurrationi accidere, ut trahatur in diverſam ſpeciem neceſſariò in Confeſſione exprimendam: ut ſi quis conjugum amicitiam dirimere conetur ut abutatur uxore; talis ſuſurratio trahitur ad ſpeciem adulterii.

In reſp. ad 1. ſuſurrationem à detractione diſtinguit; quòd detractor refert de proximo ea, quæ verè mala ſunt: ſuſurro autem quidquid poteſt animum unius turbare contra alterum, ſive illud ſit bonum ſive malum. Quare quod in corp. habetur, Utrumque malum de proximo dicere; intelligendum eſt de malo vero vel putativo: nam ſuſurro etiam tunc quando refert ea quæ in ſe bona ſunt, dicit mala; quia dicit talia, quæ putat ei apud quem ſuſurrat diſplicitura.

Articulus II.

Gravitas ſuſurrationis.

ART. 2. probat, Suſurrationem eſſe majus peccatum (ſcilicet ex ſuo genere) quàm ſit detractio & contumelia. Quia infert majus nocumentum: tollit enim amicitiam, quæ eſt bonum præſtantius quàm fama & honor; juxta illud Eccleſiaſtici 6. *Amico fideli nulla eſt comparatio*.

Ob.

Dices: Detractio inducit onus reſtituendi, & non ſuſurratio: cùm in gratuitis, cujuſmodi eſt amicitia quam ſuſurro lædit, non habeat locum reſtitutio; ergo detractio eſt gravius peccatum.

Reſp.

Reſp. in primis Neg. C. Quia onus reſtituendi non comitatur gravius peccatum, ſed violationem juſtitiæ. Deinde. Neg. pars Ant. poſterior. Cùm enim ſuſurratio pertineat ad verborum injurias, ut patet ex initio quæſt. 72. etiam pertinet ad injuſtitiam. Nam & in gratuitis locum habet reſtitutio, ſi vel habita auferantur per vim & dolum, vel habenda ſimiliter impediantur; quomodo amicitiam lædere conatur ſuſurro.

Quando ſuſurratio ſit pecc. mort.

Eſt autem ſuſurratio peccatum mortale 1. quidem, quando eſt formalis, hoc eſt quando ſit ex intentione ſeminandi notabilem diſcordiam 2. Quando etſi ſit materialis, ideſt quando etſi non ſit animus dirimendi aliquorum amicitiam, ea tamen dicuntur quæ nata ſunt notabiliter eam lædere, vel ſimpliciter & abſolutè, vel ratione perſonarum apud quas referuntur, ſi hoc noverat vel noſſe debebat ſuſurro.

Veniale verò eſt, ſi neque cupiat notabiliter lædere amicitiam aliorum, neque illa dicat, quæ nata ſunt notabiliter lædere: ac inſuper ſi locutus fuerit ex indeliberatione, vel inconſideratione levi, abſque dolo & magna culpa.

Pro reſp. ad 3. dicendum eſt: Quòd & detractio & ſuſurratio, ſi ſecundùm ſe ſpectentur, ideſt ex finibus & objectis propriis, ſunt peccata in proximum: ſi autem conſiderentur in quantum per ea contemnitur præceptum de dilectione proximi, quomodo qui detrahit fratri detrahit legi; contra eam ſive legem, ſive dilectionem directius agit ſuſurro quàm detractor. Quia detractor ſolùm diſponit ad inimicitiam: ſuſurro verò directè eam intendit. *Unde ſuſurratio maximè contra Deum eſt, quia Deus dilectio eſt*; quemadmodum hic dicit B. Thomas.

QUÆSTIO LXXV.

De deriſione.

Articulus I.

Deriſio eſt pecc. ſpeciale.

ART. 1. oſtendit, deriſionem eſſe peccatum ſpeciale diſtinctum à contumelia, detractione, & ſuſurratione. Deriſio enim eſt Vitium, quo quis vel cachinnis vel verbis per modum ludibrii nititur alteri ruborem incutere; unde patet, quòd à jam dictis vitiis fine objectoque formali diſtinguitur. Deriſor namque intendit alterius erubeſcentiam, confuſionem, & conſcientiæ turbationem, ſeu inquietudinem: Contumelioſus autem honoris læſionem: Detractor famæ: Suſurro, amicitiæ. Et quia iſte rubor & animi perturbatio variis modis incuti poteſt; hinc variæ recenſentur ſpecies irriſionis. Si incutiatur verbis vel cachinnis; vocatur deriſio: ſi naſo rugato, ſubſannatio: ſi factis aliis; illuſio: omnes tamen ſicut in fine conveniunt, ita etiam ejuſdem ſunt ſpeciei, ſuntque peccata ex duplici cauſa; tum quia non fiunt ſine proximi contemptu; tum quia tollunt ei quietem & tranquillitatem animi, quæ magnum bonum eſt: hic ad 3. Quòd ſi bonum iſtud tollant, objiciendo vel falſum defectum, vel verum ſed occultum; juſtitiæ repugnant, quia injuſtè nocumentum inferunt: ſi objiciendo verum & notorium; ſolùm charitati. Si quis autem, ſervatis debitis circumſtantiis, alicui pudorem incutiat hoc fine, ut deinceps ab eo quod malè geſſit abſtineat; non in peccatum irriſionis labitur, ſed exercet opus charitatis, nimirum fraternam correptionem.

In reſp. ad 1. Neg. Min. Neque enim irriſio, neque ſubſannatio pertinet ad contumeliam: cùm per contumeliam intendatur dehonoratio, per irriſionem autem & ſubſannationem intendatur erubeſcentia: ſed ſicut erubeſcentia, quæ eſt timor dehonorationis, differt à dehonoratione; ita differt irriſio & ſubſannatio à contumelia.

Pro reſp. ad 2. Neg. C. Quoniam licèt deriſio conveniat cum detractione & contumelia in materia; differt tamen fine, ac per conſequens objecto formali. Deriſor enim intendit alteri auferre gloriam conſcientiæ, ejuſque pacem & quietudinem, incutiendo illi confuſionem & erubeſcentiam: cùm detractor famam, & contumelioſus honorem quærat tollere.

Ex his patet, pro reſp. ad 3. Neg. eſſe Subſ.

Articulus II.

Irriſio eſt pecc. veniale, aliquando mortale.

ART. 2. tradit, Irriſionem eſſe peccatum genere ſuo veniale, quando quis alterius malum ſive defectum illius, qui ſecundùm ſe parvum malum eſt, in luſum vel riſum proponit: eſſe autem mortale ex ſuo genere,

genere, quando malum, de quo quis irridetur, eſt in ſe grave, ſed accipitur ab irriſore ut parvum ratione perſonæ, quam ita parvi æſtimat, ut de ejus malo non curet, ſed ei pro ludibrio objici poſſe putet. Hujus peccati gravitatem indicat Scriptura Prov. 19. *Parata ſunt deriſoribus judicia*. Et cap. 22. *Ejice deriſorem, & exibit cum eo jurgium, ceſſabuntque cauſæ, & contumeliæ*. Ubi etiam nos cap. 3. habemus, *Ipſe deludet illuſores*; alii vertunt ex Hebræo, *Deridebit deriſores*. Et quia plerumque irriſio ex animi ſuperbia oritur, 70. Interpretibus iidem ſunt illic irriſores & ſuperbi; unde verterunt, *Dominus ſuperbis reſiſtet*; quomodo etiam locus iſte citatur Jac. 4. & 1. Pet. 5.

Quando irriſio ſit pec. veniale.

Eſt nihilominus irriſio peccatum veniale 1. Si malum quod refertur leve eſt cum intentione ſolùm leviter pudefaciendi 2. Si quid dicatur gravius ex ſubito motu animi abſque deliberatione perfecta, ſeu ex inconſideratione parvaque negligentia.

Quando mort.

Mortale verò, quando vel refertur grave malum, vel eſt intentio multum pudefaciendi, vel ex lata culpa vehementer quis pudefacit alium, quamvis hoc non expreſsè intenderit. Quæ vehemens pudefactio non ex verecundia, quæ naturalis quædam paſſio eſt, ſed ex proximi perturbatione & contemptu ſpectanda eſt, ut cenſeri poſſit gravis aut levis. Ipſa autem irriſio tantò eſt gravius peccatum, quantò major reverentia debebatur ei qui irridetur. Unde irridere Deum graviſſimum eſt: deinde ſecundum locum tenet irriſio parentum: tertium irriſio Juſtorum. Quòd ſi autem in virtutem ipſam feratur irriſio; peſtilentiſſimum eſt vitium, & ut plurimùm peccatum mortale, etiamſi fiat ſolùm materialiter, & ſine animo pudefaciendi proximum.

In reſp. ad 3. obſerva, deriſionem eſſe peccatum ſecundùm ſuam rationem levius quàm detractio & contumelia; eò quòd ſecundùm ſe non importet contemptum, ſed ludum: quando autem habet contemptum conjunctum, poteſt eſſe majus, ſi contemptus fuerit major.

QUÆSTIO LXXVI.

De Maledictione.

MALEDICTIO ſive maledictum idem aliquando valet quòd vel detractio vel contumelia, prout ſcilicet maledicere idem eſt quod malum alterius referre occultè, vel manifeſtè; ſecundùm ea quæ art. 1. dicuntur initio corp. Quo modo Semei maledixit David, 2. Reg. 16. Sed hic aliter accipitur, nimirum pro imprecatione mali quatenus malum eſt; quomodo maledicus dicitur, qui ſibi vel alteri optat malum intendens malum ipſum.

ARTICULUS I.

Utrùm liceat maledicere aliquem.

Reſp. non licere.

RESP. B. Thomæ, eaque aliorum communis eſt, Non licere aliquem maledicere. Quia ſicut charitatis eſt velle bonum proximo; ita repugnat charitati velle ipſi malum in quantùm malum eſt; in qua prava intentione perficitur ratio maledictionis.

Si quis verò malum alteri optet, non quatenus malum, ſed ſub ratione boni, vel juſti, vel utilis; neque maledicit propriè loquendo; neque aliud peccatum committit, ſi debitæ circumſtantiæ obſerventur. Sic Judex, quando imperat mortem inferri criminoſo legitimè condemnato: & Eccleſia, quando ferit anathemate illum, quem excommunicat, modo quodam maledicunt, ſed impropriè: volunt enim malum, non ut malum, ſed ut juſtum. Hinc etiam licèt alicui bonorum ſuorum dilapidatori optare aliquam eorum jacturam, ut ea permotus deſinat illa decoquere turpibus luſibus aut luxuriis. Licet etiam mortem Turcis, Hæreticis, ac aliis Reipub. perturbatoribus imprecari, quando illorum mors eſt medium ad publicam quietem neceſſarium: imò & aliquando licitum eſt, quibuſdam Fidelibus optare malum infirmitatis, vel amiſſionis bonorum, ut vel ſic reſipiſcant, qui aliàs in peccatis obdurantur.

Verba Sanctorum imprecatoria quo modo accipienda.

Ex his ſequitur, quòd quæ in ſacris Litteris leguntur à Sanctis viris prolata formam maledictionis habentia, non ſint propriè & per ſe maledictiones; ſed uno ex ſubſequentibus modis debeant accipi.

1. Ut ſint malorum impendentium prædictiones, ſed veſtitæ habitu imprecationis. Ita Auguſt. lib. 1. de Serm. Dom. in mont. cap. 2. B. Thom. hic in corp. q. 25. art. 6. ad 3. q. 83. art. 8. ad 1.

2. Ut ſint veræ optationes afflictionum & incommodorum, non quatenus ea ſunt mala ſeu homini moleſta, ſed quatenus apud Deum ſunt juſta. Licet enim optare, ut peccata puniantur ſecundùm ordinem juſtitiæ; q. 158. art. 2. Ita Elias maledixit quinquagenariis, 4. Reg. 1. & Eliſæus pueris Bethel, ejuſdem lib. cap. 2. Vide Gregor. lib. 4. Moral. cap. 5. & 6. B. Thom. hic, & dicta q. 25.

3. Ut ſint optationes malorum temporalium, quatenus ea futura ſunt utilia; ſive ipſis improbis ut convertantur; ſive piis qui per eos affliguntur, ne deinceps ab illis crucientur; hic in fine corp.

4. Ut ejuſmodi imprecationes non contra homines dirigantur, ſed contra regnum peccati: quaſi videlicet Sancti optent, non ut homines eſſe deſinant, ſed ut peccata deſtruantur, atque ita homines deſinant eſſe peccatores; quæſt. 25. art. 6. & q. 83. art. 8.

5. Ut ſint conformationes voluntatis humanæ ad divinam, ſive circa pœnas hujus vitæ temporales, ſive circa damnationem alterius ſæculi æternam; hic in corp. & jam dictæ quæſt. 83. art. 8. Confer quæ diximus præfatæ q. 25. art. 6.

Explicatur textus.

Circa quod in corp. dicit, *Scire oportet, quòd facere aliquid & velle illud ſe conſequuntur in bonitate & malitia*; quæri poteſt: Quomodo ſit verum, cùm poſſit quiſpiam velle, mortem alterius, quam tamen non poteſt inferre? Rurſum juxta opinionem probabilem, licet tibi velle quod reus è carcere fugiat etiam ruptis compedibus; neque tamen tibi licitum eſt compedes rumpere, vel ad fugam realiter cooperari; qu. 69. art. 4. quæſ. 2.

Sylveſter verb. *Maledictio* q. 2. Reſpondet ſententiam B. Thomæ eſſe veram, niſi illud *facere* ſpectet ad publicam poteſtatem.

Verius videtur, B. Thomam ſic eſſe intelligendum, Facere aliquid & velle hoc ipſum facere conſequuntur ſe in bonitate & malitia: ita nimirum, ut ſi facere tibi ſit licitum; etiam tibi liceat velle facere, & contra. Itemque ſi tibi non licet facere, neque licitum tibi ſit velle facere: quamvis fortaſſe ſit licitum velle fieri; per illum videlicet, per quem licitè fieri poteſt. Non ergo vult B. Thom. quòd facere aliquid & velle ipſum fieri ſe mutuò conſequantur in bonitate & malitia: ſed ſolùm quòd facere & velle facere.

ARTICULUS II.

Maledici propriè eſt creaturæ rationalis.

ART. 2. tradit, Quòd benedictio vel maledictio propriè pertineat ad creaturam rationalem: (ſubaudi, non autem ad irrationalem, niſi in ordine ad rationalem) hoc eſt quòd benedici vel maledici propriè ſolùm ſit creaturæ rationalis. Eò quòd illi ſoli poſſit aliquid benè vel malè contingere; ideoque nulla creatura irrationalis propriè maledicitur, niſi in ordine ad aliquid aliud. Et quidem ſi conſideretur in quantùm eſt creatura Dei; non liceat eam maledicere, ſed ejus maledictio ad peccatum blaſphemiæ pertinet: redundat enim in Deum. Unde art. ſup. ad 4. dixit Author, Quòd nec ipſius Diaboli naturam liceat maledicere, quæ & bona eſt, & à Deo: ſed tantùm ejus malitiam & culpam deteſtari.

Quòd ſi creatura irrationalis conſideretur quatenus per eam ſubvenitur humanæ neceſſitati, & eſt in alicujus bonis; nec ſic licet ei imprecari malum. Nam hoc ejuſdem rationis eſt atque proximo ipſi malum imprecari. Quare vel agris, vel vineis imprecari ſterilitatem, quia ſunt hujus vel illius; mortale peccatum eſt: cùm hoc ſit deſiderare grave malum tali homini.

Digitized by Google

mini. Imò nec licet imprecari malum creaturæ irrationali quatenus ad humana bona refertur, etiamſi io nullius bonis ſit; velnti illicitum eſt maledicere diei oativitatis ſuæ, aut alterius. Talis enim maledictio ut minimum eſt aliqnid otioſum & vanum; ideoque peccatum. Unde B. Thomas maledicete creaturis irrationalibus ſecundùm ſe conſideratis ceoſet eſſe vanum; & per conſequeos illicitum; quamvis plerumque noo excedat culpam venialem; ut ait Navarrus cap. 23. num. 11. & Toletus lib. 4. cap. 13. Eò quòd ſic maledicentis ioteotio non extendatur ad cupiendum malum proximo: ad quod ſi extenderetur, & ſi maledicens aliquod notabile malum optaret ſibi vel aliis, ut eſſe malè natum; peccaret mortaliter.

Si verò creaturæ irrationales conſiderentur ratione mali, quod per eas illatum eſt, vel in eis accidit; poteſt earum maledictio eſſe actus licitus, modò intentio maledicentis non referatur ad ipſas creaturas, ſed ad malum quod ex illis contingit; ut ſi quis maledicat ſuam nativitatem ut cauſam malorum, optans illam non fuiſſe, non ſimpliciter, ſed non fuiſſe cauſam tanti mali.

Sic David 2. Reg. 1. maledixit ſeu imprecatus eſt montibus Gelboe, ut oec ros nec pluvia veniret ſuper eos: oon ratione ipſorum, ſed ratione ſtragis Saulis & Jonathæ, quæ ibi contingerat. Ubi tamen non hoc agebat David, quaſi reveta cuperet, montes illos deinceps eſſe ſteriles: ſed oſtendere volens, quantum ſibi diſpliceret cædes ibi facta, magno animi mœtore ſignificat, iſtos montes eſſe dignos, ut in tanti mali memoriam rore & pluvia deſtituereotur. In hunc ſenſum ſcribunt Cajetanus, Abulenſis, & Serrarius. Unde quamvis non deſint qui aliter ſentiant; ſatis tamen eſt veriſimile, eam maledictionem non fuiſſe compleram, ſed rorem ac pluviam adhuc poſtea in illos montes decidiſſe. Ita oamque ſcribit Abulenſ. qu. 16. *Scimus homines eſſe, ſuper quos in eodem monte pluit*. Neque erat cur Deus talem maledictionem compleret; quandoquidem David noo tam optaret ſic evenire mootibus, quàm vellet ſuum in defunctos animum ſuamque de illorum cæde triſtitiam oſtendere.

Job 3. legimus, quòd ipſe, quantomvis à patientia ſingulariter laudatus, ideoque à proprii nominis maledictione alienus, maledixerit diei ſuo, hoc eſt diei ſuæ nativitatis, non ſecuodùm ſe, ſed propter culpam originalem, quam tunc contraxerat, & propter miſerias ex ea ſequentes; quarum magoitudinem hyperbolyca exaggeratione ſigoificat. Maledixit autem his verbis, vel ſub hac forma: *Pereat dies, in qua natus ſum*; quaſi diceret, Homo ſum infeliciſſimus; itaque vellem (ſi poſſibile eſſet) neque me natum, neque diem in quo oatus ſum Mundo unquam illuxiſſe: *Pereat dies* ille ab homioum memoria; non recolatur anniverſariè; ſit in oblivione; & ſimiliter nox in qua dictum fuit, *Conceptus eſt homo*. Dies ille dignus erat qui totus eſſet tenebricoſus & caliginoſus, ut ipſa ſui cooditione reſponderet præſentibus miſeriis, ad quas ſuit introitus.

Similiter Hieremias abſque vitio maledictionis dixit cap. 20. *Maledicta dies in qua natus ſum*; oſtendens ſcilicet quantas anguſtias & quàm gravia mala pateretur, quàmque invitus excidium Jeruſalem comminaretur & prædicaret: ut ſic Judæi viderent, eum non ſponte ſed à Deo juſſum & quaſi compulſum illud prædicere. Senſus autem eſt, Quare natus ſum ut tantam infelicitatem experirer! Optarim potius natum non eſſe, quàm tanta mala videre; Utinam ergo (ſi foret puſſibile) non eſſem oatus; Utinam oumquam fuiſſet homo nativitatem meam nuntians, non quà homo, ſed quà nuncius. Hujuſmodi verò loquuntur iſti Prophetæ, abſtrahendo à gratia & gloria & ab ordinatione divina, ſolùm ſpectando bona & mala naturalia: quibus ſpectatis, natura magnas calamitates perpetiens ſtatim dictat, melius eſſe non naſci quàm naſci ad tantas miſerias.

Articulus III.

Maledictio eſt ex genere ſuo mort.

ART. 3. probat, Maledictionem eſſe peccatum ex genere ſuo mortale. Partim ex eo quòd excludat à Regno Dei; juxta illud 1. ad Cor. 6. *Neque maledici neque rapaces Regnum Dei poſſidebunt*. Partim quia repugnat charitati, qua diligimus proximum, volentes ei bonum.

Quare ſi quis ex animo plenaque deliberatione malum notabile ſibi vel aliis imprecetur; mortaliter peccat: & tantò gravius, quantò perſonam cui maledicit debebat magis amare & revereri; cujus perſonæ qualitas idcirco in Confeſſione exprimenda eſt, ſi mutet ſpeciem maledictionis, vel eam notabiliter augeat. Quomodo & genus illius mali, quod maledicendo fuit imprecatus, exprimi debet: ut ſi patri mortem optavit; non ſatis eſt quòd confiteatur, ſe alicui maledixiſſe, ſed dicere debet quòd patri, & quòd tale malum ei optaverit: quia ejuſmodi maledictio pertinet ad homicidium; juxta B. Thom. art. ſeq. ad 2. Et generaliter omnis maledictio ad illam ſpeciem peccati pertinet, ad quam pertinet malum quod optatur. Et ſi nullum malum exprimat is qui maledicit, ſed tamen in genere malum velit; ejus maledictio pertinebit ad peccatum odii, quod pro objecto habet malum abſolutè. Ex quibus ſequitur, quòd maledictio formalis non ſit ſpeciale peccatum diſtinctum ab aliis, quibus contingit reipſa inferri malum proximo: ſed ejuſdem ſpeciei cum malo quod optatur; quemadmodum tradit Cajetanus art. ſeq. Sotus lib. 5. qu. 12. art. 3. Saytus lib. 12. cap. 5.

Si quis ergo, ſive uno furoris impetu ſive diverſis, imprecetur alicui diverſa mala, ut bonorum ſpoliationem, infamiam, mortem; tot ſunt diverſæ ſpecies maledictiones, quot diverſa mala imprecatur: & conſequenter in Confeſſione debet explicare, quot & quæ mala fuerit imprecatus. Qui verò maledicit patrifamilias & toti ejus domui; hoc ipſum videtur debere in Confeſſione aperire ac inſuper explicare malum quod eis optavit: quia licèt non ſint tot peccata quot ſunt perſonæ in illa domo, eòquòd domus vel familia ſigoificans plures perſonas eas ſignificet collectivè tamquam unum corpus; eſt tamen circumſtantia multùm aggravans. Vide Navarrum cap. 6. num. 18. & Roderiquez p. 1. cap. 213.

Quæ maledictio ſit venialis.

Cæterum, etſi maledictio ſit peccatum ex genere ſuo mortale: cootingit tamen eſſe veniale; vel ob parvitatem mali quod optatur; vel ex defectu deliberationis aut conſenſus; vel quia ore tantum profertur maledictio abſque intentione, quòd ita eveniat ſicut dicitur. Hinc à mortali ſæpe excuſantur parentes, qui ſubita ira permoti graviter maledicunt filiis, minimè tamen cupientes, ut mala quæ imprecantur illis eveniant: ſed ita loquentes, vel ex ſurreptione, vel ex inconſideratione ejus quod proferunt, pravaque conſuetudine. Idem judicium eſt de ruſticis & aliis pecora maledicentibus, noo ex aoimo, ſed ex ira imperfectaque animi deliberatione.

Ubi tamen benè monet Cajetanus, diſcernendum eſſe tempus paſſionis & tempus quietis. Ad judicandum enim, quòd qniſpiam non maledixerit ex animo; noo eſt ſatis quòd ſtatim poſt præteritam paſſionem nollet malum evenire, doleretque ſi accideret: quoniam ſi tempore maledictionis ita paſſio invaluit, ut voluntariè ſit imprecatus grave malum; peccavit mortaliter, etiamſi ſtatim poſtea oolit illud evenire: ſicut accidit ei, qui vehementi affectu tentatus concupiſcit mulierem, & ſtatim eum iſtiuſmodi concupiſcentiæ pœnitet. Sed oportet attendere ad ipſum tempus paſſionis, an tunc maledicens conſenſerit, hoc eſt ao pro tuoc voluiſſet eſſe quod dicebat. Hoc enim tempus oſtendit, fueritnè maledictio mortalis, an venialis: tempus autem quietis poſt paſſionem oſtendit, quòd animus non perſiſtat in malo, quòdque noo peccaverit ex habitu, ſed ex paſſione.

Articulus IV.

De gravitate peccati maledictionis.

Art. 4. probat, Maledictionem, quæ fit optando, eſſe minus peccatum quàm ſit detractio, ſi cætera ſint paria, ideſt ſi nocumentum, quod detractione infertur proximo, ſit tantum, quantum maledicendo optatur. Quia gravius eſt nocumentum inferre, quàm nocumentum deſiderare. Maledictio verò quæ fit per modum imperii, cùm habeat rationem cauſæ, poteſt eſſe gravior detractione, ſi majus nocumentum inferat: levior, ſi minus; hic in corp. Sed quid ſi æquale nocumentum inferat? Conferenti 3. argumentum, ejuſque reſponſionem meritò videbitur, quòd ejuſmodi maledictio ſit detractione gravior. In argumento enim concludit, graviùs peccare maledicum quàm detractorem: & in reſp. affirmat, illud procedere de maledictione ſecundùm quod importat imperium.

Quæri autem hic poteſt: Cur inter cætera verborum peccata B. Thomas non recenſuerit murmurationem? Reſp. Rationem eſſe, quia reducitur ad cæteras verborum injurias tamquam imperfectum ad aliquid perfectum: ita ut ſi fiat cauſa diminuendi honorem alterius, pertineat ad contumeliam: ſi cauſa incutiendi ruborem, ad irriſionem: ſi animo ſolvendi amicitiam, ad ſuſurrationem: ſi voluntate lædendi famam; ad detractionem. Murmuratio namque cùm potiùs conſiſtat in ſono vocis, quàm in verbis articulatis, manifeſtè ſignificat aliquid imperfectum: & ſi paulò generaliùs ſumatur prout etiam in verbis conſiſtit; ferè idem eſt vel cum detractione, vel cum alio ex jam dictis vitiis, originem habens ex inobedientia, impatientia, præſumptione, & ſimilibus.

Quid murmuratio.

Definiri autem poteſt, eſſe Clancularia vel ſubmiſſa oblocutio injuſtè querulantis. De qua ſunt Scripturæ Sap. 1. *Cuſtodite vos à murmuratione, quæ nihil prodeſt*, ſive multum nocet: *& à detractione parcite linguæ; quoniam ſermo obſcurus in vacuum non ibit*, ideſt immunis non erit à punitione 1. Ad Cor. 10. *Neque murmuraveritis, ſicut quidam eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore*. Ad Philipp. 3. *Omnia facite ſine murmurationibus*. Quando ſit peccatum mortale, quando veniale; ex his, quæ de cæteris vitiis diximus, petendum eſt.

QUÆSTIO LXXVII.

De fraudulentia, quæ committitur in emptionibus & venditionibus.

Cur B. Thomas tractaturus de peccatis injuſtitiæ, quæ in emptionibus & venditionibus committuntur, hunc titulum præfigat, *De fraudulentia quæ committitur in emptionibus*, &c. cùm in aliis injuſtitiæ peccatis pertractandis non ſimiliter dederit titulum dicens, De fraudulentia furti, rapinæ, contumeliæ, &c. obvia ratio eſſe poteſt. Quia communis modus, quo per injuſtitiam peccatur in emptionibus & venditionibus eſt fraudulentia, eaque non importata in ipſarum nominibus: modus autem, quo per injuſtitiam peccatur in furto rapina & ſimilibus, ſatis importatur in iſtis nominibus & nominum rationibus, cùm ſint nomina peccatorum juſtitiæ repugnantium; non ſimiliter emptio & venditio. Addit B. Thomas, ſolùm ſibi eſſe tractandum de emptione & uſura; eò quòd *Circa alias commutationes voluntarias non invenitur aliqua ſpecies peccati, quæ diſtinguatur à rapina vel furto.*

Si dicas: Fraudulentiam emptionis & venditionis & uſuræ non etiam diſtingui à furto vel rapina; ergo nec de iis peculiariter tractare oportebat. Reſp. Neg. Ant. Quia in emptione & venditione & uſura ille qui fraudem patitur non eſt omnino invitus, ſicut is cui per rapinam aut furtum aliquid aufertur; ſponte enim tranſegit, & res ſuas in alium ipſemet transfert: ac proinde quamvis ſit invitus quantum ad ſuperexcreſcentiam & pretii iniquitatem; eſt tamen ex alio capite conſentiens, quatenus voluntariè contrahit: id quod neque in furto neque in rapina locum habet: cum hæc non ſint contractus legitimi, ſicut ſunt emptio & venditio, & datio vel acceptio mutui. Deinde. Injuſtitia emptionis & venditionis indifferenter ſe habet ad ſcientiam & ignorantiam patientis; non ſimiliter injuſtitia furti & rapinæ. Rurſum. Illa non habet unam ſpeciem nominatim; & ideo nominatur ac circumſcribitur fraudulentia, quæ committitur in emptionibus & venditionibus: injuſtitia autem furti & rapinæ habet ſuas ſpecies propriis nominibus diſtinctas.

Quid contractus.

Cæterum, quia emptio & venditio ſpecies quædam ſunt contractus; quid & quotuplex ſit contractus breviter eſt præmittendum. Juriſconſultus eum definit eſſe Ultro citroque obligationem. Quæ definitio non eſt eſſentialis, ſed datur per effectum: cùm contractus obligationem quidem pariat, non ſit autem ipſamet obligatio. Senſus ergo eſt, quòd contractus ſit Actio quarumdam perſonarum inter ſe, ex qua utraque pars obligatur alteri. Simplex promiſſio & donatio non propriè ſunt contractus; quoniam per eas uni dumtaxat parti naſcitur obligatio; contractus verò utrique parti contrahentium pariunt obligationem. Dico *proprie*. Quia interdum latius ſumitur vocabulum contractus pro conventione ſcilicet perſonarum parienté obligationem, ſaltem in una parte; quomodo & donatio & acceptata promiſſio poſſunt dici contractus.

Species contractus.

Petes: An mutuatio ſit propriè contractus? Reſp. Eſſe. Parit enim obligationem, non ſolùm in mutuatario ut fideliter reddat quantum accepit, ſed etiam in mutuante ut non ſtatim repetat quod mutuavit: debet enim permittere ad aliquod tempus, ut alter mutuo fruatur.

Fiunt autem contractus vel de perſonis, ut in Matrimonio, vel de rebus. Et horum ſeptem ſpecies numerantur; emptio, cui relativè opponitur venditio; cambium; mutuatio; emphyteuſis; ſimplex commodatio; commodatio permutata; locatio, cui reſpondet conductio. Nam per contractum realem, de quo ſolo hic agitur, vel rei dominium transfertur, vel uſusfructus abſque dominio, vel ſolus uſus: ſi dominium rei transfertur; ſunt tres primæ ſpecies: ſi uſusfructus abſque dominio; eſt quarta: ſi ſolus uſus; ſunt tres poſtremæ. Id quod ex ſingularum deſcriptionibus clarum fiet.

Quid emptio.

Emptio enim eſt, Rei pro pretio contractio ſive acquiſitio: & venditio eſt diſtractio rei pro pretio; unde patet, emptionem & reciprocam venditionem tunc eſſe, quando rei dominium pro pretio transfertur.

Quid cambium.

Cambium eſt Unius rei pro altera commutatio; velut ſi detur vinum pro oleo, panis pro piſce: ubi dominium transfertur, non pro pretio, ſed pro re altera. Vulgò tamen longè ſtrictius ſumi ſolet hoc nomen, ut nimirum ſignificet pecuniæ cum pecunia permutationem: & conformiter campſores nunc dicuntur, qui ex permutatione pecuniæ faciunt quæſtum.

Quid mutuū.

Mutuatio eſt, Quando transfertur dominium rei cum obligatione reddendi aliam ejuſdem naturæ & qualitatis; lib. 3. Inſt. Jur. tit. 15.

Quid emphyteuſis.

Emphyteuſis eſt, Cùm alicujus rei uſusfructus in alium transfertur ſub conditione penſionis annuæ, ſive in perpetuum ſive ad tempus ſolvendæ: & is in quem transfertur dicitur emphyteuta, peneſque ipſum eſt dominium utile; at directum ſemper manet penes alterum, ad quem etiam cedit dominium utile, ſi emphyteuta tribus annis penſionem non ſolverit.

Quid commodatum.

Simplex commodatio eſt. Quando aliquis alteri gratuitò concedit merum uſum rei ſuæ, cum obligatione ipſam eamdem reddendi tempore conſtituto.

Quid commodatio permutata

Permutata commodatio eſt, Qua uſus unius rei conceditur pro uſu alterius; ut uſus pallii pro uſu libri.

Quid locatio.

Locatio eſt, Quando quis rei ſuæ uſum concedit pacto pretio; is cui ſic concedit vocatur conductor. Sic elocantur domus, equi, operæ. Et ad unam iſtarum ſpecierum reduci poſſunt alii contractus, ut ſocietatis ad locationem; feudi ad emphyteuſim; cenſus ad venditionem & emptionem.

Impignoratio ſeu fidejuſſio non tam eſt unus aliquis con-

Digitized by Google

contractus ab aliis diſtinctus, quàm eorum conſirmatio; ad quos proinde reducitur.

Depoſitum verò, ſi gratis cuſtoditur; non eſt propriè contractus, cùm deponens ad nihil obligetur: ſi non gratis; pertinet ad quamdam elocationem operæ, quam in cuſtodiam rei alienæ impendet depoſitarius. Sunt & alii quidam contractus, ſed innominati, qui his modis comprehenduntur, *Do ut des*, *Facio ut facias*, *Do ut facias*, *Facio ut des*.

Articulus I.

Utrùm aliquis licitè poſſit vendere rem pluris quàm valeat.

RESPONDET, Per ſe & abſolutè non poſſe; per accidens & ſecundùm quid poſſe. Quæ reſponſio ut intelligatur, ſequentibus Concluſionibus explicanda eſt.

Concluſio I.

FRAUDE adhibita rem pluris juſto pretio vendere, aut minoris juſto emere, peccatum eſt ex genere ſuo mortale. Quia manifeſtè eſt contra juſtitiam proximo debitam, qua tenemur abſtinere ab omni ejus deceptione præſertim nociva. Huc pertinere quidam putant ſententiam Apoſtoli 1. ad Theſſal. 4. *Ne quis ſupergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem ſuum; quoniam vindex eſt Dominus de his omnibus.* Apertius autem eſt illud Deut. 25. *Non habebis in ſacculo diverſa pondera, majus & minus*, &c. *abominatur enim Dominus tuus eum qui facit hæc, & averſatur omnem injuſtitiam.* Prædicta enim verba Apoſtoli Hieronymus in cap. 4. ad Epheſios, Chryſoſt. & alii quidam boni Commentatores epiſtolæ ad Theſſ. intelligunt de circumventione per adulterium. Ad ea verò quæ ex Deut. citavimus ſcribens B. Thom. q. 56. art. 2. dicit, Propter hoc ſpecialiter præceptum prohibitivum dari in lege de fraude circa emptiones & venditiones, quia fraus & dolus præcipuè circa eas exerceri ſolet.

Concluſio II.

SI emptio & venditio conſiderentur ſecundùm ſe: quamvis ſecludatur fraus; non licet aliquid pluris vendere aut minoris emere quàm valeat. Quia ad hoc inventæ ſunt emptio & venditio, ut & communi contrahentium utilitati conſulatur, & æqualitas juſtitiæ conſtituatur inter partes, dando pretium æquale rei, & offerendo rem æqualem pretio. Quod autem pro communi utilitate fuit inſtitutum, non debet cedere magis in gravamen unius contrahentium quàm alterius. Accedit, quòd ſi vel pretium excedat quantitatem valoris rei, vel è converſo res excedat pretium, tolletur æqualitas juſtitiæ; ideòque peccatum erit juſtitiæ repugnans, cùm juſtitia importet æqualitatem.

Concluſio III.

Secundùm ea quæ B. Thomas hic in corp. tradit.

SI emptio & venditio conſiderentur per accidens, quatenus videlicet aliquis multum indiget re quapiam, & qui illam habet notabile damnum revera patietur, ſi debeat illa carere, licet vendere pluris quàm valeat poſſeſſori eam vendenti. Quia tunc juſtum pretium definiendum eſt, non ex ſolo ipſius rei valore, ſed ſimul ex damno, quod incurrit is qui eam vendit. Adde, quòd nemo ut alteri rem gratam faciat tenetur rerum propriarum pati jacturam.

Confirm. Unicuique licet vendere quod ſuum eſt: at cùm res quæ venditur præter proprium valorem tale commodum fert venditori, ut multum damnificetur ſi ea careat; non ſolùm illa res cum ſuo proprio valore eſt venditoris, ſed etiam iſtud emolumentum, quod ex ea recipit, & in quo læditur, ſi careat; ergo poteſt totum vendere, & tam pro re quàm pro damno quod patitur ea ſe ſpoliando, pretium accipere.

Si dicas: B. Thomam q. 12. de Malo, art. 4. ad 14. ſcribere, Quòd qui emit rem aliquam tantùm pro ea juſtè dat quantum valeat; non autem quantum ille qui ex ejus carentia damnificatur. Reſp. Eum ibi agere de venditore, qui ſponte rem ſuam vendit ad hoc ab emptore non ſollicitatus: hoc autem art. de illo, qui ad inſtantiam emptoris vendit, alioquin non venditurus; quemadmodum interpretatur Sylveſter verbo *Emptio* quæſt. 6. Reſp.

Concluſio IV.

QUANDO res aliqua futura eſt emptori valde utilis, venditor tamen nihil damni paſſurus eſt eam diſtrahendo; non licet illam pluris vendere quàm per ſe valeat. Nullus enim poteſt vendere quod non eſt ſuum: atqui utilitas, quæ advenit emptori, non erat antea venditoris, ponitur enim quòd nulla utilitate privetur, quam antea haberet; ergo venditor non poteſt eam vendere: quod faceret, ſi rem ſuam pluris venderet propter utilitatem emptori advenientem. Neque objiciendum eſt: Rem tanto majori pretio vendi poſſe, quanto pluris valet: tantò autem magis valere, quantò eſt utilior; ideòque quò utilior eſt ementi, eò majori pretio vendi poſſe. Totum enim Ant. verum eſt de valore generali, quem communiter habet res: non verò de particulari, quem apud aliquem privatum emptorem habere poteſt.

Circa Reſp. ad 1.

QUÆRITUR I.

Quid ſentiendum de venditione vel emptione citra dimidium juſti pretii.

SENSUS eſt, Poſſitnè venditor vendere rem pluris quàm valeat, modò non excedat dimidium juſti pretii; v. g. utrùm agrum valentem ſolùm 100. liceat ei vendere 130. 140. & amplius, modò non excedat 150. Rurſum: An emptor poſſit emere rem minoris quam valeat, modò non emat infra dimidium juſti pretii: veluti, An emere poſſit dictum agrum 70. 60. modò non emat infra quinquaginta. Hujuſmodi ſive emptiones ſive venditiones eſſe licitas, prob.

1. Quia leges civiles non ſolùm eas non reſcindunt, lib. 4. Codicis tit. 44. ſed etiam naturaliter licere dicunt: libro enim 4. ff. tit. 4. lege 16. ſic habetur: *Idem Pomponius ait, in pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus ſe circumvenire*: penèque eadem repetuntur lib. 19. ff. tit. 2. lege 22.

2. Leges de præſcriptione ita juſtæ ſunt; ut rerum dominia per eas transferantur; ergo ſimiliter per prædictos emptionis & venditionis contractus lege civili permiſſos.

3. Qui aliquid acquirit per contractum jure validum, ſed lege civili prohibitum, non tenetur ante ſententiam Judicis reſtituere: ſicut qui acquirit pecuniam per ludum alearum; ergo multò minus in caſu propoſito tenebitur emens aut vendens reſtituere, cùm acquirat per contractum lege permiſſum.

4. Scienti & volenti non fit injuria; ergo emptori danti plus quàm res valet nulla fit injuria.

Denique. Jus canonicum, cujus eſt conſcientiis conſulere, videtur probare deceptionem, quæ fit infra medium juſti pretii. cap. *Cum dilecti*, tit. de Emptione, ubi Pontifex irritavit ſententiam, quæ reſciderat venditionem minus dimidio juſti pretii factam.

Reſp. eas eſſe illicitas.

Reſp. Omnino tenendum, quòd hujuſmodi emptiones & venditiones illicitæ ſint & injuſtæ; atque adeò reſtituendum quidquid ultra verum rei valorem fuerit acceptum a venditore, vel retentum ab emptore. Ita ſentit B. Thomas hic ad 1. dicens: *Lex divina nihil impunitum relinquit, quod ſit virtuti contrarium; unde ſecundùm divinam legem illicitum reputatur, ſi in emptione & venditione non ſit æqualitas juſtitiæ obſervata: & tenetur ille qui plus habet recompenſare ei qui damnificatus eſt, ſi ſit notabile damnum.* Cum illo ſentiunt Scotus in 4. dub. 15. q. 2. art. 2. Gabriel dub. 15. q. 10. art. 2. Concl. 2. Antoninus p. 2. tit. 1. cap. 16. §. 3. Sylveſter verbo *Emptio* q. 2. Dominicus Soto lib. 6. q. 3. artic. 1. Covarruvias lib. 2. Variarum cap. 4. num. 11. Jo. Medina, Codice de Rebus

bus

bus Reſtit. q. 32. Bannes hic dub. 3. Leſſius lib. 2. c. 21. dub. 4.

Prob. 1. In talibus emptionibus & venditionibus non conſervatur æqualitas pretii ad mercem, vel mercis ad pretium; ergo violatur æqualitas juſtitiæ. Quandocumque enim vel pretium excedit quantitatem valoris rei, vel è converſo res excedit pretium, tollitur juſtitiæ æqualitas: atqui contractus, in quibus non ſervatur ea æqualitas juſtitiæ, quæ deberet ſervari, ſunt injuſti, & inducunt obligationem reſtituendi; ergo emptiones & venditiones prædictæ ſunt injuſtæ.

2. Conſervare juſtitiam eſt de neceſſitate ſalutis, q. 62, artic. 2. ſed qui juxta ſuperiùs dicta emit aliquid minori, aut vendit majori pretio quàm valeat, non ſervat juſtitiam, niſi reſtituat; ergo de neceſſitate debet reſtituere.

Ad 1. Arg. Reſp. leges civiles non approbare hujuſmodi contractus, ſed ſolùm tolerare: quamvis enim neque fraudatores puniant, neque contractus reſcindant, imò nec fraudatis actionem concedant; non tamen aſſerunt, tales ſive emptiones ſive venditiones eſſe licitas & juſtas.

Cur non puniant ratio eſt. Quia cùm in Communitate multi ſint imperfecti; non omnia quæ pravè fiunt puniri poſſunt per legem humanam: quæ tamen divino judicio punienda relinquuntur.

Cur neque reſcindant tales contractos, neque concedant actionem; hoc eſt in odium litium, quæ alioquin valde multiplicarentur, & quibus impoſſibile eſſet Judicem ſatisfacere.

Ad leges ff. variæ datur reſponſiones. Una, ut *naturaliter* idem valeat quòd jure gentium: ſignificeturque, circumventionem in pretio emptionis & venditionis eſſe licitam, hoceſt haberi quaſi licitam jure gentium; non quia jus illud eam approbet, ſed quia eam non punit. Conferatur B. Thom. hic ad 1. & Quodlib. 2. art. 10. Altera, ut leges illæ intelligantur de circumventione intra latitudinem juſti pretii: & ſenſus ſit, quòd ſecundùm naturam liceat pluris vendere, & minoris emere, modò non excedantur limites juſti pretii.

Ad 2. Reſp. Magnam eſſe diſparitatem. In præſcriptione enim dominus rei plerumque eſt in culpa per ſuam negligentia: & ut non ſit; poſſeſſor dum præſcribit eſt bonæ fidei. At in hoc contractu qui defraudatur plerumque non eſt in culpa, ignorans pretium rei: & ut eſſet; defraudans non eſt poſſeſſor bonæ fidei, ſed peſſimæ. Deinde. Non ſimpliciter negamus, per prædictas emptiones & venditiones transferri, dominium: ſed aſſerimus, illas ita eſſe injuſtas, ut fraudator in conſcientia teneatur totum illud reſtituere, in quo alterum fraudavit;, nec poſſit alioquin vel rem emptam, vel rei venditæ pretium retinere, ſi autem reſtituat, tunc retinere poteſt quod ad æqualitatem eſt reductum.

Ad 3. Neg. C. Eò quòd ille contractus ſit jure validus, neque contineat ullam injuſtitiam; ac proinde pecunia per illum accepta ſolùm lege humana reſtitui debet; venditio autem rei ultra valorem jure naturæ eſt injuſta; ideoque lege naturali reſtituendum eſt quidquid ſupra valorem fuerit acceptum. De acquiſitis per ludum vide q. 168. art. 3.

Ad 4. etiam Neg. C. Alter enim contrahentium vel ignorat juſtum rei pretium; atque ita non poteſt dici eſſe ſciens: vel ſi ſciat; non eſt tamen omnino volens, quia tantùm vult (ad neceſſitati ſuæ ſuccurrendum) dare pretium æquale rei: & ſi plus offerat; hoc invitus facit; ſicut is qui ſolvit uſuras, vel latroni dat ſuas pecunias.

Ad Poſtremum Neg. Aſſ. Pontifex namque in iſto cap. non approbat deceptionem intra medium juſti pretii: ſed ait, emptoris arbitrio eſſe ſupplere juſtum pretium, aut venditionem reſcindere. Quòd ergo irritaverit ſententiam, quæ reſciderat venditionem minus dimidio juſti pretii factam: non eſt quia judicaret illam venditionem eſſe juſtam, ſed quia ſciebat, eam poſſe reduci ad æqualitatem juſtitiæ abſque reſciſſione contractus: quæ reſciſſio fieri non debet, quando fraudator eſt paratus ſatisfacere ad æqualitatem.

Petes: Utrùm qui juſto pretio ſed non rigoroſo vendit rem aliquam, poſſit abſque onere reſtitutionis fallere emptorem, vel in menſura, vel occulta alia fraude, modò non excedat pretium ſummum. Videri poteſt quòd ſic. Quia poſſet tanti vendere abſque injuſtitia. Reſp. Non poſſe. Quia nullum habet juſtum titulum retinendi illud; quod ſuperat pretium conventum: haberet autem titulum accipiendi pretium ſummum, ſi tranſegiſſet de vendendo ſummo pretio.

Circa eandem reſp. ad 1.

QUÆRITUR II.

Quodnam cenſeri debeat juſtum rei pretium.

JUSTUM pretium illud cenſetur, quod eſt adæquatum ſeu commenſuratum rei. Tanti enim, nec pluris, nec minoris valet res quantum eſt juſtum ejus pretium. Ad hoc autem judicandum non ſufficit æſtimatio venditoris, cùm non debeat eſſe judex in propria cauſa. Neque æſtimari poteſt ex naturali dignitate ipſius rei; nam juxta naturalem dignitatem, quantumvis auri, utpote rei inanimatæ, non adæquat unum canem. Non eſt etiam metiendum ex commoditate, quam percepturus eſt hic aut ille emptor in particulari; quia rerum pretia non ex affectu neque ex utilitate ſingulorum, ſed communiter æſtimanda ſunt; lib. 9. ff. tit. 2. l. 33. & lib. 35. tit. 2. l. 63.

Reſtat ergo, ut juſtum pretium æſtimetur ex rerum ipſarum ad humanos uſus commoditate vel neceſſitate; *Unde ſit æſtimandum.* earumque copia vel inopia; & ex emptorum ac venditorum frequentia vel raritate; ex negotiationis labore, ſumptu, induſtria, periculis. Hæc enim omnia pretium augent vel minuunt. Quando namque multa eſt mercium copia; earum pretium minuitur: ſicuti & augetur, quando eſt inopia, modò abſint fraus & dolus. Similiter quando multi ſunt emptores; pretium creſcit: quando pauci; decreſcit. Quando res ultrò venalis offertur; ipſa viloſcit: quando emptores eam quærunt; pluris æſtimatur. Ex his cauſis accidit, quòd in actione publica juſtè quippiam ematur viliùs quàm in officina mercatorum; eò quòd ibi ſunt pauci emptores paratam pecuniam habentes. Interdum tamen etiam ibi pluris aliquid venditur quàm per ſe valeat, & hoc abſque injuſtitia: quia dum multi concurrunt, eamdemque rem exoptant; certatim pretium augent. Semper autem ſupponendum eſt abeſſe fraudem: alioquin ſi venditor falſos emptores inducat qui pretium augeant: vel ſi emptor dolo utatur ad viliùs emendum; ad reſtitutionem obligantur.

Cæterum, quia dupliciter imponi ſolet rerum pretium; vel per Principem aut Magiſtratum, quod idcirco vocant legitimum, quaſi lege taxatum; vel ex communi hominum intelligentium æſtimatione, quod ab aliquibus dicitur arbitrarium, ab aliis vulgare, à cæteris naturale, tamquam à naturali prudentia conſtitutum: ideo pretium deſcribi poteſt. ***Quod vel à poteſtate publica eſt taxatum, vel communi hominum æſtimatione determinatum.*** *Quid pretium juſtum.*

Eſt autem inter hæc pretia diſcrimen: nam quod per publicam poteſtatem eſt taxatum; conſiſtit in indiviſibili, eſtque ita juſtum, ut nec plus exigere, nec minus dare liceat: quod autem communi prudentum æſtimatione conſtituitur; non conſiſtit in indiviſibili, ſed habet quamdam latitudinem, ita ut modica vel additio vel diminutio non tollat æqualitatem juſtitiæ; prout in reſp. ad 1. tradit B. Thom. unde hujus generis pretium *Triplex pretium.* diſtingui ſolet in rigidum, medium, & pium ſeu infimum.

Rigidum eſt ſummum illud pretium, quo res æſtimatur. *Pium*, quo ut minimum valet. *Medium*, quod eſt inter illa duo. Ut ſi ulna panni ad ſummum valeat ſex florenis, & ad minimum quinque; pretium ejus rigidum eſt ſex florenorum; infimum quinque, medium quinque florenorum cum aſſibus ſex, ſeptem, &c. uſque ad ſex florenos excluſivè. Hinc fit, quòd uno eodemque tempore & loco juſtè vendatur una & eadem res uni minoris & alteri pluris, modò ſiſtatur intra limites juſti pretii. Diſcriminis hujus ratio

tio eſt, quòd per poteſtatem publicam non ſolùm ſtatuatur juſtum rei pretium, ſed etiam præcipiatur, ut nec pluris nec minoris vendatur: communis autem æſtimatio nihil tale præcipit, imò nec unum aliquod certum pretium decernit, ſed relinquit latitudinem: & hoc ideo, quia non omnes omninò idem judicant.

Quæſt. Reſp. Petes: Verumne ſit illud quorumdam, Res tanti valet quanti vendi poteſt. Reſp. Non eſſe verum, ſi ſimpliciter accipiatur prout ſonat; ac proinde falluntur qui exiſtimant, rem tanti vendi poſſe quanti invenerit emptorem. Hinc Sylveſter verbo *Emptio* q. 9. prædictam ſententiam veram eſſe dicit, quando ceſſat fraus, ignorantia, & neceſſitas emendi vel vendendi. Præterea. Sicut in naturalibus illud dicitur non poſſe fieri, quod naturæ vi fieri nequit ita in moralibus id dicitur fieri non poſſe, quod quis facere nequit ſecundùm rectam rationem; & per conſequens illud ſolùm fieri poſſe, quod rectæ rationis judicio fieri poteſt. Itaque *rem tanti valere quanti poteſt vendi* verum eſt, ſi intelligatur quanti ſecundùm rectam rationem eorum qui intelligunt poteſt venundari abſque vi, fraude, vel dolo: item *Quanti poteſt vendi*, ſtando intra limites juſti pretii.

Ex his intelligi poteſt, falſas eſſe eas mercatorum regulas, quibus mercium ſuarum pretia juſtificare ſolent; quòd tanti emerint; quòd tantas expenſas fecerint; quòd pericula ſubierint: niſi ejuſmodi ſint, quæ in emptione talium mercium communiter accidunt. Sunt enim & ſtulti & imprudentes ac temerarii quidam mercatores, qui aut ſe facilè decipi patiuntur, aut ſumptus inutiles faciunt, aut periculis temerè ſe objiciunt. Accedit, quòd etiamſi mercator rectè proceſſerit; ob ſupervenientem tamen earumdem mercium abundantiam contingat pretium minui; ideoque non poſſit vendere quanti ſibi conſtiterunt: ſicut etiam quando inſperatò ſupervenit inopia; pretium creſcit, poteſtque pluris vendere quàm emerit.

Porrò quia pretium, quod vel Principis authoritate, vel communi hominum æſtimatione taxatur, communiter eſt earum rerum, quæ ad tollendam vitæ humanæ indigentiam pertinent; difficultas manet: Quodnam ſit pretium rerum, quæ non ad humanas neceſſitates pertinent, ſed ſolum ad ſplendorem & faſtum cujuſcemodi ſunt gemmæ, canes, picturæ veteres, flores non ad aliud quàm ad oblectationem ſervientes. Quibuſdam videtur, illud eſſe juſtum ejuſmodi rerum pretium, quod venditor obtinere poteſt ab emptore citra fraudem & dolum; ut Dominico Soto lib. 6. q. 2. art. 2. Petro Navarra lib. 3. c. 2. num. 11. Toletus lib. de Sept. pec. mort. cap. 48.

Aliis tamen magis aſſentimur, qui etiam talium rerum pretium æſtimandum eſſe volunt ex prudenti judicio intelligentium, vel ex venditoris æſtimatione, quam ſpectatis rerum, temporum, & perſonarum circumſtantiis bona fide faciat. Quia juſtum cujuſque rei pretium ſumendum eſt, non ex ſola voluntate venditoris, ſed ex judicio mercatorum intelligentium. Quid enim, ſi ruſticus videret nobilem avidè cupientem unum ex vulgaribus ſuis canibus, & nollet niſi pro mille aureis vendere; an juſtum eſſet pretium mille aureorum?

Confirmatur, Res non ideo tanti valet, quia venditori placet eam tanti vendere, ſed quia tanti æſtimatur à peritis talium rerum; pro gemmis ergo, Gemmariorum; pro floribus, Herbariorum; pro picturis, Pictorum; pro canibus, Venatorum aut aliorum intelligentium hic attendenda eſt æſtimatio. Neque verò (Tacita Ob.) ſi quiſpiam ejuſmodi res pro libito vendiderit juſtificare ſe poterit, quaſi per liberalem donationem emptoris id accipiens, quod valorem prudenti aliorum judicio æſtimatum excedit. 1. quidem, quia emptores non rarò ſunt ejuſmodi, ut nolint dare majus pretium, quàm res valeat. 2. quia ipſi non intendunt donare, ſed emere.

De Monopoliis. Ex dictis intelligi poteſt, quid De Monopoliis, hoc eſt ſingularibus negotiationibus ſit ſentiendum, quando ſcilicet per conſpirationem fit, ut unus ſolus, aut quaſi ſolus, quippiam vendat. Cum enim pretium non taxetur tunc ex cauſa rationabili, ſed ex monopolæ vel monopolarum voluntate & lucri cupiditate, non eſt cur probentur.

Ad majorem tamen hujus rei explicationem, obſervarunt quidam, monopolia quadrupliciter fieri.

1. Quando mercatores conſpirant, ut nullus eorum emat ſupra certum pretium, quod ipſimet ſtatuunt; neque ullus vendat infra pretium, de quo etiam inter ſe conveniunt: quod pretium ſi ſit ſupra ſummum vulgare pro venditoribus, aut infra infimum pro emptoribus; non ſolùm peccant contra charitatem, ſed etiam contra juſtitiam, tenenturque ad reſtitutionem. In primis quidem ille, qui ſic emit vel vendidit: eo autem deficiente; omnes conſpiratores in ſolidum, ſi æqualiter fuerint cooperati ad monopolium. Si verò pretium relinquant intra latitudinem juſti pretii; nihilominus peccant, partim contra charitatem, partim contra juſtitiam legalem, ita ſibi uſurpantes poteſtatem Principis, vel Magiſtratus, aut certè Communitatis, dum ſeipſos conſtituunt authores ac definitores juſti pretii, & cauſa ſunt ne aliter emi vel vendi poſſint ejuſmodi merces: non videntur tamen peccare contra juſtitiam commutativam; ideoque nec ad reſtitutionem obligari.

2. Modò fit monopolium, quando unus negotiator, aut duo, vel etiam plures impetrent à Principe, ut ipſis ſolis in certo aliquo loco liceat rem talem vel talem vendere. Et eſt iniquum, in mercibus præſertim ad victum neceſſariis, ni & cauſa rationabilis privilegium concedendi interveniat, & Principi curæ ſit, ne juſtum pretium excedatur: nam aliàs datur occaſio vendendi pluris juſto, ac etiam offenditur communis libertas. Cauſæ concedendi ſunt: quando alioquin nemo vellet tales merces in ſufficienti copia invehere propter magnitudinem expenſarum: item quando aliquis proprio labore, ſumptu, vel induſtria eas comparavit. Qua ratione excuſandi veniunt Typographi, qui ſumptibus ſuis librum aliquem imprimentes, privilegium obtinent, ut ſoli eum vendant; modò tamen juſtum pretium non excedant.

3. Modò monopolium eſt, quando unus, vel duo, aut tres mercatores emunt omnes merces unius generis, ut poſtea ſoli eas vendere poſſint. Hoc non eſſe injuſtum probant quidam. Quia iſti mercatores ſuo periculo emunt: neque contra juſtitiam faciunt; ſive emendo: emunt enim pretio currente: ſive conſervando: cùm non ex juſtitia teneantur vendere; ſive poſtea vendendo: quia vendunt eo pretio quod tunc eſt juſtum.

Sed dicendum: Ejuſmodi mercatores graviter peccare, ſaltem contra communem utilitatem & proximi charitatem. Quia ſtudio privati commodi publicam inducunt charitatem annonæ. Nec improbabile eſt, eos etiam peccare contra juſtitiam, ſi tali ſua emptione faciunt creſcere pretium ultra illud, quod alioquin (hoceſt non exiſtente iſto monopolio) fuiſſet juſtum; & propterea teneri ad reſtitutionem illius exceſſus. Illud enim pretium rigoroſum, quo poſtea merces ſuas appretiant, ab ipſiſmet conſtituitur, & per fraudem eſt procuratum; ergo eſt injuſtum. Contra juſtitiam ergo peccant vendendo: in emptione verò & aſſervatione; contra charitatem. Periculum cui ſe expoſuerunt emendo vix ullum eſt. His conſentiunt Gabriel in 4. d. 15. q. 10. art. 3. dub. 2. Jo. Medina de Rebus reſt. q. 36. Azorius p. 3. lib. 8. c. 28 Maldetus Tract. 6. cap. 2. dub. 5. Si ergo cogniti ſint illi quos læſerunt, debent eis reſtituere: ſi non ſunt noti; pauperibus: ita ſcilicet, ut quantum ſunt lucrati accipiendo ultra id, quod merces illæ citra monopolium veriſimiliter valuiſſent; tantum ſit reſtitutioni obnoxium. Quòd ſi adveniente charitate merces quas congregaverant, nondum vendiderint; debent eas vendere iſto pretio, probabile eſt illas fuiſſe valituras, ſi non ſic coacervaſſent.

4. Modò fit monopolium, quando unus vel plures impediunt, ne aliæ merces advehantur, atque ut ita ſuas cariùs vendant. Si vi vel fraude impediant: aperta eſt injuſtitia: ſi aliter; violatur ſolùm charitas & commune bonum Reipublicæ, modò tamen non vendant ultra juſtum.

Ad monopolii peccatum etiam ſpectat, quòd opifices con-

Digitized by Google

conſpitent, ne opus ab uno inchoatum alter perficiat: item quando artem Reipublicæ percommodam vel nolunt docere, vel non niſi ea conditione, ut non communicetur aliis quàm filio vel nepoti.

QUÆRITUR III.

Sintne aliqui tituli, ex quibus liceat cariùs vendere aut emere, quàm res valeat.

Reſp. eſſe. ESSE aliquos ſatis convenit. Quamvis enim per ſe ſeu ex vi emptionis & venditionis injuſtum ſit accipere vel dare pretium inæquale pro re, quæ venditur aut emitur; per accidens tamen quædam intervenire poſſunt, ob quæ liceat tum cariùs vendere tum viliùs emere, quàm res per ſe valeat. Atque ut prætermittamus ſubhaſtationem ſive publicam auctionem, mercatorum & mercium copiam & inopiam, de quibus q. 2. dictum eſt, quòd juſtum pretium interdum augeant, interdum diminuant.

1. titulus juſtè vendendi cariùs & emendi viliùs ponitur donatio; quando ſcilicet liberaliter & gratuitò exceſſus donatur, ſive in recompenſationem accepti beneficii, ſive ex alia cauſa. Hæc tamen donatio non poteſt præſumi, quando ex ignorantia, neceſſitate, animi levitate, aut imprudentia contingit excedi in pretio; imò nec aliàs, niſi peculiaris quædam ſit neceſſitudo ementis & vendentis.

2. titulus eſt, pœnæ pecuniariæ impoſitæ emptori, ſi ad præſtitutum terminum non ſolvat: quam pœnam ex vi promiſſionis ſeu conventionis conditionalis ſolvere debeat: ſi nimirum per eum ſteterit, quominùs ad dictum terminum ſolverit.

3. eſt gravamen vel moleſtia pretio æſtimabilis, quam alter contrahentium alteri imponit; ut ſi vendat cum pacto retroemendi ſeu redimendi eamdem rem: quod pactum ſi fiat in ſolius venditoris gratiam, ita ſcilicet ut liberum ei ſit redimere ſi velit; debet pretium minuere juxta viri prudentis arbitrium, quia gravat emptorem onere pretio æſtimabili. Poteſt tamen paciſci, quòd eodem pretio redimet quo vendit: quia hoc in effectu eſt vendere cùm pacto, ut liceat contractum diſſolvere. Imò poteſt vendere cum pacto, quòd poſt certum tempus res ad eum redibit ſine pretio; ut patet ex Lev. 25. ſed videndum ut pro ratione oneris ſufficienter minuat de pretio; alioquin foret injuſtus contractus. Si verò in venditione fiat pactum in gratiam ſolius emptoris: ita nimirum, ut ſi ipſe voluerit, teneatur venditor redimere: majori pretio eſt emenda quàm per ſe valeat propter iſtud onus impoſitum venditori: neque poteſt obligari ad redimendum eodem pretio quo vendidit. Si pactum fiat in gratiam utriuſque, ut & venditor poſſit redimere, & emptor revendere quando voluerit: res debet minoris vendi quàm per ſe valeat: pluris tamen, quàm ſi fieret in gratiam ſolius venditoris.

4. titulum ponunt quidam, officium mercandi: ita ſcilicet, ut mercatores ratione curarum, laborum, & periculorum quæ ſubeunt, vendere poſſint ſuas merces paulò pluris quàm per ſe valeant: ſed cùm non poſſint eas vendere ultra pretium aut lege aut communi æſtimatione taxatum; nullam injuſtitiam committit alius, ſi rem ſuam æqualis valoris eodem pretio vendat quo mercator non videtur hic titulus habere ſingulare momentum.

Alius titulus eſt, intereſſe, hoc eſt jactura ſeu damnum, quod alter contrahentium patitur, vel in re habita vel in habenda. Hujus enim ratione poteſt ab altero exigere aliquam compenſationem. Et hoc eſt, quod communiter vocant titulum damni emergentis, vel lucri ceſſantis: qui cùm ſit frequentiſſimus; paulò accuratiùs explicabitur.

QUÆRITUR IV.

Utrùm ratione damni emergentis liceat plus exigere.

DAMNUM emergens dicitur, quod quis incurrit faciendo, non incurreret autem ſi abſtineret. Ut, habet quiſpiam agrum, quem vendere cupit præſenti pecunia, ut ſe liberet ab onere ſolvendi uſuras, apud eum tamen inſtas ut tibi vendat creditò; ex quo fit, quòd patiatur damnum ſolvendo deinceps uſuras, à quibus alioquin fuiſſet liberatus. Quæritur ergo: An iſte poſſit in venditione agri plus exigere propter illud damnum, quàm ager per ſe valeat.

Communis & certa Reſponſio eſt, Poſſe. Partim, quia nemo tenetur cum ſuo damno conſulere alienis commodis. Partim, quia tunc non venditur nuda res, ſed cum ea vel utilitas, qua venditor ſe privat propter alium, vel damnum quod patitur propter ipſum: *Licet* autem alicui *vendere damnum quod patitur*; ait hic Beat. Thom. in fin. corp. poſtquam dixiſſet; quòd *Cum aliquis multùm indiget habere rem aliquam & alius læditur ſi ea careat: juſtum pretium erit ut non ſolùm reſpiciatur ad rem quæ venditur, ſed ad damnum quod venditor ex venditione incurrit.* Quæ cùm ita ſint; conditiones tamen aliquot obſervandæ ſunt. Reſp. affirm.

1. Ut illud quod in alterius gratiam fit verè ſit cauſa damni, non autem fictitiè, vel ex culpa venditoris. Conditiones neceſſariæ.

2. Ut qui vendit non ſit lege aliqua vel charitatis vel juſtitiæ obligatus ad vendendum, ſed omnino vendat in gratiam emptoris. Et quamvis non omnino ſit neceſſarium, quòd expreſſè rogatus fuerit ab emptore; oportet tamen quòd verè propter utilitatem emptoris vendat, ac propter ipſum patiatur damnum in ſic vendendo, aliàs non venditurus ſub talis damni periculo, ſed præſenti tantùm pecunia.

3. Ut emptorem præmoneat de damno: ipſe enim fortaſſe non vult damnum alterius redimere, ſed rem nudam emere; ideoque non eſſet empturus, ſi ſciret gravamen. Sed hanc conditionem intellige, quando venditor ſolùm rogatur ad vendendum: nam ſi vi aut metu adigatur; etiam non prævia monitione tenetur damnum compenſare is, qui metus vel violentiæ eſt cauſa.

Inter damnum emergens quidam computant oblectationem & affectum, quem quis habet ad rem ſuam. Verùm niſi ille affectus ſit in bona ratione fundatus, ob quam res illa prudentum arbitrio pluris æſtimetur; non videtur ea poſſe pluris vendi quàm per ſe valeat. Quia pretium rerum non eſt ex affectu vendentium determinandum, ſed ex valore ſecundùm judicium eorum qui intelligunt æſtimato.

Magis certum eſt, quòd ad damnum emergens referri poſſint expenſæ, quæ metuuntur faciendæ in rei vel pretii receptione; ideoque harum ratione liceat vendenti augere pretium, & ementi minuere. Quia non tenetur quiſpiam gratis ſuſcipere periculum ac fortaſſe damnum futurarum expenſarum pro altero.

Duobus autem modis hoc practicari poteſt. Uno, ſi venditor paciſcatur cum emptore, ut expenſas quas pro habenda ſolutione faciet in integrum reſtituat, compenſetque ſecundùm prudentum arbitrium labores, qui pretio æſtimabiles revera ſuſcipientur: quòd ſi neque fiant expenſæ, neque ſuſcipiantur labores; nihil præter juſtum rei venditæ pretium ſolvat. Altero, ut ab initio contractus aliquid moderatum definiatur conſideratione ſumptuum & laborum veriſimiliter neceſſariorum ad ſolutionem obtinendam, quòd ſit ſolvendum, ſive contingat fieri ſumptus & labores ſive non contingat, & quòd debeat eſſe contentus venditor, etiamſi majores expenſas ac labores fortſitan ſubeat. Prior modus evidenter eſt ſecurus; quia ſecundùm eum non compellitur emptor ſolvere damnum aliud, quàm cujus ipſe eſt cauſa: imò etiamſi non compelleretur à venditore; in conſcientia tamen obligatur illud reſarcire tamquam ex juſtitia debitum, niſi probabilis ſit conjectura quòd ei condonetur. Poſterioris modi juſtitia non eſt tam evidens; non videtur tamen dubitandum, quin & ipſa liceat. Talis enim contractus ſecundùm æqualitatem humano judicio æſtimatam, contingit; ergo eſt juſtus. Confir. Venditor ita paciſcens, quando eſt verum periculum, æqualiter ſe exponit damno & commodo; contractus autem in quibus contrahentes ita ſe exponunt, ſunt juſti. Adde, quòd periculum expenſarum, & laborum ſit quiddam pretio æſtimabile, ſicut etiam pretio æſtimabile eſt rem ſuam periculo perdendi exponere. Ac proinde quamvis Dom. Sot. lib. 6. q. 4. ar. 1. exiſtimet, ratione periculi, cui res aut pecunia exponitur, non licere aliquid plus exigere: Jo. tamen Maj. in 4. d. 15. q. 31 Jo. Med. de Reſt. q. 38. & aliorum ſententia affirmantium quòd liceat eſt vera. Unde B. Thom. art. 4. ad 2. cenſet, in taxatione pretii habendam eſſe rationem periculi,

Digitized by Google

cui ſe expoſuit mercator, transferendo rem de loco ad locum, vel eam transferri faciendo. Etſi ergo oporteat, gratias vel mutuare, vel rei venditæ pretium expectare: quia tamen venditor non tenetur gratis ſubire periculum, quod reverà incurrit vendendo in gratiam utilitatem alterius, alioquin aut non venditurus, aut venditurus abſque ejuſmodi periculo; idcirco poteſt in pactum deducere id, quod prudentum arbitrio æquivalet iſti periculo. Et hac etiam ratione juſtificari poteſt contractus aſſecurationis bona fide initus; ut eſt apud Navarr. c. 17. n. 284. & 285. Porro quod de venditore diximus, etiam de emptore intelligendum venit; ut ſcilicet tantò minoris emere poſſit, quanti æſtimatur periculum, quod revera ſubit in emendo ab hoc anticipata ſolutione in ipſius gratiam.

Ob. Sed contra hæc validum ſumi videtur arg. ex c. *Naviganti*, tit. de Uſur. ubi Greg. IX. uſurarium reputat eum, qui ratione periculi in ſe ſuſcepti aliquid eſt ultra ſortem recepturus. Sic enim habet: *Naviganti vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, eò quòd ſuſcipit in ſe periculum, recepturus aliquid ultra ſortem; uſurarius eſt cenſendus.* Sed ad hoc variè reſpondetur. 1.

Reſp. Quædam ſuſpicio eſt, deeſſe negationem, & legendum, *Uſurarius non eſt cenſendus*, propter id quod immediatè ſequitur: *Ille quoque, qui dat decem ſolidos ut alio tempore totidem ſibi grani, vini, vel olei menſuræ reddantur, quæ licet tunc plus valeant utrum plus vel minus ſolutionis tempore fuerint valitura veriſimiliter dubitatur; non debet ex hoc uſurarius reputari.* Illa enim vocula *quoque* ſignificare videtur, eamdem fuiſſe concluſionem prioris periodi, quæ eſt poſterioris; cùm alioquin magis utendum fuiſſet adverſativa *autem*, *ſed*, vel ſimili, quàm copulativa.

2. reſp. eſt: Periculum, de quo ibi loquitur Pontifex, fuiſſe parvum & commune, quale in omni mutuo fingi poteſt.

3. Pontificem ſolùm induxiſſe præſumptionem juris, qua qui hoc faceret præſumeretur uſurarius: unde non dixit, eum qui hoc faceret eſſe uſurarium; ſed cenſendum hoc eſt præſumendum eſſe uſurarium. Ita Navarr. c. 17. num. 184.

Plurium tamen Reſp. eſt: Pontificem declarare, illum mutuantem naviganti vel eunti ad nundinas eſſe uſurarium, qui non vult mutuare niſi mutuatarius cum eo ineat contractum aſſecurationis; atque ita ipſe recipiat aliquid ultra ſortem. Quæ declaratio eſt ſine dubio vera; quia taliter mutuans imponit onus mutuatario, quod eſt pretio æſtimabile, cùm debuiſſet ei relinquere libertatem aſſecurandi ipſum per pignus, vel fidejuſſorem quemcumque, modò ſufficientem. Ita Angelus verbo *Uſura* 1. q. 37. Sylveſter eodem verbo q. 35. Major in 4. dicta qu. 31. Gabriel in 4. d. 15. notab. 2. Jo. Medina de Reſt. q. 38. ad 4. tertiæ cauſæ, Salonius q. 78. art. 2. Binsfeldius ſcribens ad cap. *Naviganti*, concl. 1. q. 1. Secundùm quos illud, *Eo quòd ſuſcipit in ſe periculum* connectendum eſt præcedentibus, continetque rationem, cur is de quo agitur mutuet alteri pecuniam: quaſi diceretur Naviganti vel eunti ad nundinas, ideo mutuans certam pecuniæ quantitatem quia ſuſcipit in ſe periculum (aliàs ſcilicet non mutuaturus) ut ita lucretur recipiens aliquid ultra ſortem uſurarius eſt cenſendus. Non damnat ergo Pontifex eum, qui ratione periculi in ſe ſuſcepti aliquid recipit, modò ex mera & ſpontanea alterius voluntate periculum in ſe ſuſciperet: ſed eum, qui aliter mutuare nolens, compellit alium ut ſi mutuum habere velit, cum eo ineat contractum aſſecurationis, atque ita ſolvat ultra ſortem.

Petes: Quænam ſit obſervanda regula in taxatione pretii pro damno emergenti. Reſpon. Sæpè id prudentis arbitrio committendum ac definiendum, juxta quantitatem damni futuri, certitudinem eventus, periculorum, & expenſarum: interdum tamen, quando ſcilicet damnum eſt certò eventurum, certòque ſcitur ejus quantitas, tantum exigi poteſt, quantum revera eſt.

QUÆRITUR V.

An ratione lucri ceſſantis plus exigi aut minus dari poſſet.

LUcrum ceſſans id dicitur, quod cùm quis vellet ac poſſet mediante negotiatione vel induſtria conſequi; omittit tamen, vel in alicujus favorem, vel quia impeditur injuſtè.

De hoc non licere paciſci; prob. 1. Quia Bea. Thomas ſeq. art. 2. ad 1. dicit: *Recompenſationem damni, quod conſideratur in hoc, quod pecunia non lucratur, non poteſt in pactum deducere, quia non debet vendere id quod nondum habet & poteſt impediri multipliciter ab habendo.*

2. Pius V. in Bulla per Navarrum relata cap. 17. n. 300. prohibet, ne quiſquam audeat ſive à principio ſive aliàs paciſci certum & determinatum intereſſe in cambiis; atqui ſimilium eadem eſt ratio; ergo in univerſum omnis contractus de intereſſe lucri ceſſantis eſt illicitus.

3. Tunc dicitur lucrum ceſſans, quando is qui vendit aut mutuat prohibetur à lucro, quod aliàs habuiſſet: ſed quando aliquis mutuat vel vendit ſolis precibus mutuatarii inductus, non prohibetur à lucro, cùm non involuntariè ceſſet ab illo; ergo non patitur lucrum ceſſans, ideoque non poteſt illud deducere in pactum.

4. Pecunia etiam illa, quæ eſt expoſita negotiationi, non eſt lucrativa, niſi conjungatur ei actualis induſtria mercatoris: hæc autem induſtria ſeparatur à pecunia, quando mercator eam pecuniam mutuat, aut rem ſuam vendit creditò; ergo ejus pecunia non eſt lucrativa, & per conſequens non poteſt habere aliquod lucrum.

5. Pro obligatione, qua mutuans aut creditò vendens obligat ſe ad non petendum ſuam pecuniam ante præfixum terminum, non poteſt aliquid exigere; ergo nec pro lucro ceſſante.

Reſp. communis & ſecura eſt: Ratione lucri ceſſantis poſſe plus exigi per vendentem vel mutuantem, & minus dari ab emente; atque adeò licere de eo paciſci, modò adſint conditiones requiſitæ. Ita ſentiunt Gabriel in 4. d. 15. q. 11. notab. 2. Major eadem d. q. 30. allegans Hoſtienſem, Panormitanum & alios, Angelus verbo *Uſura* 1. num. 15. 16. 17. Sylveſter eodem verbo q. 19. Adrianus in 4. Tract. de Reſt. Jo. Medina de Reſt. q. 38. Covar. lib. 3. Var. c. 4. n. 5. Navarr. c. 17. n. 211. Bannes, & Salonius ad q. 78. art. 2. Reſp. poſſe.

Prob. 1. Licet aliquid exigere ratione damni emergentis; ergo etiam ratione lucri ceſſantis: eſt enim eadem utriuſque ratio; propterea namque licitum eſt, aliquid damno emergenti æquivalens exigere, quia bonum, quod quiſpiam omittit gratia alterius, eſt pretio æſtimabile: atqui lucrum in proxima potentia & ſpe moraliter certa etiam eſt pretio æſtimabile; ergo ſimiliter pro eo in alterius gratiam omiſſo poteſt exigi id quod prudentum arbitrio eſt æquivalens.

2. Privatio lucri quaſi certò habendi eſt quoddam damnum; ergo licet ejus compenſationem exigere. Ant. patet, Quia is, qui injuſtè impedit alium à lucro quod nondum habebat actu habebat tamen virtute & in potentia propinqua tenetur ad reſtitutionem; ſecundùm ea quæ dicta ſunt q. 62. art. 4. ubi etiam B. Thom. manifeſtè docet, eum damnificare aliquem, qui impedit ipſum ne adipiſcatur id, quod erat in via habendi, quodque ſolùm habebat in virtute; & propterea teneri ad aliquam compenſationem. Imò ſi arg. 2. iſtius art. 4. conferatur cum ejus reſponſione, conformiter his quæ jam diximus apparet, ipſum tradere, quòd qui detinet pecuniam creditoris ultra terminum præfixum, damnificet eum in toto eo, quod lucrari potuiſſet de pecunia: & idcirco teneri ad compenſationem lucri ceſſantis, quamvis non ad æqualitatem, Quin & hujus doctrinæ fundamentum peti poteſt ex præſenti art. ubi ait, Quòd licèt res ſecundùm ſe conſiderata pretio communi ſit æſtimanda; conſiderata tamen per accidens in ordine ad vendentem, qui eam diſtrahit in gratiam emptoris, & propterea damnum aliquod incurrit, licitè poſſit pluris æſtimari, propterea quòd vendenti pluris valeat.

3. Is qui in gratiam alterius mutuat, aut creditò vendit

cùm

Digitized by Google

cùm fuiſſet lucraturus ex ſua pecunia ſi eam habuiſſet, habet minus quàm debet habere, atque ita emergit ei damnum; ergo qui eſt illius damni cauſa tenetur ad reſtitutionem: nam reſtitutio ad hoc ordinatur, ut ſuppleatur ei, qui minus habet quàm deberet habere; dictæ q.62. art.6. ad 1.

4. Qui furatur alicui inſtrumenta ſuæ artis, ea quo fit, quòd ille artifex non lucretur id, quod alioquin fuiſſet lucratus iſtis ſuis inſtrumentis; tenetur non ſolùm inſtrumenta reſtituere, ſed etiam lucrum quod illi ceſſavit: atqui pecunia mercatoris negotiationi expoſita eſt ei inſtrumentum ſuæ artis ad lucra; ergo qui per vim aut fraudem impedit illum ne negotietur, reſtitutioni lucri ceſſantis eſt obnoxius: hujus autem lucri reſtitutio non ſolùm propter vim aut fraudem facienda eſt, ſed etiam propter utilitatem pecuniæ lucro deſtinatæ, qua privatur in gratiam alterius; ergo ſi quis ea utilitate privetur abſque vi & fraude, modò hoc ſit propter alterum, debetur illi recompenſatio. Confirm. Si illi qui coactus vel dolo circumventus mutuat aut vendit, nullum ceſſaret lucrum, ipſe non poſſet à mutuatario vel emptore exigere lucrum ceſſans; ergo ratio propter quam poteſt lucrum iſtud exigi, non eſt fraus & coactio, ſed lucri ceſſatio. Unde ſi latro furetur pecuniam neque lucro neque negotiationi expoſitam, ex cujus propterea furto non ceſſet aliquod lucrum: ſolùm tenetur reſtituere pecuniam quam ſurripuit: ſi autem furetur pecuniam lucro expoſitam; debet reſtituere & pecuniam, & lucrum ceſſans.

Quamvis ergo nonnulli exiſtiment, iſtud duntaxat lucrum ceſſans poſſe in pactum deduci à quoquis invitus impeditur; alii tamen probabilius cenſent, etiam illud, à quo quis voluntariè ſed in alterius favorem impeditur, poſſe in pactum deduci. Quod enim attinet ad æqualitatem juſtitiæ; parum refert, an ab invito an à voluntario tollatur id, quod eſt pretio æſtimabile: ſicut patet exemplo venditionis & emptionis. Nam licèt vendens voluntariè abdicet à ſe rem ſuam; emptor tamen tenetur ei ſolvere pretium æquale.

Conditiones requiſitæ. Cæterùm, ut ratione lucri ceſſantis poſſit aliquid ſive in mutuo ſive in venditione & emptione exigi, conditiones aliquæ requiruntur.

1. eſt: Ut lucrum revera ceſſet, & probabilis ejus ſpes amittatur, idque per mutuum, aut per contractum venditionis in favorem alterius factum: alioquin ſi non erat veriſimilis ſpes lucri quamvis non mutuaſſet, neque rem ſuam alteri vendidiſſet, aut ſi non obſtante mutuo vel venditione poterat tantumdem lucrari aliunde, ita ut lucrum non revera ceſſet ex eo quòd mutuaverit, vel rem ſuam vendiderit ad alterius inſtantiam; nihil poteſt ratione lucri ceſſantis exigere. Hinc eſt, quòd pecuniam quæ mutuatur oporteat, vel actu fuiſſe expoſitam negotiationi, vel ei deſtinatam, jamque proximè exponendam; & quidem eamdem illam quæ alteri creditur. Non enim ſatis eſt, potuiſſe exponi: eò quòd hæc potentia remota non plus faciat valere pecuniam, quàm abſolutè valeat. Quare ſi habeat aliam pecuniam otioſam quam commodè poſſet loco alterius exponere negotiationi, nec tamen exponit, unde accidit, quòd lucrum ei aliàs obventurum ceſſet; non poteſt exiſtimare quòd ceſſet ex mutuo, ac per conſequens nihil poteſt ratione lucri ceſſantis exigere. Dixi commodè. Quia ſi habeat quidem aliam pecuniam, ſed ad alios fines deſtinatam, veluti ad fortuitas neceſſitates, ad alendam familiam, ad dotem filiarum, ad ſolandam ſenectutem, quam neque ſolet neque vult negotiationi exponere: poteſt lucrum ceſſans ex mutuata pecunia, unde alioqui erat negotiaturus, exigere: quemadmodum indicat Navar. cap.17. nu. 212. & poſt eum Leſſius lib. 3. c.20. dub.11.

2. Conditio eſt: Ut is qui mutuat non ſponte ſubtraxerit ſuam pecuniam à negotiatione priuſquam det mutuum, intendens proprium commodum, & malens mutuare cum certo lucro, quam negotiari cum incerta ſpe lucri. Sic enim fictè paciſceretur de lucro ceſſante, cùm pecunia jam ſubtracta ſit à proxima potentia lucrandi, utpote nec ſecundùm rem nec ſecundùm voluntatem ejus expoſita negotiationi, atque adeò lucrum, ſi quod ceſſat, non ceſſet ex mutuo vel ex contractu in gratiam alterius facto, ſed ex eo quòd negotiari noluerit.

Confirm. Qui propria ſponte vendit rem ſibi utilem nullo modo ſollicitatus ab emptore, non poteſt illam vendere pluris quàm ſecundùm ſe valeat, etiamſi aliquam jacturam inde patiatur: & hoc ideo, quia emptor non eſt iſtius jacturæ cauſa; ergo ſimiliter mutuans in caſu propoſito non poteſt à mutuatario exigere vel damnum vel lucrum ceſſans, cùm mutuatarius non ſit illius cauſa, ſed ipſe mutuans per hoc, quòd pecuniam ſuam ſponte ſubtrahit à negotio lucrativo.

Si Dicas: Quòd ſubtrahit eam propter mutuatarium, quem ſcit petiturum mutuum. Reſpon. Sinceram hic mutuatoris conſcientiam eſſe ſpectandam. Si enim verè in animo habet de ſua pecunia negotiari, omninoque probabile eſt quòd negotiando lucraretur; ſed ſolam mutuatarii utilitatem ſpectans, propter ejus neceſſitatem proximè futuram vel etiam præſentem negotiari deſinit, ut ei mutuet; probabile eſt, aliquid poſſe ratione iſtius lucri ceſſantis exigere; quia tunc mutuatarius eſt quodammodo cauſa talis ceſſationis lucri. Verùm ſi potiùs cupiat ſub lucro mutuare quàm negotiari, & propterea pecuniam à negotiatione ſubtraxerit: non verè ſubtraxit propter mutuatarium, ſed propter ſuum commodum; ideoque nullum lucrum ceſſans poteſt ab eo exigere.

3. conditio eſt: Ut alter contrahentium præmoneatur de accipiendo tali lucro: alioquin juſtè poſſet conqueri de fraude, cùm & aliundè potuiſſet quærere ſubſidium abſque tali onere, & ad ea quæ ſunt extrinſeca merèque accidentaria contractui nemo teneatur, niſi fuerint expreſſa.

4. conditio eſt: Ut is qui mutuat aliterve contrahit non exigat totum lucrum ſperatum, ſed eam partem, quæ attentis periculis, & expenſis pro lucro faciendis, ejus ſpe, & incertitudine, viſa fuerit arbitrio prudentum juſta. Minus enim valet res in potentia & in fieri quàm in actu & in facto eſſe: præſertim ſi ſit dubia & periculis obnoxia. Atque hoc ſignificat diſcrimen, quod Beat. Thom. q. ſeq. art. 2. tradit, poſſe ſcilicet totum damnum emergens deduci in pactum & exigi; quia is cui emergit ſpoliatur re quam actu habebat: recompenſationem verò lucri ceſſantis non poſſe in pactum deduci ſecundùm æqualitatem, neque licere exigere lucrum ceſſans integrum, ſeu tantum quantum ſperabatur futurum; quia eſt incertum, poteſtque variis modis impediri. Hæc ejus mens manifeſtè colligitur ex q.62. art.4. ubi de inferente damnum dicit; *Si damnificet aliquem, impediendo ne adipiſcatur quod erat in via habendi: tale damnum non oportet recompenſare ex æquo; quia minus eſt habere aliquid in virtute, quàm habere actu: qui autem eſt in via adipiſcendi aliquid, habet illud ſolùm ſecundùm virtutem vel poteſtatem: tenetur tamen aliquam recompenſationem facere ſecundùm conditionem perſonarum & negotiorum.*

5. conditio eſt; Ut qui mutuat non fuerit ex præcepto obligatus vel dare eleemoſynam vel mutuare. Si enim obligatus erat dare eleemoſynam; non poteſt eam repetere: ſi dare mutuum; poteſt repetere ſortem, ſed non intereſſe ſive lucri ceſſantis ſive damni emergentis. Quia in neceſſitate, ferenda eſt aliqua bonorum jactura propter proximum.

6. conditio eſt; Ut non ſtatim recipiatur intereſſe lucri ceſſantis; verb. grat. ſi ex mutuo centum florenorum, omnibus conſideratis, debeatur lucrum decem florenorum; illi decem non ſtatim initio contractus ſunt recipiendi; alioqui ſolùm darentur nonaginta pro mutuo; neque enim mutuatarius retineret plus quàm 90.

Confirm. 1. De natura mutui eſt, quòd transferatur dominium totius rei mutuatæ in mutuatarium, ideoque mutuatarius non obligetur, vel totum, vel partem mutui ſtatim reddere; ergo ſi mutuator ſtatim exigat decem pro lucro ceſſante, non verè mutuat centum, ac per conſequens non poteſt recipere lucrum, quod ex centum jam mutuatis ſed alioquin negotiationi exponendis fuiſſet habiturus.

Confi. 2. Ex decem, quos ſtatim recipit, poteſt negotiari ſi velit, adeò ut ſi non negotietur, per ejus culpam maneant illi decem otioſi; ergo lucrum ceſſans ex mutuo debet eſſe minus quàm decem.

Quæſt. Reſp. Petes: An ſicut non licet ſtatim recipere lucrum ceſſans; ita etiam non liceat ſtatim paciſci de illo? Reſp. Licere paciſci, modò non de toto lucro fiat pactum, ſed de quota rationabiliter debita. Duobus autem modis poteſt id fieri. 1. Ut ab initio conſtituatur determinata aliqua lucri quantitas propter ſpem lucri, qua mutuaos ſe privat in gratiam alterius; & hæc ſolvenda eſt, etiamſi eventus probet, nullum lucrum fuiſſe obventurum: ſed debet valde prudenter ac moderatè taxari, attenta probabilitate lucri. 2. Ut dicatur tantum eſſe ſolvendum, quantum aut prudentes arbitrabuntur viſo rei eventu: aut quantum alii mercatores ex ſimili ſumma in idem mercimonium impenſa dignoſcentur lucrati, deductis deducendis; cujuſmodi ſunt pericula; impenſæ, & labores: niſi labores ejuſmodi ſint, ut mercator non cupiat eos redimi, ſed libenter ac faciliè fuiſſet eos ſubiturus. Ac proinde ſi nihil lucri fuiſſe doceat eventus; nihil erit pro lucro ſolvendum: reddendum tamen erit mutuum, quamvis aliorum capitale perierit; quia ipſe non eſt negotiatus, ſed mutuavit.

Ex his ſequitur 1. Nobiles & alios divites, qui non negotiantur, non poſſe ab illis quibus mutuant aliquid exigere titulo lucri ceſſantis, etiamſi mutuatarii eſſent in mora, nec ſolverent ad terminum præfixum. Quia talibus divitibus neque ex mutuo neque ex mora ceſſat lucrum, quandoquidem non fuiſſent ex ſua pecunia lucraturi, etiamſi non mutuaſſent.

Sequitur 2. Eos mercatores injuſtitiam committere, qui multas pecunias in nundinis habentes, poſtquam emerunt omnes merces, quas ibi emere decreverant, reſiduum pecuniæ mutuant cùm voluntate recipiendi aliquid ultra ſortem ratione lucri ceſſantis. Ipſis enim ex hujuſmodi mutuo nullum lucrum ceſſat, cùm emerint omnia quæ volebant emere.

Sequitur 3. Quoſdam mercatores opulentos meritò eſſe ſuſpectos de injuſtitia, qui cum Regibus contrahunt, offerentes illis magnas ſummas ea lege, ut quindecim aut viginti recipiant in centum titulo lucri ceſſantis. Cùm enim proprio commodo ſtudentes ſponte à negotiationibus abſtineant, ac mutuare certumque lucrum ita expectare malint potiùs quàm negotiari, & dubiis caſibus ſe exponere; non videntur quantùm ad hoc differre ab uſurariis. Videri poſſunt Bannes & Salon. ad q. 78. art. 2.

Quid de venditionibus dilata ſolutione factis ſit dicendum; q. ſeq. art. 2. videbitur. Nunc ad objecta argumenta veniamus.

Ad 1. Arg. Reſp. Patere ex dictis, B. Th. ſolùm negare, quòd poſſet exigi totius lucri ſumma ſecundum æqualitatem.

Ad 2. Navarrus n. 301. reſpondet: Pontificis Conſtitutionem ad ſola cambia pertinere, non ad contractus mutui, & ante illam Bullam jure communi licuiſſe paciſci de lucro ceſſante ex cambiis; nunc autem non licere, ubi nimirum Bulla iſta viget: non quia id ſimpliciter ſit illicitum; ſed quia Pontifex vetuit ob magnam præſumptionem uſuræ. Nam in cambiis intereſſe ita pendet ex temporis & nundinarum eventu, ut difficillimum ſit vel probabiliter æſtimare verum lucrum: in pecuniis autem mutuatis, quæ negotiationi erant deſtinatæ, faciliùs poteſt à peritis lucrum æſtimari ſecundùm potentiam propinquam, ſpem veriſimilem, ac alias circumſtantias. Ita etiam Salonius in 6. Condit. luc. ceſſ.

Ad 3. Neg. Min. Quia non is ſolùm impeditur à lucro, qui per vim aut fraudem cohibetur: ſed etiam qui vel precibus commotus vel aliter in meram alterius gratiam abſtinet ab eo, unde erat lucrum facturus.

Ad 4. Neg. Maj. Quamvis enim pecunia neque ex ſe ſit lucrativa, neque actu lucretur, niſi conjungatur ei actualis induſtria mercatoris; illa tamen quæ mercatorum eſt ac negotiationi exponitur, hoc ipſo lucrativa eſt quo ex intentione mercatoris expoſita eſt mercimonio lucrativo, etiamſi ad actu lucrandum neceſſaria ſit opera & induſtria negotiantis. Hujus ratio eſt. Quia talis mercatorum pecunia eſt in potentia proxima lucri, ipſique mercatores ſunt propter eam in veriſimili ſpe lucri; ejuſmodi verò potentia & ſpes lucrandi ſunt pretio æſtimabiles. Quare ſicut ager ad fructificandum indiget opera agricolæ: quia tamen eſt res fructifera, poſſunt exigi fructus qui ad inſtantiam alterius in eo ceſſant, quamvis agri poſſeſſor non adhibuerit ſuam induſtriam, ut ſi propter illius utilitatem aut favorem abſtinuerit ab arando vel ſerendo; ita eſt in propoſito, non de quacumque pecunia, ſed de pecunia negotiationi expoſita ſecundùm intentionem mercatorum.

Ad 5. Neg. Conſ. Nam obligatio non repetendi rem mutuatam ante juſtum temporis intervallum eſt mutuo intrinſeca, adeò ut mutuum ſine illa fieri nequeat; ac proinde ſicut pro mutuo pretium accipi non poteſt, ita nec pro iſta obligatione. Ceſſare autem à lucro in gratiam alterius eſt quid diſtinctum, ſive à mutuo ſive à venditione & emptione rei ſecundùm ſe ſpectatæ; & propterea pretio æſtimari poteſt diverſo ab ipſa re, quæ mutuatur aut venditur. Obligatio verò, qua creditò vendens nullumque ob hoc patiens intereſſe obſtringit ſe ad pretium rei ſuæ non petendum ſtatim, nihil habet quod pretio æſtimetur, cùm ibi ſolùm ſit expectatio temporis, & tantùm quoddam mutuum pecuniæ: perinde enim eſt, ac ſi venditor eam pecuniam accepiſſet, ſtatimque tradidiſſet emptori in mutuum.

ARTICULUS II.

Utrùm venditio reddatur illicita propter defectum rei venditæ.

DEFECTUS rei venalis tripliciter poteſt conſiderari; in ſubſtantia: in quantitate; in qualitate.

In ſubſtantia: ut cùm venditur una res pro alia, eaque aut diverſa ſecundùm ſpeciem; veluti aurum fictum pro vero, ſtannum pro argento, vitrum pro gemma, aqua pro vino: aut diverſa ſecundùm numerum, neque emptori tam utilis quàm altera; ut ſi una veſtis pro alia vendatur.

In quantitate: ut quando venditor utitur minori menſura, vel emptor majori; aut debitam quidem menſuram ſervat, ſed in numero deficit.

In qualitate: ut ſi diſtrahatur animal infirmum pro ſano; domus caduca pro firma: ſterilis ager pro fœcundo; veſtimentum vetus pro novo; frumentum putridum pro ſincero. Ad hunc etiam defectum pertinet, ſi vendantur merces unius loci, ubi ſunt minùs pretioſæ, tamquam alterius loci ubi habentur, & ſunt pretioſiores.

Quibus præmiſſis, per ſequentes Concluſiones Reſpon.

CONCLUSIO I.

VENDITIO redditur illicita propter defectum rei venditæ, adeò ut venditor ſciencter vendens rem defectuoſam, ſive in ſubſtantia, ſive in quantitate, ſive in qualitate, velut integram vitioque carentem, peccet mortaliter. Committit enim fraudem cum damno proximi: fraus autem alteri noxia peccatum eſt ex genere ſuo mortale.

Deinde. Sic vendens vendit rem pluris quàm valeat; quòd eſt injuſtum: injuſtitia verò peccatum eſt mortale. Huc pertinet Scripturæ generales: *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias*; Tobi. 4. *Prout vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter*; Lucæ 6. Et ſpeciales; Deut. 25. *Non habebis in ſacculo diverſa pondera, majus & minus; nec erit in domo tua modius major & minor &c. Abominatur enim Dominus eum qui facit hæc* Lev. 19. *Nolite facere iniquum aliquid in judicio, in regula, in pondere, in menſura.* Prov. 11. *Statera doloſa abominatio eſt apud Deum* Et ca. 20. *Pondus & pondus, menſura & menſura, utrumque abominabile eſt apud Deum.* Conferri poſſunt cap. 1. Iſa. c. 8. Amos, & c. 6. Mich.

Con-

Concluſio II.

Reſpondeo. IN omnibus talibus non ſolùm aliquis peccat injuſtam venditionem faciendo, ſed etiam ad reſtitutionem tenetur. Omnis enim exceſſus juſti pretii præſertim fraudulenter commiſſus eſt reſtituendus: at is qui rem defectuoſam ſcienter vendit ut ſanam excedit e juſto pretio, & quidem fraudulenter; ergo tenetur illum exceſſum reſtituere.

Utrùm autem ejuſmodi contractus ſit invalidus; ambigitur. Dicendum videtur: Eſſe validum, modò ſic reſtituatur exceſſus pretii, ut nulli fiat injuria. Alioquin eſt invalidus; veluti ſi res futura ſit inutilis aut etiam noxia emptori, licet accipiat reſtitutionem; quam proinde rem nec diminuto pretio emere voluiſſet, ſi defectum ſciviſſet.

Dices: Validus eſt Baptiſmus, ſi quis putans ſe baptizare unum, baptizet alium; ergo ſimiliter contractus erroneus in ſubſtantia vel qualitate eſt validus. Reſp. Neg. Conſ. Quia in tali Baptiſmo adſunt omnia requiſita ad Baptiſmum; in contractu autem erroneo non adſunt omnia ad contractum requiſita: deeſt enim unl contrahentium conſenſus, illius nimirum qui decipitur; quique idcirco patitur injuriam, cùm in priori caſu nullus ſit involuntarius, neque aliquis injuriam patitur.

Concluſio III.

SI venditore citra culpam ignorante, fuerit defectus in re quæ venditur; ipſe non peccat, tenetur tamen ad compenſationem damni ſimulatque defectum ſciverit. Ignorantia enim inculpata excuſat quidem à peccato, ſed non reponit æqualitatem ei, qui minus habet quàm debet habere: neceſſe eſt autem illam æqualitatem reponere, ut ſervetur juſtitia.

Confirm. Qui per ignorantiam vendidit rem defectuoſam pro integra nocuit ementi in exceſſu juſti pretii: ergo tenetur nocumentum recompenſare, quando reſciverit: qui enim alteri nocet debet nocumentum reſarcire, quando novit illud per ſe fuiſſe illatum. Neque in prædictis caſibus refert, an defectus ex aliquo accidenti ſit contractus, an verò ipſe venditor ad augendam rei ſuæ quantitatem aliquid circa eam fecerit, unde ſit facta deterior. Quare contra juſtitiam peccat, qui triticum ſive caſu ſive arte madefactum vendit pro ſicco: fallit enim emptorem, partim in eo quòd triticum iſtud eſt corruptioni magis obnoxium, partim in eo quòd per madefactionem turgeſcit, atque ita contingit emptorem decipi in menſura. Similiter peccant qui vinum aqua miſcent, illudque tanti vendunt, ac ſi eſſet purum. Quòd ſi ſic dilutum, æquè vel melius ſapiat emptori; etiam tunc diminuendum eſt de pretio: per accidens enim eſt, quòd æquè ſit gratum, cùm alioqui non ſit ſevera tanti æſtimabile. Sicut ergo porcina æquè ſapiens ruſtico atque cervina non idcirco poteſt ei tanti vendi; ita in propoſito.

Quæſt. Sed quæſtio manet de illis, qui rebus ſuis præſtantibus ita miſcent viliores, ut non ſint minùs bonæ, quàm quæ ab aliis venduntur; atque ita vendunt illas communi pretio currente, vel etiam taxato per Rempublicam. Fit hoc non rarò circa purum triticum, cui admiſcent ſecale; circa vinum præſtans, cui miſcent vel aquam, vel aliud vinum tenue. Reſp. Reſp. Ejuſmodi mercatores non videri obnoxios reſtitutioni, modò hæc duo ſerventur: quòd iſtæ merces verè non fiant deteriores, quàm quæ ejuſdem generis paſſim venduntur: & quòd non excedatur vulgare earum pretium; ſic enim non apparet ullum damnum inferri emptori: ab omni tamen peccato eos excuſari non eſt dicendum. Tum quia non ſincerè agunt, ſed emptores fallunt: tum quia ſic adulterare merces in Republica eſt odioſum. Si autem merces ita permixtas vendant velut puras, pretio nimirum majore quàm vendantur aliæ, ſimiles quidem, ſed quæ meritò præſumuntur eſſe mixtæ & pro mixtis emuntur; manifeſta eſt injuſtitia. Ita peccant qui frumentum vendituri aliquam ejus partem benè mundant, vel etiam abluunt, & cùm fuerit ſiccum ac mundum, ejuſmodi frumentum ponunt in ſuperiori duntaxat parte ſacci, & vendunt quaſi totum foret ſimile. Item qui ſic artificiosè miſcent, ipſiuſvè ſacci orificio probatius frumentum

adhibent, ut credatur totum eſſe ſimile; atque ita vendant, non quanti ſecundùm ſe valet, ſed quanti ſi foret totum tale, quale apparet.

Concluſio IV.

QUod dictum eſt de venditore etiam intelligendum eſt de emptore: quòd nimirum peccet, atque ad reſtitutionem obligetur, ſi rem integram vel pretioſam ſcienter emat, velut defectuoſam aut vilem ab ignorante ipſius integritatem & pretium. Fraudat enim venditorem, eique minus pretium tradit quàm res valeat. quòd eſt peccatum injuſtitiæ. Igitur injuſtus eſt, qui volens & ſciens à ruſtico ſeu alio poſſeſſore emit gemmam eodem pretio, quo emeret vitrum aut vulgarem lapillum; qui emit aurum informe pro aurichalco; qui venditori imperito perſuadet rem venalem habere vitium, cùm non habeat: eſſe inutilem, cùm ſit utilis; & hoc artificio emit infra juſtum pretium. Ratio eſt. Quia non ſervatur æqualitas; non enim venditor intendit rem donare pro ea parte qua excedit, ſed totam uti eſt juſto pretio commutare ſeu vendere.

Si Dicas: Licitè emitur communi pretio ager, in quo eſt theſaurus, domino agri hoc ignorante, non ignorante autem eo qui vult emere, ut indicat Beat. Thom. quæſ. 66. artic. 5. ergo etiam licet communi pretio emere gemmam, quæ venditori non apparet eſſe aliud quàm vitrum. Reſp. Neg. Conſeq. Quia venditor agri non eſt dominus theſauri, quem ignorat ibi eſſe, ſed ſolùm eſt dominus agri; cui proinde ad æqualitatem ſatisfit, ſi detur quantum ager ſecundùm ſe valet: venditor autem gemmæ verè eſt illius dominus, etiamſi ignoret eam eſſe gemmam. Vide quæ illo art. 5. diximus poſt Concluſ. 8. Ob. Reſp.

Concluſio V.

SI emptor bona fide emerit rem pretioſam tamquam vilem, putans cum venditore quòd eſſet vilis: excuſatus eſt à peccato: quamprimùm tamen cognoſcit valorem, tenetur defectum juſti pretii compenſare; alioquin mortaliter peccaturus. Quia tunc haberet alienum invito domino.

Concluſio VI.

SI neque venditor, neque emptor ſciat juſtum rei valorem, & uterque velit ſe committere periculo, valeat quantum valeat; contractus quem faciunt eſt validus, nec ulla naſcitur obligatio reſtituendi, etiamſi poſtea cognoſcat emptor, quòd dederit pretium longè minus juſto, aut venditor quòd acceperit mejus. Partim quia uterque ſe expoſuit æquali periculo. Partim quia uterque ceſſit juri ſuo. Vide Cajetanum verbo *Emere*, & Bannes ad hujus q. art. 1. dub. 4.

Si quis verò cognoſcens pretium gemmæ moneret imperitum venditorem, quòd cum bona conſcientia vult eam habere, etiamſi valeret decuplo plus quàm venditor æſtimet: ſimulque clarè explicaret, quòd pro donato haberet quidquid amplius eſt; quidam putant emptorem eſſe tutum. Potiùs tamen id videtur definiendum ex modo loquendi. Si enim ita loquatur, ut venditor facilè poſſit intelligere, rem ſuam longè pluris valere; verum dicunt: ſi verò ſolùm videatur loqui ad ſpeciem ſeu pro forma ſic, ut venditor ex illius ſermone non ſufficientem habeat cauſam dubitandi & inquirendi de majori valore; emptor non eſt tutus: quia non ſatis aperuit veritatem, ut cenſere poſſit exceſſivum valorem quem retinet ſibi donatum; neque enim eſt credibile, quòd venditor tantum donare velit emptori niſi deceptus.

Concluſio VII.

SI in aliqua regione quædam res parvi æſtimentur; ille qui novit eas alibi pluris æſtimari, poteſt eas emere pretio in ea regione communi. Quia juſtum rei alicujus pretium eſt; quod vel à Republica, apud quam ejuſmodi res commutatur & diſtrahitur,

eſt ta-

Digitized by Google

eſt taxatum; vel ſaltem communiter in ea Republica reputatur juſtum. Sic apud Indos Hiſpani licitè acquirebant aurum, ſeu parvo emendo, ſeu pro vilibus rebus commutando; quia tunc non pluris ibi æſtimabatur. Similiter peritus artifex, ſciens occultam alicujus lapidis virtutem, quam cæteri ejuſdem artis ignorant, poteſt eum emere communi pretio quo æſtimatur à lapidariis ſeu peritis ſuæ artis. Quia illo loco non cenſetur pluris valere. Et faſcis herbarum, qui venditur in pabulum animalium, juſtè ac licitè poteſt emi eo pretio, quo talia vulgò emuntur, etiamſi emptor ſciat, quaſdam pretioſas herbas ibi eſſe. Quia tota res ad eum uſum, ad quem ſolet vendi, communiter non æſtimatur pluris. Leſſius lib. 2. c. 21. dub. 11.

Pro reſp. ad 1. Neg. eſt Subſ. Illicitam enim eſſe venditionem, quando eſt defectus ſpeciei ſubſtantialis; ex ſuperiùs dictis manifeſtum eſt. Et ſi quis pro vero auro venderet aurum alchimicum, ſeu ab alchimicis factum; injuſtè ageret. Quia *regulariter* aurum iſtud alchimicum non habet veram ſpeciem auri: ſuntque utilitates aliquæ veri auri ſecundùm naturalem ipſius operationem, quæ non conveniunt auro alchimico. Dixi *regulariter*. Quia ſi conſtaret, aurum aliquod alchimicum habere veram auri ſpeciem; non eſſet illicitum pro vero vendere.

Per alchimiam non fit verum aurum.

An autem fieri poſſit aurum verum per alchimiam: diſputatur. B. Th. hîc neque affirmat, neque negat. Sed in 2. d. 7. q. 3. art. 5. ad 1. magis inclinat in partem negantem; dicit enim: *Quædam formæ ſubſtantiales ſunt, quas nullo modo ars inducere poteſt, quia propria activa & paſſiva invenire non poteſt: ſed in his poteſt aliquid ſimile facere, ſicut alchimiſtæ faciunt aliquid ſimile auro quantum ad accidentia exteriora, ſed tamen non faciunt verum aurum, quia forma ſubſtantialis auri non eſt per calorem ignis, quo utuntur alchimiſtæ, ſed per calorem Solis in loco determinato, ubi viget virtus mineralis.* His conſentiens Jo. XXII. in Extravag. comm. unica, tit. de Crim. falſi: *Haud dubiè*, inquit, *hujus artis Alchimiæ alterutrum ſe profeſſores ludificant, cùm ſuâ ignorantiâ cenſeri: eos qui ſupra ipſos aliquid hujuſmodi dixerint admirentur: quibus cùm veritas quæſita non ſuppetat: diem cernunt; facultates exhauriunt: iidemque verbis diſſimulant falſitatem, ut tandem, quod non eſt in rerum natura, eſſe verum aurum vel argentum ſophiſtica tranſmutatione confingant.* Quo loco etiam graves pœnas fert in eos, qui hujuſmodi aurum vel argentum fecerint, vel fieri (ſecuto facto) mandaverint.

Circa reſp. ad 2. obſerva, menſuras rerum venalium non eſſe ita determinatas, ut ubique locorum ſint eædem: neque convenienter ita poſſe determinari. Quia quibus in locis merx aliqua abundat; conſentaneum eſt menſuras illic eſſe majores, ſcilicet ut tantò plus per commercia vendatur: & contra, ibi minores eſſe menſuras, ubi minor eſt copia mercium. Sed nihilominus per ſingulas Provincias, imò & Civitates cuique generi mercium ſua menſura eſt conſtituta per authoritatem publicam, quam menſuram qui prætergreditur, eſt injuſtus ac reſtitution obnoxius; ſive utens majore inter emendum; ſive minore inter vendendum.

Quæ in reſp. ad 3. dicuntur conferenda ſunt cum his, quæ quæſ. 2. dicebantur art. 1.

Articulus III.

Utrùm Venditor teneatur dicere vitium rei venditæ.

VIDETUR quòd ſic. 1. Quia alioquin emptor foret involuntarius: ſi enim ſciret vitium rei, illam non emeret.

2. Venditor tacendo vitium rei venalis, decipit emptorem; ergo ejus contractus eſt injuſtus. Confirm. In illo contractu gravatur emptor, ſive quia cogetur rem ſibi (poſtquam ejus defectum agnoverit) ingratam retinere, ſive quia non poterit alteri vendere abſque damno ſuo vel alterius, cujus venditor erit cauſa.

3. Læſio propter iniquitatem pretii reddit contractum injuſtum; ergo etiam læſio propter vitium rei.

4. B. Th. hic ad 2. tradens, vitium rei non eſſe palam nuntiandum voce præconis, addit: *Sed ſingulariter*, id eſt privatim, *eſt dicendum vitium rei ei, qui ad emendum accedit.*

Pro reſp. ſit

Concluſio I.

SI vitium rei ſit occultum, & emptori noxium vel periculoſum; venditor tenetur illud indicare emptori priuſquam vendat. Noxium eſt, quando rem propter defectum quem habet minus valentem tanti vendit, quanti ſi nullum haberet defectum. Qui enim rem illam ſic emit, damnum patitur hoc ipſo, quòd ſolvit plus quàm oportet. Periculoſum eſt, etiamſi de pretio fuerit proportionaliter diminutum, ſi propter illud vitium ipſa res fiat emptori inutilis, ita ut non poſſit ea uti, vel ſimpliciter, vel abſque periculo. Concluſionis ratio eſt. Quia ſemper illicitum eſt dare alicui occaſionem periculi vel damni.

Quæritur autem: Ad quid in conſcientia teneatur venditor, qui rem vendidit, & de præfato vitio nihil dixit. Reſp. Eum teneri ad reſcindendum contractum, ſi emptor voluerit, quando res propter ſuum vitium futura erat notabiliter noxia vel omnino inutilis emptori. Quia ejuſmodi contractus fuit doloſus, & ex parte emptoris prorſus involuntarius, cùm nemo præſumatur velle emere rem ſibi multum noxiam vel omnino inutilem. Quando autem, non obſtante vitio, res futura eſt ſatis utilis emptori; venditor tantum diminuere debet de pretio, ut emptor non ſolvat plus, quàm iſta res vitioſa valeat. Nec obligatur (ſaltem ſub mortali) reſcindere contractum; quandoquidem notabile damnum non intulerit, niſi vel emptor indicaſſet, ſe nolle emere rem vitioſam; vel venditor interrogatus de vitio, illud tacuerit, aut negaverit; vel ut vitio carentem etiam non interrogatus laudaverit; aut inter non vitiatas venalem expoſuerit. His enim caſibus deberet contractum reſcindere ad voluntatem emptoris, re adhuc exiſtente integra. Cenſetur autem res futura ſatis utilis emptori, ſi facilè poſſit eam revendere quanti illi conſtat, etiam detecto vitio. Si quis ergo militi vendat equum cum occulto vitio, propter quod equus illi futurus eſt vel multum noxius vel planè inutilis ad bellum, ad quod eum emit, tenetur contractum reſcindere, ſi miles voluerit, aut alioquin tantum de pretio minuere, ut miles nullam notabilem jacturam inde patiatur. Idem judicium eſt de illo, qui vel triticum vel alias merces vendit ei, qui juſto tempore eſt illas ſervaturus, nec tamen propter occultum vitium poſſunt conſervari.

Quæſt. Reſp.

Concluſio II.

SI vitium rei venalis eſt occultum, & emptori non damnoſum, neque periculoſum, ut propterea ſimiliter futura ſit ei utilis, ſicut ſi talem defectum non haberet; non tenetur venditor illud indicare *priuſquam vendiderit*, modò de illo non rogetur: ſed ſatis eſt, quòd tantum ſubtrahat de pretio, quantum ex prudentum arbitrio neceſſarium eſt pro ratione illius vitii; quia fortè propter iſtud vitium emptor vellet plus ſubtrahi de pretio, quàm eſſet ſubtrahendum. Unde poteſt venditor indemnitati ſuæ conſulere vitium ſubticendo; quamvis non poſſit mendaciis aut fraude vitium negare vel occultare. Poteſt enim unuſquiſque ſuæ indemnitati ſuiſque commodis conſulere, quando ea in re nulli fit præjudicium, ut hic accidit: nam nec juſtitia commutativa violatur, cùm tantum minuatur de pretio quantum oportet pro ratione defectus; neque contrahitur cum invito, qui nec expreſſam conditionem ponat, nec talia dicat aut faciat unde colligatur, non velle rem tali vitio ſubjectam: neque etiam ullum gravamen imponitur emptori, quandoquidem res illa futura ſit ei perinde utilis, ac ſi defectum non haberet. Dixi, *priuſquam vendiderit*. Quia ſi emptor putatur rem eamdem alteri venditurus, idque tanti, quanti ſi nullum haberet vitium, eò quòd de vitio nihil ſciat: aut ſi creditur ſervaturus ultra quàm ſervari poſſit; tenetur qui vendidit eum admonere per ſe vel per alium, ne alioquin tum emptori tum tertio alicui ſit cauſa damni.

Concluſio III.

QUi *bona fide & inculpabiliter ignorans* defectum rei ſuæ, propter quem ille redditur inutilis vel nociva emptori, vendit eam perinde ac ſi defectum non haberet; quum primùm id ſcierit, tenetur defectum indicare & pretium pro rata diminuere: non videtur tamen obligatus reſcindere contractum; quandoquidem nullo dolo fuerit uſus. Dico *bona fide, & inculpabiliter*. Quia ſi ſua culpa ignorat; perinde eſt ac ſi agnoviſſet & ſponte tacuiſſet, ideoque tenetur ad reſciſſionem contractus, ſecundùm ea quæ ad 1. Concl. dicta ſunt. Videri poteſt Salonius fusè de his diſputans ad præſ. art.

Concluſio IV.

QUando vitium rei venalis eſt manifeſtum; venditor non tenetur illud indicare, nimirum ex juſtitia & ad hoc, ut contractus ſecundùm ſe ſit juſtus: ſed tenetur ſubtrahere de pretio quantum æquitas poſtulat. Hac enim conditione ſervata, nulla in contractu intervenit injuria, nec ullus dolus, aut fraus cauſam dedit contractui, ut ſupponitur; ergo eſt juſtus. Alioquin ſi fraus intercedat, ut ſi emptor nequiverit vitium advertere, utpote cæcus aut viſu debilis: vel ſi venditor interrogatus de defectu etiam manifeſto eum occultavit; injuſtus eſt contractus. Quandocumque enim rogatur ab emptore, an ſuas res defectum aliquem habeat; ex juſtitia tenetur eum ſive occultum ſive manifeſtum indicare, præſertim ſi emptor declaret, ſe nolle emere illam, quæ qualemcumque defectum habeat. Imò tametſi emptor judicio ſuo fidens nihil interrogaverit, potueritque ipſe vitium utpote ſatis manifeſtum advertere: poteſt tamen eſſe peccatum etiam grave contra charitatem, eum non monere ante contractum: ut ſi venditor videt emptorem ex ſimplicitate decipi, vel rem illam fore ipſi inutilem.

Concluſio V.

DEfectus, qui per venditorem eſt detegendus, non ſolùm in genere eſt manifeſtandus, ſed in ſpecie, & in particulari; ita ut emptor in claram ejus notitiam pervenire poſſit: alioquin venditor emptorem deciperet, eſſetque illi cauſa damni. Hinc Navar. c.23. nu.89. eum culpat, & ad reſtitutionem obligatum tradit, qui vendendo dicit, ſe nolle teneri de ullo defectu, ſed vendere rem cum omni vitio: exprimitque longè plures defectus quàm habeat; etiamſi occultum inter alios nominet; ut cum ait, Vendo tibi hunc equum pro cæco, claudo, manco, & aliis multis vitiis laborante. Cùm enim mentiatur circa patentes defectus; emptorem movet ad credendum, etiam ipſum mentiri in occultis, neque ſatis ſpecialiter declarat verum defectum.

Concluſio VI.

QUando emptor cognoſcit præſtantiam rei venalis venditore illam ignorante: ſi ea ſit rei præſtantia, ut non omnibus nota ſit, & ipſe velit eam emere; tenetur ex juſtitia illam indicare: ſi eſt ſimpliciter manifeſta, ſed non eſt nota huic venditori: tenetur ſaltem ex charitate. Si taceat, ac interim augeat pretium uſque ad æqualitatem; non peccat contra juſtitiam: (niſi fortè venditori periculum aut damnum oriatur ex hoc, quòd ignorans valorem rei eam vendat etiam juſto pretio) poteſt tamen graviter lædere charitatem: ut quando venditor, ſi noviſſet rei præſtantiam, nullo modo voluiſſet eam vendere, aut ſaltem non huic emptori, ſed alteri cujus multum intererat iſtam rem emere.

Pro ſolut. arg. quædam ſunt obſervanda. Unum, venditorem poſſe dupliciter ſe habere in propoſito negotio: aut merè negativè, tacendo ſcilicet vitium quod novit: aut poſitivè, ſi rogatus vel expreſsè dicat, eam carere vitio, vel ita ſileat, ut ſilentio ſuo tacitè approbet rem non habere vitium. Priori modo licitum eſt vitium rei non indicare, quando hoc nulli futurum eſt noxium, & ſufficienter minuitur de pretio, neque emptor declarat contrariam voluntatem. Poſteriori non licet. Tum quia talis modus agendi ſatis cognoſcitur adverſari intentioni emptoris. Tum quia venditor obligatur ex officio rem ſuam non vendere, aut ejus qualitatem detegere quando rogatur.

Alterum obſervandum eſt, longè aliud eſſe, hominem ita quippiam velle, ut ſi ſciviſſet quamdam circumſtantiam aliter ſe habere, rem illam non voluiſſet: & aliud, velle aliquid conditionaliter. Prior enim modus non includit, ut ſimul nolit aliquid; & propterea non ſimpliciter facit contractum nullum. Nam alias nihil fermè ratum eſſet in humanis commerciis, in quibus illud, *Si ſciviſſem, non feciſſem* ferè ſemper habet locum, ac nominatim in Sponſalibus & Matrimoniis. Modus poſterior includit expreſſum actum, quo quis revera nolit quippiam deficiente conditione; & idcirco reddit contractum nullum, ſi ea deſit.

His præmiſſis, ad arg. Reſp. eſt, & Ad 1. quidem: Emptorem non propterea eſſe ſimpliciter involuntarium, quia ignorat vitium, quod ſi ſciviſſet, rem emere noluiſſet; quia cum ejuſmodi ignorantia conſiſtit, quòd hic & nunc velit iſtam rem emere. Utrùm tamen omni peccato careat, qui rem ſuam occulto defectu laborantem vendit illi, quem novit non empturum, ſi haberet notitiam iſtius defectus, poſito quòd & pretium ſufficienter minuat, & res non ſit futura emptori noxia vel inutilis, caveaturque ne illi periculum creetur; non omnino certum eſt. Quamvis enim non peccat contra juſtitiam; peccare tamen videtur contra veritatem humanarum actionum, qua unuſquiſque tenetur ſincerè & fideliter agere cum proximo. Qua ratione & is peccat qui vinum unius generis æquè bonum æquo pretio vendit pro alio, quod emptor ſi ſciret non emeret; ad nullam tamen reſtitutionem obligatur, cùm non committat injuſtitiam. Et ſimiliter hoſpes, qui adventantibus propinat vinum aqua mixtum, neque hoc ipſis aperit; contra veracitatem peccat, etiamſi pro tanto minuat pretium. At ſi venderet eodem pretio quo purum, manifeſta foret injuſtitia, & obligatio reſtituendi.

Ad 2. Neg. Ant. Is namque demum cenſendus eſt decipere emptorem, qui tenetur ei vitium detegere, & non detegit. Ad Confirm. Reſp. Vel nullum hic intervenire gravamen, vel certè exiguum & tale, quod contractum reddere nequit irritum, quandoquidem ejus ratione emptor non fit rationabiliter invitus. Cùm enim ſupponatur, ejuſmodi rem non futuram noxiam imò nec inutilem emptori: cùmque ipſe ſit commonefaciendus de vitio & pretii propter vitium diminutione; poterit vel eam ſine incommodo retinere, vel ſine damno cujuſquam vendere, ſi velit.

Ad 3. Neg. Conſeq. Nam pretii inæqualitas manifeſtè repugnat naturæ contractus emptionis & venditionis: vitium autem, quod reticere poteſt, ei non repugnat.

Ad 4. Beat. Thomas poſteriori illa parte reſponſ. *ſed ſingulariter*, &c. loquitur de eo caſu, quo vitium rei vendendæ tametſi occultum omnino eſt manifeſtandum. Docet enim, venditorem nunquam obligari ad publicè prænuntiandum defectum rei ſuæ voce præconis; interdum tamen accidere, quòd debeat eum privatim indicare emptori.

Circa reſp. ad 4.

QUÆRITUR

An mercator prænoſcens futuram magnam copiam mercium, eaque ratione pretium minuendum poſſit hoc tacendo ſuas vendere pretio currenti.

VIdetur quòd non. 1. Quia ſi emptores ſcirent pretium minuendum, nollent tanti emere, quanti nunc eis venditur.

2. Copia rerum actu exiſtens multùm diminuit pretium: ergo proportionaliter illud minuit potentia proxima copiæ mox futuræ: in moralibus enim, quæ parum diſtant nihil diſtare videntur; ideoque abundantia rerum parum diſtans cenſeri debet quodam modo præſens.

3. Venditor cognoſcens rei quam vendit bonitatem paulò poſt minuendam, vel etiam prorſus corrumpendam, ut v. g. equum ſtatim moriturum; debet hoc indicare emptori, aut pro ratione defectus ita minuere pretium, ut emptor non gravetur: ſed in propoſito mercator ſcit valorem rei ſtatim minuendum; ergo etiam debet hoc manifeſtare, vel de pretio ſubtrahere.

Is cui conſtaret, librum quem habet propediem prohibendum, Iniquè ageret eum alteri vendendo perinde atque ſi non foret prohibendus; ergo ſimiliter mercator qui ſcit pretium mercit minuendum.

5. Pretium juſtum, quod ſumitur ex communi hominum æſtimatione, non debet ſumi ex erronea, ſed ex vera, neque ex eo quod falsò putatur, ſed ex eo quod reverà eſt: revera autem futura eſt rerum abundantia, & qui cenſent iſtas res nunc eſſe magni pretii errant, neſcientes copiam ſtatim ſuperventuram; ergo non licet ſtare ipſorum æſtimationi.

Denique. Sequuntur alioquin multa abſurda. 1. Quòd mercator, ſciens urbem paulò poſt obſidendam, poſſet nihilominus omnia ſua bona vendere pretio currente. 2. Quòd qui ſciret frumenti pretium edicto publico minuendum die craſtina, poſſet hodie totum vendere pretio jam currente. 3. Quòd noſcens monetæ pretium in proximo per Regem minuendum, vel etiam monetam ipſam interdicendam; poſſet interea totam quam habet exponere vel permutare. 4. Quòd prænoſcens Principem cum ſua Aula receſſurum ex urbe, poſſet nihilominus domum tanti elocare ad integrum annum, quanti ab ignorantibus æſtimatur toto ann. valitura.

His tamen non obſtantibus. Pro reſp. ſit

Concluſio I.

MERCATOR prænoſcens magnam copiam mercium ſtatim adfuturam, atque ita pretium minuendum, poteſt abſque injuſtitia ſuas nunc vendere pretio currente, & emptori nihil de eo quod futurum eſt indicare. Ita ſentiunt Angelus, verbo *Emptio*, q. 26. Sylv. eodem verbo q. 15. Sotus lib. 6. q. 3. art. 2. Tolet. lib. de ſep. pec. mort. c. 5. Covarr. ad reg. *Peccatum*, p. 2. §. 4. n. 6. Cajet. Bannes, Salonius hic, & ante ipſos B. Th. qui dum ſemel & iterum ait, *Non videtur teneri ex juſtitia*; in re non omnino liquida id quod probabilius eſt tradit, non autem ut indubitatum affirmat.

Prob. Concluſ. 1. Ejuſmodi venditor non excedit juſtum rei pretium; ergo ejus venditio eſt juſta. Ant. patet. Quia illud eſt juſtum pretium, quod vel à Principe ſeu Magiſtratu taxatur, vel communi hominum opinione tale æſtimatur, eſtque ſecundùm communem uſum fori: ſed mercator in caſu propoſito vendit ſuas merces eo pretio, quod communi uſu fori & communi hominum æſtimatione reputatur juſtum; ergo vendit juſto pretio.

Tacit. ob. Si Dicas: Illam communem æſtimationem non eſſe prudentem, eò quòd non ſit facta conſideratis omnibus circumſtantiis, quæ poſſunt facere ad valorem rei Neg. eſt quod ſumitur. Ad prudentem enim pretii currentis æſtimationem ſufficit, quòd fiat attenta re ad humanos uſus accommodata, & attentis illis circumſtantiis, quæ poſſunt eſſe communiter notæ omnibus: eventus autem occulti, qui ab uno vel altero fortaſſe præſciuntur futuri, non poſſunt communiter eſſe noti omnibus nequidem peritis negotiationum; ac proinde non eſt ab illis petenda æſtimatio juſti pretii, quod vulgariter currit. Secus ſi aliquis de Magiſtratu ſciret, abundantiam mercium ſtatim adfuturam, & ageretur de pretio non jam currente, ſed alio per Magiſtratum taxando; tunc enim deberet illa circumſtantia conſiderari, & ſecundùm eam pretium æſtimari. Quia dum non eſt certum aliquod pretium, ſed de illo conſtituendo agitur; habenda eſt ratio copiæ vel inopiæ mox futuræ, ſi cognoſcatur ab eo, cui ex officio competit pretia rerum definire. Cùm autem pretium ex communi uſu & æſtimatione jam currit; tamdiu juſtum eſt, (quidquid ex privata ſcientia noverit unus aut alter) quamdiu non fuerit aliter taxatum, vel communi uſu fori æſtimatum.

2. Venditor, qui bona fide vendit rem tanti, quanti modò æſtimatur, ignorans id quod futurum eſt, nihil debet reſtituere emptori, quamvis paulò poſt venditionem intelligat, pretium eſſe diminutum ob copiam mercium advectarum; ergo nec reſtituere quidquam debet alius, qui ſimili pretio vendit, ſciens eo tempore quo vendit copiam mox futuram. Cùm enim eamdem rem, eodem loco & tempore, eodemque pretio vendat; dicendum eſt, quòd uterque ſervet æqualitatem pretii, ſi unus ſervet: nam in juſtitia commutativa conſideratur æqualitas rei ad rem.

3. Res, quæ uno loco valent centum juxta communem uſum fori; poſſunt illic vendi centum, etiamſi alibi ſolùm vendantur quinquaginta propter abundantiam quæ ibi eſt; ergo ſimiliter res, quæ hoc tempore paſſim venditur centum, poſſunt nunc vendi centum, etiamſi tempore proximo ſolùm ſint vendendæ quinquaginta propter copiam tunc adfuturam. In his enim contractibus, quæ eſt ratio loci ad locum, eadem eſt temporis ad tempus; quia ſicut pro diverſis locis diverſa ſunt pretia Ita & pro diverſis temporibus.

4. Emptor ſciens inopiam rei paulò poſt futuram, non tenetur nunc emere merces alio pretio, quàm quod modò currit; unde Joſeph Gen. 41. cùm prævidiſſet famem futuram, frumenta emit vili pretio tunc currente, quæ poſtea carius vendidit; ergo etiam venditor poteſt vendere magno pretio, quod jam currit, etiamſi ſciat illud poſtea futurum minus.

Diximus in Concl. *abſque juſtitia*. Quia poſitis quibuſdam circumſtantiis peccare poteſt & quidem graviter contra charitatem is, qui ſciens ex abundantia ſtatim futura minuendum eſſe pretium, venderet tamen ſuas merces magno pretio currente; ut ſi vel omnes, vel multas uni venderet, qui putatur eas ſervaturus, aut certè illas non revenditurus ſine magna jactura. Sin autem eas minutatim diſtraheret in varios emptores; neque contra charitatem, neque contra juſtitiam faceret, modò abſint fraus & dolus.

Concluſio II.

SI venditor fraude vel dolo efficiat, ne emptoribus innoteſcat copia mercium ſuperventura, & eis vendat pretio currente; peccat contra juſtitiam. Quia nocet aliis cum injuria: nam fraus & dolus ſunt peccata injuſtitiæ; unde & qui fraudem patiuntur rationabiliter ſunt inviti. Quamvis ergo probabile ſit quòd venditor etiam interrogatus ab emptore, Sciatne expectari abundantiam mercium, regulariter non teneatur id aperire, nec pretio currenti minuere, niſi emptor ſatis indicaret, ſe propterea nunc ita rogare & emere, quia credit venditorem explicaturum veritatem, aliter nunc non empturus, nec licet tamen venditori dicere ſe id neſcire; multò minus dicere non futuram abundantiam: quæ ſi dicat; quidam eum excuſant à reſtitutione, propterea quòd ejus mendacium ſolùm ſit officioſum ad vitandum damnum proprium: non videtur tamen excuſandus, ſi alius inde patiatur notabilem jacturam. Quia illud mendacium non debet cenſeri officium, quod alteri eſt cauſa magni damni: neque licet damnum proprium vitare per dolos & fraudes, ſed benè utendo eo ad quod habemus ejus.

Ad 1. Arg. Reſp. Illam emptorum qualitatem non facere, ut ipſi tunc ſint involuntarii quando contrahunt; quemadmodum patet ex iis quæ ſuprà diximus.

Ad 2. Neg. C. Quia præſens copia mercium paſſim ab omnibus cognoſcitur: quæ autem eſt futura etiam proximè, communiter ignoratur. Ad pretii verò minutionem non ſatis eſt copia rerum præſens, niſi ſit cognita: unde quamvis merces multæ eſſent in portu, vel etiam in quorumdam mercatorum domibus; ſi tamen hoc foret ignotum, pretium fori non minueretur. Quare licèt concederetur, copiam proximè futuram eſſe quodammodo præſentem; non ſequitur tamen, quòd minuat pretium, quandoquidem ponatur eſſe occulta, nec paſſim ſcita. Deinde illud *Quæ parum diſtant, nihil diſtare videntur*, habet quidem locum in quibuſdam etiam moralibus, ſi benè applicetur: non tamen in omnibus, ut oſtenſum fuit q. 62. art. 2. q. 25. ad 2. & nominatim non in pretiis rerum quæ ſumuntur ex uſu fori. Quia hæc ita pendent à præſenti tempore, loco, & circumſtantiis cognitis, ut intra horam eamdem poſſit ſtatim mutari pretium, ea merce, cujus antea erat inopia, incipiente jam abundare, vel cujus præcedebat abundantia incipiente deficere.

Ad 3. etiam Neg. C. Eò quòd copia vel inopia rerum mox futura ipſis rebus eſt extrinſeca; ideoque non facit

eas

eas magis vel minùs bonas: ſed nec facit eas pluris æſtimari, quandoquidem ponatur eſſe ignota. Bonitas autem & malitia ſeu diſpoſitio ad illam eſt rebus ipſis intrinſeca, facitque ut earum valor intrinſecus minor ſit, quando bonitas eſt minor, aut malitia major. Unde colligi poteſt, neg. quoque C. 4. Arg. Nam liber aliquis non ſolet prohiberi niſi ratione alicujus malitiæ præſentis & actu inexiſtentis: ac proinde quamvis prohibitio nondum ſit præſens, ſed futura; doctrina tamen vel erronea, vel periculoſa, vel ſcandaloſa, propter quam liber eſt prohibendus, præſens eſt.

Ad 5. Reſp. Conc. quod ſumitur. Verum enim eſt, quòd pretium currens non debeat per ſe loquendo æſtimari ex falſa hominum opinione, ſed ex vera: neque in propoſito aliter æſtimatur quàm ex vera, cùm non æſtimetur ex copia vel inopia rerum futura, quæ paſſim ignoratur, ſed ex inopia præſente & cognita. Quod autem putetur vel non putetur ſtatim ſuperventura earumdem rerum abundantia; hoc eſt per accidens: cùm de illa re paſſim nihil ſciatur, neque mercium valor æſtimetur ab aliquo caſu fortuito paſſim ignoto.

Ad poſtremum Reſp. Tria priora, quæ aſſumuntur ut abſurda, non eſſe contra juſtitiam, modò edictum de pretio frumenti minuendo, vel de moneta interdicenda nondum ſit publicatum; & moneta illa non ſit prohibenda propter aliquem ſui defectum in ſubſtantia aut pondere. Quia edictum non promulgatum non obligat; ac proinde durat antiquum pretium, & manet præcedens valor monetæ, nec aliundè violatur æqualitas rei ad rem. Loquimur autem de illis, qui ſunt cives particulares, aut certè ut tales habent notitiam edicti promulgandi: nam qui ſunt de Magiſtratu, ſi ut ſic noverint ejuſmodi edicta promulganda; non poſſunt iſta ſcientia uti cum damno ſubditorum, eò quòd ex officio illis incumbat procurare & conſervare bonum civium. Quamquam & cives particulares contra charitatem facturi ſint, ſi aut multa vendant illis, quos ſciunt emere animo ſervandi, aut magnam monetæ interdicendæ copiam cum uno ignorante permutent, vel ei pro ſolutione tradant. Alias verò poſſunt omne peccatum ſaltem mortale evitare, modò ſic ſua diſtrahant, ut nulli ſint cauſa notabilis damni.

Quod pro 4. abſurdo ſumitur; quidam negant eſſe abſurdum. Aliis tamen magis accedimus, qui diſſimilitudinem ponunt in eo, quòd dum domus elocatur in annum, non ſolùm locatur pretio, quo nunc in præſenti valet, ſed eo etiam, quo veriſimiliter putatur toto anno valitura: merces autem, de quibus agitur, tantùm venduntur pretio quod jam currit.

Articulus IV.

Utrùm liceat negotiando aliquid cariùs vendere quàm emere.

Videtur quòd non. 1. Quia Pſal. 70. ubi nos habemus, *Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini*: ſeptuaginta Interpretes legunt, *Quoniam non cognovi negotiationes.*

2. Propheta Zacharias prædixit, non futuros in Eccleſia novi Teſtamenti mercatores dicens c. 4. *Non erit ultra mercator in domo Domini.*

3. Non licet ſe periculis peccandi exponere: negotiatio autem eſt plena periculis; ergo non licet eam exercere.

4. Cap. *Ejiciens*, d. 88. ita ſtatuitur, *Nullus Chriſtianus debet eſſe mercator; aut ſi voluerit eſſe, projiciatur de Eccleſia Dei.*

5. Non videtur negotiator poſſe lucrari niſi vendendo merces pluris quàm ei conſtiterint: hoc autem non apparet quo modo fieri queat, niſi vel juſto minoris emendo, vel pluris juſto vendendo; quorũ utrumq; eſt injuſtũ.

6. Negotiatio illicita eſt Clericis, propterea quòd ipſos deceat abſtinere ab omni ſpecie mali: ſed etiam laici debent à ſpecie mali abſtinere, juxta Apoſtolum 1. ad Theſſ. 5. ergo etiam eſt illicita laicis.

Priuſquam Reſpondeatur, obſervandum, quòd negotiari generaliter ſignificat aliquid ſeriò agere vel operari; ſicut negotium eſt quælibet ſeria actio vel operatio, cùm per eam fiat, ut homo non ſit in otio, quod negotio privativè opponitur: dictum enim eſt negotium, quia negat otium, diſt. 88. cap. *Quoniam.*

Sed ſtrictè uſurpatum iſtud vocabulum ſolet ſignificare exercitium mercaturæ; ideo fortè, quia in illo plus eſt occupationis, quàm in pleriſque aliis negotiis. Ergo negotiator, ſtrictè loquendo, is dicitur, qui merces ſibi comparat eo animo, ut eas deinde vendendo lucretur; hic in corp. & ad 2. Dicitur etiam mercator; quia mercatur, non uſus vel neceſſitatis ſuæ cauſa, ſed ad vendendum cum lucro. Et conformiter, *negotiatio* ſtrictè accepta deſcribi poteſt, *quòd ſit Rerum pro rebus aut pro pecunia commutatio ordinata ad lucrum.*

Quis negotiator.

Quid negotiatio.

His præmiſſis, pro reſp. ſit

Conclusio I.

Commutatio rei cum re vel cum pecunia propter neceſſitatem vitæ laudabilis eſt ac honeſta; neque facit ut commutantes ſint negotiatores. Eſt enim quodammodo naturalis ad communes & particulares hominum neceſſitates ſublevandas ordinata; qui finis eſt per ſe bonus, neque ſpectat lucrum. Et talis commutatio propriè pertinet ad œconomos & alios, qui habent providere domui vel Civitati de rebus neceſſariis.

Conclusio II.

Commutatio rerum pro rebus vel pro pecunia ad faciendum lucrum propriè eſt negotiatoria, & ſecundùm ſe ſpectata habet quamdam turpitudinem ſeu turpitudinis ſpeciem. Partim quia non importat de ſui ratione finem honeſtum vel neceſſarium; nam lucrum neutrum horum eſt: Partim quia deſervit cupiditati nullum habenti terminum. Hic in corp.

Conclusio III.

Negotiatio ſeu negotiatoria commutatio poteſt rectificari, atque adeò eſſe licita, ſi lucrum ex ea ſpectatum ordinetur ad finem honeſtum, ut ad ſuſtentationem familiæ, ad ſubveniendum indigentibus, ad publicam utilitatem procurandam; ne ſcilicet res neceſſariæ ad vitam aut ad quietem Patriæ illi deſint. Reſp. ad Art. c.

Prob. 1. Etiamſi negotiatio habeat aliquam ſpeciem turpitudinis, non eſt tamen per ſe ſeu intrinſecè mala; ergo poteſt fieri bona, ſi bono fine honeſtetur, nulliſque circumſtantiis vitietur. Confirm. Lucrum nihil importat in ſui ratione vitioſum vel virtuti contrarium: ac proinde nihil prohibet, ipſum ordinari ad aliquem finem neceſſarium, vel alioquin honeſtum; ergo negotiatio, quæ lucrum ſpectat, non eſt de ſui ratione illicita, ideoque poteſt fieri bona. Hinc cap. *Fornicari*, diſt. 88. dicitur, quòd *fornicari ſemper non licet; negotiari verò aliquando licet, aliquando non licet.*

Prob. 2. Negotiatio nihil habet, ob quod judicari poſſit eſſe ſemper mala; ergo poteſt eſſe aliquando licita. Declaratur Ant. In negotiatione ſolùm inveniuntur operationes, lucra, fraudes, & mendacia: ſed operationes non ſunt ſecundùm ſe malæ, nec lucra ſimpliciter ſunt illicita; ergo non poſſunt negotiationem reddere ſemper illicitam: fraudes verò & mendacia ſemper quidem illicita ſunt; ſed hæc mercatorum ſunt vitia, non negotiationis: cùm negotiatio illa non includat intrinſecè, poſſitque exerceri ſine illis. Unde Aug. in Pſal. 70. ex parte mercatoris loquens: *Negotiatio*, inquit, *me non facit malum, ſed iniquitas mea & mendacium meum.* Unde S. Jacobus epiſt. ſuæ c. 4. cùm ait: *Ecce nunc qui dicitis, Hodie aut craſtino ibimus in illam Civitatem; & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus, pro eo ut dicatis, Si Dominus voluerit*; non mercaturam reprehendit, ſed mercatorum arrogantiam. Confirm: Damnandæ alioquin eſſent artes mechanicæ, eò quòd in earum exercitio ſimilia vitia non rarò incurruntur; nam & agricolæ & fabri & ſutores, aliique artifices nunc mentiuntur, nunc dolis & fraudibus utuntur.

Denique. Negotiatio eſt Reipublicæ admodum utilis, imò aliquatenus neceſſaria. Cum enim unaquæque Reſpublica ſibi non ſufficiat, ſed opus habeat multa quibus indiget ex aliis Provinciis quærere; cùm plures quoque inveniantur, qui ſimiliter nequeant neceſſaria ſibi ex locis remotioribus comparare; neceſſarium fuit negotiationem introduci, per quam communibus & privatis ſingulorum neceſſitatibus vel uſibus ſubveniretur.

Ex his

Ex his conſequens eſt, licitè emi magnam aliquam quantitatem mercium, quæ poſtea vendantur minutatim cum lucro moderato. Nam ſic & peregrinis & pauperibus providetur; atque adeò negotiatores utilem eis operam præſtant, ut propterea loco mercedis lucrum aliquod poſſint recipere. Si tamen mercator quiſpiam præveniat cives paratos ſigillatim emere quæ ſibi ſunt neceſſaria, magnamque ipſe copiam emat, ex quo fit, ut cives deinde cariùs emere debeant: injuſtè agit, quia damnificat eos, quos impedit ne viliùs emant.

Concluſio IV.

Negotiatio, qua lucrum intenditur tamquam ultimus finis, execrabile vitium eſt etiamſi exerceatur abſque omni iniquitate; hic ad 1. Cenſetur autem ſic intendi, quando aliquis magis diligit lucrum quàm Deum, paratus ſcilicet Dei & Eccleſiæ præcepta tranſgredi, potiùs quàm lucri acquiſitionem omittere.

Ad 1. Arg. Reſp. Nihil eo loco dici ad ſimpliciter improbandam negotiationem, uti nec ad condemnandam literaturam: ſed noſtræ lectionis ſenſus efferri poteſt dupliciter. 1. Quoniam, non novi ſapientiam hujus Mundi, notitia ſcilicet approbationis: ſive Quia humanis conſiliis non confido, nec humanam aſtutiam probo, potentiæ divinæ penitus inhærebo, & ſic memorabor juſtitiæ tuæ ſolius. 2. Quoniam humanarum literarum ſcientia non ſum inſtructus, veniam ad potentias Dei recolendas, & commemorandas: Mihi ſatis erit meditari opera potentiæ divinæ, ipſamque Dei poteſtatem agnoſcere & prædicare, ſepoſitis humanis rationibus. Alterius lectionis ſenſus eſt: Quoniam non cognovi negotia hujus ſæculi, quæ mentem à contemplatione divinorum ſolent avocare: ſive Quia curis & occupationibus ſæcularibus vacuus ſum; veniam ad memoranda & celebranda mirabilia divinæ poteſtatis opera.

Ad 2. Propheta non negat, ullos mercatores futuros ſub novo Teſtamento: ſed aſſerit, quòd eo tempore non erunt in templo mercatores & negotiatores tales, quales fuerunt in templo Jeroſolymitano, qui nimirum vendant oves, boves, & ſimilia; eſtque hæc Scriptura conformis facto Chriſti, qui ejuſmodi mercatores bis ejecit è templo, Jo. 2. & Matth. 21.

Ad 3. Non licet quidem ſe exponere periculis illis peccandi, quæ & ex natura rei proveniunt, & ita imminent, ut quaſi certum ſit de certo quodam & actu, quòd eum non ſis facturus abſque peccato. Verùm ſi aut pericula proveniant ex vitio vel infirmitate perſonarum aut non ſic immineant, quin probabiliter ſperes, te cum Dei gratia evitaturum quemlibet actum peccati, etſi valdè timeas quòd non evitabis univerſos; non eſt illicitum ejuſmodi pericula adire implorando divinum adjutorium. Alioquin non tantùm negotiationem, ſed nec varias artes mechanicas liceret exercere; cùm in utriſque varia conſtet eſſe pericula peccandi: verumtamen quia illa non ſunt vitia negotiationis vel artis, ſed perſonarum: neque tam propinquè imminent, quin per Dei gratiam confidere poſſint ſe ſingula peccata evitaturos, quamvis non ſit probabile quòd univerſa; ideo & artes illas & negotiationem exercere licet. Paulò aliter reſpondet Jo. Medina de Reſt. q. 30. cauſ. 2. Non licere ſe exponere periculo peccandi, quod vocatur obruens; licere tamen alteri, quod dicitur eveniens, ſive accidens. Obruens eſt, quando non eſt in poteſtate ejus, qui ſe illi expoſuit, peccatum vitare, aut certè perquam difficulter. Eveniens, quando per Dei gratiam peccatum vitari poteſt, abſque difficultate maxima.

Cæterum, quia negotiatoris exercitium pleriſque periculoſum eſt propter cupiditatem, qua infecta eſt noſtra natura, cui homines ſæpè ſuccumbunt; ideo non facilè ſuadendum eſt alicui, ut negotiationem exerceat. Huc facit quod Apoſtolus 1. ad Timoth. 6. de amore pecuniæ dicit: *Radix omnium malorum eſt cupiditas*. Et paulò ante: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem & laqueum Diaboli, & deſideria multa inutilia & nociva, quæ mergunt homines in interitum*. Eòdem pertinet illud Eccleſ. 26. *Duæ ſpecies difficiles & periculoſæ mihi apparuerunt: Difficile exuitur negotians à negligentia*; ſalutis ſuæ ſcilicet, dum non horret fraudes committere, variaque ad ſalutem pertinentia omittere, modò faciat quæſtum: *& non juſtificabitur caupò* (ſive venditor) *à peccatis labiorum*.

Ad 4. Reſp. Illa verba deſumpta eſſe ex Opere imperf. in Matth. quod & falsò inſcribitur Chryſoſtomo, & non pauca habet à Fide aliena. Si quis tamen benignam adhibere velit interpretationem; dicat cum Beat. Thom. Sermonem ibi eſſe de negotiatione, quatenus in lucro per eam quæſito finem ultimum aliquis conſtituit; ſive ſecundùm quod fraudibus de perjuriis eſt permixta. Cui expoſitioni favent verba Caſſiodori, de quibus etiam procedit reſponſio B. Thomæ ad 1. Ita enim habent; *Negotiatores ergo illi abominabiles exiſtimantur, qui juſtitiam Dei minimè conſiderantes, per immoderatum pecuniæ ambitum polluuntur, merces ſuas plus perjuriis onerando quàm pretiis. Tales ejecit Dominus de templo*. c. *Quid eſt aliud*, diſt. 88.

Quod porrò attinet ad Opus imperf. in Evang. S. Matth. duo notanda occurrunt. Unum, opus illud non eſſe quidem S. Jo. Chryſoſtomi; non eſſe tamen alicujus hominis Ariani, aut alia hæreſi infecti: ſed errores, qui in eo reperiuntur, ab alio quàm ab operis Authore fuiſſe adjectos. Alterum, Authorem iſtius Commentarii eſſe Jo. Jeroſolym. Archiepiſc. 44. S. Cyrilli ſucceſſorem, ut doctè probat Vvaſtelius in Vindiciis operum Jo. Jeroſolym. lib. 2. Qui etiam ad hæc verba ex cap. 21. dicti Operis imperfecti objici ſolita, *Homo mercator vix aut numquam poteſt Deo placere; & ideo nullus Chriſtianus debet eſſe mercator: aut ſi voluerit eſſe: projiciatur de Eccleſia Dei, dicente Propheta* (Pſalm. 70.) *Quia non cognovi negotiationes, introibo in potentias Domini*; talem notam marginalem appoſuit: *Morale eſt, non dogmaticum: pericula monſtrat à cupiditate & ſtudio lucri inordinato; propterea ait, Vix aut numquam poteſt Deo placere: non rem ipſam improbans, ſed effectum, ſeu abuſum. Eccleſiam hic vocat beatitudinem cæleſtem: ut liquet ex Pſalm. 70. Et mox improbat mercaturam ob annexa juramenta & perjuria*.

Ad 5. Neg. Min. Cùm enim pretium juſtum habeat tres gradus, ut oſtenſum fuit articul. 1. quæſ. 2. poteſt mercator emere ſuas merces pretio infimo, & vendere pretio medio vel rigido, manendo intra limites juſti. Deinde. Diverſis temporibus & locis mutantur juſta pretia rerum; ergo fieri poteſt, quòd abſque ulla injuſtitia res cariùs vendantur quàm fuerint emptæ, quamvis non ſint factæ meliores. Quòd ſi mercator eas melioravit, aut pro eis ſumptum fecit, vel pericula ſubjicit; clarum eſt; quòd juſtè pluris eas vendere poſſit quàm emerat; hic ad 2.

Ad 6. Reſp. Negotiat. non eſſe Clericis illicitam ſecundùm ſe, propterea quòd habeat ſpeciem mali: ſed Eccleſia ob hanc cauſam inter cæteras mota eſt ad eam ipſis prohibendam, quia præ ſe fert ſpeciem mali, partim propter lucrum ad quod ordinatur, partim propter diſtractiones à rebus ſpiritualibus. Quamvis autem etiam laici debeant abſtinere ab his quæ habent ſpeciem mali: tunc nimirum, quando periculùm eſt ne ſint alicui ſcandalo, ſi ab illis non abſtineant; non tamen neceſſe quòd tunc abſtineant quando nullum eſt ſcandali periculum, & cauſæ aliquæ rationabiles ſubſunt non abſtinendi. Nullum verò ſcandalum eſt, quòd ſæculares negotientur: eſſet autem, ſi Clerici, quos decet eſſe lucri contemptores & intentos ſpiritualibus, forent negotiatores.

Pro reſp. ad 3. Neg. eſt Subſ. Negotiatio enim non eſt Clericis interdicta, eo quòd ipſa ſit peccatum: ſed 1. Quia æquum eſt eos abſtinere ab iis, quæ habent ſpeciem mali, ſeu quæ poſſunt eſſe aliis ſcandalo. 2. Quia negotiatio ordinatur ad lucrum terrenum, cujus Clerici debent eſſe contemptores. 3. Quia frequentia ſunt negotiatorum vitia, quibus difficile eſt carere mercatores. 4. Quia negotiatio nimiùm implicat mentem curis ſæcularibus; à quibus abſtractos convenit eſſe Clericos. Invenitur autem hæc inhibitio facta per Summos Pontifices, Melchiadem c. *Decrevit*, per Gelaſium c. *Conſequens* dicta diſt. 88. per Alexandrum III. c. *Secundùm inſtituta* tit. Nec Cler. vel Monach. per Clementem V. Clem. 1. de Vit. & honeſt. Cler. extenditurque ad Clericos & Monachos.

Cur negotiatio interdicitur Clericis.

Quibus Clericis prohibetur negotiatio.

Ad

Ad Monachos quidem, etiamſi non ſint ſacris initiati: ad Clericos verò ſolùm illos, qui vel ſacris initiati ſunt, vel habeant Eccleſiaſticum Beneficium, vel Clericalem habitum & tonſuram deferunt tamquam in via ad ſacros Ordines. Quamvis enim juris decreta intelligantur à quibuſdam de Monachis & illis ſolis Clericis, qui habent aliquem ſacrum Ordinem: quia tamen etiam illi quos jam recenſuimus, & privilegio Clericali gaudent, ut non poſſint trahi ad forum ſive tribunal ſæculare, & conditio eorum eſt conditio Eccleſiaſticorum, non parum dehoneſtaretur ſtatus Eccleſiaſticus, ſi tales Clerici mercaturam exercerent: & ideo putamus hos eis prohibitum eſſe: præſertim cùm jura allegata non reſtringant, ſed indiſtinctè loquantur de Clericis, in clericali utique ſtatu viventibus; ſecus de Clericis, tonſuratis quidem, ſed neque Beneficiatis, neque viventibus clericaliter ut in via ad ſacros Ordines: Nam hi abſque ſcandalo poſſunt ut alias artes ita & mercaturam exercere.

Ceterum, quàm grave peccatum ſit Clerico negotiari; non omnino convenit.

Quantum peccatum clerico, negotiari. Verius tamen videtur eſſe mortale, *ſi perſonaliter & publicè negotietur*. Quia Eccleſia hoc illi prohibet ſub pœnis ſuſpenſionis & excommunicationis: non ſolet autem aliquid ſub comminatione tam gravium pœnarum prohibere, niſi in prævaricatione talis prohibitionis periculum ſit peccati mortalis. His conſentiunt Sylveſter verbo *Clericus* 3. qu. 3. Jo. de Medina de Reſt. qu. 30. cauſ. 2. Salonius hic controv. 4. Dico, *ſi perſonaliter*. Quia quòd Clericus negotietur per alium, committendo v. g. pecuniam ſuo vel conſanguineo vel amico, qui ex ea negotietur, & lucrum deinde cum Clerico dividat; probabile eſt non prohiberi in jure. Tum quia illic ſolùm prohibetur, ne Clericus per ſeipſum negotietur; quemadmodum ex cit. 1. Clem. colligitur. Tum quia rationes inhibitionis non pariter locum habent, quando aliquis ſolùm negotiatur per alium nullam ipſe præſtans operam, ſed ſolùm communicans pecuniam. Tum denique quia ſic pecuniam ſubminiſtrare nō eſt propriè negotiari, nam & viri nobiles & matronæ honeſtæ ita ſubinde lucrum quærunt, nec propterea cenſentur negotiari. Addendum tamen, hujuſmodi mercimonium & ſtatum Eccleſiaſticum dedecere, & vix abſque aliquo Clerici peccato fieri poſſe. Quòd ſi negotietur ita per alium, ut famulos aut factores habeat, per quos negotiatio tranſigatur; verè in jura delinquit, quia hoc propriè eſt eſſe mercatorem. Dixi etiam, *ſi publicè*. Quia ſi clam & abſque ſcandalo negotietur Clericus; non liquet eſſe mortale, antequam admoneatur de abſtinendo. Loquimur autem hìc de negotiatione propriè dicta. Nam ſi Clericus aliqua in ſuos uſus empta poſtmodum revendat etiam cum lucro, quando ſcilicet aliqua neceſſitas ſupervenit, vel non videntur ei jam eſſe neceſſaria; non eſt cenſendus negotiari: uti nec ſi emat materiam, ex qua interdum laboret manibus, ac deinde vendat quæ operatus fuerit; quo modo S. Paulus ſcenofactoriam exercebat, & veteres olim Religioſi ex ſportis & aliis ſuis operibus ſe ſuſtentabant. Conducere autem agros & prædia aliena, ut inde lucrum faciat: etſi non ſit propriè negotiari; diſſentaneum tamen eſt tum ab honeſtate ſtatus Eccleſiaſtici tum à canonibus 21. q. 3. & à Clement. *Diœceſanis*, de Vit. & honeſt. Cleric. Similiter turpe eſt quòd in Eccleſiis aut Cœmiteriis negotiationes exerceantur; fiant ſubhaſtationes; vendantur ea quæ ad cibum aut potum pertinent. Id enim & contra ſacri loci reverentiam eſt, & vetatur à Gregor. X. cap. *Decet*, de Immun. Eccleſ. in 6. & pertinet ad eos mercatores, quos Dominus ejecit de templo, Matth. 21.

Ob. Si dicas: Quòd vel ceræ vel Sanctorum imagines in templo vendantur quibuſdam in locis. *Reſp.* Hoc inter abuſus reputandum & corrigendum, niſi fiat ad ſubventionem cultus divini & ſatisfactionem populi, quæ non poſſit aliter commodè curari.

Porro, ſicuti loci, ita & temporis ſacri ratione vitiatur negotiatio, niſi vendantur & emantur minuta quædam pertinentia ad cibum, potum, medicinam, vel ſubitam aliquam neceſſitatem. Peculiaris difficultas eſt; ideoque

QUÆRITUR I.

An liceat vendere res illas, quibus emptor creditur eſſe abuſurus.

Ut certa ſeparentur ab incertis, ſit

CONCLUSIO I.

Reſp. non licere ſi ex ſe ad pecc. ſunt ordinata. VEndere res, quibus emptores uti non poſſunt abſque peccato, peccatum eſt. Ita Beatus Thom. qu. 169. art. 2. ad 4. Quia hoc eſt directè illis præbere occaſionem peccandi. Idem judicium eſt de rebus, quæ ex natura ſua ſive ex modo vel forma deputatæ ſunt ad peccatum. Quia tales venditores cooperarentur peccatis eorum qui emerent. Vendens enim quippiam ordinariè vendit ad uſum principalem ipſius: uſus autem principalis ponitur hìc eſſe malus. Hinc non licet Paganis vendere idola vel alia ad cultum idololatriæ pertinentia: nec Judæis Synagogas ſeu domus ita ædificatas, ut non ad aliud ſervire poſſint quàm ad Synagogas: neque veſtes ſacerdotales Judaicas, gladios circumciſorios, aut alia ad legalium obſervationem pertinentia.

CONCLUSIO II.

VEndere res, quibus homines ut plurimùm malè utuntur, non licet; niſi fortè ſatis certò ſcias, hìc & nunc eas emi ad bonum uſum.

Priorem partem indicavit Author q. 169. eamque expreſsè tradit Sylveſter verbo *Ars* q. 4. & confirmari poteſt ex eo, quòd hoc eſt vendere rem, quæ de ſe tendit in malum uſum.

Alias aliquando licet. Poſterior pars videtur clara, cùm tunc ceſſet omnis ratio mali. Hinc eſt quòd venena & alia, quibus homines ut plurimùm uti ſolent ad occulta homicidia, ad procurandum abortum etiam ante animationem fœtus, ad ſe vel alios in libidinem provocandos, regulariter vendere non licet: ſi tamen cognoſcatur emptor eſſe bonus, nec ullo modo velle iſtis abuti, ſed ſolùm velle iſta applicare ad ſalubres medicinas, quas naturaliter valent; licebit ei vendere.

CONCLUSIO III.

VEndere rem, de ſe quidem bonam aut indifferentem, ſed eo animo ut aliquis ea utatur in malum, numquam licet. Quia hoc eſt conſentire & cooperari peccato alterius, ipſaque mali finis circumſtantia inficit totam vendentis actionem.

CONCLUSIO IV.

VEndere rem indifferentem, non quidem eo animo ut quiſpiam malè utatur, ſed cum ſcientia vel veriſimili opinione quòd aliquis malè utetur; ſi ejuſmodi abuſus non toleretur à Republica, & cedat aut probabiliter timetur quòd cedet in damnum tertii; eſt illicitum. Quia non poſſumus quærere lucrum, & propriæ utilitati noſtræ ſtudere cum damno tertii.

Deinde. Qui poteſt ac debet impedire peccatum vel damnum alterius, & non impedit, eſt cauſa quædam moralis illius: atqui talis venditor poteſt ac debet impedire, partim peccatum quod emptor eſt commiſſurus illa re abutendo, partim damnum quod tertio inde eſt ſecuturum; ſi ergo vendat & non impediat, erit cauſa vel concauſa tum peccati tum damni. Min. patet. Quia poteſt ac tenetur non vendere ejuſmodi rem. Quòd ſi abuſus non toleretur à Republica, in nullius tamen cedat detrimentum, præterquam in damnum ſpirituale emptoris, qui exinde noſcitur eſſe peccaturus; quidam affirmant licitum eſſe illi vendere, atque adeò licere cibos vendere illi, qui ſcitur eis uſurus ad frangendum jejunium: ſed hoc eſſe nimis laxum, ex Concluſ. ſeq. patebit. Sit igitur

Con-

Digitized by Google

Concluſio V.

Res, quibus aliquis poteſt benè & malè uti, vendere illi, qui ſcitur aut veriſimiliter putatur eſſe abuſurus ad peccatum mortale; peccatum mortale eſt; *niſi venditor habeat cauſam rationabilem*, ob quam poſſit negligere peccatum proximi. Quia unuſquiſque tenetur ex charitate impedire peccatum proximi, quando poteſt ſine ſuo incommodo: neque licet uti peccato alterius, aut præbere illi materiam peccandi, niſi adſit cauſa rationabilis; alioquin ſaltem indirectè conſentitur ejus peccato. Quare non licet; aut vinum ſe inebriaturis vendere; aut cibos violaturis jejunium; aut arma præliaturis in bello injuſto; aut pigmenta iis qui ſciuntur illa emere ad laſciviam.

Varias ob.

Neque refert, quòd peccata illa non evitabuntur, quamvis ipſi talia non vendant, eò quòd alii ſint eis vendituri. Tenentur enim & alii abſtinere à vendendo; & ſi non abſtineant; eorum eſt malitia, quæ nec ipſos, nec alios excuſare poteſt. Quomodo excuſandus non eſt famulus, qui ad inſtantiam domini furatur vel occidit, etiamſi alii non deſint, per quos dominus erat idem facturus.

Ob.

Si dicas: Privatum non obligari impedire peccata, quæ à Republica tolerantur; ergo cùm Reſpublica toleret abuſus ebriorũ, & ſimilium, non videtur privatus quiſpiam obligatus ad eos impediendos. Reſp. Privatum non eſſe obligatum ad eos univerſim & publicè impediẽdos; obligari tamen lege charitatis hìc & nunc impedire ſi poſſit. Quamvis enim Reſpublica toleret quibuſdam in locis meretrices: ſi tamen ſcias unam vel plures poſſe per te impediri, vel corrigi; haud dubiè teneris.

Reſp.

Non pauci quidem aliter ſentiunt, quando abuſus futurus eſt ſpiritualiter noxius ſoli emptori. Sed Concluſionis noſtræ doctrinam aſſerunt Sylveſter & Angelus verbo *Ars* & Jo. Medina q.30. de Reſt. Confirm. Si debemus impedire abuſum, quo emptor ſibi ipſi nociturus eſt contra juſtitiam, non vendendo v.g. enſem, quo vult ſe occidere; quare non debemus impedire abuſum, quo vult Animam ſuam occidere?

Si dicas: Rationem eſſe, quia jam Anima per peccatum pravæ voluntatis mortua eſt. Reſp. Nihilominus non eſſe opere externo perpetratum & conſummatum; ideoque hoc eſſe impediendum, ſi poteſt impediri. Dixi, *niſi venditor habeat cauſam rationabilem*. Sicut enim abſque cauſa legitima non licet petere ab aliquo id, quod putatur non ſine peccato daturus, eò quòd non oporteat dare proximo novam occaſionem peccandi, quando poſſumus abſtinere; ita non licet præbere alteri materiam, quia ſcitur eſſe abuſurus ad peccatum, niſi ſubſit cauſa rationabilis. Unde B. Thom. q.78. art.3 docens, ab eo qui uſuras exercet licere accipere mutuum ſub uſura; addit: *Propter aliquod bonum, quod eſt ſubventio propriæ neceſſitatis vel alterius*. Et q.13. de Malo art.4. ad 19. dicens, licitè poſſe uti malitia alterius, vel etiam materia qua abutetur non ſubtrahere, ſed præbere; addit: *Pro aliquo incommodo vitando*; quod utique debet eſſe notabile, ſi propter illud gravis alicujus peccati materiam alteri præbeamus. Sic famuli tabernariorum excuſari poſſunt propinantes vinum ebrioſis, ſi alioqnin immineat eis grave nocumentum: aut ſi alioquin ſecuturæ ſunt blaſphemiæ, perjuria, inimicitiæ, vel rixæ notabiles; alioquin ſi perpendant, aliquos ex nimio vino inebriari, quod experti ſunt pluries, ut inebrioſis, & non curant propter avaritiam; graviter peccant. S. Antoninus p.2. tit.6. cap.3. §.1.

Petes: An etiam excuſandi ſint qui domos elocant meretricibus: Reſp. Poſſe excuſari, ſi hæc omnia concurrant: quòd & mulieres illæ ſint ad meretricandum prorſus reſolutæ, & à Republica tolerentur in ea Civitatis parte, in qua ipſis elocatur domus, & peccatum diſpliceat elocatoribus. His enim poſitis, juſta ſubeſt cauſa negligendi peccatum talium mulierum, neque tenentur elocatores illud impedire. Secus autem ſi elocentur domus, vel in aliis locis quàm toleretur à Republica, vel iis mulieribus quæ alioquin non meretricarentur, etiamſi voluntatem meretricandi habeant.

De elocantibus domos meretricibus.

Ob.

Si dicas: Supradicti elocatores excuſantur, quia Reſpublica tolerat ejuſmodi mulieres earumq; peccata; ergo ſimiliter excuſantur propinantes vinum ebrioſis, vendentes cibum violaturis jejunium, & ſimilibus: quia etiam hæc vitia tolerantur à Republica. Reſp. Neg. Conſ. Nam quòd priores excuſentur non eſt, quia quomodocumque tolerantur: (tolerantur enim & multæ extra loca ordinaria, ubi tamen illi qui eas ſuſtinent à peccato non ſunt immunes) ſed quia ſic tolerantur, ut fiat eis poteſtas certo loco habitandi, etiamſi ſciatur quòd velint turpiter vivere; imò compellantur, ſi ſic vivere volunt, non ſparſim habitare per urbem, ſed iſto ſolùm loco. Quare qui domos ibi habent; juſtam videntur habere cauſam non impediendi peccata iſtarum mulierum, elocandi eis domos. Non ſic autem tolerantur vel ebrii, vel violatores jejunii, vel alii rebus bonis vel indifferentibus malè utentes.

Reſp.

Cæterum ad hujus doctrinæ veritatem non eſt neceſſarium, quòd venditores ſcrupuloſè inquirant de intentione emptorum: ſed ubi viderint ipſos eſſe tales, de quibus non habeant cauſam malè ſuſpicandi; poſſunt eis vendere: non poſſunt verò, ſi juſtam cauſam habeant timendi, quòd abutentur ad peccatum mortale; ut ſi puella innupta & gravida, vel aliter ſuſpecta de incontinentia vult emere venenum; ſi meretrix petat ornatus ad laſciviam pertinentes; ſi is, de quo evidens eſt quòd non habeat cauſam cœnandi, in die jejunii petat cœnam.

Quod attinet ad fucos, aleas, taxillos, chartas luſorias: quamvis quibuſdam videatur, quòd homines ut plurimùm iis utantur in malum; ſatis tamen certum eſt, quòd non ut plurimùm utantur in malum mortale, & ideò non eſt in malo ſtatu qui talia facit aut vendit, niſi vendat ei, quem probabiliter dubitat hujuſmodi rebus uſurum ad mortale; ait Sylveſter verbo *Ars* quæſt. 4. Cajetanus ad quæſt.169. art.2. Vivaldus cap.14. de Uſu larvar. Imò, non pauci ludis iſtis ſubinde utuntur, ut levamen tædii & laboris, ſicut fucis ad placendum conjugibus, vel ad tegendam aliquam turpitudinem. Unde B. Thom. dicto art. ad 2. *Non ſemper*, inquit, *fucatio eſt cum peccato mortali, ſed ſolùm quando fit in laſciviam, vel in Dei contemptum*.

Ex his conſequens eſt, venditores rerum indifferentium, qui parati ſunt quibuſvis emptoribus, ſive ad bonum ſive ad malum uſuris, eas vendere eſſe in malo ſtatu, nec Sacramentaliter abſolvendos, niſi vel officinam dimittant, vel proponant non vendere illis, quos probabiliter ac prudenter judicabunt ejuſmodi rebus, vel per ſe vel per alios, ad mortale uſuros; niſi fortè cauſa quædam rationabilis ſuperveniat, ob quam licitum ſit eis vendere.

Poſſet hic quæri de venditione, quæ fit cariùs ob ſolutionem dilatam. Sed B. Thom. aliquid ea de re tangit q.78. art.2. ad 7. ubi & nos Deo propitio quædam dicemus. Nunc alia reſtant hìc diſcutienda.

QUÆRITUR II.

Utrùm liceat pagas acerbas emere minoris.

Hoc eſt, Utrùm debita, quorum ſolutio non poteſt nunc haberi, tamen poterit poſt aliquod longum tempus, liceat emere nunc minoris quàm ſecundùm ſe valeant. Velut ſi Joanni debeantur centum, ſed non poteſt haberi ſolutio ipſorum, niſi poſt annum: An Petrus debitum iſtud poſſit nunc emere nonaginta.

Reſp. Veriſimilior eſt Non poſſe, quando in habenda ſolutione nullum eſt periculum, nulla difficultas, neque nullum aut damni emergentis aut lucri ceſſantis intereſſe. Quia nullus hìc intervenit titulus, quo juſtificari poſſit ejuſmodi emptio, niſi fortaſſe dilatio temporis, quæ ad hoc non ſufficit, quando eſt ſola.

Reſp. non licere.

Confirm. Talis emptor committeret uſuram ſaltem tacitam; ergo ejus emptio eſſe injuſta. Ant. ſic declaratur. Emptor perinde ſe haberet ac ſi creditori mutuaret nunc nonaginta, ut in fine anni reciperet centum; ponitur enim quòd modo præſenti ſcilicet pecunia nonaginta florenorum ſibi emat centum florenos, alteri quidem debitos, ſed demum poſt annum

reci-

recipiendos; hoc autem videtur æquivalere mutuo, ex quo lucrum expectatur, quod ad uſuram pertinet.

Si Dicas: Emptorem nihil mutuare, ſed emere jus quod creditor habet ad recipiendum centum poſt annum illud autem jus non pluris nunc valere quàm nonaginta: Reſp. Hoc dici non poſſe. 1. Quia ſi iſtud jus eſt vendibile, neque pluris valet quàm nonaginta; ergo ille ipſe qui debet centum poſſet illud emere, & ſuo creditori ſolvere nunc nonaginta, ut ita fiat liber à debito centum: quod omninò eſt injuſtum, cùm hic non aliud interveniat quàm anticipatio ſolutionis: quæ juxta B. Th. q. 78. art. 2. ad 7. habet rationem mutui, cujus quoddam pretium eſt id, quod diminuitur de juſto pretio. 2. Quia jus quod creditor habet ad centum valet centum; ergo iniquum eſt quòd ſolum æſtimetur nonaginta. Prob. Ant. Quando vendidit ſuas merces pro centum ſolvendis in futurum, vendidit eas juſto pretio; ergo eſt æqualitas inter jus quod habebat ad illas ſuas merces, & inter jus quod acquirit ad centum habendos futuro tempore: ſed jus ad merces valebat centum; ergo tantumdem valet jus quod acquirit. Sententiam hanc tuentur Angelus verbo *Uſura* 1. q. 63. Antoninus p. 2. cap. 8. §. 12. Sylveſter verbo *Uſura* 2. qu. 14. Jo. Medina de Reſt. qu. 38. Dominicus Soto lib. 6. q. 4. art. 1. ad 3. Bannes hic, & alii contra Cajetan. verbò *Uſura* in fine. Cujus tamen opinionem ſi quis bona fide fuerit ſecutus: cum etiam probetur à Navarro ca. 17. nu. 232. poteſt (ait Bannеſius) abſolvi pro præteritis, & moneri ne de cætero id faciat, alioquin quærat alium Confeſſarium.

Cæterùm ſi debitum non ſit abſque difficultatibus, expenſis, damnis, aut periculis recipiendum; omnes concedunt, licere illud minoris emere quàm ſit ſecundùm ſe: tantò ſcilicet minoris, quanti prudentum arbitrio moleſtiæ, ſumptus, pericula, vel damna poſſunt æſtimari.

Quæſt. Sed quæritur: Si magnæ quidem expenſæ multæque moleſtiæ ſint creditori ſubeundæ ad ſolutionem obtinendam: ſed alius, ſive propter familiaritatem cum receptoribus, ſive ob aliam cauſam noverit modum habendi totam ſolutionem abſque ſumptibus & moleſtiis; an iſte alius poſſit debitum illud emere minoris quàm ſit ſecundùm ſe? Reſp. Probabile eſt, quòd *ſalva juſtitia* poſſit, modò emat ſecundum communem æſtimationem prudentum, ſecluſis fraude, vi & metu. Quia pretium rerum, quod non eſt per Rempublicam taxatum, ex communi hominum æſtimatione definitur, non autem ex emptoris commodo. Videri poſſunt Molina tom. 2. diſp. 361. n. 10. & Leſſius lib. 2. cap. 21. dub. 9. Dico *ſalva juſtitia*. Quia charitas interdum poſtulat, ne tantum diminuatur de pretio, quando emptor nullas paſſurus eſt moleſtias, nullaſque facturus expenſas, quantum alioquin ſecundùm communem æſtimationem poſſet diminui agendo rigorosè.

Quæſt. Petes: *Si creditor* occultè noverit, debitorem ſuum non eſſe ſolvendo; an poſſit ſuum debitum tanti vendere, quanti communiter æſtimantur debita ſimilis quantitatis? Reſp. Non poſſe. Quia hoc eſſet contra charitatem legemque naturæ, ſecundùm quam debemus non facere aliis quod nobis fieri non volumus. Videtur etiam futurum contra juſtitiam. Quia perinde eſſet, ac ſi tanti venderetur jus fructuum in agro ſterili, quanti venderetur in agro fertili. Deinde. Interveniret hic fraus & deceptio; cùm non detegeretur vitium rei velut intrinſecum.

QUÆRITUR III.

Cui pereat res vendita, ſi fortaſſe pereat vel deterior fiat; emptorine, an venditori?

PRo reſponſione ſit

CONCLUSIO I.

CUm res vendita fuerit emptori tradita: ſi perit aut aliter deterioratur; emptori perit & deterioratur, etiamſi is necdum numeravit pretium. Quia venditor nihil amplius juris habet in eam, cùm ab ipſo ſit tranſlata in poſſeſſionem & proprietatem emptoris.

CONCLUSIO II.

POSTQUAM contractus emptionis & venditionis eſt celebratus, etſi nondum facta ſit traditio rei venditæ: ſi ipſa pereat aut deterior fiat; damnum totum eſt emptoris, modò res quædam determinata in individuo fuerit vendita, (ut hoc vini dolium, hæc ovis, hi duo boves,) & perierit abſque culpa venditoris, nec ipſe fuerit in mora tradendi, neque res apprehendatur à fiſco propter cauſam venditoris, neque fuerit aliter conventum. Quia talis contractus, quamvis non transferat dominium ante traditionem, facit tamen, ut ejus ratione omnia rei venditæ commoda & incommoda pertineant ad emptorem: *Quum emptio & venditio contracta ſit; periculum rei venditæ ſtatim ad emptorem pertinet, tametſi ea res adhuc emptori tradita non ſit*, ait Juriſconſultus lib. 3. Inſtit. tit. 24. & poſtea: *Sed ſi poſt emptionem fundo aliquid per alluvionem acceſſerit; ad emptoris commodum pertinet*. Similia etiam decernuntur lib. 18. ff. tit. 1. l. *Quod ſæpe* & tit. 6. l. *Id quod*.

CONCLUSIO III.

SI vendita fuit res quæpiam indeterminata, ut una ovis, nullam in particulari determinando, periculum eſt venditoris: & propterea ſi pereat illa, quam deſtinaverat tradere; debet aliam. Et ſimiliter ſi vendita fuerit res determinata conſiſtens in numero, pondere vel menſura: eaque vendita ſit ad pondus, numerum, aut menſuram; ſemper eſt in periculo venditoris, donec ſit præſente emptore vel alio negotium ejus gerente menſurata, numerata, vel ponderata, vel quomodocumque ſit tradita. Veluti ſi quis gregem ovium vendiderit, ſingulis ovibus ad quatuor florenos æſtimatis, & pereat totus grex priuſquam fuerint oves numeratæ: aut ſi vendiderit acervum tritici, ſingulis menſuris æſtimatis ad duos florenos, & furto vel incendio vel aliter pereat, antequam ſit facta menſuratio; totum perit venditori, niſi forte fuerit rerum ſic venditarum facta traditio, quamvis non menſuratio, neque numeratio. Quia venditiones rerum indeterminatarum, aut conſiſtentium in menſura, numero, vel pondere, habent hanc tacitam conditionem, ſi fuerint menſuratæ, numeratæ, ponderatæ, vel alioquin traditæ. Hinc lib. 18 ff. tit. 1. l. 35. §. *In his*, ita legimus: *Sabinus & Caſſius tunc perfici emptionem exiſtimant, cùm adnumerata, admenſa, adpenſave ſint: quia venditio quaſi ſub hac conditione videtur fieri* &c. Et Sylveſter verbo *Emptio*: *Si non in ſpecie, ſed ad menſuram venditio fiat; periculum eſt venditoris, donec ſit menſuratum*: quoniam, ut Leſſius lib. 2. c. 21. dub. 12. & Fillinc. tract. 35. c. 8. n. 172. dicunt: Quando eſt emptio talium rerum intelligitur tacita conditio Si tradatur res, vel menſuretur. Similiter Jac. Graffius lib. 2. ca. 116. *Si venditio vini non ſit in ſpecie, ſed ad menſuram: tunc periculum eſt venditoris, donec ſit menſuratum*. Idemque ſentiunt Covarr. Pract. q. cap. 3. & Emanuel Sa verbo *Venditio*. Nihilominùs ſi contingat, ejuſmodi rem fieri meliorem vel deteriorem abſque culpa venditoris; commodum & incommodum pertinebit ad emptorem, quia emit prout erit tempore traditionis, niſi aliter ſit conventum. Quòd ſi vendatur res quidem indeterminata, ſed ex aliquibus determinatis ſumenda: ut ſi quis vendat decem oves ſui gregis, non determinando quas, aut viginti modios tritici ex tali acervo quem deſignat: ſi pereant decem oves, aut viginti modii, pereunt venditori: qui proinde adhuc tenetur ſtare contractui, & præbere quod vendidit: ſed ſi omnia perirent abſque ejus culpa; non teneretur: deberet tamen reddere pecuniam, ſi forte aliquam accepiſſet.

CONCLUSIO IV.

QUi vendidit rem quampiam certam & determinatam, ut hanc vineam, iſtud pratum &c. etiamſi ejus pretium non acceperit; non poteſt tamen recipere fructus. Peracto enim contractu venditionis, periculum rei venditæ eſt emptoris; ergo ejus etiam eſſe debent emolumenta.

Accedit, quòd venditor nullo juſto titulo poſſit eos fructus ſibi uſurpare. Non ratione intereſſe, quia aut nullum

nullum eſt, aut poteſt prudentum arbitrio deduci in pactum. Neque ratione periculi, quia totum periculum rejicitur in emptorem. Reſtat ergo ſolus titulus dilatæ ſolutionis; qui non eſt juſtus.

Quid ſit dicendum de vendente rem alienam bona vel mala fide colligendum relinquimus ex qu. 62. art. 6. quæſito 6.

QUÆRITUR IV.

Si is qui rem alienam ſuſcepit vendendam, eam vendat pluris quam in mandatis haberet, an poſſit illud plus retinere?

CONCLUSIO I.

SI dominus rem ſuam dedit vendendam, nullum præfigens pretium; certum eſt, venditorem debere illi reddere totum pretium quo vendidit, modò non excedat limites juſti. Quia illi debetur juſtum rei venditæ pretium, ad quem pertinebat ipſa res. Dico *juſtum*. Quia ſi fuerit exceſſus in pretio; reſtitui debet ei emptori, qui ſic fuit defraudatus.

CONCLUSIO II.

CUm dominus tradidit quippiam vendendum decem florenis, & alius vendit duodecim; illi duo ſupernummarii non poſſunt retineri à venditore, ſed tradi debent domino venditionem jubenti: ſi vendens eſt famulus, vel proxeneta mercede conductus, vel amicus qui ſuſcepit ſe gratis facturum. Quia ejuſmodi venditor nullo titulo retinere poteſt aliquid de pretio. Non ratione rei. Quia res ad eum non pertinet. Nec ratione laboris vel induſtriæ. Quia ſi eſt mercede conductus, debet illa eſſe contentus: ſi eſt famulus; tenetur ad obſequium: ſi ſuſcepit facere gratis; renuntiavit mercedi. Neque refert, quòd dominus determinaverit pretium. Quia non ſic determinavit, ut nolit habere plus, ſiſtendo intra limites juſti: ſed ſic, ut nolit habere minus; niſi fortè apertè dixerit, ſe venditoris libertati relinquere quidquid ultra pretium à ſe taxatum juſtè habere potuerit. Ita ſentiunt Sylveſter verbo *Emptio* q. 24. à Graffiis lib. 2. cap. 116. n. 16. Leſſius lib. 2. cap. 21. dub. 18.

At ſi vendens neque ſuſciperet gratis facere, neque eſſet famulus ad hoc obligatus, neque tamen dominus ei ſolveret juſtum laboris ſtipendium; tunc poſſet retinere tantum, quantum revera meretur. Excuſandi autem non ſunt, qui domino rei cujuſpiam venalis dicunt, neminem pro illa ipſius re velle dare plus quàm decem: & accepta poteſtate dandi eam iſto pretio; vendunt duodecim, ac ſibi duos retinent. Quia fraudant dominum, & injuſtitiam committunt.

CONCLUSIO III.

SI venditor rem, quam accepit vendendam, ſibi ipſi compararet pretio per dominum taxato: ac deinde velut ſuam venderet pluris; poſſet retinere illud incrementum: ſed cavendum ne mentiatur iniquitas ſibi, & ne falsò æſtimet, ſe ſibi ipſi comparaſſe, priuſquam alteri vendat.

QUÆRITUR V.

Quando una eademque res eſt vendita pluribus, utri debeatur.

REſp. Deberi priori emptori, ſi nulli adhuc ſit tradita. Quia juxta reg. Jur. in 6. *Qui prior eſt tempore, potior eſt jure*. Si autem ſit tradita poſteriori emptori; illi debetur. Quia non transfertur dominium ſolo contractu abſque traditione: *Quoties duobus in ſolidum prædium jure diſtrahitur; manifeſti juris eſt, eum cui priori traditum eſt, in detinendo dominio eſſe potiorem*. lib. 4. Cod. tit. 32. l. 15.

Quòd ſi uterque emptor affirmet, rem ſibi fuiſſe traditam, neque poſſit diſcerni utri priùs tradita fuerit; debetur priori, niſi poſterior numeraſſet pretium, prior verò nihil. Excipiunt ab hac reſolutione caſum, quo venditio facta eſt Eccleſiis aut Civitati. Quia ex privilegio dominium tunc transfertur per ſolum contractum; ac proinde ſecundus emptor non poteſt adire dominium per hoc, quòd res ei tradatur. Videri poſſunt Covarruvias lib. 2. Var. cap. 9. Leſſius lib. 2. cap. 21. dub. 19. Salas dub. 46. de Empt.

QUÆSTIO LXXVIII.

De Uſura.

ARTICULUS I.

Utrùm accipere uſuram pro pecunia mutuata ſit peccatum.

USURA ab utendo dicta eſt, ideoque generaliter idem valet quòd uſus, ſive bonus ſive malus: unde apud Authores legimus Uſuram hujus lucis. Uſuram temporis.

Ex communi verò loquentium conſuetudine factum eſt, ut vix aliter quàm in malum accipiatur: fortaſſe per antiphraſim, ut ſicut bellum dicitur quòd minimè bellum ſit, ita uſura dicatur, quando accipitur lucrum pro uſu rei, quæ nullum habet uſum præter ipſam ejus conſumptionem & diſtractionem. De vocabulo uſura.

Aliter vocatur Fœnus, nimirùm à fœtu, quòd lucrum uſurarium ſit quaſi fœtus ſeu partus pecuniæ: quæ cùm ex ſe ſit infrugifera; per injuriam tamen ſœneratoris ſit, ut fructum aliquem adferat. Unde & à Græcis nominatur vocabulo ſignificante partum, ſcilicet τόκος. Ab Hebræis autem voce Morſum ſignificante, quòd fœnerator alios mordeat, & quaſi devoret. Interdum tamen vocabulum Fœnus etiam in Scripturis ſacris ſumitur pro juſto lucro, juſtaque actione mutuandi; ut Deut. 15. *Fœnerabis gentibus multis, & ipſe à nullo accipies mutuum*. Prov. 19. *Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis*. Item Deut. 28. & Eccleſ. 29. ut patebit ex Reſp. ad 2.

Cæterum, etiam in malam partem ſumptum uſuræ vocabulum, quomodò illud communiter ſumunt Theologi, adhuc dupliciter uſurpatur. Uno modo pro actione ſive mutuatione, ex cujus vi aliquid pretio æſtimabile exigitur aut recipitur ultra ſortem. Alio modo pro objecto iſtius actionis, id eſt pro lucro, quod ex vi mutui provenit. Juxta priorem ſignificationem dicimus, uſuram eſſe peccatum, & quidem injuſtitiæ: juxta poſteriorem aſſerimus; uſuram eſſe reſtituendam; eſſe illicitum dare mutuum ſub uſura; licere propter neceſſitatem accipere ad uſuram ſeu ſub uſura. Ex his obſervandum eſt, quatuor aut quinque requiri ad rationem uſuræ.

1. Eſt Mutuum, quod definiri, poteſt, eſſe Contractus, quo unus rem ſuam ſic alteri tradit utendam, ut ipſa ſtatim fiat accipientis cùm obligatione reddendi poſtea rem eandem, non quidem numero, ſed ſpecie, ſeu valore & bonitate. Quæ ad uſuram requirantur.

Dicitur, *Ut ipſa ſtatim fiat accipientis*. Quia in mutuo transfertur dominium à dante in accipientem; unde mutuum dicitur, quaſi ex meo tuum: & differt à commodato, quòd in eo non tranferatur dominium, ſed concedatur ſolus uſus.

Additur, *Cum obligatione reddendi poſtea rem eamdem non numero, ſed ſpecie*. Si enim non eſſet obligatio reddendi; non eſſet mutuum, ſed ſimplex donatio: ſi oporteret ſtatim reddere; foret permutatio, vel ſimilis aliquis contractus: ſi reddenda eſſet res numero eadem; eſſet contractus commodati vel depoſiti: ſi non eſſet eadem res, ſaltem in ſpecie reddenda, ſed ejus pretium; eſſet venditio.

Petes: Eritnè mutuum, ſi quis alteri tradat libram æris aut argenti, transferendo ejus proprietatem in illum cum onere, ut poſteà tantumdem reddat? Reſp. Quòd erit. Quamvis enim communiſſima mutui materia ſit res uſu conſumptibilis, adeò ut Sylveſter verbo *Mutuum*, Navarrus c. 17. n. 206. & Sotus lib. 6. q. 1. art. 1. dicant mutuum non habere locum niſi in rebus uſu conſumptibilibus; jura tamen materiam mutui generaliter ponunt eas res, quæ conſiſtunt in numero, pondere, vel menſura. In numero, ut pecunia cujus tantus numerus debet reddi, quantus datur, centum, ſi centum fuerant dati; quinquaginta, ſi

quin-

quinquaginta &c. In pondere, ut aurum, argentum, & quodlibet metalli genus. In menſura; ut vinum, oleum, frumentum, & hujuſmodi, lib. 3. Inſt. tit. 15. Benè autem eſt notandum, res uſu non conſumptibiles non ſolere dari mutuo, ſed commodari, permutari, vendi: ſi tamen aliquis eas mutuaret; oporteret dominium transferri in accipientem, idque ſub onere poſtea reddendi non illam ipſam, ſed eamdem ſpecie ac bonitate. An verò mutuum ſit expreſſum, an tacitum; nihil refert ad rationem uſuræ: & dicitur tacitum, quando ſub titulo alterius contractus verè fit mutuatio. Si omnino nullum eſt mutuum; nulla etiam eſt uſura: ut cùm alicui datur aurum vel argentum commodato cauſa oſtentationis.

2. Requiſitum eſt, Lucrum ultra ſortem, hoc eſt ultra ſummam capitalem: ita nimirùm, ut mutuans ultra ſummam quam mutuavit accipiat aliquid, quod antea non erat ſuum; veluti ſi mutuavit centum, recipiat autem centum & quinque. Quòd ſi mutuet centum ea lege, ut mutuatarius addat centum, ac inſuper alios quinquaginta, quos ex alio capite revera debet; neque eſt uſura, neque peccatum. Quia talis mutuans non vult accipere lucrum, ſed rem dumtaxat ſuam.

3. Requiritur, Ut lucrum iſtud ſit res pretio æſtimabilis: unde ſequitur, eum non eſſe uſurarium, qui ex mutuo ſperat vel intendit alicujus amicitiam. Quia licèt ea pluris facienda ſit quàm pecunia; non eſt tamen res quæ pecunia æſtimetur. Nihilominùs nemo exiſtimare debet, quòd res pretio æſtimabiles ſint eæ, quæ in foro venduntur, ſed etiam civilis obligatio eſt ejuſmodi; ac proinde uſurarius foret, qui alicui mutuaret cum intentione obligandi ipſum ad Beneficium ſibi conferendum. Etſi enim collatio Beneficii non ſit pretio æſtimabilis, utpote ſpiritualis; ipſa tamen obligatio pretio æſtimabilis eſt, ſicut obligatio celebrandi.

4. Requiritur, Ut hoc lucrum proveniat ex vi mutui, hoc eſt ratione mutuationis: ſi enim ex alia cauſa proveniat, ut ratione lucri ceſſantis, vel damni emergentis, & ſerventur conditiones ad iſtos titulos requiſitæ; non eſt uſura.

Lucrum variè contingit intendi à mutuante.

Hujus occaſione quidam obſervarunt, lucrum tripliciter poſſe intendi à mutuante. 1. Ut mutuum ſolùm ſit motivum ſeu medium quoddam ad permovendum mutuatarium, ut aliquid conferat ultra ſortem; non ſit autem titulus illud recipiendi. 2. Ut mutuum ſit etiam titulus recipiendi aliquid, ſed ex gratitudine dumtaxat, non verò ex juſtitia debitum. 3. Ut mutuum ſit titulus recipiendi lucrum, idque ex juſtitia debitum. Primus & ſecundus modus non efficiunt uſuram; tertius facit. Hoc enim tertio modo mutuatarius ex vi mutuationis obligatur obligatione ſtricta ſive juſtitiæ ad ſolvendum mutuatori aliquid ſupra ſortem mutuò acceptam: duobus verò prioribus, aut non obligatur, aut non niſi ex gratitudine. Sed hæc ſententia cum tota illa diſtinctione omnino nunc rejicienda eſt, utpotè implicitè damnata ab Innoc. XI. Prop. 42. Quamvis enim eſt propoſitio loquatur de exigentia, non de intentione; tamen planum eſt, neque intendi poſſe id, quod non licet exigere: eadem enim lege qua externus, & internus quoque prohibetur actus.

5. Loco quidam requirunt ad uſuram; Ut lucrum intendatur principaliter ex mutuo: ſed niſi *Principaliter* accipiant ut æquivaleat ei, quod eſt ex vi ſeu ratione mutui tamquam tituli juſtitiæ; meritò ab aliis rejicitur. Sive enim primaria ſive ſecundaria intentione ſperetur lucrum; ſemper eſt uſura, ſi ſperetur ex mutuo tamquam titulo juſtitiæ: & contra, ſive principaliter ſive minùs principaliter expectetur; uſura non eſt, ſi non expectetur ex mutuo, ſed aliundè. Nam qui ex mutuo dato ſperat ſe alterius amicitiam conſecuturum, ratione cujus deinde obtinget ei aliquod Beneficium vel officium; is neque ex mutuo, neque ex debito juſtitiæ ſperat Beneficium: ſive interim illud principaliter intendat, ſive ſecundariò. Et vice verſa, qui ex vi & ratione mutui illud beneficium tamquam ſibi debitum expectaret etſi minùs principaliter; verè expectaret ex mutuo. Quare ut dignoſcatur uſura, non eſt reſpiciendum ad principalem vel minùs principalem intentionem: ſed ad titulum ex quo vel ratione cujus expectatur lucrum. Cùm enim quis voluntate ſua fertur in objectum formale alicujus peccati; reus eſt ejus, ſive primaria intentione ſive ſecundaria feratur in illud: ſicut reus eſt furti qui furatur, ſive principali intentione feratur in injuſtam rei alienæ ablationem, ſive ſolùm ſecundaria; ut ſi principaliter intendat adulterium, & minùs principaliter ac ſecundariò furtum atqui formale objectum peccati uſuræ eſt lucrum ultra ſortem proveniens ex mutuo tamquam debitum ex juſtitia; ergo, ſive hoc principaliter intendatur ſive ſecundariò, eſt uſura. Atque hinc eſt, quòd alii requirunt ad uſuram, non ut lucrum intendatur principaliter, ſed ut expectetur ſeu proveniat immediatè ex mutuo tamquam ex eo titulo debitum. Ita Dominicus lib. 6. q. 1. art. 2. Petrus Navarra lib. 3. cap. 2. n. 199. Banneſius & Valentia hic, Roderiquez p. 1. cap. 112. Leſſius lib. 2. c. 20. dub. 5. Lopez p. 2. cap. 54. Ex quibus haud difficulter intelligi poteſt quid ſit uſura. Si enim ſumatur pro objecto; eſt Lucrum rei pecunia æſtimabilis proveniens immediatè ex mutuo: ſi pro actione; definiri poteſt, eſſe Acquiſitio ſeu voluntas acquirendi lucrum rei pecunia æſtimabilis ex vi mutui immediatè. Cum quibus definitionibus coincidit ea, quam B. Tho. in fin. corp. affert dicens, quòd *Uſura eſt accipere pretium pro uſu pecuniæ mutuatæ*. Cùm enim dicitur *pretium*; ſignificatur res pecunia æſtimabilis, eaque ultra ſortem datam: cùm additur, *pro uſu pecuniæ mutuatæ*; indicatur, res illa accipi tamquam debita ex mutuo.

Quid uſura.

Diviſio uſuræ.

Dividitur porrò uſura in mentalem, quæ etiam dicitur interna) & realem, quæ vocatur exterior. Mentalis dicitur, qua nullo prorſus interveniente pacto, ne quidem implicito, percipitur lucrum ex mutuo. Unde ſecundùm communem modum loquendi aliud eſt uſura mentalis, aliud peccatum uſuræ mentale: hoc enim peccatum, ſi ſolùm eſt mentale, ita includit voluntatem accipiendi lucrum ex mutuo, ut revera nullum fuerit acceptum; ſicut homicidium mentale eſt ſola voluntas hominem occidendi opere non ſubſecuto: & propterea ſicut homicidium mentale non inducit onus reſtituendi; ita nec mentale peccatum uſuræ, quod alii vocant uſuram purè mentalem. At *uſura mentalis*, prout communiter uſurpatur, non dicit ſolam voluntatem percipiendi lucrum ex mutuo, ſed includit, illud fuiſſe acceptum, quamvis abſque pacto exteriore; ideoque (ut art. 3. quæſt. 5. docebitur) inducit obligationem reſtituendi. Diſtinguitur enim ab *uſura externa* non ſic, quaſi per externam aliquid accipiatur exterius, & per internam nihil niſi in mente: ſed quia in uſura mentali nullum eſt pactum recipiendi lucrum; in exteriore autem eſt aliquod ſaltem implicitum. Nam uſura exterior vocatur, quando præſuppoſito aliquo pacto; percipitur lucrum ex vi mutui. Et *hæc ſubdividi ſolet in apertam ſeu expreſſam*; quando ſcilicet expreſſum pactum intervenit: *& occultam ſeu palliatam*, ut quando vel pacti, vel mutui ratio occultatur. Occultatur autem pacti ratio, quando pactum exprimitur ſolo nutu vel verbis apertum pactum non exprimentibus: veluti ſi quis mutuum poſcenti dicat, Tibi dabo mutuum, quia ſcio quòd ſoleas eſſe gratus erga eos qui tibi mutuant: Quòdque ſis mihi facturus idem, quod & tu facis aliis, & mihi ſolent alii facere. Ratio verò mutui occultatur in uſura juxta varias contractuum ſpecies: interdum ſub nomine emptionis & venditionis: aliàs ſub titulo locationis, ſocietatis, & anticipatæ vel expectatæ ſolutionis; aliàs aliter. Atque hæc de natura uſuræ; nunc ad id quod in art. quærit B. Thomas, redeundum.

De uſura palliata.

An uſura ſit peccatum.

Videtur quòd non. 1. Quia Judæis licuit accipere uſuras à Gentilibus; ut colligitur ex Deut. 23. *Non fœnerabis fratri tuo ad uſuram pecuniam, nec fruges, nec quamcumque aliam rem, ſed alieno*; ergo uſura non eſt prohibita jure naturæ.

2. Iſraelitis, ſi legem Dei ſervarent, promiſit Deus Deut. 28. quòd multis darent ad uſuram: *Fœnerabis*, inquit, *gentibus multis*.

3. Chriſtus de ſeipſo dicit Matth. 25. & Lucæ 19. quòd pecuniam ſuam exegiſſet cum uſuris; ergo hoc licet.

4. Non ſperare lucrum ex mutuo ponitur inter

con-

conſilia Evangelica Luc.6. *Date mutuum, nihil inde ſperantes*; ergo non eſt inter præcepta.

5. Leges civiles non ſolùm permittunt uſuras, ſed etiam eas probant, & ad earum ſolutionem cogunt; Cod. de Uſur. leg. præſertim 1. 2. 3. & Cod. de Act. empt. lege *Curabit præſes*.

6. Is qui alteri pecuniam mutuat, hoc ipſo præbet illi occaſionem lucrandi, & ſuis rebus proſpiciendi, eaſque promovendi; ergo pro tali beneficio juſtam meretur recompenſationem, Confirm. Etiamſi quiſpiam ſit valde pecunioſus, non tenetur tamen quovis caſu mutuare: ſi ergo tunc mutuet quando non renetur; poterit pro iſto mutuationis officio aliquid exigere.

7. Qui alteri concedit uſum pecuniæ tantùm cauſa oſtentationis, retento illius apud ſe dominio, poteſt exigere aliquam compenſationem ultra ſortem; ergo ſimiliter imò multò magis qui per mutuum conceſſit liberaliorem uſum ſuæ pecuniæ, translato à ſe ejus dominio.

8. Si uſura foret illicita jure naturæ, maximè id oſtenderetur ratione B. Thomæ; quia ſcilicet pecunia eſt res ipſo uſu conſumptibilis, ideoque non poteſt ejus uſus computari extra rem: ſed hæc ratio non videtur ſubſiſtere; partim quia pecunia non perit quando mutuatur, ſed tranſit ad mutuatarium; partim quia etiam in rebus uſu conſumptibilibus probabile eſt, uſum diſtingui à re, ſecundùm ea quæ diximus quæſt.66.art.1. quæſt.2.

9. Si mutuanti nihil conferatur præter ſortem, non redderetur ipſi æquivalens; ergo poteſt aliquid exigere. Ant. prob. Quia ponitur mutuaſſe centum, & ſe obligaſſe ad non repetendum illos ante certum terminum: hæc autem obligatio, cùm ſit civilis, pretio æſtimabilis eſt, pro qua tamen nihil ei confertur, ſi ſolùm recipiat centum.

Denique. Uſura interdum eſt licita; ergo ſolùm jure poſitivo eſt licita. Ant. videtur eſſe S. Ambroſii, 14. q.4. cap.fin. *Ab illo uſuram exige, cui meritò nocere deſideras*.

Reſp. affirm. eſt fidei.

Reſp. ad Fidem pertinens eſt, Uſuram eſſe peccatum: & ejus oppoſitum eſt hæreſis declarata per Clementem V. in Conc. Vien. ubi affirmantes Non eſſe peccatum exercere uſuras decernit velut hæreticos puniendos; ut conſtat ex Clement. unica de Uſur. Nec id mirum eſt: cùm uſuram eſſe prohibitam jure naturali ac inſuper jure poſitivo, non ſolùm humano ſed etiam divino, prorſus certum ſit.

De jure naturæ prob. Contra jus naturæ eſt, petere duplicem compenſationem pro una & eadem re, aut petere pretium pro re quæ non eſt ſed hoc fit per uſuram; ergo uſura eſt contra jus naturæ. Maj. eſt nota. Sic enim tollitur æqualitas, dum plus recipitur quàm fuerit datum. Prob. Min. Qui accepit uſuras, accepit eas, vel pro pecunia quam mutuavit, vel pro illius pecuniæ uſu: ſi pro pecunia; duplicem recipit compenſationem pro eadem re: unam hoc ipſo quòd redditur ei tota ſors ſeu tota ſumma pecuniæ quam mutuavit; alteram, cùm præter illam pecuniam traduntur ei uſuræ: ſi pro uſu pecuniæ mutuatæ; ſic accipit pretium pro re quæ non eſt, nam uſus pecuniæ mutuatæ ſeparatus ab ipſa pecunia nullus eſt. In rebus enim uſu conſumptibilibus non poteſt ſeorſim computari uſus rei à re ipſa; ſicut non poteſt ſeorſim computari uſus vini à vino; uſus tritici à tritico: pecunia autem eſt de numero rerum uſu conſumptibilium. Quapropter ſicut is, qui ſeorſim vellet vendere triticum, & ſeorſim uſum illius tritici, ab omnibus haberetur ridiculus & injuſtus, tamquam qui vellet eamdem rem duplici pretio vendere, aut certè vendere rem quæ non eſt; ita qui pro pecunia vult recipere tantumdem pecuniæ, ac inſuper quippiam aliud pretio æſtimabile pro illius pecuniæ uſu, procul dubio & ridiculus eſt & injuſtus.

Confirm. Si uſurarius neget, ſe accipere duplicem compenſationem pro eadem re; ſaltem accipit pretium pro re, quæ non eſt ſua, quod eſt iniquum: accipit enim pro uſu rei mutuatæ; uſus autem ille non eſt ipſius, ſed mutuatarii: nam per mutuum transfertur dominium rei mutuatæ in mutuatarium, ad quem proinde etiam pertinet iſtius rei uſus. Hinc B. Thom. *Cuicumque conceditur uſus, ex hoc ipſo conceditur res*; loquens nimirùm de rerum uſu conſumptibilium, uſu *proprio, abſoluto & independente*, qualis omninò uſus conceditur per mutuum: ut patet ex eo, quòd ſi res mutuata pereat vel furto vel incendio, vel quocumque alio modo; non pereat mutuanti, ſed mutuatario. Dixi *proprio*. Quia dum uſus improprius, qui & ſecundarius dici poteſt, conceditur, non ſemper ipſam rem ſeu rei proprietatem & dominium concedi; ſatis indicatur in reſp. ad 6. Addidi *abſoluto & independente*. Quia uſus dependens & non abſolutus concedi poteſt illi, in quem non transfertur dominium: ut oſtendimus quæſ. 66. artic. 1. dicto quæſ. 2. Verùm neque ille uſus improprius, neque iſte dependens & reſtrictus conceditur in mutuo, ſed uſus proprius, abſolutus, & independens. De ratione enim mutui eſt, quòd dominium rei mutuatæ transferatur in mutuatarium: alioquin non erit mutuum, ſed vel commodatum, vel locatum, vel aliquis alius contractus: ut patet tum ex natura rei; tum ex lib. 3. Inſtit. Jur. titul. 15. & ex iis quæ ſupra diximus.

Qualis uſus conceditur in mutuo.

Confirm. Is qui mutuat non præſcribit, imò nec poteſt præſcribere mutuatario ad quid uti debeat re mutuata: non poteſt etiam rem illam pro libito ſtatim atque mutuavit recipere, neque in ſe ſuſcipit iſtius rei periculum; ergo non concedit uſum reſtrictum & dependentem.

Præterea. Etſi in rebus, quæ non conſumuntur ipſo uſu, uſus ſit diſtinctus & pretio æſtimabilis ſeorſim à re, ut quum aliquis domum ſuam alteri elocat: quando tamen ejuſmodi res venditur juſto pretio vel transfertur alioquin in alium quoad proprietatem ſeu dominium; venditor non poteſt accipere unum pretium pro re, & aliud pro iſtius rei uſu, eò quòd per talem contractum tranſtulerit ejus dominium: atqui mutuator etiam tranſtulit dominium rei mutuatæ in mutuatarium; ergo ſimiliter non poteſt accipere aliquid pro ejus uſu. Multò enim minùs diſtinguitur uſus rei mutuatæ ab ipſa re, quàm v.g. uſus domûs à domo.

Tacita ob.

Neque verò uſurarium excuſare poteſt, quòd forraſſe dicet, Se non accipere uſuras vel pro ipſa re mutuata vel pro ejus uſu, ſed aut pro uſuſructu aut pro utilitate, quam ex illa re percipit mutuatarius, aut quia ſeipſum privat utilitate carendo pecunia, aut quia debet aliquanto tempore expectare ſolutionem, aut propter affectum benevolentiæ, aut propter periculum, aut propter laborem numerandi pecuniam.

1. quidem. Quia pecunia non fructificat niſi domino ſuo: dominus autem pecuniæ mutuatæ eſt mutuatarius; ergo ſi mutuator velit accipere pretium pro uſuſructu pecuniæ mutuatæ, exiget pretium pro re ad ſe non pertinente.

2. Quia utilitas mutuatario adveniens vel eſt communis, qualis nimirùm per ſe & indifferenter æquè uno tempore atque alio conjuncta eſt pecuniæ; & hæc ſufficienter compenſatur, quando redditur æqualis ſumma: vel eſt peculiaris huic perſonæ: & talis ex propria mutuatarii conditione, opera, vel opportunitate accidit ideoque nihil poteſt pro illa exigi: cùm non liceat vendere utilitatem aut neceſſitatem emptoris; q. 77. art. 1. corp.

3. Quia ſi non erat veriſimilis ſpes lucri neque probabilis timor damni; carentia pecuniæ non eſt pretio æſtimabilis, præſertim cùm incommoditas (ſi qua ſit) compenſetur alia commoditate. Qui enim ſuam pecuniam mutuo dedit, eam interea non inutiliter expender, neque periculo exponet, & ex ea, quando ipſi reſtituetur, majora fortaſſis lucra faciet; quàm priùs fuiſſet facturus.

4. Quia pro expectatione ſolutionis aut pro obligatione illam expectandi aliquo tempore nihil ultra ſortem poteſt exigi, quando nec lucrum ceſſat, nec damnum emergit: hoc enim eſſet exigere pretium pro uſu pecuniæ tanti temporis alteri conceſſo; quod manifeſtè eſt uſurarium.

5. Quia affectus benevolentiæ non eſt compenſandus ex juſtitia, ſed ſolùm ex gratitudine.

6. Quia vel ſors nulli periculo exponitur, vel alicui, eoque probabili: ſi prius; clarum eſt, nihil ex eo titulo poſſe exigi: ſi poſterius; aliquid exigi poteſt pro quantitate periculi, expenſarum, & difficultatem, quæ

veriſi-

veriſimiliter metuuntur, ut dictum fuit qu. 77. art. 1. quæſ. 4. quia hic titulus eſt juſtus. Et ſimiliter ſi notabilis labor ſit, aut in numerando pecuniam quando datur vel recipitur, aut in ponderando, menſurando, tradendo, aut recipiendo res quæ mutuantur, aut in ſcripturis conficiendis; non erit illicitum accipere pretium laboris, modò non excedatur juſta ejus æſtimatio. Quia ejuſmodi labores ſunt pretio æſtimabiles, & ſuſcipiuntur in gratiam mutuatarii, ut ſupponimus. Ita Sylveſter verbo *Uſura* 1. q. 32. Navarrus c. 17. n. 209. Salas de Uſur. dub. 4. Leſſius lib. 2. c. 20. dub. 4. Uſurarius autem lucrum accipit nulla ejuſmodi laboris extraordinarii habita ratione.

Ad ejuſdem uſuræ iniquitatem ex jure naturali oſtendendam non parum facit, quòd Gentiles graviter ſint illam inſectati. Nam Cato apud Tullium lib. 2. de Officiis fin. cùm interrogaretur *Quid* eſſet *fœnerari*; reſpondit, *Quid hominem occidere*? Philoſophus lib. 1. Polit. cap. 7. maximè præter naturam eſſe ait, per fœnus aliquid acquirere. Et apud Plutarchum extat Tractatus de vitanda uſura.

Ad jus poſitivum quod attinet, multa in eo reperire eſt, quæ uſuram damnant, ſive divinum conſideremus ſive humanum. Pſalm. 14. *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo*? &c. *Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram*. Quem locum expendentes Patres Concil. Nicæni ita ſcribunt: *Multi Clerici turpia lucra ſectantes obliti ſunt divini præcepti, quo dictum eſt, Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram*. Et refertur 14. q. 4. cap. *Quoniam*. Pſalm. 54. inter reliqua Judaicæ Civitatis ſcelera recenſetur hoc, *Non defecit de plateis ejus uſura & dolus*. Ezech. 18. de dante ad uſuram & amplius accipiente dicitur, quòd *Non vivet, ſed morte morietur*. Et cap. 22. graviter increpantur qui uſuram & ſuperabundantiam acceperunt.

Quod ad legem Evangelicam attinet, in ea etiam prohibentur uſuræ: partim quatenus præcepta legis naturæ Decalogo comprehenſa ſunt renovata per legem Evangelicam Matth. 19. eſt autem inter illa unum, *Non furtum facies*: partim quia Lucæ 6. dixit Chriſtus: *Date mutuum, nihil inde ſperantes*; quibus verbis contineri præceptum prohibitivum uſuræ, in reſp. ad 4. docebitur.

His addi poſſunt decreta Summorum Pontif. Leonis, 14. q. 4. cap. *Nec hoc*, Alexandri, Urbani, & Innocentii III. tit. de Uſur. Clementis V. in Clementina de Uſuris qui uſurariam pravitatem diſertis verbis inhibent. Quibus conſentiunt ſancti Patres, Baſilius in Pſal. 14. ejus frater B. Gregorius Nyſſenus in epiſtola ad S. Latonium can. 8. Ambroſius lib. de Tobia c. 2. 3. & ſeq. & lib. de Bono mortis cap. 12. Hieronymus in c. 18. Ezechielis; Auguſtinus in Pſal. 36.

Ex his colligere licet, uſuram per ſe eſſe malam, nec ideo eſſe peccatum, quia eſt prohibita: ſed potius ideò eſſe prohibitam, quia eſt ſecundùm ſe mala; ut loquitur B. Thom. q. 13. de Malo, art. 4. Unde ſequitur, non audiendos eſſe illos, qui vel aliquam uſuram dicebant eſſe ſecundùm charitatem: vel parvas uſuras docebant licitas; ut Carolus Molinæus author damnatus. Hoc enim perinde eſt ac ſi diceretur, quoddam furtum eſſe ſecundùm charitatem; & moderatum furtum eſſe licitum.

Quare ad argumenta in contrarium objecta; & ad 1. quidem Reſp. Quoſdam exiſtimare, quòd Judæis ſolùm eſſet vetitum accipere uſuras à fratribus, hoc eſt ab Iſraelitis; ideoque licuerit eis, Deo ſic indulgente, ipſas exigere ab alienis: ſi præſertim per alienos intelligantur illi Gentiles, quorum terram bonaque omnia Deus dederat Iſraelitis. Quæ ſententia, ut tamquam probabilis poſſit admitti, non ſic eſt accipienda, quaſi Deus diſpenſaverit, ut uſura proprii nominis fuerit licita, modò ea ſolùm extorqueretur ab alienigenis: ſed ſic, ut Judæi quando mutuarent illis Gentibus, lucrum ultrà ſortem licitè ab eis exigerent Deo qui univerſorum eſt dominus illud lucrum eis donante; ſicut ſpolia Ægyptiorum donavit Iſraelitis egredientibus de Ægypto. Quod proinde lucrum non verè fuiſſet uſura, niſi impropriè & materialiter, quomodo omne lucrum ultra ſortem vocari poteſt uſura; quia non eſſet ex vi mutui exactum, ſed ex divina authoritate. Verumtamen B. Thomæ hic ad 2. & q. 13. de Malo art. 4. ad 1. ſententia, & probabilior & communior eſt: Judæis non fuiſſe conceſſum tamquam licitum ut exigerent vel reciperent uſuras ab alienigenis, ſed permiſſum ſeu toleratum majoris mali vitandi cauſa; quo pacto & libellus repudii tolerabatur inter illos. Cùm enim eſſent maximè avari, ideoque uſuris dediti; periculum erat, ne ab ipſis Iſraelitis unius Dei cultoribus eas extorquerent, niſi toleratum fuiſſet quòd ab Idololatris exigerent. Et cum B. Thoma ſentiunt Cajetanus, Sotus, Bannes, Salonius. Uſura Judæis ſolùm tolerata.

Confirm. in Scripturis namque ſup. cit. nulla fit diſtinctio inter fratrem & extraneum: ſed generaliter & indiſtinctè ſignificatur, eſſe aliquid malum dare pecuniam ſuam ad uſuram.

Si dicas: Populum Iſraeliticum potuiſſe ex verbis Deut. objectis ſibi perſuadere, quòd uſuræ eſſent licitæ, atque ut tales conceſſæ erga alienigenas. Reſp. Iſti perſuaſioni obſtitiſſe, tum juris naturæ præceptum *Non furtum facies*, tum voces Prophetarum uſuram ſimpliciter & indiſtinctè damnantium. Ob. Reſp.

Ad 2. Neg. Antec. Nam fœnus ibi ſicut & Eccleſ. 29. in his verbis, *Multi non cauſa nequitiæ non fœnerati ſunt*, largè accipitur pro mutuo; ut ſenſus ſit, Tantam vobis dabo divitiarum abundantiam, ut poſſitis Gentibus multis dare mutuum, & ipſi non neceſſe habeatis à quoquam mutuum accipere.

Ad 3. B. Thomas reſpondet: Uſuram ibi metaphoricè accipi pro ſuperexcreſcentia bonorum ſpiritualium, quam Deus exigit, volens ut in bonis ab eo acceptis ſemper proficiamus; & hæc interpretatio, quantùm ad rem per parabolam principaliter ſignificatam ſine dubio eſt optima. Quod autem attinet ad parabolam, ille qui dicit, *& ego veniens cum uſuris utique exegiſſem illam* non eſt Chriſtus, ſed parabolicus homo ille nobilis, de quo Chriſtus refert, quòd dederit ſervis decem minas, & poſtea requiſierit à ſingulis, quid quiſque eſſet negotiatus, & ex illis lucratus. Hic homo uſuras vocat omne lucrum ſupra ſortem: ſive juſtum; ut ex negotiatione: ſive injuſtum; ut ex mutuo: per illum verò ſignificabat Chriſtus ſeipſum, ſed non oportet quòd ſi in re unde parabola ſumitur ſit injuſtitia, etiam inveniatur injuſtitia in re per eam ſignificata: cùm in Scripturis aliquando per res malas ſignificentur bonæ; ut per ebrietatem Noe Gen. 9. obdormitio Chriſti, qui amore inebriatus fuit dum paſſus eſt, nudatus, dum crucifixus: & per commixtionem Thamar cum Juda Gen. 38. Gentilis populi ad Eccleſiam conjunctio.

Ad 4. Neg. Ant. Quamvis enim dare mutuum ſubinde ſolùm ſit conſilii; (qua ratione illa ſententia, *Date mutuum, nihil inde ſperantes* ſecundùm priorem ſui partem ad conſilia pertinet) interdum tamen etiam eſt præcepti: ſemper autem eſt præcepti non ſperare aliquid ex mutuo pecunia æſtimabile ultra ſortem; & ſic prædicta ſententia ſimpliciter continet præceptum, quemadmodum & aliæ plures iſto c. 6. Lucæ expreſſæ: nimirum *Diligite inimicos veſtros*, *Prout vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter*, *Nolite judicare* &c. Senſus igitur ſententiæ eſt, Date mutuum, & inde, hoc eſt ex ipſa mutuatione ſeu ex ipſo mutuandi beneficio nihil ſperate; quod nimirum pretio æſtimari poſſit. Non poteſt autem eſſe ſenſus, Mutuum date, non expectantes ut vobis reddatur ſors; quia ſic ſententia ſecum pugnaret. Si enim datur mutuum; mutuatarius ex ipſa mutui ratione eſt obligatus ad refuſionem ſortis, quandoquidem mutuatione transferatur dominium: ſed ea demum lege, ut mutuatori tantum reddatur quantum mutuavit. Ac proinde ſi ſors non expectatur reſtituenda; donatio erit, non mutuatio. Iſtum ſententiæ Domini ſenſum indicavit B. Thomas hic ad 4. eumdemque probant aliqui ex Alexandri III. cap. *Quia in omnibus*, tit. de Uſuris, ubi reprehendens eos, qui quaſi licitè uſuras exercent, dicit, quòd *Qualiter utriuſq; Teſtamenti pagina uſura condemnentur, nequaquam attendant*. Et rurſum capit. *ſuper eo*, ita loquitur: *Cum uſurarum crimen utriuſque Teſtamenti pagina deteſtetur* &c. reſpiciens (ut apparet) ad iſtum locum Lucæ 6. quandoquidem in Scriptura novi Teſtamenti nulla

Digitized by Google

alia extet uſuræ prohibitio expreſſa. Verùm apertius eſt quod Urbanus III. dicit cap. *Conſuluit*, eod. tit. *Quia quid in his caſibus tenendum ſit, ex Evangelio Lucæ manifeſtè cognoſcitur, in quo dicitur, Date mutuum, nihil inde ſperantes; hujuſmodi homines pro intentione lucri quod habent (cùm omnis uſura & ſuperabundantia prohibeatur in lege) judicandi ſunt malè agere.* Et in Conc. Lateran. ſeſſ. 10. ſic dicit Leo X. *Cùm Dominus noſter, Luca Evangeliſta atteſtante, aperto nos præcepto obſtrinxerit, ne ex dato mutuo quidquam ſperare debemus.*

Ad 5. B. Thomas hic reſpondet: Uſuras non fuiſſe legibus civilibus probatas tamquam licitas, ſed tantùm impunè permiſſas: & propterea dum leges quædam civiles cogunt ad ſolutionem uſurarum; non de vera uſura intelligendæ ſunt, ſed de aliquo augmento ultra ſortem, quod juſto aliquo titulo, ſive lucri ceſſantis ſive damni emergentis aut alio, exigeretur, & non ex vi mutui. Sunt qui exiſtiment, civilibus legibus aliquid amplius contineri; ſcilicet approbationem uſurarum tamquam licitarum, atque adeò jus compellendi ad earum ſolutionem. Sed ut ita ſit; ejuſmodi leges fuerunt per Jus canonicum correctæ & abrogatæ, præſertim per Clementinam unicam de Uſur. ubi ſub excommunicationis ipſo facto incurrendæ pœna inhibetur Judicibus ne compellant uſuras ſolvere, neque præſumant judicare quando repetuntur, non eſſe reſtituendas.

Ad 6. Neg. C. Quia omnis illa commoditas ſufficienter compenſatur per reſtitutionem æqualis ſummæ: ſi enim mutuatarius ex pecunia mutuo accepta ſibi proſpicit, reſque ſuas auget; hoc eſt impertinens mutuo, neque mutuanti, ſed accipienti ſeu ejus induſtriæ & labori eſt imputandum.

Ad 7. Neg. C. Quia enim ſolum pecuniæ uſum cauſa oſtentationis alteri tradit; non commutat ipſam pecuniam, ſed eam ejuſque uſum ſecundarium elocat: atque adeò non eſt mirum, ſi pro tali uſu aliquid poſſit exigere tamquam pro uſu rei ad ſe pertinentis; cùm illum uſum concedat ſub ſuo periculo, ita ut ſi furto vel alio caſu fortuito pecunia illa periret, non locatario periret, ſed locanti. Qui verò pecuniam mutuat, quidquid eſt iſtius pecuniæ transfert in alterius facultatem, eamque pecuniam commutat pro alia ejuſdem uſus & valoris; ita ut jam fiat propria mutuatarii, ſitque tota ſub ejus periculo. Quapropter mutuatori ſatisfit, dum redditur ei ſumma omnino æqualis, nec poteſt à mutuatario quidquam aliud exigere quaſi pro pecuniæ mutuatæ uſu; quia mutuatarius ea pecunia utens utitur re ſua, cùm per mutuationem tranſlatum ſit dominium in ipſum.

Ad 8. Neg. Min. Ad 1. ejus Confirmationem Reſp. Pecuniam non dici uſu conſumptibilem, quaſi per uſum deſtruatur & eſſe deſinat: ſed quia dum qui ea utitur ſecundùm proprium & principalem ipſius uſum, qui eſt diſtractio in commutationes; per eum uſum ipſa omnino recedit ab utente ſic, ut utens non minùs deſinat illam habere, quàm deſinit habere panem & vinum, quando ad ſuam refectionem eo utitur. *Commutatio*, ait B. Thomas quæſt. 13. de Malo art. 4. ad 15. *eſt uſus quaſi conſumens ſubſtantiam rei commutatæ, in quantum facit eam abeſſe ab eo qui commutat.*

Ad 2. Confirmationem Reſp. In rebus uſu conſumptibilibus uſum rei proprium & principalem, ſi ſit abſolutus & independens, (quomodo conceditur in mutuo) non eſſe ſeparabilem, neque diſtingui ſaltem quantùm ad appretiationem ab ipſa re; ſed cuicumque conceditur talis uſus, hoc ipſo conceditur res reique dominium. Quod autem poſſet opponi de uſu reſtricto & dependente; non facit ad propoſitum, quandoquidem mutuator non concedat talem uſum. Vide quæ ad q. 66. dicta ſunt art. 1. quæſ. 2.

Ad 9. Neg. Anteced. Licèt enim mutuans maneat obligatus ad non repetendum mutuum uſque ad certum tempus; non tamen poteſt idcirco aliquid ultra ſortem recipere. Quia talis expectatio & expectandi obligatio, cùm ſit intrinſeca mutuationi, & ex natura rei illam comitetur; non eſt computanda ſeorſim à mutuo, ideoque nec pretio æſtimabilis, ſaltem diſtincto à re mutuata. Deinde. Iſta obligatio mutuantis non omnino manet abſque retributione vel compenſatione: viciſſim enim obligatur mutuatarius rem mutuo acceptam præfixo tempore reſtituere; imò manet etiam obligatus ex gratitudine quamvis non ex juſtitia ſimiliter mutuare, & mutuando expectare mutui refuſionem ad aliquod tempus. Quòd verò mutuans ad breve vel longum tempus expectare debeat; eſt per accidens, pendetque à mutuo conſenſu partium: nec eſt pretio æſtimabile, niſi intercurrat aliquod intereſſe lucri ceſſantis, vel damni emergentis aut ſimile.

Ad poſtremum etiam Neg. Ant. Sanctus Ambroſius ibi loquitur de uſuris non ſecundùm rem, ſed ſecundùm externam apparentiam. Juſtè enim auferuntur bona ab iis, qui injuſtum bellum gerunt, etiamſi aliquando videantur eſſe extorſiones uſurariæ: unde ait: *Cui merito*, ſeu rationabiliter, *nocere deſideras; cui jure inferuntur arma, huic legitimè indicantur uſuræ.* Et poſtea: *Ab hoc uſuram exige, quem non ſit crimen occidere.*

Articulus II.

Utrùm liceat pro pecunia mutuata aliquam aliam commoditatem expetere.

HIc titulus etſi affinis quæſito 1. art. diverſus tamen eſt ac latiùs patens; cùm commoditas abſolutè ſumpta, ut hic proponitur, ſit aliquid communius quàm pecunia, de qua 1. art. quærebatur, an liceret eam accipere pro pecunia mutuata: eſt enim quædam commoditas, quæ pecunia poteſt æſtimari; eſt & alia quæ non poteſt. Illa quæ poteſt, quamvis moraliter loquendo parum, aut nihil differat à pecunia; in eo tamen differt, quòd pecunia ſit inſtituta in pretium rerum, ideoque cùm datur pecunia pro mutuo, manifeſtè appareat dari pretium mutui: commoditas verò, etiam illa quæ eſt pretio æſtimabilis, non eſt inſtituta in pretium rerum; ideoque non tam evidenter apparet, an detur pretium pro mutuo, quando datur ejuſmodi commoditas. Quid B. Thomas reſpondeat, 3. Concluſ. poteſt explicari.

Prima est.

Non licet expetere cõmoditatem pretio æſtimabilem.

PRo pecunia mutuata non licet ullam commoditatem pretio ſeu pecunia æſtimabilem expetere vi mutui ultra ſortem mutuo datam. In cujus confirmationem ſerviunt ea, quæ ſup. art. diximus. Quia ſi pecuniam ſic ex mutuo accipere uſura eſt; ſimiliter & accipere aliquid pecunia æſtimabile: cùm omne illud pro pecunia ſit, cujus æſtimationem nummus metitur, teſte Philoſopho lib. 4. Ethic. cap. 1. Unde Auguſt. Conc. 3. in Pſ. 36. *Si fœneraveris homini, ideſt mutuam pecuniam tuam dederis, à quo aliquid pluſquam dediſti expectes accipere; non pecuniam ſolum, ſed aliquid plus quàm dediſti, ſive illud triticum ſit, ſive vinum, ſive oleum, ſive quodlibet aliud, ſi plus quàm dediſti expectas accipere; fœnerator es, & in hoc improbandus.*

Conclusio II.

Licet accipere ex gratitudine.

QUi mutuavit poteſt à mutuatario accipere ultra ſortem aliquid pecunia æſtimabile, modò illud non exigat, neque quaſi ex aliqua obligatione tacita vel expreſſa recipiat, ſed ſicut gratuitum donum. Quia etiam antequam dediſſet mutuum licitè poterat aliquod ejuſmodi donum gratis accipere: nec pejoris conditionis efficitur per hoc quòd mutuavit; præſertim cùm is, qui mutuum atque ita quoddam beneficium accepit, ex debito amicitiæ teneatur ad illud recompenſandum, ut dicitur in reſp. ad 2.

Si contra dicas: Mutuantem non videri aliud beneficium conferre quàm abdicationem ſuæ pecuniæ; ergo ei abundè ſatisfit, quando æqualis ſumma reſtituitur, ac per conſequens mutuatarius non tenetur ad recompenſandum beneficium titulo gratitudinis. Reſp. Neg. Ant. In hoc enim mutuator confert beneficium mutuatario, quòd velit eum percipere utili-

utilitatem ex præſenti pecunia, qua in ejus gratiam libenter ipſe caret abſque ulla ſpe lucri, quod alioquin potuiſſet ex eadem pecunia expectare, ſi voluiſſet eam non mutuare, ſed alteri commutationi exponere. Talis namque benevolentia beneficium quoddam eſt: & quamvis pro mutuo ſatisfiat, quando redditur æqualis ſumma; pro iſto tamen affectu benevolo, qui eſt fundamentum gratitudinis, non ſatisfit, niſi mutuatarius habeat promptum animum viciſſim benefaciendi pro tempore & loco: & ideo mutuatarius tenetur ad recompenſandum beneficium, id eſt tenetur habere promptitudinem animi ad illud recompenſandum ſuo tempore; non tenetur autem ſtatim actu recompenſare, conferendo nunc aliquod beneficium in mutuantem: quia gratitudo non tam reſpicit datum quàm dantis affectum; ut patet ex q. 106. cui proinde ſatisfit à recipiente, per ſimilem affectum. Unde non eſt conſequens, quòd hac ex cauſa multi damnentur, ut quidam objiciunt: cùm ſolùm requiratur affectus benevolus pro tempore & loco mandandus executioni.

Quæſt. Sed quæritur: An mutuans illud pecunia æſtimabile ſibi à mutuatario debitum ex gratitudine poſſit exigere. Reſp. Non poſſe exigere velut ſimpliciter debitum ex eo quòd mutuaverit: neque etiam poſſe agere, ut qui mutuum accipit per promiſſionem ſe obliget ad referendum ei ex gratitudine aliquod donum propter acceptum mutui beneficium. Quia ſic exigere non eſt in rei veritate petere ut reddendum titulo gratitudinis, ſed titulo juſtitiæ; quidquid dicat mutuator ad palliandum ſuam uſuram: quod enim reddendum eſt ex gratitudine non debetur ex obligatione civili; civilem tamen obligationem ſupponit vel includit ejuſmodi exactio. Unde B. Thom. q. 13. de Malo art. 4. ad 5. *Obligare ex certo pacto ad beneficium recompenſandum non competit amicitiæ honeſti*. Et hic ad 2. *Alio modo tenetur aliquis ad recompenſandum beneficium ex debito amicitiæ &c. Et tali debito non competit civilis obligatio, per quam inducitur quadam neceſſitas, ut non ſpontanea recompenſatio fiat*. Et ad 3. *Si aliquis ex pecunia mutuata expectet vel exigat quaſi per obligationem pacti taciti vel expreſſi recompenſationem muneris ab obſequio vel à lingua; perinde eſt ac ſi expectaret vel exigeret munus à manu*. Sed & in corp. docens, eum non peccare, qui aliquid hujuſmodi accipit à mutuatario, reſtrictè loquitur: *Si accipiat, non quaſi exigens, nec quaſi ex aliqua obligatione tacita vel expreſſa*; cenſet ergo, non licere velut ex mutuo debitum exigere. Cæterum, quia in reſp. ad 3. ſcribit Author, quòd *Si munus ab obſequio vel à lingua non quaſi ex obligatione rei exhibetur, ſed ex benevolentia, quæ ſub æſtimationem pecuniæ non cadat; licet hoc accipere, & exigere, & expectare*; addeodum eſt, mutuantem, ſicut poteſt à mutuatario ſperare aliquod munus non quaſi debitum, ſed quaſi gratuitum, & abſque obligatione præſtandum, cit. ſuperius q. 13. art. 4. ad 13. ita etiam poſſe iſtiuſmodi munus petere, ſi reverà ſolùm petat titulo benevoli affectus, & non velut ex mutuatione debitum, ipſeque mutuatarius det gratis & non invitus, præ importunitate, vel pudore, non audens petitionem ſicut vellet rejicere. Juxta hæc intelligendus eſt B. Thom. dicens, Quòd licet exigere, hoc eſt ut merè gratuitum petere id, quod ex benevolentia exhibetur. Periculoſæ nihilominus ſunt petitiones quarumcumque rerum pecunia æſtimabilium à mutuatariis: partim quia in foro externo plerumque putabuntur uſurariæ, cùm non conſtet, quid determinatè debeatur ex gratitudine: partim quia moraliter loquendo, vix eſt quin aliquo modo invitus rependat beneficium qui ad hoc urgetur: partim denique, quia valde difficile eſt, exactionem gratuiti ab exactione debiti ſecernere.

Conclusio III.

RES temporales, quæ pecunia non menſurantur, ut amor, benevolentia, & ſi quæ ſint ejuſmodi, poteſt mutuans à mutuatario exigere, hic in fine corp. Ubi quamvis non exprimat, quo titulo poſſit talia exigere; ex reſp. tamen ad 2. atque etiam ex ipſa natura rei tenendum eſt, quòd ſolo titulo gratitudinis, non autem titulo juſtitiæ. Quia debito amicitiæ non competit civilis obligatio: mutuatarius verò tenetur amorem, benevolentiam, & hujuſmodi exhibere ex debito ſolùm amicitiæ.

Dices: Si talia ſolùm exigi poſſint titulo gratitudinis; quare B. Thomas non fruſtra ſubjunxit hanc 3. Concluſionem? Nam ſi eo titulo poſſint exigi pretio æſtimabilia; multò magis ea quæ pretio æſtimari non poſſunt. Quorumdam reſponſio eſt: B. Thom. voluiſſe declarare, quòd in petitione rerum pretio non æſtimabilium minus lateat periculum uſuræ. Sed præterea reſponderi poteſt: Eum in iſtius art. corp. non expreſſiſſe, quòd liceat ex gratitudinis titulo exigere aliquid pretio æſtimabile; ſed ſolùm quòd liceat accipere ſicut donum gratuitum.

In reſp. ad 1. obſerva, mutuantem poſſe aliquid exigere ultra ſortem ratione damni emergentis, ac etiam ratione lucri ceſſantis; modò non exigat totum lucrum quod ſperabatur, ſed quantum, omnibus circumſtantiis benè perpenſis, prudentum arbitrio judicabitur. Vide quæ diximus qu. 77. artic. 1. quæſitis 4. & 5.

In reſp. ad 3. velut diſtincta cenſentur munus ab obſequio, munus à lingua, munus à manu. Munus ab obſequio eſt, ſervitium aliquod temporale; ut comitari quempiam, & ejus aut familiæ negotia gerere. Munus à lingua eſt, alloqui Principem, vel quemvis alium in favorem alterius, ſive illum laudando, ſive commendando. Munus à manu eſt, tum pecunia tum aliud quodvis donum pecunia æſtimabile à præcedentibus diſtinctum, ſive ſit triticum, annulus, torques, & ſimilia. Et quemadmodum hoc poſtremum ita unum ex aliis petere, vel expectare ut debitum ex mutuo uſura eſt.

Circa reſp. ad 4. eſt difficultas, an mutuans poſſit obligare mutuatarium ut viciſſim ei remutuet. Reſp. Satis conſtat, non poſſe illum qui mutuat obligare mutuatarium Quæſt. (obligatione ſcilicet civili) ut in futurum, quando etiam continget ipſum re aliena indigere, ei remutuet. Dicit enim B. Thomas, *licet mutuanti unum ſimul aliquid aliud recipere; non autem licet eum obligare ad mutuum in poſterum faciendum*: & hoc ideo, quia cùm ejuſmodi obligatio ſit civilis & onerosa, atque adeò æſtimabilis pecunia; is qui ex mutuo talem obligationem poſtulat, ac nihilominus vult ſortem mutuo datam ſibi reſtitui integram, expectat ex mutuo aliquid pecunia æſtimabile ultra ſortem, ac per conſequens committit uſuram. Satis etiam convenit, illum qui rogatur mutuum poſſe reſpondere, Si velis ut mutuem tibi pecuniam, mutua mihi oleum, triticum, vinum, vel quid ſimile: modò quod petit non ſit altero magis damnoſum, quàm ſibi ſit id quod ab ipſo patitur: neque intercedat ulla civilis obligatio ex parte unius magis quàm ex parte alterius. Qui enim rogat officium amicitiæ; poteſt etiam rogari de tali officio, & velut ingratus repelli, ſi abnuat.

Sed ambiguè diſputatur: liceatnè mutuanti obligare mutuatarium, ut jam ſtatim aliud remutuet. Quæſt.

Quibuſdam enim videtur licere, propterea quòd obligatio ad ſtatim mutuandum non ſit onerosa, nec pretio æſtimabilis; cùm moraliter non duret. Confirmant. 1. Quia non eſt ſimonia obligare alterum ad audiendam meam Confeſſionem, vel ad celebrandum pro me, ſi vult me ipſius Confeſſionem excipere, vel pro ipſo celebrare; ergo nec eſt uſura obligare alterum ad mutuandum unum, ſi velit quòd ei mutuem aliud.

2. Obligatio ad ſtatim celebrandum non eſt pretio æſtimabilis: alioquin non eſſet ſimonia, pro ea pecuniam accipere; ergo nec obligatio ad ſtatim mutuandum.

3. Licitum eſt non vendere unam rem, niſi emptor ſe obliget ad vendendam aliam; ergo ſimiliter licitum eſt, nolle mutuare unum, niſi mutuatarius ſe obliget ad mutuandum aliud.

4. Si talis obligatio eſſet pretio æſtimabilis; poſſet aliquis dives petenti mutuum ſub uſuris dicere, ſe nolle mutuare ſub uſuris, ſed eſſe paratum obligare ſe ad ſtatim mutuandum pro tali vel tali pretio: hoc autem conſequens eſt valde abſurdum.

Reſp. verior eſt, Non licere mutuanti obligare mutuatarium, ut ſtatim ei remutuet, quando ipſe mutuans ſimilem obligationem non ſubit: ſi autem hinc inde mutua obligatio intercedat, qua & mutuans mutuatario & mutuatarius mutuanti obſtringatur, non eſt illicitum.

Prius probat. Quia ſic mutuans expectaret aliquid pretio æſtimabile ultra ſortem vi mutui; ergo eſſet uſurarius. Obligatio enim ad mutuandum ſtatim poteſt eſſe non minùs oneroſa mutuatario, & non minùs utilis mutuanti quàm obligatio ad mutuandum in futurum; ergo ſimiliter eſt pretio æſtimabilis: imò plerumque magis oneroſum eſt, ſe obligare ad mutuandum ſtatim, quàm vel ad mutuandum intra annum, vel dandam ei poſtea aliquam pecuniam ultra ſortem. Ita ſentiunt Sotus lib. 6. quæſt. 1. art. 2. ad 1. Molina Tract. 2. diſp. 308. & 310. Salonius hic, Lopez p. cap. 56. Salas de Uſuris dubio 10. Quidam opponunt B. Thomam velut hic dicentem, quòd non liceat obligare ad mutuandum in poſterum, ſed bene ad ſimul remutuandum. Verùm B. Thomas hoc non dicit: non enim ait, licere mutuanti obligare alium ad ſtatim ei mutuandum; ſed ſolùm, quòd mutuanti unum liceat ſimul recipere aliquid aliud mutuum: *Recipere* dicit, non *ad tradendum obligare*.

Poſterius patet; modò ex parte mutuatarii non ſit majus onus ſeu major incommoditas ad remutuandum, quàm ſit ex parte mutuatoris ad mutuandum. Quia tunc nulla eſt inæqualitas, neque quidquam accreſcit uni ex mutuo; cùm mutuans tantum præſtet mutuatario, quantum mutuatarius mutuanti.

Ad 1. arg. ergo, Reſp. neg. Aſſ. Sicut enim obligatio ad ſtatim vera eſt obligatio; ita involuit onus, quod mutuatario imponitur, & cujus ratione poſſet conveniri coram Judice, ſi pactis non ſtaret. Quòd hæc obligatio non duret: non ideo accidit quia non eſt oneroſa; ſed quia citò ſolvitur debitum.

Ad 1. Confirm. Reſp. Nullam quidem fore illic ſimoniam; ſi aut nulla intercedat civilis obligatio, aut ea ſit reciproca: verùm ſi inducatur civilis obligatio ex una dumtaxat parte; ſimonia erit, ſive illa obligatio ſit ad ſtatim, ſive ad poſtea præſtandum id quod quæritur. Quia tunc datetur temporale, nimirùm iſta civilis obligatio, pro ſpirituali.

Ad 2. Neg. Antec. Ad ejus probationem, concedimus, licere aliquid recipere pro iſta obligatione, ſi quis legaliter ſeu civiliter obligetur.

Ad 3. Neg. Conſ. Diverſitatis ratio eſt: quòd pro mutuo nihil pecunia æſtimabile poſſit accipi; ſecus pro re vendita, cujus pretii pars eſſe poteſt obligatio, qua emptor obligatur ad aliud vendendum.

Ad 4. Neg. Antec. Quia ejuſmodi mutuator gravaret mutuatarium ſine cauſa: cùm enim mutuatarius talem obligationem non requirat, neque ea indigeat; inutiliter compelletur eam ſub certo pretio acceptare. Deinde. Quamvis obligatio ad mutuandum ſecundum ſe ſit oneroſa, atque adeò pretio æſtimabilis; ea tamen, qua quiſpiam ſponte ſe obligat abſque ullo luo vel periculo vel incommodo, non videtur eſſe pretio æſtimabilis, ſecundùm Banneſium ad hujus q. art. 1. dub. 1. Rodriquez p. 1. cap. 112. Salas de Uſur. dub. 10. Hujuſmodi autem foret obligatio divitis, de qua procedit objectio.

In reſp. ad 5. oſtendit, Lucrum, quod ex contractu ſocietatis percipitur, poſſe eſſe juſtum. Quia is, qui pecuniam ſuam alteri committit per modum ſocietatis, non transfert dominium pecuniæ ſuæ in illum, ſed remanet ejus, ita quòd cum ipſius periculo mercator de ea negotietur; ac proinde, quando percipit lucrum, recipit illud tamquam proveniens ex re ſua. Atque in hoc differt contractus ſocietatis à contractu mutui: qui enim pecuniam alteri mutuat; ejus dominium transferr in ipſum, ita ut ea pecunia non ſit ſub periculo mutuantis, ſed mutuatarii.

Quid ſocietas. Deſcribi autem poteſt Societas *quòd ſit Duorum pluriumve conventio conferentium aliquid in communem uſum vel quæſtum*. Tres ſunt modi contrahendi. 1. Quando omnes ponunt induſtriam, laborem, & pecuniam. 2. Quando unus ponit pecuniam, alter induſtriam, alius laborem. 3. Quando unus pecuniam adhibet, alius verò & induſtriam & laborem. Qui contractus omnes ſunt liciti; modò ſequentes conditiones obſerventur.

1. Ut ipſum genus negotiationis ſeu opificii ſit juſtum; cujus defectu illicitæ ſunt ſocietates, tum uſurariæ, tum aliæ, quæ malis artibus lucrum quærunt. Quæ conditiones requirat.

2. Ut pecunia in ſocietatem collata ſubjaceat periculo eam conferentis: ita nimirùm, ut ſi pereat; illi qui eam contulit pereat, quemadmudum expreſsè docent Navarrus c. 17. n. 252. Azorius p. 3. lib. 9. cap. 2. & communiter Summiſtæ, poſt B. Thomam hic docentem, Quòd is, qui mercatori vel artifici committit ſuam pecuniam per modum ſocietatis, remanet ejus dominus, ita ut tam mercator quàm artifex de ea negotietur vel operetur cum periculo iſtius, qui eam contulit.

3. Ut in omnibus ſervetur æqualitas inter ſocios pro quantitate partium in ſocietatem collatarum: ac proinde qui æquales ſortes dederint; æqualiter lucrum participent: qui inæquales; pro rata. Et ſimile judicium eſt de damno, quod vel æqualiter vel proportionaliter eſt dividendum pro æqualitate vel proportione ſortium. Quare ſi ſociorum unus conferat mille aureos, alius laborem prudentum judicio æſtimatum totidem aureis, tertius induſtriam æquivalentem ſolùm quingentis, & in fine reperiatur lucrum quingentorum aureorum; primus debet percipere ducentos; & ſimiliter ſecundus; tertius verò centum.

Quæſtionis autem dubiæ eſt: An is, qui pecuniam confert in ſocietatem, poſſit per unum ex ſociis aſſecurari, tum de illa pecunia, tum de aliquo lucro? Suntque boni Authores qui affirmant, modò vel expreſsè, vel virtualiter interveniant tres contractus. De tribus contractibus cum uno initis. 1. Societatis, in quam unus pecuniam conferat; alius operam, induſtriam, laborem. 2. Aſſecurationis capitalis, quo is qui operam præſtat aſſecuret alium de ſorte juſto accepto pretio. 3. Venditionis lucri, quo is qui pecuniam confert aliquo certo pretio vendat lucrum, quod ex negotiatione ſperat ſibi obventurum. Ut ſi Joannes tradat Petro mercatori mille aureos ad negotiationem ſe exponens tum damno tum lucro: veruntamen quia cupit eſſe certus de iſtis mille aureis non ſibi perituris; alios quinquaginta aureos numeret eidem Petro ut ipſum aſſecuret: & quia ſecundùm conditionem negotii temporumque & rerum circumſtantias probabilis eſt ſpes lucrandi centum aureos; illud ſperatum lucrum eidem mercatori vendit ea lege, ut ſolvat ei ſolùm ſexaginta. Singuli horum contractuum ſunt juſti, quando fiunt cum diverſis perſonis, modò ſervetur æqualitas pretii; ergo etiam juſti ſunt, ſi ineantur cum eadem perſona: quæ enim inita cum diverſis ſunt juſta; etiam cum eodem juſta ſunt: quia juſtitia conſiſtit in æqualitate rei ad rem, non in habitudine ad perſonam.

Neque reſponderi poteſt, quòd dum illi contractus ineuntur cum eadem perſona, tunc ſocietas reſolvatur in mutuum.

1. Quia in mutuo res mutuata tranſit in dominium alterius: pecunia verò, de qua nunc loquimur, non tranſit in dominium mercatoris, ſed remanet ejus qui illam contulit; nam mercator non poteſt iſta pecunia uti prout vult, ſed tenetur illam exponere ad negotiationem.

2. Quia ſi contingeret, mercatorem qui pecuniam recepit non eſſe ſolvendo; alius poſſet pecuniam illam extrahere ante omnes, qui in bonis iſtius mercatoris habent hypothecam.

3. Quia ſi iſta pecunia furto ſubriperetur; is qui eam contulit poſſet eam vendicare actione in re: quæ omnia ſunt aperta indicia retenti dominii.

Præterea. In capit. *Per veſtras*, de Donationibus inter virum & uxorem, Pontifex jubet ut marito vergenti ad inopiam dos deponatur apud aliquem mercatorem, quo ex parte lucri honeſti, onera Matrimonii ſuſtentet. Ubi Pontificis intentio fuit, ut dos ſalva ſervaretur: ſi quidem ob hoc jubebat, illam à marito auferri; & ita videtur noluiſſe, ut ad lucrum & damnum mercatori traderetur, quod erat eam periculo

obji-

objicere : Voluit item Pontifex, certum aliquod lucrum inde provenire ad Matrimonii onera ſuſtentanda : quæ duo fieri non poſſunt ſine dotis aſſecuratione, & lucri incerti pro certo redemptione; ergo Pontifex tacitè voluit illa fieri.

His tamen non obſtantibus Reſp. Veriorem ac tutiorem videri ſententiam Dominici Soto lib. 6. qu. 6. art. 2. Banneſii ad hujus qu. 78. art. 4. & aliorum qui docent, Eum qui pecuniam confert in ſocietatem, non poſſe per eumdem ſocium aſſecurari & de ſorte & de lucro : quamvis præter contractum ſocietatis intercederent alii duo; nimirùm aſſecurationis capitalis & venditionis lucri ſperati pro certo lucro minore. Quia dum hi contractus, ſive ſimul ſive ſucceſſivè, ineuntur cum uno & eodem ſocio; reverà deſtruitur ſocietas & deſinit in mutuum. Qui enim ſic uni tradit mille aureos, & eidem pro illorum aſſecuratione numerat quinquaginta, paciſciturque de lucro ſexaginta; quid aliud facit, quàm mutuare mille quinquaginta, ut recipiat mille ſexaginta?

Deinde. Sicut pecunia ſubeſt periculo mercatoris qui eam ſuſcipit; ita illi fructum & lucrum parit; non eſt igitur ratio, cur alter lucrum accipiat, qui nulli periculo ſe exponit.

Accedit quòd Sixtus V. in Bulla, *Deteſtabilis* anno 1586. data dicit, Se damnare & reprobare *Omnes contractus, per quos cavebitur perſonis, pecunias aut quaslibet alias res ſocietatis nomine tradentibus, ut etiam ſi fortuito caſu quamlibet jacturam ſequi contingat; ſors ipſa ſeu capitale ſemper ſalvum ſit, & integrum à ſocio recipiente reſtituatur : ſive ut de certa quantitate vel ſumma in ſingulos annos aut menſes durante ſocietate reſpondeatur.* Statuitque, *Hujuſmodi contractus, conventiones, & pactiones uſurarios & illicitos poſt hac cenſeri debere; atque in poſterum non licere iis, qui pecunias, vel animalia, aut alias res in ſocietatem tradent, de certo lucro inter ſe paciſci : neque etiam, ſive ad certum ſive ad incertum lucrum convenerint, ſocios qui ea recipient ad ſortem ſeu capitale ſalvum & integrum, ubi illud caſu fortuito perierit, reddendum, quovis pacto aut promiſſione ſibi obligare.* Quibus verbis ſupradictum triplicem contractum Pontifex ſatis clarè damnat, ut idcirco non aliud reſpondere poſſint qui contrariè ſentiunt, quàm Bullam iſtam non eſſe receptam. Verùm Pontificem in ea Bulla id damnare quod per ſe malum eſt, quodque, præveniendo juris poſitivi ordinationem, eſt illicitum; probari poteſt ex verbis Pontificis, quibus illos contractus vocat uſurarios, & contra æquitatem ac ſocietatis juſtitiam. Unde Azorius p. 3. lib. 9. c. 4. quærens, An prædicta Sixti V. Conſtitutio condemnet tamquam fœneratitiam & uſurariam per ſe ſocietatem, in qua pactum eſt, ut pecuniam in commune datam ſocius ſuo periculo ſuſcipiat, & nihilominùs qui pecuniam dat lucrum non damnum agnoſcat : an verò ſolùm condamnet tamquam in fraudem canonum contra uſurarios factam, vel tamquam fœneratitii contractus ſpeciem & figuram habentem; his verbis reſpondet : *Meo judicio Pontifex condemnare videtur tamquam fœneratitiam & uſurariam per ſe talem ſocietatem : eam enim fœneratitiam, & uſurariam appellat.* Et poſtea : *Optabat Navarrus, ut Pontifex declararet, tale pactum in ſocietate licitum eſſe & juſtum : at contrarium Pontifex declaravit ac definivit.*

Si dicas : Pontificem ſolùm voluiſſe, hujuſmodi pactum eſſe iniquum, quando ex vi & natura ſocietatis apponitur, non quando ex vi alterius contractus. Negandum eſt : nam expreſsè excludit quæcumque pacta, conventiones, vel contractus.

Ob. Dices : Si Pontifex voluiſſet, declarare iſtos contractus eſſe natura ſua illicitos; non reſtrinxiſſet ad tempus futurum : quod tamen facit dicendo, Poſthac cenſeri debere uſurarios. Reſp. Eum non reſtringere ad ſolum tempus futurum; nam in fine etiam illos ut uſurarios vult habendos, qui pretextu ſimilium contractuum ſocietatis nomine initorum, qui huc-uſque durant, auſi fuerint procedere ad exactionem ſortis quæ periit, aut lucri promiſſi.

Reſp.

Neque objiciat quiſpiam : Pium V. ſimiliter improbare cenſus ſub alia forma poſthac celebrandos quàm ipſe præſcribat; quæ tamen Bulla non eſt recepta ſalvem in omnibus. In fine enim iſtius Bullæ verbis expreſſis ait, Se non extendere ſuam legem ad contractus jam celebratos : & Gregorius XIII. illi Bullæ derogavit in quibuſdam, atque ita clarum eſt, quòd Pius fuerit locutus de contractibus, qui non ſunt jure naturæ illiciti.

Denique. Si prædicti tres contractus poſſent iniri cum eodem; ſequeretur, contractus pupillares eſſe juſtos, quibus ſcilicet pecunia pupillorum traditur alicui mercatori ſub modico lucro ſingulis annis recipiendo & cum onere, ut ipſam pecuniam reddat integram, quando pupilli ad majorem ætatem pervenerint, vel aliàs ad arbitrium curatorum. Cùm enim non ſit neceſſe, illos contractus explicitè fieri, & curatores pupillorum ordinariè intendant contrahere optimo modo quo eſt licitum; contractus illos (ſi liciti ſunt) implicitè intendunt. Quidam concedunt, pupillares illos contractus juſtificari per triplicem modum ſupradictum. Sed obſtat, quòd in rei veritate non aliud ibi fiat, quàm pupillorum pecuniam dare mutuò ſub certo lucro annuatim recipiendo, quandoquidem retineatur facultas repetendi ſortem. Unde Synodus 2. Provinc. Camerac. tit. 23. 1. Provinc. Mechlin. tit. de Uſuris, Diœceſana Iprenſis ſub Martino Rithovio tit. 30. Audomarenſis ſub Joanne Six, tit. 11. Atrebatenſis ſub Moulartio in fine, & Directorium Octavii Frangipani Epiſcopi Tricaricenſis Nuncii Apoſtolici datum Colonienſibus, tit. de Uſuris n. 9. præfatos pupillares contractus damnant velut uſurarios, extatque in Synodo Cameracenſi diploma Regium, in cujus articulo 21. reprehenduntur tutores, qui pecunias pupillorum dant ad lucrum, retenta facultate repetendæ ſortis : ac etiam ejuſmodi contractus declarantur eſſe irriti. Huc etiam facit, quòd Lopez part. 2. cap. 72. poſtquam varias recenſuit conditiones ad hujus triplicis contractus juſtificationem neceſſarias; tandem concludit : *Sed quia conditiones hæ parum curantur; res eſt intolerabilis, & plena periculi talis contractus.*

Ad argumentum ergo initio allatum Reſp. Neg. Conſeq. Quamvis enim juſtitia conſiſtat in æqualitate rei ad rem & non in habitudine ad perſonas; contractus tamen qui cum diverſis perſonis juſti ſunt, propterea ſunt injuſti, ſi ineantur cum eadem perſona, quia tunc non ſervatur æqualitas : ſocietatis enim contractus deſinit, & incipit eſſe contractus mutui; datur enim pecunia eadem ſpecie recipienda, ac nihilominus expectatur lucrum. Cùm autem illi contractus fiunt cum diverſis perſonis; nulla eſt apparentia mutui, ſed ſinguli retinent ſuam naturam.

Ad 1. Confirmationem Reſp. Pecuniam, quæ ſic traditur, tranſire in dominium mercatoris : cùm enim eo pacto detur, ut mercator eam recipiens ſuo periculo ſuſcipiat, eamque habeat, & illa utatur cum onere non illam ipſam eamdem numero ſed aliam eamdem ſpecie reddendi; virtualiter eam accipit mutuò, & ipſa in ejus dominium tranſit. Neque refert, quòd acceperit eam ad negotiandum. Quia eo ipſo quo ſuo periculo ſuſcipit, & (quidquid tandem acciderit) obligatur eam reſtituere; abſque ullius injuria poteſt illa uti prout voluerit. Quid enim curat is qui pecuniam contulit, in quem uſum illa impendatur; quandoquidem obligavit alium ad eam refundendam, quocumque modo pereat?

Si dicas : Eum propterea curare, quia vult habere lucrum ex negotiatione. Reſp. Ipſum velle habere lucrum, ſive ex negotiatione ſive aliunde : aſſecuratus enim eſt de lucro; atque adeò vult lucrum percipere, etiamſi negotiatio nullum lucrum pariat. Ob. Reſp.

Petes : Quid ſi velit obligare mercatorem ad negotiandum, & de hoc paciſcatur dicens, ſe nolle quòd ſua pecunia ad aliud applicetur? Reſp. In primis hanc obligationem non ineſſe prioribus contractibus. Deinde. Quamvis ita ſtipuletur; magis eſt ficta ſtipulatio quàm vera : ponitur enim ſtipulatus & de ſorte integra recuperanda & de aliquo lucro habendo, quidquid accidat, hoc eſt, ſive lucrum proveniat, ſive non : & ſive pecunia perdatur furto vel Quæſt. Reſp.

Digitized by Google

alio caſu fortuito, ſive non perdatur. Unde apparet, negotiationem, quod ad rei veritatem attinet, eſſe impertinentem; neque lucrum ex ipſa negotiatione expectari, ſed ex mutuo contractu.

Ad 2. & 3. Confirm. Reſp. Ea, quæ illic dicuntur non eſſe indicia retenti dominii, non magis quàm dum res vendita adhuc extat in ſua ſpecie apud emptorem factum impotentem ad ſolvendum, & venditor ante omnes alios eam extrahit; ſignum ſit, eum retinuiſſe dominium. Similiter qui mutuavit pecuniam ad refectionem domus vel navis, in habenda ſolutione ex tali re præferri debet omnibus aliis hypothecam etiam anteriorem habentibus: & quando ex nummis pupilli fuit res quæpiam empta; illa manet pupillo obligata ante omnes, non quia ejuſmodi res ſunt in dominio iſtorum, ſed quia manent ſpecialiter eis obligatæ. Vide quæ diximus q. 62. art. 8. quæſito 2. & quæ habet Leſſius lib. 2. cap. 15. dub. 4.

Ad cap. *Per veſtras*, Reſp. Pontificem non voluiſſe, ut dos aſſecuraretur, præſertim per eumdem illum mercatorem, qui eam ſuſciperet ad negotiandum: ſed ejus intentio fuit, ut committeretur mercatori ad negotiationem, unde veriſimiliter ſperaretur lucrum quod ad onera Matrimonii ſuſtentanda valeret. Neque refert, quòd hoc fuiſſet exponere dotem periculo. Quia cùm maritus eſſet dilapidator; dos erat ſecurior apud mercatorem, negotiis atque adeò periculis quidem ſed ſimul etiam lucris expoſita, quàm apud ejuſmodi maritum. Huc facit, quòd tempore Innocentii III. cujus eſt iſtud cap. non fuerint in uſu tres prænominati contractus cum eadem perſona, imò nec tempore S. Thomæ; ſi benè perpendantur quæ hic dicit in reſp. ad 5. Quæ cùm ita ſint; ſi quis tamen cum eodem ineat contractum ſocietatis & contractum venditionis lucri, non eſt culpandus, modò ſumma capitalis relinquatur expoſita periculo: quia tunc ſervatur æqualitas, & retinetur natura ſeu proprietas utriuſque contractus. Similiter ſi cum eodem ineat contractum aſſecurationis ſummæ capitalis, cum quo fecit contractum ſocietatis; non malè agit, modò non eidem vendat lucrum, & modò ſolvat juſtum pretium aſſecurationis: quia talis contractus non degenerat in mutuum, neque ſocius efficitur dominus pecuniæ ſibi traditæ, ſed tenetur illam impendere in negotiationem ad utilitatem alterius. Accedit, quòd is, qui pecuniam dat pro aſſecuratione ſuæ dotis, exponit ſe periculo pecuniam perdendi, ſi fortè aut nullum ſit lucrum, aut ſi ſit minus quàm dederit pro aſſecuratione. Neque hæc vel declarationi Sixti V. vel rationibus ſuprà allatis adverſantur: intelliguntur enim illæ, quando & capitale aſſecuratum eſt, ac nihilominus certum lucrum expectatur.

Quæſt. Sed quæritur: Sitnè licitus contractus, quo Joannes confert in ſocietatem centum aureos, ita ut ex illis ſolùm quinque velit eſſe expoſitos periculo. Reſp.

Reſp. Eſſe licitum, ſi etiam ſolùm cupiat lucrum iſtis quinque proportionatum: ſi autem velit habere quinque pro lucro; injuſtus eſt. Quia vix accidit quòd lucrum ſit æquale ſorti. Quòd ſi ſic paciſcatur, ut ſi fuerit jactura uſque ad quinque; ea tota ſit ſua: & ſimiliter ſi fuerit lucrum uſque ad quinque; illud ſit totum ſuum: nihil apparet injuſtitiæ, quia ſe exponit lucro & damno.

Verùm ſi ſic ſtipuletur, ut conferat trecentos, quorum ducenti maneant ſub periculo & lucro recipientis: reliqui autem centum ſint ſub periculo & lucro conferentis; major eſt difficultas, quæ tamen ſic videtur poſſe tolli cum Salonio. Si illorum centum tam periculum quàm lucrum ſit ſolius conferentis, ita ut recipiens nihil inde ſit habiturus; injuſtus eſt contractus. Quia in effectu hoc eſt mutuare ducentos, obligando mercatorem, ut in ſolius conferentis utilitatem negotiari debeat de reliquis centum: talem verò obligationem ex mutuo exigere eſt uſurarium. Si autem mercator, qui pecuniam accepit, habiturus ſit lucrum, non ſolùm ex ducentis ſuo periculo ſuſceptis, ſed etiam ex centum aliis: ita ut & conferens partem lucri habeat ratione illorum centum quos contulit, & mercator etiam partem ratione laboris & induſtriæ; juſtus eſt contractus: priori quidem parte purum mutuum ſine lucro: poſteriori verò legitima ſocietas.

In reſp. ad 6. damnatur tamquam uſurarium, ſi quis pro mutuo habeat pignus fructiferum, & fructus perceptos non computet in ſortem, ſed non obſtante fructuum perceptione ſortem integram recipiat. Hoc enim eſt recipere ex mutuo aliquid ultra ſortem, nimirùm fructus pignoris. Unde Pontifex eos, qui ex tali pignore ſummam quam initio dederant receperunt, jubet reddere ipſa pignora; cap. *Quoniam*, & cap. *Conqueſtus*, de Uſur. De pignore fructifero.

Contra tamen hanc doctrinam opponuntur quædam juris capitula. Et in primis jam dictum cap. *Conqueſtus*; ubi cùm eſſet dictum, ut fructus pignoris ducantur in ſortem; ſtatim additur: *Niſi terra ipſa de feudo ſit Monaſterii veſtri*. Quibus verbis, ſicut etiam cap. *Inſinuatione*, tit. de Feud. docetur, directum feudi alicujus dominum poſſe percipere fructus illius non computando illos in ſortem, ſi loco pignoris feudum habeat.

2. Eſt capitulum *Plures*, tit. de Uſuris, in quo fit facultas Clerico recipiendi fructus Beneficii, quod loco pignoris à laico acceperat, nec computandi eos in ſortem.

3. Eſt cap. *Salubriter*, eod. tit. ubi genero conceditur percipere fructus pignoris, quod pro expectatione ſolutionis dotis à ſocero accepit, ita ut non debeat illos in ſortem computare.

Sed ad 1. Reſp. Dominicus lib. 6. q. 1. art. 2. & Joannes Medina q. 2. de Uſur. Eam eſſe naturam feudi, ut ſi loco pignoris veniat ad dominum directum; fructus interim percepti ad ipſum pertineant: eò quòd niſi ſub ea conditione non conferatur vaſſallo dominium utile feudi.

Ad 2. Reſpondet Medina Textum illum procedere in caſu quo Beneficium iſtud iniquè poſſidebatur à laico, & jure pertinebat ad Clericum; cujus proinde fructus Clericus recipit tamquam ſibi debitos, imò tamquam ſuos, non autem ut fructus pignoris ad alium pertinentis.

Ad 3. variæ admodum ſunt reſponſiones apud Cajetanum hìc, apud Dominicum Soto & Medinam loc. alleg. apud Navarrum in Com. de Uſur. num. 64. & ſeq. apud Salas dub. 29. de Uſur. Duæ tamen ſunt probabiliores, eæque ſibi affines.

Una. Genero dari pignus, non ſolùm in ſecuritatem dotis, ſed ut interim dum ea non ſolvitur inde ſuſtentet onera Matrimonii. Hoc enim indicare videtur Pontifex, addens hæc verba: *Cùm frequenter fructus dotis non ſufficiant ad onera Matrimonii ſupportanda*.

Altera. Generum fructus ejuſmodi pignoris accipere titulo donationis, quam vel faciat, vel ſecundùm jura facere debeat is, qui puellam dotat, neque tamen ſolvit dotem. Socer enim, ſeu quivis alius qui de dote ſpopondit, ac nihilominùs eam retinet, hoc ipſo quo pignus frugiferum aſſignat; cenſetur velle ut gener fructus pignoris accipiat, indeque levet onera Matrimonii, donec ipſe dotem ſolverit.

Ex his quædam obſervare licet. 1. Quemlibet maritum, quamvis non ſit gener ejus qui tale pignus dedit, poſſe fructus ejus percipere non computando eos in dotem promiſſam; niſi contrarium exprimatur. Quia hoc ipſo, quo habet jus in dotem, habet etiam jus in id quod loco dotis ſubſtituitur.

2. Generum non poſſe fructus ejuſmodi percipere; ſi vel expreſsè pactum ſit, non aliter dari pignus quàm in ſecuritatem dotis ſuo tempore ſolvendæ; vel maritus non ferat onera Matrimonii, interim dum dos non ſolvitur: quia videlicet uxor poſt Matrimonium perſeverat in domo patris, & ab ipſo alitur, ita ut propter illam maritus nihil oneris ſuſtineat.

3. Maritum poſſe paciſci cum eo, qui dotem promiſit & non ſolvit, ut quod ſolvetur in ſingulos annos pro ſubſidio onerum Matrimonii, pendat quantum ex dote aliquis mediocriter induſtrius lucrari poſſet, ipſa manente ſalva. Vide Navarrum c. 17. n. 213. & Lopez p. 2. c. 60.

4. Maritum, qui dotem recepit, & hæredes ejus in cauſa divortii teneri ad alimenta præbenda uxori viduæ vel ſeparatæ: quæ, dote ſalva manente, dari poſſunt, quoad dos ei perſolvatur. Navarrus ibidem.

5. Genetum poſſe fructus pignoris accipere oon computando illos in ſortem, etiamſi ex dilatione dotis nullum ei lucrum ceſſet : imò etiamſi ad onera Matrimonii ſuſtenranda fructus illi noo ſint neceſſarii. Partim quia tales fructus non conceduntur ratione lucri ceſſantis. Partim quia non dantur ut ſimpliciter neceſſarii, ſed in ſubſidium, & ut uxor honeſtiùs alatur, atque ut maritus eos percipiat vice dotis. Quare ſicut poſſet fructus dotis recipere, quamvis excederent onera; ita & fructus pignòris, quando non ſolùm datur in ſecuritatem, ſed ut maritus eo utatur loco dotis debitæ. Ita Saias dub. 29. Malderus Tract. 5. c. 3. dub. 16. Bannes hoc art. 2. in fine, Salon controverſia 14.

6. Si à principio conventum eſt de dote poſt aliqoot annos ſolvenda, nullo vel aſſignato vel promiſſo pignore frugifero : poſtea verò ante adventum præfixi termini traditur pignus; ejus fructus ſunt computandi in ſortem, niſi donentur. Quia ſocer non obligatur dotem ſolvere, neque ejus loco pignus aſſignare ante præfixum terminum; non eſt ergo ratio, quare perdat fructus pignoris. Quòd ſi termino illo adveniente ſocer non ſolvat dotem, ſed præbeat pignus nulla alia facta ſtipulatione; videntur ejus fructus poſſe non computari in ſortem, eò quòd tunc pignus ſit loco dotis ad fruendum eo. Sed ſi ſoces impotens ad tunc ſolvendum petat dilationem, offeratque interim pignus ad onera Martimonii ſufferenda; fructus computandi erunt in ſortem, niſi credantur donati. Quia pro conceſſione dilationis, qoæ debita eſt, nihil licet exigere. Confirm. Si ſocer deberet ex dote mille auseos, & modò ſolvere non poſſet pluſquam centum, iniquum foret eos centum recipere, & in ſortem non computare; ergo ſimiliter eſt iniquum recipere modò fructus tantumdem valentes.

Quæſt. Sed quæritur : Si gener concedat ſocero dilationem per trea annos à nuptiis, neque recipiat pignus; an

Reſp. poſſit tuta conſcientia petere fructus, quos ex dote potuiſſet percipere? Reſp. Non poſſe ob dilationem ſolùm : ſed benè (ſi ſic fuerit conventum) vel ratione onerum, vel ratione intereſſe. Similiter quando ſocer poteſt in termino præfixo ſolvere, ſed propter commoditatem ſuam petit dilationem; gener non poteſt pro dilationis conceſſione accipere fructus pignoris. Quia hoc eſſet virtualiter accipere lucrum pro mutuo. Si tamen ſocer eſt in mora culpabili; tenetur de damno emergente & lucro ceſſante, quamvis hoc non fuerit deductum in pactum.

7. Vir, qui uxoris defunctæ non eſt hæres, non poteſt poſt ejus mortem secipere fructus pignoris ei loco dotis traditi. Quia iſti fructus non pertinent ad virum pro eo tempore, quo dotem non expectat : defuncta autem uxore non ſibi expectat dotem, ſi oon eſt ejus hæres.

8. Quamvis non ſit certum, eſt tamen benè probabile, quòd viro mortuo, vidua ſuperſtes poſſit recipere fructus pignoris dotalis, donec ei ſolvatur dos, non computando illos in ſortem, etiamſi ex dilata ſolutione dotis nullum lucrum ceſſet, nec ullum damnum emergat. Quia ſuccedit in onera Matrimonii, & pignus dotale aſſignatur loco dotis ad ejuſmodi onera ſerenda. Ita Sotus lib. 6. quæſt. 1. art. 2. Bannes in fine hujus art. Toletus lib. 5. c. 30. Quòd ſi maritus dotem receperat; ejus hæredes tenentur tum viduæ, tum, ea mortua, filiis præbere alimenta oon computanda in ſortem, donec dotem refundant; ait Lopez p. 2. c. 60.

Circa reſp. ad 7.

Quæri poteſt, an liceat merces cariùs vendere ob expectatam ſolutionem.

VIdeatur enim poteſt quòd ſic. 1. Quia unicuique licitum eſt vendere ſuas merces eo pretio, quod ſecundùm communem æſtimationem eſt juſtum : ſed communis æſtimatio mercatorum eſt, quòd merces quæ expectata ſolutione venduntur plus valeant, quàm quæ venduntur præſenti pecunia; ergo licet pluris vendere.

2. Una ex cauſis, propter quas ſecundùm communem æſtimationem creſcit pretium mercium, eſt copia emptorum : atqui plures emptores quærunt merces pecunia credita quàm numerata; ergo ſunt in cauſa ut pretium juſtum creſcat.

3. Res præſens, eo ipſo quo eſt præſens, utilior eſt quàm abſens futuro ſolùm tempore recipienda; ergo qui rem præſentem vendit expectata ſolutione poterit plus exigere, ut ſic compenſetur abſentia pecuniæ. Accedit, quòd dominus ſit minùs ſollicitus de re quam habet præſentem : ea autem ſollicitudo, quæ eſt de futuro, major eſt ac pretio æſtimabilis, ſuper qua proinde fundatur juſtitia contractus aſſecurationis.

Pro reſp. ſit

C o n c l u s i o I.

NOn licet vendere rem pluris juſto propter dilatam ſeu expectatam ſolutionem. Quia talis venditio ſecundùm ſe eſt uſuraria. Ita B. Thom. hîc & alii communiter : extatque manifeſta reſolutio Urbani III. cap. *Conſuluit*, tit. de Uſur. Reſp. non licere.

Prob. 1. Quia expectatio pretii ſolvendi habet rationem mutui; ergo quidquid ultra juſtum pretium pro hujuſmodi expectatione exigitur, eſt quaſi pretium mutui. Confirm. Qui mercem valentem decem credita pecunia vendit duodecim; perinde facit, ac ſi emptori modò mutuaret decem, poſtea recepturus duodecim : ita enim ſe habet ejuſmodi venditor, ac ſi decem nunc reciperet ab emptore, eoſdemque illi ſtatim daret mutuò, ut ſtatuto tempore accipiat duodecim.

2. Nulli licet aliter vendere quàm juſto pretio : juſtum autem pretium eſt illud, quo res valet, aut ex Principis taxatione, aut ex communi uſu fori in pecunia numerata, & præſenti eo tempore quo ſit venditio & traditur merx; ergo non licet vendere pluris expectata ſolutione quàm præſenti. Confirm. Res quæ venditur, ex eo quòd vendatur creditò non pluris valet, neque in ſe, neque contrahentibus, neque ullo alio titulo; ergo non poteſt vendi pluris. Quòd ſi pluris vendatur; venditur id quod vendi non poteſt, quodque nihil facit ut res cariùs vendatur : ſola enim temporis expectatio per ſe nihil damni vel utilitatis alterutri contrahentium confert.

C o n c l u s i o II.

ETiam uſura eſt, emere quippiam vilius juſto propter ſolutionem anticipatam. Quia pecuniæ anticipatio habet rationem mutui, cujus quoddam pretium eſt id, quod de juſto rei valore minuitur. Ita B. Thomas, & alii poſt eum.

C o n c l u s i o III.

LIcet rem emere minoris ob anticipatam vel præſentem ſolutionem : & vendere pluris ob dilatam; modò tam hîc quàm illic conſiſtatur intra latitudinem juſti pretii. Nam ob præſentem ſolutionem licet emere pretio infimo; ob dilatam licet vendere pretio rigido.

Si quæras : An hoc locum habeat etiam in iis rebus, quæ non ſolent vendi, niſi datis terminis ſolutionum, quales ſunt ſylvæ cæduæ? Dicendum eſt, Habere. Nam cùm tales res vendi poſſint pretio rigoroſo : etiamſi nunc in præſenti univerſum pretium numeraretur; eadem ratione poſſunt tantidem vendi, quando in certos terminos differtur ſolutio pretii de more. Quapropter ſedulò conſiderent mercatorum Confeſſarii, an quando ipſi confitentur, ſe pluris vendidiſſe credita quàm præſenti pecunia, conſtiterint intra latitudinem juſti pretii : an verò eam exceſſerint. Si exceſſerint; perpendant, utrumne intercedat lucrum ceſſans vel damnum emergens; & an verè ſubſit periculum ſortis amittendæ, & laborum ſeu ſumptuum faciendorum pro habenda ſolutione. Cùm enim aliquid eſt iſtorum; licet pluris vendere, quàm res alioquin per ſe valeat, ſecundùm ea quæ diximus q. 77. art. 1. quæſ. 4. & 5. Quando autem fingitur eſſe; oon licet. Quæſt. Reſp.

Concluxio IV.

QUi rem ſuam omnino erat ſervaturus in tempus illud, quando veriſimiliter erat pluris valitura: vendit autem nunc ad inſtantiam emptoris; poteſt vendere pluris quàm nunc valeat: eo nimirùm pretio, quo veriſimiliter eſt valitura eo tempore, in quod eam ſervare decreverat. Quia licet unicuique ſervare ſe indemnem.

Deinde. Quamvis ejuſmodi res vendatur nunc; venditur tamen ut venialis eo demum tempore, quo veriſimiliter plus valebit.

Denique. In hac venditione non augetur pretium ob ſolutionem dilatam, (nam & præſenti pecunia poſſet tantidem vendi) ſed ob lucrum ceſſans. Hæc doctrina probari poteſt ex capit. *Naviganti*, tit. de Uſur. ut poſtea videbitur.

Cùm autem duobus modis fieri poſſit hæc venditio: 1. ut merces nunc vendantur eo pretio, quo valebunt tali menſe vel die, in quem fuerant ſervandæ, abſque ulla pretii determinatione: 2. ut ex nunc determinetur pretium tunc ſolvendum; primus habet minus periculi: in utroque verò id ſervandum, ne ſummum pretium exigat venditor, ſed pretium quod inter minimum & maximum eſt medium: ita ut ſi eo menſe vel die, in quem differtur taxatio pretii, pretium ſit decem, undecim, duodecim; accipiat undecim, & non duodecim: & ſimiliter ſi nunc taxatur, quia veriſimiliter putatur valiturum decem, undecim, duodecim; taxandum eſt ad undecim. Ratione ſiquidem dubii non tenetur vendere infimo pretio illius temporis, ſed nec poteſt ſupremo, ne aut ſe ſolùm in tuto ponat, aut inæqualem faciat conditionem ſuam & emptoris. Vide Navarrum c. 17. num. 239. & 240.

Concluſio V.

QUi rem ſuam non erat ſervaturus in tempus illud, quo veriſimile eſt pretium auctum iri: ſi eam nunc vendit creditò; non poteſt vendere pretio, quod putatur futurum tempore ſolutionis, ſed vendere debet pretio jam currente.

1. Quia ſi venditor non erat ſervaturus mercem in illud tempus; nihil ei refert quanti ſit tunc valitura: atque adeò nec damnum illi emergit, nec lucrum ceſſat; & conſequenter nullum habet titulum vendendi pluris quàm pretio jam currente.

2. Hoc ipſo quo jam venditur res eaque traditur; ipſa tranſit in dominium emptoris: ſi ergo poſtea creſcat ejus pretium; creſcit emptori, & non venditori. Ita ſentiunt contra Cajetanum Jo. Medina qu. 38. de Reſt. cauſ. 5. Covarruvias lib. 2. Var. cap. 3. Lopez p. 2. cap. 66. Salonius controv. 22.

Ob. Si dicas: Tempore ſolutionis pretii demum perficitur contractus ex parte ementis: atqui res pluris tunc valet quàm tempore conventionis; ergo poteſt exigi majus pretium. In primis Reſp. Neg. C. Quia

Reſp. pretium rei venalis debet attendi, quando ipſa res emptori traditur, eò quòd tunc fiat emptoris, incipiatque illi eſſe utilis. Deinde. Contractus venditionis & emptionis eſſentialiter completur mutuo conſenſu verbis expreſſo, accedente præſertim traditione rei.

Quòd ſi dicatur: Compleri ſolutione pretii, hoc eſt quia ſolutio illa eſt finis & terminus contractus.

Ob. Objici etiam poteſt cap. *In civitate* tit. de Uſur. ubi Pontifex docet Quòd ſi piper nunc valens quinque libris, vendatur ſex ad creditum, eò quòd ſit dubium, an tempore ſolutionis, plus minuſvè valebit quàm ſex; non peccent qui ita vendunt. Verùm Dominicus lib. 6. q. 4. art. 2. Navarrus c. 17. nu. 239. Leſſius lib. 2. c. 21. dub. 6.

Reſp. Reſp. Hoc eſſe intelligendum in caſu, quo venditor mercem ſuam erat ſervaturus in tempus quo erat pluris valitura, niſi emptor inſtitiſſet. Iſtam enim limitationem expreſsè addit Pontifex in cap. *Naviganti* eod. tit. his verbis: *Ratione dubii* (quo videlicet dubitatur, utrùm merces plus vel minus ſolutionis tempore ſint valituræ) *etiam excuſatur qui pannos, vinum, granum, oleum, & alias merces vendit, ut amplius quàm tunc valeant in certo termino recipiat pro iiſdem; ſi tamen ea tempore contractus non fuerat venditurus*. Hoc enim cap. moderatur alterum, cùm in utroque ſimilis ſpecies facti adducatur. Et quamvis cap. *Naviganti* ſit Gregorii IX. & cap. *In civitate*, Alexandri III. rectè nihilominus dici poteſt: Unum Pontificem explicuiſſe mentem alterius.

Concluſio VI.

QUod de venditione dictum eſt; poteſt vice verſa de emptore ad ſimilem modum dici. Nimirum qui emit nunc rem aliquam, ſed tradendam ſibi poſt tantum aut tantum temporis; is licitè poteſt emere minoris juſto pretio nunc currente, ſi veriſimiliter creditur tempore traditionis minoris valitura: ac nihilominus emit juſto pretio; illo ſcilicet, quod erit quando res tradetur. Quia non emit illam niſi in iſtud tempus: juſtum autem pretium rei tunc tradendæ non eſt pretium quo nunc valet, ſed quod veriſimiliter tunc valebit. Confirm. Res ſunt æſtimandæ ſecundùm quod ſerviunt in uſus & utilitates humanas: atqui res quæ modò venditur, ſed poſt ſex demum menſes traditur, non poteſt ſervire ementi niſi poſt illos ſex menſes; ergo æſtimanda eſt eo pacto quo tunc valebit. Hinc ſi menſe Julio emitur frumentum, quod etſi nunc valeat quinque florenis, veriſimiliter tamen creditur ſolùm valiturum quatuor menſe Novembri, quando eſt tradendum; licet modò illud emere quatuor. Nec refert, quòd menſe Auguſto adhuc valebit quinque. Quia non emitur pro Auguſto, ſed pro Novembri.

Si quæras: Quomodo taxari poſſit pretium? Reſp. Quæſt. Reſp.
Poſſe taxari à principio contractus ad arbitrium prudentum conſtituendo pretium minus quàm ſit in Julio, & medium ſeu moderatum quod videtur futurum in Novembri. Poteſt etiam relinqui pretium indefinitum, ut poſtea eligatur pretium quod erit menſe Novembri, non ſumendo maximum nec minimum illius menſis, ſed medium: idque ſive anticipetur ſolutio, ſive non. Quia emptio fit in illud tempus, & incertum eſt an emiſſet pretio prorſus infimo, etiamſi demum emeret eo tempore quo frumentum eſt tradendum. Videri poſſunt Dominicus lib. 6. q. 4. art. 2. Cajetanus verbo *Emptio*, & Salonius hic controv. 21.

Concluſio VII.

LIcet quippiam præſenti vel anticipata pecunia minoris emere quàm credita ratione lucri ceſſantis, damni emergentis, periculi & fraudis in venditore; quòd merces non tradet, vel non ſinceras, vel non ſtatuto tempore: quando tamen emptoris intereſt eas recipere. Quia iſti tituli ſunt juſti.

Ad 1. Arg. Reſp. Maj. eſſe intelligendam de communi æſtimatione prudentum: prudentes autem, qui Deum & ſalutem ſuam lucris præponunt, non æſtimant merces ideo pluris valere, quòd vendantur expectata ſolutione; cùm dilatio ſolutionis per ſe ſpectata non poſſit variare pretium, quia nec tempus nec dilatio iſta poſſunt vendi: ſed juſtum pretium cenſent eſſe illud, quod vel taxatum eſt à lege ſeu Magiſtratu, vel ſervatur in communi uſu fori ab ementibus pecunia numerata. Dico *pecunia numerata*. Quia communis uſus fori ad diſcernenda pretia ſumendus eſt ex publico foro, & ex modo illic vendendi pecunia numerata. Cùm enim merces non pluris valeant ratione temporis quo pecunia expectatur; ad illarum pretium impertinens eſt, expectetúrne ſolutio, an non. Et hinc eſt, quòd dum ſubinde taxatur pretium earum à Magiſtratu, nulla fiat diſtinctio rerum, quæ venduntur credita, & quæ præſenti pecunia.

Ad 2. Neg. C. Abundantia enim emptorum auget pretium, non quodcumque, ſed illud, quod ſumitur ex communi uſu fori. Cùm autem uſus fori ſit ſumendus ex venditionibus, quæ fiunt præſenti pecunia: non quæcumque abundantia emptorum auget pretium rerum; ſed eorum dumtaxat, qui emunt præſenti pecunia.

Ad 3. Reſp. Ant. poſſe admitti pro rebus ſecundùm ſe frugiferis: pecunia verò cùm de ſe ſit ſterilis, licèt ratione induſtriæ poſſit eſſe fructifera; non eſt tamen utilior eo ſolo nomine quòd ſit præſens.

Si di-

Ob. Si dicas: Poſſum hodie uti pecunia, ſi habeo præſentem: non poſſum autem, ſi eſt abſens Reſp. Etiam præſenti pecunia non poſſe te uti intra menſem, ſi hodie illam expendas, vel ſi fures eam auferant: poſſe autem tunc illa uti, ſi modò eſt abſens & poſtea ſolvatur. Quod quidem, ſi ſecludamus omnem aliam circumſtantiam, non minus pretio æſtimabile eſt, quàm poſſe uti hodie.

Ad Confirm. Reſp. Hujuſmodi ſollicitudinem per ſe non eſſe pretio æſtimabilem, niſi quando accedit aliquod peculiare periculum amittendi rem expectatam, vel ſimile aliud incommodum. Atque hæc pro explicatione art. dicta ſint: nunc, ut paucis exemplis multa dicamus, & reliqua ſimilia ex his relinquamus æſtimanda, caſus aliquot ſubjiciemus.

Varii caſus. 1. Eſt. Si quis alteri mutuans obliget ipſum, ut emat ex ſua officina, ut colat ſuos agros, ut ſcholam ſuam frequentet, ut frumentum molat in ſuo molendino ut (ſi Medicus eſt) curet mutuantem ejuſque infirmos quando ægrotabunt; eſt uſurarius, etiamſi juſtam ſolvat mercedem tum agricolæ tum medico: neque mutuatarius ei plus ſolvat pro mercibus, pro molitura, pro inſtructione, quàm ſolveret alteri. Obligatio enim ad colendum agrum mutuantis, etiamſi perſolute juſta mercede, eſt pretio æſtimabilis; ergo non licet eam exigere ex mutuo. Ant. prob. Quia eſt obligatio civilis, qua mutuatarius privatur ſua libertate, & conſequenter ſe exponit hujus damni periculo, ut non poſſit alteri operam ſuam locare, quamvis ſub majori ſtipendio requireretur. Eademque eſt ratio de cæteris obligationibus. Ita ſentiunt Sylveſter verbo *Uſura* 1. q. 7. Cajetanus eodem verbo, Bannes & Salonius hic, Navarrus c. 17. n. 220. & ſeq. Toletus lib. 5. c. 30. Azorius p. 3. lib. 7. c. 7. aliique communiter: & fundamentum haberi poteſt in B. Thoma hic ad 4. docente, Quòd obligatio ad mutuandum pecunia æſtimari poteſt. Hujus obligationis ratione mutuator non debet quidem reſtituere juſtum pretium ſeu ſtipendium quod accepit; debet tamen in primis onus quod alteri impoſuerat relaxare; & omnia damna (ſi qua inde provenerint) reſtituere; ac inſuper (ut Cajetano probabile eſt) compenſare quantum valere poteſt obligatio, qua mutuatarium oneravit.

2. Caſus eſt. Qui Principi vel Magiſtratui mutuat ea lege, ut liber ſit à juſtis tributis ſeu gabellis impoſitis vel imponendis, donec reſtituatur mutuum; committit uſuram. Quia ex mutuo lucratur aliquam exemptionem à tributis: hæc autem exemptio pecunia æſtimari poteſt.

3. Qui mutuando obligat alterum expreſsè vel tacitè ad conferendum ſibi vel ſuis aliquod officium temporale; uſurarius eſt. De iſto habemus B. Thomæ ſententiam in Opuſc. de Reg. Jud. in hæc verba: *Quod ſi hoc pacto mutuum dant ut officium accipiant; abſque dubio pactum eſt uſurarium: quia pro mutuo accipiunt officii poteſtatem. Unde in hoc dant eis occaſionem peccandi, & ipſi tenentur reſignare officia taliter acquiſita* B. Thomam ſequuntur Jo. Medina q. 4. de Uſur. Navarrus c. 17. n. 223. Molina tom. 2. diſp. 310. à Graffiis p. 1. lib. 2. c. 104. Lopez p. 2. c. 56. Quia tale officium eſt aliquod commodum uſurariè acquiſitum; ideoque invalidè. Addunt tamen: Fructus, reditus, & ſtipendia tali officio annexa & ante reſignationem accepta non eſſe reſtituenda, niſi ſint exceſſiva. Quia debebantur ratione officii: quod autem eſt plus quàm operæ & labores impenſi mereantur; eſſe reſtituendum. Sicut Beneficium Eccleſiaſticum uſurariè acquiſitum reſtituendum eſt cum fructibus receptis, demptis laboribus, & expenſis, quæ ſunt deducendæ.

4. Qui mutuat cum pacto ſive tacito ſive expreſſo, ut mutuatarius conferat vel procuret Eccleſiaſticum Beneficium mutuanti vel ejus amico; eſt uſurarius ſimul & ſimoniacus. Uſurarius; quia ex vi mutui habet alterius obligationem pretio æſtimabilem. Simoniacus, quia vult conſequi Beneficium per contractum temporalem temporalia commoda afferentem.

5. Mutuare cum pacto, ut mutuatarius totum mutuum vel ejus partem exigat à debitoribus mutuatoris, qui ſunt difficilis ſolutionis; uſurarium eſt. Tali enim debita exigere ſicut & obligatum eſſe ad ea exigenda eſt aliquid pecunia æſtimabile. Si tamen mutuatarius ſponte ac omnino voluntariè ſuſciperet iſtud onus, ſive ex mera liberalitate, ſive quia novit modum habendi facilem ſolutionem; neque uſuram neque aliud peccatum committeret mutuator: ſed videndum, ne mutuatarius fingatur eſſe ſpontaneus, & non ſit.

6. Mutuare cum pacto, ut mutuatarius totum mutuum vel ejus partem accipiat in mercibus, etiam ſervato juſto pretio; uſura eſt. Quia obligare mutuatarium ad aliquid emendum eſt onus pecunia æſtimabile. Accedit, quòd cùm mutuatarius cogatur emere merces, ſive illis egeat ſive non, facile eſt, ipſum pati jacturam eas revendendo. Hinc mercatores, qui ſtipendia militum ea ratione Regi mutuant, ut milites partem recipiant in mercibus partem in pecunia; uſuram committunt. Vide Cajetanum verbo *Uſura*, Dominicum, lib. 6. q. 1. art. 2. Banneſium, Salonium hic & Jacobum à Graffiis dicto c. 104. n. 13. & 14. Salas dub. 16. de Uſur.

7. Si quis mutuat cum pacto, ut mutuatarius juſtam in judicio vindictam non expetat, velut à lite quam ideo movit deſiſtat; uſurarius eſt. Quia ex mutuo habet lucrum pecunia æſtimabile; nimirum remiſſionem juſtæ pœnæ vel mulctæ. Si verò mutuatarius injuſtè lædit alterum, ſive vindictam petendo ſive aliter perſequendo aut vexando; neque uſura, neque peccatum eſt mutuare cum pacto ut deſiſtat. Quia ſic mutuans nihil lucratur, ſed injuſtam ſuam vexationem redimit.

Neque his obſtat, quòd injuria ſoleat gratis condonari. Quamvis enim ita ſit; eſt tamen pecunia compenſabilis. Tacita Ob.

Si dicas: Quòd vindictam expetens etiam in judicio peccet: Reſp. Non ſemper peccare: & quando peccat, non contra juſtitiam peccat, ſed contra charitatem; loquendo de illo, qui non niſi juſtam vindictam petit.

8. Qui mutuat hoc pacto, ut mutuatarius eo loco vel tempore ſolvat, ubi vel quando res pluris valet; uſuram committit. Puta ſi mutuat frumentum vetus, ut reddatur novum eo tempore, quo veriſimile eſt illud pluris valiturum. Si autem mutuat vetus pro novo, quando probabiliter æſtimatur quòd novum non plus valebit; non eſt uſura. Similiter uſura non eſt, ſi mutuans non repetit triticum quod mutuavit, uſque ad tempus in quo erit carius; modò nec directè nec indirectè ſolutionem anteriorem impediat; ſicut impedire videtur, qui nolens ut mutuatarius ſolvat eo menſe quo pretium eſt exiguum, prædicit illi, ut illo tritico utatur in ſuam utilitatem, neque verecundetur eò quòd ſolvat. Navarrus cap. 17. n. 225. Dominicus lib. 6. q. 1. art. 2.

9. Qui mutuat cum pacto, ut alius fidejubeat vel ſpondeat pro ipſo in aliquo negotio, vel ut ſe obliget ad remutuandum mutuanti; uſurarius eſt: ſicut & ſi mutuat, obligando mutuatarium ut ineat contractum aſſecurationis cum ipſo mutuante, atque ita mutuanti aliquid ſolvat pro aſſecuratione. Aliquid enim pecuniæ æſtimabile lucratur ex mutuo.

10. Qui mutuat uſque ad decem annos eo pacto, ut ſi interim alter eorum moriatur; debitor ſit liber: ſi ambo ſupervixerint; mutuatarius ſolvat aliquid ultra ſortem: quibuſdam videtur eſſe uſurarius, eò quòd exigat obligationem ſolvendi amplius, quamvis dubiam; Ita Sylveſter verbo *Uſura* 1. q. 36. & Navarrus c. 17. n. 232. Qui tamen addit, Si abſque fraude donaret gratis ea conditione, ut ſi donatarius uſque ad certum tempus vixerit, reddat duplum: non eſſet uſurarius. Quia nullum mutuum interveniret, ſed contractus innominatus Do ut des. Et quia hic contractus ordinariè potiùs intervenit quàm verum mutuum, quandoquidem is qui pecuniam accipit non abſolutè obligetur reddere, ſed ſolùm ſub conditione; ideo Azorius cenſet, contractum eſſe licitum, p. 3. l. 7. c. 7. Et Confirm. Quia talis, ſive donator ſive mutuator, exponit ſe periculo eorum perdendi, ſi nimirum alterutrius mors interveniret; ergo etiam poteſt eſſe expoſitus ad lucrum: quale aliquod ſi percipiat; non accipiet illud ex mutuo, ſed propter periculum cui ſe expoſuit.

11. Qui mutuat, appoſita pœna mutuatario, ut ſi ſtatuto die non ſolverit mutuum, teneatur aliquam pecuniæ

cuniæ ſummam ſolvere ultra ſortem; non peccat, etiamſi ſummam illam poſtea exigat. Partim quia non exigit eam ex mutuo, ſed ob moram & culpam non reſtituentis quando oportebat. Partim quia ejuſmodi pœna eſt conventionalis ex mutuantis & mutuatarii conſenſu poſita. Ita ſentiunt Scotus in 4. diſt. 15. q. 2. Angelus verbo *Uſura* 1. q. 31. Sylveſter eodem verbo q. 28. Navarrus cap. 17. n. 213. Roderiquez p. 2. cap. 86. Notandom autem, dictam pœnam licitè apponi; modò ſufficiens terminus concedatur ad ſolvendum, & pœna non apponatur in fraudem, ſed animo urgendi mutuatarium ad ſolutionem. Unum ſignum quod apponatur in fraudem eſt, quando mutuans magis optat debitorem incurrere pœnam, quàm ſtatuto tempore ſolvere mutuum. Alterum, quando pœnam illam apponit ſciens, quòd mutuatarius non poterit ſolvere ad ſtatutum diem. Porro ut pœnam incurſam poſſit exigere neceſſarium eſt, quòd ea ſit moderata, & quòd intervenerit culpa mutuatarii in non ſolvendo, atque (ut fervetor charitas) quòd notabiliter exceſſerit tempus præfixum. Quamvis enim ex rigore juſtitiæ poſſit exigi pœna, quando mutuatarius unum & alterum diem exceſſit; inhumanum tamen videtur eum rigorem ſervare, ſi pœna eſt magna, & tam mora quàm culpa fuerit parva. Cæterum, quando mutuatarius in conſcientia obligetur eam pœnam ſolvere, an ſolùm poſt ſententiam Judicis, an etiam ante; non omnino convenit. Etſi non certum; verius tamen videtur quòd ante. Ut enim Azorius ait p. 3. lib. 5. c. 6. in hoc diſtinguitur pœna conventionalis à legali, quòd legalis ſolvi non debet niſi poſt ſententiam Judicis: conventionalis debet antea ſolvi, quia eſt ex conventione partium, & partes ad hoc ſe obligarunt. Satis nihilominus certum eſt, quòd non oporteat eam ſolvere, niſi poſtquam expreſsè vel tacitè pars illam petierit. Tum quia ſi non petit; præſumi poteſt quòd velit cedere juri ſuo. Tum quia is qui promiſit pœnam communiter non voluit ſe obligare ad illam ſolvendam, niſi cùm peteretur. Ita docet Covarruvias p. 2. de Matrim. cap. 6. §. 8. n. 14. Similiter certum eſt, eum qui ad ſtatutum diem ſolvit partem debiti, non debere totam pœnam ſolvere, niſi de mutuo conſenſu aliter pactum fuerit, & debitor ſua culpa non ſolverit totum. Certum quoque, pœnam incurſam poſſe exigi, quamvis mutuatoris nullum fuerit intereſſe. Quia exigitur ut pœna, non autem ut compenſatio damni. Videri poteſt Salas de Uſur. dub. 21.

Ob. Dices: Nemo poteſt alteri imponere pœnam, quam teneatur ſubire, niſi Superior; ergo ſubſiſtere non poſſunt quæ jam diximus. **Reſp.** Reſp. Solum quidem Superiorem poſſe obligare invitum ad pœnam; privatos tamen poſſe imponere pœnas conſentientibus, ſicut fit, quando ab initio contractus ita ſimul conveniunt.

Quid pactum legis commiſſoriæ. 12. Qui mutuat cum pacto legis commiſſoriæ, hoc eſt, accipiendo pignus & apponendo conditionem, quòd ſi mutuatarius non ſolverit intra certum diem, pignus iſtud maneat mutuantis; committit uſuram. Quia ex mutuo lucratur pignus, quod ordinariè majoris eſt valoris quàm ipſum debitum. Hinc pactum legis commiſſoriæ in pignoribus improbatum eſt jure tum canonico tum civili; lib. 3. Decret. tit. 21. cap. *Significante*, & lib. 8. Cod. tit. 35. l. 3. Quam improbationem Sylveſter verbo *Pactum* q. 14. intelligit procedere in pignoribus, aut debitori perdendis, aut injuſto pretio vendendis, pacto ſtatim initio contractus mutui adbibito: exiſtimans propterea, quòd ſi ex intervallo temporis apponatur, non ſit contra legem poſitivam.

An verò prædictum legis commiſſoriæ pactum in pignoribus ſit contra legem naturalem, & conſequenter, an nunquam ſit validum. Quæri poteſt. Sed Reſp. Eſſe contra legem naturalem, ſi abſolutè & ſimpliciter apponatur, ut creditor ſibi acquirat pignus: ſi autem apponatur in pœnam, & pignus non excedat notabiliter debitum, ut ita cenſeri poſſit eſſe pœna moderata, neque mens creditoris ſit quòd alter pœnam incurrat, niſi ſua culpa non ſolverit ad præfixum diem; pactum erit validum: ſive pactum illud contineat, quòd pignus fiat creditoris, ſive quòd ſit venditum pretio juſto ſecundùm prudentis arbitrium. Ita Navarrus c. 17. n. 204. & 217. Azorius p. 3. lib. 7. c. 10. Salas dub. 32. de Uſuris, & ante illos Sylveſter dicta q. 14.

13. Qui mutuat eo pacto, ut mutuatarius debeat idem reddere in eadem ſpecie, menſura, vel numero; aliquando uſuram committit, aliquando non committit. Committit, ſi certum vel quaſi certum ſit, quòd tempore ſolutionis res ſit pluris valitura, neque mutuator erat eam ſervaturus in iſtud tempus. Quia paciſcitur, ut ſibi ſolvatur aliquid ultra valorem rei ſuæ. Si autem erat eam ſervatnrus; non committit uſuram exigendo parem menſuram, modò id detrahat, quod in aſſervatione fuerat diminuendum. Quia tunc nihil lucratur, ſed tantùm ſe ſervat indemnem. Et ſimiliter non peccat ſi dubium eſt, an plus vel minus valiturum ſit tempore ſolutionis, & eamdem ſpeciem vel menſuram exigat. Quia ſicut lucratur, ſi contingat pretium augeri: ita ſe exponit periculo perdendi, ſi minueretur. Quòd ſi veriſimile ſit, pretium imminutum iri; poteſt paciſci, ut illam menſuram reddat, quæ æquivaleat rei, quam ipſe jam mutuat: ut ſi mutuat decem menſuras tritici, modò valentes ſexaginta florenis, & veriſimile ſit, quòd tempore redditionis non valebunt niſi triginta; poteſt exigere, ut eo caſu reddantur viginti raſieriæ: idque ſive triticum iſtud fuiſſet conſumpturus, ſive ſervaturus. Quia poteſt repetere rem æqualis valoris ei, quam mutuat alteri.

Articulus III.

Utrum quidquid de pecunia uſuraria quis lucratus fuerit reddere teneatur.

Reſpondatur Non teneri. Si enim uſurarius de pecunia uſuraria emat agrum; non tenetur eum reſtituere, ſed ſolùm pecuniam quam accepit per uſuram. Unde B. Thomas cum diſtinctione reſpondens, has ſtatuit Concluſiones.

Prima aſt.

Si res per uſuram extorta fuerit uſu conſumptibilis; non tenetur homo ad reſtituendum niſi quod vel quantum accepit: ac proinde ſi quid ex tali re acquiſivit; non oportet quòd illud reſtituat. Quia id, quod ſic acquiritur, non eſt fructus rei alienæ, ſed propriæ induſtriæ. Excipitur tamen caſus, quo per detentionem rei alienæ etiam uſu conſumptibilis alter damnificatur; tunc enim iſtius damni compenſatio facienda eſt.

Concluaso II.

Si per uſuram fuit accepta res non conſumptibilis ipſo uſu; uſurarius tenetur & rem & rei fructum reſtituere: ut ſi acceperat agrum, debet cum agro fructus agri reddere. Quia ſunt fructus rei, cujus alter eſt dominus; & ideo ei debentur. Ad pleniorem horum intelligentiam,

Quæritur I.

Utrùm uſurarius acquirat dominium lucri, quod ſupra ſortem accepit.

Videtur quòd ſic. 1. Dominia rerum transferuntur per voluntatem dominorum conjunctam traditioni: atqui mutuatarius voluntariè dat uſurario lucrum; ergo iſtius lucri transfert dominium. Confirm. Si quis juramento aſſereret, ſe transferre dominium iſtius lucri, verè illud transferret; ergo etiam abſque juramento transfert.

2. Ea, quæ quis metu coactus alteri donat, verè fiunt ejus; ergo ſimiliter quæ dantur uſurario: cùm magis voluntariè dentur. Ant. prob. ex cap. *Abbas* tit. De his quæ vi: ubi quæ metu & vi fiunt, non cenſentur irrita, ſed declarantur irritanda. Confirm. Quando aliquis neceſſitate preſſus rem ſuam vendit, venditio eſt valida, tametſi reperiatur in vendente voluntarium mixtum involuntario; ergo ſimiliter quando mutuatarius dat uſuras, datio eſt valida.

3. Si uſurarius non acquireret dominium pecuniæ uſura-

Digitized by Google

uſurariæ ; conſequens eſſet , omnes contractus , quos cum illa pecunia facit , eſſe irritos : perinde enim foret , ac ſi latro de pecunia furtiva contractus illos iniret: Conſeq. autem eſt falſum; quia ſi de iſtiuſmodi pecunia emat agrum , ager erit uſurarii ; hìc ad 2. His ſimilibusve argumentis moti quidam affirmarunt , uſurarium acquirere dominium lucri uſurarii . Alii id concedunt de rebus uſu conſumptibilibus , negant de aliis.

Reſp. Non acquirere. Sed Reſp. vera , omninoque tenenda eſt: Sive uſurarius ſupra ſortem accipiat res uſu conſumptibiles , ſive alias ; ipſum non acquirere illarum dominium. Ita ſentit B. Thomas: de rebus quidem uſu non conſumptibilibus ; hìc in corp. ubi fructus agri per uſuram accepti docet eſſe fructus rei , cujus alter eſt dominus: de rebus autem uſu conſumptibilibus ; in reſp. ad 3. ubi id quod de pecunia uſuraria acquiritur , dicit non deberi uſurario acquirenti propter pecuniam , (utpote quæ ejus non ſit) ſed propter induſtriam. Unde & concludit , uſurarium plus habere juris in re acquiſita per pecuniam uſurariam quàm in ipſa pecunia uſuraria . Eadem eſt ſententia Bonaventuræ in 4. d. 15. art. 2. q. 1. Richardi art. 5. q. 6. Altiſſiodorenſis lib. 3. Tract. 26. q. 1. Almaini in 4. diſt. 15. q. 2. Majoris eadem dub. q. 38. Covarruviæ lib. 3. Var. c. 3. num. 6. Lopez p. 2. c. 79. & aliorum plurium , quos refert ac ſequitur Salas dub. 38. de Uſur. & Bannes ad hunc art.

Prob. 1. Dominia transferuntur dupliciter; vel privata domini voluntate ; vel authoritate legis: neutro autem modo transfertur dominium lucri ſuperexcreſcentis in uſurarium , ſive illud ſit pecunia , ſive res quæpiam uſu non conſumptibilis . Non priori modo . Quia mutuatarius , dum uſuram ſolvit , patitur injuſtiam , ideo quippe debet ei fieri reſtitutio ; ergo præſumitur non velle à ſe alienare , ac in alterum transferre rem , quam tradit , reique illius proprietatem ac dominium . Non etiam modo poſteriore. Quia legibus prohibentur uſuræ ; non ergo per leges transfertur earum dominium.

Confirm. Si dominium uſurarum transferretur in uſurarium vel ex voluntate mutuatarii vel ex authoritate legis; ſequeretur, uſurarium non teneri ex juſtitia ad illarum reſtitutionem , quia non violaret juſtitiam: non enim violatur juſtitia , niſi quando contra domini voluntatem aut quando contra præſcriptum legis contingit inæqualitas. Neque ſufficit dicere, ideo naſci onus reſtitutionis , quia deſit rationabilis titulus accipiendi ſuperexcreſcentiam . Cùm tamen titulus non ſit neceſſarius ad hoc , ut donatio valeat: hìc autem ſit donatio , ſi transferatur dominium.

Prob. 2. Nemo acquirit dominium rei alienæ , quando nec gratis ei donatur , nec aliquo alio juſto titulo recipitur: atqui lucrum uſurarium non donatur gratis , neque eſt alius juſtus titulus illud recipiendi; ergo qui recipit non acquirit ejus dominium. Ant. patet. Quia mutuatarii non intendunt donare gratis , ſed vel ratione mutui , vel quia non aliter poſſunt neceſſitates ſuas ſublevare: titulus autem vel mutui vel neceſſitatis ſublevandæ non eſt juſtus ad accipiendum lucrum ex mutuo ; ut patet ex dictis art. 1. & ex onere reſtituendi , quod eam acceptionem ſubſequitur.

3. Uſurarius non poteſt uti uſuris, ſed in conſcientia tenetur eas reſtituere quamprimùm poteſt ; ergo non eſt earum dominus , quia domino licet uti re ſua. Confirm. Non tenetur eas reſtituere ex vi alicujus contractus, quo ſe ad reſtitutionem obligaverit , ſed quia injuſtè illas accepit ; & conſequenter quia manſerunt res alienæ.

4. Ut aliquis abſque authoritate legis efficiatur dominus alicujus rei de novo , non ſufficit quòd verus dominus conſentiat, rem illam ipſi tradi : alioquin is qui habet pignus vel depoſitum eſſet ejus dominus , quia verus dominus conſentit quòd talis res ei tradatur ; ſed requiritur conſenſus veri domini quantùm ad proprietatem, ut ſcilicet conſentiat, quòd proprietas , quam habet in tali re, tranſeat in alterum: atqui licèt is qui ſolvit uſuram , utcumque conſentiat quòd ſuperexcreſcentia tradatur uſurario , non conſentit tamen, quòd proprietas in ipſum tranſeat , alioquin uſurarius non injuſtè acciperet , cùm ſcienti & volenti non fiat injuria ; ergo uſurarius non efficitur verus dominus.

Denique. Etiam illi , qui ſunt contrariæ ſententiæ, fatentur , quòd ſi uſurarius acceperit rem fructiferam ultra ſortem ſibi debitam , reſtituere debeat non ſolùm illam rem , ſed etiam illius rei fructus deductis expenſis. Hujus autem non eſt alia ratio niſi ea , quam tradit hoc art. B. Thom. ſcilicet quia ſunt fructus rei , cujus alter eſt dominus; ergo uſurarius non acquiſierat ejus dominium.

Si dicas: Uſurarium teneri propter injuſtam moram , qua ceſſavit à reſtitutione ; ex qua mora factum eſt , quòd prior dominus non poſſet accipere fructus. Contrà eſt, quòd uſurarius teneatur ad fructuum reſtitutionem , ſive fuerit in mora reſtituendi , ſive non fuerit: ut ſi habebat juſtam cauſam differendi : ac ſi inſuper eo caſu , quo dominus non fuiſſet de re ſua frugifera fructum facturus.

Cæterum allatam reſponſionem intelligendam eſſe procedere , quando res uſuraria manet ab aliis rebus ad uſurarium jure pertinentibus ſeparata ; communis opinio fert . Si autem ita permiſceatur , ut ab illis ſecerni nequeat : veluti quando triticum uſurariè acceptum miſcetur cum acervo tritici ad uſurarium pertinente , vel quando pecuniæ ſimiliter miſcentur pecuniis ; probabile eſt , totum acervum tranſire in dominium uſurarii; ſecundùm ea quæ dicimus q. 62. art. 6. quæſ. 4. ſed cum obligatione reſtituendi id quod accepit. Cùm & ipſe mutuatarius quoddam jus in re habeat , ut ex illo acervo ſumere poſſit quantum novit ad ſe pertinere.

Ad 1. Arg. Reſp. Mutuatarium non voluntariè dare lucrum uſurario , ſed involuntariè: mallet enim id ſolùm reddere quod accepit : verùm quia non poſſet habere ex quo ſuas neceſſitates levet , niſi præter ſortem etiam lucrum tradat; hìc & nunc vult illud tradere potius , quàm in neceſſitate manere : ſed hoc ejus voluntarium eſt mixtum involuntario ; ideoque ipſe non eſt purè volens. Quo modo & à latrone coactus pecuniam ſuam conſentit ei tradere , non animo ſpontaneè donandi , ſed quia non poteſt aliter effugere manus ipſius. Tale autem voluntarium, ſicut non ſufficit ad donationem , cùm donatio ſit liberalis ac ſpontanea datio; ita nec ad transferendum dominium uſurarum in fœneratorem.

Si dicas: Philoſophum lib. 5. Ethic. c. 2. uſuram ponere inter commutationes voluntarias. Reſp. Id propterea eſſe: vel quia ſecundùm ſpeciem externam datio uſuræ ſeu lucri uſurarii eſt voluntaria, habetque revera quoddam voluntarium : vel quia principium contractus uſurarii, ſcilicet petitio mutui ab uſurario , eſt voluntaria, ſponte enim petitur ab eo mutuum. Et hanc rationem indicare videtur Philoſophus dicens , Commercia , quæ recenſet , eſſe ſpontanea , quia principium eorum eſt ſpontaneum. Ad Confirm. Reſp. Neg. Conſ. Quia propter religionem juramenti & propter honorem divini nominis , quod in juramento invocatur , quædam rata ſunt ſi juramento confirmentur , quæ rata non eſſent ſi non ſic confirmarentur ; veluti ſimplex promiſſio. Sic ergo ſi quis juramento aſſereret ſe , donare lucrum uſurario , & intentio ejus eſſet donare gratis cauſa amicitiæ; valeret donatio: quanquam ſi cauſa mutui dare intenderet ; non valeret , obſtante hujuſmodi donationi jure naturali. Deinde. Alia inſuper eſt ratio diverſitatis : nam per ſe & ordinariè is qui ſolvit uſuras, neque promittit , neque affirmat uſurario quòd eas ipſi donet; ac proinde non eſt comparandus cum eo, qui non ſolùm hoc aſſerit, ſed etiam jurejurando confirmat.

Ob. Reſp.

Ad 2. Neg. Ant. Certum eſt enim , prædonem non fieri dominum ejus pecuniæ , quam viator metu mortis coactus ei tradit. Ad prob. Reſp. Pontificem non illic affirmare , neque in univerſum præſupponere , quòd ea quæ vi aut metu fiunt ſint valida: ſed ſolùm dicit, eſſe irritanda ; ſive nimirum prius fuerint per ſe irrita, ſive rata, digna tamen quæ per Judicem aut irritentur, aut irrita fuiſſe declarentur. Prudenter autem Pontifex ita ſermonem ſuum temperavit , quia Beneficium , de quo ibi ſermo eſt, ab uno per vim & metum dimiſſum Abbas jam contulerat alteri: qui cùm poſſeſſionem ejus haberet ; quibuſdam apparere poterat, quòd ipſe validè poſſideret. Ad Confirm. Neg. C. Solutio enim ejus , quod ultra ſortem accipit uſurarius,

Digitized by Google

rius, ideo eſt invalida: partim quia in ea datur pretium pro re, quæ nullo pretio digna eſt: partim quia nihil ibi invenitur, quod non ſit injuſtitia ex parte recipientis; quando verò aliquis neceſſitate preſſus rem ſuam vendit, non fit ei injuria vel injuſtitia, ſed datur ipſi juſtum pretium pro re ſua.

Ad 3. Reſp. Neg. Seq. Sive enim latro ſive uſurarius de pecunia, quam injuſtè habet, contrahat; contractus aliquando ſunt validi.

Ad cujus intelligentiam,

QUÆRITUR II.

Qui contractus ab uſurario facti ſint validi.

VIdetur quòd nulli. 1. Docet enim B. Thomas, Lucrum factum ex re uſuraria frugifera ideo eſſe reſtituendum, quia eſt fructus rei, cujus alter eſt dominus: ſed ſi per contractum de pecunia uſuraria factum fœnerator accipiat rem aliquam, illa erit fructus, rei cujus alter eſt dominus, videlicet pecuniæ; ergo ipſe debet illam rem reſtituere: unde ſequitur, quòd contractus ſit invalidus. Confirm. In contractu ſocietatis, etiamſi alter ſociorum contulerit ſolùm pecuniam alio præſtante induſtriam, pars lucri juſtè venit ad eum qui dedit ſolam pecuniam; ergo ſimiliter ad eum, cujus ſunt pecuniæ uſurariæ, venire oportet rem ex eis emptam, ſeu lucrifactam, aut ejus partem.

2. Pecunia uſuraria eſt obnoxia reſtitutioni tamquam aliena; ergo etiam id quod de illa pecunia emitur. Sicut enim ſi radix ſancta, & rami; ita ſi radix eſt infecta, & rami: pecunia verò eſt radix rerum, quæ de illa emuntur.

3. Fraus & dolus nemini debent patrocinari, nulluſque ex iniquitate commodum debet reportare: ſi autem aliqui contractus de pecunia uſuraria facti ſunt validi; uſurarius reportabit commodum ex ſua iniquitate: fiet enim verus dominus rerum, quas inde emerit; ergo nulli ſunt validi.

4. Si uſurarius quippiam emit de pecuniis uſurariis, non transfert dominium illarum in venditorem, cùm ipſemet non ſit earum dominus; ergo nec venditor in ipſum transfert dominium rei venditæ: non enim intendit transferre illud, niſi in eum qui viciſſim in ipſum transfert dominium pretii.

Pro Reſp. ſit

CONCLUSIO I.

ILli contractus, quibus ex re uſu conſumptibili, ut ex pecunia fœnebri, uſurarius emit aliquid, ex quo ſufficienter poſſit fieri reſtitutio, ſunt validi; ac proinde ſi de lucro uſurario emat domum; domus fit uſurarii. Ita ſentire B. Thomam manifeſtum eſt. Partim ex reſp. ad 2. ubi ſcribit, quòd *Poſſeſſiones, quæ de uſuris ſunt comparatæ, non ſunt eorum quorum ſunt uſuræ, ſed illorum qui eas emerunt*. Partim ex reſp. ad 3. ubi dicit *Illud, quod acquiritur de pecunia uſuraria, deberi acquirenti* propter ſuam induſtriam; ipſumque uſurarium plus juris habere in re acquiſita de pecunia uſuraria quàm in ipſa pecunia uſuraria. Cum eo ſentiunt Major in 4. diſt. 15. q. 38. Sotus lib. 6. q. 1. art. 4. Bannes & Salonius hic Covarr. lib. 3. Var. cap. 3. n. 6. & alii multi apud Salas dub. 39.

Prob. 1. ex cap. *Cum tu*, tit. De Uſur. ubi Alexander III. poſſeſſiones à fœneratore emptas de pecuniis uſurariis non jubet reddi iis, à quibus acceptæ fuerunt uſuræ, ſed vult eas vendi, & pretia earum reſtitui illis, à quibus uſuræ ſunt extortæ. Ubi cùm nihil dicat vel de fructibus earum poſſeſſionum ab uſurario perceptis, vel de pretio quod interdum poteſt reſtare, uſuris reſtitutis: ſi nimirum uſurarius eas vendat pluris quàm fuerint uſuræ; conſequenter eſt dicendum, ea omnia manere uſurarii, quia ſunt fructus rei, cujus ipſe habeat dominium.

Prob. 2. Quia l. 8. Cod. *Si quis alteri*, ſive lib. 4. Cod. tit. 50. l. 8. expreſsè dicitur, quòd *Qui aliena pecunia comparat, non ei cujus nummi fuerunt, ſed ſibi tam actionem empti quàm dominium, ſi fuerit tradita poſſeſſio, quærit*. Idemque habetur, l. *Si ex ea*, Cod. De rei vindic.

Prob. 3. Id quod de pecunia uſuraria emitur non eſt fructus pecuniæ, cùm ipſa ſit ex ſe ſterilis, ſed induſtriæ; ergo dominium ejus non tranſit in mutuatarium, ut qui nullam adhibuerit induſtriam, ſed in uſurarium, qui induſtriam adhibuit, non permittendo pecuniam otioſam, ſed eam exponendo emptioni.

CONCLUSIO II.

COntractus, quos facit uſurarius vendendo vel donando rem uſu non conſumptibilem pro uſura acceptam, ut domum vel agrum, ſunt irriti ſic, ut verè non transferat talis rei dominium in emptorem vel in donatarium: eò quòd res uſu non conſumptibiles debeant reſtitui eædem numero. Atque hæc eſt differentia, quare uſurarius validè poſſit alienare vinum, pecuniam, & alia uſu conſumptibilia per uſuram accepta: non autem poſſit alienare domos, agros, & ſimilia etiam per uſuram accepta. Quia videlicet res aliena uſu non conſumptibilis eſt obligata ad reſtitutionem obligatione reali, ita ut eadem numero ſit reſtituenda; ex quo fit, quòd ea obligatio tranſeat cum ipſa re, ſive vendatur, ſive donetur, ſive jure hæreditario poſſideatur, adeòque quiſquis rem illam habet teneatur eamdem reſtituere. Res verò uſu conſumptibilis non eſt neceſſariò reſtituenda eadem numero, neque quòd reſtitui debeat eſt ex obligatione reali, ſed perſonali: quæ perſonalis obligatio non perinde ſicut realis tranſit ad quamlibet perſonam, ſed tantùm ad illos, qui loco perſonæ ſuccedunt. Et hinc eſt, quòd qui pecuniam alienam ex manibus uſurarii habent, ſive ex donatione, ſive ex eo quòd ipſi quippiam vendiderint; ejus dominium acquirunt, modò uſurarius maneat potens aliundè reſtituere. Ita Bannes hic, & Lopez p. 2. cap. 81.

Et quamvis aliquibus videatur, quòd uſurarius, etſi non transferat dominium rei alienæ in eum cui vendit, accipiat tamen ipſe dominium pretii, atque ita contractus ex parte ſit validus propterea, quòd ff. de Furt. l. *Qui vas*, dicitur, Nummos ex re furtiva non eſſe furtivos: & dominum committere furtum, ſi pretium rei ſuæ per furem venditæ vi extorqueat. Verius tamen videtur, prædictos in 2. Concluſ. contractus eſſe omnino irritos, ita ut uſurarius non acquirat dominium pretii. Quia emptor non intendit transferre dominium ſuæ pecuniæ niſi in eum, qui in ipſum transferat dominium rei quam vult emere: venditor autem illud dominium non transfert, nec transferre poteſt.

Confirm. Si uſurarius vel quivis rei alienæ injuſtus detentor rem alienam permutaret cum alia, non acquireret dominium iſtius alterius rei; ergo neque acquirit dominium pecuniæ, qua rem ſimiliter alienam vendit. Ant. prob. Quia non ſubſiſtit permutatio. C. verò probari poteſt à ſimili.

Accedit, quòd ſicut ille rem, quam permutavit cum fure, poteſt velut ſuam recuperare, ſi intelligat, permutantem ſibi tradidiſſe rem furtivam: ita etiam emptor poteſt recipere pecuniam, quam dedit venditori, quando ſciverit illum non habuiſſe poteſtatem vendendi; ſive interim rem emptam ipſi venditori reſtitutionem facturo reddiderit, ſive vero domino.

Denique. Nullo titulo venditor acquirit dominium pecuniæ: cùm enim ſolus interveniat titulus venditionis, & venditio ſit nulla; conſequens eſt, non eſſe aliquem juſtum titulum, quo malæ fidei venditor dominium acquirat.

Ad leges autem oppoſitas Reſponderi poteſt: Nummos ex re furtiva redactos propterea dici non eſſe furtivos; vel quia venditor non furtim & clanculùm eos aufert; vel potiùs quia non ſic ſuccedunt in locum rei furtivæ, ut tranſeant in proprietatem aut dominium ejus, à quo res furtiva injuſtè fuerat ablata, cùm illa adhuc maneat in ipſius dominio. Et hinc eſt, quòd dominus rei, ſi nummos illos per vim extorqueat; furtum feciſſe dicatur: quia rem accipit ad ſe non pertinentem. Quamvis autem nummi ad eum non pertineant; non ſequitur, quòd pertineant ad furem qui eos recepit: ſed exiſtimamus manere emptoris; ſicut res ei vendita manet ejus, cui fuerat furto ſublata.

CON-

Conclusio III.

Contractus ab uſurario facti de re uſuraria etiam uſu conſumptibili, ex quibus redditur impotens ad reſtituendum, ſunt irriti. Quia ſunt alienationes rerum alienarum factæ, domino rationabiliter invito. Si verò per eos, qui fiunt de re uſu conſumptibili, non ita minuantur opes uſurarii, quin adhuc poſſit abundè omnibus ſuis creditoribus ſatisfacere; validi ſunt. Quia cùm nihil referat, an ejuſmodi bonorum reſtitutio fiat in eadem ſpecie, an in diverſa æquivalenti: cùmque uſurario maneat ſufficienter unde queat reſtituere; tales alienationes non fiunt dominis rationabiliter invitis. Videri poteſt Sylveſter verbo *Uſura*, 8. q. 1. Bannes ad hunc art. & Lopez p. 2. cap. 81.

Concluſio IV.

Contractus, quos facit uſurarius de bonis ad ſe pertinentibus, validi ſunt, ſi quo tempore illa alienat, remaneant ei ſufficientia bona, ex quibus reſtituere poſſit uſuras: neque is qui recipit (ſive per donationem, ſive per alium contractum accipiat) tenetur ad ullam reſtitutionem, etiamſi contingat, uſurarium poſtea fieri impotentem ad reſtituendum. Si verò non remanent uſurario bona ſufficientia ad reſtitutionem; oportet diſtinguere. Vel enim hujus rei conſcius non eſt ille qui recipit; & ſic validus eſt contractus: quia ponitur, quòd illa bona ſint uſurarii, atque adeò non ſint ad reſtitutionem obligata reali obligatione, & quòd bona fide recipiantur; ac proinde recipiens non agit in fraudem creditorum. Vel is qui recipit advertit, ſeu facilè poteſt ac debet advertere, uſurarium ſic ſua bona alienando fieri impotentem ad plenè reſtituendum: & ſi eo non obſtante inducit eum ad alienationem, petendo, v. g. ut ſibi donet; haud dubiè obnoxius eſt reſtitutioni: quia eſt cauſa cur creditores non potuerunt habere reſtitutionem. Si autem non inducit, ſed à ſpontaneo recipit; quibuſdam probabile eſt, quòd non incurrat onus reſtituendi: eò quòd illa bona nemini ſint obſtricta, & qui alienat ſit eorum dominus. Contrarium tamen eſt probabilius. Quia ſic recipiens eſt cauſa impotentiæ, vel ſaltem cooperatur ſciens & volens ad impotentiam reſtitutionis, agitque in fraudem creditorum; ac proinde obligatur ratione injuſtæ acceptionis. Ita ferè Salas dub. 41. de Uſur.

Aliquid accipiens dono ab uſurario quando teneatur ad reſtit.

Ex his colligere licet, quid dicendum ſit de illis, qui vendunt aut ſerviunt uſurariis, quique vivunt de bonis uſurariorum; ad pleniorem tamen intellectum addemus aliquot Concluſiones. Sit igitur

Concluſio V.

Uſurario ſeu alteri cuilibet, non habenti bona niſi vel aliena vel reſtitutioni obnoxia, vendere domos vel alias poſſeſſiones, ex quibus non fiat ullo modo impotens ad reſtituendum; licitum eſt. Quia tunc uſurarius ſolùm alienat bona, quæ non ſunt reſtituenda in eadem ſpecie, & loco ipſorum acquirit alia ex quibus diteſcit, & ex quibus opportunè poteſt reſtituere. Vendere autem veſtes, calceos, aut alia uſu conſumptibilia ſtatim conſumenda maximè ad luxum & pompam, quando ſcitur, aut ſciri poteſt ac debet eos fieri impotentes ad ſolvendum uſuras aut debita; non eſt licitum, quin potiùs pretium ſic acceptum eſt reſtituendum. Ita Gabriel in 4. diſt. 15. q. 11. dub. 16. Angelus verbo *Reſtitutio* 1. n. 25. Salon hic controv. 2. Lopez p. 2. c. 81. Quidam tamen excipiunt, caſum quo venduntur uſurariis ea, ſine quibus non poſſunt vitam ſuam conſervare; quòd ſcilicet tunc non ſit opus reſtituere pretium.

Concluſio VI.

Famuli ſervientes uſurariis aliiſvè debitoribus nulla bona niſi aliena habentibus; vel ſerviunt ad faſtum, vanitatem aut pompam, nihilque conferunt, quo ſubſtantiam illorum augeant, aut pignora conſervent; vel ſuis miniſteriis tantum adferunt emolumenti aut uſurariis ſive debitoribus, aut mutuatariis, creditoribuſvè, quantum erga ipſos conſumitur in victu, veſtitu, & ſtipendio. *Si poſterius*; ad nullam tenentur reſtitutionem. Quia debitores non redduntur propter ipſos ad ſolvendum impotentes. *Si prius*; tales famuli tenentur reſtituere creditoribus quantum debitores ea de cauſa facti fuerint impotentes. Et ſimiliter illi qui utiliter quidem ſerviunt, ſed non tantum utilitatis adferunt, quantum ratione ipſorum expenditur; debent tantum reſtituere quantò minus eſt quod conferunt. His conſentiunt Angelus, Gabriel, & Salas dub. 24. qui dub. præced. duo quædam ex Medina & Adriano notaverat. *Unum*, quòd quando aliquis ignorans alium reddi impotentem ad ſolvenda debita ſuas operas elocavit, vel aliter conſtituit eum debitorem; poſſit exigere ſibi debitum perinde ac alii creditores, etiamſi ante ſolutionem intelligat impotentiam ad alia debita ſolvenda. *Alterum*, quòd quando famuli nobilium tanto ære gravatorum, ut impotentes ſint ad ſolvendum, bona fide eis ſerviunt, non ſint cogendi reſtituere quæ in victu, veſtitu, & ſtipendiis accipiunt, imò nec urgendi ad ſervitium deſerendum, ſi non deſunt alii qui ſimiliter deſervirent. Sed hæc intelligenda videntur de famulis in ſua bona fide remanentibus.

Concluſio VII.

Artifices conficientes aut vendentes uſurarii utenſilia: ſi ea ſint pro conſervatione ſubſtantiæ ipſorum, ut ſi conſtruunt eis domos, ſeras, portas, arcas pro cuſtodia rerum; licitè ab eis petunt mercedem, neque tenentur eam reſtituere: ſecus ſi ſcienter operentur, aut vendant eis inutiles. Quia tunc, ſi noverint uſurarios fieri impotentes ad reſtituendum, pretii ab eis accepti manent debitores. Ita Lopez dicto c. 18.

Concluſio VIII.

Uxor uſurarii, quæ ſufficientem dotem attulit ex bonis uſurario propriis tametſi reſtitutioni obnoxiis; licitè poteſt pro ſe & filiis ad congruam ſuſtentationem accipere abſque onere reſtitutionis. Quia ratione dotis acceptæ uſurarius tantùm obligatur ad alendam uxorem & filios ſub ſua poteſtate conſtitutos, quantùm ad perſolvendas uſuras. Quando verò uxor ſufficientem dotem non attulit, neque ipſa vel filii etiam ſub patria poteſtate conſtituti utiliter gerunt negotium creditorum, veluti ſua induſtria vel labore conſervantes aut augentes rem familiarem uſurarii; nequeunt ex pecuniis uſurariè acceptis victum accipere, quin maneant obligati ad reſtituendum. Quia contra jus naturale eſt, de bonis alienis cum jactura proprii domini vivere ſine animo reſtituendi: niſi talis urgeat neceſſitas, in qua dominus obligaretur hic & nunc huic & illi facere eleemoſynam. Poſſunt quidem excuſari à peccato ſaltem mortali: ſive quia dum ſic vivunt, ignorant ſe de alienis vivere: ſive quia non poſſunt aliter victum habere, atque adeò non uſurpant aliena domino rationabiliter invito; cùm ipſe (ſi in tali caſu reperiretur) vellet ſibi ita fieri, hoc eſt vellet dominos conſentire, ut de ipſorum bonis viveret. Ab onere tamen reſtitutionis faciendæ quando fuerint ſui juris non excuſantur; imò nec à peccato forent excuſandi, ſi poſſent aliundè vivere: ut ſi uxor habet bona propria, ſi filii poſſunt labore, induſtria, vel ſervitio victum quærere.

Petes: An uxor, quæ dotem non attulit, & filii qui ſubſtantiam patris uſurarii non augent, neque conſervant, ſaltem poſſint vivere de bonis uſurario propriis abſque obligatione reſtituendi? Reſp. poſſe, quando aliundè non poſſunt vivere. Quia uſurarius æquè vel magis tenetur illos de ſuis bonis alere, quàm mutuatariis ſolvere, & ponitur quòd non expendant aliena.

Quod attinet ad dotem, quam uſurarius dat filiæ; dicendum eſt: Eam ſine dubio eſſe reſtitutioni obnoxiam, ſi eſt de re aliena: ſi autem eſt de bonis uſurario propriis, neque per hoc uſurarius fit ad reſtitutionem impotens; non eſt reſtituenda, etiamſi poſtmodum fiat impotens, uti nec ſi jam reddatur impotens, ſed hoc bona fide ignoret gener. Si verò gener ſciat vel ſcire poſſit ac debeat, uſurarium elargitione dotis

reddi

Digitized by Google

reddi impotentem, tametſi eam det ex propriis; tenetur eam reſtituere. Quia eam recipiendo eſt creditoribus cauſa damni.

Neque refert, quòd ad ſtatum, quem antea uſurarius juſtè habebat, pertinere videatur, ut competenter dotet filiam: debita autem non ſint ſolvenda cum detrimento ſtatus. Quia certum eſt, aliquid eſſe imminuendum de ſtatu etiam juſtè acquiſito, ut injuſtè ablata poſſint reſtitui: ipſumque uſurarium poſſe dotationem filiæ differre abſque notabili ſtatus priſtini imminutione, ac interea legitimo artificio vel mercatura lucrari, ut & aliena reſtituat, & dotem aliquam filiæ comparet. Vide Navarrum c. 17. n. 271.

Concluſio IX.

QUi mutuavit uſurario in fines malos aut vanos; non poteſt licitè ab eo recuperare ſolutionem mutui, ſi ſciat quòd ex ea ſolutione fieret impotens ad omnes uſuras reſtituendas: & ſi recipiat; tenebitur ad reſtitutionem. Quia dignus eſt ejuſmodi damno. Secus ſi uſurarius, non obſtante illa ſolutione, maneat æquè ſufficiens ad reſtitutionem faciendam: aut ſi mutuavit bona fide, nihil ſciens de vanis finibus, in quos mutuum eſſet expendendum. Ita Gabriel diſt. 15. q. 11. dub. 16. Sylveſter verbo *Uſura* 8. q. 7. Navarrus num. 164. Lopez c. 81. & Salas dub. 42. qui addit: Mutuum ad neceſſitatem vitæ vel ſtatus præferendum eſſe uſuris quoad reſtitutionem, etiamſi ejus ſolutio reſtitutionem uſurarum omninò impediret; mutuum verò ad non neceſſaria poſtponendum eſſe uſuris, ſi earum reſtitutionem impediret.

Concluſio X.

ETſi quibuſdam videatur probabile, quòd uſurarius pignora apud ſe depoſita & intra tempus conſtitutum non repetita à mutuatariis poſſit vendere: partim quia ſolent à mutuatariis ſponte relinqui per modum venditionis pro ſorte & uſuris; atque ita dominium eorum tranſit in uſurarium: partim quia contractus ut niſi mutuum reſtituatur intra certum tempus pignus ſit vendendum, eſt juſtus; aliis tamen potiùs aſſentimur dicentibus, uſurarium non poſſe talia pignora vendere, nec alios poſſe ea emere. Emptores verò teneri ad reſtitutionem, excepto quòd retinere poſſunt ea, quæ uſurarius veriſimiliter ſuper illis pignoribus mutuavit: & ſi dominus ignoretur; non eſt neceſſe quòd pauperibus reſtituant totum valorem pignoris, ſed ſatis eſt ſi reſtituant illud plus quod valet ultra mutuum ſuper eis ab uſurario datum. Hi ſunt Angelus verbo *Reſtitutio* 1. q. 18. Sylveſter verbo *Uſura* 8. q. 14. Gabriel in 4. diſt. 15. q. 11. Molanus in Theol. Pract. Tract. 2. de Reſtitut. cap. 28. Joannes Medina Cod. de Rebus per uſuram acquiſitis, Navarrus c. 17. n. 265. Binsfeldius ad cap. *Cum tu*, de Uſur. q. 3. Toletus lib. 5. c. 35.

Uſurarius non poteſt vendere pignora.

Prob. 1. Uſurarius non poteſt illis pignoribus uti ne quidem poſt terminum lapſum tamquam re ſua; ſed ſi utatur, debebit computare fructus perceptos in diminutionem ſortis; ergo ſi pignora illa vendat, vendet rem non ſuam, ac proinde nulla erit venditio: ſicut enim non licet donare, ita nec licet vendere rem alienam.

Prob. 2. Non licet rem alienam contrectare invito domino: qui autem ejuſmodi pignora vendit aut emit contrectat rem alienam invito domino: ergo peccat. Minor ſuadetur. Quia dominus non magis vult, res ſuas apud uſurarium ex inopia relictas vendi, quàm velit ſolvere uſuras: ut ſummum enim ſolùm vult voluntate mixta involuntario; quia ſcilicet vellet eas recuperari ſi poſſet, ſed defectu pecuniæ non poteſt. Unde quod aliqui exiſtiment, mutuatarios conſentire in venditionem; non eſt admittendum, ſi de libero & puro conſenſu agamus.

Tacita Ob.

Neque refert, quòd non ſolent vel conqueri vel de ſuis pignoribus inquirere. Nam nec de uſuris ſolutis conqueri ſolent, nec earum ſolutionem quærere; neque tamen idcircò cenſendi ſunt conſentire, ut in uſurarii dominium transferantur.

Non refert etiam, quòd videantur illa pignora vendere publica authoritate. Authoritas enim publica ſimiliter eam venditionem permittit ſicut ipſas uſuras.

Ex his colligi poteſt rationum allatarum ſolutio. Prioris quidem. Pignora non ſponte relinqui à mutuatariis, ſed potiùs coactè, interdum, quia non habent ſortem quam deberent reddere; ſæpè etiam, quia non habent uſuras quæ ſunt ſolvendæ. Poſterioris autem. Quia contractus, de quo nunc agimus, longè alius eſt ab eo qui objicitur: præſens enim contractus habet, ut intra certum tempus reddatur mutuum cum uſuris; non autem ut ſimpliciter reddatur mutuum. Deinde. Ad hoc ut ille contractus, quo convenitur ut niſi mutuum certo tempore ſit redditum, pignus vendi queat, juſtus ſit, oportet id in pœnam fieri, atque adeò intercedere culpam mutuatarii priuſquam mandetur executioni; ſecundùm ea quæ dicebantur art. 1. caſu 12. hæc autem non ſervantur ab uſurario.

Ad arg. verò initio allata, & ad 1. quidem Reſp. Neg. Minorem. Res enim empta ſive lucrum factum de pecunia uſuraria eſt fructus induſtriæ uſurarii exponentis eam pecuniam ad negotiationem: non autem eſt fructus pecuniæ ſimpliciter, cùm ipſa de ſe ſit ſterilis; quamvis dici poſſit fructus pecuniæ ut expoſitæ ad mercaturam ſeu lucrum.

Ad Confirmationem, Neg. Conſeq. Partim quia in contractu ſocietatis pecunia eſt negotiationi expoſita; atque adeò facta quodammodo fructifera per voluntatem domini, & ſic meritò illi fructificat. Partim quia in illo contractu dominus exponit ſe periculo perdendi ſuam pecuniam: horum autem neutrum eſt in caſu propoſito.

Ad 2. etiam Neg. Conſ. Pecunia enim uſuraria non eſt radix, à qua procedunt res ex ea emptæ, ſed ſolùm eſt materia, qua fœnerator utitur ad negotiandum, & quæ ut ſubeſt ejus induſtriæ parit lucrum. Huc pertinent quæ B. Thomas dicit in reſp. ad 1. *Radix non ſolùm habet rationem materiæ, ſicut pecunia uſuraria, ſed habet etiam aliqualiter rationem cauſæ activæ*. Deinde. Pecunia uſuraria habet ſe velut inſtrumentum alienum, quo quiſpiam utitur ad proprium artefactum: ſicut enim ipſe, quamvis peccet, eo inſtrumento utens contra voluntatem domini, acquirit tamen ſibi dominium ejus quod operatur; ita is, qui aliena pecunia utitur invito domino, fit tamen dominus rei per talem pecuniam acquiſitæ. Hanc comparationem indicat S. Doctor in reſp. ad 3. ubi pecuniam uſurariam vocat cauſam inſtrumentalem. Denique. Licèt ex radice naturali mala non procedat bonus ramus; ex metaphorica tamen poteſt procedere: quia in ejuſmodi bonitas rami non per ſe pendet ex bonitate radicis, ut patet in eo, quod meretrix licitè ac juſtè accepit poſt meretricium, ſi opus factum ei diſpliceat, ſecundùm ea quæ probavimus q. 32. art. 7.

Ad 3. Neg. Subſ. Commodum enim, quod reportat uſurarius non venit ex ejus iniquitate, ſed ex ipſius induſtria, manetque obnoxius reſtitutioni omnium eorum, quæ per iniquitatem accepit.

Ad 4. Neg. Ant. Quia etſi pecuniæ uſurariæ non ſint uſurarii: quando tamen ex eis quippiam emit, per quod non redditur minùs potens ad reſtituendum; ſicut acquirit dominium rei emptæ, ita pecuniarum dominium transfert in venditorem, propterea quòd illarum prior dominus expreſsè vel tacitè conſentit in eam translationem, aut certè eſt irrationabiliter invitus. Cùm enim nihil ejus interſit, an eadem vel alia res ſibi reſtituatur, modò ſit ejuſdem ſpeciei & bonitatis: & uſurarius illas pecunias alienando pro emptione domus aut fundi, ex quo facile ſit tantas conſequi pecunias quantas debet mutuatario, non reddatur impotens; irrationabiliter invitus erit mutuatarius, ſi diſſentiat alienationi juxta communem regulam, *Quod mihi prodeſt, & tibi non obeſt, facere teneris*. Ita expreſsè docent Sotus lib. 6. q. 1. art. 4. Bannes hìc dub. 1. Salon controv. 2. Salas dub. 40. Lopez cap. 81. & alii qui aſſerunt, Validas eſſe donationes validoſque contractus uſurarii de pecunia fœnebri, ſi per eos non efficitur impotens ad reſtituendum.

Ob.

Dices: Fur (idemque de uſurario judicium eſt) tenetur reddere pretium frumenti furtivè accepti, non ſolùm quod valebat quando furabatur, ſed quod valuit quando vendidit, ſi tunc fuerit auctum; ergo etiam

uſura-

uſurarius tenetur lucrum ex re uſuraria quæ uſu conſumitur factum reſtituere: ejuſmodi autem lucrum eſt
Reſp. res, quam de pecunia uſuraria emit. Reſp. Neg. Conſ. Aliud enim eſt pretium rei alicujus, aliud lucrum ex ea factum: nam pretium moraliter loquendo non diſtinguitur ab illa re, cujus eſt pretium; & propterea reſtituto pretio, cenſetur res ipſa reſtituta: lucrum verò multùm diſtinguitur, quia neque rem ipſam ſemper comitatur, neque illam adæquat; imò nec eſt propriè lucrum rei niſi tamquam inſtrumenti, quando agitur de lucro rei uſu conſumptibilis, ſed magis eſt lucrum induſtriæ hominis, eò quòd non ſequatur niſi per ejus induſtriam: quare non eſt mirum, ſi uſurarius teneatur reſtituere totum pretium rei, cùm obligetur ad ipſam rem reſtituendam; non autem ſemper teneatur lucrum ex ea ſe factum reſtituere.

QUÆRITUR III.

Utrùm omnia bona uſurarii ſint obnoxia reſtitutioni.

VIdetur quòd non. 1. Quia uſurarius poteſt habere bona juſto titulo acquiſita: nullum autem jus præcipit, bona juſtè acquiſita eſſe reſtitutioni obnoxia.

2. Bona reſtitutioni obnoxia non poſſunt alienari per validum contractum: ſed quædam uſurarii bona ſic poſſunt alienari; ergo.

Reſp. eſſe. Reſp. tamen affirmativa eſt verior, eamque tradit B. Thomas hìc ad 2. dicens, quòd *Poſſeſſiones, quæ de uſuris ſunt comparatæ, non ſunt eorum quorum ſunt uſuræ, ſed illorum qui eas emerunt; ſunt tamen obligatæ illis, à quibus ſunt uſuræ acceptæ, ſicut & alia bona uſurarii.* Eadem eſt ſententia Soti lib. 6. q. 1. art. 4. Bannes & Salon hìc, Salas dub. 41.

Prob. 1. Ad uſurarum reſtitutionem obligata eſt perſona uſurarii: obligatio autem perſonalis tranſit à perſona obligata in omnes res ad ipſam pertinentes; ergo omnes ejus res ſunt reſtitutioni obnoxiæ. Confirm. Nulla ſunt bona perſonæ debitis obſtrictæ, ex quibus creditores non poſſint petere ſolutionem; ergo ſimiliter nulla ſunt uſurarii bona, ex quibus mutuatarii non poſſint reſtitutionem quærere. Neque enim mutuatarii pejoris ſunt conditionis quàm alii creditores: neque uſurarii melioris quàm cæteri debitores. Hinc Judices, quando jure compellunt debitores ad ſolutionem aut reſtitutionem, indifferenter agunt in omnia ipſorum bona.

Prob. 2. Omnia furis aut latronis bona ſunt reſtitutioni obnoxia; ergo & omnia bona uſurarii: cùm & ipſe ſit fur.

Obligatio realis. Cæterum, quia non eadem eſt obligationis ratio in omnibus bonis; obſervandum eſt, obligationem aliam dici realem, aliam perſonalem. Realis eſt, quæ ex ipſa re oritur, ipſamque rem perpetuò comitatur, ubi-
Perſonalis. cumque illa ſit. Perſonalis eſt, quæ ex perſona oritur, & in illa eſt immediatè, quamvis inde refundatur in illius perſonæ bona. Et hæc obligatio non comitatur perpetuò rem, ſed perſonam: & ea defuncta, comitatur aliam perſonam, quæ loco præcedentis in illius bona ſuccedit. Quare perſonalis obligatio non tranſit in emptorem, ſed benè in hæredem: quia emptor non ſuccedit loco perſonæ venditoris; hæres autem ſuccedit in locum defuncti.

Ex his tamquam certum deducitur, non omnia bona uſurarii eſſe obligata ad reſtitutionem obligatione reali; & conſequenter non omnia illa eſſe verè hypothecata. Et hujus generis ſunt ea, quorum ipſe legitimus eſt dominus: nonnulla tamen, ut quæ non ſunt uſu conſumptibilia ſuntque aliena, & extant in propria ſpecie, obligata ſunt obligatione reali. Omnia verò obligata ſunt alterutra obligatione, ſcilicet vel reali, vel perſonali; ut propterea verum ſit, nulla eſſe bona uſurarii, quæ vel eadem numero reſtitui non debeant; vel ex quibus injuſtè oppreſſi non poſſint ſibi reſtitutionem petere; & ex quibus non debeat uſurarius eam facere, ſi non habet ex aliis. Quidam diſputant de bonis uſurarii uſu conſumptibilibus: ſed cùm perinde ſit, ſive illa reſtituantur eadem numero, ſive eadem ſpecie & valore: cùmque non perpetuò comitentur eos ad quos tranſeunt; verius eſt, ea non eſſe obligata reali obligatione, ſed perſonali.

Ad 1. Arg. Reſp. Nullum jus præcipere, bona juſtè acquiſita eſſe reſtitutioni obnoxia reali obligatione: jus tamen naturale dictare, ut interdum obligata ſint perſonali obligatione. Dictat enim jus iſtud, ut qui aliena injuſtè rapuit; vel eadem illa reſtituat; vel (illis deficientibus) æquivalentia quantumcumque ad ipſum pertineant.

Ad 2. Reſp. Majorem ſolùm eſſe veram de bonis non conſumptibilibus ipſo uſu, quæ reſtitutioni obnoxia ſunt obligatione reali. Nam de aliis bonis poſſe validos iniri contractus, modò per eos uſurarius non efficiatur impotens ad reſtitutionem; conſtat ex præced. quæſ. 2.

QUÆRITUR IV.

Quænam reſtituere debeat uſurarius.

PRo reſp. ſit

CONCLUSIO I.

CErtum eſt, uſurarium debere reſtituere quidquid ex mutuo accepit ultra ſortem. *Sicut* enim *alia injuſtè acquiſita tenetur homo reſtituere; ita reſtituere tenetur pecuniam, quam per uſuram accepit;* ait B. Thomas hujus q. art. 1. in corp. Idemque judicium eſt de omni alia re per uſuram accepta. Quia ut Auguſtinus dicit, & ut ex Auguſtino allegat Alexander III. cap. *Cum tu*, tit. de Uſuris: *Non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum.* Huc pertinet quòd Gregorius X. cap. *Quamquam*, de Uſuris, in 6. vetat minorem de uſurario cautionem accipi, quàm veriſimiliter credatur eſſe quantitas uſurarum; & eum qui ſecus fecit, ad ſatisfactionem reſidui affirmat eſſe obligatum. Denique, Quidquid uſurarius recipit ultrà ſortem injuſtè recipit, quemadmodum ex ſuperioribus patet; ergo debet totum illud reſtituere, quia de neceſſitate ſalutis eſt reſtituere id quod injuſtè alicui eſt ablatum, q. 62. art. 3.

CONCLUSIO II.

CErtum etiam eſt, uſurarium debere reſtituere illos pignorum frugiferorum fructus, quos percepit, vel percipere potuit, deductis expenſis & laboribus neceſſariis. Quia ejuſmodi ſunt fructus earum rerum, quarum alius eſt dominus; B. Thomas hoc art. 3. Navarrus cap. 17. n. 278. Bannes & alii hìc; pateтque ex dictis art. 2. ad 6. Si quis ergo in pignus accepерit agrum, eumque diligenter excoluerit; omnem ejus fructum debebit reſtituere, præter ſementem, & mercedem agricolis, ſatoribus, meſſoribus, aliiſque ſimilibus ſolutam.

Peres: An uſurarius debeat reſtituere fructus, quos ex pignore percepit, ſi mutuatarius non fuerat eos percepturus, ſive ob negligentiam, ſive ob caſum fortuitum. Reſp. Debere. Quia ſunt fructus rei alienæ. Si verò eos non receperit; (quamvis ex negligentia) probabile eſt non teneri, poſito quòd nec dominus pignoris fuiſſet illos recepturus. Azorius p. 3. lib. 5. cap. 16. Quæſt. Reſp.

CONCLUSIO III.

USurarius debet etiam reſtituere damna emergentia & lucra verè ceſſantia, tum ex detentione pignorum, tum ex non reſtitutione uſurarum. Quia omnium illorum damnorum eſt cauſa: quicumque autem eſt alteri cauſa damni, debet illud compenſare ſeu reſtituere.

Confirm. Quicumque damnificat aliquem videtur ei auferre id, in quo ipſum damnificat; & ideò tenetur ad hoc ipſum ei reſtituendum: ſive damnificaverit auferendo id quod actu habebat: ſive impediendo ne adipiſceretur id quod erat in via habendi, ut docet B. Th. dicta q. 62. art. 4. ſub his autem continentur & damna emergentia & lucra ceſſantia. Quibus conformiter hoc art. 3. docet, Quòd ſi per uſuram extorta ſint uſu

con-

conſumptibilia, puta denarii, triticum, vinum aut aliquid hujuſmodi, non tenetur homo ad reſtituendum niſi id quod accepit; exceptionem addit: *Niſi fortè per detentionem talis rei alter ſit damnificatus, amittendo aliquid de ſuis bonis; tunc enim tenetur ad recompenſationem nocumenti.*

Debet autem uſurarius quæ his tribus Concluſionibus comprehenduntur reſtituere; ſive illa in victum ſui & ſuorum; ſive in vana & inutilia; ſive in pia opera expenderit. Cùm enim ſcriptum ſit: *Honora Dominum de tua ſubſtantia*, Prov. 3. & Tob. 4. non de bonis alienis faciendæ ſunt eleemoſynæ, ſed de propriis.

Modus quo uſurarii poſſunt reſtituere.

Verùm de modo reſtituendi difficultas eſt. Olim uſurarios, qui ad meliorem frugem volebant reverti, ſolitos fuiſſe publicis edictis in oppido ſuæ reſidentiæ locisque vicinis nuntiare, quòd qui putabant ſe ab illis fuiſſe gravatos, ipſi vel eorum hæredes comparerent intra duos aut tres menſes, ac legitimè docerent de gravamine, paratam illis eſſe reſtitutionem; ex Angelo verbo *Reſtitutio* 2. q. 15. & ex Sylveſtro verbo *Reſtitutio ultimo* q. 9. conſtat. Ne autem complures, quibus nihil debetur compareant, & aliqua ſibi debita prætendant; inſequendo illam praxim, deputandi eſſent duo ſcabini, vel alii integræ fidei cives honorabiles, qui examinarent comparentes eorumque probationes. Et quia permulti eorum qui uſuras ſolverunt vel probare id nequeunt, vel non ampliùs ſuperſunt ne quidem in hæredibus; conſequens eſt, quòd hac via non omnibus ſatisfiet, ideòque reſidua debita erunt reſtituenda pauperibus; niſi quod de incertis, ideſt illis, quorum dominus ignoratur, poſſit Epiſcopus aliqua ipſi uſurario relinquere; vel in perpetuum tamquam pauperi pro neceſſaria familiæ ſuſtentatione; vel ad tempus ut ex iis paulatim ea acquirat, per quæ pleniorem poſſit reſtitutionem facere cæteris creditoribus.

Similiter Epiſcopus quantum ad incerta pauperibus eroganda poterit habere rationem eorum, quæ uſurarius jam ante in pias donationes erogavit, atque ita nunc pauciora ordinare in ipſas conferenda, quàm alioquin ordinare deberet. Præterea ex proxenetis mediatoribuſque illis, qui pignora ferunt ad uſurarios, utcumque de aliquibus ſciri poteſt quòd & frequenter & multum uſurario uſi fuerint, eique multas uſuras ſolverint; quibus proinde vel in primis reſtitutio facienda eſt. Ubi verò iſta praxis non videtur utiliter admittenda; (quamquam hactenus non audierimus meliorem) danda eſt opera, ut illis qui revera paſſi ſunt injuriam eorumque hæredibus fiat reſtitutio. Quia quantum fieri poteſt, oportet reſtituere illis, quibus aliquid fuit ablatum: nec ſatis eſt reſtituere pauperibus, niſi quando neque creditores inveniri poſſunt, neque illorum hæredes.

Quare, nulla vel levi ſolùm inquiſitione de veris creditoribus præmiſſa, aliquot millia conferre in pauperes, cætera verò per uſuram extorta reſervare, non exonerat conſcientiam uſurarii, etiamſi Epiſcoporum interveniret authoritas. Quia neque Epiſcopi poſſunt diſponere de bonis, quorum inveniri poteſt dominus vel hæres, ipſis invitis: neque fieri poteſt compoſitio de rebus reſtitutioni obnoxiis, niſi quando ejuſmodi dominus vel hæres inveniri nequit, & quando incertum eſt, an vel quantum debeat is qui compoſitionem quærit. Hinc Alexander III. cap. *Cùm tu*, de Uſur. Salernitano Epiſcopo reſpondet, Uſurarios eſſe cogendos, uſuras his à quibus extorſerunt vel eorum hæredibus reſtituere, vel (his non ſuperſtitibus) pauperibus erogare. Ubi reſtitutionem pauperibus faciendam admittit ſolùm in defectum dominorum & hæredum.

Quòd autem omnes uſuræ ſint reſtituendæ; ſatis ex eodem cap. intelligitur, ac inſuper ex cap. *Quamquam*, de Uſur. in 6. ubi Gregorius X. vult, ab uſurariis pœnitentibus recipi cautionem tantam, quanta veriſimiliter eſt quantitas uſurarum. Et ut hoc non eſſet; ratio naturalis id convincit. Quia alienum injuſtè ablatum eſt reſtituendum, & quidem totum, eique à quo fuit ablatum; ſecundùm ea quæ cum B. Thoma diximus q. 62. art. 5.

QUÆRITUR V.

Utrum uſurarii mentales obligentur etiam ad reſtitutionem.

Certum eſt, eos qui ſub ſpe lucri mutuaverunt, ſed nihilominus ex mutuo nihil acceperunt, ad nullam reſtitutionem eſſe obligatos, etiamſi peccaverint peccato uſuræ mentalis, ideoque teneantur illud confiteri. Quia nihil alieni abſtulerunt. De aliis verò, qui nullo interveniente pacto expreſſo vel implicito aliquid pecunia æſtimabile perceperunt ex mutuo, etſi reſponſio affirmativa vera ſit; diſtinctione tamen per ſequentes Concluſ. utendum eſt.

Concluſio I.

Si & mutuatarius ſolvens aliquid ultra ſortem, & mutuator illud recipiens reſpiciant ad mutuum: ita nimirum, ut poſterior accipiat velut ex mutuo debitum, & prior ſolvat illibenter quaſi patiens uſuras & redimens ſuam vexationem; mutuans committit uſuram, & tenetur ad reſtitutionem. Quia quod accepit eſt lucrum uſurarium.

Concluſio II.

Si ex parte ſolius mutuatarii ſit intentio ſolvendi velut uſuram, cùm mutuans bona intentione mutuaverit, ſimiliterque lucrum acceperit bona fide, credens ſibi dari ex gratitudine; non peccat mutuator: ad reſtitutionem tamen obligatur, quando ſcit illam mutuatarii intentionem, ſi id quod accepit adhuc extet, vel ex eo factus fuerit ditior. Alioquin, non tenetur de illis, quæ bona fide conſumpſit; juxta ea quæ diximus q. 62. art. 6. & quæ ſcribunt Gabriel in 4. diſt. 15. q. 11. dub. 17. & Cajetanus in Sum. verbo *Uſura*, cap. 3.

Concluſio III.

Si ex parte ſolius mutuantis ſit prava intentio, ita ut mutuatarius ſponte ac omnino liberaliter det ei aliquid ultra ſortem, credens ipſum nihil tale expectare, multò minùs exigere: mutuator verò ſub ſpe lucri ex mutuo habendi mutuaverit, eademque mente receperit; mutuans peccato mentalis uſuræ involvitur, & quantum eſt ex parte ſuæ conſcientiæ, ad reſtitutionem tenetur. Si tamen ante factam reſtitutionem cognoſcat mentem mutuatarii gratuitò ſibi donantis; poterit errorem deponere, & accepta retinere: peccati verò ſui pœnitentiam debet agere.

Ad arg. verò, quod hîc opponi poſſet: Simoniaci mentales non tenentur reſtituere; ergo nec mentales uſurarii: quid ſit reſpondendum; ex q. 100. art. 6. patebit, neg. ſcilicet eſſe Ant.

QUÆRITUR VI.

Quinam præter uſurarios teneantur ad reſtitutionem uſurarum.

Concluſio I.

Certum eſt, quòd hæredes uſurariorum teneantur reſtituere uſuras; ſive id mandaverint uſurarii; ſive non mandaverint. Quia hæreditas tranſit ad hæredes cum onere ei annexo: uſurariorum autem hæreditati annexum eſt onus reſtitutionis.

Præterea. Hæredes repræſentant perſonam defuncti, & in ejus locum ſuccedunt; ergo quantùm ad bona defuncti etiam ſuccedunt in obligationem reſtitutionis de bonis illis faciendæ. Unde Alexander III. cap. *Tua nos*, tit. de Uſur. ita reſcribit: *Reſpondemus, quod filii ad reſtituendas uſuras ea ſunt diſtrictione cogendi, qua parentes ſui, ſi viverent, cogerentur. Idipſum etiam contra hæredes extraneos credimus exercendum.* Et quidem quantùm ad eas uſuras, quæ adhuc extant in eadem ſpecie, nullum dubium eſſe poteſt, quin hæredes debeant eas reſtituere, quia ſunt bona aliena: ſed & quantum ad alias, quæ non ampliùs ex-

tant;

rant; certum eſſe debet, quòd hæredes obligentur eas reddere ſecundùm vires ſeu facultates hæreditatis. Quia omnia bona uſurarii ſunt reſtitutioni obligata ſaltem obligatione perſonali, quemadmodum quæſ. 3. fuit dictum: obligatio autem perſonalis tranſit cum bonis ad hæredes. Quòd ſi debita uſurarii excedant totam hæreditatem; jure naturæ ac in foro conſcientiæ non tenentur hæredes ſolvere omnes uſuras, ſed ſolùm juxta vires hæreditatis quam adeunt; idque ſive fecerint inventarium; ſive non fecerint. Ideò ſiquidem tenentur ſolvere uſuras defuncti, quia ſuccedunt illi: non ſuccedunt autem ei niſi ratione hæreditatis quam accipiunt: ergo nec ſuccedunt niſi quantùm illa hæreditas patitur. Quare ſi hæreditas ſufficiat ſolvendis omnibus uſuris; debent omnes ſolvere: ſin minus; debent ſolvere quantum illa ſufficiet.

Hæredes tenentur ad reſtit. ſecundùm quòd refert hæreditas.

Confirm. Bona uſurarii propria ſunt quidem reſtitutioni obligata, ſed perſonali dumtaxat obligatione, non autem reali: at obligatio realis non tranſit ad hæredes ſimpliciter & omnino, ſed tantùm quatenus ſunt hæredes, hoceſt ſecundùm eam partem hæreditatis, quam ex eo conſequuntur; ergo non obligantur ad amplius quàm ferat illa pars hæreditatis.

Præterea. Hæredes non tenentur ad reſtitutionem ratione injuſtæ acceptionis, (ſupponitur enim, quòd ad uſuras exercendas non ſint cooperati) ſed ſolùm ratione rei acceptæ: qui verò ſolùm tenentur ratione rei acceptæ, tantum tenentur quantum res illa eſt, ſeu valet; ergo hæredes non tenentur ultra facultatem rei ſeu hæreditatis acceptæ.

Verum quidem eſt, quòd in foro externo hæredes, qui non fecerunt inventarium, compellerentur ſolvere uſuras omnes, etiamſi dicerent hæreditatem non eò ſe extendere; quia præſumuntur occultare aliqua: ſed in foro conſcientiæ, ubi talis præſumptio non habeat locum, non tenentur ultra vires hæreditatis. Ita Bannes de Salon hic, Lupez par. 2. cap. 80. Salas dub. 43. de Uſuris.

Ex his intelligi poteſt, hæredes uſurarii non ſingulos teneri in ſolidum ad reſtitutionem uſurarum, ſed pro rata hæreditatis quam adeunt: ita nimirùm, ut omnes ſimul ſumpti teneantur ad omnes uſuras; ſinguli verò ad ſuam partem ſeu pro rata ſuæ partis.

Confirm. Hæredes non alio nomine ſuccedunt perſonæ defuncti & conſequenter obligationi reſtituendi ejus uſuras, quàm ratione hæreditatis acceptæ: atqui omnes hæredes ſimul ſumpti ſuccedunt quidem in tota hæreditate, unuſquiſque tamen eorum ſuccedit tantùm in ea parte quam accipit; ergo ſimiliter omnes ſimul ſuccedunt in obligationem reſtituendi omnes uſuras: (ſi ſcilicet tota hæreditas ad hoc ſufficiat,) ſinguli verò ſecundùm quantitatem ſuæ portionis.

Petes: Si unus hæredum ſuam partem non reſtituat, ſive quia nolit, ſive quia eam expenderit; an alter teneatur ad reſtituendum totum? Reſp. Non teneri, niſi fortè portio quam accepit toti reſtituendo ſufficiat: hoc enim caſu teneretur ad reſtitutionem totius, ſicut etiam tenetur ad reſtituendum totam ſuam partem, quamvis ea non ſit æqualis ſummæ debitæ, quando alius hæres non facit officium. Quia omnia bona uſurarii ſunt reſtitutioni obligata pro ejus uſuris: illa verò pars tota eſt de bonis uſurarii. Ita Major in 4. diſt. 15. q. 38. Abulenſis in cap. 25. Matth. dub. 268. Salas dub. 43. & Lopez cap. 80.

Concluſio II.

OMnes cooperatores, qui agunt partes uſurarii, illo non reſtituente debent reſtituere uſuras, ad quas ſunt cooperati, etiamſi nullum inde acceperint emolumentum. Quia regula generalis eſt, quòd quicumque eſt cauſa ſeu concauſa injuſtæ acceptionis tenetur ad reſtitutionem; quæſt. 62. art. 7. omnes autem prædicti cooperatores ſunt cauſa vel concauſa cur uſuræ ſolvantur, aut ſolutæ non repetantur; quod pertinet ad injuſtam acceptionem, ſub qua intelligitur etiam injuſta detentio, q. 66. art. 3. ad 2.

Quæſt. Reſp.

Petes: An uxor poſſit abſque licentia & conſenſu mariti reſtituere uſuras? Reſp. Poſſe, modò faciat abſque ſcandalo, & caveat ne poſtea iterum fiat reſtitutio.

Ex hac Concluſ. ſequitur, quòd ad uſurarum reſtitutionem teneantur non ſolùm qui conſilio vel authoritate ſua ſunt in cauſa quòd aliquis, Principes vel Duces, qui per ſententiam, ſtatutum, vel legem cauſa ſunt quòd fœneratores exigant uſuras, vel non reſtituant, vel ne illi qui eas ſolverunt repetant. Qui autem uſurarios permittunt in Republica ad majora mala vitanda; ad nihil tenentur: modò neque ullum eis præbeant auxilium, (ut ſententiam ferendo contra mutuatarios uſuram ſolutam repetentes) neque participent in rebus uſurariis: (ut earum partem aliquam recipiendo) ſi enim illam recipiant: reſtituere debent tamquam ab eo datam qui dare non poterat.

Præterea ad reſtitutionem tenentur negotiorum uſurarii geſtores & curatores, qui dant mutuum ad uſuram, eamque recipiunt, etiamſi non ſuo ſed ejus nomine id agant, & omnes qui pro illo contractus uſurarios exercent, vel quærunt eos, qui ſub uſura mutuum accipere velint. Unde illi famuli, qui menſæ fœnebri præſunt, vel ſerviunt ad contractus uſurarios celebrandos, aut ad uſuras exigendas vel recipiendas, reſtitutionis onus incurrunt. Idemque cenſemus de aliis, qui etſi non omninò urgeant ad ſolutionem uſurarum, eas tamen vel recipiunt ſubſervientes uſurario; vel mutuum ferunt ſcientes eſſe ad uſuram; vel accipiunt pignora uſque ad uſurarum ſolutionem cuſtodienda, non in utilitatem mutuatariorum, ſed in uſurariorum gratiam. Quamvis enim mutuatarii non cenſeant, magnam ſibi à talibus fieri injuriam, eò quòd noverint ipſos juſſu domini ſui facere; cooperantur tamen iniquæ actioni, ac proinde committunt injuſtitiam. Conſentiunt Navarrus cap. 17. n. 166. & Salas dub. 44. Qui verò partes agunt mutuatariorum, cuſtodientes dumtaxat pignora ne corrumpantur, numerantes pecuniam ſolùm eam, quæ mutuo datur, aut mutuum pro ipſis ſeu ad ipſorum inſtantiam petentes; ad nihil tenentur.

Concluſio III.

AManuenſes uſurariorum, qui in libros memoriales referunt rationes debiti & accepti ab uſurario, excuſantur à quibuſdam; verius tamen videtur, eos reſtitutioni eſſe obnoxios. Cùm enim ejuſmodi ſcripta deſerviant uſurariis ad memoriam, ut ſecundùm ea uſuras exigant; meritò cenſeri poſſunt cooperari ad exactionem uſurarum. Lopez c. 80.

Concluſio IV.

NOtarius conficiens inſtrumentum, quod uſuram palliatam continet, ſi in uſurarii gratiam faciat; tenetur ad reſtitutionem: ſi autem ad inſtantiam mutuatarii, non tenetur. Priori enim caſu cooperatur uſurario. Poſteriori mutuatario, cui ſcienti & volenti non facit injuriam, etiamſi graviter peccet. Si conficiat ſcripturam apertam uſuram continens, ſimiliter grave peccatum committit, non tenetur tamen ad reſtitutionem. Quia nec damnum infert, nec eſt cauſa cur inferatur. Ratione enim talis ſcripti mutuatarius non cogetur ſolvere uſuras; niſi fortè hoc fiat in illis Provinciis, ubi vel ex ſtatuto, vel ex prava conſuetudine compelli ſolent homines ad ſolutionem uſurarum: ibi enim authores ejuſmodi ſcripti ad reſtitutionem eſſent obligati, quia in talibus locis ſunt cauſæ ſufficientes ſolutionis uſurarum. Quod autem de notariis dicitur, ſimiliter & de teſtibus eſt dicendum, qui noverunt, contractus ad quos adhibentur eſſe uſurarios. Quia illi contractus non valent ſine teſtibus.

Concluſio V.

AD reſtitutionem etiam obligantur qui domos locant uſurariis ad fœnerandum, quique cùm priùs eſſent ignari uſuræ per eos exercendæ, amovent inquilinos à ſuis ædibus, poſtquam ſciunt, eos illic exercere uſuram. Hoc enim perinde eſt, ac præbere inſtrumenta injuſtæ actionis.

QUÆRITUR VII.

Quæ ſint pœnæ uſurariorum.

Qui uſurarii manifeſti.

VAriæ in uſurarios pœnæ ſunt conſtitutæ, ſed quæ manifeſtos fermè ſolùm afficiant. Manifeſti autem dicuntur vel ex facto; quia ſic palam mutuant ad uſuram, ut nulla id tergiverſatione poſſit celari: vel ex jure, quia convicti ſunt in judicio de uſuris, vel condemnati, vel ſponte confeſſi coram Judice. Ita Sylveſter verbo *Uſura* 9. q. 1.

Eorum prima pœna eſt. Quòd ſint infames, lege *Improbum*, lib. 2. Cod. tit. 12. Unde ſequitur quòd ſint Beneficiorum incapaces, neque poſſint ad Ordines admitti, utpotè irregulares.

2. Quòd non poſſint admitti ad ſacram communionem.

3. Quòd non accipiant chriſtianam ſepulturam.

4. Quòd nec oblationes eorum quiſquam recipiat. Habentur hæ tres pœnæ in cap. *Quia in omnibus*, tit. de Uſuris.

5. Quòd manifeſtorum uſurariorum teſtamenta, aliter quàm uſuris reſtitutis aut præſtita idonea cautione, facta ſint ipſo jure nulla; cap. *Quamquam*, de Uſuris in ſexto.

Uſurarii non ſunt jure com. excom.

Circa ſecundam obſervandum eſt, uſurarios quantumcumque manifeſtos non eſſe excommunicatos jure communi. Cap. enim *Quia in omnibus* jam cit. non continet excommunicationem latæ ſententiæ, ſed prohibitionem ne ad ſacram Eucharistiæ perceptionem admittantur, cùm ſint publici peccatores: neque extat aliud jus commune talem excommunicationem decernens. Ita Sylveſter q. 5. Sotus lib. 6. q. art. 1. Toletus lib. 5. cap. 36. Leſſius lib. 2. c. 20. dub. 25. Dixi *jure communi*. Quia particularibus quarumdam Synodorum ſtatutis lata eſt in publicos uſurarios excommunicatio, ut in ſtatutis prædeceſſorum Atrebatenſium tit. de Uſur. & in 2. Prov. Synod. Camerac. tit. 3. Ne quis autem putet illam eſſe exoletam, videat noviſſima Manualia, tam Cameracenſe quàm Atrebatenſe, memineritque illorum, quæ Parochi jubentur Dominicis diebus publicare; ſcilicet: *Pro excommunicatis denuntiamus ſortiarios, publicos uſurarios*, &c. Et quamvis poſt Extravagantem *Ad evitanda*, Fideles non prohibeantur communicare cum illis excommunicatis, qui neque ſunt notorii percuſſores Clerici, neque nominatim & expreſsè denuntiati, de quorum numero non uſurarii quantumvis publici, ac etiam modo jam expreſſo generaliter denuntiati, quamdiu nec ipſorum nomina exprimuntur, nec ſententia contra ipſos ſpecialiter & expreſsè denuntiatur; ratione tamen ſcandali ab uſurariorum manifeſtorum conſortio debent abſtinere, præſertim ubi ſunt ipſo facto excommunicati. In quam rem videnda ſunt quæ ſtatuerunt Jo. Six Audomaren. & Martinus Rythovius Ipren. Epiſcopi, in ſuis Synodis Diœceſanis. Et quia Pontifex per dictam Extravagantem in nullo relevare intendit ipſos excommunicatos; ideo uſurariis, ubi excommunicati ſunt, non licet vel officiis divinis intereſſe, vel aliàs converſari inter Fideles, licèt non ſint denuntiati, exceptis caſibus jure expreſſis:

Utile, Lex, Humile, Res ignorata, neceſſe,

Uſurarii etiam non ſunt abſolvendi, niſi reſtituant.

Ad Confeſſionem verò non licèt manifeſtum uſurarium admittere, ſeu eum abſolvere, niſi priùs uſuras quoad poteſt reſtituat, vel de illis reſtituendis idoneam præſtet cautionem; Cap. *Quamquam*, de Uſuris in 6. Quòd ſi eſt in periculo mortis, & vult iſta facere, ſed non poteſt, modò paratus ſit præſtare quod poterit, juretque ſe id præſtiturum; admittendus erit ad Confeſſionem, & abſolvendus. Si aliqui ſint præſentes; coram illis declaret, quid & quantum veriſimiliter debeat, ſuæque voluntatis eſſe ut omnia reſtituantur: & Confeſſarius ab eo facultatem obtineat iſta declarandi Ordinario, qui ipſum ſi convaluerit, ſi autem moriatur, hæredes ad reſtitutionem compellat. Navarrus cap. 17. n. 279. Azorius p. 3. lib. 5. cap. 19. Roderiquez cap. ultimo de Uſur. & Salas dub. 47.

Circa tertiam illud occurrit obſervandum, uſurarios manifeſtos, etiamſi mandaverint reſtitutionem uſurarum fieri, non eſſe tamen Eccleſiaſticæ ſepulturæ tradendos, donec de uſuris ipſis plenè ſit ſatisfactum, prout facultates eorum ferunt, vel idoneè de reſtitutione facienda ſit cautum; juxta cap. *Quamquam*, de Uſu. in 6. Qui autem eos ſcienter in loco ſacro antea ſepeliverint; ipſo facto excommunicationem incurrunt per Clement. 1. de Sepult. Quo ſepelientium nomine non intelliguntur ſoli illi, qui corpus in loco ſepulturæ collocant, ſed etiam vel in primis Parochi ſeu alii Sacerdotes qui præſunt funeribus: nam hi juxta communem uſum loquendi, dicuntur ſepelire illos mortuos, quorum officio ſepulturæ præſunt illud exequentes. Qui verò ſolùm comitantur funus honoris cauſa, non hic comprehenduntur: idemque probabiliter dici poteſt de Miniſtris, qui cantant, qui ſepulchrum effodiunt, qui corpus deferunt, ſi illud non ſepeliant. Suarez to. 5. in 3. p. diſp. 12. ſect. 4. & Leſſius lib. 2. c. 20. dub. 22.

Circa quartam, ſciendum eſt, non eſſe prohibitum pauperibus accipere eleemoſynam ab uſurariis etiam manifeſtis, modò ipſi propterea non fiant impotentes ad reſtituendum: ſed ſolùm prohibetur, ne in Eccleſia recipiantur eorum oblationes; idque ſub pœna reſtitutionis & ſuſpenſionis ipſo facto incurrendæ. Sylveſter verbo *Uſura* 9. q. 5.

Cæterum, an hæ pœnæ incurrantur ab eo, qui uſurarium manifeſtum ſcienter ſepelit, aut ejus oblationes recipit, quando etſi ſit notorius, non eſt tamen ulla particularis ſententia in ipſum ſpecialiter denuntiata; ambigitur. Probabilius eſt quòd non. Quia Extravag. *Ad evitanda* continet, Neminem teneri abſtinere à communione alicujus, ſive in divinis ſive extra, ratione ſententiæ, vel cenſuræ Eccleſiaſticæ, ſeu ſuſpenſionis aut prohibitionis ab homine vel à jure generaliter promulgatæ; ut patet ex Concilio Baſileenſi ſeſſ. 20. & ex Navarro cap. 27. num. 35. in talem uſurarium ſola extat ſententia ſeu prohibitio generalis, quamdiu non eſt nominatim & ſpecialiter denuntiatus, vel de tali crimine declaratus. Quare quod aliqui exiſtimant, per illam Extravagantem concedi duntaxat, ne teneamur vitare quempiam titulo cenſuræ in eum generaliter latæ, niſi ſit nominatim denuntiatus; non concordat cum ejus verbis, quæ præter cenſuram, etiam exprimunt ſententiam & prohibitionem.

Circa quintam pœnam obſerva, quando teſtamentum uſurarii publici non valet, neque etiam valere codicillum ſeu quamcumque aliam diſpoſitionem cauſa mortis factam, exceptis legatis ad pias cauſas, quæ habent robur ſi deceſſerit pœnitens. Sylveſter, verbo *Uſura* 9. q. 7. ubi plura de uſurariorum pœnis videri poſſunt.

ARTICULUS IV.

Utrùm liceat pecuniam accipere mutuo ſub uſura?

VIdetur quòd non. Quia Alexander III. cap. *Super eo* de Uſur. rogatus, an pro redemptione Chriſtianorum apud Saracenos captivorum liceret recipere pecuniam ad uſuram, & ut ſuper hoc vellet diſpenſare; reſpondit, Non poſſe diſpenſari.

Reſp. licere.

Reſp. tamen B. Thomæ eaque communis eſt, Licere pecuniam mutuò accipere ſub uſura ab eo, qui paratus eſt dare; non licere tamen quempiam inducere ad ſic dandum.

Prius quidem. Quia hoc non aliud eſt, quàm uti peccato alterius ad bonum; quod non eſt illicitum, quando ſubeſt cauſa. Nam & Deus utitur peccatis noſtris: & Auguſtinus epiſt. 154. docet, Licere uti juramento ejus qui per falſos Deos jurat.

Poſterius verò. Quia numquam licet inducere hominem ad peccandum. Navarrus quidem cap. 17. n. 263. docet, conſtitutum in extrema neceſſitate non peccare inducendo ad mutuandum ſibi ſub uſuris eum, qui ſine illis mutuare non vult; ſed potiùs videtur diſtinguendum. Si enim *inducere* accipiatur propriè, quatenus nimirùm ſignificat hortari, conſulere, vel petere non nudum mutuum, ſed mutuum ſub uſuris, ita ut inductio pro ſuo objecto habeat etiam modum mutuandi;

num-

numquam licet alterum inducere ad dandum mutuum ſub uſuris. Et ſic eam phraſim accipit B. Thomas hic in corpore.

Prob. 1. Quia numquam licet alteri perſuadere, vel ab alio petere id, quod ipſe nullo modo poteſt facere abſque peccato: atqui dare mutuum ſub uſuris nullus poteſt abſque peccato; ergo à nullo id licitum eſt petere, nulliquc id licet perſuadere. Quomodo nec licitum eſt à malefico petere, ut maleficium alio maleficio tollat.

Prob. 2. Quia conſentire peccato alterius eſt malum; ergo multò magis malum eſt alterum inducere ad peccatum. Et quia teſte Apoſtolo ad Rom. 1. *Digni ſunt morte, non ſolum qui faciunt mala, ſed etiam qui conſentiunt facientibus*; conſequens eſt, eos qui propriè inducunt aliquem ad dandum mutuum ſub uſuris, etiamſi fortaſſe alioquin paratum, peccare mortaliter. Cùm enim ut minimum conſentiant facienti malum mortale; fatendum eſt illos eſſe dignos morte. Lopez p. 2. cap. 83.

Si verò inducere ad mutuandum ſub uſuris accipiatur impropriè, vel pro nuda petitione mutui ab eo, quem ſcis eſſe paratum dare ſub uſuris, neque aliter quidquam daturum: vel pro ſuaſione ſeu petitione conditionali, ut ſi non velit donare aut gratis mutuare ſicut tenetur, ſaltem det ſub uſuris potiùs, quàm permittat egentem fame enecari, vel aliàs graviter affligi; ſic aliquando licet inducere ad mutuandum ſub uſuris eum, qui ſine illis mutuare non vult, ac ei dicere, Da mihi mutuum ſub uſura.

Prob. 1. Quia intentio ſic petentis non habet pro objecto mutuationem ſub uſura faciendam, hoceſt totam actionem mutuantis cum modo quo ab illo fiet, ſed ſolam mutuationem alterius & paſſionem propriam; quæ quidem paſſio bona eſt. Senſus ergo petitionis eſt, Da mihi mutuum: & quia certus ſum quòd non dabis niſi ſub uſuris; ego accipiam ſub uſuris, & hoc damnum patiar. Ita Bannes. Confirm. Talis neque alterum propriè inducit ad uſuram, neque conſentit malæ voluntati alterius, ſed ſolùm vult peccato ipſius uti ad bonum finem; ergo non peccat, ſi habeat cauſam rationabilem ſuæ petitionis: in effectu enim ſolùm inducit ad mutuum, & conſentit pati uſurarum injuſtitiam.

Prob. 2. Licitum eſt alicui parato facere majus malum, conditionaliter conſulere minus ad evitandum iſtud majus; ergo in extrema vel admodum gravi neceſſitate conſtitutus poteſt ab eo, qui aliter eum juvare non vult, petere, ut potiùs ei ſubveniat per mutuum ſub uſuris, quàm relinquat ipſum in tali neceſſitate: ſic enim in effectu conditionaliter conſultet minus malum ad evitandum majus. Eſſet enim majus malum permittere egenum mori fame, quàm eum ſalvando velle ab eo uſuras exigere. Adde, quòd etiam in iſto caſu non petatur hoc totum; Mutuare ſub uſuris, ſed petitur mutuum cum voluntate patiendi uſuras.

Dices 1. Dare ſub uſura eſt per ſe malum; ergo & petere ut detur mutuum ſub uſura.

2. Id quod licitum eſt petere licitum eſt deſiderare & approbare: ſed non licet deſiderare aut approbare actionem dandi ſub uſura; ergo nec licet petere.

3. Etiamſi maleficus ſit paratus ſolvere maleficium maleficio, non tamen licet petere ut hoc faciat; ergo ſimiliter non licet a parato mutuare ſub uſuris hoc petere.

4. Non eſt licitum petere à Pagano, etiamſi alioquin parato, ut juret per falſos Deos; ergo nec licitum eſt petere mutuum ſub uſura.

Ad 1. Reſp. C. eſſe bonam, ſi petitio conſideretur formaliter & per ſe ſecundum rigorem verborum, prout ſcilicet pro objecto habet actionem mutuantis, ejuſque modum. Si autem petitio habeat pro objecto actionem mutuantis, & non ejus modum, tametſi ille verbis exprimatur, ſed permiſſivè dumtaxat; clarum eſt C. non valere.

Ad 2. ſimiliter concedimus, non licere petere actionem dantis ſub uſura conſideratam cum illo modo.

Ad 3. Reſp. Neg. C. Quia petens mutuum ſub uſuris ex intentione ſolùm petit id, quod uſurarius poteſt facere abſque peccato, ſcilicet mutuum: nam quod adjungit, Sub uſuris, non cadit ſub ejus intentionem niſi permiſſivè, quatenus ſcilicet paratus eſt pati uſuras. Petens autem a malefico ut maleficium maleficio ſolvat; petit quod abſque peccato fieri non poteſt. Deinde. Petere mutuum, etiamſi ſciatur mutuator non daturus abſque peccato, pertinet ad ſocietatem hominis cum homine, quæ licita eſt: petere autem ſolutionem maleficii ab eo, quem ſcis non ſine maleficio illud ſoluturum, quamvis fortaſſe poſſet aliter ſolvere; pertinet ad ſocietatem cum Diabolo, cujus beneficia ſunt omnibus nocentiora vulneribus: & propterea ne quidem iſto caſu liceret prædictam ſolutionem petere.

Ad 4. Reſp. Hanc petitionem, Jura mihi per falſos Deos eſſe illicitam, ſi intentio petentis feratur ſuper juramentum ejuſque modum; ſed ſi ſolùm ſuper juramentum, ad modum autem ejus habeat ſe dumtaxat permiſſivè, ita nimirum, ut non aliud poſtulet quàm juramentum: ſed quia novit alium non aliter juraturum quàm per ſuos falſos Deos: aut ſi aliter juret non ſervaturum fidem, illum modum exprimit, ſolùm intendens permittere ut ſic juret, petitio poteſt eſſe licita, ſecundùm ea quæ de petitione ad uſuram diximus. Simili ferè modo dixit Chriſtus Joannis 2. *Solvite templum hoc*; quæ ſunt verba permittentis, non autem præcipientis. Et cap. 13. *Quod facis fac citius*, ideſt quod facere decreviſti, exequere citò, non impedio, nec contradico: *Vox hæc*, ait S. Leo ſerm. 7. de Paſſ. *non jubentis eſt, ſed ſinentis; nec trepidi, ſed parati.*

Quæſt. Alia difficultas eſt: An ſive ad accipiendum mutuum ſub uſura ſive ad petendum mutuum ab eo uſurario, qui paratus eſt promiſcuè adventantibus mutuare, ſed cum lucro, requiratur aliqua neceſſitas.

Reſp. Non licet abſque ulla neceſſitate petere mutuum ab uſurario.

Doctrina B. Thomæ eſt, Requiri. Cùm enim hic in corp. docet, Licere accipere mutuum ſub uſura ab eo qui uſuras exercet; addit, hoc licere *Propter aliquod bonum, quod eſt ſubventio ſuæ neceſſitatis vel alterius*: ſimiliterque in reſp. ad 2. dicit, *Si indigeat.*

Confirm. Quilibet ex præcepto charitatis tenetur ita diligere proximum, ut quantum in ſe eſt, & abſque ſuo vel alterius incommodo poteſt, non det ei ullam occaſionem peccandi, ſeu ſcandalum paſſivum incurrendi: *Unicuique enim mandavit Deus de proximo ſuo*, Ec leſ. 17. Deinde. Unuſquiſque lege charitatis obligatur, à proximo avertere damnum ſpirituale.

Si dicas: Uſurarium, qui paratus eſt dare ad uſuram, hoc ipſo peccare, & damnum ſpirituale jam incurriſſe. Reſp. Hoc ſatis eſſe, ut qui neceſſitatem habet non teneatur abſtinere à petendo mutuo, ſed uti poſſit peccato alterius: non eſt autem ſatis, ut abſque ulla neceſſitate liceat mutuum petere; quia petendo daretur occaſio novi peccati hic & nunc committendi. Quamvis enim uſurarius ſemper ſit paratus peccare: quòd tamen hic & nunc peccet, peccatumque conſummet; accidit ex occaſione ipſi oblata: non ſolùm autem peccat qui directè eſt alteri cauſa peccati, ſed etiam qui ſcienter & abſque ulla neceſſitate juſta proponit alicui materiam, unde ſumit occaſionem peccandi, maximè quando novit, eum eſſe diſpoſitum ad tale peccatum committendum. Unde ſi mulier, credens aliquem eſſe diſpoſitum ad eam concupiſcendam, ſcienter & abſque ulla neceſſitate vel debita utilitate ſe præſentaret ejus conſpectui; haud dubiè peccaret.

Ex his facile eſt intelligere, eos, qui abſque neceſſitate ſeu debita utilitate petunt ab uſurario mutuum veluti propter ebrietates, pompas, ludos, aliaſve cauſas illicitas, vel ſuperfluas, aut impertinentes; à peccato non excuſari. Ita ſentiunt Durandus in 3. diſt. 37. quæſt. 4. Richardus in 4. d. 15. artic. 5. qu. 5. ad 2. Gabriel eadem diſt. qu. 11. dub. 14. Sylveſter, verbo *Uſura*, 7. q. 1. Bannes hic, Valentia diſp. 5. q. 21. puncto 4. Et quamvis de peccati hujus quantitate non una ſit mens omnium; verius tamen videtur, eſſe ex genere ſuo peccatum mortale, cùm repugnet charitati proximi.

Confir. Si ab eo, quem ſcis aut pejeraturum, aut per falſos Deos juraturum, abſque ulla neceſſitate juramentum petas; mortaliter peccas, etiamſi ſi ille eſſet alioquin paratus illa facere: quia ſcilicet ſine legitima cauſa

Digitized by Google

prabes ei materiam, ex qua ipſe occaſionem peccandi ſumit; ergo ſimiliter in propoſito.

Cæterum, quæ neceſſitas requiratur ad licitè petendum ab uſurario mutuum; non convenit. Plerique exiſtimant, non requiri extremam vel gravem, ſed ſufficere notabilem aliquam utilitatem, quæ ad decentiam ſtatus vel perſonæ multum pertineat. Dico *Notabilem*. Quia pro levibus commodis temporalibus dare proximo etiamſi ad peccandum parato peccati hic & nunc committendi occaſionem, quod ſine ea non committeretur, ut minimum continet aliquam ſalutis ipſius negligentiam.

Ad Arg. initio allatum Reſp. Pontificem non directè reſpondere, quòd non liceat accipere mutuam pecuniam ſub uſura in caſu neceſſitatis pro redemptione Chriſtianorum: ſed tantùm, quòd cùm uſuram utriuſque Teſtamenti pagina deteſtetur, non poſſit aliqua diſpenſatio fieti ſuper hoc; ac proinde nullatenus poſſe fieri licitum, quòd aliquis involvatur crimine uſurarum etiam pro opere quantumcumque pio & neceſſario. Ex quo ulterius ſequitur, non poſſe diſpenſari, ut licitè accipiatur pecunia ſub uſura ſic, ut accipiens ſit particeps uſuræ, ſive inducendo ad dandum ſub uſura ſive aliter. Et ex hac reſolutione reſponſum colligere debebat Archiepiſcopus Panormitanus, qui Pontificem conſulebat; non, an liceret ob neceſſitatem accipere mutuum ſub uſura; ſed an propter neceſſitatem liceret diſpenſare in recipienda pecunia ſub uſura. Unde apparet, quæſtionem fuiſſe de eo, quod ſecluſa diſpenſatione non licet, & de quo dubium erat, an poſſit diſpenſari: accipere autem pecuniam ſub uſura quando eſt neceſſitas, & quando ſic accipitur, ut recipiens non ſe faciat participem criminis uſuræ; abſque diſpenſatione eſt licitum, neque de ea re dubitabitur.

Ob. Petes: An mutuatarius ſaltem tunc non peccet, quando ſolvit uſuras. Videtur enim quòd ſic. Quia præbere alicui proximam materiam peccati eſt directè, vel indirectè cooperari peccato alterius: hoc autem fit dum ſolvitur uſura.

Reſp. Reſp. Neg. certa eſt, eaque omnium Doctorum communis. Quia ſolvere uſuras ſolùm eſt pati injuriam ad recipiendum ſuum pignus, quod alioquin recuperari non poſſet.

2. Ad evitandum mortis aut aliud grave periculum, licitum eſt exponere bona ſua latronibus, qui ſine dubio peccabunt illa diripiendo; ergo ſimiliter licet ſolvere uſurario uſuras, quando ſubeſt cauſa, ut quòd alioquin pignus maneret perditum, aut venderet vilius juſto. Ant. patet. Partim ex conſenſu omnium: partim ex Jerem. 41. ubi decem viri dixerunt ad Iſmael: *Noli occidere nos, quia habemus theſauros in agro*.

3. Nemo eſt cauſa ne quidem indirecta ejus, quod neque facit, neque præcipit, neque conſulit, neque approbat, neque tunc permittit, quando poſſet, ac deberet impedire: atqui ſolvens uſuras nec facit, nec præcipit, nec conſulit, nec approbat peccatum uſurarii, neque etiam tenetur illud impedire, cùm habeat rationabilem cauſam agendi quod agit; ergo nullo modo eſt cauſa ne quidem indirecta peccati, quod committit uſurarius.

Confirm. Qui præbet alicui materiam meriti non eſt ejus particeps, ſi meritum illud neque conſulat, neque approbet, neque præcipiat, ſed aliud ſpectet eam materiam præbendo; igitur nec eſt particeps demeriti qui ſimiliter ſe habet ad peccatum alterius, etiamſi præbeat ei materiam qua eſt peccaturus. Ant. prob. Quia Tyranni non participant de merito Martyrum, etiamſi dent eis materiam patientiæ, nec piſtores de liberalitate eorum, qui ad eleemoſynam faciendam emunt ab eis panem: ſi vendendo non aliud ſpectent quàm ſuam utilitatem.

Ad Arg. ergo Reſp. Neg. Aſſ. Neque enim omnis ille, qui præbet alteri materiam peccati, eſt cauſa peccati ipſius, cùm aliquando ſolùm non evitet ejus peccatum: non evitare autem peccatum alterius, quando ſubeſt cauſa rationabilis illud negligendi, ſicut ſubeſt in propoſito, neque peccatum eſt, neque eſt cooperari peccato. Hinc quando ſalus Reipublicæ poſtulat, licitum eſt innocenti ſe Tyranno offerre interficiendum; ubi tamen certum eſt illi præberi materiam peccati.

Quare, ut hæc ſententia vera ſit, *Præbens alicui materiam peccati eſt cauſa peccati vel cooperatur peccato illius;* intelligi debet de eo, qui tunc dat materiam, quando non habet cauſam rationabilem id faciendi, ſed tenetur abſtinere. Et ſic patet, quare peccet is, qui gladium præbet furioſo, aut virginem committit luxurioſo: non autem qui ſolvit uſuras fœneratori. Scilicet, quia illi non habent cauſam rationabilem negligendi peccatum alterius, ſaltem ordinariè: habet autem poſterior. Confer quæ diximus qu. 92. art. 5. ad 1.

In reſp. ad 3. B. Thomas docet, Tribus modis fieri poſſe, quòd aliquis pecuniam deponat apud uſurarium. 1. Si bono quidem animo deponat, ſed apud eum uſurarium, qui etſi libenter uſuras exerceret, non habet tamen modò pecunias, ex quibus id facere poſſit, niſi eas quæ apud illum deponuntur. 2. Si hac intentione deponat, ut alter inde copioſiùs lucretur per uſuras. 3. Si habenti alias ſufficientes, ex quibus uſuras exercet; ſuam committat cauſa cuſtodiæ, ut ſecuriùs ſervetur.

Eum, qui primo vel ſecundo modo committit, cenſet peccare ex eo, quòd det materiam peccandi: intelligendum autem, quòd materiam illam det non habens cauſam rationabilem hoc faciendi, atque ita negligendi ſcandalum proximi paſſivum, cùm æquè commodè poſſet alteri committere; neque urgeat ulla neceſſitas deponendi apud illum, quem ſcit aut ſcire debet, quòd ea abutetur ad uſuram. Qui tertio modo deponit à peccato excuſatur, ſi cauſam habeat, illic potiùs deponendi quàm alibi: neque ſit veriſimile, quòd fœnerator inde ſit accepturus occaſionem exercendi plures uſuras, quàm alioquin faciat. Quia tunc magis utitur homine peccatore ad bonum, quàm aut peccato ipſius conſentiat, aut materiam peccandi ei tradat.

Requiri autem cauſam; ſatis indicavit B. Thomas hic dicens: *Si committat pecuniam ut tutiùs ſervetur*. Sed adhuc apertiùs q. 13. de Malo art. 4. ad 18. iſtis verbis: *Si aliquis pecuniam ſuam uſurario tradat, non ut ille lucretur, ſed propter ſuam neceſſitatem*.

Requiri præterea quòd præſumatur, fœneratorem non inde ſumpturum occaſionem exercendi plures uſuras; rationi naturali conforme eſt, ſecundùm quam tenemur proximo non dare novas occaſiones peccatorum, quando poſſumus abſque gravi noſtro incommodo: etiamſi alioquin cauſa aliqua ſuppetat, eas occaſiones non fugiendi, ſed non valdè prægnans.

Porrò an illi qui primo vel ſecundo modo deponunt peccent contra juſtitiam, an ſolùm contra charitatem; ambigitur, præſertim quando neque intendunt iniquitatem uſurarii, neque damnum mutuatariorum, ſed ſuam commoditatem. Quòd enim tunc uſurarius iniquè illis pecuniis utatur, ſolius ipſius vitio videtur accidere, ſicut dum ab eo petitur mutuum ad propriam neceſſitatem ſublevandum. Verumtamen omninò dicendum apparet, Quòd ejuſmodi peccatum ſit contra juſtitiam, & non ſolùm contra charitatem.

1. Quia B. Thom. de taliter deponente hic dicit, quòd ſit particeps culpæ uſurarii: & certum eſt, quòd loquatur de culpa, quam uſurarius committit exercendo uſuras, quæ eſt peccatum injuſtitiæ.

Confirm. Tam hoc art. quàm dictæ q. de Malo art. 4. æquales facit in delicto & ejuſdem culpæ participes, deponentem primo & deponentem ſecundo modo: atqui deponentem ſecundo modo certum eſt committere peccatum injuſtitiæ contra mutuatarios, cùm per ejus culpam damnum eis accidat; ergo idem judicium eſt de altero.

2. Si quis deponeret gladium apud eum, quem ſcit illo eſſe abuſurum ad interficiendum inimicum, eſſet particeps homicidii, atque adeò ad reſtitutionem obligatus: neque excuſaretur per hoc, quòd alius jam ante haberet voluntatem illum interficiendi; ergo etiam eſt particeps peccati uſuræ & reſtitutioni obnoxius, qui pecuniam deponit apud illum, quem novit ea velle abuti ad exercendas uſuras: uterque enim dat materiam ſeu inſtrumentum injuſtæ actionis.

3. Qui præberet arma illi, qui injuſta prælia eſt commiſſurus, peccaret per injuſtitiam; ergo ſimiliter in propoſito.

Ad Arg. autem Reſp. Etiamſi talis deponens neque uſurarii iniquitatem neque mutuatariorum damnum intendat expreſsè; ſatis tamen intendit interpretativè: quandoquidem ſive inſtrumentum ſive materiam uſurarum præbeat, abſque notabili ſuo incommodo potens & idcircò debens abſtinere. Neque ſimile eſt de illo, qui ad ſuas neceſſitates petet mutuum ab uſurario. Nam Tacita Ob. hic cauſam habet ſufficientem id agendi, neque ulli facit injuriam, ſed eam contentus eſt pati: ſecus autem eſt de pecunias apud uſurarium deponente primo vel ſecundo modo jam dictis. Supereſt nunc de quibuſdam, quod affinitatem habere videtur cum uſura, examinare num uſuraria ſint. Igitur

QUÆRITUR I.

An Montes pietatis ſint uſurarii?

VIdentur eſſe. 1. Quia idem in illis agi videtur, quod apud uſurarios publicos. Datur enim mutuum ſub pignore: & ſi mutuatarii velint recipere ſua pignora; debent aliquid ſolvere ultra ſortem: ſi non recipiant; venduntur. Quod autem ſolvunt, videntur ſolvere propter mutuum: quò enim diutiùs differunt illud reddere; tantò plus debent ſolvere.

2. Miniſtrorum merces exigitur ab illis, qui ad eam non tenentur, ſcilicet à pauperibus. Cùm enim labores Miniſtrorum non ſuſcipiantur in favorem pauperum, ſed in utilitatem Montis, ad ejus nimirùm ſecuritatem; ex ipſo Monte petenda eſſet illorum merces: præſertim quando afferuntur pignora, quæ nullo vel exiguo negotio poſſunt conſervari.

3. Pauperes non habent dominium Montis: ergo non eis incumbit ſervare Montem, & ad eum ſervandum aliquid contribuere.

4. Si particularis quiſpiam ſegregaret aliquam ſuæ pecuniæ ſummam, ut ex ea daret mutuum, acciperetque aliquid ultra ſortem pro famulis, aut pignora cuſtodientibus, aut aliter laborantibus circa illam pecuniam, judicaretur uſurarius; ergo idem eſt judicandum de Monte, qui dicitur pietatis. Pro reſponſione ſit.

CONCLUSIO I.

Quid Mons pietatis. MOns pietatis vocatur ſumma quædam pecuniæ aut aliarum rerum uſu conſumptibilium, ex publico ærario vel aliundè conflata ad mutuandum inde pauperibus ea lege, ut ultra ſortem aliquid exiguum pendant pro ipſius indemnitate, ſi aliter non ſit cautum indem-

Quæ onera Montis. nitati Montis. Hic Mons vocatur pietatis, quia inſtituitur ad piè & miſericorditer ſubveniendum pauperibus. Incumbit autem huic Monti ſeu ejus adminiſtratoribus 1. Dare mutuum petentibus, idque ad certam ſummam, certumque aliquod tempus non nimis longum,

Quæ incumbant Monti. ne ſupervenientibus poſtea pauperibus non poſſit dari mutuum. 2. non dare mutuum ſine pignore; quia periculum alioqui foret, ne complures pecuniam mutuò acceptam non redderent. 3. Si poſt lapſum terminum præfixum non repetantur pignora; illa vendere, & pretium propriis dominis reddere, deducendo id quod Monti debent. Cùm enim Mons obligatus ſit, omnibus iſtius loci pauperibus dare mutuum ſi petant; neceſſe eſt pignora relicta vendi: alioquin accideret, Montem deſtrui, & loco pecuniarum habere tantùm pignora. 4. Recipere à mutuatariis ſortem ac inſuper exiguum aliquod incrementum, quando non eſt aliundè proviſum Montis indemnitati. 5. Totius adminiſtrationis rationem ſcribere, & ſuo tempore reddere, ſecundùm ea quæ præſcribit Synod. Trid. ſeſſ. 22. c. 9.

CONCLUSIO II.

ISTum Montem eſſe licitum, & ab omni labe uſuraria liberum, omnino tenendum eſt.

1. Quia Leo X. in Concilio Lateranenſi ſeſſ. 10. ſecutus exempla ſuorum Prædeceſſorum Pauli II. Sixti IV. Innocentii VIII. Alexandri VI. & Julii II. ſacro approbante Concilio declarat & definit, Montes pietatis antedictos per Reſpublicas inſtitutos & authoritate Sedis Apoſtolicæ probatos & confirmatos, in quibus pro eorum impenſis & indemnitate aliquid moderatum ad ſolas miniſtrorum impenſas & aliarum rerum ad illorum conſervationem pertinentium pro eorum indemnitate dumtaxat ultra ſortem abſque lucro eorumdem Montium recipitur; neque ſpeciem mali præferre, nec peccandi incentivum præſtare, neque ullo pacto improbari: quinimò meritorium eſſe, ac laudari, & probari debere tale mutuum, ac deinceps alios etiam ſimiles Montes, cum Apoſtolicæ Sedis approbatione erigi poſſe. Eos autem qui contrarium prædicare ſeu diſputare auſi fuerint verbo vel ſcripto; excommunicationis latæ ſententiæ pœnam vult incurrere.

2. Conc. Tridentinum ſeſſ. 22. cap. 8. 9. & 11. hos Montes pietatis ſive charitatis vocat, eoſque piis locis annumerat.

Quod autem quidam adſerunt, eatenus ſolùm approbatos eſſe illos Montes, quatenus juri naturæ & ſacris canonibus non repugnarent; frivolum eſt. Ita enim ſublatæ non fuiſſent diſſenſiones & ſcandala ex diſputatione de illis orta, ſed potiùs per hujuſmodi definitionem accepiſſent incrementa.

Quod inſuper aiunt: Non omnia iſtius Conc. Lateranenſis acta eſſe uſu recepta; parum refert. Cùm enim Pontifex ſacro approbante Concilio definiat, cùmque definiendo ea, quæ ad fidem aut mores pertinent, errare non poſſit; evidenter ſequitur, Pontificem rectè definiviſſe, & conſequenter Montes illos eſſe ab uſura liberos. Unde Cajetanus, qui multò antea ſcripſerat Opuſc. cont. Mont. ſcilicet anno 1498. ut patet ex fine illius Opuſc. in Conc. tamen Later. quod inchoatum fuit anno 1512. & finitum anno 1517. cùm eſſet præſens tamquam Generalis Magiſter Ordinis Prædicatorum, jam citatæ Leonis Bullæ conſenſit. Quamvis enim quidam exiſtiment, quòd ſeſſ. 10. non interfuerit, eò quòd in ea non recenſeantur Generales Ordinum; in fine tamen Conc. poſt recitatam Bullam approbationis eorum, quæ in Concilio fuerant geſta & facta, Generalis Prædicatorum invenitur dixiſſe, Se paratum obedire.

3. In Monte pietatis nihil recipitur propter mutuum, & ex nullo alio capite poteſt ipſe Mons improbari; ergo non eſt improbandus. Prob. Maj. Quia tantùm recipitur aliquid pro expenſis, quæ neceſſariæ ſunt ad conſervationem Montis, & ad ſuſtentationem Miniſtrorum: hoc autem juſtè recipi à mutuatariis doceri poteſt. Partim quia juxta regulam juris, *Qui ſentit commodum, debet etiam ſentire onus*: ſunt autem mutuatarii qui ex Monte commodum reportant. Partim, quia Miniſtrorum operæ ſuſcipiuntur in gratiam mutuatariorum: propter ipſos enim cuſtodiunt pecuniam, eamque ſuo tempore numerant, libros rationum ſcribunt, pignora ſervant ne corrumpantur, aliaque id genus onera præſtant ordinata ad mutuum petentibus erogandum: juſtum autem eſt, ut mercedem ſolvant operariis illi, pro quibus operarii laborant.

Confirm. Non eſt æquum, ut qui mutuat compellatur ex mutuo pati damnum, ſed poteſt ſe ſervare indemnem: ſi ergo ad ſuam indemnitatem neceſſarii ſint ſumptus; ipſe non tenetur eos ſubire, ſed poteſt illos exigere à mutuatariis. v. g. Si conficiendum ſit coram Notario aliquod inſtrumentum pro ſecuritate mutuatoris; non mutuator, ſed mutuatarius debet impenſas illius inſtrumenti ſubire, cùm ipſe ſit qui mutuatorem ſervare debet indemnem.

4. Reſpublica habet poteſtatem conducendi Miniſtros in ordine ad bonum commune, & curandi, ut ipſis ſatisfiat de bonis eorum, qui emolumentum ſeu beneficium recipiunt ex ipſorum laboribus; ſed hoc emolumentum recipiunt pauperes, quibus datur mutuum; ergo Reſpublica licitè poteſt curare, ut ex eorum bonis ſatisfiat Miniſtris. Nulla autem eſt commodior ratio id curandi, quàm ſi ſinguli jubeantur contribuere aliquid exiguum pro mutui quod accipiunt quantitate; ergo id juſtè fit: maximè cùm Reſpublica vel non poſſit, vel non teneatur ex proprio ærario ſalaria Miniſtrorum ſolvere, neque ea peti poſſint ex Monte, qui alioquin ſic intercideret contra voluntatem teſtatoris, ſi ex teſtamento eſt fundatus, & omnino contra utilitatem pauperum. Verum quidem eſt, quòd

perfectiùs ac ſanctiùs foret, ſi illi qui Montem erigunt cenſus annuos relinquerent, ex quibus abſque pauperum onere ſolvi poſſet Miniſtris: ſed ad ejuſmodi cenſus nullo modo obligantur. Cæterum ut ſupradicti Montes pietatis juſti ſint; conditiones eas ſervari oportet, quas in ſua Bulla indixit Pontifex.

Conditiones ad juſtitiam Montis requiſitæ. 1. eſt. Ut ratione mutui nihil petatur neque ſperetur, ſed ſolùm pro indemnitate Montium; veluti pro neceſſariis impenſis Miniſtrorum & pro cæteris rebus ad eorumdem Montium conſervationem pertinentibus.

2. Ut quod à mutuatariis recipitur ſit exiguum & ad ſolas Miniſtrorum impenſas Montiumque indemnitatem neceſſarium; ac proinde nihil omnino exigatur, niſi quod ad eos fines requiritur: nec plures Miniſtri conſtituantur, quàm neceſſitas poſtulet, neque fiant ullæ expenſæ ſuperfluæ.

3. Ut quidquid tandem ſolvant mutuatarii, ipſis Montibus nihil umquam lucri accedat: ſi quid enim accederet, cùm hoc non reciperetur propter impenſas Miniſtrorum, nec propter alias res ad montium conſervationem neceſſarias; conſequens foret, quòd reciperetur ex mutuo: deeſſet enim alius titulus; & propterea committeretur peccatum uſuræ. Unde Pontifex ſemel & iterum in ſua Bulla dixit: *Moderatum* quod pro indemnitate ſolvitur abſque lucro montium recipi.

Quo differant Montes ab uſura. Ad 1. Arg. Reſp. Neg. Maj. Quamvis enim adminiſtrationes Montis in eo conveniant cum uſurario, quòd mutuum dent ſub pignore, ipſaque pignora vendant, ſi tempore conſtituto non fuerint repetita; differunt tamen 1. Quia nihil accipiunt ex mutuo, ſed ſolùm titulo, partim locationis, partim intereſſe ſeu damni emergentis. Impenſas quidem Miniſtri accipiunt titulo locationis ſuarum operarum: res autem aliæ ad conſervationem montis neceſſariæ (ut ſi conducenda vel reparanda ſit domus, in qua mons cuſtoditur, aut conficiendæ claves, ſeræ, vel ciſtæ) accipiuntur titulo damni, quod alioquin Montibus ipſis emergeret, ut nimirùm illud vitetur, & Montes ſerventur indemnes. 2. Quia Montibus nullum umquam accedit lucrum vel augmentum: Uſurario autem lucrum accedit, idque permagnum. 3. Quia dum venduntur pignora; hoc fit per publicam authoritatem, totumque eorum pretium fideliter redditur dominis, deducto ſolùm mutuo, & eo quod Miniſtris ac indemnitati montis debetur. 4. Quia Montis adminiſtratores tenentur pauperibus iſtius loci mutuare uſque ad ſummam à Republica taxatam, ſi eam petant, & quidem ex juſtitia: uſurarius autem nullam habet taxam, ad quam teneatur mutuare, imò nec omnino mutuare tenetur; ſed poteſt quando voluerit menſam fœnebrem claudere: & quando pignora apud ſe relicta vendit, aut dominis propriis non reſtituit illorum pretia: aut ſi reſtituat, in eo tamen peccat, quòd aliquid retineat ultra ſortem vi mutui: quòdque non habens publicam poteſtatem (niſi forte permiſſivam) aliena pignora vendat. Nec dicere poteſt, ſe id quod accipit ultra ſortem non accipere ratione mutui, ſed ratione impenſarum & pro ſua indemnitate. Cùm enim inde diteſcat; manifeſtum eſt, quòd non tantùm ſe indemnem ſervet, neque ſolum recipiat neceſſarias impenſas Miniſtrorum, ſed proprium lucrum: cujus recipiendi nullus eſt titulus, præterquam mutui. Deinde. Cum non obligatur menſam fœnebrem aperire, ſed eam ſui commodi cauſa aperiat; non habet opus Miniſtris, qui ad mutuum ex illa menſa faciendum ei ſerviant, ſed eos quærit, ut rem bene gerant, lucrumque ipſius domeſticum augeant. Quamvis ergo illi famuli, qui negotium mutuatariorum utiliter agunt, non teneantur reſtituere id, quod pro mercede accipiunt; ſecus tamen eſt de uſurario, deque cæteris famulis, qui ipſius uſurarii emolumento ſtudent. Porrò quamvis ille plus ſolvat qui diutiùs mutuum retinet; non propterea tamen cenſendus eſt ſolvere aut ratione mutui aut ratione temporis: ſed partim quia famuli diutiùs illi ſerviunt, cuſtodientes ejus pignora, manentesque obnoxii periculo perditionis eorum: partim quia ex Monte reportat diutiùs commodum: unde nihil mirum, ſi aliquanto plus oneris patiatur, juxta regulam juris prius allegatam, *Qui ſentit commodum, debet etiam ſentire onus.*

Ad 2. Neg. Aſſ. Certum enim eſt, Miniſtrorum operas cedere in favorem ac utilitatem pauperum, & non ſolùm in Montis indemnitatem: cùm ipſe mons non ob aliud ſervetur indemnis, quàm propter pauperes, in quorum ſubſidium eſt erectus, ne alioquin uſurarum voragine deglutiantur. Quamquam etſi ſervaretur indemnis propter illum, qui nullius commodi ſui cauſa, ſed tantùm ut præſenti pauperum inopiæ ſuccurratur, authoritate publica montem erexit, non in perpetuum, ſed ſolùm ad tempus iſtius inopiæ; etiam tunc à mutuatariis exigi poſſet aliquod incrementum, ad ſolas Miniſtrorum impenſas ac aliarum rerum ad Montis conſervationem neceſſariarum: modò ipſi Monti, ejuſque erectori nihil inde accederet. Juſtum enim eſt, ut mutuatarii illum ſervent indemnem, qui ipſis præſtat beneficium; cùm ipſe non teneatur eis ſuo damno benefacere.

Quod aliqui objiciunt: Univerſitatem pauperum teneri ad impenſas Montis & Miniſtrorum: iniquum verò eſſe, quòd à ſolis pauperibus quibus mutuum datur, illæ extorqueantur. Dilui poteſt, negando id eſſe iniquum: ſic enim mercedes Miniſtrorum exiguntur ab illis, pro quibus ipſi laborant: & quod Univerſitas pauperum debet Miniſtris, ſi quid debet, hoc eſt ratione laboris quem miniſtri ſubeunt, illis pauperibus ſubſerviendo qui petunt mutuum. Adde, quòd non liqueat, ipſam pauperum Univerſitatem ſecundùm ſe obligari ad impenſas: cùm directè non ipſum corpus pauperum habeat emolumentum ex Monte, ſed illi demum, qui ab eo mutuum accipiunt.

Ad Confirm. de pignoribus, quæ nullo ferè negotio poſſunt cuſtodiri; Reſpondetur, quòd ejuſmodi ſæpè majori periculo cuſtodiantur, quàm alia; & ſic fit compenſatio. Deinde. Quando propter varias circumſtantias non poteſt in omnibus omninò ſervari exacta æqualitas; ſufficit aliquid generatim determinari ſecundùm ea, quæ per ſe videntur accidere: cùm Legiſlator non poſſit attendere omnia, quæ per accidens eveniunt, neque commodiorem inveniat rationem ſtatuendi id, quod eſt è bono publico.

Ad 3. Neg. Conſeq. Ad quemcumque enim pertineat directum Montis dominium; Mons conſervari debet ſumptibus eorum, pro quorum utilitate fuit erectus, ſi ipſi inde participent: quia juſtum eſt, ut qui gratis mutuat ſervetur indemnis, utque rem alienam ſuis impenſis ſervet is, in cujus commodum & uſum ipſa gratis conceditur. Sic æquum commodatum & ſuis impenſis nutrire & diligenti cura ſervare debet is, qui illum accepit commodato. Montis verò uſus totus eſt in utilitatem pauperum, ex quo mutuum eis datur gratuito. Quod attinet ad Antecedens, dicendum videtur: Montis directum dominium quandoque eſſe penes Univerſitatem pauperum; ut ſi à quopiam divite ſit eis per teſtamentum relictus, vel aliter donatus: quandoque verò penes ipſam Rempublicam; ut ſi ex publico ærario Montem ipſa erigat, ſibique non ſolùm adminiſtrationem, ſed etiam proprietatem retineat: quandoque etiam dominium poteſt eſſe penes aliquem Opulentum; ſi ipſe de ſuis bonis Montem authoritate publica erigat, eumque obliget ad mutuandum pauperibus aliquo certo tempore: non aliud quàm utilitatem ipſorum ſpectans, nolens tamen à ſe dominium abdicare. Videatur Navarrus ad cap. *Si fœneraveris;* n. 62. Molina tom. 2. de Juſt. & Jur. diſp. 325. Salas dub. 33. de Uſur.

Ad 4. etiam neg. Conſ. Cum enim authoritate publica Mons erigitur, ſervanturque conditiones à Sede Apoſtolica requiſitæ; tollitur occaſio ipſum ejuſque adminiſtratores condemnandi de uſura, cùm ſic conſtet, nihil accipi pro mutuo, ſed pro locatione operarum: hæc autem occaſio non tolleretur, quando particularis quiſpiam ſua authoritate Montem erigeret; quia non conſtaret, quòd nihil lucri acciperet ex mutuo.

Non eſt quidem improbabile, quòd abſtrahendo à legibus tum Eccleſiaſticis tum ſæcularibus non eſſet ex natura rei uſurarium imò nec illicitum, ſi privatus de bonis ſuis authoritate propria Montem conſtitueret; modò nullum inde perciperet emolumentum, & à mutuatariis reverà non plus exigeret, quàm ad Miniſtrorum Montis illius impenſas foret neceſſarium.

Ve-

Verumtamen omnibus conſideratis, & abſolutè loquendo, exiſtimamus id non eſſe licitum. 1. Quia Pontifex in Conc. Later. ſolùm approbat Montes pietatis, quia per Reſpublicas inſtituuntur. 2. Quia intereſt Reipublicæ habere cognitionem talium rerum, & cavere ne in talibus fraudi ſatis obnoxiis aliqua fraus committatur. 3. Quia res eſſet ſcandaloſa, viamque aperiret uſuris. 4. Quia ad taxandum quid generaliter ſit à mutuatariis ſolvendum pro neceſſariis impenſis Miniſtrorum, privata authoritas non ſufficit.

Petes: An qui apud Montem authoritate publica erectum

Quæſt.

deponunt pecunias poſſint aliquid recipere ultra ſortem, ut tria, vel quatuor in centum? Navarrus lib.

Reſp.

Conſil. conſ. 2. de Uſuris, reſpondet, non poſſe, niſi hæc concurrant: Quòd intentio deponentium ſit juvare Montem & pauperes ex Monte mutuum capientes; Quòdque in eum finem, ut deponere poſſint, abſtineant ab emendis mercibus, quas alioqui emerent, lucrum ita facturi; niſi enim iſta concurrant, non eſt aliquis titulus iſtud lucrum accipiendi, niſi fortè titulus mutui, quem conſtat eſſe iniquum. Ita etiam reſpondet Azorius part. 3. lib. 5. cap. 9.

Atque hæc de Montibus juxta formam à Leone X. probatam: ſi qui aliter erigantur; ſingulæ eorum conditiones forent diſpiciendæ, priuſquam de ipſis poſſit judicari, ſicut examinavimus conditiones Montium in Belgio non itapridem erectorum, eoſque probavimus, modò conditiones nobis expoſitæ exactè ſerventur. De illis ſcripſi p. 1. Variarum verbo, *Mons pietatis*.

QUÆRITUR II.

An cenſus licitè poſſint emi, aut vendi.

VIdetur quòd non. 1. Quia pecuniam emere pecuniola ſapit uſuram: id autem fit in emptione & venditione cenſuum; pro una enim pecunia ſtatis temporibus ſolvitur alia. Neque dici poteſt, non emi vel vendi pecuniam. Quia præter pecuniam nulla eſt merx, quæ ſit materia venditionis.

2. Aliquid ex mutuo ſeparare ultra ſortem eſt uſurarium: atqui emens cenſum hoc facit, dum v. g. numerat 1000. florenos, ut annuatim recipiat 50. unde fit quòd poſt annum vigeſimum acceperit totam ſortem & aliquid amplius; ergo committit uſuram.

3. Qui emunt equos ab illis qui non habent, & ſtatim eos locant fictis illis venditoribus; ſunt uſurarii: non eſſent autem, ſi poſſent emere cenſus annuos perſonales; ergo ſaltem illicitum eſt emere cenſus perſonales.

4. Emptio cenſus perſonalis non aliud eſſe videtur quàm emptio debiti perſonalis ſucceſſivè ſeu per partes ſolvendi: atqui tale debitum non minus valet quàm ipſa res tota; ergo non poteſt minoris emi, quàm ſint omnes annuæ penſiones ſimul ſumptæ.

5. Penſio non poteſt in libera perſona conſtitui eo modo quo conſtituitur in prædio, cùm talis perſona non poſſit dari pignori; c. *Lator*, tit. de Pignor. nec in ſervitutem rapi; ergo cenſuum perſonalium emptio nõ eſt licita.

Pro quæſtionis hujus explicatione præmittendum eſt, cenſum à cenſendo ſeu æſtimando dictum eſſe: olim enim ab Imperatoribus Romanorum cenſebantur bona ſingulorum civium, ut intelligeretur, quantum quiſque poſſet ſolvere tributum; unde factum, ut & ipſæ facultates quæ æſtimabantur, dicerentur Cenſus, juxta illud Poetæ, *Dat cenſus honores*, & ipſum etiam tributum, *Licetne cenſum dare Cæſari?* Matthæi 22. Sed modò de cenſibus

Quid cenſus.

in alia ſignificatione ſumus acturi, prout nimirùm cenſus deſcribitur, eſſe Jus percipiendi penſionem ex re vel perſona alterius: quamquam & ipſa penſio ſubinde etiam dicitur cenſus aliàs reditus, eò quòd à tempore ad tempus redeat ſolvendus. Variæ ſunt diviſiones cenſus.

1. eſt. Quia cenſus alius dicitur Reſervativus; quan-

Quomodo dividatur.

do ſcilicet aliquis transfert rei ſuæ dominium utile ac directum in alterum, ſed reſervat ſibi ſuper ea penſionem quotannis ſolvendam. Alius Conſignativus; quando nimirùm aliquis retinet dominium directum & utile ſuarum rerum, ſed eas ſeu perſonam ſuam obligat ad inde ſolvendum annis ſingulis aliquam pẽſionem: qua ratione conſignat alteri jus penſionis annuæ ſuper ſuis rebus aut perſona. De hoc erit ſequens tractatio, non de reſervativo hic non quæritur.

2. diviſio eſt, in realem, perſonalem, & mixtum. Realis eſt, qui conſtituitur ſuper re alterius; & idcirco illa pereunte, perit ejuſmodi cenſus: diminuta verò; diminuitur: quia ſolùm debebatur ex ipſa re. Perſonalis eſt, qui conſtituitur ſuper perſona. Mixtus, qui ſuper re & ſuper perſona: qui propterea non perit, quamvis res pereat; quia perſona manet obligata.

3. diviſio eſt in fructualem & pecuniarium. Fructualis dicitur, quando penſio ſolvenda eſt in fructibus. Pecuniarius, quando in pecunia. Eſtque vel certus; ut ſi determinata fructuum aut pecuniæ ſumma ſit conſtituta in penſionem: vel incertus; ut cùm non determinatur una certa quantitas annis ſingulis perſolvenda, ſed ſive multi ſive pauci ſunt fructus, eorum quinta pars ſolvi debet.

4. diviſio eſt in perpetuum & temporalem. Perpetuus vocatur, qui per ſe numquam expirat. Temporalis, qui non ſemper, ſed aliquo tempore durat: idque aut certo; ut viginti annis: aut incerto; ut ad vitam alicujus: quo caſu dicitur cenſus vitalitius.

5. diviſio eſt in cenſum redimibilem & irredimibilem. Redimibilis eſt, cùm is qui cenſum vendit poteſt eum redimere, ſeque liberare ab eo ſolvendo: ſive quando venditori licet refundere nummos capitales, & cogere emptorem ut eos recipiat. Irredimibilis vocatur, quando venditor non eſt liber ad refundendam ſummam capitalem, neque poteſt compellere emptorem ut illam recipiat. His præmiſſis, aliquot Concluſionibus eſt reſpondẽdum.

CONCLUSIO I.

CEnſus, quantùm eſt ex natura rei, poteſt licitè vendi & emi, ſervatis debitis circumſtantiis. Id quod

Reſp. poſſe.

non tantùm de cenſu reali intelligimus, ſed etiam de perſonali & mixto, ſive redimibili ſive irredimibili, ſive temporali ſive perpetuo; ſequimurque Majorem in 4. diſt. 15. q. 34. & 44. Gabrielem eadem diſt. q. 12. art. 12. Jo. Medinam Cod. de Reb. per uſur. acq. q. 11. Dominicum Soto lib. 6. de Juſt. & Jur. q. 5. art. 1. Covarruviam lib. 3. Var. c. 7. Bannesium & Salonium ad q. de Uſur. Binsfeldium in cap. *In civitate*, tit. de Uſur etiamſi non ignoremus, cenſus perſonale à quibuſdam improbati.

Sed prob. concl. 1. Licitum eſt emere ſervitutem, quæ ſuper alienis domo vel agro conſtituitur, ut quòd aliena domus debeat excipere tuas aquas, vel quòd per ejus agrum tibi ſit liber tranſitus; ergo ſimiliter licitum eſt emere cenſum, qui ſuper aliena re conſtituitur. Cenſus enim ſeu jus percipiendi quotannis aliquam pecuniæ aut fructuum quotam ex re aliena ſervitus quædam eſt, illi ſive domui ſive agro alieno incumbens, nec minus poteſt pretio æſtimari quàm aliquod aliud onus. Confirm. Ille contractus eſt licitus, in quo reperiuntur omnia ſubſtantialia requiſita ad juſtitiam contractus: ſed in emptione cenſus reperiuntur omnia neceſſaria ad juſtam emptionem; ergo emptio cenſus eſt licita. Minor probatur. Quia invenitur merx, ſcilicet jus accipiendi penſionem annuam: & pretium juſtum, quod ab emptore numeratur; & mutuus conſenſus vendentis & ementis.

2. Non tantùm bona hominum ſed etiam ipſi homines ſunt capaces obligationis, quà poſſint ſe obſtringere ad aliquas penſiones annuatim ſolvendas. Cùm enim res quæpiam emitur credito; emptor manet perſonaliter obligatus ad ſolvendum ejus pretium: & ſimiliter, qui vel mercenario vel famulo promittit mercedem ſui operis vel famulitii; tenetur eam ſolvere. Poſito igitur quod quis non obligabatur ſe ad ejuſmodi penſiones obſtringere: ſi ſe obſtringat; juſtè accipiet pretium, ſive iſtius ſuæ obligationis, ſive juris quod alteri tribuit ad exigendum ſuper ſua perſona illas penſiones. Hinc Nicolaus V. in Bulla *Sollicitudo Paſtoralis*, renovata per Gregorium XIII. concedit, ut venditores cenſuum poſſint non ſolùm ſua bona, ſed etiam ſuas perſonas obligare. Confirmatur. Decimæ perſonales, quæ nihil aliud ſunt quàm ſacri quidam reditus, quos annuatim de labore & induſtria ſua homines ſolvunt, juſtè exiguntur ubi adhuc viget conſuetudo eas ſolvendi, ut patet ex cap. *Ad Apoſtolica*, tit. de Decimis: ergo ſimiliter cenſus perſonales.

Digitized by Google

Præterea. Principes ſæculares juſta de cauſa poſſunt imponere tributum perſonale quotannis ſolvendum à ſuis ſubditis; quare non poſſent etiam ipſi ſubditi ſe alii aliis obligare ad ſimilem annuam penſionem? Talis autem obligatio eſt pecunia æſtimabilis; ergo & vendibilis. In hujus doctrinæ confirmationem quidam adſerunt Bullas ſive Extravagantes Martini V. Calixti III. & Pii V. ſed alias ipſi exprimunt conditiones, quàm modò ſint in uſu: eas nimirùm, de quibus conſulti fuerant, aut quæ videbantur utiliter tunc temporis poſſe obſervari. Et quamvis prænominati Martinus & Calixtus quibuſdam fortaſſe videri poſſint improbaſſe cenſus perſonales; certum tamen eſt, quòd eos non improbarunt. Approbaverunt enim reales cum certis conditionibus creatos, ſed contra perſonales nihil dixerunt: uti nec contra reales illos, qui aliis conditionibus, quàm quæ in eorum decretis continentur, ſolent creari. Idque propterea, quia non rogabantur de quibuslibet cenſibus, ſed conſulebantur de cenſibus illic expreſſis, an eſſent liciti & an eorum venditores obligarentur eos ſolvere. Illorum verba lib. 3. Extravag. com. tit. 5. ſic habent: *Præfatos contractus licitos & juri communi conformes, ac ipſorum cenſuum venditores ad illorum ſolutiones (remoto contradictionis obſtaculo) obligari; authoritate Apoſtolica, tenore præſentium ex certa ſcientia declaramus.*

Verum quidem eſt, Pium V. ſtatuiſſe quaſdam conditiones ad cenſum creandum, quæ cum cenſu perſonali non benè conveniunt: ut quòd cenſus nullo modo creentur niſi in re immobili, vel quæ pro re immobili habeatur; ſed illa ejus Conſtitutio non eſt in Belgio uti nec in quibuſdam aliis Provinciis promulgata vel recepta, prout aſſerunt Binsfeldius ad ſupradictum cap. *In civitate*. Leſſius lib. 2. cap. 22. dub. 13. Salas dub. 3. de Cenſ. Malder. dub. 8. de Redit. patetque ex quotidiano uſu, cui nullus contradicit. Accedit, quòd Gregorius XIII. conceſſit Siculis, ut contractus cenſuales inire poſſent cum conditionibus longè paucioribus quàm requiſiviſſet Pius V. cum his nimirùm, ut cenſus conſtituatur ſuper una re vel pluribus, vel etiam univerſis: ut venditor poſſit eum redimere: ut penſio annua non excedat decimam partem ſortis; expreſsè idcirco derogans Bullæ Pii V. & renovans Bullam Nicolai etiam V. Quæ omnes Bullæ videri poſſunt apud Stephanum Quarauta verbo *Contractus cenſualis*.

Denique. Pius V. diſertis verbis ait, Se legem ſuam de creatione cenſuum non extendere ad contractus jam celebrandos, ſed tantùm ad celebrandos: quoad eos verò qui antea erant celebrati; ſolùm hortatur fideles, ut eos cenſuræ bonorum Religioſorum ſubjiciant. Non ergo exiſtimavit, conditiones omnes à ſe recenſitas requiri de jure naturæ: ſed eas poſuit, quæ tunc videbantur eſſe utiles.

Concluſio II.

Spectando jure naturæ, omne illud requiritur ad juſtitiam cenſus, quod neceſſarium eſt ad juſtam emptionem & venditionem. Ac in primis, ut pretium ſit juſtum: quale cenſetur eſſe illud quod vel lege ſtatutum vel communi conſuetudine receptum, vel judicio prudentum fuerit æſtimatum; attentis circumſtantiis rei, ex qua coemitur; temporis, ad quod emitur; quantitatis penſionis; & ſimilium. Non oportet autem ut

Conditiones ad Cenſum requiſitæ. pretium adæquetur penſionibus omnibus quæ recipiendæ ſunt, ſed juri quod ad eas recipiendas acquiritur. Quia id quod emitur non ſunt illæ penſiones, ſed jus ad illas; quanti ergo valet iſtud jus, tantum debet emptor ſolvere.

2. requiritur, ut venditor poſſit deſignare rem unam aut plures, ſuper quibus cenſum realem conſignet: neque enim poteſt cenſum realem alteri conſignare, ſi non habeat ullam rem actu, vel ſpe, ſeu potentia propinqua, ſuper quam conſignet; eamque tanti valoris, ut ad ejuſmodi cenſum poſſit ſufficere. Ideoque neceſſum eſt, ut talis res non ſit impedita prioribus cenſibus vel aliis oneribus; alioquin venderetur id quod non eſt, aut quod non poteſt vendi.

Quòd ſi creetur cenſus perſonalis; oportet perſonam ſuper qua conſtituitur, aut eſſe fructiferam, ideſt talem, quæ opera vel induſtria ſua poſſit facere fructum, aut habere ſeu in propinquo habituram eſſe bona ſufficientia ad ejuſmodi cenſum ſolvendum: alioquin jus exigendi penſionem annuam nullius eſſet momenti, utpote non fundatum, & per conſequens non æſtimabile pretio. Hinc Navarrus in cap. *Si fœneraveris*, n. 79. ad cenſum ſuper aliquo prædio emptum docet requiri, ut redditus prædii æquet vel ſuperet cenſum in eo conſtitutum: tum quia nemo emit cenſum ſuper prædio aliquo, quod ſciat non reddere tantum: tum quia pro conſtituto habetur, eum qui emit prædia aut pecora ab his qui non habent, aut plura quàm habent, & ea eiſdem locat, uſurarium eſſe; cui ſatis ſimilis eſt, qui emit cenſum ſuper prædio quod non eſt, aut non tantos proventus affert, quantus eſt cenſus. Loquitur autem Navarrus de cenſu reali, quemadmodum & Toletus lib. 5. c. 42. definiens, cenſum eſſe jus exigendi penſionem ex re utili alterius: & c. 47. requirens ad juſtitiam cenſus, ut ſit res aliqua, ſuper qua imponatur; ſive ea ſit determinata, ſive indeterminata, & ut veros fructus facere poſſit; tum addit: *Unde ſupra domum fructificantem quinque aut ſex non poteſt imponi cenſus exigendi decem*. Et conformiter Azorius p. 3. lib. 10. c. 2. *Si*, inquit, *res fuerit ſterilis, ita ut fructum fero non poſſit; cenſui ſubjici nequit*. Et c. 6. *Altera ſententia eſt, neceſſario requiri, ut res fructus facere poſſit qui cenſum annuum adæquent. Ita ſentit Angelus, &c. Et revera hæc ſententia eſt communi conſenſu Pontificii juris Interpretum recepta, cap. In civitate, de Uſuris, & eam ratio ipſa manifeſtè comprobat. Nam cenſuali contractu emitur jus percipiendi annuam penſionem ex fructibus rei, quæ cenſui ſupponitur: ergo ſi res pauciores fructus reddit quotannis quam ſit cenſus, eatenus cenſus erit impoſitus in re infrugifera*. Ac rurſum poſtea quærens, An ex natura rei neceſſarium ſit, ut fructus rei cenſum annuum coæquent, an verò ſolùm ex jure ſcripto. Reſpondet: *Id vim & naturam cenſualis contractus requirere; alioquin venditor cenſus venderet jus quod non habet*.

De cenſu perſonali ſimiliter loquitur c. 5. *Secunda ſententia docet, jure naturali & divino talem emptionem permitti, dummodo perſona opera ſit commoda & utilis, & proinde pecunia æſtimabilis*: citatque Conradum, Gabrielem, Majorem, & alios; tum addit: *Et hæc ſententia eſt verior*. Leſſius lib. 2. c. 22. dub. 4. *Perſona*, inquit, *in qua cenſus conſtituitur, debet eſſe vel fructifera, (ideſt talis, ut aliquem fructum ſua opera vel induſtria pariat unde ſolvat) vel ut aliqua bona in re vel in ſpe habeat. Ita Medina q. 11.*

3. Requiritur, ut ſi eſt cenſus merè realis; re pereunte pereat. Quia jus percipiendi partem fructuum alicujus rei extinguitur, quando res ipſa deſinit. Si verò cenſus non ſit merè realis, ſed aut perſonalis, aut mixtus, quemadmodum ferè nunc in Belgio creatur, ut nimirùm res habeat locum pignoris ſeu hypothecæ; re extincta, non extinguitur cenſus: cùm ea ſit natura pignoris & hypothecæ, ut etiamſi perierint, debitor tamen teneatur ſolvere debitum.

4. requiritur, ut venditor cenſus non obligetur eum redimere ſeu nummos capitales reſundere, non computatis ſingulis penſionibus in ſortem. Adjecto enim iſto pacto; non eſſet contractus emptionis, ſed mutui. Et quia is, qui diceretur emptor, certus foret de recipienda ſorte: ac inſuper annuis penſionibus in effectu daret mutuum ſub lucro, atque ita committeret uſuram. Ita Covarruvias lib. 3. Var. cap. 9. num. 4. Dominicus Soto lib. 6. q. 5. art. 3. Bannes dub. 2. de Cenſibus, Salonius controverſia 19. Toletus lib. 5. cap. 47. Binsfeldius in c. *In civitate*. Navarrus in Commentario ad cap. *Si fœneraveris*, num. 97. Et quamvis non deſint qui contra ſentiant; illi ipſi nihilominus dicunt, à contractu cenſus ſub hac conditione eſſe abſtinendum, eò quòd ſit periculoſus. Videatur Azorius parte 3. lib. 10. cap. 17.

Concluſio III.

Ubi Bulla Pii quinti non eſt recepta, ſufficiunt ad juſtitiam cenſus conditiones jam allatæ, niſi leges aut locorum conſuetudines vim legis habentes aliquam aliam requirant. Quia jus naturæ non requirit alias. Unde quòd cenſus non conſtituatur niſi ſuper re immobili, vel quæ pro immobili habeatur: quòd non

ſuper

ſuper omnia bona venditoris, ſed ſuper certa dumtaxat aut certis finibus definita: quòd pecunia in ipſo contractus tempore numeretur præſentibus Notario & teſtibus, & alia ejuſmodi; non ſunt ea natura rei proſrſus neceſſaria, ſed ea jure ſolùm poſitivo, ubi illud viget. Unde Navarrus citati priùs Commentarii num. 88. Salonius controverſia 8. de cenſibus, Salas dub. 8. Leſſius dub. 12. valde probabiliter docent: Secluſo jure Pontificio, cenſum poſſe conſtitui ex debito quod venditor debet emptori. Quia accipere centum aureos in ſolutum, perinde eſt ac illos tradere. Sicut ergo ſi traderentur, eſſent juſtum pretium cenſus; ita etiam ſi emptor accipiat eos in ſolutum. Deinde Emptor verè ſolvit integrum pretium cenſus, transferens in dominium venditoris pecuniam ſibi debitam, & à ſe abdicans omne jus illam deinceps exigendi; ergo nullam committit injuſtitiam. Oportet autem abeſſe dolum, vim, & voluntatem repetendi ſortem poſt ſolutas penſiones annuas; alioquin contractus rediret in naturam mutui, & eſſet uſurarius. Quod etiam obſervandum eſt, quando aliqui creant redditus ſuper ſe ſuaque bona, & ex cauſis non eos realiaant (ut loquuntur) coram Magiſtratu.

Ad 1. Arg. Reſp. Pecuniam pecunia emere ſeu commutare non ſemper eſſe illicitum. Quamvis enim primus & proprius uſus pecuniæ ſit, ut per eam res cæteræ æſtimentur, & non ut ipſa ſit ſui ipſius æſtimatio aut menſura; ſecundarius tamen & improprius ejus uſus eſſe poteſt, ut cum alia pecunia commutetur. Sicut primarius calcei uſus eſt pedes tegere; ſecundarius verò, eum pro pane vel alia re permutare.

Deinde. In contractu cenſuali non emitur pecunia, ſed jus & facultas percipiendi annuas penſiones; quod jus omnino diſtinctum eſt à pecunia, ſicut jus tranſeundi per alienum agrum diſtinguitur à tranſitu; & jus exigendi tributum à tributo: Unde & cenſus inter bona immobilia computantur, cùm tamen penſiones non ſint niſi bona mobilia. Qua propter omnino fatendum eſt, hic inveniri mercem à pecunia penſionibuſque diſtinctam, quæ eſt materia venditionis, quandoquidem non venduntur penſiones, ſed jus ad illas.

Ob. Dices: Propter quod unumquodque eſt tale, & ipſum magis: ſed cenſus emitur propter pecuniam ſeu pecuniarias penſiones; ergo magis emitur ipſa pecunia.
Reſp. Reſp. Neg. Conſ. Quia non ſic intelligenda eſt illa maxima, quaſi omnis denominatio, quæ convenit alicui propter alterum, debeat illi alteri magis convenire: nam emitur medicina propter ſanitatem; non tamen ſanitas magis emitur: venditor cenſus eum vendit propter pecuniam quâ indiget; nec tamen vendit illam ipſam pecuniam: & generaliter mercatores vendunt ſuas merces propter pretium; neque tamen ipſum pretium vendunt: ſed *axiomatis* illius quod eſt apud Philoſophum lib. 1. Poſter. cap. 2. Senſus eſt, Quòd quando aliquid convenit duobus, & uni propter alterum; illud magis conveniat cauſæ quàm effectui: In propoſito autem non ſumitur id quod convenit duobus: quia ſolùm jus ad penſiones emitur, & non ipſæ penſiones.

Si dicas: Illud jus non extare; ergo non poſſe vendi vel emi. Reſp. Neg. Conſ. Quia non eſt neceſſarium, quòd merx quæ venditur præexiſtat, modò ſit in potentia: poteſt enim vendi futura hæreditas: poſſunt etiam vendi fructus agri nondum extantes: & piſces ex jactu retis capiendi, lege *Si jactum retis*, ff. De act. empti. Deinde. Falſum eſt, cenſum non extare quando venditur: eſt enim in vendente jus percipiendi penſionem ſeu fructum ex re ſua: quod jus etſi non vocetur cenſus, prout eſt in ipſo; ita tamen vocatur quando eſt in altero: & hoc jus ſicut alteri poteſt donare, ita & pretio vendere. Ita Jo. Medina q. 12. de Uſuris, Salon contro v. 2. de Cenſ. Salas dub. 2. Leſſius dub. 3.

Confirm. Si ejuſmodi ratio concluderet, ſequeretur, cenſum antiquitus inſtitutum non poſſe retineri aut vendi, quia neque retinere licet, neque vendere id, quod injuſtè eſt acquiſitum: & ſi prima acquiſitio fuit iniqua; non poteſt poſtmodum fieri licita: ut enim habet regula juris, *Non firmatur tractu temporis quod ab initio non ſubſiſtit*. Cenſus tamen antiquos poſſe emi; ſatis conſtat, etiam inter eos, qui dubitant de novis.

Ad 2. Neg. Subſ. Quia in emptione cenſus, nullum ne virtuale quidem intercedit mutuum. Qui enim illum emit, ſortem alienat perpetuam, eamque ſic in alterum transfert, ut non ſit ipſi liberum eam repetere, nec compellere poſſit venditorem ad eam reſundendam: eſt autem de natura mutui, quòd ſors repeti poſſit, cùm mutuans non illam alienet, niſi cum onere ut ſibi reddatur. Quare venditor cenſus numquam tenetur ſummam capitalem quam accepit reddere, ſed loco ipſius debet ſolvere annuas penſiones, ad quas emptor acquiſivit jus per ſuam emptionem. Quòd emptor poſt multos annos tandem accipiat plus quàm dederit; nihil facit pro uſura. Quandoquidem non recipiat ex mutuo, ſed ex emptione: niſi quis dicere velit, emptorem agrorum aut prædiorum etiam eſſe uſurarium, eò quòd ſucceſſu temporis multò plures fructus percipiat, quàm ſit valor pecuniæ, quam expoſuit in celebratione contractus; quod à nemine dici poteſt.

Ad 3. etiam Neg. Subſ. Quia ejuſmodi emptores non intendunt emere aliquem cenſum, ſed accipere pretium elocationis animalium, quæ revera non elocant, cùm nulla habeant. Deinde. Prætet iſtud pretium etiam intendunt repetere ſortem quam dederont: hoc autem non ſit in cenſibus.

Ad 5. Reſp. Neg. Min. Secundùm enim communem hominum æſtimationem debitum ſeu jus illud accipiendi per multas dumtaxat partes nec niſi per longa intervalla non tanti valet, quanti tota illius debiti ſumma ſimul ſoluta: idque partim propter pericula & lucra ceſſantia, vel damna emergentia, quæ communiter ſunt adjuncta: partim quia multa pecunia ſimul utilior eſt & aptior ad quamlibet negotiationem: quàm ſi ſigillatim cum longis intervallis haberetur; quamvis ſi poſt breve tempus eſſet recipienda, aliter foret dicendum, eò quòd per ſe loquendo, non habeat iſto caſu illa incommoda adjuncta.

Neque verò hinc ſequitur cenſus perſonales tunc fore illicitos, quando abeſt omne periculum perdendi ſortem vel penſiones, aut patiendi aliquod aliud incommodum. Quia dum in aliquo contractu per ſe natum eſt ceſſare lucrum, vel damnum emergere, aut ſubeſſe periculum, ſicut in cenſu longi temporis, etiam tunc quando per accidens id non contingit, & quòd non contingeret, licitus eſt contractus prout à Republica conſtitutum eſt vel communi uſu receptum eſt initus: cùm pretia imponantur à Republica & à vulgo attentis illis, quæ communiter accidunt. Vide Leſſium dub. 4. & Salas dub. 3. & 4.

Ad 5. Neg. Conſ. Quia licèt penſio non eo modo poſſit in libera perſona conſtitui, quo in prædio; poteſt tamen. Quamvis enim is qui emit cenſum perſonalem, non acquirat ſibi jus in perſonam, ita ut deficientibus ejus bonis poſſit eam aut vendere aut in ſervitutem redigere, ſicut poteſt vendi prædium quando ſolutiones deficiunt: aliter tamen poteſt conſtitui cenſus ſuper perſona; ita nimirùm, ut perſona ratione pecuniæ quam accepit ſeipſam obliget ad ſolvendum annuè penſionem: de qua legitimè convenit inter partes: emptor verò acquirat ſibi jus annuæ illius penſionis recipiendæ.

QUÆRITUR III.

Quid ſit cambium, & an liceat?

Videtur non licere. 1. Quia pretium pecuniæ eſt à lege ſeu Principe taxatum; ergo non licet ampliùs pro ea exigere quam fuerit conſtitutum: ſicut non licet pro frumento plus exigere quàm fuerit taxatum.

2. Quando Princeps taxat pretium monetæ; habet rationem materiæ, quòd ea ſit aurea vel argentea: habet etiam rationem, quòd ſit magis aut minùs pura; ergo nequidem ex his rationibus poteſt cambiſor exigere plus quàm valeat moneta ſecundùm taxam Principis.

3. Quæ ſunt æqualia uni tertio ſunt etiam inter ſe æqualia, ſed centum floreni in auro & alii centum in mionta.

nuta pecunia ſunt æquales uni tertio, v. g. prædio valenti centum florenis; ergo ſunt etiam æquales inter ſe, ac proinde non licet plus exigere pro unis quàm pro aliis.

Priuſquam reſpondeatur, obſervandum eſt, cambium generaliter idem valere quod permutatio, cujus cùm varii ſint modi (Commutantur enim aut res pro rebus, aut res pro pecunia; aut pecunia; pro pecunia, ſecundùm ea quæ tradit B. Th. q. 77. art. 4.) hic de illa eſt agendum juxta tertium modum; atque ita definiri poteſt:

Quid cambium.

Cambium eſt permutatio negotiatoria pecuniæ pro pecunia. Permutatio generaliter ſumitur tamquam genus ad permutationem numiſmatum & aliarum rerum. Dicitur *negotiatoria*, quia hic deſcribitur cambium, quod eſt ſpecies negotiationis, & ordinatur ad lucrum quærendum.

Ut differat à mutuo.

Differt à mutuo 1. Quòd materia cambii ſtrictè, prout hic ſumitur, accepti eſt ſola pecunia: mutui verò etiam alia uſu conſumptibilia.

2. Quod de ratione mutui ſit, quòd aliquantiſper expectetur ſolutio: de ratione autem cambii non item, cùm poſſit permutari pecunia præſens pro præſenti.

2. Quòd mutuum eſt perfectum hoc ipſo qua traditur res illa quæ mutuò datur, neque ad ejus perfectionem requiritur redditio æquivalentis, ſed obligatio, ut poſt temporis intervallum reddatur æquivalens ejuſdem ſpeciei: At cambium poſtulat utrimque traditionem, adeò ut non cenſeatur perfectum eſſentialiter, niſi traditio ſit utrimque ſecuta. Unde non ſolùm res, quæ prior datur, ſed etiam quæ rependitur, dicitur permutari: cùm tamen ſola res quæ prior datur, nimirùm à mutuante, cenſeatur mutuari, & non illa quæ poſtmodum ei redditur. Ad quam verò ſpeciem contractus pertineat cambium; non convenit. Secundùm diverſa poteſt pertinere ad diverſas, ac ſpecialiter ad contractum innominatum Do ut des. Vel etiam dici poteſt, eſſe contractus nominatus ab aliis diverſus, cui proprium nomen ſit cambium.

Quid cambium reale.

Dividitur porrò cambium in reale ſeu verum, & in ſiccum, ſeu fictum. Reale eſt vera legitimaque permutatio pecuniarum: & ſubdividi ſolet in cambium per mutuum; quod etiam vocatur manuale: & in cambium per litteras; quod aliter dicitur locale. Per mutuum vocant, quando permutantur pecuniæ præſentes pro præſentibus, parvæ pro magnis. Per litteras autem, quando permutatur pecunia præſens pro abſenti ſecundùm locum; tunc enim dantur litteræ, quibus in alio loco poſſit recipi pecunia. Et hoc cambium aut fit campſore pecuniam hoc loco numerante ut alibi recipiat: aut ipſo pecuniam hic accipiente ut alibi tradat ſeu tradi curet.

Quid ſiccum.

Cambium ſiccum eſt contractus habens quamdam ſimilitudinem cambii, revera autem non eſt cambium, ſed mutuum palliatum; cùm per illud neque permutentur pecuniæ præſentes pro præſentibus, neque præſentes pro abſentibus ſecundùm locum: ſed tantùm pro abſentibus ſecundùm tempus; ac per conſequens lucrum accipiatur ob ſolam temporis dilationem, pro expectata nimirùm ſolutione. Vocatur ſiccum; quia caret humore ſeu juſto titulo ad pariendum lucrum. Dicitur etiam fictum: quia fingitur eſſe permutatio pecuniarum, & potiùs eſt mutuum. His præmiſſis, ſit pro Reſp.

Conclusio I.

Cambium ſiccum eſt illicitum.

CAmbium ſiccum eſt illicitum, quia potiùs habet rationem uſuræ quàm veri cambii. Nam in eo datur quædam ſumma pecuniæ, ut poſtmodum tota recipiatur cum lucro: neque tamen tali campſori ullum incumbit onus transferendi ſeu transmittendi pecunias: neque adeſt ullus titulus lucri, præterquam temporis dilatio, quæ (ut ex dictis de uſura patet) ſola non ſufficit ad lucrum ex pecunia habendum. Hanc Concluſionem communiter admittunt omnes Doctores. Exemplum autem cambii ſicci eſt: Quando hic indigenti pecuniis campſor dat centum aureos hac lege, ut totidem ſibi reddantur intra certum tempus juxta valorem, quo tunc valebant aurei in nundinis Franco furtenſibus, ubi omnino veriſimile eſt, eos tunc plus valituros quàm modò hic valeant. Similiter ſi campſor det Antverpiæ pecuniam quaſi in loco valde remoto ſibi ſolvendam; & tamen nullum habeat ibi agentem, neque pecunia ſit eo remoto loco numeranda, ſed Antverpiæ.

Conclusio II.

Cambium per minutum licet. Qui tituli juſtificent verum cambium per minutum.

CAmbium per minutum eſt ex natura ſua licitum; ac propterea licet in ejus uſu aliquod lucrum accipere moderatum tamen. Quia varios habet titulos, lucrum iſtud juſtificantes.

1. eſt lucri ceſſantis & damni emergentis, ſi verè propter cambium illud ceſſet, aut hoc emergat.

2. eſt officii cambiendi, præſertim ſi fuerit à Principe vel Republica inſtitutum, nec ſit campſori proviſum de ſtipendio. Nam officium ſic ſuſceptum includit obligationem cambiendi, & multa alia onera pretio æſtimabilia; ut habere pecuniam varii generis paratam in aliorum gratiam; illam ſollicitè cuſtodire; advenientibus ſubſervire, & alia id genus. Neque verò ſolùm lucrari poteſt hujuſmodi campſor, quando permutat magnam pecuniam pro parva, vel auream pro argentea: ſed etiam quando minutam tradit pro majori, aut argenteam pro aurea. Quia & officium quod gerit, & officii iſtius exercitium fit in gratiam ejus qui permutationem petit. Ita Jacobus à Graffiis lib. 1. Deciſ. cap. 110. num. 12. Leſſius lib. 2. cap. 23. dub. 2. Salas dub. 3.

Et quamvis interdum prohibeatur, ne quis propria authoritate ſibi aſſumat officium campſoris; non eſt tamen ſpecialiter vetitum privatis, ne occurrente occaſione cambiant etiam cum lucro: imò licèt vetaretur; illi qui cambirent, etſi peccare poſſent contra legem Superioris, non tamen peccarent ex eo, quòd cambiendo lucrum acciperent, modò illud eſſet moderatum, & minus quàm accipiat is, qui ſuſcepit officium campſoris. Quia labores & obſequia, etiamſi non ex officio debita, ſi in aliorum gratiam fiant, digna ſunt mercede.

3. titulus eſt puritas materiæ, vel aliqua alia qualitas, ob quam vel communi hominum judicio pluris æſtimatur, quàm ſit taxa legalis, vel revera campſori plus valet. Sic ſcutum auri puriſſimi; etſi non ſit majoris taxæ quàm ſcutum auri impurioris; communi tamen judicio hominum pluris æſtimatur, eò quòd plus habeat materiæ melioris, ſcilicet auri: unde ſequitur, quòd ad plures fines poteſt conducere, ſcilicet ad deaurationem, ad medicinas, ad annulos vel torques conficiendos; ergo inſtar mercis poteſt pluris vendi vel commutari. Similiter quis non pluris æſtimet mille coronatos in auro, quàm in pecunia minuta, argentea, vel ærea; ſive propter materiæ puritatem, ſive propter commoditatem conſervandi, transferendi, numerandi, negotiationes exercendi, ſive propter aliud?

Conclusio III.

Cambium per litteras eſt licitum.

CAmbium per litteras eſt ex natura ſua juſtum, juſtèque aliquod lucrum recipi poteſt ratione illius, quando campſor habet onus transferendi pecuniam de loco in locum, Quia tale onus eſt pretio æſtimabile. Adde, quòd ut plurimùm conjunctæ ſint aliæ cauſæ; ut quòd pecunia loco abſens minoris ſit æſtimationis quàm præſens, quia ex ſe requirit laborem, impenſam, & periculum in tradocendo: item quòd aſſecuretur campſarius ad pecuniam in loco diſſito recipiendam; quòdque labores & ſumptus faciendi ſint tum in conſervatione pecuniæ, tum in Miniſtrorum mercede.

Si dicas: Plerumque non transferri pecuniam reipſa, ſed eam hic recipi, & alibi ſolvi. Reſpondetur: Sufficere quòd campſor ſuſcipiat in ſe onus curandi, ut campſarius pecuniam ibi recipiat ubi habet opus, aut quòd in ſe recipiat ſolutionem ejus pecuniæ quàm hic numerat eo loco quærere, ubi campſarius eſt ſoluturus: nam ſic virtualiter transfert. Quòd autem vel labores vel etiam pericula vitet; ipſius induſtriæ eſt.

Con-

C o n c l u s i o IV.

Conditiones juſti cambii.

CONditiones ad juſtitiam cambii requiſitæ ſunt. 1. Ut abſit fraus & ſimulatio. 2. Ut nihil pro dilatione accipiatur. 3. Ut ſervetur juſtum pretium; quod nimirùm vel lege taxatum eſt, vel communi conſuetudine, vel prudentum judicio, attentis induſtria, labore, expenſis, periculis. Aliæ conditiones requiruntur in Bulla Pii V. nimirùm, ut campſor non ab initio vel alias paciſcatur de certo intereſſe, & ne aliter quàm pro primis nundinis ſeu primis terminis cambia exerceantur: ſed hæc Bulla non eſt in iſtis locis recepta; ideoque non obligat quantùm ad ea, quæ ſolùm ſunt juris poſitivi.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. C. Quia taxatur quidem à lege vel Principe pretium pecuniæ ſecundùm ejus principalem uſum, quem habet tamquam pecunia vel moneta, qui eſt, eſſe menſuram ſeu pretium in emptionibus & venditionibus & debitorum ſolutionibus; quam proinde taxam non licet prætergredi: ſed quantùm ad alios uſus ſecundarios, quos pecunia habere poteſt tamquam merx quædam emptibilis, aut commutabilis, non taxatur ejus pretium: & hac ratione non eſt illicitum aliquid plus accipere pro illa, quàm ſit ejus valor legalis. Aliud verò eſt de frumento, in cujus pretii taxatione conſideratur omnis ejus uſus, quem habet tamquam res ad victum quotidianum neceſſaria.

Ad 2. Etiam Neg. C. Quia etſi Princeps conſideret in moneta, quòd ſit aurea, quòdque puriori vel impuriori conſtet materia quantùm ad valorem ejus ut eſt moneta & pretium aliarum rerum; non tamen quantùm ad ipſius valorem ut eſt res quæpiam vendibilis aut permutabilis.

Ad 3. ſimiliter Neg. eſt Conſ. quia in Min. conſiderantur floreni in ratione numiſmatis, in conſequente verò in quantum ſunt res ſicut aliæ permutabiles. Atque hæc de cambio; de quo ſicut & de cenſibus plenior tractatio pertinet ad Juriſconſultos. Videri etiam poſſunt Azorius p. 3. lib. 10. Salonius in q. de Cenſ. & camb. Salas, Leſſius, & alii velut ex profeſſo illa tractantes.

QUÆSTIO LXXIX.

De partibus juſtitiæ integralibus.

JUxta methodum quæſt. 61. ab Authore indicatam, poſtquam de partibus juſtitiæ ſubjectivis, ac de peccatis quæ iis opponuntur dictum eſt; nunc de partibus juſtitiæ velut integralibus agere incipit.

A r t i c u l u s I.

ARt. 1. docet, Quòd ſi bonum ſumatur communiſſimè in genere moris, non reſtringendo ſcilicet ad particularem rationem debiti, & malum ſimiliter prout tali bono opponitur; declinare à malo & facere bonum pertinet ad omnem virtutem. Quia omni virtuti commune eſt, facere bonum & vitare malum. Unde ſequitur, quòd ut ſic non ſint partes juſtitiæ, niſi fortè juſtitia generaliter accipiatur pro omnium virtutum congerie. Huc pertinet illud Pſalm. 3. *Quis eſt homo qui vult vitam*, &c. *diverte à malo & fac bonum*. Si autem bonum ſumatur prout eſt debitum in ordine ad communitatem & ad Deum; facere ejuſmodi bonum & vitare malum oppoſitum ſunt partes juſtitiæ legalis. Quia iſta juſtitia reſpicit bonum ſub ratione boni communis.

Sed ſi conſideretur bonum ſub ſpeciali ratione debiti, prout ſcilicet ex ſpeciali juſtitia debetur proximo; facere tale bonum & vitare malum oppoſitum, quod nimirùm eſt proximo nocivum, ſunt partes velut integrales illius juſtitiæ: quæ eſt non ſolùm particularis virtus, ſed etiam particularis juſtitia condiviſa reliquis virtutibus moralibus etiam juſtitiæ legali. Quia ad perfectum actum talis juſtitiæ utrumque dictorum requiritur; cum ad juſtitiam pertineat æqualitatem conſtituere in iis quæ ſunt ad alterum, & eam conſtitutam conſervare: æqualitas autem conſtituatur faciendo bonum, id eſt reddendo alteri quod ei debetur, & conſervetur declinando à malo, id eſt nullum nocumentum inferendo proximo. Partes verò integrales juſtitiæ per quamdam ſimilitudinem partium integrales juſtitiæ per quamdam ſimilitudinem partium integralium corporis dicuntur illi actus ſeu functiones, ſine quibus non eſt perfectus uſus juſtitiæ. Et quemadmodum ejuſdem corporis partium integralium una eſt principalis, altera velut ſecundaria: ita facere bonum eſt actus completivus juſtitiæ & quaſi pars ejus principalis; declinare autem à malo, eſt actus imperfectior & ſecundaria pars ejus: & ideo eſt quaſi pars materialis, ſine qua non poteſt eſſe pars formalis completiva; hic ad 3.

In reſp. ad 1. tradit. Quòd in aliis virtutibus moralibus in idem redeat facere bonum & declinare à malo. Quia cùm verſentur circa paſſiones, eaſque per judicium rationis reducant ad mediocritatem ſecundùm ipſius virtuoſi complexionem & conditionem, ut nec ad plus nec ad minus quàm illi conveniat declinetur; ſecundùm illas virtutes facere bonum eſt venire ad medium: & hoc ipſum eſt declinare ab extremis quaſi à malis.

Sed juſtitia verſatur circa res & operationes exteriores, in quibus aliud eſt conſtituere æqualitatem, quod eſt facere bonum, aliud abſtinere à violando æqualitatem, quod eſt declinare à malo. Quia hæc æqualitas non eſt in operante ſicut in aliis virtutibus moralibus, ſed in ipſis operationibus & rebus exterioribus; & ideo poteſt eſſe, quòd quis exerceat actum juſtitiæ faciendo bonum, reſtituendo ſcilicet uni quod ſuum eſt; & tamen non declinet à malo, quia vel ipſi, vel alteri non declinet à malo; quia vel ipſi, vel alteri noceat in re alia.

In reſp. ad 2. obſerva, quòd declinare à malo prout ponitur pars virtutis, non importat puram negationem, quaſi non aliud ſit quàm non facere malum, ſed importat motum voluntatis repudiantis malum; ut propterea ſit quædam averſio mali, quæ maximè tunc agnoſcitur, quando aliquis tentatur ad malum, & tentationi reſiſtit. Quamvis ergo ad hoc ut per declinationem à malo ſatisfiat præcepto negativo, ſeu ut præceptum negativum non violetur, non ſit neceſſe aliquem actum intervenire; tamen ut declinatio à malo ſit pars virtutis, eaque vel meritoria vel ſaltem virtuoſa oportet actum aliquem adeſſe.

A r t i c u l u s II.

Transgreſſio quando ſit ſpeciale peccatum.

ARt. 2. docet, Tranſgreſſionem ex eo dictam, quòd aliquis quippiam agat contra præceptum negativum, materialiter poſſe eſſe communem omnibus ſpeciebus peccatorum. Quia per quamlibet ſpeciem peccati mortalis homo tranſgreditur aliquod præceptum divinum. Sed ſi accipiatur formaliter, ſcilicet ſecundùm hanc ſpecialem rationem quod eſt facere contra præceptum negativum, ſcienter nimirùm, & cum aliquo contemptu; ſic eſt ſpeciale peccatum, actus nimirùm injuſtitiæ; aut legalis, ſi ſit contra debitum legale; aut particularis, ſi ſit contra debitum ſpeciale: diſtinguiturque à cæteris peccatis eo modo, quo juſtitia à reliquis virtutibus.

Dixi *cum contemptu*. Quia B. Thomas ita ſe explicat his verbis ſubſequentibus: *Ad propriam rationem tranſgreſſionis pertinet attendere contemptum præcepti*. Poteſt autem hæc formalis tranſgeſſio deſcribi, eſſe Actus poſitivus voluntatis, quo quiſpiam vult non ſervare præceptum hoc aut illud negativum, ad quod obligatur. Et quamvis ſit ſpeciale peccatum; poteſt tamen diffundi per omnes peccatorum ſpecies, ſi reliqua præcepta violet quiſpiam per contemptum (expreſſum vel interpretativum) debiti, quo per illa obligatur. Omnes interim tranſgreſſiones, etiam illæ quæ ſolùm materialiter tales ſunt, conſtituunt diverſum peccatum, quatenus ex altera parte opponuntur omiſſioni. Nam circa negativa duntaxat verſatur tranſgreſſio; circa affirmativa ſolùm omiſſio.

Cæterum, an tranſgreſſio, hoc ipſo quo tranſgreſſio eſt ſit peccatum ſpecie diſtinctum à peccato omiſſionis,

nis, ambigitur. Et verius videtur quòd non, ſi loquamur de peccato tranſgreſſionis & omiſſionis formaliter. Quia ad idem ordinantur, & ex eodem motivo procedunt; quemadmodum 1. 2. q. 72. art. 6. docetur. Neque refert, quòd B. Th. hic videatur aliter ſentire. Quia non dicit, tranſgreſſionem & omiſſionem eſſe peccata ſpecie diverſa, ſi comparetur tranſgreſſio ſeu commiſſio peccati cum omiſſione actus virtutis oppoſitæ, quomodo debent comparari: ſed ſolùm docet, quòd una diſtinguatur ab altera, quòdque habeat aliquam diverſam rationem; quatenus nimirùm tranſgreſſione præceptum negativum violatur: omiſſione affirmativum. Quòd autem hæc ratio diverſitatem ſpecificam inducat; non dicit. Unde quamvis diverſa ſpecie peccata ſint, aliena rapere, & ſua non elargiri quando oportet: ſi quis tamen ex affectu avaritiæ non ſolùm ſua non largiatur, ſed etiam aliena rapiat; utrumque illud peccatum pertinebit ad avaritiam.

ARTICULUS III.

Omiſſio eſt ſpeciale peccatum.

ART. 3. probat, Omiſſionem eſſe peccatum ſpeciale. Quia omiſſio importat prætermiſſionem boni, non cujuſcumque, ſed ejus quod homo debebat facere: ſi ergo prætermittat illud bonum quod debebat Deo & Communitati; omiſſio erit actus injuſtitiæ legalis: ſi prætermittat id quod proximo peculiariter debebat; erit actus injuſtitiæ particularis. Nam bonum opus quatenus debitum Deo & Communitati eſt materia juſtitiæ legalis; quatenus debitum proximo eſt materia juſtitiæ ſpecialis. Unde nihil repugnat, peccatum omiſſionis vagari per omnia peccatorum genera, quibus violantur præcepta affirmativa, & tamen eſſe ſpeciale peccatum: materialiter enim per omnia illa diffunditur, ſed propriam rationem formale habet ex repugnantia adverſus juſtitiam, quatenus bonum quod prætermittitur erat ex juſtitia debitum.

Alio inſuper modo omiſſio ſpeciale peccatum eſt; quatenus nimirùm opponitur tranſgreſſioni. Nam facere bonum, cui opponitur omiſſio, ſpecialis eſt pars juſtitiæ, diſtincta à declinatione mali, cui opponitur tranſgreſſio; ex quo ſequitur, quòd etiam omiſſio diſtinguatur à tranſgreſſione.

In reſp. ad 1. docet, Omiſſionem eſſe peccatum actuale, non quòd ad peccatum omiſſionis aliquis actus requiratur, ſed quòd ſicut in naturalibus ita in moralibus negatio reducitur ad genus affirmationis oppoſitæ. Quemadmodum ergo peccat qui lege quippiam prohibente id vult, dicit, aut facit; ita etiam qui lege aliquid jubente, id non facit, non dicit, non vult, peccat.

Ex reſp. ad 2. collata cum q. 6. art. 3. & q. 71. art. 5. in 1. 2. obſervandum eſt, naturam & imputabilitatem peccati omiſſionis conſiſtere in eo, quod quis libera voluntate non facit, vel non dicit, vel non vult id, ad quod faciendum, dicendum, volendum eſt obligatus; ita ut peccatum illud non conſiſtat in aliquo actu poſitivo, vel in poſitivi actus proprietate reali, ſed in libertate voluntatis, qua id omittitur, quod poterat ac debebat non omitti. Tunc autem eſt peccatum omiſſionis, ſive tunc incipit imputari ad culpam, quando adeſt ille articulus temporis, quo præceptum affirmativum actualiter debebat exerceri, nec exercetur ab eo, qui vel nunc exercere poteſt, vel potuiſſet, ſi non feciſſet ſe impotentem ſua culpa, ut B. Tho. hic ad 3. declarat.

ARTICULUS IV.

In quo conſiſtat peccatum omiſſionis.

ART. 4. oſtendit, Quòd circa eamdem materiam peccatum tranſgreſſionis ſit gravius peccato omiſſionis. Quia tranſgreſſio magis opponitur virtuti quàm omiſſio: nam tranſgreſſio opponitur virtuti contrariè; omiſſio contradictoriè: ſic gravius eſt parentem contumelia afficere, quàm illum non honorare quando erat honorandus. Nihilominùs quando verſantur in alia materia, nihil vetat, omiſſionem eſſe grave peccatum & tranſgreſſionem leve.

Quæſt.

Circa hunc art. difficultas eſt: Quo modo verum ſit quod ex Philoſopho hic allegat B. Th. *Contrarietas eſt maxima diſtantia*; quodque poſtea infert: *Unde contrarium magis diſtat à ſuo contrario quàm ſimplex ejus negatio*; cùm oppoſitio contradictoria ſit maxima oppoſitio, & omnis alterius oppoſitionis cauſa, adeò ut cætera oppoſita magis vel minùs opponantur, ſecundùm quod magis vel minùs participant de ratione oppoſitionis contradictoriæ; quemadmodum ipſe B. Th. oſtendit in 1. diſt. 5. q. 1. art. 1. ad 1. & Opuſc. 37. c. 1. Reſp. Diſtantiam eſſe duplicem, negativam & poſitivam: Negativa non aliud ſignificat quàm non convenientiam. Poſitiva eſt extremorum poſitivorum diverſitas, ſecundùm quam ipſa ab invicem diſtant. Loquendo de diſtantia negativa, oppoſitio contradictoria eſt maxima diſtantia, eò quòd affirmatio & negatio minimè inter ſe conveniant: ſed loquendo de poſitiva, contrarietas eſt maxima diſtantia. Reſp.

1. Quia contrariorum diſtantia quantitatem accipit ex utroque extremorum: utrumque enim extremum eſt poſitivum, & ponit aliquam ſui diſtantiam ab altero. In contradictoriis verò quantitas diſtantiæ tantùm ſumitur ab uno extremo. Nam album tantum diſtat à non albo quantum entitatis ponit album, & non plus: album autem à nigro diſtat, ſecundùm quod & album & nigrum ponunt entitatem aliquam ab invicem diſtantem.

2. Quia non album ſtat cum minori diſtantia poſitiva quàm nigrum, ſcilicet cum pallore & aliis coloribus mediis.

3. Quia contrarietas involvit diſtantiam contradictoriorum, & inſuper aliam. Omne enim nigrum eſt non album, & præter hoc habet etiam diſtantiam ab albo, eam quæ nigredini quatenus talis eſt convenit. Ex his intelligi poteſt, tranſgreſſionis peccatum plus diſtare à virtute quàm peccatum omiſſionis; diſtantia nimirùm poſitiva.

QUÆSTIO LXXX.

De partibus potentialibus juſtitiæ.

ARTICULUS UNICUS.

PARTES juſtitiæ potentiales ſeu virtutes juſtitiæ annexæ dicuntur virtutes illæ, quæ juſtitiæ tamquam principali adjunguntur non habentes totam ipſius rationem ſive potentiam. In virtutibus enim alteri annexis duo ſunt conſideranda: Unum quòd cum virtute principali conveniant in aliquo: alterum, quòd in aliquo deficiant à perfecta ratione ipſius. Et quia ratio juſtitiæ conſiſtit in reddendo alteri quod ei debetur ſecundùm æqualitatem; illæ virtutes, quæ ſunt ad alterum, ſed vel non reddunt perfectè æquale, ut Religio, pietas, & obſervantia: vel non attendunt perfectam & ſtrictam rationem debiti, ut veritas ſeu veracitas, gratia ſive gratitudo, vindicatio, amicitia ſeu affabilitas, & liberalitas; ſunt partes juſtitiæ potentiales. Quæ partes potentiales.

Debitum legale, de quo loquitur hic B. Th. in corp. intelligendum eſt illud, quod debetur ex lege juſtitiæ, & ex quo proinde naſcitur obligatio civilis. Morale verò, quod debetur tantùm ex honeſtate virtutis; ſive interim ſine illo quod ſic debetur, non poſſit honeſtas morum ſervari; ſive poſſit quidem, ſed ipſum ad majorem honeſtatem conferat. Similiter accipit debitum legale quæſt. 117. artic. 5. ad 1. ſed quæſt. 118. art. 4. ad 2. paulò latiùs videtur loqui de debito legali; pro eo ſcilicet, quo aliquis obligatur ex lege charitatis aut juſtitiæ legalis, etſi non ex lege juſtitiæ particularis. Vide quæ diximus q. 32. art. 6. quæſ. 3.

De reſponſione ad 1. conferantur quæ dicta ſunt quæſt. 61. articulus 1. ad 5. & quæ habet Author quæſt. 108. artic. 2. ad 1. De reſponſione ad 5. q. 120. artic. 2.

QUÆ-

QUÆSTIO LXXXI.

De Religione.

RELIGIONIS vocabulum quidam derivant à relegendo, quidam à religendo, alii à relinquendo, eò quòd quæ religioſa ſunt, à nobis non alligantur, ſed relinquantur ac ſeponantur: ſed probabiliſſimè loqui videntur qui à religando ſic dictam exiſtimant, quòd per eam Deo alligamur & obſtringimur. Ita Lactantius lib. 4. cap. 28. Hieronymus in cap. 9. Amos, Auguſtinus lib. 1. Retract. cap. 13. & lib. de Vera Relig. cap. ultimo Iſidorus lib. 3. Orig. cap. 2. Et ſi iſta religatio attendatur penes obſervantiam præceptorum Fidei & morum; omnibus Chriſtianis convenire debet eſſe religioſum, hoc eſt divino cultui ſincera addictum, atque ita Deo alligatum. Unde & de Cornelio dicitur Act. 10. quòd *erat vir religioſus ac timens Deum*: Si autem conſideretur penes obſervantiam conſiliorum Evangelicorum ex voto ſuſceptam; ſic Religioſi ſtrictius vocantur illi, qui probatam Religionem ſunt profeſſi. De priore modo hic agendum; de poſteriori quæſt. 186.

ARTICULUS I.

ART. 1. docet, Religionem ſi propriè ſumitur, ordinare nos ad Deum. Quia ipſe eſt, cui principaliter alligari debemus tamquam indeficienti principio, ultimo fini, ac ſummo Bono. Ipſe etiam eſt, quem frequenter debemus relegere, ſeu animo revolvere, & ad quem noſtra electio aſſiduè debet dirigi, quemque dum peccando amiſimus recuperare debemus velut ſolum Summum Bonum. Ita fit, ut qui religioſus appellatur, non niſi erga Deum religioſus poſſit accipi. Et quamvis nomen Religionis adaptatum aliquando fuerit humanis cognationibus, affinitatibus, aliiſque neceſſitudinibus, ut ſcilicet diceretur exhibenda illis eſſe religio; hoc tamen non propriè dicebatur, ſed extenſo nomine religionis; quemadmodum B. Thomas hic in reſp. ad 2. explicat verba S. Auguſtini: addens ex eodem, quòd religio diſtinctiùs non quemlibet ſed Dei cultum ſignificare videtur. Atque ita nunc in communi loquendi conſuetudine eſt, ut Religio non intelligatur niſi cultus Dei: in quo differt à pietatis & cultus vocabulis, quæ etiam nunc ad creaturas extenduntur: dicimur enim pii erga parentes & benè meritos: dicimur etiam colere eos, quos honorifica vel recordatione vel præſentia frequentamus; religioſi verò propriè erga ſolum Deum.

Religio propriè ſolum eſt ad Deum.

Eſt porrò obſervandum, quòd Religio interdum ſumitur pro actu, quo Deus colitur: interdum verò pro habitu ſeu habituali dono, ex quo inclinamur ad ejuſmodi actus. Priori modo ſumi videtur in fine reſp. ad 2. Poſteriori in reſp. ad 1. ac deinceps in ſeq. art. Habet autem Religio duplices actus: quoſdam elicitos, qui nimirum proximè & immediatè ab iſto habitu procedunt; & per hos ad ſolum Deum homo ordinatur; quoſdam verò imperatos, quos Religio producit mediantibus aliis virtutibus; à quibus immediatè procedunt. Hi circa creaturam verſari poſſunt, ſed ulteriùs diriguntur ad Dei honorem & cultum: ut in hac re ſimilis ſit Religio Charitati & prudentiæ, quæ aliis virtutibus imperant, eas ſeu earum operationes referendo in ſuum finem. Sic viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, quòd eſt actus à miſericordia elicitus: & immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſæculo, quod à temperantia eſt elicitivè; ponuntur à S. Jacobo cap. 1. ſuæ epiſt. actus Religionis. Quia imperantur à Religione, ut in Dei honorem & cultum referantur.

Duplices actus Religionis.

Quod ergo dicit B. Jacobus: *Religio munda & immaculata hæc eſt, viſitare pupillos*, &c. hunc habet ſenſum: In his & per hæc potiſſimùm ſe prodit pura & Deo placita Religio, quæ ſunt viſitare pupillos & viduas in eorum tribulatione, & ſe ab inquinamentis ſæcularibus mundum ſervare. Quamvis enim Religionis virtus non in iſtis eſſentialiter conſiſtat; hæc tamen officia & imperantur à Religione, & ejuſmodi ſunt, ut ſine ipſis integra & pura eſſe nequeat: cum ipſis verò propter Deum factis multum eniteat.

ARTICULUS II.

ART. 2. probat, Religionem eſſe virtutem. Quia virtus eſt quæ bonum facit habentem, & opus ejus reddit bonum; atqui Religio facit hominem qui eam habet eſſe bonum, & etiam facit quòd opus ejus bonum ſit; cùm valde bonum & laudabile ſit, exhibere Deo eum cultum qui Ipſi debetur.

Religio eſt virtus.

Definiri poteſt Religio, eſſe Virtus moralis, quæ inclinat ut exhibeamus Deo cultum & honorem ipſi tamquam Supremo rerum omnium Principio debitum.

Quid Religio.

Cultus & honor ſumuntur hic pro iiſdem, etſi cultus aliquid amplius importet quàm honor ſimpliciter loquendo. Nam Deus Sanctos honorat, neque tamen eos colit; quia cultus ſignificat honorem cum ſui ſubmiſſione alteri exhibitum.

Nomine autem *cultus* duo hic intelliguntur, Prius quodvis officium ſive internum ſive externum, quod à nobis agitur in recognitionem Divinæ Majeſtatis & excellentiæ, atque ad excitandum tum in nobis tum in aliis exiſtimationem, qualem nos de illa decet habere. Poſterius eſt illa ipſa exiſtimatio tali Majeſtati conveniens. Cùm enim utrumque iſtorum impendamus Deo, quando ipſum per virtutem Religionis veneramur & colimus; rectè utrumque denotari intelligitur vocabulo *cultus*: ita tamen, ut poſterius ſit velut formale, & prius quaſi materiale. Quia niſi officia illa fierent cum exiſtimatione, ſeu ad excitandam æſtimationem, qualem decet nos habere de Divina Majeſtate; non eſſent cultus divinus niſi materialiter.

Hunc cultum ſive honorem dicit eſſe debitum Deo. Cùm enim honor ſit teſtimonium excellentiæ: Dei autem excellentia ſit in omni genere perfectionis infinita; conſequens eſt, ipſum ſummo honore eſſe dignum: & cum in illius excellentiæ cognitionem aliquouſque veniat creatura rationalis, quæ ſimul etiam cognoſcit ipſum eſſe primum principium, à quo omnia habent totum id quod ſunt, & quod poſſunt; naſcitur in ea obligatio & debitum illum honorem Deo deferendi. Itaque hoc debitum fundatur in eſſentiali dependentia rerum omnium à Deo.

Pro reſp. ad 1. diſt. eſt Min. Revereri enim Deum in quantum hujuſmodi, ſive in quantùm non aliud conſideratur quàm revereri Deum ut ens quoddam majeſtoſum, eſt actus timoris: ſed exhibere Deo reverentiam in quantùm ea illi debetur eſt actus Religionis: ſicut pugnare viriliter eſt actus fortitudinis in quantum hujuſmodi; ſed pugnare in acie Regis, quatenus miles hoc ei debet per feudum, eſt actus juſtitiæ. Ita B. Th. in 3. diſt. 6. q. 1. art. 1. q. 1. ad 3.

ARTICULUS III.

ART. 3. probat, Religionem eſſe unam virtutem; ita nimirùm, ut non ſolùm in uno eodemque homine, ſed etiam in omnibus in quibuſcumque reperitur, una ſit ſecundùm ſpeciem infimam. Quia habet unam eamdemque formalem rationem objecti, ſcilicet exhibere cultum, reverentiam, & ſervitutem Deo debitam, in quantùm eſt primum Principium creationis, conſervationis, & gubernationis rerum omnium.

Opponi quidem poteſt: Varios admodum eſſe actus Religioni proprios, ut orare, ſacrificare, vovere, jurare: ſed cùm omnes in dicta ratione formali conveniant; non eſt neceſſe pluſquàm unam Religionis virtutem agnoſcere, à qua procedant. Hinc in 3. diſt. 9. art. 1. q. 2. docet Latriam ſive Religionem in ſe conſideratam eſſe virtutem ſpecialem, eò quòd habet ſpecialem rationem objecti & actus; quamvis ejus actus materialiter multi ſint, iique diverſi. Ubi etiam hoc addit: Quoſdam eſſe actus Religionis, qui non ſunt propriè alicujus virtutis elicitè, ſicut offerre ſacrificia, facere proſtrationes, & hujuſmodi; qui etſi poſſint oſtendi à Fide & imperari à Charitate, non eliciuntur tamen niſi à Religione.

In reſp. ad 2. obſervandum eſt, Religionem habere unū actum primum & principalem, quo uno eodemque &

cultum

cultum & ſervitutem Deo impendit: cultum tamquam excellentiſſimo; ſervitutem tamquam Domino ſupremo; Quia cultus reſpicit Dei excellentiam, cui debetur reverentia: ſervitus autem reſpicit conditionem hominis, qui ex natura ſua obligatur ad ſerviendum Deo, & ad exhibendum ei reverentiam. Dum igitur homo ſervit Deo; reverentiam illi impendit; atque ita ſervire Deo, & ipſum colere, non ſunt duo actus, ſed eodem actu fit utrumque. Et ad hæc duo pertinent omnes alii actus, qui Religioni attribuuntur. Quia per eos omnis homo proteſtatur divinam excellentiam & ſubjectionem ſui ad Deum.

Pro reſp. ad 3. videantur quæ diximus 3. p. q. 25. art. 3. quæſ. 5.

Artsculus IV.

Religio eſt virtus ſpecialis.

ARt. 4. docet, Religionem eſſe virtutem ſpecialem ab aliis diſtinctam. Quia verſatur circa ſpecialem rationem boni, nimirùm circa cultum divinum tamquam Deo debitum; ſicut autem virtus ordinatur ad bonum; ita illic ſpecialem virtutem agnoſci oportet, ubi reperitur ſpecialis ratio boni: nam virtutes ſpeciem ſortiuntur à ſuis objectis. Hinc in 3. diſt. 9. art. 1. quæſt. 3. conſormiter docet, Latriam ſive Religionem ideo ſpecialem eſſe virtutem, quia habet ſpecialem rationem objecti.

Confirmatur, Cultus & ſervitus debentur alicui ratione excellentiæ & dominii; ergo ubi reperitur ſpecialis excellentia dominiumque omninò ſpeciale, illi debetur ſpecialis cultus & ſpecialis ſervitus: atqui Deo competit excellentia planè ſpecialis, ſimiliterque dominium; conſequens ergo eſt, illi deberi cultum & ſervitutem prorſus ſpecialem: ſed Religio ad hunc ſpecialem cultum, ſpecialemque ſervitutem Deo exhibendam ordinatur, & ita ſpecialem habet rationem objecti; ergo ſpecialis eſt virtus à reliquis diſtincta.

Quòd diſtinguatur à virtutibus intellectualibus manifeſtum eſt, Quia religio eſt virtus moralis & pars juſtitiæ. Quòd etiam à cæteris virtutibus moralibus. Quia illæ ordinant hominem ad ſeipſum; Religio ordinat ad alterum, Quòd à juſtitia, cujus eſt pars. Quia Religio non reddit æquale. Quòd à juſtitia legali. Quia magis honorem Deo debitum ſpectat, quàm directè boni communis utilitatem. Quòd à reliquis partibus juſtitiæ. Quia iſtæ ordinant ad proximum; Religio ad Deum.

An etiam à pietate, obſervantia, gratitudine, humilitate diſtinguatur; ſic poteſt explicari.

Differt à pietate, cujus eſt exhibere cultum parentibus & patriæ: ac ſimiliter ab obſervantia, quæ cultum & honorem impendit perſonis in dignitate conſtitutis. Quia Religionis eſt iſta peculiariter impendere Deo.

Verùm ſi loquamur de pietate in Deum & de obſervantia, quæ etiam circa Deum verſatur; non ſunt aliæ virtutes à Religione, ſed ejuſdem virtutis diverſa nomina. Nam Religio per quamdam ſupereminentiam pietas dicitur & obſervantia; ſicut Deus eſt per excellentiam Pater & Princeps. Illuſtrari hæc poſſunt per ea, quæ B. Th. docet q. 101. & 102.

Differt etiam à gratitudine, cujus officium eſt benefactoribus gratiam rependere ſive per obſequium, ſive per aliquid aliud. Quoniam gratitudo pro ſuo objecto reſpicit beneficium; Religio autem ſolum verſatur circa Deum, cui cultum debet propter ſummam ejus excellentiam, etiam præveniendo conſiderationem beneficiorum, quæ ab illo accipimus. Poteſt etiam gratitudo, quatenus Deum reſpicit, dici eſſe pars Religionis. Nam gratiarum actio inter partes orationis recenſetur q. 83. art. 17. oratio autem eſt actus Religionis. Ac inſuper, quemadmodum Religio eſt quædam pietas ſuperexcellens; ſic etiam dici poteſt excellens gratia ſive gratitudo, quæſt. 106. art. 1. ad primum, ita tamen ut gratitudo amplitudinem Religionis non exæquet.

Differt etiam Religio ab humilitate, Partim quia Religio eſt profeſſio divinæ excellentiæ; & humilitas, vilitas propriæ. Partim quia humilitas pertinet ad modeſtiam, Religio ad juſtitiam. Quapropter idem actus, nimirùm ſe Deo ſubmittere, illamve ſubmiſſionem proteſtari, eſt actus duarum virtutum ſub diverſis rationibus: Religionis quidem, ſi fiat animo declarandi excellentiam divinam, ſeu ut eam noſtri ſubmiſſione honoremus; humilitatis verò, ſi fiat quia congruit noſtræ vilitati. Quid à virtutibus Theologicis differat, articulo ſequenti explicabitur.

Cæterum, etſi Religio ſit virtus à reliquis diſtincta; poteſt tamen ab aliis omnibus participari: iis veluti imperando, dum eorum actus ordinat in finem Religioni proprium; ſcilicet ad reverentiam Deo exhibendam. Neque refert, quòd hæc virtus non ſit omnibus aliis ſuperior, præſertim virtutibus Theologicis. Quia etiam inferior virtus poteſt imperare actum ſuperioris virtutis, eum ordinando ſeu referendo in ſuum finem; ſecundùm ea quæ diximus q. 32. art. 1. ad 2.

Ob. Si dicas: B. Th. art. ſeq. ad 1. docere, Quòd Fides, Spes, Charitas, quæ operantur circa finem, Deum ſcilicet, ſuo imperio cauſent actum Religionis, quæ operatur quædam in ordine ad Deum. Reſp. Quòd illis quidem virtutibus, cùm per ſe & ex natura ſua verſentur circa finem ultimum, per ſe conveniat imperare actus Religionis ſicut & aliarum virtutum: tamen per accidens poteſt Religio viciſſim imperare actus illarum, quatenus idonei ſunt ad cultum Deo per illos exhibendum. Huc facit quod B. Th. in 3. diſt. 9. art. 1. q. 2. aſſerens, Latriam eſſe virtutem ſpecialem, & non generalem ſive univerſalem, quaſi convertatur cum omni virtute; addit, Poſſe dici generalem duobus modis: 1. quia poteſt uti actibus aliarum virtutum ſub ratione proprii objecti. 2. quia ad actum ejus præexiguntur multæ virtutes aliæ, ſicut Fides, quæ oſtendit cui exhibenda ſit latria, & Charitas, quæ afficit ad eum cui exhibenda eſt. Quamvis autem Religio utatur actibus aliarum virtutum eos in finem ſuum ordinando; habet tamen quoſdam actus, qui non ſunt propriè alicujus alterius virtutis elicitivè, ſicut offerre ſacrificium, orare, vovere; quemadmodum art. 3. indicavimus. Illi verò actus ſunt à virtute Religionis elicitivè, qui ſecundùm rationem ſpeciei pertinent ad reverentiam Dei: quia autem tales non ſunt, & tamen ad Dei reverentiam ordinantur; ab aliqua alia virtute eliciuntur, ſed à Religione imperantur. Conferantur præl. art. reſp. ad 1. & 2. cum art. 1. reſp ad 1. Religio quatenus ſit virtus generalis Actus proprii Religionis.

Pro reſp. ad 3. Neg. eſt C. Objectum enim Charitatis eſt bonum divinum, quod communicatur creaturæ: & propterea quando charitas diligit proximum, quodammodo diligit Deum. Sic enim proximus ex charitate diligitur, vel quia in eo eſt Deus, vel ut in eo ſit Deus; ac proinde diligendo proximum, Charitas habet Deum ut rationem formalem objecti: unde ſequitur, non aliam eſſe charitatem qua diligitur Deus, & aliam qua diligitur proximus propter Deum. Objectum verò honoris Deo debiti eſt excellentia bonitatis ejus, quæ excellentia non communicatur creaturæ, & ideò quando creatura aliqua honoratur, non honoratur propter Deum, Deive excellentiam ut rationem formalem, ſed ſolum ut cauſam finalem. Ratio autem formalis eam honorandi eſt bonum illud excellens quod ipſa habet proprium; & ideo alius honor debetur Deo, alius proximo. Conferendus eſt Author q. 25. art. 1. ad 2. q. Diſp. de Charit. art. 2. in corp. & ad 7. & art. 5. ad 2. ac inſuper quæ diximus q. 23. art. 5.

Artsculus V.

ARt. 5. probat, Religionem non eſſe virtutem theologicam, ſed moralem: Quia non habet Deum pro objecto, ſed id quod Deo impendit in recognitionem ſummæ ipſius excellentiæ; omnes autem virtutes Theologicæ pro ſuo immediato objecto habent Deum. Fide enim & Deum & Deo credimus: Spe eumdem deſideramus: Charitate ita eum diligimus, ut ipſe etiam ſolus ſit ratio diligendi quidquid ex Charitate diligimus.

Dices: Etiam Religione Deum colimus: ergo & religio verſatur immediatè circa Deum. Confirm. Excellentia divina eſt objectum Religionis: ſicut enim Deum propter ſuam bonitatem diligimus, ita propter ſuam excellentiam ei honorem deferimus; ergo Religio

reſpi-

reſpicit Deum pro objecto. Reſp. Neg. C. Quamvis enim Religione colamus Deum: quia tamen non eum immediatè inclinat Religio, ſed in aliquid Deo exhibendum; ipſa non verſatur immediatè circa Deum, ſed circa cultum quem illi exhibet. Objectum ergo Religionis eſt illud, quod nos Deo exhibemus in recognitionem excellentiæ ipſius; ipſe videlicet cultus ſive interior ſive exterior quatenus ei ut primo principio debitus. Confirm. Illud eſt immediatum virtutis alicujus objectum, in quod ipſa immediatè tendit: atqui Religio immediatè tendit in cultum qui Deo debetur impendendum; ergo talis cultus eſt Religionis objectum immediatum. Accidit, quòd Religio ita ſe habet ad Deum, ſicut juſtitia ad proximum; per utrumque enim reddimus, id quod alteri debemus: at proprium juſtitiæ objectum non eſt proximus: ſed res proximo debita; ergo ſimiliter proprium objectum Religionis non eſt Deus, ſed res Deo debita, cultus ſcilicet ac reverentia divina.

Objectum Religionis.

Ad Confirm. Reſp. Neg. Ant. Excellentia quidem divina eſt objectum cultus quem Deo impendimus, eò quòd ſit ratio ob quam ſit illi impendendus; non eſt tamen illud in quod Religio immediatè tendit, cùm immediatiùs tendat in cultum propter ipſam excellentiam impendendum. Quare cùm dicitur, quòd Deum colimus propter ſuam excellentiam; excellentia non ſignificatur eſſe formalis ratio Religionis, ſed benè ipſius cultus qui à Religione procedit. Sic autem dicitur Deus propter ſuam bonitatem diligi, ut bonitas divina ſit formalis ratio tam Charitatis, quæ dilectionem cauſat, quàm ipſius dilectionis. Ac proinde Charitatis ſimiliterque aliarum virtutum theologicarum objectum proprium eſt ipſe Deus, quem etiam ſuis actibus attingunt, adeò ut nulla earum ſuam propriam & principalem operationem exerceat circa aliquam creaturam: Religio autem ſuis actibus Deum non attingit immediatè, ſed occupatur circa aliquid ab eo diſtinctum, ſcilicet circa cultum ſeu reverentiam illi debitam.

Petes: An ergo Deus non poſſit dici ulla ratione objectum Religionis? Reſp. Poſſe. Solent enim diſtinguere duplex objectum; unum quod, & immediatum; alterum cui, & remotum. Deus poteſt dici objectum Religionis remotum, & cui: ipſe enim eſt is, cui Religio cultum defert: ipſe, in cujus honorem actus ſuos elicit: ipſe finis omnium illorum actuum: objectum autem, quod Religio immediatè attingit, & circa quod proximè verſatur, non eſt Deus, ſed (ut ſupra dictum eſt) cultus & honor divinus.

Quæſt. Reſp.

Neque his obſtat, quòd tam oratio quàm laus divina videantur attingere Deum immediatè. Non enim eum immediatè attingunt ut objectum, cùm Religio etiam illos actus ordinet ad cultum Deo impendendum, circa quem propterea proximè verſantur; ſed ſicuti ſignum attingit ſignatum: ſunt enim ſigna & teſtimonia divinæ excellentiæ, quam ſic honoramus, & noſtræ ſubjectionis, qua nos ei ſubmittimus.

Pro reſp. ad 1. dicendum eſt, Auguſtinum tum Enchir. cap. 3. tum lib. 12. de Trin. cap. 14. pronuntiaſſe, quòd Religio actus illarum virtutum eliciat; ſed quia vel eos imperat, vel ab eis imperatur, dum tales actus ad cultum Dei ordinat, aut ejus operationes ab iſtis virtutibus ad eumdem convenienter ordinantur. Quamvis enim dum exercemus finem actualiter Deo credentes, Deus ſit hujus operationis objectum; hæc ipſa tamen operatio; id eſt actus Fidei eſt objectum Religionis, quatenus ſummum honorem Deo deferimus, quando illi credimus, ſic declarantes, eum eſſe primam veritatem. Et ſimiliter eumdem honorem ei impendimus per actum Spei, quia ſic declaramus ipſum eſſe potentiſſimum & fideliſſimum: & per actum Charitatis, quia declaramus eum eſſe infinitæ bonitatis. Unde patet, iſtarum virtutum actus cedere in cultum Dei; ac propterea rectè ab Auguſtino dictum, quòd Deus illis virtutibus colatur.

Cum reſp. ad 3. conferendus eſt q. 92. artic. 1. & 3. Sent. diſt. 9. q. 1. art. 1. q. 3. ad 3. ut manifeſtum fiat, Religionis medium excedi, non exhibendo nimirum cultum Deo, ſed quando cultus exhibetur; vel cui non debet, ut in idololatria; vel quando & quomodo non debet, ut in aliis ſpeciebus ſuperſtitionis.

Quomodo excedatur medium Religionis.

ARTICULUS VI.

ART. 6. oſtendit, Religionem eſſe præferenda aliis virtutibus moralibus. Quia magis de propinquo accedit ad Deum quàm aliæ virtutes morales, in quantùm operatur ea, quæ directè & immediatè ordinantur in honorem divinum; unde & maximam habet affinitatem cum virtutibus Theologicis, quæ omnium omnino virtutum ſunt præſtantiſſimæ. Quomodo huic doctrinæ non adverſetur, quòd alibi juſtitiam præfert reliquis virtutibus moralibus; dictum fuit q. 58. art. 12.

Religio eſt præcipua inter morales.

Utrùm autem Religio ſit etiam præſtantior juſtitia, præſertim legali; non omnes conveniunt. Pars affirmans conformior eſt B. Th. eamque ſuadet ejus ratio. Confirm. Objectum Religionis eſt bonum divinum & ſupernaturale, cultus ſcilicet divinus: objectum autem juſtitiæ etiam legalis ſolùm eſt bonum humanum; ergo Religio præcellit.

Neque refert, quòd Religio ſit pars juſtitiæ: pars autem non ſit præſtantior toto. Nihil enim vetat, aliquam virtutis partem potentialem eſſe præſtantiorem toto: quandoquidem non ſit pars propriè dicta, ſed tantùm ſecundùm ſimilitudinem. Cùm enim pars potentialis dicatur illa virtus, quæ cum virtute principali convenit in aliquo, & ab eadem in aliquo deficit; fieri poteſt, quòd in eo in quo convenit excellat. Sic Religio præ juſtitia excellit in eo quod eſt eſſe ad alterum; cùm juſtitia ſit ad hominem, Religio ad Deum: in eo præterea quod eſt reſpicere debitum: quia debitum Deo, quod reſpicit Religio, longè majus eſt quàm debitum homini, vel etiam bono communi Reipublicæ, quod reſpicit juſtitia: in eo denique, quod eſt habere res vel operationes pro objecto; nam Religio rem divinam habet, ſcilicet cultum Dei: juſtitia rem humanam. Quia tamen Religio non poteſt reddere Deo quantum illi debet, ſicut juſtitia reddit homini; ideò deficit à ratione juſtitiæ, & propterea ponitur pars ejus potentialis.

Circa reſp. ad 3. obſervandum eſt, quòd neceſſitas præcepti excludit gloriam ſupererogationis, non verò excludit meritum boni operis.

ARTICULUS VII.

ART. 7. declarat, Religionem præter actus interiores, quos habet ut principales, etiam habere exteriores quaſi ſecundarios & ad interiores ordinatos. Cùm enim reverentiam exhibeamus Deo, non propter ipſum quaſi illa indigeat, ſed propter nos, ut ita mentem noſtram ipſi ſubjiciamus, in quo conſiſtit noſtra perfectio: mens autem humana corpori conglutinata ad hoc ut conjungatur Deo indigeat rebus ſenſibilibus, quibus velut manu ducatur; neceſſe eſt, nos in Dei cultu corporalibus uti, ut eis quaſi ſignis quibuſdam excitetur mens noſtra ad ſpirituales actus, quibus Deo conjungatur. Confirm. Homines conſtant duabus partibus, intelligibili & ſenſibili; ergo oportet nos Deum colere per utramque, ut ſic cor & caro noſtra exultent in Deum vivum: neque enim rationabile eſt, quòd corpus non pendat Deo tributum ſervitutis. Conferatur quæſt. 84. art. 2.

Religio habet actus etiam externos.

Neque refert, quòd Chriſtus liberaverit nos à jugo ceremoniarum Judaicarum. Quia non idcircò ſuſtulit cultum externum, imò nec ceremonias illas, quæ vel naturali lumine dictantur, vel per leges divinam vel humanam ſunt inſtitutæ. Unde Paulus Act. 20. *Poſitis genibus ſuis oravit*; ſimiliterque Stephanus Act. 7. & Petrus Act. 9. imò ipſe Chriſtus Luc. 22. quem etiam vocali oratione fuiſſe uſum; ex Matth. 26. *Hymno dicto exierunt in montem*: & ex iis quæ refert S. Jo. c. 17. ſui Evang. atque ex aliis locis manifeſtum eſt. Apoſtolus quoque cultum exteriorem evidenter probat, quando 1. ad Tim. 2. vult *Viros orare in omni loco, levantes puras manus*. Sed & Sectarii noſtri, quamvis ſacris quæ in Eccleſia obſervantur ceremoniis variè inſultent; non poſſunt tamen ſuam quam dicunt Religionem exercere ſine omnibus ceremoniis ritibuſque externis: obſtante nimirùm hominis natura & conditione, quæ ſenſibilium adminiculo indiget; unde non tantùm oculos in cœlum levant, pectus tundunt, genua flectunt, quæ ceremoniæ ſunt quaſi naturales: ſed etiam proprias quaſdam addunt, ſive ad imitationem Chriſtianorum, ſive ob alias cauſas.

Tacitè ob.

Cir-

Circa reſp. ad 1. obſervandum eſt, Chriſtum Jo. 4. non tollere cultum externum, ſed magis requirere internum, & ſignificare quòd exterior non per ſe quæratur, ſed interior, cujus ſignum & incitamentum eſt ille exterior, ſæpe etiam effectus; ut proinde verborum Domini ſenſus ſit, quòd oporteat adorare Patrem cultu ſpirituali & vero: ſic autem adorant etiam illi, qui exteriorem cultum impendunt; modò non ſolùm illum impendant, neque ſic in eo occupentur, ut negligant interiorem.

Articulus VIII.

Sanctitas eadem eſt virtus cum Religione.

ART. 8. docet Sanctitatem, per quam mens hominis & ſe & ſuos actus applicat Deo, eſſentialiter eamdem eſſe virtutem cum Religione, differre tamen ratione. Quia Religio dicitur, quatenus Deo cultum exhibet per ea, quæ ſpecialiter ſive ſecundùm ſuam propriam ſpeciem pertinent ad reverentiam Dei, qualia ſunt orare, ſacrificare, & hujuſmodi: Sanctitas verò dicitur eadem virtus, quatenus per eam in Dei cultum referuntur non ſolùm jam dicta, ſed etiam aliarum virtutum functiones.

QUÆSTIO LXXXII.

De Devotione.

Articulus I.

ART. 1. docet, Devotionem eſſe ſpecialem actum voluntatis. Non ſumitur autem hic devotio, prout ſignificat ſenſibilem illum fervorem, qui ſubinde ſentitur inter orandum, vel meditandum: neque prout idem valet devotus quòd Deo per votum dicatus; quo modo accipi videtur in Orat. ad B. Virg. cùm Eccleſia dicit, *Intercede pro devoto fœmineo ſexu*, ideſt pro ſexu fœmineo, qui eſt Deo votus ſeu conſecratus. Poſtquam enim Eccleſiæ Sanctiſſimæ Virgini generaliter commendavit populum, ac deinde ſpecialiter Clerum; poſtea rectè intelligitur commendare ſanctimoniales. Multò autem minùs Devovere hic ſumitur pro ſe addicere ad aliquid faciendum ſub imprecatione mali gravioris ſi non fecerit; quo modo accipitur Act. 23. ubi quidam ex Judæis devoverunt, ſe neque manducaturos neque bibituros, donec occiderent Paulum.

Devotio eſt actus Religionis.

Sed devotio hic ſumitur pro actuali voluntate promptè faciendi ea, quæ ad Dei cultum & ſervitium pertinent. Talem autem voluntatem eſſe ſpecialem actum; notum eſt ex objecto circa quod verſatur: unde ſequitur, quòd & devotio ſit ſpecialis actus, videlicet voluntatis.

Ob. Reſp.

Si dicas: Devotio eſt prompta voluntas: promptitudo non eſt actus, ſed qualitas vel modus; ergo devotio non eſt actus. Reſp. Neg. C. Quia devotio, etſi connotet promptitudinem, eam tamen connotat in actu voluntatis eo, quo quiſpiam ſe tradit ad faciendum illa, quæ ſunt divini cultus; ut propterea devotio ſit ille ipſe actus cum tali modo, ideſt cum promptitudine.

Pro reſp. ad 1. Neg. eſt Maj. loquendo de modo qui eſt actus voluntatis. Cùm enim movens imponat modum motui mobilis, & voluntas ſit movens reſpectu ſui & aliarum potentiarum; devotio, quæ eſt actus voluntatis, poteſt imponere modum humanis actibus, ſive ipſius voluntatis ſive aliarum potentiarum: & ſic quod pertinet ad modum aliorum actuum poteſt eſſe ſpecialis actus voluntatis.

Pro reſp. ad 2. concedit Maj. hoc ſenſu: Nullus ſpecialis actus invenitur in diverſis generibus actuum, ut ſpecies illorum generum: cùm autem devotio inveniatur in diverſis generibus, non ut ſpecies illorum, ſed ſicut motio moventis invenitur virtute in motibus diverſorum mobilium; argumentum non concludit.

Pro reſp. ad 3. revocandum eſt in memoriam ex initio q. 8. t. 2. quòd actus voluntatis in finem ſint tres; ſcilicet velle, frui, & intendere: devotio autem pertinet ad illum actum qui eſt velle; unde ſequitur, Neg. eſſe Min. arg.

Articulus II.

ART. 2. probat, Devotionem eſſe actum Religionis. Cùm enim ad Religionem pertineat, exercere ea quæ ſunt divini cultus; neceſſe eſt, ad eamdem pertinere promptam talia exercendi voluntatem, quod ſignificat devotio.

Nihilominùs etiam à Charitate, quæ Religionis eſt mater, proficiſcitur devotio, in quantùm ex amore Dei aliquis redditur promptus ad cultum ei exhibendum: imò reciprocatione quadam Charitas devotionem gignit, & devotio nutrit Charitatem; quemadmodum in corpore animalis calor naturalis bonum ſuccum gignit, & vice verſa bonus ille ſuccus calorem naturalem alit & conſervat.

Porrò cùm devotio propriè oriatur ex Religione; facilè liquet, devotionem, ſi propriè ſumatur; circa ſolum Deum verſari, ac ſoli Deo nos eſſe religiosè devotos. Quæ autem pia animi devotio habetur erga Sanctos; non terminatur ad ipſos, ſed ad Deum, quem in ſuis Sanctis tamquam in Miniſtris & amicis ſuis veneramur. Quam verò devotionem fideles ſubditi habent erga dominos & Superiores ſuos, quibus idcirco devoti dicuntur; ea alterius eſt rationis, & ſolùm analogicè ita appellatur, differtque à devotione religioſa, ſicut ſervitium hominibus impenſum, differt à ſervitio Dei.

Articulus III.

ART. 3. declarat, Contemplationem ſive meditationem partim divinæ bonitatis & beneficiorum ejus, partim propriorum noſtrorum defectuum, eſſe cauſam devotionis intrinſecam. Quia prior illa dilectionem excitat, quæ eſt proxima cauſa devotionis, poſterior facit, ut homo ſe totum Deo ſubjiciat, ab eoque dependeat. Contemplatio eſt cauſa devotionis intrinſeca.

Cauſa autem nobis extrinſeca ſed omnino principalis, eſt Deus, qui ſolus ex indevotis facere poteſt devotos, tribuens nimirùm & cordibus noſtris inſpirans promptam ipſi ſerviendi voluntatem. Unde Ambroſ. in c. 9. Luc. *Deus quos dignatur vocat, & quem vult religioſum facit*. Ac paulò poſt: *Si voluiſſet, ex indevotis devotos feciſſet*; Samaritanos ſcilicet. Et in Sacramen. B. Gregorii legimus hanc orationem *Vox clamantis Eccleſiæ Ad aures, quæſumus Domine, tuæ pietatis aſcendat, ut percepta venia peccatorum, te fiant operante devota, te protegente, ſecura*.

Pro reſp. ad 1. dicendum: Quòd ſubtiles meditationes intelligibilium impediant devotionem, ſi ſint de illis intelligibilibus, quæ non ſunt apta excitandæ dilectioni Dei, ſed potiùs mentem ab eis diſtrahant.

Circa reſp. ad 2. adverte, quòd contemplatio eorum, quæ ad Divinitatem ejuſque arcana pertinent, per ſe ſit aptiſſima excitandæ dilectioni Dei, atque adeò devotioni: ſed humanæ imbecillitati noſtræ, qui ex Anima & corpore conſtamus, ſimuſque ſenſibiles; ad Dei dilectionem ac devotionem in nobis excitandam aptior eſt conſideratio humanitatis Chriſti, & illorum quæ circa eam acciderunt, ut paſſionis & mortis, laborum & ærumnarum, ac etiam beneficiorum, quæ inter homines converſans eis contulit. Unde Apoſt. 1. ad Cor. 2. *Non judicavi me ſcire aliquid inter vos, niſi Jeſum Chriſtum & hunc crucifixum*. Quod benè obſervent qui Patres ſpirituales vocantur ut ſuos clientes, præſertim autem fœminei ſexus, aſſuefaciant meditari quæ Chriſtus pro nobis fecit & paſſus eſt, potiùs quàm ſublimia Divinitatis myſteria.

In reſp. ad 3. obſervandum eſt, quòd qui minus valent ſcientia & ingenio ſæpe ſint magis devoti quàm alii doctiores & ingenioſiores: non quia ſcientia vel ingenium impediat devotionem; ſed quia illi priores intelligentes ſuam imperfectionem cavent à præſumptione & ſui elatione, totique à Deo pendent, ac ſic illi ſe totos dedunt: cùm contra accidat, eos qui ſcientia ingeniove præſtant ſibi ipſis fidere, & ita non totos à Deo pendere. Quòd ſi hi ipſi omnino ſe totos Deo dedant, & quidquid habent perfectionis, ſive naturalis, ſive acquiſitæ, ſive infuſæ, ipſi attribuant & ſubjiciant: id omne ad devotionis incitamentum & incremen-

tum

tum eis plurimum valebit: quomodo valut ſanctis Auguſtioo, Bernardo, Thomæ, & aliis.

Articulus IV.

Lætitia ut ſit effectus devotionis.

ARt.4. oſtendit, Lætitiam ſpiritualem eſſe effectum devotionis, ita ſcilicet, ut devotio, quatenus procedit ex conſideratione bonitatis & beneficiorum Dei, per ſe lætitiam excitet, per accidens triſtitiam ſalutarem: cogitaotibus nimirum, quòd adhuc peregrinamur à Domino, vel quòd tantis ejus beneficiis tam exigua gratitudine reſponderimus, & reſpondeamus. Quatenus autem devotio oritur ex conſideratione noſtrorum defectuum; per ſe gignit triſtitiam, per accidens verò lætitiam: confidentibus divinam benignitatem nobis fore propitiam, & nos è noſtris malis liberaturam. Ac nihilominus lætitia potiùs ponitur effectus devotionis quàm triſtitia: quia devotio principaliter oritur ex divinæ bonitatis conſideratione, & ſolùm ſecundariò ex conſideratione noſtrorum defectuum.

QUÆSTIO LXXXIII.

De Oratione.

ORatio longè aliud eſt Grammaticis aliod Logicis, Rhetoribus, Juriſconſultis, Theologis. De ea prout uſurpatur apud Theologos hic agendom; quatenus nimirum ſignificat quamdam deprecationem, ſeu petitionem. Solet autem ex Damaſceno lib. 3. de Fide

Definitio Orationis.

cap.24. definiri, quòd *Eſt petitio decentium à Deo*. Quæ definitio veriſſimè eſſentiam orationis declarat; ait B. Thomas in 4. diſt.15.q.4.art.1. Cui ſi addatur altera, quæ etiam eſt apud Damaſcenum iſto cap. 24. quo ſit *Mentis ad Deum elevatio*, ut ex duabus hæc una com-

Plena Definitio.

ponatur, *Oratio eſt petitio decentium à Deo, cum quadam mentis elevatione*; omnibus modis abſoluta erit & clara definitio: ad quam illa proximè accedit, quam habet Baſilius hom. 5. in Mart. Julittam: *Oratio eſt boni cujuſpiam petitio, quæ ad Deum à piis effunditur*. Et Auguſtinus ſerm. 230. de Temp. *Quid oratio, niſi aſcenſio Animæ de terreſtribus ad cæleſtia inquiſitio ſupernorum, inviſibilium deſiderium*? Quapropter ad orationem, quæ ſit alicujus Chriſtianæ virtutis actus,) de qua ſola ioquuntur Theologi) non ſufficit quælibet aut cujuſlibet rei petitio etiam directa ad Deum, ſed ex pio quodam affectu debet procedere: ac inſuper debet eſſe talium rerum, quas decet nos à Deo petere. Ac proinde ſi quis vel indecentia vel ſine ullo pio affectu ad Deum petat; ejus petitio non eſt oratio, quæ ad Chriſtianam aliquam virtutem pertineat.

Tacitæ Ob.

Si objicias: B. Thomam cit. prius art.1.quæſt.2. dicere, Quòd hæc conditio *decentium* non ſit de eſſentia orationis, ſed magis pertineat ad benè eſſe ipſius. Reſp. concedendo quòd non ſit de eſſentia orationis ſimpliciter conſideratæ, ſecundùm quod importat actum potentiæ qui eſt deprecatio: ſed eſt de illius eſſentia ſpectatæ ſecundùm rationem virtutis, Unde ſi quis indecentia petat à Deo; B. Thomas aſſerit, ipſum orare quidem, ſed carnaliter: ex quo ſequitur, quòd talis ejus petitio non eſt oratio ſecundùm rationem virtutis.

Articulus I.

Oratio eſt actus rationis.

ARt.1. docet: Orationem eſſe actum rationis. Quia is, qui alium ſive æqualem ſive ſuperiorem orat, quodammodo ordinat aliquid eſſe per ipſum faciendum, non quidem illi imperando, ſed vel inducendo, vel ſuum deſiderium ei aperiendo, & ipſum deprecando: ad rationem verò pertinet ſicut imperare ita & ordinare, voluntatiſque deſiderium indicare & petere ut impleatur; ergo oratio, quam ad Deum qui omnibus ſuperior eſt dirigimus, eſt actus rationis. Idemque judicium eſt de illa, quam dirigimus ad Sanctos.

Confirmatur, Oratio eſt quædam locutio: interior autem locutio pertinet ad intellectum, qui eſt velut lingua & interpres voluntatis; ac per conſequens etiam locutio exterior quæ ab interiori procedit, ad intellectum pertinet.

Oratio eſt actus rationis practicæ.

Porro cùm ratio practica ſit agendorum, & oratio ſit de illis, quæ Deum agere petimus; dicendum eſt, orationem eſſe actum rationis practicæ. Et quoniam ratio practica movetur ab appetitu, qui dicitur voluntas; ideo oratio eſt actus rationis quatenus ſubeſt voluntati: & propterea utrique tam rationi quàm voluntati tribuenda eſt. Potiùs tamen dicitur eſſe actus rationis quàm voluntatis: quia etiamſi aliquis cupiat quippiam; non cenſetur tamen orare; donec illud ſuum deſiderium indicet, petens ut impleatur.

Pro reſponſ. ad 2. dicendum eſt ad Min. Quòd unio ad Deum fiat noo ſolùm per amorem, ſed etiam per actum rationis, quatenus ratio dum à voluntate movetur poteſt tendere in eum finem amoris, qui eſt Deo uniri.

Articulus II.

Utrùm ſit conveniens orare.

Varii errores circa orationem.

NEgaverunt olim quidam Ethnici. Partim quia res humanas arbitrabantur non regi divina providentia; atque adeò vanum eſſe à Deo aliquid petere, ut qui noſtra non conſideret: quemadmodum ex perſona impiorum legimus Job 22. Partim quia exiſtimabant, omnia in rebus humanis ex neceſſitate evenire. Nam & ſecundùm hos, etiam excluditur orationis utilitas, ait hic B. Thom. ſed utilitatem intellige ſpiritualem, quantùm videlicet ad meritum, impetrationem, aut ſatisfactionem: quia ſic oratio non eſſet actus liber; ideoque non poſſet eſſe meritoria, impetratoria, vel ſatisfactoria. Alioquin oon apparet eſſe conſequens, ſi omnia evenirent neceſſariò, quòd abſolutè tolleretur utilitas orationis: poſſet enim tuoc oratio poni in numero cauſarum ſecundarum, quibus mediantibus Deus decreviſſet tales effectus producere: ſed tolleretur utilitas ſpiritualis, quam orantes ſolent ex oratione percipere. Et hoc eſt, quod lib. 3. cont. Gent. cap.96. docet, Nullum tunc futurum fructum orationis; ac per conſequens quòd omnis Deitatis cultus fieret in vanum: qui error tangitur Malach. 3. his verbis: *Dixiſtis, Vanus eſt qui ſervit Deo: & quod emolumentum, quia cuſtodivimus præcepta ejus*?

Fuerunt alii, qui etſi providentiam Dei agnoſcerent, nec omnia neceſſariò evenire dicerent; orationis tamen neceſſitatem ſuſtulerunt docentes, hominem poſſe ſuis viribus benè vivere, ac divina præcepta ſervare; ut de Pelagianis notat Auguſt. hæreſi 88. & in epiſt. 106.

Alii in aliud extremum declinantes tantam vim tribuerunt orationi, ut quidam exiſtimarent, per eam mutari poſſe diſpoſitionem divinæ providentiæ; de quibus B. Thom. tum hoc art. tum dicto cap.96. cont. Gent. Alii verò affirmarent, ſolam orationem ſufficere ad ſalutem, ut Meſſaliani, aliter dicti Euchitæ ſive Precatores; de quibus Theodoretus lib.4. Hæret. fab.

Verùm iſtos omnes falſis fuiſſe nixos fundamentis abundè conſtat ex p.p.q.11. de Immutab. Dei; q.22. De Dei Provid. q.116. De Fato: item ex 1.2. qu.109. de Neceſſit. grat. & ex aliis locis, ubi docetur neceſſitas bonorum operum & Sacramentorum.

Reſp. eſſe conveniens, imò neceſſarium.

His igitur erroribus repudiatis, Reſp. B. Thom. imò totius Eccleſiæ, tenenda eſt: Non ſolùm conveniens ſed etiam neceſſarium eſſe orare. Quamvis enim id, quod abſolutè eſt definitum, noſtris orationibus numquam ſit mutandum, imò nec mutari poſſit, ideoque non hoc orando intendamus; ut mutetur divina diſpoſitio; aliæ tamen ſunt rationes, ob quas oportet nos orare.

Quare ſit orandum.

1. eſt. Quia multa ſunt beneficia, quæ Deus non aliter decrevit dare quàm mediante oratione: & tamen non poſſumus illa conſequi niſi iſta via, per quam ipſe conſtituit dare; ergo pro iſtis conſequendis debemus orare. Accedit, quòd divina Providentia non ſolùm diſponit, qui & quales effectus futuri ſint, ſed etiam ex quibus cauſis, & quo ordine; p.p. qu.19. art. 8. & qu. 22. art.4. Item 1. cont. Gent. cap. 86. & 3. cap.94. quas proinde cauſas adhiberi & quem ordinem ſervari oportet, ut effectus illi ſequantur. Orantes ergo non hoc agimus, ut divinam diſpoſitionem mutemus; ſed potius ut eam impleamus, impetrando id, quod

ita diſpoſitum eſt, ut poſtulando accipiamus. Unde B. Thomas l. 3. cont. Gent. c. 96. *Valent orationes, non quaſi ordinem æternæ diſpoſitionis immutantes, ſed quaſi ſub tali ordine etiam ipſa exiſtentes*. Et S. Gregorius lib. 1. Dialog. c. 8. *Obtineri*, ait, *nequaquam poſſunt quæ prædeſtinata non ſunt, ſed ea quæ ſancti viri orando efficiunt, ita prædeſtinata ſunt, ut precibus obtineantur*. Quapropter etſi certum ſit, Deum, qui abundantia pietatis ſuæ & merita ſupplicum excedit & vota, quemadmodum canit Eccleſia Dom. 1. poſt Pent. multa donare non petentibus, ut Fidem, pœnitentiam, & ejuſmodi: quia tamen ex Scripturis & Patribus etiam conſtat alia complura eſſe, quæ donare non vult niſi rogatus; oportet eum rogare.

Scripturæ ſunt. *Hoc genus Dæmoniorum non ejicitur niſi per orationem & jejunium*; Matth. 17. *Non habetis, propter quod non poſtulatis. Petitis, & non accipitis, eò quòd malè petatis*. Jac. 4. *Et dixit ut diſperderet eos, ſi non Moyſes electus ejus ſtetiſſet in confractione in conſpectu ejus*. Pſal. 105. Ubi ſatis apertè monſtratur, ita liberatum fuiſſe populum precibus Moyſi, ut ſi Moyſes non oraſſet, populus liberatus non fuiſſet. Elias 3. Reg. 18. quamvis Dei nomine promiſiſſet pluviam, ſciretque non poſſe eſſe falſum id quod Deus promiſit cœpit tamen anxiè Deum precari pro pluvia, quia ſciebat, eam non niſi per orationem donandam. Unde S. Jacobus cap. 5. de illo dicit: *Rurſum oravit, & cælum dedit pluviam*.

S. Auguſtinus ſerm. 1. de S. Stephano: *Si Stephanus ſic non oraſſet, Eccleſia Paulum non haberet*. Et de Dono perſev. cap. 16. *Conſtat, Deum alia danda etiam non orantibus; ſicut initium Fidei: alia non niſi orantibus præparaſſe: ſicut uſque in finem perſeverantiam*. Eamdem rem pulchrè declarat S. Proſper lib. 2. de Voc. Gent. cap. 36. exemplo Tobiæ, qui ab Angelo juſſus eſt orare pro ſua & uxoris ſanitate, licèt Deus ab æterno decreviſſet illam dare: *Orationum*, inquit, *ſollicitudinem divinæ electionis propoſito non reſolvi uno teſtimonio evidenter probabo, ut cætera ſtudio brevitatis omittam. In libro igitur Tobiæ ad filium ejus Tobiam Raphael Angelus dicit* (cap. 6. ſecundum 70.) *Memor eſto mandatorum patris tui, quoniam præcepit tibi accipere debere uxorem de genere patris tui. Et nunc audi me, noli computare Dæmonium illum, ſed poſtula eam*. Et poſt pauca: *Surgite primùm ambo, & deprecamini Dominum cœli, ut detur vobis miſericordia & ſanitas. Et nolite timere: tibi enim deſtinata eſt ante ſæcula*. Tum ſubdit: *Quamvis ergo quod ſtatuit Deus nulla poſſit ratione non fieri; ſtudia tamen non tolluntur orandi, &c. cùm implendæ voluntatis Dei ita ſit præordinatus effectus, ut per laborem operum, per inſtantiam ſupplicationum, per exercitia virtutum fiant incrementa meritorum*.

2. Ratio, propter quam oportet nos orare eſt ut conſideremus, nobis recurrendum eſſe ad divinum auxilium, accipiamuſque fiduciam hoc faciendi.

3. Ut recognoſcamus, Deum eſſe bonorum noſtrorum Authorem. Has duas indicavit Author in reſp. ad 1. & 3. primam in corp. & in reſp. ad 2. ac inſuper l. 3. cont. Gent. cap. 96.

4. habet Auguſtinus lib. 2. de Serm. Dom. in mon. cap. 3. petens: *Quid opus ſit oratione, ſi Deus jam novit quid nobis neceſſarium ſit; niſi quia ipſa orationis intentio cor noſtrum ſerenat & purgat, capaciuſque efficit ad excipienda divina munera, quæ ſpiritualiter nobis infunduntur*.

Addi poteſt & hæc utilitas, quòd per orationem intelligimus, divina munera nobis non deberi, ſed gratuitò donari.

Ex his ſatis conſtat, orationem eſſe neceſſariam neceſſitate medii: ſed quæritur, an etiam ſit neceſſaria neceſſitate præcepti? Reſponſio affirmativa certa eſt. Dicit enim Chriſtus Matth. 7. *Petite & accipietis*: quæ verba continere præceptum, ait B. Thom. art. ſeq. ad 2. & Luc. 18. *Oportet ſemper orare & non deficere*. Cui conſonat Apoſt. 1. ad Theſſ. 5. *Sine intermiſſione orate*. Et Eccleſiaſt. cap. 18. *Non impediaris orare ſemper*. De quorum verborum intellectu ad art. 14. erit dicendum.

Oratio etiā præcepti neceſſitate eſt neceſſaria.

Accedit & ratio naturalis. Una. Tenemur tendere ad beatitudinem ſicut ad noſtrum finem; ergo etiam tenemur ad orationem, cùm ipſa ſit medium ad hoc neceſſarium. Altera. Ægrotus debet petere media ad ſanitatem neceſſaria; ergo multò magis debemus petere media ſalutis æternæ.

Cæterùm, quo tempore ſit ex neceſſitate præcepti orandum; non ita conſtat. Determinatè ſeu precibus & temporibus determinatis orare debent in primis illi, qui tenentur ad horas canonicas. 2. qui ad hoc voto ſe obſtrinxerunt. 3. quibus vel à Confeſſario, vel à Superiore fuerit injunctum.

Sed præter hæc, quilibet tenetur ad orandum, ſicut obligatur ad cætera præcepta affirmativa obſervandum, quando ſcilicet fuerit aliqua neceſſitas; ut ſacri audiendi; Sacramentum ſuſcipiendi; conterendi; tentationem ſuperandi; opus arduum aggrediendi, proximum precibus juvandi: item quando imminet grave periculum mortis. Unde qui longo tempore nihil orant; aliquando peccant etiam mortaliter per omiſſionem orationis: via enim eſt, quòd interea non accidat aliquis horum caſuum. Qui verò ſunt timoratæ conſcientiæ, rarò peccant ex hoc capite: quia ſæpè animo orant, etiamſi talis orationis poſtea non meminerint; ut quando commendant ſe Deo; quando ipſum mente invocant vel ejus Sanctos; quando pium aliquem affectum concipiunt.

Quod in arg. 3. citat ex Seneca, *Nulla res cariùs emitur, quàm quæ precibus empta eſt*; tamquam ab Ethnica ſuperbia profectum omnino improbandum eſt, præſertim ſi nos Catholici conſideremus, etiam preces ipſas nobis gratuitò donari: Deus enim eſt, qui nobis ſupplicandi præſtat affectum; quemadmodum teſtatur Eccleſia Fer. 2. poſt Lætare. Unde Auguſt. epiſt. 105. *Ne ſaltem orationis putarentur præcedere merita, quibus non gratuitò daretur gratia: etiam ipſa oratio inter gratiæ munera reperitur. Quid enim oremus ſicut oportet neſcimus: ſed ipſe Spiritus poſtulat pro nobis, id eſt interpellare nos facit, nobiſque interpellandi & gemendi inſpirat affectum*.

Deus dat ut oremus.

Articulus III.

Utrùm oratio ſit actus Religionis.

VIDETUR quòd non. 1. Quia etiam oramus Sanctos, quibus tamen cultum Religionis non impendimus.

2. Religio ſubjectatur in voluntate; oratio verò eſt actus Intellectus.

3. Qui orant ſæpè nihil cogitant de cultu Deo exhibendo; ergo talis eorum oratio non eſt actus Religionis.

Reſp. affirmativa eſt communis. Quia per orationem nos ipſos Deo ſubjicimus & profitemur, quòd ipſo tamquam bonorum omnium Authore indigemus; & quòd ipſe omnia ſciat, omnia provideat, omnia poſſit, atque ita reverentiam illi exhibemus; cùm ergo exhibere Deo reverentiam ſit actus Religionis; conſequens eſt, quòd oratio ſit actus Religionis, & quidem elicitivè, quemadmodum Beatus Thomas expreſſit in 4. diſtinct. 15. quæſtion. 4. articul. 1. quæſt. 2.

Oratio eſt actus Religionis.

Ad 1. Argum. Reſpon. Nos, quando oramus Sanctos, impendere cultum Religionis, at non ipſis, ſed Deo: quia etiam tunc proteſtamur, ſolum Deum eſſe Authorem omnium bonorum, eumque ut talem invocamus ſaltem implicitè. Nam Sanctos tantùm invocamus, ut apud Deum pro nobis interceſſores & comprecatores ideoque ipſum Deum illa ipſa, quæ ad Sanctos dirigitur, oratione agnoſcimus eſſe Authorem bonorum quæ petimus, ac ei tamquam tali reverentiam exhibemus. Sanctos etiam per ipſam orationem honoramus, ſed tamquam Dei clientes; ac propterea longè inferiori honore quàm Deum.

Ad 2. Ut actus aliquis eliciatur ab una virtute, non eſt neceſſe quòd ſit in eadem potentia, in qua eſt virtus, ſed ſufficit, quòd virtus eum regulet ac dirigat non mediante alio habitu in ſuum finem: cùm autem voluntas, in qua ſubjectatur Religio, cæteras potentias moveat ac ſpecialiter intellectum; mirum videri non debet, ſi Religio intellectum moveat ad orandum, atque ita ad cultum Deo per orationem exhibendum;

& quia

& quia hoc facit nullo alio habitu mediante; ideo talem actum ipſa dicitur elicere. His conſectaneum eſt quod B. Thom. q. Diſp. de Charit. art. 5. ad 3. ſcribit: *Elicit virtus illos actus tantùm, qui ſunt ſecundùm rationem propriæ formæ; ſicut juſtitia, rectè facere, & temperantia temperanter: ſed imperare dicitur omnes actus, quos ad finem ſuum advocat.*

Ad 3. Neg. *Conſ.* Quia ſatis eſt, quòd oratio ſit tale opus, quod ex ſe natum eſt ordinari ad cultum Deo impendendum: quodque piè ac reverenter fiat: ſic enim fit implicitè ad cultum Deo exhibendum.

Articulus IV.

Utrùm ſolus Deus debeat orari.

VIdetur quòd ſic. 1. Quia in definitione orationis dictum eſt, quòd ipſa ſit petitio decentium à Deo; ergo à nullo alio aliquid petendum eſt per orationem.

2. Deus eſt paratiſſimus nos audire; & magis nos diligit quàm ullus Sanctorum; ergo fruſtra oraremus Sanctos, imò hoc videtur eſſe ſignum diffidentiæ. Accedit, quòd per nos ipſos orantes apud Deum plus efficiamus, quàm dum alii pro nobis orant; ait Chryſoſtomus in hom. de Profect. Evang. tom. 4. quibus ſimilia habet tom. 1. in Pſalm. 4. ergo non debemus rogare Sanctos ut orent pro nobis.

3. Saltem hoc ſuperſtitioſè faciunt Catholici, quòd unum Sanctum invocent pro uno beneficio, alium pro alio: cùm unus idemque Deus ſit, qui beneficia præſtat, & per cujuslibet Sancti interceſſionem præſtare poſſit quælibet, ſi Sanctorum preces aliquid valent.

4. Eccleſia videtur invocare Sanctos tamquam bonorum quæ petimus authores; ergo malè invocat. Ant. probat. Quia orando Beatam Virginem dicit: *Vita, dulcedo, & ſpes noſtra, ſalve:* cùmque in Litaniis diſtinctè loquatur dicens ad Deum, *Miſerere nobis:* ad Sanctos autem Orate pro nobis; in Antiphona tamen Adventus eamdem Sanctam Virginem his verbis invocat: *Peccatorum miſerere.* Sed & Apoſtolos ita alloquitur: *Nos à peccatis omnibus ſolvite juſſu, quæſumus.* Et iterum: *Quorum præcepto ſubditur, ſalus & languor omnium, ſanate ægros moribus, nos reddentes virtutibus.*

Quæ alia ſolent objici, ſive à Vigilantio negante, Sanctos orare pro nobis, ſive à Waldenſibus, Lutheranis, Calviniſtis dicentibus, aut non licere Sanctos invocare, aut hoc eſſe inutile; ea diſſolvimus ad Supplem. q. 72. art. 1. & 2.

Reſp. neg. eſt Fidei. Quapropter B. Thomæ Reſp. eaque ad Fidem Catholicam pertinens tenenda eſt, Non ſolum Deum eſſe orandum, ſed etiam Sanctos cum eo regnantes. Quæ tamen ut intelligatur pleniùs; duabus Concluſionibus explicanda eſt.

Concluſio I.

SOlus Deus eſt orandus tamquam is, qui per ſeipſum præſtare poſſit ea quæ petimus. Quia omnes noſtræ orationes debent ordinari ad obtinendam gratiam & gloriam, quæ ſolus Deus donat. Deinde. Solus ipſe eſt bonorum omnium Author, nulluſque poteſt aliquid boni habere niſi ab ipſo.

Concluſio II.

SAncti tam homines quàm Angeli rectè à nobis orantur, tamquam qui à Deo impetrent id quod petimus.

Prob. 1. Quia ex art. 11. conſtat, Sanctos orare pro nobis; ergo benè convenit quòd illos rogemus, ut frequenter pro nobis orent.

2. Jacob Gen. 48. invocavit Angelum dicens: *Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis:* ſed homines beati ſunt ſicut Angeli in cœlo, eadem videlicet viſione beatifica fruentes; ergo & homines beatos invocare decet.

3 Licet invocare homines mortalem vitam agentes; ut patet ex Jerem. 42. v. 20. Baruch 1. v. 11. & 13. Job ult. v. 8. ad Rom. 15. v. 30. ad Coloſſ. 4. v. 3. ad Heb. 13. v. 16. quare ergo non liceret invocare Beatos?

4. Idem probari poteſt ex Conciliis. Nam in Chalcedon. Act. 11. ita loquuntur Patres: *Flavianus poſt mortem vivit, Martyr pro nobis oret.* In Synodo 7 Act. 6. ſic: *Cum timore Dei omnia agamus, poſtulantes interceſſiones Deiparæ & incontaminatæ ſemper virginis Dominæ noſtræ Mariæ, item ſanctorum Angelorum, omniumque Sanctorum.* Conferatur Trid. ſeſſ. 25. videanturque Patres: Baſilius Orat. in 40. Marty. Nazianzen. Orat. 19. 20. 21. Chryſ. hom. 5. in Matth. & hom. 66. ad Pop. Antioch. & alii, quorum omnium una eſt hac de re ſententia, idemque judicium.

Quapropter ad 1. Arg. Reſp. Neg. Conſ. Quamvis enim à nullo alio prætérquam à Deo ſit aliquid petendum per orationem tamquam primo Authore & Donatore; ab aliis tamen rectiſſimè aliquid petitur tamquam interceſſoribus & impetratoribus. Unde oratio ſemper fit directè ad Deum, ſicut à quo expectamus id quod orando petimus, etſi orantis intentio poſſit converti ad Sanctos, ut quorum auxilio ipſe impetrare queat quod rogat. Vide B. Thomam in 4. diſt. 15. quæſt. 4. art. 5. Ex his ſequitur, quòd etiam illi precationi, quæ ad Sanctos dirigitur, competat definitio orationis ſuperiùs explicata: quandoquidem ſic oremus Sanctos tamquam pro nobis interceſſores apud Deum, ut ipſum Deum principaliter & magis oremus tamquam nimirum authorem eorum quæ rogamus.

Ad 2. etiam Neg. C. Quia Deus, etſi ſit paratiſſimus nos audire, noſque magis diligat quàm ullus Sanctorum; adhuc tamen magis diligit Sanctos quàm nos: & paratior eſt eos audire pro nobis orantes, quàm ſi nos oraremus ſoli abſque Sanctis, quia diſpoſitio ex parte orantis requiſita longè perfectior eſt in illis quàm in nobis. Hinc Geneſ. 20. de Abraham dicit Deus ad Abimelech; *Orabit pro te, & vives.* Job ult. *Ite ad ſervum meum Job*, &c. *Orabit pro vobis, faciem ejus ſuſcipiam.* Et Ezech. 22. ipſe Deus quæſivit virum qui ſe interponeret ſepem, ne diſſiparet terram. Neque verò ſignum eſt diffidentiæ de Deo quòd oremus Sanctos, ſed ſignum eſt noſtræ humilitatis & ſubmiſſionis, qua reputamus nos indignos, qui ſoli coram divina Majeſtate compareamus, vel ab ea impetremus id, quod nobis eſt neceſſarium. Vult autem Deus ut Sanctos adhibeamus comprecatores. 1. Quia diſpoſuit quædam non concedere niſi intervenientibus eorum orationibus. 2. Quia ſic vult honorare ſuos Sanctos, & ſic oſtendere quanti eos faciat. 3. Quia vult ut iſto modo magis diſponamur ad bona divina recipienda. Simile quiddam accidit in humanis, ubi gratiſſimum eſt Regibus & Principibus, ſi rei, quibus parati ſunt indulgere, comprecatores adhibeant eos, quos & diligunt & honorant. Quare Deus velit Sanctos à nobis orari.

Ad Confirm. Reſp. Chryſoſtomus reprehendere illos, qui cùm pro ſeipſis non orent; aliorum tamen preces implorant; contra quos veriſſimè dicit, quòd apud Deum plus efficimus per nos ipſos orando, quàm ſolùm orando per alios nobis interim ab oratione ceſſantibus: ſed quando invocamus Sanctos, non ſolùm alii pro nobis orant, verùm etiam nos ipſi oramus; ac proinde contra iſtam invocationem non faciunt verba Chryſoſtomi.

Ad 3. Neg. Aſſumptum. Quamvis enim Deus ſicut abſque omni Sanctorum interceſſione poſſet quæcumque beneficia præſtare ſi vellet; ita etiam ad cujuſvis Sancti preces illa præſtare poſſit: unde & quilibet Sancti ad quælibet impetranda piè invocari poſſunt; ex cauſis tamen rationabilibus multa Deus præſtat intercedentibus Sanctis ſuis, quæ alioqui non erat præſtiturus, ut de converſione Sancti Pauli dixit Auguſtinus art. 1. cit. & de remiſſione amicis Job impetranda diximus nos in reſp. ad 2. Ad eumdem modum per interceſſionem unius cujuſdam Sancti operatur miracula; per alium, etſi fortaſſe non minoris imò & majoris apud eum meriti, non operatur. Per preces hujus Sancti operatur hoc miraculum, concedit hoc beneficium; per preces alterius operatur & concedit aliud. In uno loco ſuccurrit huic neceſſitati; in altero alteri. Cauſas novit ipſe qui facit; quamvis homines non poſſint eas inveſtigare. *Quis poteſt*, (ait Auguſtinus epiſt. 137.) *ejus conſilium perſcrutari, quare in aliis*

Digitized by Google

locis hæc miracula fiant, in aliis non fiant? Et lib. de Cura pro mortuis cap. 16. *Suorum Martyrum merita ubi vult, quando vult, quomodo vult, mirabili atque ineffabili poteſtate ac bonitate commendat*. Quapropter ſicut Naaman Syrum Deus à lepra mundare voluit in Jordane potius quàm alibi; 4. Regum 5. Et ſicut in probatica piſcina movebat Angelus aquam, ut qui prior in eam deſcenderet ſanus fieret à quacumque infirmitate. Jo. 5. Ac rurſum ſicut cæcus in Natatoria Siloë lavare juſſus fuit ibi potius quàm alibi curatus; ita eſt in propoſito dicendum de effectibus, qui ad diverſorum Sanctorum interceſſionem fiunt diverſi: conſtare ſcilicet de illis, cauſam verò non eſſe nobis cognitam aliam quàm Dei voluntatem, & hanc debere ſufficere. Sunt Angelorum diverſa miniſteria; Tob. 12. Iſa. 6. Dan. 10. Matth. 18. Apoc. 14. Sunt & Fidelium in hac vita diverſa chariſmata; ad Rom. 12. 1. ad Cor. 2. quid mirum ſi Beatorum in cœlo diverſæ ſint poteſtates vel exauditiones intercedentium pro nobis? Conferenda quæ diximus ad Supplem. q. 72. art. 2.

B. Virgo qua ratione dicitur vita & ſpes noſtra.

Ad 4. Neg. Ant. Ad 1. prob. Reſp. B. Virginem rectè vocari vitam, dulcedinem, & ſpem noſtram: partim quia per eam vivimus, & dulcedinem ſpiritualem habemus, quatenus ipſa peperit Chriſtum totius vitæ ac dulcedinis noſtræ Authorem: partim quia ſingularis eſt apud Deum meriti, ut nobis opem & ſalutem ab eo impetret. Videatur B. Thomas q. 17. art. 4. ubi docet, Licitum eſſe ſperare in homine tamquam in agente ſecundario & inſtrumentali ſeu adjuvante. Conferatur & Apoſtolus 1. ad Theſſ. 2. ubi dicit, eos eſſe ſpem ſuam, id eſt ſpei ſuæ materiam, quia pro fructu, quem apud eos fecerat, præmium à Deo ſpectabat. Sic enim facilè intelligetur, perperam agere Sectarios, dum nos calumniantur, quòd Beatam Virginem vocemus ſpem noſtram.

Ad 2. Confirm. Reſp. Diverſitatem orationis, quæ ad Deum & ad Sanctos dirigitur, non tam ex verbis eſſe petendam, quàm ex ſenſu: ac proinde quamvis ſolum Deum poſſimus orare, ut noſtri miſereatur, nos ſalvet, & a peccatis liberet, per ſeipſum ſuaque virtute & poteſtate illa nobis tribuendo; ſi tamen legitimus ſenſus intendatur, etiam licet dicere, Sancta Maria miſerere noſtri, hoc eſt miſeriis noſtris compatere, & miſericordiam nobis à Deo impetra, me ſalva, & a peccatis libera; tuis nimirum interceſſionibus & meritis apud Deum ſalutem & à peccatis liberationem mihi impetrando. Et ad hunc modum intelligenda etiam ſunt quæ objiciuntur ex Hymno Apoſtolorum. Unde in Breviariis noviſſimis ita habetur:

Nos a reatu noxios,

Solvi jubete quæſumus. Ubi juſſio ad ipſos reatus referenda eſt, ſignificatque, magnam ad eos ſolvendos poteſtatem, quam habent Apoſtoli. Et conſormiter quod ſequitur: *Quorum præcepto ſubditur*, &c. ſive ut eſt in novis Breviariis:

Præcepta quorum protinus,

Languor ſaluſque ſentiunt, non de præcepto propriè dicto eſt accipiendum; ſed tali phraſi ſignificatur magna Apoſtolorum poteſtas, quam habent in morbos & defectus pellendos: propter quam poteſtatem verbis imperativis interdum leguntur uſi, ut Act. 3. *In nomine Jeſu Chriſti ſurge & ambula*: Act. 9. *Tabitha ſurge*, Act. 14. *Surge ſuper pedes tuos rectus*. Quia tamen Fideles noverunt, quòd Apoſtoli poteſtatem illam ſuam non habeant ex ſeipſis, ſed à Chriſto; idcirco non intendunt invocare eos velut Authores bonorum, ſed ſicut Dei amicos.

Quæſt. Reſp.

Si quæratur: Sitne præceptum quo teneamur interpellare Sanctos ad orandum pro nobis? Reſp. eſt affirmativè. Quia lege naturali tenemur eum ordinem obſervare, quem Deus inſtituit: ordinavit autem, ut inferiores ad ſalutem perveniant ſubſidio ſuperiorum implorato; ergo debemus Sanctorum, quia nobis ſuperiores ſunt, implorare ſubſidia. Accedit, quòd noſtra indigentia tanta eſt, ut lege naturali meritò exigat, quòd hoc medio utatur.

Pro Reſp. ad 1. Explicanda eſt Maj. Oratio quatenus dirigitur ad eum, a quo quærimus obtinere quod oramus, eſt actus Religionis, non autem quatenus dirigitur ad eos, quos ut noſtros apud Deum interpellatores requirimus. Unde ſequitur, quòd ſolus Deus ſit orandus tamquam Author bonorum quæ petimus; non autem quòd ſimpliciter ſit ſolus orandus.

In Reſp. ad 2. obſervandus eſt modus, quo Sancti cognoſcunt noſtras preces, videndo ſcilicet eas in verbo. Quem modum etiam tradit 3. p. q. 10. art. 2. & Supplem. q. 72. art. 1. ubi eum explicavimus.

Circa reſp. ad 3. obſervandum eſt Juſtos in Purgatorio exiſtentes non ſolere invocari à viventibus, quia id non habet Eccleſiæ conſuetudo: idque propterea, ut apparet, quia non cognoſcerent (ſaltem ordinariè) preces ipſorum. Nec enim eas intuerentur in verbo, cùm non ſint beati: neque illos pœnis detentos ita honorat Deus, ut vel ſpeciali revelatione ipſis aperiat, vel rebus viventium ſinat intereſſe, nimirum regulariter.

Utrum verò pro nobis orent; quidam dubitant. Etſi B. Thomas art. 11. ad 3. videatur in partem negativam propendere; eam tamen non ſimpliciter aſtruit, ſed ſolùm dicit, quòd non ſunt in ſtatu orandi, in illo videlicet ſtatu, in quo pro aliis ſupplicent, nulla re ampliùs ipſi indigentes pro ſeipſis. Partem verò affirmantem tradimus Supplem. q. 71. art. 6. ad 1.

Articulus V.

Oportet aliquid determinatè petere à Deo.

ART. 5. probat, Nos debere aliquid determinatè petere à Deo. Quia Chriſtus ita docuit Matth. 6. dicens: *Sic ergo vos orabitis, Pater noſter qui es in cœlis*, & cætera. Ubi multa determinatè petenda oſtendit.

Deinde. Quamvis ſit difficillimum propter humanæ mentis ignorantiam ſcire, quid ſit petendum; *Spiritus* tamen Sanctus *adjuvat infirmitatem noſtram, & pro nobis poſtulat*, ad Rom. 8. id eſt poſtulare nos facit ac docet, quænam poſſimus à Deo petere determinatè, inſpirando nobis ſancta deſideria, & efficaci ſua in nobis operatione faciendo nos orantes ac poſtulantes.

Ad quæ valeat petitio quorumdam determinatè.

Beatus Thomas in 4. diſt. 15. quæſt. 4. art. 4. quæſt. 1. ſcribit, Determinationem ejus quod in oratione petendum eſt valere ad tria. 1. Ut illis rerum ſignis nos ipſos admoneamus, atque ita ad attentionem excitemus. 2. Ut nobis innoteſcat noſtrum deſiderium, & quantum in eo profecerimus. 3. Ut ferventiùs petamus, quia bona quantò particulariùs inſpiciuntur; tantò ferventiùs concupiſcuntur. Similia prius ſcripſerat Auguſtinus epiſt. 121. quæ eſt de orando Deo, cap. 9.

Cæterum, quia eorum quæ petuntur non eadem eſt ratio; idem Beatus Thomas diſtinguit ea quæ poſſunt determinatè peti. Nam ſpiritualia, cujuſmodi ſunt beatitudo & virtutes, abſolutè petenda ſunt; quia illis homo non poteſt malè uti; temporalia verò, ut divitiæ, honores, & dignitates, ſolùm ſub conditione expreſſa vel tacita, ſi ſaluti expediant, ſunt petenda; quia illis homines poſſunt malè uti, multiſque ſunt exitio.

Si dicas: Etiam contingere, aliquos abuti virtutibus ad inanem gloriam. Reſp. Id eſſe per accidens, cum virtutes per ſe & ex natura ſua bonæ ſint ac bonorum actuum principia: bona verò temporalia ex ſe ſunt indifferentia ad bonum & malum: unde his multi malè utuntur etiam ut principiis: virtutibus autem nemo malè utitur tamquam principiis, ſed ſolùm ut objectis, & hoc per accidens. Confer in 1. 2. q. 55. art. 4. ad 5. & quæſt. Diſp. de Virt. art. 2. in corp. & in reſp. ad 16. & 17.

Ob.

Si præterea dicas: Quòd bona temporalia Deus non dabit, ſi non ſint profutura ad ſalutem; ergo fruſtraneum eſt quando petuntur addere. Si ad ſalutem expediant.

Reſp.

Reſp. Neg. Conſ. Quia etſi Deus non ſoret illa daturus, quando non expediunt ſaluti: ſi tamen expediant; vult illa dare interventu orationum, velut medio quod elegit; ac propterea debemus illud medium adhibere. Quamquam neque Antec. verum eſt. Conſtat enim, Deum aliquando iratum id petentibus concedere, quod non concederet propitius; quemadmodum docet Auguſtinus Tract. 73. in Joannem. Unde Chryſoſtomus homilia 30. in Geneſim monet, agendas eſſe Deo

gratias etiam tunc, cùm non conſequimur id quod petimus.

Quod in 2. arg. ſumit, neque in reſp. negat, Quicumque aliquid determinatè ab alio petit, nititur voluntatem ipſius inclinare ad faciendum id quod ipſe vult; non ſic eſt accipiendum, quaſi qui Deum orat conetur eum ejuſque voluntatem inclinare, ut jam velit facere quod ante non volebat; hoc enim cum Dei immutabilitate non conſiſtere; ſed ſic, quòd nitatur à Deo obtinere, ſive impetrando, ſive merendo, vel ſatisfaciendo, ut faciat id quod ab illo petitur, quandoque ab æterno quidem fortaſſe vult facere, ſed non niſi orationis interventu. Confer art.2. in corp. art.9. ad 3. art.11. ad 2.

Articulus VI.

Rectè petuntur à Deo temporalia.

ART.6. probat, Temporalia rectè à Deo peti, non principaliter, ſed velut adminicula, quibus in beatitudinem tendamus. Tendimus autem per ea in beatitudinem. 1. Quatenus iſtam corporalem vitam in qua ſola eſt facultas beatitudinem promerendi) bonis illis ſuſtentamus. 2. Quatenus eadem illa bona ſunt nobis inſtrumenta ad bonorum operum exercitium: Unde Apoſt. 1. ad Tim. 6. vult, præcipi divitibus hujus ſæculi, ut divites fiant in bonis operibus, facilè tribuant, communicent ſua cum indigentibus. Confirmari poteſt hæc doctrina: tum ex perpetuo Eccleſiæ uſu, quæ ſolita eſt petere pluviam, ſerenitatem, fruges, pacem, ſanitatem, & alia ejuſmodi; tum ex oratione Dominica, in qua ſecundùm Chriſti inſtitutionem petimus panem noſtrum quotidianum: & quia Chriſtus jubet ut ſic oremus; conſequens eſt, quòd temporalia non ſolùm rectè petamus, ſed etiam ad illa petenda obligemur.

Pro Reſp. ad 2. confer quæ diximus ad quæſt. 55. art.6. & 7.

Ex Reſp. ad 4. diſcimus, temporalia, etiam illa quæ ſunt huic vitæ neceſſaria, non eſſe à Deo petenda niſi ſub hac conditione expreſſa vel tacita, quatenus ſaluti expediunt. Vide quæ ad art. 5. dicta ſunt.

Ob. Objicitur à quibuſdam: Quòd licet habere bona temporalia etiam tunc, cùm ad actus bonos non proſunt: nam peccatores, qui temporalibus bonis abutuntur, non peccant illa habendo, ſed ſolùm eis abutendo; ergo etiam licet ea petere ſine relatione ad bonum.

Reſp. Sed Reſp. Quòd habere ſeu poſſidere bona temporalia quandoque non eſt actus humanus; ut cùm aliquis ea poſſidet nihil de ipſis eorumque uſu cogitando: quandoque verò eſt actus humanus; ut cùm de illis ſive retinendis ſive utendis voluntaria incidit cogitatio. Juxta priorem modum, conc. Ant. Neg. eſt Conſeq. Quia petere bona temporalia eſt actus humanus; & cùm ſit de illis, quæ ex ſe ſunt indifferentia, cùmque nullus detur actus individuus qui ſit indifferens, 1.2. q. 18. art. 9. ut minimum erit otioſus, ſi non rectificetur per relationem ad aliquid bonum. Juxta poſteriorem modum, Neg. eſt Ant. ob eamdem rationem.

Articulus VII.

Debemus orare etiam pro aliis.

ART.7. docet, Nos debere orare non ſolùm pro nobis, ſed etiam pro aliis: pro bonis quidem, ut in bono proficiant & perſeverent; idque ob tres rationes, quas aſſignat in reſp. ad 3. Pro malis autem, nemine illorum qui adhuc vivunt excepto, ut convertantur; nobis enim ignotum eſt, quos decreverit Deus in ſuis peccatis relinquere & ideò ſicut debemus habere charitatem ad omnes, fraternæque correptionis beneficium impendere omnibus; ita fraternæ orationis ſuffragium.

Huc ergo in primis facit præceptum Charitatis, quo tenemur diligere proximum ſicut nos ipſos, atque adeò illi bonum velle & precari ſicut nobis. 2. Ipſa orationis Dominicæ forma, quæ talis eſt, ut eam recitantes ſimul & pro nobis & pro aliis oremus.

3. Scripturæ Apoſtolicæ. Nam ad Rom.15. Apoſtolus rogat Fideles, ut pro ipſo orent, ſimiliterque ab Heb: 13. Et 1. ad Tim.2. obſecrat, orationes fieri pro omnibus hominibus. Jac. 5. dicitur: *Orate pro invicem ut ſalvemini*. Sed & Eccleſiam oraſſe pro Petro liquet ex Act. 12. In eadem Fideles quotidie pro Fidelibus orare, ac inſuper die Paraſceves etiam nominatim ac publicè pro Infidelibus; ex Offic. Eccleſ. conſtat. Et quamvis excommunicati ſint privati communibus ſuffragiis, quæ fiunt pro membris Eccleſiæ: & ſi ſint vel notorii percuſſores Clerici vel ſpecialiter denuntiati, non liceat pro ipſis orare publicè eos nominando, aut Eccleſiæ membris annumerando; licitum tamen eſt imò & oportet, pro illis nunc privatim nunc ſecretò orare, ſecundùm ea quæ diximus 3.p.q.83.art.1. quæſ.9.

Quatenus orandum ſit pro mortuis; tum ex ejuſdem art. quæſ.10. & 11. tum ex dictis ad q. 71. Supplem. petendum relinquimus.

Quod in arg.3. citatur dictum Jeremiæ, *Noli orare pro populo hoc*; non ſic eſt accipiendum, quaſi Propheta fuerit prohibitus orare vel pro populi converſione, vel pro avertendis ab eo pœnis æternis; ſed tantùm vetatur orare pro avertendis calamitatibus & pœnis temporalibus: idque ideo, quia Deus omnino decreverat eas inferre.

Articulus VIII.

Orare debemus pro inimicis.

ART.8. conſequenter oſtendit, Nos debere etiam pro inimicis orare: ita ſcilicet, ut nec à generali oratione, quam vel pro omnibus, vel pro certa aliqua Congregatione cujus ipſi ſint pars facimus, ideo quia inimici ſunt eos excludamus; nec à ſpeciali, quando vel evitatio ſcandali, vel alia neceſſitas poſtulat ut pro illis ſpecialiter oremus. Inimici enim comprehenduntur in numero proximorum: tenemur autem omnes proximos ex Charitate diligere; atque adeò ſubinde pro illis orare: primùm quidem à communibus noſtris orationibus eos non excludendo; deinde etiam ſpecialiter pro hoc aut illo orando, prout ſpeciales caſus occurrunt. Unde Chriſtus cùm Matth.5. diceret: *Diligite inimicos veſtros*; addidit; *Orate pro perſequentibus & calumniantibus vos*.

Quod hic duos caſus aſſignat, quibus ſpecialia dilectionis ſigna oportet exhibere inimico, ſi nimirum ſit in articulo neceſſitatis, vel ſi petat veniam: quomodo non adverſetur iis quæ q.25. art. 8. & 9. dixit; ibi fuit explicatum.

Quod in reſp. ad 1. dicit de imprecationibus in Scriptura ſacra ſubindè occurrentibus; facilè intelligi poteſt ex dictis ad q. 76. art.1.

Circa hos art. duo poſſunt quæri,

Prius.

An liceat ſpecialiter orare pro uno ſolo.

VIdetur quòd non. 1. Quia Charitas complectitur omnem proximum: oratio autem debet ex charitate proficiſci.

2. Quia oratio Dominica tota eſt generalis.

3. Quia Communitas præferenda eſt ſingularibus: non poſſumus autem ſimul & pro uno ſolo ſpecialiter, & pro omnibus generaliter orare.

Reſp. affirmativa certa eſt. Nam Chriſtus pro Petro ſpecialiter oravit; Luc. 22. & pro eodem Eccleſia ſimiliter oraſſe legitur; Act. 12. Sed & Judæi Bar. 1. rogant, ut oretur pro vita Nabuchodonoſor Regis, & pro vita Baltaſſar filii ejus. 2. etiam Machab. 3. Onnias particulariter oravit pro Heliodoro, & fuit exauditus. Gen. quoque 20. Deus Regi Abimelech dicit: *Redde viro ſuo uxorem, quia Propheta eſt: & orabit pro te, & vives*. Reſp. licere.

Quare ad 1. Arg. Reſp. Charitatem eſſe ordinatam: & propterea quamvis complectatur omnem proximum; pro loco tamen, & tempore, & neceſſitate nunc ſuccurrit uni, nunc alteri.

Ad 2. Oratio Dominica verbis quidem eſt generalis: nihil tamen vetat, quominus alicui ſpecialiter applicetur per cogitationem orantis. Non enim ſolùm verba orationis, ſed etiam ſenſus eſt intuendus, & prout fuerit opportunitas ad particularia applicandus; eò quòd generaliter tantùm dicta non ita moveant ut ipſamet, ſi cum particulari aliquo jungantur. Unde Auguſtinus epiſt.121. cap.12. loquens de iis, quæ petuntur in Orat.Dom. *Hæc*, inquit, *&*

pro nobis, & pro noſtris, & pro alienis, atque pro ipſis inimicis ſine fluctu dubitationis oranda ſunt: quamvis alius pro iſto, alius pro illo, ſicut ſe habent propinquitates vel longinquitates neceſſitudinum, in corde orantis oriatur aut excellat affectus. Deinde. Non ſic tradita eſt Oratio Dominica, quaſi non liceat aliis verbis orare: ſed quia ad hæc ſola impetranda, quæ in ea continentur, debet tendere noſtræ orationis intentio; quemadmodum pulchrè explicat Auguſtinus eodem cap. & B. Thomas art. 14. & 3.

Ad 3. Reſp. Cæteris paribus, præferendam eſſe Communitatem: ſed ſæpiùs contingere, ut hic vel ille magis egeat, ſive propinquus, ſive alius, cui ſumus beneficio aut alio vinculo obligati.

Posterius.

An ſpecialis oratio pro uno facta plus ei proſit quàm generalis.

PLus prodeſſe in ratione ſatisfactionis ex Supplem. q. 71. art. 12. notum relinquimus. Quòd etiam plus proſit in quantùm eſt impetratoria, prob. Quia ut oratio impetret, debet habere proportionem cum re poſtulata: eadem enim oratio cæteris paribus non æquè impetrabit rem magnam & difficilem, ac parvam & facilem. Ac ſimiliter non æquè impetrabit eamdem rem multis ac uni: quia hoc ipſo res quæ poſtulatur eſt major quò pro pluribus petitur; ac per conſequens variatur proportio. Hinc Ambr. lib. 1. de Pœn. c. 8. *Singularis vix aliquis debet orare pro eo, qui peccavit in Dominum, quia quò major culpa, eò majora ſunt quærenda ſuffragia.* Et Hieron. lib. 2. cont. Jovin. c. 16. *Cernis quod ſi pro peccatis minoribus deprecemur; impetremus veniam: ſi pro majoribus; difficilis impetratio ſit.* Eòdem facit quòd articulus Vvicleſ dicentis, Speciales orationes applicatas uni perſonæ per Prælatos vel Religioſos non plus ei prodeſſe quàm generales, cæteris paribus; fuit in Concil. Conſtant. ſeſſ. 8. damnatus.

Quæ objici poſſunt argumenta diluimus ad 3. p. q. 83. art. 1. quæſ. 16.

Articulus IX.

Utrùm convenienter ſeptem petitiones orationis Dominicæ aſſignentur.

VIdetur quòd non. 1. Quia Luc. 11. ſolùm recenſentur quinque petitiones.

2. Quia ultima pars *ſed libera nos à malo* cohæret præcedenti per conjunctionem adverſativam: ſemper autem in ſermonibus adverſativis ſecunda propoſitio aſſerit contrarium ejus, quod in prima rogabatur; ut ſi dicas; Domine ne in furore tuo arguas me, ſed clementer mihi remitte peccata mea. Unde Auguſt. Ench. cap. 116. cenſet, ultimam partem pertinere ad præcedentem; & tunc unumquemque liberari à malo, quando non infertur in tentationem.

Pro reſponſ. ſit

Conclusio I.

Reſp. quòd rectè.

PETITIONES orationis Dominicæ convenienter aſſignantur. Nam per eas non ſolùm petuntur omnia, quæ rectè deſiderare poſſumus, ſed etiam eo ordine quo deſideranda ſunt; quemadmodum B. Tho. declarat hic in corp. & ut nemo declararet, ſolius Chriſti authoritas deberet ſufficere.

Antecellit autem hæc oratio omnes alias quinque modis.

Excellentia orationis Domin.

Authoritate. Quia à Chriſto Domino eſt inſtituta & tradita.

Brevitate. Quia pauciſſimis verbis omnia petenda complectitur, nec ſolùm petenda, ſed etiam quid credere, quid ſperare, quid diligere, quid agere, vel fugere debeamus: ut propterea Tertullianus cap. 1. de Orat. vocet eam breviarium totius Evangelii: & Cyprianus compendium doctrinæ cœleſtis.

Ordine. Quia methodus in ea ſervatur prorſus divina dum & tribus prioribus petitionibus petuntur æterna; poſterioribus temporalia: & ſingulæ partes mirabili ſerie ſequuntur ſingulas.

Efficacia. Quia Patri cœleſti non poteſt eſſe aliqua oratio gratior quàm ea, quam proprius ejus Filius dictavit, voluitque per nos recitari.

Neceſſitate. Quia omnes eam ſcire tenentur, ac frequenter recitare. Nam de Conſecr. diſt. 4. cap. *Vos* patrinis dicitur: *Ante omnia Symbolum & Orationem Dominicam & vos ipſi tenete, & illis quos ſuſcepiſtis de ſacro fonte oſtendite.* Similiterque in Rom. Pontif. monentur: ut quos ad Confirmationem tenuerint iſta edoceant cum Salutatione Angelica; quoniam ad hoc ſunt obligati. In Conc. Tolet. 4. cap. 9. vocatur oratio quotidiana, eo addito, quòd quotidie eam dici oportet. In Remen. tempore Caroli Magni cap. 2. jubetur, ut eam omnes diſcant, quia illam ignorare nulli Chriſtiano licet. Venitque hæc iſtius orationis frequentatio; tum à Chriſto, qui eam traditurus dixit. *Sic vos orabitis*; tum ex traditione Apoſtolica, ſiquidem apud Clementem lib. 7. Conſtit. cap. 25. ſcribitur, Ter quotidie eſſe dicendam. His conformiter in 2. Synod. Prov. Camerac. tit. 11. cap. 6. ſtatutum eſt, ut ad Matrimonium non admittantur qui ignorant orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, Symbolum, Decalogum & quinque præcepta Eccleſiæ. Quòd ſi tamen aliquis tam hebeti foret ingenio, ut ne Orationem quidem Dominicam poſſet ediſcere; non propterea eſſet extra ſalutis portum locandus, cùm ad impoſſibile nullus obligetur. Ejus rei exemplum recitat Cantipratanus lib. 2. de Apib. c. 29. p. 9. Sed qui ex contemptu vel ſupina negligentia eam ignorant, peccati mortalis reatum non effugiunt.

Conclusio II.

ETsi poſt Tertullianum quidam exiſtiment, ſolùm eſſe ſex petitiones orationis Dominicæ; communis tamen magiſque recepta ſententia, quæ ſeptem enumerat, tenenda eſt cum Auguſtino lib. 2. de Serm. Dom. in mon. c. 9. 10. 11. Enchir. c. 115. & epiſt. 121. c. 11. conformiter Cypriano, ubi hanc orationem explicat, & cum S. Th. cæteriſque ferè omnibus. Nam clauſula ultima *ſed libera nos à malo* multò generalior eſt quàm præcedens, ut patebit ex ſeq.

Brevis explicatio orationis Dominicæ.

Ipſam igitur orationem breviter explicemus. Statim initio excitamus nobis ipſis poſtulandi fiduciam, dum & Dei benevolentiam nobis proponimus, qua *Pater noſter* dici ac eſſe voluit: & ejus potentiam agnoſcimus dicendo, *Qui es in cælis*; quia ſcilicet ibi dominatur tamquam cæli & terræ Conditor, Conſervator, & Gubernator, ibi ſuam præſentiam & majeſtatem manifeſtat, ibi ſervos habet ſibi perfectiſſimè obedientes tamquam in ſua regia.

Ad petitiones deinde procedendo.

1. Petimus, ut nomen Dei ſanctificetur, ſeu ſanctum ab hominibus habeatur, ejus videlicet majeſtatem, potentiam, & bonitatem fide agnoſcendo, pietate celebrando, & cum devotione laudando.

2. Petimus advenire Regnum Dei, illud ſcilicet tranquillum & pacatiſſimum, quo ſubjectis ſibi & compreſſis omnibus inimicis, ſolus regnet cum ſuis electis. Hac ergo petitione & gloriam Deo, & beatitudinem nobis optamus; ut ipſe quidem completo numero Electorum perfectiſſimè dominetur: nobis autem tamquam filiis adveniat iſtius Regni hæreditas & participatio; atque ita cum ipſo regnemus.

3. Rogamus, ut voluntas Dei fiat, hoc eſt ut opere compleatur id quod præcipit, quod ſuadet vel conſulit *Sicut in cælo & in terra*; id eſt ſicut ab Angelis, ita ab hominibus. Unde voluntas ſigni hic intelligitur conſiſtens in præceptis & conſiliis: petiturque, ut Deus ſuis nos faciat obedire mandatis, dando gratiam obedientiæ ipſamque obedientiam.

Quid per panem intelligatur.

4. Rogamus, nobis dari panem. Quo nomine totum hoc per ſynecdochen intelligitur, quod ad victum pertinet; cibus nimirum & potus, imò & tota hujus corporalis vitæ ſufficientia non tantùm in cibo & potu conſiſtens, ſed etiam in ipſa vita, in corporis & animi inte-

Digitized by Google

integritate, in veſtitu, habitatione, defenſione, amicitia, tranquillitate. Hunc panem vocamus noſtrum, quia vitæ noſtræ neceſſarium, & quotidianum, quia quotidie ſumendum, quotidieque neceſſarium. Aliàs vocatur ſuperſubſtantialis, ut Matth.6. quia ſubſtantiæ ſeu naturæ noſtræ eſt ſuperaddendus. Eum rogamus donari nobis hodie, id eſt hoc ipſo die quo petimus. Neque huic adverſatur conſuetudo Chriſtianorum, qui etiam veſperi poſt omnem refectionem hanc orationem dicunt. Semper enim ad iſtam vitam ſuſtentandam aliquo ſubſidio indigemus; tum ut cibus ſumptus ad corporis ſanitatem benè digeratur; tum ut nocte ſicut & die incolumes ſervemur, & à morte mortiſque periculis cuſtodiamur. Ob quas rationes, etiam illi panem quotidianum petere debent, qui & tritico & panibus cæteriſque rebus abundant: ac inſuper ob ſequentes cauſas, ſcilicet ut ea quæ habent non perdant, & iis juſtè ac ſalubriter utantur.

Ex his colligendum relinquitur, principaliter & ſenſu litterali magis hìc agi de pane & ſubſidio corporali quàm ſpirituali: quamvis putemus, quòd rectè etiam ſimul intelligatur peti panis ſpiritualis, cujuſmodi ſunt, mandatorum divinorum ordinatio & executio, ac Sacramentorum, præſertim Euchariſtiæ ſuſceptio. Confirm. Si ad litteram præcipue intelligeretur panis ſpiritualis; hæc petitio includeretur in præcedenti; cùm ſpiritualis Animæ cibus ſit, facere voluntatem Dei. Jo. 4. Neque deberemus dicere *Da nobis hodie*, ſed potiùs, *Da nobis in æternum*, ſicut Jo. 6. dixerunt quidam, *Domine ſemper da nobis panem hunc*; & quemadmodum in Miſſa dicimus, *Fac nos tuis ſemper obedire mandatis.*

His non obſtat, quòd Chriſtus Matth.6. ait: *Nolite ſolliciti eſſe dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus?* Neque enim ibi vetat, cibum & potum à Deo peti, ſed prohibet anxiam illam ſollicitudinem, qua quis divinæ Providentiæ diffiſus, aut non tribuens eidem primas partes potiſſimùm, nititur propriæ providentiæ & labori. Vide quæ diximus q.55. art.6. & 7.

5. Petimus, à Deo condonari nobis peccata, quibus divinam ejus majeſtatem offendimus. Debita enim non hic pecuniaria ſed peccata intelliguntur, ut ex Lucæ 11. conſtat, atque etiam ex iis quæ Matt.6. poſt finem hujus orationis, petitionem iſtam repetens & inculcans, dicit Chriſtus: peccata, inquam, ſive mortalia ſive venialia. Et propterea, etiam juſti petitionem hanc debent dicere, cùm non rarò incidant in levia quotidianaque peccata.

Cæterùm, quia peccatorum remiſſionem Deus dare non decrevit, niſi iis qui offenſas in ipſos commiſſas aliis hominibus remiſerint, atque adeò nemo idoneus eſt illi remiſſioni à Deo accipiendæ, niſi hoc faciat ex animo: Idcirco illam veluti conditionem ex Chriſti præcepto apponimus, *ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris;* quaſi diceremus, ſiquidem & nos condonamus offenſas iis, qui nos offenderunt.

6. Rogamus præſervari à peccatis futuris, dicendo, *Ne nos inducas* (id eſt, induci permittas) *in tentationem*. Tentatio enim hìc intelligitur ad peccatum, ſive illa ſit à diabolo, ſive à mundo, ſive à carne, ſive per proſperitates, ſive per adverſitates, aut quocumque alio modo. Et quia tentationes vincere non poſſumus abſque Dei gratia; eadem hac petitione rogamus donari nobis robur & conſtantiam ad eas ſuperandas.

7. Deinde loco petimus liberari à malo. Græci per malum intelligunt diabolum, propter articulum qui in eorum codicibus ſic legitur τ͂ πονηρȣ͂. Quæ tamen ratio non convincit, cùm idem art. exprimatur ad Rom. 12. v. 9. ubi non ſignificatur diabolus. Latini ferè omnes malum accipiunt pro re mala, illudque prorſus generaliter; ut propterea per hanc petitionem rogemus liberari non ſolùm à peccatis ſive præteritis, ſive futuris, peccatorumve occaſionibus: ſed etiam ab omnibus pœnis, calamitatibus, incommodis, & ab univerſis omnino malis. Quam expoſitionem confirmat ea oratio, quam Eccleſia ultimæ huic petitioni ſubjungit, dicens: *Libera nos quæſumus Domine ab omnibus malis, præteritis, præſentibus, & futuris*. Ac poſtea; *Ut à peccatis ſimus ſemper liberi, & ab omni perturbatione ſecuri*. Poteſtque Græcorum interpretatio cum hac conciliari, dicendo, quòd cùm petimus liberari à diabolo, etiam rogamus liberari ab omnibus malis, eò quòd diabolus ſit malorum omnium primus author; & quia ipſe nobis excitat adverſarios, mundòque & carne utitur contra nos.

Hanc petitionem ſequitur clauſula *Amen*, quæ non Eccleſiæ, ſed Chriſti authoritate orationem Dominicam claudit, valetque idem; ac ſi diceremus, fiat quod iſta oratione petimus.

Quòd Græci ante iſtam voculam, Amen, interſerunt; *Quoniam tuum eſt regnum, & potentia, & gloria in ſæcula;* non eſt pars Scripturæ ſacræ, cùm nullus veterum latinorum interpretum ejus meminerit, neque omnes Græci illam interpretentur. Irrepſit autem in libros Græcorum ex eorum Liturgiis, ubi ſolent orationi Dominicæ iſtam ſententiam ſubjicere.

Si dicas: Chryſoſtomum eam interpretari. Reſp. Ob.
Eum hoc feciſſe, non tamquam Scripturæ partem explicaret, ſed ut id quod erat in quotidiano uſu Græcanicæ Eccleſiæ; perinde ac ſi apud Latinos Pſalmorum Interpres explicaret verſum Gloria Patri, aut explicans ſalutationem Angelicam interpretaretur ſequentem orationem *Sancta Maria, &c.* Pleniorem hujus Dominicæ Orationis expoſitionem videre eſt apud Tertullianum lib. de Orat. Cyprianum in Tract. de eadem, Cyrillum Hieroſolym. Catech. Myſtagog. 5. Ambroſium lib.5. de Sacram. cap.4. Auguſt. lib.2. de Serm. Dom. in monte, & epiſt. 121. B. Thom. Opuſc. de Orat. Dom. & apud Interpretes Evangelii ſecundùm Matthæum. Reſp.

Ad 1. Arg. Reſp. S. Lucam ſolùm quidem expreſſiſſe quinque petitiones; eò quòd in ipſis comprehendi aliqualiter poſſint aliæ quæ ibi omittuntur. Nam hæc *Fiat voluntas tua*; quodammodo comprehenditur in præcedentibus; quia, ſanctificare nomen Dei non poſſumus, neque regnum ejus nobis poteſt advenire, niſi faciamus ipſius voluntatem. Iſta quoque, *Libera nos à malo*, quadantenus continetur in ſexta; ſecundùm quod Aug. ſcribit, Tunc unumquemque liberari à malo, quando non infertur in tentationem. Verumtamen prout S. Matthæus hanc Orationem refert, abſolutè dicendum eſt, eſſe ſeptem petitiones ſingulas à ſingulis diſtinctas, ſi ſecundum ſenſum primum & proprium intelligantur Sanctificare enim nomen Dei, Regnumque ejus nobis advenire diverſa quædam ſunt ab eo, quod eſt facere ejus voluntatem, tametſi unum ſit ex altero conſequens. Similiterque aliud eſt liberari ab omnibus malis, quàm non induci in tentationem.

Quare Ad 2. Arg. Reſp. Neg. Subſ. Vocula enim adverſativa ſæpè habet vim augendi, ita ut à contrario plus aſſerat, quàm priùs fuerat dictum. Exempla ſunt 4. Reg.6. *Non percuties, neque enim cœpiſti eos gladio & arcu tuo ut percutias. ſed pone panem & aquam coram eis*, Marc.6. Chriſtus dicitur præcepiſſe Apoſtolis, Ne quid tollerent in via, niſi virgam tantùm, *non peram, non panem, neque in zona æs, ſed calceatos ſandaliis*. Jo. 5. *Claritatem ab hominibus non accipio, ſed cognovi vos, quia dilectionem Dei non habetis*. In communi etiam ſermone pater filio rectè dicit, Ne domo egrediaris, ſed incumbe ſtudiis: & nos Deo, Ne tradas nos in manus hoſtium, ſed libera ab iſtis bellis. Ubi clarum eſt duo peti: unum, ne in bello ſuperemur: alterum, ne ampliùs bello infeſtemur. Similiter ſi reus Judicem roget; Ne me morti tradas, ſed libera ex pœnis quas patior; manifeſtum eſt, quòd etiam duo diverſa petat. Similiter in propoſito poſtrema petitio, quæ per adverſativam conjungitur præcedenti, eam auget plus aliquid dicens, quàm in præcedente fuerit dictum. Unde Aug. lib. 2. de peccatorum meritis cap.4. tres ultimas petitiones ita diſtinguit, ut earum prima petamus liberari à malis præteritis, peccatis ſcilicet commiſſis: 2. Præſervari à futuris, peccatis nimirum committendis: 3. Liberari à cæteris hujus vitæ malis omnibus.

Ad Confirm. Reſp. Non eſſe illic mentem Auguſtini, quòd idem prorſus petatur eadem clauſula, ſed quòd poſſit velut una intelligi: quatenus hoc ipſo libe-

liberatur quiſpiam ab aliquo malo, quo non inducitur in tentationem. Cæterum quia hoc non eſt liberari ab omnibus malis; ideò ſimpliciter plus petimus dicentes, *Libera nos à malo*, quàm ſi ſolùm diceremus, *Ne nos inducas in tentationem*.

ARTICULUS X.

Orare eſt proprium creaturæ rationalis.

ART. 10. docet, Quòd orare ſit proprium creaturæ rationalis ſive Intellectualis. Quia oratio eſt actus rationis Superiorem habentis; ideoque oportet quòd orans & ratione ſit prædirus & habeat aliquem Superiorem: tales autem ſunt ſolæ creaturæ rationales. Unde ſequitur; quod neque Deo neque beſtiis convenit orare: multò autem minùs rebus inanimatis. Dicuntur tamen bruta Deum invocare, in quantùm videlicet naturali appetitu bonum ſuum deſiderant, quod à Deo omnis boni fonte obtinent. Vide B. Thom. hic ad 3. & in 4. diſt. 15. q. 4. art. 6. quæſt. 3. & in cap. 38. Job.

Quo modo Chriſtus etiam nunc oret; diximus ad 3. p. q. 21.

Quod in reſp. ad 1. dicitur: Spiritus ſanctus poſtulare, quia nos facit poſtulantes; ex Auguſtino epiſt. 105. aliiſque pluribus locis eſt deſumptum. Particula verò *pro nobis* non ſic eſt accipienda, quo modo accipitur in Litaniis Sanctorum, cùm dicitur *Orate pro nobis*; ſed potiùs ſic *pro nobis*; id eſt defectum noſtrum ſupplens & adjuvans, dum nobis inſpirat, noſque facit poſtulare ſalutaria. Neque verò ſequitur, ſimiliter dicendum, quòd pater poſtulet pro nobis. Nam poſtulare includit ab alio accipere vel expectare; Pater autem à nullo quidquam accipit: Spiritus verò Sanctus quamvis nihil expectet; totum tamen quod habet ab æterno accepit à Patre & Filio, eo ipſo quo ab illis procedit.

ARTICULUS XI.

Sancti pro nobis orant.

ART. 11. docet, Sanctos, qui in Patria ſunt, orare pro nobis. Quia charitas in Beatis eſt ardentiſſima: cùm ergo hanc miſeram vitam ducentes de aliorum ſalute multùm fuerint ſolliciti, eamque quibus potuerint modis promoverint, in primis autem fuſis ad Deum precibus; idem multò magis faciunt pleni fervore Charitatis, jam de ſe ipſis ſecuri ac Deo fruentes. Atque ſi homines beati hoc faciunt; eadem ratione & beati Angeli. Accedit, quòd Beati ſunt nobiſcum de eodem corpore Chriſti myſtico: atqui ſolus corporis membra ſe invicem juvant ut poſſunt; ergo Sancti ſuis orationibus nos adjuvant.

Eamdem doctrinam Scripturæ confirmant 2. Mach. ult. *Jeremias*, jam defunctus, *multum orat pro populo & univerſa ſancta civitate*. Idem facit & Onias Pontifex etiam ipſe defunctus, ibidem. Zachar. 1. Angelus pro Jeruſalem & reliqua Judæa Deum orat, & benignum accipit reſponſum. Apocaly. 5. *Quatuor animalia & viginti quatuor ſeniores ceciderunt coram Agno, habentes ſinguli citharas & phialas aureas, plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes ſanctorum*. Et ſimile adhuc habetur Apocal. 8. v. 3. & 4. Denique res hæc, & Sanctorum Patrum teſtimoniis, & ex perpetua traditione, quàm confirmat Synod. Trid. ſeſſ. 25. firmiſſimè conſtat: eſtque intelligenda, quòd Sancti non ſolùm in genere, veluti pro omnibus hominibus, vel pro tota Eccleſia, vel pro una aliqua Provincia aut Civitate: ſed etiam particulariter orent pro hoc & illo, qui ipſos invocant.

Quæri hic poſſet 1. An beati ſemper exaudiantur.

2. Utrùm orent pro defunctis in purgatorio exiſtentibus.

3. Quare invocatio Sancti alicujus inferioris aliquando ſortitur effectum, & non invocatio Sancti ſuperioris ſive excellentioris.

Sed ad 1. Affirmativè reſponſum eſt Supplem. qu. 72. art. 3.

Ad 2. Etiam affirmativam reſponſionem dedimus ejuſdem Suppl. q. 71. art. 6. ad 2.

Ad 3. Autem dicendum eſt, id fieri vel quia Deus hoc modo vult illius Sancti inferioris ſanctitatem declarare: vel quia majori devotione is invocatur quàm alius tamerſi ſuperior; atque ita ille qui ipſum invocat melius eſt diſpoſitus ad impetrandum: ex devotione enim maximè dependet orationis effectus. Confer cum his præſ. art. reſp. ad 4. & q. 72. art. 2. ad 2. in Suppl. De reſp. ad 3. quòd qui ſunt in Purgatorio orent pro nobis viventibus; vide ſuprà art. 4. ad 3. & Suppl. quæſt. 71. art. 6. ad 1.

ARTICULUS XII.

Oratio communis Eccleſiæ debet eſſe vocalis.

ART. 12. Probat, Orationem communem; id eſt, quæ per Eccleſiæ miniſtros in perſona totius Eccleſiæ Deo offertur, debere eſſe vocalem. Quia ſic Eccleſia inſtituit: tum ut ejuſmodi oratio innoteſcat populo, pro quo fit: tum ut devotio tam miniſtrorum quàm ipſius populi ſic excitetur & nutriatur: tum ut ſervitium exhibeamus Deo etiam corpore, quod ab illo accepimus.

Singularem verò ſeu privatam orationem, quam quiſque ſive pro ſe, ſive pro alio facit; docet non neceſſariò debere eſſe vocalem, imò interdum utilius eſſe quòd fiat ſola mente: quando nimirum per voces mens diſtraheretur, aut qualitercumque impediretur: ac etiam quando ſine vocibus mens ferventiùs fertur in Deum, eumque profitetur eſſe inſpectorem cordium & ſecretorum omnium cognitorem.

De vocali oratione paſſim occurrunt exempla in Scripturis, ad eamque pertinet illud ad Heb. 13. *Per ipſum offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo, id eſt, fructum labiorum confitentium nomini ejus*. Quæ poſtrema verba retulit Apoſtolus ex Oſee 14. juxta 70. ubi nos habemus: *Et reddemus vitulos labiorum noſtrorum*.

De mentali eſt verſiculus Pſal. 26. *Tibi dixit cor meum*. Et 1. Reg. 1. *Anna loquebatur in corde ſuo, tantumque labia illius movebantur, & vox penitus non audiebatur*. Addit B. Thom. in privata cujuſque oratione ſæpè utile eſſe adhibere vocalem pronuntiationem; tam ad excitandam & conſervandam devotionem; tum ad miniſterium divinæ Majeſtati exhibendum etiam corporali officio. Et ſanè quando mens ad fervorem devotionis eſt excitata; facilè erumpit in vocem orationis propter naturalem connexionem Animæ cum corpore.

Circa reſp. ad 3. obſerva, Chriſtum illis verbis Matth. 6. *Tu autem cùm oraveris, intra in cubiculum tuum* &c. nequaquam damnare orationes quæ fiunt in loco publico, cùm ipſemet in conſpectu Apoſtolorum oraverit, teſtatuſque ſit, templum Hieroſolymitanum eſſe domum orationis; unde conſequens eſt, quòd erat Oratorium publicum: ſed & David Pſal. 67. ſic hortatur; *In Eccleſiis benedicite Deo Domino*: & Pſal. 115. *Vota mea Domino reddam coram omni populo ejus*. Solùm ergo Chriſtus prohibet ſiniſtram ac Phariſaicam intentionem inanis gloriæ & oſtentationis; nos inſtruens, quòd orando debemus fugere laudem & oſtentationem, & non ea intentione orare ut videamur ab hominibus. Hinc Author operis imperfecti apud Chryſoſtomum: *Putas quia in Synagoga vetat orare, in conventu hominum?* quaſi diceret, Non: *ſed eo propoſito in conventu hominum vetat orare, ut videatur à conventu*.

ARTICULUS XIII.

Utrùm de neceſſitate orationis ſit quòd ſit attenta.

ATtentio alia dicitur habitualis, alia virtualis, alia actualis. Habitualis eſt quædam animi propenſio ad attendendum ex præcedentibus actibus relicta, qualis etiam in dormientibus eſſe poteſt.

Quid virtualis attentio.

Virtualis eſt, qua quis ex virtute prioris attentionis, nimirum actualis, continuat orationem, etiamſi ad alia fortè mens divagetur, ſed inadvertenter & præter intentionem.

Actualis eſt, cùm quis actu elicito vult attendere ſeu attentè orare. Ad quod tamen non eſt neceſſarium quòd actum hunc formet, volo attendere: ſed ſufficit, quòd ex intentione Deum orandi, vel præcepto Eccleſiæ ſatisfaciendi applicet ſe ad orandum,

aut

aut ad horas canonicas legendum. Hæc eſt enim attentio actualis in actu exercito, cùm alia ſit actualis in actu ſignato. Sive autem de actuali, ſive de virtuali attentione loquamur, ea ſolet aſſignari triplex. 1. ad verba, ne in eorum pronuntiatione erretur. 2. ad ſenſum verborum, ut is intelligatur. 3. ad Deum ſeu ad aliquid divinum, & ad rem quæ petitur. Quibus præmiſſis,

Triplex attentio.

Pro reſponſ. ſit

Concluſio I.

Oratio debet eſſe attenta.

DE eſſentia orationis eſt, quòd ſit attenta vel actualiter, vel virtualiter. Ut enim initio hujus qu. 83. diximus, oratio debet habere elevationem mentis ad Deum: non poteſt autem mens elevari ad Deum, quando non attendit iis quæ lingua loquitur. Imò neque tunc à Deo quidquam petit: quoniam petitio non eſt actus ſolius linguæ, ſed intellectus & voluntatis. Quare ſine attentione liquet in primis, nullam eſſe orationem mentalem, ſed nec vocalem, cùm tunc potiùs locum habet illud Matth. 15. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me.*

Concluſio II.

HABITUALIS attentio non ſufficit ad orationem. Quia non facit opus eſſe humanum: ſed omnino requiritur actualis aut virtualis. Unde ſi quis aſſuetus legere Officium B. Virginis ſe veſtiendo, dormiens ſurgat, ſeque veſtiat, & veſtiendo illud officium ſine errore pronuntiet, neque revera orat, neque ſuo muneri ſatisfacit, ſi ad iſtius Officii recitationem erat obligatus.

Concluſio III.

UT habeatur ille effectus orationis, qui eſt ſpiritualis refectio & conſolatio, requiritur actualis attentio perdurans. Sed nihilominus, etiamſi iſte fructus non percipiatur ab orante; quòd non propterea ſit deſiſtendum ab oratione. Videri poteſt Bernardus ſerm. 5. de Quadrag.

Concluſio IV.

SIve eſſentiam orationis ſpectemus, ſive efficaciam merendi & impetrandi; non eſt neceſſarium quòd attentio actualis toto tempore orationis perſeveret, ſed ſufficit virtus primæ intentionis qua quis ad orandum accedit, ſive quòd à principio deſiderium animi ſit excitatum in Deum reſve divinas; & quòd illud non voluntariè interrumpatur, ſed renovetur, quando diſtractio ſeu ad alia divagatio animadvertitur. Similiter ut præcepto lectionis horarum ſatisfiat, non eſt neceſſaria attentio actualis toto illo tempore quo leguntur, ſed ſufficit virtualis. Ac proinde ſi quis ad Eccleſiam eat, Breviarium roget vel capiat cum animo Deum laudandi, horas legendi, ſuo officio, vel Eccleſiæ præcepto ſatisfaciendi, & ex tali intentione ſe ad eas legendas applicet, ita ut ſi interrogaretur, reſponderet ſe hoc intendere; omnino ſatisfacit, modò inter legendum diſtractiones quas animadvertit rejiciat. Si autem ex propoſito mentem aliò diſtrahit, vel ſupervenientes diſtractiones advertens non repellit; peccat & quidem mortaliter, quando partem notabilem ita diſtractus legit, debetque totam illam partem repetere. Videtur autem eſſe pars notabilis, non ſolùm unum nocturnum, ſed etiam duo vel tres Pſalmi, præſertim ſi tertiam alicujus horæ partem ferè conſtituant; imò & initium matutini cum primo Pſalmo; ſecundùm Navarrum cap. 10. de Orat. num. 44. Quòd ſi eſt Beneficiarius, ſicut horam integram ſine cauſa rationabili omittens, tenetur ad reſtitutionem fructuum pro rata; ita teneri credimus eum qui totam unam horam legit voluntariè diſtractus. Quia Beneficium datur propter officium, utique perſolvendum juxta naturam officii & ſecundùm Eccleſiæ ordinationem: utraque autem requirit, ut attentè perſolvatur; nam attentio eſt de ſubſtantia orationis, & Eccleſia non ſolùm jubet recitari horas, ſed jubet, ut cum devotione & attentione recitentur, Cap. *Dolentes* de Celebr. Miſ. ubi ex Conc. Later. ſub Innoc. III. ſic legitur: *Diſtrictè præcipientes in virtute obedientiæ, ut divinum officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis dederit Deus, ſtudioſè celebrent pariter ac devotè.*

De diſtractione.

Cæterùm, quòd Beneficiarius horas legere prætermittens abſque cauſa ſufficiente ad reſtitutionem obligetur pro rata omiſſionis officii & temporis; ex conſtitutione Conc. Later. ſub Leone X. liquidum eſt. Poſtea verò Pius V. declaravit ac ſtatuit, ut qui omnes horas uno die omiſerit, omnes Beneficii ſeu Beneficiorum ſuorum fructus qui illi diei reſponderent, ſi quotidie dividerentur: qui verò Matutinum tantum; dimidiam: qui cæteras omnes horas; aliam dimidiam: qui harum ſingulas; ſextam partem fructuum ejuſdem diei amittat. Quare quod Dominicus lib. 10. quæſ. 5. art. 6. ait, Se pro uno aut duobus diebus nemini (etiam ob hoc mortaliter peccanti) facturum ſcrupulum; ne quidem ut probabile poteſt recipi. Probabile verò eſt quod ajunt Lopez p. 2. cap. 95. & Roderiquez tom. 1. cap. 145. Pium V. loqui de illa fructuum portione, quæ reſpondet obligationi recitandi horas: non autem de ea, quæ reſpondet aliis functionibus, cujuſmodi ſunt adminiſtratio Sacramentorum, viſitatio infirmorum, verbi divini prædicatio, & ſimilia; ut proinde Parochus omittens horas, cætera autem munia Paſtoralia præſtans, non teneatur omnes fructus reſtituere, ſed partem horis reſpondentem. Aliter tamen ſentit Azor. p. 1. lib. 10. cap. 14. q. 5. eumque ſequitur Malderus Tract. 10. cap. 2. dub. 4. Quod autem diximus, etiam illum Beneficiarium teneri ad reſtitutionem, qui voluntariè diſtractus, horas imò unam earum legit; tamquam probabilius docent Navarrus cap. 20. de Orat. num. 32. Peſantius q. 62. art. 6. de hor. can. dub. 2. & 3. Graffius lib. 2. cap. 51. Azorius pa. 1. lib. 10. cap. 14. q. 8. Quia talis neque Fundatorum intentioni ſatisfecit, neque præcepto Eccleſiæ. Fundatores enim ſicut & Eccleſia requirunt à Beneficiariis, non ſonum orationis duntaxat, neque ſolis verba & voces, ſed veram ac propriè dictam orationem: talis autem non eſt, niſi interiorem aliquam attentionem habeat. De Cantoribus, qui ad pſallendum & canendum ſunt conducti nullum ipſi habentes Beneficium; aliter videtur ſentiendum. Quamvis enim graviter peccent, ſi abſque ulla attentione canant, non tamen tenentur reſtituere ſtipendia quæ accipiunt. Quia etſi non bene; faciunt tamen opus, ratione cujus ſuſtentationem accipiunt.

Quis horas canonicas omittens tenetur reſtituere.

Concluſio V.

AD orationem & conſequenter ad Horarum canonicarum recitationem neceſſaria eſt attentio ad verba. Quia aliter orare eſt exponere ſe periculo non dicendi quod dicendum eſt, vel non rectè pronuntiandi; id quod culpa non caret in eo, qui voluntariè ſic non attendit. Neque tamen oportet, quòd in ſingulis verbis quiſpiam cogitet qualiter ea formanda ſint; hæc enim eſſet attentio nimia, quæ & interruptionem & errorem facilè cauſaret: ſed ſatis eſt quòd ſit tanta, quanta ſufficit ad integram verborum pronuntiationem, ait B. Thomas in 3. diſt. 15. quæſ. 4. art. 2. quæſt. 5. Hujus attentionis defectu peccant qui ſyllabas aut verba degluriunt, ſyncopant, vel corrumpunt: & ſi tantam partem verſuum corrumpant, vel deglutiendo aut ſyncopando omittant, ut ex omnibus ita omiſſis vel corruptis fiat una pars notabilis; mortale peccatum eſt ſecundùm Navarrum cap. 10. de Integr. Orat. num. 9. & de Roderiquez tom. 1. c. 142. Non cenſetur autem aliquid omittere, qui alternatim legens aut cantans cum aliis ſui Chori verſus integrè recitat, alterius verò auſcultat; modò ſuos non inchoet priùs quàm alter finierit: ſi verò ſecus faciat; mortaliter aut venialiter peccat, ſecundùm quod fuerit magna vel parva quantitas verborum ita abſumptorum; neque ſatisfaciat præcepto de lectione Horarum, quando erit notabilis.

Cæterùm etſi attentio ad verba ſit modo jam dicto neceſſaria: nequaquam tamen ſufficit vel ad orandum, vel ad Eccleſiæ præcepto ſatisfaciendum; ut ex Concluſ. 1. & 4. conſtat. Confir. Recitatio divini

vini Officii non habet naturam orationis & laudis divinæ, quando abeſt omnis attentio tam ad ſenſum verborum quàm ad Deum: Intendit autem Eccleſia præcipere divini Officii recitationem ſub ratione orationis & laudis divinæ; ergo vult, ut non adhibeatur ſola attentio ad verba.

Attentio ad verba non ſufficit ſi eſt ſola.

Ob.

Si dicas: Eccleſiam non poſſe præcipere actus purè mentales, ideòque nec attentionem interiorem. Negandum eſt quod ſumitur. Generaliter enim dictum eſt Matth. 16. *Quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cælis.* Et Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit.* Synod. etiam Triden. ſeſſ. 6. 13. & 21. in princ. non ſolùm inhibet aliter prædicare vel docere quàm ſtatuit: ſed etiam vetat, ne quis aliter credere audeat. Præterea. Dominus ſervo præcipit memoria tenere ea quæ jubet: Magiſter diſcipulum jubet eſſe attentum; Abbas Religioſo mandat ſilentium certique myſterii contemplationem; quare non poſſet Eccleſia Fidelibus præcipere actus interiores? Eadem Eccleſia etiam jubet Euchariſtiam ſumi reverenter, cap. *Omnis utriuſque ſexus*; cur non poſſet jubere horas attentè legi? præſertim cùm hæc attentio ſit modus ad orationem ſubſtantialiter requiſitus; ita ut ſine illa neque ſit veri nominis oratio, neque actus religionis. Conferantur quæ dicimus articul. 5. quæſt. 104.

Reſp. Eccleſia poteſt actus interiores præcipere.

Tacita ob.

Neque huic Concluſioni obſtat, quod à non paucis dicitur, quamlibet ex his tribus attentionibus, ad verba, ad ſenſum, & ad Deum ſufficere. Vel enim hoc eſt negandum, vel benignè interpretandum. Nam attentiones duæ poſteriores ad orationem vocalem non ſufficerent, ſi prima omnino abeſſet, ita ut verba non pronuntiarentur, aut in eis pronuntiandis notabilis error committeretur. Et ſimiliter ſola prima non ſufficit, ſi ab omni alia ſit ſejuncta, ita ut neque actualis, neque virtualis habeatur intentio ad Deum reſvè divinas. Unde Beat. Thomas affirmat, tertiam, qua attenditur ad Deum & ad rem pro qua oratur, eſſe maximè neceſſariam. Verificari tamen poteſt, quòd attentio ad verba ſufficiat; ſi intelligatur attentio devota, quæ nimirum fiat cum animo ſaltem virtuali Deum orandi; etiamſi non attendatur ad ſenſum verborum, neque expreſsè ad Deum, vel ad rem quæ petitur. Et pari modo ſufficeret attentio ad ſenſum verborum, vel etiam ad Deum: modò ſupponatur illa attentio ad verba, per quam ipſa integrè pronuntientur. Quapropter ſit.

Concluſio VI.

AD ſatisfaciendum præcepto Eccleſiæ, præter attentionem ad verba ut in illis non erretur, requiritur & ſufficit attentio ad Deum ſeu res divinas: ita nimirum, ut Horæ legantur cum animo Deum orandi & laudandi, ſuamque mentem in ipſum referendi, nec quidquam alienum ſponte volvatur in animo. Quia Eccleſia præcipiens recitari divinum Officium intendit præcipere actum religionis, ac per conſequens omne illud, ſine quo tale opus non poteſt eſſe actus religionis: divini autem Officii recitatio non poteſt eſſe religionis actus, niſi fiat cum animo ſaltem virtuali Deum orandi & laudandi.

Concluſio VII.

ATtentio ad ſenſum ſive ſingulorum verborum ſive ſententiarum non eſt ſimpliciter neceſſaria, ut ſatisfiat præcepto de horis canonicis; eſt tamen utilis ac laudabilis, quærenda à quibuſdam præ reliquis, nimirum ab unoquoque pro gradu & ſtatu ſuo.

Prior pars patet. Quia multi Clerici, Religioſi, & Moniales tenentur ad horas; qui tamen eas neque intelligunt, neque tenentur intelligere. Declaratur poſterior. Quia attentio ad ſenſum excitat devotionem, relevat tædium, aliaſque attentiones promovet.

Quæſt.

Si Petas: An ſit laudabile quod quis legendo horas pium aliquid meditetur vel de Deo, vel de Chriſti vita, paſſione, glorificatione? Reſp. Eſſe: Quia dum ſacra verba pronuntiantur, non eſt neceſſe circa illa attendere, niſi quantum opus eſt ut in eis non erretur; & ideo licitum eſt interea aliquid pii meditari. Qui verò nihil tale meditatur, neque ad ſenſum attendit; debet ſaltem cum reverentia & animo Deum orandi verba pronuntiare, & cavere ne diſtractiones quærat vel admittat: veluti ſe occupando in aliqua exteriori actione, quæ attentioni horarum eſt incompoſſibilis: peregrina ſponte cogitando, vel ejuſmodi cogitationes advertens non repellendo.

Reſp.

Attentioni autem horarum incompoſſibilis eſt illa actio, quæ requirit peculiarem mentis intentionem, ut alia legere vel ſcribere; ea verò quæ talem intentionem non requirit; eſt compoſſibilis; etiamſi non ſemper deceat. Hinc in Miſſali Rom. præſcribuntur orationes à Sacerdote Miſſam facturo dicendæ, dum ſacris veſtibus ſe induit: & in Ordine Prædicatorum præceptum eſt, ut manè ſurgentes ſeque induentes Officium B. Virginis recitent, teſte Dominico lib. 10. de Juſt. & Jure, quæſ. 5. Et S. Baſilius Orat. in Mart. Julittam hortatur, ut quis manè ſe veſtiendo, ſimul oret. Nam ut B. Ephrem to. 1. in Tract. de Orat. ait: *Si orationem operi præmiſeris, & ſurgens è lecto primorum motuum initia ab oratione duxeris, aditus peccato in animam non patebit.* Orationes verò, ad quas quiſpiam ex peculiari præcepto obligatur, cujuſmodi ſunt illæ, quæ à Confeſſario injunctæ ſunt pro pœnitentia, & Horæ canonicæ, non decet ita recitare, ſed oportet ad majorem ulti & reverentiam & attentionem.

Ex dictis facile eſt intelligere, attentionem interiorem, quæ ad Deum eſt, eſſe neceſſariò habendam, etiam in oratione illa, quæ ſponte aſſumitur, adeò ut & illic peccetur diſtractiones voluntarias admittendo. Confirm. Quamvis enim ad hujuſmodi orationem faciendam non obligetur quiſpiam: ſi tamen orare vult; debet hoc facere cum debita reverentia & cum conditionibus ad orationem neceſſariis: ſicut Sacerdos, etſi non teneatur Miſſam quotidie celebrare, ſi tamen celebrare velit; tenetur hoc facere cum debitis circumſtantiis. Et qui Principi non tenetur offerre munus: ſi illud offerat; neceſſe eſt quòd cum reverentia faciat.

Illud tamen eſt adjiciendum, non tam ſæpe peccare mortaliter eum, qui ſine attentione recitat orationes, ad quas non obligatur, quàm ſi recitaret eas ad quas tenetur, ille enim communiter committit peccatum dumtaxat veniale; iſte mortale, ſecundùm Navarr. c. 13. de Orat. n. 45. & 46.

Quod in reſp. ad 3. dicitur: *Evagatio mentis quæ ſit præter propoſitum, orationis fructum non tollit*; de fructu meriti, ſatisfactionis, & impetrationis eſt intelligendum. Alter enim fructus, qui eſt ſpiritualis animi refectio, non tunc habetur, quando abeſt actualis attentio, ſecundùm ea quæ habentur in corp.

Articulus XIV.

Utrùm oratio debeat eſſe diuturna.

UNus ſenſus eſſe poteſt: An oratio debeat eſſe continua; ita nimirum, ut oporteat ſemper & ſine intermiſſione orare. Alius: An dum oramus, debeamus in oratione diu morari. Tertius: An tamdiu debeamus orare, donec conſequamur id quod petimus.

Reſp. cum diſtinctione.

Quantum Ad 1. & 3. B. Thomas Reſp. Orationem quidem ſecundùm ſe conſideratam non poſſe eſſe aſſiduam, eò quòd oporteat aliis operibus occupari: unde qui putaverunt nobis præcipi, ut aliis negotiis prætermiſſis inceſſabiliter oremus; inter Hæreticos numerantur ſub nomine Euchitarum apud Epiphanium hær. ult. & apud Auguſtinum hær. 37.

Verumtamen, ſi attendatur cauſa orationis, quæ eſt deſiderium ſalutis rerumque ſalutarium, ex quo procedere debet oratio; oportet orationem eſſe diuturnam, imò continuam. Quia tale deſiderium debet homini Chriſtiano eſſe perpetuum pro ſe & pro aliis ſaltem virtute. Hinc Eccleſiaſt. 18. *Non impediaris orare ſemper:* Lucæ 18. *Oportet ſemper orare, & non deficere.* Ad Epheſios 6. *Orantes omni tempore*: 1. ad Theſſ. 5. *Sine intermiſſione orate.*

Quæ

Quæ præcepta variè poſſunt intelligi. 1. Ut ſecundùm jam dicta jubeamur habere continuum deſiderium ſaltem virtuale beatitudinis & mediorum ad illam. Nam deſiderium habet vim orationis, juxta illud Pſ. 9. *Deſiderium pauperum exaudivit Dominus*, tamquam videlicet ejus cauſa: & quamdiu illud durat; oratio durare cenſetur ſecundùm ſuam virtutem & cauſam. Ita B. Thomas tum hic, tum in 4. diſt. 15. qu. 4. art. 2. & lect. 5. in cap. 5. pr. ad Theſſal. poſt Auguſtinum epiſt. 121. cap. 9. hoc art. relatum.

Ob. 2. Ut jubeamur numquam ab oratione ſtatutis horis deſiſtere. Ille ſiquidem rectè dici poteſt ſemper ac ſine intermiſſione orare, qui ſtatutas orationis horas numquam intermittit, ſicut de Miphiboſeth 2. Reg. 9. dicitur, quòd comederet panem de menſa Regis ſemper, id eſt quotidie ſtatutis horis. Ita & B. Thom. ſecutus Auguſtinum hær. 57.

Dices: Secundùm hæc ille dicendus foret ſine intermiſſione ac omni tempore orare, & per conſequens tam Dominico quàm Apoſtolico præcepto ſatisfacere, qui orationem rariſſimè faceret, modò retineret deſiderium orandi; contra verò, is qui nullas haberet ſtatas ad orationem horas, non poſſet dici ſemper orare, etiamſi frequentiſſimè oraret.

Reſp. Propter hæc motiva, ſunt qui tertiam expoſitionem adhibent ſine dubio valdè probabilem ut ſenſus præcepti ſit, Multum ac frequenter eſſe orandum, juxta illud Athanaſii de Antonio: *Orabat frequenter, quippe qui didicerat, quòd oporteret ſine intermiſſione Dominum orare*. Quamquam & ad objecta reſponderi poteſt, negando quæ aſſumuntur.

In 1. enim ſuppoſitione ſupponitur ſimul deſiderium frequenter exire in actualem orationem ſive mentalem ſive vocalem, prout fuerit opportunitas; cùm alioquin variis curis & occupationibus facilè tepeſcat, imò & penitus extinguatur, niſi crebriùs per orationis exercitium inflammetur: quemadmodum docet Auguſtinus ca. 9. epiſt. 121.

In 2. verò ſtatæ horæ non ſolùm intelliguntur, quas orans ſibi particulariter deſignaverit, ſed etiam quas Eccleſia orationi deputavit: qui autem frequentiſſimè orat, ille proculdubio ut minimum ſepties in die orat: ideoque tempora per Eccleſiam ad orandum conſtituta non intermittit quantùm ad numerum: quamvis fortaſſe intermittat quantùm ad temporum diſtributionem; utpote non iiſdem illis horis orans, quibus Eccleſia conſuevit, ſed aliis pro ſua commoditate.

Ad 3. propoſiti art. ſenſum pertinet quæ B. Thom. art. ſeq. ad 2. allegat ex Auguſtino dicente, quòd *Eorum quæ petimus quædam non negantur, ſed ut congrua dentur tempore differuntur*, modò perſeveremus in petendo: *Ideò* ſiquidem *non accipimus aliquando quod petimus, quia petere deſiſtimus*; ait idem ex Baſilio. Eòdem facit illa amici parabola Lucæ 11. *Qui etſi non dabit illi* (ſuo amico nocte panes petenti) *eo quòd amicus ejus ſit; propter improbitatem tamen ejus*, id eſt propter inſtantem & indefeſſam petendi perſeverantiam (qua ratione & vulgo dicitur, labor improbus omnia vincit) *ſurget, & dabit illi quotquot habet neceſſarios*. Pertinet eòdem quod legimus Judith 4. de Sacerdote Domini magno Eliachin cohortante Iſraelitas ad perſeverandum in oratione.

Quod ad 2. ſenſum attinet: B. Thomas reſpondet, Eſſe conveniens ut oratio tantum duret, quantùm eſt utile ad excitandum interioris deſiderii fervorem: cùm verò non poteſt ſine tædio durare, non eſſe ulteriùs protendendam. Idque probat, tum ratione: quia uniuſcujuſque rei quantitas debet eſſe proportionata fini, tum ex verbis Auguſtini Epiſt. 121. Hæc autem reſponſio præcipuè intelligenda eſt de oratione privata uniuſcujuſque; ita tamen ut & in oratione publica ſimilis cura ſit adhibenda, habito reſpectu ad populi devotionem, ne ſcilicet quæ non ſunt ex Eccleſiæ præſcripto ita extendantur, ut magis tædium quàm devotionem pariant: quæ autem ſunt ex præſcripto, ita graviter & diſtinctè legantur vel cantentur, ut tam Clerus quàm populus ædificari queat.

Quid in oratione multum loqui. Pro reſp. ad 1. Negan. eſt Min. Multum enim in oratione loqui, ſecundùm quod Beat. Auguſtinus interpretatur epiſt. 121. cap. 10. *eſt in orando rem neceſſariam ſuperfluis agere verbis*; ut propterea Chriſtus quando dixit, *Orantes nolite multum loqui*, nullo modo cenſendus ſit damnare prolixas orationes, cùm ipſe pernoctaverit in oratione, Luc. 6. & prolixiùs oraverit, Luc. 22. ſed Gentilium illam perſuaſionem ſuis diſcipulis volebat adimere, qua putabant ſe exaudiri in multiloquio, & in ſermone artificiosè compoſito; unde addit, *Sicut Ethnici*: & ſequitur explicatio, *Putant enim quòd in multiloquio ſuo exaudiantur*, id eſt in eo quòd multis verbis arte compoſitis ad perſuadendum declarent Diis ſuis, tum neceſſitatem qua premuntur, tum juſtitiam petitionis quam proponunt: ſicut faciunt Oratores cauſam aliquam prolixè dicentes coram Judice, ut, ſic cum promoveant ad præſtandum quod petunt. At hæc à Deo ſunt aliena, qui & immutabilis eſt, & non habet opus declaratione noſtrarum neceſſitatum, ſed requirit humilem & ferventem mentis noſtræ elevationem in ipſum ut ita ſimus aptiores ad recipiendum ea quæ petimus. Quapropter optimè B. Auguſtinus dicto ca. 10. ait, hoc non eſſe orare in multiloquio, ſi diutiùs oretur; *Aliud enim eſt ſermo multus, aliud diuturnus affectus*. Multum ſeu prolixè orare, eſt eum quem precamur diuturna & pia cordis excitatione pulſare quod cùm fieri poſſit abſque verbis ſuperfluis; conſequens eſt, eum qui diu orat non propterea orare in multiloquio. Ac rurſum. Quia cordis pia illa affectio continuari poteſt, etiamſi unum aliquid petatur; ideo ſicut Beat. Thom. in reſp. ad 2. monet, prolixitas orationis non conſiſtit in hoc, quòd multa petantur, ſed in eo quòd affectus in Deum continuetur.

Pro reſp. ad 3. diſt. eſt Min. A Chriſto enim præfixus eſt terminus orandi quantùm ad res, quas debemus petere vel deprecari, ſed non quantùm ad diuturnitatem temporis, quo poſſit oratio continuari: neque etiam quantum ad verba, quaſi ſolis illis uti liceat, quæ in Oratione Dominica exprimuntur. *Quamlibet enim alia verba dicamus, nihil aliud dicimus, quàm quod in iſta oratione Dominica poſitum eſt, ſi rectè & congruenter oramus*; ait Auguſtinus epiſt. 121. cap. 12. unde & lib. de Mag. c. 1. ait, Chriſtum non verba ſed res verbis docuiſſe.

Quod ergo Matth. 6. dicit Chriſtus, *Sic vos orabitis* non hunc habet ſenſum, His ſolis verbis orationem facietis. Nam Apoſtoli Act. 1. aliis verbis oraverunt dicentes: *Tu Domine qui corda noſti omnium, oſtende quem elegeris*: ſed iſtum; Hac aut ſimili forma orabitis; Talia petetis; Ejuſmodi res poſtulabitis. Et conſequenter, quod Cyprianus in Tractat. de Orat. Domin. ſcribit: *Aliter orare quàm Dominus docuit, non ſolùm ignorantiam eſſe, ſed etiam culpam*; pari modo accipiendum eſt de rebus quæ petendæ ſunt, non de verbis quibus neceſſariò ſit utendum in oratione. Conferantur quæ diximus 3. par. quæſt. 21. artic. 3.

ARTICULUS XV.

Utrùm oratio ſit meritoria.

RESPONDET, Eſſe in quantùm procedit ex radice charitatis: ſi autem ex ea non procedit, ſed nihilominus humiliter & devotè fiat; non eſt quidem meritoria, eſt tamen impetratoria. Diſtinguendi ergo ſunt effectus orationis. Præter illum enim, qui tempore cum ea conjungitur, ſpiritualem ſcilicet animi conſolationem, habet tres alios, qui valent ad merendum, ad impetrandum, ad ſatisfaciendum. De poſtremo diſtinctè agit in Suppl. q. 15. art. 3. Hic autem videtur eum comprehendiſſe ſub primo vel ſecundo: remiſſionem enim pœnæ homo vel mereri vel impetrare poteſt, ſicut aliis bonis operibus ita & oratione. Varii effectus orationis.

Cæterùm ad hoc ut diſtinctiùs omnia intelligantur. Satisfactoria eſt oratio, quatenus nobis adhuc mortalibus & miſeris eſt aliquid pœnale, & aſſumitur in vindictam præcedentium peccatorum, ad Deum ita placandum. Meritoria eſt (intellige ex condigno) vitæ æternæ & augmenti gratiæ quatenus fit à Juſtis ex Charitate ſeu gratia gratum faciente operantibus. Valet autem ad impetrandum id, quod quærimus obtinere

tinere à Deo, quamvis non procedat ex gratia gratum faciente, modò ex ſpiritu Dei fiat: moltò autem magis ſi ex ejuſmodi gratia procedat.

Diverſitatem rationis aſſignat Beat. Thomas 1. 2. quæſ. 114. articul. 6. & Supplement. quæſ. 71. artic. 1. Quòd meritom condigni innititur juſtitiæ: impetratio autem innititur miſericordiæ & gratiæ, qua Deus dignatus eſt promittere nobis ea quæ peteremus, & hortari ut petamus. Innitur etiam oratio in quantum eſt impetratoria Fidei; quia per Fidem eſt, quòd homo habeat notitiam omnipotentiæ & miſericordiæ divinæ; quemadmodum hic ad 3. dicit Author.

Neque verò idem eſt, orationem eſſe meritoriam & impetratoriam, poteſt enim eſſe impetratoria quæ non eſt meritoria; ut oratio pœnitentis antequam ſit conſecutus remiſſionem peccatorum. E contrario poteſt eſſe meritoria quæ non eſt impetratoria; ut oratio Juſti hoc pro ſe petentis, quod ei non expedit ut obtineat: quo modo Apoſt. 2. ad Cor. 12. petens auferri à ſe ſtimulum carnis; hoc enim non impetravit: & tamen ejus oratio, quoniam procedebat ex ſpiritu Charitatis, fuit opus vitæ æternæ meritorium. Similiter quando Juſtus orat pro alio, ſæpe non exauditur; & tamen ea oratione tamquam opere bono meretur vitam æternam. Interdum verò eadem oratio eſt & meritoria & impetratoria, ſed non ſemper eſt utrumque horum reſpectu ejuſdem. Cùm enim Juſtus per orationem obtinet bonum aliquod temporale; meretur vitam æternam & gratiæ augmentum; illud autem bonum non tam meretur quàm impetrat. Quòd ſi vitam æternam ſibi petit; eam & meretur & impetrat: ſed impetrat dandam ſuo tempore, ſi in gratia perſeveret: *Quædam enim non negantur, ſed ut congruo dentur tempore differuntur*; ait Auguſtinus. Si eamdem vitam aut quæ ad illam conducunt bona ſpiritualia petit pro aliis; aliquando impetrat: numquam vero illam condignè ipſis meretur; ſibi tamen eam meretur de condigno. Conferatur reſponſ. ad 2.

Ex cujus fine etiam hoc eſt retioendum, quòd quatuor poni ſoleant conditiones, quibus concurrentibus, ſemper aliquis impetrat id quod petit; ut ſcilicet *piè, perſeveranter, neceſſaria ad ſalutem, & pro ſe petat*. Licèt enim Scripturæ ſacræ videantur abſolutè promittere omnium quæ poſtulantur impetrationem, ut Matth. 7. & Luc. 11. *Omnis qui petit, accipit*; aliis tamen in locis declaravit, ejuſmodi promiſſionem certas includere conditiones, quibus deficientibus, orans non ſemper impetrat quod rogat; ut Jac. 4. *Petitis, & non accipitis, eò quòd malè petatis*. Sed & Sanct. Joann. 1. ſuæ epiſt. cap. 5. dicens, ſe ſcire quòd Deus nos audit quidquid petierimus; præmiſit: *Quodcumque, petierimus ſecundùm voluntatem ejus.*

Oratio debet fieri piè.

Ad 1. conditionem quod attinet, ſub pietate, quæ inter orandum requiritur varia poſſunt contineri. 1. enim ſub ea continetur Fides. *Poſtulet*, ait Beatus Jacob. caput 1. ſuæ epiſtol. *in fide nihil heſitans*. Debet autem hæc fides eſſe integra de omnibus: ac ſpecialiter de hoc, quòd Deus ſit potens facere ea quæ petimus. Eam enim fidem quæſivit Chriſtus ab illis, quibus Matth. 6. dicit, *Creditis quia hoc poſſum facere vobis*? Et eamdem paucis commendavit Apoſtolus ad Rom. 4. quando de Abraham dixit: *In repromiſſione Dei non heſitavit diffidentia, ſed confortatus eſt fide*, &c. *pleniſſimè ſciens quia quæcumque promiſit, potens eſt & facere*. Unde B. Petrus, cùm irruente venti procella dubitavit, cœpit mergi, & audivit; *Modicæ fidei quare dubitaſti*? Matt. 24. Non debet autem hæc fides ejuſmodi eſſe, ut qui orat certò credat, ſe quidquid petierit conſecuturum quomodocumque petat; ſi enim non petat ſalutaria, vel ſalutaria quidem, ſed non quo modo oportet; non eſt certum quòd ſit conſecuturus. Debet autem eſſe talis, ut certò credat, ſe obtenturum quidquid ſalutare ſibi petierit, ſi quo modo, & quantum oportet petierit, quia id Chriſtus promiſit, Marc. 11. dicens; *Omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, & evenient vobis*. Unde S. Jac. ſuæ epiſt. cap. 1. *Si quis veſtrùm indiget ſapientia, poſtulet à Deo*

Hæc pietas includit fidem.

poſtulet autem in fide nihil heſitans: ſive nihil in corde ſuo diſceptans contra Fidem Catholicam. Talis foret diſceptatio, ſi quis vel Deum orans, vel ad orandum ſe componens ita cogitaret: dabitnè Deus, an non dabit, quantumcumque piè & perſeveranter petam ſalutaria?

2. Sub pietate orationis continetur ac omnino requiritur ſpes, ac fiducia impetrandi id quod petitur. Propterea enim ut Chriſtus nos erigeret in ejuſmodi ſpem, uſus fuit collationibus amici, patris, & judicis, Luc. 11. & 18. Unde S. Joan. citat. ſup. cap. 5. *Hæc eſt fiducia quam habemus ad eum, quia quodcumque petierimus ſecundùm voluntatem ejus, audit nos*. Et ſpem.

3. Continetur amor ſeu dilectio Dei, mandatorumque ejus obſervatio, de qua dixit Chriſtus Joann. 15. *Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quodcumque volueritis, petetis & fiet*. Et 1. Joann. 3. *Quidquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata ejus cuſtodimus*. E contrario, de illis qui Deum non diligunt, Iſaiæ primo dicitur. *Cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam*: Et Proverb. 28. *Qui declinat aures ſuas ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis*. Quod autem de peccatoribus, qui orantes exaudiuntur, poſſet objici; articulo ſequent. explicabitur. Solùm hic notandum, peccatores tunc piè petere, quando verè ac ſincerè ipſos peccatorum ſuorum pœnitet: eò quòd ſincera pœnitentia non ſit abſque aliqua dilectione Dei ſuper omnia, neque etiam abſque propoſito ſervandi ejus mandata; ut patet ex Concilio Tridentino ſeſſione 6. capitul. 6. Et dilectionem.

4. Sub pietate orationis continetur ac requiritur humilitas ſupplicantis. Humilitas, inquam, non tantùm reſpectu Dei, ſed etiam reſpectu reliquorum hominum, quibus ſe indigniorem reputare debet coram Deo; ſecundùm ea quæ docet Bea. Thomas quæſ. 161. art. 3. Huc faciunt Scripturæ. Eccleſiaſt. 35. *Oratio humiliantis ſe, nubes penetrabit*: Et Iſa. 66. *Ad quem reſpiciam niſi ad pauperculum*? Quod de paupertate ſpiritus, hoc eſt humilitate eſſe intelligendum; partim ſequentia oſtendunt; partim lectio 70. quæ ſic habet: *Super quem reſpiciam, niſi ſuper humilem*? Sed & Eccleſia petit: *in ſpiritu humilitatis & in animo contrito ſuſcipiamur à te Domine*. Vide Bernardum ſerm. 5. de Quadrageſima. Poſtulat etiam hæc humilitas, ut abſque laudis humanæ reſpectu Deum oremus, ſecundùm ea quæ Matth. 6. docet Chriſtus, ut neque eleemoſynam, neque orationem faciamus animo captandæ laudis humanæ: alioquin Deum offenſuri, nihilque ab eo mercedis habituri, ſed pœnam potiùs. Et humilitatem.

Denique ſub pietate requiritur etiam attentio; tum ad verba, ſi vocalis eſt oratio; tum ad Deum reſvè divinas, quemadmodum art. 13. fuit oſtenſum. Neque enim ille cenſeri poteſt piè orare, qui animum ſponte ad alia diſtractum habet. Et attentionem.

De 2. orationis conditione, ut fiat perſeveranter; ſatis diximus art. 14.

Pro 3. ut ſcilicet petantur neceſſaria, vel certè utilia ad ſalutem; habemus ſententiam B. Joan. 1. epiſt. cap. 5. *Quodcumque petierimus ſecundùm voluntatem ejus, audit nos: Hæc eſt autem voluntas Dei, ſanctificatio noſtra*, 1. ad Theſſal. 4. Voluntas præterea ipſius eſt, ut *primò quæramus regnum Dei & juſtitiam ejus*. Si enim ſic oremus; promiſit Matth. 6. quòd cætera adjicientur.

Itaque cùm petimus illud, quod non eſt ſecundùm voluntatem Dei, id eſt quod nobis revera non eſt ſalutare; Deus non exaudit dando quod petimus, ſed potiùs exaudit negando. Siquidem etiam nos ſciremus, ea quæ petimus non eſſe nobis ſalutaria; numquam ea peteremus: *Deus juſtus & bonus, quando ea quæ nocitura ſunt petuntur, negando miſeretur*; ait S. Leo ſermon. 5. de Paſſ. Et propterea Deo gratias eſſe agendas non minùs cùm negat, quàm cùm tribuit id quod petimus; rectè monet Chryſoſtomus hom. 30. in Geneſ. Unde Auguſtinus Tract. 73. in Joan. *Malè uſurus eo, quòd vult accipere, Deo miſerante potiùs non accipit. Proinde, ſi hoc ab illo petitur unde homo lædatur exauditus, magis metuendum eſt, ne quod poſſet non dare propitius, det iratus*: adducitque exemplum de

Iſrae-

Digitized by Google

Iſraelitis, qui malo ſuò carnes impetraverunt Num. 11. His tribus conditionibus, ut oratio fiat piè, perſeveranter, & de ſalutaribus, B. Thomas tam hic quàm in 4. diſt. 15. quæſ. 4. art. 7. addit quartam, ut quia *pro ſe* petat; ſimiliterque Richardus ea diſt. Non ad ſignificandum quòd oratio piè & perſeveranter pro aliis facta de rebus ſalutaribus, non ſit exaudienda: ſicut enim voluntas Dei eſt, quòd pro aliis precemur; ita ejuſmodi precationes frequenter exaudit: ſed ut oſtendat, orationem, quæ fit piè perſeveranter & de rebus ad ſalutem pertinentibus, non ſemper oee infallibiliter impetrare id quod petit, niſi orans pro ſeipſo oret. *Pro ſe orare*, ait art. 7. ad 2. *ponitur conditio orationis ſicut neceſſaria ad indeficientiam impetrandi*. Ratio eſt. Quia poteſt eſſe impedimentum ex parte ejus pro quo oratur; quod impedimentum Deus tollere nolit: hoc autem impedimentum ſupponitur eſſe ſublatum ex parte orantis, quando pro ſeipſo piè perſeveranter & ſalutaria petit; cùm non poſſit ſic petere manens voluntariè à Deo averſus ſeu impœnitens: poſſit verò pro alio etiam impœnitente piè ac perſeveranter petere pœnitentiam & converſionem. Ita Beat. Thom. iſto artic. 7. & in 4. diſt. 15. quæſ. 4. artic. etiam 7. & 1. 2. quæſ. 114. artic. 6. quatenus ibi docet. Unum poſſe alteri mereri primam gratiam merito congrui; interdum tamen poſſe eſſe impedimentum ex parte ejus, cujus aliquis Sanctus juſtificationem deſiderat. Unde S. Joannes 1. epiſt. caput 5. non cuilibet dat impetrandi fiduciam, ſi oret pro fratre ad mortem peccante. Et Beat. Auguſtinus lib. 22. de Civit. c. 2. de piis ac ſanctis loquens: *Orant*, inquit, *pro quibuſdam piè ſanctèque, & quod orant non facit Deus*. Ex Tract. 102. in Joan. *Exaudiuntur omnes ſancti pro ſeipſis, non autem pro omnibus exaudiuntur, vel amicis ſuis, vel inimicis, vel quibuſvis aliis; quia non utcumque dictum eſt (Jo. 16.) dabit, ſed dabit vobis.*

Ob. Si Dicas: Non ſolùm illud dari nobis, cujus effectum in propria perſona aſſequimur, ſed etiam quod in gratiam noſtri datur; unde Angelus Act. 27. dixit Paulo: *Donavit tibi Deus omnes qui navi-*
Reſp. *gant tecum*. Reſp. Hoc argumentum deducere, non tam ex verbis illis *dabit vobis*, quàm ex ratione & ex verbis Auguſtini jam ante allatis: quibus addi poteſt Baſilius reſp. 261. in Reg. brevior. *Jeremiam* (inquit) *apparet non auditum fuiſſe, propter malitiam illorum pro quibus orabat*. Et infra, *Si quis correptus ſit, animo involuerit, & in idem propoſitum venerit cum eo à quo corripitur; de omni re, hoc eſt, de omni peccato ſi relaxationem petierint, dabitur eis à clementiſſimo Deo. Etenim niſi cum corripiente conſenſerit is qui corripitur, non jam relaxatio ſit, ſed religatio*. Ubi Baſilius ſatis oſtendit, corripientem orantem pro eo quem corripit non ſemper impetrare; propter ſcilicet obſtaculum ejus qui corripitur: tametſi non deſint qui Baſilium in aliam partem interpretantur.

Cæterum etſi hæc ita ſe habeant; non negamus tamen, etiam pro aliis orantes ſemper impetraturos id quod petent piè ac perſeveranter & de rebus ſalutaribus: ſi ponatur, nullum eſſe impedimentum ex parte illorum pro quibus orant ſive ſi ſint diſpoſiti: atque ita intelligendæ ſunt Scripturæ Jo. 14. & 1. Joa. 5. quatenus generaliter ſignificant, exaudiendos eſſe omnes qui ſecundùm voluntatem Dei petunt. Sed quia iſta diſpoſitio non ſupponitur eſſe in aliis, ex hoc quòd quiſpiam oret pro ipſis piè perſeveranter & ſalutaria, ſicut ſupponitur eſſe in ſic orante pro ſeipſo; ideo Beat. Thomas Auguſtinum ſecutus rectè docet, Omnem eum, qui pro ſe petit ſalutaria, illa impetrare, modò piè & perſeveranter petat; non omnem autem ſi pro aliis petat.

Articulus XVI.

Utrùm peccatores orando aliquid impetrent à Deo.

NOn hoc quærit de peccatoribus publico officio fungentibus, & ex nomine Eccleſiæ Deum orantibus; quod affirmativè reſolverat in 4. diſt. 45. quæſ. 2. artic. 1. quæſt. 3. ſive Supplement. qu. 71. artic. 3. ſed de peccatoribus privatim orantibus. Conſiſtit autem ejus reſponſio in Concluſ. ſequentibus.

Conclusio I.

SI peccator aliquid à Deo petat in quantum peccator, id eſt ſecundùm deſiderium peccati; non auditur ex miſericordia, ſed interdum auditur ad vindictam. Veluti dum quis inimico ſuo iratus petit à Deo facultatem & opportunitatem ſe de eo ulciſcendi: ſi exauditur; eſt vindicta Dei ſinentis eum in iſtud peccatum incidere merito præcedentium delictorum. Ita fuerunt exauditi Iſraelitæ dum peterent carnes; Num. 11. & quum peterent Regem, 1. Reg. 8. Similiter ſi peccator nihil quidem petat ad complementum peccati, petat tamen manens voluntariè impœnitens; plerumque non exauditur, niſi fortè ad vindictam, juxta illud Pſalm. 65. *Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, non exaudiet Dominus*: quod de peccatore alicujus peccati mortalis affectum retinente eſt accipiendum. Reſp. Cum diſtinctione.

Conclusio II.

PECCATORES pœnitentes ordinariè impetrant à Deo id quod petunt cum conditionibus art. 15. explicatis: non quaſi hoc mereantur ſed ex mera miſericordia. Sic fuerunt exauditi Manaſſes, 2. Paralip. 33. mulier peccatrix Luc. 7. Publicanus, Luc. 18. Latro, Luc. 23. Huc pertinet illa Joel. 2. Act. 2. ad Rom. repetita ſententia: *Omnis qui invocaverit nomen Domini ſalvus erit*.

Neque refert, quòd peccator non habeat habitum gratiæ & pietatis. Quamvis enim ejus oratio non procedat ex tali habitu; poteſt nihilominus eſſe pia, quatenus fit ex Fide cum impetrationis fiducia, habetque adjunctam humilitatem & Dei velut fontis juſtitiæ dilectionem. Deeſt ergo tali orationi eſſe meritoriam ſed non deeſt eſſe impetrativam.

Quod in corp. dicit, *Orationem peccatoris ex bono naturæ deſiderio procedentem Deus audit*; non ita eſt accipiendum, quaſi aliqua hominis oratio ex ſolis naturæ viribus facta poſſit eſſe ſalutaris, ſeu Deo grata in ordine ad ſalutem ſpiritualem: manifeſtè enim loquitur de oratione, quæ fiat piè & perſeveranter ac de neceſſariis ad ſalutem; quo modo nulla creatura per ſolas naturæ ſuæ vires poteſt orare: unde & art. 15. ad 1. dixit, ipſum *Orare eſſe quoddam donum Dei*. Loquitur ergo hic de oratione peccatoris pœnitentiam agentis, ac de natura per gratiam præventa. Neque enim naturam opponit gratiæ, ſed culpæ, per quam formaliter quiſpiam eſt peccator: & conformiter orationem procedentem ex bono naturæ deſiderio opponit orationi procedenti ex deſiderio peccati, de qua init. corp.

In reſponſion. ad 1. obſervandum eſt, Auguſtinum Tractat. 44. In Joannem dicere de hac ſententia, quæ refertur Joann. 9. *Scimus quia peccatores Deus non audit*, quòd ſit verbum cæci adhuc inuncti, id eſt nondum perfectè illuminati, nec in rebus divinis adhuc plenè inſtructi. Si enim peccatores non exaudiret Deus; fruſtrà Publicanus dixiſſet, *Domine propitius eſto mihi peccatori*. Cùm igitur ex Scriptura conſtet, peccatores pœnitentiam agentes à Deo exauditi ad veniam: imò & alios peccatores ad alia quædam bona; (peccatores enim erunt qui dicturi ſunt, *Domine nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus?* &c. Matth. 7.) non eſt neceſſe ſalvare verbum cæci tamquam abſolutè ve-

tè verum. Quamquam & verificari poteſt, ſententiam iſtam ita intelligendo, Peccatores miraculum petentes, vel etiam attentantes, ad teſtificandum quòd ipſi ſint boni ac ſancti, Deus non audit. Cum enim miraculum ſit divinum teſtimonium, & Deus falſum teſtari nequeat; non poteſt fieri quòd Deus miraculum concedat in teſtimonium rei falſæ. Conſtat autem, quòd Chriſtus faciebat miracula, ut probaret ſe eſſe eum quem profitebatur, hoc eſt Dei Filium: ideoque ſanctum ac juſtum; ut propterea ex aſſumptione quam facit cæcus benè ſequatur, Chriſtum non fuiſſe audiendum ad miraculum iſtud patrandum ſi fuiſſet peccator, prout calumniabantur Phariſæi. His conſentanea ſcribit Beat. Thom. lect. 3. in c. 9. Joan.

Quod Proverb. 28. dicitur, *Illius oratio eſſe exe-crabilis qui legem non audit*; accipiendum eſt de oratione peccatoris in peccato perſeverantis, & legem nolentis vel audire vel ſervare: talis namque imprecatio fit oranti in peccatum; Pſal. 108. potiùſque Deum exaſperat, quàm ejus miſericordiam provocet; etſi contingat, quòd ſubinde exauditur, qu. 178. artic. 2. ad 1.

Pro reſponſion. ad 3. obſervandum eſt, peccatores quoſdam eſſe tales, ut nolint fratri contra eos peccanti dimittere: alios verò eſſe paratos ad dimittendum, jamque in animo dimittere. Priores quando orationem Dominicam recitantes dicunt ex ſua perſona, *Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*, mentiuntur; neque tamen liberi ſunt ab illius partis recitatione, ſed debent offenſam fratri remittere, atque ita recitare. Quando autem dicunt ex perſona Eccleſiæ, de ipſa nimirum multitudine Fidelium, cujus ipſi ſunt pars; non mentiuntur, quia ejuſmodi multitudo remittit debita debitoribus ſuis. Poſteriores etiam ex ſua perſona poſſunt recitare abſque mendacio.

ARTICULUS XVII.

ART. 17. diſtinguit partes orationis. Cùm enim ad orationem tria requirantur: 1. ut orans accedat ad Deum: 2. ut aliquid petat: 3. ut ſit aliqua ratio impetrandi, tam ex parte Dei quæ eſt ejus ſanctitas, quàm ex parte noſtri quæ eſt de præteritis beneficiis gratitudo: & hæc omnia fiant; 1. per orationem, quatenus eſt elevatio mentis in Deum; 2. per poſtulationem, quatenus aliquid rogatur vel ſupplicando vel inſinuando; 3. pro priori ſua parte per obſecrationem, quæ eſt ſacra conteſtatio, ut cùm dicimus, *Per Dominum noſtrum*, &c. pro poſteriori autem per gratiarum actionem; conſequens eſt, iſta quatuor rectè vocari partes orationis, ſecundùm quod oratio communiter ſumitur ut includens illa omnia. Hujus art. occaſionem dedit Apoſt. 1. ad Tim. 2. dicens, *Obſecro* ſive exhortor (eſt enim diverſum verbum ab eo, unde verbale ſtatim ſubſequens deducitur, *obſecrationes*,) *primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones*. Quibus ſimilia ſunt ad Epheſ. 6. ver. 18. ad Philipp. 4. v. 6. Notandum tamen, quòd quantum ad tria prima vocabula Græci multum variant. Pro *obſecrationes* quidam vertunt, *deprecationes*: Pro *poſtulationes*, *interpellationes*; ut deprecationes ſint quibus precamur liberari à malis: orationes quibus rogamus, ut bona nobis contingant; interpellationes, quibus conquerimur de his qui nos lædunt. Fortaſſe Apoſtolus tria illa conjunxit ad unam eamdemque rem ſignificandam congerie quadam rhetorica, ut ſermo eſſet vehementior ad perſuadendum. Conferri poſſunt Auguſtinus epiſt. 59. Chryſoſtomus, Theophylactus, & alii in 1. ad Timoth.

QUÆSTIO LXXXIV.

De Adoratione.

POSTQUAM de actibus religionis interioribus, devotione nimirum & oratione, dictum eſt; nunc de exterioribus eſt agendum, inter quos primò occurrit adoratio: quod nomen cùm ſit analogum variè uſurpatur. Interdum generaliter ſumitur pro quacumque veneratione, quæ alicui exhibetur in teſtimonium ſuæ excellentiæ; ſic 3. Reg. 18. Abdias adoravit Eliam.

Variæ notiones adorationis.

Et ſi quidem ſolùm attendatur excellentia merè humana ſeu civilis; adoratio quæ propter eam fit non eſt actus pietatis, ſed cultus dumtaxat civilis. Ita Abraham adorabat filios Heth tamquam dominos illius terræ; Gen. 23. & Berſabee Davidem, 3. Reg. 1. Si autem attendatur excellentia ſpiritualis, quam perſonæ quædam à Deo participant; adoratio quæ propter illam eis impenditur eſt cultus ſpiritualis, & vocatur dulia vel hyperdulia, de qua qu. 103. Sic Abraham & Loth adoraverunt Angelos, Gen. 18. & 19. Saul Samuelem defunctum, 1. Reg. 28. Huic ſpecie proxima eſt illa, qua propter Deum veneratio quædam tribuitur rebus ſacris; de qua Pſalm. 98. dicitur, *Adorate ſcabellum pedum ejus, quoniam ſanctum eſt*. Ubi per ſcabellum pedum Domini ſenſu litterali intelligitur Arca fœderis; quemadmodum ex 1. Paralip. 28. v. 2. poteſt doceri. Nec diſſimile eſt illud B. Hieron. in Apolog. adv. Ruff. c. 7. *Adoravi præſepe & incunabula Salvatoris*.

Aliàs adoratio juxta principalem ſuam ſignificationem ſumitur pro cultu, quo Deum apprehendimus tamquam ſimpliciter & omni modo excellentiſſimum; atque ut talem ipſum veneramur, vel interiùs dumtaxat, vel etiam exteriori aliquo ſigno. Hoc modo volebat adorari Diabolus Matth. 4. cùm dicebat: *Si cadens adoraveris me*. De eadem ſermo eſt Gen. 22. *Poſtquam adoraverimus, revertemur ad vos*: Matth. 2. *Procidentes adoraverunt eum*. Jo. 4. *Veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate*. De eadem & in ſequentibus agendum eſt: præſertim tamen prout ſignificat actum exteriorem, quo Deo cultum ipſi proprium deferimus, ita proteſtantes noſtram ſubjectionem erga ipſum tamquam Dominum ſupremum; ut patet tum ex Proœmio q. ex art. 2.

ARTICULUS I.

Adoratio eſt actus latriæ.

ART. 1. docet, Adorationem eſſe actum latriæ ſeu religionis ſoli Deo debitum. Sermo enim eſt de adoratione ſecundùm ſuum principale ſignificatum, qua illi, qui ſummè eſt excellens, exhibetur ſumma reverentia. Porrò quia B. Thomas hic declarat, ſe pro iiſdem habere latriam & religionem; idcircò de Græcis vocabulis, quibus vel ſacræ Litteræ, vel Theologi ſolent in hac materia uti; aliquid eſt addendum: ſcilicet de Theoſebia, Euſebia, Treſchia, Latria, Dulia; de quibus etiam Auguſtinus lib. 10. de Civ. c. 1.

Theoſebia vocabulum eſt ex Dei cultu compoſitum, eumque ſignificat. *Euſebia*, ad verbum, *bonus cultus*, ſignificat pietatem ſeu Dei cultum. *Treſchia* ab omnibus religio exponitur. *Latria* generaliter ſervitutem, ſed appropriatè ſignificat ſervitutem ſoli Deo exhibendam. *Dulia* quoque juxta originariam ſignificationem denotat quamlibet ſervitutem; à ſacris tamen Scriptoribus appropriatè dicitur illa imperfecta ſervitus, quæ præſtatur creaturis excellentibus, præſertim beatis.

De Mardochæo, cur noluerit honorare Aman.

Circa reſp. ad 1. quæri poteſt: Quare Mardochæus noluerit reverentiam exhibere Aman juxta mandatum Regis, Eſther 3. quandoquidem civilem honorem exhibere perſonis in dignitate conſtitutis non tantùm liceat, ſed etiam oporteat: Rex autem non alium juberet honorem deferri Aman quàm civilem; neque enim veriſimile eſſe poteſt, quòd Rex juberet ei deferri honorem majorem quàm ſibi: ſibi autem non vo-

lebat

lebat deferri honorem niſi civilem; ut conſtat ex c. 8. ubi Eſther procidit ad pedes Regis, eum utique volens honorare. Sed & Mardochæum Regi exhibuiſſe reverentiam, quando ad eum eſt ingreſſus, ab eoque honoratus, quis dubitet?

Cajetanus & Burgenſis reſpondent: Quòd Mardochæus propterea noluerit adorare Aman, imò nec ei aſſurgere, quia Aman erat Amalecites: Scriptura autem præceperat Iſraelitis Deuter. 25, exercere perpetuas inimicitias contra Amalec. Et hunc ſenſum quidam innui putant his Scripturæ verbis: *Dixerat enim Mardochæus pueris Aſſueri ſe eſſe Judæum.*

Verùm contrà poteſt objici. 1. Non omninò conſtare, utrùm Aman eſſet Amalecites: nam ex cap. 16. habetur, eum fuiſſe non ſolùm animo, ſed etiam gente Macedonem: ex illo autem cap. 3. ubi dicitur, quòd erat de ſtirpe Agag; non ſequitur neceſſariò, quòd erat de Amalecit. potuit enim eſſe Haagagæus (quod ſolùm Hebræa ſignificant) vel Agagita, ut habemus cap. 8. quia eſſet vel ex loco aliquo Agag nominato, vel potiùs ex ſtirpe alicujus Agag, quem non eſt neceſſe fuiſſe illum Regem Amalecitarum, de quo 1. Reg. 15. cùm plures eſſe ejuſdem nominis valdè ſit frequens. Unde & apud Plinium lib. 6. ca. 7. quidam populi circa Mœotin vocantur Agaganimitæ. Deinde cùm Saul Amalecitas deleverit, ſolo eorum Rege Agag reſervato, quem Samuel poſtea interfecit; quomodo veriſimile eſt, aliquem filiorum ſupervixiſſe, ex quo Aman deſcenderit.

2. Etſi concedatur, Aman fuiſſe Amaleciten; non propterea Mardochæus poterat ipſi denegare omnem civilem honorem, quandoquidem ſciret, ipſum à Rege Aſſuero eſſe conſtitutum ſuper omnes Principes, cum mandato ut deferretur ei honor. Legis enim naturalis eſt, honorem exhibendum eſſe illis, qui ſunt in ſublimitate conſtituti, contra quam legem nihil Deus diſpoſuerat quantùm ad Amalecitas, ſi fortè ſuperioritatem aliquam conſequerentur ſupra Judæos. Nam quod ex Deut. 25. adfertur non eò pertinet, ut ſinguli Judæorum odio proſequerentur Amalecitas, omnemque honorem eis etiamſi in dignitate ſuper ipſos conſtitutis recuſarent: ſed ut populus ſeu primores populi quando eſſent nacti pacem & cum pace facultatem, eos penitus extirparent. Mardochæus autem neque vires neque poteſtatem habebat interficiendi Aman; & proinde ex illo præcepto Deuter. non obligabatur ipſum interficere: ſed debebat eum tolerare, nec honorem, qui ſolùm eſſet civilis, ei recuſare. Unde Eſther non putavit ſibi eſſe prohibitum vocare Aman ad convivium regale, in quo ipſe plus honoris civilis accipiebat, quàm accepiſſet ex eo, quòd Mardochæus ſaltem loco ſe moviſſet propter ipſum. Neque refert, quòd Eſther id faceret cum animo ſuum populum à morte, alioquin ipſi parata liberandi. Nam & Mardochæus ſimilem aliquam intentionem habere potuiſſet, ſi aliquid honoris voluiſſet exhibere Aman; nimirum ut populo Iſraelitico in terra captivitatis benè eſſet.

Deinde. Alia via poterat Eſther procurare ſalutem Judæorum, quàm honorando Aman, ſi vel ipſa vel Mardochæus exiſtimaſſent, nullum civilem honorem poſſe illi tamquam Amalecitæ impendi. Quum autem in eodem cap. 3. Eſther legimus, quòd Mardochæus *dixerat ſe eſſe Judæum*: non ſignificatur quòd propterea nolebat adorare Aman utpote Amaleciten, quia ipſe erat Judæus: ſed quòd ſervi Regis ideò nuntiaverint Amani factum Mardochæi cupientes ſcire, utrùm in ſententia perſeveraret, qua dixerat eis ſe eſſe Judæum; Judæi autem tamquam captivi, & novis (ut illic opinio erat) utentes legibus exoſi erant tum Amani, tum aliis. Unde Aman *Pro nihilo duxit in unum Mardochæum mittere manus: audierat enim quòd eſſet gentis Judææ; magiſque voluit omnem Judæorum, qui erant in regno Aſſueri, perdere nationem*. Accedit, quòd Mardochæus longè aliam rationem adducit cap. 13. dicens, quòd non adoraverit Aman ſuperbiſſimum, quia timebat *ne honorem Dei*, ſeu Deo ſoli debitum, *transferret ad hominem, & ne quempiam adoraret* (cultu ſcilicet divino) *excepto Deo ſuo*. Alioquin ſi Aman non fuiſſet tam ſuperbus, ut nimirum honores divinos ſibi arrogaret; *Libenter pro ſalute Iſrael, etiam veſtigia pedum deoſculari paratus eſſet*. Quod autem verba jam allegata; *Timui ne honorem Dei*, &c. quidam ita interpretantur: Timui ne honorem & adorationem Dei per tranſgreſſionem præcepti Deuter. 25. vel in ſpeciem videret violaſſe; nimis longè petitum eſt, neque ſatis explicat, qua ratione Mardochæus timeret honorem Dei transferre in hominem.

Quapropter verbis illis conſideratis, inhærendum putamus ſententiæ, quam & Beat. Thomas hic, & Lyranus, Dionyſius, Serarius, & alii probant, Mardochæum propterea noluiſſe adorare, vel honoris cauſa aſſurgere Aman, quia tantam videbat eſſe ejus ſuperbiam, ut honorem ſibi impenſum acciperet tamquam divinum, quaſi ipſe eſſet aliquid ſupra homines. Utrùm verò aut Aſſuerus juberet, honores divinos quidem ſed tamen minores quàm ſibi ſuis ſummis Principibus deferri juxta errorem Gentilium, qui habebant Deos majores & minores; aut Perſæ generaliter adorarent Regem ſicut Deum; non videtur affirmandum. Nam Mardochæus non ita voluiſſet honorare Aſſuerum, neque etiam ipſe paſſus fuiſſet ſe poſtea honorari à populo ſecundùm mandatum Regis. Sed quum Rex honores Principibus convenientes juberet tum ſibi tum Aman impendi; Aman ſuperbia elatus eos accipiebat ſibi velut alicui Numini exhibitos. Superbia Aman.

In eadem reſponſione ad primum Beatus Thomas dicit. Quòd ſecundùm reverentiam quæ detur Deo prohibitus eſt Joannes adorare Angelum, Apocalypſis ultimo. Sed dum San. Joannes, etiam cap. 19. fuiſſet prohibitus adorare; cùmque illic audiſſet eum quem adorare volebat dicentem, *Conſervus tuus ſum*, ac omnino ſciret perſonam ſibi tum uno tum altero loco apparentem non eſſe Deum, ſed Dei Angelum; longè verior eſt altera reſponſio, quam ipſe Beatus Thomas quæſ. 103. articul. 2. ad primum adfert: Sanct. Joannem voluiſſe exhibere Angelo cultum inferiorem divino, ſcilicet duliæ; idque rationabiliter propter dona divina quæ in eo agnoſcebat: ſicut quondam fecerunt Abraham, Loth, & Joſue. Ac nihilominus quòd Angelus rectè etiam honorem iſtum recuſavit, tum modeſtiæ monſtrandæ cauſa, tum quia in Joanne contemplabatur Apoſtolicam & Propheticam dignitatem, excellentiam & ſanctimoniam, & virginitatis decus. Hæc ergo verba Angeli, *Vide ne feceris*, neque ſunt prohibentis, neque reprehendentis, ſed modeſtiam oſtendentis. Simile quiddam eſt Act. 10. ubi Petrus non eſt paſſus ſe adorari à Cornelio, ſed eum procidentem atque adorantem elevavit; ubi & Petrus modeſtiam ſuam declaravit, & Cornelius ſuam humilitatem & pietatem. Angelus cur recuſavit adorari à S. Joanne.

Cæterum, quare ante Chriſti adventum Angeli paſſi ſint ſe adorari (honore utique ſibi conveniente) ab hominibus: poſtea verò id recuſaverint; Gregorius lib. 27. Moral. cap. 11. & homil. 8. in Evang. rationem adfert. Quia jam conſiderant humanam naturam ſuper Angelorum choros in Chriſto exaltatam; quod ante non erat.

Denique hic dici poteſt id, quod Supplem. quæſ. 73. art. 2. diximus: B. Joannem non voluiſſe reverà adorare Angelum, ſed viſum ſibi in imaginaria viſione, quòd hoc vellet.

Articulus II.

ART. 2. oſtendit, Adorationem de ſe quidem non importare actum corporalem; (quædam enim adoratio in interiori mentis devotione conſiſtit, qua tum Angeli tum homines Deum adorant) prout tamen convenit nos impendere illam Deo, quadam ratione importare actum corporalem. Quia conſtamus ex duplici natura, nimirum intelligibili & ſenſibili; ideoque debemus Deum colere non tantùm adoratione ſpirituali, ſed etiam corporali. Deus eſt ritu corporali adorandus.

Accedit, quòd ſigna corporalia tamquam ſenſibilia vim quamdam occultam habeant excitandi devotionem interiorem in nobis, quibus connaturale eſt, ut

per ſen-

Digitized by Google

per ſenſibilia procedamus ad intelligibilia : ut ergo per ſigna humilitatis exteriora excitetur noſter affectus ad ſubjiciendum ſe Deo ; debemus Deum actu corporali adorare. Interna porrò adoratio duplicem actum interiorem includit ; unum, quo ſumma Dei excellentia mente apprehenditur ; alterum, quòd tantæ Dei excellentiæ animus ſe ſubmittit, eamque veneratur : & in hoc poſteriore perficitur adoratio. Nam ſola divinæ excellentiæ contemplatio non eſt adoratio ; ut patet ex cap. 1. ad Rom. ubi de quibuſdam dicitur quòd *cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt*.

Ea reſp. ad 1. obſervandum eſt, corporalem adorationem fieri in ſpiritu, in quantùm procedit ea devotione ſpirituali, & ad eam vel excitandam vel proteſtandam ordinatur.

In reſpon. ad 2. docet, Adorationem principaliter in interiori Dei reverentia conſiſtere : ſecundariò verò in quibuſdam ſignis corporalibus. Quod adeò verum eſt, ut inter ſigna corporalia nullum ferè ſit obſequium ſeu officium, quo non tantùm Deo, ſed etiam creaturæ cultus exhiberi queat ; ac proinde ex intentione colentis deſumi debeat cultus externi diſtinctio. Nam ſi ei ſit animus, de eo quem per externum obſequium honorat excitare opinionem Deo ſoli convenientem, atque ita illum honorare ut Summum ; tunc ejuſmodi officium pertinebit ad cultum divinum : ſi autem ſit intentio illum venerari ut creaturam excellentem, Deoque amicam ; pertinebit ad cultum duliæ vel hyperduliæ. Dixi *Ferè*. Nam de ſacrificio etiam externo, quod ſoli Deo poſſit offerri, non eſt dubium ; patebitque ex art. 2. qu. 85.

Ex his intelligi poteſt id, quod in fin. corp. ait Beat. Thomas, Exteriorem adorationem fieri propter interiorem : partim tamquam finem ; nimirum ut per ſigna humilitatis, quæ corporaliter adhibemus, excitetur noſter affectus ad ſe Deo ſubjiciendum : partim tamquam cauſam efficientem ſeu moventem ; in quantùm adoratio corporalis ex ſpirituali devotione procedit.

ARTICULUS III.

Adoratio an requirat certum locum.

ART. 3. docet, Adorationem non requirere principaliter certum locum, quaſi ille ſit de neceſſitate Adorationis ; requirere tamen ex quadam decentia.

Prius patet ex Chriſti exemplo, qui non ſolùm in templo, ſed etiam in montibus oraſſe legitur. Luc. 6. 9. 22. ſicut & Sancti oraverunt nunc in privatis ædibus, nunc in carceribus, nunc alibi, Act. 12. 16. 20.

Poſterius prob. ex Iſa. 56. & Luc. 19. *Domus mea domus orationis vocabitur*, ſuntque rationes variæ, propter quas certa loca deputari ſolent ad orandum & adorandum.

Cur certa ad orationem loca deputentur.

1. Quòd quamvis Deus ubique orantes ſicut oportet exaudiat ; in locis tamen ad orandum deputatis citiùs, faciliùs, & cumulatiùs exaudit, quoniam ibi potiùs quàm alibi vult tribuere effectum ſuæ potentiæ, beneficentiæ, & bonitatis : atque id ſe facturum promittebat Salomoni 2. Paralip. 7. dicens, *Elegi locum iſtum mihi in domum ſacrificii*, &c. *Oculi quoque mei erunt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem ejus qui in loco iſto oraverit*. Quòd ſi de illo templo Salomonis hoc dicebat ; multò magis de templis Chriſtianorum idem intelligere debemus, quæ & ſacratiore ritu conſecrantur, & majoribus theſauris ſpiritualibus locupletantur.

2. Quoniam quæ in locis Deo dicatis ſunt Sacramenta ſeu alia diverſi generis ſacra nos ad majorem excitant pietatem & devotionem : ad idemque valent preces, quas in talium locorum benedictione & conſecratione facit Eccleſia.

3. Quoniam aliorum Fidelium, qui illuc conveniunt, & exemplo incitamur ad ferventiùs orandum & ſocietate juvamur ad citiùs impetrandum : multorum enim oratio faciliùs exauditur.

Accedit, quòd ubi aſſervatur S. Euchariſtia, non dubium ſit, ſanctos Angelos Chriſto ſemper adeſſe, qui cum Fidelibus illic orantibus ſimul orant, & eorum preces ſuis adjuvant.

Cæterum, etſi peculiare ſit, quòd tum orationes tum adorationes, quæ à Sacerdotibus tamquam Eccleſiæ miniſtris faciendæ ſunt, fieri debeant in locis ad hoc deputatis ; (ideò enim loca illa ædificantur & conſecrantur) privatas tamen uniuſcujuſque orationes & adorationes etiam non parum ponderis accipere ac Deo eſſe gratiores ſi fiant in loco ſacro ; dubium eſſe non poteſt, rationibus quæ jam dictæ ſunt conſideratis.

Quæ adversùs ſacrorum locorum erectionem poſſunt objici, ſoluta fuerunt 3. parte quæſt. 83. artic. 3.

Illud hic eſt adjiciendum, eum ritum, qui hodie in Eccleſiarum conſecratione ſervatur eſſe antiquiſſimum Deoque pergratum ; ut doceri poteſt ex hiſtoria, quam refert Baronius tom. 8. Annal. ad ann. Chriſti 610. & ante ipſum Surius in vita S. Eduardi die 5. Janu. ubi S. Petrus Apoſtolus narratur Eccleſiam à Seberto utpote Ethelberti Regis conſtructam conſecraſſe pridie illius diei, quo S. Mellitus Epiſcopus erat alioquin eam conſecraturus : & S. Mellitum manè reſeratis Eccleſiæ valvis, inveniſſe pavimentum utriuſque alphabeti inſcriptione ſignatum ; parietem bis ſenis in locis ſanctificationis oleo linitum, totidem cereorum reliquias duodenis crucibus inhærere, & quaſi recenti reſperſione adhuc cuncta madeſcere.

Judæi cur ad Occidentem orarent.

Pro reſponſione ad 3. Negan. eſt Conſeq. Quòd enim in veteri Teſtamento adoraretur verſus Occidentem rationem affert Beat. Thomas 1. 2. quæſt. 102. artic. 4. ac poſt eum Billius ad lib. 4. cap. 13. S. Joan. Damaſceni, ut ſic Iſraelitæ revocarentur ab idololatria rituque Gentilium, qui in reverentiam Solis tamquam alicujus Numinis ſolebant adorare ad Orientem. Sicut autem aliæ ceremoniæ Judaicæ fuerunt per Evangelii lucem commutatæ ; ita & iſta : præſertim cùm non ſit Chriſtianis occaſio vel periculum imitandi Gentium idololatriam ; ſit autem juſta ratio adorandi vultu ad Orientem verſo in publicis maximè orationibus ac ſpecialiter in Miſſæ ſacrificio. Rationes præcipuæ ſunt.

Chriſtiani verſus Orientem.

1. Quia conſonum eſt, ut maximè illam partem aſſignemus Deo ipſum adorantes, quæ habet cum eo majorem affinitatem denominationis ; Deus autem in Scripturis vocatur Lux, Joa. 1. *Sol juſtitiæ*, Malach. 4. *Oriens*, Zachar. 6. & Luc. 1. conveniens ergo eſt, ut illam partem, qua Sol & lux Solis oritur, ei cauſa adorationis aſſignemus.

2. Omne præſtantius Deo eſt impendendum : pars autem orientalis præſtantior eſt aliis Mundi partibus, cùm ab ea veniat lucis exordium.

3. Ut diſcamus patriam noſtram requirere : patria autem noſtra Paradiſus eſt, qui erat in Oriente conſtitutus.

4. Ut Chriſtum pro nobis crucifixum intueamur : in cruce enim pendens ad occaſum reſpiciebat ; ad cujus propterea in cruce pendentis vultum ſi converti volumus, ad Orientem ſpectare debemus.

5. Ut venientem Judicem nos expectare monſtremus : venturus autem eſt ab Oriente. Sicut enim, ait Damaſcenus lib. 4. cap. 13. *cum in cælum Chriſtus reciperetur, ad ortum efferebatur, ſicque à diſcipulis adoratus eſt, atque ita venturus eſt, ut eum in cælum euntem conſpexerunt ; quemadmodum ipſe quoque Dominus dixit, Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret uſque ad Occidentem, ita erit adventus filii hominis. Quocirca ejus adventum opperientes, ad Orientem adoramus. Eſt autem Apoſtolicum hoc inſtitutum litteris ſacris haudquaquam proditum* : ita Damaſcenus. Et confirmatur. Quòd enim Oriens haberetur tamquam fons luminis, & Occidens ut Hieroglyphicum tenebrarum, Baptizandus olim verſus Occidentem convertebatur, ut Diabolo renuntiaret ; ac poſtea Chriſtum confeſſurus vertebatur ad Orientem ; ut patet ex Dionyſio Areopag. de Eccleſiaſt. Hierarch. cap. 2. part. 2. & ex Cyrillo Catecheſ. myſtagog. 1.

Similiter hujus ritus orandi ad Orientem tamquam vetu-

vetoſtiſſimi meminerunt Origenes hom. 5. in Num. Tertullianus in Apolog. cap. 16. Juſtinus, ſeu quiſquis eſt Author Reſponſ. ad Orthod. reſp. 118. Baſilius de Spiritu ſancto c. 27.

Ob.

Si dicas: S. Leonem ſerm. 7. de Nativ. c. 4. reprehendere Chriſtianos, quòd orantes converſo corpore ad naſcentem Solem ſe reflecterent.

Reſp.

Reſp. Quòd non reprehendat ritum orandi ad Orientem, ſed eorum Chriſtianorum ſuperſtitionem, qui ritu partim Gentilium partim Priſcillianiſtarum in honorem ſplendidi orbis ſe inclinabant, ut patet ex contextu.

QUÆSTIO LXXXV.

De Sacrificio.

SACRIFICIUM generaliter dicitur omne opus bonum quod agitur ut ſancta ſocietate inhæreamus Deo; quemadmodum deſcribit Auguſtinus lib. 10. de Civitate cap. 6. Ita generaliter ſumitur Pſal. 50. *Sacrificium Deo, ſpiritus contribulatus:* & ad Heb. 13. *Beneficentiæ & communionis nolite oblivisci; talibus enim hoſtiis promeretur Deus.* Si autem ſtrictiùs loquamur; fide certum eſt, non omne opus bonum

Non omne bonum opus eſt ſacrificium propriè dictum.

eſſe ſacrificium propriè dictum. 1. Quia Scripturæ aliquando diſtinguunt ſacrificium à bonis operibus, ut 1. Regum 15. *Melior eſt obedientia quam victimæ.* Pſalm. 50. *Si voluiſſes ſacrificium dediſſem utique, holocauſtis non delectaberis.* Oſeæ 6. *Miſericordiam volo & non ſacrificium.* Similiterque ad Heb. 5. *Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in iis quæ ſunt ad Deum, ut offerat dona & ſacrificia;* pro quibus cap. 8. dicitur, *Munera & hoſtias.* 2. Quia ad ſacrificium neceſſarius eſt Sacerdos; conſtat tamen non omnes, qui bona opera facere poſſunt, eſſe Sacerdotes propriè dictos, cùm hoc contra commune judicium ſit: nam alioquin Sacerdotes non forent ex hominibus aſſumendi vel conſecrandi, ſed tales fierent in Baptiſmo, ac etiam fœminæ eſſent Sacerdotes.

Non omnes Chriſtiani ſint Sacerdotes.

Neque his obſtat, quòd 1. Pet. 2. & Apoc. 1. Hæretici putent ſignificatum, omnes Chriſtianos eſſe Sacerdotes. Falluntur enim, dum non diſtinguunt inter id quod propriè dicitur & quod impropriè: illic autem impropriè & generaliter ſumi Sacerdotium; prob. 1. Quia eodem contextu dicitur, quòd Deus *fecit nos regnum & Sacerdotes:* clarum autem eſt, non omnes Chriſtianos eſſe regnum vel Reges propriè loquendo.

2. Quia Fideles dicuntur eſſe Sacerdotium ſeu cœtus & Collegium Sacerdotum, ad hoc ut offerant ſpirituales hoſtias, id eſt opera virtutum, quæ quidem dicuntur hoſtiæ, quatenus referuntur ad honorem Dei ut Authoris & Domini univerſalis: ſpirituales autem ad differentiam vel carnalium ſacrificiorum, quæ in lege offerebantur, vel generaliter exteriorum.

3. Quia propriè loquendo de Sacerdotibus, ipſi offerunt ſacrificia, ſive ſint boni ſive mali. Qui verò pertinent ad Sacerdotium, de quo B. Petrus, & ſunt Sacerdotes juxta mentem S. Joannis; non offerunt hoſtias, de quibus illic eſt ſermo, niſi ſint boni.

4. Quia uterque Apoſtolus evidenter alludit ad verba Exod. 19. *Eritis mihi in regnum Sacerdotale;* pro quo 70. habent, *Eritis mihi regale Sacerdotium:* quam verſionem ſecutus eſt B. Petrus; ibi autem neque Regnum, neque Sacerdotium propriè accipitur, ſed metaphoricè: cùm conſtet, non omnes Iſraelitas fuiſſe Sacerdotes, ſed poſt Moyſen Aaron ejuſque filios.

Dicuntur ergo Fideles eſſe Sacerdotes, quia & ſemetipſos per compunctionem cordis & ſua bona opera per Chriſti gratiam facta offerunt Deo: ſicut etiam dicuntur Regnum, quia Deus in illis regnat; & Reges, quia regunt ſuas paſſiones.

Si cui tamen videatur, Regnum & Sacerdotium propriè accipiendum in Apocalypſi; non propterea locus ille cenſendus erit favere Sectariis. Quia non de ſingulis Chriſtianis neceſſarium eſt intelligere verba S. Jo. ſed de ipſo populo; ut ſenſus ſit, quòd Deus deſinens regnare in Judæis incredulis, ad populum Chriſtianum tranſtulerit Regnum & Sacerdotium, feceritque eum Regnum & Sacerdotes, quatenus non regnat niſi in illo populo; nec habet Sacerdotes ſibi ſervientes niſi in illo.

Alia Ob. ſolvitur.

Dictis etiam non obſtat, quòd Auguſtinus generaliter (ut diximus) acceptum ſacrificium deſcribens, vocet illud verum ſacrificium. Aliud enim eſt quippiam eſſe verum: aliud propriè dictum. Nam Chriſtus Jo. 15. ſeipſum dicit eſſe *vitem veram;* & tamen propriè vitis non erat: ſed vera dicitur juxta eumdem Auguſtinum, non per proprietatem, ſed per ſimilitudinem.

Quo ſenſu omne opus bonum dicatur verum ſacrificium.

Ita igitur & omne opus bonum verum dici poteſt ſacrificium, non ratione formæ & eſſentiæ, quaſi habeat omnia ad eſſentialem rationem ſacrificii propriè dicti neceſſaria: ſed tum ratione finis; quia refertur ad honorem Dei ut ſupremi Domini: tum ratione effectus; quia valet ad placandum Deum eique placendum: tum denique quia eſt id, per quod ſacrificium propriè dictum ſignificatur. Sacrificium enim externum eſt in genere ſignorum, & ſignificat ſpirituale ſacrificium interius, quo anima ſeipſam offert Deo; ait B. Thomas art. 2.

Cæterum, ut quid ſit verum ac propriè dictum ſacrificium intelligatur; explicanda eſt ejus definitio, quæ eſt ejuſmodi.

Definitio Sacrificii.

Sacrificium eſt Oblatio rei ſenſibilis, quæ Deo per legitimum miniſtrum conſecratur & offertur cum aliqua ipſius mutatione reali.

Dicitur *Oblatio.* Quia hoc nomen communius eſt: omne enim ſacrificium eſt oblatio; non contra, ut art. 3. ad 3. exprimit Author. Quamvis accommodando nomen genericum ſpeciei minùs perfectæ, nomen oblationis aliquando uſurpetur tamquam ſpeciei diſtinctæ à ſacrificio.

Additur *rei ſenſibilis.* Tum ad diſtinctionem ſacrificii interioris, quo quiſque mentem devotam debet offerre Deo. Tum quia ſacrificium propriè dictum eſt ſacrum ſignum; ideoque requirit rem aliquam ſenſibilem & externam.

Iſta res debet *conſecrari,* hoc eſt aliquo ritu religioſo fieri ſacra, nam *ſacrificium dicitur ex eo quod homo facit aliquid ſacrum;* art. 3. ad 3.

Debet etiam *offerri Deo.* Quia ſacrificium eſt actus latriæ ſoli Deo exhibendus; ut art. 2. oſtendetur.

Talis oblatio debet fieri *per legitimum miniſtrum,* id eſt per Sacerdotem. Sacerdos enim dicitur, qui legitima authoritate ad offerendum ſacrificium eſt deputatus, imò inter munia ſacerdotalia potiſſimum eſt ſacrificare. Accedit, quòd cùm ſacrificium ſit actuum externorum quibus Deus colitur præcipuus; conveniens eſt, eum non à quovis promiſcuè fieri, ſed ab aliquibus ad ejuſmodi actum deputatis.

Deinde. Sacrificium non offertur ſolùm pro ipſo offerente, ſed pro toto populo; debet ergo per publicum miniſtrum, qui nomine cæterorum agat, offerri: neque enim quilibet poteſt vel perſonam populi vel officium pro eo publica peragendi aſſumere. Unde Apoſt. ad Heb. 5. ait: *Omnem Pontificem aſſumi ex hominibus, ut pro illis dona & ſacrificia offerat; nec quemquam ſumere ſibi honorem, nimirum ſacerdotii.* Et cap. 8. ſimiliter dicit *Omnem Pontificem conſtitui.* Hinc in lege naturæ Sacerdotes erant; vel ex peculiari inſtinctu divino, hoc ipſo quo divinitus excitabantur ad ſacrificandum, ſicut Abel, Abraham, Moyſes; vel primogeniti ſecundùm determinationem hominum, qui hanc dignitatem primogenitis attribuebant; ut loquitur B. Thomas 1. 2. q. 103. art. 1. ad 3. conformiter Hieronymo in QQ. Hebraicis; vel patres-familias,

Olim patres-familias erant Sacerdotes.

qui ſicut authoritatem quamdam civilem habebant in ſuos, ita veriſimile eſt quòd & ſacerdotalem pro ipſis haberent. Sic S. Job pro ſuis liberis ſacrificabat; Job. 1. Quia non eſt veriſimile quòd qui carebant primogenitis in ſua familia deberent etiam carere ſacrificio; ideo potiùs videtur dicendum, quòd Patres-familias eſſent Sacerdotes, & non primogeniti ſaltem ſoli.

Ob.

Si dicas: Immolationem Agni Paſchalis fuiſſe ſacrificium, neque tamen à Sacerdotibus fieri ſolitam, ſed à quibuslibet, juxta illud Exodi 12. *Immolabit eum omnis multitudo filiorum Iſrael.*

Reſp.

Reſp. Non à quibuslibet fieri potuiſſe, ſed ab aliquibus ad hoc deputatis. Nam quando Iſraelitæ primum omnium fecerunt Paſcha; iidem pro ſua familia immolaverunt Agnum,

qui ad alia ſacrificia offerenda erant Sacerdotes: ſcilicet, aut primogeniti aut potiùs Patres-familias, cùm tunc ſacerdotium Leviticum nondum eſſet inſtitutum. Dicitur autem, ut omnis multitudo Agnum immolet: quia in omnibus populi iſtius familiis debebat immolari; & hoc cenſebatur facere multitudo, quod ſingulæ familiæ faciebant per ſuum patrem-familias.

Quæſt. Sed eſt difficultas: Quid poſtea fecerint Judæi, quando fuerunt ingreſſi terram promiſſionis, & maximè quando habuerunt templum.

Videri poteſt, quòd tunc Agnus debuerit ad Sacerdotem Aaronicum duci, & per eum immolari comedendus deinde in familia. Nam 2. Paralip. 30. dicitur, Ideò phaſe factum fuiſſe menſe ſecundo, quia Sacerdotes qui poſſent ſufficere non fuerant menſe primo ſanctificati. Et 1. Eſd. 6. dicitur, quòd Sacerdotes & Levitæ fuerunt purificati & mundi ad immolandum Paſcha univerſis filiis tranſmigrationis.

Denique. Joſephus lib. 7. de bel. Jud. c. 17. ſcribit, Ceſtium volentem ſignificare Neroni florem civitatis Jeruſalem petiiſſe à Pontificibus multitudinem populi: ipſos autem in Paſchate, quando à nona uſque ad undecimam hoſtias cædunt, inveniſſe agnorum ac per conſequens familiarum ducenta & quinquaginta ſex millia & quingentos.

Reſp. Nihilominus altera ſententia probabilior eſt quæ dicit, Patres-familias in ſuo jure & ritu antiquo manſiſſe, ipſoſque ad hujuſmodi ſacrificium perſtitiſſe eſſe Sacerdotes, & pro ſuis familiis immolaſſe Agnum Paſchalem, quando erant mundi, neque alia ex cauſa neceſſariò impediti. Ita ſentiunt Lyranus & Dionyſius ad cap. 30. lib. 2. Paralip. Baronius tom. 1. Annal. ad annum Chriſti 34. Suarez in 3. p. tom. 2. diſp. 40. ſect. 2. & ante illos Philo Judæus lib. 3. de Vita Moyſi, ubi de Paſchate loquens: *Quo tempore*, ait, *non ut aliàs, plebei homines victimas adducunt ad altare mactandas à Sacerdotibus, ſed lege jubente tota gens ſacrificat, dum pro ſe quiſque mactat hoſtiam ſuis manibus*. *Pro ſe quiſque*, hoc eſt quilibet Pater-familias pro ſua familia: conſtat enim ſolùm unum Agnum in una familia fuiſſe immolandum; ideoque non oportet interpretari Philonem, quaſi voluerit dicere, ſingulos pro ſeipſis immolaſſe Agnum Paſchalem: ut patrem pro ſe, filium primogenitum etiam pro ſe, & ſic conſequenter. Rurſum in lib. de Decal. *Populariter*, inquit, *ſinguli*, idest, ſingularum familiarum patres, *ſacrificabant, non expectatis Sacerdotibus, ipſi permiſſu legis fungentes ſacerdotio quotannis per unum diem deſtinatum huic negotio*. Accedit, quòd cùm Agnus debeset immolari ad veſperam: cùmque numerus familiarum ſine comparatione excederet numerum Sacerdotum; vix potuiſſet fieri, quòd ſingulos Agnos immolarent ſoli Sacerdotes.

Ad 1. Argumentum Reſp. Illic dici, quòd Phaſe fuerit celebratum menſe ſecundo propter duas cauſas: quarum una erat, quòd populus menſe primo non convenerat de ſuis urbibus in Jeruſalem, quam Deus elegerat pro loco iſtius ſacrificii, quamvis non deberet immolari in templo: altera quòd Sacerdotes, qui poſſent ſufficere ad ſacrificia ſeptem diebus ſolemnitatis offerenda, non fuerant ſanctificati. Et eſt conſiderandum, quòd cùm poſtea dicitur: *Immolaverunt phaſe quartadecima die menſis ſecundi. Sacerdotes quoque atque Levitæ tamdem ſanctificati obtulerunt holocauſta in domo Domini*; diſtinctio ſit inter immolationem Phaſe & holocauſtorum. Nam holocauſtorum immolatio tribuitur Sacerdotibus; non autem immolatio Agni: ſed hæc abſolutè tribuitur filiis iſrael. Et infra eùm dicitur, Levitas immolaſſe Phaſe pro iis, qui non potuerant ſanctificari Domino; non obſcurè ſignificatur, quòd multi eorum, qui fuiſſent in ſuis domibus Agnum Paſchalem immolaturi, non erant ita purificati, ut hoc facere potuerint; & propterea Levitæ, qui purificati erant, obtulerunt pro illis in eo fungentes munere Sacerdotali: non quidem Levitico; ſed eo quod majorem haberet ſimilitudinem cum Sacerdotio legis naturæ.

Ad 2. Reſp. Paſcha illic ſumi pro ſacrificio Paſchali, ſive Agni ſive aliarum victimarum. Alias enim victimas ſoli Sacerdotes Aaronici offerebant etiam in Paſchate: Agnum verò Pater-familias, niſi legali immunditia pollutus foret, vel aliter neceſſariò impeditus; tunc enim videtur id negotii commiſſum fuiſſe aut Sacerdotibus aut etiam Levitis, Deo ita concedente.

Ad 3. Reſp. Pontifices potuiſſe ſcire numerum hoſtiarum, etiamſi neque ipſi neque Sacerdotes eas immolarent. Quod dicitur, *quando à nona uſque ad undecimam hoſtias cædunt*; non eſt neceſſe intelligi de Pontificibus, ſed rectè intelligitur de populo ac plebeiis.

In definitione ſacrificii etiam dicebatur, Requiri aliquam rei oblatæ mutationem realem. Quia in eo potiſſimùm differt ſacrificium propriè dictum ab oblatione, aut in genere ſumpta aut ab aliis ejus ſpeciebus: quòd illud requirat aliquam immutationem, debeatque aliquid fieri circa rem quæ offertur in ſacrificium; non verò aliæ oblationes. Ratio eſt. Quia dum eſt mutatio realis, clariùs & expreſſiùs proteſtamur, à Deo tamquam ſupremo Domino omnia dependere, ipſumque habere rerum omnium pleniſſimam diſpoſitionem. Ad ſacrificium neceſſaria eſt mutatio.

Neque ſufficit, quòd iſta immutatio fiat actione aliqua civili & extra tempus vel locum ſacrificii: ſed debet fieri in ipſo ſacrificio. Nam ſi quis offerat Deo panem, vinum, carnes, & ea poſtmodum conſumantur à Sacerdotibus vel pauperibus; non dicentur ſacrificata, ſed oblata. Et ſimiliter ſi offeratur aurum, quod poſtea mutetur per artificem. Patet hoc in ſacrificiis Judæorum: ubi cùm offerebatur hoſtia pro peccato vel Sacerdotis vel totius populi; ipſa tota comburebatur: neque tamen propterea accipiebat rationem holocauſti, eò quòd non tota combureretur actione ſacra, nimirum ſuper altare, ubi fiebat oblatio ſacrificii, ſed diviſa in partes & extra caſtra, ubi non erat locus offerendorum ſacrificiorum, ſed manebat illa ſpecies, quæ vocatur hoſtia pro peccato. Conferantur c. 5. & c. 4. Lev.

Cæterum, qualiſnam mutatio ſit ad eſſentialem ſacrificii rationem neceſſaria; non perinde conſtat. Satis certum eſt, non requiri occiſionem. Quia non ſolùm ex animalibus offerebantur olim ſacrificia, ſed etiam de ſimila & panibus, Lev. 2. & 7. Non videtur etiam, quòd omnino requiratur ea mutatio, per quam res deſtruatur. Melchiſedec enim obtulerat ſacrificium de pane & vino, priuſquam vel Abraham vel ejus comites illos conſumerent. In veteri etiam lege offerebantur in ſacrificium panis, ſimila, vinum, ſanguis, manipulus ſpicarum: ubi ſufficiebat, quandoque quidem quòd aliqua pars combureretur; interdum verò, quòd per Sacerdotem levaretur in altum, ſaltem cum aliqua fractione aut diſſecatione in partes; vel quòd effunderetur, Lev. 2. v. 9. c. 7. v. 9. cap. 23. v. 11. Ad Heb. 9. v. 7.

Quare ad ſacrificii rationem ſufficere videtur ea mutatio, per quam hoſtia ſtatum accipiat ſecundùm eſſe naturæ humiliorem, magiſque tendentem ad deſtructionem quàm ad perſiſtentiam. Unde B. Thomas numquam dicit, neceſſariam eſſe vel occiſionem vel conſumptionem, ſed ſolùm mutationem talem, qua fiat aliquid ſacrum, *Sicut* (inquit hujus q. art. 3. ad 3.) *quòd animalia occidebantur & comburebantur; quòd panis frangitur, & comeditur, & benedicitur*. Quibus verbis non vult, omnes illas actiones (panis fractionem, comeſtionem, & benedictionem) fuiſſe ad eſſentiam ſacrificii neceſſarias, ſed aliquas earum, prout erat genus ſacrificii. Ex variis enim locis Levitici conſtat, comeſtionem panum fuiſſe aliquando poſteriorem oblatione ſacrificii; ac ſimiliter accidiſſe videtur in ſacrificio Melchiſedech. Benedictionem verò non intelligis ſimplicem, ſed alicui mutationi reali conjunctam; qualis erat elevatio in altum, de qua Lev. 23. Huc etiam pertinere poteſt quod 1. ad Corinth. 11. in originali legitur: *Hoc eſt corpus meum quod pro vobis frangitur*. Cùm autem B. Thomas q. 86. art. 1. ſcribit: *Quòd ſi aliquid exhibeatur in cultum divinum, quaſi in aliquod ſacrum quod inde fieri debeat, conſumendum; & oblatio eſt, & ſacrificium*; non ſignificat, quòd ad oblationis ſacrificialis eſſentiam requireretur conſumptio hoſtiæ: ſed quòd ubi illa inveniebatur, ibi erat non ſolùm oblatio, ſed etiam ſacrificium. Qualis mutatio ſufficiat.

Cæte-

Digitized by Google

Cæterum, quo modo in myſterio Euchariſtiæ ſit mutatio ad eſſentialem ſacrificii rationem neceſſaria: & omninò qualiter allata definitio illi conveniat, diximus 3. p. q. 83. art. 1. quæſ. 1. & 2.

Ad dictam definitionem quidam adjiciunt, eſſe oblationem factam Deo in recognitionem ſupremi dominii. Sed quamvis non addatur; certum eſt quòd ſubintelligatur. Illud enim peculiare præ cæteris actionibus exterioribus habent omnia ſacrificia, quòd offerantur Deo in ſignum ſummi honoris ipſius, ſive ad proteſtandum ſupremum ejus dominium & noſtram ſubjectionem.

Quod attinet ad diviſionem ſacrificii; videndus eſt Author 1. 2. q. 102. art. 3. ad 8. Ubi tamen hoc eſt obſervandum, diviſionem ibi non fieri ſacrificii veteris legis omninò in genere, ſed ſolùm ejus quod fiebat de animalibus ſeu victimis animatis. Unde in reſp. ad 12. alia nominantur ſacrificia de rebus inanimatis.

Articulus I.

Utrùm offerre ſacrificium Deo ſit de lege naturæ.

Reſp. eſſe. RESponſio affirmativa eſt communis. Quia naturalis ratio dictat homini, quòd ſibi ipſi non ſufficiat, ſed neceſſe habeat dirigi & gubernari ab aliquo ſuperiori, quod omnes dicunt Deum. Huic ſuperiori ſicut homo ſecundùm naturæ ſuæ gradum & conditionem eſt ſubditus; ita ratio naturalis dictat, ut honorem illi exhibeat ſecundùm ſuum modum, ut ſic teſtetur ſuam ſubjectionem: modus autem homini conveniens eſt, ut ſenſibilibus utatur, quando quippiam vult exprimere; ergo ex naturali ratione procedit, quòd homo res quaſdam ſenſibiles Deo offerat in ſignum debitæ ſubjectionis & reverentiæ, atque in recognitionem ſupremi ipſius dominii. Talis autem oblatio eſt ſacrificium, præſertim ſi religioſo aliquo ritu fiat, & realem hoſtiæ mutationem habeat conjunctam.

Confirm. Quod apud omnes nationes ſemper fuit in more, eſt naturale: atqui oblatio ſacrificii ſemper fuit apud omnes nationes in more; ergo eſt juris naturalis. Minor ex Hiſtoriis tam ſacris quàm profanis conſtat. Atque hinc eſt, quòd in Paganis non fuerit reprehenſum quòd ſacrificarent, ſed quòd ſacrificia Dæmonibus offerrent; juxta illud Auguſtini epiſtola 49. q. 3. *Qui Chriſtianas litteras ſciunt; non hoc culpant in ritibus Paganorum quod conſtruant templa, inſtituant ſacerdotia, faciant ſacrificia: ſed quòd hæc idolis exhibeant.*

Cæterum, quòd dicitur eſſe naturale offerre Deo ſacrificium; non ita eſt accipiendum, quaſi ſit primum legis naturæ principium, ideoque vel per ſe notum vel omnibus ſine ulla difficultate cognoſcibile: ſed quia pertinet ad ſecundaria legis naturæ præcepta, quorum aliqua cùm ſubinde poſſint ignorari, nihil eſſet mirandum, ſi quidam invenirentur iſtud ignoraſſe.

Ob. Dices: Si legis naturæ foret offerre ſacrificium; ejus oblatio non fuiſſet dilata uſque ad ætatem adultam Cain & Abel: fuiſſe tamen dilatam apparet ex capite 4. Gen.
Reſp. Reſp. Non fuiſſe dilatam. Quamvis enim Scriptura taceat; ſive quia non decebat, propitiationem (ad quam vel ex ſe vel ex devotione offerentium, & ex Fidei proteſtatione valent ſacrificia) commendari in eo qui fuerat author culpæ, ne idem videretur & peccati & ſanctificationis origo; ſive quia erat conveniens ut memoria ſacrificii differretur uſque ad tempus illud, quo ſingulare quippiam accidit circa ſacrificia: omninò tamen exiſtimandum eſt, quòd ſacrificii oblatio non fuerit eouſque dilata, & quòd ipſe Adam obtulerit ſacrificium; ſicut B. Thomas hic ad 2. docet, eumque ſecutus Dominicus Soto lib. 9. q. 1. art. 1. Si enim Adamus docuit ſuos liberos, offerendum eſſe ſacrificium Deo; quemadmodum tradunt Lyranus, Dionyſius, Abulenſis in cap. 4. Gen. & Salianus ad annum Mundi centeſimum: ſi & ipſe Cain ſacrificavit homo agreſtis; cui fiat credibile, quòd Adamus non ſacrificaverit, vel dum culpam ſuam agnovit, vel poſtea cùm eductus fuit è delicto? Sap. 10.

Circa reſponſionem ad 1. obſervandum eſt, quòd determinatio ſacrificiorum eſt ex inſtitutione humana vel divina; indeque accidiſſe, quòd non eadem ſacrificia ſemper & ab omnibus Deo ſint oblata. Inſtitutione humana determinabantur pleraque ſacrificia ante legem Moſaicam: unde *Cain de fructibus terræ obtulit; Abel de primogenitis gregis ſui & de adipibus eorum*, Gen. 4. *Noe* verò *de cunctis pecoribus & volucribus mundis*; Gen. 8. Et quia ſacrificium requirit munus ſacerdotale, quod nonniſi publica authoritate poteſt inſtitui: cùm Sacerdos debeat ex hominibus aſſumi & pro hominibus conſtitui: cùmque nemo ſumat ſibi honorem Sacerdotii, ſed qui legitimè ad hoc eſt deputatus vel à Deo vel ab ejus Vicem-gerente, ut colligi poteſt ex cap. 5. ad Heb. conſequenter eſt dicendum, ſolum illud eſſe legitimum ac ſimpliciter & propriè ſacrificium, quod publica authoritate fuerit inſtitutum: aut divina: aut ſi per divinam nihil ſit ſtatutum; ſaltem humana. Divinæ inſtitutionis fuit, quòd Melchiſedec panem & vinum ſacrificavit: ſic enim Pſal. 109. legitur ex Hebræo: *Tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem meum Melchiſedech:* quod relativum *meum*, etſi plerique omittant, Arias tamen Montanus non omittit, ſed ex Hebræo reddit, ſicut & Jo. Campenſis. Similiter quòd filii Iſrael immolarunt Agnum Paſchalem cæteraque lege præſcripta ſacrificia: & quòd modò ſub ſenſibilibus panis & vini ſpeciebus Sacerdotes offerant corpus & ſanguinem Chriſti.

Circa reſponſionem ad 2. obſerva, Gregorium quando dicit, quòd per ſacrificiorum oblationes remittebatur peccatum originale, non loqui de pueris, ſed de adultis. Verba ſic habent lib. 4. Mor. cap. 2. aliàs 3. *Quod apud nos valet aqua baptiſmatis, hoc egit apud veteres vel pro parvulis ſola fides; vel pro majoribus virtus ſacrificii, vel pro his qui ex Abrahæ ſtirpe prodierant, myſterium circumciſionis.* Vide quæ diximus 3. p. q. 61. art. 3.

Articulus II.

Utrùm ſoli Deo ſit ſacrificium offerendum.

RESp. affirmativa certa eſt. 1. Quia Exod. 22. jubetur occidi qui immolat diis præterquam Domino ſoli. 2. Quia ſacrificium exterius ſignum eſt interioris ac ſpiritualis ſacrificii, quo Anima ſeipſam offert Deo tamquam ſuo Creatori & Beatificatori: atqui ſolus Deus eſt Animæ noſtræ Creator & Beatificator; ergo ſoli illi offerendum eſt ſacrificium ſive interius & ſpirituale ſive exterius & ſenſibile. Reſp. eſſe.

Confirm. Hæc eſt communis animi conceptio apud omnes, etiam eos qui verum Deum ignorant, quòd ſacrificium ſit opus tam eximium, ut non fiat niſi in honorem ejus, quem ſupremum rerum omnium Dominum credamus: *Sacrificium certè* (ait Auguſtinus lib. 10. de Civ. cap. 4.) *nullus hominum eſt qui audeat dicere deberi niſi Deo ſoli*. Ne quis autem dicat, non deberi alteri, poſſe tamen abſque debito exhiberi; verborum Auguſtini ſenſus eſt, non deberi ſacrificium niſi ſoli Deo, id eſt nulli alteri eſſe offerendum. Unde ſubjungit: *Quis verò ſacrificandum cenſuit niſi ei, quem Deum aut ſcivit, aut putavit, aut finxit?* Et lib. 20. cont. Fauſt. cap. 21. cùm diceret, Illo cultu, qui Græcè latria dicitur, nec colimus, nec colendum cenſemus niſi unum Deum; addit: *Ad hunc cultum pertinere oblationem ſacrificii; & in errorem labi, atque adeò per ſanam doctrinam corripi, quiſquis vel martyri, vel animæ ſanctæ, vel Angelo ſacrificium offert*. Ipſos etiam ſanctos vel homines vel Angelos ſibi nolle exhiberi quod uni Deo deberi norunt; idque in Paulo & Barnaba apparuiſſe Act. 14. quibus cum Licaonii, miraculis quæ per eos facta erant commoti, vellent immolare tamquam Diis; ipſi ſciſſis veſtimentis, confitentes & perſuadentes ſe Deos non eſſe, iſta ſibi fieri vetuerunt. Reſpondens quoque ad calumnias Fauſti & aliorum qui dicebant, Martyres à nobis coli tamquam Deos, quia in eorum memoriis ſacrificamus; tam dicto cap. 21. quàm lib. 8. de Civitate cap. ultimo ait: *Quis Antiſtitum in locis ſanctorum corporum aſſiſtens altari, aliquando dixit, offerimus tibi Petre, aut*

Digitized by Google

Paule, aut Cypriane? ſed quod offertur, offertur Deo qui martyres coronavit.

Templa non eriguntur propriè niſi Deo.

Peres: Cùm templa & altaria erigantur ad ſacrificium; quare igitur dicontur erigi Sanctis? Reſp. Quòd ſi propriè loquimur, templa vel altaria oon eriguntur vel dicantur niſi Deo; unde Auguſtinus cap. 27. lib. 8. de Civ. *Nec tamen nos eiſdem martyribus, templa, ſacerdotia, ſacra & ſacrificia conſtituimus, quoniam non ipſi, ſed Deus eorum nobis eſt Deus.* Dicimus tamen, templum B. Virginis aut aliorum Sanctorum: non quia vel ipſis dicata ſint, vel ibi ſacrificia eis offerantur; ſed quia io eorum honorem & ad ipſorum nomen vel memoriam Deo ſunt conſecrata. Ibi autem ſacrificamus non Martyribus, ſed Deo Martyrum; partim ad excitandam imitationem; partim ad acuendam Charitatem & in illos quos imitari poſſumus, & in illum quo adjuvante poſſumus; partim ut meritis eorum conſociemur, atque orationibus adjuvemur.

Ad bujus art. doctrioam illuſtrandam oon parum etiam conducit, quod obſervat Auguſtious tum epiſt. 49. q. 3. tum lib. 10. de Civ. cap. 19. Niſi templum, Sacerdotem, ſacrificium, & alia quæcumque ad hæc pertioentia Dii falſi, hoc eſt Dæmones noſſent ſoli Deo vero deberi; numquam hæc ſibi à cultoribus ſuis, quos decipiunt, expetiiſſent: non eoim cadaverinis nidoribus, ſed divinis honoribus gaudent.

Articulus III.

Utrùm oblatio ſacrificii ſit ſpecialis actus virtutis.

Reſp. poſſe.

RESponſio affirmativa certa eſt. Si enim ſacrificium accipiatur generalitee & impropriè, qoo modo complectitur omne opus bonum propter Deum Deique reverentiam factum; hactenus ad determinatam virtutem ſcilicet religionem pertinet, etiamſi ab aliqua alia virtute eliciatur. Quia ordinatur ad finem religioois: generale eſt autem, quòd quando actus unius virtutis ordinatur ad fioem alterius; quodammodo participat ſpeciem illius. Si verò accipiatur ſacrificium ſtrictè & propriè; etiam ſic eſt ſpecialis actus virtutis, nimirum religionis. Quia fit in recognitiooem & reverentiam Dei tamquam Creatoris & ſupremi omnium domini. Imò ex eo ſolo haber laudem, ideoqoe ad aliquam virtutem pertinet, quòd fiat propter ejuſmodi reverentiam divinam. Sicut E. C. animalium occiſio & concrematio; panis oblatio cum elevatione, fractiooe, vel etiam conſumptione; libatio ſaoguiois, & vini, quæ olim fiebant, nullam merebantur laudem niſi ex eo, quòd fierent io recognitionem ſupremi dominii, quod haber Deus in omnem creaturam: unde ſequitur, quòd ſacrificium ad ſolam religionem pertineat, à qua etiam ſola elicitur.

De reſp. ad 3. vide quæ ad definitionem ſacrificii ſuperiùs dicta ſunt.

Articulus IV.

Utrùm omnes teneantur ad ſacrificia offerenda.

VIdetur quòd noo. Quia Deus, oon delectatur holocauſtis; Pſal. 50. Uode Pſalm. 39. & ad Heb. 10. legimus, quòd hoſtias, oblationes, & holocautomata pro peccato noluerit; ac Oleæ 6. quòd miſericordiam voluit, & noo ſacrificium. Et in univerſum Ezech. 20. de præceptis ſacrificiorum dicit, *Dedi eis præcepta non bona.*

Pro Reſp. ſit

Conclusio I.

Reſp. tenere.

AD ſacrificium loternum Deo offerendum tenentur omnes. Quia omnes tenentur Deo offerre mentem devotam.

Conclusso II.

AD externum ac propriè dictum ſacrificium per ſe vel per alios offerendum tenentur omnes, cùm hoc ſit de jure naturæ; diſſereoter tamen. Nam in lege oaturæ tenebantur indeterminatè ad tale ſacrificium quale recta ratio illis dictabat offerendum per Sacerdotes aut à Deo aut à Republica inſtitutos; ſive illi eſſent Partesfamilias ſive alii. Probabile eſt enim, Rempublicam poſſe ſibi providere de Sacerdotibus quaotùm ad cultum divinum, ſicut de Principibus quantum ad regimen politicum, quando conſtat, Deum ipſum non aliter diſpoſuiſſe. Similiterque judicandum eſt de illis, qoi hodie unum Deum cognoſcunt, nondum tamen audierunt Chriſti Evangelium. Sub lege autem Moſaica tenebantur ad determinata ſacrificia ſecundùm præſcriptum legis. Sub lege Chriſti teoentur ad illud unicum, quod ipſe in ultima Cœna inſtituit. Quibus autem temporibus oporteat offerri ſacrificia; lege naturali non fuit determinatum: per Moſaicam verò præſcripta fuere certa tempora: per Chriſtum non ſimiliter, ſed per Eccleſiam. Offerunt autem ſacrificium non tantùm illi, qoi per ſe ſacrificaoi, ſed etiam qui ſacrificant per Sacerdotis miniſterium; vel intentionem ſuam ejus intentioni conjungendo; vel ei ſacrificanti ſerviendo; aut neceſſaria ad ſacrificium ſuppeditando; victumve tribuendo, ut ſacrificet pro ipſis; ſecundùm ea quæ diximus 3. p. q. 83. art. 1. quæſ. 6.

Conclusio III.

AD externum ſacrificium generaliter & impropriè dictum, conſiſtens in externis actibus virtutum à religione diverſarum, quatenus ipſi referuntur ad honorem & reverentiam Dei, tenentur omnes quantùm ad eos actus, qui ſunt in præcepto; non autem quantum ad eos qui ſunt in conſilio.

Ad Arg. initio allatum. Reſp. Deum propterea dici non fuiſſe delectatum holocauſtis veteris legis & ea noluiſſe, quia oon eraot ei grata per ſe & ex natura ſua: neque juſtificabaot per ſe & ſecundùm propriam inſtitutionem conſiderata. Nihilominus tamen ea volebat ſibi offerri, atque adeò erant illi grata; tum propter ſignificationem quam habebant; tum ut populus ſic avocaretur ab idololatria: quemadmodum docet B. Thomas 1. 2. q. 102. art. 3. ad 1. & art. 5. ad 4. & lectio 1. in cap. 10. ad Hebr.

Holocauſta quatenus noluerit Deus.

Ad locum Oſeæ duplex adhiberi poteſt reſponſio. Una. Sermonem ibi eſſe de ſacrificio illorum, qui negligunt facere miſericordiam. Cùm enim aliqoa duo inter ſe comparaotur; debent ambo ſeorſim, ideſt utrumque ſine altero conſiderari; ut ſi compares hominem doctum cum pio, iotelligendus erit doctus abſque pietate, & pius abſque doctrina: ſi ergo ſacrificiom ſine miſericordia conferatur ad miſericordiam ſine ſacrificio; Deus vult hanc, non illud.

Altera. Talibus verbis oon rejici ſacrificium, ſed miſericordiam ei præponi. Eſt enim phraſis Hebræorum, ut cùm unum alteri præferunt, affirment unum, & negent alterum; veluti 1. Reg. 8. *Non te abjecerunt, ſed me:* & Matth. 10. *Non vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis.* Hioc B. Auguſtinus lib. 10. de Civ. c. 5. ſic legit, *Miſericordiam magis volo quam ſacrificium:* qui ſenſus etiam ex contextu manifeſtus eſt; ſequitur enim: *Et ſcientiam Dei plus quàm holocauſta.*

Ad locum Ezechielis etiam dupliciter poteſt reſponderi. Uno modo. Non agi illic univerſim de præceptis veteris legis, ſed ut ſummum de ceremonialibus & judicialibus, quæ poſſunt dici non booa; partim quia gratiam non conferebant; partim quia non erant niſi uſque ad tempus correctionis impoſita.

Alio modo. Sermonem ibi non eſſe de præceptis à Deo per Moyſeo latis, ſed potiùs de præceptis & legibus geotium idololatrarum. Nam de præceptis Moſaicis eodem capite prædicit: *Dedi eis præcepta mea, & judicia mea oſtendi eis, quæ faciens homo, vivet in eis. Inſuper & ſabbata mea dedi eis, ut eſſent ſignum inter me & eos.* Quia verò, ut poſtea ſequitur, iſta Dei præcepta non ſervaverunt, *Irritaverunt me,* dicit Dominus, *domus Iſrael in deſerto, in præceptis meis non ambulaverunt, & judicia mea projecerunt, quæ faciens homo, vivet in eis: & ſabbata mea violarunt vehementer:* idcirco ibidem addit; *ergo & ego dedi eis præcepta*

non

Digitized by Google

non bona, & Judicia in quibus non vivent. Ex quibus manifeſtum eſt, hæc præcepta, quæ vocat *non bona*, opponi Moſaicis, de quibus v. 11. 13. 16. 21. conformiter illis quæ habentur Levit. 28. v. 5. Senſus igitur eſt: Quoniam præcepta mea ſervare noluerunt; permiſi ut ſubjicerentur aſperis intolerandiſque legibus Idololatrarum; qui tum idolorum cultum eis præceperunt; tum tributa maxima impoſuerunt; tum alias iniquas leges Iſraelitis tulerunt, in quibus non vivent, hoc eſt nullam habebunt quietem imò nec vitam, quia occidentur. In hanc ſententiam videri poſſunt poſt Hieronymum, Hector Pintus, Serrarius, Eſtius, & Cornelius à Lapide in Ezechielem.

QUÆSTIO LXXXVI.

De oblationibus & primitiis.

Articulus I.

Oblationes ſunt voluntariæ.

ART. 1. docet, Oblationes de ſui ratione eſſe voluntarias, ita ut ſub obligationem non cadant: ex quatuor tamen cauſis poſſe quempiam ad eas obligari; veluti ex pacto, promiſſione, Eccleſiæ neceſſitate, conſuetudine. Qui ex duabus cauſis poſterioribus obligantur, eatenus adhuc ſunt liberi, quia in eorum arbitrio relinquitur, quid & quantum offerre velint, modò ſatisfaciant Eccleſiæ Miniſtrorumque ejus neceſſitati & conſuetudini. Obligatio porrò, quæ naſcitur ex conſuetudine, non aliter accipienda eſt, quàm fuerit intentio eorum qui conſuetudinem introduxerunt, vel quam conſuetudo ipſa longo uſu obtinuerit. Unde ſi fuerit alicubi introducta ad tempus conſuetudo faciendi oblationes pro conſtructione Eccleſiæ, Chori, Turris, aut Capellæ; ædificatione completa poteſt Communitas declarare, neminem ampliùs obligari ad iſtas oblationes. Similiter quando in aliqua ſolemnitate quiſpiam non offert; non idcirco eſt condemnandus ſi conſuetudo non obtinuit ut ſinguli offerant, ſed ut aliqui.

Poteſt tamen quis ad eas eſſe obligatus.

Quid oblationes.

Dicuntur autem oblationes, quando aliquid non immutatum offertur Deo immediatè, vel divino cultui deputandum, vel in uſus Miniſtrorum impendendum. Colligi poteſt hæc definitio partim ex q. 85. art. 3. ad 3. partim ex corp. hujus art. & ex art. ſeq. ad 1. Unde ſequitur, quòd decimæ non ſint oblationes, cùm decimæ non immediatè offerantur Deo, ſed Miniſtris ad divinum cultum deputatis.

Ex dictis patet, ſententiam Gregorii VII. in arg. ad oppoſitum allatam eſſe intelligendam quatenus fuerit conſuetudo, vel aliqua cauſa ex prædictis intervenerit.

De reſponſione ad 1. videnda erunt quæ dicentur art. 4.

Articulus II.

Oblationes debentur ſolis Sacerdotibus.

ARt. 2. probat, Oblationes deberi ſolis Sacerdotibus. Quia ſicut ipſi Sacramenta & verbum Dei præbent populo ita per eos Deo exhibentur preces populi, vota, gratiarum actiones, ſacrificia; ergo & ad ipſos pertinere debent oblationes: partim ut eas in ſuos uſus convertant, quia *Qui ſerviunt altari, de altari participant*, 1. ad Cor. 9. partim ut fideliter eas diſpenſent in neceſſitates Eccleſiæ vel Miniſtrorum, ac etiam in uſus pauperum, qui ſunt, quantum fieri poteſt, de rebus Eccleſiæ ſuſtentandi; quemadmodum ex 1. ad Tim. 5. jam olim fieri ſolitum fuiſſe intelligimus: *Si quis fidelis habet viduas, ſubminiſtret illis, & non gravetur Eccleſia, ut iis quæ verè viduæ ſunt ſufficiat*. In ipſo etiam Apoſtolorum Collegio ita ſolere fieri ex Jo. 13. colligimus, ubi dicitur: *Aut egenis ut aliquid detur*. Unde Auguſtinus Tract. 62. in Jo. *Habebat ergo & Dominus loculos, & à fidelibus oblata conſervans, & ſuorum neceſſitatibus, & aliis indigentibus tribuebat*.

Verùm ſingula eorum quæ jam diximus, juxta locorum leges & conſuetudines approbatas, vel ſecundùm ipſorum offerentium voluntatem facienda ſunt. Et propterea quamvis oblationes, quæ in Eccleſia fiunt,

ad Rectorem illius Eccleſiæ ſoleant pertinere: ſi tamen conſuetudo aliud obtinuerit; ei ſtandum eſt, donec legitima authoritas aliud ſtatuerit.

In reſp. ad 2. obſervat, Religioſos poſſe de oblationibus accipere: vel tamquam pauperes; & tunc per manus Sacerdotum: vel tamquam Miniſtros altaris; & tunc per ſe poſſunt accipere oblationes ultroneas: vel tamquam Rectores Parochiæ; & ſic accipere poſſunt tamquam ſibi debitas. Addi poteſt, oblationes quæ in Parochiis fiunt deberi aliquando opulentis Monaſteriis; ſive quia incumbit illis chorum Eccleſiæ ædificare, & ædificatum reſtaurare, quando fuerit opus, ac de Parocho providere; ſive ex privilegio, tranſactione, præſcriptione, vel conſuetudine.

Articulus III.

QUæ art. 3. docet, ſeq. Concluſionibus poſſunt explicari.

Concluſio I.

De quibus oblationes faciendæ vel non faciendæ ſint.

NOn poteſt fieri oblatio de injuſtè acquiſitis vel poſſeſſis. Quia oportet *honorare Dominum de ſua ſubſtantia*, Prov. 3. & *immolantis ex iniquo oblatio eſt maculata*, Eccleſiaſtici 34. Accedit, quòd jus naturæ dictet, ejuſmodi bona eſſe dominis propriis reſtituenda; non ergo ſunt in oblationes convertenda.

Concluſio II.

IN veteri lege quædam etſi juſtè poſſiderentur, non poterant tamen offerri Deo. Quia erant legaliter immunda; ut canis, & merces proſtibuli, Deut. 23. & alia plura Lev. 22.

Concluſio III.

IN lege Evangelica de quolibet licitè poſſeſſo, quantum eſt de ſe, poteſt oblatio fieri. Quia abolitis jam præceptis ceremonialibus veteris legis, omnis creatura Deo habetur munda; Ad Tit. 1.

Concluſio IV.

PEr accidens tamen fieri poteſt, ut ex re juſtè poſſeſſa non liceat facere oblationem, ut ſi vergat in detrimentum alterius: veluti ſi filius vellet offerre Deo id, quod ad patris egentis nutritionem eſt neceſſarium: aut ſi eſſet periculum ſcandali, vel contemptus rerum divinarum; ſicut plerumque eſt, ſi meretrix offerat de meretricio; ſi quis ad Euchariſtiæ confectionem offerat farinam corruptam vel vinum vitioſum; & ſimiliter ſi pro ſindone Corporali offerat telam craſſam & indecentem; ſi pro chriſmate oleum & balſamum minùs probum. Multò autem magis peccare cenſendus eſt, qui cùm Deo voverit vitulum aut pullum Gallinaceum, infirmum offert vel alioquin id quod non eſt in bono ſtatu: nam votum intelligendum eſt de ſano & probo; hìc ad 3.

Articulus IV.

Utrùm ad primitias ſolvendas homines teneantur.

PRimitiæ ſunt ſpecies quædam oblationum ſimplicium: ſunt enim primi fructus cujuſque generis ex terra naſcentis, qui Deo offeruntur ſpecialiter in recognitionem, quòd ab eo fructus terræ nobis proveniunt.

Pro reſponſione docet, Jure quidem naturali hominem debere aliquid ex ſuis rebus exhibere Deo ad ejus honorem; non eſſe tamen ex jure naturæ quòd det primitias, id eſt primos fructus potiùs quàm quippiam aliud. Sed in veteri lege fuerat jure divino poſitivo determinatum, quòd ex primis fructibus Deo aliquid offerretur; Deuter. 26. Quæ verò quantitas deberet offerri; non omninò erat definitum, niſi quòd pro primitiis panum, duo panes ſpecificantur; Levit. 23. & pro primitiis frumenti &

hordei, præcipitur ſexta pars ephi; decima autem pars cori pro oleo, Ezech. 45.

Hieronymus illud caput commentans ſcribit: Ex majorum traditione introductum, quòd qui plurimùm; quadrageſimam partem darent Sacerdotibus pro primitiis: qui minimum; ſexageſimam.

At modò, in nova ſcilicet lege, per determinationem Eccleſiæ fuit definitum lib. 8. Conſtit. Apoſtol. apud Clem. cap. 30. & cap. *Decimas primo*, 16. q. 7. ut ſolvantur primitiæ.

Reſp. ad Artic.

Quapropter abſoluta ad Art. reſp. eſt: Homines ad primitias ſolvendas obligari: Judæos quidem olim jure divino; Chriſtianos autem jure canonico: quod tamen jus ſolùm nunc obligat juxta conſuetudinem Patriæ & indigentiam Miniſtrorum Eccleſiæ.

Ob.

Dices: Oblationes ſive primitiarum ſive aliarum rerum continebantur olim inter præcepta ceremonialia; ut patet ex 1. 2. q. 101. art. 4. ad 5. pertinebant enim ad Dei cultum, & fiebant in templo: atqui ceremonialia ita ſunt abolita, ut non liceat ea vel ſervare, vel ſervanda inſtituere; ergo non licet Chriſtianis offerre primitias aut alias res. Reſp. Neg. Conſ. Præcepta

Reſp. Duplicis generis ceremonialia præcepta.

enim ceremonialia duplicis erant generis: quædam primò & per ſe ſignificabant Chriſti myſteria ut futura; cujuſmodi erant ſacrificia & Sacramenta: alia ex ſui ratione faciebant ad reverentiam Deo exhibendam, neque implicabant aliquid de Chriſto venturo, vel de ſtatu populi Chriſtum expectantis; ut religio vovendi, thurificatio, uſus azymi, aſſumptio veſtium à communibus diverſarum pro ſacrificiis, purificatio puerperarum, & alia hujuſmodi. Priora non poſſunt obſervari, quia ſignificarent falſum: poſteriora poſſunt; modò non ſerventur ex vi legis Moſaicæ, ſed vi vel naturalis vel Eccleſiaſticæ legis.

De numero poſteriorum ſunt oblationes & primitiæ, cùm pertineant ad agendas gratias Deo pro acceptis beneficiis, & ad recognoſcendum, Deum eſſe Authorem omnium bonorum. Hanc reſp. indicarunt Cajetanus ad hunc art. Soto lib. 9. q. 3. art. 1. Valentia diſp. 6. de ſacrificio q. 4. puncto 4. faveque B. Thomas, ſi benè conſiderentur quæ hic ſcribit in reſp. ad 1. & 2. 1. 2. q. 102. art. 3. ad 14. 3. p. q. 83. art. 5. ad 2. in 4. diſt. 11. q. 2. art. 2. quæſt. 3. ad 7.

QUÆSTIO LXXXVII.

De Decimis.

Quid decimæ.

DECIMA vocatur ex decem alicujus rei portionibus una. Quia tamen in decima continentur duo: unum pars fructuum, ſed non taxata neque definita: alterum ipſa pars taxata nimirum decima; utrique interdum tribuitur vocabulum decimæ: ita tamen, ut priùs non vocetur decima niſi impropriè & quoad ſuſtentationem; poſterius autem propriè & quoad quotam.

Innocentius IV. cap. *Significavit*, tit. de Paroch. & B. Thom. art. 3. & q. duplices faciunt decimas; quaſdam

Diviſio decimæ.

perſonales; alias prædiales. Perſonales vocantur decima pars lucri per induſtriam aut laborem perſonæ acquiſiti; veluti ex negotiatione, opificio, ſervitio, militia, aut ex cujuſpiam alterius rei exercitio. Prædiales dicuntur quæ proveniunt ex prædiorum ſeu agrorum fructibus; ut ex tritico, vino, oleo, leguminibus, & arboribus. His communiter alii addunt tertiam ſpeciem, ſcilicet mixtam, quæ eſt decima portio eorum, quæ partim ex agris ſeu prædiis proveniunt; cujuſmodi ſunt fœtûs & pulli animalium, eorumque fructus, lac, butyrum, & ſimilia.

ARTICULUS I.

Utrùm homines teneantur dare decimas ex neceſſitate præcepti.

Reſp. teneri.

RESponſio affirmativa certa eſt: pro cujus intelligentia ſeq. Concluſ. obſervandæ ſunt.

CONCLUSIO I.

PRæceptum de ſolutione decimarum in veteri lege partim erat morale, & per conſequens legis naturalis; partim judiciale, ac eatenus legis poſitivæ, ſed divinæ.

Prob. prius. Quia ratio naturalis dictat, ut his, qui pro populi ſalute vacant divino cultui, ipſumque populum ad ſalutem provehunt, ab eodem populo congrua detur ſuſtentatio: communis enim animi conceptio eſt, ut eis qui operantur vitæ neceſſaria ſuppeditent illi, pro quibus iſta opera fiunt. Unde Chriſtus Luc. 10. *Dignus eſt operarius mercede ſua*; & Apoſtolus 1. ad Cor. 9. *Quis militat ſuis ſtipendiis unquam?* Et infra: *Si nos vobis ſpiritualia ſeminavimus, magnum eſt ſi carnalia veſtra metamus?* Sed & 1. ad Tim. 5. probare volens, Presbyteros qui benè præſunt duplici honore eſſe dignos; conformiter verbis Domini Luc. 10. loquitur, & hanc Scripturam ex Deuter. allegat: *Non alligabis os bovi trituranti.*

Prob. poſterius. Quia quòd Iſraelitæ ſacrorum Miniſtris darent partem decimam potius quàm vel octavam vel duodecimam, hoc non definiebat lex naturalis, ſed iſta determinatio facta eſt per legem, quæ extat Exodi 22. Lev. 27. Num. 18. idque rationabiliter; tum ut honorabiliter viverent Sacerdotes & Levitæ, quos non eſſe deſpicabiles intererat ſaluris populi; tum quia periculum erat ne alioqui legem naturalem, quam diximus, quidam negligerent, vel maligniùs ac reſtrictiùs eam ſervarent.

Confirm. Præceptum ut ſolverentur decimæ principaliter pertinebat ad æquitatem ſervandam inter illum populum & ſacrorum Miniſtros: non verò principaliter ad præſignificationem futurorum; ergo erat judiciale non ceremoniale: præcepta enim judicialia concernebant ordinationem hominum ad invicem, nec primò & per ſe figurabant aliquid futurum; 1. 2. q. 104. art. 1. 2. 3.

CONCLUSIO II.

Chriſtiani jure Eccleſiaſtico debent decimas.

AD decimas ſolvendas certum eſt teneri Chriſtianos ex præcepto. Nam præter Conſtitutionem Apoſtolicam, quæ habetur lib. 8. Conſt. cap. 30. apud Clementem, extant decreta Pontificum Alexandri III. Lucii, Cœleſtini, Innocentii lib. 3. Decretalium tit. de Decim. itemque alia, 16. q. 1. cap. *Si quis laicus*, cum aliquot ſeq. & eadem cauſa q. 2. cap. *Decimas*. Unde Conc. Tridentinum ſeſſ. 25. cap. Reformationis 12. earum ſolutionem diſtrictè præcipit, monetque, ut qui eas aut ſubtrahunt aut impediunt excommunicentur, nec ab hoc crimine niſi plena reſtitutione ſecuta abſolvantur. Jam antea verò excommunicatio lata erat in Religioſos qui concionantur, vel aliàs aliquid dicunt ad avertendos auditores à decimarum Eccleſiæ debitarum ſolutione; de qua videatur Navarrus c. 27. num. 145.

Cæterum, quo jure obligentur Chriſtiani ſolvere decimas; non omnes conveniunt. B. Thomæ & communis Theologorum, quibus etiam conſentit Navarrus c. 21. num. 28. ſententia eſt: Si propriè & ſtrictè loquimur de decimis, nimirum quoad quotam; Chriſtianos non teneri ad earum ſolutionem jure divino; ſed Eccleſiaſtico: generaliter autem loquendo, ipſos ad eas obligari partim ex jure naturali, partim ex conſtitutione Eccleſiæ.

Quòd enim Chriſtiani perſonis Eccleſiaſticis præbeant vitæ neceſſaria, juris naturalis eſt; cùm ipſi miniſtrent ſacra, vacentque divino cultui pro populo: unde & *Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere*, 1. ad Cor. 9. Huc etiam pertinent quæ ad 1. Concluſionem diximus; & quòd articulus Joannis Vvicleſ dicentis, Decimas eſſe puras eleemoſynas, fuerit condemnatus ſeſſ. 8. Conc. Conſtantienſis.

Quòd autem rerum ſuarum dent partem decimam; neque ratio naturalis jubet, neque extat jus aliquod hac de re divinum. Nam quod è Scriptura vetere poſſet adferri; deſiit cum cæteris legalibus habere vim obligandi per mortem Chriſti. Et quod

Chri-

Chriſtus Matth. 23. loquens de ſolutione decimarum dixit: *Hæc oportuit facere, & illa non omittere;* pro eo tempore dictum eſt, quo vigebat lex Moſaica.

Quòd idem pronuntiavit Matth. 5. *Niſi abundaverit juſtitia veſtra plus quàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum;* non concludit, juſtitiam noſtram debere eſſe majorem vel in obligatione, vel in ſolutione decimarum: (alioquin deberemus ſolvere pluſquam decimam, cùm Scribæ & Phariſæi exactiſſimè ſolverent decimam ex omnibus:) ſed oſtendit, debere eſſe majorem in reformandis affectibus, ut ſcilicet non ſolùm in externa virtutum opera incumbamus ſicut Phariſæi; ſed vel maximè in interiora. Adde, quòd perfectio juſtitiæ non eſt habere præceptum à digniore Legiſlatore datum, ſed implere id quod præcipitur.

Quod denique Chriſtus Matth. 22. ait: *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari: & quæ ſunt Dei Deo;* non huc pertinet, quia ibi ſolùm ſignificat, Cæſari ſolvendum eſſe tributum, Deo autem reddendum cultum & obſequium. Quamquam & decima quoad quotam ſpectata non magis nec minùs (ſi legem Eccleſiaſticam præveniamus) debeatur Deo quàm quælibet alia pars: quod enim Conc. Trid. dicit, decimas deberi Deo; hoc ideo eſt, quia debentur ſacris ejus Miniſtris, Eccleſia ſic diſponente quoad quotam.

Ob. Neque his obſtat, quod tum SS. Patres, tum Eccleſiaſtici canones ſubinde dicunt, decimas deberi ex jure divino, 16. q. 1. cap. *Revertimini*, cap. *Decimæ*, cap. *Quoniam*, & lib. 3. Decret. tit. de Decim. cap. Reſp. *Tua nobis*. Ita enim loquuntur, non quia extet aliqua lex divina Chriſtianos obligans ut ex fructibus decimam partem ſolvant; ſed partim quia Clericis jure divino debetur ſuſtentatio, quæ ſub vocabulo decimæ comprehenditur; partim quia præceptum de ſolvendis decimis ab Eccleſia conditum eſt ad exemplum & imitationem legis divinæ olim Judæis traditæ; partim quia jus divinum aliquando vocatur quod ei eſt conſentaneum; partim denique quia rectè illud dicitur eſſe juris divini, quod Deo ſeu ejus Miniſtris debetur: quo modo & dicimus, decimas eſſe juris Parochialis, quia debentur Eccleſiæ Parochiali.

Concluſio III.

QUoniam in veteri lege præceptum de ſolvendis decimis erat judiciale, non ceremoniale; Eccleſia potuit illud renovare populo Chriſtiano, non tamquam valiturum ex legiſlatione facta per Moyſen, ſed ex ipſius Eccleſiæ authoritate, quam à Chriſto accepit in omnes Fideles. In eo ſiquidem præcepta judicialia differunt à ceremonialibus, quòd ceremonialia (quæ nimirum per ſe primò talia ſunt,) ſive ut B. Thomas loquitur Quodlib. 2. art. 8. (quæ ſunt purè ceremonialia) illicitum eſt ſervare vel ſervari jubere tempore novæ legis, eò quòd ſint principaliter inſtituta ad figuranda Chriſti myſteria ut futura; ideòque illorum obſervatio præjudicaret veritati Fidei, 1. 2. q. 104. art. 3. Judicialia verò, etſi non obligent tempore gratiæ, authoritate tamen eorum, quorum eſt leges condere, poſſunt ſtatui; ad quorum proinde obſervationem tenebuntur illi, qui talibus Legiſlatoribus ſubſunt, ut B. Thomas hìc declarat, quia non ſunt principaliter inſtituta ad ſignificandum aliquid futurum.

Diſtinctio ceremonialium præceptorum à judicialibus.

Concluſio IV.

HOc præceptum de decimis æquitati conſentaneum eſt. Quamvis enim Sacerdotes non ſint duodecima vel decima tertia pars populi Chriſtiani, ſicut olim Levitæ erant ejuſmodi pars Judæorum: neque debeant alere uxores & liberos ſicut illi; aliæ tamen ſunt rationes, quæ probant æquitatem legis Eccleſiaſticæ circa taxationem decimæ partis.

1. Quia æquum eſt ut Chriſtiani non minus exhibeant Miniſtris novi Teſtamenti, quàm Judæi exhibebant Miniſtris Teſtamenti veteris; cùm & majoris ſint dignitatis, & frequentiùs laborent, & non ſuccedant jure hæreditario in bonis Eccleſiaſticis, ſicut olim Levitæ ſuccedebant parentibus.

2. Quia populus Chriſtianus accepit à Chriſto majora beneficia quàm Iſraelitæ, ideoque ad plura Deo obligatur; ergo Eccleſia benignè cum ipſo agit, non plus exigendo pro Dei Miniſtris, quàm tunc exigebatur.

3. Quia decebat ſic taxari, ut quædam eſſet conſonantia veteris & novi Teſtamenti, ait B. Thomas dicto Quodl. 2. qui etiam myſticam rationem hìc indicat. Quòd videlicet denarius ſit ſignum perfectionis; ideoque partem decimam Deo tribuimus ad ſignificandam ejus perfectionem: & novem nobis retinemus, ad ſignificandam noſtram imperfectionem.

Concluſio V.

QUa parte præceptum de ſolvendis decimis eſt divinum & naturale non poteſt in totum aboleri ſic, ut Eccleſiæ Miniſtris nulla debeatur ſuſtentatio, niſi fortè ipſi cedant juri ſuo; idque cum conſenſu authoritatis legitimæ. Quia lege juſtitiæ ſolvenda eſt merces operariis. Qua parte tamen hoc præceptum eſt humanum; poteſt mutari ſic, ut vel major vel minor quota determinetur ſolvenda. Quia ejuſdem authoritatis eſt determinare partem decimam, & vel octavam vel duodecimam, prout fuerint occaſiones temporum & perſonarum. Quare ſive per Romani Pontificis Conſtitutionem, ſive per compoſitionem aut tranſactionem poteſt tolli obligatio ſolvendi decimas quoad iſtam quotam; modò Eccleſiæ Miniſtris aliundè provideatur.

Præceptum de decimis quatenus poſſit mutari.

An etiam per contrariam conſuetudinem poſſint aliqui ab iſta obligatione liberari; quidam dubitant. Omninò tamen videtur exiſtimandum quòd poſſint.

1. Quia omnis obligatio juris humani poteſt per contrariam conſuetudinem tolli, cùm conſuetudo non minorem vim habeat quàm lex: atqui obligatio de decimis quoad quotam eſt humana; ergo tolli poteſt per conſuetudinem contrariam.

2. Pontifex cap. *In aliquibus*, tit. de Decim. aſſerit, Quaſdam eſſe gentes, quæ decimas de more non ſolvunt, quamvis cenſeantur nomine Chriſtiano; neque tamen eas vel reprehendit, vel mandat aliter facere.

3. Qui per annos quadraginta præſcripſit non ſolvere decimas, haberque titulum: vel qui ſine titulo allegat præſcriptionem tanti temporis, ut contrarii memoria non exiſtat, eſt immunis ab earum ſolutione; cap. *Epiſcopum*, tit. de Præſcript. in ſex. & cap. *De quarta*, lib. 2. Decret. eod. tit. non videtur autem eſſe minor vis conſuetudinis quàm præſcriptionis quoad abrogationem legis humanæ. Sententiam hanc tradunt Antoninus part. 2. tit. 4. cap. 3. num. 6. Sylveſter verbo *Decima* q. 4. num. 3. Cajetanus eodem verbo, Covarruvias lib. 1. Variat. c. 17. num. 8. Navarrus c. 21. num. 30. & alii complures.

Si objicias: B. Thomam Quodlibeto 2. artic. 8. docere, Quòd homines ſemper teneantur ſolvere decimas, ſi Eccleſia exigat, etiam contraria conſuetudine obſtante. Reſp. Ipſum loqui de petitione, quam faciat ſummus Pontifex, aut ejus authoritate quiſpiam alius: non autem de illa, quam motu proprio vel abſque univerſalis Eccleſiæ judicio faciat Parochus. Non enim ſufficit requiſitio Parochi ad hoc, ut Parochiani teneantur ſolvere decimas, ubi antiqua conſuetudo viget in contrarium; ſufficit tamen authoritas Pontificis. Quia licèt contraria conſuetudo poſſit abolere legem de decimis quoad quotam, atque ita reddere ſecuros in conſcientia eos qui non ſolvunt; numquam tamen poteſt ſic eam legem abolere, quin Eccleſia ſeu Pontifex poſſit conſuetudinem introductam abrogare, & in uſum revocare legem priſtinam. Iſtam verborum B. Thomæ explicationem ſuggerunt Antoninus & Sylveſter, ac poſt eos Covarruvias, eſtque omninò conformis contextui. Cùm enim dicit: *Semper tenentur homines reddere decimas, ſi Eccleſia exigat, etiam contraria conſuetudine non obſtante;* per Eccleſiam non intelligit Parochos particularium Eccleſiarum Rectores, ſed Eccleſiam univerſalem vel ejus Caput. Addit enim: *In terris, in quibus non eſt conſuetudo communis quòd decimæ dentur, & Eccleſia non petit, videtur Eccleſia remittere dum diſſimulat;* ubi Eccleſia non alicujus Eccleſiæ particularis Rector

Ob.

Reſp.

intelligendus venit, ſed ipſa Eccleſia univerſalis ſeu ejus Caput. *Unde*, ait poſtea, *non benè facerent Rectores Eccleſiarum, ſi in terris illis decimas exigerent, in quibus non eſt conſuetudo dari, ſi probabiliter crederent, quod ex hoc ſcandalum naſceretur.*

Concluſio VI.

Miniſtri Eccleſiæ laudabiliter decimas non exigunt, ubi ſine ſcandalo non poſſunt exigi, ſive propter diſſuetudinem, ſive propter aliam cauſam. Probat hoc B. Thomas in reſp. ad 5. exemplo Apoſtoli 1. ad Cor. 9. qui cùm haberet jus exigendi vitæ neceſſaria à Corinthiis; ne quod tamen offendiculum daret Evangelio Chriſti, ea poteſtate non eſt uſus: additque B. Thomas, Illos, qui non ſolvunt ubi non exiguntur, non propterea eſſe in ſtatu damnationis, niſi fortè eſſent animo tam obſtinato, ut nollent ſolvere quamvis legitimè exigerentur. Iſtud Apoſtoli exemplum imitari debent Paſtores, ut ſi noverint exoriturum ſcandalum, vel ſpiritualis fructus impedimentum; ſaluti potiùs conſulant alienæ quàm utilitati propriæ. Ubi etiam invenerint antiquitus obtinuiſſe conſuetudinem, ut aut non ſolvantur decimæ, aut non de omnibus fructibus vel agris, aut non à quibuſdam incolis; non præſumant, eas ſive per vim, ſive per lites, vel cum ſcandalo infirmorum exigere. Neque debent metuere periculum perjurii, quod à quibuſdam prætenditur; quaſi alioquin minus ſint ſatisfacturi juramento de conſervandis juribus Parochialibus. Nam juramentum non debet eſſe iniquitatis vinculum; ideoque ejuſmodi juramenta ſunt intelligenda ſalva lege charitatis, quam & Paſtor ſuis ovibus & alii Eccleſiæ Miniſtri debent fideli populo. Ea verò charitas certis caſibus exigit, ut pro ſacro miniſterio nihil accipiant. Vide Eſtium in 4. diſt. 25. §. 12.

Ex his Concluſionibus facile eſt colligere, eum ſatisfacere, qui ſolvit totam quantitatem decimarum nomine ſolvi conſuetam, etiamſi fortè ſolùm ſolvat ſeptem vel octo ex centum: & ſimiliter qui ſolvit ex rebus in eo loco decimari conſuetis, etiamſi non ſolvat ex omnibus omninò rebus, quæ alibi ſolent decimari. Qui verò ſolvit decimas, ſed prius deducit impenſas ſeminationis, aut meſſionis, vel ſemen ſatum, vel penſionem domino fundi debitam; non ſatisfacit, cap. *Cum homines*, & cap. *Tua nobis*, tit. de Decim. Idemque judicium eſt de illo, qui vel deteriorem partem pro decimis ſolvit, aut omnes quidem decimas exhibet, ſed non ei, cui jure vel legitima conſuetudine, aut non ubi, vel quando debet ſolvere. Navarrus c. 21. n. 30. & 31.

Articulus II.

Utrùm de omnibus teneantur homines decimas dare.

Reſp. eſt affirm.

Reſpondet teneri. Ideò enim ſolvendæ ſunt decimæ, quia ſeminantibus ſpiritualia debentur carnalia, ſecundùm Apoſt. 1. ad Cor. 9. carnalium autem nomine continentur omnia quæ poſſidemus. Neque eſt ratio, quare ex quibuſdam eorum præbeantur decimæ, & non ex aliis. Hinc Cæleſtinus III. cap. *Non eſt*, & cap. *Ex tranſmiſſa*, tit. de Decim. indubitanter aſſerit, Fideles teneri de omnibus bonis decimas tribuere. Non ergo ſolùm ſolvendæ ſunt de agris, prædiis, piſcinis, molendinis; ſed etiam de militia, negotio, artificio, & de cunctis omninò proventibus, cap. *Decimæ*, 16. q. 1. & cap. *Tua nobis* dicto tit. de Decim. Atque hæc quidem, ſi jus commune ſpectemus: ſi autem conſuetudinem, cui dum legitimè præſcripta eſt ſtandum eſſe jura volunt; vix apparet, quòd ſolutio decimæ perſonalis ſit in uſu; imò nec prædiales pluribus in locis ſolvuntur niſi de rebus majoribus.

Ubi ſolvendæ ſint decimæ, an vehendæ ad horreum miniſtrorum Eccleſiæ, an in agris relinquendæ; ſimiliter ſtari debet locorum conſuetudini.

Quare autem jura ſtatuerint, perſonales decimas debere ſub novo Teſtamento ſolvi, cùm non ſolverentur in veteri; ex reſp. ad 1. colligi poſſunt hæ rationes.

1. Quia omnes Tribus habebant poſſeſſiones, ex quibus proinde ſufficienter poterant providere Levitis: Chriſtianorum autem pars maxima non habet poſſeſſiones, ſed vivit de aliquibus negotiationibus.

2. Quia Miniſtris Eccleſiæ inhibetur, ne ſe miſceant mercimoniis aliiſve operibus lucrativis; quod non prohibebatur Levitis.

In reſp. ad 2. obſerva, quòd de injuſtè acquiſitis nullæ debeantur decimæ. Quia omnia ſic acquiſita debent reſtitui illis, ad quos pertinent. De malè autem non tamen injuſtè acquiſitis, cujuſmodi ſunt quæ ex meretricio acquiruntur; non decet Eccleſiam accipere decimas, quamdiu ii qui acquiſierunt in peccatis illis verſantur, ne videatur peccatis communicare, aut homines in peccatis fovere. Poſtquam verò egerunt pœnitentiam; licet recipere, & ipſi tenentur ſolvere, ſi conſuetudo Patriæ ita habeat.

Pro reſp. ad 3. Nota, non deberi decimas de rebus minutis, velut de herbis hortenſibus & ſimilibus, niſi fortè propter conſuetudinem.

Circa reſp. ad 4. tria ſunt obſervanda. 1. Non teneri quempiam ſolvere decimas de iis, quæ ſibi furto vel rapina tolluntur, antequam ea recuperaverit; niſi fortè per culpam aut negligentiam ſuam notabilem in tale damnum inciderit.

2. Si quis vendiderit triticum decimationi obnoxium non ſoluta decima; Eccleſia habet jus eam exigendi & à venditore & ab emptore: alterutro tamen ſolvente; alter non ampliùs obligatur.

3. Decimæ debent ſolvi ex univerſis ſive ex integris fructibus, hoc eſt antequam ſolvatur decima non licet deducere pretium ſeminum aut mercedem operariorum, qui araverunt, ſeverunt, meſſuerunt, collegerunt, nec tributum quod Principi debetur, nec penſionem quæ debetur domino prædii. Quia decimæ debentur de fructibus terræ quatenus divino munere proveniunt; ideoque nec cadunt ſub tributo, nec ſunt obnoxiæ mercedi operariorum aut ſimilibus oneribus.

Articulus III.

Quibus ſolvendæ decimæ.

Art. 3. docet, Decimas ſolvendas eſſe Clericis, iiſque ſolis, ſi ſpectetur jus eas percipiendi: res tamen ipſas, quæ pro decima ſolvuntur, poſſe in laicos transferri.

Prius. Quia tale jus eſt quiddam ſpirituale, fundatum videlicet in miniſterio ſpirituali quod Clerici exhibent, tum altari ſerviendo, tum ſpiritualia miniſtrando: propter hoc autem miniſterium ſolis Clericis debetur ſuſtentatio, & ſuper illud debitum fundatur Eccleſiæ determinatio de ſolvendis decimis, ut dicitur art. 2. in corp. ac per conſequens etiam ipſum jus accipiendi decimas.

Poſterius. Quia ejuſmodi res non ſunt ſpirituales, ſed corporales & temporales.

Modi verò quibus in laicos poſſunt transferri fructus decimarum, atque ita quadantenus ipſæ decimæ, varii ſunt. 1. Eſt per venditionem, donationem, vel permutationem, qua Eccleſiæ Miniſtri aliquam iſtorum fructuum partem donant, vendunt, aut permutant. 2. Eſt per elocationem. 3. Per privilegium ſeu conceſſionem Summi Pontificis, qui Regibus & Principibus ſæcularibus de Eccleſia benè meritis ſubinde conceſſit decimas in feudum etiam perpetuum, cap. *Cum Apoſtolica*, lib. 3. decret. tit. 10. Qui tamen ſæculares non poterant ejuſmodi decimas transferre in aliam perſonam laicam; cap. *Prohibemus*, tit. de Decim. ſed ſi dimittere volebant; tenebantur ipſi Eccleſiæ, à qua feudum illud habuerant, reſtituere, aut alteri Eccleſiæ vel religioſæ domui aſſignare; non tamen niſi de conſenſu Epiſcopi, dicto cap. *Cum Apoſtolica*. Intelligitur autem Epiſcopus ſub quo erat illa Eccleſia unde originaliter venerant illæ decimæ. Quoniam cùm ea Eccleſia per talem tranſmiſſionem amitteret ſpem decimas illas recuperandi; ſaltem ipſius Epiſcopi conſenſus ad eam translationem erat neceſſarius. Cæterum, etſi probabile ſit, quòd olim decimæ poſſent authoritate Epiſcoporum dari laicis in feudum; poſt Conc. tamen Lateran. ſub Alexandro III. celebratum, non poſſunt; ut apparet ex cap. *Quamvis*, de Decim.

Dices:

Ob. Dices : Quando laici aut per conceſſionem Pontificis aut per conductionem percipiunt decimas, habent jus eas percipiendi ; ergo illud jus eſt in ipſos

Reſp. translatum, & non ſoli fructus. Reſp. Eſſe duplex jus percipiendi decimas ; primarium, quod fundatur in ſpirituali miniſterio Fidelibus debito, quodque propterea à ſolis Eccleſiæ miniſtris proprio nomine poſſidetur ; & ſecundarium, quod non fundatur in Eccleſiaſtico miniſterio ejus qui illud habet, ſed in donatione aliave conceſſione ipſi legitimè facta. Prius non poteſt in laicos tranſire ; poſterius poteſt. Unde cum laici decimas ſibi vel locatas vel ab Eccleſia donatas exigunt ; jure quidem exigunt, ſed ſecundario duntaxat, elocationis nimirum aut donationis ſibi factæ : non autem miniſterii Eccleſiaſtici quod aliquando exhibuerint.

Quæſt. Duæ reſtant difficultates. Una : Quibus Clericis decimæ debeantur. Altera : An Clericis divitibus decimas debeant pauperes laici.

Reſp. Ad priorem reſpondetur, B. Thomæ ſententiam eſſe, tam hìc in corp. & ad 3. quàm art. ſequ. ad 2. Quòd ſolis illis Clericis debeantur, qui habent curam Animarum, cujuſmodi ſunt Epiſcopi & Paſtores. Quia ſoli illi per ſe & ex debito Sacramenta conferunt ac ſpiritualia ſeminant. Unde Pontifex in cap. *Cum contingat*, tit. de Decim. velut decretum aſſerit, quòd perceptio decimarum ad Parochiales Eccleſias de jure communi pertineat.

Sed hæc ita videntur intelligenda, quòd illis Clericis principaliter & præcipuo titulo atque adeò ex juſtitia debeantur decimæ, ut qui præter miniſterium altaris, quod Deo pro ſalute populi exhibent, etiam Sacramenta miniſtrent, ac verbum Dei prædicent ex injuncto ſibi officio. Nihilominùs aliis quoque Eccleſiaſticis, præſertim qui & divinum officium in Choro celebrant, & altari ſerviunt, decimæ debentur, ſive ex pietate & charitate, ſive ex Eccleſiæ præcepto, ſive ex privilegio à Sede Apoſtolica conceſſo, ſive ex conſuetudine ; ita ut antiquus & approbatus cujuſque loci mos in eo ſit retinendus. Unde Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 12. reform. non ſolos curam Animarum habentes nominat, quibus debentur decimæ, ſed *Præcipit omnibus, cujuſcumque gradus & conditionis ſint, ad quos decimarum ſolutio ſpectat, ut eas ad quas de jure tenentur in Cathedrali aut quibuſcumque aliis Eccleſiis vel perſonis quibus legitimè debentur, integrè perſolvant.*

Reſp. Ad poſteriorem difficultatem, ejuſdem B. Thomæ reſponſio affirmativa, Quodl. 6. art. 10. certa eſt. Quia decimæ debentur Eccleſiæ Miniſtris ex juſtitia commutativa, in qua non conſideratur conditio perſonæ ſed æqualitas rei ad rem : qui enim emit rem aliquam, tantum ſolvere debet quanti valet, ſive emat à divite, ſive à paupere.

Ob. Neque his obſtat, quòd decimæ dentur Clericis in ſuſtentationem, qua non egent illi qui ſunt divites.

Reſp. Quamvis enim neceſſitas ſuſtentationis Miniſtrorum fuerit ratio Conſtitutionis Eccleſiaſticæ ; titulus tamen, propter quem debita eſt illis ſuſtentatio, eſt officium quod faciunt. Sicut igitur operario quantumvis opulento debetur merces, ſi conductus ab alio etiam paupere laboraverit ; ita Clericis tametſi divitibus decimas debent pauperes, ſi illi Clerici juxta officium ſibi conveniens iſtis pauperibus ſpiritualia miniſtrent, quia non ratione perſonæ, ſed ratione miniſterii ſunt debitæ.

Non obſtat etiam, quòd ſicut laicus tenetur alere Sacerdotem ; ita Sacerdos laicum pauperem. Laicus enim ex juſtitia obligatur hunc Sacerdotem alere ; Sacerdos autem non tenetur ex juſtitia pauperes alere : & ut teneretur ; non tamen obligatur ad alendum præcisè hunc pauperem non alia quàm communi neceſſitate laborantem : ſed diſpenſatio illi credita eſt, ut pro bono ſuo arbitrio iſtum vel illum adjuvet. Quòd ſi condonare velit ejuſmodi pauperi quas ipſe debet decimas ; ea cautela id faciat, ut vitetur omne præjudicium, ne ſcilicet inde oriatur diſſuetudo ſolvendi : & ideò vel accipiat ſingrapham, qua ille teſtetur ſe decimas habuiſſe, ſed gratiosè ſibi eſſe remiſſas ; vel eas recipiat, donetque poſtea quantum voluerit.

Pro reſp. ad 2. conferantur cap. *Cum ſint*, &, *Ad Apoſtolica*, tit. de Decim.

Articulus IV.

ART. 4. probat, Clericos non teneri ſolvere decimas ex iis bonis, quæ ipſis obveniunt ratione miniſterii Eccleſiaſtici : teneri verò ex iis quæ habent alio titulo, ut ſucceſſionis hæreditariæ, emptionis, donationis. Quia idem non poteſt eſſe cauſa dandi & accipiendi : cùm igitur functio ſpiritualis ſit ratio propter quam Clerici habent jus percipiendi decimas ; non debent eas dare ex his quæ tali titulo recipiunt. Nihil autem vetat in eodem eſſe diverſa agendi principia ; ergo licèt Clericus non teneatur ex ſpirituali principio ſolvere decimas, poteſt tamen obligari de bonis aliundè poſſeſſis. Clerici ex quibus debent ſolvere decimas.

Ad hujus rei confirmationem pertinet cap. 2. tit. de Decim. ubi Paſchalis Papa dicit : *Novum eſſe genus exactionis, ut clerici à clericis decimas exigant.* Illis enim verbis loquitur de bonis, quæ Clerici habent tamquam Clerici, hoc eſt ex miniſterio Eccleſiaſtico ; poſterioribus autem cum dicit : *Illi profectò Clerici qui à Clericis ſpiritualium miniſteriorum labores accipiunt, decimas eis debent* ; agit vel de Clericis conjugatis, vel generaliter de bonis Clericorum aliis, quàm quæ ex miniſterio ſpirituali eis obveniunt.

In reſp. ad 1. docet, Prædia unius Eccleſiæ ſita intra terminos alterius Parochiæ, non eſſe obligata ad decimarum ſolutionem. Quia hoc ipſo quo ſunt Eccleſiæ, accipiunt immunitatem. Cenſetur autem eſſe Eccleſiæ, quando ipſi data ſunt intuitu ſpiritualium officiorum exercendorum : & eſt doctrina illa intelligenda, modò neque conſuetudo aliter obtinuerit, neque ullum notabile nocumentum inde emergat alteri Eccleſiæ, quæ decimas ſolebat ex iſtis prædiis accipere. Nam ſi alicui Eccleſiæ vel Monaſterio donentur tam multi agri vel prædia, ut Parochiales Eccleſiæ intra quarum limites ea conſiſtunt graviter attenuentur niſi decimas inde accipiant ; aut ſolvendæ ſunt, aut compenſatio præſtanda, ut colligitur ex cap. *Suggeſtum* tit. de Decim. Ita Cajetanus, & Valentia.

In reſp. ad 2. obſervandum eſt, Religioſos ſeu Monaſteria aliaque pia loca, quæ curam Animarum non habent, jure communi ad ſolutionem decimarum obligari ; ea tamen eſſe exempta, quæ vel Sedes Apoſtolica, vel temporis immemorialis præſcriptio, compoſitio, vel tranſactio, eximit.

Circa reſp. ad 3. obſerva, Clericos, etiam ex his quæ decimarum nomine accipiunt, teneri decimam ſeu aliam rationabilem quotam ſolvere ſummo Pontifici, ſi is exigeret. Quia ratio naturalis dictat, ut illis qui de communi multitudinis ſtatu curam gerunt provideatur, unde poſſint exequi ea quæ ſunt in communem ſalutem. Hinc Levitæ Num. 18. omnium decimarum, quas Dei mandato accipiebant a populo, jubebantur decimam partem ſummo Sacerdoti præbere, etſi non in ipſius ſolius utilitatem & uſum, ſed ut etiam inter Sacerdotes inferiores diſtribueret, ſeu diſtribui faceret ; ſecundùm ea quæ ex Sancto Hieron. ſuper cap. 45. Ezech. & aliundè dixi ad cap. 18. Num. Non habet tamen Pontifex conſuetudinem exigendi ab Eccleſiaſticis decimam partem Eccleſiaſticorum proventuum, aut aliam eorum quotam, niſi ſit ſumma neceſſitas ; quo modo factum eſſe pro recuperatione terræ ſanctæ ſub Innocentio III. liquet ex fine Concil. Lateranenſis. Sed ex Beneficiis majoribus, veluti Epiſcopatu vel Abbatia, ſolet unius anni fructus ſemel exigere loco decimarum alioquin ſingulis annis ſolvendarum. Hos fructus, quia cum incerti ſint, non poſſunt cenſeri in ordinario Pontificis proventu, ſed illi velut extrinſecus adnaſcuntur ; ſolent vocare annatas, de quibus videri poteſt Eckius in Enchiridio.

QUÆ-

QUÆSTIO LXXXVIII.

De Voto.

Articulus I.

Utrùm votum conſiſtat in ſolo propoſito voluntatis.

QUibuſdam viſum eſt, quòd ad ſubſtantiam voti ſufficiat propoſitum ex deliberatione conceptum.

1. Quia Innocentius III. cap. *Conſulti*, tit. de Regularib. reſpondet, Quòd ſi is qui convertitur propoſuerit abſolutè vitam mutare; debet ut regulariter vivat ad laxiorem ſaltem regulam pertranſire. Et cap. *Statuimus*, eod. tit. Gregorius IX. ait, Novitios poſſe liberè ad ſæculum redire, niſi evidenter appareat quòd abſolutè voluerint vitam mutare, & in Religione perpetuò Domino deſervire.

2. Nemo mittens manum ad aratrum & reſpiciens retrò aptus eſt regno Dei; Luc. 9. ſed is qui proponit vitam mutare in melius mittit manum ad aratrum; ergo non poteſt reſpicere retrò, ac per conſequens ejus votum ſolo animi propoſito eſt perfectum.

3. Numquam licitum eſt mentiri: qui autem decernit aliquid facere & non facit mentitur, cùm faciat contra ſuam mentem; ergo tenetur facere. Confirmat. Is qui proponit aliquid facere, ſaltem tacitè utitur hoc verbo *Faciam*: atqui tale verbum eſt obligatorium; ergo ad rationem voti non requiritur promiſſio, ſed ſufficit propoſitum.

Reſp. non conſiſt. eſſe. Reſp. B. Thomæ & aliorum communis eſt: Votum non conſiſtere in ſolo propoſito voluntatis quantumvis deliberato; ſed præterea requiri promiſſionem: hæc autem à propoſito multùm differt. Nam propoſitum eſt actus voluntatis; promiſſio actus rationis à voluntate imperatus, qui ordinariè oritur ex propoſito tamquam ex ſua cauſa non tamen hunc effectum neceſſariò ſecum trahente. Deinde. Is qui deliberatè proponit, vult quidem id de quo deliberavit, ſed nondum ſe obligavit ad hoc faciendum, neque adhuc ordinavit ſe ad id velle eſſe obligatum; quod tunc demum facit quando promittit.

Ut differat propoſitum & promiſſio.

Prob. hæc reſp. 1. Quia votum eſt promiſſio; ergo non conſiſtit in ſolo voluntatis propoſito. Ant. inſinuatur c. 5. Eccleſ. his verbis: *Si quid voviſti Deo, ne moreris reddere: diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio.* Et poſtea: *multo melius eſt non vovere, quàm poſt votum promiſſa non reddere*: ibi namque ſignificatur, quòd vovere ſit promittere. Ac ſimiliter Deuter. 23. ubi dicitur: *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere &c. Si nolueris polliceri, abſque peccato eris.*

2. Votum inducit obligationem: nudum autem propoſitum non parit obligationem, etiamſi ſit deliberatum; alioquin ſequeretur, omnes illos dupliciter peccare, qui poſtquam in Confeſſione firmiter propoſuerunt ſe non ampliùs peccaturos, poſtmodum tamen relabuntur in peccata.

3. Licet à pœnitentibus requirere, ut proponant abſtinere à peccatis: atqui ordinariè non licet requirere ut id voveant; ergo longè plus eſt vovere quàm proponere.

Confirm. Cùm quidam metu mortis perterritus hæc verba protuliſſet, *Non diu hic morabor, proponens in animo quòd Religionis habitum eſſet aliquando ſuſcepturus*; Alexander III. cap. *Litteraturam* tit. de Voto reſpondit: *Quòd ſi plus non eſt in voto proceſſum, tranſgreſſor judicari non poterit, ſi non impleat quod dixit.*

Ad 1. Arg. reſp. Utrumque Pontificem loqui non de nudo propoſito, ſed de eo quod voto firmatum eſt. Quamvis enim in cap. *Conſulti* caſus proponeretur de Novitio tempore novitiatus; tamen Innocentii III. reſponſio eſt bipartita: *Nos*, inquit, *credimus diſtinguendum. Utrùm is qui convertitur propoſuerit abſolute vitam mutare, ut ſub habitu regulari omnipotenti Deo de cætero famuletur: an conditionaliter experiri obſervantiam regularem, ut ita demum, ſi infra annum ſibi placuerit, profiteatur Ordinis diſciplinam: aut ſi fortè non placuerit, moribus emendatus, ad ſtatum revertatur priſtinum.* Ita Innocentius ſubjiciens deinde hanc reſponſionem: *In primo caſu debet, ut regulariter vivat, ad laxiorem ſaltem regulam pertranſire. In ſecundo poteſt ad ſæculum, non tamen ut vivat ſæculariter, remanere.* Quoad priorem ergo reſponſionis partem, in qua dicit: *Debet, ut regulariter vivat, ad laxiorem ſaltem regulam pertranſire*, loquitur de illo, qui fuerat Monaſterium ingreſſus, non ſolo animo probandi, ſed cum abſoluto propoſito, quod tacitam ſaltem promiſſionem includebat, ſub habitu regulari omnipotenti Deo deinceps famulandi. Quoad poſteriorem autem partem reſponſio procedit de illo, qui ſolùm intraverat animo probandi, & qui non plus habebat quàm propoſitum; ideòque dicit, quòd poſſit ad ſæculum redire.

Et ſimiliter quod in cap. *Statuimus*, Greg. IX. indicat, eum debere religiosè vivere, qui abſolutè voluit vitam mutare, & in Religione perpetuò Domino deſervire; de illo accipiendum eſt, qui non nudum propoſitum fecerat, ſed promiſſionem ſaltem tacitam. Videri poſſunt Sotus lib. 7. q. 1. art. 2. Valentia diſp. 6. q. 6. punct. 1. Azorius p. 1. lib. 11. c. 12. Sanchez lib. 4. in Decal. c. 1.

Ad 2. B. Thom. Neg. Min. Quia is, qui nudum habet propoſitum benè faciendi, nondum aliquid facit: qui verò mittit manum ad aratrum facit aliquid; ponit enim illuc ſuam manum, etſi nondum aret. Secundùm litteram ille dicendus eſt mittere manum ad aratrum, qui Chriſti ſervitio & ſequelæ ſe addicit: reſpicit autem retrò, qui ad priſtina iſtius ſequelæ impedimenta vult reverti. Cùm igitur poſſit quiſpiam Chriſto ſervire, ipſumque ſequi, quamvis nihil voveat: cùmque etiam poſſit ab eo ſervitio reſilire, etſi non reſiliat à voto; nihil hinc habetur ad concludendum, quòd proponere quippiam ſit illud vovere.

Ad 3. Neg. Subſ. Tunc enim quando proponebat ſeu decernebat aliquid facere, habebat voluntatem illud faciendi: poſtea verò hoc non faciens, nihil agit contra mentem quam tunc habebat; ſive non quidquam facit contra id, quod in præſenti mente gerit, ſed mutat ſicut propoſitum ita & mentem quam priùs habuerat. Non cenſetur autem mentiri qui animum mutat, quamvis ſit infidelis, ſi priùs aliqua promiſſione ſe obligaverat.

Ad Confirm. reſp. Iſtud verbum *Faciam* aliquando habere vim promiſſionis & obligationis præſertim in contractibus: in aliis autem negotiis ſæpe non eſt obligatorium, ſed tantùm ſignificat quid ſit in animo, ut ſenſus ſit; Faciam, id eſt eſt mihi animus faciendi. Unde & ſolemus interdum dicere, Faciam hoc in gratiam tui, ſed non promitto.

Ex his certò tenendum eſt, votum eſſe promiſſionem: ut autem ab aliis promiſſionibus diſtinguatur; ex art. 1. 2. & 5. ſciendum eſt, quòd illæ fiant creaturis; votum ſoli Deo; unde & definiri ſolet: Votum eſt promiſſio Deo facta de meliori bono. Nec refert an expreſſione vocis, an ſola mente fiat. Nam utrovis modo poſſumus Deo aliquid vovere, ſi revera non tantùm proponamus, ſed etiam promittamus ei nos quippiam facturos vel omiſſuros, quamvis ſola cogitatione Deo loquamur, & hoc ei polliceamur. Quòd autem ſæpe verbis exterioribus utantur illi qui vovent; id propterea eſt, ut vel ſeipſos excitent, vel proximos ædificent ac teſtes adhibeant. Cæterum, quia quæ valde ſolemus deſiderare, ea per voti nuncupationem à Deo cupimus obtinere; hinc fit, ut ſæpenumerò votum pro deſiderio uſurpetur, veluti quando dicimus, Baptiſmi vel pœnitentiæ ſaltem votum eſſe neceſſarium ad ſalutem homini adulto. Quid votum.

Porro, quemadmodum ad promiſſionem neceſſaria eſt deliberatoria; ita & ad votum: tanta videlicet, quanta requiritur & ſufficit ad actum verè humanum, & moralem; ac proinde quæ ſufficit ad peccatum mortale faciendum, etiam ſufficit ad votum.

Noo igitur, aut diuturna deliberatio requiritur, aut ea qua omnes rei difficultates prævideantur: ſed qua is qui vovet ſciens ac volens pollicetur, ita ut advertat velitque vovere. Quare quod nonnulli di-

cunt,

Digitized by Google

eunt, ad diſcernendum fueſitnè plena an ſemiplena ſeu imperfecta deliberatio, ſpectandum eſſe vel animi confirmationem, vel pœnitentiam, quæ ſtatim poſt emiſſum votum ſupervenit; non poteſt pro generali regula admitti. Nam quòd hominem alicujus rei pœniteat etiam poſt plenam deliberationem, non raro contingit; vel ex inconſtantia & mutabilitate; vel ex eo quòd non perſpexerit omnes rei circumſtantias & difficultates. Plus probabilitatis habet dicere, ſpectandas eſſe cauſas, ex quibus oriri poteſt defectus deliberationis. Si quis dicat, ſe voviſſe ex animi perturbatione, ob metum mortis ex morbo, aliave ſimili cauſa imminentis, vel ob aliam affectionem, aut ex calore iracundiæ; ordinariè judicandum videtur in favorem voti, nimirum quòd obliget. Quia valde rarum eſt, quòd ejuſmodi paſſiones ita rationis judicium obnubilent, plenamque deliberationem impediant, ut homo non advertat quid agat.

De dubitante an deliberatè voverit.

Si dubium de plena deliberatione oriatur ex conditione ætatis: aut vovens expleverat ſeptennium quando vovebat; & tunc præſumitur habuiſſe ſufficientem uſum rationis, ideòque votum judicandum eſt eſſe validum, niſi opponatur magnum argumentum pro defectu: aut non expleverat ſeptennium; quo caſu præſumitur defectus judicii, niſi aliundè conſtet de contrario: aut rebus omnibus benè conſideratis dubitatur, an haberet illam ætatem; & tunc potiùs videtur judicandum pro voto, juxta Sanchez lib. 4. in Decalog. cap. 1. Quia vix accidit, quòd vota emittantur ante ſeptennium, ideòque à communiter accidentibus præſumuntur emiſſa poſt illud, niſi ſint rationes bonæ in contrarium.

Quando autem dubitatur de ipſo voto, an ſit emiſſum; non pauci exiſtimant, judicandum eſſe pro nullitate voti, ut Soto lib. 7. q. 3. art. 2. & Sanchez lib. 1. in Decalog. cap. 10. num. 36. eò quòd in dubiis ſit melior conditio poſſidentis. Aliis tamen magis accedimus qui cenſent, tunc eſſe judicandum pro voto, ut in dubiis eligatur pars tutior. Ita poſt Sylveſtrum & Angelum, Azorius lib. 11. cap. 19. & in Emanuele Sa correcto legimus quòd *in dubio an voveris, vel an cum voviſti, compos eſſes mentis; votum ſervandum eſt, vel petenda diſpenſatio.*

In dubio an quis voverit.

Ad regulam verò juris objectam quidam reſpondent: Eam habere locum in iis quæ pertinent ad juſtitiam. Alii dicunt, etiam hoc caſu meliorem eſſe conditionem poſſidentis. Quia judicatur pro actu hominis, qui præſumitur habere modum actionis humanæ; ideòque eſſe ſufficienter deliberatus, quando non conſtat de contrario. Imò etiam judicatur pro homine, qui per ſe loquendo melioris conditionis eſt habens votum quàm ſine illo, ſecundùm ea quæ dicentur art. 6.

Quæſt. Duæ reſtant difficultates; una: An ad votum præter animi deliberationem, voluntatis quoque propoſitum ſit neceſſarium.

Reſp. Communis doctrina poſt B. Thomam in hoc artic. affirmat. Sed rurſum quæritur: An ergo non eſſet votum, ſi quis animo vovendi quippiam Deo promitteret, haberet tamen voluntatem non implendi ſuum promiſſum. Reſpondendum eſt: Futurum votum, atque adeò ſic voventem peccare quidem graviter, obligari tamen ad impletionem voti. Quia ſicut de eſſentiali ratione voti vel promiſſionis non eſt, quòd res promiſſa præſtetur; ita nec de ipſius ratione eſt, quòd qui promittit habeat animum præſtandi, ſed ſufficit quòd habeat voluntatem ſe alteri obligandi. Confirmat. Qui juramento promittit aliquid, neque tamen habet animum ſervandi, tenetur juramento; ergo ſimiliter qui vovet.

Vovens ſine propoſito ſervandi, obligatur.

Tacita ob. Neque his obſtant verba B. Thomæ dicentis, quòd ad votum tria ex neceſſitate requiruntur; deliberatio, propoſitum voluntatis, & promiſſio. Vel enim intelligit propoſitum emittendi votum; vel ſi intelligat propoſitum præſtandi rem eam quam vult promittere, ita loquitur, quia iſta omnia ſunt neceſſaria ad hoc, ut votum & validè & benè fiat: aliquo enim illorum deficiente, aut votum non eſt validum, ut ſi omni modo deſit deliberatio vel promiſſio: aut validum quidem eſt, ſed peccatur ſic vovendo, ut ſi deſit animus votum exequendi.

Alia ob. Non obſtat etiam quod dicit, Promiſſionem procedere ex propoſito faciendi. Ut enim q. 66. art. 2. quæſ. 4. explicavimus, *Reſp.* loquitur de eo quod eſt ordinarium, aut quod eſt perpetuum, quando promiſſio fit ſincerè quemadmodum fieri debet.

Petes: An ſit votum ſi quis velit vovere, non velit tamen ſe obligare? Ex his quæ diximus illa qu. 66. art. 2. quæſ. 4. verius eſt non eſſe votum. Quia per voluntatem qua id vult quod eſt contra voti ſubſtantiam, deſtruitur voluntas vovendi; ac proinde talis revera non vult vovere, ſed fingit ſe illam voluntatem habere: ſicut ſi quis vellet rem ſuam donare vel vendere, ſeriò tamen vellet eam ſeu ejus proprietatem non à ſe alienare, ſed ſibi retinere; revera non vellet eam aut donare aut vendere, ſed potiùs fingeret ſe id velle. Si quis autem ſciens & volens voveret nihil cogitando de obligatione; ejus votum eſſet validum. Quia virtualiter voluit ſe obligare, quando voluit vovere.

Quæſt. Altera difficultas eſt: An ad votum ſicut neceſſaria eſt deliberatio; ita requiratur libertas, ut nimirum ſponte fiat non coactè. *Reſp.* Reſp. affirm. eſt communis; pro ejus tamen explicatione diſtinguendum eſt. Poteſt enim quiſpiam moveri ad vovendum, aut metu levi, aut gravi ſive juſto.

Votum, quod ex levi metu oritur, eſt validum: quod ex gravi injuſtè per hominem incuſſo ad votum extorquendum, non eſt validum. Dico, *per hominem incuſſo*. Quia votum metu mortis ex cauſa naturali imminentis factum, cujuſmodi eſt illorum, qui vel morbo afflicti vel tempeſtate jactati vovent peregrinationes aut alia; ſatis conſtat eſſe ratum & obligatorium. Additum eſt, *ad votum extorquendum*. Quia ſi quis voveat metu ſibi incuſſo ob alias cauſas, voto tenetur: & ſimiliter ſi metus fuerit incuſſus ad extorquendum votum ſed juſtè.

De voto per vim extorto.

Unde verò proveniat quòd votum juſto metu prout jam diximus emiſſum ſit irritum; non omninò convenit. Quibuſdam videtur, quòd ex jure naturali. Partim quia votum eſt opus conſilii; & ideò requirit libertatem. Partim quia Deo gratum non eſt quod vi extorquetur: votum autem eſt Deo gratum.

Sed verius loqui videntur qui cenſent, ejuſmodi votum eſſe validum, ſi ſolum jus naturæ ſpectemus: ex jure autem poſitivo eſſe irritum. Quia metus mortis, ſive ab homine inferatur, ſive à Deo, vel aliundè proveniat, per ſe non habet differentiam, ut unus votum diſſolvat, & non alius: metus autem qui à Deo, ſive per cauſas naturales ſive aliter immittitur, non diſſolvit votum; ergo nec is qui ab homine incutitur, ſi ſecludatur authoritas Eccleſiæ.

Juris poſitivi eſt quod votum metu extortum ſit nullum.

Confirm. Quæ fiunt ex metu, quamvis ſint mixta ex voluntario & involuntario, tamen hic & nunc ſunt voluntaria, unde juramentum tametſi metu gravi extortum obligat; ergo votum, quamvis metu juſto extorqueatur, eſt voluntarium, atque adeò obligat, niſi per jus poſitivum aliter eſſet conſtitutum. Hæc autem conſtitutio magis ex perpetua Doctorum traditione & continuo uſu habetur, quàm ex vero aliquo jure; ut videre eſt apud Navarrum cap. 12. num. 52. Sanchez in Decalog. libr. 4. capit. 3. Azorium libr. 11. cap. 15.

Verumtamen in cap. *Perlatum* tit. De his quæ vi, Pontifex ſatis declarat, mulierem, quæ Religionis votum emiſerat, habitumque ſuſceperat, voto ſolutam eſſe, ſi probetur quòd timore mortis hoc fecerat. Et hoc ait Pontifex, non tam ſolvens eam mulierem, quàm ſolutam eſſe ſupponens. Unde apparet, quòd etiam ante illud tempus vota metu extorta erant invalida.

Ad motiva in contrarium allata reſp. ad prius quidem: Hic inveniri ſufficientem libertatem, etiamſi metus incutiatur. Ad poſterius autem: Illum qui metu votum extorquet diſplicere Deo; ſed non eum cui metus incutitur, quique ſic territus vovet. Quanquam & aliud eſt, votum eſſe validum; aliud voventem Deo diſplicere ob circumſtantiam aliquam voto non eſſentialem: quemadmodum patet ex illo, qui ſciens ac volens promitteret ſervare caſtitatem, ac nihilominus intenderet uti conjugio.

Ex his colligendum relinquitur, votum Religionis ingre-

ingrediendæ, aut profeſſionem in Religione approbata ſolo metu reverentiali factam non eſſe irritam; quando ſcilicet vovens præ pudore & reverentia non audet contradicere patri vel ſuperiori: ſed tamen nullæ minæ illi intentantur, neque eſt probabilis ratio timendi aliquod grave malum, etiamſi non voveret. Talis enim metus ſolùm eſt levis: & quamvis nonnihil imminuat voluntarium; non tamen ex eo prudenter vel rationabiliter inducitur quiſpiam ad vovendum id, quod alioquin non fuiſſet promiſſurus. Deinde. Jura quæ loquuntur de votis ex metu irritis, ſolùm agunt de metu gravi, tit. De his quæ vi. Ita Sanchez. lib. 4. in Decalog. cap. 3. nu. 26. addens, quòd in dubio an metus fuerit gravis, an levis, ſit judicandum pro voto.

Si autem loquamur de metu reverentiali, cui ſint adjunctæ graves minæ, vel timor iræ aut indignationis gravis, vel aliud grave malum immineus ab eo qui inſtruitur; votum aut profeſſio ex tali metu facta eſt invalida, ut latè oſtendi part. 2. Variarum verbo *Profeſſio Religionis* 1.

Poteſt etiam ex dictis colligi, quòd ſi quis metu gravi adactus ſacros Ordines reciperet; non teneretur ſervare caſtitatem, niſi poſtea metu ceſſante ratificaret quod factum eſt, veluti Ordinem exercendo, aut aliter: ac propterea deberet ab omni actu ſacri Ordinis abſtinere, ſi (quemadmodum poſſet) vellet amplecti ſtatum matrimonialem. Vide Sotum in 4. diſt. 25. q. 1. art. 2. Sanchez dicto c. 3. n. 18. Azorium p. 1. lib. 11. c. 15. & quæ nos diximus ad Supplem. q. 53. art. 3. fin.

De voto per ignorantiam vel fraudem.

Petes: Si non ex metu, ſed errore, fraude, vel ignorantia voverit aliquis, an votum ita liberè ſit emiſſum ut teneat? Reſp. Tenere, ſi ſolùm fuerit ignorantia merè negativa abſque poſitivo errore; quia ſcilicet non prævidit omnes rei difficultates. Neque refert, quòd ſi eas advertiſſet, non voviſſet. Ejuſmodi enim conditio non facit, ut non voluntariè voverit: ſicut multi non contraxiſſent Matrimonium, ſi prævidiſſent omnia ejus incommoda; ac nihilominus voluntarii fuerunt in contrahendo: quia talis conditio non afficit voluntatem eo tempore quo fit votum, vel contractus.

Si autem fuerit error poſitivus, aut aliqua fraus; videndum eſt, an hoc ſit circa ſubſtantiam, ſubſtantialeſve conditiones, aut notabiles circumſtantias rei promiſſæ; an ſolùm circa quædam accidentaria, quæ non ſunt magnæ conſiderationis, neque notabiliter excedunt exiſtimationem voventis. Si prius; votum eſt irritum: ſi poſterius; eſt ratum. Quia in illo priori eſt defectus voluntatis, non eſt autem in poſteriori: Error enim & deceptio faciunt ea ſola eſſe involuntaria, in quæ cadunt: cùm ergo actionis ſubſtantia ſubſtantialeſve conditiones ac circumſtantiæ notabiles ſint id potiſſimum, quod in voto ſpectatur: aliæ verò tantùm ſecundùm quid ad illud pertineant; deceptio vel error circa illas cauſat involuntarium circa id, quod in voto eſt aliquid principale, atque adeò circa votum: quæ autem eſt circa minutiora; relinquit voluntarium ſimpliciter, etiamſi habeat mixtum involuntarium ſecundùm quid. Hinc ſi quis ab aliquo deceptus, quòd in uno Monaſterio non ſit frequens abſtinentia à carnibus, non crebra jejunia, non multæ auſteritates, voverit iſtud ingredi, minimè voturus ſi putaſſet perpetuam ibi eſſe à carnibus abſtinentiam, admodum crebra jejunia, valde magnas auſteritates; non obligabitur voto, quando fraudem detexerit. Et ſimiliter ſi quis deceptus, quòd Roma non longè diſtet, cùm diſtet longiſſimè, voverit illuc peregrinari: ſecus ſi tantùm eſſet deceptus circa itinerum amœnitatem majorem quàm revera eſt. Videri poteſt Dominicus lib. 7. q. 1. art. 2. Rodriquez p. 2. cap. 94. num. 4. Lopez p. 1. cap. 50. fin. Sanchez lib. 4. in Decalog. c. 2. num. 10. & 11.

ARTICULUS II.

Utrùm votum ſemper debeat fieri de meliori bono.

VIdetur quòd ſic. Quia illa quæ ſunt præcepti non cadunt ſub votum; Beatus enim Thomas in 4. diſt. 38. quæſt. 1. art. 1. ſignificare videtur, quòd votum de illis, quæ neceſſitate præcepti neceſſaria ſunt, tantùm ſit votum analogicè. *Invenitur* (ait) *quandoque largè accipiendo votum eſſe de his, quæ cadunt ſub tali neceſſitate; ſed excludit talis neceſſitas votum propriè dictum.*

Confirm. Ea quæ cadunt ſub votum debent eſſe voluntaria: quæ autem præcipiuntur ſunt neceſſaria. Deinde. Aut votum induceret novam obligationem ſupra obligationem præcepti, aut non induceret: ſi induceret; ergo ſimiliter inducetur novum vinculum per iterationem voti quotieſcumque iterabitur, & ſic oportebit tranſgreſſorem confiteri, quòd egerit contra votum vicies aut centies iteratum, quod tamen à Fidelium praxi videtur alienum: ſi non induceret; ergo fruſtra emitteretur.

Sed contra eſt, quòd tum indifferentia, tum etiam mala poſſunt eſſe materia voti; ergo votum non ſemper debet fieri de meliori bono. Ant. prob. 1. Quia indifferentia poſſumus facere; ergo & vovere: quod enim poſſumus facere, poſſumus etiam velle & promittere. 2. Non apparet cur hæc & ſimilia vota non ſint valida: Si prolem ex illegitimo thoro ſuſcepero; ingrediar Religionem: Si furtum commiſero; jejunabo tribus diebus. 3. Votum Jephte, propter quod immolavit ſuam filiam, Judic. 11. fuit validum, cùm numeretur inter Sanctos ad Hebr. 11. & tamen malum eſt occidere innocentem.

Præterea. Votum eſt quædam oblatio quæ fit Deo: ſed grata eſt Deo oblatio, quæ ipſi fit de re bona, etiamſi non meliori quàm ejus oppoſita; ergo ſimiliter Deo gratum eſt votum de re bona, licèt non ſit melior quàm oppoſita.

Pro reſp. ſit

CONCLUSIO I.

VOtum propriiſſimè fit de meliori bono, hoc eſt de bono ſupererogationis & conſilii: quod dicitur melius ſive majus bonum, quoniam majoris perfectionis eſt ſimul cum præceptis facere ea quæ ſunt conſilii, quàm illa ſolùm facere quæ ſunt præcepti. Prob. Concluſ. Cùm enim votum ſit promiſſio voluntaria, eò plenior eſt ratio voti, quò magis voluntaria eſt promiſſio: magis autem voluntariè promittuntur ea quæ ſunt conſilii, quàm quæ ſunt præcepti, eò quòd non ſolùm non ſunt neceſſaria abſolutè, ſed nec etiam neceſſitate finis. Ita B. Thomas, & poſt ipſum alii communiter.

CONCLUSIO II.

EA quæ ſunt præcepti rectè & validè poſſunt voveri. Quia etſi neceſſaria ſint neceſſitate finis; ideòque neceſſariò facienda ad conſequendam ſalutem: non ſunt tamen ſimpliciter & abſolutè neceſſaria, ſed liberè præſtantur, ac etiam liberè poſſunt (quamvis non ſine peccato) omitti. Hinc B. Thomas de talibus hìc dicit, quòd cadunt ſub voto in quantùm voluntariè fiunt: (per libertatem ſcilicet voluntatis) non autem in quantùm ſunt neceſſitatis, ſive non in quantùm ſunt neceſſaria ad ſalutem; quia non eſt in libertate arbitrii, ut non ſint ſic neceſſaria: neque homini eſt integrum ea facere vel non facere, ſi ſalvus eſſe velit. In eamdem ſententiam loquitur idem S. Doctor in reſp. ad 2. dicens *Quædam eſſe, quæ in omnem eventum ſunt bona, ſicut opera virtutis; & talia bona poſſunt abſolutè cadere ſub voto.* Certum eſt enim, quòd ſub iſtis bonis comprehendat etiam opera præcepta, & non ſolùm opera ſupererogationis.

Confirmatur. Optimè fieri poteſt, quòd ad aliquid præſtandum quiſpiam obligetur & duplici titulo; legis ſcilicet communis quæ ad omnes pertineat; & legis particularis, quæ aliquem particulariter obliget; ergo nihil vetat, quominùs per votum aliquis ſe obſtringat ad id, ad quod priùs erat ex præcepto obligatus. Hinc idem Author q. 168. art. 10. docet, Religioſum qui fornicatur aut furatur, non tantùm peccare contra præceptum divinæ legis de non mœchando vel non furando, ſed etiam contra votum continentiæ

& pau-

& paupertatis. Ex quo ſequitur, quòd qui vota Religionis emittunt; non ſolùm voveant eam continentiam quæ eſt in conſilio, ſed etiam illam quæ cadit ſub præceptum. Atque hæc ut communis ſententia ita etiam ut vera omninò tenenda eſt; ac proinde valida ſunt vota de non ſe inebriando, de non temerè jurando, & alia ejuſmodi.

Neque his obſtat, quòd Lev. 27. legimus, primogenita immolatitia non potuiſſe voveri. Hujus enim ratio non erat, quòd res præcepta non poſſit cadere ſub votum; ſed quia votum reale debet fieri de re quæ eſt voventis: primogenita autem immolatitia non erant hominum qui ea vovere voluiſſent, ſed Dei; idque non generali ſolùm dominio, ſecundùm quod *Domini eſt terra & plenitudo ejus*, Pſal. 23. ſed etiam particulari, quod Deus ſibi retinuerat ob conſervata Iſraelitarum primogenita, occiſis Ægyptiorum primogenitis Exod. 13. ita ut hoc ipſo quo erant Hebræorum primogenita; peculiariter pertinerent ad Deum, eſſetque hominibus adempta poteſtas, quam alioquin in ea habere potuiſſent. Unde cùm pro ratione cur primogenita non poſſent voveri dicitur: *Domini ſunt*; id non ita eſt accipiendum, quaſi ſolùm ideo ſint Domini, quia Deo offerri debent, ſed etiam quia Dominus eripuerat ea ex poteſtate hominum, ſibique ſoli jus & dominium eorum reſervaverat. Confer quæ in Com. ad cap. 27. Lev. diximus.

Concluſio III.

OPera per ſe & ex objecto mala non poſſunt eſſe materia voti; tantùmque abeſt ut obligetur quiſpiam ejuſmodi votis, ut potiùs peccet ea emittendo, & rurſum peccabit ea implendo. Debet ergo ab impletione illorum abſtinere perinde ac ſi non eſſent emiſſa. Ratio eſt. Quia ſicut promiſſio debet eſſe de re alteri grata; ita votum debet eſſe de bono quod ſit Deo gratum.

Quantum pecc. vovere mala. Quantum autem ſit peccatum vovere aliqua per ſe mala; diſtinctione eſt explicandum. Si enim vovetur id quod mortale eſt; votum etiam eſt peccatum mortale, & quidem duplex, ſi vovens habeat voluntatem implendi promiſſum. Quia ultra peccatum quod committit habendo propoſitum faciendi rem mortaliter malam, etiam facit gravem injuriam religioni voti, volens per votum ſe obligare ad illam rem malam. Si vovetur id quod ſolùm eſt peccatum veniale; verius videtur quòd ordinariè ſolùm eſt veniale. Quia propter levitatem materiæ non videtur fieri gravis injuria religioni. Ita Sylveſter verbo *Juramentum* 2. q. 7. collata cum verbo *Votum* 1. q. 4. Sotus lib. 7. q. 1. art. 3. Navarrus cap. 12. num. 28. Sanchez lib. 4. in Decal. cap. 6. Roderiquez p. 2. cap. 96. Dixi *ordinariè*. Quia poteſt ejuſmodi votum aliquando eſſe peccatum mortale, ut ſi ſciens talem promiſſionem eſſe malam, eam tamen facias tamquam Deo gratam & acceptam: ſic enim vovere eſt committere blaſphemiam, cùm attribuatur Deo id, quod nullo modo poteſt ei convenire. Vide Cajetanum verbo *Votum*, cap. 1.

Concluſio IV.

REs indifferentes quatenus tales non ſunt materia voti; neque votum, ſi quod fortaſſe de illis emittatur, eſt validum. Quia non poteſt eſſe Deo gratum, ſi ei promittas te facturum id, quod per ſe & ex ſua ſpecie nec bonum nec malum eſt in genere moris. Neque ſufficit ſi promittas, quòd in ejus cultum & honorem ſis hoc facturus. Nam quod eſt indifferens non habet cultum Dei, cùm ſit de numero rerum, quæ non magis ſunt bonæ quàm malæ.

Quantum pecc. vovere rem indifferentem. Quantum autem ſit peccatum emittere tale votum; non omnino conſtat. Verius videtur quòd ait Sanchez c. 7. nu. 4. eſſe veniale. Quia ideo peccatum eſt, quia vovetur materia illegitima: ideò autem materia eſt illegitima, quia non eſt ſecundùm ſe bona; ac proinde ſolùm videtur eſſe culpa levitatis ac vanitatis per ſe loquendo.

Dixi *quatenus tales ſunt*. Quia fieri poteſt, quòd res natura ſua indifferentes reſpectu noſtri & ratione quarumdam circumſtantiarum ſortiantur conditionem boni vel mali, atque adeò pertineant ad genus virtutis aut vitii: ſicut ingredi talem vel talem domum res eſt per ſe indifferens; ſi tamen ex aliqua occaſione ingreſſus tibi ſit noxius, licitè vovere potes quòd eam non ingredieris: quo voto tamdiu obligaberis, quamdiu durabit illa occaſio; ea verò ſublata, non ampliùs obſtringeris, quia tunc res ad ſuam redit indifferentiam. Ita Dominicus Soto dictæ q. 1. art. 3. Navarrus cap. 12. num. 28. Azorius p. 1. lib. 11. cap. 14. Sanchez eodem lib. 4. cap. 7.

Concluſio V.

REs quæ ſecundùm ſe ſunt bonæ, ſed poſſunt habere malum eventum, materia voti eſſe poſſunt quantùm ad prius: & propterea ſi votum fuerit emiſſum; quantum ad illud prius ſervandum eſt. Quantùm ad poſterius autem non poſſunt eſſe materia voti, neque in illo eventu ſervandum eſt, ſi forte fuerit emiſſum. Quia nemo poteſt obligari ad malum. Quando autem voventur res ejuſmodi, ex communi intentione & uſu ſubauditur conditio, ut intelligatur de ipſis quatenus bonæ ſunt ac honeſtæ.

Concluſio VI.

REs impoſſibiles non cadunt ſub votum, idemque judicium eſt de illis, quæ ſunt ſimpliciter neceſſariæ. Votum enim importat promiſſionem voluntariam: neceſſitas autem ſicuti & impoſſibilitas excludit voluntarium; unde ſtultum eſſet vovere, quòd ſis vel non ſis volaturus, moriturus, & alia hujuſmodi.

Pro generali ergo regula tenendum eſt, has conditiones requiri ut aliquid ſit materia voti: Quòd & in noſtra poteſtate ſeu libertate ſit poſitum, & Deo gratum; ita ut quadam ratione dici queat eſſe melius bonum, quia ſcilicet melius ſit illud facere quàm omittere, ſive quia ſit melius quàm oppoſitum.

Unde ſequitur, quòd votum non ſemper debeat fieri de meliori bono, ſi per melius bonum intelligatur bonum ſupererogationis: debeat autem ſemper fieri de illo, ſi generaliter intelligatur bonum, quod ſit melius quàm ſuum oppoſitum.

Sequitur præterea, non eſſe neceſſarium ut illud, de quo emittitur votum, ſit bonum optimum & præſtantiſſimum: ideòque votum illorum eſſe ratum, qui prætermiſſo ſtrictiore vitæ genere, laxiùs aliquod vovent; ac per conſequens ad ipſius executionem eos obligari, niſi alterum vitæ genus amplectantur, quod illo eſt melius & Deo gratius. Sic voto obſtricti ſunt, qui voverunt ſervire pauperibus in aliquo hoſpitali, peregrinari ad aliquem ſanctum locum, dare uni pauperi eleemoſynam, ingredi certam Religionem, etiamſi ſint aliquæ aliæ Religiones ſtrictiores & perfectiores, ac alia quædam opera præſtantiora.

Non ligantur autem voto, qui vovent numquam peccare, vel non peccare venialiter, non mutuare, non ſuſcipere Ordines, non ingredi Religionem, non dare eleemoſynam, non emittere ullum votum. Quia ejuſmodi vota ſunt de rebus juxta communem vivendi modum impoſſibilibus, vel de illis quæ opponuntur conſiliis Evangelicis. Secus verò ſi voveret, à certo quodam peccato ſive mortali ſive veniali abſtinere: aut etiam ab omnibus mortalibus: (cujuſmodi tamen vota non ſunt conſulenda) vel etiamſi voverent, quòd deinceps non vovebunt, niſi aut ſcripto, aut in aliorum præſentia; valida enim forent hæc vota. Sed nihilominus ſi talis poſtea vel ſolus exiſtens vel ſine ſcripto voveret; voto obſtringeretur. Quia non potuit per prius votum reddere vota ſubſequentia irrita. Votum etiam de non nendo, vel non coquendo panem die Sabbathi in honorem B. Virginis tamquam vanum & ſtultum eſt irritum, ſi ſic voventes non intendant abſtinere ab aliis operibus mechanicis: quid enim refert ad B. Virginis honorem, an hoc an illud opus faciant, quando operari non deſinunt? Sed ſi intenderent vovere abſtinentiam ab omni opere ſervili; votum eſſet validum. Qualia vota ſint invalida.

Diffi-

Quæſt. & reſp. Difficultas eſt : Poſſitnè fieri votum de Matrimonio ineundo. Reſp. Quòd regulariter non poſſit, imò & irritum eſt, ſi emittatur. Quia ſic vovens præcluderet ſibi viam ad majus bonum, ſcilicet caſtitatis & Religionis : & promitteret ſe deſcenſurum ad inferiorem perfectionis gradum quàm nunc ſit.

Dixi *regulariter*. Quia verius videtur, (etiamſi quidam aliter exiſtiment) votum de ineundo Matrimonio poſſe interdum eſſe licitum ac validum : ut ſi propter conditionem voventis ſaluti ejus omninò magis expediat Matrimonium quàm cœlibatus : vel ſi boni publici utilitas hoc expoſcat. Quia tunc vovetur id, quod hîc & nunc melius eſt. Videri poſſunt Cajetanus ad hunc art. Navarrus cap. 12. num. 43. Azorius p. 1. lib. 11. cap. 13. Rodriquez p. 2. cap. 96. Valentia diſp. 6. q. 6. punct. 2. Sanchez lib. 4. cap. 8. num. 8. & 53.

Ob. Dices : Si ſtatus matrimonialis quandoque magis expediat alicui propter ſuam conditionem ac fragilitatem quàm cœlibatus; ſequitur, votum continentiæ, ſi fortaſſis ab ipſo emitteretur, futurum illicitum ac invalidum, quia erit de re minùs bona. Reſp. Reſp. neg. Seq. Quamvis enim iſti homini ſecundùm ſuam fragilitatem conſiderato minus expediat cœlibatus, quando ad eum nullo voto obligatur : ſi tamen per Dei gratiam euſque pertingat, ut ſeipſum obſtringere velit ad ſervandam continentiam; cœlibatus erit ei utilior quàm Matrimonium. Quia quantum eſt de natura voti, habebit voluntatem in bono continentiæ firmatam; ut ex art. 6. in reſp. ad arg. patet, quam non habet dum eſt ſine voto.

Si contra dicas : Regulam eſſe communem, de qua ſeq. art. 3. quæſ. 4. agetur : Omne id quod ante votum emiſſum efficit, ut aliquid non poſſit eſſe materia voti, etiam efficere ut non ſit legitima voti materia, ſi poſt emiſſum votum ſuperveniat : at in caſu poſito continentia non eſt materia voti priuſquam votum emittatur propter perſonæ fragilitatem & nimiam difficultatem continendi; ſi ergo ſimilis difficultas poſt votum emiſſum ſuperveniat, votum deſinet eſſe obligatorium. Reſp. Neg. Subſ. Quia licèt continentia ſit homini, prout ſupra dictum eſt, fragili tam difficilis, ut ei potiùs expediat Matrimonium inire, quàm manere cœlibem, quamdiu nullo voti vinculo eſt obſtrictus ad continentiam; ipſa tamen continentia eſt tale bonum, quod ab homine etiam fragili poteſt voveri & ſervari, & ad cujus obſervationem facilitandam valere poteſt voti obligatio : adeò ut quod ante votum erat difficile; poſt votum reddatur facilius, quantùm eſt ex natura voti.

Ex his concludi poſſe videtur, votum de Matrimonio ineundo emiſſum ab homine, cui propter ſuam fragilitatem magis expedit Matrimonium quàm cœlibatus, eſſe obligatorium quamdiu, aut ſe ad ſervandam continentiam non confirmat per aliud votum, aut non quærit alia efficacia remedia, quibus poſſit abſque Matrimonio ſervare continentiam.

Quod autem attinet ad votum ejus, cui propter publicam Reipublicæ utilitatem vel etiam neceſſitatem magis conſultum eſt Matrimonium quàm cœlibatus : an ſi voveret cœlibatum, votum eſſet validum; ambigi poteſt. Verius tamen videtur, quòd validum, quamdiu non diſpenſaretur per Superiorem. Cùm enim votum caſtitatis ſit res per ſe Deo gratiſſima, atque adeò magnum ſit periculum in illicita ipſius violatione; non cujuſcunque judicium quantumvis moraliter certum ſufficit, ut ejus materia tamquam Deo minùs grata prætermiſſa, contrahat Matrimonium is qui caſtitatem voverat, ſed oportet intervenire Superioris authoritatem.

Conclusio VII.

VOtum facere de rebus, quæ opponuntur conſiliis Evangelicis, ordinariè ſolùm eſt culpa venialis. Quia non videtur res adeò gravis ſic vovere. Navarrus cap. 12. n. 29. & Sanchez c. 8. n. 5. Idemque videtur judicium, ſi quis voveat de rebus omninò neceſſariis, modò abſit Dei contemptus, & animus Deo diſplicendi. Quibus poſitis, idem dici poteſt de voto quod fieret de impoſſibilibus, quòd ea quiſpiam non ſit facturus.

Ad Arg. in contrarium allata ut reſpondeatur, dicendum eſt, patere ex dictis falſitatem Aſſumpt. Ad verba B. Thomæ duobus modis reſponderi poteſt. Uno, quòd in illis votum propriè dictum non opponatur voto metaphoricè aut analogicè dicto, ſed æquivaleat voto ſtrictiſſimè accepto, quod nimirum obligat eum, qui antequam voveret non erat obligatus : ut proinde ſenſus ſit; votum de re præcepta non eſſe votum propriè, quia non eſt ejuſmodi votum, quod inducat voventi obligationem ad faciendum id, ad quod antea non erat obligatus. Ita Cajetanus hîc, & Azorius c. 14.

Altero modo, S. Doctorem mentem ſuam iſto præſenti artic. clariùs explicaſſe, & quod in 4. ſcripſerat mitigaſſe. Cùm enim ait, Illud propriiſſimè cadere ſub voto, quod neque abſolutè eſt neceſſarium, neque neceſſitate finis; non vult dicere, votum cadens ſuper rem præceptam habere tantùm ſimilitudinem voti : quin potiùs ſupponit, quòd ſit propriè votum, ſed non propriiſſimè, eò quòd in ipſo non perfectiſſimè inveniatur ratio voti, utpotè quod non ſit tam voluntarium ſicut opus conſilii.

Ad 1. Confirm. reſp. Ea quæ ſunt præcepti non eſſe ſimpliciter neceſſaria, ſed ſolùm neceſſitate finis : ſunt autem voluntaria, quia voluntariè implentur.

Ad 2. (Etſi non valeat C. quòd votum fruſtra fieret, ſi non induceret novam obligationem; ſervire enim poſſet ad animum in bono ſtabiliendum, eumque à præcepti tranſgreſſione longiùs avertendum, & ad acquirendum novum meritum) Reſp. Certum eſſe, quòd votum ſupra obligationem præcepti inducit aliam; ac per conſequens quòd ejus tranſgreſſor debeat hoc in Confeſſione exprimere, dicendo v. g. ſemel ſum inebriatus, vel fornicatus, cùm tamen haberem votum non fornicandi, neque me inebriandi : bis fregi jejunium illo die, quo & ex præcepto Eccleſiæ & ex proprio voto debebam jejunare. Neque tamen ſimiliter neceſſarium eſt exprimere, an vel quoties votum illud iteraverit. Quia votum iterando non inducit ſibi novam obligationem, ſed priorem renovat ac confirmat, ut ita ſe ad priſtinum votum ſolvendum alacriorem & firmiorem reddat. Si poneretur, quòd intenderet ſe de novo obligare; tunc novam haberet obligationem : ſed quia ejuſdem eſſet ſpeciei ac rationis cum præcedenti; ideò non videtur quòd hoc deberet in Confeſſione aperire, niſi fortè toties cum ea intentione iteraſſet, ut meritò poſſet cenſeri obligatio prior eſſe notabiliter aucta; quod credimus rarò accidere.

Cæterum quia obligatio præcepti diverſæ rationis eſt ab obligatione voti; ideò duplex committunt peccatum qui contra utramque peccant : & ideò diximus hoc eſſe in Confeſſione exprimendum. Conferri poſſunt Azorius p. 1. lib. 7. c. 20. & libr. 11. c. 14. & Rodriquez c. 96.

Ad Arg. in oppoſitum patet reſponſio ex Concluſ. 3. & 4. Ad 1. prob. reſp. Neg. C. Non enim poſſumus ea omnia promittere, quæ nobis licitum eſt velle & facere, quia promiſſio ad alterum dirigitur, debetque fieri de re ipſi grata.

Ad 2. reſp. Illis votis non voveri aliquid malum; & ideò ipſa eſſe valida. Quamvis enim ita voventes peccent; non propterea ſequitur, quòd invalidè voveant : cùm longè aliud ſit votum acceptari à Deo ad meritum, aliud acceptari ad obligationem.

Pro majori tamen explicatione notandum eſt, animum voventis multipliciter poſſe reſpicere malum, quando vovet. Si reſpiciat illud tamquam finem quem vult à Deo conſequi, vel de quo vult ei gratias agere; votum eſt irritum : veluti ſi voveat ingredi Religionem eo fine, ut in lite iniqua aut in bello injuſto victoriam conſequatur. Quia tunc res promiſſa redditur mala propter iniquum finem. Similiterque foret irritum votum ejus, qui rei promiſſæ ſtatueret malum finem, etſi non eam ordinaret ad eum finem à Deo conſequendum; ut ſi quis promittat, quòd eleemoſynam ſit facturus ob vanam gloriam. Si autem ſic voveat, ut rem quam promittit non ordinet quidem ad malum aliquod conſequendum, ſed tamen eam reſpiciat, vel tamquam id quod poſito malo eventu ſit facturus, vel tamquam finem non rei promiſſæ, ſed ſuæ

promiſ-

promiſſionis; votum erit ratum. Quia dum malus ille finis neque intenditur à Deo haberi, neque ſtatuitur ut finis rei promiſſæ; ipſa res manet immunis à labe mali finis. Ac proinde valida ſunt hæc vota: Si ex duello ſalvus evaſero: Si prolem ex concubina ſuſcepero: Si poſt furtum latuero; dabo eleemoſynas, aut ingrediar Religionem. Et ſimiliter, ſi qui aliquando ſuſcipiunt Ordines ut poſtea fiant Epiſcopi; vel profitentur Religionem ut fiant Abbates; vel ut lautè vivant: quamvis peccent ita vovendo; validè tamen vovent. Quia malum illud quod intendunt eſt quidem ratio cur ſe applicent ad vovendum, ſive cur voveant; ſed non finis rerum quas promittunt. De his videantur Cajetanus hìc, Navarrus cap. 12. num. 30. Sanchez lib. 4. c. 6. Azorius c. 15. Leſſius lib. 2. c. 40. dubit. 5.

Quæſt. De Jephte.

Ad 3. prob. non una eſt omnium ſententia. Liranus & quidam alii Recentiores affirmant, Jephte non immolaſſe ſuam filiam per mortem corporis eam occidendo, ſed per mortem civilem eam Deo conſecrando, & ab hominum conſuetudine ſeparando, ac curando ut ſervaret perpetuam virginitatem: & quia hæc conſecratio erat irrevocabilis; ideò mortem vocari poſſe exiſtimant: ſicut hominis & agri conſecratio vocatur mors Levit. ult. Juxta quorum ſententiam facile eſt oſtendere, quòd Jephte neque peccaverit vovendo, neque votum exequendo.

In ejus confirmationem adferri poteſt. 1. Quòd non ſit veriſimile, Jephte virum prudentem potuiſſe in animum inducere, ut contra manifeſtam legis prohibitionem imitaretur ritus Idololatrarum. Sed neque poteſt ignorantia prætendi, quia habuit ſpatium bimeſtris, in quo facilè conſuli potuit Princeps Sacerdotum.

2. Non potuit etiam Jephte ignorare, quòd non poſſit offerri ſacrificium niſi per manus Sacerdotis: Sacerdotes autem ſciebant ſibi non licere homines ſacrificare.

3. Populus non permiſiſſet filiam ſui Principis innocentem occidi; ſicut non eſt paſſus 1. Reg. 14. Jonatham interfici, quamvis pater juramento ſe ad id obſtrinxiſſet.

4. Jephte votum emiſit ex inſtinctu Spiritus ſancti; dicit enim Scriptura: quod *factus eſt ſuper Jephte Spiritus Domini, & circuiens Galaad, &c. votum vovit Domino.*

5. Filia Jephte petiit ſpatium ut defleret non mortem ſed virginitatem ſuam. Et ubi nos habemus morem increbruiſſe, ut poſt anni circulum conveniant in unum filiæ Iſrael & plangant filiam Jephte; ex Hebræo Pagninus & alii vertunt, Ut alloquerentur filiam Jephte, cauſa ſcilicet conſolationis.

Quidam etiam addunt, Jephte ſub conditione voviſſe, quòd immolaret vel conſecraret Deo id, quod ſibi revertenti primum occurreret, ſi quidem immolari vel conſecrari poſſet; atque adeò filiam, cùm non poſſet immolari, fuiſſe Deo conſecratam. Probant autem. Quia pro eo quod in vulgatis Bibliis habemus, *Offeram eum holocauſtum Domino*; in Hebræo legitur: *Et erit Domino, & holocauſtum offeram Domino*; quam copulativam pro disjunctione poſitam eſſe dicunt, phraſi non inuſitata.

Reſp. Jephte filiam ſuam interfecit.

Verùm his non obſtantibus, eorum ſententia qui docent, Jephte immolaſſe ſuam filiam eam occidendo videtur probabilior. Cùm enim Scripturas interpretari debeamus juxta unanimem Patrum ſententiam: ipſi autem concorditer dicant, illam filiam per cædem fuiſſe immolatam; non debemus ab eis propter Recentiorum aliquas rationes diſcedere: præſertim cùm ex antiquis Orthodoxis nullus producatur, qui contrarium aſſeruerit.

In hanc ſententiam ſcripſerunt Hieronymus lib. 1. adverſus Jovinianum cap. 13. Item in capit. 7. Jeremiæ, & in caput 6. Michææ: Ambroſius lib. 3. Officiorum cap. 12. Auguſtinus quæſt. 49. in lib Judicum, & lib. 1. de Civitate cap. 21. Nazianzenus Orat. 22. Chryſoſtomus homilia 14. ad Populum Antiochen. tom. 5. & homilia de Jephte tom. 1. Theodoretus q. 19. in lib. Jud. Iſidorus Hiſpalenſis cap. 7. in eumdem lib. Iſidorus Peluſiota lib. 1. epiſt. 87. Juſtinus Martyr ſeu quiſquis eſt Author quæſt. 99. Tertullianus lib. 4. Carm. cont. Marcionem cap. 4. Anaſtaſius Nicenus q. 36. B. Thomas in 4. diſt. 38. q. 1. art. 1. quæſt. 2. ad 3. & hoc art. ad 2. Dominicus Soto lib. 7. q. 1. art. 3. Abulenſis & Serarius in lib. Judicum, Azorius lib. 11. cap. 14.

Confirm. Jephte vovit immolare quemcumque ſibi poſt victoriam primum occurrentem ex ſuis ædibus. Verba ejus ſunt: *Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicumque primus fuerit egreſſus de foribus domus meæ, mihique occurrerit revertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocauſtum offeram Domino*: atqui tunc vigebat verorum ac propriorum holocauſtorum uſus: ſpiritualia verò & metaphorica holocauſta per conſecrationem perſonarum ad perpetuam virginitatem, & per earum ſeparationem irrevocabilem ab hominum convictu non erant in uſu; ergo exiſtimandum eſt, quòd in voto ſuo intenderet immolationem propriè dictam, præſertim cùm analoga per ſe poſita ſumi ſoleant pro famoſiori ſuo ſignificato: neque hic vel Scripturæ vel Patres ſignificent alium intellectum: ſed expletis duobus menſibus pater fecit filiæ ſicut voverat, quemadmodum habet textus; ergo filiam propriè immolavit.

Ad 1. Arg. Reſp. Virum alioquin prudentem poſſe interdum decipi, vel per ignorantiam, vel per aliam cauſam. Videtur autem Jephte intendiſſe vovere hominem; tum quia Scripturæ ſacræ verba id clarè innuunt: *Quicumque primus fuerit egreſſus*, &c. tum quia ſingulare aliquid intendebat: nihil autem fuiſſet ſingulare, ſi pro tanta victoria, quam petebat, intendiſſet immolare beſtiam qualemcumque lege permiſſam offerri, quæ prima occurriſſet. Et veriſimile eſt quòd crederet, ſacrificium de homine eſſe Deo valdè gratum; partim propter exemplum Abrahæ, qui Dei juſſu paratus fuit filium immolare, laudemque promeruit; partim propter gentes vicinas, quas ſciebat filios & filias diis ſuis immolare ſolitas. Quæ res magnam quidem arguit legis naturalis ignorantiam: ſed cùm temporibus Judicum ea fuerit in multis de populo, qui ad idololatriam ſæpe declinaverunt; quid mirum, ſi & in homine militari, præſertim eo qui in terra aliena fuerat enutritus à juventute? Judic. 11.

Atque hæc ignorantia videtur fuiſſe cauſa, cur Jephte non petierit conſilium, dum haberetur bimeſtre quod filiæ ſuæ conceſſerat: quia ſcilicet nullam habebat dubitationem, ſed exiſtimabat ſe rem præclaram facturum. Quin & valdè probabile eſt, ipſos Sacerdotes non habuiſſe rem compertam: quamvis enim ſcirent non licere immolare homines; non videntur tamen ſciviſſe, quòd hic & nunc eſſet illicitum, eò quòd & Spiritus Domini factus eſſet ſuper Jephte antequam voveret, & poſt votum obtinuiſſet victoriam. Quorum tamen neutrum eſt convincens quòd Jephte benè egerit. Non prius: quia per Spiritum Domini poteſt intelligi ſpiritus fortitudinis; ſicut Judicum 14. v. 19. Ac inſuper dici poteſt, fidem & devotionem, ex qua Jephte motus eſt ad vovendum, fuiſſe à Spiritu ſancto, licèt ad 2. quamvis determinatio rei ſuper quam votum cadebat non eſſet ab illo. Non etiam poſterius: partim quia victoria videtur conceſſa propter pœnitentiam populi Judicum 10. expreſſam: partim quia Deus, etiam non obſtantibus peccatis, aliquando concedit victoriam, quemadmodum patet ex eod. lib. Judicum cap. 20.

Ad 2. Jephte non videtur dubitaſſe, quin ſacrificia ab illis quæ in lege præſcribuntur diverſa poſſent immolari per ipſoſmet qui ea voverant.

Ad 3. Neg. Aſſ. Neq. id quod objicitur eſt ſimile. Erat enim pater, qui Judicum 11. victoriam obtinuerat populumque liberaverat; & ideò populus ſentiens ſe illi eſſe obſtrictum, putanſque veriſimiliter quòd ejus votum fuiſſet cauſa victoriæ, ac videns filiam eſſe promptiſſimam ad moriendum; non voluit impedire mortem filiæ. At in Jonatha longè aliud erat: quia ipſe hoſtes fuderat, & per manum ejus dederat Deus miraculoſam victoriam; ideòque populus indignum judicabat quòd interficeretur; unde dicebant: *Ergone Jonathas morietur, qui fecit ſalutem hanc magnam in Iſrael? hoc nefas eſt.*

Ad 4. Ex dictis patet reſponſio.

Ad 5.

Ad 5. Filia Jephte ideò non petiit deflere mortem, quia ſciebat ſibi tandem aliquando eſſe moriendum, & libenter ac ſponte nunc offerebat ſe morti; hoc unum dolens, quòd abſque liberis eſſet moritura. Voluit ergo plangere virginitatem, ſcilicet infœcundam & abſque ulla proie conſervatam, eò quòd magna tunc temporis videbatur eſſe calamitas mori abſque prole, cùm Deo gratiſſimum exiſtimarent, illum populum tamquam Abrahæ ſemen multiplicare. Hinc Cantipratanus lib. 2. de Apib. cap. 29. §. 3. *Rudis ille populus ad litteram maledictionem ſterilitatis metuebat; unde filia Jephte virginem ſe morituram expavit.* Ex quibus etiam verbis argumentum duci poteſt pro reſponſione Veterum ſuperius allata. Ut enim argumentatur Abulenſis: Si pater ſolùm voviſſet filiam ſuam conſecrare ad ſervandam virginitatem; ipſa non petiiſſet duos menſes ad eam virginitatem plangendam, quandoquidem non duos menſes ſed totum vitæ ſuæ tempus habuiſſet ad hoc faciendum.

Ad Confirm. Reſp. cum Serario: Nullum Veterum, neque Latinum, neque Græcum, neque Chaldæum, vertiſſe Judic. 11. verbum hebræum per *alloqui*: ſed omnes omninò per *lugere*, *plangere*, vel *lamentari*. Nec eſt alius Scripturæ locus ubi ſignificet *alloqui*. Nam quod ex Judic. 5. quidam objiciunt, ubi Hieronymus vertit, *Ibi narrentur Juſtitiæ Domini*, eſſe idem verbum quod cap. 11. dilui poteſt dicendo: Verbum illic expreſſum ſemotis Rabbinorum punctis derivari à Nathan, quod ſignificat dare: vel etiam retineri poſſe Thanaz cum ſignificatione dandi: Unde & Oſeæ 8. ubi etiam invenitur illud vocabulum, nos habemus, *Munera dederunt amatoribus*, & cap. 5. Judic. apud 70. eſt, *Ibi dabunt juſtitias*, eas ſcilicet narrando & prædicando. Atque ita etiam poſſet accipi cap. 11. *Jerunt ad dandum*, nimirum luctum, elegoſque triſtes. Inſequendo autem verſionem eorum, qui reddunt per verbum *alloquendi*; dici poſſet ſignificari, quòd filiæ Iſrael quotannis irent, non ad alloquendam filiam Jephte præſentem, ſed ad alloquendum ei per Apoſtrophen cauſa luctus.

Ad Confirm. alteram Reſp. Neg. Aſſ. Neque verum eſt, copulativam, quæ ſecundùm lectionem hebraicam legitur, accipiendam eſſe pro disjunctiva. Copulativa enim retenta, ſenſus optimè reſpondet noſtræ verſioni vulgatæ, *Erit Domino*, ſcilicet dicatum; *& illud ipſum offeram Deo in holocauſtum*; tale nimirum, quale tunc vigebat, ideſt cruentum. Quapropter illa duo, quæ exprimit verſio Hebraica, non ſunt duo quædam diſparata, ſed potiùs duo ſubordinata ſicut genus & ſpecies. Illud enim prius, *erit Domino*, generale eſt: explicatur autem & determinatur per poſterius, *& holocauſtum offeram Domino*; quaſi diceretur: Ita erit Domino, ut ipſum offeram ei in holocauſtum.

Cæterum An Jephte peccaverit, ſive vovendo, ſive votum implendo; pariter ambigitur. Plurium Veterum ſententia eſt, Peccaſſe, ſed poſtea peccati pœnitentiam egiſſe; quandoquidem recenſetur in catalogo Sanctorum ad Hebr. 11. Ita Auguſtinus, Ambroſius, Thomas, & alii. Et quamvis Hieronymus epiſt. 34. videatur factum laudare, lib. tamen 1. cont. Jovinian. cap. 3. à pleriſque Hebræorum ait reprehendi, ipſiſque conſentit commentans in cap. 7. Jerem. & in cap. 6. Mich.

Jephte peccavit.

Quod autem dicit Ambroſius: *Non poſſum accuſare virum, qui neceſſe habuit implere quod voverat*; non pertinet ad eum ab omni peccato excuſandum, ſed ad peccatum ejus minuendum. Quia filiam interſecit non ex malitia, neque ex voluntate omninò ſpontanea, ſed quadam neceſſitate ductus, putans ſcilicet ſe propter religionem voti debere id facere. Unde idem Ambroſius: *Miſerabilis neceſſitas quæ ſolvitur parricidio.* Et antea præmiſerat: *Neque umquam adducar ut credam, non incautè Principem promiſiſſe*, &c.

Quæſt.

Ad Ult. Arg. initio art. propoſitum Reſp. Neg. C. Quia is qui vovet minus bonum, ſi ejus votum foret validum; obligaret ſe ad majoris boni omiſſionem, ſibique viam ad majus bonum præcluderet: hoc autem non facit qui ſine voto offert.

Circa reſp. ad 1. quæritur: An Chriſtiani, quando baptizantur, aliquod veri propriique nominis votum faciant. Ita enim ſentire videtur B. Thomas dicens, Quòd ſub voto baptizatorum cadit abrenuntiare pompis Diaboli. Et in Opuſc. de perfect. vitæ ſpirit. cap. 12. *Alia ſunt*, inquit, *communia vota, ſine quibus non eſt ſalus, ut vovere Fidem in Baptiſmo.*

Ad hujus ſententiæ confirmationem faciunt; 1. Quòd Chriſtiani graviùs peccent tranſgrediendo legem divinam quàm Pagani; atque adeò videntur habere majorem obligationem, quæ naſci videtur ex voto in Baptiſmi receptione emiſſo.

2. Eccleſia cogit baptizatos ſervare legem Chriſti; ergo ſignum eſt, quòd per votum ſe ad ejus obſervationem obſtrinxerint.

Reſp. neg. verior eſt omnino tenenda cum Cajetano hic, Dominico lib. 7. qu. 1. art. 3. Azorio lib. 11. cap. 14. Reſp.

1. Quia neque ullum eſt verbum, quo baptizandi ſignificent ſe votum propriè dictum emittere; neque vel ex vi legis Eccleſiaſticæ, vel ex natura rei continetur ibi aliquod votum. Verba enim, quæ baptizandi proferunt hæc ſunt, *Abrenuntio*, *Credo*, *Volo*: nullum autem horum verborum includit in ſui ratione emiſſionem voti propriè dicti. Lex verò Eccleſiaſtica nulla eſt, quæ votum ibi exigat: & profeſſio, quam Eccleſia illic poſtulat, ſolùm eſt profeſſio legis quæ ſuſcipitur, non voti quod emittatur.

In baptiſmo non emittitur votum propriè dictum.

2. Sequeretur alioquin, quòd omnes Chriſtiani, quandocumque peccant, peccent dupliciter, ſcilicet contra votum, & contra præceptum: id quod hactenus eſt inauditum.

Quapropter ad arg. contrarium, reſp. Votum à B. Thoma illic ſumi generaliter & impropriè pro eo, quod videtur eſſe aliqua promiſſio, cùm revera ſolùm ſit ſuſceptio legis Chriſti, & illius ſuſceptionis proteſtatio. Duobus ſiquidem modis poteſt dici quiſpiam aliquid promittere: vel quia habet intentionem ſe novo vinculo obſtringendi, & cum illa intentione promittit: vel quia ſolùm intendit profiteri ſe recipere legem & obligationem legis, quam revera tenetur ſuſcipere, etiamſi fortaſſe utatur verbo promittendi. Priori modo eſt votum propriè dictum; ut cùm aliquis Deo promittit, quòd abſtinebit à furto: Poſteriori modo non eſt, quia deficit animus promittendi. Illo modo non licet exigere à pœnitentibus, ut promittant quòd cavebunt à peccatis; iſto modo licet. Et hoc modo Fideles dici poſſunt in Baptiſmo promittere ſervare legem Chriſti, cùm revera ſolùm eam acceptent, & proteſtentur ſe illam ſervaturos. Hoc etiam poſteriori modo accipiendum eſt votum in iſtis apud B. Auguſt. verbis Serm. 7. de Temp. *ſufficiat quòd hucuſque peccavi, quòd contempſi, quòd fœtoribus carnis mea ſatisfeci: jam nunc te inſpirante vovero me à nequitia mea converſurum.*

Ad 1. Confirm. reſp. Graviùs quidem peccare Chriſtianos quando legem divinam tranſgrediuntur quàm Gentiles: non quia voti obligationem habeant; ſed quia divinis beneficiis, quæ & plura & majora acceperunt, magis ſunt ingrati; quia melius noverunt viam veritatis, à qua tamen peccando aberrant; & quia Sacramentis Fidei ſunt imbuti, quibus peccando faciunt contumeliam, ut ait B. Thomas qu. 10. artic. 3. ad 3. hujus p.

Ad 2. Confirm. neg. C. Ideò enim Eccleſia cogit Chriſtianos ad ſervandam legem Chriſti, quia per ſuſceptionem Baptiſmi facti ſunt ejus membra, ipſique tamquam ſuæ matri ſubjecti. Ac inſuper, quia recipiendo Baptiſmum profeſſi ſunt legem Chriſti, ejuſque obſervandæ obligationem receperunt.

In reſp. ad 3. obſerva, & macerationem proprii corporis & pias ex devotione vigilias cadere ſub votum; ſed prudenter faciendas: ſcilicet quatenus conducunt refrænandæ concupiſcentiæ, nec naturam nimium gravant. Quòd ſi quis tam longum, aut tam ſtrictum jejunium, aut tam frequentes vigilias voviſſet, ut ſine magno & manifeſto naturæ nocumento eas ſervari non poſſe per experientiam ſentiret; non teneretur illud votum ulteriùs ſervare, etiam inconſulto Superiore, ſi non eſſet ad illum recurrendi facultas: quæ ſi eſſet; tutiùs foret ex Superioris arbitrio agere.

Articulus III.

Utrùm omne votum obliget ad ſui obſervationem.

VIdetur quòd non. Quia ſi quis virginitatem pollicitam prævaricatus ſit profeſſione contempta; non punitur, ſed ſolùm irregularis habetur tamquam bigamus; can. 29. Conc. Ancyr.

Reſp. obligare.

Reſp. tamen affirmativa eſt indubitata: Omne ſcilicet votum cadens ſuper debitam materiam, ſeu quod revera voti rationem habet, obligat ad ſui obſervationem.

1. Quia maximè debemus ſervare Deo fidem ipſi promiſſam, cùm ipſe & Dominus omnium ſit, & noſter benefactor incomparabilis: niſi autem obſervemus & impleamus vota quæ fecimus; ſumus Deo infideles. Unde Scriptura pro ratione, cur vota ſint Deo reddenda, adfert infidelitatem ei diſplicere, Eccleſ. 5. *Si quid voviſti Deo, ne moreris reddere; diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio.*

2. Scripturæ valdè ſeriò jubent ac inculcant, ut præſtemus ea quæ vovimus; dicto cap. Eccleſ. *Quodcumque voveris redde; multoque melius eſt non vovere, quàm poſt votum promiſſa non reddere.* Deut. 23. *Cùm votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere; quia requiret illud Dominus Deus tuus: & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.* Et Jeremias ad declarandam imbecillitatem idolorum, ita de ipſis loquitur, Baruch. 6. *Si quis illis votum voverit, & non reddiderit, neque hoc requirunt.* Huc etiam facit illud Pſal. 75. *Vovete & reddite Domino Deo veſtro*: illud prius *vovete* eſt conſilii; poſterius præcepti. Unde 1. ad Tim. 5. de quibuſdam dicitur: *Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerant*; de viduis ſcilicet illis, quæ votum caſtitatis voluntate nubendi violaverant.

3. Eadem eſt SS. Patrum ſententia. Ambroſius ad Virg. lapſ. c. 5. eam quæ ſe ſpopondit Chriſto, ſi nubere velit, dicit perpetrare adulterium. Auguſtinus lib. de Bon. vid. cap. 11. lapſus & ruinas à caſtitate ſanctiore quæ vovetur Deo, adulteriis eſſe pejores affirmat.

Ex his colligitur, quàm graviter errent noſtri Sectarii dogmatizantes, vota non obligare, niſi quamdiu quis ea ſervare voluerit.

Ad Argum. initio allatum Reſp. Hoſius lib. 4. de Tradit. Quoniam verum eſt illud Auguſtini (lib. 2. de bapt. cont. Donat. cap. 3.) *Concilia, quæ per ſingulas regiones vel provincias fiunt, plenariorum Conciliorum authoritati, quæ fiunt ex univerſo orbe Chriſtiano, ſine ullis ambagibus cedere debent*; neceſſe eſt Concilium Ancyranum cedere Chalcedonenſi, in cujus can. 15. pœna excommunicationis infligitur virginibus Deo dicatis ac etiam Monachis illis qui nuptias attentarint. Extat autem ille canon. 27. q. 1. cap. *Virginem*, & cap. *Si qua Virgo*. Fortè etiam reſponderi poteſt: Pœnam bigamiæ per Conc. Ancyr. irrogari, non iis qui virginitatem promiſſam violaverant, agendo quippiam caſtitati contrarium: ſed his, qui cùm polliciti eſſent virginitatem profiteri, prævaricabantur, contemnendo illius profeſſionem facere.

Circa id quod B. Thomas ad 1. ait: *Secundùm honeſtatem ex qualibet promiſſione homo homini obligatur*; unde videtur ſequi, quòd ex ſimplici promiſſione, cui ſcilicet non eſt adjunctum juramentum, homo homini ſolùm obligetur ſecundùm quamdam decentiam & congruitatem: notandum eſt, hoc non ſequi. Quia cùm dicit, *Secundùm honeſtatem*, non excludit obligationem juſtitiæ naturalis, ſed civilis dumtaxat, ut manifeſtum eſt ex contextu ubi ſtatim addit: *Et hæc eſt obligatio juris naturalis.* Vult ergo dicere, quòd per promiſſionem ſimplicem homo homini obligatur in conſcientia & coram Deo; non tamen ex rigore juſtitiæ civilis, ſive non ex debito illo civili, quo poſſit in foro contentioſo compelli: ſed ſolùm ex debito morali ſeu juris naturalis, quia ſimplex promiſſio non dat actionem in judicio contra promittentem, quamvis liget in conſcientia. Conferri poſſunt Dominicus lib. 7. qu. 2. artic. 1. & Azorius p. 3. lib. 11. c. 14. His ita poſitis.

Explicatur textus.

Quæritur I.

Quantum peccatum ſit tranſgredi votum.

VIdetur ſemper eſſe mortale, quando omittitur id quod eſt tota materia voti. 1. Quia votum eſt actus religionis, quæ eſt virtus excellentiſſima; ergo numquam poteſt omitti abſque gravi Dei injuria. Confirm. Si materia ſit levis, promiſſio non tenet: Indignum enim videtur Deo quòd acceptet levia; ergo quando materia ſatis magna eſt ad votum; etiam ſufficit ad hoc ut tranſgreſſor peccet mortaliter.

2. Omne perjurium etiam in re leviſſima eſt peccatum mortale; ergo & omnis violatio voti: præſertim cùm vinculum voti arctius ſit vinculo juramenti.

3. Magnum & parvum dicuntur reſpectivè; ergo ſi omittatur tota rei promiſſæ materia, quamvis ea ſit ſecundùm ſe parva, eſt reſpectivè magna: multum enim infidelis eſt, qui rei promiſſæ nihil præſtat.

4. Sequeretur alioquin, eum qui vovit recitare quotidie orationem Dominicam numquam peccare mortaliter etiamſi ſemper omitteret: quod tamen non videtur dicendum.

Reſp. eſſe mortale ex genere.

Reſp. Violationem voti eſſe peccatum mortale ex ſuo genere, ſive ex objecto. Quia eſt contra fidem, juſtitiam, & reverentiam Deo debitam; idque ſatis patet ex authoritatibus ſupra allegatis. Nihilominus ſi abſque contemptu quiſpiam tranſgrediatur votum in materia levi, ſive totam voti materiam omittat ſive partem; verius eſt quòd ſolùm peccet venialiter, juxta Dominicum lib. 7. q. 2. art. 1. & lib. 8. q. 1. art. 7. Navarrum cap. 12. num. 10. & 40. Azorium p. 1. lib. 11. cap. 15. Lopez p. 1. cap. 42. Valentiam & alios.

Voti violatio interdum eſt peccatum veniale.

1. Quia in cæteris præceptis ordinariè levitas materiæ excuſat à mortali; ergo etiam in eo quod jubet vota eſſe reddenda.

2. Votum non habet majorem vim obligandi quàm lex: ſed materiæ parvitas excuſat tranſgreſſionem legis à mortali; ergo ſimiliter eſt in tranſgreſſione voti.

Ad 1. Argum. reſp. neg. C. Quia licèt actus religionis habeant quamdam excellentiam; non omnes tamen habent æqualem, ſed diverſi gradus poſſunt reperiri pro rei magnitudine vel parvitate: ac proinde, quemadmodum ſacrilegium, quo vel res ſacra violatur, vel res profana è loco ſacro tollitur, propter materiæ levitatem poteſt eſſe veniale; ita & fractio voti.

Ad Confirm. neg. Aſſ. Deus enim, qui & parva & magna largitur, etiam parva acceptat, quando ei vel donantur vel voventur.

Ad 2. neg. C. Quia quòd perjurium ſit peccatum mortale, non eſt propter ſolam excellentiam religionis, ſed quia in perjurio Deus inducitur tamquam teſtis falſitatis: ſemper autem eſt magna injuria facere Deum mendacii teſtem ac approbatorem, ſive hoc fiat in re parva, ſive in magna, cùm ipſe ſit infallibilis veritas. Utrùm autem omne perjurium defectu veritatis in juramento promiſſorio ſit peccatum mortale; non hìc aſſerimus: ſed q. 98. negandum rejicimus; id interim concedentes de perjurio quo aſſertivè juratur falſum.

Ad 3. etiam neg. C. Quia totalitas rei non repugnat ejus parvitati; poteſt enim tota aliqua res eſſe parva, partim ſecundùm ſe, partim facto reſpectu ad alia ejuſdem rationis: & propterea non multum infidelis habendus eſt qui talis rei promiſſæ nihil ſervat; alioquin ſimili argumento concluderetur, etiam eſſe multum infideles, atque adeò peccare mortaliter, qui rem exiguam homini promiſſam non præſtarent: quod tamen nemo dixerit.

Ad 4. Dominicus Soto Seq. conc. putans in ea re nihil eſſe incommodi. Valentia tamen, Lopez, & quidam alii valdè probabiliter negant. Si enim levis materia toties prætermittatur, ut jam grave ſeu notabile aliquid ſit omiſſum; tunc erit peccatum mortale, ſimili modo quo q. 66. art. 6. diximus de parvis furtis.

QUÆRITUR II.

Quando oporteat votum ſuum implere.

Reſp cum disjunctione.

B. Thomas hìc in reſp. ad 3. ait, Quòd ſi intentio voventis fuerit obligare ſe ad ſtatim ſolvendum; tenetur ſtatim ſolvere: ſtatim, inquam, cùm commodè poteſt. Si ad certum tempus, vel ſub certa conditione; non ſtatim tenetur ſolvere. Intelligendum autem relinquit, quòd tunc ſolvere debeat eo tempore, quod cùm voveret intendebat, ac ſimiliter poſita ea conditione ſub qua votum emiſit.

Sed difficultas manet de illo, qui cùm voveret nullum tempus præfixit adimpletioni voti. Quidam putant hoc eſſe relinquendum conſcientiæ voventis: ſed hæc regula, & timoratis conſcientiis nimium eſt arcta, & aliis nimium laxa; ideò ex communi ſententia. Reſp. Eum qui ſic vovit debere votum ſuum implere quàm primùm commodè poteſt; ita ut ſecundùm prudentis judicium non incurrat notam moroſi debitoris.

1. Quia Scripturæ Deut. 23. *Cùm votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere*, & Eccleſ. 5. *Si quid voviſti Deo, ne moreris reddere*, videntur poſtulare, ut vota ſolvamus quàm primùm commodè poſſumus: præſertim cùm ratio illa adimplendi non minùs (quantùm eſt ex vi voti) urgeat uno tempore quàm alio, ſi ſit commoditas.

2. Omni promiſſioni abſolutæ & non limitatæ commune eſt, quòd ſtatim pariat obligationem, ideoque ſtatim exigi poſſit quod eſt promiſſum: cùm igitur votum ſit promiſſio, ſtatim obligat, ſtatimque eſt reddendum.

3. Niſi votum ſit ſtatim ſolvendum, non poterit aſſignari quando debeat ſolvi: quandoquidem obligationem ſortiatur, non pro caſu alicujus neceſſitatis ſicut communiter præcepta affirmativa, ſed ex voluntate voventis, qui non habita ratione, an id quod vovet ſit neceſſarium in aliquo caſu, an non, ſed ſolùm an ſit melius facere quàm non facere; ſponte promittit, & promittendo ſeipſum obligat.

QUÆRITUR III.

Utrùm obligatio voti tranſeat ad heredem.

SIT

CONCLUSIO I.

Quædã non tranſit. Alia tranſit.

VOTI perſonalis obligatio non tranſit ad hæredem. Quia talis voti obligſtio eſt perſonæ & de actionibus perſonalibus, non autem de aliqua re externa pertinente ad familiam; & propterea non tenetur hæres, ſive is ſit filius ſive extraneus, implere vota defuncti, quæ ſolùm ſunt perſonalia, niſi fortè ſeipſum ad hoc obligaverit. Ejuſmodi vota ſunt de ſervando jejunio; de macerando corpore; de peregrinando ad loca pia ſeu religioſa; & de intrando Religionem. Unde quamvis parentes voverint, filium ſuum tradere vel Monaſterio vel ſacris Ordinibus; niſi filius, cùm ad annos diſcretionis venit, conſenſerit, & factum parentum ratum habuerit; ipſe non tenetur Monaſterium ingredi, aut Ordines ſuſcipere: parentes autem voto ſuo ſatisfacient, ſi conentur, filium quantùm in eis eſt abſque vi, fraude, & dolo inducere ad id quod promiſerunt. Patet hæc doctrina; partim quia votum ſolùm fit de eo, quod eſt in poteſtate voventis; partim quia in his, quæ ad ſtatum vitæ pertinent, unuſquiſque eſt ſui juris, neque ad ea poteſt obligari ſine proprio conſenſu.

CONCLUSIO II.

VOTI realis obligatio tranſit ad hæredem, ſi ante mortem voventis non fuerit perſolutum. Quia ſicut hæres ſuccedit in bonis, ita etiam in oneribus quæ hæreditatem contingunt: ac proinde ſicut tenetur ea legata ſolvere, quæ teſtator promiſit hominibus; ita etiam ſolvere debet quæ promiſit Deo: veluti ſi voverit ædificare ſacellum: dare calicem alicui Eccleſiæ: largiri quamdam eleemoſynam pauperibus; ejus hæres ad illa omnia obligatur. Quæ ſi prætermittat; non propriè peccabit contra votum: ſed partim contra religionem, non ſolvens Deo id quod ipſi debet ratione ſucceſſionis in hæreditatem, atque adeò in obligationem teſtatoris: partim contra obligationem qua obſtringitur defuncto, hoc ipſo quo adit ejus hæreditatem.

Similiter ſi quis, quando vovet peregrinationem, intendat eam vel per ſe implere, vel curare impleri per alium; ipſo ante iſtiuſmodi voti impletionem mortuo, hæres debet, vel ipſe peregrinationem illam ſuſcipere, vel curare fieri per alium. Quia tale votum hactenus eſt reale, quòd vovens ſaltem tacitè intendebat præbere ſumptus ad eam peregrinationem per alium faciendam.

CONCLUSIO III.

QUANDO votum eſt mixtum, partim ſcilicet perſonale & partim reale, neque per voventem expletum; hæres tenetur implere illud pro quanto eſt reale, non autem quatenus eſt perſonale. Veluti ſi erat votum eundi ad B. Virginem Lauretanam, ibique offerendi calicem ſrgenteum, aut quid ſimile; hæres tenetur calicem iſti loco donare, non tenetur tamen ire: imò nec tenetur ad ſumptus peregrinationis, ſi voventis intentio fuerat illuc ire, non autem mittere alium. Quia in voto perſonali peregrinationis ſumptus tantùm ſunt acceſſorii, neque cadunt ſub intentionem voventis niſi indirectè & ut neceſſarii ad expletionem voti perſonalis; eo igitur evaneſcente, etiam ceſſat obligatio ad illos præſtandos.

Et generaliter ſi votum principaliter eſt perſonale & aliqua ex parte reale; hæres cùm ad reddendum perſonale non obligetur, nec ad reale obligatur. Quia ſublato principali, auſertur acceſſorium, juxta Paludanum in 4. diſt. 38. q. 3. art. 3. Sylveſtrum verbo *Votum*. 1. q. 11. Navarrum c. 12. nu. 56. Azorium p. 1. lib. 11. cap. 15. Unde ſi quis voverat ingredi Religionem, in quam, ſi profeſſus fuiſſet, bona ſua tranſtuliſſet; hæres non tenetur bona tradere Religioni, quia non tenetur ad intrandum Religionem, de quo fuerat principale votum.

Dices: Cap. *Quod ſuper*, tit. de Voto, Pontifex vult, ut qui habent votum in ſubſidium terræ ſanctæ propria perſona ſuiſque ſumptibus militandi, ſi ob impedimentum perpetuum proficiſci non poſſint, compelli debeant, ut quas facturi erant expenſas tranſmittant, per alios facturi quod per ſe non poſſunt. Ex quo ſequitur, quòd ſi vovens non ſatisfeciſſet voto; ejus hæres debuiſſet ſatisfacere, juxta reg. Juris 46. in 6. *Is qui in jus ſuccedit alterius, eo jure quo ille uti debebit*. Reſp. Non ſequi. Quod enim in eo cap. reſolvitur, non eſt ex natura voti ſecundùm ſe ſpectati, ſed propter magnum recuperandæ terræ ſanctæ fervorem ita fuit illo tempore ſtatutum, quod alioquin aliàs locum non habet. Unde Paludanus in 4. diſt. 38. q. 3. art. 3. Concluſ. 4. Si defunctus ſuſceperat crucem; non propter hoc tenetur hæres illuc mittere expenſas, quas ille facturus erat, niſi ipſe hoc ordinaverit.

Ob.

Reſp.

Accedit, quòd Pontifex non decernat, cum qui voverat ſimpliciter, hoceſt ſecluſa ſpeciali ordinatione, eſſe obligatum; ſed dicit, injungendam eſſe illi redemptionem talem, qua rerum facultate penſata, quas facturus eſſet expenſas in ſubſidium terræ ſanctæ tranſmittat.

QUÆRITUR IV.

An aliqua ſint, quæ liberent ab obligatione voti?

NOn hìc quæritur, an vel commutatio, vel diſpenſatio poſſit cadere in vota; Nam hac de re proprius agendi locus eſt artic. 10. 11. & 12. ſed, an citra Superioris authoritatem liberari quis poſſit ab executione voti.

Duo ſunt principalia quæ ad voti naturam ſpectant; mate-

Digitized by Google

materia nimirum, & intentio: & ex utroque contingit quempiam liberari à voto.

Ad Prius quod attinet, hæc regula ex B. Thoma in 4. diſt. 38. artic. 3. quæſt. 1. ad 1. colligitur. Id omne, quod ante votum emiſſum reddidiſſet rem inhabilem ut eſſet materia voti, ſi voto facto ſupervenìat; etiam reddit eamdem rem inhabilem: veluti, ſi res deſinat eſſe bona, vel reddatur impoſſibilis. v. g. vovit quis ingredi Religionem, & priuſquam ingrediatur incidit in talem morbum, qui eſt impedimentum eſſentiale; non tenetur eo morbo durante ingredi. Obſervandum tamen, an tota materia voti an ſola ejus pars ſit reddita impoſſibilis. Si tota; ad nihil tenetur, niſi fortè ad agendam pœnitentiam, ſi hoc per ejus culpam acciderit. Si tantùm pars; debet facere quod in ſe eſt, ac proinde, quantùm ad illam partem implere votum; ſecundùm ea quæ B. Th. hic dicit in fine reſp. ad 2.

Quare qui vovit toto Adventu jejunare, & poſtea contingit, quòd non poſſit plus quam bis aut ter per hebdomadam; tenetur bis aut ter jejunare juxta ſuas vires. Si quis Matrimonium contraxit poſtquam caſtitatem voverat, illudque conſummavit: quamvis non poſſit caſtitatem integram ſervare; tenetur tamen ex parte: ut non exigendo debitum, ac etiam non reddendo, ſi contingat quòd compars amittat jus exigendi: & abſtinendo à ſecundis nuptiis, ſi ejus uxor ante ipſum moriatur. Et ſimiliter quæ poſt votum virginitatis fuit corrupta, etſi nequeat ſervare deinceps virginitatem; ordinariè tamen debet ſervare caſtitatem, & abſtinere ab omnibus venereis, quemadmodum hic ad 2. tradit B. Thomas, & poſt eum Navarrus cap. 12. numer. 43. Sotus lib. 7. quæſt. 2. artic. 1. & communiter alii. Quia dum ſimpliciter & abſque ullo moderamine vovetur virginitas, vovetur abſtinentia ab omnibus venereis. Si quæ verò ita voveret, ut non intenderet ſe obligare niſi ad abſtinendum à primo actu, quo perditur virginitas; voto per hujuſmodi actum ſemel violato, non ampliùs obligaretur. Quia nec voluit, nec debuit vovere continentiam ob omnibus actibus.

Quantùm ad poſterius ſatis convenit, quòd ex voventis intentione, quam habuit vel habere debuit, judicandum ſit ad quid obligetur; Unde varii caſus poſſunt reſolvi.

Varii caſus.

1. Si quis vovit ingredi aliquod Monaſterium principaliter intendens ſe obligare ad ingreſſum Religionis, & ſecundariò ſolùm intendens hunc locum: quamvis in eo loco nolint ipſum recipere; debet tentare alia tum ejuſdem tum alterius Ordinis Monaſteria, tali numero, tali diſtantia, & diligentia, ut prudentis judicio videatur ſufficere. Si autem intendit principaliter ſe obligare, vel ad unam Religionem, vel ad unum locum; ſufficit quòd conetur ad aliquot iſtius religionis Conventus, aut ad eum locum admitti; & ſi non admittatur; erit liber. Quia in ejus voto intelligitur hæc conditio, Si illi volunt eum recipere; unde conditione non extante, non obligatur. Si autem dubitet, quomodo ſe habuerit in vovendo; debet tutiorem partem eligere, ait B. Thomas in 4. diſtinction. 38. Sed quid, ſi velint eum recipere ut laicum? Reſp. Quòd ſi nolint aliter, non tenetur, ſi ſecundùm qualitatem perſonæ & curſum vitæ, appareat non intendiſſe talem ſtatum.

2. Qui vovit ingredi vel etiam profiteri Religionem nihil aliud intendens: ſi non admittatur; non tenetur poſtea ſervare caſtitatem, ſed poteſt uxorem ducere. Imò quamvis eſſet admiſſus ad habitum, ſi poſtea ſponte reſiliat ac Matrimonium ineat; peccabit quidem illud ineundo, ac veriſimiliter etiam prima vice conſummando, eò quòd ponat impedimentum adimpletionis ſui voti, ſecundùm ea quæ diximus Supplem. quæſt. 53. artic. 1. non peccabit tamen deinceps debitum matrimoniale reddendo vel petendo, juxta Sotum dicto artic. 1. & Navarrum cap. 12. num. 47. Quia non eſt obligatus ad ſervandam continentiam. Unde multùm diſtinguenda ſunt vota Religionis ingrediendæ & caſtitatis ſervandæ: qui enim emiſit prius; ex vi voti non tenetur ad caſtitatem, ſed ſolùm ad bona fide ingrediendam Religionem, & ad ſincerè probandum an poſſit in ea vivere, ac denique ad profitendum & manendum ſi ea illi conveniat: ac proinde ſi fortaſſe peccet contra caſtitatem antequam ſit profeſſus; non propterea peccat contra votum. Idemque videtur eſſe judicium de illo, qui voverat non ſolùm ingredi ſed etiam profiteri, quamquam iſte ſtrictiùs obligetur ad faciendam profeſſionem, quàm alius.

Cæterum, ſi quis voverit ingredi Religionem cum intentione obligandi ſeipſum ad continentiam: ſive ad Religionem admittatur, ſive non & ſive habitum ſuſceperit, ſive non ſuſceperit; tenetur ſervare continentiam: fecit enim votum caſtitatis.

3. Qui vovit ſacros Ordines recipere, non obligatur recitare horas donec unum eorum receperit: & ſi interea laberetur in fornicationem; non faceret contra votum. Idem ait Dominicus dict. artic. 1. de illa quæ vovit non nubere; quòd nimirum non teneatur ex voto ad ſervandam caſtitatem, niſi aliud intenderit.

4. Qui per ſeipſum non poteſt implere votum, ordinariè non tenetur implere per alium; niſi vel hoc intenderit, vel ſit votum reale, quod per alium ſolet ac etiam nunc poteſt impleri: ut ſi promiſit peregrinari ad B. Virginem Hallenſem, & poſtea morbo perpetuo laboret; neque tenetur ire, neque mittere: ſi verò promiſit ibi offerre coronam argenteam; ad eam offerendam tenetur.

5. Qui vovit aliquid facere intra certum tempus, & non fecit intra illud; adhuc obligatur, ſi ſimpliciter & abſolutè vovit rem illam, temporis autem determinationem ſolùm ſecundariò expreſſerit: veluti ſi promiſit in ſatisfactionem ſuorum peccatorum jejunare ſemel proxima hebdomada, & tunc non jejunaverit; ea tranſacta adhuc tenetur. Si autem principaliter intendebat determinationem temporis, ut ſi promiſit jejunare in vigilia Sanctorum Philippi & Jacobi hujus anni; elapſo tempore non ampliùs tenetur.

6. Qui profitentur Religionem in aliquo Monaſterio, ubi regularis obſervantia non viget, & dum vovent vivere ſecundùm regulam Sancti Auguſtini, vel S. Benedicti, apud ſe cogitant & proponunt, ſe eam Regulam ſervaturos eo modo, quo invenerunt ſervari à cæteris; tenentur vivere ſecundùm Regulæ præſcriptum, & non juxta corruptos mores aliorum ſaltem quantùm ad ea omnia, quæ ſub reatu peccati mortalis obligant. Neque illos juvare poteſt intentio, quam habuerunt dum voverent, non magis quàm clericum ſacris Ordinibus initiatum juvare poſſit intentio, quam fortè habuit non ſervandi continentiam. Quia debebant habere aliam intentionem, ſervandi ſcilicet omnia, ſine quibus Regula ſervari non poteſt: ut benè docet Joannes Major in 4. diſt. 38. quæſt. 20. eumque ſecutus Navarrus cap. 12. num. 50. addens tamen, quòd quantùm ad accidentarias obſervationes, quæ ex Superioris legitimam ad hoc poteſtatem habentis licentia expreſſa vel tacita prætermittuntur, aliter ſit judicandum. Quia ſcilicet dum perſeverat iſta licentia; excuſantur ii qui tales obſervationes tranſgrediuntur. Verùm ſi Superior velit eos reformare, ad exactam Regulæ obſervationem ipſos reducendo; non poſſunt refragari. Juxta receptam enim B. Thomæ doctrinam in 2. diſt. ultima artic. 3. & Quodlibeto 10. art. 10. Regulares debent ſuis Superioribus obedire quandocumque præcipiunt aliquid ſecundùm Regulam, quam ſunt profeſſi. Et ſimiliter loquuntur Sylveſter verbo *Religio* 6. quæſt. 6. & Angelus eodem verbo quæſt. 30.

Et notandum, quòd ad Regulam pertinere intelligenda ſunt, non ſolùm ea quæ ſunt expreſſè in Regula, ſed etiam illa quæ reducunt ad Regulam; ut quæ pertinent ad obſequium fraternæ charitatis, & ad punitionem culparum: quæque ad commodiorem ac puriorem Regulæ obſervationem expediunt; ſecundùm ea quæ B. Th. ſcribit loc. jam cit.

Quæ ad regulam religioſorum pertineant.

Ne quis tamen hinc concludat, quibuſvis diverſorum Ordinum Religioſis poſſe præcipi magnas illas auſteritates, ſive ſilentii, ſive jejuniorum, diſciplinarum, & aliorum, quæ in aliquibus ſervantur: cùm dicitur,

ad Regulam pertinere ea quæ ad illam reducuntur; hoc intelligendum eſt, ſiſtendo intra limites Regulæ & juxta cujuſque Ordinis inſtitutum. Conferri poſſunt quæ habet Sanchez lib. 6. in Decal. c. 2. n. 15. & 16.

Quæſt. Petes: An qui vovit ingredi Religionem ſatisfaciat intrando Religionem ubi diſſolutè vivitur & Regula non ſervatur. Reſp. Reſp. Major, poſt eum Navarrus nu. 45. Non ſatisfacere: & ſi quando vovit intendebat non ingredi aliam; diſſuadendum eſt illi ne ingrediatur, niſi ſit ſpes, quòd brevi ſit introducenda Regulæ obſervantia. Neque ex rigore tenetur ingredi aliam Religionem; quia ejus votum factum eſt quodammodo illicitum ratione materiæ. Si autem indefinitè vovit, neque in intentione ſe reſtrinxit ad iſtam Religionem, in qua irregulariter vivitur; debet aliam ingredi.

Quæſt. Quæri etiam poteſt: Si quis voverit ſe jejunaturum vel peregrinationem ſuſcepturum, & poſtea nihil de voto cogitans hoc ipſum præſtet, an ſatisfaciat ſuo voto.

Reſp. Reſp. Satisfacere, modò legitimè hoc præſtiterit, neque habuerit intentionem non ſatisfaciendi. Quia per votum non ſe obligavit ad præſtandum cum intentione voti, ſed ſimpliciter ad voluntariè faciendum. Quo modo etiam Eccleſiæ legibus ſatisfacit is, qui die feſto Miſſam devotè audit, vel in ejus vigilia jejunat, etiamſi de præcepto non cogitet. Vide Azorium p. 1. lib. 11. cap. 15. & Vaſquez 1. 2. qu. 100. art. 9. Si autem dum ipſa opera præſtat haberet intentionem non ſatisfaciendi ſuo voto vel præcepto; revera non ſatisfaceret. Quia etſi non ſit neceſſarium ut expreſsè recordemur voti vel præcepti quando illud præſtamus; oportet tamen ut contrariam voluntatem non habeamus: quia opus non protenditur ultra animum ſeu intentionem operantis. Ita poſt Medinam & alios idem Azorius lib. 10. c. 12. q. 8. & lib. 11. c. 15. qu. 14.

Articulus IV.

Utrùm expediat aliqaid vovere.

Reſp. expedire. RESPONDET Expedire. Quia nobis utile eſt, quòd habeamus voluntatem firmatam in bono: per votum autem firmatur voluntas noſtra in bono, ſcilicet in faciendo aliquid, quod cedat in honorem Dei & in commodum noſtrum ſpirituale; nam qui promittit ſe aliquid facturum, firmat ſuum propoſitum ad illud implendum. Idem probant Scripturæ, quæ & vota commendant, & ad ea emittenda hortantur. Prov. 15. *Vota juſtorum placabilia.* Pſal. 75. *Vovete, & reddite Domino Deo veſtro.* Iſa. 19. de tempore novi Teſtamenti dicitur: *Vota vovebunt Domino, & ſolvent.* 1. ad Tim. 5. qui votum vel ſola voluntate fregerunt arguuntur peccati damnabilis: *Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Conferri etiam poſſunt loca Gen. 28. Nu. 6. & 21. 1. Reg. 1. Eccleſ. 5. quibus & SS. Patres conſentiunt, Ambroſius in Exhort. ad Virg. Auguſtinus lib. de S. Virginit. c. 29. & 30. de Adulterin. conjug. c. 24. & epiſt. 45. & communiter cæteri.

Tacita ob. ſolvuntur. Neque verò iſta voluntatis veluti obfirmatio ad boni quippiam faciendum diminuit naturalem hominis libertatem nihilo magis, quàm Beatorum ſive Angelorum ſive hominum libertas ſit imminuta ex eo, quòd non poſſint peccare.

Quid periculum, Sed neque dicendum eſt, quòd peccandi periculo ſe exponit qui maturè ac prudenter vovet; peccaturus nimirum, ſi quod vovit non præſtet: non peccaturus autem, ſi non voviſſet. Nam periculum eſt mali veriſimiliter eventuri expectatio: qui autem prudenter vovet, & voti præſtandi fiduciam collocat in Dei auxilio; non verſatur in expectatione mali veriſimiliter eventuri. Imò quemadmodum B. Thomas hic docet, numquam ex voto ipſo creatur homini periculum; ſed vel ex culpa hominis, qui voluntatem mutat tranſgrediens votum; vel ex propria temeritate, qua imprudenter vovet; vel ex negligentia aut arrogantia, propter quam non ſedulò orat. Sunt etiam qui ædificant, ac deinde deſtruunt: quidam verò ædificant & non computant ſumptus; Luc. 14. Alii non meminerunt verborum Domini Luc. 18. *Oportet ſemper orare, & non deficere.* Alii ſimiles ſunt illi, cujus vox eſt Pſalm. 29. *Ego dixi in abundantia mea, non movebor in æternum: Averiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus.* Quibus ſimilia ſunt Pſalm. 130. *Si non humiliter ſentiebam,* &c.

Circa reſp. ad 3. dicendum eſt, quòd etſi Chriſto non competeret vovere ob eamdem rationem ob quam nobis convenit; veriſimilius tamen eſſe, quòd verè ac propriè voverit. Unde B. Thomas in Pſalm. 21. ſcribit: *Votum Chriſti fuit, ut ſe daret pro ſalute Fidelium; ipſe enim illud vovit in quantum homo.* Confirm. Votum eſt promiſſio Deo facta; ſed Chriſtus quædam promiſit Deo Patri; ergo vovit. Min. prob. illud enim *Salva me ex ore Leonis, narrabo nomen tuum fratribus meis* videtur eſſe quædam promiſſio in gratiarum actionem. Sed & promiſſio fuit, quando ingrediens Mundum dixit, ſe voluntatem Patris facturum, ſeque pro hominibus mortem paſſurum. Chriſtus aliqua vovit.

Rationes porrò, ſecundùm quas conveniebat Chriſto vovere, fuerunt; quòd votum ad virtutem religionis pertineat; & quòd plus honoris ac reverentiæ Deo exhibeat qui vovet ac facit id quod vovit, quàm qui ſolùm facit. Quòd etiam Apoſtoli voverint, qu. 186. art. 1. dicendum eſt.

Articulus V.

Utrùm votum ſit actus religionis.

RESPONSIO affirmativa certa eſt. Tum quòd Scriptura nuncupationem votorum ponat inter opera religionis Pſalm. 75. & Iſa. 19. Tum quòd ea quæ voventur ordinantur in divinum cultum ſeu obſequium, quod pertinet ad religionem. Reſp. eſſe.

Neque refert, multa voveri, quæ immediatè ab aliqua alia virtute procedunt, ut jejunium, continentiam, eleemoſynam. Eorum enim, quæ ſub votum cadunt, quædam immediatè procedunt à religione, ut oratio, ſacrificium, & hujuſmodi; quædam ab alia virtute. Illa pertinent ad religionem, tum ratione promiſſionis, tum ratione rei promiſſæ; iſta ratione ſolius promiſſionis. Hic ad 1. Tacita ob.

Petes: Quid offert Deo is, qui ſolùm vovet & nondum exequitur votum? Reſp. Quòd offerat & voluntatem firmam præſtandi quod promittit, & ſui-ipſius ad hoc obligationem. Quæſt. Reſp.

Utrùm verò ad religionis etiam virtutem pertineat redditio voti; quidam controvertunt putantes, eam redditionem eſſe virtutis illius, quæ dicitur fidelitas, per quam ſervantur & præſtantur promiſſa. Alia Q.

Verius tamen videtur, quòd non ſit actus ſolius fidelitatis, ſed ſimul etiam religionis. Partim quia una religionis virtus requirit, ut ob Dei honorem id quod ei promiſimus fideliter reddamus. Partim & præcipuè quia votum ſolvens non quomodocumque ſervat fidelitatem, ſed eam ſervat Deo, idque in honorem ipſius. Nihilominus in voti violatione non niſi unum peccatum per ſe committi communiter tenetur, quamvis per accidens plura poſſint intervenire. Reſp.

Difficultas manet: Quomodo votum ſit actus religionis ſeu latriæ, quandoquidem conſtet, vota frequenter nuncupari Sanctis. B. Thomas hic & in 4. diſt. 38. qu. 1. art. 1. quæſt. 1. ad 4. reſp. Votum non propriè fieri Sanctis: ac proinde cùm dicit quiſpiam, Se vovere B. Virgini, S. Auguſtino, Benedicto, aut aliis; ejus verba ſic intelligenda ſunt, partim quòd vovet Deo coram illis Sanctis, ſive ut teſtibus, ſive ut patronis & per ſuffragia mediatoribus pro petendo auxilio ad voti impletionem; partim quòd Sanctis promittit vel continentiam, obedientiam, paupertatem, vel aliquid aliud: Deo autem vovet illam ſuam promiſſionem, ac ſe præſtiturum quod promiſit; nam ipſa promiſſio poteſt fieri materia voti, ſicut quodlibet aliud bonum opus. Quæ reſponſio locum habet, etiamſi verbo vovendi uteretur reſpectu Sanctorum; quamvis frequentiùs ſoleamus uti verbo promittendi. Vide in hanc rem Quæſt. Reſp.

plura

Digitized by Google

plura quæ dixi p. 1. Variar. verbo *Profeſſio Monaſtica* 10.

Ex his conſequenter eſt dicendum, quòd cùm aliquis dicit, Promitto aut etiam Voveo Deo, S. Auguſtino, & tibi Domine Prælate obedientiam, caſtitatem, & paupertatem; ille actus eſt votum reſpectu Dei: reſpectu autem aliorum eſt nuda promiſſio pertinens ad duliam reſpectu Sancti, & ad honorem inferiorem reſpectu Prælati. Antiquam verò eſſe conſuetudinem vovendi Deo & Sanctis; manifeſtum eſſe poteſt ex Euſebio, qui lib. 13. de Præpar. Evang. cap. 7. tamquam de re apud Catholicos uſitata loquens dicit: *Veræ pietatis milites* (hoc eſt Martyres) *ut Dei amicos honorantes ad monumenta quoque illorum accedimus; votaque ipſis facimus, quorum interceſſione ad Deum non parum juvari profitemur*. Conferantur Theodoretus lib. 8. de Martyr. Gregorius Turon. Lib. 2. Hiſtor. Franc. cap. 37. Durandus in 4. diſt. 38. q. 1. Richardus eadem diſt. Angelus & Sylveſter verbo *Votum*.

Articulus VI.

Utrùm magis ſit laudabile & meritorium facere aliquid ex voto, quàm ſine voto.

Videtur quòd non. 1. Quia minoris meriti eſt facere quippiam alioquin debitum, quàm non debitum ſponte facere.

2. Tantò aliquid eſt laudabilius & magis meritorium, quantò eſt magis voluntarium: ſed quantò aliquid eſt magis neceſſarium, tantò videtur minùs voluntarium; ergo laudabilius & magis meritorium videtur eſſe, quòd opera virtutum exerceat quis proprio arbitrio & abſque neceſſitate quàm ex voto.

3. Non eſt magis laudabile facere quippiam ex juramento quàm ſine; ergo ſimiliter eſt de voto dicendum, quia ut votum ita & juramentum eſt actus religionis.

Reſp. concl. Reſp. B. Thomæ hic, & 3. cont. Gentes cap. 138. Opuſc. cont. retrahen. à Relig. cap. 12. & Opuſ. de perfect. vitæ Spirit. c. etiam 12. eſt, Magis eſſe laudabile & meritorium aliquid facere ex voto quàm ſine voto. Eam hic probat iſtis rationibus.

1. Actus nobilioris virtutis eſt (cæteris paribus) laudabilior & magis meritorius quàm actus aliarum virtutum: ſed opus quod fit ex voto, quatenus ex voto fit, eſt actus religionis, quæ eſt virtus præcipua inter morales; ergo (ſi cætera ſint paria) eſt laudabilius magiſque meritorium.

Ob. Si dicas: Aliquem actum poſſe imperari à religione etiamſi non fiat ex voto; ut ſi quis apud ſe proponat, in cultum Dei jejunare, à voto tamen abſtineat; ergo non benè ex illa ratione probari, quòd opus ex voto factum ſit melius, quàm ſi fieret ſine voto. Reſp. Reſp. Neg. C. Nam & in tali caſu minus aliquid habet opus cum tali propoſito factum, quàm ſi ex voto fuiſſet factum, ut patebit ex ſequentibus rationibus.

2. Qui ex voto quippiam facit, magis ſe ſubjicit Deo, pluſque illi exhibet miniſterii, quàm alius qui idem præſtat ſine voto, quia non ſolùm offert ei actum boni operis, ſed etiam ſuam poteſtatem ac libertatem; ſimilis illi, qui cum fructibus alicujus arboris offert etiam arborem, juxta Anſelmum lib. de Similit. cap. 84. ergo, cæteris paribus, magis laudabiliter magiſque meritoriè agit. Huic rationi ſimilis eſt ea, quæ in arg. ad oppoſitum inducitur. Qui facit opus bonum ex voto implet duo conſilia; unum de opere ipſo, quod ut plurimum eſt conſilii; alterum de vovendo, quod etiam cadit ſub conſilium: qui verò facit abſque voto ſolùm implet unum conſilium.

Ob. Reſp. Si dicas: Solùm hinc ſequi, quòd plus mereatur extenſivè, eò quòd plura det. Reſp. Sequi, quòd abſolutè plus det ac plus mereatur, ſi cætera ſint paria; quia operatur ex vi altioris virtutis, & habet novam rationem merendi.

3. Quod fit ex voto fit ex voluntate magis ſtabili magiſque ad faciendum bonum firmata: hoc enim operatur votum, ut ex art. 4. patet; ergo majori bonitate agit qui ex voto operatur, ſicut ex majori malitia peccat, qui delinquit animo in malis obfirmato.

Neque refert, quòd firmitas requiratur ad quodlibet opus ex virtute procedens. Ut enim B. Thomas docet in reſp. ad 3. diverſa eſt firmitas. Nam qui bonum facit abſque voto; non habet ſtabilem voluntatem niſi in hoc opere individuo, & quamdiu illud durat: qui autem ex voto facit; etiam tunc quando nihil actu agit, habet ex voto voluntatem faciendi boni firmatam in futurum per hoc, quòd ſe ad id faciendum obligavit: ac proinde quando actu operatur, habet duplicem voluntatis ſtabilitatem; unam ex prævia obligatione voti; alteram ex determinatione voluntatis practicæ, qua hìc & nunc agit. Tacita ob.

Aliam inſuper rationem adducit B. Thomas dicto cap. 12. Opuſc. de Perſ. vitæ ſpirit. Quodlibet bonum finitum cum adjunctione alterius boni eſt melius: nulli autem dubium eſt, quin ipſa promiſſio boni ſit aliquod bonum, votum autem eſt promiſſio; ergo accedens ad bonitatem operis facit ipſum melius. Confirm. Quidquid boni eſt in opere facto ſine voto eſt in opere facto per votum & aliquid amplius, ipſa ſcilicet promiſſio & promiſſionis obligatio; ergo opus factum ex voto eſt melius.

Eamdem hanc doctrinam tradiderunt Auguſtinus cap. 8. lib. de S. Virgin. & Anſelmus lib. 2. *Cur Deus homo*, cap. 5. Eidem etiam ſuffragatur pium Eccleſiæ ſtudium, quæ homines ad vovendum invitat, & voventibus ire in ſubſidium terræ ſanctæ vel aliàs in defenſionem Eccleſiæ indulgentias & privilegia largitur. Non enim invitaret ad vovendum, ſi melius eſſet facere bona opera ſine voto.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. Aſſ. Niſi intelligatur, vel de eo quod ex juſtitia debetur proximo, quodque non ob aliud fit, quàm quia ſic illi debetur: ut quando ſolvitur pretium rei emptæ, vel reſtituitur depoſitum, & redditur mutuum aut commodatum; vel de eo ad quod faciendum quiſpiam obligatur, obligatione quæ non naſcitur ex voluntate obligati, ſed aliundè.

Ad 2. Reſp. Min. eſſe veram de neceſſitate, quæ ab alio imponitur contra voluntatem operantis: ſed cùm aliquis ſibi ipſi imponit neceſſitatem benefaciendi; ex hoc laudabilior redditur, ait B. Thomas c. 13. Opuſc. cont. retrahen. ab ingr. Relig. Et de hac intelligit illud Auguſtini: *Felix neceſſitas quæ in meliora compellit*, epiſt. 45. ſub fin.

Ad 3. Reſp. Neg. C. propter diverſitatem rationis, de qua ſeq. q. 89. art. 9. ad 1.

Pro reſp. ad 1. obſervandum eſt, varias eſſe neceſſitates. 1. eſt naturalis, quæ ſimpliciter opponitur libertati; cujuſmodi reperitur in brutis, utpote irrationabilibus, atque ita ratione carentibus. Et quod ex tali neceſſitate fit, neque eſt meritorium, neque demeritorium, quia non eſt liberum. Præter hanc, B. Thom. 3. cont. Gen. cap. 138. alias tres neceſſitates explicat. Variæ neceſſitates.

2. eſt, neceſſitas quæ dicitur coactionis, non tantùm abſolutæ, qua quis reverà cogitur, ſed etiam quæ cum illa habet ſimilitudinem, ſcilicet qua quiſpiam aliquid facit ex pudore vel metu; unde & aliàs vocatur ab Authore, neceſſitas humana in Opuſc. de Perf. vitæ ſpirit. cap. 12. Hæc laudem virtuoſi actus tollit vel diminuit, quia contrariatur voluntario, & excludit devotionem.

3. neceſſitas eſt, quæ ab interiori inclinatione procedit. *Et hæc*, inquit B. Thomas, *laudem boni actus non minuit, ſed auget*: facit voluntatem magis intenſè tendere in actum virtutis. Nam quantò habitus virtutis fuerit perfectior, tantò vehementiùs facit voluntatem tendere in bonum virtutis.

4. eſt neceſſitas ex fine, ſicut dicimus navem eſſe neceſſariam ad tranſeundum mare. Et ſub hac continetur neceſſitas obligationis, quæ vel ex legitimo Superioris præcepto naſcitur, vel ex propria voventis promiſſione. Ad effugiendum enim peccatum, & ad ſatisfaciendum obligationi quæ incumbit neceſſe eſt implere vota & præcepta. Sed nec hujuſmodi neceſſitas libertatem voluntatis aut bonitatem actuum diminuit, cùm ipſa non cauſet involuntarium, neque tollat devotionem; ſed potiùs

& bonitatem auget; ſive propter adjunctum obedientiæ bonum; ſive propter excellentiam virtutis religionis ad quam refertur: & voluntatem in bono confirmat, reddens eam promptam ad exequendum illud quod promiſit. Unde ſicut præcepta liberrimè implentur, ita & vota; ut proinde nullo modo ſit concedendum, minùs voluntaria eſſe quæ fiunt ex voto, quàm quæ aliter fiunt. Quidam addunt neceſſitatem immutabilitatis, per quam aliquis liberè ſibi neceſſitatem quippiam faciendi impoſuit. Et neque hæc libertati officit; ut patet in Deo, qui ab æterno ſtatuit facere id, quod nunc liberrimè facit.

His præmiſſis, facilè intelligi poteſt, B. Proſperum in verbis arg. 1. cit. non de quacumque neceſſitate loqui, ſed de neceſſitate coactionis. Et ſimiliter quod 2. ad Cor. 9. dicit Apoſtolus: *Non ex triſtitia, aut ex neceſſitate*: & quod in epiſt. ad Philem. *Ut ne velut ex neceſſitate bonum tuum eſſet*; de eadem coactione ſeu humana neceſſitate eſt accipiendum, qua quis vel Majorum authoritate vel aliorum exemplis impulſus ac pudore inductus eleemoſynam dat, aut quippiam aliud boni facit, alioquin non daturus vel non facturus, aut certè non tantum; hæc enim eſt neceſſitas, quæ triſtitiam & involuntarium cauſat. Neceſſitas autem obligationis, ſive ex præcepto ſive ex voto provenientis, non cauſat involuntarium; neque Apoſtolus aut hic aut in epiſt. ad Philem. de ea obligationis neceſſitate loquitur.

Quæſt. Circa reſp. ad 2. quæri poteſt: An abſque peccato quempiam pœnitere poſſit ſui voti; &: An etiam tunc magis ſit meritorium aliquid facere ex voto quàm aliter.

Reſp. Cum diſtinctione eſt reſpondendum. Vel enim aliquem pœnitet voti ſic, ut vellet non voviſſe, ſed tamen quia vovit, omninò vult implere ſuum votum: vel ita pœnitet, ut non ſit ei curæ opus promiſſum facere ex affectu voti; tamen veritus ne graviter Deum offendat, retinet voluntatem faciendi: vel ſic pœnitet, ut vellet ſe non voviſſe, nec hactenus opera voti feciſſe: vel ſic, ut quamvis non doleat ſe hucuſque votum impleviſſe; deinceps tamen non amplius velit implere: vel ita, ut opus promiſſum ex metu ſolùm damnationis faciat, aut etiam ex ſolo humano timore vel pudore aliàs non facturus.

Primus per ſe loquendo non peccat, aut certè non niſi venialiter. Nam qui vovit non ad aliud obligatur, quàm ad rem promiſſam præſtandam: & ſicut antea non tenebatur velle vovere; ita nec modò videtur teneri velle voviſſe, modò habeat voluntatem præſtandi quod vovit. Per accidens tamen, ut ſi nulla ſubſit ratio talis pœnitudinis, poteſt frequenter eſſe peccatum veniale cujuſdam ingratitudinis.

Obj. Reſp. Si dicas: Pœnitentiam rei bonæ ſemper eſſe malam. Neg. eſt. Cùm enim illa res bona non eſt neceſſaria; pœnitudo de illa poteſt non eſſe mala, ſi ſubſit aliqua iſtius pœnitudinis ratio. Conſequenter autem eſt dicendum, quòd is, de quo loquimur, plus mereatur faciens opus ex voto quàm ſine voto, etiamſi non ſine aliqua triſtitia faciat; quia facit opus religionis, idque propter ipſam. Quamvis enim opus ſecundùm ſe ſeu ſimpliciter conſideratum ſit ei triſto & involuntarium, ita nimirum ut nollet ipſum facere, ſi non teneretur ex voto; habet tamen voluntatem promptam illius operis faciendi ad hoc, ut votum ſuum impleat, & propterea plus meretur. Unde ſic jejunans ex voto plus meretur quàm ille, qui ſua voluntate jejunat: tantòque voluntas votum implendi aut obediendi promptior judicatur, quantò id quod aliquis facit propter obedientiam vel votum magis in ſe conſideratum voluntati repugnat; ait B. Thomas de Perf. vitæ ſpirit. cap. 12. Sic Religioſi facientes ex voto id, quod alioquin facere nollent, plus merentur, quàm alii qui ſponte idem faciunt.

Secundus poteſt etiam plus mereri faciendo opus promiſſum quàm alius. Cùm enim timor peccati quatenus eſt offenſa Dei pertineat ad Charitatem; ex affectu Charitatis illud opus facere poteſt, ac etiam referre ad finem religionis. Talis tamen ejus pœnitudo non eſt frequenter abſque aliquo veniali peccato.

Tertius & Quartus peccant mortaliter tamquam violatores voti. Nam unus ponitur velle non impleviſſe votum: ſi autem non impleviſſet, peccaſſet mortaliter; atque adeò ipſum pœnitet de re ad quam tenebatur ſub mortali. Alius dicitur velle deinceps non implere; quod ſimiliter eſt mortale, ſuppoſita gravitate materiæ.

Quintus plerumque peccat: & quamvis non peccaret; opus tamen ejus non eſt meritorium, quia non facit voluntate placendi Deo.

Articulus VII.

Utrùm votum ſolemnizetur per ſuſceptionem ſacri Ordinis, & per profeſſionem ad certam Regulam.

Diſcrimen voti ſimplicis a ſolemni. Hoc art. traditur diviſio voti in ſimplex & ſolemne: quæ quomodo propriis rationibus differant; magna eſt concertatio. Ea ſententia videtur amplectenda quæ dicit, votum ſimplex conſiſtere in promiſſione: ſolemne autem præter promiſſionem habere etiam traditionem & acceptationem. Ita conſtanter docet B. Thomas in 4. diſt. 38. q. 1. art. 2. quæſt. 3. quodl. 3. art. 18. Quodl. 8. art. 10. & in Opuſc. cont. retrahen. ab ingr. Relig. cap. 12.

Confirm. Inde enim votum videtur dictum ſimplex, quia ſimplicem habet promiſſionem: ſicut ſimplex promiſſio ea vocatur, quæ nihil habet adjunctum, neque juramentum, neque aliud ſimile quo confirmetur. Solemne verò ideò videtur dici, quia habet omnia, quæ ad completam ipſius rationem & perfectionem pertinere poſſunt. Ea enim ad ſolemnitatem alicujus rei pertinere dicuntur, quæ tribuunt ei eſſe completum: votum autem, cùm eſſentialiter ſit promiſſio, complementum ſuæ virtutis accipit eo modo quo promiſſio; cujus quidem obligatio tunc completur, quando is qui promittit in præſenti dat promiſſario vel rem repromiſſam vel aliquam aliam, ex qua poſſit habere id quod eſt promiſſum: ſicut ſi aliquis promitteret alteri fructus agri, & promittendo ipſum agrum daret, ſeque obligaret ad eum excolendum juxta voluntatem illius; iſtius promiſſionis obligatio ſic compleretur. Tunc igitur votum ſolemnizari dicitur, quando aliquis præſentialiter ſe dat Deo, divinis ſe ſervitiis mancipando: quod quidem fit per Ordinis ſacri ſuſceptionem, & per profeſſionem certæ Regulæ debito modo factam, in manu ſcilicet ejus qui debet recipere, & ſervatis omnibus circumſtantiis, quæ ab Eccleſia determinantur. Cum hac ratione ſatis conſentanea eſt & altera: Votum ideo dici ſolemne, quia non fit niſi cum quadam ſolemnitate; traditio ſiquidem ejus qui vovet ejuſque acceptatio non eſt rata, neque conſtituit votum ſolemne, niſi fiat modis & ceremoniis illis quas Eccleſia ſervari conſtituit. Cùm enim donatio & traditio non cenſeatur perfecta abſque mutuo conſenſu dantis & accipientis nobiſque conſtare non poſſit, an Deus ea quæ illi offeruntur acceptet, niſi per Eccleſiam; ad Eccleſiæ authoritatem pertinet definire modos & ceremonias, quibus mediantibus Deus declaret ſe illa acceptare.

Quid votum ſolemne. Ex his intelligi poteſt, quid ſit votum ſolemne, quid ſimplex. Solemne eſt promiſſio Deo facta cum traditione voventis, ejuſque abſoluta acceptatione, quæ fiat vice Dei à perſona publica legitimam authoritatem ad ejuſmodi acceptationem faciendam habente. Nam per votum ſolemne quiſpiam totaliter & actualiter ſeſe alicui rei mancipat, puta divino miniſterio & famulatui, novumque ſtatum aſſumit; hic in corp. & ad 2.

Quid ſimplex. Votum ſimplex eſt promiſſio Deo facta ſine talibus traditione & acceptatione. Itaque qui Deo quippiam promittit, ſed nondum tradit; ſimplex duntaxat votum emittit. Ac ſimiliter is qui promittit & tradit: ſed vel non acceptatur, vel non ab eo qui ad hoc authoritatem habet: & iterum ille qui promittit, & quantùm in ſe eſt tradit, acceptaturque ab authoritatem habente, ſed non acceptatur irrevocabiliter

& in

& in omne tempus; ut ſi Superiores retineant facultatem ipſum dimittendi, atque ita poſſit per legitimam dimiſſionem à voto liberari.

Votum ſolemne & publicum differunt. Patet etiam ex his id, quod in reſp. ad 3. tangit B. Thomas: Votum ſolemne non eſſe idem quod publicum: neque ſimplex idem quod privatum. Nam votum ſolemne poteſt fieri coram paucis; quo caſu non erit publicum: & contrà votum ſimplex poteſt fieri coram multis, ut in publico Eccleſiæ conventu; quo caſu erit publicum, non tamen ſolemne. Nam quòd in publico fiat, eſt quidem aliqua ſolemnitas, ſed non illa, per quam nominatur & conſtituitur votum ſolemne.

Quæſt. Reſp. Petes: In quo igitur eſſentialiter conſiſtit ſolemnitas voti. Reſp. conformiter locis ex B. Thoma citatis: Conſiſtere in promiſſione, traditione, & reciproca, qualis jam dicta eſt, acceptatione abſoluta & irrevocabili. Conſentiunt Bonaventura in 4. diſt. 38. art. 2. q. 1. Durandus ead. diſt. q. 1. Richardus etiam diſt. 38. art. 7. q. 2. & 3. Dominicus lib. 7. q. 2. art. 3. Valentia diſp. 6. q. 6. puncto 5. qui omnes unanimiter docent: In voto ſolemni eſſe traditionem ſui corporis in alterum, qui vice Dei acceptat; (juxta ritus ſcilicet ab Eccleſia præſcriptos) ac in eo ponunt differentiam voti ſolemnis à voto ſimplici: quòd qui ſimpliciter vovet ſe per promiſſionem obligat; non tamen transfert poteſtatem ſui corporis in alterum, ſicut is qui vovet ſolemniter. Atque in eo etiam rationem diverſitatis ponunt, quare votum ſolemne caſtitatis Matrimonium dirimat, non autem votum ſimplex; qua de re Supplem. q. 53. art. 2.

Ob. Dices: B. Thomas hujus quæſt. art. 9. & 11. affirmat, Solemnitatem voti conſiſtere in quadam conſecratione ſeu benedictione voventis; idemque ſatis indicat hoc art. 7. ergo ſecundùm ejus doctrinam non conſiſtit in traditione & acceptatione. *Reſp.* Reſp. Neg. C. Quia per iſtam conſecrationem ſeu benedictionem voventis non aliud eſt intelligendum quàm ipſius perſonæ voventis dedicatio, applicatio, & aſſumptio ad ſtatum ſanctitatis facta per Superiorem, qui perſonam illam quæ ſe tradit abſolutè acceptat. Nam Quodl. 3. art. 18. docens, Votum ſolemne habere promiſſionem cum quadam traditione; addit, Votum continentiæ non ſolemnizari niſi per ſuſceptionem Ordinis ſacri, per quem homo actualiter divino cultui mancipatur: vel per profeſſionem ad certam Regulam & ſuſceptionem habitus Profeſſorum; quia ſic etiam homo mancipatur actualiter ad ſerviendum Deo in Religione. Et Quodl. 8. art. 10. *In voto*, inquit, *ſolemni eſt ſimul promiſſio & collatio. Tunc enim eſt votum ſolemne, quando ſimul aliquis cum voto conſecratur Deo, & ponitur in aliquo ſtatu ſanctitatis*. Nec diſſimiliter hoc art. dicit, ſolemnitatem voti attendi *Secundùm aliquam ſpiritualem benedictionem vel conſecrationem, quæ ex inſtitutione Apoſtolorum adhibetur; quando aliquis per ſuſceptionem ſacri Ordinis divino miniſterio applicatur; & in profeſſione certæ Regulæ, quando per abrenuntiationem ſæculi & propriæ voluntatis aliquis ſtatum perfectionis aſſumit*. Quibus locis benè conſideratis apparet, quòd conſecrationem & benedictionem ponat in applicatione & mancipatione, qua quis totaliter divino cultui mancipatur: hoc autem fit per illam, quæ dicta eſt, traditionem & acceptationem reciprocam, dum ita in ſtatum ſanctitatis aſſumitur is qui vovet.

Explicatur textus. Quapropter non eſt exiſtimandum, quòd B. Thomas his art. docuerit, voti ſolemnitatem conſiſtere in verbali vel ſimili aliqua benedictione, qualis per Eccleſiæ Prælatum in quibuſdam Religionibus impenditur ſolemniter profitenti: ſed in benedictione ſeu conſecratione, qua perſona vovens benedicitur ſeu conſecratur hoc ipſo, quo ad ſanctitatis ſtatum per Eccleſiæ miniſtrum aſſumitur, dum ſe tradens diviniſque obſequiis mancipans legitimè acceptatur, & ſic ad illa obſequia deputatur ſeu conſecratur. Unde colligi poteſt, quòd voti ſolemnitatem rectè vocet in reſp. ad 3. Divinam & ſpiritualem; quia perſonæ ſeipſam in perpetuum Dei obſequium tradentis abſoluta acceptatio, atque ita ad novum ſtatum aſſumptio, divinum quiddam eſt ac ſpirituale, cùm hoc non ſit inventum merè humanum, ſed Apoſtolicum; Apoſtoli verò divinitus inſtructi fuerint.

Ob. Dices: Bonifacius VIII. cap. unico de Voto & voti redemp. in 6. dicit, Solemnitatem voti ex ſola Conſtitutione Eccleſiæ eſſe inventam; ergo ſolemnitas non conſiſtit in iis quæ dicta ſunt. *Reſp.* Reſp. Neg. C. Quamvis enim votum eo ipſo ſit ſolemne, quo ſit promiſſio, traditio, & legitima abſolutaque acceptatio; jus tamen divinum non conſtituit, quis, ad quid, & quo modo poſſit ſe tradere & acceptari, ut ejus acceptatio ſit legitima: ſed Eccleſia per ſuas Conſtitutiones decrevit, quis & qualis poſſit ſeipſum tradere: quis, & qualis vice Dei acceptare: quomodo, & ad quid. Hinc per Eccleſiæ Conſtitutionem factum eſt, quòd nullum ſit votum ſolemne ejus qui ante decimum ſextum annum expletum, vel non expleto probationis anno integro, tria Religionis vota emittit; ſeſſ. 25. Conc. Triden. c. 15. de Regular. Eadem ratione votum ſolemne non eſt, ſi quis profiteatur in Religione per Eccleſiam non approbata: vel in approbata, ſed acceptetur per eum, cui Eccleſia non commiſit, vel per eum quidem cui ipſa commiſit, ſed non acceptetur in omne omninò tempus vitæ ſuæ.

Quapropter ſolemnitas voti dicitur eſſe ex ſola Conſtitutione Eccleſiæ, quia ex ſola Eccleſiæ conſtitutione habetur, quis & quo modo poſſit vovendo ſe tradere & acceptari. Quòd autem perpetua traditione & legitima acceptatione poſitis, votum ſic emiſſum ſit ſolemne, ex natura rei ſequitur. Quo modo Conſtitutionis humanæ eſt, quòd hic aut iſte ſit Rex aut dominus aliorum: *Voti ſolemnitas quomodo dicitur eſſe ex ſola conſtitutione Eccleſiæ.* poſito tamen quòd ipſe ſit Rex aut dominus; ex jure naturæ eſt, quòd alii debeant ipſi obedire. Quo etiam modo, quamvis ex ſola Eccleſiæ authoritate ortum habeat inſtitutio præbendæ canonicæ; illa tamen inſtitutione poſita, jure naturæ jam eſt ejuſmodi præbenda invendibilis.

Poteſt iſta verborum Pontificis expoſitio colligi ex hujus q. art. 9. quatenus ibi dicitur, Solemnitatem voti conſiſtere in ſpirituali benedictione & conſecratione, quæ fit per Miniſtrum Eccleſiæ, acceptantem ſcilicet & ad ſtatum ſanctitatis aſſumentem, atque ita divinis obſequiis deputantem ſeu conſecrantem eum, qui vovendo ſe tradit, & ad illa obſequia ſe mancipat; & ideò ſolemnizationem voti ſub diſpenſatione Eccleſiæ cadere. Et ſimiliter ex eo, quod in Opuſc. cont. retrah. à Relig. c. 12. ait: *Quia ſolemne votum Religionis, quod fit per profeſſionem tacitam vel expreſſam, habet quaſdam exteriores ſolemnitates quæ ordinationi ſubduntur Eccleſiæ; (ſicut & ſolemnitas ſacri Ordinis) ſecundùm Eccleſiæ determinationem exigitur ad hujuſmodi votum, complementum pubertatis tempus, id eſt, in puero 14. annorum*. Sed nunc requiritur ætas 16. annorum completorum ſive in mare ſive in fœmina: ut patet ex Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 15. de Regular.

Simplex votum ſpecie differt à ſolemni. Ex his haud difficulter colligi poteſt, quòd votum ſimplex & ſolemne differant ſpecie. Nam ſolemne eſt quoddam aggregatum ex promiſſione & traditione cum acceptatione: traditione quidem & acceptatione perſonæ voventis; promiſſione autem actuum Religioni propriorum. Votum verò ſimplex illam traditionem cum acceptatione non includit; unde conſequens eſt, quòd iſta duo vota diverſa objecta reſpiciant, ideòque ſint diverſæ ſpeciei. Huic ſimile aliquid eſt in Matrimonio, ubi fit & mutua traditio, ſcilicet corporum, & mutua promiſſio, ſcilicet fidei atque officiorum conjugalium: & differt ſpecie Matrimonium à ſponſalibus, quæ ſunt ſimplex promiſſio.

Tacita ob. Quo fit, ut ea objectio evaneſcat qua dicitur, quòd promiſſio & traditio inter ſe pugnent; ac propterea non poſſint ſimul jungi ad conſtituendum votum ſolemne. Non enim pugnant, niſi ad idem objectum referantur; quod patet hic non fieri, uti nec in contractu matrimoniali.

Alia ob. Neque refert, quòd hic in reſp. ad 1. dicitur, Peccare gravius is, qui votum ſolemne tranſgreditur quàm qui ſimplex. *Reſp.* Nam & graviùs peccat qui adulterium quàm qui ſimplicem fornicationem committit; nec tamen ob hoc deſinunt eſſe peccata diverſæ ſpeciei. Unde B. Thomas in 4. diſt. 38.

q. 1. art. 3. quæſt. 3. ad 1. ſcribit; Hanc compararionem, Gravius peccatum eſt ſtangere votum ſolemne quàm ſimplex, eſſe comparationem in genere, non in determinata quantitate reatus. Sed præterea quamvis concederetur non diſtingui ſpecie; ſatis tamen conſtat, in Confeſſione exprimendum eſſe, an ſolemne an ſimplex votum fuerit quiſpiam tranſgreſſus.

Poteſt etiam ex dictis colligi, eum qui ſimpliciter vovit quantum ad uſum venereorum ordinariè adhuc manere dominum ſui corporis, juxta eumdem S. Thomam quæſt. 2. qui autem vovit ſolemniter, non manere ſed transferre illud in Deum, Ita ut Deus non ſolùm habeat univerſale ejus dominium ſed particulare, quale eſt illud, quod homo habet in ſe & in ſuis actionibus.

Reſp. ad Artic. Denique facilè eſt ex dictis colligere Reſp. ad Art. Quòd ſcilicet votum ſolemnizetur per ſuſceptionem ſacri Ordinis & per profeſſionem ad certam Regulam. Eccleſia enim declaravit, quòd his modis is qui vovet ſe transferat in Deum Deique obſequium, & à Deo ad hoc in perpetuum acceptetur.

Quæſt. An verò ſint quædam alia vota ſolemnia; poteſt ambigi propter reſcriptum Bonifacii ſup. cit. ubi declarans, illud ſolum votum debere dici ſolemne quantùm ad poſt contractum Matrimonium dirimendum, quod ſolemnizatum fuerit per ſuſceptionem ſacri Ordinis, aut per profeſſionem expreſſam vel tacitam factam alicui de Religionibus per Sedem Apoſtolicam approbatis; ſupponere videtur, eſſe aliud aliquod votum ſolemne, per quod tamen non dirimatur Matrimonium poſtea contractum. Reſp. Veriſimiliter quidem tale

Reſp. olim fuiſſe votum eorum, qui ſe in perpetuum adſcribebant militiæ pro recuperanda terra ſancta: nunc temporis autem quædam alia vota ſunt, quæ aliquo fortaſſe modo videri poſſint eſſe ſolemnia, ut votum ejus mulieris, cujus maritus ſit Epiſcopus aut Sacerdos, cap. *Cum ſis*, De Conver. conjugat. Item votum ejus qui caſtitatem, paupertatem & obedientiam voveret in manu Fundatoris novæ Religionis antequam eſſet approbata; & ob has cauſas ita potuit loqui Pontifex. Sed revera neque illa ſunt vota ſimpliciter & perfectè ſolemnia, cùm deſit acceptatio abſoluta ad ſtatum ſanctitatis; neque reperiuntur alia.

Quæſt. Sed quæri poteſt: Utrùm qui ſacros Ordines recipiunt, eo ipſo emittant votum ſolemne caſtitatis? Reſp. Non emittere propriè loquendo. Quia non ſe

Reſp. tradunt, neque etiam acceptantur ad continentiam perpetuam, ſed ad ſacrum miniſterium. Interpretativè quidem promittunt ſervare continentiam hoc ipſo, quo ſacrum Ordinem recipiunt: non quomodocumque, ſed tum juxta ritum Eccleſiæ Romanæ, tum poſt declarationem eis ab Epiſcopo factam, quod deinceps neceſſe ipſis erit caſtitatem ſervare. Ac hæc eorum, ſive promiſſio ſive ad legem Eccleſiaſticam ſubjectio, non eſt conjuncta traditioni & reciprocæ acceptationi ad ſervandam caſtitatem, ſed ad miniſterium ſacrum; ac proinde ad illud idem miniſterium ſolemnizatur eorum promiſſio, non autem ad caſtitatem. Unde Conc. Trid. ſeſſ. 24. can. 9. damnans eos qui dixerunt, Clericos in ſacris Ordinibus conſtitutos, vel Regulares caſtitatem ſolemniter profeſſos poſſe Matrimonium contrahere, contractumque validum eſſe, non obſtante lege Eccleſiaſtica vel voto; clarè diſcernit votum ſolemne caſtitatis à lege qua qui in Sacris conſtituti ſunt, obligantur ſervare continentiam. Dicitur tamen votum caſtitatis ſolemnizari per ſuſceptionem Ordinis ſacri, quia votum illud ſaltem implicitum, quamvis ſit ſimplex, annectitur alicui ſolemnizationi ſeu ſolemni conſecrationi, ſacræ ſcilicet Ordinationi ex Conſtitutione legis Eccleſiaſticæ; atque ita ex vi ejuſdem conſtitutionis aliquo modo eſt ſolemne, non ſimpliciter, ſed quantùm ad dirimendum Matrimonium poſtea contractum.

ARTICULUS VIII.

Utrùm illi, qui ſunt alterius poteſtati ſubjecti, impediantur à vovendo.

RESP. Impediti, Ita ſcilicet ut de eo in quo ſunt ſubjecti non poſſint firmum votum facere ſine conſenſu ſui Superioris. Quia nemo poteſt validè diſponere de eo, quod eſt alterius abſque ejus conſenſu. Hinc Num. 30. legi naturali conformiter Deus diſpoſuit, ut puella, quæ eſt in domo patris & in ætate adhuc puellari quippiam vovens, non obſtringatur voto ſi pater contradixerit.

Advertendum autem, B. Thomam non dicere, votum à ſubdito factum de eo in quo eſt ſubjectus non eſſe verum votum, niſi accedat conſenſus Superioris: ſed tantùm *non eſſe firmum*, eò quòd ſemper maneat penes Superiorem poteſtas illud irritandi. Unde in reſp. ad 4. ait, quòd *Licet votum eorum, qui ſunt alterius poteſtati ſubditi, non ſit firmum ſine conſenſu eorum quibus ſubjiciuntur; non tamen peccant vovendo, quia in eorum voto intelligitur debita conditio, ſcilicet ſi ſuis Superioribus placuerit, vel ſi non renitantur.* Quæ quidem conditio ſi non intelligeretur, non ſolùm non eſſet firmum votum, ſed etiam non eſſet votum veri nominis, eò quòd deeſſet materia voti. Cum enim votum ſit promiſſio rei agendæ per eum qui promittit; non cadit ſub votum tamquam ejus materia id, quod non eſt in poteſtate voventis, niſi ſubintelligatur hæc conditio, *Si conſenſerit is, in cujus poteſtate eſt* res quæ vovetur. *Eſt contra virtutem* (ait idem Author in reſp. ad 1.) *ut id quod eſt alterius homo offerat Deo: & ideo non poteſt omnino ſalvari ratio voti, cum quis in poteſtate alterius conſtitutus vovet id, quod eſt in poteſtate alterius; niſi ſub conditione, ſi ille ad cujus poteſtatem pertinet, non contradicat.* Ex his aliquot Concluſiones poſſunt deduci.

CONCLUSIO I.

PERSONA alteri ſubjecta, cujuſmodi ſunt uxor, Religioſus, filius familias, & ſervus, vovens quidpiam ſine Superioris conſenſu, v. g. mariti, Prælati, patris aut domini, non peccat, modò expreſsè vel tacitè hanc conditionem intelligat, *Si ſuperiori placuerit.* Hic ad 4. Et ſi tale votum ſit de re, quæ neque voventi prohibita eſt, neque Superiori præjudicat, aut debitam domus vel familiæ adminiſtrationem impediendo, aut aliter: quamvis non ſit firmum, ſed irritari poſſit à Superiore; quamdiu tamen non eſt irritatum validum eſt, & ad ſui obſervationem obligatorium: neque tenetur is qui vovit Superiorem monere, vel conſenſum ejus petere. Si autem votum fuerit de re quamvis bona, per Superiorem tamen prohibita, vel ipſi ſeu adminiſtrationi domeſticæ præjudiciabili; non obligat, donec Superior probaverit: & tenetur is qui ſic vovit indicare Superiori ſuum votum. Nam ad hoc tacitè ſe obligavit vovendo; alioquin fruſtra voviſſet. Quòd ſi vovendo intendebat ejuſmodi votum exequi clam Superiore; votum non valet propter defectum materiæ, quæ non eſt in voventis poteſtate: & ſi ſic exequeretur; faceret injuriam ei, ſub cujus poteſtate eſt. Conferri poſſunt Dominicus lib. 7. q. 2. art. 1. Navarrus cap. 12. num. 67. Azorius p. 1. lib. 11. cap. 16. Hinc ſi Religioſus voverit aliquas preces, quas ſine præjudicio Regulæ, obedientiæ, & diſciplinæ regularis poteſt recitare; ad eas obligatur, donec Prælatus votum irritaverit. Et quamvis poſſit illud ſuum votum ei exponere, etiam animo ut reddatur irritum, ſi experiatur moleſtiam; non tenetur tamen. Si voverit peregrinationem, ad quam non eſt ei liberum egredi; tenetur hoc indicare Prælato, & facere quod ipſi placuerit.

His adverſari videtur cap. *Monacho* 20. q. 4. ubi ex Baſilio dicitur, quòd Monacho non licet votum vovere ſine conſenſu Abbatis ſui: ſi autem voverit; frangendum erit.

Verùm Baſilius illa verba non habet, ſed tum ſerm. 2. de Inſtit. Monach. tum c. 28. Conſtit. monaſtic. ſolùm docet Monachum partim nihil debere facere contra voluntatem Superioris; partim quòd in privatis negotiis non debeat verſari ex ſui ipſius poteſtate & libertate; partim quòd nihil facere debeat abſque Prælati conſenſu expreſſo vel tacito. Reſp.

Deinde. Verba objecta non dicunt, Monachi votum eſſe irritum, ſed frangendum ſeu irritandum, ſi videlicet ita judicaverit Superior. Quòd autem dicunt, non licere Monacho vovere ſine conſenſu Abbatis ſui; hunc ſenſum habere poteſt: Monachum non

poſſe

poſſe votum firmum emittere ſine Abbatis conſenſu; ſed quodcumque ſic emiſerit, debere frangi, ſi Abbas voluerit.

Ob. Si dicas: Religioſum non ampliùs habere propriam voluntatem; ideoque nullum votum facere poſſe quod ſit validum: Resp. Resp. Quòd non ſic voluntatem ſuam in Superiorem transtulerit, quin adhuc ſui arbitrii ſit in multis, quæ Superior non vetuit, imò & in aliquibus quæ vetat, ſi talia vetaret in quibus non ei ſubjicitur, Religioſus. Unde B. Thomas, hic ad 3. concedit, Religioſum poſſe ad horam aliquid facere, quando ad alia non occupatur à Prælato: & q. 104. art. 5. ad 3. quædam agnoſcit, in quibus non tenetur obedire Prælato, poteſt tamen. Similiterque in 2. d. 44. q. 2. art. 3. diſertè ait, Quòd non oporteat in omnibus obedire, ſed in iis tantùm, quæ ad Regulam pertinent directè vel indirectè. Cenſet igitur, Religioſum adhuc eſſe ſui arbitrii quantùm ad aliqua.

Conclusio II.

Si Superior votum ſui ſubditi intelligens contradicat; nulla eſt obligatio, neque licet illud implere, etiamſi iſte Superior nullam habeat cauſam contradicendi niſi ſuam voluntatem cum faculiare, qua tamquam Superior pollet ad irritandum ejuſmodi vota. Colligitur ex cap. 30. Num. & ex cap. *Puella*, 20. q. 2. Quamvis enim quidam exiſtimaverint, juſtam aliquam cauſam requiri ad irritandum vota ſubditorum; communis tamen & verior ſententia habet, eam non eſſe neceſſariam ad hoc, ut eorum irritatio valeat. Partim quia non ſunt facta niſi ſub conditione, ſi Superior probaverit: Partim quia ſunt de rebus, in quibus voventes ſubjiciuntur Superioribus, atque adeò Superiores utuntur jure ſuo ea irritando. Partim denique quia in eo differt abſolutio ſeu diſpenſatio voti ab irritatione, quòd diſpenſatio cauſam requirat, non irritatio. Ita ſentiunt Sylveſter verbo *Votum* 4. q. 4. Azorius p. 1. lib. 11. c. 17. & communiter alii.

Irritatio voti tenet, etiamſi deſit cauſa.

Cæterum, an extra omnem omnino culpam ſit, qui abſque ulla prorſus cauſa tantùm pro mera ſua voluntate irritat votum ſui ſubditi; haud facilè dixerim. Quamvis enim ei liceat jure ſuo uti; debet tamen eo uti rationabiliter: & propterea aliqua culpa eſſe videtur; non tamen ordinariè plus quàm venialis, ſi abſque ulla cauſa irritet: ſic enim abſque ratione impedit opus bonum.

Conclusio III.

Si Superior de voto ſui ſubditi certior factus conſentiat; ſubditus ad executionem voti obligatur. Quia jam poſita eſt conditio, ſub qua (ſaltem tacitè) votum emiſerat.

Sed eſt difficultas: Quis conſenſus Superioris ſit ne-
Quæſt. ceſſarius; poſitivus, quo aſſerat votum ſibi placere; an negativus, quo poſtquam eſt voti factus conſcius
Resp. non contradicit. Resp. Sufficere negativum. Quia votum ſubditi non ſolùm emittitur ſub hac conditione *ſi Superiori placuerit*, poſitivè nimirum aſſerenti quòd ſibi placeat: ſed etiam ſub iſta, *ſi Superior non contradicat*, ſeu non renitatur. hic ad 1. & ad 4. Cenſendus eſt autem non contradicere, quando ex rerum, temporum, & perſonarum circumſtantiis apparet, quòd ejus taciturnitas ſit conſenſus ſaltem tacitus: alioquin ſi per circumſtantias appareat, quòd ejus ſilentium ſit ſignum diſplicentiæ; non poterit haberi pro conſenſu. Ut ſi Religioſus Prælato, vel uxor viro indicet, ſe voviſſe peregrinationem, & ipſe indignabundo ſimilis taceat, neque veniam exeundi concedat.

Conclusio IV.

Si Superior, poſtquam ſui ſubditi votum approbavit, deinde contradicat conſenſumque revocet; ſubditus non ampliùs tenetur obligatus, imò non licet ei votum præſtare. Hoc enim facit ſubjectio. Confirm. Per conſenſum ſemel præſtitum Superior non deſinit eſſe Superior, neque in perpetuum ceſſit juri ſuo quoad rem aut actionem illam, de qua fuit votum; ergo retinet poteſtatem irritandi. Accedit, quòd ſucceſſor in prælatura poteſt irritare vota ſui Religioſi, tametſi confirmata per anteceſſorem. Cùm enim ſucceſſor non minorem habeat poteſtatem quàm prædeceſſor; idem videtur poſſe uterque. Ita Sylveſter verbo *Votum* 4. q. 2. & Azorius dict. cap. 17. Sanchez lib. 4. c. 27. Si tamen abſque legitima cauſa conſenſum antea datum revocet Superior: quamvis ſubditus extra culpam ſit votum non ſervando; ipſe tamen Superior graviter peccat. Et ſimiliter ſi Superior dedit inferiori licentiam vovendi; poſt votum emiſſum poteſt illud validè irritare etiam ſine cauſa: quamvis hoc ei non liceat, niſi ſubſit cauſa rationabilis. Quia retinet poteſtatem Superioris, ſed ea non debet uti niſi rationabiliter. Sotus lib. 7. q. 3. art. 1. Cajet. ad hunc art. Valentia q. 6. punct. 6 Sayrus lib 6. cap. 10. dub. 4 Lopez p. 1. cap. 48. Sylveſter verbo *Votum* 4. q. 2. §. 6. ſavetque cap. *Manifeſtum* 33. q. 5. & Innoc. IV. cap. *Scripturæ* tit. de Voto.

An verò votum ſemel irritatum poſtea reviviſcat, quando is qui erat ſubditus talis eſſe deſinit; dicendum eſt cum Dominico, Azorio, & aliis, Non reviviſcere ſi fuerat legitimè irritatum, neque poſtea renovetur, vel ratificetur. Eſt autem regula benè obſervanda, quòd ut aliquis votum ſuum invalidum cenſeatur ratificaſſe; oportet ut reſciat ejus nullitatem, aut ſaltem quòd intendat illud confirmare, ſeu de novo emittere, etiam poſito quòd antea emiſſum non valuiſſet: alioquin ſi ratificat ex errore, quo putat fuiſſe ab initio validum; ratificatio non ſubſiſtit, neque ullam parit obligationem, juxta Navarrum c. 12. num. 71.

Conclusio V.

Præcedentium Concluſionum doctrina intelligenda eſt de iis rebus, in quibus una perſona alteri ſubjicitur. Et quia Religioſus ſuo Prælato ſubditus eſt, non tantùm quoad rem quæ ſub votum cadere poteſt; ſed etiam quoad voluntatem: eo ferè modo quo pueri ante annos pubertatis, id eſt maſculi ante annum decimum quartum expletum, puellæ ante duodecimum ſubjecti ſunt patri ſeu tutori qui loco patris ſuccedit; ideo omnia prorſus Religioſi vota poſſunt irritari per Prælatum, excepto voto religionis arctioris: & ſimiliter omnia omnino vota impuberum per patrem ſeu tutorem. Ita Sylveſter verbo *Votum* 4. q. 2. Navarrus cap. 12. num. 65. & 68. Azorius cit. ſup. c. 17. Ac proinde quamvis Religioſus quippiam voveat eo tempore implendum, quo non erit ampliùs ſub Prælato, vel filius impubes pro illo tempore quo non erit ſub patre: ſi tamen Prælatus aut pater votum irritet; manebit irritatum, neque reviviſcet obligatio, quando tempus illud advenerit.

An mater etiam irritare poſſit vota filii, ſi quæratur; Quæſt.
dicendum eſt, Quòd non, niſi mortuo patre ſit tutrix Resp.
filii. Quia alioquin non ipſa, ſed tutor habet patriam poteſtatem.

Poſſitnè Prælatus irritare vota novitiorum, ambi-
gitur. Verior videtur ſententia negantium. Quia ipſi Quæſt. Resp.
nondum ſunt ſubjecti tamquam Religioſi. neque voluntas eorum pendet à voluntate Prælati. Satis tamen convenit, quòd vota perſonalia poteſt ſuſpendere, etſi non realia.

Quæritur etiam: An vota quæ ante profeſſionem Quæſt
fecit Religioſus poſſint poſtea per Prælatum irritari?
Resp. Quòd ipſo facto ceſſant per ſolemnem profeſſio- Resp.
nem, ut ex decret. docet B. Thomas art. 12. ſeq. ad 1. & ſi in profeſſione habuiſſet animum manendi cum obligatione præcedentium votorum; poteſt Superior ea irritare.

Difficultas eſt: An vota impuberum irritare poſſit Quæſt.
pater ſolùm quando adhuc ſunt impuberes, an etiam
poſtea. Resp. Probabile eſſe, quòd etiam poſtea, ſi Resp.
modò non fuerint priùs ratificata per patrem, neque per ipſum filium in ætate puberi exiſtentem. Cùm enim ſupponantur facta, quando & voluntas eorum pendebat à voluntate patris, & ipſa vota habebant hanc conditionem, Niſi pater contradixerit; (cui conditioni adhuc locus eſt, quandoquidem nulla circa vota acciderit mutatio) verius eſt, quòd adhuc poteſtatem habent

bent illa irritandi, ut poſt Cajetanum tradit Navarrus num. 71. c. 12.

Concluſio VI.

Vota filiorum poſt annos pubertatis emiſſa irritari non poſſunt per parentem, niſi officiant domeſticæ gubernationi, vel juri patriæ poteſtatis. Quia in cæteris non ſubjiciuntur parenti. Itaque votum perpetuæ caſtitatis, ingrediendæ Religionis, aut certarum precum recitandarum, non poteſt irritari: ſecus de voto jejunandi bis aut ter per hebdomadam; eundi ſingulis noctibus ad matutinas; dandi certas eleemoſynas de bonis parentum aut familiæ: hæc enim irritari poſſunt, quamdiu filius non eſt emancipatus, niſi eſſent vota realia ante emancipationem quidem; ſed in tempus quo ſui juris erit facta; nam ejuſmodi non poſſunt irritari.

Concluſio VII.

Quod attinet ad vota conjugatorum; verius eſt, virum ea dumtaxat uxoris vota poſſe irritare, quæ ſunt in ipſius aut familiæ præjudicium: ſive ea ſint facta durante Matrimonio, ſive ante illud; ſicuti & uxor viciſſim irritare poteſt ea vota mariti, quæ in ſuum quoque præjudicium vergunt. Quamvis enim poteſtas viri in mulierem latiùs ſe extendat, quàm contrà mulieris in virum, ut propterea Apoſtolus 1. ad Cor. 11. virum dicat eſſe caput mulieris; non tamen ei ita ſubjicitur, ſicut Religioſus Prælato: quia non quoad voluntatem, neque etiam quantùm ad ea, quæ familiæ vel marito nullatenus præjudicant. Ita Angelus verbo *Votum* 2. num. 8. Sylveſter verbo *Votum* 5. q. A Graffiis p. 2. cap. 12. Navarrus num. 65. Azorius dicto cap. 17.

Ob. Dices: Eodem modo loquitur Scriptura Num. 30. de votis uxorum & de votis puellarum; ergo ſimiliter poſſunt omnia irritari. Reſp. Neg. C. Quia non omnia

Reſp. illic deſcripta ſunt juris naturalis, ſed non pauca juris poſitivi, ſive ceremonialis ſive judicialis.

Ex his ſequitur, quòd vota uxoris de jejuniis, humi cubationibus, peregrinationibus, eleemoſynis ex rebus ad familiam pertinentibus, irritari poſſunt à marito: non ſimiliter vota de eleemoſynis ex bonis illis, quorum ipſa habet liberam adminiſtrationem, aut de certis precibus recitandis, de non pejerando, de non nubendo alteri, vel de ingrediendo Religionem, ſi contingat eam ſupervivere marito. Uxor autem poteſt quidem irritare vota mariti, quæ ſibi præjudicant; ut de geſtando habitu religioſo, de multiplicibus humi cubationibus, de ſervanda caſtitate: at non ea, quæ ſunt de eleemoſynis, peregrinationibus, abſtinentiis. Quia vir caput eſt familiæ.

Cæterum, ſicut vir eas ſolas abſtinentias poteſt ſine conſenſu uxoris vovere & ſervare, quæ ſunt moderatæ, ita ut non reddant eum impotentem ad debitum conjugale reddendum, eò quòd hæ ſolæ ſint abſque præjudicio uxoris: ſimiliter eas ſolas peregrinationes poteſt vovere & abſque uxoris conſenſu implere, quæ breves ſunt & non diuturnæ; quia tales non præjudicant uxori. Si verò longas vel diuturnas peregrinationes vir voverit; uxor poteſt illa ejus vota irritare & impedire, ne quamdiu Matrimonium durat ipſe ea impleat; ſecundùm Aragon. ad hunc art. Joſephum Angles, q. de Voto, diffic. 9. Bonacin. & alios infra citandos.

Hinc eſt, quòd votum peregrinationis in terram ſanctam cauſa devotionis non poſſit vir implere ſine conſenſu uxoris; quemadmodum expreſsè tradunt Supplem. Gabrielis d. 32. q. Concl. 7. Roderiquez p. 2. cap. 92. Sayrus in Clave regia lib. 6. c. 5. Sanchez lib. 9. de Matrim. diſp. 3. n. 8. & diſp. 4. n. 15. & 16. Dixi, *cauſa devotionis*. Quia votum peregrinationis Hieroſolymitanæ, quod vir emitteret ad ferendum ſubſidium terræ ſanctæ, uxor non poſſet irritare neque impedire quo minus illud impleret. Quia jus Pontificium cap. *Et multa*, De Voto viris concedit, ut liberè poſſint tale votum emittere & implere ſine uxorum conſenſu. Sed quia hoc ſolùm concedit, quando eſt votum ſuccurrendi terræ ſanctæ; ideo ſi votum fiat non ad ferendum ibi ſubſidium, ſed ob ſuam devotionem, non licet votum iſtud implere citra uxoris conſenſum.

An verò votum de non petendo debitum ab alterutro conjugum emiſſum tale ſit, ut alteri præjudicet, ideòque irritari poſſit; quidam dubitant. Negativè reſpondimus Supplem. q. 53. art. 1. Concluſ. 6. & q. 64. art. 4. ad 3. Et conformiter ſi mulier abſque mariti conſenſu profiteatur Religionem: quamvis ejus profeſſio non valeat, ipſaque mulier per maritum revocetur; manet tamen obligata ad non petendum debitum, & ad abſtinendum à ſecundis nuptiis. Quia quantùm ad iſta (cùm in iis non pendeat à marito) ejus votum eſt validum.

Utrùm verò poſt mortem mariti debeat Religionem ingredi, ſi quis quærat; dicendum eſt, Id quidem fore ei conſultum, ſed tamen ad hoc ipſa non tenetur, niſi fortè ejus intentio dum voveret ad hoc ſe extenderit. Poſſunt hæc confirmari ex cap. *Quidam*, tit. de Converſ. conjug. ubi Alexander III. reſpondet, Virum, qui uxore invita Monaſterium intraverat, & ad eam rediverat, ea mortua non teneri ad Monaſterium redire; tum addit: *Ulterius verò non poterit uxorem accipere: promiſit enim ſe non exigere debitum, quod in ejus poteſtate erat, & ideò quoad hoc votum tenuit*. Et cap. *Placet*, eod. tit. Cæleſtinus III. rogatus, an mulier, quæ credens mortuum maritum habitum Religionis aſſumpſit, & eo reverſo de Monaſterio educta fuit; poſt obitum viri ſit ad regularem obſervantiam compellenda; Reſp. *Quod licet votum ejus uſquequaque non tenuerit, eatenus tamen fuit obligatorium, quatenus ſe poterat obligare: promiſit enim intrando monaſterium ſe non exacturam carnis debitum, quod erat in poteſtate ipſius*. Et propterea ait, eam non eſſe cogendam ire ad Monaſterium; quantum ad ipſam tamen tenuiſſe votum, quod poſt viri obitum tenere non deſiit.

Concluſio VIII.

Vota ſervorum ea ſola irritare poteſt dominus, quæ ipſius obſequium impediunt; ac proinde illorum vota de ſervanda caſtitate, de ingrediendo Religionem poſtquam erunt liberi, aut de ſimilibus, non poſſunt irritari.

Articulus IX.

Utrùm pueri poſſint ſe obligare ad Religionis ingreſſum.

Pro reſponſione ſit

Concluſio I.

Pueri, qui ante annos pubertatis non habent plenum uſum rationis, non poſſunt validè ſe per votum obligare, ſive ad ingreſſum Religionis ſive ad aliud. Quia deeſt illis deliberatio, cùm deliberatio in re majoris momenti, cujuſmodi eſt votum, non poteſt eſſe ſine pleno uſu rationis. Qui autem ante pubertatem uſum illum habent; poſſunt (quantùm eſt ex parte ſua) votis ſe obſtringere: ſed ea non ſunt firma, quandoquidem poſſint irritari per patrem aut tutorem; obligant tamen quamdiu non irritantur.

Concluſio II.

Quantumcumque in pueris vigeat uſus rationis, non poſſunt ante annos pubertatis obligari voto ſolemni Religionis: neque ulla naſceretur obligatio ſi de facto profiterentur, etiam parentibus conſentientibus. Quia Eccleſiæ Conſtitutiones obſtant. Vide Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 15. de Regular. ubi ſtatuitur, quòd tam virorum quàm mulierum profeſſio non fiat ante decimum ſextum annum expletum, nec niſi poſt annum probationis: Profeſſio autem antea facta ſit nulla, nullamque inducat obligationem.

Con-

Conclusio III.

POſt annos pubertatis pueri poſſunt abſque voluntate parentum vovere ſive ſolemnia, ſive ſimplicia vota, quæ perſonas ipſorum concernunt, & non ſunt de rebus ad familiam ſpectantibus, aut patriæ poteſtati præjudicantibus.

Circa 3. arg. obſervandum eſt, Conſtitutionem Eccleſiæ, qua ante profeſſionem Religionis requiritur annus probationis, eſſe perantiquam, ut videre eſt cap. *Gonſaldus* 17. q. 2. & in Reg. S. Benedicti c. 58. Et ad hoc propoſitum B. Thomas in arg. 3. allegat ſtatutum Innocentii IV. quod quale ſit; ex ejuſdem S. Doctoris Quodl. 3. art. 11. diſci poteſt, ubi refert hæc verba Innocentii IV. ex litteris ad Religioſos datis: *Vobis, de fratrum noſtrorum conſilio, in virtute obedientiæ, ſub pœna excommunicationis, authoritate præſentium diſtrictius inhibemus, ne ante annum probationis elapſum, qui maximè in ſubſidium fragilitatis humanæ regulariter inſtitutus eſt, quemquam ad profeſſionem veſtri Ordinis, ſeu ad renuntiationem ſæculi faciendam recipere præſumatis.*

Articulus X.

Utrùm poſſit in voto diſpenſari.

Quid irritatio. DISPENSATIO voti differt ab ejus irritatione, commutatione, ceſſatione, interpretatione. Nam irritatio eſt reſciſſio, qua Superior annullat votum ſui ſubditi, ſive cauſam habeat, ſive non, de qua jam art. 8. diximus. Commutatio voti eſt, quando pro

Quid commutatio. eo quod votum erat aliquid aliud faciendum injungitur, aut legitimè ſuſcipitur. Quod propterea additur; quia etſi commutatio voti non poſſit ordinariè fieri abſque authoritate Superioris, c. 1. De Voto & Voti redemp. ubi tamen omnino evidenter conſtat, illud in quod votum eſt commutandum eſſe non ſolùm melius ex ſuo genere, ſed omnibus benè conſideratis & voventi melius & Deo gratius; ad commutationem non eſt neceſſaria Superioris authoritas; juxta Angelum verbo *Votum* 4. q. 2. Majorem in 4. diſt. 38. q. 3. Sotum lib. 7. qu. 4. art. 3. Nav. c. 12. num. 75. Azor. c. 18. Et confirm. ex cap. *Pervenit* 2. tit. de Jurejur. ubi Pontifex dicit, quòd non infringit promiſſum qui in melius illud commutat. Itaque ſi quis voverit dare calicem argenteum; ſua authoritate poteſt illud votum commutare, dando calicem aureum: & ſi vovit dicere ſeptem pſalmos; poteſt commutare dicendo unam Miſſam. Qui autem vovit jejunare vel cilicium geſtare; non poteſt hoc in orationem mutare, etſi oratio ſit majoris virtutis, opus ſcilicet latriæ: quia non ſemper eſt & Deo gratius & nobis utilius id facere, quod per ſe eſt excellentius; ſed id quod pro loco, tempore, & diſpoſitione noſtra magis ad ſalutem noſtram congruit: ad quod judicandum Superioris authoritate opus eſt, quando non eſt alioquin evidens.

Neque verò prædicta ſententia poteſt cenſeri aliena à doctrina B. Thomæ, qui art. 12. docet, Requiri authoritatem Prælati in votorum commutatione. Docet enim, eam authoritatem requiri ad determinandum quid ſit Deo acceptum; unde ſequi videtur, eam non requiri, quando manifeſtum eſt, alterum eſſe Deo acceptius.

Ad commutationem pertinet voti redemptio. Quia per eam id quod votum erat commutatur in aliquid, quod ſit contribuendum pauperibus, aut loco ſacro, aut in uſum belli ſacri.

Quid voti ceſſatio. Simplex voti ceſſatio eſt, quando per materiæ vel alicujus circumſtantiæ variationem votum deſinit obligare; veluti cùm quiſpiam voverat numquam intrare certam aliquam domum, eò quòd à perſona ibi habitante imminebat ipſi periculum: ſi deinde perſona illa moriatur, nec ſimile ei periculum immineat; ceſſat ejus votum. Quia ingreſſus in illam domum tunc eſt res indifferens; ideòque non ampliùs eſt idonea voti materia. Unde patet, non requiri Superioris authoritatem ad ejuſmodi ſimplicem ceſſationem voti.

Interpretatio voti eſt judicium illud, quo judicatur votum aliquod particulare in hac perſona vel in hoc caſu non habere aut non neceſſariò retinere vim obligandi. Poteſt ea eſſe ſine diſpenſatione, non poteſt autem diſpenſatio eſſe abſque omni interpretatione. Nam ſi voti alicujus obſervatio foret contra rectam rationem, ſive ſimpliciter, ſive in caſu particulari; ſufficeret viri prudentis declaratio aſſerentis, illud votum vel omnino non obligare vel ſaltem non iſto caſu: neque opus eſſet authoritate ſeu juriſdictione ad relaxandum vinculum ex voto ortum. Verùm ſi occurrit caſus, in quo nihil eſt quòd obſervatio voti evidenter repugnet rationi naturali, ſed ſolum vel dubitatur an repugnet, vel aliquod incommodum eſt ſi votum obſervetur; votum antea factum adhuc obligat. Ut autem obligare deſinat, præter judicium quo Superior judicet, votum in tali caſu non neceſſariò eſſe obſervandum, aut ſaltem eſſe dubium an debeat ſervari; requiritur juriſdictio, per quam relaxet voti vinculum, & concedat, ut is qui voverat in tali caſu votum non obſervet. In priori caſu tantùm eſt interpretatio voti: in poſteriori eſt etiam diſpenſatio. Unde patet, quòd diſpenſare in voto eſt voti vinculum relaxare, & (ut B. Thomas loquitur in 4 diſt. 38. q. 1. art. 4.) eum ab obſervatione deobligare, qui aliàs de jure erat obligatus. Quare cùm hoc art. dicit, quòd *Diſpenſare in voto ſit determinare, votum non eſſe ſervandum*; *determinare* accipiendum eſt, ut non fiat tantùm per ſcientiam, ſed etiam per authoritatem, ſecundùm quod art. 12. ait, in diſpenſatione votorum requiri authoritatem Prælati, qui in perſona Dei determinet quid ſit Deo acceptum.

Quid interpretatio. — Quid voti diſpenſatio.

Reſp. ad Art. poſſe diſpenſari. Ex his deduci poteſt reſp. ad art. affirmativa. Ex perpetuo enim Eccleſiæ uſu conſtat, fieri poſſe, ut qui voto eſt obſtrictus, accedente cauſa rationabili & authoritate Prælatorum Eccleſiaſticorum voti obligationem relaxantium, deſinat eſſe obligatus: hoc autem eſt diſpenſare in voto. Confirmari poteſt hæc reſponſio ex Matthæi 16 & 18. ubi Chriſtus promiſit poteſtatem non ſolùm ligandi, ſed etiam ſolvendi.

Quæſt. Sed difficultas manet: An cùm diſpenſatur in voto, diſpenſetur in præcepto juris naturalis.

Reſp. Reſp. neg. eſt B. Thomæ hic ad 2. Jus enim naturæ dictat, votum eſſe ſervandum, quamdiu manet votum votique vinculum: qui autem diſpenſat non facit, ut durante voto poſſit quiſpiam non ſervare votum: ſed facit, ut votum deſinat eſſe, atque ita tollit vinculum voti. Sicut cum Princeps diſpenſat in ſua lege, non diſpenſat in lege naturali, quæ dictat obediendum eſſe legibus Superiorum: ſed facit, ut in hoc caſu non ſit lex reſpectu ejus cum quo diſpenſat.

Prætereà. Jus quidem naturale dictat, votum eſſe ſervandum; non eſt tamen juris naturalis, quòd hic aut ille ſit voto obligatus: ſed hoc partim naſcitur ex eo quòd liberè vovit; partim ex eo quòd una lex eſt votum eſſe ſervandum. Qui autem diſpenſat, non tollit illud poſterius, ſed ſolum prius, ſcilicet obligationem ex ſola voventis voluntate ortam.

Articulus XI.

Utrum in voto ſolemni continentiæ poſſit fieri diſpenſatio.

VIDETUR quòd ſic. 1. Quia Bonifacius VIII. cap. unico de Voto & voti redempt. in 6. ait Solemnitatem voti ex ſola Eccleſiæ Conſtitutione eſſe inventam; ergo Eccleſia poteſt in voto ſolemni diſpenſare.

2. Eccleſia diſpenſare poteſt in voto ſolemnizato per ſuſceptionem ſacrorum Ordinum; ergo etiam in voto ſolemnizato per profeſſionem Religionis.

3. Accidere poteſt ea neceſſitas, ut niſi diſpenſetur cum Regulari ad Matrimonium contrahendum, integra Regna ſint devolvenda ad Hæreticos, & per eos avertenda à religione Catholica; ergo neceſſe eſt agnoſcere poteſtatem in tali neceſſitatis caſu diſpenſandi.

4. Cæ-

Digitized by Google

4. Cæleſtinus III. quemadmodum eſt apud Platinam in ejus vita, diſpenſavit cum Conſtantia filia Regis Siciliæ Religionem profeſſa, ut nuberet Henrico Imperatori ejus nominis VI. Alexander III. in vita S. Laurentii Juſtiniani apud Surium 8. Januarii legitur, diſpenſaſſe cum Nicolao Juſtiniano Veneto Monacho in Monaſterio S. Nicolai, qui ſolus tunc ex familia Juſtiniana ſupererat, ut uxorem acciperet. Similem etiam diſpenſationem factam dicunt cum Ramjro Rege Aragonum, & Caſimiro Rege Poloniæ, qui erant Mooachi profeſſi, apud Azorium p. 1. lib. 12. c. 7.

His ſimilibuſque rationibus moti non pauci probabiliter docent, in voto ſolemni continentiæ per profeſſionem Religionis ſolemnizato poſſe diſpenſari: ad hoc etiam inducentes B. Thomæ authoritatem, qui in 4. diſt. 38. q. 1. art. 4. ad 3. ita ſcribit. Alii dicunt probabilius: Si communis utilitas totius Eccleſiæ, aut unius Regni, vel Provinciæ expoſceret; poſſe convenienter, & in voto continentiæ & in voto Religionis diſpenſari, quantumcumque eſſet ſolemnizatum.

[Reſp.] His tamen non obſtantibus, aliorum ſententia videtur probabilior dicentium, in voto continentiæ ſolemnizato per profeſſionem Religionis approbatæ non poſſe fieri diſpenſationem. Ita Altiſſiodorenſis lib. 3. tract. 28. c. 1. qu. 2. Sylveſter verbo *Votum* 4. qu. 5. Batiholomæus Firmus verbo *Diſpenſatio* nu. 12. Sotus lib. 7. q. 4. art. 2. ipſeque B. Th. in fine corp. ita concludens: *Et ideò in voto ſolemnizato per profeſſionem Religionis non poteſt per Eccleſiam diſpenſari*. Et ad 2. *In voto temporalis continentia diſpenſari poteſt*, &c. *ſed quòd in voto continentiæ per profeſſionem ſolemnizato non poſſit diſpenſari, hoc non eſt in quantum eſt actus caſtitatis, ſed in quantum incipit ad latriam pertinere, per profeſſionem Religionis*. In med. etiam corp. cùm recitaſſet opinionem contrariam ſibi aliquando probatam; eam rejicit. Et ad arg. quo in 4. diſt. 38. motus fuerat, hic ad 1. reſpondet: *Periculis rerum humanarum obviandum eſſe per res humanas, non autem per hoc quod res divinæ convertantur in uſum humanum: profeſſi autem Religionem mortui ſunt Mundo, & vivunt Deo; unde non ſunt revocandi ad vitam humanam occaſione cujuſcumque eventus*. Et art. 12. hujus qu. ad 3. loquens de plenitudine poteſtatis Romani Pontificis circa diſpenſationem votorum; non dicit abſolutè, eum non poſſe diſpenſare in omnibus votis, ſed *In omnibus votis diſpenſabilibus*.

Probat autem hanc ſententiam ex cap. *Cum ad monaſterium*, tit. de Stat. Monach. ubi Innocentius III. ita loquitur: *Nec æſtimet Abbas, quòd ſuper habenda proprietate poſſit cum aliquo monacho diſpenſare; quia abdicatio proprietatis, ſicut & cuſtodia caſtitatis, adeò eſt annexa Regulæ monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex poſſit licentiam indulgere*. Addit & rationem ex Scriptura petitam. Quod ſemel eſt ſanctificatum Deo non poteſt in alios uſus commutari; ut habetur Lev. ult. *Animal quod immolari poteſt Domino ſi quis voverit ſanctum erit, & mutari non poterit*; & poſtea generaliter: *Quidquid ſemel fuerit conſecratum, ſanctum ſanctorum erit Domino*; ergo ſimiliter ſi quæ perſona eſt per ſolemne votum Religionis ſanctificata Deo, ſcilicet ad eſſentialia Religionis, inter quæ eſt debitum perpetuæ continentiæ, non poteſt in alios uſus mutari.

[Tacita ob.] Et ne quis dicat: Has probationes procedere de Monacho quamdiu manet Monachus: ſed Summum Pontificem diſpenſando ſuper voto ſolemni continentiæ poſſe facere ex Monacho non Monachum; ipſe B. Thomas huic reſponſioni occurrit dicens: *Non autem poteſt facere aliquis Eccleſiæ Prælatus, ut id quod eſt ſanctificatum ſanctificationem amittat etiam in rebus inanimatis; puta quod calix conſecratus deſinat eſſe conſecratus, ſi maneat integer. Unde multò minus poteſt hoc facere aliquis Prælatus, ut homo Deo conſecratus, quamdiu vivit, conſecratus eſſe deſiſtat*. Tum ſubſumit: *Solemnitas autem voti in quadam conſecratione ſeu benedictione voventis conſiſtit*; quia nimirum conſecratur hoc ipſo, quòd ad Dei obſequium traditur & irrevocabiliter acceptatur, ſecundùm ea quæ ad art. 7. diximus. Ac deinde concludit; *Et ideò non poteſt fieri per aliquem Prælatum Eccleſiæ, quòd ille qui votum ſolemne emiſit, deſiſtat ab eo ad quod eſt conſecratus; puta quòd ille qui eſt Sacerdos, non ſit Sacerdos: licet poſſit Prælatus ob aliquam cauſam executionem Ordinis inhibere. Et ſimili ratione Papa non poteſt facere, quòd ille qui eſt profeſſus Religionem non ſit religioſus, licèt quidam Juriſtæ ignoranter contrarium dicant*. Ex quibus verbis, ideſt ex iſta reprehenſione facta ab Authore noſtro reprehendendi parciſſimo & ſemper modeſtiſſimo; facilè liquet, quàm firmiter & ſeriò ſententiam hanc tradat, & quidem grandævus, etiamſi minor aliter ſenſiſſet.

Verùm hanc ipſius rationem enervare contendunt ex eo, quòd nitatur duobus fundamentis, quorum neutrum ſit ſolidum. Prius enim: Quòd res ſemel Deo conſecrata non poſſit illam conſecrationem amittere niſi deſtruatur, ideò falſum eſſe exiſtimant, quia neceſſitate urgente poteſt vas conſecratum aſſumi ad uſum profanum, v. g. ſacer calix ad bibendum; Eccleſia ad domicilium. Poſterius: Quòd in ſolemni profeſſione quædam ſit perſonæ voventis conſecratio ſimiliter falſum opinantur; quia eadem penè reperitur conſecratio in voto ſimplici quæ in ſolemni. [Ob.]

Sed reſp. neutrum fundamentum eſſe falſum. Non prius, quia licèt in neceſſitate poſſit vas conſecratum aſſumi ad uſum profanum; non propterea deſinit eſſe conſecratum: quemadmodum panes propoſitionis, qui 1. Reg. 21. tradebantur laicis ad uſum, non ideò deſinebant eſſe ſancti. Poteſt ergo res ſacra propter neceſſitatem aut aliam rationabilem cauſam, interveniente legitima authoritate, applicari ad profanum uſum; quamdiu tamen manet integra, manet ſacra & ad uſum ſacrum deſtinata. Unde poſtquam profanus ille uſus tranſiit; ipſa non eget nova conſecratione ut applicetur ad uſum ſacrum: egeret autem, ſi deſiiſſet eſſe ſacra, cùm v. g. citra neceſſitatem non liceat in calice profano ſacra myſteria peragere. [Reſp.]

Dices: Calix eget nova conſecratione, ſi deauretur interius; ergo res ſacra non manet ſacra quamdiu manet integra. Reſp. neg. C. Quia non manet tunc idem calix ſecundùm uſum ſacrum; ut diximus 3. p. q. 83. art. 3. quæſ. 2. [Ob.] [Reſp.]

Non etiam poſterius fundamentum eſt falſum; quia non eſt concedendum, quòd eadem conſecratio reperiatur in voto ſimplici, quæ reperitur in ſolemni. Nam in ſolemni vovens abſolutè ac in perpetuum acceptatur ad continentiam, eoque ipſo ad eam conſecratur, quemadmodum art. 7. fuit explicatum: in ſimplici non item.

Confirm. Religioſi ſolemniter profeſſi per hoc tales ſunt, quòd tradiderunt ſeipſos Deo ad perpetuam continentiam, paupertatem, & obedientiam: quòdque Deus per Prælatum tamquam per ſuum Vicarium purè & ſimpliciter ac in perpetuum ipſos ad ea acceptavit, ita ut ipſos in peculiari ſuo dominio habeat; ergo fieri non poteſt quòd deſinant eſſe Religioſi. Prob. C. Quia nemo eſt qui poſſit iſtud peculiare dominium Deo auferre, illaſque perſonas velut manumittere, & ex ſervitute Dei emancipare: niſi fortè dicatur, Deum in ejuſmodi emancipationem conſentire, & ad illam faciendam dediſſe Pontifici poteſtatem; quod hactenus non probatur ita eſſe. Cùm enim Deus parem habeat poteſtatem diſpenſandi, ut Monachus manens Monachus matrimonium contrahat: ac ut ex Monacho fiat non Monachus, & ita demum habilis ſit ad Matrimonium: poſſitque ad utrumque iſtorum poteſtatem diſpenſativam conferre Eccleſiæ; nullum habemus in Scriptura vel Traditione fundamentum, quòd dederit poteſtatem ad unum potiùs quàm ad alterum; niſi fortè quis Traditionem probet illis exemplis, quæ in arg. 4. produximus, quæ de re in reſp. ad argum. Convenit autem, etiam inter Authores contrariæ ſententiæ, quòd non dederit poteſtatem diſpenſandi, ut Religioſus ſolemniter profeſſus manens Religioſus validum ineat Matrimonium, ut patet ex Azorio p. 1. lib. 12. c. 7. Sanchez lib. 8. c. 8. & aliis; ergo

ergo nec videtur dediſſe poteſtatem faciendi ex Religioſo non Religioſum. Hinc Lopez p. 1. c. 49. *Licèt dicat Navarrus, quòd major pars non dubitat Papam diſpenſare poſſe ſuper voto ſolemni Religionis facto ex graviſſima neceſſitate; quidquid ſit de hoc, ſalva cenſura Catholicæ Eccleſiæ, quæ de hoc hactenus nihil diffinivit, teneo cum D. Thoma & ejus ſequacibus; quia rationes ejus ſunt fortiores.*

Ad 1. Arg. reſp. neg. C. Quamvis enim ex illo Ant. benè ſequatur, Eccleſiam poſſe diſpenſare in ſolemnitate voti; non tamen ſequitur, quòd etiam in ipſo voto ſolemni ſeu in voti ſolemnis obligatione.

Ad hoc ut promiſſio, traditio, & abſoluta ſeu irrevocabilis acceptatio (in quibus conſiſtit eſſentialis ratio voti ſolemnis) faciant votum ſolemne, Eccleſia conſtituit inter cætera, quòd vovens compleverit ſexdecim annos ætatis ac annum integrum in probatione: quòdque profeſſio fiat in Religione approbata, & in manu Superioris poteſtatem ad hoc habentis: alioquin non erit votum ſolemne Religionis. In hujuſmodi poteſt Eccleſia ſeu Summus Pontifex diſpenſare, ut videlicet rata ſit profeſſio alicujus poſt decimum quartum, vel decimum quintum ætatis annum; vel ante completum annum probationis; vel etiam in manu ejus qui non eſt abſolutè Superior, accipiat tamen poteſtatem ab ipſo Pontifice. Sed poſtquam votum aliquod ſecundùm modos & ritus ſive ſolemnitates ab Eccleſia conſtitutas jam factum eſt ſolemne; quòd obligationem ex eo natam diſſolvere poſſit Summus Pontifex, neque ex objectis Bonifacii verbis ſequitur, neque verum eſt. Ita quamvis ex mera Eccleſiæ Conſtitutione pendeat, quo ritu quibuſque verbis conſecrandus ſit calix, ut propterea poſſit illa variare; poſtquam tamen eſt conſecratus, non poteſt facere ut quamdiu manet non ſit conſecratus. Similiter Chriſtus non determinavit verba, quibus vel Chriſma Confirmationis, vel Sanctum Oleum ſit benedicendum, ſed Eccleſia; quæ tamen efficere non poteſt, ut Chriſma vel Oleum benedictum deſinat eſſe benedictum, ſi perſeveret incorruptum.

Ad 2. etiam Neg. C. propter rationem hic in corp. à B. Thoma aſſignatam. Quia debitum ac votum continentiæ non eſt eſſentialiter annexum ſacro Ordini, ſed ſolùm ex ſtatuto Eccleſiæ: eſt autem eſſentialiter annexum ſtatui Religionis, per quam homo abrenuntiat ſæculo, totaliter Dei ſervitio mancipatus. Deinde. Votum caſtitatis, quod intelligi poteſt emitti in ſuſceptione ſacrorum Ordinum, non ſimpliciter eſt ſolemne, ſed potiùs eſt ſolemnizatum; & hoc non ad continentiam ſervandam, ſed ad actus ſacri Ordinis debitè ſeu congruenter exercendos. Et ſi quandoque inveniatur appellatum ſolemne; intelligendum eſt de ſolemnitate forinſecus voto illi adveniente: de ſolemnitate ſcilicet ordinationis, cui per Eccleſiæ Conſtitutionem annexum eſt votum aut lex continentiæ. Vide quæ diximus ad art. 7.

Ad 3. reſp. Neg. C. Poteſt enim ſimiliter accidere, quòd niſi diſpenſetur cum conjugato ut accipiat aliam uxorem, priore cum qua Matrimonium fuit conſummatum adhuc vivente, integra Regna fiant ad Hæreticos devolvenda, & per eos Fide avertenda; neque tamen propterea oportet agnoſcere poteſtatem Eccleſiæ ad diſpenſandum in iſto caſu. Quid ergo? *Periculis rerum humanarum eſt obviandum per res humanas*, ait B. Thom. hic ad 1. Ubi res humanæ non intelliguntur eæ, quæ ſunt homini naturales, ſed quæ ſunt hominis, ſive ex naturali & communi Dei beneficio, ſive ex ſpeciali ipſius & ſupernaturali munere. Diſtinguit enim res humanas, non à ſupernaturalibus, ſed à rebus divinis; quæ ſcilicet peculiariter Dei ſunt: quia in ejus obſequium conſecratæ. Hinc res humanæ ſunt, exhortationes, conſultationes, & alia ejuſmodi, per quæ obviandum eſt periculis rerum humanarum, & non per hoc, quòd res, quæ ſunt in particulari dominio Dei, ab ipſo auferantur ut in uſum humanum convertantur; ſicut nec eo caſu poteſt Eccleſia maritum uni conjugi tollere, ut eum alteri tradat per Matrimonium.

Ad 4. Baronius tom. 12. Annal. ad an. Chriſti 1186. ex Gotfrido Viterbienſi Henrici VI. Notario docet, fabuloſum eſſe id, quod de Monachatu Conſtantiæ dicitur; inde fortaſſis excogitatum, quòd ipſa fuerit in Monaſterio aſſervata; unde nec illius ſæculi Scriptores de iſto Monachatu quidquam ſcribunt. Etſi verò detur ita eſſe, quòd primùm Monialis, deinde per diſpenſationem Pontificiam conjugata fuerit; eadem, quæ ad alia exempla in arg. allata reſponſio dari poteſt; nimirum, Pontificem putaviſſe, quòd manente ſtatu religioſo, & conſequenter manente obligatione voti ſolemnis continentiæ, poſſet cum Religioſis diſpenſare, ut ad tempus ab executione hujus obligationis eſſent immunes. Et qui ſic operati ſunt reprehendi non debent, uti nec iſti cum quibus ita fuit diſpenſatum: quia illi quidem ſecuti ſunt opinionem ipſis propter complurium Doctorum authoritatem probabilem: iſti verò quia ſummi Paſtoris judicium ſequebantur, neque tenebantur ejus poteſtatem examinare.

Quòd autem Pontifices non putaverint ſe poſſe ex Monacho facere non Monachum, neque etiam id tentarint; argumento eſt, quod de Nicolao Juſtiniano legitur apud Surium, quodque de Ranimiro ſeu Ramiro Rodericus Toletus lib. 6. Rer. Hiſpan. c. 2. & Jo. Vaſæus in Chron. Hiſp. cap. 18. ad an. 1126. & Lucius Marinæus Siculus lib. 8. de Rebus Hiſp. in fine referunt, ipſos ſcilicet ad Monaſterium ſtatumque monachalem rediiſſe: præſertim cùm nullæ, quæ de ipſis ſunt, hiſtoriæ dicant, eos poſt conjugium de novo ſubiiſſe probationem & feciſſe profeſſionem; ſed potiùs ſignificent, quòd toto tempore perſeveraverint in Monachatu, & tamquam Monachi ad Monaſterium & monaſtica officia redierint.

De Nicolao ſic legimus, *Lætus tam proſpera ſobole Nicolaus, & Deo gratias agens, voti veteris Religioniſque non immemor, ad monaſterium reverſus eſt, ædificato prius apud Amianum Cœnobio Virginum ſub nomine S. Adriani, in quo uxor ipſa Anna quoque monaſticam cœpit vitam.*

De Ranimiro ita Rodericus: *Suſcepit filiam nomine Petronam, quæ poſtea dicta fuit Urraca, quæ Raymundo Barcinonenſi Comiti fuit nupta; & cùm eſſet nubilis, ſtatim Rex monachus fuit ſuo monaſterio reſtitutus.*

Vaſæus ita loquitur: *Sunt qui affirment, illum* (Ranimirum ſcilicet) *filia ſua Raymundo Berengario Barcinonen. Comiti deſponſa, ad inſtitutum monaſticum rediiſſe.*

Marinæus in hunc modum: *Ubi verò regnum Petronillæ filiæ generoque Raymundo Barcinonæ Comiti renuntiavit, in Eccleſia quam ſupra diximus continuè permanſit.* Dixerat autem, Eccleſiam à Ranimiro ædificatam, ubi Monachos Ordinis S. Benedicti cum reditibus inſtituerat.

Quod verò attinet ad ſolemnia vota paupertatis & obedientiæ Religioſorum ſimiliter exiſtimamus illa eſſe indiſpenſabilia. Nam de voto quidem paupertatis pari modo loquitur Innocentius III. ſicut de voto caſtitatis: de voto autem obedientiæ idem eſt judicium; ut proinde fieri nequeat, quòd Monachus ſolemniter profeſſus verum habeat rerum temporalium dominium ſeu proprietatem, ſitque in univerſum abſolutus ab obligatione obediendi ſuo Superiori, ſi aliquem habeat. Quare cum illis Religioſis, qui fiunt Epiſcopi, non diſpenſatur ut poſſideant aliquid proprium, ſed bonorum communium diſpenſatio ſeu adminiſtratio illis conceditur. Neque etiam diſpenſatur ſuper voto obedientiæ, quia obedientia reſpicit ſtatum prælationis in eo, cui oportet obedire; & ideò quòd ille, qui ſub Prælato eſſe deſiſtit non teneatur alicui obedire, non eſt ex hoc, quòd obligatio voti deficiat ex parte voventis, ſed quia ſubtrahitur prælatio ex parte ejus cui tenebatur obedire. Confer hujus art. reſp. ad 4. cum q. 1. art. 4. quæſt. 1. ad 5. in diſt. 38. 4. Sent.

ARTI-

Articulus XII.

Utrùm ad commutationem vel diſpenſationem voti requiratur Prælati authoritas.

Reſp. requiri.

RESpondet requiri. Quia determinare quid ſit Deo acceptum pertinet ad ipſum Deum ſive per ſe ſive per Prælatum, qui in Eccleſia gerit vicem Dei: atqui per commutationem vel diſpenſationem voti fit hujuſmodi determinatio; ergo ad illam requiritur authoritas Dei ſeu ejus vicem gerentis. Procedit hæc ratio quando non eſt prorſus evidens, quid Deo ſit acceptum, & quid non: ac proinde ſi foret omninò clarum illud in quod votum eſt commutandum eſſe ſimpliciter melius Deoque gratius quàm res voto promiſſa; probabile eſt, nullam Prælati authoritatem eſſe neceſſariam ut commutetur, quemadmodum art. 10. fuit declaratum: & ſimiliter ſi evidens eſſet, quòd res promiſſa ſit mala vel inutilis, non oportet petere diſpenſationem. Ad hujus materiæ declarationem ſtatuendæ ſunt aliquot Concluſiones.

Concluſio I.

Quis hic prælatus.

AD cujuslibet voti diſpenſationem, ac etiam ad commutationem, quæ fiat in rem, de qua non eſt omnino certum ac evidens quòd melius ſit eam facere, duo requiruntur, authoritas Prælati, & cauſa rationabilis. Prælatus hic intelligitur, qui habet ſpiritualem juriſdictionem fori exterioris in ſubditos, cujuſmodi ſunt Epiſcopi: & illi prælati Epiſcopis inferiores, qui juriſdictionem quaſi Epiſcopalem habent in ſuos Religioſos, ſi ſint exempti. Quam conditionem addunt Navarrus c. 12. num. 75. Lopez p. 1. cap. 49. Sayrus lib. 6. cap. 11. num. 88. Sanchez lib. 4. in Decal. cap. 9. cum multis aliis quos citant. Quia ſi non ſint exempti; diſpenſatio pertinet ad eum cui ſubjiciuntur, ideſt, ad Epiſcopum.

Abbatiſſæ autem, ſive ſint exemptæ ſive non, diſpenſare non poſſunt in votis ſuarum Monialium. Quia non habent ſpiritualem juriſdictionem. Roderiquez lib. 1. qu. Regular. qu. 25. art. 7. poſſunt tamen vota ſine ſuo conſenſu facta irritare, ſecundùm ea quæ ad artic. 8. generaliter dicta ſunt. Quia poteſtatem habent ſuper ſuas Moniales velut dominativam.

Porrò ſub Prælatis non comprehenduntur ſoli Generales & Provinciales, ſed etiam Prælati conventuales & eorum Vices gerentes, quando plenè funguntur eorum vicibus habentes plenam curam Conventus, ut tradunt Dominicus lib. 7. q. 4. art. 3. Sayrus ou. 89. Azorius lib. 11. c. 58. Sanchez dicto c. 39.

Sicut autem Epiſcopus diſpenſare poteſt in votis ſuorum Diœceſanorum; ita Sede vacante, Capitulum, quod in Epiſcopi juriſdictionem ſuccedit. Ipſius tamen Epiſcopi Vicarius diſpenſare non poteſt, niſi ſit ei commiſſum, quia ex generali officio Vicarii non habet poteſtatem diſpenſandi. Multòque minùs diſpenſare poſſunt Archidiaconi, & alii juriſdictionem Epiſcopalem non habentes. Archiepiſcopus ſolùm diſpenſare poteſt cum ſuis Diœceſanis, & (ut veriſimile eſt) etiam cum ipſis Epiſcopis ſibi ſuffraganeis. Cum Epiſcoporum verò ſuffraganeorum Diœceſanis nequit diſpenſare, niſi fortè per viam appellationis ſi Epiſcopis diſpenſare nolentibus, res per appellationem ad ipſos devolveretur.

Concluſio II.

Quinque vota Summo Pontifici reſervata.

SUmmo Pontifici quinque vota reſervantur; Religionis; (ingrediendæ videlicet) Continentiæ perpetuæ; Peregrinationis in Jeruſalem; ad S. Jacobum; ad limina Apoſtolorum Petri & Pauli; ac proinde ſolus ipſe poteſt in talibus diſpenſare, ſive per ſe, ſive per eos quibus commiſerit.

Quamvis enim B. Thomas ſolùm duo vota expreſſerit, ideo fortaſſe quòd ſuo tempore non plura eſſent reſervata; ex conſuetudine tamen in litteris Apoſtolicis fundamentum habente, atque etiam ex novo jure quod extat in Extravag. *Etſi dominici*, tit. de Pœnit. reſervantur ea quæ diximus: adeò ut ſi modò fiat votum peregrinationis Jeroſolymitanæ, quamvis non in ſubſidium terræ ſanctæ ſed ex devotione; ſolus Romanus Pontifex in eo diſpenſare poſſit, quemadmodum tradunt Sylveſter verbo *Votum* 4. q. 3. Navarrus c. 12. n. 75. Azorius c. 19. Sayrus c. 11. num. 36. Ubi tamen hoc eſt obſervandum, quòd ſi inferior diſpenſaret; non propterea eſſet excommunicatus, niſi prætextu Confeſſionalium à Sixto IV. conceſſorum hoc faceret.

His quinque votis alii ex Navarro addunt ſextum, viſitandi ſcilicet domum Lauretanam: ſed hujus reſervatio neque ex conſuetudine, neque ex jure vel privilegio obtinuit.

Sunt qui omnia vota perpetua putent Summo Pontifici reſervata: ſed communis ſententia eſt in contrarium. Votum enim de abſtinendo per totam vitam à vino, vel à certo genere peccati, eſt perpetuum; neque tamen eſt reſervatum. Quare quod B. Thom. in 4. diſt. 38. q. 1. art. 4. quæſt. 2. dixit, non de omnibus votis perpetuis eſt accipiendum, ſed de ſimilibus ei de quo loquebatur. Ita enim habet: *In votis illis, quæ non de facili diſpenſationem accipiunt, nec frequenter, ſed raro, ſicut votum Religionis, & alia hujuſmodi vota perpetua ſolus Papa diſpenſare poteſt*. Ubi notandum eſt illud *hujuſmodi*.

Quòd etiam hujus p. q. 184. art. 6. & q. 189. art. 7. ait: *Ad ſolum Pontificem pertinere diſpenſare in votis perpetuis*; non univerſaliter eſt accipiendum ſed reſtrictè, de illis ſcilicet votis, quæ Epiſcopi tacitè emittunt in aſſumptione ad Epiſcopatum, quæ ſunt de non deſerendis ſuis Eccleſiis. In hujuſmodi enim tacitum iſtud votum agnoſcit B. Thomas; ac inſuper q. 185. art. 4. ita ſcribit: *Soli Papa licet diſpenſare in voto perpetuo, quo quis ſe ad curam ſubditorum adſtrinxit Epiſcopatum ſuſcipiens*. Unde hic in reſp. ad 3. non dicit vota perpetua, ſed *majora* vota reſervari ſummo Pontifici.

Concluſio III.

IN omnibus votis Summo Pontifici non reſervatis Epiſcopi jure ordinario diſpenſare poſſunt cum ſuis Diœceſanis, & Prælati exempti cum ſuis Religioſis. Quia habent ordinariam in ipſos juriſdictionem ſpiritualem, neque illa eſt reſtricta per Superiorem. Quare in voto caſtitatis non perpetuæ, ut duorum vel etiam plurium annorum, modò non ſint tam multi ut meritò videatur eſſe de re perpetua; in voto non fornicandi; non petendi debitum; non nubendi, poſſunt diſpenſare: & ſimiliter in voto recipiendi ſacros Ordines. Quamvis enim ſacris Ordinibus annexum ſit debitum continentiæ; votum tamen de illis recipiendis non eſt votum de ſervanda continentia: unde ſi ante illos receptos laberetur in fornicationem, peccaret contra legem Decalogi, ſed non contra votum.

In voto virginitatis Epiſcopi ordinariè non poſſunt diſpenſare. Quia tale votum ordinariè intelligitur de ſervanda continentia.

In voto caſtitatis, quod habet conjugatus, non poſſunt etiam ſimpliciter diſpenſare: ſi tamen Matrimonium eſt conſummatum; diſpenſare poſſunt ut ei liceat debitum conjugale tam petere quàm reddere: ſed ita, ut poſt mortem uxoris debeat continere, & à novis nuptiis abſtinere.

Ante Matrimonii conſummationem an diſpenſare poſſint, ut ob periculum incontinentiæ liceat ei petere debitum; non convenit. Quandoquidem obſervatio voti ſit ipſi per ingreſſum Religionis poſſibilis, poſſitque per orationes & jejunia ſe contra incontinentiam armare; videtur quòd Epiſcopi nihil hic poſſint; niſi præter evidens periculum incontinentiæ ponatur, quòd non poſſit eſſe recurſus ad Summum Pontificem ſeu ejus Legatum; aut non niſi admodum difficulter. Extra horum enim concurrentiam nihil poſſunt inferiores in diſpenſatione votorum Superiori reſervatorum. In quibuſdam tamen qualitatibus ſubſtantiæ talium votorum adjunctis videntur poſſe diſpenſare: veluti ut is qui voverat ingredi

ſtri-

ſtrictam Religionem ingrediatur laxiorem; & qui voverat peregrinari pedibus equo procedat.

In votis conditionalibus, ſive ſint in pœnam ſive aliter, diſpenſare poſſunt antequam conditio impleatur: impleta autem conditione, non poſſunt, ſi fuerint de materia Pontifici reſervata, quia tunc tranſeunt in abſoluta. Ejuſmodi ſunt vota eorum, qui ſi lapſi fuerint in certum peccatum, ſi obtinuerint ſui vel ſuorum ſanitatem, vovent tota vita ſervare caſtitatem, intrare Religionem &c. Sunt qui de pœnalibus aliter ſentiant: ſed cùm poſt impletam conditionem ſimpliciter & abſolutè ſint vota caſtitatis, Religionis, aut hujuſmodi; magis aſſentimur Dominico lib. 7. q. 4. art. 3.

Conclusio IV.

Neque Summus Pontifex, neque alii Prælati poſſunt in votis ſuorum ſubditorum diſpenſare pro arbitrio, ſed oportet adeſſe cauſam rationabilem: alioquin & diſpenſantes & diſpenſationibus utentes graviter peccabunt. In diſpenſando enim gerunt vicem Chriſti, qui ſine ratione quippiam petentibus reſpondet: *Neſcitis quid petatis*. Deinde. Poteſtas Prælatorum in ædificationem data eſt, non in deſtructionem: eſſet autem in deſtructionem, ſi abſque ulla ratione poſſent pro libito illa uti. Quare verum non eſt quod quidam dixerunt, in quolibet voto ſemper includi tacitam conditionem ſi Superiori placuerit: ſed hoc veritatem habet in eorum votis, qui Superiori ſubjiciuntur quoad ſuam voluntatem ſeu voluntatis executionem; non in illorum, qui ſolùm ei ſubjiciuntur ut Judici & Principi. Veruntamen ſicut Religioſorum Prælatus validè poteſt pro ſuo arbitrio vota eorum irritare; ſecundùm ea quæ diximus art. 8. ad 2. concl. ita idem poteſt iſtorum Prælatorum Prælatus Summus Pontifex. At in reliquorum Chriſtianorum votis nihil poteſt vel diſpenſando, vel commutando ſine juſta cauſa.

Ob. Nec obſtat cap. *Venientes*, de Jurejur. ubi dicitur: *In juramento* (eademque videtur eſſe ratio de voto) *intelligitur jus Superioris exceptum*. Quoniam non Superioris nuda voluntas, ſed jus ibi nominatur.

Reſ. Juſta autem cauſa diſpenſandi eſt, quando voti præſtatio propter circumſtantias interea mutatas vel repentè occurrentes eſſet mala vel inutilis, aut majoris boni impeditiva: item quando dubitatur an talis futura ſit: & quando dubium eſt fueritnè votum emiſſum, aut emiſſum quidem eſt, ſed ex levitate, perturbatione, ira, mœrore, metu, & valde difficilis foret ejus obſervatio. Rurſum quando probabiliter timetur, quòd qui vovit ſæpè violabit.

Ex his conſequenter eſt dicendum, quòd Confeſſarii, quamvis poſſint in foro pœnitentiæ abſolvere tranſgreſſiones votorum, etiam illorum quæ ſunt Pontifici reſervata quoad diſpenſationem; non poſſint tamen diſpenſare in ipſis votis, ne quidem in periculo mortis, quia deeſt eis ad hoc juriſdictio, cùm ea ne tunc quidem eis concedatur. Quamvis autem omnes qui diſpenſare poſſunt in votis, etiam poſſint illa commutare, eò quòd diſpenſatio majus quiddam ſit, & commutationem tamquam ſui partem ſeu imperfectam relaxationem contineat; non ſimiliter tamen qui poſſunt vota commutare etiam poſſunt diſpenſare. Quia non oportet ut cui conceditur minus etiam concedatur majus: regula autem Juris 53. in 6. habet: *Cui licet quod eſt plus, licet utique quod eſt minus*. Quæ regula maximè habet veritatem, quando majus & minus ſunt ejuſdem rationis, & quando minus continetur in majori ſicut imperfectum in perfecto; quomodo commutatio eſt quid minus quàm diſpenſatio, & in diſpenſatione continetur.

QUÆSTIO LXXXIX.

De Juramento.

Articulus I.

Utrùm jurare ſit teſtem Deum invocare.

Reſponsio affirmativa eſt communis, eamque diſertis verbis tradiderunt Chryſoſtomus hom. 9. in Acta, & Auguſtinus Serm. 28. de Verb. Apoſt. Cùm enim juramentum ordinetur in confirmationem, & confirmatio interdum non poſſit eſſe certa niſi Deus vocetur in teſtem, eò quòd & ratio efficax deſit, & humana teſtimonia ſæpè ſint tum fallacia tum incerta; reſtat, ut Deum vocemus in teſtem, quod dicitur juramentum: ſive quia ſit pro jure apud omnes nationes introductum, ut quod ſub invocatione divini nominis dicitur, habeatur pro vero: ſive quia velut jus quoddam ſervandum & habendum eſt id, quod ſic confirmatur. Reſp. eſſe.

Cæterum, quia aſſumere Deum in teſtem contingit, vel utendo divino teſtimonio quod Deus antea dedit, vel implorando teſtimonium Dei ut aliquando exhibendum; priori modo ſolùm eſt ſimplex probatio non juramentum: poſteriori eſt juramentum. Neque enim quælibet divini teſtimonii aſſumptio juramentum eſt, ſed ea demum, qua Deus vocatur in teſtem, aut ad fidem faciendam, aut ad promiſſionem firmandam. Vocatur autem in teſtem, quando aliquis petit, & quantùm in ſe eſt cupit, ut Deus pateſaciat veritatem, non quidem præcisè in hac vita, ſed quando, & quibus modis voluerit. Quid vocare Deum in teſtem.

Ex his ſequitur, quòd neque Doctores vel Prædicatores jurant, quando auctoritates divinas inducunt in confirmationem eorum quæ docent. Quia non invocant divinum teſtimonium ut aliquando exhibendum; neque oratio poteſt cenſeri juramentum, cùm in ea Deus vocetur tamquam auxiliator, non autem ut teſtis.

Dices: Juramentum per falſos Deos, etſi ſit illicitum, eſt tamen verum; adeò ut perjurium pronunciet Auguſtinus dicto Serm. 28. de Verb. Apoſt. eum, qui tale juramentum violaverit: ſed in eo juramento non invocatur Deus in teſtem; ergo juramentum non eſt rectè definitum. Ob.

Reſp. Neg. Min. Ut enim Deus vocetur in teſtem; ſatis eſt, quòd ille invocetur, qui vel revera vel hominum opinione Deus eſt. Si fortaſſe is qui ſic jurat non credit eum per quem jurat eſſe Deum; hoc ipſo tamen quo per eum tamquam Deum jurat, teſtimonium Dei invocat, ſeu ejus quem (repugnante licèt conſcientia) colit pro Deo; atque ita manet, quòd Deum teſtem invocet. Hinc Auguſtinus eodem Ser. 28. *Qui per lapidem falſum jurat, perjurus eſt. Unde hoc dico? Quia multi etiam in hoc falluntur, & putant quia nihil eſt per quod jurant, non ſe crimine teneri perjurii. Prorſus perjurus es; quia per id quod ſanctum putas, falſum juras.* Deinde objectioni occurrens pergit: *Sed ego illum ſanctum non puto:* (illum ſcilicet per quem juro) *Sanctum putat, cui juras: Non enim quando juras tibi juras, aut lapidi juras, ſed proximo juras.*

Occaſione illorum quæ tum in fine corp. tum in reſp. ad 3. dicuntur, obſervandæ ſunt variæ diviſiones juramenti.

1. eſt ratione formæ ſeu modi; ſecundùm quam juramentum aliud eſt ſimplex; per ſimplicem ſcilicet Dei conteſtationem; aliud execratorium, quo nimirum is qui jurat aut ſe aut quippiam aliud obligat ad pœnam, ſi verum non ſit quod dicitur. Prioris membri exempla ſunt. *Ita juro, Teſtis eſt mihi Deus, Teſtor Deum ita eſſe.* Poſterioris, *Teſtem Deum invoco in animam meam. Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat: Quibus juravi in ira mea, ſi introibunt in requiem meam.* Quamvis enim quidam illic interpretentur *ſi* negativè, pro vocula *non*; longè tamen verius eſt, ſermonem eſſe ecclypticum, hoc aut ſimili modo ſupplendum, Si introibunt in requiem Diviſiones juramenti.

quiem

Digitized by Google

quiem meam, habeat ego mendax, non ſim Deus, aut quid ſimile.

Ob. Ao duo peccata committat qui hoc modo, ideſt cum execratione falſum jurat; unum perjurii; alterum maledictionis, quæri poteſt. Communior ſententia poſt Cajetanum hic, & Navarrum cap. 12. num. 1. negat. Sive quia non ſeriò & ex animo imprecetur ſibi malum: ſive potiùs quia juſtè malum illud ſibi optat, ſi falsò divinum teſtimonium imploret.

Reſp. 2. diviſio eſt ratione materiæ, ſeu ejus quod juramento confirmatur; & ſic juramentum aliud eſt aſſertorium, aliud promiſſorium. Aſſertorium eſt, quando divinum teſtimonium inducitur ad aſſerendum aliquid præſens vel præteritum; ut *Teſtor Deum quòd Petrus ſit innoxius*, *Quod non occidit Joannem*. Promiſſorium eſt, quando inducitur ad confirmandum aliquid futurum; veluti, cùm quis jurat, ſe collaturum beneficia magis idoneis. Sub promiſſorio continetur comminatorium, quo ſub obteſtatione divini ominis aliquis comminatur alteri pœnam; ut 1. Reg. 14. *Hac faciat mihi Deus & hec addat, quia morte morieris Jonatha.*

3. diviſio eſt ratione ejus, per quem expreſsè juratur. Quo modo quoddam juramentum dicitur fieri per Deum, quoddam per creaturam; de quo, artic. 6.

4. diviſio eſt ratione notabilis circumſtantiæ; & ſic aliquod juramentum eſt judiciale, aliud extrajudiciale: aliquod ſolemne, aliud privatum.

Circa hæc tria ſunt obſervanda. 1. Omnia hæc juramenta, quamvis habeant differentias accidentales, propter quas ſubinde longè gravior ſit unius tranſgreſſio quàm alterius, eaque in Confeſſione exprimenda; ejuſdem eſſe ſpeciei, quemadmodum Cajetanus hic, & Domiicus lib. 8. quæſt. 1. artic. 1. annotarunt. Habent enim hanc eamdem differentiam, Vocare Deum in teſtem; huic autem differentiæ accidit, quòd ſic vel ſic Deus in teſtem vocetur.

2. Juramentum non ſemper fieri in actu ſignato, quod eſt quando dicimus *Ita Juro*, vel Teſtor Deum: ſed frequenter etiam in actu exercito; ut cùm dicitur, *Coram Deo loquor*, *Per Deum ita eſt*. Quod utile eſt populum doceri, ne quis exiſtimet numquam ſe jurare, niſi utatur verbo jurandi aut æquivalente.

3. Quaſdam eſſe formas juramenti, quæ non ſemper continent juramentum. Nam hæ, *Coram Deo loquor; Deus me audit; Deus ſcit me verum dicere*, juramentum non continent, ſi ſolùm dicantur enuntiativè: ita ut is qui talibus verbis utitur, non intendat Deum vocare in teſtem, ſed tantùm commemorare ſeu enuntiare, quòd Deus, qui omnium eſt cognitor, etiam hoc quòd dicitur cognoſcat. Si autem pronuntientur invocativè, invocando ſcilicet teſtimonium divinæ veritatis; juramentum continent. Tunc ergo prolatæ tales ſententiæ, quando vel intentio proferentis vel uſus loquendi habet, ut accipiantur tamquam juramenta; vera juramenta ſunt, aliàs non.

Similiter, cùm aliquis dicit, *Bona fide*, *in veritate, per fidem meam;* non eſt cenſendus jurare, niſi vel hoc intendat, vel Fidem Catholicam veritatemque divinam intelligat. Alioquin enim *fides* & *veritas* humana intelligitur in ejuſmodi ſermonibus, ut ſenſus ſit, eum hoc ea fide dicere, qua loqui ſolet vir nobilis, ingenuus, Chriſtianus; eaque veritate loqui, qua tales loqui ſolent. Qua ratione nec neceſſariò ut juramentum accipiendum eſt quum dicitur, *In fide boni Chriſtiani* vel boni Religioſi: ſi non intelligatur Fides Chriſtiana, ſed humana. Vide Azorium p. 1. lib. 11. cap. 2. Sayrum lib. 5. c. 1. Navarrum cap. 12. num. 2.

Articulus II.

Utrùm ſit licitum jurare.

Videtur quòd non. 1. Quia Chriſtus Matth. 5. aſſeveranter dicit: *Ego autem dico vobis non jurare omnino. Sit ſermo veſter, Eſt, eſt; Non, non. Quod his amplius eſt, à malo eſt.* Similiterque Jacobi 5. dicitur: *Ante omnia fratres mei nolite jurare.* Hinc Zach. 5. *Omnis jurans ex hoc ſimiliter judicabitur*: id eſt, condemnabitur. Quò etiam pertinet quod Euſebius lib. 6. Hiſt. cap. 5. narrat, Baſilidem ex milite factum Chriſtianum dixiſſe; non licere jurare, eò quòd eſſet Chriſtianus.

2. B. Hieronymus in cap. 5. Matth. dicens: Judæis tamquam parvulis conceſſum jurare per Deum; ſubdit, *Evangelica autem veritas non recipit juramentum, cùm omnis ſermo fidelis pro jurejurando ſit.* Chryſoſtomus partim in cap. 5. Matth. partim hom. 15. in Gen. hom. 9. in Acta, hom. 12. in epiſt. ad Rom. hom. 19. 26. 27. 28. ad Pop. Antioch. inculcat, à juramento prorſus abſtinendum, velut à re ſimpliciter mala. Epiphanius in fine lib. 3. cont. hær. *Servatur*, ait, *ac cavetur, ut ne quis omnino juret, neque convitietur, neque deteſtetur, ex præcepto ipſius Salvatoris.*

3. Cap. Si quis 22. qu. 1. Plus Papa vult, eum qui per capillum Dei vel caput juraverit, ſeverè eſſe caſtigandum.

4. Juramentum eſt cultus Dei: atqui non licet cultum divinum ordinare ad res humanas; ergo non licet uti juramento ad contractus.

His ſimilibuſve moti olim Pelagiani, Vualdenſes, & alii Hæretici dogmatizaverunt, homini Chriſtiano prorſus illicitum eſſe juramentum, eoſque ſequuntur Anabaptiſtæ.

Sed catholica reſponſio eſt, Licere aliquando jurare, neque juramentum eſſe aut per ſe malum, aut Chriſtianis prohibitum. Reſp. eſſe licitum.

Prob. 1. ex Gen. 22. *Per memetipſum juravi, dicit Dominus*. Quod Apoſtolus Ad Heb. 6. de juramento propriè dicto explicat: ſicut & cap. 7. aliam ſententiam ex Pſ. 109. *Jurabit Dominus, & non pœnitebit eum, Tu es ſacerdos in æternum.* Deut. 6. *Dominum Deum tuum timebis, & per nomen ejus jurabis.* Pſalmo 14. ille dicitur requieturus in monte ſancto Dei, *qui jurat proximo ſuo & non decipit*, Et Pſalmo 62. *Laudabuntur omnes qui jurant in te.* Iſaiæ 19. 45. 65. & Jeremiæ 12. prædictum eſt, quòd populus Chriſtianus inter reliqua pietatis officia, rebus ita exigentibus, eſſet per nomen Dei juraturus: ipſeque Apoſtolus Paulus juravit ad Rom. 1. verſu 9. 2. ad Corinth. 1. verſu 23. ad Philipp. 1. verſu 8.

Prob. 2. Quia hæc eſt communis SS. Patrum ſententia. Auguſtinus in Comment. epiſt. ad Gal. ita ſcribit: *Qui dicit, Ecce coram Deo quia non mentior; jurat utique: & quid ſanctius hac juratione? ſed non eſt contra præceptum juratio, quæ à malo eſt, non jurantis, ſed incredulitatis ejus cui jurare cogitur.* Et Epiſt. 89. *Sit in ore noſtro Eſt, Eſt, Non, Non: non quia peccatum eſt verum jurare, ſed quia graviſſimum peccatum eſt falſum jurare.* Alia ejus loca ſunt ſerm. 28. de verbis Apoſtoli, lib. 1. de Serm. Domini in monte cap. 17. lib. 19. contra Fauſtum cap. 23. & epiſt. 154.

Hieronymus in cap. 4. Jerem. ſcribit, hoc olim fuiſſe juramentum, *Vivit Dominus*. Et in cap. 16. Ezech. *In veteri* (ait) *teſtamento Dei juramentum eſt, vivo ego, dicit Dominus: in novo autem. Amen, Amen.* Etſi quoad hoc poſterius probabilior videatur aliorum ſententia dicentium, quòd Chriſtus hæc verba *Amen Amen* non protulerit per modum juramenti, ſed tamquam ejuſdem rei duplicem aſſertionem.

Et Concil. etiam Tolet. 8. cap. 2. Lateranenſia ſub Innocentio III. cap. 3. & tum ex praxi totius Eccleſiæ, tum ex unanimi Patrum conſenſu patet, juramentum, ſi cum debitis fiat circumſtantiis, eſſe lici-

licitum etiam Chriſtianis: ut propterea non immeritò damnatus fuerit in Conc. Conſtantienſ. ſeſſ. 8. iſte articulus: Juramenta illicita ſunt, quæ fiunt ad roborandum humanos contractus & commercia civilia.

Denique. Actus, cujus origo & finis bonus eſt, ipſe quoque bonus eſt: atqui juramentum eſt talis actus; introductum eſt enim ex fide, qua homines credunt Deum habere infallibilem veritatem, & univerſalem rerum omnium proviſionem, ut per illud omnes humanæ controverſiæ tandem finiantur; ergo juramentum eſt licitum.

Ad 1. Arg. Reſp. Chriſtum non ſimpliciter vetare quodvis juramentum, ſed jubere ut abſtineamus ab omni juramento quantùm in nobis eſt: ſive ſit juramentum per Deum expreſsè & nominatim: ſive per creaturas; & proinde ſenſus verborum ejus eſt: Dico vobis, ut (quantùm in vobis eſt atque adeò in communi colloquio & converſatione) omnino non juretis, hoc eſt niſi neceſſitas aut ſingularis utilitas vos jurare compellat, ſed contenti ſitis nudè & ſimpliciter affirmare vel negare id de quo agitur. Hinc Auguſt. in epiſt. ad Gal. *Intelligitur ita Dominum prohibuiſſe à jurando, ut quantum in ipſo eſt, quiſque non juret: quod multi faciunt, in ore habentes jurationem tamquam magnum & ſuave aliquid.* Et poſteà: *quantum in ipſo eſt, non jurat Apoſtolus; non enim appetit juramentum cupiditate aut delectatione jurandi.* Et lib. de Mend. cap. 15. *Quia præcepti violati reum Paulum, præſertim in epiſtolis conſcriptis atque editis ad ſpiritualem vitam ſalutemque populorum, nefas eſt dicere; intelligendum eſt illud quod dictum eſt* omnino, *ad hoc poſitum, ut quantum in te eſt, non affectes, non ames, non quaſi pro bono cum aliqua delectatione appetas jusjurandum.* Iſtius autem præcepti rationem præmiſit Auguſtinus, *Nè* ſcilicet *jurando ad facilitatem jurandi veniatur, & ex facilitate ad conſuetudinem*; atque ita *ex conſuetudine in perjurium decidatur.* Et lib. 1. de Serm. Dom. in mont. cap. 17. *Ita intelligitur præcepiſſe Dominum ne juretur, ne quiſquam ſicut bonum appetat jusjurandum, & aſſiduitate jurandi ad perjurium per conſuetudinem delabatur.*

Quæ dicit S. Jacobus ſimiliter accipienda ſunt. Nam & verba præcepti eadem ſunt: nec credendum eſt diſcipulum alio ſenſu ea referre, quàm quo Magiſtrum docentem audierat. Quare cùm addit, *Sit ſermo veſter, Eſt, Eſt, Non, Non*, ſive ſermo quo quippiam affirmatis ſit ſimplex & nuda affirmatio, & ſermo quo aliquid negatis, ſit ſimplex & nuda negatio; non prohibet bona aliqua ratione probari id quod affirmatur aut negatur: ſed excludit juramentum, quod abſque neceſſitate fieri poſſet.

Ad locum Zach. Reſp. *jurantem* poſitum eſſe pro *pejerantem*; ſequitur enim: *Veniet ad domum furis, & ad domum jurantis in nomine meo mendaciter.* Unde 70. reddiderunt: *Omnis perjurus ex hoc cruciabitur.* Ad Confirm. Reſp. Baſilidem nondum fuiſſe in præceptis Chriſtianis plenè inſtitutum: & quia Chriſtiani ſollicitè à juramento abſtinebant, ne temerè jurarent; ipſe putavit, non eſſe ipſis licitum juramentum. Adde, quòd nulla erat Baſilidi neceſſitas jurandi; rogabatur enim à ſociis, quibus non erat neceſſarium acquieſcere. Sed & prorſus veriſimile eſt, quòd rogabatur jurare eo modo, quo in uſu erat apud ipſos Gentiles, ſcilicet per Jovem, Herculem, &c. ſic autem jurare non licet Chriſtiano.

Ad 2. Reſp. Legem Evangelicam non recipere juramentum abſque neceſſitate, & ex quavis occaſione factum, ſicut fieri ſolebat apud Judæos.

Chryſoſtomus dum totus in eo eſt, ut pravam ſuorum conſuetudinem ad ſingula penè verba, ſine diſcretione jurandi extirpet; vehementiùs interdum loquitur: cujus tamen verba benignam patiuntur interpretationem. Reprehendit enim juramentum, ac de illo velut de re diabolica ſubinde loquitur; ſive quia peccatum, cujus occaſione fuit inducta hominum infirmitas & incredulitas; atque adeò juramenti neceſſitas, authorem habet Diabolum; ſive quia abſque neceſſitate & ad quamlibet cauſam jurare juramentumque affectare velut rem per ſe bonam & delectabilem revera malum eſt. Quòd autem malum ſit jurare, ſi juretur verum, & hoc in judicio, & juſtitia; neque dicit, neque ſentit Chryſoſtomus. Imò, cùm ex hom. 15. ad Pop. Antioch. conſtet, quòd illo præſente ejus Diœceſani jurarent attactis Evangeliis, quando id ab eis exigebatur: ſi judicaſſet hoc eſſe natura ſua malum, aut Chriſti præcepto ſimpliciter contrarium; non tantùm exhortuiſſet hoc videre, metuens videlicet eorum perjurium; neque ſolùm reprehendiſſet eos qui tale juramentum exigebant: ſed veriſimile eſt, quòd omninò vetuiſſet ac impediviſſet, ne ſaltem in ſua Eccleſia fieret.

Epiphanius poſt verba objecta dicit: *Et ut neque quis mentiatur, quantum in eis fieri poteſt.* Quæ clauſula ſi ad præcedentia referatur, ſicut revera debet referri; nihil hic contra juramentum eſt, ſed tantùm contra juramentum abſque neceſſitate factum vel affectatum.

Ad 3. Sunt qui exiſtiment, Pontificem loqui contra illos, qui ſecundum errorem Antropomorphitarum jurabant per capillos aut caput Dei, quaſi Deus eſſet corporeus: qui modus jurandi ſine dubio continet blaſphemiam. Huic intellectui favent verba cap. quæ ſic habent: *Si quis per capillum Dei vel caput juraverit, vel alio modo blaſphemia contra Deum uſus fuerit; ſi in eccleſiaſtico Ordine eſt, deponatur.* Si quis autem intelligeret de capite & capillis Chriſti; etiam ſic jurare meritò prohibetur; tum quòd ille modus jurandi non ſit in Eccleſia uſitatus; tum quòd ferè ſemper continet aliquam irreverentiam vel contemptum, dum ea quæ Chriſti ſunt, irreverenter aut etiam injurioſè & cum vituperio nominantur.

Ad 4. neg. Min. Alioquin dicendum foret, illicita eſſe vota, quæ ad ſui vel ſuorum ſanitatem recuperandam emittuntur, cùm & vota ad cultum Dei pertineant.

In reſp. ad 2. obſerva, juramentum non propterea eſſe malum quia eſt à malo 1. Quia illud malum, ex quo neceſſitas jurandi juramentumque ipſum inducitur, non eſt neceſſe quòd ſit peccatum præſertim ipſius jurantis, cùm ſit infirmitas & incredulitas, aut diffidentia ejus, cujus cauſa jurare quis cogitur: hæc autem infirmitas etſi ſit quoddam malum pœnale, non tamen ſemper eſt peccatum. 2. Quia nihil vetat, eſſe bonum aliquem uſum earum rerum, quarum origo eſt vitioſa.

ARTICULUS III.

Utrum convenienter ponantur tres comites juramenti videlicet juſtitia, judicium, & veritas.

VIdetur quòd non. 1. Quia juramentum de re mala facienda non habet illos tres comites; & tamen eſt obligatorium: dicitur enim Lev. 5. *Anima quæ juraverit, & protulerit labiis ſuis ut vel malè quid faceret vel benè, & idipſum juramento & ſermone firmaverit; oblitaque poſtea intellexerit delictum ſuum; agat pœnitentiam pro peccato ſuo.*

2. Iſajas cap. 48. reprehendit eos, qui jurabant non in veritate, neque in juſtitia, nihil dicens de jurantibus non in judicio, ergo ſufficiunt duo comites.

Reſpon. certa eſt, Omne juramentum debere habere hos tres comites, veritatem, judicium, & juſtitiam: id enim expreſſum eſt Jeremiæ 4. *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in juſtitia.* Quem locum exponens Hieronymus in Comment. *Animadvertendum* (inquit) *quòd jusjurandum habet comites, veritatem, judicium, atque juſtitiam: ſi iſta defuerint, nequaquam erit juramentum, ſed perjurium*; perjurii nomine generaliter omne illicitum juramentum comprehendens. Quamvis enim ſimpliciter & propriè loquendo, perjurium dicatur illud ſolùm juramentum, cui deeſt veritas, utpote quod adverſatur fini proprio juramenti, qui eſt confirmare veritatem; omne tamen aliud juramentum, cui deeſt aut judicium aut juſtitia, quodammodo eſt perjurium: ſive quia habet aliquem defectum rei ad juramentum benè faciendum requiſitæ: ſive quia falſitatem continet ſaltem in potentia: ſi Reſp. eſt affirm.

enim deeſt judicium: exponit homo ſe periculo falſum jurandi: ſi juſtitia; tenetur non ſervare juramentum, ſi rem malam juravit, vel ſaltem poteſt non ſervare, ſi juravit rem bonam quidem, ſed conſilio oppoſitam. Cùm ergo dicit Hieronymus; *Nequaquam erit juramentum*; ſenſus eſt, quòd non erit juramentum legitimum omnibus ſuis qualitatibus veſtitum.

Confirm. In omni juramento invenitur & res, quæ juramento confirmatur, & homo jurans. Ipſa autem res non ſolùm debet eſſe licita & honeſta, propter quod requiritur juſtitia: ſed etiam debet eſſe vera, ob quod neceſſaria eſt veritas; Jurans verò cavere debet ne temerè & abſque cauſa juret, ideoque neceſſarium eſt judicium. Ex his utcumque intelligi poteſt, quid ſint illi qui vocantur comites juramenti ſeu conditiones requiſitæ ad hoc, ut juramentum rectè fiat.

Quid hic Veritas.

Veritas eſt, quando id quod juramento confirmatur revera eſt verum, prout jurans exiſtimat, aut ſaltem rationabiliter putatur eſſe verum. Nec enim cenſendus eſt eſſe perjurus, qui juramento confirmat id, quod quidem eſt falſum, ſed tamen ex cauſa rationabili inductus putat eſſe verum.

Quæ veritas in juramento promiſſorio. Quæ in aſſertorio.

Obſervandum autem, aliter requiri veritatem in juramento promiſſorio quàm in aſſertorio. Nam in promiſſorio oportet quòd jurans, tunc quando jurat, habeat voluntatem faciendi ſuo tempore id quod promittit, ac inſuper ut poſtea illud impleat: in aſſertorio autem ſufficit illud quod juratur vel eſſe ita ſicut jurans exiſtimat, vel rationabiliter ita exiſtimari. Ad hunc juramenti comitem etiam pertinet, ut juramentum fiat per verum Deum, ſive expreſsè ſive tacitè, quatenus relucet in ſuis creaturis. Nam qui per falſos Deos jurat; hoc ipſo proteſtatur vel declarat, eos omnium rerum habere cognitionem, eſſeque infallibilis veritatis: quæ eſt magna falſitas & graviſſima in Deum injuria.

Impia ſunt juramenta per falſos Deos.

Quapropter certò tenendum eſt, illicita ac prorſus impia eſſe hujuſmodi juramenta, jureque tum naturali tum poſitivo prohibita. Naturali quidem; quia ratio naturalis dictat, nulli præterquam Deo vivo & vero deferendum eſſe honorem divinum; poſitivo autem; quia Exod. 23. dicitur: *Per nomen externorum Deorum non jurabitis, neque audietur ex ore veſtro*. Quod præceptum ſingulari ſtudio præſtandum à filiis novi Teſtamenti Dominus per Prophetas ſuos prædixit, per Iſa. cap. 19. 45. 65. & Jerem. cap. 12. Unde Oſee 2. *Erit in die illa, ait Dominus: vocabit me, vir meus, & non vocabit me ultra Baali. Et auferam nomina Baalim de ore ejus, & non recordabitur ultra nominis eorum*. Baali idem eſt quòd Dominus meus habens vel poſſidens me: Baalim verò idem ſignificat quòd Domini. Hinc Hebrææ uxores vocabant ſuos maritos *Baali id eſt* vir meus, teſte Hieronymo ſuper cap. 2. Oſee. Nihilominus ſicut Baal ſive Bel aut Belus erat idolum Gentium; ita Baalim ſignificabat idola ſeu Deos Idololatrarum. Quod ergo Dominus hoc loco dicit, ejuſmodi eſt: *Tantum odi idolorum nomina, ut etiam quod benè dici poteſt, propter ambiguitatem & verbi ſimilitudinem nequaquam velim dici; ne dum aliud loquitur, alterius recordetur, & virum nominans idolum cogitet*. Ita B. Hieronymus. His adde locum Zach. 13. *Erit in die illa dicit Dominus exercituum, diſperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur ultra*.

Quare turpiter errant illi Chriſtiani, Qui gentilium juramenta ſive ſtudio ſive ex prava conſuetudine uſurpant. *Abſit*, ait Hieronymus epiſt. 146. *ut de ore Chriſtiano ſonet; Jupiter omnipotens; & me Hercule; me Caſtor; & cætera, magis portenta quàm Numina*.

Errant, & illi parumque chriſtianè faciunt, qui veteres Gentilium ſuperſtitiones & falſorum Deorum hiſtorias ſive fabulas teneris mentibus ſtudioſorum inſtillant, ſic ab ineunte ætate illas inficientes; ut interdum vix tamdem in ſenio locum habere queat in miſerorum cordibus Crux Chriſti. Non negamus licere Chriſtianis ea quæ in Gentilium ſcriptis bona ſunt vel elegantia ſibi adſciſcere; modò quæ noxia ſunt ſuperflua rejiciantur, ſicut mulier captiva Deut. 21. poterat in uxorem aſſumi raſa cæſarie & circumciſis unguibus: ſed dicimus, illa Ethnicorum ſcripta, quibus falſorum Deorum hiſtoriæ fabuloſæ, ſcelera, & ſuperſtitiones continentur, non eſſe pueris prælegenda; quinimò nec eos adultiores extra omnem culpam eſſe, qui multum temporis impendunt illis aut legendis aut examinandis: quemadmodum facile eſt intelligere ex Hieronymi epiſt. 22. & 146. item ex Auguſtino lib. 1. Confeſſ. cap. 16. & lib. 2. de Civit. Dei cap. 7. & 14. Sunt enim ea ſcripta partim impia, partim periculoſa Fidei, pietati, ac bonis moribus; præſertim cùm Diabolus ubique nobis inſidietur, & talium rerum imaginibus imaginationem turbet.

Tacita ob. De ſcriptis gentilium.

Alia ob.

Neque refert, quòd ſine talium Scriptorum explicatione non videantur intelligi poſſe Hiſtorici vel Poetæ gentiles.

Reſp.

Quid enim intereſt ſi talibus locis non intelligantur? Non propterea perit aliqua pars eruditionis, non magis quàm ſi ignorent qui ſint ritus, ſuperſtitiones, aut impietates Turcarum.

Ejuſdem rationis eſt, quòd tum ſtellæ, tum dies dehoneſtantur nominibus falſorum deorum, dum ſtellæ nominantur Mercurius, Venus, Juppiter: dies verò vocantur dies Lunæ, Martis, Mercurii, Jovis, Veneris. De qua re ſic Auguſtinus Præfat. in Pſ. 93. cui titulus eſt, Pſalmus ipſi David quarta ſabbathi: *Quare* inquit, *talem habet titulum, in quarta ſabbathi? Una ſabbathi dies Dominicus eſt: ſecunda ſabbathi, ſecunda feria quem ſæculares diem Lunæ vocant, tertia ſabbathi, tertia feria; quem diem illi Martis vocant? Quarta ergo ſabbathorum, quarta feria, qui Mercurii dies dicitur à Paganis & à multis Chriſtianis: ſed nolumus ut dicant; atque utinam corrigantur, ut non dicant: ſic enim habent linguam ſuam qua utantur. Non enim & in omnibus gentibus iſta dicuntur: multæ gentes alia atque alia aliter vocant. Melius ergo de ore Chriſtiano ritus loquendi Eccleſiaſticus procedit*. Intelligit autem ritum Eccleſiaſticum eum, quo ipſemet utitur nominans ferias, ſecundam, tertiam, quartam. Quo certè modo B. Sylveſter hebdomadæ dies voluit appellari, quemadmodum in ejus vita legitur; non quidem eam appellationem ipſe inſtituens, ſed veterem renovans. Multò enim antea feriarum nomine apud Chriſtianos hebdomadæ dies, qui ſunt præter Dominicum & ſabbathum fuiſſe appellatos, manifeſtum eſt ex can. Apoſtolorum 68. ubi nominatur quarta feria: & ex Ignatio, qui in epiſt. ad Philipp. quartam & ſextam feriam nominat; ſicut & Clemens Alexandrinus lib. 7. Strom. & Tertullianus lib. cont. Pſychic. cap. 10. & 14. & Origenes homil. 10. in Levit.

Dies Jovis & Veneris non ſic nominandi Chriſtianis.

Hanc dies hebdomadæ per ferias 2. & 3. &c. nominandi conſuetudinem, invenire eſt etiam apud Innocentium 1. in epiſt. ad Decent. c. 4. Baſilium in epiſt. ad Cæſar. Patric. Epiphanium hær. 75. & in fine lib. 3. contr. Hær. Auguſtinum epiſt. 118. Iſidorum lib. 1. de Div. offic. c. 40.

Ob.

Neque refert, quòd in quibuſdam linguis vernaculis vix alius ſit uſus quàm dies nominare à Luna, Marte, Mercurio, Jove, Venere.

Reſp.

Quia illa ſyderum aut Deorum alienorum nomina non tam ſignificanter exprimuntur vocabulis vernaculi idiomatis quàm latini,

Alia ob.

Non refert etiam, quòd in ſacris Conciliis decreta & ſeſſiones non raro prænotantur facta futura die Jovis aut Veneris.

Reſp.

Ejuſmodi enim, partim Scriptorum & Notariorum miniſterio aſcribimus, partim inveteratæ conſuetudini, non autem Patrum congregatorum judicio.

Quæ conſuetudo, quoniam ſic invaluit, ut non citò videatur abolenda; ſtudioſè in primis cavendum eſt, ne Eccleſiaſtici illam ſuo uſu confirment, cùm ipſos præ cæteris deceat uti vocabulis Eccleſiaſticis. Deinde unicuique cavendum, ne dum illa fictorum Deorum nomina deſignandis ſtellis aut diebus adhibentur, quidquam honoris aut memoriæ penes nos ſit iſtorum falſorum Deorum, neque aliter has nomenclaturas accipiamus, quàm ſi falſis diis nunquam fuiſſent attributæ: juxta illud Auguſtini dicta Præfatione in Pſalmo 93. *Si quem fortè conſuetudo traxerit, ut illud exeat ex ore quod improbat corde,*

intel-

intelligat illos omnes, de quorum nominibus appellata ſunt ſydera, homines fuiſſe; nec ex eo cœpiſſe iſta ſydera in cœlo, ex quo illi eſſe cœperunt. Quibus non abſimilia loquitur Hieronymus de Arcturo & Orione in c. 5. Amos. Nonnulla huc pertinentia notavimus Inſtruct. Paſtoral. S. Caroli Borrom. c. 25.

Valida ſunt juramenta per falſos Deos.

Cæterùm, etſi prorſus illicita ſint ejuſmodi juramenta, quæ fiunt per falſos Deos; ille tamen qui ſic jurat, juramento obligatur, ſi ſit promiſſorium; & perjurus eſt, ſi falſum juret aſſertorio juramento. Partim quia numquam licet mentiri aut fallere. Partim quia is qui ſic jurat advocat in teſtem eum, quem putat vel putare ſe oſtendit eſſe Deum, atque adeò veracem & omniſcium. Hinc Sap. 14. Qui per idola injuſtè in dolo jurant, tamquam contemnentes juſtitiam dicuntur puniendi. Et Auguſtinus epiſt. 154. eum qui per falſos Deos juravit & fidem non ſervavit; bis peccare dicit. Quia & juravit per quos non debuit, & contra pollicitam fidem fecit quod non debuit.

2. juramenti legitimi comes eſt judicium; non forenſe quod ad tribunal Judicis alicujus peragitur, cùm non ſit neceſſe quodvis juramentum fieri apud Judicem: ſed judicium diſcretionis, quemadmodum expreſſit S. Thomas hic in corp. & ad 1. Hæc autem diſcretio exigit; ut ſine neceſſitate aut certè ſine juſta utilitate nemo juret: & quando jurandum eſt, id faciat quiſque circumſpectè ac reverenter; tum ob Dei cujus teſtimonium invocat reverentiam; tum ne labatur in perjurium. Ex his patet, sequiri quidem ad benè jurandum fidem, devotionem, prudentiam: ſed hæc omnia comprehenduntur ſub judicio. Patet etiam, graviter eos peccare, qui peſſima conſuetudine ad ſingula penè quantumvis vilia jurant: peccant enim bifariam, & per irreverentiam divinæ Majeſtatis, & quia ſe conjiciunt in manifeſtum periculum; tum perjurii, (qui enim facilè jurat facilè pejerat) tum contemptus religionis jusjurandi, quia conſuetudo parit contemptum.

3. juramenti comes eſt juſtitia, quæ requirit, ut id quod juratur ſit bonum, non majoris boni impeditivum non indifferens, non vergens in pejorem exitum, quatenus tale eſt. Quare juſtitia deeſt juramento illorum, qui jurant id, quod quomodocumque peccatum eſt: quique intendunt ſervare juramentum de re bona etiam eo caſu quo fieret illicita: ac etiam qui jurant non ingredi Religionem non mutuare & hujuſmodi, quæ ſunt contra bonum melius; & hi novum peccatum faciunt, ſi propter tale juramentum illa omittant. Quale verò peccatum ſit jurare cum defectu alicujus iſtorum comitum; in q. 98. de Perjur. dicendum erit.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. Min. Quòd enim Lev. 5. dicitur, *Ut vel malo quid faceret vel benè*, non eſt de malo culpæ accipiendum, neque ſignificat implendum eſſe juramentum, quo quis juravit injuſtum nocumentum alteri inferre, aut aliter Deum offendere: & ſi per oblivionem non impleat, ſacrificio eſſe purgandum: ſed ſermo eſt de malo pœnæ ſeu afflictionis, juxta quod Hebræis malè facere eſt ſe affligere; & ſenſus eſt: vel de afflictione alterius ſecundùm dictamen rectæ rationis; veluti quando parentes propter evidentia filiorum peccata jurant quòd eos caſtigabunt: vel de afflictione ſui ipſius ſive per jejunium ſive per aliquam aliam auſteritatem; ſignificaturque, quòd ſi quis juraverit, ſe aut carnem ſuam, aut quampiam aliam perſonam ita afflicturum, & per oblivionem non præſtiterit, æquè is agat pœnitentiam, & offerat pro peccato, ac ſi alicui promiſiſſet beneficium & non præſtitiſſet. His conformia dixi in Com. ad cap. 5. Levit.

Ad 2. Reſp. Neg. Conſ. Nam Iſaias propterea illic non expreſſit judicium, quia non tantam committunt irreverentiam, neque tam ſæpè delinquunt mortaliter, qui cum defectu judicii jurant indeliberatè, quàm illi qui vel jurant falſum, vel deliberatè vana & ſtulta juramento confirmant.

Articulus IV.

Utrùm jurare ſit actus religionis ſive latriæ?

Videtur quòd non. Quia actus latriæ eſt appetendus & frequentandus; juramentum autem neque eſt appetendum, neque frequentandum.

Reſp. tamen affirmativa certa eſt. Nam hoc ipſo exhibemus Deo ſupremum honorem & reverentiam, quo profitemur, illum eſſe indefectibilis veritatis, & habere ſcientiam omnium quantumcumque occultorum: id autem profitemur jurando, quando in rebus humanæ cognitioni non perviis adhibemus ipſum in teſtem; ideo enim teſtimonium ejus invocamus, quia ſcimus, quòd neque mentiri poſſit, neque eum aliquid lateat. Reſp. eſſe.

Ad Arg. Reſp. Non omnem actum latriæ eſſe per ſe aut appetendum aut frequentandum, quia poteſt eſſe quòd requirat tot & tales circumſtantias, ut eæ propter humanam fragilitatem difficulter omnes adhibeantur: & hujus generis eſt juramentum, de quo jam latiùs explicandum ſequitur id, quod in argum. ſubſumebatur.

Articulus V.

Utrùm juramentum ſit appetendum & frequentandum tamquam utile & bonum.

Videtur quòd ſic. Quia juramentum eſt per ſe bonum ergo & per ſe appetendum.

Reſp. negativa eſt communis. Id enim quod non quæritur niſi ad ſubveniendum defectui, quantumcumque ſit in ſe bonum, non numeratur inter ea quæ ſunt per ſe appetenda: atqui juramentum tantùm quæritur ad ſubveniendum defectui quo unus homo diſcredit alteri; ergo non eſt habendum inter bona per ſe appetenda, ſed magis inter bona propter humanam infirmitatem neceſſaria. Ita quamvis ſectio venæ & ſumptio medicinæ ſit ſecundùm ſe bona, non eſt tamen per ſe appetenda & frequentanda, ſed prout neceſſitas poſtulaverit. Hinc Eccleſ. 23. *Jurationi non aſſueſcat os tuum: multi enim caſus in illa. Nominatio verò Dei non ſit aſſidua in ore tuo.* Et poſtea: *Vir multum jurans implebitur iniquitate, & non diſcedet à domo ejus plaga.* Et c. 27. *Loquela multùm jurans horripilationem capiti ſtatuet.* Eòdemque pertinent verba Domini apud Matth. de quibus art. 2. Quibus conformiter Aug. lib. 1. de Ser. Dom. in monte c. 17. *Qui intelligit non in bonis, ſed in neceſſariis jurationem habendam, refrenet ſe quantum poteſt; ut non ea utatur niſi neceſſitate.* Nec putandum, hic conſuetudinem excuſare, quin potiùs accuſat: nam ſi quis ex prava conſuetudine juret, nullam habens rationem falſumne an verum ſit quod jurat; mortaliter peccat etiam tunc quando jurat verum. Si tamen ex illa conſuetudine juret, non juraturus niſi putaret eſſe verum quod jurat; non delinquit mortaliter, niſi fortè per nimis craſſam ignorantiam vel negligentiam hoc putet. Et qui Confeſſionem talis hominis audit: ſi animadvertat quòd needum fuerit ſeriò admonitus de damnabili iſta conſuetudine exuenda; abſolvere eum poteſt, modò firmiter proponat dare operam pravæ illi conſuetudini deponendæ. Ac ſimiliter eum qui monitus fuit, & in ea conſuetudine extirpanda laboravit, etſi nondum eam extirpaverit. Verùm ſi animadvertat, eum ſæpiùs fuiſſe admonitum, & non curaſſe emendare: quamvis abſolvere poſſit ſi verè pœniteat, ac ſeriò emendationem proponat; pro perſonarum tamen & temporum circumſtantiis ſæpè expedit nonnihil differri abſolutionem, ut pœnitens magis accuratè laboret in dicta conſuetudine extirpanda. Reſp. quòd non.

Ad Arg. reſp. Negand. Conſ. Quum enim dicitur, juramentum eſſe per ſe bonum, ſermo eſt de illo omnibus ſuis comitibus veſtito: ſed quia per difficile eſt, ut in frequenti ipſius uſu ſemper adhibeantur omnes iſti comites; ideò non eſt frequentandum: & quia eſt per ſe bonum velut aliquid neceſſarium, non autem ut

per ſa delectabile; nnn eſt etiam per ſe ſeu ſeclusa neceſſitate appetendum. Exemplo declarari poteſt. Quamvis enim bonum ſit aliis præeſſe; non eſt tamen per ſe appetenda prælatio propter difficultates & pericula quæ in ea reperiuntur.

Pro reſponſ. ad 1. negand. eſt Conſeq. 1. Quia per votum ordinatur aliquod opus in reverentiam Dei; atque ita iſtud opus fit actus religionis; per juramentum autem non ordinatur opus in Dei reverentiam, ſed reverentia nominis Dei aſſumitur in teſtimonium ſeu confirmationem rei promiſſæ; ac proinde illud opus non idcircò fit actus religionis. 2. Quia in votis Deus eſt is cui fit promiſſio: in juramento verò ipſe ſolùm eſt teſtis: generale eſt autem quòd promiſſario gratum ſit, ſi ei promittatur res per ſe illi grata: ſed teſti præſertim magno gratum non eſt, quòd frequenter & abſque neceſſitate vel cauſa rationabili vocetur in teſtimonium; nam hoc ad aliquam ejus irreverentiam pertinet.

Pro reſp. ad 2. dicendum eſt, quòd venerari aut diligere Deum ſit quidem appetendum tamquam per ſe bonum; non ſimiliter tamen tamquam per ſe bonum appetendum eſt omne id, in quo Deus poteſt coli aut diligi: quia poteſt in aliquo tali eſſe quædam circumſtantia, propter cujus vel difficultatem vel aliam qualitatem ordinariè non expediat illud appetere. Sic Epiſcopatu poteſt quis uti ad venerandum & diligendum Deum: non licet tamen per ſe ac ordinariè appetere Epiſcopatum; ut docetur qu. 185. art. 1. Similiter is qui jurat veneratur quidem aut diligit eum per quem jurat; non eſt tamen juramentum appetendum tamquam per ſe bonum, quia in eo modo venerandi aut diligendi Deum, qui eſt per juramentum, eæ circumſtantiæ ſunt neceſſariæ, quas difficile eſt ſemper omnes ſervare, ſi juramentum velut quippiam per ſe bonum appeteretur & frequentaretur.

Adde, quòd is qui jurat non eo fine juret, ut Deum veneretur aut diligat, ſed ut confirmet id quod dicit: atque ita etſi jurando veneretur aut diligat Deum; non ordinat tamen juramentum ad Dei venerationem vel dilectionem, ſed ad ſui dicti confirmationem. Unde juramentum in tantum eſt appetendum, in quantùm eſt neceſſarium ad confirmationem noſtri dicti.

Pro reſp. ad 3. dicendum eſt, eſſe bonum quòd homo confirmet ſuum dictum; modò & tunc & ſic confirmet, quando & quo modo oportet. Sicut bonum eſt ſumere medicinam, ſi ſumatur illis tempore & modo quibus oportet: non oportet autem appetere vel frequentare medicinam velut rem per ſe appetendam, ſed tamquam ſanitati neceſſariam. Idemque judicium eſt de juramento, quo non eſt utendum tamquam alimento, ſed tamquam medicamento, cùm revera ſit inſtitutum in medicinam humanæ neceſſitatis & miſeriæ, ſcilicet ut homines adducantur ad credendum id, quod alioquin non eſſent credituri.

ARTICULUS VI.

Utrùm liceat jurare per creaturas.

VIdetur quòd non: Nam cap. *Si quis* 22. qu. 1. dicitur: *Si quis per creaturam juraverit, acerrimè caſtigetur.* Ita exiſtimaverunt quidam ex Juteconſultis hæretica labe infecti ſatis conformiter Scribis & Phariſæis, qui olim arbitrati ſunt, juramenta per creaturas facta, eò quòd in illis non expreſsè nominetur Deus, non obligare: nihilque eſſe, ſi quis pejeraſſet per creaturas; niſi quòd hi ſuæ avaritiæ ſtudentes quaſdam creaturas exciperent, videlicet aurum templi, & ea dona, quæ cùm Deo offerrentur, cedebant in uſum Sacerdotum. Hunc errorem illis improperat Chriſtus Matth. 23. *Væ vobis duces cæci, qui dicitis, Quicumque juraverit per templum nihil eſt: qui autem juraverit in auro templi debet.* Et Auguſt. lib. 1. de Serm. Dom. in mont. cap. 17. quærens cùm diceretur, *Ego autem dico vobis non jurare omnino*, cur additum ſit, *Neque per cœlum, neque per terram*, &c. Reſpondet: *Credo propterea, quia non putabant Judæi ſe teneri jurejarando, ſi per iſta juraſſent.* Et quoniam audierant, *Reddes autem Domino juſjurandum tuum*, non ſe putabant Domino debere juſjurandum, ſi per cælum, aut terram, aut per Jeroſolymam, aut per caput ſuum jurarent. Quod non vitio præcipientis, ſed illis malè intelligentibus factum eſt.

Reſp. Catholica eſt, Licere jurare per creaturas, taleque juramentum eſſe verum & obligatorium. Id enim Scriptura clarè ſignificat. Nam Geneſ. 31. Jacob juravit per timorem patris ſui Iſaac; neque Laban dubitavit quin iſtud juramentum eſſet obligatorium. Et Moyſes Deut. 30. teſtes invocat cælum & terram. Nuntii quoque in urbem Jericho miſſi, cùm Joſue 2. rogarentur à Raab, ut ei jurarent per Dominum; ſic juraverunt: *Anima noſtra ſit pro vobis in mortem.* Sed & Apoſtolus 2. ad Corinth. 1. Teſtem Deum invocat in animam ſuam. Confirm. *Qui juraverit in templo, jurat in illo, & in eo qui habitat in ipſo: & qui jurat in cælo, jurat in throno Dei, & in eo qui ſedet ſuper eum,* ait Chriſtus Matth. 23. Ex quibus clarum eſt, in juramento per creaturam nomen Dei aſſumi, ipſumque Deum in teſtem vocari. Reſp. licere.

Ad quorum tamen intelligentiam profuerit obſervare, quòd variis modis contingit jurari per creaturam. 1. tamquam ipſa ſit quoddam Numen, habitum pro Deo; quo modo Iſraelitæ jurabant per vitulos aureos, quos in regno Samariæ extruxerat Jeroboam, & dicebant: *Vivit Deus tuus Dan*, Amos 8. 2. ſic, ut illa creatura ſecundùm ſe ſpectetur & ſiſtatur in ejus perfectione, tamquam ipſa ſine relatione ad Deum pnſſit eſſe teſtis, qualis in juramento invocatur. Ut ſit illicitum jurare per creaturas.

His modis per creaturam jurare ſimpliciter eſt illicitum. Nam in primo manifeſta committitur tum blaſphemia tum idololatria, dum id quod Deo proprium eſt, ſcilicet eſſe infallibilis veritatis, attribuitur creaturæ, eique exhibetur ſumma reverentia. Secundus modus etiam pertinet ad idololatriam. Quamvis enim ponatur, quòd ſic jurans nolit creaturam illam æſtimare plus quàm creaturam; hoc ipſo tamen quo & in ea ſiſtit, & per eam jurat, tacitè profitetur quòd ſit veritatis indefectibilis, atque ita ipſi defert honorem divinum.

Tertio modo jurari poteſt per creaturam, quatenus in ea relucet veritas divina. Quæ quidem in omnibus creaturis aliqualiter relucet, ſed evidentiùs & excellentiùs in una quàm in altera: & hic modus omninò licitus eſt, quando adſunt tres comites, de quibus art. 3. Nam qui hoc modo jurat per creaturam, ejus Creatorem in teſtem vocat: qui v. g. jurat per cælum; ejusqui cælos condidit ac in eis habitat teſtimonium adhibet: qui per Evangelia; ejus qui ipſorum eſt Author, & cujus ibi continetur veritas: qui per crucem crucifixi: qui per Sanctos Sanctorumve reliquias; ejus, cujus veritatem credendo ipſi tenuerunt, ac ſancta vita expreſſerunt. Ut licitum.

Et quamvis per quamcumque creaturam hoc modo jurari poſſet, ſi quis in omni ea contemplaretur Deum ipſius Authorem, omnium exiſtentium cauſam, omniumque viventium vitam; abſolutè tamen non expedit, neque etiam licet per viles creaturas jurare: ſive quia non peculiariter in eis relucet divina veritas ſed generaliter ſolùm & obſcurè: ſive quia non ſatis reverenter ac honeſtè divinum teſtimonium invocaretur: ſive etiam quia iſtum morem Eccleſia non recepit. Quare qui per canem aut felem juraret; magis putaretur jocari quàm jurare: ſi tamen haberet intentionem jurandi: teneretur juramentum ſervare, quia per nullam creaturam licet pejerare.

Quartus per creaturam jurandi modus, iſque etiam licitus, eſt, quando inducitur creatura, ut in qua Dei judicium & ſevera punitio exerceatur, ſi res aliter ſe habet quàm juratur. Ita quidam jurant per Animam ſuam, per vitam patris, per ſalutem Imperatoris; pertinetque hic modus ad juramentum execratorium, cùm tertius magis pertineat ad ſimplicem conteſtationem.

Ex his in promptu eſt reſpondere ad argum. contrarium: Ibi ſcilicet ſermonem eſſe de juramento juxta primum aut ſecundum modum jam reprobatum; quemadmodum B. Thom as hic in reſp. ad 1. indicavit:

ubi

ubi etiam verba S. Hieronymi dicentis, Chriſtum Matth. 5. prohibuiſſe jurare per cælum & terram, interpretatur de juramento, per quod exhibeatur creaturis divina reverentia.

Articulus VII.

Utrùm juramentum habeat vim obligandi.

Reſpondet habere.

RESp. affirmativa certa eſt. Quoniam Matth. 5. dicitur: *Reddes Domino juramenta tua*; id eſt implebis quod juraſti velut debitum Deo: dum enim juramentum impletur; honor Deo tamquam infallibili veritati certoque omnium rerum cognitori defertur. Huic ſimile eſt quod Num. 30. legimus: *Si quis virorum votum Domino voverit, aut ſe conſtrinxerit juramento, non faciet irritum verbum ſuum, ſed omne quod promiſit implebit*. Eidem expoſitioni favet, tum *reddendi* verbum tum quòd Scriptura ſimiliter loqui ſolet quando vult monere, ut id quod voto promiſſum eſt impleatur, Num. 30. ver. 10. Deut. 23. ver. 21. Eccleſ. 5. ver. 3. Unde & B. Thomas eam expoſitionem tradidit art. 1. ad 2.

Deinde niſi is qui juramentum præſtitit impleat quod juravit; deeſt juramento veritas: ſed neceſſarium eſt eam adeſſe, ut patet ex Jerem. 4. ergo juramentum eſt obligatorium.

Confirm. Non licet nomen Dei aſſumere in vanum: verè autem in vanum illud ſumit, qui non implet quod ſub invocatione ejus nominis promiſit.

Cæterum, etſi obligatio propriè referatur ad aliquid faciendum vel omittendum, ut propterea non videatur reſpicere juramentum aſſertorium quod eſt de præſenti vel præterito: quia tamen utrumque, id eſt & aſſertorium & promiſſorium, debet habere veritatem; ideo utrumque habet quamdam obligationem. Aſſertorium habet obligationem reſpectu actus jurandi, noſque obligat ut non juremus niſi id, quod verè fuit, vel nunc eſt juxta prudentem ac rationabilem noſtram exiſtimationem. Promiſſorium autem nos obligat; primùm quidem, ut quando juramus, in propoſito habeamus implere quod promittimus: deinde; ut hoc ipſum impleamus; alioquin deeſſet veritas. Supponitur autem, quòd tali promiſſorio juramento adſint alii comites: cum enim deſunt; poteſt eſſe quòd nullam inducat obligationem: veluti ſi quis juramento promiſit id, quod nullo modo eſt in ſua poteſtate: quo caſu deeſt judicium: aut quod eſt per ſe malum; quo caſu deeſt juſtitia. Similiter quandocumque juramentum vergit in pejorem exitum, non eſt obſervandum. Id quod tribus modis poteſt accidere. 1. Quando id quod juratur eſt per ſe malum; ut ſi quis juret homicidium vel adulterium committere. 2. Quando eſt majoris boni impeditivum; ut ſi juret non intrare Religionem. 3. Quando aliquid de novo emergit minimè prævıſum, ob quod jam vel impoſſibile eſt juramentum implere, vel etiam eſt illicitum. Inter hos modos ea differentia in reſp. ad 2. aſſignatur, quòd in primo peccatur jurando ac etiam juramentum implendo. In ſecundo peccatur jurando, quia quantum eſt ex parte jurantis obicem ponit Spiritui Sancto, qui eſt boni propoſiti inſpirator: non peccatur autem faciendo quod juratum eſt, modò non fiat ob juramentum; multò tamen melius erit, ſi nulla juramenti habeatur ratio, & fiat contrarium. In tertio modo non peccatur jurando, ſed faciendo quod erat juratum, ſi propter aliquem eventum factum eſt malum. Veluti juſjurandum Herodia, quòd filiæ Herodiadis foret daturus quidquid peteret, poterat ab initio eſſe licitum, ſubintellecta conditione, ſi peteret quod deceret dari. At quòd eſſet petitura caput Prophetæ, erat & malum & juranti impræmeditatum; ideoque ſub generalibus juramenti verbis non comprehenſum: ac propterea non tenebatur eam petitionem concedere; imò tenebatur non concedere, quemadmodum & ſi ipſiuſmet Herodis caput petiiſſet: cùm juramentum non ſit iniquitatis vinculum. His etiam addi poteſt, juramentum tunc deſinere eſſe obligatorium, quando per legitimam diſpenſationem, aut remiſſionem ejus, propter quem factum eſt, relaxatur.

Quando juramentum vergit in deteriorem exitum.

Ob.

Sed objici poteſt: Non poſſe tolli obligationem juramenti ſic, ut quod juramento promiſſum eſt licitè non impleatur, quia Deus videretur reddi teſtis falſitatis: nam is qui jurat, ad vitandum ne Deus fiat teſtis falſitatis, tenetur facere verum omne id quod juravit; quemadmodum ex dictis patet. Reſpon. Tolli poſſe, neque propterea Deum effici teſtem alicujus falſitatis, quoniam in juramentis promiſſoriis ex conſuetudine & jure communi multæ conditiones ſubintelliguntur; veluti ſi promiſſionis executio Deo placuerit, & nihil occurrerit quod rationabiliter executionem impediat: ut propterea promiſſionis ſenſus ſit, ſe quantum in ſe eſt facturum quod promittit. Cùm ergo juſtum occurrit impedimentum, propter quod non implet quod juraverat; nullam nomini divino facit injuriam: quandoquidem ejus promiſſio non erat intelligenda prorſus abſolutè, ſed ſub ea conditione, cujus contrarium jam ponitur & executionem impedit. Conferri poteſt ca. *Beatus* 22. quæſ. 2. Quòd ſi quis abſolutè & omni excluſa conditione aliquid ſub juramento promitteret; nec ſic quidem teneretur ad implendum ſuum juramentum omni caſu & per quodlibet medium, ſed tantùm per medium licitum & poſſibile: hoc enim ex natura rei ineſſet ipſius juramento.

Reſp.

Circa reſp. ad 3.

QUÆRITUR I.

An juramentum vi aut metu extortum obliget.

VIdetur quòd non. 1. Quòd ſimplex promiſſio metu extorta non obligat, ut omnes conſentiunt; ergo neque juramentum. Prob. Conſ. Partim quia juramentum videtur eſſe confirmatio promiſſionis; id autem quod non eſt non poteſt confirmari. Partim quia acceſſorium ſequitur principale; cùm ergo juramentum accedat promiſſioni quæ irrita eſt; ipſum quoque debet eſſe irritum.

2. Votum ita extortum non obligat, quemadmodum diximus art. 1. q. 88. ergo nec juramentum: pariter enim deeſt conſenſus utrique.

3. cap. *Quamvis* de Pact. in 6. Pontifex ait, Pactum juramento, non vi nec dolo præſtito firmatum omnino ſervari debere; ergo ſi firmatum foret juramento per vim extorto, non oporteret ſervari: quorſum enim alioqui in eam reſtrictionem addidiſſet?

4. Qui juramenta extorta non ſervant, non ob hoc ſunt tamquam pro mortali crimine puniendi; ca. *Verum*, tit. de Jurejur. ſignum ergo eſt quòd non obligentur.

5. Cap. *Abbas*, & cap. *Ad audientiam*, tit. de His quæ vi &c. aſſeritur, Quòd ea quæ vi metuſve cauſa fiunt, debent carere robore.

6. Qui latroni juravit, quòd ipſum non denuntiabit, non tenetur juramento ſecundùm B. Th. hic; ergo neque is qui juravit ei numerare pecuniam, vel numeratam non repetere. Unde Pontifex cap. *Pervenit*, de Jurejur. Epiſcopum jurare compulſum, quòd ſibi ablata non repeteret, aſſerit, nullius juramenti vinculis eſſe conſtrictum.

7. Quod latroni per juramentum extortum promiſiſti, ipſe non poteſt recipere; ergo neque tu teneris ſolvere.

8. Qui juravit redire ad carcerem injuſtum, non tenetur redire, ſi inde mors illi immineat.

Denique. Solvere latroni pecuniam ei cum juramento metu mortis extorto promiſſam nullius virtutis eſt actus; ergo non eſt ad hoc obligatio. Prob. Antec. Quia neque eſt actus fidelitatis aut juſtitiæ; cùm is qui metum incuſſit mereatur, ut ei promiſſum non ſervetur: neque liberalitatis; quia pecuniam indigno dare potiùs eſt prodigalitas quàm liberalitas.

Reſponſio communis omninoque tenenda eſt, Juramentum vi aut metu etiam per injuriam extortum eſſe validum & obligatorium. Alexander enim III. can. *Debitores*, de Jurejuran. reſpondit, Eos qui ſe obligaverant (promiſſione videlicet ſimplici) ad ſolvendas uſuras cogi non debere: ſi verò de ipſarum ſolutione juraverint, cogendi ſunt Domino reddere juramentum.

Et Cæleſtinus III. cap. *Verum*, eodem titulo interrogatus de illis, qui inviti pro vita & rebus ſervandis juramentum fecerant; reſpondet, Se nihil aliud arbitrari, quàm quod ſui anteceſſores Romani Pontifices arbitrari fuiſſe noſcuntur; qui tales juramenti nexibus abſolverunt. Ubi clarè ſupponitur, quòd priuſquam abſolverentur erant obligat; alioqui non fuiſſet abſolutioni locus.

Eòdem pertinet, quod Innocentius III. cap. *Ad audientiam* De his quæ vi. De illo, qui cùm Eccleſiam canonicè fuiſſet adeptus, & aliquamdiu pacificè poſſediſſet, graviſſimo tandem metu Regis, quòd eam reſignaret jurare coactus, eam in eorum ad quos pertinebat manibus reſignavit; ita reſcribit: *Quia quæ vi metuſve cauſa fiunt carere debent robore firmitatis; mandamus, quatenus ſi eumdem ad reſignationem conſtiterit vobis per talem metum fuiſſe coactum, qui potuerit & debuerit cadere in virum conſtantem; non obſtante juramento prædicto, quo non ad repetendum, ſed ad reſignandum ſolummodo tenebatur, præfatam Eccleſiam ei reſtitui facias*. Ubi ponderandum eſt quod ait, quòd tenebatur ad reſignandum; quoniam ſcilicet etſi coactus juraverat reſignare, quamvis non juraſſet non repetere.

Confirm. Tale juramentum cum ſuis comitibus, judicio & juſtitia eſt factum; neque vergit in deteriorem exitum; ergo niſi per Eccleſiam relaxetur eſt ſervandum: *Quicumque enim jurat ſe aliquid facturum, obligatur ad id faciendum, ad hoc quòd veritas impleatur, ſi alii duo comites adſit*: ait B. Tho. in fine corp. Unde hic ad 3. docet. Quòd quamvis obligatio, quæ naſcitur ex ſola promiſſione homini facta, hactenus tollatur per coactionem, quia ille qui vim intulit meretur, ut ei promiſſum non ſervetur; ea tamen, qua quis Deo obligatur, ut hoc impleat quod per nomen ejus promiſit, non tollitur: & propterea potiùs debet damnum temporale ſuſtinere quàm juramentum violare. Cum B. Thoma ſentiunt Cajetanus hic, Dominicus lib. 8. quæſt. 1. art. 7. Navarrus cap. 12. num. 14. Azorius p. 1. lib. 11. cap. 7. Sanchez lib. 3. in Decalog. cap. 11. & alii communiter addentes etiam cum B. Thoma: Quòd antequam aliquis ſolvat id quod coactus juravit; poteſt petere diſpenſationem; poſtquam autem ſolvit; poteſt in judicio repetere, vel prælato denuntiare, non obſtante quòd contrarium juravit. Quia poſterius iſtud juramentum vergeret in pejorem exitum ſi ſervaretur: eſſet enim contra publicam juſtitiam. In hac autem diſpenſatione faciles decet eſſe Prælatos; prudenter tamen. Nam ſi ex aliqua juramenti relaxatione immineret ſcandalum vel injuria religionis Chriſtianæ: veluti quòd Hæretici putabunt, religionem juſjurandi apud nos nullam eſſe: vel quòd doceamus, fidem hoſti datam non eſſe ſervandam; non eſſet eo caſu diſpenſandum.

Ex his conſtat, falſum eſſe quod Tullius lib. 3. Offic. poſt med. ſcripſit: *Si prædonibus pactum pro capite pretium non attuleris, nulla fraus eſt, ne ſi juratus quidem id non feceris*. Et in contrarium eſt memorabile exemplum Reguli, qui propter juſjurandi religionem ad hoſtes reverſus inauditis cruciatibus eſt interemptus; de quo B. Aug. lib. 1. de Civ. c. 15.

Ad 1. arg. reſp. Simplicem promiſſionem injurioſo metu extortam jure quidem naturæ non eſſe irritam, ut habet probabilis opinio, de qua diximus q. 66. art. 2. quæſ. 4. ad Concluſ. 1. jure tamen poſitivo eſſe invalidam: atque ita verum eſſe, quod in Ant. ſumitur, ſed non valet C. Tum quòd ut juramentum obliget, non eſt neceſſe promiſſionem per ſe & ſeorſim ſumptam inducere obligationem, ſed ſufficit quòd ejus executio ſit licita. Tum quia propter reverentiam divini nominis, quod in juramento invocatur, magis decet ſervari juramentum quàm nudam promiſſionem; unde & jure canonico non invalidatur promiſſio jurata ſicut ſimplex.

Ad 1. prob. reſp. Non eſſe de ratione juramenti, quòd ſit confirmatio promiſſionis, cùm etiam nudum propoſitum poſſit juramento confirmari: ut ergo juramentum obliget ſatis eſt, quòd cadat in aſſertionem actus futuri, qui ſit licitus ac honeſtus, non habita ratione, num promiſſio valeret abſque juramento, an non.

Ad 2. Confirm. neg. eſt, Promiſſionem eſſe hic principale, cui velut ſecundarium accedat juramentum. Ipſum ſiquidem juramentum principale eſt ac per ſe ſtans quo ob reverentiam divini nominis obligatur, ut Deus efficiatur verus teſtis rei de futuro aſſertæ. Adde, quòd diverſa eſt ratio nudæ promiſſionis & juramenti; nam illa fit homini, qui turpiter & injurioſè eam extorquet; iſtud fit per Deum, qui nullam vel turpitudinem facit vel injuriam.

Ad 2. reſp. neg. Conſ. eò quòd jura irritaverint ejuſmodi votum; ut patet ex quæſ. 88. art. 3. non autem juramentum. Ad conſenſum quod attinet, utrique, id eſt tam voto quàm juramento per injuriam extorto, adeſt ſufficiens; quia quæ per vim aut metum agit quiſpiam, etſi ſint mixta ex voluntario & involuntario; hic & nunc tamen magis ſunt voluntaria.

Ad 3. reſp. diſt. Conſeq. Si intelligatur tale juramentum non eſſe ſervandum vi ſententiæ, quæ in foro externo ferri ſolita ſit contra ſic jurantem; verum eſt, quia ei qui alterum per injuriam coegit jurare non datur actio. Si autem intelligatur non eſſe ſervandum in conſcientia; neganda eſt C. Ant. enim ſenſus eſt, Juramentum ſine vi & dolo factum non ſolùm in conſcientia ſervandum, ſed etiam in foro externo.

Ad 4. Neg. Conſ. Quod enim ſecluſa relaxatione tales obligarentur; indicavit Pontifex iſtis verbis; *Ut agatur conſultius, & auferatur materia pejerandi; non eis ita expreſsè dicatur, ut juramenta non ſervent*. Ex quibus ſequitur, eos pejerare, qui nullam talis juramenti habentes abſolutionem illud non ſervant. Quod autem ſequitur: *Si ea non attenderint, non ob hoc ſunt tamquam pro mortali crimine puniendi*; intelligendum eſt de punitione fori exterioris, in quo foro Eccleſia tales non punit ut perjuros; partim in deteſtationem facti ejus qui injuriam intulit; partim ex commiſeratione ejus qui injuriam paſſus eſt.

Ad 5. reſp. Illic ſignificari, quòd ex merito poſſint irritari, vel per diſpenſationem relaxari: non autem quòd ipſo facto ſint irrita.

Ad 6. neg. C. Quia juramentum de non denuntiando eſt in præjudicium juſtitiæ publicæ, ideoque vergit in pejorem exitum: juramentum autem de numerando vel de non repetendo pecuniam ſolùm præjudicat juranti, & quidem in his, quæ ſine diſpendio ſalutis præſtare poteſt. Ad Confirm. reſp. Illum Epiſcopum dici non eſſe conſtrictum vinculis juramenti quantùm ad confirmationem ejus irrevocabilem, ita ut non ſit locus relaxationi: nam quòd ante relaxationem eſſet obligatus; patet, quia Pontifex dicit ſe eum abſolvere.

Ad 7. etiam neg. C. propter diverſam utriuſque rationem. Latro enim ideò non poteſt pecuniam recipere quia injuſtitiam commiſit juramentum extorquendo: eamque denuò committeret rem alienam ſibi uſurpando: alter autem ideò tenetur ſolvere, & peccatum latronis non impedite, quia Deo per quem juravit obligatur, ut faciat eum teſtem veritatis.

Ad 8. reſp. Eſſe veriſimilius, quòd qui juravit redire ad carcerem injurioſum, ad hoc teneatur etiam ſi ſciat mortem ſibi imminere. Quia prudenter juramentum illud fecit, cùm alioquin non potuiſſet obtinere exitum: & circa rem promiſſam nulla ponitur eſſe facta mutatio, quandoquidem quando jurabat, totius periculi eſſet conſcius. Ita ſentiunt Cajet. hoc art. ad 4. Dominicus lib. 8. q. 1. art. 7. Toletus lib. 4. c. 22. Leſſius lib. 2. c. 42. dub. 6. Sanchez lib. 3. in Decalog. c. 11. num. 32. Cæterùm, ſi jurando ſciebat quidem carcerem eſſe injurioſum, ſed non putabat eſſe periculum mortis, quale poſtea cùm extra carcerem eſt intelligit ſubeſſe ſi redeat; non videtur obligatus ad redeundum. Quia juramentum ipſius intelligendum eſt obligare, dummodo eædem maneant conditiones perſonarum & rerum; hæ autem ponuntur eſſe variatæ, ſi primò putabat non ſubeſſe mortis periculum, quod poſtea intelligit ſubeſſe. Conferantur quæ habet Author quæſ. 110. art. 3. ad 5.

Ad Poſtremum neg. Ant. Executio enim juramenti coacti partim eſt actus charitatis erga jurantem, qui ſic redimit ſuam vexationem, quàm tunc cœpit redimere

quan-

Digitized by Google

quando juravit, ſed redemptionem conſummat, quando exequitur quod juravit; partim eſt actus veracitatis, quam homini quidem indigno ſervat, ſed propter divini nominis reverentiam.

QUÆRITUR II.

Utrùm juramentum dolo vel errore factum ſit obligatorium.

PRo reſponſione ſit

CONCLUSIO I.

Reſp. cum diſtinctione.

JURAMENTUM dolo vel errore circa ſubſtantiam rei verſante factum eſt irritum. Quia deeſt conſenſus ad juramentum neceſſarius: ut ſi quis juraſſet alteri dare rem eam quæ putabatur eſſe vitrum & eſt gemma pretioſa; hoc cognito, abſque ulla cujuſpiam relaxatione ſolutus eſt juramento juxta Angelum verbo *Juramentum* 5. q. 32. Syveſtrum verbo *Juramentum* 4. q. 8. Navar. c. 12. num. 13. Azor. p. 1. lib. 11. cap. 7. Sanchez lib. 3. in Decalog. cap. 11. cum multis ab eo cit. Et huic ſententiæ favet cap. *Cum contingat*, tit. de Jurejur. & cap. *Licet*, eodem tit. in 6.

CONCLUSIO II.

JURAMENTUM dolo vel errore ſolùm verſante circa qualitates aut circumſtantias rei promiſſæ factum eſt validum, ſi dolus aut error non dent cauſam contractui, vel ſi tantùm verſentur circa aliqua accidentaria non magnæ conſiderationis, neque notabiliter ſuperantia exiſtimationem jurantis. Eſt autem invalidum, ſi det cauſam contractui ſeu promiſſioni, aut ſi verſentur circa quædam principalia, quæ nullo modo voluiſſet juramento promittere, ſi dolus & error abfuiſſent. Quia in priori caſu invenitur ſufficientes conſenſus in rem primò ac principaliter juramento promiſſam; non in poſteriori.

CONCLUSIO III.

QUANDO ſolùm eſt error ſive ignorantia negativa, jurante ſcilicet non penetrante omnes rei difficultates, non habente tamen ullum errorem poſitivum circa ſubſtantiam aut præcipuas rei promiſſæ qualitates; juramentum eſt validum, ideoque ſervandum. Conſerantur quæ diximus q. 88. art. 1.

Si quis objiciat: Iſraelitas dolo Gabonitarum deceptos juraſſe, quòd eos non interficerent, ac nihilominus illud eorum juramentum fuiſſe validum, ſecundùm ea quæ Joſ. 9. dicuntur: *Juravimus eis in nomine Domini Dei Iſrael, & idcirco non poſſumus eos contingere*; unde quia Saul Gabaonitas occidit, iratus Deus, famem immiſit, domumque Saulis peculiariter afflixit 2. Reg. 21.

Reſp. De juramento Gabaonitis præſtito.

Reſp. Verius videri, quòd juramentum illud Iſraelitarium non fuerit validum, ideoque nec obligatorium.

1. Quia fraus & dolus dederant ei cauſam, ut patet ex dicto cap. Joſ. ſicut autem contractus, quibus fraus & dolus cauſam præbent, ſunt irriti; ita & juramentum, ſecundùm Angeli, Sylveſtri, & communem aliorum ſententiam.

2. Quia Iſraelitæ juraverant aliquid illicitum, quòd nimirùm non occiderent Gabaonitas qui erant Chananæi, cùm Dominus n. 23. & Deut. 20. juſſiſſet diſperdere cunctos habitatores terræ Chanaan ſic, ut nullum omninò permitterent vivere.

Tacita ob.

Neque refert, quòd cùm jurabant, non ſcirent Gabaonitas eſſe de genere Chananæorum. Quia iſta ignorantia non potuit facere, ut juramentum non eſſet contra id, quod lege Dei erat prohibitum: & propterea quando agnoverunt ſuum juramentum eſſe tale; debebant ſcire, quòd eo juramento non obligarentur, niſi aliquouſque excuſaſſet eos juris ignorantia. Hinc Auguſt. quæſ. 13. ſup. Joſ. *Mentientibus quòd de longinqua terra ad eos veniſſent, juraverunt eis Iſraelitæ: poſtea verò quàm cognoverunt ibi eos habitare, ubi omnes quos invenerunt ſecundum Dei præceptum debellare oportebat; noluerunt tamen frangere jurationem. Et licèt eos mentitos eſſe didiciſſent, parcere maluerunt jurationis cauſa, cum poſſent utique dicere ſe tantum illis juraſſe, quos eos eſſe crediderant, id eſt, de longinquo venientes.* Quæ poſtrema verba notanda ſunt: ſi enim juramentum fuiſſet validum; Iſraelitæ non potuiſſent dicere, ſe tantùm illis juraſſe qui de longinquo venerant.

Tacita ob.

Sunt qui reſpondeant: Legem divinam de interficiendis Chananæis non debuiſſe omnino generaliter accipi: nam & Rahab Joſ. 6. ſervata eſt cum tota familia; & ſervari poterat, ac in Matrimonium duci mulier, quæ relicto gentilitatis errore veram religionem amplectebatur, Deut. 21. & apud S. Thomam 1. 2. q. 105. art. 4. ad 6. ſed Gabaonitæ venerant ad Iſraelitas animo ſe ad verum Dei cultum convertendi, dicunt enim ſe veniſſe in nomine Domini; ergo lex divina jubens occidi Chananæos non eos comprehendebat.

Ob.

Verùm etſi ita ſit, quòd lex non debuerit tam univerſaliter accipi, ut nulli prorſus poſſent excipi, nequidem illi qui converterentur ad Judaiſmum; fuit tamen ita univerſalis, ut comprehenderet omnes Civitates omniumque Civitatum incolas; & propterea Civitates hæ, Gabaon, Caphira, Beruth, & Cariathiarim, quibus omnibus juraverunt Iſraelitæ, non poſſunt dici non fuiſſe comprehenſæ in divino præcepto.

Præterea, non eſt verum, quòd Gabaonitæ venerint animo ſe ad verum Dei cultum convertendi: ſolùm enim venerunt timore compulſi, ſecundùm quod dicunt; *Nuntiatum eſt nobis ſervis tuis, quòd promiſiſſet Dominus Deus tuus Moyſi ſervo ſuo, ut traderet vobis omnem terram, & diſperderet cunctos habitatores ejus. Timuimus igitur valde, & providimus animabus noſtris, veſtro terrore compulſi.* Sed & in præcedentibus verbis Gabaonitarum ad Iſraelitas, neque de veri Dei cultu, neque de ceremoniis ullus eſt ſermo, ſed tantùm de pace & fœdere, ut ſervari poſſent incolumes.

Quòd autem dicunt, ſe veniſſe in nomine Domini; nequaquam ſignificat, eos nomen aut religionem unius Dei profeſſos: ſed veniſſe excitatos fama celebri de mirabilibus Dei operibus, quæ pro Iſraelitis faciebat: nomen enim Dei Iſrael, hoc eſt celebritas & fama nominis ejus valde divulgabatur, & in ea, ſeu ad eam, & per eam permoti fuerant Gabaonitæ, quemadmodum ipſimet ſeipſos explicant. Cùm enim dixiſſent: *Venerunt ſervi tui in nomine Domini Dei tui*; ſubjungunt: *Audivimus enim famam potentiæ ejus, cuncta quæ fecit in Ægypto & duobus regibus Amorrhæorum* &c.

Quapropter etſi non dubitemus, quin Gabaonitæ fuerint poſtea veri Dei cultores; non credimus tamen, nec probari poteſt, quòd eo animo venerint ad Iſraelitas, ut verum Dei cultum amplecterentur, ſed tantùm ut vitam ſuam poſſent ſervare. Hanc reſponſionem & doctrinam tradunt Maſius, & Abulenſis ſup. Joſ.

Ad ea verò quæ pro valore iſtius juramenti fuerunt allata, reſp. poteſt. Et ad 1. quidem: Iſraelitas ita fuiſſe locutos, quia putabant ſuum juramentum valere; laborantes nimirùm ignorantia juris, nec valentes diſcernere, an omne juramentum valeret, an verò id quod fraude foret extortum habendum eſſet irritum, præſertim ſi caderet ſuper materia per Deum prohibita; quomodo quidam Judæi tempore Machabæorum exiſtimaverunt ſe non poſſe pugnare die Sabbathi, quamvis pugna eſſet ad ſui defenſionem neceſſaria. 1. Machab. 2.

Ad 2. reſp. Quamvis juramentum non fuerit ab initio validum; pactio tamen (quæ poſteà ſecuta eſt, quia nimirùm fraude detecta, Iſraelitæ obſtrinxerunt ſe Gabaonitis, ſed ita ut ob fraudem ſeudolum eſſent in perpetuo miniſterio) Deo placuit, & quòd ei placeret, ſatis intellectum fuit ea auxilio divinitus præſtito Iſraelitis in Gabaonitarum defenſionem vocatis, Joſ. 10. Cùm igitur Saul pactionem iſtam, longo etiam temporis intervallo ac perpetuo miniſterio roboratam, prævaricatus eſt Gabaonitas occidendo;

nihil mirum, quòd Deus fuerit iratus, præſertim cùm prævaricatio illa acciderit Gabaonitis pridem ad verum Dei cultum converſis.

Quæſt. Si Quæras: Peccaveſintnè Principes Iſraelitæ non occidendo Gabaonitas, poſtquam cognoverunt ſe ab illis deceptos? Reſp. Videri poteſt quòd non peccaverint. Dicit enim Auguſtinus, quòd Deus hoc approbavit, nec parentibus ſuccenſuit. Et quoniam ſic juratio ſervata eſt quamvis in hominibus qui mentiti ſunt, ut ad clementiam ſententia flecteretur non diſplicuit Deo. Tantam ſcilicet exiſtimabant eſſe religionem jusjurandi ut propter nominis Dei honorem arbitrarentur, ſe debere parcere Gabaonitis, ne interficerentur.

Reſp.

Circa reſp. ad 4.

QUÆRITUR III.

Quid cenſendum ſit de juramento ejus, qui ſciens & volens doloſè jurat.

TAlis juramenti varii ſunt modi, 1. eſt. Si quis exteriùs fingat ſe jurare, verbaque proferat eo modo quo ſolent jurantes; non habeat tamen animum vel jurandi vel ſe obligandi.

2. Si ſic verba pronuntians jurare velit; nolit tamen ſe obligare.

3. Si velit & jurare & ſe obligare; ſed nolit promiſſum præſtare.

4. Si habeat animum jurandi, ſeque obligandi, & promiſſum præſtandi; non tamen ad eum ſenſum, quem concipit is cui jurat, ſed ad eum quem ipſe ſibi format in mente. Juxta hos modos variè eſt reſpondendum.

Sit igitur

Concluſio I.

QUi juxta primum modum doloſè jurat, cùm rationabiliter & legitimè ſit interrogatus; mortaliter peccat. Tum quia contra finem juramenti agit: tum quia alterum fraudat ſuo jure. Et quamvis ex vi juramenti non teneatur implere quod promiſit, quoniam ejuſmodi juramentum non eſt validum: ſi tamen aliquod ſcandalum, vel alicujus damnum immineat, niſi juramentum taliter præſtitum ſervetur; ſervandum eſt: cauſa enim vitandi ſive ſcandali ſive damni alterius obligatur is qui ſic juravit. Quòd ſi fuerat irrationabiliter compulſus jurare: ſic jurando ſeu ſe jurare ſimulando non privet quidem alterum jure ſuo, neque etiam obligatur vi talis juramenti quod nullum eſt; graviter tamen peccat, mentiendo ſeu, ſignificando ſe habere animum jurandi, & ſic vanè aſſumendo nomen Dei.

Concluſio II.

QUi juxta ſecundum modum doloſè jurat, etiamſi peccet ſimulando; veriſimile tamen eſt, quòd non teneatur juramento. Eo enim ipſo quo non vult ſe obligare, tacitè revocat voluntatem jurandi: ac proinde revera non jurat, ſed magis ſimulat ſe jurare; ſecundùm ea quæ de promiſſione diximus q. 66. art. 2. quæſ. 4. & Vot. q. 88. art. 1. Nihilominùs in foro externo compelletur ſervare juramentum, quia non facilè credetur, quòd animum ſe obligandi non habuerit, imò qui ſic juravit, licèt non ex juramento, aliundè tamen poteſt eſſe obligatus ad præſtandum quod promiſit: ut ſi alioquin ſit cauſa alicujus damni vel ſcandali.

Concluſio III.

SAtis certum eſt, eum qui tertio modo doloſè jurat graviter peccare: obligari verò ad præſtanda promiſſa non dubitamus; ſecundum ea quæ de promiſſione dicta ſunt cit. ſup. q. 66. art. 2. q. 4. ad fin. concl. 3. Prius quidem. Quia tali juramento deeſt una veritas, ſcilicet de præſenti. Poſterius autem. Quia de natura juramenti eſt eſſe obligatorium: hic autem eſt verum juramentum, eſt enim promiſſio cum advocatione Dei in teſtem; ergo eſt obligatio.

Concluſio IV.

QUi ſponte offert juramentum; vel rogatus ut juret, ſive à Judice ſecundùm juris ordinem procedente, ſive ab alio; peccat mortaliter, ſi alio ſenſu juret quàm verba juxta communem loquendi uſum ſignificent: & tenetur juramentum ſervare ad mentem ejus cui juravit. Quia tenebatur ad ejus mentem jurare, neque dolus debet ei patrocinari. Huc faciunt verba S. Iſidori mox adferenda.

Concluſio V.

QUi injuſtè compellitur jurare non tenetur quidem abſque ulla ambiguitate jurare ad mentem interrogantis; non poteſt tamen ita jurare ad ſuam privatam mentem, ut per aliquam reſtrictionem mentalem aliud intendat, quàm verba ſignificent ſecundum ſe, aut ſecundùm conſuetudinem loquendi, juxta perſonarum & negotiorum circumſtantias: dicendo v. g. latroni, Juro me tibi numeraturum centum aureos, & mente intelligendo, Si debeo, aut aliquid ſimile. Quòd ſi ſic juret; juramentum tamen ſervare debet ſecundùm mentem ejus cui juravit.

1. Quia ſi talem jurandi modum admitteremus tamquam licitum; nulla erit inter homines fidelitas, nulla ſocietas, nec ullum poterit tutò feriri juramentum cum hoſtibus. Sicut enim privato latroni nihil debet viator; ita nec publicis hoſtibus quidquam debet Princeps juſtum gerens contra eos bellum: ac proinde ſi viatori liceret ad ſuam mentem jurare, & prædictam reſtrictionem facere; etiam liceret Principi ferienti fœdus cum adverſariis: quod nullatenus eſt admittendum. Contra mentales reſtrictiones.

2. Quando ſic juratur, certum eſt quòd interveniat dolus, & quidem ex parte jurantis: ſed *Quando non eſt eadem jurantis intentio, & ejus cui jurat; ſi hoc proveniat ex dolo jurantis, debet juramentum ſervari, ſecundùm ſanum intellectum ejus cui juramentum præſtatur*; ait hic B. Thomas; ergo juramentum implendum eſt prout ſonat, non habita ratione mentalis reſtrictionis. Unde Iſidorus cap. *Quacumque* 22. qu. 5. *Quacumque arte verborum quis juret; Deus tamen qui conſcientiæ teſtis eſt ita hoc accipit, ſicut ille cui juratur intelligit. Dupliciter autem reus fit, quia & Dei nomen in vanum aſſumit, & proximum dolo capit.* Quid jurare in dolo.

Ad hujus argum. efficaciam perpendendum eſt, numquam licere jurare in dolo cùm enim Pſalm. 23. quæritur *Quis aſcendet in montem Domini?* inter cætera reſpondetur: *Qui non jurat in dolo proximo ſuo.* Jurare autem in dolo dicitur, *Qui aliter facturus eſt quàm promittit*, ſive in cujus mente eſt, ſe non ſic facturum ut promittit; quemadmodum habetur 22. q. 2. cap. *In dolo*, & in ſchol. ca. *Animadvertendum*. Huc etiam ſpectat ſententia Eccleſ. 37. *Qui ſophiſticè loquitur, odibilis eſt.*

3. Quando aliquis tacitam reſtrictionem nullatenus comprehenſam in verbis quæ pronuntiat mente concipit, & ſolùm juxta illam vult facere; verba quæ exteriùs profert ſunt falſa & menti loquentis diſſona; ergo ipſe mentitur: aliud enim verbis ſignificat, aliud mente concipit. Confirm. Tunc mendacium eſt, quando falſum dicitur à ſciente: qui autem ſic loquitur, & falſum dicit, & hoc ſcienter; ergo mentitur. Minor. prob. poteſt. Quia per reſtrictionem mentalem neque res ſignificata mutatur, neque vox ſignificans ſicut ergo vocis ſignificatio eſt falſa ante reſtrictionem ſola mente conceptam; ita etiam falſa eſt poſt illam.

4. *Juſta & digna præſcriptio eſt in omni quæſtione, ad propoſitum interrogationis pertinere debere ſenſum reſponſionis. Cæterum aliud conſulenti aliud reſpondere, dementis eſt*, ait Tertullianus lib. 4. cont. Marcion. cap. 38. Et Auguſt. epiſt. 224. *Perjuri ſunt, qui ſervatis verbis, expectationem eorum quibus juratum eſt deceperunt*; aliud ſcilicet facientes quàm verbis ſignificaverint.

His conformiter Joan. Gerſon. tom. 2. Tract. de Cognit. pecc. conſider. 14. *Accipitur*, inquit, *juramentum ad intentionem ejus cui fit, & ſecundùm uſum communem intelligendi: quia qui arte jurat falſum, arte pejerat.* Eamdem hanc ſententiam tuetur Dominicus lib. de reg. ſecr. memb. 3. q. 13. & lib. 8. de Jure p. 1. art. 7. & antea Cajetanus ad hunc art.

Simili-

Similiter autem quoties in communi convictu rogatur quiſpiam ſub juramento de aliqua re; ſemper debet abſtinere à reſtrictionibus mentalibus, quæ in ipſis verbis nullo modo includuntur: & vel ſincerè loqui ſi ſit reſpondendum: vel tacere, vel reſponſionem declinare, ſi non teneatur reſpondere, memor quòd *Ille habitabit in tabernaculo* Domini, *qui jurat proximo ſuo, & non decipit*. Pſalm. 14. Quare ſi quis rogatus commodare unum librum juret ſe eum non habere: & mente cogitet quòd non habet ad ei commodandum; reverà pejerat, cùm ejus reſponſio ſit mendax. Et ſimiliter ſi veniens ex Civitate infecta, v. g. Duacenſi; reſpondeat ſe non venire Duaco, intelligendo hac hora; vel ſic, ut à me ſit periculum, eò quòd ſciat ſe non eſſe infectum; mentitur; & ſi hoc ipſum juret; pejerat; quidquid tandem mente intelligat. Cùm enim illam ſuam ſubintellectionem verbis non exprimat; ea non impedit, quominùs verborum quæ proferuntur ſignificatio ſit falſa.

Si autem rogetur, an veniat Duaco, quod putatur infectum & non eſt; ſatis certum eſt poſſe reſpondere, quòd non veniat ex Duaco infecto. Sed dubium manet an dicere poſſit, Non venio Duaco. Nobis videtur quòd non poſſit. Quia etſi ſit error in exiſtimantibus Duacum eſſe infectum; reſponſio tamen non aliud ſignificat, quàm eum non venire Duaco, quod eſt falſum.

Argumenta pro reſtrictione mentali ſolvuntur.

Qui hujuſmodi ſive reſtrictionibus ſive reſervationibus favent, proferre ſolent exemplum S. Franciſci: qui rogatus, quà tranſiiſſet quidam homicida; reſpondiſſe fertur, manu in manicam miſſa, Non tranſivit hac. Verùm id neque in vita S. Franciſci legitur; neque ab eis qui allegant aſſeritur; neque ab omnibus uno modo refertur, ac propterea meritò ſit ſuſpectum falſitatis.

De alio refert Auguſtinus lib. de Mend. cap. 13. quòd cùm ab eo quærerent apparitores hominem morti tradendum, quem ipſe diligenter occultaverat; hoc ſolùm reſpondit; Nec mentiri ſe poſſe, nec hominem prodere; multaque ob hoc paſſus tormenta in ſententia permanſit. Is erat S. Firmus Epiſcopus Taſtagenſis, qui haud dubiè exiſtimabat ſe mentiturum ſi negaſſet ſe ſcire ubi erat is qui quærebatur, qualemcumque tandem reſervationem in mente habuiſſet.

Adferunt & illud Marci 13. ubi dicitur: *De die illa vel hora nemo ſcit, neque Angeli in cælo, neque filius*; ſcilicet, inquiunt, ut Legatus vel ut hominum Doctor.

Sed reſp. Chriſtum non ſubaudiviſſe illam reſtrictionem: verborum enim ejus de ſe ipſo ut homine ſenſus eſt: quòd Filius ſit quaſi non ſciens diem illum; quia non ita ſcit, ut aliquem ſcire faciat; quemadmodum diximus 3. p. q. 10. art. 2.

Neque verò ſimiliter interpretari poſſunt ſuos ſermones, qui de quopiam rogati reſpondent, Se neſcire ubi ſit, & mente intelligunt, *Ut dicam*, vel *Ut ſcire faciam*. Chriſtus enim ideò ſecundùm hanc phraſim rectè dicitur neſcire; quia nulli prorſus revelat, ſed ita accepit à Patre, ut Patris voluntas ſit, quòd neminem omnino ſcire faciat, atque ita ſe habeat velut omnino neſciens. Homines autem, etſi fortaſſe nollint aut non poſſint hic & nunc huic revelare quod rogantur; non tamen ſunt abſolutè velut neſcientes, quia vel debent vel poſſunt facere aliquos ſcire, prout rerum & perſonarum fuerint circumſtantiæ: ſi enim legitimè rogentur, præſertim ab aliquo Superiore; tenentur facere eum ſcire.

In eamdem ſententiam adducunt quod Jo. 7. Chriſtus dixit: *Ego non aſcendo ad diem feſtum iſtum*; ubi tamen ſtatim ſequitur, quòd poſtquam fratres ejus aſcenderunt, *Tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtum*.

Reſp. cum Chryſoſtomo, quem ſequitur Toletus, illud *non aſcendo* abſolutam negationem non eſſe, ſed reſtrictam affirmationis aliquid habentem, pro qua Latinè diceremus *nondum aſcendo*; eſt enim in Græcis vocula quam Interpres verſ. 6. & 30. iſtius cap. reddidit per *nondum*: ſicut & c. 2. v. 4. & c. 20. v. 17. ut ſenſus verbis ipſis abſque mentali reſtrictione convenientiſſimus ſit, *Vos aſcendite, ego nondum aſcendo*; idque propterea, quia tempus meum nondum eſt impletum. Quibus non repugnat, quòd non diu poſt aſcenderit, quia tempus ejus tunc erat impletum. Senſus etiam eſſe poteſt, Chriſtum dixiſſe *Non aſcendo*, nimirùm manifeſtè, & ut oſtendam meipſum Mundo: non quòd mente fecerit aliquam reſtrictionem nullo modo incluſam in verbis; ſed quia ex intentione & verbis interrogantium in promptu erat ſic intelligere verbis reſponſionis; Cum enim dixiſſent: *Vade in Judæam*; addiderunt, *ut & diſcipuli tui videant opera tua*: & poſtea *manifeſta teipſum Mundo*. Quibus conformiter ſubjunxit Evangeliſta, quòd Chriſtus *Aſcendit ad diem feſtum non manifeſtè, ſed quaſi in occulto*.

Quæ de Jacob & Judit etiam ſolent adduci; videri poſſunt explicata q. 110. art. 3. ad 3. & cum iis conferri quæ diximus q. 1. art. 3. hujus p.

Concluſio VI.

Quando aliquis irrationabiliter compellitur ad jurandum, poteſt uti verbis ambiguis, & ea in alio ſenſu accipere quàm accipiat is cui juratur; modò ea verba ex uſu & modo loquendi habeant illos plures ſenſus. Sic enim neque falſum dicet, neque alterum decipiet, neque ulli faciet injuriam. Huic doctrinæ ſuffragantur verba S. Gregorii 26. Mor. c. 7. *Humanæ aures verba noſtra talia judicant, qualia foris ſonant: divina verò judicia talia ea audiunt, qualia ex intimis proferuntur*. Quamquam & per ea ſolitariè ſumpta prout referuntur 22. q. 5. cap. *Humanæ* generaliter ſignificari poteſt, quòd juramentum ſit juxta intentionem jurantis accipiendum, quando is bona fide ſine ullo dolo jurat, & verba talem intellectum patiuntur. Dico *ſolitariè ſumpta*. Quatenus enim à S. Gregorio dicta ſunt, directè ſignificant, Eliu erraſſe, quando verba Job ſic interpretabatur, quaſi dixiſſet: *Juſtior Deo ſum*, cùm ipſe hoc non dixiſſet: & Deus qui cor intuetur aliter judicaret de ejus verbis, quo modo ſcilicet ex ejus animo procedebant, & quo modo foris prolata poterant accipi.

Cæterum, quia in judicio, dum contra juris ordinem proceditur, reus benè inſtructus aliquo vero ſenſu negare poteſt ſe feciſſe quod re vera fecit; ideò veriſimile eſt, quòd etiam hoc jurare poſſit. Quia licèt ejus verba ſint ſecundùm ſe clara; ex communi tamen uſu loquendi in judiciis ambigua ſunt, variosque ſenſus admittunt, quemadmodum declaravimus q. 69. art. 2. His Concluſionibus ita conſentaneè ſcribit Azorius p. 1. lib. 11. cap. 4. *Si revera verba quibus utimur ſignificatione ſua & communi hominum uſu ambigua non ſunt, nec habent niſi unicum tantummodo ſenſum; ea uſurpare debemus eo ſenſu quem reddunt, nec licet nobis (etiamſi contra jus faſque omne interrogemur) aliquid mentis cogitatione concipiendo in aliud detorquere. Numquam enim fas eſt mentiri: at is mentitur qui verba aliter accipit atque ipſa ſignificant*.

QUÆRITUR IV.

Qualiter obliget juramentum, quo quis jurat, ſe ſervaturum ſtatuta alicujus Eccleſiæ vel Communitatis.

Pro Reſponſione ſit.

Concluſio I.

Tale juramentum intelligendum eſt de ſtatutis honeſtis ac licitis, quæ non abierunt in deſuetudinem: & ſi ſimpliciter eſt præſtitum de ſtatutis; non extenditur ad ſtatuta futura, niſi vel jurans hoc intenderit, vel in forma juramenti fuerit expreſſum.

1. Quia taliter jurans nihil cogitavit de futuris; ergo non voluit ad ea ſe obligare.

2. Quia juramentum partim ob periculum perjurii partim ob detrimentum quod ſequi poteſt eſt ſtrictiſſimi juris & interpretationis; ideoque non debet accipi latiùs quàm verba ſonent. Ita ſentiunt Angelus verbo *Juramentum* 5. q. 36. Sylveſter verbo *Juramentum* 4. q. 22. Azorius lib. 11. cap. 8. q. 7. Sanch. lib. 3. in Dec. c. 14.

Petes: An ergo talis non teneatur ſervare ſtatuta, quæ in illa Eccleſia vel Communitate deinceps fient? Reſp. Teneri ſed ex vi ſtatutorum, non autem ex vi juramenti q. 98. art. 2. ad 4.

Con-

Concluſio II.

EJuſmodi juramentum non ita obligat, ut tranſgreſſor cujuſvis ſtatuti peccet mortaliter: ſed intelligendum eſt obligare pro gravitate aut levitate rei quæ continetur in ſtatuto; ita ut ſi tranſgrediatur ſtatutum de re levi; venialiter tantùm peccet: ſi de re gravi; mortaliter. Idemque judicandum eſt de juramento ſervandi ſub ſecreto ea, quæ in Congregationibus tractantur. Neque enim peccatum mortale eſt poſt illud juramentum revelare aliquid parvi momenti.

Concluſio III.

QUando Superior alicujus Communitatis ſua ſuppoſita vocat ſub juramento vel ſub pœna juramenti; illi qui non conveniunt non propterea vel ſunt perjuri, vel mortaliter peccant. Quia non eſt ordinariè intentio Superioris revera præcipere ſub periculo perjurii, aut ſub pœna tranſgreſſoribus juramenti apud Deum debita, ſed in memoriam revocare jusjurandum, quo tales ſunt ad eam Communitatem aſtricti, ut illud non contemnant, & ex illius jusjurandi memoria compareant, ſi commodè poſſunt: quemadmodum tradunt Major in 3. diſt.39. q. 4. Driedo lib. 2. de libert. Chriſt. cap. 1. Covarruvias ad cap. *Quamvis*, p. 1. §.7. in fin. Azorius lib. 11. cap.8. q. 11. Sanchez dicto lib. 3. cap.14. Verumtamen ſi eis ſignificaretur, de re magni momenti eſſe tractandum, & abſque ulla cauſa legitima abeſſent; poſſet contingere mortalis culpa. Quando autem verè foret mortalis; haud facilè eſt diffinire, niſi conſtaret, tum de voluntate rationabiliter præcipientis, tum de magnitudine negotii, tum de eo quòd Communitatis plurimum referat hunc intereſſe.

Articulus VIII.

Utrùm major ſit obligatio juramenti quàm voti.

VIdetur quòd ſic. 1. Quia juramentum obligat Deo & homini: votum autem ſolùm obligat Deo; ergo juramentum plus obligat.

2. Qui non implet quod juravit facit Deum teſtem falſi, ſed hoc eſt gravius quàm non ſervare fidem in promiſſis; nam per illud tribuitur Deo aliquid quod ejus naturæ repugnat: per iſtud ſolùm deſeritur officium Deo debitum.

3. Perjurium contra præſentem veritatem gravius & infamius peccatum eſt quàm fractio voti; ergo juramenti obligatio eſt major.

Denique. Infirmius confirmari ſolet per fortius; votum autem aliquando confirmatur, juramento; ergo votum eſt infirmius.

Reſp. Negativa eſt B. Thomæ hic docentis, Majorem eſſe voti obligationem quàm juramenti. Quia voti violatio pertinet ad perfidiam contra Deum; juramenti autem violatio, ſolùm ad irreverentiam; majus autem peccatum eſt eſſe Deo infidelem quàm irreverentem. nam hæc infidelitas irreverentiam includit; non contra irreverentia infidelitatem. Confirm. Famulus magis obligatur ſervare fidem ſuo domino, quàm non facere eum teſtem falſi; quia frangere illi fidem, & directiùs eſt contra rationem dominii, & majorem continet irreverentiam. Reſpoſio.

Prætereà. Votum habet propinquiùs Deum pro objecto quàm juramentum: nam votum fit Deo; juramentum homini tametſi per Deum: unde opus quod fit ex voto eſt opus religionis, non autem opus quod fit ex juramento; ergo major eſt obligatio voti quàm juramenti. Cum B. Thoma ſentiunt Cajetanus hic, Dominicus lib.8. quæſt.1. art. 8. Sylveſter verbo *Juramentum* 4. quæſt. 5. Henriquez lib.7. cap.30. Azorius p.1. lib.11. cap.15. Malderus Tract. 10. cap.6. dub.8.

Ad 1. Arg. reſp. Ex eo ſequi, quòd obligatio juramenti ſit major extenſivè, non autem quòd intenſivè.

Ad 2. Neg. Min. Major enim contemptus Dei involvitur in hoc, quod eſt non reddere ei promiſſum, quam ita ſe gerere, quaſi Deus ſit teſtis mendacii. Neque verum eſt, quòd per fractionem voti ſolùm deſeratur officium Deo debitum; ſed etiam ejus honor minuitur, ipſeque contemptui habetur.

Ad 3. reſp. Neg. C. intelligendo Conſeq. ſicut B. Thomas intelligit de juramento promiſſorio, quod ad inſtar voti inducit obligationem in futurum, ut ſcilicet efficiatur verum quod fuit promiſſum. Si autem intelligitur de aſſertorio; probabiliter concedi poteſt C. & dici, majorem eſſe obligationem juramenti quàm voti, quatenus per violationem talis juramenti Deus magis contemnitur, quàm ſi poſt promiſſionem juramento firmatam negligatur implere promiſſum. Unde omne perjurium defectu veritatis præſentis eſt peccatum mortale: non autem omne illud cui contingit deeſſe veritatem in futuro, ſicuti nec omnis voti fractio.

Ad 4. reſp. Non ſolùm infirmius confirmari per fortius, ſed etiam uni vinculo poſſe addi & alterum, ut ita ex duplici capite maneat quiſpiam obligatus; & ita fit, quando ad votum adjungitur juramentum. Quamquam & hæc ratio eſſe poteſt, ut quia votum vi emiſſum non obligat niſi juramento firmetur; ad hoc ut obligatorium ſit, interdum ei adjungitur juramentum. Quæſt.

Ex his deduci poteſt reſponſio ad quæſtionem An is, cui conceditur facultas diſpenſandi vel commutandi votum, poſſit diſpenſare vel commutare votum juramento firmatum. Dicendum eſt enim, quòd non poſſit. Quia iſta vincula ſunt diverſæ rationis. Neque refert, quòd qui poteſt majus, etiam poſſit minus. Quia hoc verum eſt de minore, quod ſub majori continetur tamquam ſpecies ſub genere. Reſp.

Cùm hactenus inſtituta fuerit comparatio inter votum & illud juramentum, quo homini quippiam promittitur; quæri nunc poteſt: Utriuſnam major ſit obligatio, voti, an ejus juramenti quo aliquid promittitur Deo? Reſp. Quòd juramenti. Quia tale juramentum, præter hoc quod ſit juramentum, eſt etiam votum. Quæſt. Reſp.

Articulus IX.

Utrùm aliquis poſſit in juramento diſpenſare.

REſp. Poſſe. Quia fieri poteſt, ut id quod ſecundùm ſe & in terminis generalibus erat licitum ac utile, propter aliquem eventum particularem fiat illicitum & nocivum: quod autem tale eſt; repugnat his quæ debent attendi in juramento. Et quidem ſi id quod juratum eſt ſit omninò evidenter illicitum aut majoris boni impeditivum; nulla diſpenſatione eſt opus. Quia in priori caſu tenetur non ſervare juramentum: in poſteriori, quamvis poſſit ſervare quod juravit, modò non ſervet propter jusjurandum, melius tamen eſt quòd non ſervet. Reſp. poſſe.

Si verò dubium ſit: an id quod juramento promiſſum eſt ſit licitum an illicitum: utile an noxium; diſpenſatio petenda eſt. Si ſit manifeſtè bonum & utile, neque occurrat eventus, quo reddatur noxium aut illicitum; licet petere commutationem in melius, imò & diſpenſationem, ſi aliqua ſit cauſa rationabilis: veluti ſi res juramento promiſſa ſit valde ardua, ſive à principio, ſive poſt factum juramentum: ſi aliquid melius occurrat faciendum ſi ea res prius videbatur magnam utilitatem allatura, nunc nullam vel exiguam: ſi juramentum per injuriam erat extortum vi, dolo aut metu incuſſo: ſi factum abſque injuria, ſed per ignorantiam, errorum, præcipitantiam, animi levitatem: ſi ſtante vinculo juramenti varia ſint pericula peccati, quæ expediat tolli. Sic autem intelligendum eſt requiri cauſam pro diſpenſatione juramenti, ut alioquin diſpenſatio vim non habeat, neque jurantem in foro conſcientiæ liberet; quemadmodum de Voto dictum fuit q. 88. art. 12. Diſpenſatio juramenti ſine cauſa non tenet.

Cæterum, etſi B. Thom. hujus art. doctrinam probet ex ſimili ratione, qua prius oſtenderat, quòd in votum cadat diſpenſatio; duplex tamen obſervandum eſt diſcrimen ab ipſo etiam non prætermiſſum.

Unum, juramenti relaxationem interdum fieri poſſe ab homine privato; ab illo ſcilicet, cui juramentum fuerat præſtitum: intelligitur enim homo homini ſatisfeciſſe, quando facit ſecundùm ejus voluntatem; voti autem relaxatio fieri non poteſt ab homine privato, cui

ipſum

cui ipſum votum factum ſit, quia omne votum ſit Deo.

Alterum, Præfatos Eccleſiaſticos non ita plenam habere poteſtatem ſuper juramenta ſicut ſuper vota, propterea quòd juramenta ſæpè fiunt in favorem ſeu gratiam alterius hominis, quæ proinde non poſſunt relaxari abſque conſenſu partis, niſi in certis caſibus: ut ſi juramentum fuerit extortum: vel ſi diſpenſetur in pœnam ejus cui juratum eſt; veluti ſi foret nominatim excommunicatus: hac enim ratione improborum audacia interdum coerceretur: Vota autem directè fiunt Deo, cujus vice funguntur Prælati.

Quæſt. Reſp. Si Quæras: Quando juramentum cenſeatur factum in gratiam alterius? Reſp. Quòd quando cedit in obſequium lucrum, aut emolumentum alterius hominis: ut ſi quis alteri juraverit, ſe ei ſerviturum, pecuniam aut veſtem daturum. Quando autem id quod juratum eſt cedit in honorem vel cultum Dei: etiamſi aut homini, aut coram homine, vel ad inſtantiam hominis factum fuerit juramentum: non cenſetur factum in gratiam ſeu favorem ejus, ut ipſe poſſit ejuſmodi jusjurandum relaxare. Quia promiſſio non eſt ei principaliter facta, ſed Deo. Quapropter ſi alteri juraveris, te jejunaturum ſabbatho, intraturum Religionem, ſuſcepturum Ordines; juramentum in honorem Dei cenſetur factum, & non in utilitatem alterius: ac proinde ſine ipſius injuria poteſt à Prælato diſpenſari. Confer ea quæ dicuntur in reſponſione ad 2.

Pro reſpon. ad 1. neg. eſt C. Quia materia juramenti promiſſorii eſt aliquid futurum, quod variari poteſt, ita ut in aliquo eventu poſſit eſſe illicitum, aut nocivum, aut inutile, vel majoris boni impeditivum; ſuper qua proinde poteſt eſſe diſpenſatio. Materia autem juramenti aſſertorii, cùm ſit aliquid præſens vel præteritum, in quamdam neceſſitatem tranſit, & eſt immutabilis; ideoque nequit ſuper ea diſpenſari.

Revocandum hic eſt in memoriam id, quod de voti diſpenſatione diximus art. 10. q. 88. Sicut enim ſuper voto, ita etiam ſuper juramento quando diſpenſatur, non conceditur, ut eo durante ipſiuſque materia manente injuria fieri poſſit contra juramentum; quod eſſet diſpenſare in præcepto legis naturalis: ſed authoritate Superioris ut id quod priùs cadebat ſub juramento, nunc ſub eo non cadat, tamquam non exiſtens ejus materia legitima; ac per conſequens tollitur juramentum juramentique vinculum.

Circa reſponſionem ad 3.

QUÆRITUR

Quis poſſit in juramento diſpenſare.

VIDETUR quòd ſolus Summus Pontifex, quando juramentum eſt de re manifeſtè licita & utili. Quia B. Thomas hic dicit, Quòd in tali juramento non videtur habere locum diſpenſatio vel commutatio, niſi aliquid melius occurrat ad communem utilitatem faciendum; quod maximè videtur pertinere ad poteſtatem Papæ.

Pro reſponſ. ſit

CONCLUSIO I.

QUando aliquid ſub juramento promiſſum eſt, de quo dubitatur, ſitnè licitum, vel illicitum, proficuum vel nocivum, ſive ſimpliciter ſive in caſu occurrente; poteſt quilibet Epiſcopus diſpenſare cum ſuis ſubditis.

CONCLUSIO II.

QUando juramento promiſſum eſt id, quod evidenter eſt bonum & utile; Epiſcopus diſpenſare poteſt in omnibus illis juramentis Deo factis, quorum objecta, ſi voverentur, poſſet rationabili cauſa exiſtente diſpenſare in votis. Et vice verſa omnia illa juramenta ſunt Papæ reſervata, quorum materia, ſi voveretur, vota eſſent ei reſervata. Ita Cajetanus hic, Dominicus lib. 8. quæſ. 1. artic. 9. Azorius part. 1. lib. 11. cap. 9. & alii communiter. Quare ſi quis juraret, ſe peregrinaturum ad limina Apoſtolorum, ad ſepulchrum Domini in Jeruſalem, aut ad S. Jacobum; tale juramentum à ſolo Summo Pontifice poſſet diſpenſari: & ſimiliter ſi juraret, ſe intraturum Religionem, vel ſervaturum caſtitatem.

CONCLUSIO III.

EPiſcopus etiam diſpenſare poteſt in juramentis hominis factis, ſi contineant turpitudinem, vel ex parte jurantis, vel ex parte ejus cui juratur: ut ſi ſit juramentum de ſolvendis uſuris: ſi juramentum ſit dolo, metu, aut vi extortum: ſi unus contrahentium ſit graviter læſus, veluti ultra dimidium juſti pretii. In juramentis autem, quibus in alterius gratiam aliquid alicui homini promiſſum eſt, nulla interveniente vel inhoneſtate vel fraude; nec Summus Pontifex diſpenſare poteſt in præjudicium tertii, niſi fortè communis utilitas diſpenſationem requireret. Quia non eſt dominus bonorum temporalium iſtius tertii. Itaque non poteſt Papa cum aliquo debitore, qui juravit ſe ſoluturum, diſpenſare ut non ſolvat: idque ex natura contractus, qui eſt inter creditorem & debitorem; non autem ex imbecilitate poteſtatis Pontificiæ.

CONCLUSIO IV.

JUramenta ſuper ſtatutis Eccleſiarum & Academiarum: ſuper bonis Eccleſiaſticis diſpenſandis: & quæ vel à magnis perſonis, ut Regibus, Principibus, Epiſcopis: vel de rebus valdè arduis præſtantur; ſolent à ſolo Papa diſpenſari juxta Dominicum, Azor. & alios.

CONCLUSIO V.

IN juramentis nullus Epiſcopo inferior poteſt diſpenſare, niſi habeat juriſdictionem quaſi Epiſcopalem. Sylveſter verbo *Juramentum* 5. quæſt. 4. & Azorius caput 9. Superior tamen poteſt ſubditorum ſuorum juramenta irritare in his, quæ ipſius poteſtati ſubjiciuntur; ut pater juramentum filiæ; maritus uxoris; tutor impuberum. Sed eorum juramenta, qui pubertatis annos egreſſi adhuc ſunt minores annis viginti quinque, non poſſunt per curatores irritari; quamvis irritari poſſint vota, quatenus eorum adminiſtrationi officiunt. Quia lib. 2. Codice titul. 28. illa juramenta decernuntur valida & firma.

Ad arg. reſp. B. Thom. non aliud iſtis verbis voluiſſe, quàm hujuſmodi juramentorum diſpenſationem maximè pertinere ad Pontificem: non autem negare quin & ad Epiſcopos pertineat.

ARTICULUS X.

Utrùm juramentum impediatur per aliquam conditionem perſonæ vel temporis.

REſp. Impediri. Partim ex modo quo debet fieri juramentum: partim ex fine. Quoniam enim debet fieri cum magna reverentia; ſacri Canones 22. q. 5. decernunt, Pueros impuberes non eſſe cogendos jurare: ſimiliterque nec eos qui aliquando pejeraverunt. Quoniam verò ordinatur ad confirmationem veritatis; illi, qui ſunt in dignitate vel alioquin tales, ut ſimplici eorum aſſertioni fidem adhibere oporteat; non debent jurare niſi in neceſſitate, vel in rebus magni momenti.

Circa prius hæc obſervari poteſt differentia: quòd pueri etſi ante annos ætatis quatuordecim non poſſint compelli ad jurandum: ſi tamen jurare voluerint, & ſufficientem habeant diſcretionem; non ſunt repellendi à juramento: perjuri verò etſi ſponte ſe offerant ad jurandum, repellendi ſunt propter metum & periculum perjurii. Cenſentur autem perjuri, ad effectum ut à teſtimonio ferendo repellantur, illi demum, quos conſtat fuiſſe perjuros in judicio. Quamvis enim in privatis colloquiis & conſortiis aliquando pejeraverit quiſpiam: ſi tamen numquam pejeraverit in judicio; poteſt admitti ad jurandum

dum in judicio & præſumi, quòd tum ob majorem deliberationem, tum ob judicii reverentiam ibi non pejerabit.

Ad tempus quod attinet, conveniens eſt juramentum præſtari à jejunis propter ejus reverentiam; idque diebus dumtaxat ferialibus, ſi pro negotiis temporalibus, & neceſſitas non urgeat: ſolemnibus autem diebus, ſi pro rebus ſpiritualibus.

QUÆSTIO XC.

De adjuratione.

ARTICULUS I.

Utrùm liceat adjurare hominem.

ADjurare interdum idem valet, quòd facere quempiam jurare, ut Geneſ. 24. *Pone manum tuam ſubter femur meum, ut adjurem te;* nam poſtea ſequitur: *Poſuit ergo ſervus manus ſub femore Abraham Domini ſui, & juravit illi.* Similiter Geneſ. 50. v. 5. conferatur cum cap. 47. v. 31. Joſ. 2. verſ. 17. & 20.

Quid Adjurare. Sed tum hic, tum in frequentiori Eccleſiaſticorum Scriptorum uſu, *Adjurare* eſt ſub nominis divini obteſtatione vel invocatione quempiam urgere, ſive petendo, ſive imperando ad aliquid faciendum, aut ab aliquo deſiſtendum: & hac ſignificatione æquipollet Græcorum verbo *Exorcizare*; unde ſunt *Exorciſmus*, id eſt adjuratio: & *Exorciſta*, id eſt adjurator. Nominis divini invocationem intellige ſive expreſſam ſive implicitam: cum enim Sanctos Sanctorumque merita vel res alias ſacras interponimus; non deſinit eſſe adjuratio. Quia tunc implicitè divinum Numen invocatur; quod & in iis peculiariter relucet, & omnis ſanctitatis eſt eis Author.

Reſp. Homo. His præmiſſis reſp. Licere adjurare hominem, ſi ſit neceſſitas, aut alioquin juſta utilitas. Quia ſicut in juramento promiſſorio homo ſeipſum obligat propter Dei qui invocatur reverentiam; ita per adjurationem alios ordinat ad aliquid faciendum vel omittendum ob reverentiam divini nominis, vel de hoc eos rogat.

Cæterum ut juramentum, quamvis per ſe bonum, non debet tamen paſſim uſurpari, ſed ſolùm quando rationabilis cauſa hoc poſtulat; ita & adjuratio. Quia nomen Dei non debet in vanum ſumi, nec temere ſeu ſine cauſa magna uſurpari.

Duplex modus adjurandi. Sed notandum, quòd duobus modis fit adjuratio; interdum petendo; aliàs præcipiendo. Prioris modi exemplum eſt Marci 5. ubi Spiritus immundus dixit: *Adjuro te per Deum*, ſive ut eſt apud Luc. cap. 8. *Obſecro te, ne me torqueas*. Poſterioris, Matth. 26. ubi Caiphas adjuravit Chriſtum, ut diceret num eſſet filius Dei: & Act. 19. ubi Exorciſtæ dixerunt: *Adjuro vos per Jeſum quem Paulus prædicat*: ac ſimiliter 1. ad Theſſ. 5. *Adjuro vos per Dominum*. Priore modo adjurationis licet nobis uti erga inferiores, æquales, & Superiores: poſteriore ſolùm erga inferiores, in quos habemus poteſtatem.

Circa reſp. ad 1. etſi quidam Origenis verba ſic interpretentur, ut *adjurare* dixerit pro Compellere ad jurandum; poſſunt tamen propriè accipi pro adjuratione, de qua hic eſt ſermo: ut ſenſus ſit, quòd non liceat alterum adjurare, nimirùm paſſim & promiſcuè, ſicut nec licitum eſt paſſim & qualibet ex cauſa jurare. Adde, quòd non licet alterum adjurare, volendo ipſi neceſſitatem imponere, niſi is qui adjurat ſit altero ſuperior. Hinc peccavit Caiphas adjurando Chriſtum; partim quia non erat eo ſuperior; partim quia non habebat cauſam ſufficientem hoc faciendi.

Quod in reſp. ad 3. dicitur: *Adjurare non eſt aliquem ad jurandum inducere*; accipiendum eſt de adjuratione ſive exorcizatione ſecundùm propriam ipſius rationem. Neque enim B. Thomas negat, adjurationem poſſe fieri cum exactione juramenti; ſed tantùm vult, ea non eſſe unum & idem, cùm propriis rationibus diſtinguantur, & ſæpè unum ab altero ſeparetur.

In eadem reſp. obſervandum eſt, nos uti poſſe adjuratione ad Deum, ſcilicet ipſum deprecando, & per aliquid ſacrum obteſtando: non ut immutemus ejus voluntatem; (quo modo homines adjurantur) ſed ut ab eo conſequamur id, quod ab æterno voluit non ex meritis noſtris, ſed ex ſua bonitate nos conſequi, utque ita nos ipſos excitemus ad ferventiùs petendum. Et ſimiliter licitum eſt adjurare Sanctos, nimirum deprecativè. Vide Sylveſtrum verbo *Adjuratio* q. 2. & 3.

ARTICULUS II.

Utrùm liceat Dæmones adjurare.

SIT

CONCLUSIO I.

NOn licet adjurare Dæmones per modum deprecationis vel inductionis. Quia ille modus pertinet ad quamdam ſocietatem; amicitiam, & benevolentiam, quam non licet nobis habere ad Dæmonem; Reſp. cum diſtinctione. cùm ipſe ſit perpetuus & irreconciliabilis hoſtis Dei & omnium Deo adhærentium: nihilque aliud intendat, quàm Dei gloriam & ſalutem noſtram impedire, ac nos decipere. Unde Levit. 19. *Non declinetis ad Magos, nec ab ariolis aliquid ſciſcitemini*. Et Apoſtolus 1. ad Cor. 10. *Nolo vos ſocios fieri Dæmoniorum*.

CONCLUSIO II.

NOn licet etiam adjurare Dæmones per modum compulſionis ad aliquid ab eis diſcendum, vel ad aliquod beneficium obtinendum, niſi fortè ex ſpeciali inſtinctu vel divina revelatione. Quia etiam hoc pertinet ad aliquam ſocietatem cum eis habendam.

CONCLUSIO III.

OMnino licet adjurare Dæmones, ipſos tamquam inimicos increpando, & compellendo ne noceant ſive ſpiritualiter ſive corporaliter; ſecundùm poteſtatem à Chriſto datam Luc. 10. *Dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici;* Et Marci ult. *In nomine meo Dæmonia ejicient.*

Iſtam poteſtatem ſemper in Eccleſia Dei fuiſſe, ex perpetua praxi Veterumque teſtimoniis conſtat. Apud Tertullianum in Apolog. cap. 32. *Dæmones, id eſt genios adjurare conſuevimus, ut illos de hominibus exigamus*, cap. 27. *Qui vos ab illis occultis & uſquequaque vaſtantibus mentes & valetudines veſtras hoſtibus rapere, à Demoniorum incurſibus dico, quæ de vobis ſine præmio ſine mercede depellimus. Suffeciſſet hoc ſolùm noſtra ultioni, quod vacua exinde poſſeſſio immundis ſpiritibus pareret*. Et lib. ad Scapulam cap. 2. *Dæmones non tantùm reſpuimus, verùm, & revincimus, & quotidie traducimus, & de hominibus expellimus, ſicut plurimis notum eſt.* Itemque apud Cyprian. epiſt. 2. & 76. Auguſt. lib. 10. de civ. c. 22. Juſtinum in Dial. cum Tryph. Athanaſium in vita S. Antonii, Hieronymum in vita S. Hilarionis, & alios. Hæc autem poteſtas in primis ad eos pertinet, qui acceperunt ordinem Exorciſtarum, vel alioquin à Deo acceperunt illam gratiam ſive poteſtatem ejiciendi Dæmonia.

Sed an eccleſiaſtici exorciſmi ſeu adjurationes habeant effectum infallibilem: in controverſiam vocatur. Quæſt. Quidam videntur æſtimare, modò non obſiſtat infirmitas fidei in Miniſtro; ut Alfonſus Caſtrenſis lib. 6. cont. hær. verb. *Exorciſmus*.

Sed longè veriùs negant Dominicus lib. 8. q. 3. art. 2. Reſp. & Victoria in Relect. 12. quæſt. 6. prop. 4. Quia ſolùm ſunt quædam Sacramentalia ex Eccleſiæ precibus & Exorciſmi non habere effectum infallibilē. inſtitutione plurimum quidem valentia, ſed effectum tunc ſortientia, quando religionis & Fidei Chriſtianæ propagationi aut hominum ſaluti expedire judicaverit Deus. Unde Auguſtinus lib. 83. q. 79. *Cùm non cedunt his ſignis hujuſmodi Poteſtates: Deus ipſe prohibet occultis modis, cum id juſtum atque utile judicat*. Tacita Ob. Quod autem Mar. ult. Chriſtus dixit: *Signa eos qui crediderint hæc ſequentur: In nomine meo Dæmonia ejicient*, &c. non

non

continet abſolutam promiſſionem, quòd ſinguli Fidelium ea ſigna ſemper & ubique ſint facturi, ſed quòd ea facient, ubi profectus Evangelii hoc poſtulaverit.

Quæſt. Dubitari etiam poſſet, utrùm nihil omninò liceat à Dæmonibus petere. Dicit enim B. Thomas q.85. art.4. ad 1. quòd *à Dæmone ſponte occurrente quandoque licet aliquid inquirere propter utilitatem aliorum*. Reſp. Nihil omnino licere petere à Dæmone, ſive ſponte occurrente, ſive in corpore obſeſſo loquente, niſi petens ad illum ſe habeat tamquam ad hoſtem, ſuiſque interrogationibus hoc agat, ut vel Demon expellatur, vel compellatur ad aliquid ſibi ignominioſum, utilitate aliorum id expoſcente. Quia petitio aliter facta eſt quiddam ſociale. Si autem ſic fiat; ipſe Dæmon calcatur & contemnitur; atque adeò non eſt petitio ſocialis ſed hoſtilis: & juxta hæc intelligendus eſt loqui B. Thomas.

Quapropter ea licet à Dæmonibus aliquem poſſidentibus petere, quæ ad faciliorem eorum ejectionem faciunt. Nomen poſſidentis, numerum poſſidentium, & cauſam poſſeſſionis inquirere, non eſt ſimpliciter malum: ſervit enim, tum ut præcepta Exorciſtæ ſpecialiter dirigantur contra poſſidentem; tum ut cum ipſo adjutentur comites; tum ut cauſa cognita remedium adhibeatur. Monens exorciſta. Sed videndum, ut cum authoritate hæc inquirat Exorciſta, adjurando, & per adjurationem compellendo Dæmonem, ut non loquatur niſi quod verum eſt; nec facilè deſiſtat, etiam ſi Dæmon recuſet reſpondere: ſed poſtquam cœpit aliquid interrogare; exorciſmis proſequatur extorquere (ſi Deo placuerit) obedientiam, ne ſpiritus malignus reddatur contra Chriſti Miniſtrum protervior. In cauſæ autem inquiſitione tam ſit circumſpectus, ut neque energumenus, neque alius quiſpiam diffametur. Ab omnibus verò ſive curioſis ſive ad expulſionem nihil facientibus ſemper abſtineat. Quia ejuſmodi petere; ſemper eſt aliquod peccatum, quamvis à mortali excuſet imperfectio actus; quando etſi actus ſit perfectè humanus; non tamen perfectè habet rationem actus ſocialis, quemadmodum declarat Cajetanus hic, Navarrus cap.11.n.28. Sylveſter verbo *Adjuratio*, q.5. Leſſius lib.2.cap.42.dub.13.

Articulus III.

Utrùm liceat adjurare creaturam irrationalem.

Licet, diverſimodè tamen. RESp. Affirmativa certa eſt; eget tamen diſtinctione. Si enim creatura irrationalis conſideretur ſecundùm ſe ſeu ratione ſui ipſius; vanum & abſurdum eſt eam adjurare, quia non intelligit. Si autem ſpectetur ut agitur ſeu movetur ab aliquo; licitum eſt Eccleſiaſticis exorciſmis eam adjurare, ſed aliter & aliter. Quatenus enim movetur à Deo, tantùm licet uti adjuratione, quæ habeat vim deprecationis directæ ad ipſum Deum, ut velit tum creaturas illas coercere, quæ nobis nocent, aut de quibus periculum eſt ne noceant; tum aliquod alium beneficium nobis conferre, creaturis iſtis utendo ad noſtrum commodum, ad ſuam verò gloriam. Quatenus autem ejuſmodi creatura movetur à Dæmone; poſſumus uti adjuratione: partim quidem deprecatoria, Deum rogando ut coerceat vim Dæmonum, ne per illam creaturam noceant, ejuſvè uſum nobis incommodent: partim verò compulſiva & imperatoria, quatenus adjuratio refertur ad Dæmones, quibus per nomen Dei imperetur, ne nos aut noſtra per creaturas irrationales lædant. His modis exorcizantur aqua, ſal, domus, locuſtæ, mures, vermes, grandines, tempeſtates, invocando ſcilicet divinam virtutem, quæ Diaboli vim in talibus nos lædere cupientis coerceat, ipſique Diabolo per eamdem virtutem jubendo, ut ab ejuſmodi rebus abſcedat, nec in iis vel per eas noceat. Illum porrò ritum exorcizandi, quo quidam (impoſtores verius quàm Exorciſtæ) locuſtis aut aliis irrationalibus creaturis advocatum inſtituunt, ac lite contra eas contendunt, perinde ac ſi homines cum hominibus de eo quod in ipſorum poteſtate eſt litigarent; meritò Dominicus ut ſuperſtitioſum rejicit lib.8.q.3.art.3. eumque ſecutus Valentia diſp.6. q.8. punct.2.

QUÆSTIO XCI.

De Dei laudibus.

Articulus I.

Utrùm Deus ſit ore laudandus.

LAus ait B. Thomas in Pſalm. 17. eſt ſermo elucidans magnitudinem virtutis. Laudare ergo eſt, quempiam tamquam bonum prædicare & extollere. Unde patet ad quæſitum hujus art. reſpondendum eſſe affirmativè. Cùm enim Deus ſit ſummè bonus, imò bonitas ipſa: cùmque ejus virtus ſit maxima, dubium eſſe non poteſt, quin Deus ſit deprædicandus & extollendus, atque adeò laudandus. Hinc Pſalm. 145. *Lauda anima mea Dominum*: Pſalm. 146. *Laudate Dominum*: Pſal. 147. *Lauda Jeruſalem Dominum*: Pſalm. 148. *Laudate Dominum de cœlis*: & multa hujuſmodi.

Neque verò Deus ſolùm corde eſt laudandus, ſed & ore, juxta illud Pſalm. 33. *Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus ejus in ore meo.* Et Pſalm. 62. *Labia mea laudabunt te.* Ratio verò quare debeamus laudare Deum non eſt, ut Deo utilitatem aliquam adferamus, ut qui *bonorum noſtrorum non eget*, nec ullam acceſſionem poteſt accipere, cùm ſit infinitè perfectus: ſed quia hoc utile eſt nobis & aliis; nobis quidem, ut affectum noſtrum excitemus in Deum, atque ita facti Deo chari, ulteriora gratiæ dona & temporalia ſubſidia conſequamur, & à malis tum Animæ tum corporis liberemur, juxta illud Pſalm. 118. *Vivet anima mea, & laudabit te, & judicia tua adjuvabunt me.* Et Pſal. 21. *Laudabunt Dominum qui requirunt eum, & vivent corda eorum in ſeculum ſeculi.* Ac rurſum Pſal. 17. *Laudans invocabo Dominum, & ab inimicis meis ſalvus ero.* Aliis autem utile eſt quòd Deum ore laudamus; quia ſic in Dei reverentiam inducuntur, & eorum affectus inflammatur erga Deum. Pſal. 33. *Semper laus ejus in ore meo: Audiant manſueti & lætentur.*

In reſp. ad 1. obſervandum eſt, Philoſophum dixiſſe, *Optimorum non eſſe laudem*; non quòd optimi non poſſint vel etiam non debeant laudari; ſed quia in quantùm tales omnem laudem excedunt, ut propterea ipſis debeatur aliquid majus omni laude. Liquet hoc ex ipſo Philoſopho qui cùm dixiſſet; *Optimorum non eſſe laudem*; addidit; *Sed majus quiddam & melius; Deos enim beatos ac felices dicimus.* Cùm igitur Deus abſque ulla comparatione ſit optimus: ſi quidem conſideretur ſecundùm eſſentiam ſecundùm quam eſt incomprehenſibilis; non poteſt propriè laudari ſeu deprædicari, quoniam ejus eſſentia eſt nobis ineffabilis. Quia tamen eſt omni laude ſuperior; ideò debetur ei aliquid majus, nimirùm vera ac propriè dicta latria. Unde Eccleſ. cap. 43. *Benedicentes Dominum exaltate illum quantum poteſtis: major enim eſt omni laude.* Huc pertinere cenſet B. Thomas verſ. Pſalm. 64. *Tibi ſilet laus*, juxta verſionem Hieronymi ex Hebræo: quaſi diceretur, Omnis laus tibi ô Deus ſit, & hæc inferior eſt quàm tibi debeatur; adeò ut reputetur ſicut ſilentium; ſive Laudes quæ tibi debentur tantæ ſunt, ut nemo poſſit eas enarrare. Si autem Deus conſideretur ſecundùm ſuos effectus; eorum ratione laudari poteſt ac debet, juxta illud Pſal. 144. *Generatio & generatio laudabit opera tua, & potentiam tuam pronuntiabunt*, &c. Quo ſenſu dictum, optimorum non eſſe laudem.

Obj. Dices: Etiam conſiderando mirabilia Dei opera ipſe eſt major omni laude; ergo allata diſtinctio eſt inutilis. Reſp. Reſp. neg. C. Propter opera enim ità poteſt Deus laudari, ut ipſa ejus opera deprædicentur, nunc hæc, nunc illa: ejus autem eſſentia ſecundùm ſe nec nominari poteſt, multò minùs deprædicari, hoc eſt qualis in ſe eſt nominari, & nominando prædicari & extolli; poteſt tamen ac debet cultu latriæ adorari.

In reſp. ad 2. adverte, illam laudem oris inutilem eſſe laudanti, quæ omninò eſt ſine laude mentis; ita nimirum, ut orans neque ſtudeat pium erga Deum affectum, neque ſtudeat habere. Tunc enim adimpletur

illud

Digitized by Google

iſtud Iſa. 29. & Matth. 15. *Populus hic labiis me honorat ; cor autem eorum longè eſt à me*. Si quis autem ſentiens ſe eſſe ſine devotioni affectu conetur ſibi excitare, vocaliter Deum laudando ; talis oratio ipſi prodeſt : valet enim ad affectum excitandum.

A·TICULUS II.

Utrùm ; divinis laudibus ſit cantus adhibendus.

NOn .e voluit quidam Hilarius , alioquin Catholicus, teſte Auguſtino lib.2. Retract.cap.11. ...enſes, Jo. Vvicleſ apud Alfonſum Caſtrenſem & Vv..antus . Partim quia Chriſtus , ut ajunt, proverbrare cum cantu , quando vetuit orationem publicam, præcipiens ut omnes ſecretò orent, Matth. 6. Partim quia orantes cum clamore & cantu viderentur ..e ſimiles prophetis Baal, qui 3.Regum 18.ſont ab Elia ..riſi. Partim denique, quia Hieronymus Præf.lib.2.in Habacuc docet, non eſſe decens orantem canere.

Reſp. tamen B. Thomæ dicentis , Salubriter eſſe Inſtitutum , ut in divinas laudes cantus aſſumeretur , certa eſt & Catholica. Aſſo.

1. Quia ad eum cantum nos excitat Pſalmiſta Pſa. 32. dicens : *Cantate ei canticum novum* . Ne enim hoc detorqueret Hæreticus ad orationem mentalem ; ſubdit : *Benè pſallite ei in vociferatione* . Eòdemque pertinet iſtud Pſalm.33. *Magnificate Dominum mecum , & exaltemus nomen ejus in idipſum* , ſive pariter junctis operibus.

2. Quia habemus exemplum Sanctorum Angelorum, qui Chriſto nato laudabant Deum, & dicebant: *Gloria in altiſſimis Deo*. Luc. 2. imò & ipſius Chriſti, qui Matth. 26. *Hymno dicto exiit in montem:* Hymnum enim non ſimpliciter fuiſſe recitatum , ſed decantatum ; facilè colligi poteſt ex Auguſtino in Pſalm.72. ſcribente, quòd *Hymni cantus ſunt continentes laudes Dei. Si ſit laus, & non ſit Dei, non eſt hymnus : Oportet ergo ut ſi ſit hymnus, habeat hæc tria, & laudem, & Dei, & canticum* ; ſive ut in laudem Dei dicatur & cantetur : quemadmodum habet Iſidorus lib.6. Orig.cap. 19. Hinc Conc. Tolet. 4.can.12. reſpiciens ad locum ex Matth.cit. *hymnis & Pſalmis etiam canendis publicè in Eccleſia, & Salvatoris & Apoſtolorum habemus exemplum* . Huc etiam facit, quòd cùm turbæ laudarent Deum voce magna, & quidam Phariſæorum dicerent: *Magiſter increpa diſcipulos tuos* ; Chriſtus reſpondit : *Si hi tacuerint , lapides clamabunt* , Luc. 19. *Paulus quoque & Silas orantes laudabant Deum* , Act.16.*& audiebant eos qui in cuſtodia erant* . Idem Apoſtolus tum Epheſiis , tum Coloſſenſibus præcepit ut cantarent : *Implemini* , ait ad Epheſ.5. *Spiritu ſancto , loquentes vobiſmetipſis in pſalmis , & hymnis, & canticis ſpiritualibus*. Quod enim dicit *loquentes vobiſmetipſis*, allocutionem mutuam indicat, ſignificatque modum alternatim cantandi . Cùm autem ſubjungit , *Cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino*; vult docere , non ſummis tantùm labris , ſed ex intimo cordis affectu eſſe cantandum & pſallendum . Ad quæ verba ita ſcribit Hieronymus : *Audiant hæc adoleſcentuli , audiant hi quibus pſallendi in Eccleſia officium eſt , Deo non voce , ſed corde cantandum* , id eſt magis corde quàm voce ; præmiſerat enim, *Et canere igitur , & pſallere, & laudare Dominum magis animo quàm voce debemus*.

Ex his perſpicere eſt, Auguſtinum epiſt.119.c.18.rectè inter illa, quæ ex divinis Scripturis defendi poſſunt, recenſere Hymnorum & Pſalmorum cantum, ac dicere , quòd *Illius & Domini & Apoſtolorum habemus documenta, & exempla, & præcepta*.

Porrò quòd deinceps in Eccleſia cantus viguerit ; probant quæ ſequuntur . Philo Judæus apud Euſebium lib.2.c.16. refert, primos Chriſtianos ſolere hymnos canere. Socrates lib.7. cap.18. eumque ſecutus Nicephorus lib.13.cap.8. Ignatium tertium à Petro Epiſcopum Antiochenſem vidiſſe viſionem Angelorum Sanctam Trinitatem hymnis alterna vice decantatis collaudantium, & formam ſic canendi Eccleſiæ Antiochenæ tradidiſſe . Plinius 2.apud Tertull.cap.2. Apolog. ſcribit, Trajano Imperatore, Chriſtianos ante lucem convenire ad canendum Chriſto.

Meminerunt etiam conſuetudinis in Eccleſia canendi tamquam rei laudabilis, Dionyſius Eccleſ. Hierarch.c.3. & c.7.p.2. Tertullianus lib.2. ad Uxor. fin. Baſilius epiſt. 63. Hilarius in Pſal.65. Ambroſius lib. 5. epiſt. in Orat. de trad. Baſilicis, Auguſtinus lib.9. Confeſſ. c.6.& 7. & lib.10. cap. 33.

Quamvis autem non ſoli Clerici ſacros hymnos in Eccleſia olim cecinerint , ſed cum eis etiam laici : quia tamen deprehenſum eſt , quòd ea res ſenſim magnam dignitati Eccleſiæ adferebat confuſionem & perturbationem ; proviſum fuit , ne alii deinceps pſallerent , vel hymnos canerent , quàm Cantores ad hoc deſtinati , ut patet ex canon. 15. Conc. Laudic.

Petes: Si hæc ita ſe habeant, quomodo Auguſtinus lib.9. Confeſſ. cap.7. ſcribit, Quòd tempore perſecutionis Juſtinæ Imperatricis à S. Ambroſio inſtitutum ſit, ut Hymni & Pſalmi canerentur ſecundùm morem Orientalium partium : & ex illo in alias Occidentales Eccleſias dimanatum ? Reſp. Ex Tertull. & Hilario conſtare , quòd etiam in Eccleſiis Occidentalibus viguerit cantus ante S. Ambroſium , ac proinde quod Auguſtinus de illo ſcribit, non de cantu ſimpliciter eſt accipiendum, ſed de aliqua ejus circumſtantia , vel qualitate ad leniendum populi mœrorem ſerviente. Quæſt. Reſp.

Authoritatibus jam allatis addi poſſunt & rationes , quare cantum ſive in laudibus ſive in officiis divinis aſſumi fuerit conveniens.

1. eſt . Quia maximè ſervit ſpirituali devotioni excitandæ ; quemadmodum expertum ſe ait Auguſt.lib.9. Confeſſ. cap.6. Rationes pro cantu.

2. Quia faciliùs & libentiùs Deo perſolvuntur laudes, ſi quadam cantus ſuavitate officium condiatur.

3. Ut ſic publicè Fidem noſtram proteſtemur.

4. Ut perfectum obſequium Deo exhibeamus mente & corpore.

Ad arg. in contrarium allata, & ad 1. quidem reſp. Neg. Aſſumpt. Chriſtus enim neque publicam neque eam quæ fit cum cantu orationem prohibuit, cùm ipſemet aſſeruerit , domum ſuam (quæ utique erat Oratorium publicum) eſſe domum orationis ; & poſt cœnam hymnum cantaverit , quemadmodum ſupra oſtendimus : ſed vetuit , ea intentione orare , ut ab aliis videamur , docens fugiendam eſſe vanam gloriam omnemque oſtentationem. Confer q.83.art. 112. in reſp. ad 3.

Ad 2. reſp. Nullam eſſe laudes divinas Eccleſiaſtico ritu cantantibus ſimilitudinem cum Prophetis Baal : hi enim vociferabantur ad eum , qui nec poterat eos audire , nec juvare , ad idolum ſcilicet : nos autem oramus eum , qui poteſt ac etiam vult nos & audire & juvare . Adhibemus autem voces corporales , non propter ipſum quaſi illis indigeat, ſed propter nos & proximos noſtros. Clamorem non eſſe improbandum, modò ſit modeſtus ; exempla nos docent Davidis Pſal.5. & 76. mulieris Chananææ Matth.15. cæcorum Matth. 20. Stephani Act. 7. & ipſius Chriſti , Matth.27. & ad Hebr.5.

Ad 3. Hieronymus non affirmat , eſſe indecens orantem canere , ſolùm ait : *Neſcio an decens ſit orare cum cantico* ; ſtatimque declarat , quomodo poſſit Propheta & orare & canticum dicere ; ſic nimirùm , ut in eo quod oratio eſt deprecetur Patrem ; & in eo quod canticum laus dicatur . Præterea . Quæ in Eccleſia propriè canuntur non ſunt puræ preces, ſed Hymni & Pſalmi, qui divinas laudes continent ; quibus quidem & preces admiſcentur , eæque canuntur ; ſed hoc non eſt abſurdum , niſi quis putet reprehendendum Davidem , quòd dum Pſalmos caneret , ſimul Deum oraret ; ſicut etiam inter homines accidit , ut qui Principis laudes cantat , modeſtè atque adeò irreprehenſibiliter aliquid petat . Quæ autem ſunt puræ preces , ut oratio Dominica & Collectæ , non tam canuntur , quàm clarè & diſtinctæ pronuntiantur cum aliqua vocis inflexione , quæ affectum ſupplicantis indicet.

In reſponſ. ad 2. explicat verba B. Hieronymi reprehendentis eos , qui in Eccleſia cantant more theatrico, pro-

co propter oſtentationem vel delectationem provocandam. Sedulò igitur cavendum eſt, ne quis ſive cantans, ſive cantantes audiens cantu abutatur ad vanitatem, faſtum, aut ad aliquam ſæcularem delectationem ſuam, vel aliorum: aut certè cum irreverentia impietatis ſocia; ideoque magna cura habenda eſt cantus Eccleſiaſtici, tum ejus qui planus ſeu Gregorianus dicitur, qui propriè eſt Eccleſiaſticus; tum ejus qui poſtea in Eccleſiam eſt introductus, & vocatur figuratus ſive harmonicus; tum pſalmodiæ, ut graviter & rebus verbiſque ipſis convenienter fiat, nec præſcindantur verba dimidia, neque tranſiliantur integra. Quæ cura vel in primis ad Epiſcopos pertinet, tum ex officii ſui ratione, tum ex decreto Concil. Tridentin. quod extat ſeſſ. 22. poſt canones.

Ex reſp. ad 3. non eſt colligendum, quòd Diaconi, Presbyteri, vel Prælati, Beneficium Eccleſiaſticum habentes non debeant divina officia per ſe obire, ſive pſallendo, ſive aliter cantando: Concilium enim Tridentinum ſeſſ. 24. cap. 12. vult, Beneficiarios omnes compelli divina officia per ſe & non per ſubſtitutos obire, & hymnis atque canticis Dei nomen reverenter, diſtinctè, devotéque laudare: ſed in primis colligi poteſt, quòd illi Diaconi & Prælati, quibus competit per prædicationem & doctrinam animos hominum provocare in Deum, non debent cantibus inſiſtere, ne per hoc à majoribus retrahantur.

Deinde quòd non licet cantui figurato vacare eos, qui vel ad altaris miniſterium deputati, vel in dignitate conſtituti ſunt, ne modulationi vocis inſerviant, qui ad majus quiddam vacare deberent. Hinc turpe eſt, quòd officio Diaconi vel Subdiaconi fungens interdum ab altare recedat muſicam cantaturus cum reliquis: indecorum etiam, quòd honoratiores figuratè cantent. Quòd autem Sacerdotes, qui ex Ordine quidem ſuo deputantur altari, ſed ad illud non ſunt in Eccleſia cui ſerviunt deſtinati, iſti figurato cantui vacent: magis tolerandum eſt quàm introducendum, cum alioquin per Clericos inferiores hoc eſſet faciendum. Videatur S. Gregorius lib. 4. epiſt. c. 88. & lib. 12. poſt fin. epiſt. can. 1. Conc. Rom. per eum celebrati. Ex his facile eſt intelligere, Doctores & Profeſſores, qui publicis lectionibus occupantur, meritò excuſari, ſi Hymnos & Pſalmos non cantent in ſuis Eccleſiis, quando per ſuas lectiones impediuntur.

Et reſp. ad 4. ſatis apparet, quòd tempore S. Thomæ Eccleſia nondum receperat uſum inſtrumentorum muſicorum, ſive illorum quæ vocamus organa, ſive aliorum; quod & ex ejus Com. in Pſalm. 7. evidenter colligi poteſt. Etiam Auguſtini teſtimonio conſtat, cytharam ab Eccleſia fuiſſe proſcriptam: *Nonne*, (inquit in Pſal. 32. conc. 1.) *id egit inſtitutio in nomine Chriſti vigiliarum iſtarum, ut ex iſto loco cytharæ pellerentur?* Author Quæſt. ad Orthod. apud Juſtinum q. 107. affirmat, Sublatum eſſe in Eccleſiis uſum inſtrumentorum inanimorum, & relictum eſſe canere ſimpliciter. Hujus rei poteſt eſſe ratio, tum quòd ejuſmodi inſtrumenta magis conveniant imperfectis, qui adhuc indigent talibus provocari ad devotionem: Chriſtianos autem decet eſſe perfectos; tum quòd inſtrumenta illa ſolerent à Gentilibus adhiberi in turpibus ac ſordidis uſibus, nimirum in theatris, conviviis, & ſacrificiis.

Muſicorum inſtrumentorum uſus.

Nihilominus quod poſt multa ſæcula uſu receptum ſit, ut in Eccleſiaſticis Officiis inſtrumenta muſica adhiberentur; nullo modo eſt improbandum, modò Chriſtianam præ ſe ferant cum gravitate & ſuavitate modeſtiam. Quia deprehenſum eſt, multos Chriſtianorum infirmos & imperfectos ita eſſe ad devotionem provocandos. Unde Conc. Trid. ſeſſ. 22. non arcet ab Eccleſiis vel muſicam vel organa: ſed muſicas eas, ubi ſive organo ſive cantu laſcivum aut impurum aliquid miſcetur.

Ex quo ſatis intelligitur, quòd organa permittat, ſi eis nihil niſi Eccleſiaſticum & ſpirituale ſonetur. Sed & antea fuiſſe in Eccleſiaſticis Officiis uſum organorum; manifeſtum eſt ex Concil. Senonenſ. celebrato tempore Clementis VII. capitul. enim 17. ita loquitur: *Organorum uſum Eccleſia à Patribus ad cultum ſervitiumque divinum recepit*. Non liquet tamen à quanto tempore iſtum uſum Eccleſia receperit.

Quidam ex Platina referunt ad annum Domini 660. ad tempus Vitaliani Papæ: ſed de illo Platina non aliud ſcribit, quàm quòd *Cantum ordinavit, adhibitis ad conſonantiam (ut quidam volunt) organis*. Ubi de organis nihil ipſe affirmat. Et quod dicit de cantu, habetur apud Jo. Diaconum lib. 2. vitæ B. Gregorii cap. 8. ubi refertur, à Vitaliano curatum ut cantus ad priſtinam dulcedinem revocaretur.

De organorum initio, in Eccleſia.

Alii referunt ad tempora Ludovici Pii: ſed nec de illo conſtat, quòd in Eccleſiaſtico officio organa adhibuerit.

Durandus qui anno 1280. vivebat, lib. 4. Div. Offic. cap. 34. ita ſcriptum reliquit: *Sanè in hoc Angelorum & hominum concentu quandoque organa incipiant, quod à David & Salomone introductum eſt.* Loquitur autem de hymno *Sanctus*, qui præfationi Miſſæ ſubjungitur.

Quibus conſideratis, videtur dicendum, quòd ſaltem circa tempora B. Thomæ quibuſdam in Eccleſiis in uſu fuerunt organa, quamvis non paſſim, neque ſic, ut B. Thomas ſciverit ea divinis Officiis adhiberi. Ipſe autem Sanct. Doctor non improbavit eorum in Eccleſiis uſum velut ſimpliciter illicitum: ſed approbans eorum non uſum, rationem dat, cur minùs conveniant populo Chriſtiano quàm Judaico.

Cæterum, variè in ipſis poſſe peccari non eſt ambigendum. Si quis enim profana canteт organis, eaque inferat velut partem divini Officii, ut loco alicujus ſacri verſiculi vel antiphonæ; peccatum eſt ex genere ſuo mortale: tum quia hoc repugnat fini divini cultus: tum quia eſt crimen falſi. Si non inſerat ea velut partem Officii, ſed tantùm applicet conſonantiam ſoni ad verba divina; videndum eſt, quænam ſit iſtius ſoni natura vel conditio, quis eventus. Si conditio talis ſit, ut judicetur eſſe provocativus ad malum; peccatum eſt mortale aut veniale ſecundùm quantitatem mali & provocationis ad illud: & ſimiliter ſi audientes incitantur ad malum; alioquin poteſt nullum eſſe peccatum, ſecluſo ſcandalo. Si organis velit ſignificare profana ſolùm cauſa delectationis, non autem inſerendo tamquam partem Officii, & ea profana ſint honeſta; peccatum eſt dumtaxat veniale: ſi inhoneſta; mortale.

Neque refert, quòd ſonus abſtrahit à materia: & quòd quælibet melodia ſoni poteſt applicari ad verba ſacra. Certum eſt enim, quòd quidam ſoni ſunt ut accommodati ad delectationem auditorum, etiam qui non moverunt illos niſi ut ſonos verborum profanorum aut laſcivorum: unde & per eos excitantur ad illa profana vel turpia. Videri poſſunt Cajetanus verbo *Organorum uſus* & Valentia tom. 3. diſp. 6. q. 9.

Tacita ob.

QUÆSTIO XCII.

De ſuperſtitione.

ARTICULUS I.

DEINCEPS agit B. Thom. de vitiis religioni oppoſitis. De iis quidem, quæ occultiùs illi opponuntur, eam ſcilicet imitantia, ejuſque quamdam imaginem exhibentia, uſque ad q. 97. de his autem quæ apertè religioni opponuntur, à qu. 97. uſque ad 101.

Hujus quæſtionis art. 1. docet; Superſtitionem eſſe vitium religioni oppoſitum per exceſſum.

Superſtitio eſt vitium religioni oppoſitum.

Quòd ſit vitium patet. Quia apud omnes Scriptores tam Ethnicos quàm Chriſtianos ſuperſtitio ſumitur in malo.

Quòd ſit vitium religioni oppoſitum prob. Quia verſatur in eadem materia in qua religio: ſed religio benè, ſuperſtitio malè.

Quòd opponatur religioni per exceſſum doceri poteſt ex eo, quòd etſi non excedat exhibendo plus cultus Deo quàm ipſe mereatur; (longè enim majori dignus eſt, quàm poſſimus illi exhibere) excedit tamen in hoc, quòd divinum cultum exhibet, vel cui non debet, vel quando, ubi, quomodo, aut quibus in rebus non debet. Unde generaliter deſcribi poteſt *ſuperſtitio quòd ſit Vitium exhibens cultum divinum, vel cui non debet, vel eo modo quo non debet*. Cùm ea deſcriptio-

Quid ſuperſtitio.

ſcriptione coincidit ea, quam adfert gloſſa; *Superſtitio eſt religio ſupra modum ſervata*; ubi tamen religio per adjunctam determinationem alienatur à ſua ſignificatione: abſolutè enim ſuperſtitio non eſt religio niſi falſa.

Quod in reſponſ. ad 2. dicit, Aliud eſſe etymologiam nominis, aliud ejus ſignificationem: & ſignificationem attendi ſecundùm id, ad quod ſignificandum imponitur, non ſemper ſecundùm id à quo nomen fuit impoſitum; conferendum eſt cum p. p. quæſt. 13. art. 2. ad 2. & quæſt. 29. art. 3. ad 2. & 3. quæſt. 9. de Pot. art. 3. ad 1. & 1. ſent. diſt. 23. art. 2. ad 1. Eſt enim documentum valde generale, & frequentem habet uſum.

Articulus II.

Quatuor ſpecies ſuperſtitionis.

ART. 2. declarat, Eſſe quatuor ſpecies ſuperſtitionis. 1. eſt veri Dei cultus indebitus. 2. eſt idololatria. 3. divinatio. 4. vana obſervatio. Quæ differunt in hoc, quòd prima ſpecies eſt ſuperſtitio ratione modi aut ſimili circumſtantiæ; exhibet enim verum cultum ei cui debet, ſed modo indebito: reliquæ tres ſpecies ſunt ſuperſtitio ratione rei quæ colitur. Nam per idololatriam cultus ſoli Deo proprius impenditur ei, qui non eſt Deus: per divinationem hoc agitur, ut Dæmonum opera expreſsè vel tacitè invocata homines cognoſcant aut res futuras, aut alioquin occultas: per vanam obſervationem vana quædam aſſumuntur ad humanarum actionum directionem, quaſi eſſent ſecundùm inſtituta Dei.

Ad hanc quartam reduci poteſt *Magia* tamquam omnium obſervationum teterrima; aut ad idololatriam, ſi ei ſit conjuncta; vel etiam ad divinationem, ſi notitiam occultorum quærat Magus.

QUÆSTIO XCIII.

De illegitimo Dei cultu.

Articulus I.

Quis illegitimus Dei cultus.

VEri Dei cultus indebitus ſeu illegitimus habet duas ſpecies; nimirum cultum falſum, & cultum ſuperfluum. De priore agens hoc t. reſolvit, In cultu veri Dei poſſe eſſe aliquid pernicioſum. Nam generaliter ille cultus exterior eſt pernicioſus, atque adeò Animam occidit, per quem aliquid falſi ſignificatur; quod duobus modis contingit. Uno ex parte rei ſignificatæ; veluti, ſi quis modò coleret Deum ceremoniis Judaicis, quæ ſignificabant Chriſtum venturum, paſſurum &c. Hinc Apoſtolus ad Gal. *Si circumcidamini, Chriſtus vobis nihil proderit*. Alio modo ex parte cultoris; ut ſi quis falſis miraculis, vel reliquiis, vel teſtimoniis Deum colere velit; ſi mutet materiam aut formam Sacramentorum; ſi nolit adhibere ceremonias in Eccleſia uſitatas. Omnia enim hæc cultum veri Dei aliqua falſitate commaculant, & ſunt ex genere ſuo peccata mortalia: fieri tamen poteſt, quòd aliquando ſolùm ſint venialia, ſive ex imperfectione actus, ſive ex ignorantia invincibili; veluti quando per inadvertentiam mutatur aliquis parvus ritus; quando Æthiopes circumciſionem recipiunt, putantes ſe Chriſtum imitari, neque aliam habentes inſtructionem.

Pro reſponſ. ad 1. Neg. Min. Invocare enim nomen Domini eſt eſſe veri Dei cultorem, eumque ex affectu quo Fideles ei obediunt orare & colere: ac proinde qui divino cultui falſitatem ſponte admiſcet; nomen Domini non invocat juxta ſenſum Scripturæ, etiamſi fortaſſe vocaliter Deum invocet.

In reſponſ. ad 2. etiam neg. eſt Min. & conferantur quæ habet Author 1. 2. q. 103. art. 2. & quæ nos diximus 3. p. q. 61. art. 3.

Articulus II.

In Dei cultu poteſt eſſe aliquid ſuperfluum.

ART. 2. declarat, In Dei cultu non poſſe eſſe aliquid ſuperfluum ſecundùm quantitatem abſolutam; quia quidquid impendamus, ſemper eſt munus quod illi debemus; ſed benè ſecundùm quantitatem proportionis; quia poteſt in Dei cultu fieri aliquid, quod ad finem ipſius nihil conducit: finis autem divini cultus eſt, ut homo det gloriam Deo, eique ſe mente & corpore ſubjiciat. Quare quod ad nihil iſtorum valet, aut ad iſta quidem deſtinatur, ſed ab homine contra Dei inſtitutionem vel Eccleſiæ conſuetudinem; id omne velut ſuperfluum & ſuperſtitioſum eſt reputandum: veluti quòd abſque ordinatione Eccleſiæ in Officiis alioquin ad religionem pertinentibus anxiè obſervetur certus numerus candelarum vel orationum; certus ſitus; certus color; quòd relictis Eccleſiæ rubricis aliàs quis pro ſua devotione adhibeat ceremonias, ſive in horis canonicis, ſive in Sacrificio; quod cùm non eſt dicendum *Gloria in Excelſis*, *Credo*, *Alleluja*, dicatur. Ex hoc tamen capite, ſi contemptus & ſcandalum abſint, regulariter ſolùm eſt veniale peccatum, quia non committitur notabilis irreverentia.

QUÆSTIO XCIV.

De Idololatria.

Articulus I.

Idololatria eſt ſpecies ſuperſtitionis.

ART. 1. docet, Idololatriam eſſe ſpeciem ſuperſtitionis. Quia excedit modum divini cultus, colendo id quod colendum non eſt. Hinc Apoſtolus Act. 17. Athenienſes compellans, ac præ cæteris idololatriæ deditos ſignificare volens: *Per omnia*, inquit, *quaſi ſuperſtitioſiores vos video*. Quamvis autem idololatria ſubinde generaliter accipiatur, quo modo quodlibet peccatum mortale idololatria eſt, eò quòd per illud homo recedit à Deo, & alicui creaturæ inhærens, quam præ Deo æſtimat, eam hoc ipſo ſibi facit Deum, dum in ea finem ſuum ultimum conſtituit; hæc tamen acceptio magis eſt metaphorica quàm propria. Neque enim omnis mortaliter peccans cultum Deo proprium revera impendit aut creaturæ aut alicui alteri quàm Deo: ſed id quod agit ſimilitudinem habet ejuſmodi cultus.

Quid idololatria.

Idololatria igitur, ſi vocis etymon ſpectemus, eſt Cultus idoli ſive ſimulachri. Unde Auguſtinus lib. 1. de Trin. cap. 6. *Idololatra dicuntur, qui ſimulacris eam ſervitutem exhibent quæ debetur Deo*. Idolum autem eſt ficta ſimilitudo ejus quod non eſt. *Scimus*, ait Apoſtolus 1. ad Cor. 8. *quia nihil eſt idolum in Mundo*: in genere nimirum ſigni relati ad rem ſignificatam, ſive formaliter, & quatenus eſt idolum; etſi enim in rerum natura exiſtat materia & figura idoli, exiſtant etiam Sol, Luna, vel alia, quæ Gentilitas pro diis coluit; ea tamen non ſunt id quod creditur, vel quod per ea ſignificari putatur, id eſt non ſunt Deus, ſed merum figmentum. Quamvis enim Sol non ſit figmentum, ſed res quædam exiſtens; Solem tamen eſſe Deum eſt figmentum, & ſic de aliis. Hinc Eſther 14. *Ne tradas Domine ſceptrum tuum his qui non ſunt*; ubi non eſſe dubium quin idola ſignificet; tradit Hieronymus ad cap. 7. Oſeæ.

Alia Idololatria.

Alia Idololatriæ definitio.

Si autem ſpectemus & loquendi conſuetudinem, & id ad quod ſignificandum impoſitum fuit iſtud nomen; Idololatria eſt cultus divinus alteri quàm Deo exhibitus; ſive exhibeatur ſub aliqua imagine, ſive ſine illa. Huc ſpectavit Tertullianus de Idolol. cap. 3. docens, Eam etiam ſine idolo fieri. Neque verò ſolùm committitur idololatria offerendo ſacrificium ei, qui Deus non eſt: ſed etiam quodlibet aliud ſignum honoris illi impendendo tamquam Deo, ut genuflectendo, vovendo, orando, caput aperiendo.

Æſtimare autem idololatriam committi, quando vel Deus verus, vel Sancti coluntur eo cultu, qui eſt ſine Dei verbo & mandato; Hæreticorum eſt figmentum, cupientium exterminare cultum imaginum, reliquiarum, & Sanctorum. Non enim propterea quippiam eſt malum, ideoque nec idololatricum, quia non eſt præceptum: nam Gen. 9. legimus, quòd *Noe ædificavit altare Domino*: ſimiliterque de Abraham Gen. 12. & Jacob Gen. 28. *Tulit lapidem, quem ſuppoſuerat capiti ſuo, & erexit in titulum fundens oleum deſuper*; ac deinde votum vovit. An propterea fuerunt idololatræ, quia neque verbum, neque mandatum Dei

Cultus Dei, etſi non præceptus, eſt licitus.

fue-

fuerat eis antea factum? Salomon 3. Reg. 8. templum Deo ædificatum juxta verbum Domini 2. Reg. 7. dedicavit, ſolemnitatemque fecit quatuordecim diebus; de qua tamen ſolemnitate non legimus factum ei fuiſſe verbum aut mandatum. Et David ubi acceperat præceptum de familiis Sacerdotum diſtribuendis; quod fecit 1. Paralip. 24. ubi Mardochæus mandatum de inſtituendo feſto, quod Eſth. 9. fuit inſtitutum; ubi Machabæi de diebus, quorum mentio eſt 2. Machab. 10.

Ob. Si dicant: Deum vetuiſſe omnem cultum quem non mandavit, quando Deuter. 12. dixit: *Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino, nec addas quidquam*

Reſp. *nec minuas*. Reſp. Neg. Aſſ. Quia tantùm ibi jubetur, nihil addi vel minui, per quod cultus à Deo præſcriptus corrumpatur; ut patet tum ex antecedentibus, tum ex iis quæ addiderunt Judæi locis jam allegatis. Conferri poſſunt quæ ſcripſi lib. 2. de Controv. qu. 2. art. 4. ad 2.

Ob. Objiciunt Hæretici: Gentiles & Judæos fuiſſe reprehenſos, quòd verum Deum colerent in vitulo & aliis ſimulachris. Sed reſponſio negativa probata fuit 3. p. qu. 25. art. 3. De Gentilibus tamen uti poſſumus

Reſp. diſtinctione, quam & B. Thom. hìc adfert. Quidam enim eorum illas ipſas ſimilitudines & ſtatuas quas habebant honore divino afficiebant, æſtimantes eas eſſe Deos, de quibus Jerem. 2. habemus, quòd *Dicerent ligno Pater meus es tu: & lapidi Tu me genuiſti*: & Sap. 14. quòd *incommunicabile nomen lapidibus & lignis impoſuerunt*: unde Act. 19. Ethnici pro abſurdo habebant quòd Paulus diceret, non eſſe Deos qui manibus fiunt. Conferantur cap. 13. Sap. cap. 44. & 46. Iſaiæ 6. Bar. necnon Pſalm. 113. & 134.

Porro in hunc errorem cecidiſſe Gentiles non eſt mirum, ſi cogitemus, quòd *In præteritis generationibus Deus dimiſit omnes gentes ingredi vias ſuas*; Act. 14. quòdque maxima eſt Dæmonum in homines à Deo derelictos poteſtas ad nocendum & perdendum. Accedebat, quòd per ipſa idola interdum loquebantur Dæmones, vel ea loco movebant: quæ cùm nullo manifeſto authore fieri conſpicerentur; credebant ab ipſis idolis fieri. Unde Ezech. 25. Rex Babylonis interrogavit idola. Quidam verò gentiles non ipſas ſtatuas Deos putabant, ſed ea quæ per illas ſtatuas repræſentabantur; alii dæmones, alii homines, alii quaſdam partes Mundi corporeas, aut earum partium, quas dicebant animas.

Ob. Dices: Scriptura Pſalm. 96. affirmat, quòd *Omnes dii gentium* eſſent *Dæmonia*; quomodo igitur verum eſt, quòd alii homines, alii Dæmones, alii ſtatuas

Reſp. exiſtimaverint eſſe Deos? Reſp. Quoniam Dæmonia habitabant in ſimulachris, & erant ea quæ potiſſimùm colebantur à Gentilibus juxta illud 2. ad Cor. 10. *Quæ gentes immolant, Dæmoniis immolant, & non Deo*. Quamvis enim non omnes haberent intentionem colendi Dæmonia, ſed Deos illos, quos ſibi finxerant aut fecerant; revera tamen cultum impendebant Dæmonibus, quia omnibus ſimulachris Dæmones aſſiſtebant, teſte Hieronymo in c. 2. Hab. & omnis potentia, quæ ſe exercebat, ſive in ſtatuis, ſive in aliis fictitiis diis, aut per reſponſa, aut per quædam veneficia, exercebant opera Dæmonum, ac proinde cultus, qui ratione talium operum impendebatur, Dæmonibus exhibebatur. Adde, vocem Hebræam non propriè ſignificare *Dæmonia*, ſed *Deiculos*; ut ſenſus ſit, Omnes dii gentium Deiculi ſive Deaſtri inutiles & vani. Nihilominus tamen rectè 70. Interpretes vocem Hebræam retulerunt ad Dæmonia propter rationem jam dictam.

Pro reſp. ad 1. Neg. eſt C. Quia enim idololatria includit externam proteſtationem impii cultus, ſicut religio ſignificat externam Fidei profeſſionem; ideò directè opponitur religioni, atque ita eſt ſpecies ſuperſtitionis, quemadmodum & profeſſio hæreſeos: ipſa autem hæreſis ſicut & error, quem Pagani habent in animo, eſt ſpecies infidelitatis, & directè opponitur Fidei. Dixi *directè*. Quòd enim idololatria ex adjuncto ſeu per concomitantiam opponatur Fidei, non eſt negandum: quia ſicut vera adoratio præſupponit Fidem in adorante; ita idololatria, ſi ſit completa, ſupponit in intellectu errorem Fidei contrarium. Eſſe tamen quamdam idololatriam, quæ talem errorem non ſupponit; certum eſt. Præter completam enim idololatriam, quæ ab aliis vocatur interior, conjuncta ſcilicet exteriori, qua ita impenditur honor divinus creaturæ, ut revera credatur eſſe Deus: alia eſt ſolùm exterior, qua divinus quidem cultus creaturæ exhibetur, ſed non creditur quòd ipſa ſit Deus; veluti quando aliquis timore aut alia paſſione motus thus adolet idolis; adorat Dæmonem; oſculatur ſepulchrum Mahumeti; aut aliud honoris divini ſignum exhibet creaturæ, non credens quidquam divinitatis ibi ſubeſſe. Et eſt inter hæc magnum diſcrimen. Prioris enim generis Idololatra tamquam hæreticus incurrit excommunicationem latæ ſententiæ, quæ habetur in Bulla Cœnæ, contra Hæreticos. Poſterioris non incurrit juxta communiorem ſententiam; de qua Toletus lib. 4. cap. 14. & Chapeaville, de Hæreſi q. 2. & nos ſuperius q. 11. art. 3. quæſito 1. concl. 2. tametſi non dubium ſit quin enormiter peccet.

Quid completa idololatria.

Quid incompleta.

Articulus II.

Idololatria eſt peccatum.

ART. 2. probat, Idololatriam eſſe peccatum. Quia prohibetur Exod. 20. quando de idolis dicitur: *Non adorabis ea, neque coles*. Ibi enim contineri præceptum juris naturalis, vetarique, ne quis aut idola fabricet ad cultum divinitatis eis impendendum, aut Deos Gentium vel ſimulacra eorum colat pro veris diis; communior eſt ſententia apud Theodoretum, Auguſtinum, Damaſcen. de quibus videnda ſunt quæ dicimus qu. 122. ſeq. art. 2. & quæ diximus 3. p. q. 25. art. 3. Deinde ex Joſue 23. & 24. Jud. 2. & 3. 3. Reg. 11. 12. 13. Pſal. 105. Iſa. 44. & aliundè conſtat, Deum vehementer deteſtari idololatriam tamquam grande peccatum.

Accedit & ratio naturalis. Latria eſt cultus ſupremus ſoli Deo proprius; ergo impendere illum creaturis aut quibuſcumque fictitiis diis, quod fit per idololatriam, peccatum eſt. Ad quorum explicationem tres Concluſiones ſunt obſervandæ.

Concluſio I.

SAcrificia, vota, & alii actus ad latriam pertinentes neque debentur, neque licitè exhibentur iis creaturis, quæ ſupra nos ſunt, ideſt beatis Angelis & hominibus. Quia etſi Deo ſint propinquiores quàm nos, ideoque debeamus eis honorem & reverentiam: ſicut tamen longè ſunt infra Deum, tam naturæ quàm potentiæ & beatitudinis perfectione; ita debetur ipſis honos longè inferior quàm divinus. Nam Deo, qui ſingulari ratione omnes excellit, ſpeciale aliquid debetur; & hoc eſt latriæ cultus.

Concluſio II.

NOn poteſt dici, quòd cultus latriæ interior debeatur ſoli Deo, exterior autem exhiberi poſſit creaturis, quæ ſupra nos ſunt. Quia ſacrificia exteriora ita ſunt ſigna interiorum, ſicut verba ſonantia ſigna ſunt rerum; ac proinde illi ſoli poteſt offerri ſacrificium externum, etſi offertur internum, ideſt ſoli Deo. Deinde. Latria, ſive ſit interior ſive exterior, eſt cultus ei ſoli proprius qui eſt ſummus; ergo nulli alteri eſt exhibendus.

Concluſio III.

MAgnus eſt error putare, quòd Fide interiùs retenta liceat idolis cultum exhibere, non quidem tamquam per ſe bonum, ſed tamquam moribus populi in quo verſeris uſitatum, vel tamquam præſcriptum legibus Principum, in quorum ditione degis.

1. Quia ſicut pernicioſum eſt mendacium, verbo aſſerere aliquid Fidei aut religioni contrarium; ita pernicioſum eſt mendacium, facto ipſo ſignificare id, quod & Fidei & religioni adverſatur, quidquid tandem in animo teneas.

2. Quia contra ejuſmodi valet illa Dei ſententia: *Qui me erubuerit & meos ſermones, hunc & filius hominis erubeſcet*, Luc. 9. & Mar. 8.

In hoc errore fuiſſe Senecam, tradit Auguſtinus lib.

6. de Civ. c. 10. Fuiſſe & alios Philoſophos, *Qui cùm cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt*; teſtatur Apoſtolus ad Rom. 1.

In eodem verſantur, qui vel conſuetudinem vel humanam legem exiſtimant poſſe præjudicare legi divinæ & naturali contra certam ac receptam doctrinam, 1. 2. q. 94. art. 5. & qu. 97. art. 3. Ac inſuper qui hæretico aut ſchiſmatico Principe ſub graviſſimis etiam pœnis jubente, putant ſibi fidem Catholicam animo retinentibus licere Hæreticorum vel Schiſmaticorum ſacris, Sacramentorum adminiſtrationibus, precibus, vel concionibus intereſſe: multis enim rationibus hoc eis non licet.

1. Quia & infirmis Catholicis ſunt ſcandalo, & Hæreticis materiam præbent gloriandi, tamquam qui de eorum grege facti ſint.

2. Quia ſic agentes meritò cenſentur negare Fidem Catholicam; quoniam iſta participatio per Hæreticos exigitur velut ſignum diſtinctivum, quo Hæretici vel Schiſmatici diſcernantur ab iis, quos Baptiſtas nominant: ſunt autem verè Catholici.

3. Quia hoc eſt exhibere Deo cultum falſæ religionis ſaltem externo opere; quod ex q. 93. art. 1. patet eſſe peccatum mortale.

Tacita ob. Neque juvat ſi dicatur, quòd ex intentione pareant, ut civilem dumtaxat obedientiam præſtent. Cùm enim ad religionis negotium evidenter pertineant ea quæ recenſuimus; obedientia in illis non poteſt eſſe ſolùm civilis, ſed eſt religioſa, ad falſam utique religionem pertinens.

Non poſſunt etiam excuſari metu mortis, aut aliorum cruciatuum, vel damnorum. Quia Chriſtus docuit, eum qui non odit Animam ſuam non poſſe eſſe ejus diſcipulum. Docuit etiam, non eſſe timendos illos qui occidunt corpus, ſed eum qui poteſt & Animam & corpus perdere in gehennam, Matth. 10. & Luc. 12.

Poſtremò ad hunc Gentilium errorem pertinent hujus temporis politici, qui pro feliciter gubernanda Republica ſervandaque politia ſeu ſtatu ſæculari permittendum eſſe exiſtimant, ut ſinguli credant, Deum colant, & vivant ſicut voluerint, modò publicam tranquillitatem non turbent. Qui profectò non meminerint, aut meminiſſe nolunt, quòd *ſine Fide impoſſibile eſt placere Deo*; ad Heb. 11. quòd ſit *Unus Dominus, una Fides*, ad Eph. 4. quòd non ſufficiat animo credere, niſi præſtentur ea quæ Fides jubet; Jacobi 2. & alibi frequentiſſimè: quòd ſæcularis poteſtas ſubjiciatur ſpirituali; ſupr. qu. 60. art. 6. ad 3. & ad hoc Regibus ac Principibus ea ſit collata, ut Eccleſiam tueantur; apud S. Bernardum lib. 4. de Conſider. capit. 3. & in Extravag. *Unam ſanctam* tit. de Major.

In reſp. ad 2. docet, Fideles nullam committere idololatriam in cultu ſanctarum Imaginum; quia non exhibent eis cultum latriæ. Nullam quoque admitti in cultu imaginis Chriſti, quamvis Chriſto ratione Divinitatis latria debeatur oſtendimus 3. p. q. 25. art. 3. docentes, imagini per ſe & propriè non exhiberi latriam, ſed ſolùm per accidens & impropriè.

Occaſione illorum, quæ in hac eadem reſp. dicuntur, quæri ſolet; An in populo Judaico eſſet cultus Imaginum. Etſi quibuſdam viſum fuerit, quòd ei non licuerit habere imagines; communior tamen ſententia habet, non fuiſſe hoc illi ſimpliciter prohibitum. Unde Salomon fecit varios Cherubim in templo diverſos ab illis, qui ad Arcam facti fuerant; quemadmodum patet ex 3. Reg. 6. v. 29. 32. 35. Fecit præterea boves & leones 3. Reg. 7. Ad ſolium etiam regale 2. Paral. 9. fecit duos leones, & alios duodecim leunculos; nec ab ullo propterea reprehenditur. Verumtamen admodum probabile eſt, quòd Iſraelitæ non propoſuerint imagines palam colendas, neque etiam paſſim eas coluerint; non quia hoc eſſet per ſe malum, aut in Decalogo vetitum: ſed quia non conveniebat populo rudi & ad idololatriam proclivi.

Articulus III.

Idololatria eſt peccatum graviſſimum. ART. 3. probat, Idololatriam eſſe graviſſimum peccatum. Quia idololatra, quantùm in ipſo eſt, alium Deum huic Mundo præficit, ac vero Deo ſuum detrahit Principatum; ideoque committit crimen læſæ majeſtatis divinæ.

Ob. Reſp. Si dicas: Odium Dei & blaſphemiam ex odio profectam eſſe peccatum gravius. Reſp. in primis: Quòd idololatria ſit graviſſimum inter ea, quæ ſunt contra Dei cultum, & opponuntur religioni. Deinde. Quando idololatria eſt cum perfecta notitia & libertate, includit partim blaſphemiam, ut hic dicitur in reſp. ad 2. partim odium Dei, ſi conferatur q. 13. art. 3. & q. 34. art. 2. atque ita eſt maximum peccatum. Si verò conferatur idololatria, quæ ſit abſque odio Dei expreſſo, cum peccato, quo quiſpiam expreſsè Deum odit, ſciens ac volens optando illum non eſſe, aut eſſe miſerum; videtur quòd talis idololatria minus erit peccatum quàm Dei odium. Quia minus eſt auferre Deo ſuum honorem, & eum alteri deferre, quàm velle ipſam Divinitatem abſolutè tollere è medio.

Cæterùm, etſi idololatria per ſe & ex ſuo genere ſit tam grave peccatum; ex diſpoſitione tamen peccantis accidit, quòd minùs grave ſit, quàm vel hæreſis eorum qui ſe Chriſtianos nominant, vel externa ipſorum ſive idololatria ſive idololatriæ ſimulatio: imò & quàm adulterium, homicidium, vel hujuſmodi; veluti quando Gentiles per ignorantiam idola colunt; Chriſtiani autem ſcientes & volentes à Chriſto vel Eccleſia deficiunt, adulterium perpetrant, aut nolentes diſplicere Tyranno idolis thus adolent.

Articulus IV.

De cauſa idololatriæ. ART. 4. declarat duplicem cauſam idololatriæ. Unam diſpoſitivam ex parte hominum; aliam conſummativam ex parte Dæmonum. Ad priorem quod attinet, homines diſponebantur ſuo vitio ad idololatriam tribus modis.

1. Per inordinatum affectum erga propinquos, benefactores, & amicos mortuos. Hoc enim affectu fecerunt ſibi defunctorum imagines, & majore quàm par erat, atque adeò divino cultu eas, & in ipſis defunctos coluerunt, & à ſuis coli imperarunt, juxta illud Sap. 14. *Acerbo luctu dolens pater, citò ſibi rapti filii fecit imaginem; & illum qui tunc quaſi homo mortuus fuerat, nunc tamquam Deum colere cœpit, & conſtituit inter ſervos ſuos ſacra & ſacrificia.*

2. Per delectationem. Quoniam enim homines naturaliter oblectantur repræſentatione, & tantò magis quantò repræſentationes ſunt magis expreſſæ; hic naturalis effectus non refrænatus judicio rationis illuc proceſſit, ut ſimulachris artificiosè expreſſis cultus divinus adhiberetur, adjuvantibus etiam aliis idololatriæ cauſis. Unde Sap. 14. *Provexit autem ad horum culturam & hos qui ignorabant, artificis eximia diligentia. Ille enim volens placere illi qui ſe aſſumpſit, elaboravit arte ſua, ut ſimilitudinem in melius figuraret. Multitudo autem hominum adducta per ſpeciem operis, eum qui ante tempus tamquam homo honoratus fuerat, nunc Deum exiſtimaverunt.*

3. Per ignorantiam Dei fuerunt homines ad idololatriam diſpoſiti. Nam non conſiderantes quòd Deus in infinitum excedat omnes creaturas, quòdque ſolus ipſe ſit Creator & Gubernator omnium; quibuſdam creaturis propter eximiam earum virtutem, ſive potentiam, aut pulchritudinem honores divinos impenderunt; & hi Sap. 13. v. 1. & 2. reprehenduntur. His, ſive omnibus ſive aliquibus diſpoſitionibus, & hominibus quoque ipſis partim intellectu partim affectu corruptis, accedebat cauſa idololatriæ conſummativa, quòd Dæmones & ſe colendos exhibebant, & quòd honori digni eſſent perſuadebant, dando in idolis reſponſa, & operando mirabilia.

Quæſt. Reſp. Si quæratur: Quis ordo fuerit ſpecierum ſive partium idololatriæ? Reſponſio veriſimilior eſt. 1. Fuiſſe cultum Divinitatis impenſum hominibus defunctis. 2. Cultum ſtatuarum, quibus illi repræſentabantur, vel etiam quibus nulla res vera figurabatur, Dæmonibus illas inhabitantibus. 3. Cultum Solis, Lunæ, Syderum, elementorum, ac aliarum Mundi partium. Qualiter autem in iſtis omnibus Gentiles coluerint Dæmonem, ex dictis ad art. 1. colligi poteſt.

Con-

Confer Aug. lib. 8. de Civit. capit. 24. Quæſtio manet.

Quo tempore cœperit idololatria.

QUidam exiſtimant, B. Thomam in cap. 1. Iſaiæ ſentire, quòd non ante legem ſcriptam; quod tamen non diſertè affirmat. Hic in reſp. ad 2. ait, Quòd in prima ætate (hoc eſt ante diluvium) non fuit idololatria propter recentem memoriam creationis Mundi, ex qua adhuc vigebat cognitio unius Dei in mente hominum. Verùm hanc ejus rationem alii impugnant, quòd ſi recens creati Orbis memoria excluſit idololatriam per mille ſexcentos & amplius annos; utique etiam memoria ſeveriſſimæ illius punitionis, quæ facta eſt per diluvium, debuiſſet eam excludere per plures annos: atqui certum eſt, quòd citò poſt diluvium, quemadmodum ad alia peccata redierunt homines, ita etiam deſciverunt ad idola. Dicunt ergo, inter mala, de quibus legitur Gen. 6. quòd *Multa malitia hominum erat in terra*, & quòd *Omnis caro corruperat viam ſuam*; annumerandum eſſe peccatum idololatriæ; & adducunt illud Sap. 14. *Initium fornicationis* (intellige à Deo) *eſt exquiſitio idolorum, & adinventio illorum corruptio vitæ eſt*: ac etiam addunt authoritatem Gregorii Nazianz. Orat. 34. imò & textum Gen. 4. ubi nos habemus, quòd *Seth natus eſt filius, quem vocavit Enos. Iſte cœpit invocare nomen Domini*; pro quo alii vertunt, *Polluit nomen Domini*: aut, *Tunc profanata eſt invocatio nominis Domini*.

Reſp. quod poſt diluvium.

His non obſtantibus. Reſp. Senteotiam B. Thomæ eſſe admodum probabilem; idololatriam oon incepiſſe ante diluvium. Partim ob rationem quam adfert. Partim quia & Scriptura nullam omnioo facit mentionem idololatriæ ante illud tempus, & Veteres docent oon fuiſſe.

Irenæus lib. 5. adverſ. hær. cap. 29. ait, Antichtiſtum in ſemetipſo recapitulaturum omnem, quæ fuit ante diluvium, malitiæ commixtiooem: ac inſuper omnem, qui fuit à diluvio, errorem commentatorem idolorum.

Tertullianus de Idololatria cap. 4. docet, Enoch ſeptimum ab Adam prædixiſſe, & prædamnaſſe idololatriam: quod eſt ſignum, eam tempore ipſius oon fuiſſe.

Cyrillus Alex. lib. 3. in Julianum ſub finem: *In ſacris*, inquit, *litteris nullum omnino invenimus, qui per illud tempus idololatriæ criminè fuerit implicitus; accuſantur enim de aliis, & pereunt, non fruſtra inducto diluvio*. Et lib. 1. ante med. *Homines qui ab Adam uſque ad Sem fuere, Deum omnium natura & verè univerſorum conditorem & dominum coluerunt: nullus enim eorum taxatur quòd diis alienis fuerit deditus, vel immundis Dæmonibus obtulerit.*

Ad argum. ergo in contrarium allata, Reſp. Neg. quod aſſumitur. Quia tam Mundi quàm creaturarum omnium, quæ in eo ſunt, productio plenius Creatorem ſuum loquitur quàm diluvium, cùm illæ creaturæ maneant, earumque teſtimonium lumine naturæ confirmetur, & nihil inter homines prima illa ætate eſſet magis decantatum, quàm creatio Mundi: at diluvium citò præteriit, & ſecum abſtulit eos, qui potuiſſent ejus pœnæ tamquam experti meminiſſe; reliquit autem aliquos, ſed quorum poſteriori facilè beneficii conſervationis parentum fuerunt obliti.

Quòd inter peccata, quæ Gen. 6. dicuntur fuiſſe cauſa diluvii, fuerit idololatria: eadem facilitate negatur, qua aſſeritur.

Sed nec apparenter huc facit locus Sap. 14. cùm ibi ſolùm ſignificetur, quòd idolorum exquiſitio & excogitatio fuerit initiom fornicationis ſpiritualis, ideſt idololatriæ: & eorumdem adinventio vitæ humanæ corruptio. Nazianzenus, oſtendit quidem idololatriam ſumpſiſſe originem ex creatura langueſcente ac malè affecta, ſed non dicit, quo tempore fuerit primum ejus initium.

Ad locum Gen. 4. Reſp. Pravam eſſe verſionem, quæ pro *Cœpit invocare*, reddit, *Polluit* aut *profanare cœpit*, vel quid ſimile. Nam cæteri Interpretes, 70. Aquila, Hieronymus io QQ. Hebr. Theodoretus q. 47. in Gen. Lyranus, Procopius, Eugubinus, & alii noſtræ lectioni vulgatæ conſentiunt: niſi quòd pro *Cœpit* quidam legant *Speravit*. Senſus autem noſtræ lectionis eſt, quòd Enos cœpit palam colere Deum excellentiori aliquo modo quàm priùs foret ſolitum; veluti ſacros cœtus inſtituendo; Fideles in aliquem locum ad preces & ſacrificia publica congregando; prædicando; ritus & cæremonias ſacras ad cultum divinum adhibendo. Vide quæ in Com. diximus ad cap. 4. Gen.

Quis porro fuerit, qui primus omnium idoli cultum invexerit; ex Cyrillo lib. 3. An diluvium, Hieronymo in cap. 2. Oſeæ, & aliis, communiter putatur fuiſſe Ninus, qui ex inordinato erga Belum patrem ſuum defunctum affectu in frequenti procerum Babyloniorum conventu ipſum commendarit; velut non tantùm externa apud poſteros memoria, ſed etiam apud Superos immortalitate dignum: & ſtatuam, quæ eum elegantet repræſentaret, fieri juſſerit, ut in ea Belus bonore divioo coleretur, ad quam ſi quis tametſi reus mortis confugeret, mortis pœnam evaderet. Quæſt. Reſp.

Si contra dicas: Idololatriam incœpiſſe ex eo, quòd *Acerbo luctu dolens pater, cito ſibi rapti filii fecit imaginem: & illum qui tunc quaſi homo mortuus fuerat, nunc tamquam Deum colere cœpit*. Sap. 14. Reſp. Generale principium idololatriæ fuiſſe ex inordioato affectu hominum erga defunctos, quemadmodum ſupra diximus: in particulari tamen apud diverſas nationes diverſimodè cœpit; Quibuſdam quidem locis ex inordinato affectu patris erga filium defunctum: aliis verò locis ex affectu filii ſuperſtitis ad patrem mortuum. Ob. Reſp.

Ex reſp. ad 2. obſerva, Chriſto deberi quòd poſt ejus in carne adventum, Judæi quantumvis eum averſentur, noo tamen colant idola, ſicut antea fecerant. Et ſimile judicium eſt de omnibus aliis, qui etſi ſint à religione Catholica alieni; idola tamen non colunt.

QUÆSTIO XCV.

De Divinatione.

Articulus I.

ARt. 1. docet, Divinationem eſſe peccatum: Quia divinatio eſt prænuntiatio futurorum modo indebito, ideſt per media à Deo non inſtituta. Cùm enim futura ex ſuis cauſis pendeant, iiſque vel neceſſariis vel contingentibus: & cauſæ contingentes quædam effectus ſuos plerumque producant, aliæ rariùs; ſi quis habens notitiam cauſarum neceſſariarum aut plerumque contingentium prænunciet ipſarum effectus: illarum quidem certò; harum autem probabiliter eventuros, non modo inordinato præonntiat, ideoque nec divinat. Divinatio eſt peccatum.

Verùm ſi abſque divina revelatione tentet prædicere futura ex cauſis contingentibus pendentia, tam quæ ex æquo quàm quæ rarò accidunt, indebito modo prænuntiat. Nam ejuſmodi neque in ſeipſis, neque io ſuis cauſis (quoniam eorum cauſæ non ſunt ad ea determinatæ) poſſunt ab homine prænoſci, neque Deus ei revelavit, qui ſolus talia noſſe poteſt antequam fiant; ſive de hominum cogitationibus & rebus à libero eorum arbitrio pendeotibus loquamur, de quibus 2. Par. 6. dicitur: *Tu ſolus noſti corda filiorum hominum*; ſive de aliis futuris contingentibus, de quibus Iſa. 41. *Annuntiate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia Dii eſtis vos*. Qui ergo iſta prænuntiare tentant, & Divini & Divinare dicuntur; tum quòd ſe Deos plenos & afflatos mentiontur; tum quòd Deum quodammodo agunt, ſibi uſurpando quod Dei eſt: id quod cùm ſine grandi peccato fieri nequeat; conſequens eſt, divinationem magoum eſſe peccatum, quod invenitur prohibitum Levit. 20. & Deuter. 18. Et quia noo ſola futura ſunt nobis ignota, ſed etiam multa præſentia & præterita; factum eſt, ut nomen divinationis extenderetur ad illicitam annuntiatiooem rerum præteritarum & præſentium ita occultarum, ut

per humanam induſtriam non poſſint ſciri. Nam & B. Thom. art. 3. ad 2. finem divinationis conſtituit cognitionem non tantùm futurorum, ſed etiam aliorum occultorum.

Hac ratione divinationis crimen incurrunt, qui ope Dæmonum (nec enim aliter poſſunt) occultum furem produnt, aut patefaciunt occultas cauſas morborum, vel mortis, humano ſtudio non veſtigabiles. Imò poteſt hoc crimen incurri etiam in prædicendis iis, quæ certiſſimè ex ſuis cauſis prænoſci queunt, ſi non ex earum cauſarum conſideratione, ſed per auxilium Dæmonis prænuntientur. Ergo generaliter peccatum divinationis eſt, cùm quis, auxilio Dæmonum, ſive expreſsè ſive tacitè invocato, tentat prænoſcere vel prædicere res quaslibet ipſi naturaliter ignotas. Quòd autem omnis divinatio habeat aliquam invocationem Dæmonis; tradit B. Thom. art. ſeq. Expreſſam habet, non ſolùm ſi is verbo advocetur, ſed etiam ſi facto : ut ſi quis ſciens Dæmonem certo aliquo ſigno docere occulta; illud ſignum uſurpet : implicitam verò, quando quiſpiam, etſi nihil cogitet de Dæmone, occultorum tamen inquiſitioni dat operam ea via, qua cognoſci non poſſunt; veluti utendo aliqua re vel verbo ad eorum notitiam habendam, ad quam illa non valent ex natura rei, neque ex divina inſtitutione.

Qui ſint divinatores.

Quæſt. Reſp.

Si quæras : Quantum ſit peccatum divinatio? Reſp. Illam, quæ fit cum expreſſa Dæmonis invocatione, eſſe peccatum mortale valde grave. Partim propter manifeſtam ſocietatem cum irreconciliabili hoſte Dei, quæ non poteſt non redundare in magnam ipſius Dei injuriam & contemptum : præſertim cùm omne Diaboli ſtudium ſit, ejus honorem obſcurare quantum potuerit. Partim propter periculum apoſtaſiæ à Deo, cui talis divinator ſe exponit; ſæpiſſimè enim juſta Dei permiſſione decipiuntur, & in apoſtaſiam vel hæreſim pertrahuntur, qui Dæmonem expreſsè invocant. Partim denique propter cultum divinum, qui Diabolo per ejuſmodi invocationem tribuitur. Neque à mortali, ſaltem inter Fideles, excuſat ignorantia, quoniam nimis evidentem habet malitiam.

Quæ autem divinatio fit per tacitam ſolùm invocationem; & ipſa quidem grave peccatum eſt : ſed tum per ignorantiam non nimis craſſam vel ſupinam; tum per bonam fidem & ſimplicitatem operantis poteſt eſſe peccatum duntaxat veniale, quia ejus malitia non eſt tam evidens. Quare ſi quis alicui divinationi vacet, non tamquam utili & efficaci ad cognitionem occultorum, ſed tamquam vanæ & inutili, idque ſolùm ex joco vel levitate : aut neſciens quòd ibi ſubſit aliqua Dæmonis invocatio, imò neque de eo dubitans, non facturus ſi putaret ſubeſſe; non plus quàm venialiter peccat. Idemque judicium eſt, ſi ex ſomnio, augurio, & ſimilibus concipit aliquem timorem de futuris, ſed tamen non adhibet eis fidem : aut ſi ſemel & iterum facit vel omittit quidpiam ex ejuſmodi timore, ad quod non eſt obligatus ſub mortali; modò ad talium divinationum normam actiones ſuas non dirigat. Videri poſſunt Cajetan. & Fumus verbo *Divinatio*, Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 38. nu. 19. 20. & 21.

Ob.

In fin. corp. B. Thomas citat ac ſequitur Hieronymum in cap. 3. Mich. dicentem, quòd *In Scripturis numquam divinatio accipiatur in bonam partem*. Sed contra facit quod Prov. 16. legimus : *Divinatio in labiis Regis, in judicio non errabit os ejus*. Et Ezechiel. 12. *Non erit ultra omnis viſio caſſa, neque divinatio ambigua in medio filiorum Iſrael* : quibus locis omnino videtur in bonam partem accipi.

Reſp.

Reſp. Hieronymum eſſe intelligendum, non præciſè de vocabulo divinationis, ſed de illo quatenus ſignificat aliquam futurorum prædictionem : ſic enim contra Prophetiam diſtinguitur, quæ eſt certa prædictio futurorum ex divina revelatione; cùm divinatio ſit eorum vana prædictio ſeu conjectatio ex conſortio Diaboli.

Prov. autem 16. divinatio non ſignificat prædictionem, ſed oraculum : ut ſenſus ſit, Ea quæ Reges officio ſuo fungentes pronuntiant eſſe veluti divina quædam oracula, ita ut, Deo ſententiam illorum moderante, non facilè contingat quòd in judicio errent. Videantur Janſenius & Peltanus.

Apud Ezechiel. non eſt neceſſe in bonam partem accipi, ſed potiùs in malam, ſaltem ratione adjuncti : ſignificatur enim, quòd non erit divinatio ambigui ſenſus, quæ poſſit in hanc vel in illam partem accipi; cujuſmodi ſunt divinationes Pſeudo-prophetarum.

ARTICULUS II.

Divinatio eſt ſpecies ſuperſtitionis.

ART. 2. probat, Divinationem eſſe ſpeciem ſuperſtitionis. Quia per eam (quamvis non ex intentione honoris vel adorationis ſicut in idololatria, ſed velut ex conſequenti) cultus divinus impenditur ei cui non debetur, ſcilicet Dæmoni : qui vel expreſsè, vel tacitè illic invocatur, hoc ipſo quo aſſumitur ejus auxilium ad aliquid cognoſcendum. Et quidem ſi aſſumatur, attentando vel ea prædicere vel ea cognoſcere, quorum notitia eſt ſoli Deo propria; manifeſtum eſt, Dæmoni aliquid tribui quod nulli creaturæ competit. Si autem aſſumantur, volendo illa ab eo ſcire quæ naturaliter ſcire poteſt : quamvis occultiùs; verè tamen etiam ipſi defertur cultus divinus, & eſt ſuperſtitio. Quamvis nonnulli aliter exiſtiment, quoniam etſi non confugiatur ad Dæmonem pro notitia Deo propria : quia tamen per hanc ipſam ſocietatem Dæmon affectat aliquid excellentiæ divinæ, volens ut homo Deo relicto ad ipſum confugiat, in eoque contra Dei voluntatem confidat; is qui ad eum etiam in talibus confugit, cooperatur Dæmoni in ea divini honoris uſurpatione, atque ita contra religionem peccat. Eſſe autem hanc B. Thomæ doctrinam, probari poteſt. Partim ex hoc art. ubi generaliter dicit, pertinere ad ſuperſtitionem *cùm aliquis aſſumit auxilium Dæmonum ad aliquid faciendum vel cognoſcendum*. Partim ex art. ſeq. ubi ſimiliter dicens, quòd *Omnis divinatio* (ſpecies utique ſuperſtitionis) *utitur ad præcognitionem futuri eventus aliquo Dæmonum conſilio vel auxilio*, declarat, hoc etiam locum habere in prænunciandis illis, quæ hominibus ſunt ignota, Dæmonibus autem cognita per modos naturales; de quibus p. p. q. 57. art. 3.

ARTICULUS III.

Varia genera divinationis.

ART. 3. concludit, Eſſe triplex genus divinationis, ſub quorum ſingulis multæ ſpecies continentur.

1. eſt. Per manifeſtam Dæmonum invocationem, quando ſcilicet Dæmon expreſsè invocatur, ut quippiam hominibus occultum patefaciat. Hujus generis diverſæ ſpecies oriuntur ex diverſis modis, quibus Dæmon vel conſulitur vel reſpondet.

1. eſt Præſtigium, quo oculi hominum vel aures præſtringuntur, quando præſtigioſis quibuſdam apparitionibus Dæmon ſe ingerit ipſorum aſpectui vel auditui ad prænuntiandum futura, aut alia occulta manifeſtandum.

2. Species eſt Divinatio ſomniorum, quando Dæmon vim imaginativam hominis dormientis immutans, facit eum ſomniare id quod vult ei ſignificatum, aut aliter ipſi dormienti revelat occulta.

3. Vocatur Necromantia, qua quibuſdam præcantationibus, ac ſæpè etiam adhibito ſanguine, Dæmon rogatur ut mortuum aliquem ſuſcitet ſeu evocet, eiſque videtur reſurgere, & ad interrogata reſpondere.

4. Dicitur per Pythones ſeu Ventriloquos, quando Dæmon alicujus talis viri aut fæminæ corpus occupans reſpondet, formando voces per ipſius ventrem. De Pythoniſſis frequens mentio eſt in ſacris Litteris, eaque cum ſevera reprehenſione, ut Lev. 20. Deuter. 18. 1. Paral. 10.

5. Vocatur Geomantia, quando Dæmon in aliquo corpore terreſtri, puta in ligno, ferro, vel lapide, facit apparere figuras, & ſic ad interrogata reſpondet.

6. Hydromantia, quando Dæmon invocatus facit apparere aliquam figuram in aqua.

7. Quando facit apparere in aere, & dicitur Aeromantia.

8. Quando in igne, & vocatur Pyromantia.

9. eſt Aruſpicium, quando Dæmon conſultus reſpondet per ſigna quædam ſenſibilia, quæ apparere facit

eit in extis animalium occiſorum, præſertim idolis immolatorum.

His addi poteſt ea ſpecies, quam Ethoici dicebant Oraculum, quando Dæmon conſultus reſpondebat per aliquod idolum; quamquam hæc ſub quinta poteſt comprehendi, ſicut & ea qua Dæmon per cribrum aut pelvim aliqua manifeſtat.

2. Genus divinationis eſt, quo Dæmon non quidem expreſsè invocatur, ſed tamen ad cognoſcendum occulta homo aliqua conſiderat in diſpoſitionibus rerum, quæ ad eam cognitionem nihil valent. Hujus ſpecies ſunt.

1. Si quis conetur prænoſcere futura ex conſideratione ſitus aut motus ſyderum, quæ vocatur Aſtrologia judiciaria, cujus una pars eſt Genethliace.

2. Quando futurorum aut aliorum occultorum cognitio quæritur ex cantu vel alia voce, ſive hominis ſive cujuſcumque alterius animalis illuc non faciente; veluti ex garritu avium, quod dicitur augurium; ſicut aruſpicium dicitur ab inſpectione avium; vel ex hominis ſternutatione, aut ſermone longè alia intentione prolato, quàm quo eum detorqueat Divinator, & ab Ethnicis vocatur Omen.

3. Species eſt. Quando ex conſideratione figurarum ac lineamentorum alicujus corporis divinantur futura; & quidem ex lineamentis manus, vocatur Chiromantia; ſi ex ſignis in ſpatula alicujus animalis apparentibus Spatulantia.

3. Divinationis genus communi nomine appellatur Sortilegium, quando abſque expreſſa Dæmonis invocatione tentamus ſcire aliquid occultum ex noſtro ipſorum opere vel actione ſeriò facta, nihil illuc pertinente.

Cùm in fin. corp. dicit B. Thom. Primum genus divinationis, quod eſt per manifeſtam Dæmonum invocationem, pertinere ad Necromanticos; non vult, Necromantiam (niſi fortè generaliter accepiam) eſſe genus divinationis ejus, qua Dæmon expreſsè invocatur: cùm prius recenſuerit Necromantiam velut unam ſpeciem à cæteris diſtinctam, & ſub eo genere comprehenſam. Non vult etiam iſtud genus divinationis pertinere ad ſolos Necromanticos; ſed ad eos pertinere dicit quaſi per quamdam excellentiam. Et hoc modo etiam accipiendum videtur, quòd ſecundum divinationis genus ait pertinere ad Augures; cùm antea Augurium diſtinctam iſtius ſecundi generis ſpeciem eſſe docuerit.

Quæſt.

Quæritur autem: An ſupra recenſitæ ſpecies divinationis ita ſint diſtinctæ, ut oporteat eas in Confeſſione exprimere? Reſp. communior eſt, Non eſſe. Quia non habent ſpecialem deformitatem contra rectam rationem; ideoque non ſunt ſpecies omnino diverſæ in genere moris. Ita Sotus in 4. diſt. 18. q. 2. art. 4. Azorius p. 1. lib. 9. cap. 12. Sanchez lib. 2. in Decal. c. 38. Quapropter non eſt neceſſe confiteri, an divinaveris per inſpectionem avium, lineamentorum &c. modò te accuſes divinationis mortalis. Si tamen per expreſſum pactum cum Dæmone quiſpiam divinaverit; omnino putamus id exprimendum. Quia licèt ejuſmodi divinatio non differat ſpecie à reliquis; habet tamen circumſtantiam notabiliter aggravantem: multò enim gravius eſt, Dæmones expreſsè invocare, quàm aliqua facere, quibus dignum ſit ut ſe Dæmones ingerant; ait hìc B. Thom. in reſp. ad 1.

Reſp.

Ex reſp. ad 3. obſervandum, quòd res illæ, quas Divinatores attendunt, conſiderantur ab eis, non tamquam ſigna, quibus exprimant quod jam ſciunt, ſed tamquam principia cognoſcendi res homini naturaliter non cognoſcibiles; & idcircò ex diverſitate talium rerum conſtituuntur diverſa divinationum genera, & cujuſque generis diverſæ ſpecies.

Articulus IV.

Divinatio per expreſſam Dæmonis invocationem eſt illicita.

ART. 4. probat, Divinationem quæ fit per invocationem Dæmonum expreſſam, eſſe illicitam. Partim quia continet pactum expreſſum cum irreconciliabili hoſte Dei & noſtro; atque ita qui ſic divinat eſt infidelis Deo, & honorem ei debitum transfert in ipſius inimicum. Partim quia Dæmon ſemper intendit perditionem hominum; ac proinde ſic divinans in ſuam ipſius ſalutem injurius eſt. Dixi *expreſſam*. Non quòd divinatio per tacitam invocationem Dæmonum ſit licita: ſed quia cùm in omni divinatione reperiatur invocatio ut minimum tacita, ut ex art. 2. conſtat; B. Thomas hìc videtur peculiariter loqui de invocatione expreſſa: primam enim rationem ſumi dicit ex parte principii Divinationis, quod eſt pactum expreſsè cum Dæmone initum per ipſam Dæmonis invocationem.

Circa reſp. ad 1. obſerva, interrogationem de qua Marc. 5. fuiſſe imperatoriam & compulſivam ad hoc, ut beneficii & miraculi divini magnitudo eſſet omnibus perſpicua: at divinatores Dæmonem invocant ad occultorum cognitionem ab eo accipiendam; quod ad pactum & ſocietatem pertinet.

De reliquis quæ in eadem reſp. dicuntur; vide quæ diximus q. 90. art. 2.

In reſp. ad 2. omnino retinenda eſt prior expoſitio; quòd vera Samuelis Anima Sauli apparuerit, quemadmodum indicatur Eccleſiaſtici 46. ubi hoc inter Samuelis laudes ponitur, eamque ſententiam amplectitur Auguſtinus cap. 15. de Cura pro Mort. etiamſi antea lib. 2. ad Simplic. q. 3. ſatis viſus eſſet propendere in alteram. Et B. Thomas p. p. q. 89. artic. 8. ſolùm videtur eſſe admiſſurus aliam de phantaſmate in perſona Samuelis apparente interpretationem, ſi libri Eccleſiaſtici authoritas non reciperetur: quam conſtat neceſſariò eſſe recipiendam, quamque ipſum etiam B. Thomam recepiſſe non poteſt eſſe dubium. Paſſim enim ſententias adfert ex lib. Eccleſ. perinde ac ex lib. Eccleſiaſtæ, quem & ipſe & Eccleſia tota ſemper habuit pro Scriptura canonica. Imò ſubinde etiam non ſolùm allegat ſententias ex lib. Eccleſiaſtici, ſed etiam allegat eas expreſsè tamquam Scripturas ſacras, ut p. p. q. 41. art. 3. argum. 4. *Sed filius in Scripturis* (ſacris nimirum) *dicitur creatura: dicitur enim* Eccleſ. 24. *ex ore ſapientiæ genita. Ego ex ore Altiſſimi prodii primogenita ante omnem creaturam* &c. Et in reſp. ad 4. de eadem ſententia ait: *Neque eſt inconveniens, quod in uno contextu locutionis loquatur Scriptura* (ſacra ubique) *de ſapientia genita & creata*. Et poſt alia: *Sic exponitur intellectus hujus ſcripturæ ab Hilario.*

Articulus V.

Utrùm divinatio quæ fit per aſtra ſit illicita.

VIdetur quòd non. 1. Quia aſtra ſunt ſigna eorum omnium quæ hìc eveniunt; ergo licet ex illis conjectare quid ſit eventurum. Ant. prob. Quia in cælo velut in libro quodam deſcripta eſſe omnia futura, tradit Origenes apud Euſebium lib. 6. de Præparat. Evangelica cap. 9. Ubi etiam allegat orationem Joſeph Patriarchæ, in qua Jacob ſuis filiis dicit: *Legi in tabulis cæli quæcumque contingent vobis & filiis veſtris.*

2. Ex cap. 1. Gen. conſtat, luminaria eſſe in ſigna & tempora; & ex Pſalm. 18. Firmamentum annuntiare opera Dei.

3. Cælum comparatur libro, Iſ. 34. & Apoc. 6. cujus non alia poteſt eſſe ratio, quàm quòd ſtellæ ſint in eo impreſſæ tamquam characteres in codice; quibus ſcilicet veluti characteribus ſignificentur eventus futuri.

4. Aſtrologi ſæpè deprehenduntur vera prædixiſſe; ergo illorum prædictiones non ſunt improbandæ.

His tamen non obſtantibus Reſp. affirm. eſt communis. Pro cujus intelligentia obſervandum eſt, quamdam eſſe Aſtrologiam naturalem, quamdam judiciariam. Naturalis eſt, quæ tradit motus Cælorum; curſus Syderum; Planetarum conjunctiones aut oppoſitiones; & cognitionem effectuum, qui ſequuntur ex hujuſmodi tamquam ex cauſis naturalibus. Judiciaria vocatur, quæ ex ſyderum ſitu vel aſpectu judicat de his, quæ à libero hominis arbitrio pendent, aut alioquin ſunt omnino occulta: veluti de alicujus hominis ſtatu, conditione, vitæ curſu, honoribus, ſobole, ſalute, morte, itineribus, certaminibus, inimicitiis, carceribus, cædibus, periculis, proſperitate, adverſitate. Quibus præmiſſis, ſit

Reſp. eſſe illicitam.

Quæ aſtrologia naturalis.

Quæ judiciaria.

Concluſio I.

ASTrologia naturalis atque adeò Divinatio per aſtra non eſt illicita, ſi per illam ſolùm prædicantur ea, quæ naturaliter ſive neceſſariò eveniunt, ut ecclypſes, ortus, & occaſus Solis, & ſimilia. Quia hæc, poſitis cauſis ſuis, ſemper eodem modo eveniunt: & illæ cauſæ in cæleſtium corporum motu vel ſitu poſitæ poſſunt naturaliter cognoſci, & ab Aſtronomis cognoſcuntur.

Idem judicium eſt, ſi tamquam probabilia ex cœleſtium corporum inſpectione prædicantur ea, quæ ex illorum ſitu, motu, vel mutuo concurſu tali ſolent ut plurimùm evenire; putà frigus, æſtus, ſiccitas, pluviæ, venti, & ſimilia. Sicut enim Aſtronomi talem ſitum & concurſum prævident; ſic veriſimiliter colligunt, tales effectus eventuros ex cauſa, quæ plerumque ita operatur.

Velle tamen hujuſmodi certò, vel quaſi certò prædicere; vanum & temerarium eſt. Partim quia Aſtronomi non exactè ſciunt omnes omnium aſtrorum proprietates: atque ita quamvis ſcirent quem effectum haberet aſtrum unum; neſciunt tamen, an per aliud non ſit ponendum impedimentum, aut certè per alterius conjunctionem vel oppoſitionem. Partim quia ut noviſſent omnes proprietates; neſciunt quid varietatis in actione ſyderum ſit futurum per ventos, pluvias, vapores, frigus, æſtum, quæ non raro interveniunt, etiam præter illorum opinionem. Multò autem magis vanum & temerarium eſt, velle ex aſtrorum aſpectu prædicere alicujus hominis temperamentum & inclinationes; ut quòd futurus ſit melancolicus, luxurioſus, iracundus, &c.

Hominum inchoationes ex aſtris nequeunt cognoſci.

1. Quia iſtæ inclinationes magis pendent ex parentum temperamento, & tum ex ipſorum tum ex prolis nutrimento quàm ab aſtris.

2. Quia aſpectus aſtrorum, ex quibus fit ejuſmodi conjectatio, imperfectiſſimè & difficillimè cognoſcuntur: rapidiſſimus enim cæli motus facit, ut conſtellatio prius tranſeat, quàm ab Aſtrologis poſſit exactè notari.

3. Virtus conſtellationis in actu puncti eſſe dicitur ab ipſiſmet Mathematicis: quamvis autem initium nativitatis etiam ſit in puncto; nativitatis tamen totius hominis magna eſt mora: ſi igitur in ictu puncti conſtellatio mutatur; oportebit tot diverſa eſſe hominis unius temperamenta, quot habet membra ſucceſſivè naſcentia, quemadmodum ratiocinatur Greg. homil. 10. in Evang.

4. Ad hujuſmodi prædictiones potiùs animationis quam nativitatis punctum eſſet ſpectandum: ſi enim vis aſtrorum profunda terræ penetrat; cur non & maternum uterum, in quo eſt fœtus tenerrimus, ideoque ad impreſſiones corporeas aptiſſimus? Iſtud autem punctum nequaquam ſciri poteſt. Quare ſi majori certitudine hæc prædicantur ex aſtris, quàm revera ſciri poſſint; vitium eſt temeritatis & imprudentiæ, vel etiam mendacii: quod tamen non excedit culpam venialem, neque etiam pertinet ad ſuperſtitionem ab Eccleſia damnatam, quando nihil de liberi arbitrii actibus; aut futuris ſeu occultis eventibus prædicit; ſed naturales ſolùm inclinationes, idque abſque ullius damno vel ſcandalo: Sanchez dicto c. 38. in Decal. Filliucius Tract. 24. cap. 4. num. 81. & ſeq. Layman lib. 4. Tract. 10. num. 5.

Concluſio II.

ASTrologia judiciaria, per quam ſcilicet ex aſtrorum obſervatione prædicuntur futura contingentia, fortuiti caſus, aut actiones ab humana voluntate pendentes, eſt illicita & damnata.

Contra aſtrologiam judiciariam.

Prob. 1. Quia omne ſignum corporale; vel eſt effectus rei cujus eſt ſignum, ſicut v. g. fumus ab igne efficitur, & eſt ſignum ignis; vel eſt effectus iſtius rei, quæ habet eamdem cauſam cum ipſo ſigno, ſicut iris eſt aliquando ſignum ſerenitatis, quando ſcilicet ab illa cauſa producitur iris, quæ nata eſt cauſare ſerenitatem; vel eſt cauſa ipſius rei, tamquam ex qua cognoſci poſſit: atqui nullo horum modorum poteſt dici, quòd aſtra ſint ſigna futurorum contingentium, caſuum fortuitorum, vel actionum humanarum; ergo iſta non poſſunt cognoſci ex aſtris non enim eſt alius modus talia ex aſtris cognoſcendi. Prob. Min. Clarum eſt enim, quòd motus & diſpoſitiones cælorum non ſint ab humana voluntate; ergo non poſſunt dici ſigna humanæ voluntatis tamquam ejus effectus. Sed nec dici poſſunt effectus ejuſdem cauſæ, velut nimirum habentes cum ea ſimilem connexionem, aut ſimiliter ab ea procedentes: quia nihil aſſignari poteſt, quod ſit cauſa motus, ſeu diſpoſitionis cælorum, & effectuum liberorum, ſive contingentium, præter divinam providentiam: ab hac autem aliter proveniunt hi effectus, aliter illi; nam illi ſecundùm rationem neceſſitatis, & qui ſemper eodem modo ſe habeant; hi verò tamquam qui aliter ſe poſſunt habere. Non poteſt etiam dici, quòd motus cælorum ſint cauſa effectuum fortuitorum & liberorum: partim quia voluntas eſt potentia ſpiritualis, cujus actus non dependet ab organo corporeo, & in quam corpora cæleſtia non poſſunt directè & per ſe agere: partim quia effectus fortuiti non habent unam cauſam determinatam, ſed plures, à quarum qualibet æquè poſſunt provenire.

Confirm. Si aſtra forent ſigna fortuitorum aut liberorum effectuum, aut eſſent ſigna naturalia aut ex inſtituto. Non ſunt naturalia; nam alioqui eam ſignificationem omnes vel ſaltem plerique intelligerent, ſicut ex fumo intelligunt ignem. Non etiam ex inſtituto, cùm nulla hic inveniri poſſit inſtitutio, neque divina, neque humana. Nam humana eò ſe non extendit: divina verò ſi eſſet; ex ea futuros eventus intelligerent illi ſoli, qui divinas habent revelationes, cujuſmodi non ſunt Aſtrologi.

Prob. 2. Quia Hierem. 10. Deus dicit: *Juxta vias gentium nolite diſcere, & à ſignis cæli nolite metuere quæ timent gentes, quia leges populorum vana ſunt.* Patres quoque graviſſimè invehuntur in hujuſmodi Aſtrologiæ cultores & obſervatores. Baſilius hom. 6. in Hexamer. Ambroſius lib. 4. in Hexamer. cap. 4. Leo epiſt. 93. Aug. lib. 2. de Doct. Chriſt. cap. 21. lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 17. Enchir. c. 79. l. 5. de Civ. cap. 1. & ſeq. lib. de hær. hær. 70. Et poſt enarrationem Pſalmi 61. populo exhibet Mathematicum pœnitentem & codices incendendos portantem exemplo eorum, de quibus Act. 19. dicitur quòd *Cùm fuiſſent curioſa ſectati, tulerunt libros & combuſſerunt coram omnibus*: fuiſſe enim iſtos libros de rebus ad Aſtrologiam divinatricem pertinentibus; ibidem declarat Auguſt. Verum quidem eſt, Sanctos illos potiſſimùm agere contra eos, qui vi ſyderum quamdam fatalem neceſſitatem rebus humanis adſerri dicebant; nihilominus tamen etiam illorum ſtudium tamquam vanum & ſuperſtitioſum reprehendunt, qui ex aſtris aſtrorumque obſervatione conabantur prædicere fortuita, vel ab humana voluntate pendentia.

Extant etiam contra hoc genus prædictionum Eccleſiæ decreta apud Gratianum 26. q. 3. c. *Illos*, & cap. *Sed & illud*, q. 4. cap. *Igitur*, q. 5. cap. *Si quis*, cap. *Non liceat*, & aliquot ſequentibus. Noſtro autem tempore ita in Indice librorum prohibitorum ex præſcripto Concil. Trid. confecto, præcipitur regula 9. *Epiſcopi diligenter provideant, ne Aſtrologiæ judiciariæ libri, tractatus, indices legantur vel habeantur, qui de futuris contingentibus, ſucceſſibus, fortuitiſve caſibus, aut iis actionibus, quæ ab humana voluntate pendent, certò aliquid affirmare audent.* Sed adhuc ſtrictiùs poſtea ſtatuit Sixtus V. in Bulla ann. Domin. 1585. data. Nam & eos qui aliquid prædictorum affirmare audent, etiamſi id ſe non certò affirmare aſſerant aut proteſtentur; condemnat. *Statuimus* (ait) *& mandamus, ut tam contra Aſtrologos, Mathematicos, & alios quoſcumque dictæ judiciariæ Aſtrologiæ artem, præterquam circa agriculturam, navigationem, & rem medicam in poſterum exercentes, aut facientes judicia, & nativitates hominum, quibus de futuris contingentibus, ſucceſſibus, fortuitiſque caſibus, aut actionibus ex humana voluntate pendentibus aliquid eventurum affirmare audent, etiamſi id non ſe certò affirmare aſſerant aut proteſtentur, quàm contra alios utriuſque ſexus qui ſupradictas damnatas,*

vanas,

Digitized by Google

vanas, fallaces, & pernicioſas divinandi artes ſive ſcientias exercent, profitentur, & docent, aut diſcunt, quive hujuſmodi illicitas divinationes, ſortilegia, ſuperſtitiones, veneficia, &c. faciunt, aut in eis ſe quomodolibet intromittunt &c. diligentius inquirant, & procedant, atque in eos ſeverius canonicis pœnis, & aliis eorum arbitrio animadvertant.

Ob. Dices: B. Thomas hic in fin. corp. tradit, Eſſe ſuperſtitioſum, ſi quis conſideratione aſtrorum utatur ad cognoſcendum per certitudinem futura opera hominum; ergo ſentit, non eſſe ſuperſtitioſum, ſi quis ea conſideratione utatur ad cognoſcendum probabiliter. Reſp. Reſp. cum diſtinctione. Si opera quædam humana ex ſyderum aſpectu prædicantur indefinitè & aliquo modo probabiliter: ſed tamen non majori certitudine quàm patitur natura cauſarum ſecundarum; non eſt ſuperſtitioſum, nec illicitum. Et ſecundùm hoc intelligendum eſt quod B. Thom. hic ad 2. ait, Aſtrologos in multis vera prænuntiare, & præcipuè in communibus eventibus, qui dependent ex multitudine: ſimiliterque quod ait 1. 2. q. 9. art. 5. ad 3. & 1. p. q. 115. art. 4. ad 3. & juxta hæc admitti poteſt quod in arg. concluditur. Si autem opera humana prædicantur in particulari; veluti de hoc aut illo homine quid tali tempore ſit facturus; quamdiu victurus; qualium morum futurus; quæ commoda vel incommoda accepturus; quem ſtatum, conjugalem an cœlibem habiturus; quo mortis genere defuncturus: etiamſi probabiliter tantùm prædicantur; ſuperſtitioſum eſt, & per Bullam Sixti V. damnatum. Quod autem B. Th. in verbis quæ opponuntur dicit; verum eſt, etiamſi quis ſolùm in generali prænuntiaret opera humana ex aſtris: nam ne ſic quidem poſſunt certò prænoſci, ſed ſolùm conjecturaliter.

Ex his intelligi poteſt, frivolam eſſe quorumdam Divinatorum defenſionem, ſe talia non prædicere tamquam infallibiliter eventura: ſicut neque recipiendum eſt inter eos vulgatum, *Aſtra inclinant, ſed non neceſſitant*. Quoniam nec Deus humanam voluntatem ad ſuos actus neceſſitat, ſed convenienter naturæ ipſius eam inclinat, ſive in alteram contradictionis partem inflectit: quod ita eſt ipſi proprium, ut ſolus Deus poſſit humanam voluntatem directè & propriè inclinare; nulla autem creatura hoc poſſit, niſi ipſa voluntas ſeipſam. Confer q. 22. de Ver. art. 9. Neque putandum eſt, quòd B. Thom. hic. in corp. contrarium doceat. Non enim ſimpliciter concedit, corpora cæleſtia nos inclinare ad actus liberi arbitrii: ſed dicit, quòd *inclinant diſpoſitivè*, in quantùm ſcilicet imprimunt in corpus humanum, & per conſequens in vires ſenſitivas, quæ ſunt actus organorum corporeorum, & à quibus tam intellectus quàm voluntas aliquo modo accipit.

Cæterùm, quia voluntas non ex neceſſitate ſequitur inclinationem appetitus ſenſitivi, ſed in ejus poteſtate manet ſequi vel recuſare; non aliud hinc colligi poteſt, quàm quòd inde capi poſſint conjecturæ indefinitæ & incertæ: non autem quòd particulares vel certæ. Videantur quæ habet dictæ q. 115. art. 4. ubi oſtendit, quo modo cæleſtia corpora aliter agant in corpora inferiora, aliter in vires ſenſitivas: & quomodo eædem impreſſiones indirectè & per accidens ad intellectum & voluntatem pertineant. Expendantur etiam quæ habet 1. 2. q. 9. art. 5. Supereſt ut ad argumenta reſpondeamus.

Et ad 1. quidem ex dictis patet Neg. eſſe Anteced. cum ſua probat. Quæ Origenes ibi tradit falſa ſunt & erronea: Oratio etiam quam allegat eſt apocrypha nulliuſque authoritatis.

Ad 2. Reſp. Solem, Lunam, & ſtellas, eſſe ſigna non actionum liberarum, neque eventuum caſualium, ſed temporum, ut Veris, Æſtatis, Autumni, Hyemis, & dierum, ac annorum, quos ſuo motu abſolvunt. Sunt etiam ſigna prognoſtica temporis pluvii, ſicci, proceloſi; ſigna plantandi, ſerendi, vindemiandi, navigandi, aliarumque rerum naturaliter provenientium: ſed quarumdam certa, aliarum probabilia, aliarum conjecturalia.

Quod ex Pſalm. 18. opponebatur non concludit, Firmamentum annuntiare actiones hominum liberas, aut caſus fortuitos, cùm non deſint alia Dei opera quæ dicantur annuntiari per firmamentum: ſed ſenſus eſt, quòd Firmamentum ſua ipſius magnitudine, diuturnitate, pulchritudine ac motus celeritate nobis veluti clamet, non eſſe ſui & ſtellarum, quæ in eo ſunt, Opificem alium quàm Dei manum ſive potentiam.

Ad 3. Neg. Subſ. Quamvis enim ſtellæ quodammodo ſint in cœlo ſicut characteres in codice; hoc tamen non eſt ad ſignificandum eventus contingentes aut liberos: ſed ad eos qui aut ſemper, aut plerumque proveniunt ex aſtris, eorumque influentiis. Comparantur autem cæli libro, non qui pluribus conſtet foliis, quemadmodum illi quos modò habemus: ſed tali qualis ſolebat olim eſſe in uſu, qui erat charta ſeu membrana oblonga, & explicabatur quando erat in eo legendum, convolvebatur autem, quando finita erat lectio. Sic enim & cælum circa terram Mundumque hunc ſublunarem eſt expanſum, juxta illud Pſalm. 103. *Qui extendis cælum ſicut pellem*: in fine autem Mundi velut complicabitur, quia horribiles tenebræ efficient, ut non plus ſtellarum appareat mortalibus quàm ſi nullæ eſſent; perinde ac non apparent litteræ, quando liber eſt convolutus.

Ad 4. Neg. Con. Cur enim aliquando vera inveniantur quæ Aſtrologi prænuntiant, rationes variæ ſunt. Cur aliquando vera dicant aſtrologi.

1. Quoniam major hominum pars ſequitur ſuas paſſiones; pauci judicium rectæ rationis: ita fit, ut ſi prædicant, non quidem in particulari de hoc aut illo, ſed de multitudine & indefinitè quoſdam tali tempore facturos tale aliquid, ad quod affectio partis ſenſitivæ illos tentabit; ſæpè dicant vera. Verumtamen non tam ex aſtris verum dicunt quàm ex contingentibus plerumque.

2. Quia Dæmones curioſitati Aſtrologorum ſe immiſcentes, eis etiam neſcientibus ſuggerunt, quæ aut ingenii ſubtilitate aut callidiore experientia noverunt, aut ab Angelis Deo ita volente diſcunt, vel etiam quæ ipſimet Dæmones facturi ſunt. Ita Auguſt. lib. 2. de Gen. ad litt. cap. 17.

3. Quoniam Deus volens punire curioſitatem eorum, qui Aſtrologos conſulunt, permittit ut ipſi vera dicant; & ſic curioſi magis ac magis irretiantur iſtis vanitatibus. Ita idem S. Doctor lib. 2. de Doctr. Chriſt. cap. 23.

4. Quòd cui ab Aſtrologis pronuntiantur proſpera, is magnam fiduciam concipit & toto conatu incumbit in negotium: contra verò quibus triſtia ſunt prædicta, animum abjiciunt, nihilque tentant.

Poſtremo. Quia diligenter notantur quæ ut prædicta erant acciderunt: cætera autem vel occultantur, vel excuſantur.

ARTICULUS VI.

Utrùm divinatio quæ fit per ſomnia ſit illicita.

AD hoc diſcernendum, cauſas ſomniorum oportet expendere. Illæ ſunt quatuor; duæ corporales, & duæ ſpirituales. Corporalium una eſt interior, altera exterior. Interior eſt v. g. humor aliquis, ex Cauſa ſomniorum. quo ſubinde accidunt ſomnia illi conſentanea: nam ex calore exundante fiunt ſomnia de rebus diverſiſſimis abſque ordine; ex atrabile ſomniantur triſtia; ex abundantia ſpermatis ea quæ pertinent ad libidinem, & ſic de aliis. Hæc ſomnia obſervare, ut inde corporis diſpoſitio conjectetur, tum quæ nunc eſt, tum quæ ex proximo impendet, peritis Medicis licet. Exterior eſt, vel aer ambiens, vel corpus cœleſte: nam ſi quis dormiat in cubiculo multum calefacto; longè alia erunt ejus ſomnia, quàm eſſe ſoleant ob aerem circumſtantem & reſpiratione attractum, qui commovet ſpiritus animales, in quibus phantaſmata rerum reſident. Idem fuerit, ſi dormiat in loco grave-olente, aut Luna caput ejus ſuis radiis feriente. Et ex ſomniis à tali cauſa provenientibus nihil de futuris divinare licet: de præſente verò aut ea quæ noctu fuerit corporis diſpoſitione licet.

Inter ſpirituales cauſas ſimiliter una eſt interior, alia exterior. Interior, ut cogitatio aliqua præcedens, ex qua fit ut inter dormiendum ea volvantur in phantaſia ſeu imaginatione, in quibus vigilantis cogita-

Digitized by Google

gitatio diu fuerat immorata: & hæc cauſa eſt naturalis, ſed ad futuros eventus nullum habet ordinem; ideoque ſuperſtitioſum foret de futuris divinare per ejuſmodi ſomnia. Exterior eſt ſpiritus bonus vel malus: illa ſomnia quæ à ſpiritu bono immittuntur licet obſervare; quæ à malo non licet.

Reſp. ad art. Pro Reſp. igitur dicendum eſt, Divinationem, quæ fit per ſomnia divinitus immiſſa aut ex cauſa naturali provenientia, in quantùm illa naturalis cauſa poteſt ſe extendere, non eſſe illicitam; quæ autem fit per ſomnia à Dæmone excitata aut ex cauſa naturali orta, ſed fit ad eam rem divinandam, ad quam virtus cauſæ naturalis non poteſt ſe extendere; vitioſa eſt & ſuperſtitioſa.

Sciendum autem, quòd Dæmon revelationem per ſomnia faciat iis, qui cum illo habent pactum, ſive ſocietatis ſive ſubjectionis. Id pactum expreſsè habent cum Dæmone illi, qui ipſum invocant ut talia ſibi revelet: tacitè verò, qui ex ſuis ſomniis cupiunt ea ſcire, quæ naturaliter ex ſomniis ſcire nequeunt.

Cæterùm, quia difficile eſt judicare, quæ ſomnia immittantur à Deo; difficile etiam ſcire, quò virtus, ex qua fortè proveniunt, ſe extendat; ideò non facile eſt ex ſomniis aliquid prænuntiandum, niſi Confeſſarii aut alterius prudentis viri judicium ſit, quòd ea ſomnia ſint à Deo, ſeu ab ejus bono ſpiritu. Cujus aliquod ſignum eſt, ſi in ſomnio res bona proponatur abſque obſcuritate, & ſomnians remanſerit poſtea quietus ſeu tranquillus, & ad humilitatem devotionemque diſpoſitus. Si autem propoſita fuerit aliqua res turpis ſeu inhoneſta, ex præcedenti cauſa naturali non proveniens: ſi ſomnium relinquat hominem inquietum, confuſum, & ad bona ſegniorem: ſi fuerit obſcurum, vanitatemve aut curioſitatem foveat, vel ducat ad malum; à Dæmone procuratum eſt.

Articulus VII.

Utrùm divinatio quæ fit per auguria & omina, & alias hujuſmodi obſervationes exteriorum rerum, ſit illicita.

Reſp. RESpondet Eſſe, ſi extendatur ultra illud, ad quod pertingere poteſt ſecundùm ordinem naturæ, vel divinæ Providentiæ. Quæcumque enim extra hos duos modos fiunt prædictiones ex auguriis, ominibus, aliiſve rerum exteriorum obſervationibus tamquam certæ aut veriſimiles, ſive futurorum contingentium ſive alioquin occultorum; ex pacto vel expreſſo vel tacito cum dæmone fiunt. Nam talia non poſſunt ſignificare res hujuſmodi, niſi ex Dæmonis inſtitutione & diſciplina; cùm conſtet, quòd neque naturaliter neque ex Dei inſtitutione aut directione illa ſignificent. Hinc ſuperſtitioſum eſt putare, aliquod infortunium ſignificari, ſi quis tantùm ſemel ſternutaverit: ſi junctim ambulantibus amicis lapis inter eos ceciderit, aut canis intervenerit: ſi linteum aquæ injectum in eam deſcenderit: ſi corvus crocitaverit juxta domum, aut pica illuc volitaverit. Superſtitioſum item, obſervare aliquos dies velut infauſtos: aut conſulere Magos, vel eos quos Ægyptiacos vocant: ac rurſum bonam vel malam fortunam, ut malè loquuntur, quærere, ſive ex lineamentis manuum, ſive aliunde. Non eſt autem ſuperſtitioſum, ſi ex aliquibus rebus conjiciatur illud futurum, quod naturali dependentia inde colligi poteſt, ſaltem veriſimiliter, modò ſolum etiam veriſimiliter prædicatur; quales ſunt agricolarum conjecturæ longo uſu obſervatæ, & naturali ratione nixæ, ex animalium motibus vel cantu, vel aliis accidentibus: veluti ſi videant gallinas deplumeſcere ante ſolitum tempus; conjectant hyemem citius ſolito venturam: quia ſcilicet diſpoſitio aëris ad hyemem jam nunc præcedit, quæ hoc in iſtis animalibus operatur.

Similiter pluviæ, tempeſtates, aut ſerenitas ex avium cantu vel volatu prædici poſſunt utcumque veriſimiliter: mutatio enim aëris afficit illarum corpora, & eam affectionem ſtatim percipit phantaſia, quam cantu aut volatu deinde ſignificant. Homines autem non ita præſentiunt ejuſmodi mutationes: partim quia ipſorum phantaſia eſt aliis intenta; non enim gubernatur à rebus externis in homine ut in beſtiis, ſed à ratione: partim quia non eſt inſita hominibus (niſi forte ratione morbi, aut læſionis, vel peculiaris temperamenti) occulta illa ſympathia cum mutatione cæli, quæ apparet in aliis animalibus: partim denique quia humanorum corporum alteratio potiùs eſt ab alimentis, eorumque tum varietate tum exceſſu quàm ab aëre externo; & propterea ex hominum vel corporum ipſorum motu vel alteratione non pariter queunt ſimilia prædici.

Cæterùm, ſicut ex variis exteriorum rerum obſervationibus licet prænuntiare futura, quæ habent aliquam naturalem cum his rebus cohærentiam; ita multò magis licet, eos effectus prædicere, ad quos ejuſmodi res ſecundùm ordinem divinæ Providentiæ diriguntur, ſi de iſta directione certo aut veriſimiliter conſtet. Ita œconomus Abrahæ poſt ſeriam orationem ad Deum verba Rebeccæ accepit pro ſigno rei feliciter conficiendæ; Geneſ. 24. Similiter Gedeon à Deo monitus ut auſcultaret quid excubitores inter ſe loquerentur; eorum verba pro ſigno victoriæ accepit, Deo ipſum docente Judic. 7. Jonathan quoque per ſpecialem Dei inſtinctum intellexiſſe verba hoſtium eſſe ſignum victoriæ; 1. Reg. 14. valde probabiliter docent Theodoretus q. 31. Abulenſis qq. 2. 3. & 4. in illud cap. Dionyſius Carthuſ. & Serarius ibid. poteſtque confirmari ex 6. verſ. iſtius cap. 14. ubi Jonathas ſuum armigerum adhortans loquitur tamquam in Deo ſolo confidens: *Tranſeamus*, ait, *ad ſtationem incircumciſorum horum, ſi forte faciat Dominus pro nobis; quia non eſt Domino difficile ſalvare, vel in multis, vel in paucis*: Ac rurſum ex verſ. 10. *Si autem dixerint, aſcendite ad nos; aſcendamus, quia tradidit eos Dominus in manibus noſtris*; præſertim ſi hæc omnia conferantur cum ſequentibus: *Et factum eſt miraculum in caſtris per agros*. Et iterum: *Et accidit quaſi miraculum à Deo*; ac etiam cum his, quæ B. Thom. dicit q. 178. art. 1. ad 1. *Mens miracula facientis movetur* (ex divina nimirum inſpiratione, de qua procedit) *ad faciendum aliquid, ad quod ſequitur effectus miraculi, quod Deus ſua virtute facit.*

In reſp. ad 1. obſervandum eſt, hæc verba Gen. 44. *Scyphus quem furati eſtis, ipſe eſt in quo bibit dominus meus, & in quo augurari ſolet*, ſi omnia dicta ſint ex mandato Joſephi; vel non eſſe accipienda aſſertivè ſed jocularitèr; vel pronuntiata eſſe non ex ſenſu Joſephi, ſed ex opinione quam Ægyptii de illo habebant. Dum enim in rerum occultiſſimarum explicatione & futurarum prædictione excelleret; vulgo putabatur, eam cognitionem accipere per auguria more aliorum, qui ſe Divinos & Augures profitebantur, quique ad augurandum utebantur pelvibus aqua plenis, apud Ægyptios, Chaldæos, & Aſſyrios. Similiter, quod ipſe Joſeph poſtea dicit: *An ignoratis, quòd non ſit ſimilis mei in augurandi ſcientia*; hunc ſenſum habet: Neſcitis (ex fama nimirum & opinione publica) quòd ſim in augurando peritiſſimus & feliciſſimus; ubi nihil de ſe ipſo aſſeveranter dicit, ſed interrogando quærit, an ignorent qualis paſſim habeatur, & qualis ſit in communi Ægyptiorum opinione. Alii verbum augurandi generaliter accipiunt pro divinare, ſive per humanum, ſive per diabolicum, ſive per divinum ſpiritum: ſed altera expoſitio indicata eſt ab Auguſtin. q. 145. in Gen. & à B. Thom. hic, eſtque textui benè conſentanea.

Objici etiam poteſt, quod de Deo habetur Job 37. *Qui in manu omnium hominum ſignat, ut noverint ſinguli opera ſua*; inde enim videtur poſſe inferri, quòd ex lineamentis manus videri queat, quæ opera homo facturus ſit. Sed reſp. Neg. Aſſ. Sive quia verſio Hebraica ſic habet: *Qua in manu*, ſive potentia (ſua ſcilicet) *omnes homines ſignat* ſeu concludit (eos nimirum tempeſtatis tempore domi continendo) *ut noverint omnes homines opera ejus*, ſcilicet Dei: ſive quia lectionis vulgatæ ſenſus commodiſſimus eſt, Quòd Deus in manu, hoc eſt in virtute operativa omnium hominum, ſignat ſeu imprimit & veluti inſcribit varias ipſorum naturales inclinationes, ut poſſint intelligere, quibus operibus corporalibus ſint veluti à natura & ordinatione divina deſtinati; alii ſci- Ob. Reſp.

licet

licet ad agriculturam; alii ad artem fabrilem; alii ad negotiationem; alii ad militiam; alii ad aliud: ac poſſint etiam intelligere; aliud ſibi agendum nocte; aliud interdiu; aliud pluvioſo; aliud ſereno tempore. Vide B. Thom. Titelmannum & alios in Job commentantes.

Articulus VIII.

Utrùm divinatio ſortium ſit illicita.

Quid ſortes. Sortes ſunt, cùm nos aliud ex propoſito facimus, ut ejus eventu conſiderato, aliquid occultum innoteſcat. Hic initio corp. & art. 3. fin. corp. conformiter iis quæ ſcribit in Opuſc. de Sort. cap. 3.

Earum diviſio. Tres ſunt earum ſpecies, diviſoriæ, conſultoriæ, divinatoriæ. Sors *diviſoria* eſt, quando quæritur, quid cui ſit exhibendum. *Conſultoria*, quando inquiritur, quid in arduo aliquo negotio ſit agendum. *Divinatoria*, quando quæritur quid ſit futurum. Et quidem ſi quis utatur ſortibus, quaſi actus humani qui adhibentur ſuum effectum ſortiantur ex diſpoſitione ſtellarum; talis ſortium divinatio illicita eſt ac ſuperſtitioſa. Quia actus humani non ſubduntur diſpoſitioni ſtellarum. Si autem eventus aliunde expectetur; opus eſt diſtinctione. Sit igitur

Concluſio I.

Sors diviſoria eſt aliquando licita. Sors diviſoria multis in rebus licita eſt, modò eventus non expectetur à Dæmone, vel à fortuna tamquam aliquo Numine; ſed ſimpliciter à Deo: & caveatur ne ulli fiat injuſtitia, neve quippiam agatur contra bonum publicum, nec adhibeatur in electionibus Eccleſiaſticis, imò nec in ſæcularibus abſque neceſſitate: & modò divina oracula non convertantur ad terrena negotia, veluti utendo libro Evangeliorum ad ſortiendum. Licebit ergo, conſentientibus illis quorum intereſt, ſorte diviſoria uti in dividenda hæreditate aut aliis bonis temporalibus, quando aliter non poteſt commodè fieri partitio, ut omnibus ſatisfiat. Quæ conditio in exemplis quoque ſequentibus debet ſubaudiri. Licet etiam tempore peſtis aut perſecutionis, quando fuerit diſceptatio inter Miniſtros Eccleſiæ, qui eorum manere debeant, qui recedere, ne vel fuga omnium vel morte omnium deſeratur Eccleſia, neque aliter videatur poſſe ea diſceptatio componi; ſorte dirimere, ut tradit S. Auguſt. epiſt. 180. Idemque de Medicis & aliis miniſtris judicium eſt: ac ſimiliter de pauperibus æquè indigentibus, ſi non poſſit omnibus ſubveniri, nec tamen ulla ratio occurrat unum alteri præferendi, juxta B. Auguſtinum hîc ab Authore citatum ex lib. 1. de Doct. Chriſt. Quando etiam ſunt plures rei, & Judex ſupremus rogatus ut aliquibus parcat, non habet juſtam rationem cur his præ illis indulgeat; ſorte poterit dirimere qui plectantur, qui ſint immunes. In his & ſimilibus caſibus locum habet illud Prov. 18. *Contradictiones comprimit ſors*. Addit B. Tho. cit. Opuſ. c. 5. poſſe etiam haberi recurſum ad ſortes in dignitatibus & officiis ſæcularibus conferendis, eò quòd illa ſolùm ordinentur ad temporalia diſpenſanda: ſed cum hac conditione, ſi aliter concors electio eſſe non poteſt. In caſu ergo paritatis competitorum, qui omnes æquè idonei ſunt; licebit difficultatem ſorte dirimere: aliàs verò prudenti electione conferenda ſunt officia etiam ſæcularia.

De Eccleſiaſticis Beneficiis, Dignitatibus, aliiſque ſpiritualibus extat juris Pontificii ſtatutum tit. de Sortileg. cap. *Eccleſia*, ubi Honorius III. ſortis uſum in talium electionibus perpetua prohibitione damnavit: adeò ut ſi duo ad Beneficium aliquod pari ſuffragiorum numero eſſent electi; non liceret electionem terminare ſortibus: ſed tum repetenda forent ſuffragia, tum Superior adeundus, qui præſcriberet eis terminum, quo elapſo, electio ad eum devolveretur. Ad terminandum verò litem de Beneficio, an liceret uti ſortibus; ambigitur. Veriſimile eſt quòd ſic, quando nequit inveniri cui potius debeat competere, modò interveniat authoritas Judicis Eccleſiaſtici, & utraque pars conſentiat. Quia non eſt mens Eccleſiæ, ut lites maneant interminatæ: & per Judicis authoritatem tollitur periculum pravi ingreſſus in Beneficium, quod alioquin eſſe poteſt. Ita Sanchez lib. 2. in Decal. c. 38. num. 78. & 79. & Layman Tract. 10. c. 3. & ante ipſos Gloſſa capit. *Licet cauſam*, tit. de Probat.

Concluſio II.

Sorte diviſoria uti, expectando eventum non ab aſtris, neque à Dæmone, neque à fortuna velut quodam Numine, neque expreſsè à Deo, ſed tamquam à caſu fortuito; non videtur habere vitium, niſi fortè vanitatis: ex eo nimirum quòd ſit actus otioſus, ſi fiat abſque neceſſitate vel utilitate.

Concluſio III.

Sortes conſultoriæ tunc ſunt licitæ, quando Deus inſpirat eſſe illis utendum: veluti in detegendo Achan Joſ. 7. & in electione Matthiæ Act. 1. ubi Apoſtoli poſtquam duos elegerant, ad dirimendam paritatem inter eos uſi ſunt ſorte. Confer quæ dicta fuerunt q. 63. art. 2. q. 4. in reſp. ad 3.

Videtur etiam idem licere in caſu magnæ neceſſitatis, quando ſuper re neceſſariò agenda humanum judicium non ſufficit, ſi ſerventur hæ conditiones. 1. Ut adhibeatur debita reverentia ad Deum. 2. Ut ſervetur modus proportionatus, non utendo v. g. ſacris reliquiis aut Evangeliis adducta temporalia. 3. Ut non fiat ſortitio pro Beneficiis aut officiis Eccleſiaſticis, quæ per electionem conferri debent. Extra hos caſus illicitum eſt uti ſortibus conſultoriis. Quia Deus non vult ſuam voluntatem indagari ſortibus, ſed ex Eccleſiæ ac Sanctorum doctrina, & petendo à prudentibus conſilium: ac proinde ad tentationem Dei pertinet, his prætermiſſis, adhibere ſortes.

Concluſio IV.

Sortes divinatoriæ, quibus nimirum exquiritur notitia eventus futuri contingentis, aut alioquin rei occultæ, extra caſus jam ante explicatos ſunt illicitæ & ſuperſtitioſæ; ac proinde divinatio ſortium eſt illicita. Reſp. ad Artic. Tales enim ſortes neque ex natura rei neque ex Dei vel Eccleſiæ inſtituto ſerviunt rei cognoſcendæ; ergo ſunt medium improportionatum, & admiſcetur tacita Dæmonis invocatio.

Confirm. Deus res futuras contingentes vel alioquin abditas, neque promiſit, neque conſtituit nobis patefacere per uſum ſortium. Sed neque à cœleſtibus corporibus pendere poteſt moderatio ſortium ad habendam eam notitiam: cùm actiones humanæ non ſubjiciantur illis corporibus: neque ab Anima noſtra, cùm nullam ad hoc poteſtatem habeat: neque etiam expectatur à caſu, quia ſortes ut ſic vel ſic cadunt nihil ſignificant; reſtat ergo, ut ejuſmodi ſortium directio expectetur à Dæmone, utque is vel expreſsè vel tacitè invocetur, tum ut ſortes regat, tum ut effectum qui divinatur futurus procuret, ne falſa relinquatur divinatio. Atque hæc eſt divinatio, quam rex Babylonis quæſivit Ezech. 21. & de qua dicitur Oſeæ 4. *Populus meus in ligno ſuo interrogavit, & baculus ejus annuntiavit ei*. De qua etiam variæ prohibitiones extant cap. *Sortileg.* 26. q. 1. cap. *Si quis Epiſcopus* cap. *Aliquando*, cap. *Sortes*, Ibidem q. 5. & cap. *In talibus*, tit. de Sortileg.

Quod in 2. arg. movetur de Jona per ſortem deprehenſo, ita eſt accipiendum, ut quamvis nautæ more Gentilium & non ex divina inſpiratione ſortem mitterent, ita inquirentes quis eſſet tantæ & tam repentinæ tempeſtatis cauſa, eventumque expectarent non à Deo, ſed à Dæmonibus; (erant enim idololatræ) Deus tamen propter Jonam ſortes moderatus eſt, ut ipſe deprehenderetur, & circa illum ipſe faceret quæ deinceps contigerunt. *Sortes*, ait Sapiens Prov. 16. *mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur*, interdum etiam neſcientibus, & nihil tale expectantibus illis qui ſortes mittunt.

In reſp. ad 3. tradit Duellum eſſe licitum: qua de re q. 41. dictum fuit. Dicit præterea, judicium ferri candentis vel aquæ ferventis non eſſe licitum. Partim quia continet tentationem Dei, à quo non debent peti mi-

Digitized by Google

ti miracula, quando vel aliis viis obtineri poteſt quod quæritur, vel eſt divino judicio relinquendum utpote occultum. Partim quia pertinet ad ſortes divinatorias, in quantùm ad alicujus occulti inquiſitionem ordinatur, ad quam tamen non valet. Eamdem rem improbat B. Thom. 3. p. q. 80. art. 6. ad 3. innixus etiam authoritatibus Stephani Papæ V. cap. *Conſuluiſti*, 2. q. 5. & Lucii III. c. *Ex tuarum* tit. de Purgat. can. Quibus addi poteſt cap. *Dilecti*, tit. de Purgat. vulg.

Tacita Ob. Neque refert, quòd & S. Brixius, & S. Chunegundis, & alii aliquot iſto ignis judicio ſuam puritatem & innocentiam probaverint. Quidam enim à Spiritu ſancto moti hoc fecerunt; alii ex cauſa neceſſaria inducti; alii probabili ignorantia laborantes putaverunt iſta media eſſe licita.

Ob. Si dicas: Mulierem de adulterio ſuſpectam in veteri Lege ſolitam fuiſſe probari per aquas amaras. Reſp. Reſp. Illud medium fuiſſe illic à Deo inſtitutum; ut patet c. 5. Num. ideoque valuiſſe ex Dei inſtitutione; 1. 2. q. 103. art. 2. ad 3. Nulla autem eſt talis inſtitutio de ferro candenti, aut de aquis, ſive ferventibus, ſive frigidis, vel amaris in nova Lege, neque Eccleſia ejuſmodi purgationes probat, ſed condemnat.

De immiſſione ſortiariæ in aquam. Similiter autem improbandum eſt, quod quibuſdam in locis olim fieri ſolet ad explorandum, ſitne aliqua mulier ſortilega an non. Ligatam enim in aquam injiciebant: & ſi vergebat in profundum; innoxia habebatur: ſi ſupernatabat; in majorem vocabatur ſuſpicionem, & quæſtioni ſubjiciebatur. Quod medium, & fallax omnino erat, & nulli aut divinæ aut Eccleſiaſticæ inſtitutioni nixum, nec in naturali cauſa fundatum.

Quæſt. Petes: An, quod in quibuſdam locis fieri ſolet, licitum ſit, pueros aut etiam alias perſonas bilanci imponere, & ſic pondus earum experiri. Reſp. Hoc poſſe benè, poſſe etiam malè fieri: ab Eccleſiis tamen ſimpliciter eſſe amovendum. Quia nihil quantùm eſt de ſe pertinet ad Dei cultum vel gloriam, aut ad carnis macerationem; & eſt præter Dei & Eccleſiæ conſtitutionem: quæ autem talia ſunt, B. Thom. q. 93. art. 2. ad ſuperſtitionem indebiti cultus pertinere docet.

Reſp.

De bilance.

Deinde. Frequenter admiſcentur circumſtantiæ prorſus impertinentes; ut quòd ponderatio fiat certo loco, certis bilancibus, & cum quadam oratione, quæ per Eccleſiam non eſt approbata nec approbanda, quòdque poſt ponderationem offeratur frumentum emendicatum. Si ponderatio fieret eo tantùm fine, ut quis ſe ſuamve quantitatem offerret Deo & Sancto ejus, ita quodam modo volens imitari quòd olim primogenita redimebantur; non eſſet tam evidenter ſuperſtitioſum: ſed clarum eſt, aliter practicari; dicunt enim: oportere ire ad locum talis Sancti, & illic demum iſtius Sancti (ut loquuntur) bilancibus ponderari; quæ tamen neque Sancti alicujus ſunt vel fuerunt, neque ad Sancti venerationem pertinent.

Quæſt. Quæri etiam poteſt: An licitus ſit uſus ſortium ille, quem vulgares lotriam, alii ludum ollæ vocant: ſcilicet quo vel ex olla vel ex alio aliquo vaſe ſortiuntur, quis pro ſua quam infert pecunia multum accipiat, quis parum, quis nihil. Videri poteſt quòd non. Quia lucrum ex eo ludo proveniens innititur fortunæ ſine aliqua induſtria ſeu labore lucrantis; ergo lucrans nihil juris habet ad iſtud lucrum, non magis, quàm ad lucrum ex ludo alearum, cui ludus ollæ eſt comparandus.

Reſp. Reſponſio tamen verior eſt, Iſtum ludum eſſe licitum, ſi debitæ circumſtantiæ obſerventur; quemadmodum olim Lovanii docuit Jo. Briaert Quodlib. 5. ac poſt eum Delrio Diſq. Magic. p. 2. lib. 4. cap. 4.

De ludo ollæ. 1. Ut is qui proponit præmia, ſi in privatum ſuum commodum inſtituat lotriam, non plus notabiliter ea via lucretur, quàm lucraretur, ſi alio quovis contractu licito ſuas merces diſtraheret. Si autem in publicam ſeu communem utilitatem inſtituatur cum authoritate Regis ſeu Principis; Civitas vel Communitas, quæ proponit præmia, poteſt nonnihil excedere in lucro inde expectato, prout arbitrio prudentum ad publicam neceſſitatem ſublevandam vel ad cauſam publicè piam promovendam viſum fuerit decernere, quantum quiſque ſortientium inferre debebat.

2. Conditio. Ut abſit omnis fraus, tam ex parte eorum qui ſortes conferunt, quàm ex parte illorum qui præmia proponunt, eorumque miniſtrorum; & ideo non permutentur vel imminuantur præmia; non alterentur ſchedæ per quas fit ſortitio; non exponantur oculis tamquam præmia, quæ nec præmia ſunt, nec poſſunt per ullam ſortem auferri; non continuetur ludus ollæ, ac per conſequens non amplius accipiantur ſortes, quando omnia præmia ſunt occupata: hoc enim eſſet decipere ſortientes, qui putant per ſuam ſortem ſe poſſe lucrari, ſicut poſſunt perdere. Quam ob cauſam ſi contingat, omnibus præmiis majoribus occupatis, ſolùm ea reſtare, quæ ſunt minoris valoris quàm ſortes quæ inferuntur; non videtur licitum accipere ſortes prioribus æquales, ſed oporteret eas pro parvitate præmiorum minuere: alioquin non erit ludus ollæ, cùm de ejus ratione ſit, ut non omnia præmia ſint minora illa ſorte quam ſortientes inferunt. His benè ſervatis, unuſquiſque præmium ſibi obveniens etiam per unicam ſortem juſtè accipit quantumvis magnum: ſicut & altera pars juſtè retinet ſortes eorum quibus nihil obtingit. Quia tale eſt pactum inter ſortientes, & eos qui præmia proponunt, ut unuſquiſque auferat quod ei per ſortem obtigerit, & ſit contentus nihil pro ſua pecunia auferre, ſi ſors nihil dederit.

Confirm. Iſte ludus non eſt ex ſe illicitus neque per legem aliquam prohibetur; ergo licet eo uti, & quod per eum acquiritur retinere. Ant. prob. Quia neque injuſtitiam continet, neque adverſatur charitati: continet enim pactum mutuum, idque omnino ſpontaneum; ſcienti autem & volenti non fit injuria. Sed neque fit aliquid contra charitatem, quandoquidem nemo cogatur pecuniam conferre: & ſi quos ad peccatum induci contingat, ut avaritiæ, cupiditatis, & ſimilia; hoc fit per accidens: neque oporteat aliquod opus publicam ſive communem utilitatem adferens ideo prætermittere, quia quidam ex eo ſumunt occaſionem peccandi.

Ad Arg. reſp. Neg. Conſ. Quia non quidquid innititur fortunæ eſt illicitum. Docet enim B. Thom. hoc art. quòd ſi ſortialium actuum eventus expectetur à fortuna; non videtur habere niſi fortè vitium vanitatis. Si ergo ſubſit cauſa rationabilis, propter quam vitium vanitatis tollatur; ſine vitio licebit eventum fortuitò expectare. Neque refert, quòd aliquis hic lucretur ſine labore vel induſtria. Quia ad licitam vel juſtam acquiſitionem hoc eſt impertinens.

Quod dicitur, iſte ludus eſſe comparandus cum ludo alearum. Negandum eſt. Ludus enim alearum per leges prohibetur, idque non quia innititur fortunæ, ſed quia frequentes oriri ſolent ex eo ludo rixæ, lites, & blaſphemiæ; ac inſuper: quia tota ludentium ſubſtantia facilè per ejuſmodi ludos exhauritur; hæc autem regulariter non contingunt in ludo ollæ, qui magis accedit ad ſortem diviſoriam quàm ad ludum aleæ. Cæterùm, quando expediat illum permittere; ex neceſſitatibus aliiſve cauſis urgentibus judicandum eſt.

Quæri etiam poteſt: Num certationes, quæ ſæpe inter homines fiunt, propoſito lucro vel damno quod certantibus ſit eventurum, licitæ ſint. Reſp. Secundùm ſe eſſe licitas & inducere obligationem talem, qualem mutua promiſſio inducit: ſed facilè poſſunt admiſceri peccata ſuperbiæ, inanis gloriæ, & ſuperſtitionis. Et quando certatur de rebus, quæ non pendent à concertantibus; poſſunt aliqua concurrere bonis moribus contraria: veluti ſi dum hoſtilis Civitas à Rege obſidetur, Regis ſubditi certent eam minimè recuperandam intra certum tempus; contra officium boni ſubditi agunt, & ſpeciem mali præbent, ac proinde puniri poſſunt. Quæſt. Reſp.

QUÆ-

Digitized by Google

QUÆSTIO XCVI.

De ſuperſtitionibus obſervantiarum.

ARTICULUS I.

Quid Ars notoria. ART. 1. docet, Artem Notoriam eſſe illicitam & inefficacem. Quia Ars Notoria eſt quædam ratio adipiſcendi ſcientiam ſine humano labore per inſpectionem quarumdam figurarum, aut prolationem quorumdam verborum ignotorum, adhibitis interdum aliquibus jejuniis & orationibus: ſed hæc omnia nullam habent virtutem cauſandi ſcientiam in homine, neque ex ſua natura, neque ex divina inſtitutione, neque ex cœleſtibus corporibus; ergo Ars Notoria talibus utens effectum expectat à Dæmone, cum quo expreſſum vel implicitum pactum habent ii qui eam exercent: atqui Dæmon non poteſt infundere homini ſcientiam, cùm intellectum illuminare non pertineat ad malignos ſpiritus, ut patet ex p. p. q. 109. art. 3. ergo prorſus inefficax eſt ejuſmodi ars. (Eſt illicita.)

Ob. Si dicas: Anabaptiſtas Scripturam adſerre, legere, ac de ea diſputare, cùm ante ſuam hæreſim nihil tale noviſſent. Reſp. Eſſe Diabolum, qui per illorum os loquitur, eoſque ita dementat, ut putent ſe Scripturas intelligere: ſicut per obſeſſos lingua ipſis peregrina interdum loquitur, interdum etiam per beſtias quas poſſidet. Hujus rei ſignum eſt, quòd qui ex talibus Hæreticis revertuntur ad Fidem catholicam, ſpiritu malo recedente, ſunt quales antea fuerant. Verum quidem eſt, quòd Dæmon in forma humana loquens homini poteſt ei aliqua ſcientiarum documenta tradere, ſicut unus homo loquens alteri: ſed hoc neque fit per Artem Notoriam, neque licitum eſt fieri. Quia omnis ſocietas & omne pactum cum Diabolo nobis eſt vetitum. Hic in fin. corp. & ad 3. & art. 2. etiam ad 3.

Pro reſp. ad 1. B. Thomas ſignificat, finem proximum, quem intendit is qui Arte Notoria utens adhibet jejunia & orationes, non eſſe hoc ſolùm, acquirere ſcientiam, ſed acquirere ſcientiam tali modo; atque ita finis proximus iſtius artis eſt illicitus. Dici etiam poteſt: Ad bonitatem alicujus operationis non eſſe ſatis, quòd medium ſit ſecundùm ſe bonum, & ſimiliter finis ad quem ordinatur; ſed oportere, quòd iſtud medium ſit ad eum finem ordinabile, & quòd modo convenienti ordinetur. Orationes autem & jejunia in uſu Artis Notoriæ non convenienter ordinantur ad acquirendam ſcientiam; cùm Deus præter illa media, velit nos ſtudium & laborem adhibere, quæ in Arte Notoria non adhibentur.

In reſp. ad 3. verba poſtrema hunc habent ſenſum: *Quæ* (ſocietas cum Dæmonibus) *etiam in propoſito* (quando veritates ſcientiarum quæruntur per Artem Notoriam, opera Dæmonum) *habet locum.*

ARTICULUS II.

De vanis obſervationibus. ART. 2. probat, Obſervationes, quæ ad corporum immutationem ordinantur, non eſſe illicitas, ſi purè & ſimpliciter adhibeantur ea, quæ naturaliter valent ad illos effectus qui expectantur. Quia non eſt illicitum cauſas naturales adhibere ad proprios effectus. Si autem una cum rebus naturaliter ad eos effectus valentibus adhibeantur aliqua, quæ manifeſtum eſt naturaliter eò non valere; illicitum eſt ac ſuperſtitioſum. Quia ejuſmodi non adhibentur tamquam cauſæ effectus expectati, ſed tamquam ſigna: non autem tamquam ſigna divinitus vel per Eccleſiam inſtituta; ergo tamquam illuc pertinentia ex pacto cum Dæmonibus inito expreſsè vel tacitè. Hinc ſuperſtitioſi ſunt, qui ad hominum vel brutorum morbos curandos; ad mitigandos dolores; ad ſiſtendum ſanguinem; ad advertenda vel impedienda vulnera quædam adhibent remedia, naturalia quidem, ſed cum characteribus, aut nominibus, aut figuris, aut aliis rebus impertinentibus, tamquam ad propoſitum facientibus: ſicut & illi qui ſine cauſis naturalibus talia velut remedia adhibent, quæ nihil ex Dei vel Eccleſiæ inſtituto ad hoc valent. Veluti qui ferunt alta nomina ſicut vocare ſolent; qui magnam ſpem ponunt in galea nativitatis aſſervata, cùm in ejus aſſervatione vel geſtatione nulla omnino ſpes ſit habenda, non magis quàm in re prorſus vana & inutili; item qui lateres non autem ligna ponenda volunt in ſtabulis equorum per modum crucis; qui herbas certo die vel hora decerptas valere dicunt ad hoc vel illud curandum; qui etiam medicinales herbas colligunt certis aliquibus verbis, niſi cum oratione Dominica & Symbolo Apoſtolorum 26. q. 5. c. *Non liceat*; qui puerum ponunt ſuper urium ne timeat; qui per certas orationes ſe ab omni periculo tutos exiſtimant; qui certò ſibi pollicentur ſe non migraturos ex hac vita ſine Sacramentis, ſi hunc aut illum Sanctum coluerint: ſecus ſi orationes ab Eccleſia probatas ex devotione dicant, Sanctoſve colant reverenter cum bona fiducia auxilii in neceſſitate accipiendi. His ſuperſtitioſis annumerandi etiam ſunt, qui quoſdam effectus, tametſi corporales expectant, ſive certò ſive probabiliter, ex imaginibus aſtronomicis in quacumque materia fabrefactis, ſi fuerint ſub hac vel illa conſtellatione, aut cum certa figura vel charactere. Item qui animalia certa alicujus coloris offerenda eſſe volunt Deo vel Sanctis ad morbos præcavendos vel ſanandos, ſive in hominibus ſive in pecoribus. Neque illos juvare poteſt, quòd Num. 19. Deus voluerit immolari vaccam coloris rubri. Hoc enim fuit, ut vacca illa ſuo colore in memoriam revocaret peccatum adorationis vituli aurei, & ſignificaret, peccatorem eſſe reum ſanguinis, figuraretque Chriſtum ſanguinem pro peccatis fuſurum.

ARTICULUS III.

ART. 3. docet, Obſervationes vanas, quæ ſunt fortuiti caſus accepti tamquam ſigna futurorum eventuum bonorum vel adverſorum, ad quos ſignificandos neque naturaliter valent, neque ſunt divinitus aut per Eccleſiam inſtituti; eſſe illicitas ac ſuperſtitioſas. Cùm enim talia non poſſint eſſe proſperorum vel adverſorum eventuum cauſæ, neque etiam ſint eorum ſigna Divina vel Eccleſiaſtica; reſtat, ut ſint ſigna quæ Dæmones vanis hominibus perſuadent valere ad hoc aut illud præſtandum. Unde & interdum illud evenit quod per ea conjectabatur futurum, Dæmone videlicet hoc procurante, ut ſuos magis magiſque irretiat; quamquam & aliquando merè fortuito caſu ita accidat. Magna parte agit iſte articulus de iiſdem vanitatibus, de quibus erat articulus 7. q. 95. aliqua tamen diverſa ratione. Nam ad divinationem præcisè pertinent, quatenus per hujuſmodi quæritur futurorum notitia: ad vanas autem obſervationes, quatenus per hæc eadem homines quærunt fortunia vel infortunia, & conſtituunt quid ſit agendum, quid omittendum.

In reſp. ad 1. tradit, Non eſſe ſuperſtitioſum, ſi quis timeat nocumentum alicui puero ex oculo faſcinante. Quid autem ſit faſcinatio, & quo modo naturaliter fiat, videndum eſt p. p. q. 117. art. 3. ad 2.

ARTICULUS IV.

ART. 4. concludit, Non eſſe illicitum ſuſpendere divina verba, vel etiam reliquias Sanctorum ad collum, ſi portentur ex Dei & Sanctorum reverentia, neque aliquid vanitatis admiſceatur. Hinc B. Auguſt. Tract. 7. in Jo. *Cùm caput tibi dolet; laudamus ſi Evangelium ad caput tibi poſueris.* Et ipſe B. Thom. S. Agnetis reliquias ex collo geſtare ſolebat, quarum attactu Reginaldum ſocium ſuum à febre curavit. Cavenda autem ſunt quæ ſequuntur.

1. Ut ex illarum geſtatione non expectetur ſanitas aut quid ſimile certitudine indubitata, ſed ſolùm cum bona fiducia: ſi quis enim ſive reliquias ſive verba ſacra geſtet, certò ſibi habens perſuaſum, quòd non poſſit lædi vel quòd non morietur ſine Confeſſione quamdiu ea penes ſe habet; ſuperſtitioſus erit propter intentionem, qua talibus utitur ad certum illum effectum, ad quem non valent, neque ex ſua natura, neque ex ordinatione divina. (Quæ cavenda in geſtatione rerum ſacrarum.)

2. Ut

Digitized by Google

2. Ut nulla nomina ignota admiſceantur, neque ulli characteres, præter ſignum Crucis.

3. Nihil addatur falſi; veluti quòd Chriſtus habuerit febres.

4. Ne ponatur ſpes io modo ſcribendi, portandi, vel ſuſpendendi, aut in aliqua ſimili obſervatione, ad divini Numinis reverentiam oon pertinente: veluti quòd vaſculum in quo portantur debeat eſſe triangulare, vel quadrangulare: quòd verba debeant eſſe ſcripta, antequam legatur Evangelium, in tali vel tali charta: per puerum virginem, ante Solis ortum vel occaſum: nemine vidente.

Denique, oe ponatur virtus in numero dierum quo geſtari debent, nec in verbis potius quàm io ſenſu verborum; otpote æſtimando, quòd ſi idem ſenſus aliis verbis efferretur nihil valeret. Si quid namque hujuſmodi addatur; ſuperſtitioſum eſt.

Circa init. corp. obſervandum, B. Thom. uti verbo incantatioois tamquam vocabulo medio, quod & in bonam & in malam partem ſumi poſſit, quemadmodum revera juxta originariam ſignificationem ſumi poteſt; tametſi modò frequentiùs & quaſi ſemper ſumatur in malam. Hinc eſt, quòd ſicut ſunt exorciſmi Dæmonum vel animalium ooxiorum; ita io reſp. ad 2. nominet incantationes ſerpentum & aliorum animalium, eaſque probat.

Circa hanc materiam quæri poteſt,

An liceat tollere ſigna maleficii.

NOn de illis ſignis quæritur, quæ naturaliter valeot ad nocendum, cujuſmodi ſunt venena, quæ Maleficus alicui in cibo vel in potu aut in onguento dederit, vel cuipiaio inſtillari curaverit, aut in puteum unde familia haurit aquam injecerit, vel pecorum alimentis ſive in prato ſive in præſepio inſtraverit: inter doctos enim convenit, licere talia ſigna tollere & deſtruere; modò hoc non fiat per aliquod maleficium vel pactum cum Dæmooe: ſed de nudis ac ſimplicibus ſignis quæſtio eſt.

Quæ nuda ſigna maleficii. Nuda autem ſigna appellantur, quæ per ſe non ſunt veneooſa, neque hominum aut animalium corporibus eorumve rebus noxia: quamvis dum illa ſunt alicubi poſita detrimenta ſequantur, Dæmone videlicet propter pactum, quod eum Malefico habet, oocumentum inferente rebus aut perſonis illis, de quibus inter eos convenit. Et quia talibus ſignis vel amotis vel deſtructis ? Dæmoo ſolet à oocumento ceſſare; ideò variè diſputatur.

An ei qui oovit ubi ſit ejuſmodi ſignum, ſive ſit ipſe Maleficus qoi illud poſuit, ſive is qui affligitur, ſive quiſpiam alius, liceat illud tollere vel deſtruere ſub ſpe, vel expectatione, ſeu deſiderio ceſſationis nocumenti.

Pars affirmans plurimorum eſt Anthorum apud Sanchez lib. 7. de Matrimonio diſp. 96. nititurque his argumentis.

1. Talis amotio ſigni neque ex natura ſua eſt invocatio Dæmonis, ut per ſe patet; oeque ex intentione amoventis; (neque enim intendit Dæmonem invocare, ſed invocationem per Magum illo ſigno factam impedire & diſſolvere) neque ex aliquo pacto antecedente, quia is qui ſignum amovet oon eſt pactus cum Dæmone, ut amoto ſigno nocere deſinat. Nec refert, quòd forte Magus id ſit pactus. Quia is qui ſignum tollit non inteodit ex illo Magi pacto operari, ſed illud reſcindere. Sicot ſi quis feciſſet pactum cum hoſte, quòd dato ſigno ignem urbi injiceret; is qui talis pacti eſſet conſcius poſſet iſtud ſignum amovere, neque propterea cenſeretur conſentire ipſorum pacto, ſed potiùs illud odiſſe & deſtruere.

2. Finis ab amoveote ſignum intentus eſt licitus, & medium quo utitur noo eſt ex ſe illicitum; ergo ſimpliciter licet amovere ſigoum ſub ſpe nocumenti ceſſaturi, aut ſanitatis temperandæ.

3. Si quis Dæmonem verbis alliceret ad mihi vel alteri nocendum, poſſem omni modo impedire; ergo ſimiliter ſi alliciat ſigno.

4. Licet declioare à loco ubi poſitum eſt ſignum, ratione cujus omnes tranſeuntes afficiuntur maleficio; ergo etiam licet tollere ipſum maleficii ſignum.

5. Licitum eſt Judici Maleficos è medio tollere; cur non & eorum ſigna?

6. Io Rom. Rituali juſſu Pauli V. edito præſcribitur, ut Exorciſta jubeat Dæmonem dicere, an detineatur in corpore ob aliquam operam magicam, aut maleſica ſigna vel ioſtrumenta: quæ ſi obſeſſus ote ſumpſerit; evomat: vel ſi alibi extra corpus fuerint; ea revelet, & inventa comburantur.

7. Si non licet tollere illa ſigna, Maleficus voleos reſipiſcere erit perplexus; quia nec videtur poſſe ea relinquere, oe ſit cauſa damni.

Denique. Sententia communis habet, licitum eſſe ſigna maleficii deſtruere cum ſpe nocumenti ceſſaturi.

Pro Reſp. ſit

CONCLUSIO I.

CErtum eſt, quòd numquam licet maleficium maleficio tollere, aut petere ot ſic tollatur, etiamſi Maleficus ſit paratus, vel etiam ſe offerat. Quia nec licet peccare, nec peccato alterius cooperari. Neque *Tacita Ob.* obſtat, licere petere mutuum abuſurario, & juramentum à juraturo per falſos deos. Quooiam id quod ab iſtis petitur licitum eſt, & benè fieri poteſt, ſi velit is à quo petitur: prædicta autem operatio Malefici eſt intrinſecè mala, cùm ſit expreſſa vel tacita Dæmonis invocatio.

CONCLUSIO II.

CErtum quoque eſt, licere ſigna maleficii tollere & abolere ex indignatione vel odio facinoris, quo Maleficus ea poſuit velut teſſeram ſui pacti cum Dæmone: & ſimiliter in contemptum ac deteſtationem tum magicæ ſuperſtitionis, tum ipſius Diaboli. Quia debemus habere Diabolum ut inimicum Dei ac noſtrum, ejuſque artes & artificia contemnere ac deſtruere.

CONCLUSIO III.

NUda maleficii ſigna tollere ſub ſpe vel deſiderio *Reſp. ad quæſitum.* nocumenti ceſſaturi, aut valetudinis recuperandæ, probabile eſt eſſe ex ſe illicitum.

1. Quoniam is qui tali intentione ſignum tollit, non expectat effectum deſideratum à cauſa naturali, neque à voluntate humana, neque per miraculum à voluntate Dei vel Sanctorum; ergo expectat eum à Diabolo, quod eſt illicitum, utpote ad implicita cum Dæmone pacta pertinens. Huc facit illud B. Thom. q. 92. art. 2. ad 2. *Divinationes & obſervationes aliquæ pertinent ad ſuperſtitionem, in quantum dependent ex aliquibus operationibus Dæmonum: & ſic pertinent ad quædam pacta cum eis inita:* & quod q. 95. art. 2. ait, ad ſuperſtitionem pertinere, *Cùm aliquis aſſumit auxilium Dæmonum ad aliquid faciendum vel cognoſcendum:* & iterum hujus q. 96. art. 2. etiam in corp. docet, quòd in his quæ fiunt ad aliquos effectus particulares inducendos, *Si naturaliter non videantur poſſe tales effectus cauſare; conſequens eſt, quòd nec adhibeantur ad hos effectus cauſandos tamquam cauſæ, ſed ſolùm quaſi ſigna: & ſic pertinent ad pacta ſignificationum cum Dæmonibus inita.* Ipſi etiam, qui huic Concluſioni adverſantur, B. Thomam ſecuti affirmant eſſe ſuperſtitionem, quando mediis inutilibus & à divina providentia minimè conſtitutis procuratur aliquis effectus, ut Sanchez lib. 2. Decal. cap. 40. & lib. 7. de Matrim. diſp. 95. & Leſſios lib. 2. de Juſt. & jute cap. 43. dub. 10. ſed per dictam ſigni amotionem procuratur effectus medio inutili, & à divina providentia noo conſtituto; ergo admittitur ſuperſtitio. Minor videtur clara. Quoniam nudi ſigni amotio nullam habet vim vel à natura, vel à poſitiva Dei ordinatione, vel ex Eccleſiæ inſtituto ad cauſandum eum effectum qui expectatur.

Dices: Effectum, qui in propoſito expectatur, non *Ob.* eſſe poſitivam aliquam Dæmonis actionem, ſed ceſſationem ſeu privationem actionis, quem effectum licet à Dæmone expectare: ſicut dum geſtamus Agnos Dei & reliquias: dum utimur aqua benedicta: dum benedicimus domos & templa; hoc facimus ot Diabolus nocumentum non inferat, vel ceſſet ioferre.

Reſp.

Digitized by Google

Reſp. Reſp. Etiamſi effectus expectatus non ſit actio Dæmonis poſitiva, eſt tamen aliquis effectus: & is vel poſitivus; ut lac & butyrum, quod cùm per ſigni præſentiam impeditur, per iſtius ſigni amotionem expectatur futurum: item amiſſæ valetudinis recuperatio, per hoc quòd Diabolus deſinat eam lædere, morboſque cauſare: vel eſt tale privativum, quod loco beneficii alicujus haberi poſſit; veluti quòd equi non moriantur; quòd fruges non impediantur & ſimilia: nullum autem beneficium licet expectare à Dæmone, cùm *Beneficia Dæmonum omnibus ſint nocentiora vulneribus*, ut ait S. Leo ſerm. 19. de Paſſ. Unde & negandum eſt, licere effectum privativum à Dæmone expectare: idque ſatis indicat B. Thomas locis jam allegatis, quando nullam diſtinctionem facit inter effectus poſitivos & privativos, abſoluteque docet, eſſe ſuperſtitioſum expectare aliquem effectum à Dæmone. Neque dubium eſſe poteſt, quin ad ſuperſtitionem pertineat expectare à Diabolo non lædi, non vulnerari, & hujuſmodi quæ privativa ſunt. Dum autem geſtamus Agnos Dei, & Reliquias: vel dum utimur aqua benedicta, aut benedicuntur templa vel domus; non hoc facimus expectantes à Dæmone ut deſinat nocere: ſed quidquid ſperamus, à Deo expectamus, qui intuitu benedictionum & precum Eccleſiæ ac etiam meritorum Sanctorum, quorum reliquiæ geſtantur, Dæmones velit fugare & coercere ne noceant, ut ex formulis benedictionum liquet, ac etiam ex hujus q. art. 4. ad 3.

Prob. 2. Quando geſtantur verba ſacra *Si habeatur ſpes in aliqua vanitate qua ad divinam reverentiam non pertinet; hoc judicatur ſuperſtitioſum*, ait B. Thom. eodem art. 4. ergo ſimiliter ſuperſtitioſum eſt habere ſpem recuperandæ valetudinis ex amotione ſigni, quæ eſt res omnino vana & impertinens. Si enim ſuperſtitioſum eſt, ſpem habere in quacumque vanitate, quando rebus ſacris utimur: cur non & ſuperſtitioſum eſt, habere ſpem in vanis ac inutilibus rebus, etiamſi non utamur aliquibus ſacris.

3. Qui tali fine ſigna tollit miſcet ſe pacto, quod Dæmon habet cum Malefico; igitur malè agit. Ant. probatur. Quoniam pactum aliquando quidem eſt ejuſmodi, quòd ſigno manente Dæmon nocebit; eo verò ſublato tenebitur non nocere: quando autem pactum eſt ſimplex, nimirum quòd manente ſigno perget nocere, nihil expreſsè continens quid facturus ſit eo amoto; implicitè tamen continens quòd tunc ceſſabit nocere. Ideo enim & ipſe Maleficus, & alii ſignorum conſcii ea tollunt, quia exiſtimant nocumentum tunc ceſſaturum, cujus exiſtimationis nulla eſſet ratio, ſi non putaretur ineſſe ſaltem tacitum pactum de tunc ceſſando nocere. Confirm. Qui ſic tollunt ſigna maleficii, non per hoc auferunt Diabolo poteſtatem nocendi, cùm Deus non tantùm uſque ad illum terminum nocere permiſerit, alioquin non eſſent ſigna Diaboli, ſed Dei; ergo à Dæmonis voluntate expectant ceſſationem nocumenti, idque ex pacto inter illum & maleficum inito.

4. Non licet Maleficos inducere ut maleficia inveniant; ergo neque licet inventa tollere. Ant. ita legitur in cap. *Non liceat* 26. q. 5. *Si quis Paganorum conſuetudinem ſequens, divinos & ſortilegos in domum ſuam introduxerit, quaſi ut malum foras mittant, aut maleficia inveniant, vel luſtrationes Paganorum faciant; quinque annis pœnitentiam agat*. Eòdem pertinet quod Aug. lib. 2. de Doct. Chriſt. cap. 23. dicit de imaginariis ſignis, quæ vel ad cultum idolorum, vel ad creaturam ejuſque partes tamquam Deum colendas trahunt, vel ad remediorum aliarumque obſervationum curam pertinent, quæ non ſunt divinitus ad dilectionem Dei & proximi tamquam publicè conſtituta: *In omnibus iſtis ſocietas Dæmonum formidanda atque vitanda eſt*. Quæ de S. Hilarione ſolent adferri; videri poſſunt in ejus vita apud S. Hieronymum.

Quæ cùm ita ſe habere veriſimilius ſit: ſi quis tamen maleficii ſignum amoveat, putans id ſibi licere, & nihil aliud expectans quàm nocumenti vel pacti ceſſationem; non eſt ſimpliciter condemnandus, quia multorum piorum & doctorum virorum authoritas illam ſententiam affirmantium facit eam ita probabilem, ut poſſit illam ſequi, quamvis rationes in contrarium allatæ, præſertim illæ quæ fundantur in natura ſuperſtitionis, longè probabiliorem faciant partem alteram. Et propterea, nunc eſt videndum quid ad argumenta initio allata reſponderi poſſit.

Ad 1. quidem Reſp. Quòd licet amotio ſigni non ſit ea ſua natura Dæmonis invocatio; ea tamen quæ ſit ex ſpe vel deſiderio ceſſationis nocumenti, ea natura ſua continet implicitam Dæmonis invocationem, utpote res vana, & ad effectum expectatum nihil aut ea virtute naturali aut ea inſtitutione Dei vel Eccleſiæ valens. Neque refert, quòd qui ſignum tollit non intendat invocare Dæmonem. Sicut enim ex communi Doctorum conſenſu, (apud Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 38. num. 3.) Dæmon tacitè ſeu implicitè invocatur, quando quis cognitionem ſoli Deo reſervatam mediis vanis & inutilibus procurat, quia, etſi præter ejus intentionem ſit Dæmonem invocare; eo ipſo tamen, quòd hæc media vana tentat, quibus libentiſſimè Dæmon ſe immiſcet, vult à Dæmone vanorum inventore edoceri: ita quando alii effectus quæruntur per media ſimiliter vana & inutilia, etiam tacitè invocatur Dæmon. Nam ad tacitam invocationem ſatis eſt vanis mediis uti ad conſequenda ea, ad quæ non valent aut ex vi cauſæ naturalis, aut ex divina vel Eccleſiaſtica ordinatione, quemadmodum in doctrina B. Thomæ notum eſt q. 95. art. 3. 6. 7. 8. & q. 96. art. 1. 2. 3. 4. Unde idem Sanchez c. 40. tradit, contingere pactum tacitum cum Dæmone ſeu tacitam ejus invocationem, etiam homini ignoranti & præter ejus intentionem; atque nullo expreſſo pacto inito cum aliquo Mago. Tacita Ob.

Quod objicitur: Eum qui tollit ſignum velle diſſolvere & impedire invocationem per Magum illo ſignó factam; non ſufficit. Quamvis enim id præſeferat; revera tamen Dæmonem tacitè invocat, quandoquidem quærat effectum non aliunde quàm ab ipſo: idque ſaltem virtualiter vi pactionis, quæ per Magum facta eſt, quòd nimirum Dæmon ſolùm nocebit ſigno manente, ac propterea ipſo ablato nocere deſinet.

Ad Confirm. Si talis amoveret ejuſmodi ſignum ex intentione impediendi incendium, miſceret ſe pacto iſtorum, quia à voluntate unius ipſorum, ex inita inter eos conventione, expectaret beneficium ſeu mali averſionem: quod ad aliquam cum eo ſocietatem pertinet. Sed ea ſocietas cum homine quantumcumque malo non eſt toto genere illicita, ſicut cum Diabolo & Angelis ejus. Si autem amoveret hoc ſolùm ſpectans, quod abominetur ac oderit tale iſtorum pactum; non ſe illi miſceret: quo modo etiam non ſe miſceret pacto Dæmonis cum Malefico is qui ſignum maleficii tolleret, ſola rei indignitate commotus, & per contemptum, ſicut in 2. concluſ. diximus.

Ad 2. Neg. Conſeq. Ad hoc enim ut quæpiam actio bona ſit, non eſt ſatis quòd medium & finis ſint in ſe ſeu ſecundùm ſe bona, ſed oportet quòd medium debito modo ad finem applicetur: nam ſi applicatio medii ſit inordinata, veluti ſi applicetur ad eum finem ad quem neque naturaliter, neque ex Dei per ſe vel per Eccleſiam inſtitutione valet; certum eſt actionem eſſe malam. Alioquin plurimæ ſuperſtitiones juſtificari poſſent: nam, cribro & annulo uti; aſtrorum ſitus & motus conſiderare, & id genus infinita alia non ſunt per ſe mala: neque etiam per ſe malum eſt noſſe occultum furem, vel certò prædicere futura contingentia; & tamen illa media ad hos effectus ordinare ſine dubio ſuperſtitioſum eſt. Similiter igitur ſuperſtitioſum eſſe cenſendum eſt, ceſſationem nocumenti expectare ex amotione ſigni maleficii; cùm ea ſpe ſignum illud amovendo, applicetur medium ad finem ad quem nihil valet, ac per conſequens inordinata ſit applicatio.

Ad 3. Neg. Ant. Liceret quidem Dæmonem ejuſque operationem impedire; ipſius Dæmonis abnegatione & contemptu; precibus ad Deum & Sanctos; aqua benedicta; reliquiarum devota geſtatione, omnique alio medio licito: ſed non omni medio ſimpliciter. Neque enim liceret, vel Dæmoni aliquid promittere ne noceret; vel ab eo petere ne noceat; vel talibus mediis uti, quæ ad ejus operationem impediendam planè vana ſunt & inutilia.

Ad 4.

Digitized by Google

Ad 4. Neg. Conſ. Nam fuga & declinatio loci, in quo homines malè tractantur à quocumque ſive à Dæmone ſive ab homine, naturaliter ordinata eſt ad evitationem iſtius mali, in quod quis incideret, ſi eum locum pertranſiret: ſigni autem amotio nullo modo eſt naturaliter ad hoc ordinata.

Ad 5. Ratio diverſitatis eſt, quia Malefici non tolluntur è medio, quaſi ſint ſigna Diaboli, ſed occiduntur ſicut alii malefactores propter ſua crimina.

Ad 6. Reſp. Poſſe Exorciſtam jubere Dæmoni, ut ſinat energumenum evomere ſigna maleficii; vel ut ea alicubi poſita revelet, quæ deinde comburantur, nimirum in odium & contemptum ipſius; quia per officium quod agit, profitetur ſe contra illum agere tamquam contra hoſtem, neque ab illo ceſſationem nocumenti expectat per ejuſmodi ſignorum revelationem vel deſtructionem, ſed à Deo per exorciſmos.

Ad 7. Neſſ. Aſſ. Quia Maleficus poteſt, ſicut quivis alius, ſigna maleficii tollere in odium & deteſtationem tam Dæmonis quàm pacti quod cum illo habuit, modò ſic agat ut omnis ſcandali periculum abſit. Quòd ſi fortè contingat, eum non poſſe ita tollere; non idcirco erit cauſa nocumenti poſtquam ſeriò pœnitentiam agit, quamvis fuerit antea ejus cauſa per pactum & invocationem Dæmonis. Per ſeriam enim pœnitentiam, & pacto quod cum Dæmone habuit renuntiat, & ipſi Dæmoni; adeò ut ſi adhuc aliquod nocumentum ſequatur, id ſolius Dæmonis malitiæ, quam juſtum Dei judicium ex cauſa permittit, ſit aſcribendum: non autem ei qui ex Malefico factus jam eſt pœnitens.

Ad Poſtremum Reſpondet Eſtius: Nullam hìc eſſe communem ſententiam, niſi Modernorum; eò quòd antiquiores & celebriores Scholaſtici, S. Thomas, Bonaventura, Durandus, & alii non attigerunt hanc quæſtionem. Addi poteſt, quòd nec omnes qui attigerunt, docuerunt ea ſigna poſſe tolli. Nam Jo. Nyder lib. 5. Fornic. cap. 3. ad quæſtionem. *Eſtne licitum maleficium de loco tollere*; ita Reſpondet: *Antiqui negant, Moderni concedunt*. Quos quidem nititur conciliare dicendo, non poſſe tolli per aliud maleficium: poſſe autem tolli ſi nullæ adhibeantur ſuperſtitiones. Verùm iſta diſtinctio non videtur ſatisfacere, cum (ut ipſe ait) Moderni ab antiquis diſſentiant: moderni verò non dicant licere tollere per aliud maleficium, ſed in hoc conveniant cum Antiquis. Diſſentiunt ergo in eo, quòd Antiqui negarent ſimpliciter tolli poſſe ſub ſpe ceſſationis nocumenti, quomodo plerique Moderni dicunt poſſe tolli. Conformiter. Jo. Heſſelius magni nominis Theologus in 4. Sent. quem ab eo dictatum, & D. Eſtii manu ſcriptum vidi ac legi, diſt. 34. citat & ſequitur Jo. Provenſalem docentem, non licere talia ſigna auferre, ut Dæmon non noceat amplius; atque ita ratiocinatur. Quicumque tollit, in ſua actione ſervit Diabolo vel pacto Diaboli quòd ipſe inſtituit: qui enim tollit ſignum, credit quod illo ſtante nocebit Diabolus, & eo remoto ceſſabit; ergo illud tollere, ut Diabolus voluntariè ceſſet, eſt ſequi inſtitutum & ſacramentum Diaboli; quia ceſſare quando illud ſignum removetur, & nocere quamdiu ſtat, inſtitutum eſt Diaboli.

Deinde. Poſitio ſigni nihil facit omnino ad nocumentum hominis, ſed ſolùm ad cultum Dæmonis: quando enim nocet ſigno poſito, poſſet etiam ablato & non poſito nocere: quando ergo aliquis tollit hoc ſignum ut non ampliùs noceatur homini; non propterea tollit ut Diabolum faciat impotentem; nec ut Deus vel Angelus impediat Diabolum; nec quia illud ſignum naturaliter nocet: ſed tollit, quia Diabolus pactus eſt, eo ſigno ablato non ampliùs nocere, & ſic expectat à Diaboli voluntate ceſſationem nocumenti. Heſſelium ſequitur Eſtius in 4. ſimiliter diſt. 34.

QUÆSTIO XCVII.

De tentatione Dei.

Hactenus egit B. Tho. de vitiis religioni oppoſitis per exceſſum: deinceps de illis agit, quæ ipſi opponuntur per defectum, & generaliter nomine irreligioſitatis comprehenduntur, conſiſtuntque in hoc, quòd materiam religioni ſubjectam vel contemnant vel parvipendant, vel irreverenter tractent: unde omnia manifeſtam habent cum religione repugnantiam; cum hoc tamen diſcrimine, quòd quædam proximè ac directè ad ipſius Dei contemptum ac irreverentiam pertinent, ut tentatio Dei, & perjurium: quædam verò directè ac proximè inferunt irreverentiam rebus ſacris ad Dei cultum ordinatis, ſcilicet ſacrilegium & ſimonia.

ARTICULUS I.

Utrùm tentatio Dei conſiſtat in aliquibus factis, in quibus ſolius divinæ poteſtatis expectatur effectus.

Tentare ex ſignificatione originaria idem valet quod frequenter tenere; unde verſiculus:

Cùm latus aut renes morbo tentantur acuto.

Inde proximo flexu ſignificat rem aliquam attrectare, & attrectando explorare. Quo modo Aug. lib. 22. de Civ. cap. 8. de Petronia dicit, quòd zonam, qua fuerat annulus alligatus, mirata tentavit, ideſt manu attrectavit, explorans num adhuc eſſet colligata, an verò diſſoluta. Hinc factum, ut tertio loco Tentare generatim ſignificet, rem vel perſonam aliquam explorare ſeu experimentum de ea ſumere. Sic Deus aliquando tentat homines, volens de illis ſumere experimentum, ut tum ſibiipſis, tum aliis innoteſcat, quid in hac vel illa virtute poſſint, quid non poſſint. Firmitatem fidei & obedientiæ Abraham tentavit; Gen. 22. Tentat etiam fidem & dilectionem populi, quando permittit venire Pſeudoprophetas; Deut. 13. Et quia ſubinde homines tentat per afflictiones & tribulationes, quomodo patientiam Tobiæ tentavit per immiſſam illi cæcitatem, Tob. 12. Hinc eſt, quòd tentatio interdum ponitur pro afflictione, ut Jac. 1. *Omne gaudium exiſtimate fratres, cùm in tentationes varias incideritis.* Luc. 22. *Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis.* Et conformiter ad Hebr. 4. Apoſtolus dicit, Chriſtum tentatum per omnia.

Quid Tentare.

Quomodo Deus tentat.

Neque his obſtat, quòd tentatio videatur ignorantiam aut dubitationem aliquam arguere, nimirum ejus rei, cujus explorandæ cauſa alius tentatur. Quia non eſt neceſſe, quòd illa ignorantia vel dubitatio ſit in tentante, ſed poteſt eſſe vel in eo qui tentatur ut ſeipſum noſcat; vel in aliis: *Neſcit enim ſe homo, niſi in tentatione diſcat ſe*, ait Aug. Serm. 72. de Temp. & B. Thom. art. 2. dicens, omnem tentationem ex aliqua ignorantia vel dubitatione procedere; addit: *Vel ejus qui tentat, vel aliorum.* Unde Jo. 6. dicitur de Chriſto: *Hoc autem dicebat tentans eum; ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus.* Aliquando etiam Tentare eſt vel capere experimentum conſtantiæ alicujus in fide, caſtitate, aut alia virtute, ſtudio ipſum vincendi: & ejuſmodi tentatio eſt quædam ſollicitatio ad malum, quæ Diabolo maximè convenit; ideoque ſpecialiter vocatur *Tentator*, Matth. 4. & *is qui tentat*, 1. ad Theſſ. 3. Imò quamvis illud ſtudium abſit, ſimilis tamen tentatio eſt, quandocumque aliquis invitatur ſeu ſollicitatur ad malum, ſive à Mundo, ſive à carne. De his autem tentationibus dicitur, Jac. 1. *Nemo cùm tentatur dicat, quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator malorum eſt; ipſe autem neminem tentat.*

Tacita Ob.

Quomodo Diabolus tentat.

Ex his colligi poteſt Reſponſio ad quæſtionem art. ſcilicet Tentationem Dei conſiſtere in aliquibus dictis aut factis, in quibus ſolius divinæ poteſtatis expectatur effectus, dum videlicet talia dicuntur aut fiunt, ut effectus non aliunde poſſit expectari quàm ex divina poteſtate; idque ad capiendum experimentum, ſive potentiæ, ſive ſapientiæ, bonitatis, aut alterius divinæ perfectionis. Sicut enim tentare eſt experimen-

Reſp. ad Artic.

men-

mentum ſumere ſeu explorare; ita Deum tentare, eſt velle ſumere experimentum de aliqua Ipſius perfectione: veluti an ſciat, an poſſit, aut velit quippiam; quod tum verbis, tum factis fieri poteſt, idque dupliciter. Uno modo expreſsè, puta cùm aliquis ea intentione dicit aut facit quippiam, ut exploret Dei ſcientiam, potentiam, patientiam, aut voluntatem: altero modo implicitè, ſeu interpretativè, quando non eſt quidem homini formalis & expreſſa intentio ſimile aliquid explorandi; hoc tamen dicit aut facit, quod non poteſt aliò ordinari, quàm ad experimentum ſumendum de aliqua Dei perfectione. Veluti quando aliquis, humanis & ordinariis mediis non deſtitutus, ea ſine rationabili cauſa omittit, aut ſe periculo exponit; item quando Deum rogat veniam peccatorum, ipſe non condonans aliis injurias in ſe admiſſas; quando ſponte permanens in peccatis, confidit ſe pœnitentiam habiturum in fine vitæ; quando ignarus diſputationem ſuſcipere audet cum hæreticis, expectans ſcientiam ſibi divinitus infundendam; imò & quando humanis deſtituti auxiliis non confugiunt ad Deum cum bona fiducia, ſed hæſitabundè ac dubitanter. Talis fuit tentatio Exod. 17. ubi populus Iſrael cum ex tot præcedentibus Dei beneficiis debuiſſet orare & in Deo confidere, hoc non fecit, ſed ita murmuravit ut vocatum ſit nomen loci illius tentatio. Ita etiam (etſi levius) peccaverunt Moyſes & Aaron Numer. 20. ſpectantes enim delictum populi potiùs quam promiſſionem Dei, ambigebant, num populo tam ingrato, & etiam tunc Deus foret aquam donaturus per miraculum. Similiter Deum tentant, qui Deo promittente quippiam, exigunt ſignum quo ea promiſſio confirmetur, ut Zacharias Luc. 1.

Tentatur Deus aliquando implicitè.

Ex his judicandum relinquitur, in quibus caſibus cenſeatur Deus tentari. Si enim ſubſit cauſa rationabilis ſe periculo exponendi, vel ita divino auxilio committendi, ut media ordinaria prætermittantur; nulla eſt Dei tentatio, quia tunc non agitur propter experimentum capiendum, ſed propter aliam cauſam eamque legitimam. Si autem non adſit cauſa rationabilis, neque ſcilicet neceſſitas, neque utilitas; tentatio Dei eſt ſaltem interpretativa. Unde excuſantur Prædicatores Evangelii, dum ut liberius vacent ejus prædicationi, ex magna tum neceſſitate tum utilitate ſubſidia temporalia prætermittunt: ſicut & quidam Sancti excuſantur, qui medicinam corporalem ægro corpori non adhibuerunt, vel quia divinam benevolentiam erant jam experti, vel quia ex aliqua alia rationabili cauſa movebantur. Hic ad 3.

Articulus II.

Tentatio Dei eſt peccatum.

ART. 2. probat, Tentationem Dei eſſe peccatum, quia ſupponit ignorantiam vel dubitationem de his, quæ pertinent ad perfectionem divinæ excellentiæ. Nemo enim Deum tentat, niſi aut expreſsè aut interpretativè ſaltem dubitet de aliqua perfectione Dei: non licet autem de re ſimili dubitare. Hinc Deut. 6. *Non tentabis Dominum Deum tuum:* Et Num. 14. *Omnes homines qui viderunt majeſtatem meam & ſigna quæ feci in Ægypto & in ſolitudine, & tentaverunt me jam per decem vices, nec obedierunt voci meæ, non videbunt terram pro qua juravi patribus eorum.* Quibus ſimilia legere eſt Pſ. 77. & 94. Si quis autem ad hoc experimentum ſumat eorum quæ pertinent ad divinam perfectionem, non ipſe dubitans, ſed ut aliis eam demonſtret; non eſt Dei tentatio, eò quòd ſubſit juſta neceſſitas, ſeu pia utilitas. Quo modo Apoſtoli, ut Chriſti virtus manifeſtaretur Infidelibus, petiverunt miracula per ipſos fieri in nomine Jeſu Act. 4.

Quæſt. Petes: Quo modo tunc non tentatur Deus, quandoquidem Deum tentare deſcribatur eſſe, velle capere experimentum de aliqua ipſius perfectione? Reſp.

Reſp. Non propriè tunc ſumi experimentum niſi materialiter; quia non petitur tunc aliquid ad ſumendum experimentum, ſed magis ad converſionem Infidelium, & ad manifeſtandam gloriam Dei. Sicut non dicitur capere experimentum de equo, qui facit eum currere ad evadendos hoſtes; ſed ſolùm ſi abſque ulla neceſſitate vel utilitate hoc faciat.

In reſp. ad 3. obſerva, quòd Achaz ſi ſignum petiiſſet Iſa. 7. non tentaſſet Deum, tametſi hoc ipſe fingeret; quoniam ab ipſo Deo per Prophetam jubebatur ſignum petere ad communem populi Judaici conſolationem; & ideo Deum offendit, recuſans illud petere. Conſentit Hieronymus in Iſaiam.

In eadem reſponſione meritò excuſat Abraham: non enim ex infirmitate Fidei ſignum petiit, dicens Gen. 15. *Unde ſcire poſſum quòd poſſeſſurus ſim eam*, cum ibidem præcedat: *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam;* ſed ex quadam fiducia divinæ benignitatis, hoc illi ut peteret inſpirante ipſo, qui ei dare volebat.

Verùm an Gedeon cenſendus ſit ex debilitate Fidei ſignum petiiſſe; non liquet. Potiùs videtur quòd non. Nam primum quidem ſolùm cupiebat reddi certior, quòd qui loquebatur ei eſſet Deus, vel ab eo miſſus, ut doceri poteſt ex Judic. 6. verſ. 17. & 22. Poſtea verò petiit ſignum; partim ex familiaritate cum Deo; partim ex fiducia & deſiderio tum gloriæ Dei manifeſtandæ, tum diſcutiendi ex animo ſuo omnem occaſionem dubitationis quo modo & Ezechias 4. Reg. 20. ſignum petiit abſque ulla reprehenſione. In hanc ſententiam ſcribit B. Tho. in Opuſc. de Sort. c. 5. fin. de futuris quæ neceſſarium eſt prænoſcere, ſive ad cautelam Eccleſiæ, ſive alicujus ſingularis perſonæ, quòd *licet per modum conſultoriæ ſortis judicium divinum requirere: ſicut legitur Judic. 6. quod Gedeon quæſivit à Domino, ſi per manus ejus populus Iſrael eſſet ſalvandus, petens ſignum in vellere.*

Articulus III.

Tentatio Dei opponitur religioni.

ART. 3. declarat, Tentationem Dei opponi virtuti religionis. Quia religio exhibet Deo reverentiam: Dei autem tentatio pertinet ad Dei irreverentiam. Nullus enim præſumeret Deum tentare, ſi de ejus excellentia certus eſſet: quippiam verò agere ex incertitudine de Dei excellentia, haud dubiè pertinet ad divinam irreverentiam. Quamvis ergo quòd quis eum tentet poſſit ex alio vitio provenire, veluti ex incertitudine Fidei, ex defectu ſpei, ex præſumptione & ſimilibus: ipſa tamen Dei tentatio directè pertinet ad irreligioſitatem.

In reſp. ad 2. obſerva, eos qui orationem facturi non præparant ſe, vel dimittendo iis qui ipſos læſerunt, vel attentionem ac devotionem concipiendo, dici eſſe velut homines qui tentant Deum, quia non faciunt quod in ſe eſt ut exaudiantur, perindeque agunt ac ſi vellent experiri, num Deus poſſit malè orantem exaudire. Et idcirco B. Th. rectè ait, ipſos quaſi interpretativè Deum tentare; quia talis eorum oratio ad nihil aliud videtur eſſe utilis, quàm ad ſumendum tale aliquod experimentum de Deo.

Articulus IV.

Tentatio Dei eſt minus pecc. quam ſuperſtitio.

ART. 4. probat, Tentationem Dei minùs peccatum eſſe quàm ſuperſtitionem, per ſe ſcilicet & ex ſuo genere. Quia minus eſt de Dei excellentia dubitare (quod tentator Dei ſuo vel dicto vel facto profitetur ſe facere) quàm Deo tribuere aliquid divinæ perfectioni repugnans, quod facit ſuperſtitioſus, profitens errorem excellentiæ Deo contrarium.

Quando ſit pecc. mort. Deum tentare.

Ad gravitatem peccati quod attinet, omnis tentatio Dei expreſſa peccatum eſt mortale, ſi ſit plenè deliberata: interpretativa autem mortale eſt. 1. Quando provenit ex craſſa vel ignorantia vel dubitatione rerum illarum quas oportet ſcire, ut miſericordiæ, potentiæ, aut juſtitiæ Dei. 2. Quando conjuncta eſt magno periculo vitæ aut gravis læſionis, veluti ſi quis ſcala relicta, daret ſe præcipitem è turri, & ſi in morbo periculoſo remedia humana reſpueret. 3. Quando ex curioſitate petuntur miracula. 4. Ratione ſcandali. Extra hos caſus ſolùm eſt peccatum veniale.

Pro reſp. ad 3. ideo concedit Majorem & negat Conſeq. quia irreverenter ſe habere ad parentes ſimpliciter eſt malum: reverentiam autem eis debitam aliis exhibere non eſt malum, cùm ipſa poſſit aliis communicari ſine culpa: Reverentia verò quæ debetur Deo eſt omnino incommunicabilis; & ideo

Digitized by Google

& ideo quiſquis eam alteri communicat contra eam agit.

Cùm ait: *Idem eſt contra divinam reverentiam agere aliquid, & divinam reverentiam alteri communicare;* non intelligit eſſe prorſus idem ratione. Nam tunc ſequeretur, tentationem Dei non eſſe contra Dei reverentiam, quandoquidem per eam divina reverentia non communicetur alteri: ſed vult hactenus eſſe idem ſubjecto, quod quicumque divinam reverentiam alteri communicat, agit contra eam; quamvis non vice verſa, quicumque contra illam agit, eam alteri communicet.

QUÆSTIO XCVIII.

De Perjurio.

ARTICULUS I.

Falſum eſt de ratione perjurii.

ART. 1. docet, Falſitatem eſſe de ratione perjurii. Quia perjurium denominatur ab eo, quod finem juramenti evacuat, tamquam ab eo quod directè opponitur fini ipſius juramenti, qui eſt confirmatio veritatis. Sed eſt obſervandum, perjurium aliquando generaliter ſumi pro omni juramento vitioſo, ſive ſit vitioſum ex defectu veritatis, ſive judicii, ſive juſtitiæ; quomodo Hieronymi verba in cap. 4. Hierem. eſſe intelligenda diximus q. 89. art. 3. Aliàs magis ſtrictè & propriè ſumitur pro ſolo illo juramento, cui deeſt veritas: & deſcribi ſolet eſſe mendacium juramento confirmatum. De hoc loquuntur pleræque leges tum Eccleſiaſticæ tum civiles, notam infamiæ ſtatuentes in perjuros.

Quid Perjurium.

Ex reſp. ad 1. & 3. hæ Concluſiones veniunt obſervandæ.

CONCLUSIO I.

PLena & perfecta ratio perjurii in hoc conſiſtit, quòd aliquis juret id, quod novit vel putat eſſe falſum. Nec refert, quòd fortaſſe ſit verum. Ex quo enim illud apprehendit ut falſum; præter ejus intentionem eſt quòd ſit verum. Si autem juraret falſum bona fide putans eſſe verum; non eſſet perjurus. Quia id quod jurat, etſi ſit falſum materialiter, eſt tamen verum formaliter, ſeu quatenus refertur ad intentionem jurantis. Dixi *bona fide*. Quia ſi per ignorantiam craſſam ſeu affectatam putaret quippiam eſſe verum, & illud confirmaret juramento, non excuſaretur à peccato perjurii.

CONCLUSIO II.

ALiqua ſed imperfecta ratio perjurii eſt, quando juratur aliquid illicitum. Quia ſic jurans ſeipſum quodammodo redigit in falſitatem: obligatur enim non præſtare quod juravit. Sed quamvis hìc ſit imperfecta ratio perjurii; non propterea deſinit eſſe peccatum mortale, etiam grave, cùm ibi ſit perfecta ratio juramenti perverſi, ſicut & in eo qui per falſos Deos jurat verum, quamtumvis non ſit propriè perjurus.

CONCLUSIO III.

QUando nihil deeſt juramento niſi judicium, etiam eſt aliqua ratio perjurii, ſed imperfectior. Indiſcretè ſiquidem jurans committit ſe periculo incurrendi falſitatem, non ex hoc tamen jurat falſum, neque aliquid illicitum.

ARTICULUS II.

Omne perjurium eſt peccatum.

ARt. 2. probat, Omne perjurium eſſe peccatum. Quia quodcumque juramentum eſt vitioſum & irreverentiam Dei continet, cui deeſt unus iſtorum comitum, veritas, juſtitia, vel judicium, ut ex q. 89. art. 3. notum relinquimus.

Ex reſp. ad 3. obſerva, quòd quando præſtatur juramentum promiſſorium; illæ conditiones ſemper ſubintelliguntur quas boni mores, honeſtas, & communis ſenſus poſtulat ſubintelligi: veluti quòd ſit res bona; quòd ejus executio ſit licita; majoris boni non impeditiva; poſſibilis & hujuſmodi, niſi fortè aliud fuerit in intentione jurantis.

De reſp. ad 4. diximus q. 89. art. 7. quæſ. 7.

ARTICULUS III.

Utrum omne perjurium ſit peccatum mortale.

VIdetur quòd ſic. 1. Quia in omni perjurio ſive aſſertorio, ſive promiſſorio, etiam de re levi, Deus inducitur teſtis falſitatis: gravis autem eſt deformitas, multumque repugnans divino honori, facere Deum eſſe falſitatis teſtem. Aſſ. prob. Quia in aſſertorio juratur falſum: in promiſſorio autem non præſtatur id, quod ſub divino teſtimonio erat promiſſum; atque ita (quantum eſt in jurante) Deus teſtificatus eſt falſum.

2. Omne perjurium ex defectu præſentis veritatis mortale eſt; igitur & omne perjurium ob defectum veritatis de futuro; videtur enim eſſe par ratio.

3. Gravitas & levitas materiæ tunc ſolùm pertinent ad peccati gravitatem & levitatem, quando illa materia eſt immediatum & velut per ſe objectum peccati: ſed materia promiſſionis non eſt immediatum & per ſe objectum iſtius irreverentiæ, quæ committitur in violatione juramenti promiſſorii; ergo gravitas & levitas materiæ nihil hic facit ad gravitatem & levitatem peccati. Maj. prob. Ideo enim tranſgreſſio voti in re parva ſolùm eſt veniale peccatum, quia ex vi voti oportet eam materiam implere, quatenus ex illa datur gloria Deo, & ſic illa materia eſt immediatum ac per ſe objectum irreverentiæ, quæ in tranſgreſſione voti committitur: idemque judicium eſt de aliis. Probatur Min. Quia materia promiſſionis non eſt objectum actus religionis, quando impletur juramentum promiſſorium; ergo neque eſt objectum peccati contra religionem, cùm virtus & peccatum ei oppoſitum verſentur circa eamdem materiam. Ant. videtur eſſe B. Thom. q. 89. art. 5. ad 1. dicentis, Per votum aliquid in Dei reverentiam ordinari, non autem per juramentum; & propterea illud quod juramento confirmatur non ſit actus religionis. Ita ratiocinatur Valentia diſp. 6. q. 7. in eamdem partem adferens Gabrielem in 3. diſt. 39. q. 2. & Cajetanum verbo *Perjurium*. Cæterum ut certa ſeparentur ab incertis, per aliquot Concluſiones reſpondebimus.

PRIMA EST.

ILlud perjurium ſeu juramentum illicitum, cui ſolùm deeſt juſtitia, non ſemper eſt peccatum mortale. Si enim fiat juramentum de re indifferenti, aut venialiter ſolùm mala, v. g. de ambulando, de dicendo mendacio officioſo aut alia re ſimiliter parva; non videtur eſſe pluſquam peccatum veniale, modò jurans ſincerè ſeu cum intentione juramentum implendi juret; ſecundùm ea quæ de Voto diximus q. 88. art. 2. Idemque probabiliter cenſent Cajetanus verbo *Perjurium*, Navarrus c. 12. num. 16. Azorius p. 1. lib. 11. cap. 5. de Juramento non faciendi opus conſilii Evangelici, ut non intrandi Religionem, modò abſit contemptus. Si autem fieret juramentum de re mortaliter mala, v. g. de committendo homicidio, vel omittendo Sacro in die feſto; certum eſt fore peccatum mortale. Reſp. cum diſtinctione.

CONCLUSIO II.

PErjurium ſeu juramentum illicitum, non ex defectu veritatis, aut juſtitiæ, ſed tantùm ex defectu judicii; ſi quidem hoc ſit, quia deeſt neceſſitas vel etiam utilitas jurandi; communiter putatur non excedere limites peccati venialis, apud Navarrum d. c. 12. num. 3. Tolet. lib. 4. c. 21. Sanchez lib. 3. in Decal. c. 4. Si autem quia non adhibetur ſufficiens diligentia in veritate inveſtiganda; veniale eſt aut mortale, prout negligentia fuerit parva vel magna: quando enim aliquis eſt notabiliter negligens in diſquirenda

veri-

Digitized by Google

veritate, ac nihilominus ſciens & volens jurar cenſetur eſſe paratus, jurat falſum, & ideo noo excuſatur à mortali. Quòd ſi noo adverteret aur ſe jurare, aut falſum eſſe quod jurat & tamen ex lapſu linguæ juraret; à mortali excuſaretur juxta B. Th. hic ad 1.

Conclusro III.

PErjurium ex defectu veritatis præſentis, ſemper eſt peccatum mortale in quacumque materia, niſi fortè excuſetur ob imperfectionem actus non ſatis deliberati. Hæc eſt communis ac recep'a ſententia apud Sotum lib. 8. q. 2. art. 3. Cajetanum io Sum. verbo *Perjurium*, Sylveſtrum verbo *Juramentum* 2. q. 6. & verba *Perjurium* quæſt. 1. & alios poſt B. Thomam hic dicentem, Eum qui jocosè perjurat non vitare divinam irreverentiam; & ideo non excuſari à peccato mortali. Ratio eſt. Quia dum juratur falſum, ſive res illa ſit parva ſive magna; Deus invocatur ut teſtificerur falſum: magna eſt autem irreverentia, vel etiam contemptus, non ſolùm ſi ioducatur ad teſtandum rem magnam falſam eſſe veram, ſed ſimpliciter, ſi inducatur ad teſtificandum aliquod falſum pro vero; utrumvis enim fiat, Deus (quantùm eſt in jurante) ſemper oſtenditur non eſſe infallibilis veritatis, cùm oſtendatur, poſſe id pro vero teſtificari quod falſum eſt, atque ita inducatur velut mendax vel ignorans veritatem. Quocirca mortaliter peccat quiſquis juramento affirmat rem aliquam pro vera, quam novit vel putat eſſe falſam, in quacumque materia, & quacumque coactione, levitate, utilitate, vel neceſſitate hoc faciat. Er ſimiliter, quiſquis cum juramento negat veritatem quam novit. Quin & quando eſt juramentum promiſſorium, ſi deeſt animus faciendi quod promittitur, ſive hoc ſit booum ſive malum, ſive patvum ſive magnnm, ſemper etiam eſt peccatum mortale; quia idem judicium eſt de juramento promiſſorio quantum ad hanc veritatem, quod de aſſertorio. In juramento enim promiſſotio duæ ſunt rationes veritatis. Una, ut qui jurat, tunc quando jurat, habeat animum faciendi id quod promittit: qui animus ſi abſit; illi juramento deeſt veritas præſens, perindeque ſe habet qui taliter jurat ſicut ſi rem falſam juramento affirmaret eſſe veram: ſignificat enim ſe habere aoimum implendi quod promittit, & ad hoc ſingificandum, Deum in teſtem vocat, eùm tameo eum animum non habeat; confirmat ergo mendacium juramento, ſicut ſit in perjurio aſſertorio. Altera, ut poſtquam juravit, quantum io ſe eſt, adimpleat quod promiſit: & quantùm ad hanc veritatem ambiguè loquuntur Doctores. Verumtameo ſit

Conclusio IV.

VErius videtur, Non omne juramentum promiſſorium obligare ſub peccato mortali, atque adeò oon adimplere quod juramento fuit promiſſum, modò eſſe peccatum veniale, modò mortale, pro diverſitate materiæ levis aut gravis. Ita ſentiunt S. Antoninus p. 2. cap. 10. §. 1. Angelus verbo *Juramentum* 5. num. 41. Sylveſter verbo *Juramentum* 4. q. 1. Sotus lib. 8. q. 1. artic. 7. Navarrus cap. 12. num. 10. & cap. 18. num. 7. Azorius p. 1. lib. 11. cap. 5. Lopez p. 1. cap. 42. Sanchez lib. 3. In Decal. cap. 4. Ratio eſt. Quia obligatio juramenti promiſſorii æſtimanda eſt ſecundùm qualitatem materiæ; ergo ſecundùm quod illa fuerit magna vel parva, talia erit & obligatio. Anteced. probatur. Quando enim materia juramenti promiſſorii eſt mala etiam venialiter, nulla eſt obligatio iſtud implendi; ergo obligatio non habet ſe independenter à qualitate materiæ promiſſæ: & propterea ſicut nullum eſt peccatum non implere juramentum de re mala; ita ſolùm erit veniale, ſi fuerit de re quidem bona ſed levi. Confirmatur. In aliis peccatis pletumque habetur ratio levitatis materiæ; igitur & io hoc.

Si dicas: Similiter poſſe concludi, quòd & in aſſertorio perjurio habenda ſit ratio levitatis materiæ. Negandum eſt. Etſi enim res quæ juratur fortaſſe parva ſit; non eſt tamen parvum confirmare mendacium juramento; quia ſic Deus inducitur teſtis falſitatis, quod non poteſt non eſſe magnum. An idem fiat in promiſſorio, ex ſequentibus judicandum eſt.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. Aſſ. Qui enim non implet juramentum promiſſorium ſincerè & cum animo illud implendi factum; non mentitur; ergo non inducit Deum velut teſtem mendacii. Ant. prob. Quia nihil dicit aut facit contra ſuam mentem, ſed ſolum eam mutat; propter quod infideliter quidem agit, nolens nunc implere id quod priùs implere voluit ac juramento promiſit; ſed hæc infidelitas non eſt magnum peccatum ſi ſit in re exigua. Neque propterea eſt dicendum, quòd Deus, quantum in ſic jurante eſt, teſtificetur falſum. Sicut enim in humanis contractibus, quando aliquis aſſumitur teſtis promiſſionis, non cenſetur fuiſſe inductus ad teſtificandum falſum, etiamſi contingat promittentem non ſervare ſuum promiſſum; ita Deus non inducitur ut teſtis falſi, quando aſſumitur ut teſtis promiſſionis juramento firmatæ, & eſt voluntas promiſſionem implendi, quamvis poſtea non impleatur. Confirmatur. Qui cum juramento aliquid promittit, non propriè aſſumit Deum in teſtem actualis præſtationis ſeu executionis juramenti, ſed potiùs in teſtem præſentis promiſſionis, ac inſuper obligationis quæ inde naſcitur ad præſtandum promiſſum; ergo dum non exequitur quod promiſit, nullam aſcribit Deo falſitatem.

Ad 2. Neg. Conſ. Ratio diverſitatis eſt, quòd quum deeſt veritas præſens; mendacium confirmatur juramento, & Deus invocatur ad hoc teſtificandum pro vero, quod cognoſcitur eſſe falſum; atque ita fit ei magna irreverentia & injuria; Sic enim cum eo agitur quaſi non eſſet infallibiliter verax, aut non certò cognoſceret veritatem. Quando autem ſolùm deeſt veritas in futurum, dum ſcilicet non præſtatur quod fuerat promiſſum; neque mendacium juramento confirmatur, neque Deus invocatur ad teſtificandum falſum, quia tunc quando invocatur, totum quod affirmatur, & ſub nominis ipſius invocatione confirmatur, eſt verum; ponitur enim quod jurans habeat voluntatem præſtandi quod promittit: poſtea verò quum juramentum eſt emiſſum, noo ampliùs invocatur Deus in teſtem.

Ad 3. Neg. Min. Cùm enim is qui juravit, propter reverentiam divini teſtimonii, quod invocavit, obligetur ut faciat eſſe verum quod juravit, quemadmodum loquitur B. Thom. quæſt. 89. art. 7. ad 3. conſequens eſt, ipſum contra Dei reverentiam peccare, juramentum non ſervando, ac proinde rem, quæ juramento promiſſa eſt & oon præſtita, eſſe immediatum ac per ſe objectum iſtius irreverentiæ, non ſimpliciter & ſecundùm ſe conſideratam, ſed quatenus ex divina reverentia debebatur. Neque refert, quòd rea illa etiam ſic ſpectata non ſit immediatum objectum actus religionis, quando impletur juramentum. Quia ad ſpeciem mali ſufficit, actum qui omittitur: eſſe debitam ex illa ſpecie virtutis: ad ſpeciem autem boni non ſufficit, quòd actus debeatur ex obligatione talis virtutis, niſi expreſsè vel tacitè iotendatur iſtius virtutis honeſtas. Sicut ad peccandum contra charitatem ſatis eſt omittere correptionem fraternam, quando non deberet omitti: & tamen ut correptio ſit actus charitatis, non ſufficit eam fieri quomodocumque, niſi ſaltem virtualiter fiat propter finem charitatis. Honeſtas porro religionis non per ſe intenditur, ne quidem virtualiter adimplendo rem juratam; quia regulare eſt, quòd ejuſmodi res præſtetur, non quia per ſe bona & Deo grata, ſed quia homini promiſſa, ideoque illi debita. Cujus oppoſitum quia eſt in voto, ubi & fides Deo promiſſa ſervatur, & fit opus in Dei reverentiam ordinatum, ideo ſaltem virtualiter intenditur honeſtas religionis, quando illud opus præſtatur: nam per ſe loquendo, idcirco præſtatur, quia Deo gratum eſt ac promiſſum.

Ad prob. reſp. Virtutem & peccatum ei oppoſitum verſari circa eamdem materiam, non quia illa materia quæ ad vitium pertinet ſi omittitur ſtatim ad virtutem oppoſitam pertineret, ſi non omitteretur: ſed quia ad illam pertinere poteſt, ſi adſint omnea cir-

circumſtantiæ ad talem virtutem requiſitæ. Concedimus autem, rem juramento promiſſam poſſe eſſe objectum religionis quando juramentum impletur, ſi propter reverentiam divini nominis impleatur, quamvis regulariter & per ſe non ſit, eò quòd ordinariè non ſic præſtetur.

In reſp. ad 1. obſervandum eſt, juramentum non deſinere eſſe obligatorium ex hoc, quòd fuerit vi aut metu extortum. Vide quæ diximus q. 89. art. 7.

Circa reſp. ad 2. eſt difficultas. Ex eo enim quòd B. Thom. illic docet, juramenta inadvertenter prolata excuſari à crimine perjurii, etiamſi id quod juratur ſit falſum, quidam exiſtimant eum ſentire, quòd ex conſuetudine jurans falſum, excuſetur à mortali, ſi inadvertenter juret. Sed conſiderare deberent, ipſum non univerſim loqui de illo qui jurat inadvertenter, ſed ſpecialiter de eo qui ſic non advertit, ut videatur non habere intentionem jurandi. Sic enim loquitur: *Si autem hoc non advertat, non videtur habere intentionem jurandi; & ideo à perjurii crimine excuſatur.* Si quis ergo non advertat ſe jurare, ſed tamen animo ita eſſet effectus, quòd habet intentionem ſaltem virtualem jurandi, & jurat falſum; non excuſatur hoc loco per B. Thomam à peccato mortali; imò potiùs de mortali culpatur, ob defectum conditionis, ex qua cenſet poſſe quempiam excuſari à mortali: atqui is qui ex conſuetudine jurat inadvertenter, ſæpe ita eſt effectus ut intentionem jurandi habeat ſaltem virtualem; ergo non comprehenditur inter eos qui à B. Thoma excuſantur. Sed ut pleniùs hæc intelligantur advertendum eſt, jurandi conſuetudinem dici ipſam frequentationem actuum juramenti, ſeu potiùs habitum & pronitatem ex præcedentibus actibus genitam ad faciliè jurandum. Hæc pronitas abſque dubio vitioſa eſt, inclinat enim ad malum; cùm etſi jurare bonum ſit, frequenter tamen & facilè jurare proculdubio ſit malum: ipſa tamen non eſt peccatum, niſi ſit voluntaria; unde in his qui ſtudent eam corrigere peccatum non eſt. Quibus præmiſſis, ſit

Concluſio V.

Conſuetudo jurandi indiſcriminatim ſive verum ſive falſum; peccatum eſt mortale in eo, qui cùm novetit ſe talem conſuetudinem habere, non conatur eam extirpare: ac inſuper is qui talem habet conſuetudinem mortaliter peccat quandocumque jurat falſum; imò etſi hoc quod jurat fortaſſe verum ſit: ſi tamen paratus eſt jurare quodlibet, non habita ratione an ſit verum aut falſum; etiam tunc peccat mortaliter: & ſalubre conſilium eſt: talem quamvis pœnitentem non prius abſolvere, quàm conſuetudinem illam abolere ſtudeat, ſi prius fuerat abſolutus, & interea non ſit conatus eam pravam conſuetudinem extirpare. Quòd ſi conſuetudinem illam nolit deponere; nequaquam licet eum abſolvere: quia non verè pœnitet; vult enim in ſtatu peccati mortalis remanere. Talis namque conſuetudo eſt moralis & proxima occaſio ruendi, non ſolùm in juramenta indiſcreta, ſed etiam in perjuria; ideoque exponit hominem proximo periculo pejerandi: *Qui autem amat periculum, peribit in illo*, Eccleſiaſtici 3. Unde S. Auguſt. jurandi conſuetudinem vocat teterrimam & mortiferam. Ser. 28. de Verbis Apoſt. Et Eccleſiaſtici 23. legimus: *Jurationi non aſſueſcat os tuum, multi enim caſus in illa.* Et poſtea: *Vir multum jurans replebitur iniquitate, & non recedet à domo ejus plaga.* Et cap. 27. *Loquela multam jurans horripilationem capitis ſtatuet.*

Concluſio VI.

Qui ex jam dicta conſuetudine inadvertenter jurat falſum, non videtur à peccaro mortali excuſandus ſecundùm Navarrum cap. 12. num. 6. Medinam lib. 1. cap. 14. § 4. Valentiam diſp. 6. q. 7. puncto 3. Sayrum in Clav. reg. lib. 5. cap. 5. num. 10. & alios. Quia tale perjurium etſi non ſit voluntarium in ſe, eſt tamen voluntarium in ſua cauſa; potuit enim ac debuit cauſam auferre, & non abſtulit. Imò quamvis juret verum, ne quidem tunc excuſatur, niſi advertat verum eſſe; quia alioquin eſt per accidens quòd juret verum, quandoquidem æquè ſit paratus jurare falſum ac verum, & ex illa animi præparatione procedat ejus juramentum.

Concluſio VII.

Qui conſuevit jurare, ſed ita ut neque velit neque ſolitus ſit jurare falſum; ordinariè non peccat mortaliter, ſive conſuetudinem illam non extirpando, ſive jurando. Quod verum putamus etiam tunc, quando ſubinde jurat falſum ex inadvertentia & ſurreptione, non ita juraturus ſi adverteret. Ratio eſt. Quia talis regulariter ſolùm peccat ex defectu judicii, neque ſe exponit periculo morali & proximo labendi in perjuria: tale enim periculum illud demum cenſetur, quod vel ex ſuo genere eſt ejuſmodi, ut frequenter inducat homines ſimilis conditionis ad perjuria: vel de quo per experientiam conſtat; quod in hoc homine frequenti habet iſtum effectum. Ita ſentiunt Dominicus lib. 8. q. 2. art. 3. Sanchez lib. 3. in Decalog. cap. 5. Valentia dicto puncto 3. Medina cap. 14. Lopez p. 1. cap. 42. Sayrus lib. 5. c. 5.

Dices: Etſi is, qui levem injuriam infert proximo, ſolùm peccet venialiter: ſi tamen habet propoſitum eam injuriam ſæpe repetendi, mortale peccatum non evadit, eò quòd injuria levis ſæpe repetita, tandem fiat onerabilis; ergo ſimiliter eſt dicendum de frequenter iterante juramentum etiam verum. Reſp. Neg. Ant. modò abſit contemptus proximi. Voluntas enim ſæpiùs aliquem leviter irridendi, aut alia modica injuria, ſine contemptu afficiendi, non eſt plus quàm venialis; neque leves injuriæ ſæpius iteratæ ſunt una gravis, quando aliquis ita eſt animo comparatus, ut nollet gravem injuriam inferre, quamvis eamdem levem velit iterare. In multis parvis furtis aliter res ſe habet; quia dum numerus eorum eſt multiplicatus; detinetur magna rei alienæ quantitas; quemadmodum declaravimus q. 66. art. quæſito 3.

Cæterum, quia talis conſuetudo, quamvis non ſit de ſe mortalis, facilè tamen poteſt degenerare in mortalem, niſi emendetur, tum propter periculum ſcandali & contemptus, tum quia proclive eſt ut inde facilitas pejerandi oriatur; idcirco prorſus eſt eradicanda. Modum autem eradicandi pravam illam conſuetudinem facilè frequenterque jurandi tradit Aug. Serm. 28. de Verb. Extirpanda jurandi conſuetudo.
Apoſt. poſt multa dicendo: *Non fiat juramentum hodie, pigrius fiet cras: ſi & cras non fuerit, minus laborat qui cuſtodit, adjuvatur enim conſuetudine ſuperioris diei. Triduo moritur peſtis, de qua liberamur.*

Petes: Quodnam peccatum eſt gravius, perjurium quo mendacium confirmatur, an homicidium? B. Th. Quodlib. 1. art. 18. Reſp. Quòd perjurium. Quia alioquin fruſtra in cauſa homicidii finis controverſiæ eſſet juramentum. Si enim homicidium eſſet gravius; præſumeretur quòd qui majorem culpam homicidii commiſiſſet, non vereretur minorem perjurii incurrere. Neque refert, quòd homicidium gravius puniatur. Quia in humanis judiciis interdum infertur major pœna pro peccato minori quàm pro majori propter gravius nocumentum, quod hominibus imminet ex minori. Sed ſecundùm Dei judicium, gravior culpa graviori pœna punitur.

Articulus IV.

Utrùm peccet ille qui injungit juramentum ei qui perjurat.

Videtur quòd non. Quia licet exigere juramentum ab Infideli, quem ſcias eſſe juraturum per falſos Deos; ergo etiam licet exigere juramentum à pejeraturo.

Pro Reſp. ſit

Con-

Conclusio I.

QUI nihil ſciens an alter ſit pejeraturus nec ne, ab eo juramentum exigit pro ſeipſo, non peccat, etiamſi fortaſſis ille pejeret: Quia utitur jure ſuo ad habendam certam notitiam rei, quam refert eum ſcire. In corp. & ad 1.

Conclusio II.

Reſp. cum diſtinctione.

QUi ſcit vel opinatur alium eſſe pejeraturum, & tamen ab eo exigit, vel etiam à parato recipit juramentum; graviter peccat. In corp. & in reſp. ad 2. & 4. Quia in tali exceptione juramenti oibil boni eſt, ſed duntaxat veritas per ejuſmodi juramentum evertitur vel obſcuratur. Hinc Aug. ſer. 11. inter Pariſienſes, qui eſt 2. de Collatione. S. Joannis, *Scribite in cordibus veſtris quod dico. Ille qui hominem provocavit ad jurationem, & ſcit eum falſum eſſe juraturum; vincit homicidam: quoniam homicida corpus occiſurus eſt, ille animam.* Et exemplum refert cujuſdam civis Hipponenſis alioquin boni extraordinariè à Deo puniti, quòd ne rem ſibi debitam perderet, juramentum à pejeraturo exegiſſet.

Si dicas: Ipſemet ſe interficit qui falſum jurat, non ille qui jusjurandum exigit. Reſp. Aug. ſerm. 28. de Verb. Apoſt. c. 10. *Ille ſuo perjurio ſe perimit: ſed iſte manum interficientis expreſſit & preſſit.*

Neque juvat reſpondere, quòd qui paratus eſt pejerare, jam ſe peremerit priuſquam reipſa pejerat. Nam ſæpe voluntatem pejerandi non habent homines, ſed eam concipiunt interim, dum urgentur ad jurandum: & ut haberent, talis juramenti exactor vel etiam receptor cauſa eſt, ut ipſo externo opere perjurii nomen Dei polluatur. Si dicat, ſua intereſſe, ut à tali homine juramentum accipiat; ex dicto ſerm. 11. Aug. reſponſionem audiat: *Nonne melius erat, ut rem tuam quam exigebas, perderes, quàm animam hominis iſtius falſa juratione perimeres?* Adde, quòd nec ea via rem ſuam ſit recuperaturus: ponitur enim, quòd debitor ſit cum periculo debitum negaturus. Neque quempiam moveat, Auguſtinum non videri locutum de recipiente juramentum à pejeraturo, ſed de exigente. Ex decurſu enim ſermonis colligi poteſt, eamdem utriuſque eſſe rationem: quia ſcilicet nulli juſto uſui deſervit ejuſmodi juramentum; ac proinde non ſubeſt cauſa rationabilis illud recipiendi. Cenſetur autem aliquis ſcire quòd alius ſit pejeraturus, ſi vidit eum hoc aut illud facientem, & tamen is vult jurare quòd non fecerit. Item ſi certus eſt, ipſum ſibi debere ac eum hoc non ignorare; & tamen is jurare vult quod non debeat. Opinari verò, ſi ſatis novit eum nihili facere juramentum; aliàs pejeraſſe; eſſe malæ conſcientiæ.

Conclusio III.

An judex publicè à pejeraturo exigere juramentum.

SI aliquis tamquam perſona publica juramentum exiget ſecundùm ordinem juris ad petitionem alterius; non videtur eſſe in culpa, etiamſi ſciat, quòd alius ſit juraturus falſum. Ita D. Thom. hic, & in 3. diſt. 39. art. 5. Bonaventura eadem diſt. in fine Expoſitionis litteræ, Durandus quæſt. 5. Richardus art. 3. q. 3. Major q. 3. & communiter alii tum Caſuiſtæ, tum Scholaſtici poſt B. Thomam. Quia talis, ratione tum officii quod gerit, tum partis quæ urget, & cui Judex obligatur adminiſtrare juſtitiam, habet juſtam cauſam non impediendi externum perjurium, quod alter eſt commiſſurus. Adde, quòd eo caſu, non tam judex juramentum exigat, quàm pars ad cujus inſtantiam illud exigitur, & quæ non evadit culpam mortalem, ſi conſcia futuri perjurii non deſiſtit urgere.

Cæterum, ut Judex poſſit à pejeraturo juramentum exigere, ante omnia debet ipſum ſeriò admonere religionis jusjurandi, & apud partem adverſam fortiter inſtare ut juramentum remittat. Quòd ſi nolit remittere; videndum an ipſe credat quòd alius ſit pejeraturus. Si enim hoc ſciat vel opinetur, ac nihilominus apud Judicem idem opinantem inſtet, ut cogat eum jurare; non videtur licere Judici juramentum exigere, quoniam non licet Judici acquieſcere ei, quem novit malè ac prorſus irrationabiliter petere, ſicque contemnere divinæ majeſtatis injuriam: conſtat autem ex doctrina corp. & ex reſp. ad 2. quòd is graviter peccet, *Quia propria ſponte ad jurandum cogit eum, quem ſcit falſum juraturum.* Accedit, quòd cùm B. Thomas docet. *Si aliquis juramentum exigat tamquam perſona publica ad petitionem alterius, non ſit in culpa, etiamſi ſciat alium juraturum falſum;* intelligit hoc locum habere, quando perſona publica agit ſecundùm quod exigit ordo juris ad petitionem alterius: ordo autem juris non exigit, ut ad alterius petitionem, quam evidenter liquet eſſe irrationabilem, Judex faciat id quod alter petit, præſertim quando noſcitur, quòd divina Majeſtas magnam irreverentiam inde eſt paſſura. Si verò pars adverſa ſibi nequeat perſuadere, quòd alius ſit pejeraturus, & perſiſtat Judicem requirere, ut ab eo juramentum exigat; tunc demum credimus, Judicem poſſe illud exigere, & quidem abſque peccato, quia fecit quod in ſe fuit, ne alter jurare cogeretur, qui etiam ita preſſus, poterit aliquo colore juramentum recuſare, vel certè animum mutare & agnoſcere veritatem. Verumtamen hanc licentiam exigendi juramentum à pejeraturo, ne iſto quidem caſu qui dictus eſt putamus extendendum ad cauſas criminales, ubi accuſator in probatione deficiens vellet, Judicem exigere juramentum à reo. Sive enim reus exiſtimetur pejeraturus, ſive non; Judex non poteſt ab eo juramentum exigere, ſed tunc accuſator debet pœnam talionis luere, 2. q. 3. cap. *Qui non*, & quæſt. 8. cap. *Qui crimen.*

Ad Arg. Reſp. Conc. Ant. Cùm enim juſta neceſſitas ſeu rationabilis cauſa exiſtit; hoc licet ab aliquo petere, quod ipſe poteſt ſi velit benefacere, etiamſi videatur quòd ſit malè facturus: atqui poſſunt eſſe rationabiles cauſæ, propter quas oporteat, aut ſaltem expediat juramentum poſtulare ab eo qui poteſt per verum Deum jurare, ſed noſcitur juraturus per falſos deos, veluti ſi aliter publica pax, vel contractus magni momenti nequeat firmari; ergo licitum eſt ab ejuſmodi juramentum poſtulare. Nec dicendum eſt, quòd iſte tunc invitetur ad crimen. Quia non invitatur ad jurandum per falſos deos, ſed ſimpliciter ad jurandum: neque hoc eſt dare occaſionem peccandi, quoniam ponitur alter eſſe paratus; ſicut non dat occaſionem peccandi uſurario, qui ſolvit uſuras ut ſuum pignus recipiat, & qui latroni ſuam pecuniam coactus tradit.

Dices: Non liceret ab eo, qui ſcitur ſacrificaturus eſſe idolis, petere ut ſacrificet, neque à Mago, qui ſcitur maleficiatum curaturus eſſe per magiam, petere ut curet; etiamſi & prior poſſet vero Deo ſacrificare, & poſterior ſine uſu magicæ artis morbum curare; ergo ſimiliter à juraturo per falſos deos non licet petere ut juret. Reſp. Neg. C. Quia ut iſtud poſterius liceat, expoſcit jus humanæ converſationis: nulla autem converſatio nobis aut proximis noſtris licita eſt cum idolis, vel vel cum Dæmone, qui per magiam invocatur.

Quapropter ad arg. initio allatum reſp. Neg. C. Cùm enim exigitur juramentum ab eo, qui per falſos Deos eſt juraturus; haberi poteſt bonum fidei ſeu fidelitatis, ipſeque finis propter quem juramentum ſolet adhiberi, ſcilicet confirmatio veritatis: ac proinde ſubeſt cauſa rationabilis permittendi malum alterius. Unde Auguſt. Epiſt. 154. *Qui utitur fide illius quem conſtat juraſſe per Deos falſos, & utitur non ad malam rem, ſed ad licitam & bonam; non peccato ejus ſe ſociat quo per Dæmonia juravit, ſed bono pacto ejus quo fidem ſervavit.* Et poſt pauca, exemplis Iſaac & Jacob docet, non peccare eum qui ſibi jurari facit ab eo, qui per falſos Deos eſt juraturus. Cùm autem à pejeraturo juramentum exigitur: non poteſt haberi finis juramenti, neque eſt aliquod bonum propter quod rationabiliter poſſit malum alterius permitti. Ut interim non dicamus, quòd *ne ulla dubitatione minus malum eſt, per Deum falſum jurare veraciter; quàm per Deum verum, jurare fallaciter* ſecundùm Auguſt. epiſt. 154. *Quantò enim* per quod juratur *magis eſt ſanctum, tantò magis eſt pœnale perjurium.*

De reſp. ad 3. videantur quæ diximus q. 33. art. 7. ad 1.

QUÆSTIO XCIX.

De Sacrilegio.

Articulus I.

Sacrilegium eſt rei ſacræ violatio.

ART. 1. docet, Sacrilegium eſſe violationem rei ſacræ. Cùm enim omnis res ex hoc ipſo quòd eſt ſacra, hoc eſt ad divinum cultum ordinata, ſpecialem habeat relationem ad Deum, ideoque ſpecialis ei reverentia debeatur; irreverentia in illam commiſſa redundat in Dei irreverentiam & injuriam, atque adeò ſacrilegii rationem habet. Quamvis ergo, ſi ſtrictè loquamur, ſacrilegium propriè ſit furtum rei ſacræ, ex eo videlicet dictum, quòd lædatur ſeu ſurripiatur ſacrum; ab ea tamen ſignificatione latiùs extenditur, ut juxta communem loquendi conſuetudinem ſacrilegium rectè definiatur eſſe *Sacra rei violatio*, id eſt impia & indigna tractatio & dehoneſtatio. Sumitur autem hìc nomen rei generaliter, ut etiam comprehendat perſonam.

Quæ argumento 1. objiciuntur, habentur quidem eo loco quem B. Thom. allegat 17. quæſt. 4. poſt cap. *Si quis ſuadente diabolo*: ſed Gratiani verba ſunt, non alicujus ſacri canonis lib. 9. Cod. tit. 29. ſic Gratiani, Valentiniani, & Theodoſii Imperat. habet lex: *Dubitare de principali judicio non oportet: Sacrilegii enim inſtar eſt dubitare, an is dignus ſit quem elegerit Imperator.* Ubi irreverentia in Principem dicitur eſſe inſtar ſacrilegii, ſeu æquipollere ſacrilegio extenſo nomine ſacrilegii; quaſi extenſione etiam ipſa Majeſtas Imperatoria vel regia ſolet ſacra appellari. Simili etiam extenſione accipiendum eſt quod argumento ſecundo objicitur, & eſt ex Conc. Tol. 4. Nam propter ſanctitatem populi Chriſtiani, quam unuſquiſque accipit in baptiſmo; præficere Chriſtianis Judæos; quamdam habet ſimilitudinem ſacrilegii, eò quòd hoc pertineat ad irreverentiam rei ſacræ, populi nimirum Chriſtiani.

Articulus II.

Sacrilegium eſt pecc. ſpeciale.

ART. 2. probat, Sacrilegium eſſe peccatum ſpeciale. Quia in eo reperitur ſpecialis quædam deformitas, nimirum irreverentia contra Deum, quæ committitur in res ad ipſum peculiari quadam habitudine relatas,; ubi autem reperitur ſpecialis ratio deformitatis, ibi neceſſe eſt inveniri ſpeciale, etiamſi actus qui exercetur, in aliis atque aliis peccatorum ſpeciebus inveniatur; quia ſpecies cujuslibet rei attenditur ex ratione formali, & non ex materiali: actus autem talis eſt velut ipſum materiale, & ratio deformitatis formale. Unde in reſp. ad 2. ait: *Quotumque genere peccati aliquis faciat contra reverentiam rebus ſacris propter Deum debitam; ſacrilegium formaliter committi, licèt materialiter ſint diverſa genera peccatorum*, veluti furtum, homicidium &c. Neque tamen eſt putandum, quòd ſacrilegium ratione ſui materialis ſemper incurrat in aliquod aliud genus peccati. Nam quando actio aliqua non eſt contra rectam rationem niſi qua res ſacra violatur; tunc ſacrilegium invenitur ſeparatum ab aliis peccatis: veluti quando Judex apprehendit in loco ſacro reum, quem alibi poterat apprehendere, hic ad 3. item quando conjuges ibi matrimonialiter conveniunt, ſaltem ſine cauſa ipſos excuſante, ad tali loco conveniendum. Quam limitationem idcirco addimus, non quia putemus, quòd cauſans ſit diuturna propter bellum commoratio in loco ſacro: ſed, quia ſunt qui ſic exiſtiment. Videri poſſunt quæ diximus 3. p. quæſt. 83. art. 3.

Pro reſp. ad 1. ſciendum eſt, verba quæ objiciuntur, ita haberi 18. quæſt. 4. poſt capit. *Si quis ſuadente diabolo: Committunt ſacrilegium qui contra divinæ legis ſanctitatem aut neſciendo committunt, aut negligendo violant & offendunt.* Ad quæ tametſi non ſint ullius ſacri canonis, ſed canonum collectoris; S. Thomas Reſpondet, eſſe intelligenda de his, qui leges Dei vel impugnant, vel pervertunt: ac proinde quum dicitur *aut neſciendo committunt*, non eſt ſermo de peccantibus per ignorantiam, ſed de illis qui neſcire volunt. Cæterum in lib. 9. Cod. titulus 29. lex Imperatoria, ex qua Gratianus ea verba collegit, aliter habet; ſic videlicet: *Qui divinæ legis ſanctitatem aut neſciendo omittunt, aut negligendo violant & offendunt; ſacrilegium committunt.* Ubi ſermo eſſe videtur de iis, qui contemptu quodam divinæ legis, eam non curant ſcire, aut ſi ſciant, non curant obſervare. Quibus ita explicatis, facile eſt videre neg. eſſe Subſumpti argumenti primi: Neque enim in omni peccato invenitur, vel quòd quis contra legem Dei agat nolens eam ſcire, vel quòd ex contemptu eam aut neſciat, aut non ſervet: ſed in his demum, qui legem divinam habent deſpectui, qui propterea meritò annumerantur ſacrilegis, propter iſtam irreverentiam.

Articulus III.

ART. 3. probat, Species ſacrilegii ſumendas eſſe ſecundùm diverſam rationem ſanctitatis rerum ſacrarum. Quia res ſacræ ratione ſanctitatis, ob quam debetur eis reverentia, ſunt objectum ſacrilegii: ſpecies autem peccatorum ſumi debent ex objecto.

Porrò, ſicut rerum ſacrarum tria ſunt genera quorum ſingula ſuis gradibus ſubdividuntur: ita etiam ſunt tres ſpecies ſacrilegii, nimirum contra perſonam ſacram, contra locum ſacrum, & contra rem ſacram: ſtrictiùs ſumpto nomine rei, prout ſcilicet diſtinguitur à perſona & loco, quarum ſingulæ in varias deinde poſſunt dividi. Tres ſpecies ſacrilegii.

Ad 1. ſpeciem pertinent Clerici percuſſio, perſonæ vel religioſæ, vel ſacris Ordinibus initiatæ, aut alioqui voto caſtitatis obſtrictæ, fornicatio; Eccleſiaſticorum ad ſæculare tribunal pertractio; & ab eiſdem, vectigalium per ſæcularem poteſtatem exactio, ſi hæc duo aliter fiant, quàm Eccleſiæ ſeu Romani Pontificis indulta ſive concordata permittant.

Ad 2. ſpeciem pertinet quæcumque committuntur contra ſanctitatem aut reverentiam loci ſacri; ut effractio, vel incendium Eccleſiæ; everſio ſacri altaris; injurioſa ſanguinis, ac etiam voluntaria ſeminis humani effuſio; infidelis aut excommunicati (qui ſit vel nominatim ac publicè denuntiatus, vel notorius clerici percuſſor) ſepultura; violenta extractio perſonæ, quæ pro aſylo ad locum ſacrum confugerat, niſi ea perſona ſit de numero illorum, qui non gaudent Immunitate loci ſacri, cujuſmodi ſunt viarum publici graſſatores, nocturni ſegetum & aliorum fructuum vaſtatores, Cap. *Inter alia*, tit. de Immunit. Eccleſiæ, homicidium, mutilationem, aut aliud grave crimen in loco ſacro committentes, capit. *Immunitate* eodem titulo. Neque refert, an tales ex fiducia aſyli peccaverint, an non. Quia verè agunt contra loci ſacri reverentiam, ſive uno ſive alio modo peccent; ideoque ſunt indigni qui loci ſacri privilegio gaudeant, juxta Navar. cap. 25. num. 20. quem ſequitur Layman Tract. 9. cap. 3. numer. 6. His adde ex cap. 1. de Homicidio, eum qui inſidiosè quempiam occidit, quamvis extra locum ſacrum, ac etiam alios quos eodem cap. cenſet Navarrus. Hujus præterea ſpeciei ſacrilegium eſt furtum in loco ſacro, ſive illud ſit rei ſacræ, ſive profanæ, & ſive in eo loco ſit depoſita tamquam in aſylo & cauſa ſecuritatis, ſive non ſic ſit depoſita: hoc ipſo enim quo locus eſt ſacer, tanta habetur ei reverentia, ut omnium rerum quæ ibi ſunt, meritò ſit aſylum & ſecuritas, etiamſi non eo animo ibi fuerint poſitæ ut ſecurè cuſtodiantur. Ac proinde contra loci

ſacri

Digitized by Google

ſacri reverentiam eſt, ſi quodlibet furtum ibi perpetretur, juxta communem ſententiam Sylveſtri & Cajetani verbo *Sacrilegium*. Navarri cap. 17. num. 95. Binsfeldii, Valentiæ ſuper hanc q. Laiman Tract. 10. cap. 7. num. 18. conformiter. cap. *Quiſquis* 17. q. 4 ubi ſic legitur: *Similiter ſacrilegium committunt auferendo ſacrum de ſacro, vel non ſacrum de ſacro, ſive ſacrum de non ſacro*. Ad hanc quoque ſacrilegii ſpeciem pertinent mercatus, deambulationes, & confabulationes, quæ in templo fiunt, & quæ ad peccati mortalis gravitatem perveniunt, ſi vel ſint cum gravi exceſſu, vel Officium divinum notabiliter impediant vel perturbent, de quibus eſt cap. *Decet*, de Immunitate Eccleſiarum in ſexto. Occaſione hujus ſecundæ ſpeciei ſacrilegii, quædam huc veniunt obſervanda pro immunitate Eccleſiæ ſeu loci ſacri, ita ut qui ea gaudent ſeu gaudere debent, non poſſint per laicam poteſtatem inde extrahi, quantumvis ingentia crimina commiſerint.

Sciendum ergo, quòd Greg. XIV. in Bulla ann. 1561. edita iſtos ſolos declarat immunitate Eccleſiaſtica non gaudere: Qui fuerint publici latrones, viarumque graſſatores; qui itinera frequentata vel publicas ſtratas obſident, ac viatores ex inſidiis aggrediuntur, aut depopulatores agrorum; quive homicidia & mutilationes membrorum in ipſis Eccleſiis earumve Cœmiteriis committere non verentur; aut qui proditoriè proximum ſuum occiderint, aut aſſaſſinii, vel hæreſis, aut leſæ majeſtatis in perſonam ipſiuſmet Principis rei.

Unde ſequitur, fures, perjuros, ſacrilegos, excommunicatos, ſuſpenſos, interdictos, homicidas qui extra locum ſacrum occidunt, clericorum percuſſores & occiſores, blaſphemos, ſimoniacos, nefandi criminis reos, apoſtatas, Infideles, parricidas, & generaliter omnes illos qui non excipiuntur in dicta bulla Greg. XIV. gaudere immunitate.

Qui gaudeant immunitate Eccleſiæ. In dubio autem, an reus debeat gaudere Immunitate; ad Epiſcopum ſpectat reſolvere, qui non tenetur ſtare proceſſui Judicis laici, ſed alium inſtituere. Et quando ipſius judicio reus videbitur amiſiſſe jus gaudendi immunitate; Judex laicus non ſtatim poteſt reum extrahere de loco ſacro: ſed priùs debet habere expreſſam licentiam ab Epiſcopo vel ejus Officiali, & intereſſe debet perſona Eccleſiaſtica, poteſtatem habens ab Epiſcopo vel ipſius Vicario, dum reus è loco ſacro extrahitur: extractus autem, non ſtatim trahendus eſt laicæ poteſtati, ſed in carcere nomine Epiſcopi detinendus, donec ab Epiſcopo vel ejus deputato cognitum fuerit, an ſit reus delicti cui impoſita eſt privatio immunitatis. Plura videantur apud Bonac. de Excomm. ext. Bullam Cœnæ diſp. 2. quæſt. 3. p. 16. Barboſam in jure Eccleſiaſtico univerſo lib. 2. cap. 3. Dianam par. 6. Tract. 1.

Quinque ſpecies rerum ſacrarum. Quod attinet ad tertiam ſpeciem ſacrilegii, quæ committitur circa res alias à perſona & loco ſacro: B. Th. eam ſubdividit in quinque ſpecies juxta numerum ejuſmodi rerum ſacrarum, quarum 1. ſunt Sacramenta à Chriſto Domino ad noſtram ſanctificationem inſtituta. Et ad hanc ſpeciem pertinet omnis injuria omniſque abuſio Sacramentorum; veluti cum in peccato mortali adminiſtrantur, recipiuntur, aut aliter indignè tractantur. Et quia inter omnia Sacramenta præcipuum eſt Euchariſtia; ideo graviſſimum hujus ſpeciei ſacrilegium eſt, quo hoc Sacramentum violatur.

Dices: In Euchariſtia Chriſtus Dominus eſt realiter præſens; ergo ſacrilegium, quòd in indigna illius tractatione conſiſtit, non pertinet ad tertiam ſpeciem, ſed ad primam. Reſp. Neg. Conſ. Quia Chriſtus non exhibet ſe in Euchariſtia per modum perſonæ, vel in forma rei animatæ, ſed per modum cibi & potus. Unde 3. p. quæſt. 80. art. 5. inferiorem peccati gradum agnoſcit ejus qui peccat contra corpus Chriſti in ſpecie Sacramenti, quàm ejus qui peccat contra corpus Chriſti in ſpecie propria.

Secunda ſpecies rei ſacræ ſunt vaſa conſecrata ad Sacramentorum adminiſtrationem, ſub quibus etiam comprehenduntur corporalia. Sacrilegium proinde eſt, calice conſecrato uti ad potandum, ſicut fecit Baltaſſat de vaſis templi Salomonis Dan. 4. Item thoracem aut caligas de ſacris veſtibus aptare.

Tertia ſpecies ſunt reliquiæ aut imagines Sanctorum. Has ergo diſſipare, frangere, conſpurcare, vel quomodolibet indignè tractare, ſacrilegium eſt.

Quarta ſunt veſtes ſacræ miniſtrorum, Eccleſiæ vel altarium ornamenta.

Quinta quæ ad Miniſtrorum Eccleſiæ ſuſtentationem ſunt deputata, ſive mobilia, ſive immobilia: *Quicumque autem contra quodcumque prædictorum peccat, crimen ſacrilegii incurrit*, ait hic B. Thom.

Porro quod attinet ad hujus peccati gravitatem, ea Sancti noſtri Doctoris regula tenenda eſt. *Tantò ſacrilegium eſt gravius, quantò res ſacra in quam peccatur majorem obtinet ſanctitatem*. Unde quod committitur in perſonam ſacram eſt gravius, quàm quod in ſacrum locum, eſtque ſpecie diſtinctum: & quod perpetratur in perſonam vel locum ſacratiorem, gravius eſt, quàm quod in minùs ſacrum, v. g. quod in Epiſcopum, quàm quod in ſimplicem Clericum: in locum ubi eſt Euchariſtia, quàm in alium ubi ſolùm eſt altare.

Circa finem corp. obſervandum, quòd B. Thom. agnoſcat inferiorem ſanctitatis gradum in imaginibus & reliquiis, quàm in Sacramentis & vaſis conſecratis; ut propterea fateri oporteat ipſum non exiſtimaſſe, quòd aliquæ imagines ſint vera & propriè dicta latria per ſe ac propriè adorandæ; qua de re diximus 3. par. quæſt. 25. artic. 3. quæſito 5. ac rurſum art. 4.

In reſp. ad 2. adverte; fieri poſſe, quòd aliqua duo peccata ſpecie intermedia differant ſecundùm actus materiales; ſpecie tamen conveniant ſecundùm unam rationem formalem. Sanctimonialis enim violatio per verberationem, ſpecie media differt ab ejuſdem violatione per libidinem, quatenus ibi eſt injuſtum, & hic aliquid fœdum; ac nihilominus utraque, ſecundùm quod eſt contra ſanctitatem perſonæ, ſic eſt ſacrilegium unius ſpeciei, primæ nimirum ſuperius recenſitæ; per utramque enim perſona ſacra violatur.

In reſp. ad 3. nota, non omne peccatum, quod perſona ſacra committit, eſſe ſacrilegium propriè & formaliter, etiamſi quolibet peccato violetur perſona peccantis: ſed illud demum quod directè committitur contra ſanctitatem perſonæ. Sic ſacrilegium eſt, ſi perſona ſacra fornicetur, non autem ſi inebrietur, ſi iraſcatur, ſi ſuperbiat. Similiter ratiocinandum eſt de peccato, quod alius in perſonam ſacram committit. Si enim contra eum iraſcatur, nolens tamen verberare: aut ſi furtim ab ejus domo quippiam ſurripiat; non eſt ſacrilegium propriè loquendo: eſt autem ſi eum percutiat ſeu percutere velit. Benèque monet Cajetanus conſiderandum eſſe, ad quid perſona, locus, vel res ſit ſanctificata; & videndum ſi contra illud, ad quod ſanctificata dicitur, actum ſit: nam ager Eccleſiæ ſanctificatus eſt quoad exemptionem à ſæcularibus oneribus & juriſdictionibus; & propterea ſacrilegium eſt ſi illis gravetur: non autem ſi quis ibi fornicetur; quia per hoc quod eſt Eccleſiæ, non eſt ſanctificatus ad puritatem à libidine. Et ſimiliter ſacrilegium eſt in loco ſacro fornicari: non autem ibi detrahere, quia loci ſanctitas eſt ad exemptionem ab effuſione ſeminis humani, non autem à detractione.

Articulus IV.

De pœna ſacrilegii. Art. 4. docet, Eccleſiam ſacrilegis infligere excommunicationem tamquam pœnam ipſorum crimini reſpondentem. Cùm enim ſacrilegi contra ſacra peccent; juſtum eſt, eos in hoc puniri quòd à ſacris arceantur: id quod per excommunicationem fit. Verùm quia plerumque tantæ ſunt improbitatis, ut non curent excommunicationem, nihilque faciant à ſacris arceri, unde contingit quòd per excommunicationis pœnam non emendentur; cùm autem ſint animales & terreni, ſperari poſſit quòd per bonorum temporalium jacturam citius emendabuntur, vel à delinquendo abſterrebuntur quàm per excommunicationem: ideo Eccleſia præter excommunicationis pœnam mulctam pecuniarum ſacri-

legis imponit tamquam medicinalem 17. q. 4. cap. *Si quis contumax*; cap. *Quiſquis*; cap. *Omnes Presbyteri*; cap. *Qui Subdiaconum*. Ex quibus cap. liquet, Eccleſiaſticos Judices habere poteſtatem infligendi delinquentibus pœnas pecuniarias; quod B. Thomas hic manifeſtè tradit, ac etiam agnoſcunt Principes ſæculares in capitularibus Regum Francorum lib. 3. cap. 25. & lib. 4. cap. 15. quæ referuntur in cap. ſupra citatis, *Omnes Presbyteri*, cap. *Qui Subdiaconum*. Addit B. Thomas, leges civiles ſacrilegos punire pœna capitis; idque manifeſtum eſſe poteſt ex Cord. lib. 1. tit. 3. De legibus 5. 10. 54.

Quæſt. Reſp.

Petes, An igitur omnes ſacrilegi ſint ipſo facto excommunicati? Reſp. Non eſſe, niſi ſint aut percuſſores Clericorum vel Monialium. can. *Si quis ſuadente* 17. q. 4. aut effractores ſimul & ſpoliatores loci ſacri, cap. *Conqueſti*, tit. de Sent. excommunicationis, aut gabellarum ſuper Clericis impoſitores vel exactores contra 18. caſum Bullæ Cœnæ, & contra alia jura Pontificia, de quibus Navarrus cap. 17. n. 202. & c. 27. num. 115.

Non abs re hic fuerit obſervare, quàm graviter Deus etiam in iſto Mundo puniverit ſacrilegos, Baltaſſarem Dan. 5. Antiochum 1. Machab. 6. & lib. 2. c. 5. ac 9. Heliodorum 2. Machab. 3.

QUÆSTIO C.

De ſimonia.

ARTICULUS I.

Quid ſit ſimonia.

AD hanc quæſtionem non directè reſpondet, ſed tum in corp. tum in reſponſionibus ad argumenta, ejuſmodi affert, ex quibus vulgata definitio, quam in arg. 1. recitat, poteſt deduci & confirmari.

Definitio.

Igitur pro Reſponſione dicendum eſt, quòd *Simonia ſit ſtudioſa voluntas emendi vel vendendi aliquid ſpirituale vel ſpirituali annexum*. Quam definitionem confecit Author Gloſſæ Juris Canonici in ſum. q. 1. cau. 1. imitatione verborum quæ habentur in cap. *Qui ſtudet*, dict. q. 1. ubi ſic dicitur: *Qui ſtudet donum Dei pretio mercari, in ſacro Ordine nulla ratione permanere aut revocari poſſe dubium non eſt* &c. *Nam Spiritus ſancti donum pretio comparari, quid aliud eſt, quam capitale crimen & ſimoniaca hereſis?* Poteſtque iſta definitio confirmari ex verbis Gregorii iſtius nominis I. lib. 4. epiſt. 55. & 56. ex Gregorii VII. cap. *Presbyter* 1. q. 1. ex Paſchalis II. cap. *Altare* 1. q. 3. Sed ipſam definitionem examinemus.

Dicitur *voluntas*, eo nomine non pro potentia, ſed pro actu ſumpto, quia ſimonia eſt actus voluntatis, & ipſa, ſicut reliqua vitia juſtitiæ partibuſque ejus oppoſita, in voluntate tamquam in ſubjecto reſidet, hic ad 2.

Additur *ſtudioſa*, ut ſignificetur non fore ſimoniam, ſi non fuerit motus voluntatis ex ſtudio ſeu propoſito & deliberatione procedens: non autem ut deſignetur tunc demum eſſe crimen ſimoniæ, quando ſignis exterioribus declaratur; quum certè conſtet, iſtud peccatum poſſe in ſola voluntate conſiſtere, nullo opere externo ſubſecuto, idquè ſignificatum his verbis, *ſtudioſa voluntas*, rectè intelligatur.

Si dicas: Hinc ſequi, quòd ſi quis ex ignorantia juris aut facti venderet aut emeret aliquid ſpirituale, non eſſet ſimoniacus, quia non faceret ex voluntate ſtudioſa. Reſp. Quòd ſi ex ignorantia verè inculpabili faceret, non committeret peccatum ſimoniæ; ſi autem ex ignorantia culpabili, committeret; quia ſufficit hic illud ſtudium ſeu deliberatio, quod in aliis peccatis requiritur: tale nimirum, ut cenſeri poſſit quiſpiam ex deliberatione & electione operari. Qui verò ex ignorantia culpabili malum elegit, revera operatur ex deliberatione & electione, quamvis non ita perfectè ſicut is qui nulla ignorantia laborat. Vide 1. 2. quæſt. 76. art. 3.

Dicitur *emendi vel vendendi aliquid ſpirituale vel ſpirituali annexum*: quia emere vel vendere id quod neque eſt ſpirituale, neque annexum ſpirituali, non ad ſimoniam pertinet, ſed ad contractus humanæ vitæ neceſſarios. Spirituale porrò hic intelligitur illud, quod eſt ſuper naturale, ad ſalutem ſcillicet ſpiritualem pertinens, ſive quod à Deo provenit, vel ad Deum ordinatur quatenus gratiæ ſeu ſalutis ſpiritualis eſt Author. Et hoc ſpirituale poteſt ex B. Thoma oſtendi eſſe triplex. Quoddam enim eſt ſpirituale per eſſentiam, ut gratia & juriſdictio Eccleſiaſtica. Aliud, ratione effectus, quia ſpiritualem effectus producit, ſicut Sacramenta novæ legis. Aliud, ratione cauſæ, quia provenit à cauſa ſpirituali, ut ſanitas collata per gratiam miraculorum, & alii uſus, vel effectus gratiæ gratis datæ, vel juriſdictionis Eccleſiaſticæ, quales ſunt, futurorum prædictiones Propheticæ, benedictiones & conſecrationes perſonarum, locorum, vaſorum, aut quarumcumque aliarum rerum. Illud quod dicitur *vel ſpirituali annexum*, non ſic eſt accipiendum, quaſi nullo modo ſit ſpirituale, ſed quia non eſt ſpirituale ſecundùm ſe, verùm ex eo dumtaxat quod ſpirituali adhæret. Qualiter autem ſoleat dividi, articulo 4. dicendum erit.

Quid hic ſpirituale.

Ex his facile eſt concludere, ſimoniam eſſe peccatum. Quod B. Thomas his rationibus probat. 1. Res ſpiritualis non poteſt aliquo terreno pretio compenſari; ergo ſimonia, per quam ejuſmodi compenſatio intenditur, eſt illicita. Ant. patet. Quia ſicut de ſapientia dicitur Prov. 3. quòd *ſit pretioſior cunctis opibus, & omnia quæ deſiderantur, huic non valent comparari*; ita de rebus ſpiritualibus eſt judicandum, quum ſint ejuſdem cum ſapientia conditionis & ordinationis, ſcilicet ſupernaturalis. Unde S. Petrus Act. 8. Simonem Magum redarguit, quòd donum Dei exiſtimaverit pecunia poſſideri.

Simonia eſt peccatum.

2. Non licet eam rem vendere, quæ non eſt legitima venditionis materia; atqui ſpiritualia non ſunt legitima venditionis materia; ergo non licet ea vendere, quod tamen fit per ſimoniam. Prob. Min. Quia ut B. Thom. hic ait; *Id non eſt debita*, hoc eſt legitima *venditionis materia* (nimirum, ut citra conſenſum domini vendi poſſit) *cujus venditor non eſt dominus*. Neque refert quòd in hac ratione ſolùm exprimatur venditio. Cùm enim id, quod non eſt materia venditionis, non poſſit etiam eſſe materia emptionis; conſequens eſt, ſpiritualia ſi nequeunt vendi, non poſſe etiam emi.

3. Venditio repugnat origini ſpiritualium, quæ ex gratuita & liberali voluntate Dei procedunt; ideoque ſimiliter debent gratuito donari, dicente Domino Matth. 10. *Gratis accepiſtis, gratis date*.

Ob. Reſp.

Si dicas: Omnium etiam temporalium rerum ordinem eſſe ex gratuita Dei voluntate. Reſp. Rationem B. Thomæ intelligendam eſſe de illis, quæ ſupra naturæ debitum ſeu curſum dantur homini. Nam hæc in commutationem rerum vitæ humanæ neceſſariarum non veniunt, & in eis peculiariter relucet gratuita Dei liberalitas, utpote donantis etiam illa, quæ natura non poſtulat, quum ſint omnino ſupra naturam.

Si præterea dicas: Licere id quod gratuitò acceptum eſt vendere, v. g. equum, veſtem & hujuſmodi, ſi venditionem expoſcat neceſſitas vel utilitas: ideoque non rectam videri conſequentiam, Si gratis aliquid accepimus, quod debeamus etiam gratis dare. Reſp. Eſſe rectam, ſi intelligatur ſicut eſt intelligenda de his, quæ ex natura ſua talia ſunt ut per nullam humanam induſtriam acquiri poſſint, nec haberi niſi ex gratuita Dei ut Authoris gratiæ magnificentia. Quare illud, *Gratis accepiſtis gratis date* non poſitivum dumtaxat, ſed juris naturæ præceptum eſt, dicente B. Thoma 1. 2. q. 108. artic. 2. quod ex nova nulla alia exteriora opera determinare debuit præcipiendo vel prohibendo, niſi Sacramenta, & moralia præcepta.

Propter hoc ipſum ſimoniæ vitium, Balaam qui non erat de populo Iſraelitico, reprehenditur 2. Pet. 2. ac etiam in epiſtola Judæ. De ipſo autem populo reprehenſus

ac

ac punitus fuit Giezi 4. Reg. 5. extantque variæ iſtius peccati prohibitiones & punitiones 1. q. 1. & q. 3. lib. 5. Decretal. toto tit. 3.

Quibus omnibus conſideratis, omnino exiſtimandum eſt, ſimoniam non ideo malam, quia ſit prohibita; ſed ideo prohibitam eſſe quia mala eſt. Hoc enim peccatum non ſolùm eſt contra jus poſitivum divinum & humanum, ſed etiam contra jus naturale, ut ex allatis rationibus facile eſt colligere. Neque refert, quòd ſpiritualia quæ ſunt materiæ ſimoniæ ſint ſupernaturalia. Jus enim naturæ vetat ea vendi quæ ſunt invendibilia, & quorum venditor non eſt dominus, neque à domino accepit poteſtatem vendendi: cum igitur ſpiritualia & ſpiritualibus annexa ſint hujuſmodi; jus naturæ vetat illa vendi, & eſt impertinens unde habeant ſuam ſpiritualitatem, modò verè ſint ſpiritualia. Confirmatur. Niſi ſimonia eſſet jure naturæ prohibita; non eſſet reprehendendus Balaam, cui lex divina poſitiva de ſpiritualibus non divendendis data non erat, imò nec Simon Magus: nam ut in Chriſtianiſmo Neophytus potuiſſet excuſari per ignorantiam mandati poſitivi.

Simonia ſemper eſt pecc. mort. Quantum verò peccatum ſit ſimonia; haud difficulter ex dictis poteſt definiri, eſſe nimirum ex ſuo genere mortale. Et quia res quæpiam nullo tam parvo gradu poteſt eſſe ſpiritualis, quin ſit magna Dei injuria velle eam pretio æſtimare, verius videtur, ſimoniam numquam eſſe peccatum veniale propter parvitatem materiæ, ſive magnum detur pretium ſive parvum, quo caſu videtur res ſpiritualis magis vilipendi, niſi fortè propter rei temporalis exilitatem judicari poſſit, eam non eſſe datam ut pretium, ſed tunc neque erit ſimonia, neque peccatum.

QUÆRITUR I.

Cui virtuti opponatur ſimonia.

Videtur enim quòd Fidei. 1. Quia S. Gregorius lib. 4. epiſt. 55. & 56. item lib. 7. epiſt. 110. & 114. aliique Romani Pontifices 1. q. 1. cap. *Presbyter*, & q. 3. c. *Altare*, & tit. de Simon. cap. *Quoties*, ſimoniam hæreſim ſæpè nominant.

2. Simoniacus æquè vel pluris æſtimat rem temporalem quàm ſpiritualem: hoc autem judicium eſt hæreticum.

Doctrina B. Thomæ hic & in fine corp. eaque communiter recepta eſt, Simoniam propriè ac per ſe non opponi Fidei, ſed religioni. Quia non eſt vitium intellectus, ſed voluntatis: & per illud irreverentia exhibetur rebus ſacris, quod ad irreligioſitatem pertinet.

Petes: An igitur ſit ſpecies quædam ſacrilegii. Reſp.

Quæſt. Reſp. Eſſe, ut patet ex cap. *Audivimus*. q. 3. ubi ſic legimus: *ſacrilegio quoque hoc facinus non diſpar dixerim, cum id quod ſponte, & ſacro deliberationis arbitrio gratis fieri debuit, ſub pecuniæ pactione cauſatur*. Sed nihilominus à ſacrilegio communiter dicto differt accidente in hoc, quòd ſimonia committatur per modum cujuſdam contractus; ad ſacrilegii verò rationem id non requiratur.

Simonia cur vocetur hæreſis. Ad 1. Arg. B. Thomas reſpondet, ſimoniam vocari hæreſim propter duas cauſas. Prior eſt, quia eſt quædam exterior proteſtatio hæreſeos, dum ſimoniacus ita ſe gerit quaſi vellet dicere, ſe eſſe dominum donorum ſpiritualium, imò & Spiritus Sancti, cap. *Eos qui*, 1. q. 1. Poſterior, quia Simon Magus duxit Mundum non eſſe à Deo conditum, atque ita ſimonia in illo ſuo authore fuit conjuncta hæreſi. Addi poteſt, ipſam ſimoniam, tum in eo à quo nomen accepit, tum in aliquibus ejus ſequacibus, fuiſſe veram hæreſim. Iſte enim Simon non tantùm voluit emere donum Spiritus Sancti, ſed etiam credidit hoc poſſe fieri: *exiſtimabat enim quòd donum Dei poſſet pecunia poſſideri* ſeu comparari. Et hunc intellectus errorem in ipſo agnoſcit Ambroſius cap. *Petrus* 1. q. 4. eumdemque illi tribuit Alfonſus Caſtrenſis lib. 13. de Hæreſibus, addens etiam Græcos & Armenos dicere, quòd prælationes Eccleſiaſticas vendere liceat. Sed & tempore S. Gregorii fuiſſe qui ſimoniam defenderent exercerentque velut licitam, ut propterea Synodos congregari oportuerit, manifeſtum eſt ex lib. 7. epiſtolis 110. 111. 113. 114. & liber. 10. 114.

Ad 2. Reſp. Ad rationem ſimoniæ non requiri, ut qui practicè errat, præferendo vel æquando rem temporalem ſpirituali, etiam ſpeculativè judicet, illam huic eſſe præferendam aut æquandam; ac proinde, non eſt neceſſe quòd in mente habeat judicium hæreticum.

Pro reſp. ad 2. diſtinguendum eſt Ant. Studioſè peccare, ita ut ex ſtudio ſeu electione per contemptum eorum quæ poſſunt à peccato retrahere eligatur peccatum, eſt peccare ex malitia; ſed peccare ſtudioſè, id eſt ſimpliciter ex electione tali, qualis ad actum humanum ſeu voluntarium & liberum ſufficit, non eſt peccare ex malitia: & quia hic poſterior modus ſufficit ad ſimoniam; ideo non ſequitur, quòd ſimonia ſit peccatum ex malitia ſcilicet ſecundùm ſuum genus.

In reſp. ad 3. adverte, Juſtos etſi per bona opera mereantur vitam æternam de condigno, non propriè tamen illam emere; partim quia nihil offerunt Deo quod ſecundùm ſe, & prout ab ipſis proficiſcitur, ſit condignum; partim quia totum bonum quod faciunt eſt illis à Deo, & manet Dei, atque ita offerunt Deo id quod ipſius eſt. Confer. 1. 2. q. 114. artic. 1. & 3.

In reſp. ad 4. obſervandum eſt, hoc peccatum à Simone Mago eſſe vocatum, non quòd ipſe primus illud commiſerit (nam & Balaam, & Giezi idem commiſiſſe ſupra diximus; imò ſunt qui Judam Chriſti, Sancti Sanctorum proditorem, ſimoniacum exiſtiment) ſed has ob cauſas, Prior eſt. Quia primus tempore novæ Legis iſtud crimen admiſit, habendo reſpectum ad ipſum ſpirituale: nam Judas Chriſtum prodendo nullam habuit rationem ſpiritualitatis perſonæ. Poſterior. Quia primus habuit ſectatores iſtius ſui deſiderii quo volebat ſpiritualia emere, & erronei judicii quo credebat hoc licere. Quid autem voluerit emere Simon, ex Act. 8. diſcimus, ipſum ſcilicet Spiritum Sanctum in eo ejus dono, quod eſt ſpiritualis poteſtas conferendi Spiritum Sanctum per impoſitionem manuum, ſeu illa ſenſibilia Spiritus Sancti dona, quæ videbat per manuum Apoſtolicarum impoſitionem dari: Nam hæc ut ei notiora, & quæ plus valerent ad gloriam & quæſtum, ab ipſo intenta, veriſimile eſt quod vel ſolum, vel potiſſimum intellexerit quando dixit; *Date & mihi hanc poteſtatem, ut cuicumque impoſuero manus accipiat Spiritum Sanctum*. Porro, quamvis ſolùm narretur eo cap. Simonem voluiſſe donum Dei emere; tamen ſimoniaci appellantur, etiam qui vendere volunt; quia idcircò dictam poteſtatem emere volebat, ut poſtea quæſtum inde faceret, vendendo dona Spiritus Sancti. Quare utrumque fuit in intentione, & emptor & venditor donorum Spiritus Sancti. Quod Auguſtinus expreſsè aſſerit tract. 10. in Joannem, & Urbanus II. cap. *Salvator* 1. quæſt. 3. eoſque ſecutus B. Thomas.

Quid Simon Magus emere voluerit.

In reſp. ad 5. dicit, quòd nomine emptionis & venditionis in definitione ſimoniæ, intelligitur omnis contractus non gratuitus, id eſt quo res ſpiritualis aliquo temporali pretio ſeu alia re pretio æſtimabili compenſatur: ac proinde ſimoniacum eſt velle ſpiritualia locare, conducere, commutare pro rebus pecunia æſtimabilibus, etiamſi non intercederent proprii nominis emptio & venditio. Imò periculum ſimoniæ eſt, quandocumque præſentationes, collationes, poſſeſſiones, inſtitutiones beneficiorum dantur ſub onere, ad quod Beneficiarii per ſe non obligantur ex ſuo beneficio. Nihilominus, ut in foro conſcientiæ judicetur vera & propriè dicta ſimonia, neceſſarium videtur, quòd aliquod temporale intendatur expreſsè, vel implicitè tamquam pretium rei ſpiritualis; quemadmodum ſatis clarè oſtendit B. Thom. artic. ſeq. tum in corp. tum in reſponſionibus ad argumenta; Alioquin non reperietur emptio vel venditio, neque alius contractus ita oneroſus, ut nomine emptionis & venditionis poſſit intelligi.

Per contractum ergo non gratuitum in hac reſp. accipiendus eſt ille, qui fit temporali pretio interveniente. Neque refert, B. Thomam videri ſentire, quòd ſimoniacum ſit privata authoritate permutare beneficia, ubi tamen nullum interveniret pactum temporale. Non enim dicit eſſe ſimoniacum: ſed ait hoc fieri non poſſe abſque periculo ſimoniæ: ſive quia periculum eſt, ne ſic permutantes de aliquo pretio ſeu recompenſatione conveniant; ſive quia privati licèt poſſint ſuis beneficiis renuntiare, ea dimittendo, non poſſunt tamen alium conſtituere in illorum beneficiorum jure, citra conſenſum Superioris, ad quem proviſio pertinet. Unde permutationem ejuſmodi eſſe prohibitam poſtea oſtendemus.

Circa reſp. ad 7. obſervandum eſt etiam Papam poſſe committere peccatum ſimoniæ. Quia etſi ſit ſummus diſpenſator bonorum Eccleſiaſticorum; non eſt tamen illorum dominus, neque poteſt facere ut ſint legitima venditionis materia, aut pretio temporali æſtimabilia. Quod verum eſt non ſolùm de illis quæ ſunt ſpiritualia ſecundùm ſe & ex ſua natura, ut gratiæ, virtutes, Sacramenta, & alia hujuſmodi: ſed etiam de illis quæ ſunt Sacramentalia, & ex voluntate ipſius Pontificis vel Eccleſiæ conſtitutione ſacra, ſi ea in quantum ſacra ſunt, venderet; veluti, ſi calicem conſecratum pluris venderet propter conſecrationem: & ſi Eccleſiaſtica beneficia pretio conferret. De his autem, quæ neque ſunt ſpiritualia, neque ſpiritualibus propriè annexa, ſed officia quædam, quorum venditio non prohibetur niſi jure Eccleſiaſtico; aliter eſt cenſendum, ea ſcilicet vendi poſſe per Pontificem abſque vitio ſimoniæ. An autem abſque peccato ſcandali vel alio; ex cauſa quæ ad venditionem ipſum moveret, & ex aliis circumſtantiis definiendum eſt.

Cæterum, an caſu quo Pontifex ſpiritualia venderet, emptor immunis foret à pœnis Eccleſiaſticis, excommunicatione, ſuſpenſione, & ſimilibus, ambigitur. Quòd ipſe Pontifex eſſet immunis, non eſt dubium. Quia tales pœnæ non poſſunt incurri niſi ab inferiore habente Superiorem qui eas decernat: Pontifex autem nullum in terris habet Superiorem, neque ſuis legibus obligatur quoad vim coactivam. Emptorem quoque futurum immunem, ſi à Pontifice ſciente ac volente, non autem vi vel fraude circumvento emeret; probabiliter docet Sylveſter verbo *Simonia* quæſt. 4. Dominicus lib. 9. quæſt. 5. art. 2. Paludanus in 4. diſt. 25. quæſt. 4. artic. 1. Victoria in Relectione 11. v. 9. Navarrus cap. 23. num. 108. Peſantius ad hujus par. quæſt. 62. diſput. 3. fin. Leſſius lib. 2. cap. 35. dub. 5. Malderus Tract. 9. de Simonia cap. 3. dub. 4. Quia expreſſus Pontificis conſenſus in venditorem eſt tacita diſpenſatio vel relaxatio juris Pontificii & pœnarum ejus: non enim eſt veriſimile, quòd velit emptorem inhabilitare ad beneficium, quod ei ſciens ac volens vendit: aut quòd cupiat eum punire, propter actionem, cujus ipſe eſt cauſa, vel ſaltem concauſa.

QUÆRITUR II.

Quotuplex ſit ſimonia.

Reſponſio communis eſt, Eam eſſe duplicem. Quædam enim ſimonia eſt prohibita quia mala; ea nimirum quam antea definivimus, & quæ repugnat juri divino tam naturali, quàm poſitivo, ut emptiones aut venditiones Sacramentorum, Sacramentalium, excomunicationis, abſolutionis, Prophetiæ. Alia eſt ſimonia ideo mala quia prohibita, quæ ſcilicet jure dumtaxat poſitivo prohibetur. Hujus generis ſimonia eſt in permutatione Beneficiorum abſque authoritate Superioris: neque enim hic datur ſpirituale pro temporali, ut fit in ſimonia prioris generis; ſed datur ſpirituale pro ſpirituali, quod non eſt ex ſe malum, quandoquidem & B. Thomas hoc art. ad 5. & alii tam Theologi quàm Juriſconſulti doceant, hoc fieri poſſe cum authoritate Superioris: ſed propterea malum eſt, quia per Eccleſiam eſt prohibitum. cap. *Quæſitum*, cap. *Cum olim* tit. De rerum permutatione. Ideo autem prohibet Eccleſia, quia privata permutatio videtur fieri intuitu illius commodi temporalis, quod eſt beneficio annexum, aut ſaltem periculum eſt ne ſic fiat. Similiter ſimonia eſt, quando beneficiorum præſentationes, collationes, poſſeſſiones, inſtitutiones fiunt cum pacto, modo, vel conditione (quamvis alioquin fortè licita) contra prohibet velut ſimoniam ſapientes, cap. *Accepimus*, & cap. *Pactiones*, tit. de Pactis, cap. *Quæſitum*, tit. de Rerum permutatione, & cap. *Quam pio* 1. q. 2. ubi Pontifices omnem conventionem, omnemque pactionem ceſſare volunt in ſpiritualibus acquirendis. Rurſum quando aliqua venduntur, quæ revera nihil ſpirituale continent, nec propriè ordinantur ad aliquid ſpirituale, ſed ſolùm ſunt officia ad temporalium Eccleſiæ adminiſtrationem ordinata, & ſic aliquo modo ſpiritualibus annexa, ut œconomia, vicedominatus, advocatio, judicatura, & hujuſmodi, quorum venditio velut ſimoniaca prohibetur c. *Salvator* 1. q. 3. eademque fuerat per Conc. Chalcedon. prohibita, quemadmodum ibi refertur. Ad eamdem hanc ſimoniam pertinere volunt peccatum, quod examinatores ad Eccleſias Parochiales deputati committunt, ſi occaſione examinis ante vel poſt, aliquid accipiant, ſimiliterque illi qui dant. Conc. enim Triden. ſeſſ. 24. cap. 18. dicit, quòd incurrunt vitium ſimoniæ, quum tamen facilè poſſit fieri, quòd nulla ſit venditio vel emptio, aut ſimilis contractus. Talis etiam foret ſimonia, ſi propter Sacramenti reverentiam Eccleſia prohiberet, ne calices etiam ſecundùm ſuam materiam venderentur, & tamen aliquis vendere præſumeret.

Sunt quidem Authores qui diviſionem allatam non approbant, exiſtimantes nullam eſſe ſimoniam, quæ jure tantùm humano prohibeatur. Verùm diſcordia videtur eſſe de nomine: non enim aſſeritur, quòd aliqua ſit ſimonia, in quam propriè & perfectè competat ratio ſimoniæ, & tamen ſolùm prohibeatur jure humano; ſed dicitur, eſſe aliquod vitium habens ſimilitudinem, & participans imperfectam rationem ſimoniæ: quod ideo vocatur & eſt quædam ſimonia, non naturali ſed poſitivo jure prohibita. Neque verum eſt quod à quibuſdam opponitur. Id quod humana dumtaxat lege prohibetur ſolum pertinere ad peccatum inobedientiæ. Poteſt enim & ad aliud peccatum pertinere; ſicut intemperantiæ, ſi carnes comedantur in Quadrageſima; & ſacrilegii, ſi malefactor è loco ſacro extrahatur: ita etiam ſimoniæ, ſi quædam diſtrahantur, quæ tamquam ſacra Eccleſia vendi vetuit. Neque hinc ſequitur, fore ſimoniam ſi hæreditates Eccleſiæ vendantur. Nam Eccleſia non vetuit eas vendi tamquam ſacras, ſed tamquam ad miniſtrorum ſuſtentationem neceſſarias, quomodo etiam bona pupillorum vendi prohibentur.

Si dicas: Eccleſiam non poſſe per aliquam legem conſtituere, ut quippiam abſque ulla vel conſecratione vel benedictione ſit ſacrum. Reſp. Satis eſſe, quòd ipſum annectat ſpiritualibus, & propter ordinem ad ſpiritualia, quem ei tribuit, faciat eſſe invendibile. Eſt autem inter jam dictæ diviſionis membra & aliud diſcrimen, ſcilicet quòd ſimonia juris naturæ committi potuerit etiam in ſtatu Legis ſive naturæ, ſive Moſaicæ; non ſimiliter ſimonia juris humani, eò quòd nulla tunc eſſet lex humana eam prohibens.

Alia ſimoniæ diviſio eſt, qua dividi ſolet in mentalem, conventionalem, & realem. Mentalis ſimonia eſt, quæ ſolo animi conſenſu perficitur abſque ulla conventione expreſſa vel tacita: & ſubdividi poteſt in purè mentalem, quia etiamſi ſit voluntas aliquid temporale dandi, vel accipiendi pro re ſpirituali; nihil tamen datur vel accipitur: & aliam, qua datur vel accipitur quippiam, ſed citra omne pactum etiam implicitum. Quid ſimonia mentalis.

Simonia conventionalis eſt, qua expreſsè vel tacitè initur contractus ſuper re ſpirituali vendenda vel emenda; ſed ille contractus non eſt executioni mandatus ab utraque parte. Et ſubdividitur in eam, ubi à neutra parte eſt executio, & eam, ubi ex una parte eſt, ex altera non eſt. Diſputant quidam; ſitnè ſolùm conventionalis cenſenda, ubi qui ſpirituale promiſe- Quid Conventionalis.

Digitized by Google

miſerat illud dedit, ſed alius nondum tradidit temporale. Verùm cum ſatis Doctores conveniant, eſſe tantùm conventionalem, quando juxta conventionem datum eſt temporale & non ſpirituale; idem omninò videtur judicandum, ubi datum eſt ſpirituale, ſed non temporale, poſt Navarrum cap. 23. n. 104. Binsfeldium p. 4. cap. 4. & 6. Leſſium lib. 2. cap. 35. dub. 27. & alios. Aut ſi alterutra videatur appellanda realis; utraque ſimiliter eſt vocanda, ſed cum addito, *incompleta*. Et hinc eſt quòd alii *ſemirealem* vocent.

Simonia realis, quæ ſcilicet eſt completa, & vocatur ſimpliciter realis, eſt illa qua expreſsè vel tacitè pactum eſt de temporali pro ſpirituali, & ejuſmodi pactum eſt ex utraque parte mandatum executioni, quantum ad aliqua eorum quæ erant promiſſa. Ut enim ſit realis, non eſt neceſſe, quòd totum temporale promiſſum ſit ſolutum, vel omnia ſpiritualia quæ promiſſa erant tradita: ſed ſatis eſt, quòd utrimque aliquid ſit traditum. Vide quæ dicimus artic. 6. quæſito 3.

Articulus II.

Utrùm ſemper ſit illicitum pro Sacramentis pecuniam dare.

Semper eſt illicitum accipere pecuniam ut pretium. RESponſio certa eſt, ſemper eſſe illicitum dare pecuniam tamquam pretium, ſive pro gratia ſpirituali, quam Sacramenta conferunt, ſive pro ipſis Sacramentis adminiſtrandis; neque hoc poteſt ulla conſuetudine excuſari, quia conſuetudo non poteſt præjudicare juri naturali. Sicut autem gratia eſt maximè ſpiritualis, & propterea nullo temporali pretio commenſurabilis; ita etiam Sacramenta, quæ ſunt illius cauſæ ſupernaturales.

Addit B. Thomas; Per pecuniam intelligi omne illud, cujus pretium poteſt pecunia æſtimari, quam explicationem habemus expreſſam cap. *totum*, 1. quæſt. 3.

Quid pecunia hic. Addit præterea, Miniſtros Sacramenta miniſtrantes, poſſe aliquid temporale accipere ſecundùm ordinationem Eccleſiæ & conſuetudines approbatas, ad ſuam ſuſtentationem, Quia non accipiunt *tamquam pretium mercedis*, id eſt, non tamquam pretium Sacramenti, neque tamquam mercedem actionis, qua Sacramentum miniſtratur, *ſed tamquam ſtipendium neceſſitatis*, ideſt tamquam ſuſtentationem humanæ indigentiæ, de qua ad art. 3. pleniùs erit dicendum.

Quæſt. Difficultas hic moveri poteſt: An ſicut illicitum eſt pro Sacramentis aliquid accipere tamquam pretium; ita etiam ſi illicitum accipere pro labore, qui in Sacramentorum adminiſtratione reperitur. Et quia labor ille poteſt eſſe vel internus, ſeu ipſius Sacramenti adminiſtrationi intrinſecus, utpote illi communiter & neceſſariò conjunctus, qualis labor eſt in actu baptizandi, confirmandi, celebrandi, Confeſſiones audiendi, & ſimilibus: vel externus ſeu accidentarius, qui per accidens Sacramenti adminiſtrationem antecedit, vel ſubſequitur, ut longa ad celebrandum profectio; de utroque poteſt ambigi.

Quòd enim pro labore interno liceat accipere pretium, probari poſſe videtur. Primò, Quia Numer. 18. cùm Deus dixiſſet ſe dediſſe Levitis omnes decimas, ſubdit: *pretium eſt pro miniſterio quo ſerviunt in tabernaculo teſtimonii*. Quibus conforme eſt quod Lucæ 10. Et 1. ad Timot. 5. legimus: *Dignus eſt operarius mercede ſua*; quodque 1. ad Cor. 9. dicitur, *Quis militat ſuis ſtipendiis unquam*? Unde & ex Conc. Agath. 1. q. 2. cap. *Clerici* habetur, quòd Clerici omnes, qui Eccleſiæ fideliter vigilanterque deſerviunt, ſtipendia ſanctis laboribus debita accipiant.

Secundò, Labor ille eſt aliquid temporale; ergo poteſt pretio æſtimari & vendi non minùs quàm aliæ res, quæ admixtum habent temporale & ſpirituale, ut vaſa ſacra.

Tertiò, Conſuetudo recepta eſt, ut Miniſtri operas ſuas locent ad celebrandum certis temporibus & locis; locare autem eſt quoddam vendere.

Quartò, Solius laboris intuitu plus ſtipendii datur concionanti tribus horis quàm una: & etiam plus ei qui Miſſam cantavit, qui legit; imò concionanti plus dari ſolet quàm celebranti, etiamſi ſacrificium ſit dignius concione, eò quòd plus ſit laboris in concione quàm in celebratione.

Contra verò quòd pro labore etiam externo, non liceat accipere pretium: prob. Quia iſte labor ad hanc functionem ſacram eſt neceſſarius: neque enim Sacerdos poteſt in loco diſſito celebrare, niſi illuc vadat; ergo eſt is æſtimabilis pretio.

Pro Reſp. ſit

Conclusio I.

PRo labore Sacramentorum adminiſtrationi aut aliorum ſpiritualium collationi interno nihil ut pretium poteſt accipi non magis quàm pro ipſiſmet Sacramentis aut aliis ſpiritualibus. Ita Durandus in 4. diſt. 25. q. 3. Paludanus eadem diſt. q. 5. art. 2. Sylveſter verbo *Simonia* q. 9. Cajetan. ad præſentem quæſt. art. 3. Sotus lib. 9. q. 6. art. 1. Victoria, Relectione 11. ſub fin. Navarrus cap. 23. num. 102. & videtur eſſe ſententia B. Thomæ in 4. diſt. 25. q. 3. art. 2. q. 2. ubi diſtinguit duplices actus ſpirituales; quorum alii ſint tales ratione ſui principii, quia nempe procedunt ex aliquo ſpirituali dono vel officio, ſicut eſt adminiſtratio Sacramentorum; alii verò ſint ſpirituales, tantùm ex parte finis, quia ſcilicet per eos ad rem ſpiritualem pervenitur, ut docere ſcientiam. Et ait, quòd in actibus, qui primo modo ſpirituales ſunt, non poſſit abſque ſimonia locare aliquis ſuas operas, ſed ſolùm accipere ad ſuſtentationem: in ſecundis autem actibus poſſe vendere ſuas operas, quamvis non illud ſpirituale, quod ex ejus actu acquiritur. Accedit quòd tota præſenti quæſtione nuſquam ponit aliam rationem recipiendi temporale pro ſpirituali, quàm ſuſtentationem.

Et confirmatur hæc doctrina. 1. Labor iſte moraliter loquendo non eſt dignus æſtimatione, niſi quatenus refertur ad ſpirituale miniſterium & ad effectum ſpiritualem, qui ex hujuſmodi miniſterio expectatur, neque enim eſt alicujus valoris niſi ex objecto in quo verſatur, vel ex bono quod expectatur: ſicut ergo in temporalibus non poteſt aliquid accipi pro labore quo fit contractus, & aliud pro ipſo contractu; eò quòd labor ille non ſit æſtimabilis, niſi quatenus refertur ad rem quæ datur & accipitur; ita in propoſito: ac proinde cùm ſpirituale miniſterium, ad quod ordinatur, nullo pretio poſſit æſtimari; conſequens eſt, quòd nec labor iſte intrinſecus ullo pretio poſſit æſtimari.

2. Labor operantis, ſi ſit neceſſariò connexus operi ac ei veluti intrinſecus, numquam cadit ſub venditione, ſed ſolum opus, etiam in purè corporalibus: quia ſi operarius poſſet facere opus ſuum abſque quocumque labore, nihilominus poſſet illud vendere; quandoquidem eſſet æquè bonum & æquè commodum: unde labor ſecundùm ſe nunquam emitur ex intentione ementis; ſed dumtaxat opus cui annexus eſt labor; & ideo ſi opus non poteſt vendi vel emi, nec per conſequens labor qui in tali opere contingit: & dicere oppoſitum eſt ridiculum, & præſtans velamen excuſationis Simoniacorum; ait Durandus.

3. Sacramenta & alia ſpiritualia debent gratis miniſtrari; tum quia Miniſtri ſunt diſpenſatores ſpiritualium & non domini; tum quia etiam ad eos pertinet illud, *Gratis accepiſtis, gratis date*, Matth. 10. 8. non miniſtrarentur autem gratis, ſi pro labore miniſtrationi intrinſeco pretium acciperetur: neque enim dicere poteſt quiſpiam, quòd gratis celebrat Miſſam, ſi exigit pretium operæ & laboris. Sicut pictor non gratis imaginem donat, ſi pro labore pingendi pretium exigit.

Con-

Digitized by Google

Concluſio II.

PRo labore Sacramentorum aliorumve ſpiritualium miniſtrationi extrinſeco, ſive miniſtrationem antecedat, ſive ſequatur, licet aliquid accipere tamquam pretium. Ita Cajetanus, Dominicus, Navarrus, & alii communiter. Sed videndum eſt, ne labor iſte ſit in ſe ſacer ſeu ſpiritualis; & ut æſtimetur ſine ordine ad ſpiritualia, ideoque non æſtimetur pluris quàm æqualis labor æſtimaretur, ſi conjunctus foret actioni profanæ ſeu civili: ſi enim pluris æſtimaretur, aut ſi labor ſit ſpiritualis, v.g. oratio prævia vel conjuncta, tametſi fortè non neceſſaria; ſimoniæ vitium committitur.

Probatur 1. Quia labor iſte eſt aliquid temporale per ſe pretio æſtimabile, non neceſſariò connexum rei ſpirituali; ergo non amittit ſuam æſtimationem, ex eo quòd accidat ipſum conjungi rei ſpirituali.

2. Talis labor non ita eſt annexus ſpiritualibus, ut vel ab iis dependeat, vel non poſſit eſſe ſine illis: ſed tantùm ordinatur ad ipſa velut ad finem; ideoque eſt de numero illorum, quæ ſpiritualibus annectuntur antecedenter, de quibus art. 4. ſeq. dicit B. Thomas, quòd aliquo modo vendi poſſunt; conſormiter iis quæ antea ex diſt. 25. lib. 4. Sent. adduximus: aut certè, non niſi per accidens conſequitur ex ſpiritualibus.

3. Ea ſola ſpiritualibus annexa vendi nequeunt, quæ ſic ipſis cohærent, ut unum vendi non poſſit quin protinus alterum quoque venditioni ſubjiciatur: atqui labor extrinſecus non eſt ejuſmodi; nihil ergo vetat quare non poſſit vendi.

4. Quamvis in mutuo nihil poſſit accipi ultra ſortem pro actu mutuandi: pro labore tamen accidentario, veluti ſi oporteat mutuatorem aliquot milliaria conficere, non eſſet illicitum accipere pecuniam; ergo idem eſt dicendum de labore Sacramentis extrinſeco.

Concluſio III.

ETiam abſque ſimonia poteſt quiſpiam aliquid accipere ratione obligatioois, qua ſe obſtringit tali tempore vel loco, ſeu toties per hebdomadam celebrare, aut alia ſpiritualia miniſtrare. Talis enim obligatio eſt ſeorſim æſtimabilis tamquam aliquid temporale, quoniam adimit homini libertatem aliquid aliud eo tempore faciendi, etiamſi id ſibi commodius ac utilius foret. Confirm. Obligatio ad opus aliqood, eſt diſtincta ab ipſo opere; ut obligatio ad colendum agros, ad emendum, aut ad aliud hujuſmodi diſtincta eſt ab agricultura, & ab emptione: ideoque uſurarium fore tales obligationes exigere ex mutuo; dictum fuit q. 78. art. 2. Contrà verò, Quamvis ex mutuo nihil poſſit exigi; pro obligatione tamen ad mutuandum poſſe aliquid exigi, ex iis quæ eod. art. diximus manifeſtum eſt; ergo ſimiliter, etſi pro ſpiritualium miniſtratione non liceat pretium exigere; licet tamen pro obligatione ad illam. Cavendum autem, ne quidquam ideo amplius exigatur, quia iſta obligatio eſt ad actionem ſacram: ſic enim eſſet ſimoniacum. Hanc Concluſionem docet Cajetanus art. 3. hujus q. & in Sum. verbo *Simonia*, Dominicus lib. 9. q. 6. art. 1. Navarrus cap. 23. num. 102. Toletus lib. 5. cap. 88. Valentia diſp. 6. q. 16. puncto 2. Ad argumenta igitur contraria, &

Ad 1. quidem Reſp. Pretium iſto loco largè accipi, non pro eo quod eſt æqualis valoris cum re pro qua datur, ſed pro ſtipendio ſuſtentationis: quod ſtipendium quia non minùs debitum eſt laborantibus ſpiritualiter pro populo, quàm iis qui laborant corporaliter; hinc eſt, quòd putetur aliquando vocari *merces*. Atque ita legitur in originali Num. 18. pro eo quod noſtri codices habent *Pretium*. Quamquam ea quæ Miniſtris Eccleſiæ dantur, quantumcumque illa ſint, ut non habent rationem pretii, ita nec mercedis, ſi propriè & ſtricte loquimur: quamvis enim debeantur, non dantur tamen, neque recipiuntur ut ita fiat æqualitas & commutatio ſpiritualium pro temporalibus. Quare, ſive apud Lucam, ſive apud Apoſtolum; quando dicitur: *Dignus eſſe operarius mercede ſua*, vel *merces* impropriè ſumitur pro ſuſtentatione, unde Matth. 10. eadem ſententia ſic effertur: *Dignus eſt operarius cibo ſuo*; vel potius retenta ſignificatione propria non hoc ſpecialiter de alimentis Miniſtrorum Eccleſiæ dicitur, ſed generaliter de operariis, ut ſit argumentum à ſimili, eoque tali, quod ſenſu communi patet: omnibus enim ratio dictat operario deberi mercedem. Quaſi diceretur: Operarius dignus eſt mercede unde vivat; ergo & miniſter Evangelii dignus eſt honorario ſeu ſtipendio ex quo ſuſtentetur.

Ad id quod tum ex epiſt. ad Cor. tum ex cap. *Clerici* objicitur; obvia reſponſio eſt: Sanctis laboribus miniſtrorum Eccleſiæ deberi ſtipendia, quia debetur ſuſtentatio.

Ad 2. Neg. Conſ. Quia ille labor eſt inſeparabilis ab actione ſpirituali, neque ullum habet valorem niſi in ordine ad ipſam: ſecus autem eſt de eo temporali, quod eſt in ſacris vaſis & ſimilibus.

Ad 3. Quia locare eſt quoddam vendere; Ideo non licet ſuas operas locare in ſpiritualibus, quaſi ipſæ operæ ſpirituales Miſſam celebrandi, Confeſſiones audiendi, verbum Dei prædicandi, aut ſimiles locentur: ſed benè licet locare ſuam libertatem, ſeu ſeipſum obligare, & pro iſta obligatione paciſci, ſecundùm ea quæ ad 3. Concl. diximus. Adde, locationem operarum uſitatam, ut quiſpiam fungatur officio Parochi abſentis, vel Capellani, ita videri accipiendam, ut ratione operarum & obligationis ad ipſas fiat pactum de juſta & honeſta ſuſtentatione potiùs quàm de pretio obligationis. Quapropter etſi Canones omnia pacta in ſpiritualibus condemnent, eò quòd & ſpeciem & periculum ſimoniæ habeant; ſtando tamen in jure naturali non ſunt illicita, quando fiunt juxta modum nunc explicatum: & quia ſcientibus & non contradicentibus Eccleſiæ Prælatis fiunt; conſequens eſt, illos Canones eatenus per contrariam conſuetudinem eſſe abrogatos. Ac proinde licet iis, qui ſe vel ad celebrandum vel ad concionandum obligant, paciſci de eo quod loco ſuſtentationis ſit eis tribuendum; cadit enim ejuſmodi pactio non in permutationem ſpiritualis pro temporali, ſed verſatur circa determinationem ſtipendii ſuſtentationis, & circa obligationem ad functiones ſpirituales certis loco & tempore adminiſtrandas; ſive Sacerdos ſit pauper, ſive dives, modò caveatur ſcandalum.

Petes: An igitur concionaturo Paſſionem Domini tribus aut quatuor horis, liceat paciſci de certo honorario. Reſp. Non licere, quaſi velit vendere veritatem, quam eſt explicaturus, aut ea ſpiritualia bona quæ auditores ſunt per ejus concionem conſecuturi. Sed neque pro labore ipſi ſacræ concioni intrinſecus conjuncto aliquid paciſci vel accipere licet; cùm is æſtimationem ſuam non aliundè habeat quàm ex materia circa quam verſatur, & ex ſacra poteſtate à qua proficiſcitur. Si quis verò paciſceretur non de pretio, ſed de ſuſtentatione eaque liberaliore vel propter laborem extrinſecùs adjunctum, qualis eſt longitudo itineris, quo veniendum eſt ad prædicandum; vel propter difficilem præparationem ad concionem tam prolixam, corporiſque defatigationem; non faceret rem illicitam, modò caveat ſcandalum; ut benè inculcando, ſe pro ſuſtentatione dumtaxat petere & non pro concione ſpirituali: ac nullatenus tranſgrediatur Superiorum conſtitutionem, ſi ipſi aliquid conſtituerint pro paſſionem prædicaturo. Quæſt. Reſp.

Cæterum longè melius & ſecurius eſt nihil paciſci, ſed liberaliter oblata vel per Superiores conſtituta ſine pacto recipere; tum ut tantò magis caveatur omne periculum ſimoniæ; tum quia ſatis difficile eſt obviare ſcandalis, & ſufficienter perſuadere nihil exigi pro ſpirituali.

Ad 4. Reſp. Eo caſu non appretiari laborem internum, ſed propterea tum operæ, tum laboris magnitudinem attendi, quia congruum eſt, cæteris paribus, ut plus ſtipendii honorarii accipiat is, qui plus operæ & laboris impendit quàm qui minus. Sic enim præcipit Apoſtolus 1. ad Timoth. 5. *Qui benè præſunt Presbyteri, duplici honore*

digni

Digitized by Google

digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina.

Ad 5. Neg. C. Quia iſte labor eſt celebrationi Miſſæ extraneus & accidentarius, poteſtque ſeparatim eſſe & æſtimari, non æſtimata Miſſa: ſicut æſtimari poteſt calix argenteus, non æſtimando conſecrationem ipſius.

Quæſt. In reſp. ad 1. gravis occurrit difficultas: An ſi Sacerdos infantem moribundum nolit baptizare niſi accepta pecunia pro baptiſmo, liceat eam dare. Reſp. Certum eſt, quòd non liceat eam dare tamquam pretium. Quia non tantùm vendere, ſed etiam emere ſpiritualia eſt ſimoniacum; ac per conſequens nullo caſu licitum.

Confirm. Rem ſacram vendens ideo peccat, quia intendit pretio illud compenſare, quod nullatenus eſt pretio æſtimabile: ſed is qui emit, ſimiliter intendit pretio compenſare id quod non eſt pretio æſtimabile; ergo etiam peccat. Neque facienda eſt ulla diſtinctio inter venditionem & emptionem, quaſi hæc aliquo caſu liceat, illa nullo.

Ob. Si dicas: Quamvis dare ad uſuram ſemper ſit malum, non tamen ſemper eſſe malum accipere mutuum ſub uſura; ergo etiam poteſt aliquando eſſe licitum emere ſpiritualia, etiamſi numquam ſit licitum vendere: Reſp. Reſp. Neg. C. Eò quòd non ſit ſimile: nam emere ſpiritualia eſt intrinſecè malum, non autem accipere ſub uſura.

Certum etiam eſt, quòd ille, qui gerit curam pueri, in tali caſu licitè poſſit eum baptizare vel à quocumque alio facere baptizari, etiam à muliere, ſi vir gnarus baptizandi defuerit: quia perinde procedendum eſt, ac ſi non poſſet haberi Sacerdos.

Certum præterea, quòd ſi talis Sacerdos haberet aquam in ſua poteſtate, nec ſtatim poſſet haberi alia qua baptizaretur infans; liceret ab eo emere aquam illi baptizando neceſſariam, quia aqua eſt purum corporale elementum. Neque hoc de profana dumtaxat verum eſt, ſed etiam de benedicta. Sicut enim licet emere calicem conſecratum, ita & aquam benedictam eo caſu, in quo & ceſſat ratio ſcandali & non datur quippiam pro ipſa benedictione. Si ſortaſſis exceſſivum pretium exigitur; non ideo peccabit emens: modò non aliud emere velit quàm ipſam aquam.

Quòd ſi is, pro quo baptiſmus morte imminente expetitur, eſſet adultus, nec eum vellet Sacerdos ſine pretio baptizare; ipſe deberet dare operam, ut à quopiam alio baptizaretur: & ſi hoc non ſuccederet; potiùs abſque baptiſmo deberet decedere, quàm pretium pro Baptiſmo dare: ſalvabitur enim per ſinceram converſionem ad Deum, & per Baptiſmi deſiderium. Colliguntur hæc omnia ex B. Thoma, tum hic; tum in 4. diſt. 5. q. 2. art. 2. ſin. & diſt. 25. q. 3. art. 2. quæſt. 1. ad 3.

Quæſt. Sed quid agendum, ſi præter ſacrilegum illum Sacerdotem nullus haberi poſſit, qui infantem in præſenti mortis periculo conſtitutum baptizare poſſit aut velit? Reſp. Reſp. Ne tunc quidem licere pecuniam dare tamquam pretium. Videtur tamen, quòd liceat dare tamquam motivum ſeu provocativum ad exhibendum Sacramentum cum intentione non baptiſmum emendi, ſed iniquam vexationem redimendi; quidquid tandem ſit de animo ejus qui pecuniam illam eſt recepturus. Ita inſinuat Altiſſiodorenſis lib. 3. Tract. 27. qu. 3. clarè autem aſſerit Gerſon in Tract. de Sim. ad 6. rationem, Adrianus Quodlib. 9. in reſp. ad 2. Valentiæ qu. 16. de Sim. puncto 3. Henriquez lib. 2. de Bapt. cap. 23. Eadem ratione licitum etiam exiſtimamus adulto in extrema neceſſitate poſito dare pecuniam Sacerdoti nolenti alioquin ipſum baptizare, modò non offerat eam conformando ſe ipſius intentioni, ſed conſulendo ſuæ ſaluti, & injuſtam ſuam vexationem redimendo. In tali enim periculo conſtitutus, graviſſimam cauſam habet negligendi peccatum iſtius Sacerdotis ſacrilegi, & ſibi procurandi Sacramentum ad ſalutem neceſſarium: quoniam licèt per votum Baptiſmi poſſit ſalvari; difficile tamen eſt, eam contritionem concipere quæ revera ſufficiat. Quæ autem de Baptiſmo dicuntur, ſimiliter de Sacramento pœnitentiæ (quod adultis poſt relapſum ita eſt neceſſarium, ſicut non regeneratis baptiſmus) intelligenda ſunt: imò etiam de Confirmatione; Euchariſtia, Extrema Unctione, & Matrimonio: quòd ſcilicet non ſit illicitum offerre pecuniam velut motivum, quando aliter non poteſt haberi aliquod iſtorum Sacramentorum. Quamvis enim non ſint neceſſaria ad ſalutem; non videntur tamen Fideles obligari ad carendum illis propter improbitatem miniſtri ex officio obligati ad illa miniſtranda. De Sacramento Ordinis aliter eſt ſentiendum. Quia ſimoniacè ordinatus, etiam per ſolius Ordinantis ſimoniam, eſt ſuſpenſus ab executione Ordinis, ut proinde ſimpliciter ei non liceat Ordine uti, atque ita inutiliter ordinaretur, cap. *Ex tua*, tit. de Sim.

Quæri ulteriùs poteſt: Si in caſu neceſſitatis extremæ Sacerdos ita eſſet improbus ut diceret, Jura quòd pecuniam eam des tamquam pretium Sacramenti, alioquin iſtum infantem non baptizabo; utrùm liceret hoc jurare. Quæſt. Non deſunt qui affirment. Sed omnino negandum alii verius cenſent. Quia ponere Sacramentum ſub pretio eſt intrinſecè malum; ideoque nullatenus eligibile.

Si Dicas: Quòd ita jurans non intendat ſicut loquitur. Reſp. Reſp. Quod neque tunc ei liceat, quia pejeraret: Si putet mentali aliqua reſtrictione evadere; neque ſic excuſabitur, non ſolùm quia reſtrictiones ejuſmodi Tacita ob. meritò improbantur: ſed etiam quia tum verbo tum opere profitebitur ſe facere injuſtitiam, eamque contra Deum, quod non licet.

In reſp. ad 5. quæri poteſt: Utrùm in ſpiritualibus acquirendis vel retinendis licitum ſit injuſtam vexationem pecunia redimere. Injuſtam dico: quòd enim juſtam non liceat ita redimere, extra controverſiam eſt. Quia hoc eſſet emere ſpiritualia ſeu jus ad illa, pro quo jure ei adimendo juſtè agitur. Hinc ſi quis in ſuo Beneficio patiatur ab Epiſcopo ſeu ejus Officiali ſecundùm juris ordinem procedente moleſtiam propter crimen quod commiſit; non licet eam moleſtiam pecunia redimere. Similiter ſi quis benè idoneus & pro meritis commendatus vult concurrere ad Paſtoratum vacantem; alius qui timet eum ſibi præferendum, non poteſt pecuniam illi offerre vel promittere, ut velit abſtinere à concurſu.

Ut autem propoſitæ quæſtioni reſpondeatur; ſciendum eſt, quòd redemptio vexationis injuſtæ in ſpiritualibus eſt injuſtorum impedimentorum quæ objiciuntur remotio per oblationem pecuniæ ſeu rei pecunia æſtimabilis. Quid redemptio vexationis. Quæ ſi offeratur tamquam pretium rei ſpiritualis, ſive acquirendæ ſive jam acquiſitæ; ex præcedentibus; clarum eſt, talem vexationis redemptionem ſemper eſſe illicitam, cùm ſit verè & propriè ſimoniaca. Si autem ſolùm offeratur tamquam medium, ac animi alterius motivum, ut injuſta quæ poſuit impedimenta removeat; ſatis convenit, aliquando licere vexationem injuſtam pecunia redimere. Hoc enim eſt quod B. Thomas, quem alii communiter ſequuntur, hic docet: *Poſtquam alicui eſt acquiſitum jus in Beneficio, licere per pecuniam injuſta impedimenta removere.* Ac proinde ſi quiſpiam tibi litem injuſtam moveat propter beneficium quod habes; licitum eſt ipſum oblata pecunia placare. Quia hoc non eſt aliquid dare pro Beneficio vel pro jure ſeu actu ſpirituali, ſed pro ceſſatione injuſti nocumenti: injuſtum autem nocumentum ita licet tollere cum jactura boni temporalis, ſicut licitum eſt ſuum jus, quod jam ante eſt acquiſitum tueri. Quòd ſi de jure dubium eſt; tunc non licet vexationem pecunia redimere. Quia hoc eſſet redimere juris incertitudinem, atque adeò ipſum jus aliqua ex parte emere. Hinc Sylveſter verbo *Simonia* qu. 3. reg. 4. quòd dicitur non eſſe ſimoniam dare pecuniam pro redimenda vexatione in ſpiritualibus limitandum vult, quando certum eſt quòd fiat injuſtitia: non autem quando eſt dubium. Unde ſequitur, quòd dum duo habentes ejuſdem Beneficii collationem litigant pro eo retinendo, non poſſint inter ſe paciſci de pecunia uni numeranda ut Beneficium alteri relinquatur. Quia hoc non eſſet redimere injuſtam vexationem, cùm neuter poſſit dici vexare alterum injuſtè, quandoquidem uterque proſequatur id ad quod habet jus: ſed eſſet emere jus ſpirituale. Confirmari poteſt ex cap. *Matthæus* De Sim. ubi electus à majori parte

Capi-

Digitized by Google

Capituli, & conſentiens quòd uni contradicentium daretur pecunia, ut contradictio quieſceret; ſimoniacus declaratur. Nam in caſu præſenti unus pecuniam alteri daret, ut alius quieſceret, ſineretque ipſum in Beneficio pacificum.

Petes : Quare hinc non ſequitur, non licere vexationem redimere, etiamſi jus ſit acquiſitum, cùm is de quo in iſto cap. agitur poſt illam tale ſui electionem haberet jus? Reſp. Quòd nondum haberet jus liquidum, eò quòd electioni contradiceretur, & contradictores jure poſſent etiam poſt electionem ſic factam obeſſe, proponendo exceptiones, vel contra electionem, vel contra eligentes, vel contra electum, quæ debuiſſent examinari.

Ex his conſequenter eſt dicendum, quòd poſtquam alicui eſt jus acquiſitum ſi in eo in quo acquiſitum eſt injuſtè moleſtatur; liceat eam vexationem redimere non ſolùm ab iis qui non poſſunt prodeſſe, ſed etiam ab aliis.

Utrùm verò idem fieri poſſit, quando nullum adhuc eſt acquiſitum jus in Beneficio; ita videtur explicandum. Si is qui moleſtat prodeſſe poteſt, ut eligendo, conferendo, confirmando, & ſolùm in eo moleſtus eſt, quòd nolit hunc eligere vel confirmare, aut ei Beneficium conferre; non licere eam vexationem pecunia redimere. Quia hoc eſſet emere electionem, collationem, confirmationem : neque enim daretur ea pecunia tantùm ut iſte nocere deſinat, ſed etiam ut proſit, præſtando illam actionem per quam confertur jus in beneficium. Si autem moleſtus eſſet in eo, quod eſt independens à jure quo prodeſſe poteſt, veluti ſi eum injuſtè diffamaret, vel occluſum vi teneret, ut non poſſet comparare cum aliis; non videtur illicitum talem vexationem pecunia redimere, modò abſit ſcandalum Quia per eam pecuniam nihil ſibi compararet ſpirituale, neque acquireret ullum jus ad illud : ſed tantùm redimeret injuſtam vexationem; quam in ſama, vel in corpore patitur. Idem multò magis dicendum eſt, quando illi injuſtè vexant, & à Beneficii conſecutione impediunt, qui ſolùm poſſunt nocere, & non poſſunt prodeſſe, Cùm enim ipſi, quamvis nocere deſinant, nullum jus ſint daturi; redemptio vexationis quam injuſtè faciunt, mera eſt amotio injuſti impedimenti, non juris alicujus ſpiritualis emptio. Ita ſentiunt Dominicus lib. 9. quæſt. 6. art. 1. Navarr. cap. 23. num. 102. Peſantius ad quæſt. 62. hujus p. diſp. 3. de Simoniæ, Leſſius, Malderus, & alii,

Quòd ſi is, qui non poteſt prodeſſe, ſed tantùm obeſſe, impediat alium à conſecutione Beneficii, non quidem per injuſtitiam propriè dictam, ſed per importunas preces, blanditias, aut munera, ſic ut revera iniquè agat: an talis vexationis redemptio licita foret; non conſtat. Probabile eſt quòd ſic; modò nihil aliud intendatur, quàm ejuſmodi illicitos agendi modos alterius redimere : quemadmodum oſtendunt Leſſius lib. 2. cap. 35. dub. 18. & Malderus Tract. 9. cap. 3. dub. 17.

Petes : Quare iſta non ſunt contra B. Thom. hic ſcribentem : *Quòd antequam alicui acquiratur jus in Epiſcopatu, vel quacumque dignitate, vel præbenda, per electionem, vel proviſionem, ſeu collationem ſimoniacum eſſet adverſantium obſtacula pecunia redimere.* Reſp. Quia B. Thom. aut eſt intelligendus de obſtaculis eorum qui prodeſſe poſſunt, iiſque talibus ut per illorum amotionem ſterneretur via ad Beoeficium; (Nam pro ratione addit; *ſic enim per pecuniam pararet ſibi viam ad rem ſpiritualem obtinendam*) Aut loquitur ſecundùm præſumptionem ſori exterioris, in quo facilè præſumitur; velle emere jus beneficii is, qui antequam ullum jus in illud acquiſierit offert pecuniam, etiamſi revera ſolum offerat tamquam motivum ut injuſta impedimenta avertantur; ideoque non committat veri nominis ſimoniam in foro conſcientiæ.

Quæri hic etiam poteſt, Primò : Sitne ſimonia, ſi injuſtè vexatus ne conſequaris aliquod Beneficium, procures aliud ut deſiſtat? Ad quod videtur negativè reſpondendum, Quia non dat ſpirituale pro temporali, vel contrà, ſed procurat alteri ſpirituale ut ipſe etiam aliud ſpirituale conſequi poſſit. Si quis tamen procurando alteri beneficium, intenderet evitare damna temporalia; videtur futurus eſſe ſimoniacus; quia tunc procuraret, ac in effectu daret ſpirituale pro temporali,

Quæſt. Secundò, Quando Capitaneus villas Epiſcopi gravat concuſſione militum, eò quòd non conferat præbendam ejus filio: an erit ſimoniacum, ſi ſub ſpe talis vexationis ceſſaturæ, unum ei conferat. Sunt qui negent ex ſimilitudine uſuræ. Si quis enim mutuet ſuo debitori ea ſpe, ut ſolvat debitum, non eſt uſurarius; ergo ſimiliter non erit ſimonicus, qui ſic Beneficium conferet, quandoquidem iſte Capitaneus debeat abſtinere à tali injuria.

Reſp. Reſponſio tamen affirmativa videtur eſſe B. Thomæ in 4. diſt. 25. quæſt. 3. art. 3. ad 2. dicentis : *Non eſt dubium quòd ſimoniam committeret, ſi quis aliquod ſpirituale debitori ſuo daret, ut quod ſuum eſt recuperaret*, Cujus ratio eſſe poteſt. Quia daret ſpirituale pro liberatione ab injuriis militum, quæ eſt pretio æſtimabilis. Neque id quod adſertur, eſt omnino ſimile. Nam vitium uſuræ conſiſtit in expectatione lucri, atque adeò rei alienæ, ex mutuo: vitium autem ſimoniæ in expectatione rei temporalis, ſive illa ſit propria ſive aliena, pro ſpirituali, aut contra. In caſu verò qui objicitur mutuans nihil expectat alienum : ſed conferens Beneficium expectat pro eo commodum temporale.

Sed quæres : Quare Epiſcopus in tali caſu non poſſit excuſari à ſimonia, cùm nullum pro ſpirituali quærat pretium, neque etiam accipiat? Reſp. Poſſe excuſari, ſi nullum pactum intercedat, neque ſpectetur ceſſatio nocumentorum tamquam pretium, aut tamquam novo jure debita, ſed ſolùm fiat largitio Beneficii, vel rogando ut ceſſet ab injuria inferenda, vel ſperando reconciliationem amicabilem. Nam tunc eſt quædam ablatio injuſtæ vexationis temporalis per medium ſpirituale, quæ non fit vendendo rem ſpiritualem, ſed gratis illam dando, ut alius amicabiliter inducatur ad ceſſandum à vexatione. At verò ſi Beneficium conferens pactum iniret, ut alius ceſſet à nocumentis inſerendis, aut ſi ſperaret novo juſtitiæ vinculo ipſum obligare ad ceſſandum; ſimoniam incurreret. Quia daret ſpirituale pro temporali tamquam pro aliquo pretio, quum obligatio quam intendit, ſit pretio æſtimabilis, Et ſecundùm hæc intelligenda ſunt quæ ex B. Thom. in 4. ſent. ſupra attulimus.

Notatio de miniſtro Sacramenti matrimon. Quæ in reſp. ad 6. dicit ſuadere videntur, quòd S. Doctor non omnino fuerit reſolutus in quæſtione de Miniſtro Sacramenti Matrimonii. Quamvis enim ſubinde in prioribus ſuis ſcriptis (veluti in 4. ſent.) ita fuerit locutus, quaſi ipſi contrahentes ſint Miniſtri : hic tamen ita loquitur, quaſi Sacramentum Matrimonii perficiatur in benedictione nubentium; ait enim, quòd *Dare pecuniam pro Matrimonio, in quantum eſt Eccleſiæ Sacramentum, eſt illicitum; & ideo ſecundùm jura prohibetur, ne pro benedictione nubentium aliquid exigatur*. Ex quibus non immeritò dubitari poteſt, ſi Summæ Theologicæ partem tertiam abſolviſſet, an non ſcripſiſſet, Miniſtrum Sacramenti Matrimonii eſſe Sacerdotem, cujus eſt benedictionem impertiri nubentibus; præſertim ſi hæc conferantur cum illis, quæ 3. p. quæſt. 83. artic. 3. ad 8. dicit : *Diſpenſatio Sacramentorum pertinet ad miniſtros Eccleſiæ* : & Supl. quæſt. 8. artic. 1. cap. *Solus ille miniſter eſt Sacramentorum in quibus gratia datur, qui habet miniſterium ſuper corpus Chriſti verum, quod ſolius Sacerdotis eſt* : Item cum aliis quæ habet lib. 4. contra Gent. cap. 73. & 78. Verum ad hæc, & ad alia quæ poſſent adſerri quidam Neotericus in Tractat. ſpeciali quem de Mioiſtro Sacrameoti Matrimonii anno 1625. edidit, in reſp. ad 21. arg. Reſpondet : *Ex dictis in reſp. ad 15. & 16.* (in eo ſcilicet tract.) *facilè patere, quo ſenſu D. Thomas & quidam alii dicant, Sacerdotes eſſe miniſtros hujus Sacramenti, & id diſpenſare*. Quibus verbis clarè fatetur, & B. Thomam, & quoſdam alios dicere, quòd Sacerdos ſit Miniſter Sacramenti Matrimonii. Sed eos interpretatur, ut Sacerdos dicatur iſtius Sacramenti Miniſter.

Pri-

Quo ſenſu quidam fateatur Sacerdotē eſſe miniſtrum Sacramen. matrimon.

Primò, Quia Sacerdos ſua præſentia dat firmitatem contractui Matrimonii, qui aliàs eſſet invalidus.

Secundò, Ratione ceremoniarum, quæ ei ob reverentiam Sacramenti adjunguntur, quarum miniſter eſt Sacerdos.

Tertiò, Quia quatenus Matrimonium eſt Sacramentum, ad Sacerdotes pertinet Fideles in eo ſuſcipiendo dirigere, & dignos ad id admittere, & indignos & ineptos arcere. Ita ille in reſp. ad 15. Cæterum hæc inſufficienter dici, probari poſſe videtur.

Primò, Quia quum B. Thomas ſcripſit, Sacerdotis præſentia non erat ita neceſſaria ad valorem Matrimonii, ut contractus ſine ea eſſet invalidus, quemadmodum liquet ex c. 1. ſeſſ. 24. Conc. Trid. De Matrim. cùm ergo B. Thom. ut reſp. ad 21. fatetur iſte Author, dixit, Sacerdotes eſſe miniſtros Sacramenti Matrimonii; non intellexit ea ratione eſſe Miniſtros, quia ſua præſentia dent firmitatem contractui, qui aliàs eſſet invalidus.

Secundò, Quia teſtes, qui juxta præſcriptum Conc. Trid. adſunt celebrationi Matrimonii, etiam dant firmitatem contractui Matrimonii, eamque talem, ut iſte contractus ſine teſtium præſentia eſſet invalidus; neque tamen propterea dici poteſt, quòd teſtes Matrimonio aſſiſtentes Miniſtri iſtius Sacramenti.

Tertiò, Adhibere ceremonias alicujus Sacramenti, non eſt adminiſtrare ipſum Sacramentum: quando enim puer domi propter neceſſitatem baptizatur ab alio quàm à Sacerdote, & ei poſtmodum ad Eccleſiam delato ceremoniæ conſuetæ adhibentur à Parocho; Parochus non verè dici poteſt adminiſtraſſe Sacramentum Baptiſmi iſti puero; ergo ſimiliter ſi Sacerdos ſolùm adhiberet ſacras ceremonias, quæ Matrimonio propter reverentiam Sacramenti adjunguntur, non poſſet verè dici eſſe miniſter iſtius Sacramenti: quo tamen modo vocatur à B. Thoma, & clariùs ac expreſſiùs à Synodo Camerac. celebrata ann. 1567. & aliis Theologis, qui Manuale Mechlinienſe concinnaverunt, & probaverunt.

Quartò, Dirigere Fideles in aliquo Sacramento recipiendo, & dignos ad illud admittere, arcere autem indignos, neque eſt Sacramentum illud miniſtrare, neque eſt eſſe iſtius Sacramenti miniſtrum; cùm ad Parochum pertineat ſuos Parochianos dirigere ut Sacramentum Confirmationis recipiant ſicut oportet, poſſitque etiam idoneos ad illud admittere, ac Epiſcopo præſentare, inidoneos verò probibere; neque tamen Parochus dici poteſt eſſe miniſter Confirmationis. Sed & Archidiaconos dirigere Clericos in Ordinibus recipiendis, dignoſque admittere, & indignos repellere; experientia notum eſt; quorum tamen nulli dicuntur eſſe Miniſtri Sacramenti Ordinis.

Quintò, Miniſter alicujus Sacramenti eſt ſolus ille, qui confert ſeu conferre poteſt Sacramentum; omnia enim Sacramenta perficiuntur materia, forma & perſona Miniſtri conferentis Sacramentum cum intentione faciendi quod facit Eccleſia, ut eſt in Conc. Florent. atqui Sacerdos ſolùm ea tria faciendo, quæ Scriptor ille modernus ponit, non confert Sacramentum Matrimonii; ergo non poſſet verè dici eſſe miniſter iſtius Sacramenti: & tamen dicitur à bonis Authoribus; ergo ſecundùm illos verè confert Sacramentum. Unde quemadmodum in Baptiſmo, Confirmatione, Pœnitentia, ille qui Sacramentum confert, dicit, *Ego te Baptizo*, *Confirmo te*, *Abſolvo te*; ita in Matrimonio Sacerdos dicit, *Ego vos conjungo*. Quæ poſteriora verba metaphoricè eſſe intelligenda dicit quidem Author memoratus, ut nimirum ſignificent, *Declaro vos legitimè conjunctos, ac nomine Eccleſiæ veſtram conjunctionem approbo & publica authoritate confirmo*. At hic intellectus ut eſt valdè improprius, ita non eſt fundatus nec recipiendus.

1. Quia in celebratione Sacramentorum Eccleſia non ſolet paſſim uti locutionibus valdè impropriis: paſſim autem utitur verbis illis, *Ego vos conjungo*; ergo non accipit tam impropriè.

2. Quia is, qui ſolùm declarat aliquos eſſe conjunctos, eorum conjunctionem nomine Eccleſiæ approbat & confirmat, revera non conjungit illos, nec propriè nec impropriè; ergo non poteſt cum veritate dicere, *Ego vos conjungo*.

3. Quia teſtes, qui cum Parocho aſſiſtunt celebrationi Matrimonii, etiam poſſunt palam ac publicè declarare, eos qui in Parochi & ſua præſentia contraxerunt eſſe legitimè conjunctos: ac etiam ea publica authoritate, quæ ad valorem Matrimonii requirit eorum præſentiam, approbare & confirmare ipſorum conjunctionem: neque tamen ſuper contrahentes dicere. *Ego vos conjungo*; ergo hæc verba aliud ſignificant, quàm declaro vos eſſe conjunctos, veſtramque conjunctionem approbo & confirmo.

4. Quia Parochus iis, qui in ſua & duorum teſtium præſentia contraxerunt, poteſt ſcribere etiam abſentibus, *Declaro vos legitimè conjunctos, ac nomine Eccleſiæ conjunctionem veſtram approbo, & publica authoritate eam confirmo*; ita ut publicè & in facie Eccleſiæ ab omnibus firma ac rata inviolabiliter haberi debeat. Quæ ſunt verba Scriptoris ſupra citati in reſp. ad 15. atqui non poteſt illis (præſertim abſentibus) ſcribere, *Ego vos in Matrimonium conjungo in nomine Patris*, &c. ergo hæc verba non æquivalent prioribus, ac per conſequens non rectè per ea explicantur.

5. Hæc verba, *Ego te abſolvo* &c. ſive dicantur ſuper eum qui fortè ſit conſecutus remiſſionem peccatorum ante Confeſſionem ſive ſuper alium; non ſufficienter ita explicantur, *Declaro te abſolutum, & abſolutionem tuam approbo, ac authoritate publica confirmo, ita ut publicè & in facie Eccleſiæ firma ac rata haberi debeat*, cùm igitur eadem ſit horum verborum ſeries, *Ego vos conjungo*; ſimiliter eſt de his judicandum: præſertim cùm nullus Sanctorum Patrum inveniatur dixiſſe, hæc verba eſſe aliter intelligenda, & debere explicari per, Declaro, Approbo, Confirmo.

6. Subinde reperitur dictum: *Si conjecturam habeat Paſtor alicujus impedimenti; Ordinarium conſulat, antequam eos de quibus dubitat, jungat Matrimonio*; ut in Synodo 1. Prov. Camerac. cap. 10. tit. de Matrimonio aliquando dicitur, quòd *Si quis ſine proclamationibus matrimonialibus, earumve remiſſione ab Ordinario obtenta, Matrimonio aliquos jungere præſumat, graviter puniatur*; ut in Synod. 2. Provinc. Mechlin. tit. 10. cap. 2. Quis dicet in ejuſmodi ſermonibus hunc eſſe ſenſum, Antequam declaret junctos eſſe Matrimonio, eorumque conjunctionem approbet ac confirmet? Vel iſtum, Si quis &c. declaret alios eſſe junctos Matrimonio &c. Haud dubiè Patres in Synodis illis congregati intelligebant, Parochum, qui juxta veterem traditionem Matrimonium celebrat, dicitque, *Ego vos in Matrimonium conjungo*, aliqua ratione ipſos conjungere, & non tantùm declarare vel approbare ipſorum conjunctionem. Unde in Manuali Attrebat. anni 1600. ex veteri conſuetudine, poſt mutua conjugum verba dicitur, quòd *Sponſus & ſponſa debent fieri conjuges, dicendo, Ego vos conjungo* &c. Quo locutionis modo clarè ſignificatur, quòd Sacerdos ejuſmodi verba proferens ſuper ſponſum & ſponſam conſentientes in Matrimonium verè eos conjungat: non quidem addendo tale novum vinculum, quo Matrimonium reddatur magis inſolubile quàm eſſet, ſi Parochus cum teſtibus præſens adeſſet & ſileret; ſed ad vinculum contractus, (cujus cauſa efficiens ſunt ipſi contrahentes) ſuperaddendo ſacrum ac ſpirituale vinculum, ac ſponſum & ſponſam animis conjungendo per gratiam, quam iſto Sacramento Deus iis confert, ſecundùm ea quæ diximus Suppl. q. 42. artic. 1. quæſito 2.

7. Quando Parochus dat litteras teſtimoniales de Matrimonio, quod ipſe ſolemnizavit, non poteſt dicere, *Ego ipſos, vel ego vos in matrimonium conjungo*: & tamen per ejuſmodi litteras declarat eos eſſe conjunctos, eorumque conjunctionem approbat & confirmat; ergo verba quæ dicit celebrando Matrimonium, aliud ſignificant quàm declarare, approbare, confirmare matrimonialem ipſorum conjunctionem. Confirm. Parochus prædictas litteras poteſt,

ac

Digitized by Google

ac juxta ordinationem Paſtoralis Rom. ſub Paulo V. debet ita concipere, ut dicat; *Ego Joannem filium N. & Mariam filiam N. ſolemniter per verba de præſenti Matrimonio conjunxi* : talium autem verborum nemo dixerit ſenſum eſſe : *Ego declaravi eas eſſe conjunctos* , *eorumque conjunctionem, approbavi & confirmavi*.

Denique, in veterum Patrum ſcriptis nuſquam invenitur, quòd verbum *Conjungo* explicent per *Declaro*, *Approbo*, *Confirmo*: ſicut etiam numquam reperiuntur dixiſſe, quòd contrahentes ſint miniſtri Sacramenti Matrimonii. Quòd autem ſenſerint, Sacerdotem eſſe Miniſtrum, ex iis quæ citata q. 43. Suppl. attulimus, atque etiam ex his quæ allegat P. Joan. Marius Minorita in libro Pariſiis edito ann. 1620. ubi ſententiam Melchioris Cani latè contra Bellarminum defendit, exiſtimamus poſſe deduci. Inter quæ non eſt negligendum illud præfati Ritualis Rom. *Illorum tantum Sacramentorum, quorum adminiſtratio ad Parochos pertinet, ritus hoc opere præſcribuntur, cujuſmodi ſunt Baptiſmus, Pœnitentia, Euchariſtia, Extrema-unctio, & Matrimonium. Reliqua verò duo Sacramenta Confirmationis & Ordinis, cùm propria ſint Epiſcoporum, ritus ſuos habent in Pontificali*. In quibus manifeſtum eſt ſupponi, Parochum eſſe verum ac proprium Miniſtrum quinque Sacramentorum: Epiſcopum verò) qui & ipſe poteſt ea quinque miniſtrare) ita eſſe duorum reliquorum Miniſtrum, ut ea Parochus adminiſtrare non poſſit; conformiter iis quæ S. Carolus Borromæus ſcripſit Act. p. 4. §. 1. *Cùm verò Sacramenta quinque tantùm, nempe Baptiſmum, Euchariſtiam, Pœnitentiam, Matrimonium, Extremam-unctionem Parochus ex officio adminiſtrare poſſit; eorum ceremonia quas rectè ſervet, locis propriis præſcripta ſunt. Reliquis autem Sacramentis duobus, Confirmationi & Ordini, quorum adminiſtratio ſolius Epiſcopi eſt, non ceremonia adminiſtrandi in hoc libro aſcribuntur*, &c. Quibus verbis S. Carolus haud dubiè intellexit, Parochum poſſe ex officio quinque recenſita Sacramenta adminiſtrare, tamquam verum eorum Miniſtrum, ea perficiendo & exhibendo, ſicut ſolus Epiſcopus reliquorum duorum eſt miniſter ordinarius.

Ex his omnibus haud difficulter colligi poteſt, quàm immeritò Scriptor ille modernus ſententiam, quæ ponit Sacerdotem eſſe Miniſtrum Sacramenti Matrimonii, dicat non videri probabilem, non videri poſſe defendi, & expreſsè repugnare ſenſui Eccleſiæ Romanæ.

Neque refert, quòd validum videatur ſumere contra eam argumentum ex reſponſis Cardinalium, quaſi illi definiverint, verba Parochi non pertinere ad ſubſtantiam Sacramenti Matrimonii. Reſponſiones enim quas ipſe allegat, & quibus maximum pondus tribuit, Cardinales non agnoſcunt pro ſuis; ideoque curaverunt eas ſimpliciter prohiberi, & Indici librorum prohibitorum adjungi. Sacra ſiquidem Cardinalium Congregatio ſibi dicit innotuiſſe, *Aliquot volumina declarationum, ementito ipſius Congregationis nomine prodiiſſe in lucem, quas tamen in tenebris delituiſſe conſultius fuiſſet; quando nedum undique ſcatent erroribus, ſed alicubi etiam vera ac germana ſacroſanctæ Synodi intelligentia prorſus adverſantur*. Et propterea, *Decreverunt Indici librorum prohibitorum addendas eſſe omnes & quaſcumque Collectiones Declarationum, Deciſionum ſeu Interpretationum Congregationis Concilii impreſſas vel imprimendas, præſertim verò editiones infraſcriptas*; ubi eas nominatim exprimunt, quas allegat Scriptor ante memoratus. Et cùm hoc decretum factum fuiſſet die 29. Aprilis Ano. 1621. Alia Cardin. Sacra Congregatio, qui ad Indicem librorum ſunt deputati, ſic loquitur : *Omnes ſupradictas Collectiones, Declarationes, Deciſiones, ac Interpretationes Congregationis Concilii, tum impreſſas tum imprimendas, & præcipuè ſupra expreſſas, præſenti decreto ob id ſpecialiter facto, prohibet; mandans ſingulis cujuſcumque gradus & conditionis ſub pœnis in Indice librorum prohibitorum contentis, ne in poſterum à præſentis decreti notitia aliquas ampliùs hujuſmodi Concilii Collectiones, Declarationes, Deciſiones, ac Interpretationes imprimere, legere, vel quomodocumque etiam, ſine alia Superiorum licentia, apud ſe detinere audeant*. Quod decretum die quidem 6. Junii ann. 1621. emanavit : ſed in noſtram demum venit notitiam ann. 1625. Atque hæc paulò quidem fuſius quàm præſens locus videri poſſit poſtulare : ſed ad defenſionem ejus ſententiæ, quam ut veriorem docuimus in Supl. viſa ſunt opportuna.

Quibus nunc addo, Sanctiſſ. D. Urbanum VIII. 2. Aug. ann. 1631. ſtatuiſſe : *Declarationibus ejuſdem S. Congregationis tam impreſſis & imprimendis, quàm manuſcriptis nullam fidem eſſe in judicio vel extra à quoquam adhibendum, niſi illis quæ in authentica forma ſolito ſigillo & ſubſcriptione Eminentiſſimi Cardinalis Præfecti ac Secretarii ejuſdem Congregationis pro tempore exiſtentium munita fuerint*. Quod decretum 21. Novemb. 1631. publicari juſſit Epiſcopus Attrebat. ut ex Regiſtro Secretariatus Epiſcopi Attrebat. conſtat, cujus copiam authenticam habeo. Cùm ergo declarationes ſupra memoratæ non ſic ſint munitæ; clarum eſt nullam fidem eis eſſe adhibendam.

Articulus III.

Utrùm liceat dare & accipere pecuniam pro ſpiritualibus actibus.

Videtur quòd ſic. 1. Quia Tobiæ 12. Pater & filius offerunt Angelo mercedem pro beneficiis, inter quæ erant aliqua miraculoſa & ſupernaturalia, ut repreſſio Dæmonis, & illuminatio cæci.

2. Dan. 4. monetur Nabuchodonoſor, ut peccata ſua eleemoſynis redimat; ergo licet ſpirituale, cujuſmodi eſt remiſſio peccatorum, commutare pro temporali.

3. Licet emere Sanctorum reliquias, quemadmodum Luitprandus Rex Longobardorum magno pretio redemiſſe corpus S. Auguſtini legitur in Brev. Rom. 28. Auguſti : & Heraclius Crucem Domini ab Infidelibus ablatam reſtitutione regni Perſarum dicitur redemiſſe 14. Sept.

4. Qui fuerant miraculosè à Chriſto ſanati poterant poſtea vendere uſum ſuæ artis & opificii quod exercebant; ergo ſimiliter quamvis ſupernaturali dono habeat aliquis poteſtatem aut infirmos ſanandi aut futura prædicendi, poterit actus, quos ex ea poteſtate faciet, vendere, (ſaltem quantùm eſt ex natura rei) niſi poſitivum Chriſti præceptum obſtaret quo dixit : *Gratis accepiſtis, gratis date*.

Priuſquam reſpondeatur, præmittendum eſt, actus ſpirituales eos dici, qui proficiſcuntur ex aliquo dono ſupernaturali : ſive ut B. Thom. hic loquitur, qui ex gratia ſpirituali procedunt, & ad eam diſponunt, quales ſunt Sacramentorum adminiſtratio, oratio, ſacra concio, laudes divinæ, aliorum Eccleſiaſticorum Officiorum celebratio, Religionis Monaſticæ ſtatus & exercitium, uſus Prophetiæ, & alia hujuſmodi. Unde patet, hunc articulum etſi valde conformem præcedenti; eſſe tamen diverſum, & latiùs ſe extendere.

Quibus præmiſſis, Indubitata Reſponſio eſt, Non licere pecuniam dare vel accipere pro ſpiritualibus actibus cum intentione expreſſa vel implicita eos emendi aut vendendi. Ex articulo enim 1. conſtat hoc eſſe ſimoniacum : licere tamen ad ſuſtentationem eorum, qui ſpiritualia miniſtrant, vel pro ſalute populi ſpirituales actiones exercent, aliquid dare vel accipere ſecundùm ordinationem Eccleſiæ, & conſuetudinem approbatam. Quia miniſtrantibus ſpiritualia debetur ſuſtentatio, ſecundùm ea, quæ tum ex ratione naturali, tum ex Chriſti inſtitutione ſcribit Apoſtolus 1. Corinth. 9. ſic concludens; *Ita & Dominus ordinavit iis qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere*. Et ad Rom. 15. Loquens de collatione in Jeroſolymitas pauperes facta per Macedones & alios : *Placuit eis* (inquit) *& debitores ſunt eorum: nam ſi ſpiritualium eorum participes facti ſunt gentiles; debent & in carnalibus miniſtrare illis*. Reſp. non licere.

Quibus conſideratis, & cum iis quæ 1. ad Tim. 5. dicuntur collatis; manifeſtum eſt, ea quæ Miniſtris Eccle-

Digitized by Google

cleſiæ præbentur, non eſſe puras eleemoſynas, ſed ſtipendia ſanctis laboribus debita, quemadmodum loquitur can. 26. Conc. Agaten. Unde & art. 18. Jo. Vviclef dicentis, Decimas eſſe puras eleemoſynas, & Parochiaoos poſſe propter peccata ſuorum Prælatorum eas ad libitum ſuum auſerre, meritò fuit coudemnatus ſeſſ. 8. Conc. Conſt.

Confirm. Pura eleemoſyna datur miſericorditer intuitu paupertatis abſque obligatione ad aliquod opus vel officium, niſi quòd pauper jure naturæ teneatur eſſe gratus, & Deum precari pro benefactore: quæ autem præbentur Eccleſiæ Miniſtris, nec propriè dantur intuitu paupertatis, nec ſi aliquando habeatur reſpectus ad eam, ideo ſolùm aut purè præſtantur, ſed ratione ſacri miniſterii & officii quod faciunt.

Neque bis obſtat, quòd Conc. Trid. ſeſſ. 22. in dec.
Ob. de Obſerv. in celeb. Miſſæ, eleemoſynas vocare videtur ea quæ Miſſam celebrantibus dantur; & ſeſſ. 25. cap. Reform. 4. ea quæ Eccleſiis relicta ſunt pro Miſſis celebrandis ſimiliter vocat eleemoſynas: quòdque Conc. Aquiſgran. ſub Ludovico Pio cap. 120. & 122. dicit, Canonicos vivere ex eleemoſynis.

Reſp. Ad 1. enim reſponderi poteſt: Concilium ibi meminiſſe eleemoſynarum, tametſi de puris eleemoſynis nihil dicat, qoia reprehendit pravam quorumdam Sacerdotum conſuetudinem, qui vel à oullo juſſi Miſſam faciebant, ac deinde à præſentibus eeigebant hooraria, ad quæ ipſi non erant ſimpliciter obligati: vel ſive juſſi, ſive non juſſi celebrarent, ita illiberaliter & importunè exigebant, ut non poſtularent id, quod ſecundùm ordinationem Eccleſiæ & conſuetudinem approbatam ſolet à Fidelibus præberi, ſed magis exigeent ea, quæ fideles prædictam conſuetudinem aut ordinationem inſequentes noo tenebantur dare. Unde Concilium dicit, eas eſſe *importunas & illiberales eleemoſynarum exactiones*, potiùs quàm poſtulationes: quamvis enim populus Chriſtianus teneatur ſuppeditare miniſtris Eccleſiæ ſuſtentationem; non tameo obligatur tribuere, vel quantum quiſque exegerit, vel cuilibet exigenti & ſe ad ſpiritualia miniſtraoda ingerenti.

Ad 2. dicendum eſt cum Eſtio in 4. diſt. 14. §. 13. Pia legata ſive pro Miſſis ſive pro aliis divinis Officiis celebrandis: vocari eleemoſynas, quia tales ſunt ex parte dantium, qui gratis & abſque ulla obligatione ſic legaverunt, cùm de ſuis bonis potuiſſeot aliter diſponere: quia tamen poſtquam Mioiſtri fecerunt officium requiſitum, eis debetur ſuſteotatio; ideo ejuſmodi legata non ſunt eleemoſynæ ex parte accipientium. Ac rurſum quia oon ſunt legata ſimpliciter & ſine adjuncto onere; ideo non poſſuot dici puræ eleemoſynæ. Qua ratione neque ſubſidia ſtudiorum, quæ burſæ vocantur, poſſunt dici puræ eleemoſynæ, quia non dantur nudè ad ſublevamen inopiæ, ſicut mendico datur panis aut aliquid aliud: ſed ſicut viciſſim exigatur obligatio ad diligens ſtudium, ad ſtatum paſtoralem, aut ad alìud ſimile: quamquam ejuſmodi ſubſidia potiori ratione ſint eleemoſynæ, quàm vel legata pro divinis Officiis, vel præbendæ Clericorum quæ non dantur intuitu paupertatis, ſed ſacri miniſterii per eos agendi; cùm burſæ illæ conferantur tamquam ſubſidia, ſine quibus ob tenuitatem Studioſorum, non poſſent ipſi vacare ſtudiis, aut ſimpliciter, aut non æquè commodè. Addendum præterea, ea quæ legantur Eccleſiis, ideo etiam eleemoſynas dici, quia miſericorditer relinquuntur pro refrigerio defunctorum: & ſi vocantur aliquando puræ eleemoſyoæ, boc non eſt ad negandum ſtipendii ratiooem, ſed ad faciendam diſtinctiooem reſtitutionis, quæ interdum palliatur nomioe eleemoſynæ. Unde patet reſponſio ad Tertium.

Ad 1. autem principale arg. Reſp. Id quod Aogelo velut homini obtulerunt Tobias pater & filius, obtuliſſe non tamqoam mercedem beneficiorum ſupernaturalium; ſed partim tamquam mercedem laboris & itineris, quo Tobiam duxerat & reduxerat, ſecundùm illud c. 5. *Inquire tibi aliquem fidelem virum, qui eat tecum ſalva mercede ſua*; partim tamquam honorarium aliquale pro beneficiis, quæ ipſi agnoſcebant non poſſe dignè compenſare; dicuot enim: *quam mercedem dabimus ei, aut quid dignum poterit eſſe pro beneficiis ejus?* & bis recenſitis, *quid illi ad hæc poterimus dignum dare?* quaſi dicerent, nihil.

Ad 2. Reſp. Eam redemptionem non eſſe propriè dictam emptionem; tum quia non poteſt eſſe mutua rerum traditio, cùm Deo nihil ex operibus noſtris accedat; tum quia non comparatur illic temporale cum ſpirituali, ſed ſpirituale cum ſpirituali, nimirum eleemoſyna (quæ non habet ratiooem ſatisfactionis, neque bonæ ad placandum Deum diſpoſitionis, niſi fiat ex aliquo Dei amore ſupernaturali) confertur cum peccatorum ſeu pœnarum eis debitarum eemiſſione.

Ad 3. Sanctorum reliquiæ, quateous ſunt res quædam ſacræ, neque vendi poſſunt neque emi: ſed benè per modum injuſtæ veeatioois redimi.

Ad 5. Neg. C. Uſus enim artis, & opificii, quem habebant illi qui à Chriſto miraculosè erant ſanati, non erat ſupernaturalis aut miraculoſus ſed oaturalis; ideoque nihil vetabat, eum pretio æſtimare. At verò infirmorum curatio, futurorum prædictio, & alia hujuſmodi, quæ Apoſtoli ex poteſtate divioitus accepta faciebant, erant miraculoſa, utpote peculiari divinæ operationi aſcribenda: & idcirco non poteraot terreno pretio ſubjici. Quòd verba Chriſti apud Matthæum, non ſint præceptum merè poſitivum, ſed naturale, oſtendimus art. 1. Ad pleniorem hujus art. eeplicationem, difficultates quædam ſunt eeaminandæ. Igitur

QUÆRITUR I.

An Clericus aliunde habens quo vivat, poſſit recipere temporalia pro adminiſtratione ſpiritualium.

VIdetur qoòd non. 1. Quia B. Thom. pro titulo recipiendi temporalia ſemper ponit ſuſtentationem miniſtrorum.

2. Quia ex Hieronymo dicitur 1. q. 2. c. *Clericos*, & 16. q. 1. cap. *Quoniam*, eos Clericos ſacrilegium committere, qui quum bonis parentum & opibus ſuis ſuſtentari poſſunt, accipiunt quod pauperum eſt. In quam ſententiam plura ſcribit S. Proſper lib. 2. de Vita contempl. c. 9. & 10.

Reſponſio tamen affirmativa eſt communis & vera. Quia titulus ſeu fundamentum recipiendi temporalia, Reſp. affirm. noo eſt Clericorum indigentia, ſed miniſterium ſpirituale quod populo eehibent: ſi ergo Clerici divites illud exhibeant; æquè debentur eis temporalia ſicut Clericis pauperibus, ſecundùm ea quæ de decimis dicta ſuot q. 87. art. 3. Quòd enim aliunde habeant ſufficientia ad victum, hoc eſt per accidens, & obligationi, qua populus erga eos tenetur, impertinens. Uode oec tenentur illa in ſuam ſuſtentationem impendere, ſed poſſunt in alios uſus coovertere, & victum ex miniſterio quod exhibent accipere, quemadmodum dicimus q. 185. art. 7.

Ad 1. ergo Arg. Reſp. Suſtentationem adferri, noo pro titulo recipiendi temporalia, ſed tum ut deſignetur uſus, io quem Clerici debent ea impendere; tum ut oſtendatur, illa non accipi tamquam pretium ſacri Miniſterii, ſed quia dignum eſt, ut qui altari mioiſtrat de altari vivat.

Ad 2. Reſp. Ea nuſquam in Hieronymi Operibus inveniri, ſed tantùm io Regula Monachorum, quæ ex ejus ſcriptis collecta eſt tit. de Paupertate. Monet autem notatio Gregoriana, tam ibi quàm apud S. Proſperum ſermooem eſſe de illis Clericis, qui cùm in domibus parentum reſideeent, vel ſua propria oollent eelinquere, ex facultatibus Eccleſiaſticis vivere deſiderabant: & quia tunc temporis alii Clerici vivebant io communi, neque adhuc erat facta partitio bonorum Eccleſiaſticorum, ut eſſet diſtinctum quid Epiſcopo, quid Clericis, quid fabricæ, quid pauperibus deberetur; iſti meritò erant repreheoſibiles: partim ob notam avaritiæ; partim quòd non conveniebat eos vivere de communibus bonis, qui noiebant cum cæteris vitam commnoem agere, aut ſua ſicut cæteri in commune conferre; partim denique, quòd abſque neceſſitate pauperibus detractum fuiſſet quicquid in eos

fuiſſet

fuiſſet impeoſum. Huc ſpectaſſe S. Proſpetum facilè ex his ipſius verbis poteſt intelligi: *Ne fortè Eccleſia, quæ poteſt omni ſolatio deſtitutis neceſſaria miniſtrare, ſi omnes etiam nihil indigentes accipiant, gravata illis, quibus debet ſubvenire non valeat.* Et ſi attendantur ſequentia, non negat, Clericis etiam opulentis Eccleſiæ ſervientibus deberi terrena ſtipendia: ſed quid ipſi potiùs ac principaliùs in ſuo miniſterio ſpectare debeant oſtendit, nimirum æterna præmia. Nam alioquin debitum non obſcurè agooſcit cap. 12. dicens, Clericos propria poſſidentes *quodammodo ſua relinquere, quando propriis contenti rebus, nihil eorum, quæ labori vel Ordini ſuo deberi arbitrantur, accipiunt.* S. Thomas q. 185. art. 7. ad 3. verba ex B. Hieronymo allata explicat de tempore magnæ neceſſitatis: *In tali*, inquit, *neceſſitate peccaret Clericus, ſi vellet de rebus Eccleſiæ vivere, dummodo haberet patrimonialia bona, de quibus vivere poſſet.*

QUÆRITUR II.

An liceat Clericis debitam ſibi ſubſtentationem non ſolùm petere vel accipere, ſed etiam exigere.

VIdetur quòd non liceat. Quia debent ſpiritualia miniſtrare gratis, Matth. 10. non miniſtrantur autem gratis, ſi temporalia exigantur; unde Apoſtolus, quia non ea receperat à Corinthiis, dicit, quòd gratis Evangelium eis annuntiaverit 2. ad Corinth. 11.

Pro Reſp. ſit

Conclusio I.

A Nolentibus ſolvere non licet eam ſuſtentationem exigere per ſubſtractionem ſpiritualium, quæ forent exhibenda. Quia hoc haberet quamdam venditionis ſpeciem. Hic in corp.

Conclusio II.

POſtquam ſpiritualia fuere miniſtrata, licitum eſt conſuetas oblationes & quoſcumque proventus exigere, quaſi quædam ſtipendia ſuſtentationis per conſuetudinem approbata, & ſi neceſſe fuerit, etiam licet authoritatem Superioris interponere, ad ea conſequenda ab illis, qui ſolvere poſſunt ſi velint. Ibidem & art. 2. ad 4. Ne autem cujuſquam rudioris vel infirmioris animo labes ſimoniæ aſpergatur, vel oriatur ſcandalum; fuerit operæ pretium tempore opportuno plebi declarare, talia nullo modo ut pretia Sacramentorum aut aliorum divinorum Officiorum dari vel peti: ſed duntaxat tanquam ſuſtentationem debitam iis, qui in ſpiritualibus populo miniſtrant; tametſi tunc præbeantur, quando vel Sacramenta miniſtrantur, vel divina fiunt Officia, eò quòd tunc ſe offerat opportunitas & occaſio præbendi miniſtris Eccleſiæ ſtipendia ſuſtentationis.

Conclusio III.

FOret illicita conſuetudo ſi in aliqua Eccleſia ordinaretur, ne in funere cujuſquam fieret proceſſio niſi ſolveret tantùm. Quia per talem Conſtitutionem præcluderetur via iſtud pietatis officium aliis impendendi abſque temporalium ſubminiſtratione: & talis Conſtitutio haberet ſpeciem exactionis, quæ fieret antequam exhiberentur ſpiritualia, hic ad 2. Et ſimiliter illicitum foret, ſi Epiſcopi prohiberent vel Sacerdotibus minorem quàm ipſi taxaverint præbendam accipere ab illis, pro quibus Miſſam, Exequias, alia divina fecerint; vel populo dare majorem: nam & via præcluderetur illic pietati, & hic liberalitati. Licet nihilominus Epiſcopis per ſuas Diœceſes conſtituere hanc aut illam quantitatem a plebe ſolvendam in ſuſtentationem eorum qui celebraverint, ſecundùm ea quæ in Primo Conc. Prov. Mechlin. tit. de Union. cap. 1. & 3. fuerunt conſtituta.

Ad Arg. Reſp. Neg. Subſ. Quia miniſtrare gratis poteſt bifariam intelligi. Uno modo ſic, ut nullum pretium aut pro miniſterio aut pro re miniſtrata recipiatur, etiamſi miniſter petat ſuſtentationem. Alio, eoque perfectiori modo, ut ne quidem accipiatur ſuſtentatio. Juxta priorem accipiendum eſt quod ex Matth. 10. ſumitur; quia Dominus voluit ut Apoſtoli infirmos curarent, prædicarent Evangelium, darent Spiritum ſanctum, & alia hujuſmodi facerent abſque eo quòd vel pretium rei vel mercedem laboris quærerent vel acciperent: quamvis ea quæ ad victum eſſent neceſſaria non prohibuerit accipere, aut etiam requirere. Juxta poſteriorem locutus eſt Apoſtolus in epiſtola ad Corinthios, quia ſic Evangelium apud ipſos prædicavit, ut ne quidem victum ab eis acciperet, atque ita gratis, non tantùm quia ſine pretio, ſed etiam quia ſine receptione victus.

QUÆRITUR III.

Utrùm ſit ſimonia, in ſpiritualium adminiſtratione principaliter expectare vel attendere temporalia.

B. Thom. videtur affirmare tum art. 5. ſeq. ad 3. tum Quodlib. 8. art. 11. ubi ait de eunte ad Eccleſiam ut recipiat diſtributiones, quaſi finem ſui operis principaliter intentum, quod ſimoniam committit. Sed quia in eo quod dicitur *principaliter* eſt æquivocatio; quidam hac diſtinctione utuntur. Temporalia poſſunt expectari principaliter aut tanquam finis operis, ita ut tanti vel pluris æſtimentur, quanti ipſum opus ſpirituale: aut ſolùm tanquam finis applicationis animi ad opus hic & nunc faciendum. Clariùs dici poteſt: Quandoque illa dici principaliter expectari, quæ per modum pretii expectantur; quandoque verò ea quæ etſi nullo modo expectentur ut pretium, ſunt tamen quoddam principale motivum ſeu provocativum animi ad faciendum id, quod hic & nunc agitur. Quæ dicantur principaliter expectari.

Priori modo ſimoniacum eſt temporalia in adminiſtratione ſpiritualium expectare principaliter: quemadmodum patet ex definitione ſimoniæ.

Poſteriori non eſt Quia ſecundùm hunc modum non intenditur emere vel vendere aliquid ſpirituale. Et B. Thomam juxta eum priorem modum eſſe intelligendum; colligi poteſt ex eodem Quodlibeto, ubi ad argumentum de illo qui vadit ad Eccleſiam propter diſtributiones aliàs non iturus reſpondet, Eum non peccare, quia non ponit impretiabile ſub pretio, id eſt non æſtimat illud pretio quod pretio æſtimari non poteſt. Quare ſicut quæſt. 78. art. 1. diximus, non eſſe attendendum quid principaliter expectetur in mutuo, ſed ex quo titulo, ut dignoſcatur uſura: ſimiliter hic oportet ratiocinari. Simoniacus enim foret Clericus, qui intenderet diſtributiones accipere tamquam pretium divini Officii, etiamſi non principaliter propter eas chorum frequentaret: non eſſet autem ſimoniacus, ſi principaliter quidem propter eas veniret ad Eccleſiam, ſed tamen nollet eas accipere ut pretium Officii, multò autem minùs erit ſimoniacus, ſi tantùm non erat venturus ad Eccleſiam niſi accepturus eſſet diſtributiones. Ita ſentiunt Dominicus lib. 9. q. 6. art. 2. Peſantius p. 62. art. 2. diſput. 1. de Simonia, Leſſius, Malderus, & alii. Addendum autem, eos qui his poſterioribus modis Eccleſiam frequentant, etſi non ſint ſimoniaci, difficulter ab omni peccato eſſe immunes, maximè quando principaliter intendant diſtributiones, cùm Deum & Dei cultum debeant principaliter intendere: & ſi quidem ordinariè præcipuum eorum propoſitum ſit frequentandi Eccleſiam propter diſtributiones, graviter peccat; ſi tantùm aliquando, levius.

In reſp. ad 1. obſervandum eſt, nullum pretium accipi poſſe pro uſu Prophetiæ, neque Saulem 1. Reg. 9. cogitaſſe quicquam offerre Samueli tamquam vaticinii pretium: ſed pro obſervantia qua erat in Prophetam

Dei,

Dei, indecorum exiſtimabat ipſum conſulere, & nullo munuſculo eum honorare. Cupiebat ergo offerre aliquid, non ut pretium, ſed ut munus odorarium: aut ſi cui videatur Saulem exiſtimaſſe, quòd Samuel eo modo pecuniam acciperet quo Pſeudoptophetæ, tamquam videlicet pretium divinationis, non ſatis nimirum diſcernendo verum Prophetam à falſo, & juſtum ab injuſto; id ſimplici ejus ignorantiæ concedendum eſt, & dicendum quòd non conſtet, Samuelem aliquid accepiſſe: vel ſi acceperit, non ut munera Prophetiæ, ſed ut ſtipem tabernaculi accepit, quemadmodum loquitur Hieronymus in cap. 3. Michææ.

Similiter uxor Jeroboam 3. Reg. 14. dicitur portaſſe munera, quæ offerret Abiæ Prophetæ; & tamen Propheta non ſcribitur accepiſſe. Nam hi qui ad Ariolos ire conſueverant, quales tunc multi erant in Iſrael, prava conſuetudine æſtimaverunt, idem eſſe de Prophetis ac de Ariolis; ideoque volebant offerre viris ſanctis, quando eos conſulebant, id quod divinis offerre conſueverant. An autem vel auſi fuerint offerre, vel ſi obtulerunt, an Prophetæ receperint; Scriptura tacet. Quod tamen ad Saulem attinet, prior reſponſio videtur conformior textui, ubi ipſe prædicatur ut electus & bonus, & quòd non erat in Iſrael vir melior illo.

Pro reſp. ad 2. dicendum, quòd ad impetrandum ſuffragia orationum non detur pecunia tamquam pretium, ſed velut motivum quo animi pauperum provocentur ad gratis, & ex charitate orandum pro benefaciente. De verbum Dei prædicantibus, Miſſam celebrantibus, & alia divina Officia facientibus plura diximus iſto & præcedenti art,

Ob. Sed meritò quætas: Sitne probandum, quòd in die Commemorationis Fidelium defunctorum nonnulli per Eccleſias obambulant oſtendentes libellum precatorium, & quærentes à Fidelibus num placeat ut pro amicis eorum defunctis recitent ſeptem Pſalmos, ita facturi ſi eleemoſynam receperint? Reſp. Non eſſe. Quamvis enim non ſit labes ſimoniæ, ſi non intendant vendere orationem: habet tamen ſpeciem mali; ideoque potiùs extirpanda eſt illa conſuetudo, quàm probanda.

Pro explicatione Reſp. ad 3.

QUÆRITUR IV.

Utrùm ſit ſimoniacum accipere pecuniam pro uſu ſcientiæ, præſertim Theologicæ.

Videtur quòd ſic. 1. Quia Prov. 23. prohibemur vendere veritatem. Et Micheæ 3. reprehenduntur Sacerdotes, qui mercede docebant.

2. Doctores dicuntur à Deo dari ſicut Apoſtoli; & interpretatio ſermonum recenſetur inter dona Spiritus S. 1. ad Cor. 12. ergo ſimoniacum eſt docere pro pretio.

3. Prædicare verbum Dei pro pretio eſt ſimoniacum; ergo ſimiliter docere Theologiam; cùm Prædicator & Doctor Theologus eadem doceant, & quidem ex poteſtate ſpirituali.

4. Tit. de Magiſt. cap. *Prohibeas*, vetitum eſt, ne pro licentia docendi aliquid exigatur, vel etiam promittatur quia ſcriptum eſt: *Gratis accepiſtis, gratis date*; & ibidem c. *Quanto dignos animadverſione cenſemus* (ait Pont.) *qui nomen magiſtri ſcholarium & dignitatem aſſumunt, & ſine certo pretio Eccleſiaſticis viris alios docendi licentiam non impendunt.*

5. Scientia Theologica eſt donum Dei ſpirituale; ergo ſicut vendi non poteſt uſus gratiæ ita nec uſus ſcientiæ.

6. Licet date præbendam pro onere docendi Theologiam c. *Quia nonnullis*, tit. de Magiſt. ſed pro eo quod eſt pretio æſtimabile non licet date præbendam; ergo iſtud onus non eſt æſtimabile pretio.

Reſp. non eſſe. Reſp. veriſimilior eſt, Licere omnem ſcientiam humano ſtudio acquiſitam pro pretio docere; ac per conſequens pecuniam accipere pro uſu ſcientiæ etiam Theologicæ, ſi ſermo ſit de uſu qualis eſt in ſcholis; ſive Scripturas interpretando; ſive ex principiis Fidei Concluſiones eruendo; vel caſus conſcientiæ explicando. Quia hujuſmodi ſcientia taliſque ejus uſus neque eſt ſupernaturalis, neque immediatè & per ſe ordinatur ad gratiam & ſalutem conſequendam, ſed tantùm ad illuminandum intellectum, ad ſimilem nimirum ſcientiam in auditoris intellectu procreandam; atque adeò non eſt quiddam ſpirituale, vel ſpirituali annexum, ſecundùm quod iſta in definitione ſimoniæ debent accipi.

Ob. Si Dicas: Doctrinam Theologicam pendere ex habitu Fidei, & verſari circa objectum ſupernaturale. Reſp. Eam non ſic pendere, quin poſſit ſeparari: ſi quis enim Thologus vel de principiis Theologiæ ſeu de Fidei articulis dubitet, vel aliter in occultam hæreſim labatur; quamvis veriſimile ſit, quòd veri nominis ſcientiam Theologicam non retineat: eam tamen adhuc retinet cognitionem, qua Theologiam docere poſſit; idque pro auditorum capacitate utiliter. Nam Theologia eſt habitus humana induſtria & labore acquiſitus: qui etſi Fidem Fideique articulos ſupponat tamquam principia, ad hoc ut poſſit habere rationem ſcientiæ; nihilominus quando docetur, non de neceſſitate habetur eorum ſupernaturalium ratio: ſicuti neque neceſſarium eſt haberi rationem, quòd Fidem defendat, virtuteſque ſupernaturales doceat vel dirigat; ſed per ſe habetur ratio laboris neceſſarii ad eam ſive diſcendam ſive docendam, ac fortaſſis etiam temporalis emolumenti quod auditores inde poſſunt conſequi. Et hinc eſt, quòd abſque vitio ſimoniæ poſſit quiſpiam ſuas operas locare ad Theologiam docendam, non tantùm paciſcendo de ſtipendio ſuſtentationis, ſed etiam de pretio functionis quam eſt exerciturus. In hanc ſententiam ſcribunt Durandus in 4. diſt. 25. q. 3. Adrian. Quodl. 9. art. 1. Victoria Relect. 11. num. 6. Cajetan. verbo *Simonia* c. 1. Reg. 6. Scotus lib. 9. q. 5. art. 1. & q. 6. art. 2. Valentia q. 16. de Sim. punct. 2. Laiman Tract. 6. c. ult. §. 4. Leſſius, Malderus, & alii: videturque eſſe ſententia B. Thomæ hic generaliter dicentis: *Ille qui habet ſcientiam, & non ſuſcepit cum hoc officium ex quo obligetur aliis uſum ſcientiæ impendere; licitè poteſt pretium ſuæ doctrinæ vel conſilii accipere, non quaſi veritatem aut ſcientiam vendens, ſed quaſi operas ſuas locans.* Ex quibus verbis hoc etiam venit obſervandum, quòd etſi non ſit ſimonia docere ſcientiam pro pretio, poſſit tamen eſſe injuſtitia: ut ſi quis juſtum habens ſtipendium, adhuc aliunde aliquid exigat pro eodem munere, quia tunc vel bis idem venderet, aut certè venderet ipſam veritatem; ideoque graviter peccaret.

Ad 1. reſp. Veritatem ſcientiæ ipſamque ſcientiam, ſive Theologicam, ſive aliam non poſſe vendi, non quia ſit res ſpiritualis ſeu ſacra & ſupernaturalis: ſed quia non cadit ſub plenum habentis dominium, ita ut efficaciter poſſit eam in alium transferre. Illa enim vendi non poſſunt, quorum vel non habemus dominium, vel non tale, ut poſſimus ea transferre in ementem. Neque refert, quòd B. Thomas Quodl. 8. art. 11. ſcribit, committi ſimoniam ſive vendatur veritas. *Tacita ob.* Quum enim hic ſolùm dicat, graviter peccari, aut retractat, aut interpretatur id quod ibi ſcripſerat. Ad locum Prov. reſponderi poſſet: Oppoſitione verborum præcedentium, quibus dicitur, *Veritatem eme*: ſi enim licitum eſt hortari ad emptionem veritatis, etiam licitum eſt eam vendere. Verùm nec de venditione nec de emptione propriè dicta agitur: ſenſus enim eſt, *Acquire veritatem, & ne repellas ſapientiam*. Micheæ 3. illi reprehenduntur, quibus cùm ex officio incumberet docere, & ad hoc ſufficientem haberent proviſionem; nolebant tamen docere, niſi mercedem acciperent ab iis qui docendi erant.

Ad 2. Doctores à Chriſto dati ſunt duplices generis: vel enim ex peculiari dono Spiritus Sancti Fidem, Fideique doctrinam explicant; & hi non poſſunt operas ſuas locare, aut pro pretio docere: vel eam ſcientiam, quam ſtudio & labore acquiſierunt, ſimiliter cum labore docent; & de iſtis intelligendum eſt quod diximus, eos poſſe laboris ſui mercedem accipere. Conformiter quando interpretatio ſermonum habetur velut donum ſupernaturaliter infuſum; non licet pro pretio ea uti, ſive ad Scripturas, ſive ad alia interpretanda: ſed quando per lectionem, Scripturamque, & veterum Patrum collationem aliquis ſibi comparavit ſcientiam Scripturas interpretandi; ea poteſt uti pro pretio,

quandoquidem non ſit ſupernaturalis, ſed humano ſtudio acquiſita.

Ad 3. Neg. C. Nam prædicatio eſt actus poteſtatis ſpiritualis & ipſamet eſt etiam quiddam ſpirituale, utpotè non tantùm ad intellectum erudiendum per ſe & immediatè ordinatum; ſed potiſſimum ad ſupernaturalem animarum ſalutem; ad affectus in Deo movendos; ad Fidem, ſpem, charitatem, & pœnitentiam excitandam; & ad conſolationem ſpiritualem procurandam: docere autem Theologiam, neque eſt actus poteſtatis ſpiritualis, neque eſt aliquid ſpirituale per ſe & ſecundùm ſe.

Ad 4. reſp. Illic indifferenter agi de licentia docendi Grammaticam, Dialecticam & Theologiam; ideòque nihil peculiare colligi poſſe de Theologia. Verba ſic habent: *Prohibeas, ne in Parochia tua pro licentia docendi exigatur aliquid, aut etiam promittatur. Si quid verò poſtea ſolutum fuerit vel promiſſum; remitti promiſſum facias, & reſtitui (appellatione ceſſante) ſolutum: ſciens quod ſcriptum eſt, Gratis accepiſtis, gratis date. Sanè ſi quis diſtulerit magiſtros in locis congruis inſtituere: tibi liceat (appellatione poſtpoſita) ibi aliorum inſtructioni præficere viros providos, honeſtes, & diſcretos.* Prohibet autem Pontifex, ne pro licentia docendi quicquam exigatur, quia exigere aliquid pro ea, eſſet non gratis dare quod gratis fuit acceptum: nam poteſtas de qua loquitur, ex qua nimirum in Parochiis præficiuntur Magiſtri, Eccleſiaſtica eſt ac gratis accepta; ſermo enim eſt de viris Eccleſiaſticis, quibus ratione dignitatis aut muneris ſpiritualis incumbit præficere magiſtros ad docendum idoneos.

Præterea, exigere pretium ab illis, quibus conceditur licentia docendi, eſſet impedire profectum Eccleſiaſticum, ut ex Conc. Later. cap. *Quoniam*, eodem tit. ſignificatur: nam vel qui tenues habent facultates impedirentur à docendo, quamvis alioquin forent idonei: vel ſi admitterentur, extorquerent à diſcipulis ea quæ ipſi debent ſolvere, atque ita filii pauperum non docerentur. Reſponſionem hanc juvant quæ leguntur in iſto cap. *Quoniam*: ubi ſtatuitur quod, *Quoniam Eccleſia Dei ſicut pia mater providere tenetur, ne pauperibus, qui parentum opibus juvari non poſſunt, legendi & proficiendi opportunitas ſubtrahatur: per unamquamque Cathedralem Eccleſiam magiſtro, qui clericos ejuſdem & ſcholares pauperes gratis doceat, competens aliquod beneficium præbeatur. Pro licentia verò docendi nullus pretium exigat, vel ſub obtentu alicujus conſuetudinis ab eis qui docent aliquid quærat* &c. Conformiter cap. *Quanto*, poſt verba in arg. objecto ſic legitur: *Cùm autem hæc prava conſuetudo à cupiditatis radice proceſſerit, & decorem admodum Eccleſiaſticæ honeſtatis confundat; mandamus, quatenus (conſuetudine ipſa de veſtris Eccleſiis extirpata) ſub anathematis interminatione hoc inhibere curetis diſtrictè præcipientes, ut quicumque viri idonei & litterati voluerint regere ſtudia litterarum, ſine moleſtia & exactione qualibet ſcholas regere permittantur.* Ex quibus manifeſtum eſt, non eſſe peculiarem ſermonem de licentia docendi Theologiam, ſed generalem de licentia docendi litteras; quod & ex cap. ſeq. *Quia nonnullis*, etiam eſt manifeſtiſſimum. Neque tamen jura dicunt, ſimoniacum eſſe, ſi quid pro licentia docendi exigeretur; ſed hoc cupiditatis vitio aſcribunt. Unde Innocent. IV. ad iſtud cap. *Prohibeas*, quærens: Quid ſi Prælatus non dat licentiam eundi ad ſcholas, niſi dato pretio? Reſpondet, Non eſſe ſimoniam, ſed turpe lucrum. Alii dicunt, futuram ſimoniam juris humani ſed non divini. Nihilominus ſi pro licentia docendi Theologiam, quam quis ex ſpirituali juriſdictione impertiretur, pecuniam acciperet; credimus futuram veram ſimoniam; ſed non eſt idem de uſu ſcientiæ, ſeu de actibus ejus qui docet, cùm illi actus non immediatè proficiſcantur ab aliqua poteſtate ſpirituali, ſintque labori obnoxii.

Ad 5. Neg. C. Scientia enim Thologica donum Dei eſt, at non ſupernaturale, ſicuti eſt gratia; cùm ſtudio & labore acquiratur, quemadmodum aliæ ſcientiæ.

Ad 6. Neg. Major. Quia etſi, authoritate Pontificia interveniente, poſſit alicui præbendæ annecti onus docendi; quo caſu is qui præbendam illam ſuſcipit, non pro ea locat ſuas operas ad docendum, ſed res ad eum tranſit cum ſuo onere: privata tamen authoritate non poteſt Collator ſimile onus Beneficio ulli annectere, multò minùs iſto onere Beneficium conferre. Neque cap. *Quia nonnullis*, quippiam his adverſum ſignificat: ſolùm enim diſponit, ut fructus unius præbendæ applicentur ei, qui ſive Grammaticam ſive Theologiam ſit docturus: ita ut non propter hoc efficiatur Canonicus, ſed tamdiu reditus ipſos percipiat, quamdiu perſtiterit in docendo.

Circa reſp. ad 4.

QUÆRITUR V.

An liceat accipere pecuniam pro ingreſſu Religionis.

Pro reſponſione ſit

CONCLUSIO I.

PRo ingreſſu Monaſterii, hoc eſt pro admiſſione ſeu receptione alicujus in numerum Religioſorum, non licet aliquid exigere vel accipere tamquam pretium. Quia Religio eſt ſtatus ſpiritualis perfectionis; ideoque nullo pretio æſtimabilis, quod B. Tho. addit, *tamquam pretium*, utcumque continetur in eo, (*pro ingreſſu*) quatenus ea phraſis deſignat commutationem: ſed quia poteſt etiam deſignare cauſam moventem, quo modo licitum eſt quippiam liberaliter datum recipere; ideo convenienter explicationem iſtam expreſſit.

Cæterum, quia Religionis ingreſſus poteſt intelligi; vel ipſa profeſſio qua quis verè & propriè fit Religioſus, vel habitus Religioſi ſuſceptio, per quam necdum efficitur Religioſus, ſed tantùm Novitius ut annum probationis ſubeat; ſciendum eſt, nihil poſſe accipi pro ingreſſu, ſive conſideretur ut ſignificat profeſſionem, ſive ut habitus ſuſceptionem: dicit enim Pontifex cap. *Nullus* 1. qu. 2. *Nullus Abbas pretium ſumere vel exigere ab eis, qui ad converſionem veniunt, aliqua pacti occaſione præſumat.* Ad converſionem autem veniunt non ſolùm illi qui profitentur, ſed etiam qui habitum ſuſcipiunt: ſicque alios etiam Pontifices intellexiſſe, quando pro ingreſſu monaſterii vetant quippiam peti vel exigi, non obſcurè colligi poteſt ex cap. *Non ſatis*, cap. *Veniens*, cap. *De Regularibus*, cap. *Quoniam*, Tit. de Simonia; & ex Extravagante *Sane* lib. 5. Extravag. eod. tit.

Confirm. Status Religionis, qui ipſa profeſſione acquiritur, continet jus & obligationem ſerviendi Deo in Communitate ſecundùm præſcriptam Regulam; ergo eſt quiddam ſpirituale. Verum quidem eſt, quòd contineat aliquid temporale, nimirum jus percipiendi vitæ neceſſaria ex bonis iſtius Communitatis: ſed hoc jus ſequitur ex præcedente tamquam poſterius, ab eoque dependet; ac proinde non poteſt pretio æſtimari, niſi etiam appretiaretur præcedens, quod quum non poſſit appretiari; ſimpliciter dicendum eſt, ſtatum Religionis eſſe inappretiabilem. Et quamvis Novitius nondum ejuſmodi ſtatum conſequatur quando ſuſcipit habitum; quia tamen de laico fit Eccleſiaſticus; adeò ut comprehendatur ſub nomine Monachi cap. *Si quis ſuadente Diabolo*, 17. qu. 4. eumque violentè percutiens in excommunicationem incidat: quia etiam aliquo modo participat jura Monaſterii, ſortiturque jus quoddam ad Profeſſionem, ſi fuerit inventus habilis; ideo illam habitus receptionem eſſe quiddam ſpirituale omnino eſt exiſtimandum.

CONCLUSIO II.

SI Monaſterium eſt tenue, quod non ſufficiat ultra numerum Religioſorum qui jam ſunt alendæ illi perſonæ quæ recipienda ſit, gratis quidem ipſe Monaſterii ingreſſus eſt exhibendus, ſed licet aliquid accipere ad iſtius perſonæ ſuſtentationem. Ita B. Thom. An autem iſto caſu etiam liceat exigere; non diſtinctè hic affirmat: ex collatione tamen arg. & reſp.

Digitized by Google

& reſp. facile eſt colligere; quòd ſic. In arg. enim ſibi objiciebat, Quòd in aliquibus Monaſteriis aliquid exigitur ab his qui recipiuntur; & in reſp. dicit, Non licere pro Ingreſſu aliquid exigere vel accipere quaſi pretium; licere tamen accipere aliquid pro victu, quando Monaſterium eſt tenue. Ubi ſub *accipere* omnino videtur complecti iſtud *exigere*, ſicut in verbis prioribus. Accedit, quòd in 4. d. 25. quæſt. 3. art. 2. quæſt. 2. ad 7. ita loquitur. *Cùm poſſeſſiones alicujus loci religioſi non ſufficiunt ad ſuſtentandum plures; tunc poteſt exigi ab eo qui in loco illo vult Deo ſervire, non quaſi pretium Religionis, ſed ut habeat Monaſterium unde ei poſſit providere*. Ita etiam ſentiunt Sylveſter verbo *Simonia*, q. 10. Paludanus in 4. d. 25. q. 5. Cajetanus hic, Victoria Relect. 11. Toletus lib. 5. cap. 89. & alii communiter. Ratio eſt. Quia in iſto caſu nec venditur nec emitur ſpirituale aut ſpirituali annexum, ſed ipſum ſpirituale gratis conceditur: & quia non eſt æquum, ut ſpirituali gratis conceſſo graventur illi qui prius erant in ea Communitate, coganturque inopiam pati propter eum qui ſupervenit; illud temporale exigitur, quod pro Monaſterii & Religioſorum indemnitate eſt neceſſarium. Aliquid ſimile eſt in Matrimonio, ubi licèt pro Sacramento nihil poſſit recipi; pro onere tamen ſuſtentandi conjugem dos accipitur.

Quæſt. Relig. Petes. An igitur liceat paciſci de temporali, quo perſona recipienda ſuſtentetur. Reſponſio affirmativa ex jam dictis ſequitur. Quid enim aliud aſt paciſci, quàm Monaſterio tantùm exigente ut perſona iſta ſuſtentetur, illud promittere? Neque his adverſatur S. Thomas in fin. reſp. ad 4. dicens, Non eſſe licitum ex pacto aliquid dare vel recipere pro ingreſſu Monaſterii. Quia per ingreſſum Monaſterii intelligit adeptionem juris ſpiritualis, quod habet quiſque, dum aut Religionis habitum ſuſcipit, ſicque in via ad Profeſſionem; aut ipſam Profeſſionem emittit, & ſic finis reſponſionis convenit cum ejus principio, ſignificatque non licere dare vel recipere pretium pro Ingreſſu Monaſterii.

Tacit. ob. Non obſtat etiam cap. *Quoniam*, de Simonia, ubi ſimoniæ damnantur Moniales, quæ prætextu paupertatis pretium exigebant ab iis quæ vellent recipi. Sermo enim illic eſt de Monialibus, quæ paupertatem falsò prætexebant.

Concluſio III.

Quibus in Monaſterio nondum eſt certus Religioſorum aut Monialium numerus per Superiores conſtitutus, qui vel ex reditibus propriis, vel ex conſuetis eleemoſynis commodè poſſit ſuſtentari, & ultra quem non liceat deinceps ullam perſonam recipere; non videtur illicitum juxta Concluſionem præcedentem exigere id, quod verè neceſſarium eſt ad ſuſtentationem ejus, qui cupit recipi, ſi bona Monaſterii aut conſuetæ eleemoſynæ tantùm ſufficiunt alendis illis, qui jam antea ſunt recepti. Neque enim agitur contra decretum Concilii Trident. ſeſſ. 25. cap. 3. de Regular. quo jubetur certus numerus conſtitui ac ſervari; quandoquidem nullus adhuc ſit numerus conſtitutus, nec pertineat ad Abbatem vel Abbatiſſam eum conſtituere, ſed ad ipſorum Superiores: neque ſit aliquid jure naturæ illicitum, cùm ponatur, temporalia ſolùm exigi pro alimentis ſeu ſuſtentatione: ipſum autem Religionis ſtatum gratis concedi.

Si dicas: Fieri contra cap. *Periculoſo*, tit. de Stat. Regul. in 6. ubi Bonifacius VIII. ſic loquitur: *Sanè ut hoc ſalutare ſtatutum* (ſcilicet de perpetua Monialium clauſura) *commodius valeat obſervari; diſtrictius inhibemus, ne in Monaſteriis Ordinum non mendicantium aliquæ recipiantur de cætero in ſorores, niſi quot poterunt de ipſorum Monaſteriorum bonis ſive proventibus abſque penuria ſuſtentari: ſi ſecus actum fuerit, irritum decernentes*. Reſp. Non fieri contra Partim quia dum recipiuntur ea quæ ad perſonæ venientis ſuſtentationem ſunt neceſſaria; illa incorporantur Monaſterio, ac proinde poterit perſona iſta de bonis monaſterii alii. Partim quia Pontificis intentio fuit prohibere ne recipiantur novæ Religioſæ, aut cum detrimento Monaſterii; aut cum periculoſa occaſione vagandi ad quærendum neceſſaria victus, atque ita infringendi clauſuram: non autem ne recipiantur illæ, quæ ſic adferunt ſuſtentationem ut utrique iſti malo ſufficienter caveatur. Hinc Sylveſter verbo *Simonia* quæſt. 15. num. 2. *Ratio prohibitionis eſt*, inquit, *ne propter inopiam cogantur exire clauſuram, & ſic intentio legis eſt ut habeant unde vivant*. Tum addit. *Et revera ſi intentio ſit pura, laudabile eſt exigere à volentibus ingredi victum, quando Monaſterium numerum majorem non poteſt commodè ſuſtentare, quia dilatatur Dei cultus, & ſervorum ejus numerus augetur*.

Quorumdam etiam reſponſio eſt: Statutum Bonifacii non eſſe uſu receptum, ſaltem ut ſervetur, antequam Superiores numerum conſtituerint.

Petes. Quando Monaſterium habet ſufficientia bona ad nutriendum perſonam quæ ſe offert, ſed indiget aliquo ædificio, quod non poterit conſtruere, ſi eam recipiat abſque temporalium exactione; an liceat gratis ad Religionem admittendo, quædam exigere ad iſtud ædificium neceſſaria? Quæſt. Reſp. Licere, modò ædificium verè ſit neceſſarium, & non plus exigatur, quàm pro ratione loci ac neceſſitas oporteat. Quia commoditas ædificii ad commodam ſuſtentationem pertinet.

Concluſio IV.

Quando certus Religioſorum aut Monialium numerus eſt conſtitutus, qui vel ex reditibus propriis, vel ex conſuetis eleemoſynis commodè ali poteſt, non videtur Abbati vel Abbatiſſæ regulariter licitum, recipere perſonas ſupernumerarias. Reſp. Quia vel nihil exigent; atque ita gravabitur Monaſterium: (niſi fortè ſine pactione & exactione, tam indirecta quàm directa, liberaliter offeratur id quod eſt ſufficiens: quo caſu non improbaremus receptionem) vel exigent aliquid; & ſic operabuntur contra decretum Concil. Trident. & contra mandatum Superioris, qui numerum determinavit. Deberent ergo Superiorem ipſum conſulere, qui tales circumſtantias reperire poſſet, ut non malè faceret permittendo receptionem. Nihilominus ſi prædicti Abbas vel Abbatiſſa inconſulto Superiore tranſigeret bona fide pro ſolis ad perſonæ recipiendæ ſuſtentationem neceſſariis; non committerent veri nominis ſimoniam, quia nihil temporale peterent pro ſpirituali.

Cæterùm, ubi Monaſteria ſunt benè dotata pro certo aliquo numero; ſiva is numerus ſit per Superiorem conſtitutus; ſive non ſit: ſi Monaſterium pro perſona ultrà vires Monaſterii aſſumenda exigat dotem, quæ ad ejus ſuſtentationem eſt neceſſaria; non deberet exigere perpetuum raditum ſed temporalem: eumque tunc dimittere quando moriente aliqua præcedentium, hæc continebitur in eo numero qui poteſt ali de proventibus Monaſterii, ver. gr. ſi proventus ſufficiunt ad alendas duntaxat quadraginta Religioſas, & ſupra eum numerum admittatur una ſecum adferens id, quod pro ſui ſuſtentatione ſufficit; aliqua ex quadragenario numero deficiente, ſive per mortem, ſive aliter, hæc ſupernumeraria deberet tunc eſſe quadrageſima, & deinceps nihil oporteret pro ejus ſuſtentatione exigere: alioquin, quo titulo & quam ob cauſam exigetur quippiam pro talis perſonæ alimento, cùm illud ſine incommodo poſſit haberi ex bonis Communitatis, cujus ipſa eſt para, & ad quæ jus habet per profeſſionem.

Concluſio V.

Quando Monaſterium ejuſmodi eſt, ut ſine gravamine poſſit recipi is qui offertur; aliquid pro ejus vel receptione vel ſuſtentatione exigere, juxta B. Thom. in 4. d. 25. q. 3. art. 2. quæſt. 2. ad 7. eſt ſimoniacum: eumque ſequuntur Adrian. Quodl. 9. 10 reſp. ad 6. & Vict. Relectione de Simonia p. 2. num. 12. Quia vel exigitur pro admiſſione ad ſtatum Religionis; & eſt aperta ſimonia; vel pro nuda ſuſtentatione; & videtur eſſe palliata.

Ob. Si dicas: Opulentiam Monaſterii nihil facere, ut quæ in paupere non eſt ſimonia ſit in divite. Reſp. Reſponderi poteſt: Ipſam opulentiam per ſe hoc non facere: ſed ea poſita voluntas contrahentium. Quum enim Monaſterium eſt opulentum, & ſufficienter habet unde ſuſtentari queant illi qui offeruntur; non apparet, quòd temporalia verè & coram Deo exigantur pro eorum ſuſtentatione: ſed quòd ille prætextus accipiatur, quandoquidem Monaſterium non indigeat accipere ſuſtentationem pro illis, ſed abundet aliunde: qui prætextus ceſſat, quando Monaſterium bonis illis verè eſt deſtitutum. Scimus alios ſentire, quod in hujus concluſionis caſu ſit ſimoniacum quantum ad ſpeciem & præſumptionem fori exterioris; addendum tamen, conſtare eam rem valde periculoſam eſſe & ſcandaloſam.

Articulus IV.

Utrùm ſit licitum pecuniam accipere pro his quæ ſunt ſpiritualibus annexa.

Spiritualibus quædam ſunt annexa *conſequenter*, quæ nimirum ipſa ſpiritualia præſupponunt, ab iiſque dependent; ut Beneficia Eccleſiaſtica, quæ non competunt niſi habentibus officium clericale: quædam *antecedenter*, quæ ad ſpiritualia tanquam ad finem ordinantur, ut Juſpatronatus quod ordinatur ad præſentandos Clericos ad Beneficia Eccleſiaſtica, & vaſa ſacra, quæ ad Sacramentorum uſum ordinantur. Adjungunt nonnulli tertium genus, ut quædam ſint ſpiritualibus *concomitanter* annexa, ſive potiùs innexa, quæ videlicet neque ſpiritualia antecedunt, neque conſequuntur, ſed ea ſemper committantur quando ſunt; ut labor qui in Sacramentorum adminiſtratione ſuſcipitur. His præmiſſis, pro reſp. ſit

Conclusio I.

Quæ ſpiritualibus annexa ſunt conſequenter vel concomitanter, nullo modo poſſunt emi aut vendi; ac propterea illicitum eſt pro illis accipere pecuniam tamquam pretium. Quia non poſſunt ab illis ſpiritualibus ſeparari; ideoque hic locum habet ſententia Paſchalis Papæ I. qu. 3. cap. *Si quis objecerit*; *Quiſquis horum alterum vendit ſine quo nec alterum provenit; neutrum invenditum derelinquit*. Unde ſequitur, Beneficia Eccleſiaſtica eſſe invendibilia, & quidem (ut veriſimilius eſt) jure non ſolùm poſitivo, quod ea vendi prohibet, ſed etiam naturali.

Beneficia ſunt invendibilia.

Hanc eſſe ſententiam B. Thom. doceri poteſt ex eo, quòd cùm tradit, Nullo modo licere Beneficia vendere) pro ratione ſubdit; quia eis venditis, intelliguntur etiam ſpiritualia (illa utique, de quibus certum eſt quòd jure naturæ vendi nequeant) venditioni ſubjici. Hæc enim ratio locum non haberet, ſi ſtando in jure naturæ vendi poſſent beneficia ſpiritualibus non venditis. Eòdemque pertinent quæ ex Paſchale Pontifice jam attulimus. Confirm. Beneficium Eccleſiaſticum nihil eſt aliud quàm jus perpetuum Eccleſiaſtica authoritate conſtitutum percipiendi fructus titulo ſpiritualis officii quod incumbit beneficiario: unde patet, iſtud jus ita ſpiritualibus annecti, ut & ab ipſis dependeat, & ipſummet ſit ſpirituale. Ita ſentiunt Dominicus lib. 9. q. 7. art. 1. Victoria Relect. 11. num. 43. & ſeq. cum aliis quos citat.

Quid beneficium.

Ob. Si dicas: Fructus eſſe temporales & vendibiles, & jus eos percipiendi poſſe per Summum Pontificem ſeparari ab ordine ad ſpiritualia; ergo beneficium hac ratione poteſt vendi. Reſp. Reſp. Neg. Conſ. Quamvis enim quoddam jus recipiendi fructus poſſit per Pontificem ſeparari, tum ab ordine ad ſpiritualia, tum à titulo ſpirituali: velut ſi alicujus Beneficii præbendæ vacantis emolumenta omnia ſepararet in uſum belli ſacri, ac nihilominus Beneficium conferret uni; qui ſolo titulo eſſet contentus: tale tamen jus neque eſſet beneficium, neque ſpirituali titulo junctum, ſed in donatione vel in alia aliqua ſimili conceſſione fundatum. Quo modo quibuſdam Regibus de Eccleſia benè meritis datæ fuerunt aliquando decimæ, non quantum ad jus primarium, quod fundatur in ſpirituali miniſterio exhibito vel exhibendo; ſed quantùm ad ſecundarium fundatum in privilegio donationis aut ſimilis conceſſionis. Ipſum verò jus recipiendi fructus titulo ſpiritualis officii non poteſt à Beneficio ſeparari, ſed eſt ipſum Beneficium: ac proinde caſu quo Pontifex omnes alicujus Beneficii fructus ſepararet, tum ab ordine ad ſpiritualia, tum à titulo ſpirituali; dicendum videtur, quòd naturam Beneficii reſtitueret, quòdque is cui conferretur titulus ſine omni jure fructus recipiendi relictus non eſſet verus Beneficiatus niſi ſolo nomine.

Conclusio II.

Pro illis, quæ ſpiritualibus annectuntur antecedenter, licet accipere pecuniam, modò ſolùm appretietur id quod eſt ibi temporale. Quia illud temporale poteſt ſeparatim æſtimari, imò & eſſe ſine ſpirituali. Ita calix conſecratus poteſt vendi tanti quanti valet tum materia ex qua eſt confectus, tum opera artificis qui eum fecit, quamvis ejus conſecratio nullo poſſit pretio æſtimari, ideoque nec vendi, nec emi. Hac eadem ratione intelligendum eſt quod in reſp. ad 1. dicitur Ordinem quem res temporales habent ad ſpiritualia, (non ſunt enim quærendæ niſi propter ſpiritualia) non poſſe vendi, licet res illæ ſeu bona temporalia vendi poſſint.

Similiter Juſpatronatus neque per ſe vendi poteſt neque propter ipſum poteſt pluris æſtimari dominium, cui jus iſtud eſt annexum; illud tamen dominium, cum quo tranſit jus patronatus, & cui ſolùm antecedenter annectitur, poteſt emi ac vendi. Unde B. Thom. etſi in reſp. ad 3. dicat Juſpatronatus per ſe vendi non poſſe, ita videlicet, ut vel ipſum ſecundùm ſe vendatur, vel propter illud augeatur pretium dominii cui eſt annexum; in corpore tamen admittit, poſſe aliquo modo vendi, in quantùm ſcilicet vendi poſſunt ea temporalia quibus conjungitur, & cum quibus tranſit ipſum jus patronatus. Juſpatronatus an vendi poſſit.

In reſp. ad 2. B. Thom. præſupponit vaſa ſacra eſſe confringenda ut licitè vendantur. Sed ſciendum eſt, quòd loquatur in eo caſu, quando propter neceſſitates Eccleſiæ vel pauperum forent vendenda laicis, ſeu ad uſus profanos. Si autem vendantur vel Eccleſiaſticis, qui ſint illis uſuri ad ſacros illos uſus, ad quos ſunt conſecrata: vel laicis piis ac timoratis, de quibus benè ſcitur, quòd non emant niſi pro ſacris uſibus; licet ea vendere non confracta. Idemque judicium eſt de Corporalibus, Caſulis, & aliis hujuſmodi, quæ poſſunt Eccleſiaſticis vendi integra: cæteris lacerata. De vaſis ſacris.

Circa reſp. ad 3. obſervandum eſt, ſacram ſepulturam non poſſe vendi vel emi; ſive eo nomine intelligatur opus religioſum, quòd in corporum humatione Chriſtianis eſt uſitatum; ſive locus ad Fideles ſepeliendos ſacro ritu conſecratus: niſi fortè propter neceſſitatem eo modo venderetur prædium ad ſepulturam conſecratum, quo dictum eſt, vaſa ſacra poſſe vendi ratione materiæ, & non ratione conſecrationis, quod ſine dubio liceret. Hinc Innocentius III. cap. *Abolenda*, tit. De Sepulturis, jubet inhiberi, ne pro terra in qua eſſet fodienda ſepultura quicquam exigatur. Et ex Concil. Lateran. cap. *Cum in Eccleſia*, tit. De Simonia prohibentur exactiones, quæ pro ſepulturis & exequiis mortuorum quibuſdam in locis fiebant. Quibus conſentit cap. *Ad Apoſtolicam*, eod. tit. Nihilominus ſicut pro aliis rebus ſpiritualibus licitum eſt aliquid accipere tamquam ſtipendium ſuſtentationis, ita & pro ſepultura; adeò ut Fideles obligari ſint juxta pias & laudabiles conſuetudines facere, dict. cap. *Ad Apoſtolicam*. De ſepultura.

Quæſt. Petes: Quare non eſt ſimonia, dum eligentes ſepulturam in Eccleſia plus tribuunt, quàm ſi eligerent in communi Cæmiterio. Reſp. Reſp. Quia nihil petitur tamquam pretium vel loci vel officii ſepulturæ, ſed ſolùm ad Eccleſiæ fabricam, cui æquum eſt plus contribuere illos, qui plus honoris cupiunt ex ea recipere.

Cæterùm, ſi de ſepultura quæratur prout nudum ſepeliendi actum vel locum ſignificat; certum eſt,

quòd

quòd liceat pecunia æſtimare laborem vel periculum ſepeliendi aliquos, modò qui ſic ſepelit hoc exerceat tamquam opus civile; veluti naufragos ejectos in littus; milites in prælio occiſos; cives peſte mortuos ſepeliendo, nulla habita ratione loci, ſitne ſacer an profanus? Certum eſt etiam, quòd locum emere liceat deſtinandum ſepulturæ, & ad hoc conſecrandum.

Quod in eadem reſp. tangitur de loco ſepulturæ, quem Gen. 23. emit Abraham, ita poteſt explicari. Si is fuiſſet vel revera vel in æſtimatione Ephronis ſacer; peccaſſet Ephron volendo eum pecunia vendere: non peccaſſet tamen Abraham emendo; partim quia non intendebat emere id quod ibi erat ſacrum, ſed agrum communem; partim quia eo facto volebat redimere ſuam vexationem. Quamvis enim Ephron gratis offerret ſepulturam; meritò tamen poterat Abraham exiſtimare, ſe non niſi dato pretio habiturum pacificam poteſtatem ſepeliendi, nec alioquin futuro tempore poſſeſſionem illius loci fore ſecuram.

Sed verius eſt, agrum illum fuiſſe dumtaxat prophanum, quia poſſidebatur ab homine Ethnico, qui non potuerat ſacro aliquo ritu eum conſecraſſe; neque apparet quòd antea fuerit à quopiam Fideli ritu Fidelium conſecratus. Sed neque eſt veriſimile, quòd ager iſte jam antea eſſet locus ſepulturæ Infidelium: nam Abraham non voluiſſet uxorem ſuam ſepelire, vel in ſepulchris Infidelium, vel in locis gentili ſuperſtitione pollutis; imò hæc cauſa videtur fuiſſe, quare dicentibus *In electis ſepulchris noſtris ſepeli mortuum*, non acquieverit, ſed maluerit emere agrum, quem ad ſuorum ſe-

Quæſt. pulturam deſtinaret.

Circa eamdem reſp. difficultas eſt: utrùm Jacob peccaverit emendo primogenita ſeu jus primogenitu-

Reſp. ræ Gen. 25. ad quam B. Thom. negativè reſpondet. Quia Jacob intelligitur ſuam vexationem redemiſſe: ſciebat enim ex revelatione matri facta, quòd minor natu eſſet habendus primogenitus; & tamen Eſau jus primogenituræ ſibi vendicabat, eò quòd corporaliter priùs fuerat natus. In rei igitur veritate Jacob

De jure primogenituræ. nihil illic propriè emit: ſed potiùs quod ſuum erat, ac nihilominus detinebatur ab alio, redemit & ad ſe tranſtulit. Unde quod ait *Vende mihi*, perinde eſt ac ſi diceret: *Trade mihi, In me transfer primogenita tua*, venditionis ſcilicet vocabulo ſumpto impropriè. Quamquam etſi fuiſſet propriè dicta emptio & venditio, neque ſic eſt conſequens quòd Jacob peccaverit. Quia jus primogenituræ vel omnino, vel ſaltem primariò erat temporale: erat enim jus præeminentiæ inter fratres, ut primogenitus in patriam dignitatem ſuccederet, aliorumque fratrum eſſet veluti pater & dominus, coram quo ſe inclinabant Gen. 27. & 49. Erat præterea jus ad duplicem portionem bonorum, Deut. 21. v. 17. & ad ſingularem benedictionem patris morituri, Gen. 27. v. 4. An eſſet illi annexum ſacerdotium; diſputatur. B. Thom. dubiè loquitur ita ſcribens hujus p. quæſt. 87. art. 1. ad 3. *Dicitur quod primogeniti erant Sacerdotes:* & quum conſtet; Abel & Abraham fuiſſe Sacerdotes, qui tamen non erant primogeniti; valde probabile eſt, non ſolos primogenitos fuiſſe Sacerdotio functos. Sed quamvis daretur, annexum fuiſſe Sacerdotium primogenituræ; hoc non alio modo eſſet, quàm quo Juſpatronatus nunc eſt annexus quibuſdam fundis vel dominiis, quæ nihilominus poſſunt emi: ac proinde nihil etiam vetat, quominùs emi potuerit jus primogenituræ ſecundùm id quod in eo erat primarium; ideoque Jacob volendo id ſolùm emere quod erat temporale, nullatenus cenſeri poteſt peccaſſe.

De Eſau verò non dubium eſt quin peccaverit vendendo ſua primogenita. Reprehenditur enim ad Heb. 12. ut profanus ſeu carnalis & ventri deditus, atque adeò nihil curans ſpiritualia: *Qui propter unam eſcam vendidit ſua primitiva*; quæ quodammodo erant ſpiritualia, aut ratione Sacerdotii ſi erat annexum, aut ratione benedictionis paternæ, quæ ſingulare Dei donum habebatur.

In eadem reſp. etiam eſt obſervandum, quòd ſi Collator alicujus Beneficii requirat ſibi ex illius fructibus aliquid exhiberi ab eo, cui illud confert; non caret vitio ſimoniæ: perinde eſt enim ac ſi aliquod munus ab eo exigeret. Unde in Conc. Lateran. prohibitum fuit, ne quis conferendo Eccleſiaſticum Beneficium partem proventuum ſuis uſibus retinere præſumat, lib. 3. Dec. tit. 12. cap. *Ut noſtrum*. Si tamen Epiſcopus de Beneficii jam vacantis fructibus ordinaverit aliquid eſſe detrahendum, quod in pios uſus impendatur; non eſt illicitum: modò hæc fructuum detractio fiat antequam iſtud Beneficium alicui conferatur; ut hìc B. Thom. affirmat, loquens nimirum ſtando in jure naturæ, & præveniendo omnem prohibitionem Eccleſiaſticam.

Ex his colligendum relinquitur, quòd dum penſio creatur ſuper aliquo Beneficio, non datur Beneficium pro penſione; ſed ſic datur Beneficium, ut prius ex eo detrahatur aliqua portio fructuum quotannis percipienda ab illo, cui fuerit legitimè aſſignata; atque ita Beneficium datur non cum plenis fructibus.

Igitur penſio non aliud eſt, quàm jus percipiendi aliquos fructus ex Beneficio, quod alius poſſidet. Quid penſio. Eam eſſe licitam nullum eſt dubium. Quia Summus Pontifex maximam habet poteſtatem diſpenſandi bona Eccleſiaſtica; ideòque ex Eccleſiaſticis Beneficiis poteſt aliquos fructus detrahere, & eos ſeu jus illos percipiendi alteri concedere: quo caſu ad eum, cui fit ejuſmodi Beneficii collatio, ipſum Beneficium tranſit cum onere ſolvendi iſtam penſionem. Et ſi Beneficium pinguius permutetur cum tenuiori, etiam poteſt Sum. Pont. authoritate creari penſio ad compenſandum inæqualitatem fructuum, c. *Ad quæſtiones* tit. de Rerum permut. quamvis non poſſit eo modo compenſari inæqualitas dignitatis Beneficii.

Cæterum: An penſio ſit aliquid ſpirituale, & quis Quæſt. eam creare poſſit; ambigitur. Majori diſquiſitione Juriſconſultis ad quos hæc propriè ſpectant relicta, Concluſiones aliquot ſubjiciemus.

Concluſio I.

Penſio quædam eſt laica, quædam Clericalis. Laica eſt, quæ datur laicis, vel indifferenter Cleri- Diviſio penſionis. cis aut laicis propter cauſam aliquam temporalem; ut quæ datur œconomo; vel æditno Eccleſiæ; campanarum pulſatori: Medico &c. Clericalis dicitur, quæ conſtituitur Clerico ſub titulo ſeu qualitate clericali; veluti ſi ea qualitas expreſsè poſtuletur, vel ex modo & ratione conceſſionis intelligatur ſupponi; & in univerſum quando confertur propter aliquod munus ſpirituale.

Penſio clericalis ſubdividitur in eam quæ datur pro munere ſpirituali; velut Vicario Epiſcopi vel Paſtoris, Viſitatori, Concionatori, & aliis hujuſmodi, ut Epiſcopum vel Paſtorem adjuvent in ſuis functionibus, ut pro illo Eccleſias viſitent aut concionentur: & in illam quæ non datur propter ſpirituale miniſterium, ſed ob aliam cauſam pertinentem tamen ad ſpiritualia; velut quando ſeni Parocho Beneficium ſuum dimittenti creatur penſio ad ipſius ſuſtentationem: & quando penſio datur reſignanti vel permutanti ſuum Beneficium, vel cedenti lite, quæ ſuper beneficio agitatur.

Concluſio II.

Penſionem laicam non eſſe materiam ſimoniæ quidam exiſtimant, ſtando videlicet in jure divino: attento autem ſtilo Curiæ Romanæ eſt materia ſimoniæ juris poſitivi. Quia ut Filliucius Pœnitentiarius Romanus Tract. 45. c. 8. ſcribit: *Stilus Curiæ obſervat, ut penſio quæ laicis datur ex Beneficio non redimatur niſi authoritate Summi Pontificis*; quod & Azorius notavit p. 2. lib. 8. c. 10. fin. ſtilus autem Curiæ facit legem; atque adeò prohibitionem, ne talis penſio vendatur vel redimatur abſque licentia.

Concluſio III.

Penſiones clericales ſunt quiddam quaſi ſpirituale Reſp. vel ſpiritualibus annexum; quemadmodum concedit Azorius dicto lib. 8. cap. 5. quæſt. 6. fin. Malderus Tract. 9. cap. 3. dub. 12. fin. eò quòd non ſolùm ſint ex

Beneficio, ſed etiam requirant titulum clericalem, & obligeor ad parvum Officium B. Virg. juxta Conſtitut. Pii V. datam anno 1571. Quooiam tamen non ſunt Beneficium Eccleſiaſticum; Binſ. in c.9. de Simonia q.2. benè obſervat ex Navarro; quòd committens ſimoniam io emptione aut venditione penſionis non incurrit excommunicationem ipſo jure latam in Extravag. 2. de Simonia quia illa ſolùm excommunicat ſimoniacum in Ordine & Beneficio, quorum neutrum eſt penſio. Vide Navarr. conſil. 66. lib.5. de Simonia.

Conclusio IV.

ETſi olim potuerint Epiſcopi creare penſiones ſuper Beneficiis, quemadmodum B. Thom. hìc in reſp. ad 3. ſignificat: veriſimile tamen eſt, quòd nunc ordinariè id non poſſint. Ut enim tradit Filliuc. tract. 45. cap.7. *Stilus Curiæ ſecutus eſt partem negantem inferioribus Papa hujuſmodi authoritatem*: ideoque jam fecit legem, ut hæc permutatio Beneficii cum penſione tantùm ad Papam pertineat. Et Binsfeld. De conſuetudine & praxi Romana Curiæ regulariter ſolus Pontifex nunc poteſt conſtituere penſiones. Ita etiam Navarrus lib. 5. Conſiliorum de Simonia conſ. 47. & 61. Barboſa, Alleg. 5. num.14. Leſſius lib. 2. cap. 34. dub. ult. Quidam ita diſtinguunt ut admittant, Epiſcopis non licere creare penſiones ſuper Beneficio. Quia id ſatis expreſsè invenitur prohibitum 1. q.3. cap. *Si quis*, tit. De Præbendis cap. *Majoribus*, cap. *Vacante*, cap. *Cum cauſam*: & tit. ut Eccleſ. beneſ. ſine diminutione conferantur, cap. *Ut noſtrum*: dicant tamen, ipſos poſſe ex cauſa creare penſiones ſuper perſonis Beneficiariorum, ut Azorius cap. 6. Verùm ſtilus Rom. Curiæ id modò ipſis non permittit; niſi forte in caſibus ſpecialibus ac neceſſariis: veluti propter ſenium & paupertatem reſignantis, aut ob litis compoſitionem. Sicut autem ſolius Romani Pontif. authoritate poſſunt penſiones conſtitui; ita ejuſdem authoritas requiritur ut redimantur ſecundùm Zerolam verbo *Penſio*. p. 2. Navarr. & alios ſupracit. Et quamvis qui reſignare vel permutare volunt ſua Beneficia poſſint de penſione tractare ſub beneplacito Superioris ad quem pertinet; non poſſunt tamen paciſci de penſionis, poſtquam fuerit creata, redemptione. Sed nec poſſunt penſionem extinguere, procurando vel conferendo Beneficium Eccleſiaſticum; uti nec poſſunt permutare beneficium cum penſione.

Conclusio V.

QUod attinet ad penſionis quantitatem, ea ſic debet eſſe moderata, ut Beneficiario tot fructus, ſaltem comprehenſis diſtributionibus, relinquantur, ut commodè poſſit beneficio inſervire & ſuſtentari, quemadmodum & ex natura rei patet: æquum enim eſt, ut Beneficiarius ad onera Beneficii obligatus ex ſuo Beneficio vivere poſſit; & traditur à Binsfeldio in dictum cap.9. de Simonia, à Layman Tract.2. cap.18. de Eccleſ. Benef. à Peſantio ad q.62. art.2. diſput.12. Ideò conſuetudinis antiquæ fuit, ut penſio non excederet tertiam partem fructuum; Zerola in Praxis Epiſcopalis editione noviſſima p.2. verbo *Penſio*; Malderus, Leſſius, & alii, conformiter his quæ ſcribit Corduba lib. 1. q. q. ar. dub. 2. Quamvis Pontificem poſſe de poteſtatis plenitudine majores creare, non ſit negandum; ſed benè videndum, ut & cauſa ſufficiens ſubſit, & omnia narrentur Pontifici ſecundùm veritatem; alioquin non eſſent tuti in conſcientia qui penſiones obtinerent, quia Pontifex eſt diſpenſator bonorum Eccleſiaſticorum, non dominus.

Illud etiam obiter hìc eſt admonendum, eos qui Beneficia permutant non poſſe pacta privata inter ſe facere, niſi in ordine ad conſenſum legitimi Superioris. & propterea pactum ut unus ſolvat omnes expenſas, vel ſuis ſumptibus expediat Bullas ad utrumque pertinentes, niſi declaretur Papæ & ipſe conſentiat; ſimoniacum eſt, ait ex Navarro Filliucius Tract.45. cap.7. ſio.

Articulus V.

Utrùm liceat ſpiritualia dare pro munere quod eſt ab obſequio vel à lingua.

VIdetur quòd ſic. Quia licet dare pro munere pecunia æſtimabile ſi ſit exiguum; quemadmodum colligitur ex cap. *Et ſi quæſtiones* tit. de ſimonia ergo & pro aliis muneribus.

Priuſquam reſpondeatur, obſervandum eſt, bonum temporale, propter quod veluti pretium non licere dare ſpiritualia ſuperius diximus, eſſe aut ex parte animæ ſicut amicitia & favor, aut ex parte corporis ſicut aliquis actus corpore exercitus; vel ex parte bonorum exteriorum, quæ dicuntur ab aliis bona fortunæ: ſive ut alii diſtinguunt, unum eſſe in ſermone, aliud in actione, aliud in re. 1. vocatur munus linguæ. 2. munus ab obſequio. 3. munus à manu. Et triplicis hujus muneris meminit Urbanus II. 1. quæſt.3. cap. *Salvator*.

Munus à lingua eſt laus vel commendatio, qua quiſpiam apud alios laudatur vel commendatur ad alicujus favorem obtinendum, vel ad ei innoteſcendum: item preces quæ pro aliquo offeruntur ad aliquid boni conſequendum, vel mali evitandum. Hìc in corp. & ad 3. Quid munus à lingua.

Munus ab obſequio eſt miniſterium vel officium temporale, quod quiſpiam alteri ad ejus utilitatem exhibet. Hìc in corp. Quid munus ab obſequio.

Munus à manu eſt pecunia vel donum pecunia æſtimabile. Quibus obſervatis; pro reſponſione ſit

Conclusio I.

SIcut illicitum & ſimoniacum eſt, pro re ſpirituali pecuniam vel quamlibet aliam rem pecunia æſtimabilem dare vel accipere; ita illicitum eſt ac ſimoniacum, dare vel accipere munus ab obſequio vel à lingua, ſi ex pacto ſaltem tacito detur aut accipiatur, vel alioquin tamquam pretium ejus rei ſpiritualis quæ deſideratur vel jam habetur: ita declaraverunt Pontifices, Gregorius I. q.1. cap. *Sunt nonnulli*, & Urbanus dicto cap. *Salvator*. Confirm. Quia ejuſmodi munera, ſive linguæ ſive temporalis obſequii, ſunt pretio æſtimabilia, ſi conſiderentur vel ut cadunt in pactum civilis obligationis, vel ut ordinantur ad temporalem utilitatem, quo modo hìc conſiderantur; atque adeò virtualiter ſunt, vel continent munus à manu ſive pecuniam. Igitur ſimonia erit, ſi quis ideo Beneficium det alteri, quia ipſum commendavit apud Principem aut alium, vel ut ab eo commendetur ſive ipſe, ſive aliquis ad eum pertinens, quando iſta commendatio ſub pactum cadit aut abſque pacto intenditur tamquam merces beneficii. Similiter ſimonia eſt, ſi quis in famulum recipiatur ſerviturus abſque ſtipendio, & loco ſtipendii Beneficium expectaturus; aut ſtipendium accepturus, donec herus curaverit ei provideri de Beneficio, & poſtea ſerviturus ſine ſtipendio.

Conclusio II.

ILlicitum eſt alicui Beneficium conferre ex conſanguinitatis vel cujuſcumque alterius carnalitatis affectu; non eſt tamen ſimonia. Hìc ad 2. Prius clarum eſt. Quia non habetur recta intentio: quæ ſi haberetur, ut ſi conſanguineo daretur Beneficium quia dignus eſt ac Eccleſiæ utilis; nullum eſſet peccatum, quemadmodum ex q.63. art.2. liquet. Poſterius etiam eſt manifeſtum. Quia nihil ibi accipitur vel exigitur: ſimonia autem fundatur in contractu emptionis & venditionis, aut ſimili. Si quis autem Beneficium Eccleſiaſticum alteri conferret cum pacto vel intentione, ut exinde ſuis conſanguineis provideat, rectè monet B. Thom. in reſp. ad 2. quod erit manifeſta ſimonia.

Con-

Digitized by Google

Concluſio III.

QUi precibus pro indigno porrectis motus, ei Beneficium confert; eſt ſimoniacus: aut verus, ſi vel preces tamquam civilem obligationem, vel precantis favorem tamquam pretium attenderit; aut ſaltem quantùm ad forum exterius. Talis enim Collator videtur, ejuſmodi precibus principaliter & veluti ex obligatione civili moveri, aut alioqui ſpe vel receptione alicujus rei pecuniæ æſtimabilis ad Beneficium iſti perſonæ conferendum: quandoquidem non ignoret ipſius incapacitatem, ac oihilominus eum promoveat. Si autem ad alicujus preces Beneficium conſerat digno; non cenſetur ſimoniacus, quia probabile eſt, quòd magis moveatur intuitu dignitatis perſonæ, quàm favore precum. Quamquam & ſimonia poſſit intervenire, ſi nimirum non attendat dignitatem, ſed favorem adipiſci, aut ejus cui confert, aut ejus qui pro illo rogavit. Et ſecundùm hæc intelligenda putamus quæ hic ſunt in reſp. ad 3.

Quod autem ibi ſequitur: *Si aliquis pro ſe roget, ut obtineat curam animarum, ex ipſa præſumptione redditur indignus*; difficultatem habet. Non ſolùm enim ex Doctorum ac proborum virorum praxi, ſed etiam ex Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 18. ubi agitur de vocandis per publicum edictum illis, qui ad Parochiales Eccleſias vacantes voluerint examinari, liquet, quòd Eccleſiaſticis licitum ſit ſe pro Paſtoratibus offerre, ac per conſequens Beneficia quæ curam Animarum habent pro ſe rogare.

Pro cujus enodatione dicendum eſt in primis. Hanc
Explicatur textus.
Beati Thomæ ſententiam eſſe veram, ſi intelligatur de eo quod ordinarium eſt, & de Beneficio cui annexa eſt cura Animarum principaliter & perfectè, cujuſmodi eſt Epiſcopatus: nam quòd regulariter non liceat eum appetere; docetur q. 185. art. 1. Quòd autem cura
De cura animarum appetenda.
Animarum illi principaliter & perfectè ſit annexa, non autem Beneficiis Parochialibus ſeu Curatis; traditur qu. 184. art. 6. manifeſtumque eſt ex eo, quòd Parochi non ſint Paſtores principales & ſponſi ſuarum Eccleſiarum, ſed Epiſcopi, de quorum cura participant Parochi, ita ſe habentes ad Epiſcopos, ſicut ſe habent Ballivi vel Præpoſiti ad Regem.

Si verò præfata Beat. Thomæ ſententia etiam intelligatur de Beneficiis Parochialibus; addendum eſt, eam regulariter eſſe veram ſtando intra limites juris, quod poſtulat ut conferantur dignioribus, ſi quis pro ſe petat hujuſmodi Beneficium ſine examine, atque ita ſeipſum aliis digniorem reputet proprio judicio. Regulariter enim ibi eſt præſumptio, & conſequenter aliqua indignitas, quæ interdum eſt major, interdum minor, pro magnitudine & opulentia Beneficii quod ambitur, & pro ejus qui ambit incapacitate. Qui autem Parochias pro ſe petunt aliorum judicio ſe ſubjicientes per examen; nullatenus peccant, ſi rectam habeant intentionem, & tum per ſtudium, tum per bonam vitam curaverint ſe reddere idoneos, neque fraudibus & mendaciis utantur.

Dictum eſt *regulariter*. Quia ſi periculum eſt, quòd indignus promovebitur, niſi is qui rationabiliter exiſtimat ſe per Dei gratiam eſſe idoneum pro ſeipſo petat: aut ſi alia aliqua Eccleſiæ neceſſitas poſtulet, ut qui ſunt idonei ſe præſentent; non ſolùm Parochiam ſed etiam Epiſcopatum licet petere pro ſeipſo, juxta Beat. Thomæ doctrinam cit. prius quæſ. 185. artic. 1.

Ad Argum. initio allatum Reſpon. Negan. Ant. Pontifex autem in eo capitulo non dixit, licere parva munera pro ſpiritualibus dare tamquam pretium, ſed ſignificat, quòd dum parva ſunt reſpectu dantis, non reputantur dari niſi ex honeſtate & amicitia.

Tria hic ſuperſunt examinanda. 1. Sitne ſimonia, ſi quis abſque animo præſtandi promittat alteri pecuniam pro Beneficio.

2. Si nihil det Collatori, ſed ejus tantùm famulo vel ancillæ præter conſenſum domini.

3. Si Beneficiarius cupiens reſignare amico Beneficium ab eo exigat ſumptus quos pro illo beneficio fecit.

Ad 1. Reſp. Ex parte promittentis non eſſe veram ſimoniam, quia nullam habet intentionem emendi vel vendendi iſtud beneficium ſed alterum fallendi, propter quod graviter peccat, cùm ſit fallens, tum alterius ſimoniæ conſentiens; poteſt tamen retinere Beneficium, ſi à legitimo Collatore acceperit talis pacti ignaro. In foro autem externo judicaretur ſimoniacus, quia ibi conſiderantur exteriora. Ita poſt Cajetan. ſentiunt Dominicus lib. 9. q. 8. art. 1. Tolet. lib. 5. cap. 90. & alii.

Ad 2. reſp. Eſſe ſimoniam, ſi det pro Beneficio per illos obtinendo, quia verè dat pretium pro Beneficio: ſecus ſi revera daret ad acquirendam eorum amicitiam, ſperans quòd poſtea, ſine ulla vel conventione vel civili obligatione, procurabunt ei Beneficium quod tamen & ſuſpectum & periculoſum eſt. Vide Navarrum cap. 23. num. 106. Si verò alicui mediatori ad Beneficium acquirendum ſolùm daretur quantùm labores & ſollicitationes merentur, non habito reſpectu quòd ordinentur ad Beneficium: aut ſi daretur plus ex mera liberalitate abſque ullo etiam tacito pacto; non eſſet ſimonia: ſed ſi labores pluris æſtimarentur ex eo, quòd verſentur circa acquiſitionem rei ſacræ; ſimonia foret. Quia iſti labores appretiarentur ratione rei ſpiritualis.

Ad 3. etiam reſp. Eſſe ſimoniam. Partim quia omne pactum in ſpiritualibus de re temporali quod non ineſt de jure, reputatur ſimoniacum, ſi fiat abſque authoritate Superioris, 1. quæſ. 2. cap. *Quam pio*, tit. de Pactis cap. *Pactiones* & tit. de Rerum permutatione cap. *Quæſitum*. Partim quia tunc non gratis daretur Beneficium, ſed pro ſumptuum recompenſatione, præſertim cùm non ſit alius titulus eos ſumptus capiendi quàm reſignatio Beneficii. Vide Binsfeldium p. 4. c. 5. de Sim. §. 2. & Leſſium lib. 2. cap. 35. dub. 15. Similis foret ſimonia, liti ſuper Beneficio renunciare, accipiendo aliquid temporale nomine expenſarum cap. *Cùm pridem* tit. de Pact. niſi ipſius Judicis authoritate conſtitueretur aliqua penſio uni litigantium, quod ex cap. *Niſi eſſent*, titul. de Præbend. apparet eſſe licitum, ſi authoritas Epiſcopi interveniat. Confer quæ diximus articul. 4. Concluſ. 4.

Articulus VI.

Utrùm ſit conveniens pœna ſimoniaci, ut privetur eo, quod per ſimoniam acquiſivit.

REſpondet Eſſe convenientem. Quia nullus poteſt licitè retinere id, quod contra voluntatem domini acquiſivit: puta ſi aliquis diſpenſator de rebus ſui domini daret contra ejus voluntatem; is qui accepiſſet, non poſſet eas retinere: ſolus autem Deus eſt dominus ſpiritualium, quæ ſunt materia verè ac propriè dicta ſimoniæ; & ipſe vetuit ea dari vel accipi pro pretio dicens Matth. 10. *Gratis accepiſtis, gratis date*: ſi ergo Prelati Eccleſiæ, qui ſolùm ſunt diſpenſatores, illa ſpiritualia vendant; agunt contra voluntatem ſui domini, & propterea qui ab ipſis ſic acquirunt, retinere non poſſunt.

Ex hac ratione ſequitur, omne Beneficium ſimoniacè acquiſitum ſemper eſſe dimittendum. Unde Bea. Th. generaliter concludit: *Et ideo qui muneris interventu ſpiritualia quæcumque aſſequitur, ea licitè retinere non poteſt*. Sed & in reſp. ad 3. dicens: *Quòd aliquis privetur eo quod accipit, non ſolùm eſt pœna peccati, ſed etiam quandoque eſt effectus acquiſitionis injuſtæ*. Exemplum adfert de illo, qui emit rem ab eo qui vendere non poteſt, cujuſmodi eſt ſimoniacus: & concludit, quòd non poſſit retinere Beneficium ſimoniacè acquiſitum, ſed debeat reſignare, ſive ipſo ſciente, ſive ignorante commiſſa fuerit ſimonia. Ob.

Dices; Ordo ſimoniacè collatus vel ſuſceptus tenet; ergo etiam Beneficium ſimoniacè acceptum. Reſp. Neg.
Reſp. Beneficium ſimoniacè acceptum non poteſt retineri.
Con. Propter efficaciam enim Sacramenti ex Chriſti inſtitutione ſemper imprimitur character, quandocumque non ponitur ei obex aut ab Ordinante, aut ab Ordinato: etſi verò in ordinatione contingat committi ſimoniam; non propterea tamen ponitur obex characteri, quum nihilominus habeatur intentio ex

parte ordinantis faciendi ; & ex parte alterius recipiendi id, quod Eccleſia tali ritu facit ; & hinc eſt, quòd Ordo teneat, tametſi ſit ſimoniacè collatus. Sed quia taliter ordinatus characterem quaſi furtivè ſuſcepit contra principalis Domini voluntatem, qui quidem Sacramento dedit efficaciam ut etiam ſic collatum imprimeret characterem, ſed vetuit ſic conferri ; ideò nec Sacramenti gratiam nec Ordinis executionem recipit. In Beneficiorum aut collationibus nihil eſt quod eas faciat eſſe validas, quando ſunt ſimoniacæ, quum ibi nulla ſit vel characteris vel alicujus rei ſimilis impreſſio, ſed ſola res ſpiritualis contra voluntatem domini emptio & venditio.

Ob. Si rurſum dicas : Collationem Beneficii ſimoniacam, fieri quidem contra voluntatem domini, ſed poſtquam eſt facta, non agi contra domini voluntatem, ſi retineatur, modò benè adminiſtrentur.

Resp. Reſp. Neg. Aſſ. Quia detentio rei injuſtè acquiſitæ ejuſdem eſt rationis cum injuſta acceptione ; & ſicut peccat contra juſtitiam qui rem alienam accipit invito domino ; ita etiam qui ſic acceptam detinet, q.62.art.8.cap. & q.66.art.3. ad 2.

Confirm. 1. Omnis ille contractus eſt injuſtus, quo venditur, aut id quod eſt invendibile, aut id cujus venditor neque habet dominium neque domini conſenſum : ſed contractus quo Beneficia venduntur eſt talis, nam & Beneficia ſunt invendibilia, & venditor non eſt illorum dominus, neque habet conſenſum Dei, qui ſolus eſt eorum Dominus, ergo contractus ſimoniacus eſt injuſtus ; quod autem per contractum injuſtum acquiritur ex natura rei obnoxium eſt reſtitutioni ; ergo Beneficium ſimoniacè acceptum debet derelinqui.

Confirm. 2. Per contractum, qui revera eſt nullus, non transfertur proprietas : atqui collatio Beneficii ſimoniaca eſt contractus nullus, cùm neque venditio ſubſiſtat, neque adſit gratuita donatio ; ergo per eam non transfertur proprietas. Beneficii, ac proinde oportet illud relinquere. Atque hæc de Beneficio ſimoniacè accepto.

De pretio autem quod ſic recipitur ambigi poteſt : An & illud ſit reſtituendum intra limites juris naturalis. Videtur enim quòd non. 1. Quia Heliſæus 4. Reg. 5. nihil dixit Giezi de munerum ab eo ſimoniacè acceptorum reſtitutione.

2. Quia alioquin ſequeretur, Pontificem non poſſe in retentione pretii diſpenſare ; quod eſſe contra praxim patet ex Urbani IV. Extrav. *Sanè*, tit. De Simonia.

Nec pretiũ poteſt retineri. In contrarium tamen eſt B. Thomæ authoritas. Hujus enim p. quæſt. 32. art. 7. affirmat. Quòd in ſimonia & dans & accipiens contra juſtitiam legis divinæ agit ; ideoque pretium per eam acceptum retinere non poſſit ille qui accepit. Et hoc art. in reſp. ad 1. ſimiliter de emente ſpiritualia dicit, quòd non poteſt repetere pecuniam quam turpiter dedit ; licèt alius injuſtè detineat. Quibus ſimilia habet in reſp. ad 4. & quæſt. 62. art. 5. ad 2. & in 4. diſt. 15. quæſt. 2. art. 4. quæſt. 2.

Confirm. Qui pretium accepit nullum habet juſtum titulum quo poſſit illud retinere, ſaltem ſtando in natura contractus ; ergo debet illud reſtituere. Antec. probatur. Quia non accepit niſi titulo venditionis : nullius autem roboris eſt venditio quam tentavit ; ſicut ergo in contractibus civilibus, quando aliquis ita rem alienam vendit, ut venditio ſit prorſus irrita, non poteſt retinere pretium quod accepit : ita videtur in propoſito dicendum ; niſi fortè conſtet, pretium fuiſſe ab initio gratis illi donatum : quo caſu videtur quòd poſſet illud retinere uſque ad ſententiam Judicis ; & hinc eſt quòd diximus *ſtando in natura contractus*.

Quapropter etſi non ignoremus, bonos Authores aliter ſentire ; verius tamen videtur, quòd contractus ſimoniaci ſint ex natura ſua invalidi & injuſti, quòdque & Beneficium & pretium ita acceptum ſit ex jure naturali dimittendum. Ita poſt B. Thomam ſentiunt Henricus Quodlib. 6. q. 26. Adrianus Quodlib. 9. in 3. princ. lit. H. cum ſeq. Molanus tract. 2. ſuæ Pract. cap. 43. Dominicus lib. 9. quæſt. 8. art. 1. Bartholomæus Medina lib. 1. Sum. cap. 14. §. 21. Joan. Medina q. 4. de Acquiſ. per uſur. Eſtius in 4. diſt. 26. §. 18. & inter Juriſconſultos Covarruvias, qui licèt in adverſam partem citetur ab aliquibus ; ad regulam tamen *Peccatum* p. 2. §. 8. num. 8. dicit. Se verba B. Thomæ ideo referre, ut ex eis valeat lector ſatis percipere. *Simoniacam Sacerdotiorum collationem, & ibidem aliarum dignitatum & Beneficiorum conceſſionem nullam eſſe, nec jus aliquod tribuere ei, cui facta fuerit : non quidem in pœnam criminis ; ſed quia ex natura rei jure ipſo naturali hæc acquiſitio impediatur divina voluntate, ſine qua ſpiritualia vendi non poſſunt. Idcirco qui ea ex venditione habuerit ; jure juſtitiæ commutativæ dimittere tenetur, & reſtituere ipſis Eccleſiis particularibus, vel Eccleſiæ univerſali. Materia etenim vendibilis non eſt, atque ideo titulo emptionis acquiri nequit ; unde reſtitutionis obligatio meritò deducitur. Inde palam conſequitur, Beneficium acquiſitum per ſimoniam inſcio eo cui collatum eſt commiſſam, etiam in foro Animæ dimittendum fore, cùm illud habens perceperit & cognoverit vitium ſimoniæ. Quia ipſa acquiſitio peccat propria natura rei, quæ in venditionem deduci nequit abſque conſenſu divino ; qua ratione Beneficium hoc acquiri non potuit nec fuit acquiſitum ei cui collatum eſt*. Et poſt pauca : *mihi profectò verior videtur Thomæ opinio propter ipſius rei naturam & rationes ab eo adductas*. Ita Covarruvias.

Ad 1. Arg. reſp. Giezi fuiſſe obnoxium reſtitutioni, non ſolùm propter ſimoniam in acceptione munerum commiſſam : ſed inſuper quia fraude ac dolo ea obtinuerat, neque Naaman ipſi, ſed Heliſæo donare intendebat. Quod igitur nihil de reſtitutione legatur dictum ; ratio videtur eſſe, quia Naaman liberaliter ea munera dederat pro Heliſæo : Heliſæus autem noluit ea accipere, ſed permiſit, ac fortaſſis etiam donavit Giezi, velut ei ac liberis ejus neceſſaria, videns quòd Giezi & poſteri ejus futuri erant leproſi.

Ad 2. Neg. Seq. Cùm enim pretium ſit reſtituendum Eccleſiæ, & bonorum Eccleſiam concernentium Pontifex ſummam habeat diſpenſationem. poteſt illud pro cauſis & circumſtantiis animum ſuum moventibus aſſignare vel uni particulari Eccleſiæ, vel Communitati pauperum, vel huic ipſi qui malè recepit. Quo modo etiam poteſt Beneficium ſimoniacè acceptum de novo conferre illi, qui per ſimoniam accepit, ſi cauſam habeat hoc faciendi : quo caſu iſte Beneficium, ille pretium juſtè retinebit. Ex his quædam ſequuntur examinanda.

QUÆRITUR I.

An ſimoniacus mentalis teneatur ad reſtitutionem.

NOn quæritur de illo, qui licèt animo propoſuerit quippiam ſimoniacè dare vel accipere, nihil tamen dedit vel accepit : ſed de illo, qui pro re ſpirituale aliquid tamquam pretium dedit aut accepit, nullo tamen pacto ne quidem implicito exteriùs interveniente. Eum ad nullam reſtitutionem teneri compiurium probabilis eſt ſententia.

1. Quia Gregorius IX. cap. *Mandato*, tit. de Simonia reſpondet. Quando aliqua per ſimoniam nullo pacto ſed affectu animi acquiruntur ; ſufficere per ſolam pœnitentiam ſatisfacere Creatori.

2. Quia B. Thomas hic ad 6. ſcribit, Quòd quoad Deum ſola voluntas facit ſimoniacum : cum quoad pœnam Eccleſiaſticam exteriorem non punitur ut ſimoniacus, ut abrenuntiare teneatur.

3. Si ſimoniacus mentalis obligaretur ad reſtitutionem ; non minùs ad eam teneretur ſimoniacus in adminiſtratione Sacramentorum, quàm in Ordine, Beneficio, & Religione : atqui de ſolis his tribus declaratum eſt in jure, quòd ad reſtitutionem teneantur ; ergo mentalis non tenetur. His tamen non obſtantibus.

Reſp. affirmativa, quam tuentur Henricus, Adrianus, & alii ſuperiùs citati, videtur verior.

1. Quia contractus ſimoniaci ſunt jure naturæ invalidi ; quemadmodum jam oſtendimus ; ergo qui per ſimoniam tametſi mentalem aliquid accepit ; invalidè accepit ; ideoque tenetur illud relinquere. Reſp. teneri.

2. Uſu-

2. Uſurarius mentalis eſt reſtitutioni obnoxius; ergo ſimiliter ſimoniacus mentalis: quia uterque accipit pretium pro re quæ noo eſt pretio æſtimabili; uſurarius pro mutuo; ſimoniacus pro re ſpirituali: aut ſi ipſam rem ſpiritualem acceperit pro pretio; injuſtè accepit, nullumque verum titulum habet retinendi.

3. Gregorius I. cap. *Si quis neque* 1. q. 1. dicit, *Quòd ſi quis fraudulento munuſculo Epiſcopalem ſeu Sacerdotalem dignitatem, acceperit, & in vita ſua non ſponte reliquerit, eumque inſperata mors pœnitentem non invenerit; proculdubio in æternum peribit*. Ubi fraudulentum munuſculum intelligitur, quod ſine pacto quaſi liberaliter datum eſt, quum tamen ex intentione daretur pro conſequendo Beneficio; ſentit ergo B. Greg. mentalem ſimoniam cum opere ſubſecuta facere obnoxium, reſtitutioni.

Ad 1. verò Arg. Reg. Non eſſe veriſimile, quòd Greg. IX. diverſum dixerit à Greg. I. & propterea ſic ejus reſponſum eſt accipiendum, ut alteri non adverſetur. Gregor. IX. dederat ſuo Legato mandatum, ut diſpenſaret cum Monachis ſimoniacè receptis: quærit autem Legatus, an mandatum iſtud extendatur ad Abbates, ſcilicet ut etiam cum illis diſpenſetur; cui ſic reſcribit Pontifex: *Conſultationi tuæ breviter reſpondentes dicimus, mandatum Apoſtolicum etiam ad Abbates extendi; & ad reſignationes ſpiritualium & temporalium, quæ nullo pacto, ſed affectu animi præcedente utrimque taliter acquiruntur (in quo caſu delinquentibus ſufficit per ſolam pœnitentiam ſuo ſatisfacere Creatori) eos pro hujuſmodi ſimonia non teneri*. Vult autem Pontifex, ut cum Abbatibus non minùs quàm cum ſimplicibus Religioſis diſpenſetur; atque ita indulget; tum Abbatibus ne debeant pecuniam acceptam reſtituere; tum Religioſis ne in aliud Monaſterium detrudantur. Qua diſpenſatione quid erat opus, & quid neceſſe erat mandatum Apoſtolicum diſpenſandi cum Monachis, vel emanare, vel ad Abbates extendi: ſi ea ſecluſa, ad nullam fuiſſent obligati reſtitutionem, attento præſertim quòd ſimoniaci mentales nullas juris pœnas incurrant, ſuper quibus locum habeat diſpenſatio? Quod ſequitur, *In quo caſu delinquentibus ſufficit per ſolam pœnitentiam ſuo ſatisfacere Creatori*; hunc habet ſenſum: quòd quando ſimonia eſt abſque ullo pacto commiſſa, nullæ incurruntur pœnæ Eccleſiaſticæ; ideoque ſufficiat per pœnitentiam Deo ſatisfacere, abſque eo quòd tales ſimoniaci ſubeant pœnas in Canooibus decretas. Excluſiva igitur *ſolam* excludit pœnas canonicas, non verò reſtitutionem; quæ dum in ea non diſpenſatur, oeceſſaria eſt velut pars pœnitentiæ.

Ad 2. Arg. ſimiliter eſt Reſp. Quòd is qui ſola voluntate commiſit ſimoniam aliquid accipiendo non puniatur pœna Eccleſiaſtica, ut teneatur ex vi præcepti Eccleſiæ abrenuntiare illa quæ accepit: ſed cum eo benè conſiſtit, quòd aliunde teneatur renontiare: quia etſi Eccleſia hoc ei non imperet, quæ interna non examinat; jus tamen naturæ hoc ab eo poſtulat: ac proinde talis ipſius abrenuntiatio non erit pœna Eccleſiaſtica, ſed effectus injuſtæ acquiſitionis, ut ex reſp. ad 3. colligi poteſt:

Ad 3. reſp. Quemcumque ſimoniacum eſſe reſtitutioni obnoxium, ſi jus naturæ ſpectetur, neque alius juſtus titulus interveniat, quo poſſint accepta retineri; Eccleſiam tamen hoc peculiariter declaraſſe de tribus quia ipſi ut Eccleſiaſtico regimini magis nocivi, etiam per ejus poſitivum obligantur ad reſtitutionem: quamquam oec de omnibus aliis tacuerit. Nam in cap. *Audivimus* tit. de Sim. præcipitur Epiſcopis, ut reſtituant quæ pro ſepultura exegerint. Neque refert, quòd Religioſi ſimoniacè recepti non videantur obligati ad Monaſterium ante ſententiam judicis deſerendum, uti nec Monaſterium ad pretium acceptum relinquendum. Quia enim vota fuerunt ab eis emiſſa cum omnibus illis circumſtantiis, quas Eccleſia requirit ad ipſorum valorem; ſunt valida: & quia nun commodè poſſunt ea ſervare niſi in Monaſterio: reſtitutio autem quæ eſſet facienda deberet fieri Eccleſiæ ſeu Monaſterio; idcirco & pretium Monaſterio pro alimentis, & ipſe Religioſus io eo Monaſterio relinquuntur, donec Judex aliud ſtatuerit in pœnam delinquentium.

QUÆRITUR II.

Cui ſimoniacus debeat reſtituere.

PRo reſponſione ſit

CONCLUSIO I.

BEneficium ſimoniacè acceptum, niſi obtineatur diſpenſatio, relinquendum eſt in manibus Collatoris. Quia nullus alius eſt qui legitimam habeat collationem & nemo poteſt illud conſequi niſi per collationem ab eo ad quem pertinet factam. Quæ Concluſio de ſimonia mentali & conventionali ſolùm eſt probabilius: de reali verò certa. Nam collatio per realem ſimoniam facta decernitur ipſo jure nulla in Extravag. *Cum deteſtabile*, tit. de Sim. & patet etiam ex Navar. c. 23. n. 111. adeò ut & fructus Beneficii à ſcienter ſimoniaco recepti, imò & qui potuerunt recipi, omnes ſint reſtituendi, ſive extent ſive non extent, deductis ſolùm expenſis, quæ vel cauſa fructuum, vel in utilitatem Eccleſiæ ſunt factæ: recepti autem ab eo, citra cujus voluntatem & notitiam commiſſa fuit ſimonia, reſtituendi ſunt qui extant, non verò qui bona fide fuerunt coofumpti. Hic ad 3.

CONCLUSIO II.

PRetium ſimoniacè acceptum, quando Beneficium necdum eſt collatum, reſtituendum videtur juxta communem ſententiam ei qui dedit; eò quòd impleta non fuerit conditio. Unde cap. *Dilectus* 1. tit. de Sim. cùm quidam Archidiaconus, pollicitus ſe non moleſtaturum alium io ſuis Beneficiis accepiſſet pecuniam, neque tamen ſervaret promiſſum; jubetur eam reddere. Ita poſt Cajetan. Vict. p. 2. de Sim. nu. 6. Dominic. lib. 9. q. 8. art. Leſſius, Mald. & alii.

Si autem & pretium ſit acceptum & Beneficium collatum; pecunia eſt Eccleſiæ ſeu pauperibus danda: idque juxta ſententiam probabiliorem etiam ante ſententiam Judicis. Sive quia is qui eam dedit, contra juſtitiam legis divinæ dedit, volens oimirum id appretiare quod non eſt appretiabile. Sive etiam quia ſic Eccleſia intelligit. Nam cap. *Debet*, tit. de Sim. vult, Regem & Principes induci, ut quæ acceperunt pro electione Epiſcopi reſtituant Eccleſiæ abſque diminutione, propterea quòd ea ſine gravi ſuæ ſalutis periculo retinere non poſſunt. Et c. *Audivimus* eodem tit. ſimiliter jubet Epiſcopis, ut ſimoniacè exacta coovertant in utilitatem locorum, in quorum fuerint ſoluta diſpendium. Noo eſt autem veriſimile, quòd hæc à talibus requirat ſolùm facienda poſt ſententiam Judicis, quum ordinariè non ſit aliquis Judex qui Regem, Principes, aut Epiſcopos de hujuſmodi condemnet. In hanc ſententiam diſertis verbis ſcribit B. Th. q. 32. art. 7. q. 62. art. 5. & hoc art. in reſp. ad 4. eumque ſecuti Sylveſter verbo *Simonia* q. 20. Victoria num. 6. Covarr. ad reg. *Peccatum* p. 2. §. 2. n. 7. Leſſius dub. 31. & alii ferè communiter: quamvis non deſint qui exiſtiment, quòd ante ſententiam Judicis pecunia accepta poſſit reddi ei qui dederat.

Dictis non obſtat, quòd pœna non debeatur ante ſententiam. Quòd enim res temporalis ſimoniacè accepta convertenda ſit in pios uſus, non tantùm eſt pœna, ſed eſt etiam præceptum Eccleſiæ conſonum juri divino, ſecundùm ea quæ B. Thomas dicit locis ſup. cit. Tacita ob.

Si Dicas: Cap. *Veniens* tit. de Simon. juberi, ut pretium reſtituatur ei qui dederat, ſcilicet Monacho ſimooiacè recepto. Reſpon. Eum caſum eſſe ſpecialem, & ita juberi: partim quia iſte Monachus bona fide pecuniam dederat, putans ſe debere ſervare conſuetudinem, quam Abbas & Monachi aſſerebant eſſe in eo Monaſterio: partim quia erat in aliud Monaſterium tranſiturus; & ideo expediebat pecuniam ipſi reddi, ut eam ſecum deferret pro alimentis ibi neceſſariis. Ob. Reſp.

QUÆ-

QUÆRITUR III.

Quænam ſint pœnæ ſimoniacorum.

UT nihil de reſtitutione jam dicamus, quæ non tam eſt pœna quàm effectus injuſtæ acquiſitionis, & de qua jam diximus; præmittenda ſunt duo.

Prius. Nullum ſimoniacum incidere in pœnas juris ipſo facto, niſi commiſerit ſimoniam aut in Ordinibus majoribus vel minoribus ſuſcipiendis, vel conferendis; aut in Beneficiis Eccleſiaſticis; aut ingreſſu ſeu profeſſione Religionis. Quia Eccleſia ſolùm hos ſuis legibus punire intendit, ut à quibus plus periculi, idque ſæpiùs eſſe conſuevit. Qui in aliud quodcumque genus ſimoniæ impegerint, veluti in Sacramentis conferendis vel accipiendis; in benedictionibus; diſpenſationibus & aliis hujuſmodi: graviter quidem peccant, poſſuntque puniri pro meritis à Judice Eccleſiaſtico; non incurrunt tamen ipſo facto cenſuram Eccleſiaſticam aut aliam pœnam juris. In hanc ſententiam videri poſſunt Sylveſter verbo *Simonia* q. 19. Cajetan. verbo *Excommunicatio* c. 72. Navarr. cap. 23. num. 111. Fumus verbo *Excommunicatio* excom. 59. Toletus lib. 5. cap. 93. Leſſius lib. 2. c. 35. dub. 23.

Poſterius. Pœnas juris tantùm incurri, quando eſt ſimonia realis completa; ſive quando ex pacto expreſſo vel implicito eſt datum ſpirituale ex una parte ac etiam temporale ex altera: ac proinde ſi qui mentalem dumtaxat ſimoniam commiſerint, vel etiam conventionalem, quam alii vocant realem incompletam, neque excommunicationem, neque ſuſpenſionem, aut aliam ſimilem pœnam incurrunt.

Quibuſdam viſum fuit, quòd in ſimonia conventionali, quando res ſpiritualis eſt tradita & non temporalis, pœnæ juris incurrantur, eò quòd tunc emptio & venditio videantur perfectæ: in eamque partem Toletus allegat cap. *Cum ſuper*, tit. de Confeſſ. Verùm cùm non magis perfectæ ſint emptio & venditio quando traditum eſt ſpirituale & non temporale, quàm dum eſt traditum temporale & non ſpirituale: cùmque in hoc poſteriore caſu ſatis conveniant Doctores, non incurri pœnas juris, quamdiu per Sedem Apoſtolicam non aliter declaratur; idem omnino dicendum eſt de priori cum Navarro cap. 23. num. 104. Vivaldo cap. 1. de Sim. num. 45. Graff. cap. 96. da Sim. num. 20. Leſſio dict. cap. 35. dub. 27. Fillinc. Tract. 45. c. 13. q. 2. & 5. Quia etſi de rigore juris pœnæ videantur incurri per quacumque ſimoniam conventionalem, ſive ſolùm ſit traditum ſpirituale, ſive tantùm temporale; ſtilus tamen Curiæ Romanæ, qui Papa ſciente ac tolerante ſervatur, probat, pœnas juris tunc demum incurri, quando ſimonia fuerit ab utraque parte completa. Et ratio eſſe poteſt. Quia pœnæ præſertim tam graves ſtrictæ interpretationis eſſe debent, ut quando decernuntur propter aliquod opus peccaminoſum, intelligantur de opere completo.

Simoniacus conventionalis non incurrit pœnas juris.

Ad cap. *Cum ſuper* Reſp. inde haberi, quòd Judex poſſit aliquem ſpoliare, eo quod per ſimoniam conventionalem acquiſivit: non autem quòd ipſo facto incurrantur pœnæ juris.

Cæterum, quando hic nominamus ſimoniam completam, non intelligimus, ad incidendum in pœnas juris oportere, quòd totum ex utraque parte promiſſum ſit præſtitum: ſed ſatis eſt, ſi utrimque ſit aliquid datum: ac proinde ſi quis pro Beneficio promiſerit centum aureos, & illud quidem acceperit, ſed ſolùm dederit quinque aut ſex aureos; tamquam ſimoniacus realis in omnes pœnas juris incidit. Similiter ſi tunc quando Beneficium adipiſcitur nihil tribuat: poſt aliquos verò menſes incipiat tradere id quod promiſit; non incurrit pœnas juris ab initio: in eas tamen incidit, quando complet ſaltem aliqua ex parte ſuum promiſſum.

Ab hoc poſteriori notabili communiter excipitur ſimonia confidentiæ, quæ tunc eſſe intelligitur, quando alicui confers, ſeu procuras, vel reſignas Beneficium cum expreſſo vel tacito pacto, ut illud idem, aut illius fructus, vel eorum pars tibi, ſeu tuo nepoti, vel alteri conferatur, aut ex eo penſionem ad libitum tuum ſolvat Beneficiarius. Dicimus *cum pacto*. Quia ſi reſignes, vel procures alicui Beneficium, confidens quòd illud poſtea ſit reſignaturus tuo nepoti, nullum tamen pactum adhibeas, neque ullam obligationem ei imponere intendas; non erit ſimonia confidentiæ. Per hanc enim ſimoniam confidentiæ, tametſi non completam ab utraque parte, ipſo jure titulum annullari, & excommunicationem aliaſque pœnas incurri; benè tradit Navarrus cap. 23. num. 104. facilèque poteſt intelligi ex Bulla Pii IV. *Romanum Pontificem*; data ann. 1564. 16. Cal. Nov. & ex Bulla Pii V. *Intolerabilis* lata ann. 1569. Cal. Junii.

His præmiſſis; pro reſponſione ſit

CONCLUSIO I.

QUi ſimoniacè confert aliquem Ordinem ſive majorem ſive minorem eſt excommunicatus per Extravag. *Cum deteſtabile* titul. de Simonia: conformiter his quæ leguntur 1. quæſ. 1. caput *Si quis*, & caput *Placuit*, renovata per Concil. Trid. ſeſſ. 21. cap. 1. Reformationis. Eſt inſuper à quorumcumque Ordinum, etiam primæ Tonſuræ, & ab executione omnium munerum Pontificalium eo ipſo ſuſpenſus, & ab ingreſſu Eccleſiæ interdictus per Bullam Sixti V. datam ann. 1588. quæ incipit *Sanctum & ſalutare*.

CONCLUSIO II.

QUi ſimoniacè recepit aliquem Ordinem eſt ſimiliter ipſo facto excommunicatus, & ab omnium Ordinum executione ſuſpenſus per dictam Extravag. *Cum deteſtabile*.

CONCLUSIO III.

QUi Beneficium Eccleſiaſticum alicui confert vel procurat ſimoniacè; per eamdem illam Extravag. eſt excommunicatus: ſicut & is qui ſic recipit, ac etiam qui eſt mediator ad ſimoniam in Ordine vel Beneficio committendam.

CONCLUSIO IV.

SImoniacè ad Beneficium promotus eſt inhabilis ad illud deinde habendum abſque diſpenſatione Pontificia; cap. *Nobis fuit*, tit. de Sim.

CONCLUSIO V.

QUando aliquis ſimoniacè Religionem ingreditur, tam dantes quàm recipientes incurrunt excommunicationem ipſo facto, & ipſe Conventus, ſi tali ſceleri conſenſerit, ſuſpenſioni ſubjicitur in Extravag. *Sanè* tit. de Sim. Sunt autem hæ omnes cenſuræ Pontificiæ. Et quamvis S. Antoninus 3. p. tit. 25. cap. 67. dicat, ſe à fide dignis audiviſſe, quòd Martinus V. nolebat Moniales incurrere cenſuram pro his quæ dantur cauſa ingreſſus Religionis, ſimiliterque loquantur Sylveſter verbo *ſimonia* q. 15. Navarr. cap. 27. num. 106. & quidam alii: quia tamen eam Bullam ſeu declarationem Martini non reperimus, neque ullus eſt, quantùm quidem ſciri potuimus, qui aſſerat ſe eam legiſſe vel vidiſſe; ideo ſi Moniales veram ſimoniam committerent in alicujus ad ſuam congregationem admiſſione, non credimus, quòd excommunicationem evaderent, niſi fortè per ignorantiam aut bonam fidem poſſent excuſari.

QUÆ-

QUÆSTIO CI.

De Pietate.

ARTICULUS I.

ART. 1. docet, Pietatem ſe extendere ad determinatas perſonas aliquorum hominum, quia verſatur circa parentes & patriam. Sicut enim Deo ſupremum cultum debemus tamquam & naturæ ſuæ dignitate excellentiſſimo, & primo nobis tum ipſius eſſe tum gubernationis principio, qui cultus vocatur Religio; ita ſecundo loco debemus parentibus & patriæ cultum aliquem tamquam vitæ noſtræ poſt Deum authoribus, conſervantibus, & gubernatoribus: qui cultus diſtinctionis cauſa dicitur pietas, & ab Auguſtino quæſ. 31. in-
Quid Pietas. ter 83. Tullium ſequente ita deſcribitur. *Pietas eſt, per quam ſanguine junctis patriaque benevolis officium & diligens tribuitur cultus.* Unde patet, quòd propter parentes nomen pietatis extendatur ad conſanguineos tamquam qui eoſdem nobiſcum parentes ſive proximos ſive remotos habuerint. Sicut propter Patriam extenditur ad eos qui nobis junguntur communione vel amore ejuſdem Patriæ, quos vocamus Conterraneos, populares, concives, aut patriæ amantes.

In reſp. ad 1. collata cum articul. 3. reſp. ad 2. obſervandum eſt; pietatem aliquando ita uſurpari; ut idem valeat quod religio qua Deus colitur: & quia omni opere bono colitur Deus; idcircò omne bonum opus interdum dicitur opus pietatis, ſignificatque hoc modo pietas ſtudium ſerviendi & placendi Deo.

Quæſt. Si Quæras: Quum pietas propriiſſimè verſetur circa parentes & Patriam; unde factum eſt, ut cultus ſoli Deo debitus à nobis uſitatiſſimè diceretur pietas?
Reſp. Reſp. Non eſſe dubium, quin religio ſit virtus excellentior quàm pietas, ſicut Deus longè excellentiori modo eſt principium eſſendi & gubernationis quàm parentes aut Patria: ſed ea quæ ſunt creaturarum ſolent transferri ad Deum per quamdam ſuperexcellentiam & cauſalitatem; atque ita cultus Deo proprius appellatur pietas, excellens nimirum & veræ pietatis cauſa. Hominem enim in parentes & Patriam verè pium facit religio qua Deum colimus: nec poteſt in eos pius eſſe ſicut oportet, qui in communem parentum & Patriarum Parentem religioſus non eſt.

In reſp. ad 2. obſerva, pietatem aliquando uſurpari pro operibus miſericordiæ, quia Deus qui maximè eſt miſericors ea opera præcipuè mandat, imò & præ ſacrificiis ſibi placere oſtendit; Oſeæ 6. Matth. 9. & 12. Qua ex cauſa etiam fit, quòd & ipſe, quamvis neminem habeat quem revereatur aut colat, dicatur tamen pius.

ARTICULUS II.

Parentibus debetur obſequium & reverentia. ART. 2. probat, Parentibus per ſe, ſeu eo ipſo quo parentes ſunt, deberi obſequium & reverentiam eò quod quatenus parentes ſint ſuperiores, dederintque nobis originem, educationem, & inſtitutionem. Reverentia porrò quam filii debent parentibus, non in animo ſolo conſiſtit, ſed & verbis demonſtranda eſt, dum ad eos vel de eis loquatur, & rebus ipſis externiſque officiis ac geſtibus exhibenda: Eccleſ. 3. & 7. Per accidens verò; ſi nimirum contingat parentes indigere, ipſis etiam filii debent ſuſtentationem, idque arctiori longè vinculo quàm aliis. Eſt enim ad parentes, quando indiguerint, ſuſtentandos quoddam juſtitiæ debitum, ad reliquos autem charitatis dumtaxat. Ad hujus rei confirmationem pertinet, quòd quum in Decalogo jubemur honorare patrem & matrem; ſub honore comprehenditur neceſſariorum quibus eguerint ſuppeditatio; quemadmodum Chriſtus Matth. 15. declaravit, & oſtendimus nos, q. 32. art. 5. ad 4.

ARTICULUS III.

ART. 3. probat, Pietatem eſſe ſpecialem virtutem ab aliis diſtinctam. Quia reſpicit aliquod objectum ſub aliqua ſpeciali ratione, ſcilicet cultum & obſequium parentibus & patriæ exhibendum, quatenus illis debitum eſt ex eo, quòd ſint principium noſtri eſſe & gubernationis: ubi autem invenitur ſpecialis ratio debiti, ibi eſt certa quædam & ab aliis diſtincta pars juſtitiæ. Neque refert, quòd officium in parentes & patriam ſoleat ex amore in ipſos proficiſci. Nam Charitas ſicut aliis virtutibus imperat, ac nihilominus ab iis diſtinguitur; ita pietati poteſt propria ejus opera imperare, & ab ea diſtingui. Quia verò per iſta opera proditur Charitas interiùs latens; ideo in reſp. ad 1. dicitur, quòd pietas ſit quædam proteſtatio charitatis quam quis habet ad parentes & Patriam. De reſp. ad 2. videantur quæ diximus art. 1. Pietas eſt virtus ſpecialis. Tacita ob.

Pro reſp. ad 3. Neg. eſt Maj. Quamvis enim patria ſit quoddam commune bonum; pietas tamen non exhibet obſequium Patriæ ſub ratione debiti ob commune bonum Reip. ſed ſub hac ratione debiti, propterea quòd ſit nobis eſſendi principium: atque ita formali objecto differt à juſtitia legali; quemadmodum etiam diximus qu. 58. Nam Patria dupliciter conſiderari poteſt. Uno modo quatenus eſt principium eſſendi & nativitatis, ſeu etiam reliquæ vitæ conſervandæ; & hac ratione illam reſpicit pietas. Alio modo quatenus eſt una Communitas & Reſpublica, in qua cum aliis civibus vivitur; qua ratione reſpicit eam juſtitia legalis bonum commune quærens, & cætera ad illud ordinans. An occaſione religionis omitti debeant officia veræ pietatis in parentes.

ARTICULUS IV.

ART. 4. docet, Non poſſe accidere, quòd occaſione virtutis religionis oporteat prætermittere officia veræ pietatis in parentes. Quia religio in Deum & pietas in parentes ſunt duæ virtutes; nulla autem virtus, ſecundùm quod virtus eſt, contrariatur virtuti, ſed ſi quid eſt virtuti contrarium illud eſt malum, conformiter Philoſopho in cap. de Oppoſitis. Non negat poſſe contingere, quòd cultus ſive obſequium in parentes quempiam retrahat à cultu Dei: ſed ſignificat non futurum tunc veræ pietatis cultum, imò nec alicujus alterius virtutis actum, quia deeſſet circumſtantia modi debiti; non enim eſt debitus modus, ut homo plus tendat ad patrem quàm ad Deum colendum, cùm oporteat parentes præ Deo odiſſe, hoc eſt in amore poſtponere juxta illud Luc. 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum &c. non poteſt meus eſſe diſcipulus*: & Matth. 10. *Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non eſt me dignus.* Quapropter ſi quod obſequium parentum nos induceret ad id, quod Deus apertè prohibet, quodque nulla ratione vult fieri; illud eſſet prætermittendum, & habenda ratio divini honoris: ſicut Levitæ ut obtemperarent mandato divino, quod per Moyſen acceperant, parentum & amicorum cultum intermiſerunt; Exod. 32. Deut. 33. ipſos occidendo. Si verò parentum obſequium neque ad peccatum inducat, neque divinum cultum impediat; utrumque præſtandum eſt, pro ut occaſio ſe obtulerit; quamvis dum ad neutrum obligamur ex præcepto, liberum ſit eligere quod libuerit. Quòd ſi obligemur ad utrumque, ſed ad unum ex Divino ac naturali præcepto, ad alterum ex Eccleſiaſtico; Divinum eſt ſervandum præ Eccleſiaſtico, quando non poteſt ſimul ſervari utrumque. Ut ſi in die feſto non poſſis audire Miſſam, & patri ægroto tua opera prorſus egenti ſubvenire; Miſſa eſt omittenda, & patri ſuccurrendum. Si ad utrumque videatur eſſe æqualis juris obligatio, nec tamen poſſit utrumque fieri v. g. Fidem aut religionem tueri, & patri neceſſitatem patienti ſubvenire; patris neceſſitas eſt negligenda, & religio defendenda.

Sed difficultas eſt: Quando ad unum directè obligamur jure divino; ad alterum ex privata lege voti, quod ſervare Deus jubet: utrùm ſcilicet parenti in neceſſitate conſtituto filius debeat ſubvenire, omiſſa Regulari obſer-

obſervantia; an verò propter officium Religionis, debeat parentem deſerere?

Videri poteſt, quòd ſemper omittenda ſit regularis obſervantia. 1. Quia præceptum ſuccurrendi parentibus eſt prius & antiquius quàm obligatio voti; ergo per votum non liberatur quiſpiam ab obligatione prioris præcepti; quo alioquin teneretur ſi non eſſet Religioſus.

2. Chriſtus Matth. 15. contra Phariſæos oſtendit, illud quod naturali præcepto debitum eſt parentibus nequaquam eſſe illis ſubtrahendum prætextu religionis.

Pro reſponſ. ſit

Conclusio I.

SI parentes ſint in magna neceſſitate, ita ut vix poſſint abſque filiorum opera ſuſtentari, nec eos ad aliquid contra Deum inducant; non licet filiis, parentum obſequio prætermiſſo, Religionem intrare, vel aliter divini cultus prætextu parentes deſerere. Quia tranſgrederentur præceptum de honoratione parentum: talis enim neceſſitas inducit caſum, quo jus naturale obligat filios ad alendum parentes. Hìc ad 3. & 4. & Quodlib. 3. art. 16. Quibus locis, etſi loquatur ſimpliciter de parentibus qui ſine filiis non poſſint ſuſtentari; qu. tamen 189. art. 6. hujus p. clarè indicat, idem eſſe judicium quando parentes ita ſunt in neceſſitate, ut eis commodè aliter quàm per obſequium filiorum ſubveniri non poſſit. Ideò in Concluſione diximus, *ita ut vix poſſint* &c. ſignificare volentes neceſſitatem revera gravem, licèt non extremam. Quòd ſi non obſtante hac neceſſitate filius Religionem ingrediatur; non licet ei facere Profeſſionem: ſi fecerit; valebit quidem, ſed tenebitur egredi, & voti ſeu Profeſſionis executionem ſuſpendere, quando ſi egrediatur tali patris neceſſitati poterit ſubvenire: manendo autem non poteſt ſubvenire, & ſatis certum eſt, quòd per alium non ſubvenietur. Quia debitum adjuvandi parentes præceſſit Profeſſionem. Navar. c. 14. num. 14.

Conclusio II.

SI parentes in ejuſmodi gravem neceſſitatem incidant, poſtquam filius qui eam non prævidit eſt in Religione profeſſus; poteſt eis ſubvenire etiam egrediendo Monaſterium, & manuale ſeu lucrativum aliquod opus faciendo, ſi Prælatus permittat: ſi autem non permittat; debet omnem, quam ſalva ſui Prælati obedientia & ſalvo ſuæ Religionis ſtatu poteſt, operam dare ut parentes adjuventur; regulariter tamen non poteſt Prælato contradicente clauſtrum exire, & ſe negotiis ſæcularibus implicare. Quia per Profeſſionem mortuus eſt curis & ſollicitudinibus hujus Mundi. *Quamdiu de Mundo ſumus*, ait Bernard. ad ſuos Monachos loquens ſerm. 2. de Mut. aquæ in vinum, *debitores nos conſtat eſſe parentibus: at poſtquam reliquimus noſmetipſos; multò magis ab eorum ſollicitudine liberi ſumus*. Et B. Thomas Quodlib. 3. *poſtquam aliquis eſt jam in Religione profeſſus, eſt mortuus Mundo; unde per ſpiritualem mortem deobligatur à cura impendenda parentibus, ſicut etiam deobligaretur per mortem corporalem*. Quæ verba non eſſe cum omnimoda ſimilitudine accipienda quaſi velit, Religioſum eſſe omni prorſus modo liberatum à cura parentum, ſicut mortui morte corporali; manifeſtum eſt ex ſequentibus ubi ſubdit: *Debet quantum poteſt ſalva Ordinis obedientia ſatagere, ut per ſe vel per alium ſuis parentibus ſubveniatur, ſi in neceſſitate fuerint conſtituti*. Et ſimiliter hoc art. ad 4. *tenetur tamen, ſalva ſui Prælati obedientia & ſuæ Religionis ſtatu, pium ſtudium adhibere, qualiter ejus parentibus ſubveniatur*. Unde cit. prius artic. 6. ad 1. ita ſcribit: *Illi qui ſunt in Religione, implere poſſunt præceptum de honoratione parentum, pro eis orando, & eis reverentiam & auxilium impendendo, ſecundùm quod Religioſos decet*. Verborum ergo B. Thomæ ſenſus eſt, quòd per Religionis profeſſionem homo ſic deobligatur ab impendenda cura parentibus, ut regulariter ſeu ordinariè non habeat ipſorum etiam in neceſſitate poſitorum curam gerere, niſi quatenus fieri poteſt, ſalva obedientia & regulari obſervantia quam eſt profeſſus.

Diximus *regulariter*. Quia ſi parentum neceſſitas eſſet tam urgens, ut proximè accederet ad extremam, neque ullo modo foret veriſimile, quòd aliter poſſet eis ſuccurri quàm per egreſſum filii Religioſi è Monaſterio: veluti ſi proborum virorum judicio ſatis certum apparet, quòd alioquin ſint fame morituri; videtur quòd tunc, petita quamvis non obtenta licentia, poſſet tantiſper egredi, dum ejuſmodi neceſſitas tranſierit. Quia eadem penè eſt ratio talis neceſſitatis quæ extremæ: in extrema verò parentum neceſſitate id eſſe licitum, imò filium Religioſum ad hoc eſſe obligatum; multorum eſt valde probabilis ſententia. Propterea quòd præceptum de honorandis parentibus, cùm ſit affirmativum, maximè obligat in caſu neceſſitatis extremæ: & cùm ad primaria juris naturæ præcepta pertineat, numquam deſinit obligare, ſaltem pro caſibus tam evidentis neceſſitatis: unde & docetur eſſe indiſpenſabile 1. 2. q. 100. art. 4. Confirmat. Per votum Religionis nemo eximitur legibus naturæ vel Dei præceptis; ergo debet eis ſatisfacere etiam poſt Profeſſionem. Neque verò, ſi petita ſed non obtenta licentia egrediatur Religioſus ad extremam vel quaſi extremam neceſſitatem parentum ſublevandam, aut Deo aut Prælato erit injurius. Quia non aliter ſervitium ſuum eis promiſit quàm ſalva lege naturæ; nec Deus aliter acceptavit. In hanc ſententiam videri poſſunt Henricus à Gandavo Quodlib. 6. q. 19. Jo. Major in 4. d. 38. q. 16. Navarrus cap. 14. num. 14. Heſſelius in cap. 15. Matth.

Ob. Si Dicas; Beat. Thom. hìc docere, quòd qui jam eſt in Religione profeſſus, non debet occaſione ſuſtentationis parentum exire clauſtrum, etiam in ea ipſorum neceſſitate, in qua ſine eo ſuſtentari non poſſunt. Reſp. Hoc eſſe intelligendum de neceſſitate magna quidem, ſed tamen quæ eſt citra extremam ſeu quaſi extremam: cujuſmodi magna neceſſitas eſt, quando parentes revera egent, neque poſſunt abſque filii opera vivere, niſi vitam pauperem & duram. Nam extrema ſeu quaſi extrema tam raro eſt, ut B. Thomas non putaverit eſſe neceſſarium de illa quicquam dicere; præſertim quum in ea non tantùm parentibus, ſed etiam quibuſcumque aliis ſubvenire teneatur tum Prælatus tum etiam quilibet alius. Ex his colligi poteſt reſponſio ad arg.

Ad 1. quidem. Religioſum non ſimpliciter liberari ab obligatione quarti præcepti Decalogi: ſed debere, quando eſt aliqua neceſſitas, illud ſervare cum voto; ac etiam in caſu aliquo præ voto.

Ad 2. Sermo ibi eſt de actibus Religionis, ad quos non erat obligatio, & quorum tamen prætextu Phariſæi volebant prætermitti opera, quæ ſecundùm jus naturæ debebant præſtari parentibus.

QUÆSTIO CII.

De obſervantia.

Articulus I.

ART. 1. docet, Obſervantiam eſſe virtutem ſpecialem ab aliis diſtinctam. Quia habet ſpeciale objectum: verſatur enim circa perſonas in ea dignitate conſtitutas; quæ idcirco participant aliquid de principio gubernationis. Dicitur autem hæc virtus obſervantia, quoniam obſervare propriè eſt quippiam anxiè ſpeculari vel notare: inde verò transfertur ad ſignificandam venerationem eorum, qui conſtituti ſunt in aliqua dignitate, quòd eos veluti anxiè contemplemur, tum reverendo, tum conſiderando, num fortaſſis noſtro obſequio indigeant, vel quippiam nobis imperatum velint. Et hæc ad virtutem obſervantiæ pertinent. Obſervantia eſt virtus ſpecialis.

Pro reſp. ad 2. Neg. eſt Conſ. Qui enim ſingulari virtute aut ſcientia præditus eſt, nullam tamen habet gubernatoriam poteſtatem, non ſortitur rationem principii quantum ad alios, ſicut illi qui ſunt in aliqua dignitate conſtituti, ſed ſolùm habet quamdam excellentiam in ſeipſo, & ideo non oportet eſſe virtutem aliquam

quam ſpecialem, per quam illi exhibeamus honorem. Quia tamen eo ipſo idoneus eſt ad ſtatum alicujus dignitatis; proprerea debetur ipſi honor, qui reductivè pertinet ad obſervantiam.

Articulus II.

Quid obſervantia.

ART. 2. probat, Obſervantiam eſſe illam virtutem quæ perſonis in dignitate conſtitutis exhibet cultum & honorem dignitati ipſorum reſpondentem. Quia Philoſophus obſervantiam deſcribit eſſe, Per quam homines aliqua dignitate antecedentes quodam cultu & honore dignantur, id eſt digni à nobis judicantur & demonſtrantur. Confirm. Tales perſonæ habent duo, ſcilicet excellentiam ſtatus, & officium gubernationis: ratione prioris debetur eis honor, qui eſt teſtimonium excellentiæ; ratione poſterioris debetur obſequium, obedientia, & hujuſmodi, quibus erga illos decenter ac honeſtè nos geramus.

De reſp. ad 1. qualiter differant honor & cultus, diximus q. 81. art. 2.

Pro reſp. ad 2. Neg. eſt Min. Quia cultum & honorem debemus perſonis in dignitate collocatis, ſive nobis præſint, ſive non præſint: ſed cum hoc diſcrimine quòd prioribus debemus ex debito legali, id eſt ad quod præſtandum quiſpiam lege compellitur: poſterioribus autem ex debito morali, hoc eſt ex quadam honeſtate & civilitate.

Articulus III.

ART. 3. docet, Obſervantiam non eſſe virtutem potiorem quàm ſit pietas. Quia pietas cultum exhibet illis, qui nobis arctius conjunguntur: obſervantia verò his qui minùs arctè. Nam obſervantia, iis qui ſunt in dignitate cultum præſtat pertinentem ad perſonalem ipſorum utilitatem & gloriam; ſecundùm hoc autem ipſi minùs arctè nobis junguntur, quàm vel parentes vel patria. Quòd ſi eoſdem honoremus in quantum curant bonum commune; hoc non erit propriè loquendo officium obſervantiæ, ſed pietatis in patriam.

QUÆSTIO CIII.

De Dulia.

Articulus I.

OBSERVANTIA duas habet ſpecies, Duliam & Obedientiam. Objectum Duliæ eſt honor; ideo art. 1. docet, quid ſit honor, & in quibus conſiſtat.

Concluſio I.

Quid honor.

HOnor eſt teſtimonium de excellentia alterius: & præſertim ſi ſit ſenſibilis, diſtinguitur à reverentia; partim ut effectus à ſua cauſa efficiente, quoniam reverentia quam habemus ad aliquem, movet nos ad honorem ei exhibendum; partim ut à fine, id circo enim honoramus quempiam, ut ei tamquam digno conciliemus reverentiam apud alios; hìc ad 1. Etiam diſtinguitur à laude tamquam ab una ſua ſpecie; & à gloria tamquam ab effectu. Nam laus non præſtatur niſi verbo vel ſcripto: honor autem aut verbis aut factis ſeu actionibus honorificis, aut rebus ipſis exterioribus, quæ offeruntur vel inſtituuntur in honorem alicujus; gloria verò eſt clara cum laude notitia ſeu frequens de aliquo fama cum laude: atque ita effectus quidam eſt ex honore præſtito conſequens. Hìc in corp. & ad 3.

Quid gloria.

Concluſio II.

HOnor, qui vel Deo vel hominibus coram Deo exhibetur, non neceſſariò eſt aliquid corporale: ſola enim cogitatione & interiore motu animi poſſumus coram Deo cordium inſpectore, ſive Dei, ſive alterius excellentiam venerari.

Concluſio III.

COram hominibus neminem poſſumus aliter honorare quàm corporali ſeu ſenſibili honore. Quia homines non vident occulta cordium, nec apud eos poſſumus quicquam declarare niſi per ſigna ſenſibilia: ejuſmodi autem ſenſibilia ſigna ſunt triplicis generis videlicet verba honorifica; actiones honorificæ, veluti capitis apertio, poplitis inflexio, corporis inclinatio, aſſurrectio, occurſus, præſentiæ exhibitio, officiorum aut dignitatum (quæ idcirco per tropum ſolent honores appellari) collatio & aliæ res externæ ut munera oblata & imagines ac ſtatuæ alicui honorando oblatæ. Quod in corp. legitur, *Niſi per aliqua ſigna exteriora, vel verborum, puta &c. vel factis &c. vel etiam exterioribus rebus*; conformiter reperitur in vetuſtis cod. ann. 1479. 1509. 1512. 1567. cùm tamen veriſimile ſit, Beat. Thomam ſcripſiſſe *Vel verbis*, ut hæc prima pars reſpondeat aliis duabus, *vel factis, vel exterioribus rebus*. Aut ſi *verborum* ſcripſit; omiſiſſe disjunctivam *Vel*, hoc modo, *niſi per aliqua ſigna exteriora verborum, puta*. Quod autem poſtea in quibuſdam Cod. ſequitur, *Puta exeniorum vel munerum oblatione*; ſine dubio mendum eſt, pro quo Cod. Camer. habet in xeniorum vel munerum oblatione.

Articulus II.

ART. 2. docet, Honorem propriè deberi Superioribus, ita tamen ut non ſolis illis debeatur, qui juriſdictione vel gubernativa dignitate ſunt nobis Superiores, ſed generaliter omnibus, qui quovis alio modo excellunt, ut beatitudine, virtute, ſcientia. Quia honor eſt teſtimonium excellentiæ, non quòd neceſſe ſit, illum qui honoratur excellere eum qui honorat; ſed quòd oporteat ipſum habere aliquam excellentiam ſeu ſuperioritatem, aut virtutis aut aliam. Unde patet, quo modo & æquales æqualibus & Superiores inferioribus poſſint honorem deferre, juxta Scripturam; ad Rom. 12. *Honore invicem prævenientes*; & ad Philipp. 2. nimirum propter aliquid in quo excellunt.

In reſp. ad 1. præeligendam eſſe poſteriorem expoſitionem ex iis quæ diximus q. 84. art. 1. ad 1. relinquimus colligendum.

Articulus III.

Diſtinctio latriæ & duliæ.

ART. 3. oſtendit, Duliam eſſe virtutem ſpecialem à latria diſtinctam. Quia longè alia ratione debemus ſervitutem Deo, alia hominibus. Debemus enim Deo tamquam qui habet principale & ſupremum dominium in totum Mundum & in ſingulas ejus partes; hominibus autem, ut qui ſolùm aliquid de dominio participent, idque reſpectu quarumdam tantùm creaturarum: ubi autem alia atque alia eſt ratio debiti, ac præſertim valde diſpar, ibi eſt alia atque alia virtus, per quam ejuſmodi debitum reddatur. Cæterum, quod attinet ad hæc græca vocabula Latria & Dulia, ſciendum eſt, quòd utrumque ſignificet ſervitutem & cultum, ſive Deo ſive alicui creaturæ exhibendum; quo fit ut Latria quandoque dicatur de opere quod in uſum hominum cedit; ut Lev. 23. Quando aliquoties nominatur opus ſervile; pro illo *ſervili* 70. Interpretes poſuerunt vocabulum conjugatum voci Latria. Vice autem verſa Dulia, & quæ illi conjugata ſunt, tribuuntur Deo, ſeu illi qui tamquam Deus habetur. Exod. 23. verſ. 33. apud 70. Ad Rom. 7. verſ. 6. ad Galat. 4. verſ. 8.

Sed quia nec in Græca nec in Latina lingua reperitur ullum vocabulum, quod propriè ſignificet cultum ſoli Deo convenientem; uſus Eccleſiaſticus jam olim obtinuit, ut ſervituti ac cultui qui ſoli Deo conveniat, approprietur nomen Latriæ. Hinc Auguſt. lib. 15. contr. Fauſt. cap. 9. *Latria verbum græcum eſt, & interpretatur ſervitus, non quæcumque, ſed illa qua tantummodo Deo ſervitur*. Et lib. 20. cap. 21. *Illo cultu, qui Græcè Latria dicitur, latinè*

uno

Digitized by Google

uno verbo dici non poteſt; cùm ſit quedam propriè divinitati debita ſervitus, nec colimus nec colendum docemus niſi unum Deum. Ac rurſum lib. 10. de Civit. cap. 1. *Hic eſt Divinitati, vel ſi expreſſius dicendum eſt, Deitati debitus cultus; propter quem uno verbo ſignificandum, quoniam mihi ſatis idoneum non occurrit latinum, Græco, ubi neceſſe eſt, inſinuo quid velim dicere. Latriam quippe noſtri, ubicumque ſanctarum Scripturarum poſitum eſt, interpretati ſunt ſervitutem: ſed ea ſervitus quæ debetur hominibus, ſecundùm quam præcipit Apoſtolus* (Ad Epheſ. 6.) *ſervos Dominis ſubditos eſſe debere, alio nomine Græcè nuncupari ſolet.* Ipſum autem intelligere Duliam, manifeſtum eſt ex originali textu Scripturæ, quam citat ſimiliter Beda in cap. 4. Lucæ. *Dulia intelligitur ſervitus communis, hoc eſt ſive Deo ſive cuilibet in rerum natura exhibita: Latria autem vocatur ſervitus illa, quæ ſolius Divinitatis cultui debita, neque ulli eſt participanda creaturæ.*

Pari modo vocabulum Duliæ, quod ex ſe eſt generale, appropriatur ad deſignandum cultum inferiorem, qualis videlicet exhibetur creaturis, Vide q. 84. art. 1.

De verbis Gloſſæ quæ argumen. 1. objiciuntur, diximus 3. part. quæſt. 25. artic. 2. quibus ex B. Auguſt. quæſt. 94. in Exod. addi poteſt, Latriam & Duliam ſupremæ majeſtati convenire: Latriam quatenus Deus eſt Creator omnium; Duliam quatenus eſt omnium Dominus. Sed quoniam potentia creandi non communicatur creaturæ; hinc fit, ut ſoli Deo latria deferatur: quia autem potentia dominativa quibuſdam creaturis aliquouſque communicatur; idcirco Dulia, ſed imperfectior, dicitur reſpectu creaturarum excellentium, ac in primis Beatorum cum Chriſto regnantium. Et hæc Dulia (cùm alioqui ſit nomen generale) appropriatè ſignificat cultum inferiorem; uſu nimirum Eccleſiaſtico.

Articulus IV.

Art. 4. docet, Duliam, ſi ſumatur generaliter pro quacumque ſervitute vel reverentia, quæ exhibetur alicui creaturæ propter aliquam ipſius excellentiam, habere diverſas ſub ſe ſpecies, prout ſunt diverſæ ſpecies excellentiæ. Sic pietas in parentes & Patriam, & obſervantia ad eos qui ſunt in dignitate ſunt quædam ſpecies duliæ. Si autem Dulia ſumatur ſtrictè, nimirum pro virtute qua ſervitus Domino debita illi exhibetur; non dividitur in diverſas ſpecies, quia poteſtas herilis eſt unius duntaxat modi: dulia verò ſtrictè accepta reſpicit poteſtatem herilem, atque ita eſt ſpecies quædam obſervantiæ, ſecundùm quam mancipia ſuis Dominis ſerviunt. Quæ quum ita ſint; loquendo de Dulia civili ſeu politica; Scriptorum tamen Eccleſiaſticorum uſu factum eſt, ut dulia communiùs uſurpetur pro cultu aliquo religioſo, qui Sanctis cum Chriſto regnantibus exhibetur. Et ſi ſanctitas, ratione cujus exhibetur, ſit propter ſingularem cum Deo conjunctionem vel affinitatem; cultus ei reſpondens vocatur Hyperdulia, hic ad 2. quam Beat. Thomas 3. part. quæſt. 25. articul. 2. ad 1. aliique Theologi docent deberi Beat. Virgini Deiparæ. Neque refert, quòd nos non ſimus ſervi Sanctorum vera & perfecta ſervitute, ſed potiùs conſervi. In Scripturis enim nomen dulia non tantùm ſignificat ſervitutem vilem & abjectam, qualis eſt mancipiorum, ſed etiam honorariam ſubjectionem, ut ad Gal. 5. *Per charitatem ſervite invicem*, ubi habetur vocabulum duliæ conjugatum: Sancti autem cum Chriſto regnantes ea ſunt excellentia, ut honorem honorariamque ſubjectionem meritò illis debeamus.

QUÆSTIO CIV.

De obedientia.

Articulus I.

Art. 1. docet, Hominem teneri obedire alteri homini, inferiorem ſuperiori. Quia in rebus naturalibus inferiora neceſſe habent ſubjici motioni ſuperiorum; ergo ſimiliter eſt in humanis ubi Superiores movent inferiores per ſuam voluntatem. Confirm. Deus ipſe, qui omnium hominum eſt Author, voluit uxorem ſubeſſe & obedire marito, Gen. 3. & ad Epheſ. 5. filios parentibus, Exod. 20. & ad Epheſ. 6. ſervos Dominis, ad Coloſſ. 3. 1. Pet. 2. Populum Principibus, Magiſtratibus, Epiſcopis & Paſtoribus; & generaliter unumquemque illi qui fuerit datus Superior: *Qui ſuperbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, morietur homo ille.* Deut. 17. *Obedite præpoſitis veſtris.* Ad Hebr. ult. *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit*, Rom. 13. *Qui vos audit, me audit, qui vos ſpernit, me ſpernit*, Luc. 10. Et Dominus ad Petrum Matth. 16. *Quodcumque ligaveris ſuper terram erit ligatum & in cælis.* Ligari autem homines etiam præceptis; liquet ex Matth. 23. ubi reprehenduntur Scribæ & Phariſæi, quòd alligarent onera gravia & importabilia.

Homo homini obedire tenetur.

Articulus II.

Art. 2. declarat, Obedientiam eſſe virtutem ſpecialem: ſed cùm duplex ſit obedientia, ſcilicet materialis, per quam quemlibet præceptum virtutis actum exequimur; & formalis; qua bonus aliquis actus fit ſub ea ratione quia præceptus: cùmque materialis obedientia ſit quædam virtus generalis, ſeu circumſtantia cujuslibet actus boni ſub præcepto poſiti; de obedientia formali accipiendus eſt hic art. Quòd autem hæc obedientia ſit virtus ſpecialis; probatur. Obedire eſt bonum, & habet ſpecialem rationem laudis ex ſpeciali objecto; ergo obedientia eſt virtus ſpecialis. Illa enim eſt virtus ſpecialis, quæ verſatur circa bonum & habet ſpeciale objectum: objectum autem obedientiæ eſt præceptum Superioris, quoniam ne intelligi quidem poteſt aliud quippiam, ad quod referatur obedientia, niſi Superioris præceptum cui obedimus. Ut verò ſit formale objectum, atque ita det ſpecialem rationem virtuti intelligi debet præceptum formaliter, hoc eſt quatenus eſt præceptum: ſive quemadmodum Beat. Thom. in reſp. ad 1. indicat, ſub formali ratione præcepti; per hanc enim formalem præcepti rationem fit, ut obedientia ſit virtus ſpecialis ab omnibus aliis diſtincta.

Quid obedientia materialis.

Quid formalis.

Quod obedientiæ objectum.

Cæterum ad hoc ut obedientia locum habeat, non eſt ſemper expectandum expreſſum præceptum Superioris, ſed ſufficit tacitum: quod tunc eſt, quando Superior quomodocumque indicat ſuam voluntatem, ſe ſcilicet velle ut inferior hoc faciat, etiamſi nondum actualiter ei præceperit. *Voluntas enim Superioris, quocumque modo innoteſcat, eſt quoddam tacitum præceptum & tantò videtur obedientia promptior, quantò expreſſum præceptum obediendo prævenit, voluntate Superioris intellecta*, inquit hìc B. Thomas. Ex quibus patet quomodo accipiendum ſit, quòd interdum dicitur, illum non eſſe perfectè obedientem, qui ſemper expectat mandatum Superioris, & abſque eo nihil vult facere; Intelligendum eſt enim de illo, qui ſemper expectat mandatum expreſſum, cùm, ſi eſſet perfectè obediens, deberet ei ſufficere mandatum tacitum; ſeu voluntas Superioris quomodocumque intellecta.

Quæſt.

Petes; An etiam tunc ſit obedientia, quando aliquis exequitur id, quod novit Superiorem deſiderare ut faciat; nolle tamen præcipere. Reſp. Poſſe eſſe obedientiam propriè acceptam, ſi tale Superioris deſiderium accipiat pro aliquo ſaltem interpretativo ſive tacito præcepto: alioquin autem erit generalis quædam obedientia; cujus ratio conſiſtit in hoc, quòd quis accommodet ſe voluntati Superioris, ſive præcipiat ſive non præcipiat,

Reſp.

Quod

Digitized by Google

Ob. Quod aliqui objiciant: Religioſorum obedientiam non verſari circa præcepta, ſed circa conſilia; dilui poteſt dicendo: Quòd quæ ſecundùm ſe conſiderata ſolùm ſunt conſilia, poſt emiſſum votum ſunt præcepta, quia etſi vovere ſit conſilii, votum tamen implere præcepti eſt, ut oſtendimus qu. 88. art. 3. Deinde. Quia juxta S. Bernard. de Præc. & diſp. cap. 9. *Illa eſt imperfecta Religioſi obedientia, quæ voti finibus continetur, quando facit ea, ad quæ non obligatur ex Profeſſione, ſed quia Prælatus illa jubet, ſimiliter exequitur ea quæ non ſunt jam conſilii, ſed præcepti; tenetur enim obedire præceptis Superioris.*

Reſp. Pro reſp. ad 1. dicendum eſt: Non omnem inobedientiam eſſe generale peccatum. Et obſervandum, quòd unum idemque opus ſæpè ſit actus aliarum virtutum, ac inſuper obedientiæ prout eſt ſpecialis virtus ut quando aliquis jejunat ad refrænandas concupiſcentias; ejus jejunium eſt actus temperantiæ: ſi per hoc etiam intendat ſe aptiorem reddere ad ſerviendum Deo; erit ſimul actus religionis: ſi præterea cupiat ſatisfacere præcepto; erit etiam actus obedientiæ, quia plures rationes, formale objectum diverſarum virtutum conſtituentes, poſſunt in unum eumdemque actum concurrere.

Quæſt. Sed difficultas eſt: An poſſit exerceri actus, qui non ſit opus alterius virtutis quàm obedientiæ. Videri enim poteſt quòd non. Quia objectum obedientiæ eſt actus præceptus: omnis autem talis actus eſt alicujus virtutis actus, cùm præceptum debeat eſſe de bono ad aliquam virtutem pertinente.

Reſp. Reſp. affirm. eſt B. Thomæ. Vitatio enim illorum, quæ non ſunt mala niſi quia prohibita, interdum non eſt alterius virtutis opus quàm obedientiæ: ſimiliterque obſervatio eorum quæ ſunt ex ſe indifferentia, ſed à Prælato ad probandum inferioris obedientiam præcipiuntur. Neque enim neceſſe eſt, quòd omne opus ſub præceptum cadens ſit alicujus virtutis actus ante præceptum: unde obedientia ejus: qui magno labore diuturnoque tempore lignum aridum irrigavit; & laudatur ab hominibus, & Deo placita fuiſſe comprobata eſt, dum lignum iſtud tamdem floruit, lib. 1. Dialog. Sulpitii Severi cap. 13.

Obedientia conſiſtit in medio. Ex his patet reſp. ad arg.

In Reſp. ad 2. oſtendit, Obedientiam, utpote virtutem moralem & partem juſtitiæ, conſiſtere in medio, ſcilicet inter ſuperfluum & diminutum; non ſecundùm quantitatem, quaſi poſſit aliquis excedere nimium obediendo, ſicut contingit deficere non obediendo: ſed ſecundùm alias circumſtantias, veluti obediendo, vel cui non debet, vel quando non debet, vel in quibus non debet. Addit, obedientiam poſſe dici mediam inter ſuperfluum propriæ voluntatis, cui nimium indulget non obediendo, & inter diminutum ex parte Superioris, cui non præſtat obedientiam quam deberet. Qua ratione obedientia non eſt media inter duas diverſas malitias, ſed tantùm inter duo extrema ad eamdem malitiam pertinentia.

Explicatur. In Reſp. ad 4. tradit, Obedientiam non eſſe niſi unius rationis. Quia habet objectum unius rationis, ſcilicet præceptum Superioris quatenus tale. Neque refert, quòd ſuperioritates ſeu poteſtates, quas habent Superiores, ſint diverſæ rationis. Una enim eſt divina altera humana; eaque vel Eccleſiaſtica, vel politica ſeu civilis. Obedientia enim reſpicit obligationem ortam ex præcepto Superioris ſufficientem poteſtatem habentis ad præcipiendum, qualiſcumque ſit illa poteſtas. Non negatur, quòd actui obedientiæ poſſit adjungi alia virtus; ut religionis, ſi quis propter Dei reverentiam ejus mandatis obediat; pietatis, ſi parentibus obtemperet propter paternam ipſorum poteſtatem; obſervantiæ, ſi Prælatorum juſſa faciat propter eorum dignitatem: ſed ſignificatur, quòd obedientia ut obedientia eſt ſolùm ſit una virtus; quia ſecundùm ſe conſiderata tantùm reſpicit rationem præcepti ut præceptum eſt. Confer art. 3. reſp. ad 1.

Definitio. Ex his colligi poteſt hæc definitio: *Obedientia eſt virtus moralis juſtitiæ annexa, per quam unuſquiſque Superioris ſui præcepto promptè ac delectabiliter paret ex intentione ſatisfaciendi ejus præcepto.*

ARTICULUS III.

Obedientia ut ſit maxima virtutum moralium. ART. 3. docet, Obedientiam eſſe maximam virtutum moralium, ſi in eis conſideretur quid propter Deum contemnant. Quia obedientia majus quoddam bonum contemnit, ſcilicet propriam voluntatem, quàm reliquæ virtutes morales; quæ vel externa tantùm bona, vel certè non niſi bona corporis pro Dei amore contemnunt. Diximus, Moralium: quòd enim virtutes Theologicæ præcellant; B. Thom. hic diſertè affirmat, propterea quòd per eas Deo ſecundùm ſe inhæremus: per Morales autem, in quantùm aliquid terrenum contemnitur ut Deo inhæreamus. Additum eſt, *ſi in eis conſideretur quid contemnant*. Quia ſi ſpectemus excellentiam, quam virtutes habent ex objecto; religionem eſſe excellentiorem dixit qu. 81. art. 6. Verùm ſolitus eſt S. Doctor in comparatione virtutum habere rationem alicujus, in quo ſecundùm aliquid excellunt; tum ut faciliùs omnes commendet, tum ut ad earum ſtudium provocet.

Tacita ob. His non obſtat illud 1. Reg. 1. *Melior eſt obedientia quàm victimæ*. Partim quia benè concedimus, obedientiam, quæ Deo præſtatur ex reverentia majeſtatis ejus quo modo adjunctam habet religionem) eſſe præſtantiorem quàm ſit nudus actus religionis ſecundùm ſe conſideratus. Partim quia Scripturæ ſenſus eſt, quòd gratior Deo ſit obedientia quàm ſacrificium abſque obedientia, ut hic ad 1. explicat B. Thomas, patetque ex contextu Scripturæ. Neque verò ex eo quòd ſub fin. corp. dicitur, *Charitas ſine obedientia eſſe non poteſt* ſequitur, obedientiam eſſe majorem Charitate: ſed tantùm eſſe priorem ordine generationis. Qui ordo quoniam ducitur ab imperfecto; è contrario ſequitur, quòd Charitas ſit excellentior. Idem apparet in ordine quem ad Charitatem habet Fides. Quòd autem obedientia præcepti alicujus poſſit eſſe ſine charitate, manifeſtum eſt, Quædam enim præcepta etiam divina poſſunt impleri quoad ſubſtantiam operis, imò & per opera ſaltem moraliter bona abſque ſpiritu Charitatis.

Circa reſp. ad 3. obſerva, quòd per obedientiam numquam oporteat facere id quod malum eſt: debeat autem aliquando intermitti id quod eſt bonum, modò non ſit neceſſarium factu. Qua ratione quædam colligi poteſt obedientiæ ſupra cæteras virtutes morales excellentia, utpotè propter cujus exercitium prætermitti debeant earum officia, ad quæ non neceſſariò quiſpiam obligatur.

ARTICULUS IV.

Deo eſt in omnibus obediendum. ART. 4. docet, Obediendum eſſe Deo in omnibus. Quia ſicut ipſe eſt primus motor omnium rerum naturalium, ita & omnium voluntatum: cujus proinde motioni quemadmodum naturali neceſſitate ſubduntur omnes res naturales: Ita etiam quadam neceſſitate juſtitiæ omnes voluntates. Confirm. Deus eſt omnium & quantum ad omnia Dominus, neque poteſt quicquam jubere illicitum; ergo oportet illi ſemper & in omnibus obedire. Quæ doctrina prorſus certa eſt: ſed hoc quæſitum movet San. Doctor, ut habeat occaſionem explicandi aliquas Scripturas ad hanc materiam pertinentes.

In reſp. ad 1. obſerva, cæcos, quibus legitur Chriſtum Matth. 9. præcepiſſe, ne quis ſciret mirabilem eorum illuminationem, non fuiſſe obligatos ad eam reticendam. Quia nullum revera fuit Domini præceptum formaliter ſeu ex intentione, ſed tantùm ſpecie ſermonis; non enim verbis illis, externa ſpecie præceptum ſignificantibus, intendebat Dominus eos obligare ne divulgarent miraculum: ſed Miniſtris ſuis voluit ſignificare, ut quantùm ad ipſos pertinet, ſua bona opera vel miracula per ipſos facta deſiderent occultare; ſuperbiæ videlicet ac inanis gloriæ vitandæ cauſa: quantùm verò pertinet ad Dei gloriam apud homines dilatandam, & ad exemplum proximis præbendum, patiantur imò cupiant aliis innoteſcere.

Pro reſp. ad 2. dicendum eſt, quòd & Abraham Gen. 22. tenebatur obedire Deo, & Iſraelitæ Exod. 12. & Oſeas ca. 1. ſuæ Prophetiæ: neque illis præcipiebatur quid-

quidquam illicitum. Conferantur quæ habet Author 1. 2. q. 94. art. 5. ad 2. q. 100. art. 8. ad 3. & hujus p. q. 64. art. 6. ad 1. q. 66. art. 5. etiam ad 1. & q. 154. art. 2. ad 2.

Quod attinet ad Oſeam; verius videtur, quòd juſſus fuerit mulierem fornicationum, id eſt meretricem vaga libidine pollutam accipere in ſuam uxorem.

Quod autem in noſtris Bibliis etiam emendatioribus ad Prophetam dictum legitur, *Et fac tibi filios fornicationum*, in Heb. & 70. abſque illis duabus vocibus *fac tibi* habetur. Atque ut retineantur, ſicut retinendas eſſe non dubito; dupliciter exponi poteſt. Uno modo ſic. Et filios ex fornicatione genitos fac jure matrimoniali tuos, aſſumendo ſcilicet eorum matrem in tuam uxorem legitimam, & cum ea filios ipſius ad te recipiendo, ſicque quodammodo adoptando. Alio modo: Fac, id eſt procrea filios fornicationum. Ubi obſervandum, quòd licèt expreſsè non ſit in Hebræo *Fac*; ſubaudiatur tamen vel includitur in voce *Accipe*: accipere enim filios ex uxore Hebræis idem eſt quod ſuſcipere; & procreare ex illa filios, Hi porro filii vocandi erant filii fornicationum, non à fornicatione patris, ſed à fornicatione matris; quemadmodum dixi 1. 2. q. 100. art. 8. ad 1. & ut ſacer ipſe Textus indicat cap. 2. dicens; *Filii fornicationum ſunt, quia fornicata eſt mater eorum.*

Sed harum explicationum neutram recipit Caramuel, vir quidem non minùs ſubtilis quàm doctus, ſed privatis ſuis conceptionibus ſatis indulgens. Nam lib. 2. de Lege mor. diſp. 8. cenſet, Prophetam à Deo juſſum ad fornicariam extra matrimonium accedere, ſicque fornicatum fuiſſe, & tamen non peccaſſe propter divinam diſpenſationem. Unde iſta verba *fac filios fornicationum* vult idem valere ac ſi diceretur Fac filios fornicariè, aut Fac tibi filios fornicarios. At hæc ejus interpretatio ut nova eſt, ita communi aliorum interpretationi non eſt præferenda. Quoniam verò contra priorem expoſitionem ita opponit: Quo modo filios antè ex fornicatione genitos adoptare præcipitur, ſi recenſentur eodem 1. cap. tres ab ipſo geniti? Reſponderi poteſt: Illos qui c. 1. recenſentur ex Oſea geniti diverſos eſſe ab iis, quos mulier iſta prius ex fornicatione & non ex Propheta genuerat: & quia ſubjicit, quòd filius fœminæ, quæ ante Matrimonium fuit meretrix, ſi in Matrimonio habeatur legitimus eſt, nec filius fornicationum nominandus; addi poteſt, verum hoc eſſe pro priori parte, ſi ſic habeatur in Matrimonio, ut in eo & ex eo generetur; Pro poſteriori autem Reſp. tamen etſi legitimus ſit, poſſe ad ignominiam matris, quæ frequenter eſt fornicata, vocari filium fornicationum eo ſenſu, quem ſacer Textus indicat c. 2. quia eſt filius ejus quæ fuit fornicata. Illas porrò expoſitiones ſuperiùs allatas affert B. Hieronymus his verbis: *Sume tibi uxorem fornicationum, & ſume tibi filios fornicationum. Utrumque*, inquit, *poteſt intelligi, quod & fornicaria priores de fornicatione ſuſceptos recipiat filios: & ipſe ex meretrice generet filios: qui idcirco fornicationis appellandi ſunt filii, quod ſint de meretrice* (hoc eſt de ea quæ fuit meretrix) *generati.*

Hieronymum ſequitur Hugo Cardin. ſuper Oſeam dicens: *Fac tibi filios &c. id eſt genera filios de fornicaria, vel generatos ab ea fac tuos per adoptionem. Et hoc magis videtur velle littera 70. quæ dicit: Tolle tibi uxorem & filios fornicationis. Utrumque tamen poterit verum eſſe, ut dicit Hieronymus.* Et ſimiliter Dionyſius Carthuſ. ad iſta verba. *Fac filios fornicationum. Hoc* (inquit) *dupliciter explanatur. Primo ſic: fac filios fornicationum, id eſt, ex fœmina iſta genera pueros, qui dicuntur filii fornicationum, non quia illegitimè, ſed quia ex ea nati qua fornicaria fuit & meretrix; ſicut nunc aliquis dicitur filius Sacerdotis, non quia pater ejus Sacerdos fuit cùm genuit eum, ſed poſtea. Sic iſti dicuntur filii meretricis, quia mater eorum talis aliquando extitit. Secundo exponitur ſic: fac filios fornicationum, id eſt, fœminam iſtam ſume cum filiis ſuis in fornicatione natis, ſicque filios fornicationum fac tuos per adoptionem.* Lyranus quoque, Ribera Cornelius, & alii Interpretes alteram dictarum expoſitionum approbant; neutiquam verò eam, quam Caramuel ſolam vult eſſe legitimam, Fac filios fornicariè vel fornicarios; nam hæc, ut ante dicebam, nova eſt, nec ab Interpretibus tradita.

Cùm deinde ſubdit Caramuel, Sylvium dicere in illis verbis ca. 3. Oſeæ: *Adhuc vade, & dilige mulierem dilectam amico & adulteram; hanc mulierem eſſe illam ipſam quam cap. 1. juſſus erat Propheta accipere in uxorem, & quæ poſt Matrimonium cum ipſo initum, adulteriis ſe infamem fecit; ac nihilominus Propheta jubetur eam diligere, non conjugaliter, ſed velut ancillam, quam mortuo ipſius marito ſibi comparaverit quindecim argenteis & ſemi-core hordei*; ſatis mirari nequeo, cur verba mea ita mutilè referat. In meo ſiquidem Comm. poſt hæc verba, Se Infamem Fecit, ita dixi: *Ac nihilominus Propheta jubetur eam conjugaliter diligere; unde & eam quaſi novo contractu accepit ac retinuit. Si cui verò magis placeat intelligere mulierem diverſam à priore, dici poteſt, quòd Propheta jubetur eam diligere, non conjugaliter, ſed velut ancillam, quam mortuo ipſius marito ſibi comparaverit quindecim argenteis & ſemi-coro hordei.* Ita illic.

Cæterum, eademnè an diverſa ſit mulier de qua cap. 1. & 3. Oſeæ, diſputantes videri poſſunt Ribera, Cornelius & alii.

Quoniam verò ea quæ de conjugio Prophetæ cum fornicaria de qua Oſeæ 1. non placent Caramueli, ſic ait: *Sed exiſtimo conſtare liquidò, nullum inter Gomeriam Oſeamque interceſſiſſe matrimonium.* Verùm id non conſtare, multò minùs liquidò conſtare; Prob. 1. Quia ſacer Textus non dicit, *Sume tibi fornicariam vel mulierem fornicationum*, ſed *ſume uxorem fornicationum*, cujus ſententiæ ſenſus haud malè reddi poteſt iſte, Mulierem fornicariam accipe tibi in uxorem. Et confir. Quare enim juberetur ſumere uxorem, ſi per illam ſumptionem non fieret uxor, cùm argumentum nullum ſuppetat dicendi; quòd antea eſſet uxor.

Prob. 2. Illud non liquidò conſtat, cujus oppoſitum à SS. Patribus communiter docetur: ſed communiter à SS. Patribus docetur, quòd Propheta Oſeas in uxorem acceperit eam fornicariam, quam cap. 1. jubetur accipere; (quod eſt oppoſitum ejus quod Caramu. exiſtimat liquidò conſtare) ergo illud revera non liquidò conſtat. Subſ. ex ipſorum Patrum ſermonibus clarum eſt. Cyrillus Alexandr. poſt longam de facto Oſeæ diſſertationem, his verbis eam concludit: *Hac igitur de cauſa Gomer Propheta Oſeas vinculo conjugali ſociatur.* Theodoretus ſic ait; *Univerſorum Dominus B. Oſee ornat & comparat ad ducendam uxorem impuram & impudicam, ut hoc genere facti populi impietatem coarguat, & ſuam tolerantiam incredibilem oſtendat.* Hieronymi hæc ſunt verba: *Ex quo oſtenditur, mulier iſta quam Propheta ſumit in conjugem, non ſemel, ſed frequentius fornicata: ut quanto illa ſordidior eſt, tanto ſit Propheta patientior, qui talem uxorem duxerit.* Et poſtea: *Hæc Gomer filia Debelaim, quæ ab Oſee uxor accipitur; & concipit ex eo & parit filium.*

Aug. lib. 22. cont. Fauſtum reprehend. vetus Teſtam. quòd in eo juſſa fuerit fornicatio, c. 80. ita ſcribit: *Quid adverſum clementia veritatis; quid inimicum Fides Chriſtiana, ſi meretrix relicta fornicatione in caſtum conjugium commutetur?* &c. *Itaque cùm meretricem propheta fecit uxorem, & ad vitam corrigendam mulieri conſultum eſt* &c. Nec ab his diſſentiunt Iren. lib. 4. cont. hæreſ. cap. 37. & Baſil. in c. 8. Iſa. Prorſus autem conſentiunt S. Thomas 1. 2. q. 100. art. 8. ad 3. dicens, quòd *Oſee accedens ad uxorem fornicariam vel mulierem adulteram non eſt mœchatus nec fornicatus, quia acceſſit ad eam, quæ ſua erat ſecundùm mandatum divinum, qui eſt author inſtitutionis Matrimonii.* Eademque eſt communis aliorum ſententia.

Per iſtud porro factum Oſeæ juxta B. Hieron. & alios ſignificabatur, quòd Synagogam ſeu populum Judaicum fornicationi & idololatriæ ſervientem ad ſe reciperet, ſuiſque jungeret amplexibus.

De reſp. ad 3. videantur in 1. 2. q. 19. art. 10. & quæ ibi diximus.

ARTI-

Articulus V.

Subditi an ſuis Superioribus obedire teneantur in omnibus.

ARt. 5. probat, Subditos non teneri ſuis Superioribus obedire in omnibus omnino. Quia ſunt duo caſus excepti. Prior, quando Superiores præcipiunt aliquid repugnans voluntati majoris poteſtatis, cui & ipſimet ſunt ſubjecti: ut ſi Capitaneus aliquid juberet contra voluntatem Ducis; Dux contra voluntatem Regis, Rex contra voluntatem Dei. Habet enim hic locum iſtud Apoſtoli ad Rom. 13. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: & Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit*. Et Actorum c. 5. *Obedire oportet Deo magis quàm hominibus*. Poſterior, quando Superiores aliquid præcipiunt bonum quidem, ſed ad quod præcipiendum eorum poteſtas non ſe extendit; tunc ſubditi non tenentur obedire, niſi forte ſcandali vitandi cauſa: ſi tamen obedire voluerint; hoc pertinebit ad cumulum perfectionis, ut dicitur in reſp. ad 3.

Circa priorem obſervandum eſt, ſubditos, Superiore aliquid jubente, non debere examinare, ſitne id quod jubetur licitum an illicitum, niſi materia præcepti ſit talis, ut judicio viri vel mediocriter prudentis ſatis appareat, quòd ſit contra legem Dei, aut alioquin contra præceptum majoris poteſtatis: ſed ſimpliciter debet obedire, etiamſi aliquis ſcrupulus vel dubitatio ſuboriatur an ſit licitum. Ejus enim dubitatio non eſt ſatis ad obedientiam Superiori debitam hic & nunc denegandam, eò quòd Superior habeat jus præcipiendi & obedientiam exigendi: iſto autem jure non poſſit eum ſpoliare ſubditus propter ſuam dubitationem, cùm in dubiis melior ſit conditio poſſidentis. Hinc Bernard. de Præcepto & diſpenſ. c. 12. *Quidquid vice Dei præcipit homo, quod non ſit certum diſplicere Deo, haud ſecus omnino accipiendum eſt, quam ſi præcipiat Deus*. Et infra: *ipſum proinde quem pro Deo habemus, tamquam Deum in his, quæ aperte non ſunt contra Deum, audire debemus*. Nec diſſimiliter ſcribit Auguſt. lib. 22. cont. Fauſt. c. 75. Neque verò propterea exiſtimandum eſt, quòd liceat ſubdito contra dubiam conſcientiam agere: ſed dicendum, quòd debeat dubitationem deponere, & ſibi perſuadere licitum eſſe quod jubetur, quoniam non habet argumentum ſufficiens in contrarium; atque adeò putare debet ſe teneri ad obediendum. Quando autem ſatis evidens eſt, id quod jubetur eſſe illicitum; non licet obedire. Unde non excuſaretur ſubditus, quantumvis plebeius & rudis, qui jubente hæretico Principe ſacras Imagines frangeret, Sanctorum reliquias conculcaret, Catholicorum Eccleſias dirueret. Docuerunt hoc ſuo exemplo ſatellites Saulis, nolentes occidere Sacerdotes Domini ad juſſionem Regis, tametſi præcepto colorem adderet, 1. Reg. 22.

Circa poſteriorem caſum dubitari poſſet: unde ſit dignoſcendum, ad quas res ſe extendat poteſtas Superioris; & conſequenter quibus in rebus oporteat illi obedire?

B. Thomas indicat conſiderandam eſſe rationem ſeu ſpeciem ſuperioritatis. Duci enim exercitus miles obedire debet in iis quæ ad bellum pertinent. Patri filius in his quæ pertinent ad vitæ diſciplinam & ad curam domeſticam. Domino ſervus in iis quæ pertinent ad ſervilia opera exequenda. Prælato Religioſus in iis quæ concernunt Regularem converſationem. Generale eſt enim, quòd *Subditi non ſubjiciuntur ſuis Superioribus quantum ad omnia, ſed quantum ad aliqua determinatè*, hic ad 2. nimirum quantùm ad ea, quæ ſunt exteriùs agenda per corpus; ſive quantùm ad diſpoſitionem actuum & rerum humanarum, ſecundùm rationem ſuperioritatis. Sed quantùm ad ea quæ pertinent ad naturam corporis ſuſtentandam, conſervandam, propagandam; homo homini obedire non tenetur per ſe loquendo, & ſecludendo vinculum quod aliquis ſibi ipſi per votum aut aliter induxerit, quia omnes homines ſunt natura pares.

Quod non ita eſſe accipiendum, quaſi ſolùm ſpectando naturam, & præveniendo peccatum, nulla eſſet futura inæqualitas in hominibus; clarum eſt ex 1. p. q. 92. art. 1. ad 2. Et ex q. 96. art. 3. & 4. ſed ſenſus eſt, quòd quantùm ad ea, quæ ſpectant naturam, ſive (ut B. Thomas ſe explicat) in his quæ pertinent ad corporis ſuſtentationem & prolis generationem omnes homines ſunt æquales, ita ut (per ſe loquendo) nullus habeat poteſtatem in ejuſmodi ſuper alium. Hinc eſt, quòd *regulariter* nec ſervi dominis, nec filii parentibus teneantur obedire in hoc, quod eſt inire Matrimonium, ſervare virginitatem, profiteri Religionem.

Dixi *Regulariter*. Quia poſſe cauſas aliquas intervenire, ob quas pater ita poſſit filium inducere ad Matrimonium, ut filius teneatur patri obſequi; ſatis ſignificat ipſe B. Thomas Supplem. q. 47. art. 6. Poſſe etiam dominum impedire ne ſuus ſervus fiat Religioſus, etſi jubere non poſſit ut Religionem ingrediatur, ex q. 189. art. 6. ad 2. conformiter c. Generalis d. 54. facilè eſt intelligere.

Neque jam dictis obſtat, quòd tum Eccleſia Fidelibus, tum Prælati ſuis Religioſis poſſint indicere jejunia, quæ corporis conſervationem concernunt. Hoc enim faciendo non inhibent alimentationem, ſed quædam circa ejus modum & ordinem conſtituunt, quod limites poteſtatis eorum non excedit.

Propter ea quæ in hujus art. corp. ſcribit B. Thomas: *In his quæ pertinent ad interiorem motum voluntatis homo non tenetur homini obedire, ſed ſolum Deo*, videri poteſt, quòd præceptum Superioris non poſſit obligare ſubditos ad actus merè internos, ſeu exterioribus non conjunctos.

Et prob. 1. ex 1. 2. q. 91. art. 4. *De his poteſt homo legem facere, de quibus poteſt judicare: judicium autem hominis eſſe non poteſt de interioribus motibus qui latent, ſed ſolùm de exterioribus actibus qui apparent*.

2. Ex ejuſdem p. q. 100. art. 9. ubi ait, quòd *Homo qui eſt lator legis humanæ, non habet judicare niſi de exterioribus actibus*. Et poſtea de interioribus voluntatis & intentionis dicit: *Iſta duo non adjudicat lex humana, ſed ſolum divina*.

3. Eccleſia non judicat de occultis; cap. *Sicut tuis*, Et cap. *Tua nos* tit. de Sim.

Confirm. Non poteſt punire actus merè internos; ergo nec poteſt eos præcipere. Conſ. prob. Quia Legiſlator debet habere vim coactivam ſeu poteſtatem cogendi ſubditos metu punitionis ad parendum ſuæ legi. Anteced. autem patet. Quia illos actus non cognoſcit, neque tamen punire poteſt, quod ignorat; unde cap. *Cogitationis* de Pœnit. diſt. 1. dicitur: *Cogitationis pœnam nemo patitur*.

4. Eccleſia non accepit à Deo poteſtatem in Fideles, niſi ad eos gubernandum: hæc autem gubernatio ſolùm extenditur ad ſenſibilia, ſicut homines ſunt ſenſibiles. Iſtam ſententiam ut communiter receptam plerique aſſerunt.

Eccleſia poteſt actus internos præcipere.

Verumtamen Eccleſiam & Eccleſiaſticos Prælatos poſſe actus etiam merè internos præcipere, admodum probabiliter tradunt Major in 4. diſt. 12. q. 7. Adrianus in 4. q. 2. de Confeſ. §. *Alii probant*, & Quodlib. 8. lit. G. Item Quodlib. 11. ad lit. GG. Cordubenſis lib. 4. q. 13. ſub fin. Jo. Medina Cod. de Orat. tract. 6. q. 15. Quibus conſentire videtur Leſſius lib. 2. c. 37. dub. 11. *Ad fundamentum*, inquit, *contrariæ ſententiæ reſpondetur primo: probabile eſſe, Eccleſiam poſſe quoſdam actus internos etiam per ſe præcipere & vetare. Tenet Adrianus Quodlib. 8. quæſt. 1. & Albert. Pighius lib. 6. de Eccleſ. hierarch. cap. 16. quæ ſententia multis rationibus probari poſſet*. Conformiter Suarez lib. 3. de Voto cap. 3. affirmat, Eccleſiam poſſe voluntatem & conſenſum hominis reddere inefficacem ad vota ſimplicia validè emittenda, etiam illa quæ ſolo corde & de materia interna fierent; & tandem ſic ratiocinatur. Votum ſic factum interiùs poteſt diſpenſari; ergo & invalidari à principio, quia utrumque fit ex vi ejuſdem poteſtatis *Quodcumque ſolveris* &c. & *Paſce oves meas*; & utrumque poteſt eſſe neceſſarium ad ſpirituale & internum regimen animarum. Ac rurſum poſtea: *Ad primum jam reſponſum eſt, quo modo Eccleſia habeat poteſtatem in actus internos, vel in ordine ad externos, vel in ordine ad animæ ſalutem. Eſt enim in Eccleſia quaſi duplex poteſtas; altera gubernativa in ordine ad externum forum; alia quæ immediatè ordinatur ad forum animæ. Et hæc poſterior cadit in actus internos*, &c. Ita Suarez. Hunc ſequens

Layman Trac. 4. cap. 7. de Voto tradit, Eccleſiam ſuper actus merè internos non habere juriſdictionem contentioſam, quæ tendit ad vindictam fori externi: habere tamen juriſdictionem non contentioſam nec punitivam, ſed quæ proximè ad ſalutem Animæ tendit. Agnoſcunt ergo, Eccleſiam habere aliquam poteſtatem ſuper actus merè internos. Quòd autem poſſit eos ſi boni ſunt præcipere, ſi mali prohibere.

Prob. 1. Quia generale eſt illud Chriſti Luc. 10. *Qui vos audit, me audit: qui vos ſpernit, me ſpernit:* itemque illud Matth. 16. *Quodcumque ligaveris ſuper terram erit ligatum & in cœlis:* & ſimiliter Apoſtolica ſententia eſt generalis: *Obedite Præpoſitis veſtris* ad Heb. 13.

Confirm. Superiores præcipuè poſſunt obſtringere ſubditos ad id, quod maximè eſt in eorum poteſtate, quodque pertinet ad rectitudinem vitæ & virtutis: atqui operationes interiores maximè ſunt in poteſtate ſubditorum, ac etiam pertinent ad vitæ & virtutis rectitudinem, non ſolùm ut conjunguntur exterioribus, ſed etiam prout latent in mente; actus enim virtutis ſunt, hominemque diſponunt, ut ſit promptus exire in actus externos, quando fuerit opportunum, non minus illi qui ſola voluntatis electione fiunt, quàm qui exteriùs producuntur. Præterea. Legum obligationes ſunt inviſibiles, & ſpiritualia quædam vincula; quare ergo non poſſent obligare ad operationes inviſibiles?

2. Conc. Trid. in Procem. ſeſſ. 6. diſtrictius inhibet, ne deinceps audeat quiſquam *Aliter credere, prædicare, aut docere*, quàm illic decreto Concilii ſtatuitur ac declaratur: ſimilique modo loquitur in Procem. ſeſſ. 13. & init. ſeſſ. 21. disjunctivam repetens interdicit cunctis Fidelibus, ne poſthac de iis aliter vel credere, vel docere, vel prædicare audeant. Quibus locis tamquam diſtincta prohibet; aliter credere, quod ſolius animi eſt; aut aliter docere, vel prædicare, quod eſt operis externi.

Conc. Tolet. 1. in aſſertione Fidei multoties anathema repetit in eum, qui contra Fidem ibi declaratam aliquid dixerit aut crediderit; ergo etiam cenſet, ſufficere alterutrum actum, ſive internum qualis eſt credere, ſive externum cujuſmodi eſt dicere, vel docendo vel prædicando, vel aliter loquendo, ad hoc ut poſſit alicui dici anathema, ideſt ad hoc ut quiſpiam poſſit dici eſſe maledictioni obnoxius & abominabilis. Neque enim ferri excommunicationem quandocumque dicuntur hæc verba *Anathema ſit*, verius arbitramur; ſed plerumque ſunt verba execrantis, & æternum interitum denuntiantis ei qui aliter fecerit quàm in decreto ibi exprimatur. Unde Apoſtolus ſive 1. ad Corinth. 16. ſive ad Gal. 1. quando dicit alicui anathema, non eum excommunicat, ſed execrabilem oſtendit: ipſaque Synodus Trid. regulariter aliis verbis utitur, quando fert ſententiam excommunicationis; ut ſeſſ. 13. can. 11. ſeſſ. 24. c. 6. de Matr. ſeſſ. 25. cap. 5. de Regular. Quando autem utens verbo anathematis excommunicat, ſeſſ. 24. c. 9. de Matrimonio ſic dicit: *Sub anathematis pœna quam ipſo facto incurrant*. Neque videntur ſufficienter reſpondere, qui verba Conc. Tolet. ſic interpretantur, ut disjunctiva poſita ſit pro copulativa; ſicut in uno anathematiſmo legitur: *Si quis dixerit atque crediderit, Deum Patrem eumdem eſſe Paracletum, anathema ſit*. Ut enim quiſpiam maledictione & execratione ſit dignus, non eſt neceſſe quòd utrumque ipſi conveniat, aliter & dicere, & credere: ſed alterutrum ſufficit etiam ſolum, ſi nimirum dicat, quamvis non credat; aut ſi credat, etiamſi nihil dicat. Quare copulativa ſemel poſita, intelligenda eſt habere vim disjunctivæ plus quàm duodecies illic repetitæ.

3. Prælatus poteſt ſuis Religioſis præcipere non tantùm ſilentium, quod eſſet ceſſatio ab actu exteriori, ſed etiam meditationem, eamque de peculiari aliquo myſterio. Præceptor à ſuis diſcipulis exigit, ut attendant, ac memoriæ mandent quæ explicat. Eccleſia poſſet cœco & muto de Eccleſia benemerito conferre Beneficium, aut antea collatum relinquere, injungendo ei preces aliquas mentales in compenſationem Horarum canonicarum, quas non poteſt recitare. Confeſſarius pœnitenti poteſt ex cauſa injungere certam meditationem vel orationem mentalem.

Denique Eccleſia poteſt diſpenſare vel commutare vota, non tantùm quorum executio poſtulat actus exteriores, ſed etiam alia, veluti de meditando quotidie per horam, aut de ſemper una hora per diem meditando quippiam certum, quod tunc quando votum fiebat erat gratum voventi: poſtea verò diſplicet, aut eſt inutile; ergo Eccleſia habet poteſtatem præcipiendi & diſponendi de actibus purè internis.

Confirm. Eccleſia poteſt ex cauſis inhabilitare aliquem, ne vota quæ ſolo animo faciet ſint valida; quare non poſſet etiam prohibere ne talia vota emittat?

Ad Arg. autem in contrarium allata, reſponderi poteſt. Ad ea quæ B. Thomas hìc ait dicendo: Ipſum loqui de eo quod eſt ordinarium, ſicut quando ibidem dicit: *Secundùm ea quæ ad naturam corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur*, nimirum *ordinariè*. Nam quòd in quibuſdam caſibus debeat homo homini obedire, etiam quantum ad ea quæ naturam corporis concernunt, non videtur poſſe eſſe dubium. Confer quæ ſupra diximus hoc art. §. *Circa poſteriorem*. Hinc eſt quòd q. 186. art. 5. ad 4. ait: *Votum obedientiæ ad Religionem pertinens ſe extendit ad diſpoſitionem totius humanæ vitæ*, in qua ſine dubio continentur operationes interiores. Eòdemque pertinent quæ q. 188. docet de Religionibus, quæ vacant vitæ contemplativæ; quomodo enim poteſt eſſe veriſimile, quòd putaverit in Religione ad contemplationem ordinata nihil præcipi poſſe pertinens ad puram contemplationem, de qua q. 180. per plures articulos.

Ad 1. Prob. Reſp. Judicium hominis non poſſe eſſe ſufficienter de interioribus motibus qui latent, ſed ſolùm de exterioribus actibus qui apparent. Unde apud S. Thomam ſtatim ſequitur: *Et ideo lex humana non potuit cohibere & ordinare ſufficienter interiores actus, ſed neceſſarium fuit quod ad hoc ſuperveniret lex divina*. Ubi non dicit, quòd non potuit cohibere & ordinare actus interiores, ſed quòd hoc non potuit *ſufficienter*.

Ad 2. Reſp. Neque hominem legiſlatorem, neque legem humanam poſſe judicare de interioribus actibus, ſed tantùm de exterioribus, ſcilicet in ordine ad pœnam per eum inferendam, de qua illic ſermo eſt: & quamdiu illi actus latent in mente, vel etſi foras prodierint; manent tamen prorſus occulti. Et conformiter.

Ad 3. Reſp. Eccleſiam non poſſe judicare de occultis judicio forenſi & ſtrepitu judiciali: non poſſe item de illis judicare, ſive ad ea diſcutienda utrùm benè an malè facta ſint, ſive ad illa vel punienda vel præmianda; poſſe tamen judicare de ipſis, an ſecundùm ſe bona ſint ut præcipiantur, an mala ut prohibeantur, & ut punitione digna decernantur. Quando autem legitur in canonibus, quòd Eccleſia non judicat de occultis; ſermo eſt de judicio in ordine ad punitionem, & de occultis, non tantùm illis quæ in mente latent, ſed etiam de exterioribus, quæ aut non veniunt in notitiam Judicis, aut non poſſunt probari: ut manifeſtum eſt ex capitulis in argumento allegatis: de quibus tamen occultis non eſt dubium, quin ea poſſint ab Eccleſia prohiberi, etiam ſub pœna ipſo facto incurrenda.

Ad Confirmationem Reſp. Neg. Conſ. Quia minus requiritur ad præcipiendum vel prohibendum quippiam quàm ad tranſgreſſionem legitimè puniendam. Nam ad puniendum via juris neceſſaria eſt probatio, quæ plerumque non poteſt haberi de occultis etiam exteriùs factis. Deinde Legiſlator poteſt ferre legem cujus tranſgreſſio mereatur pœnam æternam: pater poteſt præcipere filio ne ſe jungat rebelli contra Principem, dignus alioquin morte corporali; & tamen nec ille, nec iſte poteſt inferre pœnam commeritam. Ad prob. reſp. Legiſlatorem debere habere vim coactivam, ita ut aliqua pœna punire poſſit tranſgreſſores ſuæ legis, ſi ipſi innotuerit: ſed non oportet quòd poſſit eis pœnam condignam infligere, neque eſt neceſſarium, quòd peccata occulta ſive interiora ſive exteriora punire poſſit.

Ad Antecedens quod attinet, non eſt indubitatum: probabile eſt enim, quòd Eccleſia poſſet aliqua pœna juris

Digitized by Google

juris ipſo facto incurrenda punire mentales Hæreticos, & alios enormes peccatores, quamvis non faciat ob conſcientiarum tranquillitatem. Vida q. 11. art. 3. quæſito 1.

Quod autem ſumitur, Eccleſiam non poſſe punire quod ignorat; verum eſt quantùm ad pœnam, quæ non incurritur ipſo facto, & de punitione cum ſtrepitu judiciali.

Ad cap. *Cogitationis* dicendum eſt: illic agi de pœna lege civili inferenda: nam cap. *Cogitatio* eadem diſt. legitur, quòd *Cogitatio non meretur pœnam lege civili.*

Ad 4. Neg. eſt Subſumpt. Præcipit enim Eccleſia, ut Horæ canonicæ recitentur cum attentione animi, & ut Sacramentum Euchariſtiæ ſuſcipiatur reverenter, non ea dumtaxat reverentia quæ eſt in decenti corporis compoſitione, ſed vel maximè ea quæ conſiſtit in bona mentis præparatione. Præcipit etiam in Rituali juſſu Pauli V. edito, ut Sacerdos peccati mortalis conſcius, ſi non confiteatur prius quàm adminiſtret Sacramenta, ſaltem corde pœniteat, & alia plura, de quibus jam ſuprà diximus.

Circa reſp. ad 1. adverte, & filios parentibus, & generaliter inferiores Superioribus debere obedire in omnibus, ad quæ præcipienda poteſtas eorum ſe extendit. Sic intelligendus eſt Apoſtolus ad Coloſſ. 3. dicens filiis ut *obediant parentibus per omnia*, ſive in omnibus, illis ſcilicet, ad quæ parentum poteſtas ſe extendit, quemadmodum B. Thom. hìc interpretatur. Qui autem omnia intelligunt licita & honeſta, non ſufficienter exponunt: cùm ex ſuperiùs dictis conſtet, parentes non poſſe filiis præcipere ut uxorem ducant, ut à Matrimonio abſtineant, ut Religionem ingrediantur; quæ tamen omnia & honeſta ſunt & licita. Cujuſmodi ſi præcipiant: & generaliter quando Superiores præcipiunt quippiam licitum, ſed ad quod eorum poteſtas non ſe extendit; ſubditi non tenentur obedire, niſi fortè ſcandali aut alicujus alterius mali vitandi cauſâ. Quod adeò verum eſt, ut & Religioſi qui ſolemniter promiſerunt obedientiam, quantum ad illa ſola obedire teneantur, quæ poſſunt ad Regularem converſationem pertinere; quia obedientiam profeſſi ſunt quantum ad Regularem converſationem, ut hìc in reſp. ad 3. dicit B. Thom. Unde quæri poteſt.

Utrùm Moniales, quæ clauſuram non voverunt neque umquam ſervaverunt, poſſint à ſuis Superioribus compelli ad ejus obſervantiam: & an ſint graviter peccatura, quæ nolent obtemperare Superioribus clauſuram præcipientibus.

Videri poteſt, quòd ejuſmodi Moniales non poſſint cogi ad clauſuram. 1. Quia obligatio voti ex propria voluntate & intentione cauſatur, ait B. Thom. q. 88. art. 3. ad 3. unde conſequens eſt vota non obligare ultra intentionem voventis: at intentio iſtarum Monialium quando vovebant, non fuit ſe obligare ad clauſuram; ergo ad eam non poſſunt obligari.

2. Nullus eſt cogendus ad amplius quàm promiſerit; dicit enim S. Bernardus tract. de Præcepto & diſpenſatione cap. 8. *Prælati juſſio vel prohibitio non prætereat terminos profeſſionis: Nil me Prælatus prohibeat eorum quæ promiſi, nec plus exigat quàm promiſi.* Et B. Thom. Quodlib. 10. art. 10. docet, quòd Religioſus in his quæ ſunt arctiora quàm Regula, obedire non teneatur, ſed hoc ſit obedientiæ perfectæ.

3. Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 25. de Regul. ſolùm jubet, Clauſuram ſervari ubi ſemper ſervata eſt, & ubi eſt violata reſtitui: ſed apud Moniales de quibus quæritur, numquam fuit ſervata nec violata clauſura, quia quod non eſt non violatur; conſequens ergo eſt, ipſas non poſſe compelli ad eam ſervandam.

Reſp. eas poſſe compelli. His tamen non obſtantibus reſp. Moniales, etiam eas quæ vel clauſuram non voverunt, vel numquam eam ſervaverunt, poſſe à Superioribus compelli ad clauſuræ obſervantiam; ideoque illas graviter peccare, quæ Superioribus eam præcipientibus nolunt obedire.

Prob. 1. Omnes Regulares tenentur obedire ſuis Superioribus præcipientibus aliquid ſecundùm Regulam: atqui clauſura eſt ſecundùm Regulam Monialium; ergo Moniales tenentur obedire Superioribus clauſuram præcipientibus. Maj. in dubium verti non poteſt. Cùm enim omnes Regulares emiſerint votum obedientiæ; manifeſtè conſequens eſt, eos debere obedire Superioribus: ſi autem obedire debent in aliquibus; haud dubiè in illis quæ ſunt ſecundùm Regulam. *Religioſi*, ait hìc B. Thom. *obedientiam profitentur quantum ad Regularem converſationem, ſecundùm quam ſuis Prælatis ſubduntur. Et ideo quantum ad illa ſola obedire tenentur, quæ poſſunt ad Regularem converſationem pertinere.* Quibus ſimilia ſcribit in 2. diſt. ult. art. 3. & Quodl. 10. art. 10. Ipſum autem ſecuti Sylveſter verbo *Religioſus* 6. q. 6. & Angelus eodem verbo q. 30. ita loquuntur: *Si Prælatus præcipit ſecundùm Regulam, id eſt ſecundùm contenta in Regula explicitè vel implicitè; tenentur obedire.* Probatur Min. Ut enim ait B. Thom. dicto art. 3. *Ad Regulam pertinet aliquid dupliciter, vel directè, vel indirectè. Directè, ſicut ea quæ in ſtatutis Regulæ continentur, ut non comedere carnes, tenere ſilentium, & hujuſmodi. Indirectè, ſicut ea quæ pertinent ad mutua obſequia, ſine quibus ſtatus Religionis ſervari non poſſet, vel etiam quæ pertinent ad pœnam tranſgreſſionum, etſi de eis nulla ſpecialis mentio in Regula fiat:* ac generaliter quæ ad commodiorem & puriorem Regulæ obſervationem pertinent. His ſimilia loquitur citato Quodlib. art. 10. Quamvis autem præceptum clauſuræ non expreſsè contineatur in Regula quarumdam Monialium; certum tamen eſt, quòd clauſura ad commodiorem ac puriorem Regulæ obſervationem pertineat, maximèque conducat ad cautelam culparum. Unde Sylveſter, cùm ſibi objeciſſet cap. unic. de Stat. Regular. in 6. Decret. dicens, quòd illic indicatur Monialibus clauſura quæ non erat de Regula. Reſpondet illud cap. procedere in his, quæ expediunt ad obſervantiam profeſſionis antiquæ Regulæ: & pro exemplo addit: *Sicut clauſura ad obſervantiam caſtitatis in Monialibus.* Et Leſſius lib. 2. c. 41. dub. 9. affirmat, rectè præcipi Monialibus clauſuram arctiſſimam, etiamſi talem antè non voverint; quia experientia docuit hanc eſſe neceſſariam ad cuſtodiam caſtitatis quam voverunt.

Prob. 2. Bonifacius VIII. c. *Periculoſo*, de Statu Ragular. in 6. Conſtitutione perpetuò irrefragabiliter valitura ſancivit: *univerſas & ſingulas Moniales, præſentes atque futuras, cujuſcumque Religionis ſint vel Ordinis, in quibuslibet Mundi partibus exiſtentes, ſub perpetua in ſuis Monaſteriis debere de cætero permanere clauſura, ita quòd nulli earum Religionem tacitè vel expreſsè profeſſæ ſit vel eſſe valeat quacumque ratione vel cauſa (niſi fortè tanta & tali morbo evidenter earum aliquam laborare conſtaret, quod non poſſet cum aliis abſque gravi periculo ſeu ſcandalo commorari) Monaſteria ipſa deinceps egrediendi facultas; nullique aliquatenus inhoneſtæ perſonæ, nec etiam honeſtæ (niſi rationabilis & manifeſta cauſa exiſtat, ac de illius ad quem pertinuerit ſpeciali licentia) ingreſſus vel acceſſus pateat ad eaſdem.* Quam Conſtitutionem innovavit Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 1. de Regul. Item Pius V. in Bulla *Circa Paſtoralis*; ubi ſic loquitur: *Hac perpetuò valitura conſtitutione, inhærentes etiam conſtitutioni fel. rec. Bonifacii Papæ VIII. prædeceſſoris noſtri quæ incipit Periculoſo, & decreto Conc. Trid. ſuper clauſura Monialium editis, authoritate Apoſtolica tenore præſentium ſtatuimus atque perpetuò decernimus, univerſas & ſingulas Moniales præſentes atque futuras, cujuſcumque Religionis, Ordinis, vel militiarum, etiamſi Hieroſolymitana ſint, quæ vel jam recepta ſunt, vel in poſterum in quibuſvis Monaſteriis ſive domibus recipientur, & tacitè vel expreſsè Religionem profeſſæ; etiamſi converſæ aut quocumque alio nomine appellentur, etiamſi ex inſtitutis, vel fundationibus Regula earum ad clauſuram non teneantur, nec umquam in earum Monaſteriis ſeu domibus, etiam ab immemorabili tempore, ea ſervata fuerit; ſub perpetua in ſuis Monaſteriis ſeu domibus de cætero debere permanere clauſura, juxta formam dictæ conſtitutionis fel. rec. Bonifacii Papæ VIII. prædeceſſoris noſtri, quæ incipit Periculoſo, in Sac. Conc. Trid. probatam & innovatam: quam nos authoritate præfata etiam probamus & innovamus in omnibus & per omnia, ac illam diſtrictè obſervari mandamus.* Ita Pius V. ſubdens poſtea,

ut Moniales clauſuræ reluctantes omnibus juris & facti remediis compellantur, His conformia loquitur Gregorius XIII. in Bulla *Deo ſacris*, aliique poſt ipſos Romani Pontifices. Ex quibus ita licet ratiocinari. Nemo Catholicus dicet, Summos Pontifices præcipere id ad quod eorum poteſtas ſe non extendit: atqui ſeverè præcipiunt clauſuram Monialibus, etiam illis quæ numquam eam ſervaverunt, jubentque ut Epiſcopi aliique Superiores illam obſervari curent; ergo ad hæc jubenda ſe extendit illorum poteſtas, ac per conſequens poſſunt Moniales à Superioribus compelli ad clauſuram ſervandam, etiamſi hactenus eam non ſervaverint: & ſi nolint obedire; graviter peccant, utpotè agentes contra legitimum mandatum Superioris in re notabili. Ob. Si dicant: Pontificias Conſtitutiones non eſſe uſu receptas. Reſp. Quibuſdam in locis eſſe receptas: ubi autem non ſunt uſu receptæ; Moniales clauſuram non ſervantes à peccato quidem excuſantur, quamdiu ipſis à legitima poteſtate, hoc eſt ab Epiſcopis aliiſque ſuis Superioribus non præcipitur, ut tum Conſtitutiones Pontificias recipiant, tum clauſuram obſervent: ſed quando hoc eis per ſuos Superiores mandatur; debent obedire, alioquin graviter peccaturæ, cùm apud Catholicos certiſſimum ſit, præcepta Eccleſiæ & Prælatorum ejus, quibus à Domino dictum eſt: *Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit*, Luc. 10. obligare ſubditos in conſcientia, idque ſub culpa mortali, quando fuerit gravis ſeu magni momenti materia, cujuſmodi eſt clauſura Monialium. Huc facit, quòd ad Epiſcopos alioſque Regularium Superiores pertineat curare, ut ubi Bullæ Pontif. non ſunt receptæ recipiantur & ſerventur; quemadmodum & ex ipſo Conc. Trid. & ex Bulla Pii V. quæ incipit *Decori*, manifeſtum eſt ubi ſic habetur: *Mandantes univerſis & ſingulis venerabilibus Fratribus noſtris, Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis, Epiſcopis, & aliis locorum Ordinariis in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub obteſtatione divini judicii, & interminatione maledictionis æternæ, quatenus per ſe vel alium ſeu alios præſentes litteras in Civitatibus & diœceſibus propriis quolibet anno publicent, omniaque in illis contenta; nec non præfatum decretum ipſius Concilii (Tridentini ſcilicet) quod incipit, Bonifacii octavi, diligenter & inviolabiliter ſub cenſuris Eccleſiaſticis, aliiſque præfatis pœnis & in eodem decreto contentis, obſervent & obſervari faciant*. Cæterum, quantùm ad hoc quod in iſta Bulla dicitur, de publicatione quolibet anno facienda, Sanchez lib. 6. in Decal. c. 15. n. 23. poſt Navarrum ait, videri rigorem illum quotannis publicandi eſſe temperatum per Gregorium XIII. & non teneri Epiſcopos ac alios Superiores ad publicationem quotannis faciendam, niſi videlicet alicubi ita videretur neceſſarium.

Prob. 3. Quia in hanc ſententiam concorditer ſcribunt Doctores. Navarrus com. 4. de Regul. num. 41. editionis Colon. anni 1616. ait, ſe in Hiſpaniis reſpondiſſe, *Clauſuram Concilii potuiſſe jure ſtatui, juſtèque ſtatutam eſſe, ſervandamque etiam ab iis quæ numquam eam ſervarunt*.

Dominicus Bannes 2. 2. q. 1. art. 10. dub. 6. §. *Ex dictis ſequitur*, ita ſcribit: *Hoc dixerim propter eos, qui non ſine temeritate decretum 25. ſeſſ. c. 5. Conc. Trid. ubi de clauſura Sanctimonialium decernitur, audent in dubium vertere, an poſſit Summus Pontifex perpetuam clauſuram præcipere Sanctimonialibus, quæ illam non ſunt profeſſæ; idque tali ratione confirmare contendunt. Prælatus neque debet neque poteſt votum ſubditi augere vel minuere, ut ex Divo Bern. citatur; ergo Summus Pontifex non poteſt præcepto & cenſura compellere Sanctimoniales ad eam clauſuram, quam ipſæ non ſunt profeſſæ. Sed mirum eſt, quòd hæc ratio apud viros alias doctos probabilis videatur, & propter illam mirabiles Gloſſas & intelligentias ad prædictum decretum proferant; cùm tamen Concilium, & poſtea Summi Pontifices, Pius V. & Gregor. XIII. propriis motibus nulli dubio locum relinquant &c. Ita Bannes*.

Roderiquez tom. 1. q. Regul. q. 44. art. 1. *Certiſſimum*, inquit, *eſſe cenſeo, quod Eccleſia omnibus Monialibus, cujuſcumque ſint Ordinis, eis etiam quæ non voverunt, neque umquam ſervaverunt perpetuam clauſuram, poteſt imponere clauſuram, ne umquam Monaſteriis ſepta egrediantur. Sic tenet Gloſſa, & communiter ſcribentes ad dict. cap.* Periculoſo, *ubi nullus de hoc dubitat; Angelus, Florentinus, & Sylveſter, qui inquit omnes Moniales teneri ad perpetuam clauſuram juxta decretum Bonif. VIII. quoniam ſtrictior vita Regularibus poteſt imponi in his quæ conducunt ad ſuam Profeſſionem commodius obſervandam*. Hactenus Roderiquez. Quod autem hìc ait, *Ne umquam Monaſteriis ſepta egrediantur*; ob eamdem rationem intellige idem eſſe judicium de ingreſſu in ipſarum Monialium ſepta, quòd ſcilicet hunc etiam ingreſſum prohibere poſſit Eccleſia; quemadmodum conſtat ex capitulo *Periculoſo*, & ex Bullis Pii V. & Gregorii XIII. atque ex ipſomet Roderiquez art. 3. ejuſdem q. 44. ubi refert, à Greg. XIII. prohibitum, *ne aut ipſis Monialibus è Monaſteriis ſuis egredi, aut aliis cujuſcumque ſexus aut Ordinis ad eas ingredi liceat*. Ac rurſum ex variis articulis q. 45. ſed ſpecialiter ex art. 1. q. 46. ubi ſcribit, quòd intra ſepta Monaſterii *Ingredi prohibentur omnes cujuſcumque fuerint ætatis, habentes ſcilicet uſum rationis; vel qui ad peccatum incitare poſſunt*. Et iterum ex art. ubi docet, dare licentiam ingrediendi ſepta Monialium pertinere ad Epiſcopum propria authoritate, ſi Monaſteria ſunt ei ſubdita; pertinere autem ad eumdem authoritate Sedis Apoſtolicæ, ſi Monaſteria fuerint immediatè illi Sedi ſubdita. Si verò Monaſteria fuerint ab Epiſcopi juriſdictione exempta, & Prælato Regulari ſubdita; non pertinere ad Epiſcopum, ſed ad illum Prælatum Regularem. Peculiariter tamen præfatæ q. 44. art. 1. reſolvit de Monialium egreſſu, quia de illo quærebatur; præmiſerat enim: *Sed quantum ad Monialium extra Monaſteria egreſſum eſt difficultas non parva*. Idem Roderiquez in Summa caſuum conſcientiæ c. 43. *Moniales* (ait) *tacitè aut expreſſè profeſſæ tenentur cuſtodire clauſuram, quamvis non promiſerint eam, ſecundum Bullam Pii V. datam ſuper hoc, declarantis ſic determinatum in Conc. Trid.* Et pro ratione ſubdit; *quia Moniales per profeſſionem regularem quam fecerunt renuntiaverunt ſuæ propriæ voluntati, obligaveruntque ſe in manibus Prælatorum obedire eis in omnibus illis, quæ conveniunt obſervationi trium votorum eſſentialium quæ faciunt; & clauſura eſt medium importantiſſimum ad illud*.

Sanchez lib. 6. in Decal. c. 15. movens hoc dubium: An clauſura ea Monaſteria aſtringat, in quibus ante Tridentini decretum hæc clauſura numquam admiſſa aut ſervata fuerat. Reſpondet: Abſque dubio dicendum eſſe, hæc quoque Monaſteria teneri hoc clauſuræ præcepto; idque ait conſtare ex ſeſſ. 25. Concil. Trid. c. 22. ubi jubetur, in quibuſcumque Monaſteriis ſervari omnia decreta illius ſeſſ. inter quæ unum eſt hujus clauſuræ, etſi à tempore immemorabili ſit contraria conſuetudo.

Azorius tom. 1. lib. 13. c. 8. ſic loquitur: *Planè conſtat, nunc non eſſe locum multis quæſtionibus, quæ antè & poſt Conc. Trid. agitabantur, nimirum, an ubi numquam ſervata eſt clauſura Monialium ſervari tunc debeat. Nam Conſtitutioni Bonifacii VIII. ante Conc. Trid. potuit conſuetudine eſſe derogatum: at verò poſt Concil. Trid. & Pontificias Conſtitutiones Pii V. etiam ubi non eſt ſervata clauſura, cogendæ ſunt Moniales eam ſervare. Quibus in memoriam revocandi ſunt mores earum Religioſarum, de quibus loquitur S. Auguſtinus lib. de Moribus Eccleſiæ Cathol. cap. 31. ubi poſtquam Monachorum vitam & mores deſcripſit, tranſit ad Monachas, dicitque: Hæc eſt etiam vita fœminarum Deo ſollicitè caſtèque ſervientium, quæ habitaculis ſegregatæ ac remotæ à viris, quam longiſſimè decet, pia tantum illis charitate junguntur & imitatione virtutis: ad quas juvenum nullus acceſſus eſt, neque ipſorum quamvis graviſſimorum & probatiſſimorum ſenum, niſi uſque ad veſtibulum, neceſſaria præbendi quibus indigent gratia*. Neque refert, quòd Auguſtinus non doceat, Religioſas ita fuiſſe clauſas ut numquam poſſent egredi; quin potiùs ex ejus epiſt. 109. ſatis patet, eas potuiſſe egredi ad neceſſaria, modò non eſſent minùs quàm tres. Necdum enim ſic ædificata erant Monacharum Monaſteria, ut ſingulis earum ſufficienter provideri poſſet abſque egreſ-

Digitized by Google

egreſſo: neque Eccleſia vel iſtarum Monialium Superior Epiſcopus omnem egreſſum eis tunc interdicebat, quamvis interdicere potuiſſet. Quibus interdicentibus; quòd Moniales potuiſſent obedientiam recuſare, neque apud Auguſt. neque apud ullum alium veterum Patrum invenient quæ clauſuram à Superioribus indictam detrectant recipere. Sed ad argumenta objecta veniamus.

Ad 1. Arg. Voti obligationem haud dubiè naſci ex voluntate & intentione voventis, ea nimirum qua vovere intendit; niſi enim quiſpiam vovere velit, nullam habet voti obligationem: ſed cùm primum vult vovere, & hoc volens votum emittit, obligationem contrahit qualem natura voti poſtulat. Ac proinde quod poſtea ſumitur, votum non obligare ultra intentionem voventis; veritatem habet ſi intelligatur de intentione ſive expreſſa ſive implicita, quam vovens habuit vel habere debuit quando vovebat: ſi autem ſolùm intelligatur de intentione quam vovens habuit expreſsè; non eſt verum, ſi natura vel conditio voti quod facit aliud imponeret, quàm vovens expreſsè cogitet. Veluti ſi vovens cogitet ſervare paupertatem retinendo liberum uſum ſuarum rerum, quamvis non dominium: & tamen voveat in Religione approbata paupertatem ſimul cum caſtitate & obedientia; certum eſt, quòd teneatur ſervare paupertatem aliter, quàm ipſe habuerit in expreſſa intentione dum voveret, propterea quod natura iſtius ſui voti aliud poſtulet. Quamvis autem quarumdam Monialium, dum Religionem profiterentur, fortaſſe non fuerit intentio ſe ad clauſuram obligare, imò fuerit intentio non ſe ad illam obligare: ſi tamen vel à Summo Pontifice, vel ab Epiſcopo, aliove ipſarum Superiore legitimo ipſis jubeatur ut clauſuram ſervent; in conſcientia tenentur obedire. Neque propterea votum obligabit ultra intentionem voventium: intentionem (inquam) quam vel habuerunt ſi non expreſsè ſaltem implicitè, vel certè habere debuerunt. Votum enim obedientiæ Regularis ex natura & conditione ſua obligat voventes ad obediendum in omnibus, quæ ad Regularem converſationem pertinent, ut ex B. Thomas ſuperius audivimus, & ad omnia quæ ad commodiorem ac puriorem Regulæ obſervationem conducunt; ac proinde quicumque illud obedientiæ votum emittunt, habent vel habere debent intentionem obediendi in iſtis omnibus: ſed clauſuram eſſe medium maximè conducens ad hoc ut Moniales benè ſervent caſtitatem; & Summi Pontifices, & alii boni, Authores unanimiter cenſent. Cùm igitur Moniales in ſua Profeſſione voveant obedientiam, debent habere intentionem ſaltem implicitam ſervandi clauſuram, ſi eam Superiores præcipiant.

Ad 2. conformiter dicendum eſt: Neminem eſſe cogendum ad ampilus quàm promiſerit, hoc eſt quàm ſuo voto ſecundùm ſui naturam & conditionem ſpectato contineatur: obſervatio autem clauſuræ à Superioribus præceptæ continetur in natura & conditione voti obedientiæ, quod Moniales emittunt; ac proinde cùm ad eam ſervandam coguntur, non coguntur ad amplius quàm promiſerint.

Ad authoritates SS. Bernardi & Thomæ: Reſp. Eas eſſe intelligendas de iis rebus, quæ ſunt ſupra Regulam & ſupra votum; ſeu quæ nec directè nec indirectè pertinent ad Regulam, ſed ad arctitudinem ſtrictiorem quàm Regula contineat etiam implicitè. De quibus B. Thom. cit. Quodl. dicit: *Si tamen aliqua ſunt, quæ nullatenus ad Regulam reducuntur; videtur eſſe verior opinio, quòd obedire in hujuſmodi non ſit de neceſſitate obedientia, ſed de perfectione, ut Bernard. manifeſtè dicit in lib. de præcept. & diſp.* Quibus verbis S. Doctor, & illa ſua verba quæ objiciuntur, & etiam S. Bernardi verba dilucidè exponit. Clauſura verò Monialium non eſt ſupra Regulam, nec ſupra votum, neque arctior quàm Regula: ſed in Regula ipſis præſcripta continetur; quandoque quidem explicitè, veluti quando aut in formula Profeſſionis aut alioquin in Regula, vel Regulæ ſtatutis exprimitur; aliàs verò implicitè, tamquam videlicet pertinens ad puriorem & commodiorem caſtitatis cuſtodiam.

Ad 3. Navarrus Comm. 4. de Regular. num. 45. impreſſionis Colon. ann. 1616. & Sanchez lib. 6. cap. 15. num. 12. negant Conſequentiam, propterea quòd mens legis plus quàm ejus verba ſit ſpectanda, ſecundùm regulam juris 88. in 6. mens autem Concilii Trident. fuerit ea, quam declaravit Pius V. in Extravag. ſeu Bulla quæ incipit *Circa paſtoralis*, ſuperius citata.

At Roderiquez tom. 1. q. 44. art. 2. Reſpondet Neg. Subſumpt. Quoniam apud Moniales eas, quæ clauſuram numquam ſervaverunt, hoc ipſo violata eſt clauſura, quo violatum ſeu non ſervatum eſt præceptum de clauſura. Non tunc violatur clauſura, quando lex clauſuram præcipiens violatur, ſeu non ſervatur. Violatio namque idem eſt quòd legis transgreſſio. Pro qua reſponſione obſervat, Conc. Trid. renovare Conſtitutionem Bonifacii VIII. hæc autem Conſtitutio præcipiebat clauſuram omnibus Monialibus, ſive iis quæ aliquando eam ſervaſſent, ſive aliis. Sed præterea duo videntur hic dici poſſe:

Unum, quòd Concil. Trid. non dirigat ſermonem ad Moniales, ſed ad Epiſcopos, quibus præcipit, ut *Clauſuram Sanctimonialium ubi violata fuerit diligenter reſtitui; & ubi inviolata eſt conſervari maximè procurent:* atque ita videri poteſt, quòd non mandet Epiſcopis, ut clauſuram aliis in locis introducant quàm ubi antea fuerat; & propterea ſi Epiſcopi non conentur alibi introducere, non videntur peccare contra præceptum Concilii. Verumtamen non idcirco Sanctimoniales illæ, quæ clauſuram numquam ſervaverunt, poſſunt eſſe excuſatæ à clauſura vel à gravi peccato quo clauſuræ adverſantur, ſi dum Epiſcopi aut alii Superiores (ſive innixi cap. *Periculoſo*, ſive in Bullis Pii V. Gregorii XIII. vel aliorum Pontificum fundati, ſive ex aliis cauſis rationabilibus animos ipſorum moventibus) volunt clauſuram ſervari, eamque præcipiunt, ipſæ nolint recipere: quia Concilium nihil contra iſtud Epiſcoporum vel aliorum Superiorum mandatum ſtatuit, quod refractariis iſtis Monialibus favere poſſit.

Alterum, quòd etiamſi verba Conc. Trid. accipiantur ſecundùm rigorem prout ſonant; ut ſummum inde fit conſequens, eas Moniales, in quarum Monaſteriis vel domibus numquam fuit clauſura, non poſſe ex vigore ſolius iſtius Concilii compelli ad clauſuram acceptandam & ſervandam: non eſt autem conſequens, quòd ſimpliciter non poſſint compelli; cùm argumentum à dicto ſecundùm quid ad dictum ſimpliciter nullius ſit roboris.

Quapropter ut ita ſit, quòd illæ Moniales non teneantur ad clauſuram vi decreti Trid. tenentur tamen ad eam ex cap. *Periculoſo*, & ex Bullis poſteriorum Pontificum, ſi ex ipſis publicentur; ac omnino ex præcepto ſuorum Superiorum, ſi ipſi clauſuram eis mandent, ſicut mandandi poteſtatem habent, cùm ipſa ſit medium opportuniſſimum ad cuſtodiam caſtitatis quam voverunt; contineaturque in voto obedientiæ Regularis ſicut in cauſa, quemadmodum ex antè dictis notum relinquimus.

Atque hæc de poteſtate, quam circa clauſuram Monialibus indicendam habent Superiores Eccleſiaſtici, & de obedientia quam eis præſtare debent Moniales quando ipſis præcipitur: ſed quando expediat præcipere contradicentibus; ex rerum, temporum, & perſonarum circumſtantiis judicandum relinquimus.

Articulus VI.

ARt. 6. tradit, Chriſtianos teneri obedire Poteſtatibus ſæcularibus. Quia ordo rerum humanarum à Deo conſtitutus eſt, ut inferiores obediant ſuis ſuperioribus: hunc autem ordinem non evertit Fides, ſed confirmat ac dirigit. Quare peccant graviter Chriſtiani, ſi vel Magiſtratui vel alteri Poteſtati ſæculari detrectant obedire. Neque debent conſiderare, an Poteſtates illæ ſint fideles an infideles: ſed ſimpliciter debent eorum juſſa facere, quando non eſt evidens, quòd vel mala vel ſuam poteſtatem excedentia præcipiant. Huc facit illud ad Rom. 13. *Omnis anima Poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*, hoc eſt omnes homines etiam Fideles pareant illis Principibus & Magiſtratibus ſub quibus fuerint conſtituti. Quibus ſi obedire detrectent; expectare debent pœnam non tantùm ab ipſis Poteſtatibus ſæcularibus,

Chriſtiani tenentur obedire Poteſtatibus ſæcular.

ſed etiam à Deo. *Neceſſitate*, ait ibidem Apoſtolus, *ſubditi eſtote*, ideſt oportet ac neceſſe eſt vos ſubdi Poteſtatibus, *non ſolùm propter iram*, ſeu vindictam & punitionem evadendam; *ſed etiam propter conſcientiam*, ne ea fiat rea inobedientiæ coram Deo. Hæc eadem à Tito Epiſcopo doceri vult Cretenſes; ad Tit. 3. dicens: *Admone illos, Principibus & Poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire* &c. Et Apoſtolus Petrus prior. ſuæ epiſt. c. 2. *Subditi eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum: ſive Regi, quaſi præcellenti, ſive Ducibus, tamquam ab eo miſſis*. Plura videantur 1. 2. q. 96. art. 5.

QUÆSTIO CV.

De Inobedientia.

ARTICULUS I.

Inobedientia eſt tum peccatum mortale tum veniale.
Quid inobedientia materialis.

ART. 1. docet, Inobedientiam eſſe peccatum mortale. Sed cùm inobedientia una ſit materialis alia formalis; diſtinctione opus eſt. Materialis inobedientia dicitur præcepti cujuſcumque tranſgreſſio vel omiſſio abſque contemptu; quemadmodum patet ex reſp. ad 1. eam alii vocant inobedientiam largè ſeu generaliter acceptam, eò quòd non ſit unum ſpeciale peccatum, ſed circumſtantia cujuslibet peccati. Et ſive ſit contra præceptum divinum ſive contra humanum; aliquando eſt veniale, aliquando mortale peccatum, prout fuerit vel peccantis intentio, vel præcepti materia, vel ſcandalum quod aliis datur.

Quid formalis.

Formalis ſeu ſtrictè accepta inobedientia eſt, qua quiſpiam præceptum Superioris omittit, vel contra illud agit ex præcepti contemptu, ut eſt in eadem reſp. ad 1. & hæc ſpeciale peccatum eſt, idque genere ſuo mortale. Quia contrariatur dilectioni Dei, quæ exigit ut mandatis ejus obtemperetur, inter quæ eſt unum de obtemperando Superioribus: ac etiam dilectioni proximi, in quantùm Superiori ſubtrahit obedientiam quam debet, ejuſque præceptum habet contemptui. In quo conſiſtat hic contemptus, pulchrè declarat S. Bern. de Præcepto & diſp. c. 14. explicans illud 1. Reg. 15. *Quaſi peccatum ariolandi eſt repugnare, & ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere*; his verbis: *Non ait, non acquieſcere, ſed nolle acquieſcere: ut non juſſionis ſimplex ipſa tranſgreſſio, ſed voluntatis ſuperba contemptio ſcelus idololatriæ reputetur: Non eſt enim idipſum nolle obedire, & non obedire. Hoc quippe interdum erroris eſt, nonnumquam & infirmitatis: illud verò aut odioſa pertinacia, aut contumacia non ferenda*. Non abſimiliter B. Thomas q. 186. art. 9. ad 3. ſcribit, quòd *Tunc committit aliquis, vel tranſgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit ſubjici ordinationi legis vel Regulæ*. Hoc peccatum quia eſt ſpeciale; etiam ſpecialiter eſt confitendum, ſi peccati mortalis gravitatem attingat. Quod propterea addo, quia poteſt eſſe veniale ex imperfectione actus non ſatis deliberati, ac inſuper (ut veriſimilius eſt) ex imperfectione materiæ, quando eſt contemptus præcepti Superioris in re exigua; quemadmodum indicat Cajetanus in Summula verbo *Contemptus*, n. 6. & 7. & verbo *Inobedientia* n. 3. Ne quis autem opinetur ipſum ſibi contraria dicere; diſtinguendus eſt contemptus. Quidam enim eſt abſolutè ſeu perfectè talis: ut quando quis omnino non vult parere mandatis Superioris; hoc modo inobedientia ex contemptu eſt mortale peccatum, etiam in re minima: quia licèt res circa quam peccat ſit ſecundùm ſe parva; intentio tamen qua directè tendit contra ſuperioritatem, abſolutè renuens ſubjici mandato Superioris, & propter hoc abſtinens ab ejus impletione quia præceptum eſt, gravem importat contemptum.

Non omnis contemptus eſt mortalis.

Alius contemptus eſt talis ſecundùm quid & imperfectè; veluti quando quiſpiam ideo non obedit Prælato, ut faciat contra ejus mandatum in minimo, paratus tamen abſolutè ipſi obedire in majoribus. Inobedientia ex hujuſmodi contemptu ſolùm eſt peccatum veniale; quia non involvit contemptum niſi imperfectum.

Pro Reſp. ad 1. dicendum eſt, omne peccatum eſſe quamdam inobedientiam ſaltem generalem, ſed non omne peccatum eſt inobedientia ſpecialis ſeu formalis. Quod B. Thom. hic ait *Peccatum veniale non eſſe inobedientiam*; intelligendum eſt de inobedientia ſpeciali eaque abſoluta, ſeu quæ perfectam habeat rationem inobedientiæ ſpecialis, & ob quam aliquis vocetur ſimpliciter & abſolutè inobediens; unde ſtatim addit: *Nec etiam omne peccatum mortale eſt inobedientia propriè & per ſe loquendo*.

Explicatur textus.

Quod pro ratione ſubjungit: Peccatum veniale non eſſe contra præceptum, ſed præter præceptum; conformiter eſt accipiendum, ut ſenſus ſit, peccatum veniale non perfectè contrariari præcepto, ſic nimirum, ut per illud homo ſimpliciter avertatur à Deo & ab ejus dilectione, quæ eſt finis præcepti: ſed tantùm eſſe *præter præceptum*, ideſt ſolùm eſſe indirectè contra finem præcepti & contra legem de diligendo Deo ex toto corde, quia charitati adverſatur imperfecta tantùm contrarietate. Nam ſeparatio à Deo perfectè quidem fit per peccatum mortale: imperfectè autem per peccatum veniale; ait 3. p. q. 87. art. 1. Alioquin B. Thomam non negaſſe, quòd peccatum veniale ſit contra legem ac præceptum Dei, facile eſt colligere ex hujus p. q. 110. art. 3. & 4. ubi tradit, aliquod mendacium eſſe peccatum veniale, quamvis omne mendacium ſit contra illud Eccleſiaſtici 7. *Nolite velle mentiri omne mendacium*. Unde & 1. 2. q. 71. art. 6. generalem probat definitionem, qua peccatum dicitur eſſe dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam. Ubi conſiderandæ ſunt reſponſiones ad 3. & 4. argumentum.

ARTICULUS II.

Inobedientia non eſt omnium peccatorum graviſſimum.

ARt. 2. probat, Inobedientiam non eſſe graviſſimum omnium peccatorum. Quia peccatum, quo ipſe Deus directè contemnitur, ut fit à blaſphemis, eſt gravius quàm ſimplex inobedientia etiam formalis, qua præceptum aliquod ipſius contemnitur ſine expreſſo ipſius Dei præcipientis contemptu. Et ſimiliter gravius etiam peccatum eſt, hominem præcipientem directè contemnere, quàm ejus dumtaxat præcepto adverſari.

Quis præcipientis contemptus.

Contemnitur autem ipſe præcipiens, aut quando inferior nihil vel parvi æſtimat ipſam poteſtatem præceptivam in Superiore reſidentem: aut quamvis eam ſuo loco habeat, tamen non vult ſubjici huic perſonæ Superioris, undecumque oriatur hæc recalcitratio, & quamvis ſuttaſſe mandatis ejus obediat.

Quis præcepti.

Contemnitur verò præceptum, quando ſubditus illud aſpernatur veluti rem parvi momenti, & in animo ſuo expreſsè recuſat illi ſubjici. Cæterum quo modo una inobedientia ſit gravius peccatum quàm altera; ex ſequentibus Concluſionibus poteſt intelligi.

CONCLUSIO I.

QUantò major eſt ille qui præcipit, tantò magis peccatum eſt eſſe illi inobedientem.

Quamvis enim cuilibet ſuo Superiori homo debeat obedientiam; majus tamen & arctius eſt debitum reſpectu ejus, cujus eſt major poteſtas. Sic gravius peccatum eſt inobedientem eſſe Deo quàm homini. Neque refert, quòd inobediens Deo ſit quiſquis tranſgreditur præceptum Superioris, propterea quòd Deus juſſit ut Superiori obediatur. Fieri enim nihilominus poteſt, ut contemnatur aliquod particulare præceptum hominis, & non contemnatur illud generale Dei mandatum, quo jubet nos Superioribus obedire. Ita fit, ut formalis inobedientia in Superiorem non trahat ſecum formalem inobedientiam contra Deum. Eo autem caſu, quo inobedientia contra hominem eſſet conjuncta cum inobedientia contra illud generale Dei mandatum; inobedientia tamen alia contra ſolum Dei mandatum eſſet gravior, ſi de majori aliquo bono foret iſtud mandatum.

CONCLUSIO II.

TAntò gravior eſt inobedientia, quantò magis vult ſervari ſuum præceptum is qui præcipit. Nec enim

enim is qui multa præcipit intendit omnia æqualiter præcipere, ſed magis ea quæ habent rationem finis, aut fini ſunt propinqua. Quod perpetuum eſt, quando qui præcipit ſuam intentionem format ſecundùm rerum proportionem; quod ſemper facit Deus, non ſemper homo: contingit enim hominem ſuperiorem aliquando magis cupere ſervari ſuum præceptum quod eſt de minore bono, quàm quod eſt de majore.

Conclusio III.

QUando obligamur ex ſolo hominis præcepto, hoc eſt quando cum præcepto Superioris non concurrit ſpeciale Dei mandatum de eadem materia; non eſt gravius peccatum inobedientiæ ex eo, quòd majus bonum prætereatur, ſed ex eo quòd præteritur illud, quod magis eſt de intentione præcipientis: quia voluntas hominis quippiam jubentis non ſemper magis fertur in melius.

Ob. Si dicas: Inobedientiam in re magna eſſe graviorem quàm in re parva. *Reſp.* Id eſſe verum cæteris paribus: non ſunt autem cætera paria, quando Superior magis intendit præcipere rem minorem, majorique vinculo vult aſtringere ad eam præſtandam, quàm ad aliam tametſi majorem. Confer quæ diximus 1. 2. quæſt. 96. art. 4. quæſ. 3.

QUÆSTIO CVI.

De gratia ſive gratitudine.

VIRTUTES quæ ſequuntur uſque ad q. 122. Gratitudo, Vindicatio, Veritas, Amicitia, Liberalitas, Æquitas, annectuntur juſtitiæ propter debitum honeſtatis ſeu morale; cùm religio & cæteræ, de quibus ſupra egimus, juſtitiæ annectantur ex debito legali, quod longè arctius eſt, majoremque inducit neceſſitatem præſtandi id quod ſic debetur. Indicavit hæc B. Thomas q. 80. & præſ. q. art. 1. ad 2. & q. 108. art. 2. ad 1.

Articulus I.

Gratitudo eſt virtus ſpecialis. ART. 1. docet, Gratiam ſive gratitudinem eſſe virtutem ſpecialem ab aliis diſtinctam. Quia ſine controverſia ſumus debitores illis qui nobis benefaciunt, id eſt qui gratis ac ſine temporali pretio vel præmio aliquid boni nobis conferunt: hoc autem debitum eſt minus quàm illud, quo tenemur obſtricti Deo, parentibus, & Principi ſeu Communitatis Rectori, bonique communis procuratori, & noſtris Superioribus; ergo gratitudo in benefactorem aliquem particularem eſt virtus minor religione, pietate, obſervantia; & per conſequens ab iis diſtincta. Unde & Tullius lib. 2. de Inventione ponit eam ſpecialem juſtitiæ partem. Non negatur, quin oporteat nos gratos eſſe Deo, parentibus, Superioribus: verùm quia erga illos non eſt ſimplex gratitudo, ſed cum quadam excellentia ſecundùm proportionem debiti quo illis obſtringimur; ita ut gratitudo in Deum ſit Religio; gratitudo in parentes Pietas; gratitudo in Superiores Obſervantia: dicitur præterea eſſe aliquam gratitudinem, quæ particulares benefactores reſpicit; eſtque virtus ſpecialis. Et quamquam latiùs pateat vocabulum gratiæ quàm gratitudinis; in præſenti tamen quæſtione pro eodem uſurpantur, ſcilicet pro virtute qua beneficium acceptum viciſſim beneficio compenſatur; juxta quam acceptionem B. Auguſtinus q. 31. inter 83. ita eam deſcripſit: *Gratia eſt in qua amicitiarum & officiorum alterius memoria & remunerandi voluntas continetur.* *Quid gratitudo.* In eadem ſignificatione uſurpatur, quando dicimus alicui habere gratiam, agere gratias, referre gratiam: quorum primum eſt animi, ſecundum fit verbis, tertium rebus. *Tres gradus gratitudinis.* Unde intelligimus tres veluti gradus gratitudinis, quorum primus eſt beneficium agnoſcere & memoria tenere: ſecundus verbis hoc ipſum declarare, benefactorem laudando & gratias ei agendo: tertius facto ſeu rebus aliquid retribuere pro loci, temporis, aliarumque circumſtantiarum ratione, ſive hoc ſit honor & reverentia, ſive auxilium & ſuſtentatio. Confer art. 3. reſp. ad 5. & q. 107. art. 2. in corp.

Articulus II.

Innocens ut plus accipiat quam pœnitens. ART. 2. declarat, Innocentem ſecundùm aliquid accipere majus beneficium quàm pœnitentem; ideoque magis teneri ad gratias Deo reddendas, ſi nimirum conſideretur beneficii magnitudo per ſe & ſecundùm ſe. Quia ſtatus gratiæ non interruptus eſt majus bonum quàm interruptus: bonum enim cæteris paribus quò diuturnius eſt, eò eſt præſtantius.

Si autem ſpectetur magnitudo beneficii in quantùm ipſum eſt magis gratuitum; ſic pœnitens majus beneficium accipit, & magis ad gratias Deo reddendas tenetur. Quia donum pœnitentiæ & juſtificationis magis gratuitum eſt illi quàm ſtatus gratiæ innocenti: cum enim eſſet dignus pœna; veniam & juſtitiam accipit. Vide q. 88. art. 2. in 3. p.

Si quæras: Quænam harum conſiderationum præponderet. B. Thom. hìc ſub fin. corp. ſignificat quòd poſterior. Cùm enim actus ſint circa ſingularia; in his quæ agenda ſunt magis conſideratur quod eſt hìc & nunc tale, quàm quod eſt ſimpliciter tale. Conferatur Auguſt. lib. 8. Conf. c. 3. & 4.

Articulus III.

Omni benefactori gratiæ ſunt agendæ. ART. 3. docet, Omni benefactori, in quantùm eſt benefactor, deberi gratiarum actionem; per ſe quidem honoris & reverentiæ exhibitione, quia habet rationem Principii: per accidens autem ſuppeditatione ſuſtentationis, ſi indigeat. Si conferantur quæ habet in reſp. ad 5. & quæ nos art. 1. diximus, obvium erit intelligere, pauperrimos poſſe eſſe gratos, imò & gratiam poſſe præſtare benefactoribus quantumvis opulentis: nimirum benefactorem amando, & honorando, pro illo Deum orando, ipſi gratias agendo, ejus beneficium ubi docuerit prædicando, & ante hæc omnia, beneficium grato animo quando datur, complectendo & retinendo.

Quæſt. Petes: An etiam illi debeatur gratia, qui beneficium contulit, ſed poſtea fecit injuriam? *Reſp.* Debeti. Partim quia boni animi eſt ut magis attendat ad bonum quàm ad malum, ut hìc ad 2. dicit B. Thom. Partim quia etiamſi nullum antea contuliſſet beneficium; oporteret tamen ei ignoſci. Cùm ergo nunc læſerit quidem, ſed præterea beneficium contulerit; debetur ei plus quàm venia.

Articulus IV.

Quando ſit recompenſandum beneficium. ART. 4. probat, Hominem debere beneficium ſtatim recompenſare quantùm ad animi affectum: non verò quantum ad doni retributionem. Quia gratitudo erga benefactorem jam tum quando beneficium recipitur, ac etiam continuò poſtea debet eſſe in animo beneficiarii: ſed recompenſatio doni tunc demum facienda eſt, quando benefactori videtur futura eſſe opportuna, cùm actus virtutum debeant veſtiri debitis circumſtantiis; & propterea nec nimis citò recompenſandum eſt beneficium, nec nimis tardè, ſed ſtatim ut fuerit opportunum.

Articulus V.

Quid attendendum in recompenſatione. ART. 5. declarat, In recompenſatione beneficii magis eſſe attendendum affectum ſeu voluntatem & promptitudinem benefacientis, quàm ipſum donum quod contulit. Quia beneficium formaliter ideoque principaliter conſiſtit in benefacientis bona voluntate nos juvandi; ſecundariò autem & materialiter in effectu ſeu re quam confert, donando, mutuando, commodando, conſilium vel auxilium præbendo. Hinc Eccleſiaſtici 35. *In omni dato* ſeu dono *hilarem fac vultum tuum.* Et 2. ad Cor. 9. *Hilarem datorem diligit Deus.* Si tamen res quæ datur ejuſmodi fuerit, ut potiùs legali quàm morali debito obſtrictus teneatur is qui accepit; tunc in facienda compenſatione prorſus attendenda eſt quantitas dati, ut tantum reddatur

quantum fuit acceptum: ſicut manifeſtum eſt in pecunia mutuata & aliis hujuſmodi.

Articulus VI.

ART. 6. oſtendit, Quòd vel in re vel ſaltem in voluntatis promptitudine oporteat plus exhibere in compenſatione beneficii quàm ſit acceptum. Quia is qui accepit beneficium ex honeſtate obligatur aliquid præſtare gratis, ſicut alter ei gratis quippiam contulit: ſi autem ſolùm æquale præſtet; videtur dumtaxat reddere id quod accepit, & nihil ſuo benefactori facere gratis: ſed tum demum videtur gratis aliquid ei facere, ſi occaſione ita ferente, quantitatem beneficii excedat in compenſando. Cæterum hæc civiliter eſſe intelligenda, nimirum ut tum demum fiat ea major compenſatio, quando beneficiario eſt non tantùm opportunitas, ſed etiam facultas; ſatis ex eo patet, quòd diximus, Vel ſaltem in voluntatis promptitudine. Nam in recompenſatione beneficii magis eſt conſiderandus affectus quàm effectus. Hìc ad 1.

In Reſp. ad 3. concedit, debitum gratitudinis, cùm ex Charitate derivetur, eſſe interminabile. Quia charitas etiamſi reddatur, ſemper tamen debetur, juxta illud ad Rom. 13. *Nemini quidquam debeatis, niſi ut invicem diligatis*, quaſi diceretur, Reddite cuique quod debetis, & ſic reddite, ut non amplius debeatis, uno debito Charitatis excepto; quod quidem etiam eſt reddendum, ſed ipſum talis naturæ eſt, ut numquam ita reddatur, quin adhuc maneat debitum. *Semper*, ait Aug. epiſt. 62. *debeo charitatem, quæ ſola etiam reddita, ſemper detinet debitorem. Redditur enim cum impenditur: debetur autem etiamſi reddita fuerit, quia nullum eſt tempus quando impendenda jam non ſit.* Imò quemadmodum B. Thomas hìc ſcribit: *Quantò plus ſolvitur Charitas, tantò magis debetur*, quomodo etiam loquuntur SS. Aug. ep. 135. & Fulgentius in Serm. de Charitate. Cujus dicti ea videtur eſſe ratio, quam adfert idem Auguſtin, epiſt. 62. de Charitate dicens, quòd *Cùm redditur, non amittitur, ſed potiùs reddendo multiplicatur.* Et poſtea: *Cùm redditur ab homine, creſcit in homine: & tantò major acquiritur, quantò pluribus redditur.* Quò autem plura vel majora bona à Deo accipimus, eò magis ipſi & propter ipſum proximis obligamur.

QUÆSTIO CVII.

De Ingratitudine.

Articulus I.

Ingratitudo ſemper eſt pecc.

ART. 1. docet, Ingratitudinem ſemper eſſe peccatum. Quia virtuti adeòque rectæ rationi repugnat, eum qui beneficium accepit nullam referre vel habere gratiam. Unde Eccleſiaſtici 29. *Ingratus ſenſu derelinquit liberantem ſe* & Dominus Luc. 6. ingratos tamquam peccatores commemorat dicens de Altiſſimo, quòd *Eſt benignus ſuper ingratos & malos;* ſimiliterque Apoſtolus 2. ad Tim. 3. *Erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti.* Sed non eſt putandum eſſe ingratitudinem, quandocumque acceptum beneficium non compenſatur reipſa, modò beneficiarius erga benefactorem gerat animum benevolum, velitque beneficium rependere, quatenus & facultas ſit & opportunitas.

Verùm ſi ne animum quidem iſtum habeat; non dubium eſt eſſe ingratum, qualis inter reliquos eſt ille, cui per negligentiam obrepſit beneficii accepti oblivio; hìc ad 2.

Articulus II.

ART. 2. tradit, Ingratitudinem eſſe peccatum ſpeciale, idque ex Scriptura 2. ad Tim. 3. ad 1. art. allata poteſt confirmari. Sed ex reſp. ad 1. obſervandum eſt, duplicem eſſe ingratitudinem, materialem & formalem: materialis eſt, quando aliquid fit vel omittitur in benefactorem, quod non debuit fieri vel omitti; abſque tamen ejus vel beneficii ab eo accepti contemptu. Hæc in quolibet peccato invenitur, & propterea non eſt peccatum ſpeciale, ſed generale ſeu cujuslibet peccati circumſtantia.

Materialis ingratitudo.

Formalis autem ingratitudo eſt, quando beneficium actualiter contemnitur, in re nimirum vel in mente, veluti benefactorem ejuſve animum deſpiciendo, aut minoris quàm par eſt beneficium æſtimando, quaſi non propter hoc ſis ei obnoxius. Atque hæc ingratitudo eſt, de qua docet B. Thomas quòd ſit peccatum ſpeciale, utpotè gratitudini, quæ ſpecialis eſt virtus, oppoſitum, idque per defectum potiùs quàm per exceſſum. Quamquam & per exceſſum poſſit peccari contra gratitudinem, veluti recompenſando id quod recompenſari non debet, vel quando non debet: ſed hoc peccatum caret proprio nomine, minùſque repugnat gratitudini quàm peccatum illi oppoſitum ex defectu. Hæc ingratitudo eſt duplex, privativa, & contraria, ut ex hoc art. cum ſeq. collato facilè eſt colligere. Privativa dicitur, cùm quis non agnoſcit beneficium, quod, quando, & ubi deberet agnoſcere. Contraria, quando non ſolùm prætermittitur officium gratitudinis, ſed etiam fit aliquid veræ gratitudini repugnans. Utraque habet tres gradus. Privativa iſtos; non reddere beneficium tempore & loco cùm poſſis; diſſimulare, ſeu gratias non agere; & ne quidem recognoſcere, ſive per oblivionem voluntariam, ſive aliter: contraria hos; reddere mala pro bonis; vituperare beneficium; ipſum in animo velut maleficium æſtimare.

Formalis ingratitudo eſt pecc.

Varii gradus ingratitudinis.

Articulus III.

Quantum pecc. ſit ingratitudo.

ART. 3. declarat, Ingratitudinem, ſive materialem, ſive formalem, ſive privativam, ſive contrariam, quandoque eſſe peccatum mortale, quandoque veniale. Si enim contemptus fuerit omnino deliberatus & beneficii notabilis; peccatum erit mortale. Similiterque ſi id quod benefactori ſubtrahitur, ſit ei vel ſimpliciter, vel in caſu neceſſitatis valde neceſſarium; alioquin peccatum eſt veniale. Ubi hoc notare ſufficiat, ingratitudinem numquam eſſe neceſſariò confitendam ſpecialiter, niſi ſit formalis, eaque tanta ut meritò putetur vel dubitetur eſſe peccatum mortale. Vide 3. p. q. 88. art. 4.

Ex ſol. 4. obſervandum eſt iſtud documentum; laudabile eſſe interdum ita hominibus benefacere, ut ignorent à quo beneficium veniat. Cujus una ratio ſumitur ex parte benefactoris, ut vitet periculum inanis gloriæ. Altera ex parte beneficiarii, quando ſcilicet eſt honeſtus & verecundus, quem pudet rogare quamvis indigeat. Duplex enim beneficium hac via ipſi confertur, dum & verecundiæ ipſius parcitur, ac nihilominus egeſtati ejus conſulitur. Celeberrimum eſt hujus rei exemplum in vita S. Nicolai.

Articulus IV.

ART. 4. tradit duo. Unum, Non facilè judicandum eſſe ingratitudinem, etiamſi quis beneficium non rependat, imò nec gratiam habeat. Quia fortaſſe defuit facultas aut opportunitas.

Alterum, Non eſſe manum beneficam ſubtrahendam ſtatim ut beneficiarius deprehenditur ingratus, ſed potiùs novis beneficiis oportere illum afficere, ea intentione ut ab ingratitudinis morbo liberetur. Repetitione enim beneficii aliquoties iterati fortè conſequetur, quod uno & altero beneficio non fuerat effectum. Si tamen multiplicatis beneficiis ingratitudinem augeat; tandem abſtinendum eſt à beneficiorum exhibitione, ne margaritæ projiciantur ante porcos, Matth. 7. Unde Dominus Matth. 25. talentum aufert ab eo qui non voluit illo uti.

QUÆ-

QUÆSTIO CVIII.

De Vindicatione.

Articulus I.

VIndicatio non ſumitur hic pro ea ſola, qua quis injuriam alioquin inferendam avertit & impedit: ſed generaliter pro vindicta vel ultione, qua malum pœnale infligitur ei qui nos læſit, aut conatus fuit lædere. Et de hac.

Vindicatio eſt licita.

ART. 1. docet, Vindicationem eſſe licitam, ſi vindicantis intentio principaliter feratur in bonum; puta in emendationem peccatoris, vel ad cohibitionem ejus, & quietem aliorum, & ad juſtitiæ conſervationem, Deique honorem: & ſi ſerventur aliæ circumſtantiæ, cujuſmodi ſunt; ne opteтur inferri major pœna quàm peccator meruerit; nec illa inferatur vel deſideretur inferri niſi authoritate publica. Neque enim poſitivo dumtaxat ſed etiam naturali jure prohibitum eſt, ne quis privata authoritate ſuas injurias ulciſcatur, quoniam qui hoc facit, uſurpat Dei authoritatem; Deut. 32. & ad Rom. 12. dicentis: *Mihi vindicta ego retribuam*; quaſi diceret, Ad me ſpectat ultionem ſumere, ego ſive per me ſive per meos Miniſtros ſumam, ubi, quando, & quo modo mihi placuerit. Hujus doctrinæ ratio eſt. Quia per ſe decens eſt malefactorem puniri: & pœna per ſe congruit, imò debetur malefactori, ſi attendatur ordo juſtitiæ, neque veniatur ad miſericordiam. Si verò animus vindicantis aut vindictam expetentis feratur principaliter in pœnam ſeu ſupplicium ejus qui peccavit; vindicatio erit illicita. Quia eſt actus odii delectari malo alterius; tenemur autem diligere proximum, etiam eum qui nos læſit: ſicut ergo non licet odientem nos habere odio; ita non eſt licitum, injuriam facienti velle malum, quatenus malum eſt.

In argumento 3. citatur ex Gloſſa ordinaria id, quod ipſa ſub nomine Auguſtini ponit; nuſquam tamen reperitur in Auguſtino, neque veriſimile eſt, aliquando ſcriptum ab illo, ſcilicet: Quòd multitudo non eſt excommunicanda, nec Princeps. De multitudine prohibitum poſtea fuit ab Innocentio IV. ne quis eam excommunicet cap. *Romana*, de Sent. excommunicationis in 6. quemadmodum diximus Suppl. q. 22. art. 5. At de Principe non eſt veriſimile, Auguſtinum ignoraſſe, quòd S. Ambroſius excommunicaverit Maximum ſive Imperatorem ſive Tyrannum; ac deinde Theodoſium ſeniorem propter cædem Theſſalonicenſium.

In reſp. ad 4. obſerva, laudabile eſſe Principi injurias ſuæ perſonæ factas ulciſci, quando illæ redundant in Deum vel in ſubditos, ſive in Communitatis detrimentum: alioquin tam Principi, quàm privato rectius eſt patienter ferre, & non quærere ultionem, modò id ſaluti ejus expediat qui fecit injuriam.

Articulus II.

Vindicatio eſt virtus ſpecialis.

ART. 2. probat, Vindicationem eſſe virtutem ſpecialem. Quia ad unumquemque actum eorum ad quæ natura nos inclinat ritè exequendum opus eſt propria quadam virtute: eſt autem homini naturalis quædam inclinatio ut nocumenta removeat; oportet igitur ſpecialem aliquam eſſe virtutem, quæ hominem ita dirigat in negotio vindictæ, ſicut recta ratio poſtulat.

Et hæc virtus vocatur Vindicatio, in eo conſiſtens, ut homo ſecundùm omnes circumſtantias debitam menſuram in vindicando conſervet.

Ob. Dices: Non licet propria authoritate ſumere vindictam; ergo vindicatio ſi eſt virtus, ſolùm erit in iis qui publicam habent poteſtatem.

Reſp. Neg. C. Ad hoc enim vindicationis virtus ſervit in privatis, ut per eam dirigantur in appetendo vindictam, quando id expedierit ad ſui vel aliorum quietem, & ad nocumentorum propulſationem; ut ſcilicet eam non appetant animo ultionis; non majorem quàm oporteat; nec aliter inferendam quàm ratio poſtulet. Quamvis enim per ſe laudabilius ſit patienter ferre injurias, quàm velle ulciſci; interdum tamen ad immunitatem ejus qui læditur, & ad cohibitionem lædentis, utilius eſſe poteſt, quòd moderata fiat vindicta quàm quòd nulla. Quando aliquis eam à Judice requirit ex tali intentione, pertinet ad virtutem vindicationis juſtitiæ annexam, de qua nunc diſſerimus; ſicut etiam ſi quis lædentem ſe repellat ſervato moderamine, & non contra legem: quando autem fit ſecundùm Judicis præſcriptum, ad publicam quietem, ad aliorum terrorem, ad juſtitiæ conſervationem; pertinet ad juſtitiam commutativam, ut hic in reſp. ad 1. ſignificatur, conformiter iis quæ B. Thom. habet q. 80. etiam ad 1. Hujus art. doctrinam confirmat B. Thomas teſtimonio Marci Tullii dicentis, quòd *Vindicatio eſt, per quam vis aut injuria, & omnino quidquid obfuturum eſt* (*obſcurum* legit Author, uſus pravo exemplari, & interpretatur idem valere quòd ignominioſum) *defendendo aut ulciſcendo propulſatur*. In qua deſcriptione ſicut & in præcedentibus verbis B. Thomæ ita latè ſumitur *Vindicatio*, ut complectatur, & defenſionem ab injuriis quæ intentantur, & ultionem de injuriis jam factis; cùm alioquin vindicatio ita ſtrictè aliquando accipiatur, ut non ſit niſi de injuriis, quæ aliquo modo jam ſunt vel fuerunt.

In Reſp. ad 3. obſervanda ſunt duo extrema vitia, inter quæ media eſt vindicatio, ſcilicet crudelitas nimium puniens; de qua videri poteſt q. 159. & languor ſeu ignavia in puniendo, quæ eſt vitium per defectum; de quo eſt Prov. 13. *Qui parcit virgæ, odit filium ſuum*: & 23. *Noli ſubtrahere à puero diſciplinam*: & 29. *Virga atque correptio tribuit ſapientiam; puer autem qui dimittitur voluntati ſuæ, confundit matrem ſuam*. Et iterum: *Servus verbis non poteſt erudiri*. Vide & c. 30. Eccleſiaſtici. Ad Principem verò ſeu Judicem pertinet ſententia c. 4. Eccleſiaſtici, *Non accidè feras in anima tua in judicando*; quo modo legendum eſſe ait Scholiaſtes ad verſionem 70. Romæ impreſſam juſſu Sixti V. quaſi diceretur, Ne ſis animi ſocordis ac remiſſi in vindicando eos qui injuſtè opprimuntur.

Articulus III.

ART. 3. docet, Vindicationem debere fieri per pœnas apud homines conſuetas, ita ſcilicet, ut quando aliquis eſt propter ſua peccata puniendus, ſpecies & quantitas pœnæ non omnino relinquatur arbitrio Judicis, ſed infligenda ſit ſecundùm leges: vel ſi legibus nihil ſit definitum; ſecundùm cujuſque Civitatis aut Provinciæ antiquam & laudabilem conſuetudinem. Quòd ſi contingat facinus vel novum vel admodum enorme, de cujus pœna nihil leges diſpoſuerint, nihilque habeat conſuetudo; novum genus pœnæ poteſt conſtitui ex prudentum conſilio.

Cum Reſp. ad 1. conſerатur qu. 12. art. 3. ad 3. & quæ nos illic quæſ. 4. diximus.

Ex ſolutione 2. obſerva, iis demum peccatis per homines pœnam mortis infligi, quæ cedunt in gravem aliorum perniciem, & vide q. 64. art. 2.

Articulus IV.

ART. 4. probat, Vindictam non eſſe exercendam in eos, qui involuntariè peccaverunt, ſi loquamur de vindicta propriè & ſtrictè, quo modo eſt juſtæ pœnæ irrogatio. Quia pœna ſecundùm rationem pœnæ ſimiliterque ultio veri nominis non debetur niſi peccato: hoc enim eſt puniri, ſuſtinere juſtam ultionem peccati. Unde Auguſt. lib. 1. Retract. cap. 9. *Omnis pœna ſi juſta eſt, peccati pœna eſt, & ſupplicium nominatur*. Qui autem prorſus involuntariè peccant, ideſt faciunt hoc quod ex ſe peccatum eſt; non peccant niſi materialiter, quia omne peccatum eſt voluntarium.

Ut aliquis puniatur, non tamen pro peccato.

Cæterum ſi pœna generaliſſimè ſumatur, nimirum pro tribulatione ſive afflictione, non hoc ſpectando quòd ſit pœna, ſed quòd medicina, eaque vel promotiva in bonum, vel præſervativa à malo; *Aliquis interdum punitur*, ſive potiùs affligitur ac tribulatur *ſine culpa*, inquit B. Thomas; *non tamen ſine cauſa*. Quæ verba poſtea in corp. Jur. Can. ſunt redacta.

Nam

Digitized by Google

Nam reg. jur. 23. in 6. habet : *Sine culpa, niſi ſubſit cauſa, non eſt aliquis puniendus*. Hinc Deus ſæpe immittit juſtis tribulationes, non præcipuè animo vindicandi peccata ipſorum; ſed vel ad cautiores eos reddendos in futurum; vel ad probandam & exercendam eorum humilitatem & patientiam; vel ut ſibi ipſis innoteſcant; vel ut ſtatuantur aliis exemplom; vel ad manifeſtandam divinam gratiam & gloriam. Unde meritò improbata eſt ſententia dicentium, Omnes juſtorum afflictiones eſſe peccatorum ultiones, qui erat art. *69.* inter eos, quos Pius V. damnavit. Addit B. Thomas, Numquam puniri quempiam in bonis ſpiritualibus, ita ſcilicet ut patiatur damnum Animæ ſine propria culpa : aliquando tamen puniri ſeu affligi pœnis temporalibus pro peccato alterius, idque ob aliquam trium cauſarum, quas in reſp. ad 1. explicat, ſcilicet vel quia is qui punitur eſt aliquid ejus qui peccavit; quo modo parentes puniuntur temporali calamitate ſuorum liberorum; Domini ſervorum; amici amicorum : & ſic punitus fuit David morte ſui filii 2. Reg. 12. Vel quia peccatum unius derivatur in alterum : ſive per imitationem; ſicut filii imitantur peccata parentum, & ſervi dominorum : ſive per modum meriti; quo modo peccata ſubditorum merentur Prælatum peccatorem : ſive per conſenſum & diſſimulationem. Ubi hoc eſt obſervandum, quòd iſto modo poſſit etiam aliquis puniri pœna ſpirituali pro peccato ſeu ratione peccati alterius; quando nimirum in utroque eſt verum peccatum, ſed ab uno deſcendens in alium : quo modo etiam juſtè punitum fuit peccatum Adæ in ipſo, ac punitur in nobis, quatenus per propagationem factum eſt noſtrum. Tertiam cauſam ponit, ut nobis commendetur unitas humanæ ſocietatis, propter quam unus debet eſſe ſollicitus pro alio ne peccet : & ad hanc ſollicitudinem animis noſtris ingenerandam Deus interdum temporalibus incommodis affligit alios pro unius peccato. Item ut excitemur in deteſtationem peccati, quod tantæ malitiæ eſt, ut per unum quempiam admiſſum cæteros ejuſdem Communitatis pœnæ contagione afficiat. Cujus exemplum eſt Joſue 7.

In reſp. ad 2. tradit, Quòd humano judicio numquam debet aliquis ſine propria culpa affici pœna flagelli, ideſt morte, mutilatione, flagellatione, ſeu verbere : benè autem pœna damni temporalis, modò ſint aliquæ cauſæ juſtæ, quas tangit in reſp. ad 2. Vide in 1. 2. q. 87. art. 8.

QUÆSTIO CIX.

De Veritate.

ARTICULUS I.

ART. 1. docet, Veritatem eſſe virtutem. Quia dicere verum eſt bonus actus : virtus autem eſt, quæ bonum facit habentem, & opus ejus bonum reddit. Non ergo hìc agitur de ſimplici veritate rerum, quæ non aliud eſt quàm rei cujuſq; conformitas cum prima ac propria regula, quæ eſt in intellectu Creatoris; quo pacto veritas eſt proprietas entis, adeò ut ſecundùm illam omne ens ſit verum. Non agitur etiam de veritate complexa, quæ eſt conformitas ſigni cum re ſignata, aut intellectus cum re intellecta; quo modo veritas tribuitur animi noſtri conceptibus, & enuntiationibus, aliiſque ſignis, quæ ita ſignificant aliquid eſſe ſicut revera eſt. Neque de veritate, prout ſignificat ipſius veritatis cognitionem, dicente Gregorio Nyſſeno in vita Moyſis : *Veritas eſt ejus quod verè eſt firma intellectio*.

Quid ſimplex veritas.

Quid veritas ſeu veracitas.

Sed diſſertatio hìc eſt de veritate, quæ aliter dicitur Veracitas, & eſt habitus quo quiſpiam ſolet dicere verum; ſive ut B. Thomas art. 3. ad 3. deſcribit : *Quo aliquis in vita & ſermone talem ſe demonſtrat, qualis eſt*. Et quamvis veritas, ſive pro cognitione ſive pro cognitionis objecto ſumatur, ad intellectum pertineat; verbis tamen, rebus, aut ſignis manifeſtare veritatem eſt actus voluntatis : quia homo per voluntatem, per quam utitur habitibus, membris & aliis rebus, profert ſigna exteriora ad veritatem manifeſtandam. Et quia actus virtutum debent eſſe veſtiti debitis circumſtantiis; ideo ut actus veracitatis ad virtutem pertineant, oportet ut & tunc, & ſic manifeſtetur veritas, quando, & quo modo rectæ rationi eſt conſonum : nam qui verum dicit quando, vel quo modo non deberet; excedit; qui autem non dicit quando deberet; deficit.

Quis excedat in materia veracitatis, quis deficiat.

Similiter qui majora quàm in ipſo ſint verbis aut factis oſtendit; peccat per exceſſum, & à Philoſopho vocatur *Arrogans*, 4. Ethic. c. 7. Qui verò dicit minora quàm pro loci vel temporis circumſtantia deberet dicere; peccat per defectum, & vocatur *Diſſimulator*. Unde patet, quòd actus veracitatis debeat tenere medium inter ſuperfluum & diminutum; quòdque ipſa ſit annumeranda virtutibus moralibus.

Pro reſp. ad 1. dicendum, quòd alia eſt veritas quæ hìc ponitur eſſe virtus, ab ea quæ ponitur objectum Fidei. Prior enim eſt humana, ſecundùm quam aliquis habilis eſt ad dicendum verum : Poſterior eſt divina, quemadmodum q. 1. art. 1. fuit explicatum.

ARTICULUS II.

ART. 2. tradit, Veritatem eſſe virtutem ſpecialem. Quia verſatur circa ſpecialem rationem boni : ad hoc enim perficit hominem, ut ejus exteriora, tum verba tum facta, juxta dictamen rectæ rationis deſignent quæ ſunt in ipſo, vel circa ipſum.

Veritas eſt virtus ſpecialis.

Pro reſp. ad 1. Neg. eſt C. Cùm enim veritas habeat ſpecialem rationem boni, poteſt eſſe virtus ſpecialis : ſed quia bonitas ſpecialem boni rationem non habet; ideo non eſt virtus ſpecialis.

In Reſp. ad 4. obſerva, ſimplicitatem, qua quis ſimpliciter & candidè dicit rem ſicuti eſt cum debitis circumſtantiis, eamdem eſſe virtutem cum veritate, & ſolùm differre ratione. Vocatur enim ſimplicitas, ſecundùm quod non tendit in diverſa; unum ſcilicet habens in animo, & aliud oſtendens facto vel verbo: veritas autem, ſecundùm quod eſt conformitas ſignorum ad res ſignatas. Confer. q. 111. art. 3. ad 2.

ARTICULUS III.

ART. 3. oſtendit, Veritatem eſſe partem juſtitiæ potentialem, eò quòd cum juſtitia conveniat in aliquo, & in aliquo deficiat. Convenit quia eſt ad alterum, & facit quamdam æqualitatem : deficit quia non verſatur circa debitum legale, ſed circa morale, quatenus ipſa naturalis honeſtas dictat, hominem homini debere manifeſtationem veritatis tempore & loco; idque propterea, ut alter alteri ſecurè ac tutò poſſit credere. Quod niſi eſſet; è medio tolleretur omnis humani convictus ſocietas, commercium, colloquium, & hujuſmodi.

In Reſp. ad 3. oſtendit, veritatem, de qua hìc diſſeritur, neque eſſe veritatem vitæ, neque veritatem juſtitiæ, neque veritatem doctrinæ : de quibus videantur quæ diximus q. 43. art. 7. ad Concluſ. 2.

ARTICULUS IV.

ART. 4. declarat, Veritatem magis declinare in minus quàm in majus, ſi hoc intelligatur affirmando ſeu manifeſtando id quod eſt in homine. Quia ex virtute veracitatis potiùs inclinatur virtuoſus ad affirmandum de ſeipſo minora quàm majora, idque ſine præjudicio veritatis. Cùm enim in majori continentur minus : is quis habet majora, & ea reticens minora affirmat; dicit verum : & hoc prudenter, quia rariſſimi ſunt caſus, quibus teneatur quidquid in ipſo eſt patefacere : majora autem reticere aut alioquin tegere, & ſola minora declarare ſervit ad inanem gloriam fugiendam, ad declinandam invidiam, ad ſervandam gratioſam converſationem, & civilem convictum; moleſtum enim eſt ac invidioſum, ſi quis citra neceſſitatem aliis patefaciat quidquid in ipſo eſt eximium. Si autem *Declinare in minus* intelligatur, negando id ſibi ineſſe quod revera ineſt; ſic veritas non declinat in minus, quia hoc faciendo violaretur veritas, diceretur enim falſum. Nihilominus tamen, etſi hoc eſſet repugnans veritati ſecundùm propriam rationem veritatis; minus tamen repugnaret veritati ſecundùm

dùm rationem prudentiæ : ſive eſſet minus imprudenter loqui, quàm ſi majora affirmaret, jactando ſe illa habere, quæ non habet.

QUÆSTIO CX.

De mendacio.

ARTICULUS I.

ARt. 1. docet, Mendacium ſemper opponi veritati. Quia ad eam pertinet verbis & ſignis dicere verum : mendacium autem eſt falſa ſignificatio, ſaltem ex intentione loquentis : mendacium enim dicitur ſermo menti loquentis contrarius, ſicut mentiri eſt contra mentem loqui ; ſive interim id quod loquitur ſit verum, ſive falſum. Nam poteſt quis mentiri dicendo verum ; veluti ſi quod verum eſt putet eſſe faſum, ac nihilominus affirmet pro vero : poteſt vice verſa non mentiri dicendo falſum; ut ſi exiſtimet id quod narrat verum eſſe, ſed fallatur. Solet mendacium etiam ita deſcribi, quòd ſit Falſa vocis ſignificatio cum intentione fallendi. Quæ deſcriptio reperitur apud B. Auguſtin. lib. contra Mendac. cap. 12. excepta illa particula *vocis*, quæ ideo ſolet addi, ut excludatur hypocriſis & ſimulatio, quæ conſiſtunt in factis, cùm mendacium in voce conſiſtat. Quamvis enim is, qui rebus aut factis aliquid ſimulat eſſe verum quod novit vel exiſtimat eſſe falſum, rectè dicatur mentiri, omniſque ſimulatio propriè dicta, quoddam mendacium ſit ; unde contingit quòd aliquis dicatur mentiri ſexum, ſanctitatem, & alia hujuſmodi. Diſtinctionis tamen gratia propriè mendacium dicitur, quod fit verbo, ſcripto, nutibus, ac ſignis illis per quæ dicimur loqui. Unde per vocem in dicta deſcriptione *Intelligitur omne ſignum*, ait Author in reſp. ad 2. Quod ſequitur *cum intentione fallendi*, non pertinet ad ſpeciem ſeu rationem eſſentialem mendacii, ſed ad ipſius perfectionem quemadmodum hic in fin. corp. & in reſp. ad 3. docet B. Thomas, conformiter ipſi Auguſtino qui lib. de Mend. cap. 3. ſic concludit : *Quapropter ille mentitur, qui aliud habet in animo, & aliud verbis vel quibuslibet ſignificationibus enunciat.* Et cap. 4. *Nemo dubitat mentiri eum, qui volens falſum enunciat cauſa fallendi : quapropter enunciationem falſam cum voluntate ad fallendum prolatam manifeſtum eſt eſſe mendacium. Sed utrùm hoc ſolùm ſit mendacium ; alia queſtio eſt.* Eam verò quæſtionem eſſe negativè reſolvendam ; ex ipſomet Auguſtino conſtat, qui mendacium eſſe cenſet, quando dicitur falſum à ſciente : ſive is intentionem fallendi habeat ; ſive non habeat, utpote non intendens aliud, quàm dicere falſum. Nam Enchir. cap. 18. docet, malum menelentia proprium eſſe, aliud lingua promere quàm ſit clauſum in pectore. Lib. de Mendac. cap. 11. hoc intereſſe dicit inter mentientem atque mendacem, quòd *Mentiens eſt etiam qui mentitur invitus : mendax verò amat mentiri.* Qui autem invitus mentitur ; habet quidem voluntatem dicendi falſum, ſed non eſt neceſſe quòd habeat intentionem decipiendi alterum. Unde & mentientes agnoſcit non tantùm eos, qui etſi fallacia non lætentur, ſuavia tamen ſed falſa loquendo placere volunt hominibus. Rurſum lib. contr. Mendac. cap. 18. *Si à te quærit pater moribundus, an vivat filius ejus unicus, quem vitam finiſſe tu noſti ; quid reſpondebis, quando quidquid aliud dixeris præter unum de tribus ; aut mortuus eſt ; aut vivit ; aut neſcio ; nihil aliud credit ille quàm mortuum, quod te intelligit timere dicere, & nolle mentiri* &c. *Ex illis autem tribus duo falſa ſunt ; vivit : & neſcio, nec abs te dici poſſunt niſi mentiendo.* Quæ ſententia benè ponderanda eſt : cùm enim poſſis abſque intentione fallendi, ſola nimirum intentione non gravandi patrem triſtitia, dicere aut *vivit*, aut *neſcio* : nec tamen poſſis abſque mendacio iſta dicere ; conſequens eſt, de ratione mendacii non eſſe intentionem fallendi. Hinc q. 68. in Lev. generaliter ſcribit : *Cùm falſum ab ſciente dicitur, proculdubio mendacium eſt.* Confer etiam quæ art. 2. fin. ex eodem Auguſtino adducimus.

Deſcriptio perfecti mendacii. Intentio fallendi non eſt de ratione mendacii.

Ex his clarum eſt, B. Thomam rectè docere, quòd natura & ſpecies mendacii non requirat, ut adſit voluntas alium fallendi, ſeu falſam exiſtimationem ejus animo imprimendi ; ſed ſufficiat, quòd quiſpiam ſciens & volens dicat falſum, etiamſi neminem fallat, nec fallere velit. Confirm. Partim quia excluderentur alloquin à definitione mendacii jocoſa mendacia, quæ non ad fallendum dicuntur, ſed ad jocandum. Partim quia nimis evidens eſt mentiri eum, qui te præſente aliquid fecit, & mox tibi etiam ſoli præſenti negat ſe illud feciſſe, ubi tamen nulla eſt voluntas fallendi ſeu decipiendi. Quapropter deſcriptio ſuperiùs ex Auguſtino lib. cont. Mend. cap. 12. allata non complectitur omne mendacium, ſed illud dumtaxat, quod evidentiſſimum ſit habere naturam mendacii, quodque habet mendacii perfectionem.

Si autem mendacium toto ſuo genere velis deſcribere ; dicendum, quòd Mendacium eſt ſermo cum intentione falſum dicendi prolatus. Quòd ſi in allata priùs deſcriptione verbum fallendi quiſpiam interpretetur idem valere quod falſum dicendi ; complectetur quidem omne mendacium, ſed & contra Auguſtini mentem cujus verba ſunt, loquetur, & negationem committet. Nam hoc in priori deſcriptionis parte ſatis ſignificatur, & manifeſtum eſt, Auguſtinum non ita intellexiſſe. Quid mendacium.

ARTICULUS II.

ARt. 2. docet, Mendacium ſufficienter dividi in officioſum, jocoſum, & pernicioſum. Quæ diviſio ſumitur ex Auguſt. ſcribente in Pſalmum 5. *Officioſum eſt, quod ſine alterius injuria fit pro ſalute vel commodo alicujus. Jocoſum, quod ſola placendi & delectandi voluntate dicitur. Pernicioſum, quod notabile infert nocumentum.* Quid mendacium officioſum. Quid jocoſum. Quid pernicioſum.

Dices : Mendacium dividitur ſemel in duo membra, jactantiam & ironiam ſeu diſſimulationem, & poſtea in octo membra quæ poſt Auguſtinum hic recenſet B. Thomas ; ergo non rectè dividitur in tria membra. Accedit, quòd S. Auguſtinus lib. de Mend. cap. 2. ait, jocos numquam putata eſſe mendacia : ſimiliterque ſcribit quæſt. 145. in Geneſim ; ergo mendacium jocoſum non debet aliis connumerari. Ob.

Ad prius reſp. Neg. C. Secundùm diverſam enim conſiderationem & rationem mendacium poteſt diverſimodè dividi. Per ſe, hoc eſt ſecundùm ipſam mendacii naturam qua mendacium veritati opponitur, dividi poteſt in duo membra, ſicut veritas quæ in medio conſiſtit violatur duobus modis : vel per exceſſum dicendo plus quàm ſit in re ; quod pertinet ad jactantiam : vel per defectum diſſimulando veritatem tunc quando juxta rectam rationem non eſt diſſimulanda ; quod pertinet ad ironiam. Secundùm intentionem finis, ad quem refertur mendacium, & ex quo culpa mendacii minuitur vel aggravatur, dividitur in tria illa membra, officioſum, jocoſum, & pernicioſum. Secundùm ordinem ad finem particulariorem, aut ad certam aliquam materiam, dividitur in octo membra, quorum ſingula continentur ſub uno trium prædictorum. Reſp.

Ad poſterius etiam Neg. eſt C. Nam Auguſtinus locis objectis non loquitur de mendacio ſecundùm ejus naturam & eſſentiam, ſed ſecundùm perfectionem ; quaſi dixiſſet, jocos non reputari pro perfectis mendacis, ea nimirum perfectinne, quæ ex fine operantis ſumitur. Alioquin ſermones falſos, tametſi joco prolatos, vera eſſe mendacia, manifeſtiſſimè tradit ipſe Auguſt. in Pſalm. 5. his verbis : *Duo ſunt omnino genera mendaciorum, in quibus non magna culpa eſt, ſed tamen non ſunt ſine culpa, cùm aut jocamur, aut ut proximis proſimus, mentimur. illud primum in jocando ideo non eſt pernicioſum, quia non fallit ; novit enim ille cui dicitur joci cauſa eſſe dictum : ſecundum autem ideo mitius eſt ; quia retinet nonnullam benevolentiam.*

ARTI-

Articulus III.

Utrùm omne mendacium ſit peccatum.

Non eſſe exiſtimaverunt Plato, Origenes, Caſſianus, Marcus Marulus, & quidam alii. Quorum opinio his ſimilibuſve argumentis, præter ea quæ hìc ab Authore noſtro adducuntur, videtur poſſe fulciri.

1. David 1. Regum 20. rogat Jonatham, ut dicat patri ſe profectum in Bethlem. Et cap. 21. ad Sacerdotem Abimelech dicit ſe miſſum à Rege. Ac rurſum cap. 27. interrogatus reſpondebat, Se irruiſſe contra meridiem Judæ, cùm tamen ageret prædas de Amalecitis.

2. Eliſæus 4. Reg. 6. ait militibus ad eum comprehendendum miſſi: non eſt hæc via, neque iſta eſt Civitas.

3. Tobiæ 5. Angelus dicit, ſe Azariam Ananiæ magni filium.

4. Amos cap. 7. negat ſe eſſe Prophetam. Et Michæas cap. 2. optat loqui mendacium.

5. Apoſtolus Paulus Act. 25. ait, ſe neſciſſe illum eſſe ſummum Pontificem, cui maledicebat.

6. Quædam proferuntur ex Chryſoſt. in fin. lib. 1. de Sacerd. & ex Hieronymo in c. 2. ad Galat. huic opinioni faventia.

Denique ſuffragatur & ratio. Vel enim corporis, vel etiam animæ ſalus, vel pudicitia poteſt mendacio defendi aut ſervari. Adde, quòd non omnis error ſit peccatum; ergo gignere errorem in animo audientis, quod per mendacium fit, non ſemper eſt peccatum.

Reſp. eſſe peccatum. Reſp. Beati Thomæ, eaque certiſſima eſt: Omne mendacium eſſe peccatum, nec ullo modo poſſe fieri bonum aut licitum. Quia quod ex ſe, hoc eſt ex ratione ſua, malum eſt, nullo fine nullave circumſtantia poteſt fieri licitum: mendacium autem eſt ex ſe malum, cùm ſit contra rectam rationem. Dictat enim recta ratio, nos debere uti verbis ad id ad quod ſunt inſtituta: atqui inſtituta ſunt ut ſint ſigna conceptuum animi; ergo qui verbis exterioribus aliter ſignificat quàm in mente habeat, contra rectam rationem agit: hoc autem facit quicumque mentitur. *Cùm voces naturaliter ſint ſigna intellectuum*, ait B. Thomas, *innaturale eſt & indebitum, quòd aliquis voce ſignificet id quod non habet in mente. Unde Philoſophus* (lumine rationis naturalis ductus) *dicit, quòd mendacium eſt per ſe pravum & fugiendum*, libr. 4. Ethic. cap. 7.

Hæc doctrina in ſacris Scripturis apertiſſima eſt. Exod. 23. *Mendacium fugies*; utique quia malum. Levit. 19. *Non mentiemini, nec decipiet unuſquiſque proximum ſuum*. Pſal. 11. *Diſperdat Dominus univerſa labia doloſa*. Prov. 19. *Qui mendacia loquitur non effugiet*, ſupplicium ſcilicet; unde ſequitur: *Qui loquitur mendacia peribit*. Ad Epheſ. 4. *Deponentes mendacium, loquimini veritatem unuſquiſque cum proximo ſuo*. Ad Coloſſ. 3. *Nolite mentiri invicem*. Et 1. Joa. 2. *Omne mendacium ex veritate non eſt*: atqui nihil poteſt eſſe juſtum ac licitum quod non eſt ex veritate, cùm Deus qui veritas eſt ſit omnis boni author; nullum igitur mendacium poteſt eſſe licitum. Ad idem probandum valet illud Eccleſ. 7. *Noli velle mentiri omne mendacium*, ſi intelligatur prout intelligi debet, ne velis ullum mendacium mentiri; ſicut Pſal. 147. *Non fecit taliter omni nationi*, ideſt nulli nationi ſic fecit.

Et quamvis prioribus Eccleſiæ Patribus, qui ante B. Auguſtinum ſcripſerunt, non fuerit occaſio peculiariter agendi de hac quæſtione; tamen etiam ipſos ſenſiſſe omne mendacium eſſe peccatum, manifeſtum eſt ex Juſtino Mart. qui in Apol. 2. ſcribit, Chriſtianos malle mori quàm mentiri: & ex Hieronymo, qui c. 4. Apolog. contra Rufinum, Origeniſtas reprehendit quòd docerent, mendacio interdum velut medicamento utendum: ex Cypriano, qui lib. 3. ad Quirinum cap. 104. dicit, non mentiendum, eò quod abominatio eſt Domino labia mendacia: ex Ambroſio qui lib. 2. in cap. 1. Lucæ docet, os juſti mendacium neſcire, & linguam ejus loqui judicium: ex Baſilio qui reg. 24. Mor. ſtatuit, *Mendacia eſſe fugienda, & in unaquaque re veritatem dicendam*; & ex Authore Regularum breviorum apud eumdem interrogat. 76. ubi docetur, nullius utilitatis cauſa eſſe mentiendum. Item ex S. Ephrem tum in Tract. de Virtutibus & Vit. tum in Cantico de laude doctrinæ, tum ubi agit de Perfectione Monachi. Sed poſtquam Priſcillianiſtis ſuam hæreſim occultare ſatagentibus, non ſolùm mentiendo, ſed etiam pejerando, viſum eſt quibuſdam Catholicis Priſcillianiſtas ſe debere ſimulare, ut eorum latebras penetrarent; Auguſtinus accuratè probandum ſuſcepit, omne omnino mendacium eſſe peccatum: ideòque libro quem de mendacio ſcripſerat junxit alterum, quem Contra Mendacium vocat, Auguſtinum verò tota Theologorum ſchola ſecuta eſt, ipſeque Pontifex Alexander III. cap. *Super eo* tit. de Uſuris dicit, Scripturam ſacram prohibere pro alterius vita mentiri.

Ut ad arg. reſpondeatur, in primis dicendum eſt: Si Sanctos interdum in aliquod mendacium incidiſſe concedatur; non propterea fieri præjudicium eorum ſanctitati, cùm ipſius Apoſtoli confeſſionem habemus: *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus*, 1. Jo. 1.

Quapropter Ad 1. Argum. dici poteſt: Davidem officioſa illic mendacia commiſiſſe, niſi fortè & in Bethleem proficiſci, & reſidua temporis parte in agro abſcondi cogitaverit 1. Reg. cap. 20. Neque verò mendacium, quod cap. 21. narratur, ideo putandum eſt fuiſſe perniciosum, quia poſtmodum ſecuta eſt cædes Sacerdotum, de quibus ipſe David dicit: *Ego ſum reus omnium animarum patris tui*; cap. 22. Partim quia cædes illa non eſt ex mendacio ſecuta, neque David debebat prævidere an ex ejus verbis ſimile aliquid accideret. Partim quia ſic locutus eſt David, vel quia ejus factum licèt innoxium fuit occaſio cædis, etſi non cauſa, vel quia metuebat, ne qua ſua imprudentia dediſſet illam occaſionem, non petendo clam Doeg ea quæ petierat ab Abimelech.

Ad 2. reſp. Verba Heliſæi nullum continere mendacium. Quamvis enim viri, quibus ipſe loquebatur, veniſſent ut in Civitate Dothan invenirent Eliſæum, jamque ipſi Heliſæo loquerentur juxta Dothan; verè tamen dixit Heliſæus: *Non eſt hæc via, neque iſta eſt Civitas*, quia percuſſi erant quadam ſpecie cæcitatis, quam aliqui Græci vocant *ἀορασίαν*, alii *ἀβλεψίαν*, qua ſcilicet non hoc fit, ut qui ea laborant nihil videant, ſed ut non videant neque à cæteris rebus diſcernere poſſint id, quod eis eſt præſens. Quomodo Sodomitæ Gen. 19. iſta cæcitate percuſſi non potuerunt invenire oſtium domus Loth. Cum igitur milites Regis Syriæ hoc genere cæcitatis eſſent percuſſi, revera ſicut non videbant Heliſæum ipſis loquentem, ita etiam non videbant civitatem Dothan; non videbant inquam propriè & diſtinctè: non enim in eorum oculis impreſſa erat ſpecies aut Heliſæi aut Civitatis Dothan, ſed longè diverſa, ut proinde verborum Heliſæi ſenſus eſſe poſſit: Civitas quam videtis (propriè nimirum ac diſtinctè) non eſt civitas Dothan, neque via quam cernitis (diſtinctè videlicet ac propriè) eſt via ducens in Dothan; impreſſæ enim erant in eorum oculis ſpecies repræſentantes aliam viam, & aliam Civitatem quàm Dothan: atque ita fiebat, quòd nec viam in Dothan, nec ipſam Dothan diſtinctè cernerent. Neque plus dixit Heliſæus de Civitate; unde non legitur dixiſſe, oſtendam vobis Civitatem quam quæritis, ſed oſtendam vobis virum quem quæritis, quod fideliter præſtitit, cùm ſublata poſtmodum in Civitate Samariæ cæcitate, aperti ſunt eorum oculi, & viderunt & agnoverunt Heliſæum. Poſſet etiam hic ſenſus reddi: Non eſt hæc via, neque iſta eſt Civitas, in qua eſtis inventuri Heliſæum quem quæritis. Quamvis enim Heliſæo loquerentur, quia tamen eum non agnoſcebant, revera non inveniebant, ſed demum poſtea invenerunt in Samaria.

Ad 3. reſp. Angelum dixiſſe verum, quia loquebatur ſecundùm ſimilitudinem perſonæ aſſumptæ, & ſenſus erat: Sum ex filiis Iſrael, ideſt formam ac perſonam gero unius de filiis Iſrael, nimirum Azariæ filii magni Ananiæ. Quomodo Cæſaris imago dicitur Cæſar.

Ad 4. Amos ibidem explicat quo ſenſu dixerit *Non ſum Propheta*, cùm ſubjungit: *Et tulit me Dominus Deus cùm ſequerer gregem, & dixit Dominus ad me, vade Propheta ad populum meum Iſrael*; ut verborum ejus ſenſus ſit: Non ſum natus Propheta ſicut Jeremias, nec ſum filius Prophetæ ſive origine ſive inſtitutione, qua filii Prophetarum quaſi ad donum Prophetiæ præparabantur à parentibus; ſed ſum armentarius, & cum ſequerer gregem tulit me Dominus, Vide B. Th. q. 113. art. 1. ad 1. Micheas autem mendacium accipiat; aut materialiter, ſcilicet pro re falſa; aut more vulgi, ſecundùm quem mendacium vocari ſolet quod aliter evenit, quàm fuerit prædictum, etiamſi non fuerit dictum contra mentem loquentis. Senſus eſt: Utinam quæ prædico mala non eveniant; ſunt autem verba loquentis ſecundùm affectum naturalem, & præveniendo quid habeat divina voluntas vel ordinatio.

Ad 5. Sunt qui verba Apoſtoli ſic explicent: Neſciebam quia (ſive quòd) Princeps eſt Sacerdotum, hoc eſt ego non approbo, non eum habeo pro Principe Sacerdotum, ſed pro pariete dealbato, utpote cujus Sacerdotium jam expiravit. Verius tamen videtur, ſimpliciter & prout verba ſonant Paulum neſciviſſe, quòd iſte Ananias eſſet ſummus Sacerdos. Nam Apoſtolus multis jam annis non hæſerat Jeroſolymæ: ſed neque tunc ibi fuerat niſi paucis diebus, & quidem aliis negotiis intentus; ut propterea veriſimile ſit, quòd non inquiſiverit quiſnam gereret ſummum Pontificatum. Adde, hunc Ananiam tres dumtaxat menſes iſtud officium adminiſtraſſe, ut patet ex Joſepho lib. 20. Antiqu. cap. 8. & iſtud Concilium non fuiſſe habitum vel in templo vel in ædibus Summi Sacerdotis, ſed in aliqua domo caſtris vicina, ſi conferantur cap. 22. verſ. 24. & capit. 23. verſ. 10. ut non debeamus putare, illos qui convenerant fuiſſe diſtinctos ſuis inſignibus, locis, & ordinibus.

Ob. Si dicas: Quòd verbis præcedentibus *Tu ſedens judicas me ſecundùm legem*, agnoverit eum ſuum judicem. Reſp. Agnoviſſe pro uno ex primariis Sacerdotibus, qui ad Concilium venerant, non autem pro ſummo Sacerdote vel Judice, cui quòd malediceret reprehendebatur. Illorum autem verborum ſenſus eſt: externa ſpecie præ te fers, quòd cauſam meam velis judicare ſecundùm legem; & tamen contra legem jubes me non condemnatum imò nec ſatis auditum ignominiosè percuti.

Ad 6. ſicut Auguſtinus epiſt. 19. Hieronymo oppoſuit Ambroſium & Cyprianum; ita nos Chryſoſtomo, & ſi qui alii ſint qui vel ſimulationi vel mendacio videantur favere, præter Ambroſium & Cyprianum, opponimus Auguſtinum & alios Patres ſuprà citatos.

De difficultate circa locum cap. 2. ad Gal. Vide B. Thomam 1. 2. q. 103. art. 4. ad 2.

Quomodo Hieronymus dicat, Simulationem in tempore aſſumendam; idem B. Thom. benignè interpretatur q. 111. hujus p. art. 1. ad 2. dicens, Hieronymum largè uti nomine ſimulationis pro quacumque fictione.

Ad priorem rationem, Reſp. Non eſſe facienda mala ut eveniant bona, neque fieri poſſe, ut quod per ſe malum eſt ex bono fine fiat bonum; ſicut fornicatio, adulterium, & alia hujuſmodi non ex hoc poſſunt eſſe bona, quòd fiant in bonum finem. Vide Auguſtin. Enchirid. capit. 22. & libr. contra mendacium cap. 8. 9. 17. 18. & 19.

Ad poſteriorem dicendum eſt: Omnem errorem voluntarium eſſe peccatum, ideoque nullo pacto eum poſſe culpa vacare, qui ſciens & volens inſerit errorem quantumvis innoxium menti alterius, quod faciunt qui mentiuntur.

Cùm Reſp. ad 2. conferantur quæ dicimus art. 4. in reſp. ad 4.

Pro his quæ in reſp. ad 3. dicuntur de Abraham & Jacob conferantur quæ diximus hujus p. quæſt. 1. art. 3. Quod autem in eadem reſp. admittit, Judith fuiſſe Holoferni mentitam; ſatis probabile eſt: ita tamen ut omnino ſit dicendum, ejus mendacia fuiſſe ſolùm venialia utpote officioſa, in communem ſcilicet populi Iſraelitici ſalutem, ex ejus intentione ordinata.

Ob. Si dicas: Videri fuiſſe mortalia. 1. Quia Iſraelitis imponit falſa crimina eaque gravia dicens, quòd Sancta Domini Dei ſui quæ præcepit Deus non contingi, cogitaverunt impendere, & volunt conſumere, quæ nec manibus deberent contingere.

2. Quia mendaciter dixit, quòd Dominus miſit ipſam nuntiare Holoferni ea quæ narrabat: Scriptura verò grande ſcelus reputat eorum qui dicebant *hæc ait Dominus, cum Dominus non miſiſſet eos*, Jerem. 14. & 23. & Apoſtolus 1. ad Corinth. 15. ſcribit, eos eſſe falſos teſtes contra Deum, qui dicerent, Deum aliquid feciſſe quod non fecit.

Reſp. Ad 1. reſp. Judith non impoſuiſſe Iſraelitis crimina: partim quia Sancta Domini, hoc eſt primitias & ea Deo oblata munera quæ non licebat extra neceſſitatem contingere, non fuiſſet crimen conſumere in illo neceſſitatis caſu, in quo erant Bethulienſes; ut de David 1. Reg. 21. & Matth. 12. patet: partim quia benè eſt credibile, quòd deliberationem de comedendis illis quæ aliàs erant illicita, verè inſtituerant Bethulienſes, ſaltem aliqui, qui nimirum aut majori neceſſitate premebantur, aut non tam patientes erant quàm ceteri.

Ad 2. Reſp. in primis: Magnam diverſitatem eſſe inter mendacia Pſeudoprophetarum, & verba Judith. Nam illorum mendacia erant populo pernicioſa, foventia videlicet ipſum in peccatis. Et ſimiliter pernicioſum fuiſſet, ſi Apoſtoli falsò prædicaſſent Chriſtum reſurrexiſſe, de qua re loquitur Apoſtolus 1. ad Cor. 15. At verba Judith tendebant in communem populi utilitatem. Deinde, Cum Judith, præmiſſa ferventi oratione & jejunio, magnaque in Deum fiducia roborata, eſſet opus aggreſſa, quod & fideliter perfecit; videtur rectè potuiſſe dicere, quòd Deus miſiſſet eam, quia prorſus confidebat, quòd divinitus inſpirata eſſet; tum ad eundum pro tali opere; tum ad loquendum ea quæ veritati eſſent conformia, & ad finem intentum idonea. Confer cap. 9. verſ. 14. 17. & 18.

Circa reſp. ad 5. obſerva, eum qui non facit quod promiſit, infideliter agere, ſi nulla rationabili cauſa excuſetur, quia fidem alteri datam non ſervat; ac proinde non ſolum peccat quia quodammodo mentitur, ſeu quia non efficit verum eſſe quod dixit, ſed etiam quia non ſatisfacit obligationi qua ſe obſtrinxit. Sicut enim promittere non tantùm eſt dicere ſe quippiam facturum, ſed inſuper eſt ſe obligare: (nam promittens dicit, & dicendo ſe obligat) ita promiſſionem non ſervare, non eſt ſolùm agere contra veritatem ſui dicti, ſed eſt etiam frangere fidem qua ſe alteri obligaverat; ideoque non ſervans promiſſum cùm poſſit, agit infideliter; partim quia facit contrà veritatem; partim quia facit contra fidem ſeu fidelitatem qua erat alteri obſtrictus.

Circa reſp. ad 6. obſerva, ſermones figuratos, etiamſi ſint falſi juxta proprietatem verborum, non eſſe mendacia, ſi juxta figuratam eorum ſignificationem à loquente intentam veri ſint: cujuſmodi ſunt in parabolis, apologis, hyperbolicis locutionibus, verbis tentativis, ironiis, & ſimilibus. Sed neque mendacium eſt occultare verum, ſi ſic occultetur ut nihil contra mentem dicatur, etiamſi prævideatur quòd aliquis inde ſit decipiendus: quia non tenemur ſemper dicere id quod verum eſt, vel omnem in proximo errorem vitare, ſed quandoque tacendum, quandoque occultandum eſt verum, etſi numquam mentiendum.

ARTICULUS IV.

Utrùm omne mendacium ſit peccatum mortale.

VIdetur quòd ſic. 1. Quia illum Pſalmi 5. verſiculum, *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*, Auguſtinus lib. de Mend. cap. 6. & lib. contr. Mendacium cap. 1. vult extendi ad omne mendacium citra exceptionem. Et Conc. 1. in Pſal. 30. ſignificat, eum in Anima mori, qui pro ſervanda corporis vita mentitur, ſic dicens: *Timendo mori mentitur, & moritur antequam moriatur, qui ideo mentiebatur ut viveret. Mentiri vis ne moriaris; & mentiris, & morieris.*

2. Idem

2. Idem Aug. cap. 6. lib. contr. Mendac. docet, eſſe peccatum mortale mentiri pro converſione hæreticorum.

Reſp. non eſſe. Reſp. B. Thomæ, eaque aliorum communis eſt, Non omne mendacium eſſe peccatum mortale. Quia ſunt quædam mendacia quæ non contrariantur Charitati; veluti jocoſa & officioſa ſi ſecundùm ſe ſpectentur: nam neque falſa opinio quæ per illa ingeneratur eſt ulli damnoſa, cùm ſit circa res, de quibus nihil refert utrum ſic an aliter ſentias: neque finis intentus Charitati repugnat, cùm per ea ſolùm imendatur levis aliqua delectatio, vel proximi utilitas, abſque alterius damno ſaltem notabili. Per accidens tamen etiam talia mendacia poſſunt eſſe peccatum mortale ob ſcandalum puſillorum aut aliquam aliam circumſtantiam. Docet autem B. Thomas, mendacium tunc eſſe mortale, quando eſt contra doctrinam religionis; vel quando corrumpit doctrinam bonorum morum aut alicujus ſcientiæ; vel quando dicitur in injuriam Dei; aut in notabile nocumentum alicujus ſive perſonæ ſive rerum externarum: quia talia mendacia repugnant charitati Dei & proximi, eamque evertunt.

Hujus art. doctrina confirmari etiam poteſt ex Auguſtino Enchirid. cap. 22. ſcribente de mendacio pro aliorum ſalute dicto: *Peccatum ergo eſt, ſed veniale quod benevolentia excuſat*. Et q. 68. in Lev. de Ægyptiarum obſtetricum mendacio dicit, quòd *Propter miſericordiam illud peccatum veniale ſit factum, non tamen exiſtimetur non fuiſſe peccatum*. Eodem pertinent quæ in Pſal. 5. ſcribit, duo eſſe genera mendaciorum, in quibus non magna culpa eſt. Similiter S. Gregorius lib. 18. Mor. cap. 2. *Summopere*, inquit, *cavendum omne mendacium, quamvis nonnumquam ſit aliquod mendacii genus culpa levioris*.

Ad 1. Arg. Reſp. iſto Pſalm. verſ. ſermonem eſſe de mendacio quo nocetur proximo, quodque propterea eſt pernicioſum, ut patet ex contextu. Auguſtinus porrò perditionem & mortem animæ extendit etiam ad veniale peccatum: ſed per eam intelligit quodcumque nocumentum, quo anima vel ſimpliciter ab æterna ſalute excluditur, vel ab ea impeditur ſeu retardatur. Quo modo & S. Gregorius lib. 18. Mor. cap. 2. ſcribit, quòd ſuæ Animæ nocent, qui leve mendacium committunt. Sic autem accipiendo mortem animæ, verum eſt de omni prorſus mendacio, quòd aliquo modo perdantur omnes qui loquuntur mendacium, quòdque moriantur in anima quicumque mentiuntur; quia omnes tales aliquod ſalutis & animæ ſuæ nocumentum incurrunt.

Ad 2. Reſp. Ex illo cap. 6. manifeſtum eſſe, quòd Auguſtinus loquatur de mendacio, quo quiſpiam ſimulat hæreſim ut hæreticorum arcana poſſit detegere: *An*, inquit, *Chriſtum coram hominibus non negat, qui eum coram Priſcillianiſtis negat, ut eos latentes blaſphemo mendacia nudet & capiat?* Et poſtea excuſationem dicentium, multò facilius eorum latibula penetramus, ſi quod ſunt nos eſſe mentiamur; omnino rejicit.

Pro Reſp. ad 4. dicendum eſt: Obſtetrices Exodi 1. amiſiſſe per ſuum mendacium mercedem æternam, non quam meruerant, ſed quam mereri potuiſſent, ſi purè propter Deum pepercisſent pueris Hebræorum abſque inordinato ſui amore: *Nam ſi ſubtiliter perpendamus*, ait Gregor. *amore vitæ præſentis mentitæ ſunt, non intentione mercedis*. Acceperunt tamen aliquam mercedem, nimirum temporalem, non pro mendacio, ſed pro timore Dei & benevolentia; juxta B. Auguſt. lib. contr. Mend. cap. 15. & B. Thom. art. 3. ad 2. unde textus dicit: *quia timuerunt obſtetrices Deum; ædificavit eis domos*, ideſt magnam familiam & copioſam poſterorum ſtirpem eas habere fecit. Quod autem B. Tho. hic ſignificat deberi illis remunerationem æternam, ſi conſideretur effectus benevolentiæ ipſarum in Judæos, & reverentia divini timoris; verum eſt, ſi operatæ fuiſſent ſecundùm illum affectum & reverentiam, fide & gratia juſtificante inſtructæ, quemadmodum ex 1. 2. q. 114. art. 2. liquet, non autem prout veriſimilius eſt revera contigiſſe.

QUÆSTIO CXI.

De ſimulatione & hypocriſi.

ARTICULUS I.

ART. 1. docet, Omnem ſimulationem propriè dictam eſſe peccatum. Partim quia opponitur veritati. Partim quia hoc eſt ſimulatio in rebus & factis exterioribus, quod in ſermone eſt mendacium: omne autem mendacium eſt peccatum. Dixi *propriè dictam*. Quia ſimulatio generaliter pro qualibet fictione accepta non ſemper eſt peccatum; veluti quando aliquid fingitur, non ſignificando falſum, ſed occultando verum, etiamſi ſciatur, quòd aliqui ſint ex eo decipiendi, propterea quòd factum iſtud aliter accipient, quàm accipiat is qui facit. Sic Joſue ſimulavit metum & fugam; Joſue 8. non falſitatem rebus aut factis ſignificando, ſed recedendo ſicut recedere ſolent qui metuunt ac fugiunt: ex quo ipſius facto hoſtes fuerunt decepti, putantes quòd verè timeret ac fugeret. Similiter Chriſtus Luc. ult. *finxit ſe longius ire*, non falſum ſignificando, ſed verè greſſum ac motum corporis componens ſicut ſolent longius progreſſuri. Noverat quidem, diſcipulos exiſtimaturos, quòd ipſe haberet in animo ire longiùs: ſed ipſe non hoc faciebat, ut ita exiſtimarent, verùm ut in eis amoris & hoſpitalitatis affectum excitaret. Omnis ſimulatio eſt peccatum.

Eſt autem ſimulatio propriè dicta Fictio, qua quiſpiam per aliqua ſigna factorum vel rerum ſignificat contrarium ejus quod in eo eſt; ut dum qui triſtis eſt, rebus aut factis exterioribus ſimulat ſe gaudentem; qui iratos placatum; qui inimicus amicum. Quid ſimulatio.

Quod in reſp. ad 1. dicit ex Auguſt. lib. 2. qq. Evangelic. quæſt. 51. *Non omne quod fingimus mendacium eſt, ſed quando id fingimus quod nihil ſignificat, mendacium eſt*; expoſitum fuit 3. p. q. 55. art. 4. ut intelligatur *nihil* verum, ſed tantùm aliquid falſum.

Quod in eadem reſp. dicitur de Abraham, conferendum eſt cum his quæ q. 1. art. 3. diximus.

In reſp. ad 2. dicendum eſt, quòd etiam juxta litteralem intelligentiam David, poſſet excuſari à peccato ſimulationis, quia per hoc quòd 1. Reg. 21. faciem mutaret, os diſtorqueret, inter aliorum manus collaberetur, ſalivam indecorè ſineret diffluere, & tum in oſtia impingeret, tum ea ſtultorum more delinearet, quod etiam verbo Hebræo ſignificatum putant; totum fecit volens occultare quis eſſet. Ex quibus quidem facilè advertebat, Regem exiſtimaturum, quòd ipſe non eſſet David, ſed vir aliquis ſtultus & inſanus; ſed non tenebatur illam opinionem impedire, cùm haberet juſtam cauſam occultandi ſuam perſonam, & permittendi falſam opinionem Regis. Sicut etiam quando Joſue velut tremebundus fugit; Joſue 8. facilè ſciebat cives urbis Hai arbitraturos ipſum timere, & ex timore fugere, quod non erat verum: ſed habebat cauſam occultandi ſuum conſilium, & non tunc manifeſtandi ſuam audaciam; & ideo non commiſit vitium ſimulationis. Quemadmodum nec ii illud committunt, qui cauſa ſe occultandi legitima exiſtente geſtant veſtem Turcicam inter Turcas qu. 3. hujus p. art. 2. concluſ. 3. & in reſp. ad 4. aut veſtes vel etiam ſigna hoſtium militaria aſſumunt, q. 40. art. 3.

Quod in eadem reſp. ſimulatio Jehu dicitur fuiſſe vitioſa; latiùs fuit declaratum q. 3. art. 2. ad 3.

ARTICULUS II.

ART. 2. docet, Hypocryſim minùs latè patere quàm ſimulationem; omnis enim hypocryſis eſt ſimulatio, non tamen omnis ſimulatio eſt hypocryſis, ſed ſolùm ea qua quis ſimulat perſonam alterius: ſicut cùm peccator ſimulat perſonam juſti. Quæ doctrina conformis eſt Auguſtino lib. 2. de ſerm. Dom. in mon. cap. 2. ſic ſcribenti: *Manifeſtum eſt, hypocritas non quod oculis prætendunt hominum id etiam corde geſtare. Sunt enim hypocritæ ſimulatores tamquam pronuntiatores perſonarum alienarum ſicut in theatricis fabulis: non enim qui agit partes Agamemnonis in tragœdia &c. verè ipſe eſt, ſed ſimulat eum, & hypocrita dicitur. Sic in Eccle-* Non omnis ſimulatio eſt hypocriſis.

ſia vel

ſta vel in omni vita humana, quiſquis ſe vult videri quod non eſt, hypocrita eſt : ſimulat enim juſtum, & non exhibet.

Cæterum quia illi qui perſonas alienas agere ſolent, tamquam viles & infames olim habebantur; inde veriſimiliter ſactum eſt, ut nomen hypocritæ interdum pro impio ſit poſitum, ut Iſa. 9. *Omnis hypocrita eſt & nequam* pro quo 70. reddiderunt, *omnes iniqui & nequam*. Nihilominus in Scripturis novi Teſtamenti hypocrita pro ſimulatore viri ſancti ſeu ſanctitatis uſurpatur, ideſt pro illo qui cùm ſanctitatem non habeat, vult tamen videri eam habere, ita ſe gerendo exteriùs ut Sanctus habeatur. Non enim omnis qui ſanctitate caret, etiamſi alium de peccatis reprehendat : nec omnis qui ſua peccata occultat, ne alios ſcandalizet, hypocrita eſt dicendus; ſed is demum qui eo fine ſanctitatem ſimulat, ut quam non habet habere videatur.

Articulus III.

Hypocriſis cui opponatur. ART. 3. probat, Hypocriſim directè & formaliter opponi virtuti veritatis, ideſt veracitati : Indirectè autem cuicumque virtuti. Partim quia hypocriſis ſecundùm ſuam ſpeciem eſt quædam ſimulatio : omnis autem ſimulatio veritati opponitur. Partim quia poteſt cujuſvis virtutis officium videri præſtare, cùm tamen non præſtet.

Ex reſp. ad 2. collata cum q. 109. art. 2. ad 4. obſerva, mendacium & ſimulationem aliter vocari *duplicitatem*; ſicut veritas alio nomine appellatur *ſimplicitas*. Veritas quidem, quatenus per ſigna exteriora quis ſe talem exhibet qualis revera eſt : ſimplicitas autem, quatenus homo verax non eſt bipartitus, unum exterius proferens, aliud corde habens. Similiter ratione differunt ſimulatio & duplicitas; nam ſimulatio eſt, quatenus ſignis externis non reſpondent ea quæ ſignificantur : duplicitas autem, quatenus homo ſimulator tendit in diverſa, aliud in mente habens, & aliud per ſigna externa exhibens.

Articulus IV.

Non omnis hypocriſis eſt peccatum mortale. ART. 4. oſtendit, Non omnem hypocriſim eſſe peccatum mortale. Quia ſequitur naturam ſimulationis & mendacii, quæ non ſemper ſunt peccata mortalia. Eſt autem mortale, quando aliquis ſanctitatem contemnit, nolens eam acquirere, ſed volens in peccatis perſeverare; & tamen ſtudet placere hominibus illam ſimulando, ſicut faciebant Phariſæi, frequenter ob hoc à Chriſto reprehenſi in Evangeliis. Mortale item, quando abſque contemptu ſanctitatem quam non habet ſimulat ob finem Charitati repugnantem; veluti ut hæreſes diſſeminet; ut indignus acquirat beneficium; ut ſecuriùs poſſit fornicari. Si quis verò ſine ſanctitatis contemptu & abſque intentione finis repugnantis Charitati ſimulet ſanctitatem, vel quam non habet, cùm ab ea per peccatum exciderit, vel majorem quàm habet; ordinariè ſolùm eſt peccatum veniale.

QUÆSTIO CXII.

De Jactantia.

Articulus I.

Quid jactantia. ART. 1. docet, Jactantiam directè & ſecundùm ſpeciem ſui actus opponi veritati ſeu veracitati. Quia jactantia propriè dicta eſt Vitium, quo quiſpiam exteriùs ſe effert ſupra id quod in ipſo eſt. Indirectè verò illis virtutibus opponitur, quarum oppoſita vitia ſunt cauſa jactantiæ. Cauſa autem movens jactantiæ plerumque eſt ſuperbia & arrogantia; unde fit quòd S. Gregorius jactantiam ponat ſpeciem ſuperbiæ. Et quia jactator ut plurimum ad hoc tendit, ut gloriam conſequatur ex ſua jactantia; ideo ejus cauſa finalis eſt inanis gloria. Interdum tamen cauſa movens jactantiæ eſt avaritia, & finalis lucrum. Aliàs verò cauſa movens eſt mera vanitas; & finis ejus delectatio.

His non obſtat, quòd Philoſophus 4. Ethic. cap. 7. eum qui de ſe majora dicit vocet arrogantem. Quamvis enim arrogantia non omnino ſit idem jactantiæ, ſed ab ea diſtinguatur ſicut cauſa ab effectu : ſi tamen arrogantia foras prodeat, de ſe majora dicendo quàm revera ſint, vera jactantia eſt; atque ita is qui ſe jactat eſt arrogans. Generalius aliquando ſumitur jactantia pro vitio, quo quis ſe jactat etiam vera dicendo; ſed vel mala vel bona non ſervatis debitis circumſtantiis : verùm hæc uſurpatio non propriè eſt hujus loci. Ob. Reſp.

Articulus II.

ART. 2. ſupponit, Jactantiam eſſe peccatum, utpote veritati contrariam, & in Scripturis frequenter reprehenſam : *Diſperdat Dominus univerſa labia doloſa, & linguam magniloquam*. Pſal. 11. *Arrogantiam & ſuperbiam, & viam pravam, & os bilingue deteſtor*, Proverb. 8. *Arrogantiam fortium humiliabo*, Iſa. 13. Declarat autem, eam non ſemper eſſe peccatum mortale; ut quando aliquis ſe jactat de eo quod neque eſt contra Deum, neque contra proximum; ita ut nulli præjudicet, ſaltem notabiliter : quia talis jactantia non contrariatur charitati. Jactantia eſt peccatum.

Eſt verò peccatum mortale. 1. Si quis ſe jactet cum injuria divinæ Majeſtatis, ut Sennacherib 4. Reg. 18. & Moabitæ Hieremiæ 48. 2. Si cum notabili injuria proximi; ut Phariſæus. Luc. 18. Si de aliquo peccato mortali; ſicut illi qui *Lætantur cùm male fecerint, & exultant in rebus peſſimis*, Prov. 2. 4. Ob finem mortalem; ut qui ſe jactat de divitiis, notabilitate, ſcientia ad hoc ut graviter noceat proximis, vel ut conſequatur ſtatum gubernationis quo eſt indignus. 5. Si de re vana taliter; ut propter hoc Dei præcepta contemnantur.

QUÆSTIO CXIII.

De Ironia.

Articulus I.

ART. 1. docet, Ironiam eſſe peccatum, quia non hìc ſumitur pro locutione figurata, qua irriſoriè aliquid per contrarium dicitur, ſed pro certi alicujus generis ſimulatione, ita ut deſcribi poſſit Ironia, eſſe Simulatio ejus quod eſt infra verum : qua ſcilicet quiſpiam vel aſſerit de ſe aliquid vile, quod in ſeipſo non recognoſcit; vel negat de ſe aliquid magnum, quod tamen percipit eſſe in ſeipſo : hæc autem directè repugnant veritati. Videantur Auguſt. Serm. 29. de Verb. Apoſt. & Greg. lib. 26. Moral. cap. 3. Quo modo his non adverſentur quæ humiles ſolent de ſeipſis dicere; colligi poteſt ex q. 61. art. 3. & 6. Quid Ironia.

Circa reſp. ad 1. adverte, hæc verba ſive Salomonis, ſive ut alii volunt Aguris, *Stultiſſimus ſum virorum* eſſe verba ſe humiliantis, & de ſeipſo modeſtè ſentientis ac loquentis, idque ſervata veritate, quia ſic loquitur conſiderans quid ſit ex ſeipſo.

De ſententia Gregorii, quæ in 2. arg. citatur, & ſic apud illum cap. 10. Interrogat. B. Auguſt. Cantuar. Epiſcop. legitur : *Bonarum mentium eſt, etiam ibi aliquo modo culpas ſuas agnoſcere, ubi culpa non eſt*; videantur quæ diximus ad Supplem. q. 6. art. 4. & obſervetur, eum non dicere quòd bonarum mentium ſit ibi culpas agnoſcere ubi ſciunt non eſſe culpam, quod eſſet vitium ironiæ, ſed ubi culpa non eſt : loquitur autem de rebus obſcurioribus, quæ tametſi culpabiles non ſint, id tamen non omnibus paſſim eſt manifeſtum; & propterea qui pii ſunt ac timorati, ſubinde verentur aliquam cauſam eſſe, ubi tamen nulla eſt; ſicut faciebat S. Job dicens Domino : *Verebar omnia opera mea, ſciens quòd non parceres delinquenti*, Job 9.

Cæterùm etſi bonæ mentes ſoleant timere ibi eſſe aliquam culpam ubi nulla eſt; non tamen ſemper eſt bonæ mentis hoc timere. Cùm enim is qui ſcire debet, non eſſe culpam ubi ipſe putat eſſe, veluti ſi Paſtor exiſtimet mulieri benè alioquin diſpoſitæ eſſe illicitum communicare tempore menſtrui, non eſt tunc ſignum bonæ mentis.

Digitized by Google

Articulus II.

ART. 2. docet, Jactantiam & ironiam, ſi ex objecto ſpectentur, eſſe æqualis malitiæ, quia à medio virtutis æqualiter abſunt; illa per exceſſum; iſta per defectum: ut plurimùm tamen ironiam eſſe minus peccatum, quia frequentiùs oritur ex inordinato ſtudio vitandi aliorum offenſiones, quæ metuuntur futuræ, ſi magna quæ ſunt in aliquo cognoſcerentur: cùm jactantia plerumque oriatur ex cupiditate honoris vel lucri, quæ eſt cauſa magis inhoneſta. Nihilominus tamen poteſt ironia ex deteriore motivo oriri, atque ita eſſe gravius peccatum; veluti ſi quis mentiatur de ſe minora dicendo, ad hoc ut alios cum notabili damno decipiat. Poteſt etiam fieri, ut ſimul concurrant vitium ironiæ & jactantiæ ſecundùm diverſa: ut quando hypocritæ Matth. 6. faciem ſuam decolorabant ut viderentur jejunantes; ironia erat in eo, quòd ſignificarent minorem corporis valetudinem quàm revera erat: jactantia verò, quòd ea ratione ſignificabant, majorem ſibi adeſſe ſanctitatem quàm adeſſet.

QUÆSTIO CXIV.

De amicitia ſeu affabilitate.

Articulus I.

Affabilitas eſt ſpecies virtutis. ART. 1. docet, Amicitiam ſeu affabilitatem eſſe ſpecialem virtutem. Quia verſatur circa ſpecialem rationem boni, decenter ſe habendo ad alios in convictu & communi cum ipſis vita. Philoſophus quidem lib. 4. Ethic. cap. 6. negat huic virtuti, quæ media eſt inter adulationem & litigium ſeu moroſitatem, eſſe aliquod nomen impoſitum: ſed cùm ipſe rem exprimat, cùmque affabilitas, licèt non ſit vera & propriè dicta amicitia, (non enim ex affectu diligendi facit quæ facit) maximè tamen ſit ſimilis amicitiæ; ideo vocatur ab aliquibus amicitia, quæ dicitur affabilitas, ſive amicitia affabilitatis: ab aliis comitas ſive ſuavitas & facilitas morum in convictu.

B. Thomas in reſp. ad 1. ſimiliter dicit, eam non habere perfectam rationem amicitiæ, ſed quamdam ejus ſimilitudinem; in quantùm ſcilicet quis decenter ſe habet ad illos cum quibus converſatur: ſic enim converſari particula quædam eſt amicitiæ, etſi non integra ejus ratio.

Ex his colligi poteſt talis deſcriptio: Amicitia affabilitatis ſeu comitas eſt Virtus, qua quiſpiam convenienter ſe habet ad alios homines in communi converſatione tam in dictis quàm in factis; ita ſcilicet ut neminem verbis aut geſtis offendat, & viciſſim ipſe aliorum dicta & facta ſine offenſione admittat. Eſt autem uſus hujus virtutis non apud eos tantùm, qui propriè amici nominantur, nec apud ſolos familiares, ſed generaliter apud quoſvis ſive notos ſive ignotos, ſive familiares ſive extraneos, quibuſcum nos verſari contigerit. Et quamvis huic virtuti propoſitum ſit, ut homo comis aliis adferat jucunditatem in convictu, aut certè non ſit eis moleſtus: tamen longè priùs ac potiùs ſpectat quid Dei lex quid honeſtas poſtulet; ac propterea ipſius non eſt adferre jucunditatem niſi honeſtam ac rationabilem. Si ergo res ita poſtulet, homo quantumcumque comis poteſt ac debet eſſe aliis moleſtus, eoſque contriſtare, corripere, refrænare. Unde Apoſtolus 1. ad Cor. 5. graviter eos reprehendit: & cap. 7. poſt. dicit: *etſi contriſtavi vos in epiſtola, non me pœnitet*. Hinc & Pſalm. 140. legimus: *Corripiet me juſtus in miſericordia, & increpabit me*. Prov. 27. *Meliora ſunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oſcula odientis*: & 28. *Qui corripit hominem, gratiam poſtea inveniet apud eum magis quàm ille, qui per linguæ blandimenta decipit*. Huc etiam pertinet iſtud Eccleſ. 7. *Melior eſt ira riſu*: & c. 7. Eccleſ. *Filiæ tibi ſunt? ſerva corpus illarum, & non oſtendas hilarem faciem tuam ad illas.*

Articulus II.

ART. 2. oſtendit, Amicitiam affabilitatis eſſe virtutem juſtitiæ annexam. Quia convenit cum juſtitia in eo quod eſt ad alterum: deficit autem, quia non habet plenam rationem debiti legalis, quod lex juſtitiæ ſolvi jubet, neque compenſativi, quod oritur ex beneficio accepto, ſed honeſtatis dumtaxat: tenetque ſe hoc debitum magis ex parte ejus in quo eſt comitas, quàm ex parte eorum quibus eſt exercenda. Nam unicuique habenda eſt ratio ejus quod decet ipſum facere erga alios, magis quàm quid alii mereantur: quamvis nec poſterior hæc conſideratio ſit excluſa à comitate, cùm ex quodam naturali honeſtatis erga alios ſervandæ debito unuſquiſque teneatur aliis ſine ipſorum moleſtia convivere, niſi propter aliquam cauſam neceſſe ſit eos utiliter contriſtare.

QUÆSTIO CXV.

De adulatione.

Articulus I.

ART. 1. docet, Adulationem eſſe peccatum, quia opponitur virtuti comitatis ſeu affabilitatis per exceſſum. Nam adulatio eſt, ſi quiſ- Quid adulatio.
piam vult alium delectare ubi & quando non debet: ſeu generaliter adulatio eſt, velle ſupra debitum modum virtutis alios vel verbis vel factis delectare in communi converſatione; cujus duæ ſunt ſpecies. Nam ſi quis ita delectare ſtudeat, ſolùm ut aliis ſit in convictu jucundus; vocatur placidus vel etiam obſequioſus: placidus, quia ſupra regulam rectæ rationis placere ſtudeat: obſequioſus, quòd nimis affectet aliis obſequi. At ſi utilitatis ſuæ cauſa quempiam plus quàm par ſit, vel etiam falsò laudet; dicitur adulator & aſſentator. Omnia tamen iſta communi nomine adulationis comprehenduntur, ut hic dicitur in fin. corp.

In reſp. ad 1. obſerva, eſſe opus virtutis laudare quempiam ſervatis debitis circumſtantiis, ut nimirum laudetur de eo, quod recta ratio dictat laudandum, ubi, quando, quomodo, quantum, & propter quod illa dictaverit. Prætermiſſione autem vel unius circumſtantiæ alium laudare peccatum eſt.

Similiter ſtudium placendi aliis poteſt etiam eſſe opus virtutis, ſi debitas habeat circumſtantias. Nam velle Superiori placere ut obedientiam exerceat: aut inferioribus ut in officio contineantur: aut æqualibus ut mutua ſecundùm Deum concordia nutriatur; virtuoſum eſt. Hinc Apoſtolus ad Rom. 15. *Unuſquiſque veſtrùm proximo placeat in bonum ad ædificationem.* Velle autem placere hominibus, vel in malo vel in bono quidem, ſed propter inanem gloriam aut alium pravum finem; vitioſum eſt. Unde idem Apoſtolus ad Gal. 1. *Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem*. Et Pſal. 52. *Dominus diſſipavit oſſa eorum qui hominibus placent*, hoc eſt qui ſtudent gratiam hominum eblandiri, tantùmque ſolliciti ſunt placere, & ea dicere ac facere, quæ homines libenter audiunt vel conſpiciunt, non habita cura veritatis & pietatis.

Articulus II.

ART. 2. oſtendit, Adulationem non ſemper eſſe peccatum mortale, ſed in tribus tantùm caſibus. 1. Dum aliquis alium laudat de peccato mortali. 2. Dum alteri adulatur ex intentione inferendi damnum notabile. 3. Dum etſi talem intentionem expreſſam non habeat, notabiliter tamen nocet, per ſuam adulationem dans occaſionem damni, quod poterat ac debebat prævidere & avertere. Confer quæ de ſcandalo dicebantur qu. 43. art. 3. & 4.

De hoc vitio loquitur Scriptura Ezech. 13. *Væ quæ conſuunt pulvillos ſub omni cubito manus, & faciunt cervicalia ſub capite univerſæ ætatis ad capiendas animas*. Et Iſa. 3. *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt.*

QUÆ-

QUÆSTIO CXVI.

De Litigio.

ARTICULUS I.

ART. 1. docet, Litigium ſeu moroſitatem morumque difficultatem opponi amicitiæ affabilitatis ſeu comitati per defectum. Moroſitas enim, quæ hìc litigium dicitur, non intelligitur contentio, qua quis aut verbis alterius contradicit, aut lite contra eum contendit: ſed qua difficilem ſe præbet in convictu & converſatione, nihil curans an alios contriſtet, vel etiam eos contriſtare ſtudens ut ſuis moribus obſequatur. Unde patet cur vocetur litigium, ſcilicet ab affectu: qui enim ita ſuis moribus deditus eſt, ſæpè aliorum voluntati ſe opponit per litem; aut aliorum contra ſe lites excitat. Hujus peccati exemplum videre eſt Tobiæ 2. verſ. 22. & Job. 2. verſ. 9.

Quid hìc litigium.

ARTICULUS II.

ART. 2. probat, Litigium eſſe gravius peccatum adulatione, ſi utrumque ſpectetur ſecundùm ſuam ſpeciem. Quia litigium magis repugnat amicitiæ affabilitatis, ſeu comitati: ſuperabundat enim in contriſtando, cùm illa virtus principaliùs tendat ad delectandum quàm ad contriſtandum. Si verò hæc peccata conſiderentur ſecundùm cauſas finales; interdum adulatio eſt gravior, interdum litigium, prout fuerit finis qui intenditur. Neque refert, adulationem eſſe peccatum turpius. Quia non ſemper id quod eſt turpius etiam eſt gsavius; ut in reſp. ad. 2. & 3. declarat B. Thomas.

QUÆSTIO CXVII.

De Liberalitate.

ARTICULUS I.

LIBERALITATEM quidam ex eo nominatam volunt, quòd ex libero animo proficiſcatur: alii quòd libero homine dignâ ſit, qui neque velit eſſe aſtrictus pecuniæ, neque tenere pecuniam aſtrictam, ſed habere ſuum animum ab ejur affectu liberum.

Liberalitas eſt virtus.

Deea B. Thomas art. 1. docet, quòd ſit virtus. Quia ad virtutem pertinet benè uti iis quibus malè uti poſſumus: pecuniis autem poſſumus malè uti, & liberalitas facit quòd illis benè utamur.

Si quæras: An etiam pauperes poſſint habere virtutem liberalitatis; omnino eſt cum Authore in reſp. ad 3. affirmandum, quatenus poteſt in eis eſſe voluntas liberaliter agendi. Nam liberalitas non conſiſtit in multitudine datorum, ſed in dantis ſeu dare volentis habitu: nec ideo quis liberalior eſt, quia plura vel majora largitur, ſed quia majore animi promptitudine, ſive hoc ſit multum, ſive parum, modò promptè largiatur pro ratione ſuarum facultatum, ſi quas habet.

Circa reſp. ad 2. obſerva, non eſſe quidem omnes opes ſimul effundendas ordinariè; hoc tamen laudabiliter fieri, quando quiſpiam tranſit ad ſtatum perfectionis, vel quando ex zelo Dei vult ſequi paupertatem voluntariam. Vide qu. 32. art. 10. q. 186. art. 3. q. 187. art. 4. & 5.

ARTICULUS II.

ART. 2. declarat, Liberalitatem verſari circa pecunias, nomine pecuniæ intelligendo quælibet bona corporalia quæ poſſidentur ut habentia rationem utilis. Quia pecunia eſt materia propria quamvis remota liberalitatis; cùm proxima ejus materia ſit interior animi paſſio ſeu affectio, ſecundùm quam homo afficitur erga pecuniam: quam affectionem moderatur liberalitas, ne propter eam à legitimo pecuniæ uſu quiſpiam retrahatur.

ARTICULUS III.

ART. 3. oſtendit, Proprium actum liberalitatis eſſe uti pecunia tamquam pecunia, ſeu tamquam re utili quæ poſſidetur. Quod propterea addimus, quia ſi pecuniæ conſiderentur ſecundùm aliquam aliam rationem, illis ſic uti alterius virtutis eſt: ut ſi ſecundùm rationem debiti; juſtitiæ: ſi ad alicujus magni operis expletionem; magnificentiæ.

Cæterùm cùm legitimus pecuniæ uſus ſit duplex; unus ad ſeipſum, faciendo ſumptus ſibi congruentes: alius ad alios ipſis opportunè dando; ad liberalitatem pertinet, ut homo non ita pecuniam amet, quin neceſſarias vel etiam opportunas expenſas faciat in ſeipſum & in ſuam familiam: ac inſuper tempore & loco donet aliis, quod vel ipſorum indigentia vel donatoris honeſtas ſuadet donari ſecundùm dictamen rectæ rationis. Liberalitati autem nequaquam adverſatur, quòd honeſtis modis ſtudeat bona temporalia acquirere, & acquiſita conſervare: quin potius iſta etiam ad illam pertinent tamquam præparationes quædam neceſſariæ ad hoc, ut ſuo tempore convenienter facere poſſit donationes.

ARTICULUS IV.

ART. 4. oſtendit, Maximè proprium liberalitatis actum eſſe donationem. Nam quod attinet ad alterum liberalitatis actum, qui eſt uti pecunia ad proprios ſumptus utentis; ipſa natura ſatis unumquemque movet ut ſumptum faciat in ſeipſum: at ut quiſpiam aliis ſua donet, ubi, quando, quomodo, & quantum oportet; opus eſt virtute quæ ſuperaddatur naturæ.

ARTICULUS V.

ART. 5. probat, Liberalitatem non eſſe veram ſpeciem juſtitiæ, ſed partem ejus potentialem, ſeu virtutem juſtitiæ anneſam. Quia liberalia dat quod eſt ſuum, quodque non debetur alteri niſi ex quadam honeſtate ſeu decentia: juſtitia verò præſtat alteri quod ei legaliter debetur.

In reſp. ad 3. obſerva diſtinctionem actus liberalitatis ab actu beneficentiæ, vel Charitatis, & miſericordiæ. Nam quatenus donatio ſit reprimendo concupiſcentiam pecuniæ, ne ipſa plus æquo ametur, & propterea retineatur; eſt actus liberalitatis: quatenus fit ex bono affectu in eum cui donatur; eſt actus beneficentiæ vel charitatis: quatenus fit ex intentione relevandi miſeriam alterius; eſt actus miſericordiæ. Conferantur q. 30. art. 3. & q. 31.

ARTICULUS VI.

ART. 6. declarat, Liberalitatem eſſe excellentem & ad multa utilem, non tamen eſſe virtutum excellentiſſimam; cùm refrænet amorem pecuniæ, quod minus eſt quàm refrænare concupiſcentias & delectationes pertinentes ad proprium corpus, quod facit temperantia: & quàm procurare bonum publicum quod faciunt fortitudo & juſtitia: & quàm verſari circa bonum divinum, quod competit virtutibus Theologicis.

QUÆSTIO CXVIII.

De avaritia.

ARTICULUS I. & II.

ARTIC. 1. & 2. docet, Avaritiam eſſe peccatum, & quidem ſpeciale. Quamvis enim ſicut nomen *avarus* ab *avco* ſive cupio deſcendens generaliter idem valeat quod cupidus ſeu deſiderabundus: ita etiam nomen avaritiæ generaliter ſignificet omnem cujuſcumque rei cupiditatem inordinatam, dicente B. Gregorio hom. 10. in Evangel. *Avaritia non ſolùm pecuniæ eſt, ſed etiam altitudinis:* & Auguſtino lib. 3. de lib. arb. cap. 17. *Avaritia quæ Græcè φιλαργυρία dicitur, non in ſolo argento vel in nummis: (unde magis nomen duxiſſe reſonat; argento enim nummi vel mixto argento frequentius*

apud Veteres fiebant) ſed in omnibus rebus quæ immoderatè cupiuntur intelligenda eſt; quo modo non eſt ſpeciale peccatum. Uſu tameo communi factum eſt, ut generale oomen Avaritiæ pro certa quadam ſpecie oomen proprium alioqui noo habeote uſurpetur; pro avaritia nimirum pecuolæ, quæ apud Græcos vocatur *φιλαργυρία*, hoceſt amor argenti: & ab Auguſtino lib. 14. de Civ. cap. 15. definitur: *libido habendi pecuniam*. Sed per libidinem oportet intelligere amorem Inordinatum: per amorem verò, partim appetitum ſive complacentiam & delectationem io re jam adepta; partim rei adipiſcendæ deſiderium: per pecuniam autem, quicquid pecunia poteſt æſtimari, & tamquam bonum utile poſſideri: ut patet ex art. 2. ad 2.

Quid avaritia.

B. Thomas tamquam definitionem ſuo tempore receptam hanc adfert: *Avaritia eſt immoderatus amor habendi*, bona ſcilicet temporalia ſeu divitias. Nam quod dicit *habendi*, noo ſecundùm omnes illius verbi ſignificationes intelligendum eſt, ſed ſtrictè ſecundùm principalem magiſque vulgarem, qua dicimor habere divitias & poſſeiſiones, utpotè quarum magis ſumus domini; quàm eorum quæ aliis modis habere dicimur. Unde art. 4. indicat & hanc defioitionem: *Avaritia eſt inordinatus amor divitiarum*: & art. 8. iſtam: *Avaritia eſt ſuperfluus amor habendi divitias*.

De hoc vitio tamquam ſpeciali ſermo eſt ad Rom. 1. v. 29. 1. ad Tim. 6. v. 10. ad Hebr. 13. v. 5. Porrò quia immoderatus temporalium bonorum amor biſariam poteſt accidere, ſcilicet aut extenſivè, quærendo vel detinendo plura quàm pro conditione & ſtatu ſibi ſufficiant: aut intenſivè nimio deſiderio ea ſive quærendo ſive detinendo quæ oata ſuot poſſideri; ideo ſciendum eſt, quòd priore illo modo peccat quis in proximum: poſteriore io ſeipſum; utroque in Deum.

Articulus III. & IV.

Art. 3. & 4. declarat, Avaritiam poſſe dupliciter conſiderari: uoo modo, prout eſt immoderatus amor divitiarum cum voluntate ſurripiendi vel retinendi aliena; alio modo, quatenus ſolum eſt immoderatus amor pecuniarum nullam iocludens voluntatem damni alterius. Si priori modo conſideretur; opponitur juſtitiæ, eſtque peccatum ex genere ſuo mortale: quamvis contiogat eſſe veniale propter imperfectionem actus, aut ob levitatem materiæ, ſecundùm ea quæ de furto dicebamus q. 66. art. 6. Si poſteriori; opponitur liberalitati, & à Philoſopho vocatur Illiberalitas, eſtque ex ſuo genere peccatum veniale, utpote non aliud dicens quàm Inordinatum affectum erga divitias aut acquirendas aut retinendas. Poteſt tamen eſſe mortale, ſi affectus ille ad divitias ita creſcat, ut propter earum amorem non vereatur quiſpiam facere cootra charitatem Dei vel proximi; veluti ſi aliquod præceptum ſub mortali obligans mavult violare, quàm nou aſſequi divitias, aut quàm eas amittere. Quo modo peccant, qoi ex cupiditate lucri parati ſunt noo audire Miſſam diebus feſtis, vel noo ſubvenire pauperibus extrema aut gravi neceſſitate laborantibus.

Quando avaritia ſit pecc. mort.

Eſt item mortale peccatum hæc avaritia, quando procedit ex alio peccato mortali; ut ſi quis totus ſit io conquirendis divitiis ex errore circa divinam providentiam, aut ex diffidentia benignitatis Dei. Item ſi quis ſuam felicitatem ponat in divitiis. Idcirco ſacræ Litteræ uon ſemel recenſent avaritiam ſive prioris ſive poſterioris modi inter peccata mortalia. Ad Rom. 1. poſtquam Apoſtolus avaritiæ cum quibuſdam aliis peccatis meminit, concludit: *Quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte*. Ad Eph. 5. *Omnis fornicator, aut immundus, aut avarus (quod eſt idolorum ſervitus) non habet hereditatem in regno Chriſti & Dei*. Ad Coloſſ. 3. *Mortificate membra veſtra quæ ſunt ſuper terram, fornicationem*, &c. *& avaritiam quæ eſt ſimulacrorum ſervitus: propter quæ venit ira Dei ſuper filios incredulitatis*. Cooferantur quæ Dominus dixit Matth. 6. & Lucæ 12.

De verbis Baſilii quæ art. 4. in arg. 2. objiciuntur; videatur q. 32. art. 5. in reſp. ad 2. De verbis autem B. Thomæ reſpondentis ad objectiooem; ejuſdem qu. 32. art. 6. quæſ. 3.

Articulus V.

Art. 5. tradit, Avaritiam non eſſe maximum peccatorum. Quia licèt avaritia ſit aliis peccatis turpior, ſi gradus peccati attendatur ex parte illius boni, cui animus humanus ioordinatè ſe ſubjicit, eò quòd illud bonum, ſcilicet pecunia & alia ejuſmodi, ſit minus quàm bonum corporis & animæ: ſi tamen gravitas peccati æſtimetur ex magnitudine ejus boni quod peccato corrumpitur, violatur, aut contemnitur; avaritia minus peccatum eſt illis, quæ vel in Deum committuntur, vel io perſonam proximi. Hæc autem conſideratio eſt potior, quia privatio vel corruptio boni habet ſe formaliter io peccato: cooverſio autem ad bonum commutabile ſe habet materialiter.

Avaritia non eſt maximum omnium peccatorum.

In reſp. ad 1. obſerva, rectè dici, quòd *Avaro nihil eſt ſceleſtius*, etiamſi avaritia non ſit graviſſimum omnium peccatorum. 1. Quia eſt graviſſimum ſi conſideretur bonum cui avarus inordinatè afficitur: cùm enim illud ioter omnia bona ſit Infimum; res indigniſſima eſt, hominem qui eſt ratione præditus, tam vili creaturæ ſe addicere, ſeque totum tradere. 2. Quia avarus paratus eſt quamlibet Iniquitatem facere propter divitias: ut enim apud Eccleſiaſticum ſequitur, *& animam ſuam habet venalem*. Accedit, oullum eſſe vitium, quod hominem io plura ſcelera impellat, quodque ſit adeò noxium proximis & Reipublicæ ſicut avaritia: juxta illud 1. ad Tim. 6. *Qui volunt divites fieri*, (Id eſt, quibus ſemel conſtitutum eſt quovis modo diteſcere) *incidunt in tentationem & laqueum Diaboli, & deſideria multa inutilia & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas*, ſive amor pecuniæ.

Io reſp. ad 3. B. Thom. dicit, Avaritiam eſſe peccatum valde periculoſum. Hujus autem rationes ſunt potiſſimùm tres. 1. Quia latenter irrepit ſub prætextu oeceſſitatis, aut præſentis, aut futuræ; ob quam cauſam Dominus Lucæ 12. dicit: *Videte & cavete ab omni avaritia*. 2. Quia magnam animo perniciem adfert, non tantùm gratia ipſum ſpoliando, ſed etiam impediendo ab amore, guſtu, & intelligentia rerum ſpiritualium. *Fallacia enim divitiarum ſuffocat verbum*, Matth. 13. 3. Quia difficillimè curatur; tum quòd virtutis nomine blanditur, quaſi ſit providentia in futurum; tum quòd videtur oaturæ conſentaneum, quaſi avarus ſolùm quærat ſufficientia ad vitam & ſtatum decentem; tum quòd hunc ſuum morbum pauci agnoſcunt ſimiles phreneticis.

In reſp. ad 4. collata cum lect. 3. in cap. 5. ad Eph. obſerva, avaritiam dici ſervitutem idolorum, ſeu ſpecimen quoddam idololatriæ; partim quia ſicut idololatra ſubjicit ſe creaturæ exteriori, ita avarus: ille ad cultum ei exhibendum; iſte ad eam immodicè amandam propter uſum: partim quia ſicut Paganus in idolo, ita avarus in materia idoli, quæ eſt aurum & argentum, ſuam fiduciam collocat, & propter eam velut finem operatur.

Articulus VI.

Art. 6. docet Avaritiam eſſe peccatum ſpirituale. Quia completur abſque delectatione corpus afficieote per ſolam delectationem ſpiritualem ſeu apprehenſionem rei ad voum habitæ: quia tamen avarus quærit delectationem animalem circa objectum corporale; ideo in reſp. ad 1. tradit, avaritiam non eſſe peccatum merè ſpirituale, ſed medio modo ſe habere inter ea, quæ ſunt purè carnalia, & ea quæ ſunt purè ſpiritualia. Confer. 1. 2. q. 72. art. 2.

Avaritia eſt peccatum ſpirituale.

Articulus VII.

Art. 7. docet, Avaritiam eſſe vitium capitale. Quia ex illa tamquam ex capite vel fonte multa alia vitia oriuntur, idque ſecundùm rationem finis. Nam propter pecuniam (quæ eſt objectum avaritiæ) ſive acquireodam ſive retinendam multa peccata committuntur tamquam propter finem ab avaro intentum; quamvis vice verſa etiam cootingat, avaritiam ex quibuſdam

Avaritia eſt vitium capitale.

aliis

aliis peccatis oriri, quemadmodum tradit Gregorius lib. 15. Mor. cap. 14.

In reſp. ad 1. conſiderandum eſt, non eſſe neceſſarium, ut quæ virtus alicui vitio capitali opponitur ipſa ſit principalis; ac proinde nihil mirum ſi avaritia eſt vitium capitale, quamvis liberalitas non ſit virtus principalis. Quamvis enim bono contrarium ſit malum; non eſt tamen univerſale, quòd majori bono majus malum ſit contrarium, ut ex Philoſopho oſtendimus q. 34. art. 4. ſic neque minori bono minus malum ſemper eſt contrarium.

Articulus VIII.

Filiæ avaritiæ.

ART. 8. docet ex B. Greg. ſeptem eſſe filias avaritiæ, hoceſt ſeptem vitia quæ ſolent oriri ex avaritia. In quantùm enim avaritia excedit in retinendo pecunias; ex ea oritur Obduratio ad non ſubveniendum miſeris: in quantùm verò excedit in accipiendo; oritur ex illa Inquietudo animi curas ſuperfluas ingerens; itemque Violentia & Fallacia, quæ eſt dolus in ſermone nudo; Perjurium, quod eſt dolus in ſermone jurato; Fraus in rebus externis; & perſonarum Proditio. Neque refert, quòd non omnia hæc vitia ſint ejuſdem ſpeciei cum avaritia. Quoniam longè aliud eſt eſſe alicujus peccati filiam, & aliud eſſe ejus ſpeciem. Confer reſp. ad 1. & reſp. ad 4.

QUÆSTIO CXIX.

De Prodigalitate.

Articulus I.

Prodigalitas opponitur avaritiæ.

ART. 1. docet, Prodigalitatem opponi avaritiæ. Partim quidem ſecundùm defectum, quia prodigus neque ſatis afficitur divitiis quantum ratio dictat, neque ſatis incumbit in iis ſive acquirendis ſive retinendis: cùm è contrario avarus excedat, plus æquo ipſas amando, ac etiam nimius ſit in ipſis vel acquirendis vel retinendis. Principaliter verò ſecundùm exceſſum, quoniam ſicut præcipuum liberalitatis officium eſt largitio; ita vitia illi oppoſita præcipuè æſtimantur ex hujus officii defectu & exceſſu: ac proinde prodigus potiſſimùm cenſetur ex largitione nimium profuſa, ſicut avarus ex nimis parca. Exceſſus autem, quem facit prodigus non eſt principaliter æſtimandus ex quantitate rei quam expendit: (cùm nihil vetet, liberalem plus expendere quàm prodigum) ſed ex eo quòd profusè expendat ultra menſuram rectæ rationis, dando ubi, quando, quo modo, quibus non oportet.

Circa reſp. ad 1. obſerva, eumdem poſſe eodem tempore eſſe & avarum & prodigum, ſed ſecundùm diverſa; avarum in acquirendo; prodigum in expendendo. Sunt enim qui, ut ſufficere queant ſuæ nimiæ profuſioni, conantur undequaque acquirere, ſive juſtè ſive injuſtè, nimisque ſunt intenti acquiſitionis eorum quæ volunt profundere; quo caſu avaritia ſubſervit prodigalitati. Sunt etiam qui ſua prodigunt in dona & convivia illis exhibenda, à quibus ſperant officium aliquod quæſtuoſum; ubi prodigalitas ſervit avaritiæ.

Articulus II.

Prodigalitas eſt peccatum.

ART. 2. probat, Prodigalitatem eſſe peccatum. Quia non ſervat medium virtutis. Unde prodigus de ſua prodigalitate vituperatur Luc. 15. Confirm. Qui divitias habent, quamvis ſint earum domini, adhuc tamen habent dominum ſe ſuperiorem, cujus eſt terra & plenitudo ejus; ergo non poſſunt illis divitiis uti prout ipſis libuerit, ſed ſicut vult ille ad quem & originaliter & principaliter pertinent. Qui verò eas prodigunt, aliter eis utuntur quàm Deus velit; ergo prodigalitas eſt peccatum.

Ad gravitatem quod attinet, genere ſuo veniale eſt, quando non alii virtuti opponitur quàm liberalitati; ut quando quiſpiam de propriis eſt prodigus, neque ulli alteri nocet vel nocere deſiderat, neque aliquod aliud præceptum tranſgreditur: alioqui etiamſi pro-

pria prodigat, ſed cum notabili aliorum damno vel ſcandalo, aut aliquod præceptum ſub mortali obligans violando; ejus prodigalitas erit peccatum mortale. Quæ autem prodigalitas opponitur juſtitiæ, eſt genere ſuo peccatum mortale: cujuſmodi eſt, quando Tutores & curatores prodigunt bona pupillorum; & diſpenſatores bona ſibi commiſſa; & mercatores ſua quidem propria, ſed cum detrimento creditorum, reddendo ſe impotentes ad eis ſolvendum; & quando maritus per ſuam profuſionem notabiliter nocet uxori, aut liberis, non eis providendo neceſſaria. De Verbis Apoſt. quæ in reſp. ad 1. explicat, conferantur q. 84. art. 1. in 1. 2.

Articulus III.

ART. 3. oſtendit, Prodigalitatem ſecundùm ſe, hoceſt ſecundùm ſuam propriam rationem eſſe minus peccatum quàm avaritia. Partim quia minùs longè recedit à liberalitate, cùm ad liberalitatem pertineat dare, in quo ſuperabundat prodigus, & deficit avarus. Partim quia multis prodeſt, in quos ſua expendit, avaritia autem vix ulli; partim quia facilius curatur, mediatrice ſcilicet vel ætate, vel egeſtate.

Quo ſenſu dicat in reſp. ad 1. Clericos eſſe diſpenſatores bonorum Eccleſiæ; q. 183. art. 7. eſt explicandum.

QUÆSTIO CXX.

De Epiikia.

Articulus I.

ART. 1. docet, *ἐπιείκειαν*, eſſe virtutem. Cùm enim leges dentur de humanis actibus: actus autem humani ſint variabiles; leges non ita poſſunt dari ut in nullo deficiant, ſed ſatis eſt quòd Legislatores attendant id quod in pluribus accidit. Ut ergo ſtatuatur quid agendum ſit in caſibus illis particularibus, in quibus lex ſecundùm verba deficit; opus eſt aliqua virtute, & hæc dicitur à Græcis *ἐπιείκεια*, à Latinis, *Æquitas*. Quamvis enim variæ ſint iſtius vocabuli græci ſignificationes: nam interdum ſignificat modeſtiam, interdum humanitatem, æquitatem, probitatem, benignitatem, bonam fidem; in propoſito tamen ſumitur pro ea æquitate, quæ eſt legis in benigniorem partem moderatio, caſu particulari & circumſtantiis præſentibus ita exigentibus: ſive qua prætermiſſis verbis legis, id ſequimur quod ratio poſtulat, quodque vellet fieri Legislator, ſi vel præſens eſſet, vel conſideretur. Quid Æquitas.

Confirm. Æquitas ſic intellecta habet ſpeciale objectum, & in eo peculiarem difficultatem; ergo eſt virtus ab aliis diſtincta. Prob. Ant. Objectum enim ipſius eſt bonum publicum ſeu commune, non ſub quacumque ratione, ſed ſub ea, qua præter communes regulas, & præter verba legis, ipſum eſt in quibuſdam particularibus caſibus quærendum: in quibus caſibus, cùm contingat homines etiam doctos hærere, & ex zelo legis velle ipſius verba ſequi; ideo dicebamus, iſtud æquitatis objectum habere peculiarem difficultatem. Unde Juriſconſultus lege *Si Servum*, De Verb. Oblig. lib. 5. ff. dicit, quòd *In quæſtione de æquo & bono plerumque ſub authoritate juris ſcientia periculosè erratur*. E. C. lex habet, reddendum eſſe depoſitum; non licere aſcendere muros civitatis, & alia hujuſmodi: contingit autem, quòd vel furioſus gladium depoſitum repetat ad ſibi vel alteri nocendum; vel quòd rebellis contra Principem aut Remp. repetat pecuniam depoſitam, ut poſſit rebellionem ſuam proſequi: contingit etiam quòd hoſtes ita immineant urbi, ut niſi quis citò muros conſcendat, eam ſint occupaturi; his ergo caſibus æquitas dictat, neque gladium, neque pecuniam eſſe reddendam, & oportere muros aſcendere. Confer q. 60. art. 5. in reſp. ad 2.

De reſp. ad 2. & 3. vide in 1. 2. q. 96. art. 6. ad 1. & 2.

Articulus II.

Art. 2. docet, ἐπιείκειαν, ſive Æquitatem eſſe partem juſtitiæ communiter dictæ ſeu legalis. Juſtitia enim legalis communiter dicta ea intelligitur, quæ reſpicit bonum commune, ſive quantum ad verba legis, ſive quantum ad intentionem Legiſlatoris; & dividitur in juſtitiam legalem ſtrictè acceptam, & in epiikiam tamquam in duas ſpecies, quarum potiſſima eſt epiikia: nam juſtitia legalis ſtrictè accepta eſt quæ obtemperat verbis legis; Epiikia verò quæ obtemperat intentioni Legiſlatoris, etiam recedendo à verbis legis, quando circumſtantiæ id poſtulant: potiſſimum autem eſſe ſpectandam intentionem Legiſlatoris, nemini debet eſſe dubium.

QUÆSTIO CXXI.

De pietate qua eſt donum.

Articulus I.

Quid hic pietas. Artic. 1. docet, Pietatem eſſe donum Spiritus Sancti. Partim quia inter dona recenſetur Iſa. 11. Partim quia pietas hic ſumitur pro bona diſpoſitione, ſecundùm quam animus eſt erga Deum ut patrem benigniſſimum benè affectus, promptèque mobilis à Spiritu ſancto ad officium & cultum Deo tamquam patri exhibendum. Sive autem dona à virtutibus differant realiter, ſive tantùm ratione; (qua de re diſſerendi locus eſt 1. 2. qu. 68.) differt tamen pietatis donum à religione ac etiam à timore filiali, quòd religio exhibeat cultum Deo ut Creatori & Domino excellentiſſimo; pietas autem ut patri benigniſſimo: & quòd timor filialis ſit ille animi affectus, quo humiliter ſubjicimur Deo, conſiderata ejus eminentia ſeu majeſtate; pietas verò eſt bonus erga Deum ut benigniſſimum patrem affectus. Igitur pietas pro objecto habet paternam Dei benignitatem: timor autem Dei majeſtatem. Differt præterea hoc donum pietatis à pietate virtute, de qua q. 101. quòd hæc patri carnali cultum exhibeat: donum pietatis patri omnium ſpirituali Deo. Veruntamen ſicut virtus pietatis cultum exhibet non ſolùm patri, ſed etiam ſanguine junctis: ita hoc donum principaliter quidem Deo; ſecundariò autem ejus amicis cultum exhibet tamquam Deo conjunctis. Unde ad ipſam pertinet honorare Sanctos, non contradicere Scripturæ ſacræ, etiam non intellectæ, & ſubvenire miſeris. Hic ad 3.

Articulus II.

Artic. 2. declarat, Ex octo beatitudinibus ſecundam, quartam, & quintam reſpondere dono pietatis, ſicut ſcilicet actus reſpondent habitui, à quo procedunt. Nam à dono pietatis procedit mititas ſive manſuetudo & miſericordia, per quas miſeris ſubvenitur propter Deum, & procedere etiam poteſt deſiderium juſtitiæ.

QUÆSTIO CXXII.

De præceptis juſtitiæ.

Juxta methodum in hujus p. Procem. propoſitam, ut eadem ſerie doctrinæ explicaretur unaquæque virtus cum dono ſibi reſpondente & vitia ei oppoſita; tum præcepta divina ad unamquamque virtutem pertinentia, ſive affirmativa, ſive negativa: ſicut B. Thomas egit de præceptis pertinentibus ad Fidem qu. 16. de pertinentibus ad Spem q. 22. de pertinentibus ad Charitatem q. 44. & de pertinentibus ad Prudentiam, quæ eſt prima virtutum cardinalium q. 56. ita poſtquam de juſtitia ejuſque partibus & vitiis oppoſitis tractavit; nunc de præceptis juſtitiæ agit. Ac primùm, quænam ea ſint: an videlicet ſint illa quæ continentur Decalogo; deinde quid unum quodque eorum ſit.

Cæterum quia Decalogi explicatio eſt catechetica, & plurima ad eum pertinentia ſuis propriis locis explicata ſunt; veluti de Dei adoratione hujus p. qu. 85. de Idololatria variisque ſuperſtitionibus, q. 94. 95. 96. de Dei tentatione, q. 97. de Imaginum cultu 3. p. q. 25. art. 3. de Voto hujus p. q. 88. de Juramento, qu. 89. de Perjurio, qu. 98. de Blaſphemia, q. 14. de Parentum & aliorum honore q. 101. & 102. de Homicidio qu. 64. de Bello qu. 40. de Duello qu. 41. de Mœchia q. 153. & 154. de Furto & rapina qu. 66. de Reſtitutione qu. 62. de Uſura, qu. 78. de Mendacio qu. 110. de Falſo teſtimonio qu. 70. de Judicis & Advocati officio qu. 67. & q. 71. idcirco non hic morabimur, ſed ea dumtaxat perſtringemus, quæ doctrina ſcholaſtica & Authoris textus requirit.

Articulus I.

Art. 1. docet, Præcepta Decalogi eſſe præcepta juſtitiæ, illius nimirum, quæ ponitur ſecunda inter virtutes cardinales. Quia inter virtutes ſola juſtitia ordinat hominem ad alterum, ut ei reddat quod debet: omnia autem Decalogi præcepta id agunt, ut unuſquiſque quod alteri debet hoc faciat. Tria enim prima præſcribunt officia religionis quæ debemus Deo; quartum id præſcribit quod debemus parentibus; reliqua ſex quod debemus æqualibus. Præcepta Decalogi ſunt præcepta juſtitiæ.

Si dicas: Omnia Decalogi præcepta pertinere ad charitatem; ergo non ad juſtitiam. Reſp. Neg. C. Quia pertinent quidem ad Charitatem tamquam ad finem, ſed immediatè dantur de actibus juſtitiæ, hic ad 4. Ob. Reſp.

Fuiſſe verò in tabulis per Moyſen allatis ſcripta decem præcepta, quæ propterea Græci nominaverunt Decalogum; ex ipſo ſacræ Scripturæ textu manifeſtum eſt. Nam Exod. 34. Deut. 9. & 10. expreſsè dicitur fuiſſe illic ſcripta *Decem verba*. Et quamvis non perinde conſtet, quo pacto decem illa verba ſeu ſermones & præcepta fuerint in duas tabulas diviſa; Auguſtini tamen epiſtol. 119. cap. 11. qu. 71. in Exod. Conc. 1. in Pſal. 32. & lib. de Decem chord. c. 5. diviſio communiter recipitur; ut tria prima præcepta ad Deum pertineant, reliqua ſeptem ad proximum: valdeque probabile eſt, illa tria priori, ſeptem alia poſteriori tabulæ inſcripta fuiſſe. Vide B. Thom. 1. 2. qu. 100. art. 4.

Articulus II.

Art. 2. declarat, Primum Decalogi præceptum convenienter tradi. Cùm enim per Decalogum homo eſſet inſtruendus ad virtutem; oportuit primò jacere quoddam fundamentum Religionis, per quam ordinamur in Deum ſicut in finem: & quia ſecundùm viam generationis, prius eſt tollere impedimenta, quàm ſemen ſpargere; ideo conveniens fuit, ut primò excluderentur impedimenta veræ Religionis, quod fit prohibendo cultum ſive internum ſive externum falſi Numinis, quo nimirum is pro Deo colitur, qui non eſt Deus; ac ſimul etiam omnem veri Dei falſum & illegitimum cultum: hæc autem omnia prohibentur primo præcepto, quod in verbis Exod. 20. relatis extenditur uſque ad hæc verba *Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum* excluſivè. Totum autem iſtud præceptum primum eſſe juris naturæ, & non prohibere ne judæis quidem vel ſacras imagines, vel earum cultum, ſed idololatriam; complurium eſt ſententia. De primo præcepto Decalogi.

Nam Aug. qu. 71. in Exod. ita ſcribit: *Quod dictum eſt, Non erunt tibi dii alii præter me; hoc ipſum perfectius explicatur, cùm prohibentur colenda figmenta*. Epiſt. 119. c. 12. *Inter omnia illa decem præcepta, ſolum ibi quod de ſabbatho poſitum eſt, figuratè obſervandum præcipitur*. Et infra: *Cætera tamen ibi præcepta propriè ſicut præcepta ſunt, ſine ulla figurata ſignificatione obſervamus: nam & idola non colere manifeſtè didicimus* &c. Lib. de ſpir. & lit. c. 14. *In illis decem præceptis, excepta ſabbathi obſervatione, dicatur mihi, quid non ſit obſervandum à Chriſtiano, ſive de non faciendis colendiſque idolis, aliiſque ullis diis præter unum verum Deum, ſive de non accipiendo nomine Domini in vanum?* &c. Eademque eſt ſententia Irenæi lib. 4. cont. hær. Primo Decalogi præcepto non prohibentur imagines.

hær. c. 31. Damaſceni Orat. 3. de Imag. quos ſequitur noſter Author 3. p. qu. 25. art. 3. ad 1. ac poſt eum idem ſentiunt Eſtius in 3. dub. 37. §. 10. & 11. & Marius in c. 20. Exo. Ac proinde horum verborum *Non facies tibi ſculptile* ſive idolum, *nec omnem ſimilitudinem*, ſcilicet Numinis, quod eſt in cœlo, terra, vel aquis ſenſum ita ex ſubſequentibus *Non adorabis ea neque coles* aliqui reddunt, quaſi diceretur: non facies ut adores & colas ea, hoceſt ut cultum divinitatis eis impendas.

Quæſt. Poſſet autem quæri: Utrùm non ſimpliciter prohibeatur eo præcepto facere idola, etiamſi non eo fine fabricarentur, ut honor eis impendatur. Sed Reſp. Reſpondendum videtur: Non in univerſum prohiberi. Si quis enim ſive ad repræſentationem in aliqua Commœdia exhibendam, ſive ad Gentilium ſtultitiam (ſi res ita poſtularit) infamandam idolum aliquod fabricaret, vel fabricari faceret, ubi nec ipſi nec ulli alteri foret periculum ſcandali; non peccaret. Si verò faceret idolum; non quidem ad cultum, ſed ad falſam alicujus Numinis repræſentationem, ſive ad ſignificandum quippiam eſſe Deum, aut Dei ſimilitudinem, quod vel omninò non eſt, vel ſaltem neque eſt Deus, neque vera Dei ſimilitudo; graviter peccaret. Veluti ſi quis fingeret imaginem chymeræ tamquam Dei alicujus ſimilitudinem; aut ſi fabricaret imaginem Solis, Lunæ, Jovis, Veneris, ad ſignificandum Solem vel Jovem eſſe Deum, Lunam aut Venerem eſſe Deam. Item ſi tentaret facere imaginem Dei Patris, eamque ad hoc uſurparet, ut declararet ipſum eſſe corporeum, quamvis nullum iſtis ſimulacris cultum vellet exhibere; peccaret tamen contra primum Decalogi præceptum. Quapropter plenior explicatio videtur, ſi per iſta verba *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem:* & per iſta *Non adorabis ea neque coles* intelligantur duo prohiberi. Prius, ne quis idolum ſibi fabricet tamquam idolum formaliter, hoceſt quod reputet eſſe Deum vel Dei (qui tamen Deus non ſit) ſimilitudinem aut repræſentationem, etiamſi fortaſſis non faceret ad adorandum. Poſterius, ne ullum idolum colat ſive interiori ſive exteriori cultu. Qui verò idolum faceret eo modo, qui ſupradictus eſt eſſe licitus, ideo non ageret contra hoc præceptum, quia non faceret idola formaliter tamquam idola, ideſt quæ putet, vel eſſe Deum, vel Dei veriſimilitudinem, ſed materialiter ſolùm. Huic expoſitioni favent quæ B. Thomas hìc ad 2. ait: In primo præcepto opportunè prohiberi etiam ipſarum imaginum (falſorum ſcilicet Deorum, de quibus immediatè præcedit) inſtitutionem, cùm dicitur *Non facies tibi ſculptile*; & ipſarum imaginum cultum, cum dicitur *non coles ea* &c.

ARTICULUS III.

De ſecundo præcepto. ARTIC. 3. oſtendit, Secundum Decalogi præceptum convenienter tradi. Quia poſt excluſum unum impedimentum, quod veræ Religioni opponitur per exceſſum, & pertinet ad ſuperſtitionem; expediebat tolli aliud, quod eſt irreligioſitas ſeu irreverentia, & eidem Religioni opponitur per defectum.

Prohibetur ergo iſto præcepto aſſumi nomen Dei in vanum, malè ſcilicet jurando, ſive promiſſorio, ſive aſſertorio juramento. Prohibetur etiam ne quis malè voveat, aut quod benè vovit violet; imò & omnis inordinata divini nominis aſſumptio, qualiſcumque illa ſit, ſive per blaſphemiam, ſive per dogmatum falſorum traditionem, aut aliter. Quamvis enim hujus præcepti verbis litteraliter intellectis directè & primò prohibeatur vana juratio, ex conſequenti tamen etiam aliæ nominis Dei vanæ & inordinatæ aſſumptiones intelligendæ ſunt prohiberi. Ideo autem expreſſiùs prohibetur vana juratio quàm blaſphemia, etiamſi non ſit gravius peccatum, quia conveniens fuit illa expreſſiùs prohiberi, quæ in curſu vitæ humanæ communiùs ſolent accidere: frequentior autem eſt vana juratio quàm blaſphemia. Ex adverſo autem à nobis exigitur, ut nomen Dei, hoceſt ipſam divinam majeſtatem, quatenus in ſermonem noſtrum venit, honore congruo afficiamus, quod fit laude, gratiarum actione, invocatione, oratione, religioſa juratione, & proſtratione, pia votorum nuncupatione & perſolutione, quando nos aliquid jurare vel vovere decet: item quoties de Deo loquendum eſt, honorificam Dei mentionem faciendo.

ARTICULUS IV.

ART. 4. oſtendit, Tertium præceptum Decalogi convenienter eſſe traditum. Quia remotis impedimentis veræ Religionis per primum & ſecundum præceptum, reſtabat ut in tertio ſtatueretur illud, per quod homines in vera religione fundarentur: hoc autem eſt cultus qui jubetur Deo exhiberi. Et quia ad cultum interiorem, qui Fidem præſupponit, & in oratione ac devotione conſiſtit, magis inducuntur homines ex interiori Spiritus S. inſtinctu: quia etiam ejuſmodi cultus interior in primo & ſecundo præcepto ſatis intelligitur requiſitus; (Fidem enim rectam eſſe neceſſariam ſignificant illa verba *Ego ſum Dominus Deus tuus* juxta doctrinam S. Thomæ, ſupra qu. 13. art. 2. ad 2. & q. 16. art. 1. cap. & nos oportere Deo reverentiam cultumque exhibere, non obſcurè colligi poteſt ex eo, quòd ipſe ſolus ſit pro Deo colendus, quòdque nomen ipſius reverenter ſit habendum) ideo conveniebat, aliquod præceptum dari de cultu exteriori ſecundùm aliquod ſignum ſenſibile beneficii communis, quod ad omnes pertinet, ſcil. ad repræſentandum opus creationis Mundi. Et hoc eſt tertium præceptum Decalogi, quod partim eſt morale, partim ceremoniale. Quantùm enim ad hoc quod ſignificat, aliquo tempore eſſe vacandum divinis; morale eſt: quantum verò ad determinationem temporis, ut tempus illud eſſet Sabbathum in ſignum communis beneficii creationis Mundi; eſt ceremoniale. Unde apud Chriſtianos obſervantia Sabbathi deſiit, & ejus loco ſucceſſit obſervatio diei Dominicæ in memoriam reſurrectionis Domini. Quæ obſervatio quòd ab Apoſtolis deſcendat, manifeſtum eſſe poteſt ex Innoc. I. epiſt. ad Decent. ex Ignatii epiſt. ad Magneſ. ex Aug. epiſt. 119. imo & ex Apoc. c. 1. ubi Dominica dies in terminis exprimitur: itemque ex Act. 20. v. 7. Cæterum qualiter dies Dominicus ſit celebrandus; his paucis videtur explicandum. Cùm *obſervantia diei Dominicæ in nova lege ſuccedat obſervantiæ Sabbathi*, idque *non ex vi præcepti legis* (nimirum Decalogi) *ſed ex conſtitutione Eccleſiæ & conſuetudine populi Chriſtiani*, quemadmodum B. Thom. hìc in reſp. ad 4. loquitur; intelligendum eſt præcipi, ut diem Dominicam ſanctificemus, hoceſt in Dei cultum tranſigamus atque impendamus: id autem fit divinam majeſtatem, potentiam, ſapientiam, bonitatem laudando & meditando, ejus beneficia recolendo, deque iis gratias agendo, ac inſuper ea à Deo petendo quæ nobis ſunt neceſſaria. Et ſicut Judæi Sabbathum obſervabant in memoriam creationis Mundi: alia verò atque alia Dei beneficia recolebant in Paſchate, Pentecoſte, feſtiſque aliis, de quibus Lev. 23. Jud. 16. Eſth. 9. 1. Mach. 4. ita nos Chriſtiani diem Dominicam in memoriam reſurrectionis Chriſti ac noſtræ redemptionis celebramus: aliis autem diebus pro varietate feſtorum varios Fidei articulos, & diverſa circa idem redemptionis opus beneficia, vel etiam Sanctorum merita recolere debemus, & Deo gratias agere. Ut verò ad iſta commemoranda magis juvarentur Fideles, Sancta Mater Eccleſia duo conſtituit, per quæ debemus ſanctificare dies Dominicos, ac etiam illos alios feſtivos, qui ſunt de præcepto. Unum eſt abſtinere ab opere ſervili: alterum vacare divino cultui.

Quid opus ſervile. Ad Prius quod attinet, opus ſervile dicitur opus corporale ſolitum committi ſervis ſeu famulis. Unde B. Tho. in 3. d. 37. art. 5. quæſt. 2. ad 2. *Ad litteram opera ſervilia dicuntur, ad quorum exercitium ſervos deputatos habemus, in quibus debent artes mechanicæ dirigere, quæ contra liberales dividuntur.* Et hoc art. ad 3. *Opera ſervilia ſecundùm hoc dicuntur opera corporalia, in quibus unus homo alteri ſervit.* Quapropter ad diſcernendum utrùm aliquod opus ſit ſervile, an non; nihil refert, an exerceatur propter lucrum vel mercedem, aut

propter alterius utilitatem; vel utrùm hic & nunc fiat per ſervum, an per alium: quia non ſolis ſervis convenit operari propter lucrum, & ob mercedem, vel ſtipendium; nam & Principes, & Duces, & Magiſtri, & Lectores operari ſolent propter lucrum & ſtipendium, quorum tamen opera non ſunt idcircò ſervilia. Neque etiam ſolùm opus in alterius utilitatem factum cenſeri poteſt ſervile, cùm & proprias veſtes conficere, & agrum vel vitem propriam excolere ſine dubio ſit opus ſervile, etſi non fiat propter alterius utilitatem. Sed ad opus ſervile ſufficit, quòd ſit tale opus corporale, quod quantum eſt de ſe aptum eſt fieri per ſervos, & ad cujus propterea exercitium ſolent ſervi eſſe deputati. Sicut autem Judæis non tantùm ſervilia opera fuere prohibita, ſed & alia quædam non ſervilia, ut iter agere Exod. 16. vendere & emere 2. Eſdr. ult. ita nunc præter opera ſervilia, etiam alia quædam hominem à Dei cultu abſtrahentia prohibentur, præſertim iſta quatuor: *Mercatus* ſeu nundinæ, ſive annales ſive hebdomadariæ: *Placitum* ſeu ſtrepitus judicialis: *Juramenti præſtatio* in publica aliqua actione præſertim civili, niſi pro pace vel alia neceſſitate: & *Prolatio ſententiæ judiciariæ*, cap. *Omnes*, & cap. *Conqueſtus eſt*, tit. de Fer. Sed ſciendum, quòd non tam arcta eſt prohibitio quippiam horum, ſive ſervilium, ſive aliorum, agendi die Dominica, ſicut erat in Sabbatho veteris Legis, quemadmodum hic ad 4. notat B. Thom. & propterea non tantùm exiguitas materiæ excuſat à mortali; neque etiam ſola neceſſitas corporis ſui vel alterius ſublevanda, vel damnum ſubitum avertendum poteſt excuſare ab omni peccato, ſi aliquod opus in die Dominica vetitum fiat: ſed etiam conſuetudo, partim legis Eccleſiaſticæ interpretativa, partim moribus utentium introducta, Prælatis Eccleſiæ non prohibentibus. Hinc eſt, quòd nullatenus peccent, qui die Dominico cibos coquunt, aliaque agunt ad uſum coquinæ pertinentia; imò & qui paſtillos & ſimilia quædam laborem poſtulantia faciunt, occaſione ita requirente. Item qui dum pluviæ timentur, frumenta congregant, vel uvas colligunt; quamvis ut hæc publicè fiant, Paſtoris licentia requiratur: & ſimiliter in caſibus neceſſitatis, quando neceſſitas non eſt per ſe clara vel certa. Item qui comeſtibilia vendunt vel emunt ad minutum; qui medicinas ægrotis præparant; qui lateres, calcem, tegulas coquunt. Utrùm verò piſtoribus liceat panes die Dominico vel feſto coquere; putamus ſtandum eſſe conſuetudini receptæ, cùm alioquin regulariter non liceat ſive piſtoribus ſive aliis panem coquere die feſto, eò quòd facilè poſſit præveniri. Ubi autem non potuit præveniri, vel propter populi multitudinem, vel propter feſtorum continuationem; tunc ut alii cibi ita & panes parari poſſunt & coqui.

Quæ præter opera ſervilia prohibeantur die Dominico.

Difficultas eſt, utrùm die Dominico licitum ſit ſcribere. Quantùm ad ſcriptionem vel etiam tranſcriptionem eam, quæ fit gratia juvandæ memoriæ, vel cauſa addiſcendi, docendi, concionandi, diſputandi, patrocinium præſtandi; ſatis certum eſt quòd ſit licita. Quia eſt opus ad liberos ac ingenuos pertinens: non autem proprium ſervis, cùm ſit ſpecies quædam locutionis. Quantùm verò ad traſcriptionem, quæ fit ab iis qui mercede ſunt conducti; Authores variant. Et quidem quamvis opus, quod de ſe non eſt ſervile, non ex eo tranſeat in ſervile, quòd fiat ob lucrum vel mercedem; non videtur tamen admittendum, quòd nulla tranſcriptio ſit aliquid ſervile. Qui enim officium tranſcribendi exercent velut artem aliquam; meritò videri poſſunt facere opus ſervile, non quia tranſcribant propter lucrum, ſed quia ſervorum videtur tale officium exercere, cùm non ſint domini ſed amanuenſes & famuli, qui ad officium tranſcriptionis deputantur. Eadem ratione non videntur à violatione diei Dominicæ immunes famuli Conſiliariorum, Advocatorum & ſimilium, ſi magnam talis diei partem inſumant in deſcribendis proceſſibus, computibus, & aliis hujuſmodi, quæ ſunt merè profana. Vide Cajet. hoc art. 4. Navarr. c. 13. n. 14. Tolet. lib. 4. c. 24. Azor. p. 2. lib. 2. c. 27. Qui verò, non ut officium exercentes, ſed ſolùm tamquam rogati deſcribunt conciones, lectiones, & ſimilia: quamvis ob mercedem faciant; excuſari poſſe videntur: ſive quia non ſerviliter agant: ſive quia neceſſitas vel juſta aliqua cauſa poſtulet, ut diebus Dominicis tranſcribant.

Operibus porrò ſervilibus annumeranda ſunt, pingere, & imprimere: non ſervilibus autem, itinerari venari, piſcari, dum cauſa recreationis fiunt. Quod propterea additur, quia ex officio venationem aut piſcationem exercere ſervile videtur, ac in die feſto prohibitum, niſi conſuetudo aliter obtinuerit, ſicut paſſim obtinuit quòd liceat iter agere.

De choreis vide ad q. 148. art. 6.

Quod attinet ad poſterius, per quod debemus ſanctificare diem Dominicam; illud eſt ut tunc vacemus divino cultui. Et quamvis ad hoc ut perfectè diem illum ſanctificemus, majori tunc ſtudio inſiſtendum ſit operibus pietatis, & ab omni ſaltem graviore peccato abſtinendum; nihilominus ut quiſpiam non ſit tranſgreſſor præcepti Eccleſiæ tranſgreſſione mortali, regulariter ſufficit, ut præter ceſſationem ab omni opere ſervili, & ab aliis operibus per Eccleſiam prohibitis, unuſquiſque Miſſam audiat. Hoc autem præceptum de Miſſa die Dominico audienda ex Apoſtolorum inſtitutione perpetuaque populi fidelis conſuetudine deſcendit. Quamvis enim quidam ſint ea de re canones, ut in Conc. Agathen. can. 14. & 31. in Conc. Aurelian. 3. can. 22. in Syn. Tribur. can. 35. magis tamen hæc vel modum audiendi, vel locum præſcribunt, quàm ſimpliciter præcipiant Miſſam audire diebus Dominicis. Unde his longè antiquior Aug. Serm. 251. de Temp. loquens de die Dominico: *In die* inquit, *nullus ſe à ſacra Miſſarum celebratione ſeparet*. Et Clem. Rom. lib. 7. Conſt. c. 31. *Die reſurrectionis Domini, quem Dominicum dicimus, convenite ſine ulla conventus intermiſſione ad agendum gratias Deo, & profitendum beneficia, quibus nos Deus per Chriſtum affecit, cùm liberavit nos ignorantia, errore, vinculis, ut ſic ſacrificium veſtrum reprehenſione careat* &c. Quapropter juxta hanc regulam B. Aug. lib. 4. cont. Donat. c. 24. *Quod univerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt; nonniſi Authoritate Apoſtolica traditum rectiſſimè creditur*; omnino dicendum eſt, & inſtitutionem diei Dominicæ, & præceptum de Miſſa illo die audienda eſſe traditionis Apoſtolicæ. Horum occaſione.

Præceptum de Miſſa audienda eſt Apoſtolicum.

Quæritur 1. An præceptum audiendi Miſſam obliget ſub mortali, etiam ſecluſo contemptu. Reſp. affirm. certa eſt. Quia præceptum eſt de re notabili: ac proinde qui vel ſemel voluntariè omittit eo die Miſſam audire peccat mortaliter, niſi vel probabilis ignorantia ſeu oblivio, vel alia rationabilis cauſa excuſet. Neque his obſtat, quòd olim multi Anachoretæ vitam in ſolitudine tranſegerint, ubi diebus Dominicis Miſſam non audiebant. Excuſabantur enim ab illius præcepti obſervantia; vel quòd Spiritus S. inſtinctu ſic viverent; vel quòd putarent, ſe non teneri ad iſtud præceptum, quia longè ab aliis remoti, procul à ſacris ædibus abeſſent.

Tacita Ob.

Quæritur 2. Quæ requirantur ad ſatisfaciendum huic præcepto. Reſp. Requiri duo: unum, ut quiſpiam ſit corporaliter præſens loco ubi ſacrum dicitur; alterum, ut etiam ſit præſens mente, ſive ut ſit attentus. Præſentia corporis non ſumitur ex loci vicinitate vel diſtantia: nam poteſt quis eſſe propè, & tamen eſſe abſens, ut ſi habeat domum vicinam Eccleſiæ; poteſt etiam longè diſtare, & tamen eſſe præſens, ut in magnis Eccleſiis multive populi magno concurſu fieri ſolet, ubi contingit aliquos longè eſſe ab altari: ſed res tota moraliter eſt conſideranda, ſecundum quod is communi hominum opinione judicatur eſſe præſens alicui rei, qui ſcit quid agitur, & ad hoc ipſum præſentem ſe exhibet. Attentio porro non conſiſtit in eo, quòd auribus corporis audiatur Sacerdos Miſſam faciens; nam & ſurdus poteſt Miſſam attentè audire, ac etiam illi qui vel ob loci diſtantiam ab altari vel ob celebrantis vocem exilem non audiunt ipſum verba Miſſæ pronuntiantem: ſed requiritur attentio religioſa ad cultum Dei pertinens; ita ſcilicet, ut quis velit audire Miſſam quæ celebratur, ibique vel Deum oret, vel ei ſe ſubmittat, eumve honorare velit, vel ſaltem attendat ad ea quæ Sacer-

Quæ præſentia corporalis.

Quæ attentio.

Sacerdos facit tamquam ad res ſacras. Et hæc attentio debet toto tempore Miſſæ permanere ſaltem virtualiter; quomodo manet etiamſi quis diſtrahatur involuntariè: quod eſt dicere, quamdiu quis etſi aliena cogitet, aut non advertit ſe de illis cogitare, aut non advertit ſe ea cogitare tempore Miſſæ, ſeu eo tempore quo deberet ad divina attendere. Si quis verò tota Miſſa vel magna ejus parte quippiam agat, quod attentionem ad divina impediat: veluti ſi aliena legat vel ſcribat: ſi fabuletur, ac aliter voluntariè diſtrahatur; nequaquam cenſendus eſt Miſſam audire, quia non audit attentè: attentio autem non tantùm eſt modus auditioni Miſſæ extrinſecus, ſed eſt de illius ſubſtantia. Si quis tempore Miſſæ ex præcepto audiendæ horas canonicas legat, vel injunctam pœnitentiam perſolvat, non eſt putandus propterea eſſe diſtractus, cùm ſufficientem poſſit habere attentionem, & ad Miſſam & ad Horas, vel pœnitentiam; atque ita non dubium eſt, quin ſimul poſſit utrique præcepto ſatisfacere.

Quæritur 3. An ſit ſatis audire partem Miſſæ, ad hoc ut ſatisfiat præcepto Eccleſiæ, ſaltem ſic ut evitetur peccatum mortale. *Reſp.* Satis conſtare, quòd Eccleſia præcipiat audire integram Miſſam; ideoque omnes illos peccare, qui voluntariè & ſine legitima cauſa omittunt aliquam partem Miſſæ, etiam parvam. Quod tamen peccatum, ſecluſo ſcandalo & contemptu, non eſt plus quàm veniale, niſi pars notabilis ſine cauſa omittatur. Omittere autem cenſetur partem notabilem, qui totum Miſſæ principium, Epiſtolam, & Evangelium omittit: item qui principium, & epiſtolam omittit, eaque omnia quæ ſtatim poſt Sacerdotis communionem dicuntur uſque ad finem. Rurſum, qui audita Miſſa ab initio, recedit antequam celebrans ſeipſum communicet. Non videtur autem omittere partem notabilem, ita ut ſit reus peccati mortalis, qui omittens principium & epiſtolam, audit evangelium ac totum reſiduum: neque is qui à principio Miſſæ audit uſque ad communionem & ſtatim facta communione recedit. Quòd autem iſtorum quiſpiam privatim legat evangelium vel etiam alia prætermiſſa, eſt impertinens; quia ut ab eo leguntur, non faciunt partem Miſſæ.

Circa hæc verò obſervandum eſt, peccatum mortale ejus, qui ſine cauſa legitima omittit eam partem, quæ vocari ſolet Miſſa Fidelium, & extenditur ab Offertorio uſque ad finem, gravius eſſe quàm alterius, qui ſolùm omittit miſſam Catechumenorum ita dictam, quòd Catechumeni poſſint illi intereſſe, & conſiſtit in iis quæ ab initio Miſſæ leguntur uſque ad evangelium & concionem (ſi habetur) incluſivè. De quibus videri poſſunt quæ diximus 3. p. q. 84. art. 1. quæſ. 18. Ratio diverſitatis eſt, quòd in Miſſa Fidelium continentur illæ actiones ſacrificii principales, nimirum conſecratio & communio, quæ in Miſſa Catechumenorum non continentur: gravius autem eſt etiam in eodem genere peccati omittere partes principaliores quàm alias.

Quæritur 4. An is præcepto Eccleſiæ ſatisfaciat, qui unius Miſſæ partem extremam audit à canone, & poſteà initio alterius, uſque ad canonem. *Reſp.* Non ſatisfacere. Quia partes disjunctæ non conſtituunt totum; ac proinde talis non verè dici poteſt audiviſſe integram ſeu totam Miſſam: quamvis probabile ſit, quòd tum bona fides, tum opinio ſeu authoritas aliter ſentientium poſſit talem à mortali excuſare.

Quæritur 5. Quæ Miſſa ſit audienda. *Reſp.* Ex vi præcepti Eccleſiaſtici non eſſe neceſſarium quòd unius certi generis Miſſa audiatur, ſed poſſe præcepto ſatisfieri audiendo quamcumque Miſſam, ſive ſit de die, ſive de defunctis, ſive votiva, quemadmodum communiter tradunt Summiſtæ. Quia Eccleſia præcepit audire Miſſam: quælibet autem talis eſt vera Miſſa.
Tacita Ob. Neque his obſtare putandum eſt c. *Quidam laicorum*, tit. de Celebrat. Miſſar. quaſi illic decernatur, oportere audire Miſſam de die. Quia non eſt ibi ſermo de Miſſa, quam audire oporteat ex neceſſitate præcepti Eccleſiaſtici, ſed de quorumdam ſuperſtitione, qui habebant in conſuetudine, per ſingulos dies audire Evangelium *In principio erat verbum*, & Miſſas peculiares de S. Trinitate, de S. Michaele, nec alioquin ſibi videbantur ſufficienter audiviſſe Miſſam. Si quis autem ex reverentia & devotione cupiat Miſſam peculiarem audire; ibi non reprobatur. Cùm enim ſancitur, ut deinceps de Miſſis peculiaribus hoc non fiat; additur duplex exceptio: *Niſi ſuo tempore: & niſi aliquis velit propter reverentiam S. Trinitatis, non pro alia devotione audire.* Ubi obſervandum, quòd in Conc. Salegunſtadi, c. 10. ac etiam apud Burchardum, qui iſti Concilio interfuit, ipſumque Concilium refert in fine ſui operis, loco horum verborum *Non pro alia devotione*, legi *Non pro aliqua* divinatione; unde manifeſtum eſt, ſuperſtitionem illic prohiberi, & non Miſſas peculiares, quæ ex rationabili devotione poſſunt dici & audiri, prout fuerit opportunitas.

Quæritur 6. An ad ſatisfaciendum præcepto Eccleſiæ de audienda Miſſa die Dominico neceſſe ſit eam audire in Eccleſia Parochiali. *Reſp.* Leonem X. in Bulla *Intelleximus* ann. 1517. Pium V. in Bulla *Etiamſi Mendicantium* ann. 1567. Clementem VIII. in Brevi Apoſt. ann. 1592. dato ad Nuntium Apoſtolicum declaraſſe, id non eſſe neceſſarium. Veruntamen ſedulò meminiſſe oportet eorum, quæ Clemens in iſto Brevi ſubjicit: *Ipſis verò privilegiatis eadem authoritate (Apoſtolica ſcilicet) præcipias, ut in concionibus & catechiſmis populum ipſum tum ad reverentiam Parochorum, tum ad eorum Miſſas, præſertim Dominicis & aliis ſolemnibus feſtis diebus audiendas, tum ad decimas, reſque alias Eccleſiis debitas ſolvendas frequenter moneant & adhortentur;* Quibus conſentanea ſunt hæc ad Epiſcopos verba Conc. Trid. ſeſſ. 22. in decreto de Obſervand. in celebr. Miſſæ: *Moneant etiam eumdem populum, ut frequenter ad ſuas parochias ſaltem diebus Dominicis & majoribus feſtis accedant.* Et rurſum, alia ejuſdem Conc. ſeſſ. 24. cap. 4. de Refor. *Moneat Epiſcopus populum diligenter, teneri unumquemque parochiæ ſuæ intereſſe, ubi commodè id fieri poteſt, ad audiendum verbum Dei.*

Quæritur 7. An ſit neceſſe audire plus quàm unam Miſſam. Doctrinam communis habet, non eſſe neceſſarium ex vi præcepti Eccleſiaſtici; adeò ut & ipſo Natalis Domini feſto ſufficiat unam Miſſam audire. Dixi *ex vi præcepti Eccleſiaſtici*. Quia ex voto vel ex Confeſſarii præcepto poteſt quis eſſe obligatus audire plures Miſſas eodem die, eaſque ſucceſſivè unam poſt alteram.

Quæritur 8. An qui die Dominico vel feſto Miſſam audit, nihil ſciens de feſto, ſatisfaciat præcepto Eccleſiæ. *Reſp.* Satisfacere. Quia piè ac religiosè Miſſam audit, quod per Eccleſiæ præceptum jubetur. Si quis autem haberet intentionem non ſatisfaciendi præcepto per eam Miſſam quam audit; non ſatisfaceret, ideoque deberet audire aliam, alioquin peccaturus mortaliter. Azorius p. 1. lib. 7. c. 2. lib. 11. c. 15. & vide quæ diximus q. 88. art. 3.

Quæritur 9. Utrùm is qui ſine cauſa omittit audire Miſſam die Dominico, in quem incidit aliquod feſtum ex præcepto ſervandum, duo peccata committat, ſeu unum habens duas turpitudines in Confeſſione exprimendas. *Reſp.* Probabilius videri cum Azorio p. 1. lib. 7. c. 2. & c. 20. quòd non, Eò quòd peccata non multiplicentur ex ſola præceptorum multitudine. Secus eſſet ſi quis teneretur audire Miſſam ex voto, ac etiam ex Eccleſiæ præcepto. Cùm enim ibi inveniantur vincula diverſæ rationis; etiam diverſæ rationis peccatum eſſet tranſgredi.

Quæritur 10. Quando excuſetur quiſpiam ab auditione Miſſæ. *Reſp.* Quando non poteſt eam audire abſque notabili damno ſpirituali vel temporali, ſive proprio ſive alterius. Item quando eſt impotentia audiendi, vel neceſſitas omittendi, quando bona fide exiſtimat eſſe periculum ſi ad Miſſam eat, quamvis fortaſſe fallatur. Vide Sylveſtrum verbo *Miſſa* 2. q. 1. & 2. Navarr. c. 21. in 3. & 4. Cajetanum verbo *Feſtus dies*, Suarez, in 3. p. tom. 3. qu. 83. art. 6. ſect. 6. Azorium p. 1. lib. 7. c. 7.

Quæritur 11. An diebus Dominicis quædam alia pietatis opera ſint neceſſaria. *Reſp.* Non eſſe omnino neceſſaria. Veſperas quidem & ſacram concionem prætermittere frequenter eſt peccatum veniale his, qui nullam prorſus habent cauſam prætermittendi, præſertim ſi concione indigeant, cùm ſit quædam propriæ ſalutis incuria, & quidem in iis quæ propter ipſos

fieri jubentur. Actum verò contritionis tunc formare, diximus non eſſe neceſſarium Supp. q. 4. art. 2. quæſ. 3. ſimiliterque de actu Charitatis indicavimus hujus p. q. 44. art. 6. quæſ. 3.

Articulus V.

De quarto Præcepto.

ART. 5. declarat, Præceptum quartum, quod eſt de honoratione parentum, convenienti ordine ac modo tradi. Quia poſt præcepta primæ tabulæ, quæ nos ordinant in Deum, danda erant præcepta nos ordinantia ad proximos: inter proximos autem parentes ſunt primi, utpote quibus maximè obligamur. Sub quibus tamen parentibus etiam intelliguntur alii, tum conſanguinei, tum ſuperiores, præceptores, tutores, & alii qui in educatione, gubernatione, aut inſtitutione, ſive corporali, ſive ſpirituali tale aliquid nobis præſtant quale parentes: ſicut etiam ſub honore non intelligitur ſola reverentia, ſed tria hæc intelligi debent *eſſe* comprehenſa, reverentia, obedientia, ſuſtentatio, & generaliter omne genus ſubſidii, quo parentes indigere contigerit. Expreſſit verò Deus in Decalogo potiùs honorem quàm ſuſtentationem, quia parentibus per ſe, ſeu in quantum parentes ſunt, debetur honor reverentiæ: ſuſtentatio autem ſolùm eis debetur per accidens, in quantum ſcilicet contingit eos indigere. Porrò cum parentibus etiam amorem & timorem debeamus; appoſitè tamen vocabulum honoris poſitum *eſt* potiùs quàm vel amoris vel timoris, quia qui amat non ſemper honorat; qui timet non ſemper diligit: ſed qui ex animo quempiam honorat, eum etiam diligit ac timet, atque ita poſitum eſt vocabulum, quod cætera complectitur.

Qui ſub parentibus intelliguntur.

Quæ ſub honore intelliguntur.

In Reſp. ad 4. obſerva, illos qui ſunt pii in parentes, & tamen citò rapiuntur ex hac vita, non fraudari promiſſione longævitatis iſto præcepto promiſſæ, quia largiſſimè ipſis compenſatur in cœlo, quòd potuiſſent hìc in Mundo accipere: ſicut ille non fraudatur, cui quum aliqua quantitas argenti *eſſet* promiſſa, non argentum datur ſed aurum, idque in majori copia.

Præceptum cur primum in promiſſione.

Cur autem hoc præceptum vocetur ad Eph. 6. *primum* non ſimpliciter, ſed *primum in promiſſione*, ratio eſt, quia eſt primum cui ſit adjuncta ſpecialis & expreſſa promiſſio. Adduntur enim & aliquæ promiſſiones Lev. 26. Deut. 6. & 28. Malach. 3. & alibi, his qui divina mandata ſervaverint: ſed illæ promiſſiones vel ſunt communes ſervantibus mandata, vel ſunt poſteriores quarto præcepto Decalogi.

Ob. Si dicas: Etiam primo præcepto expreſſam eſſe promiſſionem his verbis: *Faciens miſericordiam in millia his qui diligunt me & cuſtodiunt præcepta mea.* *Reſp.* Reſp. Non exprimi illic promiſſionem ſpecialem ſeu propriam, ſed communem omnibus qui divina præcepta ſervaverint. Imò ſic etiam eſt communia, ut æquè expreſsè contineat comminationem mali, ac promiſſionem boni; præcedit enim: *Viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me.*

Articulus VI.

ART. 6. declarat, Alia ſex præcepta Decalogi convenienter tradi; ſive rationem ordinis ſpectemus; ſive materiam iſtorum præceptorum. Poſt tria enim prima, quibus mandatur debitum ſervitutis obſequium Deo exhibendum, non per qualemcumque juſtitiam, ſed per excellentiſſimam juſtitiæ partem religionem: & poſt quartum, quo jubetur ut parentibus exhibeatur honor, ſpeciali juſtitiæ parte nimirum pietate debitus; reſtabat, ut præſcriberentur illa juſtitiæ officia, quæ indiſcriminatim erga omnes forent exhibenda. Ea præſcribuntur ſex reliquis, quibus inhibemur nocumentum inferre proximo: primum in perſona ipſius propria, id quod vetatur quinto Decalogi præcepto, ubi ſub homicidio tamquam ſub principaliore omnia ejuſmodi nocumenta comprehenduntur. Deinde ſexto præcepto vetamur ei nocere, maximè per libidinem in perſona illi conjuncta. Septimo prohibentur nocumenta in rebus externis corporalibus ad proximum pertinentibus. Octavo damna in rebus etiam externis ſed incorporalibus, ut fama vel honore. Et quamvis ſexto & ſeptimo præcepto, quibus adulterium & furtum prohibentur, etiam intelligendum ſit prohiberi voluntatem ſeu concupiſcentiam adulterii & furti, ſicut ſub præcepto *Non occides, Non falſum teſtimonium dices*, haud dubiè inhibetur deſiderium homicidii, ac falſi teſtimonii dicendi: ne quis tamen illa præcepta ſic acciperet, quaſi ſola opera externa ibi expreſſa prohiberentur, quales inter Judæos carnales multi erant, imò & nunc ſunt inter rudes Chriſtianos; voluit Deus expreſſis ac diſtinctis præceptis, animum ſeu cupiditatem adulterii & furti prohibere nono ac decimo præceptis. Ideo verò iſtas cupiditates expreſſis præceptis potiùs vetuit quàm alias, quia iſtæ habent rationem boni delectabilis vel utilis, atque ita magis alliciunt animum: cæteræ autem non habent talem rationem; imò homicidium & falſum teſtimonium magis ſunt horribilia quàm concupiſcibilia, quia vita proximi ſicut & veritas naturaliter amantur. Hanc rationem adfert B. Thomas hìc ad 4. & 1. 2. q. 100. art. 5. ad 5.

Addi autem poteſt & hæc diverſitas, quòd quædam prohibeantur nono & decimo præceptis, quæ ſexto & ſeptimo vel non prohibentur, vel non niſi valdè implicitè. His enim ultimis præceptis prohibetur omnis inordinata uxoris & alterius rei alienæ concupiſcentia, etiamſi non ſit contra veram ac propriè dictam juſtitiam: ac proinde contra illa peccaret, qui uxorem alterius voluntariè concupiſceret, etiamſi nollet eam habere quamdiu eſt alterius. Item qui vehementer rem alienam deſideraret, pretio quidem juſto comparandam, ſed contra voluntatem poſſidentis, aut ex avaritia, ambitione, vel alia ſimili paſſione. Unde graviter peccavit Achab. 3. Reg. 21. concupiſcens vineam Naboth, etiamſi oblato juſto pretio. Peccabant etiam illi, qui Iſa. 5. reprehenduntur quòd *Conjungerent domum ad domum, & agrum agro copularent*; quia nimis multa, eaque etiam inordinatè appetebant. Diverſitatem iſtam indicat Catechiſmus Romanus c. 10. de Decal. q. 3. dicens: *Altera eſt horum præceptorum neceſſitas; quòd aliqua diſtinctè explicatèque vetantur, quæ ſexto & ſeptimo explicatè non prohibebantur. Nam, exempli cauſa, ſeptimum præceptum prohibuit, ne quis injuſtè concupiſcat aliena, aut eripere conetur: hoc autem*, ideſt decimum, *vetat, ne ullo modo quis concupiſcat, etiamſi jure legeque aſſequi id poſſit, ex cujus adeptione proximo damnum importari videat.* Eòdem pertinet illud Aug. tom. 10. fragm. 2. cap. 10. ad decimum Decalogi præceptum: *Concupiſcere rem proximi, quod vetat Deus, in corde, etiamſi juſtam illic ſucceſſionem quæras, non licet.*

Porrò diſtincta eſſe ab invicem præcepta nonum & decimum, probari inprimis poteſt ex diverſitate materiæ. Concupiſcentia enim uxoris alienæ alterius eſt rationis à concupiſcentia poſſeſſionis: nam illa ad libidinem ſive impudicitiam pertinet: hæc ad avaritiam: illa ad concupiſcentiam carnis; hæc ad concupiſcentiam oculorum, de quibus 1. Jo. 2. ſicut ergo diſtincta ſunt præcepta *Non mœchaberis: & non furtum facies*: ita ſunt diverſa, *Non concupiſces uxorem proximi tui: & non concupiſces domum vel agrum tui proximi*: Huc facit quod Deut. 5. ubi nos habemus, *Non concupiſces uxorem proximi tui, non domum, non agrum*; tam in Heb. quàm apud 70. repetatur verbum dicendo, *Non concupiſces uxorem proximi tui, non concupiſces domum proximi tui, & neque agrum*: Quod verbum etiam repetitur cap. 20. Exod. & quidem eodem ordine apud 70. quamvis diverſo in codicibus Hebræis, in quibus ſicut & in noſtris Bibliis concupiſcentia uxoris prohibetur poſt concupiſcentiam domus proximi: & poſtea dicitur, Non ſervum, non ancillam, & alia quæ ad nonum præceptum ſpectant. Ex quibus argumentantur aliqui non eſſe diſtincta præcepta, cùm non ſit conſuetum, in medio unius præcepti aliud interponi. Sed Reſp. Non fuiſſe interpoſitum in Tabulis Moyſi datis: nam in illis ita diſtinctè poſita erant præcepta, ſicut Deut. 5. leguntur in Hebræis, Græcis, & Latinis codicibus. Quòd autem in Exodo referantur diverſo ordine, ideo fortaſſe accidit, quia Moyſi non erat illic propoſitum ſervare ordinem, ſed tantùm ipſa præcepta enarrare: quem tamen ordinem *Ob.* *Reſp.*

dinem

dinem ſervare voluit in Deuteronomio tamquam legem repetens; & propterea diſtinctiùs poſuit ea, quæ minùs diſtinctè poſita habemus in Exodo.

Denique huic iſtorum præceptorum diſtinctioni ſuffragatur Conc. Trid. ſeſſ. 14. c. 5. & can. 7. docens, omnia peccata mortalia eſſe confitenda, etiamſi ſint occultiſſima, & tantùm adversùs duo ultima Decalogi præcepta commiſſa: ubi ſine dubio loquitur de præceptis internam concupiſcentiam prohibentibus.

Circa reſp. ad 2. obſerva, idcirco furti potiùs quàm rapinæ expreſſam io Decalogo fieri prohibitionem, tum quia furtum latiùs patet, & ad plures pertinet quàm rapina; hanc enim ſoli illi poſſunt committere, qui potentia & viribus præſtant: tum quia facilè quivis poſſit percipere, quòd ſi prohibeatur furtum quod eſt levius, etiam ſit intelligenda prohiberi rapina quæ eſt gravior.

Atque hæc de Juſtitia, quæ eſt ſecunda inter virtutes cardinales. Jam ſequitur de Tertia.

QUÆSTIO CXXIII.

De Fortitudine.

Articulus I.

Fortitudo eſt virtus.

ARTICULO 1. docet, Fortitudinem eſſe virtutem. Quia facit hominem bonum, & opus ejus ſecundùm rationem, io quaotùm per eam animus firmatur ad reſiſtendum difficultatibus, ut in illis firmus ſit ac conſtans. Hinc Sap. 8. de Sapientia dicitur, quòd *Sobrietatem & prudentiam docet, & juſtitiam, & virtutem*, ſive fortitudinem, *quibus utilius nihil eſt in vita hominibus*. Ubi Sapiens non intelligit virtutem quatenus opponitur vitio, ſed quatenus opponitur infirmitati ſeu imbecillitati. Nam in originali pro *Virtutem* eſt *ἀνδρείαν*, quod fortitudioem & utilitatem ſignificat; quæ ſi animo tribuatur, ut iſto loco Scripturæ, eſt fortitudo de qoa loquimur, aoimi ſcilicet robur & virilitas: à fortitudioe enim corporali, quæ ſolet eſſe in viris major, translatum eſt iſtud nomen ad animum, ut hoc ſit Animæ ſua fortitudo, quod corpori ſuum robur. Hinc Auguſt. lib. 1. Retract. c. 7. & quatuor virtutes cardinales in ea ſententia expreſſas docet, & fortitudinem virtutis vocabulo enuntiatam. Similiter Ambroſ. lib. 1. Offic. cap. 24. & 25. Hieronymus epiſt. 26. quæ eſt ad Pammach. c. 1. Gregorius lib. 22. Mor. c. 1. & alii communiter fortitudinem recenſent unam ex primis ſeu cardinalibus virtutibus.

Quo modo autem veritatem habeat, quòd illis quatuor virtutibus nihil ſit hominibus in vita utilius, ut ex Sapiente jam audivimus; ambigi poteſt: conſtat enim virtutes Theologicas eſſe utiliores ac potiores. Sed Reſp. Sapientem loqui, ſupponendo hominem Theologicis virtutibus inſtructum; atque ita non comparat has virtutes cum Theologicis, ſed cum aliis rebus.

Reſp.

In Reſp. ad 1. obſerva, infirmitatem in verbis 2. ad Cor. 12. *Virtus in infirmitate perficitur* intelligi corporalem, comprehenſis tentationibus quas à carne & Diabolo Apoſtolus patiebatur. In hujuſmodi infirmitatibus intelligi poteſt perfici virtutem, quam homo habet ex Deo; ſive quia illæ infirmitates ſunt materia exercendæ virtutis, patientiæ, fortitudinis, & humilitatis; ſive quia ſunt occaſiones perveniendi ad perfectam virtutem: nam homo ſciens ſe infirmum magis ſollicitatur ad reſiſtendum, & ſic evadit exercitatior & fortior. Cum his quæ hic dicit, confer lect. 3. in cap. 12. 2. ad Corinth. Eſt autem & alia interpretatio, eaque Scripturæ valdè conformis, ſecundùm quam per *virtutem* virtus Dei intelligitur; ut ſenſus ſit, quòd potentia gratiæ Dei maximè illuſtratur & elucet in infirmitatibus, dum per eam fit, ut tentationes omneſque infirmitates vel ſuperentur, vel ſaltem non noceant; & ſic magis illuſtrem ac fortem reddit eum, qui alioquin erat infirmus. Huic expoſitioni quadrat textus originalis *Nam virtus mea in infirmitate perficitur*; & eſt ſermo Dei loquentis ad Apoſtolum. Quamquam etiam virtus Dei rectè intelligi poſſit, quam Chriſtus Paulo dederat, juxta illud quod ſequitur, *Ut inhabitet in me virtus Chriſti*: nam hæc virtus, quæ Dei eſt ut dantis & Apoſtoli ut recipientis, in infirmitate perficitur & confirmatur. Unde ſubdit, *Cùm infirmor tunc potens ſum*, ideſt cùm infirmitatibus ſubjicior potens ſum, non mea ſed Chriſti virtute, quæ me facit omnibus illis ſuperiorem.

Articulus II.

Fortitudo eſt virtus ſpecialis.

ARTIC. 2. docet, Fortitudinem eſſe virtutem ſpecialem: quamvis enim ſi fortitudo intelligatur quædam animi firmitas, qua adhæretur ei quod lex divina & recta ratio dictat eſſe bonum, non ſit una virtus, ſed quædam generalis conditio ad omnem virtutem requiſita, cùm omnis virtuoſus debeat habere animum ſtabilem ac firmum: ſi tamen fortitudo animi ſtrictiùs intelligatur, pro mentis nimirum firmitate in iis rebus in quibus difficillimum eſt eam retinere, cujuſmodi ſunt gravia pericula, & magni labores; ſic fortitudo eſt una virtus ſpecialis. Quia habet ſpeciale objectum, ſcilicet gravia pericula, magnos labores, & metum qui ex illis natus eſt provenire. Cæterum etſi fortitudo ſic accepta ſpecialis ſit virtus; multum tamen confert homini adversùs impugnationes quorumlibet vitiorum. Si enim poteſt firmiter ſtare adversùs maxima mala quæ toleratu ſunt difficillima; conſequens eſt, eum poſſe etiam reſiſtere malis, quæ ſunt minùs difficilia toleratu.

Quid fortitudo.

In fine corp. obſervanda eſt hæc Tullii definitio: *Fortitudo eſt conſiderata periculorum ſuſceptio, & laborum perpeſſio*; quaſi diceret: Fortitudo eſt virtus, per quam aliquis promptus redditur ad pericula ſecundùm rectæ rationis dictamen ſuſcipienda, & ad labores patiendos; ut enim artic. 4. & 5. loquitur B. Thomas, *Fortitudo animum hominis firmat contra maxima pericula, ne illorum metu à bono rationis retrahatur, ſed paratus ſit pro iſto bono tuendo quævis pericula ſuſtinere, ac etiam ſi opus fuerit aggredi.*

Articulus III.

De objecto fortitudinis.

ART. 3. docet, Fortitudinem verſari circa timores & audacias tamquam circa objectum principale & immediatum: circa labores autem & pericula tamquam circa objectum minùs principale & remotum. Cùm enim res quantumcumque periculoſæ & laborioſæ non retrahant alicujus voluntatem à bono rationis, niſi in quantùm timentur; officium fortitudinis eſt timorem cohibere, ne quis eas res periculoſas aut laborioſas nimium timeat, & ex illarum timore à recto deviet. Et quia non ſolùm oportet hujuſmodi rerum difficilium impulſum ſuſtinere ac tolerare cohibendo timorem, ſed etiam pro rerum circumſtantiis oportet eas aggredi & propulſare, quod videtur pertinere ad rationem audaciæ; ut hæc audacia non degeneret in temeritatem, ſed maneat intra limites rationis, eam moderatur animi fortitudo.

Quæſt.

Petes: Quare fortitudo potiùs dicatur moderari audaciam quàm ſpem, cùm timori non ſolùm opponatur audacia ſed etiam ſpes? Reſp. Rationem eſſe, quia ſpes opponitur timori ex parte objecti, nam ſpes eſt de bono, timor de malo: audacia verò & timor verſantur circa idem objectum, ſed differunt in modo acceſſus & receſſus; ideo fortitudo propriè cohibet timorem, & moderatur audaciam: circa paſſionem verò ſpei non verſatur, niſi quatenus ſpes connectitur audaciæ.

Reſp.

Articulus IV.

ART. 4. declarat, Fortitudinem verſari circa quælibet pericula vel damna, ne ſcilicet illorum metu vel dolore animus deficiat ab eo quod lex præſcribit: præcipuè tamen circa mortis pericula, ut quæ ſunt omnium maxima, ſicut vita corporalis eſt ſummum bonorum corporalium. Prius confirmari poteſt ex cap. 10. ad Heb. ubi Apoſtolus nomine fortitudinis eos laudat, quòd *Magnum certamen ſuſtinuerint paſſionum, in opprobriis, tribulationibus, & rapinam bono-*

Digitized by Google

benorum; quamvis nondum uſque ad ſanguinem, quemadmodum loquitur cap. 12. Poſterius poteſt illuſtrari ex Matth. 10. ubi præcipuum fortitudinis officium deſcribens Dominus, ait: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere; ſed potius timete eum, qui poteſt & corpus & animam perdere in gehennam.*

Quod in arg. 3. ſumitur, *Nulla virtus eſt in extremis*, veritatem habet loquendo de extremis, quæ vel excedunt menſuram rectæ rationis, vel ab ea deficiunt: non autem de extremis, quæ ſunt ſecundùm rationem. Confer in 1. 2. q. 64. art. 1.

Articulus V.

ART. 5. oſtendit, Fortitudinem verſari circa quælibet mortis pericula, quorum metus directè ad hoc tendit, ut quis à bono deflectat; animum ſcilicet contra illa pericula roborando, ne eorum metu bonum rationis relinquat: propriè tamen verſari circa mortis pericula quæ imminent in bello juſto; ſive illud bellum ſit commune; ſive particulare: cujuſmodi ſunt particulares impugnationes, quibus aut Judex aut alius quiſpiam cum periculo mortis impugnatur, ut juſtitiam vel religionem violet. Cùm enim fortitudo ſit virtus, ideòque in bonum tendat; conſequens eſt, quòd cùm animum roboret contra maxima pericula, hoc faciat propter aliquod bonum proſequendum: pericula autem quæ imminent in bellis juſtis, directè imminent propter aliquod bonum, vel commune Reipublicæ, vel juſtitiæ, & religionis. Cæterum quia cujuſvis mortis periculum poteſt homo ſubire propter virtutem; hinc eſt, quòd etiam ſit fortitudinis circa alia quàm mortis in bello pericula verſari.

Articulus VI.

ART. 6. probat, Quòd ſuſtinere ſeu immobiliter perſiſtere in periculis jam urgentibus & prementibus, ſit principalior actus fortitudinis, quàm aggredi pericula ad propulſandum res difficiles aut periculoſas. Quia fortitudo eſt magis circa timores quàm circa audacias: ſuſtinere autem ſequitur repreſſionem timoris; aggredi verò moderationem audaciæ. Qualiter porrò ſit difficilius cohibere timorem quàm moderari audaciam; & ſuſtinere adverſa difficilius quàm aggredi & propulſare, B. Thomas declarat in corp. & in reſp. ad 1. oſtendique poteſt ex Matth. 5. ubi ſingulariter commendantur qui ne Deum offendant, dura ſuſtinent: *Beati qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Beati eſtis cùm maledixerint vobis & perſequuti vos fuerint, & dixerint omne malum adverſum vos mentientes propter me; gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis.* Similiter, 1. Pet. 2. *Hæc eſt gratia, ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias patiens injuſtè.* Et cap. 3. *Si quid patimini propter juſtitiam, beati.* Quò etiam pertinere poteſt exemplum Chriſti, cujus fortitudo in tolerantia paſſionis & mortis maximè enituit.

Articulus VII.

ART. 7. occaſione verborum Philoſophi lib. 3. Ethic. c. 7. explicat quo ſenſu fortis operetur propter bonum proprii habitus. Quia ſcilicet tamquam finem proximum intendit exprimere ſimilitudinem ſui habitus, hoceſt fortitudinis, in his quæ agit vel patitur: intendit enim agere vel ſuſtinere convenienter ſuo habitui. Cum his ergo non pugnat, quòd fortis fortiter agat & ſuſtineat propter Deum, quia Deus poteſt ac debet illi eſſe finis ultimus, etiamſi expreſſio ſimilitudinis habitus ſit finis proximus.

Articulus VIII.

ART. 8. tradit, Virum fortem habere unde in ſuo actu delectetur, delectatione ſcilicet animali, quæ conſequitur apprehenſionem animæ: habere etiam unde doleat tam animali quàm corporali dolore. Delectatur enim ipſo opere fortitudinis, & ipſius fine tam proximo quàm ultimo, doloris tamen materiam habet: animalis quidem, conſiderando vitæ ſuæ amiſſionem; corporalis autem, ſuſtinendo carceres, vincula, flagella, & alia corporalia mala. Hic dolor corporalis ſeu ſenſibilis plerumque ſuperat delectationem animalem, quæ idcirco non percipitur, dum vehementes dolores ſenſibiles vigent: ſed tamen virtus fortitudinis facit, ut per ejuſmodi dolorum vehementiam ratio non abſorbeatur, nec animus à recto deficiat. Diximus *plerumque*. Quia Deus aliquando facit contrarium in SS. Martyribus, tanta eos gratia & conſolatione perfundendo, ut ſpiritualis animæ delectatio ſuperet, ac veluti obtundat vim doloris corporalis; ſicut accidit SS. Laurentio, Tiburtio, & aliis non paucis. Dolorem verò ſeu triſtitiam animalem delectatio virtutis ſuperat, quia vir fortis præfert corporali vitæ & omnibus ad eam pertinentibus officium virtutis, & Dei amicitiam.

Circa hujus art. doctrinam obſervandum eſt, quòd B. Thomas delectationem corporalem ſic deſcribens, ut ea ſit quæ *Conſequitur tactum corporalem*, videatur ab eo deſcriptionem ſumere, ex quo maxima corporalium delectationum ſequi ſolet: delectationes enim tactus eſſe maximas ex qu. 141. & aliunde notum eſt; cùm alioquin delectatio corporalis generaliter ſit ea quæ capitur ex ſenſibus corporalibus, ſive ex tactu, ſive ex odoratu, guſtu vel aliis, quemadmodum ex ipſiuſmet B. Thomæ qu. 33. art. 2. in 1. 2. facile eſt intelligere, ubi delectationem quæ auditum ſequitur; corporalibus delectationibus annumerat. Animalis autem delectatio non ea præciſè intelligitur, quæ conſequitur apprehenſionem animæ ſenſitivæ, ſed generaliter quæ ſequitur operationem animæ, etiam intellectivæ, & quæ idcirco vocari poteſt delectatio ſpiritualis. Nam delectationem animalem dicit conſequi opera virtutum, *Quia in eis conſideratur bonum rationis*; aitque, quòd *fortis ſecundum delectationem animalem delectetur de ipſo actu virtutis, & de fine ejus*: delectari autem de fine virtutis ad ſpiritualem delectationem pertinere dicit in reſp. ad 3. eſtque per ſe manifeſtum.

Articulus IX.

ART. 9. oſtendit, Fortitudinem maximè conſiſtere in repentinis, non quantum ad electionem. Fortis enim viri eſt præmeditari pericula & tormenta quæ poſſunt ei evenire, ut quum venerint, poſſit eis reſiſtere aut faciliùs ea ferre, ſed quantum ad manifeſtationem virtuoſi habitus: quia in repentinis minimèque prævíſis conſtanter tolerandis, ac ſi opus fuerit etiam propulſandis, maximè apparet vis & uſus fortitudinis in anima exiſtentis.

Articulus X.

ART. 10. declarat, Virum fortem uti ira in ſuo actu, in quantùm ad fortitudinis officium exequendum aſſumit iram moderatam. Quæ moderatio non tam ſecundùm intentionem & remiſſionem eſt accipienda, quàm ſecundùm regulam humanis actionibus præfixam, ideſt juxta dictamen rectæ rationis. Iram autem hoc modo moderatam recta ratio aſſumit tamqoam inſtrumentum ad exequendum actum fortitudinis, eamque deponit vir fortis quando voluerit. Et cùm actus fortitudinis ſit duplex, unus ſuſtinere, alter aggredi & propulſare; non ad utrumque actum æquè aſſumitur ira, ſed potiſſimùm ad actum aggrediendi: actum enim ſuſtinendi recta ratio poteſt ordinariè per ſe ſola facere; actum verò aggrediendi non ſimiliter, quia ad iram pertinet inſilire in rem adverſam, atque ita directè cooperari fortitudini in aggrediendo.

Articulus XI.

ART. 11. docet, Fortitudinem eſſe virtutem cardinalem. Quia inter virtutes humanas, hoc eſt inter eas, quibus homo rectè diſponitur ad res humanas gerendas, quædam dicuntur cardinales ſive principales, illæ nimirum, in quibus conditionum omni

virtu-

virtuti communium una ſingulariter excellit: inter conditiones autem omnibus virtutibus communes una ponitur firmiter ſtabiliterque operari; & hæc conditio ſingulariter excellit in fortitudine, utpote quæ animum obfirmet, non modò adversùs voluptatem, ſed etiam adversùs detrimenta, dolores, & pericula, eaque non quælibet, ſed omnium maxima, mortis ſcilicet, faciens quòd animus illis non frangatur, ſic ut à via Dei recedat. Porrò cùm ſint duo actus fortitudinis; ipſa conſtituitùr virtus cardinalis ratione ſui primi & principalis qui eſt ſuſtinere, non autem ratione ſecundi & minùs principalis qui eſt aggredi: ſicut timor (quem ſuſtinendo moderatur) eſt principalis animæ paſſio, non ira vel audacia, quam in aggrediendo debet moderari.

Articulus XII.

ART. 12. declarat, Fortitudinem non præcellere inter alias virtutes morales, ſed ordine dignitatis eſſe tertiam inter cardinales. Quia bonum rationis, ſecundùm quod ſpectari debent virtutes, prudentia habet eſſentialiter; illius boni juſtitia eſt factiva, quatenus ponit ordinem in rebus humanis, etiam illis quæ ad alios ordinantur; hujus autem boni fortitudo eſt conſervativa, moderando paſſiones vehementiſſimorum periculorum, videlicet mortis, & temperantia moderando delectationes tactus: cùm ergo id quod eſſentialiter dicitur, ſit potiùs eo quod dicitur effectivè: & quod dicitur effectivè, potiùs eo quod conſervativè: cùmque majus quiddam ſit firmum eſſe contra pericula mortis, quàm contra voluptates; conſequens eſt, virtutum cardinalium primam eſſe prudentiam, ſecundam juſtitiam, tertiam fortitudinem, quartam temperantiam, & poſtea reliquas virtutes. Confer quæ diximus. q. 58. art. 12.

QUÆSTIO CXXIV.

De Martyrio.

Articulus I.

Utrùm martyrium ſit actus virtutis.

MARTYRIUM Græcè generaliter idem ſonat quod Latinis teſtimonium, ſed uſu ab Eccleſia recepto factum eſt, ut hoc tam generale nomen alicui certæ ſpeciei, quæ in genere teſtificationis perfectiſſima eſt, approprietur per excellentiam, nimirum illi teſtimonio, quo quis veritatem doctrinæ ſalutaris adversùs perſecutores tuetur, adeòque obſignat mortis perpeſſione. Hoc modo acceptum martyrium duabus diverſis rebus tribuitur, propter ordinem quem inter ſe habent; ſcilicet & morti quæ pro veritate toleratur; & actui quo mors ipſa propter veritatis aſſertionem acceptatur. Juxta priorem modum ſumitur quando dicimus, aliquem paſſum eſſe martyrium: juxta poſteriorem in præſ. artic.

Martyrium eſt actus virtutis.

ad quem B. Thomas Reſp. Martyrium eſſe actum virtutis. Quia præmium beatitudinis ſoli virtuti debetur: illud autem præmium debetur martyrio juxta illud Matth. 5. *Beati qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.* Accedit, quòd ad rationem martyrii pertinet firmiter ſtare in veritate & juſtitia, quæ eſt maximum bonum rationis: virtutis autem officium eſt aliquem in bono rationis firmare.

Circa Reſp. ad 1. difficultas eſt: utrùm Innocentes ab Herode propter Chriſtum occiſi ſint Martyres appellandi, eorumque mors Martyrium. Videtur enim quòd non. Quia nullus virtutis actus poteſt eſſe abſque uſu liberæ voluntatis: atqui Martyrium eſt actus virtutis, & in iſtis innocentibus non fuit aliquis uſus rationis; ergo ipſorum mors non eſt dicenda Martyrium.

Sunt qui dicant, acceleratum fuiſſe in iſtis innocentibus uſum rationis. Sed hoc nulla vel Scripturæ, vel Patrum authoritate probatur: quinimò S. Aug. Serm. 66. de Diverſ. beatos iſtos parvulos alloquens: *Non habebatis*, ait, *ætatem, qua in Chriſtum paſſurum crederetis, ſed habebatis carnem in qua pro Chriſto paſſuro paſſionem ſuſtineretis.* Ubi ſatis ſignificat, eos non habuiſſe uſum liberæ voluntatis, præſertim ſi addantur ea, quæ in epiſt. 28. habet. Apertiùs autem adhuc loquitur S. Petrus Chryſolog. ſer. 152. qui eſt de Innocent. *In parvulis*, ait, *qua voluntas, quod arbitrium, ubi captiva fuit & ipſa natura?* Et ſer. ſeq. *Verè (fratres) iſti ſunt gratia martyres, confitentur tacentes, neſcientes pugnant, vincunt inſcii, moriuntur inconſcii, ignari tollunt palmas, coronas rapiunt ignorantes.* Et Bernardus in ſerm. de Innoc. *Habemus in B. Stephano martyrii ſimul opus & voluntatem: habemus ſolam voluntatem in B. Joanne, ſolum in Beatis Innocentibus opus.* Et poſtea, iiſdem ait providiſſe Chriſtum, *Ut quemadmodum cæteris infantibus tunc quidem circumciſio, nunc verò Baptiſmus ſine ullo propriæ voluntatis uſu ſufficit ad ſalutem; ſic nihilominus pro eo ſuſceptum martyrium illis ſufficeret ad ſanctitatem.* Non eſt ergo mirandum, quòd B. Thomas nolit admittere accelerationem uſus rationis in parvulis innocentibus

Innocentes pro Chriſto occiſi ſunt Martyres.

pro Chriſto occiſis: quos tamen rectè dicit habere palmam Martyrii, quia quod in aliis propria voluntas Dei auxilio adjuta meretur; iſti propter Chriſtum occiſi ſunt per Dei gratiam conſecuti. Sicut enim in pueris qui baptizantur meritum Chriſti operatur ad gloriam obtinendam; ita in occiſis propter Chriſtum meritum martyrii Chriſti operatur ad palmam martyrii conſequendam. Unde Eccleſia jam olim hos innocentes colit non tantùm ut Sanctos, ſed etiam ut Martyres; quemadmodum teſtatur Origenes hom. 3. in Diverſ. ita ſcribens: *Horum memoria ſemper, ut dignum eſt, in Eccleſiis celebratur ſecundùm integrum ordinem Sanctorum, ut primorum martyrum pro Domino occiſorum; & ut ipſa Bethleem primitias Domino martyrum, in qua natus eſt ipſe Salvator, obtuliſſe videatur.* Hinc & in Off. Eccleſ. dicimus, *Salvete flores Martyrum*; & poſtea: *Vos prima Chriſti victima.* Communiter etiam à SS. Patribus vocantur Martyres, ut ab Irenæo lib. 3. cap. 18. Hilario can. in Matth. Auguſtino lib. 3. de lib. arbitrio, & epiſt. 28. Neque iſta mirabitur qui meminerit, B. Simeonem puerum nondum 29. menſes natum à Judæis in contemptum noſtræ Fidei crudeliſſimè occiſum in urbe Tridentina ann. 1475. & ut Martyrem celebrari 24. Martii, & à Deo multis miraculis illuſtrari. Similiter ut Martyr celebratur 16. Junii S. Quiricus, qui cùm eſſet triennis, & matrem quæ ante Alexandrum Præſidem nervis diriſſimè cædebatur implacabili luctu lugeret, ad gradus tribunalis illiſus interiit.

Quapropter ad propoſitum argumentum Reſp. Martyrium eſſe ex ſuo genere actum virtutis, quatenus nimirum dicit voluntariam mortis acceptationem propter Chriſtum: ſed jam antè monuimus, ipſam mortem pro Chriſto toleratam etiam eſſe & vocari Martyrium. De hujus autem Martyrii ratione non eſt, quòd ſit actus aut virtutis aut liberæ voluntatis: cum enim parvuli uſum rationis non habentes interficiuntur propter Chriſtum, conformantur ipſi valdè ſingulariter, quantùm ſcilicet ad realem mortis perpeſſionem; & ideo quod eis deeſt ex parte voluntatis, Deus ſupplet ex merito ſuæ paſſionis. Nam pro illo patiendo, quodammodo ipſum confitentur opere, quem non poſſunt confiteri voce. Undè Eccleſia canit, quòd *Dei præconium Innocentes Martyres non loquendo, ſed moriendo confeſſi ſunt.*

Si quis ergo quærat: utrùm pueri non baptizati eſſent Martyres, ſi modò interficerentur propter Chriſtum, vel in odium Chriſtianæ Religionis; partim ex jam dictis; partim ex iis quæ diximus 3. p. q. 66. art. 11. reſpondendum eſt affirmativè.

Pro Reſp. ad 2. dicendum eſt, ſanctas illas mulieres non peccaſſe, dum in aquas inſilierunt. Vide quæ notavimus q. 64. art. 5. reſp. ad 4.

Pro Reſp. ad 3. obſerva, laudabile eſſe, quòd aliquis ſponte ſe offerat ad exequendum actum virtutis, ſi aut ille virtutis actus poſſit exerceri abſque præjudicio, ſive temporali ſive ſpirituali alterius, aut rationabilis cauſa poſtulet eum actum nunc fieri. Quare etſi laudabile ſit Martyrium pati: ordinariè tamen

non

non eſt laudabile ſpõnte ſe ad Martyrium patiendum ingerere; partim quia non rarò daretur Tyranno occaſio maleſaciendi; partim quia non eſt ordinariè cauſa rationabilis ſe offerendi, quin potiùs temerarium ac præſumptuoſum foret ſe ingerere. Unde in Brevic. collat. tertiæ diei cum Donat. c. 13. Auguſtinus refert, Meoſurium Epiſcopum Carthaginenſem indicaſſe indignos nomine Martyrum, qui non inquiſiti ſine cauſa ultro ſe perſecutoribus offerebant. Leguntur quidem aliqui non inquiſiti ultro ſe ad martyrium obtuliſſe, etiam quando non tenebantur ex præcepto, ut patet ex Hiſt. quadrag. Mart. 9. Martii. Verùm id non temerè, vel ſine cauſa rationabili fecerunt. Exemplum autem ejus qui ſe ad Martyrium temerè protulit, ac retroceſſit, extat apud Euſebium lib. 4. Hiſt. c. 14. ubi Phrygen quemdam nomine Quintum refert non prudenti animi proviſione & conſilio adductum, ſed temerè & quaſi repentino vento incitatum cum aliis ad tribunal Judicis ruiſſe: ſimul autem ac immanes feras & terribiles præterea cruciatus conſpexit, molli ac fracto animo attonitum obſtupuiſſe, & tandem ſalute prodita, manus præ ignavia dediſſe. Tum addit, eum illuſtre & evidens omnibus exemplum propoſuiſſe, ne inconſideratè & imprudenter hujuſmodi rebus ſe aliquando objicerent.

ARTICULUS II.

Utrùm martyrium ſit actus fortitudinis.

VIdetur quòd non. Quia omnis virtus eſt ſufficiens ut amore ſui honeſti mortem contemnat, cùm ejuſdem ſit, amare finem & media ad illum neceſſaria, verbi gratia, Chriſtum confiteri eſt virtutis Fidei, & amare caſtitatem eſt virtutis temperantiæ: ſi ergo ad confeſſionem Fidei, vel ad ſervandam caſtitatem neceſſarium ſit ſubire mortem; earumdem virtutum erit etiam velle ſubire.

Reſp. eſt affirm. Reſponſio B. Thomæ & communiter aliorum eſt, Martyrium eſſe actum fortitudinis. Ad fortitudinem enim pertinet hominem confirmare, ne propter mortis pericula deflectat à recta ratione: ſuſtinere autem mortem firmo ac ſtabili animo propter Chriſtum, eſt animi in bono contra mortis pericula roborati.

Ad Arg. autem Reſp. Neg. Aſſ. Quamvis enim quælibet virtus hominem firmet in bono ſui objecti, ut temperantia in bono ad caſtitatem pertinente; & ſic de aliis: quando tamen ſingularis aliqua difficultas invenitur, cujuſmodi eſt firmiter ſtare contra mortis pericula; peculiaris alicujus virtutis eſt, animum contra illa firmare & roborare, nimirum fortitudinis.

Quod ſumebatur, Ejuſdem eſſe amare finem & media ad illum neceſſaria; verum eſt de mediis per ſe ad eum finem ordinatis: ſed ubi contingit aliquod medium requiri valdè difficile & extraordinarium; non poteſt ſula una virtus illud adhibere, ſed opus habet adminiculo alterius virtutis, ejus nimirum, ad quam illud medium per ſe ſpectat.

Ex reſp. ad 1. & 2. arg. obſerva, Martyrium poſſe referri ad diverſas virtutes: eſt enim actus fortitudinis tamquam ejus virtutis à qua proximè eliciatur, ſeu quæ immediatè hominem moveat ad hoc opus: eſt Charitatis tamquam imperantis & facientis ut ſit meritorium: eſt Fidei tamquam ejus boni circa cujus aſſertionem & defenſionem verſatur. Porrò quod B. Thomas hìc dicit, Martyrium eſſe actum Charitatis ut imperantis; non ſic eſt accipiendum, quaſi ſemper imperetur à Charitate habituali. Ex ejus enim doctrina conſtat, quòd per Martyrium poſſit non tantùm parvulus, ſed etiam adultus conſequi effectum Baptiſmi, atque adeò primam gratiam juſtificantem: nam art. 1. ad 1. ait, quòd *Effuſio ſanguinis propter Chriſtum vicem gerit baptiſmi*, & 3. p. qu. 66. art. 11. & 12. docet, Martyrium ſupplere vicem baptiſmi aquæ, ejuſque effectum efficere. Nec dubium eſt, quin aliquis poſſit eſſe Martyr, etiamſi antequam accedat vel rapiatur ad Martyrium, imò etiam antequam pati incipiat, nondum ſit juſtificatus, ſi aut cum expreſſa peccatorum pœnitentia, aut cum ſincera Dei dilectione ſuper omnia Martyrium ſuſtineat. Sed verborum hujus loci ſenſus eſt, Martyrium eſſe actum, qui in adultis ratione utentibus ſemper imperatur ab aliqua charitate; ſive ea inſit habitualiter & per infuſionem; ſive ſecundùm affectum & per actuale Dei nondum inhabitantis auxilium. Verus enim Martyr ſemper ad ſubeundum Martyrium movetur ex amore Dei ſuper omnia, qui eſt quædam charitas, etiamſi ea non ſemper habitualiter inexiſtat ante Martyrium. Poteſt etiam eſſe ſenſus, quòd Martyrium ſit actus charitatis ut imperantis, quia eſt opus maximè idoneum, quod à charitate habituali & propria filiorum Dei imperetur; quodque ab ea de facto imperatur, ſi inſit.

Si ergo quæratur: An Martyrium ſic ad charitatem pertineat ut ipſam præſupponat. Ex his reſpondendum apparet, Præſupponere ut minimum Charitatem, quæ dicit affectum ſinceri amoris erga Deum: non ſemper autem præſupponere Charitatem habitualem diffuſam in cordibus. Unde conſequens eſt, neminem ſine charitate poſſe ſubire Martyrium, 3. p. q. 66. art. 12. ad 2. Utrùm verò Martyrium conferat gratiam ex opere operato, & quæ diſpoſitio ſit ad illud neceſſaria; diximus ibidem art. 11.

ARTICULUS III.

Martyrium eſt actus maximæ perfectionis. ART. 3. docet, Martyrium eſſe actum maximæ perfectionis, non quidem ratione virtutis à qua elicitur, ſeu à qua immediatè proficiſcitur, cùm ea virtus ſit fortitudo, quæ non eſt omnium virtutum excellentiſſima: ſed ratione Charitatis, quæ principaliter movet. Quia inter actus humanos nullus eſt, quo magis demonſtrari poſſit perfectio Charitatis; tantò enim magis oſtenditur quiſpiam rem aliquam amare, quantò pro ea contemnit rem pretioſiorem, & eligit pati rem odibiliorem: inter omnia autem bona hujus vitæ nullum eſt pretioſius quàm ipſa vita, nec ullum malum eſt odibilius quàm mors præſertim violenta: qui verò patitur Martyrium, ſuam vitam pro Deo contemnit, & eligit mortem violentam; ergo maximè ſic declarat perfectionem charitatis quam habet erga Deum. Non dicitur hìc, quod ſemper ſit major charitas ejus qui ſubit Martyrium, quàm aliorum, quum B. Virgo omnes Sanctos charitate ſuperet, neque tamen vitam Martyrio finierit: ſed quòd is, qui Martyrium ſubit, non poſſit ſuæ charitatis perfectionem aliter magis probare quàm per Martyrium: quòdque non ſit aliud opus per quod ſimpliciter ea magis poſſit declarari, juxta illud Joan. 15. *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis*. Et 1. Joan. 3. *In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit*.

De Martyrii excellentia videri poſſunt Tertullianus lib. ad Mart. Cyprianus de Exhortat. ad Martyr. B. Ephrem in duobus ſermonibus de laud. Mart. Auguſtinus ſerm. 47. de Sanct. Chryſoſtomus tomo 3. in duobus ſermonibus. Hæc autem excellentia poteſt ex variis ſpectari.

1. Ex eo quòd Martyrium ſit ſingulare Dei donum; dicente Apoſtolo ad Philipp. 1. *Vobis donatum eſt pro Chriſto non ſolùm ut in eum credatis, ſed ut etiam pro illo patiamini*: & Cypriano lib. de Mortalit. *Non eſt in tua poteſtate, ſed in Dei dignatione Martyrium*. Apud Surium 6. Martii narratur, S. Felicitas, cùm pridie paſſionis ex partus dolore graviter affligeretur, à Commentarienſi per inſultationem rogata, quomodo die ſequenti mortem ſuſciperet, quæ pariens adeò perturbaretur; reſpondiſſe, Naturæ debitas pœnas naturali tantùm virtute perſolvo: ſupplicia autem quæ ſubminiſtrat impietas, gratia divina ſuperabit, quomodo accidiſſe teſtatur Auguſtinus Tract. de Temp. barbar. c. 5. tomo 9. dicens, quòd *parturiebat, & dolebat; objecta beſtiis gaudebat potiùs quàm timebat*.

2. Ex eo quòd in Martyrio remittatur omnis culpa & pœna, ipſumque ſuppleat vicem baptiſmi; quemadmodum Auguſtinus lib. 13. de Civ. cap. 7. Fulgentius de Fide ad Pet. cap. 3. aliique Eccleſiaſtici Docto-

Digitized by Google

res communiter docent. Hinc S. Proſper epigram. 87. quod eſt de Martyribus;

Fraudati non ſunt ſacro baptiſmate Chriſti.
Fons quibus ipſa ſui ſanguinis unda fuit.
Et quidquid ſacri fert myſtica forma lavacri.
Id totum implevit gloria martyrii.

Quin & Cyprianus in Præfat. tract. de Exhort. ad Martyr. hoc baptiſma vocat *In gratia majus, in poteſtate ſublimius, in honore pretioſius*. Quo fit, quòd Eccleſia numquam orare ſolet pro Martyre, quia ſecundùm Auguſtinum ſerm. 17. de Verb. Dom. cap. 1. & Innocentium III. cap. *Cum Marthæ*, de Celebrat. Miſſ. *Injuriam facit Martyri qui orat pro Martyre*.

3. Ex ſingulari præmio Martyribus reddendo, quod Aureolam vocant, de qua Suppl. q. 96. diſſeruimus, & quam S. Ephrem. ſerm. 2. de Martyr. indicat dicens, quòd *Beatiſſimi Martyres juxta ſolium gloriæ magna cum gloria atque fiducia aſtantes, oſtendent vulnerum ſuorum atrociumque cruciatuum, ac verberum cicatrices in ſuis corporibus relucentes, ac Solis ſplendorem ſua claritate ſuperantes*.

4. Ex præſtantia victoriæ. Perfectiſſima enim victoria de paſſionibus exterioribus attenditur; partim ex magnitudine paſſionis; partim ex ipſius cauſa, ſi videlicet ſit valde honeſta: in Martyrio autem invenitur cauſa honeſtiſſima nimirum Chriſtus, & maxima paſſionum quæ poſſunt inferri exterius, ſcilicet mors; ergo in Martyrio eſt victoria perfectiſſima.

5. Excellentia Martyrii poteſt per hoc declarari, quòd Sanctis maximum ſit gaudium pro Chriſto pati. Act. 5. *Ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu Concilii, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Jeſu contumeliam pati*. Unde quidam leguntur maximo deſiderio Martyrii flagraſſe, ut S. Antonius apud B. Athanaſium, & B. Franciſcus apud S. Bonaventuram: alii noluiſſe ſuum Martyrium impediri, ut SS. Andreas & Ignatius, quemadmodum eſt in eorum vitis.

Pro Reſp. ad 1. in primis dicendum eſt, Non ſolùm illud pertinere ad perfectionem quod cadit ſub conſilio, ſed etiam quod cadit ſub præcepto: ut enim loquitur B. Thomas q. 184. ad 3. perfectio eſſentialiter conſiſtit in præceptis. Deinde Martyrium ſubire interdum quidem eſt conſilii, ita ut ſatis ſit eſſe animo paratum mori pro Chriſto, ſi vel Dei honor, vel proximi ſalus id poſtularet: interdum autem eſt præcepti, veluti quando contingit alterutrum eſſe neceſſarium, vel Fidem negare ſeu Deum aliter offendere, vel mortem ſubire.

Articulus IV.

Mors ad Martyrii perfectionem requiritur.

ARtic. 4. probat, Ad perfectam rationem Martyrii propriè dicti requiri, quòd aliquis mortem ſuſtineat quia martyr dicitur teſtis Fidei Chriſtianæ, quæ tradit, omnia viſibilia & temporalia pro inviſibilibus & æternis eſſe contemnenda: ſe autem amore æternorum ſic contemnere cuncta terrena nullus perfectè teſtatur, niſi qui etiam pro Deo vitam contemnit ac ponit; quamdiu enim homini remanet vita corporalis, nondum oſtendit opere, quòd omnia omnino viſibilia deſpiciat. Dicitur *ad perfectam rationem Martyrii*, quia ad Martyrium incompletum ſeu imperfectum, à quo tamen propter aliquam bonam Martyrii partem quidam vocantur Martyres, ſufficit toleraſſe tormenta propter Chriſtum, etiamſi non uſque ad mortem. Hinc Eccleſia aliquos ut Martyres colit, de quibus certum eſt, quòd non obierint morte violenta, veluti S. Felicem 14. Januarii; S. Sylverium 20. Junii, S. Martinum Papam, 12. Novembris, S. Melchiadem 10. Decembris. Ubi tamen hoc venit obſervandum, quòd de illo qui ſecundùm completam Martyrii rationem eſt Martyr, Eccleſia cantare ſolet, *Hic eſt verè Martyr qui pro Chriſti nomine ſanguinem ſuum fudit*: de eo autem qui Martyr vocatur propter aliquam partem Martyrii, ſed non ſic ut mortem ſuſtinuerit; cantat, *Domine prævenisti eam in benedictionibus dulcedinis*. Dictum etiam fuit *Martyrii propriè dicti*; quia nomen Martyrii aliquando per metaphoram ſeu impropriè attribuitur ei quod habet aliquam ſimilitudinem, etſi non proprietatem Martyrii: ut cum B. Virgo vocatur Martyr.

In Reſp. ad 3. adverte, illos verè eſſe Martyres, qui ita patiuntur carceres, exilium, aut rapinam bonorum, ut inde ſequatur mors: ſi verò patiantur quidem iſta, ſed ſic ut inde non moriantur, non ſunt Martyres ſecundùm completam Martyrii rationem. Vide ad Suppl. q. 96. art. 6.

De Reſp. ad 4. quòd gratia Martyrii detur aliquo inſtanti ante mortem in facto eſſe, ſive ante realem animæ ſeparationem à corpore, diximus 3. p. q. 66. art. 11. quæſito 5.

Articulus V.

Utrùm ſola Fides ſit cauſa Martyrii.

VIderi poteſt quòd ſic, quia B. Anſelmus commentans in epiſt. ad Philem. cenſet, eum ſolum eſſe Martyrem, qui pro Chriſti nomine ſit paſſus. *Sanguis*, inquit, *effuſus ille tantummodo Martyrem facit, qui pro Chriſti nomine funditur*.

Reſp. B. Thomæ & aliorum communis eſt, Non ſolam Fidem eſſe cauſam Martyrii, ſed cujuſvis alterius virtutis officium Chriſti cauſa ſuſceptum, ſi quis pro illo officio mortem patiatur. Quia Martyres vocantur qui paſſionibus & morte teſtimonium perhibent veritati, ad ſalutem ſpiritualem quæ per Chriſtum eſt pertinenti: per cujuſvis autem virtutis officium, quo propter Chriſtum vel boni quippiam facimus, vel alicui malo reſiſtimus, teſtimonium perhibemus ejuſmodi veritati; quicumque igitur, vel pro quovis opere bono faciendo, vel pro quovis peccato fugiendo, propter Chriſtum mortem ſuſtinet, verus eſt Martyr. Reſp. eſt neg.

Confirm. Qui tali ex cauſa ſubſtinet mortem, ipſe & Fidem Chriſti profitetur, & propter Chriſtum patitur; ergo nihil ei deeſt ad Martyrium. Ant. probatur primò, quia Fidei proteſtatio non tantùm fit per verba, quibus aliquis confitetur Fidem, ſed etiam per facta quibus oſtendit ſe habere Fidem: hoc autem oſtendit, qui pro cujuſvis virtutis officio vel defenſione ſecundùm quod refertur in Deum patitur, quia ſic innoteſcit, quòd Deus talem virtutem requirit, quòdque pro ea dat præmium. Qua ratione dicit hìc Author, quòd *omnium virtutum opera, ſecundùm quod referuntur in Deum, ſunt quædam proteſtationes Fidei*.

Prob. 2. *Patitur* enim *propter Chriſtum*, ait B. Tho. lect. 7. in c. 8. ad Rom. *non ſolùm qui patitur propter Fidem Chriſti*, eam ſcilicet expreſsè profitendo, *ſed etiam qui patitur pro quocumque juſtitiæ opere, pro amore Chriſti*. Matth. 5. *Beati qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam*. Unde multi celebrantur in Eccleſia Martyres, qui tamen non ſunt occiſi directè cauſa Fidei, ſed vel propter reprehenſam iniquitatem, vel propter aliquam virtutem defenſam. Inter quos eminet B. Jo. Baptiſta occiſus Matth. 14. propter reprehenſionem adulterii; quemadmodum poſtea S. Lambertus 17. Sept. & S. Rumoldus de quo Martyrol. & Vitæ Sanct. agunt 1. Julii. S. autem Thomas Cantuarienſis pro defenſione libertatis ſeu potius juriſdictionis Eccleſiaſticæ interfectus etiam Martyr celebratur 29. Decemb. ſicut S. Theodardus prædeceſſor B. Lamberti pro defenſione bonorum Eccleſiæ occiſus 10. Septemb. S. Pelagia Antiochena, quæ ne diſpendium virginitatis pateretur occubuit, Martyr celebratur 9. Junii: ſimiliter & S. Dula cujuſdam militis ancilla 25. Martii, quæ & ipſa coronam Martyrii obtinuit pro ſervanda caſtitate. Quin & veritatem illam, quæ per ſe ad pietatem non pertinet, poſſe per accidens eſſe cauſam Martyrii, meritò hìc tradit B. Thomas. Si quis enim ſub mortis comminatione urgeatur ad mentiendum; etiam extra cauſam Religionis: & quia novit omne mendacium eſſe contra legem divinam, malit mori quàm mentiri; teſtimonium dicet veritati propter Deum, eamque ſic moriendo conſignabit, ac proinde erit Martyr.

Ad arg. initio allatum Reſp. imprimis: Commentaria illa in epiſt. Paulinas non eſſe B. Anſelmi, ſed Hervæi, ut probat Bellarminus in Catal. de Scriptor. Ecclesiaſt.

Digitized by Google

eleſ. Deinde illum, qui pro cujuſcumque virtutis officio patitur, hoc referendo in Deum, verè pati pro Chriſto, ut ex jam dictis poteſt colligi, atque etiam ex ipſius B. Anſelmi verbis ad Lanfrancum interrogantem, quare Elfegus ab Angelis coleretur ut Martyr, cùm non eſſet occiſus cauſa confeſſionis Fidei aut teſtandæ veritatis, ſed quia noluiſſet ſe pecunia redimere, quam non poterat habere abſque aliorum injuria. Reſpondit enim, illum occubuiſſe pro juſtitia: cùm autem Chriſtus ſit veritas & juſtitia, qui pro veritate vel juſtitia moritur, pro Chriſto moritur: qui autem pro Chriſto moritur; Eccleſia teſte, Martyr habetur. Ita refert Edinerus in vita Anſelmi.

In Reſp. ad 3. adverte, illos qui pro defenſione Reipublicæ in bello juſto occiduntur, poſſe eſſe Martyres, ſi illam defendant propter Deum, amore juſtitiæ ac legis divinæ: non verò ſi ſtipendii militaris, aut prædarum intuitu, aut alia aliqua intentione, vel prava, vel bonum dumtaxat humanum ſpectante. Confer quæ diximus Suppl. q. 96. art. 6. ad 11.

QUÆSTIO CXXV.

De Timiditate.

Articulus I.

Timiditas eſt peccatum.

ARtic. 1. docet, Timiditatem eſſe peccatum. Eſt enim timor inordinatus, quo quiſpiam ea mala refugit, quæ recta ratio dictat eſſe ſuſtinenda; adeò ut malit committere aliquid illicitum, quàm mala illa ſuſtinere. Huc faciunt Scripturæ Matth. 10. *Nolite timere eos qui occidunt corpus.* Iſaiæ 8. *Omnia quæ loquitur populus iſte, conjuratio eſt: & timorem ejus ne timeatis neque paveatis. Dominum exercituum ſanctificate, ipſe pavor veſter & terror veſter.* Et cap. 51. *Nolite timere opprobrium hominum, & blaſphemias eorum ne timeatis.* 1. Petri 3. *Si quid patimini propter juſtitiam, beati. Timorem autem eorum ne timueritis.* Apoc. 21. *Timidis & incredulis, &c. pars illorum erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure.*

Articulus II.

ARt. 2. declarat, Aliquem inordinatum timorem includi in quolibet peccato, quatenus omnis peccans timet amittere id quod inordinatè amat: peccatum tamen timoris, de quo nunc agitur, opponi fortitudini, quia ſermo hìc eſt de inordinato timore malorum temporalium, ac præcipuè periculorum mortis, circa quæ verſatur virtus fortitudinis. Unde patet, non omnem timorem inordinatum opponi fortitudini, ſed eum tantùm qui eſt poſterioris generis, quique aliter vocari ſolet timiditas, vitium fermè idem cum ignavia; in eo ſcilicet ſolo differens, quòd timiditas excedit in timendo, ignavia deficit in audendo: timiditate enim timetur, vel quod non oportet, vel quando non oportet, vel pluſquam oportet; ignavia verò non audet aggredi quando, vel ſicut ratio dictat. Quare ſicut fortitudo moderatur non ſolùm timores, ſed etiam audacias: ita peccatur contra illam non ſolùm exceſſu timoris, ſed etiam defectu audaciæ; ideoque in univerſum quantum ſunt vitia ei oppoſita, nimirum *timiditas*, *ignavia*, *intimiditas*, & *audacia*. Sed quia duo priora ſunt valdè affinia; eodem nomine timiditatis ſolent contineri.

Articulus III.

ARt. 3. docet, Timorem tantum eſſe peccatum, quantum eſt delictum illud quod per eum timorem homo committit, vel paratus eſt committere; ac proinde quando metu mortis aut alicujus alterius mali temporalis paratus eſt committere peccatum mortale, talis timor mortale peccatum eſt, aliàs ſolùm veniale. An & quando ſit peccatum ſpecie diſtinctum ab eo, quod ex timore committitur; ex iis quæ diximus q. 19. art. 3. intelligendum relinquimus.

Articulus IV.

ARtic. 4. docet, Timorem ſecundùm aliquid excuſare à peccato ſeu peccati gravitate, in quantùm ſcilicet cauſat involuntarium; ideoque id quod per timorem quamvis inordinatum delinquitur, minus culpæ habere quatenus minus eſt voluntarium ob ejuſmodi metum: nec enim quod per metum fit tam voluntarium eſt, quàm quod omnino ſponte; & tamen quia non deſinit omnino eſſe voluntarium, dicente B. Tho. 1. 2. q. 6. art. 6. quòd *ea quæ per metum fiunt magis ſint voluntaria quàm involuntaria*, non etiam deſinit eſſe peccatum, & quidem mortale, ſi per talem metum fiat id quod ſecundùm ſe eſt peccatum mortale. Nam contra rectam rationem eſt, incurrere in mala graviora, cujuſmodi ſunt mala animæ ſeu peccata, metu incurrendi ſeu intentione vitandi minora, qualia ſunt corporis & rerum externarum. Porrò cùm duplex ſit metus, levis & juſtus; quæri poteſt.

Quæres An ſaltem is, qui dicitur juſtus, non excuſet hominem à peccato in totum? Sed Reſponſio negativa ſatis certa eſt ob rationem ſuperiùs dictam. Quia quæ per metum etiam juſtum fiunt, numquam deſinunt eſſe ſimpliciter voluntaria. Neque refert, quòd Eccleſia reſcindat Vota & Matrimonia per metum juſtum facta, ſi is fuerit injuſtè illatus ad illa extorquenda; quemadmodum diximus art. 1. qu. 88. & Suppl. q. 47. art. 3. Id enim facit Eccleſia, quia in talibus negotiis vult adeſſe plenam libertatem; non verò quòd ſentiat ea non fieri voluntariè. Quæſt. Reſp.

Quæri ulterius poteſt: An juſtus metus non excuſet à tranſgreſſione legis humanæ, ita ut licitum ſit contra ejuſmodi legem facere metu mortis? Reſp. Excuſare aliquando, ſed non ſemper. Interdum enim periculum mortis eſt legis humanæ obſervationi veluti intrinſecum; ideoque talis lex etiam cum iſto periculo obſervanda eſt: ut quando Dux belli præcipit ſuis militibus ut in hoſtes impetum faciant; & quando Epiſcopus jubet aliquibus Sacerdotibus, ut infirmis Sacramenta Euchariſtiæ & Extremæ Unctionis adminiſtrent tempore peſtis. Aliquando periculum mortis eſt quidem obſervationi legum humanarum omnino extrinſecum; ſed tamen quia intentatur in contemptum legis aut poteſtatis legiſlativæ, ſive Eccleſiaſticæ ſive civilis, ſimiliter non obſtante tali periculo ſunt obſervandæ. Quæſt. Reſp.

Sic Monachus debet ſuæ Religionis habitum retinere, quando in contemptum Monachatus juberetur ſub comminatione mortis illum dimittere. Similiter Fideles ab eſu carnium abſtinere debent feria ſexta, etiamſi Hæretici mortem intentent, niſi eas manducent: ſatis enim ſcitur, quòd hoc jubent in contemptum legis Eccleſiaſticæ. Et eadem ratio eſt, quando metuitur ſcandalum infirmorum, ſi propter intentatum mortis periculum prætermitteretur obſervatio legis humanæ. Extra hos autem caſus leges humanæ non obligant ad ſui obſervationem cum periculo mortis; & per conſequens juſtus metus mortis excuſat ſubditum alioquin bonæ voluntatis à peccato, etiamſi legem non obſervet: quia Legiſlatores in ferendis legibus ita ſpectant bonum commune, ut interim nolint prodigi vel perdi quod cuique ſubditorum eſt proprium, quale in primis eſt vita uniuſcujuſque; velintque ſuas leges per ſe & regulariter eſſe obſervandas, quantum nimirum abſque gravi jactura ſubditorum & boni communis fieri poteſt. In hujus autem jacturæ caſu relinquit locum epiikia; quam & Deus ipſe relinquit ſuis quibuſdam legibus, ut patet ex Davide qui cum ſuis comitibus comedit panes propoſitionis 1. Reg. 21. Matth. 12. & Ex Matathia qui cum ſociis ſtatuit pugnare die ſabbathorum, 1. Macbab. 2. Conferantur quæ huc ſpectantia ſcripſi 1. 2. q. 96. art. 4. quæſ. 6.

QUÆ-

QUÆSTIO CXXVI.

De intimiditate.

ARTICULUS I.

Intimiditas eſt peccatum.

ARTICULO 1. docet, Intimiditatem eſſe peccatum. Quia intimiditas, ſeu ut alii vocant timoris vacuitas, eſt qua quiſpiam mortis & aliorum malorum pericula non timet ubi, quando, vel quomodo oportet timere, quod manifeſtum eſt eſſe contra rectam rationem. Vitam enim temporalem nobis à Deo datam, & ea quæ illi ſuſtentandæ conducunt debemus amare, quatenus ad finem noſtrum utilia ſunt; ideoque his contraria fugere & timere, quantum & quomodo fugienda ſunt.

Unde oriatur intimiditatis vitium.

Oritur hoc vitium præcipuè ex tribus cauſis. Ac 1. ex ſuperbia, qua quis ſeipſum æſtimat eſſe tantum, ut nemo queat ei nocere, juxta illud Job 41. *Factus eſt ut nullum timeret, omne ſublime videt.* Et in Prophetia Abdiæ: *Superbia cordis tui extulit te, habitantem in ſciſſuris petrarum, exaltantem ſolium tuum, qui dicis in corde tuo: Quis detrahet me in terram?* Similiter & Apocal. 18. Babylon ſuperba dicebat, *Sedeo regina, & vidua non ſum, & luctum non videbo.*

2. iſtud vitium oritur ex defectu rationis ſeu ex ſtoliditate mentis, qua quiſpiam ita eſt hebes, ut non videat, quibus periculis aut damnis ſit obnoxius; ideoque manet ſecurus omnium malorum, etiam eorum in quæ facillimè poteſt incidere. Huc pertinet illud Prov. 14. *Sapiens timet & declinat à malo: ſtultus tranſilit, & confidit.* Vult enim ſapiens oſtendere, quòd ſtultitia in multis efficiat, ut ſeſe imprudenter ac improvidè dcot eventibus, quod ſine dubio vitioſum eſt, niſi forte ſtoliditas ſit invincibilis.

3. oritur ex eo, quòd quis vitam & alia hujus vitæ bona negligat, aut minoris quàm par eſt æſtimet. Qui enim aliquid parvi æſtimat, non timet illud amittere.

Eſt autem hoc intimiditatis peccatum mortale, ſi aut ex cauſa mortali proveniat, aut propter intimiditatem magno malo ſeu periculo quis ſe objiciat abſque juſta cauſa: non eſt tamen diſtinctum peccatum ab eo, unde provenit iſta intimiditas, vel cui ſe per intimiditatem temerè objicit.

ARTICULUS II.

ART. 2. declarat, Intimiditatem opponi fortitudini. Quia fortitudinis eſt moderari timorem, ut neque ſit nimius, neque etiam nullus, ſed aliquis intra limites rectæ rationis conſiſtens: ac proinde ſicut timiditas opponitur fortitudini per exceſſum timoris; ita intimiditas illi opponitur per timoris defectum, in quantum ſcilicet non timet quod, quando, & quomodo oportet timere.

QUÆSTIO CXXVII.

De audacia.

ARTICULUS I. & II.

Audacia eſt pec. fortitudini oppoſitum.

ARTICULO 1. & 2. docet, Audaciam eſſe peccatum, idque virtuti fortitudini oppoſitum. Quia audacia non hic ſumitur prout ſimpliciter eſt quædam paſſio, ſed quatenus importat exceſſum paſſionis illius, qua aliquis in invadendo vel aggrediendo pericula nimium eſt præfidens. Quare cùm tranſcendat regulam rectæ rationis; proculdubio peccatum eſt: cumque importet immoderantiam circa materiam fortitudinis, ad hanc enim pertinet moderari audacias; conſequens eſt, quòd opponatur fortitudini. Sicut ergo audacia per rationem moderata eſt bona, & pertinet ad virtutem fortitudinis; ita quando eſt immoderata vitioſa eſt, & fortitudini adverſatur. Neque refert, quòd audacia ſit ab audendo

Ob.

dicta; audere autem ſit paſſio de ſe non mala. 1.

Reſp.

Quia audacem eſſe (quod ab audacia dicitur) non eſt idem quod audere, ſicut eſſe edacem non idem eſt quod edere; nec eſſe petacem, idem quod petere: in iſtis enim nominibus ſignificatur quidam exceſſus & conſuetudo, non autem in verbis nudè ſumptis. 2. Quia ſi nomina paſſionum intelligantur importare ſuperabundantiam; tunc ſonant in malum, & ita hic ſumi audaciam ſupra diximus. Sed illud conſiderandum eſt, audaciam in malum ſumptam ſæpe dici non ab aggrediendis periculis, ſed ab audendo quidlibet mali tentare, dicere, facere. Sic 2. Petri 2. Hæretici reprehenduntur ut audaces, quia & ad maledicendum, & ad ſuum pravum inſtitutum promovendum audaces ſunt. Similiter Eccleſ. 8. Sapiens monet: *Cum audace non eas in via, ne fortè gravet mala ſua in te*: audacem intelligens temerarium & confidentem, qui quidvis audet, nec rationis judicium ſequitur, ſed impetum ſuarum paſſionum, & ſuæ voluntatis inſolentiam. Et cap. 22. de filia audace dicit, quòd *Patrem & virum confundit, & ab impiis non minorabitur*, ideſt non erit in vitiis inferior quàm impii.

Quod in reſp ad 3. artic. 2. dicit, vitium excedens in audacia non habere defectum contrarium, ſive non habere peccatum fortitudini oppoſitum ex defectu audaciæ niſi timiditatem tantùm; verum eſt, ſi per timiditatem intelligatur quidquid eo nomine ſolet ſignificari & comprehendi: nam ignavia, quatenus opponitur fortitudini per defectum audaciæ, comprehendi ſolet nomine timiditatis, quemadmodum quæſt. 125. art. 2. diximus.

QUÆSTIO CXXVIII.

De partibus fortitudinis.

ARTICULUS UNICUS.

UNICO ART. B. Thomas docet, fortitudinem non habere partes ſubjectivas. Quia ipſa eſt ſpecies ſpecialiſſima, cùm verſetur circa materiam valde ſpecialem, ſcilicet circa pericula mortis, quæ omnia ſunt ejuſdem generis, etiamſi alia ſint aliis majora: habere autem partes, & potentiales, & quaſi integrales has quatuor; *Fidentiam* ſive fiduciam; *Magnificentiam*; *Patientiam*; *Perſeverantiam.*

Fidentia eſt, per quam magnis & honeſtis in rebus multum ipſe animus in ſe fiduciæ certa cum ſpe collocat.

Magnificentia eſt rerum magnarum & excelſarum cum animi ampla quadam & ſplendida propoſitione agitatio, atque adminiſtratio, ſive executio.

Patientia eſt honeſtatis aut utilitatis cauſa rerum arduarum voluntaria ac diuturna perpeſſio.

Perſeverantia eſt in ratione benè conſiderata ſtabilis & perpetua permanſio.

Differunt hæ partes, quòd fidentiæ ſit præbere animi promptitudinem ad pericula ſuſcipienda; magnificentiæ verò ſtrenuitatem in exequendo; patientiæ ſit moderari dolores & triſtitias, ne animus malorum aſperitate & difficultate frangatur; perſeverantiæ malorum diuturnitatem ſic ferre, ut ea non obſtante, velit firmus ac ſtabilis in bono cæpto perdurare. Quare non ſumitur hic perſeverantia pro dono, quod eſt juſtitiæ uſque ad finem conſervatio & continuatio, ſed pro propoſito perſeverandi in incæpto, non obſtantibus quibuſcumque malis, quantumcumque perdurantibus.

Hæ virtutes, ſi conſiderentur ut verſantes in propria materia fortitudinis, hoceſt circa terribilia hujus vitæ & mortis mala, ſunt partes fortitudinis integrales: non quòd habitus fortitudinis coaleſcat ex ipſis; ſed quia ad integrum fortitudinis officium requiruntur, ut nimirum aliqua actio poſſit verè dici & eſſe fortitudinis.

Si autem ſpectentur ut verſantes circa aliam materiam difficilem aut periculoſam; ſunt virtutes diſtinctæ à fortitudine, quoniam ab ea differunt objecto: annectuntur tamen ei tamquam ſecundariæ principali; & idcirco vocantur partes ejus potentiales, utpote non adeptæ totam potentiam virtutis principalis; ab ea

ab ea ſiqoidem deficiunt, quamvla in aliqoo cum ipſa conveniant, Hac enim conſideratione Fidentia eſt virtus, quæ promptum animum præſtat in difficilibus extra pericula mortis: Magnificentia quæ talia ſplendidè eæquitur: Patientia quæ difficultatex ejuſmodi abſque ſuperabundanti triſtitia tolerat: Perſeveraotla quæ uſque in finem in illia perſeverat ſic, ut ex diuturna difficilium perpeſſione homo non fatigetur uſque ad hoc quòd deſiſtat.

QUÆSTIO CXXIX.

De Magnanimitate, quam locò fidentia ſeu fiducia ponit B. Thomas.

Arttculus I. & II.

Magnanimitas verſatur circa honores.

ARtic. 1. & 2. docet, Magnanimitatem verſari circa honores, eoſque magnos, Quia ea hoc principaliter dicitur aliquis magnanimus, quòd animum habet ad aliquid ſimpliciter magnum: inter rea autem eæteriores quæ veniunt in uſum hominum maximum eſt honor: & quoniam circa honorem mediocrem alia quædam virtus verſatur, tametſi proprio nomine carens, niſi fortè dicatur Philotimia, ideſt amor honoris; conſequens eſt, quòd quæ circa magnos honores verſatur ſit magnanimitas. Verſatur autem magnanimitas circa honorem tamquam circa objectum mediatum: circa ſpem verò conſequendi honoris tamquam circa immediatum, moderando videlicet hanc ſpem juxta dictamen rectæ rationis. Nec enim laudabile eſt, honorem quovis modo contemnere, cùm reprehenſionem mereatur is, qui non vult facere quæ honore ſunt digna, neque curat de honore ſecundùm quod ratio dictat, hic art. 1. ad 3. & quæſt. 131. art. 1. ad 1.

Verumtamen non eſt etiam laudabile, honorem quovia modo appetere, ſed tum demum quando appetitur eo modo quo recta ratio dictat eſſe appetendum: quod facit magnanimus, eum honorem qui ab hominibus exhiberi poteſt, non magni æſtimando; illum verò qui à Deo expectatur, magni ducendo. Circa honorem porro ſic verſatur magnanimua, non quòd eum principaliter intendat, ſed quia intendit magna ſeu ardua & præclara facere, quæ ſunt magno honore digna; atque ita ipſum honorem magoum ſecundariò, cujus etiam ſpem moderetur ad regulam rectæ rationia. Unde B. Thomas art. 1. ad 3. *Hoc modo magnanimitas eſt circa honores, ut ſtudeat facere ea quæ ſunt magno honore digna, non tamen ſic ut pro magno æſtimet humanum honorem*. Et art. 4. ad 1. *Magnanimus intendit magna operari in qualibet virtute, in quantum ſcilicet tendit ad ea quæ ſunt digna magno honore*. Ac rurſum art. 8. c. *Magnanimitas ad duo reſpicit, ad honorem quidem ſicut ad materiam* (quam nimirum ſeu cujus expectationem moderatur) *& ad aliquid magnum operandum, ſicut ad finem*, quem videlicet proximè ac potiſſimum intendit. Ac rurſum q. 131. art. 2. ad 1. *Magnanimitas ad duo reſpicit: ad unum quidem ſicut ad finem intentum, quod eſt magnum opus*, &c. *ad aliud autem ſicut ad materiam*.

Quod igitur in reſp. ad 3. art. 2. dicit, magnanimum intendere magnos honores ſicut quibus eſt dignus, vel etiam ſicut minores his quibua eſt dignus; accipiendum videtur, vel de eo quod ſecundariò intendit, vel de eo quod natum eſt ſequi ex operibus illis magnis, quæ potiſſimùm & velut finem intendit. Unde ſtatim ſubdit: *Et ideò non extollitur ex magnis honoribus, quia non reputat eos ſupra ſe, ſed magis eos contemnit, & multo magis moderatos & parvos*. Si enim eos contemnit; conſequena eſt, qoòd non intendit eos tamquam aliquid principalitea ſibi propoſitum. Circa quæ verba obſervandum eſt, magnanimum non extolli in ſuperbiam, ſi magnos honores fuerit adeptua, quia cum ſit æquus rerum æſtimator, non cenſet ſe per honorea quantumvia magnos fieri majorem: atque ita non eoa pluris facit quàm revera fieri debeant. Quòd ſi dehoneſtetur, aut contumelila afficiatur, non frangitur animo, ſed talia contemnit, utpote quæ noverit ſibi indignè irrogari; ac per conſequens per illia non fieri minoterm. Pro hoc articulo conferantur quæ dicimus quæſt. 124. artic. 3. ad 1.

Articulua III. & IV.

ARt. 3. & 4. probat, Magnanimitatem eſſe virtutem, eamque ſpecialem. Quia modum ſeu menſuram juxta rectam rationem conſtituit expectationi magnorum honorum, quod eſt bonum ſpeciale, & ab objectis aliarum virtutum diſtinctum.

Si dicas: Omnem virtutem, quando eſt perfecta, ſe extendere ad magna opera ſui generis; ut perfecta virtus abſtinentiæ ad magna jejunia; perfecta religio ad magna pietatis officia in Deum, & ſic de reliquis; ergo magnanimitatem, quæ intendit opera magna in quolibet genere virtutum, non eſſe virtutem ſpecialem ſed generalem. *Ob.* Reſp. Neg. C. Quia magnanimitas illa opera magna intendit ſub alia ratione formali quàm cæteræ virtutea; ad ea enim inclinat, non quatenua in illis elucet propria honeſtas cujuſque virtutis, v. g. abſtinentiæ, religionis, aut aliarum; *ſed in quantum habent rationem cujuſdam excellentia*, ait B. Tho. art. 4. ad 2. ſive quatenus ſunt magna & ardua, ac per conſequens magno & generoſo animo digna. *Reſp.*

Pro Reſp. ad 1. art. 3. Neg. eſt Min. Quamvis enim magnanimitas verſetur circa maxima, quatenus intendit ea operari quæ important excellentiam, ſuntque digna magnis honoribus: quia tamen ſic verſatur circa illa, ut modum rectæ rationi conformem eis conſtituat, faciatque ut magnanimus non excedat, aut proportionem ſuæ facultatis, aut regulam rectæ rationis magna intendendo: nec etiam deficiat accuſando in illa magna tendere, quæ juxta dictamen rectæ rationis deberet attentare; ideo ſimpliciter dicendum eſt, quòd conſiſtat in medio. Unde Philoſophus dicit, quòd magnanimus ſit magnitudine extremua, in quantum ſcilicet tendit ad maxima: eò autem quòd ut oportet, medina, in quàntum ad illa maxima tendit ſervato medio rectæ rationia.

Pro Reſp. ad 4. ejuſdem art. Neg. eſt Subſ. Magnanimitas enim & humilitaa, tametſi videantur tendere in contraria, noo ſunt tamen contrariæ, quia ſub diverſis rationibus tendunt io diverſa. Nam magnanimus ſe digoificat ſeu dignum æſtimat tendere ad magna, ſecuodùm conſiderationem donorum, quæ à Deo habet: humilia autem ſeipſum parvipendit ſecundùm conſiderationem proprii defectus. Magnanimus alioa contemnit, hoceſt non multum eos curat; non tantùm ſcilicet ut in eorum gratiam velit facere aliquid indecens: humilis verò alios magni æſtimat, eoſque reputat ſuperiores, conſideratione donorum divinorum quæ io eis advertit. Magnanimitas animum roborando contra deſperationem de magia, impellit ad proſecutionem magnorum: humilitas animum refrænando facit, ne immoderatè tendat ad excelſa, qu. 161. art. 1.

In Reſp. ad 5. ejuſdem artic. 3. Neg. eſt Min. Nam conditiones quæ tribui ſolent magnanimis, ut ex 4. Ethic. c. 3. patet, etſi prima fronte videantur eſſe vituperabiles, quatenus tamen ad magnanimitatem pertinent, nullo modo ſunt vituperabilea. Nam 1. quòd magnanimus ſe dignum reputat magois, & alios contemnit, rectè fieri poteſt ſi conſideret in ſe dona Dei, nec judicet illa ſibi eſſe ex ſuiſ meritia, quaſi ſeipſum fecerit dignum cui Deus talia impertireiur: ſed cum gratiarum actione agnoſcat ſe donis illia eſſe prædimm. Alios autem non ſimpliciter nec propriè deſpiciat, ſed ſolùm propter ipſorum defectus & imperfectionea ſicut certò cognitas non magni eos æſtimet, nec tantum eos appretietur, quòd pro eis aliquid indecens faciat; quomodo & ſeipſum debet parvifacere, proprios ſuos defectua conſideaando. *Conditiones magnanimi.*

2. quòd magnanimus oon eſt memor beneficiorum, intelligi debet quantum ad hoc, quòd non eſt ei delectabile ab aliquibus recipere beneficia, quin eia recompenſet majora: vult enim ſuperexcellere in officio gratitudinis, ſicut etiam in aliarum virtutum actio-

Digitized by Google

actionibus. Hoc autem facto, non habet cauſam, cur beneficium acceptum cum magna cura animo teneat.

3. Quòd ſit otioſus & tardus, ſic intelligenda eſt, non quia deficiat ab operando ea quæ ſibi conveniunt: ſed quia non applicat animum niſi rebus magnis, quæ cum majoris ſint ponderis, ideoque tempore & conſideratione egeant ut ritè peragantur; quadam tarditate & otio ſeu potiùs matura perpenſione opus habet magnanimus.

4. Quòd utatur ironia ſeu diſſimulatione propterea non eſt magnanimo vitioſa, quia non propriè utitur diſſimulatione, ita nimirum ut ſignificet aliquid veritati contrarium: ſed tantùm non aperit (maximè apud eos qui ſunt ipſo inferiores) totam ſuam magnitudinem, haud ignarus, quàm ſit invidioſum ac inferioribus moleſtum, ſi quis apud eos ſe veluti jactet ac venditet.

5. Quòd non poteſt aliis convivere familiariter niſi amicis, hactenus non eſt vituperabilis, quia non oportet cuicumque convivere ad ejus arbitrium, qua ratione multa ſæpè committerentur peccata adulationis, ſimulationis, detractionis, & hujuſmodi, quæ ut ad animi pravitatem & parvitatem pertinentia, magnanimus vitat: ſed virtuoſo ſatis eſt, ſi ad arbitrium amicorum ipſis familiariter convivat, aliis autem non ſit indecenter moroſus aut moleſtus. Sic autem agit magnanimus, qui omnibus quidem tam parvis quàm magnis decenter convivit, quatenus in convictu cum illis honeſtè ſe gerit, ſervata decentia & regula rectæ rationis, nuſquam ſimulans, nuſquam adulans vel aſſentans.

6. Quòd magnanimus infructuoſa potiùs quàm fructuoſa quærat, non eſt vituperabilis, quia ſenſus eſt, quòd potiùs ſtudeat acquirere honeſta, tametſi non fructuoſa, quàm fructuoſa ſeu utiliora, ſed minùs honeſta.

ARTICULUS V.

Magnanimitas eſt pars fortitudinis potentialis.

ARt. 5. probat, Magnanimitatem eſſe partem fortitudinis potentialem. Quia cum fortitudine convenit, quòd animum hominis confirmet ad aliquid arduum: ſed deficit, atque adeò plenam fortitudinis rationem non aſſequitur, quia ſolùm firmat animum in eo, circa quod faciliùs eſt firmitatem ſervare. Nam fortitudo adverſùs mortis pericula eorumque metum animum firmat: magnanimitas autem tantùm ad expectationem magnorum honorum & aggreſſionem excellentium operum, quæ magnis honoribus digna ſunt. Verum quidem eſt, quòd magnanimus promptiſſimè ſe exponat periculis mortis, quando recta ratio id dictaverit: ſed hoc non facit niſi pro magnis; unde & vocatur μεγαλοκίνδυνος, ideſt pro magnis periclitans; nec niſi per fortitudinem, in cujus actu vult excellere magna operando, ſicut etiam in actibus aliarum virtutum.

Pro Reſp. ad 3. Neg. eſt C. Quia etſi bonum ſit ſimpliciter principalius quàm malum: ſi tamen conſideretur malum ut arduum ad conſtanter illud tolerandum, & ad firmiter in eo perſiſtendum; ſic eſt principalius quàm bonum, eò quòd bonum ſit ſecundùm ſe appetibile; ideoque non eſt per ſe loquendo tanta difficultas perſiſtendi in bono, quàm in malo, cùm malum ſecundùm ſe ſit fugiendum. Quia igitur fortitudo reſpicit magnum in malis perferendis vel audendis: magnanimitas autem reſpicit magnum in bonis ſperandis & audendis; fortitudo eſt virtus principalior, quàm magnanimitas.

ARTICULUS VI.

De fiducia.

ARt. 6. declarat, Fiduciam pertinere ad magnanimitatem tamquam ejus aliquem modum: nam fiducia eſt robur ſpei, ſeu ſpes robuſta ex aliqua fide vel firma opinione concepta. Ex eorum enim conſideratione, quæ jam homini adſunt, aut facilè adeſſe poſſunt, ſive illa expectentur à Deo ſive ab hominibus, concipitur vehemens opinio & ſpes magna conſequendi bonum deſideratum; & hæc eſt fiducia: ſpes autem ſive expectatio boni magni & honorifici eſt objectum magnanimitatis. Unde ſequitur, quòd fiducia ſit quidam modus vel conditio pertinens ad magnanimitatem. Ex his patet, Sectarios perperam confundere Fidem cum fiducia, quandoquidem Fides antecedat fiduciam tamquam principium ex quo oritur. Confer quæ diximus in procemio q. 1. hujus p.

ARTICULUS VII.

De ſecuritate.

ARt. 7. oſtendit, Securitatem immediatè pertinere ad fortitudinem, & ex conſequente ad magnanimitatem. Securus enim dicitur qui eſt cura vacuus: cura autem oritur ex timore malorum impendentium, dum videlicet homines ſolliciti ſunt quo modo ea avertant vel impediant; ita ſit ut ſecuritas importet quamdam perfectam quietem animi à timore: atqui timorem moderari eſt fortitudinis; ergo ſecuritas immediatè pertinet ad fortitudinem. Quia tamen ex timore ſolet oriri deſperatio; deſperationi autem adverſatur ſpes, quæ eſt immediatum magnanimitatis objectum; ideo etiam ad magnanimitatem tamquam aliqua ejus conditio pertinet ſecuritas, non quæcumque, ſed ea demum qua quis juxta dictamen rectæ rationis curam deponit, non timens ea quæ timenda non ſunt. Alioquin quemadmodum non omnis timor eſt vituperabilis, ita nec omnis ſecuritas eſt laudabilis.

ARTICULUS VIII.

ARt. 8. docet, Bona fortunæ, ideſt divitias, potentiam, amicos, & alia hujuſmodi conferre ad magnanimitatem, quantum ſcilicet ad executionem. Quamvis enim ſine illis bonis externis poſſit quiſpiam eſſe magnanimus quantum ad habitum art. 3. ad 2. unde & hoc art. ad 1. dicit, virtutem ſibi eſſe ſufficientem, quia ſine his exterioribus bonis eſſe poteſt: eis tamen opus habet ad hoc, ut magnanimitatis opera poſſint mandari executioni. Quare magnanimus una quidem ratione contemnit ejuſmodi bona externa, quatenus nimirum non ea reputat magna, nec eorum cauſa vult quidquam agere vel illicitum vel indecorum: alia autem ratione non contemnit, quia æſtimat illa eſſe utilia ad opus virtutis exequendum, & ad magnarum rerum effectionem requirit illorum uſum. Huc pertinere poteſt Eccleſ. 7. *Utilior eſt ſapientia cum divitiis*. De quo videnda ſunt quæ dicimus q. 186. art. 3.

QUÆSTIO CXXX.

De vitiis oppoſitis magnanimitati. Ac primùm de præſumptione.

ARTICULUS I.

MAgnanimitati opponuntur tria vitia per exceſſum, ſcilicet Præſumptio, Ambitio, & Inanis gloria: per defectum verò Puſillanimitas. De primo nunc agere incipit, &

Præſumptio eſt peccatum.

ARt. 1. docet, Præſumptionem eſſe peccatum. Quia eſt quædam præfidentia ſeu nimia confidentia, qua quis ea aggreditur quæ excedunt ſuam facultatem, tam illam quam ex ſe habet, quàm eam quam ſe ab alio accepturum meritò confidit: vitioſum autem eſt, utpote contra ordinem naturalem, quòd quiſpiam nitatur ad agendum id quod ſuam facultatem excedit. Cæterum etſi opera virtutum ſuperent noſtras vires naturales; non poſſumus tamen cenſeri præſumptuoſi, quando illa facere aggredimur, aut quando per votum nos ad ea aſtringimus. Cùm enim non attentemus illa, niſi cum bona fiducia divini auxilii, habeamuſque cauſam maximè rationabilem confidendi, quòd illud haud dubiè nobis ſit adfuturum, ſi à Deo ſicut oportet petierimus Chriſto Matth. 7. dicente, *Omnis qui petit accipit*: cùmque illa, quæ per Dei auxilium poſſumus, non totaliter excedant noſtram facultatem; manifeſtum eſt, quòd ea bona poſſumus præſtare, & quòd dum ad ea nos adſtringimus, nihil aggredimur noſtras vires gratia Dei adjutas

ſuperans. Hinc proinde facit quod B. Tho. ait 1. 2. q. 109. art. 4. ad 2. illud quod poſſumus cum auxilio divino non eſſe nobis omnino impoſſibile ſecundùm illud Philoſophi in 3. Ethic. cap. 3. quæ per amicos poſſumus, aliqualiter nos poſſumus.

Articulus II.

ARt. 2. oſtendit, Præſumptionem eſſe peccatum magnanimitati oppoſitum per exceſſum. Quia præſumptuoſus in magna tendit, quod etiam facit magnanimus: ſed excedit proportionem ſuæ facultatis, quod non facit magnanimus. Et quamvis præſumptuoſus interdum à magnis deficiat ſecundùm rei veritatem, in quantùm id ad quod tendit non eſt revera magnum; ſemper tamen excedit, ſaltem ſecundùm opinionem & apparentiam, quia hoc magnum æſtimat in quod tendit. Sic quidam ex præſumptione aliis injuriantur vel eos deſpiciunt, quod revera nullo modo eſt magnum, ſed tantùm ſecundùm ſtultorum opinionem.

In Reſp. ad 1. obſerva, præſumptionem hanc, quæ nimirum virtuti morali ſcilicet magnanimitati opponitur, diverſam eſſe ab ea, de qua dictum fuit qu. 21. quæ nimirum opponitur ſpei Theologicæ, & eſt peccatum in Spiritum ſanctum. Præſumptio enim, de qua illic agebatur, importat inordinatam & immoderatam divinæ miſericordiæ confidentiam, expectando à Deo aut veniam ſine pœnitentia, aut beatitudinem ſine voluntate ſervandi divina mandata. Præſentis autem loci præſumptio, quædam eſt ſuarum virium præſidentia, & conſiſtit non tam in expectando aliquid inordinatè à Deo, quàm in aggrediendo ea opera quæ excedunt facultatem, tam eam quam homo habet, quàm aliam quam veriſimiliter ſit ab alio accepturus.

Ad gravitatem hujus præſumptionis quod attinet, dicendum eſt Quòd ſit peccatum mortale.

1. Quando provenit ex errore contra Fidem, vel ei eſt conjuncta, niſi ſit error invincibilis.

2. Quando eſt conjuncta cum notabili damno, vel notabilis damni corporalis periculo.

3. Quando ejus ratione homo ſe, vel alium exponit periculo peccandi mortaliter. Ita peccant ignari Confeſſarii, Medici, Advocati, ac etiam illi, qui experti ſe plerumque labi in peccatum mortale ex alicujus mulieris conſortio, illud nihilominus deſiderant abſque cauſa rationabili. Aliis caſibus plerumque venialis eſt hæc præſumptio.

QUÆSTIO CXXXI.

De ambitione.

Articulus I.

ARt. 1. docet, Ambitionem eſſe peccatum. Quia eſt inordinatus appetitus honoris, quo nimirum aliquis excedit appetendo honorem. Quod tripliciter poteſt contingere.

1. Si honorem quærat de excellentia quam non habet; veluti quando id propter quod cupit honorari omnino non habet; vel habet quidem, ſed eſt quippiam vituperabile; vel ſi non eſt vituperabile, non eſt tamen honorabile; vel ſi honorabile eſt, non meretur tantum honorem quantus quæritur. 2. Inordinatus eſt appetitus honoris, ſi quis è re quantumlibet excellenti honorem ſibi cupiat, & non referat eum in Deum. 3. Si in honore qui defertur appetitus quieſcat, & non referat eum in utilitatem aliorum. Eſt autem peccatum mortale ambitio his caſibus.

[Ambitio quantum peccatum.] 1. Si quis in honore conſtituat finem ultimum. 2. Si honorem quærat ex aliquo mortali peccato. 3. Si eum quærat ob finem aliquem qui ſit mortale peccatum; aut ſic, ut ejus conſequendi vel retinendi gratia ſcelus aliquod committere paratus ſit. 4. Si honorem quærat cum alterius damno vel injuria. Aliàs ferè ſemper eſt peccatum veniale.

Ex Reſp. ad 1. diſcimus, non quemvis contemptum honoris eſſe laudabilem, ſed eum duntaxat qui ſit cum recta ratione. Meritò enim vituperantur qui ſic honorem contemnunt, ut nihil de eo curent, etiam ubi ratio dictat honorem eſſe ſervandum. Confer qu. 129. art. 1. Quapropter unuſquiſque debet ſuum honorem habere cordi & curæ, ubi, quando, & quomodo id poſtulaverit proximi ſalus vel alia ejus utilitas: item quando proprii officii conditio id requirit, & generaliter quando recta ratio id exigit. Quamquam nec laudabile eſt, ita honorem quærere, ut vel bona faciat, vel mala omittat ſolùm aut præcipuè propter honorem, qui ab hominibus expectatur.

In Reſp. ad 2. obſervandum eſt, honorem dici præmium virtutis, non quaſi virtuoſus debeat vel poſſit expetere honorem velut ſuæ virtutis præmium, cùm ſempiterna beatitudo & Dei gloria debeat illi eſſe propoſita tamquam merces: ſed dicitur eſſe præmium ex parte aliorum hominum, qui non habentes quippiam honore majus, quod viris probis eorumque factis egregiis rependant; honorem in eos conferunt virtutis quomodocumque honeſtandæ gratia. [Honor ut ſit præmium virtutis.]

Articulus II.

ARt. 2. declarat, Ambitionem opponi magnanimitati per exceſſum. Quia magnanimitas verſatur circa honores illis utendo ſicut oportet: ambitio autem honorem æſtimat & appetit plus, quàm juxta dictamen rectæ rationis oporteat. Neque tamen ambitio coincidit cum præſumptione, quamvis & hæc verſetur circa res honorificas: nam præſumptuoſus appetit magna & honorifica, quæ ſunt ſupra ſuam facultatem, non hoc ſpectans (niſi forte per accidens) quòd ita conſequetur honorem, ſed quòd illa ſint magna & ardua: ambitioſus autem ad dignitates & officia quærenda movetur honore, qui ſolet exhiberi perſonis illas dignitates obtinentibus.

QUÆSTIO CXXXII.

De Inani gloria.

Articulus I.

ARt. 1. docet, Inanem gloriam ſeu appetitum inanis gloriæ, quem Græci ac etiam Latini quidam, ut S. Ambroſius in oratione ad Miſſam præparatoria vocant *κενοδοξίαν*, eſſe peccatum. [Inanis gloria eſt pecc.] Quamvis enim gloria, cùm in ſui notione includat laudem, ac inſuper claritatem & celebritatem, non ſit quid malum ſed res ſimpliciter bona: ejus autem appetitus natura ſua neque ſit ſimpliciter malus, neque ſimpliciter bonus, ſed poſſit eſſe vel bonus vel malus, prout fuerit ſecundùm vel contra rectam rationem; inordinatus tamen gloriæ appetitus, quem inanis gloria hic ſignificat, quemque B. Thomas; nunc appetitum inanis ſeu vanæ gloriæ; nunc inanem gloriam; nunc inordinatum gloriæ appetitum dicit, non poteſt non eſſe peccatum, quia eſt contra rectam rationem. Unde Apoſt. ad Gal. 5. *Non efficiamur inanis gloriæ cupidi*. Et ad Phil. 2. *Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam*. Eſt autem gloria inanis, atque adeò ejus appetitus peccatum variis modis.

1. Propter rem de qua quiſpiam glorificatur aut glorificari amat: puta, ſi illa res vel omnino non ſit, vel ſit mala, vel ſaltem non digna gloria, utpote fragilis aut imperfecta. Ad hoc genus pertinet illud Pſal. 9. *Laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur*. Illud quoque Hier. 9. *Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, & non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur dives in divitiis ſuis.*

2. Poteſt eſſe inanis ratione ejus ex quo quæritur vel exhibetur: puta, cùm homines hominibus gloriam tribuunt, non habentes exploratum, an id propter quod eam tribuunt ſit vel non ſit gloria dignum. Quò pertinet illud Chriſti c. 5. Jo. *Quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt non quæritis*, Et cap. 12. *Dilexerunt gloriam hominum magis quàm gloriam Dei.*

3. Poteſt eſſe inanis ex parte ejus qui gloriam quærit, ſi eam quærat non referendo in debitum finem, ideſt ad Dei honorem, & ſuam ac proximorum ſalutem:

ſi

ſi quærat majorem quàm mereatur : ſi eam tamquam ſummum bonum amet, ſive formaliter, ſive interpretativè, quod accidit quando mavult peccare quàm gloria carere.

Articulus II.

ART. 2. tradit, Amorem vanæ gloriæ opponi magnanimitati. Quia magnanimus utitur honore & gloria moderatè, ſcilicet juxta dictamen rectæ rationis : Inanis autem gloriæ cupidus utitur iiſdem, ſed immoderatè. Opponitur autem magnanimitati; partim per defectum, quia ſecundùm rei veritatem deficit à magnanimitate, cùm quærat gloriam ex iis quæ magnanimus parva æſtimat; partim per exceſſum, quia juxta ſuam æſtimationem Kenodoxus excedit medium, gloriam humanam reputans aliquid magnum, aut tendens ad majorem quàm ſit dignus. Poteſt etiam κενοδοξία opponi aliis virtutibus ſecundùm diverſas rationes, quæ magnitudini animi adverſantur; ut veritati, quatenus gloriatur de iis quæ non ſunt; prudentiæ, quando magni æſtimat humanam gloriam; liberalitati, quando rerum terrenarum cupiditate victus vult propter eas, quas avarè retinet, laudari & gloria affici; & ſic de aliis.

Articulus III.

ART. 3. docet, Inanem gloriam ſecundùm ſe non eſſe peccatum mortale, eò quòd non ſimpliciter contrarietur Charitati : duobus tamen caſibus eſſe mortale; uno ratione materiæ, de qua quis gloriatur; altero ratione ipſius hominis inanis & vani. Sed cùm hi caſus variè poſſint accidere; explicationis gratia obſervandum eſt, inanis gloriæ appetitum eſſe mortalem.

Quando inanis gloria ſit mortalis. 1. Quando quiſpiam gloriatur de aliquo falſo quòd eſt contra Deum, aut contra veritatem Fidei : veluti cùm Rex Tyri elevato corde dicebat Ezech. 28. *Deus ego ſum* : & cum aliquis gloriatur de Dei donis tamquam ſi ea non accepiſſet à Deo 1. ad Corinth. 4. Quò etiam pertineret, ſi quis ex deſiderio laudis & gloriæ humanæ ex profeſſo doceret aliquid pertinere ad Fidem catholicam, quod tamen Eccleſia declaravit non pertinere.

2. Quando aliquis gloriam amat ex peccato mortali, veluti ex duello, latrocinio, rebellione, vel alio ſcelere.

3. Quando appetitur gloria humana ob finem mortalem, ut ſi quis de aliquo facto vellet laudari, cum intentione ita perveniendi ad fornicationem, vel ad prælaturam, qua eſt omnino indignus.

4. Quando gloria humana appetitur tamquam ſummum bonum & finis ultimus, ita ut propter illam homo tranſgrediatur, vel paratus ſit tranſgredi præceptum aliquod obligans ſub mortali; veluti ſi quis metu infamiæ, quam quis ei minatur niſi in fornicationem vel aliud peccatum conſenſerit, ei conſenſum præbeat.

5. Quando ex inani gloria, quam aliquis deſiderat vel admittit, ſequitur alteri damnum notabile : ut quando Medicus in morbo periculoſo, quem non ſatis cognoſcit, renuit aſſumere ſocium, ne ſuæ exiſtimationis jacturam patiatur : & quando Doctor vel Prædicator docuit errorem pernicioſum, nec vult eum retractare metu ſimilis jacturæ. Extra hos caſus, ferè ſemper eſt tantùm peccatum veniale appetere vanam gloriam; maximè tamen cavendum propter tria.

Cur cavenda inanis gloria. 1. Quia omnia peccata venialia plurimùm caveri debent, ut propter quæ pœnis graviſſimis affligantur etiam juſti in altero ſæculo, ſi cum iis deceſſerint.

2. Quia amor inanis gloriæ deſtruit meritum illius operis quod propter eam fit, etiamſi opus illud eſſet alioquin optimum, & quamvis procedat ab homine juſto; ipſa verò inanis gloria ſolùm ſit peccatum veniale : generale eſt enim; quòd nullus peccando meretur vitam æternam. Quod igitur in argum. 1. ſumitur, & probatur ex verbis Domini apud Matth. cap. 6. Inanem gloriam excludere mercedem æternam; verum quidem eſt at non ita, quaſi per omnem gloriam inanem amittatur vita æterna ſimpliciter : ſed quòd illo actu, quem quis propter inanem gloriam etiam venialem facit, nullam mercedem vitæ æternæ meretur; quam alioquin fuiſſet per iſtud opus promeritus, ſi abfuiſſet iſtius vanæ gloriæ amor.

3. Quia inanis gloria eſt diſpoſitio ad grave peccatum, in quantùm per eam homo redditur præſumptuoſus, & nimis de ſeipſo confidens; atque ita paulatim velut inſenſibiliter amittit quidquid boni habebat. Exemplum habemus 2. Paral. 26. de Ozia, qui cùm multis nominibus fuerit laudabilis; inanis tandem gloriæ deſiderio tactus eſt uſque adeò, ut vellet invadere officium Sacerdotale.

Articulus IV.

Inanis gloria eſt vitium capitale. ART. 4. declarat, Inanem gloriam eſſe vitium capitale. Quia gloria propter propinquitatem ad excellentiam, quam homines maximè deſiderant, eſt maximè appetibilis : ex inordinato autem ejus appetitu multa vitia oriuntur. Capitale verò vitium dicitur, quòd multorum vitiorum conſuevit eſſe radix principium & cauſa, ac potiſſimùm in genere cauſæ finalis, quæ ſcilicet ordinantur ad finem illius vitii, quod dicitur eſſe illorum caput.

Ob. Si dicas : Hinc ſequi, quòd vel ſint octo vitia capitalia, nimirum ſuperbia, inanis gloria, avaritia, luxuria, invidia, gula, ira, acedia; vel quòd ſuperbia non ſit de numero vitiorum capitalium, quam tamen ferè omnes in eo numero ponunt. Reſp. In primis Reſp. Nihil eſſe incommodi agnoſcere octo vitia capitalia, & inter ea ſuperbiam. Ita enim vitia capitalia numerant Caſſianus collatione 5. cap. 2. & alii, Evagrius in libello de Octo vitioſis cogitationibus, S. Nilus in lib. ejuſdem argumenti, & S. Joannes Damaſcenus Tract. de Octo paſſionibus. Deinde qui numero ſeptenario vitia capitalia definiunt, quidam (ut B. Greg. lib. 31. Mor. c. 31.) extrà illum numerum collocant ſuperbiam, eò quòd videatur mater & regina aliorum vitiorum etiam capitalium, potiùs quàm unum aliquod ſpeciale inter illa. Alii pro inani gloria ponunt ſuperbiam. Quamvis enim inter ſe differant ſuperbia & inanis gloria; nam ſuperbia inordinatè appetit excellentiam : inanis autem gloria excellentiæ manifeſtationem; propter affinitatem tamen unum pro alio ſubinde ponitur.

Prò Reſp. ad 2. Neg. eſt C. Nam honor, etſi ſit aliquid principalius quàm gloria in genere cauſæ cujuſdam quaſi efficientis; (ex hoc enim quòd quiſpiam honoretur, redditur clarus in aliorum notitia, atque ſic gloria eſt effectus honoris ;) in genere tamen cauſæ finalis gloria eſt principalior : propter hoc enim aliquis amat honorari, ut ſic in aliorum notitia ſit præclarus, ac per conſequens accipiat gloriam.

Articulus V.

Inanis gloriæ filiæ. ART. 5. oſtendit, Inobedientiam, Jactantiam, Hypocriſim, Contentionem, Pertinaciam, Diſcordiam, & novitatum Præſumptionem, convenienter dici filias inanis gloriæ. Quoniam illa peccata dicuntur filii alicujus alterius tamquam ex eo orta, quæ nata ſunt ordinari ad finem ipſius : ad finem autem inanis gloriæ, qui eſt manifeſtatio propriæ excellentiæ, ordinantur ea peccata, quæ nunc ſunt recenſita, ut per ea κενόδοξος perveniat ad gloriam ſeu excellentiæ ſuæ manifeſtationem. De his filiabus ferè omnibus ſigillatim agitur variis locis hujus p. De Inobedientia q. 105. De Jactantia, q. 112. De Hypocriſi, qu. 111. De Contentione, q. 38. De Pertinacia, q. 138. De Diſcordia, q. 37.

Reſtat novitatum Præſumptio, de qua B. Tho. non tractat ſpecialiter : eſt autem hoc vitium, quando aliquis novitates præſumit excogitare, vel novitatibus uti. Cùm enim ea quæ de novo fiunt, ſoleant magis in admiratione hominum eſſe; illi qui volunt ſui admirationem apud alios excitare, atque ita glorificari ab iis, libenter nova quædam inveniunt, vel recens inventis utuntur, ut ſic in aliorum notitia clari ſint. Quod peccatum in variis rebus accidit, veluti in opinionibus, in modo loquendi, in cibis, in ſupelle-

ctlli, io iudis, in peccatis. Et quamvis non ſit ex genere ſuo mortale, eſt tamen mortale.

Novitatum prasumptio quando mortalis.

1. Si res noviter inventa ſit mortalis; ut quando inveniuntur novæ hæreſes; nova tripudia evidenter impudica; novi ludi cum manifeſto periculo homicidii conjuncti.

2. Quando res noviter inventa, quamvis forſitan per ſe licita ſit, refertur tamen in finem mortaliter malum.

3. Quando novitas vergit in injuriam divinæ Majeſtatis, vel cultus ipſius.

4. Quando cedit in notabile damnum alterius; ut ſi quis propter novas veſtium formas alteri ſit occaſio peccandi mortaliter. Item ſi tantum expendat, ut vel non provideat ſuæ familiæ, vel non poſſit ſolvere juſta debita, aut non niſi tardius quàm & ratio exigat, & creditorum neceſſitas poſtulet.

Contra hoc valde peſtilens inanis gloriæ vitium ſingulariter valet invocatio divinæ gratiæ, ut per eam iſtud vitium à nobis avertatur: ideoque ſicut contra ſuperbiam debemus frequenter dicere: *Non veniat mihi pes ſuperbiæ*. Pſal. 35. ita & contra inanem gloriam, *Averte oculos meos*, ideſt intentionem meam, *ne videant vanitatem*, hoc eſt ne concupiſcant inanem gloriam. Vide Aug. in illum verſiculum Pſalm. 118. Profuerit etiam, ſi poſt aliquid benè geſtum laus nobis defertur, quod totum Deo aſcribamus, & opus quod Deus per nos fecit, & omnem de iſto opere laudem, dicamuſque: *Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam*. Præterea vitanda eſt ſingularitas & illæ omnes occaſiones, quæ natæ ſunt ad inanem gloriam ducere. Videri poteſt Caſſianus lib. 11. de Spiritu Xenodoxiæ c. ult.

QUÆSTIO CXXXIII.

De Puſillanimitate.

Articulus I.

Puſillanimitas eſt peccatum.

ART. 1. docet, Puſillanimitatem eſſe peccatum. Quia eſt contra inclinationem naturalem: ineſt enim unicuique naturalis inclinatio ad exequendum id, quod eſt ſuæ potentiæ commenſuratum: puſillanimitas autem dicitur, qua quiſpiam refugit ea aggredi vel tentare, quæ ipſius facultatem non ſuperant; facultatem intelligendo quam nunc habet, vel facile habere poteſt, ſive ſua ipſius opera, ſive divinæ gratiæ adjutorio, ſi id petat quo modo oportet. Huc pertinet punitio ſervi pigri Matth. 25. qui per animi puſillanimitatem timoremque deficiendi pecuniam ſui domini non applicuerat negotiationi. Eccleſ. etiam 7. ita legitur: *Noli eſſe puſillanimis in animo tuo*.

Quid puſillanimitas.

Mortale eſt hoc peccatum, ſi hominem retrahat ab iis quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, aut ſimpliciter, aut huic & illi: veluti ſi Paſtor propterea omnino abſtineat à concionando, quia timet non benè ſucceſſurum. Veniale verò, quando ea puſillanimitate retrahitur quiſpiam à bonis, ſed iis ſolùm quæ non ſunt neceſſaria ad ſalutem.

Pro reſp. ad 1. Neg. eſt Subſ. Quamvis enim puſillanimis non ſit malus, ideſt alteri noxius per ſe loquendo, quomodo intelligi debent verba Philoſophi; eſt tamen coram Deo malus tamquam peccato obnoxius.

Pro Reſp. ad 2. adverte, puſillanimem poſſe eſſe dignum magnis bonis, non per ipſam puſillanimitatem, cùm ipſa ſit vitium; ſed vel ex aliqua virtute quam ſimul cum puſillanimitate veniali poteſt retinere; vel ex habilitate ad virtutem quæ ei ineſt; vel ex ſcientia; vel ex aliis bonis.

In reſp. ad 3. obſerva, puſillanimitatem oriri interdum ex ſuperbia, qua quis nimium innititur ſuo ſenſui, obſtinatè exiſtimans ſe eſſe imparem negotiis, quibus tamen eſt par, aut facilè eſſe poteſt. Interdum autem oritur ex negligentia conſiderandi, vel divinam benignitatem & adjutorium, vel ſuam facultatem, art. 2. ad 1. interdum etiam ex reprehenſione propriæ conſcientiæ. Sicut enim, *Si cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum*. 1. Jo. 1. ita ſi ſumus malè nobis conſcii, neque ſtudeamus Deo placare; facilè in animi puſillanimitatem dejicimur.

Articulus II.

ART. 2. oſtendit, Puſillanimitatem poſſe opponi variis virtutibus ratione vel cauſæ ex qua oritur, vel effectus quem producit: directè tamen opponi magnanimitati. Quia illi opponitur ſecundùm propriam rationem; verſatur enim circa idem objectum, nimirum circa res magnas, ſed differenter: nam magnanimus in illas tendit juxta dictamen rectæ rationis; puſillanimus autem ab illis ſe retrahit contra rectam rationem: unde ſequitur, quòd hæc oppoſitio ſit per defectum.

QUÆSTIO CXXXIV.

De magnificentia.

Articulus I. & II.

ART. 1. & 2. docet, Magnificentiam eſſe virtutem, eamque ſpecialem, ſi ſumatur pro habitu quo in exteriori materia fit aliquid magnum magnis ſumptibus. Quia quòd opus per artem ſeu in exteriori materia faciendum ſit magnum, ſcilicet in quantitate, pretioſitate, vel dignitate; ſpecialem habet rationem bonitatis: eam verò rationem attendit magnificentia. *Facere* ergo hìc debet ſtrictè ſumi pro eo, quod eſt operari quippiam in exteriori materia; ſicut facere Eccleſiam, domum, & alia hujuſmodi. Alioqui ſi *facere* ſumatur communiter, prout comprehendit actionem tam immanentem quàm tranſeuntem: & conſequenter ſi magnificentia accipiatur pro virtute, qua tali aliqua actione fit quippiam magnum; ſic magnificentia non eſt virtus ſpecialis, ſed eſt cujuſlibet virtutis ſtatus perfectus, & per omnia virtutum genera diffunditur, tamquam cujuſque virtutis excellentia.

Magnificentia eſt virtus ſpecialis.

Conſiſtit hæc virtus in medio, nimirum rectæ rationis, quia non ambit infra vel ſupra eam, quamvis conſiſtat in extremo, conſiderata quantitate rei quam facit, quia tendit ad magnifica. Nam principaliter intendit magnitudinem operis, & ſecundariò magnitudinem ſumptus, quam non vitat ut magnum opus faciat, q. 135. art. 1.

Quæſt. Reſp.

Sed quare magnificus non exerceat magnificentiam erga ſeipſum; ratio eſt. Quia magnificentia verſatur circa magna opera: quod autem pertinet ad propriam cujuſque perſonam, non eſt magnum in comparatione ad id quod convenit rebus communibus, ut divinis; præſertim ſi ſit tale, quod debeat ſæpius repeti. Et ideò magnificus non principaliter intendit ſumptus facere in his quæ pertinent ad perſonam propriam; non quia bonum ſuum non quærat, ſed quia non eſt magnum, ait Author art. 1. ad 3. Si quæ tamen ad ipſum pertineant, quæ ſemel in longum vel etiam in omne tempus fieri ſolent, cujuſmodi ſunt nuptiæ, & domus; magnificus ſervabit decorem, & ea magnificè faciet.

Quæſt. Reſp.

Quæritur autem: Quomodo magnificentia differat à magnanimitate? B. Tho. art. 2. ad 2. videtur eam facere quamdam ſpeciem magnanimitatis, eò quòd magnanimitas in omni materia intendit aliquid magnum, cùm magnificentia hoc intendat ſolùm in opere factibili, ſeu in opere externo, quatenus eſt opus artis, vel exterioribus uſibus accommodatum, magnos ſumptus requirens.

Articulus III.

Materia magnificentiæ.

ART. 3. probat, Materiam, circa quam magnificentia verſatur, eſſe magnos ſumptus, ipſam quoque pecuniam copioſam, & iſtius pecuniæ amorem. Cùm enim ad magnificentiam pertineat magnifica opera facere, nec ea poſſint fieri abſque magnis ſumptibus: hos autem ſumptus impediri contingat per inordinatum pecuniæ amorem: neceſſum eſt fateri,

quòd

quòd objectum proximum magnificentiæ ſint magni ſumptus, quibus utitur ad magnifica opera facienda;
Quod magnificentiæ objectum. remotius, pecunia qua ad illos ſumptus utitur: ac deinde ipſius pecuniæ amor, quem moderari debet magnificus, ne his tunc obſtet copioſarum pecuniarum erogationi, quando eam poſtulat alicujus neceſſarii vel ſaltem utilis operis magnitudo.

Quæſt. Si quæras: Quinam ſint gradus magnorum illorum operum, in quibus efficiendis occupatur magnificentia? Reſp. Primo loco eſſe ea opera quæ extruuntur ad res divinas; veluti ad ſacrificia; ad publicas preces; ad ſacras conciones vel lectiones, quia hæc omnia pertinent ad cultum Dei: magnificentia autem præcipuè magnum opus facit in ordine ad honorem Dei, art. 2. ad 3. His proxima & ſub eis quodammodo comprehenſa, ſunt erectiones Monaſteriorum, Xenodochiorum, & ſimilium locorum. Deinde ædificationes domorum profanarum, ſed publicarum & communium. Poſtremò quæ pertinent ad uſum proprium, quatenus hæc debent fieri magnificè ut ſervetur decus.

Quæſt. Circa Reſp. ad 1. quæri poteſt: Quare ponatur duplex virtus circa pecuniam verſans; nimirum liberalitas & magnificentia; & non ſimiliter duplex circa voluptates corporis, ſive ciborum, ſive venereorum: atque etiam duplex circa timores mortis magnos & parvos, aut circa iras magnas & mediocres.

Reſp. Reſp. Rationem eſſe, quia iſtæ virtutes non ſpectant niſi unum objectum formale, ſive paſſio ſit magna, ſive mediocris. Cùm enim voluptates maximæ, & magni timores mortis, & iræ magnæ ſint communes omnibus, nec in his magnitudo & mediocritas faciant diverſum hominis ſtatum; ſufficit una ratio honeſti in unoquoque horum genere, quæ principaliter moderetur affectum in magnis, & ſecundariò in mediocribus. Verùm in affectu pecuniæ (idemque judicium eſt de affectu honoris) aliter res ſe habet: magnæ enim divitiæ ſicut etiam magni honores ſunt paucorum; ideoque diverſum ſtatum efficiunt, ac mutant rationem honeſti. Confirmat. Expenſio magnarum opum juxta dictamen rectæ rationis non ſolet fieri niſi ab iis, qui magnifica opera externa moliuntur, ad quæ magni ſumptus ſunt neceſſarii: talia autem non pertinent ad liberalitatem, ſed ad magnificentiam; ergo etiam ad magnificentiam pertinet moderari affectum in hujuſmodi ſumptibus ad magnifica opera neceſſariis. Similiter magni honores ſolùm pertinent ad eos qui magna attentant; hæc enim ſola ſunt magnis honoribus digna: magna autem tentare, quatenus habent rationem cujuſdam excellentiæ, ſolius eſt magnanimitatis. Accedit, quòd ut B. Thomas docet q. 129. art. 2. paſſiones iræ, timoris, & voluptatum magnam vim repugnandi rationi tantùm habent ex parte paſſionis; ac proinde niſi paſſiones fuerint magnæ ſeu vehementes, non habent vim magnam: & ideo virtutes quæ ad illas paſſiones moderandas ordinantur, non ponuntur niſi circa id, quod eſt magnum in ipſis paſſionibus; ſicut fortitudo circa maximos timores & audacias; temperantia circa maximas concupiſcenſias; manſuetudo circa maximas iras. Paſſiones autem cupiditatis, pecuniæ, & honoris magnam vim repugnandi rationi habent ex ipſis rebus exterioribus, circa quas verſantur, eò quòd res illæ etiam parvæ ſint multum appetibiles, utpote ad hominis vitam neceſſariæ; & ideo ad moderandum appetitum hujuſmodi rerum opus eſt duplici virtute; una quæ moderetur appetitum in mediocribus; alia quæ eundem moderetur in magnis, præſertim cùm in magnis peculiaris ſit & difficultas & honeſtas. Nam liberalitas reſpicit uſum pecuniæ communiter, ut is procedat ex ordinato affectu circa pecuniam; idemque judicium eſt de virtute circa honores mediocres. At magnificentia reſpicit aliquid magnum in uſu pecuniæ, ut is ordinetur ad aliquod magnum opus quod faciendum eſt. Hìc ad 1. & 2. Differt præterea liberalitas, quæ etiam pecunias erogat, à magnificentia, quòd magnificentia eroget non ſub ratione doni vel ſumptus alicujus communiter faciendi, ſed potiùs ſub ratione magni ſumptus ordinati ad opus aliquod magnum: liberalitas autem ſub ratione doni vel ſumptus communiter neceſſarii. Hìc ad 3. & art. ſeq. ad 1.

In reſp. ad 4. obſerva, pauperes poſſe habere virtutem magnificentiæ quoad habitum & quoad actum ejus principalem, qui eſt interior electio, qua quis deſiderat atque adeò decernit magnifica opera facere, ſi facultas & opportunitas adeſſent; quamvis ad actum exteriorem qui ſecundarius eſt pervenire non poſſint, opera externa magnificè faciendo.

ARTICULUS IV.

ART. 4. oſtendit, Magnificentiam eſſe partem fortitudinis, non ſubjectivam, quia non convenit cum ea in materia, ſed potentialem, quia partim cum ea convenit, partim ab ea deficit. Convenit in conditione materiæ, quia tendit in aliquod arduum & difficile: deficit autem, quia illud arduum in quod tendit magnificentia, ſolùm habet difficultatem propter diſpendium rerum, quod eſt multò minus quàm periculum perſonæ imminens, circa quod verſatur fortitudo.

QUÆSTIO CXXXV.

De vitiis oppoſitis Magnificentiæ.

ARTICULUS I.

ART. 1. docet, Parvificentiam eſſe peccatum, quia opponitur magnificentiæ. Nam magnificus principaliter intendit facere magnum opus, & ſecundariò intendit facere magnos ſumptus pro magnitudine illius operis, juxta rectam rationem neceſſarios: parvificus autem principaliter intendit parvitatem ſumptuum, ex conſequenti verò parvitatem operis, quam non recuſat, dummodò non faciat magnos ſumptus. Deficit ergo parvificus à recta proportione, quæ debet eſſe inter ſumptus & opus. Unde parvificentia deſcribi poteſt, eſſe Vitium quo aliquis deficit
Quid parvificentia. à debita proportione expenſarum ad opus, intendens minus expendere quàm dignitas operis requirat. Quare non vocatur ille parvificus, qui parva intendit ſecundùm dictamen rectæ rationis, ſed qui minùs parvos ſumptus intendit, comparatione operis quod faciendum eſt. Sicut dum quis vult ædificare templum, & ut parcat ſumptibus tectum vult facere ſtramineum. Hoc vitium regulariter eſſe veniale ſignificat B. Th. in reſp. ad 3. ſi. poterit tamen ex aliqua circumſtantia fieri mortale; veluti ſi quis ad opus magnum faciendum obligatus ſit voto, juramento, vel defuncti teſtamento, & in eo notabiliter ſumptus minuat verè contra decorem rectamque rationem. Confer etiam quæſt. 118. art. 4.

ARTICULUS II.

ART. 2. probat, Conſumptionem, ſcilicet indecoram & ineptam, ſeu nimiam profuſionem, quam Græci vocant Βαναυσίαν, ideſt ineptam operoſitatem, opponi tum virtuti magnificentiæ, tum vitio parvificentiæ. Conſiſtit enim hoc vitium in eo, quòd quiſpiam excedat proportionem, quæ debet eſſe ſumptuum ad opus decorè faciendum: veluti ſi ad opus magnum ſumptus augeat ſupra quam vel res poſcat, vel decorus patiatur: aut ſi ad res parvas magnos ſumptus faciat; unde patet, quòd magnificentiæ opponatur per exceſſum. Eſt autem ex genere ſuo peccatum veniale, art. 1. ad 3. ſed non rarò mortale, ut quando quis ineptè ſua conſumit per inanem gloriam mortalem; aut quando deberet vel creditoribus pro ſolutione debitorum, vel pauperibus neceſſitate preſſis ea tribuere. Rurſum quando aliis notabiliter hæc via nocet, ſive ſcandalo, ſive aliter. Vide quæ diximus quæſt. 119. artic. 2. ac etiam hic obſerva, B. Thom. rectè dicere Βαναυσίαν à furno eſſe dictam, eò quòd ad modum ignis qui eſt in furno omnia conſumat. Nam in Lexicis Græcolatinis Βάναυσος dicitur Caminarius, qui circa fornaces & caminos exercetur. Sed translata eſt vox ad omnes artes quæ manuum opificio pra-

Digitized by Google

peraguntur ; & quia talium actium homines ſæpè præter dignitatem efferuntur, ſuiſque opificiis quaſi magnis ac præclaris gloriari ſolent ; factum inde eſt, ut de iis etiam dicatur qui majora quàm ipſos decet aggrediuntur.

QUÆSTIO CXXXVI.

De Patientia.

ARTICULUS I.

Patientia eſt virtus.

ARticulo 1. oſtendit, Patientiam eſſe virtutem. Quia virtutes morales ordinantur ad conſervandum bonum rationis contra impetus paſſionum : inter reliquas autem paſſiones eſt triſtitia, quæ magnam vim habere ſolet ad deturbandam rationem à ſuo ſtatu ; opus igitur eſt aliqua virtute morali, per quam bonum rationis conſervetur contra impetum triſtitiæ, ne ſcilicet ratio ſuccumbat triſtitiæ, ſeu ne homo vincatur dolore ac triſtitia ad faciendum aliquid illicitum ; atque hæc virtus patientia vocatur. Nam patiens dicitur aliquis ex hoc, quòd laudabiliter ſe habet in patiendo ea quæ præſentialiter nocent ; ut ſcilicet non inordinatè ex eis triſtetur, ait B. Thomas art. 4. ad 2. Et Auguſt. lib. de Patientia c. 2. dicit, quòd *Patientia hominis eſt, qua mala æquo animo* (ideſt ſine perturbatione triſtitiæ) *toleramus*. Unde patet, non omnes qui patiuntur eſſe participes patientiæ, ſicut omnes qui ſciunt ſunt participes ſcientiæ ; quia patientia non dicitur à paſſione ſimpliciter, ſed à paſſione rectè utendo. Rectè autem utitur paſſione ſeu afflictione, qui propter bonam cauſam tolerat ſine murmure contra Deum ; ſine odio adverſùs eos qui mala inferunt ; & ſine exceſſu doloris aut triſtitiæ.

Patientiam hanc commendat Scriptura Job 1. & 2. Tobiæ 2. Jac. 5. & tamquam neceſſariam præcipit Eccl. 2. dicens : *In dolore ſuſtine, & in humilitate tua* (ideſt in dejectione, ſeu qualibet alia tribulatione) *patientiam habe, quoniam in igne probatur aurum & argentum ; homines verò receptibiles in camino humiliationis*. Salvator etiam Luc. 21. dicit : *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras*. Et Apoſt. ad Heb. 10. *Patientia vobis neceſſaria eſt, ut voluntatem Dei facientes reportetis promiſſionem*. Objectum autem patientiæ eſt duplex, proximum & remotum : proximum eſt triſtitia & afflictio animi ob mala, quæ vel corpori inferuntur, vel aliter nobis accidunt, qualia ſunt mors parentum vel amicorum, exilia, morbi, contumeliæ, & cætera hujuſmodi. Hanc enim triſtitiam vel omnino comprimit patientia, vel ita moderatur, ut rationem plenè ſui compotem relinquat. Remotum ſunt ; tum actiones, verba, & geſtus, quos ita regit, ut per triſtitiam homo nihil indecori faciat ; tum mala ipſa quæ quis patitur, & quæ triſtitiam cauſare ſolent, in quibus perferendis ita confirmat animum, ut à recto non dejiciatur.

Quod objectum patientiæ.

ARTICULUS II.

Patientia non eſt omnium virtutum potiſſima.

ARt. 2. declarat, Patientiam non eſſe omnium virtutum potiſſimam. Quia inferior eſt non ſolùm virtutibus Theologicis, & prudentia, & juſtitia, quæ directè ſtatuunt hominem in bono, ſed etiam fortitudine & temperantia, quæ retrahunt hominem à majoribus impedimentis boni quàm faciat patientia : per ſe enim illa virtus eſt major, quæ eſt conſtitutiva boni, quàm quæ eſt impeditiva eorum, quæ abducunt à bono ; & inter has illæ ſunt majores, quæ retrahunt à majoribus impedimentis : majora autem impedimenta ſunt pericula mortis, circa quæ eſt fortitudo ; & delectationes tactus, circa quas eſt temperantia, quàm quævis adverſa circa quæ eſt patientia.

Cæterum etſi patientia non ſit virtutum potiſſima ; eſt tamen adeò neceſſaria, ut ſine illa nemo diu permanere poſſit in via virtutum propter continua mala, quibus vel affligimur vel tentamur. Quam ob cauſam Gregor. homil. 35. in Evangelia, vocat eam radicem & cuſtodem omnium virtutum : Et Cyprianus lib. de Patientia his eam inter cætera verbis commendat : *Patientia eſt quæ nos Deo & commendat & ſervat*. Confer quæ diximus 1. 2. q. 66. art. 4. ad 2. cum hujus art. reſp. ad 1.

ARTICULUS III.

Patientia non poteſt haberi ſine gratia.

ARt. 3. id quod Auguſtinus propter Pelagianos fuſè tractaverat in libro quem ſcripſit de Patientia, paucis docet, Patientiam non poſſe haberi ſine gratia. Eò quòd patientia ſecundùm quod eſt virtus non poteſt eſſe ſine charitate : Charitas autem non poteſt eſſe ſine gratia. Confirmatur. Homo magis amat illud bonum, propter cujus adeptionem vel retentionem patitur dura ac moleſta, quàm id cui iſta dura & moleſta directè adverſantur : cum ergo propter bonum gratiæ patienter fert amiſſionem bonorum hujus Mundi, ſive corporis, ſive honoris, famæ, vel fortunæ ; plus amat bonum gratiæ quàm quælibet alia bona, atque ita Deum diligit ſuper omnia, quod eſt Charitatis : & ex ea dilectione Dei fit, quòd patienter ſe habeat in amiſſione quorumcumque bonorum. Quòd ſi loquamur de patientia ſecundùm quod non habet ſtatum virtutis, & prout inveniri poteſt in Pœnitentibus aut Catechumenis antequam ſint juſtificati : etiam ea quæ veri nominis patientia Chriſtiana eſt, qua nimirum propter Deum æquo animo fert quiſpiam mala, & juxta regulam rationis moderatur triſtitiam quæ inde nata eſt obvenire ; non poteſt haberi abſque auxilio gratiæ Dei actualiter moventis & roborantis animum in bono : ita enim ferre mala eſt bonum ſupernaturale, de quo B. Thom. hic ad 2. pronuntiat, quòd in illud non poteſt tendere homo per virtutem ſuæ naturæ : quibus conformia ſcribit 1. 2. quæſt. 109. art. 2. & 3. Huc pertinet illud Pſ. 61. *Deo ſubjecta eſto anima mea, quoniam ab ipſo patientia mea*. Unde Apoſt. ad Rom. 8. cùm quæſiiſſet. *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti, tribulatio, an anguſtia, an fames?* &c. ſubjecit : *In his omnibus ſuperamus propter eum qui dilexit nos*.

In Reſp. ad 2. obſerva, patientiam quamdam moraliter bonam eaque ratione laudabilem poſſe haberi abſque gratia ; veluti quando Infidelis aut alius peccator ſuſtinet ab hoſtibus gravia tormenta, eò quòd nolit aut ſecretum prodere, aut aliquid aliud turpe committere : ſuſtinet autem, quia recta ratio dictat id eſſe honeſtum. Hæc enim perpeſſio, quoniam bona eſt ex objecto, & ponitur nulla prava circumſtantia vitiari ; moraliter bona eſt, nec tamen ad eam opus eſt veri ac proprii nominis gratia, quæ ad quodvis ſalutare opus eſt neceſſaria, quia non tranſcendit ordinem naturalem ; quamvis non ſit ſine peculiari aliquo auxilio Dei, animum ipſius adjuvantis & roborantis. Similiter quædam moraliter bona patientia citra veri nominis gratiam haberi poteſt, ſuſtinendo mala propter corporis ſanitatem, quia talis tolerantia procedit ex naturali amore proprii corporis : quando autem dura quædam aliquis tolerat propter ea quæ vitioſè diligit, vel turpiter committit ; non patientia eſt, ſed duritia.

ARTICULUS IV.

Patientia eſt pars fortitudinis.

ARt. 4. docet, Patientiam eſſe partem fortitudinis ; tum potentialem, quatenus verſatur circa quælibet mala ſuſtinenda diverſa à periculis mortis ; tum integralem, quatenus circa ipſa mortis pericula adeòque circa ipſam mortem verſatur. Cùm enim objectum fortitudinis ſint pericula illa quæ mortem inferunt ; patientiæ priori modo conſideratæ objectum eſt minùs difficile, ideòque minùs principale quàm ſit objectum fortitudinis ; & idcirco patientia annectitur fortitudini tamquam virtus ſecundaria principali. Quando autem poſteriori modo conſideratur ; propterea eſt pars integralis, quia convenit cum fortitudine in objecto, (niſi quòd fortitudo ſit principaliter circa timores, patientia circa triſtitias) & ſine ea non poteſt officium fortitudinis eſſe perfectum.

ARTI-

Digitized by Google

Articulus V.

Quid longanimitas.

ART. 5. oſtendit, Longanimitatem non eſſe omnino idem quòd patientia. Nam longanimitas dicitur, per quam aliquis habet animum tendendi in quippiam, quod ſperat poſt longinquum tempus obtinendum; unde patet, ipſam verſari circa bonum, cùm patientia verſetur circa malum: ſed quia boni ſperati dilatio ſolet cauſare triſtitiam, triſtitia autem eſt objectum patientiæ; idcirco magnam habent inter ſe affinitatem. Sicut enim patientia moderatur triſtitias ex perpeſſione malorum ortas; ita longanimitas moderatur triſtitiam ex dilatione boni ſperati, facitque ut vel non oriatur, vel exortam homo ferat æquanimiter. Cum his affinitatem etiam habet Conſtantia, qua nimirum quiſpiam conſtanter fert laborem in continuata executione boni. Et propter has affinitates accidit, quòd tam longanimitas quàm conſtantia comprehendantur ſub patientia: quemadmodum ex deſcriptione patientiæ oſtendit Author.

Pro reſp. ad 1. obſerva, patientiam & longanimitatem æquivocè tribui Deo & nobis: & quando tribuuntur Deo; ſecundùm diverſa dicuntur. Nam Dei patientia conſiſtit in eo, quòd malos tolerat: longanimitas verò in eo, quòd pœnam in longum differt. Unde Apoſtolus ad Rom. 2. velut diverſa ponit: *An divitias bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contemnis.* Vide Aug. init. lib. de Pat.

QUÆSTIO CXXXVII.

De Perſeverantia.

Articulus I.

Utrùm perſeverantia ſit virtus.

PErſeverantia non uno modo uſurpatur. Apud Philoſophum in 7. Ethic. ſignificat eam tolerantiam, qua quiſpiam defectum ciborum & aliorum hujuſmodi diu ſuſtinet, neque ab eo ſuperatur. Apud Theologos bifariam ſumitur; aut pro habitu quo quis eligit perſeverare in bono; aut pro actu quo quis perſeverat. Hic ad 2. art. 2. ad 3. art. 4. corp. 1. p. quæſt. 95. art. 3. ad 4. & 12. qu. 109. art. 10. corp. Qui actus, ſi perſeveret uſque in finem, erit actus perſeverantiæ completus; ſi non uſque in finem; erit incompletus. Et hic finis eſt duplex; aut certi cujuſdam operis; aut totius vitæ humanæ. His præmiſſis.

Reſp. Quamvis perſeverantia, ſecundùm quod à Philoſopho ſumitur, non ſit virtus perfecta, ſed imperfectum quoddam in genere virtutis, quia ſignificat ſuſtinentiam malorum, & quidem eorum quæ non eſt difficile ſuſtinere, niſi illi qui circa bona oppoſita multùm delectatur, utpote non habens perfectam virtutem, quæ modificet iſtas paſſiones: prout tamen ſumitur à Theologis, & dicit habitum quo quiſpiam habet firmum propoſitum perſiſtendi in bono opere uſque ad ejus finem adversùs moleſtiam ex diuturnitate actus provenientem, ſimpliciter dicenda eſt eſſe virtus. Habet enim ſpeciale objectum formale, nimirum ipſam boni operis peragendi diuturnitatem, & timorem defatigationis quem moderatur, etſi pro materiali poſſit reſpicere quarumlibet virtutum actus, in quibus eligit permanere. Porrò quia diximus duplicem eſſe finem; ideò ſciendum, quòd ad perſeverantiam per ſe pertineat terminus cujuſque operis, ex conſequenti autem terminus humanæ vitæ. Nam hominis magnifici perſeverantia eſt, ut perſiſtat uſque ad conſummationem operis excellentis ſemel incepti; perſeverantia boni militis, ut perduret uſque ad finem prælii. Sed quia ſunt quædam virtutes, quarum actus ſeu operationes debent perdurare per totam vitam, quales ſunt virtutes Theologicæ, propterea quòd reſpiciant finem ultimum totius vitæ humanæ; ideo terminus operis harum virtutum eſt idem cum termino humanæ vitæ. Et quoniam iſtæ virtutes, in primis autem Charitas, ſunt præcipuæ; idcircò quando Theologi ſimpliciter loquuntur de actuali perſeverantia, intelli-

Perſeverantia eſt virtus.

guit perſeverantiam in charitate uſque ad finem hujus vitæ mortalis: quo modo perſeverantia non eſt virtus, ſed actus perdurans & continuatus ſeù quædam continuatio boni uſque ad finem vitæ. Huc facit illud Aug. c. 1. de Dono perſever. *Non contendo de verbis ſi & illa* (qua quiſpiam per aliquod tempus continuò in aliqua virtute fuit) *putatur eſſe dicenda perſeverantia tamquam temporis ſui: hanc certè de qua nunc agimus perſeverantiam, qua in Chriſto perſeveratur uſque ad finem, nullo modo habuiſſe dicendus eſt qui non perſeveravit uſque in finem. Finem autem dico, quo vita iſta finitur, in qua tantummodo periculum eſt ne cadatur. Itaque utrùm quiſque hoc munus acceperit quamdiu hanc vitam ducit, incertum eſt: ſi enim priuſquam moriatur cadat; non perſeveraſſe utique dicitur, & veriſimile dicitur.* Loquuntur autem ita Theologi conformiter in ſacris litteris Matth. 10. & 24. *Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit.*

Pro reſp. ad 2. dicendum eſt, nullum poſſe dici habere perſeverantiam actu completo quamdiu vivit, niſi perſeveret uſque ad mortem; poſſe tamen dici, quòd aliquis eam habeat actu incompleto. In ipſa enim juſtificatione unà cum reliquis virtutibus infuſis iſtius accipit virtutem perſeverantiæ: & quamdiu permanet in ſtatu gratiæ, procul dubio permanet per eam virtutem, etſi non per eam ſolam; cujus tamen actus erit incompletus ſi ab eo ſtatu decidat.

Articulus II.

ART. 2. docet, Perſeverantiam eſſe partem fortitudinis potentialem. Quia annectitur illi velut ſecundaria principali. Nam Fortitudo ſervat firmitatem in his, in quibus difficillimum eſt firmiter perſiſtere, ſcilicet in periculis mortis; ideoque eſt virtus principalis, cui adjungitur velut ſecundaria omnis illa virtus, cujus laus eſt in ſuſtinendo firmiter aliquid aliud minùs difficile: laus autem virtutis perſeverantiæ eſt in ſuſtinendo difficultatem ex diuturnitate boni operis provenientem, quod eſt minùs difficile.

Articulus III.

ART. 3. declarat, Conſtantiam pertinere ad perſeverantiam. Quia multum cum ea convenit, & parum differt. Convenit, quoniam ad utramque pertinet firmiter in bono perſiſtere. Differt, quòd perſeverantia propriè facit firmiter perſiſtere in bono contra difficultatem, quia provenit ex diuturnitate actus; conſtantia autem facit perſiſtere firmiter in bono contra difficultatem ex quibuſcumque aliis provenientem.

Articulus IV.

ART. 4. docet, Virtutem perſeverantiæ non poſſe eſſe in homine ſine habituali Dei gratia. Quia non habetur niſi per juſtificationem, quando ipſa cum aliis virtutibus infunditur; nec perdurat cum peccato mortali, ſed deperditur hoc ipſo quo peccatum mortale committitur: perſeverantiam verò, prout dicit actum uſque ad finem vitæ continuatum, non poſſe eſſe, niſi præter gratiam habitualem adſit gratuitum Dei auxilium conſervantis hominem in bono uſque ad finem vitæ: quia cùm liberum arbitrium de ſe ſit vertibile, & hoc ei non tollatur per gratiam habitualem præſentis vitæ; non ſubeſt poteſtati liberi arbitrii, etiam per gratiam reparati, ut ſe immobiliter in bono ſtatuat ac ſervet abſque peculiari Dei auxilio. Confirmatur. Quantumcumque ſit aliquis juſtus & ſanctus, debet ſic rogare Patrem cœleſtem: *Ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo:* debet etiam ſemper orare & non deficere, Luc. 18. idque ad obtinendam perſeverantiam, quemadmodum monet Auguſt. c. 14. lib. de Dono perſev. Unde Conc. Arauſic. can. 10. *Adjutorium Dei, etiam renatis ac ſanctis, ſemper eſt implorandum, ut ad finem bonum pervenire, vel in bono poſſint opere perdurare.* Et Synod. Trid. ſeſſ. 6. can. 22.

Ad perſeverandum in bono neceſſarium eſt auxilium Dei.

Digitized by Google

Si quis dixerit, juſtitiam vel ſine ſpeciali auxilio Dei in accepta juſtitia perſeverare poſſe, vel cum eo non poſſe, anathema ſit. Conſerantur quæ habet B. Thom. 1. 2. qu. 109. art. 10. & quæ ibi ſcribunt Interpretes. Ubi & nos multa diſſeruimus.

QUÆSTIO CXXXVIII.

De vitiis oppoſitis perſeverantiæ.

ARTICULUS I. & II.

De mollitie & pervicacia.

ARticulis duobus explicat duo vitia perſeverantiæ oppoſita; unum per defectum ſcilicet animi mollitiem; alium per exceſſum, nimirum pertinaciam ſeu pervicaciam. Cùm enim ad perſeverantiam pertineat, firmum perſiſtere in bono non obſtante diuturna tolerantia difficilium & laborioſorum; dum intercurrunt: quoſdam contingit facilè cedere difficultatibus in executione ac progreſſu boni operis occurrentibus; & hi vocantur molles, molle enim dicitur quod facilè cedit tangenti: alios autem contingit eſſe nimium tenaces ejus quod ſemel inceperunt, adeò ut in eo perſiſtere velint etiam contra rectam rationem; veluti in re licita, aut illicita quidem, ſed ex mala cauſa, vel eo modo quo non fert honeſtas; & hi vocstur pertinaces. Et ſicut molles minùs quàm oportet in propria ſententia perſiſtunt, ideòque deficiunt à medio perſeverantiæ: ita pertinaces plus quàm oportet in ea perſeverant; & idcirco medium excedunt. Qui mollis eſt idem dicitur inconſtans, quando bonum opus incœptum deſerit per mollitiem; & remiſſus, ſi languidè illud proſequatur. De hoc vitio monet Sapiens Ecclef. 4. *Noli citatus eſſe in lingua tua, & inutilis & remiſſus in operibus tuis.*

Eſt peccatum mortale, ſi ſit in re magni momenti, quam ex præcepto, voto, vel juramento tenebaris proſequi: aliàs ſolùm veniale. Et ſimile eſt vitium quod vocatur impatlentla, qua quis triſtitia vel mœrore ex temporalibus incommodis veniente victus, quippiam facit illicitum; eſtque veniale dumtaxat peccatum, niſi malum quod facit ſit mortale, aut detur ſcandalum, aut aliter violetur charitas Dei vel proximi.

Contra pertinseiain facit quod S. Jacobus c. 3. ſuæ epiſt. dicit, Sapientiam quæ deſurſum eſt eſſe ſuadibilem, ideſt quæ facilè bonis rationibus ſuadetur; ſive quæ libenter aliorum rationibus & conſiliis melioribus cedit: è contrario namque colligi poteſt, pertinaciam non eſſe ſapientiam quæ deſurſum eſt, ſed terrenam, animalem, diabolicam. Eſt peccatum mortale, quando res vel actio, in qua contra rectam rationem vult perſiſtere, fuerit magni momenti: aliàs veniale. Diverſa porrò eſt mollities de qua Apoſtolus 1. ad Cor. 6. ait, quòd *molles regnum Dei non poſſidebant*: & de qua agitur infra quæſt. 154. art. 11.

QUÆSTIO CXXXIX.

De dono fortitudinis.

ARTICULUS I.

JUxta methodum initio hujus p. indicatam, & in aliis virtutibus ſervatam, nunc quærit, qold fortitudini reſpondeat in donis Spiritus Sancti, in beatitudinibus, & fructibus. Et

Art. 1. docet, Fortitudinem, nimirum infuſam, eſſe donum Spiritus Sancti moventis animum hominis, ut perveniat ad finem cujuslibet boni operis inchoati, & ei dantis fiduciam evadendi quæcumque pericula imminentia. Urrùm re sn rstione differat à virtute fortitudinis; t:2. quæſt. 68. differendi locus eſt. Confer q. 151. art. 1. reſp. ad 4. q. 157. art. 2. ad 3. hujus p.

ARTICULUS II.

ARt. 2. oſtendit, B. Auguſtinum quartam beatitudinem, *Beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam*, rectè attribuiſſe dono fortitudinis; partim quia attribuit beatitudines donis ſecundùm ordinem enumerationis; partim quia eſt ibi aliqua convenientia. Nam fortitudo in arduis conſiſtit: in eſurie autem & ſiti juſtitiæ, quæ videntur importare quoddam deſiderium inſatiabile, conſideravit Auguſtinus laborem qui ſit fortitudine ſuperandus. Non habita verò ratione ordinis enumerationis, aptiſſimè dici poteſt quòd octava beatitudo, *Beati qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam*, reſpondeat dono fortitudinis & fructibus Spiritus Sancti: eidem reſpondet patientia & longanimitas, quæ tamen poſterior in originali ſcriptura Apoſtoli ad Galat. 5. ſola ponitur.

QUÆSTIO CXL.

De præceptis Fortitudinis.

ARTICULUS I.

ARt. 1. docet, Convenienter in Scriptura tradi præcepta fortitudinis. Quia ſic traduntur, quomodo convenit ordinationi mentis in Deum. Unde cùm vetus Teſtamentum haberet promiſſa temporalia; in illius teſtamenti lege præcipiebatur, quomodo deberent ſe fortiter habere in corporali bello pro terrena poſſeſſione acquirenda, quæ erat figura cœleſtis poſſeſſionis; ut nimirum facturi prælium cum hoſtibus, etiam majore multitudine & apparatu inſtructis, non timerent, nec cederent: & pro cauſa Deut. 20. dicitur: *Quia Dominus Deus veſter in medio veſtri eſt, & pro vobis contra adverſarios dimicabit, ut eruat vos de periculo.* At in novo Teſtamento, quod promiſſa habet ſpiritualia & æterna, præcepta fortitudinis dantur de pugna ſpirituali ejuſque modo 1. ad Cor. 6. *Fugite fornicationem.* Jac. 4. *Reſiſtite Diabolo, & fugiet à vobis.* Et 1. Petri 5. *Cui reſiſtite fortes in fide.* Et quia à promiſſis ſpiritualibus conſequendis poſſent homines impediri per temporalia pericula; etiam in novo Teſtamento præcepta ſunt eos inſtruentia, quomodo debeant ſe contra illa pericula fortiter habere. Matth. 10. *Nolite timere eos qui occidunt corpus, ſed potius timete eum qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam.*

In Reſp. ad 2. obſerva, præcepta fortitudinis ferè dari negativè magis quàm affirmativè. Partim quia ſuſtinere pericula eſt potior pars fortitudinis, quàm aggredi & propulſare, ut patet ex quæſt. 123. art. 6. potiùs autem fuit præceptum dandum de eo quod magis pertinet ad fortitudinem, ne ſcilicet timori vel dolori malorum cederemus ad deflectendum à via juſtitiæ. Partim quia lex in ſuis præceptis attendit communem inſtructionem: vix autem dari poteſt communis aliqua inſtructio de iis quæ ſunt poſitivè agenda in periculis, ſicut de iis quæ ſunt vitanda.

ARTICULUS II.

ARt. 2. explicat, Convenienter in lege divina tradi præcepta de virtutibus fortitudini annexis. Quia etiam illis indiget homo ad rectè vivendum. De magnaulmitate tamen & magnificentia non pariter extant poſitiva præcepta, ſicut de patientia & perſeverantia. Quoniam duæ illæ priores, cùm non pertineant ad fortitudinem, niſi ſecundùm quod importaot quamdam excellentiam circa ſuam materiam; ordinariè non tam ſunt neceſſitatis quàm perfectionis & conſilii: duæ autem poſteriores, cùm verſentur circa labores & afflictiones hujus vitæ mortalis, quorum metu vel dolore nos non frangi ſic ut recedamus à via juſtitiæ neceſſarium eſt, ſi volumus ſalutem conſequi; ſunt neceſſitatis, non ſolùm perfectionis. Hinc ad Hebr. 10. *Patientia vobis neceſſaria eſt, ut voluntatem Dei facientes reportetis promiſſionem.* Et Matth. 24. *Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit.* Et Prov. 3. *Diſciplinam Domini fili mi ne abjicias; nec deficias cùm ab eo corriperis.* Atque hæc de Tertia virtute Cardinali Fortitudine. Jam ſequitur de quarta.

QUÆ-

QUÆSTIO CXLI.

De temperantia.

ARTICULUS I. & II.

Temperantia eſt virtus ſpecialis.

ART. 1. & 2. docet, Temperantiam eſſe virtutem, eamque ſpecialem, prout ſumitur antonomaſticè ſeu ſpecialiter; ita enim ſignificat moderationem earum paſſionum animæ, quas difficillimum eſt moderari, atque adeò inclinat hominem ad bonum ſub ſpeciali aliqua ratione conſideratum. Sumitur autem aliquando valde generaliter, ſcilicet pro moderatione in quibuſcumque actionibus & affectionibus; quo modo non eſt virtus ſpecialis, ſed omnium virtutum generalis conditio, quia omni virtuti commune eſt, juxta regulam rectæ rationis temperare ſeu moderari actiones vel animi paſſiones, in quibus verſatur. Ita ſumitur cùm dicimus, aliquem eſſe temperantem vel intemperantem, invidendo, contemplando, audiendo, loquendo. Sed quoniam non eſt infrequens, nomina alioquio generalia & communia reſtringi ad ea, quæ præcipua ſunt in his quæ ſub tali communitate continentur; factum eſt ut nomen *Temperantia* uſurpetur pro moderatione in particulari aliqua eaque valde difficili materia: & ſic eſt nomen ſpecialis illius virtutis quæ eſt quarta inter cardinales.

Pro Reſp. ad 1. Art. 1. dicendum, quòd temperantia retrahit à delectationibus, ad quas natura, ut ſolùm eſt natura & ut non ſubjicitur rationi, inclinat: ſed non retrahit ab illis, ad quas natura humana ſecundùm dictamen rectæ rationis inclinat; ac proinde non repugnat inclinationi hominis naturali, ipſam conſiderando prout eſt naturalis homini ſecundùm quod eſt homo ſeu rationalis. Sic enim ejus inclinatio naturalis eſt, qua naturaliter inclinatur ad id, quod ſibi ſecundùm rationem eſt conveniens.

ARTICULUS III.

ART. 3. oſtendit, Temperantiam præcipuè verſari circa concupiſcentiam bonorum ſenſibilium, & circa delectationem ex iis adeptis provenientem; ex conſequenti autem circa triſtitiam, quæ ex talium delectationum abſentia conſurgit. Atque ita moderatur & amorem bonorum ſenſibilium, ne concupiſcantur aliter quàm recta ratio dictet; & dolorem ex eorum privatione provenientem.

ARTICULUS IV.

De materia temperantiæ.

ART. 4. declarat, Temperantiam principaliter & propriè verſari circa concupiſcentias & delectationes tactus. Cùm enim temperantia ſtrictè ac ſpecialiter ſumitur, oportet quòd verſetur circa concupiſcentias maximarum delectationum, ſicut fortitudo circa timores maximorum malorum. Tantò autem eſt aliqua delectatio vehementior, quantò magis naturalis eſt operatio cui adhæret: ſed animalibus maximè naturales ſunt illæ operationes, quibus conſervatur aut natura individui per alimentum, aut natura ſpeciei per generationem; ergo delectationes illis operationibus adhærentes ſunt vehementiſſimæ; ac per conſequens circa illas verſatur temperantia. Iſtæ autem delectationes adhærent ſenſui tactus; conſequens igitur eſt, temperantiam præcipuè verſari circa concupiſcentias & delectationes eorum quæ tactu percipiuntur, & pertinent ad naturæ conſervationem, ſive in ſpecie, ſive in individuo, hoc eſt circa concupiſcentias & delectationes ciborum, & potuum, ac venereorum. Circa concupiſcentias autem & delectationes aliorum ſenſuum, ut viſus, auditus, & odoratus non propriè verſatur temperantia, ſi ſenſibilia eorum conſiderentur quatenus ſunt delectabilia propter ſui convenientiam, quia videlicet ſunt pulchra, ſonora, odorifera, & non ob delectationem tactus: ſed ſi referantur ad delectationem tactus, ad amorem nimirum vel deſiderium alimenti aut commixtionis; eatenus circa illorum ſenſibilium delectationes & concupiſcentias propriè verſatur temperantia, ſed ſecundariò & ex conſequenti, non autem principaliter. Et notandum, quòd utroque iſto modo poteſt ab homine capi voluptas ex objectis illorum ſenſuum, cùm ab aliis animalibus ſolùm capi poſſit poſteriori modo: neque enim ipſa delectantur coloribus, odoribus, vocibus propter illorum objectorum ſuavitatem, ſed quatenus imaginationem alimenti aut commixtionis ingerunt, ſimulque excitant eorum cupiditatem. Quod verò attinet ad ea quæ ſunt guſtui delectabilia, ſequitur.

ARTICULUS V.

ART. 5. præſupponens temperantiam principaliter verſari circa illam delectationem tactus, quæ per ſe conſequitur uſum eorum, quæ naturæ conſervandæ ſunt neceſſaria; docet, Ipſam ſecundariò verſari circa delectationes guſtus, olfactus, viſus, & auditus, in quantùm horum ſenſuum objecta conferunt ad delectabilem uſum earum rerum, quæ pertinent ad tactum naturæ conſervationi neceſſarium. Sapor enim alimentorum, eorum odor, quin & color facit ad hoc, ut alimenta libentius & jucundius ſumantur, etiam conſiſtendo intra limites rectæ rationis. Nihilominus in hoc ipſo ſapores prævalere ait colori, odori, & ſono; & propterea temperantiam, quamvis ſecundariò, magis tamen & propriùs verſari circa delectationes guſtus, quàm reliquorum iſtorum ſenſuum, quia guſtus propinquior eſt tactui; imò juxta Philoſophum eſt tactus quidam, nec guſtatio fit ſine aliquo tactu.

Objectum temperantiæ.

Ex his intelligi poteſt, quodnam ſit objectum virtutis temperantiæ. Materiale ac remotum eſt uſus earum rerum, quæ ad naturæ conſervationem & propagationem requiruntur, ac etiam ejuſmodi res. Formale autem & proximum eſt talium rerum amor & voluptas ſeu delectatio proveniens ex perceptione ipſarum. Actus verò temperantiæ eſt hujus ipſius cupiditatis & delectationis moderatio ſeu refrænatio, ne à mediocritate, per Dei legem & rationem præſcripta, recedat. Ex quibus deinde colligi poteſt hæc definitio: *Temperantia eſt virtus refrænans amorem eorum quæ ſenſibus ſunt jucunda, in primis autem tactui & guſtui*; quò pertinet illud ad Rom. 13. *Carnis curam ne feceritis in deſideriis*. Ubi non ſimpliciter dixit, carnis curam ne feceritis: *Nemo enim umquam carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fovet eam*, ad Epheſ. 5. ſed addidit, *in deſideriis*, ad ſignificandum, quòd in curando corpore non oportet ſequi deſideria carnalia, ſed ea potiùs juxta dictamen rectæ rationis refrænare.

Definitio temperantiæ.

ARTICULUS VI.

ART. 6. tradit, Regulam temperantiæ ſumendam eſſe ſecundùm neceſſitatem vitæ præſentis. Quia eorum quæ ad finem ordinantur regula eſt ipſe finis: omnia autem tactui vel guſtui delectabilia, quæ in uſum hominis veniunt, ordinantur ad aliquam mortalis vitæ neceſſitatem ſeu indigentiam ſublevandam; ergo illorum ſic ordinatorum finis eſt præſentis vitæ neceſſitas, quatenus ſublevanda; ac per conſequens temperantia, quæ circa ejuſmodi verſatur, iſtius vitæ neceſſitatem accipit pro regula, ut ſcilicet illis delectabilibus utatur, non ampliùs, nec diutiùs, nec frequentiùs, quàm neceſſitas hujus vitæ requirit. Neceſſitatem verò non eam ſolam oportet intelligere, qua illud dicitur neceſſarium ſine quo res quæpiam nullatenus poteſt eſſe: ſed etiam qua id vocatur neceſſarium ſine quo res non poteſt convenienter eſſe; ſpectatis nimirum omnibus circumſtantiis, honeſtatis, ſtatus, officii, dignitatis, opulentiæ, ſanitatis; ut patet ex reſp. ad 2. & 3.

De regula temperantiæ.

In arg. ad oppoſitum adducit verba S. Aug. ſic dicentis: *Habet vir temperans in hujuſmodi rebus mortalibus & fluentibus vitæ regulam utroque teſtamento firmatam, ut nihil eorum diligat, nihil per ſe appetendum putet, ſed ad vitæ hujus atque officiorum neceſſitatem quantum ſatis eſt uſurpet, utentis modeſtia, non amantis affectu*. Cui valde conſonat quod idem ait lib. 10. Conf.

cap.

Digitized by Google

cap. 31. *Hoc me docuiſti, ut quemadmodum medicamenta, ſic alimenta ſumpturus accedam*. Ubi & ſeriò inculeat, cauſam edendi & bibendi eſſe ſalutem corporis. Quòd autem hanc temperantiæ regulam Aug. dicit *Utroque Teſtamento eſſe firmatam*; ex Scripturis Eccleſiaſtici 31. Tob. 9. 1. ad Cor. 7. 1. ad Theſſal. 4. 1. Petri 3. facile poteſt liquere.

Porrò ſicut alius eſt finis in uſu alimentorum, & alius in uſu venereorum; ille enim eſt conſervatio individui, iſte conſervatio ſpeciei ſeu propagatio: ita etiam eſt alia regula temperantiæ prout verſatur in eſculentis & poculentis; alia prout verſatur in venereis. Qua parte enim verſatur in venereis; temperantiæ regula eſt, extra quidem Matrimonium penitus ab eis abſtinere, propterea quòd ſolum Matrimonium ſit ad ſpeciei propagationem inſtitutum: in Matrimonio autem eatenus uti venereis ſeu actu matrimoniali, (poſcendo videlicet debitum) quatenus ſecundùm rectam rationem intenditur procreatio prolis, ut ex Auguſtino oſtendimus Suppl. q. 49. art. 6. Quatenus verò temperantia verſatur in eſculentis & poculentis; ejus regula ordinaria eſt, bona corporis valetudo, & mentis ad ſuas functiones diſpoſitio: ad hunc enim finem ſumi debent alimenta, ideoque nec plus nec minus, nec alio modo quàm ſecundùm rectam rationem expediat pro iſto fine.

Pro Reſp. ad 1. dicendum eſt, neceſſitatem præſentis vitæ non ſtatui regulam temperantiæ ſecundùm ſe ſpectatæ; ſic enim ejus finis & regula eſt beatitudo: ſed ſtatuitur regula temperantiæ conſideratæ ſecundùm illa quibus utitur, ita nimirum ut præfata neceſſitas ſit regula eorum quibus temperantia utitur; ac proinde non oporteat illis uti, niſi quatenus vitæ præſentis neceſſitas poſtulaverit.

Articulus VII.

Temperantia eſt virtus cardinalis.

ART. 7. probat, Temperantiam eſſe virtutem cardinalem ſeu principalem. Quia virtus illa eſt cardinalis, in qua ſingulari modo excellit aliqua proprietas omni virtuti alioquin communis: omni autem virtuti commune eſt ita moderari quippiam, ut nihil fiat ultra vel infra dictamen rectæ rationis; & hoc excellenter facit temperantia: moderatur enim ac refrænat illas animæ paſſiones, quæ omnium difficillimè frænantur, ſcilicet concupiſcentias & delectationes tactus & guſtus. Nam quò aliquid eſt magis naturale magiſque neceſſarium ad vitam, eò difficilius eſt ejus amorem refrænare: delectationes autem tactus ſunt nobis magis naturales, & etiam objecta magis ſunt præſenti vitæ neceſſaria; ergo temperantia eſt virtus cardinalis.

Confirm. Fortitudo quæ animum firmat adversùs pericula omnium maxima, eſt virtus cardinalis; ergo & temperantia, quæ animum firmat ne à delectabilibus omnium hujus vitæ maximis alliciatur contra rectam rationem. Huc pertinet quod Sap. 8. dicitur ſapientia ſobrietatem, ideſt temperantiam & prudentiam docere, & juſtitiam, & virtutem, ideſt fortitudinem. Ibi enim exprimi quatuor virtutes cardinales, concors eſt Veterum ſententia; de quibus quæſt. 123. art. 1.

Articulus VIII.

ART. 8. oſtendit, Temperantiam non eſſe omnium virtutum maximam. Quia fortitudo & juſtitia, cum magis pertineant ad bonum commune, ipſam præcellunt: his autem duabus potiores ſunt prudentia & virtutes Theologicæ. Vide q. ſeq. art. 3. in reſp. ad 1. & quæſt. 123. art. 12.

QUÆSTIO CXLII.

De vitiis temperantiæ oppoſitis.

Artsculus I.

Quid inſenſibilitas.

ART. 1. docet, Inſenſibilitatem, quam alii vocant ſtuporem ſive ſtupiditatem & obſtupefactionem, eſſe peccatum. Quia inſenſibilitas dicitur, quando quis delectationes tactus & guſtus ita reprimit & averſatur, ut nolit eis uti, quando, ubi, quo modo, vel quantum recta ratio dictat eſſe illis utendum: cùm enim natura, ideſt Author naturæ Deus delectationem appoſuerit illis operationibus quæ ſunt ad vitam neceſſariæ; naturalis ordo poſtulat, ut homo illis utatur quantum fuerit neceſſarium ad naturæ conſervationem: & propterea nolle eis uti quando vel quantum recta ratio dictat eſſe neceſſarium, eſt contra ordinem naturalem, opponiturque temperantiæ per defectum.

Ex his conſequens eſt, delectationem ſenſuum non eſſe toto genere malam, ſed bonum quoddam in genere naturæ, atque etiam in genere moris, quando dirigitur & cohibetur intra limites rectæ rationis.

Hoc inſenſibilitatis vitium eſt inter homines rarum: pauci enim ſunt, qui delectationes minus æquo expetant; eſt tamen mortale in quibuſdam caſibus.

1. Si quis propterea omnem delectationem guſtus & tactus refugiat, quia ſecundùm hæreſim Manichæorum putat, ejuſmodi delectationes eſſe per ſe malas.

2. Quando etſi hoc non putet, per inſenſibilitatem tamen prætermittit id, ad quod ſub mortali obligatur: veluti reddere uxori debitum conjugale; ſumere cibum aut pharmacum ſanitati recuperandæ neceſſarium, propterea quòd vel cibus ſit nimium delicatus, vel pharmacum nimis dulce. Item ſi tunc quando non poteſt alios quàm delicatos cibos nanciſci, nolit ſumere alimentum vitæ conſervandæ neceſſarium. Extra hujuſmodi caſus peccatum eſt dumtaxat veniale: nullum verò peccatum, quin potiùs laudabile fuerit à talibus delectationibus abſtinere, quando & nulla eſt neceſſitas illis utendi, & ab eis abſtinetur ex intentione boni finis.

Ac 1. Quidem ab eis abſtinere licet, interdumque oportet propter ſanitatem corporis. Hinc Medici ſuis quibuſdam infirmis præſcribunt abſtinere à certis cibis & potibus, ac etiam à commixtione carnali.

2. Propter officii debiti executionem, ſicut milites debent abſtinere à mulieribus & compotationibus, ut ſint robuſti ad officia militaria.

3. Ad agendam pœnitentiam; ut fecerunt Ninivitæ Jonæ 3. & ad carnem macerandam.

4. Ad vacandum rebus divinis & contemplationi.

5. Ad ſatisfaciendum proprio voto, vel Superioris præcepto.

Articulus II.

Quid intemperantia.

ART. 2. occaſione verborum Philoſophi lib. 3. Ethic. explicat, Quare intemperantia ſit peccatum puerile. Eſt autem intemperantia vitium temperantiæ oppoſitum per exceſſum, quo videlicet delectationes ſenſuum, ac præcipuè guſtus & tactus, appetuntur aut uſurpantur plus quàm oportet, ubi, quando, vel quo modo non oportet ſecundùm regulam rectæ rationis. Vocatur peccatum puerile, non ideo quia pueris conveniat, ſed quia facit homines ſimillimos pueris non refrænatis. Sicut enim puer non attendit ordinem rationis, ideoque non appetit id quod ſecundùm rationem eſt honeſtum, ſed quod turpe; ita intemperans. Et ſicut puer ſuæ voluntati relictus in illa creſcit, ita intemperans, juxta illud Aug. lib. 8. Conf. c. 5. *Ex voluntate perverſa facta eſt libido: & dum ſervitur libidini, facta eſt conſuetudo: & dum conſuetudini non reſiſtitur, facta eſt neceſſitas*. Denique ſicut puer emendatur dum coercetur, ideoque debet vivere ex præſcripto Pædagogi; ſic intemperantia corrigitur dum ei reſiſtitur, debetque per rationem refrænari.

Articulus III.

ART. 3. docet, Intemperantiam eſſe gravius peccatum quàm ſit timiditas, de qua q. 125. dictum fuit.

1. Quia id quod intemperantem ſollicitat ad peccandum minus eſt, quàm quod ſollicitat timendum; nam hunc pericula mortis commovent, illum verò delectationes: majus autem peccatum eſt, recedere à recto propter aliquid leve, quàm propter aliquid grave.

2. Quo-

2. Quoniam magis voluntaria ſunt quæ peccantur per intemperantiam, quàm quæ per timiditatem: illa enim quamvis ſint minùs voluntaria in univerſali; (nullus quippe ſaltem regulariter vult eſſe intemperans) in particulari tamen ſunt magis voluntaria: & quia actiones verſantur in ſingularibus; abſolutè judicanda ſunt magis voluntaria.

Tacita Ob. Neque his obſtat, quòd intemperantia opponatur virtuti minùs nobili quàm timiditas, quæ opponitur fortitudini. 1. Quia non eſt neceſſe, vitium nobiliori virtuti oppoſitum eſſe gravius alio, quando cætera non ſunt paria; ut in propoſito, ubi voluntarium (ſine quo non poteſt eſſe peccatum) ſecundùm ſe magis invenitur in uno, quàm in altero.

2. Quia ſi per timiditatem omittatur defenſio boni communis, quæ defenſio facit fortitudinem præcellere temperantiæ; poterit timiditas eſſe gravius peccatum, quàm intemperantia. Conferantur quæ diximus quæſt. 118. art. 7.

In hujus art. corp. duo ſunt obſervanda. Prius, cùm dicitur, quòd *ea quæ per timorem fiunt principium habent ab exteriori* (ſic enim legendum, & res ipſa clamat, & noſtri vet. cod. exprimunt) *impellente: unde non ſunt ſimpliciter voluntaria; ſimpliciter* idem valet quod *purè*, ſic nimirum ut nihil involuntarii habeant admixtum; ſtatim enim additur, *ſed miſta*, ſcilicet ex voluntario & involuntario. Alioquin ſi *ſimpliciter* accipiatur pro *abſolutè*; ſic ea quæ per timorem fiunt, ſunt, & à B. Thoma vocantur ſimpliciter voluntaria, Quodl. 5. art. 10. & 1. 2. quæſt. 6. art. 6. corp.

Poſterius, ad vitandam intemperantiam maximum remedium eſſe, ut homo non immoretur conſiderationi ſingularium ſenſibilium quæ ſub ſenſum cadunt, ſed ſtatim animum aliò applicet.

Articulus IV.

ART. 4. declarat, Peccatum intemperantiæ eſſe maximè exprobrabile. 1. Quia maximè derogat dignitati & excellentiæ hominis; cùm per intemperantiam homo vincatur à voluptatibus, quæ nobis ſunt communes cum beſtiis. Contra quod proinde facit illud Pſal. 31. *Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus.*

2. Quia in operationibus intemperantiæ nihil, ſicut in quibuſdam aliis vitiis, elucet ingenii, nihil virtutis, nihil quod hominem deceat. Adde, quòd intemperantia vim ac lumen rationis valdè obfuſcat; & quòd hominem, qui liberæ conditionis eſt, ſervum faciat rerum infirmarum, juxta illud quod ad Rom. 16. de quibuſdam ſcribitur: *Hujuſcemodi enim Chriſto Domino noſtro non ſerviunt, ſed ſuo ventri*, & ad Philip. 3. *Quorum Deus venter eſt.* Quò etiam pertinet illud 2. Petri 2. *A quo quis ſuperatus eſt, hujus & ſervus eſt.* Quapropter etſi in quibuſdam fortaſſe provinciis conſuetudo vel multitudo intemperanter viventium efficiat, ut illic minùs turpis habeatur intemperantia; revera tamen etiam ibi maximè hominem dehoneſtat & probroſum facit.

Tacita Ob. His non obſtat, quòd vitia quæ ad intemperantiam pertinent, non ſint omnibus aliis vitiis graviora. Cùm enim magnitudo culpæ ſumatur ex deordinatione à Deo: *Infamia autem reſpiciat turpitudinem, quæ maximè conſideratur ſecundùm indecentiam peccantis*; non oportet ut peccata maximè probroſa ſint maximæ gravitatis: quemadmodum B. Thomas declarat in reſp. ad 1. conformiter his quæ dixit q. 110. artic. 2. ad 3.

Circa reſp. ad 3. obſerva, unamquamque intemperantiam, ſive in individuo ſive in ſpecie ſumptam, tantò magis eſſe probroſam, quantò à dignitate vel natura hominis longiùs recedit; ac proinde peccata quæ magis ſunt ferina quàm humana, ad intemperantiam nihilominus pertinentia, nimirum per exceſſum, ut delectari comeſtione carnium humanarum, vel potu humani ſanguinis, aut peccatis carnalibus, quæ propter turpitudinem & horrorem dicuntur innominabilia; maximè omnium ſunt probroſa.

Occaſione eorum, quæ hìc dicit B. Thomas, quæri poteſt: Sitnè ſemper illicitum comedere carnes humanas. Certum eſt eſſe illicitum, atque adeò peccatum mortale, ſi quis extra neceſſitatem valde gravem illis veſcatur: ſed utrùm liceat eis veſci in extrema neceſſitate; controvertitur. Navarrus cap. 23. Enchir. n. 122. videtur ſupponere quòd ſic: Toletus autem lib. 8. cap. 60. ſimpliciter ait, fore licitum iis ob infirmitatem veſci, vel in gravi aliqua neceſſitate, cùm jam homo occiſus inveniretur. Nibilominus ſententia negans, quam tuentur Franciſcus à Victoria Relect. 9. Azorius p. 1. lib. 7. cap. 22. Valentia diſp. 9. q. 3. punct. 1. & Fernandez lib. de ſeptem peccatis mort. cap. 2. §. 6. videtur probabilior. Humanis carnibus veſci non licet.

1. Quia ſemper fuit velut ferinum & immane habitum, quòd aliqui uterentur ejuſmodi alimento, etiam in ſtrictiſſima obſidione.

2. Quia eſt contra naturalem pietatem, quòd filius patrem, & pater filium etiam ab alio occiſum comedat: ſi autem liceret aliquando carnes humanas comedere; pariter liceret comedere carnes patris & filii. Quod Theodoretus in cap. 5. Ezech. ad nefarium & impium facinus pertinere cenſet, etiam quando ſit ob vim famis incredibilem.

3. Quando in obſidione Samariæ 4. Reg. 6. venundabatur caput aſini octoginta argenteis, & quarta pars cabi ſtercoris columbarum quinque argenteis; mirum eſt, quòd neque Eliſæus neque alius quiſpiam conſuluerit populo fame oppreſſo, ut cadaveribus humanis quæ poterant occurrere veſcerentur, ſi illis veſci eſſet licitum ob neceſſitatem.

4. Homini pro alimento dedit Deus ſolas eas creaturas, quæ ſunt infra ipſum, & diverſæ ſpeciei ab illo; ergo non dedit carnes humanas. Addit autem Valentia, ſe de carnium humanarum eſu loqui propriè, quo ſcilicet ſumerentur per modum cibi. Nam ſumere per modum medicamenti ſive in medicamento aliquid humanæ carnis alteratum; conſtat (inquit) non eſſe illicitum. Quod verum videtur de modico, eoque multùm alterato.

QUÆSTIO CXLIII.

De partibus temperantiæ in generali.

Articulus I.

ART. Unico docet, Partes temperantiæ eſſe triplices: velut enim integrales ejus partes ſunt, verecundia & honeſtas, quia ſunt conditiones ad actum ipſius exercendum requiſitæ; nam integrum temperantiæ officium duabus partibus conſtat, fuga turpitudinis, (ad quam juvat verecundia) & amore decoris (ad quem juvat honeſtas.) Ejuſdem partes ſubjectivæ ſunt abſtinentia, ſobrietas, caſtitas, pudicitia, quia ſingulæ iſtarum ſunt ſpecies quædam temperantiæ objectis inter ſe differentes. Partes autem potentiales ſunt, continentia, clementia, manſuetudo, modeſtia; ſub qua poſtrema & humilitas & aliæ quædam continentur, ut ex proœmio q. 161. eſt manifeſtum.

QUÆSTIO CXLIV.

De Verecundia.

Articulus I.

ART. 1. docet, Verecundiam non eſſe propriè virtutem. Quia deficit à perfectione virtutis: qui enim eſt perfectus ſecundùm habitum virtutis, ſecundùm illum non apprehendit aliquid exprobrabile & turpe, quod ſibi ſit faciendum, & difficile ad vitandum; ideoque non timet opprobrium: per verecundiam autem timet aliquis opprobrium & turpem actum velut ſibi difficilem ad vitandum; nam verecundia eſt timor quidam opprobrii ſeu turpis actus, ex quo ſequatur opprobrium. De verecundia. Quapropter primò quidem fugit probrum, deinde verò etiam facit, ut fugiamus ea quæ probro ſunt digna; cujuſmodi maximè ſunt peccata intemperantiæ: & hac ratione verecundia juvat ad virtutem temperantiæ, habens ſe quaſi diſpoſitivè ad illam; art. 4. ad 4. Imò quatenus in

medio-

mediocritate conſiſtit, eſt laudabilis quædam paſſio: contingit enim aliquem, & nimis multum, & nimis parum vereri. Is qui excedit; quaſi pavidus in omnibus ferè rebus verecundatur: qui deficit; non tunc verecundatur quando ſecundùm rectæ rationis dictamen eſt verecnndandum; ideoque vocatur impudens, de quo eſt illud Jerem. 3. *Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſcere.* Qui nec plus nec minus verecundatur quàm decet; dicitur verecundus, eſtque laudabilis. Et quia omne bonum & laudabile in humanis actibus vel paſſionibus communiter dicitur virtus; hinc eſt, quòd verecundia ſubinde vocetur virtus.

Circa hæc obſervanda ſunt duo. Prius, B. Thomam loqui de verecundia in quantùm eſt paſſio. Dicit enim hoc art. in corp. quòd *Sit quædam laudabilis paſſio:* & in reſp. ad 1. *Verecundia non nominat habitum, ſed paſſionem, neque motus ejus eſt ex electione, ſed ex impetu quodam paſſionis.*

Poſterius, non ſatis liquere quidnam propriè ſit verecundia. Nam Philoſophus lib. 4. Ethic. cap. ult. S. Jo. Damaſcenus, & Gregor. Nyſſenus verecundiam definiunt, eſſe Timorem infamiæ vel opprobrii, eoſque ſequitur B. Thomas, non tantùm hac q. ſed etiam in 4. diſt. 14. art. 1. quæſt. 2. ad 5. & q. 26. de Ver. art. 4. ad 7. Idem verò Philoſophus lib. 2. Rhetor. cap. 6. deſcribit verecundiam, eſſe Dolorem quemdam atque perturbationem ex malis, aut præſentibus, aut præteritis, aut futuris, quæ infamiam inferant.

Fortè dici poteſt, quòd verecundia ſit Certa quædam perturbatio de probro vel turpi actu probrum cauſante: quæ ſi ſit de probro futuro; eſt timor: ſi de præſente vel præterito; eſt dolor.

Articulus II.

ART. 2. oſtendit, Verecundiam eſſe de turpi actu. Quia primò & principaliter reſpicit vituperium
Objectum verecundiæ. ſeu opprobrium: vituperium autem propriè debetur vitio ſeu turpi actui; ipſum ergo turpem actum reſpicit ex conſequenti. Quapropter objectum verecundiæ proximum eſt illud opprobrium & dedecus quod peccato aliquo contrahitur: remotum autem, ipſa peccati turpitudo quæ parit dedecus: unde conſequens eſt, quantò peccatum aliquod fuerit turpius, tantò majorem homini verecundiam incutere. Impropriè autem ſub verecundia cadunt defectus quidam, qui non ſunt peccata, ex quibus non rerum natura, ſed hominum opinione oritur aliquod dedecus: propter ejuſmodi namque quidam verecundantur, veluti propter ſuam paupertatem, ignobilitatem, infortunium, aliamve miſeriam, etiam abſque ſuo vitio contingentem; ſed prudens rerum æſtimator ex talibus non verecundatur. De operibus quoque virtuoſis, quamtumvis fortè propter illa ſint ſuſtinenda opprobria & irriſiones, virtuoſus non verecundatur, ſed potiùs gaudet; ſicut Apoſtoli gaudebant. Act. 5. *quoniam digni* eſſent habiti *pro nomine Jeſu contumeliam pati.* Quòd ſi contingat aliquos verecundari de opprobriis quæ ſibi inferuntur propter virtutem; hoc eſt ex imperfectione virtutis: ſi autem verecundentur de ipſis virtutum operibus, quatenus ludibrio ſunt apud impios; graviter peccant, & ſunt de numero illorum qui Luc. 9. reprehenduntur his verbis: *Qui me erubuerit & ſermones meos, hunc filius hominis erubeſcet cùm venerit in majeſtate ſua, & Patris, & Angelorum.* Quò etiam pertinet illud Eccl. 4. *Pro anima tua ne confundaris dicere verum: eſt enim confuſio adducens peccatum, & eſt confuſio adducens gloriam & gratiam.* Huc valere poteſt illud Iſa. 51. *Nolite timere opprobrium hominum & blaſphemias eorum ne metuatis.* Et 2. ad Tim. 1. *Noli erubeſcere teſtimonium Domini noſtri, neque me vinctum ejus.*

Articulus III.

ART. 3. docet, Hominem magis verecundari apud perſonas magis conjunctas, ſi ipſis conſciis aliquid turpe fecerit, quàm apud extraneas. Item apud bonos & prudentes magis quàm apud malos & imprudentes. Rurſum apud eos, à quibus expectabat ſubſidium, vel quorum amicitiam ſervare, aut in quorum benevolentiam & amicitiam recipi cupiebat, quàm apud illos, quorum neque opem quærebat, neque amicitiam. Præterea apud eos qui nocere cupiunt & libenter divulgant aliorum lapſus, quam apud alios. Itemque apud eos inter quos hactenus inculpatus vixerat, quàm apud conſcios ſuæ malæ vitæ.

Articulus IV.

ART. 4. docet, Verecundiam non eſſe in hominibus virtuoſis, neque in improbis qui jacent in profundo peccatorum. Quia virtuoſi non committunt ea quæ ſunt digna dedecore, & apprehendunt illa ut faciliè per Dei gratiam vitabilia: qui autem ſunt in peccatis inveterati, peccata non apprehendunt ut turpia, ſed potiùs *Lætantur cum malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis*, Prov. 2. Viri nihilominus probi ita ſunt affecti, ut ſi contingeret aliquid turpe ab ipſis committi, vellent erubeſcere. Invenitur ergo verecundia in his qui ſunt mediocriter boni, quando ſub inde contingit eos labi; eſtque eorum verecnndia laudabilis & utilis, quoniam à perpetrandis criminibus eos coercet: & ſi forte jam ſint perpetrata, ad emendationem & majorem cautelam juvat.

QUÆSTIO CXLV.

De honeſtate.

Articulus I. & II.

ART. 1. & 2. docet, Honeſtum eſſe idem quod virtus, & quod decorum. 1. Quoniam ex hoc dicitur aliquid honeſtum, quod honore ſit dignum: honor autem debetur excellentiæ, & excellentia hominis maximè conſideratur ſecundùm virtutem.

2. Quia decorum idem valet quòd pulchrum: pulchrum autem & honeſtum non differunt ſecundùm rem: nam *honeſtas*, juxta Aug. lib. 83. qq. q. 30. *Eſt pulchritudo intelligibilis*, ſive ſpiritualis. Quod enim in corporibus animalium eſt pulchritudo; hoc in hominum animis & actionibus dicitur honeſtas & decor. Illa autem animalium pulchritudo eſt membrorum decentia cum coloris debita ſuavitate: hæc verò decentia conſiſtit in membrorum juſto numero, legitima proportione, & conveniente ſitu. Ad eumdem modum honeſtas ſeu ſpiritualis pulchritudo, quæ in animo reſidet, ſed foras ſe prodit per operationes, in hoc conſiſtit, quòd hominis actiones ſint benè proportionatæ ſecundùm ſpiritualem rationis claritatem, quòd nimirum fiant ſuo tempore, loco, ac modo, ut ita habeant quamdam concinnitatem ac decorem ex ordine quo recta ratio eas dirigit. Unde honeſtum deſcribi poteſt, Quid honeſtum.
eſſe id quod ſua excellentia ſuaque ſpirituali pulchritudine nos trahit etiam ſepoſita utilitate. Quam deſcriptionem etiam decoro ſeu pulchro ſpirituali convenire non eſt dubium. Eſt autem quædam rationis diverſitas inter virtutem & honeſtum ſeu decorum: nam actus virtutis tum demum meretur nomen honeſti & decori, quando ſuam ſpiritualem pulchritudinem exterius exhibet, eò quòd aliter non innoteſcat, etiamſi alioquin honeſtas radicaliter ſit in interioribus.

Articulus III.

ART. 3. docet, Honeſtum non differre ab utili & delectabili niſi ſecundùm rationem. Quia unum & idem virtutis officium dicitur honeſtum, in quantum propter ſpiritualem ſuam pulchritudinem habet quamdam excellentiam honore dignam: dicitur delectabile, quatenus quietat appetitum; & dicitur utile, quatenus confert ad conſecutionem beatitudinis. Nihilominus non convertuntur hæc tria: quamvis enim omne utile & honeſtum ſit aliquo modo delectabile; non tamen omne delectabile eſt honeſtum: nam quod eſt conveniens ſenſui & non rationi, eſt delectabile, cùm propter ſe appetatur appetitu ſenſitivo; non eſt

tamen

Digitized by Google

tamen honeſtum, quia non eſt conſentaneum rectæ rationi. Honeſtum autem & utile ita ſe habent ut convertantur, loquendo de eo quod eſt verè ac ſimpliciter utile: ut enim nihil eſt honeſtum, quod utilitatem non adferat; ita nihil verè & ſimpliciter adfert utilitatem, quod repugnet honeſtati: nam ſi quid honeſtati repugnet, eſt contra bonum rationis, atque ita repugnat ultimo fini, ac per conſequens eſt noxium. Si autem loquamur de utili ſecundùm quid, ſic poteſt eſſe aliquid utile, utpote conducens ad aliquem finem particularem, etſi non ad finem ultimum humanæ vitæ, quod non ſit honeſtum.

Articulus IV.

ART. 4. oſtendit, Honeſtatem eſſe partem temperantiæ. Quamvis enim generaliter intellecta omni virtuti adſit, ſecundùm ea quæ art. 1. & 2. diximus: quatenus tamen ſpecialiter accipitur pro habitu, qui hominem prohibet ac retrahit ab iis quæ omnium maximè ſunt inhoneſta & probroſa, ab immoderato ſcilicet amore voluptatum cibi, potus, & venereorum; eatenus eſt temperantiæ pars integralis, quia convenit cum illa in materia, & eſt conditio quædam ad officium temperantiæ requiſita.

Sumitur autem honeſtas aliquando impropriè, ſcilicet pro opulentia; & honeſtum pro opulento: ideo fortaſſe, vel quòd ſecundùm vulgi opinionem divitiæ faciunt hominem honore dignum: vel quia ordinantur ad actus virtutum tamquam inſtrumenta, art. 1. ad 4. & art. 3. ad 2. Hinc Eccleſiaſtici 31. ubi nos habemus *Vigilia honeſtatis*, 70. reddiderunt, *Divitiarum*, Ita ſumitur Sap. 8. *in operibus manuum illius honeſtas ſine defectione*, ideſt divitiæ indefectibiles: & cap. 10. *honeſtavit*, ideſt ditavit *illum in laboribus*.

QUÆSTIO CXLVI.

De Abſtinentia.

Articulus I. & II.

ART. duobus docet, abſtinentiam eſſe virtutem ſpecialem: ſed cùm abſtinentia generaliter loquendo importet ſubtractionem cibi vel potus, & hæc ſubtractio poſſit fieri benè, poſſit etiam fieri malè; ut abſtinentia ſit virtus, oportet quòd illa ſubtractio fiat juxta dictamen rectæ rationis. Nec tamen hoc ſufficit ad virtutem abſtinentiæ. Si enim fiat cauſa valetudinis, nihil ulteriùs ſpectando; non erit actus virtutis abſtinentiæ ſed artis medicinæ. Oportet ergo quòd propter aliquam ſpiritualem animæ utilitatem fiat; veluti ad ſubjugandam carnem ſpiritui; ad frangendas cupiditates gulæ, libidinis, aut aliorum vitiorum; ad vindicandum in nos peccata præterita; ad iram Dei placandam; ad impetrandum à

Quid abſtinentia virtus. Deo ſpirituale aliquod beneficium. Ac proinde ſic deſcribi poteſt abſtinentia virtus, quòd ſit cibi aut potus ſubtractio facta ſecundùm dictamen rectæ rationis ad ſpiritualem animi utilitatem. Ejus officium eſt, alimentorum delectationes moderari, tantum de illis, ac eo modo & fine ſubtrahendo, quo recta ratio dictat. Et habet hæc abſtinentia varios gradus in Scriptura commendatos.

Gradus abſtinentiæ. 1. Eſt, quando ab omni cibo abſtinetur ad tempus; ut per quadraginta dies fecerunt Chriſtus Matth. 4. Moyſes Exod. 24. & 34. Elias 3. Reg. 19. & ad hunc gradum pertinent quicumque in ſacris Litteris leguntur jejunaſſe; omnes enim ad aliquantum temporis ab omni cibo abſtinuerunt.

2. Eſt, quo à quibuſdam cibis abſtinetur ſemper: quo modo primi parentes juſſi erant abſtinere à ligno ſcientiæ boni & mali Gen. 2. Quo modo etiam abſtinuerunt ab aliquibus cibis Tobias cap. 2. Dan. cap. 1. Eleazarus 2. Machab. 6.

3. Quo abſtinetur à quibuſdam cibis ad tempus: quemadmodum Apoſtoli juſſerunt obſervari à Gentilibus. Act. 15.

4. Quo ſemper abſtinetur à certo genere potus. Sic abſtinuerunt à vino Sampſon, Judith. 13. Jo. Baptiſt. Luc. 1. & Recabitæ Jer. 35.

5. Eſt, quo abſtinetur à certo genere potus ad tempus: quo modo Sacerdotes debebant à vino abſtinere cùm eſſent miniſtraturi. Lev. 10.

QUÆSTIO CXLVII.

De Jejunio.

Articulus I.

Utrùm jejunium ſit actus virtutis.

VIDETUR quòd non. 1. Quia ſecundùm Apoſtolum 1. ad Tim. 4. corporalis exercitatio, per quam ſignificatur jejunium, ad modicum prodeſt. Ubi Ambroſius exercitium corporale ad modicum utile dicit: jejunare enim & abſtinere à cibis, manente authoritate Creatoris, non multum prodeſt: atqui actus virtutum multum proſunt; ergo jejunium non eſt actus virtutis.

2. Deus non cupit jejunium corporale, ſed tantùm ſpirituale; ergo jejunium corporale nullius virtutis eſt actus. Ant. probari poteſt ex Iſa. 58. ubi rejecto corporali jejunio, ſolùm eligit ſpirituale. Plura argumenta videantur art. 3. & 8.

Priuſquam reſpondeatur obſervandum eſt, jejunium, ſi uſum vocabuli ſpectemus, idem eſſe quod peculiaris quædam abſtinentia à cibo & potu: ex illa autem ſignificatione deductum eſt ad ſignificandam quamlibet abſtinentiam ab iis, quæ ſenſui jucunda eſſe poſſunt. Et utramque hanc ſignificationem ſpectantes Theologi, quadruplex jejunium diſtinguunt.

1. Eſt metaphoricum & ſpirituale, valetque idem quod à quibuslibet vitiis abſtinentia; ad quam hortatur Apoſtolus Petrus prioris ſuæ epiſtolæ cap. 2. dicens: *Obſecro vos tamquam advenas & peregrinos, abſtinere vos à carnalibus deſideriis, quæ militant adverſus animam*. De hoc jejunio Auguſt. Tract. 17. in Jo. *Jejunium magnum & generale eſt, abſtinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus ſæculi; quod eſt perfectum jejunium*. Similiter Baſil. hom. 1. de Jejun. *Verum jejunium eſt ab omnibus vitiis eſſe alienum*. Et B. Thomas art. ſequenti ad 1. *Jejunium metaphoricè dictum conſiſtit in abſtinendo à quibuslibet nocivis, quæ maximè ſunt peccata.* — Quadruplex jejunium.

2. Vocatur jejunium naturæ, omnimoda ſcilicet poſt mediam noctem abſtinentia ab iis quæ guſtari poſſunt; ad quod proinde neceſſarium eſt, ut is qui ſic dicitur jejunus nihil à media nocte ſumpſerit cibi, potus, medicinæ, aut cujuſvis alterius rei, quæ ſumatur per modum cibi vel potus. Intelligitur autem quippiam eſſe ſumptum, quando eſt deglutitum ſive in ſtomachum tranſmiſſum: ſi verò tantum guſtetur lingua vel palato ſic ut non deglutiatur; non cenſetur ſumptum, ideoque non ſolvit jejunium naturæ. Unde neque celebrationem neque Communionem impedit, quòd aliquis aut cibum momordit, aut vinum lingua guſtavit, ſi nihil deglutivit. Sed neque coqui dicendi ſunt ſolvere jejunium, etiam Eccleſiaſticum, quando in Quadrageſima cibum prægustant, etiamſi ſint carnes, modò nihil deglutiant.

Poſſet hoc loco quæri: Num frangatur jejunium naturæ per hoc, quòd quiſpiam deglutiat glandem plumbeam vel partem auream unam atque alteram, ſi non ſumat cauſa medicinæ, neque nutritionis, ſed vel ex vanitate, vel ut latronum imminentium manibus eas partes ſubtrahat. Reſp. Quamdiu Eccleſia nihil in hoc caſu declaravit, probabile videri, quòd per ejuſmodi non frangatur jejunium naturæ. Quia jejunium naturæ conſiſtit in privatione cujuſcumque præaſſumpti per modum cibi vel potus (ſub quo modo etiam comprehenditur medicina, cùm ea numquam in os ingeratur, niſi per modum alicujus cibi vel potus) quemadmodum tradit B. Thomas in 4. dub. 8. q. 1. art. 4. hujus q. art. 1. ad 3. & art. 6. ad 2. & 3. p. q. 80. art. 8. ad 4. Cui conſentiens Scotus in 4. dub. 8. q. 3. & poſt eum Nicolaus Denize Tract. 6. p. 3. q. 12. dicit, quòd jejunium naturæ eſt carentia cibi ſuſcepti in ſtomacho vel in via ad ſtomachum:

ſub

ſub cibo autem etiam intelligit potum; ſicut & Durandus eodem dub. q. 4. ſcribens, Jejunium naturæ eſſe per privationem cujuslibet cibi præaſſumpti probansque ex cap. *Liquidò apparet.* de Conſec. dub. 2. ubi dicitur placuiſſe Spiritui Sancto, *ut in honorem tanti Sacramenti in os Chriſtiani priùs Dominicum corpus intraret quàm cæteri cibi.* Hinc Adrianus in 4. *Jejunium natura eſt carentia cibi & potus ſuſcepti in ſtomacho vel in via ad ſtomachum:* atqui neque glans plumbea, neque partes aureæ ſumuntur per modum cibi vel potus, quando degluriuntur eo modo qui dictus eſt in quæſtione; unde nec cenſeretur talis vel comediſſe, vel bibiſſe, vel medicinam ſumpſiſſe; ergo non apparet, quòd ſolvatur jejunium naturæ à principio dici quo dicitur jejunus.

3. Dicitur jejunium philoſophicum ſeu morale; & eſt illa cibi & potus temperantia, quæ ſervatur juxta dictamen naturalis rationis. Hoc jejunium etiam Ethnici meliore quadam indole præditi ſervaverunt, quorum plures recenſet Hieronymus lib. 2. adversùs Jovin. c. 9.

Quid generaliter jejunium Eccleſiaſticum.

4. Evocatur jejunium Eccleſiaſticum, quod ab Innocentio IV. ad cap. *Cum ex eo*, tit. de Obſervationibus Jejun. deſcribitur eſſe *abſtinentia victus ſeu victualium ſecundum ordinationem Eccleſia, ſive ſcripto ſive conſuetudine approbata.* Cui conſonat deſcriptio B. Thomæ in 4. diſt. 18. quæſt. 1. art. 4. Jejunium Eccleſiæ eſt, quo quis dicitur jejunans ſecundùm modum ab Eccleſia iuſtitutum. Suſcipi autem debet propter aliquem finem pietati congruentem; & hic finis valdè latè patet.

Fines jejunii Eccleſ.

Poteſt enim aſſumi jejunium 1. ad concupiſcentias carnis reprimendas, de quibus ad Gal. 5. dicitur: *Qui ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis.* Crucifigitur enim caro cum pravis ſuis affectibus & cupiditatibus, in primis per jejunium, dicente Apoſtolo 1. ad Cor. 9. *Caſtigo corpus meum & in ſervitutem redigo.* Id enim ipſum feciſſe etiam per jejunium, doceri poteſt ex 2. ad Cor. 11. ubi ſcribit ſe fuiſſe *in vigiliis multis, in fame & ſiti, in jejuniis multis.* Quò etiam pertinet quod c. 6. dicit: *In omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros* &c. *in vigiliis, in jejuniis, in caſtitate.*

2. Aſſumi poteſt jejunium ad mentem purgandam, & ad eam rerum divinarum contemplationi parandam; ſicut fecit Moyſes Exod. 24. & 34. Elias 3. Reg. 19. Daniel c. 9. & 10. Sub hoc fine continentur etiam illi qui intenduntur à jejunantibus; ut puriùs & devotiùs orent, juxta illud Tobiæ 12. *Bona eſt oratio cum jejunio & eleemoſyna:* ut Dæmones pellant, Matth. 17. ut cultum Deo exhibeant, Act. 13. & Luc. 2.

3. Jejunium aſſumi poteſt ad ſatisfaciendum pro peccatis; ad divinam ultionem avertendam; ad beneficia à Deo impetranda, quemadmodum patet ex Joelis 2. Jonæ 3. Judith. 4. 2. Paralip. 20. Eſther 4. & 14. His addi poteſt illud Eccleſiæ in Præfatione Quadrageſimæ, quòd Deus *corporali jejunio vitia comprimit, mentem elevat, virtutem largitur & præmia.* Sed de laudibus aut fructibus jejunii videri poſſunt B. Ambroſ. lib. de Elia & Jejun. S. Baſil. in duobus ſermonibus de jejunio, B. Auguſt. & S. Leo in Serm. de Quadrag. & de Jejun. ſept. & dec. menſis. S. Hieronymus lib. 2. cont. Jovin. B. Chryſ. hom. 1. in Gen. S. Ephrem tom. 1. in tract. de Jejun.

Cæterum quia jejunium quarto loco aſſignatum, etiamſi ſit propriè dictum, quadam tamen ratione complectitur illud, quod in veteri Teſtamento ſervabatur juxta morem iſtius Eccleſiæ; ſciendum eſt, jejunium Eccleſiaſticum, de quo deinceps diſſerendum eſt, vocari abſtinentiam alimenti qualem Chriſti Eccleſia præſcribit; & definiri poteſt, quòd ſit à quibuſdam cibis & à pluribus refectionibus abſtinentia, ita ut non ſumatur plus quàm una refectio, eaque non ante horam lege vel conſuetudine præſcriptam. De certo genere ciborum dicendi locus proprius eſt art. 8. De hora refectionis, art. 7. De unica refectione, art. 6. Jam ad præſentis art. reſponſionem eſt veniendum. Sit igitur.

Quid jejunium Eccleſiaſt. propriè.

CONCLUSIO I.

Jejunium Eccleſiaſticum eſt actus virtutis.

JEjunium Eccleſiaſticum eſt actus virtutis. Quoniam verſatur circa objectum bonum cum relatione ad debitum finem: reprimit enim delectationes ciborum, & ordinatur ad finem pietati congruentem. Huc facit, quòd jejunium non eſſe rem indifferentem, ſicut Hæretici volunt, ſed opus natura ſua Deo gratum, ac in Dei cultum, evidenter doceri poteſt, tum ex Scripturis q. 146. allegatis, tum ex Matth. 6. ubi Salvator ſic loquitur: *Tu autem cùm jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans, ſed Patri tuo qui eſt in abſcondito, & Pater tuus qui videt in abſcondito reddet tibi.* Hinc enim manifeſtè ſequitur, quòd Pater cœleſtis habet jejunium pro re ſibi grata, utpote qui remunerationem ei ſit daturus. Et de Anna Propheriſſa Luc. 2. dicitur quòd *jejuniis & obſecrationibus ſerviebat*, ideſt Deum colebat *nocte ac die.* Ubi originales libri habent vocabulum ſignificans cultum latriæ, qui Deo proprius eſt.

CONCLUSIO II.

JEjunium Philoſophicum eſt actus virtutis ſaltem acquiſitæ. Pertinet enim ad temperantiam ut minimum talem, qualis poteſt eſſe in Infidelibus cùm moderetur delectationes ciborum & potuum juxta dictamen rectæ rationis; quod eſſe virtutis temperantiæ, ex q. 141. manifeſtum eſt.

CONCLUSIO III.

JEjunium naturæ nullius virtutis eſt actus. Quoniam ut in reſp. ad 3. dicitur, *Conſiſtit in pura negatione*, in privatione ſcilicet cibi præaſſumpti; quemadmodum loquitur in 4. diſt. 8. q. 1. art. 4. quæſt. 2. ad 2. & 3. p. q. 80. art. 8. ad 4.

CONCLUSIO IV.

JEjunium Metaphoricum non eſt actus unius tantùm virtutis, ſed omnium virtutum ſimul junctarum ſive Charitatis, non ſimpliciter, ſed quatenus omnes virtutes continet.

Ad 1. Arg. reſp. poteſt: His Chryſoſtomi verbis hom. 12. in prior. epiſt. ad Tim. ad hæc verba; Corporalis exercitatio ad modicum utilis eſt: *Quidam hoc Apoſtolum de jejunio ajunt dixiſſe, ſed profectò errant; neque enim eſt corporalis exercitatio jejunium, ſed ſpiritualis. Nam ſi corporalis eſſet; corpus profectò nutriret: cùm autem illud maceret & extenuet macieque conficiat, corporalis dici omnino non poteſt.* Adde, quòd reſpectu corporis non eſt exercitatio, ſed operis cujuſdam vacatio.

Quæ verò citantur ex Ambroſio non ſunt S. Ambroſii, neque alterius Scriptoris Catholici, ſed alicujus Hæretici, quem veriſimile eſt eſſe quemdam Hilarium ſectæ Luciferianæ. Verus Ambroſius longè aliter ſcribit in lib. de Elia & Jejun. ac ſpecialiter c. 3. ubi ſic habet: *Jejunium refectio animæ, cibus mentis eſt. Jejunium vita eſt Angelorum. Jejunium culpa mors, excidium delictorum, remedium ſalutis, radix gratiæ, fundamentum eſt caſtitatis. Hoc ad Deum gradu citiùs pervenitur* &c.

Corporalis igitur exercitatio, de qua loquitur Apoſtolus, intelligenda eſt ea exercitatio, qua corpus exercetur, ſive ambulando, ſive equitando: vel potiùs, qua ſolebant Athletæ ſe exercere curſu, ſaltu, lucta, aliiſque modis. Nam ab exercitatione athletica libenter comparationem ſumere Apoſtolum; liquet ex 1. ad Cor. 9. v. 24. ad Galat. 5. v. 7. ad Philip. 3. v. 14. 2. ad Tim. 2. v. 5. & c. 4. v. 7. talis autem exercitatio ad modicum prodeſt, quia tantùm conducit ad corporis ſanitatem & robur.

Ob.

Si dicas: Quoſdam ex veteribus Orthodoxis, per corporalem exercitationem intellexiſſe jejunium. Reſp. Mentem eorum fuiſſe, non quòd jejunium nihil aut parum proſit benè obſervatum; ſed vel quia jejunium parum prodeſt ex comparatione ad pietatem, quæ ad omnia utilis eſt; vel quia jejunium prout eſt medicinale & pœnale, non ita bonum eſt ut in omni ſtatu ſuam

Reſp.

habeat

Digitized by Google

habear utilitatem, cùm ſi homo non peccaſſet, locum non habuiſſet jejunium; vel quia jejunans ſibi prodeſt & non proximo, ex ratione nimirum jejunii; vel quia jejunio curatur morbus peccati carnalis, non ſimiliter ſpiritualis.

Ad 2. Arg. Neg. Ant. Apud Iſaiam c. 58. Deus non rejicit jejunium corporale, ſed oſtendit, quòd ut illud ſit ei gratum, non ſufficiat corpus inedia affligere, niſi etiam voluntas peccandi coerceatur. Unde cùm Iſraelitæ conquerentur: *Quare jejunavimus, & non aſpexiſti?* Deus eis reſpondet: *Ecce in die jejunii veſtri invenitur voluntas veſtra;* quaſi diceret: Vos non benè jejunatis, nam in die jejunii nimium indulgetis veſtris affectibus & pravis voluntatibus: *omnes debitores veſtros*, etiam egentes & ad ſolvendum impotentes, tunc *repetitis: ad lites & contentiones jejunatis*. Et poſtea: *Numquid tale eſt jejunium quod elegi; per diem affligere hominem animam ſuam?* Quaſi diceret: Numquid elegi tale jejunium, ut nihil aliud requiram à jejunantibus, quàm quòd ſe ſuumque corpus inedia affligant? Nonne magis elegi jejunium, in quo diſſolvantur colligationes impietatis, hoc eſt chirographa & faſciculi chartarum quibus pauperes opprimuntur, & ære alieno gravantur; in quo omnia iniquitatis vincula rumpantur, & opera fiant miſericordiæ, ſaturentur eſurientes, veſtiantur nudi, vagi excipiantur? *Non igitur jejunium reprobavit* ibi *Deus, ſed quale vellet oſtendit*, ait Hieronymus lib. 2. cont. Jovinianum c. 11. *Neque enim ventris eſuries accepta eſt Deo, quam lites & rapina & luxuria deſtruunt. Si non vult jejunium Deus, quo modo in Levitico præcipit* (c. 16.) *ut ſeptimo menſe decima menſis omnis populus jejunet uſque ad veſperam? quo modo* Jonæ 3. *Ninivita iram Dei placaverunt per jejunium? quo modo Moyſes & Elias quadraginta dierum eſurit Dei familiaritate ſaturati ſunt? quo modo Chriſtus totidem diebus in ſolitudine jejunavit, ut nobis ſolemnes jejuniorum dies relinqueret?* quemadmodum loquitur idem S. Doctor in Iſaiam ſcribens, quo modo Deus per Joelem præcipit: *Convertimini ad me in toto corde veſtro, in jejunio, & in fletu & in planctu;* ac poſtea: *Canite tuba in Sion, ſanctificate jejunium*. Vide eumdem Hieronymum in cap. 58. Iſa. Ex his facile eſt intelligere id quod art. ſeq. traditur.

Articulus II.

ART. 2. docet, Jejunium eſſe actum abſtinentiæ. Quia omnis actus circa aliquam materiam verſans pertinet ad eam virtutem, quæ medium in illa materia conſtituit: ſed jejunium verſatur circa cibos, in quibus medium ſervat abſtinentia; ergo jejunium pertinet ad virtutem abſtinentiæ ſic nimirum, ut ab ea tamquam proximo principio, & tamquam habitu ſui generis eliciatur: quamvis imperetur à quacumque alia virtute, ad cujus finem ordinatur, ut à religione, humilitate, caſtitate, pœnitentia, obedientia, hìc ad 2. Quæ cauſa eſt, cur jejunium dicatur eſſe Dei cultus, opus humilitatis, caſtitatis, pœnitentiæ, obedientiæ, &c.

Articulus III.

Utrùm jejunium ſit in præcepto.

VIdetur quòd non. Scribit enim Auguſt. epiſtolæ 86. *Quibus diebus non oporteat jejunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apoſtolorum non invenio definitum.*

Reſp. eſſe. Sed Reſponſio B. Thomæ affirm. certa eſt, Jejunium in communi cadere ſub præcepto juris naturæ: determinationem autem temporis & modi jejunandi ſecundùm convenientiam & utilitatem populi Chriſtiani cadere ſub præcepto juris poſitivi, quod eſt à Prælatis Eccleſiæ conſtitutum.

Tacita Ob. Prob. Prius. Ratio naturalis dictat, unumquemque qui remedio indiget debere illo uti: atqui jejunium eſt remedium ad multos fines ſpirituales nobis neceſſarios utile; ergo tenemur lege naturali ad aliquod jejunium. Neque refert, quòd *nemo carnem ſuam odio habeat*. Nam cùm jejunans cibum ſuo corpori ſubtrahit; hoc non facit ex odio corporis, ſed vel ad illud domandum ne repugnet ſpiritui, vel ad aliquem alium finem ſaluti ſpirituali convenientem. Hinc Aug. de Utilitate Jejunii c. 3. *Si jumento forte inſideres, ſi equo utereris; qui te geſtiendo poſſet præcipitare; nonnè ut ſecurus iter ageres, cibaria ferenti ſubtraheres, & fame domares quem freno non poſſes? Caro mea jumentum meum eſt; iter ago in Jeruſalem; plerumque me rapit, & de via conatur excutere. Via autem mea Chriſtus eſt: ita exultantem non cohibebo jejunio?*

His accedit, probabile etiam eſſe, quòd jejunium ſit ſub præcepto legis divinæ poſitivæ, quamvis ea lex nullum tempus vel modum jejunio præfixerit, ſed præfigendum reliquerit Apoſtolis eorumque ſucceſſoribus. Cùm enim Salvator Matth. 9. dicit, *Numquid poſſunt filii ſponſi lugere, quamdiu cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc jejunabunt;* non videtur eſſe nuda prædictio in verbis poſtremis, ſed etiam quædam Conſtitutio, aut Conſtitutionis faciendæ præſignificatio & juſſio. Nam Aug. dicta epiſt. 86. ſic loquitur: *Ego in Evangelicis & Apoſtolicis litteris, totoque inſtrumento quod appellatur Teſtamentum novum, animo id revolvens, video præceptum eſſe jejunium: quibus autem diebus non oporteat jejunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apoſtolorum non invenio definitum.*

Prob. Poſterius. Quia partim Apoſtoli, partim ſucceſſores eorum, per poteſtatem ſibi divinitus conceſſam ad regendum populum Chriſtianum, conſtituerunt, & tempora jejunii de quibus art. 5. & modum ipſius, de quo ſequentibus articulis eſt agendum. Adde, obligationem jejunii aliquando oriri poſſe; tum ex Eccleſiæ ſeu diœceſeos alicujus conſuetudine vim legis habente; tum ex ſtatuto Synodi diœceſanæ, vel præcepto Epiſcopi; tum ex Conſtitutionibus alicujus Ordinis vel Communitatis; tum ex voto; tum ex Confeſſarii præcepto.

Ad Arg. contrarium Reſp. Solutionem ex integris Auguſt. verbis jam allatis poſſe colligi. Ex eis enim patet, quòd loquatur de præcepto in ſacris Litteris expreſſo, non autem de illo quod viva voce ſit traditum, & ab Apoſtolis continua traditione derivatum; unde ſub finem iſtius epiſt. eadem repetens ſic dicit: *Non invenimus, ut jam ſupra commemoravi, in Evangelicis & Apoſtolicis litteris, quæ ad novi Teſtamenti revelationem propriè pertinent, certis diebus aliquibus evidenter præceptum obſervanda eſſe jejunia.* Ad hanc intelligentiam facit, quòd S. Auguſtinus ibi diſputet contra quemdam, qui dicebat, ex divino præcepto jejunandum eſſe ab omnibus die Sabbathi: adversùs quod dogma reſcribit, nuſquam ſe in litteris novi Teſtamenti legiſſe, quibus diebus ſit jejunandum & quibus non. Nam alioquin in eadem epiſtola loquens de jejuniis, de quibus nihil certi ſtatuit Scriptura divina, morem populi Dei vel inſtituta Majorum dicit tenenda eſſe pro lege.

Pro Reſp. ad 1. Negat Min. Quia jejunium, etſi abſolutè conſideratum non ſit ſimpliciter de neceſſitate præcepti; eſt tamen de neceſſitate præcepti omnibus illis qui tali remedio indigent: multitudo autem hominum ut plurimum eget tali remedio; & idcircò quando Eccleſia ſtatuit, quædam jejunia ab omnibus ſervanda, non ſubjicit præcepto id quod ſimpliciter eſt ſupererogationis, ſed determinat id quod eſt neceſſarium in communi.

Circa Reſp. ad 2.

QUÆRITUR. I.

Utrùm violatio jejunii ſit peccatum & quantum.

TEſtatur Epiphanius hæreſi 75. & poſt eum Aug. lib. ad *Quodvultdeum*, hær. 53. Aerium inter varios errores etiam hunc docuiſſe, jejunia debere eſſe libera, & neminem ſic ad illa eſſe cogendum, ut eorum violatione peccet.

Poſt eum Jovinianus ortus eſt, qui dogmatizavit, nihil prodeſſe jejunia, aut ab aliquibus cibis abſtinentiam; apud Auguſt. hæreſi 82. & Hieronymum in libris contra eum ſcriptis.

Begardi & Beguinæ dixerunt, Juſtos & perfectos non

Digitized by Google

non teneri legibus jejunii; in Clem. *Ad noſtrum* tit. de Hæreticis.

Noſtræ tempeſtatis Hæretici; vel jejunia volunt eſſe libera; vel ea tamquam nullius momenti rejiciunt, ciborumque delectum repudiant tamquam obſervantiam ſuperſtitioſam; vel jejunii & ſobrietatis præcepta confundunt, cùm tamen ſobrietas ſemper ſit ſervanda, jejunium non ſemper.

Præter arg. art. 8. adducenda, huic loco proprium eſt iſtud: Obligatio jejuniorum pertinet ad jugum & ſervitutem legis Moſaicæ, à qua Chriſtus nos liberavit; ergo non oportet jejunare ex obligatione.

Præterea ubi Eccleſia prohibet illud, quod per ſe non eſt malum, ejus tranſgreſſio non eſt niſi peccatum inobedientiæ: atqui inobedientia numquam eſt peccatum mortale, niſi habeat adjunctum contemptum & ſit inobedientia formalis; ergo violatio jejunii Eccleſiaſtici non eſt peccatum ſaltem mortale, modò fiat abſque contemptu. Uſus enim ciborum quos Eccleſia certis diebus prohibet, non eſt per ſe malus, uti nec plures refectiones malæ ſunt, per ſe loquendo.

Pro Reſp. ſit

Conclusio I.

Reſp. eſſe peccatum. Jejunium Eccleſiaſticum rectè præcipitur; & ad illud obſervandum Fideles ita obligantur, ut ejus violatio ſit abſque dubio aliquod peccatum.

Prob. 1. Quia Eccleſia & Prælati Eccleſiaſtici habent poteſtatem leges & præcepta condendi, quibus Fideles in conſcientia tenentur obedire, ut probavimus 1. 2. q. 96. art. 4. conſtatque tum ex poteſtate ligandi Matth. 16. & 18. promiſſa, & Jo. 20. ac 21. data; tum ex illo ad Apoſtolos dicto: *Qui vos audit, me audit; qui vos ſpernit, me ſpernit*, Luc. 10. tum ex præceptis per Apoſtolos factis, Act. 15.

Prob. 2. Quia can. 68. Apoſt. gravem pœnam ſtatuit in eos qui abſque neceſſitate violaverint jejunium Quadrageſimale; ſimiliterque can. 19. Conc. Gangr. & 63. Conc. 4. Cartag.

Prob. 3. Ea SS. Patribus. Ambroſius ſerm. 25. *Non leve*, inquit, *peccatum eſt indictum violare jejunium.*

Auguſt. ſerm. 62. de Temp. *Aliis diebus jejunare remedium eſt aut præmium; in Quadrageſima non jejunare peccatum eſt. Alio tempore qui jejunat, accipiet indulgentiam; in Quadrageſima qui non jejunat ſentiet pœnam.*

S. Leo ſerm. 3. de Jejun. decimi menſis dicit: *pium eſſe agere non indictum, impium negligere prædicatum.* Si dicas: impium vocari, non quia violetur lex Eccleſiaſtica, ſed quia non jejunando datur ſcandalum. Reſp. SS. Patres abſolutè reprehendere violatores jejunii, non conſiderando ſcandalum, ſed intemperantiam, & inobedientiam.

Conclusio II.

Violatio jejunii eſt pec. mort. Eccleſiaſtici jejunii violatio eſt ex genere ſuo peccatum mortale, etiamſi non fiat ex conſuetudine vel contemptu. Quoniam leges & præcepta obligant pro quantitate materiæ ad peccatum mortale vel veniale: jejunium autem, quod Eccleſia ſuis legibus præcipit, eſt materia gravis. Accedit, quòd canones ſupra citati graviorem pœnam ſtatuant in violatores jejunii, quàm ſtatui ſoleat in peccantes venialiter. Sententiam hanc docent poſt B. Thomam hic ad 2. & in 4. d. 15. q. 3. art. 1. quæſt. 4. Paludanus eadem d. q. 4. Gabriel, d. 16. q. 3. art. 2. & communiter Caſuiſtæ.

Ad 1. igitur Arg. Reſp. Neg. Ant. Cùm enim jejunia ſecundùm ſe bona ſint, & Deo grata: cùmque per Eccleſiam præſcribantur, non quia Lex vetus ea præceperit, neque ex iiſdem cauſis ex quibus in veteri lege præcipiebantur; nullo modo ad ſervitutem Judaicam pertinere cenſenda ſunt, ſed ad ritum populo Chriſtiano convenientem. Libertas autem qua Chriſtus nos donavit, ſicut non liberat nos ab aliis legibus & præceptis Eccleſiæ vel Magiſtratus politici; ita nos non liberat à legibus jejunii; ſed tum à ſervitute peccati; tum à tyrannide Diaboli; tum ab obſervatione legis Moſaicæ.

Ad 2. Arg. Neg. Maj. Cùm enim Eccleſia præcipit jejunium, facit ut abſtinentia à cibis, quorum uſus non eſt ſecundùm ſe malus, non tantùm ſit materia obedientiæ ſed etiam virtutis abſtinentiæ. Quamquam neque id quod ſubſumitur verum eſt: ſi enim materia ſit gravis; inobedientia voluntaria etiam citra contemptum commiſſa erit peccatum mortale.

Obſervandum hic eſt, non eos ſolos peccare mortaliter, qui vel cibis die jejunii vetitis, vel pluribus refectionibus utuntur: ſed etiam Caupones & alios, qui alicui ad jejunium obligato offerunt, vel cibos eo die vetitos, vel non quidem vetitos, ſed tales & tali tempore, quo veriſimile eſt, ipſum ſine rationabili cauſa ſoluturum jejunium; partim quia cooperantur peccato alterius; partim quia etiamſi fortaſſe non ſint cauſa peccati quantum ad initium pravæ voluntatis, ſunt tamen cauſa actus per quem exequitur peccatum aut continuationis illius.

Neque refert, quòd is cui tales cibi ſic offeruntur, fortaſſe non ſoleat jejunare; aut quòd ſoluturus eſſet jejunium, etiamſi tu cibos ei non præberes. Non enim propterea tibi licitum eſt ad peccatum ejus cooperari. Ob. Reſp.

Non refert etiam, quòd hæc fortè offerantur in terris hæreticorum. Quando enim non licet alicui cibis in jejunio prohibitis veſci, eoſdem illicitum eſt ei præbere ubicumque ille ſit, niſi juſtus metus damni notabilis excuſet. Vide Jo. Majorem in 4. d. 15. q. 4. Navarrum c. 21. num. 26. Azorium p. 1. lib. 7. cap. 20. & quæ diximus q. 77. art. 4. quæſ. 1. Utrùm verò verſanti apud Hæreticos liceat veſci carnibus in diebus jejuniorum; vide ad q. 3. art. 2. Ob.

Petes: An igitur nunquam liceat pro collatione præbere cœnam in die jejunii? Reſp. Licere, quando illi quibus præbetur non ſunt obligati ad jejunium; aut etiamſi ſint obligati non tamen ſumpſerunt refectionem. Quo caſu cavendum eſt ſcandalum, quod fiet, ſi illis qui cœnæ ſunt conſcii dicatur, ſatis certum eſſe, quòd hi quibus paratur, vel qui eam ſumunt non ſint obligati ad jejunium, vel nondum ſint pranſi. Quando autem conſtat eos teneri ad jejunium, nec poſſe ſumere cœnam citra violationem jejunii; non licet eis etiam petentibus, & etiamſi in perpetuum ſint iſtud hoſpitium deſerturi, cœnam præbere, niſi fortè alioquin grave nocumentum metuatur. Quando verò dubium eſt, an teneantur ad jejunium: ſi petant cœnam & ſint viri honeſti; poteſt Caupo præſumere quòd non teneantur, atque ita cœnam eis porrigere, niſi ſit vehemens ratio in contrarium. Præterea etiam contra præceptum jejunii peccant, qui ſervos ſuos ad jejunium obligatos tanto labore onerant, ut jejunare non poſſint, ſi opera facilè queant in alium diem transferri, vel in plures dies dividi. Quæſt. Reſp.

Quid dicendum de famulis qui heris ſuis nolentibus jejunare cœnam apponunt. Reſp. eos excuſari ratione ſubjectionis, ſi non poſſint iſtud ſuum miniſterium recuſare ſine magno damno.

Articulus IV.

Utrum omnes ad jejunia Eccleſiæ teneantur.

Videtur quòd non. 1. Ut enim ſcribit Apoſtolus 1. ad Tim. 1. *Lex juſto non eſt poſita*; ergo Juſti non tenentur legibus jejunii.

2. Filii ſponſi non poſſunt lugere, quamdiu cum illis eſt ſponſus, Matth. 9. ſponſus autem ſemper eſt cum juſtis; ergo juſti non debent lugere, ac per conſequens nec jejunare. Unde Hieronymus in iſtud cap. Matth. *Quamdiu ſponſus nobiſcum eſt, & in lætitia ſumus; nec jejunare poſſumus, nec lugere: cùm autem ille propter peccata a nobis receſſerit; tunc indicendum jejunium eſt, tunc luctus recipiendus.*

3. Caſſianus Collat. 121. cap. 29. ſcribit, eum qui juſtus atque perfectus eſt, Quadrageſimæ lege non teneri. Et poſtea ſubdit, eum eſſe liberum à decimarum legalium functione: intelligit verò Quadrageſimam eſſe decimam anni partem.

Reſponſio B. Thomæ eaque communis & certa eſt, Omnes teneri ad jejunium Eccleſiæ, niſi in eis Reſp. teneri.

fuerit

Digitized by Google

fuerit aliquod ſpeciale impedimentum. Quia leges communes proponuntur ſecundùm quod multitudini conveniunt; ideoque Legiſlator in eis condendis attendit id quod communiter, & in pluribus accidit. Cauſa autem legum jejunii, quæ eſt caſtigatio carnis ut ipſa ſpiritui ſubjiciatur, aut ei ſubjecta retineatur; vel ſatisfactio pro peccatis; vel mentis in Deum elevatio; vel iræ divinæ placatio; ſeu alterius boni publici impetratio, communiter invenitur in omnibus. Et quamvis daretur aliquos pro aliquo tempore non egere vel carnis maceratione, vel pro peccatis ſatisfactione; illis tamen egent ut plurimum. Quòd ſi omninò illis non egerent; nihilominus tenerentur jejunare. Partim quia ceſſante ratione legis in uno particulari, non propterea lex deſinit ipſum obligare, quamdiu manet lex, & non intervenit cauſa rationabilis ipſum excuſans. Partim quia licet nunc non egeant caſtigatione carnis, neque ſatisfactione pro peccatis, cauſa tamen jejunii adhuc habet in eis locum, quatenus jejunium valet ad conſervandam præſentem carnis ſubjectionem erga ſpiritum, & ad impetrandam gratiam ne in peccata labantur, & ab iræ divinæ placationem, bonique publici impetrationem. Adde, quòd non ſine magna temeritate poſſit quiſpiam de ſeipſo exiſtimare quòd non egeat, vel jejunio, vel maceratione carnis, vel ſatisfactione pro peccatis: nam præter hoc quòd *in multis offendimus omnes*, Jac. 3. ſi Apoſtolus communem Juſtorum perfectionem longè ſuperans *caſtigabat corpus ſuum*, 1. ad Cor. 9. quid alios convenit facere? Et quamvis per Dei gratiam caro ſit in Juſtis ſubjecta ſpiritui, ad hoc ut crimina perpetranda non pertrahat; non eſt tamen plenè ſubjecta, quamdiu hic vivitur.

Cauſa jejunii.

Ad 1. Arg. contrarium Reſp. Neg. C. Nam Apoſtolus non vult ſignificare, quòd juſto non ſit poſita lex directiva, quæ nimirum ſit regula ſuarum actionum, quam tenere debeat, & à qua non liceat ei deflectere, cùm non ignoraret, Davidem Pſal. 118. dicere, *Legem pone mihi Domine viam juſtificationum tuarum*; cumque primo parenti, quando erat rectus & integer, antequam peccatum in hunc Mundum intraret datum fuerit præceptum Gen. 2. *de ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas*, ſed ſignificare voluit, Juſto non eſſe poſitam legem coactivam, quæ ipſum in juſtitia permanentem terreat ac puniat, ac metu pœnarum cogat ad ipſius obſervationem,

Ad 2. Reſp. Senſum verborum Chriſti eſſe, quòd filii ſponſi, hoc eſt juvenes, qui ſponſo tamquam ſodales adhærent in nuptiis, non rectè urgeantur ad jejunia, nimirum inſolita & nulla lege ipſis præſcripta, quamdiu cum illis eſt ſponſus præſentia corporali, & celebrans ſuas nuptias. De talibus enim jejuniis voluntariè & abſque ullius legis præſcripto aſſumptis quæſtio erat, ut patet ex verbis illis: *Quare nos & Phariſæi jejunamus frequenter*; & ex ſubjunctis, *Diſcipuli autem tui non jejunant*, frequenter nimirum, & jejuniis ſpontaneis: nam de jejuniis populum obligantibus non fuiſſent auſi calumniam ſtruere, cùm ſatis notum eſſet, neque Chriſtum, neque ejus diſcipulos ea facere, quæ evidenter erant contra Legem aut Legis conſuetudinem legitimam.

Ad verba S. Hieronymi Reſp. Ipſum non aliud velle, quàm jejunium ea parte qua pertinet ad luctum non convenire viris perfectis: iis ſcilicet, qui nullum habent tale peccatum, quo ſponſus ab iis auferatur. Duplex enim diſtingui poteſt jejunium, quorum unum eſt tribulationis & luctus, aliud pertinens ad gaudia mentis in ſpiritualia ſuſpenſæ. Prius non competit perfectis, qui non ſunt conſcii ſcelerum ob quæ lugeant; poſterius ad perfectos pertinet. Hic ad 5. fin.

Ad 2. Reſp. Quædam verba Caſſiani duriuſculè illic ſonare; admittere tamen ſenſum verum & catholicum, ſi prima intelligantur ſignificare, quòd Juſtus & perfectus non tenetur lege Quadrageſimæ, non quod ad eam non obligetur, poſſitque illam tranſgredi non incurrendo ullam culpam: ſed quia non tenetur illa lege obſtrictus metu ſeu comminatione pœnarum, ſecundùm ea quæ in reſp. ad 1. diximus. Huc pertinet, quòd de Juſto ſubjiciens, *Nec exigui hujus canonis ſubjectione contentus eſt*: ſatis indicat, Juſtum eſſe ſubjectum canoni ſeu legi de Quadrageſima, ſed alios præterea dies multos tranſigere in jejunio.

Si dicas: Ipſum addere legem jejunii Quadrageſimalis eſſe inſtitutam pro his, qui per totum anni ſpatium deliciis vel negotiis ſæcularibus implicantur. Reſp. Quòd non velit dicere, pro illis ſolis obligandis eſſe inſtitutam, ſed peculiariter pro illis neceſſitate metuque pœnarum compellendis; *ut*, inquit, *vel hac legali quodammodo neceſſitate conſtricti, his ſaltem diebus vacare Domino cogerentur*. Quòd addit, Juſtos qui totum ſuæ vitæ tempus impendunt ſpiritualibus, liberos eſſe à legalium decimarum functione, qualem intelligit eſſe Quadrageſimam, quæ velut decima pars anni Deo ſolvitur; prout ſonat falſum eſt, ideoque rejiciendum. Qui enim reliquo totius anni tempore jejunant, non idcirco ſunt exempti ab illis jejuniis quæ Eccleſia præcipit; poteſt tamen verificari, ſi intelligatur cum adjectione quam ſubjungit: *Si eos ſuperveniens honeſta & ſancta neceſſitas coarctarit, audent ſtationem jejunii ſine ulla diſceptatione laxare*. Neque refert, quòd etiam illi poſſint ex honeſta neceſſitate jejunium ſolvere, qui non alio quàm Quadrageſimali tempore jejunant, Quia poteſt eſſe ſenſus, quòd Juſti ac perfecti, qui toto anno jejunare ſolent, ſi honeſta quædam neceſſitas superveniat, ob quam ſit ſolvendum jejunium quod eſt ſub præcepto; potiùs id ſolvere poſſint quàm alii, quia certi ſunt, tum apud ſe, tum apud alios, ſe id non facere ex intemperantia, ſed ex neceſſitate ſuperveniente.

Circa reſp. ad arg. quæri poteſt: Quæ cauſæ excuſent à jejunio. Quidam multas recenſent, ſed omnes revocari poſſunt ad tres, quæ ſunt *impotentia, neceſſitas*, & *maius aliquod bonum*, quod ſimul cum jejunio exerceri non poteſt.

De cauſis excuſantibus à jejunio.

Impotentia ad jejunandum eſt, quando quis vel omnino jejunare non poteſt, vel non ſine magno detrimento ſuo, vel alterius. Habet hæc impotentia varios modos.

Primus eſt, per ætatem, aut nimis juvenem, aut nimis ſenem, Hinc pueri uſque ad finem tertii ſeptennii, id eſt uſque ad 21. annum expletum non tenentur ad jejunia Eccleſiæ: nam juxta communem Doctorum interpretationem, Eccleſia non voluit eos ſuis legibus de jejunio comprehendere, propterea quòd indigeant multo alimento, non tantùm ad nutritionem, ſed etiam ad augmentum; ideoque non poſſunt jejunare abſque magno ſui incommodo. Expedit tamen, quòd aſſueſcant jejuniis plus vel minus pro modo ætatis & aliarum circumſtantiarum Quin & ob communem neceſſitatem poteſt etiam illis imperari jejunium: ſicut factum eſt Jonæ 3. Neque his obſtat, quòd Innoc. IV. ſcribens ad titulum de Obſervatione Jejuniorum dicit, pueros doli capaces obligatos eſſe ad jejunium. Hoc enim intelligi poteſt de jejunio quantum ad abſtinentiam à cibis vetitis; omnes enim pueri ſtatim ut incipiunt ratione uti, tenentur in diebus jejuniorum abſtinere à cibis tunc prohibitis, quamvis non teneantur abſtinere à pluribus refectionibus. De pueris autem ſeu infantibus, qui nullatenus utuntur ratione; certum quidem eſt, quòd nullo modo teneantur ad jejunium, neque quoad ciborum delectum, neque quoad refectionis unitatem, eò quòd non ſint capaces obligationis.

Sed quæri poteſt: An qui eos regunt poſſint eis dare cibos in jejunio prohibitos. Paludanus in 4. d. 15. q. 4. & Toletus lib. 6. cap. 3. negant poſſe. Cùm enim ſint in Eccleſia, debet erga illos ſervari praxis Eccleſiæ, hoc eſt abſtinentia à carnibus & ovis. Ubi tamen conſuetudo habet quòd eis præbeantur tales cibi, omninò licet præbere juxta Cajetanum hujus q. art. 8. & Azorium p. 1. lib. 7. c. 17. & Emanuelem Sa.

Utrùm verò adoleſcentes Religionem profeſſi teneantur ad jejunia ſui Ordinis, antequam expleverint annum ætatis 21. quidam ambigunt: ſed non videtur dubitandum. Sicut enim tenentur jejunare, ſi ſe voto obſtrinxerint ad jejunandum; ita etiam ſi per profeſſionem Religionis ſe obligaverint legibus iſtius Ordinis, in quo ſunt aliqua jejunia præſcripta, Sylveſter verbo *Jejunium* q. 6. & Azorius dicto cap. 17. Similiter ante illam ætatem obligati ſunt pueri ad jejunia Jubilæi, ſi volunt ejus eſſe participes.

Quæſt. Reſp.

De ſenibus non dubium eſt, quin à jejunio excuſentur, quando per ætatem ſunt imbecilles; ſed non eſt certum aliquod tempus præfinitum. Quidam enim ſeneſcunt citiùs, alii tardiùs: poſt ſexageſimum tamen annum communiter poſſunt excuſari, niſi adhuc appareant ſufficienter vegeti, & ad jejunium apti ſine incommodo.

Secundus impotentiæ modus eſt, per morbum aut languorem. Qua ratione excuſantur non tantùm ægroti, lecto decumbentes, ſed etiam languidi, valetudinarii, & qui à morbo adhuc ſunt debiles, quando ſine valetudinis læſione non poſſunt unica refectione tantum ſumere, quantum naturæ ſuſtentandæ eſt neceſſarium; aut non poſſunt expectare competentem horam refectionis. Quibus annumerandi ſunt illi, qui tam infirma ſunt complexione, ut vacuo ſtomacho capitis dolorem aut vertiginem patiantur, vel noctes inſomnes habeant.

Tertius modus impotentiæ eſt ex conditione perſonarum. Ita excuſantur illi pauperes, qui quantum uni juſtæ refectioni ſatis ſit, non poſſunt habere uno tempore. Sic reſtringimus: Nam alioquio paupertas non excuſat à jejunio. Similis impotentia eſt in mulieribus gravidis & lactantibus, quæ non ſolùm excuſantur à jejunio propter alimentum, non tantùm ſibi ſed etiam fœtui aut proli neceſſarium: ſed etiam peccabunt jejunando, ſi inde ſit periculum notabilis nocumenti vel ipſis vel proli.

Neceſſitas à jejunio excuſans eſt, quando alicui incumbit facere aliquod opus, cum quo jejunare non poteſt; ſive hoc ei incumbat ex neceſſitate victum quærendi; ſive ad vitandum damnum ſuum vel alienum; ſive ad tuendam ſalutem Animæ vel corporis; & ſive ad illud opus obligetur ob neceſſitatem publicam, ſive tantùm ea officio quod gerit. Ex hac cauſa excuſantur artifices opera laborioſi facientes quæ corpus multùm fatigant, ut Fabri ferrarii, Lignarii, Foſſores, Lapicidæ, & alii hujuſmodi: non autem Sartores, Barbitonſores, Pictores, Advocati, & alii ejuſmodi opera facientes, quæ non multum extenuant corpus. De Sutoribus, Textoribus, Aurificibus & ſimilibus, prudentiæ Confeſſarii eſt relinquendum, ut attento labore & complexionis perſonarum qualitate, eos à jejunio exemptos dicat, vel ad illud obligatos.

Quæſt. An excuſentur qui iter faciunt; diſtinctione opus eſt. Reſp. Si faciunt iter pedeſtres, & cauſa rationabilis eſt cur eo die faciant, in quem incidit jejunium; excuſantur: ſi non eſt cauſa rationabilis, ſed abſque gravi incommodo poſſit in alium diem iter transferri; non excuſantur; ut nec ſi ſic proficiſcantur curru vel equo, ut non inde magnam patiantur fatigationem corporis.

Sed difficultas eſt: Quæſt. utrùm Agricolæ & ſimiles opera laborioſa facientes debeant ſervare jejunium eo die, quo laborioſa opera intermittunt, veluti quando eſt feſtum. Sunt qui ſimpliciter eos excuſant, eò quòd labore diei præcedentis multum fatigatis via poſſibile videatur una tantùm refectionem corpus ſuſtentare. Reſp. Sed Reſp. Communiter eos non eſſe excuſandos, quandoquidem eo die non laborent: præcedenti autem die ſicut laboraverunt, ita corpus plenè refecerunt; prudentiæ tamen Confeſſarii eſſe relinquendum, hic & nunc iſte poſſit excuſari ob laboris magnitudinem, & complexionis qualitatem. Unde Confeſſarii advigilare debent, quando tales Operarios in confeſſione audiunt, pro tempore quo jejunia inciderunt in dies feſtos, ut eos benè examinent. In iis verò quæ ſupra diximus non multum ponderandum eſt, utrùm qui laborant ſint divites an pauperes: ſed an juſta occaſione moti laborent; ſi enim laborant ex officio, quod ſolent communiter exercere, parum refert an ſint divites, an pauperes, ſed indifferenter ſunt excuſandi: ſimiliter, ſi propter aliquod notabile lucrum, cujus occaſio tunc ſe offert.

Ex his intelligi poteſt, an qui ad loca ſacra peregrinantur excuſati ſint à jejunio. Si enim peregrinatio poteſt ſine incommodo differri, non excuſantur: ſi non poteſt commodè; excuſantur.

Sunt etiam qui excuſent conjuges, qui jejunando non valent reddere debitum: ſed non credimus hoc indiſtinctè aſſerendum, cùm diebus jejunii ſit tempus longè fieri ab amplexibus. Ex conditione tamen conjugum, ſi tales ſint, ut quum unus jejunat, non poſſit eſſe pax in familia; poterit prudens Confeſſarius excuſare innocentem, ſi alius non in contemptum legis Eccleſiaſticæ agat: imò & ipſa innocens immunem ſe exiſtimare poteſt, quando novit ex jejunio graves rixas ſecuturas propter viri duritiem & auſteritatem, abſque eo quòd jejunium vel Eccleſiam contemnat. Navarrus cap. 21. n. 16. Toletus lib. 9. cap. 4. & alii communiter.

Majus bonum, quod à jejunio excuſat, eſt opus aliquod ſanctum, quod melius eſt quàm jejunium, quodque non poteſt quiſpiam ſimul cum jejunio facere; & tamen vel ex officio incumbit ei illud facere; vel propter ſingularem utilitatem expedit quòd eo die faciat; vel ex mera pietate ſolet ei operi incumbere, nec commodè poteſt in alium diem transferre. Neque hic attendendum eſt, an lucrum vel mercedem aliquam temporalem inde percipiat, an verò merè gratis opera illa quæ jejunio meliora ſunt præſtet: ſed ſatis eſt quòd fiant, vel ex officio, vel ex pietate, ſingularive utilitate. Sic à jejunio excuſantur Concionatores, Doctores, Confeſſarii, & ſimiles vacantes piis functionibus, quibus vires multùm exhauriuntur, niſi ex circumſtantia perſonæ ſatis appareat, quòd ipſa commodè poſſit utrumque præſtare.

Si Quæras: Utrùm propter amicum, vel nos invitantem, vel ad nos divertentem, liceat jejunium ſolvere. Quæſt. Reſpondendum Non licere ſolvere jejunium ad quod obligamur ex præcepto Eccleſiæ, vel ex voto, aut alio aliquo ſimili vinculo: licere tamen ſolvere illud quod ex devotione voluntaria aſſumitur, ſine ſtricta aliqua obligatione. Reſp.

Prius prob. Quia ſemper obediendum eſt Eccleſiæ, ſemperque votis & ſimilibus aliis obligationibus ſatisfaciendum, niſi cauſa rationabilis excuſet: amici autem invitatio vel adventus non eſt cauſa rationabilis prætermittendi jejunium, ad quod obligamur; ſicuti nec ſufficiens cauſa eſt ad alia præcepta Eccleſiæ prætermittenda.

Poſterius patet. Quia id ad quod nullo vinculo obſtringimur, faciliimè poteſt abſque omni peccato omitti.

Neque his obſtat, quòd S. Proſper. lib. 2. de Vita contempl. cap. ult. habeat: Ob. *Sic abſtinere vel jejunare debemus, ut non nos jejunandi vel abſtinendi neceſſitati ſubdamus, ne jam non devoti, ſed inviti rem voluntariam faciamus. Si enim quoslibet advenientes jejunio intermiſſo reficio, non ſolvo jejunium, ſed impleo charitatis officium. Cæterum ſi propter abſtinentiam ſpirituales fratres, quos novi mea remiſſione delectari, contriſto; abſtinentia mea non eſt virtus dicenda, ſed vitium.* Reſp. Loquitur enim de jejuniis non ab Eccleſia præceptis, ſed ſponte aſſumptis, & de illis duo docet. Unum, ſic aſſumenda eſſe illa jejunia, quæ ſpontanea voluntate ſervantur, ut non nos ſubdamus neceſſitati coactionis (quam & humanam vocari diximus quæſt. 88. articulus 6.) jejunandi, qua nimirum quiſpiam magis aliorum exemplis & pudore inductus jejunat, quàm ex devotione, non audens aliter facere, etiamſi alioquin benè vellet non jejunare. Alterum, ejuſmodi jejunia, quæ non ſunt obligationis, ſed privatæ devotionis, ita ſervanda eſſe, ut tamen illis plerumque præferatur charitas fratrum advenientium.

Non obſtat etiam, quòd Spiridion apud Sozomenum lib. 1. cap. 11. & Nicephorum lib. 8. cap. 42. carnes appoſuit hoſpiti in Quadrageſima, & de eis cum illo comedit. Alia Ob. Hoc enim fecit ob neceſſitatem, qua premebatur hoſpes de itinere fatigatus, cùm cibi nihil prorſus haberet, ne panem quidem, præter carnes ſuillas crudas, & ſale conditas. Reſp. Vide articulum 8. in reſp. ad 7. Porrò, circa cauſas à jejunio excuſantes quædam reſtant obſervanda.

Primum, Quando cauſa eſt evidens, non opus

eſt

eſt recurrere ad Superiorem, ſed poteſt quiſpiam per ſe ipſum licitè præterire obſervantiam jejunii: qui autem dubitat, num verè per talem aut talem cauſam ſit excuſatus; recurrat ad Superiorem pro conſilio, & quatenus fuerit opus, pro diſpenſatione. Superior bac in re, Religioſis eſt ipſorum Prælatus; aliis verò de jure Epiſcopus; de conſuetudine, Parochus, ut inſinuat B. Thomas in 4. diſtinctio. 15. quæſt. 3. artic. 2. quæſtiuncula 4. ad 3. & apertius Sylveſter verbo Jejunium q. 7. Navarrus cap. 21. num. 18. Azorius p. 1. lib. 7. cap. 18. Utrùm verò Parochus poſſit vel in lege jejunii diſpenſare, vel eam interpretari, ſolùm tunc, quando non eſt facilis recurſus ad Epiſcopum; ambigitur. Verius videtur, quòd etiam aliàs poſſit, modò vel ex proprio, vel ex Medici judicio ipſi videatur eſſe cauſa ſufficiens: ita namque habet conſuetudo, quæ eſt legum interpres. Neque Superior conſultus facilè relinquat conſcientiæ ſubditorum, an ſint à jejunio exempti; ſed quando cauſa eſt, quamvis non certa ſaltem probabilis; abſolutè declaret eos non teneri jejunare: quando eſt dubia etiam ex conſilio medici; aut remittat ad Epiſcopum, ſi facilis eſt ad eum recurſus; aut commutet in aliud opus.

Quæſt. Petes: Quid ſit dicendum de illis qui non jejunant, & tamen non habent cauſam evidentem neque moraliter certam eos excuſantem, ſed bona fide exiſtimant, eam quam habent eſſe ſufficientem.

Reſp. Reſp. Eos non peccare ſaltem mortaliter, niſi ex qualitate perſonarum appareret, eos non bona fide agere.

Secundum, Meminerit Superior, quando alicui per diſpenſationem vel commutationem concedit facultatem non jejunandi, monere ipſum, ut ſolvens jejunium vitet ſcandalum eorum, qui ignorant ipſum eſſe à jejunio legitimè exemptum. Quod idem faciendum eſt, quando quis à jejunio eximitur aliter quàm per diſpenſationem vel commutationem: juris enim naturæ eſt, vitare ſcandalum puſillorum.

Tertium, Qui ex juſta cauſa exemptus eſt à jejunio, videat qualiter ſit exemptus, an pro toto, an pro parte: & ſi ſolùm pro parte, ſervet reſiduum. Ut enim ex Cajetano obſervat Navarrus cap. 21. numer. 20. 21. 22. præceptum Eccleſiæ licèt in totum ſervari non poſſit, ſervandum tamen eſt quoad illam partem, quoad quam ſervari poteſt. Unde qui excuſatur ut poſſit ſumere plures refectiones; non propterea eſt excuſatus ut poſſit veſci carnibus: & qui cauſam habet ſumendi jentaculi; non continuò habet cauſam ſumendæ cœnæ, ſi ſumendo jentaculum, poteſt reſiduum jejunii ſervare. Ac rurſum, qui non poteſt jejunare totam Quadrageſimam, ſi poteſt aliquot per hebdomadam dies jejunare, tenetur ita facere.

Sed quæritur: An diſpenſatus ut poſſit comedere carnes, cenſeatur diſpenſatus ad ſumendas plures refectiones? Reſp. Cenſeri, ſi propter naturæ debilitatem ſeu infirmitatem ſit ea diſpenſatio; aliàs non: ſi enim vel propter penuriam piſcium, vel quia piſces ſunt valetudini alicujus noxii, diſpenſetur in eſu carnium, & eas comedendo ſervari poſſit jejunium; debet ſervari. Vide Navarrum cap. 21. num. 22. Similiter diſpenſatus ut veſcatur ovis non poteſt veſci carnibus; imò nec poteſt plures refici, ſi comedendo ova ipſe ſit ſufficiens ad jejunandum. Qui tamen diſpenſatus eſt ut veſcatur carne, etiam diſpenſatus videtur ut veſcatur ovis, quæ & à carne trahunt originem, & etiam tunc permitti ſolent quando non permittitur uſus carnium, ut in jejuniis extra Quadrageſimam.

Utrùm verò qui poteſt veſci carnibus, etiam veſci poſſit piſcibus eodem die; quidam ambigunt.

Sed Reſp. Poſſe. Quia Superior concedendo illi privilegium, non aufert id quod ipſi competit jure communi.

Neque valet argumentum. Vel tali homini piſces

nocent, vel non nocent: ſi nocent; peccat comedendo: ſi non nocent; ergo ſine juſta cauſa permittitur illi uſus carnium. Dici enim poteſt: Quòd ſi piſces noceant; peccet eos comedendo, at non contra legem jejunii, ſed contra communem legem temperantiæ, ſumendo cibum ſibi noxium. Quòd ſi non noceant quando illis & ſimul etiam carne veſcitur; non propterea ſine juſta cauſa diſpenſatur in eſu carnium, quia fortaſſe nocerent ſi ſolos piſces comederet, & in totum abſtineret à carnibus; aut certè ſoli non ſufficiunt ejus valetudini ſive conſervandæ ſive reſtaurandæ.

Quæritur etiam: An diſpenſatus ut pluries comedat, poſſit prævenire horam aliàs requiſitam? Quæſt.

Reſp. Probabile eſſe quòd ſic, quando non ei limitatur tempus quo illas refectiones ſumere debeat. Reſp. Si ei autem limitetur, veluti ſi ipſi concedatur, ut præter prandium, poſſit etiam veſperi ſumere cœnam, ſive quia non poteſt alioquin ſomnum neceſſarium capere, ſive ob aliam aliquam cauſam; non poteſt tunc prævenire horam refectionis ordinasiam.

Quartum, Quando alicujus Vigiliæ jejunium incidit in diem ſolemnem extra Quadrageſimam, Epiſcopi authoritate mutandum eſt, ac celebrandum die præcedente, idque ut jejunia populi Chriſtiani congruant diſpoſitioni Juris ſeu Canonum. Ac proinde ſi vigilia S. Joannis Baptiſtæ incidat in feſtum Corporis Chriſti, (quo modo incidit anno 1639.) debet populus mandante Epiſcopo jejunare feria quarta; & feria quinta, hoceſt ipſo feſto Corporis Chriſti licet veſci carnibus, ſicut in die Dominica. Ita Cajetanus verbo *Jejunium* cap. 3. Et Navarrus cap. 21. num. 11. dicit Leonem X. in Brevi Apoſtolico ad Legatum Hiſpaniæ miſſo, ſtatuiſſe ita jejunandum. In noviſſimis quoque Ritualibus ſeu Manualibus Cameracenſi & Attrebat. ordinatum eſt ita fieri.

Addit Cajetanus duo. Unum, quòd in hoc debent Religioſi ſe conformare aliis. Alterum, idem faciendum eſſe, ſi in feſto ſolemni Patroni civitatis occurrat aliqua vigilia. Nam Eccleſia non vult vigiliarum jejunia ſervari in ejuſmodi feſtis ſolemnibus; ſecus de jejuniis quatuor temporum & Quadrageſimæ. Hinc Azorius dicto lib. 7. cap. 18. ſcribit, quòd in Francia, ubi feſtum S. Quintini ſolemniter celebratur pridie feſti Omnium Sanctorum, authoritate Epiſcopali, ſumpta ex jure communi, tranſlatum ſit jejunium vigiliæ Omnium Sanctorum in diem præcedentem.

ARTICULUS V.

Utrùm convenienter determinentur tempora jejunii Eccleſiaſtici.

PRobat, Convenienter determinari Quia illis temporibus inſtituta ſunt, quibus oportet homines à peccato purgari, & per devotionem ſe ad Reſp. affirm. Deum convertere: cujuſmodi ſunt ea tempora quæ ſolemnitatem Paſchalem proximè antecedunt, & vigiliæ præcipuarum feſtivitatum, ac etiam dies quibus Eccleſiæ Miniſtris ad communem ſalutem populi ordinantur.

Deinde. *Quod tota per Orbem frequentat Eccleſia, quin ita faciendum ſit diſputare, inſolentiſſimæ inſaniæ eſſe*, tradit Aug. epiſtola 118. Non licet ergo dubitare, quin tempora jejuniorum quæ Eccleſia ſervat, convenienter ſint determinata. Inter jejunia porrò quæ Eccleſia ſervat, primum ac potiſſimum eſt Quadrageſimale; de quo.

QUÆRITUR I.

A quo inſtitutum ſit jejunium Quadrageſimale.

VIdetur quòd à Chriſto Domino: ita enim ſancti Patres ſignificant. Ambroſius ſer. 25. *Non leve peccatum eſt, indictam Fidelibus à Domino quadrageſimam non jejunare.*

S. Leo ſer. 12. de Quadrageſima: multum (ait) *utilitatis afferunt divinitus inſtituta jejunia.*

Aug. in Pſal. 100. ſcribit, Quadragenarium jejunium nobis præcipi ex lege & Prophetis, & ex Evangelio. Quibus ſimilia habet Iſidorus lib. 1. de Off. Eccl. cap. 36.

Confirm. Tenemur lege divina dare decimas: atqui triginta ſex dies, qui à Dominica prima Quadrageſimæ jejunantur, ſunt decima pars anni, & ut hanc Deo offeramus, inſtitutam fuiſſe Quadrageſimam tradit Gregorius hom. 16. in Evang. ergo Quadrageſima eſt divinæ inſtitutionis.

Sed contra: Ipſam demùm poſt tempora Apoſtolorum fuiſſe inductam, tria ſunt quæ probant. 1. ex Caſſiano Collat. 21. cap. 30. aſſeverante, obſervantiam Quadrageſimæ, quamdiu Eccleſiæ illius primitivæ perfectio inviolata permanſit, penitus non fuiſſe. Non enim præcepti hujus neceſſitate, nec quaſi legali ſanctione conſtricti arctiſſimis jejuniorum terminis claudebantur, qui totum anni ſpatium æquali jejunio concludebant. Verùm cùm ab illa Apoſtolica devotione deſciſcens quotidie credentium multitudo ſuis opibus incubaret, &c. id univerſis tunc Sacerdotibus placuit, ut homines curis ſæcularibus illigatos ad opus ſanctum canonica jejuniorum indictione revocarent, & velut legalium decimarum neceſſitate compellerent.

Secundum ex Euſebii Chronico ad ann. 136. ubi ſic legitur: *Quadrageſimale jejunium a Teleſphoro per hoc tempus inſtitutum ac præceptum quidam ſcribunt.*

Tertium, ex eodem Euſebio lib. 5. Hiſtoria cap. 18. ubi Apollonium ſcriptorem Eccleſiaſticum introducit de Montano ita loquentem: *Hic eſt qui docuit nuptias ſolvi, & qui jejuniorum lege primus impoſuit.*

Pro Reſp. ſit

CONCLUSIO I.

Quadrageſimam non præcepit Chriſtus.

COmmunis & veriſimilior ſententia eſt, Jejunium Quadrageſimale non fuiſſe à Chriſto inſtitutum. 1. Quia nullum hujus inſtitutionis veſtigium apparet aliud quàm ex Chriſti exemplo: Chriſtus autem dans exemplum jejunii quadraginta dierum, non juſſit ut jejunemus ſicut ipſe jejunavit: ipſe enim abſtinuit ab omni genere cibi & potus; nos à quibuſdam duntaxat cibis abſtinemus: Ipſe diem Dominicum à ſtrictiſſimo ſuo jejunio non exemit; nos eximimus: ipſe per totos dies & noctes 40. nihil ſumpſit; nos unam in die refectionem ſumimus.

Secundò, B. Ignatius in epiſtola ad Philipp. dans rationem quare non liceat contemnere Quadrageſimam, dicit: *Imitationem enim continet Dei converſationis*: ſi autem putaſſet eam à Chriſto inſtitutam ac præceptam; potiùs dixiſſet, Præceptum enim Dei eſt, cùm hæc ratio ſit multò urgentior quàm altera.

Tertiò, In jejunio Quadrageſimali frequentes ſunt diſpenſationes tum Pontificiæ tum aliæ, ſive quoad ciborum delectum, ſive quoad numerum refectionum: tales autem diſpenſationes non inveniuntur fieri præceptis à Chriſto datis.

CONCLUSIO II.

JEjunium Quadrageſimæ non eſt poſt Apoſtolorum tempora inſtitutum, ſed ab ipſis Apoſtolis. Sed Apoſtoli.
Probatur Primò ea regula S. Auguſtini lib. 4. contra Donatiſtas cap. 24. *Quod univerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, nonniſi authoritate Apoſtolica traditum rectiſſimè creditur*: Jejunium autem Quadrageſimæ in nullo Concilio invenitur inſtitutum, & ab univerſa Eccleſia ſemper eſt retentum; ergo ex Apoſtolica traditione deſcendit.

Secundò, Jejunii Quadrageſimalis tamquam neceſſariò obſervandi extat Apoſtolica conſtitutio apud Clem. lib. cap. 12. & canone 68. inter Apoſtolicos. Unde B. Ignatius tertius poſt B. Apoſtolum Petrum Antiochenæ Eccleſiæ Epiſcopus, citata ſuperiùs Epiſtola *Quadrageſimam vero nolite pro nihilo habere: imitationem enim continet Dei converſationis*, Et Hieronymus epiſt. 54. *Nos unam Quadrageſimam ſecundum traditionem Apoſtolorum tempore nobis congruo jejunamus.* Similiter S. Leo ſerm. 6. de Quadrageſima: *Id* (inquit) *ſolicitius eſt & devotius exequendum, ut Apoſtolica inſtitutio quadraginta dierum jejuniis impleatur.* Et ſerm. 9. *A Sanctis Apoſtolis per doctrinam Spiritus ſancti majora ſunt ordinata jejunia.* Huc etiam pertinet, quòd in primo generali Concilio, ſcilicet Niceno, Patres meminerunt Quadrageſimæ tamquam rei & notiſſimæ & antiquiſſimæ can. 5. Similiterque in Laodic. can. 49. & in aliis deinceps.

Si objicias; Auguſtinum epiſtola 86. dicere, ſe non invenire definitum præcepto Domini, vel Apoſtolorum, quibus diebus oporteat jejunare. Tacita Ob.
Reſpondendum eſt: Eum loqui de præcepto in Scripturis ſacris expreſſo, quemadmodum artic. 3. declaravimus.

Ad Primum Arg. Reſp. verba Sanctorum Patrum dicentium, Quadrageſimam à Chriſto eſſe inſtitutam, intelligenda eſſe uno ex his modis; vel quia Chriſtus per Spiritum ſanctum inſpiravit Apoſtolis ut eam inſtituerent: vel quia ſuo exemplo monſtravit illam ſibi placere: vel quia Apoſtoli eam inſtituerunt volentes imitari, & imitandum proponere Chriſti factum. Unde S. Leo Quadrageſimæ inſtitutionem vocat divinam, ſerm. 4. quia nimirum per doctrinam Spiritus ſancti (ut ſerm. 9. loquitur) ſeu Deo inſpirante factam: etiamſi dicat, Quadrageſimale jejunium fuiſſe per Apoſtolos inſtitutum, verbis ſuperiùs ex ſer. 6. & 9. citatis.

Ad verba Auguſtini Reſp. Ea perperam citari; neque enim dicit Auguſt. ex Evangelio nobis præcipi jejunium Quadrageſimale, ſed ejus verba ſunt; *Præcipitur enim nobis, & ex Lege, & ex Prophetis, & ex ipſo Evangelio, quod teſtimonium habet a Lege & Prophetis, (unde etiam in monte & inter utramque perſonam medius Salvator effulſit) ut ab omnibus Mundi illecebris, quibus captivi homines obliviſcuntur Deum, aviditatem noſtram tamquam jejunio temperantia refrenemus.* Quædam alia habet in epiſtola 119. cap. 15. nimirum: *Quadrageſima jejuniorum habet authoritatem; & in veteribus libris ex jejunio Moyſis & Eliæ; & ex Evangelio quia totidem diebus Dominus jejunavit, demonſtrans Evangelium non diſſentire a Lege & Prophetis.* Quæ eadem recitat Iſidorus. Verùm hinc nullatenus ſequitur, quòd Quadrageſima ſit à Chriſto inſtituta, non magis quàm a Moyſe vel Elia: habet quidem authoritatem ab illis tamquam ab Exemplaribus, ſed non ut ab Inſtitutoribus.

Ad Confirm. Reſp. Neque Majorem eſſe veram, ut ex dictis quæſt. 87. art. 1. videre eſt: neque ſi vera foret aliud inde colligi poſſet, quàm eſſe congruum, ut ſicuti damus decimas aliarum rerum, ita etiam demus decimas dierum. Neque plus ex teſtimonio S. Gregorii haberi poteſt.

Ad 1. Arg. in oppoſitum quod ex Caſſiano petitum eſt, Reſp. Eum non dicere, quòd jejunium Quadrageſimale ſit inductum poſt tempora Apoſtolorum, ſed poſtquam multitudo Fidelium (quæ primis annis erat ferventior, tum ad jejunia ſponte obſervanda,

tum

cum ad communicandum ſuas facultates pro vita communi) cæpit ab illa ſua devotione deficere: quod viventibus adhuc omnibus Apoſtolis intelligit accidiſſe, Ipſiſque propterea univerſis placuiſſe, ut homines revocarentur ad opus ſanctum, per indictum jejunium. Cùm enim dicit, *Id univerſis tunc Sacerdotibus placuit*, per Sacerdotes rectè videtur intellexiſſe Apoſtolos, & ſenſiſſe, quòd Quadrageſima fuerit inſtituta ab ipſis quidem Apoſtolis, ſed non primis omnino annis, at poſt octo vel novem annos à Chriſti Aſcenſione. Verùm quidquid ſenſerit Caſſianus; non videtur concedendum, obſervantiam Quadrageſimæ penitus non fuiſſe, quamdiu Eccleſiæ primitivæ perfectio inviolata permanſit. Cum enim Apoſtoli meminiſſent horum verborum Domini, Luc. 5. *Cùm ablatus fuerit ab eis Sponſus, tunc jejunabunt*: cùmque recentem haberent memoriam jejunii quod Chriſtus ipſe ſervaverat; omnino verius eſt, quòd primis naſcentis Eccleſiæ initiis Quadrageſimam inſtituerint. Neque verum eſt quod ſignificat Caſſianus; Primos Chriſtianos totum anni ſpatium æquali jejunio concluſiſſe. Nam Act. 13. quando Paulus & Barnabas ſegregati ſunt in opus Evangelii, peculiariter dicitur: *Tunc jejunantes*.

Quando Apoſtoli inſtituerint Quadrageſimam,

Ad 2. Arg. Reſp. Euſebium illic referre quòd aliqui ſcribant: non autem hoc approbare; ſi tamen ea ſint verba Euſebii quæ in quibuſdam codicibus leguntur, ſed in emendatioribus non habentur.

Quod attinet ad S. Teleſphorum, in epiſtola ſua decretali ſic loquitur: *Cognoſcite, à nobis & à cunctis Epiſcopis in hac ſancta & Apoſtolica ſede congregatis ſtatutum eſt, ut ſeptem hebdomadas plenas ante ſanctum Paſcha omnes Clerici in ſortem Domini vocati à carne jejunent: quia ſicut diſcreta debet eſſe vita Clericorum à laicorum converſatione; ita & in jejunio debet fieri diſcretio*. Et poſt pauca: *Has ergo ſeptem hebdomadas omnes Clerici à carne & deliciis jejunent*. Eadem referuntur apud Gratianum diſt. 4. cap. *Statuimus*, ubi etiam cap. ſequenti ſic legitur ex Ambroſio; *Quadrageſima ſex ſeptimanas habet, cui addit Teleſphorus Pontifex ſeptimam hebdomadam, & vocatum eſt hoc tempus, Quinquageſima*. Quapropter Teleſphorus nullo modo inſtituit Quadrageſimam, ſed Quadrageſimæ, quæ jam antè ſervari ſolebat etiam à laicis, quippiam addidit, ſcilicet ut Clerici abſtinerent à carnibus feria ſecundâ poſt Dominicam quam vocamus Quinquageſimæ & deinceps; atque ita ſeptem hebdomadas jejunarent, cùm laici ſolùm auſpicarentur ſuum jejunium feria quarta iſtius hebdomadæ vel initio ſequentis.

Si contra objicias: B. Ambroſ. ſer. 34. reprehendere illos qui jejunabant Quinquageſimam. Reſp. Quòd non reprehendat eos, quia jejunarent Quinquageſimam: ſed quia negligentes quadrageſimam, fingebant ſe Quinquageſimam jejunare. Verba ejus ſunt: *Nonnulli Chriſtianorum exiſtimantes ſe divinitatis præcepta religioſius obſervare, prætermiſſa devotione Quadrageſimæ, Quinquageſimam ſe facere mentiuntur*.

Ad 3. Reſp. Dictionem *Primus* haberi quidem in verſione Euſebii per Rufinum, at non in aliis emendatioribus, ubi ex Græco ſic legitur de Montano: *Iſte eſt qui nuptiarum divortia perdocet, qui novas jejunii leges ſancit*. Idcirco enim reprehenſus eſt Montanus, quòd cum aliis erroribus nova quædam & propria jejunia præſcriberet, tamquam ad ſalutem neceſſaria; duas nimirum alias Quadrageſimas, præter conſuetam, ut ex Hieronymi epiſtola 54. conſtat, & ex Tertulliano Montaniſta facto lib. contra Pſychicos cap. 1. & 15. Quamquam etſi retineretur dictio *Primus*; nihil Catholicæ doctrinæ officeret: ſenſus enim eſſet, quòd Montanus fuerit primus, qui ſanciverit, non Quadrageſimam, ſed alias Quadrageſimas præter eam, quæ deſcendit ab Apoſtolis.

QUÆRITUR II.

Quas ob cauſas fuerit inſtituta Quadrageſima.

NOn videtur quòd ad Chriſti imitationem. Primò, Quia Chriſtus tantùm ſemel jejunavit Quadrageſimam: nos autem annis ſingulis eam jejunare debemus.

2. Quia Chriſtus ab omni cibo potu abſtinuit per totos quadraginta dies: nos non ſic abſtinemus, ſed ſingulis diebus ſemel reficimur.

3. Chriſtus jejunavit ſtatim à ſuo baptiſmo: nos diu poſtea incipimus jejunare.

4. Chriſtus non propoſuit nobis ſuum jejunium imitandum; ergo Eccleſia non ad illius imitationem inſtituit Quadrageſimam. Ant (ita legitur in Chryſoſt. hom. 47. in Evangelia) non dicit jejunium ſuum imitandum, quamvis 40. illos dies poſſet proponere: ſed diſcite à me, quoniam mitis ſum & humilis corde. Imò verò contrà, cùm Apoſtolos ad Evangelizandum mitteret, non dixit jejunate, ſed quidquid vobis apponitur comedite.

5. Etiam Moyſes jejunavit 40. dies; neque tamen ulla Quadrageſima fuit ad ejus imitationem in veteri populo inſtituta.

Reſp. Multiplices quidem eſſe cauſas inſtitutionis Quadrageſimæ: Primam tamen ac præcipuam fuiſſe, ut Chriſtum pro noſtro modulo imitemur. Unde Ignatius citata ſuperiùs epiſtola ad Philip. de Quadrageſima dicit, quòd *imitationem continet converſationis Dei*.

Primam cauſam eſſe.

Chryſ. hom. 1. in Gen. *Dominus noſter Jeſus Chriſtus & ipſe quadraginta dierum jejunio declarato, ſi certamen contra Diabolum aggreſſus eſt, omnibus nobis exemplar dans, ut per illud armemur, & ex illo robur ſumamus*.

Hieronym. in cap. 58. Iſaiæ. *Ipſe Dominus totidem diebus in ſolitudine jejunavit, ut nobis ſolemnes jejuniorum dies relinqueret*.

Ambroſius ſer. 25. *Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulavit & ipſe ambulare. Si vis ergo Chriſtianus eſſe, debes quod Chriſtus facere, Ille qui peccatum non habebat, Quadrageſimam jejunavit; tu non vis Quadrageſimam jejunare qui peccas*. Et ſer. 34. *Hanc Quadrageſimam nobis Dominus ſuo jejunio conſecravit*.

Baſilius hom. 1. de Jejunio, *Dominus noſter non priùs in carne, quam pro nobis aſſumpſerat, Diaboli inſultus accepit, quàm eam jejunio communiſſet: ſimul & nos erudiens, ut noſmet adversùs tentatoris conflictus, exemplo paleſtritarum ungamus & exerceamus*.

Secunda cauſa eſt; Ut pro peccatis totius anni communem pœnitentiam agamus, & communibus ſtudiis faciamus Deum nobis propitium; ſive ut loquitur S. Leo ſer. 4. de Quadrag. *Ut ad reparandam mentium puritatem quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas & pia opera redimerent, & jejunia caſta decoquerent*.

Secunda cauſa.

Tertiam adfert S. Greg. hom. 16. in Evangelia, Ut decimam partem totius anni Deo conferremus. A prima namque Dominica Quadrageſimæ uſque ad Paſcha, reperiuntur quadraginta duo dies: è quorum numero ſi tollantur ſex Dominicæ in quibus non jejunatur; reſtant triginta ſex dies jejunii: triginta autem & ſex dies ſunt decima pars anni conſtantis trecentis ſexaginta quinque diebus.

Tertia cauſa.

Cur autem hoc Quadrageſimale jejunium inſtitutum ſit eo tempore ſervari quod proximè antecedit ſolemnitatem Paſchalem.

1. Ratio eſt. Ut iſto jejunio reddamur aptiores ad maxima redemptionis noſtræ myſteria, paſſionis nimirum ac reſurrectionis Dominicæ, recolenda: *In qua parte anni* ait Aug. epiſt. 119. cap. 15. *congruentius obſervatio Quadrageſimæ conſtitueretur, niſi confini atque contigua Dominicæ Paſſioni?* Et S. Leo ſerm. 5. de Quadrageſima: *Quando opportunius ad remedia divina recurrimus, quàm cùm ipſa nobis ſacramenta redemptionis noſtræ temporum lege referuntur: quæ ut dignius celebremus, ſaluberrimè nos quadraginta dierum jejunio præparemus?*

mus: Et ſer. 10. *Cognoſcimus ad celebrandum Paſchæ diem meritò nos quadraginta dierum jejunio parari, ut digni poſſimus divinis intereſſe myſteriis.*

2. Ratio eſt. Ut per iſtud jejunium Fideles omnes præparentur ad Communionem Paſchali tempore faciendam. Unde B. Hieron. in cap. 3. Jonæ ſcribit, quòd *Dominus miſſus ad prædicationem Mundi jejunat quadraginta dies: & hæreditatem nobis jejunii derelinquens, ad eſum corporis ſui ſub hoc numero noſtras animas præparat.* Eamdem rationem indicavit Chryſoſtom. in Gen.

3. videtur S. Ambroſius ſer. 27. attuliſſe: Ut Fideles efficaciùs orent pro Catechumenis, qui olim ſabbatho Paſchæ ſolent baptizari.

4. Quia nullum eſt anni tempus, in quo faciliùs poſſit ab omnibus jejunari. Nam in Hieme propter frigus multo alimento eſt opus: in Æſtate nimius calor exigit cibum quidem modicum, ſed ſæpius ſumptum; ideoque continuata jejunia tunc non ita expediunt: In Autumno ſicut etiam in Æſtate frequentiores & majores ſunt labores agricolarum.

5. Quia circa tempus vernum ſolent in humano corpore abundare humores, & ſanguis effervеſcere; ideoque tunc opus eſt, vel detractione ſanguinis, vel temperatione, quæ convenientiſſimè fit per victus parſimoniam.

Denique. Tunc temporis vehementiùs inſurgere ſolent motus libidinis, ad quos proinde reſtænandos valde utiliter adhibetur jejunium. Cùm enim poſt hiemem protinus ſubſequatur, ſiorque propterea corpora præter modum humecta; tum ob cibos copioſiores, ſomnos longiores, diuturnius otium; tum ob propriam hiemis frigidam humidamque conſtitutionem; tum etiam quòd per ipſum humiditatem augeat; manifeſtum eſt corpora tunc humoribus abundare. Hi autem humores, quando eis calor accedit, facillimè degenerant in motus libidinoſos; ſicuti & facilè valetudinem lædunt, niſi tempeſtivè quis occurrat. Modus verò occurrendi commodiſſimus eſt, vel per famem ſeu abſtinentiam moderatam, (olim enim ab Hippocrate annotatum eſt lib. 7. Aphor. 59. quòd corporibus carnes habentibus humidas famem adhibere conveniat, eò quòd fames corpora ſiccet) vel per evacuationes. Evacuationes autem ſive per ſanguinis detractionem, ſive per medicamenta, idem Hippocrates lib. 6. Aphor. 47. docet verno tempore eſſe inſtituendas: atqui etiam jejunio inſigniter evacuare ſolent; ergo & ipſa optimè inſtituuntur verno tempore: præſertim cùm evacuatio quæ fit per jejunia, præſtantior ſit illis evacuationibus quæ fiunt per medicamenta, vel per ſanguinis detractionem. Præterquam enim quòd jejunia humores minuant, & corpus evacuent pariter ut medicamenta; naturam non atterunt ſicut pharmacum & ſanguinis detractio, ſed lenitè, æqualiter, ſuaviter, & abſque conturbatione, agitationeque operantur, & corpus ad mediocrem reducunt temperiem. Quòd ſi quibuſdam aliquando incommodum vel etiam noxium eſſe deprehendatur jejunium verno tempore aſſumptum; hoc vel imprudenti obſervationi tribuendum eſt; vel corporis hujus aut illius infirmæ diſpoſitioni; vel gravibus animi vel corporis laboribus: non autem vel ipſi jejunio ſecundùm ſe, vel tempori quo jejunium eſt indictum. Plura in hanc rem ſcripſit Joannes Vitiogus Medicinæ D. & annos viginti ſex profeſſor Lovanii, poſtea Canonicus Attrebat. lib. de Jejunio capit. 8. & ſequentibus.

Ex his facile eſt intelligere, & S. Hieronymum epiſtola 54. meritò dixiſſe, nos unam Quadrageſimam jejunare *Tempore nobis congruo*: & Eccleſiam rectè canere, quòd *Hoc ſolemne jejunium animabus corporibuſque curandis ſalubriter inſtitutum eſt*; ſabbatho poſt Cineres.

Ad 1. in oppoſitum Reſp. Suffeciſſe quòd Chriſtus ſemel jejunaret Quadrageſimam: nobis autem non ſufficit ſemel jejunare, quia Chriſtus non egebat jejunio, ne quidem uno, ſed voluit exemplum dare, quomodo debeamus armati contra tentationes. Nos autem multis egemus jejuniis; partim propter peccata quæ frequenter iteramus; partim propter tentationes quæ nobis ſunt quotidianæ.

Ad 2. Reſp. Nos imitari Chriſtum, ita tamen ut etiam ipſum admiremur. Imitamur ut diſcipuli Magiſtrum, ut ſervi Dominum, ut creaturæ Creatorem; non perfectè ſed pro noſtro modulo. *Ille*, inquit Nazianz. Orat. 40. *totos quadraginta dies à cibo abſtinuit, utpote Deus: nos autem ad virium noſtrum modulum jejunium attemperavimus.*

Ad 3. Imitamur Chriſti factum, non in tempore ſed in numero dierum: idque convenienter. Sic enim declaramus, nos ſequi ejus veſtigia, cùm nos inde incipimus, ubi ipſe deſiit. Ipſe jejunavit à ſexta Januarii, uſque ad medium Februarii: nos autem tunc demum incipimus, ſeu paulò ante, vel paulò poſt, prout variari contingit diem Paſchatis.

Ad 4. Reſp. Falſitatem Ant. patere ex iis quæ ſupra recenſuimus. Ad probat. Reſp. Chriſtum non ita propoſuiſſe ſuum jejunium imitandum, ut verbo, ſaltem ſcripto diceret, quòd ipſius jejunium imitaremur, ſicut de humilitate & manſuetudine dixit, quia jejunium ſine humilitate nihil prodeſt: multùm autem prodeſt humilitas etiam ſine jejunio. Benè autem notandum, quod Chryſoſtomus ſubjicit: *Hæc dixi, non quia jejunium mihi non placeat, quod magnis ſoleo efferre laudibus; ſed quia doleo, ſi cæteris neglectis, ſatis ad ſalutem vobis jejunium exiſtimetis.* Unde patet, quòd ſolùm voluit præferre humilitatem jejunio, & docere, Chriſtum habuiſſe majorem curam præcipiendæ humilitatis, quàm jejunii.

Ad 5. Reſp. Nobis longè majorem eſſe rationem imitandi Chriſtum, quàm fuerit populo Judaico imitandi Moyſen. Primò, quia Moyſes erat Dei ſervus: Chriſtus Deus & Dei filius. Secundò quia Moyſes non redemerat ſuo ſanguine populum, ſicut Chriſtus nos ſuo redemit; neque vita Moyſi *pariter* data eſt toti poſteritati Judæorum in exemplum, ſicut vita Chriſti; Jo. 13. *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, & vos faciatis*: Ad Hebr. 12. *Aſpicite in authorem Fidei, & conſummatorem Jeſum*: 1. Petri 2. *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut ſequamini veſtigia ejus.*

QUÆRITUR III.

Quando inchoetur, & quando finiatur jejunium Quadrageſimale.

Videri poteſt hoc eſſe incertum. Quia Caſſianus Collatione 21. cap. 27. ſcribit, quoſdam jejunare ſex hebdomadas, alios quinque. Socrates lib. 5. Hiſtoriæ cap. 21. dicit, eos qui Romæ ſunt tres ſeptimanas ante Paſcha, ſabbatho & Dominico exceptis, jejunare: qui autem in Illyria, Græcia, & Alexandria, ante ſex ſeptimanas Paſcha præcedentes, jejunium, quod Quadrageſimale vocant, ordiri, alios ante ſeptem.

Irenæus apud Euſebium lib. 5. cap. 14. *Quidam*, inquit, *unum diem ſe jejunare oportere exiſtimant; alii duos; non pauci plures; multi quadraginta.*

Ambroſius ſer. 34. dicit, aliquos ſui temporis jejunare Quinquageſimam pro Quadrageſima. Huic varietati accedit, quòd S. Baſilius ſer. 2. de Jejunio, indicens jejunium, non plures quàm quinque dies monet eſſe jejunandos: Sanctus autem Leo ſer. 4. de Quadrag. ſolùm quatuor, ita dicens: *Secunda igitur & quarta & ſexta feria jejunemus: ſabbatho autem apud B. Petrum Apoſtolum vigilias celebremus*; quibus vigiliis ſabbathinis conjunctum erat jejunium.

Pro hujus difficultatis explicatione Dicendum eſt; Eſſe veriſimile, quòd Apoſtoli inſtituerint jejunium, Quadrageſimale inchoandum feria ſecunda poſt Dominicam quæ vocatur Quinquageſimæ, & ſervandum ac continuendum, antè hebdomadam ſanctam ſive Majorem; ita ut Septimana Sancta Dominicæ paſſioni recolendæ deputata, non computaretur intra dies Quadrageſimales, etiamſi cum jejunio foret tranſigenda.

Prob. hoc poteſt ex lib. 5. Conſtitutionum apud Clem. cap. 12. ubi cùm dixiſſet: *Servandum vobis eſt jejunium Quadrageſimæ*, ait: *Celebretur verò jejunium hoc ante jejunium Paſchæ, incipiens quidem à ſecunda feria, deſinens verò in ſextam. Deinde dimiſſo jejunio, incipite ſanctam*

heb-

Digitized by Google

hebdomadam Paſcha , jejunateque omnes cum timore . Similiter Ignatius in epiſtola ad Philipp. poſtquam dixit, *Quadrageſimam nelite pronihilo habere* ; ſubdit : *Hebdomadam etiam paſſionis nolite deſpicere*. Et Ephiphanius in Doctrina compendiaria *Quadrageſimam ante ſeptem dies Paſchatis ſimiliter ſervare ſolet eadem Eccleſia in jejuniis perſeverans* . Et quamvis nonnulli exiſtiment, Græcis hanc conſuetudinem fuiſſe non Latinis ; Auguſtinus tamen & Leo videntur indicare, quòd etiam apud illos viguerit. B. enim Aug. epiſtola 119. cap. 15. ſcribit , Quadrageſimam eſſe conſtitutam in ea parte anni, *Quæ eſt confinis atque contigua Dominicæ Paſſionis*; unde conſequens eſt, quòd Paſſionem Dominicam, hoc eſt ſeptimanam illam in qua Paſſio Domini ſpecialius recolitur, non computet partem Quadrageſimæ , alioquin Quadrageſima non eſſet confinis & contigua Dominicæ Paſſioni, ſed illam intra ſe compleĉteretur . S. Leo ſerm. 5. de Quadrageſima, dicit, nos quadraginta dierum jejunio præparari, *Ut ſacramenta redemptionis noſtræ* , hoc eſt Dominieæ Paſſionis *dignius celebremus* ; videtur ergo ſentire , Quadrageſimam antecedere ſeptimanam ſanctam , iſti Dominicæ Paſſionis celebrationi deputatam . Hunc Quadrageſimam incipiendi modum quidam tempore S. Teleſphori cœperant immutare, auſpicantes eam, nonnulli quidem feria ſecunda poſt Dominicam quæ vocatur prima Quadrageſimæ : cæteri verò à feria quarta præcedente , ut colligi poteſt tum ex cap. *Quadrageſima* , d. 4. ubi ſic legitur: *Quadrageſima ſex ſeptimanas habet , cui addidit Theleſphorus Pontifex ſeptimam , & vocatum eſt hoc tempus Quinquageſima* ; tum ex ipſius Teleſphori epiſtola ; quatenus dicit, ut omnes Clerici ſeptem *hebdomadas plenas* jejunent , ſignificans non ſufficere, quòd ſex hebdomadas , & unam ſemiplenam jejunarent . Voluit ergo S. Teleſphorus , verbis quæſito 1. recitatis , reducere jejunium Quadrageſimæ ad illud tempus , quo Apoſtoli incboandum eſſe conſtituerant , ut ſaltem Clerici tunc illud auſpicarentur , abſtinentes à carnibus . Quæ Teleſphori reductio adbuc apud multos Religioſos , & in quibuſdam Diœceſibus apud alios Clericos viget ; cùm alioquin vel non fuerint communi uſu recepta, vel contraria conſuetudine ſit abolita . Neque verò peccatum eſt , quòd nunc aliter auſpicemur Quadrageſimam, quòdque hebdomadam Sanctam intra tempus Quadrageſimalis jejunii concludimus. Quia in his quæ ſunt juris Eccleſiaſtici multum valet conſuetudo, præſertim à Superioribus cognita & approbata : ſcientibus autem & conſentientibus Pontificibus conſuetudo obtinuit, ut officium Quadrageſimæ Eccleſia auſpicetur Dominica illa, quæ eſt prima inter ſeq. ſolemnitatem Paſchalem antecedens ; unde & tunc primum dicitur : *Deus qui Eccleſiam tuam annua Quadrageſimali obſervatione purificas* : ipſum tamen jejunium à feria quarta quæ eamdem Dominicam præcedit auſpicatur, idque juxta veterem conſuetudinem . Quia enim ſex Dominicæ occurrunt intra tempus Quadrageſimale, in quibus Chriſtiani non jejunant a pluribus refectionibus, atque ita intra ſex ſeptimanas ſolùm ſunt tringinta ſex dies , quibus perfectè jejunatur ; ad illos triginta ſex dies additi fuerunt quatuor ex ſeptimana primam Quadrageſimæ Dominicam præcedente , ut per integros quadraginta dies jejunantes, magis conformemur Chriſto in obſervantia Quadrageſimæ . Et quamvis nonnullis viſum fuerit , iſtorum quatuor dierum additionem à S. Gregorio ejus nominis primo factam fuiſſe ; verius tamen videtur quòd ſit antiquior . Ipſe enim Gregorius ſcribens , Sacramentarium non à ſe inventum , ſed pridem antea
Primi quatuor dies ad quadrag. additi ante tempora S. Gregorii.
obſervatum, tales orationes feria quarta quam vocat *Caput jejunii* , ponit , quæ non conſueverunt ab Eccleſia dici , niſi quando auſpicatur jejunium Quadrageſimale , ſcilicet : *Concede nobis Domine , præſidia militiæ chriſtianæ ſanctis inchoare jejuniis* : & *Præſta Domine Fidelibus tuis , ut jejuniorum veneranda ſolemnia , & congrua pietate ſuſcipiant , & ſecura devotione percurrant* &c. Tribus etiam ſequentibus ejuſdem hebdomadæ diebus orationes habet jejuniorum tempori proprias . Et conformiter in Antiphonario Caput jejunii ponit feria quarta quam vocamus Cinerum , cum Antiphona *Immutemur habitu, in cinere, & cilicio , jejunemus & ploremus ante Dominum* . B. etiam Hieronymus in ſuo Comite , ſive Lectionario feriam quartam poſt Dominicam Quinquageſimæ vocat Caput jejunii, ponitque lectionem ex Joele: *Convertimini ad me in toto corde veſtro, in jejunio, & fletu, & planctu* , Evangelium autem ex Matthæo ; *Cùm jejunatis nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes*.

Si dicas: B. Gregorium hom. 16. in Evang. ſolùm tribuere jejunio Quadrageſimæ triginta ſex dies ; ergo non apparet quòd illi quatuor dies fuerint jejunio deſtinati ante ipſum . Reſp. Neg. Conſ. 1. Quia illos triginta ſex dies computat à Dominica prima Quadrageſimæ , in qua homiliam illam habuit . 2. Quia licèt jejunium incipiat feria quarta Cinerum ; ipſa tamen Quadrageſima quantùm ad officium & quantum ad modum ſolvendi jejunium poſt Veſperas , ſolùm incipit à primis Veſperis Dominicæ. Omnibus ergo conſideratis dicendum videtur , quòd primò quidem Quadrageſimalis jejunii initium fuerit feria ſecunda poſt Dominicam Quinquageſimæ uſque ad Dominicam Palmarum ; poſtea verò feria ſecunda poſt Dominicam quæ dicitur prima Quadrageſimæ uſque ad Paſcha, ut ſeptimana ſancta fuerit facta pars Quadeageſimæ. Deinde ex præcedenti ſeptimana retenti ſunt quatuor dies & additi ad reliquos ſubſequentes : incertum autem eſt quando hæc additio ceperit ; certum tamen , quòd ſit valde antiqua.

Cæterum quia invaluerat olim apud quoſdam conſuetudo , ut feria quinta Cœnæ Domini ſolverent jejunium Quadrageſimale , quaſi tunc eſſet finis Quadrageſimæ ; Eccleſia vetuit ne fieret . De conſecr. diſt. 3. ex Conc. Braccar. cap. *Non licet* , & ex Conc. Laodic. cap. *Non oportet* . Quamvis enim non dubitarent jejunandum eſſe duobus ſequentibus diebus ; non eos tamen computabant inter dies Quadrageſimales, propterea quòd toto anno jejunari ſoleret feriis ſextis & ſabbathis . Alii verò eos inter dies Quadrageſimales computabant, quia alioquin non invenirentur dies quadraginta jejunii perfecti .

Petes : Quando ante quatuor dierum adjectionem , Eccleſia auſpicabatur jejunium Quadrageſimale à feria ſecunda poſt Dominicam primam Quadrageſimæ ; quo modo erat Quadrageſima , quæ à quadragenario numero ſic vocatur , cùm non jejunaretur per dies quadraginta , ſed ſolùm per triginta ſex? Reſp. Quòd partim perfecto , partim imperfecto jejunio jejunabantur per dies quadraginta . Quia licèt diebus Dominicis poſſet ſumi plus quàm una refectio ; erat tamen abſtinentia à carnibus & lacticiniis , quæ abſtinentia quoddam eſt jejunium Quadrageſimale , ſed imperfectum : poſt illorum verò quatuor dierum additionem , jejunium perfectum extenditur ad dies quadraginta . Non eſt autem prætereundum , quòd Eccleſia Græca , quia ſabbathum & Dominicum à jejunio excipiebat, ſoleret olim ordiri Quadrageſimam, vel à Dominica Quinquageſimæ , (unde Baſilius in ſerm. de ebriet. & luxu , quem habuit in die Paſchæ ita ait : *Deinceps ſeptem iſtis jejunii hebdomadis , nocte ac die per Evangelicam vos doctrinam ſine intermiſſione obteſtati , nihil penitus profecimus*) vel etiam à Dominica Sexageſimæ , propterea quòd ſeptimanam Paſcha immediatè præcedentem non computarent cum jejunio Quadrageſimæ, ſecundùm ea quæ ſupra attulimus .

Ut ea quæ in contrarium allata fuerunt , intelligantur . Reſp. Caſſianum ibi affirmare , nullam eſſe diſcrepantiam in numero dierum jejunii Quadrageſimæ inter eos qui ſex ſeptimanas jejunant , & inter eos qui ſeptem . Qui enim ſex jejunant; die ſabbathi jejunandum putant , ut Latini : qui ſeptem, ut Græci, non jejunant ſabbathis, excepto ſabbatho ſancto , & ſic utrique perfecto jejunio jejunant triginta ſex dies ab ea Dominica, à qua jejunium ordiuntur .

Socrates , utpote Novatianus, non meretur fidem ; præſertim ubi diſſentit ab Orthodoxis. Eodem cap. 21. ait, Apoſtolos liberam cujuſque menti & arbitrio poteſtatem permiſiſſe , non ſolùm quoad jejunia , ſed etiam quoad feſta , quaſi ipſi hac in re nihil præceperint . Et ibidem poſtquam dixiſſet eos qui ſunt Romæ , tres ſeptimanas ante Paſcha , Sabbatho & Dominico exceptis , jejunare , aliquo intervallo ſubdit

hæc verba prioribus oppoſita: *Romæ ſingulis ſub ſabbathis jejunant.* conſtatque tum ex Auguſtino epiſtola 86. tum ex aliis, quòd Romæ ſoleret jejunari diebus ſabbathis. Adde, quòd Caſſianus & S. Leo Pontifex Romanus, qui tempore Socratis vixerunt, ſæpè teſtentur, jejunium quod ante Paſcha ſervabatur, eſſe dierum quadraginta; non ergo, ut vult Socrates trium ſeptimanarum.

Irenæi locus non rectè paſſim invenitur ex Græco tranſlatus. Correctiſſima tranſlatio ita habet: *Neque enim ſolum de die* (Paſchæ videlicet) *eſt dubitatio, ſed etiam in ſpecie ipſius jejunii. Quidam enim exiſtimant unam diem oportere ſe jejunare; quidam duas, quidam etiam plures, quidam quadraginta horis diurnis & nocturnis metiuntur ſuum diem.* Ubi Irenæus non ſignificat, fuiſſe dubitatum de Quadrageſima, an eo tempore foret per dies quadraginta jejunandum: ſed de modo ac forma per Quadrageſimam jejunandi, ſeu jejunium abſque omni cibo continuandi, propterea quòd aliqui unum, alii duos, alii plures dies jejunarent, nihil omnino comedentes, quidam etiam ſuum diem jejunii metirentur quadraginta horis diurnis ac nocturnis. Confirmatur hæc interpretatio 1. Quia apud Euſebium in nullis verſionibus dicitur, dubitationem eſſe de jejunio Quadrageſimæ: ſed in verſione quidem Rufini, de ipſa ſpecie jejuniorum; in Chriſtophorſoni autem, de jejunii ratione & modo 2. Quia Irenæus ſcribit, non ſolùm de die Paſchæ, ſed etiam de forma jejunii eſſe controverſiam: non erat autem controverſia, an dies Paſchæ eſſet celebrandus, ſed an tantùm die Dominico, an quolibet alio in quem incideret Luna decima quarta; ergo ſimiliter non intelligit fuiſſe quæſtionem de jejunio Quadrageſimali, an eſſet ſervandum, ſed de modo ipſius. Eòdem pertinet quod S. Epiphanius in Doctrina compendiaria ſcribit, ſuo adhuc tempore fuiſſe varietatem, quantum ad continuationem jejunii Quadrageſimalis, dum alii ad veſperam ſolverent jejunium, alii biduum, triduum, quatriduum, vel etiam ſeptimanam integram ſine cibo tranſigerent. Quibus ſimilia etiam ſcripto mandarunt Hieronymus epiſtola 15. & Auguſt. lib. de Moribus Eccleſiæ cap. 33. Imò Auguſt. epiſtola 86. plus addit, certa relatione ſibi aſſeveratum fuiſſe, quemdam è fratribus perpetuaſſe jejunium ad quadraginta dies ſine cibo. Et Theodoretus lib. Hiſtoriæ Sanctorum Patrum cap. 26. refert, Simeonem Stylitem ſæpiùs abſque cibo quadraginta dies jejunaſſe.

Quod attinet ad S. Ambroſium, ipſe pro indubitato habuit, vel Chriſtum, vel Apoſtolos Quadrageſimam inſtituiſſe, & per dies quadraginta jejunandum præcepiſſe, ut ex ejus de Quadrag. ſerm. ac ſpecialiter ex 34. conſtat. Quòd autem ejus tempore quidam non Quadrageſimam, ſed Quinquageſimam jejunarent, vel potiùs jejunare ſe fingerent; ipſe non probat velut ex Majorum authoritate, ſed improbat tamquam ex particulari quorumdam præſumptione profectum: ſicut etiam graviter eos reprehendit, qui alternis in Quadrageſima hebdomadis abſtinebant, alio ſeptem dierum curriculo prandentes; docetque non eſſe Deo gratum Quadrageſimale jejunium ejus qui non diebus quadraginta jejunat. Unde poſteà ſic hortatur; *Omni igitur ſollicitudine tempus ſacratiſſimum celebremus, non prætereat nos dies abſque jejunio.* Et iterum: *Nam ſicut reliquo anno jejunare præmium eſt, ita in Quadrageſima non jejunare peccatum eſt.* Omninò igitur agnoſcendum eſt, jejunium Quadrageſimale eſſe à ſui principio quadraginta dierum, ſecundùm ea quæ ſupra probavimus: ſed quod per abuſum & negligentiam aliquando factum ſit, ut quidam alium numerum jejunarent.

S. Baſilius loquitur de diebus, qui per ſingulas Quadrageſimæ hebdomadas jejunabantur, qui ſolùm erant quinque. Nam Sabbathum & Dominicam non ſolebant Græci jejunare: jejunabant autem ſeptem hebdomadas, ut ex Baſilii ſerm. de ebrietate ſupra diximus.

Quòd S. Leo non plures quàm quatuor dies putaverit eſſe jejunandum; merum eſt figmentum: Eodem enim illo ſer. 4. *Proviſum* eſſe, ait, *ut ad reparandam mentium puritatem quadraginta nobis dierum exercitatio moderetur.* Et ſerm. 5. *ſaluberrimè nos quadraginta dierum jejunio præparemus.* Serm. item 6. *Apoſtolica inſtitutio quadraginta dierum jejuniis impleatur.* Quibus ſimilia repetit ſer. 8. 10. & 12.

Ad locum igitur objectum quidam reſpondent: Ipſum loqui de quatuor diebus ante primam Dominicam Quadrageſimæ ſolitis jejunari, qui etſi modò ſint feria quarta cum ſequentibus, eo tamen tempore fuerint feria ſecunda, quarta, ſexta, & ſabbathum. Alii dicunt, S. Leonem loqui de arctiori jejunio, Majores enim noſtri ſic quadrageſimale jejunium percurrebant jejunando, ut aliquos dies ſeligerent, in quibus arctiori abſtinentia ſe exercebant, quemadmodum ex antedictis colligi poteſt, ſcilicet nihil penitus ſumendo, cùm aliis diebus ſumerent unam refectionem. Vide Azorium lib. 7. cap. 12. p. 1. Atque ut huic reſponſioni ſubſcribamus, faciunt iſta verba quæ in illo ſerm. habet S. Leo: *Quando verſutias ſuas, ſicut Evangelica lectione patefactum eſt, nec ab ipſo Mundi Salvatore continuit,* ſcilicet Diabolus; illis enim indicat, lectum tunc fuiſſe Evangelium ex Matth. 4. de Chriſti tentationibus. Ex Hieronymi autem lectionario, ex Gregorii hom. 16. in Evang. & aliunde conſtat, iſtud Evangelium non ſolere in Eccleſia Romana legi Dominica Quinquageſimæ, ſed Dominica prima Quadrageſimæ.

QUÆRITUR IV.

Quando ſint inſtituta jejunia quatuor temporum.

VIdetur quòd in veteri Teſtamento, adeòque non debeant ſervari in novo. Illorum enim mentio fit in Zach. 8. ubi Dominus exercituum dicit: *Jejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium ſeptimi, & jejunium decimi, erit domui Judæ in gaudium.*

Sed contra; Longè poſterius eſſe inſtituta probari poteſt ex quibuſdam Rom. Breviariis, ubi ſic legitur 14. Oct. de S. Calixto: *Inſtituit quatuor anni tempora, quibus jejunium ſervaretur.* Accedit, quòd ipſe in Epiſtola ad Benedictum Epiſcopum, & citatur à Gratiano diſt. 76. cap. *Jejunium*, ita ſcribit: *Jejunium quod ter in anno apud nos celebrare didiciſti, convenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus, ut ſicut annus per quatuor volvitur tempora, ſic & nos quaternum ſolemne agamus jejunium per anni quatuor tempora.* Unde ſequi videtur, quòd etiamſi concedatur aliqua ex jejuniis quatuor temporum eſſe ab Apoſtolis inſtituta; ſaltem unum fuerit inſtitutum à S. Calixto.

Deinde Tertullianus lib. de Jejunio cap. 2. ſcribit, Chriſtianos docere nullum ab Apoſtolis impoſitum jugum jejuniorum præter jejunium Paſchæ ſeu Quadrageſimæ, quod Paſcha antecedit.

Præterea. Antiquiſſimus eſt mos in Eccleſia non jejunare tempore Paſchali: hoc autem tempus durat uſque ad octavam Pentecoſtes; ergo non eſt credibile, quòd jejunium in hebdomada Pentecoſtes ſervari, ſit ab Apoſtolis inſtitutum, ſed ab aliquibus Recentioribus.

Reſp. communis & vera eſt, Jejunia quatuor temporum, ideſt quæ quatuor temporibus anni celebrantur, ſcilicet tempore hyemali, verno, æſtivo, & autumnali, fuiſſe ab Apoſtolis inſtituta. Sanctus enim Leo Apoſtolicarum Traditionum diligens indagator, de hyemali ſive Decembrico ita loquitur ſerm. 1. de Jejunio decimi menſis, cùm ad orationem, jejunium, De jejunio decimi menſis.
& eleemoſynam hortaretur: *Quibus exercendis omne quidem tempus acceptum, ſed illud eſt ſtudioſius obſervandum, quod Apoſtolicis accepimus traditionibus conſecratum: ſicut etiam decimus hic menſis morem refert veteris inſtituti, ut ea illa de quibus locutus ſum diligentiùs exequamur.* Quin & B. Lucam de iſto menſis Decembris jejunio fuiſſe locutum Act. 27. his verbis: *Cum jam non eſſet tuta navigatio, eò quòd & jejunium jam præteriſſet*, admodum eſt probabile, partim quia vocabulum Græcum *νηστεία*, pro religioſo jejunio ferè ſemper accipitur; partim quia videtur Evangeliſta voluiſſe hoc modo indicare unam cauſam, quare navigatio tunc temporis eſſet periculoſa, fuiſſe quia jam præterierat jejunium Decembricum, atque ita erat initium temporis

potis byberni, quod reddere ſolet navigationem periculoſam, propter aeris & maris conſtitutionem ac diſpoſitionem. Et quamvis alii de jejunio menſis Septembris putent ſacrum Scriptorem loqui : ſi tamen conferatur cap. 27. ubi dicitur: *Poſt menſes autem tres navigavimus in navi Alexandrina , quæ in inſula hyemaverat ;* potiùs videtur in cap. 27. locutus de jejunio Decembris. Nam hyematio navium exterarum extenditur ad initium veris, quo tempus magis aptum eſt longinquis navigationibus, cùm alioquin ſecundùm alteram opinionem navigatio quæ narratur cap. 28. contigiſſet media hyeme , quod non habet ullam veriſimilitudinem. Non ignoramus jejunium , de quo jam ex cap. 27. diximus , intelligi ab aliquibus jejunium Judæorum : ſed B. Lucam Chriſtianis , & propter Chriſtianos ſcribentem , de jejunio Chriſtianorum loqui verius eſt , præſertim cùm quæ ibi refert , plus quàm viginti annis ab Aſcenſione Domini acciderit.

De jejunio æſtivali , quod ſtatim poſt Pentecoſten ſervatur , meminit B. Clemens lib. 5. Conſt. cap. ult. S. Athanaſius in Apologia de ſua fuga: & ita loquitur B. Leo ſerm. 2. de Pentec. *Ad præſentem autem ſolemnitatem etiam iſta nobis eſt aſſumenda devotio, ut jejunium quod ex Apoſtolica traditione ſubſequitur, ſancta obſervantia celebremus.*

De jejunio Septembris. De illo quod habemus menſe Septembri, ſic idem Pontifex ſerm. 7. de Jejun. ſep. menſ. *Apoſtolica inſtitutio ita veteris teſtamenti decreta diſtinxit, ut quædam ex eis ſicut erant condita, Evangelicæ eruditioni profutura decerperet ; & quæ dudum fuerant conſuetudinis Judaicæ, fierent obſervantiæ Chriſtianæ.* Et ſerm. 8. *Cui medicinæ quum tempus omne ſit congruum , hoc tamen habemus aptiſſimum, quod & Apoſtolicis & legalibus inſtitutis videmus electum, ut ſicut aliis anni diebus, ita in menſe ſeptimo ſpiritualibus nos purificationibus emundemus.* Ac rurſum ſerm. 9. *Quod dudum & traditio decrevit, & conſuetudo firmavit ; nec eruditio ignorat , nec pietas prætermittit.*

De ſingulis quatuor temporum jejuniis dicit idem S. Leo ſerm. 8. de Jejunio decimi menſ. *Hujus obſervantiæ utilitas in Eccleſiaſticis præcipuè eſt conſtituta jejuniis, quæ ex doctrina ſancti Spiritus, ita in totius anni curriculum diſtributa ſunt, ut lex abſtinentiæ omnibus ſit adſcripta temporibus . Si quidem jejunium vernum in Quadrageſima ; æſtivum in Pentecoſte , autumnale in menſe ſeptimo ; hyemale autem in hoc qui decimus eſt celebramus .* Quæ ſi conferantur cum verbis ex alio ſerm. 8. jam ſuperius allatis, *Ut ſicut aliis anni diebus* &c. ſatis evidenter colligetur ipſum ſenſiſſe, ſingula jejunia per quatuor anni tempora diſtributa eſſe traditionis Apoſtolicæ.

Obſervandum autem , quòd illa quatuor temporum jejunia non ſemper fuerint iiſdem temporibus celebrata . Olim enim jejunium vernum celebrabatur initio menſis Martii. ſive tunc eſſet Quadrageſima ſive non, ut apparet ex Concilio Moguntino d. 76. cap. *Conſtituimus* & ex Salegunſtadienſi eadem d. cap. *De jejunio .* Fuerunt etiam qui jejunium æſtivum ante Pentecoſten celebrarent poſt Aſcenſionem Domini , propter illud , *Cùm ablatus fuerit ab iis ſponſus , tunc jejunabunt*, Matth. 9. quemadmodum teſtatur Iſidorus lib. 1. de Officiis capit. 37. Et quamvis hanc veritatem ab Urbano II. ſublatam fuiſſe quidam exiſtiment propter ejus decretum quod extat cap. *Statuimus* diſtinctione 76. in hæc verba : *Statuimus etiam , ut jejunia quatuor temporum hoc ordine celebrentur ; Primum in initio Quadrageſimæ : ſecundum in hebdomada Pentecoſtes : tertium verò in Septembri : quartum in Decembri more ſolito fiat ;* Eccleſiam tamen Romanam pridem antea ſolitam eſſe iiſdem illis temporibus ea jejunia celebrare , quibus nunc celebrantur, fidem facit S. Leo verbis ſerm. 8. de Jejun. dec. menſis, ſuperiùs allatis.

Ad 1. igitur Arg. Reſp. hîc B. Thomas : Quòd Eccleſia non ſervat jejunia quatuor temporum, nec omnino iiſdem temporibus quibus Judæi, nec etiam propter eaſdem cauſas.

Illi enim jejunabant *menſe quarto*, quia tunc Moyſes deſcendens de monte Sinai tabulas legis confregit . Tempus iſtud colligi poteſt ex eo, quòd initio menſis tertii Moyſes montem aſcenderit, Exod. 19. ibique tranſactis quadraginta diebus, deſcenderit Exod. 24. & 32. Cui cauſæ jejunii quarti menſis & hæc addi poteſt, quòd eo menſe muri civitatis Jeruſalem fuerant rupti. Hierem. 52. v. 6. & 7.

Jejunabant etiam *menſe quinto* , quia tunc propter exploratorum ſeditionem juſſi ſunt montem non aſcendere , ſed per quadraginta annos circuire , donec omnes morerentur , præter Caleb & Joſue, Num. 14. Nam hæc quinto menſe contigiſſe, apparet ex Numer. 10. ubi leguntur profecti menſe ſecundo , & uno menſe maoſiſſe in loco qui dicitur *ſepulchra concupiſcentiæ* , Num. 11. ac deinde ſeptem diebus in Haſſeroth. Num. 12. quibus tranſactis miſſi ſunt exploratores, qui redierunt poſt quadraginta dies Numer. 13. ac tunc murmuraverunt. Addunt & alteram iſtius jejunii cauſam, quòd menſe quinto templum fuit combuſtum, 4. Reg. ult.

Menſe autem ſeptimo jejunabant , quia Godolias eo menſe fuerat occiſus , & reliquiæ populi diſſipatæ, 4. Reg. 25.

Menſe etiam decimo , quia tunc Ezechiel , & cæteri qui in captivitate erant, audierunt templum eſſe ſubverſum , Ezechiel. 33. v. 21. ubi dicitur : *Et factum eſt in duodecimo anno in decimo menſe , in quinta menſis tranſmigrationis noſtræ , venit ad me qui fugerat de Jeruſalem dicens , vaſtata eſt civitas .* Addunt alii & hanc cauſam , quia menſe decimo cœpta eſt civitas Jeruſalem obſideri , Hierem. 52. De his jejuniorum cauſis videri poſſunt Hieronymus & Cyrillus in Zachariam . Notandum autem , quòd primus menſium Judaicorum coincidebat ex parte cum noſtro Martio , & ex parte cum Aprili , atque ita de reliquis : quæ cauſa eſt , cur S. Hieronymus , & poſt ipſum B. Thoma, hic quartum menſem illorum dicant reſpondere noſtro Julio ; quintum , Auguſto : ſeptimum , Octobri ; decimum Januario.

Cauſæ porro , propter quas jejunia quatuor temporum ſunt Chriſtianis indicta , longè ſunt aliæ . Prima , Ne inferior eſſet noſtra quàm Judæorum abſtinentia . *Quòd ex veteris prædicatione doctrinæ ad purificationem animarum corporumque noſtrorum jejunium ſeptimi menſis aſſumimus* (ait S. Leo ſerm. 7. de hoc Jejunio) *non legalibus nos oneribus ſubjicimus , ſed utilitatem continentiæ , quæ Chriſti Evangelio ſervit amplectimur . Quia in hoc poteſt ſuper Scribas & Phariſæos chriſtiana abundare juſtitia , non evacuando legem , ſed intelligentiam carnalem . Nec enim noſtra talia debent eſſe jejunia , qualia erant illorum &c.* Secunda , Ut Eccleſia partim Deo ſupplicet pro terræ frugibus , & pro Miniſtrorum ordinationibus; partim gratias agat de fructibus perceptis, ut intelligi poteſt ex ſerm. 2. 5. & 8. de Jejunio decimi menſis apud S. Leonem ; & ex ejuſdem epiſtola 81. cap. 1. Tertia , ut nullum ſit anni tempus a jejuniis vacuum , dum ſicut ſunt quatuor partes anni , ita in ſingulis earum ſolemne jejunium obſervamus. Sed quare jejunium illud eſt trimeſtre ? Reſp. ut ſingula hæc jejunia reſpondeant tribus menſibus , quos complectuntur ſingulæ partes anni. Cauſæ jejun. quatuor temp.

Ad 2. Arg. Reſp. In correctione Breviarii , verba illa fuiſſe ſublata , & eorum loco hæc ſubſtituta : *Conſtituit quatuor anni tempora , quibus jejunium ex Apoſtolica traditione acceptum , ab omnibus ſervaretur .* Ex quibus haud difficulter deduci poteſt , ipſa quidem jejunia fuiſſe ab Apoſtolis inſtituta , ac poſt eos à Fidelibus obſervata : ſed cùm varietas accidiſſet circa tempora quibus forent obſervanda ; Calixtus ea deſignavit ac etiam conſtituit , ut in illis ſervarentur . Ad Confirmationem probabiliter reſponderi poteſt : S. Calixtum reſtituiſſe conſuetudinem quater in anno jejunandi , quæ apud quoſdam ex parte collapſa erat , ita ut non niſi ter jejunarent . Si dicas in libro de Rom. Pontificibus legi de Calixto : *Hic conſtituit jejunium ter in anno fieri , frumenti, vini & olei gratia ſecundum Prophetiam .* Baronius tom. 2. ad ann. Chriſti 226. putat legendum

Qua-

Digitized by Google

Quater in anno, eò quòd Prophetia quam Calixtus citat eſt Zachariæ monentis, quater in anno jejunium eſſe celebrandum. Ibidem indicat Baronius, Calixtum non fuiſſe primum qui jejunia quatuor temporum inſtituerit, ſed primum qui ſcripto mandarit id, quod pia traditione priùs ſervabatur à Fidelibus.

Ad 3. Reſp. Nullam Tertulliano fidem eſſe habendam quantum ad ea, quæ ex profeſſo ſcripſit contra Catholicos, poſtquam miſer in hæreſim eſſet prolapſus.

Ad 4. Concedimus antiquum morem eſſe non jejunare tempore Paſchali, ſed tempus Paſchale (ſaltem quod attinet ad vacationem à jejuniis) eſt illud, quod computatur à Paſchate uſque ad Pentecoſten, in quo *dies quinquaginta in lætitia præcipuæ feſtivitatis tranſiguntur*, ut indicat S. Leo ſer. 4. de jejun. Pentec.

Si dicas: B. Thom. hic tradere, quòd jejunium exultationis non cadit ſub præceptum: hoc autem videri eſſe iſtud, quòd ſtatim à Pentecoſte celebratur, cùm in eo genua non flectantur, & Alleluja cantetur. Reſp. Eum loqui de jejunium autem Pentecoſtale non eſt ejuſmodi; ad hoc enim ſalubriter & neceſſariò eſt inſtitutum, *Ut ſi quis forte inter ipſa feſtivitatis gaudia negligens, libertate & licentia immoderata aliqua præſumpſit, hoc abſtinentiæ cenſura caſtiget*; ait ipſe B. Thom. in 4. dub. 15. quæſt. 3. art. 3. quæſt. 1. ad 5. Sive quemadmodum S. Leo ſerm. 4. de Jejunio Pentecoſtes loquitur: *ne forte per occaſionem licentiæ blandioris, aliquas negligentiæ culpas delectabilium uſus inciderit*.

QUÆRITUR V.

Sitnè jejunandum feriis quarta, ſexta, & Sabbatho.

UT per totum anni circulum jejunaretur Feriis 4. & 6. mos antiquus ex Apoſtolica traditione deſcendens olim obtinuerat. *Quarto*, inquit Epiphanius in Doctrina compendiaria, *& pro ſabbatho jejunium ſtatutum eſt uſque ad horam nonam*. A quibus autem ſit ſtatutum; ſubdit: & *Tradiderunt Apoſtoli, ut in his diebus jejunia fierent*. Ignatius epiſtola ad Philipp. *Quarta & ſexta feria jejunate*. Origenes hom. 10. in Levit. *Habemus quartam & ſextam ſeptimanæ dies, quibus ſolemniter jejunamus*. Antiquam iiſdem feriis jejunandi conſuetudinem tradunt etiam Tertull. lib. contra Phyſicos cap. Clemens Alexand. lib. 7. Stromatum, Hierem. in cap. 4. ad Galatas, Auguſt. epiſtol. 86. Palladius in vita S. Apollonii, apud Gratianum de Conſecr. dub. 3. cap. *jejunia*.

Cauſa porrò inſtitutionis horum jejuniorum fuit; feriæ quidem 6. quia Dominus in ea fuit crucifixus; feriæ autem 4. tum quòd Judas illo die convenit de Chriſto prodendo Judæis, tum quòd Judæi conſilium tunc inierint de Chriſto interficiendo, ut videre eſt dicto cap. *Jejunia*, & in citata epiſtola Auguſtini. Alia jejunii feriæ 4. ratio innuitur apud Epiphan. quòd ſcilicet illuceſcente feria quarta Dominus ſit in cœlos aſſumptus: ſed ea non ſatis congruit cum traditione Aſcenſionis Domini, & propterea non recipitur.

Quod autem attinet ad diem Sabbathi; non ſolet apud Græcos illo die jejunari, excepto Sabbatho Paſchæ, ut ex Ignatio manifeſtum eſt: eumdemque morem fuiſſe Mediolani obſervatum patet ex Ambroſio apud Aug. epiſt. 118. Sed Eccleſia Romana ſolet jam olim Sabbathis jejunare, juxta reſponſum quod Auguſtino dedit Ambroſius *Cum Romam venio jejunio Sabbatho; cum hic* (ideſt Mediolani) *ſum, non jejuno*. Quam conſuetudinem Eccleſiæ Romanæ ſecuta eſt tota fere Eccleſia Occidentalis, ut conſtat ex Conc. Eliber. cap. 26. Agathen. can. 8. Aurelianen. 4. can. 2. maximè eo tempore, quo deſiit jejunare feria 4. quod factum videtur ante tempora Innocentii I. nam in ſua epiſtola 1. cap. 4. nulla feriæ quartæ facta mentione, ita ſcribit: *Sabbatho jejunandum eſſe ratio evidentiſſima demonſtrat. Nam ſi diem Dominicum ob venerabilem reſurrectionem Domini noſtri Jeſu Chriſti, non ſolùm in Paſcha celebramus, verùm etiam per ſingulos circulos hebdomadarum ipſius diei imaginem frequentamus, ac ſexta feria propter Paſſionem Domini jejunamus; Sabbathum prætermittere non debemus, quod inter triſtitiam atque lætitiam temporis illius videtur incluſum. Nam utique conſtat, Apoſtolos biduo iſto & in mærore fuiſſe, & propter metum Judæorum ſe occuluiſſe.*

Diverſitatis autem Eccleſiæ Græcæ & Latinæ ratio videtur fuiſſe, quòd exorti eſſent Hæretici dogmatizantes, Mundum non eſſe conditum à Deo vero, ideoque ipſum non quieviſſe die ſeptimo à ſuo opere, ut de Simonianis refert Epiphanius hæreſi 21. qui hæreſi 42. Marcionitas ait propterea jejunaſſe die Sabbathi, ne officium Dei Judæorum facerent, ſive ne celebrarent opera & quietem Dei Judæorum, quem non agnoſcebant eſſe Deum verum, eumque unum & ſupremum, ſed alium quem viſibilem eſſe fabulantur. In odium ergo & deteſtationem talis hæreſis olim per Orientalem Eccleſiam prohibebatur jejunare die Sabbathi: Occidentalis verò Eccleſia propter aliam rationem, ſcilicet ob Chriſti ſepulturam & Apoſtolorum triſtitiam eo die perſtitit jejunare.

His præmiſſis, ad quæſt. Reſp. In quibuſdam locis fuiſſe quidem olim præceptum jejunandi feriis 4. & 6. alibi verò feria 6. & Sabbatho; ſatis tamen conſtat, conſuetudinem ſtrictè tunc jejunandi paulatim eſſe abolitam, neque Fideles modò eſſe obligatos ullum jejunium ſervare feria 4. extra Quadrageſimam, quatuor tempora & feſtorum vigilias, quando in eam feriam cadunt, niſi fortè Superior illud indicat; quemadmodum reſpondit Nicolaus ad Conſulta Bulgarorum cap. 5. Feriis autem 6. & Sabbathis non eſt quidem obligatio ſervandi perfectum jejunium; eſt tamen (etiam ſub periculo peccati mortalis) abſtinendum à carnibus. Ita enim obtinuit conſuetudo vim legis obtinens; quæ confirmari poteſt ex cap. *De eſu carnium*, de Conſec. dub. 3. & ex cap. *Qua dies* de Conſec. dub. 5. ſalva cujuſque loci conſuetudine jam olim recepta, cui Superiores non contradicunt. Ubi ergo conſuetudo permittit eſum carnium in Sabbathis intra Nativitatem Domini & Purificationem B. Virginis incluſivè; licet ibi tunc veſci carnibus, etiam ipſa die Purificationis ſi cadat in Sabbathum. Cujus conſuetudinis ratio eſt lætitia Natalis Domini Salvatoris: non autem ut falsò & impiè quidam putaverunt, quòd B. Virgo inſtar mulierum corruptarum pepererit; ideòque cibis delicatioribus indiguerit, ac propterea in iſtius rei memoriam permittatur iſtis Sabbathis eſus carnium. Sicut enim certa Fide tenemus, Beatiſſimam Virginem Mariam concepiſſe ac peperiſſe ſalva virginitate; ita non eſt dubitandum, quin & conceperit & pepererit abſque ullo dolore, quemadmodum diximus 3. p. q. 28. artic. 1. & 2. & q. 35. artic. 6. Quando autem contingit diem Nativitatis Domini incidere in feriam 6. ob ejuſdem Nativitatis lætitiam conceſſum eſt eo die carnibus veſci cap. *Explicari*, tit. de Obſervatione Jejun. niſi quis voto vel Regulari obſervantia illis veſci prohibeatur. Multò autem magis licere veſci carnibus, quando feſtum Nativitatis Domini cadit in Sabbathum; tradit Sylveſter verbo *Jejunium* q. 10. & poſt eum Azorius p. 1. lib. 7. cap. 15.

Si dicas: Phariſæos bis in ſeptimana jejunaſſe, juxta illud *Jejuno bis in Sabbatho*, Lucæ 18. quoſdam etiam tum Paganos, tum Hæreticos ſimiliter bis jejunaſſe: ergo Catholicos non debere bis per hebdomadam jejunare, ne efficiantur illis ſimiles Reſp. Neg. Conſ. primùm, Quia non iiſdem diebus jejunamus, quibus illi; nam Phariſæi jejunabant feriis ſecunda & quinta, ut eſt apud Epiph. hæreſi 16. Pagani & Hæretici jejunabant diebus, quos vocabant Solis & Lunæ; unde prohibitum olim fuit à S. Melchiade Papa, de Conſec. dub. 3. cap. *Jejunium*, ne quis jejunet die Dominico vel feria quinta; ut inter jejunium Chriſtianorum & Gentilium, veraciter Credentium, & Infidelium atque Hæreticorum vera & non falſa diſcretio habeatur. Quæ tamen prohibitio pridem exolevit, ſaltem quantum ad feriam quintam; imò & ex

parte quantùm ad Dominicam, ut poſtea videbitur. Reſp. 2. Non quidquid vel hæretici vel alii mali homines faciunt, debere per Fideles bonos omitti: ſi enim decimas ſolvunt, vel alia rectæ rationi conſona præſtant; optimè ab Orthodoxis eadem fieri poſſunt, ac interdum debent, ſive ad Superioribus obediendum, ſive alia quadam pia intentione.

QUÆRITUR VI.

Sitne jejunandum diebus Rogationum.

VIdetur quòd non. Vetus enim traditio eſt apud Epiphanium in Doctrina compendiaria, per totos quinquaginta dies; qui numerantur à Paſchate uſque ad Pentecoſten, non flectere genua, neque jejunium imperari. Unde Ambroſ. ſer. 61. *Scire debet ſanctitas veſtra, fratres, hanc ſanctam Pentecoſtes diem qua ratione curemus, vel cur iſtorum quinquaginta dierum numero ſit nobis jugis & continuata feſtivitas, ita ut hoc omni tempore; neque ad obſervandum indicamus jejunia, neque ad exorandum Deum genibus ſuccidamus.* Videri etiam poteſt Gratianus dub. 76. cap. *Scire debet.* Similiter Aug. epiſt. 119. c. 15. ſcribit, quòd illis quinquaginta diebus, qui celebrantur poſt Domini Reſurrectionem, jam in figura non labor ſed quietis & lætitiæ *jejunia relaxantur, & ſtantes oramus.*

His tamen non obſtantibus Reſp. Aliquod jejunium ſervandum eſſe in diebus Rogationum ſive Supplicationum, tam earum quæ vocantur Litaniæ majores, & celebrantur die S. Marci, quàm illarum quæ dicuntur Litaniæ minores, & obſervari ſolent triduo ante Aſcenſionem Domini. Ita enim habet antiquiſſima Eccleſiæ conſuetudo in hunc diem perſeverans: conſuetudines autem Eccleſiæ eſſe obſervandas tradit Aug. epiſt. 119. Neque poteſt ab Orthodoxis verti in dubium. Et quamvis nonnulli exiſtimaverint, Litanias Majores fuiſſe inſtitutas à S. Gregorio; certum tamen eſt quòd ſint antiquiores: ipſe enim lib. 2. Regiſtri in princip. ſic de illis velut jam antea frequentatis loquitur: *Solemnitas annuæ devotionis nos dilectiſſimi admonet, ut Litaniam, quæ major ab omnibus appellatur, ſollicitis ac devotis debeamus auxiliante Domino mentibus celebrare.* Unde Codex ſive Lectionarium S. Hieronymi hujus Litaniæ meminit, aſſignatque Epiſtolam & Evangelium, quæ etiam nunc illo die recitantur. Non aliud ergo fecit Beatus Gregorius circa Litaniam Majorem, quàm quòd eam indixerit in Eccleſia S. Petri, ut ibi ſacra myſteria celebrarentur. Alias præterea Litanias inſtituit diverſis ex cauſis, ut ſeptiformem graſſante peſte inguinaria, lib. 11. epiſtolarum cap. 2. & aliam contra barbaricas crudelitates lib. 9. cap. 45.

Quod attinet ad Litanias Minores; de illis ita ex Conc. Aurelian. legitur cap. *Rogationes* de Conſec. dub. 3. *Rogationes, ideſt Litanias ante Aſcenſionem Domini placuit celebrari, ita ut præmiſſum triduanum jejunium in Dominica Aſcenſionis ſolemnitate ſolvatur.* De iiſdem ſic B. Cæſarius Arelat. Epiſc. hom. 37. cùm de jejuniis & orationibus ageret: dicit: *Quæ licet omni tempore neceſſaria eſſe probentur, præcipuè in iſtis tribus diebus, quos regulariter in toto Mundo celebrat Eccleſia, nullus ſe à ſancto conventu ſubducat.* Eas propter horribiles terræ motus, ferarum prodigioſas incurſiones, aliaſque calamitates fuiſſe à S. Mammerto Viennenſ. Epiſcopo inſtitutas, vulgaris opinio eſt, apud Adonem ad ann. Dom. 452. Gregorium Turonenſem lib. 12. Hiſtoriæ Francorum cap. 34. Uſuardum in Martyr. ad 11. Maji, & alios. Verùm quòd pridem antea fuerint inſtitutæ, argumentum primum eſt ex Auguſtino, qui ſermonem 178. de Tempore, in vig. Aſcenſ. Domini habitum ſic orditur: *Scire debemus & intelligere, fratres chariſſimi, quia dies compunctionis & pœnitentiæ celebramus.* Et poſtea: *nullus ſibi de induſtria aliquas occupationes inquirat, per quas ſe de Eccleſiæ conventu ſubducat. Sine dubio peccatorum ſuorum vulnera diligit, qui in iſtis tribus diebus, jejunando, orando, & pſallendo medicamenta ſibi ſpiritualia non requirit. Abundant, & nimirum abundant negligentiæ, quas per totum anni ſpatium congregavimus; & ideo vel in iſtis tribus diebus quod ad nitorem vel purgationem animæ pertinet agere ſtudeamus.*

Antiquitas minorum Litaniarum.

Argumentum 2. eſt ex Sidonio Apollinari, qui ut eſt apud Baronium in Martyrologio, 25. Aprilis, & in tom. 6. Annal. ad annum Chriſti 475. ita ad Aprum ſcribit: *Erant quidem prius (quod ſalva Fidei pace dictum ſit) vaga, tepentes inſequenteſque (ut ſic dixerim) oſcitabundæ ſupplicationes; quæ ſæpe interpellantium prandiorum obicibus hebetabantur; maximè aut imbres, aut ſerenitatem deprecaturæ, ad quas (ut nihil amplius dicam) figulo pariter & hortulano non oportuit convenire. In his autem quas ſupra fatus Sacerdos* (Mamertus ſcilicet) *& protulit pariter & contulit, jejunatur, oratur, pſallitur, & fletur.* Ex quibus ſatis jam apparere poteſt, S. Mamertum non verè inſtituiſſe Litanias quæ fiunt ante Domini Aſcenſionem, tamquam ſi primus ejus rei author fuerit: ſed eas ſolùm reſtituiſſe, & in meliorem formam rediſſe. Unde in Martyrologio Rom. ſic nunc 11. Maji legitur: *Viennæ S. Mamerti Epiſcopi, qui ob imminentem cladem ſolemnes ante Aſcenſionem Domini triduanas Litanias in ea urbe reſtituit.*

Ad Arg. initio allatum Reſp. Nullum jure communi fuiſſe indictum jejunium tempore Paſchali propter memoriam & lætitiam Dominicæ Reſurrectionis; nihil tamen obſtare, quominus ob cauſas & neceſſitates ingruentes aliqua tunc indicantur. Sic indicta fuerunt, & velut perfecta jejunia quandoque obſervata in triduo Aſcenſionem Domini præcedente, quemadmodum colligi poteſt ex cit. cap. *Rogationes*, ſed quæ tandem abierunt in deſuetudinem, ita ut modò ſolùm ſit neceſſarium obſervare jejunium imperfectum, abſtinendo à cibis in jejunio vetitis, etiamſi abſque peccato poſſint ſumi plures refectiones, ac etiam abſque peccato mortali poſſit præveniri hora in perfectis jejuniis obſervari debita. Ex his patet, quare in reſpondendo, dixerimus, ſervandum eſſe diebus Rogationum aliquod jejunium; non autem ſimpliciter ſervandum eſſe jejunium.

Si quæras: Utrùm in feriis Rogationum liceat veſci adipe ſeu pinguedine, quemadmodum quibuſdam in locis ea veſci licet Sabbatis extra Quadrageſimam, Adventum, quatuor Tempora & Vigilias. Reſp. Non licere, niſi fortè uſpiam conſuetudo præſcripta id obtinuerit: quia eſu carnium interdicto, etiam eſus adipis eſt interdictus, ubi non viget contraria conſuetudo.

QUÆRITUR VII.

Quænam ſint alia jejunii Eccleſiaſtici tempora.

REſpond. fuiſſe olim univerſale jejunium Calend. Nov. ut patet ex Iſidoro lib. 1. de Off. cap. 39. ſed Bonifacius IV. eo die poſtea inſtituit feſtum B. Virginis & omnium Martyrum; quod Greg. item 4. non diu poſt auxit, & in omnium Sanctorum honorem inſtituit, quo factum eſt, ut jejunium in diem præcedentem referretur.

Fuit etiam generale jejunium Calendis Jan. contra ſuperſtitiones Gentilium, qui ut ex Petri Chryſol. ſer. 155. conſtat, multa inſolenter & impiè ſolebant eo die agere. Hinc Ambr. ſer. 17. in iſtis Calendis, habito: *Omni ſtudio gentilium feſtivitatem & ferias declinemus, ut quando illi epulantur & læti ſunt, tunc nos ſimus ſobrii atque jejuni, quo intelligant lætitiam ſuam noſtra abſtinentia condemnari.* Hoc jejunium fuiſſe triduanum habemus in Conc. Turon. 2. can. 13. Abolita verò Gentilium ſuperſtitione, Infidelibuſque ad Fidem converſis, etiam exolevit iſtuc jejunium.

Aliud ſervatum olim fuiſſe per Adventum Domini, tradit Innocentius III. cap. *Conſilium*, tit. de Obſerv. Jejuniorum his verbis: *Jejunium etiam apud nos in Adventu Domini agitur.* Quæ cauſa eſt, cur etiamnum eo tempore recitentur illæ preces, quæ non conſueverunt dici niſi in diebus jejunii; habeanturque ad populum ſacræ conciones ſicut in Quadrageſima. Huc pertinet canon ſextus Conc. Matiſconenſis primi, ſtatuitur, *ut a feria S. Martini uſque ad Natalem Domini ſecunda, quarta, & ſexta Sabbathi jejunetur*, Ex quo tamen apparet, non fuiſſe conſuetu-

tudi-

gudinem ſaltem univerſalem , ſingulis diebus Adventus jejunandi , Radulphus Decanus Tungrenſis lib. de Canonum obſervantia ſic habet propoſ. 16. *Adventus Domini apud Romanos incipit prima Dominica poſt craſtinum Catharinæ : Ambroſianus Adventus habet ſex ſeptimanas, & incipit Dominica poſt Martini. Apud Romanos etiam in Adventu Domini jejunium agitur.*

Cæterum an hoc jejunium Adventus fuerit ex præcepto obſervatum, an potiùs ex conſilio & uſo, non conſtat ſatis tamen certum eſt, quòd modò non obliget niſi Religioſos illos, qui ex propriis Inſtitutis illud retinuerunt, vel ad hoc ſe obligaverunt.

Quænam verò alia jejunia ſint ex præcepto obſervanda ; non poteſt una generali regula definiri. Jure communi decretum fuiſſe jejunium in vigiliis Nativit. Dom. & Aſſumpt. B. Virginis, & omnium Apoſtolorum, præterquam in vigiliis S. Jo. Evangeliſtæ, & ſanctorum Philippi & Jacobi, ex tit. de Obſervatione Jejuniorum cap. *Ex parte*, & cap. *Conſilium* habemus. Generali autem conſuetudine introductum eſſe jejunium in Vigilia Pentecoſtes, Nativitatis S. Joannis Baptiſtæ, S. Laurentii, & feſti Omnium Sanctorum; tum ex ipſo uſu; tum ex Sylveſtro, Cajetano, & aliis, qui de caſibus ſcribunt, eſt manifeſtum. Sed quia ſicut conſuetudo poteſt introducere jejunia, etiam ex præcepto ſervanda, quamvis ea non ſint jure ſtatuta ; ita etiam poteſt abolere jejunia per jus commune conſtituta. Hinc eſt, quòd non ubique jejunetur in omnibus vigiliis ante dictis, quia ſcilicet conſuetudo derogavit juri communi, & uno loco quædam jejunia abolevit, alia alio ; ideoque omnes ſervare debent conſuetudinem Catholicæ regionis in qua degunt.

Quæſt. Difficultas tamen manet : utrùm in vigilia Pentecoſtes ſit jejunandum ex præcepto, quandoquidem illa ſit è numero quinquaginta dierum Paſchalium, quibus Eccleſia nullum indicit jejunium, ſaltem perfectum ; unde B. Thomas hoc artic. 5. ad 3. de illo, ut apparet jejunio loquens ſcribit, Quòd ſub præcepto cadere non debet. Reſp. Iſtud jejunium ſolere antiquitus obſervari, quemadmodum patet ex Ambroſii ſer. 60. & refertur dub. 76. cap. *Noſſe credo*, ubi ſic loquitur ; *Noſſe credo vos, fratres, quæ ſit ratio quòd venerabilem hanc Pentecoſtes diem non minori lætitia celebremus, quàm ſanctum Paſcha curavimus : & quòd eadem devotionem hujus ſolemnitatis obſervantiam decurrimus, ſicut illis obſequia feſtivitatis implevimus. Tunc enim, ſicut modò fecimus, jejunavimus Sabbatho, vigilias celebravimus, orationibus pernoctanter inſtitimus.* Jejunabatur autem tunc illo Sabbatho, non vi præcepti per jus Eccleſiaſticum conſtituti, ſed ex pia Fidelium devotione & conſuetudine, quæ paulatim invaluit ac præcepti vim obtinuit. Quapropter verum eſt, Eccleſiam nullum jure communi præceptum ſtatuere de jejuniis, ſaltem perfectis, uſque ad Pentecoſten ; quod volunt verba B. Thomæ : nihilominus tamen Sabbatho Pentecoſtes eſt jejunandum, propter Eccleſiaſticam conſuetudinem, quæ vim legis obtinuit.

(Reſp. — margin)

Explicatur textus B. Th. De vigiliis.

Cæterum quia de Vigiliis mentionem fecimus ; ſciendum eſt, ſolito olim eſſe Fideles in profeſtis præcipuarum ſolemnitatum ad Eccleſiam convenire, ibique magnam noctis partem vigilando in orationibus tranſigere, ut patet ex Tertull. lib. 2. ad Uxorem cap. 4. Baſilio epiſtola 63. & in Pſalm. 114. Hieron. epiſtola 53. & ex variis ſerm. S. Leonis. Hinc eſt, quòd apud Veteres fiat interdum mentio veſpertinarum Miſſarum. Miſſam enim vigiliæ Paſchæ ſolitam nocte fieri, & ex ordine Rom. patet ; & ut ejus rei aliqua memoria maneret, etiamnunc dicitur ; *Deus qui hanc ſacratiſſimam noctem*, &c.

Cæterum prædictam Vigiliarum conſuetudinem, quidam (moti authoritate ſerm. 25. ad Fratres in eremo, qui falsò præfert nomen Auguſtini) exiſtimant, Mediolani ſublatam à S. Ambroſio hortatu S. Monicæ : ſed hoc à veritate prorſus eſt alienum. Nam præter longiores excubias & cœtum frequentiorem, ac conciones ad populum, S. Ambroſius vigiliis addidit ſacros hymnos ; & in iſtiuſmodi Vigiliis S. Monica primas tenebat, teſte Aug. lib. 9. Confeſſ. cap. 7. Unde ipſe Ambroſ. ſer. 60. dicit ; *Jejunavimus Sabbatho, vigilias celebravimus*, In Africa etiam perſeveraſſe Vigilias, & in puriorem cultum redactas tempore S. Auguſtini, facile eſt intelligere ex ejus Conc. in Pſal. 32. ubi ait, Uſum citharæ depulſum è loco Vigiliarum Chriſtianarum ; & ex ſerm. 115. de Diverſis, ubi cap. 5. dicit, à ſanctis vigiliis ablegatas petulantias & ſaltationes quæ priùs irrepſerant.

Præterea, iſtas Vigilias in Eccleſia perſeveraſſe uſque poſt annum Domini 850. ex Rabano Mauro tunc vivente conſtat. Ipſe enim lib. 2. de Inſtitutione Clericorum cap. 9. ſcribit, eas ab univerſa Eccleſia incommutabiliter ſervari. Verùm populi devotione paulatim deferveſcente, abuſibus etiam & ſceleribus in vigilias ipſas irrepentibus ; Vigiliæ tandem abolitæ ſunt, excepta una vigilia Nativitatis Domini, ſolumque retentum eſt jejunium, quod pleriſque Vigiliis erat conjunctum. *Pleriſque dico.* Nam Vigilia Epiphaniæ tametſi perantiqua non videtur fuiſſe conjuncta jejunio. Unde nec omninò idem eſt Vigilia quod jejunium: præſertim cùm vigiliæ in ſeram noctem extenderentur : jejunia verò ſolvi poſſent ad Nonam, aut poſt Veſperas.

Cauſæ porrò quare pridie feſtorum ſolemnium ſtatuta ſint jejunia ; duæ adſeruntur à B. Bernardo in ſer. de Vigilia S. Andreæ. Una, ut per jejunium purgemur, & ad feſtivitatem debitè celebrandam præparemur. Altera, ut ſic admoneamur, quòd per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei, ubi agetur ſumma & æterna feſtivitas.

QUÆRITUR VIII.

Quibus diebus jejunare non liceat.

RESP. cum B. Thoma hic ad tertium Quòd jejunium ſecundùm ſe & abſolutè conſideratum omni tempore ſit laudabile ; juxta quod Hieronymus epiſtola 28. dicit : *Utinam omni tempore jejunare poſſimus, quod in Actibus Apoſtolorum diebus Pentecoſtes, & die Dominico Apoſtolum Paulum, & cum eo credentes, feciſſe legimus.* Apoſtolum quoque Petrum fuiſſe jejunum die Pentecoſtes, & cum eo reliquos Apoſtolos, probari videtur ex illo ejuſdem Petri Act. 2. *Non enim ſicut vos æſtimatis, hi ebrii ſunt, cùm ſit hora diei tertia.* Hæc enim ratio nititur conſuetudine Judæorum, qui diebus feſtis non erant ſoliti ſumere refectionem ante horam ſextam, ut ex Joſepho probat Baronius ad annum Chriſti 34. quapropter, nullus eſt dies, in quo per ſe loquendo non liceat jejunare.

Cæterum quia ſub initium Eccleſiæ naſcentis fuerunt quidam Hæretici, qui diem Dominicum in jejunio & luctu tranſigebant, ne viderentur gaudere de Chriſti reſurrectione, quam veram fuiſſe negabant, ut Manichæi, de quibus Ambroſius epiſtola 38. & Auguſtini Epiſtola 86. Fuerunt & alii, quorum ſtudium erat die Dominica jejunare : hebdomadam verò ſanctam in carne & vino explere, ut Aeriani, de quibus Epiphanius hæreſi 75. alii etiam in die Dominico jejunabant, vel in contemptum Eccleſiaſticæ conſuetudinis, vel ut eſſent ſingulares ; in errorum illorum deteſtationem, ſimul etiam ob memoriam Reſurrectionis Chriſti Domini, Sancti Patres olim graviter inhibuerunt, ne quis eo die jejunaret ; addentes, quòd ſi ſolemnitates, quarum pridie ſit jejunium cadant in feriam ſecundam ; Sabbatho præcedenti jejunetur, ut ex dictis Ambroſii & Auguſtini locis, & ex Conc. Gangrenſi can. 18. atque ex capitulis 1. & 2. titulus de Obſervatione Jejuniorum, eſt manifeſtum. Similiter ob lætitiam Reſurrectionis Dominicæ, nulla ſunt jure communi jejunia ſaltem perfecta tempore Paſchali indicta. Et ob lætitiam Nativitatis Domini non jejunat etiam Eccleſia illo die, quamvis abſque peccato quiſpiam poſſet omnibus diebus jejunare, modò abeſſet ſcandalum, & omnis contemptus tam legis quàm conſuetudinis Eccleſiaſticæ, & non ex errore vel ſuperſtitione aut ſingularitate ; ſed ex devotione jejunaret : veluti ſi quis ex voto jejunaret integros decem, viginti, vel quadraginta dies abſque ulla refectione ; Auguſtinus dicta epiſtola 86. cenſet eum rectè facturum, quamvis in-

tra

Digitized by Google

tra illos dies jejunii comprehendatur Dominica. Idemque judicium eſt, etiamſi comprehenderentur dies Paſchales, aut feſtum Nativitatis Domini. Simili modo, ſi aliqua Eccleſiaſtica neceſſitas poſtularet, veluti ſi Turcæ vel Hæreticorum exercitus Catholicis imminerent, ita ut tali aliquo die foret confligendum; poſſet Epiſcopus jejunium indicere ad opem à Deo implorandam. Et ſi quis, vel ad tentationem ſuperandam, vel cauſa morbi corporalis curandi, vel alia aliqua ratione, pietati boniſque moribus congruente tunc jejunaret, vitando omnem aliorum offenſionem; nequaquam eſſet reprehendendus. Conſtitutiones enim Eccleſiaſticæ tantùm prohibebant jejunia, quæ talibus diebus ſervarentur ex errore, ſuperſtitione, contemptu legis aut conſuetudinis Eccleſiaſticæ, aut cum ſcandalo, vel ſingularitatis deſiderio.

Articulus VI.

Utrum requiratur ad jejunium, quòd homo tantùm ſemel comedat.

Tria ad jejunium requiſita.

AD Jejunium Eccleſiaſticum, ſeu juxta Eccleſiæ Chriſti ordinationem inſtitutum tria requiruntur ut ſit perfectum, & ut ſimpliciter ac abſolutè vocari poſſit jejunium, ſecundùm communem modum loquendi populi Chriſtiani. Primum eſt, unica refectio. Secundum, ut ea refectio non ſumatur ante horam jure vel conſuetudine præſcriptam. Tertium, ut abſtineatur à certo quodam genere ciborum. Et jejunium cui horum aliquid defuerit non eſt jejunium ſimpliciter, ſed imperfectum, ſive ut loquitur Tertullian. lib. contra Pſychicos cap. 9. *Portionale*, aut quemadmodum capit. 13. appellat *Semi jejunium*; cujuſmodi jejuna ſunt in diebus Rogationum; in feriis ſextis & Sabbathis per annum; & in Dominicis Quadrageſimalibus, de quibus ante diſſeruimus.

Reſp. requiſiti.

Ad Quæſtionem igitur articuli cum B. Thoma dicendum eſt, Ad jejunium requiri, quòd homo à media nocte in mediam noctem tantùm ſemel comedat. Ita enim habet univerſalis Eccleſiæ conſuetudo vim legis obtinens; neque vel in veterum Patrum ſcriptis, vel in uſu Fidelium reperitur vocatum ſimpliciter & abſolutè jejunium, in quo ſumerentur plures refectiones. Quæ cauſa eſt, cur feriis ſextis extra quatuor Tempora, Vigilias, & Quadrageſimam, nemo dicat eſſe jejunium. Accedit & ratio. Per jejunium Eccleſia intendit naturam ita domare, ut tamen eam non deſtruat: hoc autem fit quando abſtinetur à pluribus refectionibus, ad quas homines ut plurimum ſunt aſſueti, & ſumitur una; per illam enim abſtinentiam maceratur caro; per refectionem verò quæ ſumitur ſufficienter ſuſtentatur natura. Quod autem de unica refectione dicitur non ita eſt accipiendum, quaſi non ſit futurum Eccleſiaſticum jejunium, ſi quis ab omni refectione abſtineat, atque ita non ſumat unam refectionem: ſed ſic, quòd in die jejunii plures refectiones quàm una prohibeantur; permittatur tamen una. Ac proinde hujus propoſitionis, *Ad jejunium requiritur unica refectio*, ſenſus eſt, requiri ut non fiant plures refectiones quàm una: ſive ut ſi ſumatur aliqua refectio, ea ſit unica.

Neque his obſtant verba B. Thomæ hic in corpore concludentis: *Eccleſiæ moderatione ſtatutum eſſe, ut ſemel in die à jejunantibus comedatur*. Vel enim hoc eſt intelligendum cum excluſiva, quam initio artic. expreſſerat, ut tantùm ſemel in die comedatur à jejunantibus: vel de ea ordinatione accipiendum, qua ſtatutum fuit, poſſe à jejunantibus ſumi unam refectionem. Quamvis enim non defuerint olim qui per biduum vel triduum jejunarent ab omni cibo abſtinentes, imò lib. 5. Conſtitut. Apoſtolicarum inveniatur ſtatutum cap. 17. ut ſexta feria hebdomadæ ſanctæ & Sabbatho ſancto Fideles qui firmis erant viribus, ex toto manerent jejuni, nihil prorſus guſtantes; ſi quis verò propter imbecillitatem non poſſet utramque diem conjungere, ſaltem Sabbathum ſervaret: Eccleſia tamen habens rationem multitudinis, in qua plures ſunt quorum natura læderetur, ſi toto die nihil manducarent, permiſit ac permittit ſumi unam refectionem, quam ſi quis prætermitteret, ita ut ex hoc ſibi nihil noceret, nullatenus peccaret; ſi autem valetudinem ſuam notabiliter læderet, peccaret quidem, at non contra legem jejunii, ſed contra legem naturalem de ſui conſervatione.

Quæſt. K..

Petes: Ubinam extat Eccleſiaſticum præceptum de unica refectione ſumenda in die jejunii? Reſp. Primam hujus præcepti inſtitutionem non reperiri ſcripto aliquo canone expreſſam, ſed magis videri ab Apoſtolis tum verbo tum facto traditam, hoc ipſo, quòd legem jejunii ſanciverunt, & ſervaverunt. Unica enim comeſtio magis videtur in præcepto jejunii præſuppoſita, tanquam communiter intellecta, quàm expreſſa, ait hic Cajet. idque probat; tum ex eo quòd Eccleſia indixit jejunium, ſecuta exemplum Patrum veteris Teſtamenti, qui ſolùm ſemel reficiebantur quando jejunabant; tum ex cap. *Quadrageſima*, De Conſec. diſt. 5. Ubi dicitur, quòd Dies Dominici ſint de abſtinentia ſubtracti in Quadrageſima, ſive quòd diebus Dominicis non jejunatur; & tamen conſtat, ſervari tunc abſtinentiam ab iis, à quibus abſtinendum eſt aliis diebus Quadrageſimalibus. Reſtat ergo, ut ideo dicantur dies Dominici jejunio ſubtracti: quia plures iſtis diebus refectiones ſumi poſſunt.

Quid refectio.

Refectionis porrò nomine intelligitur ea ſumptio cibi, quæ fit ad alendum corpus; & idcirco ſumptio medicinæ, rerumque medicinalium, quæ non ſumuntur cauſa nutritionis, ſed medicationis, neque eſt refectio, neque ſolvit jejunium Eccleſiaſticum. Idemque judicium eſt de ſumptione potus, qui merus potus ſit: quamvis enim aliquantulum nutriat, per ſe tamen non ordinatur, neque ſumi ſolet ad nutriendum corpus: ſed tum ad alterationem ſive refrigerationem; tum ad dejiciendum cibum in ventriculum; tum ad juvandum concoctionem, & alimenti ſanguiniſque diſtributionem. Et propterea Eccleſia non prohibet ſæpius bibere in die jejunii, etiam extra tempus refectionis: imò nec unum alterumve bolum panis ſumere quando bibendum eſt, modò ſolùm eo animo ſumatur ne potus noceat: quia illud modicum magis tunc ſumitur loco medicamenti quàm cibi. Neque verò hinc inferendum eſt, jejunium nunquam ſolvi per potum. In primis enim jejunium naturæ ſolvitur per quantulumcumque potus, etiam aquæ: jejunium autem Eccleſiaſticum ordinariè quidem non ſolvitur per potum etiam ante meridiem ſumptum, quamvis fortaſſe quiſpiam eum ſumeret ad famem nonnihil levandam, juxta Navarrum cap. 21. num. 13. quod tamen nos tunc demum admitteremus, quando & modicum acciperet, & nullo modo in fraudem faceret. Verùm ſi aliquis potu copioſiore, qui non eſt merus potus, ſed multum nutritivus, uteretur extra tempus refectionis cauſa nutriendi; videtur quòd jejunium frangeret, idque juxta mentem B. Thomæ hic ad 3. propter paritatem rationis. Cùm enim dicit, electuaria *Non ſolvunt jejunium*; ſubdit: *Niſi fortè aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate aſſumat per modum cibi*, hoc eſt ad nutritionem. Quibus verbis ſatis ſignificat, eum qui ſumeret electuaria in magna quantitate in fraudem jejunii ſeu per modum cibi fracturum jejunium: quid autem intereſt, an quiſpiam extra tempus refectionis utatur electuariis pro cibo, an verò utatur potu benè nutritivo. Accedit, quòd ſi quis coctam ſorbitiunculam alendi cauſa ſumeret extra horam refectionis; nemo dubitaret eum ſolvere jejunium: idem verò eſſe videtur, ſi ſimili tempore ſumat magnæ quantitatis potum multum nutritivum, veluti cereviſiam craſſam, multumque ſubſtantioſam, aut vinum ſive ſaccaro ſive aliis aromaticis variè conditum, aut quod alioquin copioſè alat. Et hæc doctrina locum habere videtur etiam tunc, quando in ſumptione talis potus non ita exceditur, ut peccetur per intemperantiam, ſi is tam abundè ſumitur, ut multum nutrimenti accipiatur. Quapropter quod B. Thomas in reſp. ad 2. ait: *Non intendit Eccleſia interdicere abſtinentiam potus* quomodo communiter legunt

Cord.

Cod. ann. 1479. 1509. 1512. 1567. 1585. cùm veriſimile ſit Authorem ſcripſiſſe : *Non intendit Eccleſia interdicere ſumptionem potus*, aut *Non intendit inducere abſtinentiam potus*, quodque communiter dici ſolet, Potum non ſolvere jejunium Eccleſiaſticum; de eo qui merus potus eſt intelligendum exiſtimamus, non de illo qui ſecundùm ſe ſit multùm nutritivus. Unde B. Tho, velut pro ratione ſubdit; quòd *Potus magis ſumitur ad alterationem corporis & digeſtionem ciborum aſſumptorum, quàm ad nutritionem*. Quæ ratio de illo qui merus potus eſt procedit, non de eo qui per ſe multum ſit nutritivus, præſertim ſi ex profeſſo ſumeretur ad nutriendum. Si quis verò potum humanis uſibus ordinarium, eum ſcilicet qui merus potus eſt, tamquam potum, ſive hora refectionis ſive extra illam, ſumat copioſiùs quàm recta ratio dictet; non ſolvit quidem jejunium Eccleſiaſticum: peccabit tamen per intemperantiam, & meritum jejunii perdet, idque totum, ſi ita excedat ut mortaliter peccet ſi autem ſolùm venialiter peccet, & alioquin ſit in ſtatu gratiæ; non perdet totum meritum jejunii, ſed partem: ſicut is qui in fine ſuæ orationis venialiter dumtaxat delinquit per evagationem mentis, non amittit meritum orationis pro toto reliquo, ſed tantùm pro illa parte.

QUÆRITUR I.

Utrùm dicendi ſint tranſgreſſores præcepti de jejunio, qui refectionem dividunt.

PRo Reſponſione ſit

CONCLUSIO I.

QUi ex cauſa legitima ſuam refectionem dividunt; veluti menſæ lectores & miniſtri, qui aliquid præſumunt, non ante horam legitimam, ſed ante commoditatem plenæ refectionis, ac deinde ubi opus legendi vel miniſtrandi abſolverint perficiunt refectionem; non tranſgrediuntur neque frangunt jejunium, ſive quia modicum ſumunt tamquam præſervativum ne deficiant, Sive quia habent intentionem ſumendi unicam refectionem: hæc enim intentio juſtæ rationi conjuncta facit, ut tunc ſit una refectio moraliter, etiamſi in genere naturæ ſint plures refectiones partiales non continuatæ. Idem judicium eſt de illis, qui refectionem inchoatam coguntur relinquere propter aliquod negotium ſuperveniens, & eo abſoluto refectionem complent: ſit enim intermiſſio ex cauſa rationabili. Quanta porrò poſſit eſſe interruptio, non poteſt una regula definiri, ſed arbitrio prudentum in particularibus caſibus judicandum eſt, habita ratione negotii ob quod refectio interumpitur, & tempori, & loci, & animi ejus qui interrumpit.

CONCLUSIO II.

QUi ſine cauſa rationabili refectionem tanto intervallo dividit, ut moraliter loquendo non ſit unica refectio ſed plures, tametſi ſingulæ non ſint omninò plenæ frangit jejunium, etiamſi habuerit intentionem ſumendi unicam refectionem. Cùm enim iſtius diviſionis cauſam non habeat, contra illam ſuam priorem intentionem opere ipſo agit, ſumitque refectiones quæ in rei veritate ſunt plures; ſicut qui hora undecima bonam ſuæ refectionis partem acciperet, reliquam verò poſt intervallum duarum horarum, nullam iſtius intervalli ponendi habens cauſam. Quòd ſi ſolùm poneret horæ intervallum, etiam violaret jejunium, fortè tamen ſolùm venialiter, cùm ea violatio non ſit tam notabilis.

CONCLUSIO III.

QUi refectionem re & animo abſolvit, & poſtea accipit aliam intra tempus legitimæ horæ jejunium violat; Quoniam ſumit duas diſtinctas refectiones. Navarrus cap. 21. n. 14.

CONCLUSIO IV.

QUi prævidens ſerò eſſe prandendum aliquid ſumit ante prandium, & quando conſideretur integrè prandet: ſi illud quod ante præſumpſit non cepit ante legitimam horam refectionis & eſt modicum, ſumpſitque illud tamquam remedium contra superventuram alioquin infirmitatem; neque peccat, neque jejunium ſolvit. Si autem illud ſumat ante horam legitimam, nec habeat juſtam tunc ſumendi cauſam: & jejunium ſolvit, & peccat etiam mortaliter ſi multum ſumat. Quòd ſi habeat juſtam cauſam ita præveniendi tempus legitimum; non peccat quidem, ſed tamen ſolvit jejunium ſaltem ex parte, niſi ſumat non per modum nutrimenti, ſed medicamenti. Si verò ſumat hora legitima, ſed abſque cauſa, non excuſatur à peccato veniali, quando exiguum eſt quod ſumit; neque à mortali, quando eſt magnum, & poſtea rurſum refectionem capit.

Petes: An ille ſolvat jejunium, qui unicam ſumit refectionem, ſed in ea tantum comedit (temperatè tamen) quantum aliis diebus quibus non jejunat? Reſp. Non ſolvere, quandoquidem ſervet eſſentialia jejunii. Et confirmari poteſt; tum ex eo qui aſſuevit ſemel dumtaxat comedere in die, & tantum uno die ſumere quantum altero; tum quia Eccleſia jubet abſtinentiam à pluribus refectionibus, non autem a quantitate cibi ſoliti. Similiter etiam non eſt tranſgreſſor jejunii, qui plus & lautius cœnat in die jejunium antecedente; aut qui die jejunium ſubſequente citiùs ac ſplendidiùs jentat, modò ipſo die jejunii una refectione cibiſque jejunio propriis contentus ſit, nec eos ante horam legitimam ſumat. Quæſt. Reſp.

QUÆRITUR II.

Utrùm collatio veſpertina ſolvat jejunium.

OLim, quia Fideles jejunabant uſque ad veſperam, aut uſque ad nonam, ſeu tertiam pomeridianam, atque ita ſerò ſuam refectionem accipiebant; nulla veſpertina collatione, quam alii refectiunculam alii cœnulam dicunt, utebantur. Sed poſtquam conſuetudo inolevit, ut diebus jejuniorum pranderetur ad meridiem; cœperunt aliquid modicum veſperi ſumere per modum medicamenti, ne potus, qui vel ad ſedandam ſitim, vel ad ſomnum juvandum tunc ſumebatur, noceret. Tandem verò eò deventum eſt, ut nunc liceat aliquid ſumere, ſive fructuum, ſive panis, ut aliquid hujuſmodi, ſecundùm conſuetudinem patriæ, in qua quis degit, non ad modum medicamenti dumtaxat, ſed etiam ad nutriendum; ac proinde etiam tunc quando nullus potus ſumitur. Juxta Navarrum cap. 21. num. 13. Joannem Medinam. Cod. de Jejunio q. 8. Toletum lib. 6. cap. 2. Valentiam diſp. 9. q. 2. de Jejun. punct. 3. eſtque ea nunc communis opinio. Cujus non oportet aliam cauſam quærere, quàm quòd conſuetudo nobis ſic interpretetur legem jejunii, quòdque illam conſuetudinem ſciant Summi Pontifices, neque tamen reprehendant: Id enim argumento eſt, ipſos non aliter velle unumquemque obligare ad legem jejunii. Qui autem in hac collatione excedunt, haud dubiè ſolvunt jejunium, quamvis non eis apponantur plures portiones.

Quæ porrò quantitas ſumi poſſit, non videtur aliqua regula poſſe definiri: ſed attendenda eſt cujuſque loci ad quem venitur conſuetudo, inter bonos communiter obſervata, & ita modicè aliquid ſumendum eſt, ut cœnula non vertatur in cœnam, imò nec æquivaleat ei, quod pro jentaculo ſolet accipi. Similiter etiam conſuetudini ſtandum eſt quantum ad qualitatem ejus, quod pro collatione ſumitur: modicum panis accipere, vel ſeorſum, vel una cum fructibus, herbis, aliiſque cibis levioribus, cujuſmodi ſunt ficus, uvæ, nuces, poma, vel alia ex ſaccaro condita, imò & aliquid caſei vel butyri, ubi ita conſuetudo obtinuit; non eſt illicitum. Poteſt enim conſuetudo legem aliquam mitigare; & eam conſuetudinem licitum eſt obſervare. Piſces autem pro collatione comedere, ut ſalmonem,

lucium,

lucium, aſellum & alios hujuſmodi, non credimus eſſe licitum: tum quòd hoc magis eſſet ſumere cœnam quàm cœnulam; tum quòd non viget conſuetudo talia ſumendi: à lege autem non eſt recedendum, prætextu conſuetudinis, niſi ea conſuetudo communiter invaluerit. Ob quam etiam cauſam, quia nimirum non invaluit conſuetudo, non eſt licitum (ſi juſta cauſa deſit) manè ſumere collationem, prandio in veſperam dilato: quamvis ſi ita fiat, quidam putent ſolùm eſſe peccatum veniale, propterea quòd ſerventur eſſentialia jejunii, ut Toletus lib. 6. cap. 2. Leſſius lib. 5. cap. 2. dub. 2. Fernandez p. 2. cap. 8. ex cauſa autem rationabili, veluti complexionis, debilitatis, neceſſitatis, hoc licet. Multò autem magis licet eam collationem meridiè ſumere, & plenam refectionem in tempus veſpertinum differre, ſi aliqua cauſa ſubſit; veluti ſi non poſſit prandere ante veſperam, ſive propter negotia, ſive propter profectionem.

Sed quid dicendum de illo, qui mane ſumpſit jentaculum, vel neſciens eſſe jejunium, vel hoc non advertens, ut putans ſe foras iturum, cùm tamen poſtea non eat. Reſp. Quòd pro modo ſuæ ignorantiæ aut inadvertentiæ debet pœnitentiam agere; & reſidua illius diei parte jejunare, ita tamen ut licitum ei opinemur plenam refectionem cum aliis ſumere, vel meridie vel veſpere, prout occaſio fert, ſi alioqnin ſine gravi incommodo nequeat totum diem in abſtinentia tranſigere: ſi autem poſſit tranſigere; ſola veſpertina cœnula deberet eſſe contentus; quia ſic agendo, integrè jejunium ſervabit quoad unitatem refectionis: tenetur autem integrè ſervare quando poteſt. Quòd autem quidam excuſent à jejunio per totum diem ſervando eum qui ſcienter jentavit, aut cum culpa aut ſine culpa, propterea quòd ejus jejunium ſit jam violatum nec poſſit reparari; non videtur fundatum. Etſi enim reparari non poſſit quod eſt violatum; poteſt tamen adhuc ſervari pro ea parte qua necdum eſt violatum, veluti abſtinendo à pluribus refectionibus. Ex his intelligi poteſt, quid faciendum ſit ei, qui poſt prandium die jejunii ſumptum inadvertenter manducat: debet enim jejunare & à cœnula veſpertina abſtinere.

Quærunt hic aliqui; An is qui die jejunii cœnaturus eſt poſſit abſque peccato ad cœnandum invitare eum, quem novit obligatum quidem eſſe ad jejunium, ſolitum tamen cœnare etſi antea benè pranderit? Sed cùm ſatis notum ſit, non licere quempiam invitare ad opus quod ipſe non poteſt abſque peccato facere; indubiè reſponſio negativa tenenda eſt. Conferantur quæ diximus q. 77. art. 5. quæſ. 1. & hujus q. art. 3. fin.

QUÆRITUR III.

An qui ſecunda refectione violavit jejunium, toties peccet quoties poſtea comedit.

NOn toties peccare complures ſentiunt, his ſimilibuſve moti argumentis.

Primum eſt, Eccleſia prohibens ne plus quàm ſemel comedatur in die jejunii, non prohibet ulteriorem comeſtionem qualitercumque conſideratam, ſed quatenus per eam tranſgreditur quis hunc jejunii limitem, qui eſt unica comeſtio: atqui ſola ſecunda comeſtio habet rationem tranſgreſſionis iſtius limitis; ergo Eccleſia ſolam ſecundam refectionem prohibet. Major probatur ex communi hominum ſenſu, qui per ſecundam dumtaxat refectionem jejunium violari exiſtimant. Minorem probatur à ſimili. Sicut tunc ſolùm tranſgreditur quis alicujus loci limitem ſibi conſtitutum, cùm facit primum paſſum ultra illum, non autem poſtea quando longiùs progreditur, & à limite magis recedit: in propoſito, tunc ſolùm tranſgreditur jejunii limitem, quando primò ultra unam refectionem accipit aliam, & non quando ad ulteriores refectiones progreditur.

Secundum, Si cui præceptum foret non frangendi vas aliquod: ubi ſemel confregiſſet, non peccaret poſtea illud in plures partes confringendo; ergo ſimiliter is qui ſemel jejunium fregit, non peccabit plures, ſi in plures partes frangat ſæpius comedendo.

Tertium, Jejunium poſtquam ſecunda refectione violatum eſt, non poteſt ſervari: nemo autem obligatur ad impoſſibile; qui igitur ſic violavit, non amplius tenetur. Maj. prob. Quia jejunium jam eſt fractum, neque fieri poteſt ut non ſit fractum.

Quartum, Lex jejunii eſt pœnalis; ergo reſtringi debet, atque adeò non extendi ad ulteriores refectiones juxta regulam juris, Odia, ideſt pœnalia reſtringi, favores convenit ampliari.

Quintum, Plures refectiones non prohibentur in jejunio, niſi quatenus earum abſtinentia videtur pertinere ad mortificationem carnis: ſed ſolùm abſtinentia à ſecunda videtur ad hoc valere, non autem à tertia vel quarta, niſi fortè valdè parum; paſſim enim homines extra dies jejunii non niſi bis comedunt, & qui bis comedit, non videtur multum mortificare carnem, ſi ab ulterioribus refectionibus abſtineat.

Denique. Fideles non ſolent in Confeſſione ſe accuſare quoties in die jejunii comederint: neque Confeſſarii ſolent hoc interrogare; ergo non toties peccatur, quoties poſt ſecundam refectionem comeditur. Sententiam hanc probabilem faciunt Durandus in 4. dub. 15. q. 11. Paludanus ibidem q. 4. art. 5. Cajetanus, Navarrus, & alii non pauci.

Verumtamen Reſp. affirmativa & probabilior eſt, ac omnino videtur vera. Quia præceptum jejunii, etſi videatur affirmativum quoad formam verborum, in ſe tamen continet hanc negationem, *Non pluries comedes*; aut, *Non ſumes plures refectiones*: atqui contra alia præcepta negativa agitur, non tantùm per primum vel ſecundum, ſed per quemlibet actum eis oppoſitum; ergo ſimiliter contra hoc præceptum jejunii, quod negativum eſt, facit, non ſolùm qui ſecundam, ſed etiam qui tertiam, quartam, vel quintam refectionem ſumit, cùm pluries comedat, ſumatque plures refectiones: ac per conſequens toties peccat, quandoquidem toties agat contra præceptum.

Neque refert 1. Quòd præceptum Jejunii non prohibeat id quod natura ſua malum eſt; ideoque poſſit Ob.
cadere ſuper una refectione quæ prohibeatur, etiamſi non prohibeantur aliæ. 2. Quòd hoc præceptum contineat negationem, non ſimpliciter ſed finitam, & certo limite comprehenſam, ſcilicet ne bis comedatur; ac proinde non vetet quaslibet refectiones præter primam, ſed tantùm ſecundam: quemadmodum ſi qua mulier voveret virginitatem cum intentione non ſe obligandi ad continentiam abſolutè, ſed ad continendum à primo actu virginitati contrario; non peccaret contra votum in actibus ſubſequentibus, ſed tantùm in primo.

Ad Prius enim dicendum eſt: Potuiſſe quidem Eccleſiam ita præcipere jejunium, ut prohibitio quam Reſp.
facit caderet ſuper unum actum, & non ſuper alium, ſcilicet ſuper ſecundam refectionem, & non ſuper tertiam: verùm Eccleſiam ita ſtatuiſſe non concedimus; neque ſequitur ex eo, quòd res quam die jejunii prohibet, non ſit per ſe mala. Sive enim id quod Eccleſia prohibet ſit per ſe malum, ſive non; ejus prohibitio cadit ſuper omnes actus quos in præcepto negat: & toties contra legem Eccleſiæ peccatur, quoties ejuſmodi actus committuntur, v. g. prohibet ingreſſum in ſepta Monialium, prohibet communicare non jejunos, prohibet celebrare Miſſam poſt meridiem, prohibet comedere carnes diebus jejuniorum, aliaque multa vetat, quæ non ſunt ex natura ſua mala, nemo tamen dubitat, eum qui contra facit toties peccare, quoties ingreditur ſepta Monaſterii non habens licentiam competentem, & quoties communicat non jejunus, vel Miſſam celebrat poſt meridiem, aut carnes comedit in die jejunii. Et ſic de cæteris.

Ad Poſterius Reſp. Negando Præceptum jejunii continere negationem finitam certoque limite comprehenſam. Quoniam iſtud præceptum negat omnem pluralitatem refectionum quotquot ſint; ac (ſaltem virtualiter) ita ſonat, *Non ſumes plures refectiones*.

Digitized by Google

nes. Unde ſequitur, id quod pro ſimili adfertur non eſſe ſimile, quandoquidem ea mulier ponatur votum ſuum limitaſſe, quod de Eccleſia in præcepto jejunii non apparet.

Confirmari poteſt hæc doctrina 1. In die jejunii Eccleſia ſolùm permittit unam refectionem; ergo prohibet omnes alias, & conſequenter in omnibus illis agitur contra præceptum Eccleſiæ.

2. Ex eo quòd Eccleſia permittit Sacerdotibus ſolùm ſemel in die celebrare; ſequitur, eos qui pluries celebrant toties peccare, quoties poſt primam Miſſam celebrant aliam, ſive ſecundam, ſive tertiam, ſive quartam. Similiter ſi Abbas permiſerit Religioſo tantum ſemel loqui per diem; quoties iſte Religioſus poſt primum ſermonem loquetur, toties peccabit contra præceptum Abbatis; ergo etiam toties peccat quiſpiam contra præceptum Eccleſiæ, quoties poſt primam refectionem accipit aliam. Sicut enim Sacerdotibus per legem Eccleſiaſticam dicitur; *Non celebrabitis pluries*, ſeu plus quam ſemel in die, & Religioſo per Prælatum, *Non loqueris plus quàm ſemel*; ita jejunio obligatis dicitur, cum præcepto, *Non comedetis plus quàm ſemel*.

Ac rurſum ſi is cui Epiſcopus prima vice dumtaxat permiſit ingreſſum in ſepta Monialium, ſæpiùs ingrediatur; quis dubitet eum peccaturum, non ſecundo tantùm ingreſſu, ſed etiam tertio, quarto, & reliquis. In hanc ſententiam inclinare videtur Joan. Major in 4. dub. 15. q. 6. clarè autem illam aſſerunt Joannes Medina Cod. de Jejunio tract. 4. q. 5. Covarruvias lib. 4. Variar. cap. 20. num. 13. Molanus in ſua Theologia pract. tract. 3. de Virtutibus cap. 11. concl. 4. Et quamvis Leſſius in alterius ſententiæ favorem variè ratiocinetur; tandem tamen ita ſcribit lib. 4. cap. 2. dub. 3. *Credibile tamen eſt, in tertia & quarta refectione eſſe aliquod peccatum, ſaltem veniale. Etſi enim hæ non ſint primariò prohibita, quaſi earum abſtinentia magnum ad corporis caſtigationem momentum habeat; tamen videntur prohibita ſecundariò; tum quia per eas longiùs itur ultra jejunii limitem, & magis receditur à fine intrinſeco jejunii, quam per ſecundam ſolam; (unde etiam communi hominum judicio magis cenſetur violare jejunii legem qui quater comedit, quàm qui bis tantùm) tum etiam quia illa abſtinentia eſt nonnulla corporis caſtigatio, præſertim gulam incitante*. Ita ille. Ex quibus ſatis clarum eſt Leſſium agnoſcere, non ſolam ſecundam refectionem prohibitam eſſe in die jejunii, ſed etiam tertiam, quartam, & cæteras, quamvis exiſtimet quòd ſub veniali dumtaxat peccato. Verùm quandoquidem ſecunda refectio ſit peccatum mortale, idque propterea, quia per eam notabiliter agitur contra præceptum jejunii: cur non etiam ſint mortales, tertia, quarta, vel quinta, cùm & per illas notabiliter contra præceptum jejunii agatur, notabilem ſcilicet ſumendo refectionem qualibet vice, atque ita à jejunii fine longius recedatur? Sicut mortaliter peccaret tertiam vel quartam eodem die Miſſam celebrans, aut carnes in die jejunii ter vel quater comedens, toties nimirum quoties hoc ageret: ita credimus mortaliter peccare quempiam, quoties plus quàm ſemel reficitur, quando eſt jejunium.

Ad 1. Arg. Reſp. Ex jam dictis haberi poſſe, quòd in præcepto jejunii, quando Eccleſia vetat ne plus quàm ſemel comedatur, prohibet omnem ulteriorem refectionem perfectam, quomodocumque illa conſideretur: generale eſt enim, quòd qui permittit quippiam tantùm ſemel fieri, prohibeat omnes actus ulteriores, niſi contrarium ſignificet; Eccleſia autem nihil hic de contrario ſignificavit. Dixi *perfectam*. Quia collationem veſpertinam, quæ refectio quædam eſt ſed valde imperfecta, non prohiberi per Eccleſiam, ſed tolerari ſupra diximus.

Ad probationem Majoris Reſp. Negando illum eſſe communem ſenſum hominum. Partim quia (ut etiam Leſſius ſupra citatus admittit) communi hominum judicio magis cenſetur violare jejunium, qui quater, quàm qui bis in die comedit. Partim quia Authores boni nominis quos allegavimus, diverſum ſentiunt. Deinde in rebus controverſis non eſt ex communi hominum vulgarium ſenſu quærenda veritas, ſed ex pondere rationum ac verbis legum.

Cùm in ejuſdem 1. argumenti Minore dicitur, Solam ſecundam comeſtionem habere rationem tranſgreſſionis limitis jejunii, ſive quòd ſola ſecunda comeſtio violet jejunium; nec tamquam verum aſſumitur, de quo præſens quæſtio diſputatur & quod neutiquam eſt concedendum. Sicut enim non tantùm ſecunda, ſed etiam tertia & quarta Miſſæ per eumdem Sacerdotem celebratio, eodem die facta violat præceptum, quo Eccleſia prohibet Sacerdotibus ne plures, quàm unam in die Miſſas celebrent; ita non ſolùm ſecunda comeſtio, ſed etiam ſequentes violant præceptum, quo vetatur, ne plus quàm ſemel comedatur in die jejunii.

Ad prob. Reſp. Non adferri ſimile. Qui enim loci limitem ſibi conſtitutum tranſgreditur, progrediendo ultra illum ad centum paſſus; tunc peccat quando primos paſſus facit ultra iſtum terminum, & quando longiùs à termino recedit ſuam illam progreſſionem continuando, non peccat novo aliquo peccato, ſed continuat idem peccatum, eò quòd ſinguli iſtius progreſſionis paſſus pertineant ſicut ad eamdem progreſſionem, ita ad eamdem tranſgreſſionem. At verò plures refectiones, quas ſumit quiſpiam in die jejunii, non omnes ad unam & eamdem refectionem pertinent, ſed ſingulæ ſunt diſtinctæ; ſive ſpectentur ſecundùm genus moris; ſive ſecundùm genus naturæ: ideoque non mirum eſt, ſi etiam ſint diſtincta peccata ſic comedentis. Quapropter paſſus illi, quos multiplicat is qui à limite conſtituto longiùs recedens ultra progreditur, non ſunt comparandi cum pluribus refectionibus, quas diverſo ejuſdem diei tempore iterat is qui jejunare debuiſſet; ſed cum diverſis morſibus, ſeu manducationibus, quas in eadem refectione facit is qui jejunium violat. Sicut enim non tot peccata committit quot facit paſſus, quando progreditur ultra terminum; ita etiam alter non tot peccata perpetrat, quot morſus facit aut quot bolos comedit. Verùm quemadmodum is denuò peccaret, qui poſtquam ſemel eſt tranſgreſſus limitem, iterum poſtea tranſgrederetur; ita denuò peccat, qui poſtquam ſemel violavit jejunium, unicam refectionem tranſgrediendo, ſive ſecundam refectionem ſumendo iterum capit refectionem.

Ad 2. Reſp. Ant. verum eſt, quando vas per unam confractionem redditum eſt inutile: ſi autem adhuc utile eſt; novum peccatum eſſet iterum poſtea confringere. Jejunium verò, etſi per ſecundam refectionem ſit fractum, ac violatum, adhuc tamen poteſt utiliter ſervari quoad aliquid, quemadmodum ſtatim oſtendetur; & idcirco neg. eſt arg. Conſ. & dicendum, non idem eſſe judicium de vaſe quod de jejunio. Quia vas poteſt eſſe tale quod unica fractione prorſus deſtruatur ſic, ut deſinat eſſe vas, & non poſſit amplius ſervire, ſaltem ad uſum illum ad quem ex ſui ratione erat deſtinatum: Jejunium autem complectitur multa; nimirum ut abſtineatur à certis cibis; ut nullæ ſumantur refectiones præter unam; & ut illa non ſumatur ante horam conſtitutam; & ideo, quamvis ſit fractum quantùm ad aliquid, poteſt adhuc ſervari quantùm ad aliud; nam qui comedit carnes poteſt abſtinere à ſecunda refectione; qui ſecundam refectionem ſumpſit poteſt non ſumere tertiam, quartam &c. Aliquid ſimile eſt, ſi quis in una quapiam re fregerit domum aut veſtem alienam etiam notabiliter; is enim de novo peccabit, ſi poſtea iterum eam frangat ea parte, qua poterat prodeſſe: veluti, ſi poſt fractas feneſtras & oſtia vel tecta, ipſos parietes frangat. Unde Azotius p. 1. lib. 7. cap. 11. ad ſimile argumentum quo videretur concludi, eum qui notabiliter antevertit horam jejunii abſque cauſa non amplius teneri eo die jejunare, ſed poſſe deinceps pluries comedere; Reſpondet, Non rectè concludi, propterea quòd non ſit idem in eo qui vas integrum fregit, & in eo qui jejunium ſolvit anticipata cibi ſumptione. Nam præcepto de integro vaſe ſervando ſolum cavetur, ne illud frangamus: at verò præceptum jejunii ſervandi multa complectitur; ac propterea ſicut qui ante horam præfinitam comedit continere ſe debet à carnibus: ita etiam oportet ut non amplius eo die comedat, ne denuò peccet.

Ad 3. negatur Major Sicut enim is qui jejunium fregit carnes comedendo, poteſt adhuc aliqua ex parte

illud

illud ſervare, ſi nimirum à carnibus pluribuſque refectionibus abſtineat: & qui violavit præceptum Eccleſiæ celebrando ſecundam Miſſam in eodem die, aliquo modo poteſt ſervare iſtud præceptum, ſi ab ulterioribus celebrationibus abſtineat; ita qui jejunium fregit ſumendo ſecundam refectionem, quamvis non poſſit præceptum jejunii ſervare perfectè, poteſt tamen ſervare quoad aliquid, ſcilicet quoad ulteriores refectiones quæ omnes præcepto jejunii, quod negativum eſt, cenſeri debent eſſe prohibitæ. Ad prob. Reſp. Non oportere fieri quòd jejunium ſit fractum, ſed ſatis eſſe quòd ſuperſint actus prohibiti, à quibus poteſt eſſe abſtinentia.

Ad 4. reſp. Lex jejunii eſt pœnalis corpori, ſed favorabilis ſpiritui; per eam enim hoc agitur ut caro ſpiritui ſubjiciatur ancilla domino. Deinde leges pœnales reſtringi quidem convenit, ita ſcilicet ut non extendantur ad ea, quæ verbis legum non comprehenduntur: at non ſic, ut per eas non cenſeantur prohiberi illa, quæ verba ipſa prohibent; verba autem legis jejunii prohibent omnes omninò refectiones, præter unam. Alioquin eadem ratione concluderetur, legem de abſtinentia carnium & præceptum de ſilentio per integrum diem ſervando, ita tamen ut unius duntaxat horæ colloquium permittatur, non extendi ad ulteriores, vel abſtinentias, vel locutiones poſt ſecundam.

Ad 5. reſp. Unus quidem jejunii finis eſt mortificatio ſeu marceratio carnis: verumtamen, ſive contingat in hoc aut in illo particulari macerari carnem, ſive non: & ſive quis maceratione carnis indigeat, ſive non indigeat; ſervanda ſunt ea quæ per Eccleſiam præſcribuntur ad jejunium, & ab iis abſtinendum quæ prohibet: vetat autem omnes refectiones præter unam; ab illis ergo eſt abſtinendum. Quapropter negandum eſt, Plures refectiones non prohiberi in jejunio, niſi quatenus earum abſtinentia videtur pertinere ad macerationem carnis. Si enim quiſpiam unam refectionem tam plenam ſumpſerit, ut abſtinentia ab ulterioribus refectionibus non videatur pertinere ad mortificationem carnis: an non violabit jejunium ſecunda refectione ſi eam ſumat.

Deinde neque id quod ſubſumitur verum eſt. Cùm enim tertia & quarta refectiones multùm ſaginent carnem, ſine dubio adverſantur macerationi carnis; ac per conſequens abſtinentia ab illis ad aliquam macerationem carnis pertinet, ut ea ſcilicet non ita ſaginetur.

Neque refert, quòd qui bis comedit non videatur multum mortificare carnem, etiamſi amplius non comedat. Satis enim eſt, quòd earum abſtinentia ſit aliqua mortificatio, eaque non parva, dum ad eas gula incitat; & quòd non abſtinendo, longius receditur à fine jejunii, fiatque contra quàm lex jubeat.

Ad Poſtremum Reſp. Neg. Conſeq. quidquid ſit de Ant. Ejuſmodi enim ſive accuſationes ſive interrogationes prætermittuntur; partim quia Fidelium vulgus ignorat, quid hac in parte ſentiant Theologi; partim quia Confeſſarii, aut alia opinione ſunt imbuti, aut exiſtimant rem utrimque diſputari probabiliter, & ſe poſſe tutò ſequi alteram partem. Quod quidem nos non diffitemur quamdiu res verſatur in Doctorum varia opinione: ſed quæ pars videatur eſſe vera ideoque amplectenda, explicamus.

ARTICULUS VII.

Utrùm hora nona convenienter taxetur ad comedendum his qui jejunant.

Videtur quòd non. Quia tempore jejunii Eccleſiaſtici refectio differenda eſt quouſque homo per eſuriem aut naturæ defectum affligatur; ergo inconvenienter taxatur hora nona ad refectionem. Antec. prob. 1. quia intentio Eccleſiæ inſtituentis jejunia eſt, ut caro affligatur ac dometur: præcepta autem ſervanda ſunt ſecundùm intentionem præcipientis.

2. Quando Deus in veteri lege præcipiebat jejunia, ſic dicebat, *Affligetis animas veſtras* Levit. 16. 23. & alibi; ergo jejunandum eſt uſque ad afflictionem.

3. Strictior eſt abſtinentia tempore jejunii Eccleſiaſtici, quàm ſit ea quæ jejunio virtutis ſervari debet: ſed in jejunio virtutis tunc ſumenda eſt refectio, quando corpus indiget; ergo jejunio Eccleſiaſtico differenda eſt refectio, donec corpus non ſolùm indigeat, ſed etiam affligatur per eſuriem.

B. Thomas Reſpondet, Convenienter taxari horam nonam ad comedendum his qui jejunant; quod non eſt intelligendum poſitivè, quaſi jubeatur ut in die jejunii cibus ſumatur hora nona; ſed partim negativè, partim poſitivè, quia præcipitur ne ante illam horam ſumatur cibus, permittitur autem tunc ſumi. Reſp. ad arg.

Reſponſionem ſuam probat. 1. Quia communior hominum conſuetudo comedendi eſt circa horam ſextam: jejunando autem uſque ad horam nonam fit aliqua notabilis caſtigatio carnis & concupiſcentiæ, per abſtinentiam ſcilicet trium horarum ultra conſuetum; quæ tamen caſtigatio ſic eſt moderata, ut corpus non multum inde lædatur.

2. Quia Chriſtus hora nona complevit ſuam paſſionem, & emiſit Spiritum; conveniens igitur eſt, ut uſque ad illam horam jejunantes quadantenus conformemur ejus paſſioni.

Sciendum autem, quòd B. Thomas loquatur ſecundùm conſuetudinem quæ ſuo adhuc tempore vigebat, jejunandi ſcilicet uſque ad horam tertiam pomeridianam; illa eſt enim quam ab ortu ſolis computando vocat nonam: ſicut etiam horam ſextam, intelligit eam quæ à nobis dicitur duodecima meridiana; alioquin antiquis Eccleſiæ temporibus non ſumebatur in die jejunii refectio ante veſperam, quemadmodum colligitur ex Philone apud Euſebium lib. 2. Hiſt. Eccl. cap. 16. ubi de Religioſis Alexandrinis ſcribit, quòd *Cibum aut potionem ante Solis occaſum nemo illorum capit*: & ex Baſilio ſerm. 1. de Jejun. ubi reprehendens eum qui ad lites & contentiones jejunat: *Expectas*, inquit, *veſperam ut cibum capias; ſed diem totum abſumis apud tribunalia*. Similiter Auguſt. ſerm. 56. de Temp. ſcribit: *Nihil prodeſſe, certa die longum duxiſſe jejunium, ſi poſtea ciborum ſuavitate vel nimietate anima obruatur.* Qui etiam lib. de Mor. Eccl. cap. 33. ait: *Quotidie ſemel ſub noctem reficere corpus in diebus jejunii, uſquequaque uſitatiſſimum eſſe.* Varietas horæ ſolvendi jejunii. Quæ cùm ita ſint; obſervandum tamen, jam olim duplicem fuiſſe horam ſolvendi jejunii, prout diverſum eſt jejunium. Nam hora ſolvendi jejunii communis, ſeu ejus quod extra Quadrageſimam occurrit, erat nona, hora autem ſolvendi jejunii Quadrageſimalis, quod eſt strictius cæteris, erat veſpertina.

De priori loquitur Epiphanius in Comp. Doctr. his verbis: *Quarta & pro Sabbatho jejunium ſtatutum eſt uſque ad horam nonam.* Et ſimiliter Tertull. lib. cont. Pſych. c. 10. agnoſcit quartæ & ſextæ feriæ jejunium extendi uſque ad nonam, quamvis ipſe Montaniſta factus reprehendat Catholicos, contra quos eum librum ſcribit, quòd nulla ſervarent jejunia uſque ad veſperam. Verùm falſam & calumnioſam eſſe iſtam reprehenſionem; partim ex dictis; partim ex dicendis manifeſtum eſt, idque etiam oſtendit Pamelius in Schol. ad iſtud c. 10. ex ipſo Tertull. quum adhuc eſſet Catholicus.

De poſteriori, Conc. Cabilon. de Conſec. diſt. 1. cap. *Solent*, ita ſcribit, *Solent plures, qui ſe jejunare putant in Quadrageſima, mox ut ſignum audierint ad horam nonam comedere. Qui nullatenus jejunare credendi ſunt, ſi ante manducaverint quàm veſpertinum celebretur officium. Concurrendum eſt enim ad Miſſas* (quæ tunc celebrantur poſt horam nonam, ut patet ex Microl. c. 49. & ex hoc ipſo cap. *Solent*) *& auditis Miſſarum ſolemnibus, & veſpertinis officiis, & largitis eleemoſynis, ad cibum accedendum eſt*. Hinc Micrologus c. 46. de Obſerv. Eccl. *In hoc Quadrageſimale jejunium ab aliis differt diebus, quòd in aliis poſt nonam; in hoc autem poſt veſperam reficere debemus. Nec juxta canones quadrageſimaliter jejunare cenſemur, ſi ante veſperam reficimur.* Similiter S. Benedictus ſuæ Reg. c. 41. cùm dixiſſet: *quarta & ſexta feria jejunent uſque ad nonam*; ſcribit: *In Quadrageſima verè uſque ad Paſcha ad veſperam reficiant*. Et Bern. ſerm. 3. de Quadrageſim. *Hactenus* (ab Idibus nimirum Septembris juxta regulam Sanct. Benedicti) *uſque ad nonam jejunavimus ſoli; nunc uſque ad veſperam jejunabunt nobiſcum pariter univerſi, Reges & Principes, Clerus & populus, nobiles & ignobiles, ſimul in unum dives & pauper.*

Cæterùm veterem illam conſuetudinem jejunandi uſque ad veſperam non diu poſt tempora S. Beroardi perduraſſe liquet ex eo, quòd ætate S. Thomæ moris erat hora nona refici jejunantes, non facta diſtinctione jejunii Quadrageſimalis vel alterius. Tandem verò exolevit antiquus rigor, & conſuetudine paulatim invaleſcente (cui Præſules Eccleſiæ non cenſuerunt eſſe contradicendum, ſed humanæ potiùs infirmitati condeſcendendum) factum eſt, ut omnium jejuniorum ſolvendorum tempus; ſive ut hora circa quam in omnibus jejuniis licitum eſt ſumere refectionem ſit, quàm vocare ſolemus duodecimam ad meridiem. Et qui conſuetudinem illam ſequuntur, nullatenus peccant, quia conſuetudo rationabilis ſicut poteſt humanam legem abrogare, ita & mitiorem reddere. Ac nihilominus qui ultra iſtam horam jejunant ſuamque refectionem differunt in tempus, aut pomeridianum, aut veſpertinum, nullo etiam modo ſunt culpandi, ſed laudandi potius, quando nullus intervenit contemptus nullumque ſcandalum tamquam qui ad veterem eumque perfectiorem jejunandi morem magis accedant.

Porro conſuetudinem præſentem eſſe rationabilem; Cajetanus ad hunc art. docet à proportione. Hora nona erat tempus conveniens ſumendi refectionem in die jejunii, quando homines ordinariè comedebant hora ſexta; ergo nunc tempus conveniens in jejunio reficiendi eſt hora ſexta, quandoquidem homines communiter ſolent comedere hora tertia, ſeu circa horam nonam matutinam, vel etiam antea. Hoc enim pacto differtur refectio ad tres horas ultra tempus ordinarium ſicut olim, quando, non ſolebant mane jentaculum ſumere, ſed tantùm meridie prandere. Quando autem cœperit hæc conſuetudo, non omnino conſtat: apparet tamen quòd ſtatim poſt tempora B. Thomæ quibuſdam in locis viguerit. Nam Richardus de Media villa paucis annis ipſum ſecutus, in 4. diſt. 15. art. 3. q. 8. ita ſcribit; *Diebus jejuniorum hora comedendi determinata ab Eccleſia eſt hora nona, quia ſic diu obſervavit conſuetudo*. Et poſtea: *Quamvis hi qui comedunt ſtatim poſt horam ſextam vel hora ſexta, derogent in aliquo perfectioni jejunii, non tamen ſunt tranſgreſſores hujus quod eſt neceſſitatis in jejunio, maximè quia jam invaluit conſuetudo in multis locis comedere ſtatim poſt horam ſextam, vel ipſa hora ſexta*. Et Durandus Richardo poſterior aliquot annis eadem diſt. qu. 9. de iſta conſuetudine velut ab omnibus recepta ſic loquitur: *Comedentes in Quadrageſima & quibuſcumque aliis jejuniis circa horam ſextam non peccant, quia tam Papa quàm Cardinales, Prælati & Religioſi ſic obſervant*. Quòd autem quidam ſuſpicati ſunt, doctrinam Bea. Thom. de comeſtione ad horam nonam intelligendam eſſe de illius horæ principio, ita ut ſignificare voluerit, ſtatim poſt completam horam ſextam inchoata nona poſſe Fideles in diebus jejuniorum comedere; non ſatis cum textu convenit, ubi hora ſexta haud dubiè intelligitur ſecundùm ſui complementum ſeu finem; ac per conſequens etiam hora nona ſic debet intelligi, præſertim cùm addat rationem ex myſterio Paſſionis, quam dicit fuiſſe completam hora nona; certum autem ſit, Chriſtum expiraſſe ad finem horæ nonæ, & non ad ejus principium.

Quæ cùm ita ſint, obſervatione tamen dignum eſt, ſupereſſe quædam veteris Eccleſiaſtici moris veſtigia, ut quòd in Vig. Nativ. Dom. quidam jejunant uſque ad veſperam; quorum laudanda eſt pietas, ſicut & aliorum culpanda ſuperſtitio à Judæis & Saracenis deſcendens, qui jejunare volunt donec ſtellam aliquam conſpexerint. Item quòd in prædicta Vigilia & ſimiliter in Vigilia feſti omnium Sanctorum quibuſdam in Eccleſiis non ſumatur refectio, niſi poſt veſperas decantatas, ſicut & in feriis Quadrageſimalibus. Ejuſdem veteris moris aliud monumentum eſt, quòd toto anno quando extra Quadrageſimam eſt jejunium, ac etiam feriis ſextis cujuslibet ſeptimanæ, officium nonæ canitur ante prandium in Eccleſiis illis, in quibus alio tempore ſolet poſt prandium dici. Significant enim hæc, quòd olim illis diebus jejunaretur uſque ad nonam.

Ad Argum. contrarium initio allatum Reſp. Neg. Antec. Ad 1. ejus prob. Reſp. cum Durando in 4. dub. 15. q. 10. & cum Jo. Medina Tract. 4. de Jejun. q. 6. Intentionem præcipientis eſſe duplicem, ſcilicet de objecto ſeu materia præcepti, & de fine quem vellet ex præcepti obſervantia provenire. Ad implendam priorem intentionem quilibet præcepto obnoxius obligatur, quia non poteſt impleri præceptum niſi in ſua materia: ad poſteriorem non obligatur, quia ſiuis præcepto extrinſecus non cadit ſub præceptum quaſi præcipiatur, ſed tantùm velut qui proponitur vel oſtenditur. Sicut quando Dux militum eis jubet ut fortiter pugnent, una ejus intentio eſt de pugna fortiter agenda; altera autem intentio ipſius eſt ut conſequantur victoriam. Prior eſt de materia præcepti, & obligat milites ut eam implere debeant: poſterior eſt de fine præcepti, neque milites obligat ut finem illum conſequantur, cùm non ſit in eorum poteſtate. Simili modo intentio Eccleſiæ præcipientis jejunium eſt duplex. Una ut ſolùm comedatur ſemel, idque non ante horam conſtitutam, neque de cibis prohibitis. Altera ut affligatur caro, & dometur concupiſcentia. Prior eſt obligatoria, quia cadit ſuper materia præcepti: poſterior non obligat; quia ſolùm eſt de fine. Et confirmat. Poteſt enim contingere, quòd aliquis tali alimento utatur in una refectione, ut per illud magis nutriatur ejus corpus, quàm alicujus alterius qui duas ſumit refectiones, quorum tamen poſterior violatet jejunium & non prior. Præterea. Qui conſuevit frequenter jejunare, nullam ſentiet afflictionem, ſi in Quadrageſima ſumat moderatam refectionem; nemo tamen dubitat quin præcepto Eccleſiæ ſatisfaciat non minus quàm alter, qui cum jejuniis non ſit aſſuetus, cum moleſtia unicam refectionem ſumit.

Ad 2. probat. Reſp. Neg. Conſeq. Cùm enim dicitur *Affligetis animas veſtras*, ſenſus eſt; Jejunabitis Abſtinebitis ab eis, quæ hominum appetitus deſiderare ſolet, Subtrahetis corpori cibos, qui ſicut nati ſunt ei parare voluptatem; ita illorum carentia nata eſt parere afflictionem, ſive interim afflictio ſequatur ſive non.

Ad 3. etiam Neg. Conſ. Nam ſtrictior abſtinentia non conſiſtit in eo, quòd abſtineantur uſque ad eſuriem vel afflictionem: ſed in eo, quòd à certis cibis ſit abſtinendum, & quòd tantùm ſemel liceat reficere, idque non ante certam horam. Porrò quæ de hora refectionis in die jejunii dicuntur, B. Thomas in reſp. ad 2. rectè monet non ita eſſe accipienda, ut hora illa ſumatur *Secundùm ſubtilem examinationem, ſed ſecundùm groſſam æſtimationem*; ideoque ſufficiat, ſi circa eam horam cibus ſumatur, nec anxiè curandum eſt an punctum horæ ſonuerit. Dubium nihilominus manet.

An & quale peccatum ſit horam notabiliter prævenire: Quidam Angelicam ſummam ſecuti, venialem culpam æſtimant, eò quòd alioqui nihil omnino intereſſet aut valde parum, non ſervare jejunium, & tempus refectionis antevertere.

Pro reſp. ſit.

Concluſio I.

PRævenire horam refectionis etiam notabiliter in die jejunii nullum eſt peccatum, ſi fiat ex cauſa legitima: veluti quia non vacabit hora conſueta comedere, ſive ob iter arripiendum, ſive ob hoſpites, ſive ob aliud juſtum impedimentum: commune eſt enim, quòd à præceptorum tranſgreſſione excuſet cauſa legitima.

Concluſio II.

PArum prævenire horam refectionis, ut ad quadrantem horæ, vel etiam ad mediam horam abſque cauſa legitima, peccatum eſt veniale. Quia hoc eſt tranſgredi præceptum, ſed in modico duntaxat.

Concluſio III.

VErius eſt, eum qui notabiliter anticipat horam refectionis, non habens ad hoc faciendum cauſam legitimam, peccare mortaliter. Quia tranſgreditur præceptum in re notabili eaque tali, quæ multum pertinet ad rationem jejunii Eccleſiaſtici. Unde B. Thomas in 4. diſt. 55. qu. 3. art. 4. quæſt. 3. *Cùm Eccleſia inſtituit certum tempus comedendi jejunantibus; qui nimis notabiliter anticipat, jejunium ſolvit*. Hoc autem valere idem ac ſi diceret, eum frangere jejunium ita ut mortaliter peccet, ſatis colligi poteſt ex quæſt. 2. ubi ſimiliter dicit, Comeſtionem carnium ſolvere jejunium, haud dubiè intelligens ſolutionem mortalem. Ita etiam ſentiunt Paludanus eadem dub. art. 4. Sylveſter verbo *Jejunium* quæſ. 4. Cajetanus ad hunc art. Covarruvias lib. 4. Variarum cap. 20. num. 14. Navarrus cap. 21. num. 27. Azor. p. 1. lib. 7. ca. 11. Quiſnam verò cenſeatur notabiliter anticipare tempus; non uſque adeò conſtat. Certum tamen videtur de illo qui per duas horas infra quam ſit ſolitum; veluti qui circa nonam matutinam pranderet, & probabile de eo qui per integram horam; ut ſi quis circa horam decimam abſque cauſa reficeretur, cùm talis hora ſit notabilis pars temporis ad Eccleſiaſticum jejunium neceſſarii. Dictis non obſtat, quòd qui ad horam decimam reficeretur, videretur tempus anticipare ad duas horas: cùm enim hora duodecima non ſit ponctualiter & mathematicè accipienda, præſertim ſecundùm conſuetudinem quæ alicubi habet, ut paululum antea liceat veſci abſque peccato; is qui circa decimam veſceretur, non multò plus quàm per unam horam præveniet.

Ad rationem contrariam Reſp. Hoc intereſſe inter eum qui omnino non jejunat, & eum qui notabiliter horam antevertit, quòd prior graviùs peccet, ac interdum etiam plura peccata committat: non ſimiliter poſterior. Alioquin retorqueri poteſt argum. hoc modo. Si veniale duntaxat peccatum eſt, tempus refectionis multum prævenire ſine cauſa; igitur nihil aut parum intereſt, an quis ad duas vel tres horas præveniat, an ad quadrantem horæ.

In argum. ad oppoſitum vitiosè hactenus legebatur Conc. Chalced. pro quo in editione Duacenſi reſtitutum eſt Conc. Cabilon. ex quo verba hic recitata allegantur in jure Can. juſſu Gregorii XIII. emendato, conformiter iis quæ Bea. Thomas habet in 4. Sent. diſt. 15. q. 3. art. 4. quæſt. 3. in arg. *ſed contra*.

Articulus VIII.

Utrùm convenienter jejunantibus indicatur abſtinentia à carnibus, & ovis, & lacticiniis.

VIdetur quòd non. 1. Quia *non quod intrat in os coinquinat hominem* Matth. 15. ergo non erunt immundi Catholici, etiamſi comedant carnes, & ova, & lacticinia quovis tempore.

2. Chriſtus Luc. 10. vult Apoſtolos edere & bibere quæ illis apponuntur, ſimiliterque loquitur Paulus Apoſtolus 1. ad Corin. 10. *Omne quod vobis apponitur manducate*; ergo non eſt abſtinendum à carnibus.

3. *Eſca nos non commendat Deo*. 1. ad Cor. 8. Parum igitur refert, ſive quis à carnibus abſtineat, ſive comedat. Et ſi comedat; non poteſt argui tamquam malefaciens, quoniam ipſum ideo argui Apoſtolus vetat ad Rom. 14. dicens: *Qui non manducat manducantem non ſpernat*. Et conformiter ad Coloſſ. 2. *Nemo vos judicet in cibo aut in potu*. Unde paulò poſt idem Apoſtolus ait: *Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis hujus Mundi, quid adhuc tamquam viventes in Mundo decernitis. Ne tetigeritis, neque guſtaveritis, neque contrectaveritis*.

4. Apoſtolus 1. ad Timoth. 4. prædicit venturos quoſdam, qui prohiberent veſci cibis quos Deus creavit, & ab illis tamquam à ſpiritu erroris caveri jubet.

5. *Omnia ſunt munda mundis* ad Tit. 1. ergo Chriſtianis qui vocatione mundi ſunt, licet de omni genere ciborum quovis tempore veſci.

6. Alcibiades apud Euſebium lib. 5. c. 3. per viſionem Attalo Martyri factam reprehenſus eſt, quòd pane & aqua contentus abſtineret carnibus.

7. Spiridion, referente Sozomeno lib. 1. ca. 11. appoſuit in Quadrageſima carnes hoſpiti, & de illis ipſemet comedit.

8. Auguſtinus non agnoſcit neceſſitatem abſtinendi à carnibus in Quadrageſima ſed ſpontaneam libertatem. Nam lib. 30. contr. Fauſt. cap. 5. dicit, Chriſtianos non Hæreticos ſed Catholicos, non ſolùm à carnibus, ſed etiam à quibuſdam terræ fructibus abſtinere; vel ſemper ſicut pauci; vel certis diebus atque temporibus ſicut per Quadrageſimam ferè omnes, quantò magis quiſque vel minus, ſeu voluerit, ſeu potuerit.

9. Quorumdam piſcium ac etiam vini uſus magis repugnat fini jejunii, id eſt macerationi carnis, quàm uſus carnium macilentarum & caſei ſaltem aridi; ergo inconvenienter prohibetur ſimilium carnium & caſeorum uſus in jejunio. Hæc præcipua ſunt quæ tum veteres, tum novi Hæretici proferre ſolent contra ciborum delectum, quem Eccleſia ſervari vult diebus jejuniorum, eſtque tertium inter ea, quæ initio art. 6. diximus ad Eccleſiaſtici jejunii rationem pertinere.

Quapropter Beat. Thomæ certiſſima Reſponſio eſt, Quoſdam cibos rectè ab Eccleſia interdici je- Reſp. affirm. junantibus, & carnes quidem in omnibus omninò jejuniis Eccleſiaſticis: inſuper autem ova & lacticinia in jejunio Quadrageſimali. Carnes intelliguntur animalium in terra quieſcentium & reſpirantium; ſive animalium in terra gradientium, & volatilium, quemadmodum declarat Beat. Thomas. Quod idcirco eſt obſervandum, quia caro piſcium non eſt per Eccleſiam prohibita in diebus jejuniorum. Eſſe autem piſcibus ſuam carnem; manifeſtè probat illud 1. ad Cor. 15. *Non omnis caro, eadem caro, ſed alia quidem eſt hominum, alia vero pecorum, alia volucrum, alia autem piſcium*. Probat inſuper, quòd Plinius lib. 9. ca. 17. de Mullis ſcribit, quòd *E alga veſcuntur & oſtreis, & limo, & aliorum piſcium carne*. Ova & lacticinia ſimiliter intelliguntur animalium greſſibilium & volatilium, ſeu quæ ex ejuſmodi animalibus ortum habent, ut caſeus, butyrum, & alia hujuſmodi. *Par eſt*, ait Gregorius cap. *Denique* diſt. 4. *ut quibus diebus à carne animalium abſtinemus, ab omnibus quoque quæ ſementinam carnis trahunt originem jejunemus*; à lacte videlicet, caſeo, & ovis. Quare autem Eccleſia in jejunio prohibeat carnes animalium greſſibilium & volatilium potius quàm aquatilium; ratio eſt. Quia jejunium, quod indicit, ordinatur ad reprimendas carnis concupiſcentias, quæ ſunt circa delectationes gulæ & luxuriæ; ideòque cibos illos Eccleſia interdicit, qui & in comedendo maximè habent delectationem, & hominem ad venerea maximè provocant; hujuſmodi autem ſunt carnes animalium greſſibilium, & avium; nam hæ & delectabiliùs ſumuntur quàm alii cibi; & plus nutrimenti adferunt, atque adeò copioſiorem materiam nutrimento ultimo ſuperfluam & ſpirituoſam important, quæ in corpore ſervatur, & ad propagationem ſpeciei ordinatur; hæc autem materia quantò eſt abundantior, tantò majus eſt incitamentum luxuriæ. Porrò eam à carnibus in diebus jejunii abſtinentiam eſſe antiquiſſimam, vetuſtiſſimorum Patrum teſtimonia probant, Theleſphori diſt. 4. cap. *Statuimus*, Cyrilli Jeroſolymitani Catecheſ. 4. Baſilii homil. 1. de Jejunio, Chryſoſtomi homil. 2. in Geneſim, Auguſtini libr. 30. cont. Fauſtum cap. 5. Tacita ob. Idemque affirmat Leo IV. de Conſecr. diſt. 3. caput *De uſu carnium*. Imo Clemens Rom. lib. 5. Conſtitut. Apoſtolorum cap. 17. & Epiphanius in Compendiar. Doctr. tradunt, per ſex dies hebdomadæ ſanctæ omnes Fideles olim perſeveraſſe in ſiccorum uſu, utentes tantùm pane, ſale, & aqua. Quod autem à quibuſdam objicitur: Jejunia veteris Teſtamenti fuiſſe abſque certorum ciborum abſtinentia; neque verum eſt, cùm Daniel jejunando abſtineret à carnibus, Daniel 10. neque ſi verum eſſet quicquam con-

Digitized by Google

cluderet; cùm major abſtinentia poſſit requiri à Chriſtianis quàm requireretur à Judæis. Et quamvis hæc deberent ſufficere ad oſtendendum quòd delectus ciborum neutiquam (ſicut hæretici volunt) ſit improbandus, quando non ex errore vel ſuperſtitione aſſumitur, ſed ex devotione, obedientia, aliove honeſto fine; quædam nihilominus ſunt addenda.

Apoſtolus ad Rom. 14. ſcribit; bonum eſſe *Non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut ſcandalizatur, aut infirmatur.* Et 1. Cor. 8. *Si eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem.*

In Conc. Jeroſolym. Apoſtoli decreverunt, ut Fideles abſtinerent ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato, Act. 15.

S. Petrus, juxta Nazianzenum Orat. 16. lupinis, quod eſt genus quoddam leguminis, unico aſſe emptis ordinariè alebatur.

S. Matthæus, teſte Clemente Alexandrino lib. 2. Pedag. cap. 1. ſeminibus, baccis, & oleribus, abſque carnibus utebatur.

S. Jacobus frater Domini appellatus vinum & ſiceram non bibit, animalium carnibus ſe abſtinuit; quemadmodum ex Hegeſippo Apoſtolorum ætati proximo refert Euſebius lib. 2. cap. 22.

S. Joannem Baptiſtam à cibis delicatioribus abſtinuiſſe potius eſt, quàm ut probari debeat. De illo dixerat Angelus Lucæ 1. quod *Vinum & ſiceram non biberet*: & Matth. 3. ſcribitur; quòd *Eſca ejus erat locuſta, & mel ſilveſtre*. Hinc veritas de illo affirmat, quòd *Venit Joannes neque manducans neque bibens.* Matth. 11.

Deinde lumine naturali conſtat, oportere delectum ciborum ſervare, quando vel Medicus præſcribit, vel alioquin valetudinis ratio hoc poſtulat; quare igitur non eſſet etiam ſervandus, quando Eccleſia id jubet? Verumtamen quod ad delectum ciborum attinet, cùm in Quadrageſima cæteriſque jejuniis Eccleſiaſticis ubique ſervetur abſtinentia à carnibus; quoad abſtinentiam tamen à cæteris eſt diverſitas. Nam extra Quadrageſimam paſſim permittuntur ova & lacticinia, quamvis non ubique; ut ex Navarro cap. 21. num. 15. liquet. In ipſa etiam Quadrageſima quibuſdam in locis ſemper diſpenſatur, ut liceat veſci lacticiniis, non autem ut ovis. Ad benè verſandum in iſtiuſmodi varietatibus obſervandum eſt, ut ad quemcumque locum quis devenerit, accommodet ſe loci iſtius conſuetudini ſine ſcrupulo ſecundùm regulam Beati Hieronymi, epiſt. 28. *Illud te breviter admonendum puto: traditiones Eccleſiaſticas præſertim quæ Fidei non officiant, ita obſervandas, ut à Majoribus tradita ſunt: nec aliorum conſuetudinem aliorum contrario more ſubvertit.* Unde Aug. epiſt. 86. *In his rebus, de quibus nihil certi ſtatuit Scriptura divina, mos populi Dei, vel inſtituta Majorum pro lege tenenda ſunt.* Et poſtea ex Sanct. Ambroſio refert: *Ad quamcumque Eccleſiam veneritis, ejus morem ſervate; ſi pati ſcandalum non vultis, aut facere.* Quibus conſentiens Beat. Thom. hìc ad 3. ſcribit, quòd quoad diverſas conſuetudines quæ apud diverſos exiſtunt, eas quiſque *Obſervare debet ſecundùm morem eorum inter quos verſatur*. Neque hìc quærendum eſt, an conſuetudo fuerit per quadraginta annos præſcripta: ſed ſufficit, quòd inoleverit, atque ut talis obſervetur, Epiſcopis ſcientibus & non contradicentibus.

Ad 1. Argum. Reſp. Neg. Conſeq. Quamvis enim cibus ſecundùm ſe ſeu ex natura ſua non coinquinet hominem; inobedientia tamen per quam Eccleſiæ mandata quiſpiam tranſgreditur, hominem coinquinat, quemadmodum & concupiſcentia vel intemperantia, quando plus aut avidius cibum ſumit quàm recta ratio dictet. Vide Auguſt. lib. de Mor. Eccl. cap. 33. Quapropter ſicut *Non quod intrat in os coinquinat*, & tamen primus homo fuit coinquinatus ſumendo fructum vetitum Gen. 3. ac etiam coinquinabantur illi, qui poſt datam legem Moyſi veſcebantur animalibus immundis, per ſuam ſcilicet vel ſuperbiam, vel intemperantiam, vel inobedientiam; ita etiam modò coinquinantur, qui diebus jejuniorum veſcuntur cibis prohibitis.

Ad 2. etiam Negan. Conſeq. Nam juxta Ambroſium, Theophylactum, & alios Commentatores, verborum Chriſti ſenſus eſt, Eſtote contenti cibis qui vobis apponuntur, tametſi fortaſſe viles ſint ac palato ingrati; Neque ſitis curioſi ut bonos & lautos deſideretis vel quæratis. Loquitur autem Chriſtus de cibis, qui pro tempore & loco ſunt liciti: ſi enim fuiſſent Apoſtolis, cùm in aliquam domum recipiebantur, appoſiti cibi aut venenati aut per legem Moſaicam prohibiti; nullo modo intendebat Chriſtus quòd deberent eos manducare, cùm priori bus veſci lex naturæ vetet: poſteriores autem lex poſitiva divina, quæ adhuc tunc vigebat, prohiberet. Præterea. Si fuiſſent illis cibi oblati eo loco vel tempore, quo non ſine puſillorum ſcandalo potuiſſent illis veſci; certum eſt, quòd Chriſtus non volebat ut eis veſcerentur, qui non ſine gravi interminatione. Matth. 18. dixit: *Væ mundo à ſcandalis: Neceſſe eſt enim ut veniant ſcandala: verumtamen væ homini illi per quem ſcandalum venit.*

Similiter quod Apoſtolus ait, *Omne quod vobis apponitur manducate*; hunc ſenſum habet. Carnes & alia quæ vobis apponuntur liberè poteſtis comedere, ita ut non oporteat, imò neque expediat vos interrogare, num cibi illi ſint immolatitii, ſeu idolis immolati, quantum quidem ad rationem conſcientiæ veſtræ attinet, ut qui ſciatis nullum cibum eſſe immundum, & idolum atque idolothytum nihil eſſe; ac proinde non poſſe inquinare animum comedentis. Supponit verò Apoſtolus, tam id quod eſt legis divinæ & Eccleſiaſticæ, quàm quod eſt legis naturæ: ac propterea ſicut non licet edere cibos inſalubres & nociturος, quoniam id lex prohibet; ita non eſt licitum tunc veſci carnibus, quando Eccleſia jubet abſtinendum, quia & Chriſtus Matth. 18. vult Eccleſiam audiri; & ipſe Apoſtolus monet eſſe obediendum Præpoſitis, ad Hebr. 13.

Ad 3. Reſpon. Neque illius Conſeq. valere. Dicit namque Apoſtolus quòd *Eſca nos non commendat Deo*, per ſe nimirum, eò quòd cibi ciborumque uſus per ſe nihil conferant ad pietatem qua Deo placetur; ſed non ait, quòd abſtinentia cibi juxta præſcriptum Eccleſiæ ſervata nos non commendet Deo: quia licèt carnes edere non ſit ſecundùm ſe actus virtutis, uti nec vinum bibere; abſtinere tamen à carnibus aut vino ea ratione, qua Eccleſia jubet eſſe abſtinendum, virtutis actus eſt, & quidem religionis, quando illa abſtinentia aſſumitur ut carne edomita, promptior ſit ſpiritus ad ſerviendum Deo. Non abſtinere autem quando Eccleſia præcipit abſtinendum, propterea eſt reprehenſibile, quia eſt tranſgreſſio mandati, quod obſervari poterat ac debebat. Neque Apoſtolus capitul. 14. ad Roman. dicit, eum qui veſcitur cibis ab Eccleſia prohibitis, eo tempore quo prohibiti ſunt, non poſſe argui tamquam malè facientem: ſed longè aliud ſignificat, nimirum quòd is, qui adhuc eſt tam infirmus in fide Chriſtiana, ut neſciat diſcrimen ciborum immundorum à mundis, quod lege Moſaica erat præſcriptum, per Chriſtum ejuſque legem Evangelicam eſſe ſublatum, ideoque adhuc abſtinet à quibuſdam cibis tamquam aut legaliter aut etiam natura ſua immundis; non condemnet illum velut legis tranſgreſſorem, aut immundo cibo ſe contaminantem, qui cùm ſit firmior in Fide, ſciatque & nullum cibum eſſe natura ſua immundum, & pro Chriſtiana libertate licitum eſſe quibuslibet cibis indifferenter veſci, (eo videlicet tempore, quo Eccleſia non præſcribit aliquorum abſtinentiam) manducat cibos quos ipſe non audet manducare.

Ad Coloſſ. 2. Idem Apoſtolus ſecundùm interpretationem Hieronymi in epiſt. ad Algaſ. qu. 10. loquitur de ceremoniis Judaicis, deque illis rebus ac cibis quos ſecundùm Legem non licebat, aut tangere, ut morticinium; aut guſtare, cujuſmodi erat caro ſuilla; aut contrectare, emendo vel vendendo quippiam talium: nullo autem modo de cibis, quorum abſtinentia vel ex Eccleſiæ præſcripto, vel ex propria devotione aſſumitur ad mortificationem carnis. Ne- Ob.
que refert, Apoſtolum facere ſermonem de doctrinis hominum. Quamvis enim lex Moſaica Dei & Reſp.

non

non hominum præcepta contineret; quatenus tamen erant ei inſtituta phariſaica permixta, & quatenus ſic erat corrupta, non niſi ad hominum doctrinas pertinebat: ad hujuſmodi autem inſtituta reſpicit Apoſtolus, ut ex Hieronymo conſtat, atque etiam ex contextu colligi poteſt. Non contentus enim dixiſſe. *Ne tetigeritis*; addit tamquam quid diverſum. *Ne-* Ob. *que contrectaveritis*, quod ad alia quædam, quorum contactus non ipſa lege, ſed hominum traditione fuerat prohibitus, videtur referendum. Non refert etiam Reſp. quòd Apoſtolus dicens, *Nemo vos judicet in cibo*. Subjunxit *aut in potu*, cùm tamen nullus potus fuerit in lege prohibitus tamquam immundus: veriſimile enim eſt, Scribas & Phariſæos inter alias traditiones ſuas, etiam quædam genera potus interdixiſſe. Quamquam & dici poſſit, eum potum fuiſſe legaliter immundum, qui repetiebatur in vaſis immundis; ſive quod carerent operculo, Num. 19. ſive quòd in ea cecidiſſet morticinum. Levit. 11. ubi etiam legitur *Omne liquens quod bibitur de univerſo vaſe*, polluto ſcilicet, *immundum erit*.

Ad 4. Reſp. Apoſtolum illic prædicere futuros quoſdam qui præciperent abſtinere à cibis, tanquam per ſe ſeu natura ſua malis & immundis; cùm tamen omnes cibi natura ſua mundi ſint, juxta illud ejuſdem Apoſtoli ad Rom. 14. *Omnia quidem ſunt munda, ſed malum eſt homini qui per offendiculum manducat*. Iſtius erroris fuerunt Ebion apud Ignatium in epiſt. ad Philadelph. Saturninus apud Irenæum, lib. 1. c. 22. Encratitæ & Marcionitæ apud Chryſoſtomum, Manichæi apud Epiphanium, Auguſtinum, & alios.

Ob. Reſp. Nec obſtat, quòd Apoſtolus loquatur de his qui in noviſſimis diebus ſunt futuri. Nam per dies noviſſimos rectè intelliguntur tempora ſubſequentia, totumque tempus novi Teſtamenti, quod eſt à Chriſto uſque ad finem Mundi, Scriptura ſolet vocare dies noviſſimos, aut horam noviſſimam, aut fines ſæculorum. Unde quod Joel dixerat futurum in noviſſimis diebus, S. Petrus Act. 2. ait impletum in Pentecoſte; & 1. ſuæ epiſt. c. 1. ſcribit, Chriſtum præcognitum quidem ante Mundi conſtitutionem, manifeſtatum autem noviſſimis temporibus. S. quoque Joan. 1. epiſt. c. dicit, *Filioli noviſſima hora eſt*. Et 1. ad Cor. 10. dicitur, Nos ſumus *in quos fines ſæculorum devenerunt*.

Ad 5. Neg. Conſ. Quamvis enim in creaturis Dei nihil ſit ex ſe immundum, quod poſſit Animam coinquinare, ſed benè ac ſanctè utentibus omnia ſint munda: non licet tamen eo tempore cibis illis uti, quos legitimam poteſtatem habens tunc interdicit, cùm conſtet, obediendum eſſe mandatis Superiorum; ac proinde qui vellet iis cibis eo tempore uti, non eſſet immundus, ſed inobediens, intemperans, ſuperbus.

Ad 6. Reſp. Euſebium referre, quòd Attolo Martyri fuerit indicatum Alcibiadem parum conſideratè feciſſe, quòd pane ſolo & aqua tunc uteretur, ſicut prius conſueverat; partim quia Alcibiades erat in carcere cum aliis pluribus, qui ex ejus tanta abſtinentia eo tempore & loco, ubi nec jubebatur, nec erat expediens, offendebantur; partim quia Fideles in carcere concluſi frequenter ſubjiciebantur tormentis ac debilitabantur; ideòque habebant opus cibis qui vires refocillarent. Prudentia proinde dictabat, aliquid tunc eſſe remittendum de auſteritate, quod & fecit Alcibiades. De abſtinentia verò juxta præſcriptum Eccleſiæ nihil ibi dicitur.

Ad 7. Reſp. Non conſtare de illis quæ refert Sozomenus cùm de illo ſcribat Beat. Gregorius lib. 6. epiſt. 31. ſeu cap. 195. eum multa mentiri; cùmque Ruſinus lib. 10. Hiſt. cap. 5. ubi de Spiridione agit, nihil de iſta hiſtoria loquatur. Si tamen vera ſunt quæ refert; dicendum, quòd Spiridion carnes tunc appoſuit ob neceſſitatem urgentem; cùm enim ſolitus eſſet plures dies abſque omni cibo tranſigere; nullum omninò cibum habebat reſervatum quem hoſpiti apponeret, præter ſolas carnes ſalitas: hoſpes autem qui advenerat, cùm eſſet valde ſatigatus, indigebat cibo. Neque tamen voluiſſet illis carnibus veſci, niſi habuiſſet exemplum Spiridionis; & idcircò de iis ipſe Spiridion comedit, oſtendens hoſpiti id eo caſu licere, quia omne genus cibi ſecundùm ſe eſt mundum, ac etiam licet de quolibet cibo edere, quamvis ſit tempus jejunii, quando hæ circumſtantiæ concurrunt, quòd ſit neceſſitas comedendi, & quòd haberi non poſſint cibi Quadrageſimales. Deberent autem Sectarii advertere, quòd cùm illis teſtetur Sozomenus, illum hoſpitem quòd Chriſtianus eſſet detrectaſſe carnes eo tempore manducare, niſi Spiridion declaraſſet hoc in ejuſmodi caſu eſſe licitum; ex illo ipſo exemplo probetur, ſolitos jam olim Chriſtianos abſtinere à carnibus in Quadrageſima.

Ad 8. Neg. Aſſ. Quod enim Auguſtinus ait, *Sicut per Quadrageſimam fere omnes*, ſi ad ſolam à carnibus abſtinentiam referatur; illud *fere* additum eſt, quia ſunt qui in Quadrageſima veſcuntur carnibus, nimirum infirmi, atque ita non omnes omnino Fideles à carnibus abſtinent, ſed *fere* omnes. Fortaſſis autem illud *Sicut per Quadrageſimam ferè omnes* potiùs pertinet non ad ſolam abſtinentiam à carnibus, ſed etiam ad abſtinentiam à quibuſdam terræ fructibus, ut ſenſus ſit, quod à carnibus & à quibuſdam terræ fructibus ferè omnes abſtinerent in Quadrageſima, idque alii minus alii plus pro ſua devotione, & pro proprii corporis complexione; hoc enim eſt quod ait Auguſtinus: *Quamò magis quiſque, vel minus ſeu voluerit, ſeu potuerit*. Nam hæc verba non ad abſtinentiam à carnibus referenda ſunt, ſed ad abſtinentiam à quibuſdam terræ fructibus.

Cæterum ſi oculos aperire vellent Hæretici; facilè ex iſto Auguſtini loco viderent, delectum ciborum eſſe laudabilem, quando bono fine aſſumitur: ibi enim Auguſtinus approbat quòd Catholici edomandi corporis cauſa, & propter animam in orationibus amplius humiliandam, tam à carnibus quàm à quibuſdam terræ fructibus abſtinent.

Ad 9. Reſp. Neg. Conſeq. quoniam ut Beat. Thom. his loquitur in reſp. ad 2. *Eccleſia jejunium inſtituens intendit ad id quod communius accidit: eſus autem carnium eſt communiter magis delectabilis*, magiſque conferens ad nutrimentum; ac per conſequens plus importat materiæ ſpirituoſæ, quam uſus piſcium: ideòque etiam magis repugnat fini jejunii, qui eſt maceratio carnis. Quòd autem quorumdam piſcium uſus magis repugnet fini jejunii, quàm uſus quarumdam carnium, ut pote macilentarum; hoc intentioni ac inſtitutioni Eccleſiæ eſt per accidens, quæ cùm non poſſit de ſingulis particularibus diſponere, conſiderare debet ea quæ ſunt ſecundùm ſe, & quæ ut in pluribus accidunt. In arg. verò quod objicitur, neque ſpectantur res ſecundùm ſe, neque ut in pluribus: comparantur enim non ſimpliciter carnes cum piſcibus, ſed carnes macilentæ cum piſcibus delicatis. Si autem res ſecundùm ſe & prout communiter accidunt conſiderentur, juſtaque fiat comparatio, ita ut carnes cum piſcibus, delicatæ cum delicatis, pingues cum pinguibus, aridæ cum aridis, recentes cum recentibus conferantur; haud dubium eſſe poteſt, quin fini jejunii magis repugnet carnium, quàm piſcium eſus. Et quoniam neque ova neque caſei jejunantibus interdicuntur tanquam aliquid principale; (principaliùs enim interdicuntur carnes: ova autem & lacticinia in quantùm ſunt ex animalibus carnes habentibus) non oportet comparare ova caſeos eoſque aridos cum piſcibus, iiſque delicatis, ſed cum oleribus & leguminibus; certum eſt autem olera & legumina minus repugnare fini jejunii, quàm ova, caſeos, & reliqua lacticinia.

Præterea. Cum Eccleſia per jejunium intenderet domare concupiſcentiam, & carnem ſpiritui ſubjicere, velletque propterea aliquorum ciborum abſtinentiam præcipere, oportebat quòd certam aliquam & communem regulam conſtitueret: Atqui non poterat talem regulam conſtituere circa quantitatem cibi, neque circa lautitias, & condimenta; (quod enim multum eſt uni, eſt alteri parum: & quod huic videtur lautum, non eſt lautum alteri: ac rurſum quod condimentum uni gratum eſt, alteri non ſapit) reſtabat igitur, ut regulam communem ac certam conſtitueret, jubendo abſtinentiam ab aliquo genere ciborum, eoque tali, qui ex genere ſuo & ut plurimum magis nutrit,

ac magis delectat, quales ſine dubio magis ſunt carnes quàm piſces; & ova magis quàm olera; & lacticinia quàm legumina.

Olim à vino abſtinebant jejunantes. Quod ad vini potum attinet: in primis dicendum eſt: Jejunia priſcorum Chriſtianorum incluſiſſe abſtinentiam non ſolùm à carne, ſed etiam à vino. Clemens enim Romanus lib. 5. Conſt. Apoſt. ſic loquitur: *Abſtinete his diebus vino & carne.* Cyrillus Jeroſolym. catech. 4. *Jejunamus*, ait, *à vino & carnibus abſtinentes.* Conformiter Auguſtinus ſerm. 64. de Tempore, qui eſt 1. de Quadrag. *Qui abſtinemus nos à carnibus quibus aliis diebus uti licet: Qui nos abſtinemus à vino quo moderatè uti licet: qui ergo iſta vitamus quæ aliquando licent, in primis peccata fugiamus quæ omnino numquam licent.* Eamdem à vino abſtinentiam in die jejunii colligere licet ex Baſilio hom. 1. de Jejun. Chryſoſt. hom. 2. in Gen. imò ex Prudentio poteſt & aliud colligi, nimirum, quòd olim ſicut non licebat cibum ſumere ante horam nonam, ita neque potum: nam in hymno SS. Fructuoſi & Sociorum ita canit.

Quoſdam de populo videt Sacerdos
Libandum ſibi poculum offerentes:
Jejunamus ait, recuſo potum;
Nondum nona diem reſignat hora:
Nunquam conviolabo jus dicatum.

Poſtea verò quoniam à pluribus ſine periculo valetudinis tolerari non potuiſſet abſtinentia à vino: & quoniam vinum non ita ſuppeditat materiam libidinis ſicut carnes; (quamvis enim ſit calefactivum, non tamen ſecum infert magnam materiam, atque citò tranſit, quando eſt ſine ſuperabundanti materia, qualem importat eſus carnium) ideo Eccleſia non voluit obſtringere Fideles ut jejunio abſtineant à potu vini, imò nec præcipit à quocumque potu abſtineo etiam ſive ante horam refectionis, ſive poſt illam, ſecundùm ea quæ ad art. 6. diximus.

QUÆSTIO CXLVIII.

De Gula.

ARTICULUS I.

ART. 1. docet, Gulam eſſe peccatum: quamvis enim gulæ vocabulum, ſi juxta nominis etymon ſumatur, ſignificet illum meatum gutturis, per quem cibus & potus tranſmittuntur, cujus extremitate ſuperiore ſicut & lingua percipitur ſapor, & quæ oritur ex ſapore delectatio; unde factum eſt, ut qui hanc delectationem magis quærunt quàm corporis incolumitatem, dicantur ſuæ gulæ ſervire: quaſi dicas, non conſervationi naturæ, ſed illi particulæ corporis quæ alimentorum voluptatem ſentit; tranſlatum tamen eſt ad ſignificandam inordinatam appetentiam eorum, per quæ homines gulæ ſerviunt.

Quid Gula. Nam in doctrina morali gula deſcribitur eſſe *Inordinatus appetitus cibi vel potus, quatenus delectationem adfert.* Per appetitum verò intelligere oportet, tam deſiderium, quàm delectationem, cùm peccatum gulæ committatur, non ſolùm eo actu quo quiſpiam edendo vel bibendo inordinatè oblectatur, ſed etiam abſque illo opere, ſcilicet quando inordinatè cibum aut potum deſiderat. Eſt verò inordinatus appetitus cibi aut potus, quando recedit à regula ſeu dictamine rectæ rationis: recta autem ratio dictat, cibum ac potum eſſe ſumendum talem, tantum, & ſic, qualis, quantus, & quo modo utilis eſt ad conſervationem vitæ & ſanitatis: nam hæc eſt finalis cauſa edendi & bibendi, juxta illud Auguſtini lib. 10. Conf. c. 31. *Hoc me docuiſti, ut quemadmodum medicamenta, ſic alimenta ſumpturus accedam.* Ab hac igitur rectæ rationis regula qui recedit propter amorem delectationis quam in alimento ſpectat, guloſus dicitur.

Quod in definitione diximus *Quatenus delectationem adfert*, non addit Beat. Thomas in corp. addendum tamen aut ſubintelligendum indicavit in reſp. ad 2. dicens: *Hoc ſolùm pertinet ad gulam, quòd aliquis propter concupiſcentiam cibi delectabilis ſcienter excedat menſuram in edendo.* Ubi quamvis dumtaxat cibi & comeſtionis meminerit: in hujus tamen art. corp. etiam meminit potus, dicens: *Gula non nominat quemlibet appetitum edendi, & bibendi, ſed inordinatum.* Et art. 6. *gula propriè conſiſtit circa immoderatam delectationem, quæ eſt in cibis & potibus.* Rurſum quæſ. 150. art. 2. ad 2. *Plus ſumere in cibo vel potu quàm neceſſe ſit, pertinet ad vitium gulæ.* Ex quibus facilè eſt animadvertere, quòd quum gula dicitur appetitus inordinatus cibi vel potus; intelligenda ſit inordinatio per exceſſum.

Ob. Gulæ. Poteſt etiam hinc haberi, quòd ex mente Beati Thomæ objectum gulæ ſit non tantùm cibus, ſed qualecumque alimentum quatenus guſtui jucundum, ſeu delectatio quam adfert ſumptio cibi & potus.

Explicatur textus. Excluſiva igitur *ſolum*, quæ hic in reſp. ad 2. verbis antea citat. legitur, non ita eſt accipienda, quaſi ſolùm ad gulam pertineat excedere in cibo, non autem ſi excedatur in potu: ſed ſic, quòd tantùm pertinet ad gulam ſcienter excedere in cibo propter ejus tamquam delectabilis concupiſcentiam; non autem ſi excedatur ignoranter utpote bona fide æſtimando eſſe ſibi neceſſarium id quod quis ſumit. Et quod dicit de cibo, pariter intelligendùm eſt de potu; quem tamen ibi non exprimit, quia argumentum de cibo tantùm loquebatur, & non de potu.

Quæſt. Reſp. Verùm ex his jam moveri poteſt quæſtio: An capere delectationem ex cibo & potu quando ſumimus refectionem ſit peccatum. Reſpon. Non eſſe, quando ea delectatio continetur intra limites rectæ rationis. Quia humana infirmitas non tantùm eget cibo & potu, ſed etiam cibi ſapore & delectatione ad hoc, ut finem propter quem ſumenda ſunt alimenta melius ac plenius aſſequatur. Delectatio enim à ſapore veniens facit, ut non recuſemus alimenta ſumere, & ut ſumpta faciliùs retineantur ac concoquantur, atque ita corpus nutriant vitamque conſervent. *Non ſolum cibo*, ait Auguſtinus lib. 4. contr. Julianum cap. 14. *ſed etiam cibi ſapore indiget infirmitas corporis noſtri, non propter exſaturandam libidinem, ſed propter tuendam ſalutem.* Prædicta autem delectatio tunc egreditur limites rectæ rationis, quando in ſumendis alimentis ipſa magis quæritur quàm tutela corporis & valetudinis. Item quando quis patitur ſe alimentorum voluptate ſic abripi, ut plus capiat vel avidiùs quàm naturæ congruit: cùm ea voluptas non debeat neceſſitatem præire, ſed eſſe ejus pediſſequa; neque longiùs progredi, quàm illa permiſerit, ut pulchrè declarat Aug. lib. 10. Conf. c. 31. & Greg. lib. 30. Mor. c. 27. & 28.

Probatio doctrinæ art. Ex his omnibus liquet Reſp. art. confirmatio. Ex hoc enim aliquid dicitur eſſe peccatum quod virtuti contrariatur: ſed gula, cùm dicat appetitum cibi vel potus à rectæ rationis regula recedentem, contrariatur virtuti; ergo eſt peccatum. Hinc eſt, quòd Apoſtolus eam prohibet ca. 13. ad Rom. dicens: *Carnis curam ne feceritis in deſideriis:* ubi non ſimpliciter vetat curam ſeu providentiam carnis, id eſt corporis cùm ad Epheſ. 5. ſcribat: *Nemo umquam carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fovet eam*; verùm prohibet, ne carnis curam agamus in deſideriis, ſeu ut eſt in originali, ad deſideria, id eſt ad ſatisfaciendum deſideriis & voluptatibus carnis: quod faciunt, qui prætextu alendi corporis; in qualitate, vel quantitate, vel modo alimentorum excedunt guloſi. Vocatur hoc vitium alio nomine *Crapula*, *Quid crapula.* quæ interdum quidem ſignificat morbum ebrietate vel comeſtione contractum; aliàs verò qualemcumque exceſſum in cibo vel potu, etjam abſque omni ebrietate. Unde Auguſtinus dicto capit. 31. Deum alloquens: *Ebrietas longè eſt à me, miſereberis ne appropinquet mihi; crapula autem nonnumquam ſurrepit ſervo tuo, miſereberis ut longè fiat à me.* Apud diverſos habet & alia nomina: nam Sanctus Gregorius lib. 31. Moral. cap. 31. *Ventris ingluviem* vocat: Joannes Caſſianus *Gaſtrimargiam* appellat, quaſi dicas inſanum ventris ſtudium, hoc eſt ſtudium gratificandi ſeu ſatisfaciendi ventri

enim

cum inſania ; id eſt contra judicium rectæ rationis.

Articulus II.

ART. 2. probat, Gulam etiam ab ebrietate ſejunctam, prout nimirum conſiſtit in concupiſcentia cibi vel potus inordinata, interdum eſſe peccatum mortale, interdum veniale. Quia illa concupiſcentia aliquando ſic eſt inordinata, ut tollat ordinem rationis quantum ad ipſum finem, avertendo ſcilicet hominem à fine debito: aliquando ſolùm tollit ordinem quantùm ad ea quæ ſunt ad finem, faciendo ut illa non ſint proportionata fini; veluti quando delectationes alimentorum nimis concupiſcuntur, non tamen ita quod propter eas vellet aliquod crimen committere.

Quantum peccatum Gula.

Priori caſu eſt peccatum mortale, quia tunc aut formaliter, & directè, aut interpretativè & indirectè ponitur ultimus finis in delectatione cibi vel potus. Formaliter ponitur ab illa, de quibus ad Philipph. 3. legimus, *Quorum Deus venter eſt*, id eſt qui ventrem ſuum pro Deo habent, non quaſi æſtiment ventrem eſſe Deum, aut quaſi fiduciam in ventre collocent, ſicut avari confidunt in pecuniæ theſauris: ſed quia propter ſuum ventrem omnia faciunt, cibi & potus delicias quærentes plus quàm cœtera; de qualibus ad Rom. 16. dicitur: *Chriſto Domino noſtro non ſerviunt, ſed ſuo ventri*. Interpretativè ponitur ab illis qui malunt aliquod crimen perpetrare, potiùs quàm non ſatisfaciant ſuæ gulæ; veluti ſi quiſpiam inferat ſibi vel aliis notabile damnum in corpore vel in rebus externis, per alicujus alimenti ſumptionem. Item ſi ut gulæ ſatisfaciat, notabile furtum committit; ſi jejunium Eccleſiaſticum tranſgrediatur; ſi omittat quippiam, ad quod vel lege juſtitiæ tenebatur, vel aliqua alia lege graviter obligante.

Poſteriori caſu gula eſt peccatum veniale duntaxat. Ad priorem ſpectant hæc Domini verba Luc. 21. *Attendite vobis, ne fortè graventur corda veſtra crapula & ebrietate*. Spectat & illud quod ad Rom. 13. inter opera tenebrarum quæ abjicienda ſunt recenſeantur *comeſſationes & ebrietates*: ſicut etiam recenſentur inter opera carnis, *quæ qui agunt, regnum Dei non conſequentur*, ad Gal. 5.

Ob. Circa poſteriorem difficultas eſt. Quicumque enim per gulam peccat, aliquid facit contra legem Dei, ſi enim nihil contra eam legem faceret, non peccaret: atqui B. Thomas hic docet, gulam eſſe peccatum mortale, quando propter delectationem gulæ quiſpiam eſt paratus agere contra Dei legem; ergo gula ſemper eſt mortale peccatum.

Reſp. Reſp. Neg. Con. Ut enim in contextu apparet, eum cenſet B. Tho. paratum agere contra præcepta Dei, qui Deum contemnit, ſive qui Deo neglecto ejuſque amicitia poſthabita, paratus eſt ab eo (qui ſolus noſter finis ultimus eſſe debet) averti, ac præcepta ipſius ſimpliciter violare. Nam loquitur de illo qui *Delectationi gulæ inhæret tamquam fini, propter quem Deum contemnit*. Et conformiter quando ſubjungit eſſe peccatum veniale, ſi quis *Delectationes ciborum nimis concupiſcit, non tamen ita quòd propter hoc vellet aliquid facere contra legem Dei*; iſtud *contra legem* ita eſt accipiendum, ut ſignificet contra finem legis, & includat averſionem à debito fine qui eſt Deus: ſive ut id dicatur fieri contra legem, per quod lex perfectè violatur. Si quis enim propter delectationes ciborum eſſet paratus aliquid furari, ſed modicum duntaxat, verbi gratia, unum pomum: aut mentiri, ſed non niſi leviter, ſive jocosè, ſive officiosè; neque mortaliter peccaret peccato gulæ, neque cenſeretur paratus ſimpliciter ſeu perfectè facere contra legem Dei; quandoquidem nollet ejus legem in gravi materia tranſgredi, nec ita illam violare, ut ab ejus fine Deo averteretur.

Explicatur textus.

Quæſt. Circa Reſp. ad 1. quæri poteſt: Ad quod præceptum Decalogi pertineat prohibitio gulæ; quamvis enim *Non omnia peccata mortalia directè contrarientur præceptis Decalogi, ſed ſolùm illa quæ injuſtitiam continent*, quemadmodum hic loquitur B. Thomas; videtur tamen, quòd per quamdam reductionem omnia opponantur alicui iſtorum præceptorum, ut ipſemet ait quæſ. 14. de Malo artic. 2. in fine.

Reſp. Reſp. Secundùm diverſam conſiderationem reduci poſſe ad diverſa. In quantùm enim gula avertit à fine ultimo opponitur præcepto de ſanctificatione ſabbathi, per quod intelligitur ſpiritualis quies, quæ impeditur per immoderantiam gulæ, ut videre eſt apud B. Thom. tum hic, tum dicto jam art. 2. ſecundùm alias autem conſiderationes reduci poteſt, tum ad quintum, tum ad ſextum præceptum.

Ad quintum; partim quia guloſi per intemperantiam frequenter ſuam valetudinem lædunt, vitam abbreviant, & ſui quodammodo ſunt interfectores, ut ex dicendis ad qu. 150. art. 3. erit manifeſtum; partim quia ebrietas, quæ ad gulam pertinet, ſæpe ſuſcitat rixas, contentiones, pugnas, ex quibus deinde ſequuntur vulnera & cædes.

Ad ſextum ob duas etiam rationes, quarum una eſt, quòd guſtus, circa cujus delectationes verſatur gula, eſt quidam tactus: præceptum autem ſextum prohibet illa peccata, quæ in delectatione tactus conſiſtunt. Altera quòd peccata gulæ ad libidinem provocant, juxta illud Proverb. 20. *Luxurioſa res vinum*. Hieremiæ 5. *Saturavi eos, & mœchati ſunt & in domo meretricis luxuriabantur*. Ad Epheſ. 5. *Nolite inebriari vino in quo eſt luxuria*. Eòdemque pertinent quæ ſcribit Hieronymus in epiſt. ad Amand. quæ eſt 147. *Ventrem diſtentum cibo, & vini potationibus irrigatum, voluptas genitalium ſequitur*. Cui ſimile eſt quod in epiſt. 84. quæ eſt ad Oceanum dicit *Venter mero æſtuans cito deſpumat in libidines*. Ac rurſum lib. 2. contr. Jovinian. cap. 6. *Eſus carnium, & potus vini, ventriſque ſaturitas ſeminarium libidinis eſt; unde & Comicus: Sine Cerere, inquit, & Libero friget Venus*. Denique, idem Hieron. in cap. 1. epiſt. ad Tit. *Ubicumque ſaturitas atque ebrietas fuerint, ibi libido dominatur. Numquam ego ebrium caſtum putabo; qui etſi vino conſopitus dormierit, tamen potuit peccare per vinum*.

Articulus III.

ART. 3. probat, Gulam non eſſe maximum peccatorum, neque ratione materiæ ſive objecti, neque propter animum peccantis, ex quibus duobus capitibus potiſſimùm attenditur gravitas peccatorum: ratione tamen effectuum frequentium habere quamdam peccati magnitudinem.

Gula non eſt maximum peccatorum.

Prob. prius. Quia peccata, quæ ſunt circa res divinas, ſunt maxima: gula autem eſt circa temporalia, eaque ad corporis humani ſuſtentationem pertinentia.

Deinde. Quia tum neceſſitas ſumptionis ciborum tum difficultas diſcernendi & moderandi id quod ſufficit, ſive quoad quantitatem, ſive quoad qualitatem, aliaſque circumſtantias, potiùs alleviat peccatum, quàm aggravet.

Prob. poſterius. Quoniam ex gula occaſionaliter procedunt multi mali effectus; quidam qui ipſimet ſunt peccata, ut libido venerea, ſuperbæ gloriationes, jactationes, contentiones, pugnæ: alii, qui peccata non ſunt, ſed pœnæ ac detrimenta, ut morbi varii, ac etiam ipſa mors. Utriſque autem his effectibus ex gula conſequentibus aggravatur peccatum gulæ.

Articulus IV.

Utrùm convenienter ſpecies gulæ diſtinguantur ſecundùm has quinque conditiones:

Præproperè, lautè, nimis, ardenter, ſtudiosè.

VIdetur quòd non. 1. Quia circumſtantiæ non diverſificant ſpeciem; unde nec in aliis peccatis quæ opponuntur virtutibus moralibus, ſpecies eorum diſtinguuntur ex circumſtantiis.

2. Iſidorus lib. 2. Sent. c. 42. dicit, eſſe quatuor genera diſtinctionum in gulæ appetitu, *Quid*, *Quando*, *Quantum*, *& Quomodo* appetatur. Caſſian. autem lib. de Spir.

gaſtrimarg. cap. 23. facit tripartitam gulæ diviſionem. *Triplex*, ait, *natura eſt gaſtrimargiæ. Una, quæ canonicam refectionis horam prævenire compellit: alia, quæ tantummodo ventris ingluvie & ſaturitate quarumlibet gaudet, eſcarum: tertia, quæ accuratioribus epulis & eſculentioribus oblectatur.*

Sed contra; Plures eſſe ſpecies gulæ quàm quinque ſuperiùs enumeratas apparet. Quia hi peccant peccato gulæ, qui carnes comedunt tempore vetito; qui cibum ſumunt ante ſacram Communionem; qui comedunt in loco indebito, ut in templo; qui utuntur cibis noxiis; qui veſcuntur humanis carnibus, carbonibus, alliiſve rebus ad cibum ineptis, neque tamen continentur in aliqua prædictarum quinque ſpecierum.

Reſp. eſt affirm. Reſp. Convenienter diſtingui ſpecies gulæ ſecundùm quinque conditiones verſiculo ſuperiore expreſſas, quemadmodum diſtinguit San. Gregorius hic ab Authore cit. & poſt eum Bernardus ſeu quiſquis eſt author Tract. de Paſſ. Domin. apud Bernardum cap. 42. Quia in eſu (idemque judicium eſt de potu) poteſt inordinatio concupiſcentiæ attendi dupliciter. Uno modo quantùm ad cibum; & ſic poteſt eſſe inordinatio vel circa ſubſtantiam, quærendo cibos lautiores ſive pretioſiores quàm ſtatui rationique conveniat & ad hoc pertinet quod in verſiculo dicitur *lautè* vel circa quantitatem, nimium ſumendo; & hoc eſt quod dicitur *nimis* vel circa qualitatem, expetendo ut accuratiùs parentur quæ ſumenda ſunt; & hoc eſt, quod dicitur *ſtudioſè*. Alio modo quantum ad ipſam comeſtionem: vel quia prævenitur congruum tempus comedendi, quod eſt *Præpropere*: vel quia exceditur in modo ſumendæ refectionis, vorando potiùs quàm comedendo, & ardentiori appetitu quàm deceat cibum ſumendo, etiam ſi abjectum ſit quod manducatur; & hoc ſignificatur per *ardenter*.

Circa hæc tria ſunt obſervanda. 1. Omnes & ſingulas gulæ ſpecies jam expoſitas poſſe eſſe abſque ebrietate, eò quòd gulæ peccatum latiùs pateat quàm ebrietas.

2. Has ſpecies gulæ eſſe ſimplices, ſed poſſe mutuò conjungi ſic, ut in unum eumdemque gulæ actum plures earum imò omnes conveniant. Et quando ſecunda prædicti verſus vel quinta conditio concurrit cum tertia, ſive in cibo & potu ſimul, ſive ſolùm in alterutro; videtur eſſe comeſſatio in ſacris Litteris reprehenſa; Provet. 23. ad Rom. 13. ad Gal. 5. Nec enim in ſolius cibi uſu inordinato poſita eſt comeſſatio, ſic dicta non à comedendo, ſed à Como, qui apud veteres Idololatras habitus fuit Deus comeſſationum. Ita poſt Varronem Ambroſius Calepinus.

3. Sumere cibum vel potum delicatum, aut accuratius paratum, non eſſe (per ſe loquendo) peccatum, cùm accidere poſſit, quòd ſanitatis gratia id fieri oporteat, aut quòd non præbeantur alia quàm ejuſmodi alimenta: ſed peccatum eſt, hæc in cibo vel potu appetere ſupra dictamen rectæ rationis: *Neque enim cibus, ſed appetitus in vitio eſt. Unde & lautiores cibos plerumque ſine culpa ſumimus, & abjectiores non ſine reatu conſcientiæ deguſtamus*, ait S. Gregorius lib. 30. Mor. cap. 27. & ſubdit exemplum de *Eſau qui primatum per lenticulam perdidit. Et de Elia, qui in eremo virtutem ſpiritus, carnes edendo ſervavit. Unde & antiquus hoſtis, quia non cibum, ſed cibi concupiſcentiam eſſe cauſam damnationis intelligit; & primum ſibi hominem non carne, ſed pomo ſubdidit; & ſecundum, non carne, ſed pane tentavit. Hinc eſt quòd plerumque culpa committitur, etiam cum abjecta & vilia ſumuntur.* Eòdem pertinent, quæ B. Tho. art. 1. & 2. ſcribit: *Vitium gulæ non conſiſtere in ſubſtantia cibi, ſed in concupiſcentia non regulata ratione.* Reg. 13.

Ad 1. Argum. Reſp. Circumſtantias non diverſificare ſpeciem, quando cum diverſis circumſtantiis non eſt diverſum motivum: quando autem cum circumſtantiis diverſis ſunt diverſa motiva, ſive in vitiis quæ opponuntur virtutibus moralibus, ſive in aliis; tunc variatio circumſtantiarum variat ſpeciem, eò quòd ſpecies moralium deſumuntur ex motivis tamquam objectis, ut hic in reſp. ad 1. docet Beat. Thomas, & latiùs quæſt. 14. de Malo artic. 3. ubi ait, quòd *In diſtinguendis ſpeciebus moralium actuum oportet præcipuè attendere ad motiva, quæ ſunt objecta actuum voluntariorum.* Contingit autem quandoque, quòd idem motivum eſt cauſa quòd homo tranſgrediatur medium virtutis ſecundùm diverſas circumſtantias; & tunc ſecundùm diverſas circumſtantias inordinatas non ſumuntur diverſæ ſpecies peccati: ſicut in avaritia, movetur homo ad rapiendum aliena, & in tempore quo non debet, & in loco in quo non debet, & à perſonis à quibus non debet, propter unum & idem motivum, ſcilicet ut congreget pecuniam; & ideo ſecundùm hoc non diverſificantur ſpecies avaritiæ: diverſificarentur autem, ſi propter diverſa motiva peccaret per avaritiam. At in propoſito, conditiones quinque ſuperiùs explicatæ ſunt tales, ut ſecum trahant diverſum motivum pertinens ad uſum alimenti; atque ita faciant diverſam inordinationem concupiſcentiæ cibi vel potus. *In eo enim qui quærit lautos cibos, excitatur concupiſcentia ex ipſa ſpecie cibi: in eo verò qui præoccupat tempus, deordinatur concupiſcentia propter impatientiam moræ, & idem patet in aliis*; hic ad 1. Sed quoniam *In loco & in aliis circumſtantiis non invenitur aliud differens motivum pertinens ad uſum cibi, quod faciat aliam ſpeciem gulæ*, quemadmodum dicitur in reſp. ad 2. ideo ſecundùm illas non attenditur alia ſpecies gulæ. *Neque enim jam dictæ ſpecies diverſificantur propter diverſas circumſtantias, ſed propter diverſa motiva*, ait B. Thom. illo art. 3. ad 1.

Ad 2. Reſp. S. Iſidorum ſub iſto *Quid* complecti duos modos in verſiculo poſito ſecundo & quinto loco: per *Quantum* verò intelligit tertium: per *Quando* primum: per *Quomodo* quartum. Dicit enim quòd *Quid ad rem ipſam pertinet quæ appetitur*, conſideratam nimirum, ſive ſecundùm ſubſtantiam, ſive ſecundùm qualitatem. *Quandò; ſtante legitimum tempus quid appetatur. Quantum verò; ad immoderationem refertur. Quomodo; ad impatientiam feſtinationis aſcribitur.*

Si Dicas: Beatum Thomam in fine corp. ſcribere, Ob.
quòd Iſidorus comprehendit primum & ſecundum modum ſub uno; ergo non comprehendit ſecundum & quintum. Reſpon. Negan. Conſeq. Quia Sanct. Reſp.
Thomas non loquitur de modis juxta ordinem verſiculi, ſed ſecundùm ordinem quo in iſtius articul. corp. illos explicavit: Caſſianus autem tres ejuſmodi ponit ſpecies gulæ, ſub quarum ſecunda continentur tertia & quarta ſpecies in verſiculo expreſſæ per *nimis* & *ardenter*: ſub tertia verò, ſecunda, & quinta, quæ ſignificantur per, *lautè* & *ſtudioſè*.

Ad 3. Negan. Aſſ. Solæ ſiquidem illæ dicuntur ſpecies gulæ, quæ conſtituuntur per circumſtantias junctas diverſis motivis, & inducentes ejuſmodi diverſas inordinationes quæ opponantur virtuti abſtinentiæ: tales autem ſolùm ſunt quinque ſupradictæ, quia ut declarat Leſſius lib. 4. cap. 3. dub. 1. *Inordinatio, quam quinque allatæ circumſtantiæ inducunt, propriè non repugnat alteri virtuti quàm abſtinentiæ, & ſic remanent intra ſpeciem gulæ. Circumſtantiæ verò, quæ inducunt inordinationem alteri virtuti repugnantem, non conſtituunt ſpeciem gulæ, ſed alicujus alterius vitii, ad quod iſta inordinatio per ſe pertinet.* Itaque in caſibus objectis non conſtituitur nova ſpecies gulæ, ſed inordinatio gulæ quæ in illis reperitur ad aliquem ex prædictis quinque ſpeciebus pertinet; quamvis interdum etiam habeat conjunctam malitiam alicujus alterius ſpeciei. Nam comedere carnes tempore vetito, pertinet ad illam conditionem *Præproperè*, eò quòd præveniatur tempus conveniens utendi cibo iſto. Qui manducant aliquid ante ſacram Communionem habentes voluntatem communicandi; etiam præveniunt tempus, illique ipſorum gulæ juncta eſt malitia ſacrilegii. Qui in loco indebito comedunt, ſi hoc faciant ex affectu gulæ, ut quia non poſſunt differre donec redierint domum, pertinet quoque ad illud *Præproperè*, vel ad *ardenter*. Alioquin circumſtantia loci non conſtituit propriam ſpeciem gulæ, cùm non inducat inordinationem contra abſtinentiam; ſed vel contra religionem, ut ſi ſit locus ſacer; vel contra modeſtiam,

ſi ſit

ſi ſit locus profanus, ſed indecens ad cibum capiendum. Qui utuntur cibis noxiis non peccant aliqua ſpecie gulæ, quæ ſit diſtincta à quinque prædictis; quia nocere ſuæ naturæ non eſt propriè contra virtutem abſtinentiæ, ſed contra charitatem ſui ipſius; unde in uſu talium ciborum non eſt alia ſpecies gulæ propria, quàm quòd vel nimis ardenter cibum appetat, vel præproperè illum ſumat, vel aliquo alio ex præfatis modis delinquat, malens ſibi nocere, quàm à cibo concupito abſtinere. Qui humanis carnibus aliiſque rebus ad eſum ineptis veſcuntur, etiam aliquo quinque modorum peccant; vel quia ſtudioſè quærunt cibos, eoſque pretioſos; vel quia nimis ardenter expetunt.

Articulus V.

Gula eſt vitium capitale.

ART. 5. oſtendit, Gulam eſſe vitium capitale ſeu principale. Quoniam ex illa tamquam ex capite ac radice multa alia vitia ſolent procedere, idque ſecundùm rationem cauſæ finalis: in quantùm enim gula habet finem naturaliter multùm appetibilem; ex ejus appetitu homines multipliciter provocantur ad peccandum. Quòd autem habeat finem multum appetibilem; patet, quia ille finis multum eſt appetibilis, qui habet vel quamdam ſimilitudinem cum felicitate, vel aliquam conditionem felicitatis, quam omnes naturaliter appetunt: atqui una de conditionibus felicitatis eſt delectatio, ſine qua felicitas eſſe non poteſt: gula autem verſatur circa delectationem, imò circa unam ex maximis delectationibus, quæ nimirum in cibis & potibus conſiſtit; ergo gula habet finem multùm appetibilem.

Neque refert, quòd cibus circa quem verſatur gula non habeat rationem finis, ſed ordinetur ad finem, ſcilicet ad conſervationem vitæ. Partim quia finis ille maximè eſt appetibilis, ac per conſequens etiam cibus ſine quo non poteſt ille finis haberi. Partim quia gula magis verſatur circa delectationes cibi quàm circa ipſos cibos.

Pro Reſp. ad 2. Neg. eſt C. Quia non oportet ut vitium quod eſt capitale ſit cæteris gravius; cùm capitale dicatur, quia alia oriuntur ex eo ſicut ex capite; gravitas autem peccati attendatur ex averſione. Confer quæſt. 10. art. 3. q. 34. art. 2. Quod hìc dicit, Finem in peccato accipi ex parte converſionis; conforme eſt ei quod 1. 2. q. 72. art. 6. ad 2. & art. 9. ad 1. ait, Peccatum non ſortiri ſpeciem ex parte averſionis, ſed ex parte converſionis.

Articulus VI.

De filiabus gulæ.

ART. 6. ſecutus B. Gregorium declarat, eſſe quinque filias gulæ; *Ineptam lætitiam*; *Scurrilitatem*; *Immunditiam*; *Multiloquium*, *& Hebetudinem mentis* circa intelligentiam quæ idcirco vocantur ejus filiæ, quoniam ex gula ſeu ex immoderata cibi & potus delectatione conſequuntur.

Inepta ſive vaga & incompoſita Lætitia, quemadmodum B. Thomas in reſp. ad 1. eam vocat, eſt, qua homo gaudet de illis, quæ nullam delectationem ex ſe nata ſunt cauſare ſecundùm judicium rectæ rationis: aut ſi aliquam cauſare apta ſunt; de illis inordinatè gaudet, rationis gubernaculo quaſi ſopito per immoderantiam cibi vel potus. Hæc non eſt ex genere ſuo peccatum mortale, ſub ſe tamen varia continet non parum periculoſa. Sub inepta namque lætitia continentur ludi illiberales, de quibus qu. 168. art. 3. vanitates item Hiſtrionum, Larvatorum, Thymelicorum, & ſimilium, quæ, tum ipſis, tum iis qui illorum opera utuntur, veniales ſunt aut mortales pro diverſis circumſtantiis perſonarum, loci, temporis, finis intenti, & materiæ. Si enim hæc ſint inhoneſta, injurioſa, vel contra notabilem rerum divinarum reverentiam; facilè apparet quòd ſint gravia peccata: & ſecundùm hæc accipienda ſunt verba S. Aug. tract. 100. in Joan. *Donare res ſuas hiſtrionibus, vitium eſt immane, non virtus*. Quod tamen officium Hiſtrionum non ſit ſecundùm ſe malum; vide jam dicto art. 3. q. 168. in reſp. ad 3. De mutatione autem veſtium, quæ ad larvatos ſpectat, vide q. 169. art. 2. ad 3. Porro Thymelici ſunt, qui voce aut manu ad voluptatem parum ingenuam aliis canunt, ſive in publico, ſive in occulto, ſive oſtiatim, ſive ad menſam, de quibus extat can. 54. Conc. Laodic. de Conſecr. d. 5. *Non oportet Miniſtros altaris vel quoslibet Clericos ſpectaculis aliquibus, quæ aut in nuptiis, aut in ſcenis exhibentur intereſſe: ſed antequam thymelici ingrediantur, ſurgere eos de convivio & abire*. Sub eadem inepta lætitia comprehenduntur choreæ & tripudia, omneſque laſciviæ, inſolentiæ, & indecentiæ in verbis, factis, geſtibus, quibus nimium exultans hilaritas declaratur. Contra quem morbum meminiſſe oportet ſententiæ Sapientis, Prov. 14. *Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudii luctus occupat*. Unde Ambroſius lib. 1. de Officiis cap. 20. *Caveamus, ne dum relaxare animum volumus, ſolvamus omnem harmoniam, quaſi concentum quemdam bonorum operum*.

De choreis.

Sed quod attinet ad choreas, dicendum exiſtimamus, quòd non ſint natura ſua malæ, cùm per ſe non ſint actus libidinis, ſed lætitiæ ſive publicæ ſive privatæ; poſſintque eſſe abſque peccato, ſi veſtiantur debitis circumſtantiis, quarum præcipuæ ſunt quinque. 1. Tempus congruum ad lætitiam, veluti nuptiarum, victoriæ, adventus amici diu expectati. 2. Locus decens, qui debet eſſe profanus, iſque talis, ut ejus ratione nullum oriatur ſcandalum 3. Perſonæ, nimirum ſæculares & honeſtæ, & quæ nec ſibi nec aliis cauſent aliquod periculum litis, pugnæ, libidinis, aut alterius peccati. 4. eſt Modus honeſtus, qui requirit ut geſtus, habitus, & cantus alieni ſint ab omni laſcivia. 5. eſt Intentio recta, honeſtæ videlicet recreationis. Quando autem harum circumſtantiarum aliqua deficit, agitare chorea peccatum eſt: mortale quidem, ſi quis habeat intentionem provocandi aliquam perſonam ad libidinem: item ſi ex animi impuritate choreas agitat vel ſpectat, aut choreas agitando ſibi vel alteri timet periculum cogitationis vel operis mortalis, neque tamen deſiſtit: ac rurſum ſi perſonæ quæ choreas ducunt, ſint Religioſæ vel Eccleſiaſticæ, quibus hoc eſt prohibitum cap. *Clericum* diſt. 46. & cap. *Nullus presbyterorum*, de Conſecr. diſt. 5. ac deinde ſeſſ. 22. Conc. Trident. cap. 1. de Reform. & ſeſſ. 24. cap. 12. niſi fortè qualitas & modicitas à mortali excuſet; veluti ſi fiant in ſecreto, vel ita parum, quòd quaſi nihil videatur. Similiter mortale eſt, ſi fiant in loco ſacro, vel tempore notabiliter indebito; veluti quando celebrantur divina, ex quo fit, quòd alii inde ſcandalizentur. Item ſi fiant modo aliquo vel multùm laſcivo, vel periculoſo.

Extra quos caſus ſolùm eſt veniale, etiamſi contingat, quòd adoleſcentes manus puellarum tenendo, vel ex levitate ſtringendo, nonnihil oblectentur, ſecluſis periculo conſenſus in malum mortale, prava intentione, & iis quæ ſupra diximus, quemadmodum ex Cajetano & Fumo verbo *Chorea*, atque ex Navarro cap. 23. num. 123. patet.

Addendum tamen eſt, choreas ſæpè ac multis eſſe periculoſas; tum ratione impuritatum quæ interveniunt, Diabolo ubique inſidiante, humanaque fragilitate magna exiſtente; tum propter pugnas, percuſſiones, & homicidia, quæ frequenter ex choreis accidunt; tum quia difficile eſt omnes circumſtantias honeſtantes ſimul adeſſe. Quæ cauſa eſt, cur quidam deſcribant choream eſſe circulum, cujus centrum ſit Diabolus; quod tamen de toto chorearum genere non probamus. Alii dicunt caſtitatem, ſi fortè in choreas advenerit, ſaltare, ſed in calceis vitreis. Et rectè meminiſſe oportet Chriſtianos, quòd in nuptiis SS. Patriarcharum Iſaac & Jacob, Gen. 24. & 29. mentio fiat convivii, non autem chorearum: ſimiliterque in nuptiis Tobiæ minoris, Tob. 7. ubi legitur, quòd *Epulati ſunt benedicentes Deum*. Meminiſſe item, quales fuerint qui leguntur agitaſſe choreas: nimirum filii Iſrael idololatræ Exod. 32. & filia Herodiadis, quæ ſaltationis ſuæ præmium petivit & obtinuit caput S. Jo. Baptiſtæ, Matth. 14. Quæ una tanta indignitas ſufficere deberet ad omnes Chriſtianos à tripudiis alienandos, ſi Chriſtum ejuſque Baptiſtam ſatis diligerent.

Quæſt.

Petes: An igitur prohibendi ſint ruſtici choreas diebus feſtis agere? Cajetanus verbo *Choreas*, & Azorius p. 3. lib. 3. cap. 26. negant. Partim quia niſi choreis occuparentur, vacarent otio & malis machinationibus. Partim quia iſtæ choreæ ſunt ſigna lætitiæ, &

ſunt

ſiunt publicè, ubi non eſt periculum mali; & per eas ſit aditus ad Matrimonium. Sed Reſp. Bartholomæi Fumi longè videtur probabilior, & ad hæc tempora accommodatior: Ruſticos non eſſe quidem arcendos à choreis, perinde ac ſi choreizantes hoc ipſo peccarent mortaliter; bonis tamen monitionibus & perſuaſionibus eſſe ab hujuſmodi retrahendos. Quia ut plurimùm in illis choreis multa peccata contingunt, etiamſi publicè agitentur, nec facile eſt ea peccata vitari, dum eæ permittuntur. Nam præter impuritatis pericula, diſſidiorum & occiſionum frequentes inde ſumi occaſiones docet experientia: neque expedit aditum ad Matrimonia, vel evitationem otii & malarum machinationum fieri per res tam periculoſas, aut ſigna lætitiæ demonſtrari cum ejuſmodi periculis.

Reſp.

Secunda gulæ filia eſt ſcurilitas, hoc eſt exceſſus in jocis & facetiis, aut in ſtudio commovendi aliis riſum, & aliter vocatur *Jocularitas*, quæ bifariam contingit. Uno modo, quando hoc ſolum deeſt, quòd non ſervetur decorum perſonæ, vel jocantis, vel apud quos, vel etiam inter quos jocatur; & talis exceſſus regulariter eſt peccatum veniale, ſi abſit ſcandalum & prava intentio. Alio modo contingit fieri exceſſum ratione materiæ ſeu objecti: qui exceſſus ſi redundet in notabilem injuriam Dei, Sanctorum ejus, religionis, vel proximorum; aut ſi jocus ſit obſcœnus; peccatum eſt genere ſuo mortale, de quo Apoſtolus ad Epheſ. monet, ut *Nec turpitudo, nec ſtultiloquium, nec ſcurrilitas nominetur in vobis*.

Ob. Si dicas: In originali pro *Scurrilitas* haberi *εὐτραπελία*, quæ urbanitatem ſeu comitatem ſignificat, ſumiturque in bonam partem q. 72. art. 2. ad 1. & d. 168. art. 2. in

Reſp. corp. Reſp. Apoſtolum propterea vocem illam pro ſcurrilitate poſuiſſe; tum quòd illi qui urbanitatem affectant plerumque declinant à medio virtutis ad ipſam ſcurrilitatem; tum quòd non quamlibet *εὐτραπελίαν*, intelligit, ſed immoderatam, ut patet ex verbis ſubjunctis *Quæ ad rem non pertinet*, aut quemadmodum alii legunt *Non pertinent*; ſive ut eſt in Græco, *Quæ non conveniunt*, quæ ſunt indecentia. Refertur enim hæc ſententia ad tria prædicta, turpitudinem, ſtultiloquium, ſcurrilitatem.

Tertia Filia eſt immunditia, per quam intelligitur omnis impuritas verborum, factorum, ac etiam totius corporis, imò & Animæ: & ſic Immunditia complectitur totum genus obſcænitatis, ac inſuper ſordes corporales quæ contingunt ex vomitu, & profuſione potus, aut ciborum, ex pollutione etiam illa quæ in ſomnis contingit per intemperantiam præcedentem. Vide q. 154. art. 5.

Ad vomitum quod attinet, ille non eſt peccatum ex natura ſua; quinimò poteſt abſque omni culpa procurari quando ſanitati expedit, modò tamen non procuretur per intemperantiam: quòd autem aliquis per intemperantiam tantùm comedat vel bibat, ut ſibi creet neceſſitatem vomendi; peccatum eſt nunc veniale, nunc mortale, prout parva vel magna fuerit intemperantia. Neque ex hoc ſolo colligi poteſt, eſſe mortale quod ſequatur vomitus; quemadmodum tradunt Cajetanus verbo *Gula*, Navarrus cap. 23. num. 119. & Toletus lib. de Sept. pec. mort. cap. 62. Quare quod Eccl. 31. legimus: *Si coactus fueris in edendo multum, ſurge è medio & vome*; nullo modo eſt conſilium, ut ad provocandum vomitum quiſpiam ſe ingurgitet: ſed ut ſi aliquorum improbitate & violentia quis nimirum ſe gravaverit, tempeſtivè ſurgat è menſa, ne vel quid indecorum in menſa patiatur, vel nimia repletio diu corpus affligat, eique noceat, ſed in ſecreto ſine aliquorum offenſione crapulam evomat, potiùs quàm ſtomachus affligatur eum periculo morbi.

Quarta Filia gulæ eſt multiloquium, ſive garrulitas, hoc eſt ſermo ſuperfluus, quid idcircò peccatum eſt, quoniam à recta ratione diſcordat; veniale tamen, ſi neque ſcandalum, neque aliud malum habeat adjunctum, quia non involvit notabilem deformitatem, quando multiloquium eſt ſolitarium. Ratione ſcandali valde ſibi ab eo cavere debent Eccleſiaſtici, præſertim Paſtores, Concionatores, Confeſſarii. Si quid autem mali fuerit junctum multiloquio; gravitas peccati ex illo adjuncto erit æſtimanda; veluti ex intentione pravi finis, & ex materiæ de qua garritur qualitate, ſi excedat in Dei, vel Fidei, vel bonorum morum injuriam aut in detrimentum proximorum. Interdum enim cùm quiſpiam eſt cibo vel potu exhilaratus, revelat ſecretum ſibi commiſſum, libenter detrahit de abſentibus, præſentes contumeliis inſectatur, de rebus divinis malè loquitur. Et plerumque contingit, quòd multiloquium non ſit ſolitarium, ſed aliquod aliud peccatum ſecum trahat: *In multiloquio*, ait Sapiens Prov. 10. *non deerit peccatum: qui inconſideratus eſt ad loquendum, ſentiet mala*, Prov. 13. *Qui multis utitur verbis, lædet animam ſuam*, Eccl. 20. *Indiſciplinatæ loquelæ non aſſueſcat os tuum, eſt enim in illa verbum peccati*, Eccl. 23. *Noli Regibus*) ſub quibus eadem ratione intelligendi ſunt omnes, qui quomodocumque populum gubernant aut judicant) *ò Lamuel, noli Regibus dare vinum, quia nullum ſecretum eſt ubi regnat ebrietas*, Prov. ult. Huc etiam pertinent Scripturæ, quæ oſtendunt eſſe difficillimum non labi verbo, Eccl. 14. & 22. Pſal. 140. Jacobi 1. & 3.

Ultima Filia gulæ eſt hebetudo ſenſus, accipiendo ſenſum pro mente. Et quamvis hebetudo mentis circa res agendas ſeu eligendas in via morum inveniatur communiter in omni peccato, ſecundùm illud Prov. 14. *Errant qui operantur malum*; ea tamen mentis hebetudo quæ eſt circa ſpeculabilia, maximè procedit ex gula, per quam ex nimia ſumptione cibi vel potus, ac etiam ex nimia ſive affectione, ſive ſollicitudine circa cibum & potum, quæ frequenter gulam comitatur, mentis acies hebetatur: perturbatis enim inferioribus viribus corporalibus per immoderantiam alimenti ob fumoſitates vaporum, ipſa ratio per conſequens impeditur. Hinc Eccleſ. 19. *Vinum & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes*. Iſaiæ 28. *Præ vino neſcierunt, & præ ebrietate erraverunt*. Oſeæ 4. *Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor*. Meritò itaque Salomon Eccleſiaſtica 2. ait *Cogitavi in corde meo abſtrahere à vino carnem meam, ut animum meum transferrem ad ſapientiam, devitaremque ſtultitiam*.

Ex his facilè eſt intelligere, ſingulari ſtudio vitandam eſſe gulam iis omnibus, quibus incumbit cura alios regendi, judicandi, vel docendi: omnes enim hi in ſuis functionibus indigent ſapientia: & idcirco, tum ad Epiſcopatum, tum ad Diaconatum Apoſtolus non vult aſſumi multo vino deditos, 1. ad Tim. 3. Sed & Sapiens Eccleſ. 10. ſcribit: *Væ terræ cujus Rex puer eſt, & cujus Principes manè comedunt: beata terra cujus Rex nobilis eſt, & cujus Principes veſcuntur in tempore ſuo, ad reficiendum, & non ad luxuriam*. Neque verò putandum eſt, iſtam mentis hebetudinem eo dumtaxat tempore guloſis adhæreſcere, quo in peccato gulæ verſantur; ſed ſæpè in omnem ſubſequentem ætatem acies mentis obtunditur, ac lumen naturale intellectus obnubilatur.

Petes: Sitnè hæc hebetudo mentis peccatum? Reſp. Per ſe quidem eſſe pœnam ac detrimentum potiùs quàm culpam; ſed tamen quatenus eſt voluntaria, ut in iis qui ſcientes, advertentes, aut advertere debentes, incidunt in hebetudinem; peccatum eſt, quemadmodum q. 15. art. 2. docet Autor: mortale quidem, quando quiſpiam ex affectu ad corporalia faſtidit aut negligit diſcutere de ſpiritualibus eo tempore, quo ſub periculo ſalutis obligatur: vel quando ex nimio cibo vel potu ſcienter redditur ineptus ad vacandum his, ſive naturalibus ſive ſpiritualibus, quæ tenetur præſtare, ſi ſint magni momenti: veluti ſi Medicus, Concionator, Advocatus, Confeſſarius redderetur ineptus ad tunc vacandum pro ægroto, pro litigante, pro pœnitente, quando multùm intereſt ut tunc fiat. Aliàs ſolùm eſt veniale. Quæſt. Reſp.

Quæri etiam poteſt; Quo modo B. Thomas art. 5. dicat illud vitium eſſe capitale, ex quo varia peccata oriuntur ſecundùm rationem cauſæ finalis, cùm jam dicta peccata, quæ ſunt gulæ tamquam capitis, non oriantur ex ea ſecundùm rationem cauſæ finalis, ſed ſecundùm rationem cauſæ efficientis dumtaxat? Reſp. Etiam oriri ſecundùm rationem finis: non quidem ſic, quaſi appetantur propter gulam aut gulæ finem tamquam media ad illum finem ordina- Quæſt. Reſp.

dinata, quo modo appetitur equus ad celerius currendum; ſed quia appetuntur velut permiſſa, vel etjam acceptata ex deſiderio gulæ tamquam finis. Nam guloſus tam eſt affectus delectationibus cibi & potus, quòd dummodo gulam explear, non curat incurrere damna ineptæ lætitiæ, ſcurrilitatis, immunditiæ, multiloquii & hebetudinis. Sicut diceretur quis appetere exilium propter vindictam, ſi ſciens aut ſcire debens quòd ſi de inimico ſe vindicet exulabit, & tamen voluntariè ſumit vindictam, quia ex nimia affectione vindictæ incurrit damnum exilii. Et hic modus ſufficit, ut vitia quædam dicantur alterius filii.

QUÆSTIO CXLIX.

De Sobrietate.

SOBRIETAS generaliter ſignificat mentem ſanam, ſeu mentis ſanitatem, eumque animi ſtatum, quo mens nulla perturbatione eſt veluti tumulenta: & conformiter ſobrius is dicitur, qui eſt ſanæ mentis, temperatus, modeſtus, & diſcretus, quaſi cujus animus nulla perturbatione veluti ſit tumulentus; quo modo ſumi videtur ad Tit. 1. verſu 8. & conformiter ejus conjugatum ſobrietas ad Rom. 12. verſ. 3. & 1. ad Tim. 2. verſ. ultim. Juxta hunc modum intelligere oportet quod S. Aug. lib. 1. contr. Gaud. cap. 31. ſcribit, Eccleſiam recepiſſe libros Machabæorum non inutiliter, *Si ſobriè legantur vel audiantur*. Nam *ſobriè* illic non idem valet quod tenuiter, & parcè, quemadmodum ſæpiuſculè à nonnullis ſolet accipi, ſed ſignificat *prudenter & diſcretè*. Atque ita etiam accepit illam vocem initio lib. 1. de Serm. Dom. in mon. dicens, quòd *Si quis eum ſermonem piè ſobrièque conſideraverit, inveniet in eo, quantum ad mores optimos pertinet, perfectum vitæ Chriſtianæ modum*.

Quid ſobrietas generaliter. Quapropter ſobrietas generaliter ſignificat animi moderationem ſeu ſtatum mentis integrâ ſibi præſentis, nullaque paſſione vel perturbatione à menſura deviantis: & quoniam ad eum animi ſtatum efficiendum ac conſervandum mirè valet temperantia in concupiſcentiis & delectationibus rerum ſenſibilium ad naturæ humanæ neceſſitates pertinentium, ſicut exceſſus in ejuſmodi, multum nocet; factum eſt, ut nomen effectus translatum ſit ad cauſam, nimirum ad temperantiam: & quæ interdum dicitur ſobrietas aliàs vocetur temperantia. Ac rurſum quoniam temperantia à potu, præſertim inebriativo, ſingulariter etiam valet ad mentis ſtatum integrum ſervandum; idcircò temperantia à potu peculiariter ſibi vendicat nomen ſobrietatis, de qua nunc agendum.

ARTICULUS I.

ART. 1. docet, Materiam ſobrietatis eſſe potum. Quia virtutes quæ nominantur ab aliqua generali conditione virtutis, ſpecialiter ſibi vendicant eam materiam, in qua eſt & difficillimum & optimum ſervare illam conditionem: atqui nomen ſobrietatis dicitur à menſura & moderatione: optimum autem eſt ac difficillimum ſervare menſuram in potu, qui valet inebriare; ergo ſobrietas ſpecialiter ſibi vendicat potum inebriativum tamquam materiam quam moderetur, ad ſervandam in eo menſuram juxta dictamen rectæ rationis. Huc pertinet illud Eccleſ. 31. *Æqua vita hominibus, vinum in ſobrietate: ſi bibas illud moderatè, eris ſobrius*. Et quamvis ſobrietas generaliter capiatur, ut moderetur uſum cibi & potus, unicuique præſcribendo menſuram ſecundùm ipſius conditionem ea tamen de qua nunc agitur, ſpecialiter occupatur in moderando uſu potus, & quidem talis qui habeat vim inebriandi. Non enim hoc ſolùm in potu ſpectat quòd ſit delectabilis: (quod potui cum cibo commune eſt, eaque de cauſa hominem munit ac coercet adversùs delectationis illius illecebras) ſed etiam hoc in potu, conſiderat, quòd ſit inebrians, ſua nimirum fumoſitate natus conturbare caput, atque ita uſum rationis impedire. Qua ex re ſpeciale officium ſobrietati incumbit, hominem videlicet cohibere, ne potum ejuſmodi ſumens copioſiùs quàm ferat ipſius conſtitutio, ſibiipſi per vim vaporum ex eo potu aſcendentium impediat vel conturbet uſum rationis.

Sobrietatis materia eſt potus.

ARTICULUS II.

ART. 2. probat, Sobrietatem eſſe virtutem ſpecialem. Quia ubi reperitur ſpeciale impedimentum rationis, ibi neceſſe eſt eſſe ſpecialem virtutem ad illud removendum: atqui potus inebrians habet ſpecialem rationem impediendi uſum rationis, perturbando ſcilicet cerebrum ſua fumoſitate; ergo agnoſcenda eſt ſpecialis virtus, quæ ordinetur ad illud rationis impedimentum removendum. Et hæc dicitur ſobrietas. Confirm. Sobrietas verſando circa bonum habet ſpecialem materiam: ergo eſt ſpecialis virtus. Antec. prob. Quia nulla alia virtus verſatur circa moderationem potus inebriativi; ſobrietas autem verſatur circa illam, ita ut pro materia habeat potum non quatenus poteſt nutrire, ſed quatenus poteſt inebriare, & rationem perturbare; unde in Scriptura commendatur tamquam virtus ſpecialis 1. ad Theſſ. 5. *Vigilemus & ſobrii ſimus: qui enim dormiunt, nocte dormiunt, & qui ebrii ſunt, nocte ebrii ſunt*. 1. Pet. 5. *Sobrii eſtote, & vigilate*. Eccleſ. 31. *Exultatio animæ & cordis vinum moderatè potatum. Sanitas eſt animæ & corporis ſobrius potus*.

Sobrietas eſt virtus ſpecialis.

In Reſp. ad 1. rationem dat, quare cùm circa cibos non ſit ſpecialis aliqua virtus diſtincta ab abſtinentia, neceſſe ſit eſſe aliquam ſpecialem circa potum: quia videlicet potus inebrians ſpeciali ratione impedit uſum rationis, non ſimiliter cibus: & quoniam omnia genera potus inebriativi in illa una ratione impediendi uſum rationis conveniunt; idcirco in Reſp. ad 3. addit, Non eſſe diverſificandas virtutes ſecundùm diverſa genera potus inebriativi, ſicut etiam non diſtinguuntur diverſæ virtutes abſtinentiæ ſecundùm diverſa genera ciborum.

ARTICULUS III.

ART. 3. probat, Vinum ac vini potum non eſſe illicitum. Partim quia Apoſtolus ſuadet Timotheo, ut modico vino utatur propter ſtomachum & frequentes infirmitates, 1. ad Timot. 5. Partim quia *Non quod intrat in os coinquinat hominem*, Matth. 15. per ſe nimirum & ex ſua natura; unde ſequitur, nullum genus cibi vel potus ſecundùm ſe conſideratum eſſe illicitum. Confirmari poteſt; tum ex eodem Apoſt. 1. ad Tim. 4. *Omnis creatura Dei bona eſt*; tum ex cap. 31. Eccleſ. *Vinum in jucunditatem creatum eſt, & non in ebrietatem ab initio*; tum ex Chriſti Domini exemplo, quem uſum fuiſſe vino tradunt Euangeliſtæ; Matth. ca. 26. Marc. cap. 14. Luc. c. 22. idque in Myſterio Auguſtiſſimo: imò & aquas in vinum optimum mutaſſe conſtat ex Jo. 2. Quapropter meritò exploſa fuit hæreſis Severianorum, Encratitarum, & Manichæorum, qui blaſphemabant, vinum eſſe malum, & à Diabolo factum, ut teſtantur Epiphanius & hæreſ. 45. & 47. & Auguſtinus in hæreſ. Manichæor.

Vini uſus non eſt malus.

Neque jam dictis obſtat, quòd ſobrietas ſit plurimum utilis & commendabilis. Quia uſus vini ſecundùm ſe non excludit ſobrietatem, ſed tunc demum quando eſt immoderatus, habita ratione conſtitutionis ejus qui illud ſumit. Et quod de vino dicimus, pari ratione intelligendum eſt de omni alio potu inebriativo, ſive ſit cereviſia, ſive ſuccus pomorum aut aliarum arborum ſeu fructuum. Talem potum Hebræi ſolent nominare *Schechar*, Græci *Siceram*, aut hac circum locutione, *Omne quod inebriare* poteſt. Vide Hieronymum epiſtol. 2. & in cap. 28. Iſajæ. Quæ cùm ita ſint; rectè nihilominus monet Beatus Thomas, potum vini eſſe quibuſdam illicitum per accidens: veluti ſi quis voto, vel ex Regula, vel ex Superioris aut Medici legitimo præcepto, vel ex certo vitæ inſtituto, quod ſponte ſuſcepit, arceatur à potu vini: quo modo Rechabitas à vino abſtinuiſſe ſcribit Jeremias c. 35. ſuæ Prophetiæ:

Ob. Reſp.

Vel ſi

vel ſi vinum bibendo foret ſcandalizaturus infirmum in Fide vel charitate, ſecundùm ea quæ ſcribit Apoſtolus ad Rom. 14.

Articulus IV.

ARt. 4. tradit, Sobrietatem peculiari ratione requiri in perſonis majoribus, quales ſunt Epiſcopi, Sacerdotes, Reges, & alii quibus incumbit ſubditos gubernare, ac inſuper ſenes, ſive viri, ſive mulieres, in quibus ratio debet vigere ad aliorum eruditionem. Hæc autem ratio eſt. Quia talibus ſobrietas eſt magis neceſſaria ad proprium ipſorum officium propriamvè operationem, quæ per uſum vini immoderatum impediretur; unde ſapiens Prov. 31. monet, non eſſe dandum vinum Regibus, ita videlicet ut immoderatè eo utantur. Et Apoſtolus ad Tit. 2. de ſenibus dicit, *Ut ſobrii ſint*. Alia verò etiam peculiari ratione magis requiritur in mulieribus quàm in viris: & in adoleſcentibus magis quàm in ſenibus. Partim quia in illis major eſt imbecillitas mentis ad reſiſtendum cupiditatibus; atque ita ignem in paleas mittunt, ſi potum inebriativum immoderatè ſumunt. Partim quia præter imbecillitatem animi ad reſiſtendum, eſt in adoleſcentibus magnus fervor ſanguinis & ſpirituum, adeò ut oleum igni addant, ſi indulgeant potui. Hinc Apoſt. 1. ad Tim. 3. generaliter dixit, mulieres *pudicas, non detrahentes, ſobrias*. Et ad Tit. 2. *Anus in habitu ſancto, non criminatrices, non multo vino ſervientes*. Et poſtea *Juvenes ſimiliter hortare ut ſobrii ſint*.

QUÆSTIO CL.

De Ebrietate.

Articulus I.

Utrùm ebrietas ſit peccatum.

VIdetur quòd non. 1. Quia de fratribus Joſeph legimus Gen. 43. quòd biberunt & inebriati ſunt cum eo.

2. Non eſt illicitum quòd homo privet ſe ipſum uſu rationis per ſomnum: ergo neque quòd ſe privet per potum.

3. Quibuſdam in caſibus licet ſeipſum & alios inebriare; veluti ſi ſanitas nequeat aliter recuperari; ſi ſubitum peſtis terrorem non poſſis alioquin excutere; ſi vel latronum manus evadere, vel civitatem è rebellium manibus eripere poſſis eos inebriando, neque ſuppetat alius modus; ergo ebrietas non eſt ſecundùm ſe peccatum.

B. Thomas Reſpondet, Ebrietatem dupliciter accipi. Uno modo pro defectu uſus rationis qui contingit ex nimio potu: alio modo pro ipſa potatione abundantiore, quæ prædictum defectum cauſat. Si capiatur priori modo ebrietas; ſecundùm ſe non eſt aliqua culpa, ſed tantùm miſeria & detrimentum: ſi poſteriori; eſt veri nominis culpa, quandocumque eſt voluntaria, ſive directè, ſive indirectè: ut cùm aliquis ex potu immoderato intendit ſibi cauſare ebrietatem; cùm ſciens ſe tali ac tanto potu inebriandum, eum tamen ſumit; cùm copioſiùs bibens potum quem novit eſſe fortem, non curat ſcire an habeat vim inebriandi; vel ut hoc ſciat, non curat utrùm ſit ex eo inebriandus an non. *Quæ ebrietas voluntaria.*

Confirm. Scriptura ebrietatem reprehendit ac aliis peccatis annumerat ad Rom. 13. ad Gal. 5. 1. ad Cor. 5. & 6. & alibi; ergo ipſa eſt peccatum.

Deinde. Contra dictamen rectæ rationis eſt, quòd homo ſciens ac volens ſeipſum privet uſu ac propinqua poteſtate uſus rationis; partim quia & ratio, & poteſtas ratione utendi data eſt homini tamquam præcipuum ejus bonum, per quod diſtinguatur à brutis, poſſitque ſuas actiones dirigere; partim quia per talem privationem uſus rationis homo ſe exponit periculo incidendi in diverſa peccata, ſibique adimit facultatem, tum vitandi ea quæ ſecundùm ſe turpia ſunt & mala, tum faciendi bona illa quæ deberet facere. Hinc Baſilius homil. 14. quæ eſt contra Ebrietatem dicit, Quòd per eam homo fiat ſimilis beſtiis, imò & longè illis pejor. Et Ambroſ. lib. 1. de Abraham cap. 6. *Diſcimus, vitandam ebrietatem per quam crimina cavere non poſſumus? nam quæ ſobrii cavemus, per ebrietatem ignorantes committimus. Parum eſt, quod ea inflammat libidinem, accendit cupiditates corporis: ipſam quoque mentem ſubruit, & animum capit, ſenſum extorquet. Neſciunt quid loquantur qui nimio vino indulgent, jacent ſepulti.*

Si dicas: Poſſe quempiam eſſe talem, ut tum per experientiam, tum per bonam cautelam quam adhibet certus ſit, quòd nullum in ebrietate malum committit: an igitur ipſe non ſit peccaturus ſe inebriando? *Quæſt.* Reſp. Peccaturum ſicut ſine dubio peccaret is, qui extra Matrimonium cognoſceret aliquam mulierem, etiamſi ita ſufficienter provideret proli de educatione, ut incommoda, propter quæ fornicatio judicatur eſſe illicita, non eſſent eventura. *Reſp.* Quia rectitudo naturalis non ſpectatur ſecundùm ea, quæ per accidens eveniunt in hoc aut in illo, ſed ſecundùm ea quæ ſunt per ſe, & quæ ex natura rei nata ſunt ſequi; ut docet B. Thomas quæſt. 154. art. 2. per ſe autem & ex natura rei nata ſunt ſequi mala, tam ex ebrietate quàm ex fornicatione.

Conſiſtit autem culpa ebrietatis in immoderato uſu & concupiſcentia vini ſeu potus inebriativi, quæ immoderatio dum voluntariè accidit uſque ad rationis defectum, ſeu privationem eſt perfecta ebrietas: ſi ſit magna immoderatio, neque tamen illum defectum inducat; de ebrietatis culpa participat, eſtque peccatum aliquando mortale, aliquando veniale: non videtur tamen eſſe ebrietas perfecta. *In quo ſit culpa ebrietatis.* Nam hæc definiri poteſt, quòd ſit Voluntarius exceſſus in potu, ſeu voluntaria potatio uſque ad privationem uſus rationis; *Quid ebrietas perfecta.* quemadmodum ex B. Thoma colligitur; qui plus ſumeret in potu quàm ſit neceſſe, ſimpliciter cenſet pertinere ad vitium gulæ; ſcienter autem ſumere plus uſque eò ut ligetur ac impediatur uſus rationis, ad ebrietatem pertinere vult. Nam hoc art. docet, Quòd ebrietas, quæ eſt peccatum ſub gula contentum ſicut ſpecies ſub genere, nominat actum, quo quis ex nimio potu in hunc defectum incidit, ut non ſit compos rationis.

Sunt qui ad ebrietatis definitionem addunt *Cauſa voluptatis*. exiſtimantes non futuram veri nominis ebrietatem, ſi quis in potu excedat etiam uſque ad mentis interceptionem, modò ille exceſſus non fiat cauſa voluptatis, ſed propter ſanitatem. Verùm ſi quis ita excederet, ut quamvis potus vini jam ſit ei ingratus, velletque propterea abſtinere; tamen ut vel amico ipſum urgenti ſatisfaciat, velut verbera mortemque evadat, mavult potare etiam uſque eò ut fiat impos rationis, quàm à potu tametſi ingrato, ac per conſequens neutiquam delectabili abſtinere; an effugiet culpam ebrietatis? non credimus. Talis enim immoderatè concupiſceret ac ſumeret potum inebriativum, & quidem uſque rationis uſum impeditivum, in quibus B. Thomas conſtituit culpam & rationem ebrietatis; ergo eſſet ebrius, & quidem culpabiliter. Quapropter ad ebrietatis rationem & culpam non putamus eſſe neceſſarium quòd exceſſus in potu fiat cauſa voluptatis, etiamſi ordinariè ſic fiat: ſed ſufficere arbitramur quòd ſit voluntarius; ſive interim id quod potando quærit ſit delectatio; ſive amici complacentia; ſive à morte quæ ipſi intentatur evaſio; ſive aliquid aliud, quemadmodum art. 2. declarabitur.

Ad 1. Arg. Reſp. Illic non ſignificari, quòd fratres Joſeph verè propriéque fuerint inebriati, ſed ſolùm quòd copioſè ſatiati & exhilarati. Sæpe namque tum ebrietas tum inebriatio ponitur in ſacris Scripturis pro ſatietate & exhilaratione. Ut Pſalm. 22. *Calix meus inebrians quam præclarus eſt*. Pſal. 35. *inebriabuntur ab ubertate domus tuæ*. Cant. 5. *Comedite amici, & bibite, & inebriamini chariſſimi*. Transferuntur quoque hæc vocabula ad inanimata, quæ tunc dicuntur inebriari, quando copioſè irrigantur, abundanterque replentur bonis ſibi convenientibus: ut Pſal. 64. *Viſitaſti terram, & inebriaſti eam*. Eccleſiaſt. 24. *Rigabo hortum meum plantationum, & inebriabo prati*

mei

Digitized by Google

mei fructum. Deuteron. 32. *Inebriabo ſagittas meas ſanguine*.

Ad 2. Reſp. Neg. Conſ. propter magnam rationis diſparitatem. Nam in ſomno uſus rationis naturaliter ceſſat, idque ut vires corporis vel amiſſæ reparentur, vel debilitatæ reſocillentur: per ebrietatem verò uſus rationis violentè tollitur, & per cauſam illicitam, per potum ſcilicet immoderatum. In ſomno privatio uſus rationis inducitur mediante quiete ſenſuum: per ebrietatem autem ſenſibus vigilantibus; atque ita gubernatrix, nimirum ratio dormit, illis vigilantibus qui deberent ab ea gubernari. In ſomno tollitur uſus rationis, ſed non poteſtas propinqua utendi ratione; unde ſi dormiens excitetur, ſtatim poterit ratione uti, & ſua negotia agere: poteſt etiam qui naturaliter eſt dormiturus, ante ſomnum diſponere ut certa hora excitetur; cùm autem fuerit excitatus, ſtatim erit habilis ad functiones ſuas exercendas. Per ebrietatem verò tollitur rationis uſus, ac etiam poteſtas propinqua utendi ratione, inducitúrque neceſſitas permanendi in vinculo, quo ratio eſt ligata, adeò ut quamvis vigilet, ineptus maneat ad ſua munia peragenda: ſi dormiat, etiamſi ante dormitionem ordinaverit quòd excitetur; nihil prodeſt, quamdiu ebrietatis effectus perdurat.

Diſcrimen ſomni & ebrietatis.

Ad 3. Etiamſi quidam exiſtiment, ebrietatem eſſe aliquo caſu licitam, veluti cauſa ſanitatis; quòd tamen contraria ſententia ſit verior, oſtendere conabimur art. ſeq.

ARTICULUS II.

Utrùm ebrietas ſit peccatum mortale.

VIdetur quòd non. 1. Quia Auguſtinus ſerm. 41. de Sanctis, aliquot peccata mortalia enumerans ſic loquitur: *Et ebrietas, ſi aſſidua ſit, in eorum numero computatur*. Ac rurſum ſerm. 231. de Temp. *Si reliqua peccata Chriſtiani non admittant, ſola eos, ſi frequens fuerit ebrietas, & emendatio ac pœnitentia non ſubvenerit, in inferni profunda præcipitat*; ergo ebrietas ſemel aut pluries admiſſa non eſt peccatum mortale, modò non ſit frequens.

2. B. Thomas quæſt. 2. de Malo art. 8. ad 3. ſcribit, Quòd ſicut ſemel inebriari eſt peccatum veniale, ita & multoties inebriari per ſe loquendo. Et quæſt. 7. art. 4. ad 1. *Ebrietas*, inquit, *non ſemper eſt peccatum mortale: ſed quando homo aſſiduè inebriatur, videtur quod non curet quòd ratio ſua convertatur ad Deum, & in ſtatu tali ebrietas eſt peccatum mortale*.

Reſp. communis & certa eſt, Ebrietatem, hoc eſt voluntariam inebriationem eſſe peccatum ex genere ſuo mortale, etiamſi tantùm ſemel committatur.

Reſp. eſſe pecc. mort.

1. Quia notabile nocumentum adfert homini: tollit enim violenter & cum quadam neceſſitate uſum rationis, qua nihil eſt in homine præſtantius; ac per conſequens ita perturbat vitam hominis, ut ea gravibus animæ & corporis periculis exponatur.

Confirm. Alterum privare libero uſu ſuæ domus, etiam ſemel & ad tempus, eſt peccatum mortale; ergo multò magis mortale eſt, ſeipſum per violentiam privari libero uſu rationis, etiam ſemel, & ad tempus, cùm & ſeipſum teneatur diligere plus quàm proximum, & uſus rationis longè potior ſit quàm uſus domus.

Si dicas Eſſe diſparem rationem, eò quòd quiſque poſſit juri ſuo cedere. Reſp. Non poſſe ſalva charitate, quam habere debet ad ſeipſum cedere iſti ſuo juri, præſertim inferendo violentiam ſuæ naturæ: quia poteſtas propinqua utendi ratione, quæ ſimul cum ejus uſu tollitur per ebrietatem, non eſt bonum voluntarium ſicut domus, ſed eſt bonum naturale; in naturalibus autem non poteſt homo cedere juri ſuo quando voluerit, & quo modo voluerit, quia non eſt illorum dominus.

2. Ebrietas facit hominem turpiter, & contra naturæ ſuæ dignitatem eſſe brutis ſimilem, imò inferiorem. *Qua in re*, inquit, Baſil. hom. 14. quæ eſt de Ebrietate, *dic homo miſer à brutis differs? nonnè rationis munere quam à Deo omnium conditore accepiſti, reliquæ creaturæ omnis factus dominus & imperator? Hoc igitur te mentis lumine per ebrietatem privans, inter beſtias ratione carentes annumerari poteris, ſimiliſque videri. Imò & beſtiis longè pejores eos exiſtimaverim, qui ab ebrietate ſuperantur; quum illa coeundi ſtatas habeant leges & horas: at ii quod plus æquo ſe vino ingurgitaverint, corpuſque ſupervacuo calore concitaverint, in commiſcendo nullius temporis & horæ rationem habentes, nequiſſimis complexibus & amoribus inter ſe utuntur. Nec ſolùm eò pejores brutis, quòd mente inſani aut ebrii; ſed etiam quod ſenſibus longè infra illa deficere videantur.*

Unde Ambroſius lib. de Elia & Jejunio cap. 16. ſcribit, quòd *ebrietas ſenſus hominum mutat & formas: quòd per eam fiunt ex hominibus equi adhinnientes*. Et poſtea: *Vocem amittunt, colore variantur, oculis igneſcunt, ore anhelant, fremunt naribus, in furore ardeſcunt, ſenſu excedunt. Hinc etiam vana imagines, incerti viſus, inſtabilis greſſus umbras ſæpè tranſiliunt ſicut foveas. Nutat his cum facie terra, ſubitò erigi & inclinari videtur, & quaſi vertatur. Timentes in faciem ruunt, & ſolum manibus apprehendunt, &c.*

Et Chryſoſtomus hom. 58. in Matth. *Nolite pati pejoris beſtiis homines fieri. Nihil enim ultra quàm opus eſt illa deſiderant: iſti autem mediocritatis terminos excedentes, irrationabiliores illis conſtituuntur. Quantò enim melior aſinus ebrioſo eſt, quantò carnis præſtantior? Omnes certè animantes quæ rationis expertes ſunt, cùm bibunt aut comedunt, ultra quàm ſatis eſt, etiamſi mille homines cogerint, numquàm elabuntur; pejores igitur irrationabilibus vos eſtis qui inebriamini, &c.*

Auguſtinus etiam Serm. 231. de Temp. *Conſiderent ebrioſi, ait, ſi non pejores animalibus judicandi ſunt. Cùm enim animalia amplius quàm eis opus eſt bibere nolint; illi & duplum & triplum eis quàm expedit potum accipiunt.*

Prob. 3. Nam ebrietas recenſetur inter ea quæ hominem excludunt à Regno Dei ad Galat. 5. *Manifeſta ſunt opera carnis &c. homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur*. Ad Rom. etiam 13. ebrietates numerantur inter opera tenebrarum, quæ abjicienda ſunt, ut poſſimus Chriſtum induere.

Neque refert, quòd 1. ad Cor. 5. & alibi Scriptura non exprimat ebrios, ſed ebrioſos, cùm dicit eos à regno Dei excludendos. Partim quia ſufficit, quòd alibi ipſam ebrietatem & non tantùm ebrioſitatem annumeret peccatis mortalibus. Partim quia ſicut alia peccata quæ cap. 5. & 6. 1. ad Corint. referuntur, fornicatio, adulterium, rapina, furtum, & maledictio, neque frequentiam in ſui ratione includunt, neque de frequentia exponenda ſunt ut verum ſit quod dicit Apoſtolus, *Qui talia agunt regnum Dei non poſſidebunt*; ita & de ebrietate eſt dicendum.

Prob. 4. ex Patribus, qui non ſolùm ebrioſitatem ſed etiam ebrietatem peccatis mortalibus annumerant, vel de ea tamquam de mortali peccato ſcribunt. Baſilius dicta hom. 14. *Ebrietas*, ait, *dæmon eſt voluntarius, ex voluptate animabus noſtris inditus. Ebrietas malitiæ mater eſt, virtutis inimica &c. Ebrietas actionis interitus, fortitudinis pernicies, ſenectus immatura, mors momentanea*. Ambroſ. lib. de Helia cap. 14. *Noxia eſt ebrietas ad corporis ſanitatem, mentis etiam crimen adjungit*. Hieronymus epiſt. 83. *Qui luxuriatur, vivens mortuus eſt; ergo qui inebriatur & mortuus & ſepultus eſt*. Et in cap. 42. Ezech. *Perſpicuum eſt, ebrietate & ſicera ſtatum mentis everti*. In cap. 5. Galat. *Quartumdecimum locum inter carnis opera ebrietas tenet*. Et poſtea: *Vino hominis ſenſus evertitur, pedes corruunt, mens vacillat, libido ſuccenditur &c. Ebrietatem autem & luxuriam inter carnis opera numerari, nec ille poteſt negare qui eiſdem paſſionibus vincitur*. De operibus verò carnis pronuntiat Apoſtolus, *Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur*. Conferantur etiam loca Aug. mox in reſp. ad 1. citanda.

Si quæras: Quando ebrietas revera ſit peccatum mortale? Reſp. Quòd quandocumque eſt voluntaria, ſive directè, ſive ſolùm indirectè; velut quum quis advertit, aut ſi vellet advertere poſſet ac deberet

Quæſt. Reſp.

beret

beret, potum eſſe immoderatum & inebriantem, & tamen ab eo non abſtinet. Verùm ſi probabilem habens ignorantiam efficaciæ quæ eſt in potu, quiſpiam inebrietur; ejus inebriatio non eſt peccatum, quoniam eſt ei planè involuntaria, & eam patitur duntaxat, non verò eam efficit tamquam agens morale: cujus exemplum fuit in Patriarcha Noe Geneſ. 9. Qua ratione nec ille peccat, qui alium invitat ad eum potum quo inebriatur, ſi probabiliter ignorat talem eſſe conditionem bibentis, ut tali ac tantillo potu inebriari poſſit. Cæterum non eſt probabilis ignorantia, quando eſt affectata vel craſſa, ut quando negligit ſcire, quemadmodum ex art. 1. in corp. colligi poteſt. Quòd ſi aliquis percipiat potum eſſe immoderatum, non tamen æſtimet eſſe inebriativum; peccabit venialiter, modò illa ejus exiſtimatio ſit rationabilis: alioquin mortaliter.

Quæſt. Petes: Quid cenſendum de illis, qui ſine defectu rationis atque adeò ſine perfecta ebrietate multum potant; ſive quia bibendi conſuetudine facti ſunt potentes; ſive quia per aliquod pharmacum id ſibi procurant, ut non inebrientur? Reſp. Eos ut minimum venialiter peccare, aliquando tamen etiam mortaliter, quando ſcilicet per ejuſmodi potationem notabiliter lædunt ſuam naturam, cogentes eam ferre potum immoderatum; ideo Scriptura Iſa. 5. ipſos condemnat dicens; *Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendum ebrietatem*. Et Prov. 23. *Cui væ? cujus patri væ? cui rixæ? cui fovea? cui ſine cauſa vulnera? cui ſuffuſio oculorum? Nonne his qui commorantur in vino, & ſtudent calicibus epotandis?* Solet autem pro regula ſervari, ut ubicumque Scriptura comminatur alicui væ; peccatum mortale intelligatur deſignari.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. Conſeq. Nam in locis iſtis de ebrietate dicitur. *Si aſſidua, & ſi frequens fuerit*; non quia non ſit peccatum mortale, niſi fuerit frequens: ſed quia dum eſt frequens, non poteſt non eſſe voluntaria, quia non poteſt eſſe quòd homo frequenter inebrietur, quin ſciens & volens ebrietatem incurrat, dum multoties experitur fortitudinem vini, & ſuam habilitatem ad ebrietatem, ut hic loquitur Beat. Thomas. Quando autem non eſt frequens, interdum contingit quòd ignoretur aut efficacia, aut immoderatio potus; & ita non ſit peccatum mortale. Confer. in 1. 2. quæſt. 88. artic. 5. reſp. ad 1. Alioquin Auguſtinum reputaſſe ebrietatem pro peccato mortali, eoque gravi, evidenter ex eo conſtat, quòd illam vocet fœditatem flagitioſam, epiſt. 64. quòd annumeret peccatis quæ homini intercludunt regnum Dei, ſerm. 45. de Temp. quòd eam appellet grave vitium & Deo odibile, ſerm. 231. de Temp. & quòd ſerm. 232. ſic loquatur: *Qui credit ebrietatem eſſe parvum peccatum, ſi ſe non emendaverit & pro ipſa ebrietate pœnitentiam non egerit; cum adulteris & homicidis æterna ſine remedio illum pœna cruciabit.*

Ad 2. Reſ. Videri quidem ex locis objectis, quòd Beat. Thomas aliquando putaverit, ebrietatem per ſe & ex ſuo genere eſſe peccatum veniale: per accidens autem mortale, quemadmodum concedit Cajetanus ad hunc art. Verùm apertiùs mentem ſuam poſtea explicuit. lect. enim 3. in cap. 13. ad Rom. ita ſcribit: *Et conſiderandum, quòd ebrietas ex ſuo genere eſt peccatum mortale, cùm ſcilicet homo ex propoſito inebriatur, quia videtur præferre delectationem vini integritati rationis*, &c. *Si verò aliquis inebrietur præter intentionem, non ex propoſito, puta quia ignorat virtutem vini, vel quia non æſtimat ſe tanto potu inebriandum; non eſt peccatum mortale*. Similiter ad cap. 5. 1. ad Corint. *Ebrietas ex ſuo genere eſt peccatum mortale. Quod enim aliquis propter delectationem vini velit perdere uſum rationis, exponens ſe periculo multa alia peccata perpetrandi; videtur eſſe contrarium charitati.* Et 1. 2. quæſt. 88. art. 5. ad 1. *De ebrietate dicendum eſt, quòd ſecundùm ſuam rationem habet, quòd ſit peccatum mortale*. Quo modo etiam in præſent. artic. concludit: *Unde ebrietas per ſe loquendo eſt peccatum mortale.*

Circa reſp. ad 3. ſunt qui exiſtiment, Beat. Thomam ſentire, illum qui ex Medicorum præſcripto ſe propter ſanitatem inebriaret, non peccatum, neque illam ejus potationem futuram ebrietatem formaliter; ſed tantùm materialiter, quia non fieret cauſa voluptatis ſed ſanitatis; ſicut ille non committit detractionem niſi materialiter, qui peccatum alienum narrat ex aliqua rationabili cauſa. Et confirmatur. Regula ſecundùm quam ſumendus eſt cibus & potus, eſt neceſſitas vitæ præſentis, ut ſcilicet tantùm illis utamur, quantum expedit corporis valetudini ac hujus vitæ neceſſitati, quemadmodum patet ex qu. 141. art. 6. conformiter iis quæ dicuntur in hac reſp. Si ergo ſit caſus, in quo neque valetudo recuperari, neque vita conſervari poteſt ſine potu uſque ad ebrietatem ſumpto, licet eum ita ſumere. Ita ſentiunt Sylveſter verbo *Ebrietas* qu. 3. Cajetanus & Valentia hic Azorius part. 1. libr. 7. cap. 22.

Verùm ad hæc duo videntur reſpondenda. Prius: Beat. Thomam non ſentire, quòd liceat ſe inebriare, ſeu largiorem potum ſumere uſque ad ebrietatem, ſed tantùm docere, quòd ex conſilio Medici liceat comedere & bibere uſque ad vomitum, quando ſanitatis ratio ita poſtulat; quia id quod tunc ſumitur abundantius, etiamſi fortaſſe ſit ſuperfluum ſano, non tamen eſt ſuperfluum huic ægroto. Cùm ſubdit: *Nec tamen ad vomitum provocandum requiritur quòd ſit potus inebrians, quia etiam potus aquæ tepidæ vomitum cauſat; & ideo propter hanc cauſam non excuſaretur aliquis ab ebrietate*; non ſignificat, eum ab ebrietate excuſandum, qui ad vomitum cauſandum ſe inebriaret, ſi hoc requireretur: ſed ſimpliciter negat, ejuſmodi potationem eſſe ad vomitum cauſandum neceſſariam, ideoque non excuſandum illum qui ita potaret. Quid autem foret dicendum hoc caſu, quo ejuſmodi potatio requireretur; non exprimit, eò quòd non credat requiri.

Poſterius eſt: Omnino probabiliorem videri ſententiam aliorum qui dicunt, ebrietatem ſive potationem voluntariam, ex qua fiat quòd homo non ſit compos rationis, nullo caſu eſſe licitam, quia ejuſmodi potatio eſt vera & perfecta ebrietas, non tantùm materialiter, ſed etiam formaliter: ebrietas autem eſt per ſe mala; ac per conſequens ſemper illicita. Confirm. *Quando aliquis bene advertit potum eſſe immoderatum & inebriantem, & tamen magis vult ebrietatem incurrere quàm à potu abſtinere; talis propriè dicitur ebrius, & ſic ebrietas eſt peccatum mortale*, ait B. Thomas hic in corp. atqui dum vel ex conſilio Medici propter ſanitatem, vel ex qualibet alia cauſa quiſpiam ſumit potum, quo novit ſe reddendum rationis impotem, benè advertit potum illum eſſe immoderatum & inebriantem, & magis vult ebrietatem incurrere quàm ab eo potu abſtinere; ergo eſt propriè ebrius, & peccat mortaliter. Ebrietas nullo caſu licet.

Si dicas: Illum potum non eſſe immoderatum, quando quidem requiratur ad ejus ſanitatem. Reſp. Nos non credere quòd requiratur: ſed etſi daretur caſus quo non poſſet aliter ſanitas recuperari; etiam tunc arbitramur talem potum ipſi futurum immoderatum quia omnis ille potus cenſeri debet eſſe immoderatus, quo impeditur bonum rationis: virtutes enim morales ordinantur ad bonum rationis conſervandum; ideoque temperantiæ, quæ verſatur circa ſumptionem cibi ac potus, officium eſt, ita ſumptionem illam moderari, ut bonum rationis conſervetur; quemadmodum patet ex qu. 141. art. 3. q. 146. art. 2. q. 149. art. etiam 2. Cùm igitur aliquis potus rationis uſum eſt intercepturus, omnino cenſeri debet eſſe illi immoderatus. Sententiam hanc tuentur S. Antoninus par. 2. titul. 6. cap. 6. §. 1. Angelus verbo *ebrietas*, & Navarrus quatenus cap. 25. num. 62. ſcribit, eum peccare, quia propterea ſalutem corporalem contra ſalutem animæ conſulit alicui, ut illicitè coeat, aut ſe inebriet.

Ad rationem contrariam. Reſp. Inebriationem quæ fieret propter ſanitatem, & non propter voluptatem, futuram proprii nominis ebrietatem. Quia de formali ratione ebrietatis non eſt, ut potus ſumatur cauſa voluptatis, quemadmodum artic. 1. diximus: ſed ſufficit, quòd ſcienter ſumatur in ea quantitate vel qualitate per quam fiat, ut qui ſumit non ſit compos rationis, ſive voluptatem intendat, ſive aliquid aliud. Nam ebrietas nominat actum quo quis ex multo potu incidit in defectum uſus rationis: ejuſque culpa conſiſtit in immoderato uſu & concupi-

ſcentia

ſcentia potus inebriativi, hujus quæſt. artic. 1. & 2. in corpore. Confirmatur. Si quis potum ſumeret uſque ad ebrietatem, ſibi perſuadens hoc eſſe neceſſarium, vel ad vomitum cauſandum, vel ad ſanitatem recuperandam, neque aliud habens in ſua intentione quàm ſanitatem, non excuſaretur ab ebrietate, ut hìc in fine reſp. ad 3. dicitur; pateque ex ipſamet rei indecentia; ergo ad ebrietatem non requiritur ut potatio fiat cauſa voluptatis, nam iſte non potaret cauſa voluptatis, & tamen non evaderet culpam ebrietatis. Idemque judicium eſt de illo, qui propter amicitiam aut minas alterius potaret uſque ad ebrietatem; de quo ſic Auguſt. ſerm. 232. de Tempore. *Solent ebrioſi ita ſe excuſare ut dicunt: perſona potens me coegit ut amplius bibam, & in convivio Regis non potui aliud facere. Ad excuſandas excuſationes in peccatis iſta prætendimus: & quod implere nolumus, non potuiſſe nos dicimus. Nolle in culpa eſt noſtra: & non poſſe prætenditur. Etiamſi adhoc veniretur ut ibi diceretur, aut bibas, aut morieris; melius erat ut caro tua ſobria occideretur, quàm per ebrietatem anima moreretur.*

Neque eſt ſimile quod adfertur de narrante peccatum alienum ex cauſa rationabili. Quòd enim is non ſit detractor, propterea eſt, quia nec directè nec indirectè vel interpretativè intendit alium lædere ſeu famam ejus denigrare; quod ad rationem detractionis pertinere notum eſt ex quæſt.73. In præſenti autem caſu ſermo eſt de illo, qui habet intentionem ut minimum virtualem ſe inebriandi, ſive per potum inducendi ſibi privationem uſu rationis.

Ad Confirm. Reſp. Neg. C. Regula enim, ſecundùm quam ſumendus eſt cibus & potus, eſt neceſſitas vitæ præſentis, non quomodocumque, ſed convenienter ad bonum rationis, ut illud non perturbetur, minùs impediatur. Nam *Bonum hominis eſt ſecundum rationem eſſe*; quæſt.141. art.6. & bonum rationis eſt illud, quod temperantia debet conſervare contra ea quibus poteſt impediri; q.149. art.2. Si quis autem ſe inebriaret, intendens vitam ſuam ita conſervare; non ſpectaret neceſſitatem vitæ præſentis convenienter ad bonum rationis, quandoquidem ipſam rationem violenter opprimeret, ac à ſuis functionibus impediret; ac proinde non ſervaret debitam regulam. Huc pertinent quæ B. Thomas ſcribit dicto artic.6. quæſt.141. in reſp. ad 3. *Temperantia reſpicit neceſſitatem quantum ad convenientiam vitæ, quæ quidem attenditur non ſolùm ſecundùm convenientiam corporis, ſed etiam ſecundùm convenientiam exteriorum rerum; puta divitiarum, & officiorum, & multò magis ſecundùm convenientiam honeſtatis. Et ideo Philoſophus ſubdit, quòd in delectabilibus quibus temperatus utitur, non ſolùm conſiderat ut non ſint impeditiva ſanitatis & bonæ habitudinis corporalis, ſed etiam ut non ſint præter bonum, id eſt contra honeſtatem; & quòd non ſint ſupra ſubſtantiam, id eſt ſupra facultatem divitiarum.* Ubi ponderanda ſunt illa *Secundùm convenientiam honeſtatis*, & iterum, *ut non ſint præter bonum, id eſt contra honeſtatem*: ſe enim ingurgitare ita ut ratio abſorbeatur; & contra honeſtatem & contra honeſtatis convenientia eſt.

ARTICULUS III.

ART. 3. probat, Ebrietatem non eſſe omnium peccatorum graviſſimum. Graviora ſunt illa peccata quæ ſunt directè contra Deum, utpotè majori bono directè oppoſita, majuſque bonum directè tollentia.

Mala ex ebrietate ſequentia. Quòd nihilominus per ſe ſit valdè magnum peccatum, ex Scripturis & Patribus ſupra allegatis certiſſimum eſt. Quòd etiam ratione malorum quæ ebrietatem conſequuntur; facile eſt probare. Nam ex ea ſequuntur mala duplicis generis: quædam quidem, quæ & detrimenta ſunt & peccata; ut libido venerea, eaque non unius formæ, rixæ, contumeliæ, contentiones, pugnæ, homicidia, & alia complura. Alia verò, quæ etiamſi peccata non ſint, ſunt tamen magna detrimenta, ut bonorum temporalium jacturæ, infirmitates, morbi, ac ſæpè etiam mors ipſa. Quapropter nemo mirari debet Conſtitutionem Conc. Mogunt. ſub Carolo Magno celebrati, quæ cap.46. ſic decretum eſt: *Magnum malum ebrietatis, unde omnia vitia pullulant, modis omnibus præcipimus cavere: & qui hoc cavere noluerit, excommunicandum eum eſſe decrevimus, uſque ad emendationem congruam.* Et quamvis furtum legibus civilibus graviter puniatur ac infame reputetur, non autem ebrietas, ipſa tamen gravius peccatum eſt, quàm furtum: ſicut rationis uſus nobilior eſt, quàm res externæ; & ſicut gravius eſt directè contra dilectionem ſui facere, quàm contra dilectionem proximi.

Petes: Quare igitur ebrietas vulgò æſtimatur parvum peccatum in quibuſdam Provinciis? Reſp. quòd ob quinque cauſas præcipuas? 1. eſt vehemens amor & inclinatio multorum ad commeſſationes, compotationes, & ebrietates. Illa enim quibus homines vehementer afficiuntur, vel bona eſſe putant, vel certè non magna mala, etiamſi ab aliis non ita affectis clarè percipiatur quòd ſint magna mala. Simili ratione Gentiles olim exiſtimaſſe, ſimplicem fornicationem eſſe licitam, colligi poteſt ex quæſt.154. art.2. ad 1. Quæſt. Reſp.

2. Cauſa eſt conſuetudo ebrietatum. Hoc enim vitio laborant homines, quòd quæ ſunt conſueta fieri, non reputent eſſe peccata, etiamſi ſint ſcelera graviſſima: *Peccata*: inquit Auguſt. Enchiridii cap.80. *quamvis magna & horrenda, cùm in conſuetudinem venerint; aut parva aut nulla eſſe creduntur*, &c. plura in eamdem ſententiam.

3. cauſa eſt falſa perſuaſio, qua creditur ejuſmodi peccata gulæ ad amicitiam cum aliis ineundam vel retinendam, & ad honeſtatem tuendam valere. Hinc fit, quòd in quibuſdam ſive Sanctorum Confraternitatibus, ſive Sodalitiis Opificum plurimùm uſitatæ ſunt potationes, etiam exceſſivæ, quaſi non ſit perabſurdum nimia ſaturitate velle honorare Sanctos, quos ſcimus Deo placuiſſe jejuniis, ut monet Hieronymus epiſt. 19.

4. eſt, quòd his malis interdum laborant illi qui alioquin videntur pii ac religioſi. Ita enim fit, ut & ipſi ſe in talibus non multùm peccare exiſtiment, & alii ipſorum exemplo invitati idem ſentiant, non conſiderantes, quòd ejuſmodi ſint de numero eorum, quos Apoſtolus 2. ad Timoth. 3. pronuntiat futuros, *Voluptatum amatores magis quàm Dei; habentes ſpeciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes.* Simili ex cauſa fit, quòd multi non credant eſſe illicitum habere plura beneficia; quia non paucos doctos & magnos videtur plura poſſidere.

5. Cauſa eſt, quòd multi cernantur gravioribus peccatis irretiti, fornicatione, adulterio, pauperum oppreſſione, vel aliis: quorum comparatione, ebrietates & commeſſationes tamquam parva vel nulla peccata æſtimantur, cùm tamen quippiam non deſinat eſſe magnum, etiamſi non tam magnum ſit quàm aliud: imò hoc non eſſe majus, ſi illud non eſſet magnum.

Quæri etiam poteſt: A quibus maximè ſit cavendum hoc ebrietatis peccatum? Quamvis enim ſummoperè ſit cavendum ab omnibus; quia tamen præcipua duo mala facit, corporis ad libidinem inflammans, & uſum rationis offuſcans; ideo illi præ cæteris ab hoc cavere debent, qui vel caſtitatem profitentur, vel curam habent regendi ac docendi alios, ſive verbo ſive exemplo; ut Sacerdotes. Religioſi, Reges, Principes, Senatores, Gubernatores, & Judices. Unde Prob. ult. peculiariter legimus dictum: *Noli Regibus ò Lamuel, noli Regibus dare vinum.* Et Eſaiæ 28. *Sacerdos & Propheta neſcierunt præ ebrietate, abſorpti ſunt à vino, erraverunt in ebrietate, neſcierunt videntem, ignoraverunt judicium.* Matth.24. inter malas qualitates, quibus Dominus depingit ſervum improbum familiæ præfectum, eſt illa *Manducare & bibere cum ebrioſis.* Quapropter non ſine magna ratione Apoſtolus 1. ad Tim. 3. & ad Tit. 1. requirit tam Diaconi quàm Epiſcopi ſint *Sobrii, non multo vino ſervientes.* Imò & in veteri Lege terribili exemplo fuit oſtenſum Lev. 10. quantum Deo diſpliceat Sacerdotum ebrietas. Nadab enim & Abiu per ignem à Deo egreſſum occiſi ſunt, præſumentes de igne alieno ſumere, *Quod peccatum illis ſuſcitarat ebrietas*; ait S. Petrus Chryſologus ſerm. 26. *Nam vini odor odo-*

rem

Digitized by Google

rem fugerat incenſi, & ebrietatis ignis flammam provocaverat altaris: unde quia alienati vino alienum portaverum ignem, mox divino igne referuntur extincti. Ad quem intellectum & loci circumſtantia invitat; ſtatim enim ſubjungit tale præceptum ad Aaron & filios ejus: *Vinum & omne quod inebriare poteſt, non bibetis tu & filii tui, quando intrabitis in tabernaculum Domini, ne moriamini.* Et benè notandum, quòd S. Chryſologus dicto ſerm. ait: *Ebrietas in alio crimen; eſt in Sacerdote ſacrilegium.* Hinc Concil. Later. ſub. Innoc. III. can. 15. *A crapula & ebrietate omnes Clerici diligenter abſtineant: unde vinum ſibi temperent, & ſe vino: nec ad bibendum quiſpiam incitetur, cum ebrietas & mentis inducat exilium, & libidinis provocet incentivum.* Et Conc. Agath. can. 41. *Ante omnia à Clericis vitetur ebrietas. quæ omnium vitiorum fomes ac nutrix eſt. Itaque eum quem ebrium fuiſſe conſtiterit (ut ordo patitur) aut triginta dierum ſpatio à communione ſtatuimus ſubmovendum, aut corporali ſubdendum ſupplicio.* Ab ebrietate ſingulariter etiam cavere debere ſenes, ne aliis mala præbeant exempla; & juvenes, eò quòd magis proni ſint ad libidinem, ex dictis quæſt. 149. artic. 4. notum relinquimus.

Quæſt. Reſp. Denique & hoc quæri poteſt. Quomodo ebrietas poſſit caveri, & ſuperari? Heſſelius cap. 195. in decal. duo principalia recenſet remedia. Unum, ut fugiantur omnes occaſiones hujus peccati; ſcilicet convivia & ſocietates ebrioſorum & comeſſatorum. Provocant enim atque illiciunt animum vinum & epulæ delicatæ, ac etiam illæ perſonæ quæ talibus ſunt deditæ. *Amicus* enim *ſtultorum ſimilis efficietur*, Prob. 13. Unde cap. 23. monet: *Noli eſſe in conviviis potatorum.* Et infrà, *ne intuearis vinum quando flaveſcit, cum ſplenduerit in vitro color ejus.* Alterum eſt, ferventer ac frequenter orare Deum pro habenda temperantia & ſobrietate: quemadmodum oravit Augu. lib. 10. Confeſſ. c. 31. & quomodo Eccleſia orat feria 5. Hebd. Paſſionis. *Ut dignitas conditionis humanæ per immoderantiam ſauciata, medicinalis parſimoniæ ſtudio reformetur.* Æterna enim Sapientia eſt, quæ ſobrietatem docet Sap. 8.

Habet Auguſtin. Serm. 231. quoddam remedium pro illis, quibus ebrietas per multam frequentiam tranſivit in conſuetudinem inveteratam: *Qui ſe hoc malo deſiderat liberare: quomodo ſibi intervallo dierum potum addendo ad ebrietatis tenebras pervenit; ita paulatim ſubtrahendo ad ſobrietatis lucem redeat.* Quomodo autem ebrietates & commeſſationes poſſint per Superiores tolli ex aliqua Communitate; idem Auguſt. epiſt. 64. tradit his verbis: *Non aſperè, quantum exiſtimo, non duriter, non modo imperioſo iſta tolluntur; magis docendo quàm jubendo, magis monendo quam minando. Sic enim agendum eſt cum multitudine, ſeveritas autem exercenda eſt in peccata paucorum. Et ſi quid minamur, cum dolore fiat, de Scripturis comminando vindictam futuram; ne nos ipſi in noſtra poteſtate, ſed Deus in noſtro ſermone timeatur. Ita prius movebuntur ſpirituales vel ſpiritualibus proximi, quorum authoritate, & leviſſimis quidem, ſed inſtantiſſimis admonitionibus cætera multitudo frangatur.*

Articulus IV.

An ebrietas à peccato excuſet.

ARt. 4. docet, Ebrietatem in tantùm excuſare à peccato per eam commiſſo, in quantùm eſt involuntaria, vel cauſat involuntarium. Quia non poteſt quippiam eſſe peccatum, niſi ſit voluntarium: unde ſi ebrietas ſit totaliter involuntaria, ita ut peccatum non ſit; neque id quod per eam committitur peccatum eſt. Cenſetur autem aliquod peccatum fieri per ebrietatem, quando illud committit ebrius, quod nullo modo facere vellet ſobrius, ſimul atque intelligit, ſe feciſſe triſtatur. Quod propterea eſt obſervandum, quia etiamſi ebrietas ſit prorſus involuntaria: ſi tamen ebrius aliquid mali faciat, non per ebrietatem, ſed quod antea cupiebat omnino facere; erit peccatum ſuæ naturæ, ſuæque quantitatis: veluti ſi occidat inimicum, quem volebat occidere ubicumque inveniſſet; erit homicidium. Ratio eſt. Quia ignorantia, quæ ad aliquem actum concurrit, ſed non eſt ejus cauſa., relinquit eum talem qualis alioquin erat futurus, 1. 2. quæſt. 76. art. 3. Neque talis dici poteſt eſſe involuntarius, cùm ponatur, quòd ejus voluntas præceſſerit, ex qua adhuc perſeverante videtur jam eſſe ſecutus. Si autem eſſet ſecutus non ex illa voluntate perſeverante; non eſſet peccatum, ut intelligi poteſt ex dictis ad eum art. circa concluſ. 4.

Quòd ſi ebrietas ſit voluntaria & culpabilis; peccatum quod per eam committitur aliquo uſque poteſt diminui, quantum videlicet decedit de plena ratione voluntarii: ut ſi neque ex genere ſuo, neque ex peccantis conſuetudine natum erat ſequi ex ebrietate. Verumtamen ordinariè non prorſus excuſatur: ſed ſi ebrietas ſit directè voluntaria, & peccatum ex ea ſequens fuerit perfectè prævisum; illud potius augetur quàm excuſetur. Exemplum eſt in eo qui novit, ſe quando eſt ebrius ſolere ſcortari, pugnare, conviciari; & nihilominus de induſtria ſeu volens ac ſciens ſe inebriat. Si verò peccatum fuerit ſolùm imperfectè prævisum; vel ſi ebrietas ſit ſolùm indirectè voluntaria; diminuitur quidem peccatum per eam commiſſum; ſed rarò ſic, ut de mortali fiat veniale: quia iſtud peccatum eſt voluntarium ſaltem in ſua cauſa. Dixi *ordinariè*. Quia ſi contingeret ebrietatem eſſe voluntariam, & per eam committi ejuſmodi peccatum, quod nullo modo fuit prævisum, neque potuit prævideri, utpote prorſus inuſitatum, & cujus prævisioni nulla cauſa ſuberat; non eſſet tali homini peccatum, quandoquidem non foret voluntarium: neque enim cenſeri poſſet eſſe voluntarium in cauſa, quando nullo modo prævisum eſſet, neque prævideri potuiſſet ex ebrietate ſecuturum. Hac ratione Loth à peccato inceſtus excuſatur, etiamſi daretur quòd non fuerit immunis à peccato ebrietatis. Unde Auguſt. lib. 22. contra Fauſtum cap. 44. culpandum dicit Loth, non quantum ille inceſtus ſed quantum ebrietas meruit.

Quæri etiam poteſt: Utrùm ebrius aliquem interficiens ſit irregularis? Certum eſt eſſe, ſi occidat dum non eſt totus ſopitus, ſed adhuc novit quid agat: & ſimiliter ſi ad hoc ſe inebriaverit ut occideret: vel ſciens quòd inebrietate ſoleat arma capere, & aliquem cædere, ſua culpa factus eſt ebrius, & tunc occidit. Si autem ſine omni ſua culpa in ebrietatem inciderit; per ebrietatem interficiens non eſt irregularis. Et valdè probabile eſt, idem eſſe judicium (quod ad forum conſcientiæ attinet) de illo, qui culpabiliter quidem fuit ebrius, ſed aliàs in ebrietate exiſtens nullum unquam occidere, vel percutere, neque arma ſumere conſueverat. Quia homicidium illi eſt prorſus improviſum; & videtur talis ebrius eodem loco habendus quo furioſus, qui culpa ſua in furiam incidit. Clementina autem unica tit. de Hom. indiſtinctè excipit furioſum ab irregularitate ex homicidio proveniente. Ita ſentiunt Covarruvius part. 3. ad Clementinam, *Si furioſus*, Navarrus cap. 27. num. 230. Azorius part. 1. lib. 7. cap. 22. Quæſt. Reſp.

QUÆSTIO CLI.

De Caſtitate.

Articulus I.

ART. 1. docet, Caſtitatem eſſe virtutem. Quia caſtitas eſt habitus animi moderativus voluptatum carnis, efficiens ne membris corporalibus quæ ſecundùm ſuam ſpeciem deſtinata ſunt propagationi, aliter utamur quàm ſecundùm dictamen rectæ rationis: *In hoc autem ratio humana virtutis conſiſtit, quòd ſic aliquid ſecundùm rationem modificatum.* Quod dicimus *habitus animi*, ſatis indicavit B. Th. in reſp. ad 1. cum ait, Caſtitatem eſſe in Anima ſicut in ſubjecto: & cùm in reſp. ad 2. ex Auguſtin. dicit, quòd eſt *Virtus animi*. Quòd ſit moderativus voluptatum carnis, clarè ſignificat in corp. his verbis: *Nomen caſtitatis ſumitur ex hoc, quòd per rationem concupiſcentia caſtigatur.* Unde art. 2. ſcribit: *Materiam caſtitatis eſſe concupiſcentias delectabilium quæ ſunt in venereis* & art. 3. quòd *caſtitas eſt circa delectationes venereorum.* Caſtitas eſt virtus.

Quæ

Digitized by Google

Quæ ſequuntur in definitione ab Authore indicantur in reſp. ad 1. & oſtendunt, partim materiam, partim officium caſtitatis. Proxima enim ejus materia ſive objectum ſunt interiores motus concupiſcentiæ: & remota uſus membrorum generationi ſervientium. Caſtitatis Materia. Officium verò ejus eſt, ad regulam rectæ rationis moderari membra illa corporalia eorumque uſum, ne quid illicitum per ea committatur: pertinet enim ad caſtitatem, ut ſecundùm judicium rationis & electionem voluntatis aliquis moderatè utatur iſtis corporalibus membris. Huc pertinent Scripturæ, quæ vel caſtitatem reliquis virtutibus condividunt, vel ad caſtitatem invitant, ut ad quamvis aliam virtutem 2. ad Corinth. 7. *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus*, 1. ad Timot. 2. *Quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & caſtitate*. Et ad Galat. 5. inter fructus ſpiritus numeratur *Caſtitas*.

Circa reſp. ad 3. adverte, quòd in Infidelibus ac etiam Fidelibus peccato ſubjacentibus poſſit eſſe caſtitas, eaque virtus vera, ſed imperfecta; ſecundùm ea quæ dicit B. Thom. q. 23. art. 7. in fine corp. non reperitur tamen in eis caſtitas quæ ſit virtus perfecta, cùm nihil ſit in ipſis quòd eos faciat verè bonos coram Deo, quòdque poſſit eos perducere ad finem virtuti propoſitum, hoc eſt ad beatitudinem.

In reſp. ad 4. obſerva, quòd licèt S. Doctor alibi videatur fructus ſpiritus, quorum Apoſtolus meminit ad Galat. 5. à virtutibus diſtinguere ſecundùm rem; hìc tamen ſola ratione diſtinguit, ita ut una eademque caſtitas dicatur virtus, in quantum eſt habitus ſecundùm rationem operans: ponatur autem inter fructus Spiritus Sancti, quatenus conſideratur ſecundùm ſuum actum, cui adeſt delectatio. His conformia ſcribit q. 4. art. 5. ad 4. & infrà q. 157. art. 2. ad 3.

Articulus II.

ART. 2. docet, Caſtitatem, ſi propriè ac ſtrictè ſumatur, eſſe virtutem ſpecialem. Quia habet ſpecialem materiam circa quam verſatur, & quam redigere debet ſub ordinem rectæ rationis ac legis divinæ, nimirum concupiſcentias delectabilium quæ ſunt in venereis. Si autem ſumatur metaphoricè, facta tranſlatione à corporalibus ad ſpiritualia, ut ſcilicet intelligatur caſtitas ſpiritualis; ſic caſtitas eſt virtus generalis tam latè patens quàm ipſum genus virtutis. Quia per quamlibet virtutem mens humana retrahitur, ne rebus illicitis conjungatur per delectationem & conſenſum: quæ conjunctio eſt fornicatio ſpiritualis contra Deum, extenditurque per omnia peccata mortalia, etiamſi ſpecialius intelligi ſoleat ſpiritualis fornicatio illa, quæ conſiſtit in veræ Fidei corruptione per idololatriam, hæreſim, aut Judaiſmum.

Articulus III.

ART. 3. probat, Caſtitatem eſſe virtutem diſtinctam ab abſtinentia. Quia moderari debet delectationes alterius generis; atque ita habet diverſam rationem objecti. Nam caſtitas moderatur delectationes venereas; abſtinentia verò delectationes ciborum: manifeſtum eſt autem, quòd ſicut alterius generis ſunt operationes pertinentes ad uſum ciborum quibus natura individui conſervatur, ab operationibus pertinentibus ad uſum venereorum quibus conſervatur natura ſpeciei; ita etiam diverſæ rationis ſunt delectationes quæ circa tales operationes verſantur. Conferatur quæſt. 146.

Articulus IV.

ART. 4. declarat, Pudicitiam ſpecialiter pertinere ad caſtitatem, non quaſi ſit virtus omnino diſtincta, ſed quia exprimit quamdam caſtitatis circumſtantiam. Quamvis enim caſtitas & pudicitia frequenter pro uno & eodem accipiantur; ſi tamen ſtrictè uſurpentur, poteſt hæc differentia inveniri, quòd caſtitas refrænet deſiderium & delectationem commixtionis corporum: pudicitia autem cohibeat ac moderetur ſigna & circumſtantias externas illuc pertinentes, ut aſpectum, ſermonem, oſcula, tactus, amplexus, & alia hujuſmodi. Unde ſequitur, quòd pudicitia ſpecialiter pertineat ad caſtitatem, tamquam ſpecialis ejus circumſtantia.

Petes: Utrùm caſtitas & pudicitia ſint omnibus hominibus neceſſariæ? Videri enim poteſt quòd non; Quæſt. quia continentia videtur pertinere ad conſilia Evangelica Sed Reſp. aff. certa eſt. Quoniam per ſextum Reſp. Decalogi præceptum *Non mœchaberis* prohibetur omnis impuritas rationi repugnans. Apoſtolus quoque ad Galat. 5. operibus carnis annumerat immunditiam & luxuriam, dicitque, eos *Qui talia agunt, regnum Dei non conſecuturos*. Confirmatur. Caſtitatis & pudicitiæ eſt moderari concupiſcentias & delectationes venereorum juxta dictamen rectæ rationis: nulli autem licet, eas ſive concupiſcentias ſive delectationes ſequi vel amplecti aliter quàm recta ratio dictet; ergo omnibus neceſſariæ ſunt caſtitas & pudicitia.

Quapropter ad arg. Reſp. Perpetuam continentiam ab illis carnalibus voluptatibus, quæ conjugibus licent intra terminos conjugii permanendo, eſſe conſilii: continentiam autem ab omnibus carnalibus voluptatibus quæ excedunt regulam rectæ rationis, eſſe præcepti. Cùm igitur ſit triplex caſtitas, virginalis, vidualis, & conjugalis; duæ priores cadunt ſub conſilium, non autem tertia, quia talis ſaltem caſtitas, qualis eſt conjugalis, omnibus ad ſalutem neceſſaria eſt, cùm carnalibus voluptatibus nemo poſſit ſciens ac volens inordinatè affici abſque peccato mortali extra Matrimonium; imò nec in Matrimonio, ſi tranſiliatur limes affectus conjugalis.

QUÆSTIO CLII.

De Virginitate.

Articulus I.

Utrùm virginitas conſiſtat in integritate carnis.

VIRGINITAS à virore dicitur, & importat immunitatem ab aduſtione illius concupiſcentiæ, quæ conſummatur in delectatione omnium maxima, ſcilicet venereorum. Sumitur autem virginitas, vel naturaliter ſeu pro quodam bono ac beneficio naturæ, vel moraliter. Naturaliter ſumpta eſt illa in utroque ſexu membrorum generationi ſervientium integritas, cum qua naſcimur. Moraliter accepta duplicem habet uſurpationem; vel enim uſurpatur pro ſtatu quo quiſpiam naturalem carnis integritatem ac puritatem ſervat; vel pro virtute, qua quis fixum in animo propoſitum habet perpetuò abſtinendi à delectationibus venereis, ſive illis per quas amittitur integritas membri corporalis, ſive aliis. His præmiſſis, pro reſponſione ſit

Concluſio I.

VIrginitas, tum naturaliter, tum moraliter ſecundùm quod nominat quemdam ſtatum accepta, conſiſtit in integritate carnis.

Prob. 1. Quia Auguſtinus lib. 4. cont. Julian. cap. 8. ipſum in eo reprehendit, quòd virginitatem & pudicitiam commemoraſſet tamquam res ejuſdem generis, dicens: *Ut quid pudicitiam & virginitatem quaſi ejuſdem generis jungis? Pudicitia eſt res animi; virginitas, corporis. Denique illa* (nimirum pudicitia) *integra permanente, poteſt iſta* (ſcilicet virginitas) *violenter auferri: & cùm iſta integra manet corpori, poteſt illa in animo laſcivia voluntate corrumpi*. Et paucis interpoſitis: *Conjuges & viduæ & virgines poſſunt eſſe, & pudicæ non eſſe, ſi contaminata voluntate mœchantur, ſi ſpiritu impuro ſtupra perpetranda decernunt*. Et poſtea: *Nec in impiis invenitur pudicitia virginalis, quamvis inveniatur virginitas carnis, quia vera pudicitia haberi non poteſt in animo fornicante*. Ex quibus manifeſtum eſt, quòd virginitas eſt quoddam bonum corporis non animi, & hoc in utroque ſexu: nam & viros quibus eſt corporis iſta integritas virgines appellari patet; tum ex officio Eccleſiaſtico, ubi de S. Jo. Evangeliſta dicitur, quòd *Virgo eſt electus à Domino, & virgo in æternum permanſit*; tum ex illo S. Hieronymi in Apologia ad Pammach. *Chriſtus virgo, Mater virginis noſtri virgo perpetua*.

Prob. 2. Juxta communem loquendi uſum illæ puellæ habentur virgines, quæ licèt voluntariè fuerint pollutæ, ſive per contactus ſive aliter, retinent tamen carnis integritatem, quemadmodum tradunt Cajetanus & Fumus verbo *Virginum conſecratio*. Unde ſi quis in veteri Lege dixiſſet, ſe non inveniſſe ſuam uxorem virginem, & probatum fuiſſet, quòd erat carne integra quando tradebatur viro, judicari debebat contra maritum, ſive interim fuiſſet mente & corpore polluta ſive non; Deut. cap. 22. Quapropter quando agitur de conſecratione virginum; illæ tamquam virgines conſecrari poſſunt, quæ retinent integritatem carnis, etiamſi aliquando per voluntariam ſeminis effuſionem fuerint pollutæ. Quia etiamſi non ſint virgines coram Deo, cùm non ſervaverint pudicitiam virginalem, ideoque non ſint habituræ aureolam virginibus propriam; communi tamen uſu loquendi ſunt virgines: Eccleſia autem, quæ utitur nominibus eo modo, quo plures illis uti ſolent, idem intelligit per hæc nomina *virgo & virginitas*. quod vulgò ſolet intelligi; cujus ſignum tradit Cajetanus, quòd in Pontificali præſcribitur, ut Pontifex virgines conſecraturus inquirat *Seorſim cum qualibet conſecranda de vita, & conſcientia, & carnis integritate* ſeu virginitate: clarum eſt enim, quòd per integritatem carnis illic intelligatur virginitas. Deinde. Quamvis iſtæ puellæ non ſint virgines ſecundùm virtutem, ſunt tamen virgines ſecundùm ſtatutum.

Concluſio II.

Virginitas pro quadam ſpeciali virtute morali accepta, quomodo B. Thom. hic de ea loquitur, non conſiſtit eſſentialiter in integritate carnis, ſed per accidens & materialiter.

Quòd non eſſentialiter; probatur. Quia habitus & actus morales non conſiderantur per ſe, niſi ſecundùm ea quæ ſunt Animæ: carnis autem integritas ſecundùm ſe non eſt aliquid Animæ. Adde, quòd manere poſſit virtus virginitatis ablata carnis integritate, ſi virgo violetur per vim, & omnino invita aut prorſus inſcia, velut in amentia. Item quòd manere poſſit carnis integritas, non manente virtute virginitatis, ut quando virgo vult nubere & conjugalibus officiis uti.

Quòd per accidens; declarat B. Thom. in reſp. ad 3. *Per hoc* enim *quòd ex propoſito voluntatis quis abſtinet à delectatione venerea; remanet integritas in membro corporeo:* & ſi contingeret, quòd *Per alium modum aliquo caſu, membri integritas corrumperetur; non magis præjudicaret virginitati* ſeu virginali pudicitiæ, *quàm ſi corrumperetur manus aut pes*, modò abeſſet omnis conſenſus rationis. Unde Auguſt. lib. 1. de Civ. c. 18. ſcribit, Oppreſſo per vim corpore, non amitti pudicitiam, nec ipſi corpori ſanctitatem auferri per violentiam libidinis alienæ, quando quiſpiam perſeverat in propoſito ſuæ continentiæ: *Neque enim*, inquit, *eo corpus ſanctum eſt, quòd ejus membra ſunt integra, aut eo quòd nullo contrectantur attactu, cùm poſſint diverſis etiam caſibus vulnera vim perpeti; & medici aliquando ſaluti opitulantes hæc ibi faciant, quæ horret aſpectus. Obſtetrix virginis cujuſdam integritatem manu velut explorans, ſive malevolentia, ſive inſcitia, ſive caſu, dum inſpicit, perdidit. Non opinor quemquam tam ſtultè ſapere, ut huic periiſſe aliquid exiſtimet, etiam de ipſius corporis ſanctitate, quamvis membri illius integritate jam perdita*. Auguſt.

Quòd virginitatis virtus conſiſtat materialiter in integritate carnis, conjuncta ſcilicet cum immunitate ab experimento venereæ voluptatis; partim hoc art. indicat B. Thom. partim art. 3. in corp. his verbis: *Materiale in virginitate eſt integritas carnis abſque omni experimento venereæ delectationis*. Et in reſp. ad 1. *Homines ex ſua nativitate habent id quod eſt materiale in virginitate, ſcilicet integritatem carnis immunem ab experimento venereorum.*

Quæſt. Ex his intelligi poteſt, an virgo, quæ per violentiam fuit corrupta, nulloque modo conſenſit vel in corruptionem vel in delectationem, poſſit conſecrari

Reſp. tamquam virgo. Cùm enim adhuc ſit virgo quoad Deum, neque virtutem virginitatis amiſerit, adeò ut & incorrupta dici poſſit; (corruptione ſcilicet voluntaria) veriſimile eſt poſſe, ſi factum eſt occultum: ſi autem ſit manifeſtum; non poteſt, quia naſceretur ſcandalum. Si in contrarium opponatur cap. *Illa* 32. q. 5. Quæſt.

Reſp. Illic non ſimpliciter prohiberi conſecrationem earum virginum, quæ per vim fuerunt contra ſuam voluntatem corruptæ, ſed ipſis conſuli ut abſque conſecrationis velo permaneant; ac propterea ſermo videtur eſſe de virginibus, quarum violatio erat notoria. Verba ſic habent: *Illa famula Dei quæ integritatem pudoris oppreſſione barbarica perdidere, laudabiliores erunt in humilitate ac verecundia ſua, ſi ſe incontaminatis non audeant comparare virginibus.*

Ob. Contra ſtatim Concluſ. 2. objicitur à quibuſdam. Si virginitas quæ eſt virtus, non per ſe & eſſentialiter includit corporis integritatem; ſequitur, quòd virgo poſſit parere naturaliter ſeu abſque miraculo, ſi videlicet ea quæ per vim & contra ſuam voluntatem eſt corrupta, prolem ex eo congreſſu concipiat & pariat: cùm enim dicatur manere virgo; conſequens eſt, quòd virgo manens, virgo pariet. Sed reſp. Id quod dici ſolet, Reſp.
virginem non poſſe naturaliter parere; intelligendum eſſe de ea virgine quæ retinet virginitatem naturaliter & pro ſtatu corporalis integritatis acceptam. Loquendo autem de virgine, quæ à virtute virginali denominaretur virgo, etiam poſt amiſſam involuntariè integritatem carnis; ſic non eſt abſurdum, quòd virgo naturaliter pariat.

Concluſio III.

Virginitas, prout eſt virtus quædam ſpecialis, formaliter & completivè conſiſtit in propoſito ſemper abſtinendi à delectatione venerea, quæ eſt in ſeminis reſolutione. Ita B. Th. hic & art. 3. Atque hoc eſt quod ſignificat Auguſt. in lib. de Sanc. Virgin. c. 13. his verbis: *Virginitas eſt in carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio*. Ubi per *meditationem* intelligit mentis propoſitum: quaſi diceret, quòd virginitas ſit, quando quis in propoſito habet ſervare perpetuam incorruptionem carnis tametſi corruptibilis. Hæc autem *incorruptio* non tantùm excludit voluntariam violationem ſignaculi virginalis, ſed omnem etiam impuritatem, qua quis voluntariè polluatur aut pollutioni voluntariæ cauſam præbeat: talis namque impuritas quædam corruptio eſt.

Articulus II.

Utrum Virginitas ſit illicita.

Eſſe illicitam dixit Lutherus, eumque ſecuti Sectarii. In cujus erroris patrocinium varia ſolent, tum è divina Scriptura, tum ex naturali ratione opponere: ad quæ reſpondimus Suppl. q. 41. art. 2. & q. 53. art. 2. & 3. ut non ſit neceſſe hic repetere. Quapropter

Reſponſio Catholica per B. Thomam hic tradita omnino tenenda eſt, Virginitatem non eſſe illicitam, ſed laudabilem. Reſp. non eſſe illicitam.

1. Quia nihil quod eſt illicitum cadit ſub conſilio: virginitas autem ſub conſilio cadit, dicit enim Apoſtolus 1. ad Corinth. 7. *De virginibus autem præceptum Domini non habeo:* (ut ſcilicet maneant in ſua virginitate) *conſilium autem do, tamquam miſericordiam conſecutus à Domino, ut ſim fidelis*. Et poſtea: *Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem*. Quibus conſentanea ſunt ea quæ præmiſerat: *Volo*, hoc eſt opto, *omnes vos eſſe ſicut meipſum*, cœlibem videlicet; & iterum: *Dico non nuptis & viduis, bonum eſt illis, ſi ſic permaneant ſicut & ego.*

2. Cùm Diſcipuli Matth. 19. dicerent: *Si ita eſt cauſa hominis cum uxore, non expedit nubere;* Dominus reſpondit: *Non omnes capiunt verbum iſtud*, hoc eſt res ea quam dicitis, non nubere ſeu manere innuptum non omnes afficit, *ſed quibus datum eſt*. Ubi & eos qui ſeipſos caſtraverunt propter regnum cœlorum approbans hortatur *Ut qui poteſt capere capiat*, hoc eſt iſta re oblectetur. Eòdemque pertinet quod Iſa. 56. Dominus loquens de Eunuchis voluntatem Dei facientibus ait: *Dabo eis in domo mea & in muris meis locum & nomen melius à filiis & filiabus: nomen ſempiternum dabo eis quod non peribit.*

3. Recta ratio habet, ut iis quæ ſunt ad finem utamur ſecundùm eam menſuram quæ congruit fini: atqui

qui ſicut bona exteriora ordinantur ad bonum corporis tamquam ad aliquem finem, ita bona corporis ordinantur ad bona animæ & ad bona vitæ contemplativæ; ergo ad rectitudinem rationis pertinet, ut quemadmodum otimur rebus exterioribus ſecundùm illam menſuram quæ competit corpori, ſic otamur bonis corporis ſecundùm menſuram quæ convenit bono animæ: ſed abſtinere ab exterioribus rebus ad hoc ut conſulamus ſalvationi corporis eſt bonum; ergo ſimiliter bonum eſt, abſtinere à delectationibus corporalibus, ut procuremus bonum animæ, & ut liberiùs vacemus contemplationi veritatis.

Pro reſp. ad 1. dicendum eſt, verius eſſe, quòd verba illa Gen. 1. *Creſcite & multiplicamini* non ſint præcipientis, ſed benedicentis & beneficium fœcunditatis ad propagationem generis humani conferentis, quemadmodum oſtendimus Supplem. q. 41. art. 2. ad 1. Ac nihilominus etiamſi concedatur eſſe aliquod præceptum, ſi non poſitivum ſaltem juris naturalis de uſu conjugii ad ſpeciei humanæ propagationem; neganda eſt argumenti Conſeq. Quia præceptum legis naturæ de comeſtione debet impleri à quolibet, propterea quòd non poſſet aliter conſervari individuum, ad cujus tameo conſervationem ordinaretur præceptum naturale de cibo ſumendo: præceptum de propaganda ſpecie non debet impleri à ſingulis, quia ſufficienter haberi poteſt illa propagatio, ſi quidam generationi carnali dent operam, quidam verò ab ea abſtineotes divinorum contemplationi vacent; quare præceptum illud de Matrimonio non eſt à natura datum ſingulis, ſed multitudini. Quòd ſi etiam conſtaret fuiſſe datum ſingulis; quoniam tamen eſt affirmativum, non eos obligaret ad ſemper, ſed dumtaaat in caſu oeceſſitatis. Unde conſequens eſt, quòd nullus in particulari nunc obligetur vi iſtius præcepti contrahere Matrimonium, vel operibus conjugalibus uti, ſtante nimirum ſufficiente multiplicatione generis humani: ſed contra laudabile eſt, majoris boni gratia à conjugii oſu atque adeò & ab ipſo conjugio abſtinere, exemplo Chriſti Domini, ſanctiſſimæ Matris ejus, ſancti item Præcurſoris ipſius, & aliorum Sanctorum ac Sanctarum, quorum oumerum ſolus Deus novit.

De præcepto matrimonii.

Pro reſp. ad 2. negat Mioorem. Quia virgo ſolùm abſtinet à delectationibus venereis, idque ſecundùm rectam rationem; ac proinde non recedit à medio virtutis, cùm hoc medium ſecundùm rationem rectam determinetur.

Ut ad 3. reſpondeatur, concedendum eſt, Quoſdam veteres Gentiles aliquam pecuniæ ſummam in publicum ærarium inferendam ſtatuiſſe, in eos qui ad ſenectutem cœlibes perveniebant: ſed addendum, Stultè ipſos feciſſe, etiam ſola legis oaturalis conſideratione habita; cùm Theophraſtus & ipſe Geotilis egregiam ſcripſerit diſputationem ſuper eo, quòd Sapieoti non expedit Matrimonium contrahere, cujus diſputationis bonam partem refert Hieronymus lib. 1. adversùs Jovinianum cap. 28. cùmque Romani quas vocabant Veſtales ita vellent eſſe perpetuas virgines, ut ſi qoæ fuiſſet corrupta, vivam defoderent. Unde S. Ambroſ. lib. de Viduis ſub finem, prædictam Gentilium Conſtitutionem ſugillat, dicens, quòd *qui deorum ſuorum adulteria & probra venerantur, cœlibatus & viduitatis ſtatuere pœnas, aut æmuli criminum mulctarent ſtudia virtutum, ſpecie quidem qua fœcunditatem quærerent, ſed ſtudio quo propoſitum caſtitatis abolerent.*

Quod in eodem argum. 3. ſubjungitur de Platone, Ipſum ſacrificaſſe naturæ, ut perpetua ejus continentia tamquam peccatum aboleretur; rectè B. Thom. diluit dicens, Ipſum non ſacrificaſſe quaſi ſuam continentiam reputaret peccatum, ſed quia cedebat perverſæ opinioni civium. Scribit enim Auguſt. lib. de Vera Relig. cap. 3. quòd uſque adeò perverſam ſuorum temporum timuit opinionem, ut perhibeatur ſacrificaſſe naturæ, ut tamquam peccatum illud aboleretur.

ARTICULUS III.

Utrùm virginitas ſit virtus.

Videtur quòd oon. 1. Quia virginitas eſt quid naturæ: virtus autem non aliquid naturale.

2. Nulla virtus amittitor homine repugnante: ſed virginitas poteſt per violentiam tolli, quamtumcumque puella reclamet; ergo virginitas oon eſt virtus.

Reſp. certa eſt, Virginitatem eſſe virtutem, ſi virginitas intelligatur ſecundùm ſuum formale & completivum, hoc eſt ſi per virginitatem intelligamus habitum, quo quis animo comparatus eſt, ſe perpetuò ſervare immunem ab omni experimento venereæ voluptatis: ſi autem virginitas intelligatur ſecundùm ſuum materiale, atque adeò naturaliter, prout ſcilicet dicit integritatem carnis abſque experimento delectationis venereæ; non eſt virtus. Reſp. eſſe.

Prior pars probatur. Quia ubi eſt ſpecialis ratio boni habentis ſpecialem excellentiam, ibi eſt ſpecialis virtus: atqui perpetuò ſe conſervare immunem ab omnibus delectationibus venereis eſt quoddam ſpeciale bonum, habetque aliquam laudis excellentiam ſupra hoc, quod eſt ſervare ſe immunem ab inordinatione delectationis venereæ; ergo virginitas, cùm circa iſtud bonum verſetur tamquam circa materiam propriam, eſt virtus, eaque ſpecialis. Hinc Ambroſ. lib. 1. de Virgioibus, *Invitat nunc integritatis amor, ut aliquid de virginitate dicamus, ne veluti tranſitu quodam perſtricta videatur, quæ principalis eſt virtus.*

Prob. Poſterior. Partim quia virtutes noo inſunt nobis à natura: talis autem integritas uoicuique ineſt à natura. Partim quia virtutes ſunt animi bona: iſta autem integritas eſt bonum corporis.

Ex his colligi poteſt. Reſp. ad argumenta initio allata; nimirum Virginitatem, prout eſt quid naturæ bonumque naturale, ſcilicet integritas & puritas carnis; non eſſe virtutem; & hoc modo uſurpatur cùm dicitur, poſſe per violeotiam tolli à puella invita & repugnante: nam ſecundùm formale & completivum, neque poteſt ab invita auferri, neque eſt aliquid naturæ.

In reſp. ad 1. B. Thomas diſtinguit Subſ. Virginitas quantùm ad id quod in ea eſt materiale, quod eſt carnis integritas immunis ab experimento venereorum, ineſt nobis à natura: ſed quantùm ad id quod in ea eſt formale, quodque illi tribuit rationem virtutis, ſcilicet propoſitum perpetuò abſtinendi à delectationibus venereis propter Deum; non ineſt à natura. Quæ diſtinctio etiam valet ad intelligendam ſolutionem 2. & 3. argumenti. Quicumque enim habet unam virtutem, habet omnes; ac per conſequens etiam virginitatem ſeu virginalem caſtitatem, noo ſimpliciter, ſed ſecundùm id quod in ea formale eſt, quatenus habet animum ita comparatum, ut ſi res exigeret, vellet perpetuò abſtinere à voluptatibus carnis: quamvis fortaſſe ſit conjugatus, & actualiter ab eis non abſtineat, atque adeò non habeat ipſam virginitatis materiam; quomodo pauper poteſt habere virtutem magnificentiæ, quatenus animo eſt paratus magnificos ſumptus facere, ſi ſibi competeret, quamvis non habeat materiam magnificentiæ. Unde B. Thomas, tum hic, tum q. 129. art. 3. ad 2. obſervat, connexionem virtutum eſſe accipiendam ſecundùm id quod in eis eſt formale, & ſecundùm ipſarum principia, quæ ſunt prudentia & gratia, ratione cujus omoes virtutes ſunt ſimul in anima ſecundùm habitus, vel actu, vel diſpoſitione propinqua.

Simili ratione dicendum eſt, quòd per pœniteotiam reparari poſſit virtus virgioitatis, ſeu pudicitia virginalis ſecundùm id quod in ea eſt formale, ipſum ſcilicet propoſitum ab hujuſmodi voluptatibus omnibus abſtinendi, ſi recta ratio id ab eo poſtularet: etiamſi id quod virtuti iſti accidentale eſt oon reparetur, ipſa ſcilicet corporis integritas; & quamvis id quod in ea eſt materiale oe quidem per divinam potentiam reparari poſſit: nec enim divinitus fieri poteſt, ut qui voluptatem carnalem fuit expertus, eam expertus noo fuerit, quoniam ad præteritum oon eſt potentia. Confer. p. p. q. 25. art. 4.

Pro reſp. ad 4. dici poteſt : Nullam virtutem poſſe amitti ſine peccato quantum ad ſuum formale; ac per conſequens licèt id quod accidentarium aut materiale eſt in virtute virginitatis, poſſit per matrimonium ſine peccato amitti ; illud tamen quod in ea formale, & à qua rationem virtutis ſortitur, non poteſt abſque peccato perdi : quia etiam conjugati, ſi peccatum evadere volunt, debent in animi præparatione retinere propoſitum ſe perpetuò ſervandi immunes ab experimento venerearum delectationum, ſi res ita requireret ; & ſine hac præparatione animi non poteſt aliquis eſſe virtuoſus, ait B. Thom. in reſp. ad 2.

Difficultatem verò facit, quòd in hac reſp. ad 4. ſcribit, Virginitatem ſecundùm quod eſt virtus, importare propoſitum integritatis perpetuò ſervandæ voto firmatum. Cùm enim conſtet, eum qui abſque voto habet propoſitum perpetuò abſtinendi à voluptatibus carnis, idque propter Deum, eſſe caſtum : neque hæc ejus caſtitas ſit conjugalis, aut vidualis; apparet concedendum, quòd ſit virginalis, quemadmodum ipſe B. Thomas concedit in 4. diſt. 33. q. 3. art. 2. ad 4. dicens : *Completa ratio virginitatis prout eſt virtus, non eſt niſi in illis, qui habent electionem conſervandi integritatem hactenus cuſtoditam uſque in finem, ſive ſine voto, vel cum voto :* & rurſum diſt. 49. quæſt. 5. art. 3. *Virginitas ſecundùm hoc ad genus virtutis pertinet, ſecundùm quod perpetua incorruptio mentis & corporis ſub electione cadit, ut patet ex his quæ dicta ſunt 33. diſt. & ideo illis tantùm virginibus aureola debetur, quæ propoſitum habuerunt virginitatem perpetuò conſervandi, ſive hoc propoſitum voto firmaverint, ſive non.*

Votum non eſt de eſſentia virtutis virginitatis.

Quapropter dicendum videtur : Virginitatem ſolo propoſito abſque voto firmatam, eſſe veram ac ſpecialem virtutem in genere caſtitatis, quemadmodum ſentiunt Paludanus in 4. diſt. 33. q. 2. art. 1. Concl. 1. Dominicus Soto in 4. diſp. 49. q. 5. art. 2. Sylveſter verbo *Virginitas* q. 1. Partim quia pudicitia virginalis ſic conſiderata habet ſpecialem rationem boni ſecundùm rectam rationem, ſpecialemque difficultatem. Partim quia habet ſpeciale peccatum ſibi oppoſitum, nimirum ſtuprum, quod nulli alteri virtuti ſecundùm ſuam ſpeciem opponitur præterquam virginitati, quæ virginitas ſi habeat propoſitum integritatis voto firmatum; peccatum quod ei opponetur, non ſolùm erit ſtuprum; ſed etiam ſacrilegium. Unde conſequens eſt, quòd virginitas per votum conſtituatur in virtute religionis : cùm alioquin ſecundùm ſuam naturam propriamque materiam pertineat ad virtutem temperantiæ.

Ad ea verò quæ B. Thom. hìc ſcribit dici poteſt : Ipſum loqui de virginitate quantùm ad perfectiſſimam rationem virtutis. Nam virginitas habet duos gradus, quorum infimus eſt in habentibus nudum propoſitum perpetuæ integritatis : ſupremus verò in habentibus propoſitum voto firmatum. Vult ergo dicere, quòd caſtitas virginalis niſi ſit voto firmata non attingit extremum ſeu ſummum hujus materiæ, in quo completa ratio virtutis conſiſtit : quia ſcilicet non facit totum quod in eo genere fieri poteſt, niſi propoſitum ſemper abſtinendi ab omnibus carnis voluptatibus ſit voto ſaltem ſimplici firmatum. His conformiter intelligendum eſt quod concludit, Virginitatem ſecundùm quod eſt virtus, nimirum perfecta, numquam amitti niſi per peccatum.

In reſp. ad 5. obſervanda eſt diviſio caſtitatis in conjugalem, vidualem & virginalem ; quarum ſola tertia eſt virtus ſpecialis, quia ſola illa pervenit ad id, quod eſt perfectum in materia caſtitatis, ſcilicet ad omnimodam immunitatem venereæ voluptatis. Nam caſtitas conjugalis non abſtinet ab omnibus voluptatibus, ſed tantùm ab illicitis; ideoque ſupra communem caſtitatem non habet aliquam excellentiam. Vidualis autem habet quidem aliquid ſupra communem caſtitatem, ſed non perfectum, cùm non ſemper abſtinuerit ab omnibus voluptatibus. Unde B. Thomas, tum in hac reſponſione, tum in corp. articuli, virginitatem eamque ſolam comparat ad caſtitatem, ſicut magnificentia comparatur ad liberalitatem : quia nimirum ſola virginitas pervenit ad perfectionem in materia caſtitatis, ſicut ſola magnificentia attingit perfectum in genere ſumptuum & pecuniarum.

Petes : Qualem caſtitatem habeat ea perſona quæ proponit ſervare integritatem carnis ſolùm uſque ad tempus ? Reſp. Ipſam habere conjugalem, ſi non intendat aliter frui voluptatibus carnis, quàm poſtulet ratio Matrimonii : ſi autem intendat eis aliter frui, non habet virtutem caſtitatis. Quæſt. Reſp.

Dices : Is qui talem puellam corrumperet, committeret ſtuprum ; ergo ipſa habebat caſtitatem virginalem. Reſp. Neg. Conſeq. Quoniam ut quis ſit ſtuprator, ſatis eſt, quòd extra Matrimonium cognoſcat puellam, quæ adhuc habebat naturalem ſui corporis integritatem ; ſtuprum enim eſt, quo violatur naturalis integritas fœminæ : talis autem puella illam integritatem habet ; ac per conſequens virgo eſt, virginitate ſumpta partim naturaliter, partim pro gradu & ſtatu caſtitatis, non autem prout ſignificat virtutem virginitatis, cùm habeat propoſitum ſuæ integritatis aliquando violandæ. Similique modo ratiocinandum eſt de illo qui cognoſcit puellam, ſive tactibus, ſive aliter voluntariè pollutam, ſed adhuc integram quoad ſigillum virginale : quamvis enim illa virtutem virginitatis amiſerit ; qui tamen eam extra Matrimonium corrumperet verus eſſet ſtuprator. Ex his intelligi poteſt quibus modis amittatur virginitas. Ob. Reſp.

1. Enim amittitur virginitatis virtus, prout ipſa conſideratur non tantùm ſecundùm ſuum formale, ſed etiam ſecundùm materiam, per voluntatem experiendi voluptatem carnalem, ſive extra Matrimonium, ſive dumtaxat in Matrimonio.

2. Amittitur per libidinoſos contactus voluntariè factos vel admiſſos.

3. Per voluntariam pollutionem ſeu ſeminis reſolutionem etiam ſine copula.

4. Per copulam carnalem voluntariam. Eſt autem differentia; quoniam quamdiu non violatur carnis integritas, adhuc vocari ſolent virgines : quando autem hæc integritas voluntariè fuit violata etiamſi licitè ; non amplius dicuntur virgines, eò quòd virginitas connotet integritatem carnis.

Articulus IV.

Utrùm virginitas ſit excellentior Matrimonio.

PRæter arg. de quibus in ſuppl. q. 41. & q. 53. poſſunt hæc adferri.

1. Illud eſt excellentius, quod Mundo plus boni confert : atqui Matrimonium plus boni confert Mundo quàm virginitas, parit enim multas proles, quæ poſtquam piè fuerunt educatæ, multa ſunt in gloriam Dei facturæ ; ergo Matrimonium eſt excellentius virginitate.

2. Matrimonium eſt Sacramentum conferens gratiam, non ſimiliter virginitas, ergo Matrimonium eſt excellentius.

Poteſt hæc quæſtio duobus modis intelligi. Priore ſic : An illa corporis integritas cum qua naſcimur ſit melior, quàm vel contractus, vel vinculum, vel uſus Matrimonii. Et hoc modo intellecta non tam eſt quæſtio moralis, quàm naturalis, parvique refert (quod attinet ad mores) utrùm alteri præferatur : quamvis in genere rerum naturalium omnino videatur illa integritas præferenda, per rationem generalem qua omne integrum quatenus tale præponitur fracto ſeu corrupto. In genere etiam moris videtur eadem integritas præferenda : quoniam etſi ipſa ſit quippiam naturale & bonum corporis ; eſt tamen ejuſmodi bonum, quod per ſe ac cæteris paribus, ſaltem in ſtatu naturæ corruptæ hominem reddit magis alienum à curis & ſollicitudinibus hujus ſæculi, minúſque impeditum à contemplatione cœleſtium.

Poſteriore modo poteſt hæc quæſtio intelligi : An virginalis caſtitas ſeu continentia ſit melior quàm caſtitas conjugalis. Et hunc ſenſum manifeſtè præferunt verba SS. Thomæ & Aug. quæ ſunt in hoc art. Secundùm quem danda eſt hæc.

Reſponſio ad Fidem pertinens, Caſtitas virginalis eſt Reſp. eſt aſſirm.

eſt excellentior caſtitate Matrimoniali, meliuſque ac beatius eſt manere in virginitate vel cœlibatu, quàm jungi Matrimonio.

Contra hanc doctrinam ſenſit olim Jovinianus, qui licèt uxorem neque haberet, neque habere vellet; ab ea tamen non abſtinebat propter aliquod majus meritum apud Deum, ſed ne pateretur moleſtias conjugales, ait Auguſt. hær. 82. Docebat enim, non eſſe plus meriti ſervare caſtitatem, quàm uti Matrimonio. Contra quem propterea, ut & propter quaſdam alias ejus hæreſes ſcripſit B. Hieronymus.

Joviniano pejor Lutherus non tantùm adæquavit Matrimonium virginitati, ſed prætulit docens, virginitatem eſſe malam divinoque præcepto contrariam.

Sed doctrinam Catholicam definivit olim B. Siricius Papa, Jovinianumque cum aſſeclis condemnavit, dicens in epiſtola 80. apud S. Ambroſium: *Nos ſanè nuptias non aſpernantes accipimus, quibus velamine interſumus: ſed virginum nuptias Deo devotas majore honorificentia veneramur*. Tum addit, quòd *Facto Presbyterio*, id eſt cœtu ſeu Concilio Presbyterorum, *omnium tam Presbyterorum & Diaconorum, quàm totius etiam Cleri una fuit ſententia, ut Jovinianus, Auxentius Genialis, Germinator, Felix Prominus, Martianus, Januarius & Ingenioſus, qui authores novæ hæreſis & blaſphemiæ inventi ſunt, divina ſententia noſtro judicio in perpetuum damnati, extra Eccleſiam remanerent*. Quam condemnationem recipientes & laudantes Ambroſius aliique cum eo congregati Epiſcopi; in epiſt. S. Ambroſii 81. *Jure*, inquiunt *laudatur bona uxor; ſed melius pia virgo præfertur:* ibidemque multa attexunt præconia primùm virginitatis, deinde viduitatis.

Noviſſimè etiam Concil. Trid. ſeſſ. 24. can. 10. anathemate damnavit eum qui dixerit, ſtatum conjugalem anteponendum eſſe ſtatui virginitatis vel cœlibatus: & non eſſe melius ac beatius manere in virginitate aut cœlibatu, quàm jungi Matrimonio.

Confirmari poteſt hæc doctrina 1. Quia Apoſtolus 1. ad Corinth. 7. non nuptis & viduis dicit: *bonum* (hoc eſt melius) *eſſe illis, ſi ſic permaneant*; ac poſtea ita ſuadet: *Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem*; tamdemque poſt multa concludit: *igitur & qui Matrimonio jungit virginem ſuam benè facit: & qui non jungit melius facit*. Et poſtea: *Cui vult nubat, tantùm in Domino: beatior autem erit, ſi ſic permanſerit, ſecundùm meum conſilium*. Eòdem pertinent quæ ex Iſa. 56. & Matth. 19. diximus art. 2.

2. Unanimis SS. Patrum ſenſus, ac perpetuus Eccleſiæ uſus ſemper caſtitatem virginalem ac cœlibatum prætulit Matrimonio, ut videri poteſt apud S. Cyprianum lib. de habitu Virginum, Ambroſium in lib. de Virg. & citata ſuperiùs epiſt. 81. Hieronymum in lib. contra Jovinianum, Auguſt. lib. de S. Virg. ut nihil dicamus de Græcis Patribus, Athanaſio, Nazianzeno, Baſilio, & aliis, qui & ipſi de Virginitate libros ediderunt.

3. Chriſtus Dominus & virginitatem ſervavit, & virginem Matrem elegit, eamque moriturus non alteri quàm Virgini commendavit: & cum Ipſius, tum Matris exemplo plurimi utriuſque ſexus Sancti virginitatem Matrimonio prætulerunt tamquam majus bonum minori, eamque ſervaverunt.

4. Matrimonium quantùm ad uſum & inclinationem convenit homini ſecundùm partem ejus inferiorem, quæ illi eſt communis cum brutis: Virginitas autem, tametſi quoad integritatem carnis ſit in corpore, tamen quoad inclinationem ac deſiderium illam ſervandi propter Deum homini convenit ſecundùm partem ſuperiorem: neque eſt naturalis, ſed ſupernaturalis ac cœleſtis, redditque homines Angelis ſimiles juxta ſententiam Domini Matth. 22. *In reſurrectione neque nubent neque nubentur, ſed erunt ſicut Angeli Dei in cœlo*. Hinc Auguſt. de Sancta Virginitate cap. 13. *Virginalis integritas & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas Angelica portio eſt, & in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio. Cedat huic omnis fœcunditas carnis, omnis pudicitia conjugalis: illa non eſt in poteſtate; iſta non eſt in æternitate: fœcunditatem carnalem non habet liberum arbitrium; pudicitiam conjugalem non habet cœlum*.

5. Status Matrimonii hominem implicat variis ſollicitudinibus circa conjugem conjugiſque conſanguineos, circa liberos, circa familiam: ab his autem liber eſt is qui virginitatem colit, curans eſſe ſanctus & corpore & ſpiritu, ſecundùm ea quæ ſcribit Apoſtolus 1. ad Corinth. 7. *Qui ſine uxore eſt, ſollicitus eſt quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo: Qui autem cum uxore eſt, ſollicitus eſt quæ ſunt Mundi, quomodo placeat uxori; & diviſus eſt. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini ſunt, ut ſit ſancta & corpore & ſpiritu: Quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt Mundi, quomodo placeat viro*.

Huc faciunt tres rationes B. Thomæ. 1. Quòd bonum divinum eſt potius humano. 2. Quòd bonum animæ præfertur bono corporis. 3. Quòd bonum vitæ contemplativæ præfertur bono activæ: Virginitas enim eſt quoddam bonum divinum & animæ & ad vitam contemplativam ordinatum; non ſimiliter Conjugium.

Ad 1. Arg. Reſp. Majorem non eſſe veram niſi intelligatur de eo, quòd per ſe & ex natura ſua plus boni ſpiritualis ac ad ſalutem Animæ pertinentis confert Mundo. Nam ſi qua dives mulier ex multis gentibus emat ſervos, quos faciat Chriſtianos; non propterea audebit ſuam pecuniam ſacræ virginitati comparare, quòd ſic plures erret Chriſto gignendos; atque ita plus boni Mundo conferat. Et ſi quis aliorum converſioni diligenter incumbat, multoſque convertat, ſuam verò propriam ſalutem negligat; non idcirco ipſius ſive vita ſive operatio excellentior eſt, quàm vita Religioſi.

Præterea Neg. eſt Min. 1. Quia *Matrimonium ordinatur ad commune bonum corporaliter*, ut ait B. Thomas 3. p. q. 65. art. 3. ad 1. atque ita ex ſe ſeu natura ſua non confert Mundo multum boni ſpiritualis, ſed corporalis: virginitas autem prout de illa hìc loquimur, hoc eſt virginalis continentia propter Deum ſuſcepta & ſervata plurimum boni ſpiritualis confert, non tantùm ipſi Virgini, ſed etiam Eccleſiæ, ut poſtea declarabitur.

2. Quia Matrimonium parit quidem Mundo multos liberos, ſed peccatores: quòd autem piè educentur, ac ad Dei gloriam inſtruantur, non facit Matrimonium; cui proinde non eſt hoc tribuendum, præſertim ut per ſe & ex natura Matrimonii proveniens: at virginitas & cœlibatus velut ex officio ſuo parit Sanctos; Virgines enim ſunt ac cœlibes, quibus incumbit regenerationis & pœnitentiæ Sacramenta miniſtrare, per quæ homines ſanctificantur & filii Dei conſtituuntur. Ipſorum etiam continentia, & quæ illi ſunt conjuncta bona opera, ſuis apud Deum meritis multùm valent ad converſionem peccatorum.

3. Quia plus boni eſt vacare Deo ejuſque obſequio eſſe totum addictum, quod facit virginitas, aut ſaltem ad quod ipſa per ſe ordinatur, quàm vacare carnali generationi, quæ eſt bonum corporale & naturale.

Accedit, quòd Mundo jam ſatis repleto, Deus magis quærit qui filios generent cœlo, quàm qui Mundo: Virginitas autem aptiſſima eſt diſpoſitio ad generandum filios cœlo. Unde Hieronymus lib. 1. contra Ob.
Jovinianum cap. 9. *Nuptiæ terram replent, virginitas Paradiſum*.

Si dicas: Virgines procreari ex Matrimonio; ergo Reſp.
Matrimonium deberet eſſe excellentius. Reſp. Neg. C. Quoniam ex Matrimonio procreantur quidem Virgines quoad carnem ſeu carnis integritatem; ſed non Virgines ſacræ; non Virgines virtutem virginitatis habentes; non Virgines quæ à Matrimonio habeant hoc, quod eſt velle ſuam virginitatem propter Deum ſervare illibatam. Auguſtinus de ſancta Virginitate cap. 10. ita reſpondet: *Ne illo quidem debent continentium meritis ſe conferre conjugia, quòd ex eis virgines procreantur; hoc enim non conjugii bonum eſt, ſed naturæ, quæ ſic divinitus inſtituta eſt, ut ex quolibet humano utriuſque ſexus concubitu, ſive ordinato & honeſto, ſive turpi & illicito, nulla fœmina niſi virgo naſcatur: nulla tamen ſacra virgo naſcitur; ita fit ut virgo naſcatur etiam de ſtupro, ſacra autem virgo nec de conjugio. Nec nos hoc in virginibus prædicamus quòd*

virgines ſunt, ſed quòd Deo dicata pia continentia virgines.

Ad 2. Neg. C. Partim quia non hìc inſtituitur comparatio inter Sacramentum Matrimonii, & Virginitatem: ſed inter ſtatum ac uſum Matrimonii & ſtatum virginitatis propter Deum ſervandæ, vel etiam generaliter cœlibatus ſic ſervandi. Partim quia loco gratiæ quam acciperent virgines Sacramentum Matrimonii recipiendo; aliam & copioſiorem & frequentiorem conſequuntur ſuam virginitatem Deo offerendo, & propter ipſum eam ſervando, contemplationique divinorum vacando.

Pro reſp. ad 1. dicendum eſt: Majoris virtutis majus eſſe meritum, cæteris paribus, hoc eſt ſi is qui majoris virtutis opera exercet, ex majori in Deum affectu illa exerceat: alioquin ſi quiſpiam minoris virtutis operationes faciat ex majori vel æquali affectu, paratus etiam majoris virtutis opera exercere ſi ſibi conveniret; non habet minus meritum reſpectu præmii eſſentialis, quia meritum non ſolùm penſatur ex genere actus, ſed magis ex animo operantis & ex magnitudine Charitatis: *Quocirca*, inquit Aug. lib. de Bono conjugali cap. 21. *Sicut non eſt impar patientia meritum in Petro qui paſſus eſt, in Joanne qui paſſus non eſt; ſic non eſt impar meritum continentiæ in Joanne qui nullas expertus eſt nuptias, & in Abraham qui filios generavit. Et illius enim cœlibatus & iſtius connubium pro temporum diſtributione Chriſto militarunt: ſed continentiam Joannes & in opere, Abraham verò in ſolo habitu habebat.* Porrò quod dicit, Abraham in ſolo habitu continentiam habuiſſe; id & de perfecta continentia qualem habuit Joannes accipiendum eſt, & hoc ſenſu intelligendum, quòd eam opere externo Abraham non exercuit, interiori tamen animi voluntate ac propoſito exercuit: habuit enim tantam voluntatem ab omnibus carnalibus voluptatibus perpetuò abſtinendi, ſi hoc ei tunc licuiſſet, quantam habuit B. Joannes; & conſequenter habuit meritum caſtitatis tantum quantum Joannes, quod attinet ad conſecutionem eſſentialis beatitudinis: quamvis præmium accidentale virginitatis, quod appellatur aureola, Joannes ſit promeritus & non Abraham. Quam rem Auguſtinus etiam eo exemplo declarat, quòd nemo dicere auderet, majorem fuiſſe virtutem abſtinentiæ in Joanne Baptiſta quàm in Chriſto Domino, tametſi ipſe Chriſtus Matth. 11. dicat: *Venit Joannes neque manducans neque bibens, & venit Filius hominis manducans & bibens.*

Pro reſp. ad 2. Neg. eſt Seq. Licèt enim virginitas ſit melior quàm continentia conjugalis; poteſt tamen conjugatus melior eſſe quàm virgo: idque duplici ratione, quas B. Thom. hìc adſert. Prior eſt ex parte ipſius caſtitatis, ſi ſcilicet perſona conjugata habeat animum magis paratum ad virginitatem ſervandam ſi oporteret, quàm ille qui eſt actu Virgo. Poſterior, quia fieri poteſt, ut qui non eſt Virgo, habeat aliam quamdam virtutem excellentiorem quàm Virgo, veluti majorem charitatem, majorem animi fortitudinem ad ſubeundum Martyrium, majorem obedientiam: quod ex Aug. declarat hìc S. Doctor.

Ob. Cæterùm quia Jovinianus ejuſque Sectatores pro ſuæ hæreſeos confirmatione, qua Matrimonium æquabant Virginitati, ſic olim argumentabantur apud virgines viros & fœminas etiam caſtitatem profeſſas: Tu melior quàm Noe, quàm Job, quàm Abraham? Tu melior quàm Sara, quàm Rebecca, quàm Anna mater Samuelis, quàm Judith, quàm Eſther? Aug. lib. de Bono conjugali c. 22. docet virgines, quo modo ad hujuſmodi captioſas interrogatiunculas

Reſp. reſpondere debeant, ſcilicet: *Ego quidem non ſum melior quàm Abraham: ſed melior eſt caſtitas cœlibum quàm caſtitas nuptiarum; quarum Abraham unam habebat in uſu, ambas in habitu. Caſtè quippe conjugaliter vixit. eſſe autem caſtus ſine conjugio potuit, ſed tunc non oportuit.* Et poſtea: *Melior ſum illis, qui per animi incontinentiam non poſſunt quod ego: non illis qui propter temporis differentiam non fecerunt quod ego. Quod enim ego nunc ago, melius egiſſent ſi tunc agendum eſſet: quod autem illi egerunt, ſic ego non agerem etſi nunc agendum eſſet.*

Pro reſp. ad 3. B. Thomas oſtendit, Maj. eſſe veram, quòd nimirum bonum commune ſit potius privato, quando utrumque eſt ejuſdem generis: in diverſo autem genere nihil obſtat privatum eſſe melius communi; & hoc modo Virginitas Deo dicata præfertur fœcunditati carnali. Sed præterea dicendum eſt, virginalem caſtitatem, quæ propter Deum ex pietate ſuſcipitur, etſi ſit illius privatæ perſonæ quæ ipſam ſervat, non eſſe tamen bonum privatum, cedit enim in communem eamque ſpiritualem totius Eccleſiæ utilitatem. Caſtitas propter Deum non eſt bonum privatum. Partim quia omne decus omnis ornatus & ſplendor, qui in ejuſmodi virginibus reperitur, exornat ipſum Eccleſiæ corpus, cujus ipſæ virgines ſunt portio illuſtrior, juxta S. Cyprianum lib. de habitu Virginum. Partim quia tales Virgines, ut Apoſtolus 1. ad Corinth. 7. ait, *Cogitant quæ Domini ſunt, ut ſint ſanctæ & corpore & ſpiritu*, habentque facultatem ſine impedimento Dominum obſecrandi, ac per conſequens multas exercent pias caſtaſque meditationes & orationes, quæ toti Eccleſiæ proſunt; tum ex vi Charitatis, qua totum Chriſti corpus compingitur, & per quam unius membri bona fiunt omnibus communia; tum ex ipſorum intentione, qui non ſolùm pro ſeipſis, ſed etiam pro tota Eccleſia mundas preces Deo offerunt.

ARTICULUS V.

Utrùm Virginitas ſit maxima virtutum.

RESpondet cum diſtinctione: Virginitatem eſſe maximam inter ſpecies caſtitatis, præcellit enim & conjugali & viduali, eò quòd non ſolùm abſtineat à voluptatibus illicitis ſicut conjugalis, neque ſolùm pro aliquo tempore à licitis ſicut vidualis: ſed ab omnibus, & ſemper: in toto autem genere virtutum atque adeò ſimpliciter non eſſe omnium virtutum maximam. Quoniam majores ea ſunt virtutes Theol. ac etiam virtus religionis, quæ omnes in ſuis actibus occupantur circa Deum ac res divinas: virtus item fortitudinis Martyrum, quæ ad inhærendum Deo vitam ipſorum propriam poſtponit: virtus item honorum Religioſorum, qui per votum obedientiæ poſtponunt ſuam voluntatem, & per votum paupertatis omnia quæ poſſent habere; cùm virginitas ſolùm poſtponat voluptates carnis, quibus & ipſi Religioſi renunciant: imò ſi conſiderentur quæ ſcribit Author q. 161. art. 5. omnino apparet, quòd etiam humilitatis virtutem præferat virginitati, ex eo quòd humilitas facit hominem ordinationi rationis ſubjectum in univerſali & quantùm ad omnia: virginitas autem ſolùm quantùm ad unam materiam, ſcilicet voluptatum venerearum. Et quia virginitatis cultoribus multùm inſidiari ſolet ſuperbia; idcirco humilitas tamquam virginitatis cuſtos & ornamentum ſingulare debet commendari virginibus, cæteriſque caſtitatem ſervantibus. Reſp. non eſſe.

Circa reſp. ad 3. adverte, hanc ſententiam Apoc. 14. *Hi ſequuntur Agnum quòcumque ierit* à quibuſdam intelligi de omnibus Electis qui dicantur virgines, ſicut Eccleſia ſponſa Chriſti virgo dicitur propter puritatem & integritatem vitæ morumque innocentiam, in qua ex hoc Mundo deceſſerunt. Unde in feſto omnium Sanct. de omnibus Sanctis canit Eccleſia, quòd *Sequuntur Agnum quòcumque ierit.*

Verùm etſi hæc rectè omnibus Sanctis tribuantur, quatenus illis commune eſt à conſpectu Agni numquam recedere, & cum eo ſemper eſſe: Beatus tamen Thomas peculiariter de Virginibus, qui mentis & corporis integritatem ſervaverunt illibatam, appoſitè interpretatur; quomodo etiam intellexerunt Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum cap. 25. Aug. lib. de ſancta Virginitate cap. 27. Bern. ſerm. 1. ſuper miſſus, Andreas Cæſarienſis, Beda, Haimo, Pannonius, Ribera, Viegas in ſuis ad Apocalypſim Comment. Cui expoſitioni conforme eſt, quod in hymno de Virginibus Eccleſia recitat:

Quocumque pergis.

Sive ut in Breviariis emendatioribus legitur.

Quocumque tendis, virgines
Sequuntur, atque laudibus,

Poſt

Poſt te canentes curſitant,
Hymnoſque dulces perſonant

Neque tamen propterea dicendum eſt, quòd ſingulæ Virgines ſanctæ ſint vel Chriſto in cœlis propinquiores, vel majoris apud eum meriti quàm reliqui Sancti: ſed dicuntur ſequi Agnum quòcumque ierit; vel quia ipſum imitantur non ſolùm in integritate mentis, quam habent omnes Sancti, ſed etiam in integritate corporis, quam ſoli Virgines retinuerunt; vel quia ſequuntur Chriſtum ad gaudia de mentis & carnis puritate, quæ cæteri Sancti non habent; vel quia verbis illis non aliud ſignificatur, quàm quòd Agnus peculiariter oblectetur, ſibique complaceat in Virginibus.

QUÆSTIO CLIII.

De Luxuria.

ARTICULUS I.

LUXURIA ſeu luxuries generaliter ſignificat exceſſum in uſu earum rerum, quæ pertinent ad corporis cultum & voluptates. Sic profuſio in lautiores epulas, in ſumptuoſas veſtes, in ædes vel hortos: immoderatus item uſus deliciarum & voluptatum luxuria dicitur. Et hoc modo vocem illam uſurpavit Auguſt. lib. 2. Conf. c. 6. dicens, quòd *Luxuria ſatietatem atque abundantiam ſe cupit vocari*. Ita etiam ſumitur Eccl. 11. *Malitia* (hoc eſt miſeria) *hora oblivionem facit luxuriæ magnæ*, ideſt magnarum multarumque divitiarum priùs perceptarum: & c. 14. *Qui acervat ex animo ſuo injuſte, aliis congregat, & in bonis illius alius luxuriabitur*, ideſt laſciviet, delectabitur, & in deliciis ac voluptatibus vivet. Similiter Proverb. 20. *Luxurioſa res vinum*, quaſi diceretur, Vinum immoderatè ſumptum facit homines laſcivos, effrenes, & petulantes. Transfertur autem iſtud vocabulum ejuſque conjugata, tum ad creaturas irrationales; ut cùm agni & hædi laſcivientes, quando arbores plus æquo ramos aut frondes emittentes; quando agri ſupra modum feraces, dicuntur luxuriare: tum ad homines, quorum ingenium aut vena poetica luxuriare dicitur. Specialiter autem & ſtrictè ſumi ſolet luxuria pro intemperantia circa eas voluptates quæ ſunt omnium maximæ, & quæ veluti luxant ac diſſolvunt animum. Quomodo & libido generaliter ſignificat omnem cujuſvis rei pravam cupiditatem, & omnem vitioſum libitum animi. At per excellentiam ſtrictè ac ſpecialiter accepta ſignificat cupiditatem voluptatis obſcœnæ, ut tum ex communi uſu loquendo, tum ex Auguſt. liquet lib. 14. de Civit. cap. 15. Ex his facilè eſt intelligere id quod

Materia Luxuriæ. Art. 1. docet, Materiam luxuriæ principaliter eſſe concupiſcentias & delectationes venereas. Nam luxuria, prout de illa communiter loquimur, principaliter conſideratur circa eas voluptates, quæ maximè & præcipuè reſolvunt animum hominis; tales autem ſunt voluptates & concupiſcentiæ venereæ. Addit verò, quòd ſecundariò etiam dicitur luxuria in quibuſcumque aliis ad exceſſum pertinentibus, ut in cibo, potu, & veſtitu, quemadmodum paulò ante explicavimus.

Quid luxuria. Definiri ergo poteſt luxuria, quòd ſit Libidinoſæ voluptatis appetitus; quemadmodum tempore B. Thomæ ſolita erat definiri, ut ex hujus articuli argumento 3. patet. Neque refert, quòd non ſit luxuria appetere Matrimonium ejuſque uſum, tametſi videantur ibi eſſe appetitus voluptatis libidinoſæ. Quoniam appetere uſum Matrimonii non eſt revera appetere voluptatem libidinoſam; quinimò ipſam libidinem illic appetere, vel propter libidinem, & non propter ſolam cauſam procreandi debitum conjugale exigere, ſemper habet aliquam culpam. *Conjugalis enim concubitus generandi gratia non habet culpam*, Ait Auguſt. lib. de Bono conjugali cap. 6. *Concupiſcentiæ verò ſatiandæ, ſed tamen cum conjuge propter fidem thori, venialem habet culpam*. Et cap. 10. *Illum concubitum ſecundum veniam concedit Apoſtolus, qui ſit per incontinentiam, non ſola cauſa procreandi*. Et poſtea: *Concubitus enim neceſſarius cauſa generandi inculpabilis, & ſolus ipſe nuptialis eſt: ille autem qui ultra iſtam neceſſitatem progreditur, jam non rationi, ſed libidini obſequitur: Et hunc tamen non exigere, ſed reddere conjugi, ne fornicando damnabiliter peccet, ad perſonam pertinet conjugalem. Si autem ambo tali concupiſcentiæ ſubjiguntur, rem faciunt planè nuptiarum*. Videat Lector quæ diximus Supplem. quæſt. 49. art. 6.

Alia definitio. Poteſt & ſic definiri: Luxuria eſt ſuperfluitas in venereis. Intelligenda autem eſt iſta ſuperfluitas, vel ſecundùm ſpeciem actus, qualis eſt in fornicatione, ſtupro, & ſimilibus, ac in iis quæ ad iſta referuntur; vel ſecundùm ſolas circumſtantias, ut contingere poteſt inter Conjuges.

ARTICULUS II.

Aliquis actus venereus poteſt eſſe abſque peccato. ART. 2. docet, Aliquem actum venereum poſſe eſſe abſque peccato. Quia nullum eſt peccatum uti rebus ad eum finem ad quem ſunt ordinatæ, ſi quis convenienti modo & ordine illis utatur, & finis ipſe ſit quippiam verè bonum: atqui ad conſervationem humani generis, quæ eſt bonus finis, ordinatus eſt aliquis uſus venereorum, nimirum actus Matrimonii; ergo ſi convenienti modo & ordine fiat, actus ille erit abſque peccato. Quæ doctrina ex Apoſtolo manifeſta eſt, de opere conjugali dicente 1. ad Corinth. 7. *Uxori vir debitum reddat: ſimiliter autem & uxor viro*. Et poſtea: *Nolite fraudare invicem*. Et iterum: *Si acceperis uxorem, non peccaſti: & ſi nupſeris virgo non peccavit*. Ac rurſum: *Qui Matrimonio jungit virginem ſuam, benè facit*. Conferantur quæ diximus ad Suppl. q. 41. art. 3.

Ad 1. Arg. dupliciter poteſt reſponderi. Uno modo: Quòd nihil impedit virtutem ſimpliciter & abſolutè, ita ſcilicet ut eam excludat non ſolùm quantum ad actum, ſed etiam quantum ad habitum, niſi peccatum: non omnis autem actus venereus ita impedit virtutem, cùm actus conjugalis poſſit eſſe virtuoſus, & ex natura ſua compatiatur virtutem, ut minimum in habitu. Alio modo: Quòd nihil impediat virtutem quantum ad communem ſtatum virtutis niſi peccatum: actus autem Matrimonii, etſi animum à virtutis arce ſeu perfectione dejiciat; ipſum tamen virtutis ſtatum communem non impedit.

Pro reſp. ad 2. Neg. eſt Subſ. Non enim in quolibet actu venereo reperitur ſuperfluitas delectationis, ſaltem voluntariæ; cùm ſuperfluitas, per quam receditur à medio virtutis, non attendatur ſecundùm quantitatem, ſed ſecundùm quod excedantur limites rectæ rationis: abundantia autem delectationis quæ eſt in actu conjugali ſecundùm rationem ordinato non tranſcendit limites rectæ rationis, quia appetitus interior non aliter ad illam afficitur, quàm recta ratio dictet. Neque refert, quòd ratio non poteſt liberum actum ad ſpiritualia conſideranda exercere ſimul cum illa delectatione. Quoniam non eſt virtuti contrarium, ideoque nec rectæ rationis limites tranſcenduntur, ſi actus rationis aliquando intermittatur per id quod ſecundùm rationem ſit: alioquin non liceret ſe ſomno tradere. Ob. Reſp.

De verbis quæ ſub nomine Hieronymi in eodem arg. allegantur, ſunt autem Origenis; diximus citato ſuperiùs art. 3. q. 41. in Suppl. cur B. Thomas ſub nomine Hieronymi citet, ratio eſt, quia citat ex Gratiano: Gratianus autem 32. q. 2. c. *Connubia* illa verba aſcribit Hieronymo.

Pro reſp. ad 3. dicendum eſt: Peccatum originale non cauſari à concupiſcentia ſeu voluptate, ſine qua non exercetur actus Matrimonialis, niſi fortè ut à cauſa inſtrumentali; non oportet autem quòd cauſa inſtrumentalis ſit pejor quàm effectus: & ideo non ſequitur, eam concupiſcentiam quæ actui Matrimoniali ſemper eſt conjuncta debere eſſe peccatum.

ARTICULUS III.

Luxuria eſt peccatum. ART. 3. probat, Luxuriam eſſe peccatum. Quia uſus venereorum eſt neceſſarius ad bonum commune, ſive ad propagationem generis humani, & quidem ita ut ſine illo non magis poſſit humana ſpecies propagari, quàm aliquod ejus individuum conſervari poſſit abſque alimento: atqui inordinatio circa illa

quæ ſunt neceſſaria non poteſt non eſſe vitioſa, quantò enim aliquid eſt magis neceſſarium, tantò magis oportet ut circa illud ſervetur ordo rationis; ergo luxuria non poteſt non eſſe peccatum, quia luxuria dicit exceſſum ordinis & modi rationis circa venerea. Ex qua ratione etiam hoc concludi poteſt, luxuriam eſſe peccatum genere ſuo mortale, quia ſignificat inordinationem rationis in re gravi: cùm enim uſus venereorum ex natura ſua ordinetur ad ſpeciem humanam propagandam; ſine dubio eſt res magni momenti. Confirm. Apoſtolus ad Gal. 5. cùm dixiſſet: *Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria*; ſubjungit: *Qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur:* nullus autem excluditur à Regno Dei, niſi propter peccatum mortale; ergo luxuria eſt peccatum mortale.

Cæterùm quando contingat eſſe peccatum veniale, quando mortale; poteſt ex B. Thoma q. 15. de Malo art. 3. ſic explicari. Quando actus luxuriæ ſolùm eſt inordinatus propter inordinationem concupiſcentiæ, ſicut cùm aliquis accedit ad ſuam uxorem libidinosè, ſed tamen ſtando intra limites Matrimonii, ita ut neque illam, neque aliam vellet cognoſcere, ſi non eſſet uxor ſua; tantùm eſt peccatum veniale. Quando autem opus luxuriæ eſt inordinatum ex ipſa ſpecie actus, quia ſcilicet actus non eſt proportionatus generationi & educationi prolis; ſemper eſt peccatum mortale. Idemque judicium eſt, ſi talis ſit inordinatio concupiſcentiæ inter Conjuges, ut non ſiſtant intra limites Matrimonii: nam tunc vel mente, vel opere committunt inordinationem ex ſpecie actus.

Confirmatur. Videmus quòd peccatum mortale eſt, non ſolùm homicidium per quod vita hominis tollitur, ſed etiam furtum per quod tolluntur bona exteriora quæ ad vitam ſuſtentandam ordinantur: propinquiùs autem ordinatur ad vitam hominis ſemen humanum, in quo eſt homo in potentia, quàm quæcumque res exteriores; ergo inordinatio circa emiſſionem ſeminis etiam eſt peccatum mortale, cùm ſit inordinatio circa vitam hominis in potentia propinqua. Neque verò ſolùm eſt peccatum mortale in ipſo principali opere luxurioſo, ſed etiam in his quæ illuc ordinantur, ſcilicet in aſpectu, tactu, colloquiis, & ſimilibus, quatenus ordinantur ad expletionem operis: ſive interim is qui talibus obſcœnitatibus oblectatur in opus turpe conſentiat, ſive non. Certum eſt enim, quòd qui ex laſcivis verbis, tactibus, vel aſpectibus cum pleno rationis conſenſu delectationem carnalem capit extra Matrimonium, etiam abſque voluntate patrandi facinoris, mortaliter peccet; quemadmodum patet ex illo Chriſti, cap. 5. Matth. *Omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam*, id eſt ut ejus deſiderio inflammetur, *jam mœchatus eſt eam in corde ſuo*. Et Marci 7. *De corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes*, &c. *impudicitiæ, oculus malus. Omnia hæc mala ab intus procedunt & communicant*, id eſt immundum faciunt, *hominem*. Huc pertinet quod Auguſt. lib. 12. de Trinit. cap. 12. loquens de homine qui ſola cogitatione oblectatur illicitis, non quidem decernens eſſe facienda, ea tamen libenter in animo volvens; ſcribit, quòd *Totus damnabitur, niſi hæc quæ ſine voluntate operandi, ſed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, ſolius cogitationis ſentiuntur eſſe peccata, per Mediatoris gratiam remittantur*.

Pro reſp. ad 1. tam hìc quàm q. 15. de Malo art. 1. ad 4. Negat Conſeq. Quia ſemen ſolùm eſt ſuperfluum quantùm ad actum nutritivæ, non autem quantùm ad actum generativæ. Cùm enim ex natura ſua ordinatum ſit ad generationem, eo ſecundùm conditionem ſpeciei humanæ indigetur, propter actum generativæ; & idcirco omnis voluntaria emiſſio ſeminis aliter facta quàm ſecundùm convenientiam ad finem à natura intentum, hoc eſt ad generationem, peccatum eſt. Non ſimiliter emiſſio aliarum ſuperfluitatum, quia illæ ſunt omnino ſuperfluæ, ſecundùm conditionem & naturæ & ſpeciei; ac proinde non indigetur illis, ideoque non refert qualitercumque emittantur, modò ſervetur decentia convictus humani.

In reſp. ad 2. benè obſervandum eſt, corpora noſtra non eſſe noſtra pleno jure ſic, ut de iis facere nobis liceat quidquid libet. Nam Deus, qui ſolus abſolutam habet poteſtatem vivificandi & mortificandi, ſolus etiam eſt abſolutus Dominus ſicut vitæ ita corporis noſtri & Animæ; generaliter quidem titulo creationis & gubernationis: ſpecialiter autem titulo redemptionis quantùm ad Chriſtianos, juxta illud 1. ad Cor. 6. *Corpora veſtra membra ſunt Chriſti*. Et poſtea: *Empti enim eſtis pretio magno*. Quare ſicut nemini licitum eſt ſuo corpori vitam adimere; ita neque illo abuti licet ad libidinem.

Articulus IV.

ART. 4. probat, Luxuriam eſſe vitium capitale. Quia illud vitium quod habet finem multùm appetibilem, ita ut ex illius finis appetitu homo provocetur ad varia peccata committenda, vocatur capitale, propterea quòd ex illo tamquam ex capite iſta vitia oriantur: Luxuria autem habet finem multùm appetibilem, ipſam nimirum delectationem venereorum, quæ eſt maxima ſecundùm ſenſum, ita ut ex amore ſimilium delectationum multa vitia oriantur. Luxuria eſt vitium capitale.

Porrò ut peccatum aliquid cenſeatur capitale ſeu principale, atque vitia inde ſequentia dicantur ejus filiæ; non eſt neceſſe ipſum eſſe tale, quòd illa vitia oriantur ex affectu finis iſtius peccati tamquam media in eum ordinata, quemadmodum patet ex his quæ dicebantur q. 148. art. 6. ſi. Inveniuntur enim quædam vitia, quæ non ſunt media ad delectationem gulæ vel luxuriæ, & tamen ſunt earum filiæ: ſed ſufficit, quòd ex affectu vitii capitalis dicti homo ſit paratus alia incurrere; imò etiam ſufficit, quòd ex ipſo ſecundùm rationem cauſæ efficientis aut diſpoſitivæ oriantur. Nam origo vitiorum ex capitalibus attenditur quidem potiſſimùm ſecundùm rationem cauſæ finalis; non tamen ſolùm ſecundùm illam, ſed etiam attendi poteſt ſecundùm alicujus alterius cauſæ rationem, quandoquidem B. Thom. 1. 2. q. 64. art. 4. diſertis verbis ſcribat, quòd *Vitia capitalia dicantur, ex quibus alia oriuntur præcipuè ſecundùm rationem cauſæ finalis*: & hoc art. ad 1. ſimiliter dicit, quòd origo aliorum vitiorum ex capitalibus attenditur *potiſſimè* ſecundùm rationem cauſæ finalis. Ubi benè ponderanda ſunt iſta *præcipuè* & *potiſſimè*, ſimulque obſervandum quod q. 158. art. 6. docet, iram ideo eſſe vitium capitale, quia ex illa multa vitia oriri poſſunt, non ſolùm ex parte objecti, ſeu ſecundùm rationem cauſæ finalis, ſed etiam ex ſuo impetu, quo ita mentem præcipitat ad inordinata quæcumque agenda. Quibus conformiter, q. 35. art. 4. docuerat, acediam eſſe vitium capitale, quia propter triſtitiam homines multa operantur, vel ut ipſam evitent, vel quia ejus pondere in aliqua inordinatè agenda prorumpunt.

Articulus V.

ART. 5. ſecutus B. Gregorium lib. 31. Moral. cap. 31. docet, Eſſe octo filias luxuriæ; quatuor ex parte intellectus, & quatuor ex parte voluntatis. Cùm Octo filiæ luxuriæ.
enim intentio Animæ vehementer applicatur ad actum potentiæ inferioris, ſuperiores potentiæ debilitantur ac deordinantur in ſuo actu: In actu autem luxuriæ propter vehementiam delectationis intentio animæ vehementiſſimè attrahitur ad vires inferiores, ſcilicet ad concupiſcibilem, & ad ſenſum tactus; conſequens ergo eſt, quòd potentiæ ſuperiores, nimirum ratio & voluntas, per luxuriam deordinentur in ſuis actibus, qui ſunt: Rationis quidem, ſimplex intelligentia, conſilium, judicium, & præceptum; voluntatis autem, appetitus finis, & eorum quæ ſunt ad finem. In primo actu deordinatur intellectus per cæcitatem; in ſecundo per præcipitationem; in tertio per inconſiderationem; in quarto per inconſtantiam. Voluntas verò deordinatur dupliciter appetendo finem; uno modo per amorem ſui; altero per odium Dei: & ſimiliter appetendo ea quæ ſunt ad finem, deordinatur duobus modis; priore per affectum hujus ſæculi; poſteriore per horrorem vel deſperationem futuri.

1. Igitur luxuriæ filia eſt Cæcitas mentis, qua quis pro fine ſive ultimo ſive medio in rebus agendis non appre-

apprehendit eum qui verè eſt, ſed aberrat; ſive conſtituens alium; ſive omittens ſibi ipſi proponere verum finem. Quantùm autem ad res credendas & contemplandas cæcitas mentis in hoc conſiſtit, quòd quiſpiam eas non intelligat, neque majorem earum notitiam aſſequatur, quàm cæcus colorum. Huc facit quod de juvene ſermonibus meretricis irretito Salomon dicit Prov. 7. *Statim eam ſequitur, quaſi bos ductus ad victimam, & quaſi agnus laſciviens, & ignorans quòd ad vincula ſtultus trahatur*; & quod Daniel. 13. legitur de ſenibus impudicis: *exarſerunt in concupiſcentiam ejus, & everterunt ſenſum ſuum, & declinaverunt oculos ſuos ut non viderent cælum*. Terribile hujus cæcitatis exemplum fuit in ipſo Salomone. Cùm enim eſſet ſenex, mulieribus ardentiſſimo amore copulatus, adeò fuit per eas depravatus, ut ſequeretur deos alienos 3. Reg. 11.

2. Filia eſt Præcipitatio, qua homo non adhibet deliberationem & conſilium ad eas res quæ his indigent, ut ex multis mediis eligat congruentiſſimum: ſed relictis gradibus mediis, per quos deberent procedere, ſcilicet memoria præteritorum, intelligentia præſentium, ratiocinatione qua præteritis conferat præſentia, ſolertia in conjectandis futuris eventibus, docilitate qua ſententiæ prudentiorum eſt acquieſcendum; ſubitò proſilit ad executionem, atque ita temere. Hoc vitium vocatur Præcipitatio, ſumpta metaphora à motu corporali earum rerum quæ deorſum præcipitantur, vel impetu motus proprii, vel alicujus impellentis, non autem via ordinata & per gradus deſcendunt, quemadmodum B. Thomas pulchrè declarat q. 53.

3. Filia vocatur Inconſideratio; & eſt vitium, quo quiſpiam deficit in judicando, quid ex omnibus propoſitis ſit factu utiliſſimum ad finem qui intenditur.

4. Dicitur Inconſtantia, ſeu defectus rationis practicæ in præcipiendo & ſtrenuè mandando executioni id, quod conſultando erat concluſum. Is enim eſt inconſtans, qui non perſiſtit, aut non continuo tenore exequitur id, quod prævio conſilio fuit decretum, ſed quemadmodum de pigro dicit Sapiens Prov. 13. *Vult & non vult*. Ex his patet, quòd cùm rationis practicæ actus ſint conſultare, judicare de conſultatis, & præcipere; omnes illos corrumpit luxuria; primum per præcipitationem; ſecundum per inconſiderationem; tertium per inconſtantiam. Cùm enim luxuria vehementer emolliat, & effeminatum reddat animum; facit, ut homo ſit ad conſultandum & judicandum inidoneus, utque obveniente parva aliqua difficultate, vel ſe offerente aliqua voluptate, propter eam facillimè reſiliat à bono propoſito.

5. Filiam ponit S. Gregorius Amorem ſui, quo quiſpiam ita ſe inordinatè amat, ut ſeipſum ſibi Deum faciat; ſuam ſcilicet carnem ejuſque voluptates diligens tamquam ultimum finem, & omnes ſuas curas & ſollicitudines referens ad illarum conſecutionem. Quod peccatum horribiliſſimum eſt, natum autem oriri potiſſimùm ex luxuria propter vehementiam delectationis: & quia tales homines nulla alia bona ſimili ſtudio quærunt quo voluptates. Hujuſmodi erant qui Sap. 2. loquebantur: *Venite ergo & fruamur bonis quæ ſunt*. Et poſteà: *nullum pratum ſit quod non pertranſeat luxuria noſtra. Nemo noſtrûm exors ſit luxuriæ noſtræ: ubique relinquamus ſigna lætitiæ, quoniam hæc eſt pars noſtra, & hæc eſt ſors*.

6. Luxuriæ filia eſt Odium Dei, quatenus ipſe luxuriæ peccata prohibet, & ſi commiſſa fuerint, punit. Cùm enim iſta peccata præ cæteris maximam habeant delectationem, omnium maximè ſtatum mentis & judicium rationis evertunt: atque ita per hæc ſæpius & citius quàm per alia videtur homo illuc pervenire, ut velit nullam eſſe legem qua prohibeantur peccata delectabilia, & nullam pœnam qua plectantur: utque ipſam Dei juſtitiam improbet delectationes tales prohibentis ac punientis.

7. Filia dicitur Affectus præſentis ſæculi, ſeu nimius amor vitæ præſentis. Qui licèt etiam aliunde poſſit oriri, potiſſimùm tamen ex voluptatum venerearum complacentia naſcitur: veluti quando quis eis utpote vehementibus ita oblectatur, ut contentus eſſet ſemper in hoc ſæculo manere, ac regnum cælorum numquam ingredi, ut poſſet illis ſemper frui.

8. Filiam uno modo vocant Horrorem, alio modo Deſperationem futuri ſæculi: & eſt vitium, quo mors ac judicium divinum ita metuitur, ut de vitæ beatæ conſecutione deſperetur. Quod ex luxuria idcirco naſcitur; 1. Quia per mortem fit, ut deinceps carendum ſit voluptatibus, quas libidinoſus intemperanter ſectatur: ita enim fit, quòd mortem horreat, tamquam quæ finem imponit iis voluptatibus quas impensè amat. 2. Quia ſtimuli conſcientiæ tantò acriùs hominem cruciant, quantò majoribus contra Dei legem voluptatibus fuit immerſus. Hac autem deſperatione ſemel poſita; veluti quodam circulo in omne genus obſcœnitatum proruunt homines deſperabundi, ex quibus obſcœnitatibus iterum nova ſalutis deſperatio naſcitur, rurſum ex deſperatione novæ libidines. Unde Apoſtolus Eph. 4. *Deſperantes, ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis*. Et David Pſal. 9. *Non eſt Deus in conſpectu ejus, inquinatæ ſunt viæ illius in omni tempore*; quaſi diceret, poſtquam timorem ac reverentiam Dei abjecit, vitam ducit impuriſſimam.

Pro reſp. ad 3. dicendum eſt: Amorem ſui, qui eſt principium omnis peccati, non eſſe illum qui ponitur inter filias luxuriæ; 1. Quia amor ſui, qui eſt commune principium peccatorum, intelligitur is, quo quis ſe inordinatè amat quantum ad quæcumque bona quæ ſibi appetit: qui autem ponitur filius luxuriæ, eſt ille amor, quo quis ſeipſum inordinatè amat quantum ad delectabilia carnis. 2. Quia amor ſui, qui eſt initium omnis peccati, eſt ille amor, quo quiſpiam ſe inordinatè amat, etiamſi ſe, hoc eſt ſuas voluptates non quærat veluti ultimum finem: qui autem ponitur filius luxuriæ eſt is, quo formaliter & expreſsè ſeipſum ſive ſuam carnem ſuæque carnis voluptates æſtimat, & quærit velut ſuum ultimum finem.

In reſp. ad 4. quædam aliæ ponuntur filiæ luxuriæ, quæ nimirum ad exteriora pertinent, ſicut præcedentes pertinent ad interiora. Hæ ſunt Turpiloquium, ſive Turpis & obſcœnus ſermo; Scurrilitas, ea qua in jocis & facetiis ita exceditur ut admiſceantur laſcivia ad riſum excitandum; Ludicritas, qua quis quaſi ludit & oblectatur verbis ludicris, ea in carnalem delectationem ordinando; & Stultiloquium, quo quis fatuas & ineptas fabulas loquitur ad obſcœnitatem pertinentes. Circa has quatuor filias obſervandum eſt, quantum ſit peccatum loqui, audire, ſcribere, vel legere verba laſciva.

Concluſio I.

Loqui turpia & laſciva cum intentione ſeipſum aut alium excitandi ad opus carnale, vel cum animo ſe oblectandi rebus ipſis turpibus, quæ narrantur & imaginationi objiciuntur, vel cum periculo alicujus ſimilis oblectationis venereæ; regulariter eſt peccatum mortale extra Matrimonium. Quinimò etiam verba honeſta dicere cum tali intentione aut periculo mortale peccatum eſt; quemadmodum communiter docent Scriptores, ac nominatim illi qui ad Concl. 2. citabuntur. Quoniam conſenſum in delectationem de re mortaliter mala peccatum mortale eſſe omnes conſentiunt, poſt B. Thomam 1. 2. q. 74. art. 8. multò igitur magis mortale eſt, illam delectationem verbis fovere. Et quia ſe periculo peccandi exponere habet eamdem rationem malitiæ cum peccato cui ſe quiſpiam exponit; propterea ſi quis aliqua verba inordinatè proferat cum periculo conſentiendi in delectationem veneream; mortaliter peccat. Dictum eſt *regulariter*. Si autem aut verba non ſint valde turpia, aut levis duntaxat ſeu valde modica delectatio percipiatur; non videtur futurum peccatum mortale, ſecundùm ea quæ dicunt Bartholomæus Fumus verbo *Impudicitia* num. 1. & Sanchez. lib. 9. de Matrim. diſp. 46. nu. 39. Quamvis ſi delectatio ſit prorſus voluntaria & de rebus planè turpibus, non videatur inquirendum, fueritne parva an magna delectatio; ſed judicandum exiſtimemus mortalem, cùm non poſſit tunc eſſe valde modica, quando eſt plenè voluntaria. Additum fuit *extra Matrimonium*. Quia ſi Conjuges loquantur inter ſe de illis operibus quæ ſibi licent, aut de quibuſdam aliis rebus quas abſque peccato mortali poſſunt; non peccabunt mortaliter, modò abſit omne periculum pollutionis: quamquam ſi de hujuſmodi loque-

querentur aliter quàm inter ſe, non facilè excuſarentur à mortali propter periculum aut ſcandalum, quod præberent aliis.

Conclusio II.

LOqui turpia tantùm ex levitate vel curioſitate, aut ob ſolam recreationem, ita ut delectatio non tranſeat ad res quæ per verba exprimuntur, ſed in ipſis verbis eorumve artificio ſiſtat; non eſt peccatum mortale, modò abſit ſcandalum aliorum & periculum proprium alicujus conſenſus ulterioris. Quoniam neque notabilis apparet inordinatio in tali locutione, neque finis eſt mortaliter malus. Ita ſentiunt S. Antoninus p. 2. tit. 5. c. 1. §. 8. Cajetanus ad q. 168. art. 3. Navarrus cap. 14. n. 42. A Graffiis p. 1. lib. 2. c. 75. num. 9. Toletus lib. 5. c. 14. Sanchez diſp. 46. n. 34. Leſſius lib. 4. c. 3. dub. 8. Bonacinas q. 4. de Matrim. punct. 9. Filliucius Tract. 30. in 6. præceptum num. 207. & 209. Cæterùm quia teſte Apoſtolo *Corrumpunt mores bonos colloquia mala*, 1. ad Cor. 15. & quia verba turpia ſolent vehementer excitare libidinem; (*Nam pravis aſſueſcere ſermonibus via quædam eſt ad rem ipſam*, ait Baſilius hom. 24. de legendis libris Gentilium) idcirco valde ſeriò cavendum unicuique eſt à verbis laſcivis.

Conclusio III.

TUrpia canere, legere, vel audire ſimiliter eſt peccatum mortale ſicut ea loqui; ſecundùm ea quæ ad 1. Concl. diximus: & veniale ſecundùm ea quæ ad concl. 2. dicta ſunt; quia eadem eſt ratio. Neque ob id cenſendi ſunt peccare mortaliter, qui obſcœna etiam cum peccato mortali ab aliis dicta vel cantata audiunt, rideant, & de illis gaudere videantur. Si enim ſolùm audiunt ex quadam levitate, ridentque revera vel de artificioſo ſeu lepido dicendi modo, & non de ipſis rebus, de quibus etiam nullam in animo capiunt delectationem: vel ne ab aliis irrideantur aut conviciis laceſſantur; non plus quàm venialiter peccant, modò per ſuum riſum nulli ſcandalum generent, neque videantur authoritatem præſtare verbis turpibus, aut ea cohoneſtare, neque velint æſtimari quòd talibus oblectentur: nam ſi horum aliquod adſit, peccabunt mortaliter.

Conclusio IV.

SCribere obſcœna ob doctrinam, veritatem Hiſtoriæ, informationem Superiorum, aut ad reprehenſionem nullum eſt peccatum, ſicut nec peccatum eſt, ea loqui vel audire propter ſimilem cauſam: ſed ſcribere ad voluptatem veneream, de rebus ipſis imaginationi objectis vel capiendam vel aliis movendam; mortale peccatum eſt. Sicut etiam ſi quis ſine tali animo ſcribat impudica, probabiliter exiſtimans aut exiſtimare debens, quòd lectores inde ſint provocandi ad libidinem, niſi aliqua neceſſitas vel juſta utilitas ejuſmodi ſcriptionem excuſet: ſcribere autem turpia ſolùm ex levitate vel jucunditate, abſque ulla delectatione de ipſis turpibus rebus quæ ſcribuntur, & abſque ullo puſillorum ſcandalo vel periculo; tamen eſt veniale, ſecundùm ea quæ diximus ad 2. concluſ.

Conclusio V.

QUando mortale peccatum eſt turpia loqui, audire, ſcribere, aut legere; oportet in Confeſſione exprimere circumſtantias perſonarum de quibus fuit delectatio. Quia colloquium de fornicatione, pertinet ad fornicationem; de adulterio ad adulterium, & ſic de reliquis, quemadmodum expreſsè docet Joannes Heſſelius cap. 189. in Decalogum. Eadem autem ratione oportet exprimere qualitatem perſonæ confitentis, utrùm ſit ſoluta, an conjugata, an ſacra, niſi Confeſſario ejus qualitas ſit ſatis cognita.

Porrò quoniam hoc luxuriæ malum tam eſt peſtilens, & tot peccatorum origo; operæ pretium eſt movere quædam præſentiſſima contra illud remedia. 1. Eſt aſſidua invocatio gratiæ Dei; ut cor mundum in nobis creet; ut igne Spiritus ſancti urat renes & cor noſtrum; ut timore ſuo configet carnem noſtram; ut continentiæ donum nobis largiatur. 2. Eſt, fugere occaſiones, præparationes, & præambula, tum propinqua, tum remota: cujuſmodi ſunt cogitationes, aſpectus, colloquia, & conſortia earum perſonarum quæ ad libidinem inflammant. Eſt hæc de re ſententia B. Tho. q. 43. art. 1. ad 4. q. 142. art. 3. c. & lect. 3. in c. 6. 1. ad Cor. 3. Vitare otium, ſomnum ſive frequentiorem ſive prolixiorem. 4. Non nutrire corpus vel delicatè vel copioſè: unde Ezech. 16. *Hæc fuit iniquitas Sodomæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia, & otium* &c. 5. Frequens & devota Sacramentorum Pœnitentiæ & Euchariſtiæ ſuſceptio.

Remedia contra luxuriam.

QUÆSTIO CLIV.

De Luxuriæ partibus.

Articulus I.

ARt. 1. recenſet ex Gratiano quinque ſpecies luxuriæ, illiſque addit ſextam ſcilicet *Vitium contra naturam*. Verba Gratiani 36. q. 1. cap. *Lex illa* ſunt hæc: *Non omnis illicitus coitus, nec cujuslibet illicita defloratio raptus appellatur. Aliud enim eſt fornicatio, aliud eſt ſtuprum, aliud adulterium, aliud inceſtus, aliud raptus.* Quæ verba B. Th. Magiſtrum in 4. diſt. 41. ſecutus intelligit velut continentia partitionem luxuriæ in ſuas ſpecies. Interpretatur autem, quòd ſit diviſio in eas ſpecies quæ humanæ naturæ non repugnat; quemadmodum liquere poteſt conferenti art. 11. ad 1. Ut autem comprehendantur ea luxuriæ peccata quæ repugnant naturæ humanæ; illud adjungit, quod ſuprà generali nomine diximus Vitium contra naturam. Et quia reſtat quærendum, quare ſeptimam ſpeciem non addiderit, ſcilicet ſacrilegium; dici poteſt: Sacrilegium non eſſe ſpeciem luxuriæ ſecundùm ſeipſum, ſed ſolùm in quantùm ordinatur ad finem luxuriæ; enumerari autem à Gratiano (quem B. Thom. hìc ſequitur) illa, quæ ſunt ſpecies luxuriæ ſecundùm ſeipſa, ut ipſemet S. Doctor explicat art. 10. ad 2. quo art. ſatis oſtendit, ſacrilegium eſſe veram ſpeciem luxuriæ. Præterea dici poteſt: Gratianum verbis ante citatis non hoc egiſſe, ut totum luxuriæ genus legitima ac plena diviſione partiretur: ſed ut oſtenderet, non omnem illicitam commixtionem cum fœmina eſſe raptum.

Quapropter ſi completa diviſio luxuriæ quæritur; dicendum eſt, ſeptem eſſe illius ſpecies: *Fornicationem ſimplicem*, *Stuprum*, *Raptum*, *Adulterium*, *Inceſtum*, *Sacrilegium*, *Peccatum contra naturam*: de quibus eodem hoc ordine tractat B. Thomas in ſeq. Sunt qui octavam ſpeciem addant, impudicitiam, quæ conſiſtit in oſculis & tactibus impudicis: ſed ea rectè intelligitur referri ad illam ſpeciem ad quam diſponit; ut ſi fiat cum alterius conjuge; ad adulterium; ſi cum conſanguinea; ad inceſtum; ſi cum ſacra perſona; ad ſacrilegium. Confirmari poteſt hæc partitio. Species peccati deſumuntur ex diverſitate objecti formalis: ſed ubi eſt materia cum diverſa repugnantia ad rectam rationem, ibi eſt diverſitas objecti formalis, cùm hæc diverſitas debeat accipi ſecundùm diverſos modos repugnantiæ ad rationem rectam; hic in corp. & ad 1. Poteſt autem inveniri materia luxuriæ cum diverſa repugnantia rectæ rationis: vel in quantùm impeditur generatio prolis; & tunc eſt peccatum contra naturam: vel in quantùm impeditur educatio, & promotio prolis natæ; & ſic eſt fornicatio ſimplex: vel in quantùm actus exercetur inconvenienter per reſpectum ad alios homines; & hoc quia aut non ſervatur honor naturaliter debitus fœminæ, ut in inceſtu; aut quia non ſervatur rectitudo ex parte ejus in cujus poteſtate eſt fœmina: & ſi ſit in poteſtate viri; eſt adulterium: ſi in poteſtate patris; eſt ſtuprum ſi non fiat violentia: raptus autem, ſi fiat. Quòd ſi non ſervetur honor debitus propter votum aut legem Eccleſiaſticam; erit ſacrilegium.

Septem ſpecies luxuriæ.

Articulus II.

Utrùm fornicatio ſimplex ſit peccatum mortale.

SImplex fornicatio communiter deſcribitur eſſe Concubitus ſoluti cum ſoluta: & perſonæ ſolutæ intelliguntur, quæ ſunt liberæ ac ſolutæ non tantùm à vinculo Matrimoniali, ſed etiam à mutua cognatione,

ne, affinitate, ab Ordine ſacro, à voto continentiæ, à violentia. Dicitur *ſimplex fornicatio*. Quia eſt illicitus viri cum fœmina congreſſus, nulla graviori vel differentia vel circumſtantia affectus, atque ita nomen eſt generale, quodque in ſacris Litteris aliquando ſumitur pro quolibet illicito congreſſu; ut Matth. 5. *Quicumque dimiſerit uxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari*. Cum additione hujus vocabuli *ſimplex* certam aliquam ſpeciem denotat, quo modo etiam frequenter ſumitur, quamvis iſta additio non exprimatur: veluti quando aut condiſtinguitur, aut connumeratur aliis ſpeciebus luxuriæ: & quando loci vel verborum circumſtantiæ hanc acceptionem requirunt. Et quamvis aliquorum Gentilium fuerit olim opinio, (quam & Græcis quidam tribuunt) ſimplicem fornicationem eſſe licitam: quamvis item nonnulli Chriſtiani parum chriſtianè ſapientes rem hanc velut dubiam diſputent, neque Hæreticum opinentur futurum illum, qui cum Gentilibus & Græcis ſenſerit, de quibus Alphonſus Caſtrenſis verbo Coitus, & Cajetanus ad hunc art. nihilominus cum B.
Reſp. eſſe. Thoma. Reſpondendum eſt: Abſque omni dubio tenendum eſſe, quòd fornicatio ſimplex ſit peccatum mortale. Quæ reſponſio ad Fidem pertinet, definitam contra Beguardos & Beguinas in Clement. *Ad noſtrum*, tit. de Hæret. & qui pertinaciter contrarium ſentiret; manifeſtè foret hæreticus: ſentiret enim contra Scripturam, Patres, & rationem.

Scripturæ ſunt ad Rom. 1. ubi Apoſtolus fornicationem annumerat iis *Quæ qui faciunt digni ſunt morte*. 1. ad Cor. 6. *Neque fornicarii, neque idolis ſervientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores &c. regnum Dei poſſidebunt*. Ad Gal. 5. *Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria &c. qui talia agunt regnum Dei non conſequentur*. Ad Eph. 5. *Omnis fornicator aut immundus, aut avarus (quod eſt idolorum ſervitus) non habet hereditatem in regno Chriſti & Dei*. Ad Hebr. 13. *Fornicatores & adulteros judicabit* (hoc eſt condemnabit) *Deus*. Apoc. 21. fornicatoribus pars deſignatur *In ſtagno ardenti igne & ſulphure, quod eſt mors ſecunda*. Sed & alibi Scriptura fornicationem cum peccatis illis ponit, quæ ſine dubio mortalia ſunt. Matth. 15. Marc. 7. 1. ad Cor. 5. 2. ad Cor. 12. ad Coloſſ. 3. Neque verò lex vetus eam omiſit, tamquam grave peccatum prohiberet. Ut enim de præceptis Decalogi nihil dicamus, ſub quibus non dubium eſt prohiberi omnem viri cum muliere congreſſum extra Matrimonium; Deuteron. 23. legimus: *Non erit meretrix de filiis Iſrael nec ſcortator de filiis Iſrael*. Ecce, inquit Auguſtinus q. 37. in Deuter. *Ubi manifeſtè prohibuit fornicari & viros & feminas, etiam cum non alienis conjugibus*. Et ad criminis deteſtationem Scriptura ſubdit: *Non offeres mercedem proſtibuli nec pretium canis in domo Domini Dei tui*. Conferri etiam poſſunt
Tacita ob. quæ cap. 22. leguntur de puella, quæ nefas feciſſe dicitur in Iſrael, fornicando in domo patris ſui, & idcirco lapidanda. Ex quibus omnibus ſatis liquere credimus, abſurdam eſſe quorumdam ad Scripturæ teſtimonia reſponſionem dicentium, illa ſic poſſe intelligi, ut nomen fornicationis ſumatur generaliter pro luxuria in communi; atque ita concludentium, non eſſe hæreticum credere, quòd ſimplex fornicatio non
Reſp. ſit peccatum mortale. Nam Scriptura interdum ipſam fornicationem ſimul & luxuriam in eodem contextu exprimit: aliàs vel unam vel plures luxuriæ ſpecies recenſet cum fornicatione; non ergo fornicationem illic intelligit tamquam genus luxuriæ, ſed pro ſpecie à cæteris diſtincta. Quamquam etſi concederetur, (quod nequaquam eſt concedendum) nomen fornicationis ſemper in Scriptura ſacra poni pro genere & non pro ſpecie: ſi tamen quilibet fornicarius à regno Dei excluditur, quod quibuſdam in locis eadem Scriptura clarè ſignificat; haud difficulter concludi poteſt, etiam eum qui ſimplicem fornicationem committit, eſſe à regno Dei excludendum.

Patres de fornicatione ſic loquuntur; Chryſoſtomus hom. 22. in 2. ad Cor. *Quoties ſcortatus es, toties condemnaſti teipſum*. Fulgentius epiſt. 1. c. 4. *Fornicatio numquam poteſt eſſe ſine gravi crimine, in qua licèt non dubitemus damnabiliter peccare hominem ab uxore disjunctum; damnabilius tamen fornicari exiſtimo conjugatum. Utrumque autem Scriptura ſancta judicandum, & regno Dei pronuntiat alienum*. Videri etiam poſſunt idem Chryſoſtomus hom. 17. & 18. in 1. ad Cor. Hieronymus in epiſt. 5. ad Eph. Aug. qu. 71. in Exod. & q. 37. in Deut. & alii paſſim.

Ratio naturalis eſt ejuſmodi. Fornicatio per ſe infert proli, ad quam ſexuum commiſtio ordinatur, grave nocumentum; ergo eſt peccatum mortale. omne enim peccatum, quod importat grave nocumentum vitæ hominis, eſt mortale. Prob. Ant. Nam fornicatio tollit proli educationem, inſtructionem & defenſionem neceſſariam: cùm enim vir & mulier non ſint obligati de mutuo conveniendum; pater, cujus cura maximè neceſſaria eſt, prolem deſerit, ac vel nullam vel perexiguam habet curam ipſius, ſive educandæ, ſive inſtruendæ, ſive in bonis tam interioribus quàm exterioribus promovendæ: præſertim cùm (per ſe loquendo) non habeat certitudinem quòd ea proles ſit ſua; maribus autem in ſpecie humana naturaliter inſit ſollicitudo de certitudine prolis. Mater verò cernens patrem prolis ſibi non adhærere, neque illius curam cum ea ſuſcipere: vel ſi fortè ad tempus adhæret, ejuſque aliquam curam habet, poſſe tamen alteri ſeſe cui voluerit jungere, & ex ea proles alias ſuſcitare; non magnam etiam gerit curam ſuæ prolis.

Neque refert, poſſe contingere, quòd vel ſolus pa- **Tacita ob.**
ter vel ſola mater ſufficienter provideat proli de educatione & inſtructione. Quia rectitudo naturalis in humanis actibus non conſideratur ſecundùm ea quæ per accidens contingunt in uno vel altero individuo, ſed ſecundùm ea quæ communiter & per ſe accidunt.

Non refert etiam, quòd illi qui carnaliter conveniunt, fortaſſe ſint ſteriles, idque probè noverint; ac per conſequens nullum poſſit ſequi damnum proli, quandoquidem benè ſciatur quòd nulla ſit ex ipſis naſcitura. Hoc enim per accidens eſt. Si autem eorum actus per ſe conſideretur; caret ordine debito, quem natura requirit propter bonum prolis, & ipſi quantum eſt ex vi operis nocumentum proli inferunt, quamvis aliunde contingat illud non ſequi. Confirm. In humana ſpecie proles non indiget ſolùm nutritione quantùm ad corpus, ſicut in aliis animalibus, ſed etiam inſtructione quantum ad animam: nam alia animalia habent naturaliter ſuas prudentias, quibus ſibi providere poſſunt; homo autem qui ratione præditus eſt, per longi temporis experimentum ad prudentiam pervenire debet; unde neceſſe eſt, quòd filii à parentibus quaſi jam expertis inſtruantur. Hujus autem inſtructionis capaces non ſunt ſtatim à ſua nativitate, ſed paulatim dum ad annos diſcretionis perveniunt idonei redduntur; ad quam proinde inſtructionem longum tempus requiritur. Quo tempore propter impetus paſſionum, quibus corrumpitur æſtimatio prudentiæ, indigent non ſolùm inſtructione, ſed etiam repreſſione: ad hoc autem mulier ſola ordinariè non ſufficit, ſed regulariter neceſſaria eſt viri opera, in quo & ratio perfectior eſt ad inſtruendum, & virtus promptior ad caſtigandum. Oportet ergo in ſpecie humana non per parvum tempus reſiſtere promotioni prolis, ſicut in aliis animalibus, ſed per magnum ſpatium vitæ: unde cùm in ipſis neceſſarium ſit marem fœminæ commanere, quouſque opus patris neceſſarium eſt proli; naturale eſt homini, quòd diuturnam ſocietatem habeat vir ad determinatam mulierem: & quia fornicarius concubitus non habet illam ſocietatem; conſequens eſt, quòd ſit contra naturale bonum prolis. Conferri poſſunt quæ habet S. Doctor lib. 3. contra Gent. cap. 122. & Suppl. q. 41. art. 1.

Ex his facile eſt colligere, fornicationem eſſe per **Fornicatio eſt per ſe mala.**
ſe malam, neque ullo umquam caſu poſſe eſſe licitam; cùm careat convenienti modo & ordine, quem natura ad educationem & promotionem prolis inſtituit ac requirit. Quapropter etſi mors cuipiam intentaretur niſi ad mulierem non ſuam accederet; non liceret ei accedere, uti nec ſi accedendo poſſet quantumcumque bonum procurare toti patriæ, quia non ſunt fa- **Rom. 9.**
cienda mala, ut eveniant bona. Si qua tamen perſona amens fornicationis actum committeret, aut ſi qua puella per vim prorſus invita violaretur; non

pecca-

Digitized by Google

peccaret, quia deeſſet voluotarium : imò nec propriè foret actus fornicarius ex parte vel amentis vel puellæ vim paſſæ, cùm fornicatio importet congreſſum voluntarium. Obſervat autem Toletus lib. 5. cap. 10. & Roderiquez p. 1. cap. 202. num. 1. id quod de puella vim paſſa dicimr, non babere locum ex parte agentis, eò quòd agens non agit abſque conſenſu in conſenſu autem eſt peccatum mortale.

Cæterùm etſi omnis ſimplex fornicatio ſit peccatum mortale; ſunt tamen in ea quidam gradus. Vel enim committitur cum fœmina certa, quam quis velut ex conſuetudine cognoſcit, ſive illam domi habeat, ſive non; & vocatur Concubinatus. Vel committitur cum meretricibus palam expoſitis; & eſt Meretricium. Vel cum aliis non expoſitis; & retinet nomen ſimplicis Fornicationis. Quæ poſtrema etſi habeat culpam mortalem ſicut reliquæ; culpa tamen eſt levior, cùm ſit gravius fornicari, cùm iis quæ ſua corpora publicè proſtituunt propter graviorem prolis injuriam : regulariter enim non ſolum impeditur per ejuſmodi congreſſum bona educatio prolis naſcituræ, ſed etiam ſit ne nlla proles naſcatur. Nihilominus, quod ad Confeſſionem attinet, non videtur pœnitenti neceſſariom exprimere, num fuerit fornicatus cum publica meretrice, an cum alia, eò quòd neque ſit ibi circumſtantia mutans ſpeciem, neque notabiliter aggravans, modò exprimatur numerus peccatorum.

Quid concubinatus. His adhuc gravior eſt Concubinatus. Quia peccato fornicationis addit ſtatum & perſeverantiam in illo : non enim aliud eſt concubinatus quàm cootinuata fornicatio viri cum fœmina ſoluta, quam domi ut uxorem tenet : vel ſi foris habeat, ad quam ex conſuetudine ſolet ingredi. Quòd dicimus *ſoluta*, non eſt quia non poſſit quiſpiam eſſe concubinarius cum alia : ſed quia non foret tum ſimplex concubinatus, eſſet enim ſimul, aut adulterium, aut inceſtus, aut ſacrilegium, aut raptus.

Porrò quamvis ſimplex concubinatus maneat in ſpecie ſimplicis fornicationis; regulariter tamen videtur eſſe experimendum in Confeſſione, non tantùm quoties fuerit quiſpiam cum ea fornicatus, & quoties alias turpitudines commiſerit : ſed etiam quanto tempore eam tenuerit, cùm non ſit veriſimile, quòd abſque gravi puſillorum ſcandalo illam tenere potuerit : cùmque non videatur poſſe alioquin ſufficienter aperire ſtatum ſuum, in quo pravis concupiſcentiis & complacentiis frequenter conſenſit. Confeſſarius autem caveat abſolvere concubinarium, niſi firmiter proponat ſtatim ejicere concubinam : imò & niſi priùs ſe à concubina ſeparet cum propoſito numquam amplius eam recipiendi vel ad eam ingrediendi, ſi in aliqua præcedentium Confeſſionum idem ſtatuerat, nec tamen fecit; modò & tempus ſit ſufficiens ad eam ejiciendam, & abſque ſcandalo poſſit ſtatim ejicere. Quia concubinarius non eſt verè pœnitens, niſi proximam illam peccandi occaſionem tollat cùm poteſt, aut certè firmiter proponat quamprimum tollere. Si tamen ſive ob ſcandalum ſive ob aliquid aliud benè urgens non poſſet ſtatim ejicere, & neceſſarium foret ipſum abſolvere, vel ob mortem inſtantem, vel ob Euchariſtiæ perceptionem, quam non poſſet ſine gravi ſcandalo omittere; tunc abſolvi poteſt, modò habeat firmum propoſitum numquam cum ea carnaliter converſandi opere vel voluntate. Conferri poſſunt Navarrus cap. 3. num. 19. & cap. 16. num. 20. Toletanus lib. 5. cap. 10. Azorius p. 3. lib. 3. cap. 6. Filliucius Tract. 30. cap. 2. n. 56.

Et quæ nunc de concubinarii abſolutione dicta ſunt, ſimiliter intelligi debent de illis, quos populus credit eſſe concubinarios, non ſunt tamen : donec enim veritas publicetur, non ſunt abſolvendi, niſi quas populus credit eſſe ipſorum concubinas ejicere velint, aut alio modo ſufficienter oſtendere iis qui fuerunt ſcandalizati, quòd illæ mulieres non ſint vel concubinæ vel fornicariæ; quia debent occaſionem ſcandali tollere, ſi velint eſſe verè pœnitentes.

De pœnis autem concubinariorum ſciendum eſt, Concil. Trid. ſeſſ. 24. cap. 8. ſtatuiſſe, ut ipſi ab Epiſcopo ter admoneantur, & ſi ter admoniti ſuas concubinas non ejecerint, ſeque ab earum conſuetudine non ſe junxerint, excommunicentur. Quia in excommunicatione ſi per annum manſerint; ſeverè contra eos ab Ordinario procedatur. Concubinæ verò etiam ter admoneantur, & ſi non paruerint, extra Oppidum vel Diœceſim ejiciantur, invocato ſi opus fuerit, brachio ſæculari.

Ad Clericos porrò concubinarios quod attinet, quidam exiſtimant, eos ſi notorii fuerint jure communi eſſe ipſo facto ſuſpenſos, ac per conſequens fieri irregulares, ſi ante pœnitentiam utantur ſuo Ordine : ſed omnino verius eſt, nullam eos cenſuram jure communi incurrere, antequam ferantur in eos ſententia : Cùm enim Concil. Trid. ſeſſ. 25. cap. 14. de Reform. ſolùm jubeat ut ponantur ac ſuſpendantur, quæ ſunt verba comminatoria cenſuræ ferendæ; ſatis ſignificat, eos non eſſe ipſo jure ſuſpenſos ſed ſuſpendendos. Ita ſentiunt Toletus lib. 1. cap. 15. Sayrus lib. 7. Theſ. cap. 12. Filliucius Tract. 17. cap 7. num. 124. & alii quos recenſuimus ad 3. q. 164. art. 6. quæſ. 3. ubi etiam adnotavimus, Clericos publicos concubinarios quibuſdam in Diœceſibus eſſe ſuſpenſos.

Neque verò jam dictis opponi debet, quòd in veteri Teſtamento legantur ſancti viri habuiſſe concubinas. Ob. Reſp. Quoniam non habebant eas ſine Matrimonio cum ipſis inito, ſed erant veri nominis uxores, tametſi vocarentur concubinæ; quia habebant jus ad concubitum, non autem ad gubernationem familiæ, cùm neque eſſent matres-familias, neque ſociæ marito in adminiſtratione domus : ſed vel manerent conditionis ſervilis, vel eſſent ſine ſolemnitate nuptiali ductæ & indotatæ. Vide quæ diximus ad Suppl. q. 65. art. 5.

Circa hanc materiam Quæritur 1. Utrùm in aliquibus poſſit reperiri ignorantia invincibilis de fornicatione, quod ſit peccatum? Quæſt. Reſpon. Probabile eſſe, Reſp. quòd in gentibus agreſtibus, quæ & doctrinarum moralium ſunt imperitæ, & carent magiſtris qui eas inſtruant, poſſe talem ignorantiam inveniri, quemadmodum Dominicus Soto concedit lib. 5. de Juſt. & Jure q. 3. art. 3. & poſt eum Azorius p. 1. lib. 1. cap. 13. & p. 3. lib. 3. cap. 4. & Filliucius Tract. 30. cap. 2. nu. 50. Ante ipſos verò B. Tho. q. 15. de Malo art. 2. ad 3. *Quilibet*, inquit, *ſtatim ratione naturali advertere poteſt, adulterium eſſe peccatum; & ideo inter præcepta Decalogi prohibetur* (expreſsè ſcilicet) *adulterium : fornicatio vero & aliæ corruptelæ prohibentur per ſequentia legis præcepta, quæ à Deo tradita ſunt populo per Moyſen, quia horum inordinatio cùm non manifeſtè contineat injuriam proximi, non eſt omnibus manifeſta, ſed ſolum ſapientibus, per quos debet ad aliorum notitiam derivari.*

Confirm. 1. Cùm enim Durandus in 4. diſt. 33. q. 2. exiſtimaverit, (quamvis non ſine gravi errore) non omnem fornicationem eſſe contra jus naturale; quantò magis id exiſtimare poſſunt homines planè rudes, & quidem abſque culpa, ſi nullum habeant inſtructorem?

Confirm. 2. Quamvis præcepta Decalogi deducantur ex principiis per ſe notis; non omnia tamen illic prohibita tam clarè deducuntur, ut nulla poſſit de aliquibus eſſe ignorantia probabilis; nam quòd fornicatio inferat damnum proli naſcituræ, non facilè ab omnibus cognoſcitur.

Confirmat. 3. Meretrices interdum publicè exponuntur & permittuntur : homines autem agreſtes & prudentiorum doctrina deſtituti non benè diſcernunt inter ea quæ permittuntur tamquam minùs mala, & ea quæ tamquam licita exercentur. Verùm inter Chriſtianos non apparet aliquem poſſe (ſaltem ordinariè) excuſari per ignorantiam à fornicatione; cùm ſatis jam ſit prædicatum, prædiceturque frequenter, quòd fornicatio ſit peccatum mortale. Dico ſaltem ordinariè. Si quis enim inter Chriſtianos mutus & ſurdus à nativitate ignoraret fornicationem eſſe illicitam : partim ex eo quòd ſit duro agreſtique ingenio : partim quia nullus eum inſtruxit, neque (cùm illis ſcientibus, ac fortaſſis etiam inducentibus eſſet fornicatus) quiſquam eum reprehendit; fortè excuſari poſſet per ignorantiam. Conferantur quæ dicimus 1. 2. q. 76. art. 3. quæſ. 2. ad Concl. 4.

Quæritur 2. Sitne ſimplex fornicatio, & an ſufficiat pro tali confiteri, ſi quis cognoſcat viduam : ſi Quæſt.

Chri-

Digitized by Google

Chriſtianus Gentilem vel Judæam : ſi ſervua ſuam dominam vel ejus conſanguineam vel ancillam : ſi tutor pupillam : ſi curator minorem ; quando omnes illi ſunt ſoluti ? Reſp. Intervenire quidem in iſtis aliquas circumſtantias peccatum aggravantes : ſi tamen abſint periculum ſubverſionis, ſcandalum infirmorum, & contemptus legis ; eſt dumtaxat ſimplex fornicatio, & credimus quòd ut talem confiteri ſufficiat. Quia convenit illis actibus definitio ſimplicis fornicationis : ſunt enim congreſſus ſoluti cum ſoluta ; neque eſt aliqua circumſtantia quæ notabiliter aggravet. Veruntamen hoc venit obſervandum, quòd ſi vidua habens bona ſibi à marito relicta ea conditione ut caſtè viveret fornicaretur ; non poſſet ea bona retinere tuta conſcientia propter conditionem non ſervatam ; juxta Navarrum cap. 23. num. 62. & Sayrum lib. 8. Theſ. cap. 2. num. 8. Si tamen ipſam fornicationem non committeret opere : ſed ſolùm mente aut ſi etiam laſcivis tactibus ſe pollueret ; bonis illis non excideret cùm non videatur teſtator id intendiſſe, ait Navarrus. Quod putamus intelligendum, niſi de alia teſtatoris intentione aliunde conſtaret : veluti ſi non tantùm reliquiſſet ſub conditione prædicta, ſed ſub hac aut ſimili ; Ut mente & corpore caſta maneat, Ut votum caſtitatis emittat ; Ut continentiam ſervet perinde ac ſi eam voviſſet.

Quæſt. Quæritur 3. Sufficiatne tanquam ſimplicem fornicationem confiteri, quando poſt ſponſalia de futuro ſponſus vel ſponſa fornicantur cum alia perſona. Reſp. Covarruviam ita exiſtimare p. 1. de Sponſal. cap. 1. nu. 18. Verius tamen eſſe, quòd non ſufficiat ita confiteri, ſed quòd oporteat & deſponſatos ipſos ſuam qualitatem exprimere, & ſimiliter eos qui cum uno deſponſatorum ſunt fornicati id ipſum in Confeſſione aperiri ; ut diximus Supp. q. 43. art. 1. quæſ. 2. Quamvis enim tale peccatum non ſit verum ac propriè dictum adulterium, ad illud tamen reducitur ſicut imperfectum ad perfectum ſui generis. Confirm. Tale peccatum importat circumſtantiam juſtitiæ repugnantem ; ergo eſt plus quàm ſimplex fornicatio. Antec. probat. Quia magna injuria irrogatur ſponſo per hoc, quòd ſua ſponſa cognoſcatur ab alio, ut etiam concedit Covarruvias. Accedit, quòd tametſi qui deſponſati ſunt non habeant jus Matrimonii jam conſummandi ; habent tamen quoddam jus ad rem in mutua corpora. Hanc ſententiam tradunt Lopez p. 1. cap. 39. Roderiquez p. 1. cap. 53. num. 3. & poſt eos Sanchez lib. 1. diſp. 2. niſi quòd iſte opinetur, circumſtantiam ſponſalium ſolùm eſſe exprimendam quando ſe tenet ex parte fœminæ, id eſt dum aliquis fornicatur cum ſponſa alterius : non autem quando ſe tenet ex parte viri, hoc eſt quando ipſe ſponſus fornicatur cum aliqua. Quam tamen limitationem non putamus recipiendam. Quia ſicut ſponſa, quamvis nondum tradiderit ſuum corpus ſponſo, ipſi tamen illud debet propter ſponſalitiam promiſſionem ; ita ſponſus debet etiam ſponſæ ſuum propter promiſſionem reciprocam : ac proinde ſicut eſt injuſtitia fidei ſponſalium contraria, ſi alius ingrediatur ad ſponſam ; ita eſt ſimilis injuſtitia, ſi ſponſus ingreditur ad aliam. Dicere verò, quòd hæc injuria quam facit ſponſus ſit levis ; non videtur fundatum. Quandoquidem fraudet ſponſam invitam re notabili (nimirum ſuo corpore) quæ illi eſt debita : ſicut ſponſa fraudat ſponſum, ſi permittat ſe ab alio cognoſci. Ex his intelligi poteſt, quòd congreſſus ad ſponſum vel ſponſam alterius non ſit ad perſonam plenè ſolutam ac liberam, ſed ad eam, quæ eſt obligata corpus ſuum tradere illi cui promiſit.

Quæſt. Reſp. Quæritur 4. Uter gravius peccet in fornicatione, vir an mulier ? B. Thomas in 4. diſt. 35. art. 4. Reſpondet, Quòd vir, cæteris paribus. Quia habet plus de bono rationis, ideoque habet plus virium ad reſiſtendum concupiſcentiæ. Secus autem eſt in adulterio, ubi mulier per ſe loquendo cauſa eſt incertitudinis prolis : atque ita magis adverſatur bono Matrimonii quàm vir ; ac per conſequens etiam gravius peccat.

Pro reſp. ad 1. dicendum eſt : Ea quæ connumerantur non ſemper eſſe unius rationis ; dicitur enim Exod. 14. quòd *Iſraelitæ crediderunt Deo & Moyſi* : certum eſt autem, quòd Deo tamquam Deo ſummæque veritati crediderint ; Moyſi verò tamquam ſervo, qui non eſſet per ſe veritatis infallibilis ſicut Deus. Sed & ad Gal. 5. inter opera carnis numerantur quæ non omnia unius rationis ſunt ſed diverſæ ; nimirum ſectæ, idolorum ſervitus, fornicatio, inimicitiæ, æmulationes, iræ, rixæ, &c. quamvis in eo conveniant, quòd omnia ſint carnis opera. Similiter ea quæ Act. 15. cenſuerunt Apoſtoli eſſe prohibenda, omnia conveniebant in eo, quòd ad coaleſcentiam & unionem populi Gentilis & Judaici expediebat illa prohiberi : ſed non propterea oportet quòd ſingula unius ſint rationis, per legem ſcilicet poſitivam dumtaxat prohibita ; ſed cum his quæ naturali lege non erant illicita ſimul ibi prohibetur fornicatio, quoniam Gentiles non reputabant fornicationem eſſe peccatum. Cum hac reſp. confer quæ B. Th. ſcribit 1. 2. quæſt. 103. art. 4. ad 3.

De reſp. ad 2. quoad Abraham volentem occidere ſuum filium, diximus quæſt. 64. artic. 6. & quæſt. 104. art. 4. quo poſteriore loco etiam dictum fuit de Oſee. Conferatur Author 1. 2. qu. 100. a. 8. ad 3. Cùm autem hic dicit, quòd *Oſee non peccavit fornicando ex præcepto divino* ; non vult Oſee fuiſſe propriè fornicatum ; addit enim, Talem concubitum propriè non debere dici fornicationem. Sed dicit ita nominari, referendo ad curſum communem, ſecundùm quem ſecluſo Dei præcepto videri potuiſſet eſſe fornicatio, cùm mulier eſſet fornicaria, nec de Matrimonio haberetur certitudo. In art. 8. q. 100. in 1. 2. diſertis verbis ait, quòd Oſee nec mœchatus nec fornicatus fuit.

De verbis in reſp. ad 5. explicatis videri poteſt Supplem. q. 99. art. 5. in reſp. ad 4. & q. 15. de Malo art. 2. ad 1. Sunt autem verba illa non S. Ambroſii, ſed Ambroſiaſtri, ſeu Authoris Commentariorum in Epiſtolas Paulinas, qui falsò præfert nomen Ambroſii ; nec eſt Catholicus, ut Theologi Lovanii pridem oſtenderunt ad B. Auguſt. lib. 4. contra duas Epiſt. Pelag. c. 4. & poſtea Bellarm. lib. de Script. Eccleſ. in Ambroſio.

ARTICULUS III.

ART. 3. probat, Fornicationem non eſſe peccatum graviſſimum. Quia eſt minus peccatum quàm homicidium ; cùm per homicidium auferatur vita hominis jam nati : per fornicationem verò ſolùm impediatur bonum hominis naſcituri, ſcilicet ejus conveniens generatio & congrua ejus inſtructio, educatio, & defenſio. Eſt præterea minùs grave quàm peccata quæ ſunt directè contra Deum, utpote minori bono repugnans minùſque à Deo avertens. Neque tamen putandum eſt, fornicationem eſſe minimum omnium peccatorum luxuriæ. Gravius enim eſt peccatum, quàm illud quod committunt conjugati libidinosè utentes conjugio, quando ſiſtunt intra limites affectus matrimonialis, ut art. 2. ad 6. tradit B. Thomas : nam hi plerumque ſolùm peccant venialiter : fornicatio autem ſemper eſt peccatum mortale. Addit B. Thomas, Fornicationem eſſe peccatum gravius furto, eò quòd furtum ſolùm eſt contra bona externa : fornicatio autem eſt contra bonum prolis naſcituræ.

Circa Reſp. ad 1. obſerva, libidinem ſive concupiſcentiam aggravare peccatum, quatenus facit actum eſſe magis voluntarium : quod eſt, quando libido ſeu concupiſcentia importat motum & inclinationem voluntatis. Quando autem libido ſeu concupiſcentia ſignificat paſſionem virtutis concupiſcibilis ; tunc ſi ea præcedat judicium rationis & motum voluntatis, aliquouſque peccatum diminuit. Confer 1. 2. q. 73. art. 6. ad 2. & hujus p. q. 150. art. 4. ad 3. & q. 162. art. 6. ad 1.

In Reſp. ad 2. obſerva, quempiam dici peccare in corpus ſuum potiùs per fornicationem quàm per gulam, etiamſi utrumque peccatum conſummetur in carne carniſque delectatione. Quoniam is qui fornicatur, corpus ſuum indebitè reſolvit, illud corrumpit & coinquinat præter uſum rationis. Addit B. Thom. lect. 3. in cap. 6. 1. ad Cor. ex Auguſt. & repetitur tom. 10. fragm. 3. propterea fornicantem peculiariter dici peccare in ſuum corpus, quia tempore iſtius flagitii cor hominis propriè & familiariter fit ſervum corporis, adeò ut propter maximum ardorem libidinis nihil aliud ipſo momento cogitare homini liceat vel intendere.

ARTI-

Articulus IV.

De oſculis; A Rt. 4. docet, Oſcula, tactus, & amplexus per ſe ſeu ſecundùm ſuam ſpeciem non eſſe peccata. Quia ioterdum ſunt licita: veluti quando fiunt ſine omni libidine, & ſine quavis alia mala circumſtantia, propter conſuetudinem patriæ, vel propter neceſſitatem. In quantùm autem ſunt libidinoſa, ſeu cum conſenſu in delectationem carnalem, etiamſi nullus ſit conſenſus operis libidinoſi; eſſe peccata mortalia. Quia non ſolùm eſt peccatum mortale conſentire in actum mortalem, ſed etiam conſentire in delectationem talis actus. Ad pleniorem horum intelligentiam Concluſiones aliquot ſtatuentur. Et primò quidem de tactibus eorum qui ſunt omnino ſoluti: poſtea de iis qui ſunt inter conjugatos: poſtremò de illis quos faciunt deſponſati.

Concluſio I.

AMplexus & oſcula honeſta ſecundùm patriæ conſuetudinem facta, cauſa amicitiæ, urbanitatis, ſeu civilitatis, & pacis, noo ſunt peccata. Quoniam ibi nulla turpitudo apparet, cùm ejuſmodi tantùm ſint ſigna & teſtificationes unionis animorum, amicitiæ, benevolentiæ, & honeſtatis. Atque ita poſt B. Thomam communiter ſentiunt Cajetanus verbo *Impudicitia*, Navarrus cap. 16. num. 11. Azorius part. 3. lib. 3. cap. 25. Sayrus lib. 8. Theſ. cap. 6. Sanchez lib. 9. diſp. 46. Leſſius lib. 4. cap. 3. dub. 8. Bonacinas quæſt. 4. de Matrim. punct. 9. Filliucius Tract. 30. num. 170. Quorum plerique addunt, licitam etiam eſſe delectationem non carnalem ſed honeſtam & amicabilem ex illis tactibus provenientem, eò quòd ſicut licet delectari de amicitia, pace, & benevolentia aliorum; ita etiam licitum ſit delectari de ejus ſigno, teſtificatione, & uſu. In quibus tamen omnibus ſervandum eſt decorum perſonæ, & cavendum à ſcandalo. Nam quòd Religioſi, aliique Eccleſiaſtici per oſcula teſtentur benevoleotiam aut amicitiam ad puellas vel mulieres etiam cognatas; neque decens eſt, neque caret periculo ſcandali. Ac ſimiliter quòd Religioſæ deoſculentur viros tametſi conſanguioeos.

Petes: Quid ſi dum iſta oſcula ſecundùm ſe honeſta & licita fiunt, ſentiantur motus ſenſualitatis & delectationes venereæ? Reſp. Nihilominus ea dum cauſa ſubeſt licere: modò voluntas in ejuſmodi motus ac delectationem non conſentiat.

Sed plus difficultatis habet, ſi fœmina benè advertat, quòd ſpecie quidem honeſtatis & amicitiæ tangitur ab aliquo: revera autem libidinosè; an poſſit permittere ſimilem tactum, modò ipſa nullam cupiat veneream delectationem. Reſp. Non dubium eſſe, quin teneatur ſe retrahere & contactum impedire, quando tactus de ſe eſt impudicus, ſive is attentaretur in publico, ſive in ſecreto. Quia alioquin cooperaretur ad actum ex ſe malum, ſibique maximè periculoſum. Imò credimus, quòd etiam clamare deberet, ſi hac via & noo alia poſſet evadere. Si verò tactus non eſt de ſe impudicus, & fiat ſecundùm morem patriæ in ſignum benevolentiæ, cognationis, vel alterius rei honeſtæ; diſtinguendum eſt. Cùm enim aliqui ſunt præſentes; non teoetur ſe ſubtrahere, ſed poteſt permittere, ſi alioquin periculum eſt ne animis aſtantium ingerat pravam de proximo ſuſpicionem, ejuſque famam exponat periculo. Si verò nulli eſſent præſentes, aut præſentes quidem ſint aliqui, ſed abſque incommodo & ſine ſcandali periculo poſſit mulier contactum declinare, ſive ſe retrahendo, ſive virum repellendo; tenetur declinare, etiamſi contactus foret de ſe honeſtus, quoniam teoemur in quantùm poſſumus vitare peccatum proximi. Videatur Cajetanus ad hunc art. A Graffiis p. 1. cap. 75. Azorius, & alii.

Concluſio II.

OScula & tactus honeſti, ex vanitate, & curioſitate, joco, vel alia ſimili cauſa facti, non videntur peccata plus quàm venialia, ſi neque ſit ſcandalum, neque ullum periculum conſenſus in delectationem veneream. Ita Sanchez, Bonacinas, & Filliucius. Quia ejuſmodi tactus non ſunt mali ſecundùm ſe ſed ex ſua cauſa: cauſa autem curioſitatis, & joci, vel ſimilis non eſt adeò turpis, ut debeat eos reddere mortaliter malos. Hinc Navarrus cap. 14. num. 42. excuſat eum à mortali, qui mulieris honeſtæ mamillas jocosè abſque ulla prava intentione contingeret: *Quamvis* (inquit) *ſi seriò fieret, aliud dici deberet*. Et idem ait eſſe dicendum de eo, qui abſque mortali fine & intentione aliquam fœminam per manum aut brachium ducit, quamvis uterque ſit juvenis: & de eo qui manum premit aut vellicat, aut brachium torquet, aut ejus pedem ſuo contingit.

Cæterùm etſi hæc omnia poſſint abſque peccato mortali contingere, ſi revera fiant jocosè inter perſonas honeſtas, pudicas, & animum ab omni libidine purum habentes; certum tamen eſt, eſſe plena periculi, adeò ut per quam difficile ſit, vel oſcula vel mamillarum contactum plenè voluntaria excuſare à mortali eo ſolo quòd fiant joco. De manuum aut faciei per manum contactum, facilius videtur.

Concluſio III.

TActus inhoneſti ſeu impudici, cujuſmodi ſunt tactus partium generationi deſervientium aut eis vicinarum, ſi ex plena deliberatione, & abſque neceſſitate fiant inter perſonas diverſi ſexus; peccata ſunt mortalia. Neque ideo cenſeri debent venialia, quòd per vanitatem aut jocum fiant. Partim quia ſunt ex objecto libidinoſi, & ex natura ſua habent delectationem carnalem adjunctam. Partim quia ſunt proxima diſpoſitio ad pollutionem. Sicut autem pollutio eſt mortale, ſi ſit voluntaria; ita etiam pollutionis cauſam proximam dare, quando poteſt evitari, ſive quando nulla eſt juſta neceſſitas ſimilem contactum admittendi. Quæ neceſſitas ſi adſit; nullum erit peccatum eas partes tangere vel tangendas permittere, modò voluntas reſiſtat, tum delectationi, tum inordinato motui, ſi quis oriatur. Ejuſmodi neceſſitas eſt, quando morbi qualitas requirit, vel emplaſtrum illis partibus adhiberi, vel eas partes contingi. Diximus *ex plena deliberatione*. Quia propter imperfectionem actus contingere poteſt, quòd ſolùm ſit peccatum veniale, veluti [illegible]biter, & quaſi per tranſitum quiſpiam tangat alterum in partibus ſecretioribus, non ſatis advertens quid faciat. Diximus etiam *inter perſonas diverſi ſexus*. Quia etſi peccatum ſit mortale ſua propria verenda cum delectatione venerea, vel cum ejus periculo tangere; (pertinet enim hoc ad mollitiem) ſi quis tamen ea ſolùm ex curioſitate vel levitate tangat, vel cauſa calefaciendi manus; non peccabit mortaliter, eò quòd in hujuſmodi contactu neque tanta eſt turpitudo quanta in contactu partium alienarum etiam non ex delectatione facta, neque eſt tantum periculum voluptatis venereæ. Et ob ſimilem rationem quamvis ſi vir viri, aut fœmina fœminæ partes inhoneſtas tangat, ob delectationem ex contactu provenientem mortale peccatum ſit, utpotè ad ſodomiam pertinens: ſi tamen ex levitate facerent, vel joco, abſque ullo periculo delectationis aut motus carnalis; veriſimile eſſe, quòd ſolùm peccarent venialiter, opinatur Sanchez dicta diſp. 46. Quod putamus admitti poſſe, ſi valdè leviter, & quaſi per tranſitum hoc fieret: non autem ſi omnino deliberatè, quia talis levitas & jocus deliberatus eſt nimis turpis & periculoſus.

Concluſio IV.

OMnia oſcula libidinoſa, ſive illa quæ honeſtatem aliquam præferunt, ſive alia: & ſive fiant inter perſonas diverſi ſexus, ſive ejuſdem; ſemper eſſe peccata mortalia communiter docent Cajetanus, Sanchez, & alii B. Thomam ſecuti. Sed controverſia eſt, quænam dici debeant libidinoſa. Satis convenit ea eſſe libidinoſa, quæ fiunt animo fruendi delectatione venerea ſeu carnali; verùm quando delectatio cenſenda ſit carnalis, non perinde convenit. Certum eſt eſſe talem, ſi ſit cum voluntate copulæ carnalis, aut cum voluntaria ipſius imaginatione, quamvis nulla ſit voluntas perveniendi ad copulam: ideoque ſi tactus, amplexus, vel oſcula fiant cum animo delectationis de concubitu; ſine dubio ſunt libidinoſa, & per conſequens peccata mortalia: ſive interim ſit volun- Quæ delectatio ſit carnalis.

tas

Digitized by Google

tas illius concubitus conſummandi, ſive ſolùm in illo imaginationi repræſentato ſe oblectandi; & hoc eſt quod B. Thomas hìc ait: *Conſenſum in delectationem peccati mortalis eſſe peccatum mortale, & non ſolum conſenſum in actum.* Unde infert, oſcula & amplexus, quæ propter delectationem hujuſmodi fiunt, eſſe peccata mortalia: ordinantur enim ad finem mortaliter malum, cùm delectatio ſpecificetur ab objecto circa quod verſatur; & delectationem de peccato mortali eſſe mortalem, omnes conſentiant poſt eumdem B. Thomam 1. 2. q. 74. art. 8. Neque refert,
Ob. Reſp. quòd ille qui delectatur nolit progredi ad conſummationem operis. Quia ſaltem vult illud habere in imaginatione, ac de illo cogitare & delectari. *Quòd autem aliquis cogitans de fornicatione delectetur de ipſo actu cogitato; hoc contingit ex hoc, quod affectio ejus inclinata eſt in hunc actum. Unde quòd aliquis conſentiat in talem delectationem; hoc nihil aliud eſt, quàm quòd ipſe conſentiat in hoc, quòd affectus ſuus ſit inclinatus in fornicationem: nullus enim delectatur niſi in eo, quod eſt conforme appetitui ejus;* ait B. Thom. illo art. 8.

Quæſt. Sed ambiguè diſputatur: Sintne illi amplexus & oſcula libidinoſa, quæ fiunt cum delectatione ſenſibili ex illis conſurgente abſque omni alia ſiniſtra intentione, & abſque admixtione alterius delectationis de aliquo actu luxurioſo. Cajetanus ad hunc art. ſcribens, & cum eo multi alii viri docti cenſent eſſe libidinoſa; ac per conſequens mortalia.

1. Quia prout ſunt delectabilia ſecundùm ſenſum tactus, ſunt naturaliter ordinata ad carnalem copulam; imò ſunt ſigna ejus, ſive inſtantis, ſive præteritæ: ſicut ergo talis copula eſt peccatum mortale extra Matrimonium; ita judicandum eſt de tactibus ex ſimili delectatione factis. Confirm. Nam hi tactus multò viciniores ſunt copulæ quàm delectatio moroſa ipſius copulæ cogitatæ; hanc autem conſtat eſſe mortalem.

2. Quia Apoſtolus ad Eph. 5. ſcribit, immunditiam excludere à regno Dei: oſcula verò & amplexus cum ſenſuali delectatione ex ipſis exurgente pertinent ad immunditiam.

3. Quia B. Thomas qu. 15. de Malo art. 2. ad 18. ſenſit, tactus, amplexus, & oſcula, ſive in quantum ordinantur ad actum fornicationis, ſive in quantum ordinantur ad ſolam delectationem, eſſe peccata mortalia. Olim quidam Auctores contrarium ſenſerunt: nunc autem cum Cajetano ſentiendum, poſtquam oppoſita illi ſententia damnata, fuit ab Alex. VII.

Conclusio V.

Quando tactus, amplexus, vel oſcula ſunt peccata mortalia; neceſſarium eſt in Confeſſione exprimere circumſtantias perſonarum inter quas fuerunt. Ita Cajetanus verbo *Impudicitia*, Heſſelius capit. 188. in Decal. Sanchez diſput. 46. num. 17. Azorius lib. 3. c. 25. Quia ſunt ejuſdem malitiæ moralis, cujus eſt copula, eò quòd ad illam ſuaptè natura & proximè referantur, quamvis eam non intenderint. Oportet ergo confiteri; an perſonæ illæ habeant votum caſtitatis; an ſint conſanguineæ; an conjugatæ cum aliis; an ejuſdem ſexus. Quòd ſi etiam copulam intenderint; hoc ipſum videtur exprimendum, cùm hoc ſit ut minimum circumſtantia multùm aggravans.

Conclusio VI.

Oſcula, tactus, & amplexus etiam inhoneſti inter eos qui ad invicem ſunt conjugati excuſantur à mortali, quamvis fiant ob delectationem abſque intentione copulæ conjugalis; modò non ſit periculum pollutionis, & ſiſtant intra limites affectus Matrimonialis. Cajetanus verbo *Matrimonium*, Victoria Tract. de Matrim. num. 274. Dominicus Soto in 4. diſt. 31. q. 1. art. 4. fin. A Graffiis p. 1. cap. 85. num. 21. Azorius p. 3. lib. 3. c. 25. Bonacinas q. 4. de Matrim. punct. 9. num. 6. eò quòd copula ad quam ex natura ſua ordinantur iſtiuſmodi tactus eſt eis licita. Ex quo fit, ut etiam à mortali excuſentur verba obſcœna & aſpectus inhoneſti inter conjuges, ſecluſo tum pollutionis tum deſiderii & delectationis de muliere non ſua periculo. Si autem foret periculum pollutionis, ſed eo tam loco quàm tempore & animo fierent tactus vel aſpectus aut ſermones, ut eo periculo animadverſo, poſſent ac vellent copulam matrimonialem exercere; etiam excuſarentur à mortali. Si verò per ejuſmodi tactus exponerent ſe periculo pollutionis habendæ ubi vel quando non poſſent aut non vellent matrimonialiter copulari; peccatum mortale foret ex parte ejus qui talium tactuum eſſet cauſa ſine neceſſitate: ex parte autem ejus qui non eſſet cauſa, ſed tantùm redderet id quod ab altero exigitur, non eſſet mortale, ſi tactus ſint honeſti; ſed ſi forent tactus valde impudici; mortale eſſet etiam ex parte illius, quia tales tactus ſunt quaſi pollutio inchoata, vel proxima via ad illam. Pollutio autem extra uſum Matrimonii, & ſine ordine ad illum exercendum, ſi voluntaria eſt, grave peccatum eſt etiam in conjugibus: unde ſi alteruter ſeipſum polluat ubi non eſt commoditas exercendæ copulæ; mortaliter peccat, tamquam utens effuſione ſeminis contra ordinem à natura inſtitutum. Idemque judicium eſt, ſi quidem non ſequatur pollutio, ſed ejus periculo manifeſto ſe exponat perſona conjugata per ſui ipſius tactum vel aliter. Sanchez diſp. 46. nu. 34. 35. 36. 37. Ex his ſequitur, Navarrum cap. 5. num. 4. benè monere Confeſſarios, ut eos qui Matrimonio ſunt obſtricti, aut perfunctoriè interrogent de tactibus impudicis, aut nihil prorſus, niſi ſolùm ad intelligendum, an aliqua extraordinaria pollutio fuerit ſubſecuta, vel an illi tactus fuerint cum probabili pollutionis periculo; quoniam alia aut non ſunt peccata, aut ſunt niſi venialia.

Conclusio VII.

Aſpicere quempiam delectando ſe de ejus pulchritudine, non eſt peccatum mortale, quando aſpectus eſt honeſtus, & non ſubeſt periculum alicujus venereæ delectationis. Quando autem vel aſpectus eſt de ſe impudicus, vel ſubeſt periculum alicujus turpitudinis voluntariæ; mortale eſt. Et Quando aſpectus eſt peccatum mortale, oportet confiteri circumſtantias perſonarum, ſicut in Concluſ. 5. diximus de tactu, quia participant malitiam copulæ, ad quam ordinantur vel ex intentione aſpicientium, vel ex natura rei. Quinam verò aſpectus de ſe ſint impudici; ſic videtur poſſe explicari.

1. Si deliberata voluntate & abſque urgenti neceſſitate vir fœminæ, aut fœmina viri pudenda vel partes eis vicinas aſpiciat, etiamſi non ex libidine, ſed ex curioſitate, vel ſtulta mortificatione fieret aſpectus; cenſendus eſt eſſe impudicus & peccatum mortale. Tum quòd honeſtati naturali multum adverſetur. Tum quòd ſit urgentiſſimus ſtimulus ad libidinem, contineatque proximum luxuriæ periculum, quemadmodum Davidis lapſus 2. Reg. 11. mirum in modum demonſtrat, de quo B. Auguſtinus in Pſalm. 50. ſcribit. Ita ſentientes videri poſſunt S. Antoninus par. 2. tit. 5. cap. 1. §. 7. Sylveſter verbo *Delectatio* qq. 4. & 6. Navarrus cap. 14. num. 36. & 42. Sanchez lib. 9. de Matrim. dub. 46. num. 22. Bonacinas q. 4. de Matrim. puncto 9. propoſit. 2. inter quos Antoninus, Sylveſter, & Sanchez loquuntur etiam de viris illis, qui coram ſe nudari faciebant mulieres totaliter, non cauſa libidinis, ſed mortificationis & diſciplinæ recipiendæ, eoſque dicunt non eſſe à mortali excuſandos. Cæterum in prædicto turpi aſpectu cauſa curioſitatis facto quidam hanc limitationem opponunt, Niſi tam breviter fieret, ut non eſſet occaſio magnæ commotionis in corpore, vel niſi ratione ætatis planè puerilis aut ſenilis aut frigidiſſimæ complexionis abeſſet in aſpiciente omne periculum carnalis ſive commotionis ſive delectationis. His enim poſitis; aſpectum tametſi ex ſe turpem, non eſſe mortalem probabiliter tradunt Sanchez & Bonac.

2. Etiam impudici ac mortales ſunt aſpectus, quibus concubitum viri cum fœmina, quamvis ex ſola curioſitate, quiſpiam intueretur. Quia valde ſunt provocativi ad libidinem. Addunt tamen Sanchez & Bonacinas, non ſimiliter eſſe mortale aſpicere vel inhoneſtas partes brutorum, vel eorum carnalem congreſ-

ſum,

ſum, modò nullum ſit periculum delectationis carnalis: veluti ſi non propterea vel turpia cogitet, vel motiones ſenſuales ſentiat, neque ſit periculum ſentiendi.

3. Aſpectus inhoneſtarum partium, qui fiunt inter perſonas ejuſdem ſexus mortales ſunt ſi ſint cum delectatione carnali: ſi autem ea abſit, ac ſimul etiam ceſſet omne tum ſcandalum tum peccati periculum; poſſunt eſſe ſolùm veniales: ſicut contingit dum viri natantes viros & fœminæ fœminas vident ſine omni carnalitate carnalitatiſque periculo. Quia ejuſmodi aſpectus non ita ex ſe provocant ad libidinem, neque tantam inhoneſtatem continent.

4. Aſpectus quantumvis inhoneſti poſſunt eſſe abſque omni peccato, quando ſubeſt cauſa rationabilis; veluti quando fiunt propter medicationem aut ſimiles cauſas.

5. Sua propria membra inhoneſta aſpicere ex carnali delectatione mortale eſt: ex ſola levitate, ſine periculo delectationis; veniale. *Quia non eſt*, ait Sanchez, *tanta inhoneſtas & indecentia, ut culpa mortali tribuenda ſit.*

6. Aſpicere crura, brachia, vel pectora nuda fœminarum non eſt ex ſe mortale, ſi abſit prava intentio, periculumque carnalis oblectationis. Confer ea quæ dicimus q. 169. art. 2.

Articulus V.

Utrùm pollutio nocturna ſit peccatum.

NOcturnam pollutionem vocat, quæ homini accidit inter dormiendum, eò quòd communiter ſomnus capiatur nocte; juxta illud 1. ad Theſſ. 5. *Qui dormiunt, nocte dormiunt*. De pollutione verò quæ voluntariè procuratur à vigilantibus, ſive nocturno ſive diurno tempore, nihil iſto art. dicitur, ſed demum art. 11.

Ad præſens autem quæſitum B. Thomas Reſpondet his Concluſionibus.

Concluſio I.

NOcturna pollutio ſecundùm ſe conſiderata non eſt peccatum. Ratio eſt. Quia ubi non poteſt eſſe liberum judicium rationis, non poteſt eſſe motus liberæ voluntatis: ſed in ſomno judicium rationis impeditur; ergo etiam impeditur actus liberæ voluntatis. Prob. Min. judicium enim perfectum de aliqua re non poteſt à nobis naturaliter haberi niſi per reſolutionem ad illud principium, ex quo noſtra cognitio ortum habet: cùm ergo omnis noſtra cognitio ortum habeat ex ſenſu, & in ſomno ligentur ſenſus tam interni quàm externi; conſequens eſt, nullum rationis judicium liberum poſſe eſſe quando homo dormit; ideoque nullum etiam tunc poſſe eſſe peccatum, cùm omne peccatum debeat eſſe voluntarium.

Ob. Neque his obſtat, quòd ea pollutio videatur eſſe peccatum quæ in ſomno contingit, ſi quis ad hoc ſe ſomno dederit, ut ſibi dormienti eveniret, ſive ex turpi ſomnio quod prævidet, ſive ex corporis mala compoſitione, ſive ex contactu quem ſcit tunc futurum, ſive aliundè. Reſp. Tali enim caſu non peccat in ſomno elicitivè aut imperativè, cùm tunc quando dormit nihil ex judicio vel electione agat, ſed ſolùm executivè: quia peccatum quidem ipſum tum elicitivè tum imperativè inchoavit in vigilia; exequitur autem & conſummat in ſomno: ſimili ferè modo, quo is qui ſagittam ex arcu vel globum ex tormento emiſit; tunc peccat executivè, quando globus vel ſagitta voluntariè emiſſa jam eſt extra ipſius poteſtatem tendens in eam perſonam in quam emiſit: quemadmodum explicant Cajetan. hic & Navarrus c. 16. n. 8.

De pollutione porrò quæ in ſomno incipit, ſed non tunc completur; ex B. Thoma in 4. d. 9. art. 4. quæſt. 1. in reſp. ad 5. Navarro cap. 16. num. 8. Tolet. lib. 5. c. 13. obſervandum eſt, eam non eſſe peccatum, ſi quando homo evigilat, ei diſplicet quidquid ſentit; etiamſi fortè non poſſit cohibere vel carnis commotionem vel ſeminis fluxum. Si autem dum expergiſcitur habet aliquem rationis uſum, ſed imperfectum, & aliquam poteſtatem cohibendi, ſed imperfectam, ita ut potiùs ſit ſemiexpergeſactus quàm plenè vigilans; complacentia quam ſic capiet erit venialis. Si verò deliberatè oblectetur, quando ſcilicet totus eſt expergefactus, adeòque plenè vigilans; mortale peccatum eſt: non quòd iſta complacentia faciat pollutionem præteritam eſſe peccatum mortale; ſed quia id quod in præſenti voluntariè ſentit mortale eſt.

Concluſio II.

NOcturna pollutio poteſt habere rationem culpæ ex ſua cauſa, ſi nimirum cauſa ex qua procedit eſt peccatum. Quia tunc, etiamſi non ſit voluntaria in ſe, eſt tamen voluntaria in cauſa. Cauſa autem pollutionis nocturnæ eſt triplex: vel enim eſt corporalis, vel animalis, ſive ut B. Thom. loquitur 3. p. q. 80. art. 7. & in 4. diſt. 9. art. 4. quæſt. 2. *Spiritualis interior vel ſpiritualis exterior*. Corporalis eſt ſuperabundantia vel reſolutio humoris ſeminalis, qui in quibuſdam ex naturæ debilitate aut aliundè abundat, vel ex nimia calefactione ſeu alia commotione reſolvitur. Spiritualis interior eſt cogitatio præcedens, quam vocat animalem propter phantaſmata quæ manent in imaginativa: ſpiritualem verò; partim quia illa phantaſmata ſunt ſubtilia; partim quia cogitatio non fuit ſine aliqua operatione intellectus. Spiritualis exterior eſt Dæmon, qui poteſt procurare ut pollutiones eveniant hominibus, etiam præter illorum intentionem & expectationem.

Concluſio III.

SI pollutio nocturna proveniat ex ſuperabundantia vel reſolutione humoris ſeminalis, quæ ſuperabundantia vel reſolutio ſit ex cauſa culpabili, veluti ex nimia cibi vel potus ſumptione; ipſa habet culpam ratione hujus cauſæ. Si autem ſuperabundantia vel reſolutio talis humoris non ſit ex aliqua culpabili cauſa; nocturna pollutio inde proveniens non eſt culpabilis, nec in ſe, nec in ſua cauſa, eò quòd non ſit voluntaria ullo modo. Porrò quatenus non omnis pollutio in ſomnis contingens ex aliqua cauſa culpabili ſit mortalis; colligendum erit ex iis quæ dicentur art. 11. de pollutione citra voluntatis conſenſum eveniente in vigilia.

Concluſio IV.

SI nocturna pollutio proveniat ex cogitatione rerum turpium ſpeculativa, qua quiſpiam cauſa diſputationis, concionis, aut ſimilis alicujus negotii de illis cogitavit abſque ulla earum complacentia; non habet rationem culpæ ne quidem in ſua cauſa: ſi autem accidat ex turpium rerum cogitatione cum illarum voluntaria delectatione ſeu complacentia; habet rationem culpæ, quia eſt voluntaria in ſua cauſa.

Concluſio V.

QUæ nocturna pollutio provenit ex machinatione Dæmonis, Deo ſic permittente; tunc eſt culpabilis, quando homo neglexit ſe communire adverſus illuſiones diabolicas, ſive precibus ſive aliarum rerum ſacrarum uſu: eſt autem abſque omni peccato, ſi fecit officium commendando ſe Deo cum ſe quieti daret.

Circa hunc art. quæri poteſt: Num liceat deſiderare ut ſibi dormienti eveniat pollutio? Certum eſt, non licere deſiderare cauſa voluptatis quia conſenſus in illam delectationem communi omnium ſententia peccatum eſt mortale. Certum etiam eſt, non licere illam procurare, aut ad illam procurandam juvare, aut aliquid eo fine ſumere vel facere ut eveniat. Quæſt.

Sed controverſia eſt: An liceat eam ſimplici affectu deſiderii voluntariè deſiderare propter aliquod bonum, veluti ut natura ſanetur vel juvetur. Non pauci affirmant licere, modò iſtud deſiderium non ſit cauſa pollutionis. Quia id quod ſic deſideratur non eſt peccatum ſed aliquid indifferens: deſideratur enim ut per viam naturalem eveniat, homine nihil cooperante. Accedit, videri eſſe licitum gaudere de pollutione, quæ in ſomnis contingit, modò ipſa non placeat propter delectationem, ſed propter levamen naturæ; juxta S. Thom. 1. in 4. diſt. 9. art. 4. quæſt. 1. ad 5. Ita ſentiunt Cajetanus ad hunc art. Navarr. cap. 16. nu. 7. Toletus lib. 5. cap. 13.

Reſp. Veriorem videri ſententiam Dominici Soto in 4. diſt. 12. q. 1. art. 7. Medinæ 1. 2. q. 74. art. 6. Azorii p. 3. lib. 3. c. 24. negantium tale deſiderium eſſe licitum. Quia pollutio eſt per ſe ſeu ex objecto & natura ſua Reſp.

mala;

miſſa; ergo ſicut propter valetudinem vel aliam rationem non licet deſiderare ut fornicatio tibi eveniat in ſomnis; neque etiam licet deſiderare pollutionem. Prob. Ant. Partim quia pollutio eſt ſpecies luxuriæ: omnes autem ſpecies luxuriæ ſunt per ſe ſeu ex objecto malæ. Partim quia nulla poteſt dari pollutio quæ ſecundùm ſe ſit voluntaria illam patienti, & tamen non ſit peccatum; partim denique quia repugnat ordini naturali actus venerei, ut patet ex art. 11. cap. Prob. Conſeq. Quod enim eſt per ſe ſive ex objecto malum non poteſt voluntariè deſiderari propter quemcumque bonum finem, quia conſenſus in tale malum non poteſt non eſſe malus: alioquin liceret deſiderare adulterium, homicidium & hujuſmodi propter aliquem bonum finem, ut ea tibi dormienti acciderent.

Ad Arg. autem Reſp. Neg. Pollutionem eſſe quiddam indifferens, etiamſi conſideretur ut per viam naturalem eventura, homine nihil cooperante. Eſt enim tale aliquid, ut ad veram peccati rationem nihil ei deſit niſi voluntarium: hoc autem voluntarium ponitur, quando voluntariè deſideratur.

Ad Confirmationem Neg. Aſſ. Quemadmodum enim ſi quis aut ſomnians aut aliter involuntarius commiſiſſet fornicationem, inceſtum, vel homicidium, non poſſet in vigilia de hoc gaudere, quamvis inde magnum aliquod bonum ut hæreditatis conſecutionem, pacis compoſitionem, vel quippiam aliud conſequeretur; ita non licet de pollutione quæ in ſomnis contigit gaudere, ſed benè de effectu, veluti de corporis valetudine, aut de naturæ levamine: & hoc eſt quod voluit B. Thomas. Ex ipſius autem B. Thomæ verbis, quæ poſt. S. Auguſtinum habet quæſt. 83. art. 6. quibus probat, licere à Deo petere bona temporalia, quia licet ea deſiderare; ſic poſſumus ratiocinari: Hoc licet orare quod licet deſiderare: atqui non licet orare Deum ut tibi dormienti eveniat pollutio; ergo nec licet eam deſiderare. Minor videtur eſſe clara ex illa, quæ paulò ante dicebamus, ſcilicet pollutionem eſſe per ſe malam.

ARTICULUS VI.

Utrùm ſtuprum debeat poni una ſpecies luxuriæ.

STuprum generaliter ſignificat illicitum congreſſum, ita ut etiam complectatur adulterium, quemadmodum ex num. 5. & ex S. Ambroſio oſtendit B. Thomas in reſp. ad 2. Diſtinctionis autem gratia ſtrictiùs uſurpari ſolet ac definiri, quòd ſit Illicita Virginis deſloratio. Et de illo juxta hanc uſurpationem diſſentiunt Scriptores. *Quid ſtuprū.*

Quòd enim non ſit ſpeciale peccatum à fornicatione diſtinctum, atque adeò nec propriè dicta ſpecies luxuriæ à cæteris diverſa; ex probatis Doctoribus multi ſentiunt, Dominicus Soto in 4. d. 18. q. 2. art. 4. Petrus Navarra lib. 2. cap. 3. num. 433. Malderus Tract. 3. cap. 4. dub. 1. Sanchez lib. 7. dub. 14. num. 5. Leſſius lib. 2. cap. 10. dub. 1. Cùm enim aliquis corrumpit Virginem conſentientem nullam facit ei injuriam: quòd ſi etiam parentes aut tutores conſenſerint, neque ipſis ulla ſit injuria; in ſtupro autem non eſt ſpeciale peccatum niſi ſit ſpecialis injuria. Volunt ergo iſti Authores, ſtuprum à raptu & violentia ſejunctum non eſſe propriam ſpeciem luxuriæ, neque neceſſariò exprimendum in Confeſſione, an puella quæ fornicationem commiſit, vel cum qua pœnitens fuit fornicatus, eſſet Virgo, an non, ſi ipſa non invita ſed conſentiente peccatum fuerit commiſſum. Idemque judicant de moroſis delectationibus circa Viginem, aut à Virgine habitis.

1. Reſp. Antiqua nihilominus doctrina videtur eſſe, quòd ſtuprum etiam ſine raptu & violentia, ſit ſpecies luxuriæ ab aliis diſtincta. Nam Gratianus 36. quæſt. 1. cap. *Lex*, Magiſter Sent. in 4. d. 41. eumque ſecuti B. Thomas & Bonaventura in 4. S. Antoninus p. 2. tit. 5. c. 6. Angelus, Sylveſter, & Fumus verbo *Luxuria*, dum ſpecies luxuriæ recenſent, unanimiter ſtuprum à fornicatione, raptu, cæteriſque libidinibus diſcernunt, tamquam ea quæ ſpecie differant: eoſque ſequuntur Heſſelius in Decalogum Navarrus cap. 16. num. 3. Molanus Practicæ Theol. Tract. 2. cap. 17. Toletus lib. 5. cap. 10. & 11. Cajetanus hic, Bannes quæſt. 64. art. 5. fin. Azorius p. 3. lib. 3. cap. 11. Bonacinas quæſt. 4 de Matrimonio punct. 17. Sayrus lib. 8. Theſauri cap. 4. Quapropter ut diſtinctè procedamus pro Reſponſione ſit

CONCLUSIO I.

SAtis convenit inter Doctores, non eſſe ſtuprum, neque particularem ſpeciem luxuriæ, neque circumſtantiam neceſſariò in Confeſſione aperiendam, quando vir primam carnalem illicitam copulam committit; ac per conſequens neque fœminam, quæ cum eo fuit fornicata, debere exprimere, quòd hoc egerit cum illo qui erat virgo. Ita Cajetanus, Navar. Sayrus, Azorius, & alii communiter. Partim quia vir primam fornicationem committens non perdit ſignaculum virginitatis, quo reddatur inhabilior ad Matrimonium. Partim quia non amittit aliquid, quod paternæ cuſtodiæ ſit naturaliter commendatum uſque ad Matrimonium; ac proinde non additur ſpecialis aliqua deformitas ex hoc quòd fornicatio viri ſit prima. Neque refert, quòd peccata luxuriæ ſint communia viris & fœminis. Hoc enim ideo verum eſt, quia nulla eſt ſpecies luxuriæ, quam ut mulierem ita & virum committere non contingat: ſicut enim mulier patitur ſtuprum, quando extra Matrimonium prima vice cognoſcitur; ita vir ſtuprum committit, illam prima vice cognoſcens, & ſic de cæteris ſpeciebus.

CONCLUSIO II.

STuprum eſt quando puella quæ erat virgo primò omnium illicitè deſloratur; ſeu quando per illicitam copulam corrumpitur ejus integritas: ſive ipſa interim fuerit antea per mollitiem polluta, & ſive in turpes delectationes prius conſenſerit, ſive non. Cùm enim ſtuprum deſcribitur eſſe illicita deſloratio virginis, illud *virginis* ita eſt intelligendum, ut deſignet ſtatum & integritatem virginalem: & ideo quamvis aureola virginitatis perdatur per voluntariam pollutionem; per quam etiam amittitur virtutis virginitatis; non tamen committitur ſtuprum, quia non perditur virginitas prout dicit integritatem ſignaculi virginalis. Unde ſequitur, probabile eſſe id quod Azorius, Bonacinas, Filliucius, & alii dicunt, puellam virginem, quæ aut voluntariè fuit polluta, aut deſiderio conſenſit in pollutionem, non teneri exprimere in Confeſſione circumſtantiam ſuæ virginitatis; cùm illa ejus peccata directè pertineant ſolùm ad mollitiem, & non ad ſtuprum.

CONCLUSIO III.

UT ſit ſtuprum non eſt neceſſe, puellam quæ corrumpitur eſſe ſub cuſtodia parentum vel tutorum: ſed ſufficit eam eſſe integram quoad ſignaculum virginale. Si quis enim virginem grandævam ſub nullius cura exiſtentem violaret; ſine dubio ſtuprum committeret, eò quòd virginem deſloraret illicitè.

Neque refert, quòd B. Thomas & alii quidam deſcribant ſtuprum eſſe illicitam deſlorationem virginis ſub cura parentum exiſtentis. Illa enim ultima pars deſcriptionis non additur tamquam reſtrictio, ad ſignificandum tum demum eſſe ſtuprum quando virgo quæ corrumpitur ſub cura parentum exiſtit: ſed tamquam explicatio, ut ſignificetur, id, quo virgines naturaliter indigeant ad ſignaculum virginale cuſtodiendum uſque ad ſtatum Matrimonii, in quo ſolo licitum eſt illud per copulam violare. Et quia loquimur de ſtupro ſolitariè ſumpto, id eſt abſque raptu; conſequenter dicendum eſt, eſſe verum ſtuprum quando virgo deſloratur extra Matrimonium, etiamſi ipſa vel cum ea etiam parentes aut tutores conſentiant. Quia illi peccato convenit definitio ſtupri ab omnibus recepta. *Tacita obj.*

CONCLUSIO IV.

SEntentia quæ dicit, ſtuprum eſſe ſpecialem luxuriæ ſpeciem ab omnibus aliis diſtinctam & tutior & verior eſt, atque ita quoad moralem æſtimationem & practicè tenendum eſſe monet Filliucius Tract. 30. cap. 3. Quia communis æſtimatio eſt, eum qui cognoſcit virginem etiam conſentientem, peculiarem deformitatem committere ultra fornicationem. Et

Suatez tom.4. in 3. p. diſp.22. ſect. 4. quamvis probabilem æſtimet alteram ſententiam, arbitreturque Confeſſorem poſſe illi ſecurè ſe conformare: addens, fœminam quando ſuam virginitatem primò perdidit, ſecurius facturam ſi confiteatur hanc circumſtantiam; pro ratione ſubdit: *Tum quia probabiliſſimum eſt, circumſtantiam illam mutare ſpeciem; tum etiam quia ſaltem multum aggravat.*

Confirm. Per ſtuprum puellæ amittunt eam corporis integritatem, quæ tamquam naturale donum illis erat data, ut vel uſque ad Matrimonium conſervarent, vel alioquin uſque ad mortem: & cujus amittendæ metu virgines naturaliter abſterrerentur à fornicatione; quapropter hac integritate ſemel amiſſa, tum à legitimo & utili Matrimonio adipiſcendo impediuntur per ſe loquendo; tum in periculo & via meretricandi conſtituuntur. Et hæc omnia ſimul ſumpta non immeritò videntur ſpecialem deformitatem continere, quam non continet ſimplex fornicatio.

ch. Neque refert, quòd vel puella conſenſerit in ſtuprum, vel fortaſſis etiam ejus parentes, quibus propterea nulla fit propriè dicta injuſtitia, ſecundùm ea quæ dicebantur q.59.art.3. in reſp.ad 4.

Reſp. 1. Quia rarum eſt, quòd parentes conſentiant quando autem non conſentiunt, non levis videtur eis irrogata injuria, ut diximus q.62.art.2.quæſ.5. quandoquidem illis invitis violetur integritas, cujus habebant cuſtodiam: ſicut injuria fieret cuſtodi alicujus horti, ſi illo invito frangerentur ejus ſepes, atque ita hortus exponeretur periculo ſpoliationis, quamvis conſentiret proprietarius horti exiſtens ſub tutela iſtius cuſtodis.

2. Quia neque puellæ neque parentibus licet conſentire in ſtuprum: & ſi conſentiant; nihilominus tam ſtuprator quàm puella peccant contra naturale rerum ordinem, ſecundùm quem illa corporis integritas quæ eſt in virgine debet inviolata ſervari, ſaltem uſque ad Matrimonium. Ac proinde ſicut verum eſt adulterium quando uxor de conſenſu mariti & ſuo commiſcetur alteri, quia peccat contra fidem conjugalem; ita videtur eſſe verum ſtuprum, quando virgo, tametſi de ſuo & parentum conſenſu, violatur extra Matrimonium, quia non ſolùm fornicatur, ſed etiam integritatis virginalis jacturam patitur contra legem à natura conſtitutam.

3. Quia non eſt neceſſe quòd ſpeciales luxuriæ, cùm ſint contra temperantiam, diſtinguantur per diverſos modos injuſtitiæ, ut patet in fornicatione, mollitie, aliiſque peccatis contra naturam: & propterea ſive ſtuprum contineat injuſtitiam, ſive non; poteſt eſſe ſpecies luxuriæ diverſa à cæteris.

Concluſio V.

Probabilius eſt, quòd fœmina virgo deliberatè copulam carnalem illicitam deſiderans, aut in ea cogitata voluntariè ſe oblectans; debeat in Confeſſione exprimere circumſtantiam ſuæ virginitatis: & ſimiliter vir qui de ſimili copula ſe oblectavit cogitans de virgine, juxta Navarrum, Azorium, & alios. Quia ejuſmodi peccata pro objecto habent ſtuprum virginis, ideoque ſunt ejuſdem ſpeciei cum illo. Quia tamen alia ſententia non caret probabilitate; idcirco non putamus damnandos eos, qui à puella quippiam iſtorum confitente non quærunt an ſit virgo, an corrupta.

Ad Arg. verò initio allatum, Reſponſio haberi poteſt ex dictis, ex quibus patet Neg. eſſe ſubſ. Porrò an & quatenus reſtitutioni obnoxius ſit ſtuprator; explicatum fuit q.62.art.2.quæſ.5. ubi & de hujus art.reſp.ad 3.aliquid diximus.

Articulus VII.

Utrùm raptus ſit ſpecies luxuriæ diſtincta à ſtupro.

Quid Raptus. Videri poteſt quod non. Quia Benjamitæ rapuerunt filias Silo Judic. 21. neque tamen videntur peccaſſe: peccaſſent autem, ſi raptus eſſe ſpecies luxuriæ.

Reſponſio affirmativa certa eſt. Nam Raptus, prout hic de illo agitur, eſt Violenta alicujus perſonæ abductio cauſa libidinis explendæ, vel contrahendi cum ea Matrimonii. Ratione igitur intentionis ex qua fit ad luxuriam pertinet, quamvis ratione violentiæ pertineat ad injuſtitiam. Dicitur *Violenta abductio*, quia ut ſit raptus, non ſolùm generaliter (qua ratione ad illum ſufficit violentia, ſecundùm ea quæ hic dicit B. Thom. *Qualitercumque enim violentia adſit, ſalvatur ratio raptus*) ſed ſtrictè & propriè neceſſaria eſt abductio, ſeu cum animo abducendi quædam traductio de loco ad locum: nam hoc ſignificat Conc. Trid. ſeſſ.24. cap.6. ita loquens, *Quamdiu ipſa in poteſtate raptoris manſerit: & ſi rapta à raptore ſeparata, & in loco tuto & libero conſtituta* &c. Illa enim verba ſatis ſignificant, fœminam quæ rapta dicitur eſſe de uno loco in alium raptam ſeu abductam, in quo eſt ſub poteſtate raptoris conſtituta. Unde Navar. lib.5.Conſ. tit.de Rapt. ſcripſit Raptum ſignificare *ablationem violentam, qua fœmina ab uno loco in alium trahitur*; eique conſentiunt Rodetiquez p.1. cap. 231. Emanuel Sà verbo *Matrimonium*, Azorius p.3. lib.3. c. 14. Sanchez lib.7.diſp.12.n 20.& 21. Filliuc. Tract.30.cap. 6. aliique communiter, quibus favet Gratianus 36. qu. 1. cap. *Lex*.

Quapropter non eſt propriè raptus, ſed ſtuprum dumtaxat quando aliquis virginem in uno loco repertam opprimit, etiamſi fortaſſe de uno cubiculo in aliud vel in agro inventam per aliquot paſſus ibi trahat ut ea abutatur: vel ſi de via publica in ſecretiorem viam vicinam abducat ſolùm gratia commodioris congreſſus, non autem animo ſimpliciter abducendi. Verùm ſi de agro in domum vi traheret, aut animo abducendi in alium locum abſtraheret; verus raptor foret, etiamſi eam non perduceret quò volebat, ſive ductus pœnitentia, ſive per aliquem impeditus.

Præterea abductio debet eſſe *violenta*; quemadmodum ſignificat B. Thomas hic in corp. Quando enim nulla vis infertur, neque perſonæ quæ abducitur, neque ipſius parentibus, tutoribus, aut aliis ſub quorum cura exiſtit; ut ſi ſponte diſcedat cum amaſio, vel precibus ac blanditiis illecta, neſcientibus illis ad quos ejus cura pertinet, non eſt verè raptus ſed fuga: ſi autem ſponte cum eo abiret, ipſis ſcientibus & repugnantibus ſeu contradicentibus, eſſet raptus. Bonacina q.4. punct. 18. Filliucius dicto cap. 6. Leſſius lib. 4. cap. 3. dub. 9. Dictum eſt *alicujus perſona*, & non peculiariter *virginis*, quia ſive ſit maſculus ſive fœmina, ſive nupta ſive innupta, ſive virgo ſive non virgo ſi violentè abducatur, verus erit raptus, tantò gravior quantò ad gravius peccatum exercendum ipſe committitur. Unde hic videtur eſſe ordo inter raptus fœminarum, ut graviſſimum peccatum ſit raptus Sanctimonialis; deinde ejus quæ per votum ſimplex caſtitatis dicata eſt Deo; poſtea conſanguineæ vel affinis; conjugatæ; virginis; viduæ; meretricis. Similique modo ratiocinandum eſt de raptu, quo fortis ac robuſta fœmina raperet virum Religioſum aut ſimplici voto caſtitatis aſtrictum; conſanguineum vel affinem; conjugatum; ſolutum. Graviſſimum verò peccatum foret, ſi maſculus maſculum fœmina fœminam raperet. Dictum fuit *cauſa libidinis explendæ aut Matrimonii contrahendi*. Si enim ex aliqua alia cauſa rapiatur perſona quæpiam, veluti ut in ſervitutem redigatur ut vendatur, aut aliter malè tractetur; non eſt raptus, ſed plagium, ſeu hominis furtum, de quo Apoſtolus 1. ad Tim. 1. Si autem rapiatur vel ad contrahendum Matrimonium, vel ad libidinem extra Matrimonium explendam; raptus fuerit, ſive interim copula ſecuta, ſive non: ſufficit enim quòd ad eum finem, explendæ ſcilicet libidinis vel contrahendi Matrimonii, perſona fuerit abducta.

Ex his patet tria eſſe requiſita ad raptum. 1. quòd ſit abductio. 2. quòd ea abductio fiat cauſa libidinis aut Matrimonii 3. quòd ſit violenta. Cenſetur autem eſſe violenta, ſive vis inferatur ſoli perſonæ quæ abducitur, ſive ſolis ipſius parentibus aut tutoribus, ſive utriſque. Et ſi vis inferatur perſonæ, quæ invita quidem abducitur, ſed poſtmodum conſentit in copulam; eſt verè raptus, cùm ei conveniat tota definitio; ſi autem ſponte abducatur etiam ad explendam libidinem, ſed non niſi violentè cognoſcatur; non eſt proprie raptus, prout de eo loquitur Concil. Trid. ſeſſ. 24. cap.6. ſed generaliori ratione eſt raptus, ita ut illa circumſtantia violentiæ ſit in Confeſſione neceſſariò aperienda, cujuſcumque generis fuerit perſona ſic rapta. Tria ad raptum requiſita.

Quæſ. Petes 1. An ſit raptus ſi ſponſus eam quæ ſibi deſpon-

deſponſata eſt per verba de futuro, volentem abducat reclamantibus parentibus. **Reſp.** Non eſſe raptum, ſi abducatur ad Matrimonium juxta præſcriptum Eccleſiæ perficiendum. Quia ſic declaratum eſt in cap. *Cum cauſa*, tit. de Rapt. his verbis: *Iſte raptor dici non debet, cùm habuerit mulieris aſſenſum, & prius eam deſponſaverit quàm agnoverit, licet parentes reclamarent, à quibus eam dicitur rapuiſſe*; quia ſcilicet ſponſus ratione ſponſalium habet aliquid juris ad Matrimonium cum ſponſa conſentiente perficiendum etiamſi parentes reclament. Sanchez lib. 7. diſput. 12. num. 15. & diſp. 13. num. etiam 15. Azorius lib. 3. cap. 14. Filliucius Tract. 30. cap. 6. num. 113. Si autem ſic abduceretur ad libidinem ſine Matrimonio explendam; verus eſſet raptus. Sicut etiam probabilius arbitrantur Azorius & Bonacinas punct. 18. futurum raptum, ſi ſponſus talem ſuam ſponſam rapiat invitam ad Matrimonium, quia vim infert puellæ: non habet autem jus ad eam vi compellendam ut Matrimonium promiſſum perficiat. Neque refert quòd Gelaſius cap. *Lex illa* 36.
Tacita ob. qu. 1. videatur negare eſſe raptum, ubi de nuptiis puellæ fuerat antea actum. Quia hoc verum eſt, quando puella conſentit, etiamſi parentes diſſentiant.

Quæſt. Petes 2. An ſit raptus, ſi ſponſus uxorem ſuam intra bimeſtre deliberantem de tranſitu ad Religionem vi abducat è domo parentum ad Matrimonium
Reſp. conſummandum: Reſp. Eſſe. Quia puella illa dum ita vult deliberare utitur jure ſuo, quod eſt ex cap. *Ex publico*, de Converſ. conjug. Azorius, Bonacinas, & Filliucius.

Quæſt. Reſp. Petes 3. Quæ ſit pœna raptus? Reſp. 1. eſſe, quòd raptus ſit impedimentum dirimens Matrimonium inter raptorem & raptam; quamdiu ipſa in poteſtate raptoris manſerit, adeò ut quamvis ipſa in Matrimonium conſentiret, atque ita conſentiens contraheret coram Parocho & teſtibus; illud eſſet irritum, quamdiu non eſt extra poteſtatem raptoris.

2. Eſt, quòd raptor ac omnes illi conſilium auxilium & favorem præbentes ſunt ipſo facto excommunicati, infames, omniumque dignitatum incapaces: quæ tamen excommunicatio nulli eſt de jure communi, reſervata ut patet ex Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 6.

3. Quòd raptor tenetur dotare eam quam rapuit, ſive illam accipiat in conjugem, ſive non.

Quæſt. An etiam ſponſalia ſint irrita, ſi attendatur quando rapta eſt in poteſtate raptoris; quæſtio eſt. Ad quam Sanchez
Reſp. diſp. 13. num. 17. Navarrum ſecutus reſpondet eſſe irrita. Quia eadem eſt ratio irritandi talia ſponſalia, quæ eſt irritandi Matrimonium, ſcilicet ad conſulendum plenæ libertati contrahentium; cui non ſatis conſuleretur, ſi raptor habens raptam in ſua poteſtate poſſet validè eam obligare ad Matrimonium ſecum ineundum: & quia non invenitur eadem aut ſimilis ratio in ſponſalibus clandeſtinis, quæ eſt in clandeſtinis Matrimoniis; idcirco ſponſalia clandeſtina non ſunt invalida, ſicut Matrimonium clandeſtinum eſt invalidum. Quapropter quòd B. Thomas in reſp. ad 3. ait, raptum non dirimere Matrimonium contractum, ſed ſolum impedire contrahendum; ſecundùm jura vetera eſt intelligendum, non ſecundùm nova, quæ diu poſt ejus tempora fuerunt conſtituta.

Ad Arg. Initio allatum, Abulenſis qu. 45. in cap. 21. lib. Judic. Reſpondet: Benjamitas peccaſſe rapiendo virgines Silonitas. 1. Quia præjudicabant parentibus earum, eò quòd parentes haberent jus dandi filias ſuas aliis viris, quo jure privabantur per Benjamitas. 2. Quia Benjamitæ tali facto conabantur ut viri Silo caderent in perjurium; ut ſcilicet traderent ſuas filias, de quibus non tradendis juraverant. 3. Quia accipiebant puellas invitas.

Veruntamen Lyrani Reſponſio dicentis, Benjamitas in eo facto non peccaſſe valde probabilis eſt. Quia hoc fecerunt de mandato illorum, ad quos cura totius populi pertinebat; unde conſequens eſt, quod non fuerit propriè raptus, defectu ſcilicet violentiæ nimirum injuſtæ, qualis violentia in deſcriptione raptus intelligenda eſt. Quod enim fit authoritate publica & in bonum commune, quamvis non fiat ſine aliqua vi; fit abſque injuſta violentia: Benjamitæ verò acceperunt virgines Silo authoritate publica, & in bonum commune.

Quòd authoritate publica; manifeſtum eſt ex cap. 21. Judic. ubi majores natu ſeu primores Iſraelitarum leguntur præcepiſſe Benjamitis id quod ibi fecerunt.

Quòd propter bonum commune; etiam conſtat. Quia è re boni publici erat, ut Benjamitæ reſidui non eſſent ſine conjugio, eoque cum Iſraelitibus fœminis, ne Tribus illa nimis maneret imminuta; ergo Benjamitæ non commiſerunt injuſtam violentiam. Adde veriſimile eſſe, quòd ad Matrimonium ineundum expectatus fuerit conſenſus parentum ac etiam ipſarum virginum. Omnino enim exiſtimandum eſt quòd primores perſuaſerint Silonitis, ut ad reſtaurandam Tribu Benjamin conſentirent, quatenus Benjamitæ in conjuges acciperent, ac retinerent eas virgines quas acceperant; quòdque ipſis etiam virginibus idem fuerit perſuaſum.

Neque verò culpandi videntur primores tamquam **Tacita ob.**
egerint contra ſuum juramentum. Quia non juraverant quòd nullo modo procurarent uxores Benjamitis; ſed ſinguli de ſuis duntaxat filiabus juraverant, quòd non traderent eas Benjamitis.

Ad 1. igitur rationem Abulenſis, ex dictis Reſponderi poſſe videtur: Benjamitas non præjudicaſſe parentibus virginum Silonitarum ſaltem cum injuſtitia; partim quia utebantur jure quod eis dabat authoritas publica; partim quia parentum conſenſus intervenit, priuſquam virgines acceptas matrimoniali vinculo ſibi jungerent.

Ad 2. Reſp. Neg. Aſſ. Quia Silonitæ non juraverant, quòd non permitterent ſuas filias jungi Benjamitis: ſed quòd eas non eis traderent, ſponte nimirum & liberè, quo modo parentes ſolent filias tradere maritis. Benjamitæ autem non id egerunt, ut Silonitæ ſibi traderent ſuas filias, ſed eas primò acceperunt, ac deinde veriſimiliter bonis verbis egerunt, ut Silonitæ eas ſibi relinquerent in uxores.

Ad 3. Puellæ quidem erant in ipſo raptu invitæ, ſed non fuerunt invitæ, quando intellecta ratione reſtaurationis Tribus Benjamin conſenſerunt in Matrimonium. Quòd autem conſenſerint certum eſt, quia contractus matrimonialis effici non poteſt abſque mutuo contrahentium conſenſu, Suppl. q. 45. art. 1. Neque refert, quòd cùm rapta eſt in poteſtate raptoris, validum iniri non poſſit Matrimonium. Id enim non eſt ex natura rei; quemadmodum liquet ex verbis B. Thomæ in reſp. ad 3. ſed ea lege ſolùm poſitiva, cujuſmodi nulla tunc erat, quæ Matrimonium raptoris cum rapta conſentiente irritaret.

Articulus VIII.

ART. 8. docet, Adulterium eſſe determinatam ſpeciem luxuriæ ab aliis diſtinctam. Quia ſpecialem **Quid adulterium.**
habet deformitatem ad luxuriam pertinentem. Eſt enim adulterium ad alterius thorum acceſſus, ſeu alieni thori violatio; ideoque præter deformitatem fornicationi communem, quæ in eo conſiſtit, quòd aliquis commiſceatur mulieri non ſibi junctæ per Matrimonium, reperitur hic & altera conſiſtens in hoc, quòd commiſcetur ei perſonæ, quæ eſt alteri juncta Matrimonio. Quapropter adulterium gravem injuriam continet; tum conjugis, cujus thorus violatur; tum fidei matrimonialis.

Si dicas: Contingere aliquando, quòd maritus conſentiat uxorem ſuam alteri commiſceri. Reſp. Tunc quidem per ejuſmodi adulterium non propriè fieri injuriam marito, ſed tamen injuria fit ſtatui & juri matrimoniali, cui non poſſunt conjuges renuntiare. Committitur autem adulterium tribus modis. 1. Quando vir **Quot modis committitur adulterium.**
eſt conjugatus, ſed non mulier ad quam accedit. 2. Quando mulier eſt alteri conjugata, ſed non vir. 3. Quando utetque tam vir quàm mulier eſt alteri junctus per Matrimonium. Et perſona quæ uno iſtorum modorum peccavit; debet in Confeſſione exprimere qualitatem, tum ſuæ, tum alterius perſonæ dicendo: vel utrumque eſſe cõjugatum, tam ſcilicet ſe quàm eum cum quo peccavit: vel ſe quidem eſſe conjugatum, ſed non eam cum qua peccavit: vel eam quidem eſſe conjugatam, ſed ſe eſſe ſolutum: quia in ſingulis iſtis modis vera & propriè dicta invenitur ratio adulterii. Et quoniam dum utraque perſona eſt conjugata, per unum eumdemque actum committitur duplex injuria: nam vir adul-

terans injuriam facit, & ſuæ conjugi ſive ſuo Matrimonio, & marito ſeu Matrimonio mulieris cum qua peccat, idemque judicium eſt de adultera; idcirco non eſt ſatis confiteri adulterium, ſed oportet exprimere, quòd conjugatus cum conjugata illud commiſerit; ſicut ſi quis uno ictu occiderit duos homines, utrumque homicidium oporteret confiteri.

Ex his facile eſt intelligere, gravitatem adulterii eſſe magnam, quoniam præter libidinis turpitudinem, habet enormem injuriam in proximum, imò in Sacramentum Matrimonii, & in fidem ſtatumque conjugalem, & in civilem ſocietatem. Ideò Scriptura magnopere illud inſectatur: nam Job 31. adulterium vocatur *nefas & iniquitas maxima*; Et prov. 6. legimus: *Qui adulter eſt, propter cordis inopiam, perdet Animam ſuam*. Huc pertinet, quòd adulteria ſemper fuerint graviſſimè punita, non tantùm à Deo flammis æternis, ſed etiam in hoc Mundo pœnis temporalibus. Nam Abimelech rex Geraræ, quaſi natura docente, ante legem Moyſi ſic de Rebecca uxore Iſaac ſtatuit Gen. 26. *Qui tetigerit hominis hujus uxorem, morte morietur*. In lege autem divina per Moyſen data ſimiliter jubêtur occidi adulter & adultera, Lev. 20. & Deut. 22. Et apud Romanos adhuc Ethnicos adulteri capite plectebantur lib. 6. Cod. tit. 9. Leg. 9. & 30. Quam legem adhuc tempore S. Hieronymi viguiſſe, patet ex epiſt. ejus 49. quæ eſt de muliere ſepties icta.

De reſtitutione, cujus faciendæ onus incurritur ex adulterio; diximus q. 62. ar. 2. quæſ. 7. & art. 6. quæſ. etiam 7.

Articulus IX.

De inceſtu.

ART. 9. declarat, Inceſtum eſſe determinatam ſpeciem luxuriæ. Quia continet peculiarem inordinationem repugnantem debito uſui venereorum: eſt enim contra honorem ac reverentiam debitam parentibus, ac per conſequens etiam aliis ſive conſanguineis ſive affinibus; inter quos non poteſt legitimum Matrimonium iniri. Nam inceſtus eſt Congreſſus cum conſanguinea vel affine intra gradus prohibitos, quales ſunt omnes gradus conſanguinitatis, & affinitatis ex Matrimonio contractæ uſque ad quartum incluſivè: affinitatis autem ex fornicatione uſque ad ſecundum. Et obſervandum, quòd quantò perſona, cum qua inceſtus committitur, fuerit magis propinqua, tantò ipſe inceſtus majus eſt peccatum; ut gravius peccatum eſt inceſtus cum conſanguinea, quàm cum affine; & cum conſanguinea vel affine in primo gradu gravius, quàm in ſecundo.

Quæſt.

Diſputatur quidem, num omnes inceſtus ſint ejuſdem ſpeciei. Et ſunt qui ſpecie diſtingui putant, tum gradus conſanguinitatis inter ſe, tum gradus conſanguinitatis à gradibus affinitatis, ita ut omnes inceſtus diſtinguantur ſpecie.

1. Quia gradus illi ex ſua natura diverſos habent effectus; nam aliqui irritant Matrimonium jure naturæ, & non alii.

2. Quia longè immanior eſt unus inceſtus, quàm alter.

Reſp.

Beatus autem Thomas hîc ad 2. cenſet, inceſtus inter conſanguineos & affines non differre ſpecie: eumque ſequitur Dominicus Soto in 4. d. 18. q. 2. art. 4. & Cajetanus ad præſ. art. ut proinde non improbabiliter dici poſſit cum Bonacina de Matrim. qu. 4. punct. 16. Omnes gradus & omnes inceſtus ex conſanguinitate vel affinitate carnali eſſe ejuſdem ſpeciei; partim quia habent inconvenientiam ejuſdem rationis, nimirum propinquitatis carnis violationem & dehonorationem; partim quia ſolùm videntur differre ſecundùm majorem & minorem culpam & indecentiam; partim quia gradus jure poſitivo prohibiti intra quos non poteſt contrahi Matrimonium, ob idem motivum & ob eumdem finem ſunt prohibiti, ob quem illi qui jure naturæ Matrimonium impediunt ac dirimunt; ſcilicet ut ſervetur honorificentia parentibus, & per conſequens aliis, tum conſanguineis, tum affinibus debita.

Ad 1. autem in oppoſitum Reſponderi poteſt: Diverſitatem effectus non ſemper arguere diverſitatem cauſæ ſpecificam; cùm cauſa æquivoca poſſit producere diverſos effectus, ſive propter propinquitatem vel diſtantiam, ſive propter materiæ varietatem, aut ob aliud.

Ad 2. Reſp. ex majori gravitate non poſſe colligi diverſitatem ſpecificam; cùm ejuſdem ſpeciei ſit furari unum florenum, & furari centum millia. Cæterum quidquid ſit de identitate vel diverſitate inceſtuum; communior ſententia eſt; in Confeſſione exprimendos eſſe gradus inceſtus intra numerum ab Eccleſia prohibitum; propterea quòd gradus propinquior eſt ut minimum circumſtantia notabiliter aggravans. Conferatur Sotus dicto art. 4. Navarr. cap. 7. num. 4. & cap. 16. num. 3. Sayrus lib. 8. cap. 4. Bonacina punct. 16. propoſit. 4. Suar. tom. 4. in 3. p. diſp. 22. ſect. 3. & 4. Leſſius lib. 4. cap. 3. dub. 11. Filliucius Tract. 30. cap. 5. Azorius p. 3. lib. 3. cap. 9. & obſervetur, in Confeſſione exprimendum etiam eſſe fueritne inceſtus cum conſanguinea, an cum affine. Quia longè majus peccatum foret commiſceri cum matre quàm cum noverca: & ſimiliter gravius cognoſcere ſororem propriam quàm ſororem conjugis; quamvis, ut Filliucius notat, probabile ſit (quod attinet ad inceſtum cum affine) ſolùm exprimendum eſſe gradum, quando ille eſt primus: aliàs verò ſatis eſſe dicere, eam quam cognovi fuiſſe affinem in gradu prohibito.

Confitendi gradus inceſtus in quibus peccatum eſt.

Quod attinet ad eos, qui ſpirituali cognatione conjunguntur; ſi contingat eos carnaliter commiſceri; illa cognatio in Confeſſione exprimenda eſt: quamvis non videatur neceſſarium dicere, an ſit cognatio ex Baptiſmo, an ex Confirmatione contracta. De illo qui eam cognoſceret, quam in Confeſſione audivit; diximus Suppl. q. 56. art. 2.

Articulus X.

ART. 10. Oſtendit, Sacrilegium poſſe eſſe ſpeciem luxuriæ. Quia actus virtutis aut vitii quando ad finem alterius virtutis vel vitii ordinatur, aſſumit illius ſpeciem moralem: atqui luxuria, quatenus violat aliquid pertinens ad cultum divinum, ordinatur ad finem ſacrilegii, qui eſt violatio rei ſacræ ſeu ad divinum cultum pertinentis; ergo aſſumit ſpeciem ſacrilegii. Agitur autem hic de ſacrilegio, non generaliter prout opponitur virtuti religionis, ſed determinatè prout reperitur in materia luxuriæ, atque ita ſacrilegium idem valet ac ſi diceretur luxuria ſacrilega, & definiri poteſt, eſſe Peccatum quo res aut perſona ſacra violatur per actum venereum. Cùm enim talis actus peculiariter repugnet ſanctitati ac reverentiæ illius rei quæ Deo eſt conſecrata; iſta res quadammodo per eum actum contaminatur & polluitur.

Quid hic ſacrilegium.

Quapropter ſacrilegium eſt, ſi quis ſacris Ordinibus initiatus, aut Religionem profeſſus, aut ſimplici voto caſtitatis obſtrictus fornicetur, vel in delectationem veneream conſentiat; illamque ſuam qualitatem debet in Confeſſione exprimere, ſi ea non ſit benè nota Confeſſario. Et ſimiliter laicus, qui cum hujuſmodi ſacra perſona peccatum aliquod venereum ſive mente ſive opere perpetravit, etiam debet illam circumſtantiam confiteri. Quòd ſi utraque perſona eſſet ſacra, tam vir quàm mulier; hoc ipſum foret in Confeſſione exprimendum.

Præterea ſacrilegium eſt, in loco ſacro quemlibet actum venereum exercere. Quamvis enim quibuſdam videatur, copulam conjugalem licitam eſſe conjugibus, ſi eo in loco diu detinerentur, & eſſet alioquin periculum incontinentiæ alterutri; verius tamen arbitramur, quòd neque tunc ſit licita, ſed quòd aliis remediis deberent uti contra incontinentiam, ſicut facere deberent ſi ab invicem abeſſent, aut ſi alter eorum gravi morbo laboraret; quemadmodum diximus 3. p. quæſt. 83. art. 3. Locus autem ſacer hîc intelligitur Eccleſia, ſive conſecrata, ſive ſimpliciter benedicta ſacroque cultui deputata. Cœmeteria item, & Capellæ ſimiliter Epiſcopi authoritate erectæ & ad divinum cultum deputatæ. Eccleſiæ verò conſtructæ, ſed nondum benedictæ, Monaſteria, dormitoria, vel cubicula Religioſorum non ſunt locus ſacer ſaltem ad hunc effectum, ut reputari debeat ſacrilegium illic fornicari. Idemque judicium eſt de Oratoriis privatis ſine Epiſcopi authoritate erectis, ac etiam de locis illis, quæ neque ſunt benedicta, neque divino cultui deputata, tametſi ex Epiſcopi licentia interdum ibi celebretur. Videri poteſt Sanchez lib. 9. diſp. 15. num. 39.

Quæſt.

Circa hæc Quæri poteſt. 1. Sitne ſacrilegium ſi quis fornicetur habens reliquias aut Agnum Dei collo appenſum? Reſp. Non eſſe, niſi vel in contemptum

Reſp.

ſimilia

Digitized by Google

ſimilis rei ſacræ faciat, vel ea re in ipſo actu luxurioſo abutatur.

Quæſt. 2. Si is quis fornicatur ſit Religioſus ſimul & Sacerdos, utrùm debeat confiteri utramque illam circumſtantiam. Non improbabiliter negant Sanchez lib. 7. diſp. 27. Bonacinas quæſt. 4. de Matrim. punct. 11. Filliucius Tract. 30. cap. 7. exiſtimantes, ſufficere quòd alterutram qualitatem exprimat. Verius tamen apparet id, in quod Azorius propendere videtur p. 3. lib. 3. c. 27. utramque eſſe exprimendam. Resp. Quoniam circumſtantia Profeſſionis regulariter auget ſacrilegium commiſſum ab eo qui eſt Sacerdos, ſi non etiam inducat malitiam diverſæ ſpeciei.

Quæſt. Resp. 3. Sufficiatnè illi, qui votum ſolemne caſtitatis violavit, confiteri quòd fecerit contra votum? Resp. Non ſufficere, ſed oportet exprimere circumſtantiam voti ſolemnis. Cùm hæc notabiliter peccatum aggravet, ſi non etiam mutet in alteram ſpeciem; ſecundùm ea quæ diximus quæſt. 88. art. 7. Videri poſſunt Azorius cap. 27. & Bonacinas punct. ult. q. 4. Et his conformiter, ſacrilegium quod committit Religioſus ſolemniter profeſſus ſi fornicetur, ita eſt aperiendum in Confeſſione, ut declaretur circumſtantia Profeſſionis, & non ſatis ſit exprimere, quòd vel habeat votum caſtitatis, vel ſit Sacerdos.

Quæſt. 4. Si quis caſtitatis votum ter, quater, aut ſæpius iteraverit, an hoc ſit confitendum quando ipſe contra illud votum fecit? Resp. Non eſſe. Quoniam neque illa circumſtantia mutat ſpeciem, neque notabiliter aggravat. Azorius dicto cap. 27. Et videri poſſunt quæ diximus q. 88. art. 2.

5. Siuè ſacrilegium; atque adeò ut tale confitendum, ſi quis in templo carnaliter concupiſcat aliquam perſonam? Resp. Non eſſe, niſi ipſius intentio foret eam ſuam concupiſcentiam in templo explere. Cùm enim hæc intentio abeſt; inordinatus appetitus judicari debet ſecundùm morem communem & ordinarium, ut ſcilicet tendat in expletionem libidinis extra locum ſacrum.

Quæſt. 6. Utrùm aſpectus, tactus, & verba inhoneſta habeant circumſtantiam neceſſariò confitendam ex hoc, quòd fiant in loco ſacro? Resp. Verba & aſpectus non habere, modò neque fuerit pollutio, neque ejus periculum idemque judicandum putamus de tactibus non impudicis. Impudici verò, cùm proximè ad pollutionem diſponant; videntur habere circumſtantiam neceſſariò in Confeſſione declarandam; Lopez p. 1. cap. 33.

Articulus XI.

ART. 11. docet. Vitium contra naturam eſſe ſpeciem luxuriæ. Quia habet ſpecialem deformitatem in uſu venereorum. Dicitur enim contra naturam, quia non tantùm eſt contra dictamen rectæ rationis, quod omni peccato commune eſt: ſed etiam eſt contra naturalem modum ac ordinem actus venerei, qui ad hoc ſolùm naturaliter eſt ordinatus, ut humana ſpecies propagari poſſit. Quapropter, ſive peccatum mollitiei, quod extra copulam admittitur, ſive alia de quibus Apoſtolus ad Eph. 5. ſcripſit, *Quæ in occulto fiunt ab ipſis, turpe eſt & dicere*, peccata ſunt luxuriæ, & vocantur contra naturam, ſuntque nefanda, ac magis innominabilia, quàm hic explicanda.

Cæterum etſi conſtet, mollitiem eſſe peccatum mortale, & quidem grave, quando eſt voluntaria ſecundùm ſe ac directè; ambigua tamen eſt diſputatio de illa, quæ tantùm eſt voluntaria indirectè & in ſua cauſa.

Pro cujus explicatione ſit

Conclusio I.

Tria requiſita ut quippiam ſit volunt. in cauſa. NUllum peccatum, (atque adeò nec mollitiei ſive pollutionis) eſt voluntarium in ſua cauſa, niſi hæc ſimul concurrant. 1. Quòd fuerit prævifum, aut ſaltem debuerit prævideri ſecuturum ex tali cauſa: quod enim nullo modo eſt cognitum, non poteſt cenſeri voluntarium, ac per conſequens non poteſt imputari. Unde B. Thom. 1. 2. quæſt. 6. art. 1. *Voluntarium dicitur eſſe ſecundùm definitionem Ariſtotelis, & Gregorii Nyſſeni, & Damaſceni, non ſolùm cujus principium eſt intra, ſed cum additione ſcientiæ*. Et art. 3. ad 3. *Eo modo requiritur ad voluntarium actus cognitionis ſicut & actus voluntatis, ut ſcilicet ſit in poteſtate alicujus conſiderare, & velle, & agere*, quod autem nullo modo fuit prævifum, nec debuit ſeu potuit prævideri, in ſua cauſa non eſt cognitum; ergo non poteſt judicari eſſe voluntarium. Quapropter quoties pollutio non eſt prævifa in cauſa antecedente, nec potuit prævideri; tametſi in illa cauſa fuerit peccatum, ipſa tamen pollutio non eſt peccatum, eò quòd non ſit voluntaria: quamvis enim in poteſtate agentis fuerit vitare cauſam illam ſimpliciter & ſecundùm ſe; non erat tamen in ejus poteſtate illam vitare quatenus eſt cauſa pollutionis.

2. Requiſitum eſt, ut cauſam cognitam poſſis vitare: ſi enim non potes, non peccas in pollutione, quæ ex tali cauſa ſequitur, modò in illam pollutionem non conſentias: quum nemo peccet in eo quod vitare non poteſt.

3. Eſt; quòd cauſam illam non tantùm poſſis, ſed etiam tenearis vitare: alioquin ſi cauſam quidem præcognoſcas & poſſis vitare, ſed non tenearis; pollutio inde ſubſequens non tibi imputabitur, modò nullum ſit periculum conſenſus. Quia per accidens & præter voluntatem accidit ex miſeria naturæ per peccatum corruptæ: non teneris autem cauſam vitare, quando eſt aut neceſſaria, aut utilis, aut honeſta, tuoque ſtatui conſentanea. Ita excuſantur illi, qui præter voluntatem patiuntur pollutionem Confeſſiones audiendo; turpia propter ſtudium legendo; vel ea ad dandum conſilium audiendo.

Conclusio II.

QUando cauſa, ex qua prævidetur ſecutura pollutio, eſt mala, ex natura ſua turpis, ac per ſe tendens notabiliterque diſponens ad pollutionem; ipſa pollutio inde proveniens eſt mortale peccatum. Quia eſt perfectè voluntaria in ſua cauſa. Quando autem cauſa eſt mala etiam in genere luxuriæ, ſed venialiter ſolùm, ac in pollutionem non influens niſi leviter ac remotè; verius videtur, quòd quis non teneatur ab illa cauſa abſtinere ſub peccato mortali, quòdque pollutio inde contra voluntatem proveniens, ſolùm ſit peccatum veniale. Quia non eſt voluntaria niſi leviter & imperfectè. Hinc S. Antoninus p. 2. tit. 6. cap. 5. *Si quis comedit nimis vel nimis calida, ex quo dubitat ſibi ex hoc ſequi pollutionem in ſomnis, qui aliàs expertus eſt hujuſmodi, non tamen propter hoc illa ſumit, ſed ut ſatisfaciat gulæ; non propter hoc eſt mortale*. Et Sum. Ang. verbo *Pollutio* quærens, utrùm omnis ea quæ accidit in vigilia ſit peccatum mortale, reſpondenſque negativè ait: *Eſſe aliquando cum peccato veniali, ut quando præter voluntatem & propoſitum provenit ex aliquo peccato veniali, puta cogitatione non moroſa*. His conſentit Sylveſter utriuſque verba referens, & Sanchez lib. 9. diſp. 45. Emmanuel Sa verbo *Luxuria*, Filiucius Tract. 30. cap. 8. num. 152. Bonacinas qu. 4. de Matrim. punct. 10. num. 8. & 9.

Conclusio III.

QUando cauſa non eſt ſimpliciter mala, ſed tamen eſt magna ac velut proxima diſpoſitio ad pollutionem; mortale peccatum eſt illam cauſam non removere; niſi ſubſit urgens neceſſitas, ſeu valdè rationabilis occaſio vacandi iſti cauſæ.

Articulus XII.

ART. XII. Oſtendit Peccatum contra naturam eſſe graviſſimum inter ſpecies luxuriæ; poſt quod in gravitate ſequitur ſacrilegium; deinde inceſtus, adulterium, raptus, ſtuprum, fornicatio ſimplex.

Circa hunc art. quinque ſunt obſervanda.

1. Sodomiam quidem variè committi poſſe: communiter tamen, & quando recenſetur inter caſus reſervatos, ea intelligitur, qua perſonæ ejuſdem ſexus carnaliter conveniunt, ut videre eſt apud Azorium p. 3. lib. 3. cap. 18. Chapeaville de Caſibus reſervatis caſu 15. Bonacinam punct. 11. quæſt. 4. de Matrim. propoſ. 1. & in Ritualibus ſeu Manualibus noviſſimis Camerac. & Atrebat.

2. Si perſona conjugata peccatum iſtud committat, debet in Confeſſione exprimere ſtatum conjugii,

Quia magnum facit injuriam & Matrimonio & ſuo conjugi. Quòd ſi conſanguinei ſic commiſceantur, quamvis inde non uriatur, affinitas impediens Matrimonium, cùm non ſit propriè inceſtus; peccatum tamen reductivè pertinet ad inceſtum, & confitendus eſt gradus tum conſanguinitatis tum affinitatis. Similiterque in Confeſſione exprimendum eſt, ſi perſonæ ſacræ quiſpiam ita ſuerit commixtus; itemque ſi per violentiam. An etiam ſit exprimenda circumſtantia virginitatis, ſi puella ſic per mulierem aut puellam cognoſcatur? Chapeaville bene affirmat.

3. Qui cum beſtiis commiſcentur (quod eſt peccatum adhuc Sodomia immanius) non eſt neceſſe, quòd in Confeſſione dicant, cum qua vel quali beſtia peccaverint. Quia licèt beſtiæ differant ſpecie; unum tamen ſpecie motivum eſt in omnibus, nimirum venerea delectatio cum ſe diverſæ ſpeciei. Ita Azorius, Chapeaville, & Bonacinas punct. 1 a.

4. Peccatum beſtialitatis, ac etiam illud quod committi poteſt cum incubis & ſuccubis Dæmonibus, communiter reſervatur locorum Ordinariis.

5. Etſi peccatum contra naturam ſit ſecundùm genus ſuum gravius reliquis luxuriæ peccatis; non oportere tamen ſingula peccata contra naturam eſſe graviora quibuslibet aliis. Peccatum enim, quod inter peccata contra naturam eſt infimum, ſcilicet mollities, admodum quidem grave eſt, & fornicatione ſimplici gravius: non videtur tamen eſſe gravius adulterio, raptu, ſacrilegio, & inceſtu propter circumſtantiam injuriæ in perſonam vel rem ſacram, quæ in iſtis reperitur, & propter irreverentiam perſonæ conſanguineæ vel affinis.

QUÆSTIO CLV.

De partibus potentialibus Temperantiæ, ac primùm de continentia.

ARTICULUS I.

Utrùm continentia ſit virtus.

Continere juxta vocis etymon (ſignificat idem, quòd ſimul tenere, ſeu perfectè quippiam tenere, & intra ſe complecti vel habere. Poſt hanc autem originariam & generalem ſignificationem.

Variæ acceptiones continentiæ.

Continere 1. uſurpari ſolet ut valeat idem, quod eſſe compotem, ut Sap. 8. *Ut ſcivi, quoniam aliter non poſſem eſſe continens*, hoc eſt compos ſapientiæ *niſi Deus det*. Eccleſ. 6. *Inveſtigam illam* (ſapientiam) *& manifeſtabitur tibi; & continens*. (id eſt compos) *illius factus, ne derelinquas eam*. Et cap. 15. *Qui continens eſt juſtitiæ, apprehendit illam*, ſcilicet ſapientiam.

2. Continere ponitur pro gubernare & dominari, ſuoque regimine veluti concludere. Sap. 6. *Præbete aures vos qui continetis multitudinem*: & cap. 10. *Dedit illi virtutem continendi omnia*, hoc eſt dominandi omnibus.

3. Significat idem quod conſervare, propterea quòd corpora quæ rem aliquam continent, eam veluti conſervant, ac ne diffluat cohibent. Sic Sap. 1. *Spiritus Domini replevit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia* (ſeu quod conſervat) *ſcientiam habet vocis*.

Sed præter has ſignificationes alia quædam eſt moralis, ſecundùm quam continentia dicitur, quando homo ſeipſum ſive animum & voluntatem ſuam continet ſeu cohibet ac coercet, ne ad illicita diffluat. Quæ ſignificatio eſt huic loco propria, & habet quatuor gradus.

Nam 1. generaliſſimè Continentia ſumitur pro tali abſtinentia à rebus illicitis, hujus quæſt. art. 4. ad 1. ibidem. *Alio modo poteſt intelligi ſecundùm quod nomen continentiæ ſumitur communiter pro omni abſtinentia à rebus illicitis.*

2. Minus generaliter accipitur, ut continere ſignificet idem, quòd reſiſtere quibuſcumque pravis illis concupiſcentiis, quæ præſentes ſunt ac vehementes; quo modo continentiam uſurpat Philoſophus lib. 7. Ethic. & B. Thomas art. 1. cap. his verbis: *Alii verò dicunt, continentiam eſſe per quam aliquis reſiſtit concupiſcentiis pravis, quæ in eo vehementes exiſtunt*: ac etiam 3. p. q. 7. art. 2. ad 3. fin. dicens, quòd *Sic accipiendo continentiam ſicut Philoſophus accipit, Chriſtus non habuit continentiam*.

3. Sumitur continentia ſtrictiùs pro virtute, qua reſiſtitur iis illicitis concupiſcentiis, quæ omnium difficillimè ſuperantur, quum ſint conſentaneæ inclinationi naturæ: eæ autem ſunt concupiſcentiæ delectationum cibi & potus, ac rerum venerearum art. 2. cap. fin. & ad 1.

4. Strictiſſimè ſumitur continentia pro ea virtute, qua quiſpiam abſtinet ab omnibus delectationibus venereis, etiam illis quæ poſſent ei eſſe licitæ ar. 1. corp. princ.

Ex his facile eſt intelligere, quid ſit ad hunc art. 1. Reſp. ſcilicet: Continentiam eſſe virtutem, ita tamen ut quantò ſtrictiùs accipitur, tantò ſit major ac perfectior virtus. Quæ enim ſumitur ſtrictiſſimè, eſtque continentia omnino perfecta, eamdem habet rationem principaliter quidem cum virginitate, ſecundariò autem cum viduitate. Quæ verò ſumitur generaliùs, deficit quidem in aliquo à perfecta virtute, eò quòd non efficiat ne concupiſcentiæ ſuſcitentur, unde Philoſophus lib. 4. Ethic. cap. ult. & B. Thomas 3. p. q. 7. art. 2. ad 3. fin. de ea loquitur quaſi non eſſet virtus, ſecundùm perfectam ſcilicet virtutis rationem: quia tamen facit, ne ratio ſeu voluntas concupiſcentiis pravis quæ ſuboriuntur acquieſcat; virtus dici poteſt accipiendo videlicet nomen virtutis pro quolibet principio laudabilium operum, quemadmodum hic in fin. corp. reſolvit S. Doctor.

Reſp. eſt affirm.

ARTICULUS II.

Art. 2. docet, Continentiam ſimpliciter & abſolutè dictam, & prout ſtatuitur pars temperantiæ, verſari circa concupiſcentias delectionum tactus tamquam circa ſuum objectum. Cùm enim continentia quamdam refrænationem importet, ea ſimpliciter eſt continentia, per quàm refrænantur illæ paſſiones, quæ maximè impellunt ad aliquid proſequendum, & quæ propterea ſunt, ſeparatu difficillimæ; tales autem ſunt concupiſcentiæ alimentorum & venereorum, quæ ad delectationes tactus pertinent. Cùm enim iſtæ concupiſcentiæ verſentur circa ea quæ naturæ ſunt neceſſaria, vel ad individui vel ad ſpeciei conſervationem; vehementer animum inclinant, eſtque difficillimum iis reſiſtere: imò quoniam inter eas vehementiores ſunt delectationes venereorum quàm alimentorum; hinc fit, ut quando ſimpliciter nominatur continentia, potiſſimùm intelligatur ea, quæ venereorum delectationes refrænat; ut hic in reſp. ad 4. tradit B. Thomas, licèt ſecundùm Philoſophum circa utraſque dici poſſit. Circa concupiſcentias autem pravas aliarum rerum non abſolutè dicitur continentia, ſed cum addita expreſſione certæ materiæ; veluti continentia iræ, continentia avaritiæ, continentia honoris; quemadmodum docuit Philoſophus 7. Ethic. cap. 4.

De objecto continentiæ.

Circa 1. Arg. ſciendum eſt, apud Ambr. lib. 1. Offic. cap. 46. ubi de decoro loquitur, veram lectionem eſſe hanc: *Illud generale ita eſt, ac ſi æqualem formam atque univerſitatem honeſtatis in omni actu ſuo habeat continentia, cùm omnis ſibi ejus vita conſentit, nec in ulla aliqua re diſcrepat.* Qua lectione poſita, ceſſat arg. 1. quod B. Thom. propterea movit, quia codicem Ambroſii nactus eſt non ſincerum, qui pro *Conſentientem*, id eſt conſonam & conformem, habebat *Continentem*.

ARTICULUS III.

Art. 3. probat, Subjectum continentiæ non eſſe vim concupiſcibilem. Quia omnis virtus in aliquo ſubjecto exiſtens facit illud differre à diſpoſitione quam habet dum ſubjicitur vitio oppoſito; per unamquamque enim virtutem melius eſt ipſi ſubjecto, quàm ſint ea: Appetitus autem concupiſcibilis eodem modo affectus eſt in homine continente, quo in incontinente; agitatus ſcilicet vehementibus concupiſcentiis delectabilium tactus. Concludit proinde, continentiam reſidere in appetitu rationali, qui dicitur voluntas, cùm hæc potentia ſit, quæ illis concupiſcentiis reſiſtit, ſi homo eſt continens.

Virtus continentiæ ſubjectatur in voluntate.

In reſp. ad 1. conformiter iis quæ ſcribit 1. 2. quæſt. 61. art. 2. temperantiam ponit in appetitu concupiſcibili, quatenus nimirum iſte appetitus, propter

con-

Digitized by Google

conjunctionem quam in homine habet cum facultatibus homini propriis, eſt potentia ratioonalis, non quidem per eſſentiam ſed per participationem, hoc eſt in quantum natus eſt ſubjici imperio rationis.

Articulus IV.

ART. 4. docet, Continentiam eſſe meliorem temperantia, ſi continentia ſtrictiſſimè accipiatur pro virtute, qua abſtinetur ab omnibus omnino delectationibus venereis; quia ſic idem valet quod caſtitas, eaque virgioalis, ſaltem priocipaliter. Si autem ſermo inſtituatur de continentia, quemadmodum Philoſophus de ea loquitur in 7. Ethic. & prout eſt pars potentialis temperantiæ; ſic continentia non eſt potior quàm temperantia, ſed habet ſe ad temperantiam ſicut imperfectum ad perfectum. Hoc enim modo continentia ſignificat firmum animi propoſitum, quo quiſpiam pravis ac vehementibus delectationibus tactus quæ præſentes ſunt reſiſtit; ac proinde oon facit, ut concupiſcentiæ talium delectationum non ſint in homine, neque etiam facit, ut non ſint vehementes: ſed tantùm ut eis non conſentiatur. Temperantia verò eam virtutem ſignificat, qua fit ut illæ concupiſcentiæ vel non ſint in appetitu concupiſcibili, vel oon ſint adeò vehementes ac frequentes. Quod propterea addidimus, quooiam licèt Philoſophus 7. Etich. c. 9. in eo diſtinguat continentem à temperante, quòd temperaos non habet pravas concupiſcentias, quas continens patitur; quia tamen ea eſt hujus vitæ mortalis miſeria, ut etiam juſti pravos concupiſcentiæ motus patiantur quamvis inviti, juxta illud ad Rom. 7. *Non quod volo bonum hoc facio, ſed quod nolo malum, hoc ago*; ideo ad temperantiam ſufficit, quòd inferiorem appetitum ita rationis imperio ſubjectum teneat ut vel ſi contra imperium rationis exurgat ſtatim ei reſiſtat coneturque repellere, vel ordinariè non permittat vehementiores ac frequentiores motus coocupiſcentiæ idque videri poteſt ſignificaſſe B. Thom. hic dicens quòd in temperato *Appetitus ſenſitivus eſt ſubjectus rationi, & quaſi à ratione edomitus*: & 3. p. q. 7. art. 2. quòd *Temperantia tantò perfectior eſt in homine, quantò magis pravis concupiſcentiis caret*. His enim verbis concedit, eſſe temperaotiam in eo, qui pravas patitur concupiſcentias quibus reſiſtit, ſed ſignificat illam oon eſſe perfectam.

De Scriptura quæ in argum. 1. objicitur; videnda ſunt quæ dicimus qu. ſeq. art. 1. ad 1. & quæſ. 86. artic. 8.

Motiva ad continentiam.

Circa hos art. breviter monendum videtur, quòd ad contioentiam perſuadendam ſingulariter valent exempla Chriſti Domini, Beatiſſimæ Virginis, multorumque aliorum Sanctorum & Sanctarum, qui continentiæ fuerunt cultores eximii. Exempla item eorum quibus voluptas maximè nocuit; ut generis humani, quod diluvio periit octo animabus exceptis, Gen. 6. & 7. Sodomitarum, qui fuerunt conſumpti igne cæleſti, Gen. 19. Salomonis, qui mulierum amore captus ſecutus eſt deos alienos 3. Reg. 11. Eodem valere poteſt conſideratio, quòd voluptates breves ſint; *Momentaneum quod delectat, æternum quod cruciat*: item quòd ſint viles, hominem reddentes brutis ſimilem: & quòd inutiles ac vanæ, Eccleſ. 2. *Dixi ego in corde meo. Vadam & affluam deliciis, & fruar bonis. Et vidi quòd hoc quoque eſſet vanitas*. Et poſteà; *Feci mihi cantores & cantatrices & delicias filiorum hominum*. Ac rurſum: *nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur* &c. *Vidi in omnibus vanitatem*. Item quòd carois voluptates corpus enervant, ſpiritum carni ſubjiciuot, ſalutis oblivionem inducunt, ac tandem homines mergunt in interitum. Plura videri poſſunt apud S. Ant. p. 4. tit. 4. c. 2. §. 4.

QUÆSTIO CLVI.

De Incontinentia.

Articulus I.

ART. 1. docet, Incontinentiam directè ac per ſe pertinere ad Animam. Quia unumquodque magis attribuitur ei quod eſt cauſa per ſe, quàm ei quod ſolùm eſt cauſa per accidens ſeu occaſionalis: cauſa autem incontinentiæ propriè ac per ſe eſt anima, quia quantumcumque vehementes ſint paſſiones in appetitu concupiſcibili, non tamen ſunt ſufficiens cauſa incontinentiæ; propterea quòd durante uſu rationis homo ſemper poteſt iis paſſionibus reſiſtere, ne animus conſentiat. Quòd ſi contiogeret, paſſiones eſſe tam vehementes, ut hominem penitus privarent uſu rationis, ſicut in illis accidit qui præ amore vel ira facti ſunt amentes; ne ſic quidem illæ paſſiones ſufficieos cauſa ſunt incontinentiæ: quoniam cui deeſt uſus rationis; is neque eſt continens, neque incontinens eadem ratione, qua beſtiæ neque continentes ſunt, neque incontinentes. Nam continens dicitur qui ſecundùm judicium rectæ rationis ſeipſum continet adversùs impetus pravarum cupiditatum: incontioens verò, qui judicium quidem habet rectæ rationis, ſed eo relicto ſequitur pravam concupiſcentiam. Hæc eſt enim vox incontinentis: *Video meliora proboque deteriora ſequor*. Quod quo modo fieri poſſit; Philoſophus lib. 7. Ethic. cap. 3. explicat oſtendens, poſſe in aliquo eſſe ſcientiam in habitu, etiamſi non ſit in actu: itemque ſcientiam in univerſali, quamvis noo ſit in particulari. Vide Beat. Thomas 1. 2. quæſt. 77. artic. 2. & quæ diximus quæſ. 20. art. 2. hujus part. Verum quidem eſt, ex temperamento corporis poſſe contingere, quòd inſurgant paſſiones vehementes in appetitu ſeoſitivo, quoniam ille appetitus eſt virtus ſeu facultas immediatè reſidens in organo corporeo: quia tamen nullam ſufficientem incontinentiæ cauſam præbet qualiſcumque corporis complexio, ſed occaſionem tantùm; ideo incontinentia non eſt principaliter referenda in corpus, ſed in animam.

Quid incontinens.

In fine corp. oſtendit, Incontineotiam eſſe duplicem. Unam quæ vocatur effrænis, temeraria, vel prævolans; quando nimirum non conſulto rationis judicio, aliquis ſtatim ſequitur pravas cupiditates. Alteram, quæ dicitur debilitas, quando videlicet ſurgente prava cupiditate, quiſpiam conſulit quidem judicium rationis, quæ ei dictat hujuſmodi cupiditatem oon eſſe ſequendam; ſed ipſius voluntas tam debiliter eſt affixa ei quod recta ratio dictat, ut ſinat ſe vioci à paſſiooe ſeu cupiditate. Dico *ſinat ſe vincit*. Neque enim tam paſſio vincit rationem aut voluntatem, quàm ipſa voluntas aut ratio ſeipſaio vioci permittit, per negligentiam non fortiter reſiſtendo paſſioni, neque ad ei reſiſtendum firmiter intendendo. Hic ad 3. & art. ſeq. ad 2.

Duplex incontinentia.

Pro reſp. ad 1. Neg. eſt Subſ. Nam & continentia & incontinentia utrique ſexui communis eſt, mulieribuſque convenit eſſe vel continentes vel incontinentes pariter ut viris. Cùm enim eadem ſit in illis ſpecies naturæ; oportet quòd etiam ſint capaces earumdem virtutum eorumdemque vitiorum. Unde Eccleſ. 26. ubi ſpecialiter inſtituitur ſermo de muliere legimus: *Gratia ſuper gratiam mulier ſancta & pudorata. Omnis autem ponderatio non eſt digna continentis animæ*, hoc eſt nullum auri vel argenti pondus comparari poteſt cum muliere caſta & continente. Quam ſenteotiam generaliter de Aoima contioeote explicat Beat. Thomas quæſt. 88. art. 11. poſt reſp. ad 4. & quæſt. 155. artic. 4. in priori part. reſpooſion. ad 1. & ſimiliter quæſt. 186. artic. 8. ad 2. Sed & Apoſtolum 1. ad Corinth. 7. dicentem conjugatis; *Iterum revertimini in idipſum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram*: Et poſtea de noo nuptis & viduis: *Si non ſe continent, nubant*; mulieribus pariter ut viris attribuere cootineotiam & iocontinentiam nulli poteſt eſſe dubium: quod & poſt Apoſtolum facit Beat. Thomas lect. 1. in illud cap.

Articulus II.

ART. 2. docet, Incontinentiam propriè & ſimpliciter dictam, hoc eſt eam quæ verſatur circa illicitas delectationes tactus, eſſe peccatum ex duplici ratione. Prior eſt. Quia per eam deſeritur judicium rectæ rationis, quamvis jam homini præſens. Poſterior. Quia talis incontinens ſenſualitati obſecundans immergit ſeipſum turpibus & homine indignis voluptatibus. Quæ autem propriè quidem dicitur incontinentia, ſed ſecundùm quid dum-

Incontinentia eſt peccatum.

dumtaxat, ut continentia honoris, divitiarum, & ſimilium peccatum eſt una ratione. Quia etſi talis incontinens non peccet ratione materiæ: peccat tamen ratione modi & formæ: quamvis enim ejuſmodi res non ſint ſimpliciter malæ; malum tamen eſt excedere modum rectæ rationis in iis appetendis vel conſequendis.

Subjungit B. Thomas tertium genus incontinentiæ penitus improprium, quod ſignificat vehementiſſimum rei bonæ amorem, quodque non poteſt dici incontinentia, niſi ſecundùm ſimilitudinem & valdè impropriè: illud tamen addendum putavit propter quædam verba S. Dionyſii Areopagitæ cap. 4. de Divinis Nominibus, ubi juxta codices ipſi B. Thom. conſpectos, Paulus per incontinentiam divini amoris dixiſſe legitur: *Vivo ego jam non ego; vivit vero in me Chriſtus*. At codices illi ſine dubio ſunt mendoſi. Verſio Joannes Saraceni ita habet: *Paulus magnus in continentia divini factus amoris*: hoc eſt ſactus continens & conſors divini amoris, amorem divinum conſecutus. Ambroſius Camaldulenſis ſic reddit: *Cum divino amore flagraret, exceſſivè illius virtutis particeps factus*. Quibus conſentientem video Joan. Scoti verſionem, dum interpretatur Dionyſius Carthuſ. *Paulus*, inquit, *Apoſtolus per gratiam Dei conſtitutus in grandi eminentia divini amoris*. Ex his conſentaneè S. noſter Doctor q. 175. ſeq. art. 2. ad 2. ita referri Dionyſium in 4. cap. de Divin. Nomin. loquentem: *Paulus ex virtute divini amoris exſtaſim faciente dicit: Vivo ego jam non ego: vivit verò in me Chriſtus*.

Circa reſp. ad 1. adverte, hominem poſſe incontinentiam aliaque peccata vitare, etiamſi hoc non poſſit abſque divino auxilio: ea enim quæ per Deum poſſumus, verè poſſumus, ſecundùm ea quæ ex Philoſopho dicit hic & 1. 2. q. 109. art. 4. ad 2. Litteralis autem ſenſus horum verborum Sap. 8. *Scivi quoniam aliter non poſſem eſſe continens, niſi Deus det* eſt iſte Scivi quòd non poſſem eſſe compos ſapientiæ, ſive quòd ſapientiam conſequi non poſſem niſi Deum eam mihi det.

De reſp. ad 2. vide quæ diximus art. 1.

Articulus III.

ARt. 3. probat, Incontinentem minus peccare quàm intemperatum. Quia ubi eſt major inclinatio voluntatis ad peccandum, ibi eſt majus peccatum: in eo autem qui eſt intemperatus major eſt voluntatis inclinatio ad peccandum quàm in incontinente, quia voluntas intemperati eſt longè corruptior quàm incontinētis; incontinens enim peccat ſub errore electionis, per negligentiam & ignaviam permittens ſe vinci à paſſione exurgente: at intemperans peccat ex electione animi vitioſa jam in eo radicata, ſive peccat ex pravo habitu voluntatis. Hujus diſcriminis ſignum eſt, quòd is quem per incontinentiam peccare contingit, ſtatim ducatur pœnitudine; non verò is qui peccat per intemperantiam, cùm hic potiùs gaudeat, ſeque ipſum jactet de peccato quod fecit, ut ibi locum habeat illud Prov. 2. *Lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis*. Accedit, quòd incontinens non peccat niſi ab aliqua paſſione tentatus & inclinatus: intemperans autem etiam paſſionem prævenit, eligitque peccare.

Pro reſp. ad 1. dicendum eſt: Incontinentem agere quidem contra ſcientiam, quam habet in univerſali, ſed non contra eam quam habeat in particulari, aut ſi habet etiam in particulari; non tamen conſiderat actu id quod per eam novit. Verum tamen eſt, quòd magis agat contra ſcientiam quàm intemperatus, cùm intemperatus laboret majori ignorantia quàm incontinens: nam incontinens ſolùm errat circa particulare eligibile hìc & nunc; intemperatus autem errat circa ipſum finem, judicans eſſe bonum irrefrænatè ſequi concupiſcentias. Sed non idcircò peccatum intemperati eſt minus, quia ejus ignorantia talis eſt quæ peccatum augeat; provenit enim ex eo, quòd appetitus ſit in malum inclinatus, non propter præſentiam paſſionis, ſicut in incontinente, ſed propter pravam quamdam habitudinem in voluntate exiſtentem & radicatam; atque ita ipſius ignorantia eſt magis voluntaria.

In reſp. ad 2. obſerva, etiam intemperatum poſſe ſanari per divinæ gratiæ auxilium, & per admonitiones ac correptiones: difficilius tamen (quantum eſt ex parte intemperati) quàm ſanari poſſit incontinens. 1. Quia æſtimatio rationis in intemperato corrupta eſt circa ultimum finem; non ſimiliter in incontinente. 2. Quia inclinatio ad malum in intemperato eſt ex habitu; in incontinente ſolùm eſt ex paſſione.

Articulus IV.

ARt. 4. explicare cupiens, quis ſit pejor, incontinens iræ, an incontinens concupiſcentiæ; diſtinctione utitur: docetque, quòd incontinentia concupiſcentiæ, quæ nimirum abſolutè vocatur incontinentia, & verſatur circa delectationes tactus, ſit turpior. Quia totaliter eſt ſecundùm ſenſum, & in nullo eſt ſecundùm judicium rationis: incontinentia autem iræ aliqualiter participat rationem, quamvis non perfectè. Nihilominus addit, quòd incontinentia iræ ut plurimùm ſit gravior, quia ducit in ea quæ inferunt majora nocumenta proximo, quàm incontinentia concupiſcentiæ.

QUÆSTIO CLVII.

De clementia & manſuetudine.

Articulus I.

Utrùm clementia & manſuetudo ſint penitus idem.

VIdetur quòd ſic. Quia ejuſdem virtutis eſt moderari affectum interiorem & opus externum, ad quod ejuſmodi affectus inclinat; ſicut eadem virtus temperantiæ moratur concupiſcentias delectationum tactus, ac etiam illarum delectationum uſum & opus externum: atqui manſuetudo eſt moderativa iræ interioris; ergo ejuſdem eſt moderari punitionem externam, ac per conſequens clementia non habet officium diſtinctum ab officio manſuetudinis.

Officium clementiæ. Reſp.

Reſpondetur, Magnam quidem eſſe tum affinitatem tum ſimilitudinem inter clementiam & manſuetudinem: ſi tamen penitius conſiderentur; verius videri, quòd inter ſe differant. Ad clementiam enim directè pertinet moderari punitionem exteriorem, ſive ut art. 3. in reſp. ad 1. indicat, ipſum affectum infligendi pœnam ſecundùm rigorem ac tenorem legis moderari, atque adeò ipſam pœnam exteriorem minuere ſic, ut homo non utatur tanta poteſtate in inflictione pœnarum, quanta alioquin poſſet. At manſuetudo impetum ac paſſionem iræ cohibet ac refrænat, ſive in juſta pœnarum inflictione, quo modo concurrit cum clementia, ſive in aliis ad quæ iracundia inclinat. Unde proprium clementiæ officium pertinet ad Superiores erga illos ſubditos, qui puniri commeruerunt: manſuetudinis autem ad omnes, erga quoslibet qui injuſtè læſerint, aut læſiſſe exiſtimentur.

Officium manſuetudinis.

Materia clementiæ.

Ex his intelligi poteſt, quòd materia proxima clementiæ ſit affectus inferendi pœnam ſecundùm communem legem; & remota ipſa pœna exterior: materia autem proxima manſuetudinis eſt paſſio iræ; remota verò ea, quæ per iram fieri poſſent, niſi manſuetudo impediret.

Quid clementia.

Quapropter Clementia definiri poteſt, eſſe Quædam animi temperantia, qua ex affectus dulcedine remittitur aliquid de pœna debita, ſecundùm quod juſtitiæ ratio patitur. Dico *remittitur aliquid*. Quoniam clementia quamdam importat diminutionem pœnæ, non autem totalem ejus remiſſionem; & hac parte differt à venia. Additum eſt *ex affectus dulcedine*. Si enim quiſpiam pœnas diminuat, non ex animi lenitate, ſed pecunia vel amicorum ſollicitatione inductus; non faciet proprium actum clementiæ niſi materialiter. Huic virtuti per exceſſum opponitur crudelitas: per defectum verò nimia lenitas.

Quid manſuetudo.

Manſuetudo autem deſcribi poteſt, eſſe Virtus moderatrix irarum, eò quòd ipſa ſit, quæ iræ imponit modum ſecundùm dictamen rectæ rationis, ut ſcilicet iraſcamur quantùm, quando, cui, quam ob cauſam, & quo modo oportet: omninò autem comprimamus iram, ſi nullam ſubſit juſta ratio iraſcendi. Unde patet, quòd manſuetudini opponatur ira ſive iracundia per exceſſum: vitium verò quod ei per defectum opponitur, non unum aliquod nomen habet, ſed vocari poteſt iniraſcibilitas, ſeu iræ vacuitas. Quamvis enim

non

non iraſci non ſemper ſit malum; ſicut tamen bonum eſt tunc iraſci, quando recta ratio dictat eſſe iraſcendum, modò ſervetur mediocritas à ratione præſcripta, ſecundùm ea quæ dicuntur quæſt. 158. art. 1. ita malum eſt non iraſci, quando juxta ejuſdem rectæ rationis dictamen foret iraſcendum, ibidem art. 8. De clementia ſermo eſt Prover. 11. *Clementia præparat vitam*. Et cap. 20. *Miſericordia & veritas cuſtodiunt Regem: & roboratur clementia thronus ejus*. De manſuetudine Pſal. 36. *Manſueti hæreditabunt terram*. Eccl. 10. *Fili, in manſuetudine ſerva animam tuam, & da illi honorem ſecundùm meritum ſuum*. Et Matth. 5. *Beati mites quoniam ipſi poſſidebunt terram*. Confer. etiam c. 1. Eccl. verſ. 34. c. 3. v. 19. c. 5. v. 13.

Ad Arg. initio allatum Reſp. Ejuſdem virtutis eſſe moderari affectum interiorem & operationem exteriorem ex ea ſecundùm eamdem formalis objecti rationem natam procedere: & propterea ſicut manſuetudo eſt moderativa iræ; ita etiam eſt moderativa punitionis ejus, quæ ex impetu iræ nata eſt ſequi. Si autem operatio exterior ſecundùm aliam rationem conſideretur quàm interior; ſic non eſt unius virtutis moderari utramque. Quapropter moderari punitionem exteriorem, in quantum illa procedit ex affectu utendi ſua poteſtate, quod pertinet ad clementiam; non eſt officium manſuetudinis; cùm manſuetudo non habeat conſiderare talem affectum, ſed ſolùm paſſionem iræ.

Articulus II.

ART. 2. probat, Tam clementiam quàm manſuetudinem eſſe virtutes. Quia ratio virtutis moralis conſiſtit in hoc, quòd appetitus ſubdatur rationi: ei autem ſubditur per utramque illarum. Nam clementia diminuit juſtas pœnas, non per favorem ſceleris, neque per muliebrem quamdam indulgentiam, ſed ſecundùm dictamen rectæ rationis. Similiter manſuetudo moderatur iras, non per negligentiam aut ſtupiditatem, ſed juxta rationem rectam.

Circa reſp. ad 1. obſervandum, quòd clementia & manſuetudo non opponantur ſeveritati, quæ virtus quædam eſt. Partim quia manſuetudo verſatur circa iras; ſeveritas autem circa exteriorem inflictionem pœnarum, atque ita non verſantur circa idem ſaltem immediatè. Partim quia etſi clementia conſideretur circa illam exteriorem punitionem; non tamen circa eam verſatur modo aliquo virtuti contrario, quoniam opus clementiæ eſt, pœnas in quas homines peccando inciderunt diminuere, non ſemper, neque quibuslibet, aut quantumcumque: ſed tunc, talibus, & tantùm, quando, quibus, & quantum recta ratio dictat minuendas: ſeveritas autem importat inflexibilitatem ad diminutionem pœnarum commeritarum; non ſemper & indiſcriminatim, ſed tunc, & erga talem, quando, & circa qualem ratio recta dictat eſſe neceſſarium vel expediens ut pœnæ non diminuantur.

Ob. Si Dicas: Rationem rectam non deſtruere exercitium juſtitiæ; ergo fieri non poſſe, ut quas pœnas aliquis juſtè commeritus eſt, eas recta ratio diminuat. Reſp. Neg. Conſeq. Quoniam neque clementiæ, neque hominis clementiam exercentis ratio recta quicquam diminuit de pœnis illis, quas juxta dictamen rectæ rationis ſuſtinere debeat is qui peccavit, ſed mitigat eas, quæ ſecundùm legem communem atque adeò ſecundùm juſtitiam legalem forent illi ſubeundæ, ſi omninò ageretur ex rigore; mitigat autem, quatenus conſideratis particularibus circumſtantiis facti, cauſæ, perſonæ, & modi interpretatur, legem non requirere tantam pœnam hic & nunc inferendam, quantam aut verba legis aut alioquin conſuetudo ſolet requirere. *Ex quo patet* ait B. Thomas in reſp. ad 2. *quod clementia comparatur ad ſeveritatem, ſicut Epikeia ad juſtitiam legalem*. Atque hæc locum habent in pœnis, quæ per legem communem ſunt præſcriptæ cuicumque generi delictorum: multò autem magis locus eſt clementiæ, quando lex non determinavit ſpeciem aut quantitatem pœnæ, ſed eam reliquit arbitrio Judicis.

Ex his quæ in reſp. ad 3. dicuntur videri poteſt, virtutes, beatitudines, & fructus Spiritus Sancti non eſſe habitus ſecundùm rem differentes. Vide not. ad q. 151. art. 1.

Articulus III.

ART. 3. probat, Clementiam & manſuetudinem eſſe partes potentiales temperantiæ. Quia illæ virtutes dicuntur partes alterius virtutis principalis quæ imitantur eam in aliquibus materiis ſecundariis quantùm ad modum, ex quo Principaliter dependet laus iſtius virtutis: modus autem ex quo principaliter dependet laus temperantiæ, conſiſtit in quadam refrænatione, ſcilicet concupiſcentiarum vehementiſſimarum; clementia verò, & manſuetudo illum temperantiæ modum imitantur in ſuis materiis: ſicut enim temperantia refrænat paſſiones & concupiſcentias tactus, circa quas verſatur; ita manſuetudo & clementia aliquid refrænant; manſuetudo iram; clementia pœnam, ejuſque inferendæ affectum.

In reſp. ad 1. notanda eſt differentia epiikiæ à clementia: quamvis enim utraque pœnas mitiget, alio tamen atque alio modo. Nam epiikia pœnas mitigat, recedendo quidem à verbis legis, ſed ſpectando ac ſervando intentionem Legiſlatoris. At clementia eas mitigat ex quodam affectu, erga illos qui puniri meruerunt, ſuavitate, ac veluti teneritudine, ſimulque ex animi moderatione, qua judex ſeipſum quaſi reſtringit, ne tota ſua poteſtate utatur in puniendo.

Articulus IV.

ART. 4. declarat, Clementiam & manſuetudinem non poſſe eſſe virtutes potiſſimas ſimpliciter; habere tamen quamdam excellentiam inter eas virtutes, quæ reſiſtunt pravis affectibus.

Prius quidem. Quia perfectius eſt conſequi bonum quàm carere malo; atqui harum duarum virtutum laus conſiſtit in hoc, quòd à malo retrahunt, ſive quòd avertunt vel diminuunt aliquod malum, nimirum pœnam vel iram; ergo ſunt minus perfectæ quàm illæ virtutes, quæ directè ordinantur ad bonum proſequendum, cujuſmodi ſunt, Fides, Spes, Charitas, prudentia, juſtitia.

Prob. poſterius. Quia manſuetudo ſingulariter valet ad præſentiam animi parandam & conſervandam in quovis negotio, mitigans ſcilicet iram; quæ ſuo turbido impetu maximè obnubilat judicium rectæ rationis, nec ſinit perſpici veritatem: clementia verò affinis eſt charitati, quæ eſt maxima virtutum, per quam proximis quoad poſſumus benefacimus, & ab iis removemus noxia; ipſa enim pœnas eatenus removet, quatenus eas diminuit.

Porrò cum clementia & manſuetudo in certo aliquo genere certoque reſpectu aliquam habeant excellentiam; operæ pretium eſt conſiderare, quæ movere poſſint unumquemque ad eas exercendas.

1. Eſt Dei exemplum; *Qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos*, Matth. 5. & *Suavis eſt univerſis, & miſerationes ejus ſuper univerſa opera ejus*. Pſal. 144. *Parciſque omnibus, miſeretur omnium, & diſſimulat peccata hominum propter pœnitentiam*. Sap. 11. *Eos qui exerrant partibus corripit*, hoc eſt quaſi per partes & paulatim, non totam pœnam ſimul inferendo: *Et de quibus peccant admonet*. Sap. 12. *Ut relicta malitia credant in eum*, ipſi obediendo. Verum quidem eſt, quòd in altero ſæculo ſeverè puniat: ſed ſeveram illam punitionem differt in tempus retributionis; in hoc autem ſæculo manſuetudinem clementiamque maximè exercet. Motiva ad clementiam & manſuetudinem.

2. exemplum Chriſti Domini, qui & nos verbo monuit Matth. 11. dicens: *Diſcite à me quia mitis ſum*; & opere ipſo quando *Cùm malediceretur non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur*, 1. Petr. 2.

3. eſt fructus clementiæ & manſuetudinis, tum in hoc ſæculo, tum in futuro. In hoc quidem, *Miſericordia & veritas cuſtodiunt Regem, & roboratur clementia thronus ejus*, Prov. 20. S. Antoninus p. 4. tit. 4. cap. 3. ſcribit, quòd manſuetudo facit correptionem eſſe fructuoſam, juxta illud Pſalm. 89. *Quoniam ſupervenit man-*

nit manſuetudo, & corripimur: additque, quòd leo leviter caſtigatus reverentiam exhibet caſtiganti. Hinc eſt, quod diſt. 45. cap. *Licet*, ex S. Leone monetur: *Ut plus erga corrigendos agat benevolentia quàm ſeveritas*; & alioquin evenire, ut *quod proviſum eſt ad concordiam, tendat ad noxam*. In altero autem ſæculo fructus clementiæ eſt, quòd *Miſericordes miſericordiam conſequentur, & mites poſſidebunt terram*, ſcilicet viventium. Matth. 5. & quòd *Miſericordia ſuperexaltat judicium*, vel ut alii legunt, *judicio*: *Judicium* autem *ſine miſericordia* ſit expectandum ei, *qui non facit Miſericordiam*, Jac. 2.

Quid ſeveritas. 4. eſt conſideratio humanæ imbecillitatis & miſeriæ, præſertim quando per infirmitatem vel ignorantiam, ſaltem in ſpecie excuſabilem, peccatum fuit commiſſum: conſideratio item, quod idem imò & majora peccata commiſiſſemus nos, niſi Deus nos ſervaſſet, juxta illam B. Auguſtini ſententiam hom. 23. inter 50. *Nullum eſt peccatum quod fecit homo, quod non poſſit facere alter homo, ſi deſit Rector à quo factus eſt homo*. Obſervandum tamen, ſeveritatem quæ eſt inflexibilis animi rigor nihil de merita pœna remittens, quibuſdam caſibus utiliorem eſſe magiſque expedire: veluti quando populus eſt refractarius, nec apparet quòd benignitate poſſit in ordinem redigi: quando peccatum eſt ex malitia commiſſum: quando judicatur vel delinquentis correctioni, vel bono publico eſſe neceſſarium ſervare rigorem.

QUÆSTIO CLVIII.

De iracundia.

ARTICULUS I.

Utrùm iraſci poſſit eſſe licitum.

Videtur quòd non poſſit. Quoniam ira turbat rationem, ſanumque conſilium ac rationis judicium impedit. Unde Apoſtolus ad Eph. 4. monet, ut omnis ira tollatur à nobis.

Pro reſp. præmittendum eſt, iram aliquando ſic diſtingui ab iracundia, ut ira ſignificet paſſionem tranſeuntem, quæ citò exurgit, & citò etiam tranſit; iracundia verò iram permanentem: at in propoſito ſumuntur pro iiſdem. Unde in hujus q. Procem. B. Thomas dicit, primò conſiderandum eſſe *de iracundia qua opponitur manſuetudini*, in art. tamen ſubſeq. de ira quæſtiones proponit; An ſit peccatum; An mortale; An graviſſimum; An capitale; & quæ ſint ejus filiæ.

His præmiſſis ſit

CONCLUSIO I.

R. reſp. poſſe. Iraſci poteſt eſſe licitum, & poteſt eſſe vitioſum. Quia ira non eſt mala ſecundùm ſe ſeu ex propria ſpecie ſicut invidia, ſed magis ſonat aliquid ex ſua ſpecie indifferens. Cùm enim ira ſit appetitus vindictæ ſumendæ ex eo, qui læſit aut læſiſſe putatur; ejus objectum eſt vindicta: at vindicta poteſt benè fieri, & poteſt etiam malè; ergo objectum iræ non toto genere repugnat rectæ rationi: ac per conſequens ira non eſt ſecundùm ſuam ſpeciem ſeu ex objecto illicita, ſed quædam eſt bona, quædam mala. Invidia verò eſt triſtitia de bono alieno: repugnat autem rectæ rationi, quòd quiſpiam de alieno bono triſtetur; & propterea invidia eſt ex objecto & ſecundùm ſpeciem ſuam mala.

(Objectum iræ, Diſcrimen iræ ab invidia.)

CONCLUSIO II.

Si quis iraſcatur ſecundùm rationem rectam: laudabile eſt iraſci. Appetere enim punitionem ejus qui fecit injuriam bonum eſt, quando illa appetitur ea mente, ut corrigatur is qui peccavit; vel ſi fortè ſit incorrigibilis, ut per ejus punitionem ſervetur ordo ac decor juſtitiæ, abſterreanturque cæteri. Neque putandum eſt, quòd oporteat omnem vindictam & punitionem Deo relinquere in futuro ſæculo exercendam: ſed quando eſt facultas puniendi nocentes, & nihil gravioris incommodi prudentum judicio metuitur ſi illi puniantur; tunc qui præſunt debent officium facere, ſonteſque punire; quod dum faciunt juxta ordinem juris; Deus eſt, qui per eos tamquam per ſuos miniſtros exercet vindictam.

CONCLUSIO III.

Si quis vindictam appetat, vel intendens malum alterius, vel malis & incommodis alienis ſe oblectans; ejus ira eſt vitioſa. Illam iram, quæ ſecundùm rectam rationem ſuſcipitur ac regitur Beat. Gregorius lib. 5. Mor. c. 33. vocat iram per zelum, hoc eſt per fervidum juſtitiæ amorem: quæ verò non obtemperat rationi; vocatur ab eo ira per vitium: *Solerter*, inquit, *ſciendum eſt, quòd alia eſt ira quam impatientia excitat, alia quam zelus juſtitia format: illa ex vitio: hæc ex virtute generatur*. Hoc ipſum declarat B. Thomas in reſp. ad 4. docens quòd quamvis poſſimus ac debeamus eſſe ſimiles Deo in appetitu boni, ſic nimirum, ut nihil appetamus niſi bonum; in modo tamen appetendi non poſſumus ei eſſe omnino ſimiles. Nos enim habemus partem animæ inferiorem appetitum ſenſitalem quem Deus non habet; ea autem pars eſt organica, & ideo materialis; unde fit, ut etiamſi ſecundùm dictamen rectæ rationis iraſcamur, non ſimus tamen omnino tranquilli, quoniam nulla paſſio appetitus ſenſitivi poteſt eſſe ſine corporali motu: ſed hoc eſt homini curandum, ut ira (idemque judicium eſt de quavis alia paſſione) non præveniat judicium rationis: aut ſi contingat prævenire; non ſecum abripiat conſenſum voluntatis extra limites rectæ rationis; ſed è contrario, recta ratio per legem Dei informata & per ejus gratiam adjuta utatur paſſione iræ tamquam famula & pediſſequa; quemadmodum verba S. Gregorii, quæ in reſp. ad 2. recitat B. Thomas, nos monent. Et huc pertinet quod qu. 123. art. 10. tradebatur, virum fortem in exequendo actu fortitudinis uti ira, quod ſemper de ira ſecundùm judicium rectæ rationis directa ſeu regulata eſt accipiendum.

Ad Arg. Reſp. Iram poſſe ad judicium rationis dupliciter ſe habere. Uno modo antecedenter; & ſic illud impedit, imò penitus obnubilat, ſi dum advertitur, non cohibeatur intra limites rectæ rationis. Alio modo conſequenter, quando poſtquam ratio judicavit & ordinavit modum vindictæ, inſurgit paſſio iræ ad eam exequendam; ſic ira non impedit judicium rationis, neque ſanum ejus conſilium, quia jam præceſſit, ſed magis adjuvat ad promptiorem executionem. Nonnihil quidem ipſam rationem turbat, ac ejus quietem & contemplationem impedit: ſed quoniam juvat ad id quod juſtum eſt exequendum, & non tollit ordinem rationis, qui ex præcedenti judicio ſtabilitus eſt; non eſt vitio imputanda, ſed virtuti. Neque enim omne illud quod eſt impeditivum majoris boni eſt vitium, ut patet de Matrimonio, quod ſive cujus uſus impedit exercitium virginitatis & contemplationis, nec idcirco malum eſt: neque etiam id quod ad horam impedit quoddam bonum eſt propterea malum, ſed poteſt pro illo tempore eſſe melius. Unde licèt contemplatio ſit ſimpliciter optima inter humanas operationes; tamen in aliquo caſu actio ad quam ira coadjuvat poteſt eſſe melior, ut ait B. Thomas q. 12. de Malo art. 1. Hinc Gregorius lib. 5. Mor. cap. 33. *Ira per vitium oculum mentis excæcat: ira autem per zelum, turbat, quia quum ſaltem recta æmulatione concutitur, ea quæ niſi tranquillo corde percipi non poteſt contemplatio diſſipatur. Ipſe namque zelus rectitudinis, quia inquietudine mentem agitat, ejus mox aciem obſcurat, ut altiora in commotione non videat, quæ benè priùs tranquilla cernebat. Sed inde ſubtilius ad alia reducitur, unde ad tempus ne videat reverberatur. Nam ipſa recti æmulatio, æterna poſt paululum in tranquillitate largius aperit, quæ hoc interim per commotionem claudit, & unde mens turbatur ne videat, inde proficit ut ad videndum verius clareſcat*, &c.

Ad verba Apoſtoli Reſp. Ipſum loqui de ira per vitium, qua inordinatè appetitur vindicta.

Circa Reſp. ad 1. ſciendum eſt, codices Latinos ita Matth. 5. conſtanter habere, *Omnis qui iraſcitur fratri*

fratri ſuo, reus erit judicio. Fuerunt olim qui haberent additam particulam *ſine cauſa*: ſed eos noo fuiſſe ſatis emendaros, docet Hieronymus dicens, quòd *In veris* (ſcilicet codicibus) *definita*, id eſt abſoluta, *ſententia eſt, & ira penitus tollitur*. Similiter Caſſianus lib. 8. c. 20. ſcribit, eam particulam abeſſe ab omnibus antiquis, à multis novellis exemplaribus. Et quamvis in Græcis codicibus nunc reperiatur, fueritque à Chryſoſtomo reperta; non fuiſſe tamen in pleriſque, manifeſtum eſt ex Auguſt. lib. 1. Retract. cap. 19. dicente, codices Græcos non habere *ſine cauſa*.

Pro ſolutione igitur argum. dicendum eſt. In verbis Euangelii ac etiam in verbis S. Hieronymi iram intelligi, qua quis iraſcitur proximo intendens ejus malum quatenus malum eſt, id eſt qua vindictam appetit gaudens de proximi nocumento, eoque animum ſuum oblectans. Confirm. Dominus illa verba dixit quaſi ſuperaddens ad illud verbum legis *Qui occiderit, reus erit judicio*: præmiſit enim, *Audiſtis quia dictum eſt antiquis, non occides, qui autem occiderit, reus erit judicio*; tum addit: *Ego autem dico vobis, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio*; oportet ergo illic eam iram intelligere, quæ ita ſe habeat ad homicidium, ſicut ſe habet aſpectus impudicus ad ſcortationem. Simili enim forma verborum ibidem ad præceptum *Non mœchaberis* addit; *Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, jam mœchatus eam eſt in corde ſuo*. Quapropter loquitur ibi Dominus de motu iræ, quo quis appetit proximi occiſionem, aut quamcumque gravem læſiooem; ut expreſsè tradit B. Thomas art. 3. ad 2. ſubjungens: *Cui appetitui ſi conſenſus rationis superveniat, abſque dubio erit peccatum mortale*.

Quæſt. Petes: Quare iſte appetitus non erit etiam peccatum mortale, quamvis non ſuperveniat conſenſus rationis, quandoquidem verum ſit tunc dicere, quòd homo iraſcatur graviter fratri ſuo? *Reſp.* Reſp. Non eſſe verum. Nam quando abeſt conſenſus rationis, non eſt homo qui iraſcitur, ſed pars animæ ioferior nobis communis cum brutis, & quidem peccato vitiata, ut liceat tunc dicere: *Jam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum*, id eſt prava concupiſcentia animo ooo conſentiente.

Articulus II.

Quando ira eſt peccat. ART. 2. docet, Iram eſſe peccatum quandocumque non continetur intra limites rectæ rationis: idque bifariam poteſt accidere. 1. quantùm ad appetibile in quod tendit; ſi nimirum appetatur vindicta, quæ non debetur, vel quanta, aut qualis, aut quo fine non debetur: ut ſi quis velit puniri eum, qui non commeruit, vel ſupra quòd meruit, ſed non ſervato juris ordine, vel non ad correctionem, oeque ad juſtitiæ conſervationem, ſed ad animum alterius pœnis exſaturandum.

2. quantùm ad modum iraſcendi, veluti ſi motus iræ immoderatè ferveſcat ſive interiùs ſive exteriùs quando expetitur juſta vindicta bono fine bonoque ordine, ſed exceditur in modo. Quod tamen non ita eſt accipiendum, quaſi ſemper ſit ex hac parte peccatum, quandocumque ira eſt gravis, magna, & fervida: ſed quando iræ gravitas & fervor excedit dictamen rectæ rationis. Hoc enim eſt quod art. 1. dixit *Malum inveniri in ira ſecundum ſuperabundantiam vel defectum*, quando ſcilicet aliquis iraſcitur plus vel minus præter rationem rectam. Et confirmari poteſt exemplis. Nam 1. Reg. 2. Heli reprehenditur, quòd in filios graviter delinquentes non magis fuerit commotus, ſicut res ipſa poſtulabat, ſed languidè & mollibus verbis eos tractaverit. Conferantur cap. 2. v. 23. 24. 29. & cap. 3. v. 13. E contrario laudatur Phinees Num. 25. quòd magno zelo commotus occiderit Iſraelitam & Madianitidem ſcortantes. Et 1. Machab. 2. prædicatur Matathias, quòd videns Judeum idolis ſacrificantem, *Doluit & contremuerunt renes ejus & accenſus eſt furor ejus ſecundùm judicium legis, & inſiliens trucidavit eum ſuper aram*. Sed & Chriſtus Dominus demonſtravit Jo. 2. iram zeloſam, quando cùm feciſſet quaſi flagellum de funiculis, omnes quæſtuarios ejecit de templo, & recordati ſunt diſcipuli ejus fuiſſe de illo ſcriptum Pſ. 68. *zelus domus tuæ comedit me*.

Ex quibus liquet, iram non idcirco eſſe vitioſam quia magna eſt, modò recta ratio poſtulet, aut ſaltem ferat ejuſmodi iræ magnitudinem; quemadmodum nec dicendum eſt Chriſti triſtitiam Matth. 26. fuiſſe vitioſam & immoderatam, quamvis fuerit maxima, ſed rationabili ex cauſa.

Pro Reſp. ad 3. Neg. eſt Min. Quia etſi motus iræ non ſit in poteſtate hominis, ita ut nullus inſurgat; eſt tamen aliqualiter io hominis poteſtate, ut quemlibet impediat.

Tria genera pecc. venialium. Tria igitur poſſunt obſervari genera peccatorum venialium. 1. eſt eorum, quæ dicuntur venialia ex genere; ut mendacia jocoſa. 2. eſt eorum, quæ ſunt venialia ex levitate materiæ; ut furtum rei exiguæ 3. ex ſubreptiooe, quando ſcilicet in homine inſurgunt motus ſubitanei ad aliquod crimen, quos ratio non conatur reprimere ſimul atque eos advertit. Item quando ſtatim quidem eos conatur reprimere, ſed non impedivit ne ſuborirentur, ſicuti poterat impedire. *Motus enim qui præveniunt judicium rationis, non ſunt quidem in poteſtate hominis in generali, ut ſcilicet nullus eorum inſurgat: quemlibet tamen eorum ſingulariter ratio poteſt impedire* ne inſurgat; ut loquitur B. Thomas.

Articulus III.

ART. 3. docet, Non omnem iram, quæ peccatum eſt, eſſe peccatum mortale. Quia non ſemper contrariatur Charitati. Ad cujus rei explicationem ſtatuendæ ſunt aliquot concluſiones.

Concluſio I.

IRa quia peccatum eſt ex parte appetibilis, quia nimirum expetitur vindicta quæ non deberet experi eſt ex genere ſuo peccatum mortale. Quoniam ex parte objecti adverſatur Charitati & juſtitiæ, ac de facto erit mortalis, ſi adſit plenus rationis conſenſus & deſideretur gravior vindicta ei qui non meruit, vel notabiliter major quàm meruerit, vel præter notabilem juris ordioem, vel ex odio ſimilive notabili pravo affectu.

Concluſio II.

POteſt ira, quæ ex parte appetibilis vitioſa eſt, eſſe peccatum veniale propter imperfectionem actus ſi motus iræ præveniat judicium rationis, & ratio ſimul atque advertit ei reſiſtat: vel ſi vindicta quæ expetitur ſit omnino exigua, ita ut ſi actu inferretur, non eſſet plus quàm peccatum veniale.

Concluſio III.

IRa, quæ ſolùm ex modo iraſcendi vitioſa eſt, non eſt ex ſuo genere peccatum mortale: poteſt tamen eſſe mortale, ſi vehemeotia ſit tanta, ut vel ſcandalum magnum infirmis præbeat, vel iraſcentis valetudini multum oceat, vel alioquin deſtruat charitatem, ſive in opere externo, ſive tantum in animo. Et Scripturæ quæ loquuntur de ira tamquam de peccato mortali, intelligendæ ſunt in caſu 1. Concluſ. ac poſterioris partis 3. Illæ ſunt Matth. 5. *Omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio*. Ad Gal. 5. *Manifeſta ſunt opera carnis quæ ſunt fornicatio* &c. *ira, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, commeſſationes, & his ſimilia, quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur*. Ad Epheſ. 4. *Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia tollatur à vobis*: Ad Coloſſ. 3. *Deponite & vos iram, indignationem, blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro*.

Articulus IV.

ART. 4. declarat, Iram quæ peccatum eſt, non eſſe omnium peccatorum graviſſimum. Quia ſi comparetur cum illis peccatis, cum quibus habet aliquam conveolentiam; minus peccatum eſt ſecundùm ſe & ex parte ſui objecti quàm invidia, ſicut invidia eſt minus, quàm odium. Pejus enim eſt deſiderare malum proximi ſub ratione mali, quod pertinet ad odium, quàm ſub ratione boni, quòd pertinet ad invidiam & iram. Ac rurſum pejus eſt appetere malum proximi ſub ratione boni exterioris quod eſt honor, fama, vel gloria, quod facit invidus.

Digitized by Google

dus, quàm ſub ratione recti ſen juſti, quod facit iratus. Invidus enim appetit detrimentum alterius, ut in ſua gloria augeatur; iratus antem appetit alterius malum, tamquam quod ſit juſtum eum pati.

Ob.

Ea his haud difficulter ſolvi poteſt quod à quibuſdam objicitur: Invidiam eſſe de bono alieno; ideoque non rectè à B. Thoma hic dici, quòd reſpiciat malum alterius. Ita enim eſt de bono alieno, ut importet triſtitiam de illo, ac per conſequens voluntatem mali iſti bono oppoſiti:

Reſp.

nam hoc ipſo quo invidus de bono proximi triſtatur, appetit ei malum, carentiam ſcilicet ejus boni, de quo habet triſtitiam. Comparari etiam poteſt ira cum concupiſcentia, quatenus utraque bonum quoddam appetit: ſed hac parte minus eſt iræ quàm concupiſcentiæ peccatum, quia bonum honeſtum præſtantius eſt bono utili & delectabili; ira autem appetit quoddam bonum, ſcilicet vindictam ſub ratione boni honeſti, quia appetit eam tamquam juſtam & æquam: concupiſcentia verò appetit ſub ratione boni utilis aut delectabilis. Si nihilominus ira ſit peccatum mortale propter modum iraſcendi; ex ea parte habet quamdam in turpitudine excellentiam ſuper vitia commemorata; partim ex nimia indecentia in motibus ac geſtibus exterioribus, aut in ſermone plurimum à dictamine rectæ rationis, & ab eo quod homini congruit exorbitantibus; partim ex magnitudine nocumenti quod ſic iraſcens ſibi ipſi infert ſecundùm corpus & animam. Huc pertinent quæ ex Chryſoſtomo arg. 1. & 2. & ex Gregorio in fine corp. hic allegantur; quodque Sapiens Prov. 27. dicit: *Ira non habet miſericordiam, nec erumpens furor: & impetum concitati ferre quis poterit?* Et quod ex cap. 7. Prov. ſecundùm 70. allegat Hieronymus in cap. 1. ad Tit. *ira perdit etiam ſapientes.*

Articulus V.

Diverſi modi iræ.

ART. 5. explicat diverſas ſpecies ſeu modos iræ juxta Philoſophum, ut eum latinè verſum legit lib. 4. Ethic. cap. 5. docetque, Iraſcentium alios eſſe *acutos*; qui nimirum ſubitò iraſcuntur: alios *amaros*; quorum ira perſeverat propter memoriam injuriæ quam animo retinent: alios *difficiles*; qui non deponunt iram niſi obtinuerint ultionem, habentes ſcilicet imaginationem continuò fixam, non tam in injuriam quam acceperunt, quàm in ipſam vindictam & viam ac modos eam ſumendi. Cum his modis intelligi poſſunt coincidere illi, quos Nyſſenus ſeu veriùs Nemeſius lib. 4. de Vir. Animæ cap. 13. & Damaſcenus juxta antiquam verſionem lib. 2. cap. 16. adſerunt, has ſpecies iræ tradentes, fel, maniam, & furorem.

Quid ira fellea.

Ira enim fellea vocatur, quæ principium ac motum habet, ſeu quæ citò exoritur ac moveri incipit, quod eſt acutorum.

Quid mania.

Mania ſignificat iram permanentiorem ex acceptæ nimirum injuriæ memoria, vocarique poteſt ira memor & convenit amaris.

Quid furor.

Furor eſt ira captans occaſionem ulciſcendi, cujuſmodi eſt eorum, quos diximus vocari difficiles.

Quatuor ſpecies iræ.

Cæterum juxta meliorem textus Philoſophi verſionem alii cenſent, ab eo poni quatuor ſpecies iræ, quarum 1. vocat Iracundorum, qui citò quidem iraſcuntur eis quibus non debent, & ob quæ non debent, & magis quàm oportet, ſed citò etiam deſiſtunt.

2. eſt ſummè Bilioſorum, ſeu extremè Iracundorum, qui quavis ex cauſa non tantùm celeriter iraſcuntur, ſed ira exardent.

3. eſt eorum, qui dicuntur Amari vel Acerbi, ſeu amarè Bilioſi: qui dum acceperunt vel ſe accepiſſe putant injuriam, multùm & diu contriſtantur, ſemper animo revolventes eam injuriam. Ita fit, ut juvante ad hoc humore melancholico, longo tempore iraſcantur, & ſerò placentur: hoc tamen boni habentes, quòd tandem ſedantur etiam abſque vindicta; tunc ſcilicet, quando per moram imminuta paulatimque extincta fuerit imaginatio injuriæ, ac etiam triſtitia, quæ ex tali imaginatione procedebat.

4. eſt Infeſtorum, qui etiam dicuntur Sævi vel Atroces: & hi ſunt, qui vel ob quæ non debent, vel magis quàm debent graviter iraſcuntur, neque iram deponunt niſi obtinuerint ultionem. His non temporis diuturnitas, ſed ſola ultio dolorem aufert, ſuntque omnium iraſcentium deterrimi.

Sed ſciendum, quòd harum quatuor ſpecierum duæ primæ comprehenduntur ſub prima per B. Thomam hic explicata: tertia pertinet ad ſecundam: quarta ad tertiam.

Gradus autem iræ, quos Dominus Matth. 5. expreſſit, non ſumuntur ſecundùm diverſas ſpecies, cùm omnes poſſint eſſe in eadem ſpecie, ſed ſecundùm diverſos iræ effectus, eoſque tales, qui ſunt abſque reali nocumento: ut ſcilicet quædam ſit ira ſolo animo concepta: & quantùm ad hoc dicit Chriſtus: *Qui iraſcitur fratri ſuo*: quædam prodita ſignis exterioribus ſed inordinatis & confuſis; & quantùm ad hoc ait: *Qui dixerit fratri ſuo Racha*: quædam denique manifeſtata ſignis diſtinctis ac perfectis, uti verbis diſtinctè ſignificantibus; & quantùm ad hoc ait: *Qui dixerit fratri ſuo fatue*, Qua ratione B. Thom. etiam primum iſtorum graduum dicit eſſe peccatum mortale. Conferantur quæ diximus art. 1. & quæ ipſe dicit tum hoc art. ad 3. tum art. 3. ad 2. & 1. 2. q. 46. art. 8.

Articulus VI.

Ira eſt vitiū capitale.

ART. 6. probat, Iram eſſe vitium capitale. Quoniam ex ea oriuntur multa vitia; quædam quidem ex parte objecti, quod eſt vindicta, quam iratus appetit tamquam quiddam juſtum & honeſtum: Juſtitiæ enim & honeſtatis ſpecie homines decepti multa facere ſolent minimè laudanda; quædam verò per inconſideratum iræ impetum, qui homines iratos velut extra uſum rationis conſtituens, ipſos trahit ad multa illicita.

Pro Reſp. ad 1. negandum eſt, triſtitiam, ex qua per ſe & ut plurimum oritur ira, eſſe vitium capitale quod dicitur acedia; ſed eſt paſſio conſequens injuriam illatam. Ex hoc enim quòd alicui fuerit illata injuria, vel etiam putetur fuiſſe illata, quædam triſtitiæ paſſio ſequitur; ex qua deinde ſurgit appetitus eam injuriam ulciſcendi, & iſte eſt qui vocatur ira.

Pro reſp. ad 2. Neg. eſt C. Quia ea peccata dicuntur capitalia, non quæ ſunt cæteris graviora, ſed ex quibus tamquam ex capitibus varia peccata oriuntur; idque juxta doctrinam noſtri S. Doctoris 1. 2. q. 84. art. 4. & hujus p. q. 154. art. 4. ad 1. *præcipuè ſecundùm rationem cauſæ finalis*. Cùm igitur in hac reſp. dicit: *Ad rationem vitii capitalis pertinet, quòd habeat finem multum appetibilem, ut ſic propter appetitum ejus multa peccata committantur*, quod & nos totidem verbis dicebamus q. 34. art. 5. non eſt ſenſus, quòd de peccati capitalis ratione ſit, ut omnia vitia, quæ ex illo tamquam ejus filiæ procedunt, procedant ſecundùm rationem cauſæ finalis: ſed tantùm quòd vitium capitale debeat habere finem multum appetibilem, ita ut iſtius finis ratione varia peccata committi contingat, quæ idcirco dicuntur ab eo procedere ſecundùm rationem cauſæ finalis. Quia verò B. Thomas cenſet, originem vitiorum à capitalibus non ſolùm attendi ſecundùm rationem iſtius cauſæ, ſed principaliter ac præcipuè; quemadmodum oſtendimus dicta q. 153. art. 4. ideo nihil vetat, aliqua vitia ex capitalibus oriri ſecundùm rationem alterius cauſæ quàm finalis.

Articulus VII.

Filiæ iræ.

ARt. 7. ſecutus B. Gregorium declarat, Convenienter aſſignari ſex filias iræ. Ira enim; vel eſt in corde dumtaxat; vel etiam in ore; vel denique procedit uſque ad factum. Quatenus in corde eſt; ex ea oriuntur indignatio & tumor mentis. Quatenus in ore; gignit clamorem, blaſphemiam, contumeliam. Quatenus procedit uſque ad factum; gignit rixas; ſub quibus intelligenda ſunt omnia nocumenta, quæ facto proximis inferuntur ex commotione animi ſtudio vindictæ.

Indignatio eſt Commotio, qua homo eum qui injuriam fecit aut feciſſe credit, reputat indignum à quo quiſpiam tale debeat pati. Erit mortalis, ſi eum reputet indignum ſua familiaritate vel colloquio in his, in quibus obligatur ſub mortali; aut ſi conjunctum habeat gravem proximi contemptum, vel notabile ſcandalum puſillorum: itemque ſi præ indignatione nolit juvare proximum, etiamſi foret in neceſſitate urgente.

Tumor

Tumor mentis non hic accipitur pro ſuperbia, ſed pro quodam conatu ſive audacia hominis intentantis vindictam, & deſcribi poteſt, eſſe Illud ſtudium inferendi vindictam, quo animus quaſi turgeſcit aſſiduis variiſque cogitationibus quibus revolvitur injuria, & perquiruntur viæ ac modi ſumendi ultionem: & juxta peccatum quod eſt in deſiderando vindictam, ſic erit quantitas peccati in iſto tumore.

Clamor eſt inordinata & confuſa locutio; eſtque mortalis, ſi ſit cum deliberato appetitu mortis, aut alterius magni & injuſti gravaminis proximi alioquin venialis.

Contumelia eſt ſermo injurioſus contra proximum præſentem & audientem; at injurioſa adversùs Deum locutio eſt blaſphemia: quæ etiamſi ſit filia ſuperbiæ, quando procedit ex deliberata voluntate hominis contra Deum ſe erigentis, & ab ipſius reverentia diſciſcentis; quando tamen procedit ex commotione animi, filia eſt iræ. Quid ſit rixa, dictum eſt q. 41.

Quæ porro incommoda ſoleat ira adferre; pulchrè B. Gregorius lib. 5. Mor. c. 31. indicat, ſcribens, quòd per eam *Manſuetudo amittitur, & ſupremæ imaginis ſimilitudo vitiatur*; cum Deus, ut habetur Sap. 12. cum tranquillitate judicet. Tum addit: *Per iram ſapientia perditur, ut quid quove ordine agendum ſit omnino neſciatur &c. Per iram vita amittitur, etſi ſapientia teneri videatur &c. Per iram juſtitia relinquitur &c. Per iram gratia vitæ ſocialis amittitur &c. Per iram concordia rumpitur &c. Per iram lux veritatis amittitur &c. Per iram Sancti Spiritus ſplendor excluditur.*

ARTICULUS VIII.

ARt. 8. docet, Eſſe aliquod vitium, quod iræ per defectum opponitur. Quia ſicut laudabile eſt pœnam juſtam appetere ac infligere ex judicio rationis; ita non poteſt non eſſe vituperabile, illo appetitu carere tunc, quando oportet eum habere. Hoc vitium non habet nomen proprium: quia tamen manſuetudo eſt virtus moralis, & virtutes morales conſiſtunt inter duo vitia extrema; non dubium eſt, quin defectus iræ ſit aliquando peccatum, quod appellari poteſt iræ vacuitas, nimia remiſſio, indiſcreta patientia, ſtolida indulgentia, ſecundùm ea quæ dicebantur, qu. 157. art. 1. & inter iram iſtumque defectum media eſt manſuetudo. Hoc vitio peccant, qui non puniunt vel puniri non curant eos, quos juxta dictamen rectæ rationis puniri oporteret. Item qui non tunc & eo modo puniunt, quo tempore & quo modo deberent punire; eſtque peccatum iſtud valdè noxium Reipublicæ, ut quod foveat, vel etiam faciat pravos hominum mores. Si enim in privatis familiis.

Blanda patrum pravos facit indulgentia natos, multò magis in Republica.

QUÆSTIO CLIX.

De crudelitate.

ARTICULUS I.

ARt. 1. docet, Crudelitatem opponi clementiæ. Cùm enim Crudelis à vocabulo Crudus deducatur; hoc in animo eſt crudelitas, quod in fructibus eſt cruditas: ſicut ergo fructus crudi &
Quid crudelitas. immites habent ſaporem aſperum; ita homines qui aſperi ſunt in pœnis infligendis dicuntur crudeles, ac proinde crudelitas eſt illa animi acerbitas ſeu aſperitas, qua quiſpiam promptus eſt ad augendas pœnas ſupra juſtam menſuram. Cùm igitur clementia ſit pœnarum diminutiva: crudelitas autem importet ſuperabundantiam in pœnis exigendis; conſequens eſt, hanc illi opponi per exceſſum.

Ob. Si Dicas: Excedere in pœnis exigendis eſſe vitium ju-
Reſp. ſtitiæ oppoſitum; ergo crudelitatem opponi juſtitiæ. Reſp. Opponi juſtitiæ quantùm ad id quod crudelis agit exteriùs pœnas juſto majores infligendo: opponi verò clementiæ quantùm ad animi auſteritatem. Hanc enim auſteritatem clementia (quæ quamdam animi lenitatem ſeu dulcedinem importat) moderatur, crudelitas autem importans promptitudinem ad pœnas augendas, eam auſteritatem ſequitur; q. 157. art. 3. ad 1. & hoc art. ad 1.

In reſp. ad 2. obſerva, crudelitatem magis propriè magiſque directè opponi clementiæ quàm miſericordiæ, quia licèt clementia & miſericordia conveniant in hoc quòd utraque abhorret ab aliena miſeria; clementia tamen magis ab ea abhorret per modum crudelitati oppoſitum quàm miſericordia. Nam clementia abhorret à miſeria proximi minuendo pœnas, in quibus exigendis ſuperexcedit crudelitas: miſericordia verò abhorret à miſeria proximi eam removendo per collationem alicujus beneficii. Nihilominus propter ſimilitudinem virtutum clementiæ & miſericordiæ contingit, quòd crudelitas aliquando ponatur pro immiſericordia, & crudelis pro immiſericorde, ut Prov. 11. *Benefacit animæ ſuæ vir miſericors: qui autem crudelis eſt, etiam propinquos abjicit*; & Jerem. 6. *Crudelis eſt, & non miſerebitur.*

ARTICULUS II.

ARt. 2. declarat, Crudelitatem diſtingui à ſævitia ſive feritate ſicut humanum vitium diſtinguitur à beſtiali. Nam crudelitas conſiderat peccatum ejus qui puniri meruit, ſed excedit modum in puniendo: at ſævitia non hoc ſpectat ut puniatur delictum, ſed ſolùm quærit delectari in alterius cruciatu; talis autem delectatio non eſt hominum, ſed beſtiarum, & quidem ferocium. Ejuſmodi ſævitia eſt in illis Hæreticis, & aliis Fidelium perſecutoribus, qui tormentis immanibus afficiunt Catholicos, non ut eos puniant, ſed ut animos ſuos eorum cruciatibus & ſanguine ſatient. Ad hanc etiam ſævitiam pertinet ea latronum rabies, qua non pœnæ infligendæ, ſed commodi conſequendi cauſa homines trucidant.

In Reſp. Ad 1. ſecundam adfert diſtinctionem crudelitatis à ſævitia; quòd crudelitas tamquam humana malitia opponitur clementiæ, quæ eſt virtus humana: ſævitia autem non directè opponitur clementiæ, ſed virtuti superexcellentiori ſeu heroicæ, quæ communem humanarum virtutum modum excedit, & ad dona Spiritus Sancti videtur pertinere; unde poteſt dici quòd ſævitia directè opponitur dono pietatis.

Circa reſp. ad 1. obſerva, non eſſe idem eſſe ſeverum & eſſe ſævum: nam ſævus oblectatur pœnis & cruciatu hominum, non attendendo ordinem juſtitiæ: ſeverus autem non oblectatur pœnis ſed firmus manet ad non minuendum pœnas, quas peccator commeruit, & quas non expedit hic & nunc minui. Confer quæſ. 157. art. 2. & 4.

Pro reſp. ad 3. Neg. eſt C. Quia idem vitium pertinens ad defectum, ſcilicet remiſſio in puniendo, ſive ut alii vocant, nimia lenitas, qua nimirum inconſultè mitigantur vel etiam remittuntur pœnæ, quæ tum ex præſcripto legum, tum ex dictamine rectæ rationis deberent inferri, aliter opponitur crudelitati, aliter ſævitiæ: nam crudelitati opponitur directè, non autem ſævitiæ, propterea quòd iſta remiſſio non eſt peccatum, niſi in quantum prætermittitur ordo juſtitiæ: hunc autem ordinem crudelitas prætermittit, cùm aliqualiter quidem eum attendat, ſed ita ut tranſgrediatur; ſævitia verò nullatenus cum ordinem attendit. Quapropter nimia remiſſio per defectum directè opponitur, tum virtuti clementiæ, tum oppoſito illi vitio crudelitati: ſævitiæ verò non directè opponitur.

Obſervandum reſtat, poſſe ab hominibus peccari per crudelitatem & ſævitiam, non tantùm in alios homines ſed etiam in animalia bruta: veluti cùm ſine ulla omnino cauſa illa durè ac enormiter affligunt, vel etſi cauſam habeant, eam excedunt multum, ut tali ipſorum afflictione recreentur. Quod eſt ſignum malæ indolis, aut animi valdè corrupti, & propterea coercendi ſunt juvenes, qui reperiuntur talibus ſe oblectare, ac memoriæ commendandum quòd *Juſtus novit*, id eſt diligit & curat *jumentorum ſuorum animas*, hoc eſt vitas: *viſcera autem impiorum crudelia*. Prov. 12.

QUÆSTIO CLX.

De Modeſtia.

ARTICULUS I.

ARt. 1. docet, Modeſtiam eſſe partem potentialem temperantiæ, ſeu virtutem ſecundariam quæ temperantiæ tamquam virtuti principali adjungitur. Quia ſicut temperantia adhibet moderationem circa ea, quæ difficillimum eſt moderari, nimi-

Digitized by Google

nimirum circa concupiſcentias delectationum tactus ita modeſtia moderatur ea quæ ſpecialem quidem habent difficultatem, ſed mediocrem. Eſt enim ea virtus, qua quis mediocritatem ſervat, ſe motuſque ſuos & apparatum coercens ſecundùm menſuram ſibi congruam. *Quid modeſtia.* Quapropter etſi in omnibus virtutibus moralibus requiratur moderatio ſeu mediocritas quæ ſecundùm dictamen rectæ rationis media eſt inter duo extrema vitioſa; ideòque modeſtia videri poſſit nullius virtutis eſſe pars, ſed per omnes virtutes diffundi: tamen hoc modeſtiæ nomen, quod eſt alioquin generale, appropriatur cuidam virtuti ſpeciei imperfectæ non habenti aliud nomen proprium.

Articulus II.

ART. 2. explicat materiam modeſtiæ; docetque. Ipſam verſari non ſolùm circa interiores ſed etjam circa exteriores hominum actiones, ut eas moderetur. Et quia ad ipſam non pertinet moderari illas, quas difficillimum eſt refrænare ſeu moderari, ſed tantùm eas quæ mediocris ſunt difficultatis; idcirco amorem delectationum tactus, & paſſiones quæ ad pœnas inferendas incitant non ipſa modeſtia moderatur, ſed illum temperantia, iſtas manſuetudo & elementia. Superſunt autem quatuor quæ moderatione indigent, circa quæ tamquam circa materiam vel objectum verſatur modeſtia.

1. eſt appetitus excellentiæ, quem moderatur illa ſpecies modeſtiæ, quæ vocatur humilitas.

2. amor ſciendi, quem moderatur altera ſpecies, quæ dicitur ſtudioſitas.

3. eſt motus & geſtus externi corporis, quos ut decenter & honeſtè fiant, ſive ſeriò ſive animi cauſa, moderatur ea quæ quòd proprio nomine careat vocatur modeſtia motuum exteriorum, cujus una pars eſt eutrapelia ſeu facetia.

4. apparatus exterior, qui fit in veſtibus, ſuppellectilibus, & aliis hujuſmodi: & quæ illa moderatur, etiam proprium nomen non habet, ſed per circumlocutionem dicitur modeſtia cultus ſeu externi apparatus.

QUÆSTIO CLXI.

De humilitate.

HUmilitas, quemadmodum ex B. Iſidoro tradit S. Thomas art. 1. ad 1. ab humo deducitur, ut propriè illud dicatur humile, quod eſt humo vicinum, & ita depreſſum, ut non longè ſuper terram attollatur. Hac ratione vocari ſolent humiles caſæ & humiles myricæ: rebus enim vel inanimatis vel inſenſibilibus tributa humilitas certum quemdam ſitum ſignificat, eumque ad ima depreſſum.

Ad perſonas autem & ad res incorporeas tranſlata vox humilitatis ſignificat earum vilem & abjectam, ſeu tenuem ac inopem conditionem. Quo modo dicimus aliquem eſſe humili genere natum; agere vitam humilem; habere cogitationes humiles; eſſe humilem. Sic Luc. 1. *Reſpexit humilitatem*, id eſt vilem ac tenuem conditionem *ancillæ ſuæ*, ſive me ancillam ſuam tenuis inter homines conditionis. Et poſtea: *Depoſuit potentes de ſede, & exaltavit humiles*, hoc eſt viles & abjectos: opponit enim humiles potentibus.

Huic ſignificationi affine eſt, quòd humilitas ſæpè uſurpatur pro afflictione & miſeria; ut Pſal. 9. *Vide humilitatem meam de inimicis meis*: Pſal. 24. *Vide humilitatem meam & laborem meum*. Pſal. 30. *Reſpexiſti humilitatem*: quòdque B. Tho. art. 1. ad 1. ait, humilitatem, quæ eſt à principio extrinſeco, puta cùm aliquis ab alio dejicitur, eſſe pœnam.

Sed alia quadam notione uſurpatur humilitas, ſecundùm quam illi qui juxta dictamen rectæ rationis ſeipſos deprimunt ac ſubmittunt dicuntur humiles: ſicut è contrario vocantur ſuperbi qui ſeipſos efferunt. Juxta hanc notionem humilitatis nemo humiliat hominem, niſi ipſe (gratia Dei adjutus) ſeipſum: juxta alias verò homines etiam ab hominibus humiliantur. Et de humilitate ſecundùm hanc ultimam notionem agit Beat. Thomas iſta q.

Articulus I.

ART. 1. docet, Humilitatem eſſe virtutem. Quia temperat ac refrænat animum, ne immoderatè, *Humilitas eſt virtus.* hoc eſt præter regulam rectæ rationis, tendat ad excelſa; quod ſine dubio peculiarem importat boni rationem. Definiri autem poteſt humilitas, eſſe Virtus qua quis defectum ſuum conſiderans, tenet ſe in infimis ſecundùm ſuum modum. Hic ad 1. ſive ut S. Bernardus init. Tract. de Grad. humil. definit: *Humilitas eſt virtus qua homo veriſſimo ſui agnitione ſibi ipſi viléſcit.* Quæ *Quid humilitas.* non pugnat cum magnanimitate, quia humilitas reprimit appetitum, ne tendat in magna præter rationem rectam: magnanimitas autem impellit ad magna ſecundùm rationem rectam, hic ad 3.

Dices: Si magnanimitas ſolùm impellit ad magna ſecundùm rectam rationem; ergo etiam cohibet animum ne feratur ad magna contra dictamen rectæ rationis: ac *Ob.* per conſequens eadem eſt virtus cum humilitate. Reſp. *Reſp.* Magnanimitatem quidem ratione cohibere animum, ne præter rectam rationem feratur ad magna, ſed ſecundariò ſolùm & ex conſequenti; virtutum autem diſtinctio ex principalibus earum functionibus petenda eſt, & non ex ſecundariis: cùm igitur principales functiones magnanimitatis & humilitatis omnino ſint diverſæ; magnanimitatis enim primum ac præcipuum munus non eſt cohibere affectum, ſed eum impellere ad magna: humilitatis autem non impellere ad illa, ſed cohibere; conſequens eſt, quòd ſint virtutes diverſæ.

Præterea quòd magnanimitas ſecundariò cohibeat animum ne inordinatè feratur ad magna ſeu altiora quàm ipſi conveniat, ſub alia ratione facit quàm humilitas. Nam humilitas hoc facit, conſiderando proprium hominis defectum qui eſt illi à ſeipſo: magnanimitas verò facit, conſiderando quòd magna illa excedant proportionem hominis etiam gratia adjuti, & non permittendo quòd ipſe ſe extendat ad majora quàm dignus eſt ratione donorum quæ ex Deo poſſidet q. 129. art. 3. ad 1. & 4.

Petes: Si humilitas eſt virtus, quare non commemoratur à Philoſopho in lib. Ethic. inter reliquas virtutes? *Quæſt. Reſp.* Duæ ſunt reſponſiones. Prior. Quia Philoſophus intendebat agere de virtutibus, ſecundùm quod ordinantur ad vitam civilem, in qua ſubjectio unius hominis ad alterum determinatur ſecundùm ordinem legis, & continetur ſub juſtitia legali: humilitas autem, quæ eſt virtus ſpecialis, præcipuè reſpicit ſubjectionem hominis ad Deum, hujus art. reſp. ad 5. Poſterior. Philoſophum revera meminiſſe humilitatis, non quidem ſub iſto nomine, ſed ſub generaliore: dicit enim lib. 4. Ethic. cap. 3. quòd qui parvis eſt dignus eiſdem ſe dignum cenſet temperans ſive modeſtus eſt: *Quem nos*, ait S. Th. art. 4. in corp. *humilem dicere poſſumus*.

Pro reſp. ad 4. diſt. eſt Min. Humilitas videtur eſſe imperfectorum: vera enim eſt, ſi omnes illi intelligantur imperfecti, qui non habent omnimodam perfectionem, quo modo omnes creaturæ ſunt imperfectæ, & ſolus Deus eſt perfectus. Si autem imperfecti intelligantur, quibus deeſt gratia & juſtitia, vel qui eam habent modo inferiore præ aliis; ſic humilitas non tantùm eſt imperfectorum, ſed vel maximè eſt eorum qui perfecti ſunt in Charitate.

Quod attinet ad deſcriptionem in arg. objectam, *Virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum*; hunc habet ſenſum: Virtus eſt ea diſpoſitio, qua res perficitur ad conſequendum id, quod illi rei eſt ſecundùm ſuam ſpeciem optimum. Confer Beat. Thomam in diſp. q. de Spe art. 1. ad 4. & q. 14. de Ver. art. 1. in arg. 1. ad oppoſitum, & quæ nos diximus hujus p. q. 4. art. 5. ad 2.

Articulus II.

ART. 2. oſtendit, Humilitatem propriè conſiſtere circa appetitum, ita tamen ut præſupponat *Humilitas eſt in appetitu.* judicium rationis, ſeu cognitionem, qua homo qualis revera eſt coram Deo, vilis nimirum & abjectus, talem ſe eſſe ſibi perſuadet. Cognitio enim proprii defectus eſt directrix ac velut regula quædam humilitatis: ipſa autem humilitas eſſentialiter in appetitu conſiſtit tamquam directiva & moderativa

tiva

tiva motuom ipſius, quum ſit virtus refrænans appetitum excellentiæ proveniens ex hoc, quòd homo verè cognoſcat proprios ſuos defectus & imperfectiones. Hinc Apoc. 3. Angelo ſive Epiſcopo Laodiciæ, qui per cæcam ſuperbiam ſibi blandiebatur, dicenti, *Dives ſum ego & locupletatas, & nullius egeo*; reſpondet Chriſtus: *Neſcis quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus*. Et mox. *Collyrio inunge oculus tuos ut videas*; ergo humilitas oritur ex vera ſuiipſius cognitione, & ab ea dirigitur. At ea ignorantia vel inadvertentia qua homo ſuam quam à Deo habet dignitatem ſive naturalem ſive gratuitam non intelligit vel non conſiderat, non oritur humilitas, ſed viliſſima ſuiipſius abjectio ad ea quæ ſunt homine indigna, ut ad peccata, turpitudines, vanitates. Nam talis ſuiipſius ignorantia peccatum eſt, tantùm abeſt ut ſit origo vel regula veræ humilitatis; unde eſt illud Pſ. 48. *Homo cùm in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt jomentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis*, quò reſpcait B. Th. art. 1. ad 1. ſi. Ejuſmodi autem abjectio humilitatis quidem nomine interdum palliatur; non eſt tamen vera humilitas, ſicut nec ea de qua Eccleſ. 19. *Eſt qui nequiter humiliat ſe, & interiora ejus plena ſunt dolo*.

Qui in argum. ad opp. citator liber de Pœnit. olim ſolet extare in operibus B. Auguſt. eumque citat Ven. Beda: ſed quia liber ille non aliud eſt quàm pars hom. ult. in opere 50. hom. S. Auguſt. fuit in noviſſimis impreſſionibus omiſſus. In iſtius homil. c. 1. habentur quæ B. Th. hic. citat.

In hujus art. 2. reſp. ad 3. poſt hæc verba, *Homo bonum rationis debet periculis mortis præferre*; ſecundùm noſtra vetuſta exemplaria an. 1479. 1509. 1512. conformiter manuſcriptis ad editiones Duacenſes Summ. S. Thom. adhibitis, ita legendum eſt.: *Sed in refrenando præſumptionem ſpei, quod pertinet ad humilitate; & in firmando animam contra deſperationem, quod pertinet ad magnanimitatem, eſt alia & alia ratio*. Variant quidem noſtri vet. cod. in iſtis ultimis verbis, dum aliqui habent, *Eſt & alia ratio*; unus *eſt alia ratio*: ſed rei ſeriem attentiùs conſideranti facilè apparebit, veram lectionem eſſe *Eſt alia & alia ratio*: quo modo legiſſe Cajetanum maniſeſtum eſt ex ejus Com. idque diverſis annis impreſſo, tametſi textus, quem illi vidimus adjunctum corruptus ſit, quemadmodum multi alii.

Articulus III.

Quo modo homo debet ſe omnibus poſtponere.

ART. 3. declarat, Hominem poſſe imò & debere ſe omnibus per humilitatem ſubjicere, ſeu poſt ponere.

1. Quia quilibet homo debet conſiderare ea quæ in ipſo ſunt ſua, ut vitia, peccata, & defectus, eaque comparare cum bonis, quæ alii habent à Deo; & ſecundùm hæc ſeſe illis inferiorem cenſere. Nam hoc hominem facere poſtulat reverentia divinæ majeſtatis, & veritas ſanctæ pietatis, ut ſeipſum quatenus humanis defectibus abundantem poſtponat omnibus aliis, quatenus ipſi divino beneficio habent talia vel talia bona; præſertim cùm humilitas importet ſubjectionem hominis ad Deum: debeamus autem non tantùm revereri Deum in ſeipſo, ſed etiam id quod Dei eſt in quolibet; atque ita noſipſos noſtraque propria, quæ nobis ſunt & à nobis, ſubjicere & Deo, & iis quæ à Deo ſunt, quocumque ſint.

2. Quia ſi bona ſua comparet homo cum bonis alterius; cogitare debet, aliqua & fortaſſe multa bona eſſe in altero, quamvis ſibi incognita, quæ ipſe non habet: ac præterea alterum majori gratitudine proſequi beneficia divinitus ſibi collata, quam ipſe proſequatur ea quæ à Deo accepit. Huc facit quod de S. Franciſco narrat B. Bonaventura cap. 6. vitæ ipſius: *Cùm beatificaretur à pluribus, ad ſe ſic dicebat: Latroni ſi tanta contuliſſet Altiſſimus, gratior te foret Franciſce*. Et infra, cùm frater ab eo quæreret, quid de ſeipſo ſentiret; humilis Chriſti ſervus Franciſcus *Videor* (ait) *mihi maximus peccatorum*. Cui cùm frater diceret ea adverſo, quòd hoc non poſſet ſana conſcientia dicere, nec ſentire; ſubjunxit: *Si quantumcumque ſceleratum hominem tanta ſuiſſet Chriſtus miſericordia proſecutus; arbitror ſane, quòd multo magis quàm ego Deo gratior eſſet*.

3. Quia etſi defectus eoſque graves in aliis videat; cogitare poteſt, ac interdum etiam deberet, aliqua mala etiam notabilia ſive nota ſive ignota ſibi ineſſe, quæ non ſunt in aliis. Huc pertinet quod ad Phil. 2. Apoſtolus eos monet, ut *In humilitate ſibi invicem ſuperiores arbitrentur*; hoc eſt ut per humilitatem alius alium exiſtimet eſſe ſe ſuperiorem ſive meliorem. Quod Aug. lib. 83. qq. q. 71. ſic explicat: *Non hoc ita debemus exiſtimare, ut non exiſtimemus ſeu nos exiſtimare fingamus; ſed verè exiſtimemus aliquid occultum eſſe poſſe in alio, quo nobis ſuperior ſit, etiamſi bonum noſtrum, quo illo videmur ſuperiores eſſe, non ſit occultum*. Vide B. Tho. hic ad 2. & art. 6. ad 1.

In reſp. ad 3. obſerva, etiam eum qui aliis eſt Superior, ita in ſuo corde ſentire debere reſpectu ſuorum ſubditorum, ſicut jam de aliis generaliter diximus & ob eaſdem rationes: ſed in exterioribus humilitatis actibus magna diſcretione uti debet erga ſubditos, prout viderit cujuſque moribus vel indoli convenire. Et huc pertinet illud Aug. tum in Regula ad ſervos Dei tom. 1. tum in Regula Monachorum tom. 2. ep. 109. *Coram Deo Prælatus ſubſtratus ſit pedibus veſtris*. Et paulò antè; *Ne apud eos quos oportet eſſe ſubjectos, dum nimium ſervatur humilitas, regendi frangatur authoritas*. Itaque Superior animo teneat humilitatem, ſeque ſuis ſubditis apud Deum & in ſuo corde ſubjiciat: ac ubi viderit expedire; illam ſuam humilitatem exteriùs prodat, ſed diligenter caveat, ne per indiſcretam humilitatis declarationem externam ſubditi aliquid damni ſpiritualis accipiant. Meminerit Lev. 2. ſcriptum: *Quidquid obtuleris ſacrificii, ſale condies*: & *in omni oblatione offeres ſal*; ac propterea etiam quando Deo offert ſuæ humilitatis ſacrificium, addat ſalem, id eſt diſcretionem, quæ non aliud eſt quàm prudens judicatio, quid, quantum, cui, quali, quando, & ubi conveniat ad ipſius profectum. De juſtis loquens B. Greg. ho. 34. in Evang. *Præponant ſibi in animo ipſos plerumque quos corrigunt, meliores exiſtimant eos quos judicant. Quod videlicet agentes, & per diſciplinam ſubditos, & per humilitatem cuſtodiunt ſemetipſos*.

In eadem reſp. codices noſtri ann. 1479. 1509. 1512. conſentiente textu Cajetani, ſic habent: *Poteſt homo ſecundùm interiorem actum animæ alteri ſe ſubjicere, ſine hoc quòd occaſionem habeat* (ille alter) *alicujus, quod pertineat ad detrimentum ſuæ ſalutis*.

Articulus IV.

Humilitas eſt pars potentialis temperantiæ.

ART. 4. probat, Humilitatem eſſe partem potentialem temperantiæ. Quia in aſſignandis partibus virtutum præcipuè attenditur ſimilitudo quantùm ad modum virtutis principalis; modus autem virtutis temperantiæ eſt refrænatio impetus alicujus paſſionis, & in hoc modo convenit humilitas, quæ refrenat motum ſpei tendentem in ardua; ergo humilitas eſt pars temperantiæ. Quia tamen ſub temperantia immediatè continetur modeſtia, & ſub modeſtia humilitas; ideò humilitas eſt immediatè pars modeſtiæ, temperantiæ verò mediante modeſtia.

In reſp. ad 2. ait, humilitatem eſſe in appetitu iraſcibili tamquam in ſubjecto, quia verſatur circa bonum arduum: ac nihilominus temperantiæ, cujus ſubjectum eſt vis concupiſcibilis, ipſa humilitas ponitur pars propter convenientiam in modo formali virtutis.

Quæſt. Reſp.

Petes: Quo modo ergo vera eſt humilitas in Angelis, cum in eis non ſit vis aut concupiſcibilis aut iraſcibilis, 1. p. q. 59. art. 4. Reſp. Quamvis in Angelis non ſit appetitus ſenſitivus, ac per conſequens nec vis iraſcibilis propriè dicta; eſt tamen in illis appetitus intellectivus ſeu voluntas: hæc autem diſtingui poteſt in iraſcibilem & concupiſcibilem, non ſicut in duas potentias, quomodo appetitum ſenſitivum dividit B. Thom. 1. p. q. 81. art. 2. ſed ſicut in diverſos modos ſeu rationes, ſub quibus una & eadem potentia fertur in diverſa objecta. Nam voluntas poteſt dici iraſcibilis, prout vult impugnare malum, non ex impetu paſſionis, ſed ex judicio rationis: poteſt etiam dici concupiſcibilis quatenus ex judicio rationis deſiderat bonum, 1. p. q. 82. art. 5. ad 2.

Eſt er-

Eſt ergo in Angelis bonis humilitas, ſicut in malis eſt ſuperbia, ſedem habens in voluntate tamquam in ſubjecto. Vide q. ſeq. art. 3. c.

Articulus V.

Humilitas non eſt omnium virtutum potiſſima.

ART. 5. oſtendit, Humilitatem non eſſe omnium virtutum potiſſimam. Quia Theologicæ, cùm habeant Deum pro objecto, ſunt potiores: ſimiliterque virtutes intellectuales, cùm directè valeant ad benè ordinandam rationem hominis, in cujus bono ordine conſiſtit virtus humana: ac inſuper juſtitia, præſertim legalis, quæ facit appetitum, eſſe juxta rationem benè ordinatum univerſaliter, potior eſt humilitate.

Poſt has verò ſequitur humilitas tamquam cæteris potior, quia quod unaquæque cæterarum facit in certa quadam materia: id facit humilitas univerſaliter, hominem ſcilicet eſſe benè ſubjectum ordinationi tum rationis tum appetitus quantum ad omnia, ut promptus ſit ad ſe illi ordinationi conformandum.

Petes: An humilitas etiam præcellat obedientiam? Reſp. Non videri. Tum quòd obedientia benè ordinet affectum ad totam legem, ipſum legi ſubjiciendo: humilitas autem non conformat nos legi formaliter. Tum quòd B. Th. non intendat præferre humilitatem juſtitiæ, ut ex corp. & reſp. ad 1. patet: obedientia autem eſt pars juſtitiæ.

Qu. reſt. Reſp.

In reſp. ad 2. declarat, humilitatem rectè dici fundamentum ædificii ſpiritualis, differenti tamen ac inferiori modo quàm ſit Fides. Humilitas enim eſt prima per modum removentis prohibens, quoniam expellit ſuperbiam, & reddit hominem ſubditum ac veluti aptum ad influxum gratiæ recipiendum, in quantùm evacuat inflationem ſuperbiæ. Unde Jac. 4. dicitur quòd *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam*. Fides autem eſt directè prima virtutum, eò quòd per eam fiat primus acceſſus ad Deum, dicente Apoſtolo ad Heb. 11. *Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & quòd inquirentibus ſe remunerator ſit*. Conferantur quæ diximus qu. 4. art. 7. & qu. 23. art. 8.

Humilitas quomodo ſit fundamentum.

Quæ cùm ita ſint; humilitatem tamen eſſe & ad ſalutem neceſſariam & virtutem valde commendabilem ex Scripturis & Patribus notiſſimum eſt. *Diſcite à me*, ait Chriſtus Matth. 11. *quia mitis ſum & humilis corde*: &c. 18. *Niſi converſi fueritis & efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum*. Iſa. 66. dicit Dominus: *Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum* (humilem dixerunt 70. & ita paſſim citant Veteres) *& contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos?* Hinc Baſilius Conſtit. Monaſt. c. 17. *Humilitas tutiſſimus eſt virtutum omnium theſaurus*. Author ſer. de Nativ. Chriſti apud Cyprianum: *Hic eſt primus religionis introitus, ſicut in Mundum primus Chriſti ingreſſus: ut quicumque piè vult vivere, humiliter de ſe ſentiat, neque ſupra ſe in mirabilibus ambulare præſumat. Fundamentum ſanctitatis ſemper fuit humilitas, nec in cælo potuit ſtare ſuperba ſublimitas*. Bernad. lib. 5. de Conſid. cap. 14. *Virtutum bonum quoddam ac ſtabile fundamentum, humilitas: nempe ſi nutet, illa virtutum aggregatio non niſi ruina eſt*. Et Aug. epiſt. 56. *Si interrogares, & quoties interrogares de præceptis Chriſtianæ religionis, nil me aliud reſpondere niſi humilitatem liberet*. Quod quo ſenſu ſit accipiendum; ex verbis ibidem præcedentibus patet: *Non quòd alia non ſint præcepta quæ dicantur, ſed niſi humilitas omnia quæcumque benefacimus & præceſſerit, & comitetur, & conſecuta fuerit, & propoſita quam intueamur, & appoſita cui adhæreamus, & impoſita quæ reprimamur; jam nobis de aliquo bono facto gaudentibus, totum de manu extorquet ſuperbia. Vitia quippe cætera in peccatis: ſuperbia verò etiam in rectè factis timenda eſt, ne illa quæ laudabiliter facta ſunt, ipſius laudis cupiditate admittantur*. Legendus eſt B. Hier. epiſt. 27. c. 7. ubi humilitatem vocat primam virtutem Chriſtianorum: epiſt. 45. ubi Chriſtum dicit humilitatis Magiſtrum; & in Prol. ſup. Mich. Item Chryſoſtomus, de Verb. David. *Qui ſum ego*, tu. 1. & ho. 3. 15. 48. in Matth. Greg. lib. 23. mor. c. 13. hom. 7. in Evang. lib. 1. Dialog. cap. 2. & in 3. Pſalm. pœniten. & Caſſian. lib. de ſpir. ſuperb. cap. 32.

Articulus VI.

Duodecim gradus humilitatis.

ART. 6. explicat, Duodecim gradus humilitatis convenienter tradi à S. Benedicto ſuæ Regulæ cap. 7. Quia primo loco ponitur id, quod pertinet ad humilitatis radicem, ſcilicet timere Deum: deinde gradatim ea recenſet, quibus tandem pervenitur ad hoc, ut aliquis non ſolùm corde ſed etiam corpore ipſiſque externis operibus humilitatem ſervet & exerceat. Sciendum ergo, quòd B. Benedictus illos gradus ſtatuit ſecundùm eum ordinem, quo humilitas ab interioribus ad exteriora progrediens primò moderatur animum in majoribus, deinde in minoribus, donec ad minima quæque pertingat. Et cùm ad perfectam humilitatem, præſertim Religioſorum, tria requirantur: Primum benè Deo ſubjici: Secundùm benè ſubjici Superioribus: Tertium benè eſſe ordinatum ad æquales & inferiores; horum primum fit in primo & ſecundo gradibus; ſecundum in tertio, quarto, quinto, ſexto; Tertium in ſex reliquis, ut patere poteſt ipſos gradus ſingulos conſideranti.

Ad humilitatem tria requiruntur.

1. eſt, Dei timorem ſemper habere præ oculis, ſemperque meminiſſe eorum quæ Deus præcepit. 2. Delectari implere voluntatem non ſuam ſed Dei. 3. Pro Dei amore omni obedientia ſe ſubdere Majori. 4. In duris & aſperis non recedere ab obedientia, ſed amplecti patientiam. 5. Omnes cogitationes pravas & mala à ſe in occulto commiſſa, Superiori humiliter confiteri. 6. Omni vilitate & extremitate eſſe contentum, & ad omnia ſe velut operarium malum & indignum judicare. 7. Omnibus ſe viliorem & inferiorem, non ſolùm lingua pronuntiare, ſed etiam intimo cordis affectu credere. 8. commodare ſe communi Regulæ vitando ſingularitatem. 9. Servare taciturnitatem uſque dum interrogetur. 10. non eſſe facilem ac promptum ad riſum. 11. Quando loquendum eſt, leniter ac ſine riſu & clamore verba pauca & rationabilia loqui. 12. Non ſolùm corde ſed etiam corpore humilitatem præ ſe ferre in omni opere, loco, & tempore, tempore, oculis in terram defixis, & capite ſemper inclinato.

Hos duodecim gradus B. Thomas ordine retrogrado recenſet in 1. arg. eum vocans primum ac primo loco ponens, qui apud S. Benedictum eſt ultimus ſive duodecimus: & ſecundo loco nominans illum, qui apud eum eſt undecimus: tertio eum, qui decimus & ſic de cæteris. In corp. verò art. eodem ordine recenſet quo S. Benedictus: illum quem vocavit duodecimum primo loco ponens: quem undecimum ſecundo; & ita conſequenter.

Porrò cùm in reſp. ad 2. ait, quòd *Secundùm hunc ordinem aſſignantur hic humilitatis gradus*, ſecundùm quem homo prius exteriora cohibet, & poſtmodum pertingit ad extirpandam exteriorem radicem; loquitur de ordine quem in dicto 1. arg. ſervaverat, & contra quem arg. 2. propoſuerat. Nam in corp. enumerat eo ordine, quo interiora præcedunt exteriora, qui ordo eſt gratiæ Dei.

Ob. Reſp.

Jam dictis non obſtat, quòd prænominati duodecim gradus non ſint diverſæ ſpecies humilitatis, quia ſalrem ſunt ſub diverſa ratione officia ſive actus & operationes humilitatis, ejuſque ſigna vel indicia: eadem autem ſunt in hoc propoſito, gradus, & officia, vel indicia humilitatis. Et quòd B. Thomas tam latè iſtos gradus accipiat; tum ex doctrina hujus art. poteſt colligi, ubi gradus aliquos diſtinguit quantum ad exteriora ſigna factorum, verborum, & geſtuum; tum ex q. 162 art. 4. ubi loquens de duodecim gradibus ſuperbiæ dicit: *In his autem duodecim gradibus tanguntur non ſolùm ſuperbiæ ſpecies, ſed etiam quædam antecedentia & conſequentia, ſicut etiam ſupra de humilitate dictum eſt*. Refert autem ſe ad præſentem art.

Ob.

Non obſtat etiam, quòd B. Anſel. lib. de Similit. c. 99. cum ſeq. ſeptem ponat gradus humilitatis, & Author Gloſſæ quæ eſt ad c. 3. Matth. ſolùm tres: Aug. autem lib. de ſancta Vig. c. 31. dicat, menſuram humilitatis cuique ex menſura ipſius magnitudinis datam eſſe.

Reſp.

Ad 1. enim cum B. Thom. dici poteſt: Omnes gradus quos S. Anſel. ponit contineri ſub ſexto & ſeptimo enumeratis in 1. arg. prout in reſp. ad 3. declarat: S. autem

Bene-

Benedictus enumerationem graduum ſecit particulariorem quantum ad cæteros gradus, ut magis intelligi poſſint ab iis, qui cum Dei gratia voluerint ad humilitatem pervenire.

Ad 2. Reſp. S. Benedictum deſignaſſe gradus humilitatis, conſiderata ipſius natura, origine, progreſſu, & perfectione: Author verò iſtius gloſſæ conſtituit gradus, non ſecundùm naturam humilitatis, ſed per comparationem ad diverſos hominum ſtatus & ordines, ſecundùm quos aliqui ſunt aliis majores, vel minores, vel æquales. Primum enim gradum ponit, Subdere ſe majori, & non præferre ſe æquali; qui eſt ſufficiens. Secundum, Subdere ſe æquali nec præferre ſe minori; & hic dicitur abondans. Tertium, Subeſſe minori, qui eſt omnis (ideſt perfecta) juſtitia. Et ex his reſponderi poteſt ad 3. Nam neque Auguſtinus loquitur ſecundùm naturam humilitatis; ſed ſecundùm diverſas hominum conditiones.

Petes: Quo modo in ſexto & ſeptimo gradibus à S. Benedicto ponitus ad humilitatem pertinere, quòd quis ſe velut operarium malum judicet, ſeque aliis viliorem & inferiorem credat; cùm viri ſancti, ideoque humiles, legantur ſeciſſe contrarium, velut David Pſal. 17. ubi ſic loquitur: *Retribuet mihi Dominus ſecundum juſtitiam meam, & ſecundum puritatem manuum mearum retribuet mihi: quia cuſtodivi vias Domini, nec impiè geſſi à Deo meo*, & Apoſtolus Paulus 1. ad Corinth. 15. dicit: *Abundantiùs illis omnibus laboravi*: multaque adfert 2. ad Corinth. 10. 11. 12. facientia in ſui commendationem.

Reſp. Sicut unuſquiſque debet propriam imbecillitatem & multiplicem imperfectionem ſuaque peccata ſemper ante oculos habere, & eorum omnium intuitu ſe malum operarium & cæteris viliorem judicare; ac etiam, tempore & loco, verbis id agnoſcere: ita vice verſa, unuſquiſque debet animo recolere dona, quæ à Deo præſertim per ſingularis gratiæ beneficium accepit, ac de iis Deo gratias agere, necnon ſibi de illis in Domino gratulari, ſpecialiter quando impugnatur à puſillanimitate ſeu diffidentia divinæ protectionis, & quando Fidei negotium, vel utilitas Fidelium poſtulat, ut ſuis auditoribus, vel diſcipulis notificet, ſe nihil minus habere præ Pſeudo-apoſtolis, ſed potiùs propter varia divinitus accepta beneficia ſe eſſe ipſis ſuperiorem. Ex his ſimilibuſque rationibus inveniuntur Sancti ſuam juſtitiam, ſuumque profectum, & allatam per eos utilitatem memoraſſe.

Poſſet etiam quæri: Quomodo gradus ſextus, ſeptimus, & octavus non faciant humilitatem mendacem. Verùm facile eſt ſolutionem accipere ex reſp. ad 1. hujus art. & ex iis quæ dicebamus art. 3.

QUÆSTIO CLXII.

De Superbia.

ARTICULUS I.

Utrum ſuperbia ſit peccatum.

SUperbire à ſuperbire dictum nemo dubitat, valetque ſecundum originariam ſignificationem idem quod ſupergredi, ſuperare, & excellere; ita ut de ſe ſit vocabulum medium, quod & in bonam, & in malam partem ſumi poteſt: Unde eſt illud Proverb. 8. *Mecum ſunt divitiæ & gloriæ, opes ſuperbæ*, ideſt magnæ & eximiæ, Iſaiæ 60. ad Sion *Ponam te in ſuperbiam ſæculorum*, ideſt in celſitudinem ſive gloriam & magnificentiam perpetuam. 70. verterunt *Exultationem æternam*; & capit. 61. *In gloria earum ſuperbietis*, ideſt eritis glorioſi, excellentes. Hunc modum ſequitur Author quando in reſp. ad 1. dicit, Omne ſuperexcedens poſſe vocari ſuperbiam.

Cæterum communi uſu factum eſt, & ut ſuperbia & quæ illi ſunt conjugata vix aliter quàm in malum ſumantur; ideoque Ad Art. Reſp. B. Thomas, Superbiam eſſe peccatum. Quia importat aliquid, quod adverſatur rectæ rationi, nimirum quempiam voluntariè ferri ſupra id quod eſt; cùm recta ratio habeat, ut voluntas uniuſcujuſque feratur in id quod eſt ſibi proportionatum, & non in id quod eſt ſupra. Quapropter ſuperbia, de qua in ſequentibus ſermo erit, non nominatus à quolibet exceſſu, ſed ab eo, quo quis ſupergreditur regulam rectæ rationis, quemadmodum in reſp. ad 1. indicat Author, eamque tum hoc tum ſequenti articul. definit, quòd *ſit Inordinatus amor propriæ excellentiæ*. Sciendum autem, quòd hæc inordinatio biſariam poteſt contingere, prout à medio rectæ rationis diſceditur, ſive infra, ſive ſupra eatur. Unus igitur modus eſt per defectum; ut quum aliquis non appetit eam propriam excellentiam, quam juxta dictamen rectæ rationis deberet appetere, ſed nimium viléſcit; ſeque ipſum plus quàm par eſt abjicit; quod eſt vitium humilitati oppoſitum per defectum. Alter modus eſt per exceſſum; ut quando in appetitu propriæ excellentiæ exceditur regula rectæ rationis, ipſaque excellentia magis appetitur quàm deceat. Inordinatio quam B. Th. in definitione ſuperbiæ exprimit, intelligi debet juxta hunc poſteriorem modum, ut & ipſa nominis notio indicat, & ipſe S. Doctor apertè tradit in reſp. ad 2. dicens, quòd *Superbia appetit excellentiam in exceſſu ad rationem rectam*: Et art. 5. in corp. *Superbia propriè reſpuit defectum hujus ſubjectionis* (ſcil. hominis ad Deum) *ſecundùm quod aliquis ſe extollit ſupra id, quod eſt ſibi præfixum ſecundùm divinam regulam vel menſuram*, & q. 8. de Malo art. 2. *Si excellentiam appetit ſecundùm regulam rationis divinitus formatæ; erit appetitus rectus, & ad magnanimitatem pertinet: ſi autem aliquis ab hac regula deficiat; incurret puſillanimitatis vitium: ſi verò excedat, erit vitium ſuperbiæ*. Quid ſuperbia.

Quo circa qui definitionem hanc adſerunt, Superbia eſt nimius amor propriæ excellentiæ; & optimè loquuntur, & ab Authoris noſtri mente nullatenus recedunt. *Amor* aut appetitus (nam nunc unum nunc alterum dicit B. Thomas) hic indifferenter accipitur ſive pro deſiderio ſive pro delectatione, quæ vulgò appellatus complacentia. Quod dicitur *excellentiæ*, accipiendum eſt tam de excellentia quæ in hominum opinione dumtaxat poſita ſit, quàm de illa quæ revera ſubſiſtit: ut manifeſtum eſt ex art. 1. cap. in iſtis verbis: *Ad quam* (propriam excellentiam) *poteſt ordinari omne id quod quis inordinatè appetit*. Quæ enim inordinatè appetuntur, non ad veram excellentiam pertinent ſed ad eam quæ pro tali habetur: itemque ex q. 132. art. 4. ubi diſtinguit excellentiam in rebus divinis, quam quis conſequitur per gloriam quæ eſt apud Deum, ab excellentia in rebus humanis quam conſequitur per gloriam hominum. Alia definitio ſuperbiæ.

Porrò per veram excellentiam præcellit unus alteri; primò virtutibus ipſaque gratia gratum faciente. Secundò, aliqua gratia gratis data. Tertiò, naturalibus vel acquiſitis bonis animi, ingenio, judicio; memoria, ſcientia, vel arte. Quartò, naturalibus vel acquiſitis bonis corporis, fortitudine, pulchritudine, ſanitate, & aliis hujuſmodi. Quintò, bonis externis, nobilitate, potentia, divitiis, dignitate, & ſimilibus. Quæ verò ſolùm eſt putativa excellentia; partim in his iiſdem rerum generibus verſatur, ſed aliter quàm oporteat conſideratis: ex ipſis enim virtutibus ac donis ſumit occaſionem ſuperbiendi, qui ea non fert accepta Deo; partim in rebus quæ non faciunt aliquem revera excellentem, ſed opinativè ſolùm. Et quod in definitione dicitur *amor excellentiæ*, intelligi debet formaliter quatenus excellentia eſt. Qui enim nimium delectatur honoribus, hoc in iis ſpectans quòd honores ſunt; eſt ambitioſus: qui ſupra regulam rectæ rationis amat divitias, quatenus divitiæ ſunt; eſt avarus: ſuperbus verò erit, ſi vel honoribus vel divitiis plus quàm par eſt oblectetur ideo, quia per ejuſmodi excellit. Nam proprium & adæquatum ſuperbiæ objectum eſt excellentia, eaque non ſolùm reſpectiva, ut cùm quiſpiam vult præcellere aliis: ſed etiam abſoluta, ut quando ſimpliciter vult excellere ſuprà quàm recta ratio dictat, ſive interim cogitet de aliis præ quibus velit excellere, ſive non cogitet: quandocumque enim aliquis ſe extollit ſupra id quod eſt ſibi præfixum ſecundùm divinam regulam vel menſuram, quod facere poteſt etiamſi expreſsè non ſe præferat aliis; ſuperbia eſt, art. 5. hujus q. cùm ex eo ſit dicta, quòd ſupergrediatur regulam rationis, hic ad 1. & 2.

Additum fuit *excellentiæ propriæ*, ideſt, quæ primò & per ſe circa perſonam propriam conderetur: quia objectum ſuperbiæ eſt excellentia perſonæ; per ſuperbiam enim ipſa perſona ſe extollit, ſicut per humilitatem ipſa deprimitur, adeò ut ſi quid magnum babeat, vel habere ſe putet ſuperbus in externis bonis, totum ad hoc referat, ut ipſe magni fiat.

Hac ratione diſtinguitur ſuperbia ab ambitione, præſumptione, inani gloria. Ambitioſus enim quærit eacellentiam in dignitate; præſumptuoſus in opere; Inaniter glorioſus in ſama & gloria; ſuperbus autem in perſona. Et iſta excellentia dignitatis eſt proprium objectum ambitionis; ſicut excellentia operis objectum eſt præſumptionis; & excellentia ſamæ vel gloriæ objectum inanis gloriæ. Cæterum, etſi hæc vitia diſtinguantur à ſuperbia; non tamen ab illa tam multum diſferunt, quin ex illa oriantur, ipſamque ſoveant, & ei ſubſerviant.

In reſp. ad 3. obſervandum eſt, virtuti humilitatis per exceſſum oppooi ſuperbiam: per defectum autem vitium quoddam proprio nomine earens, quod quia propinquum eſt puſillanimitati, vocari poteſt puſillanimitas, quatenus inclinat hominem ad viliora quàm juxta rectam rationem doceat: potius tamen videtur boc circumlocutione exprimendum, *Indiſcreta ſui-ipſius abjectio*. Nam puſillanimitas propriè vitium eſt magnanimitati oppoſitum, retrahens homioem à magnis proſequendis vel faciendis, quæ ipſius ſufficientiam ooo excedunt, q. 133.

Articulus II.

Superbia eſt peccatum ſpeciale. ART. 2. probat, Superbiam eſſe peccatum ſpeciale, ſi cooſideretur ſecundùm propriam ſpeciem ſeu naturam quam habet ex proprio objecto: non autem eſſe genus omnium peccatorum. Quia objectum ejus formale non eſt quiddam generale, quod omnium peccatorum objecta comprehendat, ſed aliquid peculiare diſtinctum ab iis rebus, circa quas alia peccata verſantur; eſt enim propriæ perſonæ eacellentia, quemadmodum articulus 1. diaimus. Hine eſt, quòd ſacra Scripiura ſuperbiam aliis peccatis condividit: non verò eam ſacit genus omnium peccatorum. Marci 7. *De corde hominum mala cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, avaritia, nequitia, dolus, impudicitia, oculus malus, blaſphemia, ſuperbia*, 1. Joan. 2. *Omne quod eſt in Mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vita*. Conſerri poſſunt cap. 16. Ezech. v. 49. cap. 1. ad Rom. v. 30. cap. poſterioris ad Timoth. v. 2. cap. 1. ad Titum v. 7. Ea propter Auguſtinus lib. de Nat. & grat. c. 29. contra Pelagium diſputans. *Quærat*, ait, *diligenter, & inveniet in lege multum diſcretum eſſe à cateris peccatum ſuperbia.*

Qua ratione ſuperbia ſit peccatum generale. Nihilominus ſupetbia peccatum generale dici poteſt, non ſecundùm prædicationem, quaſi omne peccatum ſit ſuperbia propriè dicta, ſed quatuor aliis modis.

Primo, ſecundùm cauſalitatem finis, quatenus omne aliud peccatom poteſt ordinari ad finem ſuperbiæ: nam ad propriam excellentiam, ſaltem eam quæ in hominum opinione ſit poſita, poteſt ab animo peccatis corrupto deſtinari quidquid coram aliis malè agit. Sunt enim qui ſe extollunt laudarique volunt, ob res etiam peſſimas, ut *Qui lætantur cum malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis*, Prov. 2.

Secundo, Juxta cauſaliiatem cauſæ efficientis, per accidens tamen & indirectè, in quantùm ſuperbia removet id quod reliqua peccata poteſt prohibere: cùm enim contemnat legem divinam, quæ hominem poteſt à peccato abſterrere, nulium autem ſit peccatum quod per bunc contemptum nequeat committi; ſuperbia cauſare poteſt omnia reliqua peccata tamquam removendo prohibens. *Ad hanc generalitatem ſuperbia pertinet*, ait hic Autbor, *quod omnia vitia interdum ex ſuperbia oriri poſſint*; quamvis non ad eam pertineat quòd omnia vitia ſemper ex ea oriantur.

Tertio modò ſuperbia dici poteſt peccatum generaſe quoad eſſentiam & attributionem, ita ut omne peccatum mortale, etiam in individuo ſumptum vocetur ſuperbia, modò non intelligatur eſſe ſuperbia propriè, & formaliter ſive ſecundùm affectum, ſed materialiter, & ſecundùm effectum. Ut enim tradit B. Thomas in reſp. ad 1. & 2. q. 8. de Malo artic. 2. effectus ſuperbiæ eſt transgredi præceptum, atque ita non ſubdi regulæ Superioris: boc autem invenitur in quolibet peccato, præſertim mortali; non omnis tamen qui peccat, etiam mortaliter habet affectum ſuperbiæ, qui eſt contemptus: quia non ſemper peccatur ex contemptu, ſed quandoque ea ignorantia, quandoque ex infirmitate vel alia paſſione. Juxta hunc tertium modum intelligi debent verba SS. Proſperi & Gregorii io arg. 1. & 2. allegata.

Quarto modo ſuperbia dici poteſt peccatum genele ſecundùm objecta materialia, eò quòd excellentia (quæ eſt ipſius objectum formale) in rebus diverſiſſimis poſſit inveniri, aut ſaltem quæri ſeu ſpectari, ut ex fin. reſp. ad 4. & ex reipſa patet. Nam alius nimis amat excellentiam ſuam io honoribus, alius in divitiis, alius in bonis corporis, alius in aliis. Huc pertioent verba S. Greg. lib. 34. Moral. cap. 19. *Sciendum eſt, quod ipſa hæc de qua tractamus elatio alios ex rebus ſecularibus, alios verò ex ſpiritualibus poſſidet. Alter namque intumeſcit auro, alter eloquio, alter infimis & terrenis rebus, alter ſummis cæleſtibuſque virtutibus. Una tamen eademque res ante oculos Dei agitur, quamvis ad humana corda veniens, in eorum obtutibus diverſo amictu pallietur*, &c.

Ex his manifeſtum eſt, meritò B. Thomam docere, quòd ſuperbia ſit peccatum generale, per quamdam redundantiam ſeu influentiam, quam habet univerſalem in omnia vitia, in quantum omnia poſſunt ex illa oriri.

Ex reſp. ad 3. obſervandum eſt, ſuperbiam directè quidem opponi humilitati, & non aliis virtutibus: indirectè verò etiam aliis virtutibus opponitur, in quantum eis ſeu earum actibus abuti poteſt ad ſuum finem; & ſic abutendo ex bonis facit malos. Hinc eſt, quòd ſancti Patres ſiogulariter inculcant, in rectè factis cavendam eſſe ſuperbiam. Gregorius & Iſidorus hic in argumento 3. citati Aug. epiſtola 56. & lib. de Natura & gratia cap. 29.

Articulus III.

ART. 3. docet, Soperbiam eſſe in iraſcibili ſicut in ſobjecto; accipiendo iraſcibile oon præciſè prout eſt pars appetitus ſenſitivi diſtincta à vi coocupiſcibili: nam & in Dæmonibus ſuperbia eſt, quibus ut pote iocorporeis nullus eſt appetitus ſenſitivus; ſed generaliter prout etiam reperitur in appetitu rationali ſive voluntate; ſecundùm ea quæ articulo 4. quæſt. 161. notavimus. Verſatur enim ſuperbia circa bonum arduum, quatenus tale eſt: neque ſolùm circa booum arduum ſenſibile; ſed etiam circa illa quæ ſpiritualia ſunt, & quæ idcirco non pertineot ad appetitum ſenſitivum, ſed ad intellectivum. Superbia eſt in iraſcibili.

Cæterum, quamvis ſuperbia reſideat in appetitu ſicut in ſubjecto; impedit tamen cognitionem: ſpeculativam quidem indirectè, in quantùm ſubtrahit cauſam ſcientiæ, dum ſuperbus recuſat intellectum ſuum Deo ſubjicere, & dedignatur ab hominibus addiſcere: affectivam verò, ideſt eam quæ conjuncta eſt cum veritatis cognitæ amore directè, quia amor quo ſuperbi ſuam excellentiam appetunt vel amplectuntur, excludit amorem excellentiæ, quæ reperitur in veritate, quemadmodum ex verbis Gregorii oſtenditur in reſp. ad 1. Advertendum præterea, quòd ſuperbia cauſam babeat in intellectu: nam ſuperbus majora de ſeipſo exiſtimat quàm revera ſint, & ex hac falſa perſuaſione amor ejus fertur in altiora, quàm ipſi conveniant. Hic ad 2.

Articulus IV.

ART. 4. explicat quatuor ſpecies ſive modos & effectus ſuperbiæ à S. Gregorio poſitos. Quatuor ſpecies ſuperbiæ.

Prima eſt. Quum aliquis putat, ſe à ſeipſo habere bona ſive corporis, ſive animæ ſive naturali, ſive ſupernaturalia; vel cujuſcumque ſint generis. Hæc ſpecies ut & ſubſequentes variis modis poteſt accidere:

Pri-

Primò, Si ſua tantùm opinione bona illa ſibi attribuat, quaſi à nullo ea acceperit. Secundò, Si velit alios ita de illo ſentire, ut exiſtiment, ipſum à ſeipſo habere ſcientiam, fortitudinem, ſanctitatem &c. Tertiò, Si opere externo id ipſum oſtendat, ſic ſe gerens, ac ſi bona quæ habet à ſeipſo haberet, & non à Deo. Quartò, Si cupiat bona aliqua à ſeipſo habere, vel triſtetur quòd ea non ſic habeat.

Secunda ſpecies eſt, quum aliquis agnoſcit quidem ſe à Deo accepiſſe bona quæ habet, ea propriis ſuis meritis attribuit; idque vel apud ſe ita exiſtimando, vel volendo ut alii ſic exiſtiment; vel opere ſic agendo exteriùs perinde ac ſi ex propriis meritis illa haberet; vel deſiderando ſic ea habere, ac dolendo quòd non ex ſuis meritis habeat.

Tertia ſpecies eſt, arrogare ſibi ea bona quæ verè non habet, cujuſcumque ſint generis: & hoc ſive in ſua, ſive in aliorum exiſtimatione, vel opere, vel deſiderio, ſecundùm modos jam ſuperiùs declaratos.

Quarta eſt, velle plus quàm deceat aliis præferri. Cæterum ad hoc ut quiſpiam peccet prima vel ſecunda ſpecie ſuperbiæ, non oportet quòd in mente habeat iſtud aut ſimile judicium, Quædam bona ſunt quæ à Deo non procedunt ſed à meipſo; vel Gratia datur ex meritis; ſic enim eſſet hæreticus: ſed ſatis eſt quòd bona apprehendat tamquam ſua, vel tamquam per merita propria ſeu induſtriam ſuam acquiſita; aut quòd de illis glorietur perinde ac ſi illa haberet à ſe vel ſuis meritis. Neque enim neceſſe eſt, quòd judicium rationis in univerſali ſit erroneum: ſed ſufficit quòd in particulari; quemadmodum in reſp. ad 1. ſignificat B. Thomas.

Quòd autem prædictas ſpecies vocavimus effectus ſuperbiæ; id propterea eſt, quia dum voluntas, quæ hujus peccati ſubjectum eſt, per vitioſum ſuperbiæ affectum eſt corrupta; in conſortium corruptelæ trahit rationem, ac ejus particulare judicium pervertit. Nam propter inordinatum amorem excellentiæ fit, quòd corrumpatur in particulari judicium rationis, ut aliquis ita præſumat de ſe ipſo tamquam bonum aliquod à ſe poſſit habere, aut ex meritis propriis; utque velit ſingulariter videri; quemadmodum tradit Author quæſt. 8. de Malo articulus 4. in reſp. ad 1. & 4. Nec obſcurè hic ad 1. ſignificavit: dicens: *Quòd aliquis ex inordinato appetitu propriæ excellentiæ, ita de bonis ſuis glorietur, ac ſi ea à ſe haberet vel ex meritis propriis; pertinet ad ſuperbiam*: his enim verbis docet, illum inordinatum appetitum propriæ excellentiæ, in quo conſiſtit ratio ſuperbiæ, eſſe cauſam ſequentis illius gloriationis.

Adversùs quatuor illas ſpecies ſuperbiæ Scriptura clamat: contra primam quidem 1. ad Cor. 4. *Quid habes quod non accepiſti, ſi autem accepiſti quid gloriaris quaſi non acceperis*; & Jac. 1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum.*

Contra ſecundam *Gratia eſtis ſalvati per Fidem: & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt, non ex operibus ut ne quis glorietur*, ad Ephes. 2. *In hoc eſt charitas, non quaſi nos dilexerimus Deum; ſed quoniam ipſe prior dilexit nos*, 1. Jo. 4.

Contra tertiam, Iſai. 16. *Audivimus ſuperbiam Moab, ſuperbus eſt valde: ſuperbia ejus, & arrogantia ejus, & indignatio ejus, plus quàm fortitudo ejus.* Hierem. 48. *Ego ſcio, ait Dominus, jactantiam ejus, & quòd non ſit juxta eum virtus ejus*, Apoc. 3. *Dicis: quòd dives ſum, & locupletatus, & nullius egeo: & neſcis quia tu es miſer & miſerabilis, & pauper, & cæcus & nudus.*

Contra quartum agitur Lucæ 1. ubi occaſione Phariſæi ſe efferentis ſupra Publicanum dicitur; *Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur*. Hoc modo peccavit Lucifer, qui præ aliis extollere ſe volens, Iſai. 14. dicebat: *Super aſtra cœli exaltabo ſolium meum*: In hac arrogantiæ quarta ſpecie ait Gregorius lib. 23. Moral. cap. 7. *crebro humanus animus labitur, ut id quod habet, habere ſe ſingulariter glorietur. In qua tamen ſimilitudini diabolicæ vicinius appropinquat* &c.

In reſp. ad 4. duodecim gradus humilitatis recenſet, ordinem retrogrado, ſicut fecerat q. 161. art. 6. in arg. 1. eiſque duodecim gradus ſuperbiæ opponit: per gradus non tantùm ſpecies intelligens, ſed etiam ea quæ ſuperbiam antecedunt vel conſequuntur. Hi autem gradus ſunt, *Curioſitas, Animi levitas: Inepta lætitia, Jactantia, Singularitas, Arrogantia, Præſumptio, Defenſio peccatorum, Simulata Confeſſio, Rebellio, Libertas, Peccandi conſuetudo.*

Articulus V.

Art. 5. probat, Superbiam eſſe peccatum ex genere ſuo mortale. Quia radix ſuperbiæ conſideratur in hoc, quòd homo aliqualiter non ſubjicitur Deo & regulæ ipſius: manifeſtum eſt autem, quòd hoc ipſum non ſubjici Deo habet rationem peccati mortalis; hoc enim eſt averti à Deo. Hinc ad Rom. 1. *ſuperbi* numerantur inter eos qui digni ſunt morte. Eſt autem de facto peccatum mortale.

Primò, Si quiſpiam ita amet propriam excellentiam ut formaliter ac directè recuſet ſubeſſe Deo vel ipſius legi.

Secundò, Si deliberata voluntate incurrat unam ex quatuor ſpeciebus ſeu modis ſuperbiæ ex B. Gregorio ſupra memoratis: ita tamen ut tertium & quartum tunc demum putemus eſſe mortales, quando fuerit res magni momenti.

Tertiò, Si cum gravi Dei irreverentia, vel notabili damno, aut contemptu proximi incurrat aliquam ex iiſdem illis ſpeciebus, non quidem expreſsè & in propria forma; ſed tamen æquivalenter ac virtute juxta Navarrum cap. 23. num. 8. Toletum lib. de Septem pecc. mort. cap. 4. aliàs verò quando ſuperbia vera quidem eſt ſed imperfecta, ſive propter imperfectionem actus non plenè deliberati, ſive propter materiæ parvitatem; ſolùm eſt peccatum veniale; maximè tamen noxium ac periculoſum, partim quia plurimùm impedit bona ſpiritualia; partim quia eſt radix multorum malorum.

Articulus VI.

Superbia ut ſit graviſſimum peccatum. Art. 6. docet, Superbiam ſecundùm genus ſuum eſſe graviſſimum peccatorum, ſpectando id quod in quod in unoquoque peccato mortali eſt formale & completivum, ſcilicet averſionem à Deo. Quia in aliis peccatis homo avertitur à Deo, vel propter ignorantiam, vel propter infirmitatem, ſive propter deſiderium cujuſcumque alterius boni: in ſuperbia verò (quæ nimirum eſt completa & perfecta) avertitur à Deo prorſus voluntariè & directè; Nolle enim Deo ejuſve regulæ ſubjici, eſt directè voluntatem avertere ab ejus ſubjectione. Et adeò in ſuperbia excellit iſta averſio, ut aliis peccatis, tametſi gravibus, peculiarem addat gravitatem: nam Infidelitatis peccatum v. g. ex eo redditur gravius, ſi ex ſuperbo contemptu procedat quàm ſi ex ignorantia vel infirmitate. Si verò ſuperbia conſideretur ex parte converſionis; non eſt graviſſimum peccatorum, quum celſitudo ſive excellentia, ad quam ſuperbus inordinatè convertitur, non habeat maximam repugnantiam ad bonum virtutis.

Si quæras: An ſuperbia ſit ſimpliciter maximum omnium peccatorum? Reſp. Non eſſe. Odium namque Dei gravius eſt, ſecundùm ea quæ dicuntur quæſt. 34. artic. 2. cùm per ſe & ex ratione ſui objecti importet averſionem à Deo, quam ſuperbia non per ſe ſeu ex ratione ſui objecti importat, ſed aliundè.

Neque refert, B. Thomam hic dicere, quòd averti à Deo & ejus præceptis per ſe ad ſuperbiam pertineat. Quia non dicit, pertinere ad eam per ſe ex parte objecti ſuperbiæ, ſed intelligendum eſt *per ſe*, quia in peccato ſuperbiæ completæ averſio à Deo eſt per ſe volita, hoc ipſo quo proprius talis ſuperbiæ actus eſt, nolle Deo & ejus regulæ ſubjici. Et in omnibus quidem peccatis mortalibus reperitur averſio à Deo, etiam in illis quæ non habent Deum pro objecto: quia tamen in ejuſmodi peccatis averſio illa potiùs eſt volita ex conſequenti & per accidens quàm per ſe: in ſuperbia verò eſt volita per ſe; idcirco ſuperbia eſt graviſſima ex parte averſionis

reſpectu omnium peccatorum, quæ non importaut averſionem ex ratione ſui objecti, ſed tamen eam important.

Articulus VII.

ART. 7. docet, Superbiam eſſe primum omnium peccatorum: Partim quia Eccleſiaſtici 10. vocatur *Initium omnis peccati*. Partim quia eſt principium omnium peccatorum ex parte averſionis à Deo; quoniam hæc per ſe ad ſuperbiam pertinet: ad cætera verò peccata, ſolùm ex conſequenti. Ad cætera, inquam, quibus illa averſio non ex parte objecti convenit; ſed aliundè.

Ad pleniorem horum intelligentiam obſervandum eſt, ſuperbiam eſſe primum omnium peccatorum, non tantùm completa averſione quam modo diximus, ſed inſuper tempore, & cauſalitate. Tempore: quia in tota rationali creatura ſive Angelica ſive humana, atque adeò in toto Mundo peccatum ſuperbiæ fuit primum; Lucifer enim & Angeli ejus hoc omnium primum peccaverunt, quòd ſuam excellentiam nimis appetendo, inordinatè voluerint eſſe ſimiles Deo, & ſupra reliquos ſe efferre, p. par. quæſt. 63. art. 2. & 3. In humano quoque genere primum peccatum fuit ea ſuperbia, de qua ſequenti quæſt. artic. 1. & 2. idque ſignificant Scripturæ, Eccleſiaſtici 10. *Initium omnis peccati eſt ſuperbia*: Et Tobiæ 4. *Superbiam nunquam in tuo ſenſu, aut in tuo verbo dominari permittas: in ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio*. Cauſalitate prima eſt ſuperbia, non quòd omnia peccata ſemper ex ea oriantur, ſed quia quodlibet peccati genus ex illa natum eſt oriri, ſecundùm ea quæ hic ad 1. dicuntur, & quæ artic. 2. novimus.

Poſſet his opponi, quòd Apoſtolus 1. ad Tim. 6. dicat, cupiditatem ſeu avaritiam eſſe radicem omnium malorum. Verùm hoc non ita eſt accipiendum, quaſi avaritia ſit omnium malorum prima quantum ad originem, quod nunc de ſuperbia diximus: ſed quia omne genus ſcelerum & miſeriarum ex ea velut ex radice natum eſt oriri. Vide 1. 2. q. 84. art. 1.

Articulus VIII.

ART. 8. declarat Quoſdam ponere ſuperbiam inter vitia capitalia, quoſdam non ponere, ſed eam velut matrem ac reginam ſupra illa conſtituere; & utroſque rectè, diverſa ratione. Videantur quæ diximus q. 132. art. 4.

QUÆSTIO CLXIII.

De peccato primi hominis.

OCcaſione eorum, quæ de ſuperbia in genere dixit Author quæſt. ſup. attexit nunc duas quæſtiones de ſuperbia in particulari ejuſque pœnis plurimùm conducentes ad intelligentiam hiſtoriæ Gen. 3. Quærit autem

Articulus I.

Utrùm primum hominis peccatum fuerit ſuperbia.

VIdetur quòd non. 1. Quoniam Eva priuſquam ſuperbiret, mentita eſt dicens cap. 3. Geneſ. Deum præcepiſſe ne tangerent lignum, quod erat in medio Paradiſi, cùm Deus c. 2. ſolùm dixiſſet: *De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas*. Videtur præterea commiſiſſe Infidelitatem, quando dubitanter locuta eſt *Ne fortè moriamur*: cùm Deus aſſeveranter dixiſſet *Morte morieris*. Demum autem poſt omnem hunc mulieris ſermonem ſerpens ea locutus invenitur, quæ ad ſuperbiam excitarent.

2. Primum Adami peccatum fuit inordinatus amor ſuæ ſociæ, quo magis cupivit illi placere comedendo fructum vetitum, quàm ſervare Dei mandatum: cùm enim Deus eum argueret; reſpondit: *Mulier quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi de ligno, & comedi*; quaſi diceret, amore ſociæ quam mihi dediſti inductus, ejus petitioni conſenſi ut comederem: quam reſponſionem eſſe veram, ſignificare videtur Deus poſtea replicans: *Quia audiſti vocem uxoris tuæ, & comediſti*. &c. Hinc Auguſt. lib. 14. de Civit. cap. 11. *Credendum eſt, illum virum ſuæ fœminæ, uni unum, hominem homini, conjugem conjugi, ad Dei legem tranſgrediendam, non tamquam verum loquenti credidiſſe ſeductum, ſed ſociali neceſſitudine paruiſſe*. Et lib. 11. de Gen. ad lit. c. 42. ſcribit, quòd Adam noluit contriſtare Evam, non carnis victus concupiſcentia, ſed amicabili quadam benevolentia.

3. Primum peccatum Adæ non fuit ex amore ſui; ergo non fuit peccatum ſuperbiæ; ſuperbia namque importat nimium ſui amorem. Ant. probatur ex differentia inter Angelum, & hominem. Nam Angelus primò intelligit ſe, ideoque potuit primò peccare per ſuperbiam, nimium ſe amando: homo autem priùs intelligit alia objecta ſenſibilia, quàm ſe; & ideo non potuit primò peccare ex nimio amore ſui.

4. Fides eſt initium juſtitiæ; ergo Infidelitas videtur eſſe initium injuſtitiæ & tranſgreſſionis: ac proinde primum peccatum debuit eſſe Infidelitas.

Reſponſio B. Thomæ communiter recepta eſt: Primum primi hominis peccatum fuiſſe ſuperbiam. Quam reſponſionem non de ſolius Adami ſed etiam de Evæ primo peccato eſſe intelligendam manifeſtum eſſe poteſt; tum ex probatione quam adfert; tum ex reſponſionibus ad arg.

Prob. 1. eſt Quoniam Scriptura Eccleſiaſtici 10. dicens, *Initium omnis peccati eſſe ſuperbiam*, loquitur de primo hominis peccato; præcedit enim: *Initium ſuperbiæ hominis apoſtatare à Deo*; ſed & Tobiam, quando cap. 4. inſtruit filium, ne in ſe admittat ſuperbiam, dicitque, *In ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio*; de hominum peccato & perditione loqui ſatis certum eſt.

Prob. 2. peti poteſt ex ſanctis Patribus. Auguſtinus lib. 14. de Civit. Dei cap. 13. *Non* (inquit) *ad malum opus perveniretur præceſſiſſet mala voluntas. Porro malæ voluntatis initium quod potuit eſſe niſi ſuperbia? Initium enim omnis peccati ſuperbia eſt*. Enchiridii cap. 45. plura recenſens quæ in uno primi hominis peccato continebantur; primo loco ponit ſuperbiam. Concio. 11. in Pſalm. 118. *Primi*, inquit, *homines per ſerpentem decepti, & dejecti non fuiſſent, niſi plus quam acceperant habere; & plus quam facti fuerant eſſe voluiſſent. Hoc quippe ille promiſerat dicens, eritis ſicut Dii*.

Ambroſ. ſer. 14. in Pſal. 118. *Superbia hominem primò dejecit. Quapropter dum plus volumus, etiam quod minus eſt ſolemus amittere*. Et lib. 4. in cap. 4. Lucæ: *non Evam cibus flexerat, non mandatorum deſtituerat oblivio, ſed promiſſio honoris ambitio illecebroſa decepit*.

S. Gregor. lib. 34. Moral. cap. 17. poſt allatam ex Eccleſiaſtico Scripturam, *Omnis peccatis initium ſuperbia*, ſubdit: *per hanc enim ipſe* (Diabolus) *ſuccubuit, per hanc enim ſe ſequentem hominem ſtravit. Eo etenim ſalutem noſtræ immortalitatis impetiit, quo vitam ſuæ beatitudinis extinxit*.

S. Proſp. lib. 2. de Vita contempl. cap. 19. de primis parentibus ſcribit, quòd *non desererent Deum, niſi ſuperbirent, & ſimilitudinem Dei miſerabiliter appetiſſent*. Eademque eſt ſententia ſanctorum, Chryſoſtomi hom. 16. in Geneſ. Leonis ſer. 5. de Nat. Bernardi ſer. 1. de Adv. & plurium aliorum. Quæ & rationibus confirmari poteſt.

Prima, Peccatum quod conſiſtit in appetitu boni ſpiritualis ſupra ſuam menſuram eſt ſuperbia: ſed primum hominis peccatum fuit in hoc, quòd appetiit bonum ſpirituale ſupra ſuam menſuram; ergo primum hominis peccatum fuit ſuperbia. Major clara eſt. Nam ejuſmodi appetitus eſt nimius appetitus propriæ excellentiæ Min. probatur Quia ibi eſt primum peccatum, ubi eſt prima inordinatio: atqui inordinatio prius invenitur in actu interiori, quàm in exteriori; inter motus autem internos prior eſt ille qui circa finem, quàm qui circa media verſatur: nam media appetuntur propter finem: ibi ergo fuit primum peccatum hominis, ubi potuit eſſe primus motus in finem inordinatus: ſed homo non potuit

tuit primò appetere bonum ſenſibile inordinatè, quia ſic erat coſtitutus, ot in eo nulla eſſet rebellio carnis ad ſpiritum, ex qua conringir, quòd appetitus ſenſitivus præter ordinem rationis tendat lo bonum ſenſibile; relinquitur ergo, quòd prima inordinatio appetitus humani fuit ex hoc, quòd bonum ſpirituale ſupra ſuam menſuram appetierit.

2. Diabolus voluit homioem trahere in ruinam per illud peccatum, per quod ipſe primùm ceciderat: cecidit autem per ſuperbiam; 1.p.q.63.art.2.ergo etiam hominem voluit primò io ſuperbiam trahere. Confirmatur, *Quando verbis ſerpentis crederet mulier à bona atque utili re ſe fuiſſe prohibitos, niſi jam ineſſet menti amor ille propriæ poteſtatis, & quædam de ſe ſuperba præſumptio*; ait Auguſt. lib. 11. de Gen. ad lit. c. 30. Quæ verba non ſic eſſe intelligenda, quaſi ſuperbia præceſſerit ſuaſionem ſerpentis, ſed quia ſtatim poſt ſuaſionem ſerpentis invaſit mentem ejus elatio ex qua conſecutum eſt, ut crederet verum eſſe quod Dæmon dicebat; rectè monet B. Th. hic ad 4. Quapropter omnino exiſtimandum eſt, mulierem tunc cœpiſſe in ſuperbiam efferri, atque adeò peccare, quando ſerpentinum illud audivit *Eritis ſicut Dii ſcientes bonum & malum*: Adam verò in ſimilem ſuperbiam elatus eſt, quando eamdem promiſſionem referente uxore ſua, audivit, nimirum ſi ex fructu illius arboris comederent, fore ipſos Deo ſimillimos excellentia poteſtatis & ſcientiæ, ut proinde utriuſque animus exarſerit cupiditate illius excellentiæ conſequendæ. Unde ſuperbiam hanc Deus poſtea improperavit Adamo, quando per ironiam Geneſ. 3. dixit: *Ecce Adam quaſi unus ex nobis factus eſt ſciens bonum & malum*: arguens ſcil. eum expetitæ illius excellentiæ, qua Deo aſſimilaretur. His conformiter B. Thomas in reſp. ad 2. ſcribit, quòd primum motivum ad peccandum fuerit ſuaſio ſerpentis, qui dixit, *Aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dii*. Et rurſum artic. 2. *Primus homo peccavit principaliter appetendo ſimilitudinem Dei quantum ad ſcientiam boni & mali, ſicut ſerpens ei ſuggeſſit*.

Ob. Si objicias: B. Thomam 1. 2. q. 89. artic. 3. ad 2. dicentem, quòd mulier ſtatim ad mentionem præcepti à ſerpente ſactam illis verbis *Cur præcepit vobis*
Resp. *Deus* in elationem erupetit. Reſp. Ipſum non hoc dicere: ſed quòd *ex hoc ſolo in quamdam aliam elationem erupit, quod præcepti mentionem, à ſerpente audivit*. *In quamdam*, ioquit, *aliam elationem*; quia videlicet primò elata eſt in ſuperbiam, volens eſſe ſimilis Deo: poſtea verò recordata verbi ſerpentini *Cur præcepit*, in aliam elationem erupit *quaſi nolens ſub præcepto contineri*.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. Aſſ. Neque enim mentita fuit mulier, cùm referens Dei præceptum addidit *Et ne tangeremus illud*, quia tactum intellexit, quo fructus decerperetur ad edendum: hunc autem tactum eodem præcepto fuiſſe prohibitum quo prohibitus erat eſus, nemini dubium eſt. Quamquam oec deſint, qui ſimplicem tactum putent fuiſſe vetitum, tametſi Scriptura hoc non referat, ot tantò longiùs abeſſent à periculo comedendi. Quod etiam dixit, Eva, *Ne fortè moriamur*, non dubitando dixit, ſed potiùs aſſerendo quòd morerentur, ſi de ligno vetito comederent. Voculam enim *fortè* in Scriptura frequenter non eſt dubitantis ſed aſſerentis, idem valens quod *utique, certè, haud dubiè*: ut Matth. 11. *Fortè manſiſſet uſque in hunc diem*: Joan. 4. *Forſitan petiiſſent ab eo*. Ac proinde ſenſus verborum mulieris eſt; ne certè moriamur; aut ne fortè comedamus, & comedentes certò deinde moriamur.

Sic dicas: In verbis ſerpentis priùs audiit *Nequaquam moriemini* quàm *eritis ſicut Dii*; ergo mulierem primò putaſſe, quòd non eſſet moritura etiamſi comederet. Reſp. Neg. Conſ. Quia quod prius ſonat in verbis, non prius erat in intentione tentantis, qui primò intendebat inducere mulierem ad appetitum ſcientiæ, menſuram ſuam excedentis, quod & fecit.

Ad 2. etiam Neg. eſt Aſſumpt. Fuit quidem in Adam inordinatus amor uxoris, & hic amor præceſſit illam apertam inobedientiam, qua præceptum de fructu arboris non comedendo, fuit tranſgreſſus, ſed non præceſſit ſuperbiam interiorem. *Si enim voluntas in amore ſuperioris immutabilis boni (à quo illuſtrabatur ut videret, & accendebatur ut amaret) ſtabilis permaneret; non inde ad ſibi placendum averteretur, & ex hoc intenebreſceret, & frigeſceret, ut vel illa verum crederet dixiſſe ſerpentem, vel ille Dei mandato uxoris præponeret voluntatem*, ait Aug. lib. 14. de Civit. 13.

Sed objicies: Auguſt. docere lib. 11. de Geneſi ad litteram cap. 42. quòd Adam, quando uxori conſenſit ad edendum fructum vetitum, oondum ſenſerat concupiſcentiam io membris; ergo necdum amiſerat ionocentiam, ac per conſequens nondum ſuperbiæ peccatum commiſerat. Reſp. Neg. Conſ. Non enim dicit Auguſt. quòd Adam oecdum habebat concupiſcentiam, ſed quòd eam necdum ſenſerat: ineſt autem concupiſcentia, quamvis oon ſentiatur. Habebat ergo concupiſcentiam, ſed nondum ſentiebat in membris, quia conveniebat, ut quando interiùs peccabat, interius puniretur per vitium concupiſcentiæ, inficientis vires animæ; quando autem peccatum conſummaret exteriùs, etiam puniretur per apertam membrorum rebellionem, quam & Eva tunc demum ſenſit, poſtquam fructum vetitum viro porrexit.

Ad 2. Neg. Anteced. Quamvis enim regulariter homo prius intelligat alia objecta ſenſibilia quàm ſe; ideoque non ita faciliè poſſit primò peccare ex cognitione ſui, ſi ſola motiva interiora adſint, ſicut Angelus: nihil tamen vetat, quominus ab externo ſuaſore fuerit ei primò propoſitum objectum ſuperbiæ, atque ita nimiam excellentiam ſibi appetendo peccaverit, priuſquam alicui alteri peccato conſenſiſſet.

Ad 4. Neg. C. Quoniam quod primum eſt in ædificatione, ultimum eſſe ſolet in reſolutione; ideoque ex eo quòd Fides initium eſt ac fundamentum juſtitiæ, potius ſequitur, eam in deſtructione juſtitiæ non primam, ſed poſtremam auferri.

Peres: Quare primum peccatum mulieris non fuit, quòd ſerpentem loquentem audierit eique reſponderit? Reſp. Quia hoc ipſi peccatum non fuit, ſed in eo demum quòd verbis ejus ſe vinci permiſerit. Cùm enim vir fortis ac prudens cum inſidiatore ioquitur; non in eo peccat quòd loquatur, ſed io eo quòd non gerat ſe ut virum fortem ac prudentem decet, ſinatque ſe vinci. Quæſt.
Resp.

Ex his manifeſtum eſt, utriuſque, hoc eſt & Adami & Evæ 1. peccatum fuiſſe ſuperbiam: ſed quoniam illud peccatum in utroque habuit plura conjuncta; obſervandum eſt.

2. peccatum Evæ fuiſſe, quòd crederet vera eſſe quæ ſerpens ſuggerebat, ſcilicet Deum prohibuiſſe ligni eſum, *Ne ad ejus ſimilitudinem pervenirent*; hic ad 4. & apertiùs art. 4. corp. *tamquam hoc tantum bonum creaturæ ſuæ creator inviderit*; Aug. lib. 1. de Gen. ad lit. cap. 42.

3. ejus peccatum fuit gula, ſeu nimius appetitus quo fructu ſibi prohibitum edere deſideravit: poſtquam enim ſerpenti credidit divinam ſimilitudinem promittenti, *Vidit* mulier *quòd bonum eſſet lignum*, ſeu arboris illius fructum, *ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuque delectabile*, & ſic illecta fuit ad comedendum. Movebatur tamen Eva ad edendum, non tam vel bonitate vel pulchritudine fructus, quàm cupiditate excellentiæ, quam ſibi obventuram credebat illo manducato, hic ad 2.

4. Evæ peccatum fuit, ipſa actualis prohibiti fructus manducatio, atque adeò ſpecialis inobedientia, quæ tantò gravius fuit peccatum, quantò præceptum illud erat obſervatu facilius primis noſtris parentibus, in ſtatu naturæ integræ coſtitutis; & quibus omnia alia alimenta abundè ſuppetebant. Et hic demum fuit conſummatio tranſgreſſionis præcepti illius poſitivi, quo ab eſu fructus ligni iſtius noſtros parentes Deus arcuerat, propoſita mortalitatis pœna. Quòd autem iſta inobedientia non potuerit eſſe primum omnium peccatorum hominis, ſed ex ſuperbia ortum habuerit; hic ad 1. oſtenditur ex eo, quòd homo non elegerit præcepto iſti poſitivo non obedire propter ſe, ſed propter aliud, ſci-

ſcilicet propter excellentiam propriam jam in animo concupitam.

Neque refert, quòd Apoſtolus ad Rom. 5. de primo hominis peccato diſſerens illud vocat inobedientiam. Verè enim fuit inobedientia; partim quia ſuperbia generalis eſt inobedientia; partim quia primum hominis peccatum conſideratum, uſque ad ſui conſummationem, includebat inobedientiam ſpecialem.

5. Evæ peccatum fuit, quòd maritum ſcandalizavit, ſeu ad peccatum induxit.

6. quòd poſtea ſe excuſaverit, rejiciens culpam in ſerpentem, ac dicens: *Serpens decepit me, & comedi*.

Adami verò peccatum ſecundum fuit, inordinatus amor ſuæ uxoris, cui placere maluit præceptum Dei tranſgrediendo, quàm Deo obedire, illud ſervando.

Tertium videri poteſt fuiſſe dubitatio de ſententia hac: *In quacumque die comederis ex eo, morte morieris*. Cùm enim videret Evam poſtquam comederat adbuc vivere; incepit dubitare, an seriò, an tantùm gratia comminationis Deus ita fuiſſet locutus.

Quartum fuit, quòd quantum apparet, putaverit leve peccatum futurum, ſi ex illo fructu comederet, quemadmodum indicavit Aug. lib. 14. de Civit. Dei cap. 11. Cujus vanæ credulitatis occaſionem capere potuit; tum ex materia præcepti, quæ non videbatur magna; tum ex dignitate ſui ſtatus; tum ex amore uxoris propter quam hoc faceret; tum quòd nondum fuerat expertus divinam ſeveritatem.

Quintum fuiſſe videtur, quòd crediderit, verbis ſerpentis ſibi per Evam relatis, futurum videlicet ſe ſicut Deum ſcientem bonum & malum, ſi de illo fructu comederet.

Sextum fuit gula, ſeu nimius appetitus edendi fructum, quem videbat pulcherrimum, & audiebat eſſe ſuaviſſimum.

Septimum fuit inobedientia ſpecialiter dicta, & actualis tranſgreſſio præcepti poſitivi, quo arcebatur ab illius fructus eſu.

Quam deinde ſecuta eſt injuſta peccati commiſſi excuſatio, qua culpam in uxorem, imò & in Deum ipſum quodammodo rejecit dicens: *Mulier quam dediſti mihi ſociam dedit mihi de ligno, & comedi*.

Verùm non modica reſtat difficultas, eò quòd Apoſtolus 1. ad Tim. 2. ſcribat de Adamo, quòd non fuerit ſeductus, ſed mulier; igitur non ipſe credidit verbis ſerpentis, ſed tantum Eva: unde Auguſt. lib. 14. de Civit. cap. 11. negat, virum credidiſſe eſſe verum id quod ſerpens promittebat; ſimiliterque loquitur lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 52. & poſt ipſum B. Thomas hujus q. art. 4.

Reſp. Valde probabilem eſſe veterum Patrum ſententiam, quòd non ſola Eva, ſed etiam Adamus crediderit ſerpentinum illud *Eritis ſicut Dii* eſſe verum; fueritque etiam ipſe deceptus ac ſeductus. Niſi enim ei crediſſet, non ei cum ironica exprobratione fuiſſet dictam à Deo: *Ecce Adam quaſi unus ex nobis factus eſt ſciens bonum & malum*. Unde Auguſt. Ench. c. 45. in primi hominis peccato dicit fuiſſe ſacrilegium, quia Deo non credidit: lib. 14. de Civit. cap. 17. ipſi non minùs quàm Evæ aſcribit Infidelitatem dicens: *Hoc itaque cognoverunt quod felicius ignorarent, ſi Deo credentes & obedientes non committerent, quod eos cogeret experiri infidelitas & inobedientia quid nocerent*, In Pſal. 68. *Qui rapuit?* (divinitatem ſcilicet) *Adam. Quis rapuit primo? ille qui ſeduxit Adam.* Conc. 11. in Pſ. 118. *Ipſi primi homines per ſerpentem decepti & dejecti non fuiſſent, niſi plus quam acceperant habere, & plus quam facti fuerant eſſe voluiſſent*. Tract. de Cant. novo cap. 8. de primo homine ſcribit: *Deum contempſit, ſerpenti credidit, & quod acceperat perdidit*. Ignatius in epiſtola ad Trallianos de Diabolo dicit, quòd *per mulierem ſeduxit Adam patrem generis noſtri*, Ambroſ. lib. de Paradiſo cap. 4. *Mulier prior decepta eſt, & virum ipſa decepit*. Irenæus lib. 3. contra hæreſ. cap. 35. *Omnis maledictio decurrit in ſerpentem qui ſeduxerat eos*. Leo ſerm. 2. de Nativit. *gloriabatur Diabolus hominem ſua fraude deceptum*. Et ſerm. 4. *quia invido & deceptori temere atque infeliciter credidit, & ſuperbia conſiliis acquieſcens* &c. Proſp. contra Collat. cùm cap. 19. dixiſſet, Adam perdidiſſe primitus Fidem; 21. ſubjungit: *Infidelitas rapuit Fidem, captivitas abſtulit libertatem*. Et Fulgentius lib. de Incarn. cap. 22. *In quam ſuperbiam quia primus homo diabolica eſt perſuaſione dejectus, in quo perdidit humilitatem, perdidit Fidem*.

Ad arg. in contrariam partem allatum Reſp. Adam non fuiſſe ſeductum propriè & formaliter, ſed ſolam Evam: quia nemo ita ſeducitur, niſi à ſeducente, ideſt ab eo qui falſum alteri perſuadet animo fallendi. Hoc autem modo neque ſerpens neque Eva ſeduxit Adamum: non ſerpens, quia ipſe nullam viro ſuaſionem adhibuit; nec Eva, quia etſi viro falſum perſuaſerit, hoc fecit decepta & non decipiens.

Poteſt etiam dici, quòd Adamus non fuerit deceptus, ita nimirum ut errorem illum habuerit, quo ſicut Eva crederet, ſe comedendo nullum peccatum commiſſurum: ſed putavit illud futurum leve, ac facile remiſſibile. Huc ſpectavit Auguſt. lib. 14. de Civit. cap. 11. dicens: *Hos autem ſeductos intelligi voluit, qui id quod faciunt non putant eſſe peccatum; ille autem ſcivit.* &c. *ſed in eo falli potuit ut veniale* (ideſt de facili remiſſibile) *crederet eſſe commiſſum.* Vide art. 4. ad 3.

Quomodo Adam dicitur non fuiſſe ſeductus.

Sed neque hac falſa perſuaſione deceptus fuit Adam, ut putaverit Deum ex invidia interdixiſſe uſum iſtius arboris, quam perſuaſionem ex Diaboli ſuggeſtione hauſit Eva per ſuperbiam corrupta. *Alio modo*, inquit Aug. lib. 11. de Gen. cap. 42. *etiam ipſe deceptus eſt, ſed dolo illo ſerpentino quo mulier ſeducta eſt, nullo modo illum arbitror potuiſſe ſeduci in ullo modo quo illa potuit. Hanc autem propriè ſeductionem appellavit Apoſtolus, qua id quod ſuadebatur cùm falſum eſſet, verum eſſe putatum eſt, ideſt quòd Deus ideo lignum illud tangere prohibuerit, quòd ſciebat eos ſi tetigiſſent velut Deos futuros, tamquam eis divinitatem invideret, qui eos homines fecerat*. Ac rurſum poſtea: *Non tamen eum arbitror, ſi jam ſpeciali mente præditus erat, ullo modo credere potuiſſe, quod eos ab eſca illius ligni invidendo vetuiſſet Deus*.

Similiter B. Thomas lit. A in cap. 5. ad Rom. ait: *Adam magis credidit promiſſioni Diaboli, quam comminationi divinæ*. Et hujus quæſt. art. 4. non negat, Adamum in ulla re fidem adhibuiſſe verbis ſerpentis: ſed negat eum credidiſſe, quòd Deus prohibuerit eſum ligni ex invidia, ne ad ipſius ſimilitudinem pervenirent; quam credulitatem in Eva agnoſcit. Ex his intelligi poteſt, quid ad objectas authoritates reſponderi poſſit.

ARTICULUS II.

ART. 2. declarat, Superbiam primi hominis fuiſſe in hoc, quòd appetiverit divinam ſimilitudinem ſupra ſuam menſuram. Quia hoc eſt quod Diabolus ſuggerebat dicens: *Eritis ſicut Dii*: hæc autem ſimilitudo principaliter in eo conſiſtebat, ut haberent ex ſeipſis ſcientiam boni & mali, ideſt ut per virtutem propriæ naturæ ſibiipſis determinarent, quid eſſet bonum factu quid malum; hoc enim promittebat Diabolus illis ſplendidis verbis, *Eritis ſicut dii ſcientes bonum & malum*.

Secundò conſiſtebat in eo, ut ex propria poteſtate poſſent operari, & virtute propriæ naturæ beatitudinem conſequi: ac omninò ut ſicut Deus omnium habet ſcientiam, nec rectore aliquo indiget, neque cujuſquam ſubditus eſt poteſtati; ita ipſi volebant habere omnium ſcientiam, nec ab ullo gubernari, neque alicui ſubjici, ſed independenter ac ſuo jure vivere.

Utrùm autem Adamus appetiverit ſimilitudinem divinam æquiparantiæ, volueritque eſſe Deus; ambigitur. Probabilius videtur, quòd non appetiverit omnimodam æquiparantiam directè & explicitè Quia non videtur major ei aſcribenda ſuperbia quàm ea, ad quam legitur à Diabolo fuiſſe tentatus: non legimus autem quòd fuerit tentatus ad divinitatem ſeu divinitatis abſolutam æquiparantiam, ſed ad ſimilitudinem: *Eritis ſicut Dii*; unde neque Deus illi improperavit; *Ecce Adam Deus effectus eſt*; ſed *Ecce Adam quaſi unus ex nobis factus eſt ſciens bonum & malum*.

Cæterum, quia illa quæ inordinatè appetivit, Deo propria ſunt, ideo interpretativa ſeu ex conſequenti,

etiam

etiam ipſam divinitatem appetiit, & quantum ad aliquid, Deo voluit æquiparari; quemadmodum hic in fine corporis dicitur. Juxta quem modum intelligi poſſe videntur illa patrum teſtimonia, quæ ſignificant, primum hominem rapuiſſe vel expetiiſſe divinitatem.

His non obſtat, quòd Diabolus videtur expreſsè appetiiſſe divinitatem, unde & à ſuis cultoribus haberi & adorari vult ſicut verus Deus. Quamvis enim ſicut per ſuperbiam cecidit, ita tentaverit hominem per ſuperbiam: non tamen oportet, quòd per eamdem ſuperbiæ ſpeciem eum tentaverit, ſed per eam ad quam faciliùs illum induci poſſe ſperabat, utpote minùs alienam à conditione humanæ naturæ.

Articulus III.

Superbia primorum parentum non fuit omnium pecc. graviſſima.

ART. 3. probat, Peccatum primorum parentum non fuiſſe gravius cæteris peccatis humani generis ſecundùm ſpeciem quæ ſumitur ex objecto Quia licèt ſuperbia ex ſua ſpecie habeat excellentiam ſupra alia peccata, in ipſa tamen ſuperbia ſunt gradus: ſuperbia autem primorum parentum non attigit ſummum gradum ſuperbiæ, cùm major ſuperbia ſit, qua quis Deum negat vel blaſphemat, quàm qua Dei ſimilitudinem appetit ultra menſuram ſibi competentem. Si tamen conditio perſonarum peccantium conſideretur; ea ratione peccatum primorum parentum habuit maximam gravitatem. Quia ipſi nulla laborabant vel pronitate ad malum, vel tarditate ad bonum, vel ignorantia, vel voluptatis corruptela, & nihilominus Diabolo tentante peccaverunt. Hinc Aug. lib. 14. de Civit. cap. 15. *Quiſquis hujuſmodi damnationem* (id eſt punitionem) *vel nimiam, vel injuſtam putat metiri; profectò neſcit quanta fuerit iniquitas in peccando, ubi tanta erat non peccandi facilitas*. Ad hanc gravitatem etiam pertinet, quòd peccatum iſtud totius naturæ humanæ erat infectivum; quæ quidem natura quamdam infinitatem habet, in quantum in ea poſſunt ſuppoſita in infinitum ſeu ſine fine multiplicari; & ſic peccatum ipſum etiam modo quodam fuit infinitum. In 3. q. 20. artic. 2.

Articulus IV.

Utrùm peccatum Adæ fuerit gravius quàm peccatum Evæ.

B. Ambroſius lib. de Inſtit. virg. c. 4. affirmat, eumque ſecuti alii.

Primò, Quia ceſſit mulieri, eique jam ſeductæ; cùm è contrario mulier habuerit negotium cum hoſte calidiſſimo.

Secundò, Quia vir eſt caput mulieris, qui propterea debebat ipſam peccantem corripere, & non ſequi.

Tertiò, Quia ipſe præceptum acceperat immediatè à Deo, non mulier.

Quartò, Quia gravius peccavit ſe excuſando quàm mulier; retorſit enim ſuam culpam in mulierem, ac modo quodam in Deum dicens: *Mulier quam dediſti mihi ſociam dedit mihi de ligno & comedi*.

Quintò, Idem ſuaderi poſſe videtur ex pœna viro inflicta, quæ eſt cura & ſollicitudo pro filiis educandis & inſtituendis: cùm enim ea ſit valde diuturni temporis, non poteſt non eſſe valde gravis; pœna autem mulieris, quæ eſt dolor in partu, & moleſtia in prima educatione filiorum, exigui eſt temporis.

Reſponſio B. Thomæ his Concluſionibus continetur.

Concluſio I.

PEccatum Adæ fuit gravius quàm peccatum Evæ, ſi peccati gravitas æſtimetur ex conditione ſeu circumſtantia perſonæ. Erat enim Adam longè perfectior ſecundùm animum quàm Eva; hic initio corp. ad 2.

Concluſio II.

SI peccati illorum gravitas æſtimetur ex genere ſive objecto; utriuſque peccatum fuit æquale: hic in corp. Quia peccatum illud in utroque fuit ſuperbia: uterque enim voluit eſſe ſicut Deus, uterque credidit ſerpenti; uterque comedit de fructu vetito, & uterque tandem peccatum ſuum excuſavit.

Conclʋaro III.

QUantùm ad ſpeciem ſuperbiæ, atque ita ſimpliciter, peccatum Evæ fuit gravius quàm peccatum viri; etiam hic in curp. Eva namque adeò elata eſt in ſuperbiam, ut voluerit obtinere Dei ſimilitudinem contra expreſsè cognitam ejus voluntatem: credidit enim verbis ſerpentis non tantùm illis, *Eritis ſicut Dii*, quibus & Adamum credidiſſe ſuprà diximus; ſed etiam iſtis aliis, *Scit enim Deus, quod in quocumque die comederitis ex eo aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dii ſcientes bonum & malum*; hoc eſt credidit, *quòd* Deus fructum illius arboris vetuiſſet ex invidia, ne eo manducato fierent Deo ſimiles: & cum ea credulitate voluit nihilominus manducare de illo fructu, ut fieret Deo ſimilis. At vir appetiit quidem inordinatè divinam ſimilitudinem, ſed non ſic, ut exiſtimaret Deum nolle ipſos fieri ſimiles, ideoque prohibuiſſe iſtius ligni eſum. Unde non voluit conſequi divinam ſimilitudinem contra Dei voluntatem directam aut actualiter cognitam: ſed in hoc ſuperbivit, quòd eam ſimilitudinem voluit conſequi per ſeipſum.

2. Eva peccavit non ſolùm ipſa ſuperbiens, ſed etiam ſimilis ſuperbiæ author exiſtens viro, quem ad peccandum induxit.

4. Quia peccatum viri videtur nonnihil imminutum fuiſſe ex hoc, quòd non tantùm nimio propriæ excellentiæ appetitu, ſed etiam humana quadam erga uxorem benevolentia inductus (ut nimirum illi acquieſceret) peccaverit; cùm Eva ſolius divinæ ſimilitudinis peccaverit; contra cognitam Dei voluntatem deſiderio, & ut gulæ ſuæ ſatisfaceret peccaverit. Unde Chryſoſtomus hom. 7. ad Pop. Antioch. Adam cum Eva comparans dicit, Adam leviſſimè peccaſſe; & hom. 25. in epiſt. ad Rom. *Serpens*, inquit, *magis punitus eſt quàm mulier, quemadmodum & mulier pluſquam vir*. Rupertus lib. 3. in Geneſim quærens, cur mulier præter communem pœnam mortis habeat in ſexu proprio triplicem pœnam; reſpondet: *Quia peccati quantitas in muliere triplo major quàm in viro eſt*.

Ad authoritatem igitur B. Ambroſii, & ad 3. arg. in contrarium allata Reſp. Inde probari, quòd peccatum Adæ fuerit gravius ſecundum quid, ſive ſecundùm aliquam conſiderationem, veluti ſecundùm circumſtantiam perſonæ, juxta ea quæ hic dicuntur initio corp. & in reſp. ad 2. non autem quòd ſimpliciter.

Ad 4. Reſp. Hìc tantùm quæri de primo peccato primorum parentum conſummato; & quia fuit conſummatum in manducatione ligni vetiti; idcirco de ſubſequentibus non quæritur. Quamquam non liqueat, iniquiorem fuiſſe excuſationem viri quàm mulieris, cùm non ſit veriſimile, ipſum hoc expreſsè intendiſſe, ut ſuam culpam rejiceret in Deum authorem mulieris; ſicut nec mulier intendit rejicere in Deum ſerpentis creatorem.

Ad 5. Reſp. Pœnam mulieri inflictam eſſe graviorem; quamvis enim dolores partus non ſint tam diuturni quàm ſollicitudo patris pro filio; ſunt tamen valde magni, quandoquidem Scriptura ſacra magnos aliquos dolores ſignificare volens, eos exprimere ſoleat per dolores partus, Pſal. 47. *Ibi dolores ut parturientis*, Eccleſiaſt. 48. *Doluerunt quaſi parturientes mulieres*. Iſa. 13. *Torſiones & dolores tenebunt, quaſi parturiens dolebunt*. Similia videri poſſunt Iſa. 21. Jerem. 4. 6. 13. Ezech. 30. Oſee 13. 1. ad Theſſ. 5. Eòdem pertinet illud Eccleſiaſt. 7. *Honora patrem tuum, & gemitum matris tuæ ne obliviſcaris:* Et Tobiæ 4. *Memor eſſe debes, quæ & quanta pericula paſſa ſit* (mater tua) *propter te in utero ſuo*. Deinde

non exigua mulieris pœna eſt, quòd ſub viri poteſtate difficili & moleſta eſſe debeat, quòdque vir dominetur ejus.

QUÆSTIO CLXIV.

De pœna primi peccati.

ARTICULUS I.

ART. 1. docet, Mortem corporalem eſſe pœnam peccati primorum parentum. Quia quòd aliquis propter ſuam culpam privetur beneficio ſibi collato, pœna eſt: atqui parentes primi per ſuum primum peccatum ſunt privati beneficio quod erat illis datum, ut ſcilicet neque haberent neceſſitatem moriendi, neque morerentur quamdiu non peccarent; ergo mors eſt vera pœna primi peccati ipſorum. Hinc ad Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc Mundum intravit, & peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccaverunt*. Et cap. 8. *Corpus mortuum*, ideſt moriendi neceſſitati ſubjectum, *eſt propter peccatum*. Patet etiam hoc ex cap. 2. Gen. *De ligno ſcientia boni & mali ne comedas: in quocumque enim die comederis ex eo morte morieris*, ideſt mortalis eris, & moriendi neceſſitati eris obnoxius. Unde non eſt, quòd Pelagianus quiſpiam de ſola morte Animæ comminationem illam putet eſſe intelligendam, propterea quòd primi parentes multis poſt eam comeſtionem annis ſupervixerint. Verè enim illo ipſo die mortui ſunt corporaliter juxta ſenſum Dei comminantis, quia tunc mortis neceſſitati fuerunt addicti; imò quadam ratione mori cœperunt, quatenus corpore corporiſque diſpoſitione mutata in deterius, ex tunc in mortem tendebant. Et ſi conſiderentur ea quæ Deus cap. 3. dixit redarguens Adamum propter iſtius præcepti trangreſſionem; clarum erit, quòd de morte corporali fuerat comminatio: *Quia comediſti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes*; &c. *in ſudore vultus tui veſceris pane, donec revertaris in terram de qua ſumptus es: quia pulvis es, & in pulverem reverteris*. Eòdem pertinet illud Sap. 1. *Deus mortem non fecit*, hoceſt in prima rerum creatione mortem non inſtituit, ſed poſtea primis parentibus eam eſt comminatus infligendam ſi peccarent; ac etiam poſtquam peccaverunt inflisit velut juſtam pœnam; ut proinde & altera Scriptura vera ſit Eccleſiaſtici 11. *Vita & mors a Deo ſunt*: vita à Deo donante: mors à Deo vindicante. Mortis enim Deus non eſt primus Author, quaſi eam ſimpliciter inſtituerit, ac nullo præſuppoſito voluerit; ſed ſolùm eſt ejus cauſa tamquam vindex peccati: nam *Ipſe creavit omnia ut eſſent*, ſive ad hoc ut eſſent; *Impii vero manibus & verbis*, ideſt, peccando & peccata peccatis cumulando, *mortem ſibi acquiſierunt*, Sap. 1. neque enim ſolius primi hominis tranſgreſſio mortem meruit, ſed eam peccatis ſuis merentur omnes mali.

Ex his facilè patet, explodendum eſſe errorem Pelagii inter cætera dogmatizantis, Adamum etiamſi non peccaſſet fuiſſe moriturum; neque mortuum eſſe merito culpæ ſed conditione naturæ. Verùm de hominis primi immortalitate proprius agendi locus eſt p. par. quæſt. 97. art. 1. cum quo conferendus eſt art. 3. q. 85. in 1. 2.

Pro reſp. ad 1. adverte, aliquid poſſe eſſe alicui naturale tribus modis. 1. ex parte formæ; ſic homini naturale eſt eſſe diſcurſivum. 2. ex parte materiæ, ſecundùm quod ipſa adaptatur & proportionatur formæ; ſic habere corpus organicum eſt naturale homini. 3. ex parte materiæ ſecundùm conditiones quæ ex illa ſequuntur; Sic mors eſt homini, ſecundùm ſuam naturam conſiderato, naturalis, quia nata eſt ſequi ex principiis contrariis, quibus corpus humanum conſtat.

Ad primum ergo Arg. reſp. Id quod eſt homini naturale tertio modo poſſe eſſe pœnam peccati: mors autem non eſt homini naturalis primo vel ſecundo modo, ſed ſolùm tertio. Quamvis autem ita eſſet naturalis, non erat tamen homini eventura, ſi non peccaſſet idque ex peculiari Dei beneficio: & propterea veriſſimum manet, quòd mors ſit pœna peccati.

In reſp. ad 7. obſerva, mortem poſſe dici pœnam damni, & pœnam ſenſus, diverſimodè. Si enim nomine mortis intelligatur præcisè privatio vitæ; tunc eſt tantùm pœna damni, & non ſenſus, quia dum eſt iſta privatio, abeſt vita animalis, & ſimul omnis ſenſus, omniſque ſenſuum operatio & affectio. Si autem nomine mortis ſimul intelligatur via ad iſtam privationem, ideſt alteratio corruptiva eò tendens ut tandem vita abſit; tunc mors eſt non ſolùm pœna damni, qua amittitur incolumitas, ſed etiam pœnam ſenſus, & conſiſtit longo tempore, cum vita, cum ſenſu, cum ſenſuum operatione & affectione: ſucceſſivè enim vivens atque ſentiens moritur homo; quamvis primum inſtans quo verum eſt dicere, hominem eſſe mortuum, ſit indiviſibile: tunc, ac deinceps neque vivit, neque ſentit homo, ſed ſuſtinet pœnam damni.

ARTICULUS II.

ART. 2. declarat, particulares pœnas primorum parentum convenienter in Scriptura determinari. Quia Deus eſt qui pœnas illas conſtituit; partim eos bonis privando; partim malis tum in corpore tum in anima afficiendo. Pro quorum explicatione ſit

CONCLUSIO I.

PRimos parentes jam peccatores Deus privavit illis bonis, quæ congruebant ſtatui integritatis, dum eos ex Paradiſo ejecit, & impedimenta oppoſuit, quibus arcerentur à regreſſu in illum, & conſequenter ab acceſſu ad arborem vitæ, quæ erat in medio Paradiſi. Nimirum collocavit ante Paradiſum Cherubin, Angelos ſcilicet iſtius ordinis, & flammeum atque verſatilem, hoceſt, ancipitem utrimque acutiſſima acie præditum, & fulgentiſſimum. Angeli ad hoc poſiti ſunt, ut Adamum cæteroſque homines, ac etiam Dæmones prohiberent accedere ad Paradiſum; gladius autem flammeus, ut Deus contra homines rebus illius uteretur, quæ ſunt homini formidabiles. Ratio porrò cur etiam Dæmones fuerint ab eo loco arcendi, hæc eſt: Ne ipſi Paradiſum ingreſſi, fructum ligni vitæ decerperent, eumque hominibus offerrent, ut ſic eos fallerent, immortalitatem ipſis pollicentes. Hujus cuſtodiæ uſus fuit uſque ad diluvium: nam poſt illud, vel deſiit Paradiſus, vel ſaltem ejus decor periit, ac etiam ligna quæ longævitatem cauſare nata erant. Vide quæ diximus 1. q. 102. art. 1.

CONCLUSIO II.

MUlierem Deus punivit quantum ad corpus. Quia conſtituit ut moleſtias & afflictiones pateretur, dum geſtat fœtum in utero, utque ſuſtineret graves dolores in partu.

CONCLUSIO III.

ETiam in hoc punivit Deus mulierem, quòd viri voluntati debet parere, velit nolit. Antè peccatum fuiſſet mulier ſub regimine viri tamquam ſui capitis, ſed ſine moleſtia, & abſque ullo voluntatis reniſu.

CONCLUSIO IV.

VIr qui neceſſaria vitæ debet procurare ſibi, uxori, & liberis, punitus eſt ſterilitate terræ qua alimenta provenire oportet; ac inſuper laboris anxietate, & impedimentis quæ obveniunt terram colentibus. Nam terra non habet eam fertilitatem, quam primò habuerat: neque homo alimenta poteſt ex ea percipere, niſi maximo labore eam colendo, & plantas inutiles quas terra producit etiam poſt culturam eradicando.

CONCLUSIO V.

QUantùm ad Animam, præter illas pœnas quæ dicuntur vulnera naturæ, de quibus 1. 2. quæſt. 85. artic. 3. puniti ſunt parentes noſtri confuſione,

quam

Digitized by Google

quam paſſi ſunt de rebellione carnis ad ſpiritum, acerba increpatione, & mortis certiſſimò eventuræ denuntiatione.

Pro reſp. ad 1. Neg. eſt Min. In ſtatu ſiquidem innocentiæ mulieres concepiſſent ac peperiſſent abſque dolore, quia ad fœtandum & concipiendum non libidinis appetitus, ſed voluntarius uſus naturam utramque conjunxiſſet, teſte Auguſt. lib. 14. de Civ. cap. 26. Ad pariendum verò naturaliter fuiſſent muliebris viſcera aperta & dilatata ſine omni fractione vel violentia.

An manſiſſent virgines ſi quæritur. Verius apparet quòd non; prout virginitas præter integritatem membrorum etiam involvit immunitatem ab omni delectatione corporali, q.152.art.1. *Sed* hac de re diſputandi locus eſt p.p.q.98.vel in 2.*Sent*.diſt.20.

Pro loco Paradiſi terreſtris, de quo in reſp.ad 5.videndus eſt q.102.in 1.p.

Pro eſu ligni vitæ de quo in reſp. ad 6. conferendus eſt art.6. q.97.ejuſdem p.p.

QUÆSTIO CLXV.

De tentatione primorum parentum.

ARTICULUS I.

ART. 1. docet, Fuiſſe conveniens quòd homo tentaretur à Diabolo. Quia divina ſapientia ſingulis attribuit ea quæ ipſis competunt ſecundum ſuæ naturæ conditionem: ad conditionem autem humanæ naturæ pertinet, ut ab aliis creaturis poſſit tum impediri, tum juvari. Deinde. Hoc Deus primis hominibus contulerat per beneficium gratiæ, ut nulla creatura exterior, ne Angelus quidem ſive bonus ſive malus poſſet eis nocere contra propriam ipſorum voluntatem; igitur nihil incongruum poterat eis accidere ex Diaboli tentatione, niſi ipſimet vellent. Nec refert, quòd Deus præſciebat homines tentationi ceſſuros. Sciebat enim etiam, quòd per liberum arbitrium gratia inſtructum, facilè poterant tentationi re-

Cur Deus permiſerit Adam tentari.

ſiſtere, cùm nihil in ipſis eſſet vitii, quod ad malum eos inclinaret, ſicut modò eſt in nobis. Permiſit ergo Deus tentari hominem, quem ſciebat peccaturum. Primò, Quia ad ipſum pertinet unumquodque in ſua natura relinquere: creatura autem rationalis eſt ea ſe peccabilis.

Secundò, Quia volebat oſtendere ſe tam eſſe potentem, ut poſſit de malis bona elicere. Hinc Auguſtinus lib. 11. de Geneſ. ad litteram cap. 94. quærens, cur Deus creaverit eos quos ſciebat malos futuros; reſpondet: *Quia ſicut prævidit quid mali eſſent facturi; ſic etiam prævidit de malis factis eorum quid boni eſſet ipſe facturus.* Et c. 4. *Cur tentari non ſineret quem conſenſurum eſſe ipſe præſciebat; cùm id facturus eſſet propria voluntate per culpam, & ordinandus eſſet illius æquitate per pœnam, ut etiam ſic oſtenderet animæ ſuperbæ ad eruditionem futurorum Sanctorum, quàm rectè ipſe uteretur animarum voluntatibus etiam malis, cùm illæ perversè uterentur naturis bonis?*

Tertiò, Ut Deus notam faceret ſuam juſtitiam, ſuamque miſericordiam: juſtitiam; eos qui in peccatis manerent puniendo: miſericordiam; alios miſericorditer liberando.

Quartò, Ut manifeſtaret homini ſuam infirmitatem, oſtenderetque, quid liberum ejus arbitrium ea ſe poſſit, tametſi ſit gratia inſtructum. Sic enim *Deus ordinavit Angelorum & hominum vitam, ut ea prius oſtenderet quid poſſet eorum liberum arbitrium, deinde quid poſſet ſuæ gratiæ beneficium, juſtitiæque judicium*; ait Auguſt. de Corrept. & gratia cap. 10. De quorum verborum intellectu diximus lib. p. q. 62. art. 3. & videri poteſt B. Thomas ejuſdem lib. p. q. 95. artic. 1. ad 3.

Circa reſp. ad 2. obſerva, poſt illa verba de primo homine dicta, *In poteſtate haberet velle non conſentire ſuadenti*, apud Auguſt. ſequi, *adjuvante tamen illo qui ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam*, Jacobi 4.6.

ARTICULUS II.

ART. 2. probat. Convenientem fuiſſe modum & ordinem tentationis illius primæ, qua primi parentes fuerunt inducti in peccatum. Quia quod eſt primum in aliquo genere debet eſſe proportionatum his, quæ in eodem genere conſequuntur: ſed in quolibet genere peccati, quod primum illud ſubſequitur, invenitur iſte ordo, ut præcedat in ſenſualitate quædam peccati concupiſcentia, deinde ſequatur in inferiori ratione delectatio, ac denique conſenſus in ratione ſuperiori: & hic idem ordo fuit in prima tentatione, ubi ſerpens (qui ſenſualitatem ſignificat) primò ſuggeſſit peccatum, & ad peccati concupiſcentiam traxit: deinde mulier quæ rationis inferioris ſymbolum eſt oblectata fuit: ac poſtremò vir (per quem ſignificatur ratio ſuperior) conſenſit; ergo primæ illius tentationis ordo fuit conveniens.

De ordine tentationis primorum parentum.

Confirmatur, Homini ex duplici natura compoſito nimirum intellectiva & ſenſitiva, Diabolus ea exteriora adhibuit, quibus & mentem & ſenſum ipſius illiceret ad peccandum; uſus enim eſt ſerpente, cui ſe immerſerat tamquam inſtrumento, ad formandas voces humanis ſimiles, per quas excluderet metum mortis, & homini promitteret ſcientiam excellentem, ac poteſtatem aliunde non dependentem. Uſus eſt præterea demonſtratione pulcherrimi fructus ad ſeducendum mulierem, & ipſa muliere ad dejiciendum virum.

Si Quæras: Quare Diabolus non fuerit uſus aliqua tentatione interiori, veluti commovendo imaginationem hominis? Reſp. Rationem eſſe, quoniam hoc non erat in ipſius poteſtate. Quamdiu enim homo in ſtatu innocentiæ perſeverabat, Diabolus minimum poteſtatis in illum habebat; ideoque nulla poterat eum interiori ſuggeſtione tentare, ſed exteriori dumtaxat per res ſenſibiles. Hic ad 2.

Circa reſp. ad 3. & 4. tenendum eſt, fuiſſe verum ac naturalem ſerpentem, in quem Diabolus ſe inſinuavit, & per quem tamquam inſtrumentum, formavit voces humanis ſimiles. Hic dicitur fuiſſe callidior cunctis animantibus terræ; non ut putemus, quòd per naturalem ſerpentis aſtutiam decepta ſit Eva: ſed ut intelligamus; Diabolum ſibi delegiſſe inſtrumentum vafritiei ſuæ valdè congruum. Quamvis autem uno eoque legitimo ſenſu intelligi poſſit, ſerpentem vocari callidiſſimum, propter Diabolum qui eo utebatur quo modo linguam doloſam dicimus, non quòd ei dolus inſit, ſed quòd eam moveat mens doloſa; ad literam tamen ſermo eſt de ſerpentis naturalis naturali aſtutia, quæ maxima eſt ad inſidioſè nocendum, & ad ſuiipſius incolumitatem conſervandam.

Fuit verus ſerpens Gen. 3.

Cur Eva non exhorruerit acceſſum ſerpentis; ratio eſt, quia ante peccatum omnia animalia illi placidè erant ſubjectiva, ideoque nullum vel timorem vel horrorem ei incutiebant, ſicut nec nocere poterant.

Quare autem non obſtupuerit audiens ſerpentem humanis vocibus loquentem; p. p. q. 94. art. 4. videndum eſt: ac interim obſervandum, quòd veriſimiliter necdum ſciebat ſoli homini inter animalia datam facultatem loquendi; neque id ipſius perfectioni repugnabat, quia non pertinebat ad mulierem habere omnium rerum naturalium ſcientiam, modò nullum haberet errorem.

Circa Reſp. ad 4. obſerva, maledictionem Geneſ. 3. in ſerpentem latam, literaliter ad verum ſerpentem pertinere. Cui etſi naturalia videantur ea quæ in iſta maledictione continentur; poſtquam tamen Diabolus fuit eo abuſus ad hominem decipiendum, Deus voluit, ut ſerpenti eſſent infamia ac probroſa, quæ alioquin futura erant merè naturalia. Senſu autem allegorico, quem Deus potiſſimum intendebat, illa maledictio pertinebat ad Diabolum. Qua de re legendus eſt Auguſt. hic ab Authore citatus.

QUÆ-

Digitized by Google

QUÆSTIO CLXVI.

De ſtudioſitate.

Articulus I.

Utrùm materia ſtudioſitatis ſit propriè cognitio.

Quid ſtudium. RESponſio affirmativa eſt communis. Pro cujus iotelligentia obſervandum eſt, quòd Studium propriè eſt vehemens animi applicatio ad aliqnid: transſertur autem ad ſignificationes vicinas. Interdum enim ſignificat propoſitum deliberatum, veluti cùm dicitur quiſpiam feciſſe aliquid ſtudio: aliquando ſignificat amorem & curam, ut cùm dicimus ſtudio boni publici agere; aut ſimpliciter voluntatem, unde eſt illud:

Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus.

Aliàs ſumitur pro arte vel exercitio, ut ibi: *Ei ſtudio quod quiſque agere velit conſultiſſimum rectorem adhibeat*. Ex quibus liquet, hæc vocabula, Studium, Studioſus, Studioſitas, per ſe eſſe vocabula media, & nunc in bonum, nunc in malam partem ſumi. Hinc eſt, quòd ſicut Proverb. 27. dicitur, *Stude Sapientia, fili mi, & lætifica cor meum*; ita ejuſdem lib. cap. 23. legimus: *Cui va, cujus patri va &c. nonne his commorantur in vino, & ſtudent calicibus epotandis?* Et Hierem. 6. *A minore uſque ad majorem omnes avaritiæ ſtudent*. Sed ut ſolent vocabula media alterutri extremorum appropriari; ita Studioſus & Studioſitas plerumque non niſi in bonum ſumuntur, ut ſint nomina virtutis, quandoque quidem generalis, quæ pro materia habet quidquid ſecundùm rectam rationem agi ſciri vel acquiri poteſt; unde Tobias monebat filium Tob. 4. *ut etiam exiguum libenter impertiri ſtuderes*: & Jehu 4. Reg. 10. dicitur ſtudioſè egiſſe, quod Deo placebat contra domum Achab. interdum verò ſunt oomina virtutis ſpecialis, ſignificantque vehementem animi applicationem ad aliquid cognoſcendum. Cùm eoim ſtudium importet vehementem mentis applicationem: mens autem non applicetur ad aliquid niſi cognoſcendo; per prius mens applicatur ad cognitionem, quàm ad ea, in quibus homo per cognitionem dirigitur: & idcirco ſtudioſitas ſolet peculiariter adaptari ſignificandæ vehementi mentis applicationi ad cognoſcendum.

Cujus proinde ſtudioſitatis materiam B. Thomas dicit eſſe cognitionem. Quod oon ſic eſſe accipiendum, quaſi ejus materia proxima ſit cognitio, ſed quia verſatur circa cognitiooem tamquam aliquam ſui materiam propriam; evidens eſt, tum ex art. 2. hujus q. ubi dicit, ad virtutem ſtudioſitatis pertinere moderari appetitum ſcientiæ; tum ex quæſt. ſequenti articolo

Quid ſtudioſitas. 1. ubi ait, *Quòd ſtudioſitas non eſt directè circa ipſam cognitionem, ſed circa appetitum & ſtudium cognitionis acquirendæ*. Quapropter materia proxima ſtudioſitatis eſt appetitus cognoſcendi, ac per conſequens ſtudioſitas definiri poteſt, eſſe virtus quæ iſtum cognoſcendi appetitum moderatur juxta regulam rectæ rationis.

Articulus II.

Studioſitas eſt pars temperantiæ. ART. 2. probat, Studioſitatem eſſe partem temperantiæ. Partim quia Auguſt. libro de Moribus Eccleſiæ cap. 21. ſcribit, eſſe magnum temperantiæ munus non eſſe curioſum: ut autem homo non ſit curioſus, facit ſtudioſitas; partim quia ſtudioſitas imitatur modum virtutis temperantiæ: ſicut enim ad temperantiam pertinet moderari motum appetitus, ne ſuperfluè tendat in ea quæ naturaliter concupiſcit; ita ſtudioſitatis eſt, moderari naturalem appetitum ſciendi, & facere *ut homo habeat appetitum rectum applicandi vim cognoſcitivam, ſic vel aliter, ad hoc vel ad illud*. In Reſp. ad 2.

Pro Reſp. ad 3. obſervandum eſt, ſtudioſitatem eſſe partem modeſtiæ, atque adeò temperantiæ; non per hoc unde habet nomen, ſed per aliud. Quantùm enim attinet ad cognitionem; ſunt in homine duæ inclinationes contrariæ. Una ex parte Animæ, qua valde inclinatur ad deſiderium ſciendi, ſecundùm quod Philoſophus dixit initio ſuæ Metaphyſicæ, *Omnes homines naturaliter ſcire deſiderant*, Altera ex parte naturæ corporalis, quæ ut corrupta eſt, ita refugit laborem, qui ad ſcientiam acquirendam eſt neceſſarius. Priorem inclinationem refrænat ſtudioſitas, ne homo rerum cognitioni intendat, vel plus vel aliter quàm dictet recta ratio, & per hoc eſt pars temperantiæ. Poſteriorem ſtudioſitas profligat & expellit, quantum poteſt, vehementer intendendo ad ſcientiam acquirendam; & ab hoc officio nomen ſuum accipit. Sed primum officium eſt huic virtuti eſſentialius, quàm ſecundum, quia appetitus cognoſcendi per ſe reſpicit cognitionem, ad quam ordinatur ſtudioſitas; labor autem addiſcendi eſt impedimentum quoddam cognitionis; unde reſpicitur ab hac virtute per accidens, quaſi removendo prohibens.

QUÆSTIO CLXVII.

De curioſitate.

Articulus I.

STudioſitati opponuntur duo vitia; unum per exceſſum; ſcilicet Curioſitas; alterum per defectum, ſcilicet Negligentia. Sicut autem materia Studioſitatis generaliter dictæ eſt omne id, quod recta ratione agi cognoſci, vel acquiri poteſt: prout verò eſt virtus ſpecialis, materiam propriam habet cognitionem ſeu cognitionis appetitum; ita curioſitas generaliter pro objecto habet quæcumque poſſunt fieri, cognoſci, vel acquiri: imò & ea quæ non licet agere, cognoſcere vel acquirere; ut proinde generatim denotet curam ſuperfluam circa res aliquas. Sed ſtrictius loquendo de curioſitate, ipſa deſcribi poteſt, eſſe Nimius aut ſuperfluus ſciendi appetitus: habet enim pro objecto cognitionem ſeu cognitionis deſiderium, in quo menſuram rectæ rationis excedit. In- Quid curioſitas.
quirit autem B. Thomas circa quam cognitionem verſetur, circa intellectivam an ſenſitivam, an circa utramque.

Et

ART. 1. docet, Quòd circa intellectivam duobus generalibus modis accidere. Uno modo, ſi quæratur cognitio propter aliquem malum finem, veluti ad ſuperbiendum, aut ad ſcientia acquiſita abutendum in aliquod malum. Alio modo, ſi ſit inordinatio in modo appetendi ſcientiam: quod quatuor modis fieri poſſe tradit.

Primò, Si quis ita incumbat cognitioni minùs utili minùſque neceſſariæ, ut negligat ea diſcere, quæ vel ſunt neceſſaria, vel magis utilia: veluti ſi ſupervacaneis Philoſophorum aut Theologorum quorumdam quæſtionibus ſeſe dedat, non curans ſacra Biblia, cùm ſit Theologus; vel leges aut Canones, ſi Juriſconſultus. Contra quos eſt illud 2. ad Tim. 2. *Stultas & ſine diſciplina quæſtiones devita; ſciens quia generant lites*. Et ad Tit. 3. *Stultas autem quæſtiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas Legis devita, ſunt enim inutiles & vana*.

Secundò, Si quis rerum aliquarum notitiam quærat ab eo à quo non licet: veluti à Dæmone, à Magis, & Ariolis, aut ſimilibus, de quibus ſupra in quæſt. 95. & 96.

Tertio, Si appetat ſcire veritatem, non referendo illam in debitum finem, nimirum in Deum: quales fuerunt Philoſophi, *Qui cùm cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt*, Ad Rom. 1.

Quartò, Si quis ſupra ſui ingenii ſeu capacitatis facultatem laboret cognitioni rerum adipiſcendæ contra illud Eccleſiaſtici 3. *Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris: ſed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita ſemper, & in pluribus operibus ejus ne fueris curioſus*. Quò etiam pertinet illud Prov. 25. *Sicut qui mel multum comedit, non eſt ei bonum; ſic qui ſcrutator eſt majeſtatis, opprimetur à gloria*.

Articulus II.

ART. 2. docet, Vitium curioſitatis dupliciter accidere circa ſenſitivam cognitionem. Uno modo, ſi ea cognitio non ordinetur ad aliquam vitæ corporalis neceſſitatem, vel ad laudabilem virtutis notitiam,

Digitized by Google

riam, ſed potius hominem ab aliqua utili conſideratione avertat; ut ſæpe fit in ſpectaculis & ludis aſpiciendis, ac etiam in inquirendis factis aut arcanis aliorum. Altero modo, ſi ſenſitiva cognitio directè vel interpretativè ordinetur ad aliquod peccatum vel peccandi periculum. Tales ſunt curioſæ inſpectiones perſonarum diverſi ſexus; aſpectus ludorum & ſpectaculorum eorum, in quibus repræſentantur obſcœna; vel alia ingenioſè ad malitiam excogitata. Item inquiſitiones de aliorum factis eo animo, ut proximum iniquè moleſtes, contemnas vel ei detrahas. Quamvis autem curioſitàs per ſe ſive ex objecto ſolùm ſit peccatum veniale, variis tamen ex cauſis eſt mortale.

Primò, ratione materiæ: ut ſi res vel ejus cognitio ſit ſecundùm ſe illicita, vel multum noxia ſive periculoſa, aut ſi facultatem ingenii longè ſuperet, neque Deus eam revelaverit; & tamen conetur quiſpiam ingenio eam comprehendere. Ita peccant qui per pacta etiam tacita cum Dæmone quærunt aliqua ſcire; qui libros amatorios legunt cum periculo conſentiendi in turpes delectationes; qui myſteria Fidei per naturæ vires volunt aſſequi.

Secundò, ratione formæ ſeu modi: ut quando ſeverè interdictum eſt videre, legere, vel audire ea, quibus videndis, legendis, vel audiendis intenditur. Hac ratione peccant mortaliter, qui legunt libros prohibitos; qui ſcire volunt ea quæ pœnitens in Confeſſione dixit; qui duella ex propoſito ſpectant, niſi fortè clanculum ſeu occultè ſpectarent. Nam hos neque mortaliter peccare, neque excommunicationem Concilii Trident. ſeſſ. 25. cap. 19. incurrere, probabiliter tradit Leſſius lib. 4. capit. 4. dub. 11. Similiter peccant & in excommunicationem incidunt, Religioſi de Monaſteriis exeuntes ad audiendas leges, vel medicinam, & intra duos menſes non redeuntes; itemque Presbyteri, quamvis nullum habeant beneficium, & alii Clerici, qui habent dignitatem vel perſonatum, intra bimeſtre non deſiſtentes eas ſcientias audire. Vide Navarr. cap. 27. num. 116.

Tertiò, ratione mediorum illicitorum; veluti ſi alium inducere velis ad aliquod peccatum mortale, ad hoc conſequi poſſis veritatem, quam quæris.

Quartò, ratione finis mortalis: ut ſi cupias aliquid ſcire ad notabiliter nocendum alteri.

Quintò, ratione detrimenti conjuncti, quod tibi vel alteri ſequitur: ut ſi præ ſtudio rerum minùs neceſſariarum negligas ea, quæ ſub mortali ſcire debes, ſive ad Fidem pertinentia, ſive ad officium quod tibi incumbit.

Sextò ratione mali effectus: veluti ſi quis per appetitum ſciendi committit quodcumque peccatum mortale, etiam extra modos jam commemoratos.

Alterum vitium, quod ſtudioſitati opponitur idque per defectum, eſt negligentia, non ea qua quis negligit id agere vel facere, quod recta ratio judicat eſſe faciendum: (hanc enim eſſe peccatum prudentiæ oppoſitum, patet ex q. 54.) ſed negligentia ſciendi vel diſcendi ea quæ ſcienda ſunt; & deſcribi poteſt, eſſe Quidam animi languor quo fit, ut aliquis non diſcat ea quæ tenetur ſcire vel diſcere, pro ſuo ſtatu vel conditione; eſtque peccatum mortale, ſi ſub gravi reatu teneatur ea ſcire: alioquin veniale, modò abſit contemptus.

QUÆSTIO CLXVIII.

De modeſtia ſecundùm quod conſiſtit in exterioribus motibus corporis.

ARTICULUS I.

ART. 1. docet, Aliquam eſſe virtutem in exterioribus corporis motibus componendis. 1. Quia illorum motuum compoſitio pertinet ad decorem honeſtatis; ſecundùm ea quæ dicit Ambroſ. lib. 1. de Offic. cap. 19. decor autem honeſtatis ad virtutem pertinet.

2. Quia virtutes morales occupantur in componendis & per rationem ordinandis illis, quæ ſunt humana; cujuſmodi ſunt affectiones animi, & ea quæ ipſis adhærent; itemque actiones quæ nobis ſunt erga alios: exteriores autem corporis motus ita adhærent affectionibus ſive paſſionibus animi, ut earum partim ſigna ſint, partim effectus: quemadmodum in reſp. ad 1. & 3. oſtendit B. Thomas, & per eos etiam quodammodo ad alias perſonas ordinantur; ergo aliqua virtute morali opus eſt, quæ illos ſecundum dictamen rectæ rationis componat ac ordinet. Et hæc vocatur modeſtia motuum exteriorum, definirique poteſt, eſſe virtus ſervans decorum in externis motibus & geſtibus. Unde patet, hujus virtutis materiam eſſe motus & geſtus corporis exteriores, quos ita moderari oportet, ut congruant & perſonæ cujus ſunt, & perſonis apud quas fiunt, itemque loco & negotio quod geritur hic in corp. & ad 3. *Definitio modeſtiæ circa exteriores motus corporis.*

Cæterum etſi hæc motuum corporis exteriorum compoſitio immediatè pertineat ad modeſtiam, quæ eſt pars temperantiæ; in quantum tamen facit, ut homo neminem ſuis geſtibus moribus, aut factis meritò offendat, pertinet ad amicitiam affabilitatis, de qua q. 114. in quantum verò per eos talem ſe quis exhibet foris, qualis eſt intus, pertinet ad veritatem ſeu veracitatem, de qua diximus q. 9.

Opponuntur autem huic virtuti; per exceſſum quidem inſolentia, vel etiam adulatio, ac interdum hypocriſis & ſimulatio, de quibus q. 111. & 115. per defectum verò ruſticitas ſive moroſitas, de qua quæſt. 116.

ARTICULUS II.

Utrùm in ludis poſſit eſſe aliqua virtus.

QUæ art. ſup. dicta ſunt de motuum ac geſtuum corporis exteriorum compoſitione, de ſeriis ſive motibus ſive geſtibus accipienda ſunt juxta mentem B. Thomæ, qui in præfatione præſentis quæſt. dixit, primò quæri *Utrùm in exterioribus motibus corporis qui ſerio aguntur poſſit eſſe virtus & vitium*. Nunc igitur quærit: An aliqua virtus moralis verſari poſſit circa actiones, geſtus, motus, ſermones ludicros & jocoſos. Quamvis autem ſæpiuſculè confundantur Ludus, Jocus, & Luſus; differunt tamen. Nam *Ludus* propriè dicitur in factis, *Jocus* in verbis; & *Luſus* ad voluptatem magis pertinet, cùm ſine ulla ſpe lucri vel damni fiat ſolius voluptatis aut exercitationis cauſa: ludi verò frequentius dicuntur; qui exercentur propoſita ſpe lucri, & periculo damni.

His præmiſſis ad quæſitum Articuli Reſpondendum eſt affirm. Cùm enim virtus tum animi tum corporis ſit finita; conſequens eſt, quòd vel diuturnitate vel vehementia laboris fatigetur: ſicut autem fatigatio corporalis ſolvitur per interpoſitam quietem corporis; ita oportet quòd fatigatio animalis ſolvatur per quietem ipſius animæ: quies autem animæ non tam in ceſſatione ab omni operatione mentis conſiſtit (cùm animus numquam ceſſet ab omni operatione, niſi fortè in ſomno) quàm in actionibus quibuſdam, quæ delectationem adferunt ac recreationem à laboribus illis unde nata fuit fatigatio; Oportet ergo contra fatigationem animalem adhiberi remedium per aliquam delectationem, intermiſſa ea attentione, qua mens priùs occupabatur in aliqua re ſcienda, agenda, vel facienda: hujuſmodi verò dicta vel facta, in quibus potiſſimùm quæritur animæ delectatio & per delectationem reparatio, appellantur ludi & joci; neceſſe eſt ergo quòd homines interdum utantur ludis & jocis. Sed quia contingit, iis non tantùm benè ſed etiam malè uti; oportet eſſe aliquam virtutem, quæ illos ſecundùm dictamen rectæ rationis moderetur, homineſque dirigat, ne vel frequentia, vel magnitudine, vel diuturnitate luſuum aut jocorum, vel ſecundùm alias circumſtantias aberrent ab eo, quod honeſtas & recta ratio dictat. Hæc virtus ſub modeſtia continetur, quemadmodum hic in fin. corpore dicitur, & diximus etiam quæſt. 160. vocaturque εὐτραπελία ſeu joci elegantia vel facetia, *Quam nos poſſumus dicere jucunditatem*; ait B. Thom. in arg. ad oppoſitum. Aliter vocatur urbanitas ſeu comitas.

Cæterum quia multis commune eſt, quòd prava rerum æſtimatione vocabula pervertant ſuis aut ſuorum vitiis blandientes; factum eſt, ut qui revera ſunt

ſcur-

Digitized by Google

ſcurræ, à multis nuncupentur elegantes & faceti. Quò fit, quòd Scriptores morales, ac præſertim Theologi ſubinde inveniantur damnare totum genus facetiarum & jocorum; illis nimirum nominibus intelligentes ſcurrilitates, quas homines malè morati ſolent facetiarum & jocorum nomenclaturis exornare.

Requiſita ut joci & ludi ſint abſque vitio.

Porrò ut ludi & joci ſint abſque vitio, tria præcipuè ſunt obſervanda. 1. ne delectatio ſeu animi relaxatio quæratur in aliquibus operationibus aut verbis turpibus, injurioſis, vel quomodocumque nocivis: ſive ne vel obſcœna vel alteri damnoſa vertantur in materiam luſus aut joci. Unde Tullius lib. 1. Offic. *Duplex*, inquit, *eſt jocandi genus. Unum illiberale, petulans, flagitioſum, obſcœnum. Alterum, elegans, urbanum, ingenioſum, facetum*: & ad prius pertinere ait, ſi rerum turpitudini adhibeatur verborum obſcœnitas,

2. eſt ne per ludos aut jocos totaliter animæ gravitas reſolvatur, ſed modeſtè & non plus quàm oportet vacet quiſpiam ludicris aut jocoſis. Contra hoc peccant, qui videntur finem ultimum in ludi jocivè delectatione conſtituere, de quibus ſermo eſt Sap. 15. *Æſtimaverunt luſum eſſe vitam noſtram*. Hos redarguit Tullius, homo Ethnicus dicto lib. 1. *Neque enim ita generati à natura ſumus, ut ad ludum & jocum facti eſſe videamur: ſed ad ſeveritatem potius, & ad quedam ſtudia graviora atque majora*. Peccant etiam hujus conditionis defectu, qui etſi non conſtituant ultimum finem in actionibus ludicris; ipſum tamen ludum, vel ex eo provenientem voluptatem permittunt tranſcendere limites rectæ rationis, contra quos facit & illud Tullii: *Ludo & joco ut illis quidem licet, ſed ſicut ſomno & quietibus cæteris, tum cum gravibus ſeriiſque rebus ſatisfecerimus. Ipſumque genus jocandi non profuſum, nec immodeſtum, ſed ingenuum & facetum eſſe debet*.

3. eſt, ut ludi & joci, quamvis ſecundùm ſe honeſti & moderati congruant perſonæ, loco, tempori, & negotio præſenti, ac omnino ſerventur omnes circumſtantiæ quæ ad actus virtuoſos ſunt neceſſariæ.

Quod attinet ad exemplum S. Joannis Evangeliſtæ hic ab Authore narratum; ſciendum eſt, aliquantò aliter referri à Caſſiano collatio ult. cap. 21. Summa eſt, quòd cùm perdicem molliter manibus demulceret, quidam habitu venatorio ad eum veniens miratus fuerit, quòd vir tantæ opinionis ac famæ ad tam parva & humilia oblectamenta ſe ſubmitteret. Cui Sanctus reſpondens: *Quid eſt*, inquit, *quod manu geſtas*: at ille, *arcus*. Et cur, ait *non eum tenſum ſemper ubique circumfers*? Cui ille reſpondit: *Non oportet, ne jugi curvamine, rigoris fortitudo laxata moleſcat*. Tum Beatus: *Nec noſtri animi te offendat tam parva hæc breviſque laxatio*; ſignificans quòd ſimiliter animus hominis frangeretur, ſi numquam à ſua intenſione relaxaretur.

Pro reſp. ad 3. ad dicendum eſt Operationes ludicras ſecundùm ſuam ſpeciem naturalem ſpectatas non ordinari à ludente ad aliquem finem particularem & intrinſecum: prout tamen conſiderantur ſecundùm genus moris, ordinantur ab eo ad finem aliquem rationi convenientem, ſi ſint bonæ, veluti ad honeſtam animi relaxationem & quietem, ut deinde animus promptior ac vegetior redeat ad ſeria: vel ordinantur ad ſolam oblectationem, aut ad illud rationi non conſentaneum, ſi ſint malæ.

Articulus III.

In ludi exceſſu poteſt eſſe peccatum.

ART. 3. probat Poſſe eſſe peccatum in ſuperfluitate ludi. Quia ejus objectum eſt dirigibile ſecundùm rationem: in omni autem eo quod ſecundùm rationem dirigibile eſt, tunc eſt ſuperfluum, quando regula rationis exceditur; in ludis verò contingit excedi regulam rationis, idque dupliciter.

Uno modo, ex ipſa ſpecie actionum quæ aſſumuntur in ludum, tùm ad eum non ſint idoneæ; veluti quando aliquis cauſa ludi utitur verbis aut factis obſcœnis, aut alicui damnoſis. Et talis exceſſus peccatum eſt genere ſuo mortale cùm ipſæ actiones quæ pro ludo ſumuntur, ſecundùm ſuam ſpeciem ſint peccata mortalia: quamvis veniale eſſe contingat, quia verba vel facta, tametſi turpia, ſunt tamen levia, quia inordinatio qua vertuntur in ludum, non addit malitiam mortalem, ſi abſit prava intentio. Per hunc etiam exceſſum peccant, qui aut verbis ſacræ Scripturæ, aut nominibus Dei vel Sanctorum abutuntur ad ludos & jocos; mortaliter quidem, ſi notabiliter excedant, magnamque committant irreverentiam: venialiter autem, ſi fuerit parvus exceſſus.

Alio modo contingit exceſſus in ludis & jocis, quando non ſervantur debitæ circumſtantiæ loci, temporis, perſonarum, & negotii: qui exceſſus interdum eſt mortale, interdum veniale peccatum. Mortale, ſi quis ludos jocoſve præponat dilectioni Dei, ita nimirum illis ſe oblectans, ut non refugiat illis uti contra Dei vel Eccleſiæ præceptum tale, quod graviter obligert: aut ſi ludi theatrales in Eccleſia fierent, quod prohibetur cap. *Cum decorem*, tit. de Vita & honeſtate Clericorum: itemque ſi abſque theatris in loco ſacro luderetur cum magna ejus irreverentia vel ſcandalo: aut ſi Beneficiarii, vel alii in ſacris conſtituti vacarent ludo alearum, hoc eſt crebrò multumque luderent, quod eis ſeverè vetitum eſt cap. *Clerici*, eodem tit. & in canonibus Apoſtolorum 42. & 43. qui referuntur cap. *Epiſcopus* diſt. 35. Veniale verò; ſi quis in templo quidem luderet vel jocaretur, ſed modicè; ſi tempore ſacro diu luderet, ſed nihil eorum intermitteret ad quæ ſub mortali obligatur; ſi Clerici beneficiarii luderent alea, ſed & rarò, & parum.

In reſp. ad 3. obſervandum eſt, quatenus licitum ſit officium Hiſtrionum, Joculatorum, & ſimilium, in quantùm ſcilicet ad ludum, jocum, vel cantum non adhibent ulla verba vel facta illicita, neque ullos turpes geſtus, aut actiones alicui noxias, neque ſua ludicra exercent temporibus aut locis indecentibus, vel circa perſonas aut negotia, quibus non congruant judicio viri prudentis. Unde conſequens eſt, quòd & ipſorum miniſterio uti, & mercedem eis ſolvere, & quum indiguerint, eleemoſynam illis præbere liceat, quando iſtam regulam ſervant; modò tamen non niſi moderatè quiſpiam utatur eorum opera ſeu miniſterio, nec ſua bona in eos conſumat. Alioquin locum haberet illud Auguſtini ſupra quæſt. 148. art. 6. allatum, *Donare res ſuas hiſtrionibus, immane vitium eſt*: quod potiſſimùm veritatem habet in illis, qui ſuſtentant Hiſtriones ludis illicitis utentes, & in iis qui ſua bona in ipſos ſuperfluè conſumunt.

Ex his facile eſt intelligere, Hiſtriones poſſe eſſe viros bonos & Deo gratos, ſi nimirum ea ſervent quæ diximus: cujuſmodi erat is, de quo B. Thomas loquitur in argumento 3. quales etiam fuerunt illi duo quibus B. Virgo Atrebati apparuit, dans eis candelam per quam ſanantur ardentes igne malo, ut videri poteſt apud Anſelmum Gemblacenſem opera Miræi editum, ad annum Domini 1129. apud Mejerum ad an. 1095. & Locrium ad an. 1105.

Quod tum in fin. hujus reſp. tum q. 32. art. 5. in corp. citat B. Th. habuit ex Decreto Gratiani, ubi diſt. 86. cap. *Paſce*, eadem habentur & citantur ex Officiis B. Ambroſii; ſed nec ibi nec in aliis operibus, quæ modò extant B. Ambroſii, reperiuntur. Bartholomæus Urbinas, in Milleloq. quod colligit ex dictis B. Ambroſii, ea verba allegat ex Ambroſio lib. de Alendis pauperibus, qui modò deſideratur. Ita ferè notatio Gregoriana ad iſtud cap. *Paſce*.

Quæri autem poteſt: Sitne pro exceſſu in ludis habendum, quando luditur pro lucro, & an lucrum iſtud poſſit retineri, atque adeò eleemoſyna ex eo fieri.

Pro Reſp. ſit

Concluſio I.

AD aliquem ludi exceſſum pertinet, ſi ludatur principaliter pro lucro, vel ſi lucrum nimis avidè quæritur ex ludo. Cùm enim ludus ad honeſtam recreationem de ſe ordinetur; quædam videtur eſſe inordinatio, quòd per eum plus quæratur lucrum quàm recreatio. Hoc tamen peccatum non videtur ſuo genere eſſe plus quàm veniale, cùm ſit ſpecies avaritiæ quæ liberalitati oppo-

opponitur: talisautem avaritia ſit peccatum ex genere ſuo veniale, q.118.art.4.

Concluſio II.

NUllus in ludo exceſſus eſt, ſi dum moderatè luditur propter recreationem, ſimul intendatur aliquod lucrum. Nam ludus eſt velnti quoddam certamen duorum aut plurium ad animi oblectationem pertinens, in quo proinde ludentes paciſci ſolent ut victori aliquid cedat.

Concluſio III.

LUcrum ea ludo, etiam prohibito, acquiſitum poteſt retineri; ac per conſequens in eleemoſynas & in alios uſus pro libitu converti, ſtando in jure naturali, ſi illi qui ludunt, bonorum ſuorum eam habeant adminiſtrationem, ut ea poſſint alienare, neque interveniat dolus; fraus, vis, aut metus; quemadmodum indicat B. Thomas quæſt. 32. articulus 7. ad 2. & expreſsè ſentiunt Sotus lib. 4. quæſt. 5. articulus 2. Bannes ad quæſt. illius 32. articulus 7. Covarruvias ad regulam *Peccatum* p. 2. §. 4. num. 1. Azorius p. 3. lib. 5. cap. 24. Salas in Tract. de ludo dubio 5. cum multis ab eo citatis. Ratio eſt Quia ludus eſt quidam contractus; ergo per eum transfertur dominium lucri in victorem. Confirmatur Prodigus qui temerè ſuam pecuniam profundit, transfert iſtius pecuniæ ſuæ dominium in eum cui donat; ergo multò magis is qui ludit, cùm & ludus non ſit ex ſe peccatum, ſicut prodigalitas; & in ludo reperiatur mutua conventio, quæ non eſt in prodigalitate. Præterea, lib. 2. Inſtitut. Juris tit. de rer. div. §. *Per traditionem*, dicitur, quòd *mihi tam conveniens eſt naturali æquitati, quàm voluntatem domini volentis rem ſuam in alium transferre ratam haberi*: ſed ludentes, etiam ludo prohibito, volunt rem ſuam per ludum transferre in victorem; ergo verè transferunt.

Si objicias: B. Thomam dicto art. 7. docere: Dum
Ob. aliquis trahit alium ea cupiditate lucrandi ad ludum, ipſum teneri ad reſtitutionem; ac proinde non ſufficienter limitatam fuiſſe hanc Concl. Tertiam Reſp.
Reſp. Dupliciter intelligi poſſe, quòd aliquis alium trahat ad ludum ex cupiditate lucri: aut ſimpliciter invitando; aut vi, metu, opprobriis, dicteriis, vel etiam precibus importunis ſollicitando. Qui priori modo trahit, non propriè trahit, ſed potius rogat; volentes enim ducuntur potiùs quàm trahantur: qui verò ludunt ab aliquo invitati, volentes ſunt ac ſpontanei: quapropter qui priori iſto modo trahit; non tenetur ad reſtitutionem ejus quod lucratus fuerit, quia nihil agit contra juſtitiam, neque ullam facit injuriam. Qui autem poſteriori modo trahit; propriè trahit: inviti enim ac nolentes dicuntur trahi; qui verò trahitur iſto modo, ludit invitus ac nolens, cùm ſit involuntarius ſecundùm quid: omnino enim cupit non ludere, ſed quia niſi ludat, patitur inſultationes; opprobria, irriſiones, & alia quæ meritò ipſi diſplicent; ideo præeligit ludere potiùs, quàm iſta pati. Quare ſicut mutuatarius ſolvens uſuras non transfert dominium, propterea quòd non eſt voluntarius niſi voluntario mixto; ita qui ludis ſic attractus, ut non poſſit recuſare ſine ſuo damno vel dedecore; non transfert dominium rei quam ludo exponit & perdit, quia non eſt omnino voluntarius. Confirmatur, Talis contractus eſt extortus per injuriam: ergo inducit obligationem reſtituendi damnum quod inde ſecutum eſt. Cajetanus, Sotus, Bannes, & alii non pauci B. Thomæ doctrinam rectè interpretantur de illo, qui trahit hoc poſteriori modo. Ex quibus facile eſt intelligere, quòd per vim in concl. etiam intelligenda ſit nimia importunitas, & multò magis opprobria, deriſiones & convitia, quibus alii alios ſollicitare ſolent ad ludendum.

Porrò quum inter eos qui alienare non poſſunt, communiter recenſeantur filii-familias; ſciendum eſt, quòd dum de parentum licentia verſantur in ſtudiis, licitè poſſint de eo quod parentes eis mittunt, quatuor aut quinque ex centum ludo honeſto annuatim exponere. Idemque judicium eſt de Religioſo, qui de Abbatis licentia verſatur in ſtudiis. Quia parentes & Prælatus tacitam ejus rei faciendæ facultatem concedere videntur hoc ipſo, quo illos mittunt ad ſtudia. Sotus lib. 4. quæſt. 5. artic. 2. Navarr. cap. 20. numero 12. Bannes, & alii. Quod in Concluſione dicebatur de *dolo & fraude*; intelligendum eſt de illis quæ juſtitiæ repugnant; non autem de iis quæ juxta lege ludi ſolent arbitrio prudentum & in ludis peritorum admitti tamquam licita.

Concluſio IV.

PRobabilior ſententia eſt, etiam attentis legibus poſitivis communibus, ſive canonicis ſive civilibus, per quemcumque ludum etſi prohibitum transferri dominium rei, quam eo ludo quiſpiam acquirit; atque adeò ipſam non debere reſtitui ante ſententiam judicis Quia in toto jure communi nulla eſt lex, quæ vel inhabilem reddat eum qui lucratur ad comparandum iſtud dominium, vel dominii translationem irritet; quamvis leges benè concedant jus repetendi in judicio. Ita ſentiunt Sotus, Bannes, Azorius, & alii. Neque refert B. Thom. quæſt. 32. art. 7. dicere, *Quod apud illos qui obſtricti ſunt legibus iſtis* civilibus, quæ prohibent omne lucrum ex ludo, *tenentur univerſaliter ad reſtitutionem qui lucrantur*. Quoniam loquitur de legibus quæ ſuo tempore erant; vel translationem dominii per ludum annullabant; vel ſic intelligebantur quaſi annullarent: nunc autem ejuſmodi leges nullæ ſunt, ſaltem in jure communi.

Supereſt difficultas una: an per ludum poſſit aliquis lucrari plus quàm poſſit perdere. Altera: teneaturnè ſolvere is qui ludendo perdidit, ſi non præſenti pecunia luſit.

Pro Reſp. ſit

Concluſio I.

CUm unus ludentium non poteſt rem ludo expoſitam alienare ſive quia ipſe ſit Religioſus, filius-familias, aut pupillus ſive ob aliquid aliud; ipſe non poteſt eo ludo acquirere dominium rei quam alter exponit, ſed quemadmodum non poteſt perdere, ita etiam non poteſt lucrari. Quia in quocumque contractu ea debet eſſe contrahentium æqualitas, ut uterque poſſit ſicut acquirere ita & diſtrahere ſeu alienare; alioquin contractus eſt nullus. Ita Banneſius cum communi DD. ſententia. Idem porrò videtur eſſe judicium, quando unus colludentium habet animum aut non ſolvendi, aut repetendi ſolutum: quòd ſcilicet non poſſit ab alio lucrari; partim ob defectum æqualitatis, quæ requirit utrumque eſſe paratum ſolvere, ſi fuerit victus; partim propter fraudem ſeu dolum, dum ſimulat ſe paratum juxta leges ludi ſolvere, quum aliud gerat in animo. Quamvis enim ludo perdita poſſint repeti, modò repetantur in judicio; ſi tamen animus repetendi fuerit tempore luſus, vitiat contractum.

Ao verò idem ſentiendum ſit, quando unus notabiliter excedit alterum in peritia ludi; ambigitur: ſed ambiguitas hac diſtinctione videtur eſſe tollenda. Si ſic in peritia excedat, ut certam ſibi habeat victoriam, certuſque ſit nullum ſibi ſubeſſe periculum perdendi; apparet quòd lucrari non poſſit, quòdque teneatur in foro conſcientiæ ad reſtitutionem lucri percepti, niſi fortè alter iſtius certitudinis ſui colluſoris non ignarus nihilominus velit ludere: ſi autem is qui peritior eſt; ſolùm probabiliter putet ſe victurum, nullamque de victoria habeat certitudinem, poteſt lucrari & lucrum retinere. Quia in priori caſu error dat cauſam contractui; ſi enim alter iſtam periti luſoris certitudinem ſciret, nollet ludere, in poſteriori autem nihil eſt quod vitiet contractum. Vide Azorium lib. 5. cap. 25.

Articulus IV.

QUi ſolùm poteſt perdere quatuor aut quinque, non poteſt uno jactu ſeu luſu plura lucrari; niſi fortè colluſor iſtam ejus qualitatem noverit, & ſponte cedat juri ſuo; aut niſi ipſe ludat contra plures, quorum ſinguli deponant æqualem ſummam: veluti ſi quatuor ludant, & ſinguli deponant tres florenos; is qui tantùm poteſt perdere quinque, poterit lucrari novem uno luſu,

luſu, quia poteſt lucrari à ſingulis, ſicut poteſt reſpectu ſingulorum perdere. Ratio Concluſionis eſt. Quia alioquin eſt inæqualitas ludentium & deceptio ejus, qui ſperat ſe tantumdem lucrati poſſe ab altero, quantum ipſe exponit periculo perdendi. Diverſis verò jactibus ſive luſibus poteſt quiſpiam lucrari plura quàm ab initio perdere poſſet, etiam ſi contra unum ludat, quia poteſt ſingulis vicibus lucrari tantum quantum poteſt perdere: ut ſi poterat perdere quinque, & ludendo ſex ictus, ſemper vincat, lucrabitur triginta. Quòd ſi poſtmodum illos triginta ludo exponat; poterit adhuc alios triginta lucriſacere, quoniam nihil ibi eſt, quod vel æqualitatem auferat, vel deceptionem, Si dicas filium-familias non poſſe tam molta exponere ludo, ne quidem poſtquam lucriſecit, eò quòd lucrum quod jam habet, inter bona profectia ſit computandum. Reſp. Filium poſſe illa exponere in luſu poſtquam lucriſecit, quia licèt lucrum computetur in bonis profectitiis, quorum dominium & adminiſtratio pertinet ad patrem; tamen pater videtur tacitè concedere filio eam adminiſtrationem, ut non cogatur cum ſuo dedecore & aliorum offenſione ſtatim à ludo abire, ſed poſſit pergere. Conſerri poſſunt Azorius cap. 25. Valentia diſp. 5. quæſt. 6. de Reſtitut. puncto 5. Salonius quæſt. 5. de dominio artic. 6. Salas Tract. de Ludo dub. 13. Navarr. cap. 20. num. 12. Bannes ad q. 32. art. 7.

CONCLUSIO III.

VErius eſt, eum qui ludendo perdidit in conſcientia obligari ad ſolvendum, ſive præſenti pecunia luſerit, ſive abſenti ſed promiſſa. Promiſſio namque hoc ipſo quo vera promiſſio eſt, ex jure naturali habet vim obligandi, quemadmodum diximus quæſt. 66. artic. 2. quæſito 4. & nullum eſt jus commune quod promiſſionem de qua loquimur reddat irritam; ergo ſtando in jure communi obligat. Jure autem particulari contingit ejuſmodi promiſſionem non obligare, ubi nimirum eſt lex, eaque uſu recepta, per quam talem promiſſiones irritantur, ſicut apud Hiſpanos in regno Caſtellæ. Ita ſentiunt Valentia, Banneſius, Salonius, Azorius. Unde conſequens eſt, quòd is qui ſolutionem accepit, poſſit in conſcientia retinere, quamdiu nulla ſit repetitio coram Judice competente; quòdque is qui ſolvit non poſſit propria authoritate clanculum recipere pecuniam quam ſolvit, vel ſibiipſi facere compenſationem de bonis alterius.

ARTICULUS IV.

ART. 4. probat In defectu ludi poſſe eſſe aliquod peccatum. Quia contra rationem eſt, quòd quis ſe aliis oneroſum exhibeat, & nihil delectabile ipſe facit, & iis qui faciunt vel dicunt moleſtus eſt non recipiendo moderatos eorum ludos. Præterea. Homines aliquando egent animi relaxatione: ſi quis ergo nolit eam admittere, quando recta ratio dictat eſſe admittendam, vitiosè deficit in ludo. Qui hoc vitio laborant vocari ſolent duri & agreſtes, ſed rarius eſt iſtud vitium, neque ordinariè majus veniali.

QUÆSTIO CLXIX.

De modeſtia in exteriori apparatu.

ARTICULUS I.

In ornatu exteriore poteſt eſſe virtus & vitium.

ART. 1. docet, Circa ornatum ſive apparatum exteriorem poſſe eſſe virtutem ac vitium; non quaſi in ipſis exterioribus rebus poſſit eſſe aliqua virtus aut aliquod vitium, cùm conſtet, quòd res illæ non ſint capaces virtutis aut vitii: ſed quia in hominibus, qui rebus externis utuntur, poteſt eſſe virtus aut vitium, prout contingit eos benè vel malè iſtis rebus uti. Quando namque rebus exterioribus utuntur moderatè, hoceſt juxta regulam rectæ rationis; virtus eſt, quæ pro materia remota habet res illas, quæ ad ornatum ſeu apparatum exteriorem pertinent; pro proxima verò ipſas hominum affectiones & actiones, per quas utuntur iſtis rebus; poteſtque deſcribi modeſtiæ cultus, eſſe Virtus, quæ in rerum externarum apparatu moderationem rationis adhibet. Verùm ſi quis utatur rebus ad ornatum pertinentibus, vel excedendo regulam rationis, vel ab ea deficiendo; vitium erit.

Contingit autem ab ea regula deflecti, ſive per exceſſum ſive per defectum, duobus modis. Priore, quando violatur laudabilis hominum inter quos vivitur, conſuetudo. Poſteriore, quando in apparatu externo habetur pravus affectus, ſive interim conſuetudinem quis obſervet, ſive non. In talibus enim, *Etſi non rerum uſus, libido tamen utentis in culpa eſt*; quemadmodum docet Auguſtin. lib. 3. de Doct. Chriſtiana cap. 12. Eòdem pertinent illa Gregor. verba hom. 40. in Evangelia, *Sunt nonnulli qui cultum ſubtilium pretioſarumque veſtium non putant eſſe peccatum. Quod ſi culpa non eſſet; nequaquam ſermo Dei tam vigilanter exprimere, quod dives qui torquebatur apud inferos, byſſo & purpura indutus fuiſſet: nemo quippe veſtimenta pretioſa* (hoc eſt pretioſiora quàm ſuum ſtatum deceat) *niſi ad inanem gloriam quærit, videlicet ut honoratior cæteris eſſe videatur.*

Porrò hic pravus affectus utendi externo apparatu poteſt eſſe per exceſſum tripliciter: & per defectum dupliciter.

Per exceſſum quidem. Primò, Si quis ex ſuperfluo veſtium ſupellectilium aut ædificiorum ornatu quærat inanem gloriam. Secundò, Si eis abutatur ad delicias. Tertiò, Si nimiam adhibeat ſollicitudinem in ſuo apparatu conquirendo, retinendo, vel aptando.

Per defectum verò. Primò, Quando quiſpiam ex negligentia non utitur externo veſtitu vel alio apparatu, ſicut decet: veluti ſi præ mollitie veſtes per terram trahit, ſi ſordido habitu quem purgare poſſet ſi vellet ad Miſſam audiendam, vel etiam ad ſacram Communionem accedit.

Secundò, Quando aliquis vilius quàm par eſt, veſtitur aut ornatur ad captandam inanem gloriam. Hinc S. Auguſt. lib. 2. de ſerm. Domini in monte c. 12. *Maximè advertendum eſt, non in ſolo rerum corporearum nitore atque pompa, ſed etiam in ipſis ſordibus luctuoſis* (aliter luxuoſis) *eſſe poſſe jactantiam, & eò periculoſiorem, quo ſub nomine ſervitutis Dei decipit*. Et mox: *Qui in profeſſione Chriſtianitatis inuſitato ſqualore ac ſordibus intentos in ſe oculos hominum facit cùm id voluntariè faciat, neceſſitate patiatur; ex cæteris ejus operibus poteſt conjici, utrùm hoc contemptu ſuperflui cultus, an ambitione aliqua faciat: quia & ſub ovina pelle cavendos lupos Dominus præcipit.*

Circa reſp. ad 2. duo ſunt obſervanda. Prius, non eſſe vitioſum, quòd perſonæ in dignitatibus conſtitutæ vel etiam Miniſtri altaris veſtibus pretioſis utantur; modò id faciant ad ſignificandam ſuæ poteſtatis, aut cultus divini, ſuique miniſterii excellentiam non autem ad propriam ſuam gloriam; & modò conſuetudinis ac ſui ſtatus limites non excedant. Alloquin peccabunt, tum contra decentiam, tum contra Conſtitutiones Eccleſiaſticas, quæ extant 21. q. 4.

Poſterius, non eſſe etiam vitioſum quòd quiſpiam utatur habitu vel aliquo externo apparatu vilior quàm pro conſuetudine eorum inter quos vivit; modò & ſocialem vitam eorum cum quibus vivere debet non perturbet, & ab eo abſit omnis jactantia, inanis gloria, ſeu alia quævis prava intentio, ſed puram habeat ac rationabilem intentionem; veluti ad ſui humiliationem, ad corporis macerationem, ad agendam pœnitentiam, ad ædificandos proximos etiam rerum iſtarum temporalium contemptu. Huc facit exemplum S. Joannis Baptiſtæ qui non ex paupertate ſed ex voluntate ad pietatem pertinente, habebat veſtimentum de pilis camelorum & zonam pelliceam. Matth. 3. Eòdem pertinent exempla eorum, qui circuierunt in melotis, in pellibus caprinis; ad Hebr. 11. & qui depoſito pretioſiore habitu & aſſumpto ſacco, jejunantes ac orantes fuerunt exauditi, 3. Reg. 21. & Jonæ 3.

Ex his obvium eſt intelligere, nequaquam reprehendendos eſſe eos Religioſos, qui vilem habitum portant, ſed laudandos potius; ſicut nec illi ſunt reprehendendi, qui viliori præ cæteris Religioſis utuntur: modò eum villo-

rem

Digitized by Google

rem habitum non aſſumant, qui ſit notabiliter infra ſuæ Religionis metas.

Neque locum habet, quòd olim Religioſorum hoſtes objiciebant: Chriſtum qui eſt Sanctorum, ſive Religioſorum, ſive aliorum norma, fuiſſe indutum veſte pretioſa, nimirum tunica inconſutili, quam propter pretioſitatem milites noluerunt ſcindere, Joan. 19. Reſponderi enim facilè poteſt: Non eſſe credibile, quòd Chriſtus Dominus pretioſis veſtibus indueretur, qui S. Jo. Baptiſtam commendabilem oſtendit ex eo, quòd non erat mollibus indutus: alioquin Phariſæi, qui exteriorem ſanctitatem oſtentabant; ſicut de Chriſto dicebant, quòd erat vorax & potator vini, & Publicanorum amator; ita & de eo dixiſſent, quòd eſſet mollibus indutus.

Quòd autem milites non diviſerint tunicam inconſutilem; non fuit propter pretioſitatem, ſed quia fuiſſet inutilis, ſi fuiſſet diviſa. Plura de vilitate veſtium Religioſorum videri poſſunt apud S. Thom. in Opuſc. cont. impug. Relig. cap. 8.

Articulus II.

Utrùm ornatus mulierum ſit ſine peccato mortali.

Etſi quæ articulo priore dicta ſunt non minùs ad mulieres quàm ad viros pertineant; B. tamen Thomas peculiariter agendum putavit de ornatu mulierum. Quoniam præter ea quæ communiter ſunt attendenda circa utriuſque ſexus ornatum, quiddam ſpeciale eſt circa ornamenta mulierum, quòd ſcilicet muliebris cultus multùm viros ad laſciviam provocat, quòdque illi ſexui magis familiare eſt, tum pulchritudinem, tum ornatum, & in ornatu exceſſum affectare.

Resp. eſt affirm. Ad quæſtionem verò articuli Reſpondet affirm. Si enim mulier conjugata ſeſe moderatè ornet ut viro ſuo placeat, ne fortaſſe maritus eam faſtidiens vel peccet vel peccare cupiat cum alia; non delinquit: ſed neque pluſquam venialiter peccabit, ſi in eo ornatu excedat, modò id ſit abſque præjudicio & ſcandalo aliorum.

Prior pars eſt in Apoſtolo 1. ad Corinth. 7. *Mulier quæ nupta eſt, cogitat quæ ſunt Mundi, quomodo placeat viro*: Et clariùs 1. ad Timoth. 2. ubi vult, mulieres orare: *In habitu ornato, cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veſte pretioſa, ſed ut decet mulieres quæ pietatem profitentur. Quibus verbis datur intelligi*, ait Author in reſp. ad 1. *quod ſobrius & moderatus ornatus non prohibetur mulieribus, ſed ſuperfluus, & inverecundus, & impudicus.*

Poſterior pars probatur. Quia dum exceditur in re ſeu appetitu rei, quæ non eſt ex ſe mala, exceſſus non eſt plus quàm veniale peccatum per ſe loquendo; præſertim ſi neque honor Dei violetur, neque aliquid fiat contra Charitatem: In iſto autem caſu eſt exceſſus in uſu rei non per ſe malæ; & neque læditur honor Dei, neque Charitas. Illæ autem mulieres, quæ viros non habent nec habere volunt, vel ſunt in ſtatu non habendi; mortaliter peccant, ſi ſe ornent hac intentione, ut viros provocent in ſui concupiſcentiam; quia hoc eſt eis dare incentivum peccati. Si verò ex levitate vel vanitate dumtaxat ſe ſuperfluè ornent; non peccant mortaliter, niſi tantam faciant ſumptuoſitatem, ut propter eam, vel debita non ſolvant, vel non reſtituant ea quæ debent reſtituere, vel alia interveniat circumſtantia mortalis: & quantùm ad hæc eadem eſt ratio de viris, ut hic tradit B. Thomas. Vide Sylveſtrum verbo *Ornatus*, ubi etiam benè inſtruit Confeſſarios, quo modo ſe habere debeant in hujuſmodi, ita nimirum, ut ſi eis clarè conſtet de mortali; negare debeant abſolutionem pœnitenti qui non vult abſtinere: ſi verò eis clarè conſtet, quòd non ſit mortale; non denegent abſolutionem, etiamſi pœnitens nolit abſtinere. Si autem non poſſint clarè percipere, utrùm ibi ſit mortale, an ſolùm veniale; perſuadeant quoad poſſunt ut pœnitens abſtineat: ſi tamen nolit; non ei faciant conſcientiam de mortali, ne deinceps mortaliter peccet, ubi alioquin non peccaret; neque abſolutionem negent, quia jura ſunt proniora ad ſolvendum, quàm ad ligandum; diſt.

Notent Confeſſarii.

50. cap. *Ponderet*, & melius eſt reddere Deo rationem de nimia miſericordia quàm de nimia ſeveritate. Eadem habet Jacobus à Graffiis p. 1. cap. 77. & Navarr. cap. 23. num. 21.

Circa finem corp. obſervandum eſt, quòd ſi capillos nudare fœminas etiam maritatas non decet; quemadmodum tradit Auguſt. epiſtola 73. confirmatque ex Apoſtolo 1. ad Corinth. 11. jubente ut mulieres velent caput ſuum; multò minùs decet eas nudare pectora; cùm ejuſmodi nudatio non parvum ſit incentivum libidinis. Quia tamen illa pars corporis non eſt ſimpliciter inhoneſta, neque vel natura, vel pudor humanus poſtulat eam abſolutè tegi; idcirco ubi conſuetudo invaluit, excuſari poſſunt illæ, quæ modicè illam denudant, propter conſuetudinem & non propter ullam pravam intentionem. Quamvis enim ea conſuetudo non ſit laudabilis, adeò ut grave peccatum ſit, eam illuc introducere ubi non viget; poſtquam tamen eſt introducta, poteſt excuſare illas quæ eam ſequuntur, quando nihil mali admiſcent; ſecundùm ea quæ hic dicuntur à S. Doct. à Sylveſtro verbo *Ornatus*, quæſt. 7. & à Jacobo à Graffiis p. 1. cap. 77. Navarro cap. 23. num. 19. Dixi *quæ modicè illam denudant*. Quæ enim ita denudant pectora, ut etiam oſtentent ubera nuda, non videtur omnino excuſandæ, cùm tanta nudatio magis ad laſciviam pertineat, quàm ad pulchritudinem oſtendendam: imò ipſa valde ſit laſciva, magnumque laſciviæ incentivum, ut facilè intelligi poteſt ex verbis adulteræ Proverb. 7. *Veni, inebriemur uberibus, & fruamur cupitis amplexibus*: ac inſuper ex Oſee 2. *Auferat fornicationes ſuas à facie ſua, & adulteria ſua de medio uberum ſuorum*. Quò etiam pertinet illud Ezech. 23. deſcribentis fornicarias: *Ibi ſubacta ſunt ubera earum, & fractæ ſunt mammæ pubertatis earum*. Confeſſariorum autem & Concionatorum eſt, prudenter operam dare ſtultis ejuſmodi conſuetudinibus extirpandis.

De nudant. pectus.

Huc proinde pertinet quod Paulus Boudot Epiſcopus Attrebatenſis ann. 1636. authoritate Apoſtolica decretum fecit, eademque authoritate publicavit, præcipiens Parochis & Superioribus Eccleſiarum & Monaſteriorum ſuæ Diœceſis exemptis & non exemptis, ut ſeriò curent, tam in prædicationibus quàm aliter inculcare ſuis populis & auditoribus, ut deinceps nullæ Dominæ aut Domicellæ audeant intrare Eccleſias, & minùs recipere Sacramentum Euchariſtiæ, aut ſe offerre ad Confeſſionem gutture & pectore diſcoopertis; neque cum capillis indecenter compoſitis, qui frontem cooperiunt uſque ad oculos; neque cum emplaſtris ſuper faciem aut pectus impoſitis, *Que vulgairement l'on appelle mouſches*; cùm ea res ſit extremè indecens & laſciva, immo indigna Animæ Chriſtianæ quæ omnes tales vanitates extraordinarias debet fugere, & cordi habere modeſtiam, quandoquidem S. Apoſtolus Paulus requirat, quòd fœminæ debent eſſe velatæ, quando intrant Eccleſias, ne malam ædificationem dent Angelis aut hominibus.

Veſtire verò ſe tam tenui veſte, ut pudenda tranſluceant, rectè Navarr. cap. 25. n. 19. cenſet eſſe mortale tam viro quàm feminæ. Quia ejuſmodi nuditas per ſe ad luxuriam mortalem provocat, quod non facit pectorum nuditas.

In reſp. ad 2. docet: Eas mulieres quæ ad fingendam pulchritudinem utuntur fuco peccare; non tamen mortaliter, niſi hoc faciant propter laſciviam, aut in Dei contemptum; eſt enim illic quædam ſimulatio; ſed dum ſimulatio nulli eſt pernicioſa; non eſt mortalis; quemadmodum nec mendacium eſt mortale, niſi ſit pernicioſum. Sciendum tamen, aliud eſſe fingere pulchritudinem non habitam, quod ad mendacium pertinet: aliud occultare turpitudinem alicujus membri undecumque provenientem, ſive ſcilicet à natura, ſive ex morbo, ſive à vulnere, vel incendio. Sicut enim certis caſibus licet occultare veritatem, etſi numquam liceat mentiri: ita non eſt peccatum adhibito artificio turpitudinem tegere, quamvis peccatum ſit pulchritudinem ſimulare. Uti autem capillis alienis, vel nullum eſt peccatum, ut ſi quis utatur eis ſimpliciter ad ornatum ſicut utimur lana, lino, & pellibus aliorum animalium; vel ſolùm eſt veniale, ut ſi quis fingat eſſe proprios, nullamque aliam apponat pravam circumſtantiam. Navarr. c. 23. n. 20.

Circa

De uſu veſtium alterius ſexus. Circa reſp. ad 3. adverte de ſe vitioſum eſſe, quòd mulier utatur veſte virili, aut è converſo; partim quia per ſe indecens eſt, quòd mulier mentiatur ſe virum, aut quòd vir mentiatur ſe mulierem; partim quia talis commutatio eſt incentivum concupiſcentiæ, & præſtat occaſionem occultis libidinibus. Vide Clement. Alexand. lib. 3. Pædagog. cap. 3. Non tamen ita eſt de ſe vitioſum, quaſi ſit per ſe ſeu natura ſua malum, ſicut mendacium, fornicatio, & alia hujuſmodi: ſed quia eſt de numero earum actionum, quæ abſolutè conſideratæ deformitatem ſeu inordinationem quamdam important, ac nihilominus circumſtantiis quibuſdam advenientibus bonæ efficiuntur, de quarum numero B. Thomas Quodlibet. 9. articulo 15. dicit eſſe, habere plures præbendas, Eſt ergo de ſe vitioſum, quia ſpeciem mali habet, ac niſi per bonam aliquam circumſtantiam juſtificetur, veri nominis peccatum eſt. Hinc eſt quòd B. Thomas præſenti articulo ſcribit illam veſtium ſexui propriarum mutationem poſſe aliquando fieri abſque peccato; veluti propter neceſſitatem; vel cauſa ſe occultandi ab hoſtibus; vel propter defectum alterius veſtimenti: vel propter aliquid hujuſmodi. Si autem abſque ſimili cauſa fiat ſolùm ex levitate, & abſit tam ſcandalum, quàm intentio periculumque libidinis; peccatum erit veniale; mortale verò, ſi ſit intentio vel periculum laſciviæ, aut alioquin notabile ſcandalum.

Si dicas: Deut. 22. ubi prohibetur, *ne mulier induatur veſte virili; nec vir veſte fæminea*; ſtatim ſubjici: *Abominabilis enim apud Deum eſt qui facit hæc*; ergo talis mutatio, quamvis ſolùm ex vanitate ſeu levitate facta, eſt peccatum mortale. Reſp. Neg. C. præceptum enim illud partim eſt poſitivum & ceremoniale, quatenus illa veſtium mutatio prohibebatur, ut ab idololatriæ cultu (in quo Gentiles tali mutatione habitus utebantur) Judæi longius averterentur: partim eſt naturale, quatenus illa mutatio de ſe quamdam inordinationem importat, eique frequenter ſcandalum aut laſciviæ periculum ſubeſt. Judæos ob utramque rationem obligat, & quidem ſub peccato mortali, ut apparet ex verbis in objectione allegatis: Chriſtianos ſolùm ob poſteriorem; ideoque non ſub gravi peccato, ſi ſecludatur periculum libidinis & ſcandalum.

In reſp. ad 4. tria ſunt obſervanda. Primum, Artem aliquam exercere, cujus operibus homines uti non poſſunt abſque peccato, eſſe peccatum. Secundum, exercere artem, cujus operibus homines poſſunt benè & malè uti, non eſſe peccatum, modò nulla interveniat prava circumſtantia. Tertium, Artificium, cujus operibus homines ut plurimum malè utuntur, non eſt quidem ſimpliciter illicitum; cùm poſſit benè fieri, ſi neceſſariis circumſtantiis veſtiatur; eſt tamen per authoritatem publicam extirpandum tamquam noxium.

Ex his perſpicere licet, eos qui pigmenta, & reliqua mulierum ornamenta faciunt, extra peccatum eſſe; ſi non intendunt malum finem in illis faciendis ac vendendis; nec faciant ea quæ ſecundùm ſe illicita ſunt; neque vendant iis quos veriſimile eſt emere ad abutendum, ſecundùm ea quæ dicebantur quæſt. 77. artic. 4.

QUÆSTIO CLXX.

De præceptis temperantiæ.

ARTICULUS I.

POſt conſiderationem de virtute temperantiæ, ejuſque partibus, & vitiis oppoſitis; juxta methodum ſibi ab initio hujus p. propoſitam, & in aliis virtutibus obſervatam; de præceptis ad temperantiam pertinentibus nunc tractare aggreditur; &c.

Artic. 1. docet, In lege Decalogi convenienter tradi præceptum de temperantia. Quoniam illa præcepta ponuntur in Decalogo, quæ directiùs ordinantur ad dilectionem Dei & proximi, aut quæ directiùs illi opponuntur: atqui inter vitia temperantiæ oppoſita, adulterium (per quod aliena uxore quiſpiam abutitur) maximè opponitur dilectioni proximi; Cùm ergo adulterium prohibeatur in Decalogo, non tantùm ſecundùm quod opere exercetur, ſed etiam ſecundùm quod corde concupiſcitur; fatendum eſt, convenienter illic tradi præceptum pertinens ad temperantiam.

In reſp. ad 1. oſtendit, Quare non fuerit in Decalogo expreſſum præceptum prohibens vitium fortitudini oppoſitum, ſicut expreſſum eſt præceptum prohibens vitium quod opponitur temperantiæ, Quia nimirum inter vitia fortitudini oppoſita nullum eſt, quod ita directè contrarietur dilectioni proximi ſicut adulterium, quod opponitur temperantiæ. Neque tamen omninò prætermiſſum eſt in Decalogo præceptum prohibens vitium fortitudini oppoſitum; quia expreſsè ibi prohibetur homicidium, quod aliquando ſolet accidere ex vitio fortitudini oppoſito, nimirum ex audacia, ſecundùm illud Eccli. 8. *Cum audace non eas in via, ne fortè gravet mala ſua in te.*

Circa reſp. ad 2. obſerva, non oportuiſſe in Decalogo exprimi præceptum de vitio temperantiæ oppoſito circa delectationes ciborum ſicut circa delectationes venereorum: quia gula, & quæ ad eam pertinent vitia intemperantiæ, non directè opponuntur dilectioni proximi ſicut adulterium; imò inter peccata luxuriæ nullum eſt quod iſti dilectioni magis adverſetur, & propterea de nullo alio luxuriæ peccato fuit ibi facienda expreſſa mentio.

ARTICULUS II.

ART. 2. declarat, In divina lege convenienter tradi præcepta de virtutibus annexis temperantiæ. Quia ibi traduntur præcepta pertinentia ad prohibendum effectus illorum vitiorum, quæ opponuntur temperantiæ: prohibetur enim in Decalogo homicidium, quod natum eſt oriri ex ira, quæ opponitur manſuetudini: prohibetur etiam ſubtractio honoris quæ debetur parentibus, quæ ſubtractio licèt oriatur aliquando ex ſuperbia, frequenter tamen etiam oritur ex ira, Non oportuit autem Decalogo præcipi virtutes temperantiæ annexas ſecundùm ſe, quia ſic conſideratæ non habent directam habitudinem ad dilectionem Dei vel proximi, ſed tantùm ſecundùm ſuos effectus, quia horum demum effectuum ratione poſſunt reſpicere dilectionem Dei vel proximi.

QUÆSTIO CLXXI.

De Prophetia eſſentia.

POſtquam B. Thomas egit de ſingulis virtutibus & vitiis, quæ pertinent ad omnium hominum conditiones & ſtatus; deinceps conſiderandum eſſe ait de his, quæ ſpecialiter concernunt aliquod hominum genus. Et hoc facit tripliciter, in primo genere ponens gratias gratis datas; in ſecundo, diverſitatem vitæ activæ & contemplativæ; in tertio, differentiam ſtatuum & officiorum. Gratias gratis datas ita ſubdividit, ut quædam pertineant ad cognitionem; quædam ad locutionem; aliæ ad operationem: in primiſque agendum eſſe dici de illis quæ pertinent ad cognitionem. Et quia dona gratiæ gratis datæ, quæ ad cognitionem pertinent, comprehendi poſſunt ſub Prophetia; primò de Prophetia tractandum eſt.

Prophetiæ vocabulum origine Græcum, ex duabus dictionibus componitur, nimirum ex præpoſitione Derivatio vocabuli prophetiæ.
πρὸ, quod Latinè dicitur Præ, & ex verbo φημὶ, quod eſt loquor ſeu dico: nam πρόφημι valet idem quod Prædico, & Propheta idem quod Prædictor eorum quæ futura ſunt; unde nata eſt vulgaris opinio, ut quum aliquis nominatur Propheta quæratur, quid futurum prædixerit. Quoniam verò res futuræ procul ab hominum cognitione diſtant; hinc fortaſſe factum eſt, ut aliqui Prophetiam dictam exiſtiment à πρὸ, quaſi Procul, & φανὸς, quaſi Propheta dictus ſit, quòd ei appareant ea quæ procul diſtant, quo modo loquitur B. Thomas art. 1.

Verùm prior derivatio tamquam verior tenenda eſt, quam & ipſe S. Doctor agnoſcit art. 3. dicens: *Ad Prophetiam propriſſimè pertinet eventuum futurorum; unde & nomen Prophetiæ ſumi videtur; unde Gregorius dicit ſuper Ezechielem. Et cùm ideo Prophetia dicta ſit, quòd futura prædicat; quando de præterito vel præſenti loqui-*

Digitized by Google

loquitur, rationem ſui nominis amittit. Et in reſp. ad 1. ait, illis verbis Caſſiodori, *Prophetia eſt divina revelatio rerum eventus immobili veritate denuntians*; Prophetiam definitò ſecundùm id, quod propriè ſignificatur nomine Prophetiæ. Obſervandum igitur, quòd tum Prophetia, tum Propheta variè uſurpentur.

Variè accipitur Propheta.

1. Et propriiſſima uſurpatio eſt, ſecundùm quam Propheta dicitur, qui res ab humana cognitione remotas, potiſſimum autem adhuc futuras, ex divina revelatione cognoſcit, (qua de cauſa *Qui Propheta dicitur hodie, olim vocabatur Videns*, 1. Reg. 9.) & Deo volente prædicit. Nam à prædicendo Prophetas eſſe vocatos, jam ſuperiùs fuit oſtenſum. Ita ſumitur Act. 11. *Supervenerunt ab Jeroſolymis Prophetæ Antiochiam, & ſurgens unus ex eis nomine Agabus, ſignificabat per ſpiritum famem magnam futuram in univerſo Orbe terrarum*: & alibi paſſim.

2. Acceptio eſt, qua Propheta ſignificat eum, qui divinam ſuper rebus agendis voluntatem declarat; qui Prophetarum obſcura vaticinia per intelligentiam divinitus acceptam aliis interpretatur; imò & qui ex divino afflatu obſcura myſteria explicat, ſive ſint ex Prophetis, ſive ex aliis Scripturis, ſive aliunde. Hinc Moyſi Deus dicit Exod. 7. *Ecce conſtitui te Deum Pharaonis*, participatione nimirum divinæ poteſtatis: & *Aaron frater tuus erit propheta tuus*, id eſt Interpres & Internuntius: *ipſe enim loquetur pro te ad populum, & erit os tuum*; quemadmodum cap. 4. dicitur. Ad hanc etiam ſignificationem pertinent quæ 1. ad Cor. 14. diſſerit Apoſtolus de comparatione doni Prophetiæ cum dono linguarum concludens: munus prophetandi eſſe præſtantius quàm donum loquendi variis linguis; quia qui loquitur linguis, auditores magis admiratione afficit, quàm utilitate: qui verò prophetat, quia divinam voluntatem exponit, quia occulta revelat, quia obſcura aperit & interpretatur, maximam adfert utilitatem. Quoniam verò Prophetæ propriè dicti erant viri notæ ſanctitatis;

3. Accipitur Propheta pro eximiè Sancto, & pro eo qui familiariter agit cum Deo. Ita Gen. 20. *Nunc ergo redde viro* (Abrahæ ſcilicet) *uxorem, quia Propheta eſt, & orabit pro te*.

4. Propheta ſignificat eum, qui ex divino inſtinctu divinas laudes canit. Quo ſenſu 1. Reg. 10. de Saule dicitur, quòd *Inſiliit in eum Spiritus Domini, & prophetavit*. Imò prophetare interdum ſignificat divinas laudes canere, etiamſi hoc non fiat ex peculiari divino inſtinctu. Nam 1. Paral. 25. quidam dicuntur prophetaſſe in citharis, & pſalteriis, & cymbalis; quod nihil aliud eſt, quàm pſallere & illa muſica inſtrumenta pulſando divina carmina canere. Eòdem quoque referri poteſt quod 1. ad Cor. 11. legimus: *Omnis vir orans aut prophetans velato capite deturpat caput ſuum: omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput ſuum*. Cæterum quia qui divino ſpiritu afflati erant, quædam inſolita loquebantur, & ob id ab hominibus carnalibus tamquam deliri habebantur;

5. Significatione uſurpatur vocabulum prophetandi pro deliratione, & ex afflatu maligni ſpiritus delira loqui. Quo modo 1. Reg. 18. dicitur, quòd *invaſit Spiritus Dei malus Saul, & prophetabat in medio domus ſuæ*.

6. Acceptionem aſſignant, qua prophetare ſumitur pro miraculum tale facere, quo quiſpiam oſtendatur fuiſſe verus Propheta: ut Eccl. 48. *Mortuum prophetavit corpus ejus*, ſcilicet Eliſæi *Prophetavit* hoc eſt miraculum fecit ſuſcitans mortuum, per quod declaretur, Eliſeum verum Prophetam fuiſſe. Et ſimiliter exponunt illud c. 49. *Oſſa ipſius viſitata ſunt, & poſt mortem prophetaverunt*, hoc eſt declaraverunt, S. Joſeph verum fuiſſe Prophetam, quia oſſa ejus fuerunt tranſlata ſicut prædixerat. Nihil tamen vetat, quò minus prophetare his in locis propriè ſumatur pro prædicere futura, non quidem verbo, ſed opere & miraculo. Mortuum namque corpus Eliſæi, dum ad ſui contactum ſuſcitavit mortuum; iſto mirabili facto, prædixit ſeu prænuntiavit futuram aliquando reſurrectionem mortuorum. Ac ſimiliter oſſium S. Joſeph juxta mandatum ejus tranſlatio, prænuncium quoddam argumentum fuit futuræ reſurrectionis: ideo enim ea

Quomodo oſſa mortua prophetaverint.

tranſferri voluit, & juxta ipſius voluntatem ſunt in terram promiſſionis tranſlata, quia ſpem habebat glorioſæ reſurrectionis per Chriſtum (qui illic erat naſciturus, moriturus, & reſurrecturus) aliquando futuræ.

Atque hæc cùm ita ſint; de Prophetia deinceps agendum eſt ſecundùm primam ejus ſignificationem, ac ſimiliter de Propheta.

Definiri autem poteſt Prophetia, eſſe Inſpiratio vel revelatio divina, per quam tum futura contingentia prænoſcuntur ac prædicuntur, tum alia quæ naturalem noſtram cognitionem ſuperant, cognita enuntiantur. His præmiſſis, faciliùs erit intelligere ea, quæ in ſequentibus tradit B. Thomas.

Quid prophetia.

ARTICULUS I.

ART. 1. docet, Prophetiam propriè dictam primò & principaliter conſiſtere in cognitione. Quia importat cognitionem rerum ab humana notitia remotarum divinitus acceptam: ſecundariò tamen conſiſtere in locutione, quatenus Prophetæ ea quæ divinitus cognoſcunt annuntiant. Et hæc pars rationis Prophetiæ propriè ſignificatur ipſo nomine Prophetiæ, quod à prædicendo ſeu præloquendo dictum eſſe; patet ex iis quæ ſuprà attulimus. Addit deinde, quòd ad Prophetiam pertineat operatio miraculorum: non quia hæc operatio ſit de ratione Prophetiæ; ſed quia gratiam operandi miracula Deus non raró tribuit Prophetis in confirmationem propheticæ annuntiationis. Cùm enim ea, quæ ſupra humanam cognitionem divinitus revelantur, non poſſint humana ratione confirmari, eò quòd illam excedant; Deus quando judicat expedire, ea confirmat per operationem divinæ ſuæ virtutis faciendo miracula.

Prophetia in cognitione conſiſtit, deinde in locutione.

De reſp. ad 2. confer quæ in hujus Prooem. dicta ſunt fin.

Circa reſp. ad 3. adverte, illos Prophetas, qui per Scripturam vocantur ſtulti aut inſani, non eſſe Dei, adeòque nec veros Prophetas, ſed Pſeudoprophetas; interdum tamen vocari Prophetas, ſed æquivocè, propter verorum Prophetarum imitationem, quemadmodum homo pictus dicitur homo.

Pro Reſp. ad 4. Neg. eſt, quòd inſpiratio pertineat ad affectum. Inſpiratio enim pertinet ad Prophetiam quaſi diſpoſitivè, in quantùm ſcilicet Deus, cùm vult alicui revelare occulta, ipſius menti inſpirat, ſive mentem ejus elevat ad ſuperna, eamque diſponit ad perceptionem divinorum; ipſi menti autem ſic elevatæ ac diſpoſitæ revelat ea quæ revelare vult, ac tunc mens Prophetæ percipit ea quæ ipſi revelantur. In qua revelatione ac perceptione perficitur ratio Prophetiæ.

ARTICULUS II.

Utrùm Prophetia ſit habitus.

VIdetur quòd ſic. 1. Quia *Spiritus Prophetarum Prophetis ſubjecti ſunt*, 1. ad Cor. 14. his autem verbis ſignificatur, penes Prophetam eſſe facultatem prophetandi quando vult: cùm ergo habitus ſignificet aliquid, quo is qui illud habet utitur quando vult; conſequens eſt quod Prophetia ſit habitus.

2. B. Hieronymus ad illa verba Dan. 13. *Suſcitavit Dominus Spiritum ſanctum pueri junioris*; ſcribit: *Quo ſermone oſtenditur, non intraſſe in Danielem Spiritum ſanctum, ſed eum qui erat in illo, & quieſcebat propter ætatis infirmitatem, nec ſua poterat opera demonſtrare, data occaſione, pro ſancta femina à Domino ſuſcitatum*; ergo donum Prophetiæ inſtar habitus quieſcit in Propheta.

3. Si Prophetia non eſſet habitus, nemo poſſet appellari Propheta, niſi quando actu vaticinaretur: hoc autem eſſe falſum, ex Scriptura manifeſtum eſt.

Reſponſio communis eſt. Prophetiam ſeu lumen propheticum per ſe & ex ſui ratione non eſſe habitum. 1. Quia habitus eſt, quo quis agit cùm voluerit: ſed aliquis non poteſt uti Prophetia cùm voluerit; ergo Prophetia non eſt habitus. Min. ex 4. Reg. 3. clara eſt, ubi cùm Eliſæus de futuris conſuleretur, neque illorum haberet notitiam, ut de ipſis reſpondere poſſet: *Adducite* (inquit) *mihi Pſaltem. Cùmque caneret Pſaltes, facta eſt ſuper eum manus Domini*; & ſic demum prophetavit. Et cap. 4. idem Eliſæus de Sunami-

Reſp. non eſſe.

Digitized by Google

namitide hoſpita ſua loquens dicit : *Anima ejus in amaritudine eſt, & Dominus celavit à me, & non indicavit mihi*. Confirmat. *Aliquande Prophetiæ ſpiritus Prophetis deeſt, nec ſemper eorum mentibus præſto eſt; quatenus cùm hunc non habent, & hunc agnoſcant ex dono habere, cùm habent*, ait Greg. hom. 1. in Ezech. & lib. 2. Mor. cap. 41. *Si Prophetiæ ſpiritus Prophetis ſemper adeſſet; David Regi de templi ſe conſtructione conſulenti, nequaquam Nathan Propheta concederet, quod poſt paululum negaret*; ergo donum Prophetiæ non eſt habitus.

2. Lumen intellectuale, quod ineſt per modum formæ permanentis & perfectæ, hoc eſt per modum habitus, perficit principaliter intellectum ad cognoſcendum principium illorum, quæ per illud lumen manifeſtantur : principium autem eorum quæ ad ſupernaturalem cognitionem pertinent, & quæ per lumen propheticum manifeſtantur, eſt Ipſe Deus, qui à Prophetis non videtur per eſſentiam; ergo lumen propheticum non ineſt per modum formæ permanentis & perfectæ.

Ob. Si dicas : Lumen Fidei ineſt per modum formæ permanentis, atque adeò eſt habitus, neque tamen perficit intellectum ad clarè videndum Deum, qui eſt principium eorum quæ per Fidem cognoſcuntur; ergo ratio allata nullius eſt momenti. Reſp. Neg. C. Quo-
Reſp. niam quod B. Thomas aſſumit accipiendum eſt de lumine intellectuali formaliter, hoc eſt de lumine quo intellectus ſecundùm ſe perficitur : Fides autem eſt quoddam lumen intellectus, non ſecundùm ſe, ſed in ordine ad affectum : actus enim Fidei eſt actus intellectus imperatus à voluntate; Prophetia verò eſt lumen perficiens intellectum ſecundùm ſe, non in ordine ad affectum ſeu voluntatem, ſed ſimpliciter ad videndum. Hanc reſponſionem indicavit Author q. 12. de Ver. art. 1. ad 4. concludens, quòd Fides aſſimilatur auditui ſed Prophetia viſioni.

3. Scriptura ſia ſolet loqui de Prophetis : *Factum eſt verbum Domini ſuper Iſaiam*, aut alium aliquem Prophetam : *Locutus eſt ad eum Dominus : Irruit in eum Spiritus Domini : Suſcitavit Dominus ſpiritum*; quæ omnia ſatis declarant, donum Prophetiæ ineſſe per modum paſſionis vel impreſſionis tranſeuntis, ita ut mens Prophetæ quotieſcumque aliquid prædicendum eſt, nova revelatione indigeat : ſicut aer ſemper indiget nova illuminatione, propterea quòd in eo non perſeveret lumen ſemel impreſſum, etiam abſente corpore lucido à quo profluxit, ſed continuò novum lumen ipſi profluat, quamdiu corpus lucidum eſt præſens : quapropter ſicut lumen non remanet in aere, niſi ad irradiationem Solis aut alterius corporis lucidi; ita nec lumen propheticum remanet in mente Prophetæ, niſi quando actualiter divinitus inſpiratur.

Diximus in reſponſione *per ſe*. Quia etſi lumen propheticum non ſit ex natura ſua permanens inſtar habitus; poteſt tamen ex divina virtute perpetuò conſervari in aliquo. Sicut enim lumen in aere, quamvis non inſit per modum habitus, nihilominus in eo perpetuò eſſe poſſet per modum cujuſdam impreſſionis, ſi Sol perpetuò eum illuſtraret; ita donum Prophetiæ poteſt in aliquo eſſe permanens, ſi Deus illud conſervare velit, quo modo fuiſſe in Chriſto diximus 3. qu. 7. art. 8.

Ad 1. Arg. reſp. diſtinguendo Min. Si intelligatur penes Prophetam eſſe facultatem prophetandi, quantum ad cognitionem ſeu revelationem, ita nimirum ut in ejus poteſtate ſit revelationem propheticam habere quando voluerit; Neg. eſt Min. Ut enim dicit B. Greg. *Spiritus Prophetiæ non ſemper adeſt Prophetis*: ſed nec in Prophetarum poteſtate eſt, revelationem habere quando voluerint. Si autem intelligatur penes Prophetam eſſe facultatem prophetandi, hoc eſt ea quæ prophetice cognita ſunt pronuntiandi & eloquendi; ſic Min. eſt vera : *Spiritus enim Prophetarum Prophetis ſubjecti ſunt*, quantùm ad elocutionem eorum, quæ per revelationem cognoſcunt, ita ut in ipſorum poteſtate ſit ea eloqui vel non eloqui, quando voluerint. Videatur B. Thomas q. 173. art. 3. ad 4. lect. 6. in cap. 14. prior. ad Cor. & quæſt. 12. Verit. art. 4. c. fin.

Ad 2. Neg. C. Quia non aliud ſignificatur verbis Hieronymi, quàm Danielem non tunc demum accepiſſe Spiritum ſanctum ſed etiam priùs eum habuiſſe. Nam Daniel jam antea tamquam Dei amicus Spiritu ſancto agebatur, ipſumque habebat in ſe manentem, non quidem operantem per donum aliquod Prophetiæ habituale, ſed per donum gratiæ gratificantis : qui proinde ſpiritus in Daniele quieſcens rectè ſuſcitatus dicitur, videlicet ad novum effectum operandum, ad docendam innocentiam Suſannæ, & ad convincendam falſitatem ſententiæ in eam latæ.

Ad 3. Neg. Aſſ. Rectè enim vocari poteſt quiſpiam Propheta etiam tunc, quando non prophetat; non quidem ab actu prophetandi, neque à dono habituali quod permanenter inſit, ſed à prophetandi conſuetudine vel officio : quemadmodum quiſpiam dicitur Profeſſor imò etiam profiteri, non ſolùm quando actualiter docet vel profitetur, ſed etiam quando eſt in officio vel conſuetudine profitendi. Confer B. Thom. in reſp. ad 2. fin.

Pro reſp. ad 1. tam hic, quàm q. 12. de Ver. art. 1. declarat, Philoſophum quando dixit, quòd in anima ſunt tria, potentia, paſſio, & habitus, non omnia omnino comprehendiſſe quæ ſunt in anima, ſed tantùm ea quæ pertinent ad materiam moralem Philoſophis cognitam, de qua ipſi erat ſermo : ſive ut hic loquitur, *Ea quæ poſſunt eſſe principia moralium actuum*, talium ſcilicet, qui ſolùm ſunt morales, & nihil participant de ſupernaturalitate. Deinde oſtendit poſſe negari. Min. Quoniam Prophetia, etſi non ſit paſſio appetitus ſenſitivi, eſt tamen ſimilis paſſioni, & ad paſſionem reducitur, prout paſſio generaliter uſurpatur pro qualibet receptione, ſecundùm quod Philoſophus dicit, quòd intelligere eſt pati quoddam : in revelatione enim prophetica intellectus hominis patitur ea illuſtratione divini luminis.

In Reſp. ad 2. Neg. eſt Maj. Animæ enim ſive habilitas ſive diſpoſitio ad eadem, quæ ante fecit vel paſſa eſt, etſi ſit aliqua ejus perfectio, neque tamen ſemper eſt in actu, neque ſemper eſt habitus propriè dictus : uti nec ea diſpoſitio qua vel Infidelis ad Fidem, vel peccator ad pœnitentiam, Deo ipſum movente, incipit diſponi.

Cæterùm quamvis Prophetia non propriè dici poſſit habitus; in iis tamen qui ſæpiùs prophetaverunt, manentque in officio prophetandi; quædam habilitas vel diſpoſitio manere videtur. Sicut enim in rebus corporalibus aliquid poſt paſſionem, etiam paſſione tranſeunte, efficitur habilius ad patiendum; (nam lignum ſemel inflammatum faciliùs iterum inflammatur; & aqua ſemel calefacta poſtmodum faciliùs calefit) ita quando alicujus mens divina inſpiratione tangitur, etiam illa inſpiratione abeunte, ipſa remanet habilis ad iteratò recipiendam divinam inſpirationem. Confer quæ habet Author noſter q. 12. Ver. art. 1. c.

Pro reſp. ad 3. diſtinguit hanc Min. Gratia eſt habituale quoddam in Anima. Si intelligatur de gratia, per quam aliquid elevatur ſupra naturam humanam quantum ad modum actus, ita ſcilicet ut per eam exerceantur actus juxta illum modum, quo natura non poteſt alioquin operari, nimirum meritoriè; vera eſt : ſi autem intelligatur de gratia, per quam aliquid elevatur ſupra naturam humanam quantum ad ſubſtantiam actus, & non quantum ad modum, qualis eſt gratia miraculorum, donum Prophetiæ, & alia hujuſmodi; Min. non eſt vera, quia talis gratia non debet eſſe habitualis. Ratio porro cur ad quoſdam effectus neceſſaria ſit gratia habitualis, & non ad alios eſt ea, quam adfert B. Thom. 3. cont. Gent. cap. 154. dicens, *Quòd quidam effectus ſunt ad totam hominis vitam neceſſarii, utpote ſine quibus ſalus eſſe non poteſt, ſicut credere, ſperare, diligere, & præceptis Dei obedire : & ad hos effectus neceſſe eſt, habituales quaſdam perfectiones hominibus ineſſe, ut ſecundùm eas agere poſſint, cùm fuerit tempus. Alii verò effectus ſunt neceſſarii, non per totam vitam, ſed certis temporibus & locis; ſicut miracula facere, prænuntiare futura, & hujuſmodi : & ad hos non dantur habituales perfectiones, ſed impreſſiones quædam fiunt à Deo, quæ ceſſant actu ceſſante, & eas oportet iterari, cùm fuerit opportunum iterari actus.*

Quod

Quod in eadem reſp. dicit, Diligite Deum eſſe ſupra naturam humanam quantùm ad modum, & non quantùm ad ſubſtantiam actus; non eſt intelligendum de dilectione Dei ex toto corde & ſuper omnia, cùm hæc, & quoad modum, & quoad ſubſtantiam ſit ſupernaturalis : ſed generaliter de dilectione Dei, quæ ſi ſumatur indiſtinctè, non eſt ſupra naturam quantùm ad ſubſtantiam actus, ſicut eſt facere miracula; quia per naturam poteſt haberi aliqua Dei dilectio, non poteſt autem ullum fieri verum miraculum : ſed quantùm ad modum, ut diligatur Deus ſicut oportet; ſic dilectio Dei eſt ſupra naturam. Vide quæ diximus q. 24. art. 2.

Articulus III.

Utrùm Prophetia ſit ſolùm futurorum contingentium.

Reſp. neg. RESponſio Neg. certa eſt. Quoniam manifeſtatio quæ fit per aliquod lumen, ad omnia illa ſe extendere poteſt, quæ iſti lumini ſubjiciuntur : cognitio autem prophetica fit per lumen divinum, & huic lumini ſubjiciuntur omnia, ſive futura, ſive præſentia, ſive præterita, eaque ſive divina, ſive humana, ſive ſpiritualia, ſive corporalia, ſive ſupernaturalia, ſive naturalia; ergo Prophetia poteſt eſſe de omnibus illis. Confirmat. In omnibus quæ ſunt propter finem cauſa determinatur ſecundùm exigentiam finis : atqui donum Prophetiæ datur propter utilitatem Eccleſiæ; ergo omnia, quorum cognitio poteſt eſſe utilis ad ſalutem, ſunt materia Prophetiæ, ſive præterita, ſive præſentia, ſive futura. Unde Chryſ. in Prœm. Pſalm. ſcribit, Univerſum genus Prophetiæ tripliciter dividi; in futurum, præſens, & præteritum; quibus ſimilia habet Gregorius hom. 1. in Ezech. Atque ut exemplis res clarior fiat; quando Iſaias cap. 7. dicebat, *Ecce Virgo concipiet*; quando Jeremias cap. 31. *Fæmina circumdabit virum*; quando Daniel cap. 9. *Occidetur Chriſtus*; Prophetia erat de futuro. Quando autem Moyſes dixit, *In principio creavit Deus cœlum & terram*, & cætera quæ de Adamo ac reliquis continentur in lib. Geneſ. Prophetia erat de præterito, ſicut & cùm Daniel cap. 2. enarravit Regi ſomnium quod oblitus erat, illudque deinde eſt interpretatus. Quando verò quiſpiam vel occulta cordis alterius, vel alias res, in præſenti quidem exiſtentes, ſed omnino ſecretas manifeſtat, ſicut fecit Eliſæus 4. Reg. 5. prodens acceptionem munerum Giezi, ſicut & fecit B. Eliſabeth exclamans Luc. 1. *Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?* Et S. Jo. Baptiſta Jo. 1. dicens, *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum Mundi*; Prophetia eſt de præſenti.

Cæterùm quia in ratione Prophetiæ hoc continetur, quòd verſetur circa res procul ab humana conditione remotas; non eodem modo ſe habet Prophetia ad omnia prædicta, ſed neceſſe eſt illa magis propriè ad Prophetiam pertinere, quæ longiſſimè diſtant ab humana notitia. Et idcirco tres gradus diſtingui ſolent eorum quæ ſub Prophetiam cadunt.

Varii gradus eorum quæ ſub Prophetiam cadunt. 1. Eſt futurorum contingentium : hæc enim omnium longiſſimè recedunt ab humana notitia, non tantùm propter obſcuritatem & imbecillitatem noſtri intellectus, ſed etiam propter ſuam ipſorum conditionem; quoniam neque in ſeipſis, neque in ſuis cauſis proximis ſunt determinata, ideoque nec à nobis cognoſcibilia.

2. Gradus eſt eorum, quæ omnium hominum naturalem cognitionem fugiunt, non ſua ipſorum conditione, quaſi non ſint ſecundùm ſe cognoſcibilia, ſed humani intellectus imbecillitate; ſive interim ſint præterita; ſive præſentia; ſive futura. Tale eſt myſterium Trinitatis divinarum perſonarum in una natura: myſterium item Incarnationis, Euchariſtiæ, Reſurrectionis, & alia hujuſmodi.

3. Gradus eſt eorum, quæ ſunt procul à cognitione unius alicujus hominis, ſive ſecundùm ſenſum, ſive ſecundùm intellectum : non autem à cognitione cæterorum. Cùm enim talia divinitus manifeſtantur ei, à cujus cognitione procul diſtant; ad Prophetiam pertinent. Quomodo Ahias cognovit adventum uxoris Jeroboam 3. Reg. 14. & Eliſæus conſilia Regis Syriæ 4. Reg. 6.

Ex his conſequens eſt, quòd cùm à Caſſiodoro definitur Prophetia, quòd ſit *Inſpiratio vel revelatio divina, rerum eventus immobili veritate denuntians*, ubi eventus ad futura contingentia pertinet; non definiatur ſecundùm totam ipſius materiam, ſed dumtaxat ſecundùm præcipuam. *Eventus rerum*, ait B. Thomas qu. 12. de Ver. art. 2. ad 1. *ponuntur in definitione Prophetiæ quaſi materia maximè propria Prophetiæ, non autem ita quòd ſint tota Prophetiæ materia.* Et in corp. dixerat, futura contingentia *Præcipuè ad Prophetiam videntur pertinere, in tantum quòd quaſi præcipua Prophetiæ materia in definitione Prophetiæ ponatur, in hoc quòd dicitur Prophetia eſt divina inſpiratio rerum eventus, &c. Ex quo etiam nomen Prophetiæ videtur eſſe receptum. Unde dicit Gregorius ſuper Ezechielem, quòd cùm ideo Prophetia dicta ſit, quòd futura prædicat; quando de præterito vel præſenti loquitur, rationem ſui nominis amittit.* Et hæc B. Gregorii verba ſimiliter in præſ. art. reſp. ad 1. allegantur. Circa quæ notandum eſt, quòd Gregorius non dicat, amittere rationem Prophetiæ, *Sed rationem nominis:* quia Prophetia quidem eſt, ſed non prædictio, quam ipſum nomen Prophetiæ juxta vocis etymon importat.

Quod in corp. dicit : *In ſeipſis non ſunt cognoſcibilia, ut contingentia futura, quorum veritas non eſt determinata;* non ita eſt accipiendum, quaſi futura contingentia non ſint cognoſcibilia, ideoque à nullo cognoſcantur, ne quidem à Deo : B. enim Thomam docere, quòd futurorum contingentium Deus certam habeat notitiam, ex 1. p. q. 14. art. 13. 1. contr. Gent. cap. 68. q. 2. Ver. art. 2. & ex aliis diverſis locis ita eſt eſt evidens, ut à nullo vocari poſſit in dubium. Sed duo hic dicit.

Prius, Quòd futura contingentia, ut ſunt contingentia futura, non ſunt in ſeipſis cognoſcibilia, nimirum certitudinaliter. Tunc enim conſiderantur ut ſunt contingentia futura, *Quando inter cognitionem cognoſcentis, & rei eventura invenitur ordo præteriti ad futurum*; quemadmodum loquitur prædicta q. 2. de Verit. art. 12. hoc eſt quando eventus rei conſideratur ſolùm ut futurus, nequaquam præſens cognoſcenti : & quia divinæ ſcientiæ quadam ratione præſentia ſunt omnia, etiam ea quæ nos vocamus & ſunt futura, quatenus nimirum Deus intuetur illud ipſum eſſe, quod in tempore habebunt, quando in ſeipſis exiſtent poſita extra cauſas; ideo Deus nihil (iſto ſenſu) cognoſcit ut futurum contingens. De futuris contingent. Quamvis enim cognoſcat futura contingentia, eaque ſciat & eſſe futura & eſſe contingentia; non tamen ea cognoſcit velùt ſolummodo futura contingenter, ſed etiam intuetur ea tamquam præſentia. Præterea ſecundùm ea quæ dicto art. 13. & hujus q. art. 6. tradit, futura contingentia etiam tunc conſiderantur ut futura, quando conſiderantur ſolùm ut ſunt in cauſis contingentibus, ideſt impedibilibus, quæ ſcilicet poſſunt ea ponere in eſſe, & poſſunt etiam impediri ne ponant : Deus autem nulla futura cognoſcit ut ſolùm ſunt in talibus cauſis, ſed omnia cognoſcit ut ſunt in ſeipſo tamquam in cauſa efficaciſſima; & ita videt cauſas proximas quæ ſunt impedibiles, ut ſimul videat quòd non ſint impediendæ; ſecundùm ea quæ diximus p. p. q. 14. art. 2. ideoque non cognoſcit ea ſolùm ut futura contingentia, ſed etiam ut certiſſimò eventura, & ut quadam ratione ſibi præſentia.

Poſterius quod B. Thomas hic dicit eſt, Futurorum contingentium, quatenus ſunt futura eaque contingentia, non eſſe veritatem determinatam : per quod non vult dicere, futurorum contingentium nullam eſſe veritatem determinatam, ne quidem apud Deum. Cùm enim de quibuſcumque futuris contigentibus Deus certam habeat ſcientiam : certa autem ſcientia non poſſit eſſe niſi eorum quæ vera ſunt; conſequens eſt, quòd ea quæ futura ſunt, etſi ſint futura contingenter, abſolutè vera ſint : ſed conformiter ad ea quæ ſuperiùs diximus, & ad ea quæ B. Thomas ſcribit artic. 6. hujus quæſt. ſenſus eſt, Non eſſe determinatam veritatem futurorum contingentium, ſi conſiderentur ut futura contingentia, ideſt ſi conſiderentur ut nullo modo præſentia cognoſcenti,

& ut ſolùm ſunt in cauſis contingenter operantibus, hoc eſt impedibilibus. Nam quòd dicantur futura contingentia ſuis cauſis proximis iiſque contingentibus ſive impedibilibus comparata, tradidit Sanctus Doctor 1. cont. Gentes cap. 68. & p. p. q. 14. art. 13. in fine corp. & in reſp. ad 1. Quatenus autem conſiderantur ut ſolùm ſunt in cauſis contingentibus; ideo non habent veritatem determinatam, quia cauſa contingens ut contingens non eſt determinata, ſed ſe habet ad oppoſita.

Cæterùm an propoſitionum de futuro contingenti una ſit determinatè vera, altera falſa; variè diſputant Philoſophi. Pars affirmativa omnino videtur tenenda ut diximus p. p. dicto art. 13. & ſi benè perpendantur verba Philoſophi in fin. lib. 1. de Interpret. & conferantur cum iis quæ habet lib. 2. de Gen. & corr. tex. 64. itemque lib. 3. de Anima tex. 32. non credimus ipſum aliter docuiſſe.

Pro reſp. ad 3. Neg. eſt C. Quamvis enim præterita præſentia & futura, de quibus eſt Prophetia, ſint objecta diverſa; ſunt tamen ſolùm materialia: formale autem objectum tantùm eſt unum, videlicet lumen divinæ revelationis, quod per totam latitudinem objecti Prophetiæ, quatenus tale eſt, diffunditur; & ideo una eademque ſpecies eſt Prophetiæ, ſive ſit de præteritis, ſive de præſentibus, ſive de futuris.

Articulus IV.

Prophetæ non cognoſcunt omnia quæ prophetice cognoſci poſſunt.

ART. 4. probat, Prophetas per divinam revelationem non cognoſcere omnia, quæ poſſunt prophetice cognoſci. Quia Prophetæ non perfectè vident principium cognitionis propheticæ, quod eſt prima veritas, quam in ſeipſa non vident; quando autem commune principium cognitionis non perfectè cognoſcitur; nulla neceſſitas eſt cognoſcendi omnia, quæ cum illo principio connectuntur, aut ab illo dependent: ſed ea demum cognoſcuntur, quæ ſpecialiter revelantur. Confirmari poteſt hæc doctrina, tum ex iis quæ de Heliſæo diximus art. 2. tum ex eo quòd Nathan 2. Reg. 7. verſ. 3. neſcierit, an voluntatis Dei eſſet, quòd David non ædificaret templum; itemque ex eo quòd Propheta 3. Regum 13. ignoraverit Pſeudoprophetam ſibi loquentem mentiri; tum ex verbis B. Gregorii hom. 1. ſuper Ezech. dicentis: *Aliquando ſpiritus Prophetiæ ex præſenti tangit animum Prophetantis, & ex futuro nequaquam tangit: aliquando ex futuro tangit, & ex præſenti non tangit.* Et poſtea. *Aliquando tangit ex præterito Prophetiæ ſpiritus, nec tangit ex futuro: aliquando autem tangit ex futuro, nec tangit ex præterito: aliquando verò in præſenti & ex parte tangit, & ex parte non tangit*, &c.

Circa reſp. ad 1. adverte, omnia quæ ad inſtructionem populi fidelis ſunt neceſſaria, revelari Prophetis, ita ut quædam revelentur uni, quædam alteri: non autem omnia omnibus. Litteralis autem ſenſus horum verborum Amos 3. *Non faciet Dominus Deus verbum, niſi revelaverit ſecretum ſuum ad ſervos ſuos Prophetas*, videtur eſſe de ſuppliciis & plagis publicis, quas Deus pro ſua benignitate non infert, niſi populo antea per Prophetas admonito, ut pœnitentiam agant.

Pro reſp. ad 2. ſciendum eſt, perfectum in ſacris Litteris frequenter accipi pro ſincero & ſtabili, vel etiam pro incorrupto & irreprehenſibili: ut Deuter. 18. *Perfectus eris & abſque macula cum Domino Deo tuo.* 1. Paralip. 28. *ſervi ei corde perfecto*: & alibi ſæpè. Ac proinde perfectum etiam cenſetur illud, cui adeſt ſua prima ſeu eſſentialis perfectio, quamvis deſit adhuc aliquid de magnitudine molis aut virtutis. His modis ſumi videtur Deuter. 32. cùm dicitur, *Dei perfecta ſunt opera*; ſenſus enim eſt, quòd omnia Dei opera ſint irreprehenſibilia, ita ut in illis nihil ſit vitii, nihilque quod culpari poſſit vel reprehendi.

Ex his conſequenter eſt dicendum, non oportere propheticam revelationem eſſe ita perfectam, ut nihil ipſi deſit eorum quæ revelari poſſent: ſed ſufficere, quòd nihil deſit eorum ad quæ iſta revelatio ordinatur. Nam Prophetia in genere divinæ revelationis eſt quiddam imperfectum; quamvis alioquin ſit aliquid perfectum, ideſt vitio ac reprehenſione carens.

Articulus V.

ART. 5. docet, Mentem Prophetæ dupliciter à Deo inſtrui; uno modo per expreſſam revelationem; alio modo per occultum inſtinctum. Quantùm ad ea quæ priori modo cognoſcit Propheta; ſemper diſcernere poteſt quid per ſpiritum propheticum dicat, quid per ſpiritum proprium. Quia maximam habet certitudinem de illis, quæ ipſi expreſsè revelata ſunt, & omnino certus eſt, ſe illorum revelationem habere à Deo; juxta illud Hierem. 26. *In veritate miſit me Dominus ad vos, ut loquerer in aures veſtras omnia verba hæc.* Unde frequenter uſurpare ſolent hujuſmodi ſermonem; *Hæc dicit Dominus Deus; Hoc eſt verbum Domini.*

Quantùm verò ad ea, quæ non niſi per occultum inſtinctum cognoſcit Propheta; non ſemper poteſt diſcernere, quid ex ſpiritu prophetico loquatur, quid ex proprio. Quia talis inſtinctus eſt quid imperfectum in genere Prophetiæ, & divinum inſtinctum interdum humanæ mentes patiuntur neſcientes, ut tradit Auguſtinus lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 17. & contra, contingit interdum eſſe dumtaxat humani cordis ſuggeſtionem, quam putabat ipſe Propheta eſſe ſuggeſtionem à Deo venientem.

Articulus VI.

Utrùm ea quæ prophetice cognoſcuntur vel annuntiantur, poſſint eſſe falſa.

VIdetur quòd ſic. Docet enim Greg. hom. 1. in Ezech. Prophetas per Spiritum ſanctum ſubinde corrigi, & tunc ſemetipſos quòd falſa dixerint reprehendere.

Reſp. non poſſe.

Reſp. tamen negativa certa eſt. Sicut enim quæ Deus cognoſcit vel annuntiat non poſſunt eſſe falſa; ita nec falſa eſſe poſſunt, quæ prophetice cognoſcuntur vel annuntiantur: quia eadem eſt veritas propheticæ tum cognitionis tum annuntiationis, quæ eſt divinæ cognitionis; ſicut eadem eſt veritas, quam diſcipulus audit à magiſtro, & quam ipſe magiſter novit. Nam quæ Propheta prophetice cognoſcit, ea Deo ipſi revelante ipſumque docente cognoſcit: *Prophetia enim eſt quædam cognitio intellectui Prophetæ impreſſa ex revelatione divina per modum cujuſdam doctrinæ*, ait hic B. Thom. Huc pertinent verba Caſſiodori dicentis, quòd Prophetia ſit *divina revelatio, rerum eventus immobili veritate denuncians.*

Ad Arg. verò contrarium Reſp. Gregorium non dicere, quòd quæ Prophetæ ex divina revelatione prædicunt, poſſint eſſe falſa, aut quòd in iis quæ ſic prædixerunt corrigantur: ſed quòd interdum quædam efferant ex ſpiritu proprio, ſuſpicantes ſe illa habere ex ſpiritu Dei, in quibus dum poſtea per Spiritum ſanctum corriguntur, ſemetipſos quia falſa dixerint reprehendunt. Verba Gregorii ſunt: *Sciendum quoque, quòd aliquando Prophetæ ſancti dum conſuluntur, ex magno uſu prophetandi quædam ex ſuo ſpiritu proferunt, & ſe hæc ex Prophetiæ ſpiritu dicere ſuſpicantur: ſed quia ſancti ſunt, per Sanctum Spiritum citiùs correcti, ab eo quæ vera ſunt audiunt, & ſemetipſos quia falſa dixerint reprehendunt.* Sic Nathan conſilium Davidis de templo ædificando probavit, & mox à Deo correctus dictum ſuum retractavit, 2. Reg. 7. Plura quæ contra hujus art. doctrinam objici poſſent, diluimus q. 1. hujus p. art. 3.

Pro reſp. ad 1. dicendum eſt: Futura contingentia ſimpliciter & in ſenſu diviſo poſſe non evenire; ſed prout ſubſtant divinæ tum præſcientiæ tum providentiæ infallibiliter evenient: neque poſſunt non evenire in ſenſu compoſito; ſecundùm ea quæ citato jam art. 3. diximus in reſp. ad 2. & latiùs qu. 14. art. 13. quæſito 3. in p. p.

Circa reſp. ad 2. obſervandum eſt, aliquem poſſe futura contingentia dupliciter cognoſcere. Uno modo, ſecundùm quod ſunt in ſeipſis, in quantùm ſcilicet ipſa præſentialiter intuetur, hoc eſt ut præſentia, & extra ſuas cauſas poſita, realiterque exiſtentia. Alio modo,

ſecun-

ſecundùm quod ſunt in ſuis cauſis, creatis nimirum & contingentibus. Sic enim intelligere B. Thomam manifeſtum eſt; tum ex hoc loco, ubi cauſarum inferiorum ordinem ac diſpoſitionem exprimit; tum ex q. 2. de Ver. art. 12. ubi ſcribit, Quòd cauſis, in quibus cognoſcuntur futura, poſſit accidere impedimentum ne perveniant ad effectum. Intereſt autem inter hos modos, ſicut & in re ipſa diverſitas Nam futura prout conſiderantur in ſeipſis, quatenus nimirum exiſtunt extra ſuas cauſas, ſunt determinata ad alteram contradictionis partem; aut prout ſolùm ſunt in cauſis, adhuc ſunt indeterminata, & aliter evenire poſſunt quàm dicantur futura. Deus utroque illo modo cognoſcit futura contingentia. Videt enim ordinem cauſarum ad effectus, quos dicimus eſſe futuros; ac præterea intuetur illud ipſum eſſe actuale, quod habebunt quando in ſeipſis exiſtent: non quòd videat illos effectus jam actu exiſtere extra ſuas cauſas; ſi enim futura ſunt, nondum exiſtunt: ſed quia videt propriam & actualem illam exiſtentiam, quam proceſſu temporis habebunt, quando poſiti fuerint extra ſuas cauſas, ita ut nihilominus de ipſis ipſorumque actuali exiſtentia videat, quàm viſurus eſt, quando fuerint à ſuis cauſis producti. In cognitione autem prophetica iſti duo modi non ſemper conjunguntur; ſed prout Deus voluerit Prophetis revelare futura; vel ipſa ſecundùm ſe; vel ſolùm ſecundùm cauſas; vel utroque modo. Quando revelat ea ſecundùm ſe; ſemper ita eveniunt ſicut prophetantur. Quando revelat ſolummodo prout continentur in ſuis cauſis; non ſemper ita eveniunt ſicut verba Prophetarum ſonant. Neque tamen ipſorum prædictiones ſunt falſæ, quia tunc non plus ſignificant, quàm ordinem ac diſpoſitionem cauſarum inferiorum eſſe talem, ut ejuſmodi effectus omnino eſſent ſecuturi, ſi cauſæ divinitus non impedirentur. Hujus rei exemplum eſt Iſa. 38. ubi Ezechiæ ægrotanti Propheta dixit: *Diſpone domui tuæ: morieris tu, & non vives*; nec tamen Ezechias ex eo morbo mortuus eſt. Senſus enim verborum Iſaiæ erat: Diſpoſitio corporis tui ad mortem ordinatur, morbus tuus eſt lethalis; Talis ac tantus eſt hic morbus, ut humanitus loquendo, mortem evadere non poſſis. Aliud enim exemplum eſt Jonæ 3. *Adhuc 40. dies & Ninive ſubvertetur*; quæ tamen poſt lapſos 40. dies non fuit ſubverſa. Senſus enim erat, quòd talia erant merita Ninive, ut mereretur ſubverti, omninoque eſſet ſubvertenda niſi ageret pœnitentiam, atque ita Deum placaret.

De eo quod in arg. 3. ſumitur, hujus conditionalis, *Si aliquid eſt prophetatum; erit* Antecedens eſſe neceſſarium abſolutè; quædam diximus p. p. qu. 14. art. 13. quæſ. 4. & omnino conferenda ſunt quæ illic dicit B. Thomas in ſi. reſp. ad 2. & quæ ejuſdem p. q. 116. art. 3. ac propterea, quæ q. 23. de Ver. art. 4. ad 4.

QUÆSTIO CLXXII.

De cauſa Prophetiæ.

ARTICULUS I.

ART. 1. docet, Prophetiam propriè dictam non eſſe naturalem, hoc eſt cognitionem & prædictionem propheticam non poſſe eſſe ex aliqua cauſa naturali, ſed tantùm ex divina revelatione. Quia hoc ſignificat Scriptura 2. Petri 1. *Non enim voluntate humana allata eſt aliquando Prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines.* Unde inter ſingularia Dei dona quæ *Operatur unus atque idem Spiritus, dividens ſingulis prout vult.* 1. ad Cor. 12. numeratur gratia Prophetiæ. Imò & hujus rei inimici noſtri ſunt judices. Cùm enim Magi urgerentur ad dicendum ſomnium Nabuchodonoſoris; reſponderunt: *Non eſt homo ſuper terram qui ſermonem tuum poſſit Rex implere*, Dan. 2. & poſtea: *Nec reperietur quiſpiam qui indicet illum in conſpectu Regis, exceptis diis, quorum non eſt cum hominibus converſatio.* Ubi ſatis cognoſcunt, occultorum notitiam non poſſe humanitus haberi, ſed ex peculiari duntaxat dono Dei. Quod & ipſe Daniel confirmat ſequentibus dicens: *Myſterium quod Rex interrogat, ſapientes, magi, arioli, & aruſpices nequeunt indicare Regi: ſed eſt Deus in cælo revelans myſteria, qui indicavit tibi Nabuchodonoſor, quæ ventura ſunt in noviſſimis diebus.*

Confirmat. Futurorum prædictio eſt ſignum divinitatis ejus qui illa ex ſe prædicit; ergo non poteſt eſſe ea aliqua cauſa naturali. Anteced. probari poteſt; tum ex Iſa. 41. *Annuntiate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus, quia dii eſtis vos;* tum ex eo quòd Dæmones ſunt tam ſtudioſi divinationum, utique ut miſeris hominibus perſuadeant ſe eſſe Deos.

Denique Prophetia communiter deſcribitur eſſe divina revelatio, adeò ut omnia quæ ſub Prophetiam cadunt conveniant in hac ratione, quòd non ſunt ab homine cognoſcibilia, niſi per divinam revelationem; ut patet ex art. 3. qu. 171. Neque refert, quòd quorumdam futurorum effectuum cognitio poſſit naturaliter haberi ab homine in ſuis cauſis, & imò à beſtiis, veluti piſcibus, formicis & aliis, ut dicitur in argum. 3. ejuſque ſolutione. Quoniam talis prænotio non eſt Prophetia, ſed ab ea differt; 1. quòd Prophetia poteſt eſſe quorumcumque eventuum: præcognitio autem illa quæ naturaliter haberi poteſt, tantum eſt aliquorum, ad quos nimirum ſe extendere poteſt vel humana experientia, vel naturalis impreſſio. 2. quòd Prophetia eſt ſecundùm immobilem veritatem, atque adeò infallibilis: alteri verò poteſt ſubeſſe falſum. 3. quòd Prophetia non niſi per divinam revelationem habetur: altera ex cauſis creatis.

Ob.

Reſp.

ARTICULUS II.

Revelatio prophetica fit Angelorum miniſterio.

ART. 2. docet, Revelationem propheticam fieri per Angelos, ita ut ipſorum miniſterio, vel revelata proponantur prophetis, vel eorum intellectus diſponatur ad receptionem luminis prophetici. Quia S. Dionyſius ſcribit, quòd hoc habeat Divinitatis ordo, ut infima per media diſponat; Angeli autem ſunt medii inter Deum & homines. Unde idem Dionyſ. ait, Quòd divinas viſiones Patres veteres adepti ſunt miniſterio cæleſtium Virtutum. Nec tamen putandum eſt, omnes & ſingulas revelationes propheticas fieri per Angelos, ſicut neque quando baptizamur, infunditur nobis Fides miniſterio Angelorum, ſed à Deo immediatè: verùm hæc doctrina ſic videtur eſſe intelligenda, quòd ad luminis prophetici congruam receptionem cooperetur miniſterium Angelorum; ſive ut ſpecies in vi imaginativa formentur vel diſponantur; ſive aliter quando ſic Deo viſum fuerit: quamvis ipſum lumen propheticum ſit immediatè à Deo, quæſt. 12. ver. art. 8.

Si petas: Quomodo igitur revelationes propheticæ vocantur divinæ? Reſp. Eſſe divinas etiam tunc, quando fiunt per Angelos. Quia fiunt per eos ut miniſtros & inſtrumenta Dei: actiones autem magis attribuuntur cauſæ principali quàm inſtrumento, hic ad 3. Quæſt. Reſp.

De eo quod in reſp. ad 1. ait, *Solum Deum poſſe imprimere in voluntate*; videndus eſt ipſe B. Tho. p. p. q. 106. art. 2. q. 111. art. etiam 2. & cum iis conferenda ſunt quæ habet ejuſdem p. q. 105. art. 4. & 5. q. 24. de Ver. art. 1. ad 5. qu. 3. de Pot. art. 7. 3. cont. Gent. cap. 100. 147. 148. 149. Ex quibus facile eſt animadvertere, quòd non putaverit, Deum in ſolos effectus cum cauſa ſecunda concurrere: ſed docuerit, Deum ipſas etiam cauſas ſecundas movere, & in eas influere ac imprimere.

ARTICULUS III.

ART. 3. probat, Non requiri diſpoſitionem naturalem ad Prophetiam. Quia Deus, ex cujus revelatione eſt omnis Prophetia propriè dicta, tamquam ſuprema omnium rerum cauſa neque in corporalibus neque in ſpiritualibus effectibus prærequirit ullam ſubjecti diſpoſitionem; imò neque ſubjectum ipſum: ſed una eademque opera poteſt ſubjectum diſponere, & ſimul formam introducere; quin & ſi velit, poteſt ſimul ſubjectum producere, ipſeque dare omnem diſpoſitionem & formam ſive ultimum effectum.

Confirmatur. Quæ dependent ex ſolo dantis arbitrio, non prærequirunt aliquam diſpoſitionem in

recipiente : tale autem eſſe donum Prophetiæ manifeſtum eſt ex 1. ad Cor. 12. ubi poſt enarrata dona Prophetiæ, ſermonum, miraculorum, & alia; Apoſtolus concludit, quòd *Spiritus ſanctus ea dividit ſingulis prout vult*. Præterea. Donum Prophetiæ, cùm ſupra facultatem hominis exiſtat, datur à Deo, non ex virtute alicujus cauſæ creatæ, ſed prorſus independenter ab illa; ergo nullam prærequirit diſpoſitionem naturalem. Unde Sanctus Gregorius hom. 30. in Evangel. docet, Davidem ex citharædo factum ſubitò Prophetam; ſimiliterque Amos ex paſtore armentorum vellicante ſicomoros.

Porrò non negat B. Thomas, poſſe aliquam ſpiritualem diſpoſitionem præcedere ante luminis prophetici ſuſceptionem, veluti elevationem mentis in Deum, orationem, jejunium, & ſimilia, quibus ſancti viri leguntur aliquando fuiſſe uſi, ut Daniel ſuæ Prophetiæ cap. 2. & Eliſæus 4. Reg. 3. Neque etiam negat, eſſe quaſdam indiſpoſitiones naturales, quibus exiſtentibus, impediatur aut luminis prophetici receptio, aut ejus uſus; cujuſmodi ſunt, eſſe mente captum, vel in tali paſſione iræ, concupiſcentiæ, aut alicujus ſimilium conſtitutum, quæ uſum rationis interrumpat vel perturbet : ſed ſolùm negat, prærequiri diſpoſitionem naturalem, volens quòd ad cognitionem propheticam ſatis ſit, nullam tunc eſſe indiſpoſitionem contrariam, quando lumen propheticum eſt infundendum; vel quando futurus eſt iſtius luminis uſus. Qualis indiſpoſitio contraria ſi eſſet; poteſt divina virtus eam ſubitò tollere, & diſpoſitionem congruentem quam voluerit inducere unà cum prophetica cognitione.

Ob. Quapropter ſi quis objiciat : B. Thomam 1. 2. qu. 112. art. 2. docere, quòd ad habituale donum gratiæ præexigitur aliqua præparatio, etiamſi illud donum ex ſolo Dei arbitrio pendeat, poſſitque Deus & diſpoſitionem & formam ſimul introducere; Reſp. Quòd ad gratiam habitualem non prærequiratur ulla diſpoſitio naturalis, ſicuti nec ad donum Prophetiæ. Nam *Deus ad hoc quòd gratiam infundat animæ, non requirit aliquam diſpoſitionem quam ipſe non facit*; quemadmodum loquitur ejuſdem p. q. 113. art. 7. Unde in q. 112. non ſimpliciter dixerat, præexigi aliquam præparationem ad habituale donum gratiæ : ſed dixerat, præexigi *Præparationem gratiæ*, hoc eſt quam Deus gratuitò operetur.

Quæ in arg. 3. citantur ex Hieronymo, quoad ſenſum reperiuntur epiſt. 21. c. 4. quoad verba verò nuſquam ſunt apud eum, ſed apud Originem. Vide quæ diximus ſuprà q. 153. art. 2. & Suppl. q. 41. art. 3.

ARTICULUS IV.

Bonitas morum non eſt ad Prophetiam neceſſaria.

ART. 4. docet, Bonitatem morum non requiri ad Prophetiam : ſed eam poſſe in aliquo eſſe ſine gratia gratum faciente; ac per conſequens ſine charitate. 1. Quia multis qui in illa die dicent, *Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo Dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas* (id eſt multa magnæ potentiæ opera) *fecimus?* Reſpondebit : *Numquam novi vos : diſcedite à me qui operamini iniquitatem*. Matth. 7.

2. Quia Prophetia pertinet ad intellectum : actus autem intellectus ſicut præcedit actum voluntatis, quam perficit charitas; ita poteſt eſſe ſine illo : quod manifeſtum eſt in illis, qui etiamſi malè vivant, ideoque Charitatem non habeant, Fidem tamen habent. Unde & Apoſtolus 1. ad Cor. 13. tradit, poſſe quem habere Prophetiam & noſſe myſteria omnia, cui tamen deſit Charitas.

3. Quia gratiæ gratis datæ (è quarum numero eſt Prophetia) divinitus dantur ad aliorum ſpiritualem ædificationem, non autem (ſaltem plerumque & directè) ad ſalutem illius cui dantur, ut colligitur ex 1. ad Cor. 12. *Unicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem*. Et ex cap. 4. ad Epheſ. *Ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, &c. ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterii, in ædificationem corporis Chriſti*. Unde nec Prophetia directè ad hoc ordinatur, ut affectus Prophetæ conjungatur Deo : ſed eſt Charitas quæ ad hoc ordinatur, & quæ hoc efficit. Addit B. Thomas, quòd *Si conſideremus bonitatem morum ſecundùm paſſiones animæ & actiones exteriores; ſecundùm hoc impeditur aliquis à Prophetia per morum malitiam*. Quæ morum malitia in hoc conſiſtit, quòd quiſpiam ſit ſub paſſionibus vehementibus, vel tumultuoſis occupationibus detineatur, quæ mentem variè diſtrahunt. Ratio autem hujus dicti eſt. Quia cognitio prophetica requirit magnam mentis elevationem ad contemplanda ſpiritualia; ac per conſequens magnam animi ſerenitatem & tranquillitatem, quæ plurimum impeditur per vehementiam paſſionum, & per inordinatam occupationem rerum exteriorum. Sicut enim rerum corporalium imagines non redduntur in aqua lutulenta vel multùm commota; ita propheticæ repræſentationes & illuminationes non ſiunt in animo turbulento, vel aliter multùm diſtracto. Cæterum etſi Prophetia de ſe ac directè non ordinetur ad utilitatem propriam ejus qui recipit; quandoque tamen etiam ad hoc datur à Deo, ut ſit in ſpiritualem ſalutem Prophetæ. Et tunc vel prius, vel ſimul cum dono Prophetiæ Deus illi dat gratiam gratum facientem; ſecundùm ea quæ de Sapientia increata Sap. 7. dicuntur, quòd *amicos Dei & Prophetas conſtituit*.

Circa reſp. ad 3. notandum, falſos Prophetas non præcisè ideo ſic dici, quòd aliquid falſi prænuntient : ſed tum, quia in ſuis ſive prædictionibus ſive doctrinis intendunt animas perdere : tum quia non quomodocumque prædicunt falſa, ſed ea pro veris annuntiant, & quidem circa materiam Fidei aut morum ad ſalutem pertinentium. Nam propter hanc demum intentionem vocantur Matth. 7. *Lupi rapaces*, quia ſcilicet in propoſito habent perdere; qui finis cùm ſit omnino contrarius fini veræ Prophetiæ, utpote ad aliorum ſalutem deſtinatæ, clarum eſt, quòd rectiſſimè dicantur falſi Prophetæ.

ARTICULUS V.

ART. 5. tradit, Nullam Prophetiam propriè & ſimpliciter dictam eſſe à Dæmonibus. Quia Prophetia abſolutè & ſimpliciter dicta non fit niſi per divinam revelationem, aut certè per divinum inſtinctum, de quo q. ſup. art. 5. qui inſtinctus etſi non ſit revelatio expreſſa, pertinet tamen ad divinam revelationem ſaltem tacitam. Confirmat. Prophetia propriè dicta eſt eorum, quæ ab humana cognitione procul diſtant, & ad quæ naturalis cognitio ſive bonorum ſive malorum Angelorum non ſe extendit : quæ autem hominum quidem cognitionem excedunt non autem Dæmonum; ea ſi per Dæmones hominibus pateſiant, ſive ſenſibiliter in ſpecie aſſumpta illis colloquentes, ſive ipſorum vim imaginativam viſione aliqua afficientes; (nam intellectum hominis Dæmones illuminare non poſſunt) erit Prophetia, non abſolutè & propriè, ſed ſecundùm quid & impropriè : ſi verò eadem revelarentur per ſanctos Angelos, eſſet tertius gradus prophetiæ; de qua art. 3. q. præced. diximus. Prophetia non eſt à Dæmone.

In Reſp. ad 3. aſſignatur ſignum exterius, quo Prophetia ex Dæmonibus veniens diſcerni queat à Prophetia propriè dicta : nimirum quòd quæ ex Diaboli vel inſtinctu vel commercio revelantur, aliquando quidem ſunt vera, ſed interdum, imò ſæpius falſa : quæ autem ex veri nominis Prophetia, ſeu dono Prophetiæ propriè dicto revelantur; nunquam ſunt falſa, ſed ſemper vera.

ARTICULUS VI.

ART. 6. probat, Prophetas Dæmonum aliquando dicere verum. Quia ſicut impoſſibile eſt inveniri aliquid in rebus, quod totaliter privetur bono; ita eſt impoſſibile inveniri aliquam doctrinam ſeu cognitionem, quæ non aliquando intermiſceat vera falſis. Prophetæ Dæmonum aliquando dicunt vera.

Deinde Prophetæ Dæmonum non ſemper loquuntur ex Dæmonum revelatione, ſed interdum ex divina inſpiratione : quia ſicut aliis malis hominibus ita etiam Dæmonum Prophetis interdum utitur Deus ad utilitatem ſuorum filiorum. Et quando Prophetæ Dæmonum ab ipſis Dæmonibus inſtruuntur interdum etiam prædicunt vera; quia Dæmones per ſubtilitatem & ſolertiam naturalem, qua homines longè ſuperant, quoſdam effectus futuros poſſunt prævidere hominibus ignotos, eoſque illis per ſuos Divi-

nos

Digitized by Google

nos prænuntiare, quod faciunt, ut ſic inducant homines ad recipiendas falſas prædictiones, cum aliquas à divinis venientes viderent eſſe veras. Sicut enim voluntas ad amplectendum malum inducitur per apparentiam bonitatis; ita intellectus ad recipiendum falſa per apparentiam veritatis.

Denique interdum Deus vult uti opera Dæmonum ad aliquam veritatem hominibus manifeſtandam; quam veritatem ipſis Dæmonibus boni Angeli revelant: & ſi eamdem poſtea Dæmones ſuis Divinis aperiant; illi divini poſſunt vera enuntiare.

Circa Reſp. ad 1. obſerva, B. Thom. exiſtimare quòd Balaam, cujus ampla mentio eſt in lib. Num. fuerit Propheta Dæmonum. Quæ ſententia etiam eſt plurium Veterum, ut Baſilii epiſt. 80. dicentis, quòd *De Balaam.* *Balaam augur eſſet ac divinator, perque manum vaticinia ferret, ac dæmoniacam ſibi doctrinam per augurandi curioſitatem ac ſuperſtitionem comparaſſet.* Auguſt. ſerm. 103. Temp. *Hic Balaam famoſiſſimus erat in arte magica, & in carnibus noxiis præpotens:* Chryſoſt. hom. 25. in Matth. *Balaam à fide & probitate vita erat prorſus alienus:* Anaſtaſii Niceni tom. 1. Bibl. Patrum Theodoreti q. 40. in Num. Ambroſii lib. 6. Epiſt. 37. Quibus accedunt Clictoveus lib. 8. in Jo. apud Cyrillum cap. 3. Lyranus, Dionyſius Carthuſianus, Marius in lib. Num.

Et confirmari poteſt, non ſolùm quia Numer. 22. vocatur Ariolus, (quod vocabulum etſi non ſit in Hebræo, in verſione tamen vulgata communiter legitur ac etiam Joſ. 13. apud 70. Interpretes) ſed quia erat verè augur & augurationibus addictus; unde Scriptura teſtatur, quòd augurium fuerit in illis quæ cap. 23. narratur feciſſe, jubens extrui ſeptem aras, & parari ſeptem vitulos, ejuſdemque numeri arietes: dicitur enim Num. 24. quòd *Nequaquam abiit ut ante perrexerat, ut augurium quæreret.* Accedit, quòd aras illas curaverit ædificari in excelſo Baal, ut manifeſtum eſt conſerenti verſ. 1. cap. 23. cum verſ. ult. cap. 22. quòdque ſacrificia paraverit, non Deo vero, ſed Deo alieno, quem Balac idololatra colebat. Cùm enim ipſe ſic loquatur ad Balac: *Sta paulisper juxta holocauſtum tuum:* cùmque Scriptura conformiter de eo dicat, *Reverſus invenit ſtantem Balac juxta holocauſtum ſuum*; clarum eſt, quòd holocauſtum illud offerebatur ei, quem colebat Balac: offerens autem erat Balaam; ergo Balaam ſacrificabat idolo, & hoc quidem ut quæreret augusium.

Ob. *Reſp.* Neque his obſtat, quòd Scriptura refert, Balaam conſoluiſſe Deum. Intentio enim ejus non erat conſulere Deum Iſraelitarum, qui ſolus verus eſt Deus, ſed Dæmonem, cui ſicut divinos honores impendebat, ita & Dei nomen attribuebat.

Ob. Si dicas: Balaam interdum exprimere nomen Jehouah, ut Num. 23. ubi nos habemus *Si fortè occurrat mihi Dominus:* hoc autem nomen eſſe diis gentium iocommunicabile. *Reſp.* Quidam reſpondent; Balaam ibi non protuliſſe nomen illud Jehouah, ſed expreſſiſſe nomen quo Moabitæ ſolebant Deum appellare: Moyſen autem hebraicè ſcribentem poſuiſſe nomen hebræum, quod apud Hebræos eſt proprium Dei nomen. Si quis tamen exiſtimet, quòd Balaam protulerit nomen Jehouah; dici poteſt: Ipſum quidem, ſicut & eos à quibus erat acceſſitus, fuiſſe idololatram, & conſuluiſſe Dæmonem ſibi familiarem conſulere: ſed quia Deus Hebræorum erat valde celebris; aliunde didiciſſe pronunciationem nominis ipſius: & quamvis non eum ſed Dæmonem conſulere vellet; ſimulaſſe tamen quòd eum vellet conſulere, cùm moris ſit Magorum, ac præcipuè cupidorum qualis erat Balaam, fingere ſe habere revelationes à Deo, ut ſic pluris fiant, pluraque lucrentur.

Ob. *Reſp.* Non obſtat etiam, quòd verus Deus locutus fuerit Balaam, poſueritque verba benedictionis in ore ejus. Nam Deus curam ſui populi agens, impedivit Dæmonem, ne ei vel appareret vel loqueretur, & loco Dæmonis ipſe, hoc eſt Angelus perſonam ejus gerens venit, ac compulit ariolum ea loqui, quæ tacere maluiſſet. Hinc Anaſtaſius Nicenus: *Verum Deum non ſciſcitabatur: ei autem reſpondit non qui ab ipſo vocabatur, ſed qui ab ipſo ignorabatur.* *Balaam*, inquit Aug. *divinaculis acceptis, cùm ſolerent Dæmones ad ſe venire, fugatis quidem, vidit adeſſe Dominum. Venit ergo ipſe Dominus ad Balaam, non quod dignus eſſet ad quem veniſſet Deus, ſed ut fugarentur illi, qui ad maledicendum & malefaciendum adeſſe conſueverunt.*

Quapropter Prophetiæ, quas enuntiavit Balaam in libr. Num. fuerunt quidem à Deo, ſed non propterea eſt conſequens, quòd Balaam eſſet Dei Propheta. Sicut enim Deus interdum revelat futura hominibus, Fidelibus quidem ſed impiis; ita quædam revelare poteſt Infidelibus Dæmonumque cultoribus, prout ad aliorum ædificationem expedire judicaverit.

Similiter, quamvis Sibyllæ multa vera prædixerint *De Sibyllis.* de Chriſto, & quidem talia quæ non niſi Deo inſpirante noſſe potuerunt; probabile tamen eſt eas ſi non omnes ſaltem aliquas fuiſſe Dæmonum cultrices & Prophetiſſas, quod attinet ad officium quod communiter exercebant; quemadmodum hìc indicare videtur B. Thom. De his conſulat qui volet Auguſt. init. Expoſit. inchoatæ in epiſt. ad Rom. lib. 18. de Civ. Dei c. 23. in Orat. adv. Judæos, Paganos, & Arianos c. 16. Et lib. 13. contr. Fauſt. c. 15. Hieronymum lib. 1. contra Jovin. c. 26. & Sixtum Senenſem lib. 2. Biblioth. ſanctæ, verbo *Sibyllarum oracula*.

QUÆSTIO CLXXIII.

De modo propheticæ cognitionis.

Articulus I.

Prophetæ non vident Dei eſſentiam.

At. 1. docet, Prophetas non videre divinam eſſentiam. Non vult dicese, quòd nullus Propheta Dei eſſentiam viderit, dum adhuc mortalem vitam ageret: nam de Moyſe q. 174. art. 4. ait, quòd divinam eſſentiam viderit, ſimiliterque loquitur de S. Paulo q. 175. art. 3. ſed hujus doctrinæ ſenſus eſt, quòd Prophetæ aliter videre poſſint ea quæ prophetant quàm videndo divinam eſſentiam; quodque viſio prophetica non ſit ipſius divinæ eſſentiæ contemplatio, ſed quædam cognitio longè inferior. *Manifeſtum eſt*, ait S. Doctor hic in corp. *quòd cognitio prophetica alia eſt à cognitione perfecta quæ erit in Patria.* Et infrà. *Et ideo dicendum eſt, quòd viſio prophetica non eſt viſio ipſius divinæ eſſentiæ, neque in ipſa divina eſſentia vident ea quæ vident, ſed in quibuſdam ſimilitudinibus ſecundùm illuſtrationem divini luminis.*

Confirm. Nam Apoſtolus 1. ad Cor. 13. Prophetiam diſtinguit ab ea cognitione, quæ Juſtis manet in Patria tamquam imperfectum à perfecto; dicitque, illam in vita futura evacuandam, cùm tamen divinæ eſſentiæ contemplatio reſervetur electis in futurum, tantùm abeſt ut evacuetur. Addi poteſt ex q. 172. art. 4. quòd cognitio prophetica poſſit eſſe in illis, qui gratia & Charitate ſunt deſtituti: divinam autem eſſentiam nemo poteſt contemplari niſi mundus & ſanctus.

In corp. obſerva, meritò refelli eos qui dixerunt, Prophetas videre divinam eſſentiam, non ſecundùm quòd eſt objectum beatitudinis, ſed ſecundùm quòd in ea ſunt rationes vel ſpecies futurorum eventuum.

1. Quia ipſa divina eſſentia eſt ratio omnium eorum quæ fiunt, neque ratio idealis addit ſuprà divinam eſſentiam niſi reſpectum ad creaturam; ergo non eſt poſſibile, quòd aliquis videat rationes creaturarum in divina eſſentia, quin etiam videat ipſam divinam eſſentiam ſecundùm ſe; ac per conſequens prout eſt objectum beatitudinis. Hinc B. Thomas q. 12. de Ver. art. 6. *ipſæ ſpecies rerum in mente divina reſultantes* (reſultantes intelligo ſecundùm noſtrum modum intelligendi) *non ſunt aliud ſecundùm rem ab ipſa eſſentia divina: ſed hujuſmodi ſpecies vel ratione diſtinguuntur in ipſa ſecundùm diverſos ejus reſpectus ad creaturas diverſas. Cognoſcere igitur divinam eſſentiam & ſpecies in ipſa reſultantes nihil eſt aliud, quàm cognoſcere ipſam in ſe & relatam ad aliud.*

2. Quia prius eſt cognoſcere aliquid in ſe, quod eſt cognoſcere Deum ut objectum beatitudinis, quàm cognoſcere illud per comparationem ad alterum, quod eſt cognoſcere Deum ſecundùm rationes rerum in ipſo exiſtentes; ergo non poteſt eſſe, quòd Prophetæ videant divi-

nam eſſentiam ſecundùm rationes creaturarum, & non ſecundùm quod eſt objectum beatitudinis.

Quæſt. Reſp.

Petes: An ergo non ſit concedendum, quòd Prophetæ videant in ſpeculo æternitatis? Reſp. Eſſe concedendum, modò non ſic intelligatur, quaſi ipſum Deum æternum videant, prout eſt ſpeculum ſeu potiùs exemplar rerum: ſed quia intuentur aliquid creatum, in quo ipſa Dei æternitas repræſentatur; ut ſic *Speculum æternitatis intelligatur* non quod eſt æternum, ſed quod eſt æternitatem repræſentans. Nam ſpeculum in quo videt Propheta eſt temporale: repræſentat autem æternam Dei præſcientiam; ex hoc ſiquidem inter cætera Deo competit futura certitudinaliter ut præſentia cognoſcere, quia ejus intuitus æternitate menſuratur, quæ eſt tota ſimul: unde ejus aſpectui ſubjacent omnia tempora, & quæ in eis geruntur. In quantùm igitur ab iſto divino aſpectu reſultat in mente Prophetæ futurorum ſcientia per lumen propheticum & per ſpecies, in quibus Propheta videt; *Ipſæ ſpecies ſimul cum lumine prophetico ſpeculum æternitatis dicuntur*, ait B. Thom. q. 12. de Ver. art. 6. Quia divinum intuitum repræſentant, prout in æternitate futurorum eventus præſentialiter inſpicit. Dixi *inter cætera*. Quòd enim Deus futura certitudinaliter cognoſcat etiam in ſe tamquam in cauſa; tradit B. Thom. variis locis, de quibus p. p. q. 14. art. 5. legimus, conformiter iis quæ hujus p. q. 164. art. ad 4. dicit.

(Prophetæ quo modo videant in ſpeculo æternitatis.)

In reſp. ad 1. obſerva, Prophetas dici inſpicere in libro divinæ præſcientiæ, in quantùm ex præſcientia Dei reſultat veritas in mentem Prophetarum.

Dicuntur etiam legere in libro præſcientiæ Dei; quia ex libro divinæ præſcientiæ ſive ex divina præſcientia efficitur rerum futurarum notitia in mente Prophetæ, ſicut ex lectione libri efficitur in mente legentis notitia rerum quæ ſcribuntur in libro: non autem quia videant divinam præſcientiam, ſicut qui legit in libro materiali videt ipſum librum.

Articulus II.

(Prophetis non ſemper novæ ſpecies imprimuntur.)

ART. 2. declarat, Propheticam revelationem non ſemper ita fieri, ut novæ rerum ſpecies imprimantur menti Prophetæ; ſed quandoque fieri per ſolam luminis influentiam, hoc eſt infundendo ejus menti novum lumen intellectuale, nullas autem novas rerum imagines ſenſui vel imaginationi vel intellectui imprimendo, neque eas, quæ jam impreſſæ erant, novo ordine diſponendo: quandoque verò novas rerum ſpecies imprimendo, vel eas quæ jam antea genitæ erant, novo modo novoque ordine ad abſtruſæ rei ſignificationem ordinando & componendo; ac inſuper lumen ſupernaturale infundendo, ad intelligendum quid per eas ſignificetur.

Quando prophetica revelatio fit juxta priorem modum; iſtud lumen facit ut Propheta ſupra naturalem ſuæ mentis facultatem judicet, quid ſignificetur per imagines rerum divinitus oſtenſas alicui alteri, non etiam ipſi Prophetæ: ut quando Joſeph Gen. 41. expoſuit Pharaoni, quid ſignificaret ejus ſomnium de ſeptem ſpicis & de ſeptem bobus, quod ſomnium Deus immiſerat Pharaoni; Joſeph autem non niſi ex narratione Pharaonis cognovit: contra verò ipſam ſomnii ſignificationem neque Pharao, neque quiſpiam divinatorum Ægyptiorum ſed ſolus Joſeph divino lumine illuſtratus intellexit.

Exemplum poſterioris modi eſt Hierem. 1. ubi Propheta in viſione imaginaria vidit ollam ſuccenſam, & per illuſtrationem divinitus ſibi factam intellexit, præſignificari vaſtationem & exuſtionem civitatis Jeruſalem. Aliud exemplum eſt Dan. 2.

Cæterum etſi ut quiſpiam ſit verus Propheta, utque ejus cognitio ſit prophetica ſufficiat, quòd infundatur ei novum lumen ad cognoſcendum & prænunciandum res longè ab humana cognitione remotas; ſicut patet de Joſeph loco jam allegato, & de Daniele cap. 4. ſuæ Proph. ubi viſionem à Nabuchodonoſor narratam fuit interpretatus: maximè tamen Propheta eſt, qui utroque præcellit, idest qui & corporalium rerum ſignificativas ſimilitudines videt, & quid per eas ſignificetur intelligit. Qui autem ſolum videt ſimilitudines rerum ignotarum ſibi divinitus oſtenſas, & vel ſenſui exteriori exhibitas, vel imaginationi impreſſas, non ſimul accipiens lumen quo intelligat quid illæ ſibi velint; non eſt cenſendus Propheta niſi ſecundùm quid & valde imperfectè: unde nec Pharao Gen. 41. nec Nabuchodonoſor Dan. 2. nec Baltaſſar Dan. 5. fuerunt Prophetæ, quamvis viderent aliqua ſibi divinitus repræſentata.

Articulus III.

(Viſio prophetica non ſemper fit cum abſtractione a ſenſibus.)

ART. 3. docet, Viſionem propheticam non ſemper fieri cum abſtractione à ſenſibus. Dum enim aliquid repræſentatur Prophetæ per ſpecies ſenſibiles, ſicut rubus oſtenſus eſt Moyſi, Exod. 3. Et Scriptura Danieli; Dan. 5. Item cùm ejus intellectus illuſtratur lumine intelligibili, aut cùm informatur ſpeciebus intelligibilibus; non fit ulla abſtractio à ſenſibus. Sed quando fit revelatio prophetica per impreſſionem novarum imaginum in facultatem imaginatricem ipſius Prophetæ, aut certè per phantaſmatum præexiſtentium in ſpiritu Prophetæ novam ordinationem vel compoſitionem, quæ fiat divinitus ad rei occultæ ſignificationem; tunc neceſſarium eſt, quòd prophetica viſio fiat cum abſtractione à ſenſibus, quia alioquin fieri poſſet, quòd talis phantaſmatum apparitio referretur non ad rei occultæ ſignificationem, ſed ad ea quæ exteriùs ſentiuntur.

Cenſetur autem eſſe abſtractio à ſenſibus, quando homo nihil percipit per ſenſus externos; & ſi quidem nihil penitus percipiat, eſt perfecta abſtractio: ſi verò aliquid percipiat, ſed non plenè diſcernat ea quæ exteriùs percipit ab his quæ per imaginationem videt; eſt imperfecta, ſive inter vigilandum, ſive inter dormiendum. Nam & dormienti ſomno tenui poteſt eſſe imperfecta à ſenſibus abſtractio, ſicut etiam perfecta poteſt accidere inter vigilandum; cùm iſte modus propheticæ revelationis, qui eſt per impreſſionem vel novam coordinationem formarum imaginabilium, fiat Prophetis etiam vigilantibus, juxta illud Num. 12. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini; in viſione apparebo ei, vel per ſomnum loquar ad illum.*

Quæſt.

Petes: Utrùm extra caſum jam dictum prophetica cognitio non requirat aliquando abſtractionem à ſenſibus? Reſp. Requirere, tunc ſcilicet quando mens Prophetæ elevanda eſt ad contemplandum aliqua ſublimia & à ſenſibilibus remota, hic ad 3. ſi.

Reſp.

Addit deinde B. Thomas, quòd abſtractio ſeu alienatio à ſenſibus, quæ contingit Prophetis, non fiat cum aliqua inordinatione naturæ, hoc eſt cum perturbatione mentis, ſicut accidit furioſis & arreptitiis: ſed mente omnino ſana & compoſita, ita ut à ſenſuum duntaxat exteriorum actuali officio tantiſper avocentur Prophetæ; idque vel per cauſam naturalem etiam corporalem, veluti per ſomnium; vel per cauſam ſpiritualem, ut per vehementiam contemplationis; vel per cauſam ſupernaturalem, divina ſcilicet virtute ad tempus eos extra uſum ſenſuum rapiente. Hæc doctrina valde utilis eſt ad diſcernendos ſpiritus num ex Deo ſint, qui ſe hominibus venditant tamquam propheticos. Cùm enim ſpiritus ſanctus honeſtatem naturalem & bonos mores non violet, ſed perficiat; alienatio à ſenſibus quæ à Spiritu Sancto eſt, fit abſque inordinatione naturæ, ac etiam abſque deordinatione honeſtatis & bonorum morum. Et propterea alienatio à ſenſibus cum cordis palpitatione ſenſibiliter vehementi; cùm deordinationem naturæ contineat, non eſt à Spiritu ſancto, ait hic Cajet. Et ſimiliter ſi talis alienatio fiat cum indecente corporis mutatione, jactatione, vel denudatione, ſive ea indecentia ſit contra bonos mores, ſive contra naturam; non eſt prophetica, ſed vel diabolica, vel ex humana aut animali paſſione, vel ex infirmitate.

De reſp. ad 4. videantur quæ diximus q. 171. art. 2. ad 1. & ex eodem Cajet. obſervetur, quòd cùm Prophetarum ſit, ut eloquantur ea quæ ſibi ſunt divinitus revelata, volentes ac ſcientes quid loquantur, non autem ſicut loqui ſolent mente capti, & ab alio duntaxat moti; (quo modo loquuntur dæmoniaci) illi non ſunt Prophetæ cenſendi, qui à ſenſibus alienati, durante alienatione loquuntur aliqua tamquam viſa, & poſtmodum neſcientes quid viderent, referunt ſe ad ea

quæ

quæ dixerunt in alienatione poſiti. Neque illi, qui cùm ſunt alienati vel non nolint enuntiant ea quæ ipſis repræſentantur: neutris enim convenit illud Apoſtoli, quòd *Spiritus Prophetarum Prophetis ſubjecti ſunt*, nimirum quoad enuntiationem eorum quæ in mente habent. *Et hinc patet*, ait Cajetanus, *quod perſonæ in extaſi poſitæ, loquentes in perſona Chriſti vel alterius Sancti quaſi acta ab illo, & non ex proprio ſenſu pronuntiantes; aut ſedacantur, aut ſeducunt.*

Articulus IV.

ART. 4. docet, Prophetas ſemper cognoſcere ea quæ prophetant, ſi ſint veri & perfecti Prophetæ: eos verò qui habent inſtinctum quemdam propheticum, quo moventur vel ad cognitionem, vel ad elocutionem, ſeu quamcumque aliam ſignificationem alicujus occulti, ſed ita ut non intelligant ſe divinitus moveri, aut non intelligant quid per ſua verba vel facta ſignificetur; non eſſe veros ac propriè dictos Prophetas, ſed habere aliquid imperfectum in genere Prophetiæ. *Cùm aliquis*, inquit, *cognoſcit ſe moveri à Spiritu ſancto ad aliquid æſtimandum vel ſignificandum verbo vel facto; hoc propriè ad Prophetiam pertinet. Cùm autem movetur, ſed non cognoſcit; non eſt perfecta Prophetia, ſed quidam inſtinctus propheticus.* Unde ad argumenta, quibus initio art. rem velut dubiam examinando concluſerat, Prophetam non ignorare ea quæ prophetat. Reſpondet, ea loqui *de veris Prophetis, quorum mens divinitus illuſtratur perfectè.*

Ex his conformiter art. 2. dixit, quòd *ſi cui fiat divinitus repræſentatio aliquarum rerum per ſimilitudines imaginarias, ut Pharaoni & Nabuchodonoſor: aut etiam per ſimilitudines corporales, ut Baltaſſar; non eſt talis cenſendus Propheta, niſi illuminetur ejus mens ad judicandum.* Accedit, quòd lect. 7. in cap. 11. Jo. ita ſcribit: *Quandoque aliqui habent propheticam viſionem ſicut Nabuchodonoſor & Pharao, & ſimiliter ipſam viſionem aliis annuntiaverunt; non tamen Prophetæ dici poſſunt, quia defuit eis aliquid ſcilicet intelligentia viſionis.* Et lect. 1. in c. 1. ad Hebr. inter ea quæ requiruntur ad hoc ut aliquis ſit verus Propheta, ſecundum ponit intelligentiam revelatorum: *alias*, inquit, *niſi revelata intelligerentur non eſſet Propheta.* Ac rurſum lect. 7. in cap. 11. ad Heb. *Hoc eſt de ratione Prophetæ, quod cognoſcat illud quod videt, vel dicit, vel facit: quando autem non cognoſcit; non eſt verè Propheta, ſed participativè tantùm.*

Ex his manifeſtum eſt, B. Thomæ mentem eſſe, quòd ad rationem Prophetæ propriè dicti requiratur, ut intelligat ea quæ prophetat; juxta illud Dan. 10. *Intelligentia opus eſt in viſione*; unde & Prophetia vocari ſolet viſio, & Propheta videns, 1. Reg. 9. *Venite eamus ad videntem.* Hinc Hieronymus ad cap. 1. Iſaiæ, *Montani*, inquit, *deliramenta conticeant, qui in extaſi & cordis amentia Prophetas putat ventura dixiſſe; neque enim videre poterant quod ignorabant.* Et Baſilius in idem c. Iſaiæ loquens de Prophetis: *Quod*, inquit, *perſpicaciter cernerent quid eſſet futurum, ob id appellabantur prævidentes.*

Cæterùm quamvis illi qui ſimpliciter ac propriè loquendo Prophetæ ſunt, ea intelligant quæ aliis annuntiant; rectè tamen monet B. Thomas, ipſos cum ſint inſtrumenta deficientia reſpectu principalis agentis Dei, non omnia cognoſcere, quæ in eorum viſis, aut verbis, aut etiam actis Spiritus ſanctus intendit.

Ob. Si objicias: Caipham Jo. 11. dici prophetaſſe, quando ita locutus fuerat: *Expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat*; quorum tamen verborum ſenſum à Spiritu ſancto intentum non intellexit, quòd nimirum Chriſtus eſſet moriturus pro ſalute ſpirituali Judæorum & Gentium:

Reſp. Reſp. dici *prophetaſſe*, quia verba prophetica, Spiritu ſancto ipſum movente, enuntiavit. Quia tamen verum illorum verborum ſenſum non intellexit; idcirco non fuit proprii nominis Propheta; neque prophetavit propriè & formaliter, ſed materialiter dumtaxat. Cùm enim ad Prophetiam hæc tria concurrant, viſio, viſionis intelligentia, & annuntiatio; ſubinde is Prophetare dicitur, cui convenit alterum iſtorum, ſcilicet videre, vel annuntiare: propriè tamen & perfectè Propheta non eſt, niſi præter iſta etiam habeat viſionis intelligentiam, quæ cùm defuerit Caiphæ; ſine ipſa non fuit verus Propheta.

QUÆSTIO CLXXIV.

De viſione Prophetiæ.

Articulus I.

ART. 1. propter Gloſſam Ordinar. ad cap. 1. Matth. docet, Prophetiam ratione objecti rectè dividi in Prophetiam prædeſtinationis Dei, præſcientiæ, & comminationis; ita tamen ut ſub comminatione ex adverſo intelligatur alicujus divini beneficii promiſſio, præſertim conditionata, ſive expreſsè, ſive tacitè. Propriiſſimè enim ſub Prophetiam cadunt futura contingentia quemadmodum ex quæſt. 171. art. 3. manifeſtum eſt. Hæc autem Deus cognoſcit, vel in ſeipſis, vel in eorum cauſis, ejuſdem q. 6. Quatenus in ſeipſis: vel ea videt atque denuntiat tamquam facienda per ipſum; & ſic pertinent ad Prophetiam prædeſtinationis ſtrictè ſumptæ, ejuſmodi ſunt ea quæ de Verbi Incarnatione, Eccleſiæque indefectibilitate revelavit: vel ea prævidetur facienda interventu liberi arbitrii hominis; & ſic eſt Prophetia præſcientiæ, quæ verſatur circa bona & mala per homines agenda. Quatenus autem futura contingentia Deus cognoſcit in eorum cauſis; ſic eſt Prophetia comminationis, vel promiſſionis conditionatæ. De Prophetia prædeſtinationis.

Dices: Multi ſunt effectus divinæ prædeſtinationis, qui non complentur niſi interveniente libero hominis arbitrio per gratiam moto & adjuto; ut quòd homo conſentiat Deo vocanti; quòd ipſe juſtificetur; quòd peccatorum remiſſionem accipiat, benèque operetur; ergo jam dicta diviſio non videtur eſſe conveniens. Ob.

Reſp. Neg. C. Quia primum hujus diviſionis membrum non eſt de Prophetia prædeſtinationis generaliter dictæ, quo modo quidam ejus effectus implentur à Deo & à libero hominis arbitrio: ſed de Prophetia prædeſtinationis omnino ſtrictè acceptæ; ut hoc cenſeatur Deus prædeſtinare, quod ſolus ipſe per ſeipſum ſolet facere, & non per ullam cauſam ſecundam. Reſp.

Duplicem iſtam vocabuli prædeſtinationis uſurpationem invenire eſt in aliis apud B. Thom. locis. Sicut enim hoc loco dicit, Prophetiam prædeſtinationis propriè eſſe eorum quæ ſunt fienda à Deo, (intelligit autem, & non à libero arbitrio) *Quia ſecundum Damaſcenum Deus prædeſtinat ea quæ non ſunt in nobis*, ſive quæ non ſubjacent noſtro libero arbitrio; ita q. 12. de Ver. art. 10. docet, quando ex ſola operatione divinæ virtutis quædam implentur, eſſe Prophetiam prædeſtinationis: quæ autem implentur operatione cauſarum aliarum, ſive naturalium, ſive voluntariarum; in quorum per eas cauſas complentur, non eſſe prædeſtinata, ſed præſcita. Varia vocabuli prædeſtinationis uſurpatio.

Sed q. 6. de Verit. manifeſtè loquitur de prædeſtinatione ita generaliter, ut & ea quæ Deus per ſe ſolum facit, cenſeat eſſe prædeſtinata, & inſuper ea quæ facit per cauſas ſecundas. Art. 2. ad 11. *Hoc ipſum*, ait, *quod eſt velle accipere gratiam, eſt nobis ex prædeſtinatione divina: unde non poteſt eſſe cauſa prædeſtinationis.* Art. 3. ad 4. reſpondet, *Quod cauſa ſecunda quam oportet ſupponere ad inducendum prædeſtinationis effectum, etiam ordini prædeſtinationis ſubjacet.* Art. 6. c. *Prædeſtinationis effectus eſt ſalus humana, quæ à Deo procedit ſicut à cauſa prima: ſed ejus poſſunt eſſe multæ cauſæ aliæ proximæ, quaſi inſtrumentales, quæ ſunt ordinatæ à divina prædeſtinatione ad ſalutem humanam, ſicut inſtrumenta applicantur ab artifice ad effectum artis explendum. Unde ſicut prædeſtinationis divinæ effectus eſt, quòd iſte ſalvetur, ita & quòd per orationes tales vel merita talia ſalvetur.* Et in reſp. ad 1. *Multa ſunt, quæ ordinationi prædeſtinationis ſubjacent ut cauſæ mediæ.*

Similiter p. p. q. 23. art. 5. in cor. *Id quod eſt per liberum arbitrium, eſt ex prædeſtinatione.* Et art. 8. in corp. *Sic prædeſtinatur à Deo ſalus alicujus, ut etiam ſub ordine prædeſtinationis cadat quidquid hominem promovet in ſalutem, vel orationes propriæ, vel aliorum, vel alia bona, vel quidquid hujuſmodi, ſine quibus aliquis ſalutem non conſequitur.* Et hanc poſteriorem prædeſtinationis uſurpationem communiter intelligere ſolent Theologi, atque adeo & ipſe B. Thomas, quando lo-

do loquuntur de Angelorum vel hominum prædeſtinatione. Priorem tamen etiam expreſſit propter authoritatem Gloſſæ ad cap. 1. Matth. quæ ſub nomine quidem S. Hieronymi ſolet citari: ſed apud eum non reperitur. Unde hìc non aſſerit, eam Gloſſam eſſe Hieronymi, ſed ait, quòd gloſſa dicatur eſſe ejus: & 3. p. q. 30. art. 1. arg. 1. indefinitè ſic allegat, ut *Dicit quædam gloſſa*. Vide quæ illic diximus in reſp. ad 1.

Ex arg. 3. ejuſque ſolutione obſervandum eſt, quòd Prophetia poſſit etiam dividi ſecundùm modum prophetandi, qui modus diſtingui poteſt, vel pro diverſitate influxus prophetici; & ſic exurgunt illæ ſeptem ſpecies, quas ex Iſidoro hic refert B. Thomas: vel pro diverſitate potentiarum cognitivarum quæ ſunt in homine, ſenſus exterior, vis imaginativa, & intellectiva; & ſic reſultant tria illa viſionum genera, quæ Iſidorus, & ante eum Auguſt. lib. 12. de Gen. ad literam cap. 7. tradiderunt.

Articulus II.

ARt. 2. explicat, Quænam Prophetia ſit excellentior, an quæ habet viſionem intellectualem & imaginariam ſimul: an quæ ſolùm intellectualem. Cenſetur autem eſſe ſolùm intellectualis, quando nulla nova viſio imaginaria procuratur ad revelationem Prophetæ faciendam, ſed ejus tantùm intellectus divino lumine illuſtratur ac movetur, quamvis non ſine ordinario ſubſidio imaginum in vi imaginatrice reſidentium & à ſenſibus antea abſtractarum: quia connaturale eſt homini ſecundùm ſtatum præſentis vitæ, ut non intelligat ſine phantaſmate, hic ad 4.

Eſt igitur

Conclusio I.

PRophetia, per quam aliqua ſupernaturalis veritas conſpicitur ſecundùm intellectualem viſionem, hoc eſt per quam ſupernaturalis veritas nudè revelatur abſque imaginaria viſione de novo divinitus procurata, eſt dignior quàm illa, in qua veritas ſupernaturalis manifeſtatur per ſimilitudinem corporalium rerum ſecundùm imaginariam viſionem. Quia prior illa veritatis manifeſtatio magis appropinquat ad viſionem Patriæ, ubi veritas conſpicitur in ipſa divina eſſentia, & non ſub ſimilitudine rerum corporalium.

Hìc in corp.

Conclusio II.

QUando Deus vult aliquam veritatem ſupernaturalem revelare per ſimilitudines corporeas; tunc excellentior eſt Prophetia, quæ fit per lumen intellectuale & imaginariam viſionem ſimul, quàm quæ ſolùm fit per alterutrum. Hìc ad 1.

Conclusio III.

QUamvis poſito æquali gradu veritatis quæ revelatur, excellentior ſit Prophetia quæ eſt per viſionem intellectualem: illi tamen qui vident per viſionem imaginariam magis propriè dicuntur Prophetæ. Cùm enim Prophetia ſecundùm communem & ordinarium modum quo puris viatoribus conceditur importet quamdam obſcuritatem & remotionem ab intelligibili veritate; idcirco magis propriè dicuntur Prophetæ qui vident per imaginariam viſionem: quamvis ea Prophetia ſit excellentior, quæ eſt per viſionem intellectualem. Nec enim ſemper id, quod magis propriè ſignificatur aliquo nomine eſt perfectius inter ea quæ per illud ſignificantur; cùm impoſitio nominum incipiat ab his quæ ſunt notiora, non ab his quæ perfectiora. Dicimur v. g. ſentire & videre, non ſolùm corpore, ſed etiam mente: nec dubium quin multò præſtantior ſit ſenſus & intuitus mentis quàm corporis; etſi certum ſit, quòd tam *ſentire* quàm *videre* propriè dicamur ſenſibus corporeis: mente verò ſolùm impropriè.

Conclusio IV.

SI lumen propheticum alicui divinitus infundatur, non ad cognoſcenda aliqua ſupernaturalia, ſed ad judicandum ſecundùm certitudinem veritatis divinæ de illis, quæ humana ratione poſſent alioquin cognoſci; talis Prophetia quamvis merè intellectualis inferior eſt illa, quæ in ſupernaturalem veritatem ducit per viſionem imaginariam, ſcilicet propter objecti diſparitatem.

Cùm iis quæ B. Thomas hic in reſp. ad 3. ſcribit in hæc verba *Prophetia importat quamdam obſcuritatem*, conferendum eſt quod q. 171. art. 1. c. dixit, Prophetas olim appellatos fuiſſe videntes, *Quòd videbant ea quæ cæteri non videbant:* quodque in reſp. ad 4. ibidem ait: Ad Prophetiam requiri revelationem *Quantum ad ipſam perceptionem divinorum, in quo perficitur Prophetia, & per ipſam removetur obſcuritatis & ignorantiæ velamen*. Conferendum præterea quod hujus q. art. 4. docens, Moyſen fuiſſe Prophetam excellentiſſimum, inter alias hanc rationem adfert, quia vidit ipſam Dei eſſentiam; ex his namque intelligi poterit, meritò ipſum 3. p. q. 7. art. 8. ſignificaſſe, quòd ænigmatica cognitio non ſit de eſſentiali ratione Prophetiæ, & docuiſſe, quòd Chriſtus fuerit verus Propheta, tametſi clarè videret ea quæ annuntiabat.

Quapropter Prophetiam importare quamdam obſcuritatem, non ita eſt accipiendum, quaſi obſcuritas ſit de ratione Prophetiæ: ſed quia ſecundùm ordinarium modum quo donum Prophetiæ conceditur, ſemper eſt cum aliqua obſcuritate. Unde in reſp. ad 4. ſubdit, quòd *Illuſtratio divini radii in vita præſenti non fit ſine velaminibus phantaſmatum qualiumcumque, quia connaturale eſt homini ſecundùm ſtatum præſentis vitæ, ut non intelligat ſine phantaſmate*.

Obſcuritas non eſt de ratione Prophetiæ.

Articulus III.

ARt. 3. probat, Gradus Prophetiæ diſtingui ſecundùm viſionem imaginariam. Quia medium diverſificat gradus cognitionis: viſio autem imaginaria eſt in cognitione prophetica ſicut quoddam medium. Ad pleniorem horum intelligentiam obſervandæ ſunt hæ concluſiones.

Conclusio I.

INfimus gradus Prophetiæ eſt, cùm aliquis ex interiori inſtinctu movetur ad aliquid exterius faciendum, quemadmodum fuit in Samſone, de quo legitur, quòd *Irruit ſpiritus Domini in eum: & ſicut ſolent ad odorem ignis lina conſumi, ita vincula quibus ligatus erat diſſipata ſunt & ſoluta*. Judic. 15. Et eodem ſpiritu accipiens, mandibulam aſini interfecit in ea mille viros, ibidem, rupitque vincula c. 16. Ratio concluſionis eſt. Quia Prophetiæ magis proprium eſt cognoſcere & cognita annuntiare, quàm aliqua exteriora operari.

Conclusio II.

PRoximus ab infimo Prophetiæ gradus eſt, cùm aliquis ex interiori ac ſupernaturali lumine illuſtratur ad cognoſcendum ea quæ naturaliter non cognoſcit; talia tamen ſunt, ut non excedant limites cognitionis naturalis. Quo modo Salomon habuit ſapientiam de rebus naturalibus divinitus acceptam 3. Reg. 4. Sed de his duobus gradibus pronuntiat B. Thomas, quòd *Sunt infra Prophetiam propriè dictam*, eò quòd non habeant pro objecto veritatem ſupernaturalem: Prophetiam autem propriè dictam vocat, *in qua manifeſtatur ſupernaturalis veritas per imaginariam viſionem*. Et de hac ſit

Conclusio III.

PRophetia propriè dicta diverſificatur 1. ſecundùm differentiam ſomnii, & viſionis, *id eſt* ſecundùm quòd revelatio fit dormienti aut vigilanti. Et horum graduum poſterior eſt excellentior. Quia major vis prophetici luminis eſſe videtur, quæ hominem vigilantem, ideoque circa ſenſibilia occupatum, abſtrahit ad cognitionem ſupernaturalem, quàm illa quæ invenit animam hominis abſtractam à ſenſibus in ſomno.

Conclusio IV.

HUjus ejuſdem Prophetiæ gradus 2. diverſificantur quantum ad expreſſionem ſignorum imaginabilium, quibus veritas intelligibilis exprimitur: ita ut ea ſit altior, quæ habet ſigna magis expreſſa: & quia verba ſunt ſigna maximè expreſſiva; cùm verba inter ho-

mines

mines obtinuerint principatum ſignificandi, teſte Aug. lib. 2. de Doct. Chriſt. c. 3. ideo altior gradus Prophetiæ videtur, quando Propheta ſive vigilando ſive dormiendo audit aliqua verba intelligibilem veritatem ſignificantia, quàm ſi ſolùm videret res ſenſibiles iſtius veritatis ſignificativas. Sic altior fuit Prophetia Samuelis, qui audivit verba prænuntiantia ruinam domus Heli, 1. Reg. 3. quàm ea Jeremiæ Prophetia, qua intellexit ac prænuntiavit incendium Jeruſalem ſub ſimilitudine ollæ ſuccenſæ, Jerem. 1. Et viceverſa altior fuit iſta prophetia Jeremiæ, quàm prophetia Joſeph, qua per ſimilitudinem ſpicarum & bovum intellexit ſeptem annos ubertatis, ac deinde ſeptem annos ſterilitatis. Gen. 41. quia ſignum Jeremiæ oſtenſum expreſſiùs ſignificabat incendium urbis, quàm ſpicæ vel boves annos ſupradictos.

Concluſio V.

Tertiò diverſificantur gradus Prophetiæ ex hoc, quòd Propheta non ſolùm videt ſigna verborum aut factorum, neque tantùm audit verba ad ſe facta: ſed ſive in vigilia ſive in ſomno videt quempiam ſibi loquentem, aut aliquid ſibi demonſtrantem. Qui gradus propterea eſt altior, quia per hoc oſtenditur, quòd mens Prophetæ magis appropinquat ad cauſam revelantem. Hac ratione Prophetia qua Iſaias vidit Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, Iſa. 6. altior eſt ea, qua Jeremias audivit verbum Domini dicentis, Jerem. 1. *quid vides Jeremia?*

Concluſio VI.

Quartò diverſificantur gradus Prophetiæ ſecundùm conditionem ejus qui videtur; prout enim is fuerit dignior, ſic etiam excellentior erit gradus propheticus. Unde altior eſt Prophetia, ſi is qui videtur appareat in ſpecie Dei, quàm ſi in ſpecie Angeli: altiſſima verò, ſi ſupernaturalis veritas menti Prophetæ oſtenderetur ſine ulla imaginaria viſione. Sed hæc rationem Prophetiæ propriè dictæ excedit, ait S. Doctor, eò quòd Prophetia propriè dicta propter conditionem hominum non ſit ſine aliquo ſubſidio imaginum in vi imaginativa exiſtentium.

Concluſio VII.

Non eſt inconveniens, quòd uni eidemque Prophetæ diverſis temporibus detur cognitio prophetica, nunc inferioris, nunc altioris ordinis. Quia Prophetia non eſt donum habituale, ſed actuale, habens ſe per modum paſſionis tranſeuntis; ideoque non eſt neceſſe ut in eodem ſemper ſit uniformis.

Concluſio VIII.

Prophetia quoad enuntiationem eorum quæ jam revelata ſunt poteſt diſtingui in perfectiorem & imperfectiorem, ſecundùm quod magis vel minùs expreſſa ſunt verba vel facta, per quæ fit ea enuntiatio. Sic altior videtur Prophetia Iſaiæ dicentis c. 7. *Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel*, quàm illa Jer. 31. *Fœmina circumdabit virum:* & quàm illa Dan. 2. *Abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus &c. lapis autem qui percuſſerat ſtatuam factus eſt mons magnus, & implevit univerſam terram.*

Articulus IV.

Utrùm Moyſes fuerit excellentior omnibus Prophetis.

Videtur quòd non. 1. Quia Chriſtus excludit Moyſen à numero Prophetarum, dicens Luc. 24. *Neceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis de me.* Et c. 16. *Habent Moyſen & Prophetas.*

2. Quia David fuit excellentior Propheta quàm Moyſes: qui enim ſuper omnes docentes ſe ac ſuper ſeniores ſe intellexiſſe teſtatur; quia divinam ſcientiam pluſquam Moyſes acceperat manifeſtat; ait Gregor. hom. 16. ſuper Ezech.

3. Per quoſdam alios Prophetas facta ſunt miracula majora quoad ſubſtantiam operis, quàm ea quæ fecit Moyſes; ut cùm Joſue fecit ſtare Solem ſpatio unius diei, Joſue 10. cùm ad preces Iſaiæ Sol retroceſſit decem gradus, 4. Reg. 20. cùm per Eliam & Eliſæum ſuſcitati fuerunt mortui 3. Reg. 17. 4. Reg. 4. & 13.

Reſp. B. Thomæ eſt, Moyſen fuiſſe Prophetam omnibus aliis ſimpliciter majorem: quoſdam tamen fuiſſe majores ipſo ſecundùm quid. Quoniam ille Propheta eſt aliis excellentior, qui habet excellentiorem viſionem tam intellectualem quàm imaginariam, ſimulque denuntiationem & confirmationem excellentiorem quàm alii; hæc enim ſunt quæ in Prophetia conſiderari debent. Moyſes autem in his omnibus excelluit; habebat enim communiter viſiones purè intellectuales, ita ut ordinariè propheticam revelationem acciperet ſine viſione imaginaria divinitus procurata, quoniam etſi videret aliquas figuras aut ſimilitudines, non tamen per eas (uti nec per ſpecies potentiæ imaginativæ impreſſas) ducebatur in cognitionem veritatis, quæ ipſi revelabatur, ſed figuræ illæ erant ad eum honorandum, ac declarandam familiaritatem ejus cum Deo ſeu Angelo Dei perſonam referente: veritatis autem notitiam accipiebat ex divino lumine, quo ejus intellectus immediatè illuſtrabatur. Reſp. ſuiſſe.

Viſionem porrò ſive imaginariam ſive ſenſibilem habebat quaſi ad nutum, non ſolùm audiens verba, ſed etiam videns loquentem in ſpecie Dei; nec ſolùm in dormiendo, ſed etiam in vigilando: unde dicitur Exod. 33. quòd *Loquebatur ei Dominus facie ad faciem, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum.* Eòdem pertinet quod Num. 12. quando Deus Moyſen cum aliis Prophetis comparat dicit, quòd ipſis appareat *Vel per ſomnium vel in viſione*, nimirum imaginaria vigilantibus objecta per figuras & ſpecies eorum quæ ſunt cognituri: ſed quòd cum Moyſe aliter agat, familiariter ſcilicet cum eo loquendo, & perfectiſſimam divinorum viſionem intellectualem ei communicando: horum enim prius illa verba ſignificant, *Ore ad os loquor ei*; poſterius iſta, *palam & non per ænigmata, & figuras Dominum videt*, hoc eſt Angelum qui Deum repræſentat.

Quantùm ad denuntiationem & confirmationem eorum quæ revelabantur, Moyſes etiam excelluit. Partim quia loquebatur toti populo ex perſona Dei velut legem proponens: alii verò Prophetæ loquebantur quidem ex perſona Dei, non tamen quaſi legem proponentes, ſed quaſi inducentes ad obſervantiam legis Moyſi, juxta illud Malach. 4. *Memento legis Moyſi ſervi mei.* Partim quia plurimis miraculis toti populo tum Ægyptiorum tum Iſraelitarum editis, demonſtravit ſui à Deo miſſionem, ſuæque doctrinæ veritatem & authoritatem. Hinc Deut. ult. *Non ſurrexit ultra Propheta in Iſrael ſicut Moyſes, cùm noſſet Dominus facie ad faciem, in omnibus ſignis atque portentis, quæ miſit per eum ut faceret in terra Ægypti* &c. Denique, Auguſt. lib. 4. de Symb. ad Catechum. c. 3. expreſsè dicit, quòd *Lux illa quæ Deus eſt, plus Moyſen quàm cæteros illuſtraverat; & idem dictum eſſe, os ad os loquebatur illi ac ſi diceretur, plus omnibus manifeſtatus eſt illi.* Hoc autem ipſum non dicere propterea quòd putet Moyſen vidiſſe divinam eſſentiam, ex ibidem ſubjunctis clarum eſt, ubi declarans quid fideliſſimo Dei famulo Moyſi conceſſum ſit, ne tam magnum ejus deſiderium fruſtraretur, qui dixerat, *Oſtende mihi faciem tuam:* non ait, quòd Deum ſicut in ſe eſt viderit, ſed refert illi dictum à Domino: *Tranſiet claritas mea ante te, & poſteriora mea videbis: facies autem mea non videbitur tibi.* Et poſtea: *Hoc vidit Moyſes prophetando, quod Paulus exponit dicendo: cùm venit plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere.* Quibus conformia ſcribit q. 154. ſuper Exod. & lib. 2. de Trin. cap. 17. B. quidem Thomas illam viſionem Moyſi conceſſam fuiſſe opinatur, ſed ab ea opinione multi diſſentiunt, de quibus p. p. q. 12. art. 11.

Si dicas: Alios quoſdam Prophetas etiam habuiſſe viſiones purè intellectuales, eaſque ſine dubio excellentes, ut Davidem, Iſaiam, Ezechielem. Ob. Reſp. Videri quòd Moyſes habuerit eas excellentiùs, familiariùs, & communiùs: & quamvis de aliquibus aliis legatur, quòd Deus familiariter ſit eis locutus, & quòd viderint Dominum facie ad faciem, vel ſimpliciter quòd viderint Dominum Gen. 18. & 32. & Judic. 13. hi tamen non ordinariè ita Deum viderunt vel cum eo locuti ſunt: Moyſes autem ordinariè. Quapropter Reſp.

Ad 1.

Ad 1. Arg. Reſp. Certum eſſe, quòd Moyſes noo poſſit excludi è numero Prophetarum: ſed diſtinguuntur libri Moyſi à libris Prophetarum; partim quia in libris Moyſi multa ſunt hiſtoricè ſcripta: libri autem Prophetarum principaliter continent vaticinia de futuris temporibus; partim quia cùm variæ olim fuerint partitiones Scripturæ veteris Teſtamenti: ea aliqoando dividebatur in Legem, quam peculiariter complectuotur libri Moyſi, & in Prophetas ut Matth. 5. *Nolite putare quoniam veni ſolvere legem, aut Prophetas:* aliquando autem in Legem, Pſalmos, & Prophetas, ut Luc. 24. etiamſi Pſalmiſtam fuiſſe Prophetam eximium nemo dubitet. Aliàs verò in Legem, Prophetas, & Hagiographa, ut eſt apud Hieronymum in prologo gal.

Ad 2. Neg. Ant. Verba enim Gregorii poſſunt verificari quantum ad Myſteria Incarnationis Chriſti. Verba autem Pſalm. 118. *Super omnes docentes me intellexi; & ſuper ſenes intellexi*, non ſuot accipienda de omnibus retrò ſenibus, qui Davidem anteceſſerunt, cùm nemo ipſum præferat Adamo in ſapientia: ſed tum de parentibus & pedagogis, qui ipſum ſive puerum ſive adoleſcentem docuerant, tum de ſenibus qui tempore Davidis ipſum ætate & annis longè antecedebant. Obſervandum præterea, quòd ut in reſp. ad 1. dicitur, propheria Davidis poſſit æquiparari prophetiæ Moyſi, quantùm ad viſionem intellectualem; quia uterque accepit revelationem intelligibilis & ſupernaturalis veritatis abſque imaginaria viſiooe: viſio tamen Moyſi videatur fuiſſe excellentior quantum ad cognitionem Divinitatis, ſecundùm ea quæ art. 6. dicentur; Davidis verò prophetia præcellat quantùm attinet ad myſteria Incarnationis & Paſſionis Domini, quæ ipſe pleniùs cognovit & expreſſit quàm Moyſes; ut ex Pſalm. 21. poteſt haberi. Nec multò aliter de Iſaiæ prophetia cenſendum eſt, qui cap. præſertim 53. apertiſſimè narrat Paſſionem Chriſti Domini.

Ad 3. reſp. Per hoc oſtendi, quoſdam Prophetas ſecundùm quid excelluiſſe; oon tamen ſimpliciter: cùm operatio miraculorum conſequenter ſe habeat ad Prophetiam; oon ſit autem de ratione Prophetiæ.

In reſp. ad 3. obſerva, comparationem Moyſi cum aliis Prophetis intelligendam eſſe de Prophetis veteris Teſtamenti.

ARTICULUS V.

Prophetia non eſt in Beatis.

ART. 5. docet, Nullum prophetiæ gradum eſſe io Beatis. Quia prophetia importat viſionem alicujus veritatis ſupernaturalis ut procul exiſtentis: Beatis autem veritates quæ ipſis revelantur non ſunt procul. Dupliciter enim contingit aliquas veritates eſſe procul: uno modo ex parte cognitionis, quando ſcilicet non cognoſcuotur in ſeipſis, ſed vel in effectibus vel in figuris rerum corporalium: alio modo ex parte videntis, qui necdum eſt totaliter adductus in ultimam perfectionem cognitionis, atque ita loco vel tempore diſtat à veritatibus quas annunciat. Beatis verò quatenus beati ſunt neutro iſtorum modorum procul ſunt veritates quas cognoſcunt vel etiam annunciant: non priori, quia eas cognoſcunt aut in ſeipſis, aut in re eminentiori: non etiam poſteriori, quia ipſorum cognitio eſt in ultima ſui perfectione; cùm non ampliùs peregrinentur à Domino, ſed cùm poſſideant, & clarè videant.

His non obſtat, quòd Chriſtus tametſi beatus, fuerit verus Propheta. Quia ſimul erat comprehenſor & viator. Io quantùm erat Comprehenſor, non competebat ei ratio prophetiæ, ſed ſolùm in quantùm erat viator, ut hic in reſp. ad 3. dicitur: ut ſic enim annuntiabat ea, quæ etſi non eſſent procul ipſi tamquam Comprehenſori, erant tamen procul ſecundùm communem ſtatum Viatorum, de quo ſtato ipſe participabat, quem ſtatum quia modò noo participat; hinc eſt, quòd nunc non dicatur eſſe Propheta. Ad hoc namque ut aliquis poſſit dici Propheta, oportet habere rationem, & ſtatus, & loci, & temporis, & perſonarum. Si quis enim in Syria exiſtens ea quæ ibi geruntur annunciet Gallis longè remotis; non propterea dicendus erit Propheta, quia annunciat ea quæ noo ſunt procul iis cum quibus degit: ſi autem in Syria degens annunciet ea quæ geruntur in Gallia, cùm ea ſint remota à cognitiooe eorum hominum cum quibus verſatur; Propheta erit. Et ſimiliter ſi quis ea ſcribat vel nunciet quæ ſuo tempore fiunt; Propheta non erit: ërit autem, ſi ea nunciet quæ remota ſunt à tempore illo in quo aonunciat; quemadmodum exemplis declarat B. Thomas 3. p. q. 7. art. 8.

Ex his intelligi poteſt, excludi à Beatis prophetiam, non quia prophetia non poſſit conſiſtere cum clara viſione: ſed quia prophetia importat cognitionem, quæ etſi fortaſſe clara ſit, debeat tamen eſſe de iis rebus quæ procul ſunt ſecundùm communem ſtatum cognoſcentis; atque ita ſunt remota à communi ſenſu eorum cum quibus Propheta verſatur, & communicat in ſtatu viæ.

Quod in reſp. ad 4. ait, Dici poſſe quòd non fuerit anima Samuelis quæ Sauli apparuit 1. Reg. 28. ſed Dæmon ex perſona ejus loquens; non ſimpliciter eſt accipiendum, ſed tum ea dumtaxat conditione quam exprimit 1. p. q. 89. art. 8. ad 2. his verbis: *Vel illa apparitio fuit procurata per Dæmones; ſi tamen Eccleſiaſtici authoritas non recipiatur propter hoc, quod inter canonicas Scripturas apud Hebræos non habetur:* quæ conditio, cùm apud Catholicos non ſubſiſtat; (nam & ipſe B. Thomas, & univerſa per Orbem Eccleſia librum Eccleſiaſtici habet pro canonico, ejuſque authoritatem recipit tamquam irrefragabilem) conſequens eſt, non eſſe à Catholicis dicendum, quòd ea viſio fuerit per Dæmonem procurara: ſed quòd ipſe Samuel apparuerit per divinam operationem, ut eo loco p. p. loquitur S. Doctor his verbis: *Unde & de Samuele dici poteſt, quòd ipſe apparuit per revelationem divinam, ſecundùm hoc quod dicitur Eccl. 46. quod dormivit, & notum fecit Regi finem vitæ ſuæ.* Confer quæ ſupra diximus hujus p. q. 95. art. 4. ad 2.

ARTICULUS VI.

ART. 6. quærit: An gradus Prophetiæ varientur ſecundùm temporis proceſſum; hoc eſt: An Prophetiæ tantò fuerint perfectiores, quantò propinquiores erant adventui Chriſti.

Pro reſponſione ſupponit duo. Unum, quòd per prophetiam Deus homines doceat de veritate ſupernaturali, non tantùm ad eredendum, ſed etiam ad benè operandum. Alterum, quòd ſint duo præcipua capita Fidei, ſcilicet de uno vero Deo; & de Chriſti Incarnatione ad redimendum genus humanum.

His ſuppoſitis ſequitur

CONCLUSIO I.

GRadus Prophetiæ, ſecundùm quod ipſa ordinatur ad Fidem Deitatis, creverunt ſucceſſu temporis, non in ſingulis perſonis Prophetarum, ſed ſecundùm tres temporum diſtinctiones, ſcilicet ante legem, ſub lege, & ſub gratia. Nam ante legem Abraham & alii Patres fuerunt propheticè inſtructi de Fide unius Dei: ſub lege autem perfectior fuit revelatio divinitatis quàm prius, quia tunc non tantùm principales quædam perſonæ, ſed ipſe populus Iſraeliticus accuratiùs erat docendus myſteria Divinitatis, & divinarum proprietatum atque mirabilium operum ejus. Unde Dominus dicit Moyſi Exodi 6. *Ego Dominus, qui apparui Abraham, Iſaac, & Jacob in Deo omnipotente & nomen meum Adonai* (Heb. Jehovah, quod Hebræi non ſolent efferre, ſed loco ejus pronunciant aliud Dei oomeo; quorum morem hic Hieronymus eſt ſecutus) *non indicavi eis*; quaſi diceret, Ego patribus veſtris, Abrahæ, Iſaac, & Jacob meipſum pateſeci tamquam omoipotentem, ac præcipuè ad cooferenda beneficia, utpotè quos diverſi generis bonis cumolaverim, & à malis multiplicibus liberaverim: ſed meam eſſendi ſimplicitatem & principalitatem non pateſeci eis, quemadmodum nunc tibi pateſacere cæpi, ita ferè B. Thomas hic in corp. Cujus expoſitio confirmari poteſt ex cap. 3. Exod. verſ. 14. & ſeq. Fortaſſis etiam ipſum nomen Jehovah non fuerat ulli indicatum ante Moyſen, quemadmodum ex iſto loco Exodi ſentiunt Theodoret. Procopius, & alii. Neque refert, quòd reperiatur in Geneſi. Reſponderi enim poteſt: Moyſem, quando Geneſim ſcripſit, ſubſtituiſſe nomen Jehovah loco nominis Adonai, vel Sadai, vel alterius quo veteres

Patres

Digitized by Google

Patres fuerant uſi ante ipſum. Conferantur quæ diximus ad cap. 6. Exod.

Poſtmodum verò, tempore novi Teſtamenti multò apertiùs eſt per Chriſtum & Apoſtolos revelata, non ſolùm divinæ naturæ puritas & ſimplicitas, ſed etiam divinarum perſonarum Trinitas, Matth. ult. 1. Jo. 5. & alibi paſſim.

Concluſio II.

SI per ſingulas jam dictas temporum diſtinctiones propheticæ revelationes ſub unaquaque factæ inter ſe comparentur: primæ fuerunt excellentiores tamquam fundamenta, ſuper quibus fundabantur cæteræ revelationes ejuſdem ſtatus; veluti ante Legem revelatio facta Abrahæ fuit potior ea quæ facta fuit Iſaac, Jacob, aliiſque Patriarchis; & quæ facta eſt Moyſi, excellentior ea quæ Prophetis ſequentibus: quæ Apoſtolis & Evangeliſtis, potior ea quæ ipſorum poſteris. Omnis enim revelatio facta Patriarchis ab Abraham uſque ad Moyſem quaſi fundata erat ſuper ea, quæ facta fuerat Abrahæ; & quæ poſtea fuit uſque ad Chriſti adventum ſimiliter fundata erat ſuper revelatione facta Moyſi; unde Malach. 4. dicit Dominus: *Mementote legis Moyſi ſervi mei, quam mandavi ei in Horeb ad omnem Iſrael præcepta & judicia*. Et ad eumdem modum in tempore gratiæ ſuper revelatione facta Apoſtolis de Fide unitatis & Trinitatis fundatur tota Fides Eccleſiæ; unde murus civitatis Jeruſalem ſpiritualis oſtenſus habere fundamenta duodecim, *Et in ipſis duodecim nomina Apoſtolorum*, Apoc. 21.

Concluſio III.

QUantùm ad Fidem Incarnationis Chriſti, gradus Prophetiæ creverunt ſecundùm propinquitatem ad Chriſtum; ita ut manifeſtior ac plenior fuerit ejus revelatio temporibus adventui Chriſti propinquioribus, quàm antecedentibus: magis etiam plena proximè poſt Chriſtum, quàm proximè ante. *Nam Unigenitus qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit*. Jo. 1. Unde Apoſtolus ad Epheſ. 3. *Aliis generationibus non eſt agnitum filiis hominum, ſicuti nunc revelatum eſt ſanctis Apoſtolis ejus & Prophetis in Spiritu*. Et ad Col. 1. *Myſterium quod abſconditum fuit à ſæculis generationibus, nunc manifeſtum eſt Sanctis ejus*.

Concluſio IV.

QUantùm ad directionem bonorum operum, prophetica revelatio non eſt diverſificata ſecundùm proceſſum temporis, ſed ſecundùm conditionem negotiorum; ita ut quolibet tempore homines fuerint inſtructi de agendis ſecundùm quod erat expediens ad ſalutem electorum.

QUÆSTIO CLXXV.

De Raptu.

Articulus I.

QUia Raptus eſt quidam gradus propheticæ cognitionis; ſup. in Proœm. q. 171. in fine, de eo nunc agere aggreditur B. Thomas, docetque, Animam hominis aliquando rapi ad divina, quando ſcilicet aliquis cum abſtractione à ſenſibus divino ſpiritu elevatur ad aliqua ſupernaturalia cognoſcenda. Quid Raptus. Unde Raptus à quibuſdam definitur eſſe, Ab eo quod eſt ſecundùm naturam in id quod eſt ſupra naturam vi ſuperioris naturæ elevatio: & ſuperiorem illam naturam, Divinam intelligunt. Neque enim propriè dicitur raptus, quando quiſpiam alienationem à ſenſibus patitur, vel ex defectu corporali, ut amentes, vel ex violentia Dæmonum, ut arreptitii: ſicuti nec propriè dicitur Raptus, quando abſque alienatione à ſenſibus homo cogitatione dilabitur ad alia, quàm quæ ſibi propoſuerat meditanda; evagatio enim mentis hæc eſt non Raptus. Cùm dicitur *In id quod eſt ſupra naturam*; exprimitur principale objectum Raptus propriè dicti. Namquamvis ſit quidam Raptus, quando homo abſtrahitur à ſenſibilium apprehenſione, & elevatur ad cognoſcenda aliqua naturalia; tamen multò magis propriè Raptus dicitur, quando ſic elevatur ad aliquam ſupernaturalem veritatem cognoſcendam.

Ob. Dices: Raptus importat quamdam violentiam: ſed quando mens hominis cum abſtractione à ſenſibus elevatur à Deo ad divina cognoſcenda non patitur violentiam. Partim quia perfectio naturæ noſtræ eſt, quòd ad divina atque adeò ad divinam eſſentiam contemplandam elevetur. Partim quia quod a Deo fit in qualibet creatura non poteſt dici violentum, neque contra naturam, cùm ab ipſo ſit omnis creatura, omniſque creaturæ modus & ordo, p. p. q. 105. art. 6. ad 1. & lib. 3. cont. Gent. c. 100. ergo mens hominis non poteſt dici rapi ad divina. Reſp. Neg. Conſ. Quia ad Raptum non requiritur violentia, neque oportet quòd aliquid fiat contra naturam, ſed ſufficit reperiri aliquid ſimile violentiæ: quod hic eatenus invenitur, in quantum modus hujus operationis divinæ circa hominem recedit à naturali facultate hominis. Modus enim cognoſcendi homini connaturalis eſt, ut per ſenſibilia adipiſcatur notitiam veritatis etiam divinæ: quod autem ad cognoſcenda divina homo elevetur cum abſtractione à ſenſibus, non eſt ipſi naturale: neque tamen etiam eſt contra ejus naturam, ſed ſupra facultatem naturæ.

Articulus II.

ARt. 2. docet, Raptum propriè loquendo ſolùm pertinere ad vim cognoſcitivam. Quia hæc eſt quæ ad cognitionem ſupernaturalium attollitur, homine à ſenſuum functionibus abſtracto. Poteſt quidem cauſa Raptus eſſe operatio virtutis appetitivæ, nimirum amor, gaudium, & delectatio; ſicut & eædem iſtæ operationes poſſunt eſſe effectus ipſius Raptus: ſed id quod rapi dicitur, propriè eſt mens ſive intellectus.

In reſp. ad 1. obſervanda eſt diſtinctio raptus ab extaſi, quòd extaſis ſimpliciter importat exceſſum à ſeipſo, quo ſcilicet aliquis ponitur extra mentis aut animi ſtatum conſuetum & mortali vitæ congruum: raptus autem ſuper hoc addat quamdam violentiam ſeu violentiæ ſimilitudinem. Unde extaſis pertinere poteſt ad vim appetitivam: veluti cùm alicujus appetitus tendit in ea quæ extra ipſum ſunt: Raptus autem ſolùm ad vim intellectivam pertinet. Hinc Auguſt. ad illum verſ. Pſalm. 115. *Ego autem dixi in extaſi mea*, pro quo nos legimus, *in exceſſu meo*, *Omnis homo mendax*; *Extaſim pavorem dicit, quem comminantibus perſecutoribus & impendentibus paſſionibus cruciatus aut mortis humana infirmitas patitur. Nam & alio modo dicitur extaſis, cùm mens non pavore alienatur, ſed aliqua inſpiratione revelationis aſſumitur*. Et ad illt. Pſal. 30. *Exceſſus mentis propriè ſolet extaſis dici: in exceſſu verò mentis duo intelliguntur, aut pavor, aut intentio ad ſuperna*.

Articulus III.

ARt. 3. ait, Convenientius dici quòd Paulus in raptu vidit divinam eſſentiam. Partim quia ſic ſentire videtur Aug. epiſt. 112. cap. 13. & lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 13. & 28. Partim quia hoc ſignificare videntur verba quibus Apoſtolus 2. ad Cor. 12. ſcribit, ſe audiſſe ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui.

Diverſam porrò ab hac opinione ſententiam non pauci Veteres tradunt: Ambroſius lib. 5. de Fide cap. ult. Cyrillus lib. 1. in Jo. cap. 22. & lib. 4. cap. 8. Gregorius lib. 18. Mor. cap. 38. & hom. 8. ſuper Ezech. Leo in ſerm. de Transfigur. & alii ipſos ſecuti, eò quòd Scriptura atteſtante Jo. 1. *Deum nemo vidit umquam*: & 1. ad Tim. 6. *Quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt*. Unde ipſemet Paulus ſcribit, 1. ad Cor. 13. ſe nunc per ſpeculum in ænigmate videre, viſurum autem aliquando facie ad faciem, quando ſcilicet venerit quod perfectum eſt. Et 2. ad Cor. 12. nullam facit mentionem viſionis Dei. Dicit quidem ſe audiviſſe res ineffabiles, quas non ſit poſſibile ut homo mortalis eloquatur, ſed ſe Deum vidiſſe numquam dicit; neque illa phraſis *Audire verba ineffabilia* ſignificat videre divinam eſſentiam, cùm in ea eſſentia non ſint plura verba ſed unum: cùmque clara viſio non ſoleat ſignificari per auditum, ſed per intuitum. Adde, quòd qui divinam eſſentiam clarè vident, ea omnia videant quæ ad ipſos pertinent, neque obliviſcantur eorum

quæ

quæ ibi viderint: Apoſtolus autem dicit, neſcire an in corpore an extra corpus acciderit raptus quem commemorat.

Ob. Neque refert, quòd ſe raptum ſcribat in tertium Reſp. cœlum, & in Paradiſum. Quia potuit ſpiritu rapi in cœleſtem Paradiſum, atque adeò in cœium empyreum ad quædam ſublimia ineffabili quodam modo intelligenda, etiamſi ipſam divinam eſſentiam non viderit.

Ad loca Auguſtini quod attinet; ipſe videri poteſt ille magis eſſe locutus diſputativè quàm reſolutivè, ſi conferantur quæ ſcripſit lib. 3. cont. Maximin. c. 12.

Quapropter, ſalva noſtri S. Doctoris reverentia, quam ei debemus maximam; aliorum ſententia dicentium quòd Paulus non viderit divinam eſſentiam, ſive in raptu ſive aliàs dum hanc mortalem vitam ageret, videtur probabilior, ſecundùm ea quæ ad p. p. q. 12. art. 11. diximus.

Articulus IV.

ART. 4. præſupponens, quòd Apoſtolus in raptu viderit divinam eſſentiam; probat, quòd in eo raptu fuerit alienatus à ſenſibus. Quia impoſſibile eſt hominem purè viatorem elevari ad videndum Deum per eſſentiam, niſi totaliter feratur in illam, ita ut nihil aliud intelligat ex phantaſmatibus. Qui viſionem illam Apoſtolo conceſſam negant; nihilominus etiam docent, ipſum fuiſſe à ſenſibus alienatum. Quia ex verbis, quibus tradit ſe raptum uſque ad tertium cœlum, ſive in corpore ſive extra corpus, ſatis apparet, tantùm fuiſſe elevationem mentis in ipſo raptu, ut nulli ſenſuum ejus, ſive interiorum ſive exteriorum, ſuas functiones tunc obirent.

Articulus V.

ART. 5. declarat, Non fuiſſe neceſſarium, quòd in ſtatu raptus Anima Pauli totaliter eſſet ſeparata à corpore, ita nimirum ut non uniretur ei ſicut forma. An autem factum ſit; non omnino categoricè reſpondet, propterea quòd ipſemet Apoſtolus, cùm ſcriberet Corinthiis diceret, ſe etiam tunc temporis neſcire utrùm Anima fuerit in raptu totaliter à corpore ſeparata an non. Significat tamen, tum hoc tum ſequenti art. probabilius eſſe, quòd anima in corpore manſerit illi unita ſicut forma, quia realis ſeparatio non erat neceſſaria. Accedit, quòd alioquin fatendum eſſet, Paulum tempore raptus fuiſſe mortuum, cùm mors hominis non aliud ſit quàm ſeparatio animæ à corpore: fatendum præterea foret, quòd anima poſt raptum ad corpus redeunte, Paulus fuiſſet ſuſcitatus à mortuis; quæ omnia à ſenſu Scripturæ cùm de raptu loquitur aliena ſunt.

Ob. Dices: Aug. de Pec. orig. c. 23. ſcribit, *Impudentem eſſe inquiſitionem id ſcire volentium, quod ipſe Apoſtolus cui præſtitum eſt, ſe neſcire teſtatur*; ergo non abſque temeritate poſſumus reſpondere animam Pauli manſiſſe

Reſp. in corpore. Reſp. Neg. C. Quia Aug. loquitur de inquiſitione qua quæratur certa cognitio, non de ea qua ſolùm probabilis.

Articulus VI.

ART. 6. inquirit, Quid eorum quæ Paulo in raptu acciderunt ipſemet ſciverit, quid ignoraverit; non eo dumtaxat tempore quo raptus durabat, ſed etiam poſtea: veluti quando ſcribebat Corinthiis, longo tempore poſtquam raptus contigerat.

Pro reſolutione ſit

Concluſio I.

SCivit Apoſtolus ſe raptum uſque ad tertium cœlum & in Paradiſum, ac audiviſſe res ineffabiles. Per tertium porrò cœlum rectè intelligitur illud, quod nos vocamus empyreum, eſtque omnium cœlorum ſupremum; quod vocatur tertium, aut reſpectu cœli ſyderei quod eſt ſecundum, & reſpectu aerei quod eſt primum; aut reſpectu cœli cryſtallini & reſpectu cœli ſyderei. Quid per Paradiſum intelligatur quæri poteſt. Sed veriſimilius videtur, unum & idem intelligi per Paradiſum & per tertium cœlum: diverſa tamen ratione. Cœlum enim dicit quamdam altitudinem cum claritate; Paradiſus verò quamdam jucundam ſuavitatem, ut loquitur B. Thom. lect. 2. in cap. 12. poſt. ad Cor. ut Apoſtolus dicatur raptus in tertium cœlum propter contemplationem excellentiſſimam: in Paradiſum autem propter delectationem, quæ talem contemplationem comitatur.

Concluſio II.

IN iſto cœlo corporeo Apoſtolus quædam Deo revelante vidit & intellexit: ſed quænam illa ſint, ſcire non poſſumus: cùm ipſe ſignificaverit, ea eſſe talia, quæ nequeant verbis humanis explicari.

Concluſio III.

APoſtolus etiam tunc cùm ſcriberet Corinthiis neſciebat, an tempore raptus ſui Anima fuerit tantiſper è corpore educta per realem ſeparationem, an verò in corpore manſerit. Et hoc eſt quod ait *Sive in corpore ſive extra corpus neſcio, Deus ſcit*.

QUÆSTIO CLXXVI.

De dono linguarum.

Articulus I.

ART. 1. docet, Eos qui in Eccleſia primitiva conſequebantur donum linguarum, fuiſſe id per Spiritus ſancti doctrinam conſecutos, ut linguas ſibi peregrinas quas numquam didicerant tenerent, ac in ſuo ad illarum linguarum homines ſermone uſurparent, tum linguis iſtis peregrinis ipſi loquentes, tum eos qui talibus linguis ſibi loquebantur intelligentes: non verò id ſolùm ipſis datum fuiſſe, quòd etſi una dumtaxat lingua loquerentur, intelligerentur tamen ab aliis diverſarum nationum & linguarum hominibus, proinde ac ſi propria uniuſcujuſque ipſorum dialecto loquerentur. Partim quia & Scripturæ verba ſignificant quòd ipſimet loquerentur diverſis linguis. Act. 2. *Repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis:* unde & unuſquiſque de multitudine quæ illuc convenerat audiebat illos ſua lingua loquentes, eod. cap. Partim quia ad perfectionem ſcientiæ ipſorum pertinebat, ut non ſolùm intelligerentur ab iis, ad quos ſermonem habebant, ſed etiam ut & ipſi aliis ſecundùm diverſas eorum linguas poſſent loqui, & intelligere quæ ab iis dicebantur.

In ejuſdem rei probationem adferri poteſt, quòd Apoſtolus 1. ad Cor. 14. dicit: *Gratias ago Deo, quòd omnium veſtrùm lingua loquor:* quodque Eccleſia canit hodierna Pentecoſtes feſtivit. *Loquebantur variis linguis Apoſtoli magnalia Dei:* item *Voces diverſas intonant. Linguis loquuntur omnium* &c. Nihilominus non eſt negandum, quin aliquando acciderit, ut dum unus una lingua loqueretur, intelligeretur ab auditoribus diverſæ ac peregrinæ linguæ: veluti cùm Petrus elata voce concionatus eſt ad multitudinem miſcellaneam, eodem 2. cap. Act. v. 14. & ſeq. ſed dicimus, non hoc ſolùm Apoſtolis ſimilibuſque Sanctis collatum, quin potiùs etiam hoc affirmandum exiſtimamus, quòd variis ipſimet linguis loquerentur, prout erant homines ad quos oportebat eos loqui, quemadmodum B. Thomas hic in reſp. ad 2. ſignificat, & ante ipſum Aug. tract. 29. in Jo. de centum viginti hominibus congregatis, in quibus & Apoſtoli omnes erant, dicens, quòd *Spiritu ſancto adimpleti, linguis omnium gentium loquerentur:* ac etiam Gregorius hom. 30. in Evang. hic ab Authore noſtro citatus in arg. ad oppoſitum.

Circa Reſp. ad 1. obſervandum, quòd vel Apoſtoli vel aliis Fideles non fuerint per donum linguarum id aſſecuti, ut omninò eleganter & ornatè loquerentur idiomata peregrina: ſed juxta communem modum ſic, ut facilè poſſent intelligi & intelligere. Quia donum linguarum datur ad utilitatem aliorum, ſcilicet ad propagandam Fidei doctrinam: ad hoc autem ſufficiebat, ut cujuſque gentis linguam vulgarem noſſent, etiamſi ejus ſplendorem & elegantiam non callerent; quoniam Deus ſuæ gratiæ in convertendis gentibus efficaciam voluit etiam per ſermonis vilitatem declarare. Placuit enim divinæ ſapientiæ; per eos homines Orbem terrarum Fidei Chriſti ſubjugare, quorum & cultus, & victus, & ſcriptio, & locutio ſimplex eſſet ac neglectior,

ctior, ne in tanto opere ſibi aliquid vendicare poſſet humana facundia, vel authoritas, vel quippiam ſimile quod noſtrum ſit. Unde Apoſtolus: *Placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſalvos facere credentes.* Et poſtea: *Quæ ſtulta ſunt Mundi elegit Deus &c. ut non glorietur omnis caro in conſpectu ejus*, 1. ad Cor. 1. Et c. 2. *Veni non in ſublimitate ſermonis aut ſapientiæ*: item: *Sermo meus & prædicatio mea non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis.*

Conſiderent hæc ac imitentur Concionatores, vehementerque caveant, ne verborum ornatui ſtudeant cum detrimento populi qui eos audit: *Quid enim prodeſt locutionis integritas, quam non aſſequitur intellectus audientis, cùm loquendi omnino nulla ſit cauſa, ſi quod loquimur non intelligunt, propter quos ut intelligant loquimur?* ait Auguſt. lib. 4. de Doct. Chriſt. c. 10. Ex quo etiam hoc diſcere poſſumus, ad vitandam obſcuritatem vel ambiguitatem vulgi potius more eſſe loquendum, ſicque dicendum id de quo agitur, non ut à doctis, ſed potiùs ut ab indoctis dici ſolet. Confer eumdem c. 11.

Circa reſp. ad 3. obſerva, nullum poſſe eſſe dubium, quin Chriſtus Dominus etiam ut homo habuerit perfectiſſimè ſcientiam omnium linguarum, ſecundùm ea quæ B. Thomas hìc dicit, ac inſuper 3. p. q. 7. art. 7. ad 3. & q. 10. & 11. ejuſdem 3. p.

Ob. An autem fuerit uſus ea ſcientia; dubitatur. Veriſimile eſt, quòd nec omnibus linguis locutus fuerit, nec publicè & pro concione alia lingua fuerit uſus, quàm quæ erat familiaris populo Judæorum, quia ad eos ſolos venerat perſonaliter prædicare. Et ſecundùm hæc intelligendum eſt quod habet B. Thomas, tum hoc loco,
Reſp. tum 3. p. q. 7. art. 7. Cæterum quin Chriſtus privatim, occaſione ita requirente, fuerit uſus variis linguis; veluti cùm eſſet in Ægypto; cùm alloqueretur Gentiles; vel in aliis ſimilibus oportunitatibus: non videtur negandum. Sed & benè probabile eſt, quòd vel Jo. 12. cùm loqueretur ad turbam miſcellaneam ex diverſis nationibus conflatam: vel Joan. 18. quando locutus fuit Tribuno & cohorti militum Romanorum, junctis Sacerdotum Principibus & Magiſtratibus templi, & Senioribus, Luc. 22. vel alibi, loquens una lingua, nimirum Syra Hebræis tunc familiari, intellectus fuerit ab omnibus præſentibus, tametſi non omnes (ut veriſimile eſt) linguam Syram callerent. Unde Arnobius lib. 1. adv. Gent. num. 32. de Chriſto ſcribit, quòd *cùm unam emitteret vocem, à diverſis populis & diſſona oratione loquentibus, familiaribus verborum ſonis & ſuo* (ideſt proprio) *cuique utens exiſtimabatur eloquio.*

Articulus II.

ARt. 2. probat, Donum linguarum eſſe inferius gratia Prophetiæ. 1. Quia teſte Apoſtolo 1. ad Corinth. 14. *Major eſt qui prophetat, quàm qui loquitur linguis.*

2. Quia dignior eſt notitia rerum quàm vocum: rerum autem notitia pertinet ad donum Prophetiæ; cognitio vocum ad donum linguarum.

3. Quia revelatio prophetica mentem illuminat ad intelligendum & exponendum quæcumque ſunt in ſermonibus obſcura: donum autem linguarum, ſi ſolùm ſpectetur, pertinet tantummodo ad particularem quamdam cognitionem, ſcilicet vocum humanarum.

4. Quia donum Prophetiæ utilius eſt dono linguarum, ſive ſpectemus profectum Eccleſiæ, ſive ejus qui donum illud habet, ſive Infidelium, quemadmodum oſtendit Apoſtolus 1. ad Cor. 14.

QUÆSTIO CLXXVII.

De gratia ſermonis.

Articulus I.

ARt. 1. docet, Aliquam gratiam gratis datam conſiſtere in ſermone, eam nimirum quæ 1. ad Corinth. 12. vocatur *ſermo ſapientiæ & ſermo ſcientiæ per Spiritum ſanctum* datus. Cum enim gratiæ gratis datæ dentur hominibus ad utilitatem aliorum, neque Deus quidquam omittat quod ad Eccleſiæ ſuæ utilitatem pertineat; conſequens eſt, Deum quibuſdam Fidelibus dare ſic aliis loqui, ut non ſolùm ab iis intelligantur, (quod pertinet ad donum linguarum,) ſed etiam ut eos doceant, delectent, ac flectant. Doceant, inſtruendo intellectum: delectent, ſic loquendo ut libenter audiant: flectant, euſque ut auditores velint facere atque adeò faciant ea quæ facienda eſſe cognoſcunt. Et ad hæc omnia efficienda Spiritus ſanctus utitur lingua hominis tamquam inſtrumento: *Ipſe autem eſt qui perficit operationem interius*; ait B. Thomas. Ad hujus doctrinæ confirmationem pertinet quod Dominus Exod. 4. ad Moyſen dicit: *Ego ero in ore tuo, doceboque te quid loquaris.* Cui ſimile eſt illud Pſ. 67. *Dominus dabit verbum Evangelizantibus virtute multa.* Et illud Luc. 21. *Ego dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes adverſarii veſtri.* Et quoniam *Oratio clariſſima eſt gratiæ teſtificatio*; quemadmodum loquitur Auguſt. epiſtola 95. eòdem facit hæc oratio Eſther 14. *Tribue ſermonem compoſitum in ore meo in conſpectu leonis.*

Articulus II.

ARt. 2. probat, Gratiam ſermonis ſapientiæ & ſcientiæ non competere mulieribus ad utendum ea publicè, totam Fidelium multitudinem de rebus fidei & ſalutis alloquendo: ipſis tamen poſſe competere, ut familiariter alloquendo, unum vel plures erudiant.

Prius quidem. Quia juxta Dei ordinationem ſexus fœminei conditio eſt, ut ſit ſubditus viro atque *Mulieres in Eccleſiis taceant*, Gen. 3. & 1. ad Cor. 14. Unde 1. ad Tim. 2. *Mulier in ſilentio diſcat cum omni ſubjectione. Docere autem mulieri non permitto.*

Poſterius autem. Quia Salomonem juvenem docuit Mater, Prov. 4. & ult. Et Anna mater Samuelis 1. Reg. 2. Abigail. 1. Reg. 25. Mulier Thecuitis 2. Reg. 14. Judith, Eſther, & aliæ quædam mulieres non vulgarem habuerunt gratiam ſermonis.

Sed & mulieres aliquando teneri ad hoc officium ſuis domeſticis præſtandum, ut eos erudiant in iis quæ credere debent ac operari ſecundùm Deum; non poteſt eſſe dubium, cùm interdum ſint matresfamilias, & contingat vel patrem deeſſe, vel eum qui eſt eſſe inidoneum, neque haberi commoditatem alicujus alterius qui domeſticos inſtruat. Unde etiam ad mulieres pertinet illud 1. Petri 4. *Unuſquiſque ſicut accepit gratiam, in alterutrum illam adminiſtrantes.*

Dices: Si ſubjectio ſexus muliebris impedit ne mulieres docere poſſint in Eccleſiis; ergo viros illos qui aliis ſubjiciuntur non decet in Eccleſiis docere. Reſp. Neg. C. Quia viri non habent hujuſcemodi ſubjectionem ex naturali ſexu ſicut mulieres, ſed ex aliquo accidentaliter ſuperveniente. Ob. Reſp.

QUÆSTIO CLXXVIII.

De gratia miraculorum.

Articulus I.

ARt. 1. docet, Eſſe aliquam gratiam gratis datam ad miracula facienda. 1. Quia Apoſtolus, cùm diviſiones gratiarum enumerat 1. ad Corinth. 12. dicit: *Alii datur gratia ſanitatum, alii operatio virtutum.* Ubi nomine cauſæ poſito pro vocabulo effectus, *virtutes* miracula ſignificant, ut quæ ſolius Dei virtute ſeu potentia fieri poſſunt, atque ita ſunt effectus ſolius divinæ potentiæ. Quomodo nomen *virtutum* etiam alibi uſurpatur, ut Act. 2. v. 22. cap. 8. v. 13. c. 19. v. 11.

2. Deus ſufficienter providet Eccleſiæ in his quæ ſunt utilia ad ſalutem ſuorum: atqui ad Electorum ſalutem non illud ſolùm pertinet, quòd ſalutaris doctrina eis proponatur, ſive per donum linguarum ſive per gratiam ſermonis, ſed etiam quòd illa ſic confirmetur, ut fiat credibilis. Confirmatur autem convenienter per miracula: cùm enim illi coram quibus fiunt, vident ea fieri à ſolo Deo ſupra omnem naturæ creatæ facultatem, divino munere adjuti inducuntur ad ſupernaturalem veritatem pro cujus confirmatione patrantur amplectendam, & ſolidantur ad eam quam ſunt amplexi firmiter retinendam. Igitur ſicut

ad

ad Fidem Infidelibus proponendam opus eſt gratia ſermonis; ita ad Fidei recens annuntiatæ confirmationem opus eſt miraculorum exhibitione. Et propterea initio naſcentis Eccleſiæ, ad Fidem per omnes nationes plantandam plurima & maxima Deus miracula exhibuit: Fide autem jam confirmata, non opus eſt novis miraculis, quoniam eadem Fides ſemper in Eccleſia manet; & ideo illa vetera miracula ſufficiunt illi Fidei quam hodie tenemus confirmandæ, ac eo loco ſunt habenda ac ſi jam fierent.

Pro reſp. ad 1. dicendum: Non omnem gratiam ponere aliquid habituale in Anima ejus cui datur; omnem tamen ponere aliquid, aut per modum habitus, aut per modum paſſionis tranſeuntis, ſi non in anima, ſaltem in corpore, vel in alia re pertinente ad eum cui donatur: & propterea quamvis gratia miraculorum non ſit aliqua qualitas habitualiter manens in Anima; eſt tamen aliquid quod ſe habet per modum formarum imperfectarum, quas Philoſophi intentiones vocant, quæ non permanent niſi ad præſentiam agentis principalis: ut lumen in aere, & motus in inſtrumento, ait B. Thomas q. 6. de Pot. art. 4. eſt enim ipſe uſus, quo Deus homine vel re quapiam ad hominem pertinente utitur ad effectum aliquem miraculoſum.

Gratia miraculorum non eſt habitus. Porrò quòd gratia miraculorum non ſit quippiam manens in Anima per modum habitus; Prob. 1. Quia principium operandi miracula extendit ſe ad omnia quæ ſupernaturaliter fieri poſſunt; ideoque non aliud eſt quàm divina omnipotentia, quæ nulli creaturæ communicari poteſt.

2. Quia alioquin virtus faciendi miracula ſemper adeſſet habentibus gratiam miraculorum; unde ſequeretur, quòd ipſi ſemper poſſent miracula facere, quando vellent: hæc autem falſa eſſe, doceri poteſt; partim ex interrogatione Apoſtolorum Matth. 17. *Quare nos non potuimus ejicere illum?* cum reſponſione Chriſti, *Hoc genus dæmoniorum non ejicitur niſi per orationem & jejunium;* partim ex eo quòd Heliſæus non potuerit ſuſcitare filium viduæ per ſui baculi applicationem 4. Reg. 4. Idem probat B. Thom. q. 6. de Pot. art. 4. ex S. Greg. lib. 2. Dial. c. 33. per exemplum Pauli Apoſtoli, qui ſtimulum carnis à ſe removeri petiit, nec impetravit, 2. ad Cor. 12. & per exemplum S. Benedicti, qui contra ſuam voluntatem fuit apud ſororem per pluviam detentus.

Quæſt. Petes: Si gratia miraculorum non eſt quippiam habitualiter manens in anima; in quo igitur conſiſtit
Reſp. donum miraculorum? Reſp. In eo conſiſtere, quòd cùm Deus alicui tribuit gratiam miracula faciendi, interdum movet ejus mentem ad faciendum aliquid, ad quod ſequitur opus miraculoſum; interdum verò contactu alicujus rei ad ipſum pertinentis; interdum oratione; pia nominis ejus invocatione; locutione, aut aliquo ipſius externo actu utitur tamquam inſtrumento.

Quæſt. Quæri etiam poteſt: Quot modis boni Angeli vel homines dici poſſint facere miracula? Tres modos
Reſp. recenſet B. Thom. d. art. 4. quorum 1. eſt, precibus impetrando effectum miraculoſum. 2. Diſponendo materiam ad hoc quòd miracula fiant; quomodo communiter dicitur, quòd Angeli in reſurrectione colligent pulveres mortuorum, qui divina virtute reducentur ad vitam. 3. Aliquid operando & quaſi coagendo. Quem modum licèt Aug. lib. 22. de Civit. cap. 9. relinquat ſub dubio; in eum tamen valde propendit c. 10. dicens: *Faciunt iſta Martyres, vel potius Deus, vel orantibus aut cooperantibus iis:* eumque etiam agnoſcit Greg. lib. 2. Dial. c. 30. cùm ait, Sanctos non ſolùm orando & impetrando facere miracula, ſed etiam ex poteſtate.

Quod hic in reſp. ad 1. dicitur *Petrus Ananiam & Saphiram mentientes increpando morti tradidit*, ex q. 64. art. 4. intelligendum eſt, tradidiſſe mortem eis cum increpatione, prænuntiando, non autem inferendo.

Pro reſp. ad 2. Neg. eſt Subſ. ſecundùm ea quæ dicentur art. 2. Quæ autem mirabilia faciunt Dæmones naturali ſua virtute, & quæ auxilio ſive opera illorum facturus eſt Antichriſtus; ea vocantur virtutes, ſigna,
Quæ miracula mendacia. & prodigia, ſed cum adjectivo *mendacia*, idque propter aliquam ex ſubſequentibus rationibus. Vel quia deficient à vera ratione facti, ita ut fallaciter & illuſoriè non autem verè fiant. Vel quia ſaltem deficient à vera ratione miraculi ac etiam à debito fine, adeò ut quamvis aliqua opera veraciter fiant, omnia tamen in genere miraculorum (pro qualibus ea venditabit Antichriſtus) falſa erunt, fientque ad ducendum homines in errorem.

Porrò virtutes, ſigna, & prodigia ſeu etiam portenta rectè intelliguntur ſignificare unum & idem, ſcilicet miracula, ſed ſub diverſa ratione. Dicuntur enim *Virtutes*, quia cùm excedant omnem facultatem creaturæ, ſunt ſingulare quoddam & extraordinarium ſpecimen virtutis ſeu potentiæ Dei. Vocantur *Signa*, quia fiunt ad aliquid ſignificandum hominibus. Vocantur etiam *Prodigia*, quia ſtuporem & admirationem excitant. Confer ea quæ dicit Author in reſp. ad 3.

Cæterum quidnam ſignificent miracula, ex fine Fines ob quos fiunt miracula.
propter quem fiunt, peti poteſt B. Thom. hìc unum generalem finem adfert, hominum ſcilicet utilitatem, ſub qua varii fines particulares continentur. 1. Eſt, ut per miracula infideles ad Fidem ducantur, dicente Apoſtolo *Linguæ in ſignum ſunt non Fidelibus, ſed Infidelibus*, 1. ad Cor. 14. Unde B. Thomas in reſp. ad 4. beneficium commune quod exhibetur in omnibus miraculis ait eſſe, ut homines adducantur in Dei notitiam.

2. Eſt, Ut juſtior appareat condemnatio eorum qui credere nolunt, juxta illud Chriſti: *Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*, Jo. 15.

3. Eſt propter Fidei confirmationem; hìc ad 5. & apud Aug. lib. 22. de Civ. c. 9. conformiter ſententiæ Chriſti: *Signa autem eos qui crediderint hæc conſequentur; in nomine meo Dæmonia ejicient* &c. Marci ult.

4. Ut Deus oſtendat ſanctitatem & innocentiam eorum qui ſibi ſunt amici, ut eſt in vita S. Bricti.

5. Ut vindicet injuriam perſonis aut rebus ſacris illatam. Sic 4. Reg. 2. pueri qui maledicebant Eliſæo fuerunt ſubitò ab urſis devorati: & Donatiſtæ qui Euchariſtiam projiciebant canibus, ab ipſiſmet canibus laniati ſunt, apud Optatum Milevitan. lib. 2.

ARTICULUS II.

Utrùm mali poſſint miracula facere.

PRo reſponſione ſupponendum eſt, vera miracula non poſſe fieri niſi virtute divina, cùm miraculum propriè dictum ſit quippiam præter ordinem totius naturæ creatæ factum, p. p. q. 110. art. 4. & q. 114. art. etiam 4. atque adeò ſuperans omnem poteſtatem creatam. Unde nec Dæmones ſua naturali potentia, licèt ea valde magna ſit, poſſunt ullum verum miraculum facere, ſed quædam quæ miraculorum ſpeciem habent aliquando faciunt, aliquando autem ſe facere fingunt. Addit B. Thomas q. 6. de Pot. art. 5. Quòd ad vera miracula facienda Deus nullam poteſtatem concedat Dæmonibus. Quia cùm operatio miraculoſa ſit quoddam divinum teſtimonium indicativum divinæ virtutis & veritatis; ſi Dæmonibus (quorum voluntas tota eſt ad malum) daretur aliqua poteſtas qua cùm vellent miracula facerent, Deus falſitatis eorum teſtis exiſteret. His præmiſſis, ſit

CONCLUSIO I.

MAli homines poſſunt facere vera miracula in confirmationem veritatis, quando ipſi veram Fidem annuntiant, & Chriſti nomen invocant. Hoc enim probat illorum interrogatio, qui in die judicii dicturi ſunt: *Nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo Dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?* Matth. 7. idem ſignificat Apoſtolus 1. ad Corinth. 13. indicans fieri poſſe, quòd per Fidem aliquis transferat montem, etiamſi charitatem non habeat.

CONCLUSIO II.

MIracula, quæ ordinantur ad declarandam ſanctitatem facientis, non poſſunt fieri per malos, ſicut nec per eos fieri poſſunt miracula in confirmationem falſæ doctrinæ quam fortè prædicant, Quia Deus non poteſt eſſe teſtis vel approbator falſitatis:

ſitatis: eſſet autem, ſi vel unum miraculum fieret in confirmationem, aut falſæ doctrinæ, aut falſæ ſanctitatis; quoniam illa teſtificatio eſſet falſa, & eſſet Dei, quandoquidem ſolius ipſius Dei virtute miracula fieri poſſunt. Hinc eſt, quòd neque Magi, neque hæretici ullum umquam veri nominis miraculum facere potuerint ad erroris ſui confirmationem; imò quando attentaverunt aliquod facere, aut nihil omnino effectum eſt, aut contrarium ejus quod petebant evenit, aut certè infeliciter ceſſit. 3. Reg. 18. Sacerdotes Baal nequiverunt ignem impetrare, tametſi de mane uſque ad meridiem invocarent Deum ſuum. Cirola Epiſcopus Arianorum, dum ad ſuæ religionis veritatem aſſerendum, quemdam qui ſe ſimulabat cæcum vellet illuminare, revera excæcavit, apud Greg. Turon. lib. 2. Hiſt. Franc. cap. 3. Policronius coram populo ſuſcitare volens mortuum pro confirmatione ſuæ fidei nihil facere potuit in 6. ſynodo act. 15. Quòd Luthero & Calvino ſimilia acciderint: ex Staphilo, Cochlæo, Lindano, & aliis refert Bellarminus lib. 4. de Not. Eccl. cap. 14.

Concluſio III.

PEr malos, etiam eos qui falſa docent, poſſunt fieri miracula, vel ad nominis Chriſti quod invocant commendationem, vel ad oſtendendam Sacramentorum quæ adminiſtrant efficaciam; hic ad 3. Sicut enim ipſi, quamvis ſint mali, poſſunt teſtimonium perhibere, tum Chriſto, tum ejus Sacramentis; ita etiam Deus poteſt illis uti ad hujuſmodi teſtimonium ferendum, quod facit per eos tamquam per inſtrumenta, miraculum operando in finem prædictum. Et eadem ratione, nihil obſtat, quominus miracula fiant per aliquem peccatorum ad invocationem cujuſpiam Sancti; quæ tamen miracula non diceretur facere ille peccator, ſed is ad cujus ſanctitatem demonſtrandam fierent. Quin etiam abſolutè loquendo fieri poteſt, ut Deus miniſterio Dæmonum utatur in miraculis patrandis, præſertim circa puniriones improborum, quo modo quidam exiſtimant plagas Ægypti fuiſſe à Dæmonibus illatas; etſi non improbabile ſit, fuiſſe inflictas per bonum Angelum.

Ex his facile eſt intelligere quod de Paulo Novatiano refert Socrates lib. 7. cap. 17. aquam ſcilicet Baptiſterii totam receſſiſſe, cùm ad eum pro Baptiſmo Judæus impoſtor veniſſet; nimirum id contigiſſe, non in confirmationem Sectæ Novatianorum, ſed in deteſtationem iterationis Baptiſmi: nam iſtæ Judæus antea fuerat baptizatus.

Quod autem de Veſpaſiano Imperatore narrant Hiſtorici, ipſum cæco lumen & claudo greſſum reddidiſſe; non eſt miraculis annumerandum. Partim quia Tacitus rem eam deſcribens dicit, Medicos tunc conſultos reſpondiſſe, quòd ægritudines illæ non eſſent humana ope incurabiles, apud Baronium ad ann. Chriſti 71. Partim quia veriſimile eſt, iſtorum ægritudines fuiſſe procuratas à Dæmone, qui in gratiam Veſpaſiani tunc deſiit eas inferre, quando Veſpaſianus viſus eſt curare. Hæc enim eſt aſtutia Dæmonum: *Lædunt primò, de hinc remedia præcipiunt ad miraculum nova ſive contraria: poſt quæ deſinunt lædere, & curaſſe creduntur*, ait Tertull. cap. 22. Apolog.

Pro reſp. ad 4. Neg. eſt Conſ. Quoniam etſi boni ſint Deo conjunctiores quàm mali; tamen Dominus admonet nos, ut intelligamus quædam miracula ſcelcratos homines facere, qualia Sancti facere non poſſunt; ſicut Auguſtinus dicit lib. 83. qq. q. 79. facere enim miracula non ſemper datus ex conjunctione majori ad Deum, ſed ob utilitatem Eccleſiæ. Et ſicut Aug. ibidem dicit; *Ideo non omnibus Sanctis iſta tribuuntur, ne pernicioſo errore decipiantur infirmi, æſtimantes in talibus factis eſſe majora dona quàm in operibus juſtitiæ, quibus vita æterna comparatur.*

QUÆSTIO CLXXIX.

De vita activa & contemplativa.

Articulus I.

JUxta methodum in Procem. q. 171. indicatam, poſtquam B. Th. egit de diverſis gratiis gratis datis; nunc explicare aggreditur diviſiones operationum in corpore Chriſti myſtico, quod eſt Eccleſia. Ac in primis docet, Vitam convenienter dividi in activam & contemplativam, tum authoritate B. Greg. tum hac ratione. Vita uniuſcujuſque hominis videtur eſſe id in quo maximè delectatur, & cui maximè intendit: ſed hominum ſecundùm rectam rationem ſuas operationes exercentium quidam principaliter intendunt vitæ contemplativæ, quorum ſcilicet principale ſtudium eſt inquiſitio & conſideratio veritatis, quidam verò principaliter ducunt vitam activam, qui nimirum principaliter intendunt iſtis exterioribus actionibus, quæ ad præſentis vitæ neceſſitates ſublevandas ordinantur; ergo vita rectè dividitur in activam & contemplativam. Unde intelligitur, quòd hæc diviſio non datur de vita generatim accepta, ſed de vita humana, ſed de vita hominis quatenus homo eſt, quæ videlicet per intellectum agitur, qui inter omnia animalia homini proprius eſt, ut non ſit mirum, eamdem eſſe diviſionem vitæ humanæ, quæ eſt intellectus, qui ſimiliter dividitur in activum ſeu practicum, & contemplativum ſeu ſpeculativum.

Articulus II.

ARt. 2. docet, Vitam humanam ſufficienter dividi per activam & contemplativam. Quia etſi mortalium ſtudia, occupationes, & negotia ſint valde varia; tamen quæcumque ſecundùm rectam rationem ab iis aguntur, aut ordinantur ad præſentis vitæ neceſſitates ſublevandas, atque ita cadunt ſub vitam activam; aut ordinantur ſaltem principaliter ad conſiderationem veritatis, & ſic cadunt ſub contemplativam. Quod autem Ob. poſſet opponi: Quorumdam ſtudia partim deſervire neceſſitatibus vitæ præſentis, partim occupari circa veritatis contemplationem; ideoque eſſe agnoſcendam ali- Reſp. quam vitam mixtam; B. Tho. benè reſolvit in reſp. ad 2. dicens: Media contineri virtute in extremis; & idcirco ſub activa & contemplativa vita comprehendi eam, quæ eſt compoſita ex utraque, quamquam plerumque accidat, quòd vel activa vel contemplativa ſuperabundet; ſicut in quolibet mixto aliquod ſimplicium corporum ſoler prædominari. Vita verò voluptuoſa, quemadmodum in reſp. ad 3. monet, non eſt huic diviſioni addenda, quia non eſt vita humana ſed brutalis, cùm & finem ponat in delectationibus corporis, quæ homini communes ſunt cum brutis; & non ſit vita hominis quatenus homo eſt, ſed quatenus eſt animal. Has duas vitas allegoricè fuiſſe ſignificatas per Rachelem & Liam, itemque per Mariam & Martham; videri poteſt apud Greg. lib. 6. Mor. c. 28. & Aug. Serm. 27. de Verb. Dom. Quò etiam pertinet, quòd animalia ſymbolica Ezech. 1. non ſolùm haberent alas, quæ contemplationem ſignificant, ſed etiam manus, quæ operationi deſerviunt.

QUÆSTIO CLXXX.

De vita contemplativa.

Articulus I.

ARt. 1. docet, Vitam contemplativam non totaliter conſiſtere in actibus intellectus, ſed parte quadam in affectu eſſe poſitam. Cùm enim vita contemplativa ſit actualis contemplatio veritatis: ad veritatem autem ſive contemplandam ſivè ſeriò inquirendam moveatur quiſpiam ex amore, vel ipſius veritatis, vel rei cognoſcendæ, ipſiuſque cognitionis conſequens eſt, quòd vita contemplativa ſecundùm ſuam eſſentiam ſit operatio ſolius intellectus: conſiſtat tamen etiam in affectu ſeu in motibus voluntatis tamquam in cauſa, quæ movet ad contemplandum. Et quia unuſquiſque delectatur, cùm adeptus fuerit id quod cupiebat; ideo veritatis inquiſitio & illius inventæ conſideratio magnam parit delectationem in affectu ſeu voluntate: atque ita vita contemplativa conſiſtit etiam in operatione voluntatis tamquam in effectu. Ex hac verò delectatione ipſius veritatis atque adeò contemplationis amor novum augmentum capit, ſicque fit, ut & contemplatio delectationem, & delectatio contemplationem cauſet.

Articulus II.

ART. 2. probat, Virtutes morales non pertinere ad vitam contemplativam eſſentialiter. Partim quia ſtudium contemplandæ veritatis, adeòque ipſa veritatis contemplatio, eſt vita contemplativa; virtutum autem moralium operationes, neque ſunt ſtudium veritatis contemplandæ, neque veritatis contemplatio. Partim quia cauſæ moventes non intrant eſſentiam rei, ſed diſponunt & perficiunt rem: virtutes autem morales ſunt cauſæ quædam motivæ ad contemplationem. Unde S. Doctor addit, Virtutes morales pertinere ad vitam contemplativam diſpoſitivè, quatenus per earum exercitium aſſiduumque uſum homo diſponitur ad veritatem contemplandam dum tali modo & paſſiones comprimuntur, & exteriorum occupationum tumultus ſedantur, quibus utriſque animus impeditur à pura & tranquilla veritatis inſpectione.

Pro reſp. ad 3. dicendum eſt: Animi pulchritudinem ſpectari ſecundùm virtutes morales, & inveniri in virtutibus moralibus ſeu earum exercitio ſolùm participativè, in quantùm ſcilicet participant ordinem rationis: in ipſa autem vita contemplativa invenitur per ſe & eſſentialiter. Quia vita contemplativa conſiſtit in actu rationis: ad rationem autem pertinet, tum lumen ſive claritas, tum debitam proportionem, in quibus duobus conſiſtit pulchritudo, ordinare.

In eadem reſp. diligenter eſt obſervandum, temperantiam ejuſque partes ſobrietatem & caſtitatem ſingulariter diſponere ad Divinorum contemplationem, in quantùm delectationes oppoſitæ maximè deprimunt hominem ad ſenſibilia, eumque hebetant vel etiam excæcant; ſecundùm ea quæ dicebantur q. 148. art. 6. q. 149. art. 1. q. 153. art. 5.

Articulus III.

ART. 3. declarat, Vitam contemplativam habere unum actum in quo formaliter perficitur; contemplationem ſcilicet veritatis: quia tamen homo non ſimplici apprehenſione veritatem intuetur ſicut Angelus, ſed ad ejus ſive notitiam ſive contemplationem pervenire debet per experientiam ſenſuum, per ſubſidium imaginationis, & per multos alios actus; idcircò vita contemplativa habet multos actus quibus ad unum finalem poſſit pervenire. Oportet enim curare, ut principia accipiantur & intelligantur, & ut deinde applicentur, & ut ex eis bona fiat deductio: ad quæ omnia opus eſt lectione, auditione, propria diſquiſitione, meditatione, ſed vel in primis oratione, ut Deus intellectum illuminet, tenebras errorum & obſcuritatum expellat: & ita perducat ad veram ſcientiam ſolidamque contemplationem.

Quod in reſp. ad 2. ſcribit, Speculationem dici à ſpeculo non à ſpecula; non intelligit de ſpeculatione univerſim, ſed de ea de qua loquitur Apoſtolus in his verbis ex 2. ad Cor. 3. objectis: *Nos verò omnes revelata facie gloriam Domini ſpeculantes*: Nam lect. 3. in iſtud cap. *Speculantes*, inquit, *non ſumitur hic à ſpecula ſed à ſpeculo*. Quod & Aug. lib. 15. de Trin. c. 8. pridem docuerat in hæc verba ſcribens: *Speculantes dixit per ſpeculum videntes: non de ſpecula proſpicientes, quod in Græca lingua non eſt ambiguum, unde in Latinam translata ſunt Apoſtolicæ litteræ*. Hinc Paulinæ ſententiæ ſenſus videtur eſſe, quòd nos gloriam ſeu claritatem Dei opuſque noſtræ redemptionis in veteri Teſtamento adumbratum revelata facie Moyſi, hoc eſt veteris Teſtamenti figuris jam per Chriſti Evangelium revelatis in ipſo Euangelio velut in ſpeculo intuemur. Quamquam alii malint, *Speculantes* idem valere, quòd inſtar ſpeculi recipientes atque reddentes, hoc ſenſu, nos omnes miniſtri ac Doctores novi Teſtamenti in ipſa veteris Teſtamenti lectione tamquam ex ſpeculo quodam recipimus gloriam ſeu claritatem Dei olim ibi præfiguratam, ſed nunc in Chriſto adimpletam, & eamdem reddimus ſeu aliis videndam exhibemus. Vide Gagnæum & Eſtium.

Articulus IV.

ART. 4. docet, Vitam contemplativam conſiſtere principaliter in contemplatione Dei; quæ quidem contemplatio erit perfecta in futura vita, quando videbimus Deum facie ad faciem: nunc autem eſt imperfecta, quamdiu videmus eum per ſpeculum & in ænigmate: *Dum enim ſumus in corpore peregrinamur à Domino*, 2. ad Cor. 5. Secundariò tamen & quaſi diſpoſitivè ad vitam contemplativam pertinet conſideratio aliarum veritatum ad divinos effectus pertinentium, modò illos conſideremus, non ad curioſitatem vel ambitionem, aut ad alia nequiora, ſed ad ipſius Opificis potentiam, ſapientiam, bonitatem, aut providentiam laudandam & venerandam. Per divinos enim effectus manu ducimur in cognitionem & contemplationem Dei, ad Rom. 1. & Sap. 13.

Ex quibus concludit B. Thomas, quatuor quædam præcipua ad vitam contemplativam pertinere: 1. virtutes morales 2. varios actus à contemplatione diverſos. 3. contemplationem divinorum effectuum. 4. ipſam divinæ veritatis contemplationem.

Cæterum ex quibus effectibus ſeu effectuum qualitatibus, in quorum attributorum Dei notitiam veniamus, operæ pretium eſt obſervare. Ex magnitudine & excellentia operis intelligitur majeſtas, omnipotentia, & ſapientia ipſius. Ex conſideratione divinorum judiciorum manu ducimur in contemplationem divinæ juſtitiæ. Ex divinis beneficiis & promiſſis, ipſius benignitatem & miſericordiam agnoſcimus, agnitam verò laudare debemus & gratitudine proſequi. Quibus porrò gradibus per inſpectionem creaturarum in divinæ perfectionis contemplationem aſcendatur, in reſp. ad 3. explicat.

Quod in Reſp. ad 4. dicitur: *Aliæ veritates perficiunt intellectum in ordine ad veritatem divinam*; intelligendum eſt de veritatibus neceſſariis: nam cognitio contingentium tametſi verorum ſecundùm ſe non pertinet ad perfectionem intellectus humani; q. 60. art. 4. ad 2.

Articulus V.

ART. 5. docet, Vitam contemplativam ſecundùm ſtatum hujus vitæ nullo modo poſſe pertingere ad viſionem divinæ eſſentiæ, ſi ſtatus hujus vitæ intelligatur ſecundùm actum, hoc eſt in quantùm quiſpiam actualiter utitur ſenſibus corporis: ſi autem intelligatur ſecundùm potentiam, in quantùm ſcilicet anima corpori mortali unitur ut forma, non tamen actu utitur ſenſibus corporis aut imaginatione ſed illis uti poteſt; ſic contemplatio poteſt in hac vita talis haberi, qua Deus videatur per eſſentiam, loquendo videlicet de potentia Dei abſoluta. Neminem verò ad hanc contemplationem in iſta vita perveniſſe; q. 175. art. 5. indicavimus, & latiùs p. p. q. 12. art. 11.

Articulus VI.

ART. 6. occaſione verborum S. Dionyſii Areopagitæ cap. 4. de Div. Nom. oſtendit, Operationem contemplationis convenienter diſtingui per tres motus, circularem, rectum, & obliquum, ſumpta ſcilicet ſimilitudine à motibus corporalibus. Quia enim per ſenſibilia devenimus in cognitionem intelligibilium, & operationes ſenſibiles non fiunt ſine motu; inde eſt, quòd operationes intelligibiles quaſi motus quidam deſcribantur, & ſecundùm ſimilitudinem diverſorum motuum aſſignetur earum differentia: in motibus autem corporalibus locales ſunt perfectiores, & eorum ſunt tres præcipuæ differentiæ. Nam quidam eſt circularis, alius rectus, alius obliquus; ideo ad ſimilitudinem motuum localium operationes intelligibiles vocantur motus, & diſtinguuntur in circularem, rectum, & obliquum. Et quia inter motus locales is dicitur circularis, quo aliquid uniformiter movetur circa idem centrum; pari modo motus Animæ tunc dicitur circularis, quando Anima, relictis exterioribus, à quibus incipit ut ad ſeipſam ingrediatur, relictis etiam variis ratiocinationibus, quibus de uno in aliud diſcurrit, fit uniformis Angelicis virtutibus; quæ neque ab exterioribus cognitionem accipiunt, neque diſcurſivè intelligunt, ſed ſimplici intuitu, atque ita ejus Quid motus animæ circularis,

intui-

Digitized by Google

intuitus figitur in ſola Dei contemplatione. Motus Animæ rectus dicitur, quo à ſenſibilibus exterioribus procedit ad cognitionem intelligibilium. Obliquus autem, quo ex influentia divini luminis ratiocinando variam accipit cognitionem. *Quis rectus. Quis obliquus.*

De his videri poſſunt tum B. Thomas lect. 7. in cap. 4. lib. de Div. Nom. tum Dionyſius Carthuſ. in illud cap.

Articulus VII.

ART. 7. probat, Quòd contemplatio habeat delectationem. Partim quidem ratione ipſius contemplationis, quæ homini competit ſecundùm ſuam naturam: unicuique enim delectabilis eſt operatio ſibi ſecundùm propriam naturam conveniens. Partim verò ratione divinæ veritatis & excellentiæ, quæ principaliter ſub contemplationem cadit: quia viſio corporalis non ex eo ſolùm eſt delectabilis, quòd ipſe oculorum uſus ſit jucundus, ipſum ſcilicet videre, ſed ex eo quoque, quòd res quæ videtur pulchra ſit vel amata. Hæc autem delectatio contemplationis rerum divinarum omnem delectationem ſeu voluptatem humanam excedit; tum ratione ipſius delectationis: delectatio enim ſpiritualis potior eſt quàm carnalis ſeu ſenſualis; 1. 2. q. 31. art. 5. tum ratione amoris qui ad contemplationem incitat: amor enim quo ex Charitate diligitur Deus omnem amorem excedit. Et quamvis omnis noſtra, quæ in hac vita poteſt haberi, rerum divinarum contemplatio & inde promanans delectatio ſit imperfecta, ſi cum ſtatu Beatorum conferatur; eſt tamen jucundior omni alia contemplatione quantumcumque perfecta propter excellentiam rei circa quam verſatur.

In reſp. ad 1. obſerva, principium contemplationis Dei eſſe in affectu, in quantum ex ejus amore incitamur ad ipſius contemplationem: ex contemplatione autem ſequitur delectatio, & ex delectatione creſcit amor, tum rei contemplatæ, tum ipſius contemplationis; ita fit, quòd ultima vitæ contemplativæ perfectio ſit, ut veritas divina non ſolùm videatur, ſed etiam ametur.

Articulus VIII.

ART. 8. docet, Vitam contemplativam eſſe diuturnam, & ſimpliciter, & quoad nos. Simpliciter quidem; partim quia ejus objectum eſt perpetuum; partim quia non habet contrarietatem. Quoad nos verò; tum quia hæc vita nobis convenit ſecundùm eas Animæ partes quæ ſunt incorruptibiles ſcilicet intellectum & voluntatem; tum quia in operibus contemplativis non laboramus corporaliter: unde patet, Chriſtum meritò dixiſſe: *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.*

QUÆSTIO CLXXXI.

De vita activa.

Articulus I.

ART. 1. docet, Quarumvis virtutum moralium actus pertinere ad eſſentiam vitæ activæ. Quia vita activa dicitur, quæ principaliter ordinatur ad operationem exteriorem: virtutes autem morales principaliter ordinantur ad ſic operandum. Neque refert, quòd virtutes morales ad vitam contemplativam pertineant tamquam diſpoſitiones. Partim quia & ipſa vita activa eſt ad contemplativam diſpoſitio. Partim quia virtutes morales comprehendi poſſunt ſub vita contemplativa, ſi ipſæ ſolùm conſiderentur prout diſponunt ad contemplationem. Verùm ſi conſiderentur, non ut diſponunt ad contemplationem, ſed ſecundùm ſe, quo modo conſiderantur ab iis qui operibus virtutum moralium intendunt ut ſecundùm ſe bonis, non autem tamquam diſponentibus ad vitam contemplativam; ſic pertinent ad vitam activam.

Articulus II.

ART. 2. oſtendit, Prudentiam pertinere ad vitam activam. 1. Quia finis prudentiæ non eſt nuda veritatis contemplatio, ſed actio & exterior operatio: illuc enim ordinatur prudentia cum ſuis actibus, ut rectè fiant ea quæ agenda ſunt, quoniam *Prudentia deſcribitur eſſe recta ratio agendorum*. 2. Quia etſi prudentia conveniat cum virtutibus intellectualibus in ſubjecto; tamen in objecto planè convenit cum moralibus.

Ob. Si dicas: Occupationem circa res exteriores obtundere mentis aciem; ergo prudentia, quæ debet mentis aciem habere claram, non congruit cum vita activa. *Reſp.* Reſp. Occupationem exteriorem obtundere mentis aciem in rebus quæ ſunt merè ſpeculabiles, & in actionem non veniunt: ſed in judicio rerum agibilium, quod pertinet ad prudentiam, non obtundit, imò potiùs exacuit atque ita prudentiam adauget, tum ratione experientiæ, tum propter acriorem animi applicationem.

Articulus III.

ART. 3. declarat, Quòd docere ſeu docendi actus, quatenus verſatur circa rem illam quæ doceri debet, interdum ad vitam activam pertineat, interdum ad contemplativam, prout ſcilicet ea veritas quæ docetur, vel refertur ad actionem exteriorem, vel ad meram ſpeculationem, quæ intra mentem perficitur. Nam cùm homo interiùs concipit aliquam veritatem ut per eam in exteriori actione dirigatur; doctrina pertinet ad vitam activam: cùm autem interiùs concipit aliquam veritatem intelligibilem, in cujus conſideratione & amore delectatur; pertinet ad contemplativam. Sed quatenus ipſa docendi occupatio verſatur circa hominem qui docetur; ſic omnis doctrina pertinet ad vitam activam, cùm ſit quædam exterior occupatio, ſive interim fiat voce, ſive ſcripto.

Articulus IV.

ART. 4. docet, Vitam activam non manere poſt hanc vitam. Quia in vita futura ceſſabit occupatio actuum exteriorum: & ſi qui ſint illic actus exteriores, contemplationi ſervient, atque ita tranſibunt in naturam vitæ contemplativæ, ut vocalis laus Beatorum qua Deum glorificabunt.

Ob. Reſp. Si Dicas: Virtutes morales manere poſt hanc vitam. Reſp. Manere ſecundùm actus quos habent circa finem, & qui propterea ratione finis ſunt contemplativi: ſed non ſecundùm actus quos hic habent. Vide 1. 2. q. 67. art. 1. Neque verò dicendum eſt, beatos Angelos exercere vitam activam, dum adminiſtrationi inferioris creaturæ intendunt, ſimiliaque faciunt iis, quæ fiunt per agentes vitam activam. Quia Angeli non obſtantibus illis operibus ſemper intenti ſunt contemplationi divinæ eſſentiæ juxta ſententiam Salvatoris Matth. 18. *Angeli eorum ſemper vident faciem Patris mei qui in cælis eſt*; ita ut ea contemplatio nec impediatur nec retardetur per ea quæ Deo circa nos aut propter nos exhibent: Nos autem mortales per opera vitæ activæ impedimur à contemplatione.

QUÆSTIO CLXXXII.

De comparatione vitæ activæ ad contemplativam.

Articulus I.

ART. 1. docet, Vitam contemplativam eſſe ſimpliciter meliorem & excellentiorem activa. Quia id ſignificavit Chriſtus Luc. 10. ad Martham dicens: *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Non tu malam*, inquit Aug. Ser. 27. de Verb. Dom. *ſed illa meliorem*. Per Mariam autem ſignificatur vita contemplativa, ſicut per Martham activa. Deinde Philoſophus lumine naturalis rationis inſtructus, & de illa contemplatione qua ad Deum per eſſentiam videndum tendimus nihil ſciens, octo rationibus oſtendit lib. 10. Ethic. vitam contemplativam potiorem eſſe activa. *Vita contemplativa eſt melior quàm activa.*

Ob. Reſp. Neque refert, quòd vita activa videatur eſſe cauſa contemplativæ. Non enim eſt cauſa illius diſpoſitiva & materialis, quatenus per vitæ activæ officia diſponuntur homines ad contemplationem; ſed vita contemplativa eſt cauſa finalis activæ, ideoque ſimpliciter melior.

Ob. Reſp. Non refert etiam, quoſdam laudabiliter è vita contemplativa tranſire ad activam, ut qui ex quiete contemplationis transferuntur ad laborioſum officium Prælationis.

tionis. Quoniam non tunc deſerunt vitam contemplativam, ſed cum ea ſimul aſſumunt officia vitæ activæ. Unde S. Thomas hic, ad 3. ſcribit, quòd hoc non fit *Per modum ſubtractionis, ſed per modum additionis.*

Ob. Reſp.

Denique non refert, quòd Luc. 10. non habeatur in originali *Optimam*, ſed *Bonam* partem. Quia non ſimpliciter habetur *Bonam*, ſed cum articulo emphaſis aut diſcretionis vim habente, *Illam bonam partem*. Deinde iſtud attributum *Quæ non auferetur ab ea* ſignificatè contrario partem Marthæ ab ea auferendam, tamquam ſcilicet inferiorem ea, quam Maria habebat & conſervatura erat.

ARTICULUS II.

Vita contemplativa eſt ex ſe majoris meriti quàm activa.

ART. 2. probat, Vitam contemplativam ex ſuo genere eſſe majoris meriti quàm ſit vita activa. Quia radix meriti eſt Charitas: & cùm dilectio Dei per ſe ſit magis meritoria, quàm dilectio proximi; illud quod directiùs pertinet ad dilectionem Dei magis eſt meritorium ex ſuo genere, quàm id quod directè pertinet ad dilectionem proximi; vita autem contemplativa directè & immediatè pertinet ad dilectionem Dei; activa verò directiùs ad dilectionem proximi. Fieri nihilominus poteſt, ut in particularibus caſibus aut perſonis aliter ſe res habeat, pluſque mereatur unus agendo quàm alius contemplando; ſi nimirum majore Charitatis fervore ille verſetur in actione, quàm hic in contemplatione. Et poteſt eſſe talis Eccleſiæ ſive univerſalis ſive particularis ſtatus, ut potiùs ſuadendum ſit idoneo ad Animarum curam, quòd eam ſuſcipiat, (in qua tamen bona eſt portio vitæ activæ) quàm ut penitus ſe contemplationi dedat in Monaſterio vel Eremo, abjecta cura Animarum. Unde Chriſtus Jo. 21. ſignificavit, eſſe opus ſibi acceptiſſimum, paſcere ſuas oves quùm dixit: *Simon Joannis diligis me plus his? Paſce agnos meos, paſce oves meas.* Et Mar. 5. quum is qui à legione Dæmonum fuerat liberatus vehementer Dominum rogaret, ut eſſet cum illo, ſive ut illum perpetuò ſequeretur; Dominus eum non admiſit, ſed ait illi: *Vade in domum tuam ad tuos, & annuntia illis quanta tibi Dominus fecerit, miſertus ſit tui.*

De reſp. ad 3. conferendum eſt quod dicimus infrà q. 184. art. 8. ſi.

ARTICULUS III.

ART. 3. declarat Vitam contemplativam ſecundùm aliquid impediri, & ſecundùm aliquid juvari per opera vitæ activæ. Impediri quidem, quatenus occupationes exteriores non permittunt actuale exercitium contemplationis, cùm impoſſibile ſit, uno eodemque tempore & has occupationes & contemplationem peragi. Juvari autem, in quantùm animi ad contemplandum diſpoſitio & tranquillitas juvatur per officia vitæ activæ innocenter geſtæ; cùm ſic comprimantur paſſiones, quæ vel in primis inimicæ ſunt contemplationi.

ARTICULUS IV.

ART. 4. oſtendit, Vitam contemplativam eſſe priorem activa ordine dignitatis, ac etiam ordine cauſalitatis. Quia & natura ſua melior eſt, & contemplatio eſt finis vitæ activæ. At ordine generationis vita activa eſt prior ſicut diſpoſitio; diſponit enim ad contemplationem. Diligenter conſiderandæ ſunt reſp. ad arg.

QUÆSTIO CLXXXIII.

De officiis & ſtatibus hominum in generali.

ARTICULUS I.

ART. 1. docet, Statum in ſui ratione importare quamdam conditionem libertatis vel ſervitutis, ſive dicatur ſtatus in ſpiritualibus, ſive in civilibus. Quia ad ſtatum hominis pertinet id, quod reſpicit obligationem perſonæ hominis, prout eſt ſui juris vel alieni; & hoc non ex cauſa faciliè mutabili, ſed ex aliquo permanente. Nam ſtatus ſignificat quamdam differentiam poſitionis ſecundùm modum naturæ rei: modus autem naturæ hominis eſt, ut non dicatur ſtare propriè loquendo, niſi ſit rectus & quietus; quies verò ſignificat aliquam permanentiam: quapropter ſicut ſtatus naturalis hominis eſt recta ipſius diſpoſitio cum quadam immobilitate ſeu permanentia; ita ſtatus moralis, ſive is ſit civilis ſive ſpiritualis, eſt quædam hominis diſpoſitio ſeu conditio recta, cum aliqua permanentia & immobilitate.

Quid ſtatus generaliter.

In Reſp. Ad 3. obſervandum eſt, officium, gradum, & ſtatum ita inter ſe diſtingui, quòd Officium dicitur per comparationem ad actum; Gradus ſecundùm ordinem ſuperioritatis & inferioritatis: Status ſecundùm immobilitatem in eo, quod pertinet ad conditionem perſonæ. Ac proinde Officium deſcribi poteſt, eſſe Conditio, ſecundùm quam aliquis debet opera quædam exercere in aliorum utilitatem. Gradus eſt Conditio perſonæ, ſecundùm quam eſt aliis ſuperior vel inferior. Status etiam eſt Perſonæ conditio, ſecundùm quam cum quadam immobilitate debet ſuas actiones inſtituere ad certam vitæ normam. Quæ tria, etſi his rationibus diſtinguantur; poſſunt tamen in unam eamdemque perſonam convenire: quemadmodum B. Thomas art. 3. ad 3. declarat; nam Epiſcopus eſt in ſtatu, habetque ſimul gradum, & officium.

Quid officium. Quid Gradus. Quid ſtatus.

ARTICULUS II.

ART. 2. probat, Debere in Eccleſia eſſe diverſitatem ſtatuum & officiorum propter tria; nimirum ad corporis Eccleſiaſtici perfectionem; ad varietatem actionum quæ ſunt Eccleſiæ neceſſariæ; & ad ejuſdem corporis decorem.

De 1. eſt illud 1. ad Corint. 12. *Si totum corpus oculus, ubi auditus? ſi totum auditus, ubi odoratus?* Et poſtea; *Quòd ſi eſſent omnia unum membrum; ubi corpus? nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus.* Eòdem pertinent illa ad Eph. 4. *Ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò Evangeliſtas, alios autem Paſtores & Doctores, ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterii, in ædificationem corporis Chriſti.*

De 2. habemus ſententiam Apoſtoli ad Rom. 12. *Sicut in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent; ita multi unum corpus ſumus in Chriſto.* Et 1. ad Corint. 12. *Non poteſt oculus dicere manui, opera tua non indigeo; aut iterum* (ſeu nec è diverſo) *caput pedibus, non eſtis mihi neceſſarii.*

De 3. eſt illud Pſ. 44. *Adſtitit Regina à dextris tuis in veſtitu deaurato circumdata varietate.* Et infrà; *Omnis gloria filiæ Regis ab intus, in fimbriis aureis circumamicta varietatibus.*

Varietatem autem officiorum, graduum, & ſtatuum Scriptura ſic indicat, ut meritò videantur hi tres velut celebriores ac notiores ſtatus ex Litteris ſacris poſſe colligi; ſcilicet Conjugatorum, Religioſorum, & Epiſcoporum, quorum ſinguli ſuos habent gradus & officia.

De ſtatu Matrimoniali ejuſque immobilitate Chriſtus Matth. 19. loquitur: *Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet.*

De ſtatu Religioſorum ſeu perfectionem ſequentium ibidem: *Sunt eunuchi qui ſeipſos caſtraverunt propter regnum cælorum*: &, *Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus.* De ipſius immobilitate Luc. 9. *Nemo mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei.* Et quia illi qui Religionem quidem non profitentur, ſeipſos tamen voto perpetuo aſtringunt ad ſervandam caſtitatem, aliquid de perfectionis ſtatu participant; (tenentur enim cum immobilitate ad aliqua opera perfectionis, nimirum caſtitatis) ideo reduci poſſunt ad ſtatum Religioſorum ſicut imperfectum ad perfectum.

De ſtatu Epiſcoporum loquitur Apoſtolus ad Eph. 4. dicens, quòd *Chriſtus dederit quoſdam Apoſtolos*: & de eorum obligatione ipſe Chriſtus Jo. 10. *Bonus paſtor Animam ſuam dat pro ovibus ſuis.*

Si dicas: Una eſt via quæ ducit ad beatitudinem, eaque arcta, Jo. 14. *Ego ſum via*: & Matt. 7. *Arcta via eſt quæ ducit ad vitam*; ergo non debent aſſignari varii ſtatus & officia. Reſp. Neg. C. Eſt enim unica principalis via Chriſtus mandatorumque ejus obſervatio: ſed in ea via plures ſunt ſemitæ ſecundùm uniuſcujuſque menſuram & proportionem. Sicut enim Apoſtolus loquitur 1. ad Corinth. 7. *Unuſquiſque proprium donum habet ex Deo*: Quæſt. Reſp.

Deo: alius quidem ſic, alius verò ſic. Et ad Rom. 12. *Habentes donationes, ſecundùm gratiam quæ data eſt nobis, differentes.*

Cæterum etſi hæc ſtatuum varietas ita ſe habeat: B. tamen Thomas in hoc de ſtatibus Tract. non de omnibus agit, ſed de ſtatu dumtaxat illo, qui ad perfectionem vitæ pertinet, & ad quem cum quadam ſolemnitate quiſpiam aſſumitur: ac proinde, etſi conditio vitæ illorum, qui proponunt in operibus perfectionis perſeverare abſque eo quòd ullum votum emittant, quidam ſtatus vocari poſſit generaliter loquendo; non eſt tamen ſtatus prout in ſequentibus de ſtatu agitur.

Articulus III.

ART. 3. docet, Officia diſtingui per actus. Partim quia officium ab efficiendo nominatum eſt, tametſi melioris ſoni gratia non efficium ſed officium dicamus. Partim quia illi dicuntur eſſe in diverſis officiis, qui ſunt ad diverſas actiones deputati.

Neque refert, quòd vita contemplativa & activa diſtinguantur per diverſas actiones: non ſit autem eadem diſtinctio vitæ & officii. Nam vita diſtinguitur per diverſas actiones, quæ conveniunt homini ſecundùm ſeipſum; officia verò diſtinguuntur per actiones convenientes homini in ordine ad alios. De varietate lectionis in Pſal. 47. quæ in fine corp. tangitur; vide obſervationes Duacenſes ad hanc Sum. Theol. p.

Articulus IV.

ART. 4. probat, Differentiam ſtatuum attendi ſecundùm incipientes, proficientes, & perfectos; ſtatum intelligens ſpiritualis libertatis aut ſervitutis. Quia in omni humano ſtudio eſt accipere principium, medium, & terminum: ſed ſtatus ſpiritualis dicitur ſecundùm humanum ſtudium eorum, quæ pertinent ad ſpiritualem libertatem vel ſervitutem; ergo in ſtatu ſpirituali eſt invenire principium, medium, & terminum. Principium autem pertinet ad incipientes, qui videlicet incipiunt eſſe ſpiritualiter liberi à peccato, & ſervire juſtitiæ: medium ad proficientes, qui primis initiis ſuperatis, jam ſunt in profectu: terminus ad perfectos, qui quantùm fert mortalis vitæ conditio, perfectionem conſecuti ſunt; ſecundùm ea quæ de Charitate dicebamus q. 24. art. 9.

QUÆSTIO CLXXXIV.

De his quæ pertinent ad ſtatum perfectionis in communi.

Articulus I.

Perfectio attenditur Charitatem.

ART. 1. docet, Perfectionem Chriſtianæ vitæ ſpecialiter attendi ſecundùm charitatem. Partim quia Apoſtolus ad Coloſſ. 3. Charitatem vocat *Vinculum perfectionis*. Partim quia unaquæque res tunc dicitur eſſe perfecta, quando proprium ſuum finem adipiſcitur, eò quòd finis ſit ultima cujuſque rei perfectio: per charitatem autem homo in iſta vita conſequitur finem ſuum; conjungitur enim Deo, qui eſt noſter finis ultimus, quia, *Qui manet in Charitate, in Deo manet, & Deus in eo*, 1. Jo. 4. Eòdem facit quod Apoſtolus 1. ad Cor. 13. docet, cæteras virtutes ſine Charitate homini non prodeſſe ad ſalutem conſequendam; inde namque ſequitur perfectionem vitæ Chriſtianæ principaliter & abſolutè conſiſtere in charitate: in aliis autem virtutibus, non niſi ſecundariò, & ſecundùm quid. Hinc eſt, quòd Apoſtolus ad Rom. 13. dicat: *Plenitudo legis eſt dilectio*. Et 1. ad Tim. 1. *Finis præcepti eſt Charitas*.

Porro quod Cajetanus monet, pluries in hoc art. corruptè legi *Specialiter* pro *Subſtantialiter*, vel *Eſſentialiter*, vel etiam *Simpliciter*; idque probat tum ex reſp. ad 2. hujus art. tum ex art. 3. non videtur eſſe recipiendum. Partim quia omnes editiones tam anni 1479. 1509. 1512. quàm aliæ exhibent illud. *Specialiter*. Partim quia quæ iſto art. dicit B. Thomas, omnia eam lectionem optimè patiuntur, quædam verò videntur requirere; veluti quod arg. 2. infert, perfectionem Chriſtianæ vitæ *Non ſolùm attendi ſecundùm Charitatem, ſed etiam ſecundùm alias virtutes*; & argu. 3. ſtatum perfectionis attendi magis ſecundùm patientiam; quodque in reſp. ad 2. concludit his verbis: *Secundùm Charitatem attenditur ſimpliciter perfectio Chriſtiana vitæ: ſed ſecundùm alias virtutes ſecundùm quid. Et quia id quod eſt ſimpliciter eſt principaliſſimum & maximum reſpectu aliorum; inde eſt, quod perfectio charitatis eſt principaliſſima reſpectu perfectionis quæ attenditur ſecundùm alias virtutes.* Ex his enim apparet, Beat. Thomam voluiſſe hoc art. docere, quòd Chriſtianæ vitæ perfectio ſpeciali & principaliori quadam ratione attendatur ſecundùm Charitatem quàm ſecundùm alias virtutes. Non eſt igitur neceſſarium mutari lectionem, quæ iſto art. 1. paſſim reperitur.

Articulus II.

ART. 2. docet, Conſiderari poſſe triplicem perfectionem. 1. abſolutam, quæ ſumitur ex parte rei diligibilis, qua nimirum Deus diligitur quantum eſt diligibilis. 2. ex parte diligentis ſic, ut ipſius affectus ſemper actualiter tendat in Deum, idque tam vehementer quàm omnino poteſt. 3. quæ non attenditur ſecundùm totalitatem ex parte diligibilis, neque ſecundùm eam totalitatem ex parte diligentis, ut ſemper actu feratur in Deum; ſed quantùm ad hoc, ut ab hominis affectu excludantur ea, quæ repugnant motui dilectionis in Deum: & hoc dupliciter: vel ut ſolùm excludatur omne id quod eſt Charitati contrarium, cujuſmodi eſt omne & ſolum peccatum mortale; vel ut etiam excludantur ea quæ impediunt, ne affectus totaliter dirigatur in Deum, quantùm præſentis vitæ neceſſitates patiuntur. Ex his jam facile eſt obſervare, quatenus poſſit aliquis in hac vita eſſe perfectus, nimirum ſecundùm charitatem, in qua eſſentialiter conſiſtit perfectio; & quatenus non poſſit, ſcilicet ſecundùm eam Charitatis perfectionem, qua ſemper actu in Deum tendatur.

Sit igitur

Conclusio I.

NUlla quantumvis excellens & beata creatura poteſt eſſe perfecta juxta primum modum perfectionis. Quia ſicut ſolus Deus ſeipſum tantum cognoſcit quantum eſt cognoſcibilis; ita ſolus ipſe tantùm ſe amat quantum eſt amabilis. Nam ſicut eſt infinitè bonus, ita ſimpliciter infinitè amabilis eſt.

Conclusio II.

NUllus poteſt in hac vita eſſe perfectus juxta perfectionem ſecundo loco poſitam, ſed in Patria ſolùm. Nam propter humanæ vitæ miſerias & neceſſitates impoſſibile eſt, quòd ſemper actu tendamus in Deum.

Conclusio III.

JUxta priorem modum tertiæ perfectionis poteſt quiſpiam in hac vita eſſe perfectus; eſtque illa perfectio neceſſaria ad ſalutem: Cùm enim eſſentialis perfectio Charitatis ſit, expellere omne peccatum mortale; ſine iſta perfectione Charitas omnino non eſt: ſine Charitate autem nemo ſalvari poteſt, quia *Qui non diligit, manet in morte*, 1. Jo. 3.

Conclusio IV.

JUxta poſteriorem modum perfectionis tertiæ poteſt aliquis eſſe in hac vita perfectus; veluti, qui ſe totum Deo mancipat, ejuſdem ſervitio indeſinenter vacat, niſi quantum temporis ſubtrahendum eſt ad præſentis vitæ miſerias & neceſſitates: ejuſmodi ſunt, qui ſupra præcepta Evangelica etiam conſilia ſedulò obſervant. Verùm hæc perfectio non eſt ad ſalutem neceſſaria; quoniam ſine iſtiuſmodi perfectione poteſt eſſe charitas, ac revera eſt in bonis Chriſtianis ſola præcepta ſincerè obſervantibus: Charitas autem ſufficit ad ſalutem conſequendam.

Conclusio V.

QUi ſecundùm iſtas duas Concluſiones dicuntur perfecti multum habent imperfectionis & comparatione perfectionis quæ in Patria eſt ſunt imperfecti, Omnes enim ſupplicare debent Patri cæleſti ac dicere, *Dimitte nobis debita noſtra*: omnes fateri debent illud Jac. 3. *In multis offendimus omnes*: item illud 1. Jo. 1. *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt*.

Conclusio VI.

DIlectioni proximorum, illi quæ ad ſalutem eſt neceſſaria, ſufficit quòd in univerſali feratur communiter in omnes, & habitualiter ac ſecundùm animi præparationem in ſingulos: ut autem actu feratur in omnes ſigillatim, non requiritur, nec fieri poteſt. Confer ea quæ diximus q. 24. art. 8. & 9.

Conclusio VII.

PErfectio dilectionis proximorum eſt duplex: una ſine qua non poteſt eſſe Charitas; quæ propterea requirit, ut homo nihil in ſuo affectu habeat contrarium dilectioni proximi cujuſcumque: altera ſine qua poteſt inveniri Charitas; quæ ſcilicet priorem charitatem excedit, vel ſecundùm intenſionem; vel ſecundùm extenſionem, vel ſecundùm effectum, prout in reſp. ad 3. declarat B. Thomas.

Articulus III.

Utrùm perfectio conſiſtat in præceptis, an in conſiliis.

VIdetur quòd in conſiliis, 1. Quia Chriſtus eam conſtituit in conſiliis Matth. 19. dicens. *Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus*; neque enim præceptum eſt, omnia ſua in pauperes diſtribuere.

2. Conſilia ſunt de meliori bono; ergo in ipſis potius quàm in præceptis conſiſtit perfectio.

3. Præcepta ordinantur ad conſilia ſicut imperfectum ad perfectum; ergo non in ipſis conſiſtit perfectio.

4. Si perfectio conſiſteret in præceptis, ſequeretur, omnes omnino homines teneri ad perfectionem vitæ, quia omnes omnino tenentur ad obſervationem præceptorum.

Reſp. communis & certa eſt. Perfectionem vitæ
Reſp. quod in præceptis. Chriſtianæ per ſe & eſſentialiter conſiſtere in præceptis, hoc eſt in præceptorum obſervatione: ſecundariò autem & accidentaliter in obſervatione conſiliorum Evangelicorum.

Prius prob. Quia perfectio vitæ Chriſtianæ per ſe & eſſentialiter conſiſtit in charitate: de charitate autem Dei & proximi dantur præcepta, eaque principalia divinæ Legis, duo nimirum illa in quibus univerſam Legem & Prophetas pendere dixit Chriſtus Matt. 22. ita ſit ut directè, principaliter, & eſſentialiter Chriſtianæ vitæ perfectio conſiſtat in obſervatione præceptorum charitatis: in aliorum autem ſive divinorum ſive humanorum præceptorum obſervantia, tamquam quorum violatio ſit Charitati contraria; ideoque ſine illorum obſervatione non præſtentur opera charitatis.

Prob. Poſterius. Quia conſiliorum obſervatio ordinatur ad Charitatem, non ſic quidem quaſi ſine ea non poſſit eſſe Charitas, quomodo ad eam ordinantur illa præcepta, quæ à præceptis Charitatis diverſa ſunt: ſed tamquam removens ea, quæ frequenter impediunt charitatis fervorem ejuſque actuale exercitium, tametſi Charitatem non extinguant, cujuſmodi ſunt uſus conjugii, occupatio in negotiis ſæcularibus, ſollicitudo conſervandi vel augendi bona temporalia, & ſimilia. Quapropter quod interdum dicitur, perfectionem vitæ Chriſtianæ eſſe, carere uxore, carere divitiis; hunc ſenſum habet, quòd illa ſingulariter valeant ad perfectionem conſequendam, tamquam ſcilicet inſtrumenta per quæ ad illam perveniatur.

Confirm. Abraham uxorem habuit, & divitias multas poſſedit, multique alii conſilia Evangelica non ſunt ſecuti, qui tamen fuerunt perfecti; ergo perfectio non conſiſtit eſſentialiter in conſiliis. Quo modo ratiocinatur B. Thomas Opuſc. de Perfect. vitæ ſpiritual. cap. 7.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. Aſſ. Verbis enim illis, *Si vis perfectus eſſe, vade; vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni, ſequere me*, non ſignificat Chriſtus, perfectionem conſiſtere in abdicatione rerum temporalium: ſed oſtendit, eam abdicationem eſſe viam expeditiſſimam, qua perveniri poſſit ad perfectionem. Unde Hieronymus ad illud S. Petri, *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te. Quia non ſufficit tantùm relinquere, jungit quod perfectum eſt, & ſecuti ſumus te, fecimus quod juſſiſti*. Duo ergo in prædictis Chriſti verbis continentur: unum; *Vade, vende quæ habes, & da pauperibus*: aliud, *Sequere me*. Prius ponitur tamquam via ad perfectionem, poſterius tamquam id in quo conſiſtit perfectio. *Et ideo ex ipſo modo loquendi apparet*, ait B. Tho. hic ad 1. *quod conſilia ſunt quædam inſtrumenta perveniendi ad perfectionem, dum dicitur; Si vis perfectus eſſe, vade, vende &c. quaſi dicat, Hoc faciendo ad hunc finem pervenies*. Idem art. 7. ſeq. in reſp. ad 1. eamdem ſententiam tractans ait, Abrenuntiationem facultatum poſſe conſiderari dupliciter: *Uno modo, ſecundùm quod eſt in actu; & ſic in ea non conſiſtit eſſentialiter perfectio, ſed eſt quoddam perfectionis inſtrumentum. Alio modo ſecundùm præparationem animi, ut ſcilicet homo ſit paratus, ſi fuerit opus, omnia dimittere vel diſtribuere; & hoc directè pertinet ad perfectionem*. Verùm hoc modo intellecta ſententia non eſt conſilii, ſed præcepti: quilibet enim debet eſſe paratus pro Dei honore, & prout neceſſitas poſtulaverit, omnia dimittere; unde ſequitur quòd perfectio eſſentialiter conſiſtat in præceptis.

Ad 2. Neg. Conſ. Quod enim dicitur, Conſilia eſſe de meliori bono, non hoc ſenſu dicitur, quaſi conſilia ſint majus quoddam bonum quàm præcepta: ſed quia melius eſt unà cum præceptis ſervare conſilia, quàm ſervare ſola præcepta. Videri poſſunt quæ diximus q. 88. art. 2. & q. 189. art. 1. Addi poteſt ex Quodl. 5. art. 19. præcepta eſſe duplicis generis; quædam de fine, qui in lege divina eſt duplex alius principalis, adhærere Deo per Charitatem; alius ſecundarius, qui eſt quaſi ultima diſpoſitio ad principalem, ſcilicet rectitudo cordis, conſiſtens in interioribus actibus aliarum virtutum. Alia præcepta ſunt de operibus externis, quæ ad prædictos fines ordinantur, ut jejunare, non mœchari, non occidere &c. Reſpectu præceptorum poſterioris generis; conſilia ſunt de meliori bono, non reſpectu præceptorum prioris generis, in quibus (ac præcipuè in præceptis charitatis) vitæ Chriſtianæ perfectio eſſentialiter conſiſtit.

Ad 3. Neg. Ant. Ipſa namque conſilia ordinantur ad Charitatem tamquam ad finem, atque adeò ad præcepta Charitatis benè obſervanda: ordinantur, inquam, velut removentia illos actus qui etſi non repugnent Charitati, impediunt tamen ipſius Charitatis fervorem & opera.

Ad 4. ut reſpondeatur, diſtinctione utendum eſt, quam in reſp. ad 3. adfert B. Thom. *Quædam enim eſt perfectio charitatis pertinens ad ipſam ſpeciem charitatis, ut ſcilicet Deus ſuper omnia diligatur, & nihil contra eum ametur. Eſt autem alia perfectio charitatis etiam in hac vita, ad quam aliquis per aliquod ſpirituale augmentum pervenit*, abſtinendo à quibuſdam rebus licitis, ut à conjugio, à rerum exteriorum proprietate & cura, aliiſque hujuſmodi, *Ut divinis obſequiis liberius vacet*. Ad priorem perfectionem omnes tenentur, quoniam ſine illa neque charitas eſſe, neque ſalus haberi poteſt; quemadmodum ex art. 2. notum relinquimus. Ad perfectionem poſteriorem non omnes tenentur, quoniam ſine hac, & charitas eſſe, & præcepta poſſunt obſervari. Unde in reſp. ad 2. *Tranſgreſſionem præcepti evadit, qui quocumque modo perfectionem divinæ dilectionis attingit. Eſt autem infimus divinæ dilectionis gradus, ut nihil ſupra eum, aut contra eum aut æqualiter ei diligatur: a quo gradu perfectionis qui deficit, nullo modo implet præceptum. Eſt autem alius gradus perfectæ dilectionis, qui non poteſt impleri in via; à quo qui deficit, manifeſtum eſt quod non eſt tranſgreſſor præcepti. Et ſimiliter non eſt tranſgreſſor præcepti, qui non attingit ad medios perfectionis gradus, dummodo attingat ad infimum*.

Petes: An igitur ſub præceptum divinum de diligendo Quæſt.

Deo

Deo ſuper omnia cadat ſolus ille infimus perfectionis gradus, ſine quo ut Charitas omnino eſſe nequit, ſic neque ſalus haberi poteſt? B. Thomas videtur reſpondere neg. partim in corp. ſcribens, Quòd dilectio Dei & proximi non cadit ſub præcepto ſecundùm aliquam menſuram, ita ut id quod eſt plus ſub conſilio remaneat; partim in reſp. ad 2. dicens, quòd *Perfectio divinæ dilectionis univerſaliter cadit ſub præcepto, ita quòd etiam perfectio Patriæ ab eo præcepto non excluditur*. Ubi tamen benè obſervandum eſt id quod ſequitur. *Sed tranſgreſſionem præcepti evadit, qui quocumque modo perfectionem divinæ dilectionis attingit*. Cujus rationem verbis illic præcedentibus dederat iſtam: *Cùm id quod cadit ſub præcepto diverſimodè poteſt impleri; non efficitur tranſgreſſor præcepti ex hoc, quòd non optimo modo implet, ſed ſufficit quòd quocumque modo impleat illud*. Quaſi diceret: Quando præcepti alicujus præſtatio habet varios gradus; is demum præcepti iſtius eſt tranſgreſſor, qui omnes gradus etiam infimum præterit, non verò qui medios, aut ſupremum.

Reſp.

Ad hujus rei pleniorem intelligentiam obſervandum eſt, duobus modis aliquid cadere ſub præcepto: uno modo tamquam id quod eſt executioni mandandum: altero tamquam id quod veluti finis ſpectari debeat ab eo, cui præceptum datur. Sicut enim militi præcipitur ut pugnet, & quidem ſic, ut referat victoriam, tam pugna quàm victoria poteſt dici cadere ſub præceptum ſed diverſimodè; pugna quidem, tamquam illud quod eſt executioni mandandum; conſecutio autem victoriæ, tamquam id quod à milite ſpectari debet velut finis. Sic in propoſito, dilectio Dei excludens peccatum mortale cadit ſub præceptum charitatis tamquam id quod eſt exequendum & implendum: major autem perfectio tamquam illud ad quod tendere debeamus. Conferenda ſunt quæ diximus q. 44. art. 6.

Articulus IV.

ART. 4. docet, Non omnem illum qui eſt perfectus eſſe in ſtatu perfectionis. Nihil enim obſtat, quominùs aliqui ſint in vita Chriſtiana perfecti, qui tamen non ſint in ſtatu perfectionis: ſicut & contrà fieri poteſt, quòd aliqui ſint in ſtatu perfectionis, qui non ſint perfecti; quia perfectio & perfectionis ſtatus diverſæ ſunt rationis, & conſtituuntur ſecundùm diverſa. Nam perfectio eſſentialiter conſiſtit in adhærentia ad Deum per amorem: ſtatus autem perfectionis non hic intelligitur illa interior ſive diſpoſitio ſive conditio, qua quiſpiam Deo per charitatem unitur; quo modo ſi intelligeretur in ſtatu perfectionis eſſet quiſquis eſt perfectus: ſed ſermo nunc eſt de ſtatu perfectionis exteriore, eoque tali, ut ſtatum perfectionis dicantur aſſumere illi, qui ſe ſervos conſtituunt ad opera perfectionis implenda; quemadmodum loquitur Author in Opuſc. de Perfect. vitæ ſpir. c. 23. Ad hunc verò ſtatum duo requiruntur.

Ad ſtatum perfectionis requiſita.

Unum eſt, perpetua obligatio ad faciendum opera quæ perfectionem promovent. Nam quemadmodum apud homines ſi quis alicui obſequatur, non ex hoc conditionem mutat, ſed ſi obligat ſe ad ſerviendum, jam alterius conditionis efficitur; ita qui Deo ſervit opera perfectionis faciendo, non propterea mutat conditionem, ut dici poſſit eſſe in ſtatu perfectionis: ſed tunc demum, ſi ad illa perfectionis opera ſeipſum obliget, idque in perpetuum & totaliter. Quod idcirco additur, quia obligatio quæ ad ſtatum neceſſaria eſt, debet eſſe totalis & perpetua. Sicut enim ſi aliquis ſe homini obliget, vel ad faciendum aliquid ſpeciale, vel ad certum quoddam tempus; non fit ejus ſervus ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, & pro illo dumtaxat tempore: ita dum aliquis Deo vovet, vel continentiam ad tempus, vel certam peregrinationem aut jejunium; non ſimpliciter conditionem vel ſtatum mutat; ſed ſecundùm quid. Si verò totam vitam ſuam Deo per votum obliget, ut in operibus perfectionis ei deſerviat jam ſimpliciter conditionem mutat, & ſtatum perfectionis aſſumit.

Alterum quod ad ſtatum requiritur eſt, ut ea obligatio fiat cum aliqua ſolemnitate. Quo tamen nomine non tantùm intelligitur Profeſſio facta per emiſſionem voti ſolemnis, aut per conſecrationem vel benedictionem; ſed intelligitur quilibet ritus ab Eccleſia approbatus ſecundùm quem aliquis perpetuò ſe obligat ad opera perfectionis, ita ut de hujuſmodi obligatione conſtet Eccleſiæ. Unde ſequitur ſtatum formari poſſe per votum ſimplex, ſi videlicet Eccleſia illud pro tali recipiat; quomodo Greg. XIII. declaravit, per tria vota ſimplicia in Societate Jeſu emiſſa poſt biennium probationis quempiam verè & propriè fieri Religioſum. Quo etiam pertinet quod Beatus Thom. Opuſc. de Perfect. vitæ ſpirit. c. 15. nulla facta mentione vel diſtinctione voti ſolemnis aut ſimplicis, ſimpliciter aſſerit, per votum perpetuum quempiam conſtitui in ſtatu perfectionis.

Ex his manifeſtum eſt, quoſdam perfectos eſſe, qui perfectionis ſtatum non habent: aliquos verò perfectionis ſtatum habere, ſed perfectos non eſſe. Quia ſcilicet contingit, aliquos perfectionis opera facere abſque voto, cujuſmodi ſunt boni ſæculares & Eccleſiaſtici per Mundum viventes: aliquos verò totam vitam ſuam voto obligare ad opera perfectionis, quæ tamen non implent, quales ſunt mali Religioſi.

Dices: Omnes qui ſunt in ſtatu paupertatis ſunt pauperes; ergo, omnes qui ſunt in ſtatu perfectionis ſunt perfecti. Reſp. Neg. C. Quia ſtatus paupertatis includit paupertatem tamquam formam præſentem, quæ propterea poteſt denominare omne ſuum ſubjectum: ſtatus autem perfectionis non includit perfectionem ut præſentem, ſed ut acquirendam.

Horum occaſione quæri poteſt: Utrùm qui ſimplex caſtitatis votum emittit in manu Epiſcopi, aut de ejus licentia, ſit in ſtatu ſaltem eatenus frui & gaudere debeat illis bonis, quæ ipſi legata ſunt ea conditione, quòd tunc demum ea habeat, quando ceperit ſtatum honorabilem.

In partem negativam adſerri ſolet. 1. Quòd per ſtatum honorabilem intelligi ſoleat Matrimonium, Ordo ſacer, aut profeſſio Religionis.

2. Quòd ſtatus importet ſtabilitatem; ſubinde autem reperiantur perſonæ quæ poſt ſimplex votum caſtitatis, Matrimonium contrahunt, idque validum: ex hoc enim ſequi videtur, quòd non habeant ſtabilitatem.

Pro Reſp. ſit

Conclusio I.

QUi ſimplex votum caſtitatis emittit extra Religionem, non eſt in ſtatu perfectionis abſolutè, & ſecundùm eum rigorem, quo de perfectionis ſtatu loquitur B. Thomas tum hic, tum in Opuſc. de Perfect. vitæ ſpirit. Quia ſolùm ſe obligat ad illa opera perfectionis quæ ſunt unius generis. Unde & art. 6. dicit: *Ex hoc quod aliquis accipit ſacrum Ordinem, non ponitur ſimpliciter in ſtatu perfectionis*; cui tamen ſacro Ordini annexum eſt apud Occidentalem Eccleſiam votum continentiæ.

Conclusio II.

PEr ſimplex votum caſtitatis homo aliqualiter conſtituitur in ſtatu, eoque perfectionis. Quia in perpetuum obligatur ad aliqua opera perfectionis, nimirum caſtitatis; atque ita habet aliquam immobilitatem ſive ſtabilitatem ad bonum. Et ſi (prout omnino decet) ea voti emiſſio fiat de authoritate ſive conſenſu Epiſcopi tamquam Ordinarii; non abeſt etiam omnis ſolemnitas. Ita ſentit Henricus Gandenſis Quodl. 12. q. 29. Et huc pertinere poteſt illud B. Thom. cap. 15. de Perfect. vitæ ſpiritual. *Perfectio quæ eſt ex voto, conditionem mutat & ſtatum ſecundùm quod libertas & ſervitus diverſæ conditiones vel ſtatus eſſe dicuntur*.

Ex his conſequenter eſt dicendum, quòd qui ſic vovit, omnino cenſendus ſit eſſe in ſtatu honorabili; & propterea poſſe ac debere frui ſeu gaudere bonis ſibi ea conditione legatis, quòd tunc demum ea habeat quando fuerit in ſtatu honorabilior. Eſt enim in ea vitæ conditione, quæ eſt honorabilior Matrimonio, ſecundùm ea quæ dicebantur q. 152. art. 4. habetque tantam ſtabilitatem, ut non poſſit abſque peccato aliud facere quàm promiſit; niſi fortè cum eo fuerit legitimè diſpenſatum. Atque ita reſolutum fuit Duaci à Theologis Doct. ann. 1620. ac rurſum ab aliis, ann. 1627.

Ad 1. Arg. Reſp. Statum honorabilem non ſufficienter divi-

dividi in iſta tria, niſi ſub iis intelligantur etiam ea, quæ poſſunt reduci ad aliquod eorum. Nam Epiſcopus in Sacris non conſtitutus, ſed tamen legitimè confirmatus, neque habet ordinem, neque eſt profeſſus Religionem, neque eſt junctus Matrimonio, & tamen non poteſt omnino repelli à ſtatu honorabili. Idemque judicium eſt de illo, qui caſtitatem ex voto ſervat.

Ad 2. Reſp. Neg. Seq. Qui enim poſt votum caſtitatis junguntur Matrimonio, vel hoc faciunt vigore diſpenſationis, aut ſine illa. Si vigore diſpenſationis; non ſolùm validè contrahunt, ſed etiam licitè. Neque tamen propterea dicendum eſt, quòd non eſſent antea in ſtatu. Nam Subdiaconus, imò & Diaconus tranſire poteſt ad nuptias, ſi legitimè diſpenſetur, quin tamen hoc ipſo quo talem Ordinem ſuſcepit fuerit in ſtatu honorabili nemo Orthodoxus dubitat. Imò juxta quorumdam Juriſconſultorum opinionem poteſt unus conjugatus, priore conjuge ante conſummationem dimiſſa, cum altera inire Matrimonium, vel etiam à priori Matrimonio recedendo non tranſire ad aliud per diſpenſationem Pontificiam: & tamen Matrimonium habetur pro ſtatu honorabili. Quòd ſi ſine diſpenſatione contrahant; validè quidem contrahunt, ſed prorſus illicitè; ideoque non oſtenditur, quòd non fuerint in ea immobilitate, à qua non licebat eis recedere.

Articulus V.

Utrùm Religioſi & Prælati ſint in ſtatu perfectionis.

Reſp. poſſe. Videtur quòd non. 1. Quia Prælatis licet poſſidere divitias, cùm tamen Dominus dicat Matth. 19. *Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus*: non ergo ſtatus Prælationis eſt ſtatus perfectionis.

2. Illi ſtatum perfectionis accipiunt, qui ſe ſervos inſtituunt ad opera perfectionis implenda, ait B. Thomas Opuſc. de Perfect. vitæ ſpirit. cap. 23. Prælati autem non ſe ſervos conſtituunt, ſed exhibent dominos.

Communis & certa Reſponſio eſt, Religioſos, & Prælatos qui ſunt Epiſcopi eſſe in ſtatu perfectionis. Quia ad ſtatum perfectionis requiritur perpetua obligatio faciendi opera quæ perfectionem promovent, & quòd ea obligatio fiat cum quadam ſolemnitate: Religioſi verò ſeipſos aſtringunt ad abſtinendum à rebus ſæcularibus, quibus alioqui licitè uti poterant, dum ſe obligant ad paupertatem, continentiam, & plenam obedientiam, atque adeò ad facienda opera perfectionis, eorumque obligatio fit cum quadam ſolemnitate, quando vel ſolemnia Religionis vota emittunt, vel ſimplicia ſecundùm ordinationem & approbationem Eccleſiæ. Similiter & Epiſcopi ſe obligant ad ea quæ ſunt perfectionis, ac inter cætera ut animam ſuam ponant pro ovibus ſuis dum paſtorale officium aſſumunt idque cum ſolemnitate conſecrationis, quæ eſt quando ordinantur.

Confirm. Ad perfectionem divinæ dilectionis per hæc tria pervenitur; abrenuntiando bonis exterioribus; relinquendo uxorem & cognationes carnales; ac inſuper abnegando ſeipſum ſeu propriam voluntatem: atqui in omni Religione iſta tria voventur, & quidem aliquo ritu ſolemni, de quo ad art. ſuper. diximus; ergo omnis Religio eſt ſtatus perfectionis.

Præterea tria etiam ſunt, quæ ad perfectionem fraternæ dilectionis pertinent; videlicet ut inimici diligantur eiſque ſerviatur; ut aliquis Animam ſuam ponat pro fratribus, vel ſe periculo mortis exponendo vel etiam totam vitam ſuam ordinando in utilitatem proximorum; & ut proximis ſpiritualia impendantur: atqui ad hæc tria obligantur Epiſcopi, & quidem obligatione, quam in ſui ordinatione ſeu conſecratione quæ ſolemnis eſt ſuſcipiunt; igitur Epiſcopi ſunt in ſtatu perfectionis. Subſ. declarat B. Thomas Opuſc. de Perfect. vitæ ſpirit. cap. 16. Cùm enim Epiſcopi univerſam Eccleſiæ per totam ſuam Diœceſim ſparſæ curam accipiant in qua plerumque reperiuntur aliqui eos odientes, perſequentes, & blaſphemantes; neceſſe habent inimicis & perſecutoribus dilectionis officia exhibere. Tenentur præterea pro ſalute ſuorum ſubditorum Animam ponere: Dicit enim Dominus Jo. 10. quòd bonus *Paſtor animam ſuam ponit pro ovibus ſuis*. Ac inſuper obligantur bona ſpiritualia proximis adminiſtrare, cùm *Ex hominibus aſſumpti ſint pro hominibus conſtituti in iis quæ ſunt ad Deum, ut offerant dona & ſacrificia pro peccatis*, ad Heb. 5. uſque judicia, documenta, exempla, & Sacramenta populo miniſtrent ex perſona Dei. Ad ejuſdem doctrinæ confirmationem pertinet quod B. Dionyſius in arg. ad oppoſitum cit. attribuit perfectionem Epiſcopis tamquam perfectioribus, hoc eſt quorum ſit alios perficere; & Religioſis tamquam perfectis, id eſt his qui perficiantur.

Ad 1. Arg. Reſp. Neg. Conſ. Quia abdicatio divitiarum, quemadmodum ex art. 3. patet, non eſt perfectio, ſed quoddam perfectionis inſtrumentum: poſſibile eſt autem, quòd aliquis perfectionem acquirat ſine propriarum divitiarum abjectione actuali modò cor eis non apponatur, ſed in pauperes prudenter ac liberaliter diſpenſentur, & animus paratus ſit eas abjicere quotieſcumque fuerit opus. Epiſcopi verò etſi proprias divitias actu non abjiciant; ita tamen circa Eccleſiæ curam & dilectionem fraternam occupantur, ut ex officio quod eis incumbit, debeant eſſe parati, non ſolùm proprias divitias pro ſalute proximorum exponere vel contemnere, quando fuerit opportunum, ſed etiam propria corpora.

Ad 2. Reſp. Epiſcopos, quatenus Epiſcopi ſunt, non ſe exhibere aliorum dominos, cum auſteritate nimirum & potentia ſuperbè imperantes, quod Apoſtolus Petrus prior. ſuæ epiſt. ca. 5. graviter inhibet, quodque Dominus Paſtoribus Iſrael improperat Ezech. 34. ſed magis ut ſervos, non quidem ſubjectionis juriſdictione, ſed officio miniſterii, omnibus ſcilicet ea miniſtrando quæ ad officium ſuum pertinent, quemadmodum art. 7. dicendum erit.

In corp. ex Apoſtolis viriſque Apoſtolicis, ac etiam ex B. Dionyſio Areop. quem S. Thomas hic, ſequitur, obſervanda eſt vera, eaque Theologica etymologia Monachi. Verba Dionyſii ſecundùm tranſlationem Ambroſii Camaldulenſis ſunt iſta; *Sancti præceptores noſtri* (Apoſtolos, & primi temporis viros Apoſtolicos intelligit) *divinis eos* (loquitur de his quos nos dicimus Religioſos) *appellationibus ſunt proſecuti; partim Therapeutas, id eſt cultores à ſincero Dei famulatu atque cultu; partim Monachos ab individua & ſingulari vita appellantes, ut quæ illos ſanctis diviſibilium complicationibus* (id eſt contemplationibus) *in divinam & Deo gratam Monadem perfectionemque promoveat*. Unde quamvis ſecundùm vulgarem vocis *Monachi* originationem, illi demum putentur eſſe Monachi, qui ſolitariè vivunt, ut hodie faciunt noſtri Eremitæ & Recluſi: generaliter tamen ſecundùm Theologicam eamque ſublimem etymologiam, omnes Religioſi ſunt Monachi; quoniam ex voto & profeſſione ſua peculiariter agunt vitam, quæ ipſos in Deiformem Monadem, Deique amatricem perfectionem uniat. Etymologia Monachi.

In reſp. ad 2. docet, Non omnes eos eſſe ſimulatores, vel facto ipſo mendaces, qui cùm ſint Prælati vel Religioſi, eaque ratione in ſtatu perfectionis, non habent tamen vitæ Chriſtianæ perfectionem, atque ita exterior ipſorum ſtatus non reſpondet interiori ſtatui mentis. Quia qui ſtatum perfectionis aſſumunt, non profitentur hoc ipſo ſe eſſe perfectos, ſed profitentur ſe ad perfectionem tendere. Unde ſequitur, quòd tunc erunt ſimulatores, atque adeò opere ipſo mendaces, ſi ab intentione perfectionis animum revocent, ſi contemnant vel etiam negligant ad perfectionem tendere. Conferant. quæ a. 7. dicimus.

Pro Reſp. ad 3. Neg. eſt Conſeq. Quoniam ad aliquem in ſtatu perfectionis collocandum non ſufficit actus perfectionis etiam valde magnus, ſed requiritur obligatio perpetua ad opera perfectionis, quæ obligatio ſuſcipiatur cum aliqua ſolemnitate, ſicut art. 4. dicebatur. Ex qua ratione illud ſequi videtur, ut ſi qui cum aliqua ſolemnitate ſe in perpetuum obligaverint ad Martyrium ſubeundum pro honoris Dei promotione & proximorum ſalute procuranda; ii ſint in ſtatu perfectionis: quamvis quòd Eccleſia nullum ejuſmodi obligationis ritum hactenus approbaverit, non ſoleat Martyrium ſtatibus perfectionis

nis annumerari. Ea tamen forſaſſis ratione dixit B. Thomas in Opuſc. de Perfect. vitæ ſpir. ca. 23. In ſolut. ob. 8. *B. Stephanum, Laurentium & Vincentium Archidiaconos in ſtatu perfectionis fuiſſe concedimus, non propter Archidiaconatum, ſed propter Martyrium, quod omni perfectioni Religionis præfertur.* Et poſt pauca; *Sic* (id eſt ratione Martyrii) *dico, & Sebaſtianum in ſtatu perfectionis fuiſſe, & Georgium: nec tamen propter hoc dicemus, milites perfectionis ſtatum habere.* Dico *fortaſſis*. Quia ex art. ſeq. patebit, alia adhuc ratione verificari poſſe illa S. noſtri Doctoris verba.

Articulus VI.

Utrùm omnes Prælati Eccleſiaſtici ſint in ſtatu perfectionis.

PRælatos intelligit ſive majores ſive minores. Majores ſunt Epiſcopi & Epiſcoporum ſuperiores. Minores ſunt Presbyteri habentes curam Animarum, quos Paſtores ſeu Parochos dicimus, & Paſtorum Decani ſive Archipresbyteri & Archidiaconi quatenus Animarum curam habent: nam ea demum qualitate de Archidiaconis loquitur B. Tho. ubi eos cum Religioſis confert quoad ſtatum perfectionis.

Hos omnes eſſe in ſtatu perfectionis probari poſſe videtur. 1. Quis Presbyter ſi delinquat, jubetur ejici de ſtatu ſuo, diſt. 81. c. *Si quis amodo*: & 14. q. 4. c. *Si quis oblitus*; ergo erat in ſtatu.

2. Status importat rectitudinem, nam homo erectus ſtare dicitur; importat etiam permanentiam & magnitudinem: ſed Archidiaconi & parochiales Presbyteri habent magnitudinem ſpiritualem, cùm propter animarum zelum curam ſuſcipiant: habent etiam permanentiam, quia inter pericula immobiles perſeverant: habent denique rectitudinem intentionis: ergo dicendum eſt, quòd ſint in ſtatu perfectionis.

3. Qui ad majus & dignius & fructuoſius officium aſſumitur, potiùs videtur eſſe in ſtatu quàm alius; Archidiaconi autem & Presbyteri curati aſſumuntur ad dignius & fructuoſius officium quàm Religioſi: nola licèt vita contemplativa Religioſorum ſit magis ſecura, tamen vita activa Parochorum eſt magis fructifera.

4. Septem Diaconi quos elegerunt Apoſtoli Act. 6. erant in excellenti ſtatu perfectionis; ſimiliterque Beat. Laurentius & Vincentius; ergo & Archidiaconi.

5. Presbyteri curati & Archidiaconi ſunt ſimiliores Epiſcopis quàm Monachi, qui nullam habent curam Animarum; ergo ſi Monachi ſunt in ſtatu perfectionis, multò magis Presbyteri curati.

6. Sicut Epiſcopus præſidet in ſuo Epiſcopatu; ita Archidiaconus in ſuo Archidiaconatu, & Presbyter curatus in ſua Parochia; ergo ſimiliter ſunt in ſtatu perfectionis.

Reſponſio B. Thomæ communiter recepta eſt, Non quod non omnes. omnes Prælatos, ſed ſolos Epiſcopos (ſub quibus comprehenduntur illi qui ſunt Epiſcopis ſuperiores) eſſe in ſtatu perfectionis. Quoniam alii ab ipſis neque ratione Ordinis, neque ratione curæ quam habent obligantur ad opera perfectionis. Non ratione Ordinis, quia Archidiaconi & Presbyteri curati non magis propter ſuum Ordinem obligantur, quàm quivis alii Diaconi vel Sacerdotes curam animarum nullam habentes: ſed hi omnes per ſacram Ordinationem accipiunt poteſtatem officia quædam divini cultus exequendi, non verò obligantur ad opera aliqua ſpecialis perfectionis exteriora, niſi ad perpetuam continentiam in Occidentali Eccleſia, in qua qui Sacris initiantur, continentiæ votum emittunt ſaltem implicitum, ſecundùm ea quæ B. Thomas hic dicit, & quæ nos diximus Supp. q. 53. art. 3. atque ita per iſtam obligationem ſunt in ſtatu perfectionis non ſimpliciter, ſed quadantenus; quia perpetuæ continentiæ ſervandæ obligatio eſt unum eorum, quæ ad perfectionis ſtatum requiruntur, ſed ſolum non ſufficit. Non etiam ponuntur in ſtatu perfectionis ratione curæ ſuſceptæ, quia non ſunt ad illam curam ulla obligatione perpetua aſtricti, ſed poſſunt eam deſerere, conſentiente in primis Epiſcopo; imò & non conſentiente, ſi velint ad Religionem tranſire, 19. q. 2. c. *Duæ ſunt*. Unde ad c. *Alienum*, ead. cauſ. ubi dicitur: *Alienum Clericum invito Epiſcopo ipſius nemo ſuſcipiat*; Gratianus notat ſubintelligendum eſſe, *Niſi ad propoſitum melioris vitæ tranſire voluerit; tunc enim liberum eſt illi, etiam Epiſcopo contradicente, Monaſterium ingredi*; juxta declarationem Urbani II. in dicto c. *Duæ ſunt*. Hoc autem Archidiaconis & Plebanis ſeu plebis Paſtoribus non liceret, ſi eſſent in ſtatu perfectionis; ſicut non licet Epiſcopo deſerere ſuum Epiſcopatum abſque conſenſu Romani Pontificis.

Ob. Si contrà dicas: Archidiaconos & Presbyteros curatos ideo poſſe ad Religionem tranſire, non quia ſtatus Religionis ſit perfectior, ſed quia eſt ſecurior. Negandum eſt Dicitur enim 19. q. 1. *Clerici qui Monachorum propoſitum appetunt, quia meliorem vitam ſequi cupiunt, liberos ab Epiſcopis in Monaſteriis largiri oportet ingreſſus*. Ex quo habetur, quòd ideo li- Reſp. cet eis tranſire, quia melius eſt, & non ſolùm quia ſecurius. Et præterea. Archidiaconi & alii habentes curam Parochiæ, non ſolùm poſſunt curam dimiſſa Religionem intrare, ſed etiam eis licet in ſæculo remanere, ſicut patet de illis qui fiunt Canonici; imò & uxorem ducere poſſunt, ſi non fuerint in ſacris Ordinibus conſtituti.

Si præterea dicas: Religioſum non propter hoc eſſe in ſtatu perfectionis, quia non poteſt Religio- Ob. nem dimittere cùm etiam ille qui eſt conjugatus non poſſit dimittere uxorem, qui tamen non eſt in Reſp. ſtatu perfectionis. Reſp: Eſſe diſparitatem. Uterque enim ſtatus, ſcilicet Religionis & Matrimonii habet aliquid ſimile, nimirum perpetuam obligationem; & ideo uterque eſt ſtatus alicujus ſervitutis. Sed obligatio Matrimonii non eſt ad opus perfectionis, ſed ad officia conjugalia: & ideo eſt quidem ſtatus, ſed non perfectionis: ſtatus autem Religionis habet obligationem ad opera perfectionis, nimirum paupertatis, continentiæ, & obedientiæ; & ideo eſt ſtatus perfectionis.

Si denique objicias: Aut propter infirmitatem poſ- Ob. ſe quempiam ab altiori Religione tranſire ad minorem: aut à minori ex zelo perfectionis ad ſtrictiorem: aut etiam de Religione ad Eccleſiam ſæcula- Reſp. rem, cui ſit annexa cura animarum. Reſp. Primum fieri poſſe; non tamen ſine diſpenſatione. 2. juxta ea quæ dicentur quæſ. 189. art. 8. ſimpliciter fieri poteſt. Quia in majori intelligitur eſſe etiam id quod eſt minus, ſed non è converſo: & qui obligat ſe ad dandum aliquid minus, non reputatur reus ſi dederit majus. 3. quod ſumitur verum eſt, ſed ille tranſitus ſit, ſtatu Religionis non dimiſſo. Dicitur enim 16. quæſ. 1. cap. 3. *De Monachis qui diu morantur in Monaſterio, ſi poſtea ad Clericatus ordinem pervenerint; ſtatuimus, non debere eos à priori propoſito diſcedere*. Sed Archidiaconus vel Curatus poteſt Religionem intrare dimiſſa cura, tamquam tranſiens de ſtatu imperfectiori ad perfectiorem, ſpiritu Dei ductus, ait Beat. Thomas ex 19. q. 2. ca. *Duæ* Opuſc. de Perfect. vitæ ſpirit. c. 25. ubi ſtatum imperfectiorem vocat vitæ conditionem, cui non convenit vera ratio ſtatus perfectionis, ut ex iis quæ iſto & præced. cap. adfert manifeſtum eſt.

Ad Argum. initio allata, & Ad 1. quidem Reſp. In locis objectis nullam fieri mentionem ſtatus, ſed gradus: ſic enim habetur diſt. 81. *Si quis amodo Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus fœminam acceperit vel acceptam retinuerit: à proprio gradu decidat*. Et cauſa 14. q. 4. *Si quis oblitus timorem Domini & ſanctam Scripturam quæ dicit, Pecuniam ſuam non dedit ad uſuram, &c. de gradu ſuo dejectus, alienus habeatur à Clero*. Non ergo per iſta probari poteſt, quòd Presbyteri habeant ſtatum ſed gradum: & hoc neceſſe eſt, quia ubicumque eſt ordo vel ſuperioritas aliqua, ibi eſt aliquis gradus.

Ad 2. Neg. Conſ. Quia ſtatus perfectionis, prout de illo nunc agitur, nimirum quatenus eſt ſtatus libertatis vel ſervitutis ſpiritualis, non importat quamcumque magnitudinem & permanentiam, ſed perpe-

tuam

tuam obligationem përmanendi in ea ſunctione ad quam ſe obſtinxit, ac rendendi ad opera perfectionis externa. Quapropter etſi omnes Prælati Eccleſiaſtici, imò omnes Clerici Sacris initiati, ac præſertim Presbyteri poſſint dici eſſe in ſtatu perfectionis; ſi nomine ſtatus intelligatur quæcumque hominis conditiò, ratione cujus ille peculiariter obligetur ad Charitatem & ad interiorem perfectionem, eò quòd omnes obligentur ſervare caſtitatem ſaltem in Eccleſia Occidentali: obligentur præterea quadam fidelitate erga Epiſcopum, cui ſpondent in ſua ordinatione obedientiam: & ſtrictiori vinculo teneantur ad cordis munditiam & ad communia præcepta. Si tamen nomen ſtatus propriè accipiatur, pro aliqua nimirum vitæ conditione, per quam aſtringitur quis in perpetuum, non ad paucas quaſdam actiones exercendas, ſed ad omnes aut ferè omnes ſecundùm aliquam perfectionis normam; ſic non omnes Prælati ſunt in ſtatu perfectionis, ſed ſoli Epiſcopi.

Ad 3. Neg. Mag. Non enim quicumque habet actu id quod eſt perfectius, in ſtatu perfectionis conſtituitur, cùm nullus Ortodoxus dubitet quin virginitatem ſervare ad perfectionem pertineat; ſecundùm ea quæ dicuntur Mat. 19. & 1. ad Cor. 7. & tamen virginitas abſque voto ſervata perfectionis ſtatum non habeat. Manifeſtum eſt autem, quòd Archidiaconi & Presbyteri curati, etſi curam Animarum habeant, non tamen ſe voto vel alio perpetuo vinculo ad eam aſtringant.

Ad 4. B. Thom. in Opuſc. de Perf. vitæ ſpiritualis cap. 23. Reſpondet: Nec ex textu Actuum Apoſtolicorum, nec ex Gloſſa haberi, quòd ſeptem Diaconi ab Apoſtolis inſtituti perfectionis ſtatum habuerint. Quod enim dicitur, eos fuiſſe plenos Spiritu ſancto & ſapientia; oſtendit eos perfectionem gratiæ habuiſſe, quæ poteſt eſſe etiam in his qui ſtatum perfectionis non habent.

Quod verò in gloſſa Bedæ dicitur, Quòd erant ſublimioris gradus & proximi circa aram; deſignat eminentiam gradus vel officii: aliud autem eſt eſſe in gradu, & aliud eſſe in ſtatu. Et tamen verum eſt, illos ſeptem Diaconos fuiſſe in ſtatu perfectionis propriè dicto, quia erant Religioſi, cùm relictis omnibus ſecuti eſſent Chriſtum. *A quorum exemplo omnes Religiones derivatæ ſunt.* Unde patet Neg. eſſe C. arg.

De Beatis autem Laurentio, Vincentio, & ſimilibus, præter ea quæ ad finem præced. art. dicta ſunt, addi poteſt: Ipſos fuiſſe in ſtatu perfectionis propriè loquendo, ſi fuerint Religioſi, quod non eſt improbabile; aut minùs propriè, ſi vel ſtatum accipiamus generaliter ſecundùm ea quæ in reſp. ad 2. declaravimus, vel ſi ritu aliquo fuerint ad Martyrium perpetuò deputati, de quo nihil conſtat.

Ad 5. Reſp. cum B. Thom. art. 8. hujus qu. ad 5. & cap. 23. Opuſc. de Perf. vitæ ſpirit. in reſp. ad 9. Archidiaconos & Presbyteros curatos eſſe ſimiliores Epiſcopis quantùm ad curam Animarum quàm Monachos: ſed quantùm ad perpetuam obligationem, quæ requiritur ad ſtatum perfectionis, ſimiliores ſunt Epiſcopis Monachi quàm Archidiaconi vel Presbyteri curati; ac proinde argumenti conſequentia non eſt bona.

Ad 6. Neg. & Ant. Quemadmodum enim B. Thomas hoc art. ad 2. cap. 23. Opuſc. de Perfect. vitæ ſpiritualis docet, ſoli Epiſcopi primò ac principaliter ſunt Paſtores, & habent curam animarum ſuæ Diœceſis: Presbyteri autem curati vel etiam Archidiaconi habent aliquas ſubminiſtrationes ſub Epiſcopis; ideoque non habent curam Animarum principaliter ſed minùs principaliter, tamquam venientes in ſubſidium Epiſcoporum. Quo fit, quòd ita ſe habeant ad Epiſcopos, ſicut locorum Gubernatores & Ballivi ſe habent ad ſuos Reges aut Principes: & propterea, ſicut in mundanis ſoli Reges vel abſoluti Principes, qui ſunt inſtar Regum, ſolemnem benedictionem accipiunt; alii verò per ſimplicem commiſſionem inſtituuntur: ita in Eccleſia ſoli Epiſcopi Animarum curam ſuſcipiunt cum ſolemni benedictione, quæ eſt ipſorum Epiſcopalis conſecratio; reliqui autem, earum quæ ſibi committuntur Animarum curam accipiunt abſque ulla ſolemnitate, per ſimplicem injunctionem ſeu commiſſionem officii paſtoralis.

Neque refert. 1. Quòd in conſecratione tam Sacerdotis quàm Epiſcopi verba ſint communia; ut *Conſecrentur & ſanctificentur Domine manus iſtæ.*

2. Quòd olim Reges ungerentur in capite ſicut Epiſcopi, qui tamen non poſſunt ſibi aſſumere ſtatum perfectionis.

3. Quod Archidiaconus & Plebanus inſtituantur per librum vel annulum.

Ad 1. enim Reſponderi poteſt: Non hic agi de Sacerdote in quantùm Sacerdos eſt; ſic enim conſecrationem ſolemnem ipſi adhiberi, & in quodam ſtatu, quamvis non perfectionis, eum conſtitui non negamus: ſed in quantùm accipit curam Animarum; tunc enim nulla ſolemnis benedictio ei adhibetur; unde nullum tunc ſtatum accipit, ſed fit ei quædam officii commiſſio. Epiſcopus autem ad ipſam curam paſtoralem conſecratur, ac perpetuam ejus adminiſtrandæ obligationem contrahit eo ipſo, quo in Epiſcopum ordinatur.

Ad 2. Unctio capitis quæ Regibus exhibebatur, erat ſignum ſtatus, habentis principalem curam regni; propter quam cauſam, alii qui ſunt Officiales in regno tamquam non habentes perfectam regiminis rationem non ungebantur. Neque tamen idcirco Rex habebat ſtatum perfectionis. Quia ejus cura ſe ad temporalia extendit, non ad opera perfectionis ſpiritualia; ſicut cura Epiſcopalis.

Ad 3. B. Tomas cit. Opuſc. cap. 24. Reſp. Illam ſolemnitatem eſſe magis ſimilem civilibus ſolemnitatibus, ſecundùm quas aliqui inveſtiuntur de feudo per baculum vel per annulum, quàm ſolemnitatibus Eccleſiæ, quæ in quadam conſecratione vel benedictione conſiſtunt.

De verbis Dionyſii in arg. ad oppoſitum allegatis, vide quæ ad art. 8. dicimus.

De reſp. ad 1. quo modo ante S. Hieronymi tempora in primitiva nimirum Eccleſia, diverſus fuerit ex divina inſtitutione Ordo Epiſcopatus, ab Ordine Presbyterii: tametſi vocabulorum iſtorum uſus fuerit promiſcuus, dum & Presbyteri dicebantur Epiſcopi, quaſi ſuperintendentes, & Epiſcopi vocabantur Presbyteri propter dignitatem; conſerantur quæ habet Author ejuſdem Opuſc. cap. 23. in reſp. ad 4. & quæ nos diximus Suppl. q. 40. art. 4.

Circa reſp. ad 3. obſerva, Parochos, quamdiu Parochi ſunt, obligari ponere animam ſuam pro ovibus ſuis, quando ſalus ſubditorum id poſtulaverit; non tamen principaliter ſed ſecundariò. Sicut enim non habent principaliter curam ſed adminiſtrationem, ſecundùm quod eis ab Epiſcopo committitur, ita etiam ad eos non pertinet principaliter paſtorale officium, nec obligatio ponendi animam pro ovibus, ſed in quantum participant de cura.

ARTICULUS VII.

Utrùm ſtatus Religioſorum ſit perfectior quàm ſtatus Prælatorum.

VIdetur quòd ſic. 1. Quia à ſtatu minùs perfecto licet tranſire ad perfectiorem abſque diſpenſatione, ut ex Ordine laxiori ad arctiorem: atqui non licet relicta Religione Epiſcopatum accipere citra diſpenſationem, quemadmodum intelligi poteſt ex capit. *Per tuas*, tit. de Voto, & ex cap. *Niſi cum pridem*, tit. de Renuntiatione; ergo ſtatus Epiſcoporum non eſt perfectior ſtatu Religioſorum, ſed potius è contrario.

2. Si Epiſcoporum ſtatus foret perfectior, quia eſt ſtatus magiſtrorum & eorum qui ſunt perfecti; ſequeretur, omnes Epiſcopos non perfectos in charitate eſſe in ſtatu damnationis.

Reſp. B. Thomæ & aliorum communis eſt, Statum Epiſcoporum (hos enim nomine Prælatorum Reſp. non eſſe.
hic intelligi, clarum eſſe poteſt ex eo, quòd inter Prælatos non Religioſos ſolos Epiſcopos dixerit art. præced. eſſe in ſtatu perfectionis) eſſe perfectiorem ſtatu Religioſorum.

1. Quia agens ſemper eſt perfectius patiente: in genere autem perfectionis, ſecundùm B. Dionyſium cap. 5.

Eccl.

Eccl. Hier. Epiſcopi ſe habent ut perfectiores, Religioſi verò ut perfecti, ſive ut illi qui perficiuntur, quorum prius pertinet ad actionem, poſterius ad paſſionem; unde ſequitur, quòd ſtatus Epiſcoporum ſit ſtatus magiſtrorum: Religioſorum verò ſtatus diſcipulorum; quòdque ad Epiſcopos pertineat perfectionem docere, & quæ perfectionis ſunt tradere: ad Religioſos verò acquirendæ perfectioni ſtudere; ad illos inſtar ducum hortari ad victoriam: ad hos inſtar militis pugnare pro victoria: ad illos paſcere; ad iſtos paſci.

2. Epiſcopi ratione ſui ſtatus obligantur ad aliquid majus quàm Religioſi. Nam Religioſi obligantur omnia ſua dimittere, caſtimoniam ſervare, ſub obedientia vivere; quibus multò majus & difficilius eſt pro aliorum ſalute vitam ponere, ad quod Epiſcopi obligantur.

3. In his ipſis ad quæ obligantur Religioſi; etiam Epiſcopi videntur quodam modo obligari. Tenentur enim Epiſcopi bona temporalia quæ habent ſubditis exhibere in neceſſitatibus, cùm debeant eos paſcere, non ſolùm verbo & exemplo, ſed etiam temporali ſubſidio. Unde Greg. hom. 14. in Evang. in perſona Epiſcoporum loquens: *Exteriora noſtra miſericorditer ovibus ejus debemus impendere*. Et poſtea: *Qui non dat pro ovibus ſubſtantiam ſuam; quando pro his daturus eſt animam ſuam?* Tenentur præterea Epiſcopi ad caſtitatem: nam cùm alios mundare debeant, ipſos præcipuè convenit eſſe mundos. Unde Dionyſ. dicit d. 3. c. Cœleſtis Hier. quòd purgativos ordines oportet ex abundantia purgationis aliis tradere de propria caſtitate. Et quidem Religioſi per votum obedientiæ ſe uni Prælato ſubjiciunt: Epiſcopus verò ſervum ſe conſtituit omnium, quorum curam aſſumit, dum tenetur, non quod ſuum eſt quærere, ſed quod aliorum. Unde, Apoſtolus 1. ad Cor. 9. *Cùm liber eſſem ex omnibus, omnium me ſervum feci*. Et 2. Cor. 4. *Non noſmetipſos prædicamus, ſed Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, nos autem ſervos veſtros per ipſum*. Unde & conſuetudo inolevit, ait B. Thomas cap. 17. cit. Opuſc. ut Summus Pontifex ſe ſcribat Servum ſervorum Dei. Ubi etiam ex S. Dionyſ. addit, Monachorum Ordinem non eſſe adductivum aliorum, ſed in ſeipſo ſtantem in ſingulari & ſancta ſtatione: ad Epiſcopos autem ex obligatione voti pertinet alios ad Deum adducere.

Si dicas: B. Thomam art. 5. ad 2. ſcribere, Quòd homines perfectionis ſtatum aſſumant, non quaſi profitentes ſe eſſe perfectos, ſed profitentes ſe ad perfectionem tendere: eumque non de ſolis Religioſis illic loqui, ſed etiam de Epiſcopis, ut patet conferenti reſponſionem eum arg. unde ſequi videtur, Epiſcopos eſſe in ſtatu, qui ſit via tendendi ad perfectionem atque ita corruere ea quæ præſenti art. dicit.

Reſp. Neg. Seq. Quamvis enim Epiſcopi, quando ſtatum ſuum aſſumunt, non profiteantur ſe jam eſſe perfectos, ſed adhuc ad perfectionem tendere; ſtatus tamen illorum eſt ſtatus magiſtrorum, ſeu eorum qui tamquam perfectiores, ex ipſa ſtatus iſtius ratione alios perficiant: per hoc ipſum verò quòd ex charitate alios perficiunt, eorumque ſaluti invigilant, ad ſui ipſorum perfectionem tendunt. Hinc Apoſtolus, etſi munus Apoſtolicum & Epiſcopale ſtrenuè exequeretur, diceretque ad Col. 1. ſtudium ſuum eſſe, ut exhiberet omnem hominem perfectum; nihilominus profitetur, ſe ad perfectionem tendere, & nondum eſſe perfectum, ad Phil. 3.

Ad 1. Arg. Reſp. Major. non eſſe univerſaliter veram, quia uti voti commutatio in aliquid melius ſine Superioris authoritate fiat, non ſolùm requiritur ut bonum in quod fit commutatio ſit ſecundùm ſe præſtantius, ſed etiam ut evidenter ſit voventi melius; quemadmodum art. 10. q. 88. diximus. Si ergo ſtatus aliquis ſit quidem perfectior, ſed rationabiliter dubitetur an ſit utilior ei, qui ab uno alio perfectionis ſtatu ad eum vult tranſire; oportet quòd Superioris authoritas interveniat: at verò nullus de ſeipſo debet propria authoritate judicare, quòd ſibi melius ſit eſſe Epiſcopum, quàm aut Religionem ingredi, aut in Religione profeſſa permanere; quin potius contrarium ſibi debet perſuadere, eò quòd ſtatus Epiſcopalis, etſi ſecundùm ſe ſit perfectiſſimum, propter varia tamen difficilis eſt ac periculoſus. Quòd autem liceat è laxiori Ordine tranſire ad arctiorem; non eſt adeò mirum: cùm non propterea varietur ſtatus eſſentialiter, & in jure declaratum ſit, eum tranſitum eſſe licitum; ut dicetur q. 189. art. 8. Quapropter verum cenſemus, Monachum non poſſe relicto ſuo ordine ad Epiſcopatum tranſire abſque diſpenſatione, quam intervenire agnoſcit Pontifex cap. *Niſi cum pridem*. tit. de Renuntiat. dicens: *facilius indulgetur ut aſcendat Monachus ad Præſulatum, quàm ut Præſul ad Monachatum deſcendat*. Et ſimiliter, ſi quis habeat votum ingrediendi Religionem, non licet ei voto prætermiſſo Epiſcopatum accipere, quem ſi acceperit, debet vel eum dimittere ac Religionem ingredi, vel diſpenſationem obtinere, cap. *Per tuas*, de Voto & voti redempt.

Ad 2. Neg. Seq. Quoniam ſtatus Epiſcopalis non de neceſſitate requirit, quòd Epiſcopi ſint omninò perfecti in Charitate, ſed importat, quòd opera perfectionis exerceant, debeantque per illa ad ulteriorem perfectionem tendere, & conari ut ſtatui ſuo, qui eſt Magiſtrorum, & in militia ſpirituali præcipuum, convenienter vivant.

Pro reſp. ad 1. Neg. eſt C. Quoniam perfectio non conſiſtit eſſentialiter in actuali abrenuntiatione propriarum facultatum, ſed inſtrumentaliter dumtaxat, quemadmodum dicebamus art. 3. eſſentialiter autem & directè inter cætera conſiſtit perfectio in hoc, quòd homo ita ſit animo comparatus, ut promptè velit omnia ſua relinquere, quando honor Dei aut utilitas proximi ita poſtulaverit. Ad hanc porrò animi promptitudinem maximè obligantur Epiſcopi, quandoquidem & vitam corporalem pro gregis ſui cuſtodia ponere teneantur, quod eſt longè majus.

In reſp. ad 2. etiam Neg. C. Quia *Hoc ipſum quod Epiſcopi intendunt his, pertinent ad dilectionem proximorum, provenit ex abundantia dilectionis divinæ*: propter Deum enim curam illam ſuſcipiunt & exercent: Unde Dominus Petrum interrogavit, an eum diligeret, prius quam ſui gregis curam ei demandaret. Et B. Thomas cap. 23. de Perfectione vitæ ſpiritualis. *Quanto contemplatio melior eſt actione, tanto plus pro Deo videtur facere, qui dilectæ contemplationis aliquod detrimentum patitur, ut ſaluti proximorum propter Deum intendat. Intendere igitur ſaluti proximorum cum aliquo detrimento contemplationis, propter amorem Dei & proximi, ad majorem perfectionem charitatis videtur pertinere, quàm ſi aliquis in tantum dulcedini contemplationis inhæreret, quod nullo modo eam deſerere vellet, etiam propter ſalutem aliorum*. Deinde cùm perfectio dilectionis proximi ex perfectione divinæ dilectionis derivetur, quæ tantum in cordibus aliquorum prævalet, ut non ſolùm Deo frui velint & ei ſervire, ſed etiam proximis propter Deum; evidenter conſequens eſt, majoris dilectionis eſſe, Deum diligere, & propter ipſum proximorum curam agere, quàm non agere: ſicut manifeſtum eſt quòd majoris dilectionis ſignum eſt, ut homo propter amicum etiam alii ſerviat, quàm ſi ſoli amico ſervire vellet.

Pro reſp. ad 3. Neg. eſt C. Cum enim Epiſcopus mediator inter Deum & homines conſtituatur; oportet ipſum & in actione præcellere, in quantùm miniſter hominum conſtituitur; & in contemplatione præcipuum eſſe, ut ex Deo hauriat quod hominibus tradat; quemadmodum indicant verba S. Gregorii per B. Thomam hic citata: *Sed etſi detrimentum aliquod in dulcedine contemplationis patiantur propter exteriorum occupationem qua proximis ſerviunt: hoc ipſum perfectionem divinæ dilectionis atteſtatur*, ait S. Doctor cap. 18. de Perfectione vitæ Spirit. *Magis enim aliquem amare convincitur, qui propter ejus amorem jucunditate præſentia ejus ad tempus carere deſiderat in ejus ſervitiis occupatus, quàm ſi ejus præſentia ſemper frui vellet.*

Articulus VIII.

Utrùm Presbyteri curati & Archidiaconi ſint majoris perfectionis quam Religioſi.

PRæter ea quæ B. Thomas hic, & Opuſc. de Perfect. vitæ ſpirit. cap. 20. in partem affirm. adducit, hæc duo poſſunt adſerri.

Prius. Opera quæ faciunt Presbyteri curati, ſunt ejuſdem

Digitized by Google

dere, qui confidit quòd per divinum auxilium poterit tali muneri ſatisfacere.

Pro reſponſione ſupponendum eſt tria quædam in Epiſcopatu reperiri.

1. & principale eſt ipſa Epiſcopalis functio ſeu operatio, per quam utilitati proximorum intenditur, vigilando ſuper gregem, eum viſitando, diligenter inſpiciendo, providendo, & gubernando. Nam Petro Apoſtolo Dominus oves ſuas commiſit Joan.21. ut eas aleret, ac paſtoraliter regeret.

2. eſt gradus & dignitatis Eccleſiaſticæ celſitudo: quoniam Epiſcopus ſuperior eſt omnibus quos Presbyteros nominamus: multò magis Diaconis, & reliquis Clericis inferiorum Ordinum.

3. eſt honor & reverentia tantæ dignitati reſpondens; & rerum temporalium non ſolùm huic vitæ, ſed etiam dignitati illi neceſſariarum ſufficientia. Quibus ſuppoſitis per ſequentes concluſiones Reſp.

Concluſio I.

APpetere Epiſcopatum propter honorem eſt ambitionis: propter bonorum temporalium ſufficientiam eſt avaritiæ: propter celſitudinem gradus eſt præſumptionis. Quia celſitudinis gradus non debetur niſi melioribus: præſumptuoſum autem eſt, quòd aliquis adeò ſe exiſtimet aliis eſſe meliorem, atque adeò ſufficientem, cui grex Domini paſcendus committatur; ſecundùm ea quæ dicuntur hic in corpore, & ad 2. & opuſc. de Perfectione vitæ ſpiritualis cap. 19. Unde Dominus Matth. 20. arguit diſcipulos primatum quærentes dicens. *Scitis quia Principes gentium dominantur eorum*. Arguit etiam Matth. 23. Phariſæos, quòd amarent *Primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in ſynagogis & ſalutationes in foro*.

Concluſio II.

QUamvis laudabile ſit appetere proximis prodeſſe, ſi hoc per ſe ac ſecundùm ſe conſideretur; ordinariè tamen illicitum eſt, quòd quis cupiat præeſſe ad hoc ut aliis proſit. Quia præſumptuoſum eſt, quòd aliquis ſe perfectum reputet; præſertim ſi tam perfectum ſe æſtimet, ut tantæ curæ ſuſtinendæ ſit idoneus, quanta importat principalis & primaria cura Animarum; ut Synod. Trid. ſeſſ. 6. cap. 1. Reform. loquitur *quòd Eccleſiarum regimen ſit onus Angelicis humeris formidandum*.

Reſp. Ex his conſequens eſt, ſpectando id quod eſt ordinarium, quodque in pluribus accidit, illicitum eſſe Epiſcopatum appetere, juxta illud Auguſt. lib. 19. de Civ. c.19. *Locus ſuperior, ſine quo regi populus non poteſt, etſi ita teneatur atque miniſtretur ut decet, tamen indecenter appetitur*.

Confirm. Temerarium eſt, magno ſalutis periculo ſe objicere ſine neceſſitate: qui autem Epiſcopatum appetunt, ordinariè ſe objiciunt magno ſalutis periculo, idque ſine neceſſitate; ergo temerariè agunt. Minor probatur. Quia difficillimum eſt omnibus obligationibus quibus tenentur Epiſcopi ſatisfacere, & moderationem quam oportet in honore ac divitiis ſervare. Accedit quòd B. Thomas Quodlib. 2. art. 11. & Quodlib. 12. art. 18. docet, eum qui Epiſcopatum appetit, eſſe vel injuſtum, vel ſuperbum ſeu præſumptuoſum. Si enim ſe minorem vult præferri majoribus ſeu magis idoneis; injuſtus eſt: ſi autem æſtimat ſe magis idoneum eſſe quàm cæteros; eſt ſuperbus ſeu præſumptuoſus. Diximus *Spectando id quod eſt ordinarium*. Ita enim B. Thomam eſſe intelligendum liquet, tum ex hujus art. corp. ubi dicens, videri præſumptuoſum quòd aliquis præeſſe appetat ad hoc quòd ſubditis proſit; addit, *Niſi manifeſta neceſſitate imminente*. tum ex dicto Quodl. 12. ubi ſcribit, quòd *Quando Prælatio imponitur a Superiore, vel quando non invenitur aliquis qui velit onus Prælationis ſubire tali neceſſitate exiſtente, meritorium eſt appetere Prælationem*. Quo modo Iſaias, quum audiſſet vocem Domini dicentis *Quem mittam, & quis ibit nobis*, populum ſcilicet Judaicum docturus & correpturus; ſe obtulit dicens: *Ecce ego, mitte me*. Ubi tamen cum B. Gregor. p. 1. Paſtor. cap. 7. benè eſt obſervandum, quòd Iſaias priuſquam ſe offerret jam mundatus erat calculo, quem unus de Seraphim de altari ſublatum labiis ejus admoverat.

Concluſio III.

POteſt ſine præſumptione quiſpiam appetere facere ea quæ ſunt officii Epiſcopalis, ſi contingeret eum illo ſtatu collocari: item appetere ſe eſſe dignum ſeu idoneum ad talia opera exequenda. Quando enim intra hos limites conſiſtitur; non dignitas vel primatus, ſed ipſum bonum opus ſub deſiderium cadit: & de illo qui cogitationem ſuumque deſiderium intra hujuſmodi limites cohibet, dici poteſt illud 1. ad Tim. 3. *Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat*.

Concluſio IV.

IN caſu neceſſitatis laudabile eſt appetere Epiſcopatum. Partim quia tunc eſt juſta ratio confidendi de divino auxilio adfuturo. Partim quia propter neceſſitatem urgentem, commune & publicum bonum anteponendum eſt privato; ac proinde negligendum periculum quod alioquin ſubeſſe poſſet, & in Deo ſperandum. Talis neceſſitas eſt, ſi conſtet indignum eſſe promovendum, niſi is qui dignus eſt petat. Item ſi propter labores perſecutiones aut alia pericula nullus reperiretur, qui vellet Epiſcopatum ſuſcipere.

Ad 1. Arg. Reſ. Neg. C. Qui enim ad Epiſcopatum vocatur ab iis, ad quos de jure vel ex privilegio ſpectat, meritò poteſt ſibi perſuadere quod à Deo vocatus ſit; quia Deus non ſolet modò (ſaltem ordinariè) quempiam vocare ad Epiſcopatum immediatè, ſed per electionem, nominationem, aut præſentationem eorum, qui vel Superiores ſunt, vel illud jus legitimè obtinuerunt: & quum Deus ſolitus ſit gratiam dare perficiendum opera quæ ipſe incœpit; ille qui ſic eſt ad Epiſcopatum vocatus, abſque ulla temeritatis nota poteſt, imò & debet confidere, divinum adjutorium ſibi adfuturum ad functiones Epiſcopales ritè obeundas. At verò is qui ad Epiſcopatum non vocatus eum appetit, non habet ſimilem cauſam, vel ſibi perſuadendi quòd à Deo vocetur, vel confidendi quòd quando erit in ea dignitate auxilium divinæ gratiæ ſit ei adfuturum, cùm conetur ſe ingerere, & facere ut eligatur ſeu nominetur: Deus autem non ſimiliter adjuvet temerarios & præſumptuoſos ſicut eos quos ipſe ad munus aliquod etiamſi difficile adhibet. Differentia ejus qui vocatur ad Epiſcopatum, ab eo qui Epiſcop. appetit.

Ad prob. Reſp. Sicut poſt legitimam vocationem & electionem licitum eſt acceptare Epiſcopatum, & acceptatum retinere; ita licitum eſt hoc ipſum velle, propterea quòd actus interior & exterior ejuſdem ſint generis. Non ſequitur autem, quòd liceat Epiſcopatum appetere ante legitimam vocationem vel electionem; cùm ille actus interior diverſæ ſit rationis ab eo, qui exercetur poſt vocationem legitimè factam. Et quod dicitur, Actus exterioris bonitatem vel malitiam pendere ab interiori; non poteſt verificari, niſi ponantur eædem circumſtantiæ, quæ hic non ponuntur.

Ad 2. Reſp. Non eſſe idem periculum in aliis Beneficiis curatis, quod eſt in Epiſcopatu. Partim quia non eſt eis annexa cura animarum principalis ſed ſecundaria. Partim quia illi qui licitè ea beneficia quærunt, aliorum examini & judicio ſe ſubjiciunt, ut quæſt. 100. art. 5. diximus: quòd examen neque fit, neque fieri convenit quando Epiſcopus eſt nominandus, vel præſentandus, vel eligendus; idque tum propter dignitatem gradus; tum quia potiùs longa debet vitam ſuam probatione monſtrare, cui gubernacula committuntur Eccleſiæ; quemadmodum loquitur Hormiſda Pontifex epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ cap. 1.

Ad 3. Rep. Quòd appetere Epiſcopatum non ſit per ſe ſeu natura ſua malum, ſed eſt de numero rerum illarum, quæ ut plurimum malæ ſunt. Et quamvis non admodum facilè ſit determinare, quando appetere Epiſcopatum ſit peccatum mortale; rectè tamen Angelus verbo *Ambitio* & Sylveſter verbo *Epiſcopus*, tradunt eſſe mortale, ſi appetatur principaliter propter ambitionem vel cupiditatem, quia eſt ambitio periculoſa. Quibus conformiter loquens Valentia diſput. 10. quæſt. 3. punct. 2. indiſtinctè ſcribit,

quòd

Digitized by Google

quòd appetere Epiſcopatum communiter ſit peccatum mortale, eò quòd Epiſcopatum appetens gravi ſalutis periculo ſe exponat, atque ita graviter lædat Charitatem ſui ipſius. Huc pertinet quod B. Thomas quæſt. 100. art. 5. ad 3. ait: *Si aliquis pro ſe rogat ut obtineat curam animarum, ex ipſa præſumptione redditur indignus*; quòdque hic in reſp. ad 2. adſert ex opere imperfecto in Matth. Primatum Eccleſiæ concupiſcere neque juſtum eſt, neque utile. Quis enim ſapiens vult ultrò ſe ſubjicere ſervituti & periculo tali, ut det rationem pro omni Eccleſia; niſi fortè qui non timet Dei judicium?

Ad 4. Reſp. Statum Epiſcoporum dici perfectum, non ſolùm quia Epiſcopi conari debeant vivere convenienter ſuo ſtatui: ſed potiſſimùm quia debent habere conditiones in magiſtro & duce ſpiritualis militiæ requiſitas, ut tamquam duces & magiſtri poſſint alios perficere: ordinariè autem præſumptuoſum eſt de ſeipſo exiſtimare, quòd conditiones illas habeat.

Ad 5. Ille vitium præſumptionis evadit, qui cauſa rationabili ductus confidit, quòd per divinum auxilium poterit Epiſcopali muneri ſatisfacere; cujuſmodi eſſe illum qui ad Epiſcopatum legitimè vocatur, in reſp. ad 1. diximus. Si quis autem idem confidat non habens rationabilem iſtius confidentiæ cauſam; non evadet vitium præſumptionis: & talis eſt qui non eſt vocatus ad Epiſcopatum, ſed eum ipſe quærit vel deſiderat.

Pro reſp. ad 1. dicendum eſt ad Min. Licitum eſſe ac laudabile deſiderare bonum opus, ſi is qui deſiderat habeat vires illi operi exequendo proportionatas; alioquin non eſt licitum: nullus autem ſcit ſe habere vires benè gerendo Epiſcopatui neceſſarias, quia ut S. Doctor loquitur in cap. 3. 1. ad Timoth. Prælatus ſecundùm gradum & convenientiam debet omnes alios excedere in converſatione & contemplatione, ita ut in reſpectu ſui alii ſint grex; & hanc idoneitatem de ſe præſumere, eſt maximæ ſuperbiæ. Quod autem Apoſtolus in ea Epiſtola dicit, *Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat*; veriſſimum eſt, *quoniam Epiſcopatus nomen eſt operis*, ait Auguſt. lib. 19. de Civit. cap. 19. *Non honoris*: ſignificat enim ἐπισκοπή, ſuperintendentiam. Et quia opus quod in Epiſcopatu involvitur, & ad quod poteſtas Epiſcopalis ordinatur, eſt ſine dubio excellenter bonum ac honeſtum; ideò *Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat*. At non dicit Apoſtolus, quòd vel benè deſideret, vel bonum deſiderium habeat: quia ſcilicet fieri poteſt, quòd operis boni deſiderium ſit pravum, ſi videlicet ſit inordinatum, veluti ſi quis opus illud deſideret, quod facultatem ſuam longè excedit; ut ſi is qui ineptus eſt, cupiat eſſe de Magiſtratu; aut ſi quis velit eſſe Judex, qui ad judicaturam eſt inidoneus.

Tacit. ob. Neque his repugnare putandus eſt S. Gregor. par. 1. Paſtoralis cap. 8. ubi ſignificare videtur, deſiderium Epiſcopatus eſſe bonum, dicens, quòd Apoſtolus *Laudans deſiderium, in pavorem vertit protinus quos laudavit, cùm repente ſubjungit; Oportet autem Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe* &c. ac rurſum: *Et favet ergo ex deſiderio, & terret ex præcepto, ac ſi apertè dicat: Laudo quod quæritis, ſed prius diſcite quid quæratis*. Loquitur enim Gregorius pro illo tempore, quo qui ad Epiſcopatum promovebatur, primus ad Martyrium trahebatur: *Notandum*, inquit, *quòd illo in tempore hoc dicitur, quo quiſque qui plebibus præerat, primus ad Martyrii tormenta ducebatur*. Quo caſu, quia nullus aut rarus inveniebatur qui præeſſe cuperet; licitum eſſe poterat deſiderare Epiſcopatum, modò non principatus aut dominationis faſtu, ſed cura regiminis & charitatis affectu deſideraretur. Juxta quem modum intelligenda etiam videntur verba S. Jo. Chryſ. in eum locum dicentis, quòd qui Epiſcopatum deſiderat, benè deſideret.

In reſp. ad 2. Negandi eſt Conſeq. *Si quis* enim *diligenter conſideret, evidens ratio invenitur, quare Religionis ſtatus meritoriè appetitus? ſtatus autem Pontificalis non abſque vitio ambitionis deſideratur*; ait Beatus Thomas cap. 19. Opuſculi de Perfectione vitæ ſpiritualis.

1. ratio eſt. Quia ad ſtatum Epiſcopalem præexigitur vitæ perfectio, quia qui Epiſcopatus honorem ſuſcipit, ſpirituale magiſterium aſſumit: ridiculum eſt autem perfectionis magiſtrum fieri, qui perfectionem per experimentum non novit. Unde Chriſtus à Petro quæſivit, ſi eum plus cæteris diligeret, antequam ei committeret officium paſtorale: per quod manifeſtè datur intelligi; quòd *perfectionem charitatis præexigit aſſumptio Prælationis*: eſt autem præſumptuoſum, quòd aliquis æſtimet ſe eſſe perfectum. Sed ad ſtatum Religionis non præexigitur perfectio, cùm ille ſtatus ſit via ad perfectionem: quòd autem quiſpiam deſideret perfectionem, eamque velit aſſequi, & propterea ingredi cupiat illam viam, quæ ad perfectionem eſt maximè expedita; non eſt præſumptuoſum. Quare liceat appetere Religionem & non Epiſcopatum.

2. ratio eſt. Quòd qui ad ſtatum Epiſcopalem promovetur, quemdam ſublimitatis honorem conſequitur ſupra cæteros, quibus providere debet: hanc autem ſublimationem propterea præſumptuoſum eſt appetere quia major honor majorque poteſtas non niſi melioribus convenit. At verò ille qui ſtatum Religionis aſſumit, ſe aliis ſubjicit ad ſpiritualia capienda, quod non eſt præſumptionis ſed humilitatis.

3. ratio eſt. Quia ſtatui Epiſcopali plerumque multa bona temporalia ſunt admixta: ſtatum verò Religionis abjectio rerum temporalium comitatur; ac proinde qui ſtatum Religionis aſſumunt, manifeſtè demonſtrant ſe temporalia bona non quærere, cùm potius profiteantur, quòd per eorum abjectionem ad ſpiritualia tendant; Qui verò Epiſcopalem dignitatem quærunt; verendum eſt, ne temporalia plus appetant quàm æterna.

Denique. Qui ſtatum Epiſcopalem deſiderant, multis ſe periculis exponunt, qualia ſolent eſſe in abundantia divitiarum, in amplitudine honorum, & in eo regimine, ubi oportet reddere exactam rationem Deo de animabus concreditis: hæc autem pericula non comitantur eum qui ſit Religioſus.

ARTICULUS II.

1. *Utrùm liceat Epiſcopatum injunctum omnino recuſare.*

Videtur, quòd ſic. Ita enim feciſſe legitur ipſe B. Thomas, qui Archiepiſcopatum Neapolitanum omnino recuſavit.

Reſponſio tamen communis & vera eſt, Non licere Epiſcopatum injunctum omnino ac finaliter recuſare. Reſp. Talis enim recuſatio eſſet contra charitatem, ſecundùm quam unuſquiſque tenetur proximos ita diligere, ut tempore ac loco ſeipſum impendat eorum ſpirituali profectui. Nam illæ circumſtantiæ tunc adſunt, quando ponitur quòd perſona ſit idonea, & quod poteſtas ſuperior ei injungat Epiſcopatum ſuſcipere. Huc facit ea B. Auguſtini ſententia lib. 19. de Civit. Dei cap. 19. *Quam ſarcinam ſi nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacandum eſt veritati. Si autem imponitur, ſuſcipienda eſt propter charitatis neceſſitatem*. Eſſet etiam iſta recuſatio contra humilitatem, per quam is qui verè humilis eſt. Superiorum mandatis ſe debet ſubjicere; poſſetque is qui pertinaciter recuſaret meritò comparari ſervo pigro, qui Matth. 25. acceptum talentum abſcondit in terra; ac metuere illud Prov. 11. ſecundùm ſpiritualem intellectum, *Qui abſcondit frumenta maledicetur in populis*. Ille ſiquidem intelligitur abſcondere frumentum ſpirituale, qui vel diſpenſationem negligit, quum ei ex officio incumbat: vel officium pertinaciter renuit ſuſcipere cùm ei injungitur; ut eſt apud B. Thomam art. ſup. ad 3. Cæterum, ſi is cui Epiſcopatus injungitur ſentiret in ſe aliquod impedimentum, propter quod illicitum ei ſit Epiſcopatum acceptare; diſtinguendum eſt. Si enim vel ipſe vel is qui injungit poſſit impedimentum iſtud removere; veluti ſi ſit in ſtatu vel affectu peccati mortalis, aut ſi ſit excommunicatus, vel irregularis & Superior poſſit eum ab iſto impedimento liberare; impedimentum quod ipſe poteſt removere tenetur agendo pœnitentiam: alterum autem debet indicare Superiori, & cùm ab eo liberatus fuerit, debet acceptare quod injungitur. Quòd ſi Superior non poſſit impedimentum iſtud tollere; excuſatur qui Epiſcopatum recuſat; quia non licet ei ſic ſe habenti,

eum

Digitized by Google

eum acceptare; nemo autem tenetur cuiquam obedire ad aliquid illicitum.

Ad Arg. Reſp. Aliud eſſe recuſare Epiſcopatum oblatum; aliud injunctum ab eo qui poteſtatem habet. Prius fecit B. Thomas, & quidam alii Sancti, non autem poſterius.

Circa finem reſp. ad 2. obſervandum eſt, non ſolùm Pontificem Romanum, ſed etiam Archiepiſcopum videri poſſe cuipiam injungere, ut Epiſcopatum ſuſcipiat: id enim hic ſupponit B. Thomas. Idemque videtur eſſe judicium de Epiſcopo qui ad Epiſcoparum eligitur. An idem poſſit Prælatus regularis, erga ſuum Religioſum, ambigi poteſt. Sed Reſponſio negativa videtur probabilior. Quia Religioſus ex vi voti non tenetur obedire in omnibus omnino rebus, ſed in his dumtaxat quæ ſunt ſecundùm Regulam, cujuſmodi non eſt Epiſcopatum acceptare. Si tamen Eccleſiæ neceſſitas poſtulet; poterit Prælatus ſuo Religioſo declarare obligationem juris naturalis, ſecundùm quam tenetur Eccleſiam adjuvare.

Quæſt. Reſp.

Quæri etiam poteſt: Quid ſciet is cui ſtrictè injungitur Epiſcopatus; ſi quamvis non habeat voluntatem peccandi moraliter, tamen quodammodo certus eſt, quòd in Epiſcopatu graviter ſit peccaturus? Reſp. Ipſum poſſe humiliter tentare, an non poſſit Superiorem flectere ut à præcepto deſiſtat. Quòd ſi Superior perſiſtat in præcepto; ipſe debet opinionem de peccato futuro deponere, & confidendo de divina gratia, obedire ac Epiſcopatum injunctum acceptare. Si non poſſit deponere iſtam opinionem; nihilominus videtur debere obedire, quia Superior habet jus obedientiam exigendi, & eo ſuo jure utitur cum cauſa rationabili; ergo non poteſt ei negari obedientia propter privatam ſubditi opinionem. Neque verò dicendum eſt, quòd iſte ſubditus peccet Epiſcopatum injunctum ita acceptando, propterea quòd videtur periculo peccandi ſe exponere. Quoniam juſtam habet cauſam agendi quod agit, & opus quod ſuſcipit ejuſmodi eſt, quod ſine peccato poſſit peragi, & cui ſic peragendo ſoleat Deus gratiam impertiri præſertim quando quiſpiam legitimè eſt ad illud vocatus.

Quæſt. Reſp.

Quod in arg. 3. objicitur de S. Marco Euangeliſta, quaſi pollicem ſibi amputaverit ut inidoneus eſſet ad Sacerdotium; fabuloſum eſt. Conſtat enim ex Hiſtoriis, eum fundaſſe ac gubernaſſe Eccleſiam Alexandrinam; id quod ſine Sacerdotio facere non potuit. Feciſſe hoc ipſum legitur quidam Marcus Anachoreta, & ex nominis conſortio aſcriptum fuit B. Marco Evangeliſtæ id quod iſte alius fecit. Confer quæ diximus quæſ. 65. art. 1.

In eadem reſp. obſervandum eſt, quatenus licitum ſit vovere ſe numquam acceptaturum Epiſcopatum. Si quis id vovens intendat ſe obligare ad hoc, ut ne quidem ſuperiore poteſtate legitimè Epiſcopatus ſuſceptionem præcipiente, eum ſit ſuſcepturus; illicitè vovet, neque licet ei propter tale votum Epiſcopatum recuſare. Si verò intendat quòd numquam ſit Epiſcopatum ambiturus, quòdque oblatum ſit recuſaturus quantum in ſe erit; votum eſt licitum, ſed non excuſat à recipiendo, quando Superior jubet ſuſcipere.

Articulus III.

ARt. 3. docet, Eum cui incumbit cura providendi alicui Eccleſiæ de Epiſcopo, non teneri aſſumere meliorem ſimpliciter ſecundùm charitatem, id eſt ſanctiorem; ſed eum qui melior quoad regimen Eccleſiæ.

Prius quidem. Quia fieri poteſt, ut is qui eſt ſanctior, non ſit aliis qualitatibus ad gubernandum neceſſariis inſtructus.

Poſterius autem. Quia Epiſcopatus ad commune bonum ſpirituale populi ordinatur; ideoque comparandæ ſunt omnes qualitates ad ſpirituale regimen requiſitæ, quæ in diverſis perſonis reperiuntur, & omnibus conſideratis præponendus eſt is, qui cæteris aptior eſt ad bonum illud ſpirituale procurandum, exercendo munia Epiſcopalia omnis generis. Confirmari poteſt iſtud ex verbis Hieronymi & Aug. hic ab Authore cit. & ex Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 1. Reform. ubi aſſerit, eos qui ad promotionem Epiſcoporum aliquod jus habent, aut alioquin operam ſuam præſtant alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, niſi quos digniores & Eccleſiæ magis utiles judicaverint, præfici curent. Conſerantur quæ diximus q. 63. art. 2. q. 4.

Peres: Quomodo cum his congruit quod Decretalis in arg. oppoſit. alleg. dicit ſufficere eligere dignum, neque oportere eligere meliorem? Reſp. Decretalem hoc non dicere in terminis, ſed ex ea videtur deduci, quatenus in cap. *Cum in cunctis*, tit. de Elect. dicitur, ut in Epiſcopatum eligatur, qui vita & ſcientia commendabilis demonſtretur. Quod ſi uſpiam inveniretur in illis terminis dictum; eo ſenſu id accipiendum foret, quem dedit B. Thomas qu. 63. art. 2. ad 3. ſcilicet ad hoc ut electio Epiſcopi teneat, & impugnari non poſſit in foro externo, ſufficere quòd eligatur bonus ſive idoneus, neque requiri ut ſit dignior aliis: quamvis in foro conſcientiæ ſeu ad exonerandam ſuam conſcientiam coram Deo neceſſe ſit eligere digniorem: alioquin enim committitur vitium acceptionis perſonarum. Addit autem Beat. Thomas, eum qui ad Epiſcopatum eligitur non debere opinari ſe aliis eſſe vel meliorem vel magis idoneum; hoc enim eſſet ſuperbum & præſumptuoſum: ſed ad hoc ut Epiſcopatum licitè ſuſcipiat ſufficere, quòd nihil in ſe reperiat propter quod reddatur ei illicitum recipere id quod offertur; poſtquam verò ſuſcepit, operam dare debet ut cæteros ſcientia & ſanctitate præcellat. Quænam portò conditiones requirantur in Epiſcopo præter eas quæ ſunt juris poſitivi, ut quòd non ſit bigamus tit. de Big. lib. 1. Decret. quòd ex legitimo toro natus ſit, & annum trigeſimum exegerit, tit. De Elect. c. *Cum in cunctis*; quòd nulla vel irregularitate vel cenſura ſit innodatus; B. Thomas hic tres aſſignat, quòd poſſit Eccleſiam inſtruere, defendere, & pacificè gubernare, ſub quibus haud difficulter comprehendi poſſunt tum illæ quas recenſet Apoſtolus 1. ad Tim. 3. & ad Tit. 1. tum eæ quas S. Greg. explicat in Cura paſtor.

Quæſt. Reſp.

Articulus IV.

ARt. 4. probat, Non licere, Epiſcopo dimittere Epiſcopatum, etiam eo fine ut ad Religionem tranſeat, quamdiu poteſt ſubditis ſibi commiſſis proficere ad ſalutem. Quia hoc ipſo quo Epiſcopatum accepit, perpetua obligatione ſeſe ad curam animarum aſtrinxit. Si tamen contingat, quòd impediatur procurare ſalutem ſubditorum; tunc poteſt Epiſcopatum deſerere, ſed nonniſi conſentiente Rom. Pontifice. Quia ſolus ipſe habet authoritatem diſpenſandi in voto illo perpetuo, quo quis ſe ad curam animarum aſtrinxit Epiſcopatum ſuſcipiens.

In Decretali *Niſi cum pridem* tit. de Renunt. Innocentius III. ſex cauſas aſſignat, propter quas Epiſcopus cedendi licentiam poteſt poſtulare; quæ ſunt conſcientia criminis, debilitas corporis, defectus ſcientiæ, malitia plebis, grave ſcandalum, irregularitaſque perſonæ. Unde verſus:

Debilis, ignarus, malè conſcius, irregularis,
Quem mala plebs odit, dans ſcandala; cedere poſſit.

Cauſæ petendi ceſſionem Epiſcopatus.

Has omnes cauſas B. Thomas in tria capita diſtinguit: quædam enim oriuntur ex parte ipſius Epiſcopi; quædam ex parte ſubditorum; aliæ ex parte extraneorum.

Circa 1. cauſam obſervandum eſt, eam eſſe intelligendam de tali crimine, propter quod Epiſcopalis officii functio impeditur, etiam poſt peractam pœnitentiam; cujuſmodi eſt homicidium d. 50. cap. *Miror*, & ſimonia 1. q. 1. cap. *ergo ſimoniacos*: ſimonia inquam qua quis eſt ſimoniacè ordinatus, ſecundùm ea quæ B. Thomas dicit q. 100. art. 6. ad 1. & 2.

Ad 2. cauſam quod attinet, ea debilitas intelligitur quæ & perpetua eſt, & reddit hominem ad Epiſcopale munus exequendum ſimpliciter impotentem. Nam ſi aliqua exercere poſſit vel alioqui propter authoritatem aut prudentiam utilior ſit Epiſcopus ſenex vel debilis quàm aliquis robuſtus; non expedit quòd Epiſcopatui renunciet, modò habeat aliquos, qui poſſint ea præſtare, quæ ipſe per ſe non poteſt. Confer cap. *Scripſit*, cap. *Præſentium*, & c. *Pontifices* 7. q. 1.

Circa 3. cauſam obſerva, illam ſcientiam eſſe Epiſcopo neceſſariam, quæ eſt rerum ad religionem pertinentium, & quæ ſufficiens ſit ad ſpiritualium adminiſtrationem: in eos enim maximè competit illud

Ma-

Digitized by Google

Malach.2. *Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore ejus*. Vide q.63. art.2. quæſito 1.concl.3. Si tamen ſit ſpes futurum, ut Epiſcopus cui deeſt ſcientia, brevi evadat doctus per ſtudium quod adhibet, aut ſi habeat ſcientiam utcumque competentem; non tenetur renuntiare, alioquin tenetur. *Etſi*, ait Innoc. in dict. cap. *Niſi cùm pridem, deſideranda ſit eminens ſcientia in Paſtore, in eo tamen eſt competens toleranda*.

4. ſic intelligenda eſt, ut non pro qualibet plebis malitia liceat cedere Epiſcopatui, ne Mercenario comparetur, qui *videt lupum venientem, & fugit*: ſed quando plebs tam duræ eſt cervicis, ut Epiſcopus apud eam proficere non poſſit, convertanturque in lupos, & irrevocabiliter contradicant illi qui obedire debuerant.

Propter ſcandalum tunc poteſt petere ceſſionem, quando aliter ſedari non poteſt. Sic B. Gregorius Nazianzenus ceſſit Epiſcopatui Conſtantinopolitano, ut eſt in ejus vita.

5. Ad 6. cauſam quod attinet, qui eſt irregularis debet vel diſpenſationem obtinere, vel ceſſionem petere.

Quæſt. In fine corp. quæri poſſunt duo. Uno, quo jure obligetur Epiſcopus ad perpetuò retinendum Epiſcopatum. Alterum, an ea obligatio poſſit dici votum.

Reſp. Ad prius Reſp. Quòd jure naturali; quia Epiſcopatum ſuſcipiens, hoc ipſo ſe obligat ad curam Animarum ſibi creditarum perpetuò retinendam. Eſt enim quoddam ſpirituale Matrimonium inter Epiſcopum & Eccleſiam, cujus diſſolutio ſoli Chriſto ejus Vicario Romano Pontifici competit, cap. *inter*, & cap. *Licet* tit. de Translat. Epiſc. in quorum priore addit Innocentius, quod hæc tria, Epiſcopi translatio, depoſitio, ceſſio, non tam Conſtitutione canonica, quàm Inſtitutione divina ſoli ſunt Romano Pontifici reſervata. Et B. Thomas Opuſc. de Perfectione vitæ ſpiritualis cap.25. *Quod*, inquit, *octavo proponitur, quòd Epiſcopi non poſſint tranſire ad Religionem ſine licentia Papæ, hoc eſt ex Conſtitutione Eccleſiæ, patet eſſe falſum; imo eſt ex ipſa obligatione, qua ſe Epiſcopi obligant ad perpetuam curam plebis habendam*.

Ad poſterius Reſp. Eam Epiſcopi obligationem rectè vocari votum à B. Thoma hìc, & in Opuſc. de Perfect. vitæ ſpirit. cap. 17. Quia omnis Epiſcopatus ſuſcipiens, tacitè promittit Deo ſe curam animarum ſemper habiturum. Confer quæ diximus q.89. art. 12. concl.2.

Varia ob. In reſp. ad 2. tradit, quòd Epiſcopus, qui dimiſſo Epiſcopatu Monaſterium erat ingreſſus ac Religionem profeſſus, ceſſantibus cauſis propter quas dimiſerat, poſſit ad Epiſcopatum ſive eundem, ſive alium aſſumi. Nam quòd etiam ad eundem ſignificant ea verba *per correctionem ſubditorum*. Neque refert ipſum expreſsè dicere, *poterit iterato ad alium Epiſcopatum promoveri*. Quia hoc ſolùm dicit de eo, qui cùm eſſet ad Epiſcopatum promotus ſimoniacè per ignorantiam, eo cognito dimiſit Epiſcopatum, & ad Religionem tranſivit: nam hic juxta canonicas ſanctiones, ad eumdem Epiſcopatum redire non poteſt, ſed ad alium dumtaxat, cap. *poſt tranſlationem* tit. de Renunt. cæteri autem, etiam ad eumdem redire poſſunt, modò non propter aliquod crimen fuerint ab Epiſcopatu remoti, & in Monaſterium ad agendam pœnitentiam detruſi.

Ob. Si objiciatur cap. *Hoc nequaquam* 7. q.1. ubi ex Conc. Conſtantinop. ſtatutum legitur, ut quicumque de Pontificali dignitate ad Monachorum vitam & pœnitentiæ locum deſcenderit, nequaquam ulterius ad Pontificatum reſurgat. Reſp. Reſp. Iſtud cap. vel intelligendum eſſe de eo qui propter crimen fuit Epiſcopatu privatus, atque ita in Monaſterium detruſus; vel de illo, qui malè ſibi conſcius Epiſcopatum deſeruit, & pœnitentiæ cauſa & ita in Monaſterium deſcendit ſignificare, quòd per ſe reſurgere nequeat, id eſt repetere quaſi debitum id quod tali modo dimiſit; quemadmodum indicavit Innoc. III. dict. cap. *Poſt traslationem*.

Articulus V.

Utrùm liceat Epiſcopo propter aliquam perſecutionem corporalem deſerere gregem ſibi commiſſum.

Videri poteſt quòd non. 1. Quia perſecutio immittitur à Deo; non licèt autem reſiſtere divinæ voluntati. Confirm. Quidquid à Deo eſt, bonum eſt; ergo non vitandum: ſed perſecutio eſt à Deo; ergo eſt bona, ac per conſequens non vitanda.

2. Chriſtus ipſe nos verbo & exemplo inſtituit ad paſſiones pro eo tolerandas, juxta illud 1. Petri 2. *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum ut ſequamini veſtigia ejus*; ergo non licet fugere tempore perſecutionis.

3. Apoſtolus Paulus Act. 21. rogatus à fratribus ne iret Jeroſolimam, ubi erat comprehendendus, nullatenus acquievit; ergo ſimiliter facere convenit Epiſcopos; præſertim cùm fuga Mercenarium deſignet, non Paſtorem. Joan. 10. Fuga in perſecutione eſt licita.

His ſimilibuſve motus Tertullianus librum adverſùs Eccleſiam ſcripſit de fuga in perſecutione, docens fugam in perſecutione eſſe illicitam.

Verùm doctrina Catholica eſt, fugam perſecutionis tempore eſſe licitam etiam Paſtoribus & Epiſcopis; quando eorum quiſquam ſpecialiter quæritur à perſecutoribus, & vel omnes oves fuga diſſipatæ ſunt vel alii adſunt, per quos ſufficienter procuretur ſalus populi. Ita Auguſt. reſolvit epiſt. 180. Ita Cyprian. epiſt 56. & in lib. de Lapſis. Athanaſius in Apologia pro fuga ſua. Nicolaus Papa cap. *Sciſcitaris* 7 q.1. imò & ipſe Tertullianus adhuc Catholicus, lib. de Patientia cap. 13. & communiter alii.

Prob. 1. ex verbis Chriſti Matth. 10. *Cùm vos perſecuti fuerint in civitate iſta, fugite in aliam*. Si cum Tertulliano dicas: Fugam illis verbis fuiſſe Apoſtolis permiſſam in prima tantùm miſſione, qua mittebantur ad Judæos, non in ſecunda qua miſſi fuerunt ad Gentes. Ob.

Contra faciunt in primis authoritates Sanctorum, Auguſt. Cypriani, Athanaſii, qui ſententiam Domini generaliùs intelligunt, ſicut etiam B. Hieronymus in cap. 26. Jeremiæ quamvis ſcribens in cap. 10. Matth. viſus ſit ſtrictiùs intellexiſſe. Deinde, in prima illa miſſione Apoſtoli nihil tale fuerunt experti, propter quod oporteret eos de una civitate fugere in aliam: & tamen ipſos aliquando talia experturos verbis illis Chriſtus ſignificabat; non ergo iſtam de fuga monitionem pro illa tantùm miſſione adhibuit, ſed generalem prorſus dedit inſtructionem; tametſi occaſione particularis illius miſſionis qua mittebat Apoſtolos in Judæam. Accedit, quòd Matth. 24. & Lucæ 21. de alia perſecutione loquens, quàm quæ potuerit accidere in prima Apoſtolorum miſſione; & non ſolos Apoſtolos præmonens, ſed generatim omnes quibus accidere poterat id quod prænuntiabat; *Tunc*, inquit, *qui in Judæa ſunt, fugiant ad montes*. Reſp.

Atque ut nihil dicamus de iis, qui in veteri Teſtamento fugerunt, ut Jacob à facie fratris Eſau, Gen. 27. Moyſes à facie Pharaonis, Exod. 2. David 1. Reg. 18. 19. 20. 21. à facie Regis Saul; Elias 3. Reg. 19. à facie Achab, & alii apud Abdiam latitantes propter metum Jezabelis, 3. Reg. 18. ipſe Chriſtus Dominus fugit in *Ægyptum* metu Herodis, & metu Archelai in Nazareth, Matth. 2. Cùmque è montis ſupercilio vellent eum præcipitare Luc. 4. 4. rurſum fugit; ſicut & Joan. 10. quando Judæi quærebant eum apprehendere, & Jo. 11. quando Judæi cogitabant ut interficerent eum. Apoſtolus quoque Paulus cognitis Judæorum inſidiis, eas declinavit per murum in ſporta dimiſſus, Act. 9. & cùm plus quàm quadraginta viri devoviſſent ſe nihil guſtaturos donec eum occiderent; per filium ſororis ſuæ curavit hoc Tribuno ſignificari, ut ejus induſtria poſſet evadere, Act. 23.

Prob. 2. Quia dilectio, quam nobis debemus & proximis, poſtulat ut interdum fugere liceat, quando nimirum fuga poteſt eſſe abſque ulla honoris divini injuria, & abſque ullo proximorum damno vel ſcandalo; præſertim ſi expediat, eum qui modò fugit in aliud tempus reſervari ad prædicandum, vel ad Sacramenta miniſtrandum illis, qui poſt perſecutionem ſuperfuerint; aut ſi eo abſente ceſſatura videatur perſecutio, quam propter Paſtorem patiuntur oves.

Quòd ſi ex præſentia alicujus nulla ſperetur Fidelium ædificatio; certum autem timeatur ſcandalum & major ruina Infidelium: non tantùm licitum eſt ei fugere, ſed etiam eſt præceptum: quemadmodum & ſi quis tantæ infirmitatis ſuæ conſcius ſit, ut nullo modo appareat ipſum fore in tormentis conſtantem: quia prior non fugiendo ſuam vitam abſque cauſa pro- Quando neceſſe ſit fugere.

Digitized by Google

prodigeret, manifeſtamque daret occaſionem mali; poſterior autem exponeret ſe evidenti periculo negandi Fidem.

Cæterum, quando non ſpecialiter quæritur Paſtor vel Epiſcopus, ſed eſt communis perſecutio & commune omnium periculum, & generaliter quando ſubditorum ſalus exigit perſonæ Paſtoris præſentiam; non licet ei fugere, quemadmodum ex Auguſt. hîc tradit B. Thomas; quia bonus Paſtor tenetur animam ſuam ponere pro ovibus. Jo. 10. & *ſi pernicioſum eſt proretam in tranquillitate navim deſerere; quanto magis in fluctibus*, ait Nicolaus Papa dicto cap. *Sciſcitaris*.

Quando non liceat fugere.

Quæſt. Reſp.

Petes: Quid ſi omnes & ſoli Clerici quærantur à perſecutoribus. Reſp. non omnes poſſe fugere, ſed à laicis Fidelibus occultari debere, ne Fideli populo neceſſarium Sacramentorum deſit miniſterium. Quòd ſi vel periculum ſit, ne laicis illis qui poſt eladem relinquendi ſunt deſint Paſtores: vel poſſit præſentium laicorum neceſſitati ſufficienter per duos aut tres ſubveniri; licitum tunc eſt fugere, ita tamen ut non ſponte ſibi fugam eligant alii præ aliis, ne hoc timore non Evangelii & fructus amore facere videantur: ſed ſi aliter non poſſit, ſorte eligantur qui manere debeant, & qui poſſint fugam capere, ſecundùm ea quæ tradit Aug. epiſt. 180.

Ad 1. Arg. Reſp. Non tantùm perſecutiones ſed etiam morbos à Deo immitti: & propterea ſicut non reſiſtit voluntati Dei qui contra morbos ſumit medicinas; ita ejuſdem voluntati non reſiſtit qui tempore perſecutionis fugit, quia & medicinæ à Deo ſunt, & etiam fuga perſecutionum: quamvis enim voluntas Dei ſit ut infirmemur, & ut perſecutionem patiamur; nobis tamen non conſtat, an etiam non ſit ejus voluntas, quòd ex morbo vel perſecutione evadamus: & ideo licet nobis uti remediis, quæ ad evadendum conducunt, ſicut qu. 40. art. 1. diximus licere bellum ſuſcipere contra eos, qui bello iniquo nos impetunt. Ad Confir. Reſp. Neg. C. Quidquid enim eſt à Deo, eſt ſimpliciter bonum: ſed quia interdum eſt malum pœnæ, & quidem talis, ut neſciamus ejus finalem eventum; abſque peccato poſſumus illud vitare per media ad hoc ordinata.

Ad 2. Neg. C. Chriſti enim tam præceptum quàm exemplum continet, quòd debeamus tolerare perſecutiones mortemque ipſam, quando id requirunt honor Dei & utilitas proximi: quòd autem in omni eventu debeamus eas ſic ferre, ut numquam liceat fuga ſibi conſulere; Chriſtus nec juſſit, nec docuit.

Ad 3. Reſp. Epiſcopos debere facere quod illic Paulus fecit, quando ſicut ipſe cognoſcunt illam eſſe Dei voluntatem, aut alioquin quando Dei honor aut ſalus proximorum poſtulant ipſorum præſentiam. Ad confirmationem dicendum, quòd fuga deſignet Mercenarium & non Paſtorem, quando quiſpiam fugit, commodum temporale vel etiam vitam ſuam corporalem præponens ſaluti ſpirituali ovium; quemadmodum hìc ad 1. dicit B. Thomas, addens, eum non tamquam Mercenarium fugere, qui ad evitandum periculum recedit abſque detrimento gregis. Ex his jam ſupereſt examinare.

An & quo jure teneantur Epiſcopi ad reſidentiam perſonalem in ſuis Eccleſiis.

NOn videntur teneri jure divino. 1. Quia nullum in Scripturis ſacris extat divinum præceptum de Epiſcoporum reſidentia.

2. Epiſcopi poſſunt prædicare & alia munia epiſcopalia facere per Vicarios: ea autem cenſetur quis facere quæ per alium facit.

3. Epiſcopi poſſunt ex cauſis abeſſe à ſua Diœceſi, ex diſpenſatione præſertim Summi Pontificis; ergo non tenentur ad perſonalem reſidentiam jure divino, cùm ſummus Pontifex diſpenſare nequeat in his quæ ſunt juris divini.

4. Epiſcopi poteſtatem ſuam immediatè recipiunt à Romano Pontifice; ergo præceptum, quo tenentur ſuæ Eccleſiæ inſervire, à ſolo Pontifice emanavit.

5. Epiſcopi Cardinales, eo ipſo quo ſunt Cardinales & Pontifici aſſiſtunt, videntur eſſe excuſati à perſonali reſidentia, eò quòd verſentur in ea Eccleſia quæ omnium mater eſt & Princeps, eorumque opera valde ſit utilis Summo Pontifici, atque adeò Eccleſiæ; non ergo jure divino tenentur in propriis Eccleſiis reſidere.

His tamen non obſtantibus, haud dubiè dicendum eſt, Epiſcopos aliosve Clericos inferiores animarum curam habentes teneri ad perſonaliter reſidendum in ſuis Eccleſiis, jure tum divino tum Eccleſiaſtico, ita tamen ut Epiſcopi intelligendi ſint reſidere in ſuis Eccleſiis, quando vel reſident in Eccleſia Cathedrali, vel ſunt in alia Eccleſia ſuæ Diœceſeos.

Reſp. ad quæſt.

Prob. 1. Nemini dubium eſt, quin is qui aut navi gubernandæ aut bello gerendo præficitur, debeat præſens eſſe tum navi, quando eſt proficiſcendum, tum bello, quando eſt pugnandum; ergo ſimiliter dubitari nequit, quin Epiſcopi ceterique Paſtores teneantur in ſuis Eccleſiis reſidere, cùm in iis habeant curam ſibi commiſſam, quam habet Nauclerus in navi, & belli Præfectus in bello. Quapropter ſicut illi, quamvis ſecluderetur omne humanum præceptum, tenentur adeſſe navi & bello ex natura officii ſibi commiſſi; ita iſti adeſſe debent ſuis Eccleſiis ex natura ſpiritualis officii quod ſuſceperunt.

2. Paſtores & Epiſcopi tenentur ſecundùm B. Thomam hîc, & in Opuſc. de Perfect. vitæ ſpirit. c. 17. imò veriùs ſecundùm Scripturam Jo. 10. animam ſuam ponere pro ovibus ſuis; ſi ergo tenentur habere curam ſuarum ovium uſque eò, ut parati eſſe debeant pro illis mori; conſequens eſt, quòd non poſſint eas non tantùm pro libito deſerere, ſed nec etiam pro quocumque temporali commodo quærendo, nec pro quovis incommodo vitando, ceſſantibus nimirum juſtis cauſis abſentiæ, de quibus poſtea.

3. Chriſtus inſtituit Epiſcopos ad alendum & paſtoraliter regendum populum ſibi commiſſum, Jo. 21. Item Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos, qui attendant ſibi & univerſo gregi, quem ſub ſe habent, regantque Eccleſiam Dei, Actor. 20. ergo voluit, eos apud ſuum populum eſſe reſidentes. Confirmatur. Paſtori jubetur, ut diligenter agnoſcat vultum pecoris ſui Prov. 27. Ejus etiam, hoc ipſo quo paſtorale onus habet, muneris eſt, proprias oves vocare nominatim, eas educere, ante eas ire, & facere ut oves vocem ejus audiant, ipſumque ſequantur, ut patet ex c. 10. Jo. v. 3. 4. & 14. igitur ex natura muneris paſtoralis eſt, quòd Paſtores teneantur ad perſonalem reſidentiam: manifeſtum enim eſt, eos non poſſe prædicta ſua munia exequi, niſi perſonaliter reſideant.

4. Qui gregem ſibi commiſſum derelinquit, à Spiritu ſancto vocatur idolum, Zach. 11. & à Chriſto Mercenarius, Jo. 10. ergo divinæ voluntatis eſt, quòd non derelinquant, ſed apud eum reſideant.

5. Epiſcopi & Paſtores appellantur iis nominibus, quæ deſignant officia perſonalia *Epiſcopatus* enim *nomen eſt operis*: ait Auguſt. lib. 19. de Civ. Dei cap. 19. ſignificatque *Epiſcopus* eum qui aliis ſuperintendit. Et Paſtor ſimiliter eum qui paſcit, nutriendo & gubernando. Apoc. 1. & 2. vocantur Angeli, ſicut & Malac. 2. appellantur Cuſtodes, Iſ. 62. Speculatores, Ezech. 3. & 33. Diſpenſatores, 1. Cor. 4. Quo modo autem ſuperintendent, paſcent, cuſtodient, vigilabunt, & diſpenſabunt niſi reſideant?

6. Epiſcopi jure divino debent ea præſtare, quæ non omnia præſtare poſſunt per alios; ergo jure divino tenentur ad perſonaliter reſidendum, ut ea per ſeipſos præſtent. Ant. eſt Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. 1. quoad priorem quidem partem his verbis: *Cum præcepto divino mandatum ſit omnibus, quibus animarum cura commiſſa eſt, oves ſuas agnoſcere, pro his ſacrificium offerre, verbique divini prædicatione, Sacramentorum adminiſtratione, ac bonorum omnium operum exemplo paſcere, pauperum aliarumque miſerabilium perſonarum curam paternam agere, & in cætera munia paſtoralia incumbere*: quoad poſteriorem verò iſtis: *Quæ omnia nequaquam ab iis præſtari & impleri poſſunt, qui gregi ſuo non invigilant, neque aſſiſtunt, ſed mercenariorum more deſerunt.*

Denique hujus reſidentiæ perſonalis præceptum extat 7. q. 1. cap. *Pervenit*, & cap. *Sciſcitaris* l. 3. Decret. tit. de Cler. non reſid. per totum: & cap. *Cum ex eo*, tit. de Elect. in 6. nec-non in Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 1. Reform. & ſeſſ. 23. cap. etiam 1. Conferatur epiſt. 4. S. Damaſi.

Porrò circa Epiſcoporum abſentiam obſervandum eſt, Conc. Trident. dicta ſeſſ. 23. ipſos poſſe ſingulis annis duos aut ad ſummum tres menſes abeſſe, etiam ſine alicujus alterius licentia, modò id æqua ex cauſa fiat, & abſque ullo gregis detrimento; quod eorum conſcientiæ relinquitur. Ad majorem verò abſentiam requiritur cauſa legitima, ac inſuper quòd ea ſit à Summo Pontifice, aut à Metropolitano, vel eo abſente, à Suffraganeo Epiſcopo antiquiore (qui idem Metropolitani abſentiam probare debeat) in ſcriptis approbata; niſi cum abſentia inciderit propter aliquod munus & Reipubl. officium Epiſcopatibus adjunctum; veluti quando vocantur ad Concilium, ad Comitia, vel ad alia hujuſmodi. Parochi verò *Diſcedendi licentiam in ſcriptis, gratiſque concedendam, ultra bimeſtre tempus niſi ex gravi cauſa non obtineant*, ait Concilium. An poſſint toto bimeſtri abeſſe abſque licentia in ſcriptis dubitari poſſet. Navarrus enim cap. 25. n. 121. affirmat; verba tamen Concilii magis videntur favere parti negativæ: ſed ea non eſſe uſu recepta tradit Leſſius lib. 2. cap. 24. dub. 29.

Quænam ſint cauſæ legitimæ abſentiarum ſive Epiſcopi ſive alterius Paſtoris; B. Thomas ſummariè perſtringit, ac ad duo capita reducit, nimitum ad Eccleſiæ commodum, & ad perſonæ periculum. Synodus Trid. reducit ad quatuor, quæ ſunt *Chriſtiana Charitas, Urgens neceſſitas, Debita obedientia, ac Evidens Eccleſiæ vel Reip. utilitas*. Charitas excuſat, quando abſque ullo vel perexiguo ſuæ Eccleſiæ detrimento poteſt Epiſcopus aut Paſtor magnæ alterius Eccleſiæ neceſſitati ſuccurrere per ſuam præſentiam. Neceſſitas verò, quando morbi qualitas vel inimicorum perſecutio requirit Paſtoris abſentiam, & poteſt aliundè provideri populo. Obedientia etiam excuſat, quando Summus Pontifex Epiſcopum; vel Epiſcopus Paſtorem applicat ad aliquod miniſterium in utilitatem Eccleſiæ redundans. Et ſimiliter Eccleſiæ vel reipublicæ utilitas, ſub qua comprehendi poteſt ſtudium Theologicum, cujus cauſa quinquennium abſentiæ concedi poteſt, c. *Super ſpecula* tit. de Magiſt.

Ad 1. arg. Reſp. Ut præceptum aliquod cenſeatur eſſe divinum, non oportere quòd exprimatur in ſacra Scriptura tamquam divinum: ſed ſufficere, quòd talia ibi dicantur, ex quibus per neceſſariam conſequentiam colligatur eſſe tale præceptum. Ita autem eſſe de perſonali reſidentia Epiſcoporum, ex dictis notum relinquimus.

Ad 2. Ex verbis Conc. Trid. atque etiam ex aliis ſuprà citatis clarum eſt, Epiſcopos non omnia quæ ipſis incumbunt poſſe per ſubſtitutos præſtare, ſaltem per ſe, & ordinariè. Et quamvis quod quiſpiam de bonis ſibi propriis facit per alium cenſeatur ipſe facere; in publicis tamen adminiſtrationibus res aliter habet. Publici enim Magiſtratus, & generaliter illi Officiarii, qui propter perſonalem prudentiam, induſtriam, & ſcientiam aſſumpti ſunt ad publica munia, ideoque etiam habent propria ſtipendia ſibi conſtituta; non poſſunt per alios ſufficienter præſtare quod ipſorum eſt muneris.

Ad 3. Reſp. Neg. C. Jus enim divinum obligat Paſtores & Epiſcopos, ut in quantùm tales ſunt ac per ſe loquendo debeant in propriis Eccleſiis reſidere, niſi videlicet aut fiant inutiles populo, aut alia rationabilis cauſa interveniat, ob quam judicetur eos poſſe abeſſe. Hoc autem cum authoritate judicare non eſt cujuslibet, ſed ſupremæ dumtaxat poteſtatis. Quare etſi Summus Pontifex non poſſit propriè diſpenſare in his quæ ſunt juris divini, ſua nimirum authoritate tollendo vinculum, quo ex divino jure obligantur ii cum quibus diſpenſat; poteſt tamen diſpenſare impropriè, nimirum declarando ſeu interpretando talem aut talem hic & nunc ob cauſam ipſi propoſitam non comprehendi præcepto divino, quod reſidentiam requirit: ſed jus illud reſpectu hujus perſonæ propter cauſam allegatam jam ceſſare; ideoque ipſum poſſe ab Eccleſia ſua abeſſe.

Ad 4. Neg. eſt in primis Conſ. Sicut enim locorum Prætores & Ballivi omnem ſuam poteſtatem à Rege accipiunt, & tamen quòd quandiu ſunt viri Prætores & Ballivi debeant officium ſuum exequi, non à ſolo Rege eſt ſed ex natura officii; ita quamvis Epiſcopi ſuam poteſtatem accipiant à Summo Pontifice; nihilominus quòd dum ſunt Epiſcopi ſuis Eccleſiis debeant inſervire, non à ſolo Pontifice emanavit, ſed ex Epiſcopalis muneris natura conſequitur. Ad Ant. quod attinet, certum eſt, Epiſcopos accipere poteſtatem Ordinis immediatè à Chriſto per miniſterium ejus qui ipſos conſecrat: Juriſdictionis verò poteſtatem veriſimilius videtur quòd accipiant à Romano Pontifice tamquam ſummo Chriſti Vicario, cui ipſe in mandatis dedit, ut Epiſcopos conſtituat. Vide Bellarm. lib. 4. de Rom. Pont. c. 24. & 25.

Ad 5. Neg. Ant. Omnibus namque conſideratis, regulariter non eſt Eccleſiæ utile, quòd Epiſcopi maneant Romæ ad aſſiſtendum Romano Pontifici, cùm ipſorum opera aliis eorum Eccleſiis neceſſaria ſit, & cùm ea quæ ipſi Romæ agerent, faciliùs poſſint per alios fieri, quàm poſſint eorum abſentium munia omnia per alios ſuppleri. Unde Synod. Trid. ſeſſ. 25. c. 1. Refor. declarat, omnes Epiſcopos, etiamſi S. Rom. Eccleſiæ Cardinales ſint, obligari ad perſonalem in ſua Eccleſia vel Diœceſi reſidentiam. Dixi *regulariter*. Quia non negamus poſſe accidere, quòd alicujus Epiſcopi Cardinalis præſentia propter raram ejus prudentiam, ſcientiam, aliaſve qualitates ſit Romæ neceſſaria, quin propterea tunc de Rom. Pontificis licentia poſſit illic remanere: ſed dicimus eam licentiam ipſis non fieri hoc ipſo quo ſunt Cardinales.

In reſp. ad 3. advertendum eſt, hos duos perfectionis ſtatus, Epiſcopalem & Religionis, non ſe habere ſicut perfectum & imperfectum ejuſdem generis, ita nimirum ut in perfecto comprehendatur totum quod habet alterum & aliquid amplius, ſed ſunt ſtatus diverſi generis. *Qui ad Epiſcopatum aſſumitur*, ait hic B. Thomas *aſſumit ſtatum perfectionis ſecundum aliquod perfectionis genus, à quo ſi impediatur, ad aliud genus perfectionis non tenetur, ut ſcilicet neceſſe ſit, eum ad Religionis ſtatum tranſire*. Unde fit, quòd votum paupertatis eſſentialiter contineatur in ſtatu Religionis, non autem in ſtatu Epiſcopali. Inde etiam fit, quòd qui voto ſe obſtrinxit ad Religionem ingrediendam, ſi interea vocetur ad Epiſcopatum, debeat votum ſuum implere prius quàm poſſit Epiſcopatum oblatum recipere: quod non oporteret, ſi ſtatus illi ſe haberent ſicut perfectum & imperfectum ejuſdem generis; ſicut qui vovit ingredi Religionem imperfectam, voto ſuo ſatisfacit ſi ingrediatur perfectiorem.

ARTICULUS VI.

ART. 6. probat, Licere Epiſcopis aliquid proprium poſſidere. Quia ad ea quæ ſunt ſupererogationis ſive conſilii nemo tenetur, niſi ſpecialiter ſe ad ea aſtringat: vivere autem abſque proprio eſt ſupererogationis, & ad ſic vivendum Epiſcopi quatenus tales non ſe obſtringunt; ergo non tenentur ad ſic vivendum, ſed poſſunt poſſidere proprium; præſertim cùm ad paſtorale officium quod eis incumbit, non requiratur quòd vivant abſque proprio. Confirmari hæc poſſunt; partim ex cap. *Epiſcopi* 12. q. 1. ubi ex Conc. Agaten. ſic legitur: *Epiſcopi de rebus propriis vel acquiſitis, vel quidquid de proprio habent, hæredibus ſuis ſi voluerint derelinquant*; partim ex aliis, quæ de Clericis generaliter dicta ſunt in Supp. q. 40. art. 3.

Denique. Fuerunt in Eccleſia plurimi Epiſcopi, de quorum ſalute dubitari non poteſt, qui voluntariam paupertatem non ſervaverunt actualiter, ut Athanaſius, Ambroſius, & alii. Nec obſtat, quòd Tacita Ob.
Epiſcopus ſit in ſtatu perfectionis, eoque altiore quàm Religioſi. Tum quia ſtatus Epiſcopi eſt certi cujuſdam generi, diſtincti à ſtatu Religioſorum, ut att. præced. ad 3. dicebatur. Tum quia ne Religioſorum quidem perfectio eſſentialiter conſiſtit in voluntaria paupertate, ſed diſpoſitivè ſolùm & inſtrumentaliter; quemadmodum hic in reſp. ad 1. dicitur, & qu. 184. art. 3.

In reſp. ad 2. obſervandum eſt, duas eſſe horum verborum Domini Matth. 19. *Nolite poſſidere aurum* &c. valdè probabiles expoſitiones. Unam, ut ea verba non contineant ullam prohibitionem, ſed tantùm conceſſionem accipiendi ſuſtentationem ab iis quibus prædicarent: unde ſubditur, *Dignus enim eſt operarius cibo ſuo*. Alteram, ut contineant prohibitionem,

ſed

ſed dumtaxat temporalem, pro eo ſcilicet tempore, quo Apoſtoli tunc eſſent in Judæa prædicaturi, ut ita aſſueſierent fiduciæ in Dei potentiam & benignitatem conjiciendæ. Ita B. Thomas hic, & in Opuſc. de Perfect. vitæ ſpirit. cap. 18.

Circa finem hujus reſp. ad 2. difficultas oritur, quomodo dicat, ſanctos, Paulum & Auguſtinum aliquid poſſediſſe eo tempore, quo Epiſcopale munus exercebant, cùm tunc eos fuiſſe Religioſos non ſit dubium; ſecundùm ea quæ de Apoſtolis dicuntur q. 186. art. 1. & quæ leguntur de Auguſtino lib. 2. de ipſius vita per Lancilottum cap. 4. & dudum antea per Poſſidium cap. 5. Sed reſponderi poteſt. Eos tunc aliquid poſſediſſe in communi, quamvis non in particulari. Cùm autem de Apoſtolis dicit: *Ex quo non obligabantur ipſi vel ſucceſſores eorum, ut abſque propriis ſumptibus Evangelium prædicarent*; ſolùm ſignificat, eos propter miſſionem illam, qua miſſi fuerunt ad prædicandum Judæis, non fuiſſe obligatos ut prædicando non acciperent ſumptus propriis uſibus neceſſarios: nequaquam autem vult dicere, quòd Apoſtoli poſt emiſſum votum paupertatis quod agnoſcit qu. 88. art. 4. ad 3. non tenerentur vivere abſque proprio. Unde non ſic dicit, non obligantur vivere abſque proprio, ſed quod ex illo Domini verbo, *Nolite poſſidere aurum &c. non obligabantur ut abſque propriis ſumptibus Evangelium prædicarent*; quaſi diceret, propter illam Domini ſententiam non obligabantur ſic Evangelium prædicare, quin poſſent proprios ſumptus accipere.

Circa reſp. ad 3. adverte, ſolum Deum eſſe hæreditatem ac partem Clericorum, etiam eorum qui propria poſſident, quando per ipſius gratiam obſervant illud Pſalm. 61. *Divitiæ ſi affluant, nolite cor apponere*: ſive quando Deus eſt eis pro re ac portione præſtantiſſima, quam principaliter ac præcipuè quærunt. Quando autem ſtudium eorum circa Deum Deive dilectionem aut cultum diminuitur, dum intendunt terrenis; tunc cum Deo alias partes habere volunt, ideoque Deus non dignatur eſſe pars eorum, neque Deum poſſidebunt quamdiu tales ſunt. Et juxta hæc intelligenda eſſe verba Hieronymi, diximus Sup. qu. 47. art. 3. ad 1.

Articulus VII.

Utrùm Epiſcopi mortaliter peccent, ſi bona Eccleſiaſtica quæ procurant, pauperibus non largiantur.

BOna quæ habere poteſt Epiſcopus, idemque judicium eſt de aliis Clericis non Religioſis, triplicis ſunt generis.

Quædam enim ſunt patrimonialia, ſub quibus comprehenduntur, non ea tantùm quæ ipſis hæreditate obvenerunt, ſed etiam quæ per donationem, laborem, vel induſtriam pretio æſtimabilem conſequuntur.

Alia dicuntur quaſi patrimonialia, quæ nimirum accipiunt non ratione Beneficii, ſed ratione miniſterii Eccleſiaſtici, veluti ratione Sacrificii, prædicationis, adminiſtrationis Sacramentorum, cantus Eccleſiaſtici, vel alioquin celebrationis divinorum Officiorum: item ratione viſitationis, vel conſecrationis Eccleſiæ aut altaris, & ſimilium functionum.

Alia verò ſunt merè Eccleſiaſtica, quæ ſcilicet accipiuntur ratione Beneficii vel Dignitatis Eccleſiaſticæ, cujuſmodi ſunt bona alicujus Sacellaniæ, Præbendæ canonicalis, Præpoſituræ vel Decanatus. Si quæratur ad quod genus pertineant penſiones? Reſp. Penſiones quæ creantur ſuper Beneficiis cauſa reſignationis, videri eſſe bona merè Eccleſiaſtica: quæ autem ſuper Beneficiis aſſignantur alicui pro mercede vel compenſatione obſequiorum, quaſi patrimonialia. His præmiſſis pro reſponſione ſit

Conclusio I.

EPiſcopi ſua bona patrimonialia non tenentur elargiri pauperibus ex ipſa talium bonorum qualitate; graviter tamen peccare poſſunt, ſi ea tempore & loco non conferant in pauperes.

Prius prob. Quia ejuſmodi bona neque mutant ſuam naturam vel qualitatem, neque deſinunt eſſe in dominio poſſidentium ex hoc, quòd qui ea poſſident fiant Epiſcopi; & propterea illorum bonorum Epiſcopi habent verum dominium ſeu proprietatem; ideoque liberè ac licitè poſſunt de illis diſponere in honeſtos uſus.

Prob. poſterius. Quia non diſtribuendo illa pauperibus in neceſſitate conſtitutis facient contra Charitatem, eritque peccatum illorum mortale, ſi ea adſint quæ generaliter diximus qu. 32. art. 6. & in tali caſu locum habet quod hic arg. 1. objicitur ex S. Ambr. quemadmodum in reſp. ad 1. explicat B. Thom. Sed eſt obſervatione dignum, quòd in corp. addit S. Doctor de bonis Epiſcoporum patrimonialibus quæ non ſecundùm debitum Charitatis diſpenſantur, *Non tamen tenentur ad reſtitutionem, quia hujuſmodi res ſunt eorum dominio deputata.*

Conclusio II.

DE bonis Epiſcoporum aliorumque Clericorum quaſi patrimonialibus ſimiliter ſentiendum eſt, quòd illorum dominium ſit penes eos, quòdque de illis uti de patrimonialibus diſponere poſſint in uſus honeſtos, nec teneantur ea in pios uſus expendere magis quàm patrimonialia; quemadmodum Navarrus in Tract. de Reditibus Eccleſ. §. 19. *Moneo*, ſentit cum multis aliis, eſtque conſentaneum iis quæ leguntur 12. q. 1. cap. *Epiſcopi*, ubi declarantur poſſe ſuis hæredibus relinquere res proprias, vel acquiſitas, & quidquid de proprio habent. Ratio eſt. Quia iſtiuſmodi bona dantur Clericis tamquam ſtipendia ſuſtentationis eis debita ex operibus perſonalibus; ideoque relinquuntur liberæ ipſorum diſpoſitioni: neque enim Fideles qui ea tribuunt, intendunt onus aliquod imponere, ſed ſuæ obligationi ſatisfacere. Neque refert, quòd hæc ſtipendia interdum excedunt laborem corporalem, (Tacita ob.) ſi is ſeorſim à re ſpirituali conſideretur. Quia liberè dantur, & abſque ullo onere; ac propterea ſi cui poſt Miſſam celebratam darentur decem aurei, non minus fieret dominus illorum quàm ſi ſolùm darentur ſex ſtuferi eorum ſtuferorum eſſet dominus.

Ex his intelligi poteſt, probabile eſſe id, quod obſervat Leſſius lib. 2. cap. 4. dub. 6. quòd ſi Clericus, de bonis quaſi patrimonialibus vivat, aut in pias cauſas ea expendat, poſſit de redditibus Beneficii tantumdem accipere, ac de iis tamquam de patrimonialibus diſponere. Ut enim Navarrus poſt Innocentium, Adrianum, Majorem, & Sotum ait in prædicto Tract. monito 32. *Omnes Beneficiarii vivere poſſunt, atque de ſuis proventibus Eccleſiaſticis capere quantum ad congruam eorum ſuſtentationem opus eſt, & ſervare quibus volent ſuum patrimonium cum ejus fructibus. Et eadem ratione idem facere poſſunt de illis, quæ conſequuntur ex quacumque induſtria litterarum, munerum, negotiorum, & aliorum modorum non pertinentium ad eorum Beneficia, cùm hæc omnia ſint eis perinde ac patrimonialia.* Idemque judicium eſt de iis, quæ ratione alicujus miniſterii Eccleſiaſtici accipiunt; ac proinde ſi de his, hoc eſt de patrimonialibus aut quaſi patrimonialibus vixerint; poſſunt uti compenſatione, accipiendo tantumdem de Beneficii fructibus, ac de illis diſponendo ſicut poterant de aliis diſponere. Similiter cùm bona quaſi patrimonialia non magis teneantur in pias cauſas inſumere quàm patrimonialia, ſed poſſint ea reſervare, ac de iis diſponere pro rectæ rationis arbitrio; ſi hæc in pias cauſas impenderint, compenſatione uti poterunt, ac de fructibus Beneficii tantum in parentes vel amicos conferre, quantum potuiſſent de quaſi patrimonialibus, quæ jam in pios uſus conſumpſerunt.

Conclusio III.

BOna Eccleſiaſtica immobilia, veluti prædia, agros, villas, & hujuſmodi, quæ aut Epiſcopatibus aut aliis Beneficiis ſunt attributa, ſi vel Epiſcopi vel alii Beneficiarii tentent alienare aliter quàm ex cauſa juſta, & ſervatis iis quæ Eccleſia conſtituit; mortaliter peccant, & alienatio non eſt valida; lib. 3. Decr. tit. de Reb. Eccl. non alienandis; & eodem tit. in 6. Decretal. conformiter iis quæ dicit Urbanus Pon-

tifex 12. q. 1. c. *Videntes : ſi aliquis extiterit modernis aut futuris temporibus, qui hæc avellere nitatur; jam dicta damnatione feriatur.*

Concluſio IV.

Bona mobilia, quæ vel Eccleſiis vel Beneficiis quæſita ſunt, ſi vel Epiſcopus vel alii Beneficiarii expendant in alios quàm in Eccleſiæ vel pauperum uſus; mortaliter peccant. Quia bonorum illorum non ſunt domini, ſed diſpenſatores; ideoque debent ea diſpenſare in utilitatem Eccleſiæ, vel etiam in pauperum neceſſitates, ſi eæ tam magnæ fuerint, ut non commodè poſſit eis aliter ſubveniri; cap. *Auguſtino*, & cap. *Apoſtolicos*, 12. q. 2. Verùm de fructibus poſſeſſionum alicui Beneficio annexarum, ac generaliter de iis bonis, quæ vocantur merè Eccleſiaſtica (præſertim ſi poſt congruam ſuſtentationem fuerint ſuperflua) variè diſputatur.

Utrùm Beneficiarii ſint eorum domini : & an teneantur ex juſtitia erogare illa in pauperes.

Navarrus in Tract. de Rit. Eccl. contendit eos non eſſe dominos.

1. Quia bona beneficialia ſunt quæſita Eccleſiæ eum modo & onere, ut ſuperflua dentur pauperibus, neque enim Fideles contulerunt tantas opes in Eccleſiam, ut Eccleſiaſtici ſoli illis fruerentur : ſed ut de iis congruam acciperent ſuſtentationem, ac reliqua deinde pauperibus erogarent. Confirmatur. Quæ enim poſt Aſcenſionem Domini donata fuerunt Apoſtolis, in hunc finem & cum hoc onere donata fuerunt, ac etiam in hunc uſum impenſa : Act. 2. & 4. Unde & B. Clemens lib. 2. Conſtit. cap. 25. art. 29. monet Epiſcopum, ut quæ ex decimis & primitiis ſecundùm mandatum Dei dantur, rectè diſpenſet orphanis, viduis, afflictis. Et paulò poſt : *Omnibus egentibus cum juſtitia tribuentes*, Lib. etiam 8. c. 30. art. 36. *decimas*, ait, *offerri ad victum Clericorum, virginum, ac viduarum, & eorum qui ſunt paupertate oppreſſi.*

2. Aug. ſerm. 219. de Temp. *Decimæ*, inquit, *ſunt tributa animarum egentium, & res à Domino pauperibus delegata.* Et conformiter Hieronymus c. *Quoniam* 16. q. 1. *Quidquid habent Clerici, pauperum eſt.* Et infra : *Qui bonis parentum & opibus ſuſtentari poſſunt, ſi quod pauperum eſt accipiunt, ſacrilegium profectò committunt.* Idem docet S. Proſper. lib. 2. de Vita contempl. c. 9. dicens, Res Eccleſiæ nihil aliud eſſe niſi *vota Fidelium, pretia peccatorum, patrimonia pauperum.*

3. Bonorum Eccleſiaſticorum Clerici ſolùm habent procurationem, non proprietatem cap. *Sine exceptione* 12. q. 2. & cap. *Res Eccleſiæ* ibidem. cap. *Epiſcopus* 14. q. 1. & cap. *Quod autem* 23. qu. 7. Unde Bernard. epiſt. 2. Canonico ſcribens ait : *Quidquid præter neceſſarium victum ac ſimplicem veſtitum de altari retines, tuum non eſt, rapina eſt, ſacrilegium eſt.* Et epiſt. 42. inducit pauperes de Eccleſiaſticis ita expoſtulantes : *noſtrum eſt quod effunditis : nobis crudeliter ſubtrahitur, quod inaniter expenditis.*

4. Bona Eccleſiaſtica vocantur patrimonium Chriſti, cap. *Cùm ſecundùm* tit. de Præb. & cap. *Cùm ex eo* tit. de Elect. in 6. Dicuntur etiam eſſe Dei, ſeſſ. 25. Conc. Trid. cap. 1. Reform. non utique eo modo, quo Domini eſt terra & plenitudo ejus; ſic enim nihil diceretur ſpeciale : ſed quia talium bonorum nemo alius eſt Dominus; unde 5. *Nullius.* lib. 2. Inſt. tit. de Rer. div. dicuntur eſſe nullius.

5. In cap. *Sine exceptione*, 12. q. 2. ita legitur : *Epiſcopus rebus Eccleſiæ tanquam commendatis, non tanquam propriis utatur.*

6. Si Clerici quædam bona immobilia emant de fructibus ſuorum beneficiorum, tenentur ea vel Eccleſiæ nomine emere, vel ſaltem in Eccleſiam transferre; ſignum ergo eſt, quòd fructuum ſuorum Beneficiorum non ſint domini. Ant. patet ex c. *Placuit* 12. q. 3. *Placuit ut Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, vel quicumque Clerici, qui nihil habentes ordinantur, & tempore Epiſcopatus vel Clericatus ſui agros vel quæcumque prædia nomine ſuo comparant; tamquam rerum dominicarum invaſionis crimine teneantur, niſi admoniti Eccleſiæ eadem ipſa contulerint.* Et c. *Fixum* q. 5. *Poſtquam Epiſcopus factus eſt, quaſcumque res de facultatibus Eccleſiæ aut ſuo aut alterius nomine qualibet conditione comparaverit; decrevimus, ut non in propinquorum ſuorum, ſed in Eccleſiæ cui præeſt jura deveniant.* Conformia ſunt cap. *Sacerdotes* & cap. *Presbyter* quæſt. 4. c. *Nulli*, q. 5.

Denique in cap. *Duo ſunt* 12. q. 1. Hieronymus de Clericis loquens dicit, quod *Raſio capitis eſt temporalium omnium depoſitio : illi enim victu & veſtitu contenti, nullam inter ſe proprietatem habentes, debent habere omnia communia.*

Priuſquam reſpondeatur obſervandum eſt, veram fuiſſe pro diverſitate temporum rationem adminiſtrandi bona Eccleſiaſtica. Primò enim tempore naſcentis Eccleſiæ, tam Clerici quàm Fideles vivebant in communi ſaltem Jeroſolymis : & ex bonis quæ ad Apoſtolos deferebantur diſpenſanda, unicuique diſtribuebatur prout opus habebat, Act. 2. Creſcente porrò Fidelium multitudine, non diu duravit hæc communis laicorum & Clericorum vivendi ratio : nam Apoſtolus ad Heb. 10. Fideles alloquitur dicens : *& rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis*; eademque de Judæis Chriſtianis ſcribit 1. Theſſ. 2. v. 14. ex quibus manifeſtum eſt, quòd illi Fideles poſſiderent bona propria. Sed & ad Fideles bona propria poſſidentes ſermonem dirigit 1. Cor. 16. quando ipſos hortatur ad eleemoſynam; ſoli ergo Eccleſiaſtici cœperunt bona à populo data poſſidere in communi, eorum diſpenſatione penes Epiſcopum relicta. Et inter hos Eccleſiaſticos, etiam fuit aliqua diſtinctio. Nam alii ſub Epiſcopo viventes communi menſa utebantur : alii verò ſeparatim vivebant, eiſque ſecundùm merita diſtribuebatur certa pecuniæ quantitas; uni major, alteri minor, quemadmodum colligi poteſt ex epiſt. 34. & 66. B. Cypriani, traditque Ramelius ex Auguſt. Proſpero, & Gregorio ad dictam epiſtol. 66. Cypriani. Quamquam non omnes omnino Eccleſiaſticos tunc in communi vixiſſe, ſive priore iſtorum modorum, ſive poſteriore, facilè intelligitur ex epiſt. 60. ejuſdem Cypriani, ubi ait, aliquot nummorum millia Cleri & plebis collatione eſſe collecta pro redemptione captivorum. Denique, dum & Fidelium multitudo in dies mirum in modum augeretur, & quorumdam etiam Clericorum cupiditas communem vivendi modum redderet difficiliorem; Summi Pontifices conſtituerunt, bona eccleſiaſtica in quatuor partes dividi; quarum una cederet Epiſcopo; ſecunda Clericis Eccleſiæ ſervientibus; tertia fabricæ templi; quarta pauperibus.

Quam diviſionem fieri juſſit B. Sylveſter circa annum Domini 324. ut patet ex cap. 4. Conc. Rom. per eum celebrati; unde in c. De Reddit. 12. q. 2. circa an. 470. edito per Simplicium Papam, præcipitur uni Epiſcopo, qui per triennium ſibi ſoli tres portiones retinuerat, ut eas reſtituat. Ex hoc enim facilè eſt intelligere, bonorum Eccleſiaſticorum diviſionem aliquibus in locis fuiſſe in uſu, priuſquam Simplicius epiſtolam, ex qua deſumptum fuit iſtud capitulum, conſcriberet.

Satis tamen certum eſt prædictam diviſionem quadripartitam non ubique ſtatim invaluiſſe; cùm temporibus ſanctorum Auguſtini & Proſperi adhuc vigeret ea vivendi ratio, ſecundùm quam Clerici una cum Epiſcopo vivebant de bonis Eccleſiæ in communi, quemadmodum patet ex ſermonibus de communi vita Clericorum qui ſunt 49. & 50. de diverſis apud Aug. & ex Proſperi lib. 2. de Vita contempl. cap. 9. cum aliquot ſeq.

Qua propter ea bonorum Eccleſiaſticorum diviſio cœpta fuiſſe videtur ſub B. Sylveſtro, perfecta verò paulatim; partim ſub Simplicio circa annum 470. partim & amplius ſub Gelaſio, circa ann. 492. cap. *Vobis* cap. *Conceſſo*, & cap. *Quatuor* 12. quæſt. 2. partim denique, circa an. 592. ſub Gregorio Magno, cap. *Cognovimus*, & cap. *Mos eſt*, eadem quæſt. 2. Sed & progreſſu deinde temporis factum eſt, ut in quibuſdam Eccleſiis quarta illa pars pauperum non reperiatur ſeorſim ab aliis; quæ cauſa eſt, cur putetur eſſe

per-

permixta cum portione, vel Epiſcopi, vel fabricæ, vel Clericorum, vel cum omnibus.

Quod tamen non videtur neceſſariò dicendum, cùm aliæ poſſint eſſe cauſæ, propter quas illa pars quarta non reperitur ſeorſim ab aliis: veluti quia nulla portio fuerat unquam peculiariter deſignata, quæ in uſus pauperum cedere deberet, neque à fundatoribus, neque ab Eccleſiæ Prælatis, ſed omnia iſtarum Eccleſiarum bona fuerint legata in uſum Eccleſiæ & miniſtrorum: vel quia portio pauperum, ſi qua primitus erat injuria temporum, direptione hoſtium aut aliqua alia calamitate perierit: vel quia non fuerit conſtituta in fundis aliiſve immobilibus bonis, ſed in pecuniis, quæ in pauperum neceſſitates diſtributæ tandem finem acceperint, cùm ex Eccleſiæ & miniſtrorum ejus portione fuerint empta bona immobilia, & ſucceſſu temporis aucta. His præmiſſis pro reſp. ſit

Concluſio I.

Antequam bona Eccleſiaſtica dividerentur, neque Epiſcopus, neque ullus Clericus particularis erat illorum dominus. Quia donata erant Eccleſiæ ut ipſa ſeu ejus Prælati ea diſpenſarent, non verò ut tamquam propria poſſiderent. Huc pertinet illud B. Th. hìc *Eccleſiaſticorum bonorum Epiſcopi ſunt diſpenſatores vel procuratores*. Dicit enim Aug. ad Bonifacium: *Si privatim poſſidemus quod nobis ſufficiat; non ſunt illa bona noſtra, ſed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis uſurpatione damnabili vendicamus*. Idem facile eſt colligere ex iis quæ ſunt apud Aug. Serm. 49. & 50. de diverſis, apud Proſper. lib. 2. de Vita contem. c. 9. apud Gratianum 12. q. 1. cap. *Epiſcopus*, c. *Res Eccleſiæ*, c. *Nulli*. Poſtquam verò de communi maſſa ſingulis aſſignata erat ſua portio; liberè poterant ea uti ad victum decentemque ſuum ſtatum: ſed ſi quædam reſtabant eis ſuperflua, non erant illorum domini, eò quòd mens Eccleſiæ ſeu Superioris diſtribuentis erat, ut unuſquiſque ſolùm acciperet id quo opus habebat; ideoque ea quæ ſupererant, ita cenſebantur, ſicut ſi non fuiſſent diſtributa, & ex juſtitia debebant reddi aut communi maſſæ, aut Clericis, vel fabricæ, niſi fortè diſtribuerentur pauperibus.

Concluſio II.

Quando bona Eccleſiaſtica erant indiſtincta; eorum diſtributio ſic Epiſcoporum fidei committebatur, ut ſi in modico deficerent vel ſuperabundarent; id abſque bonæ Fidei detrimento eſſe poſſet. Quia in hujuſmodi non poteſt homo punctualiter accipere illud quod fieri oportet: ſi autem multum aberrarent, ſive excedendo, ſive deficiendo; id erat contrarium bonæ fidei, & ex genere ſuo peccatum mortale; quemadmodum hic tradit B. Thomas ſub fin. corp.

Concluſio III.

Poſt bonorum Eccleſiaſticorum diviſionem, ſi ea quæ debent in uſum Epiſcopi cedere ſint diſtincta ab his, quæ ſunt relicta ſuſtentationi pauperum & miniſtrorum & uſibus fabricæ; Epiſcopus autem aliquam iſtorum poſteriorum partem aut ſibi retineat, aut iis non tribuat quibus ſunt relicta; mortaliter peccat, non ſolùm contra Charitatem, ſed etiam contra juſtitiam. Quia diſpenſat contra fidelitatem quam debet ſervare; ideoque tenetur ad reſtitutionem faciendam his, quos eo modo fraudavit. Eſt hìc in med. corp. Idem judicium eſt, ſi bonorum Eccleſiaſticorum Epiſcopatui relictorum nulla ſit portio aſſignata pauperibus, Eccleſiis, aut Eccleſiæ miniſtris; conſtet tamen eſſe relicta Epiſcopatui, vel in hunc tripartitum ultra Epiſcopi ſuſtentationem uſum, vel in eorum aliquem: & Epiſcopus ex aliqua iſtarum partium quidpiam notabile aliorſum impenderit. Quia ejuſmodi partium non eſt ipſe dominus, ſed ſolùm procurator, adminiſtrator, & diſpenſator.

Concluſio IV.

Quantùm ad ea bona Eccleſiaſtica, quæ peculiariter ſunt deputata uſibus Epiſcopi; veriſimilius eſt, quòd Epiſcopus ſit verus dominus fructuum ex illis provenientium. Idemque judicium eſt de aliis Beneficiariis, nimirum quòd & ipſi ſint domini fructuum, quos ex ſuis Beneficiis recipiunt; ideoque non teneantur ex juſtitia illos erogare in pauperes, nec ad reſtitutionem obligentur, ſi malè conſumpſerint.

Prob. 1. ex c. *Conſuetudinem* de Cler. non reſidentibus in 6. ubi Bonifacius VIII. declarat, quòd qui aliter de diſtributionibus ipſis quidquam receperit; (exceptis illis quos infirmitas, ſeu juſta & rationabilis neceſſitas, aut evidens Eccleſiæ utilitas excuſaret) rerum ſic receptarum dominium non acquirat, nec faciat eas ſuas. Ex his enim ſequitur, quòd illi qui in ſuis Beneficiis actualiter reſident, dominium acquirant diſtributionum. Synodus etiam Trid. ſeſſ. 22. c. 3. Reform. eos dicit amittere diſtributionem alicujus diei, nec ejus quoquo modo dominium acquirere, qui perſonaliter eo die non reſident. Neque refert, quòd hæc omnia procedant de diſtributionibus. Nam & diſtributiones ſunt fructus Beneficii, & ſeſſ. 23. cap. 1. non de ſolis diſtributionibus, ſed generaliter de fructibus Beneficiorum dicitur, ſi quis contra iſtius decreti diſpoſitionem adfuerit, eum pro rata temporis abſentiæ fructus ſuos non facere, nec tuta conſcientia poſſe retinere; qui ergo non abfuerit, omnes ſui beneficii fructus facit ſuos, poteſtque eos retinere tuta conſcientia. Deinde generali rurſum ſermone de Canonicatibus & Dignitatibus in Eccleſiis Cathedralibus ſeſſ. 24. c. 12. Reform. dicitur, quòd proviſi de illis fructus non faciant ſuos, ſi Fidei profeſſionem non fecerint, prout ibi præcipitur; ſi ergo fecerint, & quemadmodum oportet reſederint, faciunt fructus ſuos.

Prob. 2. Quia hæc eſt ſententia B. Thomæ hìc dicentis: *De his quæ ſunt ſpecialiter ſuo uſui deputata, videtur eſſe eadem ratio quæ eſt de propriis bonis, ut ſcilicet propter immoderatum affectum & uſum, peccet quidem ſi immoderata ſibi retineat, & aliis non ſubveniat, prout requirit debitum charitatis*. Ubi deeſſe hanc clauſulam, *non tamen ad reſtitutionem tenetur* benè adnotatum eſt in editione Duacen. idemque antea monuerat Dominicus Soto lib. 10. de jure q. 4. art. 2. quia ipſa ſermonis forma manifeſtè arguit aliquid ſimile deeſſe; & diſtinctio quam hìc facit B. Tho. inter bona pauperibus, miniſtris, & cultui Eccleſiæ eroganda, & ea quæ ſpecialiter uſibus Epiſcopi ſunt deputata, quippiam tale requirit. Nam de illis prioribus dicens, quòd *Si de iſtis aliquid ſibi retinuerit; non eſt dubium quin contra fidem diſpenſationis agit, & mortaliter peccat, & ad reſtitutionem tenetur*. Quoad poſteriora ſubjungit: *De his autem, quæ ſunt ſpecialiter ſuo uſui deputata, videtur eſſe eadem ratio quæ eſt de propriis bonis, ut ſcilicet propter immoderatum affectum & uſum, peccet quidem ſi immoderata ſibi retineat & aliis non ſubveniat*: ubi ſi prædicta clauſula *non tamen ad reſtitutionem tenetur* non ſuppleatur, non tantùm ſententia erit imperfecta, ſed etiam non ſubſiſtet diſtinctio. Accedit, quòd aſſerat videri eamdem eſſe rationem de illis bonis, quæ eſt de propriis: de propriis autem initio corp. dixit, quòd propter inordinationem affectus Epiſcopi peccent ſibi plura retinendo quàm oporteat; *Non tamen ad reſtitutionem tenentur*. Neque verò recipienda eſt interpretatio Navarri dicentis, S. Thomam eſſe intelligendum de illa dumtaxat parte, quæ ad ejus honeſtos ſumptus eſt neceſſaria. Clarum enim eſt ex textu, ipſum loqui de omnibus bonis; quæ uſibus Epiſcopi ſunt ſpecialiter deputata, eaque diſtinguere ab iis, quæ ſunt deputata uſibus vel pauperum, vel miniſtrorum Eccleſiæ, vel fabricæ.

Porrò quod dicit, eamdem eſſe rationem de illis bonis Eccleſiaſticis, quæ eſt de patrimonialibus; non ita eſt intelligendum, quaſi Epiſcopus tuta conſcientia poſſit utraque eodem modo expendere, quando fuerint ei ſuperflua: id enim & contra Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 1. Reform. & contra ipſum B. Th. hìc in reſp. ad 2. foret; ſed accipiendum eſt quoad dominium & immunitatem à reſtitutione: item quoad hoc, quòd neutra teneantur ſimpliciter erogare in pauperes niſi in aliqua neceſſitate.

Præterea Quodl. 6. artic. 12. in reſp. ad 3. diſtinguens bona Eccleſiaſtica in duo genera, quorum aliqua ſunt principaliter deſtinata neceſſitatibus paupe-

rum, & ex conſequenti neceſſitatibus miniſtrorum: alia verò ſunt principaliter attributa uſibus Miniſtrorum, ſicut ſunt præbendæ Clericorum, & alia hujuſmodi; dicit Quòd in primis bonis peccatum committitur, non ſolùm ex abuſu, ſed etiam ex ipſa rerum conditione, dum aliquis in ſuos uſus aſſumit quod eſt alterius; & ideo tenetur ad reſtitutionem, tamquam defraudator rei alienæ: in ſecundis verò bonis non committitur peccatum niſi per abuſum, ſicut & de bonis patrimonialibus dictum eſt; unde non tenetur quis ad reſtitutionem, ſed ſolùm ad pœnitentiam peragendam.

Quibus conſideratis dicendum eſt, id quod B. Thomas ait iſto art. 12. in corp. Bonorum verò Eccleſiaſticorum Clerici non ſunt verè domini ſed diſpenſatores, intelligi debere, non de bonis illis quæ principaliter ſunt attributa uſibus miniſtrorum; ſed vel de illis quæ principaliter deputata ſunt uſibus pauperum, & ex conſequenti uſibus miniſtrorum; vel generaliter de bonis Eccleſiaſticis quæ ſunt indiſtincta, & necdum per diviſionem aſſignata illis quibus oportet. Unde initio reſp. ad 3. dicit, bona Eccleſiaſtica ſecundùm canones debere hoc modo dividi, ut aliqua pars cedat in uſus pauperum, & aliqua pars in uſus miniſtrorum, & in cultum Eccleſiæ.

Prob. 3. In pari cauſa potior eſt conditio poſſidentis, quemadmodum habet regula juris 65. in 6. ſed Epiſcopi & alii Beneficiarii poſſident bona ſuorum Beneficiorum, neque liquet, quòd ea ſi ſuperfuerint teneantur ex juſtitia abdicare; ergo ipſorum conditio eſt melior, ac per conſequens non debent ſpoliari.

Confirm. Eccleſia non reſcindit, neque declarat eſſe irritos aut reſcindendos contractus & donationes, quas Eccleſiaſtici faciunt de bonis ſibi ad victum ac ſtatum non neceſſariis; ſignum ergo eſt, quòd eæ non ſint invalidæ.

Denique. Si Clerici non ſunt domini bonorum quæ ex ſuis Beneficiis percipiunt, ſed ea (ſaltem quæ fuerint ſuperflua) ex juſtitia debentur pauperibus; ergo ſi pauperes vel clanculum accipiant, vel ſibi retineant ea, quæ manifeſtum eſt Clericos expendere in conſanguineos, vel in alios uſus profanos, nec indigere iis ad victum aut ſtatum, cùm ex ſuis Beneficiis alia habeant ſufficientia; non peccabunt contra juſtitiam, tamquam accipientes aliena invito domino.

Sententiam hanc poſt B. Thomam ſequuntur Adrianus in Tract. de Reſt. Sylveſter verbo *Reſtitutio* 3. q. 5. Sotus lib. 10. de Juſt. q. 4. art. 3. Bannes 2. 2. q. 32. art. 6. Lorcas ad art. 9. diſput. 40. Valentia diſput. 10. q. 3. punct. 7. Lopez p. 1. cap. 141. Leſſius lib. 2. cap. 4. dub. 6.

Concluſio V.

Certum eſt, Epiſcopos alioſque Beneficiarios ſtrictiùs obligari ad ſuperflua ſuorum Beneficiorum eroganda in pauperes aliaſve pias cauſas, quàm reliquos Fideles, nec ipſos tuta conſcientia poſſe de illis diſponere ſive ad ditandos parentes, ſive ad alios uſus profanos. Partim quia illa bona ex ſua conditione ſunt deſtinata ſacris uſibus. Partim quia Eccleſiaſticis cura pauperum magis incumbit quàm ſæcularibus. Unde B. Thomas hic ad 2. dicit, quòd *Si de eo quod uſui Epiſcopi vel alicujus Clerici eſt deputatum aliquis velit ſibi ſubtrahere, & conſanguineis vel aliis dare; non peccat, dummodo illud faciat moderatè, idest ut non indigeant, non autem ut ditiores inde fiant*. Et Conc. Trid. ſeſſ. 25. capit. 1. Reform. omnino interdicit Epiſcopis & aliis quibuſcumque Beneficia Eccleſiaſtica obtinentibus, ne ex redditibus Eccleſiæ conſanguineos familiareſque ſuos augere ſtudeant; idque conformiter antiquis canonibus. Et eſt hæc ſententia communis adeò, ut non dubium ſit, eos Beneficiarios qui contra faciunt peccare mortaliter, etiamſi non teneantur ad reſtitutionem.

Ubi tamen quædam ſunt obſervanda. 1. eſt, Lorcam ad fin. dicti artic. 9. putare quòd Concil. Trid. loco jam alleg. nihil præcipiat de fructibus Beneficiorum, & de ea portione quæ ſingulis Clericis vel Prælatis deſignata eſt: ſed quòd loquatur de bonis quæ ſunt in dominio Eccleſiæ, qualia ſunt bona immobilia, & jus ad annuos redditus 1. quia can. Apoſt. 37. aliàs 39. à Concil. citatus ait, ne prætextu cognatorum vendat ea quæ ſunt Eccleſiæ. 2. Quia Concil. inhibet diſtrahere, hoc eſt à poſſeſſione avellere & alienare bona Eccleſiæ.

Verùm indubiè tenendum eſt, Conc. loqui de fructibus & portione illorum bonorum, quæ Epiſcopi aliique Beneficiarii ex ſuis Beneficiis recipiunt: loquitur enim de illis bonis, quæ Beneficiarii poſſunt in conſanguineos & familiares diſtribuere, ſi ſint pauperes: certum eſt autem, quòd non poſſint eis etiam pauperibus diſtribuere bona Eccleſiæ immobilia.

Quapropter ad 1. Lorcæ arg. Reſp. Canonem Apoſtolicum ita habere: *Omnium rerum Eccleſiaſticarum Epiſcopus curam gerat & eas adminiſtret tamquam Deo intuente. Ne liceat autem ex eis aliquid ſibi vendicare, vel propriis cognatis quæ Dei ſunt largiri. Si autem ſint pauperes, ut pauperibus ſuppeditet, ſed non eorum prætextu vendat quæ ſunt Eccleſiæ*. Ex quibus manifeſtum eſt, ſermonem ibi eſſe, tum de fructibus bonorum Eccleſiaſticorum; tum de ipſis bonis Eccleſiaſticis, ita nimirum ut inhibeatur Epiſcopo dare conſanguineis de illis fructibus, niſi fortè indiguerint. Quòd ſi indiguerint, ſignificatur quòd poſſit eis tanquam pauperibus de iiſdem aliquid donare; non poſſit tamen occaſione cognatorum indigentium vendere bona immobilia quæ ſunt Eccleſiæ.

Ad 2. ſimiliter Reſp. Conc. prohibere alienationem bonorum Eccleſiæ immobilium; permittere tamen, quòd de illorum fructibus Eccleſiaſtici aliquid diſtribuant conſanguineis, ſi fuerint pauperes.

2. Obſervandum; omnia illa cenſentur expendi in pias cauſas, quæ impenduntur in opera pietatis, ſive ſint eleemoſynæ, ſive Monaſteriorum aut Collegiorum fundationes vel donationes, ſive alia ad cultum Dei pertinentia: in profanos autem uſus impenduntur, quæcumque inſumuntur in aliquid illicitum, ut in meretrices, ebrietates, ludos indecentes: item quæ inſumuntur in ſuperflua convivia, in ornatus exceſſivos, & alia hujuſmodi.

3. Obſervandum eſt, quòd Clerico licitum ſit de bonis Eccleſiaſticis accipere ea, quæ pertinent ad congruam ſuſtentationem, ſub qua non ſolùm comprehenditur victus, ſed etiam ornatus, tum ſuæ domus, tum ſui & ſuorum domeſticorum, ſecundùm conditionem quam poſtulat non ſimpliciter ejus nativa nobilitas, ſi fortè ipſe ſit nobilis, ſed quam requirit ſtatus Eccleſiaſticus quem habet. Unde ſi filius Regis fiat Epiſcopus, non poteſt de bonis Eccleſiaſticis notabiliter gerere ſtatum majorem quàm alius in eodem Epiſcopatu exiſtens; quoniam Epiſcopatus eſt ſtatus perfectionis & ſanctitatis, non autem ſovendæ nobilitatis ſæcularis: quamvis & eam eatenus ſovere poſſit Epiſcopus de bonis Epiſcopatus, quatenus id fuerit Eccleſiæ neceſſarium aut utile. Idemque judicium eſt de aliis Beneficiariis. Imò ſub congrua ſuſtentatione poſſunt etiam comprehendi moderata convivia, quæ vel amicis vel hoſpitibus, etiam illis qui pauperes non ſunt, exhiberi ſolent, atque etiam munera, quæ licèt non ſint omnino neceſſaria, ad ſocialem tamen & amicabilem vitam ſunt in uſu etiam apud timoratos, ideòque quaſi neceſſaria ad melius eſſe, Lorcas quæſt. 32. art. 9. Multò autem magis ad congruam ſuſtentationem pertinent remunerationes, quæ pro præſtitis obſequiis fiunt: nam ut nullos ita nec Eccleſiaſticos decet eſſe ingratos. Quòd ſi in remunerationibus aliquantulum excedant; aut nullum, aut veniale dumtaxat peccatum eſt: mortale verò, ſi prudentis viri arbitrium quiſpiam notabiliter excederet, quemadmodum declarat Navarr. de Redditibus Eccleſ. q. 1. Mon. 36.

Sed quæri poteſt: Utrùm is qui ad aliquam Prælaturam Eccleſiaſticam eſt promotus, non poſſit de Quæſt.
bonis Eccleſiaſticis augere ſtatum ſuum, vel fratris,
vel nepotis? Reſp. Non poſſe augere, emendo ipſi vel Reſp.
dominia, vel ſupellectilem inſtar eorum qui dominia poſſident; poſſe tamen tantum eis dare, quantum decet eos habere ad hoc, ut ipſi in Prælatura conſtituto non ſint dedecori. Nam hoc non eſt dare

ad

ad ſuperfluitatem, ſed eſt ſupplere defectum; Navarr. dicta qu. 1. Monito 27. & Malderus Tract. 1. dub. 8. cap. 5.

Ad 1. Arg. initio allatum Reſp. Neg. Aſſ. Ea enim bona Eccleſiaſtica, ex quibus erecti ſunt tituli Beneficiorum, collata ſunt Eccleſiis pro divino officio convenienter peragendo, & pro alimentis miniſtrorum qui officium illud deberent agere: ſed probari non poteſt, quòd Fideles illa bona conferentes adjunxeraint onus vel conditionem, ut ſuperflua erogarentur in pauperes. Benè quidem credimus, Fideles dum bona illa contribuerunt, intendiſſe vel ſperaſſe, quòd Clerici aliquam eorum partem diſtribuerent in opera pia; non tamen dederunt cum pacto vel conditione ut ſic diſtribuerent.

1. Quia iſtius pacti non habetur certum aliquod documentum, nec eſt veriſimile, Fideles adeò parum confidentes fuiſſe pietati Clericorum, ut hoc onus illis imponerent, quaſi non crederent, eos abſque tali onere facturos id, quod Chriſtiana charitas requirit.

2. Quia cùm quantitas neceſſitatis pauperum non eſſet certa ac determinata, & ſæculares, quia vel Eccleſias dotarent, vel Eccleſiis ad dotem augendam opes tribuerent, non idcirco liberarentur ab obligatione naturali de facienda eleemoſyna, ad quam & ipſi Clerici ea charitate ſemper obligantur; non eſt probabile, quòd ſpeciale onus juſtitiæ voluerint ſæculares imponere Eccleſiaſticis pro re indeterminata.

3. Conſtat multa bona fuiſſe collata Eccleſiis ſine iſto onere, ut dominia temporalia urbium, feuda, & hujuſmodi: conſtat etiam, collatores interdum ſuas donationes diſtinxiſſe; quædam donantes fabricæ, alia pauperibus, alia verò deſtinantes in uſum Clericorum: & non conſtat, alios ita donaſſe Eccleſiis, ut voluerint imponere onus diſtribuendi in pauperes; ergo non eſt neceſſe onus illud agnoſcere.

4. Multæ ſunt cauſæ, propter quas factæ ſunt Eccleſiæ & Eccleſiaſticis largæ donationes, etiamſi non fuerit intentio donatorum, eos ex juſtitia obligandi ad faciendas eleemoſynas: nimirum ut Clerici à ſollicitudine acquirendi temporalia liberati, & abundantem habentes proviſionem pro victus & ſtatus ſui decentia, ſoli Deo vacarent: ut haberent quo & Eccleſiæ ornatum promovere, & egentium neceſſitates ex charitate poſſent ſublevare: ut à ſæcularibus non contemnerentur propter inopiam. Quamvis enim in Eccleſiæ primordiis oportuerit ipſius miniſtros eſſe pauperes, ne Fidei introductio aſcriberetur humanæ potentiæ, aut ne Gentiles exiſtimarent, Apoſtolos Fidem prædicare intuitu bonorum temporalium: poſtquam tamen Fides plantata eſt, & ejus veritatis virorumque Apoſtolicorum ſinceritas comprobata; valdè conveniens fuit, ut præcipui Eccleſiæ miniſtri aliquam temporalem haberent authoritatem & majeſtatem, ac per conſequens aliquam etiam bonorum temporalium affluentiam, eò quòd homines ſenſibilibus aſſueti facilè contemnant, vel parum revereantur eos, qui humana potentia vel authoritate carent.

Ex his patet Reſp. ad prob. Aſſ. Fideles ſcilicet intendiſſe, ſeu ſperaſſe, quòd Clerici pauperibus communicarent de ſuis bonis, non tamen eis impoſuiſſe illud onus. Alioquin ſequeretur, Clericos qui ſua ſuperflua non erogant in pauperes, nullius omnino partis bonorum Eccleſiaſticorum eſſe dominos, cùm donatio ſub onere vel conditione facta non ſubſiſtat, quando conditio non impletur.

Ad Confirmat. Reſp. Non eſſe veriſimile, quòd Fidelium intentio fuerit, onus iſtud imponere Apoſtolis, cùm de ipſorum Charitate & Fidelitate ſufficientem haberent certitudinem. Sed etſi ita eſſet; bona tamen quæ tunc Apoſtolis deferebantur pridem ſunt conſumpta: erant enim pretia agrorum & domorum, quæ diſtribuebantur ſingulis, prout cuique opus erat.

Ad verba S. Clementis Reſp. Eum propterea requirere, ut Epiſcopus ex juſtitia diſtribuat egentibus, quia non ſolùm loquitur de bonis in Eccleſiam collatis, ſed etiam de illis, quæ in pauperum uſum erant peculiariter donata. Verba ejus ſunt: *Quæ ſecundùm Dei mandatum tribuuntur, decimas dico & primitias, inſumat Epiſcopus ut homo Dei: quæ cauſa pauperum ſponte offeruntur, diſtribuat decenter in pupillos, in viduas, in afflictos, & calamitoſos*, &c. *Impertite igitur Epiſcopi cum juſtitia omnibus egentibus.*

Ad locum ex lib. 8. Reſp. S. Clementem ibi non dicere, decimas Clericis perſolutas deberi pauperibus; ſed refert Conſtitutionem S. Matthæi, qua præcipit *Ut omnes primitiæ offerantur Epiſcopo, & Presbyteris, ac Diaconis ad eos alendos: omnis verò decima offeratur ad alendos reliquos Clericos, & virgines, ac viduas, & pauperes.* Quæ Conſtitutio dum vigebat, Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi non tenebantur ex juſtitia in pauperes erogare quæ erant ſibi ſuperflua de primitiis, ſed pauperibus ea juſtitia debebatur portio de decimis. Poſtquam verò primitiæ cœptæ ſunt aut non ſolvi Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis, aut omnino eſſe inſufficienter ad illorum ſuſtentationem; decimæ ipſis debentur, ſecundùm ea quæ diximus q. 87. art. 1. idque ea juſtitia ratione adminiſtrationis ſpiritualium: & de his decimis nulla lege juſtitiæ tenentur ſuperflua diſtribuere pauperibus.

Ad 2. Una generalis Reſponſio eſt: SS. Hieronymum, Auguſtinum & Proſperum tunc ſcripſiſſe, cùm bona Eccleſiaſtica adhuc eſſent indiviſa; quemadmodum ex ſupra dictis notum relinquimus. Quo tempore, bonorum quidem communium, quæ ex oblationibus Fidelium proveniebant, aliqua portio diſtribuebatur pauperibus: ſed quod diſtribueretur tamquam illis debita ea juſtitia, poſt Dominicum Soto, benè negant Dominicus Banner, Valentia, Lorcas, & Malderus: propterea quòd non conſtet, Fideles ea quæ offerebant Eccleſiæ obtuliſſe cum pacto vel conditione, ut ipſorum partem aliquam diſtribueret in pauperes. Quapropter veriſimilius eſt, quòd Epiſcopi, qui bonorum iſtorum erant diſpenſatores, quartam portionem ex charitate & pro bono Fidelium exemplo in eleemoſynas pauperum ſepararent: poſtquam verò portionem illam ſeparaverant, eamque aut aliquam ejus partem in pauperes diſtribuendam Clericis commiſerant; iſti Clerici ex juſtitia obligabantur fideliter pauperibus diſpenſare quidquid in eos diſpenſandum, vel Epiſcopus, vel Presbyterorum cœtus ipſis tradiderat: & ſi aliquid hujuſmodi aut ſibi retinebant, aut aliter quàm in uſus pauperum conſumebant; tamquam rei alienæ uſurpatores obnoxii erant reſtitutioni.

Cæterum, quod Auguſt. ſerm. illo arg. ait, decimas eſſe *Tributa egentium*, & res à Deo delegatas pauperibus; ideo verum eſt, quia Clerici, etſi ipſis ſolis de jure debeantur decimæ, ſecundùm ea quæ diximus quæſt. 87. art. 3. ita percipiunt decimas, ut ea eis non ſolùm ſibi, ſed etiam pauperibus ſubvenire debeant, non quidem ea juſtitia, ſed ex charitate & miſericordia.

Ad verba Hieronymi quod attinet, notatio Gregoriana, cap. *Quoniam* ſubjuncta habet; in Hieronymi ſcriptis quæ extant nihil hujuſmodi eſſe inventum. Vide quæ diximus q. 100. art. 3. quæſ. 1. Quibus addi poteſt: Ea quæ Clerici habent, poſſe dici pauperum, ſcilicet quoad uſum, eò quòd pauperibus communicari debeant. Et quod dicitur, Clericos qui de bonis parentum ſuſtentari poſſunt ſacrilegium committere, ſi quod pauperum eſt accipiant; verificari poteſt de Clericis, qui ante bonorum Eccleſiaſticorum diviſionem volebant de communibus bonis vivere, cùm vel communem vitam agere nollent, vel ſaltem nolebant ſuas facultates in commune conferre, ſicut alii faciebant, ſed deſiderabant & ſua propria bona retinere, & nihilominus de communi vivere, ita Eccleſiam, quam de propriis facultatibus juvare debuerant, ſuis expenſis inſuper gravantes, propter hoc fortaſſis in congregatione viventes ne aliquos pauperes paſcerent, ne advenientes exciperent, aut ne ſuum cenſum expenſis quotidianis minuerent. cap. *Si quis* 1. quæſtion. 2.

Pro verbis Proſperi addi poteſt: Bona Eccleſiaſtica dici *Patrimonium pauperum* quoad debitum Charitatis: non autem quoad debitum juſtitiæ, neque quoad dominium. Cùm enim omnia etiam laicorum ſuperflua debeantur pauperibus; haud dubium eſt, quin & ea quæ Clerici habent ſuperflua, etiam pauperibus ob-

noxia ſint, & quidem ſtrictiori vinculo charitatis quàm ea quæ laici habent.

Ad 3. Reſp. Clericos habere procurationem & non dominium bonorum Eccleſiaſticorum immobilium, ac etiam mobilium eorum quæ ſunt ipſius Eccleſiæ; cujuſmodi ſunt calices, caſulæ, variaque pignora & ornamenta ad Eccleſiam pertinentia. Olim etiam quando Clerici vivebant in communi, ſolùm habebant procurationem proventuum, qui ipſorum curæ ſeu adminiſtrationi committebantur, non proprietatem: at modò, quando ſeparata eſt portio cujuſque Clerici Beneficiarii; fructuum portionis illius ipſi non tantùm habent procurationem, ſed etiam proprietatem. Quòd ſi aliquando vocentur diſpenſatores; eo modo eſt intelligendum, quo Chryſoſtomus hom. 34. ad Pop. & Baſilius hom. in Avaros ſignificant, eos eſſe diſpenſatores ſuorum bonorum; quia nimirum obligati ſunt ea diſpenſare, quamvis non ex vinculo juſtitiæ, ſed charitatis.

Quod in arg. ſumitur, Eſſe rapinam quando Clerici præter ſuam ſuſtentationem de bonis Eccleſiaſticis retinent; per exaggerationem dicitur, eo modo quo S. Auguſtin. ſerm. 219. de Temp. dicit, Singulares aliena invadere qui ſua ſuperflua non erogant pauperibus; quia ſcilicet ea retinent, quæ aliis debentur ex præcepto Charitatis. Monens enim ipſos ad reddendas decimas, ac inſuper ad faciendam eleemoſynam: *Quidquid*, ait, *excepto victu mediocri, & veſtitu rationali, ſuperfuerit, non luxuriæ reſervetur, ſed in theſauro cæleſti per eleemoſynam pauperum reponatur. Quidquid enim nobis Deus plus quàm opus eſt dederit; non nobis ſpecialiter dedit, ſed per nos aliis erogandum tranſmiſit: quod ſi non dederimus, res alienas invaſimus.* Qua etiam ratione Baſilius hom. in diteſc. avar. ſæculari illi, qui cùm abundet eleemoſynam non facit, dixit: *Eſurientis eſt panis quem tu retines: nudi eſt veſtis quam in arca cuſtodis: diſcalceati calceus, qui apud te marceſcit: egentis argentum, quod in terra infoſſum poſſides. Quare tot injurius es hominibus, quot poteras opem conferre.* Quæ eadem reperiuntur apud Ambroſ. ſerm. 81. & ſupra, hujus p. q. 32. art. 5. ad 2.

Ad 4. Reſp. Bona Eccleſiaſtica vocari *Patrimonium Chriſti*, & dici eſſe Dei, quia propter Chriſtum & ad Dei cultum Miniſtrorumque ejus ſuſtentationem donata ſunt, non autem quia illorum nemo alius ſit dominus; niſi quis intelligat, nullum alium eſſe ita dominum abſolutum, ut de illis bonis licitè valeat ſicut de ſuo patrimonio diſponere. Et quod ex lib. 2. Inſtit. Jur. producitur, non de fructibus Beneficiorum eſt accipiendum, ſed de rebus ſacralis; quæ cùm ad Eccleſiam pertineant, non ſunt in Beneficiarii aut alicujus ſimilis dominio & proprietate, ſed in Dei & Eccleſiæ.

Ad 5. Reſp. Sermonem eſſe in iſto cap. de bonis ad Eccleſias pertinentibus, non de illis quæ Clerici tamquam fructus ſuorum Beneficiorum percipiunt; ſtatim namque ſequitur: *Irrita enim Epiſcoporum venditio & commutatio rei Eccleſiaſticæ erit abſque conniventia & ſubſcriptione Clericorum.* Conſtat autem non eſſe irritam venditionem frumenti & aliorum bonorum, quæ Clerici ex ſuis Beneficiis percipiunt, ſed eam demum, qua vel prædia vel alia bona ad Eccleſiam aut ad Eccleſiaſtica Beneficia pertinentia vendunt.

Ad 6. Reſp. Neg. Conſ. Quòd enim in iſtis cap. Clerici jubentur prædia vel alia ejuſmodi bona de facultatibus, quas ab Eccleſia percipiunt, empta in Eccleſiam transferre, non eſt quia non ſint domini fructuum bonorum Eccleſiaſticorum, ſed quia dominium illorum habent reſtrictum, non autem omnino abſolutum. Sicut namque jus poſitivum, ſi in ſuo rigore ſpectetur, non permittit ut Clerici teſtamentum faciant de bonis ſuorum Beneficiorum; ita idem jus non permittebat olim, ut prædia de ſimilibus bonis empta transferrentur in conſanguineos, aut in alios in quorum gratiam ipſi teſtari voluiſſent, ſed jubebat ea remanere penes Eccleſiam. Quod tamen jus paulatim exolevit, Prælatis Eccleſiæ ſcientibus & non contradicentibus.

Ad poſtremum Reſp. Rationem capillorum in Clericis non ſignificare abjectionem omnis proprietatis rerum temporalium, quemadmodum oſtendimus Suppl. qu. 40. art. 3. ſed depoſitionem affectus & nimiæ ſollicitudinis ad illas. Quod additur, Clericos victu & veſtitu contentos, debere habere omnia communia; de tempore illo dictum eſt, quo Eccleſiaſtica bona erant indiviſa, & Clerici vivebant in communi.

Porrò quia contra jam ſuperiùs probatam ſententiam etiam objici ſolet: Clericos non poſſe teſtari de bonis ſuorum Beneficiorum tametſi ſuperfluis, juxta cap. *Cum in officiis*, cap. *Quia nos* cap. *Relatum* tit. de Teſtam. In primis dicendum eſt, hinc non ſequi, Clericos non eſſe talium bonorum dominos, quia is qui eſt aliquarum rerum dominus, poteſt per jura inhabilitari ad quoſdam rerum iſtarum uſus, etiamſi non auferatur ei dominium: ut patet de pupillis, & prodigis illis, qui propter prodigalitatem à bonorum ſuorum adminiſtratione ſunt remoti. Deinde. Quamvis ſecundùm rigorem juris Clerici ſolùm teſtari poſſint *Clerici ut teſtari poſſint.*
de bonis patrimonialibus, & de iis quæ proprio labore vel induſtria acquiſierunt, vel per donationem ſibi factam habuerunt; inſiſtendo tamen conſuetudini in Hiſpania & Gallia, atque etiam in noſtro Belgio paſſim receptæ, Clerici validè ac licitè teſtari poſſunt ad pias cauſas de omnibus ſuis bonis, ſive illa habeant ex patrimonio, ſive ex Beneficio: imò etiam valida eſt ipſorum de iiſdem bonis diſpoſitio teſtamentaria ad cauſas profanas; licèt mortalis peccati culpam non evadant, quando vel ad conſanguineos ditandos, vel in alios uſus pietati non congruos diſponunt de bonis, quæ ex Beneficio Eccleſiaſtico ipſis provenerunt. Ne- *Tacita ob.*
que dicendum eſt, conſuetudinem ut ea teſtamentaria diſpoſitio ſit valida eſſe abuſum. Cùm enim Summis Pontificibus ſcientibus & non contradicentibus illa conſuetudo longo jam tempore ſit recepta: cùmque conſuetudo poſſit derogare juri poſitivo; verius videtur, conſuetudinem illam eſſe legitimam ut hoc teſtamentum valeat; quemadmodum tradunt Covarruvias cap. 7. de Teſtamentis num. 23. uſque ad 28. Lorcas ad hujus p. q. 32. art. 9. ſectio 3. Leſſius lib. 2. cap. 1. dub. 4. Bonacinas diſput. 3. qu. ult. de Teſtamentis, puncto 2.

ARTICULUS VIII.

Utrum Religioſi qui promoventur in Epiſcopos, teneantur ad obſervantias regulares.

Pro Reſp. ſit

CONCLUSIO I.

Religioſus factus Epiſcopus adhuc obligatur ad obſervandam Regulam monaſticam in his, quæ officium Epiſcopale nullatenus impediunt; ſed magis valent ad perfectionis cuſtodiam. Quia adveniente perfectione, non tollitur ea diſpoſitio quæ perfectionem conſervat, ſed ea quæ perfectioni repugnat; ſicut adveniente magiſterio non tollitur quòd magiſter debeat legere, ſtudere, & meditari, ſed benè quòd non debeat eſſe auditor tamquam diſcipulus: ſtatus autem Epiſcopalis habet ſe ad obſervantiam Regularem tamquam perfectio ad diſpoſitionem, & ſicut magiſterium ad diſciplinam. Quapropter qui ex Religioſo factus eſt Epiſcopus, adhuc tenetur ſervare paupertatem, ſeu proprietatis bonorum temporalium abdicationem, & continentiam, ac geſtare habitum ſuæ Religionis, quoniam nullius iſtorum obſervatio obſtat executioni muneris Epiſcopalis, modò Epiſcopus habeat bonorum Eccleſiaſticorum adminiſtrationem: & de geſtatione habitus Monachalis extat Innocentii III. declaratio cap. *Clerici officia*, tit. de Vit. & honeſt. Cleric. Tenetur præterea ad orationes, ad moderata jejunia, & alia hujuſmodi, quæ ad promovendam & cuſtodiendam perfectionem pertinent.

Si dicas: Talem Epiſcopum habere jus ſucceſſionis *Ob.*
hæreditariæ; cap. *Statutum* 18. q. 2. ergo eſſe capacem dominii. Reſp. Neg. Conſeq. Quia talis non habet jus *Reſp.*
ſuccedendi in hæreditatem, ita ut ſibi acquirat proprietatem eorum bonorum in quæ ſuccedit: ſed habet jus hæreditatem paternam adeundi, ut eam acquirat Eccleſiæ, cujus factus eſt Epiſcopus. Vide Sylveſtrum verbo *Religio* 4. q. 10.

CON-

Concluſio II.

Religioſus factus Epiſcopus non tenetur ea monaſticæ Regulæ capita obſervare, quæ repugnant officio Epiſcopali; qualia ſunt ſilentium, ſolitudo, abſtinentia à carnibus, frequentes vigiliæ, & ejuſmodi jejunia, quæ redderent eum debilem ad munia Epiſcopalia exequenda.

Repugnare autem cenſentur, non ea ſolùm quæ ſimpliciter impediunt executionem muneris Epiſcopalis, ſed etiam quæ Pontificalem dignitatem dedecent: ſicut quòd bibens poculum utraque manu tenere debeat, quòd non poſſit quoquam foras ire abſque ſocio ſui Ordinis, & alia hujuſmodi. Etſi enim non dedeceat Epiſcopum habere talem ſocium itineris; indecens tamen videtur, quòd Epiſcopus aſtringatur ad eum ſemper habendum. Et de omnibus hujuſmodi intelligit B. Thomas id quod eo c. *Statutum*, adferri ſolet, eum qui ex Monacho fit Epiſcopus, abſolvi à jugo Regulæ monaſticæ profeſſionis.

Concluſio III.

Quantùm ad regulares obſervantias, quæ perfectionem non promovent, nec eam ſingulariter impediunt, Epiſcopus in Religione aſſumptus poteſt diſpenſatione uti, ſecundùm quod requirit neceſſitas perſonæ, vel officii, & conditionis hominum cum quibus vivit; ſicut potuiſſet Prælatus cum eo diſpenſare, ſi manſiſſet ejus ſubditus. Hic ſi. corp.

Ex his facile eſt intelligere, Religioſum qui fit Epiſcopus non eſſe liberatum à voto obedientiæ, non ſolùm quia debet obedire Summo Pontifici, ſed etiam quia in his per quæ functio Epiſcopalis non impeditur, adhuc tenetur obedire ſtatutis Regulæ, ſaltem quoad vim directivam, hoc eſt adimplendo ea quæ illic perſcribuntur, etſi non quoad plenam vim coactivam: ita nimirum ut ſi contrafaciat, ſubire debeat pœnas vel cenſuras tranſgreſſoribus debitas. Quòd autem non debeat obedire Prælato Regulari, cui obedientiam promiſerat; B. Thomas in reſp. ad 3. rectè ait eſſe per accidens, quia ſcilicet deſinit eſſe ſubditus: quo modo & is qui ad Prælaturam ſuæ Religionis promovetur, non amplius habet in ſua Religione Superiorem cui obediat, obligatio tamen obediendi Superioribus regularibus ſemper manet virtualiter, ita ſcilicet ut eis obedire deberet, ſi ipſi aliqui legitimè præficerentur.

In eadem reſp. obſervandum eſt, Religioſos factos Epiſcopos non poſſe condere teſtamentum. Quia portionem illam bonorum Eccleſiaſticorum, quæ ſuſtentando Epiſcopo eſt peculiariter deputata, non poſſident tamquam propriam, ſed ſolùm eam adminiſtrant & diſpenſant. Quòd ſi ex Summi Pontificis conceſſione teſtamentum faciant; non intelliguntur facere ex propria, ſed Pontificis authoritate eorumque poteſtas diſpenſandi extenditur, ut etiam effectum habeat poſt ipſorum mortem, quæ alioquin morte finiretur.

QUÆSTIO CLXXXVI.

De his in quibus principaliter conſiſtit Religionis ſtatus.

Articulus I.

Utrùm Religio importet ſtatum perfectionis.

Non quæritur de Religione, quæ qu. 81. dicta eſt eſſe virtus, ſed de ſtatu quem profitentur ii, qui vel Religioſi vocantur, vel Monachi. Cùm enim Religio ſit virtus, qua Deo tamquam primo principio creationis, conſervationis, & gubernationis omnium rerum exhibemus cultum, ſervitutem & reverentiam; ſtatus ac profeſſio eorum, qui ſe totaliter divino ſervitio mancipant, rectè per quamdam appropriationem nominatur Religio, & qui hoc faciunt Religioſi: cùm frequens ſit, ut nomen quod multis commune eſt, approprietur ei cui per excellentiam convenit. Definiri autem poteſt *Religio* ſeu ſtatus Religionis, *quòd ſit Quadam diſciplina vel exer-* Quod Religionis ſtatus. *citium ad perfectionem perveniendi, per votorum paupertatis, continentia & obedientia obſervantiam, Eccleſia authoritate approbatam*. 1. Partem expreſſit B. Thom. art. 2. in corp. 2. art. 6. 3. q. 188. art. 1. ad 3. Et confirmari poteſt ex c. *Ne nimia* Tit. de Relig. dom. ubi Innocentius III. cum Conc. Lateran. prohibet, ne quis de cætero novam Religionem inveniat, mandando nimirum illam executioni abſque Pontificis approbatione Quod & Gregorius X. cap. unico ejuſdem tit. in 6. renovavit diſtrictè inhibens, ne aliquis novum Ordinem aut Religionem adinveniat, vel habitum novæ Religionis aſſumat, ac renovans eos Ordines mendicantes, qui per Sedem Apoſtolicam non fuerant approbati.

Confirmat. 1. Sine approbatione Eccleſiæ non poteſt eſſe aliquis ſtatus ſpiritualis ſupra communem Chriſtianorum conditionem, ſed omnes qui Sacris non initiantur, ſunt laici: ſtatus autem Religionis eſt ſtatus ſpiritualis, communem Chriſtianorum conditionem ſuperans; ergo debet eſſe approbatus per Eccleſiam.

2. Vota paupertatis & obedientiæ religioſæ reſpiciunt authoritatem Superioris habentis juriſdictionem ſpiritualem: nam ejuſmodi paupertas includit non poſſe uti illa re, niſi dependenter à Superioris voluntate, qui peculiariter locum Dei teneat: & obedientia reſpicit præceptum Superioris, cui tanquam Chriſti Vicario ſit obediendum; talem verò authoritatem nemo poteſt habere niſi Eccleſiæ authoritas interveniat.

3. Majoes cauſæ, quæ ſalutem Animæ tangunt, reſervari ſolent Sedi Apoſtolicæ: Religionum autem approbatio ad majores cauſas pertinet.

Denique. Abſque iſta probatione Religiones neque ſecuritatem haberent neque immobilitatem; poſſent enim errores in ſtatutis contineri, & facilè poſſent congregationes diſſolvi.

Neque his obſtat, quòd aliquis poſſit motu proprio Ob. eligere quempiam cui promittat obedientiam, & caſtitatis ac paupertatis ſub eo obſervantiam. Qui enim ſic voveret, non transferretur ad ſtatum ſpiritualem, Reſp. ſed maneret laicus; & is quem ipſe eligeret, non eſſet Superior ſpiritualis, neque haberet ullam poteſtatem aliam quàm naturalem vel moralem.

His præmiſſis, ad quæſitum art. Reſp. Religionem ſeu Religionis ſtatum importare ſtatum perfectionis. Quoniam hominis perfectio conſiſtit in hoc, quòd totaliter Deo inhæreat: ſtatus autem quamdam immobilitatem ſignificat; ſtatus verò perfectionis includit immobilitatem ſeu obligationem faciendi opera quæ ſingulariter valent ad totaliter inhærendum Deo: atqui Religiò involuit obligationem votorum continentiæ, obedientiæ & paupertatis, per quas homo ſe totaliter divino ſervitio mancipat ut Deo inhæreat; ergo Religio eſt ſtatus perfectionis. Unde quos latinè dicimus *Religioſos*, quaſi totos divino cultui addictos; jam olim ab Apoſtolis viriſque Apoſtolicis ſimiliter fuiſſe vocatos; vel *θεραπευταί*, à puro Dei cultu & obſequio cui vacabant; vel Monachos à vita ſingulari & ſi ſic loqui liceat, unitaria, quæ ipſos in Deiformem Monadem, Deique amatricem perfectionem colligat & uniat; manifeſtè tradit B. Dionifius Eccleſ. Hierarch. c. 6. eumque ſecutus S. Tho. q. 184. art. 5. c. Vocantur & ab aliquibus *ἀσκηταί*, ideſt Exercitatores, quia ſcilicet vitæ perfectioris exercitationi dediti, & eorum domicilia dicebsntur *ἀσκητήρια*, ſive Exercitatoria; ut ex Baſilio conſtat. Paſſim in canonibus vocantur, *Regulares* à regula, quam ab Ordinis Inſtitutore conceptam & ab Eccleſia probatam profitentur.

Virgines autem quæ Religionem ſunt profeſſæ, jam olim *Sanctimoniales* appellari ſolent à vitæ nimirum ſanctimonia, ad quam peculiari inſtituto tendunt; quemadmodum patet ex Aug. ſerm. 10. de Diverſis, & ſerm. 23. de Verb. Dom. *Non mihi videtur*, inquit, *iſta parabola* (de decem Virginibus Matth. 25.) *vel ſimilitudo ad eas ſolas pertinere, quæ propria & excellentiori ſanctitate virgines in Eccleſia nominantur, quas etiam uſitatiore vocabulo Sanctimoniales appellare conſuevimus* &c.

Quòd autem hodie frequentiùs dicantur *Moniales*; brevitatis cauſa fit per aphereſim, ſeu litteræ vel ſyllabæ amputationem in principio dictionis. Vocantur & interdum *Nonnæ*, apud Hieronymum epiſt. 22. cap. 6. ſicut & Religioſi præſertim ſeniores *Nonni*, prout in

in Regula S. Benedicti cap. 63. legitur in quibuſdam codicibus, quòd paternam reverentiam ſignificat. Nomen verò omnium uſitatiſſimum tam Græcis quàm Latinis eſt vocabulum *Monachi* : quod etſi juxta vulgarem originationem & ſignificationem non omnibus Religioſis conveniat, ſed tantùm aut ſolitariam vitam agentibus, aut alioquin vitæ contemplativæ totaliter deditis; nihilominus juxta Apoſtolicam ac ſublimem verèque theologicam etymologiam Monachi ſunt omnes Religioſi. Unde in tit. De ſtatu Monach. variis locis agitur de iis Religioſis, qui partim contemplativam partim activam vitam exercent; ut cap. *Monachi*, &c. *Cum ad Monaſterium.*

Ex his ſequitur 1. Tam Eraſmum quàm Lutherum errare cùm ſcribunt, quòd Monacharus non eſt pietas. Quamvis enim non ſit ea virtus, quæ dicitur pietas; manifeſtum tamen eſt, quòd Monachatus, hoc eſt ſtatus & profeſſio Monachi, ſecundùm quam deſtinantur ad conſilia Evangelica propter Deum obſervanda, ſit aliquid pium, & ad pietatem ac devotionem in Deum promovendam ſingulariter valens.

Sequitur 2. Turpiter falli Sectarios, qui nec nomen, nec rem Monachi fuiſſe affirmant tribus primis ſæculis. Nam ex B. Dionyſio conſtat, utrumque fuiſſe tempore Apoſtolorum : imò ipſos Apoſtolos veros fuiſſe Religioſos ſignificat B. Thom. qu. 88. art. 4. in reſp. ad 3. dicens, quòd *Apoſtoli intelliguntur voviſſe pertinentia ad perfectionis ſtatum, quando Chriſtum relictis omnibus ſunt ſecuti.* Nam omnibus ſuis bonis etiam uxoribus (ſi qui ſicut Petrus eas habuerant) in perpetuum renuntiaſſe; (quod fit per votum paupertatis & continentiæ) probat eorum aſſertio Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia*, juncto Domini reſponſo; *Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios* &c. *centuplum accipiet.* Quod verò attinet ad votum obedientiæ, non eſt cauſa dubitandi, quin Apoſtoli illud fecerint. Cùm enim ipſi dicant, *Reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te*; cumque Chriſtus eis reſpondeat, *Vos qui ſecuti eſtis me*; Matth. 19. votum autem obedientiæ conſiſtat in perfecta Chriſti ſequela, quæ ſuæ propriæ voluntatis abnegationem continet; ſine dubio promiſerunt Chriſto obedientiam. Unde Auguſt. ad verba illa *Ecce nos reliquimus omnia*, lib. 17. de Civ. c. 4. dicit : *Hoc votum potentiſſimi voverunt* : & Chryſoſtomus hom. 17. ad Populum Antiochen. vitam Monachorum tradit eſſe philoſophiam à Chriſto introductam, utique in Apoſtolos, ac deinde in ipſorum ſucceſſores. Huc etiam facit, quòd Poſſidius in vita S. Auguſtini cap. 5. cùm de illo ſcribit ait, quòd *Monaſterium intra Eccleſiam inſtituit*; ſubjungit : *Et cum Dei ſervis vivere cœpit ſecundùm modum & regulam ſub ſanctis Apoſtolis conſtitutam.* Eòdemque pertinet quod B. Thomas q. 188. art. 7. corp. ſi. ſcripſit : *A Diſcipulis Chriſti omnem Religionem ſumpſiſſe originem*; quodque lect. 1. in cap. 16. prior. ad Cor. ea Collat. Patr. ait *Omnem Religionem ab illa ſancta ſocietate ſumpſiſſe exordium.* Et Opuſc. de Perfectione vitæ ſpir. de ſeptem primis Diaconis loquens, *à quorum*, inquit, *exemplo omnes Religiones derivata ſunt.* Denique cùm Apoſtoli vitam primorum Chriſtianorum, etſi non omnium, multorum tamen communem inſtituerint; haud dubium eſt, ipſos eam inſtituiſſe ad exemplum ejus, quam ſub Chriſto Domino egerant, atque ita Religionis ſtatum promoviſſe. Nam in ea communi vita Fideles nihil habebant proprium, & Apoſtolis præſtabant integram obedientiam; ac etiam erant abſque uxoribus : cùm alioquin vita communis fuiſſet plena rixarum, turbarum, & querelarum, ſive propter uxores, ſive propter liberos. Verum quidem eſt, quòd neque 2. neque 4. cap. Act. ulla fiat mentio voti per eos emiſſi : quia tamen illi Chriſtiani non ad tempus dumtaxat, ſed quamdiu viverent iſtud vitæ genus amplectebantur; veriſimile eſt, quòd coram Apoſtolis votum emitterent : quæ ſatis clara videtur eſſe ſententia Hieronymi epiſt. 8. c. 7. Aug. ad tit. Pſal. 83. & Caſſiani, qui Collat. 18. c. 5. ſcribit, quòd *Cœnobitarum diſciplina à tempore Apoſtolicæ prædicationis ſumpſit exordium. Nam talis extitit in Jeroſolymis Eccleſia, qualis nunc per paucos in cœnobiis invenire difficile eſt.* Ananiam de quo habemus Act. 5. voviſſe docet Hier. epiſt. 8. c. 7. dicens, *Ananias & Saphyra diſpenſatores timidi, imò corde duplici, & ideo condemnati, quia poſt votum obtulerunt quaſi ſua, & non ejus cui ſemel ea voverant, partemque ſibi jam alienæ ſubſtantiæ reſervaverunt.* Similiterque ſentiunt Auguſt. Ser. 16. de Div. & Chryſ. hom. 12. in Acta; imò & deduci poteſt ex verbis B. Petri ad Ananiam; *Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat poteſtate*; quaſi diceret, nonne ager ſi manſiſſet non venditus, tibi manebat in tuo ſcilicet pleno dominio, ſicut ante erat : & poſtquam vendidiſti, nonne pretium ejus in tua erat poteſtate ut tibi totum retineres ſi velles, & ſi Deo illud non promiſiſſes;

His non obſtat. 1. Quòd B. Thomas qu. 187. art. 3. ad 2. ait, Eo tempore quo Apoſtolus ſuas epiſtolas ſcribebat, nondum fuiſſe Religiones inſtitutas.

2. Quòd Chryſoſtomus homil. 25. in epiſt. ad Hebr. ait, Non fuiſſe Monachi veſtigium, quando Paulus Apoſtolus ſcribebat Corinthiis.

3. Quòd Hieronymus in vita S. Hilarionis dicit : *Nec quiſquam Monachos ante S. Hilarionem in Syria noverat; ille Fundator & eruditor hujus converſationis & ſtudii in hac Provincia fuit.*

Ad 1. Enim dicendum eſt : Non aliud velle B. Thomam, quàm quòd tempore Apoſtolorum non eſſent inſtitutæ Religiones, quantum ad certam aliquam vivendi regulam, ſecundùm quam illi, qui conſiliorum Evangelicorum obſervantiam profitebantur, vivere deberent. Item quantum ad ritus & ceremonias, quæ per Eccleſiam fuerunt poſtea introductæ; inde enim fiebat, quòd non ſoli Religioſi vocarentur fratres, utpote à reliquis Fidelibus aut nihil aut perparum diſtincti quoad formam vivendi exteriorem : ſed omnes Fideles communiter eo nomine fratrum videlicet appellarentur.

Ad 2. Similiter eſt reſpondendum : Quòd Apoſtolorum tempore non fuerit veſtigium Monachi, non quia non eſſent ulli Religioſi quoad vota ſubſtantialia : ſed quia non erant tales, quales & Chryſoſtomi & reliquo deinceps tempore fuerunt; qui nimirum à ſæcularibus tam rebus quàm hominibus ſegregati, & peculiaribus diſciplinæ monaſticæ legibus obſtricti, vitam agerent ab aliis ſeparatam.

Ad 3. Reſp. B. Hieronymum non loqui de toto genere Religioſorum, ſed de ſolis Eremitis, qui ab hominum convictu longè remoti, ſolitariè vivebant in eremis; & hos non negat fuiſſe ante S. Hilarionem : ſed dicit, non fuiſſe in Paleſtina notos. B. enim Antonium antea eremum incoluiſſe, & ante hunc S. Paulum Eremitam, ipſe Hieronymus tradit. Qui etiam lib. de Scriptorib. Eccl. in Philone ait, Eum ſcripſiſſe librum de prima Marci Evangeliſtæ apud Alexandriam Eccleſia, & Chriſtianos non ſolùm ibi ſed in multis quoque Provinciis eſſe, & habitacula eorum dixiſſe Monaſteria. *Ex quo* (ait Hieronymus) *apparet, talem primorum Chriſto credentium fuiſſe Eccleſiam, quales nunc Monachi eſſe nituntur & cupiunt; ut nihil cujuſquam proprium ſit; ut nullus inter eos dives; nullus pauper; patrimonia egentibus dividantur; orationi vacetur & Pſalmis; doctrina quoque & continentia : quales & Lucas refert primùm Jeroſolymis fuiſſe credentes.*

In reſp. ad 2. adverte, Religionem eſſe ſtatum perfectionis, non quæ jam neceſſariò ſit acquiſita, ſed ad quam acquirendam tendit ille ſtatus : vocatur enim ſtatus perfectionis, ex fine ad quem Religio ordinatur, non autem ex eo quod jam ſit acquiſitum. Confer. reſp. ad 3. & art. ſeq. reſp. ad 1.

ARTICULUS II.

ART. 2. docet, Non quemlibet Religioſum teneri ad omnia conſilia. Quoniam ad ea quæ ſunt ſupererogationis non tenetur aliquis niſi ex propria obligatione, quando nimirum non occurrit caſus neceſſitatis; qui ſi occurreret jam non eſſent conſilia, ſed præcepta : atqui non omnes Religioſi ſe obligant ad omnia conſilia, ſed ad aliqua determinata; ergo non omnes tenentur ad illa. Confirmat. Quædam conſilia ſunt, quæ conſequenter ſe habent ad perfectionem, veluti benedicere maledicentibus, & rapienti pallium

addo-

addere & tunicam : ſed Religioſi non tenentur ad hoc, ut jam habeant perfectionem ; ergo non tenentur ad illa conſilia actualiter exequenda extra tempus, quo honor Dei aut ſalus proximi peculiariter id requirat : quo caſu quilibet Chriſtianus ad ea tenetur. Probatur Conſ. Qui enim ad finem aliquem tendit, non eſt neceſſe quòd eum jam ſit adeptus, ſed oportet quòd ad eum conetur : Religioſi autem ſunt in ſtatu tendendi ad perfectionem, & qui Religionem profitentur, non profitentur ſe eſſe perfectos, ſed profitentur, ſe adhibere ſtudium ad perfectionem conſequendam.

Quod autem attinet ad ea conſilia, quibus ad perfectionem poteſt perveniri : neque ad illa omnia tenentur Religioſi, ſed ad illa ſola quæ ſecundùm uniuſcujuſque Religionis regulam ſunt præſcripta. Quoniam ad alia non tenentur ex præcepto, cùm ea nullus legitimè ipſis præcipiat : nec tenentur etiam ex voto, cùm illa non voverint ; & ſatis tendere ac pervenire poſſint ad perfectionem per obſervantiam regularem ſui Inſtituti, quandoquidem illud inſtitutum ſit per Eccleſiam probatum velut ad iſtum finem ſufficiens.

Cæterum, etſi Religioſus non ad omnia conſilia teneatur, ideoque non peccet eorum obſervationem prætermittendo, aut prætermittere volendo : ſi tamen illa contemnat ; graviter peccabit. Contemnit autem, non qui tantùm ea negligit, ſed qui ea vel ſecundùm ſe, vel ſecundùm quod à Chriſto conſuluntur vilipendit ſciens ac volens, nihili aut parvi æſtimans ea quæ Chriſtus tamquam magna multumque ad perfectionem conducentia conſuluit. Quod peccatum quamvis in omnibus grave foret ; maximè tamen in Religioſis, qui cùm faciant profeſſionem acquirendæ perfectionis ; peculiariter in eis eſt irrationabile quòd parvipendant ea quæ ad perfectionem ſunt à Chriſto data conſilia ; ideoque grave peccatum mortale ipſis foret. Sicuti & graviter peccarent, ſi ſic conſilia contemnerent, quòd firmiter ſtatuerent ea non ſervare, quia hoc eſſet animum firmare contra ſpiritualem profectum. Quòd ſi etiam illuc pertingeret quiſpiam, ut ægrè ferret ſe Deo ita eſſe ſubjectum, ut ab eo conſilia debeat accipere, & propterea averſaretur conſilia ; horrendum eſſet ejus peccatum. Confer quæ B. Th. dicit in fin. corp. ac in reſp. ad 1. & 2. Vide etiam quæ ad ſolut. 2. pertinentia diximus q. 184. art. 2. & 3.

Articulus III.

Utrùm paupertas requiratur ad perfectionem Religionis.

VIdetur quòd non. Quia divitiæ ſunt utiliores ad perfectionem acquirendam quàm paupertas, juxta illud Prov. 14. *Corona ſapientum divitiæ eorum:* Et Eccleſ. 7. *utilior eſt ſapientia cum divitiis.*

Reſponſio communis & certa eſt, Quòd ad perfectionem Religionis requiratur paupertas voluntaria, qua nimirum quiſpiam libenter vivit abſque proprio : quod facit qui quidquid proprium habuit vel habere potuit ſua ſponte reliquit, cupiens nullius rei habere dominium, aut ſi nunquam habuit bona propria, neque veriſimiliter erat habiturus ; illa ſua egeſtate propter Deum delectatur. Ratio eſt. Quia ſtatus Religionis eſt exercitium quoddam acquirendæ perfectionis : acquiſitionem verò perfectionis valdè impedit animus per amorem affectus rebus mundanis : admodum autem difficile eſt affectum moderari, ne ad rerum mundanarum amorem alliciatur, quando divitiæ poſſidentur ; multò enim arctiùs amantur jam poſſeſſæ quàm ſolùm deſideratæ, ut ex Auguſt. & Chryſoſtomi teſtimoniis declarat B. Thomas. Unde adoleſcens cùm audiviſſet verbum de omnibus relinquendis, *Abiit triſtis*, Matth. 19. *erat enim habens multas poſſeſſiones :* cujus occaſione Chriſtus diſcipulis ſuis dixit, quòd *Dives difficile intrabit in Regnum cœlorum*. Ubi divitem B. Th. in reſp. ad 4. interpretatur eum qui actu habet divitias : nam de eo qui affectum in divitiis ponit dicit hoc eſſe impoſſibile. Et revera eſt impoſſibile hoc ſenſu, quia fieri nequit, quòd dives quamdiu affectum ponit in divitiis intret in regnum cœlorum : per quam verò difficile eſt, (poſſibile tamen) quòd animum commutet, ac deinde opera ſalutaria faciendo ad vitam æternam perveniat.

Laudabile porro eſſe, omnium rerum proprietatem abjicere, & voluntariam paupertatem amplecti ; manifeſtè probat illa Apoſtolorum gratulatio : *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te*, quam Chriſtus non reprehendit, ſed potiùs probat, factumque collaudat, dum alios ad idem faciendum hortatur : *Omnis qui reliquerit domum* &c. *propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit*. Probari etiam poteſt ex facto Petri & Andreæ, Jacobi & Joannis omnia ſua relinquentium & Chriſtum ſequentium Matth. 4. itemque ex facto Matthæi, qui Luc. 5. laudatur, quòd relictis omnibus ſurgens ſecutus eſt Chriſtum.

Ad Argument. autem initio allatum. Reſp. Neg. Aſſ. Ad locum ex Prov. Reſp. Divitias ſapientum dici eſſe coronam eorum, non quòd plus ad perfectionem juvent quàm paupertas ; ſed partim quia ſapientia facit ut ſapientes benè utantur divitiis, atque ita bono eorum uſu magnum eis accedat ornamentum ; partim quia divitiæ magnam apud vulgus addunt authoritatem, ita ut per eas ſint admirabiles & ſuſpiciendi velut corona inſigniti : cùm alioquin ſapientia in homine paupere frequenter ſit vulgò contemptibilis ac nullius authoritatis.

Ad locum Eccleſ. Reſp. Illic neque dici neque ſignificari, quòd divitiæ ſint ad requirendam ſpiritualem perfectionem utiliores quàm paupertas voluntaria : ſed tantùm quòd ſapientia divitiis conjuncta ſit utilior, quàm vel ſapientia ſine divitiis, vel divitiæ ſine ſapientia. Nam ſolæ divitiæ parum utiles ſunt ſuo poſſeſſori, juxta illud Prov. 17. *Quid prodeſt ſtulto habere divitias, cùm ſapientiam emere non poſſit ?* Sola autem ſapientia prodeſt quidem plurimum, propterea quòd is qui ſapiens eſt, etſi non dives, poſſit ſibi prodeſſe benè vivendo, ac etiam aliis eos erudiendo. Si verò ſapientia fuerit ſimul cum divitiis, poteſt plus prodeſſe, nimirum & ipſi ſapienti ad vitam benè inſtituendam, & aliis non eos docendo dumtaxat, ſed etiam præſtando ea quæ docet, utendo ſcilicet divitiis juxta dictamen veræ ſapientiæ, ad frugalem uſum proprium, & ad proximorum commodum, per liberalitatem & miſericordiam. Notandum verò, Sapientem non docere quidnam plus valeat ad ſapientiam atque adeò ad perfectionem acquirendam, an divitiæ, an paupertas : ſed quid plus utilitatis adferre poſſit, ſapientia jam præſens cum divitiis, an ſolæ divitiæ, an ſola ſapientia. Notandum præterea, ipſum non comparare ſapientiam divitiis conjunctam cum ſapientia juncta paupertati, quæ propter Deum ſit voluntariè aſſumpta : ſed ſimpliciter ſapientiam divitiis junctam cum vel ſapientia ſola, vel divitiis ſolis. Quapropter locus ille nihil facit contra paupertatem Religioſorum, cùm ipſi non profiteantur ſe jam eſſe ſapientes & perfectos, ſed ſe ad ſapientiam Chriſtianam tendere, cùmque certiſſimum ſit, paupertatem voluntariam eſſe medium expeditiſſimum ad eam ſapientiam & ſpiritualem perfectionem acquirendam ; ſicut è contrario divitiæ, propter affectum qui difficulter ab eis avellitur, & propter multiplices quas ſecum adferunt diſtractiones, plurimùm impediunt ne animus totus in Deum feratur. Deinde. Quamvis ſapientia cum divitiis ſit utilior ob rationem antè dictam ; alia tamen conſideratione utilior eſt ſapientia ſapientiæque ſtudium cum paupertate religioſa : nimirum ratione liberalitatis ab omni impedimento expeditæ ; & hinc eſt quòd Chriſtus beatos prædicet pauperes ſpiritu Matth. 5. quòdque paupertatem conſulat Matth. 19. & conformiter Hieronymus Epiſt. 150. ad Hedib. q. 1. *Vis eſſe perfecta, & in primo ſtare faſtigio dignitatis ? fac quod fecerunt Apoſtoli, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & ſequere Salvatorem, & nudam ſolamque crucem nuda ſequaris & ſola.*

Cum reſp. ad 1. conferenda ſunt quæ dicit Author q. 32. art. 10. ad 2. & 3.

In reſp. ad 2. indicatur, iſta verba Eccleſ. 27. *Propter inopiam multi deliquerunt* eſſe intelligenda de paupertate involuntaria ; quaſi diceretur, Propter inopiam vitandam, aut ut ab ea ſe liberarent, atque adeò ut divitias conſequerentur, multi in varia peccata ceciderunt, juxta illud 1. ad Tim. 6. *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem & laqueum Diaboli, & deſide-*

Digitized by Google

ſideria multa inutilia & nociva, quæ mergunt homines in interitum. Huic expoſitioni quadrat verſio 70. *Propter indifferens multi dereliquerunt.* Cùm enim divitiæ ſoleant numerari inter ea quæ ad bonum & malum ſunt indifferentia; in idem recidit *propter indifferens* (acquirendum videlicet) ac quòd *propter inopiam* (vitandum ſcilicet) multi dereliquerunt. Unde ſtatim ſequitur, *Et qui quærit locupletari, avertit oculum ſuum;* à Deo nimirum ejuſque mandatis.

Ad ſolution. 6. poteſt addi, quòd qui voluntariam paupertatem ſunt amplexi poſſint vacare, idque frequenter expeditiùs quàm divites, operibus miſericordiæ ſpiritualibus; de quibus q. 32. art. 2. & 3. dictum eſt, imò & corporalibus, nonnullis per ſeipſos, reliquis autem per alios, quos ad hoc inducere conentur, & cum effectu inducant.

Articulus IV.

ART. 4. probat, Continentiam perpetuam requiri ad perfectionem Religionis. Quia officia conjugalia per ſe retrahunt animum, ne totaliter feratur in Dei ſervitium; partim propter voluptatem; partim propter ſollicitudinem uxorum, liberorum, ac rerum temporalium, quæ animum aliò abripiunt. Hac de cauſa Apoſtolus 1. Cor. 7. dixit, *Qui ſine uxore eſt, ſollicitus eſt quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum uxore eſt, ſollicitus eſt quæ ſunt Mundi, quomodo placeat uxori, & diviſus eſt;* ſive curis quaſi contrariis diſtractus, ſerviendi nimirum Deo cùm ſit Chriſtianus, ac inſuper uxori rebuſque mundanis. *Et mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini ſunt, ut ſit ſancta & corpore & ſpiritu.* Dictum eſt *de ſe;* quia certum eſt, officia matrimonialia non ſemper nec in omnibus impedire, ne animus totaliter feratur in Dei ſervitium, cùm Abraham aliique Patres antiqui fuerint in conjugio valdè perfecti: ſed hoc in eis fuit propter virtutis magnitudinem, quæ tanta erat, ut non obſtantibus illis, quæ regulariter ac veluti per ſe impediunt perfectionem, ad magnam tamen perfectionem ipſi pervenerint, Deo in ipſis operante. Quapropter non idcirco alii poſſunt exiſtimare, quòd ſimiliter aſſequentur perfectionem cum uxore & divitiis, quia non poſſunt præſumere ſe eſſe tantæ virtutis quantæ illi erant. *Sicut nec aliquis,* ait B. Thom. ad 2. *præſumit hoſtes inermis invadere, quia Sampſon cum mandibula aſini multos hoſtium peremit.*

Porrò quòd continentia Deo ſit gratiſſima; clarè docet Chriſtus Matth. 19. laudans eos qui ſe caſtraverunt propter regnum cœlorum: & ad hoc faciendum his verbis adhortans, *Qui poteſt capere capiat;* docerique amplius poteſt ex iis quæ diximus q. 152. art. 4.

Quod in reſp. ad 1. dicit de Chriſto, *Petrum quem invenit Matrimonio junctum non ſeparavit ab uxore;* verum eſt, intelligendo ſeparationem quæ fieret invita uxore & quoad vinculum: ſed cum his benè conſiſtit, quòd Petrus uxorem conſentientem dimiſerit quoad thorum & habitationem; alioquin non tam confidenter dixiſſet, *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te,* Matth. 19. Inter omnia enim etiam uxores comprehendi, art. 1. declaravimus, patetque ex ſubſequentibus verbis Chriſti apud Matthæum.

Quod in eadem reſp. dicitur, Chriſtus *Revocaſſe à nuptiis Joannem nubere volentem,* quaſi nimirum is fuerit, ad cujus nuptias ivit Chriſtus, Jo. 2. ſumptum videtur ex Prologis S. Jo. Evangelio præponi ſolitis in antiquis Bibliis; quorum unus Hieronymo, alter Auguſtino aſcribitur: ſed utrique falsò. Nam quòd S. Joannes Evangeliſta numquam attentarit nuptias; tradunt Ignatius in epiſt. ad Philadelph. & Epiphanius hæreſi 58. idemque ſatis ſignificat; tum ipſe Hieronymus lib. 1. contra Jovin. c. 14. dicens, quòd *quem Fides Chriſti Virginem repererat, Virgo permanſit,* nimirum tam mente quàm corpore; *& ideo plus amatur à Domino;* tum Aug. Tract. ult. in Jo. ſcribens: *Joannem Apoſtolum propterea plus amatum, quod neque uxorem duxerit, & ab ineunte pueritia caſtiſſimus vixerit.* Confer Baronium ad ann. Chriſti 31. §. 30. & 31. ubi tamen quod de Præfat. in Jo. adfert, tamquam ea ſit Auguſtini, non eſt recipiendum.

Pro reſp. ad 3. Neg. eſt Subſ. Illi enim qui in quibuſdam Ordinibus militaribus etiam ab Eccleſia approbatis profitentur caſtitatem non abſolutam ſed conjugalem, licèt perſonæ Eccleſiaſticæ cenſeantur, non ſunt tamen veri ac propriè dicti Religioſi; ſicut nec tales Ordines ſunt Religiones ſimpliciter, ſed tantùm ſecundùm quid; quemadmodum hic docet B. Thomas: ſecus autem dicendum eſt de Ordinibus militaribus S. Jo. Jeroſolymitani, & aliis hujuſmodi, in quibus cùm emittatur votum caſtitatis non reſtrictæ, ſed abſolutæ, & emittantur etiam alia vota Religionis eſſentialia; certum eſt, quòd ſint verè ac propriè Religiones; & qui ibi profitentur, verè ac propriè Religioſi.

Articulus V.

ART. 5. probat, Obedientiam pertinere ad perfectionem Religionis. 1. Quia perfectio Religionis potiſſimùm conſiſtit in imitatione Chriſti, qui dicit, *Si vis perfectus eſſe vade &c. & ſequere me:* in Chriſto autem maximè eluxit obedientia; qui cùm eſſet Deus, humanitate aſſumpta, *humiliavit ſemetipſum factus obediens uſque ad mortem,* eamque non qualemcumque, ſed duriſſimam & probroſiſſimam, mortem ſcilicet Crucis, ad Philipp. 2. De hac ſua obedientia locutus invenitur Chriſtus Jo. 14. *Sicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio:* Et Joa. 15. *Ego Patris mei præcepta ſervavi.*

2. Quicumque exercitantur ut ad aliquem finem perveniant, debent alicujus directionem ſequi, ſecundùm cujus prudentiam inſtruantur vel exercitentur quaſi diſcipuli ſub magiſtro; ergo Religioſi in his quæ ad Religioſam vitam pertinent, debent alicujus inſtructioni & imperio ſubdi, quod eſt per obedientiam. Intelligitur autem hic obedientia, non ea præcisè, qua quiſpiam Superioris præcepto obedire debet in his, quæ ſimpliciter ad neceſſitatem virtutis pertinent; hæc enim omnibus eſt communis, & à quibuſvis erga ſuos Superiores exigitur: ſed illa, qua quiſpiam obedit in iis quæ pertinent ad exercitium perfectionis, & non ad neceſſitatem virtutis, niſi quatenus per votum ad eam obligatur: & vocatur Regularis ſeu Monaſtica obedientia, deſcribique poteſt, eſſe virtus qua in ſocietatem religioſam aſſumpti juxta præſcriptum ſuæ Regulæ vivunt, ſpiritualique patri obediunt. Quid regularis obedientia.

Hanc obedientiam eſſe Deo gratam probari poteſt in primis exemplo Rechabitarum, qui Jerem. 35. laudantur propter obedientiam patris præcepto de non bibendo umquam vino, & de domibus non ædificandis &c. præſtitam. Eos enim geſſiſſe figuram Monachorum, tradunt Hieronymus epiſt. 13. cap. 3. & Nazianzenus in Carmine ad Virgin. num. 14. Eòdemque pertinet; tum quòd idem Hieronymus epiſt. 4. cap. 6. Ruſticum monachum docet, eum debere vivere in Monaſterio ſub unius patris diſciplina; tum ipſius obedientiæ virtus & exemplum, quod S. Gregorius lib. 2. Dialog. cap. 7. refert de Mauro ſuper aquas ambulante; tum alia quæ videri poſſunt apud Jo. Climachum grad. 4. de Obed. & Baſilium Conſtitut. Monaſt. cap. 19. & 20.

In reſp. ad 3. obſerva, omnes Religioſos teneri ad obedientiam, neque vel Eremitas, vel Monaſteriorum Prælatos ab ea eſſe exemptos, cùm teneantur obedire Epiſcopo, in cujus Diœceſi conſiſtunt, non in iis tantùm, in quibus cæteri Epiſcopo ſubjecti, ſed etiam in iis quæ ad regularis vitæ diſciplinam pertinent. Quia Epiſcopi comparantur ad Religioſos, ſicut perfectiores ad eos qui perficiuntur, ut hic dicitur, dictumque fuit q. 184. art. 7. ſi autem ab ordinaria Epiſcopi juriſdictione ſint exempti; ſaltem obedire debent Summo Pontifici, etiam in rebus ad regularem diſciplinam pertinentibus.

In reſp. ad 4. ponderanda ſunt hæc verba: *Votum obedientiæ ad Religionem* ſeu ad Religionis perfectionem *pertinens ſe extendit ad diſpoſitionem totius humanæ vitæ. Et ſecundùm hoc, votum obedientiæ habet quamdam univerſalitatem.* Ex illis enim haud difficulter intelligi poſſe videtur, quòd votum Regularis obedientiæ ſe extendat ad actus virtuoſos ſive interiores ſive exteriores; ideoque & Prælatus poſſit ſuo Religioſo præcipere actus merè internos; ſecundùm ea quæ di-

ximus

ximus quæſt. 104. art. 5. & Religioſus teneatur etiam in hujuſmodi obedire : alioquin votum illud non ſe extenderet ad diſpoſitionem totius humanæ vitæ.

Cum reſp. ad 5. conferendus eſt art. 8. hujus q. & q. 104. art. 2. in reſp. ad 3. & q. 88. art. 6. ad 2.

Articulus VI.

ARt. 6. docet, Ad Religionis perfectionem requiri, quòd tria prædicta paupertas continentia & obedientia cadant ſub voto. Quia Religioſorum Ordo eſt ſtatus perfectionis : ſtatus autem perfectionis in ſui ratione includit immobilitatem ſeu perpetuam obligationem faciendi ea quæ ad perfectionem promovent; ut dictum fuit qu. 184. art. 4. obligatio autem iſta non naſcitur niſi ex voto, quo quiſpiam Deo promittit ſe ea facturum, ad quæ alioquin non tenetur. Confirmatur : *Nemo mittens manum ad aratrum &c. aptus eſt regno Dei*, Luc. 9. igitur ſtatui perfectionis non ſufficit ſequi Chriſtum quocumque modo : ſed ita ſequi oportet, ut ſit ablata facultas reſpiciendi retrò; hæc autem facultas aufertur per obligationem votorum.

Ad ſolutionem 2. addendum eſt quod habet Author q. 88. art. 6. tam in corp. quàm in reſp. arg.

Articulus VII.

ARt. 7. docet, Religionis monaſticæ perfectionem conſiſtere in iſtis tribus votis, voluntariæ paupertatis, perpetuæ continentiæ, & obedientiæ, adeò ut ex illis integretur, & eſſentialiter componatur; idque ſive ſtatus Religionis ſumatur ut eſt ſtatus ſeu exercitium quoddam tendendi ad perfectionem charitatis; ſive ſumatur tamquam portus & ſtatio quædam tranquillans animum à ſollicitudine ſæculari; ſive accipiatur ut ſacrificium quoddam perfectiſſimum, nimirum holocauſtum.

1. Quia ad ſtatum ſeu exercitium ex ſua natura ordinatum ad perfectionem oportet quòd removeantur ea, per quæ impediri poteſt quiſpiam ne ejus animus totaliter feratur in Deum : hujuſmodi autem ſunt tria, ſcilicet cupiditas rerum exteriorum, quæ tollitur per votum paupertatis; concupiſcentia delectationum ſenſibilium, ac ſpecialiter venerearum, quæ ſunt potiſſimæ, & excluduntur per votum continentiæ; & inordinatio propriæ voluntatis, quæ removetur per votum obedientiæ. Tria hæc impedimenta intelligi poſſunt eſſe deſignata per S. Jo. 1. ſuæ epiſt. cap. 2. cùm dicit : *Omne quod eſt in Mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ.*

2. Quia ſollicitudinis ſæcularis inquietudo præcipuè ingreditur circa tria, ſcilicet circa diſpenſationem rerum exterarum, circa gubernationem uxoris & liberorum, & circa diſpoſitionem propriorum actuum : hæ autem omnes inquietudines amputantur; prima quidem per votum paupertatis; ſecunda per votum continentiæ; tertia per votum obedientiæ.

3. Quia holocauſtum eſt, quando quis offert Deo totum quod habet : ſed homo habet triplicia bona; nimirum bona externa, quæ per votum paupertatis offert Deo; bonum proprii corporis, quod eidem offert per votum caſtitatis; & bonum animi, quod offert per votum obedientiæ; ergo per illa tria vota offert Deo holocauſtum.

Quæſt. Quæri autem poteſt : An hæc ſufficiant ad ſtatum Religionis conſtituendum, cùm conſtet multò plura eſſe, quæ ad conſequendam Charitatis perfectionem ordinari queant, & in quibus eo fine exerceantur Religioſi. Reſp. Reſp. Sicut iſta tria requiruntur ad Religionis ſeu ſtatus religioſi eſſentiam, ita etiam ſufficiunt; intelligendo tamen, quòd fiant juxta modum ab Eccleſia præſcriptum, vel probatum : quoniam abſque Sedis Apoſtolicæ approbatione nulla veri nominis poteſt Ob. eſſe Religio, quemadmodum artic. 1. diximus. Neque refert, quòd ſtatus Religionis fuerit à Chriſto inſtitu- Reſp. tus. Sicut enim Chriſtus inſtituit Matrimonium, & tamen Eccleſia ſancire poteſt, ne certæ alicujus conditionis viri ac fœminæ conjunctio ſit Matrimonium : ita licèt vitæ religioſæ ſtatum Chriſtus inſtituerit; poteſt tamen Eccleſia facere, ut Religio non habeatur certus aliquis in paupertate, continentia, & obedientia vivendi modus, qui videlicet non ſit per eam approbatus. Quæ approbatio continere debet confirmationem modi vivendi, non ſolùm tamquam boni ac laudabilis, ſed etiam tamquam veræ Religionis ſeu Ordinis religioſi.

Ob. Si dicas : Baſilium, Antonium, Benedictum, & alios fuiſſe veros Religioſos; quorum tamen Ordines non videtur fuiſſe tunc temporis approbatos per Sedem Reſp. Apoſtolicam. Reſp. Non requiri ex natura rei approbationem, quæ à Sede Apoſtolica fiat immediatè : ſed ſufficere approbationem Eccleſiæ per Epiſcopos, vel expreſsè approbantes, vel ipſo uſu admittentes in ſua Diœceſi aliquod inſtitutum religioſum, cui inſtituto Summus Pontifex non contradicat. Sicut autem approbati fuerunt olim Ordines Religionum Baſilii, Antonii, Benedicti, & ſimilium : poſtea verò ſummi Pontifices totam Religiones approbandi authoritatem ſibi reſervarunt. Quapropter cum dicitur, ſtatus Religionis eſſentialiter conſiſtere in tribus ſupradictis votis; intelligendum eſt, conſiſtere in illis eo modo factis, quem Eccleſia vel præſcripſit, vel probavit. Ordines enim Religioſorum ipſa probavit : præſcripſit autem ut Profeſſio, quæ coram Superiore vel coram alio de ipſius licentia fieri debet, non fiat ante decimum ſextum annum expletum, nec antequam Novitius integro anno poſt ſuſceptum habitum in probatione ſteterit; decrevitque, Profeſſionem antea factam eſſe nullam, nullamque inducere obligationem ad alicujus Regulæ, vel Religionis, vel Ordinis obſervationem, aut ad alios quoſcumque effectus.

Quæſt. Petes : ſi quis poſt integrum annum probationis à ſuſcepto habitu, ac etiam poſt expletum ætatis annum decimum ſextum profiteretur in Religione non approbata, ad quid eſſet obligatus? Reſp. Probabile eſſe, Reſp. quòd ad nihil, eò quòd Eccleſia prohibeat illam formulam vivendi ac profitendi; ac per conſequens nullam tribuat poteſtatem vota acceptandi. Et quia is qui ſic vovet non aliter intendit vovere, ſive caſtitatem, ſive paupertatem, & obedientiam, quàm in ea Religione, & ut ibi fiat Religioſus; cùm illa non ſit Religio, atque ita ſit deceptus, ad nullum iſtorum votum videtur eſſe obligatus.

Ad arg. initio inductum Reſp. Quòd omnes Religionum obſervantiæ à tribus dictis votis diverſæ ſub illis contineantur, & ad ea ordinentur tamquam ad principalia religioſi ſtatus exercitia. Quæ enim in Religionibus ſunt inſtituta ad victum parandum, referuntur ad conſervationem voluntariæ paupertatis; ea verò quibus maceratur corpus, referuntur ad conſervationem perpetuæ continentiæ; cætera referuntur ad Religioſam obedientiam præſtandam, veluti ut certis temporibus habeatur lectio, fiat oratio, ſervetur ſilentium, & alia hujuſmodi. Geſtatio autem peculiaris habitus pertinet ad omnia tria vota ſimul, tamquam ſignum illius obligationis, qua Religioſi ad iſta ſervanda ſunt aſtricti. Quod idem de tonſura dici poteſt.

Quæſt. Si prætcrea quæras : Utrùm oporteat tria prædicta vota eſſe ſolemnia, ut aliquem conſtituant veri nominis Religioſum? Reſponſio negativa ſatis deciſa fuit per Gregor. XIII. in Bulla *Aſcendente Domino*, qua declaravit, Clericos Societatis per vota ſimplicia poſt biennium probationis emiſſa veros eſſe Religioſos.

Aliud eſt quod meritò quæri poſſit : An ad Religionis eſſentiam pertineat Chorus, in quo divina officia communiter peraguntur? Reſp. Neg. ſatis certa eſt Reſp. per ea, quibus ex B. Thoma oſtendimus, Religionis eſſentiam abſolvi per tria vota ſecundùm Eccleſiæ ordinationem emiſſa. Verumtamen ab altero extremo cavendum eſt, in quo verſari videntur illi, qui ſic de choro loquuntur quaſi in Religionibus ſit inſtitutus pro indoctis & ineptis. Cùm enim Chorus ad hoc ſit introductus, ut in eo communi pſallentium aliaque divina officia canentium voce Deus laudetur; non dubium eſt, pro illis eſſe chorum, qui Angelos numquam à divinis laudibus ceſſantes imitantur, quique Davidem ſequuntur, Pſalmos divino ſpiritu componentem eoſdemque concinentem.

Articulus VIII.

ARt. 8. docet, Votum obedientiæ eſſe præcipuum inter tria vota Religionis. 1. Quia per illud offer-

Digitized by Google

fertur Deo aliquid majus quàm per reliqua. Nam per votum paupertatis offeruntur res exteriores; per votum continentiæ corpus; ſed per votum obedientiæ propria voluntas, quæ potior eſt quàm quodlibet iſtorum. Huc pertinet illud 1.Reg.15.*Melior eſt obedientia quàm victima*; Item illud Matth.19.*Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te*. Dicendo enim *& ſecuti ſumus te*, quod fit per obedientiam, *jungit quod perfectum eſt*, ait B.Hier.

2. Quia votum obedientiæ continet ſub ſe alia duo vota, & non è converſo.

3. Quia ſe extendit ad actus fini Religionis propinquiores. Addit S. Thomas, votum obedientiæ eſſe Religioni eſſentialius quàm cætera. Si enim aliquis abſque voto obedientiæ voveret paupertatem & continentiam, non propter hoc pertineret ad ſtatum Religionis. Huc pertinent verba Jo.22. in Extravag. *Quorundam exigit*, De Verborum ſignific. *Religio perimitur, ſi à meritoria ſubditi obedientia ſubtrahatur. Magna quidem paupertas, ſed major integritas. Bonum eſt obedientia maximum, ſi cuſtodiatur illæſa; nam prima rebus, ſecunda carni, tertia verò menti dominatur & animo.*

Pro reſp. ad 1. Neg. eſt Min. quatenus in ea dicitur, Chriſtus non dediſſe conſilium de obedientia. Ut enim ait B.Thom. *Conſilium obedientiæ includitur in ipſa Chriſti ſequela.* Nam etſi verba Chriſti monentis, ut eum illi ſequantur qui ſeipſos abnegare volunt, videantur continere præceptum ab omnibus ſervandum, unde Luc.9. legitur, quòd ad omnes dicebat: *Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me*; per excellentiam tamen accommodari poſſunt peculiariter iis, qui alterius voluntati ſe ſubjiciunt, cùm alioquin ad hoc non teneantur. Sed præterea hujus obedientiæ conſilium videtur eſſe Matth.19. ibi: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & veni, ſequere me*. Nam hoc modo Chriſtum ſequi non eſt præceptum, ſed Evangelicum conſilium.

In reſp. ad 2. obſerva, ſenſum litteralem Scripturæ quæ erat objecta eſſe de caſtitate conjugali; quaſi diceretur, *Omnis ponderatio non eſt digna continentis animæ*; id eſt Nullum auri vel argenti aut rei cujuſpiam menſurabilis pondus eſt comparabile cum uxore caſta; ſive Nihil viro conjugato eſt optabilius quàm habere caſtam uxorem; præcedit enim: *Gratia mulieris, ſedula delectabit virum ſuum*. Et poſtea: *Gratia ſuper gratiam, mulier ſancta & pudorata.*

ARTICULUS IX.

ARt. 9. declarat Religioſum non ſemper peccare mortaliter, tranſgrediendo ea quæ ſunt in Regula. Quia multa continentur in Regula, quæ pertinent ad exercitia exteriora; quorum tranſgreſſio non eſt mortalis, niſi in duobus caſibus.

Prior eſt: Si peccet ex contemptu vel perfectionis vel Regulæ. Contemptum perfectionis exprimit circa med. corp. & de illo diximus art. 2. Contemptum autem Regulæ nominat in fine corp. Et quis dicatur ex contemptu Regulæ, ſeu præcepti, vel præcipientis peccare, explicat in reſp. ad 3. nimirum is, *Cujus voluntas renuit ſubjici ordinationi legis vel Regulæ; & ex hoc procedit ad faciendum contra legem vel regulam*: ſive Is qui non vult præcepto vel Superiori eſſe ſubjectus; aut qui directè eo fine violat Regulam vel præceptum, ut contra illa agat; vel ut oſtendat, ſe nihili facere Superioris præceptum aut regulam. Conferantur quæ diximus qu. 105.

Poſterior caſus eſt: Quando regulares obſervantias tranſgrediens facit contra præceptum expreſsè in Regula poſitum, aut à Prælato viva voce injunctum. Hîc fin. corp. Ut tamen hoc caſu tranſgreſſio ſit revera mortalis; non eſt ſatis, quòd ſit quomodocumque contra ejuſmodi præceptum: ſed ſupponendum eſt, quòd ſit vel contra præceptum in virtute ſanctæ obedientiæ latum, vel alioquin contra præceptum de re quæ ſit magni momenti aut ſimpliciter aut ratione circumſtantiarum. Nam quòd non omnis inobedientia ſit peccatum mortale; generaliter tradidit B. Thom. q. 105. art. 1. Quòd autem non omnia Regulæ monaſticæ ſtatuta obligent ad mortale, ſed aliqua vel ad nullum peccatum, ſi non ſint per modum præcepti tradita, vel ſolùm ad veniale; hîc ad 2. indicat, ac etiam in reſp. ad 3. ſi cum ea conferatur argumentum. Et præterea hoc manifeſtum eſt ex doctrina communi quæ habet: ne quidem divina præcepta ſemper obligare ad mortale, ſed interdum ad veniale; veluti quando materia eſt levis, ut patet in præceptis prohibentibus furtum, mendacium, & in aliis ſimilibus. Vide Bernard. Tract. de Præc. & diſp. c. 14.

Circa reſp. ad 1. obſerva, B. Thom. Quodlib. 1. art. 20. ſcripſiſſe, Eum Religioſum, qui vovet ſe ſervaturum Regulam, videri ſe obligare voto ad ſingula quæ continentur in Regula; unde conſequens foret, ipſum peccare mortaliter, quotieſcumque aliquid ſaltem notabile faceret vel omitteret aliter quàm Regula dicat. Verùm hîc aliter loquitur. Docet enim, eum qui profitetur Regulam non vovere ſervare omnia quæ ſunt in Regula, ſed vovere regularem vitam, quæ eſſentialiter conſiſtit in tribus ſupradictis votis: Et hæc ejus doctrina probari poteſt ex Regula B. Franciſci, in cujus cap. 1. etſi dicatur, quòd fratres promittant Regulam obſervare; nihilominus Summi Pontifices Nicolaus III. aliàs IV. cap. *Exiit qui ſeminat*, tit. De Verborum ſignificatione in 6. & Clemens V. in Clementina, *Exivi*, eodem tit. declaraverunt, eos non teneri ſub præcepto ad omnia quæ in Regula continentur, ita ut ſemper peccent, quando illa non ſervant: quod & ex ipſa Regula poteſt eſſe manifeſtum, ubi quædam præcipiuntur, quædam conſuluntur, alia velut monitiones ſtatuuntur. Quapropter dum vel fratres Minores, vel alii aliqui Religioſi profitentur obſervare Regulam; non omni ejus parti ſe aſtringunt, tamquam ſub peccato obſervandæ: ſed vovent ſe totam Regulam (utique juxta mentem Inſtitutoris intellectam) habituros pro norma ſeu forma vivendi. Cùm igitur Inſtitutor quædam in Regula ſimpliciter ac propriè mandet: quædam verò conſulat, & alia dumtaxat moneat; conſequens eſt, quòd ipſi vi ſuæ profeſſionis obligentur ad aliqua (etiam ab eſſentialibus votis diverſa) tamquam ad veri nominis præcepta, quorum proinde tranſgreſſio poſſit eſſe peccatum mortale: ad cætera verò ſolùm obligentur, ut ea habeant velut conſilia, aut monitiones. Sicut enim non omnis qui legem Evangelicam profitetur, atque ita ſe ad illius obſervationem obligat, ſemper peccat quotieſcumque non ſervat quippiam in Evangelica lege poſitum: idque propterea, quia in illa quædam ponuntur ut præcepta, alia ſolùm ut conſilia vel monitiones, ideoque dum legem iſtam profitetur, non ſe aſtringit ad omnium ibi contentorum obſervationem ſub præcepto, ſed ad habendum ut præcepta, illa quæ ibi mandantur, ut conſilia verò vel admonitiones, ea quæ ibidem conſuluntur vel monentur: ita eſt in propoſito exiſtimandum. His conforme eſt quod alii Religioſi in ſua Profeſſione vovent vivere ſecundùm Regulam, hoc eſt juxta præſcriptum ac ordinationem Regulæ, & ſic ut vitam ac mores ſuos dirigant juxta illam. Eòdem pertinent quæ B. Thomas in reſp. ad 2. ſcribit: Non omnia quæ continentur in lege tradi per modum præcepti, ſed quædam proponi per modum ordinationis vel ſtatuti obligantis ad certam pœnam. Cui ſimile eſt quod Bernard. Tract. de Præcepto & diſpenſ. cap. 16. ait, Regularem obſervationem dividi in præcepta & remedia. Adde, quædam etiam illic contineri ſolùm ut conſilia, quemadmodum ex capit. *Exiit* ſupr. cit. eſt manifeſtum.

In reſp. ad 3. obſervandum eſt, non omnem eum qui frequenter agit contra ſtatuta legis vel Regulæ, aut etiam contra mandatum Superioris, id facere ex contemptu: poſſe enim ex paſſione quadam id accidere.

ARTICULUS X.

ARt. 10. declarat, Religioſum non ſemper in eodem genere peccati gravius peccare quàm ſæcularem. Quamvis enim gravius peccet, ſi vel contra votum ſuum agat, veluti ſi furetur aut fornicetur; vel ſi delinquat ex contemptu perfectionis, aut præcepti, vel Regulæ, propter majorem ſcilicet erga Deum ingratitudinem; itemque ſi cum aliorum ſcandalo peccet, quia in vitam Religioſorum plures reſpiciunt, pluſque ad imitationem movent eorum exempla quàm alio-

Digitized by Google

aliorum : quando tamen Religinſus non ex contemptu ſed ex infirmitate vel ignorantia quippiam malè agit neque ſuo voto contrarium, neque cum ſcandalo aliorum ; in eodem genere peccati leviùs peccat quàm ſæcularis. Nam illud ejus peccatum ſi eſt veniale, quaſi abſorbetur multitudine bonorum operum quæ ordinariè facit, ut hic locum habere poſſit, quod per Prophetam Dominus Regi Joſaphat enuntiavit. 2. Paral. 19. *Iram quidem Domini merebaris, ſed bona opera inventa ſunt in te*. Quòd ſi peccatum Religioſi alioquin boni fuerit mortale; faciliùs tamen reſurgit quàm alterius conditionis homines ; tum propter conſuetudinem rectæ intentionis; (quæ recta intentio tunc interrupta, faciliùs per Dei gratiam reparatur ex reſtantibus priſtinæ pietatis reliquiis) tum quia à ſociis ad reſurgendum adjuvatur per ſalubres exhortationes & ferventes pro ipſo ad Deum preces; ut hic allegoricè valeat illud Eccleſ. 4. *Melius eſt duos eſſe ſimul, quàm unum : habent enim emolumentum ſocietatis ſuæ. Si unus ceciderit, ab altero fulcietur.*

QUÆSTIO CLXXXVII.

De his quæ competunt Religioſis.

ARTICULUS I.

ARt. 1. docet, Statui Religionis non repugnare, docere, prædicare, & alia hujuſmodi facere, veluti ſæcularium Confeſſiones excipere, Sacramentum Euchariſtiæ ipſis miniſtrare, ægrotos inviſere & conſolari. Quia neque per ſuam Regulam ab his arcentur Religioſi, neque per ipſum Religionis ſtatum fiunt his officiis exequendis inepti. Et quamvis nihil iſtorum conveniat Monachis eo ipſo quo Monachi ſunt, propterea quòd non ſortiantur poteſtatem talia faciendi ex hoc quòd ſunt Monachi; etiamſi Religioſorum quidam ita exiſtimaverint, quos B. Thomas vocat præſumptuoſos in Opuſc. contra impugn. Religion. cap. 2. per legitimam tamen poteſtatem committi illis poteſt, ut ea omnia faciant id, quod in errorem peiori contrarium labentes perperam negaverunt illi contra quos S. Doctor hic & in dicto Opuſc. loquitur : hac autem poteſtate muniri omnia & ſingula illa facere poſſunt. Videant autem ſedulò, ne Fideles ad ſe pro Sacramentorum receptione venientes ab Eccleſiis Parochialibus vel indirectè avocent : ſed potiùs eos moneant, ut frequenter ad ſuas Parochias accedant ; ſecundùm ea quæ Concil. Trid. requirit ſeſſ. 22. & ſeſſ. 24. de quibus diximus q. 122. art. 4. quæſ. 6.

ARTICULUS II.

ARt. 2. docet, Licere Religinſis tractare negotia ſæcularia; modò non ex cupiditate, curioſitate, vel vanitate ea tractent, ſed cauſa Charitatis, ſive pro ſuo Monaſterio, ſive pro aliis perſonis, illis præſertim, quæ cùm miſerabiles ſint, non facilè tamen conſilium vel auxilium in Mundo reperiunt; quales ſunt viduæ, pupilli, pauperes : quia ſic proximos juvando propter Deum, divinæ dilectioni obſequuntur, ac per conſequens faciunt ea, quæ pertinent ad perfectionem charitatis adipiſcendam. Confirm. Chriſtus Dominus ex duodecim Apoſtolis unum fecit œconomum, qui eleemoſynas recipiebat, & neceſſaria quotidiana procurabat, Jo. 12. v. 6. & Jo. 13. v. 29. Eliſæus vir ſanctus matronæ Sunamitidi offerebat operam ſuam apud Regem Iſrael, vel apud Principem militiæ, ſi illa negotium quodcumque ibi haberet, 4. Reg. 4. Apoſtolus quoque Romanis commendat Phœben, ut eis aſſiſtant, in quocumque negotio ipſorum opera indiguerit, Rom. 16.

Sed præter jam recenſitas conditiones, etiam hæ ſunt obſervandæ. Una, ut juxta Superioris licentiam tunc & tantum ſæcularia negotia tractent, quando & quantum is juſſerit ſeu conceſſerit. Altera, ut cum debita moderatione hoc faciant, abſtinentes ab iis actibus, qui vel omnino dedecent eorum ſtatum, vel vix fieri poſſunt abſque tumultu & inquietudine. Unde non oportet eos cujuſcumque ſervitii vel auxilii actum per ſe exequi, ſed ſæpè ſufficit alios dirigere ad exequendum. Dedecet enim Religioſos perſonaliter deſervire ſæcularibus venditionibus, emptionibus, mutuis, cuſtodiis, & aliis hujuſmodi : ſed opem ferre, eundo ad locum aliquem cauſa collocutionis & conſilii, vel hortando ad opera charitatis & juſtitiæ; benè decet. Curias autem & Palatia adire, quando eſt neceſſitas aut ſingularis aliqua utilitas; licitum eſt : extra verò talem caſum; etſi aliquando licere poſſit, plerumque tamen non convenit propter ſpiritualem ruinam, quæ illic magis quàm alibi timenda eſt. Porrò ſæcularia negotia, de quibus B. Thomas hic loquitur, non intelliguntur occupationes quæ ſubſerviunt vel ambitioni, vel avaritiæ, vel alicui alteri vitio; cùm hæc negotia nulli umquam homini licita ſint : ſed eæ occupationes, quæ deſtinantur ad hujus vitæ vel neceſſaria conſequenda, vel incommoda avertenda.

Petes : Quare Religioſi iſta negotia tractantes non peccabunt contra illud 2. ad Tim. 2. *Nemo militans* Quæſt.
Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus. Reſp. Quia dum Reſp.
ex Charitate & legitimo ordine faciunt ea, quæ dicta ſunt eis eſſe licita, non tam negotiis ſæcularibus ſeſe implicant, quàm propter Dei & proximorum dilectionem iſtam negotiorum ſæcularium moleſtiam patiantur. Adde, ſententiam Apoſtoli eſſe generalem & ſignificare, quòd Epiſcopi, Paſtores, aliique divino ſervitio conſecrati ordinariè debeant non ſe occupare negotiis hujus corporalis vitæ. Verùm ſi contingat aliquis caſus vel circumſtantia, propter quam hic & nunc expediat hunc vel illum ſive Paſtorem ſive Religioſum talibus negotiis occupari, idque fiat ſervata modeſtia, honeſtate, & ſecundùm ordinem ; nequaquam id Apoſtolicæ ſententiæ adverſatur. Nam & milites hujus ſæculi, à quibus argumentum ducit Apoſtolus, quamvis ordinariè non vacent agriculturæ, mercimoniis, opificiis, imò nec rebus domeſticis, toti nimirum bello intenti; ubi tamen vel neceſſitas vel alia juſta ratio id poſtulat, ſubinde quibuſdam iſtis negotiis occupantur. De iſto Apoſtoli loco videantur quæ diximus q. 40. art. 2. q. 2.

ARTICULUS III.

ARt. 3. docet, Religioſos non magis teneri ad laborem manuum quàm alios homines, niſi forte in ſtatutis ſui Ordinis hoc ſit expreſſum. Quia ea quæ ad finem ordinantur in tantùm ſunt neceſſaria, in quantùm finis non poteſt haberi ſine illis, ſtando nimirum in jure naturali, & ſecludendo peculiare præceptum poſitivum : ad obtinendum verò finem in quem labor manuum ordinatur, non magis neceſſarius eſt Religioſis labor corporalis quàm aliis; & de labore illo ſuſcipiendo non eſt datum Religioſis peculiare præceptum poſitivum, quando ipſorum ſtatuta nihil ea de re diſponunt. Subſ. prob. Quia finis ad quem ordinatur labor manuum eſt, vel ad victum habendum, vel ad vitandum otium, vel ad macerandam carnem, vel ad faciendam eleemoſynam; & propterea ad laborem manuum tenentur, qui ſubire illum poſſent, ſi alioquin vitæ neceſſaria licitè habere nequeant, nec iis debeantur : itemque ſi non poſſint aliter vitare otium, aut macerare corpus, aut eleemoſynam facere quando foret neceſſariò danda. In quibus caſibus eadem eſt obligatio ſæcularium quæ Religioſorum ad ſubeundum laborem corporalem; generale eſt enim, quòd Religioſi non tenentur ad alia quàm ſæculares, niſi propter ſuæ Regulæ profeſſionem, hic ad 2. atqui religioſi perinde ac ſæculares poſſunt habere victum, ſive poſſidendo bona in communi, ſive prædicando, docendo, orando, aliaque pro plebe faciendo, ex quibus vel ſponte prompti ſunt homines ad eis benefaciendum, vel etiam habent aliquam obligationem eis proſpiciendi de neceſſariis. Præterea. Poſſunt vitare otium, & macerare carnem aliter quàm laborando manibus, ſcilicet per jejunia, vigilias, orationes, & alia hujuſmodi. Ad eleemoſynas autem corporales non tenentur ipſi præ cæteris extra neceſſitatem, cui non poſſet per alios ſubveniri : cujus neceſſitatis caſu ſi non poſſent aliundè habere quæ ſunt ad iſtam neceſſitatem ſublevandam neceſſaria quàm ex labore manuum, tenentur tunc ipſi ſicut & ſæculares in ſimili caſu ad opera manualia exequenda.

Porro ſub opere manuum generaliter hic intelligitur omnis corporalis occupatio licita & honeſta, qua homines

mines vitæ neceſſaria ſolent ſibi acquirere; ſive illam exerceant manibus, ut ars ſartoria, ſutoria, cæteræque fabriles; ſive pedibus, ut curſoria; ſive lingua, ut eſt officium Cauſidicorum & Procuratorum; ſive oculis, cujuſmodi eſt officium Excubitorum, aliorumque tam Vigilum quàm Cuſtodum. Quia enim manus eſt organum organorum; per opus manuum cæteræ operationes licitæ intelliguntur.

Ad argumentorum quæ opponi poſſent intelligentiam & ſolutionem; videndi ſunt Auguſtinus lib. de Opere Monach. & Thomas in Opuſc. contr. impug. Relig. & obſervandum, duos fuiſſe errores ſibi contrarios. Unus erat illorum qui dicebant, Religioſis nequaquam licere ad victum habendum laborare manibus, ſed eos debere confidere divinæ providentiæ; & contra hunc ſcripſit B. Auguſtinus eum librum. Alius error fuit eorum qui dixerunt, Religioſos teneri laborare manibus; & contra iſtos ſcribit S. Thomas dictum Opuſculum. De quo errore etiam extat in Conc. Conſtant. ſeſſ. 8. condemnatio art. 24. Jo. Vviclef.

De verbis quæ in reſp. ad 2. poſſent objici contra antiquitatem Religionum monaſticarum; diximus q. 186. art. 6.

In reſp. ad 5. præter cauſas ob quas Apoſtolus, apud quaſdam Civitates & Provincias prædicans Evangelium, non ſit uſus ſua poteſtate accipiendi ab iis vitæ neceſſariis; ex 2. ad Cor. 11. poteſt hæc addi: ut aliquibus pſeudo-apoſtolis occaſionem eriperet gloriandi adversùs Apoſtolum, ac ita infirmos ſeducendi. Fuerunt enim inter Pſeudo-apoſtolos quidam, qui ſine Fidelium ſumptu apud eos verſabantur, tamquam nihil niſi eorum ſalutem ex animo quærerent: cùm è contrario fuerint & alii, qui propter ſola temporalia prædicabant, de quibus Author in prima ratione hìc.

ARTICULUS IV.

ART. 4. probat, Licere Religioſis vivere ex eleemoſynis, iiſque ſive parvis & quotidianis, ſive quæ conſiſtunt in perpetuis redditibus. Quia unicuique licet vivere de eo quod eſt ſuum vel ſibi debitum: Religioſorum autem eleemoſynæ vel ſunt ipſorum, ut quando ex opulentorum liberalitate fundata ſunt Monaſteria, donatæ hæreditates, & alia hujuſmodi; vel ob aliquas juſtas cauſas eis debentur, veluti neceſſitatis, miniſterii Sacramentorum, oblationis Sacrificii, prædicationis, & ſtudii ob bonum commune. Confirm. Sic enim Chriſtus Dominus & Apoſtoli vixerunt: nam *Chriſtus* quidem *propter nos egenus factus eſt, cùm eſſet dives* 2. ad Cor. 8. adeò ut non haberet ubi caput ſuum reclinaret; Matth. 8. Apoſtoli autem omnia ſua reliquerant, & pauperes pauperi Chriſto adhærebant Matth. 19. neque opificium aliquod exercebant, ex quo neceſſaria toti Collegio ſuſtentando poſſent conquirere; nihil ergo reſtabat, niſi ut ex eleemoſynis neceſſaria vitæ acciperent.

ARTICULUS V.

ART. 5. diſtinguens mendicum à paupere, quòd pauper ſit, qui ſibi ad vitæ neceſſaria non ſufficit: mendicus autem, qui ab alio petit, ſive ſcilicet oſtiatim, ſive per certas domos: & rurſum ſive publicè ſive ſecretò; docet, Religioſis licere mendicare.

1. Quia veriſimile eſt, Chriſtum aliquando mendicaſſe; veluti quando Luc. 2. abfuit à parentibus per triduum, & quando mulieri Samaritanæ dixit, *Da mihi bibere*, Joa. 4. juxta interpretationem Aug. Tract. 15. in Jo. & in Pſal. 108. quem ſequitur Bonaventura in Tract. de Pauper. Chriſti.

2. Quia dum neceſſaria ſubſidia petuntur ab aliis, non ex cupiditate vel quærendi divitias, vel habendi victum otioſè de alieno, ſed aut ex neceſſitate, ut quando quiſpiam non poteſt aliter nanciſci unde vivat, aut ex juſta utilitate, veluti quando eſt conſtruenda Eccleſia, vel Oratorium, vel aliquid aliud ad Dei cultum utilitatemve publicam faciendum, quod ſine multorum contributione non poteſt perfici; recta ratio dictat nihil eſſe illiciti.

3. Quia Religioſorum mendicatio eſt efficax remedium contra ſuperbiam; tum ipſorum Religioſorum, ſi qua fortè illos ſtimulet; tum aliorum, qui abjectionis & humilitatis eorum exempla conſiderant. Quæ humilitas eò eſt major, quòd ea quæ Religioſis debentur propter prædicationem veritatis, aut propter alios ſpirituales actus in communem utilitatem redundantes, ipſi nihilominus mendicando petant.

In reſp. ad 3. obſerva, his verbis Deuter. *Omnino indigens & mendicus non erit inter vos*; neminem prohiberi mendicare, quando vel neceſſitate vel juſta utilitate movetur: ſed prohibetur divitibus tenacitas erga pauperes; quaſi diceretur: Videte ne per tenacitatem veſtram alii redigantur ad eam penuriam, ut vel graviter indigeant, vel etiam cogantur mendicare; ſed eſtote liberales in fratribus juvandis: unde ſequitur, *Ut benedicat tibi Dominus tuus in terra, quam traditurus eſt tibi in poſſeſſionem.*

ARTICULUS VI.

ART. 6. docet, Non ſolùm licere Religioſis uti vilioribus veſtibus, ſed etiam hoc in eis eſſe laudabile, exemplo veterum illorum Patrum, qui ad Hebr. 11. referuntur circuiſſe *In melotis, in pellibus caprinis*; unde Elias 4. Reg. 1. deſcribitur piloſus, & zona pellicea accinctus renibus: ſimiliterque S. Joan. Baptiſta Matth. 3. quem & Chriſtus à vilitate veſtium commendat Matt. 11. ex quo fit conſequens, neque ipſum Chriſtum, neque ejus Apoſtolos fuiſſe pretioſis veſtibus uſos. Accedit, quòd vilitas veſtium maximè ſervit Religioſorum inſtituto: verſantur enim in ſtatu pœnitentiæ & triſtitiæ, tum pro ſuis, tum pro alienis peccatis; itemque in ſtatu contemptus divitiarum & pomparum hujus ſæculi: vilitas autem veſtium valdè congruit, & pœnitentiæ agendæ, & triſtitiæ ſignificandæ, & contemptui pomparum mundanarum, ſive excitando ſive palam declarando. Quæ declaratio dum fit, vel ad ſui humiliationem, vel ad exemplum aliis præbendum, (quo modo fit à Religioſis) laudabilis eſt: vitioſa verò, ſi ex inani gloria, aut alio pravo fine fieret; ac proinde illicitum eſt, vilibus uti veſtibus ex avaritia, negligentia, hypocriſi, aut ob ſimilem aliquem finem. Cum hujus art. doctrina conferenda ſunt quæ habet B. Thomas in Opuſc. contr. impugnantes Religionem capit. 8. & quæ nos diximus quæſt. 169. art. 1.

QUÆSTIO CLXXXVIII.

De differentia Religionum.

ARTICULUS I.

ART. 1. docet, Etſi unica ſit Religio ſecundùm ſpeciem, ſi ſpectentur tria eſſentialia vota Religionis, ſine quibus ſimul junctis nulla eſt ſimpliciter & abſolutè dicta Religio: ſi tamen conſiderentur, & Religionum exercitia, & fines earum proximi; varias eſſe Religiones. Cùm enim ſtatus religioſi finis remotior ſit perfectio charitatis, ad quam tria eſſentialia vota per ſe ordinantur; una quidem eſt Religio eſſentialiter: ſed ſecundùm diverſitatem exercitiorum quæ ad perfectionem illam adipiſcendam ordinantur, & maximè ſecundùm diverſitatem finium ad quos proximè deſtinantur; varias contingit eſſe Religiones, idque convenienter.

1. Quia ad ornatum Eccleſiæ pertinet quod tamquam Regina ſit circumdata varietate, Pſalm. 44.

2. Quia per eam varietatem omni hominum generi conſulitur: cui enim minus placet vita contemplativa; is activam eligere poteſt. Cui non conveniunt difficiles & rigidæ obſervantiæ; ipſe poteſt amplecti faciliores & molliores. Qui nec valde duram nec valde facilem ſequi vult inſtitutionem; temperatam ſequi poteſt.

3. Hac varietate fit, ut fervor devotionis, qui initio cujuſque Ordinis magnus ſolet paulatim repeſcere; novorum Ordinum ſive exemplo ſive alia occaſione quaſi integer conſervetur.

Denique. Ita novis ſemper auxiliis ſupervenientibus, Eccleſia Dei roboratur, & inexpugnabilis redditur.

Digitized by Google

Articulus II.

ARt. 2. probat, Aliquam Religionem poſſe inſtitui ad exercenda opera vitæ activæ. Quia ſtatus Religionis ordinatur ad perfectionem charitatis: porro Charitate non ſolùm diligitur Deus, ſed etiam proximus propter Deum, ita ut officia Charitatis impenſa proximo referantur in Deum tamquam facta propter ipſum; vita autem activa verſatur circa ea charitatis officia quæ proximis impenduntur; ergo ad exercenda opera vitæ activæ valdè convenienter inſtituitur aliqua Religio; veluti ad ſuſcipiendos peregrinos; ad viſitandos infirmos, ad ſepeliendos mortuos; ad eleemoſynas indigentibus largiendas; & generaliter non eſt aliquod opus miſericordiæ, ad cujus executionem Religio inſtitui non poſſit, etſi non ſit hactenus inſtituta, ait B. Thomas cap. 1. Opuſc. cont. Impug. Relig.

Articulus III.

ARt. 3. declarat, Poſſe inſtitui aliquam Religionem ad militandum, non quidem propter aliquid mundanum, ſive non propter alicujus rei mundanæ conquiſitionem, ſed propter divini cultus adversùs hæreticos aut alios Infideles propugnationem: item propter Reipublicæ defenſionem, aut propter ſublevationem eorum qui iniquè opprimuntur. Quia Religio poteſt inſtitui ad opera vitæ activæ, in quantùm ea pertinent ad ſubventionem proximorum & Dei obſequium: ejuſmodi autem eſt militia, quando ſicut jam dictum eſt ſuſcipitur. Unde hoc nomine laudantur Machabæi, quòd bella geſſerint pro legibus, pro ſanctis, pro populo 1. Mach. 3. & 13.

Confirm. Divini cultus, publicæ ſalutis, & earum perſonarum quæ injuſtè vexantur defenſionem prætermittere, iis qui ex officio ſuo ad eam tenentur, nefas eſt; ergo tales inter cætera ſubſidia poſſunt in hos uſus Religiones interveniente authoritate Apoſtolica inſtituere, ſeu ut inſtituantur procurare: præſertim quando ipſi Principes ſæculares alioquin non ſufficiunt, ut eſt art. 4. ad 5. Neque verò ſic ulla Religio inſtituitur vel inſtitui poteſt ad militandum, ut ejuſmodi milites ſua authoritate bella gerant: ſed ſolùm ut authoritate Eccleſiæ vel legitimorum Principum, hic ad 4.

Ob. Dictis non obſtat, quòd B. Thomas q. 186. art. 4. ad 3. ſignificare videatur, Militares Ordines non eſſe Religiones propriè dictas, ſed tantùm modos quoſdam vivendi, ac Religiones ſecundùm quid. In

Reſp. primis enim non exprimit Ordines militares: & quamvis verum ſit quòd de illis loquatur; certum tamen eſt, quòd non loquatur de illis univerſim, ſed tantùm de iis in quibus non emittitur votum caſtitatis abſolutæ ſed limitatæ, nimirum conjugalis: cùm ad eſſentiam veræ ac ſimpliciter dictæ Religionis pertineat votum caſtitatis abſolutæ ac perpetuæ. Præſenti autem art. non docet, quòd omnes militares Ordines ſint veræ Religiones, ſed tantùm quòd inſtitui poſſit Religio (in qua nimirum omnia eſſentialia vota emittantur) ad militandum.

In reſp. ad 2. obſervandum, quòd tam Religioſi quàm Clerici arceantur ab officio Advocati, propterea quòd ſint deſtinati ad majora; ac nihilominus Religioſi ſecundùm ſui Prælati diſpoſitionem poſſunt pro Monaſterio ſuo iſtud officium exercere; cap. *Monachi* 16. q. 16. t. & cap. *Ex poteſtate*, tit. de Poſtul. Idemque poſſunt & Religioſi, & ex Epiſcoporum conceſſione alii clerici pro defenſione pauperum, viduarum, orphanorum cap. *Decrevit* dub. 88. Confer. q. 71. art. 2.

Articulus IV.

ARt. 4. docet, Poſſe aliquam Religionem inſtitui ad prædicandum, vel ad Confeſſiones audiendum. Quia per hujuſmodi officia magis procuratur utilitas proximorum, majuſque præſtatur Deo obſequium, quàm per officia ad ſubventionem corporalium neceſſitatum proximi ordinata. Ex dictis autem conſtat, convenienter inſtitui poſſe Religiones ad ſubveniendum neceſſitatibus proximorum corporalibus. Neque tamen quilibet in tali Religione Profeſſus hoc ipſo poteſt vel prædicare vel Confeſſiones excipere, ſed ſoli illi iſta poſſunt, quibus vel Epiſcopus, vel Summus Pontifex commiſerit. Nam non ad hoc inſtituitur talis Religio, ut qui eam ſuſceperint illa munia facere poſſint, vel ex authoritate propria, vel nullo alio requiſito: ſed ut ea præſtent ex authoritate Prælatorum, ad quos ejuſmodi exercitia ex officio pertinent, tamquam illis ſubſervientes ad 2. & 3.

Articulus V.

ARt. 5. probat, Congruè inſtitui poſſe aliquam Religionem ad ſtudendum, doctrinæ nimirum ſalutari, hoc eſt pertinenti ad rectam Fidem & ad mores ſecundùm Chriſti legem formandos: ac inſuper doctrinæ earum ſcientiarum, quæ ad ſacram doctrinam ordinantur, & ſine quibus hæc percipi nequit. Quia ad opera vitæ activæ rectè inſtituitur aliqua Religio: inter illa verò opera principaliora ſunt ea, quæ directè ordinantur ad curam & ſalutem animarum, ſicut prædicare, Confeſſiones audire, & alia hujuſmodi, quæ multum ſtudium requirunt. Quapropter oſtendit, ſtudium litterarum (ſacrarum videlicet & earum quæ ad eas ordinantur) competere Religioſis tripliciter.

1. Enim neceſſarium eſt illis ſtudium quantùm ad exercitium vitæ contemplativæ; tum ad illuminandum ipſorum intellectum circa rerum divinarum conſiderationem; tum ad cavendos errores Fidei contrarios, in quos frequenter incidunt ii, qui ſacras litteras ignorantes contemplationi ſe dedunt: quemadmodum contingit Abbati Serapioni per ruditatem exiſtimanti Deum eſſe corporeum, & illis Monachis, de quibus B. Hieronymus in epiſt. ad Cteſiph. qui tamquam Origeniſtæ fuerunt ab Epiſcopis damnati: ipſique Hæreſiarchæ Pelagio, qui fuit homo ingenioſus, diſertus, & litteris humanioribus excultus, ſed ſacrarum Litterarum non ſatis ſtudioſus, Eccleſiaſticarum autem traditionum arrogans contemptor.

2. Neceſſarium eſt ſtudium Religioſis illis, qui ad prædicandum, Confeſſiones excipiendum, vel docendum deputantur. Nam ſi Timotheo Epiſcopo Apoſtolus dixit: *Attende lectioni, exhortationi, doctrinæ*; quantò magis faciendum eſt omnibus talibus: imò quamvis ipſæ Religiones non ſint ad iſta munia inſtitutæ; quia tamen in quacumque Religione neceſſarium eſt eſſe aliquos qui & conſcientias tractent, & Sacramenta miniſtrent, ac in ſpiritualis perfectionis via cæteros dirigant; omnes omnino Religiones oportet eſſe ſacræ doctrinæ ſtudioſas.

3. Studium ſacrum omni Religioni congruit quantum ad id quod omnibus commune eſt, ſcilicet ad ſervandam caſtitatem juxta illud B. Hieronymi: *Ama ſcientiam Scripturarum, & carnis vitia non amabis.* Item ad paupertatem cuſtodiendam; ille enim qui ſeriò adjicit animum ſtudio ſacræ ſcientiæ, ne cogitare quidem vacat de divitiis. Et ad obedientiam, quia in ſacris Litteris plurima inveniuntur exempla, documenta, & præmia promptæ obedientiæ.

De Scriptura quæ in arg. 1. objicitur, videantur quæ diximus q. 77. art. 4.

Articulus VI.

ARt. 6. examinans quænam Religio ſit potior; docet, Excellentiam unius Religionis ſuper aliam principaliter attendi ex fine ad quem eſt inſtituta, & ſecundariò ex exercitiis ſive obſervantiis quibus ad finem conſequendum utitur. Cùm enim finis propter ſe quæratur; comparatio ſecundùm finem eſt abſoluta: comparatio autem ſecundùm obſervantias eſt reſpectiva, eò quòd obſervantiæ non quærantur propter ſe ſed propter finem. Quapropter ſequentes Concluſiones obſervandæ ſunt,

Concluſio I.

INter Religiones illæ tenent ſummum gradum, quæ ordinantur ad docendum, prædicandum, & ſimilia ſpiritualia officia proximis exhibendum. Quia opus ad quod proximè ordinantur excellentius eſt non ſolùm operibus vitæ activæ, ſed etiam ſimplici contemplatione:

Sicut enim majus eſt lucere & illuminare, quàm ſolum lucere; ita majus eſt contemplationi vacare, & contemplata aliis tradere, quàm ſolùm contemplari. Hæc autem opera, docere, prædicare, Confeſſiones audire, & alia ejuſmodi, quamvis ad vitam activam pertineant, derivantur tamen ex plenitudine contemplationis: ac inſuper ſunt etiam proxima perfectioni Epiſcoporum, quorum ſtatum eſſe perfectiorem ſtatu Religioſorum, diximus qu. 184. art. 7. Accedit, quòd quantò contemplatio melior eſt actione, tantò plus pro Deo videtur facere is, qui dilectæ contemplationis aliquod detrimentum patitur, ut ſaluti proximorum propter Deum intendat. Intendere igitur ſaluti proximorum cum aliquo detrimento contemplationis propter amorem Dei & proximi, ad majorem perfectionem charitatis videtur pertinere, quàm ſi aliquis in tantùm dulcedini contemplationis inhæreret, quòd nullo modo eam deſerere vellet: etiam propter ſalutem aliorum, ut loquitur B. Thomas cap. 2. 3. Opuſc. de Perfect. vitæ ſpirit. In Religionibus autem, quæ ad docendum, prædicandum, & ad alia ſimilia faciendum ordinantur; intermittitur contemplatio ad hoc, ut ſaluti proximorum intendatur, ergo illæ Religiones ſunt perfectiores quàm quæ tantùm ordinantur ad vacandum contemplationi. Ad ejuſdem doctrinæ confirmationem pertinet quòd cap. *Licet* titul. de Regularibus, dicit Pontifex, quòd dum communi utilitas ſpecialis præfertur, *Rectè præponitur doctrina ſilentio, ſollicitudo contemplationi, labor quieti*.

Concluſio II.

ILlæ Religiones ſecundum gradum tenent, quæ ordinantur ad contemplationem ſimplicem, hoc eſt talem, qua quiſpiam ea quæ fuerit contemplatus aliis non tradit, utpotè nec docens, nec prædicans, nec ſimilia faciens. Quia vita contemplativa præfertur activæ, q. 182.

Concluſio III.

PRoximum poſt prædictas gradum tenent eæ Religiones, quæ occupantur potiſſimùm circa actiones exteriores corporales; quales ſunt dare eleemoſynam, recipere hoſpites & peregrinos, redimere captivos, & hujuſmodi.

Concluſio IV.

PEr ſingulos trium dictorum graduum, illa Religio alteri præcellit, quæ ordinatur ad actus ſive officia meliora in eodem genere: veluti in tertio iſtorum graduum potior eſt ea Religio quæ inſtituta eſt ad redemptionem captivorum, quàm quæ ordinatur ad recipiendos hoſpites aut peregrinos. Et in ſecundo, quæ potiſſimum inſtituta eſt ad orandum præponenda eſt illi, quæ præcipuè eſt inſtituta ad lectionem ſacræ Scripturæ.

Concluſio V.

IN ſingulis ſupradictis gradibus illa Religio alteri præcellit cæteris paribus, quæ ad plures bonos fines proximos ordinatur, quàm quæ ad pauciores: & quando habent eundem finem, illa potior eſt, quæ habet ſtatuta convenientiora & exercitia magis accomodata ad conſequendum finem Religioni propoſitum. Dixi *cæteris paribus*. Quoniam ſi qua Religio ad pauciores bonos fines ordinetur, ſed mediis valdè convenientibus ad animæ quietem & ſimul ad aliorum ſalutem; non erit inferior ea, quæ ad plures fines bonos inſtituta eſt, ſed tam multiplices, ut majorem pariat diſtractionem. An verò ſint ejuſmodi aliquæ Religiones; nolumus diſcutere, ſed potius unamquamque ab Apoſtolica Sede probatam laudare & commendare.

In reſp. ad 3. docet; Non ideo unam Religionem eſſe potiorem altera, quia habet arctiores obſervantias; ſed ex eo quòd ejus obſervantiæ ſint ex majori diſcretione ordinatæ ad finem Religionis; ſive ex eo quòd ſint magis proportionatæ & accomodatæ ad finem propoſitum. Quia obſervantiæ & obſervantiarum arctitudo non quæruntur propter ſe, ſed propter finem; ideoque non ſunt id quod præcipuè commendatur in Religionibus. Veruntamen ſi qua Religio arctiores habeat obſervantias, eaſque tales ac taliter ordinatas, ut valdè convenientes & proportionatæ ſint ad finem, & quidem æquè nobilem qui iſti Religioni propoſitus eſt, ea Religio erit perfectior, quàm alia habens eundem finem, ſed obſervantias minùs arctas. Quoniam etſi Religionis perfectio non attendatur potiſſimùm ex arctitudine obſervantiarum; ea tamen arctitudo perfectionem juvat, quando cum illa ſimul adeſt competens diſcretio & proportio. Unde in hujus reſp. princ. non negat, arctitudinem commendari in Religionibus: ſed ait, *Quod arctitudo obſervantiarum non eſt illud quod præcipuè in Religione commendatur*. Ubi notandum eſt illud *Præcipuè*.

Articulus VII.

ARt. 7. docet, Quòd habere aliquid in communi non diminuat perfectionem Religionis. Quia perfectio non conſiſtit eſſentialiter in paupertate ſed in Chriſti ſequela: paupertas autem ſolùm eſt inſtrumentum, vel exercitium perveniendi ad perfectionem, in quantùm per paupertatem removentur impedimenta Charitatis, quæ ſunt præcipuè tria: 1. Eſt ſollicitudo, quam divitiæ ita ſecum adferunt, ut ea *Non poſſit totaliter ſeparari à divitiis, ſive illæ ſint parvæ, ſive magnæ; neceſſe eſt enim hominem aliqualiter ſollicitari de acquirendis, vel de conſervandis exterioribus rebus* ſive divitiis, ſi aliquas poſſidet: quamvis ſi in modica ſolùm quantitate eas habeat vel quærat; ea ſollicitudo non multum impediat hominem, nec perfectioni Chriſtianæ vitæ repugnet: *Sed abundans divitiarum poſſeſſio abundantiorem ſollicitudinem ingerit, per quam animus hominis multum diſtrahitur, & impeditur ne totaliter feratur in Dei obſequium*. Et quia ſollicitudo circa divitias proprias pertinet ad amorem privatum, quo quis ſeipſum temporaliter amat: ſollicitudo autem circa res communes pertinere poteſt ad amorem Charitatis, quæ non quærit quæ ſua ſunt, ſed intendit communibus; idcirco habere aliquid in particulari proprium quoad proprietatem & uſum repugnat perfectioni Religionis, quæ ordinatur ad perfectionem charitatis in hoc conſiſtentem, ut Deus diligatur uſque ad contemptum ſui: illi verò perfectioni non repugnat habere bona communia; licèt aliquis altior Charitatis actus poſſit aliquando per hoc impediri, veluti contemplationis divinæ, aut inſtructionis proximorum. Tria charitatis impedimenta.

2. Impedimentum eſt amor divitiarum, qui ex divitiis poſſeſſis augetur, adeò ut frequenter ibi locum habeat iſte verſiculus.

Quo plus ſunt potæ, plus ſitiuntur aquæ.

3. Eſt inanis gloria vel elatio, quæ ex divitiis naſcitur. Hæc autem duo impedimenta ut plurimùm non conſequuntur divitias niſi abundantes. Quibus præmiſſis, aliquot concluſiones ſunt obſervandæ.

Concluſio I.

HAbere divitias ſuperabundantes in communi, ſive in rebus mobilibus ſive in immobilibus, eſt impedimentum perfectionis, licèt non totaliter eam excludat; Hic in corp. Quia etſi ſollicitudo circa res communes poſſit pertinere ad charitatem: ea tamen ſollicitudo quam adfert ſuperabundantia divitiarum etiam in communi poſſeſſarum, varias ſecum trahit diſtractiones; tum inanis gloriæ; tum aliorum malorum occaſiones, contemplationis autem & meditationis divinorum impedimenta.

Concluſio II.

HAbere de rebus exterioribus in communi quantum ſufficit ad ſimplicem victum, non impedit perfectionem Religionis, ſi conſideretur paupertas quantùm ad communem finem Religionum, qui eſt vacare divinis obſequiis. Quoniam ſive ille ſimplex ac moderatus victus capiatur ex iis, quæ citra abundantiam poſſidentur in communi; ſive quæratur aliunde, non impedit vacare divinis obſequiis, neque ſecum trahit eas occupationes & diſtractiones, quas adferre

ſolet

Digitized by Google

ſolet ſuperabundantia. Si autem paupertas conſideretur per comparationem ad ſpeciales fines Religionum, tantò eſt unaquæque Religio ſecundùm paupertatem perfectior, quantò habet paupertatem magis proportionatam ſuo fini.

Conclusio III.

Religio quæ ordinatur ad corporales actiones vitæ activæ eſſet imperfecta, ſi careret divitiis in communi poſſeſſis cum aliqua abundantia; cujuſmodi eſt ea quæ eſt inſtitura ad militandum, ad peregrinos excipiendum, vel ad infirmos curandum. Quoniam abſque aliquanta divitiarum copia non habebit paupertatem ſuo fini accommodatam, nec poterit aſſequi finem illum ſpecialem, ad quem eſt inſtituta.

Conclusio IV.

Illis Religionibus quæ ſunt ordinatæ ad contemplandum, ſed non ad docendum vel prædicandum, magis competit habere in communi divitias moderatas quàm abundantes, niſi ſimul oporteat, vel hoſpitalitatem exercere, vel pauperibus ſubvenire, ſive per ſe ſive per alios. Quia quantò minor eſt copia divitiarum communium, tantò minor eſt ſollicitudo eas acquirendi & conſervandi: quò autem minor eſt ejuſmodi ſollicitudo, eò animus eſt magis idoneus contemplationi rerum divinarum.

Conclusio V.

Illis Religionibus quæ ordinantur ad contemplandum & inſuper ad prædicandum vel docendum congruit, ut quàm minimum bonorum in communi poſſideant, ſcilicet non plus quàm neceſſarium ſit vitæ Religioſorum. Quia iſtis Religionibus competit habere vitam maximè ab exterioribus ſollicitudinibus expeditam; & idcirco ea pauca paupertas ipſis congruit, quæ quàm minimum ſollicitudinis ſecum apportet.

Quod in Reſp. ad 1. ait, non oportere quòd Religio *Tantò ſit perfectior, quantò majorem habet paupertatem*; ita videtur eſſe accipiendum, ut major Religionis perfectio non ſit æſtimanda vel ſolùm vel potiſſimùm ex paupertate. Si enim in aliqua Religione foret major paupertas, ſed non benè proportionata fini ad quem ejuſmodi Religio eſt inſtitura; vel ſi cum arctiori paupertate non ſimul conjuncta eſſent media ad exactam obedientiam & continentiam ſervandam accommodata; illa major paupertas non efficeret, ut iſta Religio præemineret alteri, in qua minor quidem eſt paupertas, ſed meliùs proportionata fini ad quem ordinatur, vel in qua cum minori paupertate convenientiora ſunt exercitia ad exactam continentiam Regularemque obedientiam ſervandam.

Cæterum ſi cum majori paupertate inveniantur in aliqua Religione cætera perfectionis exercitia æquè accommodata: & ſi major illa paupertas benè ſit proportionata fini Religionis; non videtur poſſe dubitari, quin ea Religio, in qua eſt major paupertas, ſecundùm ſe præemineat alteri. Quia licèt major paupertas per ſe ſeu ſolitariè ſumpta non faciat Religionem perfectiorem: ſi tamen cætera ſint paria, hoc eſt ſi cum majori paupertate cætera ad perfectionem pertinentia ſint æquè accommodata & proportionata ac in aliqua alia Religione; perfectiorem efficit illam Religionem. Unde cùm B. Thomas hic dixiſſet: *Non oportet quòd Religio tantò ſit perfectior, quantò majorem habet paupertatem*; addidit; *Sed quantò ejus paupertas eſt magis proportionata fini communi & ſpeciali*. Quapropter etſi habere dominium aliquorum bonorum in communi non diminuat perfectionem Religionis ſimpliciter & abſolutè: cùm ejuſmodi dominium poſſit eſſe magis proportionatum fini alicujus Religionis quàm arcta paupertas: eùmque exercitia ad perfectionem conducentia poſſint in aliqua Religione ſic eſſe proportionata, ut ſalubriùs illic obſerventur cum moderata poſſeſſione quàm ſine illa; ubi tamen omnia eſſent paria, ſicut major paupertas auget ſtatum perfectionis, ita minor paupertas diminuit. Confirmari hæc poſſunt per ea, quæ B. Thomas adducit in Opuſc. contra Retrah. ab ingreſſu Religionis cap. 15. & in Opuſc. cont. Impugn. Relig. c. 6.

1. Igitur argumentum ſit. Primordium perfectionis fuit in Chriſto & in Apoſtolis: ſed ipſi dum ſua reliquerunt, non leguntur aliquas poſſeſſiones habuiſſe in communi, imò potius legitur, quòd nec domos habebant ad manendum; ut enim Act. 4. legitur; *Nec quiſquam eorum quæ poſſidebat aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia*. Et ne aliquis dicat, Tacita ob. eos habuiſſe poſſeſſiones communes, puta agros, vel vineas, vel aliquid hujuſmodi: *Hoc* (ait B. Thomas) *per ſequentia excluditur. Sequitur enim: Quotquot poſſeſſores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apoſtolorum*; ergo nullarum poſſeſſionum habere dominium ne quidem in communi magis eſt Apoſtolicum; ac per conſequens magis perfectum, quàm poſſidere aliqua bona quamvis non niſi in communi.

2. Auguſtinus in 3. de Doct. Chriſtiana cap. 6. dicit, Quòd illi qui converſi fuerunt ex Judæis in primitiva Eccleſia. *Quia proximi ſpiritualibus fuerunt, tam capaces extiterunt Spiritus Sancti ut omnia ſua venderent, eorumque pretium indigentibus diſtribuendum; ante pedes Apoſtolorum ponerent*. Et infra: *Non enim hoc ullas Eccleſias Gentium feciſſe ſcriptum eſt, quia non tam prope inventi erant, qui ſimulacra manufacta Deos habebant*. Ex quo patet, quòd Auguſtinus præfert perfectionem primitivæ Eccleſiæ Judæorum primitivæ Eccleſiæ ex Gentibus in hoc, quòd omnia ſua vendiderunt pauperibus diſtribuenda: ſed ipſi ita vendiderunt propria, ut nullas poſſeſſiones in communi reſervaverint ſibi; ergo majoris perfectionis eſt paupertas illa ſine poſſeſſionibus in communi, quàm illa quæ in communi poſſeſſiones habet.

Si ex cap. *futurum* 12. quæſt. 1. objicias: Idcirco Ob. Apoſtolos in Judæa non fuiſſe conſecutos prædia, quia prævidebant Eccleſiam in Gentibus futuram: ſed poſtea videntes Summi Sacerdotes plus utilitatis poſſe conferre, ſi hæreditates & agri Eccleſiis relinquerentur, ut ſic non ſolùm præſentibus ſed etiam ſecuturis temporibus haberentur ea, quæ neceſſaria eſſent Eccleſiæ Miniſtris, ac etiam aliis communem vitam agentibus; cœperunt prædia & agros, quos ſolebant vendere, matricibus Eccleſiis tradere, & ex eorum ſumptibus vivere, ut habetur ſeq. cap. *Videntes*; ex quibus videtur, ait B. Thomas, quòd meliùs ſit poſſeſſiones in communi habere, quàm alia mobilia ad victum pertinentia. Ex ipſo B. Thoma iſto cap. 15 Reſp. Eum modum vivendi perfectioni congruentem, quo patrimonia & prædia non poſſide- Reſp. bantur ſed egentibus dividebantur, fuiſſe apud primos Credentes, non ſolùm in Judæa ſub Apoſtolis, ſed etiam apud Ægyptum ſub Marco Evangeliſta: *Proceſſu verò temporis multi in Eccleſiam erant intraturi, qui ab hac perfectione deficerent, quod non erat futurum ante Judæorum excidium, ſed Eccleſia apud gentes multiplicata. Quod poſtquam contigit, utile judicaverunt Eccleſiæ Prælati, ut prædia & agri Eccleſiis conferrentur, non propter perfectiores quoſque, ſed propter imperfectiores qui ad primorum Fidelium perfectionem attingere non valerent. Fuerunt nihilominus poſtmodum & aliqui perfectionis æmuli, qui in Congregationibus viventes his caruerunt, ſicut plurima Monachorum Collegia in Ægypto*. Ubi cùm B. Thomas cujuſdam Sanctiſſimi Iſaac exemplum attuliſſet, qui poſſeſſiones pro uſu Monaſterii oblatas accipere noluerat, tametſi ad eas recipiendas crebrò à diſcipulis moneretur; & ex B. Gregorio dixiſſet, *Sic metuebat paupertatis ſuæ ſecuritatem perdere, ſicut avari divites ſolent perituras divitias cuſtodire: unde ad ejus ſanctitatem oſtendendam Dominus eum clarificavit*; ita concludit: *manifeſtum eſt igitur, ad cumulum perfectionis pertinere quòd aliqui poſſeſſiones non habeant, nec proprias nec communes*, cap. 5. Opuſc. cont. Retrah. ab ingreſſu Religionis. In alterius autem Opuſc. c. 6. poſt ejuſdem exempli allegationem ſic loquitur: *Ex quo patet, quòd majoris perfectionis*

& ſecuritatis eſt poſſeſſionibus communibus carere, quàm eas habere. Tum addit: *Item inter Monachos Ægypti illi perfectiores reputabantur qui in eremo nullas poſſeſſiones habuiſſe leguntur.*

3. Dominus nuſquam legitur poſſeſſiones habuiſſe: & cùm electos duodecim Apoſtolos ad prædicandum mitteret, conceſſa eis miraculorum poteſtate, inter cætera vitæ documenta, primò inducit paupertatis doctrinam dicens, Matth. 10. *Nolite poſſidere aurum, nec argentum in zonis veſtris, non peram in via.* Quod exponens Euſebius Cæſarienſ. dicit: *Prohibebat eis auri & argenti & æris poſſeſſionem. Hæc autem paupertas ad perfectionem pertinet, quam Dominus & verbo docuit, & per opera demonſtravit. Pertinet igitur ad Perfectionem Chriſtianæ vitæ terrenis poſſeſſionibus omnino carere.* Ruſum ulterius procedentes, invenimus teſtimonium paupertatis Chriſti ex hoc, quòd cùm ab eo tributum requireretur, dixit Petro: *Vade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem qui primò aſcenderit tolles, & aperto ore ejus invenies ſtaterem: illum ſumens da eis pro me & te.* In cujus expoſitione Hieronymus dicit: *Hoc etiam ſimpliciter intellectum ædificat auditorem, dum audivit, Dominum tanta fuiſſe paupertatis, ut unde tributa pro ſe & Apoſtolo redderet non habuerit.* Neque opponat quiſpiam, Chriſtum Luc. 22. permiſiſſe Apoſtolis, ut ſacculum & peram tollerent. Hoc enim permiſit, quum tota ſimul gens Paſtorem pariter gregemque perſequebatur, nobis dans exemplum, ex juſta nonnunquam cauſa inſtante quædam de noſtri propoſiti rigore poſſe ſine culpa intermitti, quemadmodum ex Venerab. Beda loquitur B. Thom. cap. 15. Opuſc. contra Retrahentes à Religione: Si autem *In perſecutionis cauſa rigor prioris diſciplinæ remittitur; conſequens eſt, quòd ad rigorem diſciplinæ pertinebat, ut peram & ſacculum non haberent*, ait idem B. Thom. c. 16. dicti Opuſc. *Nec tamen legitur, quod illo perſecutionis tempore procuraverint ſibi aliquas poſſeſſiones communes.*

Ad hujus etiam doctrinæ confirmationem pertinent ea Nicolai III. aliàs IV. verba, in 6. Decret. tit. de Verb. ſignif. cap. *Exiit*: *Dicimus, quòd abdicatio proprietatis hujuſcemodi omnium rerum* (qualis nimirum fit juxta Regulam S. Franciſci) *tam in ſpeciali quàm etiam in communi propter Deum, meritoria eſt & ſancta: quam & Chriſtus viam perfectionis oſtendens, verbo docuit, & exemplo firmavit; quamque primi Fundatores militantis Eccleſiæ, prout ab ipſo fonte hauſerant, in volentes perfectè vivere per doctrinæ ac vitæ alveos derivarunt. Nec his quiſquam putet obſiſtere, quod interdum dicitur, Chriſtum loculos habuiſſe. Nam ſi Jeſus Chriſtus, cujus perfecta ſunt opera, in ſuis actibus viam perfectionis exercuit, quod interdum infirmorum imperfectionibus condeſcendens, & viam perfectionis extolleret, & imperfectorum infirmas ſemitas non damnaret. Sic infirmorum perſonam Chriſtus ſuſcepit in loculis* &c. Et notandum, quòd hæc Bulla reperitur correctiùs impreſſa in Spec. Min. quam in corp. Jur. Can.

Sed ad B. Thom. revertamur, cujus etiam eſt hæc ratiocinatio cap. 15. dicti Opuſc. *Tantò aliqua magis ad conſiliorum perfectionem pertinent, quantò magis hominem à ſollicitudine Mundi abſolvunt: Manifeſtum eſt autem, quod divitiarum & poſſeſſionum cura impedit animum à rebus divinis. Sic igitur patet, quod poſſeſſiones & quaſcumque divitias omnino non habere magis ad Evangelicam pertineat perfectionem.* Et ne quis exiſtimet, hujus arg. Min. ex mente B. Thomæ intelligendam eſſe de poſſeſſionibus in particulari: obſervanda ſunt iſta ejus verba eodem loco: *Nullus ſani capitis dicet, ad Mundi onera non pertinere communium poſſeſſionum curam; pertinet igitur ad perfectionis pondus, ut etiam ab hujuſmodi compedibus expediti homines ſerviant Deo.* Ex quibus infert: *Sic igitur patet, vanam eſſe doctrinam, imò peſtiferam, & Chriſtianæ doctrinæ contrariam illorum qui dicunt, quòd poſſeſſionibus communibus carere propter Chriſtum ad perfectionem non pertineat.* In c. 16. reſolvens argumenta prius à ſe inducta; *Quod*, inquit, *primò inductum eſt, quòd expedit poſſeſſiones communes poſſideri; jam patet, quòd expedit propter eos, qui non ſunt ſummæ perfectionis capaces, qualis in primis Credentibus fuit, qui tamen imperfectiores omnino negligendi non erant. Unde & apud illos, qui illam ſummam perfectionem ſectabantur, poſſeſſiones non erant: ſicut etiam Dominus, cui Angeli miniſtrabant, loculos habuit propter neceſſitatem aliorum, quia ſcilicet ejus Eccleſia loculos erat habitura, ſicut Auguſt. dicit ſup. Jo. Unde ſi qua ſit Congregatio, in qua omnes ad majorem perfectionem tendant; expedit eis communes poſſeſſiones non habere.*

Quod verò ſecundò proponitur, quòd B. Benedictus in vita ſua amplas poſſeſſiones recepit; hoc ſufficit ad oſtendendum, quòd communes poſſeſſiones non totaliter Monaſticam perfectionem excludant: non autem ex hoc haberi poteſt, quòd majoris perfectionis non ſit poſſeſſionibus communibus carere, præſertim cùm idem B. Benedictus in ſua Regula dicat, ſe aliquid remiſiſſe de rigore Monaſticæ vitæ a prioribus inſtitutæ, condeſcendendo infirmitatibus ſui temporis Monachorum. Porrò quod hic dicit, Chriſtum habuiſſe loculos propter aliorum neceſſitatem; Opuſc. contr. Impugn. relig. cap. 6. ait, quòd *Dominus loculos habuit ut infirmorum gerens perſonam, ut ſibi licitum crederent, quod à Chriſto obſervatum viderent.* Et poſteà: *Dominus pecuniam reſervari fecit ad neceſſarios uſus, ut infirmis condeſcenderet; & ideo non eſt reputandum pro ſuperſtitione, ſi aliqui perfecti viri pecuniam reſervare nolunt.* Tum ſubjicit: *Et tamen Dominus quamvis pecuniam reſervari fecerit; non eam de aliquibus propriis poſſeſſionibus habebat, ſed magis ei à Fidelibus per modum eleemoſynæ miniſtrabatur.* Idemque aſſerit de Apoſtolis, (cùm pecunias reſervabant, vel etiam colligebant, ut ſanctis pauperibus, qui prædia ſua vendiderant propter Chriſtum, neceſſaria miniſtrarent) quòd illas non habebant de aliquibus poſſeſſionibus ſed ex Fidelium eleemoſynis. In eodem cap. 6. ſic ratiocinatur. *Ad hoc paupertas conſulitur, ut ſollicitudo de rebus Mundi minuatur: ſed poſſeſſiones communes multas ſollicitudines ingerunt de ipſis conſervandis, & cuſtodiendis, & excolendis; ergo perfectius conſilium paupertatis impletur ab illis, qui communes poſſeſſiones non habent.* Et poſtea: *Quamvis non ſit præceptum, quòd nihil pecuniæ ad uſus neceſſarios reſervetur; eſt tamen conſilium.* Et iterum: *Eccleſia multos infirmos ſuſtinet, quòd non facilè ſuſtineret ſine temporalium poſſeſſionum ſolatio; expedit ergo, facultates communes in Eccleſia poſſideri, propriis dimiſſis, & præcipuè propter pauperes ſuſtentandos. Non tamen ſequitur, quòd non ſit expediens viris perfectis, qui ſua dimiſerunt, vitam religioſam agere ſine communibus poſſeſſionibus. Et quamvis perfectio Apoſtolica non annulletur in illis, qui poſſeſſiones communes habent: tamen expreſſius conſervatur in illis, qui propriis dimiſſis, etiam communibus carent.* Atque hæc aliquantulum prolixius ſolito, verbis penè omnibus alienis, non ut Religiones quæ bona in communi poſſident deprimamus, ſed ut B. Thomæ mentem explicemus. Quidam enim ſolius præſ. artic. doctrinam conſiderantes, nec eam cum præfatis Opuſc. ex profeſſo pro Ordinum Mendicantium defenſione conſcriptis conferentes, ita ſubinde loquuntur vel etiam ſcribunt, quaſi ad perfectionem ſtatus Religioſi nihil referat; ſive voveatur ac ſervetur arcta paupertas excludens poſſeſſionem bonorum tam in communi quàm in particulari; ſive ſervetur ea paupertas, quæ propriam quidem poſſeſſionem excludit, ſed non communem. Quos non conſentaneè loqui doctrinæ à B. Thoma iſtis Opuſc. traditæ & jam dictis, manifeſtum eſſe arbitramur: cum quibus conferendum eſt quod hic ait; *Religiones, quæ ad contemplativam vitam ordinantur, tantò perfectiores ſunt, quantò, eorum paupertas minorem eis ſollicitudinem temporalium ingerit* &c.

Ob.

Reſp.

Si dicas: Modum vivendi abſque bonis in communi poſſeſſis habere plus ſollicitudinis, quàm habeat modus vivendi ex bonis communibus, propterea quòd oporteat multos occupari circa quærendas eleemoſynas. Reſp. Neg. Aſſ. Cum enim Religioſi ſuæ arctæ paupertatis ſunt amantes, & (quemadmodum debent ac ſolent) paucis volunt eſſe contenti; non opus eſt multis Religioſis, qui quotidianas eleemoſynas quærant, & victum ex iſtis eleemoſynis præparent) ſed pauciſſimi ſufficiunt,

ita

Digitized by Google

ita ut & cæteri totaliter vacari poſſint contemplationi, prædicationi, reliquiſque functionibus ſpiritualibus, oullam prorſus vel curam vel ſollicitudioem habentes victus quotidiani; & ipſimet quæſtuarii non ſic impediuntur in quærendis oeceſſariis, quin & divinis Officiis ioteteſſe, & otationi inſtare, & infirmorum ſpirituali conſolationi poſſint intendere. Ad numerum verò quæſtuariorum quod attinet, ordinariè unus cum adjuncto ſibi ſocio ſufficit pro una Communitate quadraginta vel quinquaginta perſonarum; qui quidem, ut ſæpè fui expertus, nihilominus Deo divinæque orationi adeò eſt intentus quàm ulli cæterorum.

Articulus VIII.

ARtic. 8. docens Vitam ſolitariam non congruere illis Religionibus, quæ ſunt ordioatæ ad opera vitæ activæ, ſive corporalia, ſive ſpiritualia, niſi fortè ad tempus, ſed illis quæ ad contemplationem ordinatæ ſunt, eò quòd ſolitudo noo eſt inſtrumentum congruum actioni, ſed contemplationi; tradit inter Religiones ſimplici contemplationi vacantes Religionem eorum qui ſolitariam vitam agunt, ſi debitè aſſumatur, præcellere Religioni eorum qui degunt vitam cœoobiticam, ſive ſocialem. Quia quod jam perfectum eſt, præcellit ei quod ad perfectionem tendit: ſicut autem vita cœnobitica eſt illorum, qui ad perfectionem tendunt; ita vita ſolitaria, debitè aſſumpta, eſt eorum qui jam perfecti ſunt: neque enim benè aſſumitur niſi ab illo contemplatore, qui jam venerit ad perfectum; vel per doeum peculiare Spiritus Sancti ſicut erat Jo. Baptiſta; vel per exercitium, quo & in intellectu fuerit inſtructus, & in paſſionibus edomandis formatus. Nam qui ſolus vivit, neque eſt perfectionem aſſecutus: quo modo inſtructionem habebit ad contemplationi vacandum ſine errore; quo modo humilitatem & obedientiam diſcet, ſuæque voluntatis abnegationem, & paſſionum mortificationem? ideo ſi vita ſolitaria indebitè aſſumatur, periculoſiſſima eſt. *In ſolitudine* enim *citò ſurrepit ſuperbia: & ſi parumper jejunaverit, hominemque non viderit; putat ſe alicujus eſſe momenti*, ait B. Hieronym. *oblituſque ſui unde, & quò venerit intus corde lingua foris vagatur* &c. Tum addit: *Quid igitur? ſolitariam vitam reprehendimus? Minimè, quippe quam ſæpe laudavimus: ſed de ludo Monaſteriorum hujuſcemodi volumus egredi milites, quos eremi dura rudimenta non terreant; qui ſpecimen converſationis ſuæ multo tempore dederint; qui omnium fuerint minimi ut primi omnium fierent* &c. Vide S. Bernardum epiſt. 115. Baſilium in Reg. fuſiùs diſput. interrog. 7. & S. Benedictum cap. 1. ſuæ Regulæ.

QUÆSTIO CLXXXIX.

De ingreſſu Religionis.

Articulus I.

Utrùm illi qui non ſunt in præceptis exercitati, debeant ingredi Religionem.

NOn eſt ſenſus, Utrùm tales teneantur ingredi Religionem: ſed An deceat eos Religionem ingredi & An eis expediat.

Reſp. certa eſt, Eos qui non ſunt exercitati in obſervatione præceptorum Dei & Eccleſiæ, poſſe abſque ullo inconvenienti ad Religionem tranſire.

1. Quia Chriſtus ad conſiliorum obſervationem vocavit noo ſolùm adoleſcentem, qui Matth. 19. dicebat ſe omnia præcèpta ſervaſſe à juventute; ſed etiam Matthæum publicanum in telonio ſedentem, Matth. 9. qui in præceptorum obſervantia non erat exercitatus.

2. Quia Religionis obſervantiæ ſicut removent impedimenta perfectæ charitatis, ita etiam tollunt occaſiones peccatorum; ac proinde; quemadmodum ſunt utiles illis, qui jam ſunt io præceptorum obſervatione exercitati, ut ad majorem perfectiooem perveniant, ita ſunt utiles his, qui necdum ſunt exercitati in præceptis obſervandis, ſed in ſæculo ſolent frequentibus magniſque peccatis implicari; ut tum ea, tum occaſiones eorum vitent, ac deinde perfectionem adipiſcantur.

Quod in reſp. ad 1. B. Thomas ait, Adoleſcentem de quo Matth. 19. agitur verè quamvis imperfectè & communi modo ſervaſſe præcepta Legis, quorum enumeratiooem à Chriſto audierat; traditur à Chryſoſtomo hom. 64. in Matth. & Venerab. Beda in cap. 10. Marci, cujus hæc ſunt verba: *Non eſt putandus homo iſte, vel voto tentantis (ut quidam putaverè) Dominum interrogaſſe, vel de ſua eſſe vita mentitus, cum ſe legis mandata cuſtodiſſe dicebat, ſed ſimpliciter ut vixerit eſſe confeſſus. Quia ſi mendacii aut ſimulationis noxa reus teneretur; nequaquam intuitus arcana cordis ejus eum diligere diceretur Jeſus*: Quod tamen apud Marcum dicitur.

Io reſp. ad 2. concedit, neminem repente fieri ſummum, loquendo de perfectione Chriſtiana, ad quam oportet ſemper proficere, quamdiu hic vivimus. Addit autem, Non oportere ut quicumque ad Superiorem aliquem gradum pervenire cupit, à minori ſemper incipiat; qui enim vult eſſe Clericus, noo debet fuiſſe prius exercitatus in vita & functioaibus laicalibus: neque is qui ſtatum virginitatis amplecti deſiderat, debet fuiſſe antea verſatus in conjugio. Sic etiam non eſt oeceſſe, quòd prius fuerit exercitatus in obſervantia præceptorum is, qui Religionem ingredi cupit, mandata ſimul & cooſilia ſervaturus.

Quod in eo argum. 2. ſumitur, Præcepta eſſe minora, & conſilia eſſe majora; verum eſt, ſi comparatio fiat præceptorum abſque conſiliis ad conſilia ſimul cum præceptis conſiderata. Alloquin ſi nuda præcepta comparentur cum nudis conſiliis; præcepta, præſertim illa quæ in reſp. ad 5. vocat principalia, ſunt quid majus & ad ſalutem utilius, quàm conſilia ſine præceptis obſervata. Confer quæ diximus quæſt. 184. art. 5. ad 2.

Pro reſp. ad 3. dicendum eſt: Noo eamdem eſſe ratiooem Ordinum Sacramentalium, & Religionis. Quia ſtatus Religionis eſt ſtatus acquirendæ perfectionis; ideoque non eſt neceſſarium, ut antea perfectionem conſecutus ſit oe quidem eam quæ omnibus Chriſtianis communis eſt, is qui Religionem ingredi cupit. In ſacris autem Ordinibus accipitur poteſtas faciendi aliquos actus ſacros, ideoque præexigitur munditia & ſanctitas in illis, qui Ordines eos ſuſcepturi ſunt; juxta ea quæ Apoſtolus 1. ad Timoth. 3. & ad Tit. 1. tradit ſub nominibus Epiſcopi & Diaconi.

Pro reſp. ad 4. dicendum: Quòd præcepta ſeu præceptorum obſervatio, ſit quidem natura prior obſervatione conſiliorum, non tamen eſt neceſſe quòd ſit prior ordine temporis.

Articulus II.

Utrùm debeant aliqui voto obligari ad Religionis ingreſſum.

SEnſus eſt, Utrùm ſit conveniens, quòd aliqui voveant ſe ingreſſuros Religionem? Cui Reſpondet, Hoc eſſe ſecundùm ſe laudabile. Tum quia opus ex voto factum eſt laudabilius quàm ſi ſine voto fiat, ut dictum eſt qu. 88. art. 6. Tum quia per votum; firmatur voluntas hominis ad bonum faciendum. Cavendum autem, ne ejuſmodi votum præcipitanter ac temerè emittatur: & ſciendum, quòd qui illud emiſerunt quantumvis deliberatè & legitimè, non ob hoc ſunt Religioſi; quia tale votum eſt ſolùm ſimplex & quidem de Religione ingredienda, ideoque per illud oon fit quiſpiam Religioſus.

Io reſp. ad 2. obſervandum, antiquam eſſe juris communis formam, ut ingredientes Religionem habeant unum integrum probationis annum, ante cujus anni finem oon licebat olim Profeſſiooem facere vel recipere; ſi tamen fiebat, Abbate per ſe vel per alium eam recipiente, olim valebat Profeſſio capit. *Ad Apoſtolicum*, quod eſt Innocentii III. lib. 3. Decret. tit. 31. & cap. *Conſtitutionem*, quod eſt Booifacii VIII. in 6. titul. De Regular. Sed poſt Conc. Trident. ſeſſ. 25. cap. 15. de Regular. Profeſſio ante expie-

expletum probationis annum emiſſa eſt nulla, nullamque inducit obligationem ad quoſcumque effectus.

Articulus III.

ART. 3. probat, Eum qui vovit ingredi religionem; teneri illam ingredi. Quia Scriptura Eccleſ. 5. & Pſal. 75. clarè ſignificat, hominem teneri ad implendum id quod vovit, quemadmodum q. 88. art. 3. fuit oſtenſum, dummodò ſit aliquid quod ad Deum pertineat, hoc eſt modò ſit legitima voti materia: talis autem materia eſt ingreſſus Religionis, in qua homo divinis obſequiis ſe totaliter mancipat.

Quod addit ipſum teneri *Secundùm quod ſe voto obligare intendit*; eò valet, ut ſi quando vovebat intenderit ſe abſolutè obligare ad Religionis ingreſſum, teneatur primo quoque tempore quo poteſt illam ingredi. Si autem voverit, ſe certò aliquo tempore vel ſub aliqua certa conditione Religionem ingreſſurum; tenetur ingredi ſtatim cùm illud tempus advenerit, vel quando ea conditio ſubſtiterit; hic in fine corp. Quòd ſi ad certæ Religionis ingreſſum ſe obligarit; tenetur dare operam quantam poteſt, ut in aliquo iſtius Religionis Monaſterio recipiatur: & ſi non admittatur in uno, debet alia tentare, & quidem tanto tempore ac numero, ut prudentum arbitrio videri poſſit ſufficere. Qui autem ſimpliciter & indiſtinctè vovit ſe ingreſſurum Religionem; ſi non recipitur in una Religione, conari debet habere locum in alia. Vide quæ diximus q. 88. art. 3. quæſito 4.

In reſp. ad 3. ait, Rationabiliter dici poſſe, quòd per ingreſſum Religionis, eum videlicet quo quis revera fit Monachus, hoc eſt per Profeſſionem, aliquis conſequatur remiſſionem omnium peccatorum, quantùm ſcilicet ad pœnam pro eis reſtantem: Si enim aliquibus eleemoſynis factis, homo poteſt ſtatim ſatisfacere de peccatis ſuis, ſecundùm illud Danielis 4. *Peccata tua eleemoſynis redime*; multò magis in ſatisfactionem pro omnibus peccatis ſufficit, quòd aliquis ſe totaliter divinis obſequiis mancipet, ſicut fit in profeſſione Religionis. Hinc Hieronymus epiſt. 25. cap. 2. Profeſſionem monaſticam vocat ſecundum baptiſmum. Et Bern. de Præc. & diſp. c. 23. *Audire & hoc vultis à me, unde inter cætera pœnitentiæ inſtituta monaſterialis diſciplina meruerit hanc prærogativam, ut ſecundum baptiſma nuncupetur? Arbitror ob perfectam Mundi abnegationem* &c. Et poſteà: *Quo modo in baptiſmo eruimur de poteſtate tenebrarum, & in regnum transferimur charitatis æternæ: ita & in ſanctâ hujus ſecundâ quadam generatione propoſiti de tenebris æquè non unius originalis, ſed multorum actualium delictorum in lumen virtutum evadimus*; ſi nimirum Profeſſio ſicut oportet in bono ſtatu & propter Deum emittatur.

His conſentanea ſcribit Author lib. de Similitud. apud Anſelm. cap. ult. Unde legitur in Vitis Patr. lib. 6. num. 9. quòd eamdem gratiam conſequantur Religionem intrantes, quam conſequuntur baptizati, quoad ſcilicet remiſſionem pœnarum ex peccatis præteritis reſtantium. Et in vita B. Antonii per S. Athanaſium ſcripta habetur, quòd cùm ipſius in ſublime rapti viam impedire vellent Dæmones illi objiciendo peccata juventutis: Angeli boni reſponderint non debere ea delicta narrari, quæ jam Chriſti eſſent bonitate ſopita: ſi qua autem ſcirent ex eo tempore quo factus eſſet Monachus, & Deo ſe conſecraſſet, licere proferri.

Cæterum, quia hæc (ſi de Religionis profeſſione ſecundùm ſui naturam loquamur) ſolùm probabiliter dici poſſunt; idcirco adjiciendum videtur, quòd Paulus V. in Bulla cujus initium *Romanus Pontifex* ann. 1606. die 23. Maji data plenariam conceſſit indulgentiam: tum illis qui animo profitendi habitum Religionis à legitimo Superiore ſuſcipiunt: tum his qui expleto probationis anno Profeſſionem emittunt.

Articulus IV.

ART. 4. docet, eum qui vovit ingredi Religionem teneri ad perpetuò remanendum in illa, ſi dum vovebat habuit intentionem ſe obligandi ad illic perpetuò remanendum: ſi autem non plus intendit quàm ſe obligare ad intrandum in Religionem cauſa experiendi, retenta libertate manendi vel exeundi; non tenetur ad manendum; quia voti obligatio in tantum ſe extendit, in quantùm ſe extendit voluntas & intentio voventis. Neque tamen voto ſuo ſatisfaciet, ſi intret ut ſtatim exeat; quia in vovendo non habuit intentionem ſic intrandi: ſed debet ingredi ſincero animo experiendi, num ſibi expediat in ea Religione profiteri ac perpetuò manere. Si verò dum voveret ſe Religionem ingreſſurum, ſimpliciter cogitavit de ingreſſu, nihil autem de libertate egreſſus, vel de perpetuitate manendi; videtur obligatus eſſe ad ingreſſum juxta formam juris communis: quæ eſt, ut ingredientibus detur integer annus probationis, cap. *Ad Apoſtolicam*, tit. de Regular. Unde non tenetur illic perpetuò manere.

Neque dicendus erit dare ſcandalum, ſi egrediatur: ſed ſi qui inde ſcandalizentur, ſuo vitio ſcandalizabuntur, quia ipſe facit quod ſibi facere licet; imò & quod expedit ut faciat, ſi propter infirmitatem aut aliam rationabilem cauſam exeat. Si verò ſine ulla rationabili cauſa exeat, quum & ipſe repetiatur iſti Religioni eſſe idoneus, & iſta Religio ipſi convenire; non videtur excuſandus, quandoquidem de libertate egreſſus nihil in vovendo cogitaverit, neque rationabilis cauſa ſuppetat, ut quod juxta ſui voti conditionem probavit, & probando reperit ſibi eſſe conveniens, illud deſerat.

Confirmat. Recta ratio non admittit, ut aliquid ſuſcipiatur probandum, & quum omnes ejus conditiones fuerint inventæ eſſe gratæ & expedientes, ea res refutetur; ſic enim vana & omnino fruſtranea eſſet probatio: cùm igitur ille probaverit an ſtatus Religionis ſibi conveniat, inveneritque ipſum ſibi eſſe convenientem; debet eum amplecti, ac per conſequens profiteri. In hanc ſententiam ſcribit Cajetanus ad hunc articulum, & poſt eum Navarrus lib. 3. Conſil. conſilio 23. de voto dicens: *Ut quis ſatisfaciat voto intrandi Religionem; non ſufficit quod quoquo modo intret; ſed oportet ut intret bona fide cum propoſito probandi eam, & ſi invenerit eam ſibi gratam profitendi.*

Ob.

Dices: Ex allata ratione videtur ſequi, etiam illum debere in Religione perſeverare, qui cùm ſine voto intraverit, expertus eſt eam ſibi eſſe conſentaneam. Reſp. Hujuſmodi non poſſe revera ab incœpto deſiſtere abſque aliquo inſtabilitatis, levitatis, & ignaviæ vitio, ſaltem veniali: ſed qui votum habens fuit ingreſſus, ac per annum probavit Religionem ſibi eſſe conſentaneam; mortaliter peccaturus videtur, ſi vel ſponte exeat, vel cauſam cur dimittatur doloſè præbeat, eò quòd voto fuerit obligatus ad ſincerè probandum: finis autem probationis ſit Profeſſio, quando per probationem invenitur res probata eſſe ſalutaris & commoda.

Reſp.

Ob.

Neque his obſtat, B. Thomam dicere, illum qui vovit ingreſſum Religionis non teneri ad perpetuò manendum. Id enim verum eſt, ſi res ſimpliciter & abſolutè conſideretur. Nam qui vovit ingreſſum, non hoc ipſo tenetur manere in Religione, ſed ſolùm tenetur ingredi, ac bona fide probare. Verum in caſu particulari poteſt eſſe, quòd obligetur ad manendum. Unde Cajetanus prædictam B. Thomæ ſententiam rectè interpretatur cum hac exceptiva, niſi per accidens ſeu in eventu, hoc eſt niſi experientia bonæ fidei exigat perpetuam permanentiam, puta quia in probando omnia inveniuntur totaliter grata & commoda.

Reſp.

Quæſt.

Petes: Quid de illo cenſendum, qui vovit fieri Religioſus nihil aliud cogitando? Reſp. Ipſum debere ingredi bona fide ad experiendum: & ſi per annum probationis inveniatur eſſe idoneus, eumque parati ſint ad Profeſſionem admittere illi ad quos pertinet; debet manere, quia hac demum ratione

Reſp.

ſui n

ſuum votum implebit, nec habet ullam cauſam non implendo. Si autem vel conventuales nolint eum recipere, vel ipſius debilitas aut alia cauſa doceat expedire quòd egrediatur; poteſt egredi.

Quæſt.

Si quæratur: Num is ſit in conſcientia liber, qui vovit ſe non tantùm ingreſſurum Religionem, ſed etiam in ea perſeveraturum ac Profeſſionem facturum; ſi durante probationis anno dimittatur propter morbum, vel ex aliqua alia rationabili cauſa ipſe egrediatur? Reſp. Ipſum eſſe liberum, quamdiu illa aut alia ſimilis cauſa durat: ſi tamen poſtea ſit ſpes ipſum denuò receptum iri, ſive in eumdem, ſive in alium Ordinem; poſito quòd Religionem abſolutè & in genere voverat) ratione ſui voti tenetur iterum ingredi cum animo profitendi; quemadmodum indicat Navarrus dicto lib. 3. conſ. 2. num. 10. quia votum abſolutè emiſſum non extinguitur ob temporale impedimentum ſuperveniens, ſed tantùm ſuſpenditur, ac propterea eo ceſſante impleri debet.

Reſp.

ARTICULUS V.

ARt. 5. docet, Pueros etſi ante annos pubertatis non poſſint profiteri; poſſe tamen cum voluntate parentum in Religione recipi ut illic nutriantur, & paulatim formentur ad ea quæ ſunt Religionis monaſticæ: ac deinde legitimo tempore ſi voluerint per Profeſſionem fiant Monachi, aut etiamſi non videantur ad Pròfeſſionem venturi, ut piè inſtituantur, & officiis pietatis paulatim aſſueſiant. Qua intentione nobiles Romani filios ſuos S. Benedicto educandos tradebant, ſecundùm quod ex B. Gregorio hic memorat S. Thomas. Conferantur quæ diximus qu. 88. art. 8. & 9.

ARTICULUS VI.

ARtic. 6. docet: Non eſſe aliquos ſimpliciter retrahendos ab ingreſſu Religionis, propter obſequium parentum: ſed ſi parentes non multùm indigeant opera filiorum ad ſui ſuſtentationem, licere filiis Religionem ingredi etiam contra præceptum parentum: ſi autem parentes ſint in neceſſitate, nec eis commodè poſſit aliter ſubveniri quàm per obſequium filiorum; non licere tunc filiis, prætermiſſo parentum obſequio, Religionem intrare.

Ratio prioris eſt. Quia filii non tenentur ad ſuſtentationem parentum niſi in caſu neceſſitatis; cùm per ſe, ſeu hoc ipſo quo parentes ſunt, reverentiam & obſequium eis debeant filii: ſuſtentationem verò ſolùm per accidens, ſi nimirum contingat parentes indigere, quæſt. 101. art. 2. Hinc Matth. 4. Jacobus & Joannes relictis retibus & patre, ſecuti ſunt Dominum: ſed Chriſtus non permiſit eum, quem Matth. 8. vocabat, redire ad ſepeliendum patrem. Accedit, quòd poſt annos pubertatis quilibet ingenuus habet libertatem diſponendi de ſua perſona quantùm ad ſtatum vitæ; præſertim autem quoad obſequium divinum. Dico *ingenuus*. Quoniam qui ſervilis eſt conditionis, eam libertatem non habet; cùm ſervus ſecundùm ſuam ipſius perſonam ſit domini tamquam ejus poſſeſſio, hic ad 2. Et ideo furtum ſui faceret tranſeundo ad Religionem invito domino, debereτque ipſi reſtitui, ſi ante finem triennii eum requireret, 17. quæſt. 2. cap *Si quis*, etiamſi feciſſet Profeſſionem. Quo tamen caſu ipſe teneretur ad caſtitatem ſervandam. Et ſermo hic eſt de ſervo, qui non recuperaverit libertatem, neque per fugam nec aliter.

Servus non poteſt Relig. intrare invito domino.

Poſterioris ratio eſt. Quia talis neceſſitas inducit caſum, quo præceptum de honoratione parentum obligat ſubvenire parentibus. Unde huc pertinere poſſunt, quæ Dominus Matth. 15. aſſerit contra Phariſæos parentum curam negligere docentes prætextu oblationum in templo faciendarum.

De hujus artic. doctrina, quemadmodum & de quæſtione, An filii poſſint è Religione exire ad ſuccurrendum parentibus; dictum fuit quæſt. 101. artic. 4.

Sed examinandum reſtat: Verumne ſit quod jam dicebatur, ſi parentes cùm non multum opera filiorum indigeant, filios poſſe religionem intrare, etiam contra parentum præceptum? Prodiit enim anno ſuperiore libellus anonymus, gallico idiomate conſcriptus, cujus Author totus eſt in perſuadendo, quòd pueri quantumvis puberes non poſſint Religionem ingredi, ſi parentes quos habent Catholicos, ſalutiſque ipſorum in ſæculo peragendæ cupidos nolint; idque non quia filiorum opera vel obſequio indigeant, ſed quia non cupiunt eorum ſive præſentia, ſive ſolatio deſtitui, aut ob alias ſimiles cauſas. Et quamvis non ſit hujus loci omnia quæ Author iſte in medium adfert proſequi; nonnulla tamen viſum eſt pro rei veritate diſcutere.

Quòd igitur filiis non liceat contra præceptum parentum Catholicorum catholicèque viventium Religionem ingredi prob. 1. Quia non licet prætermittere id quod eſt neceſſitatis, ad faciendum id quod eſt liberæ devotionis: atqui obſequi parentibus eſt neceſſitatis; (cùm præceptum de honorandis parentibus ſit naturale, neque ſolùm ſit intelligendum de externa reverentia parentibus exhibenda, vel de ſuſtentatione ipſis cùm indiguerint præſtanda; ſed etiam de obedientia, quæ illis maxima debetur; ergo non licet filiis contra præceptum parentum ingredi Religionem; præſertim cùm ſtatus Religionis non ſit ad ſalutem neceſſarius, ſed extra illum Fideles poſſint ſalutem ſuam operari.

2. Can. *Si qui filii*, dub. 30. ex Conc. Gangrenſi, anathema dicitur illis filiis, qui parentes maximè Fideles deſeruerint occaſione Dei cultus, hoc juſtum eſſe judicantes, & non potius debitum honorem parentibus reddiderint, ut hoc ipſum in eis venerentur quod Fideles ſunt. Et in eamdem rem adferri poteſt can. *Si quis ſervum* 17. quæſt. 4. ubi ex eodem Conc. Gangr. dicitur: *Si quis ſervum alienum occaſione Religionis doceat contemnere dominum ſuum, & ejus miniſterium deſtituere, ac non potius docuerit eum ſuo domino bona fide, & cum omni beneficentia deſervire; anathema ſit.*

3. In Capitular. Reg. Franc. lib. 1. cap. 101. modis omnibus inhibitum eſt, ne pueri ſine voluntate parentum tonſurentur, vel puellæ velentur. Imò Ulpianus tametſi Paganus ita ſtatuit: (prout quidem ab authore libri anonymi ſupra citati allegatur) *Filius familias vel ſervus ſine patris dominive authoritate voto non obligantur.*

His tamen non obſtantibus. Reſp. Nullo modo eſſe dubitandum, quin pueri poſt annos pubertatis poſſint Religionem ingredi ac profiteri, etiam contra parentum quantumvis Catholicorum præceptum, ſi fortè parentes (cùm filiorum opera vel obſequio non multum indigeant) eos impedire velint à tam ſancto propoſito. Hæc enim eſt aperta B. Thomæ ſententia in ratione naturali fundata, & à nullo hactenus Theologo in dubium vocata. Præſenti enim art. ſic loquitur in corp. *Parentibus in neceſſitate exiſtentibus, ita quòd eis commodè aliter quàm per obſequium filiorum ſubveniri non poſſit, non licet filiis prætermiſſo parentum obſequio Religionem intrare. Si verò non ſint in tali neceſſitate, ut filiorum obſequio multum indigeant; poſſunt prætermiſſo parentum obſequio Filii Religionem intrare etiam contra præceptum parentum, quia poſt annos pubertatis quilibet ingenuus libertatem habet, quantum ad ea quæ pertinent ad diſpoſitionem ſui ſtatus, præſertim in his quæ ſunt divini obſequii.* In quæſt. 104. art. 5. in corp. ſic loquitur: *Secundùm ea quæ ad naturam corporis pertinent homo homini obedire non tenetur, ſed ſolùm Deo, quia omnes homines natura ſunt pares, puta in his quæ pertinent ad corporis ſuſtentationem, & prolis generationem. Unde non tenentur, nec ſervi dominis, nec filii parentibus obedire de Matrimonio contrahendo, vel virginitate ſervanda, aut aliquo alio hujuſmodi.* Quæſt. 101. ar. 4. ad 3. Sic: *Si carnalibus parentibus noſtra obſequia ſunt neceſſaria, ut ſine his ſuſtentari non poſſint, nec nos ad aliquid contra Deum inducant; non debemus intuitu Religionis eos deſerere. Si autem ſine peccato eorum obſequiis vacare non poſſumus; vel etiam ſi abſque noſtro obſequio poſſunt ſuſtentari: licitum eſt eorum obſequia prætermittere ad hoc quòd amplius Re-*

ligioni vacemus. Ubi notanda eſt illa pars disjunctivæ, *vel etiam ſi abſque noſtro obſequio poſſunt ſuſtentari*. Rurſum Quodlib. 4. art. 23. *Si pueri annos pubertatis tranſcenderint, poſſunt etiam invitis parentibus ad Religionem tranſire, nec ſunt repellendi*.

Tacita ob. Neque refert, quòd B. Thomas non exprimat ſe loqui de pueris, quorum parentes ſint Catholici. Qui enim hæc ipſius loca diligenter inſpexerit, manifeſtè videbit ipſum de talibus loqui. Adde, quòd ejus doctrina fundatur in ratione naturali, ſecundùm quam filii puberes ſunt ſui juris, neque pendent à voluntate parentum quantum ad ea, quæ concernunt naturam corporis ſuſtentandam, conſervandam, & propagandam: hæc autem ratio habet locum, ſive puerorum parentes ſint Fideles, ſive Infideles. Confirm. Qualeſcumque ſint parentes, eorum poteſtas non ſe extendit ad præcipiendum vel prohibendum ſuis filiis quidlibet, etiamſi honeſtum ac licitum: ſi ergo jubeant vel prohibeant quippiam, ad quod eorum poteſtas ſe non extendit, non eſt neceſſarium eis obedire. Antec. probari poteſt per ea quæ ſup. ex q. 104. attulimus: *Non tenentur nec ſervi dominis, nec filii parentibus obedire de Matrimonio contrahendo, vel virginitate ſervanda, aut aliquo alio ejuſmodi*. Quibus addi poteſt ex reſponſ. ad 2. in eodem artic. 5. *Subditi* (è quorum numero ſunt filii) *non ſubjiciuntur ſuis Superioribus quantum ad omnia, ſed quantum ad aliqua determinatè ſecundùm rationem ſuperioritatis; ſicut miles Duci exercitus in his quæ pertinent ad bellum; ſervus Domino in his quæ pertinent ad ſervilia opera exequenda; filius patri in his quæ pertinent ad diſciplinam vitæ & morum*; quemadmodum in fine corp. loquitur. Unde quod Apoſtolus ad Coloſſ.

Tacita ob. 3. dicit, *Filii obedite parentibus per omnia*; & iterum: *Servi obedite per omnia dominis carnalibus*, in reſp. ad 1. interpretatur intelligendum eſſe *Per omnia quantum ad illa, quæ pertinent ad jus patriæ vel dominativæ poteſtatis*, hoc eſt in omnibus illis, ad quæ præcipienda vel prohibenda ſe extendit poteſtas parentum & dominorum.

Non ignoramus, eumdem S. Doctorem in Com. ſup. Epiſt. præallegata verba Apoſtoli explicare de omnibus quæ non ſunt contra Deum, quod alii dicunt in omnibus licitis ac honeſtis ſed ipſe poſtea advertens ejuſmodi expoſitionem prout ſonat eſſe inſufficientem; illa prætermiſſa, aliam tradidit in ſua Sum. Theolog. Cui conformiter Suppl. q. 47. art. 6. dum reſolvit, patrem non poſſe cogere filium per præceptum ad Matrimonium; ſententiam hanc paulinam *Filii obedite parentibus per omnia*, affirmat non intelligi de iis in quibus filius eſt liber ſui. Quapropter quòd in præf. Com. eamdem ſententiam fuit interpretatus de omnibus, quæ non ſunt contra Deum, ſimiliter intelligi poteſt de omnibus licitis ac honeſtis, in quibus filius non eſt liberi ſui, hoc eſt in quibus filius patriæ poteſtati ſubjectus eſt. Porrò quòd ſtatus Matrimonii, virginitatis, & Religionis, ejuſmodi ſint, ad quæ patria poteſtas regulariter non ſe extendit, ac proinde quòd parentes ordinariè non poſſint præcepto compellere filios aut filias ad Matrimonium ineundum, ad ſervandam virginitatem, vel ad intrandum Religionem, aut eos ab ingreſſu Religionis arcere; conſtans eſt omnium Theologorum cum B. Thoma reſolutio: idque propterea, quia filii puberes ſunt liberi, ac ſui juris quantum ad ſtatum ſeu conditionem vitæ eligendam. Et confirmari poteſt ex cap. *Puella* 20. quæſt. 2. ubi ex Conc. Tribur. ſic legitur: *Si in fortiori ætate adoleſcentula vel adoleſcens ſervire Deo voluerit* (in ſtatu Religionis de quo illic eſt ſermo) *non eſt poteſtas parentum prohibendi*. Et cap. *Cum virum* 3. Decret. tit. de Regul. id quod S. Leo dixerat de puella, quæ coacta parentum imperio virginitatis habitum ſuſceperat, eam poſſe ſine prævaricatione illum deſerere, dicitur intelligi poſſe de ea, quæ in ætate nubili noſcitur conſtituta; & pro ratione ſubditur: *Tunc enim quia liberum habet arbitrium, in electione propoſiti ſequi parentum non cogitur voluntatem*.

Neque verò hæc dicimus, quaſi velimus filios aut filias non debere parentum audire conſilium ſuper Matrimonio ineundo: Quid enim in iſto negotio parentibus debeant filii; ex iis quæ ad Supplem. qu. 47. art. 6. diximus intelligi poteſt: ſed affirmamus, parentes non poſſe, hoc ipſo quòd parentes ſunt, ſuo præcepto compellere filios ad ineundum Matrimonium. Si autem filii ſint liberi ad ſponſam eligendam; quantò magis eos liberos eſſe putandum eſt ad præeligendum Chriſtum, ſi peculiariter ipſi velint in approbata Religione ſervire? Utrùm verò ad Religionis ſtatum capeſſendum filii debeant à parentibus conſilium petere, articulus 10. videbitur.

Ad 1. Arg. Reſp. Quòd obſequi parentibus præcipientibus quippiam, ad quod patria eorum poteſtas ſe extendit, eſt de neceſſitate ſalutis; & propterea non licet aliquid tale prætermittere, ad faciendum id quod eſt liberæ devotionis. Sed obſequi parentibus aliquid præcipientibus, ad quod poteſtas patria ſe non extendit, non eſt de neceſſitate ſalutis; & idcirco ſi quippiam tale præcipiant; licitum eſt non obedire: ſicut ſi juberent filio, ut Religionem intret, ut virginitatem ſervet, ut à Matrimonio abſtineat, ut in ſæculo maneat, neque Religionem ingrediatur. Neque refert, vel quòd præceptum de parentibus honorandis ſit naturale; vel quòd ſit arctiſſimæ obligationis, vel quòd requirat obedientiam, & non ſolam externam reverentiam aut ſuſtentationem ipſis exhiberi. Hinc enim non eſt conſequens, quòd filios obliget quando jubetur eis id quod à parentibus juberi non poteſt: & propterea, quando filii non obediunt parentibus in ejuſmodi, non poſſunt cenſeri violare præceptum naturale: quin potius ipſi parentes arguendi ſunt, quòd præcipere audeant id, quod jure naturali non licet præcipere. Non refert etiam, quòd ſtatus Religionis non ſit ad ſalutem neceſſarius. Quia nemo dicit eſſe neceſſarium, ſed omnes agnoſcunt eſſe valde ſalutarem.

Ad 2. Reſp. Canones illos, *Si quis filii*, & *Si quis ſervum*, in Conc. Gangrenſi fuiſſe editos contra errores cujuſdam Euſtathii, qui inter cætera erronea dogmata docebat, filios poſſe parentes tametſi egentes deſerere, honoremque & alimenta eis denegare prætextu ſerviendi Deo. Docebat præterea, licere ſervis prætextu cultus divini contemnere dominos, ab illis recedendo, debitoque ſervitio ipſos fraudando, quaſi Chriſtiana Religio ſervos à ſervitute dominorum temporalium liberaret; quemadmodum colligi poteſt ex Gloſſa Juris Canon. ad illos canones; ex Baronio tom. 3. ad ann. Chriſti 361. & ex ipſo Conc. Gangr. Quapropter nihil in iſtis canonibus decernitur de filiis, qui non ex parentum contemptu ſed ex zelo perfectionis ingrediuntur Religionem, quando parentes non multùm indigent eorum opera vel obſequio.

Ad 3. Reſp. Iſtud cap. eſſe intelligendum de pueris & puellis infra pubertatis annos exiſtentibus. Nam de illis qui iſtos annos tranſcenderint, ex cap. *Puella* ſup. cit. manifeſtum eſt, ipſos poſſe tonderi & velari ſine parentum voluntate.

Quod ad Ulpiani decretum attinet, tanti eſt in negotio Chriſtianæ Religionis faciendum, quanti Lutheri, Calvini, vel Mahumeti Conſtitutio. Nam ex Baronio ad an. Chriſti 56. tom. 1. & ad an. 225. tom. 2. itemque ex not. ad prim. diem Januarii, ad 2. Martii, ad 22. Aug. in Martyrolog. conſtat, Ulpianum fuiſſe infenſiſſimum hoſtem Chriſtianorum, atque adeò & Religioſorum.

In reſp. ad 3. eſt difficultas. Videtur enim quòd ære alieno obſtrictus ſimpliciter poſſit ad Religionem tranſire; cedendo ſua bona tametſi inſufficientia creditoribus: quia de illo B. Thomas dicit, quòd *Licitè poteſt exhibitis rebus ſuis Religionem intrare, nec tenetur in ſæculo remanere, ut procuret unde debitum reddat*. Sed Reſp. in primis: Apud B. Thomam conſtare, quòd qui habet debita non poſſit eorum ſolutionem ſibi poſſibilem prætermittere ut Religionem ingrediatur. Dicit enim, quòd *Ille qui eſt obligatus ad aliquid certum non poteſt illud licitè prætermittere facultate exiſtente*: nam addit: *Et ideo ſi aliquis ſic obligatus ut alicui rationem ponat, vel ut certum debitum reddat; non poteſt hoc licitè prætermittere ut Religionem ingrediatur*. Accedit, B. Thomam Quæſt. Reſp.

non

non diffiteri illud Apoſtoli ad Rom. 13. *Reddite omnibus debita* eſſe juris naturæ.

Quòd ſi quiſpiam non poſſit omnibus ſuis debitis nunc ſatisfacere, poſſit autem poſtea ſi in ſæculo maneat; debet manere, & creditoribus quantum poteſt ſatisfacere: cùm æquitas non ferat, ut Religionem amplectatur cum damno aliorum. Si verò tantis debitis ſit oneratus, ut illis exſolvendis neque nunc ſufficiat, neque veriſimilis ſpes appareat quòd aliquando ſufficiet, vel omnia ſolvere, vel eorum partem notabiliter majorem quàm nunc poſſit, quamvis in ſæculo maneret; tunc (quod attinet ad jus naturæ) licebit ei Religionem ingredi, bona fide cedendo ſuis omnibus bonis in utilitatem creditorum: quandoquidem ſive maneat in ſæculo, ſive non maneat, plenior ſolutio ſit ei impoſſibilis; nemo autem poſſit ad impoſſibile obligari, juxta 6. regulam, juris in 6.

Et ſecundùm hæc intelligendus eſt B. Thomas, ut verborum ejus hic ſit ſenſus: Propter pecuniam perſona liberi hominis ſecundùm jura civilia non obligatur, ita nimirum ut propter debitum pecuniarium poſſit aut vendi, aut in ſervitutem rapi, ſed ſolùm res. Unde licitè poteſt exhibitis rebus ſuis Religionem intrare, nec tenetur in ſæculo remanere, ut procuret unde debitum reddat; quando videlicèt neque habet bona ex quibus poſſit integrum debitum ſolvere, neque veriſimile eſt quòd haberet quamvis in ſæculo maneret, operamque daret illis conquirendis. Dixi *quod attinet ad jus naturæ*; quia jure poſitivo inhibitum eſt, ne gravati ære alieno recipiantur in aliquam Religionem, quemadmodum ex Sixto V. oſtendimus hujus p. q. 62. art. 8. in *Cauſa decima*.

Articulus VII.

ARt. 7. probat, Archidiaconos & Presbyteros curatos poſſe Religionem ingredi abſque ſpeciali licentia Papæ, imò & Epiſcopo contradicente. Quia non ſunt ad curam Animarum obligati toto tempore vitæ ſuæ, ſed ſolùm quamdiu retinent Archidiaconatum vel Paſtoratum: eum autem deſerere poſſunt ſi velint; quemadmodum patet ex iis quæ diximus qu. 184. art. 6. & ex cap. *Duæ ſunt* 19. q. 2. Quod in fine corp. hic dicit, & dixit etiam q. 184. art. 6. & q. 185. art. 4. conferendum eſt cum iis quæ dicebantur q. 88. art. 12. concluſ. 2.

Reſponſio ad 3. in codicibus qui vulgò habentur in manibus deeſt, incertum quo caſu: ſed ex iis quæ habet Author dictæ q. 184. art. 6. in corp. & art. 8. ad 5. itemque ex cap. 25. Opuſc. de Perfect. vitæ ſpirit. reſpondendum eſt Neg. Conſ. Quia ad actus illos, de quibus loquitur argumentum, Presbyteri curati & Archidiaconi non ſunt perpetuò obligati, ac per coofequens non habent ſtatum perfectionis; & idcirco poſſunt dimiſſa cura Religionem intrare tamquam tranſeuntes de ſtatu imperfectiori (ſi tamen ſtatus dicendus eſt) ad perfectiorem. Quinimò poſſunt Religionem etiam illam ingredi, quæ in vita merè contemplativa, aut potiſſimum in corporalibus vitæ activæ officiis ſit occupata; quoniam plus excedit ſtatus Religionis cujuſcumque ſtatum ſeu potius officium Archidiaconi vel Plebani, quàm ſtatus altiſſimæ Religionis ſtatum cujuſcumque infimæ. Poteſt enim aliquis propter infirmitatem ab altiori Religione tranſire ad minorem cum diſpenſatione à Religione verò ad ſtatum ſæcularem, etiam Presbyteri curati vel Archidiaconi tranſire non poſſunt; nullo enim modo in hoc diipenſat Eccleſia.

Articulus VIII.

Utrùm liceat de una Religione tranſire ad aliam.

VIdetur quòd non. Quia S. Bernardus lib. de Præc. & diſpenſ. cap. 20. ſcribit: *Sanè de Religionibus ac benè ordinatis Monaſteriis nullus Profeſſorum meo conſilio, ne arctioris quidem vitæ deſiderio, ſine licentia ſui ſenioris egredietur.* Et poſtea: *de novo monaſterio nec retineri quis regulariter poteſt, nec recipi, ſine conſenſu Abbatis ſui.*

Reſp. Non eſſe quidem per ſe laudabile de una Religione tranſire ad aliam, ideoque non niſi ob magnam utilitatem vel neceſſitatem hoc fieri debere. Tum quia ex tranſitu abſque tali cauſa facto plerumque ſcandalizantur illi qui relinquuntur. Tum quia faciliùs proficit aliquis in Religione cui conſuevit quàm in illa cui non conſuevit, cæteris paribus; & huc pertinet illud 1. Cor. 7. *Unuſquiſque in qua vocatione vocatus eſt, in ea permaneat.* Si tamen aliqua rationabilis cauſa ſubſit; laudabiliter poteſt quiſpiam de una Religione ad aliam tranſire. Ejuſmodi cauſæ potiſſimum ſunt tres.

Quæſt.

1. Eſt amor Religionis perfectioris. Ambigitur autem unde æſtimanda ſit major perfectio Religionis, ad hoc ut ad eam tamquam ad perfectiorem poſſit tranſiri; an ex eo quòd ſit in ſe perfectior & ſanctior; an potius ex eo quòd ſit arctior. Quamvis enim una eademque Religio poſſit eſſe & perfectior & arctior; cùm arctitudo benè proportionata multùm conducat ad perfectionem Religionis etiamſi Religionis perfectio non attendatur ſecundùm ſolam arctitudinem: quia tamen non omnino neceſſarium eſt, ut ubicumque eſt major arctitudo, ſtatim ibi ſit major perfectio, vel contra, ideo dubitatur; an ex majori perfectione; an verò ex majori arctitudine conſideranda ſit excellentia Religionis, ad quam licitus eſt tranſitus.

Reſp.

Nobis videtur, æſtimationem ex utroque eſſe petendam; partim ſcilicet ex arctitudine; partim ex illa perfectione quæ deſumitur, tum ex fine ad quem talis Religio ordinatur; tum ex convenientia mediorum ſeu ſtatutorum & exercitiorum iſti fini aptiùs proportionatorum. In cap. enim *Licèt* tit. de Regul. ubi declaratum eſt, poſſe unum Religioſum de una Religione tranſire ad aliam, ſi non fictè ſed verè ad frugem melioris vitæ cupit tranſmigrare; nunc de perfectione, nunc de arctitudine majori ſermo eſt. De perfectione ibi: *Poſtquam à Prælato ſuo tranſeundi licentiam poſtulaverit; ex lege privata quæ publicæ legi præjudicat abſolutus, liberè poteſt ſanctioris vitæ propoſitum adimplere, non obſtante proterva indiſcreti contradictione Prælati.* De arctitudine poſtea his verbis: *Si probabiliter dubitetur, utrum quis velit ad Ordinem arctiorem aut leniorem ex charitate, an ex temeritate tranſire; Superioris eſt judicium requirendum.* Et iterùm: *Cùm ergo R. Monachus veſter ad fratres Ciſtercienſis Ordinis tranſmigraverit, non ut Ordini veſtro aliquatenus derogaretur, ſed ut apud eos vitam duceret arctiorem. Mandamus, quatenus &c. eum nullatenus moleſtetis.* Et 20. q. 4. c. *Virgines.* Ex Conc. Tribur. ſic legimus: *Virgines ſacræ ſi pro lucro animæ ſuæ propter diſtrictiorem vitam ad aliud Monaſterium pergere diſpoſuerint, ibique commanere; Synodus concedit.* Accedit, quòd cùm in Extravag. *Viam ambitioſæ* tit. de Regular. Martinus V. vetat, ne quis ex ullo Mendicantium Ordine ad Monaſticum tranſeat (Carthuſienſium dumtaxat excepto) abſque Sedis Apoſtolicæ licentia ſpeciali; ait; ſe viam ambitioſæ cupiditatis velle præcludere iis Religioſis, qui ad alios Ordines tranſire volunt fucatis coloribus, aſſerentes ſe eum tranſitum cupere *Ob frugem melioris vitæ, aut arctioris obſervantiæ.* Cæterùm an propter hanc Extrav. dicendum ſit, quòd ex Capucinis tranſiri poſſit ad Carthuſianos abſque ſpeciali ad hoc licentia; difficilè foret definire. Affirmat quidem Leſſius lib. 2. c. 41. d. 13. ſed negant Hieronymus Politianus & P. Cyprianus Antverp. ad cap. 2. Reg. B. Franc. poſt S. Bonaventuram q. 12. & 13. circa eamdem regul. Ad Martini verò IV. Extrav. Reſpondet Cyprianns, conceſſionem in ea memoratam non cenſeri factam Fratribus Minoribus Regulam plenè obſervantibus, ſed Fratribus Minoribus privilegiatis, quales erant tempore ipſius Martini: & tam ipſe, quàm P. Hieronymus Politianus, ac etiam P. Ludovicus Pariſ. dicunt, Innocentium VIII. ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ prohibuiſſe, ne qua Religio recipere poſſit Fratres Minores de Obſervantia abſque ſpeciali privilegio Sedis Apoſtolicæ. Iſtam tamen Innocentii Conſtitutionem necdum videre licuit.

Porro in caſu hujus primæ cauſæ is qui ad aliam

Religionem vult tranſire debet omnino à ſuis Superioribus petere licentiam tranſeundi, & ſi conſtet, eum Ordinem ad quem aſpirat eſſe perfectiorem; conſtet etiam, quòd deſiderio Religionis perfectioris tranſire velit; Superiores non poſſunt recuſare licentiam: Quam ſi protervè recuſent; ipſe nihilominus ſuo jure uti poteſt, ac in eam Religionem tranſire, per citatum ſupra c. Licet. Non ſufficit autem, quòd Religio ad quam tranſire deſiderat, ſit vel perfectior vel arctior ſecundùm inſtitutum ſuæ Regulæ, ſed oportet quòd ejuſmodi ſit ſecundùm præſentem obſervantiam.

Si autem rationabiliter dubitetur, num levitate animi, aut temeritate, aut malignitate velit tranſire; vel utrùm Religio ad quam aſpirat ſit revera perfectior & arctior; Superioris judicium eſt requirendum hoc eſt requiritur ejus licentia petita, diſcreta, & obtenta, inquit Cajetan. ad hunc art. quem ſequitur Sanchez lib. 6. cap. 7. num. 15. & 16. Hic Superior præter Papam eſt etiam Epiſcopus erga eos, qui ipſius juriſdictioni ſubſunt: erga cæteros verò Generalis & Provincialis, juxta Sanchez lib. 6. cap. 7. num. 41.

Secunda cauſa ob quam de una Religione poteſt tranſiri ad aliam eſt declinatio Religionis à propria perfectione: puta ſi Religio quam quis eſt profeſſus, ex prima quidem ſui inſtitutione fuerit arctior, ac etiam nunc talis eſſe debeat, ſed jam ab illo rigore declinaverit ad magnam laxitatem; ipſe laudabiliter tranſire poteſt ad Religionem etiam minorem, talem tamen in qua melius vivitur, ita ut præſenti ſtatu conſiderato, vita illic perfectior & arctior ducatur. Ita ſignificat B. Thomas hic in corp. Quam doctrinam limitare ſolent, niſi ſit probabilis ſpes citò revocandæ in eam Religionem priſtinæ obſervantiæ: & niſi ſit in Provincia Monaſterium ejuſdem Ordinis, in quo Regula exactè obſervetur, & ad quod tranſire poſſit iſte Religioſus, Sanchez lib. 6. c. 7. num. 25. Layman Tract. 5. cap. 7. de Stat. Relig. num. 11. Et in iſto enim caſu requiri judicium Superioris tradit B. Thomas. Quod intellige, ſicut proximè fuit expoſitum, de licentia quæ debeat eſſe obtenta.

Tertia cauſa eſt infirmitas ſeu debilitas, ob quam Religioſus non poteſt obſervare ſtatuta Ordinis ſtrictioris quem fuit profeſſus. Tunc enim poteſt tranſire ad laxiorem, ſed non niſi cum diſpenſatione, quæ videtur fieri poſſe ab Epiſcopo, cui Religioſus ſubjicitur: ſi autem Monaſterium ſit exemptum, fieri poteſt à Generali, vel etiam à Provinciali Ordinis, modò & Capitulum conſentiat, & juſta cauſa ſubſit, 19. q. 3. cap. *ſtatuimus*, Ita poſt Sylveſtrum & alios. Navarrus Com. 4. Regular. num. 11. lib. 3. Conſil. conſilio 56. & 57. Et quia ſubinde dicitur, quòd ſolus Papa hoc poſſit; idem Navarrus iſto num. 11. hoc interpretatur de poteſtate faciendi ſine cauſa quoad votum exterius: potiùs verò dicerem, de poteſtate faciendi abſque conſenſu Capituli & cujuſquam alterius. Unde probibitionem Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 19. de Regular. *Ut nemo Regularis cujuſcumque facultatis vigore transferatur ad laxiorem Religionem*; ita exponit conſilio 56. ut ibi ſolùm prohibeantur tranſitus non juridici, hoc eſt qui ſine cauſa juſta benè cognita, & ſine conſenſu Conventus fiebant, quibuſdam Prælatis ita olim conſentientibus. Sciendum verò, quòd per Extrav. *Viam ambitioſa*, prohibitum ſit Religioſis Mendicantibus, ne quiſquam eorum abſque Sedis Apoſtolicæ licentia ad alium non Mendicantium Ordinem (excepto Carthuſianorum) tranſire poſſit ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ Pontifici reſervatæ. Sed an per iſtam Extravag. ablata ſit poteſtas Prælatis eorum Ordinum diſpenſandi ex juſta cauſa, ut aliqui Mendicantes ad alium non Mendicantem tranſeant; non conſtat. Leſſius putat quòd non, lib. 2. cap. 41. dub. 13. eò quòd Extrav. non ſit recepta, vel agat de iis qui juſtam cauſam non habent. Roderiquez verò tom. 3. qq. Regul. q. 15. ſimpliciter ait, quòd Religioſorum Mendicantium Generalis non poſſit eis facere poteſtatem tranſeundi ad non Mendicantem alium à Carthuſienſi, ſed ſolus Papa; idque videtur eſſe verius. Nam Generali Societatis peculiariter conceſſit Gregorius XIII. quòd ejus licentia ſufficeret, ut in Societate profeſſi poſſint tranſire ad aliam Religionem, & in eo privilegio interdixit communicationem aliis Mendicantibus, apud Sanchez lib. 6. c. 7. num. 68. Signum eſt ergo, quòd alii Generales Ordinum Mendicantium hoc non poſſint concedere: quorſum enim alioquin conceſſiſſet iſti Generali cum excluſione aliorum?

Ad Arg. initio allatum Reſp. Ex ſubjunctis apud Bernardum liquere, ipſum non improbare quemlibet tranſitum de una Religione in aliam abſque obtento Abbatis conſenſu, ſed eum qui fiat cum ſcandalo, vel ex animi levitate; *Quia id ſæpè quod facilè volumus antequam probemus, experti jam nolumus. Quales*, inquit, *non paucos frequenter experimur, qui una vix hora in una voluntate durantes, aura levitatis impulſi, vagi, & inſtabiles hac & illac velut ebriè nutant, mutantque pro experimento judicium imò ſine judicio fluctuantes & tumultuantes tot de ſe conſilia præſumunt, quot loca reviſunt.* Alioquin S. Bernardum approbaſſe illum tranſitum, qui non obtenta licentia fit zelo perfectioris Religionis; manifeſtum eſt ex epiſt. 1. quæ eſt ad Robertum nepotem ſuum, ubi ſic eum alloquitur: *Tota tibi conſcientia reſpondet cur abieris &c. Si ut arctiùs, ut rectiùs, ut perfectiùs viveres; ſecurus eſto, quia non retro reſpexiſti, ſed & gloriare cum Apoſtolo dicens: Quæ retro oblitus, & ad ea quæ ante ſunt extentus, ſequor ad palmam gloriæ.* Et epiſt. 7. excuſans ſe, quòd alterius familiæ Religioſos in ſuam admiſiſſet, contempto Superiorum imperio: *Hac*, inquit, *ratione illos ſuſcipimus, quoniam non putamus eſſe malum, ſi vota labiorum ſuorum, quæ in locis ſuis potuerint quidem promittere, ſed nequaquam perſolvere, Deo qui ubique eſt ubicumque potuerint reddant, & ſolius rupta ſtabilitatis damna reliquorum regularium præceptorum integra obſervatione compenſent.* Ubi quod dicit *rupta ſtabilitatis damna*, non ita accipiendum eſt, quaſi tranſitus ad Religionem ſtrictiorem repugnet voto ſtabilitatis, quod in quibuſdam Religionibus emittitur: ſed per modum cujuſdam conceſſionis, quaſi diceret, etiamſi daretur, quòd contra votum ſtabilitatis fecerint ad nos tranſeundo; damna tamen ex hoc provenientia non ſunt niſi parva, & quæ poſſint compenſari exacta regularium præceptorum obſervatione, propter quam venerunt. Nam alioquin idem Bernardus accuratè oſtendit, quid voto ſtabilitatis repugnet, ſcilicet ad inferiorem Ordinem deſcendere, aut ex levitate ad alium tranſire, lib. de Præc. diſpenſ. cap. 20. *Præſcribat*, ait, *ſtabilitatis pactum omni deinceps remiſſo deſcenſui, contentioſo diſceſſui, vago & curioſo diſcurſui, totius denique inconſtantiæ levitati: non tamen his quæ in Profeſſione ſerie ſequuntur, morum videlicet converſioni & obedientiæ, quæ ſecundùm Regulam ſit. Nam ſi hæc ibidem pro improbitate nimirum atque irreligioſitate inhabitantium obtinere forte nequiverint; ducet ſpiritu libertatis, tranſire indubitanter ſuadeo ad locum alium, ubi non impediatur homo reddere Deo vota ſua, quæ diſtinxerunt labia ſua.*

Pro reſp. ad 2. Neg. eſt Subſ. Poteſt enim Canonicus regularis de ſuo Ordine tranſire ad ſtatum Monachorum petita Superioris licentia; quamvis viceverſa Monachi non poſſunt tranſire ad ſtatum Canonicorum Regularium ſine diſpenſatione: quia Religio Monachorum eſt ſtrictior, & Monachi habent illud perfectionis quod Canonici Regulares, ſcilicet eſſe Clericos divini miſteriis obſequentes. Ita poſt B. Thomam, Navarrus Comm. 4. de Regular. num. 11. Neque his obſtant cap. 1. *Nullus Abbas*, & cap. *Mandamus* 19. quæſt. 3. ubi Canonici Regulares prohibentur fieri Monachi. Loquuntur enim ea ſtatuta ſecundùm veterem morem, quo Monachi non tractabant ſacra myſteria, ſed vitæ dumtaxat contemplativæ vacabant, nullis Ordinibus initiati; de qualibus accipiendum eſt illud S. Hieronymi; *Sic vive in Monaſterio, ut Clericus eſſici merearis*: nunc temporis autem Monachi & ſacris Ordinibus initiantur, & divina tractant non minùs quàm Regulares Canonici. Tacita Ob.

Quod B. Thomas dicit, Canonicis Regularibus per

ſe

ſe competere ut ſint clerici; non ſic eſt intelligendum, quaſi Ordini Iſtorum Canonicorum Clericatus ſit eſſentialis, ideoque ſine Clericatu, ipſorum Profeſſio futura ſit invalida: ſed quia Canonici Regulares ex conditione illius ſui ſtatus, ſeu hoc ipſo quod tales ſunt habent, ut ſint vel debeant eſſe in gradu Clericorum, quod monachis quatenus Monachi ſunt non convenit, quemadmodum patet ex cap. *placuit*, cap. *Nemo*, cap. *Monachus*, cap. *Alia* 16. quæſt. 1. ſed tantùm eis competit, quatenus præter vitam monaſticam, etiam deputari jam ſolent ad Eccleſiaſtica miniſteria.

In reſp. ad 3. obſerva, eum qui vovit ingredi Religionem ſtrictiorem peccaturum, ſi abſque legitima diſpenſatione ingrediatur laxiorem: ſi tamen in laxiori profiteatur; Profeſſio erit valida, & per eam Profeſſionem liberabitur à præcedenti voto ingrediendi Religionem ſtrictiorem: quia votum ſolemne: quo quis per emiſſam Profeſſionem obligatur Religioni minori, fortius eſt voto præcedenti, quod erat ſimplex. Idem in 6. decret. tit. de Regular. cap. *Qui poſt votum*, declaravit Boniſacius VIII.

Articulus IX.

ART. 9. oſtendit, Eſſe licitum aliquos inducere ad Religionem. Quia hoc vel eſt facere converti peccatorem ab errore vitæ ſuæ, vel eſt aliquem ad juſtitiam erudire, ſeu ad perfectionem hortari & ducere, quorum utrumque Deo gratiſſimum eſt. Contingit tamen circa hujuſmodi inductionem triplex potiſſimum inordinatio.

1. Eſt. Si quiſpiam alterum directè vel indirectè cogat, ſive ad habitum Religionis ſuſcipiendum, ſive ad profitendum: quod quidem generaliter prohibetur 20. qu. 3. cap. *Præſens Clericus*; ſpecialiter autem ſub excommunicationis latæ ſententiæ pœna quantùm ad eos, qui puellas aut mulieres cogunt, ſeſſ. 25. Conc. Trid. cap. 18. de Regul. Confer quæ dicebamus q. 62. art. 2. quæſito 2. ſub fin.

2. Eſt. Si quis datis muneribus alium ſimoniacè trahat ad Religionem: quod etiam vetitum eſt 1. q. 2. cap. *Quam pio*. Unde ad quæſtionem: An pueri ſint beneficiis ad Religionem alliciendi; B. Thomas Quodlib. 4. art. 23. Reſpondet: *Si conventione vel pacto pretium alicui detur, vel quodcumque terrenum beneficium, ut Religionem intret; hoc eſt illicitum. Si autem quiſpiam ei temporalia beneficia conferat, ut auferat impedimenta quibus impeditur à Religionis ingreſſu: vel etiam ut eum nutriat, vel doceri faciat, ad hoc quòd ſit aptus Religioni; laudabile eſt. Et ſimiliter ſi beneficiis temporalibus aliquis aliquem alliciat, ut eum favorabilem ſibi reddat, non intendens gloriam propriam, ſed gloriam Dei, & proximi ſalutem; laudabile eſt.*

3. Inordinatio accidere poteſt, ſi quis mendaciis utatur ad alium alliciendum: ſi lautam vel otioſam vitam in Religione promittat: ſi amore carnalis conſuetudinis inducat, cupiens eum habere in Monaſterio ſocium, quem in ſæculo carnaliter aut ſaltem vanè dilexerat. Sed nec ab indiſcretionis zelo immunis eſſet, qui Provincia aliqua Paſtorum inopia laborante, quempiam paſtorali officio, doctrina morum integritate, & vitæ exemplo per Dei gratiam idoneum, & ad curam animarum ſuſcipiendam paratum, ſuæ Religionis amore conaretur ad ſuam Religionem allicere.

Articulus X.

ART. 10. probat, Non eſſe conſultandum, an Religionis ingreſſus ſit res bona, imò melior quàm communis vita bonorum Chriſtianorum. Id enim ex Evangelio certum eſt, ubi Chriſtus, & Apoſtolos ad ſequelam ſui vocavit, & conſilium dedit de ſervandis votis monaſticis; non requiritur autem deliberatio vel conſultatio in his quæ ſunt certa & determinata.

Non vult etiam capiendum eſſe conſilium, an is qui habet propoſitum ingrediendi religionem habeat vires ſufficientes ad Regulam & ſtatuta regularia obſervanda; niſi fortè eſſet aliquod ſpeciale impedimentum infirmitatis, vel hujuſmodi. Quia manifeſtum eſt, quòd ſi de propriis viribus quæratur, eas non habeat nec habiturus ſit: ſi autem ſermo ſit de viribus, quas à Deo cum bona fiducia debeat petere & expectare; non opus eſt conſilio, quia generale eſt, quòd qui Religionem ingrediuntur, debent in divinæ gratiæ auxilio confidere, & de virtute propria diffidentes, totam ſpem ſuam in Deo collocare, & ab eo aſſiduis orationibus petere, ac fiducialiter expectare gratiam & vires ſuo Inſtituto obſervando neceſſarias, meminiſſeque illius ſententiæ apud Iſai. cap. 40. *Qui ſperant in Domino, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas ſicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient.* Hinc Auguſt. lib. 8. Confeſs. cap. 6. duos laudat milites, qui lecta S. Antonii vita adeò in Religionem exarſerunt, ut eadem hora ſe Deo conſecrarint. Hieronymus epiſt. 1. ad Heliod. & epiſt. 103. Paulin. vehementer hortatur, ut non procraſtinent, ſed abſque mora relictis omnibus Chriſtum ſequantur. Et Bernardus in Declam. ſuper illud, *Ecce nos reliquimus omnia; Quantos*, ait, *Mundi ſapientia maledicta ſupplantat, & conceptum in eis extinguit ſpiritum, quem voluerat Dominus vehementer accendi? Noli* (inquit) *præcipitanter agere: diu conſidera, diligentius intuere. Magnum eſt quod proponis, & opus habes multa deliberatione. Experire quid poſſis, amicos conſule, ne poſt factum pœnitere contingat. Hæc ſapientia Mundi, terrena, animalis, diabolica, inimica ſalutis.*

Si quiſpiam petet de eo capiendum eſſe conſilium, an is qui ad Religionem promoveri ſe ſentit à Spiritu ſancto moveatur; B. Thomas tum hic in reſp. ad 1. tum in Opuſc. contr. Retrah. à Relig. cap. 10. Reſpondet eos ad quos ipſe cupit tranſire, meritò poſſe deliberare & probare, utrùm deſiderio perfectionis venire velit, an (ſicut quandoque accidit) ad explorandum, vel ad malefaciendum: vel etiam utrùm ſit aptus ad Religionem, quia probatio ibi eſt adhibenda ubi non eſt certitudo. Is verò qui firmum habet propoſitum eundi ad Religionem, non opus habet probare, an iſtud ſuum deſiderium ſit à Deo, quia non poteſt ei eſſe dubium qua intentione cupiat illuc ire: & ſic cùm omne bonum ſit à Deo, non habet cauſam dubitandi, an illud propoſitum ſit à Deo, quando novit ſe hoc pia intentione proponere.

Si dicas: Quòd Satanas transfigurat ſe in Angelum lucis, & multoties bona ſuggerit animo fallendi. Ob. Reſp. Id eſſe verum: ſed quemadmodum B. Thomas eo cap. refert ex Gloſſa, quando Diabolus ſenſus corporis fallit, mentem verò non movet à vera rectaque ſententia, qua quiſque vitam fidelem gerit; Reſp. nullum eſt in Religione periculum. Et cùm ſe bonum fingens, ea facit, vel dicit, quæ bonis Angelis conveniunt, etiamſi credatur bonus; non eſt error periculoſus aut morbidus. Cùm verò per hæc aliena bona ad ſua ducere, & ab iis quæ Dei ſunt avertere incipit; opus eſt magna vigilantia. Detur ergo, quòd Diabolus aliquem inciter ad Religionem intrandum: hoc opus bonum eſt, & bonis Angelis congruum; unde non eſt periculum ſi quis ei in hoc conſentiat: ſed vigilandum erit, ut ei reſiſtatur, cùm ad ſuperbiam vel ad alia vitia cœperit inducere. Frequenter enim contingit, quòd Deus utitur malitia Dæmonum in bonum Sanctorum, & ſic ei à ſanctis illudatur.

Cæterùm ſi quiſpiam habeat ſpeciale impedimentum corporalis debilitatis, aut debitorum, aut obligationis ad ratiocinia, vel aliud ſimile addit B. Thomas, tunc requiri deliberationem & conſilium, ſed cum iis tantùm de quibus ſperatur, quòd prodeſſe velint, obeſſe nolint. Sicut etiam tunc ineundum eſt conſilium, quando aliquis apud ſe ambigit, quam potiſſimùm religionem velit ingredi, aut quomodo. Item quando ſibiipſi non eſt ſatis perſpectus, an revera habeat purum & ſincerum propoſitum abrenunciandi omnibus, & ſeipſum perfectionis ſtudio obligandi; an verò titilletur quidem ad Religionis ingreſſum, ſed adhuc ſit cupidus honoris, aut voluptatum, aut pecuniæ, aut otii, vel amans vanum aut carnale conſortium alicujus eorum, qui in ea Religione ſunt. Huc pertinere videtur quod B. Thomas in reſp. ad 3. ait: *Hoc cadit ſub deliberatione, utrùm*

hoc

hoc quod facit ſit abrenuntiare omnibus quæ poſſidet. Nam tali aliquo reſpectu cogitare ingredi Religionem, vel etiam illam ingredi: non eſt abrenuntiare omnibus; & propterea qui dubitat, num ejuſmodi reſpectu tentetur ad ingrediendum Religionem; conſilium capiat, ſeque ipſum ac omnes negotii circumſtantias alteri aperiat.

Dubitare verò, an propter contriſtationem amicorum vel quodcumque temporalium detrimentum homo debeat Religionis propoſitum prætermittere; eſt animi adhuc carnali amore irretiti, ait B. Thom. cap. 9. Opuſc. cont. Retrah. à Relig. ingr. Et poſt pauca: *Reſtant*, inquit, *duo de quibus conſiliari relinquitur his, qui Religionis aſſumendæ propoſitum gerunt.* Quorum unum eſt de modo Religionem intrandi: aliud autem eſt, ſi aliquod ſpeciale impedimentum habeant, per quod impediantur à Religionis ingreſſu, &c. *Sed ab hoc conſilio primò quidem amovendi ſunt carnis propinqui.* Dicitur enim Prov. 25. *Cauſam tuam tracta cum amico tuo, & ſecretum extraneo non reveles. Propinqui autem carnis in hoc propoſito non ſunt amici, ſed potius inimici; ſecundùm illud quod habetur Michea 7. Inimici hominis domeſtici ejus*: quod etiam Dominus inducit Matth. 10. *In hoc igitur caſu ſunt præcipuè vitanda carnalium propinquorum conſilia.* Et poſtea: *Arcendi ſunt etiam ab hoc conſilio carnales homines, apud quos Dei ſapientia ſtultitia reputatur. Unde Eccleſ. 37. irriſoriè dicitur, Cum viro irreligioſo tracta de ſanctitate, cum injuſto de juſtitia. Et poſtea: Non attendas his in omni conſilio, Sed cum viro ſancto aſſiduus eſto*; à quo petendum eſt conſilium, ſi de aliquibus in hoc caſu conſiliari oporteat.

Quam Sapientis & B. Thomæ doctrinam, ſi attendiſſet Author libri anonymi, de quo dicebamus art. 6. meritò abſtinuiſſet ab horum duorum aſſertione. Prius eſt, quòd diſcretio ſpiritus vocantis puerum ad Religionem fieri debeat ex patris & matris judicio, pag. 7. Poſterius, quòd ut bonum opus, quale eſt Profeſſio monaſtica, benè fiat, non poſſit aliunde haberi bonum conſilium, quam ex patre & matre, pag. 22. Ejuſmodi enim aſſertio & Doctoris Angelici ſententiæ manifeſtè repugnat, & ab antiquorum Eccleſiæ Doctorum mente prorſus aliena eſt, nec ferenda. Quamvis enim propoſitum Religionis poſſit cum parentibus Catholicis communicari, ſi tales ſint qui nolint impedire, ſed potius velint promovere: ſi tamen veriſimiliter timeatur, quòd ſint impedituri; non ab illis conſilia petenda ſunt imò nec eis pium propoſitum citò eſt aperiendum, ſed tunc demum, quando vir aliquis zelator perfectionis rerumque ſpiritualium peritus fuerit auditus ſuper iis punctis, de quibus conſultandum videbitur. Exiſtimare autem quòd à nullo meliùs conſilium ſit ſuper propoſito Religionis ingrediendæ expectandum quàm à parentibus tametſi Catholicis, aut quòd diſcretio ſpiritus qui ad Religionem vocat per eos fieri debeat; novum eſt dogma ſanctis Religionibus valde noxium. Porrò etſi viros pios ac ſpirituales ad conſilium adhibendos putemus, ubi conſilii aliqua eſt, vel neceſſitas vel utilitas; nihilominus prudentia hic eſt opus. Qui enim ſe vocari ſentit ad unam certam ſeu determinatam Religionem; non expedit quòd conſilium capiat ab eo, qui cùm alterius ſit Religionis, veriſimiliter timeri poteſt, quòd operosè ſuam Religionem perſuadere conabitur, propoſitis incommodis quæ in altera poſſint inveniri, & allegatis variis commodis ſuæ propriæ. Sed aut unum quempiam iſtius Religionis ad quam ſe vocari ſentit conſulat, aut alium ſpiritualem virum omnium ſanctarum Religionum amatorem. Et quamvis illa ad quam vocatur fortaſſe videatur, vel etiam ſit difficilior; ſequatur Spiritus Sancti inſtinctum, & eam Religionem humiliter amplectatur confidens quòd qui operatus eſt velle, operabitur & perficere pro bona voluntate: & qui cœpit in illo opus bonum, perficiet uſque in diem Chriſti Jeſu, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula, Amen.

F I N I S.

INDEX

I N D E X
LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ,
Quæ in hoc Tomo aut allegantur aut ex profeſſo explicantur.

Primus Numerus, denotat paginam; Secundus columnam primam vel ſecundam.

E X G E N E S I.

Cap. 1. In principio creavit Deus cœlum & terram. pag. 707. 1
Et Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas. 352. 1
Fiant luminaria in firmamento cœli, &c. & ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos. 533. 2
Luminare majus ut præeſſet diei. 352. 2
Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris. 353. 1
Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, &c. 331. 1
Creſcite, & multiplicamini. 659. 1
Ecce dedi vobis omnem herbam in eſcam, & cunctis animantibus terræ. 331. 1
Cap. 2. Erunt duo in carne una. 226. 2
Propter hoc relinquet homo patrem & matrem. 20. 2
De ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedas. 625. 1. 692. 1.
Morte morieris. 692. 1. 694. 1. 696. 1
Cap. 3. Mulieri quoque dixit, &c. Et ſub viri poteſtate eris, &c. 574. 2
Ne fortè moriamur. 692. 1. 693. 1
Mulier quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi de ligno & comedi. 692. 1. 694. 1. 695. 1
Quia audiſti vocem uxoris tuæ, & comediſti, &c. 692. 2
Eritis ſicut dii ſcientes bonum & malum. 693. 1. 694. 1. 695. 2
Ecce Adam quaſi unus ex nobis factus eſt ſciens bonum & malum. 693. 1. 694. 1. & 2
Et ne tangeremus illud. 693. 1
Nequaquam moriemini. 693. 2
Vidit quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuque delectabile. 693. 2
Serpens decepit me, & comedi. 694. 1
Scit enim Deus, quòd in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dii &c. 695. 2
Quia comediſti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, &c. In ſudore vultus tui veſceris pane, donec revertaris in terram de qua ſumptus es, quia pulvis es, & in pulverem reverteris. 696. 1
Cap. 4. Factum eſt autem poſt multos dies, ut offerret Cain de fructibus terræ munera Domino. Abel quoque obtulit de primogenitis gregis ſui. 364. 2. 483. 2
Omnis igitur qui invenerit me, occidet me. Dixitque ei Dominus, Nequaquam ita fiet. 7. 1
Egreſſuſque Cain, &c. habitavit profugus ad orientalem plagam Eden. 364. 2
Seth natus eſt filius quem vocavit Enos. Iſte cœpit invocare nomen Domini. 531. 1
Cap. 6. Corrupta eſt terra coram Deo, & repleta eſt iniquitate. 234. 2
Cùmque vidiſſet Deus terram eſſe corruptam &c. 679. 1
Multa malitia hominum erat in terra. 531. 1
Noe vir juſtus atque perfectus fuit. 206. 2
Et terror veſter ac tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ &c. 359. 1
Cap. 7. Igitur pluit Dominus ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem, &c. 679. 1
Cap. 8. Ædificavit autem Noe altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis obtulit holocauſta ſuper altare. 483. 2. 528. 2
Cap. 9. Bibenſque vinum inebriatus eſt. 233. 2. 654. 1
Omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt. 359. 2
Omne quod movetur & vivit, erit vobis in cibum: quaſi olera virentia &c. 333. 1
Ad imaginem quippe Dei factus eſt homo. 331. 2
Quicumque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius. 332. 1
Cap. 10. Natique ſunt Heber filii duo, nomen uni Phaleg, eò quòd in diebus ejus diviſa ſit terra. 364. 2
Cap. 12. Qui (Abram) ædificavit altare Domino, &c. 528. 2
Cap. 14. Quod cùm audiſſet Abram, &c. perſecutus eſt uſque Dan, & diviſis ſociis irruit ſuper eos nocte, &c. 187. 2. 196. 2
Cap. 15. Domine Deus quid dabis mihi? ego vadam abſque liberis? 136. 1
Unde ſcire poſſum, quòd poſſeſſurus ſum eam? 543. 2
Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam. 22. 1. 543. 2
Cap. 18. Et adoravit in terram. 488. 2
Cap. 19. Adoravitque pronus in terram. 488. 2
Et eos qui foris erant percuſſerunt cæcitate à minimo uſque ad maximum. 588. 2
Cap. 20. Dixitque de Sara uxore ſua, Soror mea eſt. 7. 1
Orabit pro te, & vives. 467. 2. 469. 2
Nunc ergo redde viro uxorem, quia propheta eſt, &c. 705. 1
Cap. 22. Tentavit Deus Abraham. 542. 2
Tolle filium tuum unigenitum quem diligis Iſaac, &c. 336. 2. 575. 2
Ego & puer illuc uſque properantes poſtquam adoraverimus revertemur ad vos. 7. 2. 488. 2
Per memetipſum juravi, dicit Dominus. 512. 2
Cap. 23. Surrexit Abraham, & adoravit populum terræ, &c. 488. 2
Et locutus eſt ad Ephron circumſtante plebe: Quæſo ut audias me, dabo pecuniam pro agro, ſuſcipe eam, & ſic ſepeliam mortuum meum in eo. 565. 1
Cap. 24. Pone manum tuam ſubter femur meum, ut adjurem te. 524. 1
Poſuit ergo ſervus manum ſub fœmore Abraham domini ſui, & juravit illi. ibid.
Igitur puella cui ego dixero: inclina hydriam tuam, & bibam, & illa reſponderit, Bibe, quin & camelis tuis dabo potum; ipſa eſt quam præparaſti ſervo tuo Iſaac. 536. 2
Inito convivio veſcentes pariter & bibentes manſerunt. 649. 2
Cap. 25. Cui dixit Jacob, Vende mihi primogenita tua. 565. 1
Cap. 26. Qui tetigerit hominis hujus uxorem, morte morietur. 676. 1
Cap. 27. Ego ſum primogenitus tuus Eſau. 7. 1. 8. 1
Feci ſicut præcepiſti mihi. 8. 1
Comede de venatione mea. ibid.
Venit germanus tuus fraudulenter. ibid.
Et ſerviant tibi populi, & adorent te tribus: eſto dominus fratrum tuorum &c. 565. 1
Cap. 28. Tulit lapidem quem ſuppoſuerat capiti ſuo, & erexit in titulum, fundens oleum deſuper. 528. 2
Si Dominus fuerit mecum, & cuſtodierit me in via.... erit mihi Dominus in Deum. 136. 1
Votum etiam vovit, dicens, &c. 500. 1
Cap. 29. Qui vocatis multis amicorum turbis ad convivium fecit nuptias. 649. 2
Ad quam cùm ex more Jacob fuiſſet ingreſſus. 211. 2
Cap. 31. Scitis quòd totis viribus ſervierim patri veſtro. 207. 1
Juravit ergo Jacob per timorem patris ſui Iſaac. 516. 2
Cap. 37. Joſeph..... accuſavit fratres ſuos apud patrem crimine peſſimo. 173. 1. 388. 2
Videntes autem fratres ejus quòd à patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum &c. 173. 1
Cap. 38. Dimitte me, ut coeam tecum. 433. 2
Cap. 41. Aperuitque Joſeph univerſa hordea, & vendebat Ægyptiis. 155. 2. 424. 2
Cap. 42. Exploratores eſtis: ut videatis infirmiora terræ veniſtis, &c. 7. 1. 8. 1
Cap. 43. Biberuntque & inebriati ſunt cum eo. 652. 1
Cap. 45. Sciphus quem furati eſtis, ipſe eſt in quo bibit dominus meus, & in quo augurari ſolet. 536. 2
An ignoratis quòd non ſit ſimilis mei in augurandi ſcientia? ibid.
Cap. 45. Deus fecit me dominum univerſæ terræ Ægypti. 252. 2
Cap. 47. Et ille: Jura ergo, inquit mihi: quo jurante, &c. 524. 1

Cap. 48.

Cap. 48. Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis. 467. 1
Cap. 50. Eò quòd pater meus adjutaverit me. 554. 1

EX EXODO.

Cap. 2. Moyſes .... percuſſum Ægyptium abſcondit ſabulo. 249. 1. 383. 1
Audivit Pharao ſermonem hunc, & quærebat occidere Moyſen: qui fugiens de conſpectu ejus &c. 736. 2
Cap. 4. Ego ero in ore tuo, docebo que te quid loquaris. 719. 1
Cap. 6. Ego Dominus qui apparui Abraham, Iſaac, & Jacob in Deo omnipotente, & nomen meum Adonai non indicavi eis. 716. 1
Cap. 7. Ecce conſtitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit Propheta tuus; ipſe enim loquetur pro te ad populum, & erit os tuum. 705. 1
Cap. 12. Dominus autem dedit gratiam populo coram Ægyptiis, ut commodarent eis, & ſpoliaverunt Ægyptios. 374. 1. 375. 2. 576. 1
Immolabit eum omnis multitudo filiorum Iſrael. 481. 1
Tollat unuſquiſque agnum per familias. 331. 1
Cap. 14. Iſraelitæ crediderunt Deo & Moyſi. 669. 2
Cap. 16. Nullus egrediatur de loco ſuo die ſeptimo. 204. 1
Videte quòd Dominus dederit vobis ſabbathum, & propter hoc die ſexta tribuit vobis cibos duplices: maneat unuſquiſque apud ſemetipſum, &c. 598. 1
Cap. 17. Dixit autem Dominus ad Moyſen: Scribe hoc ob monimentum in libro, & trade auribus Joſue; delebo enim memoriam Amalec ſub cœlo. 287. 1
Et vocavit nomen loci illius tentatio, propter jurgium filiorum Iſrael, & quia tentaverunt Dominum &c. 543. 1
Cap. 18. Provide autem de omni plebe viros potentes. 359. 1
Cap. 19. Eritis mihi in regnum ſacerdotale. 491. 1
Cap. 20. Ego ſum Dominus Deus tuus qui eduxit te de terra Ægypti. 73. 2. 597. 2
Hæc ſunt judicia quæ propones eis. 331. 2
Honora patrem tuum & matrem tuam. 600. 1
Non facies omne opus in eo. 597. 2
Non adorabis ea, neque coles. 559. 2. 597. 1
Non mœchaberis. 600. 2
Non furtum facies. 308. 1
Non occides. 331. 2
Non aſſumes nomen Dei tui in vanum. 596. 2
Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem &c. 597. 1
Cap. 21. Si emeris ſervum Hebræum, ſex annis ſerviet tibi. 359. 2
Ab altari meo avelles eum ut moriatur. 331. 2
Qui autem non eſt inſidiatus, ſed Deus illum tradidit in manus &c. 344. 1
Qui furatus fuerit hominem. 374. 1
Cap. 22. Quòd ſi orto ſole hoc fecerit, homicidium perpetravit. 342. 2
Maleficos non patieris vivere. 331. 1
Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non urgebis eum quaſi exactor. 309. 2. 375. 1
Oculum pro oculo, dentem pro dente &c. 254. 1
Si percuſſerit quiſpiam oculum ſervi ſui, aut ancillæ &c. *ibid.*
Qui immolat diis occidetur, præter quàm Domino ſoli. 483. 2
Si non habuerit quod pro furto reddat, ipſe venumdabitur. 271. 2
Si egreſſus ignis invenerit ſpicas, & comprehenderit acervos frugum &c. 281. 2
Decimas tuas & primitias tuas non tardabis reddere. 486. 1
Cap. 23. Inſontem & juſtum non occides. 336. 1. 385. 1
Si occurreris bovi inimici tui, aut aſino erranti, reduc ad eum.
Si videris aſinum odientis te jacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſublevabis cum eo. 116. 1
Non ſequeris turbam ad faciendum malum, nec in judicio plurimorum acquieſces ſententiæ, ut à vero devies. 385. 1
Per nomen externorum deorum non jurabitis, neque audietur ex ore veſtro. 514. 1
Mendacium fugies. 588. 1
Cap. 24. Et fuit ibi quadraginta diebus & quadraginta noctibus. 621. 1. 622. 1
Cap. 32. Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. 649. 2
Aut dimitte eis hanc noxiam, aut ſi non facis dele me de libro tuo quem ſcripſiſti. 123. 1
Ite & redite de porta uſque ad portam per medium caſtrorum, & occidat unuſquiſque fratrem & amicum & proximum ſuum. 571. 2
Cecideruntque in illa die quaſi viginti tria millia hominum. 334. 1
Cap. 33. Loquebatur ei Dominus facie ad faciem, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum. 715. 1
Cap. 34. Præcide tibi duas tabulas lapideas inſtar priorum, & ſcribam ſuper eas verba quæ habuerunt tabulæ quas fregiſti. 596. 2
Fuit ibi cum Domino quadraginta dies & quadraginta noctes, panem non comedit, & aquam non bibit. 621. 1. 622. 1

EX LEVITICO.

Cap. 2. Anima cùm obtulerit oblationem ſacrificii Domino, ſimila erit ejus oblatio. 482. 2
Qui cùm obtulerit eam, tollet memoriale de ſacrificio, & adolebit eam. *ibid.*
Quidquid obtuleris ſacrificii, ſale condies. 687. 2
In omni oblatione offeres ſal. *ibid.*
Cap. 5. Si peccaverit anima, & audierit vocem jurantis, teſtiſque fuerit quòd aut ipſe vidit aut conſcius eſt, niſi judicaverit, portabit iniquitatem ſuam. 172. 2
Anima quæ juraverit, & protulerit labiis ſuis ut vel malè quid faceret vel benè, & idipſum juramento vel ſermone firmaverit, oblitaque poſtea intellexerit delictum ſuum, agat pœnitentiam &c. 513. 2
Cap. 7. Si pro gratiarum actione oblatio fuerit, offerent panes abſque fermento &c. 482. 2
Cap. 10. Arreptiſque Nadab & Abiu filii Aaron thuribulis &c. egreſſuſque ignis à Domino devoravit eos, & mortui ſunt coram Domino. 655. 2
Cap. 11. Hæc ſunt alia quæ comedere debetis. 331. 1
Omne liquens quod bibitur de univerſo vaſe immundum erit. 645. 1
Qui elevavit faſciculum coram Domino &c. 482. 2
Cap. 16. Affligetis animas veſtras. 641. 1
Cap. 19. Nolite facere aliquid iniquum in judicio, in regula, in pondere &c. 420. 2
Non conſideres perſonam pauperis, nec honores vultum potentis. 315. 1
Non morabitur opus mercenarii tui apud te uſque mane. 307. 2
Non oderis fratrem tuum in corde tuo, &c. 116. 2. 172. 2
Non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum. 116. 2. 117. 1
Diliges amicum tuum ſicut teipſum. 116. 2. 123. 2
Juſtè judica proximo tuo. 238. 1
Non eris criminator nec ſuſurro in populo. 410. 1
Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid ſciſcitemini. 524. 2
Non mentiemini, nec decipiet unuſquiſque proximum ſuum. 588. 1
Cap. 20. Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. 129. 2
Si mœchatus fuerit quis cum uxore alterius, & adulterium perpetraverit &c. morte moriatur. 676. 1
Anima quæ declinaverit ad magos & ariolos, &c. 531. 2. 532. 1
Cap. 22. Si cæcum fuerit, ſi fractum &c. non offeretis ea Domino. 485. 1
Omne animal quod vel contritis vel tuſis vel ſectis ablatiſque teſticulis eſt, non offeretis Domino. *ibid.*
Cap. 23. Et ſic offeretis ſacrificium novum Domino &c. panes primitiarum duos &c. 486. 1
Omne opus ſervile non facietis in eo &c. 573. 2
Affligetis animas veſtras in eo. 641. 1
Cap. 24. Qui blaſphemaverit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo. 71. 1
Fracturam pro fractura, oculum pro oculo &c. 254. 1
Cap. 25. Servus & ancilla ſint vobis de nationibus &c. hos habebitis famulos, & hæreditario jure tranſmittetis ad poſteros, &c. 359. 2
Cap. 26. Si in præceptis meis ambulaveritis, & mandata mea cuſtodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluvias temporibus ſuis, &c. 600. 1
Cap. 27. Omnes decimæ terræ ſive de frugibus ſive de pomis arborum Domini ſunt. 486. 2
Omnis conſecratio quæ offertur ab homine, non redimetur, ſed morte morietur. 495. 1
Animal quod immolari poteſt Domino ſi quis voverit, ſanctum erit, & mutari non poterit. 508. 1
Quidquid ſemel fuerit conſecratum, ſanctum ſanctorum erit Domino. *ibid.*

EX NUMERIS.

Cap. 5. Offeret igitur eam ſacerdos, & ſtatuet coram Domino, aſſumetque aquam ſanctam in vaſe fictili, &c. 538. 1
Cap. 6. Loquere ad filios Iſrael, & dices ad eos: Vir ſive mulier cùm fecerint votum ut ſanctificentur, &c. 500. 1
Cap. 10. Surge Domine ut diſſipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te à facie tua. 177. 1
Cap. 11. Sin aliter tibi videtur, obſecro ut interficias me. 154. 1
Populo quoque dices: Sanctificamini, cras comedetis carnes. 487. 1

Cap. 12.

Cap. 12 Moyſes..... vir mitiſſimus ſuper omnes homines, qui morabantur in terra. 349. 1
Si quis fuerit inter vos propbets Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. 712. 2. 715. 2
Ore ad os loquor ei, & palam & non per ænigmata & figurss Dominum videt. 715. 2
Cap. 14. Omnes homines qui viderunt majeſtatem meam, & ſigna quæ feci in Ægypto, & tentaverunt me, &c. 543. 1
Cap. 15. Factum eſt autem, cùm eſſent filii Iſrael in ſolitudine, & inveniſſent hominem colligentem ligna in die ſabbathi. Dixitque Dominus ad Moyſen: Morte moriatur homo iſte. 173. 1.
Cap. 18. Præcipe Leviticis, atque denuncia: Cùm acceperitis a filiis Iſrael decimas quas dedi vobis &c. 486. 2. 489. 2
Pretium eſt pro miniſterio quo ſervitis in tabernaculo teſtimonii. 553. 1
Cap. 19. Vas quod non habuerit operculum, nec ligaturam deſuper, immundum erit. 645. 2
Cap. 21. At Iſrael voto ſe Domino obligans ait &c. 500. 1
Dixitque Dominus ad Moyſen: Ne timeas illum, quia in manu tua tradidi illum. 587. 2
Cap. 23. Non eſt Deus quaſi homo ut mentiatur. 7. 1
Sta paulliſper juxta holocauſtum tuum. 712. 1
Reverſus invenit ſtantem Balac juxta holocauſtum ſuum. *ibid.*
Si fortè occurrat mihi Dominus. *ibid.*
Cap. 24. Nequaquam abiit ut ante perrexerat, ut augurium quæreret. 711. 1
Cap. 25. Hoſtes vos ſentiant Madianitæ, & percutite eos, quia ipſi hoſtiliter egerunt contra vos. 187. 2
Occidat unuſquiſque proximos qui initiati ſunt Beelphegor. 249. 2
Quod cùm vidiſſet Phinees, &c. arrepto pugione ingreſſus eſt poſt virum Iſraelitem &c. *ibid.*
Avertit iram meam à filiis Iſrael, quia zelo meo commotus eſt. *ibid.* & 683. 1
Cap. 30. Mulier ſi quippiam voverit, & ſe conſtrinxerit juramento quæ eſt in domo patris ſui & in ætate adhuc puellari &c. 504. 2
Si quis virorum votum Domino voverit, aut ſe conſtrinxerit juramento, non faciet irritum verbum ſuum, ſed omne quod promiſit implebit. 517. 1
Vidua & repudiata quidquid voverint reddent. *ibid.*
Cap. 35. Propinquus occiſi homicidam interficiet: ſtatim ut apprehenderit eum, interficiet. 332. 2
Cognatus occiſi ſtatim ut invenerit eum, jugulabit. *ibid.*
Si fortuitò & abſque odio & inimicitiis quidquam horum fecerit, & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percuſſorem & propinquum ſanguinis quæſtio ventilata, &c. *ibid.*

EX DEUTERONOMIO.

Cap. 1. Quod juſtum eſt judicate. 338. 1
Nulla erit diſtantia perſonarum, ita parvum audieris ut magnum &c. 315. 2
Date ex vobis viros ſapientes &c. gnaros &c. 329. 2
Cap. 4. Non eſt alia natio tam grandis quæ habeat deos appropinquantes ſibi ſicut Deus noſter adeſt cunctis obſecrationibus noſtris. 94. 1
Ne fortè elevatis oculis ad cœlum videas ſolem & lunam, & omnia aſtra, &c. quæ creavit Dominus Deus tuus in miniſterium, &c. 358. 2
Cap. 5. Non concupiſces uxorem proximi tui, non domum, non agrum &c. 600. 2
Cap. 6. Dominum Deum tuum timebis, & per nomen ejus jurabis. 512. 2
Non tentabis Dominum Deum tuum. 543. 1
Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. 150. 2
Audi Iſrael, Dominus Deus tuus unus eſt. 73. 2
Erunt verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis ſedens in domo tua. 74. 1
Cap. 10. Quid Dominus Deus tuus petit à te, niſi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & diligas eum? 92. 1. 205. 2
Dominum Deum timebis, & ei ſoli ſervies. 92. 1
Scripſitque in tabulis juxta id quod priùs ſcripſerat decem verba. 596. 2
Cap. 12. Quod præcipio tibi, hoc tantùm facito Domino, nec addas quidquam, nec minuas. 529. 1
Cap. 13. Quia tentat vos Dominus Deus veſter, ut palam fiat, utrùm diligatis eum, an non &c. 506. 2. 542. 2
Propheta autem ille aut fictor ſomniorum interficietur. 61. 1
Cap. 15. Præcipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno & pauperi. 152. 2
Fœnerabis gentibus multis, & ipſe à nullo accipies mutuum. 430. 2
Omnino indigens & mendicus non erit inter vos. 752. 2
Ut benedicat tibi Dominus tuus in terra, quam traditurus eſt tibi in poſſeſſionem. *ibid.*
Cap. 16. Judices & magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis. 238. 1
Cap. 17. Nemo occidatur uno contra ſe dicente teſtimonium. 387. 1. 392. 1
In ore duorum aut trium teſtium peribit qui interficietur. 387. 1. 401. 2
Qui ſuperbierit nolens obedire ſacerdotis imperio &c. morietur homo ille. 61. 1. 574. 2
Cap. 18. Propheta autem qui arrogantia depravatus voluerit loqui in nomine meo quæ ego non præcepi illi ut diceret, aut ex nomine alienorum deorum, interficietur. 61. 1
Prophetam ſuſcitabit vobis Deus de fratribus ſicut me. 153. 2
Nec inveniatur in te qui luſtret filium ſuum &c. aut qui ariolos ſciſcitetur, & obſervet ſomnia atque auguria, nec ſit maleficus, nec incantator, nec qui pythones conſulat, nec divinos. 531. 2
Quando ingreſſus fueris terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, cave ne imitari velis abominationes illarum gentium &c. 55. 1
Perfectus eris & abſque macula cum Domino Deo tuo. 708. 1
Cap. 19. Non ſtabit teſtis unus contra aliquem &c. Sed in ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne verbum. 385. 1. 387. 1. 401. 2
Si quis autem odio habens proximum ſuum, inſidiatus fuerit vitæ ejus, ſurgenſque percuſſerit illum, & mortuus fuerit &c. morietur. 331. 2
Qui percuſſerit proximum ſuum neſciens &c. 344. 1
Cap. 20. De his autem civitatibus quæ dabuntur tibi, nullum omnino permittes vivere; ſed interficies in ore gladii Hethæum &c. Chananæum. 519. 1
Quia Dominus Deus veſter in medio veſtri eſt, & pro vobis contra adverſarios dimicabit, ut eruant vos de periculo. 616. 2
Qui ſuperbierit nolens obedire ſacerdotis imperio, morietur homo ille. 574. 2
Cap. 21. Si egreſſus fueris ad pugnam contra inimicos &c. & videris in numero captivorum mulierem pulchram, & adamaveris eam &c. 519. 2
Quando peccaverit homo quod morte plectendum eſt, & adjudicatus morti appenſus fuerit in patibulo &c. 331. 2
Filius noſter iſte protervus & contumax eſt &c. lapidibus eum obruet populus civitatis. *ibid.*
Sed filium odioſæ agnoſcet primogenitum, dabitque ei de his quæ habebit cuncta duplicia. 565. 1
Cap. 22. Si dormierit vir cum uxore alterius, uterque morietur, id eſt adulter & adultera. 676. 1
Non mulier induetur veſte virili, nec vir veſte fœminea; abominabilis enim apud Deum eſt qui facit hæc. 704. 1
Cap. 23. Cùm votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere. 490. 1. 497. 1. 498. 1. 517. 1
Si nolueris polliceri, abſque peccato eris. 490. 1
Non erit meretrix de filiabus Iſrael, nec ſcortator de filiis Iſrael. 687. 1
Non fœneraberis fratri tuo ad uſuram pecuniam, nec fruges &c. ſed alieno. 431. 2
Non offeres mercedem proſtibuli, nec pretium canis in domo domini &c. 157. 2. 667. 1
Quòd ſi verum eſt quod ſubjicit, & non eſt in puella inventa virginitas ejicient eam extra fores domus patris ſui, & lapidibus obruent viri civitatis illius, & morietur, quoniam fecit nefas in Iſrael, ut fornicaretur in domo patris ſui. 667. 1
Cap. 24. Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam &c. non ingredieris domum ejus, ut pignus auferas. 375. 2
Cap. 25. Memento quæ fecerit tibi Amalec &c. delebis nomen ejus ſub cœlo. 257. 2. 489. 1
Non habebis in ſacculo diverſa pondera majus & minus &c. 414. 1. 420. 2
Cap. 26. Tolles de cunctis frugibus tuis primitias &c. 485. 2
Cap. 28. Et fœnerabis gentibus multis, & ipſe à nullo fœnus accipies. 430. 2. 431. 2
Cap. 30. Teſtes invoco hodie cœlum & terram. 516. 2
Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum, & cor ſeminis tui, ut diligas, &c. 206. 2
Elige ergo vitam, ut & tu vivas & ſemen tuum, & diligas Dominum Deum tuum, atque obedias voci ejus, & illi adhæreas (ipſe eſt enim vita tua & longitudo dierum tuorum) ut habites in terra &c. 136. 1. 206. 2
Deus fidelis & abſque ulla iniquitate, juſtus & rectus. 7. 2
His qui oderunt me retribuam. 177. 1
Mea eſt ultio, & ego retribuam. 332. 2. 338. 1. 585. 1
Gens abſque conſilio & ſine prudentia. 518. 1
Cap. 32. Inebriabo ſagittas meas ſanguine. 653. 1
Dei perfecta ſunt opera. 708. 1
Cap. 33. Qui dixit patri ſuo & matri ſuæ, neſcio vos. 571. 2

Non

Non ſurrexit ultra propheta in Iſrael ſicut Moyſes, quem noſſet Dominus facie ad faciem in omnibus ſignis atque portentis, quæ miſit per eum, ut faceret in terra Ægypti, 715. 2

EX LIBRO JOSUE.

Cap. 2. Anima noſtra ſit pro vobis in mortem, 516. 2
Innoxii erimus à juramento hoc quo adjuraſti nos, 524. 1
Erimus mundi ab hoc juramento quo adjuraſti nos, ibid.
Cap. 6. Ceperuntque civitatem, & interfecerunt omnia quæ erant in ea à viro uſque ad mulierem, ab infante uſque ad ſenem, 193. 2. 336. 1
Ingreſſique juvenes eduxerunt Rahab & parentes ejus, fratres quoque &c, 519. 2
Cap. 7. Et quamcumque tribum ſors invenerit, accedet per cognationes ſuas, &c, invenit Achan. 537. 2
Fili mi da gloriam Domino Deo Iſrael, & confitere, 390. 2
Cap. 8. Ponite inſidias poſt civitatem, 197. 1
Joſue verò & omnis Iſrael ceſſerunt loco ſimulantes metum, 590. 2
Cap. 9. Juravimus eis in nomine Dei Iſrael, & ideò non poſſumus eos contingere, ne contra nos ira Dei concitetur, ſi pejeraverimus, 197. 2
Nuntiatum eſt nobis ſervis tuis, quòd promiſiſſet Dominus Deus tuus Moyſi ſervo ſuo, ut traderet vobis omnem terram, & diſperderet cunctos habitatores ejus. Timuimus igitur valdè, & providimus animabus noſtris veſtro terrore compulſi, 519. 2
Venerunt ſervi tui in nomine Dei tui, audivimus enim famam potentiæ ejus, cuncta quæ fecit in Ægypto &c. 519. 2
Cap. 11. Egreſſique ſunt omnes cum turmis ſuis, populus multus nimis ſicut arena quæ eſt in littore maris, 124. 1
Cap. 13. Nolueruntque diſperdere filii Iſrael Geſſuri & Machati, 258. 1
Cap. 24. Sin autem malum vobis videtur, ut Domino ſerviatis, optio vobis datur; eligite hodie quod placet, cui ſervire potiſſimum debeatis, 54. 1

EX LIB. JUDICUM.

Cap. 2. Feceruntque filii Iſrael malum in conſpectu Domini, & ſervierunt Baalim &c. Iratuſque Dominus contra Iſrael &c, 529. 2
Cap. 3. Extenditque Aod ſiniſtram manum, & tulit ſicam de dextero fœmore ſuo, infixitque eam in ventre ejus &c. 313. 1
Cap. 6. Et ille (Gedeon) ſi inveni, inquit, gratiam coram te, da mihi ſignum, quòd tu ſis qui loqueris ad me. 543. 2
Videnſque Gedeon, quòd eſſet Angelus Domini &c. ibid.
Cap. 7. Cum audiſſet Gedeon ſomnium & interpretationem ejus, adoravit, & reverſus eſt ad caſtra Iſrael, & ait: Surgite, tradidit enim Dominus in manus noſtras caſtra Madian. 536. 2
Madian autem & Amalec & omnes orientales populi fuſi jacebant in valle ut locuſtarum multitudo, cameli quoque innumerabiles erant, ſicut arena quæ jacet in littore maris, 124. 1
Cap. 11. Factus eſt ergo Spiritus Domini ſuper Jephte &c. votum vovit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon &c. 495. 1
Expletiſque duobus menſibus reverſa eſt ad patrem ſuum, & fecit ei ſicut voverat, 336. 2
Exinde mos increbuit in Iſrael, & conſuetudo ſervata eſt, ut poſt anni circulum conveniant in unum filiæ Iſrael &c. 495. 2
Cap. 13. Quidquid ex vinea naſcitur, non comedat: vinum & ſiceram non bibat. 621. 2
Cap. 14. Irruit itaque in eum Spiritus Domini. 495. 2
Cap. 15. Sicut ſolent ad odorem ignis lina conſumi, ita vincula quibus ligatus erat diſſipata ſunt & ſoluta. 714. 2
At ille invocato Domino ait: Domine Deus memento mei, & redde mihi nunc fortitudinem priſtinam Deus meus, ut ulciſcar me de hoſtibus meis &c. 335. 2
Cap. 21. Feceruntque filii Benjamin ut ſibi fuerat imperatum, & juxta numerum ſuum rapuerunt ſibi de his quæ ducebant choros uxores ſingulas, 674. 2

EX LIB. I. REGUM.

Cap. 1. Anna loquebatur in corde ſuo, tantùmque labia ejus movebantur, &c. 478. 2
Et votum vovit dicens. 500. 2
Qui propheta dicitur hodie, olim vocabatur videns. 705. 2
Cap. 2. Dominus mortificat & vivificat. 360. 1
Quare facitis res hujuſcemodi quas ego audio res peſſimas ab omni populo? Nolite filii mei, non enim eſt bona fama quam ego audio, ut tranſgredi faciatis populum Domini. 685. 1
Cap. 3. Prædixi enim ei quòd judicaturus eſſem domum ejus in æternum propter iniquitatem, eò quòd noverit indignè agere filios ſuos, & non corripuerit eos. 685. 1
Loquere Domine, quoniam audit ſervus tuus. 94. 1
Cap. 6. Quid feremus ad virum Dei &c. 560 2
Cap. 8. Non te abjecerunt, ſed me. 484. 2
Audi vocem eorum, & conſtitue ſuper eos regem. 487. 2
Cap. 9. Veni, eamus ad videntem, 560. 2
Cap. 10. Inſiluit in eum Spiritus Domini, & prophetavit. 705. 1
Cap. 12. Filius mortis eſt vir qui fecit hoc. 377. 2
Cap. 13. Et Philiſtiim congregati ſunt ad præliandum contra Iſrael &c. & reliquum vulgus ſicut arena quæ eſt in littore maris plurima, 124. 1
Cap. 14. Dixit autem Jonathas ad adoleſcentem armigerum ſuum: Veni tranſeamus ad ſtationem incircumciſorum horum, ſi fortè faciat Dominus pro nobis, quia non eſt Deo difficilè ſalvare vel in multis vel in paucis. 536. 2
Si autem dixerint, Aſcendite ad nos, aſcendamus, quia tradidit eos Dominus in manibus noſtris. ibid.
Et factum eſt miraculum in caſtris per agros. ibid.
Et accidit quaſi miraculum à Deo. ibid.
Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat quia morte morieris Jonatha. 512. 1
Dixitque populus ad Saul: Ergonè Jonathas morietur, qui fecit ſalutem hanc magnam in Iſrael? hoc nefas eſt &c. 495. 1
Cap. 15. Melior eſt obedientia quàm victima. 481. 1. 575 2
Quaſi peccatum ariolandi eſt repugnare: & ſcelus idololatriæ nolle acquieſcere. 582. 1
Quidquid verò vile fuit & reprobum, hoc demoliti ſunt. 134. 2
Et apprehendit Agag regem Amalec. 257. 2. 479. 1
Nunc ergo vade, & percute Amalec, & demolire univerſa ejus. 187. 2. 193 2
Cap. 17. Cum ergo ſurrexiſſet Philiſtæus &c. feſtinavit David, & cucurrit ad pugnam ex adverſo Philiſtæi. 198. 1
Cap. 18. Poſuitque eum Saul ſupra viros belli. 258. 1
Invaſit ſpiritus Dei malus Saul, & prophetabat in medio domus ſuæ. 705. 1
Cap. 20. Si reſpiciens requiſiverit me pater tuus, reſpondebis ei: Rogavit me David, ut iret celeriter in Bethleem civitatem ſuam. 588. 1. & 2
Cap. 21. Et ait David ad Achimelech Sacerdotem: Rex præcepit mihi ſermonem, & dixit &c. ibid.
Dedit ergo ei Sacerdos ſanctificatum panem, neque enim erat ibi panis niſi tantùm panes propoſitionis &c. 202. 1. 508. 2. 606. 2
Et immutavit os ſuum coram eis, & collabebatur inter manus eorum, & impingebat in oſtis portæ, defluebantque ſalivæ ejus in barbam. 590. 2
Cap. 22. Noluerunt autem ſervi regis extendere manus ſuas in Sacerdotes Domini. 577. 1
Ego ſum reus animarum patris tui. 588. 2
Cap. 23. David deſperabat ſe poſſe evadere à facie Saul. 88. 1
Cap. 24. Dixitque ad viros ſuos: Propitius ſit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo Chriſto Domini, ut mittam manum meam in eum, quia Chriſtus Domini eſt. 116. 2
Cap. 25. Feſtinavit igitur Abigail, & tulit ducentos panes & duos utres vini &c. 160. 2
Cap. 26. Et dixit David: Vivit Dominus, quia niſi Dominus percoſſerit eum, aut dies ejus venerit ut moriatur, aut in prælium deſcendens perierit, propitius ſit mihi Dominus, ne extendam manum meam in Chriſtum Domini. 116. 2
Revertere fili mi David, nequaquam enim ultra tibi malefaciam. 258. 1
Cap. 27. Et aſcendit David & viri ejus, & agebant prædas de Geſſuri &c. 190 2. 256. 1
Dicebat autem eis Achis: In quem irruiſti hodie? reſpondebat David: Contra meridiem Judæ & contra meridiem Jerameel &c. 588. 1
Cap. 28. Intellexit Saul quòd Samuel eſſet, & inclinavit ſe ſuper faciem ſuam in terra, & adoravit. 478. 2
Veneruntque ad mulierem nocte, & ait illi: Divina mihi in Pythone &c. Dixit Samuel ad Saul. 533. 2

EX LIB. II. REGUM.

Cap. 1. Montes Gelboe nec ros nec pluvia veniant ſuper vos. 412. 1
Apprehendens autem David veſtimenta ſua ſcidit, omneſque viri qui erant cum eo, & planxerunt & fleverunt & jejunaverunt uſque ad veſperam ſuper Saul. 116. 2
Cap. 7. Hæc dicit Dominus: Numquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum? 529. 1
Cap. 9. Miphiboſeth autem filius domini tui comedet ſemper panem ſuper menſam meam. 475. 1

Cap. 12. Dixitque Nathan ad David: Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum. 110. 2
Cap. 15. Toto corde univerſus Iſrael ſequitur Abſalom. 207. 1
Cap. 16. Tua ſunt omnia quæ fuerunt Miphiboſeth. 256. 1
Ita autem loquebatur Semei cùm malediceret Regi: Egredere vir ſanguinum &c. 411. 1
Cap. 17. Congregetur ad te univerſus Iſrael à Dan uſque Berſabee quaſi arena maris innumerabilia. 154. 1
Suſpicati ſunt populum fame & ſiti laborare. 240. 2
Cap. 19. Tu & Siba dividite poſſeſſiones. 256. 1
Diligis odientes te, & odio habes diligentes te. 117. 1
Cap. 21. Facta eſt quoque fames in diebus David &c. 519. 1
Propter Saul & domum ejus ſanguinum, quia occidit Gabaonitas. 197. 2

EX LIB. III. REGUM.

CAp. 1. Inclinavit ſe Bethſabee, & adoravit regem. 478. 2
Cap. 4. Juda & Iſrael innumerabiles ſicut arena maris in multitudine. 124. 1
Cap. 6. Et omnes parietes templi per circuitum ſculpſit &c. & fecit in eis Cherubim. 530. 1
Et duo oſtia de lignis olivarum, & ſculpſit in eis picturam Cherubim. *ibid.*
Et ſculpſit Cherubin. *ibid.*
Cap. 7. Et inter coronulas & plectas leones, & boves, & Cherubin. *ibid.*
Cap. 8. Fecit ergo Salomon in tempore illo feſtivitatem celebrem &c. 529. 1
Cap. 11. Cumque jam eſſet ſenex, depravatum eſt cor ejus per mulieres, ut ſequeretur deos alienos. 679. 1
Cap. 14. Tolle quoque in manu tua decem panes, & cruſtellam, & vas mellis, & vade ad illum. 561. 1
Secutus eſt Dominum in toto corde ſuo &c. 106. 1. & 2
Cap. 17. Hæc autem dicit Dominus Deus Iſrael: Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur uſque ad diem, in quo Dominus daturus eſt pluviam. 148. 2
Cap. 18. Cumque jam eſſet meridies, illudebat illis Elias dicens: Clamate voce majore. 526. 1
Exaudi me Domine, exaudi me &c. 466. 1
Dixitque Elias ad eos: Apprehendite prophetas Baal, & ne unus quidem effugiat ex eis. Quos cum apprehendiſſent, duxit eos Elias ad torrentem Ciſon, & interfecit eos. 61. 1
Qui cùm cognoviſſet eum, cecidit ſuper faciem ſuam. 478. 2
Nam cùm interficeret Jezabel prophetas Domini, tulit ille centum prophetas, & abſcondit eos quinquagenos & quinquagenos in ſpeluncis. 736. 2
Cap. 19. Qui cùm ſurrexiſſet, comedit & bibit, & ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus. 621. 1
Timuit ergo Elias, & ſurgens abiit quocumque eum ferebat voluntas. 736. 2
Cap. 21. Locutus eſt ergo Achab ad Naboth, dicens: Da mihi vineam tuam, ut faciam mihi ortum olerum &c. 600. 2
Dixerunt contra eum teſtimonium coram multitudine. Benedixit Naboth Deum & Regem. 71. 1
Cap. 22. Dixit Dominus ſpiritui: Decipies, & prævalebis. 7. 1
Ecce dedit Dominus ſpiritum mendacii in ore omnium prophetarum. 8. 1

EX LIB. IV. REGUM.

CAp. 1. De lectulo ſuper quem aſcendiſti, non deſcendes, ſed morte morieris. 334. 1
Si homo Dei ſum, deſcendat ignis de cœlo &c. 411. 2
Cap. 2. Et maledixit eis in nomine Domini. 411. 2
Cap. 3. Si non vultum Joſaphat Regis Judæ erubeſcerem. 314. 2
Adducite mihi pſaltem: cumque caneret pſaltes, facta eſt ſuper eum manus Domini. 705. 2
Cap. 4. Anima ejus in amaritudine eſt, & Dominus celavit à me, & non indicavit mihi. 706. 1
Cap. 5. Dixitque Naaman.... Hoc autem ſolum eſt, de quo depreceris Dominum pro ſervo tuo, quando ingredietur dominus templum Remmon &c. Qui dixit ei: Vade in pace. 24. 1
Nunc igitur accepiſti argentum, & accepiſti veſtes, ut emas oliveta & vineas &c. Sed & lepra Naaman adhærebit tibi &c. 561. 1. 568. 1
Cap. 6. Dixit autem ad eos Eliſæus: Non eſt hæc via, neque iſta eſt civitas. 588. 1
Dixitque rex Iſrael ad Eliſæum, cum vidiſſet eos: Numquid percutiam eos, pater mi? At ille ait: Non percuties &c. Sed pone panem & aquam coram eis, &c. 116. 2. 471. 2
Cap. 8. Dixitque ei Eliſæus: Vade, dic ei: Sanaberis. 7. 1
Cap. 10. Congregavit ergo Jehu omnem populum, & dixit ad eos: Achab coluit Baal parum, ego autem colam eum amplius. 24. 1
Præcepit Jehu militibus & ducibus ſuis, Ingredimini, & percutite eos, nullus evadat. 61. 1
Cap. 11. Tollens autem Joſaba.... Joas filium Ochoſiæ, furata eſt eum de medio filiorum &c. 380. 1
Cap. 18. Quinam ſunt illi in univerſis diis terrarum, qui eruerunt regionem ſuam de manu mea, ut poſſit eruere Dominus Jeruſalem de manu mea? 591. 2
Cap. 20. Morieris enim tu, & non vives. 7. 1
Dixerat autem Ezechias ad Iſajam: Quod erit ſignum, quia Dominus me ſanabit? 543. 2
Ambulavit coram Deo in veritate & corde perfecto. 206. 2
Cap. 23. Et occidit (Joſias) univerſos ſacerdotes excelſorum, qui erant ibi ſuper altaria. 61. 1
Similis illi non fuit ante eum Rex, qui reverteretur ad Dominum in omni corde ſuo, & in tota anima ſua &c. 206. 1. & 2
Reverſus eſt ad Dominum in omni corde ſuo, & in tota anima ſua &c. 206. 1. & 2
Et præcepit rex Helciæ Pontifici & ſacerdotibus ſecundi ordinis & janitoribus, ut projicerent de templo Domini omnia vaſa &c. 55. 1
Cap. 25. Factum eſt autem, venit Iſmael filius Nathaniæ &c. & decem viri cum eo, percuſſeruntque Godoliam, qui & mortuus eſt &c. 633. 2

EX LIB. I. PARALIPOMENON.

CAp. 1. Porro Heber nati ſunt duo filii, nomen uni Phaleg, quia in diebus ejus diviſa eſt terra. 364. 2
Cap. 10. Mortuus eſt ergo Saul propter iniquitates ſuas, eò quòd prævaricatus ſit mandatum Domini .... ſed inſuper pythoniſſam conſuluerit, nec ſperaverit in Domino. 91. 2. 532. 2
Cap. 24. Et diviſit eos David, id eſt Sadoc de filiis Eleazari &c. 529. 1
Cap. 28. Cogitavi, ut ædificarem domum, in qua requieſceret arca fœderis Domini, & ſcabellum pedum Dei noſtri. 478. 2
Cuſtodite & perquirite cuncta mandata Domini Dei noſtri, ut poſſideatis terram bonam. 136. 1
Servi ei corde perfecto. 708. 1

EX LIB. II. PARALIPOMENON.

CAp. 6. Tu ſolus noſti corda filiorum hominum. 531. 2
Neque enim eſt homo qui non peccet. 82. 2
Cap. 7. Elegi locum iſtum mihi in domum ſacrificii &c. 480. 2
Oculi quoque mihi erunt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem ejus qui in loco iſto oraverit. *ibid.*
Cap. 9. Et duos Leones ſtantes juxta brachiolia, ſed & alios duodecim leunculos ſtantes ſuper ſex gradus. 530. 1
Cap. 15. In tota voluntate quæſierunt Dominum. 207. 1
Cap. 16. Quia habuiſti fiduciam in rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo; idcirco evaſit Syriæ regis exercitus de manu tua. 76. 2
Cap. 19. Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia jungeris. 195. 1
Iram quidem Domini merebaris, ſed bona opera inventa ſunt in te. 751. 1
Cap. 20. Joſaphat autem timore perterritus totum ſe contulit ad rogandum Dominum, & prædicavit jejunium univerſo Judæ. 627. 1
Cap. 23. Educite illum extra ſepta templi, & interficiatur foris gladio. 69. 2
Cap. 26. Ingreſſuſque (Ozias) templum Domini, adolere voluit incenſum ſuper altare thymiamatis. 611. 2
Cumque reſpexiſſet eum Azarias Pontifex & omnes reliqui Sacerdotes.... feſtinatò expulerunt eum. 69. 1
Cap. 30. Decreverunt ut facerent Phaſe menſe ſecundo, non enim potuerant facere in tempore ſuo, quia Sacerdotes qui poſſent ſufficere, ſanctificati non fuerant. 482. 1
Cap. 33. Deprecatus eſt eum, & obſecravit intentè, & exaudivit orationem ejus &c. 477. 2
Cap. 36. A Rege quoque Nabuchodonoſor receſſit &c. 197. 2

EX LIB. ESDRÆ.

CAp. 6. Purificati enim fuerant Sacerdotes & Levitæ quaſi unus, omnes mundi ad immolandum paſcha &c. 482. 1

EX LIB. II. ESDRÆ.

CAp. 4. Ne operias iniquitatem eorum, & peccatum eorum coram facie tua non deleatur. 115. 2
Cap. 13. In diebus illis vidi Juda calcantes torcularia in ſabbato, portantes acervos, & onerantes ſuper aſinos vinum & uvas & ficus, & inferentes in Jeruſalem die ſabbati, & conteſtatus ſum, ut in die qua vendere liceret venderent &c. 598. 1

EX LIB. TOBIÆ.

Cap. 2. Ad hæc uaor ejus irata reſpondit: Maniſeſtè vsna facte eſt ſpes tua, & eleemoſynæ tuæ modò apparuerunt: atque his & aliis hujuſcemodi verbis eaprobabat ei, 593. 1
Hanc igitur tentationem ideò permiſit Deus evenire illi, ut poſteris daretur exemplum patientiæ ejus ſicut & ſanti Job, 614. 1
Videte ne furtivus ſit: reddite eum dominis ſuis; quia non licet nobis; aut edere ex furto aliquid, aut contingere. 256. 1
Cumque occultaſſet corpus, manducavit panem cum luctu. 621. 1
Cap. 4. Fiducia magna erit coram ſummo Deo eleemoſyna, omnibus facientibus eam, 77. 1. 148. 1
Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam. 156. 2
Noli avertere faciem tuam ab ullo paupere, 161. 1
Si multum fuerit tibi, abundanter tribue. 162. 2
Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. 72. 1. 375. 2
Superbiam numquam in tuo ſenſu aut in tuo verbo dominari permittas, in ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio. 692. 1. & 2
Memor eſſe debes quæ & quanta pericula paſſa ſit propter te in utero ſuo, 695. 2
Cap. 5. Cui Raphael Angelus dixit &c. ſed ne fortè ſolicitum te redam, ego ſum Azarias Ananiæ magni filius. 588. 1
Cap. 7. Epulati ſunt benedicenter Deum, 649. 2
Cap. 12. Quid poſſumus dare viro iſti ſancto? 558. 2
Quam mercedem dabimus ei, aut quid dignum poterit eſſe pro beneficiis ejus? 559. 2
Eleemoſyna eſt quæ purgat peccata, 147. 2
Et quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit, ut tentatio probaret te. 542. 2
Bona eſt oratio cum jejunio & eleemoſyna, 624. 1

EX LIBRO JUDITH.

Cap. 1. Quòd defenderet ſe &c. 289. 1
Cap. 4. Scitote quoniam exaudiet Dominus preces veſtras, ſi manentes permanſeritis in jejuniis & orationibus &c. 475. 1 622. 1
Et clamavit omnis populus ad Dominum inſtantia magna, & humiliaverunt animas ſuas in jejuniis & orationibus. 621. 2
Cap. 6. Præſumentes de ſe humilias. 90. 1
Cap. 8. Abraham per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus eſt, 93. 1
Cap. 9. Percutiens eum labiis charitatis meæ, 93. 1
Dominus totius creaturæ. 252. 1
Cap. 10. Quæ reſpondit: Filia ſum Hebræorum, ideo ego fugi à facie eorum, quoniam futurum agnovi, quòd dentur vobis in deprædationem &c. 589. 1
Hac de cauſa cognovi mecum dicens, Vadam ad faciem principis Holofernis, ut indicem illi ſecreta illorum &c. ibid. 2
Cap. 11. Et ſancta Domini Dei ſui quæ præcepit Deus non contingi in frumento, vino, & oleo hæc cogitaverunt impendere &c. 589. 2
Cap. 13. Sperabant eam jam non eſſe venturam. 74. 2
Cap. 16. Dies autem victoriæ hujus feſtivitatis ab Hebræis in numero ſanctorum dierum accipitur &c. 597. 2

EX LIB. ESTHER.

Cap. 3. Poſt hæc Rex Aſſuerus exaltavit Aman &c. qui erat de ſtirpe Agag. 479. 1
Solus Mardochæus non flectebat genu, neque adorabat eum, 478. 2
Et pro nihilo duxit in unum Mardochæum mittere manus ſuas, audierat enim quòd eſſet gentis Judææ &c. 479. 1
Cap. 4. In omnibus quoque provinciis, oppidis ac locis, ad quæ crudele dogma pervenerat, planctus ingens erat apud Judæos, &c. 622. 1
Cap. 7. Atque utinam in ſervos & famulas venumdaremur; eſſet tolerabile malum. 359. 2
Cap. 9. Scripſeruntque Eſther Regina filia Abigail & Mardochæus Judæus etiam ſecundam epiſtolam, ut omni ſtudio dies iſta ſolemnis ſanciretur in poſterum. 529. 1
Suſceperuntque Judæi in ſolemnem ritum cuncta quæ eo tempore facere cœperant &c. 597. 2
Cap. 13. Tu feciſti cœlum & terram, & quidquid cœli ambito continetur; Dominus omnium es. 252. 1
Sed timui, ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, &c. 479. 2
Cap. 14. Ne tradas Domine ſceptrum tuum his qui non ſunt. 528. 2
Cumque depoſuiſſet veſtes regias, fletibus & luctui apta indumenta ſuſcepit &c. & corpus ſuum humiliavit jejuniis. 622. 1
Cap. 16. Aman filius Amadathi & animo & gente Macedo. 479. 1

EX LIBRO JOB.

Cap. 1. Si non in faciem benedia erit tibi. 71. 2
Ne fortè peccaverint filii mei, 246. 2
Conſurgenſque diluculò offerebat ſacrificia pro ſingulis. 481. 2
Cap. 2. Dixit autem illi uxor ſua: Adhuc tu permanes in ſimplicitate tua? Benedic Deo, & morere, 71. 1. 593. 1
Cap. 3. Pereat dies, in qua natus ſum, 412. 1
Cap. 7. Militia eſt vita hominis ſuper terram. 82. 2
Deſperavi: nequaquam ultra jam vivam. 88. 1
Cap. 8. Job autem ſervus meus orabit pro vobis. 467. 2
Cap. 9. Verebar omnia opera mea, ſciens quòd non parceres delinquenti, 87. 2. 591. 2
Cap. 12. Qui immutat cor principum populi terræ, & decipit eos, ut fruſtra incedant per invium &c. 7. 1
In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia. 214. 1
Cap. 13. Diſputare cum Deo cupio. 183. 2
Cap. 22. Quid prodeſt Deo, ſi juſtus fueris? 308. 1
Nubes latibulum ejus, nec noſtra conſiderat. 465. 1
Cap. 26. Columnæ cœli contremiſcunt & pavent ad nutum ejus. 87. 2
Cap. 28. Timor Dei eſt ipſa ſapientia, 86. 2. 210. 1
Cap. 31. Si negavi quod volebant pauperibus. 148. 1
Scortum alterius ſit uxor mea &c. hoc enim nefas eſt & iniquitas maxima, 676. 1
Cap. 37. Qui in manu omnium hominum ſignat, ut noverint ſinguli opera ſua, 536. 2
Cap. 39. Numquid qui contendit cum Deo, tam facilè conquieſcit? 183. 2
Cap. 40. Ecce ſpes ejus fruſtrabitur eum, 79. 2
Cap. 41. Factus eſt, ut nullum timeret: omne ſublime videt, 607. 1
Cap. 42. Ite ad ſervum meum Job &c. orabit pro vobis: faciem ejus ſuſcipiam, 467. 2

EX PSALMIS.

Psal. 2. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. 253. 2
Servite Domino in timore. 82. 1
Et nunc reges intelligite, erudimini qui judicatis terram. 238. 1
Psal. 4. Sacrificate ſacrificium juſtitiæ, & ſperate in Domino. 91. 2
Psal. 5. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. 589. 2
Intellige clamorem meum: intende voci orationis meæ. 526. 2
Psal. 8. Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus, oves & boves univerſas, inſuper & pecora campi. 331. 1. 359. 1
Psal. 9. Convertantur peccatores in infernum. 115. 1
Non eſt Deus in conſpectu ejus, inquinatæ ſunt viæ illius in omni tempore. 665. 2
Vide humilitatem meam de inimicis meis. 686. 1
Laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur. 610. 2
Deſiderium pauperum exaudivit Dominus. 475. 1
Psal. 10. Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam. 115. 2. 93. 1
In te Domine ſperavi, non confundar in æternum. 81. 1
Psal. 11. Diſperdat Dominus univerſa labia doloſa &c. 93. 1 588. 1
Psal. 14. Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? &c. Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram. 433. 1
Qui jurat proximo ſuo, & non decipit. 512. 2
Psal. 15. Bonorum meorum non eges. 93. 2
Psal. 16. Satiabor cùm apparuerit gloria tua. 111. 2
Psal. 17. Laudans invocabo Dominum, & ab inimicis meis ſalvus ero. 525. 1
Retribuet mihi Dominus ſecundùm juſtitiam meam, & ſecundùm puritatem manuum mearum retribuet mihi: quia cuſtodivi vias Domini, nec impiè geſſi à Deo meo. 589. 1
Psal. 18. Opera manuum ejus annuntiat firmamentum. 533. 2
Timor Domini ſanctus, permanens in ſæculum ſæculi. 83. 1
Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me. 77. 1
Psal. 21. Laudabunt Dominum qui requirunt eum &c. 525. 2
In te ſperaverunt patres noſtri, & non ſunt confuſi. 81. 1
Psal. 22. Calix meus inebrians quàm præclarus eſt. 652. 2
Psal. 23. Domini eſt terra & plenitudo ejus. 252. 1
Quis aſcendet in montem Domini? &c. Qui non jurat in dolo proximo ſuo. 520. 2
Psal. 24. Vide humilitatem meam & laborem meum. 686. 1
Psal. 26. Tibi dixit cor meum. 472. 2
Psal. 29. Ego dixi in abundantia mea: Non movebor in æternum. Avertiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus. 500. 2
Psal. 30. Reſpexiſti humilitatem meam. 686. 1
Psal. 31. Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. 619. 1
Psal. 32. Cantate ei canticum novum, benè pſallite ei in vociferatione. 526. 1
Psal. 33. Benedicam Dominum in omni tempore &c. 525. 2

Sem-

Semper laus ejus in ore meo; audiant manſueti & lætentur. *ibid.*
Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen ejus in idipſum. 526. 2
Timete Dominum omnes Sancti ejus. 87. 1
Quis eſt homo qui vult vitam, diligit dies videre bonos? Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. 407. 2
Diverte à malo, & fac bonum. 459. 1
Pſal. 35. Noo veniat mihi pes ſuperbiæ. 612. 1
Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ. 652. 2
Noluit intelligere, ut benè ageret. 73. 1
Pſal. 36. Spera in eo, & ipſe faciet. 74. 2
Spera in Domino, & fac bonitatem. 91. 1
Revela Domino viam tuam. 93. 2
Noli æmulari in malignantibus. 182. 1
Injuſti punientur, & ſemen impiorum peribit. 234. 1
Injuſti diſperibunt ſimul: reliquiæ impiorum peribunt. *ibid.*
Manſueti hæreditabunt terram. 681. 1
Pſal. 39. Holocauſtum & pro peccato non poſtulaſti. 484. 1
Pſal. 43. Non receſſit retrò cor noſtrum, & declinaſti ſemitas noſtras à via tua. 7. 1
Pſal. 44. Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato circumdata varietate &c. 924. 2
Omnis gloria filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis circumamicta varietatibus. *ibid.*
Pſal. 45. Auferens bella uſque ad finem terræ. 187. 1
Pſal. 47. Ibi dolores ut parturientis. 695. 1
Pſal. 48. Homo cùm in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. 687. 1
Qui confidunt in virtute ſua. 76. 2
Pſal. 49. Peccatori dixit Deus: Quare tu enarras juſtitias meas? 170. 1
Pſal. 50. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. 481. 1
Si voluiſſes ſacrificium dediſſem utique &c. 481. 1. 484. 1
Pſal. 52. Deus diſſipavit oſſa eorum qui hominibus placent. 592. 2
Pſal. 54. Non defecit de plateis ejus uſura & dolus. 433. 1
Pſal. 61. Divitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. 739. 2
Sperate in eo omnis congregatio populi. 91. 2
Effundite coram illo corda veſtra. 93. 2
Deo ſubjecta eſto anima mea, quoniam ab ipſo patientia mea. 614. 2
Pſal. 62. Labia mea laudabunt te. 325. 2
Laudabuntur omnes qui jurant in eo. 511. 2
Pſal. 64. Viſitaſti terram, & inebriaſti eam. 652. 2
Pſal. 65. Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, non exaudiet Dominus. 477. 2
Pſal. 67. Diſſipa gentes quæ bella volunt. 187. 1
In Eccleſiis benedicite Deo Domino. 472. 2
Dominus dabit verbum Evangelizantibus virtute multa. 719. 2
Pſal. 68. Appone iniquitatem ſuper iniquitatem. 125. 2
Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum & in retributiones & in ſcandalum. *ibid.*
Obſcurentur oculi eorum, ne videant: & dorſum eorum ſemper incurva. *ibid.*
Zelus domus tuæ comedit me. 683. 1
Pſal. 70. In te Domine ſperavi, non confundar in æternum. 81. 1
Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini. 425. 1
Pſal. 72. Mihi adhærere Deo bonum eſt. 206. 1
Penè effuſi ſunt greſſus mei, quia zelavi ſuper iniquos pacem peccatorum videns. 182. 1
Pſal. 73. Superbia eorum qui te oderunt aſcendit ſemper. 177. 1
Pſal. 75. Voce mea ad Dominum clamavi &c. 526. 2
Vovete, & reddite Domino Deo veſtro. 497. 1. 500. 1
Pſal. 77. Et converſi ſunt, & tentaverunt Deum. 543. 1
Pſal. 78. Effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt. 41. 2
Pſal. 81. Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. 396. 2
Uſquequò judicatis iniquitatem, & facies peccatorum ſumitis? 314. 2
Pſal. 84. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. 94. 2
Pſal. 89. Quoniam ſupervenit manſuetudo, & corripiemur. 681. 2
Pſal. 92. Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis. 9. 2
Pſal. 94. Ubi tentaverunt me patres veſtri. 543. 1
Ut juravi in ira mea, ſi introibunt in requiem meam. 511. 2
Pſal. 98. Adorate ſcabellum pedum ejus, quoniam ſanctum eſt. 478. 2
Pſal. 100. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, ut diſperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem. 331. 2
Pſal. 103. Qui extendis cœlum ſicut pellem. 535. 2
Herodii domus dux eſt eorum. 252. 2
Pſal. 105. Et dixit, ut diſperderet eos; ſi non Moyſes electus ejus ſtetiſſet in confractione in conſpectu ejus. 466. 1
Pſal. 106. Et errare fecit eos in invio, & non in via. 7. 1
Pſal. 109. Juravit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech. 483. 2. 512. 2
Pſal. 110. Initium ſapientiæ timor Domini. 86. 1
Detrahentem ſecretò proximo ſuo hunc perſequebar. 407. 1. 409. 1
Pſal. 111. Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus volet nimis. 83. 1. 87. 1
Diſperſit, dedit pauperibus, juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi. 145. 2. 162. 2
Pſal. 113. Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam. 612. 1
Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. 529. 1
Pſal. 115. Ego autem dixi in exceſſu meo, Omnis homo mendax. 712. 2
Pſal. 117. Confitemini Domino, quoniam bonus. 23. 2
Pſal. 118. Averte oculos meos, ne videant vanitatem. 612. 1
Vivet anima mea, & laudabit te, & judicia tua adjuvabunt me. 515. 2
Legem pone mihi Domine viam juſtificationum tuarum. 625. 1
Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas propter retributionem. 134. 2
Iniquos odio habui. 178. 2
Dormitavit anima mea præ tædio. 180. 1
Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum. 203. 1
In toto corde meo exquiſivi te. 206. 2
Servavi mandata tua & teſtimonia tua. *ibid.*
Statui cuſtodire judicia juſtitiæ tuæ. 237. 1
Super omnes docentes me intellexi &c. ſuper ſenes intellexi. 716. 2
Confige timore tuo carnes meas, à judiciis enim tuis timui. 85. 1
Pſal. 119. Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt. 140. 1
Pſal. 130. Speret Iſrael in Domino, ex hoc nunc & uſque in ſæculum. 78. 2
Si non humiliter ſentiebam &c. 500. 2
Pſal. 134. Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. 519. 1
Pſal. 138. Nimis honorati ſunt amici tui Deus. 93. 1
Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur. 124. 1
Nonne qui oderunt te Domine oderam? 177. 1
Pſal. 139. Juxta iter ſcandalum poſuerunt mihi. 199. 2
Pſal. 140. Corripiet me juſtus in miſericordia &c. 163. 1. 592. 1
Pone Domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis. 650. 2
Pſal. 144. Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. 7. 2
Deus voluntatem timentium ſe faciet. 93. 2
Suavis Dominus univerſis, & miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus. 681. 2
Pſal. 145. Lauda anima mea Dominum. 525. 2
Pſal. 146. Laudate Dominum. *ibid.*
Pſal. 147. Lauda Jeruſalem Dominum. *ibid.*
Qui annuntiat verbum ſuum Jacob, juſtitias & judicia ſua Iſrael. Non fecit taliter omni nationi, & judicia ſua non manifeſtavit eis. 38. 1
Pſal. 148. Laudate Dominum de cœlis. 525. 2

EX LIB. PROVERBIORUM.

Cap. 1. Timor Domini principium ſapientiæ. 83. 1. 86. 1
Ut detur parvulis aſtutia. 217. 1
Cap. 2. Lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis. 591. 2. 680. 1
Cap. 3. Sapientia pretioſior eſt cunctis opibus, & omnia quæ deſiderantur huic non valent comparari. 550. 2
Ipſe deludet irriſores. 411. 1
Beatus homo qui invenit ſapientiam, & qui affluit prudentia. 221. 1
Diſciplinam Domini, fili mi, ne abjicias, nec deficias cùm ab eo corriperis. 616. 2
Honora Dominum de tua ſubſtantia. 156. 2. 485. 2
Cap. 4. In omni poſſeſſione tua acquire prudentiam. 218. 1
Palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos. *ibid.*
Poſſide ſapientiam, poſſide prudentiam. 221. 1
Juſtorum ſemita quaſi lux ſplendens, procedit & creſcit uſque ad perfectam diem. 106. 2
Cap. 6. Vade ad formicam, ò piger. 217. 2
Qui adulter eſt, propter cordis inopiam perdet animam ſuam. 676. 1
Non grandis eſt culpa cum quis furatus fuerit. 377. 2
Sex ſunt quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima ejus &c. qui ſeminat inter fratres diſcordias. 410. 1

Digitized by Google

Cap. 7. Statim eam ſequitur quaſi bos ductus ad victimam, & quaſi agnus laſciviens & ignorans quòd ad vincula ſtultus trahatur, 665. 1
Cap. 8. Arrogantiam & ſuperbiam & viam pravam & os bilingue deteſtor. 591. 2
Ego diligentes me diligo. 93. 2
Deliciæ meæ eſſe cum filiis hominum. *ibid.*
Mecum ſunt, divitiæ & gloria, opes ſuperbæ, 689. 1
Cap. 9. Principium ſapientiæ timor Domini. 86. 1
Qui impium arguit, ſibi maculam generat, 163. 1
Ambulate per vias prudentiæ, 218. 1
Cap. 10. In multiloquio non deerit peccatum. 650. 2
Qui congregat in meſſe, filius ſapiens eſt &c. 217. 2
Sapientia autem eſt viro prudentia, 210. 2
Cap. 11. Clementia præparat vitam, 681. 1
Benefacit animæ ſuæ vir miſericors; qui autem crudelis eſt, etiam propinquos abjicit, 685. 2
Statera doloſa abominatio eſt apud Deum, 379. 1. 420. 2
Mortuo homine impio nulla erit ultra ſpes. 79. 2
Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis. 375. 2
Cap. 12. Novit juſtus jumentorum ſuorom animas. 685. 2
Qui negligit damnum propter amicum, juſtus eſt, 126. 2
Cap. 13. Spes quæ differtur, affligit animam, 74. 2
Aſtutus omnia agit cum conſilio. 217. 1
Qui parcit virgæ, odit filium ſuum. 555. 2
Amicus ſtultorum, ſimilis efficietur, 656. 1
Vult & non vult piger. 665. 1
Cap. 14. Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudii luctus occupat, 649. 2
Innocens credit omni verbo, 16. 1
Errant qui operantur malum, 275. 2. 650. 2
Sapiens timet, & declinat à malo; ſtultus tranſilit & confidit, 607. 1
Cap. 15. Vota juſtorum placabilia, 500. 1
Cap. 16. Acquire prudentiam, quia pretioſior eſt argento, 218. 1
Divinatio in labiis regis, in judicio oon errabit os ejus. 532. 1
Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur. 537. 2
Cap. 17. Animus gaudens ætatem floridam facit, ſpiritus triſtis exſiccat oſſa. 334. 2
Quid prodeſt ſtulto habere divitias, cùm ſapientiam emere non poſſit? 747. 2
Omni tempore diligit qui amicus eſt. 510. 1
Cap. 18. Accipere perſonam impii &c. 315. 1. 330. 1
Cap. 19. Fœneratur Domino qui miſeretur pauperis, 548. 1
Parata ſunt deriſoribus judicia. 411. 1
Qui mendacia loquitur, non effugiet. 588. 1
Qui loquitur mendacia peribit. *ibid.*
Cap. 20. Pondus & pondus, menſura & menſura, utrumque eſt abominabile apud Deum, 420. 2
Luxurioſa res vinum. 647. 2
Miſericordia & veritas cuſtodiunt regem, & roboratur clementia thronus ejus. 681. 1
Cap. 21. Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit, & non exaudietur. 149. 1
Cap. 22. Ejice deriſorem, & exibit cum eo jurgium &c. 411. 1
Melius eſt nomen bonum quàm divitiæ multæ. 267. 1
Cap. 23. Cui væ? cujus patri væ? Cui rixæ? cui foveæ? cui ſine cauſa vulnera? cui ſuffuſio oculorum? oonne his qui commorantur in vino, & ſtudent calicibus epotandis? 654. 1. 698. 1
Noli eſſe in conviviis potatorum. 14. 1. 656. 1
Ne intuearis vinum quando flaveſcit, cùm ſplenduerit in vitro color ejus. 656. 1
Noli ſubtrahere à puero diſciplinam, &c. 346. 2. 555. 2
Dantes ſymbola conſumentur. 14. 1
Ne comedas cum homine iovido. 581. 1
Prudentiæ tuæ pone modum. 211. 1
Veritatem eme, & noli vendere ſapientiam. 561. 2
Cap. 24. Cum detractoribus non commiſcearis. 409. 1
Erue eos qui ducuntur ad mortem. 131. 2. 249. 1. 385. 2. 389. 1. 396. 2
Cognoſcere perſonam in judicio, &c. 315. 1
Ne quæras impietatem in domo juſti. 169. 1. 174. 1
Non habent futurorum ſpem mali. 80. 2
Cùm ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas; & in ruina ejus ne exultet cor tuum. 116. 2
Cap. 25. Si eſurierit inimicus, ciba illum; ſi ſitierit, da ei aquam bibere. 116. 1. & 2. 146. 2
Sicut qui mel multum comedit, non eſt ei bonum: ſic qui ſcrutator eſt majeſtatis, opprimetur a gloria. 698. 2
Cauſam tuam tracta cum amico tuo, & ſecretum extraneo non reveles. 764. 1
Ventus aquilo diſſipat pluvias, & facies triſtis linguam detrahentem. 409. 2
Cap. 26. Sicut qui mittit lapidem in acervum mercurii. 330. 1
Cap. 27. Ira non habet miſericordiam, nec erumpens furor: & impetum concitati ferre quis poterit? 684. 1
Meliora ſunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oſcula odientis. 592. 1
Stude ſapientiæ fili mi, & lætifica cor meum. 698. 1
Cap. 28. Qui corripit hominem, gratiam poſtea inveniet apud eum, magis quàm ille qui per linguæ blandimenta decepit. 592. 1
Qui declinat aures ſuas ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis, 476. 2. 477. 2
Qui cognoſcit in judicio faciem &c. 315. 1. 330. 1
Qui ſubtrahit aliquid a Patre ſuo & Matre, & dicit hoc non eſſe peccatum, particeps homicidæ eſt. 378. 1
Beatus homo qui ſemper eſt pavidus. 87. 1. 92. 2
Qui dat pauperi, noo indigebit. 148. 1
Cap. 29. Virga atque correptio tribuit ſapientiam &c. 346. 2. 555. 2
Servus verbis non poteſt erudiri. 346. 2
Cap. 30. Stultiſſimus ſum virorum. 591. 2
Cap. 31. Noli regibus, ò Lamuel, noli regibus dare vinum, quia nullum ſecretum eſt ubi regnat ebrietas. 650. 2. 652. 1. 655. 2

EX LIB. ECCLESIASTÆ.

CAp. 2. Dixi ego in corde meo: Vadam & affluam deliciis, & fruar bonis. Et vidi quòd hoc quoque eſſet vanitas. 679. 1
Feci mihi cantores & cantatrices, & delicias filiorum hominum. *ibid.*
Nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur &c. Vidi in omnibus vanitatem. *ibid.*
Cogitavi in corde meo abſtrahere à vino carnem meam, ut animum meum transferrem ad ſapientiam, devitaremque ſtultitiam. 650. 2
Cap. 4. Melius eſt duos eſſe ſimul quàm unum, habent enim emolumentum ſocietatis ſuæ: ſi unus ceciderit, ab altero fulcietur. 751. 1
Cap. 5. Si quid voviſti Deo, ne moreris reddere; diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio. 490. 1. 497. 1. 498. 1. 500. 1
Multò melius eſt non vovere, quàm poſt votum promiſſa non reddere. 490. 1. 497. 1
Cap. 7. Conſidera opera Dei, quòd nemo poſſit corrigere quem ille deſpexerit. 164. 2
Non eſt homo juſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. 45. 1. 77. 1
Melior eſt ira riſu. 592. 1
Utilior eſt ſapientia cum divitiis. 609. 2
Cap. 9. Neſcit homo, utrùm amore an odio dignus ſit, ſed omnia in futurum ſervantur incerta. 82. 2. 92. 2
Cap. 10. Væ terræ cujus Rex puer eſt, & cujus principes mane comedunt: beata terra cujus rex nobilis eſt &c. 650. 2
In via ſtultus ambulans, cùm ipſe inſipiens ſit, omnes ſtultos æſtimat. 241. 1
Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil eo minus habet qui occultè detrahit. 407. 1
Cap. 12. Deum time, & mandata ejus obſerva. 87. 1

EX CANTICIS CANTICORUM.

CAp. 2. Ordinavit in me charitatem. 119. 1
Cap. 4. Quàm pulchra es amica mea &c. abſque eo quod intrinſecùs latet. 335. 1
Cap. 5. Comedite amici, & bibite, & inebriamini chariſſimi. 652. 2
Cap. 6. Sic genæ tuæ abſque occultis. 335. 1
Cap. 8. Fortis ut mors dilectio. 500. 1
Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem. 110. 1

EX LIB. SAPIENTIÆ.

CAp. 1. Deus mortem non fecit. 696. 1
Ipſe creavit omnia, ut eſſent: impii verò manibus & verbis mortem ſibi acquiſierunt. *ibid.*
Cuſtodite vos à murmuratione quæ nihil prodeſt &c. 413. 1
Spiritus Domini replevit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia ſcientiam habet vocis. 678. 1
In malevolam animam non intrabit ſapientia. 210. 1
Cap. 2. Neque mercedem ſperaverunt juſtitiæ. 91. 2
Venite ergo & fruamur bonis quæ ſunt. 665. 1
Nullum pratum ſit quod non tranſeat luxuria noſtra. Nemo noſtrum exors ſit luxuriæ noſtræ: ubique relinquamus ſigna lætitiæ, quoniam hæc eſt pars noſtra, & hæc eſt ſors. *ibid.*
Cap. 3. Spes illorum immortalitate plena eſt. 78. 2
Cap. 6. Præbete aures vos qui continetis multitudinem. 678. 1
Æqualiter eſt ei cura de omnibus. 529. 1
Cap. 7. Neminem diligit Deus niſi eum qui cum ſapientia inhabitat. 210. 1
Amicos Dei & prophetas conſtituit. 710. 2

Cap. 8.

Cap. 8. Sapientia ſobrietatem & prudentiam docet, & juſtitiam, & virtutem. 219. 1
In operibus manuum illius honeſtas ſine defectione. 621. 1
Ut ſcivi, quoniam aliter non poſſem eſſe continens, niſi Deus det. 678. 1. 680. 1
Cap. 9. Incertæ providentiæ noſtræ. 211. 2
Cap. 10. Reddidit Deus juſtis mercedem laborum ſuorum. 374. 1
Dedit illi virtutem continendi omnia. 678. 1
Honeſtavit illum in laboribus. 621. 1
Et eduxit illum à delicto ſuo. 110. 2
Cap. 11. Miſereris omnium quia omnia potes, & diſſimulas peccata hominum propter pœnitentiam. 681. 2
Cap. 12. Omnium Dominus es. 252. 1
Naturalis malitia ipſorum. 121. 2
Cap. 13. Inter mortuos ſpes illorum eſt. 79. 2
Vani autem ſunt homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei, & de his quæ videntur bona non potuerunt intelligere eum qui eſt, neque operibus attendentes agnoverunt quis eſſet artifex; ſed aut ignem, aut ſpiritum, aut citatum aerem &c. 530. 2
Infelices autem ſunt &c. qui appellaverunt deos opera manuum hominum, aurum & argentum, &c. 529. 1
Cap. 14. Incommunicabile nomen lapidibus & lignis impoſuerunt. 529. 1
Acerbo luctu dolens pater citò ſibi rapti filii fecit imaginem &c. 530. 2. 531. 2
Provexit autem ad horum culturam & hos qui ignorabant, artificis eximia diligentia; ille enim volens placere illi qui ſe aſſumpſit, elaboravit arte ſua, ut ſimilitudinem in melius figuraret &c. 530. 2
Initium fornicationis eſt exquiſitio idolorum, & adinventio illorum corruptio vitæ eſt. 531. 1
Cap. 16. Vitæ & mortis habet poteſtatem. 334. 2. 360. 1

EX LIB. ECCLESIASTICI.

Cap. 1. Et quod beneplacitum eſt illi fides & manſuetudo. 681. 1
Timor Domini expellit peccatum. 86. 1
Vita & mors à Deo ſunt. 696. 1
Cap. 2. In dolore ſuſtine, & in humilitate tua patientiam habe: quoniam in igne probatur aurum & argentum, homines verò receptibiles in camino humiliationis. 614. 1
Qui timetis Dominum, credite illi. 74. 1
Scitote quia nullus ſperavit in Domino, & confuſus eſt; quis enim permanſit in mandatis ejus, & derelictus eſt? 81. 1
Serva timorem illius, & in illo veteraſce. 83. 1
Væ his qui perdiderunt ſuſtinentiam. 88. 1
Cap. 3. Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis. 96. 2
Et Deus proſpector eſt ejus qui reddit gratiam. 145. 2
In opere & ſermone & omni patientia honora patrem tuum. 571. 1.
Qui amat periculum, peribit in illo. 546. 1
Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris, ſed quæ præcipit tibi Deus, illa cogita ſemper, & in pluribus operibus ejus ne fueris curioſus. 698. 2
Cap. 4. Eleemoſynam pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne tranſvertas à paupere &c. 149. 1
Libera eum qui injuriam patitur, & non acidè feras in anima tua. 180. 1. 331. 1. 585. 2
Noli citatus eſſe in lingua tua, & inutilis & remiſſus in operibus tuis. 616. 1
Pro anima tua ne confunderis dicere verum: eſt enim confuſio adducens peccatum, & eſt confuſio adducens gloriam & gratiam. 620. 1
In judicando eſto pupillis miſericors. 331. 1
Cap. 5 Non appelleris ſuſurro. 410. 1
Cap. 6. Subjice humerum tuum & porta illum, & ne accedieris vinculis ejus. 180. 1
Sapientia doctrinæ ſecundùm nomen eſt ejus. 209. 2
Amico fideli nulla eſt comparatio. 410. 1
Inveſtiga illam, & manifeſtabitur tibi, & continens illius factus ne derelinquas eam. 678. 1
Cap. 7. Noli eſſe puſillanimis in animo tuo. 612. 1
Filiæ tibi ſunt? ſerva corpus illarum, & non oſtendas hilarem faciem tuam ad illas. 592. 1
Noli quærere fieri judex &c. 329. 1
In toto corde tuo honora patrem tuum, & gemitum matris tuæ ne obliviſcaris. 571. 1. 695. 2
Noli velle mentiri omne mendacium. 588. 1
Cap. 8. Cum audace non eas in via, ne fortè gravet mala ſua in te. 607. 2. 704. 2
Cap. 10. Initium ſuperbiæ hominis apoſtatare à Deo. 66. 2
Avaro nihil eſt ſceleſtius. 594. 2
Hic enim animam ſuam venalem habet. ibid.
Initium omnis peccati eſt ſuperbia. 690. 1
Fili in manſuetudine ſerva animam tuam, & da illi honorem ſecundùm meritum ſuum. 681. 1
Cap. 11. Malitia horæ oblivionem facit luxuriæ magnæ. 663. 1
Vita & mors à Deo ſunt. 696. 1
Cap. 12. Da miſericordi, & ne ſuſcipias peccatorem. 161. 1
Cap. 13. Eſto manſuetus ad audiendum verbum. 681. 1
Cap. 14. Qui ſibi nequam eſt, cui alii bonus erit? 123. 2
Qui ſibi invidet, nihil eſt illo nequius. 181. 1
Beatus vir qui non eſt lapſus verbo ex ore ſuo. 650. 2
Qui acervat ex animo ſuo injuſtè, aliis congregat, & in bonis illius alius luxuriabitur. 663. 1
Cap. 15. Reliquit hominem in manu conſilii ſui. 54. 1
Qui continens eſt juſtitiæ, apprehendet illam. 678. 1
Cap. 17. Unicuique mandavit Deus de proximo ſuo. 116. 2 359. 1. 451. 2
Eleemoſyna viri quaſi ſignaculum cum ipſo, & gratiam hominis quaſi pupillam conſervabit. 145. 2
Dedit illi poteſtatem eorum quæ ſunt ſuper terram, poſuit timorem illius ſuper omnem carnem. 359. 1
Cap. 18. Ne verearis uſque ad mortem juſtificari. 102. 2. 106. 2
Qui miſericordiam habet, docet & erudit. 147. 1
Ne impediaris orare ſemper. 466. 2. 474. 2
Qui citò credit, levis eſt corde. 10. 2
Vinum & mulieres faciunt apoſtatare ſapientes. 650. 2
Fili in manſuetudine opera tua perfice. 681. 1
Cap. 19. Eſt qui nequiter humiliat ſe, & interiora ejus plena ſunt dolo. 687. 1
Cap. 20. Indiſciplinatæ loquelæ non aſſueſcat os tuum, eſt enim in illa verbum peccati. 650. 2
Cap. 22. Quis dabit ori meo cuſtodiam, & ſuper labia mea ſignaculum certum, ut non cadam ab ipſis, & lingua mea non perdat me? 650. 2
Patrem & virum confundit audax, & ab impiis non minorabitur. 607. 2
Cap. 23. Jurationi non aſſueſcat os tuum, multi enim caſus in illa. 515. 2. 546. 1
Vir multùm jurans replebitur iniquitate, & non recedet à domo ejus plaga. ibid.
Cap. 24. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt. 23. 1
In me ſpes omnis vitæ. 74. 2
Rigabo hortum meum plantationum, & inebriabo prati mei fructum. 652. 2
Cap. 25. Timor Dei initium dilectionis ejus. 86. 1
Cap. 26. Difficilè exuitur negotians à negligentia. 228. 1. 426. 1
Gratia ſuper gratiam mulier ſancta & pudorata; omnis autem ponderatio non eſt digna continentis animæ. 679. 2. 750. 1
Gratia mulieris ſedulæ delectabit virum ſuum. 750. 1
Cap. 27. Homo ſanctus in ſapientia manet ſicut ſol. 110. 1
Loquela multùm jurans horripilationem capiti ſuo ſtatuet. 546. 1. 515. 2. 546. 1
Propter inopiam multi deliquerunt. 747. 2
Cap. 28. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata ſolventur. 116. 2
Sepi aures tuas ſpinis: linguam nequam noli audire, & auri tuo facito oſtia & ſeras. 409. 1
Suſurro & bilinguis maledictus; multos enim turbavit pacem habentes. 410. 1
Cap. 29. Propter mandatum aſſume pauperem, & propter inopiam ejus ne dimittas eum vacuum. 149. 1
Perde pecuniam propter fratrem & amicum. 126. 2
Conclude eleemoſynam in ſinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. 147. 2. 161. 2
Ingratus ſenſu derelinquit liberantem ſe. 584. 1
Multi non cauſa nequitiæ non fœnerati ſunt. 433. 2
Cap. 30. Miſerere animæ tuæ placens Deo. 141. 2
Qui diligit filium, aſſiduat ei flagella. 585. 2. 346 2
Curva cervicem in juventute, & tunde latera ejus &c. ibid.
Zelus & iracundia minuunt dies, & ante tempus ſenectam adducet cogitatus. 335. 1
Multos occidit triſtitia, & non eſt utilitas in illa. 334. 2
Cap. 31. Ne extendas manum tuam prior, & invidia contaminatus erubeſcas. 181. 1
Multos exterminavit vinum. 334. 2
Vigilia honeſtatis tabefaciet carnes. 621. 1
Æqua vita hominibus vinum in ſobrietate &c. 651. 1
Si coactus fueris in edendo multum, ſurge è medio, & vome. 650. 1
Exultatio animæ & cordis vinum moderatè potatum. Sanitas eſt animæ & corporis ſobrius potus. 651. 2
Vinum in jucunditatem creatum eſt, & non in ebrietatem ab initio. ibid.
Cap. 33. Multam malitiam docuit otioſitas. 162. 1
Cap. 34. Immolantis ex iniquo oblatio eſt maculata. 485. 2
Cap. 35. Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit. 476. 2
In omni dato hilarem fac vultum tuum. 583. 2
Cap. 37. In multis eſcis erit infirmitas. 354. 2
Propter crapulam multi obierunt. ibid.
Qui ſophiſticè loquitur, odibilis eſt. 520. 2
Cum viro irreligioſo tracta de ſanctitate, cum injuſto de

juſtitia &c. Non attendas, his in omni conſilio, ſed cum viro ſancto aſſiduus eſto. 764. 1
Cap. 42. Et ne accipias perſonam, ut delinquas, 315. 1
Cap. 43. Benedicentes Deum exaltate illum quantum poteſtis; major enim eſt omni laude, 525. 2
Cap. 46. Et poſt hoc dormivit, & notum fecit regi &c. 533. 2
Cap. 47. De omni corde ſuo laudavit Dominum, & dilexit Deum &c. 206. 2
Cap. 48. Mortuum prophetavit corpus ejus, 705. 5
Doluerunt quaſi parturientes mulieres. 695. 2
Cap. 49. Oſſa ipſius viſitata ſunt, & poſt mortem prophetaverunt. 705. 1

EX ISAJA.

Cap. 1. Judices tui infideles, ſocii furum, omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones, 375. 2
Cùm multiplicaveritis orationem non exaudiam, 476. 2
Cap. 2. Conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces, & non levabit gens contra gentem gladium &c. 187. 1
Cap. 3. Et rapina pauperis in domo veſtra eſt. 256. 1
Populi meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt. 592. 2.
Cap. 5. Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem. 654. 1
Cap. 6. Et volavit ad me unus de Seraphim &c. 468. 5
Quem mittam, & quis ibit nobis? Et dixi, Ecce ego, mitte me. 733. 1
Cap. 7. Si non credideritis, non permanebitis. 17. 2
Et dixit Achaz, Non petam, & non tentabo Dominum. 543. 2
Ecce Virgo concipiet &c. 707. 1, 715. 1
Cap. 8. Omnia quæ loquitur populus iſte, conjuratio eſt, & timorem ejus ne timeatis, neque paveatis: Dominum exercituum ſanctificate &c. 606. 1
Cap. 9. Omnis hypocrita eſt, & nequam, 591. 1
Cap. 11. Fides cinctorium renum ejus. 1. 1.
Requieſcet ſuper eum Spiritus Domini, Spiritus ſapientiæ & intellectus &c. Spiritus ſcientiæ & pietatis. 40. 2. 596. 1
Cap. 13. Arrogantiam fortium humiliabo, 595. 2
Torſiones & dolores tenebunt, quaſi parturiens dolebunt. 695. 2
Cap. 14. Super aſtra cœli exaltabo ſolium meum, 691. 1
Cap. 16. Audivimus ſuperbiam Moab, ſuperbus eſt valdè: ſuperbia ejus, & arrogantia, & indignatio ejus, pluſquàm fortitudo ejus. ibid.
In die illa erunt quinque civitates &c. jurantes per Dominum exercituum. 514. 1
Vota vovebunt Domino, & ſolvent, 500. 1
Cap. 28. Præ vino neſcierunt, & præ ebrietate erraverunt, 650. 2
Sacerdos & Propheta neſcierunt præ ebrietate, abſorpti ſunt à vino, erraverunt in ebrietate, neſcierunt videntem, ignoraverunt judicium. 655. 2
Cap. 29. Eò quòd appropinquat populus iſte ore ſuo, & labiis ſuis glorificat me: cor autem ejus longè eſt à me. 526. 1
Cap. 32. Et erit opus juſtitiæ pax. 141. 1
Cap. 34. Et complicabuntur ſicut liber cœli. 533. 2
Cap. 38. Obſecro Domine, memento quæſo quomodo ambulaverim coram te in veritate & in corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim. 77. 1
Cap. 41. Annuntiate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia dii eſtis vos. 531. 2
Cap. 44. Reliquum autem ejus Deum fecit & ſculptile ſibi, curvatur ante illud, & adorat illud, & obſecrat dicens: Libera me quia Deus meus es tu. 529. 2
Cap. 45. Quia mihi curvabitur omne genu, & jurabit omnis lingua. 512. 2
Cap. 46. Qui confertis aurum de ſacculo, & argentum ſtatera ponderatis, conducentes artificem ut faciat Deum &c. 529. 5
Cap. 48. Audite hæc domus Jacob &c. qui juratis in nomine Domini, & Dei Iſrael recordamini non in veritate, neque in juſtitia. 513. 2
Non eſt pax impiis, dicit Dominus. 141. 1
Cap. 49. Numquid oblivíſci poteſt mulier infantem ſuum, ut non miſereatur filio uteri ſui? 142. 1
Cap. 51. Nolite timere opprobrium hominum, & blaſphemias eorum ne timeatis. 606. 1
Cap. 56. Domus mea domus orationis vocabitur. 480. 5
Dabo eis in domo mea & in muris meis locum & nomen melius à filiis & filiabus: nomen ſempiternum dabo eis quod non peribit. 658. 2. 665. 1
Cap. 58. Quare jejunavimus, & non aſpexiſti? &c. Ecce in die jejunii veſtri invenitur voluntas veſtra. 623. 1
Numquid tale eſt jejunium quod elegi, per diem affligere hominem animam ſuam? ibid.
Et carnem tuam ne deſpexeris. 129. 2
Frange eſurienti panem tuum, & egenos vagoſque induc in domum tuam. Cùm videris nudum, operi eum. 146. 2
Cap. 59. Iniquitates veſtræ diviſerunt inter vos & Deum veſtrum. 112. 1
Cap. 60. Ponam te in ſuperbiam ſæculorum. 689. 1
Cap. 61. In gloria earum ſuperbietis. ibid.
Cap. 63. Quare errare nos feciſti Domine de viis tuis? 7. 5
Cap. 64. Et facti ſumus ut immundus omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ univerſæ juſtitiæ noſtræ. 44. 5
Cap. 65. Et qui jurat in terra, jurabit in Deo. Amen. 512. 2
Cap. 66. Ad quem autem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos? 376. 2 688. 1

EX JEREMIA.

Cap. 1. Bellabunt adversùm te & non prævalebunt. 8. 1
Cap. 2. Dicentes ligno, Pater meus es: & lapidi, Tu me genuiſti. 529. 1
Cap. 3. Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſcere. 620. 5
Cap. 4. Jurabis, vivit Dominus in veritate & in judicio & in juſtitia. 513. 2
Cap. 5. Saturavi eos, & mœchati ſunt, & in domo luxuriabantur. 647. 2
Cap. 6. Crudelis eſt, & non miſerebitur. 685. 2
A minore uſque ad majorem omnes avaritiæ ſtudent. 698. 5
Cap. 7. Noli orare pro populo hoc. 469. 2
Cap. 9. Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, & non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur dives in divitiis ſuis. 610. 2
Cap. 10. Juxta vias gentium nolite diſcere, & à ſignis cœli nolite metuere quæ timent gentes &c. 534. 2
Cap. 12. Et erit ...... ut jurent in nomine meo, vivit Dominus. 514. 1
Cap. 14. Idcircò hæc dicit Dominus de Prophetis qui prophetant in nomine meo, quos ego non miſi, dicentes: Gladius & fames non erit in terra hac &c. 589. 2
Cap. 17. Maledictus homo qui confidit in homine. 76. 2
Pravum eſt cor omnium, & inſcrutabile. 82. 2
Cap. 18. Deſperavimus: poſt cogitationes noſtras ibimus, & unuſquiſque pravitatem cordis ſui mali faciemus. 89. 2
Cap. 20. Seduxiſti me Domine, & ſeductus ſum. 7. 1
Maledicta dies in qua natus ſum. 452. 5
Cap. 22. Non eris de ſemine ejus (Jechoniæ) vir qui ſedeat ſuper ſolium David. 354. 5
Cap. 26. In veritate miſit me Dominus ad vos ut loquerer in aures veſtras omnia verba hæc. 708. 2
Cap. 31. Fœmina circumdabit virum. 107. 5. 715. 1
Cap. 35. Qui (Rechabitæ) reſponderunt: Non bibemus vinum. 621. 2
Cap. 40. Sed habita apud Godoliam filium Ahicam..... quem præpoſuit Rex Babylonis civitatibus Juda. 52. 2
Cap. 41. Noli occidere nos, quia habemus theſauros in agro. 452. 1
Cap. 42. Ora pro nobis ad Dominum Deum noſtrum. 467. 1
Cap. 48. Quomodo dicitis: Fortes ſumus, & viri robuſti ad prælíandum? 591. 2
Ego ſcio, ait Dominus, jactantiam ejus, & quòd non ſit juxta eum virtus ejus. 691. 5
Cap. 52. Menſe autem quarto, nona menſis, obtinuit fames civitatem, & non erant alimenta populo terræ. Et dirupta eſt civitas &c. 633. 2

EX BARUCH.

Cap. 1. Et orate pro vita Nabuchodonoſor regis, &c. 467. 1 469. 2
Et pro nobiſmetipſis orate ad Dominum Deum noſtrum. ibid.
Cap. 3. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt. 93. 2
Cap. 6. Si quis illis votum voverit, & non reddiderit, neque hoc requirunt. 497. 1
Nunc autem videbitis in Babylonia deos aureos & argenteos, & lapideos, & ligneos &c. 529. 1

EX EZECHIELE.

Cap. 3. Fili hominis ſpeculatorem dedi te domui Iſrael..... ſanguinem autem ejus de manu tua requiram. 566. 2
Cap. 12. Non erit ultra omnis viſio caſſa neque divinatio ambigua in medio filiorum Iſrael. 532. 1
Cap. 13. Væ qui conſuunt pulvillos ſub omni cubito manus, & faciunt cervicalia ſub capite univerſæ ætatis ad capiendas animas. 592. 2
Cap. 14. Ego Dominus decepi prophetam illum. 7. 1
Cap. 16. Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia, & otium ipſius & filiarum ejus, & manum egeno & pauperi non porrigebant. 666. 2
Omnibus meretricibus dantur mercedes. 158. 1

Cap. 57.

Cap. 17. Ecce venit rex Babylonis in Jeruſalem &c. & tollet de ſemine regni, ferietque cum eo fœdus &c. 197. 2
Cap. 18. Ad uſuram dantem & amplius accipientem quid vivet? Non vivet. 433. 1
Cum averterit ſe Juſtus à juſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis. 110. 2. 112. 1
Anima quæ peccaverit, ipſa morietur. 124. 1
Cap. 20. Dedi eis præcepta non bona. 484. 1
Dedi eis præcepta mea, & judicia mea oſtendi eis, quæ faciens homo vivet in eis. Inſuper & Sabbatha mea dedi eis, ut eſſent ſignum inter me & eos. 484. 2
Irritaverunt me domus Iſrael in deſerto, in præceptis meis non ambulaverunt, & judicia mea projecerunt, quæ faciens homo vivet in eis: & Sabbatha mea violaverunt vehementer. *ibid.*
Cap. 21. Stetit enim Rex Babylonis in bivio in capite duarum viarum divinationem quærens. 537. 2
Cap. 22. Et quæſivi de eis virum qui interponeret ſepem &c. 467. 2
Principes ejus in medio illius quaſi lupi rapientes prædam. 381. 1
Uſuram & ſuperabundantiam accepiſti. 433. 1
Cap. 23. Ibi ſubacta ſunt ubera earum, & fractæ ſunt mammæ pubertatis earum. 703. 2
Cap. 28. Eò quòd elevatum eſt cor tuum, & dixiſti: Deus ego ſum. 611. 1
Cap. 33. Si dixero juſto, quòd vita vivat, & confiſus in juſtitia ſua fecerit iniquitatem; omnes juſtitiæ ejus oblivioni tradentur, & in iniquitate ſua, quam operatus eſt, in ipſa morietur. 110. 2. 112. 1
Et factum eſt in duodecimo anno, in decimo menſe, in quinta menſis tranſmigrationis noſtræ, venit ad me qui fugerat de Jeruſalem, dicens, Vaſtata eſt civitas. 633. 2
Cap. 34. Fili hominis propheta de Paſtoribus Iſrael qui paſcebant ſemetipſos, nonne greges à Paſtoribus paſcuntur? 168. 2
Cap. 45. Et hæ ſunt primitiæ quas tolletis, ſextam partem Ephi, de coro frumenti &c. 486. 1
Menſura quoque olei, batus olei, decima pars cori eſt. *ibid.*

EX DANIELE.

Cap. 1. Propoſuit autem Daniel in corde ſuo, ne pollueretur de menſa regis, neque de vino potus ejus. 621. 1
Cap. 2. Non eſt homo ſuper terram, qui ſermonem tuum poſſit Rex implere. 709. 1
Nec reperietur quiſpiam, qui judicet illum in conſpectu Regis, exceptis diis, quorum non eſt cum hominibus converſatio. *ibid.*
Myſterium quod Rex interrogat, ſapientes, magi, arioli & aruſpices nequeunt indicare Regi; ſed eſt Deus in cœlo revelans myſteria, qui indicavit tibi Rex Nabuchodonoſor, quæ ventura ſunt in noviſſimis diebus. 709. 2
Abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus &c. Lapis autem qui percuſſerat ſtatuam, factus eſt mons magnus, & implevit univerſam terram. 707. 1
Cap. 4. Conſilium meum Regi placeat: peccata tua eleemoſynis redime. 148. 2. 558. 2
Cap. 5. Præcepit ergo (Baltaſſar) jam temulentus, ut afferrentur vaſa aurea & argentea, quæ aſportaverat Nabuchodonoſor pater ejus de templo quod fuit in Jeruſalem, ut biberent in eis. 549. 2
Eadem nocte interfectus eſt Baltaſſar Rex Chaldæus. 560. 1
Cap. 9. Et poſui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecare in jejuniis, ſacco, & cinere. 622. 1
Occideretur Chriſtus. 707. 1
Cap. 10. In diebus illis ego Daniel lugebam, trium hebdomadarum diebus panem deſiderabilem non comedi, caro & vinum non introierunt in os meum. 622. 1
Intelligentia enim opus eſt in viſione. 713. 1
Cap. 12. Qui ad juſtitiam erudiunt multos, fulgebunt quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. 147. 1
Et in tempore illo ſalvabitur populus tuus omnis qui inventus fuerit ſcriptus in libro. 124. 1
Cap. 13. Revertimini ad judicium. 383. 2
Veni & ſede in medio noſtrum, & indica nobis quia tibi Deus dedit honorem ſenectutis. *ibid.*
Separate illos ab invicem procul, & dijudicabo eos. *ibid.*
Exarſerunt in concupiſcentiam ejus, & everterunt ſenſum ſuum & declinaverunt oculos ſuos, ut non viderent cœlum. 665. 1
Inſontem & juſtum non occides. 385. 1

EX PROPHETIA OSEÆ.

Cap. 1. Sume tibi uxorem fornicationum. 575. 2
Cap. 2. Quia fornicata eſt mater eorum. 576. 1
Erit in die illa, dicit Dominus, vocabit me, Vir meus; & non vocabit me ultra, Baali &c. 514. 1
Et ſponſabo te mihi in ſempiternum, & ſponſabo te mihi in juſtitia. 94. 1
Auferat fornicationes ſuas à facie ſua, & adulteria ſua de medio uberum ſuorum. 703. 2
Cap. 4. Non arguatur vir. 163. 1
Populus enim tuus ſicut hi qui contradicunt Sacerdoti. 164. 1
Populus meus in ligno ſuo interrogavit, & baculus ejus annuntiabit ei. 537. 2
Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor. 650. 2
Maledictum & mendacium & homicidium & furtum & adulterium inundaverunt. 377. 1
Cap. 6. Miſericordiam volo, & non ſacrificium. 481. 1. 484. 2
Cap. 8. Munera dederunt amatoribus. 496. 1
Cap. 12. Spera in Deo tuo ſemper. 31. 2
Cap. 14. Et reddemus vitulos labiorum noſtrorum. 472. 2

EX PROPHETIA JOELIS.

Cap. 2. Nunc ergo dicit Dominus: Convertimini ad me in toto corde veſtro, in jejunio & fletu. 622. 1

EX PROPHETIA AMOS.

Cap. 3. Prudens in tempore illo tacebit. 163. 1
Odio habuerunt corripientem in porta, & loquentem perfectè abominati ſunt. 164. 1
Non faciet Dominus Deus verbum, niſi revelaverit ſecretum ſuum ad ſervos ſuos Prophetas. 708. 1
Cap. 7. Non ſum Propheta. 588. 1
Cap. 8. Vivit Deus tuus Dan. 516. 2

EX PROPHETIA ABDIÆ.

Superbia cordis tui extulit te habitantem in ſciſſuris petrarum, exaltantem ſolium tuum, qui dicis in corde tuo: Quis detrahet me in terram? 607. 1

EX PROPHETIA JONÆ.

Cap. 1. Et miſerunt ſortes, & cecidit ſors ſuper Jonam. 537. 2
Cap. 3. Adhuc quadraginta dies & Ninive ſubvertetur. 7. 1. 709. 1
Et crediderint viri Ninivitæ in Deum, & prædicaverunt jejunium. 622. 1. 625. 2

EX PROPHETIA MICHEÆ.

Cap. 1. De mercedibus meretricis congregata ſunt. 158. 1
Cap. 2. Utinam non eſſem vir habens ſpiritum, & mendacium potius loquerer. 7. 1. 588. 1
Cap. 3. Qui ædificatis Sion in ſanguinibus & Jeruſalem in iniquitate. 381. 1
Et ſacerdotes ejus in mercede docebant &c. 561. 2
Cap. 4. Non ſumet gens adversùs gentem gladium, & diſcent ultra belligerare. 188. 2
Cap. 6. Numquid juſtificabo ſtateram impiam? 379. 1

EX PROPHETIA SOPHONIÆ.

Cap. 3. Principes ejus in medio ejus quaſi leones rugientes: Judices ejus lupi veſperè non relinquebant in mane. 381. 1

EX PROPHETIA ZACHARIÆ.

Cap. 1. Et reſpondit Angelus Domini, & dixit: Domine exercituum uſquequò tu non miſereberis Jeruſalem? 472. 1
Cap. 5. Omnis jurans ex hoc ſimiliter judicabitur. 512. 2
Veniet ad domum furis, & ad domum jurantis in nomine meo mendaciter. 513. 1
Hæc eſt maledictio quæ egreditur ſuper faciem omnis terræ, quia omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, judicabitur. 377. 1
Cap. 6. Ecce vir, Oriens nomen ejus. 480. 2
Cap. 8. Jejunium quarti & jejunium quinti & jejunium ſeptimi & jejunium decimi erit domui Judæ in gaudium. 632. 1
Cap. 9. Ecce Rex tuus venit. 353. 2
Cap. 14. Non erit ultra mercator in domo Domini. 425. 1

EX PROPHETIA MALACHIÆ.

Cap. 1. Si Dominus ego ſum, ubi eſt timor meus? 83. 1
In omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. 255. 1
Cap. 2. Et accepiſtis faciem in lege. 315. 1
Labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiam & legem requirent ex ore ejus. 736. 1
Cap. 3. Dixiſtis, Vanus eſt qui ſervit Deo, & quod emolumentum quia cuſtodivimus præcepta ejus? 465. 2
Cap. 4. Et orietur vobis timentibus nomen meum ſol juſtitiæ. 460. 2
Memento legis Moyſi ſervi mei &c. 715. 2

EX LIB. I. MACHABÆORUM.

CAp. 2. Non exhibeamus. ..., ut polluamus diem Sabbathorum, 197. 2
Omnis homo quicumque venerit ad nos in bello die Sabbathorum, pugnemus adverſùs eum &c, 197. 2. 202. 1
Et vidit Mathathias & doluit, & contremuerunt renes ejus, & accenſus eſt furor ejus ſecundùm judicium legis, & inſiliens trucidavit eum ſuper aram. 683. 1
Cap. 4. Et ſtatuit Judas & fratres ejus & univerſa eccleſia Iſrael, ut agatur dies dedicationis altaris, 597. 2
Cap. 6. Et ivit (Eleazar) ſub pedes Elephantis, & ſuppoſuit ſe ei, & occidit eum, & cecidit in terram ſuper ipſum, & mortuus eſt illic, 335. 2
Cap. 7. Et poſt hæc verba aſcendit Nicanor in montem Sion, & exierunt de Sacerdotibus populi ſalutare eum in pace. 116. 2
Cap. 8. Statuerunt cum eis amicitias &c. 195. 1
Cap. 11. Et miſit ei Jonathas tria millia virorum fortium Antiochiam, ibid.
Cap. 14. Et miſit pueros & centum talenta &c. 337. 2

EX LIB. II. MACHABÆORUM.

CAp. 3. Conſiderans autem Summus Sacerdos, ne fortè Rex ſuſpicaretur malitiam aliquam ex Judæis circa Helindorum conſummatam, obtulit pro ſalute viri hoſtiam ſalutarem, 116. 2
Cumque ſummus Sacerdos exoraret, 469. 2
Cap. 6. Eleazarus, unus de primoribus ſcribarum, vir ætate provectus & vultu decorus, aperto ore hians compellebatur carnem porcinam manducare; at ille glorioſiſſimam mortem magis quàm odibilem vitam complectens voluntariè præibat ad ſupplicium. 621. 1
Cap. 10. Et cum lætitia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum &c. 529. 1
Cap. 14. Razias autem &c. gladio ſe petiit, eligens nobiliter mori, potiùs quàm ſubditus fieri peccatoribus &c. 336. 1
Cap. 15. Hic eſt qui multùm orat pro populo & univerſa ſancta civitate Jeremias Propheta Dei, 472. 1

EX MATTHÆO.

CAp. 2. Procidentes adoraverunt eum. 478. 2
Cap. 3. Quis demonſtravit vobis fugere à ventura ira? 85. 1
Appropinquat regnum cœlorum. 188. 2
Eſca ejus erat locuſta & mel ſylveſtre. 644. 1
Cap. 4. Et cùm jejunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, 621. 1
Si cadens adoraveris me. 478. 2
Et accedens tentator. 542. 2
Cap. 5. Eſtote perfecti ſicut & Pater &c. 108. 2. 116. 1. 123. 2
Nolite putare quoniam veni ſolvere legem aut Prophetas. 716. 1
Audiſtis quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. 137. 2
Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus vos, ut ſitis filii Patris veſtri qui in cœlis eſt. 116. 1. 137. 2. 161. 1
Reddes Domino juramenta tua. 517. 1
Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adverſùm te &c. 276. 2
Ego autem dico vobis non reſiſtere malo. 187. 2. 337. 2
Niſi abundaverit juſtitia veſtra plus quàm ſcribarum &c. 219. 1. 487. 1
Qui dixerit fratri ſuo fatue, reus erit gehennæ ignis, 244. 1. 406. 1. 684. 2
Ego autem dico vobis non jurare omnino: ſit ſermo veſter eſt, eſt, non, non. Quod his amplius eſt, à malo eſt. 512. 2. 516. 1.
Qui dixerit fratri ſuo Racha &c. 684. 2
Qui Solem ſuum facit oriri ſuper bonos & malos. 681. 2
Quicumque dimiſerit uxorem excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari. 667. 1
Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo. 664. 1
Beati qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati eſtis cùm maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adverſùm vos mentientes propter me: gaudete & exultate quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. 134. 2. 602. 1. 603. 1
Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram. 681. 2
Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. 540. 1
Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non occides, qui autem occiderit reus erit judicio: ego autem dico vobis, omnis qui iraſcitur fratri ſuo reus erit judicio. 683. 1. 684. 2
Cap. 6. Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum. 217. 2
Attendite ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus &c. 145. 2. 219. 1
Si autem non dimiſeritis hominibus, nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. 116. 1. 118. 2
Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus. 118. 2. 471. 1
Quærite ergo primò regnum Dei, & juſtitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis. 476. 2
Et cùm oratis, non eritis ſicut hypocritæ &c. 476. 2
Tu autem cùm oraveris, intra in cubiculum tuum. 472. 2. 526. 1
Si enim hominibus dimiſeritis peccata eorum &c. 257. 2. 471. 1
Nemo poteſt duobus dominis ſervire. 322. 2
Sic ergo vos orabitis: Pater noſter qui es in cœlis &c. 468. 2. 475. 2
Tu autem cùm jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans, ſed Patri tuo &c. 622. 2
Cùm autem jejunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes; exterminant enim facies ſuas, ut appareant hominibus jejunantes, 592. 1. 631. 2
Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra &c. 594. 1
Cap. 7. Non poteſt arbor mala fructus bonos facere. 44. 1
Omnis enim qui petit, accipit. 476. 1
Domine, nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus? 477. 2
Petite, & accipietis. 466. 1
Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. 165. 1
Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui &c. 239. 1
Ejice primùm trabem de oculo tuo. 170. 1
Nolite judicare, ut non judicemini. 238. 1. 241. 1. 244. 2
Neque mittatis margaritas veſtras ante porcos &c. 584. 2
Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus &c. numquam novi vos: diſcedite à me, qui operamini iniquitatem. 710. 1
Lupi rapaces. 710. 2
Cap. 9. Videntes turbæ timuerunt, & glorificaverunt Deum. 87. 2
Non enim veni vocare juſtos, ſed peccatores. 115. 1
Miſericordiam volo, & non ſacrificium. 571. 1
Creditis quia hoc poſſum facere vobis? 476. 1
Quare nos & Phariſæi jejunamus frequenter, diſcipuli autem tui non jejunant? 625. 1
Numquid poſſunt filii ſponſi lugere, quamdiu cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies, cùm auferetur ab eis ſponſus, & tunc jejunabunt. 623. 2
Cap. 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus &c. 24. 2. 83. 2
Timete eum qui poteſt & corpus & animam perdere in gehennam. 785. 1
Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo qui in cœlis eſt. 14. 2
Mitto vos ſicut oves in medio luporum. 50. 1
Pax huic domui. ibid.
Exeuntes foras de domo vel civitate, excutite pulverem de pedibus veſtris. ibid.
Qui amat patrem aut matrem pluſquàm me, non eſt me dignus. 120. 2. 178. 2
Qui recipit juſtum in nomine juſti, mercedem juſti accipiet. 148. 1
Gratis accepiſtis, gratis date. 158. 1. 550. 2. 553. 2
Eſtote prudentes ſicut ſerpentes. 218. 1
Ideò dico vobis, ne ſolliciti ſitis, animæ veſtræ. 217. 2
Veni enim ſeparare hominem adverſùs patrem ſuum, & filiam adverſùs matrem ſuam. 409. 2
Non vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis. 484. 2
Manducate quæ apponuntur vobis. 643. 1
Cùm vos perſecuti fuerint in civitate iſta, fugite in aliam. 736. 2
Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit. 615. 2
Nolite poſſidere aurum, &c. dignus eſt enim operarius cibo ſuo. 554. 2. 738. 2. 756. 1
Cap. 11. Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? 20. 1
Jugum meum ſuave eſt, & onus meum leve. 206. 2
Diſcite à me, quia mitis ſum. 681. 2. 688. 1
Et comminatus eſt illis, dicens: Videte, ne quis ſciat? Illi autem exeuntes diffamaverunt illum in tota terra. 575. 2
Venit Joannes neque manducans, neque bibens. 644. 1
Venit filius hominis manducans & bibens. ibid.
Fortaſſe manſiſſent uſque in hanc diem. 693. 2
Cap. 12. In illo tempore abiit Jeſus per ſata ſabbatho. Diſcipuli autem ejus eſurientes cœperunt vellere ſpicas. 202. 1
Si autem ſciretis, quid eſt, Miſericordiam volo, & non ſacrificium. 571. 1
Quomodo poteſtis bona loqui, cùm ſitis mali? 44. 1

Qui

Qui dixerit contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei neque in hoc ſæculo, neque in futuro. 72. 2
Quæ eſt mater mea, qui ſunt fratres mei? 139. 1
Spiritus autem blaſphemiæ non remittetur. 406. 2
At ille dixit illis: Non legiſtis quid fecerit David, quando eſuriit, & qui cum eo erant: quomodo intravit in domum Dei, & panes propoſitionis comedit, quos non licebit ei edere &c. 589. 2
Cap. 13. Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro, quem qui invenit homo &c. 376. 2
Sinite utraque creſcere in meſſem. 61. 1
Et fallacia divitiarum ſuffocat verbum. 156. 2. 594. 2
Cap. 14. Modicæ fidei quare dubitaſti? 37. 1. 476. 1
Die autem natalis Herodis ſaltavit filia Herodiadis in medio &c. 649. 2
Cap. 15. Et ecce mulier Cananæa à finibus illis egreſſa clamavit &c. 526. 2
O mulier magna eſt fides tua. 37. 1
Scis quia Phariſæi audito hoc verbo ſcandalizati ſunt ..... Sinite illos, cæci ſunt. 200. 1
Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me. 473. 1. 556. 1
Vos autem dicitis: quicumque dixerit patri vel matri, munus quodcumque eſt ex me tibi proderit, & non honorificabit patrem aut matrem ſuam: & irritum feciſtis mandatum Dei &c. 571. 2
Non quod intrat in os, coinquinat hominem. 643. 1. 651. 2
De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes &c. 667. 1
Cap. 16. Cavete à fermento Phariſæorum & Sadducæorum. 57. 2
Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. 151. 1
Quid prodeſt homini, ſi univerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? 125. 1. & 2
Vade poſt me, Satana: ſcandalum mihi es. 200. 1. 406. 1
Quodcumque ligaveris ſuper terram erit ligatum & in cœlis. 474. 1. 624. 1
Cap. 17. Dixit illi Jeſus: Ergo liberi ſunt filii. 381. 2
Ut autem non ſcandalizemus eos &c. da eis pro me & te. *ibid.*
Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel cenſum? à filiis ſuis, an ab alienis? *ibid.*
Quare nos non potuimus ejicere illum &c. Hoc genus dæmoniorum non ejicitur niſi per orationem & jejunium. 466. 1. 622. 1
Cap. 18. Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. 58. 2. 61. 1
Quæcumque alligaveritis ſuper terram erunt ligata & in cœlo. 624. 1
Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? uſque ſepties? Dicit illi Jeſus: Non dico uſque ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties. 66. 2
Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipſum ſolum. 147. 1. 163. 1. 166. 1. 172. 2
Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. *ibid.* 165. 1
Adhibe tecum unum vel duos teſtes, ut in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum. 174. 2. 401. 2
Quicumque ſcandalizaverit unum de puſillis iſtis. 200. 1
Neceſſe eſt, ut veniant ſcandala. *ibid.*
Væ mundo à ſcandalis &c. 201. 1
Væ homini per quem ſcandalum venit. 202. 1
Angeli eorum ſemper vident faciem Patris mei qui in cœlis eſt. 723. 2
Niſi converſi fueritis, & efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum. 688. 1
Cap. 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata. 20. 1. 81. 2. 135. 1.
Ecce nos reliquimus omnia & ſecuti ſumus te, quid ergo erit nobis? Jeſus autem dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos qui ſecuti eſtis me .... ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, judicantes duodecim tribus Iſrael. 134. 2. 746. 1 747. 2
Dives difficilè intrabit in regnum cœlorum. 153. 5. 747. 1
Facilius eſt, camelum per foramen acus tranſire, quàm divitem intrare in regnum cœlorum. 153. 2
Et erunt duo in carne una. 226. 2
Si ita eſt cauſa hominis cum uxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum iſtud, ſed quibus datum eſt. 658. 2. 661. 1
Qui poteſt capere, capiat. 658. 2
Abiit triſtis, erat enim habens multas poſſeſſiones. 747. 1
Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet. 724. 2
Sunt Eunuchi qui ſeipſos caſtraverunt propter regnum cœlorum. *ibid.*
Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus? 724. 2. 726. 5. 748. 2. 750. 1
Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores &c. centuplum accipiet. 746. 1. 747. 2
Cap. 20. Scitis quia principes gentium dominantur eorum. 733. 1
Ecce duo cæci ſedentes ſecus viam &c. clamaverunt dicentes: Domine miſerere noſtri fili David. 526. 2
Neſcitis quid petatis. 511. 1
Si habueritis fidem, & non hæſitaveritis. 2. 1
Rex tuus venit tibi manſuetus. 50. 1
Et intravit Jeſus in templum Dei, & ejiciebat omnes vendentes & ementes in templo. 457. 1
Cap. 22. Licetne cenſum dare Cæſari? 455. 1
Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari &c. 188. 1. 256. 2. 381. 2. 487. 1
Non enim reſpicis perſonam hominum. 314. 2
Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc eſt maximum & primum mandatum. 120. 1. & 2. 206. 2
Diliges proximum tuum ſicut te ipſum. 116. 2. 123. 2
In his duobus mandatis univerſa lex pendet & Prophetæ. 116. 2. 129. 2. 205. 2. 726. 1
In reſurrectione neque nubent neque nubentur, ſed erunt ſicut Angeli Dei in cœlo. 661. 1
Cap. 23. Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi: omnia ergo quæcumque dixerint vobis, ſervate, & facite &c. 239. 2
Qui jurat in templo, jurat in illo, & in eo qui habitat in ipſo & qui jurat in cœlo &c. 516. 2
Hæc oportuit facere, & illa non omittere. 487. 1
Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicumque juraverit per templum, nihil eſt: qui autem juraverit in auro templi, debet. 516. 1
Alligant enim onera gravia & importabilia. 574 2
Amant primos recubitus in cœnis, primas cathedras in Synagogis, & ſalutationes in foro. 733. 1
Cap. 24. Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non præteribunt. 31. 2
Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit. 81. 2
Refrigeſcet charitas multorum. 109. 1
Manducet autem & bibat cum ebrioſis. 655. 2
Cap. 25. Quamdiu feciſtis uni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. 148. 1. 161. 1
Poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare. 147. 1. & 2
Ite maledicti in ignem æternum: eſurivi enim, & non dediſtis mihi manducare. 148. 2
Domine quinque talenta tradidiſti mihi, ecce alia quinque ſuperlucratus ſum. 105. 2
Ne fortè non ſufficiat nobis & vobis. 123. 2
Et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii verò unum, unicuique ſecundùm propriam virtutem. 102. 1
Tollite ab eo talentum. 584. 2. 79 2
Scio quia homo durus es, metis ubi non ſeminaſti. 231. 2
Sciebas quia meto ubi non ſemino, & congrego ubi non ſparſi; oportuit ergo te committere pecuniam meam numulariis, & veniens ego recepiſſem utique quod meum eſt, cum uſura. 281. 5. 431. 2
Ecce habes quod tuum eſt. 281. 2
Serve bone & fidelis. 228 1
Cap. 26. Dico autem vobis: Non bibam amodò de hoc genimine vitis &c. 651. 2
Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem. 683. 2
Qui intingit mecum manum in paropſide, hic me tradet. 175 2
Tu dixiſti. *ibid.*
Converte gladium tuum in locum ſuum; omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. 187. 2. 331. 2. 337. 2
Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, ſi tu es Chriſtus Filius Dei. 524. 1
Et recordatus eſt Petrus verbi Jeſu, quod dixerat. 89. 1
Cap. 27. Et circa horam nonam clamavit Jeſus voce magna, dicens &c. 526. 2
Verè Dei Filius erat iſte. 20. 1
Cap. 28. Tunc ait illis Jeſus: Nolite timere, ite, nuntiate fratribus meis, ut eant in Galilæam. 94. 1
Ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi. 93. 2
Euntes docete omnes gentes. 4. 1. 50. 2. 354. 2
Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. 354. 2

EX MARCO.

Cap. 5. Adjuro te per Deum. 524. 1
Quod tibi nomen eſt? & dicit ei, Legio mihi nomen, quia multi ſumus. 533. 2
Vade in domum tuam ad tuos, & annuntia illis quanta tibi Dominus fecerit, & miſertus ſit tui. 724. 1
Cap. 6. Et præcepiit eis, ne quid tollerent in via, niſi virgam tantùm &c. ſed calceatos ſandaliis &c. 471. 2
Cap. 7. De corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, & impudicitiæ, oculus malus; omnia

omnia hæc mala ab intus procedunt, & communicant hominem. 664. 1. 667. 1. 690. 1
Cap. 8. Qui voluerit animam ſuam ſalvam facere, perdet eam. 24. 2
Qui enim me confuſus fuerit, & verba mea &c. & Filius hominis confundetur eum &c. 529. 2
Cap. 9. Credo Domine, adjuva incredulitatem meam. 16. 1
Cap. 11. Habete fidem Dei. 5. 2
Omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis & evenient vobis. 476. 2
Cap. 12. Accipient prolixius judicium. 237. 1
Nec enim vides in facies hominum. 314. 2
Cap. 13. De die illo vel hora nemo ſcit, neque Angeli in cœlo, neque Filius &c. 521. 1
Cap. 14. Pauperes ſemper habetis vobiſcum, & cùm volueritis poteſtis eis benefacere. 148. 2
Amen dico vobis, quia jam non bibam de hoc genimine vitis &c. 651. 2
Cap. 16. Signa autem eos qui crediderint, hæc ſequentur: In nomine meo dæmonia ejicient. 524. 2
Prædicate Evangelium omni creaturæ. 4. 1. 50. 2
Qui non crediderit, condemnabitur. 17. 2. 21. 1

E X   L U C A.

Cap. 1. Et dixit Zacharias ad Angelum: Unde hoc ſciam? 543. 1
Vinum & ſiceram non bibet. 621. 1. 644. 1
Oriens ex alto. 480. 2
Erant juſti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis &c. 206. 2
Beata quæ credidiſti. 3. 2
Et dabit illi Dominus Deus ſedem patris ejus. 354. 1
Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ. 686. 1
Depoſuit potentes de ſede, & exaltavit humiles. *ibid.*
Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? 707. 1
Cap. 2. Et hæc vidua uſque ad annos octoginta quatuor, quæ non diſcedebat de templo, jejuniis & obſecrationibus ſerviens die ac nocte. 622. 1
Gloria in altiſſimis Deo. 526. 1
Cap. 3. Nihil amplius quàm quod conſtitutum eſt vobis, faciatis. 381. 2
Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & eſtote contenti ſtipendiis veſtris. 187. 2. 194. 2
Omnis arbor non faciens fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. 152. 2
Qui habet duas tunicas, det non habenti; & qui habet eſcas, ſimiliter faciat. *ibid.*
Cap. 4. Ipſe autem tranſiens per medium illorum ibat. 737. 1
Cap. 5. Cùm ablatus fuerit ab eis ſponſus, tunc jejunabunt. 629. 1
Cap. 6. Date mutuum, nihil inde ſperantes. 433. 2
Nolite judicare, & non judicabimini. 241. 1. 433. 2
Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos. 116. 1. 433. 2
Prout vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter. 116. 1. 420. 1. 433. 2
Dimittite, & dimittemini. 147. 1
Omni petenti te tribue. 161. 1
Benignus ſuper ingratos & malos. 584. 1
Exiit in montem orare. 480. 1
Et erat pernoctans in oratione Dei. 475. 2
Cap. 7. Accepit autem omnes timor, & magnificabant Deum. 87. 2
Remittuntur tibi peccata. 96. 2. 477. 2
Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. 96. 2
Cap. 8. Et Maria quæ vocatur Magdalena &c. & aliæ multæ quæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis. 349. 2
Obſecro te, ne me torqueas. 524. 1
Cap. 9. Qui me erubuerit, & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet. 24. 2. 529. 2
Domine, vis dicimus, ut ignis deſcendat de cœlo, & conſumat illos? .... neſcitis cujus ſpiritus eſtis. 50. 1. 406. 1
Nemo mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei. 724. 1. 749. 1
Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me. 121. 1
Aſcendit in montem, ut oraret. 480. 1
Cap. 10. Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit. 474. 1. 578. 1
Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo. 353. 2
Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis. 120. 1. 207. 1
Quis horum trium videtur tibi proximus fuiſſe illi qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit miſericordiam in illum. 113. 1. 119. 1
Vade, & tu fac ſimiliter. 113. 1
Dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones &c. 524. 2
Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. 723. 1. & 2
Cap. 11. Quod ſupereſt, date eleemoſynam: & ecce omnia munda ſunt vobis. 256. 1. 257. 2
In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia. 408. 2
Et dimitte nobis peccata noſtra. 471. 1
Dico vobis: Et ſi non dabit illi ſurgens, eò quòd amicus ejus ſit; propter improbitatem tamen ejus ſurget, & dabit illi quotquot habet neceſſarios. 476. 2
Omnis qui petit accipit. 476. 1
Cap. 12. Qui autem non cognovit voluntatem domini ſui, & fecerit digna plagis, vapulabit paucis. 41. 2
Ille autem ſervus qui cognovit voluntatem domini ſui, &c. vapulabit multis. 48. 2
Vendite quæ poſſideris, & date eleemoſynam. 146. 1
Quis putas eſt fidelis diſpenſator & prudens? 327. 2
Omni autem cui multum datum eſt, multum quæretur ab eo; & cui commendaverunt multum, plus petent ab eo. 328. 1
Quis me conſtituit judicem aut diviſorem inter vos? 354. 1
Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & poſt hæc non habent ampliùs quid faciant &c. 530. 1
Videte, & cavete ab omni avaritia. 594. 1. & 2
Cap. 13. Si pœnitentiam non egeritis, omnes ſimul peribitis. 148. 2
Contendite intrare per anguſtam portam. 183. 2
Cap. 14. Exi in vias & ſepes, & compelle intrare. 49. 2
Si quis non odit patrem & matrem &c. adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. 120. 1. 121. 1. 571. 2
Cùm facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos divites, ne forte te & ipſi reinvitent. 147. 1
Omnis qui non renuntiat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. 363. 1
Quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare. 500. 2
Cap. 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. 148. 1. 161. 1
Mortuus eſt autem & dives, & ſepultus eſt in inferno. 149. 1
Et erat quidam mendicus nomine Lazarus qui jacebat ad januam ejus. 152. 2
Lex & Prophetæ uſque ad Joannem. 588. 1
Habent Moyſen & Prophetas. 715. 1
Cap. 17. Impoſſibile eſt, ut non veniant ſcandala. 200. 1
Adauge nobis fidem. 37. 1
Dicite: Servi inutiles ſumus. 228. 1
Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum: & ſi pœnitentiam egerit, dimitte illi. 163. 2
Et ſi ſepties in die peccaverit in te, & ſepties in die converſus fuerit ad te, dicens: pœnitet me, dimitte illi. 118. 2
Cap. 18. Phariſæus ſtans hæc apud ſe orabat: Deus gratias tibi ago, quia non ſum ſicut cæteri hominum, raptores, injuſti, adulteri, velut etiam hic publicanus. Jejuno bis in ſabbatho. 591. 2. 634. 2
Deſcendit hic juſtificatus in domum ſuam præ illo. 477. 2
Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur. 691. 1
Ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo. 615. 2
Oportet ſemper orare, & non deficere. 475. 1. 500. 2
Cap. 19. Domus mea domus orationis vocabitur. 480. 1
Magiſter increpa diſcipulos tuos. Quibus ipſe ait; Dico vobis, quòd ſi hi tacuerint, lapides clamabunt. 526. 1
De ore tuo te judico ſerve nequam. 281. 2
Et ego veniens utique cum uſuris exegiſſem illam. 431. 2
Euge ſerve bone &c. 128. 1
Et erat vir nomine Zachæus &c. & ipſe dives &c. 363. 2
Cap. 21. In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras. 614. 1
Attendite vobis, ne forte graventur corda veſtra. Ego dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes adverſarii veſtri. 719. 2
Cap. 22. Vos eſtis, qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis. 542. 2
Et egreſſus ibat ſecundùm conſuetudinem in montem olivarum &c. & poſitis genibus orabat. 463. 2. 480. 1
Et factus in agonia prolixiùs orabat. 475. 2
Et accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite, & dividite inter vos; dico enim vobis, quòd non bibam de genimine vitis &c. 651. 2
Oravi pro te Petre. 469. 2
Egreſſus foras Petrus flevit amarè. 24. 2
Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum. 384. 1
Cap. 23. Et dixit illi Jeſus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiſo. 477. 2
Cap. 24. Et ipſe finxit ſe longiùs ire. 590. 2
Neceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi & Prophetis & Pſalmis de me. 715. 1

E X

EX JOANNE.

Cap. 1. Erat lux vera. 480. 2
Tu es Filius Dei. 20. 1
Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. 707. 1
Unigenitus qui eſt in ſinu Patris ipſe enarravit. 717. 1
Deum nemo vidit umquam. 717. 2
Cap. 2. Et cum feciſſet quaſi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo. 683. 2
Cap. 3. Deus verax eſt. 7. 1
Qui non credit, jam judicatus eſt, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei. 17. 2. 21. 1
Qui incredulus eſt Filio, non videbit vitam; ſed ira Dei manet ſuper eum. 21. 1
Quod natum eſt ex carne, caro eſt. 44. 1
Cap. 4. Jam non propter tuam loquelam credimus; ipſi enim audivimus. 4. 2
Qui biberit ex aqua quam ego dabo, non ſitiet in æternum; ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. 110. 1
Spiritus eſt Deus: & eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare. 464. 1
Veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate. 478. 2
Forſitan petiiſſes ab eo. 693. 1
Meus cibus eſt, ut faciam voluntatem ejus: qui miſit me. 471. 1
Cap. 5. Claritatem ab hominibus non accipio: ſed cognovi vos. 471. 2
Quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt non quæritis? 610. 2
Cap. 6. Jeſus ergo cùm cognoviſſet, quia venturi eſſent, ut raperent eum, & facerent eum regem, fugit. 354. 1
Omnis qui audivit à Patre, & didicit. 5. 1
Hoc eſt opus Dei, ut credatis in eum, quem miſit ille. 22. 2 38. 1
Domine ſemper da nobis panem hunc. 471. 1
Hoc autem dicebat tentans eum: ipſe enim ſciebat, quid eſſet facturus. 542. 2
Nolite judicare ſecundùm faciem &c. 238. 1. 315. 1
Juſtum judicium judicate. 238. 1
Ego autem non aſcendo ad diem feſtum iſtum. 521. 1
Ut autem aſcenderunt fratres, tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtum, non manifeſtè, ſed quaſi in occulto. ibid.
Vade in Judæam, ut & diſcipuli tui videant opera tua quæ facis. 521. 2
Manifeſta teipſum mundo. ibid.
Cap. 8. Nonne benè dicimus nos, quia Samaritanus es, & dæmonium habes? 408. 2
Ego dæmonium non habeo, ſed honorifico Patrem meum, & vos inhonoraſtis me. 406. 2
In lege veſtra ſcriptum eſt, quia duorum hominum teſtimonium verum eſt. 401. 2
Ego teſtimonium perhibeo de me ipſo. 3. 1
Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam lapidem mittat. 139. 2
Cap. 9. Si cæci eſſetis, non haberetis peccatum. 73. 1
Da gloriam Deo. 390. 2
Scimus, quia peccatores Deus non audit. 477. 2
Cap. 10. Omnes quotquot venerunt, fures ſunt, & latrones. 61. 2
Bonus paſtor animam ſuam dat pro ovibus ſuis, mercenarius autem & qui non eſt paſtor, fugit. 128. 1
Quærebant autem eum apprehendere, & exivit de manibus eorum. 737. 1
Bonus paſtor animam ſuam dat pro ovibus ſuis. 128. 1 714. 2. 728. 2
Cap. 11. Utique Domine ego credidi, quia tu es Chriſtus Filius Dei vivi. 20. 1
Creditis in Deum, & in me credite. 21. 1
Vos neſcitis quidquam, nec cogitatis, quia expedit vobis, ut unus homo moriatur pro populo &c. 255. 2. 713. 1
Jeſus ergo jam non in palam ambulabat apud Judæos, ſed abiit in regionem &c. 737. 1
Cap. 12. Propterea non poterant credere. 11. 1
Sed erat fur, & loculos habens, ea quæ mittebantur portabat. 349. 2
Dilexerunt gloriam hominum magis quàm gloriam Dei. 610. 2
Cap. 13. Quia loculos habebat Judas. 349. 2
Ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos. 123. 2. 128. 1
Ille eſt cui intinctum panem porrexero. 173. 1
Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. 630. 2
Cap. 14. Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit; & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. 93. 2. 96. 2
Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum. 93. 2
Dixi vobis priuſquàm fiat, ut cùm factum fuerit, credatis. 11. 2
Creditis in Deum, & in me credite. 15. 2. 21. 1
Qui diligit Deum, mandata ejus ſervat. 112. 1
Ego ſum via &c. 724. 2
Sicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio. 748. 2
Cap. 15. Sine me nihil poteſtis facere. 38. 1. 44. 1
Vos amici mei eſtis. 93. 1. 128. 1
Oderunt me & Patrem meum. 577. 1
Vos autem dixi amicos. 93. 2
Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. 126. 2. 128. 2
Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos. 128. 1
Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi à Patre meo nota feci vobis. 93. 2
Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. 720. 2
Ego Patris mei præcepta ſervavi. 748. 2
Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quodcumque volueritis, petetis. 476. 2
Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. 604. 2
Cap. 16. Cùm venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. 13. 2
Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, ut omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam. 354. 2
Cap. 17. Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum. 21. 1
Cap. 18. Ad hoc veni in mundum, ut teſtimonium perhibeam veritati. 3. 1
Regnum meum non eſt de hoc mundo. 354. 1
Regnum meum non eſt hinc. ibid.
Si malè locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo; ſi autem benè, quid me cædis? 406. 2
Cap. 19. Non haberes poteſtatem adversùm me ullam, niſi tibi datum eſſet deſuper. 384. 1
Nos legem habemus, & ſecundùm legem noſtram debet mori, quia filium Dei ſe fecit. ibid.
Cap. 20. Beati qui non viderunt, & crediderunt. 3. 2. 21. 2
Qui vidiſti me Thoma, credidiſti. 9. 1. 11. 2
Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. 614. 1
Cap. 21. Mittite in dexteram navigii rete &c. 331. 1
Paſce oves meas. 256. 2
Simon Joannis diligis me plus his? Paſce agnos meos, paſce oves meas. 714. 1

EX ACTIS APOSTOLORUM.

Cap. 1. Accipietis virtutem ſupervenientis Spiritus Sancti in vos, & eritis mihi teſtes in Jeruſalem & in omni Judæa &c. 13. 2
Tu Domine qui corda noſti omnium, oſtende quem elegeris. 475. 2
Et dederunt ſortes, & cecidit ſors ſuper Mathiam. 537. 2
Cap. 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrùm. 40. 2
Non enim, ſicut vos æſtimatis, hi ebrii ſunt, cùm ſit hora diei tertia. 636. 2
Repleti ſunt omnes Spiritu Sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis. 718. 2
Cap. 3. In nomine Jeſu Chriſti ſurge, & ambula. 468. 1
Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter de fratribus veſtris tamquam me. 123. 2
Rogabat, ut eleemoſynam acciperet. 146. 1
Cap. 4. Non eſt in aliquo alio ſalus; nec enim aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri. 20. 2. 30. 1
Et nunc Domine reſpice in minas eorum, & da ſervis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum, in eo quòd manum tuam extendas ad ſanitates & ſigna & prodigia fieri per nomen ſancti Filii tui Jeſu. 543. 1
Nec quiſquam eorum quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia. 755. 2
Cap. 5. Dixit autem Petrus Ananiæ: Cur tentavit ſatanas cor tuum mentiri te Spiritui Sancto? 138. 1. 344. 1
Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. 120. 2. 577. 1
Ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu Concilii, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Jeſu contumeliam pati. 620. 1
Cap. 6. Multa turba obediebat fidei. 2. 1
Cap. 7. Poſitis autem genibus clamavit voce magna dicens &c. 463. 2. 516. 2
Prophetam ſuſcitabit vobis Deus de fratribus veſtris tamquam me. 123. 2
Cùm Moyſes vidiſſet quemdam injuriam patientem, vindicavit illum &c. 249. 2
Cap. 8. Si credis ex toto corde. 16. 1

Cre-

Credo Filium Dei eſſe Jeſum Chriſtum. 78. 1
Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſideri, 560. 1
Date & mihi hanc poteſtatem, ut cuicumque impoſuero manus, accipiat Spiritum Sanctum. 561. 2
Cap. 9. Invaleſcebat, & confundebat Judæos, & diſputabat cum Græcis. 49. 1
Et circumſteterunt illum omnes viduæ flentes &c. 148. 1
Petrus ponens genua oravit, 463. 1
Tabitha ſurge. 468. 1
Cap. 10. In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus, 314. 2
Eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei. 147. 2
Vir autem quidam erat in Cæſarea nomine Cornelius ..... religioſus, ac timens Deum. 17. 1. 188. 1
Cap. 11. Quare introiſti ad viros præputium habentes, & manducaſti cum illis? 384. 2
Supervenerunt ab Jeroſolymis prophetæ Antiochiam; & ſurgens unus ex eis nomine Agabus ſignificabat per Spiritum famem magnam futuram in univerſo orbe terrarum, 705. 1
Cap. 12. Oratio autem fiebat ſine intermiſſione ab Eccleſia ad Deum pro eo. 470. 1. & 2. 480. 1
Cap. 13. Tunc jejunantes & orantes, imponenteſque eis manus, dimiſerunt illos. 612. 1. 629. 1
Cap. 14. Surge ſuper pedes tuos rectus, 468. 1
Sacerdos quoque Jovis &c. cum populis volebat ſacrificare &c. 483. 2
Qui in præteritis generationibus dimiſit omnes gentes ingredi vias ſuas, 529. 1
Cap. 15. Facta eſt autem diſſenſio, ita ut diſcederent ab invicem. 141. 1. 183. 1
Fide purificans corda eorum. 40. 1
Per gratiam Domini Jeſu Chriſti credimus ſalvari, quemadmodum & illi. 30. 1
Surrexerunt quidam de hæreſi Phariſæorum. 55. 2
Propter quod ego judico, non inquietari eos qui ex gentibus convertuntur ad Deum; ſed ſcribere ad eos, ut abſtineant ſe à contaminationibus ſimulachrorum, & fornicatione & ſuffocatis, & ſanguine, 621 1. 624 1
Cap 16. Media autem nocte Paulus & Silas orantes &c. 480. 1
Hunc voluit Paulus ſecum proficiſci, & aſſumens circumcidit eum. 169. 2
Vetati ſunt in Spiritu Sancto loqui verbum Dei in Aſia. Cùm veniſſent autem Myſiam, tentabant ire in Bithyniam, & non permiſit eos Spiritus Jeſu. 38. 1
Domini, quid me oportet facere, ut ſalvus fiam? At illi dixerunt: Crede in Dominum Jeſum, & ſalvus eris tu & domus tua. 22. 2
Cap. 17. Fidem præbens omnibus, ſuſcitans eum à mortuis. 1 2
Per omnia quaſi ſuperſtitioſiores vos video. 528 2
Cap 19. Adjuro vos per Jeſum, quem Paulus prædicat. 524. 1
Cùm fuiſſent curioſa ſectati, tulerunt libros, & combuſſerunt coram omnibus. 64. 1. 534. 2
Viri, ſcitis quia de hoc artificio eſt nobis acquiſitio, & videtis &c. Paulus hic ſuadens avertit multam turbam, dicens quoniam non ſunt Dii qui manibus fiunt. 529. 1
Cap. 20. Attendite vobis & univerſo gregi &c. 320. 1
Una autem Sabbathi cùm conveniſſemus ad frangendum panem. 597. 2
Intrabunt lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. 61. 2
Mundus ſum à ſanguine omnium; non enim ſubterfugi, quominùs annuntiarem omne conſilium vobis. 166. 1
Et cùm hæc dixiſſet, poſitis genibus ſuis oravit cum omnibus illis. 463. 2. 480. 1
Cap. 21. Tunc Paulus aſſumptis viris poſtera die purificatus cum illis intravit in templum &c. 169. 2
Cap. 23. Devoverunt ſe, dicentes neque manducaturos neque bibituros, donec occiderent Paulum. 464. 1
Tu ſedens judicas me ſecundùm legem. 589. 1
Principem populi tui non maledices. 276. 2
Neſciebam fratres, quia princeps eſt Sacerdotum. 276. 2 589. 1
Et cùm hæc dixiſſet, facta eſt diſſenſio inter Phariſæos & Sadducæos. 183. 1
Cap. 24. Et authorem ſeditionis ſectæ Nazarenorum. 55. 2
Cap. 25. Cæſarem appello. 393. 1
Non eſt Romanis conſuetudo damnare aliquem hominem, priuſquam is qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores. 387. 1. 388. 1
Cap. 26. Quoniam ſecundùm certiſſimam ſectam noſtræ religionis vixi Phariſæus. 55. 2
Non inſanio, optime Feſte. 406. 2
Cap. 27. Suſpicabantur nautæ, apparere ſibi aliquam regionem. 240. 1
Donavit tibi Deus omnes qui navigant tecum. 477. 1
Cùm jam non eſſet tuta navigatio, eò quòd & jejunium jam præteriiſſet. 632. 2
Cap. 28. Poſt menſes autem tres navigavimus in navi Alexandrina, quæ in inſula hyemaverat, 633. 1

EX EPISTOLA AD ROMANOS.

Cap. 1. Ad obediendum fidei. 2. 1
Juſtus ex fide vivit. 99. 2
Quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte; & non ſolùm qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. 594. 1 667. 1
Cùm cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt. 480. 1. 530. 2. 698. 2
Teſtis enim mihi eſt Deus, 512. 2
Repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia; plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate; ſuſurrones, detractores, Deo odibiles, contumelioſos, ſuperbos &c. ſine affectione. 181. 1. 183. 2
Cap. 2. Factores Legis juſtificabuntur. 18. 1. 20. 1
Cùm enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt. 18. 1
Reddet unicuique ſecundùm opera ejus, iis quidem qui ſecundùm patientiam boni operis gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam. 81. 2
Non enim eſt acceptio perſonarum apud Deum. 314. 2
In quo alterum judicas, teipſum condemnas. 139. 2
An divitias bonitatis ejus; & patientiæ, & longanimitatis contemnis? 615. 1
Cap. 3. Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? 1. 1
Eſt autem Deus verax, 7. 1
Omnes enim peccaverunt ...... Juſtificati gratis per gratiam ipſius per redemptionem quæ eſt in Chriſto Jeſu, quem propoſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius &c. 20. 2
Non ſunt facienda mala, ut eveniant bona. 125. 1. 203. 2
Juſtitia Dei per fidem Jeſu Chriſti in omnes & ſuper omnes qui credunt in eum. 219. 1
Cap. 4. Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam. 21. 2
Quia quæcumque promiſit Deus, potens eſt & facere. 27. 2 81. 2 476. 1
In repromiſſione Dei non hæſitavit diffidentia &c. 476. 1
Cap. 5. Vix pro juſto quis moritur, nam pro bono forſitan quis audeat mori. 126. 2. 138. 2
Cùm adhuc peccatores eſſemus, pro nobis mortuus eſt. 115 1. 137. 2
Juſti gloriantur in ſpe gloriæ filiorum Dei. 79. 2
Spes non confundit. 81. 1. & 2
Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. 81. 2. 95. 1. 97. 1. 101. 1
Juſtificati igitur ex fide. 99. 1
Commendat autem charitatem ſuam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus, ſecundùm tempus Chriſtus pro nobis mortuus eſt. 137. 2
Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccaverunt. 696. 1
Cap. 7. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? 114. 2
Non quod volo bonum, hoc facio; ſed quod nolo malum, hoc ago. 679. 1
Nunc autem jam non operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. 683. 1
Cap. 8. Spes quæ videtur, non eſt ſpes; nam quod videt quis, quid ſperat? 11. 2. 74. 2
Spe ſalvi facti ſumus. 74. 2. 79. 2. 88. 1
Non accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore. 86. 2
Si autem filii, & hæredes; hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti. 80. 1. 97. 2
Qui etiam proprio Filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum; quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit? 93. 2
Ipſe Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filii Dei. *ibid.*
Quicumque enim ſpiritu Dei aguntur, ii ſunt filii Dei. 97. 2
Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater. *ibid.*
Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti &c. 810. 1
Quos juſtificavit, illos & glorificavit. *ibid.*
Spiritus adjuvat infirmitatem noſtram. 468. 2
Sed ipſe Spiritus poſtulat pro nobis. *ibid.*
Corpus mortuum eſt propter peccatum. 696. 1
Cap. 9. Optabam ego anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis. 123. 2
Cap. 10. Fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti. 4. 1
Corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. 11. 1. 23. 2. 24. 1

Omnis

Omnis qui credit in eum, non confundetur. 22. 2
Quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient ſine prædicante? Quomodo verò prædicabunt, niſi mittantur? 37. 2. 42. 1
Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti. 37. 2
Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, ſalvus erit. 477. 2
Cap. 11. Noli altum ſapere, ſed time. 83. 2. 110. 2
Vide bonitatem & ſeveritatem Dei, in eos quidem qui crediderunt &c. 110. 2
Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? 254. 1
Fiat menſa eorum in laqueum, & in ſcandalum, & in retributionem. *ibid.*
Obſcurentur oculi eorum, & dorſum eorum ſemper incurva. 115. 2
Unicuique ſicut Deus diviſit menſuram fidei. 37. 1. 130. 1
Non omnia corporis membra eumdem actum habent. 65. 2 130. 1
Spe gaudentes. 75. 1
Habentes donationes ſecundùm gratiam quæ data eſt nobis, differentes. 102. 1. 725. 1
Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. 116. 1
Nulli malum pro malo reddentes. 110. 1. 274. 1. & 2
Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum; ſi ſitit, potum da illi. 116. 1. 146. 2. 161. 1
Mihi vindicta, & ego retribuam. 274. 2. 332. 2
Sapere ad ſobrietatem. 651. 1
Odientes malum. 471. 1
Honore invicem prævenientes. 573. 2
Et unicuique diviſit menſuram fidei. 37. 1
Sicut in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent, ita multi unum corpus ſumus in Chriſto. 724. 2
Cap. 13. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. 53. 1. 239. 2. 577. 1
Non enim ſine cauſa gladium portat: Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui malum agit. 61. 2. 238. 1. 274. 2. 331. 2
Plenitudo legis eſt dilectio. 100. 1. 206. 2
Qui diligit proximum, legem implevit. 208. 2
Reddite omnibus debita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui timorem timorem. 87. 2. 381. 2
Abjiciamus ergo opera tenebrarum &c. non in comeſſationibus & in ebrietatibus &c. 647. 1. 652. 1
Nemini quidquam debeatis, niſi ut invicem diligatis. 256. 1. 584. 1
Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. 574. 2. 577. 1
Neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. 582. 1
Carnis curam ne feceritis in deſideriis. 617. 2
Cap. 14. Beatus qui judicat ſeipſum in eo quod probat. 45. 1
Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. 1. 2. 44. 1
Unuſquiſque in ſuo ſenſu abundet. 54. 2. 55. 1
Si propter cibum frater tuus contriſtatur, jam non ſecundùm charitatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere &c. 202. 1
Tu quis es, qui judicas alienum ſervum? 241. 1. 248. 2
Qui non manducat, manducantem non judicet. 245. 2
Is qui manducat, non manducantem non ſpernat. 643. 1
Bonum eſt non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut ſcandalizatur, aut infirmatur. 644. 1. 652. 1
Omnia quidem ſunt munda, ſed malum eſt homini, qui per offendiculum manducat. 645. 1
Cap. 15. Unuſquiſque veſtrum proximo ſuo placeat in bonum ad ædificationem. 123. 1. 592. 2
Debemus nos firmiores imbecillitates infirmorum ſuſtinere. 147. 1
Placuit eis, & debitores ſunt eorum: nam ſi ſpiritualium eorum participes facti ſunt gentiles, debent &c. 558. 2
Ut adjuvetis me in orationibus veſtris pro me ad Deum. 467. 1. 469. 1
Cap. 16. Secundùm revelationem myſterii temporibus æternis taciti, quod nunc pateſactum eſt. 13. 2
Rogo autem vos fratres, ut obſervetis eos qui diſſentiones & offendicula, præter doctrinam quam vos didiciſtis, faciunt; & declinate ab illis. 52. 2. 58. 2
Per dulces ſermones & benedictiones ſeducunt corda innocentium. 52. 2. 55. 1
Hujuſcemodi Chriſto Domino noſtro non ſerviunt, ſed ſuo ventri. 619. 1. 647. 1

EX EPISTOLA I. AD CORINTHIOS.

Cap. 1. Qui gloriatur, in Domino glorietur. 77. 1
Quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, ut confundat ſapientes; & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia. 102. 1
Hæc autem omnia operatur unus atque idem ſpiritus, dividens prout vult ſingulis. *ibid.*
Quia contentiones ſunt inter vos. 183. 2
Obſecro vos fratres per nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti, ut idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. 184. 2
Unuſquiſque in qua vocatione vocatus eſt, in ea permaneat. Servus vocatus es? non ſit tibi curæ. 359. 2
Placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſalvos facere credentes &c. 719. 1
Quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus &c. ut non glorietur omnis caro in conſpectu ejus. *ibid.*
Cap. 2. Sapientiam loquimur inter perfectos. 206. 2
Veni non in ſublimitate ſermonis aut ſapientiæ &c. ſermo meus & prædicatio mea non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis. 719. 1
Cap. 3. Neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat; ſed qui incrementum dat Deus. 164. 2
Cap. 4. Nolite ante tempus judicare. 241. 2
Quis te diſcernit? Quid autem habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? 38. 1. 281. 1. 611. 1
Nihil enim mihi conſcius ſum; ſed non in hoc juſtificatus ſum. 77. 1
Hic jam quæritur inter diſpenſatores, ut fidelis quis inveniatur. 325. 1
Mihi pro minimo eſt, ut à vobis judicer, aut ab humano die. 244. 1
Cap. 5. Quid mihi de iis, qui foris ſunt, judicare? 49. 2
Ne commiſceamini fornicariis &c. aut avaris, aut rapacibus. 381. 1
Si is qui frater nominatur, eſt fornicator, aut avarus, aut idolis ſerviens, aut maledicus, aut ebrioſus. 165. 2. 652. 1
Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio &c. 592. 1
Tradere hujuſmodi ſatanæ in interitum carnis. 238. 1
Cap. 6. Qui enim adhæret Deo, unus ſpiritus eſt. 93. 2
Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. 50. 1
Nolite errare: neque fornicarii, neque idolis ſervientes, neque adulteri, neque molles &c. neque rapaces regnum Dei poſſidebunt. 381. 1. 667. 1
Corpora veſtra membra ſunt Chriſti. 664. 2
Empti eſtis pretio magno. *ibid.*
Audet aliquis veſtrùm habens negotium adversùs alterum judicari apud iniquos &c. 393. 1
Neque fures, neque ebrioſi, neque avari &c. regnum Dei poſſidebunt. 381. 1. 412. 2. 652. 1. 667. 1
Sæcularia igitur judicia ſi habueritis. 237. 1
Jam quidem omnino delictum eſt in vobis, quòd judicia habetis inter vos. 238. 1
Fugite fornicationem. 616. 2
Cap. 7. Nolite fieri ſervi hominum. 359. 2
Unuſquiſque proprium donum habet ex Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic. 725. 1
Unuſquiſque in qua vocatione vocatus eſt, in ea permaneat. 761. 2
Volo vos omnes eſſe ſicut meipſum. 658. 2
De virginibus autem præceptum Domini non habeo; conſilium autem do tamquam miſericordiam conſecutus à Domino, ut ſim fidelis. *ibid.*
Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem. 658. 2. 661. 1
Dico non nuptis & viduis: bonum eſt illis, ſi ſic permaneant ſicut & ego. 658. 2. 661. 1
Igitur & qui matrimonio jungit virginem ſuam, benè facit: & qui non jungit, meliùs facit. 661. 1
Cui vult nubat, tantùm in Domino; beatior autem erit, ſi ſic permanſerit ſecundùm meum conſilium. *ibid.*
Qui ſine uxore eſt, ſolicitus eſt quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo; qui autem cum uxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat uxori, & diviſus eſt. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini ſunt, ut ſit ſancta & corpore & ſpiritu: Quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro. 658. 2. 661. 1. 703. 1
Uxori vir debitum reddat, ſimiliter autem & uxor viro. 663. 2
Nolite fraudare invicem. *ibid.*
Si acceperis uxorem, non peccaſti; & ſi nupſerit virgo, non peccavit. *ibid.*
Qui matrimonio jungit virginem ſuam, benè facit. *ibid.*
Iterùm revertimini in idipſum, ne tentet vos ſatanas propter incontinentiam veſtram. 679. 2
Si non ſe continent nubant. *ibid.*
Circumciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt; ſed obſervatio mandatorum Dei. 96. 1
Cap. 8. Scimus quia nihil eſt idolum in mundo. 202. 2. 528. 2
Si peccantes in fratres, & percutientes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis. 202. 1

Si eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne ſcandalizem fratrem, 644. 1
Eſca autem nos non commendat Deo. 643. 1. 644. 2
Cap. 9. Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo, ne cùm aliis prædicaverim, ipſe reprobus efficiar. 82. 2. 110. 2 215. 1. 622. 1
Si alii poteſtatis veſtræ participes ſunt, quare non potiùs nos? ſed non uſi ſumus hac poteſtate. 488. 2
Ita & Dominus ordinavit iis qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere. 486. 2. 558. 2
Quis militat ſuis ſtipendiis umquam? 486. 2. 553. 1
Qui ſerviunt altari de altari participant. 485. 1
Væ mihi ſi non evangelizavero. 166. 2
Qui in agone contendit. 183. 2
Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat? 381. 2
Si nos vobis ſpiritualia ſeminamus, magnum eſt ſi carnalia veſtra metamus. 486. 2. 488. 1
Neſcitis, quòd qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed unus accipit bravium? Sic currite, ut comprehendatis. 622. 2
Cùm liber eſſem ex omnibus, omnium me ſervum feci. 731. 1
Et factum ſum Judæis tamquam Judæus ut Judæos lucrarer, iis qui ſub lege ſunt quaſi ſub lege eſſem. 169. 2
Cap. 10. Omnia in gloriam Dei facite. 44. 1
Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. 50. 1
Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire, omne quod vobis apponitur manducate. 52. 1. 643. 1
Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat. 82. 2. 87. 1. 110. 2
Omne quod in macello venit, manducate. 336. 1
Et ceciderunt una die viginti tria millia. 334. 1
Neque murmuraveritis, ſicut quidam eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore. 413. 1
Quæ gentes immolant, dæmoniis immolant, & non Deo. 529. 1
Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum. 524. 2
Nos ſumus, in quo fines ſæculorum devenerunt. 645. 1
Cap. 11. Oportet hæreſes eſſe. 60. 2
Hoc eſt Corpus meum, quod pro vobis tradetur. 482. 2
Omnis vir orans aut prophetans velato capite deturpat caput ſuum: omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite deturpat caput ſuum. 705. 1
Cap. 12. Deus operatur omnia in omnibus. 38. 1
Alii diſcretio ſpirituum. 65. 2
Ut non ſit ſchiſma in corpore, ſed idipſum pro invicem ſollicita ſint membra. 184. 2
Et quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia, primùm Apoſtolos, ſecundò Prophetas, tertiò Doctores, deinde virtutes &c. interpretationes ſermonum. 561. 1
Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens ſingulis prout vult. 101. 1. 130. 1. 710. 1
Non poteſt oculus dicere manui, opera tua non indigeo, aut iterùm caput pedibus, non eſtis mihi neceſſarii. 724. 2
Unicuique datur manifeſtatio Spiritus ad utilitatem. 710. 1
Sermo ſapientiæ & ſermo ſcientiæ per Spiritum Sanctum. 719. 1
Alii datur gratia ſanitatum, alii operatio virtutum. 719. 2
Si totum corpus oculus, ubi auditus? ſi totum auditus, ubi odoratus? quòd ſi eſſent omnia unum membrum, ubi corpus? &c. 724. 2
Cap. 13. Cùm venerit quod perfectum eſt, evacuabitur quod ex parte eſt. 8. 2. 11. 2. 34. 2
Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc. 77. 2 99. 2
Charitas patiens eſt, benigna eſt, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non quærit quæ ſua ſunt. 94. 1. 123. 1 145. 2
Charitas nunquam excidit. 107. 2. 110. 1
Cap. 14. Gratias ago Deo, quòd omnium veſtrùm lingua loquor. 718. 2
Major eſt qui prophetat, quàm qui loquitur linguis. 719. 1
Linguæ in ſignum ſunt, non fidelibus, ſed infidelibus. 720. 2
Cap. 15. Invenimur autem & falſi teſtes Dei, quoniam teſtimonium dixìmus adversùs Deum, quòd ſuſcitavit Chriſtum, quem Deus non ſuſcitavit, ſi mortui non reſurgunt. 589. 2
Non omnis caro eadem caro; ſed alia quidem eſt hominum, alia verò pecorum, alia volucrum, alia autem piſcium. 643. 2
Corrumpunt mores bonos colloquia prava. 666. 2
Abundantiùs illis omnibus laboravi. 689. 1
Cap. 16. Omnia veſtra in charitate fiant. 44. 1
Si quis non amat Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ſit anathema. 97. 1. 206. 2. 576. 1
Mittam perferre gratiam veſtram in Jeruſalem. 145. 2

EX EPISTOLA II. AD CORINTH.

Cap. 1. Spes noſtra firma eſt pro vobis. 76. 2
Spero autem quòd uſque in finem cognoſcetis. *ibid.*
Ego autem teſtem Deum invoco in animam meam. 512. 2. 516. 2
Cap. 3. Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis. 38. 1. 94. 2
Nos verò omnes revelata facie gloriam Domini ſpeculantes. 782. 1
Cap. 4. Habentes eumdem ſpiritum fidei. 20. 2. 30. 1
Omnia propter vos. 123. 1
Non ambulantes in aſtutia. 217. 1
Non noſmetipſos prædicamus, ſed Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, nos autem ſervos veſtros per ipſum. 731. 1
Cap. 5. Audentes igitur ſemper, ſcientes quoniam dum ſumus in corpore peregrinamur à Domino; per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem. 34. 2. 722. 2
Cap. 6. In omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros &c. in vigiliis, in jejuniis, in caſtitate. 622. 1
Cap. 7. Sæculi triſtitia mortem operatur. 334. 2
Quoniam etſi contriſtavi vos in epiſtola, non me pœnitet. 592. 1
Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus. 657. 1
Cap. 8. Non quaſi imperans dico .... conſilium in hoc do. 548. 2
Obſecrantes non gratiam & communicationem miniſterii, quod ſit in ſanctos. 145. 2
Chriſtus propter nos egenus factus eſt, cùm eſſet dives. 752. 1
Cap. 9. Qui parcè ſeminat, parcè & metet; & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. 148. 1. 162. 2
Qui adminiſtrat ſemen ſeminanti, & panem ad manducandum præſtabit, & multiplicabit ſemen veſtrum, & augebit incrementa frugum juſtitiæ veſtræ. 145. 2. 148. 1
Præparent repromiſſam benedictionem. 145. 2
Non ex triſtitia, aut ex neceſſitate. 502. 1
Hilarem datorem diligit Deus. 583. 2
Cap. 10. Spem habentes creſcentis fidei veſtræ. 76. 2
Quæ ſecundùm faciem ſunt videte. 315. 1
Nam arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed potentia Deo. 187. 1
Cap. 11. Deſpondi enim vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. 94. 1
Quoniam gratis Evangelium Dei Evangelizavi vobis. 560. 2
In vigiliis multis, in fame & ſiti, in jejuniis multis. 621. 2
Cap. 12. Non debent filii parentibus theſaurizare, ſed parentes filiis. 133. 2
Cùm eſſem aſtutus, dolo vos cepi. 217. 2
Numquid per aliquem eorum, quos miſi ad vos, circumveni vos? *ibid.*
Virtus in infirmitate perficitur. 601. 1
Libenter enim gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Chriſti. 601. 2
Et non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia & fornicatione & impudicitia, quam geſſerunt. 667. 1
Scio hominem in Chriſto ante annos quatuordecim (ſive in corpore neſcio, ſive extra corpus neſcio, Deus ſcit) raptum hujuſmodi uſque ad tertium cœlum &c. quoniam raptus eſt in paradiſum, & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui. 717. 2
Cap. 13. Oramus autem....... ut vos quod bonum eſt faciatis, nos autem ut reprobi ſimus. 123. 1

EX EPISTOLA AD GALAT.

Cap. 1. Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici; ſed per revelationem Jeſu Chriſti. 3. 1. 4. 1
Sed licèt nos aut Angelus evangelizet vobis &c. anathema ſit. 576. 1
Si adhuc plus hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem. 592. 2
Cap. 2. Non juſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Jeſu Chriſti. 20. 2
Vivo ego, jam non ego; vivit verò in me Chriſtus. 93. 2
Cùm autem veniſſet Cephas Antiochiam, in faciem ei reſtiti, quia reprehenſibilis erat. 169. 2
Cap. 3. O inſenſati Galatæ. 406. 1
Priuſquàm veniret fides. 2. 1
Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam. 22. 1
Cap. 4. Quanto tempore hæres parvulus eſt, nihil differt à ſervo. 348. 2
Sed ſub tutoribus & actoribus eſt uſque ad præfinitum tempus à patre. 352. 2
Cap. 5. Evacuati eſtis à Chriſto, qui in lege juſtificamini: à gratia excidiſtis. 110. 2
Non efficiamur inanis gloriæ cupidi. 610. 2

Per charitatem ſervite invicem. 574. 1
Manifeſta ſunt opera carnis, conteotiones, ebrietates &c. 647. 1. 652. 1. 667. 1
Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. 181. 2. 647. 1. 667. 1
Fides quæ per charitatem operatur. 18. 1
Utinam abſcindaotur qui vos conturbant. 55. 1
Confido in vobis io Domino, quòd nihil aliud ſapietis. 76. 2
Charitas, gaudium, pax &c. caſtitas. 95. 1. 657. 1
In Chriſto Jeſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium; ſed fides quæ per charitatem operatur. 96. 1
Caro enim concupiſcit adversùs ſpiritum &c. hæc enim ſibi invicem adverſantur. 206. 2
Si circumcidamini, Chriſtus nihil vobis proderit. 528. 1
Qui ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis. 628. 1
Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia &c. 667. 1. 683. 2
Cap. 6. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, hujuſmodi inſtruite. 147. 1. 163. 2
Alter alterius onera portate. 147. 1. 163. 2
Operemur bonum ad omnes. 161. 1
In Chriſto Jeſu neque circumciſio aliquid valet neque præputium, ſed nova creatura. 96. 1
Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domeſticos fidei. 129. 1. 145. 2

EX EPISTOLA AD EPHESIOS.

CAp. 1. Audiens fidem veſtram in Chriſto Jeſu, & dilectionem quam habetis in Sanctos omnes. 15. 2
Cap. 2. Gratia ſalvati eſtis per fidem, & boc non ex vobis; Dei enim donum eſt. 38. 1. 691. 1
Sed eſtis cives Sanctorum, & domeſtici Dei. 94. 1
Cap. 3. In quo habemus fiduciam & acceſſum in confidentia per fidem ejus. 2. 1. 98. 1
In aliis generationibus non eſt agnitum filiis hominum, ſicut & nonc eſt revelatum Sanctis Apoſtolis ejus & Prophetis in Spiritu. 13. 2
In charitate radicati & fundati. 30. 2
Potens eſt Deus omnia facere ſuperabundanter quàm petimus aut intelligimus. 92. 1
Cap. 4. Supportantes invicem in charitate. 184. 1
Unus Dominus, una fides. 2. 2. 27. 1
Qui deſperantes ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam. 88. 1. 665. 2
Unicuique noſtrum data eſt gratia ſecundùm menſuram donationis Chriſti. 102. 1. 130. 1
Veritatem facientes in charitate, creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput Chriſtus. 101. 2
Sumus invicem membra. 164. 1
Obſecro vos fratres. 478. 1
Et dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò Evangeliſtas &c. ad conſummationem Sanctorum, in opus miniſterii, in ædificationem corporis Chriſti. 710. 1. 724. 2
Deponentes mendacium loquimini veritatem unuſquiſque cum proximo ſuo. 588. 1
Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia tollatur à vobis. 683. 2
Cap. 5. Implemini Spiritu ſancto, loquentes vobiſmetipſis in pſalmis & hymnis &c. 526. 1
Cantantes & pſallentes cordibus veſtris Domino. *ibid.*
Ita & viri debent diligere uxores ſuas ut corpora ſua. 114. 2 227. 1
Nemo enim carnem ſuam unquam odio habuit, ſed nutrit & fovet eam. 114. 2. 617. 2
Videte quomodo cautè ambuletis. 218. 2
Et erunt duo in carne una. 227. 1
Et vos patres nolite ad iracundiam provocare filios veſtros. 346. 2
Et vos Domini eadem facite illis, remittentes minas. *ibid.*
Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria. 647. 2
Nec turpitudo, nec ſtultiloquium, nec ſcurrilitas nominetur in vobis. 650. 1
Quæ enim in occulto fiunt ab ipſis, turpe eſt & dicere. 677. 1
Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint. 574. 2
Omnis fornicator, aut immundus, aut avarus (quod eſt idolorum ſervitus) non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei. 594. 1. 667. 1
Cap. 6. Et gladium ſpiritus (quod eſt verbum Dei.) 61. 1
Servi obedite dominis carnalibus cum timore &c. 359. 2
Per orationem & obſecrationem orantes omni tempore. 474. 2. 478. 1

EX EPISTOLA AD PHILIPPENSES.

CAp. 1. Vobis datum eſt pro Chriſto, non ſolùm ut credatis in eum, ſed ut etiam pro illo patiamini. 38. 1. 604. 2
Confidens hoc ipſum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet uſque in finem. 76. 2
Hoc oro, ut charitas veſtra magis ac magis abundet. 102. 2
Deſiderium habens diſſolvi & eſſe cum Chriſto. 125. 2. 334. 2
Teſtis enim mihi eſt Deus. 512. 2
Cap. 2. Cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini. 82. 1 92. 1
Sed in humilitate ſuperiores ſibi invicem arbitrantes. 573. 2
Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam. 610. 2
Cap. 3. Noſtra converſatio in cœlis eſt. 94. 1
Non quod jam acceperim, aut jam perfectus ſim. 108. 2
Ego me non arbitror comprehendiſſe. *ibid.*
Quicumque ergo perfecti ſumus. 108. 2. 206. 2
Omnia facite ſine murmurationibus. 413. 1
Quorum Deus venter eſt. 619. 1. 647. 1
Ad deſtinatum perſequor, ad bravium ſupernæ vocationis Dei. 622. 2
Cap. 4. Gaudete in Domino ſemper. 140. 2
Nihil ſoliciti ſitis, ſed in omni oratione & obſecratione &c. 217. 2. 478. 1
Quorum nomina ſunt in libro vitæ. 124. 1

EX EPISTOLA AD COLOSSENSES.

CAp. 1. Audientes fidem veſtram in Chriſto Jeſu, & dilectionem quam habetis in Sanctos omnes, propter ſpem quæ repoſita eſt vobis in cœlis. 134. 2
Myſterium quod abſconditum fuit à ſæculis & generationibus, nunc manifeſtatum eſt Sanctis ejus. 717. 1
Cap. 2. Nemo vos judicet in cibo aut in potu. 643. 1
Si ergo mortui eſtis cum Chriſto ab elementis hujus mundi, quid adhuc tamquam viventes in mundo decernitis? Ne tetigeritis, neque guſtaveritis, neque contrectaveritis. *ibid.*
Cap. 3. Mulieres ſubditæ eſtote viris. 57?. 2
Viri diligite uxores veſtras. *ibid.*
Filii obedite parentibus. 574. 2. 579. 1. 760. 1
Servi obedite per omnia dominis carnalibus. 53. 1. 359. 2. 760. 1
Nolite mentiri invicem. 588. 1
Mortificate membra veſtra quæ ſunt ſuper terram, fornicationem &c. & avaritiam quæ eſt ſimulacrorum ſervitus, propter quæ venit ira Dei ſuper filios incredulitatis. 594. 1
Deponite & vos iram, indignationem, blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro. 683. 2
Super omnia autem hæc charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis. 99. 2. 725. 1
Et induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem, ſecundùm imaginem ejus qui creavit illum. 129. 1
Cap. 4. Vide miniſterium quod accepiſti in Domino, ut illud impleas. 169. 1
Salutat vos...... & Marcus conſobrinus Barnabæ. 183. 1
Orantes ſimul & pro nobis &c. 467. 1

EX EPISTOLA I. AD THESSALONICENSES.

CAp. 1. In omni loco fides veſtra, quæ eſt ad Deum, profecta eſt. 2. 2
Cap. 2. Cùm accepiſſetis à nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud non ut verbum hominum, ſed ſicut eſt verè verbum Dei. 3. 1
Quæ enim noſtra ſpes &c. nonne vos ante Dominum &c. 468. 1
Cap. 3. Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat charitatem in invicem. 102. 2
Cap. 4. Primò quæramus regnum Dei, & juſtitiam ejus. 476. 2
Conſolamini invicem in verbis iſtis. 147. 1
Ne quis ſupergrediatur neque circumveniat in negotio fratrem ſuum, quoniam vindex eſt Dominus de his omnibus. 414. 1
Cap. 5. Omnia probate, quod bonum eſt tenete. 64. 1
Corripite inquietos. 163. 2
Ab omni ſpecie mala abſtinete vos. 425. 1
Sine intermiſſione orate. 466. 1. 474. 2
Adjuro vos per Dominum. 524. 1
Vigilemus, & ſobrii ſimus; qui enim dormiunt, nocte dormiunt; & qui ebrii ſunt, nocte ebrii ſunt. 672. 1

EX EPIST. II. AD THESSAL.

CAp. 1. In flamma ignis dantis vindictam iis qui non noverunt Deum. 41. 2
Cap. 3. Nolite quaſi inimicum exiſtimare, ſed corripite ut fratrem. 147. 1. 163. 2

EX

EX EPISTOLA I. AD TIMOTHÆUM.

CAp. 1. Miſericordiam conſecutus ſum, ut fidelis eſſem, 38. 1
Quos tradidi Satanæ, ut diſcant non blaſphemare, 58. 1
Finis autem præcepti eſt charitas de corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta, 100. 1, 206. 2, 725. 1
Quam quidem repellentes, circa fidem naufragaverunt, 110. 2
Maſculorum concubitoribus, plagiaris &c, 374. 1
Lex juſto non eſt poſita, 624. 1
Cap. 2. Obſecro igitur primùm omnium fieri obſecrationes, orationes &c. pro omnibus hominibus, 478. 1
Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus. 463. 2
Salvabitur autem per filiorum generationem, ſi permanſerit in fide & ſanctificatione cum ſobrietate, 651. 1
Quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & caſtitate, 657. 1
Mulier in ſilentio diſcat cum omni ſubjectione; docere autem mulieri non permitto, 719. 2
Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veſte pretioſa; ſed ut decet mulieres quæ pietatem profitentur, 703. 1
Cap. 3. Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, non vinolentum &c, ſobrium, caſtum &c, 325. 2, 650. 2, 655. 2
Non percuſſorem, 333. 2
Si quis domui ſuæ præeſſe neſcit, quomodo Eccleſiæ Dei diligentiam habebit. 346. 1
Diaconos ſimiliter pudicos, non multo vino deditos, 650. 2. 655. 2
Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat, 733. 2
Mulieres ſimiliter pudicas, non detrahentes, ſobrias, 652. 1
Cap. 4. Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis eſt, 621. 1
Omnis creatura Dei bona eſt, 643. 1. 651. 2
Attende lectioni, exhortationi, doctrinæ, 753. 2
Cap. 5 Noli adhuc aquam bibere, ſed modico vino utere propter ſtomachum. 651. 1
Dignus eſt operarius mercede ſua, 553. 1
Si quis fidelis habet viduas, ſubminiſtret illis &c. 485. 1
Adversùs presbyterum noli accuſationem recipere niſi ſub duobus aut tribus teſtibus. 388. 2
Peccantes coram omnibus argue. 171. 2
Qui benè præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur. 149 2. 486. 2
Viduas honora, quæ verè viduæ ſunt, 149. 1
Primam fidem irritam fecerunt, 1. 1. 497. 1. 500. 1
Si quis ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negavit, & eſt infideli deterior. 329. 2. 131. 1 132. 2
Si qua vidua filios aut nepotes habet, diſcat primùm domum ſuam regere, 129. 1
Seniorem ne increpaveris, ſed obſecra ut patrem. 169. 2
Non alligabis os bovi triturranti, 486. 1
Cap. 6. Si quis aliter docet, & non acquieſcit ſanis ſermonibus. 56. 1
Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, &c, 428. 1. 594. 2. 747. 2
Radix omnium malorum eſt cupiditas, 426. 1
Præcipe divitibus hujus ſæculi, non ſuperbè ſapere, neque ſperare in incerto divitiarum &c. divites fieri in bonis operibus, facilè tribuere, communicare. 363. 2. 469. 1
Quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt. 717. 2
Qui quærit locupletari, avertit oculum ſuum. 748. 1
Quicumque ſub jugo ſunt ſervi, dominos ſuos omni honore dignos arbitrentur &c, 53. 1

EX EPISTOLA II. AD TIMOTHÆUM.

CAp. 1. Non confundar; ſcio enim cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt depoſitum meum ſervare in illum diem juſtus Judex, 81. 1. & 2
Non dedit nobis Deus ſpiritum timoris, ſed virtutis. 83. 1
Noli erubeſcere teſtimonium Domini noſtri, neque me vinctum ejus. 620. 1
Cap. 2. Nam & qui certat in agone, non coronatur, niſi legitime certaverit. 622. 2
Et reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo captivi tenentur ad ipſius voluntatem, 44. 1
Cum modeſtia corripiantur qui reſiſtunt veritati. 48. 2
Sermo eorum ut cancer ſerpit. 55. 2. 61. 2
Omnia ſuſtineo propter electos. 123. 1
Noli contendere verbis. 183. 2
Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus. 196. 2 751. 2
Si quis ergo emundaverit ſe ab iſtis erit vas in honorem &c. 218. 2
Stultas & ſine diſciplina quæſtiones devita, ſciens quia generant lites. 698. 2
Cap. 3 Erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſcelesti &c. hos devita. 584. 1
Cap. 4. Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi: in reliquo repoſita eſt mihi corona juſtitiæ. 77. 1. 134. 2 622. 2
Alexander ærarius multa mala mihi oſtendit, reddet illi Deus. 115. 2
Marcum aſſume. 183. 1

EX EPISTOLA AD TITUM.

CAp. 1. Coinquinatis & infidelibus nihil eſt mundum. 44. 1
Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant. 129. 2
Oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe ...... hoſpitalem, ſobrium &c, 325. 1. 651. 1
Omnia munda mundis, 643. 1
Cap. 2. Loquere quæ decent ſanam doctrinam, ſenes ut ſobrii ſint, pudici, prudentes. 218. 2. 652. 1
Gratia Salvatoris, &c. ſobriè & juſtè & piè vivamus in hoc ſæculo, 219. 1
Anus in habitu ſancto, non criminatrices, non multo vino ſervientes, 652. 1
Juvenes ſimiliter hortare, ut ſobrii ſint. ibid.
Servos dominis ſui ſubditos eſſe, in omnibus placentes. 53. 1
Cap. 3. Hæreticum hominem poſt unam & ſecundam correptionem devita, 52. 2. 58. 1. 61. 1
Admone illos, Principibus & Poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire &c, 582. 1
Admone illos..... neminem blaſphemare. 70. 1
Omnem oſtendentes manſuetudinem ad omnes homines. 48. 2
Stultas autem quæſtiones & genealogias & contentiones & pugnas legis devita, ſunt enim inutiles & vanæ. 698. 2

EX EPISTOLA AD PHILEMONEM.

AUdiens charitatem tuam per fidem quam habes in Domino Jeſu & in omnes Sanctos. 15. 2
Salutat te..... Marcus 183. 1
Ne velut ex neceſſitate bonum tuum eſſet. 502. 1

EX EPISTOLA AD HEBRÆOS.

CAp. 1. Quem conſtituit hæredem univerſorum. 353. 2
Nonne omnes adminiſtratorii ſunt ſpiritus &c. 358. 2
Cap. 2. Unde debuit per omnia fratribus ſimilari. 365. 2
Cap. 4. Timeamus, ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, exiſtimetur aliquis ex vobis deeſſe. 82. 1
Teneamus autem per omnia. 542. 2
Cap. 5. Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in iis quæ ſunt ad Deum, ut offerat dona & ſacrificia. 481. 1. & 2
Qui in diebus carnis ſuæ preces ſupplicationeſque ad Deum, qui poſſit illum ſalvum facere, cum clamore valido &c. 586. 2
Cap. 6. Impoſſibile eſt eos, qui ſemel ſunt illuminati &c. & prolapſi ſunt, rurſus renovari ad pœnitentiam. 110. 2
Impoſſibile eſt mentiri Deum. 7. 2. 81. 2
Confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam ſicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam. 81. 2. 91. 2
Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, juravit per ſemetipſum. 512. 2
Cap. 7. Tranſlato enim Sacerdotio, neceſſe eſt, ut & legis tranſlatio fiat. 58. 2
Cap. 8. Omnis Pontifex ad offerendum munera & hoſtias conſtituitur. 481. 2. & 2
Cap. 9. Teſtamentum in mortuis confirmatum eſt, alioquin nondum valet dum vivit qui teſtatus eſt. 370. 1
In ſecundo autem ſemel in anno ſolus Pontifex, non ſine ſanguine quem offert pro ſua & populi ignorantia. 482. 2
Cap. 10. Teneamus ſpei noſtræ confeſſionem. 91. 2
Voluntariè peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hoſtia &c. 110. 2
Holocautomata pro peccato non tibi placuerunt. 484. 1
Patientia vobis neceſſaria eſt, ut voluntatem Dei facientes reportetis promiſſionem. 614. 1. 616. 2
Nam & vinctis compaſſi eſtis &c. nolite itaque amittere confidentiam veſtram. 148. 1
Conſideremus invicem in provocationem charitatis & bonorum operum, non deſerentes collectionem noſtram. 184. 2
Rememoramini autem priſtinos dies, in quibus illuminati magnum certamen ſuſtinuiſtis paſſionum: & in altero quidem, opprobriis & tribulationibus ſpectaculum facti. 601. 2
Et rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis. 740. 2

Cap. 11.

Cap. 11. Eſt autem fides, ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium. 8. 2. 78. 1. 99. 2
Arbitrans quia & à mortuis ſuſcitare potens eſt Deus. 7. 2
Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit. 19. 1. & 5. 688. 1
Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. 17. 2. 44. 1. 557. 2. 530. 1
Expectabat enim fundamenta habentem civitatem, cujus artifex & conditor Deus. 18. 1. 134. 2
Qui per fidem vicerunt regna, operati ſunt juſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones. 23. 2
Fide intelligimus aptata eſſe ſæcula. 27. 2
Fide Moyſes grandis factus....... magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere jucunditatem; majores divitias æſtimans theſauro Ægyptiorum improperium Chriſti, aſpiciebat in remunerationem. 134. 2. 249. 1
Deficiet me tempus enarrantem de Gedeon, Jephte &c. 492. 2
In melotis, in pellibus caprinis. 752. 2
Cap. 12. Nondum enim uſque ad ſanguinem reſtitiſtis. 602. 1
Quem diligit Dominus, caſtigat: flagellat autem omnem filium quem recipit. 114. 2
Propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem, confuſione contempta. 136. 1
Ne quis fornicator aut prophanus, ut Eſau qui propter unam eſcam vendidit primitiva ſua. 565. 1
Aſpicientes in authorem fidei & conſummatorem Jeſum. 630. 2
Cap. 13. Rogo vos fratres, ut ſufferatis verbum ſolatii. 169. 2
Orate pro nobis. 467. 1. 469. 1
Per ipſum offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo &c. 472. 2
Beneficentiæ & communionis nolite oblivi ſci; talibus enim hoſtiis promeretur Deus. 481. 1
Obedite præpoſitis veſtris. 574. 2. 578. 1
Sint mores ſine avaritia. 594. 1
Fornicatores & adulteros judicabit Deus. 667. 1

EX EPISTOLA CATHOLICA B. JACOBI APOSTOLI.

CAp. 1. Si quis veſtrum indiget ſapientia, poſtulet à Deo &c. poſtulet autem in fide, nihil hæſitans. 2. 1. 476. 2
Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc eſt, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum. 147. 1
Omne gaudium exiſtimate fratres, cùm in tentationes varias incideritis. 542. 2
Omne datum optimum & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum. 691. 1
Nemo cùm tentatur dicat, quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator eſt malorum; ipſe autem neminem tentat. 548. 2
Cap. 2. Dæmones credunt, & contremiſcunt. 10. 5. 33. 2. 40. 1
Fides ſine operibus mortua eſt. 58. 1. 257. 2
Qui offendit in uno, factus eſt omnium reus. 36. 2. 512. 1
Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad juſtitiam, & amicus Dei appellatus eſt. 93. 5
Judicium ſine miſericordia illi, qui non fecit miſericordiam. 149. 1. 682. 1
Si autem perſonas accipitis. 314. 2
Nolite in perſonarum acceptione habere fidem Domini noſtri. 315. 5
Cap. 3. Linguam autem nullus hominum domare poteſt: inquietum malum &c. 650. 2
In multis offendimus omnes. 77. 1. 726. 1
Quæ autem deſurſum eſt ſapientia, primùm quidem pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuaſibilis. 616. 5
Cap. 4. Ecce nunc qui dicitis; Hodie aut craſtino ibimus in illam civitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur &c. 455. 2
Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus aut dat gratiam. 411. 1. 688. 1
Petitis, & non accipitis, eò quòd malè petatis. 2. 1. 466. 1. 476. 1
Qui detrahit fratri ſuo, aut qui judicat fratrem ſuum, detrahit legi, & judicat legem. 241. 2. 248. 2
Tu autem quis es, qui judicas proximum? 541. 2
Reſiſtite diabolo, & fugiet a vobis. 616. 2
Cap. 5. Orate pro invicem, ut ſalvemini. 147. 1. 469. 5
Rurſum oravit, & cœlum dedit pluviam. 466. 1
Ante omnia fratres mei nolite jurare. 512. 2
Patientes igitur eſtote fratres uſque ad adventum Domini. 614. 5

EX EPISTOLA I. B. PETRI.

Cap. 1. Reportantes finem fidei veſtræ ſalutem animarum. 22. 2. 135. 1
In quem deſiderant Angeli proſpicere. 78. 2
Secundùm magnam miſericordiam Dei regenerati ſunt in ſpem vivam. 80. 2
In fraternitatis amore ſimplici, ex corde invicem diligite attentiùs. 209. 1
Cap. 2. Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut ſequamini veſtigia ejus. 630. 2. 736. 2
Obſecro vos tanquam advenas & peregrinos, abſtinere vos à carnalibus deſideriis, quæ militant adverſùs animam. 621. 2
Vos autem genus electum regale ſacerdotium. 481. 1
Servi ſubditi eſtote dominis, non tantùm bonis & modeſtis, ſed etiam diſcolis. 53. 1. 239. 2
Qui peccatum non fecit, nec inventus eſt dolus in ore ejus. 384. 1
Subditi eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſive Regi quaſi præcellenti, ſive Ducibus tamquam ab eo miſſis. 582. 1
Hæc eſt gratia, ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias, patiens injuſtè. 602. 1
Cùm malediceretur, non maledicebat; cùm pateretur, non comminabatur. 681. 2
Cap. 3. Timorem eorum ne timueritis, & non conturbemini. 83. 1
Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto; ſed è contrario benedicentes. 116. 1
Si quid patimini propter juſtitiam, beati. 602. 1. 606. 1
Cap. 4. Eſtote prudentes, & vigilate in orationibus. 218. 2
Unuſquiſque ſicut accepit gratiam, in alterutrum illam adminiſtrantes. 719. 2
Cap. 5. Sobrii eſtote, & vigilate. 651. 2
Paſcite qui in vobis eſt gregem. 310. 1
Deus ſuperbis reſiſtit. 411. 1
Cui reſiſtite fortes in fide. 616. 2

EX EPISTOLA SECUNDA B. PETRI.

CAp. 1. Ut per hæc efficiamini divinæ conſortes naturæ. 93. 2
Non enim voluntate humana allata eſt aliquando Prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirante locuti ſunt ſancti Dei homines. 709. 1
Cap. 2. Secuti viam Balaam ex Boſor, qui mercedem iniquitatis amavit: correptionem verò habuit ſuæ veſaniæ. 560. 2
A quo quis ſuperatus eſt, hujus & ſervus eſt. 619. 1

EX EPISTOLA PRIMA B. JOANNIS.

CAp. 1. Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus &c. 726. 1
Si confiteamur peccata noſtra. 53. 2
Cap. 2. Quoniam omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ. 602. 2. 749. 1
Si fuiſſent ex nobis, permanſiſſent utique nobiſcum. 110. 1
Qui ſervat verbum ejus vere in hoc charitas Dei perfecta eſt. 108. 2. 206. 2
Filioli mei hæc ſcribo vobis, ut non peccetis; ſed etſi quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jeſum Chriſtum juſtum. 111. 2
Sed ſicut unctio ejus docet vos de omnibus. 5. 1
Omne mendacium ex veritate non eſt. 7. 1. 588. 1
Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. 84. 5
Filioli, noviſſima hora eſt. 645. 1
Qui odit fratrem ſuum, in tenebris eſt. 178. 2
Cap. 3. Qui facit juſtitiam, juſtus eſt. 106. 1
Omnis qui peccat, non vidit Deum, nec cognovit eum. 110. 1
Omnis qui natus eſt ex Deo peccatum non facit. 111. 2
Qui habuerit ſubſtantiam hujus mundi; & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? 111. 5. 128. 1. 148. 2. 551. 5
Quoniam videbimus eum ſicuti eſt. 99. 1
Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur & ſimus. 94. 1. 97. 2
Qui non diligit, manet in morte. 28. 1. 148. 2. 206. 2
Omnis qui habet hanc ſpem in eo, ſanctificat ſe. 74. 2
Chariſſimi, ſi cor noſtrum non reprehendit nos, fiduciam habemus ad Deum. 77. 1. 612. 1
Omne peccatum eſt iniquitas. 234. 2
Nos debemus pro fratribus animas ponere. 126. 2
Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. 178. 2

Quidquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata ejus cuſtodimus, 476. 2
In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit, 604. 2
Cap. 4. Credidimus charitati quam habet Deus in nobis, 95. 2
Vos ex Deo eſtis filioli, & viciſtis eum, quoniam major eſt qui in vobis eſt, quàm qui in mundo. 300. 1
Omnis qui diligit, ex Deo natus eſt, *ibid.*
Charitas ex Deo eſt, 101. 1
Si diligamus invicem, Deus in nobis manet &c. 206. 2
In hoc eſt charitas, non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos, 691. 1
Timor non eſt in charitate, ſed perfecta charitas foras mittit timorem, 86. 1. 87. 2. 97. 2
Deus charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet. 97. 2
Cap. 5. Quodcumque petierimus ſecundùm voluntatem ejus, audit nos, 2. 1. 476. 2
Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei majus eſt. 3. 1
Eſt peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis, 427. 1
Hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra. 99. 2
Filioli cuſtodite vos à ſimulachris. 111. 2
Hæc eſt charitas Dei, ut mandata ejus cuſtodiamus &c. 139. 2. 206. 2

EX EPISTOLA II. B. JOANNIS.

SI quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum. 52. 2.

EX EPISTOLA B. JUDÆ.

HI ſunt qui ſegregant ſemetipſos. 184. 2.
Væ illis quia &c. errore Balaam mercede effuſi ſunt, 560. 2

EX APOCALYPSI B. JOANNIS.

CAp. 1. Et fecit nos regnum & Sacerdotes Deo. 481. 1
Fui in ſpiritu in Dominica die, 597. 2
Cap. 2. Ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum. 55. 1
Quia permittit mulierem Jezabel, quæ ſeducit prophetas, docere & ſeducere ſervos meos, *ibid.*
Sed habeo adverſum te, quòd charitatem tuam primam reliquiſti, 109. 1
Cap. 3. Dives ſum ego, & locupletatus, & nullius egeo, 687. 1. 691. 1
Neſcis quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus, 687. 1. 691. 1
Collyrio inunge oculos tuos, ut videas, 687. 1
Cap. 5. Quatuor animalia & viginti quatuor ſeniores ceciderunt coram agno, habentes ſinguli citharas & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum, 472. 1
Cap. 6. Et cœlum receſſit ſicut liber involutus. 533. 1
Cap. 13. Quorum non ſunt ſcripta nomina in libro vitæ agni, 124. 1
Cap. 14. Hi ſequuntur agnum quocumque ierit, 662. 1
Cap. 16. Æſtuaverunt homines æſtu magno, & blaſphemaverunt nomen Dei habentis poteſtatem ſuper has plagas. 72. 1
Cap. 17. Quorum non ſunt ſcripta nomina in libro vitæ. 124. 1
Cap. 18. Sedeo regina, & vidua non ſum, & luctum non video, 607. 1
Cap. 19. Et cecidi ante pedes ejus, ut adorarem eum, & dicit mihi: Vide ne feceris, conſervus tuus ſum. 479. 2
Cap. 21. Timidis & incredulis & fornicatoribus &c. pars illorum erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure. 606. 1. 667. 2
Niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ agni. 124. 1
Et in ipſis duodecim nomina Apoſtolorum. 717. 1
Cap. 22. Et ego Joannes &c. cecidi ut adorarem ante pedes Angeli qui mihi hæc oſtendebat, & dixit mihi: Vide ne feceris, conſervus enim tuus ſum. 479. 2
Qui juſtus eſt, juſtificetur adhuc. 102. 2. 106. 2

INDEX

INDEX
RERUM NOTABILIUM,
Quæ in hoc Volumine continentur.

Primus Numerus, denotat paginam ; Secundus, columnam primam vel ſecundam.

Abortum procurare quid ſit : num liceat : quæ pœnæ eum procurantium, pag. 340. 1. 341. 1
Abraham ut verè dixit Saram eſſe ſororem ſuam. 7. 2
Abſtinentia ut ſit virtus ſpecialis, quid ejus quinque gradus. 621. 1. &c. Acceptio perſonarum quid ſit. 314. 2. An peccatum. 315. 1
Acceptio perſonatum habeatne locum in diſpenſatione ſpiritualium. 315. 2. Ut dignitas perſonæ duobus modis æſtimari poſſit. ibid. Ut ſatis ſit ad hoc ut electio teneat, eligere dignum, 316. 1. & ſeqq. Quibus partibus conſtet illa idoneitas, quæ ad ſpiritualia rectè adminiſtranda requiritur. 316. 2. Torus legitimus. ibid. An Epiſcopus in eo diſpenſare poſſit ad Canonicatum Eccleſiæ Cathedralis? 317. 1. Quare illegitimi arceantur à beneficiis? ibid. Ætas requiſita ad beneficia & dignitates. ibid. & ſeqq. Tonſura clericalis. 318. 1. Cœlibatus. ibid. Immunitas à cenſuris Eccleſiaſticis. ibid. Immunitas ab hæreſi. 318. 2. Probitas morum. 319. 2. Doctrina ſufficiens. ibid. V. Beneficium.
Acceptio perſonarum habeatne locum in exhibitione honoris & reverentiæ. 329. 2. An in judiciis, & quomodo. 330. 1. & ſeqq. An in his quæ arbitrio Judicis ſunt relicta. ibid. Quid faciet Judex, ſi opiniones contrariæ ſint æquè probabiles. 330. 2. & ſeqq.
Accuſatio judicialis ut ſit licita. 388. 2. Quid ſit, ibid. Ut homines ad eam teneantur. ibid.
Accuſationem debeatne ſemper præcedere privata admonitio. 389. 1. Ut debeat in ſcriptis fieri. 389. 2. Ut reddatur injuſta tribus modis, calumnia, prævaricatione, tergiverſatione. ibid. & ſeqq.
Accuſator probare non valens, ut talione dignus ſit. 390. 1
Accuſati ſive rei injuſtitia. 390. 1. & 2
Accuſatus negarene poſſit veritatem abſque peccato mortali, per quam condemnetur. ibid. Poſſitne calumnioſè ſe defendere. 391. 2. Ut non omne mendacium in judicio ſit peccatum mortale. ibid. Requiſita ad juridicam interrogationem. ibid.
Accuſatus ſi interrogetur contra juris ordinem, quid faciet. 392. 2
Accuſato liceatne per appellationem judicium declinare. 393. 1. Si negaverit veritatem, an teneatur ad reſtitutionem accuſatori faciendam. 392. 2. V. Reus.
Acedia unde dicta. 180. 1. Ut ſit peccatum. ibid. Speciale. 180. 2. Ejus definitio. ibid. Ex genere ſuo mortale. ibid. Capitale. 181. 1. Ut verſetur circa bonum divinum. 180. 2. Cui præcepto adverſetur. ibid.
Acediane mortalis ſit triſtari de ſtatu religionis, quem amplexus eſt, aut de vinculis quibus idcirco eſt adſtrictus. 181. 1
Actus exteriores inordinati ut non eſſent peccata abſque inordinatione voluntatis. 179. 1
Actus merè internos poſſitne homo ſuperior præcipere. 575. 2
Adæ, primum peccatum, & ſequentia. V. Superbia.
Adæ peccatum fueritne gravius peccato Evæ. 695. 1
Adjuvare hominem ut liceat. 524. 1. Quid ſit. ibid.
Adjuratio ut fiat duobus modis, petendo, & præcipiendo. ibid.
Adjurare dæmones quomodo liceat, vel non liceat. 524. 2
Adjurationes ſeu exorciſmi ut non habeant effectum infallibilem. ibid.
Adjurare ut liceat creaturam irrationalem. 525. 1
Adoratio actus externus religionis. 478. 2. Ut ſit actus latriæ. ibid. Cur Mardochæus noluerit reverentiam exhibere Aman. 479. 1
Adoratio ut importet actum corporalem. 479. 2. In quo principaliter conſiſtat. 480. 1. Ut non requirat principaliter certum locum. ibid. Cur certa loca ad orationem deputentur. ibid. Cur Judæi ad Occidentem orarent. 480. 2. Et Chriſtiani ad Orientem. ibid.
Adulationem eſſe peccatum virtuti affabilitatis per exceſſum oppoſitum. 592. 2. Quid ſit. ibid. Quibus caſibus ſit peccatum mortale. ibid. Studium aliis placendi ut poſſit eſſe opus virtutis. ibid.
Adulterium ut ſit diſtincta ſpecies luxuriæ. 675. 2. Quid ſit. ibid. Ut committatur tribus modis. ibid. Ejus gravitas ex rationibus & Scripturis. 676. 1. Reſtitutio neceſſaria ratione illius. ibid.
Adulterii gradus, ut in Confeſſione exprimendi. 675. 2
Advocatorum injuſtitia. 402. 2
Advocatus quis dicatur, neque ejus actio vocetur patrocinium, vel advocatio, aut poſtulatio. ibid.
Advocatus ut teneatur patrocinari cauſis pauperum gratis. 403. 1. Quæ hic neceſſitas extrema, quæ gravis. ibid. An in communibus pauperum neceſſitatibus. ibid.
Advocandi ab officio ut convenienter ſecundùm jura quidam arceantur. 403. 2. Quæ ſcientia requiſita. ibid.
Advocatus defendens ſcienter cauſam injuſtam ut peccet, & ad reſtitutionem teneatur. 403. 2. 404 1. An teneatur fiſco reſtituere mulctam in quam reus fuiſſet condemnandua. 404. 1. Deprehendens in progreſſu litis injuſtitiam cauſæ ſuæ ut clientem ſuum monere debeat. ibid. An poſſit ſuſcipere cauſam dubiam. ibid.
Advocato ut liceat recipere pecuniam pro ſuo patrocinio. 404. 2. Ut non liceat ei paciſci de quota litis. ibid. Æquitas ſeu Epikia. V. Epikia.
Agni Paſchalis immolatio ut fuerit ſacrificium; utque à quibuslibet fieri non potuerit. 482. 1
Alexandri IV. decretum contra laicos diſputantes de fide, non continet excommunicationem latæ ſententiæ. 49. 1
Ambitionem eſſe peccatum. 610. 1. Ut tripliciter excedatur honorem appetendo. ibid. Ut opponatur magnanimitati per exceſſum. 610. 2
Amicitiæ conditiones & ſpecies. 93. 1
Amicitiam ſeu affabilitatem eſſe ſpecialem virtutem. 592. 1. Quid ſit. ibid. Ut virtus juſtitiæ annexa. 592. 2
Amor ut differat à benevolentia. 134. 1
Amor Dei & proximi. V. Charitas.
Angelus habueritne fidem in prima ſui conditione. 32. 2
Anima maneatne in purgatorio, donec reſtitutio facta ſit. 257. 1
Apoſtaſia pertineatne ad infidelitatem. 66. 2. An differat eſſentialiter ab hæreſi. ibid. Ejus circumſtantia in confeſſione exprimenda. 67. 1. Eaſdem pœnas jure communi in hæreticos & Apoſtatas eſſe conſtituras. ibid.
Apoſtata ab Ordine quis cenſendus. 67. 1. Quis Apoſtata à Religione. 67. 2. & ſeq.
Apoſtata Religionem deſerens retento habitu, an incurrat excommunicationem jure communi. 68. 2. An ſuæ Religionis habitum dimittens, ut ad aliam tranſeat. 69. 1
Apoſtaſiæ etiam infidelitatem non repugnare dominio; poſſe tamen eo infideles privari. ibid.
Apoſtatæ aut hæretici Principes an eo ipſo excidant ſuis regnis & dominiis. ibid. & ſeqq. Ab eorum obedientia ut eorum ſubditi liberentur. ibid.
Arrogantia ut à jactantia differat. 591. 2
Ars differat à prudentia. 200. 1
Aruſpicium. Vide Divinatio.
Aſpectus impudici qualia peccata. 671. 2
Aſtrologia quæ licita, quæ illicita. 534. 1
Aſtrologia Judiciaria ut ſit illicita & damnata. ibid.
Aſtra inclinare ſed non neceſſitare ut malè dicatur. 535. 1
Aſtutia ut ſit ſpeciale peccatum. 217. 1
Attentio triplex, actualis, virtualis, habitualis, & quæ ad Orationem & Horas canonicas neceſſaria. 472. 2
Avaritiam eſſe peccatum, & quidem ſpeciale. 593. 2. Quid ſit. 594. 1. Ut opponatur liberalitati, vel juſtitiæ. ibid. Quando ſit peccatum mortale. ibid.
Avaritiam non eſſe maximum peccatum. 594. 2. Ut ſit turpiſſimum peccatum. ibid. Valdè periculoſum. ibid. Ut dicatur ſervitus Idolorum. ibid.
Avaritiam eſſe peccatum ſpirituale. 594. 1. Capitale. ibid. Ejus ſeptem filiæ. 595. 1
Audaciam eſſe peccatum fortitudini oppoſitum. 607. 1. Ut vitium in ea excedens non habeat defectum contrarium. 607. 2

B

BAptizarine poſſint parvuli infidelium à parentibus ficto animo ad Baptiſmum oblati, 55. 2
B. Virgo ut dicatur vita & ſpes noſtra, 468. 1
Bellum unde dictum, quidque ſignificet, 187. 1
Bellare ſitne peccatum, & quando bellum ſit licitum vel illicitum. ibid. & ſeq.
Belli juſti conditiones, 190. 1
Bellumne indicere poſſint Chriſtiani principes, cùm ſubſint Pontifici, abſque ejus authoritate. 190. 2
Bellum juſtum quam cauſam requirat. 191. 1. Quam intentionem. 192. 1. An ad juſtitiam belli ſatis ſit exiſtimare eſſe cauſam juſtam. 192. 2. In cauſa dubia quid facient Principes & milites, ibid.
Bellare parati ſive bellum ſit juſtum ſive injuſtum ſunt in ſtatu damnationis, 193. 1
Bellum poſſitne eſſe juſtum ex utraque parte, ibid. In bello juſto quid & quantum liceat. 193. 2. Innocentes ut occidi & ſpoliari poſſint vel non poſſint. ibid. & ſeq. Ut Chriſtiani à Chriſtianis capti non fiant eo ipſo ſervi, 194. 1
Bellantium militum quæ ſit obligatio. ibid. Quæ ducum & principum erga milites, 195. 1. & ſeq.
Belli in ſubſidium poſſitne Princeps Catholicus infideles vocare, ibid.
Bellum ut non ſit licitum Clericis & Epiſcopis. 195. 2. Pugnantes cum licentia Summi Pontificis ut irregularitatem non incurrant. 596. 1. Qui eam incurrant, 195. 2
Bellum quo jure Clericis prohibitum. ibid.
Belli inſidiæ ut licitæ, 197. 1
Bellare diebus feſtis licitum, 197. 1
Benefaciendum ita aliquando hominibus, ut ignorent à quo beneficium veniat, 584. 2
Benefaciendum conjunctioribus magis quàm aliis. 144. 1. An creditori extremam neceſſitatem patienti oporteat reſtituere debitum, ſi vel debitor ſit in eadem neceſſitate, vel debitoris pater aut mater, vel perſona ex qua pendet ſalus Reipublicæ, 144. 2
Benefactor ut magis diligat beneficiatum, quàm contra. 133. 1
Beneficentia ut ſit actus charitatis. 144. 1. Ut ad liberalitatem pertineat, ibid. Ut omnibus pro loco & tempore benefaciendum ſit. ibid. Ut etiam hoſtibus reipublicæ neceſſitatem patientibus. ibid. & ſeq.
Beneficentiam non eſſe aliam virtutem à charitate. 145. 1
Beneficium Eccleſiaſticum quid ſit. 564. 1. Cur ſit invendibile. ibid. Cum jure etiam naturæ. ibid.
Beneficium conferens conſanguineo ratione conſanguinitatis, ut non ſit ſimoniacus, 566. 2
Beneficium conferens indigno motus ex precibus porrectis, ut ſimoniacus cenſeatur. 567. 1
Beneficio parochiali ſive curato ut non ſit propriè cura animarum annexa, ſed tantùm Epiſcopatui. ibid.
Beneficium parochiale pro ſe petens, ut eo dicatur indignus à B. Thoma. ibid.
Beneficium ſimoniacè acceptum cur minùs teneat quàm Ordo ſimoniacè collatus. 567. 2. Ut ſemper ſit dimittendum. ibid.
Beneficium Eccleſiaſticum ſimoniacè conferens, aut alicui procurans, excommunicatus. 570. 2. Taliter promotus, ut ſit ad idem beneficium inhabilis. ibid.
Beneficia ut debeant conferri dignis & dignioribus V. Acceptio perſonarum.
Beneficia Eccleſiaſtica qua intentione recipienda ſint. 350. 2. & ſeqq.
Beneficium parochiale qua intentione recipiendum. ibid. Ut reſtitutio fructuum ejus ſit facienda non ſervatis ſervandis. 325. 1. & ſeqq.
Beneficium unum habenti poſſitne aliud conferri. 325. 1
Beneficiorum pluralitas ut illicita, vel licita. ibid.
Beneficia quæ compatibilia, aut incompatibilia. 355. 2. & ſeq. Epiſcopatus cum aliis beneficiis incompatibilitas. 323. 1
Beneficia poſſintne conferri dignis, prætermiſſis dignioribus. 325. 1. & ſeqq.
Beneficia curam animarum habentia vel Eccleſiaſticam gubernationem. ibid. & ſeqq.
Beneficia ſimplicia. 327. 1. & ſeqq.
Beneficium conferens minùs digno, teneaturne ad reſtitutionem Eccleſiæ faciendam. 328. 1. An ſint hæc etiam extendenda ad diſtributores officiorum ac bonorum Reipublicæ. 329. 1. & ſeqq.
Beneficiati ut bona immobilia beneficiorum ſuorum alienare non poſſit. 739. 2. An ſint fructuum eorum domini, & num ea juſtitia in pauperes illos erogare teneantur. ibid. Ut diviſa fuerint bona Eccleſiaſtica. 740. 2. Ut ante eorum diviſionem, eorum diſtributio penes Epiſcopum eſſet. 741. 1
Blaſphemia unde dicta, & quid ſit. 70. 1. An opponatur confeſſioni fidei. ibid. Ejuſmodi & gradus 70. 2. Eſt ex ſuo genere peccatum mortale. 71. 1. Cur exprimatur nomine contrario benedictionis in Scripturis ſacris. ibid. An indeliberata ex conſuetudine ſit venialis. ibid. An poſſit eſſe venialis ex parvitate materiæ. ibid.
Blaſphemus ex conſuetudine ut in confeſſione abſolvendus. 71. 2. Ut blaſphemum audiens debeat eum objurgare. ibid.
Blaſphemiæ peccatum quatenus maximum. ibid.
Blaſphemant Deum damnati. ibid. An omnes. ibid.
Blaſphemia in Spiritum ſanctum quæ dicatur. 72. 1. Non eſt idem quod peccatum in Spiritum ſanctum. 72. 2
Blaſphemia iræ filia. 685. 1.
S. Brixius ut ignis judicio innocentiam probaverit. 538. 1.

C

CÆcitas mentis, vitium dono intellectus oppoſitum, quid ſit, & unde oriatur. 73. 1
Ceremonialia præcepta ut duplicis eſſent generis. 486. 1
Calix ſi deauretur, ut egeat nova conſecratione. 508. 2
Cambium quid. 458. 1. Ut differat à mutuo. ibid.
Cambium reale quid. ibidem. Quid cambium ſiccum. ibid.
Cambium per minutum, ut licitum. 458. 2. Qui illud juſtificent. ibid.
Cambium per litteras, ut licitum. ibid.
Cambii juſti conditiones. 459. 1
Canonicus regularis ut poſſit tranſire ad ſtatum Monachorum, non vice verſa. 762. 2
Cantus Eccleſiaſticus. Vide Laudes Dei.
Carnium eſus fueritne licitus ante diluvium. 331. 1
Caſtitatem eſſe virtutem. 656. 2. Specialem. 657. 1. Diſtinctam ab abſtinentia. ibid. Ejus materia. ibid. & ſeq. Ut ad eam pertineat pudicitia, utque differant. ibid. An ſint omnibus hominibus neceſſariæ. 657. 2
Catechumenus à fide deficiens, cur non ſit hæreticus & excommunicatus. 47. 2
Cenſus licitène poſſint emi aut vendi. 455. 1. & ſeqq.
Cenſus quid ſit. 455. 1. Quid ſit cenſus Reſervativus, Conſignativus. ibid. Realis, perſonalis, mixtus. ibid. Fructualis, pecuniarius. 455. 2. Perpetuus, temporalis, ibid. Redimibilis, irredimibilis. ibid.
Cenſus juſti quæ conditiones. 456. 1. Ubi Bulla S. Pii Quinti non eſt recepta. 456. 2. Ut pecunia non ematur, quamvis cenſus ematur propter pecuniam. 457. 1
Cenſus perſonalis ut licitus. 457. 2
Charitas ſitne amicitia. 92. 2. Ut variè ea vocabula accipiantur. ibid. Ejus definitio. 93. 1. Ut reſpicit inimicum, non habet perfectam rationem amicitiæ. 93. 2
Charitas ſitne aliquid creatum in anima. 94. 2. In catechumeno vel pœnitente ſitne aliqua dilectio juſtificationem antecedens. 96. 2
Charitatem eſſe virtutem. 98. 2. Etiamſi ſit remiſſa. ibid. Eſſe virtutem ſpecialem. 99. 1. Unam. ibid. Excellentiſſimam. 99. 2. Poſſitne abſque ea eſſe aliqua virtus. 100. 2. Ut ſit forma aliarum virtutum. ibid.
Charitatis ſubjectum, voluntas. 101. 1. Cauſatur in nobis ex infuſione Spiritus ſancti. ibid. Ut ex actibus infuſæ Charitatis generetur aliquis habitus dilectionis. ibid. Ejus actus ſunt ſupernaturales, non tantùm quoad modum, ſed etiam quoad ſubſtantiam. 101. 2
Charitatem non infundi ſecundùm capacitatem naturalium. 101. 2
Charitas viæ augetur. 102. 1. An per additionem. 103. 1. An quolibet actu. 104. 1. & ſeq. An ſtatim. 104. 2. An ſecundùm totam latitudinem actus. 105. 1. An efficienter vel diſpoſitivè, aut meritoriè. 105. 2. An augeatur in infinitum. 106. 2
Charitas viæ poſſitne adæquare charitatem patriæ. 107. 2. Eſt utraque ejuſdem ſpeciei. ibid. Ejus augmentum non ſit poſt hanc vitam. 108. 1
Charitatem in hac vita poſſe eſſe perfectam. 108. 2
Charitatis tres gradus rectè diſtingui. ibid.
Charitas num minui poſſit, & quomodo. 109. 1. & ſeq. An ſemel habita poſſit amitti. 110. 1. An amittatur per unum actum peccati mortalis. 112. 1. & ſeq.
Charitatis objectum, Deus & proximus. 113. 1. An eodem ſpecie actu diligatur Deus & proximus. 113. 2. An charitas ſit diligenda ex Charitate. ibid. An ex charitate diligi poſſint creaturæ irrationales. 114. 1. Ut homo debeat ſeipſum ex charitate diligere. ibid. Corpus ſuum. 114. 2
Charitate ut peccatores diligendi. 115. 1. Ut mala eis deſiderare non liceat. ibid. Ut verè ſeipſos non ament. 115. 2
Charitas erga inimicos ut neceſſaria. ibid. & ſeq. An & quæ ſigna & effectus dilectionis eis exhibenda. 117. 2. & ſeq. Ubi, & quando. 118. 1
Charitas erga Angelos neceſſaria. 118. 2. Dæmones non

eſſe

eſſe ex charitate diligendos. 119. 1. Quatuor ex charitate diligenda. ibid.
Charitatis ordinem aliquem eſſe. ibid. Eum attendendum eſſe ſecundùm affectum & effectum. 119. 2. Deum magis diligendum eſſe quàm proximum. ibid. Ut ſit magis diligendus quàm noſipſi vel proximus objectivè, & appretiativè. 120. 1. An etiam intenſivè. 120. 2. Ut homo debeat plus diligere Deum quàm ſeipſum. 121. 1. An ad hoc naturaliter inclinetur. 121. 2
Charitatis tria impedimenta. 754. 2
Charitas erga ſeipſum ut major eſſe debeat quàm erga proximum. 123. 1. An pro ſpirituali bono proximi poſſit quis velle pati jacturam in propriis bonis ſpiritualibus. 125. 1. & ſeqq. An pro bono ejus ſpirituali teneamur pati jacturam bonorum noſtrorum temporalium. 126. 1. Et quo modo etiam pro bono ejus corporali. ibid.
Charitas proximi an exigat, ut vitam propriam exponamus periculo mortis pro fama, honore vel facultatibus ejus. 127. 2. An debeat homo magis diligere proximum quàm corpus proprium. ibid.
Charitatis præcepta. 205. 1. Ut de charitate dandum fuerit aliquod præceptum, ibid. Convenienter data fuiſſe duo præcepta charitatis Dei, & proximi. 205. 2
Charitatis duo præcepta ſufficere. ibid. Convenienter mandari, ut Deus diligatur ex toto corde &c. 206. 1
Charitatis Dei præceptum an in via impleri poſſit. 206. 2. An ſine gratia. 208. 1. An quoad ſubſtantiam abſque ejus modo. ibid.
Charitatis Dei præceptum in quibus caſibus obliget. ibid.
Charitatis proximi præceptum, ut diligat eum unuſquiſque ſicut ſeipſum, convenienter datum eſſe. 208. 2. De qua dilectione detur. ibid. An diligendus ſit quoad affectum, an ſolùm quoad effectum. ibid.
Charitatis proximi præceptum quando obliget. 209. 1
Charitatis ordinem cadere ſub præcepto. ibid.
Charitas ut major debeat eſſe erga unum proximum quàm erga alium. 128. 2. An meliores ſint magis diligendi quàm nobis conjunctiores. 129. 2
Charitatis ordo erga conjunctos & propinquos. 131. 1. & ſeqq. An in pari neceſſitate ſpirituali præferendi ſint parentes carnales ſpiritualibus. 132. 1. & ſeqq. Ut magis debeat quis diligere patrem quàm filium, & contra. 132. 2. Ut magis patrem quàm matrem. 133. 1. Ut parentes quàm uxorem. ibid.
Charitatis ordinem manere in patria, & quomodo erga Deum & inter Sanctos & ſeipſum. ibid. Ut non erit idem ordo diligendi proximos, qui eſt in via. 133. 2
Charitatis actus ſive effectus ſeptem. ibid.
Charitati magis proprium eſſe amare quàm amari. ibid. Amor ut differat à benevolentia. 134. 1. Deum tribus modis diligendum eſſe propter ſe & non propter aliud. ibid. An liceat eum diligere, eique ſervire propter mercedem. ibid. & ſeqq. Ut poſſit Deus in hac vita immediatè amari. 136. 1. & ſeq. Ut tribus modis diligatur totaliter. 137. 1. Divinæ dilectionis non eſſe aliquem modum ſeu menſuram. ibid.
Charitas inimici ſitne magis meritoria quàm amici. 137. 2. & ſeqq. Diligere Deum ut ſit magis meritorium, quàm diligere proximum. 539. 2
Charitas cur peculiariter dicatur forma fidei. 26. 1
Charitati non poſſe, ut nec fidei, ſubeſſe falſum. 6. 2
Choreæ ut poſſint eſſe licitæ. 649. 2. An ruſticis diebus feſtis prohibendæ. 650. 2
S. Chunegundis, ut ignis indicio continentiam ſuam probaverit. 538. 2
Chyromantia. V. Divinatio.
Cibos aliquos diebus jejunii rectè ab Eccleſia interdici. 643. 2
Circumſtantiæ diverſæ ut non diverſificent ſpeciem, niſi ſint diverſa motiva. 648. 2
Clamor ut ſit iræ filia. 685. 2
Clauſuram teneanturne Moniales ſuſcipere, ſi eam non voverint. 579. 1
Clementia & manſuetudo ut differant. 680. 2. Utriuſque officium, ibid. Utramque eſſe virtutem. 681. 1. Partes potentiales temperantiæ. 681. 2
Clementia & manſuetudo ut non poſſint eſſe virtutes potiſſimæ ſimpliciter. ibid. Ad eas exercendas quatuor motiva. ibid. & ſeqq.
Clementia & manſuetudo ut non opponantur virtuti ſeveritatis. 682. 2
Clementiæ ab Epikia diſtinctio. 681. 2
Clericis ut negotiatio illicita. 456. 2
Clericus habens aliunde ut vivat, ut temporalia pro Sacramentorum adminiſtratione recipere poſſit. 559. 2. An honeſtam ſuſtentationem non ſolùm petere, ſed etiam exigere poſſit. 560. 1
Clericus ut de bonis Eccleſiaſticis diſponere poſſit. 742. 2. & ſeq. Ut teſtari poſſit. 744. 2. Sitne dominus fructuum ſui beneficii. 740. 1
Columbaria habere, & columbas alienas occidere vel allicere ut licitum ſit. 366. 1. & ſeqq.
Commodatum quid. 413. 2
Commodatio permutata quid. ibid.
Commutationum ſpecies. 253. 1. V. Juſtitia.
Concluſiones ex propoſitionibus fidei per neceſſariam & evidentem conſequentiam deductæ, ad fidem propriè non pertinent. 56. 2
Concubinatus quid ſuperaddat fornicationi ſimplici. 668. 1. & ſeqq. Cur in Confeſſione exprimendus. ibid. Ejus pœnæ laicorum & clericorum. ibid.
Confeſſionis triplex acceptio, utque ſit actus externus fidei. Vide Fidei Confeſſio.
Conſilium ſit donum Spiritus Sancti. 215. 2. Ut reſpondeat virtuti prudentiæ. ibid. & ſeq. Ut maneat in patria. ibid. Ut ei reſpondeat beatitudo quæ eſt de miſericordia. ibid.
Conſulere minus peccatum volenti facere majus ut liceat. 302. 2
Contemplationis operatio ut convenienter diſtinguatur per tres motus, circularem, rectum & obliquum. 722. 2
Contemplatio ut habeat delectationem. 723. 1. Ut ejus principium ſit in affectu. ibid.
Contentionem eſſe peccatum ex genere ſuo mortale. 183. 2
Contentionem eſſe diſceptationem verborum ad veritatem impugnandam. ibid. Ut veritas tripliciter impugnari poſſit. ibid.
Contentionem eſſe filiam inanis gloriæ. ibid.
Continentia perpetua ut ad Religionis perfectionem requiratur. 749. 1
Continentia perpetua, quæ conjugibus in conſilio, quæ in præcepto. 657. 2
Continere generaliter quid ſignificet. 678. 1. & ſeq.
Continentia ut ſit virtus. 678. 2. Ut verſetur circa concupiſcentias tactus, ibid.
Continentiæ ſubjectum ut non ſit appetitus concupiſcibilis, ſed rationalis. ibid.
Continentia ut ſit melior temperantia; ad eam perſuadendam ut ſingulariter valeant exempla Chriſti, B. Virginis, & aliorum Sanctorum, & punitiones incontinentium. 679. 1
Contractus quid. 413. 2. Ejus ſpecies. ibid. Emptio, Cambium, Mutatio, Emphyteuſis, ſimplex Commodatio, Commodatio permutata, Locatio. ibid. & ſeq.
Contumelia quid ſit. 405. 1. Ut differat à convitio & improperio. 405. 2. Ut ſit pecc. mort. vel veniale. 406. 1. & ſeq.
Contumelias ut patienter ferre oporteat. 406. 2. Ut interdum repellendæ. ibid.
Contumelia ut potiſſimùm ex ira oriatur. ibid.
Contumelia iræ filia. 685. 1
Correptio & correctio ut non ſint prorſus eædem. 162. 2
Correptionem fraternam eſſe effectum charitatis imperatum, elicitum, & actum miſericordiæ. ib. Ejus definitio. 163. 1. Cur correptio juridica non ſit etiam actus charitatis & miſericordiæ. ibid.
Correptio fraterna ut ſit in præcepto. ibid. Ut ſit etiam impendenda voluntariè & ſcienter miſero ſpirituali. 164. 2
Corripiendine ſint homines cùm peccant. 165. 1. Quæ peccata ſunt correptionis fraternæ materia, mortalia, an venialia. ibid. Quæ mortalia. 165. 2. An quando commiſſa, vel quando committenda. 166. 1
Corripienduſne ſit frater peccans ex ignorantia. ibid. & ſeq.
Correptionis præceptum ut obliget, quæ conditiones requirantur. 167. 1. An iis conditionibus poſitis obliget ad ſtatim. 167. 2
Correptio fraterna ſitne facienda cum gravi periculo vitæ, aut alterius damni temporalis. 168. 1. Qui & in qua neceſſitate ad eam teneantur. ibid.
Correptio fraterna pertineatne ſolùm ad Prælatos. ibid. An Prælati ad eam teneantur ex juſtitia, an ſolùm ex charitate. 168. 2
Corripere ne poſſit ſubditus ſuum ſuperiorem, & qua correptione. 169. 1. Quinam ſub nomine Prælatorum hic intelligantur. ibid.
Corripere ut etiam peccatori competat. 170. 1. An teneatur ſe emendare, ut alium poſſit corripere. ibid.
Correptio judicialis ut non ſit omittenda propter metum, ne correptus pejor fiat: ſecus fraterna. 170. 2
Corripienduſne ſit qui iſta occaſione pejor futurus eſt, poſtea tamen ſe correcturus. 171. 1
Correptio fraterna requiratne neceſſariò, ut admonitio ſecreta præcedat denuntiationem. 171. 2. & ſeq.
Correptio fraterna ut requirat teſtium inductionem ante denuntiationem. 173. 2. An teſtes ſint inducendi, quando frater ſecretò correptus non emendatur, & peccatum eſt occultum. 174. 1. & ſeq. Ut poſt ſecretam admonitionem fruſtrà factam poſſit quis peccatum fratris indicare Prælato ante adhibitionem teſtium. 175. 1. & ſeq. 387. 2
Correptionis fraternæ ordo ſitne juris naturalis. 176. 1. An con-

contra illum qui neque par admonitiones privatas, neque per inductionem teſtium, neque per correptionem Prælati eſt emendatus, poſſit procedi judicialiter. 576. s
Correptionis præceptum ut non obliget pro omni caſu. ibid.
Crapula quid & quale peccatum. 646. 2
Credere, ut dupliciter accipiatur, 16, 1. Quid ſit. ibid.
Credere Deo, Deum, & in Deum, ut differant. ibid.
Credere in Deum ut etiam peccatoribus conveniat. 16. 2
Credere aliquid ſupra rationem naturalem, ut ſit neceſſarium, 57. 1
Credere aliqua demonſtrabilia, ut neceſſe ſit. 19. 1. Credere aliquid explicitè tenetur homo. ibid.
Credere explicite fidei myſteria, non æqualiter omnes tenentur. 19. 2
Credere explicitè myſterium Incarnationis & Trinitatis an ſit de neceſſitate ſalutis apud omnes. 20. 1. & ſeqq.
Credere eſt meritorium, 22. 2. Quomodo ante & poſt infuſionem charitatis. ibid.
Credunt fideles liberè etiam quoad ſpecificationem actus, non obſtante revelatione divina. ibid.
Credidit homo explicitè myſterium Incarnationis ante ſtatum peccati. 20. 1
Crudelitas ut opponatur clementiæ. 685. 1. Quid ſit, & unde dicta crudelitas. ibid. Ut magis opponatur clementiæ quàm miſericordiæ. 685. 2. Ut diſtinguatur à ſævitia ſive feritate. ibid.
Crudelitati vitium per defectum oppoſitum. ibid. Ut per eam etiam in animalia bruta peccetur. ibid.
Curioſitas ut opponatur ſtudioſitati. 698. 2. Quandō ſit peccatum mortale. 699. 1
Cyprianus docens baptizatum ab hæreticis eſſe rebaptizandum, non fuit hæreticus. 57. 2

D

DÆmonem non poſſe homini ſcientiam infundere. 539. 1
Daniel ut judicis contra ſenes, partes præſtiterit. 383. 2
Decalogi præcepta ut ſint præcepta juſtitiæ. 596. 2. Ut ea omnia pertineant ad charitatem. ibid. In tabulis data & diſtincta. ibid.
Decalogi primum præceptum ut convenienter traditum. ibid. An prohibeat ſimpliciter facere idola quocumque fine. 597. 1. Secundum præceptum. ibid. Tertium. 597. 2. Quid opus ſervile. ibid. Quæ opera præter ſervilia hic prohibeantur die Dominico. 598. 1. & ſeqq.
Decalogi quartum præceptum de honore parentum ut convenienter tradatur. 600. 1. Vide Parentes. Cur vocetur primum in promiſſione. ibid. Alia ſex præcepta convenienter etiam tradi. ibid.
Decima unde dicta. 486. 1
Decimæ quæ perſonales, quæ prædiales. ibid.
Decimas dare teneanturne homines ex neceſſitate præcepti. ibid. Ut fuerit olim hoc præceptum partim morale, partim judiciale. 486. 2
Decimas ſolvere ut teneantur Chriſtiani ex præcepto. ibid. & ſeq. Ut Eccleſia potuerit præceptum illud veteris legis renovare. 487. 1. Ut ſit æquitati conſentaneum. ibid. Qua parte ſit divinum & naturale. 487. 2
Decimas ut miniſtri Eccleſiæ laudabiliter non exigant, ubi ſine ſcandalo exigi non poſſunt. 488. 1
Decimas de omnibus dare ut homines teneantur. ibid.
Decimæ ut Clerici iiſque ſolis ſolvendæ. 488. 2. Quibus Clericis. 489. 1
Decimæ ut potuerint dominia temporalibus in compenſationem laborum dari, cùm fundentur in ſpirituali miniſterio. ibid.
Decimas Clericis divitibus debeantne laici pauperes. ibid.
Decimas Clerici an & ex quibus bonis dare debeant. 489. 1. Ut Summo Pontifici. ibid. Ut monaſteria aliaque pia loca. ibid.
Dei opera ut dicantur perfecta. 39. 2
Delectatio duplex, una de objecto, altera de actu. 75. 1
Delectatio quæ corporalis, quæ animalis. 602. 1. & ſeqq.
Depoſitum ſi furtivè ſurripiatur, & in alium locum transferatur, cujus expenſis remittendum ſit. 291. 1. Vide Reſtitutio.
Deriſio ut ſit peccatum ſpeciale, diſtinctum à contumelia, detractione & ſuſurratione. 410. 2. Ut ſit peccatum ex genere ſuo veniale. ibid. Quando mortale. ibid. Ut ſit peccatum levius detractione & contumelia. 411. 1. & ſeq.
Deſperationem eſſe peccatum, 88. 1. An cui revelaretur ſua damnatio, peccaret deſperando. 88. 2. Poteſt deſperatio eſſe abſque infidelitate. 88. 1. & 89. 1. Eſt gravius peccatum, quàm ea quæ opponuntur virtutibus moralibus. 89. 2. Oritur interdum ex luxuria, ſpecialiùs tamen ex acedia. ibid.
Detractio quid ſit. 407. 1. Ut ſit ex genere ſuo peccatum mortale. 407. 2. Ut non ſit gravior omnibus peccatis contra proximum. 408. 2. Ut non gravior contumelia. ibid.
Detrahentem audiens ut peccet. 409. 1. & ſeqq.
Detrahentem ſolùmne ex juſtitia reprimere Superior teneatur. 409. 2
Deum nec per ſe nec per alium mentiri vel falſum dicere poſſe. 7. 1
Devotio actus religionis. Vide Religio.
Diſcordiam eſſe peccatum ex genere ſuo mortale; & quando mortale. 182. 2. & ſeqq.
Diſcordiam eſſe filiam ſuperbiæ vel inanis gloriæ. 183. 1
Diſputare de fide ut liceat, vel non. 48. 2
Diſtractio quæ & quantum peccatum, utque beneficiatum obliget ad reſtitutionem. 473. 1. & ſeqq.
Divinationem eſſe peccatum, & quid ſit. 531. 2. & ſeqq.
Divinatio ut ſit peccatum mortale, aut veniale. 532. 1
Divinatio ut ſit ſpecies ſuperſtitionis. 532. 2
Divinationis triplex genus, utque unumquodque multiplex. ibid. Præſtigium. ibid. 1. Divinatio ſomniorum. ibid. Necromantia. ibid. per Pythones. ibid. Geomantia. ibid. Hydromantia. ibid. Aeromantia, Pyromantia, Aruſpicium. ibid.
Divinationis quæ fit per expreſſam invocationem dæmonis, ſpecies Chytomantia, Sortilegium. 533. 1. & ſeqq.
Divinationis ſpecies ſintne ita diſtinctæ, ut in Confeſſione exprimi debeant. ibid.
Divinatio per invocationem dæmonum expreſſam ut ſit illicita. ibid.
Divinatio quæ fit per aſtra, quæ licita, quæ illicita. 533. 2. & ſeqq.
Divinatio per ſomnia ut ſit illicita. 535. 1
Divinatio per auguria & omina & alias hujuſmodi obſervationes exteriorum rerum. 536. 1
Divinatio ſortium ſitne illicita. 537. 1
Doctrinæ ſanctitas & concordia ut oſtendat veritatem fidei eſſe credibilem. 10. 1
Dolus ut opponatur prudentiæ, utque differat à fraude. 517. 1
Dominium ſive alicujus rei tanquam propria poſſeſſio ſitne alicujus homini licita. 363. 1
Dominium fuiſſe aliquarum rerum in ſtatu naturæ integræ. 363. 2. Ut futurum non fuiſſet in eo ſtatu dominium particulare. ibid. Ut in ſtatu naturæ lapſæ licita neceſſariaque fuerit rerum diviſio. ibid. Quo jure facta fuerit illa diviſio. 364. 1. Ut animalia per primam diviſionem nulli appropriata ſortiantur aliquem dominum. 365. 1. Animalia natura manſueta. ibid. Feræ ſylveſtres, volucres & piſces. ibid. Animalia fera, ſed manſuefacta. ibid. Examen apum. 365. 2. An venatio, piſcatio, & animalium quæ nullius ſunt aucupium, poſſint jure humano prohiberi. ibid. & ſeqq.
Dominia quibus modis transferantur. 367. 2
An promiſſione, & quomodo donatione. Vide illis V. P. Quomodo legis authoritate. 375. 1. Ut & qua præſcriptione. ibid. & ſeq. Vide Præſcriptio.
An poſſeſſio rerum exteriorum ſit homini naturalis. 348. 1
Dominium quid ſit. ibid.
Dominium directum & utile ut differant. 348. 2
Dominium, poſſeſſio, uſus, & uſusfructus ut diſtinguantur. ibid.
Dominii fundamentum, natura rationalis, & liberum arbitrium, non autem fides, aut gratia. 349. 1. An uſus diſtinguatur à dominio. ibid. An in rebus uſu conſumptibilibus. 349. 2
Dominii quinam ſint capaces. 352. 1. Ejus incapax creatura irrationalis. ibid. Capaces Angeli. 352. 2. Angeli etiam mali ut habeant dominium ſuarum operationum, non autem in ullam aliam creaturam. ibid. Homo. 353. 1. Ut filii familias, uxor, ſervus ſive mancipium. ibid. & ſeqq. Quædam monaſteria. ibid.
Dominium temporale hujus mundi habueritne Chriſtus. 353. 2
Auguſtus Cæſar quomodo Chriſti Vicarius. 355. 1
Dominusne totius orbis ſit Summus Pontifex. 355. 2. & ſeq. Ut non pugnet cum verbo Dei, eumdem eſſe principem Eccleſiaſticum, & ſæcularem. 356. 2. Ut Summus Pontifex indirectè habeat ſummam poteſtatem diſponendi de rebus temporalibus omnium Chriſtianorum. ibid.
Dominiumne totius orbis habeat Imperator. 358. 1
Dominii hominis objectum. 358. 2. Non Angeli, nec corpora cœleſtia. ibid. Ut commoditates a corporibus cœleſtibus provenientes. 359. 1. Ut nullus hominum jure naturæ veniat in dominium alterius. ibid. Vide Servitus.
Dominus quorum bonorum temporalium ſit homo. 360. 1. Ut non vitæ ſuæ, vel membrorum, aut ſanitatis. ibid. Ut famæ & honoris ſui. ibid. Bonorum naturalium & ſupernaturalium. 361. 2
Donatio ut dominium transferat. 369. 2. & ſeqq.
Donatio ut dividatur in puram & non puram. ibid.
Donatio conditionalis. 370. 1. Modalis. ibid. Cauſalis. ibid. Demonſtrativa. 370. 2
Dubia ut in meliorem partem ſint interpretanda. 544. 1. Vide Judicium.
Dubitatio in fide ut ad omnes infidelitatis ſpecies extēdatur. 48. 1
Duellum. Vide Rixa.

Dulia

Dulia ut ſit virtus ſpecialis, à latria diſtincta. 573. 2. Ut habeat, ſi generatim ſumatur, plures ſub ſe ſpecies. 574. 1. Ut communiùs ſumatur pro cultu aliquo religioſo. ibid.
Duliæ & latriæ vocabula, Græca ut differant. 573. 2

E

EBrietatis peccatum in quo conſiſtat. 652. 2. Quæ voluntaria. 652. 1. Quare peccatum. ibid. Ut differat à ſomno. 653. 1. Ut ſit peccatum mortale. ib. Ut peccent qui ſine defectu rationis multùm potant. 654. 1. Quale peccatum ex genere ſuo. ibid. An liceat ſe inebriare cauſa ſanitatis. 653. 1. & 654. 2. & ſeqq.
Ebrietas quàm grave peccatum. 655. 1. Mala ex ea ſequentia. ibid. Cur in quibuſdam Provinciis æſtimetur parvum peccatum. 655. 2. Cur juvenibus & ſenibus ſingulariter cavendum. 656. 1. Ut poſſit caveri, & ſuperari. ibid. Ut excuſetur à peccato per eam commiſſo. ib. An ebrius aliquem occidens ſit irregularis. 656. 2
Eccleſia ut poſſit infideles privare dominio, quod habent in Chriſtianos. 54. 1
Eleazarus ut excuſetur à peccato occiſionis ſui-ipſius. 335. 2
Eleemoſyna unde dicta. 145. 2. Ut interdum vocetur juſtitia, gratia, opus, vel operatio. ibid. & ſeq.
Eleemoſyna eſt actus charitatis mediante miſericordia. ibid. An ſolùm imperatus, vel etiam elicitus. ibid.
Eleemoſynam qui ſimulata paupertate accepit, quid facere debeat. 370. 2. & ſeqq.
Eleemoſyna fierine poſſit de injuſtè acquiſitis, utque illicitè acquiſitum tripliciter dicatur. 156. 1. & ſeqq.
Eleemoſynam facere poſſitne conſtitutus ſub alterius poteſtate. 159. 2. An Religioſus Paſtoratum aut aliud beneficium habens liberè poſſit de fructibus ſui beneficii dare in eleemoſynas & alias pias cauſas. 160. 1. Ut uxor non poſſit eleemoſynam facere abſque conſenſu mariti, & filius familias ſine conſenſu parentum. ibid. & ſeq.
Eleemoſynam magis dandam eſſe propinquioribus, quàm aliis, cæteris paribus. 161. 1
Eleemoſyna ſitne facienda malis hominibus. ibid. An illis qui ita ſunt voluntariè pauperes, ut ſi vellent non egerent. 161. 2. An homini avaro, qui propriis rebus non vult uti, & ideò indiget. 162. 2. An extranei omnes pauperes ab urbibus per magiſtratum expellendi. 162. 1
Eleemoſynam abundanter faciendam eſſe ex parte dantis. 162. 2 An præſter dare eleemoſynam pluribus, ita ut nullorum neceſſitas tollatur. ibid. Pia legata pro divinis officiis vel pro miſſis celebrandis ut eleemoſynæ vocentur. 559. 1
Eleemoſynis ut redimi peccata dicantur. 559. 2
Eleemoſynas rectè diſtingui in corporales & ſpirituales. 146. 2. Utrarumque ſpecies. ibid.
Eleemoſynæ ſpirituales ut ſint potiores corporalibus. 147. 1
Eleemoſynæ corporales ut tantùm habeant effectum corporalem, utque etiam ſpiritualem. 147. 2. An faciens majorem eleemoſynam ex minori charitate, plus mereatur quàm faciens minorem ex charitate majori. ibid.
Eleemoſynæ multiplices effectus. 148. 1. Eam tamen ſolam ad ſalutem non ſufficere. 148. 2
Eleemoſynam dare eſt in præcepto. ibid. Illud præceptum reducitur ad quartum Decalogi. 149. 2. Ut non debeat fieri de eo, quod eſt neceſſarium ad ſuam vel ſuorum vitam. 150. 1. Quid hìc neceſſarium, quid ſuperfluum? 150. 2
Eleemoſynam dare quando ſit neceſſarium, & de quo ſuperfluo, vel neceſſario. 151. 1. & ſeq. Quibus pauperibus, quam neceſſitatem patientibus. 152. 1. & ſeqq.
Eleemoſynam non dantes divites an obligentur ad reſtitutionem. 154. 1. Quis teneatur pauperi graviter aut extremè indigenti, quando plures divites illam neceſſitatem noverunt. 154. 2. Sufficiatne extremè indigenti ſubvenire mutuando, commodando, vel vendendo credito. 155. 1
Emere pagas acerbas ſive debita diuturnioris ſolutionis an minoris liceat. 428. 2. Vide cætera de Emptione verbo, Vendere.
Emphyteuſis quid? 413. 2
Epiſcopatus cum aliis Beneficiis incompatibilitas. 323. 1
Epiſcopatumne appetere liceat. 732. 2. & ſeq. Differentia ejus qui ad eum vocatur, ab eo qui appetit. 733. 2. Cur potiùs liceat appetere Religionem. 734. 2
Epiſcopatum injunctum liceatne omnino recuſare. Ibid. & ſeq.
Epiſcopatui providere debens ut non teneatur aſſumere ſimpliciter meliorem ſecundùm charitatem, ſed meliorem quoad regimen Eccleſiæ. 735. 1. An ſufficiat dignum eligere. 735. 2
Epiſcopatum ut non liceat Epiſcopo dimittere. Ibid. Ex quibus cauſis licentiam iſtam petere poſſit. ibid. Quo jure ad permanentiam teneatur, & an ea obligatio ſit votum. 736. 1. & ſeqq.
Epiſcopo gregem ſibi commiſſum ut propter perſecutionem dimittere liceat. 736. 2. Quando non liceat fugere. 737. 1. Quando fuga ſit neceſſaria. 736. 2. Quid ſi omnes & ſoli clerici impetantur. 737. 1
Epiſcopi ad reſidentiam perſonalem quo jure teneantur. 737. 1. & ſeq.
Epiſcopis ut liceat aliquid proprium poſſidere. 738. 2. Non obſtante ſtatu perfectionis eorum. ibid. Bona immobilia Eccleſiæ non alienent. 739. 2
Epiſcopi bona Eccleſiaſtica, quæ procurant, pauperibus non largientes, peccant mortaliter. 740. 1. & ſeq. Poſſintne inde ſtatum ſuum vel fratris aut nepotis augere. 741. 2. Ut teſtari poſſint. 744. 2. De bonis patrimonialibus aut quaſi patrimonialibus poſſunt diſponere. 739. 1. Ut de bonis mobilibus quæ acquirunt. 739. 2
Epiſcopi Religioſi teneanturne ad obſervantias regulares. 744. 2. & ſeq.
Epiikiam eſſe virtutem. 595. 2. Quid ſit. Ibid. Quod ejus objectum ſpeciale. ibid. Ut ſit pars juſtitiæ legalis. 596. 1
Evæ primum peccatum, & ſequentia, vide Superbia.
Eutrapelia quid ſit? 699. 2
Exorciſmi ut non habeant effectum infallibilem. 524. 2

F

FAma ablata ſitne reſtituenda. Vide reſtitutio.
Fidei nomen variè accipi, pro fidelitate, ejuſque objecto; pro conſcientia, pro fidei ſigno, pro aſſenſu credendi, pro fidei objecto, & doctrina pro fide humana & divina, pro fiducia. 1. 1. & ſeqq.
Fidem longè aliud eſſe quàm fiduciam, contra Sectarios. 2. 1. & ſeq.
Fiducia ut differat à fide. ibid.
Fides ſpecialis, quam docent ſectarii, rejicienda. 2. 1
Fidei objectum, veritas prima. 2. 2. Formale quod, Deus in eſſendo. 2. 2. Formale ſub quo, Deus revelans. 3. 1. Materiale primarium, Deus. 3. 1. Secundarium, revelata à Deo. 3. 1
Fidei objectum formale, veritas prima, non apparens, hinc fit ut non ſit fides revelatorum in Beatis. 3. 2
Fidei objectum, omnia quæ Deus revelavit, etiam ea quæ ad Religionem Chriſtianam per ſe non pertinent. 3. 2. & 4. 1
Fides infuſa cur vocetur Catholica. 4. 1.
Fides Chriſtiana ut inniti dicatur revelationi Apoſtolis & Prophetis factæ. ibid.
Fide ut quædam non ab omnibus, ſed ab aliquibus tantùm credenda ſint. ibid.
Fidei ultimam reſolutionem fieri in authoritatem divinam ut in principium & cauſam. Et ut hìc ſe habeat Eccleſiæ propoſitio. 4. 2
Fidei objectum ut complexum ſit & incomplexum. 5. 1
Fidei objectum cur potiùs complexum quàm objectum charitatis. 5. 2
Fidei non poſſe ſubeſſe falſum. 6. 1
Fide infuſa ut ne quidem ſimplices falſum unquam credant. ibid.
Fidei ut res etiam contingens objectum eſſe poſſit. 6. 2
Sub fidem ut cadat circumſtantia temporis rei creditæ. Ibid.
Fidei objectum non poſſe eſſe aliquid viſum, & ut non viſum ſe habeat ad rationem fidei. 8. 2
Fidei veritates ſintne evidenter credibiles. 9. 1
Fidei veritates quibus argumentis oſtendantur credibiles. 9. 2
Fidei myſteria ut evidenter conſtare debeat eſſe credibilia. 10. 2
Fidei aſſenſus ut ſit ea motione voluntatis. 10. 2
Fides & ſcientia num conſiſtant. 11. 2
Fides ut admittat ſcientiam Theologicam. 12. 2
Fidem in articulo diſtinguendam fuiſſe. ibid. 2. Ut articuli fidei creverint. 13. 1. Ut convenienter in Symbolis diverſis enumerati fuerint. 14. 1. Ut in Symbolum aliquod redigi debuerint. ibid.
Fidei Symbolum ut Apoſtoli compoſuerint. ib. Cur inter Sacras Scripturas non numeretur. 14. 2
Fidei Symbola plura cur Eccleſia ediderit. 15. 1
Fidei Symbolum ordinare ad Summum ſolum Pontificem ſpectat. 15. 2
Fides ut multipliciter libera dici poſſit. 22. 2
Fidei actus internus, credere. 16. 1. Rectè tum diſtingui per Credere Deo, Deum, & in Deum. Vide Credere.
Fides explicita myſteriorum Incarnationis & Trinitatis ſitne de neceſſitate ſalutis apud omnes. 20. 1. Vide Credere.
Fidei actus ut ſit meritorius & liber etiam quoad ſpecificationem. 22. 2
Fidei meritum minuantne rationes inductivæ ad fidem. 23. 1
Fidei meritum in quo poſitum. ibid.
Fidei actus exterior Confeſſio, & quæ. 23. 2
Fidei confeſſio ut ſit neceſſaria ad ſalutem. 24. 1. & ſeqq.
Fides ut rectè definiatur ab Apoſtolo. Hebr. 11. 26. 2
Fides informis ut ſit etiam ſubſtantia rerum ſperandarum. 27. 2
Fidei ſubjectum, intellectus. ibid. Ut conſiſtat etiam in voluntate. ibid.

Fidei forma, charitas; & qua ratione. 28. 1
Fidei formatæ & informis, idem habitus. 28. 2
Fidem informem poſſe fieri formatam, & contra. ibid. Ut informitas non ſit de ratione fidei imperfectæ, ibid.
Fides informis cur potiùs formari poſſit, quàm opus mortuum vivificari, ibid.
Fidem eſſe virtutem, 29. 1
Fides ut ſit & non ſit virtus intellectualis. 29. 2
Fidei actum ne quidem ab extrinſeco malum eſſe poſſe. 30. 1
Fidem eſſe unam ſpecie virtutem, ibid.
Fides virtutum generationis ordine prima. 30. 2
Fidei habitum non eſſe unum numero, ſed ſpecie. ibid.
De fide ut liceat diſputare, vel non. 48. 2
Fidei & charitati ut conveniat eſſe fundamentum ſpiritualis ædificii. 31. 1
Fidem eſſe certiorem ſcientia & aliis virtutibus intellectualibus. 31. 2
Fides ut perfectior ſit dono intellectus, & contra. 35. 2
Fidem habueritne Angelus & homo in prima ſui conditione. ibid. An in prima ſui creatione. ibid.
Fides admittatne evidentiam in atteſtante Deo. 33. 1
Fidem veram non eſſe in Dæmonibus, ne quidem informem. 33. 2. Neque in hominibus damnatis. 34. 2
Fidem habent animæ in Purgatorio, & habuerunt Patres in limbo, ibid.
Fidem non manere in Beatis, ibid.
Fidei articulum unum diſcredens an habere poſſit fidem informem de aliis. 35. 1
Fidem non in omnibus æqualem eſſe, neque ſemper in eodem. 37. 1
Fidem non augeri per omnes actus aliarum virtutum. ibid.
Fidem etiam informem interdum augeri, ibid. Quomodo, ibid.
Fidem in peccatore majorem eſſe poſſe quàm in homine juſto. 37. 2
Fidem ſecundùm intenſionem minui poſſe, etſi non ex parte credibilium. ibid.
Fides ut ſit in ſumma ratione objecti, non quantum ad intenſionem. ibid.
Fidem eſſe homini infuſam. ibid.
Fidei actum eſſe ſupernaturalem, non tantùm quoad modum, ſed etiam quoad ſubſtantiam. 38. 1
Fidem eſſe peculiare Dei donum. ibid. Ut dicatur eſſe in credentium voluntate. 38. 2
Fides etiam informis donum Dei. ibid.
Fidem in ſui infuſione non dependere à charitate. 39. 1
Fidei effectus, timor. 39. 2. Spes. 40. 1. Cordis purificatio. ibid.
Fidei reſpondere donum intellectus, & donum ſcientiæ. 40. 2
Fides ut non poſſit univerſaliter præcedere intellectum. 41. 1
Fidei præceptum ut in lege veteri dandum fuerit. 73. 2
Finem ultimum in aliqua creatura ut quis conſtituat non eſt neceſſe, ut omnes ſuas actiones ad eam referat. 46. 2
Fornicatio ſimplex ſitne peccatum mortale. 667. 1. & ſeq. Ut nullo caſu poſſit eſſe licita. 667. 2. Ut in ea ſint gradus peccati. 668. 1. An poſſit eſſe de illa ignorantia invincibilis. 668. 2. An ſponſus de futuro eam committens cum non ſponſa ſua teneatur id exprimere in confeſſione. 669. 1
Fornicationis peccatum ſitne gravius in muliere quàm in viro. ibid. Ut non ſit peccatum graviſſimum. 669. 2. Ut fornicator potiùs peccet in corpus ſuum quàm guloſus. ibid.
Fortitudo ut ſit virtus. 601. 1. Specialis. 601. 2. Quid ſit. ibid.
Fortitudinis objectum principale, timores & audaciæ, minùs principale, labores & pericula. ibid.
Fortitudo quare potiùs dicatur moderari audaciam quàm ſpem. ibid. Verſatur circa quælibet pericula vel damna. ibid.
Fortitudinis actus principalis, perſiſtere immobiliter in periculis jam urgentibus. 605. 1
Fortis ut operetur propter bonum proprii habitus. ibid. Ut habeat unde in ſuo actu delectetur. ibid.
Fortitudo ut maximè conſiſtat in repentinis. 602. 2
Fortis ut ira utatur in ſuo actu. ibid.
Fortitudinem eſſe virtutem cardinalem. ibid. Ordine dignitatis tertiam. 603. 1
Fortitudinis partes potentiales & quaſi integrales, fiducia, magnificentia, patientia, perſeverantia. 607. 1. Cur non habeat partes ſubjectivas. ibid.
Fortitudo ut ſit donum Spiritus ſancti. 616. 1. Ut ei reſpondeat quarta Beatitudo. 616. 2. Fortitudini præcepta convenienter in Scriptura tradi, & virtutum ei annexarum. ibid.
Fraudulentia in emptionibus & venditionibus. Vide illis verbis.
Fructus Spiritus, diſtinguanturne à virtutibus ratione tantùm. 657. 1
Furor quæ ſpecies iræ. 684. 1
Fur aut furtum unde dictum. 373. 2. Quid ſit. ibid. Ut tribus modis fieri poſſit, acceptionem rei alienæ non eſſe furtum. 374. 1
Furti ſpecies, ibid. Simplex furtum. ibid. Peculatus. ibid. Plagiatus, ibid. Sacrilegium; & ut ſex modis committi poſſit. ibid. & ſeqq.
Furne ſit qui rem ſuam apud alium depoſitam, vel injuſtè acceptam occultè recipit. 374. 2. Ut talis non incurreret excommunicationem de occultis. ibid. 2. Ut poſſet jurare ſe rem illam non accepiſſe. ibid.
Furtum & rapina differantne ſpecie. 375. 1
Furtum ſemperne ſit peccatum. 375. 2. Ut quæ nullius ſunt fiant occupantis. ibid. Theſaurus. 376. 1. & ſeqq.
Furtum ut ſit peccatum mortale. 377. 1. Ut rectè puniatur morte. 377. 2. Ex qua materiæ quantitate ſit mortale. 378. 1. & ſeq. An eadem quantitas ſufficiat ad excommunicationem fulminandam. 379. 1
Furti quantum peccatum ſit, plura minuta paulatim furari. ibid.
Furarine liceat propter neceſſitatem. 379. 2. An ſit neceſſitas extrema, quando ſublevari poteſt mendicando. 380. 1. Quando extra extremam neceſſitatem liceat auferre alienum. ibid. An neceſſitate tranſacta oporteat in ea acceptum reſtituere. 380. 2. & ſeqq.
Furtum ut ſit minus peccatum rapina. 383. 1
Furti expreſſa prohibitio cur potiùs in Decalogo facta, quàm rapinæ. 602. 1

G

Gaudium ut differat à delectatione. 139. 2. Eſt actus ſive effectus charitatis. 140. 1. Specialiùs quàm aliarum virtutum. ibid. Ut non admittat admixtionem triſtitiæ. ibid.
Gaudium quod ex charitate cauſatur, numquam poſſe impleri ex parte rei: ex parte tamen gaudentis impleri in patria, ſed non in via. ibid. Gaudium animæ beatæ corpus ſuum deſiderantis ſit plenum. ibid.
Gaudium non eſſe virtutem, ſed virtutis actum, ut quæ ab habitu charitatis procedat. 140. 2. Eſſe aliquod præceptum de gaudio. ibid.
Gener poſſitne à ſocero ſuo exigere fructus dotis ſibi dilatæ. 439. 1
Gloriam inanem eſſe peccatum. 610. 2. Variis modis. ibid. Ut opponatur magnanimitati. 611. 1. Quando ſit peccatum mortale. ibid. Cur valdè cavenda. ibid.
Gloriam inanem eſſe vitium capitale. 612. 2. Neque incommodum eſſe octo vitia capitalia. ibid.
Gloriæ inanis filiæ, inobedientia, jactantia, hypocriſis, contentio, pertinacia, diſcordia, & novitatum præſumptio. ibid.
Gratitudo ut ſit virtus ſpecialis, ab alia diſtincta. 583. 1. Quid ſit. ibid. Tres ejus gradus. ibid. Innocenſne an pœnitens magis ad eam obligetur. 583. 2
Gratitudo & gratiarum actio ut debeatur omni benefactori. ibid. An etiam benefactori, qui poſt injuriam fecit. ibid.
Gratitudinis quando exhibendum officium. ibid. Ut hic magis attendendus ſit affectus & promptitudo benefacientis, quàm beneficium. ibid. Ut in re vel affectu plus rependendum ſit, quàm ſit acceptum. 584. 1
Gratitudinis debitum ut ſit interminabile. ibid.
Gulam eſſe peccatum. 646. 1. Quid ſit. ibid. Ejus objectum, qualecumque alimentum guſtui jucundum. 646. 2. Ut ea delectatio peccatum ſit. ibid.
Gulæ peccatum aliquando mortale, aliquando veniale. 647. 1. Ut aliter vocetur crapula. 646. 2
Gulæ prohibitio ut pertineat ad quintum, & ad ſextum præceptum. 647. 2. Ut non ſit maximum peccatorum. ibid.
Gulæ ſpecies ſecundùm has quinque conditiones, præproperè, lautè, nimis, ardenter, ſtudiosè. 648. 1. Ut omnes & ſingulæ poſſint eſſe abſque ebrietate. ibid. Ut poſſint in eumdem actum concurrere. ibid.
Gula ut ſit vitium capitale. 649. 1. Ejus filiæ quinque: Inepta lætitia, ſcurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo mentis. ibid. Ut omnibus, quibus alios regendi, judicandi, vel docendi cura incumbit, ſingulariter vitanda. 650. 2
Gulæ filiæ ut ex ea oriantur etiam ſecundùm rationem cauſæ finalis. ibid.

H

Habitus unus & idem in naturalibus ut ſufficiat ad aſſentiendum primis principiis, & ad intelligendum; non autem in ſupernaturalibus. 40. 2
Hæreticus unde dictus. 56. 1
Hæreſim eſſe ſpeciem infidelitatis. ibid. Ejus deſcriptio. ibid. Ad eamquale dubium in fide pertineat. ibid.
Hæreſis cur potiùs pertinaciam includat, quàm alia peccata in ſuo genere. 56. 2
Hæreſis aut ſectæ nomen ut religioni Catholicæ non conveniat. 57. 1
Hæreſim verſari tantùm circa ea quæ ſunt fidei; & hæc ſunt duplicis generis. 57. 2

Hæretici meteantur ſtatim non tantùm excommunicari, ſed etiam vita privari, & an ſint ipſo ſacto excommunicati. 58. 1. & ſeq. Ut deceat eos tolerare. Qui hæretici excommunicentur. ibid.
Hæreticus occultus, & internus ut differant. 59. 1
Hæreticum quis abſolvere poſſit. ibid.
Hæreticorum aliæ pœnæ ſpirituales. 60. 2
Hæretici rectène morte puniantur. 61. 1
Hæretici amittantne dominium bonorum temporalium, & ut fiſco addicantur. 63. 1
Hæreticorum libri ut rectè aboleantur. 64. 1. Eos etiam jure naturæ prohiberi. ibid. Eorumque lectio excommunicationi ſubjecta. 64. 2. An eos percurrens oculis abſque expreſſione verborum excommunicetur. 65. 1
Hæretici ad fidem revertentes ſuſcipiendi, non tamen ad gradus priſtinos. 66. 1. Quid cum iterùm relapſi faciendum. ibid.
Hæretici Principes an hoc ipſo excidant ſuis regnis & dominiis, 69. 1. & ſeq. Ab eorum obedientia ut eorum ſubditi liberentur. ibid. & ſeqq.
Hæreticus retineatne aliquo modo fidem. 35. 1. & ſeq.
Hæreticos merè internos an Eccleſia punire poſſit. 579. 1
Hebetudo mentis, filia gulæ. 650. 2. An ſit peccatum. ibid.
Homicidium. Utrùm occidere quæcumque viventia ſit illicitum. 331. 1. Liceatne occidere homines peccatores. 331. 2. Occidere peccatorem num liceat privatæ perſonæ. 332. 1. An cuilibet privato liceat tyrannum occidere. 333. 1. Occidere malefactores an Clericis liceat. 333. 2. Quid jure communi facere poſſint Prælati Eccleſiaſtici in cauſa ſanguinis. ibid. Occidere ſeipſum num alicui liceat. 334. 1. & ſeq. Ut graviter peccent, qui levibus de cauſis ſe conjiciunt in periculum vitæ. 334. 2. Occidere innocentem an aliquo caſu liceat. 336. 1. & ſeqq. An ad inſtantiam tyranni. 336. 2. An ei innocentem tradere. 337. 1. Ut liceat occidere invaſorem cum moderamine inculpatæ tutelæ. 338. 1. & ſeq. An invaſus ad eam ſui defenſionem teneatur. 339. 1. Quid ſi ſua culpa invaditur. ibid. Quid ſi nequeat ſe defendere, niſi occidat innocentem. 339. 2. An liceat intendere mortem aggreſſoris. 341. 1. An liceat eum prævenire. 342. 1. Quid ſi tantùm velit auferre membrum. ibid. An pro defenſione bonorum temporalium. 342. 2. An pro defenſione honoris & pudicitiæ. 343. 2. An prægnanti liceat præbere medicinam ad abortiendum, ſi alioqui ſit moritura. 340. 1. & ſeqq. Occidens caſualiter hominem num incurrat homicidii reatum. 344. 1
Homicidium caſuale ex qua negligentia inducat irregularitatem. 344. 2. Mutilare membrum num liceat. Vide Mutilare & Verberare. Ut liceat aliquem incarcerare, vel detinere. 347. 1
Homicidium perſonæ aliis conjunctæ ut gravius ſit. 347. 2
Honeſtum ut idem ſit quod virtus & decorum. 620. 2. Quid ſit. ibid. Ut non differat ab utili & delectabili niſi ratione. ibid. Ut ſit pars temperantiæ. 621. 1
Honeſtas ut ſumatur aliquando pro opulentia. ibid.
Honor quid ſit. 573. 1. Qui Deo, vel hominibus coram Deo exhibetur, ut non neceſſariò ſit aliquid corporale. ibid. Secus coram hominibus. 573. 2
Honor ut propriè debeatur ſuperioribus, ſeu iis omnibus qui aliquo modo excellunt. ibid.
Horarum canonicarum diſtracta recitatio ut peccatum ſit, & ad reſtitutionem obliget. 473. 1
Hoſtia non conſecrata ſi præſentetur adoranda, an prudentia infuſa ad eam adorandam inclinet. 7. 1
Humilitas unde dicta. 686. 1. Cur uſurpetur pro afflictione & miſeria. ibid. Ut ſit virtus. 686. 2. Quid ſit. ibid.
Humilitas ut diſtinguatur à magnanimitate. ibid. Cur à Philoſopho in libris Ethicorum non commemoretur. ibid.
Humilitas ut dicatur eſſe imperfectorum. ibid.
Humilitas ut propriè conſiſtat circa appetitum, præſupponens tantùm judicium rationis. ibid. Ut per eam homo debeat ſe omnibus ſubjicere. 687. 1. Et quomodo etiam Superior. 687. 2
Humilitas ut ſit pars potentialis temperantiæ. Ibid. Ut ſubjectetur in appetitu ſenſitivo. ibid. Quomodo ergo ſit in Angelis. ibid.
Humilitas præcellatne etiam obedientiam. 688. 1. Ut ſit fundamentum ſpiritualis ædificii. ibid.
Humilitatis duodecim gradus à S. Benedicto traditi. 688. 2. Eorum omnium ratio & ordo. ibid. & ſeq.
Humilis ut ſe aliis viliorem judicet. 689. 1
Hypocriſis ut minùs latè pateat quàm ſimulatio. 590. 2
Hypocryta unde vocari ſolitus Impius. 591. 1
Hypocriſim opponi directè & formaliter virtuti veritatis ſeu veracitatis. ibid. Ut non ſemper ſit peccatum mortale. ibid.

I

JAcob ut verè dixerit, Ego ſum primogenitus tuus Eſau. 8. 1
Jactantia ut opponatur veracitati directè, & quibus virtutibus indirectè. 591. 1. Ut differat ab arrogantia. 591. 2. Ut non ſemper ſit peccatum mortale; & quando mortale peccatum ſit. ibid.
Idololatræ cur Pagani dicti. 48. 2
Idololatriam eſſe ſpeciem ſuperſtitionis. 518. 2. Quid ſit, ibid. Ut verè dicatur: *Omnes dii gentium dæmonia*, cùm etiam homines & ſtatuæ pro Diis habitæ fuerint. 529. 1. Colueritne Judæi verum Deum in vitulo. ibid.
Idololatria quæ completa, quæ incompleta. 529. 2
Idololatriam peccatum eſſe. ibid. Ut latriæ cultus cum interior tum exterior ſoli Deo debeatur. ibid. Ut numquam liceat fide retenta idolum exteriùs colere. ibid. & ſeqq.
Idololatria eſſe graviſſimum peccatum. 530. 2
Idololatriæ duplex cauſa, ex parte hominum, & ex parte dæmonum. ibid.
Idololatriæ ſpecierum quis ordo temporalis fuerit. ibid.
Idololatria quando cœperit. 531. 1
Idololatriam quis primus invexerit. 531. 2
Idola quòd Judæi & alii Infideles non colant poſt Chriſti adventum, Chriſto deberi. ibid.
Jejunium quadruplex metaphoricum, ſpirituale, naturæ, philoſophicum ſeu morale, & Eccleſiaſticum. 621. 2
Jejunium Eccleſiaſticum ut ſit actus virtutis. 622. 2
Item philoſophicum. ibid. Non autem naturæ neque virtutis ſpecialis, metaphoricum. ibid.
Jejunium ut ſit actus abſtinentiæ. 623. 1
Jejunium ſitne in præcepto. ibid. An etiam legis divinæ poſitivæ. 613. 2
Jejunii violationem eſſe peccatum. 624. 1. Ex genere ſuo mortale. ibid. Caupones ut hìc peccent. 624. 2. An verſanti apud hæreticos liceat veſci carnibus die jejunii. ibid.
Jejunii cauſæ. ibid. An omnes ad jejunia Eccleſiaſtica teneantur. 625. 1. & ſeqq.
Jejunium naturæ ſolvatne deglutitio glandis plumbeæ vel particulæ aureæ ex vanitate, vel ut latronibus ſubtrahatur. 621. 2
Jejunatene jejunia ſui Ordinis teneantur Religioſi ante annum ætatis. 625. 2. A jejunio quæ cauſæ excuſent. ibid. An peregrinatio ad loca ſacra. 626. 1. Quomodo majus bonum. 626. 2. An amici exceptio. ibid. Quid quando cauſa excuſans non eſt evidens. 627. 1. & ſeqq. Diſpenſatus in parte jejunii ſervet reſiduum. ibid. & ſeqq. Diſpenſatus ut pluries comedat, poſſitne horam aliis requiſitam prævenire. 627. 2
Jejunium incidens in diem ſolemnem ut auctoritate mutandum ſit. ibid.
Jejunii Eccleſiaſtici tempora convenienter determinata. ibid.
Jejunium quadrageſimale à quo inſtitutum. 628. 1. & ſeq. Ob quas cauſas. 629. 2. & ſeqq. Quando. 619. 1. Quando inchoetur, & quando finiatur. 630. 2. Primi quatuor dies quando additi. 631. 1. Ante quatuor horum dierum adjectionem quomodo erat Quadrageſima. ibid.
Jejunia quatuor temporum quando inſtituta. 632. 2
Jejunium decimi menſis. ibid. Pentecoſtale. 633. 1. Septembris. ibid. Eorum cauſa. 633. 2. Cur jejunium illud ſit triduanum. ibid.
Jejunium Pentecoſtale ut non ſit ſolùm exultationis. 634. 1
Jejunandumne ſit feriis quarta, ſexta & ſabbatho. ibid. & ſeqq. An diebus Rogationum. 635. 1. & ſeqq.
Jejunii Eccleſiaſtici quænam alia tempora. 635. 2. & ſeq.
Jejunandumne ſit in vigilia Pentecoſtes ex præcepto. 636. 1. In profeſtis præcipuarum ſolemnitatum. ibid.
Jejunare quibus diebus non liceat. 636. 2. Cur non die Dominico. ibid.
Jejunium requiratne, ut ſemel tantùm in die comedatur. 637. 1. Ut incipiat à media nocte uſque ad mediam noctem. ibid. Ubi extet hoc præceptum. 637. 2. Quæ hic refectio intelligatur. ibid. Cur medicinæ ſumptio, & quis potus illud non ſolvat. 637. 2. & 638. 1
Jejuniumne ſolvant, qui refectionem dividunt. 638. 2. Qui poſſint horam anticipare. 638. 2. & ſeqq. An qui pridie lautiùs cœnant. ibid. An qui ipſa die prandium tam lautum ſumunt, quàm aliis diebus. ibid. Collatio veſpertina. ibid. Quid faciet qui manè neſciens jentaculum ſumit. 639. 1
Jejunio per ſecundam refectionem violato, peccetur ne toties, quoties poſteà comeditur. ibid. & ſeq.
Jejunantibus convenienterne refectionis hora taxetur. 641. 1. Quæ olim hic varietas. 641. 2. Ut conſuetudo præſens ſit conveniens. 642. 1. Horam prævenire quando & quale peccatum. 642. 2
Jejunantibus ut convenienter præcipiatur abſtinentia à carnibus, ovis, & lacticiniis. 643. 1
Jejunium incluſiſſe olim abſtinentiam à vino. 643. 1

Ignoraotia juris ut à peccato excuſet. 537. 1
Imunditia filia gulæ. 649. 1
Incarnationis Chriſti fidem explicitam fuiſſe in homine ante ſtatum peccati. 20. 1
Inceſtum eſſe determinatam ſpeciem luxuriæ. 676. 1. Sintne omnes Inceſtus ejuſdem ſpeciei. ibid. Ut gradus eorum ſint in Confeſſione exprimendi. 676. 2
Incontinentia ut directè ac per ſe pertineat ad animam. 679. 1
Incontinens quis dicatur. 679. 2. Ejus vox, Video meliora, proboque &c. ibid.
Incontinentia duplex, effrenis, & debilitas. Ibid.
Incontinentia ut ſit peccatum ex duplici ratione. ibid. Ut eam homo vitare poſſit, etſi non abſque auxilio divino. 680. 1
Incontinens ut minùs peccet, quàm intemperans. ibid. Ut non agat contra ſcientiam, quam habet in particulari. ibid.
Incontinens ut faciliùs ſanari poſſit, quàm intemperans. 680. 2
Incontinens iræ pejorne ſit, quàm incontinens concupiſcentiæ. ibid.
Indignatio ſeu tumor mentis iræ filia. 684. 2
Infidelitas alia negativa, alia privativa, alia contraria, & quæ ſit peccatum. 42. 1. & ſeq.
Infidelitatem eſſe in Intellectu tamquam in ſubjecto. 43. 2
Infidelitatis peccatum inter quæ peccata graviſſimum. ibidem. Cur non etiam gravius odio Dei. 44. 1
Infidelis non omnem actum eſſe peccatum. 44. 2
Infidelitatis ſpecies ut ſint plurimæ & ut tres determinatæ. 47. 1
Infidelitatis ſpecies in Confeſſione exprimendæ. 48. 1
Infidelitas Hæreticorum gravior quàm Judæorum, & Judæorum quàm Paganorum. 48. 2
Infideles ſintne ad fidem compellendi, & qui, ad quæ, & à quibus compelli poſſint. 49. 2. & ſeqq.
Infideles poſſintne compelli ad audiendum Evangelium. 51. 2. Liceatne cum eis communicare. 52. 1. In tribus cum eis communicatio. Ibid. & ſeqq.
Infideles poſſintne habere prælationem ſive dominium ſupra fideles. 52. 2. & ſeqq.
Infideles ut poſſit Eccleſia privare dominio, quod habent in Chriſtianos. 53. 1. & ſeqq.
Infidelium ritus ſintne ab Eccleſia tolerandi. 54. 1. Judæorum. 54. 2. Aliorum. ibid. Hæreticorum. 55. 1
Ingratitudo ut ſemper peccatum ſit. 584. 1. Ut ſit peccatum ſpeciale. ibid.
Ingratitudinis varii gradus. 584. 2
Ingratitudinem ſive materialem, ſive formalem, ſive privativam, ſive contrariam, quandoque eſſe peccatum mortale, quandoque veniale. ibid.
Ingratitudo ut non facilè præſumenda ſit, quamvis beneficium quis non rependat. ibid. Neque manus benefica ſtatim ab eo ſubtrahenda. ibid.
Injuſtitia ut variis modis ſumi poſſit. 234. 1
Injuſtitia tam quæ opponitur juſtitiæ legali, quàm quæ particulari, ut ſit vitium ſpeciale. ibid.
Iniquitas ut non ſemper idem ſit quod injuſtitia propriè dicta. 234. 2
Injuſtus unde aliquis præciſè dicatur. ibid. Ut injuſtum faciens poſſit non peccare. ibid.
Injuſtumne pati aliquis poſſit volens. 235. 2
Injuſtum facere ut ſit ex ſuo genere peccatum mortale, 236. 2
Injuſtum facere in ignorantia ut poſſit nullum vel veniale vel mortale eſſe peccatum. 237. 1
Juſtitiæ actus, judicium. Vide Judicium.
Innocentem occidere num aliquo caſu liceat. 336. 1. Vide Homicidium.
Inobedientiam eſſe peccatum mortale. 582. 1
Inobedientiam quæ materialis, quæ formalis. ibid. Ut omne peccatum ſit quædam inobedientia. 582. 2
Inobedientiam non eſſe graviſſimum peccatum. ibid.
Inobedientem eo magis peccare, quò major eſt præcipiens. ibid. & quantò magis vult ſervari ſuum præceptum. 583. 1. etiam ex parte majoris boni quod præcipitur. ibid.
Inquiſitio triplex. 398. 2. Vide Teſtis.
Inſenſibilitas quale peccatum. 618. 2
Intellectus donum, ſpeculativum & practicum. 40. 2
Intellectus donum eſſe in ſolis habentibus gratiam. 41. 1
Intellectus donum an ab aliis donis diſtinguatur. ibid.
Intellectus dono reſpondere ſextam beatitudinem. ibid. Fructum Spiritus S. qui dicitur Fides, ibid. Vitia ei oppoſita, cæcitas, & hebetudo. 73. 1
Intellectus præceptum in lege veteri. 74. 1. & ſeqq. Scientia, donum Spiritus Sancti ſpeculativum & practicum. 41. 2
Intellectum eſſe donum Spiritus Sancti. 40. 2. Poſſe conſiſtere cum fide. ibid.
Intimiditatem eſſe peccatum. 607. 2. Ut oriatur ex tribus cauſis. ibid. Quando ſit peccatum mortale. ibid. Opponitur fortitudini. ibid.
Inventa ut non ſint inventoris. 376. 2
Inventor poſſitne aliquod præmium exigere à domino rei. 377. 1
Invidia unde dicta. 181. 1. Ejus definitio. ibid.
Invidiam eſſe peccatum, & quidem genere ſuo mortale. 181. 2. An ſit ſolùm de bono, in quo quis exceditur. 182. 1. Ut non poſſimus invidere, niſi iis quos nobis meliores putamus. 181. 2
Invidia ut dicatur reſpicere malum alterius. 684. 1
Ira ut aliquando diſtinguatur ab iracundia. 682. 1
Iraſci ut poſſit eſſe licitum & vitioſum. ibid.
Ira ut poſſit ad judicium rationis ſe habere dupliciter; & utro modo licita ſit. 682. 2
Ira ut bifariàm non contineatur intra limites rectæ rationis. 683. 1
Iræ motus ut ſit & non ſit in hominis poteſtate. 683. 2. Ut non ſemper ſit peccatum mortale. ibid.
Ira vitioſa ex parte appetibilis ut ſit ex genere ſuo peccatum mortale, quando ſit veniale. ibid. & ſeqq.
Ira vitioſa ſolùm ex parte modi iraſcendi ut non ſit ex genere ſuo peccatum mortale. ibid.
Ira ut non ſit peccatum omnium peccatorum graviſſimum. ibid.
Iræ peccatum ut minus ſit peccato concupiſcentiæ. 684. 1
Iræ modi ſive ſpecies. ibid. & ſeq.
Iræ gradus in Evangelio à Chriſto expreſſi. 684. 2
Ira vitium capitale. ibid. Ejus ſex filiæ. ibid.
Iram incommoda ſequentia. 685. 1
Iræ ut ſit aliquod vitium per defectum oppoſitum. ibid. In Parentibus ac Superioribus vituperabile. ibid.
Ironiam eſſe peccatum. 591. 2. Quid ſit. ibid. Ut ſit ex ſuo objecto æqualis malitiæ cum jactantia. 592. 1
Judæorum ritus ſintne ab Eccleſia tolerandi. 54. 2
Judicare de occultis ut Eccleſia non poſſit. 579. 1
Judicium ut varias ſignificationes habeat. 237. 1. & ſeqq.
Judicium ut ſit actus prudentiæ, & etiam juſtitiæ. 237. 2. & ſeq.
Judicii ratio eſſentialis, ut non requirat authoritatem Superioris. ibid.
Judicare ſitne licitum. 238. 1
Judicis partes contra ſenes præſtitit Daniel. 383. 2
Judex in peccato exiſtens peccetne mortaliter judicando. 239. 2
Judicium ex ſuſpicione procedens ſitne illicitum. 240. 2
Judicium temerarium ut ſit peccatum mortale. 242. 1
Judicium de malo proximi ut non ſit peccatum. ibid.
Judicium temerarium ut ſit contra juſtitiam. 243. 1
Judicia quænam levia, quænam gravia. 243. 2. Quænam materia gravis in hoc negotio. 244. 1
Judicandane ſint aut interpretanda dubia in meliorem partem. 244. 2
Judicandum-ne ſit ſemper ſecundùm leges ſcriptas. 246. 2. & ſeqq.
Judicis ſententia injuſta teneatne in foro conſcientiæ. 247. 2. & ſeq.
Judicii ſecundùm ejus naturale & poſitivum diſtinctio. 247. 1
Judicium ut uſurpatione reddatur perverſum. 248. 2
Judiciis & legibus tyranni ut populus teneatur, vel non, parere. 250. 1
Judicis injuſtitia. 383. 1
Judicarene poſſit judex ſibi non ſubditum. ibid.
Judicarene poſſit contra veritatem ſibi notam, propter ea quæ in contrarium proponuntur. 384. 2. & ſeq. In cauſis criminalibus. 385. 1. In cauſis civilibus, aut criminalibus minoribus. 386. 1
Judicarene aliquem poſſit, etiamſi non ſit aliquis accuſator. 387. 1
Judex quis & quam pœnam relaxare poſſit. 388. 1. V. Reus, & Teſtis.
Judex ut non poſſit juſtum judicium vendere, ſportulas accipere &c. 404. 2. & ſeq.
Jurare ut ſit Deum teſtem invocare. 512. 1
Juramentum ut differat à ſimplici per divinum teſtimonium probatione. 512. 2. Ut non jurent doctores vel prædicatores inducentes divinas authoritates. ibid.
Juramentum per falſos Deos ut ſit verum juramentum. ibid.
Juramentum ut dividatur ratione formæ in ſimplex & execratorium. ibid. Ut ratione materiæ in aſſertorium & promiſſorium. 512. 1. Ut ratione ejus, per quem juratur, in juramentum per Deum, & per creaturam. ibid. Ut ratione notabilis circumſtantiæ, in judiciale, & extra judiciale: in ſolemne, & privatum. ibid. & ſeq.
Juramentum execratorium falſum contineatne duo peccata. 512. 1
Jurare ut licitum. 512. 2
Juramenti comites tres, juſtitia, judicium, veritas. 513. 2. & ſeqq. Ut aliter requiratur veritas in promiſſorio quàm in aſſertorio. 514. 1
Juramenta per falſos Deos eſſe illicita. Ibid. Ut ſint valida. 515. 1
Jurare ut ſit actus religionis ſive latriæ. 515. 2
Juramentum ut ſit appetendum & frequentandum. ibid. 2
Jurare per creaturas ut liceat. 516. 1
Juramentum habere vim obligandi. 517. 1. An etiam vi aut metu extortum. 517. 2. An dolo vel errore factum. 519. 2

Jurans ſe rediturum ad carcerem injurioſum ut redire teneatur, 518. 2
Juramentum Gabaonitarum an validum fuerit. 519. 1
Jurans doloſè ſciens & prudens vel ambiguè, ut peccet, vel non. 520. 1
Jurare in dolo quid. 520. 2
Jurans ut uti poſſit reſtrictionibus mentalibus. 521. 1. & ſeqq.
Jurans ſe ſervaturum ſtatuta alicujus Eccleſiæ vel communitatis, ut obligetur. 521. 2
Jurandi conſuetudo ſive verum ſive falſum indiſcriminatim, ut ſit peccatum mortale. 517. 1
Juramenti ut non ſit major obligatio quàm voti. 522. 1. & ſeqq.
Juramentum ut ſit diſpenſabile. 522. 2. Ut non ſine cauſa. ibid. Per quem. 523. 1. Juramentum ſuper ſtatutis Eccleſiarum & Academiarum &c. 523. 2
Juramentum ut impediatur per aliquam conditionem perſonæ vel temporis. ibid.
Jurare ut poſſint pueri. ibid.
Juramentum ut conveniens ſit præſtari à jejunis. ibid.
Juramentum promiſſorium in materia levi an ſub mortali obliget. 545. 1
Juramentum à juraturo per idolum petere cur potiùs liceat, quàm à malefico ablationem maleficii per diabolum illud ablaturo. 203. 1
Juris & Juſtitiæ tractatio ut ad Theologiam pertineat. 219. in proœmio.
Juſtitiæ vocabulum ut variè ſumatur. 219. 1. Item vocabulum Juris. ibid. Ut jus ſit objectum juſtitiæ. 219. 2
Juſtitia ut ab aliis virtutibus moralibus differat. 220. 1
Jus ut convenienter dividatur in jus naturale & poſitivum. 221. 1. Utque jus poſitivum ſubdividatur in divinum & humanum. 221. 2
Jus naturale ut biſariàm accipi poſſit. 222. 1. Ut à reliquis differat. ibid. Ut ſit immutabile. 222. 2. Unde ſciatur, aliquid ad jus naturale pertinere, vel ad poſitivum. ibid.
Jus gentium ſitne idem cum jure naturali. 223. 1. & ſeqq.
Jus paternum & dominativum debeantne diſtingui. 244. 2. Quæ requirantur ad juſtum ſimpliciter. ibid. Ut inter patrem & filium, dominum & ſervum, non ſit juſtum ſimpliciter. ibid. & ſeqq. An civis reſpectu communitatis. 226. 2. An inter virum & uxorem magis quàm inter patrem & filium. ibid.
Juſtitia ut definiatur. 227. 1. Ut ſemper ſit ad alterum. 228. 1
Juſtitia Chriſtiana ut ad juſtitiam metaphoricè dictam pertinere dicatur. ibid.
Juſtitiam eſſe virtutem. ibid. In voluntate ut ſubjecto. 228. 2
Juſtitia ut convenienter dividatur in juſtitiam generalem & particularem. 229. 1
Juſtitia legalis quid ſit. ibid.
Juſtitia generalis ſeu legalis ſitne virtus ſpecialis, ab aliis virtutibus diſtincta. ibid.
Juſtitia legalis habeatne veram rationem juſtitiæ. 230. 2. An in Principe & ſubditis ſit ejuſdem ſpeciei. 231. 1
Juſtitia aliqua particularis præter legalem ut agnoſcenda. 231. 2
Juſtitia particularis habeatne materiam ſpecialem. ibid.
Juſtitia ut à cæteris virtutibus moralibus rectè diſtinguatur ratione materiæ. 232. 1
Juſtitia ſitne circa paſſiones. 232. 2. Ut ejus medium ſit medium rei. 233. 2
Juſtitiæ partes ſubjectivæ, commutativa, & diſtributiva. 251. 2 & ſeqq. Ut in iis medium non eodem modo accipiatur. 252. 2. Ut conveniant in materia remota, & differant in proxima. 253. 1. Commutationum ſpecies. ibid.
Juſtum ſitne ſimpliciter idem quod contra-paſſum. 253. 2
Juſtitiæ actus Reſtitutio. 254. 2. V. Reſtitutio.
Juſtitiæ partes integrales, facere bonum, & declinare à malo. 459. 1. Ut tranſgreſſio ſit ſpeciale peccatum, & actus injuſtitiæ. 459. 2. Ut omiſſio. 460. 1. Ut circa eamdem materiam tranſgreſſio ſit gravior amiſſione. ibid.
Juſtitiæ partes potentiales quæ dicatur, & quæ ſint. 460. 2
Juſtitiæ præcepta, ſeu Decalogi. 596. 1. & ſeqq.
Juſtitiæ actus, reddere unicuique quod ſuum eſt. 233. 2
Juſtitia cum legalis tum particularis ut inter virtutes morales præcellat. ibid.
Juſtitiæ injuſtitia oppoſita. Vid. V. Injuſtitia.
Juris ignorantia ut à peccato excuſet. 237. 1

L

LÆtitia ſpiritualis, effectus devotionis. 465. 1
Lætitia inepta, filia gulæ. 649. 1
Latriæ & duliæ vocabula & rationes. V. Dulia.
Laudes divinæ. 525. 2
Laudandus ore Deus. ibid. Ut in laudibus divinis ſit cantus adhibendus. 526. 1. & ſeqq. Quàm antiquus in Eccleſiæ Officiis cantus. ibid. & ſeqq. Ut debeant Clerici minores & majores, vel non debeant pſallere, vel cantare. 527. 1. Quos non deceat cantus figuratus. ibid. Uſus inſtrumentorum muſicorum ut in Eccleſiæ receptus. ibidem, & ſeqq.
Legis interpretatio duplex. 249. 1
Leges humanæ quando obligent ad ſui obſervationem cum periculo mortis. 606. 2
Leges pœnales ut reſtringi conveniat. 641. 1
Liberalitas unde dicta. 593. 1. Ut ſit virtus ibid. An eam pauperes etiam habere poſſint. ibid. Ut verſetur circa pecunias, ſive circa quælibet bona corporalia. ibid.
Liberalitatis proprius actus ut ſit uti pecunia tanquam pecunia, 593. 2. Ejus actus maximè proprius, donatio. ibid.
Liberalitas quæ pars ſit juſtitiæ. ibid. Ut ejus actus diſtinguatur ab actu beneficentiæ, charitatis & miſericordiæ. ibid.
Liberalitatem eſſe excellentem, & ad multa utilem, non tamen eſſe virtutem excellentiſſimam. ibid.
Linguarum donum ut in primitiva Eccleſia à Deo datum. 718. 2 Quomodo Apoſtolis die Pentecoſtes. ibid. An ut eleganter & ornatè idiomata peregrina loquerentur. ibid.
Linguarum dono fueritne uſus Chriſtus. 719. 1
Linguarum donum ut ſit inferius gratia prophetiæ. ibid.
Litaniæ majores quando inſtitutæ. 635. 1. & ſeq.
Litigium ſeu moroſitatem opponi amicitiæ affabilitatis. 593. 1. Ut ſit gravius peccatum adulatione. ibid.
Locatio quid. 413. 2
Lottiæ uſus ut ſit licitus. 538. 1
Ludus, jocus, & luſus ut differant. 699. 2. Ut in iis debeat eſſe aliqua virtus eos dirigens. ibid. Ut ſint abſque vitio tria obſervanda. 700. 1
Ludus in ſuperfluitate ut poſſit eſſe peccatum ibid. & ſeqq. Officium hiſtrionum, joculatorum, & ſimilium, ut licitum ſit. 700. 2
Ludere pro lucro ſitne licitum, & an liceat lucrum retinere, & ex eo eleemoſynam facere. 701. 1
Ludere principaliter pro lucro ut ſit inordinatum. 700. 2. Qui ſolùm poteſt perdere quatuor aut quinque, ut non poſſit uno jactu ſeu luſu plura lucrari. 701. 2
Ludendo perdens ut teneatur in conſcientia ſolvere. 702. 1
Ludi in defectu ut poſſit eſſe peccatum. ibid.
Luxuria quid generaliter ſignificet. 663. 1. Ejus materia principalis, concupiſcentiæ & delectationes venereæ. ibid. ut definiatur, ibid. Ut aliqui actus venerei poſſint eſſe liciti. 663. 2
Luxuria ut peccatum ſit. ibid. Quando veniale, quando mortale. 664. 1. Ut ſit vitium capitale. 664. 2. Octo ejus filiæ. ibid. Qui amor ſui ſit iis annumerandus. 665. 1. Loqui, audire vel legere turpia, qualia peccata. 665. 2. & ſeqq. Scribere. 666. 1
Luxuriæ remedia quinque. ibid. Ejus partes ſeu ſpecies. 666. 2 Oſcula, tactus, colloquia impudica, qualia peccata. 670. 1. & ſeqq. Ad luxuriæ ſpecierum diſtinctionem ut non requirantur ſpeciales injuriæ contra juſtitiam. 673. 1. & ſeq.
Luxuriæ ſpecies vitium contra naturam quid ſit, & quale peccatum. 677. 1. & 2.

M

MAgnanimitatem verſari circa honores, eoſque magnos. 608. 1. Quæ alia virtus verſetur circa honores mediocres. ibid.
Magnanimitatis objectum immediatum, ſpes conſequendi honores. ibid.
Magnanimitatem eſſe virtutem, eamque ſpecialem. 608. 2. ejus ſex conditiones. ibid.
Magnanimitatem eſſe partem fortitudinis potentialem. 609. 1 Ad eam pertinet fiducia. ibid. & ſecuritas. 609. 2. Ad eam ut conferant bona fortunæ. ibid.
Magnanimitati vitia oppoſita, præſumptio, ambitio, & inanis gloria. ibid.
Magnificentia ut ſit virtus, eaque ſpecialis. 612. 2. Cur magnificus non exerceat magnificentiam erga ſeipſum. ibid.
Magnificentia ut differat à magnanimitate. ibid. Ut verſetur circa magnos ſumptus, ut objectum ſuum immediatum. 613. 1. Qui gradus magnorum ejus operum. ibid. Cur circa pecuniam duplex virtus ponatur liberalitas & magnificentia. ibid.
Magnificentiam ut pauperes habere poſſint. 613. 2. Ut ſit pars fortitudinis, non ſubjectiva, ſed potentialis. ibid.
Magnificentiæ vitia oppoſita, parvificentia, & βαναυσία. ibid.
Mahumetiſmus ad quam infidelitatis ſpeciem pertineat. 47. 2
Maledictio, ſive imprecatio mali. 411. 1
Maledicere aliquem ut non liceat. ibid. Verba ſanctorum imprecatoria ut accipienda. 411. 2
Maledictio aut benedictio ut propriè pertineat ad creaturam rationalem. ibid. Ut creaturæ irrationales poſſint etiam maledici, & benedici. 412. 1
Maledictionem eſſe peccatum ex genere ſuo mortale. 412. 2. Quando ſit venialis. ibid.
Maledictio ut ſit minus vel majus peccatum, quàm detractio. 413. 1

Maleficii ſigna tollere ut ſit vel non ſit licitum. 540. 1
Maleficii ſigna tollere ſub ſpecie vel deſiderio nocumenti ceſſaturi an licitum. 540. 2
Mania quæ ſpecies iræ. 684. 1
Manſuetudo & clementia. V. Clementia.
Marcum Evangeliſtam non amputaſſe ſibi pollicem ad vitandum Sacerdotium. 735. 1
Mardochæus cur noluerit adorare Aman. 479. 1
Martyrium ut tribuatur morti, & mortis propter veritatis aſſertionem acceptationi. 603. 1
Martyresne appellandi ſint innocentes ab Herode occiſi. ibid.
Martyrium eſſe actum fortitudinis, 604. 1. Ut referri poſſit ad diverſas virtutes, ibid.
Martyrium pertineatne ſic ad charitatem, ut ipſam præſupponat. 604. 2. Ut ſit actus maximæ perfectionis. ibid. Excellentiæ ejus rationes quinque. ibid. & 605. 1
Martyrium ſubire ut ſit conſilii vel præcepti. 605. 1. An ſola fides ſit ejus cauſa. 605. 2
Martyres ut eſſe poſſint, qui pro defenſione Reipublicæ in bello juſto occiduntur, 606. 1
Martyres aliqui ut ab occiſione ſui ipſorum excuſentur. 336. 1
Matrimonii ut Sacramentum eſt, miniſter ex opinione probabili Sancti Thomæ Sacerdos. 557. 1
Meditatio cauſa intrinſeca devotionis. 464. 2
Mendacium ſemper opponi veritati. 587. 1. Quid ſit. ibid. An intentio fallendi ſit de ejus ratione, ibid.
Mendacium toto ſuo genere quid ſit, 587. 2
Mendacium ut ſufficienter dividatur in officioſum, jocoſum & pernitioſum. ibid. Ut omne mendacium ſit peccatum, neque umquam licitum, 588. 1. & ſeqq. Quando mortale, quando veniale. 590. 1
Mendicus & pauper ut diſtinguantur. 752. 1
Mentiri Deum nec per ſe nec per alium poſſe. 7. 1
Meritum virtutis majoris ut majus ſit. 662. 1
Meretrix poſſitne mercedem accipere, & ex ea eleemoſynam facere. 157. 2. & ſeq.
Miles ſitne de numero illorum, qui meretrici dare non poſſunt, 159. 2
Militum in bello obligatio. Vide Bellum.
Miracula vera non niſi divina virtute fieri poſſe. 9. 1
Miraculorum gratiam aliquam agnoſcendam eſſe. 719. 2. An ſit quid manens in anima. 720. 1. In quo conſiſtat. ibid.
Miracula facere quot modis boni Angeli vel homines dici poſſint. ibid. An dæmones miracula faciant, 720. 2
Miracula mendacia quæ dicantur, 720. 1
Miraculorum quinque fines. 720. 2
Miracula facerene poſſint mali. ibid. Quomodo in confirmationem veritatis. ibid An ad declarandam ſanctitatem facientis, aut confirmationem falſæ doctrinæ, quam fortè prædicant, 751. 1
Miracula per eos etiam qui falſa docent, quænam & quos ob fines fieri poſſint, ibid.
Miſericordia unde dicta. 141. 2. Ejus motivum ſive objectivum ut ſit malum alterius. ibid. Eſſe in Deo miſericordiam, & ut differat à compaſſione. 142. 1. Ut miſeria damnatorum non poſſit eſſe objectum miſericordiæ. ibid.
Miſereoris defectus ut dicatur eſſe ratio miſerendi. ibid.
Miſericordiam eſſe virtutem, 142. 1. Ut dicatur eſſe actus charitatis. 143. 1
Miſericordia ad quam virtutem pertineat. 143. 1. Ut ſit maxima virtutum, 143. 1. An prout eſt in Deo ſit charitate perfectior. ibid.
Miſſæ audiendæ præceptum, eſſe Apoſtolicum. 598. 2. Quæ requirantur ad ei ſatisfaciendum. ibid. Præſentia corporalis, quæ attentio. ibid. An auditio Miſſæ Parochialis. 599. 2. An ſufficiat audire Miſſam unam. ibid. An partem unius & partem alterius. 599. 1
Miſſam audiens die feſto, nihil ſciens de feſto, num præcepto Eccleſiæ ſatisfaciat. 599. 2
Miſſam audire omittens in feſto duplici, num duo peccata committat. ibid.
Modeſtia, ut ſit pars potentialis temperantiæ. 685. 2. Quid ſit. 686. 1. Ejus materia. ibid. Quatuor ejus moderationes indigentia. ibid. Appetitus excellentiæ, amor ſciendi, modus & geſtus externi corporis, apparatus exterior. ibid.
Modeſtia virtus quare neceſſaria. 699. 2. Quid ſit. ibid. Ut pertineat ad amicitiam affabilitatis. ibid. Ut ſub ea contineatur eutrapelia. ibid. Modeſtia cultus externi quid ſit. 702. 1. & ſeq. Quale peccatum ornatus exceſſivus mulierum. 703. 1. Nudatio pectoris. 703. 2. Uſus veſtium alterius ſexus. 704. 1
Monopolia ut illicita. 416. 2
Mons pietatis. Vide Uſura.
Moroſitas. Vide Litigium.
Mors, primi peccati pœna. 696. 1
Motus animæ rectus, circularis & obliquus circa Deum, quæ ſint. 722. 1
Moyſes fueritne Propheta omnibus excelſior. 715. 1. Ut ejus libri diſtinguantur à libris Prophetarum. 716. 1
Mulierum ſubjectio cur potiùs impediat publicam doctrinam, quàm virorum qui aliis ſubſunt, 719. 2
Multiloquium filia gulæ. 650. 1
Murmuratio ut ad cæteras verborum injurias reducatur, & quid ſit. 413. 1
Mutilare membrum proprium, vel alterius etiam conſentientis, ut privatæ perſonæ non liceat. 345. 2
Mutilarene manu ſe liceat, ſi alioqui tyrannus mortem minetur. ibid.
Mutilatio quæ irregularitatem inducat, 346. 1. & ſeqq.
Mutuum quid ſit, 413. 2

N

Naturale ut dicatur aliquid tribus modis. 696. 1
Neceſſitas gravis, communis, extrema, quæ dicatur. 150. 2. Vide Eleemoſyna.
Neceſſitatem extremam ut poſſit quis pati ſimpliciter vel ſecundùm quid. 155. 1
Necromantia. Vide Divinatio.
Negligentia ut prudentiæ opponatur. 517. 1. Ut differat à pigritia & inconſtantia. 516. 2. Quando ſit peccatum mortale. 517. 1
Negotiatio ejuſque ſpecies, ut ſit licita. 425. 2. & ſeq. Cur clericis interdicta. 426. 2. Quantum eis peccatum. 427. 1
Notoriam artem eſſe illicitam & inefficacem. 539. 1

O

Obedire ut teneatur homo homini, inferior Superiori. 574. 2
Obedientia quid ſit. ibid. Ut ſit virtus ſpecialis. ibid.
Obedientia materialis & formalis. ibid.
Obedientiæ objectum, præceptum Superioris. ibid. Etiam tacitum, an etiam ſolum Superioris deſiderium. ibid.
Obedientia Religioſorum ut verſari dicatur non circa præcepta, ſed circa conſilia. 575. 1. Ut non omnis inobedientia ſit peccatum generale. ibid. Poſſitne exerceri actus, qui non ſit alterius virtutis quàm obedientiæ. ibid.
Obedientia ut conſiſtat in medio. ibid. Ut non ſit niſi unius rationis. ibid. Sitne maxima virtutum moralium. 575. 2. Ut per eam numquam malum faciendum ſit. ibid. 2
Obediendum eſſe Deo in omnibus. ibid.
Obedire ut non teneantur inferiores in omnibus omnino Superioribus ſuis. 577. 1. & ſeq. Unde cognoſci poſſit, ad quas res ſe extendat poteſtas Superioris. ibid. Poſſitne Superior obligare ad actus merè internos. 577. 2
Obedirene teneantur Moniales ad Clauſuram recipiendam, ſi eam non voverint. 579. 1. & ſeq.
Obedire poteſtatibus ſæcularibus ut Chriſtiani teneantur. 581. 2
Obedientia ut ad Religionis perfectionem requiratur. 748. 2
Oblatio quid ſit. 485. 1
Oblationes ut ſint voluntariæ, utque ad eas quatuor cauſæ obligare poſſint. ibid.
Oblationes ut debeant fieri ſolis Sacerdotibus. ibid.
Oblatio ut non debeat fieri de injuſtè acquiſitis, vel poſſeſſis. 485. 2. Ut non de omnibus juſtè poſſeſſis in veteri lege fieri potuerint. ibid. Ut de quolibet licitè poſſeſſo fieri poſſit in lege Evangelica. ibid.
Objectum formale non ſemper ponere aliquid in objecto materiali. 3. 2
Obſervantia ut ſit virtus ſpecialis. 571. 2. Quid ſit. 573. 1. Ut differenter eam debeamus Superioribus noſtris, & aliis. ibid.
Obſervantia ut non ſit virtus potior virtute pietatis. ibid.
Obſervantiæ duæ ſpecies, dulia, & obedientia. ibid. & ſeq. Duliæ objectum, honor. Vide honor.
Obſervationes quæ ad corporum immutationem ordinantur, ut non ſint illicitæ. 539. 1
Obſervationes vanæ ut ſint illicitæ ac ſuperſtitioſæ. 539. 2. Non eſſe ſuperſtitioſum timere puero nocumentum ex oculo faſcinante. ibid. Suſpendere divina verba vel Sanctorum reliquias ad collum ut ſit vel non ſit licitum. ibid.
Odium quid ſit. 177. 1. Ut Deus odio haberi poſſit à non Beatis non autem à Beato. ibid. & ſeq. Ut non ſoli effectus Dei odio habeantur, ſed etiam Deus ipſe. 177. 2
Odium Dei eſſe maximum peccatorum. ibid. Speciale peccatum. 178. 1. In Spiritum ſanctum: & cur inter peccata in Spiritum ſanctum non numeretur. ibid. Peccatum gravius infidelitate. ibid.
Odium omne proximi eſſe peccatum. 178. 2. Ut graviſſimum eorum peccatorum, quæ contra proximum committuntur. ibid.
Odium non eſſe inter vitia capitalia numerandum. 179. 1. Oriri ex invidia. ibid. Odium Dei & proximi ſit ejuſdem ſpeciei, 179. 2

Odia

Odia omnia proximi ſintne ejuſdem ſpeciei. ibid.
Odium proximi poſſitne eſt abſque alio peccato. ibid.
Odium omne ſitne peccatum mortale. 180. 1
Omiſſio ut ſit ſpeciale peccatum. 460. 1. Non tam grave quàm tranſgreſſio. ibid.
Opera ſervilia quæ dicantur. 597. 2. Quæ præter ea die Dominico prohibita. 598. 1
Opinionem non conſiſtere cum ſcientia vel fide ejuſdem objecti. 12. 2
Oratio ut aliud ſit Grammaticis, aliud Logicis, aliud Rhetoribus, Juriſconſultis, Theologis. 465. 1. Ut definiatur. ibid. Ut ſit actus rationis. ibid.
Orare num conveniens ſit. 465. 2. Quare ſit orandum. ibid. Ut etiam neceſſitate præcepti. 466. 1
Orationem eſſe actum Religionis. 466. 2
Orarine debeat ſolus Deus. 467. 1
Orari ut poſſint etiam Sancti. ibid. Cur Deus velit eos à nobis orari. 467. 2
Orare Sanctos an teneamur ex aliquo præcepto. 468. 1
Orantes ut debeamus aliqui determinatè à Deo petere. 468. 2. Ad quæ valeat petitio quorumdam determinatè. ibid. Ut temporalia rectè à Deo petantur. 469. 1
Orare ut non tantùm pro nobis, ſed etiam pro aliis debeamus. ibid. Ut etiam pro inimicis. 469. 2
Orarene liceat pro uno ſolo ſpecialiter. ibid.
Oratio ſpecialis pro uno pluſne ei proſit quàm generalis. 470. 1
Orationis Dominicæ ſeptem petitiones num convenienter aſſignentur. ibid. & ſeq. Ejus excellentia. ibid.
Orare ut ſit proprium creaturæ rationalis. 471. 1
Orare Sanctos pro nobis in Patria. ibid.
Oratio communis ut debeat eſſe vocalis, non item privata. 472. 2
Orationis vocalis & mentalis exemplar. ibid.
Oratio ut debeat eſſe attenta, & quæ attentio ad eam neceſſaria. ibid. & ſeqq. Quæ in ea diſtractio, quantum peccatum. 473. 1
Oratio debeatne eſſe diuturna. 474. 2. Quid in oratione multùm loqui. 475. 2
Oratio ut meritoria & ſatisfactoria. ibid. Varii ejus effectus. 476. 1. Ut debeat fieri piè, & quid includat hæc pietas. ibid.
Orationis tres partes. 478. 1
Orationi cur certa loca deputata. Vide *Adoratio*.
Orarent cur ad Occidentem Judæi. Vide *Adoratio*. Cur ad Orientem Chriſtiani. Vide *Adoratio*.
Organorum uſus in Eccleſia quando cœperit. 527. 2
Origenis libri ut permittantur. 66. 1
Oſcula impudica, qualia peccata. 670. 1

P

Paganus unde dictus, & cur Idololatræ Pagani dicti. 48. 2.
Parentibus ut non in omnibus obedire filii debeant. 759. 2
Parentibus obſequium & reverentiam ut debeant filii. 600. 1. & ſeqq. Ut propter parentum neceſſitatem omittenda ſit regularis obſervantia. 572. 1
Parvificentia ut Magnificentiæ opponatur. 613. 2
Paſtores ut teneantur ex charitate cum vitæ ſuo periculo ovibus ſuis ſuccurrere. 128. 1
Patientia ut ſit virtus. 614. 1. Ejus objectum proximum & remotum. ibid. Ut non ſit virtutum omnium potiſſima. ibid. Ut non poſſit haberi ſine gratia, utque ſit pars fortitudinis tum potentialis tum integralis. 614. 2. Ut differat à longanimitate. 615. 1. Ut Deo tribuatur. ibid.
Patronatus jus ut invendibile. 564. 2
S. Paulus videritne in hac vita Deum per eſſentiam. 717. 2
Paupertas voluntaria ut ad perfectionem Religionis requiratur. 747. 1
Pax & concordia ut differant. 140. 2. Omnia pacem appetunt. 141. 1. Eſt pax effectus charitatis. ibid.
Pacem non eſſe virtutem: Ut ſit actus charitatis. 141. 2. Dari præceptum de pace habenda. ibid.
Peccaminoſi actus deformitatem eſſe de ratione ſpeciei talis actus ut eſt actus moraliter malus. 39. 2
Peccati deformitas quid importet. ibid.
Peccata virtutibus Theologicis oppoſita ut conſiſtant principaliter in averſione à bono incommutabili: alia verò in converſione ad bonum commutabile. 88. 1
Peccati primi pœna mors. 696. 1. Ut ſit pœna damni & ſenſus. 696. 2. Quæ aliæ pœnæ particulares quoad corpus & animam. ibid.
Peccatorum venialium tria genera. ibid. 1. & ſeqq.
Peccatum ut voluntarium ſit in ſua cauſa, tria requiruntur. 677. 1
Peccatum veniale ut dicatur non eſſe contra, ſed præter legem. 582. 2
Peccatum per ſe loquendo non poſſe eſſe pœnam peccati, ſed tantùm per aliquid ſibi annexum. 7. 2
Peccatum in Spiritum S. quod dicatur, & quæ ejus ſpecies. 71. 1. & ſeq. Cur dicatur irremiſſibile. 73. 1
Peccatum ex malitia numquam eſſe primum in hominibus. ibid.
Penſio cum creatur ſuper aliquo Beneficio, ut non detur pro ea Beneficium. 565. 2. Quid ſit. ibid.
Penſio quædam laica, quædam clericalis. ibid.
Penſio laica ſitne materia ſimoniæ. ibid.
Penſio clericalis ut ſit quiddam quaſi ſpirituale, aut ſpirituali annexum. ibid.
Penſiones ſuper Beneficiis an Epiſcopi creare poſſint. 566. 1. An poſſint eas creare ſuper perſona Beneficiati. ibid. Cujus authoritate poſſint redimi. ibid.
Penſionis quantitas ut debeat eſſe moderata. ibid.
Perfectionis in ſtatu ſintne Religioſi & Prælati. 728. 1. An omnes Prælati Eccleſiaſtici. 729. 1. & ſeqq. Ut non Archidiaconi & Curati. ibid. Cur conjugium non ſit ſtatus perfectionis. 729. 2. Ut poſſit tranſiri ab una Religione ad aliam. ibid. Ut Parochi habeant ſe hic ad Epiſcopos. ibid.
Perfectiotne ſit ſtatus Religioſorum quàm Prælatorum. 730. 2. & ſeq.
Perfectionis majoriſne ſint Presbyteri Curati, & Archidiaconi, quàm Religioſi. 732. 1. & ſeq. Ut graviùs peccet Sacerdos ſæcularis, quam Religioſus non Sacerdos. 732. 2
Perfectio Chriſtianæ vitæ ut attendatur ſecundùm charitatem. 725. 1. Ut diſtinguatur triplex perfectio. 725. 2
Perfectio in hac vita quæ obtineri poſſit, vel non poſſit. 725. 2. & ſeqq.
Perfectio dilectionis proximorum duplex. 726. 1
Perfectio conſiſtatne in præceptis, an in conſiliis. ibid.
Perfectionis in ſtatu non omnem eum eſſe, qui eſt perfectus. 727. 1. Quæ ad ſtatum perfectionis requiſita. ibid. An Votum ſimplex caſtitatis conſiſtat in ſtatu. 727. 2

DE PERIVRIO.

Perjurium ut de ſua ratione falſitatem importet. 544. 1. Ut aliquando ſumatur pro omni juramento vitioſo. ibid. Quid ſit. ibid.
Perjurii ratio in quo conſiſtat. ibid. Ut omne perjurium ſit peccatum. ibid. An mortale. 544. 2
Perjurium promiſſorium de re levi ſitne mortale. 545. 1
Perjurium ex defectu Juſtitiæ ut non ſemper ſit mortale. 544. 2
Perjurium ex defectu tantùm judicii ut communiter ſit veniale. ibid.
Perjurium ex defectu præſentis veritatis ut ſemper ſit mortale. 545. 1. Duplex ratio veritatis in juramento promiſſorio. ibid.
Pejerans inadvertenter ex conſuetudine num à morali excuſetur. 546. 2
Perjurium ſitne graviùs peccatum homicidio. ibid.
Pejeranti injungens juramentum an peccet. 547. 1. & ſeq. Juramentum exigere à juraturo per falſos Deos, ut ſit licitum. 547. 2
Perſeverantia ut variis modis uſurpetur. 615. 1. Ut ſit ſimpliciter virtus dicenda. ibid.
Perſeverantiam ut nullus habeat actu completo, quamdiu vivit. 615. 2
Perſeverantia ut ſit pars potentialis fortitudinis. ibid. Ut ad eam pertineat conſtantia, utque differant. ibid.
Perſeverantiæ virtutem non poſſe eſſe in homine ſine habituali gratia. ibid.
Perſeverantiæ vitia oppoſita, mollities & pertinacia. 616. 1
Pietas quid ſit. 571. 1. Quare cultus Dei uſitatiſſimè pietas vocetur. ibid. & ſeq.
Pietas cur uſurpetur aliquando pro operibus miſericordiæ, & quomodo Deus ipſe pius dicatur. ibid.
Pietas erga parentes ut iis debita ſit, & quæ comprehendat. ibid.
Pietas ut ſit virtus ſpecialis ex objecto ſuo. 571. 2. A juſtitia legali diſtincta. ibid.
Pietatis debita parentibus opera ut non contingat ex occaſione virtutis religionis omitti oportere. *ibid.* Ut propter eorum neceſſitatem omittenda ſit regularis obſervantia. 572. 1. & ſeq.
Pietatem eſſe donum Spiritus ſancti. 596. 1. Quod ejus objectum. ibid. Ut ei reſpondeant ſecunda, quarta, & quinta beatitudines. ibid.
Piſcatio poſſitne jure humano prohiberi. 365. 2. & ſeqq.
Piſcari in alieno vivario, & loco clauſo, furtum. 365. 2
Piſcari in fluminibus, vel in aliis aquis communibus prohibitis, quod peccatum ſit. ibid.
Piſcari in loco alieno, etſi non circumſepto, ut furtum ſit. ibid.
Pœna mortis quibus peccatis per homines infligenda. 685. 2. Ut nemo ſine culpa puniatur. ibid. Sed benè affligatur. ibid.
Pollutio nocturna ut ſecundùm ſe non ſit peccatum. 672. 1

Ex qua cauſa peccatum ſit, & quale. 672. 2. & ſeq. An liceat eam deſiderare aliquo fine bono, ibid. Quando veniens ex parte dæmonis ſit peccatum, ibid. Ut ſit voluntaria in ſua cauſa quæ requirantur. 677. 1. & ſeqq.
Pontifex poſſitne fieri ſchiſmaticus; & quid faciendum, quando electi ſunt duo vel tres Pontifices. 185. 2. & ſeq. Vid. Schiſmaticus.
Pontifex Summus ſitne dominus totius orbis, Vide Dominium.
Poſſeſſor bonæ fidei quis, & malæ. 292. 2
Poteſtas corporalis ut ſubdatur ſpirituali. 249. 2
Præceptorum ſola ex multitudine ut peccata non multiplicentur. 599. 2
Præſcriptio quid ſit. 372. 1. Quatuor ad eam requiſita. ibid. Poſſeſſio. ibid. Bona fides. ibid. Titulus. 372. 2. Certi temporis ſpatium, & quod pro diverſitate rerum, ibid.
Præſcriptione legitima verè transferri dominium. ibid.
Præſcriptione rem acquiſitam poſſe tuta conſcientia contra priorem dominum defendi. 373. 1. Nec poſſe à priore domino clanculùm auferri. ibid.
Præſcribantne tuta conſcientia domini ſtipendia famulorum, ſi intra biennium aut triennium illa non petierint. 373. 2
Præſtigium. Vid. Divinatio.
Præſumptio ut diverſimodè accipiatur. 89. 2. Ut ſit ſpeciale peccatum. 90. 1. An innitatur Deo, an propriæ virtuti. ibid. Quæ præſumptio ſit, cùm ſperatur æterna beatitudo, aut aliud donum ſupernaturale, ex propriis viribus. ibid.
Præſumptio minus peccatum deſperatione. 90. 2. An ſemper habeat adjunctam infidelitatem. ibid. An tollat ſpem, 91. 2. & ſeq. An peccans ob fiduciam, quòd peccatum illud confitebitur, teneatur illam circumſtantiam confiteri. ibid.
Præſumptio opponitur timori, ibid. Unde oriatur, cùm propriæ virtuti innititur. ibid.
Præſumptionem eſſe peccatum. 609. 2. Magnanimitati oppoſitum per exceſſum. 610. 1. Ut differat à præſumptione ſpei Theologicæ oppoſita. ibid. Quando ſit peccatum mortale, ibid.
Prævaricatio accuſatoris quid. 390. 1
Pretium rei juſtum quod cenſeatur. 415. 2. Unde æſtimandum, ibid.
Pretium triplex, rigidum, medium, & pium ſeu infimum. ibid. Ut res tanti valere dicatur, quanti vendi poteſt, 416. 1.
Pretium quodnam ſit rerum, non ad humanas neceſſitates, ſed ſolùm ad faſtum, & ſplendorem pertinentium. ibid.
Pretium quomodo taxari poſſit. 440. 2
Primitiæ ſunt ſpecies quædam oblationum ſimplicium. 485. 2. Ut ad eas ſolvendas homines teneantur. ibid.
Primitiarum oblationes ut olim continerentur inter præcepta cæremonialia. ibid.
Primogenituræ jus fueritne olim temporale, & num ei ſacerdotium anneaum. 565. 1
Prodigalitatem opponi avaritiæ. 595. 1. Ut idem eodem tempore poſſit eſſe avarus & prodigus. ibid.
Prodigalitatem eſſe peccatum. ibid. Quandoque veniale, quandoque mortale. ibid. Minus avaritia. 595. 2
Promiſſio quid ſit. 367. 2
Promiſſio ſimplex vi aut metu extorta ſitne jure naturæ irrita, an ſolùm poſitivo. 368. 1. Subſiſtatne ſine intentione ſe obligandi. 368. 2
Promiſſio ſimplex homini exterius ſeriò facta, & ab illo acceptata, ut obliget in conſcientia. ibid.
Promiſſio ſolùm interior ut non obliget hominem. 369. 1
Promiſſio & propoſitum ut differant. 490. 1
Prophetiæ vocabulum unde derivatum. 704. 2
Prophetiæ vocabulum ut variè uſurpetur propria vel minùs propriè quinque modis. 705. 1. & ſeqq. Oſſa mortua quomodo prophetaverint. ibid.
Prophetia quid ſit. 705. 2. Ut primò & principaliter conſiſtat in cognitione. ibid.
Prophetia ſitne habitus. ibid. & ſeqq. An ſit ſolùm futurorum contingentium. 707. 1. Cur minùs ſit habitus quàm lumen fidei. 706. 1. Tres gradus rerum, quæ ſub eam cadunt. 707. 1. Ut à Caſſiodoro definiatur ſecundùm totam ipſius materiam. 707. 2
Prophetas per divinam revelationem non cognoſcere omnia quæ poſſunt propheticè cognoſci. 708. 1
Prophetæ mens ut dupliciter a Deo inſtruatur, per expreſſam revelationem, & per occultum inſtinctum. 708. 2. Ut non ſemper juxta hunc modum poſſit diſcernere quid ex ſpiritu prophetico loquatur, quid ex proprio. ibid.
Propheticè cognita vel annuntiata poſſintne eſſe falſa. ibid.
Prophetia propriè dicta ut non poſſit eſſe ex cauſa naturali, ſed tantùm ex divina revelatione. 709. 1. Propheticam revelationem fieri per Angelos. 709. 2. Quomodo etiam tunc ſint revelationes divinæ. ibid. 2
Prophetia ut non requirat diſpoſitionem naturalem. ibid. 2. & ſeq. Ut non bonitatem morum, aut gratiam gratum facientem. 710. 1. & ſeq.
Prophetæ falſi unde dicantur. 710. 2
Prophetiam nullam propriè dictam eſſe à dæmonibus. ibid.
Prophetæ dæmonum ut aliquando dicant verum. ibid. Ut aliquando loquantur ex divina inſpiratione. ibid. Quid de Balaam ſentiendum. 711. 1
Prophetas non videre divinam eſſentiam. 711. 2. Nequidem ſecundùm quod in ea ſunt rationes vel ſpecies futurorum eventuum. ibid. An videant in ſpeculo æternitatis. 712. 1. An in libro divino præſcientiæ. ibid.
Prophetica revelatione non ſemper imprimi novas rerum ſpecies menti prophetæ. ibid.
Prophetam maximè eſſe, qui & corporalium rerum ſignificativas ſimilitudines videt, & quid per eas ſignificetur intelligit. ibid.
Prophetica viſio ut non ſemper fiat cum abſtractione à ſenſibus. 712. 2. An aliquando eam abſtractionem requirat. ibid. Ut ea abſtractio non fiat cum aliqua inordinatione naturæ. ibid.
Prophetas veros & perfectos ſemper cognoſcere ea quæ prophetant. 713. 1
Prophetia ratione objecti ut dividatur in prophetiam prædeſtinationis Dei, præſcientiæ, & comminationis. 713. 2. Ut huic diviſioni non obſtet liberum hominis arbitrium. ibid.
Prophetia ut dividi poſſit juxta modos prophetandi in ſeptem ſpecies. 714. 1
Prophetia per viſionem intellectualem & imaginariam ſimul ſitne excellentior ea, quæ eſt per intellectualem viſionem tantùm, & quis hic perfectionis gradus. ibid. & ſeq.
Prophetia ut importet quamdam obſcuritatem, quamvis obſcuritas non ſit de ratione prophetiæ. 714. 2
Prophetiæ gradus diſtingui per viſionem imaginariam. ibid. Ut gradus ejus infimus ſit, cùm quis ex inſtinctu interiore movetur ad aliquid exteriùs faciendum. ibid. Quis gradus iſti infimo proximus. ibid.
Prophetia propriè dicta ut diverſificetur per differentiam ſomnii & viſionis. ibid. Secundùm expreſſionem ſignorum imaginabilium. ibid. Si videat Propheta aliquem ſibi loquentem, aut aliquid demonſtrantem. 715. 1. Secundùm conditionem ejus qui videtur. ibid.
Prophetæ eidem ut detur cognitio Prophetica, nunc inferioris, nunc altioris ordinis. ibid.
Prophetarne omnibus excelſior fuerit Moyſes. ibid.
Prophetiæ nullum gradum eſſe in beatis. 716. 1
Propheta ut Chriſtus fuerit. ibid.
Prophetiæ gradus ut variati fuerint ſecundùm temporis proceſſum & acceſſum ad Chriſtum. 716. 2
Prophetiæ ad fidem Deitatis vel Incarnationis pertinentes ut creverint ſucceſſu temporis. ibid.
Prophetica revelatio quantùm ad directionem bonorum operum ut fuerit diverſificata non ſecundùm proceſſum temporis, ſed ſecundùm conditionem negotiorum. 717. 1
Propheticæ cogitationis gradus, raptus. Vide Raptus.
Prædeſtinationis vocabulum ut variè accipiatur. 713. 2. Ut ejus nulla ſit cauſa. ibid. Ut actus liberi etiam ſub ea cadant. ibid.
Propoſitiones hæreticæ, erroneæ, ſuſpectæ, malè ſonantes, ſcandaloſæ, temerariæ. 56. 2. & ſeq.
Propoſitionum de futuro contingenti ſitne altera determinatè vera &c. 708. 1. Quid hic ſenſerit Philoſophus. ibid.
Prudentia ut diverſimode ſumatur. 210. 2
Prudentiam eſſe in intellectu practico, utque interdum vocetur amor aut electio. ibid. Ut differat ab arte. ibid.
Prudentiam eſſe cognoſcitivam ſingularium. 211. 1. Eſſe virtutem. ibid.
Prudentiæ objectum formale eſſe agibile ut conforme appetitui recto, ſive ut practicè verum. ibid.
Prudentia ut ſit virtus, cùm ejus judicium videatur aliquando falſum; ut quando Jacob accedebat ad Liam putans eſſe Rachelem. 211. 2
Prudentiam eſſe virtutem ſpecialem. ibid. Ut ab aliis virtutibus differat. ibid. Ut finem virtutibus moralibus non præſcribat. 212. 1. Ejus officia, ibid. Ut ad eam pertineat ſolicitudo. 212. 2
Prudentiam non ſolùm ſe habere ad bonum privatum, ſed etiam ad bonum commune multitudinis: Utque ſub his rationibus ſit diverſa ſpecie. ibid. 2
Prudentiam non ſolùm eſſe in Principibus, ſed etiam in ſervis & ſubditis. 213. 1. Ut non poſſit eſſe in peccatoribus. ibid. Quæ ſit communis bonis & malis. ibid.
Prudentiam infuſam eſſe in omnibus juſtis. 213. 2
Prudentia ut non inſit nobis à natura. ibid. Ut non tollatur directè per oblivionem. ibid.
Prudentiæ partes integrales, ſubjectivæ & potentiales. ibid.
Prudentiæ partes quaſi integrales, memoria; & quæ ad illam conferant. 214. 1. Intellectus, Docilitas, Solertia, Ratio, Prudentia, Circumſpectio, Cautio. 214. 2. & ſeqq.
Prudentiæ partes ſubjectivæ quinque. 215. 1. Ut regnativa ſpecies prudentiæ. ibid. Politica ſpecialiter accepta. ibid.

Digitized by Google

ibid. Oeconomica & Militaris ſpecies differunt. Ibid.
Prudentiæ partes potentiales, Eubulia. 215. 2. Sineſis, & Gnomes. ibid.
Prudentiæ vitia oppoſita, Imprudentiæ. 216. 1. Præcipitatio. 216. 2. Inconſideratio. Negligentia. ibid.
Prudentiæ vitia oppoſita, quæ habent ſimilitudinem cum ipſa, & ei opponuntur per exceſſum, Prudentia carnis, Aſtutia, Dolus, Fraus. 217. 1. & ſeq. Solicitudo de temporalibus, & quæ hæc peccata ſint. 217. 2. & ſeqq.
Prudentiæ præcepta. 218. 1. Ut non fuerit in Decalogo dandum præceptum de prudentia. ibid. Ut in veteri lege convenienter data fuerint præcepta prohibitiva de vitiis, quæ cum vera prudentia ſimilitudinem habent. 218. 2
Prudentiæ infuſæ poſſitne ſubeſſe falſum. 6. 1
Puſillanimitati ineſſe peccatum. 612. 1. Quid ſit. ibid. Ut oriatur interdum ex ſuperbia, interdum ex negligentia conſiderandi divinum adjutorium, vel ſuam facultatem. ibid.
Puſillanimitatem opponi directè magnanimitati, utque etiam variis aliis virtutibus. 612. 2

R

RApina quid, & quomodo differat à furto. 375. 1. & ſeq. Quæ peccata ad eam pertineant. ibid. An poſſit fieri ſine peccato. 381. 1. Vide Vectigal.
Raptus ut ſit ſpecies luxuriæ diſtincta à ſtupro. 674. 1. Ut pertineat ad injuſtitiam, & ad luxuriam. 674. 2. Ad eum neceſſaria eſt abductio de loco ad locum, & Qualis. ibid. Tria ad illum requiſita, abductio, cauſa libidinis, violentia. ibid.
Raptuſne ſit, cùm ſponſus deſponſatam abducit volentem, reclamantibus parentibus. 675. 1
Raptus pœnæ dirimatne etiam ſponſalia. ibid. & ſeqq.
Raptus ut pertineat tantùm ad vim cognoſcitivam. 717. 2. Ut diſtinguatur ab extaſi. ibid. In eo non vidit S. Paulus divinam eſſentiam. ibid. Quæ alienatio à ſenſibus hic neceſſaria. Quænam in raptu B. Paulo acciderint. 718. 1. & ſeqq.
Religio ut ad juſtitiam pertineat. 461. 1. Unde dicta. ibid. Ut propriè ſolùm ſit ad Deum. ibid.
Religionis actus duplices, eliciti, & imperati. ibid.
Religionem eſſe virtutem. 461. 2. Unam. ibid. Specialem. 461. 1. Quid ſit. 461. 2. Ut ab aliis virtutibus diſtinguatur. 462. 1. Ut ſit virtus generalis. 462. 2
Religionem non eſſe virtutem Theologicam, ſed moralem. ibid. Ut ſit præferenda aliis virtutibus moralibus. 463. 2. An etiam juſtitiæ. ibid.
Religio ut præter actus interiores quos habet ut principales, habeat etiam exteriores. ibid.
Religio & ſanctitas ut ſint eadem virtus, utque differant ratione. 464. 1
Religionis actus devotio ut ſit actus voluntatis. ibid. Ut ſit actus religionis. 464. 2. Ejus cauſa intrinſeca, meditatio divinæ bonitatis. ibid. Ejus effectus, lætitia ſpiritualis. 465. 1
Religionis actus Oratio. Vid. Oratio.
Religionis ſtatus, in quo conſiſtat. 745. 1. & ſeq.
Religiones abſque approbatione, ut neque ſecuræ, neque immobiles eſſent. 745. 2
Religioſorum antiquitas. 746. 1. Ut non omnis Religioſus teneatur ad omnia conſilia. 746. 2
Religio ut non ſit ſtatus perfectionis acquiſitæ, ſed acquirendæ. ibid.
Religionis perfectio ut paupertatem requirat. 747. 1. Et perpetuam continentiam. 748. 1. Et obedientiam. 748. 2. Utque tria iſta ſub voto cadant. 749. 1. Ut omnes Religioſi etiam Prælati ad obedientiam teneantur. 748. 2
Religionis monaſticæ perfectio ut conſiſtat in tribus votis, paupertatis voluntariæ, continentiæ perpetuæ, & obedientiæ. 749. 1. An tria illa vota ſufficiant ad ſtatum Religionis conſtituendum. ibid. Debet accedere approbatio Eccleſiæ. ibid. Qui poſt annum probationis profiteretur in Religione non approbata, ad quid obligaretur. 749. 2
Religioſum veri nominis conſtituantne vota non ſolemnia. ibid.
Religioniſne ad eſſentiam pertineat chorus. ibid.
Religionis votorum præcipuum, obedientiæ. 750. 1
Religioſus tranſgrediens ea quæ ſunt Regula, ut non ſemper peccet mortaliter. ibid.
Religionis monaſticæ ut non omnia ſtatuta obligent ſub mortali. 750. 2
Religioſus vovens ſervare Regulam, ut obligetur ad omnia quæ ſunt in Regula. ibid.
Religioſus in eodem genere peccati ut non ſemper graviùs peccet quàm ſæcularis. ibid.
Religionis ſtatui ut non repugnet docere, prædicare, & alia hujuſmodi facere. 751. 1
Religioſis ut liceat tractare negotia ſæcularia cauſa charitatis. ibid.
Religioſi teneanturne ad laborem manuum, magis quàm alii homines. 751. 2
Religioſis ut liceat vivere ex eleemoſynis, ſive quotidianis, ſive reditualibus. 752. 1
Religioſis ut liceat mendicare. ibid. Ut diſtinguantur mendicus & pauper. ibid.
Religioſis ut liceat uti veſtibus vilioribus. 752. 2
Religio ut ſit unica ſecundùm ſpeciem, & ſecundùm fines & exercitia multiplex. ibid.
Religionem aliquam inſtitui poſſe ad exercitia vitæ activæ. 753. 1. Ad militandum. ibid. Ad prædicandum & confeſſiones audiendum. ibid. Ad ſtudendum doctrinæ ſalutari. 753. 2
Religionum quæ potiores. ibid. & ſeqq.
Religionis perfectionem ut non minuat bonorum in communi poſſeſſio. 754. 2. Modò non ſit exceſſiva. ibid. Quibus Religioſis neceſſe ſit habere magnas poſſeſſiones, & quibus non conveniat. 755. 1. & ſeqq. Ut omnimoda paupertas ſit laudabilis. ibid.
Religionibus ordinatis ad opera vitæ activæ, ſive corporalia, ſive ſpiritualia, ut non competat vita ſolitaria, niſi fortè ad tempus. 757. 1
Religionem ingredine debeant, qui non ſunt in præceptis exercitati. ibid.
Religionis ingreſſum vovere ut conveniat, & laudabile ſit. 757. 2. Ut votum illud implere oporteat. 758. 1. Quo loco, & quando. ibid. Ut annus probationis requiratur. ibid.
Religionem profitens ut conſequatur remiſſionem omnium peccatorum. ibid.
Religionem ingredi qui vovit, ut teneatur ad perpetuò manendum in ea, vel non teneatur. 758. 2. Neque ſatisfacit voto ſuo, ſi intret, ut ſtatim exeat. ibid. Quid ſi dum vovit, ſimpliciter cogitavit de ingreſſu, non autem de libertate egreſſus, vel de perpetuitate permanendi. ibid.
Religioſus fieri qui vovit, nihil aliud cogitando, ut bona fide ad experiendum ingredi teneatur, & permanere. ibid.
Religionem ingreſſus, ſi durante probationis anno propter morbum dimittatur, vel ex rationabili cauſa ipſe egrediatur, ut ad reingreſſum teneatur. 759. 1.
Religionem profiteri ut non poſſint pueri ante pubertatis annos, poſſunt tamen cum voluntate parentum in ea recipi, ut paulatim formentur. ibid.
Religionis ab ingreſſu ut retrahendi ſint filii ob neceſſitatem parentum. ibid.
Religionem intrare ut poſſint filii contra præceptum parentum, ſi filiorum opera non multùm indigeant. ibid.
Religionem ingredi ut non poſſit ſervus invito domino. ibid.
Religionem ingredi ut ære alieno obſtrictus poſſit, vel non poſſit. 760. 2
Religionem ingredi ut poſſint Archidiaconi & Parochi abſque ſpeciali licentia Papæ, immò & Epiſcopo contradicente. 761. 1
Religionem mutare ut liceat ob tres potiſſimùm cauſas. 761. 2. Quæ hic æſtimetur Religio perfectior. ibid. Ut Canonicus regularis tranſire poſſit ad ſtatum Monachorum, non vice verſa. 762. 2
Religionem ſtrictiorem qui vovit, ut peccet laxiorem ingrediendo abſque legitima diſpenſatione. 763. 1. Ut votum tamen ejus ſit validum. ibid. Ad religionem aliquos inducere ut licitum ſit. ibid. Circa iſtam inductionem triplex inordinatio. ibid. Prima, ſi quis alterum directè vel indirectè cogat. Secunda, ſi datis muneribus ſimoniacè illum trahat. Tertia, ſi mendacia adhibeat, ibid. Non eſſe hic conſultandum, an Religionis ingreſſus ſit melior vita communi Chriſtianorum. ibid. An quis debeat conſultare, num à Spiritu ſancto moveatur. 763. 2. An contriſtatio amicorum vel quodcumque temporalium detrimentum poſſit hic eſſe legitimum impedimentum. 764. 1. & ſeqq.
Religionis pro ingreſſu qui conſulendi. ibid. Quòd non ex ſolis patre & matre neque ex illis ſemper. 764. 2
Religionem profeſſi teneanturne ad jejunia ſui Ordinis ante annum ætatis 21. 625. 2
Reſtitutio ſitne actus juſtitiæ commutativæ. 255. 1. Quid ſit. 254. 2. Ut differat à ſatisfactione. 255. 2. An ſit neceſſaria ad ſalutem. 256. 1. & ſeq. An donec facta ſit, animæ ſemper detineantur in Purgatorio. 257. 1
Reſtitutio pro læſione alicujus in bonis ſpiritualibus ut facienda ſit. 258. 2. & ſeq. An ad eam teneantur qui aliquem à Religione avocant. 259. 2. & ſeq.
Reſtitutio pro occiſione aut mutilatione alicujus. 261. 2
Reſtitutio damnorum ex homicidio provenientium cui facienda. 263. 2
Reſtitutione facienda ſit propter violatam integritatem corporis in virgine. 265. 1. An qui poſt votum caſtitatis aut Religionis promittit puellæ matrimonium, ut eam ad copulam alliciat, teneatur ad matrimonium. 266. 2.
Reſtitutio pro commiſſo adulterio, quando, & quæ facienda. ibid.
Reſtituendane ſit fama ablata. 267. 1. Triplex famæ ablatio. 267. 2
Reſtitutionis famæ obligationem quæ cauſent. ibid. Quænam

ab ea

Digitized by Google

ab ea excuſent. 269. 1. Quid ſi cum ejus peccato ſimul ejus pœnitentiam narraverit. Si ejus famam in alio genere anagria. 270. 1. & ſeqq.

Reſtituendane ſit fama alterius cum periculo vitæ. 278. 2. & ſeq. Quid ſi eum diffamaverit, quia per hypocriſim famam ſibi comparaverat, 271. 2

Reſtituerene teneatur, qui injuriam ſibi factam, narrat amico, ibid. An qui ſine ulla aſſertione refert crimen quod de altero audivit, 272. 1. & ſeqq.

Reſtituere num teneatur qui diffamatum in uno loco diffamat in altero, 272. 2. An qui infamem in uno genere peccati diffamat in alio, 273. 1. An revelans crimen occultum viro gravi & prudenti. 273. 2. An qui indirectè aliquem diffamavit. 274. 1. & ſeq.

Reſtituere quid detractor ſeu infamator debeat, 274. 2

Reſtituenda quomodo fama. 275. 2

Reſtituerene teneantur hæredes famam loco infamatoris. 276. 1

Reſtituendusne & quomodo honor læſus. 276. 2. & ſeqq.

Reſtituerene teneatur, qui impedit aliquem, ne beneficium conſequatur, 277. a

Reſtituerene ſufficiat ſimplum, quod injuſtè ablatum. 277. 2

Reſtituerene aliquis debeat quod non abſtulit, 280. 2. An qui alteri damnum intulit abſque omni culpa. 281. 1. An qui cum culpa levi. 282. 1

Reſtitutionis obligatio ea qua culpa oriatur ratione contractus, 282. 1. Ratione quaſi contractus, 284. 1

Reſtitutio faciendane ſit ſemper ei, à quo aliquid acceptum eſt, 285. 1. & ſeqq. Quid ſi dubium ſit, an is foret verus dominus, aut poſſeſſor, ſeu cuſtos, vel adminiſtrator legitimus rei acceptæ. ibid. 1. Si putetur res accepta futura ipſi vel alteri pernicioſa. 285. 2

Reſtituerene teneatur mulier id quod accepit cauſa turpitudinis. 286. 2

Reſtituenda ut ſit datio illicita pretii pro re aliqua. ibid. & ſeqq.

Reſtituenda cui ſint bona incerta, 287. 1. An in pauperes eroganda. 287. 2. Quo jure bona incerta debeantur pauperibus, 288. 1. Qua interveniente authoritate iis eroganda ſint. 288. 2. An compoſitio pro talibus debitis fieri poſſit. 289. 1. Quid ſi poſtea dominus legitimus compareat, 289. 2

Reſtitutio cui facienda, quando dominus eſt mortuus. 290. 2

Reſtitutio quo loco & cujus expenſis ac periculo facienda ſit abſenti. 190. 2. & ſeq.

Reſtituerene ſemper teneatur ille qui accepit. 291. 2. Reſtitutionis radix duplex, res aliena, & ejus acceptio. ibid.

Reſtituine poſſit furi res furtiva, bona fide ab eo empta. 292. 2. & ſeqq. Ut fructus rei acceptæ reſtitui debeant. 293. 1. Quid ſi res empta periret. ibid. An poſſit reſcindi contractus talis emptionis. 293. 2. & ſeqq. Quid ſi durante bona fide res alteri vendita ſit. 295. 2. Quid faciet dubiæ fidei emptor circa rem alienam. 296. 2. Qui res uſu conſumptibiles bona fide emptas, ſuis rebus miſcuit, ſi poſt intelligat eſſe alienas, 297. 1. Quid ſi ſtatutum ſit, ut quælibet res in foro publicè empta ſit emptoris. 297. 2

Reſtituerene debeat debitor, ſi Confeſſarius vel ex oblivione vel ex malitia retineat id quod reſtituendum eſt. 298. 1

Reſtituendane ſint bona externa, quæ appellantur fortunæ, cum propriæ famæ detrimento. 298. 2. Quid faciet mulier, quæ ſuppoſuit marito filium alienum. 299. 1

Reſtituerene teneantur, qui non acceperunt, ſi ad injuſtam actionem fuerint cooperati. 300. 2. Reſtituere hoc modo debentium ordo. ibid. Quis cenſeatur cauſa efficax injuſtæ ablationis, vel injuſtæ detentionis. 301. 1. Juſſio. 301. 2. Conſilium. 302. 1. Conſenſus. 303. 1. Palpo. 303. 2. Recurſus. ibid. Participans, 304. 1. Mutus, Non obſtans, Non manifeſtans. 305. 1

Reſtituere quo ordine teneantur, qui fuerunt concauſæ injuſtæ actionis. 306. 2

Reſtituente uno quando plures æquè obligantur, an cæteri ſint liberi, 307. 1. Quando damnum paſſus uni ex cooperatoribus remiſit debitum, an poſſit ab aliis exigere integrum, ibid.

Reſtitutio ſtatimne facienda, 307. 2. & ſeqq. Quæ excuſent à reſtitutione ſtatim facienda. 309. 1. & ſeqq. Si quod debes Petro ſolvas eo inſcio ejus creditori, an excuſeris à reſtitutione. 311. 2. Quid ſi quis bonis cedat. 311. 1. An rei paupertas excuſet. 312. 2. Ut excommunicatio creditoris non excuſet debitorem à ſolutione. 313. 1

Reſtitutio quo ordine creditoribus facienda. ibid. Ut creditores hypothecati in bonis debitoris debeant alios præcedere, & quis inter eos ordo. 313. 2. Quid ſi debitor inter multos æquales uni gratificetur. 314. a

Reus ad mortem condemnatus poſſitne ſe defendere. 393. 2. An poſſit fugere. ibid. An carceres & vincula rumpere, ut fugiat. 394. 2. An teneatur fugere, ſi poſſit. 395. 1. An poſſit corrumpere cuſtodes. ibid. An poſſit condemnari, ut venenum ſumat, vel ſibi venam aperiat. 395. 2. An non poſſit condemnari, ut vaſculum veneni accipiat, & uſque ad os deferat. 396. 1. Vide cætera, verbo, Accuſatus,

Rixam eſſe peccatum mortale ex genere ſuo, 198. 1

Rixa ut ſit filia iræ. ibid. An duellum ſit licitum. ibid. An nullo caſu licitum ſit, 199. 1

S

SAcrificium generaliter ut ſit omne opus bonum. 481. 1. Ut non propriè. ibid. Ejus definitio. 481. 2

Sacrificium offerre ut ſit de lege naturæ. 483. 1. Ejus oblationem non fuiſſe dilatam uſque ad ætatem adultam Caini, & Abel, 483. 2

Sacrificium ut ſoli Deo offerendum. ibid. Ut ejus oblatio ſit ſpecialis actus virtutis. 484. 1

Sacrificium internum offerre Deo ut omnes teneantur. ibid. Ut etiam externum propriè dictum. ibid. Et impropriè dictum, 484. 2. & ſeqq.

Sacrilegium eſſe violationem rei ſacræ, 548. 1. An ſit peccatum ſpeciale, ibid. Tres ejus ſpecies. 548. 2

Sacrilegium circa Euchariſtiam ad quam ſacrilegii ſpeciem ſpectet. 549. 1

Sacrarum rerum aliarum à perſona & loco quinque ſpecies. ibid. Quis inter eas ſanctitatis gradus. 549. 2

Sacrilegium non eſſe omne peccatum perſonæ ſacræ. ibid.

Sacrilegi ut rectè excommunicatione ac mulctis pecuniariis puniantur, ibid.

Qui Sacrilegi ipſo facto excommunicati. 550. 1

Sacrilegii graves pœnæ in Scriptura ſacra. ibid.

Sacrilegium ut ſit ſpecies furti, & ut ſex modis committi poſſit. 374. 1

Sacrilegium ut poſſit eſſe ſpecies luxuriæ. 676. 2. Quid ſit. ibid. Quarum perſonarum. ibid. Quod ſacrilegium ratione loci. ibid.

Sacrileguſne ſit, qui Reliquias habens, aut Agnum Dei collo appenſum fornicator. 677. 1

Sacrilegus Sacerdos & Religioſus debeatne utramque circumſtantiam confiteri. ibid. Si votum ter quaterve iteraverit, debeatne hoc confiteri. ibid.

Sacrilegiumne ſit, ſi quis in templo perſonam aliquam concupiſcat, ibid.

Sampſon ut ab occiſione ſui-ipſius excuſetur. 335. 2

Samueliſne vera anima Sauli apparuerit. 533. 2

Samuelis reſuſcitatio ut non fuerit per dæmonem. 716. 2

Sanctitas ut ſit eadem virtus cum Religione. 464. 1. Sanctorum invocatio. V. Oratio.

Sapientiam eſſe unum ex donis Spiritus Sancti. 209. 2. Non tamen omnem. ibid. Ut differat à fide. ibid. Ut pietas ſapientia dicatur. ibid.

Sapientiæ ſubjectum intellectus. ibid. Ut ſit ſpeculativa & practica. 210. 1

Sapientiæ donum eſſe in ſolis & omnibus juſtis. ibid. Ut ei reſpondeat ſeptima Beatitudo. ibid. Ut ei opponatur ſtultitia hebetudo. ibid.

Scandalum quid ſit. 199. 2. Aliud activum, aliud paſſivum: Activum per ſe, activum per accidens: Paſſivum datum, Paſſivum acceptum. 200. 1

Scandalum omne propriè dictum eſſe peccatum. ibid. Ut paſſivum non poſſit eſſe peccatum ſpeciale. 200. 2

Scandaline ſpeciale peccatum ſit, quando abſque expreſſa intentione ſcandalizandi alium aliquis verè ipſum ſcandalizat. ibid. & ſeqq.

Scandalum tam activum quàm paſſivum ut poſſit eſſe peccatum mortale aut veniale. 201. 1

Scandaline ſemper peccatum ſit, facere coram aliis id quod habet ſpeciem mali. ibid.

Scandali non ſemper peccatum eſſe, petere ab aliquo id quod non eſt facturus abſque peccato. 202. 2

Scandali ut ſemper peccatum ſit, petere opus quod abſque peccato præſtari non poteſt. 203. 1

Scandalum ut non reperiatur in viris perfectis. ibid.

Scandali cauſa ſintne bona ſpiritualia dimittenda. 203. 2. & ſeqq. Ut numquam liceat ad vitandum ſcandalum, contra ullum præceptum negativum juris naturalia facere. 204. 1. Quæ bona temporalia dimittenda, vel non. 205. 1

Schiſma ut ſit ſpeciale peccatum. 184. 1. Ut tribus modis contingere poſſit. ibid. Ut ſit ex genere ſuo mortale. 184. 2. Ut rumpat unitatem Eccleſiæ. ibid.

Schiſma & hæreſis ut differant. 185. 1. Ut non omnis ſchiſmaticus ſit hæreticus. ibid.

Schimaticoſne fieri poſſit Pontifex, quidque faciendum quando duo vel tres electi ſunt Pontifices. ibid.

Schiſma eſſe peccatum ex genere ſuo minus Infidelitate. 185. 2

Schiſmatici ut retineant poteſtatem Sacramentalem, quamvis ea uti non poſſint, non autem juriſdictionis. ibid.

Schiſmaticus aut hæreticus Pontifex quando deſineret eſſe Papa & caput Eccleſiæ. 186. 1

Schiſmatici vel hæretici, Epiſcopi, Parochi, & alii Clerici, quando amittant juriſdictionem. ibid.
Schiſma eſſe ſufficiens, ut ſchiſmaticus excommunicetur. 187. 1. Hanc excommunicationem eſſe reſervatam Pontifici. ibid.
Scientiam non conſiſtere cum fide ejuſdem objecti. 11. 2. & ſeqq.
Scientia Theologica ut poſſit eſſe cum fide. 15. 2
Scientia ut propriè vendi non poſſit. 561. 1
Secta & hæreſis plerumque pro eodem uſurpantur. 57. 1
Seditio ut ſit peccatum ſpeciale. 199. 2. Ex genere ſuo mortale. ibid. Ut tyranni regimen perturbari poſſit. ibid.
Sepultura Eccleſiaſtica vendine poſſit. 564. 2. Quomodo abſque Simonia plus detur pro ſepultura in Eccleſia, quàm in cæmeterio. ibid.
Sermonis gratiam aliquam gratis datam agnoſcendam eſſe. 719. 1. Ut mulieribus competere poſsit. 719. 2
Servitus legalis ut non ſit à natura introducta. 359. 1. Ut differat à deſervitura ſamularum & ancillarum. ibid. Ut juri naturali non repugnet, aliquem hominem eſſe ſervum alterius. 359. 2
Servîſne ad recuperandam libertatem competat jus fugiendi. 362. 1. & ſeqq.
Servus invito domino Religionem intrare non poteſt. 759. 1
Severitatis virtus ut non opponatur clementiæ. 681. 1
Severum vel ſævum eſſe ut differant. 685. 2

DE SIMONIA.

Simonia ut definiatur. 550. 1. Quid hîc ſpirituale, aut ſpirituali annexum. 550. 2
Simoniacuſne eſſet, qui ignorantia facti aut juris aliquid ſpirituale venderet, vel emeret. 550. 1
Simonia ob quas rationes ſit peccatum. 550. 2. Non tantùm contra legem poſitivam, ſed etiam tranſnaturalem. 591. 1. Ex genere ſuo mortale. ibid.
Simonia ut præcipuè non opponatur fidei, ſed religioni. ibid. Ut ſit ſpecies ſacrilegii. ibid. 2. Cur vocetur hæreſis. ibid. Cur à Simone Mago nomen acceperit. 551. 2. Juſtos per bona opera non propriè emere vitam æternam. ibid.
Simoniamne committere poſsit Pontifex Summus; & num Simoniacorum pœnas incurreret. 552. 1
Simonia duplex, juris naturalis, & juris poſitivi. ibid.
Simonia quæ mentalis, quæ realis, & quæ conventionalis: Simonia ſemirealis. 553. 1
Simonia examinatorum ad Eccleſias Parochiales, dum aliquid accipiunt, an ſit juris humani. 552. 2
Simoniacumne ſit, & ſemper illicitum, pro Sacramentis pecuniam dare. 553. 1
Simoniacum eſt, pro labore Sacramentorum adminiſtrationis interno pretium accipere. 553. 2. Non pro externo. 554. 1. An pro obligatione. ibid.
Simoniaca ut ſint vel non ſint pacta in ſpiritualibus. 554. 2
Simoniacuſne ſit Concionator paciſcens de certo honorario. ibid. Quid ſi Sacerdos nolit infantem baptizare, niſi data pecunia. 555. 1. & ſeqq. Et ſi eam ſibi dari nolit niſi ſub ratione pretii. 555. 2
Simoniacumne ſit in ſpiritualibus acquirendis vel retinendis injuſtam vexationem pecunia redimere. ibid. & ſeqq.
Simonia non eſt, ſi injuſtè vexanti, ne Beneficium conſequaris, procures aliud, ut deſiſtat. 556. 2
Simoniacuſne ſit Epiſcopus conferens capitanei filio Beneficium, ut à concuſsione villæ ejus abſtineat. ibid. & ſeqq.
Simoniacum eſt dare & accipere pecuniam pro ſpiritualibus actibus. 558. 2. Quæ præbentur miniſtria Eccleſiæ, non eſſe puras eleemoſynas. 559. 1
Simoniacuſne ſit clericus recipiens temporalia pro adminiſtratione ſpiritualium. 559. 2. Quid ſi principaliter expectet vel attendat temporalia. 560. 2
Simoniacumne ſit accipere pecuniam pro uſu ſcientiæ, præſertim Theologicæ. 561. 1. & ſeq. Ut licitè conſtituantur præbendæ cum onere Theologiam docendi. 562. 2
Simonia cur & quando ſit, pecuniam dare pro ingreſſu Religionis. ibid. Etiamſi ſtatus Religionis contineat aliquid temporale. ibid. Cùm monaſterium eſt tenue, ut liceat aliquid accipere ad ſuſtentationem perſonæ ingredientis. ibid. An etiam exigere. 563. 1. An paciſci. ibid. Quid ſi ad ædificium neceſſarium aliquid exigatur. 563. 2. Si certus numerus Religioſorum ſit conſtitutus. ibid. Si abſque monaſterii gravamine poſsit recipi is qui offertur. ibid.
Simoniacum eſt, ſpiritualibus conſequenter aut concomitanter annexa vendere vel emere. 564. 1. Annexa verò antecedenter ut pretio æſtimari poſsint. 564. 2. An etiam jure naturæ Beneficia Eccleſiaſtica ſint invendibilia. 564. 1. An jus patronatus. 564. 2. An ſepultura Eccleſiaſtica. ibid. An jus primogenituræ. 565. 1
Simoniacumne ſit, dare ſpiritualia pro munere quod eſt ab obſequio vel à lingua. 566. 2. & ſeq. Beneficium conferens conſanguineo, vel ob preces porrectas indigno. Vide Beneficium.
Simoniaci convenientem pœnam eſſe, ut privetur eo, quod ſimoniacè acquiſivit. 567. 2
Simoniacus mentalis teneaturne ad reſtitutionem. 568. 2
Simoniacus cui debeat reſtituere. 569. 2 Beneficium ſimoniacè acceptum. ibid. Pretium. ibid. An ante ſententiam judicis. ibid.
Simoniacorum quæ pœnæ. 570. 1. & ſeqq. Ex qua ſimonia incurrantur pœnæ juris ipſo facto. ibid.
Simoniacus conventionalis ut non incurrat pœnas juris. ibid.
Simoniam completam non requirere, ut totum quod utrique promiſſum eſt, ſit datum. ibid.
Simonia confidentiæ quæ dicatur, utque pœnas juris incurrat. 570. 2
Simoniacè conferens Ordinem ſeu majorem ſeu minorem, eſt excommunicatus. ibid. Et eum ſic recipiens, ab omnique executione Ordinum ſuſpenſus. ibid. Beneficium Eccleſiaſticum ſimoniacè conferens aut alicui procurans. ibid.
Simoniacè ad Beneficium promotus, eſt inhabilis ad illud deinde habendum abſque diſpenſatione Pontificia. ibid.
Simoniacè Religionem ingrediens, & dantes & accipientes, excommunicationem ipſo facto incurrunt, & Conventus conſentiens, ſuſpenſionem. ibid.
Simulationem omnem propriè dictam eſſe peccatum. 590. 2. Non autem ſemper, ſi generaliùs ſumatur. ibid. Quid ſit. ibid.
Simulationem magis latè patere quàm hypocriſim. ibid.
Sobrietas quid generaliter ſignificet. 651. 1. Cur temperantia ſpecialiter vocetur, ſobrietas, ac ſpecialiùs, temperantia in potu. ibid. Ut ejus materia ſit potus. ibid. Ut ſit virtus ſpecialis. 651. 2. Cur potiùs circa potum opus ſit ſpeciali virtute diſtincta ab abſtinentia, quàm circa cibum. ibid.
Sobrietati ut vini uſus non adverſetur. ibid. Ut perſonis majoribus ſit peculiari ratione neceſſaria. 652. 1
Societatis contractus, quid, & quas conditiones requirat. 436. 1. & ſeq. Tres contractus cum uno initi. 436. 2. & ſeqq.
Sortium divinatio an ſit illicita. 537. 1
Sortium tres ſpecies, diviſoriæ, conſultoriæ, divinatoriæ. ibid. & ſeqq.
Sors diviſoria ut multis in rebus ſit licita. 537. 2
Sortes conſultoriæ quomodo ſint licitæ. 537. 2
Sortes divinatoriæ ut ſint ſuperſtitioſæ. ibid.
Sortium uſus qui lotria aut ludus ollæ vocatur, ut ſit licitus. 538. 1. Certationes quæ fiunt propoſito lucro, ut ſint licitæ. 538. 2
Spem eſſe virtutem propriè dictam, & quid ſit. 72. 2
Spei objectum principale, beatitudo æterna objectiva, & quomodo etiam formalis. 75. 2. Quod ejus objectum materiale principale, & quod formale. 76. 1
Spei præceptum ut datum in lege veteri. 91. 2
Spem ſolùm reſpicere bonum ejus, qui ſperat, directè, & quomodo etiam bonum alterius. 76. 1
Spei præceptum quando obliget. 91. 2
Sperandum quomodo in ſolo Deo, & quomodo etiam in aliis, & noſtris meritis. 76. 2
Spem eſſe virtutem theologicam. 77. 2
Spei theologicæ quod objectum. ibid.
Spem eſſe virtutem diſtinctam ab aliis virtutibus theologicis. ibid.
Spes ordine generationis ſequitur fidem, & præcedit charitatem. 78. 1
Spe fides nobilior. ibid.
Spem eſſe tantùm rerum bonarum. 74. 2
Spei ſubjectum voluntas. 78. 2
Spem in Beatis non manere. ibid. Non eſſe in damnatis. 79. 2. In quibus maneat poſt hanc vitam. 80. 1. In quibus inveniatur in hac vita. 80. 2
Spei non poſſe, ut nec fidei ſubeſſe falſum. 6. 2
Spiritus blaſphemia quæ dicatur. 72. 2
Status generaliter quid dicatur. 724. 2
Status, officium, gradus, ut diſtinguantur. ibid.
Statuum diverſitas ut in Eccleſia eſſe debeat. ibid. & ſeq. Ut officia diſtinguantur per actus. 725. 1
Statuum differentia ut attendatur ſecundùm incipientes, proficientes, & perfectos. ibid.
Status perfectionis chriſtianæ. Vide verbo Perfectio.
Studium propriè quid ſit. 698. 1. An materia ſtudioſitatis ſit cognitio: & quid ſtudioſitas. ibid. Ut ſit pars temperantiæ & modeſtiæ. ibid. Duo ejus officia. 698. 2
Studioſitati ut per exceſſum opponatur curioſitas, & per defectum negligentia. ibid.
Stultitiam opponi ſapientiæ, & eſſe peccatum. 210. 1. Ut oriatur ex luxuria. ibid.
Stupiditas quid ſit. 618. 2
Stuprum quid generaliter ſignificet. 673. 1. Quid ſit. ibid. Ut ſit ſpecies diſtincta luxuriæ. ibid. Per cujus mulieris congreſſum committatur. 673. 2. An ſit ſpecies diſtincta, cùm

virgo

virgo & parentes ejus conſentiunt. Ibid. An ea parte viri virginis ſit circumſtantia ſtupri confitenda, ibid.
Subditus ut variis modis uous alteri eſſe poſſit. 583. 1. & ſeq.
Superbia unde dicta. 689. 1. Ut uſurpetur communiùs in malam partem, ibid. Quid ſit. 689. 2. Quibus verò quis excellat. ibid.
Superbia ut diſtinguatur ab ambitione, præſumptione, & inani gloria. 690. 1
Superbia ut opponatur virtuti humilitatis per exceſſum. ibid.
Ut ſit peccatum ſpeciale. ibid.
Ut quatuor modis generale. Ibid. & ſeqq.
Superbia ut ſubjectetur in iraſcibili. 690. 2. Ut impediat cognitionem ſpeculativam & affectivam. ibid.
Superbiæ quatuor modi ſive effectus à S. Gregorio poſiti. ibid. & ſeqq.
Superbiam eſſe peccatum ex genere ſuo mortale. 691. 1.
Quando mortale. ibid.
Superbia ut ſecundùm genus ſuum ſit graviſſimum peccatorum. ibid. An ſimpliciter maximum. ibid. Quomodo primum, 692. 1. Ut ponatur inter peccata capitalia. ibid. Ut ſit regina & mater ſuper illa. ibid.
Superbia fueritne primum hominis peccatum. ibid. Quod fuerit ſecundum. 693. 1. Quod fuerit & Tertium, Quartum, Quintum, Sextum. ibid. & ſeqq.
Superbia primi hominis in quo fuerit. 694. 2
Superbia primorum parentum ut non fuerit gravius peccatum ſecundùm ſpeciem cæteris peccatis humani generis. 695. 1
Superſtitio ut Religioni opponatur per exceſſum. 527. 2. Quid ſit. 528. 1
Superſtitionis quatuor ſpecies. ibid. Cultus Dei indebitus ut dividatur in falſum & ſuperfluum. ibid. Ut in Dei cultu non poſſit eſſe aliquid ſuperfluum ſecundùm quantitatem abſolutam. 528. 2. Adhibere alias ceremonias in cultu divino, vel aliquas omittere, quale peccatum. ibid.
Superſtitiones obſervantiarum. V. verbo Obſervationes.
Suſpicio ut variè ſumatur, utque differat a dubitatione, opinione & judicio. 240. 2
Ut ſit peccatum. 241. 1
Suſurratio quid ſit. 409. 2
Suſurratio ut ſit peccatum diſtinctum à detractione. 410. 1. Ut omnes ſuſurrationes ſint ejuſdem ſpeciei. ibid.
Suſurratio ut ſit gravior detractione & contumelia. ibid. Quando ſit peccatum mortale. 410. 2
Sylvarum ligna cædere ut liceat vel non liceat. 367. 1. & ſeqq.
Symbolum fidei ut ab Apoſtolis compoſitum, & quare inter Scripturas ſacras non numeretur. 14. 2. & ſeq.
Symbolum Fidei ordinare ad quem ſpectet. 15. 2
Symbola plura Fidei cur Eccleſia inſtituerit. 15. 1

T

TActus impudici, qualia peccata. 670. 1
Temperantiam eſſe virtutem eamque ſpecialem. 617. 1. Ut non retrahat à delectationibus rationi ſubjectis. ibid. Ut propriè verſetur circa concupiſcentias & delectationes tactus. ibid.
Temperantiæ objectum materiale & formale. 617. 2. Ejus definitio. ibid.
Temperantiæ regula ſecundùm neceſſitatem vitæ præſentis ſumenda. ibid. Quomodo in venereis, eſculentis, & poculentis. 618. 1
Temperantiam eſſe virtutem cardinalem. ibid. Ut non ſit maxima virtutum omnium. ibid.
Temperantiæ vitia oppoſita, inſenſibilitas, ſtupiditas, & obſtupefactio. 618. 2. Quid intemperantia. ibid.
Temperantiæ partes triplices, integrales, ſubjectivæ, & potentiales. 619. 2
Temperantiæ præcepta convenienter in lege Decalogi tradita. 704. 1. Præcepta quoque de virtutibus temperantiæ annexis. 704. 2
Tentandi vocabulum quid originaliter ſignificet. 542. 2
Tentare aliquos homines ut Deus dicatur. ibid.
Tentatio ut plerumque pro afflictione ponatur. ibid. 2
Tentatio ut ignorantiam aut dubitationem aliquam arguere videatur. ibid.
Quomodo diabolus tentet. ibid.
Tentatio Dei in quibus dictis aut factis conſiſtat. ibid.
Tentari quando Deus cenſeatur. 543. 1
Tentatio Dei ut ſit peccatum. ibid.
Tentatio ut Religioni opponatur. 543. 2. Ut ſit peccatum minus ſuperſtitione. ibid. Ut ſit peccatum mortale. ibid. Malè orans ut Deum tentet. ibid.
Tentari primum hominem à Diabolo ut conveniens fuerit. 697. 1. Cur Deus eum tentari permiſerit, & an convenienti modo & ordine. 697. 1. & 2
Tentatione interiori cur diabolus non fuerit uſus. 697. 2. An fuerit verus ſerpens, & naturalis. ibid. Cur Eva eum non exhorruerit. ibid. An ſerpentis maledictio ad verum ſerpentem pertineat. ibid.
Tergiverſatio accuſatoris quid. 390. 1
Tertulliani libri ut permittantur. 66. 1
Teſtis in juſtitia. 396. 1
Teſtari ut teneatur homo. ibid. & ſeqq. Confeſſor. 396. 2. Qui aliquid audivit ſub fide ſecreti. 397. 1. De creditis ſub ſigillo Confeſſionis. ibid. Miniſtri Altaris in cauſa ſanguinis. ibid.
Teſtis non ferens teſtimonium quando debet, an teneatur ad reſtitutionem. ibid. & ſeq. Teſtificans falſum. 397. 2. Fugiens vel ſe occultans ne teſtetur, ut peccet. ibid.
Teſtem juridicè interrogare quando cenſeatur judex. 398. 1
Triplex via procedendi, triplex inquiſitio. ibid.
Teſtem ut juridicè judex interroget via accuſationis procedens. ibid. Via denunciationis. ibid. Via inquiſitionis. ibid. Fama quomodo, & quæ debeat innotuiſſe judici. 399. 1. Ut judex præcipiatur non procedere ſuper delicto ſine parte accuſante. 400. 1. An quando crimen eſt manifeſtum, ſed author occultus, poſſit judex inquirere de authore. ibid.
Teſtimonium duorum vel trium ut ſufficiat. 401. 1
Teſtimonium alicujus ſitne abſque culpa repellendum. 401. 1
Teſtimonium falſum ſitne ſemper peccatum mortale. ibid.
Teſtis ut non poſſit verum teſtimonium vendere, & dona accipere. 404. 2. & ſeq.
Theſaurus quid ſit, utque fiat vel non fiat eum invenientis. 376. 1. & ſeqq.
Timiditatem eſſe peccatum. 606. 1. Ut in quolibet peccato timor aliquis includatur. ibid.
Timorem tantum eſſe peccatum, quantum eſt delictum illud quod per eum timorem committitur. ibid.
Timor ut ſecundùm aliquid à peccati gravitate excuſet. 606. 2
Timor juſtus excuſetne in totum à peccato. ibid. An excuſet à tranſgreſſione legis humanæ. ibid.
Timoris donum: quomodo Deus timeri poſſit. 82. 2. Timorem rectè dividi in mundanum, filialem & ſervilem. 83. 2. An malum culpæ poſſit eſſe objectum timoris. ibid.
Timorem mundanum ſemper malum eſſe. 84. 1. An ſit diſtinctum peccatum ab eo, quod per illum committitur. ibid. & ſeqq.
Timor ſervilis quatenus ſit bonus & malus. 84. 2
Timor cujus virtutis actus ſit; & an ſit habitus. 85. 2
Timorem ſervilem non eſſe eumdem in ſubſtantia cum filiali. ibid.
Timorem ſervilem non manere cum charitate. ibid.
Timor ut ſit initium ſapientiæ. 86. 1
Timor initialis ut differat à filiali. 86. 2
Timorem mundanum non eſſe donum Dei. ibid.
Timor filialis ut creſcat creſcente charitate. 87. 1
Timorem ſervilem nullo modo futurum in Patria. 87. 2
Timor caſtus in Patria manſurus. ibid.
Timoris dono reſpondere paupertatem ſpiritus. 88. 1
Torus legitimus vel illegitimus in ordine ad Beneficia. Vide Acceptio perſonarum.
Tranſgreſſio ut ſit ſpeciale peccatum, & actus injuſtitiæ. 459. 2. Gravior omiſſione. 460. 1
Tyranni legibus & judiciis ut populus parere teneatur, vel non. 250. 1
Tyrannum occidere liceatne cuivis privato. 333. 1. & ſeq.

V

VEctigalia poſſintne juſtè Principes exigere. 381. 2
Tria ad eorum juſtitiam requiſita. ibid. Juſtæ cauſæ. 382. 1. Forma ſeu proportio debita. ibid. Super quibus rebus. ibid. Authoritas. 381. 2
Vectigalium fraudatio quale peccatum. 382. 1. Quid ſi dubium exoriatur de eorum juſtitia; & ſi non petantur. 382. 2. & ſeqq.
Venatio ut licita vel illicita. 365. 2
Venantes contra juſtam prohibitionem ut non teneantur ad animalium reſtitutionem. 366. 1
Venationem non omnem poſſe prohiberi. ibid.
Venator ad quæ damna teneatur. ibid. Fera à venatore vulnerata ſintne ipſius. ibid.
Venationem juſtè prohibentes ut poſſint tranſgreſſores punire. 366. 2
Vendere rem cariùs ob dilatam ſolutionem. Vide Uſura.
Vendere rem pluris quàm valeat, ut ſit vel non ſit licitum. 414. 1. & ſeqq. De venditione vel emptione circa dimidium juſti pretii quid ſentiendum. 414. 2
Vendendi aut emendi rem cariùs quàm valeat qui ſint tituli. 417. 1
Venderene liceat cariùs ratione damni emergentis. 417. 2. Quæ conditiones ad hoc neceſſariæ. ibid. An ratione lucri ceſſantis. 418. 2
Venditio ut reddatur illicita propter defectum rei venditæ: in ſubſtan-

ſubſtantia, in quantitate, in qualitate. 420. 2. & ſeq.
Venditor ut teneatur dicere vitium rei venditæ. 422. 1
Venditor neſciens neque emptor juſtum rei valorem, ſi velint ſe committere periculo, valeat quantum valeat; ut validè contrahant. 421. 2
Venditor qui de vitio rei venditæ nihil dixit, ad quid in conſcientia teneatur. 422. 2
Venderene ſuas merces pretio currenti mercator poſſit, qui pretium earum ob futuram majorem copiam minuendum prænoſcit. 423. 2. & ſeq. Si fraude vel dolo efficiat, ut emptores eam futuram copiam prænoſcant, ut iis pretio currenti vendens peccet. 424. 2
Vendere ut cariùs liceat quàm emere negotiando. 425. 1. Commutando rem cum re, vel cum pecunia, propter neceſſitatem vitæ. 425. 2. Ad lucrum faciendum. ibid.
Vendere res illas, quibus emptor creditur eſſe abuſurus, num liceat. 427. 2. Res quibus ut plurimum homines malè utantur. ibid. Res indifferentes cum ſcientia vel opinione veriſimilis abuſus futuri. ibid.
Venditum ſi pereat, vel deterius ſit, pereatne emptori, an venditori. 429. 1
Vendens rem alienam pluris quàm in mandatis haberet, an poſſit illud plus retinere. 430. 1. Vendita res eadem pluribus, utri debeatur. ibid.
Verberare patribus filios, dominis ſervos, maritis uxores, ut liceat. 346. 2. & ſeqq.
Verberare filios in ſacris conſtitutos ut patribus citra excommunicationem liceat. 347. 1
Verecundia ut non ſit propriè virtus. 619. 2. Quid ſit. ibid. Ejus objectum proximum & remotum. 620. 1
Verecundari magis hominem apud perſonas magis conjunctas. ibid.
Verecundiam non eſſe in hominibus virtuoſis neque in improbis inveteratis. 620. 2
Veritas practica & ſpeculativa ut differant: 211. 1
Veritas ſeu veracitas ut ſit virtus. 586. 1. Quid ſit. ibid. Quia in ejus materia excedat, quis deficiat. 586. 2. Ut differat à veritate, quæ eſt objectum fidei. ibid. Ut ſit virtus ſpecialis. ibid. Ut differat à ſimplicitate. ibid. Eſt pars juſtitiæ potentialis. ibid. Ut magis declinet in minus quàm in majus. ibid.
Vexationem injuſtam in ſpiritualibus pecunia redimere ut licitum ſit. 555. 2
Vitium capitale quod dicatur. 650. 2
Vindicatio ut ſit licita. 585. 1. Ut ſit virtus ſpecialis. ibid. Ut ſit media inter crudelitatem & ignaviam in puniendo. 585. 2
Vindicationem debere fieri per pœnas apud homines conſuetas. ibid.
Vindictam non eſſe exercendam in eos, qui involuntariè peccaverunt. ibid.
Vini potus ut non ſit illicitus. 651. 2. Ut antiqui hæretici dicerent illud à diabolo factum eſſe. ibid.
Virginitas ut à virore dicta. 657. 2. Ut ſumatur naturaliter, ut moraliter. ibid. Ut generaliter conſiſtat in integritate carnis. 658. 1. In quo prout eſt virtus ſpecialis. 658. 2. Eſt licita & laudabilis. ibid. & ſeqq. Ut ſit vera virtus. 659. 2. Ut votum non ſit de ejus eſſentia. 660. 1. Quam caſtitatem habeat, proponens ſervare ad tempus tantum integritate carnis. 660. 2
Virginitas quibus modis amittatur, ibid. An ſit excellentior matrimonio. ibid. & ſeqq. Ut non ſit bonum privatum. 662. 2. Ut ſit maxima inter ſpecies caſtitatis, non autem omnium virtutum. ibid.
B Virgo ut dicatur vita & ſpes noſtra. 468. 1
Virgo deſiderans copulam carnalem extra matrimonium, debeatne circumſtantiam ſuæ virginitatis in Confeſſione exprimere. 674. 1
Virtutum eſſe quemlibet habitum, qui ſemper eſt principium boni & perfecti actus. 29. 1
Virtutis majoris ut majus ſit meritum. 662. 1
Virtutum moralium quæ materia. 231. 1
Virtutis meritum ut poſſit eſſe in non habente illam. 23. 1
Virtus ut dicatur eſſe diſpoſitio perfecti ad optimum. 74. 1. & 2.
Vita ut rectè dividatur in contemplativam & activam 721. 2. & ſeq. Cur non etiam in mixtam. ibid.
Vita contemplativa ut non totaliter conſiſtat in actibus intellectus, ſed parte quadam in affectu. ibid. Ut ad eam pertineant virtutes morales non eſſentialiter. 722. 1
Ut temperantia ejuſque partes ad eam maximè diſponant. ibid.
Vitæ contemplativæ quinam actus. ibid.
Vita contemplativa ut principaliter conſiſtat in contemplatione Dei. 722. 2
Ut juxta ſtatum hujus vitæ non poſſit pertingere ad viſionem divinæ eſſentiæ. ibid.
Ut vita activa non maneat poſt hanc vitam. 723. 2. Cur minùs quàm virtutes morales. ibid.
Vita contemplativa ut ſimpliciter ſit melior & excellentior activa. ibid. Quomodo ergo laudabiliter quidam ab ea ad activam tranſeant. 724. 1
Vita contemplativa ut ſit ex genere ſuo majoris meriti. ibid. Ut impediatur vel juvetur per opera vitæ activæ. ibid. Ut ſit prior activa ordine dignitatis & cauſalitatis, non autem generationis. ibid.
Vita contemplativa ut ſit diuturna & ſimpliciter & quoad nos. 723. 2
Vita activa quæ dicatur. ibid. Ut quarumvis virtutum moralium actus ad ejus eſſentiam pertineat. ibid. Ut etiam prudentia. 723. 2. Ut docendi actus ad eam vel ad contemplationem pertineat. ibid.
Voluntarium ut quidpiam ſit in ſua cauſa tria requiruntur. 677. 1. & 2
Votum ut non conſiſtat in ſolo propoſito voluntatis. 490. 1
Votum quid ſit. 490. 2. Dubitans num voverit, an teneatur. 491. 1
Vovens ſine propoſito ſervandi num obligetur. ibid.
Vovens cum intentione ſe non obligandi verène voveat. 491. 2
Votum quam deliberationem requirat. 490. 2. Ut extortum nullum ſit. 491. 2. Ut errore, fraude, vel ignorantia emiſſum obliget. 492. 1. & ſeqq.
Votum ſemperne fieri debeat de meliori bono. 492. 2
Voverine poſſint ea quæ ſunt præcepti. ibid. An res ex objecto malæ. 493. 1. An indifferentes. ibid.
Vovere res malas & indifferentes quantum peccatum. ibid. Ut non res impoſſibiles. 493. 2. Ut non matrimonium regulariter. 494. 1
Vovere res oppoſitas Conſiliis Evangelicis quale peccatum. ibid.
Votum Jephte quale fuerit. 495. 1
Votumne propriè dictum faciant Chriſtiani in Baptiſmo. 496. 2
Votum omne obligare ad ſui obſervationem. 497. 2
Votum tranſgredi quantum peccatum. 497. 2
Votum quando implendum. 498. 1
Voti realis obligatio ut tranſeat ad hæredem. ibid. Ut mixti. 498. 2. Ut non perſonalis. 498. 2
Voti ab obligatione quænam liberent. 498. 2
Vovens ingreſſum Religionis ut debeat tentare in pluribus monaſteriis, ſi in uno non admittatur. 499. 1. An ſatisfaciat intrando Religionem ubi regula non ſervatur. 499. 2
Voverene aliquid expediat. 500. 1. Ut Chriſtus aliqua voverit. 500. 2
Votum ut ſit actus Religionis. ibid. An ſit magis meritorium facere aliquid ex voto quàm ſine voto. 501. 1
Votine ſui pœnitere poſſit quempiam ſine peccato. 502. 1
Votum ut ſolemnizetur per ſuſceptionem ſacri Ordinis, & per profeſſionem ad certam regulam. 502. 2
Votum ſolemne quid ſit. 502. 2. Quid votum ſimplex. ibid. Ut differant votum ſolemne & publicum. 503. 1
Votum ſimplex caſtitatis conſtituatne voventem in ſtatu honorabili. ibid. & ſeqq.
Voti ſolemnitas in quo ſpecialiter conſiſtat. 503. 1. Ut dicatur eſſe ex ſola inſtitutione Eccleſiæ. 503. 2
Votum ſimplex ut differat ſpecie à ſolemni. ibid.
Votum ſolemne caſtitatis ut non emittatur in ſacra Ordinatione. 504. 1
Vovere ut non poſſint alterius poteſtati ſubjecti. 504. 2. & ſeq.
Votum ſui ſubditi ut poſſit Superior irritare. 505. 1. Quis conſenſus Superioris requiratur. ibid. Quid ſi Superior poſtquam conſenſit contradicat. ibid. & ſeqq.
Votumne ſemel irritatum reviviſcat, quando ſubditus talis eſſe deſinit. 505. 2
Vota filii ut non poſſit mater irritare. ibid.
Vota Novitiorum ut poſſint Prælati irritare. ibid.
Vota impuberum ut poſſit etiam poſtea pater irritare. ibid. An etiam vota in pubertate emiſſa. 506. 2
Vota ſervorum quæ poſſint domini irritare. 506. 2
Voverene Religionis ingreſſum poſſint pueri. ibid. Quæ ætas ad hoc requiratur. ibid.
Voti irritatio quid ſit, quid commutatio. 507. 1. Quid ceſſatio. ibid. Quid interpretatio. 507. 2. Quid diſpenſatio. ibid.
Votum ut diſpenſationem admittat. ibid. An cùm diſpenſatur in voto, diſpenſetur in præcepto juris naturalis. ibid.
Votum ſolemne continentiæ ſitne diſpenſabile. ibid. & ſeq.
Voti ad diſpenſationem aut commutationem ut requiratur Prælati authoritas. 510. 1. Quis hic Prælatus. ibid.
Vota Summo Pontifici reſervata, quinque. ibid. In aliis omnibus ut poſſint Epiſcopi diſpenſare. 510. 2. An in voto virginitatis. ibid. An in voto caſtitatis, quod habet conjugatus, ut debitum petere poſſit. ibid. Ut in votis conditionalibus. 511. 1

Vota ſubditorum ſuorum ut non poſſint Prælati aut Summus Pontifex ſine cauſa rationabili diſpenſare. ibid. Ut non Confeſſarii. ibid. Vota commutare ut plures poſſint, quàm in iis diſpenſare, ibid.

Uſura unde dicta. 430. 2. Quæ ad uſuram requirantur. ibid. Ut ſit peccatum, 432. 1. & ſeq. Quid ſit. 431. 2. Ut Judæis ſolùm tolerata. 433. 2

Uſurane ſit pro pecunia mutuata aliquam aliam commoditatem expetere. 434. 2. & ſeq. An ut quid debitum ex gratitudine. ibid. An mutuatarius poſſit obligari ad remutuandum, 435. 2. An ut ſtatim aliud remutuet. ibid.

Uſura ut non ſit in contractu ſocietatis, 436. 1

Uſurarium ut ſit, non computare in ſortem fructus pignoris pro mutuo fructiferi. 438. 2. An gener poſſit repetere fructus dotis ſibi non traditæ. 439. 1

Uſurarium ut ſit, vendere rem cariùs ob dilatam ſolutionem. 439. 2. & ſeqq. An etiam in rebus quæ vendi non ſolent niſi datis terminis ſolutionum. ibid. Quid vice verſa de emptione ad ſimilem modum ſentiendum. ibid.

Uſuraria ex pecunia an quidquid quis lucratus fuerit, reddere teneatur. 442. 2

Uſurarius acquiratne dominium lucri, quod ſupra ſortem accepit. ibid. Qui contractus ab uſurario facti ſint validi, 445. 1. & ſeqq. Accipiens ab eo donum quando teneatur ad reſtitutionem, ibid. Ut non poſſit pignora vendere. 446. 2. Ut ex bonis ejus poſſit uxor ſibi & filiis ſuſtentationem accipere. 445. 2. Ut ejus mutuator mutuum recuperare. 446. 1

Uſurarii ſintne omnia bona reſtitutioni obnoxia. 447. 1. Quænam reſtituere debeat. 447. 2. Quomodo reſtituet. 448. 1

Uſurarii mentales obligenturne etiam ad reſtitutionem. 448. 2. Quinam præter uſurarios teneantur ad reſtitutionem uſurarum. ibid. Ut hæredes eorum. 449. 1. An unus deficientibus aliis in ſolidum. ibid. Ut eorum cooperatores. ibid. & ſeqq.

Uſurariorum pœnæ. 450. 1

Uſurarii qui manifeſti. ibid. Ut non ſint jure communi excommunicatos, ibid. Ut non ſint abſolvendi, niſi reſtituant. ibid. Ut liceat accipere mutuum ſub uſura. 450. 2. Inducens ad mutuandum ſub uſura, ut peccet. 451. 1. & ſeqq. An ad accipiendum ſic mutuum inquiratur neceſſitas. 451. 2

Uſuras ſolvendo ut mutuatarius non peccet. 452. 1

Uſurariine ſint montes pietatis. 453. 1. & ſeq. Quæ ſint eorum onera. ibid. Quæ conditiones. ibid.

Uſus ut diſtinguatur à dominio. Vide Dominium.

Uſus juris duplex, 349. 1

F I N I S.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google